PANDECTARVM,

SEV DIGESTORVM

IVRIS CIVILIS,

QVIBVS IVRISPRVDENTIA EX veteribus Iureconſultis deſumpta, libris L continetur;

Tomus Secundus,

Quod INFORTIATVM *vulgò appellant:*

Cum Accurſij Commentarijs, & doctiſsimorum virorum annotationibus.

Omnia diligentiſſimè purgata, & recognita.

Acceſſit Rerum, & Verborum inſignium Index locupletiſſimus.

EDITIO POSTREMA.



VENETIIS, M D LXXIIII.

Infortiati Tituli centum quinque.

Versibus quadraginta sex annotantur.

Vando coniugio dos est repetenda soluto.

Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur.

Terminat hic titulus vigesimumquartum librum Digesti Veteris.

Primi libri Infortiati Tituli.

Impensas dotis, res amotas dabo prima.
Agnosco ventrem. ventris quoque nomine mitto.
Nomine si ventris mulier de concubino fit.

De impensis in rebus dotalibus factis. De actione rerum amotarum. De agnoscendis, vel alendis liberis à parentibus. De ventre inspiciendo, vel partu custodiendo. Si ventris nomine muliere in possessionem missa eadem possessio dolo malo ad alium translata esse dicatur. Si mulier ventris nomine in possessione calumniæ causa esse dicatur. De concubinis.

Secundi libri Tituli.

Dat tibi tutelas etiam testando secunda.
De confirmando. de legitimis dare possint.
Tutores videas hic qui petat, atque ministret.
Autor & ex facto. de suspectis sociabunt.

De tutelis. De testamentaria tutela. De confirmando tutore, vel curatore. De legitimis tutoribus, & curatoribus. De tutoribus, vel curatoribus datis ab ijs, qui ius dandi habent. Qui petant tutores, vel curatores, & vbi petantur. De administratione, & periculo tutorum, & curatorum. De autoritate, & consensu tutorum, vel curatorum. Quando ex facto tutoris, vel curatoris minores agere, vel conueniri possunt. De suspectis tutoribus, vel curatoribus.

Tertij libri Tituli.

Excusat terna pars, educat, & rationes.
Vtile pro tutore gerit, falsus quoque mandat.
Atque magistratus tenet, & rebus eorum,
Iura dari suadent curatorem furioso.

De excusationibus tutorum, & temporibus earum. Vbi pupillus educari debeat, vel morari, & de alimentis præstandis. De tutelis, & rationibus distrahendis. De contraria, & vtili actione tutelæ. De eo, qui pro tutore, vel curatore negotia gessit. Quod cum falso tutore, vel actore negotium gestum esse dicetur. De fideiussoribus, & mandatoribus tutorum, vel curatorum. De magistratibus conueniendis, vel heredibus eorum. De rebus eorum, qui sub tutela, vel cura sunt sine decreto non alienandis, vel supponendis. De cur. furio. vel alijs extra minores dando.

Quarti libri Tituli.

In qua testator. sed posthumus irrita d let.
Hæredes statuo, vulgares substituendo.
Conditio instituit, & post delibero iure.

De testamentis, & qui testamenta facere possunt. De liberis & posthumis hæredibus instituendis, vel exhæredandis, De iniusto rupto, vel irrito facto testamento. De ijs, quæ in testamento delentur, inducuntur, & inscribuntur. De hæredibus instituendis. De vulgari & pupillari substitutione. De conditionibus institutionum. De iure deliberandi.

Quinti libri Tituli.

Testator miles in quinta, acquirit, & hæres.
Monstrat aperire. quis omittens Syllanianum.
Si quis testari prohibet. ius Codicis addas.

De testamento militari. De acquirenda vel amittenda hæreditate. Quemadmodum testamenta aperiantur, inspiciantur, & describantur. Si quis omissa causa testamenti, ab intestato, vel alio modo possideat hæreditatem. De senatusconsulto Syllaniano, & Claudiano. Si quis aliquem testari prohibuerit, vel coegerit. De iure codicillorum.

Sexti libri Tituli.

Sextus dat primo legata notanda libellans.

De legatis, & fideicommissis primo.

Septimi libri Tituli

Septimus inde liber tractat legata secundo.

De legatis & fideicommissis secundo.

Octaui libri Tituli.

Ter quoque legata notat octauus liber ipsa.

De legatis & fideicommissis tertio.

Noni libri Tituli.

Annua nona tenet, vsumfructum quoque legat.
Seruitus, & dos hic legantur, & optio vinum.
Instructus fundus sunt & legata peculi.
Additur his legata rubris penus atque suppellex.

De annuis, & menstruis legatis, & fideicommissis. De vsu & vsufructu, & habitatione, & operis per legatum, vel fideicommissum relictis. De seruitute legata. De dote prælegata. De optione legata. De vino tritico, & oleo legato. De fundo instructo. vel instrumento legato. De peculio legato. De penu legata. De suppellectili legata.

Decimi libri Tituli.

In decima parte legas alimenta, vel aurum.
Liberat, ac adimit, dubiis, vel quæ nomine pœnæ.
Norma Catonis habet pro non scriptis quibus aufert.

De alimentis & cibarijs legatis. De auro & argento, mundo, ornamentis, vnguentis, vestibus vel vestimentis, & statuis legatis. De liberatione legata. De adimendis & transferendis legatis. De rebus dubijs. De ijs quæ pœnæ nomine relinquuntur. De regula Catonia: De iis quę pro non scriptis habentur. De iis, quibus vt indignis hæreditates auferuntur.

Vndecimi libri Tituli.

Conditio vndecima monstratur lex quoq; Falcant.
Si cui plus fuerit legatum quàm licitum sit.

De conditionibus, & demonstrationibus, & causis & modis eorum, quę in testamentis scribuntur. Ad legem Falcidiam. Si cui plus quâm per legem Falcidiam licuerit legatum esse dicatur.

Duodecimi libri Tituli.

Est Trebellius atque dies cedit duodena.
Vt pro legatis caueat legataq; seruet.

Ad senatusconsultum Trebellianum, & Pegasianum. Quando dies legatorum, vel fideicommissorum cedit. Vt legatorum seu fideicommissorum seruandorum causa caueatur. Vt in possessione legatorum, vel fideicommissorum seruandorum causa esse liceat.

Tertiidecimi libri Tituli.

Tertia post decima est possessio parte bonorum:
Si tabulæ extabunt mutus bona possidet infans.
Præteritis contra tabulas possessio datur.
Legatum præstans bona dotem confero ventri.
De coniungendis edictum Carbo notandi.
Vult bona possessor tabulas retinere secundum.
Quando parens laxat, ex milite, iura patroni.
Obsequium nati debent præstare parenti.

De bonorum possessionibus. Si tabulæ testamenti extabunt. De bonorum possessione furioso, infanti, mutuo, surdo, cęco competenti. De bonorum possessione contra tabulas. De legatis præstandis contra bonorum possessione petita. De collatione bonorum. De collatione dotis. De ventre in possessionem mittendo, & curatore eius. De coniungendis cum emancipatis liberis eorum. De carboniano edicto. De bonorum possessione secundum tabulas. Si quis a parente manumissus sit. De bonorum possessione ex testamento militis. De iure patronatus. De obsequijs à liberis, & libertis parentibus, & patronis præstandis.

Decimiquarti libri Tituli.

Libertorum sunt operæ, & bona parte suprema.
Vbi libertos, assignas, fraude patroni.
Si nullæ extabunt tabulæ datur, vnde ij liber.
Legitimus cognatus, adhuc succedo graduq;
Vnde vir ac vxor, miles non competit omni.
Lex dat, & ordo suis, additur Tertylianum.

De operis libertorum. De bonis libertorum. De libertis vniuersitatum. De assignandis libertis. Si quid in fraudem patroni factum sit. Si tabulæ testamenti nullę extabunt. Vnde liberi. Vnde legitimi. Vnde cognati. De successorio edicto. De gradibus affinitatis cognationumque, & nominibus earum. Vnde vir & vxor. De veteranorum militum successione. Quibus non competat bonorum possessio. Vt ex legibus, & senatusconsultis bonorum possessio detur: Quis ordo in bonorum possessione seruetur. De suis & legitimis hæredibus. Ad senatusconsultum Tertylianum & Orficianum.

Carminum titulos omnes
Infortiati ingeniosa
serie comprehendentium.

FINIS.

TITVLI INFORTIATI SERIE ALPHABETICA

dispositi, quò facilius hac arte tyrunculi eos inuenire posſint.

A

Acquirenda uel omittenda hæreditate. 421 co.2
Actione rerum amotarum. 49 co.2
Adimendis leg. & fideicommiſſis. 898 columna 1
Ad leg. Falcidiam. 996 c.2
Administratione & peri. tut. 109
Ad senatusconsult. Syllania. 487 co.1
Ad senatusconsul. Trebellia. 1076 c.1
Ad senatusconsul. Tertillia. 1374 co.1
Alimentis & cib. lega. 838 co.1
Annuis & menstruis legatis, & fideicommiſſis. 737 c.2
Aſſignandis libertis. 1317 co.1
Autoritate & consensu tuto. 153 co.1
Auro & argen. leg. 854 co.2

B

Bonis liberto. 1320 co.1
Bonorum posseſſio. 1214 co.2
Bonorum poſſeſſ. infanti furioso &c. 1223 c.1
Bonorum poſſeſſ. contra tab. 1224 c.2
Bonorum poſſeſ. secundum tabu. 1289 co.1
Bonorum poſſeſſione ex testamen. militis. 1299 c.1

C

Carboniano edic. 1277 co.1
Collatione bono. 1251 colum. 1
Collatione dotis. 1262 colum. 1
Concubinis. 75 columna 1.
Conditionibus & demon. 945 co.1
Conditionibus institutionum. 388 co.1
Confirmando tuto. uel cura. 91 co.1
Coniungendis cum eman. libe. 1271 co.1
Contraria tutelæ, & utili actio. 216 co.1
Curatoribus furioso uel aliis extra minores dandis. 249 columna prima.

D

Dote præleg. 771 co.2

E

Eo qui pro tutore pro ve curatore negocia geſſit. 219 columna prima.
Excusationibus tutorum, & temporibus earum. 170 c.1

F

Fideiuſſoribus, & nomina, & hæredibus tutorum 225 columna 2
Fundo instructo. uel instrum. leg. 797 co.1

G

Gradibus affinitatis. 1335 co.1

H

Hæredibus institu. 301 columna prima.
His quæ in testamen. delen. 297 colum. 2
His quæ pœne nomi. relinquun. 927 colum. 2
His quæ pro non scriptis haben. 930. colum. 2
His quæ ut indignis auferuntur. 931

I

Impensis in rebus dota. 44 c. prima.
Iniusto, rupt. & irri. testa. 283 c. prima
Iure deliberandi. 409 co.2
Iure codicillorum. 503 col.1
Iure patronatus. 1300 columna 1

L

Legitimis tutoribus. 96 columna 1
Legatis. & fideicom. primo. 721 co.2
Legatis. & fideicom. secundo. 339 co.1
Legatis, & fideicom. tertio. 663 c.1
Legatis præstandis contra tabulas bonorum poſſeſſione petita. 1240 c.1
Liberatione legata. 377 co.1
Liberis agnoscendis. 38 col.1
Liberis. & posthu. 237 columna 1
Libertis municipum, & uniuersitatum. 1336 c.1

M

Magistratibus conueo. 228 co.2
Militari testamento. 404 co.1

O

Obsequiis à liberis, & libertis præstand. &c. 1306 columna prima.
Operis liber. 1308 col. 1
Optione vel electione legata. 785 co.1

P

Peculio legato. 817 co.2
Penu legata. 821 co.2

Q

Quando dies leg. 1172 c.1
Quando ex facto tutorum, uel cura. 260 c.2
Quemadmodum testamenta aperiantur. 463 c.2
Qui petant tuto. uel cura. 106 columna 2
Quibus non competat bonorum poſſeſſio. 1365 c.2
Quis ordo in bono. poſſeſſ. seruu. 1366 co.1
Qui testa. face. pos. 245 col.2
Quod falso tutore autore gestum esse dicetur. 223 columna prima.

R

Rebus eorum, qui sub tutela uel cura sunt. 232 c.2
Rebus dubiis. 913 co.1
Regula Catoniana. 924 co 2
Rerum amotarum. 49 col.2

S

Senatusconsulto Syllaniano. 437 co.1
Seruitute legata. 771 co.1
Si à parente quis fuerit manumiſ. 1297 c.1
Si cui plus, quam per legem Falcidiam. 1067 c.1
Si mulier uentris nomine in poſſeſſionem calumniæ causa esse dicatur. 73 co.1
Si quid in fraudem patroni factum sit. 1340 c.1
Si quis omiſ. cau. test. 472 co.2
Si quis aliquem testari prohibuerit. 501 co.2
Si tabulæ testamenti extabunt. 1223 c.1
Si tabulæ testamenti nullæ extabunt. 1343 c.1
Si uentris nomine mulier in poſſeſſionem &c. 71 c.2
Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur. prima columna prima.
Successorio edicto. 1352 colum. 2
Suis, & legitimis hæredibus. 1368 co.2

Index titulorum Infortiati.

Supellectili legata. 833 col. 2
Suspectis tutoribus & curatoribus. 362 col. 1

T

TEstamentaria tutela. 82 col. 1
Testamentis, & qui testamenta facere possunt 245 columna 2
Tritico, uino, uel oleo legato. 792 c. 2
Tutelis. 76 col. 1
Tutoribus, & curatori. dat ab his. 100 col. 1
Tutelis, & rationibus distrahendis. 205 c. 1

V

VBi pupillus educari, vel morari debeat. 202 columna 1
Ventre inspiciendo. 67 col. 2
Ventre in possess. mit. 1265 col. 2
Veteranorum, & militum successi. 1365 columna 1
Vnde liberi. 1346 colum. 2
Vnde legitimi. 1349 columna 2
Vnde cognati. 1350 columna 1
Vnde uir, & uxor. 1364 col. 2
Vsu, & usufru. legatis 753 columna 1
Vt ex legibus, & senatusconsultis bonorum possessio detur. 1365 columna 2
Vt legatorum seu fideicommissorum nomine caueatur. 1189 columna 2
Vt in posse. leg. 1202 columna 1
Vulgari, & pupill. substi. 354 columna 1

Finis Indicis Titulorum.

INDEX INFORTIATI PRIOR

continens materias, tum textus, tum glossarum, studio & opera Aegidii Perrini, Officialis de Iosaio, in gratiam iuris Cæsarei studiosorum nunc primùm collectus, & excusus.

A

ABesse.l.2.in fi.si uel tris nomine mulier. & cæt. 73 col. 1
Abesse nõ dicitur, qui fugit. in uerbo, fugiens.
abesse quãdoq; significat esse.l. cul quæ Romæ. de legat.3. 723 col.2
Absens causaliter dicitur abesse, & contra.l. quæsitum est.§.finali.de lega.3.721 col.2 & in sum.
absens Reipubli.causa.438 col.1
absentem studiosorum causa uideri præsentem.l.quæsitum est. de legat.3.720 col.1 & in sum.
abstentus.l.penult l. de autor. tuto. & l. 1.§.nũc ante.ut in poss.l. no.
abstineo pupillum. l.pen. de autor. tuto.160 col.1
accepto feretur. 136 col. 1 in text.
acceptus, id est, datus. 151 col.1
accessorium cedere principali.l. si quando.de auro & arg. leg. 869 columna 1 & in sum.
accipere iudicium, in verbo, iudicium accipere.
Accursij de suo nomine gloriatio. 1148 columna 1
accusasse intelligi, qui nomen detulit.l. eum patronum.§.j.de iure patro.1302 columna 1
acetabula. 863 colum.2
acetum incendij extinguendi causa paratum nec esui, nec potui cedere.l.1.§. penult. de pe.l.830 c.2
actio, id est, accusatio.183 col.1
actio an cedi possit correo insolidũ in uerbo Cedi.
actio legis aquiliæ pœnalis est apti tudine.808 col.2
actio in alterius locum succedens. eius naturã assumit l.j.§. si quis ut lege notabili capit. 1191 col.2
actionem ex delicto dari hæredibus. 1030 col.1
actionem ex testamento ad triginta annos durare.346 col.1
actionem inferre.133 col.1 in text.
actionem nullam possidenti dari.in uerbo, possidenti.
actiones temporariæ, & perpetuæ quæ dicantur. 1136 co.j
actor id est, adiutor. administrator 125 col.1
addici emptori. 66 col. 1 in tex.
adictio 116 col.2 in tex.
ademptio an legatum uitiet.919 c.1
ademptionem fieri ex causa quæ habuerit originem in uita defuncti. 1008 columna 2
adire patrem filiusfam. cogere non potest. In uerbo, Patrem.
aditionem non esse necessariam in suis hæredibus.1374 columna 1
adiuuauerunt.936 columna 1
adiutor tutelæ. 81 columna 1
administrare res suas ante uigesimumquintum annum nemo dicitur.996 columna 1
administrationem interdicere, & deponere differunt. in uerbo, Deponere.
adoptionem dissolui per emancipationem.1226 columna 2
adoptiuum filium in potestate patris naturalis remanere, nisi adoptetur ab auo. 1233 columna 2
adoptiuos etiam consanguinitatis iura habere.1310 col.2 in tex.
adscripta ne, an adscripto, legendũ, in l.tutores qui.§.periculo nominum.de admi. tuto.135 colum. 1
ad tempus relictum liberorũ uerificari si matre prægnante fideicõmissarius decesserit. l. sed & si ad tempus ad Treb. 1103 columna 2
adultus, & pupillus differũt. 162. c. 1
adultus, curatorem habens testari potest.887 columna 2
aduocatus & officialis milites dicuntur.1299 columna 2
ædere, id est, actionem proponere 158 columna 1
ædere patrimonium quid. l. In eos de tutel. 80 columna. 1
aquæ dictio facit, ut coniuncti disiũctis æqualiter admittãtur.l. Inter dũ.in prin.ff.de her.inst.312 c. 1
ære alieno nisi ante soluta non deberi legata. 1390 col.2
æs Corinthium. 734 col.1
æstimatio.i.opinio.148 columna 1
æstimatio.i.bona fama.68 colũna 1
ætas qualiter probatur.l.2. ad prin. de excus.tut.172 columna 2
affectans tres tutelas nõ excusatus à quarta.l.spadonem.in fi.de excu.tut.190 columna 1
affinis quis dicatur. 815 columna 1
afflictis non debet addi afflictio 1312 columna 2
ager, id est, uilla. 101 col. 1
agnasci.62 columna 2
agnatus omnis cognatus est.l. iurisconsultus.§.nũ q est, de gra. affi. 1358 columna 2
agnati qui sint.l.sunt autẽ.de legit. tut, & l.2.§.j. de suis & legi. hær. 98 col.2. 1371 columna.1
agnati, & cognati quomodo differant.l. iurisconsultus.§.inter agnatos. de gra.affi.1358 columna 2
agnato proximo hæreditatem deberi.leg.2.§.hæreditas. de suis & legitimis hæredib.1371 col.1
agnationem, & cognationẽ in tres gradus principales diuidi.1353 c.2
agnoscere usuras. 317 col. 2 in tex.
alienationem factam in fraudem legis de iure non ualere in fraudem hominis ualere, sed rescindi.l. si libertus de iure patro.1303 c. 1
alienum libertũ arrogari nõ debere sine uoluntate patroni.1335 c.2
alimenta relinquere, & educare, idẽ. leg. finali de alimen. & cib. leg. 854 columna 2
alimentorũ & ususfructus diuersam esse rationem in uerbo ususfr.
alimentorum nomine quid contineatur.l. legatis. de alimentis legatis. 841 columna 2
alogistæ. lege quidam.de administratione & peri.tut. 113 colum.2
alteri uestrum, uel uobis, uerba hæc quid importet. lege si fundum. §.in uerbis.de leg.j.558 colũna 1
alternatiuæ uis. l. viii. de legat. j.in 534 columna.j
amita est soror patris, lege Iurisconsultus.§. Amita. de gradi. affinitatis.1359 columna 2
amphicapas uestes esse utrinque pilosas. 863 col. 2
amplius quando sumitur comparatiue, quid inducat.l. si seruus legatus.§. si ita scriptum. de legatis j 453 columna. 1
amplius dictionem totũ capere.l. legata. de leg. j.521 col. 1 & 694 c. 1
dictio, co amplius, quid notet.l. libertis.de cõd.& demon.994 c. 1
amplius hoc præcedentia repetere. l. si tibi pure.de leg.3.709 col.1
amplius uerborum exclusiuum esse & augmentatiuum. 1066 col.2
anademata capitis esse ornamenta 867 col.2
ancones 806 col.1
animus quõ declaretur 465 col. 1
animo maligno & callido agere, quid in uerbo callido.

annos in singulos stipulatione unã esse. nec finiri morte stip.719 c.1
annorum triginta præscriptione nõ currere pupillo. in uerbo, Pupillo.
annua, bima, trima die. l. si cui legetur. in princip de legat. 1.541. columna 1
annua, bima, trima die soluere, quid sit.738 columna 2
annua, bima, trima die, id est singulis annis per æquales præstationes lege.3. de ann. leg.738 columna prima
anno censeri legatum donec nubat. l. legatũ. de annu leg. in sum. 745 columna 1
antipocha. 141. col. 1
aperire. l. 1. §. quod ad causam. ad senatusconsultum Sylla.493 co. 1
apertio sola tabularum non facit hæredem hæreditate cadere, licet pœna centum aureorum sit statuta. in uerbo, hæredem.
apocha. 141 columna 2
apolides. i. sine ciuitate.664 col.3
appellatio rei etiam hæreditatem cõtinet. in uerbo, Rei.
appellatione domini quis contineatur in uerbo, Domini.
apsides quæ dicantur. 863 col. 1
aqua in quibus regionibus uendi soleat. 838 columna 1
aquam qui relinquit, pretium relinquere uidetur. l. Mela. §. quidã. de alimen. & cib. leg 848 col. 2
aquiminarium. 865 columna 1
arbitrio Titii legatum, aut si Titius arbitrabitur quomodo differant. 589 columna 2
arbores germinales, & caducæ. 10 columna 2
arenarius quis dicatur. 1085 col. 2
argentum factum. l. Quintus Mutius. §. fi. de au. & arg. leg. 868 c. 1
arguere testamentum principe qui uult eum à secundis tabulis repellendum esse. 941 columna 1
arrogari non debere libertum alienum sine uolũtate patroni. in uerbo, Libertum.
artificio mutari officium. l. legatis. §. 1. de leg. 3 715 columna 1
as, libra pondo, uel pondus, idem significant. 311. columna 1
asina molendinaria. l. cum de lanionis. §. 2. de fundo instruct. legat. 809 col. 1
assignare libertum. l. j. de assi. lib. 1337 col. 1
assignationẽ fieri, uel uerbis, uel nutu, uel testamento, uel codicil. l. 2. §. assignare de assig. lib. 1337 co. 2
athletæ qui dicantur. 177 col. 1
audacter. l. Gallus. §. uidendum. de liber. & posth. 482 col. 2
aui, uel patris delictum, an, & quã noceat nepoti, uel filio. l. diui fratres. de iure patro. 1304 col. 1
aui contra testamentum posse uenire nepotem, licet filius iuste fuerit exhæredatus. l. 3. §. si emancipatus. de bon. posse. contra tab. 1227 col. 1
auo suus hæres non dicitur post mortem eius conceptus. l. Titius de suis & legi. hære. 1372 col. 2
auunculus matris frater. l. inter. §. auunculos. de gra. affi. 1359 col. 2
aurum & argentum signatum. q d l. Quintus Mutius. §. penult. de auro & argen. leg. 868 col. 2
auri appellatione non contineri pecuniam signatam. l. Quintus Mutius. de aur. & arg. leg. 867 col. 2
autor sibi esse quis potest. in uerbo, Tutor se autore.
autorari. l. huius quod sal. tut. 224 col. 1
automata quæ dicantur. 535 col. 2

B

BAlani quid. 810 col. 2
Beneficium indultũ nõ tollit, quod impedit indulgendum 458 col. 1
Bes, Ex bes se, id est, uncia octo. 204 columna 2.
bibliotheca, id est, armarium, ubi libri reponuntur. 708 columna 1
bonorum possessio quid l. 2. §. bonorum igitur. de bono. possessio. 1225 columna 2
bonorum possessio alia edictalis, alia decretalis, 1226 columna 1
bonorum possessio qũ det. ibi. col 2
bonorum possessione agenti, datur rei uendicatio directa. 1237 c. 1
bonorum possessionem, & rerũ differre. l. 3. §. 1. de bon. posses. 1215 columna 1
bonorum possessionem contra tab. petendam in patente, & patrono differre. in uer. Patentem.
bonorum possessiones in signum iudicij non pett. 1295 col. 1
bonorum possessiones quæ tribuit ius septem esse 1215 col. 1
bonorũ possessor quis dicatur. 1291 columna 2
bonorũ possessorem dici, qui à iure prætorio succedat 1365 colum. 2
bonorum appellatione continentur tã mobilia quam immobilia. l. uxorem mea. de usufruct. leg. 769 co. 1
bonorum dictionem, quandoque uniuersitatem, uel hæreditatem significare. 1206 columna 1
De bonis inuicem communicandis aliquos grauari posse. l. Lucius Titius in testato. in prin. ad Trebel. 1162 columna 2
boues iumenta non dici. l. legatis seruis. §. iumentis. de legatis tertio. 715 columna 2
boccinum. 718 column. 2
burdones. l. item legato. in prin. de lega. 3. 705 columna 2

C

CAetera, dictio q d. 835 col. 2
calendator. l. ut iurisiurandi. §. dabitur, de op. lib. 11 in columna 2
calendarium, i. ratiocinarij l. spadonem. §. neque. qui excu. tu. 189. c. 2
calendarium, 154 columna 2 & 336 columna 2
calendarium continere nomina debitorum. l. qui filium. de legat. 3. 847 columna 1
caligatas, id est uiles & obscuras. 882, columna 1
cancellare. l. cancellauerat, de his quæ in testamen. 292 columna 2
capacitas in legatis quando inspiciatur. 993 columna 1
capere. i. decipere. 131 colũna prima
capitulum qualiter citandum est 59 col. 2 in mat.
captatoriæ institutiones. l. captatorias. & l. sequen. de hæred. instit. 339 columna 1 & 2
captos a latronibus, & legatos apud cæteros testari posse. l. qui a latronibus, de testamen. 249 columna prima
capitis diminutio. 1818 columna 2
capitis diminutio an sit de iure prætorio, uel ciuili 1296 columna 2
capitis diminutione etiam minima perita hæreditatea legitimat, 1371 columna 2
capitis per diminutionem rumpi testamentum. 1373 columna 2
carnes ponderandas esse. 808 columna 2
carœnum. 795 columna 2.
carrucha dormitoria. l. uxori. quit, de auro & argento legato 859. colũ. secunda
cauillatio quid sit. 929 columna 2
caupona. 806 col. 2
causa quid. 946 col. 1
causa & omnis demonstratio conditionem continet, non expressa specie. 952 col. 2
causa mutata, mutat effectũ causæ, in uerbo, Mutata.
causa uarie sumitur. 1 col. 2
causæ natura. 948 col. 1
causæ finalis defectus uitiat dispositionem. l. fina. de testamẽta. int. 92 col. 1
causarum & litium cognoscendarum formula. leg. penulti. de iis quæ in testamentis delen. 300 columna 2
cautela abundans non nocet. 254 columna 1.
canteria. 808 col 1
cautio, id est cautela. 190 columna 1
cautio & satisdatio quomodo differunt in uerbo, Satisdatio.
cautio mutiana. l. 4. §. fi. de cond. insti. 300 col. 1
cautionibus uariis non esse attendum, nec interponi debere, nisi quæ releuant. l. hæc stipulatio. §. finali ut legatorum uel fideicõmissorum nomine caueatur. 1200 colum. 1
cedere diem quando. 431 columna 1
cædi habena, uel ferula. in uerbo, Habena.
cellarius quis dicatur. leg. quæsitum §. cellarium, de fundo instructo, instrumentoque legato. 802 columna 2
cœnatoriæ uestes, quæ adhibebantur in cœ-

in coeois. 872 c.2
certioratus.l. 1.§. 1.siquis omis.cau. 473 c.2
certus debet esse tutor, curator, pro curator, legatarius. 88 c.2
cessare quando dicatur Fal. in uer. Falcidia.
cessationes. 146 c.1 in tea.
chartę appellatione qd.l. chartę.de bono.pos.secundum tab. 1293 co lum.2
cibaria rusticorum 732 c.2
citatio qualiter probatur, quando citatur capitulum. In uerbo, Cap.
ciuitatē, & libertatem retinere eū, qui in relegatione fit. 1221 col. prima
ciuitatem tantum aufert deportatiō in uerbo, Deportationem.
ciuitatum genera tria. 275 columna 1
clara persona.l. 3. de curat. furi. & prodi. 241 c.2
coacta editio implet conditionem. l.qui ita. in princi. ad Trebellia. 153 c.2
coactilia quę dicantur. 865, columna 1
coadiutor episcopi. 81 columna 1 in mar.
coccus. 718 c.2
codicillis non rumpuntur, nec per subsequentes codicillos, nec per subsequens testamentum. 841 co lumna 1
codicilli quot modis cōfirmentur. l.conficiuntur, de iure codic. 506 col. 1
codicillos facilius confirmari, quā testamentum. 264 c. 1
codicillos facere non posse, nisi qui bus factio testamenti permittitur 506 c. 2
coercere est corpore puniri. l. ob facinus de admin. & peri. tut. 144 col. 2
cogere fructus. l. is cui. §. quæri, ut in poss.le.no. 1209 c.2
cognationis nomen unde. l. Iuriscon sultus.§. 1.de gradi.affi. 1358 co lum.2
cognationem esse genus consangui nitatis inter fratres tantū. 1350 col.2
cognati, & agnati quomodo differant. l. Iurisconsultus.§. inter agna tos, de gra.affi. 1358 c.2
cognatos dici usque ad quintum gra dum. 1365 c.1
cognationem suscipere. l. in alimen torum.§. 1.ubi pup. educ. 203 co lum.2
collationem hodie locum habere inter succedentes quocunq; iure. 1261 c.2
collationem cessare cum agitur que rela. 1864 c.2
collationem in duobus casibus fieri de iure ueteri ex testamēto. 1263 col.2
collectis, & prestationibus teneri usufructuarium. l. quęro. de usu fru.leg. 772 c.3
collegium grauari posse, ad restituē dam hęreditatē uni de collegio. l. 1.§. ita autē collegium. ad Treb. 1078 c.2
collocare in nomina, id est, dare ad usuram. 151 c.1.§. pupillo.
collocate pecuniam, id est, fœnerato dare. l. si tutor. de administr. tuto. 123 c.1
colludenti sententiam nō prodesse 545 c.1
colores uestis & uersicoloria. 872 col. 1
coloni qui. 881 c.2
colum nitarium. 865 c.2
commendo uerbum. l. fideicommis sa §. si ita. de legatis 2.669 colum na 2
compendium negotij, id est, incrementum. 144 c.1.l.3.§. altero.
compensatio quid proprie 604 co lum. 1
competunt, id est, natę sunt. 212 co lum. 1
concha. 864 c.2
concubinatus an sit hodie permissus. 941 c.2
condici res quando possit. l. rerum amot. 57 c.1
condictio furtiua in hæredem competit. 1212 c.1
conditio quid sit. 946 c.1
conditio falsa an legatum uitiet. 978 col. 1
conditio in persona unius apposita, an censatur repetita in persona coniuncta. 159 c.1
conditio impedita per tertium habetur pro impleta. l. si Titius. de condi. & demon. 951 c.2
conditio si sine hærede decesserit, id est, sine liberis. l. ex facto. §. si. ad Trebel. 1108 c.2
conditio promiscua quę dicatur, & quando apponi debeat. 951 co lum. 1
conditio impossibilis quando noceat. 389 c.1
conditionis in loco diem incertum haberi. l. si pecunia. §. j. de lega. 2. 598 c.2
conditionis uarij effectus. 944 colū na 1
cōditioni an hæres parere teneatur 1147 c.1
conditionem facere dictionem. quis quis, uerbo futuri temporis coniunctam. 1110 c.1
conditionem per, cum, & per si dictiones fieri. 1283 c.2
conditionē quandoq; facere, mensi, quandoq; taxare, quandoq; mon strare. l. nuper. de leg. 3 723 colum. 1
conditionale relictum non transmitti 326 c.1
confestim. l. 2. §. confestim. ad sena tuscon. Tertyl. 138 c.1
coniuncta persona an resoluatur in disiunctam. l. cū pater. §. pen. de leg. 2. 644 c.1
coniuncti, & disiuncti. l. si pluribus. de leg. 2. 527 c.2
coniuncti re tantum, & uerbis tantum. l. hæredes sine partibus, & l. si ita quis. de hære. insti. 337 col. 1 & 2
coniuncti plures uocātur ad unam portionem cū disiuncto. l. Sēpro nius. de usufru. leg. §. si. 761 c.2
coniunctio inter incompatibilia resoluitur in disiunctionem. l. si Ti tio, de usufru. leg 665 c.1
correus, l. si quis. §. in fine, de lib. le. 878 c.2
consanguinei qui dicātur. l. 1.§. post suos de suis & leg. hæ. 1370 c.1
consanguinei. i. fratres. l. 2. in prin. & gl. 1. de suis & legi. hęr. ibid.
consanguinei suos, agnati. consanguineos in succedēdo sequuntur. l. 1.§. post suos. & l. 2. in prin. de suis & legi. hęre. 1370 c.2
consiliarij. 105 c.2
cōsilium quandoq; honeste requiritur, licet non teneatur. l. quidā. §. 1. de admi. & peri. tut. 114 c.1
consilij modo uerba prolata, non importare necessitatē. l. cū pater. §. mando filiæ, de leg. 2. 640 c.2
Iussus facere cum consilio alterius, an & quando teneatur sequi. l. Titium & Mæuium. in princi. de admini. tuto. 142 c.2
consobrina quæ dicatur. 398 c.3
consobrini duarum sororum filij, quasi consororini. 1356 c.1
constituere dotale prædium, id est, possessionem tradere. l. 5. in fine, solu. matri. 5 c.1
constituere. l. solet. de tute. 81 c.1
constitutum ius. l. 1. re. amo. 50 c.1
consultatio stulta. l. Dominus. de test 256 c.1
contextu uno testamentum fieri, quid. l. hæredes palam, §. fina. de test. 254 c.1
contradictio, quid importet. 1819 col.2
contradicere, id est, causam contra dicendi habere. 4 c.1
contubernales qui dicantur. 695 colum.2
contubernium esse cum ancillis posse, matrimonium non posse. 272 col. 1
conuertere in usum nostrū aliquid, l. quid ergo. §. plane. de contra. & utilis act. 217 c.1
copulatiue uirtus. l. Seia. §. Caio. de fun. instru. 821 c.1
coquus. 864 c. 1
corpus, Verbum, summa, referri ad corpora l. quisquis mihi. de lega. 3. 730 c.1
in Corporibus esse. l. non tātum. §. eos qui. de excu. tut. 191 c.1
ad Corpora referri dictionem, quanta, l. quisquis mihi. in princip. de leg. 3. 730 c.1
corradi summa, id est, colligi. l. ita autem de admi. & peri. tut. 112 columna 2
correctiue poni dictionem, Imo. l. ita scriptum. de hæred. institu. 328 col. 2

corrumpere

corrumpere mores, pro corrigere. l.cum mulier.solut. matri.35 colum.2
Κορηφαῖοι leg scire et oportet. §. aliud, de excusatio. tutor. 185 col.2
cosmata. Litem legato. de legat. 3. 705 c.2
credédum an sit instrumento raso. 1293 c. 1
creditori creditoris soluens an liberetur.5 c. 1
creditori plus dari, quam extraneo hæredi.430 c.2
crimen, id est, criminis accusatio. 162 c.2
culpę triplicem esse materiam. 1105 col. 2
cum, Et, dictiones non differre.l.Titia teatores.§. 1.& l.si ancilla.de leg.1.330 c.& 548 c.1
cum, & Si, dictiones quomodo differant.452 c.1
cum, Et, dictiones parificantur.l. 5. de fun.instru.707 c.1
cum, dictio ponitur argumentatiue. l.si cui serui.de legatis.1.543 columm.2
cum, dictio principaliter tempus, secundario códitionem, facit.l.si Titio quan.di,ie.ce. 1183 c.1
cum particula, pro quia, pro si, & pro quando. 1245 c. 1
cuppæ. 793 c.2
curatoria.l.curatela.l.j.& 2.in prin. de excu.tu. 171 c.2
curator.patrie potest esse filius.l.his qui.de tuto. & curat. 102 columna 1
curator quandoque datur ad autorandum in uno contractu.l.nó tantum.de tuto. & cura. idem ad lites. 101 c.2
curator quibus personis, & rebus.& ad quid detur.1163 c.1
curatores aduersus sententias excusationum auferentes appellare possunt.l.scire etiam oportet.§.j. de excu.tut. 125 c.2
custodiam, & possessioné differre. l.is cui.in princ.ut in pos.leg.no. 1205 c.2
cymbium, poculi genus procerum dicitur, ac manibus simile.970 columm. 1

D

DActyliotheca, id é, uas, ubi anuli reponuntur.709 c.1
damnatus ad bestias, ad ferrum in metallum, testaméta facere nó licet. l.eius qui.§.in insulam deportari.de testa.248 c. 1
dare quid sit. 557 c.2
dare, id est, relinquere. 103 c. 2
Esse debere cui detur.l.quidam circa.me.de iur.cod.509 c.1
dari, & fieri species esse oppositas. 971 c.2
debeo, uerbum prolatum à testatore hæredem obligat.390 c.1
deberi nulli ante litem contestatá. 527 c.1
decere.l.transigere. 151 c.2
decretalis bon.pos.quæ. 1353 c.2
decretum primum, & secundú, operari ad ueram, & integram possessionem.1283 c.1
deducere in iudiciú. l.uulgo. de admini. tut. 124 c.1
defensores, id est, tutores, uel curatores.107 c.1
defrutum, id est uinum de labrusça. 802 c.2 in tex.
defunctoria, dicto quid.499 c.2
defunctoriæ, alias perfunctoriæ.l. propter.senatuscon. Sylla.499 colum.2
degustare.793 c.1
delegare, & iubere differunt.101 colum.2
deliberandi tempus.401 c.2
delphica mensa.833 c.1
demonstratio quid.946 c.2.
denuntiare ad domú sufficit.l. 1.ad prin.de libe.agnoscen.59 c.1
deponere pecuniam, id est, reseruare & custodire.l.tu to.§.1.si deponi de admi. & pericu.tu. 116 columna 1
deportationé tantum ciuitatem auferre. 1226 c.1
deportationem successisse in locum interdictionis aquæ & ignis.1221 colum.1
deportatus & bannitus an, & quando dicantur mortui. 1101 c.2
deportatum solam ciuitatem amittere, non autem libertatem. 1101 col. 1
depositio pecuniæ.l.tu.1.§. si post. de admini.& peri.tut. 115 c.2
dialoctici.l qui quadringéta.in prin. ad legem Falcidiam. 1060 columna 1
diarium quid.855 c.2
dies quando cedat.431 c.1
dietę & hypocausta quid. 718 columm.1
diffamatoria uerba uitiare legatum. l.turpia in princi. de legat. 1.545 colum.2
differendam esse quęstionem status tanquam præiudicialé: 1279 columna 2
differi quæstionem status in tempus pubertatis. 1270 c.2
diffinitio in iure periculosa. 49 col. prima
diffusa negotia, id est, sparsa diuersis locis.l.decreto, de administra. tuto. 115 c. 1
dignitatis rationem habendam.l. 1. §.quamuis.uersic. publice.de uentre inspi.70 c.2
dilapidare bona prodigum. l. 1. de cur.fur.941 c.1
dilationis materia quæ, 549 c. 1
disiuncta persona an: resoluatur in coiunctam. l. cum pater.§.pe.de leg.2.in sum.644 c.1
disiunctiue duo nomina posita, uerbo singularis numeri pluraliter copulari.466 c.1
disperdere pecuniam pupillarem dicitur tutor, cum eá mutuo dat, nec apud se retinet.l. Titia.§.præfectus legionis.de admin.& pericu.tut. 143 c. 1
diuiduitas.l. si is qui.§. si. ad legem Fal. 1051 c.2
diurnum. 142 c.2 in tex.
dominij causam mutari. 1004 c.2 in sum.& 1005 c.1 in gloss.ad uerb. intelligi.nt.
dominium ex solo titulo sine possessione quomodo & quando quęratur.1145 c.1
dominium rei legatæ quádo transeat in legatarium.564 c. 2
domini qui.l. 1.§.2. ad senatuscon. Sylla.487 c.2
dominium seruus defendere debet etiam corporis obiectu.l. cum dominus.ad senatuscon. Sylla. 498 col.2
domus quid dicatur.l.1. uel. domú. de lib.agnosc.59 c.1
domo legata etiam supellectilem legatam intelligi.l. si ita testamé to §.1.de fund.instruct.lega. 807 col.1
donatio quę fit ex necessitate, an sit donatio.904 c 2
donationes tres esse, & differre inter se.905 c.1
donationem causa mortis legato esse similem.1015 c.1
dos aduentitia & profectitia. 1 columna 2
dos, id est, actio de dote.3 c.2
dos intra quod tempus reddenda. 2 col.2
dos quandoq; sequestratur.l. si cum dotem.§. si uero dos.sol. mat.20 c.2 & 21 c.1
dos uarie constituitur, & repetitur. 1 c 2
dotis iudicium an uiro pro expensis factis in re dotali competat 48 c.1
dotis possessione, uel legato patris contétam esse deberi filiam 572 col.2
dotem etiam dici id, quod pater pro filia dedit, quæ monasterium sit ingressa.1263 c.2
dotem prædij quandoq; instrumentum uocari.798 c.1
dotem uiro filijs extátibus quandoque remanere. 1201 c. 1
dotalis rei dominum esse maritum. 1014 c.1
dubitatio, error, ignorantia, & nescientia quid differant.249 columna 2
dubia testatoris uerba in qualibet testamenti parte declarari ad inquirendam testatoris mentem. 816 c.2
duellum, an & quando indici debet. 632 c.2
dulcia quæ fiunt.l.fi.§. 1.de trit.leg. 797 c 1
duplicia testamenta. l.in duplicibus ad leg.Fal. 1050 c.1
In duplicibus. hoc est in quo est institutio, &

stitutio, & pupillaris substitutio quæ videntur duo testamenta, 1050 c. 1 & 2.
dupondium i. vigintiquatuor vnciæ, 315 c. 1

E

EDictum in genere esse legem, 1350 c. 2
Edictũ, & rescriptũ differre, 1196 c. j
edictũ successorium in agnatis locum non habere. 1348 colum. 2
educare, & alimenta relinquere idẽ l. fi. de ali. & ciba. leg. 174. col 2
eo amplius dictio, quid notet. l. libertis. de cond. & dem 994 col. 2
electo. Ex electione, id est, ponte. 307 c. 1
elenchi. 872 c. 1
elogium. i. sermo. vel verbum testamenti, 226 c. 2
emancipationem esse iurisdictionis voluntariæ, 1137 c. 2
emancipatione suus hæres fieri nõ potuit. l. Gallus. in fi. de liber. & posthu. 234 c. 1
emancipatur an contra tabulas bonorum possessionem habere possit, 1254 c. 1
emancipatos omnia conferre debere, quæ ipsis acquiruntur in una patris, 1254 c. j
emancipatum petere cõtra tabulas 1254 c. 1
emblemata, 870 c. 1
emolumentum quid, quomodo & quibus præstandum sit, 747 co. 2
emptum, & paratum differre. 859. col. 2.
enuntiatiua verba quid inducant. l. titia cum testamento. §. Caius. & l. cum proponebatur, de le. 2. & l. pamphilo, & in prin de le. 3. & l. Lucius Titius. §. filiam. ad Treb.
enuntiatiua verba sufficere ad fidei commissum. 615 c. 1
enuntiatiua verba quando inducãt exceptionẽ. l. pe. de col. do. 1265 colum. 1
enuntiatiua verba quando dispositionem inducant. l. qui volebant. de hære. insti. 539 c. 2
enuntiationibus quibusdam nõ stari, 1019 c. 1
Ἐπιμελεταί. 140. col. 2
epistolam in præsentia quinque testium fieri debere, 629 c. 1
epitima. l. scire §. i. in fi. de tutor. & cura 105 c. 2
error ius facit, 499 c. 1 in tex.
error in corpore vitiat institutionẽ & legatum. l. quoties. de hæ. insti. 309 c. 1
errorem in adiectiuis non nocere. 512 c 2
errorem in appellatiuo, & in corpore rei seu substantia nocere. 512 c. 2
errorem in nomine proprio, cognomine, & agnomine non vitiare, 612 c. 2
errorem regionis non nocere, si de corpore constet. l. nomen. §. libertis. de leg. 3. 627 c. 1 & 2
escaria vasa supellectili cedunt. l. 3. §. vitrea, de supelle. l. 838. colum. secunda
esculenta. l. 3. § esculenta, de penu. leg. 810 c. 2
esse, id est, manere. 75 c. 2
esse in fundo videntur, quæ maiori parte anni fuerunt. l. cũ de lanionis, §. Sabinus, de fun. inst. 810 c. 2
esse in fundo videri, quæ ibi sunt, vt perpetuo sint. l. quæ situ est. §. prædia. de leg. 3. 721 c. 2.
esse in loco nõ videtur pecunia, quæ illic est, vt mutuo detur. l. si chorus. §. j. de leg. 3. 722. c. 1
esse non videri in loco, quæ ibi sunt ad tempus. l. si fundus. de leg. 3. & in sum. 703 c. 2
et, Cum, dictiones cadunt inter diuersa. l. si is qui ducẽta. in prin. de reb. dub. 910 c. 2
et pro etiam, 2 col. 1
euentus rei spectandus. l. in testo nostro §. fi. de testa. tut. 89 c. 2
euidenter. id est, cum aliquo dolo. 212 c. 1
exaudire. l. hæredes palam, de test. 253 c. 1
exceptio in summarijs causis quando admittatur. l. 3. in princ. vt in poss. leg. no. 1204 c. 1
exceptio opposita a tertia persona cuius interest, obstat l. Titia solu. matr. 29 c. 2
excommunicationis sententia trahit ad se executionem, 290 c. 2
ex continenti. l. quoties. solu. matr. 27 c. 2
excusari a tutela nõ posse libertum l. libertus, de excu. tut. 200 columna 1
excusana se a tutela perdidit, quod tibi, eiusq; ea contemplatione relictum est l. qui tutelam, de testa. tut. 90 c. 2
excusationis necessitatem qui tutores non habeant. l. scire. §. qui nõ iuste de excu. tut. 187 c. 2
excusationes tutorum, vel curatorum a tutela, non facile recipiendas esse. l. scire oportet. §. j. de excus. tu 125 c. 2
excusationũ dies quot sint a tutela, 185 c. 1
excusationum quæ sint constituta tempora. l. scire oportet. §. 1. 2 & 3. de excu. tut. 126 c. 1
excusationum tẽporibus neglectis non valet excusatio. l. scire oportet. §. j. 2. & 3. de excu. tu. 186 c. 1
excusatus a tutela vnius non ob id excusatur a tutela alterius. l. duobus. de testa. tut. 89 c. 2
executrix potest esse mulier. l. a filio de ali. & cibat. leg. 1. 6 c. 1
exequi i. perficere quod alius cœpit. l. si tutoris, de adm. tut. 151 c 2
exercere. l. exercitorem facere. 150 col. 1. in tex.
exercere. i. contestari. 201 c. 1
exercitus vnde l. j. de milit. testa. 404 colum. 1
exhæredatio quare magis in fœmina quàm in masculo dicat. 1209 colum. 2
exhæredatio, vt valeat quinque requiruntur que, 253 c. 2
exhæredationem conditionalẽ nõ valere, 267 c. 2
exhęredationem a re certa non valere, 1117 c. 2
exhæredationem nisi adita hæreditate non valere, 264 c. 2
exhæredationem purè fieri debere l. si pepercerit de libe. & posthu. 258 col. 1
exhæredationes sunt odiosæ. 81 c. 2
exhęredatus licet iustè fuerit filius, nepotem tamen posse venire cõtra testamentum aui. l. 1. §. si emãcipatus, de bon. poss. contra tab. 1127 c. 2
exhibere, id est, nutrire. l. in insulã. §. viuras. sol. mat. & l. si quis a, de libe. agno. in prin.
exigere, id est, ab inuito extorquere 672 c. 2
exigitur quandoque extra iudiciũ, 111 c. 2
expensæ factæ circa personam tutoris quando imputentur pupillo. l. a tutoribus. §. fi. de admin. tuto. 129 c. 2 & in sum.
expensam facere, 151 c. 2
expensum sua facilitatis ferre debere, qui minus idoneos fideiussores accepit. l. si is à quo. in fin. vt in poss. leg. no. &c 1204 c. 2
expilare substantiam, 164 col. 2 in tex.
expressa nocere l. si quis Sempronium. ibi, quædam enim. de hæ. insti. 318 c. 2
expressio eorum, quæ tacitè insunt. quid operetur. l. si ita legatum. §. 1. 548 c. 2
expressum quid, & an, & quomodo, differat ab euidenti. 309 c. 2
exteriora indicant interiora. 102 colum. 2
extra ordinem, id est, officio iudicis, 109 c. 2

F

FAcies pristina. i. forma, l. si sine hærede. §. interposito, de adm. tu 10. 128 c. 1
facies patrimonij. eadẽ 148. col. 1. in tex.
fraternitatem adoptione quæsitam eousq; impedire nuptias, donec adoptio manebit. 1370 c. 1
facto argento, vel auro legato non contineri quod fractum, vel collisum sit. 228 c. 1 in tex.
facti argenti definitio, 363 c. 2
facto alterius aliquem non exhæredari, aut hæredem fieri. l. pater, familias. de hæred. inst. & in sum. 327 c 1
facultatibus labi. 119 c. 1. in tex.
in facultatibus esse l. si quia a libero. § & si impubes. & §. seq. de liber. agnoscen. 646. 2

falcidia lex quo tempore lata sit. & a quo 996.co.2.
falcidia quando dicatur cessare, 1083 col.2
falcidiam locum habere, licet testamentum non valeat, 1020. columna 1
falcidiam non habere locum, nisi ex testamento,381 col.1
falcidiam non extraneus. deducit. 180.col.1
familiæ appellatione qui contineantur.l.his qui.de leg.3.
familiæ nomen personas, & hæreditatem complectitur,642 c.2.
fari non recte dicitur quis ante septeonium.l.j.§.ij.de adm.& per. tuto. 109 c.2
fatalia quando currant, & quando non ,789 c.2
fœminas pupillariter non substituere,372 c.2
fœmininum non concepit masculinum,57 c.2
feriato die tutor dari potest.l. nec mandante.§.fi.de tut.& cur. 108 colum.2
fabulæ,866.c.1
fides vbi non sit, ibi iustitiam sibi inuenire locum non posse , 187 columna 1
fidei nota.l.si tutor.de suspec. tuto. 169 c. 1
fideicommissarius loco heredis.486 colum.2
fideicommissarium non posse deducere quartam. 1080 c.2
fideicommissa nuda voluntate firmari,676 c.2
fideicommissa, & legata non contineri hæreditatis appellatione.l.si Titius,de lega.3.710 c.2
In fideicommissis spectandam præcipuè testatoris voluntatem . 673 colum.2
fideicommissum,& in codicillis sine mentione prioris testamenti fieri posse.627 c.2
fideicommissum per verbum dono, fieri.629 c.1
fideicommissum vniuersale quomodo æstimetur.1168.c.j
fideiussores instar habere tutores idoneos affirmantem.l.4. in fin. de fideiuss.tu.227.c.j
filiatio qualiter probatur.61 c.j
filius an possit patri esse testis in testamento,25 1 c.j
filius donat cau a mortis patre permittente,247 c.2
filius quando extenditur ad nepotes l. vxorem .§.concubinæ . de leg 1.699 c.1
filij.appellatione omnes filij. continentur.l.si quis ita de testa.tut. 86 col.2
filij.nomine continentur mares, & fœminæ, nati, & nascituri.86.colum.2
filij,vel nepotis emancipati præteritione non rumpitur testamentum.l.certum est.§.filia. de iniu. rup.testa.292 c.2
Filij. nomine an nepotes veniant l. quod si. & ibi nota . in .marg. de testa.tutel.83 c.2
filij. testamentum patrem irritum . facere.294 col.j
filio præterito non petente scriptos hæredes . in secundo remanere . 1214 c.2
filium excludere patronum . 1341 colum 1
filium de restituẽdo rogatum duas quart.posse.detrahere. 104 col.2
filiorum appellatione filiæ continentur.l. si quis ita.de test.tut.86 colum.2
filiorum appellatione nepotes non continent.172 c.2
filiusfamilias patrem adire cogere potest l.illie a quo.in fi. ad Treb. 191 c. 1
fiscus , & respubl.quomodo differunt,1193 c.j
fisco obligatur omnia bona cum eo contrahentis. not. in l. vel cum, de confis.tut.95 c.j
fiscum capere in obsidatu quæsita, 248 c.2
forma id est,constitutio, 1870 c.j
fornicatos seu mauis fornacator. 807 c.j
fortè aduerbium veritatem facti,nõ iuris inducit dubitationem, 371 col. 1
fratrem inopem frater alere tenetur,204 c.j
fratres, id est, consanguinei. l.ij.in princ.de suis & legi.hered.1370 colum.2
fratrum appellatione etiam sorores continentur.l. Lucius. §. quæsitum,de leg.3.729 c.j
Fratrũ duorũ vxores εἰνατέρες dicuntur l.4.§.priuignus , de gra. affini.1357 c.2
fraudandæ legis causa conditio adiecta,pro non adiecta habetur l.felus.ad leg.Falc.1036 col.1 & sinu 1025 c.2
Frons.Qua fronte. &c.l. si plures, in fi.de admi.tuto.112 c.j
fructus an in quartam imputari debeant. 1018 c.j
fructus nõ satos tempore mortis in Falcidia non computari. 1018 columna 1
fructus post. dilationem in fideicõmissarij.fauorem adiectam percepior , venire in restitutionem l. lucius Titius.§. hæredum fidei. ad Treb.1167 c.2
frumentarij.l.mentores. de excusa. tuto.194 c.2
fugiens dicitur esse in loco,vnde fugit.l.seruus qui. de leg.3.783 columna 1
fundum sicut est,legare,perinde est ac si fundum instructum leges l. prædia.§.ita legatum, de fun.instru.816 c.2
fundo instructo legato contineri supellectilem.& alia multa in legato,806 c.1
furiosus si fingas testamentum antequam se furorem factum , non rumpitur ipsum testamentum.l. vlt.de iniu.rup.284 c. 1
furtum vnde est,69 c. 1
futurũ quod est, legari posse l.quod in rerum,de lega.j & in summa, 322 c.1
futuros casus non præstandos.l.j.§. si præses.de magi conuẽ. 229 c. 1

G

Gemmæ.lapilli,margaritæ qd differãt.864 c.2
Genus. Quod operatur genus quo ad speciẽs id species quod ad indiuidua.l.si chorus, de leg. 3 722 colum. 1
gessisse dicitur , qui modicum attigit per se, vel alium l. ita.§.j.de admi.& peri.tuto. 111 col.2
gestus commissus , id est, gestio,admini. l.vulg.de admi.tu. 185 c.1
gradus dicti ad similitudinem scalarum.l.iure consultus.§.gradus. de gra.ad affini.160 c.1
gradus eiusdem si plures sint,per capita succedũt.l.5.§.hæreditas,de suis & legi.hæred. Inter gradus l. 8.§ posthumos,de.niu.rup.
gradus, quo filius à patre est præteritus,ipso iure non valere 265 columna 2
gradu eodem esse duobus modis dici 1358 c.2
grauari posse collegium ad restituẽdam vni de collegio hereditatem l.j.§.si autẽ collegium. ad Treb. 1078 c.2
grauari aliquos posse de bonis inuicem ecommendandis.l. Lucius in testatus.in prin.ad Tre. 162 col.2
graui vtero vxorem , esse l.quæ grauida.de iure cod.607 c.2

H

Habena,vel serula cedi. l.j §.ipuberi, ad sen. Sylla.490 c.2
habere quis dicitur qd remanet onere deducto l.an amplius, de le.j.523 c.2
hæres an cauere pro relictis teneatur, 1190 c.1
hæres fiduciarius quis dicatur,1127 col.1
hæres institutus seruus a quo tpe libertatem consequatur. 303 col.2
hæres si non erit, conditionem moriente institutio purificari. l.vxori,quando dies leg.ced.1189 c.j
hæres suus quis dicatur. l.j.§. sin ; de suis & leg hær.1369 c.2
hæres suus emancipatione fieri nõ potuit l Gallus.§.quæramus , de lib.& posth.284 c.2
pro hærede gerere l. pro hærede , in prin.de aqui. hære.429 col.1
hæredem esse posse natum ex ea , quam postea vxorem duxeris l. filius a patre.§. si quis.de libe.& posthu.272.c.1
hæredem institui posse eũ, qui nõ dum natus sit l.cõmodissime. in prin. de lib.& posth.262 co.2

hæredem

hæredem ob solam aperturam tabularum non perdere hæreditatem, licet pœna centum aureorũ sit statuta. 1083 columna 2
hæredem tribus temporibus habilem esse 146 col. 1
hæredes suos fœminas non habere. l nulla de suis & leg. hæred. 1374 columna 1
hæredum appellatione etiam extraneos contineri. 141 colum. 1
hæreditarius, & legatarius quid. 446 colum. 1
hæreditas proximo agnato debetur. l. 2. §. hæreditas, de suis, & leg. hære. 1370 col. 2
hæreditas repræsentat personam defuncti, non hæredis l. si mihi & Titio. §. si ex ea hærede. & in summa, de leg 2. 613 col. 2
hæreditatis aditio. non recipit conditionem l. cum qui. §. ult. de acqui. hære. 449 col. 1
hæreditatis appellatione non cõtineri legata. & fideicommissa. l. si Titius, de lega. 3. 730 colum. 2 & in sum.
hæreditatis capax quando quis dicatur. 336 columna 2
hæreditatis partes. l. seruum meum. §. si. de hære. instit. 351 colum. 1
hæreditatem ad legitimam admitti eum, qui in utero est, si æditus fuerit. 1372 col. 1 in tex.
hæreditatem ad legitimos hæredes, & non scriptos in tertio gradu pertinere l. si posthu. in fi. de libe. & posthu. 266 col. 2
hæreditatem adeuntem tria incommoda sequuntur. 1236 col. 1
hæreditatem uolens non cogitur ad collationem dotis l. fi. de colla. de 1265 columna 2 & in sum.
hæreditatem non aditam quandoq; transmitti. 1891 col. 1
hæreditatem peculium non esse acquirendam. 422 col. 1
hæreditate non adita nihil in testamento relictũ ualere. 1198 col 1
hermaphroditus posthumum instituere potest. l. sed est, de libe. & posth. 260 col. 1
hic, demõstrat sẽ præsentem l. nemo dubitat, de hære. insti. 333 col. 2
hierophilax, id est, sacrorum custos. 748 col. 1
hippocratis autoritas magna l. iij. de suis & le. hæred. 1378 colum. 2
hoc amplius, præcedentia repetit l. si tibi purè de leg. 3. 709 col. 2
honorarius tutor quis. 89 col 2
honoraria. i. salaria aduocatis præstita. 220 col. 1
honorarii tutores l. 3. ad prin. de administ. & pericu. tuto. 111 columna 1
honorariæ actiones, id est, prætoriæ l. pœnales. §. j. ad leg. Falci. 1030 colum. 1
horreum quid 804 col. 2
hyacinthinum. 718 col. 2
hydromeli. 795 col. 1
hypetra. 803 col. 2

I

IDones, cautione in personarum quantitatẽ, & cõditionem inspici 1198. col. 1
idoneus hæres, id est, qui est soluendo. in tex. 136 col. 1
idoneior præferendus est l. quod si plures. de testa. tut. 87 colum. 1
igitur, quandoque inceptiue sumitur. 111 col. 2
ignoranti, quando currat tempus. 464 col. 1
ignoranter factum sit, & quando dicatur. 551 col. 1
imo dictio ponit correctiue l. si ita scriptum de hære. inst. 328 col. 2
immunitas l. non tantum. §. j. de excu'a. tuto. 191 col. 1
impendia. 191 col. 1 in l. Curator.
impẽdia. i. impensæ. l. diuortio, si impendia. so. mat. 12 col. 1
impensa triplex, necessaria; utilis, & uoluptuaria. l. j. de impẽ. in re. dota. fac. in prin. 44 colum. 1
impensa necessaria duobus modis dicitur. 48 col. 2
impensæ uoluptuariæ l. uoluptuariæ de impen. in reb. dota. fac. 47 colum. 1
impensæ utiles l. j. §. fi. de impen. in reb. dota. fac. 44 col. 2
imperium merum quandoque delegatur. 100 col. 2
impossibilis conditio quando noceat. 187. col. 2
impuberem libertum dici, qui sit minor uiginti quinque annis. 183 c. 1
impuberẽ minuẽ esse posse. 180 c. 1
imputari in sortem debere superfluum. in tex. 1108 col. 2
in, id est, ualde. 2. col. 1
inaures 866 col. 2
incertitudo personæ an, & quando uitiet. 310 col. 2
incertitudinem utrunq; inualidum facere. 803 col. 1
inconstantiam quandoque permitti 998 col 2
indebitum scienter solutum an repeti possit 633 columna 2
indefensis frustratio nocere non debet. l. 15 cui. §. cessatum. ut in possess. leg. no. 1208 col. 1
indẽnitas l. 1. § an in hoc, de con. & uti. ac tut. 217. col. 1
indifficilis, id est, ualde difficilis l. Gallus. §. ille casus, de libe. & posthu. 281 col. 1
inducere quid sit. 942 col. 1
inductio, litura, superinductio l. 1 §. & ideo. de his quæ in testa. 298 columna 1
indulgentia, id est, datio libertatis. 493 col. 1
infamis in testamento testis esse nõ potest. 256 col. 2
infectum dicitur rudis materia. l. & si non, de auro, & argen. leg. 863 col. 1
infortiatum unde dictum sit. 1 col. 1
infrascripta l. pen. de aut. tut. 160 columna 1
ingenuum pro liberto promittere posse. 1319 columna 2
inhabilis datus tutor, intelligitur datus, cum fuerit habilis. l. si hæreditas. §. si furiosus. de test. tut. 85 col. 1 & in summa
iniuriarũ non agitur contra quem, nisi faciendæ iniuriæ animo quid fecerit. l. j. §. si omnes. de uen. inspi. 69 col. 2 & in sum.
iniustum testamentum, ruptum, & irritum differunt. l. 1. & 2. de inius. rup.
inofficiosus, id est, inobsequiosus, 1100 colum. 1
insolubilis quæstio. l. qui quadringenta. ad leg. Falc. 1060 col. 1
insternere. 834 colum. 2 in l. de tapetis.
institores 807 col. 1
instituit non posse filium sub conditione. nisi ea potestatiua sit. 400 columna 2
institutio De institutione relici impossibilitatem. l. si quis ita. de con di. insti. 390 col. 2
institutus insolidum etiam clausis tabulis potest adire hæreditatem. 485 columna 2
instrumentum testamenti publicũ esse l. 2 quemadmo. testa. aper. 469 col. 2
instrumentum quandoque uocari dotem prædij. col. 1
instrumentum dotale l. si dotali. sol. matri. 35 col. 2
instrumento legato contineri nomina debitorum l. qui chirographum. de leg. 3. 712 colum. 1
instrumento an potius credendum sit quam septem testibus. 353 colum. 1
instrumẽta an in chartis rasis fieri possint. 1293 col. 1
instrumẽta fundi, quæ l. instrumenta. de fundo instru. 800 col. 1
instrumenta non contineri legato generali. l. si mihi Mæuia. de lega. 3. 727 col. 1 in sum.
instrumento emptionis non probari fines plebatuum, uel curiarum. 484 col. 1
insula domus iuncta, domus appellatione continetur. l. prædiis. §. fi. de leg. 3. 727 col. 2
intendere l. si cũ dotem. §. item pater sol ma. 21 col. 1
intercessio quandoque. l. interuentus, consilium. 114 col. 1
interesse multiplex. 2 col. 1
interpositus curato. l. si fine. §. interposito. de admin. tut. 128 colũna 1
interpretatio uoluntatis testatoris quotuplex sit. 170 col. 2
intestatus quis l. intestato. de legi. tut. 99 col. 1
intestatus non dicitur, qui testari non potuit. habetur tamen pro intestato l. 1. de suis & legi. hær. 1369 col. 2 in §. plane.
intestati qui dicantur esse. lege. j. in princip. de suis & leg. hæ. 1369 columna 1.

intesta-

Index prior materiarum Infortiati.

intestatorum transitum multis fieri modis. 1345 col. a
inuentaria. l. 1. §. de seruis. de tute. & rat. 206 col. 2
irritum testamentum, iniustum, & ruptum. l. j. & 2. de inin. rup. &c.
iudex si errauerit: quid. 269 colum. a
iudex furiosus non desinit esse iudex l. nec mandâte. §. j. de tut. & cura. 101 col. a
iudex se tutorem dare non potest. l. prætor. de tut. & cura. 101 col. 1
iudicis officio alimento decernenda esse. 1063 col. 1
iudicis in recusatione causam dicere non oportere. 1085 col. a
iudicem ad maiorem pertinere tutoris dationem. 1310 col. a
iudicatus, id est, condemnatus. l. ex pluribus. de admi. tut. 137 col. 2
iudicatum facere 160 columna 1
iudicium accipere. l. tutor. pro pupillo. de admi. tu. 126 columna a
iudicium, id est, ultima uoluntas. 509 columna 1
iurant municipes per eos qui municipium agunt. l. municipibus. de condi. & demon. 990 col. a
iuramêtum monachorum quod sit. 391 columna a
ius codicillorum per se singulare esse nec cum testamento contunctum. 503 columna 1
ius eligendi voti ex reis transit ad hæredes. l. à tutoribus. §. hæredibus quoq;. de adminis. & peric. tut. 129 col. a
Ius ἐμβατευτικὸν, id est ius detentionis. 134 col. a
Ius idem esse, posse ubi diuersa sit ratio 1206 col. a
ius offerendi ad hæredem non trâsire. 995 columna 1
ius litis colitigatori uendi posse 1023 columna 2
ius patronatus perdere, qui pretiû stipulatur operarum, uel aliquid pro operis. 1301 col. 1
ius prætorium non per ciuile distingui, sed ciuile per prætorium. 524 columna 2
ius substitutionis non trâsmitti ad hæredes. l. toties uidetur. de acqu. hære. 463 col. 1
iure ipso, id est per sententiam 141 col. 1 in mar.
iure prætorio aliquê posse esse hæredem aliquâdo, non ciuili. 1147 columna a
iura plurium si ad vnum peruenilt, posse illum, quod plures possunt. l. si mihi, & tibi. de lega. j. 571 c. 1 & in sum.
iustitia naturalis. l. scire. §. consequens. de excus. tuto. 115 col. a
iuuenes. l. credulus, & l. si cum dotem. §. quod si is sol. mat.
iuuenem dici, qui non sit senex. l. non aliter. in fin. de lega. 3. 717 columna a

L

Labiciotistus. 866 col. a
Labrum. 966 col. 2
lanæ appellatione omnem lanam contineri, quæ tincta non sit, siue ea facta siue non facta. l. si cui lana. de leg. 3. 717 col. 2
lanio unde dicatur. 808 col. a
lapides quidam renascuntur. l. diuortio. §. si uir. sol. mat. 11 col. 1
lar, quid. 59 col. 1
lasanum uas uirorum ad alui excrementa excipienda. 863 col. a
laser 832 col. a
lateralia, id est uascula serrea. 735 columna a
lecti inargentati, inaurati, gemmati. 833 col. 2 in tex.
legare, & fideicommittere. nullam admittere hodie inter se differentiam. 1106 col. 2
legari an possit res: in qua quis ius habet. 564 col. 2
legari an possit alicui res suas. 620 columna 2
legatum quid. l. legatum. de leg. 2. & l. legatum est. de leg. 2.
legatum arbitrio legatarii. relinqui 539 col. a
legatum arbitrio Titii, aut si Titius arbitrabitur, quomodo differant 539 col. 2
legatum donec. nubat, censeri annuum. l. legatum na. de annu. leg. 745 col. 2 & in sum.
legatum demonstratione falsa uitiari non posse. l. his uerbis. §. pater. de leg. 3. 735 col. a
legatum incertæ personæ an, & quâ ualeat. 934 col. 2
legatum obscurum ex septem coniecturis declarati. 5-3 columna 1
legatum operarum, & usussfructus differunt. l. 2. de usu & usufru. leg. 754 columna 1
legatum quomodo in diem æstimetur. 1071 columna 1
legatum seruo, ut ualeat, duo requiri. 772 col. 1
legatum tacite quod, & quibus modis offeratur. 187 col. a
legato fundo uti est, non cedunt reliqua colonorum. l. qui habebat. §. n. de lega. 4. §. fi. 734 col. a & in sum.
legato horto non statim fin. si & causam. 853 col. 1
legata a pupillo hærede instituto relicta, an augeantur. 1049 col. a
legata à solo fideicommissario peti, & præstari. 1083 col. 1
legata ære alieno absorberi. 1180 columna a
legata & fideicommissa non contineri hæreditatis appellatione. l. si Titius, de leg. 3. 730 c. a
legata per secundum testamentum reuocata uideri. 1072 col. a
legata ubi, & quando habeantur. 599 col. 2
legatarius. l. legatarius, de excu. tut. 194 col. 1
legatario non debere caueri, nisi scripturam testamenti ostendat. l. postquam. §. si dies. ut lega. no. ca. 1196 col. a & in sum.
legatarium non esse creditorem 1214 columna 1
legatarium non detrahere Falcidiam 391 col. a
legatarium posse petere rem pro ipsa pecunia solutam. 983 col. a
legatos apud exteros, & captos à latronibus testamentum facere posse. l. qui à latronibus, de test. 249 columna. 1
legere, est aspicere, & intelligere. l. j. de his quæ in testa. delen.
leges iubent. quandoque l. si quis. in prin. de excu. tut. 297 col. a
legio quandoque succedit militi. l. si quis filio. §. eius qui, de iniu. rup. 290 columna 1
legitimus tutor, id est, legitimè datus 108 col. 1
legitimus quo tempore dicatur natus. l. 3. in fin. de suis & legi. hære. 1371 col. a
legitimum non censeri, natum post decimum mensem & secundo die post sextum mensem. l. 3. in fi. de suis & leg. hęre. 1372 col. a
legitima quid. 97 col. 1
legitimè, id est, cum decreto. 121 columna. 1
legitimæ usuræ. 116 col. 1
legitimos tutores nemo dat. l. legitimos. in prin. de legi. tut. 98 columna a
leuir, est uiri frater. l. 4. § priuignus, de gra. affi. 1357 col. 1
liberatio tribus modis legatus. 381 colum. 1
liberam testandi facultatem auferri. 244 col. 1
liber ereptus, liber non est. l. librorum. §. sed nec de lega. 3. 708 columna a
libri malleati qui. 709 col. a
libri singulâres. 1 col. 1
librorum appellatione quid contineatur. l. librorû. in prin. de leg. 3. 707 col. a
libri Conditio si sine hærede discesserit, id est, sine liberis. l. fi. §. ex facto, ad Trebel. 1101 col. a
liberos non libertos contineri posterorum appellatione. l. quod his uerbis. § j. de leg. 3. 723 col. a
liberorum ad tempus relictum notificari, si fideicommissarius uxore prægnante decesserit. l. sed & si. ad Trebel. 1103 col. a
Merces pretium est operarum reuenditarum. 65 col. a
libertorum redemptori teneri ad pretium, uel ad operas. 456 col. a
libertates ualere in totum. 1164 colum. 1
libertus quis. l. 3. in prin. de suis & legi. hære. 1375 col. a
libertum liberti non contineri liberorum appellatione l. pater filium. §. j. de leg. 3. 692 col. 1
libertum alienum non debere arrogari sine patroni uoluntate. 1335 colum. 1
libertum paternum filium dici posse. 1302 col. 1

libertum

libertum a tutelis non excusari. l. libertum de exc. tut. 188 columna 2
liberti heredis appellatione continetur libertus liberti. l. alimenta. §. fi. de ali. leg. 849 c. 1
liberti sui, qui l. alimenta. §. fin. de alimen. leg. l. 849 c. 2
librarij qui. 139 c. 2
ligna coacta. 710 c. 2.
lignum quid. l. ligni. de leg. 3.
ligni appellatione quid continetur. l. si cui lana. § ligno. de lega. 3 718 c. 1
litis æstimationem sufficere, est rei litigiosę æstimationem soluere. l. si propter. rerū amotarum. 56 col. 1
litium & causarum cognoscendarum formula l. pen. de ijs quæ in test. delen. 300 c. 1
litura, inductio, superinductio. l. 1. §. & ideo. de ijs, quę in testa. delen. 292 c. 1
locuples. i. loculos habens plenos. 827 c. 1
logarium quid. 831 col. 2
lucro cedere. l. si cum dotem. §. si pater. sol. mat.
luitio. l. 1. de liber. lega. 19 c. 2
lumen. 69 columna 2 in §. Tria lumina.

M

MAchina quid. 802 c. 1
magistratus est princeps ciuitatis. l. spadonem. §. si ciuitatis. de exen. tut. 190 c. 1
magistratus ciuitatum à cura, & tutela remittuntur, l. athletæ. §. 3. de excusa. tut. 177 c. 2
magistratus iussu præsidum dat tutores. 106 c. 2
magistratuum potestas multiplex. 141 c. 2
magnitudo, i. quantitas. 49 c. 1
maior pars præualet. l. ante. in glo. si. de administ. & peri. tut. 150 c. 2
maiores qui. l. iureconsultus. §. parentes. de gra. affi. 1258 c. 2
maligno, & callido animo agere, quid. l. si seruum. §. amouere. de acqui. hæredi. 457 c. 2
male. Qui male agit odit lucem. 146 c. 2
malesia cuiusmodi uinum. 795 colum. 1
mandatus, id est, legatus. 162 columna 2
manere quis dicitur. 52 c. 1 in gloss. Maneat.
manibus amissis testari quempiam posse. l. qui manus, de test. 248 colum. 2
maritus an possit pro uxore testificari, & contra. 428 c. 2
masculinum concipit fœmininum. l. seruis legatis. & l. qui duos. de legat 3.
materia appellatione non contineri materiarum. l. quę situm est. §. illud. de leg. 3. 278 c. 1
materiam rubeam infectam dici. l. & si non. §. infect. de argen. lega. 863 c. 2
materiario legato non contineri materiam. l. librorum. §. chartia. de leg. 3. 709 c. 1
mater famil. an possit esse concubina. l. 1. de conc. 75 c. 1
mater tutrix testamentaria esse nō potest. l. iure nostro. de testa. tute. 89 c. 2 & in sum.
matri succedere spurium filium, & testamētum matris posse dici inofficiosum, c. 1
matricularius. Nota bonam cautelam pro matricularijs qui bona ecclesiarum uendunt, & retinent pro pretio argen. in l. tutor rerū. de admini. tuto. 148 c. 2
matricularij sequentes, an nomina facta ab alijs suo periculo recipere teneantur. l. tutor. 7. in arg. de admini. tut. 130 c. 1
matrimonium soluitur uarie. 2. colum. 1
matrimonij solutio 774 c. 1
matertera est soror matris. l. Iurisconsultus. §. matertera. de gradi. affinita. 1359 c. 2
Μηδαμεὶ 92 co. 2 in margi. 140 col. 2
mendacium punitur. 266 c. 2
mensores. l. mensores. de excu. tut. 193 c. 2
mente. 1122 c. 2
metropolis quid. 175 c. 1
meum, tuum possessiua præsens tēpus denotare. l. si ita. de au. & argen. leg. 857 c. 1
meum quandoq; demonstrat, quandoq; taxat, quandoq; conditionē facit. l. nuper. de legat. 3. 732 c. 2 & 733 c. 1
meum præualet nostro. gl. 2. l. quoties. de admin. & peric. tuto. 118 col. 2
miliarium 864 c. 1
miliaria uiginti in unamquanque diē numerari. l. scire. §. 2. de excu. tut. 186 c. 1
militari testamento probationem communem esse necessariā 1294 col. 2
militiam esse multiplicem. 421 colum. 2
milites unde. l. 1. de mili. test. 404 colum. 1 & 2
militi quandoque succedit legio. l. si quis filio. §. eius qui. de iniust. rup. 290 c. 2
militem posse in terram testamentum scribere. 1229 c. 2
militem in hostium potestate positum facere testamentum nō posse l. facere de milit. testa. 405 colum. 2
milites in numeros referri l. ex eo. de mili. testa. 421 c. 1
milites ueteranos à tutela remitti. l. sed & milites. de excu. tut. 189 col. 2
miniculator, qui ex minio maiusculas, & capitales literas libris atramento scriptis aut impressis adhibet. l. ut iusiurandi. §. dabitur. de oper. liberto. 1310 col. 1
ministerium, id est, ministri. 166 colum. 2
minor dicitur Hedia. l. qui lancem. de auro & argent. lega. 869 columna 2
minus, dictionem nil capere. 1070 colum. 1
minus in dubio debetur. l. idem Iulianus. §. sc. o. de legatis. 1. 533 colum. 1
modicum tempus 25. c. 1 in tex.
modus quid. 946 c. 1
modi natura. 946 c. 1
modij, & modia 784 c. 2
molæ manuariæ. l. dolia. §. 1. de fundo instru. leg. 814 c. 2
molę iumentarię. l. dolia. §. 1. de fun. instr. leg. 814 c. 2
monstrosus quando quis dicatur, & quando rumpat testamentum. 286. habet l. uxori. de legat. 3. 684 c. 1, & in sum.
mora. l. intra moras. l. tutor pro pupillo de admini. tut. 126 c. 2
morte stipulatoria non finiri stipulationem, quæ in singulos annos una est. 739 c. 1
mulier an possit accusare. 263 colūna 2
mulier non potest esse curatrix. l. scire oportet, de tuto. & cura. Fallit in matre & auia. 105 c. 1
mulier potest esse executrix. l. à filio. de aliment. & cib. leg 847 columna 1
mulierem excusat imperitia. l. 2. de uen. inspi. 71 c. 1
mulsum, potio ex uino, & melle. 295 col. 1
mundus muliebris. 866 columna 2 in text.
munus & donum differunt. 121 colum. 2 & 1310 c. 1
munus nuptiale l. 1. §. de seruis. de tutel. & ratio dis. 206 c 2
munera solēnia. l. cum plures. §. cū tutor. de admi. & per. tut. 128 c. 2
municeps quis. 80 c. 1
murrhea uasa. 857 c. 2
murrhina uasa. 864 c. 2
muciana cautio. l. 4. §. fin. de cond. instit. 390
mutus an, & quando contrahere possit. 1224 c. 1

N

NAscēdi ordo. l. si ita fuerit. § plane si ita. 919 col. 1
naturale contineri appellatione debiti, si aliud non reperiatur. l. quibus. §. dominus seruo, de condi. & demon. 963 c. 1
naturaliter. 17 c. 1 in tex. & glo. 24 col. 1
natus prius quia dicatur. l. si ita fuerit. plane. de reb. dub. 719 col. 2

natus

natus pro non nato habetur, & cõtra. 170 c. 1
natus quo tempore dicitur legitimus. l. 3. in fi. de suis & legi. hære. 1372 c. 2
natum esset, & natum erit idem. l. 5. de tri. leg. 794 c. 1
natis ex filiabus, vel neptis, an bonorum possessio danda sit. 1347 c. 1
naulia 163 c. 2
nauarchus. 1291 c. 2
nauem eandem esse, quæ destruitur, & reficitur carina manente. l. qd in rerum. in fin. de legat. 3. 322 & in gl. c. 1
necessaria an usum censeri legata legato usu. l. patronus. §. codicillis. de leg. 3. 687 c. 2
necessaria impensa duobus modis sumitur. 43 c. 2
necessario. i. utiliter. gl. §. fi. l. diuortio. sol. mat. 12 c. 2
necessarius hæres non est seruus, quem necessario testator manumitti. l. si seruo. de hæred. instit. 344 c. 1
necessarium, id est mille. 732 c. 2 & 733 c. 1
necessarios, id est, cognatos. 280 colum. 2
negligentia hæredis in eligendo legatarium. 1157 c. 2
negligentia lata, id est, culpa. 168 col. 2
negligentiam hæredis fideicommissario nocere. l. si hæres. §. fin. ad Treb. 1157 c. 2
negotio super uno duos quempiam habere posse iudices. 1290 c. 1
negotiorum testatoris causa absentem debere, ut præsentem alimenta percipere. l. testamento. de alimen. & cib. leg. 852 c. 1
negotiatores qui dicantur. l. legatis seruis. in prin. de le. 3. 714 c 2
nepotem posse uenire contra testamentum aui, licet filius fuerat iuste exhæredatus. l. 3. §. si emancipatus, de bon. pos. contra tabu. 1227 c. 1
nepotem hæredem instituendi modus. 274 c. 1
nomen. l. si maritus in id. sol. mat. 33 c. 1
nomen. id est, emptor. l. pupillus. §. fi. de auto. tut. 155 c 2
nomen manere. 138 c. 2 in tex.
nominis eiusdem, si duo de legato contendant. l. si duo ut lega. seu fideicom. no. caue. 1200 c. 2
nomine qui tm̃ hæres est, an proprie dicatur hæres. 1 111 c. 1
nomine legati contineri debitũ, & usuras. l. nomen. de lega. 3. 683 c. 1
nomina. l. 1. §. si præleua. de magi. con. 229 c. 1
nomina non ex singulorum opinionibus, sed ex communi usu intelligi debere. 136 c. 1 in tex.
nomina agnoscere. l. qui nominibus. de admi. tut. 138 c. 2
nomina edere. l. 3. in prin. qui pe. tut. uel cur. 107 c. 2
nomina idonea. l. cum plures. in fi. de admi. tut. 121 c. 2
nominibus proprijs uocati, uocantur in utiles. l. seruus uni. §. 1. de leg. 2. 549 c 2
nomina propria, & appellatiua differre in legatis. l. turpia. §. fi. de leg. 1. 545 c. 2
nomina contrahere. l. cum quæreretur. de admi. tuto. 123 c. 1
nomina integra. l. cum quæreretur. de admi. tut. 123 c. 1
nominatim fieri quid dicatur. l. 2. de li. & posth. & l. 2. §. nominatim, de inui. rup. &c.
nominatorem magistratum. l. j. in prin. de mag conue. 229 c. 1
nomenclator. l. ut iurisiuran. §. debitur de op. lib. 1310 c. 1
non dare eum, qui ita dat, ut habere, aut retinere non possit. l. qui concubinam. §. si hæres ubi. de lega. 3. 681 c. 1
non Iudei, id est, Christiani. 847 colum. 1
nolo peti uerba quid importent. l. quod mihi, de liber. leg. 383 c. 2
nota, id est, infamia. 1671 c. 2
nouelletum. l. ueluti. de impen. in reb. do. fact. 47 c. 1
nubere. Donec nubat legatum censeri annuum. l. legatum ita. de an. leg. 745 c. 2
nudum præceptum testatoris non ualet. l. Lucius in prin. de leg. 3. 728 c. 2
numerus. In numeros referri milites. l. ex eo. de mil. test. 421 c. 1
nuntium mittere. l. diuortium significare. l. si cum doté. §. si maritus. sol. ma. 20 c. 1
nutu legari, uel fideicommitti posse, nisi mutus sit a natura. 467 colum. 1

O

Obrepere quid. 248 c. 1 & 238 c. 2
obseruatores, & custodes actus. i. cõtra rotulatores. l. 3. ad prin. de adm. & peric. tu. 111 c. 1
obsides nõ testari. l. obsides. de test. 248 c. 2
obsonatores, qui. 725 c. 1
obuentionum materia. 1338 c. 2
odones, uel undones. 866 c. 1
offerre se liti. l. 2. in prin. de admi. & peri. tut. 110 c. 1 & in gl. c. 1
officialis & uiator. l. is cui. §. missus: nt in pos. le. no. 1210 c. 1
officium. Ex officio, id est, ex potestate. 817 c. 2
oliuæ colligendæ tempus. 776 c. 2
omnis non, id est nullus. l. obligari in prin. de aut. tut. 157 c. 1
operam non diuidi. 1309 c. 1
operæ an, & quando diuisionem recipiant, & quæ, & ad quos hæredes transeunt. 1309 c. 2
operæ aliæ officiales, aliæ obsequiales aliæ uero fabriles 1309 c. 2
operarum obligationem dissoluendi modi. 1317 c. 1
operarum & ususfructus legata differre. l. 2. de ususfru. leg. 754 columna 1
opistographus, quid. l. chartæ. de bon. pos. secun. tab. & apud Nebris. in suo lexico. 1293 c. 2
oratio imperfecta perficitur ex præsumpta uoluntate defuncti. l. si in testamento, de leg. 2. 573 c. 2
orcinus hæres. l. duo socij. de hære. instit. 308 c. 2
orcinua quis. 97 c. 2
ornamenta muliebria, quæ, 866 c 2 in tex.
ornatus causa quæ fiunt, non pertinere ad culturam. l. cum quæreretur. §. si. de leg. 3. 713 c. 1
ouiliones, id est ouium custodes. 814 c. 2 in tex.

P

PActum quandoq; iuramẽtu vestiri. 1310 c. 1
palam fieri quid. l. hæredes palã. de test. 252 c. 2 & 253 c. 1
pali materia sunt. l. pali. de leg. 3. 711 c 2
parata alicuius causa, quæ dicantur. l. hoc legatum, de leg. 3. 704 c. 1
patere uidetur large accipi pro non patre. in l. cum plures §. cũ tutor de admi. tut. 121 c. 2
parentem & patronum in bonorũ possessione contra tabulas petenda, differre. 1297 c 2
parentes qui dicantur. l. iurisconsultus. §. parentis. de grad. affi. 1358 col. 2
pata aliqua. 563 c. 1
pars fundi dicitur fundus. l. plane ubi. § sed & si quis de leg. 1. 529 c. 2
pars hæreditatis in una re non dicitur. l. quamuis. si quis omis. cau. 482 c. 1
partem non facere eum, qui nõ admittitur ad partem 520 c. 1
partem facere, qui speratur admitti ad partẽ l. 1. §. si ex tribus. de bo. pos. contra tab. 1225 c. 1
participes criminis aliquo uiuente, non ciuiliter agi de crimine contra tertium. l. 2. de Car. edi. 1279 col. 2
partus an ueniat cum legato ancillæ, & an sit fructus. 701 c. 2
partum quandoque fructum dici. 1024 c. 2
pastinã instituere. l. diuortio. in fi. sol. mat. 11 c 2
paternum affectum propensiorem æquo esse, l. pen. quod falso tut. aut. 285 c 1
patris confessio grande præiudiciũ filio affert. 60 c. 2 in tex.
patrem adire filiusfamilias cogere potest. ille à quo. in fin. ad Treb. 1093 c. 1
patrem filij testamentum irritum facere. c. 1
patrem liberis non posse substituere, nisi eos in potestate habeat. 377 c. 2
patriæ appellatione suburbia contineri.

uncti. l. uxorem. §. legauerat, de legatis. 3. 699 col. 1
patriam potestatem furore dissolui non posse. 449 col. 1
patrimonium ex uoluntate patrisfami. constitui. 322 col. 2
patronatus ecclesiæ cum uniuersitate transire in quemlibet. 1315. c. 2
patronum semper tertiam habere. 1293 col. 2
pecorum fœtus, & partus ancillarũ in fructu, aut reditu non contineri l. deducta parte. §. hæreditatem ad Trebel. 1140 col. 1
pedaneus iudex, i. delegatus. 301 c. 3
pegmata quæ dicantur. 803 c. 2
pelles lanatæ l. si cui lana. uers. sed etiam, de lega. 3. 718 c. 3
penulæ. 366 c. 1
penu legata quid legato complectatur. 829 colum. 2 in l. qui penum, de pe. leg.
penus omnis generis. 832 c. 1
peregrinans ad tempus, abesse non dicitur. l. prædia. §. 1. de fundo instructo. 115 col. 1
peregre agere l. ti. de tutoribus & curatoribus. 106 c. 2
personæ ;status considerandus. 148 col. 2
peruenire. l. si uerò. §. peruenisse. soluto mat. 41 a. 2
peruenisse. uerbum inducit fideicommissum l. fideicõmissa. §. hæc uerba de leg. 3 671 c. 1
peti nolo, uerba hæc quid importent. l. quod mihi, de lib. lega. 818 col. 2
phasianarii. l. auibus, de leg. 3. 716 col. 1
phialæ. 364 c. 1
phylira. 702 c. 1
phormiones qui dicuntur. 803 co. 3
possidenti nullam dari actionem. 1215 c. 2
possessio bonorum quid. l. 3. §. bonorum igitur. de bo. pos. 1515 c. 2
possessio, & custodia differunt. l. is cui in prin. ad tu pos. le. 1205 c. 1
possessionem bonorum, & rerum differre. l. 3. §. hæreditas, de bon. pos. 1515 c. 1
possessiona bonorum, contra tabu. petita, nõ præstari leg. 1540 c. 2
possessiones bonorũ duas esse 1364 colum. 1
postea dictio, non impedit diem hæreditatis cedere. l. quoties. §. si quis ita 2. de hære. insti. 13 c. 2
posterorum appellatione contineri liberos, non libertos l. quod his uerbis. §. j. de legatis 3. 783 columna 2
posthumus quid contineat. lege 3. de liberis & posthumis. 259 columna 1
posthumus quandoque dicitur, qui uiuo patre natus est. sed post testamentum l. si quis ita §. finali, & glossa finali, de test. iu. 87 columna 1
posthumum ex qualibet nidua natum hæredem institui posse. lege posthumum. de liberis & posthumis. 210 c. 2
posthumi qui l. 3. §. posthumos. de iniusto rupto. 286 c. 2
posthumi præteritione rumpi testamentum. 266 c. 2
postulare. i. accusare. 165 c. 1
postulare tutorem. l. 2. de fideiusso. tuto. 226 c. 1
potest uerbum quid. 452 c. 2
potest uerbum attendi ad futuri. l. si quis. de leg. 2. 611 c. 2
posse unũ ad quẽ plurium iura pertinent, quod plures possunt. l. si mihi & tibi. de le. 1. 517 c. 1
potestatis ius non sequitur filius fa. quãtum ad ius publicum attinet l. quod. in prin. ad Treb. 1093 c. 2
potestatis uerbum latè patere. l. qui test. uer. Potestatis de tes. 251 c. 1
præceptiones l. ex facto. §. unde scio de hær. insti. 130 c. 1
præcipuum 1. c. 1
præiudicium, i. probatio. 60 c. 2
prædiorum pupillorum distractio quemadmodum a prætore permutatur. l. magis puto. §. non passim & reliquis usque ad finem. de rebus eorum.
prægnante uxore si fideicomissarius decesserit uerificari ad liberorum tempus relictum l. sed & si ad Trebel. 1033 c. 2
prægnantem uxorem post longã absentiam maritus inueniẽs an partũ reijcere possit. l. 1. §. si quis. de liberis agnoscendis. 60 c. 2
præiudicium, id est præiudicialis actio. 62 c. 1
prælatus electus in patria potestatẽ non debet esse. 1092 c. 1
præmium, id est, priuilegium. in l. impuberi. 136 c. 1
præparati appellatione præparatorium contineri. l. in argẽto. de auro & argen. leg. 765 c. 1
prærupta loduso. l. si quis filio. §. hi autem. de iniu. rup. 291 c. 1
præsentis temporis uerbũ restringi ad tempus testamenti. l. uxorẽ. §. test. de leg. 3. 692 c. 2 & in sum.
præscribere 169 c. 2
præstationibus & collectis usumfructuarium teneri. l. quæro. de usufructu legato. 722 c. 1
præter, dictio quãdo excludit. l. si ita legatum. de legatis 1. 548 colum. 1 & in summa.
præter, dictio, quandoque ponit illud, non prius fuerat dispositum. l. 2. de adim. lega. 898 columna secunda
præter, dictio, quando ponatur exclusiue. l. Seio. §. penul. de annuis legatis. 742. c. 1
præteritum qualiter extendatur ad futurum. lege uxori. §. 1. de legatis 3. 684 c. 2
In præterito & futuro repertum uerbum in uoluntate ultima ad futurum referri, lege solemus. & lege, si legatum. de conditionibus & demonstrat.
prætorem proximiori deferre. 1350 col. 2
prætorem quid decedat in pupillorum prædiorũ distractione. l. magis puto. §. passim. & reliquis usque ad fi. de reb. eo.
pretij nomine captũ non uideri legatum l. qui fundum. in princ. ad leg. Falc. 1055 c. 2
primipilus dicebatur decimæ legionis decurio. 181 c. 1
primipilum exercere, id est, uexillum. 181 c. 2
principaliter ad quod res paratur, debet attendi, non ad quod secundario l. quamuis, de auro & arg. leg. 167 c. 1 & in sum.
principes ciuitatis dicitur magistratus. l. spadonẽ. §. si ciuitatis. de excus. tut. 190 c. 1
priuignus quid. l. 4. §. priuignus. de gradi. affinit.
priuilegiati. l. non tantum. §. fane. de excus. tut. 1357 c. 1
priuilegium contra legẽ quandoque ualere. 678 c. 1
prius, dictionem in uerbis testatoris positam ambiguitatem inducere. 1108 c. 2
probat qui non improbat. 59 c. 2
probatum, id est approbatum 214 colum. 2
profiteri & professio quid. 825 col. prima
prohibere, gerere, & remouere, idẽ l. 4. §. 1. de suspect. tut. 167 col. 2 in sum.
promercales res. l. quod si hær. de impen. in reb. dot. fact. 47 co. 2
promercium in §. item si quis. l. Nam quod liquidæ. 832 c. 1
promulsidaria. 863 c. 2
propensus. 163 c. 2
prospectus l. 1. §. sufficit, de admin. tut. 109 c. 2
prothyra, uestibula dicuntur in domorum ianuis. 303 c. 2
pro tutelę actio. l. 1. in princip. de eo qui pro tut.
pro tutor. l. 1. §. 1. de eo qui pro tut. 220 c. 3
prouidere suę rei. l. si absens. ubi pup. educ. 204 c. 2
proximus quis dicatur. l. 2. §. proximum de suis & legi. hære. 1371 col. 2
pubes an restituatur contra aditionem. 428 c. 2
pubes factum testimonium ferre nõ posse, de eo quod ante uiderit. 254 c. 2
pubertatis ante tempus rem pupillarem non usucapi. 220 c. 2
pubertatis annos egressis substitui directe neminem debere. 159 columna 2
pupillus quis dicatur. 204 columna secunda
pupilli personam repręsentat tutor. 130 c. 1
pupillum prę cęteris creditoribus priuilegium habere nõ solum in tutoris sui bona, sed etiam eius, qui

qui pro tutore negotium gesserit. l. 1. in princ. de contra. tute. & uti. act. 216 c. 1
purpura. 718 c. 2
purpuræ appellatione quid contineatur. l. si cui lana. §. proinde. de leg. 3. 718 c. 2

Q

Quandia, dictio facit cōditionē l. pater. §. fi. de condi. & dem. 995 c. 1
Quista relatiuū, & quā tā aduerbium quomodo accipiatur. 711 c. 1
quanta, uerbum refertur ad corpora. l. quisquis mihi. in princ. de legat. 3. 729 col. 2
quamuis particula aduersatiue posita. 1192 c. 2
quartas esse multiplices 1064 c. 1
quasi, & tanquam. 458 c. 1
quæstio insolubilis l. qui quadringenta. ad l. Falc. 1060 c. 2
quæstionis appellatione quæ intelligenda ueniant. 482 c. 1
quæstionem non haberi de familia, nisi constet dominum esse occisum 401 c. 1
quæstionem fi ius differri in pubertatis tempus. 1270 c. 1
quæstionis statum tanquam præiudicialem differendam esse. 1279 columna 1
quin, id est, quod non. 123 c. 2
quilibet, & omnis quid differant. 607 c. 2
quisque, dictio collectiua est, l. hoc articulo, de hære. insti. 519 c. 2
quisquis, dictio iuncta verbo futuri temporis, facit cōditionem. 31 in colum. 2
quis relatiuum quandoque inducit conditionem, quandoque demonstrationem. l. 5. de leg. 1. 513 col. 1
quis, vel qui relatiuum in dubio veram facit relationem, non simplicem, l. Iulianus, de hære. instit. 313 c. 2
quia, vel qui relatiuum limitat antecedens. l. a filio. §. testatur. & §. fi. de adi. leg. 247 c. 1
quis uel qui quandoque restringere, quandoque augere. l. ea tamē adiectio, de leg. 3. 704 c. 2

R

Ratio pupillaris. l. cum pott. de admin. tuto. 137 c. 2
Ratiocinatio ciuitatis. l. spadonem. §. ratiocinatio de excusat. tu. 289 c. 2
rationalia. l. 1. §. de seruis. de tutel. & ratio. dist. 206 c. 2
rationis redditio an iudicis officio uel quo iure petatur. 996 c. 1
rationes, id est, liber rationum. 206 c. 2
recusationem per nuntium, vel epistolam posse 1090 c. 2
reddendi, uerbum significationem habere per e dandi. l. hæres meus de leg 3 733 c. 1
redintegrare matrimonium. l. redintegrato. & l. fi. rerum amo.
regionibus tutela diuiditur. 545 c. 1 in tex.
regulam Catonianam in tribus locum habere. 958 c. 1
regulam. Catonianā in multis fallere. 929 c. 1
relatiuum quis uel qui, in dubio ueram relationem facit non simplicem. l. Iulianus, de hære. instit. 313 c. 2
relictum ad tempus liberorum uerificatur, si uxore prægnante fideicommissarius decesserit. l. sed & si ad tempus. ad Trebell. 1103 c. 2
religio quid sit, & superstitio. 391 colum. 2
reliquator, & reliquari. 133 c. 2
reliquatio. 138 c. 2
reliquarum. l. Offidius. ad leg. 3. 731 c. 1
reliquatus. l. si quis rationes. de liber. leg. 834 c. 2
reliqua habere 140 columna 1 & 2 in tex.
reliquum, dictio quid importet, quidque eius contineatur appellatione. 315 c. 1
remotus a tutela quando sit infamis. 167 c. 1
renuntiare. l. 1. §. si præses. de mag. conue. 229 c. 2
repetita quæ uitiaret conditio, eam repetitam non uideri. l. sermo alieno. §. 1. de leg 1. 576 c. 1
repertorium, id est, inuentarium. l. tutor. 1. de administra. & peri. tu. 135 c. 2
replumbare. l. cum aurū uest. idem celsus. de aur. & arg. leg. 862 c. 2
reputare. l. sed & si in prin. sol. matri. 57 c. 1
reputatio. l. 2. ubi pupil. edu. 203 colum. 1
res, id est, lis. l. 3. §. 1. de tut. & in glo. rem. 77 c. 2
rei appellatione etiam hæreditatem continen. 1216 c. 1
rem tantum ualere quantum communiter uendi possit. 1044 c. 1
rerum amotarum actio ut competat, requiruntur plura. 57 c. 1
res Italicæ & prouinciales, quæ. l. ex facto. §. rerum. de hære. insti. 382 c. 1
rebus in dubijs agendū esse, ut res bona fide contracta tuto loco sit, nisi aperte contra leges scriptum sit. l. vbi est, de reb. dub. 955 c. 2
resignare testamentum. l. si testamentum. de test. 255 c. 2
restrictiua uerba quid importent. l. Aurelius. §. testamento. de lib. leg. 993 c. 1
reuocari quicquid in fraudem patroni gestum est. l. 1. §. omne autem. si quid in frau. pat. 1341. columna 1
rudem materiam dici infectam. l. & si non, de auro & argen. lega. 863 c. 1
rumor falsus obesse non solet. l. ulti. de hære. insti 347 c. 2
rursus dictio verificatur in duabus tantum uicibus. l. fideicommissa §. si quis decem. de lega. 3. 673 c. 1 & in sum.

S

Saga. 865 c. 1
Salarium. 229 c. 2. in quemadmodum.
Salaria adu ocatum, medicorum, obstetricum, & huiusmodi 119 columna 2
salsamenta, ex quibus fiant. 794 columna 2
saltuarius, id est, saltus custos. l. quæsitum. §. saltuarium. de fun. instru. 802 c. 2
sapa. 802 c. 2
sarcophagum conuenienter sepulchrum. dici. 852 c. 2
sarculi. 800 colum. 1. vbi vide reliqua fundi instrumenta.
satisdare intra quod tempus hæres debeat, 977 c. 1
satisdare no cogi fiscum. eo quod semper cives sit. l. 1. §. si ad fiscū, vt leg. no. ca. 1163 c. 1
sat sdari pro legatis. 1097 columna 2
satisdatio, & cautio quomodo differant. 977 c. 1
satisdatio tutoris quare per tutorem remitti possit, 1311 c. 1
satisdationem remissam non peti posse etiam si hæres dilapidet. l. quæ filium vt legat. nom. caue. 1201 c. 1
secundarium. Non ad quod secundario res paratur, sed ad quod principaliter debet attendi. l. quamuis, de aur. & aur. arg. leg. 867 c. 1
seditio prærupta. l. si quis filio. §. hi autem, de iniu. rupto. 291 c. 2
seminaria. l. 3. de impen. in re. do. fac. 45 c. 1
semestria. l. ei qui. de acquir. hære. 492 c. 2
senem citius præsumi mori in alimentis quam iuuenem. 1046 columna 2
senex quis dicatur. 1046 c. 2
sententia lata contra ius litigantis non expresso errore in sententia non valet. l. scire oportet. §. cōsequens. de excusat. tut. 186 c. 2
separata. In separatis de uno non infertur ad aliud. l. duobus. de testa. tut. 82 c. 1 & in sum.
sequestrationem regulariter prohibitam esse. 1196 c. 1
sermonem in quo testatoris mens inspicienda est, ad omnium factum referri. 319 c. 1
seruitutem omnē esse indiuiduam, præter vsumfructum. 630 columna 2
seruitutes an sint in bonis, an extra bona 753 c. 2

sermo

servum fugitivum legatum cuius sumptibus quæri debeat 332 colum. 1
servus hæres institutus, a quo tempore libertatem consequatur. 303 colum. 2
servo hæreditatem adimi non posse, qui liber. & hæres esse iussus sit. l. si ita. §. 1. de libe. & posth. 264 colum. 2
servum aliquando in tutorem posse dari 220 col. 1
servum communem vicem duorum subire. 961 col. 1
servum servitutem in fundum domini stipulari posse. 772 colum. 2
sescunx, id est, uncia cum dimidia. 119 col. 1
seu, dictio est ampliativa. l. si quis ita. de aur. & argen. l. gaio 849 col. 2. & in sum.
si, dictio facit principaliter conditionem secundario tempus. l. si Titio. quādo dies leg. ce. 1183 col. 2
sigilla. l. quæ situm. §. Papinianus. de fun. instru. 803 col. 2
signatu aurum, & argentum. quid l. Quintius Mutius. §. pen. de aur. & arg. leg. 868 col. 1
signatam pecuniam non contineri auri appellatione. l. Quintus Mutius. de aur & arg. leg 868 col. 1
significatio. Non aliter a verborum significatione recedendū est, quā si ita voluerit testator. l. non aliter. de leg 3. 717 col. 1
simulo, & assimunio. 61 col. 1
simul fieri quæ dicantur. 412 col. 2
sive, dictio nō restringit. l. cum quis § ea his verbis. de legat. 3. 691. col. 2. & in sum.
smaragdi 372 col. 1
sobolis procreandæ cupidine tanta l. si cum dotem. §. si maritus. in fine solo. matri. 20 col. 1
sobrini consobrinorum filij. 1356 col. 1
socerum, & generum ex solis sponsalibus nomē acquirere. l. Servius. de grad. affini. 1358 colum. 1
societatem, collegium, & corpus differre. 1216 col. 1
soler, verbum perpetuitatem not. l. qui salinum de leg. 3. 716 columna prima
sordide aliquid agere. 164 colum. 1 in text.
soror a fratre interdum dotanda. 121 col. 2
sors pro patrimonio inveniri. 196 columna 2
specie non expressa, conditionem omnis demonstratio continet, & causas 958 col. 2
specie posita, poni & genus lege si quis §. totei. de leg. 3. 705 columna prima
specularia. l. quæ sitū. § specularia. de fun. instru. 803 col. 2
sponsalia. Ex solis sponsalibus socerum, & socrum, & generum, & nurum appellatione acquirere. l. Servius. de grad. affini. 1358 columna 1
spurium esse vulgo conceptū. 1358 colum. 1
stantes. id est, existentes. 176. columna prima
stantes, fructus, id est, pendentes. l. divortio. §. penul. solu. matr. 11. columna 2
statuam ab imagine differre. 839 columna 2
status cuiuscunque considerandus. 148 col. 2
stipendium, & tributū an differant. 48 col. 2
stipulatio pœnalis quomodo, & quando committatur. 1072 columna 1
Stragulum pelliceum. l. cum tunicā. de aur. & argen. leg. 866 colum. prima
Strobyli. 71 1 col. 2
Stulta consultatio. l. Domitius de testa. 259 col. 1
subiectum. Decretum in non subiectum non tenere. 217 col. 1
submemoratio l. scire. §. oportet. de excu. tut. 1 87 col. 2
substitutio quo pacto fieri soleat. 380 col. 2
substitutionis ius ad hæredes non transmitti. l. toties videtur. de acqui. hæred. 462 col. 1
substitutionis quot sint species, & unde dicātur. 350. 351. 352. & 353
substitutionem pupillarem tea modis expirare. 364 col. 2
substitutionem pupillarem. aditione confirmari. 362 col. 1
substitutionem obliquam ad directam non trahi. 360 col. 1
substitutionem post pupillarem ætatem non valere. 359 col. 2
substitutionem sine institutione nō fieri. l. 1. de vulg. & pupil. substit. 354 col. 1
substitutio vulgaris quæ sit. 350 colum. 1
substitutionem vulgarem quinque habere effectus. 350 colum. 1
substitutionū quinque genera. 354 colum. 1
substitutio non esse locum, quandiu institutus admittitur. l. quandiu institutus. de acquiren. hære. 455 colum. 1
substitutum omnem esse institutū. 638 col. 1
subtilitatem iuris nimium reprobari. l. posthumus præteritus. & l. filio præterito. de iniust. rupto que &c.
subvertere quid. 97 col. 1
succedi filiofamilias. 1297 colum. 2. succida lana quæ. 738. col. 1
summa, verbum referri ad corpora l. quisquis mihi. de leg. 3. 729. colum. 2. & in sum.
supellex unde dicatur l. Labeo ait, de supel le.
supellex est domesticum patris familias instrumentum. l. 1. & de supellec. leg. 814 col. 2
superfœtatio. 419. col. 2
superflua resecanda. 1199 colum. 2
supplectionem æqualiter fieri debere a legatarijs 1062 col. 1
suspectum facere. 146 columna 1. & in text.
suus hæres quis dicatur. l. 1 §. suos. de suis & legit. hæredi. 1369 columna secunda
suæ ætatis esse, quid 555 col 2
suos consanguineos, consanguineos agnati succedendo sequuntur l. 1. §. post suos. & l. 2. in princip de suis & leg. hęr 1370 col 2
suos hæredes dici, qui sint in potestate tempore mortis & a nullo præcedantur. 1368 col. 2.
suos hæredes fœminas non habere l. nulla. de suis & legit. hæredi. 1374 col. 1

T

Taberna quid sit. 47. columna 1
taberna, & caupona differunt. l. tabernę. de fun. instru. 806 col. 2
tabularium quid. 728 colum. 1
tabulæ supremæ. l. 1. §. 1. de bono. poss. se. tab. 1089 col. 2
tabulæ testamenti ea quæ materia fiant. l. 1. de bono. pos. secun. tab. in prin. 1189 col. 1
tabulas testamenti proprie esse testamentum in scriptis conditum signatū, & perfectum. 1346 col. 1
tabulas unius testamenti plures esse posse. 308 col 1
tabulas debere septem sigillis esse signatas. 1290 col. 1
taciite legatū quod, & quibus modis auferatur. 387 col. 2
tarditas, & festinatio nimia puniuntur. l. tutor. 2. in fi. de admi & peri. tuto. 117 col. 2
taxare quandoq; metum, quandoq; monstrare, quandoq; cōditionem facere. l. nuper. de leg. 3. 724 colum. 1
tegumenta subselliorum. 866 col. 1.
tempus certæ ætatis adiectū causa legatarij diem, non conditionem inducit. l. Titio §. 1 quando di es leg. ced. 1187 col. 1
tempus deliberandi. 401 colum. 2. & in sum.
Verba usque ad tempus. quid impor tent. l. pater. §. conditionū. de con di. & demon 992 col. 1
In loco esse ea non videri, quæ ib ad tempus sunt. l. si fundus de le gat. 1. 703 col. 2
tempus mortis & testamenti. 735. col. 2. & 420 col. 1
temporis præsentis verba, cum adverbio nūc ad tempus mortis referri. l. pe. de testa 256 col. 2
tempora excusationum quæ sint cōstituta. l. scire. §. 1. 2. & 3. de excu. tut. 186 col. 1
tessera frumentaria. quid 610. col. 2.
testari. l. protestari, & coram iudice proponere. 187 col. 1
testari posse captos à latronibus & legatos apud exteros. l. qui a latronibus. de test. 249 colum. 1

testari tredecim personæ prohibentur,246 col a
testari quem posse quandoq; de alienis.506 col.a
testandi liberam facultatem auferri, 244 col.1
testatione manifestum facere l.3.de concu.76 col.1
testator an assignando bona pluribus dicatur testari, vel codicillari, 1050 col.1
testatoria voluntas quot modis interpretetur,577 col.1
testato conuenire,id est coram testibus l. quidam,in fin. de admini.& peri.tut. 114 col.1
testamentarius i. scribens testamentum,309 col.a
testamentum, quid l.ij §.j.quemadmo.test.aper.469 col.a
testamenti solennia.285 col.1
testamentum qua ætate fieri possit l.v de testa.246.col.a
testamenta duplicia l.in duplicibus, ad leg.Fal.1050.col.1
testamenti instrumentum publicũ esse l.2 quemadmodũ.testa.aper. 469 col.a
testamentifactionem duo tempora requirere,1190 col.a
testamenti initium ab hæredis institutione faciendum l.j.in prin. de hære.inst.301 col.a.
testamenti faciendi tempus non respiciendum, sed id quo nepos nascitur l.Gallus.§.nunc.de libe.& posthu.280 col.a
testamenti factio actiua. & passiua quæ sit,246.col.1
testamẽti factionem amittere damnatos ad ferrum,ad bestias,in metallum l.eius qui.§.in insulam deportati.de test.248 col.1
testamentum signatum quando dicatur l.ad testium.§.fin. de testa. 255 col.1
testamentum sine institutione quandoque valere.407 col.2
testamento testem esse posse.qui & in iudicio l.qui testamento.§. eũ qui.de testa.252 col.1
testamẽto testis esse non potest mulier,in alijs potest,l.qui testamento.§.eum qui, de testa.252 col.1. & in sum.
testamento testem esse non posse infamem 256 col.1
testamentum eius, qui capite damnatus est, vel ciuitatem perdiderit,ac libertatem irritum esse l.si quis filio.§ sed & si. de iniu.rup. 289.col.1
testamentum apud hostes factũ nõ valere.l.eius qui. de testam.247 colum.2
testamentum hostium in potestate positum militẽ facere non posse. de mili.test 405 col.a
testamentum militis posse scribi gladio,puluere,vagina, suo sanguine.1299 col.a
testamenta plura facere licere militi.l.quærebatur, de mil.testa.413 colum.1
testamento militari probationem communẽ esse necessariam,419 colum.a
testamentum nuda voluntate non constitui.l.pen.vers. nec putauerit.de bono.pos.secun.tabu.1296 colum.1
testamentum falsa causa vitiat l.vlti.de hær.inst.347 col.2
testamentum vnum posse transcribi multis exemplaribus.l.vnum testamentum, de testa.255.col.1
testamentum nuncupatiuum an poterit probari per instrumentum publicum.252.col.a
testamentum principale.id est.paternum non rumpi per accessorium.l.pupillare 365.col.a
testamentum secundum,rumpit primum 365 col.a
testamentum quinque modis irritari,285 col.1
testamentum iniustum, ruptum,& irritum differunt.l.j.& 2. de iniu.sto rup.&c.
testamentum incisum à testatore furioso non rumpitur.l.vitum, de iniust.rup.246 col.a
testamentum quãdo quis rumpat, & monstruosum dicatur. 286 c.a
testamentorũ verba plenius exponi,quã stipulationum, 553 col.1
testamentorum quotuplex interpretatio.425 col.a
testis conditionis inspiciendam testificationis tempore,264 col.2
testem in testamento esse posse,qui in iudicio esse potest.l. qui testamento.§.eum qui. de testa. 252. columna 1
testes rogatos in militis testamento quandoque requiri,413.col 1
testudo quid,734 col.1
tomentum quid,718.col.1
topiarius.i.ordinatus saltus vel horti,808 col.a
totum qui dicit, nihil excipit.l.Iulianus. de leg.4.716 colum. 1 & in summa.
traditio quid operetur,822.col.1
trapezophorum quid,2133.col.a
transfuga.gl.3.in l.si quis tutor, de tute.81 col.a
triclinaria vestimenta quæ dicantur,791.col.a
trierarchus,1199 col.2
trulla.l.supellectile legata.de supel. leg 819 col.2
tunc, aduerbium quomodo vsurpetur,col.a
tunc dictionem,extremitatem temporis significare 92 col a
tutela quid l.j.de tutel.76 co.2
tutela an sit publicum munus, 190 colum.1
excusatus a tutela vnius, non ob id excusatur a tutela alterius.l.duobus.de test.tut.89 col 1
hæc verba,cum in suam tutelam venerit,quid importent. in l.cum filiofamilias. in prin.de leg.3.706. col.1 & in sum.
tutela legitima cessat, quando testamentaria pendet.l.si quia sub. de test.tut.85 c.a
tutelæ suę factus. id est, sui iuris.l. quoties.§.j de admini.& pericu. tuto.119 c.1
tutelam restituere. l. tutor. pro. in fi.de admi.tut.126 col.a
tutelam reposcere, id est, tutelę rationem.l.maxima.de admini.tu. 127 c.1
tutelas tres affectans non excusatur a quarta.l.spadonem.in fi.de excu.tuto.191 col.1
tutor quis, & unde. l. 1. de tut. 100 colum.a
tutor.id est,curator.201 c.1
tutor & curator differunt. 805 columna 1
tutor datus in augumentum.l.quoties.§ fi.de administra.tutor.120 colum.1
tempus hæreditatis aditę respicitur in tutoribus.14 c.1
tutor legitimus tria facere debet, antequam administret 91 columna 2
tutor hodie non tenetur dare pecuniam pupilli ad usuras. 123 colũna 1
tutor an pupillo teneatur pro malegestis a contutore.137 c.1
tutor potest emere a pupillo, non se,sed contutore autore. l. pupillus.§.item.de auto. tuto. 155 c.a
tutor propter res malè venditas remouetur a tutela. 166 col.2. in §. Seuerus.
tutor personæ principaliter datur. 81 col.1
tutor se autore obligari pupillo potest.120 c.1
tutor temporarius.121 col.1. interea. tutor rebus, & moribus datur. l. cum plures.§.cum,tutor.de administ.tuto.121 c.2
tutoris autoritas conditionem non recipit.156 c.a
tutoris datio a matre facta, an semper sit confirmanda.93 c.1
tutoris quod sit officium. 205 colũna 1
tutoris morte reuocatur mandatum ab eo factum l. si per epistolam. de acqui.hære.448 c.1
tutoris testamentarij dandi solennitas.l.1.ibi,sunt quidam datu.de confir.tuto.92 c.a
tutorem res,uel pecunias pupilli intercipientem tribus teneri actionibus.205 c.a
tutorem quandoq; solum,adire hæreditatem.429 c.1
tutorem se testamento. scribens, tutor non erit, nisi testator subscripserit.l. ex sententia. de test. tute.91 c.1
tutores esse, qui non habeant excusationis necessitatẽ.l.scire.§. qui non iuste.de excu. tuto. 187 c.a
tutores vsse quosdam,qui constituta tempora obseruare non teneantur.183 c.a

tutores

Tutores, uel curatores non leuiter admitti debere ad excusationes a tutela. l. scire oportet. §. 1. de ex cu. tuto. 185 c. 2
tutoribus & curatoribus a tutela, uel cura appellari non licet. l. scire oportet in princi. de excu. tutorum. 185 c. 2
tuto loco. ut res sit bona fide contracta, dubijs in rebus agendum esse: nisi aperte contra leges scriptum sit. l. ubi est, de reb. dub. 925 colum. 2

V

VAcare. 122 in tex.
Vacua pars. l. ex facto. de hære. inst. 515 c. 2
nariatio reprobat. 515 colum. 1
vasa an sint legata legato vino. 530 colum. 1
vascularius, 83 a c. 2
vectigal quid. 128 c. 1
vela hypotrorum. l. quæ situm §. de velia. de fun. instr. 803 c. 1
velle institui potest hæres, & si velit. l. item dubitari. de hæred. institu. 345 c. 1
venalia, & quę ad tempus ibi sunt, non uenire in legato. 764 c. 2
venalitia. l. 5. de iure del. 402 c. 1
venalitiam vita. l. seruos. §. cum qui de leg. 3. 719 c. 2
vendi debere ea, quæ mora deteriora fiunt. l. de iure de liber. 402 columna 1
vendicatio. 819 c. 1
verbum quod reperitur in præterito & futuro, in vltima voluntate, refertur ad futurum. l. solemus. & l. si ita legatum, de cōdi. & de mon. 888 col. & in sum.
verba, peti nolo. quid importent. l. quod mihi. de lib. leg. 888 colū. 2 & in sum.
verba restrictiua qui importent. l. Aurelius. §. testamēto. de lib. leg. 892 col. 1
verborum institutionis compendiosæ triplex species. 851 c. 1
verna quis dicatur. 712 colum. 1. & 510 c. 1
versicoloria. l. si cui lana. §. de uersicoloribus. de leg. 3. 718 co. 1
vespilli qui dicantur. 1087 c. 2
vestis & vestimentum idem. l. inter vestem. de auro, & argen. leg. 872 columna 2
vestimentum quid. l. vestimentum. de auro & argen. leg. 865 c. 1
vestimentorum genera. l. vestis, de aur. & argen. leg 865 co. 2
viator, & officialis. l. si cui. §. missus, ut in possel. le. no. 1210 c. 1
vicarius damni &c. 135 c. 1, in §. tutor. qui tutoris.
villa quid. gl. villa. §. si. l. diuortio. solu. matri. 12 c. 2
vinum vetus. l. vetus de tri. uino, & oleo leg. 795 c. 2
vinum Cydoneum. 795 c. 1
vino legato quæ debeantur uasa. l. 1. de tri. uino & oleo lega. 739 columna 1
viriolæ. 266 col. 2 in glos. & text. §. ornamenta.
viri potētes quando dicantur puellæ. 707 c. 1
vitiis non posse legatum demonstratione falsa. l. his uerbis. §. pater. de leg. 1. 735 co. 2
vitiato expresso non uitiatur tacitum. l. si fideiuss. de leg. 1. 542 c. 1
viuantem repetitam conditionem, eam non repetitā uideri. l. seruo alieno. §. pe. de leg. 1. 579 co. 2. & in sum.
viui hæreditatem esse nullam. 437 colum. 1
uobis uel alteri uestrum, uerba hæc, quid important. l. si fundum. §. his uerbis. de lega. 1. 558 colum. 1 & in sum.
volo, uerbum quomodo dicatur. l. Pamphilo. §. 1. de leg. 1. 595 co. 2 246 c. 1
uolei uoluero, uerbum quid. 563 colum. 2
uoluntas ultima an semper deroget primæ. 893 co. 1
voluntas testatoris ea usa eius magis, quam instrumentis perpendit l. prædijs. §. 1. de legat. 3. 727 columna 1
uoluntas tacita. 757 c. 1
legatū ad alterius uoluntatē relatum non ualere. l. captatoriæ. de leg. 1. 548 c. 1
uoluntatem testatoris sic intelligendam, ut non pereat. 577 c. 1
voluntatem nudā in aditione sufficere. 462 c. 2
voluntate patrisfamilias patrimonium constitui. 822 col. 2
voluntatem vltimam sæpissimè ex testatoris consuetudine exprimi. 827 col. 2
vlpianus dicitur nobilis ab Hærennio, & nobilissimus a Modestino. l. 2. in fi. & l. 3. in fine. de excusa. tuto.
vltima in uoluntate uerbum in pręterito, & futuro repertum ad futurū referri. l. solemus. & l. si ita legatum. de condi. & demōstrat.
unguenti appellatione quid contineatur. l. in argento §. 1. de aur. & arg. leg 858 c. 1
unguentorum genera. 865 colum. 1 in §. unguentis.
unusquisque, singulare, quando referatur ad pręcedētia l. hęres meus. §. uxori. de leg. 3. 715 c. 2
urbani serui. qui. l. seruis urbanis. de lega. 3. 682 c. 1
visitatum. 128 col. 2
usq; dictio quando ponatur inclusiuè. l. patronus. §. Sempronio. de leg. 3. 617 c. 2
usucapi non oportere rem pupillarem ante pubertatem. 220 columna 2
usura multiplex. 116 col. 2
usura grauior, idest, centesima. 119 colum 2
usuræ maiores. 835 c. 2 in tex.
usura grauissima. 782 c. 2
usura pupillaris, quę. l. tutor. §. quæ autem sint. de administra. & peri. tuto. 116 c. 2
usura pupillaris quando præstetur. 116 c. 2
vsuræ quibus casibus concessæ. 116 colum. 2
usuræ quincunces. 117 columna 1 in tex.
usuræ trientes. 318 col. 1 & 1004 colum. 2
usuræ unciarię. 143 col. 2 in text.
usumfructum alienari non posse. 853 c. 2
usufructus alienam esse rationem, quam alimentorum. 146 co. 2
usufructuarius tenetur ad collectas, & præstationes. l. quæro. de usufr. leg. 762 c. 1
usufructuarius tenetur ad collectas, & præstationes. l. quæro. de usufr. leg. 762 c. 1
usufructuarium omnem rei fructū capere. 769 c. 2
usu legato necessaria ad usum censeri legata, l. patronæ. §. codicillis. de leg. 3. 687 c. 2
uterque dictio quid. 558 co. 1
uxore prægnante si fideicommissarius decesserit ad tempus uerificari liberorum relictum. l. sed & si, ad Trebel. 1088 c. 2

Z

ZYthum. folio. 795 col. 1. Diosco. lib. 2. capt. lxxi a. scribit zythū ex ordeo fieri. potumque urinā pellere, renes & neruos lædere, cerebri membranis noxium esse, inflammationes excitare, humoresque in corpore prauos. Eo madens ebur in omne opus tractabile reddi. Eius potus usus frequens in Ægypto est. sicut in Iudæa sicere: quam שכר uocant, quo nomine & ipsam ebrietatem uocant: & promiscue ad omne potionis genus, quod inebriandi uim habeat, utuntur. In Cantabria atq; Taraconēsi Hispania, quæ usque in montes Pyrenæos excurrit, cereæ. quam ipsi eydram, Galli ciuam, corrupte utrique uocant. Non enim a cedria rectè nominatue rins, qui liquor exundans, & multus in usum longe diuersum colligitur, neque a sicera qui potus alius est: nisi fortè a malis, quæ cętria nominātur, quod magis crediderim. Atque is potus, de quo loquimur, succus est ex malo, pyroue expressus, cuius usus & in Galliarū quibusdam partibus est, maximeq; in Normania, & in omni credo terra alia, ubi uites nō sunt tēpore præsertum autumnali, & in pomorum ubertate. Quanquā in Hispania, Normaniaq; permanētior ex arte redditur, potusq; annuus sit: in cæteris sera temporarius tantum, & qui citius uilū sentiat. Fitq; etiam ex sorbis sarmentis piaunellisq; agrestibus, ac pomestitis fru. Itemq; ex cotoneis, non sine mellis additamento ad scoris

vitium euitãdũ. In Germania plagisq; Septentrionalibus, & Occidẽtis æſtiui, & quæ in Aquilonem tendunt orimnq; Solſtitialẽ: ut Hybernia, Scotia, Anglia, Selandria, Noruegia, Liuonia, Phryſia, Hollandia, Brabantia, Flandria, Picardia, Normannia, Britãnia, Pruſſia, Polonia, Bohemia, Daunia, Saxonia, Turingia &c. Ceruiſię, Quàm & ipſam ex hordei maceratu, reſiccat'q; ferè coquunt, addito lupulo, ac frugis triticeæ, uel zeæ ſine ſpeltæ ferragine. Itemq; & ſiliginis alicubi, & auenę, & legum:num, & panici quod bochu ueis uocant ſimilitudine fagi ag boris fructu. Ceruiſiæ autem ſeu potius ceruiſiæ uocabulum, nõ ineptè indidiſſe & uiden potiunt, φ Cereris, id eſt, frumenti uis ipſi inſit. Id quod & eorum uernaculum oſtendit, byec, & Gallorum, labiere, tranſi tu unius literę. Nã a Gręca dictione πυρὰς triticum, frumentum, byere nominarunt. ex quo poſſe etiam χριθαπυρὸν, ſiue πυρ κριθὸς icant quaſi hordei, tritici: decoctũ, ſeu uis. Sic & ipſam polentã malis uocant, à μαλτακίζω mollio, macero. Et coctura actionẽ breuem. Βρύω (ol puro) ſcaturio, quod ibi illa trugis uis exprimatur. Hunc potũ licet utilẽ quidẽ, nec in ſalubrẽ adeo, neſcit tamen ferè ea Germaniæ pars, quæ ſuperior dicitur, & q̃ Rheno adiacet, ubi uinũ Rhenenſe, uinorum omnium, quęcunq; alia profert terra, nobiliſſimũ prouenit. Neſcit & Moſella fluuius, & Lucẽburgenſis terra, ob uinorum affluentiam. Et pręſtantior habetur: durabilior q; , quę menſe Martio coquitur, aut cuius tunc poculenta paratur, & quę fecib. uini, aut aquę mulſæ ſuffund tur. Omniũ autẽ nobilior quã Bohemicã uocant, ex multis annis reſeruatã, quam Pruſſinã, quam Anglicam Nalam, quam Hammã Etzfordianam, quam Iopeã, Hungicam Brumenſam, Reiſſenſem.

INDEX POSTERior Infortiati, cõplectens ſelectiores Sententias, cũ Textus, tũ Gloſſarũ accurata opera Aegidii Perrini, Officialis de Ioſaio, p ordinẽ Digeſtus, ſtudioſorum iuris Cæſarei gratia nunc primùm excuſſus.

A

ABeſſe nõ dici, qui ad tẽpus peregrinãs abſit. l. prædia. §. adſinitas. de fundo inſtr. 8 1 c. 1
abijcit q partũ, uel pœtucat, uel alimẽta et negat. 62 c. 2
abſ:ns caſo res, cenſe. ut præſens. l. ſi ita legatum, de legat 3. 724 c. 2
abſens non uidetur, qui diſciplinæ cauſa alio miſſus eſt, l. Seia. §. Pãphi. 12 de fun. in ſtru. 8 12 c. 2
abſens ob negotia teſtatoris, debet alimenta percipere, ut præſens. l. teſtamento. de adimen. legat. 85 a colum. 2
abſentis amicos uocãdos eſſe, cũ de eius pia iudicio agitur. 104 c. 2
abſentis loco habetur furioſum, & nõ conſentientis. l. a §. furioſus. de iure codicil 503 c. 2
abſ. ntium comites ęquè excuſari atque abſentes l. adminiſtrantes. de excuſ. tut. 199 c. 2
abſurdum ſequitur aliud abſurdum. colum. 2
acceptilationem eſſe ſolutionem, quę ab uno facta proficiat utriq;. 878 c. 2
acceſſorio extincto non extingui principale. l. pædiculis. §. ſi. de auro & arg. leg. 872 c. 1
acceſſoria extingui extincto principali 817 c. 2
acceſſoriè appoſita verba generalia, ſuo principali reſtringuntur, l. prędijs. in princip. de leg. 3. 726 colum. 1
acetum extinguendi incendij cauſa paratũ ueteres l. quęſitum. §. acetum de fundo inſtructo. 803 co. 2
accuſare neminem cogi inuitum. 1326 c. 1
actionem ſemel extinctam reſuſcitari poſſe. 499 c. 2
actorem quod facit ſuccumbere in exceptione, facit reum ſuccumbere in petitione l. 3. § ſi duobus de alimen. leg 900 c. 2
actorem ſuccumbere, ſi non probet cauſam ſuæ intentionis. l. eum qui ad Trebel. 1120 c. 2
adauctę facultates cum fuerint ceſſare paupertatis priuilegiũ l. non tantum. §. eos qui. de excuſ. tuto. 191 c 2
adeſſe eredi, quod cuſtodiæ cauſa alibi ſit. l. Seia. §. inſtructis. de fundo inſtru. 812 c. 2
adiecta. Pro non adiecta haberi conditionem turpem. l. non dubitamus. de conditio. & demonſtrat. 954 c. 1
adi, i iuramento ne nubat puella nõ poſſunt. l. adigere. de iure patrona. 1301 c. 1
adire hæreditatem ſuſpectam non poſſe cogi hæredem, l. non eſt cogendus. ad Treb. 1131 c. 1
adire hæreditatem hæredem cogi non poſſe, niſi ei damnum uel lucrum ſartiatur, uel a prætore remittatur. l. apud Iulianũ ad Treb. 1084 c. 2 in ſum.
adita tamen hęreditate omnis defuncti uoluntas rata eſt. l. ſi patroni. §. qui fideicommiſſarium. ad Trebelita. 1133 c. 2
aditu iudicari, an hortus cedat domui. l. prædi, s. §. balena. de leg. 3. 727 c. 1 & in ſum.
Aditionem metu factam reſcindi. l. ſi metus. de acquiren. hæredita. 465 c. 2 & in ſum.
adminiſtrationem bonorum prodigo interdici. l 1. de cura. fur. & prod da. 241 c. 1
adminiſtratorum pręcedentium nomina tenetur tutor agnoſcere. l. qui nominibus. de adminiſtr. tut. 138 c. 2.
ad tempus permiſſum, poſt tempus prohibitum uidetur. l. ſtatuliberum. §. Stichum. de legat. 2. 593 columna 2
adulterina uerba ad honoratum directa, non inducunt diſpoſitionẽ. l. generalit. de u. fruct. legat 763 colum. 1
adulterio pollutam uxorem dicere non licet. l. Clodius. de ijs quibus ut indig. 939 c. 2
adulterum apud filiã deprehẽſum, patrem impunè poſſe occidere cũ filia etiã prægnante. 544 c. 2
adfectaſſe tutelam uideri, qui patrimonij ſit immodici. l. ſpadonem. in ſi. de excuſ tut. 190 c. 2
adfectatum leuiter portari. 273 colum 1
adfectionis ratio habenda. l. Caius. in fin. ſol. mat. 35 c. 1
adfectioni paternæ non nihil dandum. l qui cum natu. § ſi pater. de bon. liber. 1327 c. 1
adfectui paterno pareſt. l. penult §. Iulianus. quod falſo tuto, auto. 225 c. 1
adfectu non fugi, neq; utilitate ſingulorum, ſed communiter rerum pretio. l. pretia. in princ. ad legem Falc. 1043 c. 2
adfinitas fornicatione contrahitur. l. 1. de concu. in ſi. & in gloſſ. pen. 75 c. 2
adfinitatem, & cognationẽ eſſe nõ poſſe, ubi nuptię, ex quibus adfinitas coniungitur, interdictę ſunt l. non facile. §. ſciẽdum eſt de gradib. adfinita. 1357 c. 2
adfinitatem quandoq; ſine nuptijs contrahi. 1357 c. 1
adfirmans tutores idoneos, fideiuſſoris inſtar habetur. l. 4. in fin. de fideiuſſ. tuto. 226 colum. 2
Æditum nondum partum, non eſſe hominem l. lege Falcid. a. ad leg. Falcid. 1007 c. 2
ægritudinem ſolutionem non differre. 318 c. 1
æquitatem principes mouẽdos eſſe l. qui filium. §. fin. in fine. ad ſenatuſcõſultum Trebellianum. 1160 col. 2
æs alienum prius ſoluendum eſſe, quàm legatum. 321 c. 1

Æſti-

æstimari rem debere communi æsti matione, non adiectione singulari l. pretia rerũ. ad leg. Falc. 1043 colum. 2

æstimari nihil rem peremptam, quã si extranei non æstimaretur. l. in ratione. §. si vero argenti. ad leg. Fal. 1028 col. 1

æstimationem rei alienæ difficultas habenda esse præstandã. 676 colum. 1

ætates hominis quatuor. 1046 colum. 1

agendum ibi cautius esse, ubi periculum maius sit. 1278 colum. 1

agnationem continere in se cognationem 1359 colum. 1

agnoscere totum uideri, partem qui agnoscit. l. si cui res. de legatis 2. 824 col. 1. & in sum.

alere patrem tenetur filius. l. si quis a liberis. 1. §. si impubes. de liber. agnoscen. 46 col. 2

allegantem contraria non audiri. l. Titiæ. de condi. & demonst. 931 colum. 1

alibi custodiæ causa quod est adesse existimari. l. Setæ. §. instructis. de fun. instru. 812 col. 2

alienare res, & iura ecclesiæ damnumq; inferre qui contendat, impium eum uideri, si res suas ipsæ ecclesiæ Christi non contulerit. 1335 col. 2

alienatione permissa, permittitur usucapio, & econtra 235 col. 2

ali non alendum satius, quàm alendum necari l. 1. §. interesse si mu li. uent. no. 74 col. 1

alimenta cessant, ubi is, cui debentur, habet unde se autriat l. 5 §. sed si filius. & § solent. de liber. agnoscen. 63 col. 1

alimenta esse officio iudicis decernenda 103 col. 1

alimenta præteriti temporis peti posse, & illis renũtiari etiam. 150 colum. 1

alimenta pro modo facultatum præstandã l. 5 §. solent. de lib. agnosc. 95 colum. 1

alimenta pueris legata, quandiu debeantur. Mela ait de alimen. & cib. leg. 845 col. 2

alium pro alio pautre, iniquũ esse. 1394 col. 1

aliud pro alio creditore inuito solui posse. 358 col. 1

aliis quæ feceris, tibi fac enda sunt. l. cum hæreditas. de admini. tuto. 851 colum. 1

alterius ex iure beneficio mihi competenti me uti posse contra aliũ, l. si post. de bono. pos. contra tab. 1233 colum 2

alternatiua) in alternatiuis sufficit alterum impleri. l. cum pupillus. 1. §. In alternatiuis. de condit. & demon. 982 col. 1

ambigua si est oratio, commodum est id accipi, quo res magis ualeat, quã pereat. l. quoties. de reb. 919 colum 2

In ambiguis quod minus est, legatum debere uideri. 132 col. 1

ambulatoriam esse uoluntatem defuncti usq; ad mortem. 903 col. 1

amicum fratris nomine cesendum. l. nemo dubitat. de hæredi. instit. 333 colum. 2

amicum meliorem nõ habere filiũ patre. 328 col. 1

amicis bene merentibus donandũ esse. l. uiuus. si quid in frau. patr. 1344 col. 1

amicos absentes, cum de ipsorũ præiudicio agitur, uocandos esse. 204 col. 2.

amouere dicitur, qui dolo causam dat, ut alius amoueat. l. sed & si. rer amota. 54 col. 2

ancillarum partus & pecorum fœtus in fructu, uel reditu non contineri. l. si marito. §. si fundũ. soluto matri. & l. deducta parte. §. hæreditatem. Ad Trebel.

angustiam tẽporis non nocere. 518 colum. 2

animalia in supellectili non esse. 551 col. 2

annus ceptus non habetur pro cõple. o. l. non putabam. de condi. & demon. 865 col. 2

anni initium ceptum esse sufficit. l. filiæ. de annu. leg. 752 col. 1

anni initio soluendum. 738 col. 1

anni parte maiore quæ fuerunt, in fundo esse uidere. l. cũ de Laonis. § Sabinus. de iun. instru. 810 colum. 2

annum ante uigesimum quintũ res suas nemo administrare dicitur l. ñ. de condi. & demonstratio. 996 colum. 2

annum ceptum pro completo haberi fauore fil 51. qui filium. §. 1. ad Trebel. 1160 col. 1

annum post quinquagesimum non deberi operas. l. liberta. de oper. lib. 1316 col. 2

apostol cam uim legem obtinere, ut remittat iuramentum. 1301 columna 2

appellatio pronuntiatum extinguit. 149 col. 1

appellationis sententiam iudicem posse partim confirmare, partim in nihilum redigere. l. ulti. de iure patro. 1106 col. 1

appellationi non semper deferendũ esse. col. 1

applicari fisco, indigno quod auferatur 939 col. 2

arbitrium & æstimationem alicuius electa ad arbitrium boni viri reduci. 670 col. 2

arbitrio alieno non debere pendere uoluntatẽ ultimam. l. illa institutio. in princip. de hæredi. instim. 319 col. 2

arbitrio iniquo non standum. 1315 colum 2

arborem malam, nõ facere fructum bonum. 418 col. 2

argento omni legato nõ contineri nummos 867 col 2 in §. an cui.

argumentis quandoque causam decidi. 1160 col. 2

arma fœminarum esse lachrymas, l. 1. §. potuisse. ad Senatusconsultũ Sylla. 490 col. 1

In armis prouidentia, in legibus religionem esse. 624 col. 1

arte sua uti cuique licere, vel alterò inuito l. si. de obseq. a liber. & liber. 1308 col. 1

artibus liberalibus olim solitum fuisse institui mulieres. l. qui filium in prin ubi pu edu. de. 204 col. 1

artificio mutari officium. l. legatus seruit §. 1. de leg 3 713 col. 1

asinum non esse nimium onerandum. l. si is, a quo in si. ut in pos. leg. no. 1203 col. 2

atrocitate facti non solum remouetur tutor, sed etiam punitur. l. 1. in fi. de suspe. tuto 263 col 2

auferendum nemini esse beneficium iuris 1383 col. 1

augeri singularis significationẽ. plurali. 319 col 2

aui vel patris delictum, an & quando noceat nepoti, uel filio l. diui fratres. de iure patro. 1301 col. 2. & in sum.

auro uel argento legato, etiam gemmas deberi et inclusas. §. peruenimus. l. & si non sunt. de aur. & arg. leg. 864 col. 2

autorem esse, est quod agitur probare. l. 2. de auto. tuto. 154 col. 2

autoritas in re propria quando præstatur. 155 col. 2

autoritatem in rem suam præstare nemo potest. l. quod dicimus. in prin. de auto. tuto. 156 col. 1

autoritatem sequi, iussum præcedere debere l. si quis mihi. §. 2. de acqui. hære. 435 col. 1

auxilium ordinarium, non impedit extraordinarium. l. si minoris. de admi tuto. 125 col. 2

auxilium manu militari quandoque datur 72 col. 1

B

BEneficiũ iure nemini au ferendũ est. 1382 col. 1

beneficiũ libertatis grãde, & inæstimabile. 1320 c. 1

beneficium plenius qui sunt consecuti, grauius eos esse puniendos. l. 3 § utrum autem. ad senatusconsultum Sylla. 492 col. 2

beneficium non vitiari ex superueniente casu. 1005 col. 2

beneficium nõ dedisse uidetur, qui dedit inuitus. l. si seruo. de hæred. instit. 344 col. 1

beneficium reatu excludi. 472 col. 2

beneficio mihi competenti ea iure alterius uti possum contra alium. l. si post. de bo. possess. contra tab. 1233 col 2

beneficia sua principes interpretari l. ex facto. in prin. de vulga. & pup. 381 col. 2

benignã interpretationẽ amplectendam. l. 2. de lib. & posthu. 355 c. 2

benignitatem amplectendam. l. 1. in prin. ut in possess. legat. noc. 1303 columna 2
bestiæ. Ad bestias damnatis, ad ferrum, in metallum testamentum facere nõ licere. l. eius qui. §. in in sulã deportati. de testa. 348 col. 2.
bona fide contracta res, in in loco tuto sit, in rebus dubijs agendum esse, nisi scriptum sit aperte contra leges l. vbi est. de reb. dubijs. 985 col. 2
bona dicuntur cuiusuis vniuersitatis successio. l. 3. de bono. posses. 1215 col. 2
bonorum administrationem prodigo interdici. l. 1. de curat. furi. & prod. dan. 240 col. 2
bonorum nomen aliquando largius accipi. 1094 col. 2
bonorum omnium dationem non ualere. 1303 col. 2
bonorum quæstionem extingui, si pendente appellatione mors interuenias. 1008 col. 2
bonis in proprijs institutum grauari non posse. 379 col. 2

C

Calculi errorẽ nõ facere, condõnẽ detinere. l. quis. de condi. & demon. 958 colum. 2
calumniæ facultatẽ ex principali maiestate non accipiendam. l. Imperatorem. de hære. insti. 347 col. 2
calumniam impunitam non relinquendam. l. 1. §. & hoc edictum. si mulier uen. no. 73 col. 2.
capitalem inimicitiam a tutela liberare. l. athletæ. §. 4. de excusa. tuto. 177 col. 2
captionem esse uitandã. 876 col. 1.
carmine famoso dãnatũ esse intestabilẽ. l. is cui §. fi. de test. 250 col. 2
caseum 832 col. 2. in tex.
casu impeditum pro facto haberi. 545 col. 2
casu quo extingui quid debet, eo incipi non debere. l. 5. de usufru. leg. 754 col. 2
casibus fortuitis uirum uxoris, & uxorem uiri participem esse debere. l. si cum dotem. §. si maritus solu. matri. 20 col. 1
castigatio modica permittitur olim in seruos dotales. l. si constante. §. si maritus. in glo. 1. solu. matri. 20 colum. 1
cauere. Standum esse præcepto defuncti de cauendo. 1075 col. 1
causæ olim tractabantur coram Imperatore. l. 3. circa medi. de iniu. ru. qui. 10 testa. delen. 300 col. 1
causam dicere in uinculis. l. antepenul. §. 1. ad senatusconsultum Syllan. 505 col. 1
causa cessante, non cessat effectus. 50 colum. 2
causa finita non semper finit effectus 342 col. 2
cautelam abundantem, neq; addere aliquid, neq; diminuere, neque uitiare. 871 col. 2
cautio non præstatur, nisi petatur. 30 col. 1. in mar.
cautionem habere, non ita expedire pupillo quam rem suam saluam esse l. 5. de suspec. tuto. 174 colum. 1
cautionem supervacuam non præstari. 1071 col. 1
cautionẽ præstari debere, ubicunque aliquis in dubio admittitur. 1195 colum. 2
cautionem priuatorum, legum autoritati non nocere. 1374 col. 2
cedere quæ dicantur ab adita hæreditate. 534 col. 2
cella penuaria. 831 col. 1 in tex.
centum annos hominum uitam nõ excedere. 755 col. 1
certus per seipsum non fit dubius per litem. l. cum quidam. §. fin. de acqui. hære. 440 col. 2
certum semper esse legem. l. cum quidam. §. suum. de acqui. hæredi. 439 col. 2
certis si potest, incertis nemo se cõmittere debet. 1098 col. 2
cessatum non est, si non fit qui interpellet. l. is cui. §. cessatum. vt in pos. leg. no. 1308 col. 1
citatitem modici temporis non inspici. l. pretia. §. fi. ad legem Falcidiam. 1044 col. 2
circuitus uitandos esse. & reprobandas ambages 1074 col. 1
ciuitas dicitur Roma per excellentiam. 2. col. 1
Tutor sumendus est in ciuitate, cuius est pupillus. l. diuus. in princi. de tut. & cura. 105 col. 2
ciuitatem liberis replete mulieres. l. 1. sol. mat. 2 col. 1
ciuitatis beneficia debere dari eluibus. atq; l. diuus. de tuto. & curato. 105 col. 2
clausus esse qui dicatur. l. 3. §. clausos. ad senatusconsultum Syllan. 492 col. 1
cœptum quandoque haberi pro impleto. 864 col. 1
cœptum annum haberi pro completo fauore filij. l. qui filium. §. 1. ad Trebel. 1160 col. 1
cœptum annũ non haberi pro completo. l. non putabam. de condi. & demonst. 967 col. 2. & in fum.
cœptum annũ esse sufficit, vt transmittatur legatum. l. 5. de annu. leg. 739 col. 2
cœptum librum, non esse librum. l. librorum. §. sed nec. de leg. 3. 702 colum 2
cogere patrem non potest filiusfam. ut adeat hæreditatem. l. ille a quo. in fi. ad Trebel. 1092 colum. 2 & in sum.
cogi quempiam non posse restituere, quod ex errorea sententia habet. l. debitor. §. fi. ad Trebel. 1143 colum. 2
collegio licito legari posse, illicito non posse l. cum senatus, de rebus dub. 925 col. 2
collusionem vbiq; esse prohibitam. 478 col. 2
comites, absentium æque excusantur atque absentes. l. administrantes. de excu. tut. 199 colum. 2
commissarios seu executores testamentorum, non habere actiones contra hæredes, cum sint vi ministri. 1168 col. 2
commodum quod in alienum fit, eius uoluntatem requiri. l. seruus dotalis. sol. matri. 40 col. 2
communio discordiam parit. 239. colum. 1.
commune aliquid esse pro indiuiso. l. magis puto. §. vlt. de reb. eo. 247 col. 2
commune ius non ita facile tolli, ac priuilegium. 416 col. 2
commune quod est, meũ dici posse. 513 col. 2
commune tolli difficilius, quam speciale. l. eius militis. §. 1. de mili. testa. 416 col. 2
communia non posse obligari sine decreto. l. qui neque. §. vlt. de reb. eo. 239 col. 1
communi a iure nonnunquam recedi pietatis intuitu, nedum a propterea tributorum. 652 colum. 2 primo
communi æstimatione rem æstimari debere, non affectione priuata, & singulari. l. pretia. ad legem Falcidiam. 1048 col. 2
compensare facilius esse quàm soluere. 673 col. 2
compensatio generis ad genus admittitur 342 col. 2
computare. Non computare impedimenti dies in termino. l. quibus diebus. de condi. & demonst. 962 colum. 2. & in sum.
concessa omnia uidentur patri ob naturalem affectum. l. Aurelius. §. Titius. de lib. leg. 892 col. 2
conditio mista si deficit per casum, deficit relictum. l. in testamento ita. de conditio. & demonst. 957 colum. 2
conditio non expectatur, cuius euentus nihil operatur. l. si quis ita. de hære insti. 320 col. 2
conditio potestatiua quando habeatur pro impleta. l. 3. de condi. instit. 319 col. 2
conditio tacita rem conditionalem non facit. 393 col. 1
conditioni possibili, honestæ, & facili hæres cogitur parere inhonesta & difficilis ei remittit. l. facta. §. in sub conditione. ad Trebel. 1146 col. 2
conditionem impossibilẽ pro non scripta habendam. l. mulier. de condi insti. 397 col. 2
conditionem adimplẽ coacta implet. qui ne. ad Trebel. 1153 colum. 2
conditionem spernendam, quæ uiduitatẽ inducit mulieribus. 955 colum. 2

conditionem facit animus.953 c.2
conditionem alicubi extare uideri, cum non extet.323 col.1.
conditionem esse potestatiuam, quę spiritu uitę ultimo impleri possit. 400 c.2
conditionem non facere calculi errorem.l.quamuis. de conditio. & demonstra.658 c.2
conditionem repertam non uideri, quæ repetita uitiatet.l.seruo alieno.§.pen de legatis primo. 579 col. 1
conditionem tunc impletam haberi cum per eum stat, qui debiturus esset ut impleta esse. 914 c.1
conditionem turpem haberi pro nõ adiecta.l.non dubitamus, de condi.& demonstra.954 c.1
conditionalem rem non facere conditionem taciatam. 393 c.1
conditione defectum non uideri, q carere conditione non potuit.l. quæ sub conditione.§ quoties.de condi.institu.392 c.2
conditionẽ institui non posse filiũ nisi ea sit potestatiua.400 c.2
conditiones eas uere dici, quæ conferuntur in futurum.918 c.1
conductores prædiorum olim anno conum onera, & contributionũ temporaliũ subitinebãt.l.ii fine §.Lucius,de administr. tuto. 128 col. 2
confessio extra iudicium non nocet 60 a.2
confessionem patris grande præiudicium afferre filio.l.1.§.Iulianus. de lib.agnoscen.6 c.2
confirmare partium in nihilum deducere appellationis sententiam iudicem l.ult. de iure patr. 1306 col. 1
confirmari quandoque inualidum. 402 c.1
confitendi dari terminum ad soluẽdum l. si domus.§.2. de legat. 1. 551 c.2
congruo loco, & tempore interpellationem fieri debere. 1184 c.2
coniectari ignota ex apertis.l.3.§. item cut. ibi quasi ex hac. de suspect.tut. 165 c.2
consanguinitatis ratione aliqua fiũt quæ alias non fierent.169 c.1
consanguinitatis iura etiam adoptiuos habere l.1.§.fi.de suis & legi. bar 1370 c.1
conscientiam uerum esse iudicem, hoc est, cõscientiam mille testes 447 c.2
consciscere sibi mortem an liceat, & quando l.si quis filio.§.eius q. de in ust sup.290 c.1
consciscentis sibi mortem tædio uitæ, testamẽtũ ualere.l.1.§. si qs non. ad senatusconsul. Sylla. 489 col.2
consentire plures facile non posse.l. unius. de liber. municipal. 1336. colum.2
consensit non contradicens.l.2. §. fi. soluto matr.4.c.1
consentit qui præsenti non contradicit.glos. in l.si filius familias. de tute.79 c 2
consensum, non concubitum facere nuptias l. cum fuerit de condi.& demonstra.951 c.2
consensum patris, post sententiam non ualere.435 c.1
consequẽs qui uult, idem & antecedens uelle intelligi.l. illud dubitari.de acquir. hær.460 c.1
consilij modo uerba prolata necessitatem non importare.l. cũ pater §.mando filiæ . de legatis 2.640 col.2
consilium quandoque sonare uerba præceptiua.641 c.1
consilium nouum, nouũ factum habere.67.col.2
consuetudini defuncti in dubiis non semper standum.793 col.2
consuetudinem esse alteram naturam.261.col.2
consuetudinem patrisfamilias non spectãdã esse.l.1.§. si defunctus. de reb.eo.233 col.2
contemnere disciplinam, non debere uideri militem, qui ignorauerit.611 c.1
contractum diminuere, quæ prætermissa sunt necessaria. non superflua uitiare.737 c.1
contra leges quæ fiunt, ea non solum esse inutilia, sed etiã pro infectis habenda.1303 c.1
contradicere. Nunc contradicere non est.l.2.§.fin.soluto matrimonio, 4.c.1
contrarium legis sensum pro ipsa lege accipi.505 col. 1
contraria allegans non auditur.l. Titiæ. de conditio. & demonstra. 991 c. 1
contrariorum eandem rationem esse.374 c.2
contumacia suspectus quis fit.l. impuberibus.§.præterea. de suspecto. 181 col.2
contumacia punienda est. l.quid autem, de excusa.tut. 197 c.2
contumacia sua quisque punitur tutelam.l.si plures.in fi.de admini. tuto. 132 c. 1
copulatiua requirit utranq; partem ueram, disiunctiua alteram.l.si hæres.de condi.institu.
corporis ad pecuniam non fit compensatio glos. in.l.5.de impẽ. in re, do tac.390 c.2
corporis sanitatem tempore testamenti non esse spectandu, sed mẽtis integritatẽ.l. 1. de testament. 243 col.2
creditores non esse fraudandos.l. is qui solidum.de hæred. instituẽdis.319 c.2
creditoribus nocere non debere priuilegium.409 col. 1
criminis participe aliquo uiuente non agi ciuiliter. de crimine cõtra tertium l.secunda. de Carbo. edi.129 col.2
criminis conscientia mortem sibi consciscens intestabilis est.l.si qs filio.§.eius qui.de inust. ru. 290 colum.2
crocusulia. 577 col.2 In §.ornamentorum.in mar.autem multa dicit de hac dictione.667 co.1
culei.745 c.2
culpę annumerati negligentiã. 231 colum.1
culpam latam dolum esse. l. is cui. §. si hæres.ut in pos.leg. no. 1207 colum.1
culpam latam dolo comparari.l.impuberibus.§. 1.de suspect.tut. 168 colum.1
culpam in societate cõsiderari. 740 colum.2
culpam non semper esse, nõ resistere.491 col.2
culturæ non esse, quæ ornatus causa fiunt, l.cum quæreretur.§. 1.de lega.tertio.713 co.2
curatorem filium patri dari posse. l.2. de cur.fu.& prod. da.241 colum.1
curis, & tutelis remitti ciuitatum magistratus.l.athletæ.§.1.de excusa. tuto. 177 c.2
custodię causa quæ sunt extra urbẽ, in urbe esse censetur. l. cui quę Romæ.de legat. tertio.723 c.2
custodiæ causa quod alibi est. adesse creditur. l. Seiæ. §. instructis. de fund.instru.832 c.2

D

DAre, & remittere nõ idẽ l. Iulianus, de cõdi.& demonstra.67 c.1
Damnari ęgrius ferunt quidam, quam mori. l.si quis filio.§.eius. de iniu. rup. 290 co.1
damnatus uendere, intelligitur iusto pretio.l.si fideiussor. §.fin.de leg.1.542 col.2
damnum, uel lucrum nisi hæredi sarciatur, uel a prætore remittatur, eum cogi non posse adire hæreditatem. l. apud Iulianum . ad Trebel. 1088 c.2
damnum patitur, qui perdit lucrum 584 c. 1
dandi, per significationem habere uerbũ reddendi.l. hæres meus.§. uxori.de leg 3.c.2
debitorem generis te oblato peremptã, liberari.l huiusmodi. §. 2. de lega. 1.551.733 c.2
debitorum nomina instrumento legato contineri.l.qui chirographũ. de leg. tertio 712 c.1
debitum promissum intelligitur cũ effectu. l. si prior. soluto matrimonio.29 c.1
debitum, & usuram contineri nomine legato.l.nomen. de legatis 3.615 co.1
debiti appellatione continetur naturale, si aliud non reperiatur.l. quibus diebus.§.dominus tertio. de conditio.& demonstratio.983 colum.1
debita patris, filius soluere non tenetur

netur.l.v.§.parens quáuis. de libei agnosc.65 col 3

debita tantum reddere, non esse reddere rationes.897 col 2

debitum quasi nobis obuenire patensum hæreditatem.1381 co 1

deceptionem quandoque permitti. 339 columna. 1

de:idi quandoque causam argumentis.1106 col.a

declarari posse, in qualibet testamenti parte dubia testatoris uerba ad inquirendam ipsius mentem.816 col.a

decretum iniustum non tenet. 155 columna 2

decretum non subiectum non tenet 83~ col. 1

sine decreto non posse obligari communisl qui neq;.§.ul.de reb.eo. 219 col. 1

de cuit daoiruy large coorroye. hoc est, facile est, de alieno ludere cotio . es lit gut breit remeu. sehnide ausander lende lerd der. l.cum plures.§.nimiom.de adm. tut.121 col a

defendendi sui gratia lapides qui proiicit furiosum non esse 20 c a

deficiens fructus in uno anno, suppletur in fructibus sequentium l. legatum ita.§ j.de annu.leg. 745 columa.2

defuncti iudicio non in parte, sed in toto parendum esse.247 col.a

defuncti uolontatem non circumueniendam.l.4.in princip. si quis omis cau.475 c 1

defuncti locum hæreditatem obtinere.l.non minus.de hære. instit. 119 columna 1

defunctum repræsentat hæreditas. 819 col. 2

defunctorum ineptas uoluntates nõ seruandas.l seruo alieno.§.fin. de leg.1.579 col.a

delatorem nominis accosasse uideri.l. cum patronum. de iure patron. 1302 colum.1

delictum aui, uel patris, an & quãdo noceat nepoti, uel filio.l. diui fratres, de iure patro.1303 c.a

delictum patris nocere filijs. 1324 column. a

delictum scribẽtis non tollere priuilegium testantis, sed contra 4~8 colum. 1

delictum intelã præcedens suspectũ tutorem non reddit. l 3.§. nunc uidemus.de suspec.tut.164 col. 2

delictum non debet pœnã rgredi.l. rescriptum. de ijs qui. ut indig. 937 colum. 1

delinquens in parte, in totum reus est 493 c.2

dementiam fingere non prodesse obseruare de cura. furi. & prod. 241 columna 2

dementem quandoq; ex sermonibus indicari. 453 c.1

demonstratio falsa non uitiat institutionem.l. his uerbis. §.ulti. de hære.insti.329 col.2

demonstrationem falsam non uitiat legatum .l.his uerbis. §. pater. de leg.3 735 c.a

demonstrationem falsam & causam non nocere legato.554 c.1

demonstrari hæredem sufficit aliter quam nomine proprio.l.quoties. § si quis nomẽ.de hæred.institu. 310 col. 1

deportationem non soluere matrimonium.671 col. 1

derogare posteriora primis.268 columna 1

derogari iuri publico non posse.l. cerdonem. de oper.lib.1318 c. a

desinere esse hæredem non posse, qui semel hæres extiterit.l. et qui soluendo. de hæredib. instit. 343 colum.2

desinere non dicimr quod esse non cœpit.l. Titio.de cond. & demonstratio.974

destructa nauis, & refecta eadem esse dicitur manẽte carina.l.quod in rerum.in fi.de legatis primo. 522 columna a

deum esse timendum.l. quæ sub cõditione.de condi.instit.361 c.1

diarium quid.853 c 2

dictum determinatur secundũ suã causam.l.ita in procip. de admi. & peri.tut.112 col.2

dictum generale generaliter intelligi.1241 c.1

dicto unius testis quando statur.l. Theopompus. de dote prælegat. 784 colmna. 1

dies incertus, an & quando pro conditione habeatur.946 col. a

diem incertum conditionis loco haberi.l.si pecunia.§. 1. de legat. a. 163 columna 2

dignitatis nomine relictum extendi ad successorem.l.e.quod princ. de leg.a.613 columna a

dignitatem habent non uinculatur. l.3.§.tutores qui. de suspec. tuto. 166 col.a

dignitatem nulli excusationem tribuere.l.spadonem. in prin. de excusa.tut. quod intellige de dignitate sine administratione. 189 columna. 1

dignitates emebant olim patres pro filijs. 1254 columna a

dignius sub minus digno non contineri.608 columna a

diligere non magis uideri testatorem substitutum quam institutũ. l.Publius.§. 1.de condi.& demõstra.960 c 1

diminutionem corporis fieri propter pecuniã absurdi. est l. quod dicitur.ad prinei.de impen.in re. dota.fac.45 co.2

directas debere læ nias Reipublicæ causam absentem.l.non solũ, §.secundo.de excusatio. tuto. 182 c. a.& in sum.

disciplinæ causa alio missum absentem non uideri.l.Seiæ.§. Pamphilæ.de fundo instrumento.812 columna 2

disiunctio (In disiunctionem resolui coniunctionem int:r incompatibilia l. si Titio.de usufruct. lega.755 col.a

disiuncti, & coniuncti æqualiter uocantur ad successionem.l. si pater filio de uulg. & pupil. substi. 361 columna 1

dispositionem non inducere lactitiæ causa prolata uerba.l. ulti. de test.257 col. 1

distribuere. Minister electus ad distribuendum nõ tenetur satisdare, nisi pauper fiat.l. liberto §.largius. de annu.leg.750 col.a

diuersis temporibus quempiam posse diuersis obedire iudicibus. 1379 columna 1

diuitiæ. Boni mores plus quàm diuitiæ operantur.l. scire.§.pen. de tuto.& cura. 195 c. 1

diuiti plus fauetur, quàm pauperi.l. iij.§.tutores qui.de suspect. tuto. 166 col.a

diuitem non tã facile coniici in uincula, quam pauperem l.3 §. tutores qui,de suspc.toto 166 c.a

diuortium reuocat donationem. gl. 1.§ seruis.l. penul. soluto matrimonio 43 c a

diuturnitas temporis præsumit solennitatem.l.vi.§. 1.de acquiren. hære.425 c 2

docere indoctum debet doctus. 143 columna 1

dolus est lata culpa.l.is cui.§.si hæres ni in possess.lega. nota. 1407 columna a

dolus præsumptus, & lata culpa, quomodo differant, 1035 c. 1

dolus tutoris pupillo non nocet. l. 3 §.quando ex facto tutoris. de auto.tut.ibi.columna 1

doli particeps in fortunatur. 2. in fi.si mulier.uen.nomi.74 c.2

dolo latam culpam comparari l. impuberibus.§.primo. de suspec. tuto. 188 c.1

dolum non committere, qui fraudem repellit.445 col. 1

dolum nutus alteri neque nocere, neque prodesse.502 c.a

dominium ususfr.obtinere.56 c.2

dominum diei, qui patris sit dominus.558 c.1

domus appellatione quandoq; contineri substantiam, & patrimoniũ 807 columna 1

domus an ostius cedat, ex adlin iudicari.l.prædiis.§.balnea.de leg. 3 727 c.1

donationem non esse naturalis debiti, sed solutionem deductionem 1183 col. a

dos quandoque redditur constante matrimonio 2.col. 1

dos quandoq; non restituitur mulieri.a col. 2

dos a marito paupere repeti potest l.si constante.in prin. soluto matrimo.22 co.a

dotis causa præcipua est. l.1. soluto matrimo. 1 col.2

dotantur

dotātur fœminæ ad sobolē percreandam, & replēdam liberis ciuitatē. l. 1. soluto matrimoni. 2 c. 1

dotatas esse mulieres reipubl. interest. l. 1 soluto matri. 5 c. 1

dubius per litem, non redditur, qui prescriptum certus est. l. cum, qui. §. fin. de acquirend hæred. 44 co. 1

dubia in re benigniorum interpretationem esse sequend. m. l. 3. §. j. de his quæ in testa. 303 c. 1

dubiis in rebus agendum esse, ut res tuto loco sit bona fide contracta, nisi sit apertè contra legis scriptū l. ubi est. de rebus dub. 923 colu. secunda

dubitabilibus de rebus legem esse debere. 1217 c. 1

dulcissimam esse unicuiq; patriam. 734 c. 1

duo simul agere non possunt. l. decreto. in fin. de administra. tutor. 123 col. 1

duo iudices super uno negotio quēpiam habere posse. 1290 columna prima

duplici amissionis à pœna non liberum debere esse matrimonium. l. Titio centum. §. Titio centum. de condi & demonstra. 975 colum. 1 & in sum.

E

Ecclesia pupilli uicem obtinet 161 c. 1

ecclesię patronatus trāsire in qualibet cū uniuersitate. 1315 c. 1

ecclesiæ relictum uideri, quod ministris eius, aut sacerdoti relictum est. l. annua bis. §. j. de anno. leg. 748 c. 1 & in sum.

educare debere matrem infantem minorem triennio. 102 c. 1

electio quando secum executionem trahit, non permittitur uariatio, l. apud Aufidium. de opt. leg. 719 col. 2

emisse uideri, qui emi mādauit. 1163 col. 1

eodem ex facto quempiam pœnam & præmium consequi posse. 392 col 1

epistola, uel nuntio recusationem fieri posse. 1090 c 2

error calculi non facit conditionem deficere. l. quamuis. de conditio. & demonstra. 958 c. 2

error nominis proprii non uitiat. l. 1. de leg. j. 512 c. 2

errore facti solutionem factam repeti posse. 1019 c. 1

esse in loco pecuniam non uideri, quæ illic sit ut mutuo detur. l. si chorus §. 1. de leg 3. 728 c. 1

esse in loco unde fugit, fugientem uideri l. huiusmodi. §. legatum. de leg j. 363 c. 1

esse in urbe censeri, quę extra urbem custodiæ causa sunt. l. cui quæ Romæ. de leg. 3. 723 c. 1

esse qui cum aliquo debet non teneri cum eo continuè morari. l. si quis ita de condit. & demonstra. 949 c. 2

esse quod non cœpit, desinere non dici l. Titio. de condi. & demon. 979 c. 2

esse ubi res perpetuo solet non casu debere inspici. l. sit ita legatum de leg. 3. 724 c 2

Qui nō est, sed esse speratur, partem facit. l. si duobus. §. j. de legatis. 1. 316 c. 1

errorem regionis non nocere, si de corpore ipso constiterit. l. patronus liberto. §. libertis. de lega. 3. 687 c. 2

euentum futurum inspici. 919 c. 1

excepio non admittitur, in summatiis controuersiis. l. Ille à quo. §. j. ad Trebel. 1091 c. 2

exceptio in causis summariis quādo admittatur. l. 3. in princ. ut in poss. leg. no. 1303 c. 1

exceptio quandoq; post sententiam opponitur. 16 c. 1

exceptio adulterii replicatione lenocinii tollitur. l. uiro. solu. matrimonio. 31 c. 1

exceptionem reo competentem fideiussori proficere. 3193 columna 1

excipere nihil, totum qui dicit. l. Iulianus. de leg. 3. 712 c. 1 in sum.

excludit beneficium per reatum 473 col. 1

excusari absentium comites, æque absentes. l. administrantes. de excus. tut. 199 c. 1

excusationem nulli tribuere dignitatem l. spadonem. in princip. de excus. tut. quod intellige de dignitate siue administratione. 119 col. secunda

excusationem præstare paupertatē imparem oneri. l post susceptam. de excu. tuto 199 c. 1

exemplum principis sequendum esse. 1091 c. 1

exempla non probant 149 c. 1

exemplar si deficit, & exemplādum. l. in testamento quidam de condi. & demon 936 c. 2 in sum.

ex æquipollentibus quid fiat non referi. l. fideicomissa. §. si cuius. & in sum. 671 c. 2

exigere quandoque quis à se debet. 159 c. 1

existimationem non lædendam. l. filius qui de condi. instituend. 393 col. 2

expensarum appellatione uel pretiū non contineri. l. quibus diebus. §. 1. de condi. & demonstra 962 c. 1 in sum. 749 c. 1 & in sum.

expensarum finem non habere prodigū. l. j. de curat. fur. & prod. da. 241 c. 1

experitur se defendens. 130 c. 1

experiri sine actione nemo potest. 133 c. 1

expressio eorum, quæ tacitè insunt nihil operatur. l. Cornelius. de hære. instit. 338 c. 2 in sum.

expressio eorum quæ tacite insunt quid operetur l. ut ita legatum. §. 1. de legat. 1 548 c 2

expressum facit cessare tacitum. l. cum ex filio. §. filio. de uulgar. & pup. 375 c. 1 in sum.

expressum si differatur, tacitum non differtur. l. quæro. §. fin. de testa. tut 91 c. 1 in sum.

expressio uariatio, non uitiari tacitū. l. fideiussor. de legatis. primo. 52 c. 1 in sum.

expressu quandoque ualidius tacitū esse. 342 c. 1

expresso quandoque prodesse quandoque nocere. 949 c. 1

extingui pronunciatum per appellationem. 249 c. 1

extingui quo casu quid debet. eo nō debet incipi. l. v. de usufruct. leg. 734 c. 2

F

Facere uideri, qui patitur, quod prohibere potest. 1301. c. 1

faciendum quod proxime sit, haberi factum. l. penulti. de milit. testa. 421 c. 2

faciles multos esse ad iurandum. l. quæ sub conditione. de condi. insti. 361 c 2

facilitati suæ expensum ferre debet, qui minus idoneos fideiusso. accipit. l. si is a quo. in fi. ut in pos leg. no. 1304 c. 2

facultates cuiusuis considerandas, l. de bonis matris. § qui pupillo. de carbo edi. 1285 c. 1

Plus in aliquē impensum esse, quam sit in facultatibus l. quid ergo. de contra. & utili. in princip. 217 c. 2

facultates postea quam adauctæ fuerint, cessare paupertatis priuilegium. l. non tantum. § eos qui. de excu. tuto 191 co. & in sum.

facultatum pro modo faciendos sumptus. 203 c. 1

facultatum pro modo præstanda alimēta. l. v. §. solent. de libe. agno scend. 45 c 1

factum dici, quod fieri non possit. 949 c. 2

factum non uideri, quod non legitimè est factum 1189 co.

Haberi quid pro facto quo ad præiudicium prohibentis. 502 columna 1

factum legitime reuocari non debet 1343 c. 1

factum non dici, quod formam non habet. l. si is qui. §. quædam ad legem falcidiam. 1051 c. 2

factum teneri, quod fieri non debet 233 c 1

factum ignoranti tempus non cedere, sed ignoranti ius. 1397 columna 2

facti atrocitate non solum remoueri tutorem, sed etiam puniri. l. prim. in fin. de suspect. tuto. 161 col. 2

facti uarietatem non iuris dubitationem inducere aduerbiũ, fortè. 371 c.1
falsam demonstrationem non uitiare legatum .l. his uerbis .§. pater. de lega. 2.c 2
falsam causam uitiare testamentum. l.ulti. de hæredib. instituend.347 c a & 10 sum.
falsum non uideri, quod ueritatis primordio adiuuatur.l.cum filius hæres meus.de lega.secundo. 631. col.a.
falsi testamenti prætextu sententia lata an sit nulla.127.c.1
familia. Filium non de matris, sed de patris esse familia.418 c. 1
familiam ubi quis habet, ibi morari dicitur.l.uxori. de legat. tertio. 684 c.1
fari incipit puer septimo anno. 70. col.1
fari infœlicitas excusat.l.fi.de admi.tuto.153 c.1
fato cõditiones impleri non sufficit. 947 c.1
fauorem libertatis fauori nuptiarũ præferri.l. Titio.3 .§.j. de condi. & demonstratio.990 c.1
fauore religionis intelligi. quod minus sit l.Titia.§.Seia. de auro & argen.leg.875 c.a
fœmina tutrix esse nõ potest.l.fi.de tutel.sac.1
fœmina uiro sagaciorem esse citius. 246 colum.2.745 columna.a & in sum.
fœminarum arma lachrymas esse.l. j.§. potuisse ad senatusconsultum Sylla.490 c.1
festinatio & tarditas nimia puniuntur.l. tuto.1.§.1. de admin.& per. tuto.11. c.1
festinatio præceps, & morotoria cũctatio nocet.l. tutor, qui repertorium.§. si tutor cessauerit.In fi. de admini.& peri.tuto. 115 c.1
fictioni ueritatem præualere.169 columna 1
fides in legum fraudem, an accommodanda.l.ex facto.§.fi.de uulg. 385 c.2
fideicommissum non perire fideicõmissarii morte. 1097 col.1
filias dotare patrẽ ã . esse officium. glo.conuenit.l.si socer. solu.matrimo.33 c.a
filiatio non potest plenè probari.l. Lucius. de condit. & demonstro. 915 c.2.
filius non potest esse tutor in rem patris.l.quod dicimus.§.fi. de auto.tuto.156 c.2
filius patrem inopem . alere debet.l. 5.§ si impubes. de libe.agnoscen. 64 c. a
filius licet sit iustè exheredatus, nepotem contra aui testamentum uenire posse.l.3. §. si emancipatus de bo poss. contra tabu. 1227
filius quandoque corrigit patrem.. 108 c.a
filii parentibus ut succedant id in uotis eorum esse.l.Iulianus. si quis omis.cau.415 c.a
filii scientiã patri nocere . aliquãdo, 1368 c.a
filio, & liberto patris, & patroni personam sanctam esse debere.l.liberto.de obseq.à lib. & liber.1308 colum.1
filium patri curatorem dari posse l.2 de cura.furi. & pro. da.241 colum. 1
filium ob patris defectum corporis, uel mentis quædam facere posse 449 c.1
filium naturalem pro legitimo succedere.637 col.2
filium plus pater diligit. quàm filius patrem.251 c. a
filium matri curatorem esse posse . l.4.de cura.furio.& pro d.241 colum 2
filium superuixisse patri præsumendum.l. cum pubere. de reb. dub. 916 c.1
filium patre nõ habere amicum meliorem.328 c. 1
filiorum appellatione etiam contineri naturales . conceptos in seruitute.l . Lucius Titius. §. fina. de leg.2 658 c.
filios non debere thesaurizare parentibus, sed parentes filiis.1377 col.a
fiscum semper soluendo esse.1193 col. 1
fiscum semper esse diuitem, ideo nõ satisdare.l. 1.§. si ad fiscum .ut le. no.ca. ibidem.
frater à fratre alendus est.63 c.2
fratris appellatione etiam sororem contineri.729 c.1
fratris factum fratri non nocere.l.2 si quis aliquem test.prohi. 502 c.a
fraudare. Durius cum eo agi qui legẽ fraudat, quàm qui hominẽ . 1303 col.2
fraudandos non esse creditores .l. si is qui soluendo. de hæred. insti. 331 c.1
fraudis participem conueniri, licet lucri.non sit particeps . 475 c.a
fraudis suspitionem omnem tollere testatoris uoluntatem.810 c.1
fraudem, & dolum nemini patrocinari debere. 1340 c.2
fraudem in patroni quicquid gestũ sit reuocari.l. 1.§. omne aut. si qd in frau.pa.1341 c.1
fraudem in legis factam alienationem de iure non ualere, in fraudem hominis ualere, sed rescindi. l.si libertus.de iure pa. 1303 c.1
fraudem legibus non faciendam.l. si quis sub.de condi.insti 391 c.1
fructus augent dotem . l. si marito. §.si fundum.sol.mat.89 c.1
fructus deficiens in uno anno, suppletur in fructibus sequentium.l. legatum ita .§.j.de annu. leg.745 c.a & in sum.
fructus pendentes dicuntur pars rei, & eam reddunt pretiosiorem secus in partu existente in uentre. l.In lege Fal.s.ad leg.Fal. 1007 colum.1
fructus sunt qui deducta impensa supersunt.l. fructus. sol. mat.6 c.a
fructus quãdo cõputãtur in quartã. 1007 c.1
frumentum quo tempore quis uendere cogatur pretio etiam paruo, non iusto. 1044 c.a
frustrationem nõ debere nocere in defensis.l.is cui.§. cessatum.ut in pos.leg.no. 1208 c.a
fuga fugientem condẽnat. 368 c.a
fugientem uideri esse in loco unde fugerit.l.huiusmodi. §. legatum. de leg. 1.567 c.1
functionibus in speciebus locũ nõ esse.755 c.1
fundum non respicere æs alienum 1095 c.1
fundum pupillo pignoratum tutores uendere posse. l. magis puto. §. si pupillo. de reb.co.236 c.1
fundi dotalis mulierem dominam non esse.868 c.1
fundi pars dicit fundus. l. planè ubi §.sed si quis.de legat.1.529 c.a & in sum.
funeris impensam & monumẽti differre.1003 c.2
funeri impensam necessariam non detrahi. 1048 c a
furiosus habetur pro consentiente, quando non sequitur uetus consensus.l.2.§.ti.& no.in marg.sol. matri.4 c.2
furiosus habetur pro absente & non consentiente.l.2.§.furiosus.de in. cod.503 c.2
furor superueniens iurisdictionem nõ tollit. l. nec mandante.§.j.de tuto. 101 c.1
furorem fingere, non prodesse ad munera ciuilia detractanda.l.obseruare de cura. furio. & pro. da. 141 c a
furore superueniente iussum reuocari.l.qui seruum. de acqui.hære. 447 c.2
furore non dissolui patriam potestatem 449 c.1
furore satis quis punitur. l. fin. de admini.tut.153 c.1
furtum sine dolo non esse.209 c.1
furtum marito nõ cõmitti. uxor.l. nihil.rerũ amota.§. uxor. 51 c.a
futurum in præsenti intelligi. 860 colum.1
Ad futurum quemadmodum extendatur præteritum. l.uxori.§. 1.de leg.3.614 c.a
futuri temporis uerbum etiam præterita comprehendere.510 c.1
futuri temporis uerbo iunctã dictionem quisquis, conditionem facere. 1510 c.a

G

GAlliæ quidam lapides renascuntur. l.diuortio § si uir. solu. matri. 11 colum. 2

gemi-

geminatio quid operetur, & quos habeat effectus. 834 c. 2
geminat duas singularitates una pluralitas l. qui concubinam. §. si stichus, de leg. 3. 682 c. 1
generum, & socerum, & socerum, & nurum appellationem acquirere ex solis sponsalibus. l. Seruius, de gradibus adinita. 1358 c. 2
generandi natura magis spectanda, quam temporale auxilium l. si quis posthumos, de li. & posth. 851 c. 1
A generandi facultate abdicatur homo propter ualetudinē. l. si qs posthumos, de liber, & posthu. ibidē.
generale dictū extraordinaria non cōplectit. l. Seio. §. j. de annu leg. 742 c. 1
generalia uerba accessorie apposita ad suum principale restringuntur l. prædus. in princ. de lega. iij. 716 c. 2
genus perire non posse. 1048 co. 1. In Genere promissionem mediocritatem respicere. 863 c. 2
genus præcedens non restringit specieru numeratio. l. pecudis. §. pen. de aur. & arg. leg. 871 c 2
generis debitorem se oblata perempta liberari. l. huiusmodi. §. 2. de lega. primo. 561 c. 2
generi per speciem derogari. l. uxorem. §. felicissimo. tu lum. de leg. iij. 698 c. 1
generi per speciem in aliam translatā derogatur. l. seruo, de pecu. leg. 823 c. 2
generi quandoque per speciem non derogari. in. l. Titia. §. qui Marco. de annu. leg. 747 c. 1
gerere pro hærede qui. l. gerit, de acqui. hære. 465 c. 2
grauari in bonis propriis non posse institutum. 879 c. 1
grauari quempiam tantum, quantū onoret. l. filius familias. §. j. de le. 2. 560 c. 1
grauandum onere duplici neminē. 745 c. 1
grauius puniendos eos, qui plenius beneficium sunt consecuti. l. 3. §. utrum autem, ad senatusc. Syllan. 493 a. 1

H

HÆreditas non adita nō transmittitur. 339 c. 2
hæreditatem adire uel restituere per quē quis cogi possit. l. ille a quo. §. tempestiuū. ad Treb. 1092 col. 1
hæreditatem dominam esse, & defuncti locū obtinere l. non minus de hære. institutiuen. 319 c. 2
hæreditatem uiuentis nullam dici. 305 c. 2
hæreditatē suspectam adire non cogitur hæres. l. non est cogendus, ad Treb. 1130 c 2
hæreditate semel adita omnis defuncti uoluntas rata est. l. si patroni. §. qui fideicommissariū, ad Treb. 1134 c. 1
hæreditariam non esse libertatem. 308 col 1
hæreditariam per causam ius omne quod scriptus hæres nāciscitur ad eum transferri æquum esse quem hæredis loco prætor habuit. l. cū emancipatus, in princi. de bo. possi. contra tab 1135 col. 1
hæres coertionem motum non habet in defunctæ uxorem l. rei iudicatæ, in fi. solu. matr. 15 c. 2
hæres semel desinere esse hæres non potest. l. ei qui soluendo, de hære. institu. 346 c. 2
hæredis negligentiam fideicōmissario nocere. l. si hæres. §. fi. ad Treb. 1157 c. 2
Ad Hæredem non transire priuigiū personale. l. cum patronus, de leg. secundo. 598 c. 2
hæredem non posse cogi adire hæreditatem, nisi ei damnum uel lucrū sarciatur, uel remittatur à prætore. l. apud Iulianum, ad Trebel. 1089 c. 1
hominis in fraudem factam alienationem, ualere, sed rescindi, in legis fraudē ipso iure non ualere. l. si libertus, de iure patrona. 1303 c. 1 & in summa.
homini sana mentis testamenti factionem non auferendum l. ea sacto §. etenim, de uulg. 383 c. 1
hominum uitam centum annos nō excedere. 755 c. 1
Quod communiter uerum est, nam Catharina Schusa apud Mameram iam annum cētesimum decimum septimum agit, ac sine baculi innixu incedit. Et uidit apud treuetos uirum, qui meminisse se ait ex annis 125. apud Embricam fœminam 119 annorum. Annorum autem declinatio mox ab ipsius Adæ tempore fieri cœpit, qui uixit annos 930 Seth. 912 Enos 905 Cainam 910. Malalehel 895. Iared 962 Henoch 365 Mathusalē 969. Lamech 777 Nohe 950 Sem 600 Arphaxad 438 Sale 433 Heber 464 Phaleg 239 Reu 239 Serug 230 Nachor 148 Thare 205 Abraham 175 Hismael 137 & sic deinceps, ut indicat liber Genesis.
honeste quod non possumus, posse non dicimur. l. filius qui, de condi. institu. 395 c. 2
honori parentum & patronorū multū tribui. l. 1 de obseq. à libe. & lib. 1306 c 2
honorem lucro præferendum esse. 485 c. 2
hortus an domui cedat, iudicari aditu. l. prædiis. §. balnea, de legatis tertio. 727 c. 1
hostium in custodia qui est, sic reuersi expectatur ut partus nasci 1351 col.
humanæ conditionis memorem quē que debere esse. l. quidam, de condi. insti. 389 c 2
humaniorem sententiam esse tenendam 438 c. 2

I

IAetate nemo suum perfumitur c. 2
Iactans se esse quod non est, ideo non punitur. l. si quod fal. tutu. 285 c. 2
iactātiæ causa uerba prolata dispositionem nō inducunt l. ultim. de testa. 257 c. 1 & in sum.
ianthinum. 728 c. 2
idoneum desinit esse nomē alicuius eum facultatibus labitur. l. cum post de admi. tu. 137 c. 1
idoneos tutores affirmans, fideiussoris instar habetur. l. 4. in fi. de fideiuss tut. 227 c. 1
ignorare iura quibus permittitur, & quibus non 443 c. 2
ignorare suū factū quandoque iuste quis dicitur. 447 c. 1
ignorantia iusta excusat à contumacia 72 c. 2
ignorantiam iustam à litis sumptibus excusare 646 c. 1
ignorantiam esse duplicem 433 c. 1
ignoscendum ei, qui non facit sponte. 1325 co. 2
ignota ex apertis coniectamus. l. 3. § itē erit ubi quasi in hac, de suspec. tuto. 105 c. 1
illicitum non omne punit. 756 c. 1
illicitum debet connecti in licitum, l. legatum ciuitati, de ususfruc. leg. 757 c. 2
Illustri matri nō spurios, sed naturales cū legitimis succedere. 1375 c. 1
Immobilia, & mobilia cōtineri bonorum appellatione l. uxori meæ de ususfruct. leg. 769 c. 1
immodico pretio uēdere & non uēdere æquipollent. 676 c. 1
Immunitatem non tribui pœnā. 340 columna 1
Impediri eousque nuptias, fraternitate quæsita per adoptionem, donec adoptio manserit. 1370 c. 2
impedimenti diem non cōputari in termino. l. quibus diebus, de cōdi. & demon. 961 c. 2
impeditam conditionem per tertiū, haberi pro impleta. l. si Titius, de condi. & demonstra 951. c. 2
impedito nihil imputandum l. tutor qui, de auto. tuto. 157 c. 2
Impensa modica nō curatur. l. omnino, de impens. in rebus dota. fact. 47 c. 2
impensa semestris, si messis non responderit, ea uindemia deducitur l. si fundus. in fi. soluto matrimo. Ratio, quia totius anni unus est fructus. 11 c. 1
impensas studiosorum pro modo facultatum impendendas. l. de bonis matris. §. qui pupillo, de Car. ed 1285 c. 2
impensum esse aliquem plus, quam sit in facultas bus l. quid ergo, de contra. & uti 217 col. 1
Imperatoriam maiestatem eas leges seruare decere, quibus ipsa soluta esse uideatur. l. ex imperfecto, de legatis

lega.3.678.c.3

imperator institui non debet causa lius vnundæ l. Imperatorem, de hæred. institu.en.347.c.1

imperatorem non dici, nisi suscepta insula.421 c.1

imperfectam orationem perfici ex præcedenti, & sequenti.l.cum pater.§.cum imperfecta, de legatis secundo. 641.c.2

imperfectam orationem perfici ex præsumpta uoluntate defuncti.l. si in testamēto, de legatis primo. 573.c.2

imperitia mulierem excusat.l.2. de vent.insp. 71.c.1

imperitiam iudicantis vel seueritatem patribus obesse non debere. l.qui cum natu.§.si tamen, de bo. libe. 1326.c.1

imperitiæ venia non danda, hoc verum, sine priuilegio .l. impuberi, de admini.tuto. 126.c.2

imperium esse, vt qui res suas ecclesiæ Christi non contulerit, damnum interesse, & ius ecclesiæ alienare contendat. 1335.c.2

imponere legem sibi neminem posse ut ab ea non possit recedere. 670.c.2

impossibile. Ad impossibile nemo obligatur .l.3. in princi. ad senatuscun. Syl.491.c.1

impossibilis conditio pro non scripta est, l.mulier, de condit. institu.397.c.1

impossibilis conditio institutionem non vitiat. l. seruum meum. §.j. de hære.institu.331.c.1

impossibilitas de institutione reiicitur.l. si quis ita de condit.instit. 390.c.2 & in sum.

improbus esse, qui de viui hæreditate solicitus sit.l. 2.§. interdum. de uulg.356.c.1

impunitatem parere furore factum. l.fin. in fin. de administra. tuto. 153.c.3

imputandum nihil impedito.l.tutor qui. de auto. tuto. 357. columna secunda.

inanis est actio, quam inopia debitoris excludit.72.c.2

incaute factum, pro non facto habetur.l.3.§. primo, de iis quæ in test.198.c.1

incendium non facile fieri alicuius culpa.547.c.2

incertam diem pro conditione haberi.l.dies incertus, de condit. & demonstra. & l.si pecunia.§.1.de leg.secundo 980.col.3 & 593.columna 2

incertæ personæ legatum an, & quid valeat.914.co.2

incertitudo personæ vitiat actum l.duo sunt, de test. tut. 91 columna prima

incipi eo casu non debere quid, quo extingui debet.l. 9. de vsufru. leg.754.c.2

incompatibilia. Inter compatibilia coniunctionem resolui in disiunctionem l. si Titio. de vsufruct. le.755 c.1 & in sum.

inconstantiam esse repellendā. 1886

inconstantia quandoq; admittitur. l.3.l.de rebus, rerum amo. 55 c.1

incrementum negociationis i.compendium. l.qui negociationem .in princi. & l.Titium & Mæ. de admi.tuto.151 col.3 & 144.c.1

indefensis frustrationem nocere nō debere .l. is cui. §.cessantum. vt in pos leg no. 1293.c.2

indefinita oratio restringitur ad præsens tempus.l.pe de au. & argen. leg.§.cum ita.378 c.1

indefinitam æquipollere uniuersali. l.2 de lib.& posthu.& l.si ita relictum.in prin.& l.si pluribus de le.2. & l.si plures de leg.3.

indefinitum quādoque trahi ad futurum.876 c.2

indefinitum referri ad omnia.l quidam.de testa.le. 794.colum. 2 & in summa.

indiuisum. Pro indiuiso aliquid esse commune. l.magis puto. §.vltimo.de reb.eo 257 c.2

inædificatum, idest, super ædificatum.771.c 1

ineptas defunctorum voluntates nō seruandas.l.seruo alieno .§. si. de lega.3.379.c.2

inermis militia an gaudeat priuilegiis militiæ armatæ.1293 c.2

inæstimabilem esse patriam potestatem 486.c.1

infamis quando fiat remotus a tutela. 167 c.1

infans, id est, minor septem annis. l.j.§.sufficit, de admi. & peri. tut. 130 c.2

infinitatem esse uitādam. 673.col.2

infirmitatem, & ægritudinem corporis a tutela excusare. l.non solum. §.si quis, de excu.tu. 131 c.2

inhumanum testatoris voluntatem non recipiendam. de conditio.institu. l.quidem.399 c.1

inhumanitatem esse recipiendam l. quidem de condi.institu. 399.c 1

inimicus. Damnum datum mihi ab inimicis suis culpa sua, videtur a se datum l.pe. in princip.solu.matrimonio 24 c 2

iniquitas cum ex verbis resultat, mentem legislatoris seruandam esse.l.si ita.§. aliud etiam, de excusa.tuto 138 c.1

iniquum quandoq; beneficium principis l. ex facto.§.etenim.de vulga.substi. 383 c.1

iniquum esse punire vnum pro alio 1304 c.1

initium anni cœptum esse, sufficere.l. fin.de an.leg 752 c.1

in initio anni soluendum. 757. columna 1

iniuria. Pro iniuria illata an, & quando permittatur vindicta. 491 colum 1

iniuriæ licet sententiæ parendum esse propter autoritatem iudicis .l. seruo inuito, ad Trebel.cum Prætor. 115 a colum. 1

inopia alicuius in alium quandoq; dare actionem.781 c.2

inspici quandoque quod euenire possit.540 c.1

institutioni quandiu locus sit substitutioni, non esse.400 c.2

institutionem uitiari per impossibilitatem ratione perplexitatis.l.si Titius, de condi.insti.395 colum. secunda

instructo fundo legato, contineri supellectilem, & multa alia in legato 806 c.1

Legare fundum sicut est, perinde esse, ac si fundum instructum leges. l.prædia §. ita legatum, de fund. instruct. 8.6 c.1

instrumento legatō debitorum nomina contineri . l. qui chirographum, de leg.3.712 c.1

instrumento amisso cogitur debitor promittere de nouo. 149 c.2

instrumentis contrā ueniunt in legato generali l.his uerbis. § idem de leg.3.735 c.2.

instrumentis non ita perpendi testatoris uoluntatem, quam ea eius usu.l.prædiis.§. 1 de legatis tertio 728 c.1

intelligens. Non intelligens præsens censetur absens l.non multum, de aut.tut.158 c.2

interpellationem non esse necessariam 132 c.1

interposita persona fraudem facit præsumi.l.pupillus.§.item, de aut. tut.155 c.2

interpretationem benignam amplectendam.l.2. de lib. & posthu. 227 col.2

interpretamur etiam manifesta.l.j. § quæsitum sit, de uē. inspici. 72 c.2

interueniente morte inter pendentem appellationē bonorum quæstionem extingui. 1008 c.2

intestabilem dici, qui nec facit testamentum, nec testis esse potest l cum lege, de testa.255 c.2

inualidum quandoque ualidari, & ualidum per inualidum uitiari. 327 c.1

inualidum quandoque confirmari. 464 c.2

inuenire. Si quid inuenisti, & nō reddidisti, rapuisti.l. diuortio.§. puto aut.sol mat. 10 c.2, & in marg.

inuitus consentit nemo.l.3 §.2.de au.o. tut. 153 c.2

inuito etiam altero cuique sui arte uti liceat. l.fi.de oble. a lib. 1308 col.1

inutile. Per inutile utile non uitiatur. 364 c.2

inutilia non contribui cum utilibus 1023 c.2

iudex ex officio suspectum remouere potest.l.3 §.præterea, de suspe. tut. 164 c.2

iudex edictum suum imitari debet l.si quis instituatur §. 1 de hæred. insti.317 c.1

iudicis negligentia non excusat .l. tuto-

tutores de confir.tu.93 col 2

iudicis mandatum non detractandum.l.tutores qui.§ tutor datus de administra.tut.134 col.1

iudicis officiũ late patet. l.3.§. praeterea de suspectis tut 164 col.2

iudicem appellationis sententiam partim confirmare posse, partim destruere.l.ulti. de iure patrona. 1306 col.1

iudicem & testatorem aequiparari. 319 c 2

iudicem non posse uentri data tutorem testatorem posse.165 colũ. 2 & 166 c.1

iudicatae rei autoritas magna.l. ferno inuito.ad Trebel.§.cum Praetor.1152 columna 2

iudicatis rebus standum esse.l.si patronus.§ si quis cum esset.de bo. lib.1315 c.1

iudicantis imperitiam, uel seueritatem partibus obesse non debere.l.qui cum natu §.si tamen, de bo.lib.1326 c.1

iudicijs in summarijs exceptionem non admitti.l.ille à quo.§.1. ad Trebel.1091 col.1

iurare multi facile solent, alij timide.l.quae sub conditione,in prin. de condi.insti.301 columna 2

iurare de alieno facto iniquum est, l.Marcellus.re.amo.52 c.2

iuramentũ contra bonos mores factum non ualere.l. si quis inquilinos,§.fi.de leg.1.578 col.2

iuramentum non confirmare, quod de se non ualet.578 col.2

iuramento puellam nullam adigi posse ut non nubat.l.adigere, de iure patrona.1301 c.1

ius omne, quod per causam haereditariam scriptus haeres consecutus,ad eum transferri aequum est, quem praetor loco haeredis habuit l.cum emancipatus.in prin.de bo poss. contra tab.1255 col.1

iuris autoritas magna.l.tutores qui §.tutor. datur,de administr. tuto. 132 col. 1

iuris publici esse testamenti factionem.l.3.de testa.246 c.1

iuri publico derogari non posse. l. cerdonem. de opc.lib.1318 c.2

iure ex alterius beneficio mihi competenti me uti posse cõtra alium l.si possess.contra tabul.§. finali. 1334 col.4

iure remissum non esse necesse remitti à iudice.l. quae sub conditione.de condit. institu.§. fi. 193 columna 1

iure siue iniuria opus fiat, per nunciationem inhiberi.736 c.1

iussus quandoque necessitatem importat.418 col 2.

iussus reuocatur furore superueniente.l.qui seruum, de acquirẽ. haered.447 c. 2

iussus reuocatur nuda poenitentia l.si quis mihi.§.fi.de acquirenda haered.436 col.1

iussus potest fieri nutu l.pater quoties.§.fin.de acquirend.haere.446 columna.2

iussus praecedere debet. autoritas. sequi.l.si quis mihi.§.2.de acqui. haere 435 c.1

iustum dolorem exequitur maritus occidens uxorem adulteram.l.3. §.1.ad Syl.491 c.2

iusto pretio uendere damnatus intelligitur.l.si fideiussor,§. fin. de leg.1.542 col.2

L

Lata culpa dolo comparatur.l.impuberibus.§.1. de suspecto tut.161 c.1

Latenter.146 c.2.in tex.

Legatũ per uerborũ transpositionẽ non uiciari.l.quidã,de pec. leg.813 c.1

legati nomine neminem plus praestare oportere, quam ad eum ex haereditate peruenit.l.1.§.si is qui ad Trebell.1080 c.1

de Legatis particularibus an & quãdo detrahatur.1022 col.1

in Legatis minimum esse praestandum.519 c.1

lex. Ex lege dicitur, quod ex mente eius colligitur, licet uerba desint.l.3. in princ. de legi. tut. 97 colum. 1

legislatoris mentem esse seruandam cum ex uerbis iniquitas resultat. l.scire §. aliud etiam, de excusa. tut.185 c.1

legis in fraudem factam alienationem de iure non ualere, in hominis fraudem ualere, sed rescindi. l.si libertus.de iure patron. 1301 columna 1

legi non posse, & scriptum non esse idem.l.2.de his quae pro non scri. hab.931 c.1

legem semper certam esse.l. cum quidam.§.summ.de acqui. haered. 419 col.2

legem esse uiuam praetoris uocem 237 col.2

legibus fraudem non faciendam l.si quis sub. de condit. instit.391 columna 1

legitimatus non excludit substitutum.1000 c.2

legitimum modum non posse excedere usurum.l.3.de annu.leg.§. fin.738 col. 2

liberam uoluntatem societatem praecedere debere.1336 col.2

liber à seruo non facile dignoscitur.l.si cum dotem.§.fi.in glo. in uerb.seruus solu.mat.22 col.1

liberalitatem non dici sed debitum in personas necessarias 206 col.1

liberi de natis quandoque intelliguntur.l.cum uir uxori de condit. & demonst.955 c.2

liberorum in parentes impietatem punire ad publicam pietatem pertinere & in tex.1306 col.2

liberos pietatem debere parentibus non operas.l. penult. de ob. à & liber 1308 col.1

liberis replenda ciuitatis gratia & ad sobolem procreandam dotari foeminas.l.1.sol.ma.2 col.1

libertatis fauor nuptiarum fauori praefertur.l.Titio. §.1. de condit. & demon.975 c.1

liberto, & filio patris,& patroni personam sanctam esse debere. l.liberto.de ob.a lib.& lib.1308 c.1

licito collegio legari posse illicito non posse.l.cum senatus. de reb.dub.915 col.2

in Licitum debere conuerti illicitum.l. legatum ciuitati. de usufr. lega.757 col.2 in tex.

lignilicum.332 c.2

limitatum tempus qui non habet, perpetuum intelligitur.l. iurisperitos.in princ.de excusa. tut. 194 colum.2

litis aestimationem ferens, emptoris loco habendus est.l. si proprer.rerum amo.56 col.1

litis ultandae causa institui non debet Imperator.l. Imperatorem. de haere.insti.347 c.1

locationi factae per aliquem, eius successor stare tenetur.l.si filiofamilias.§.si uir.sol.mat.facit contra eum qui dedit beneficium ad firmam, & postea illud permutauit.26.col.1

locupletior factus pupillus tenetur.l.pupillus.§ pupillus. de autor.tut.155 col.1

luctari quis non debet, unde puniendus est.l. si ab hostibus,in fi. sol.mat. 14 col.1

lucrum ex tutela tutor facere non debet.l. qui negotiationem. ad fin.de admi.tut.150 col 1

lucrum, uel damnum, nisi haeredi sentiatur, aut a praetore remittatur, cogi eum non posse adire haereditatem.l. apud Iulianum. ad Trebel.1088 col.2

lucrum sentiens ex culpa mea mihi non potest imputare culpam. gl.fi.l.pe.sol.mat..43 col.2

lucri ad damnum parem rationem non esse.936 c.1

luxuriam plus habere castitate:quia quis adulteram damnatam concubinam habere potest,uxorem habere non potest.l.1.§.1.de concub 85 col.1

M

Maioti parte anni quę fuerũt,uideri esse in fundo l.cũ de lanionis.§.Sabinus. de fun. instru. 810 col.1

maiori parti standum.112 col.1

maius quod est, religionis fauori intelligi.l. Titia. §. Seia. de auro & arg.leg.875 c.2

maledictionis uerba institutionẽ nõ uitiant.l.his uerbis.§.1.de haere. instit.310 col.2

maleficos qui appellauerit patrem, & matrem à quibus educatus sit, militia indignum esse.l.1.in fi.de obseq.à lib. & liber.1306 col.2

maleuolum propositum satisfactio non

non mutat.l.quia,de suspec. tuto. 162 columna 1
Μαλιστά, id est, maxime.696. columna 1 in tex.
maliniis uiam non esse aperiendam. 836.columna 1
malus semel.&c.165 columna 2
mane, & uesperi rationem habendã in uersi. temporum. Sic Vergilius prudentis uiri officium descri bés, facit eum mane, uigilantem ante lucem, futuræq; diei percurrentem, disponentemq; omnes rationes. nocte cogitantem plurima, lapsique diei cursum omnem reuolu entem, & tanquam ad calculos reuocantem, partimq; etiam quemadmodum in futurum diẽ suum instituat, perpendentem.
manifesta non indigere probatione 775.columna 1
maritus damnatur ad dotem restituendam, quantum facere potest l.maritum sol.matri.1414. col. 1
Quid iam humanum est quam fortuitis casibus uxoris maritum, & uxorem uiri participem esse.l. si cum dotem.§.maritus. soluto matrimonio.20.col.2
maritus post longam absentiã prægnantem uxorem inueniens, an partum reijcere possit.l.1.§.si qs. de lib.agno.60.col.2
maritus uxoris procurator esse potest 171 c.1
mariti in officio uxorem esse debere.l.sicut patronus.de oper. libe. 1319 col.1
marito reuerentiam debet. uxor.l. alia,causa.10.fi.sol.mat. 15. col. 1.
maritum peregrinantẽ.an necessario debeat uxor sequi.744 col. 1
masculinum concipere fœmininum. l.si ita scriptum.de leg.2.608 col.1
materiam nõ contineri legato marito.l.librorum.§.chartis, de leg. 3.709 columna 1
mater non habet liberos in potestate.glo. 1.l.1.de testa.tute.52 col.2
matris portio est partus in utero. l.1.§.ex hoc.de uent insp.63 c.1
matrem sequitur partus l huiusmodi.§.legatum.de legat 1.563.c.2
matricularij, id est, administratores ecclesiarum, ob res male uenditas posse remoueri.166 colum. 1 arg.§.Seuerus.
matricularij debent illam cœptam perficere. nisi instrumenta, & rõnes reddiderint. in ar.l.ita autem. §.fi. de admi. & peri.tut.113 co 2
matricularii præcedentiam nomina agnoscentes. tenentur ar.l.qui nominibus.de admi.tut.138 col.2
matrimonij honore turpis actio negat in uxorem.l.s.re.amo.30.co 1
medium tempus an noceat. l. seruũ meu.in princ.de hæ. inst.330 c. 2
medium tempus non nocere.l. liber homo.§. si hæres de hæred instit. & l.cum qui de condi.& demon. & l.si a substituto.in prin.de le. 1.
memoriam quorundam post mortẽ damnatur.l.si quis filio.§. quod si quis.de iniust. rup.291 col.2
memorem quemq; esse debere humanæ conditionis l.quidã de cond.insti.399 col. 2
mens legis præualet uerbis. l.3. in prin.de legi.tuto.97 col.1
mens non uerbis spectanda. nota.l. pe.de confir.tute.95. col.1
mentis integritatem, non corporis sanitatẽ testamenti tempore spectandam.l.2.de testa.246 col. 1
mentis sanæ homini.testamenti factionem non auferendam.l.ea facto.§.etenim de uulg.383 col. 2
mentem legislatoris esse seruandã cum ea uerbis iniquitas resultat. l.scire §.illud etiam.de excu. tuto. 188 col. 1.& in sum.
mentem sanam ex uerbis probari 399 col.2
mercatoribus licet sibi inuicem imponere.652 col.2
mercedes præceptoribus large dandas.l.qui filium.ubi pup. edu. debe.804 col. 1
merentibus bene amicis esse donãdum.l.uiuus.si quid in fraud. pat.
merita nepotis magis, quam patris delicta perpẽdenda.l.3.§.si emãcipatus.de bo.pos.contra tabulas 1887 col. 2
meum melius.quã nostrũ 118. col. 2
militi licere plura facere testamenta.l.quærebatur.de milit. testam. 431 col.2
militum priuilegium ad alienam iniuriam non porrigendum.l. im puberi.de admi.tu. 136 col.2
ministrum electum ad distribuendum non teneri satisdare. nisi ipsu per fiat.l.liberto. §.largius.de annu.leg.750.col.2 & in sum.
minus licere ei,cui plus licet. 1274. columna 2
minus quod est in dubio assumitur. l.qui concubinam.§.cum ita. 1.de leg.3.681 col.1
minus esse legis quam testatoris pręceptum.1196 col. 1
mista conditio si per casum deficit, deficit relictum.l. in testamento ita de condi.& demonstr.957. columna 2 & in sum.
mobilia, & immobilia contineri appellatione bono.l.cauti mex. de usufr.leg.769 columna 1
modicis temporis caritatem nõn inspici.l.pretia §.fina. ad leg.Falci. 1044 col. 2
momento omni cum aliquo morari non teneĩ,qui cum illo esse debet l.si quis ita. de condit. & demonstr.950 col. 1
momenta per singula onerari non oportere eum. a quo satis petitur. l.si is a quo in fin.ut in pos.lega. not.1204,col.2
monitio non obligat. glo. fi.l.si filiusfam.in sum.de tute.79 col.2
mora quæ deteriora fiunt, uẽdi debent.l.impuberibus. §. præterea, de suspe.tut. 162.colum.2
moræ tẽpus in usuris inspici. 1125. colum.2
morari qui tenetur cum alio. sequi non tenetur.l. Mænia. §. uxore. de annu.leg.7.4 col. 1 & in sum.
mori quidam quam damnari malunt.l.si quis filio.§.eius qui. de iniust.rupto 290 col.2
morientis assertio non probat.l. 3. §. 1.ad senatuscon.Sylla.491 co. 2
moriens in potestate antequam quis nascatur, non potest dici fuisse.l. si.de col.bono. 1263 col. 1
mors licet non sequatur, uulnus tamen mortale dici posse.491 co. 1
mortis & testamenti tempus. 735. columna 1
mortis tempus quando inspiciendum, & quando non 480 col.2
mortis tempore qui sunt in potestate, & a nullo præceduntur, suos hæredes dici.1368 col.2
mortem omnia soluere. Mors ultima linea rerum. 1091 col. 1
mortem sibi consciscens criminis cõscientia est intestabilis: si tędio uitæ testabilis est.l. si quis filio. §.eius qui, de iniust.ru. 290 col.2
mortem sibi consciuerunt multi philosophi.l. si quis filio §. eius qui.de iniust.rup.ibidem.
mortuum natum, haberi pro nõ nato. 1180 colum.2
mos regionis inspiciendus. l. 1.in fin de uent.inspi.70 col. 2
mores suspectum facere, non paupertatem.l.suspectũ,de suspe.tut. 109 columna 1
mores contra bonos factum non tenet.l. si quis inquilinos §. fina.de leg. 1.577.c.2
mores improbare non debet maritus, quos uel corrupit, uel postea probauit.l.cum mulier.sol. matr. 35 columna 2
mulieri fauetur in recipienda dote. l.si cum dotem.§.si parti.sol.ma. in marg. 19 col.2
mulieri prægnanti necessaria præstanda à curatore.243 col. 1
mulieri luxuriosæ dari curatorem. l.& mulieri, de curator. furio. & prodig.244 columna 2
mulierem in testamento testẽ esse non posse l.qui testamẽto.§. eum qui de testa.252 columna 1
mulieres dotantur ad ciuitatem liberis replendam.l.1.sol mat.2 c.1
mulieres omnes eẽ malas.992 col. 2
mulieres olim instituebantur liberalibus artibus l.qui filiũ, in principio.ubi pupil.edu. 804 columna 1
mulierum genus auarissimum.l.quę dotis.in glo solu.mat.29 colũna 2
mutare consilium, esse sapientis. 1261 columna 1
mutantur tempore multa l.in confirmando.de confirm tuto. 94.columna 2
mutata causa, effectum mutat: ut si tutor datus. ex amico fiat inimicus,ed uite pauper.l.pater.§.1.de test.

testa. tut. 13. c. 2.
Mutuo dandam pecuniam, in loco esse non uideri. l. si chorus. §. 1. de leg. iij. 728 c. 1

N

NAsci. Antequā quis nascatur non potest dici in potestate morientis fuisse. l. fi. de collatione bonorū. 1262. c. 1.
natus habetur, qui in utero est l. 2. §. remittit. de excusa. tut. 172 c. 1
natus post decimum mensem, & secundo die post sextum mensem, non censetur legitimus. l. 3. in fi. de suis & legi. hære. 1372 c. 2
de Natis quandoque intelligi liberos. l. cum uir uxori. de condi. & demonst. 955 c. 2
natura quod facit, iudicis ministerio non eget. l. si in duobus, quēadmo. testa. §. fi. 472 c. 1
naturale præualet accidentali. l. 3. in textu & summario. de tut. 77. c. 1
naturalem etiam contineri appellatione filij. 403 c. 2
ne, id est, certe. l. Pamphilo. §. propositum. de leg. 3. 696 col. 1.
necessaria ad usum legata censeri legato usu. l. patronus. §. codicillis. de leg. 3. 687 c. 2
necessitas rei familiaris non facit rescindere uenditionem. 549 c. 1
necessitatem non importare verba consilij modo prolata. l. cum pater. §. mando filiæ. de lega. 2. 648 colum. 1
negationes duæ affirmant. glo 3. §. penul. & l. si uero. soluto matri. 42 c. 1
negligentia iudicis non excusat. l. tutores. de con fir. tuto. 94 c. 1
negligentia tutoris hæredi non imputatur. de fideiuss. tut. l. 4. uersic. negligentia. 226 c. 2
negligentia obest cuique sua præsertim tutori. l. si tutor. de admi. tuto. 122 c. 2
negligentia lata dolo comparatur l. impuberibus. §. 1. de suspect. tut. 166 c. 1
negligentiam nocere. l. si quis Titio. §. 1. de leg. 2. 595 c. 1
negligentium omnium par. causa. l. tutores qui. §. tutor datus. de admini. tut. 134 c. 1
negotia plura, quam uocabula. 3. colum. 1.
negotiatione ab illicita quisque prohiberi debet. 1300. c. 2.
nepotis merita magis, quam patris delicta perpendenda. l. 3. §. si emancipatus. de bon. poss. contra tab. 1227 c. 2
Ad nepotes quando filius extendatur. l. uxorem. de legat. 3. §. concubinæ. 699 c. 1
nihil esse quod est minus. 1274 co. 2
nisi, dictionem, si præcedat negatio ponere, alias priuare, seu negare. 269 c. 2
nolle non dicitur, qui uelle non potest. l. pater. in princ. de condi. & demonst. 991 c. 2
nomen qui detulit, accusare uidetur. l. cum patronum. §. 1 de iure patron. 1302 c. 1
nominum expositionem, & consensum duorū in pacto exigi. 124
nom ... proprio nomine tenentur in uiriles. l. si hæredes. de leg. 1. 587. c. 2
nominationem tituli non tribuere nominatio. ius. 550 col. 2 126 c. 1
nouissima scriptura quando spectanda. l. si quis eum. in princip. de vulg. 365 c. 1
nouis morbis, noua remedia adhibēda. l. 1. de uentre inspi. in prin. 67 c. 2
nuda uoluntate testamentum non constitui. l. pen. de bo. pos. secun. tab. §. fi. 1396 c. 1.
nudum testatoris præceptum non ualere. l. Lucius. de legatis 3. in prin. 728 c. 2
nuptam non uideri, quæ uirum pati nequeat. 950 c. 2
nuptiarum fauori libertatis fauorem præferri. l. Titio usufructor. § 2. de condit. & demonstr. 990 c. 1
nuptiarum conditionem non impleri ex nuptijs inualidis. l. quod pupilla quando dies leg. ce. Nuptiarum fauor magnus. l. Caius. in fi. soluto matri. 35 c. 1
nuptias consensus, non concubitus facit. l. cum fuerit. de conditio. & demonstr. 951 c. 2
nurum, socrum, generum, & socerum ex solis sponsalibus appellationem acquirere. l. Seruius. de grad. affi. 1358 c. 1
nutum interuenire, ubi uoce non opus sit. 467 c. 1

O

OBfutura magis inspiciēda, quam profutura. 494 c. 1
Obligari cōmunia non posse sine decreto. l. qui neque. §. vltimo de rebus eo. 239 c. 1
obscurum declarari ex cōiunctura. l. si seruus plurium. §. 1 de leg. 1. 545 c. 2
obscura uerba declarari per præcedentia uerba clara. l. Titia cum testamento. §. Lucius Titius. de leg. 2. 604 c. 1
obsidibus testamentum facere nō licet. l. obsides. de testa. 248 col. 2
obstetrix probatæ fidei, & artis esse debet. l. 1. ad prin. de ven. inspi. 68 c. 1
obstetrices partes non adhibent, sed iudex. l. 1. §. & notandum. de ven. inspi. 68 c. 2
officium mutari artificio. l. legatis seruis. §. 1. de legatis tertio. 315 colum. 1
officium suum nemini debere esse damnosum. l. sed si quis. quemadmo. test. ape. 471 c. 2
ex officio iudex suspectum remouere potest. l. 3. §. præterea. de suspe. tut. 164 c. 2
officio in marti uxorem esse debere. l. sicut patronus. de oper. libert. 1319 c. 2
omissio modicæ solemnitatis non uitiat. l. 1. §. fin. de uen. inspic. 70 colum. 2
omnia. Ad omnia referri in definitum. l. quidam. de tritic. lega. 10. 794 c. 2
onerari per singula momenta non oportere eum, a quo satis petitur l. si is a quo. in fi. vt in pos. leg. no. 1204 c. 2
tantum quempiam grauari, quantū oneratur. l. filius familias. §. 1. de leg. 1. 510 c. 1
onerandum nimium non esse alienum ... l. si is à quo. in fine. vt in possess. leg. oo. 1204 c. 2
onus concomitari emolumentum, & contra. 910 c. 1
oneri imparem paupertatem excusationem præstare. l. post susceptam. de excusa. tuto. 199 c. 1
onere deducto habere quod remanet, quia dicitur. l. non amplius. de leg. 1. 523 c. 2
operentur ut aliquid uerba testatoris intelligi debere. l. generali. §. 1. de vsufruct. leg. 763 c. 2
operas esse diurnum officium. l. 1. de ope. lib. 1308 c. 2
operas post quinquagesimum annum nō deberi. l. liberta. de ope. liber. 1316 c. 2
operas turpes non imponendas. l. hæredum. de ope. libe. 1317. col. 2
opinio quandoque plus habet, quā ueritas l. is qui. de acquir. hæred. 418 c. 1
opinionem plerunque pro uero poni. 1228 c. 1
orationem imperfectam perfici ex præcedenti, & sequenti l. cum pater. §. cum imperfecta. de lega. ij. 640 c. 2
ordinis peruersionem non nocere. 518 c. 2
ordinem inter legatarios non seruandum. l. is cui. §. qui prior. vt in pos. leg. oo. 1205 c. 2.
ordinem non semper esse seruandum. 1205. c. 2

P

PActū in casum mortis valet. gl 4. l. si eō dotē solu. matr. 18 colum. 2
palam q; fit. tolerabilius est. l. pupillus. §. vltimo ad sotho. tut. 155 c. 2
par in parem nullum habet imperium. 1092 c. 2
paria delicta mutua cōpensatione tolluntur. l. viro solu. matr. 31 c. 2
parei affectui paterno. l. pen. quod fal tut. auto. §. Iulianus 225 col. 1
parare cōditioni qui nō potuit, conditiona defectū non videri l. quę sub conditione de condit. instit. §.

quoties.in fin 393 col. 1
parentis loco iucet. est. l. quia solu. matrimo. 1, col. 2
parentes a liberis alendos. l. si quis à liberis.in prin. de liber.agnosc. 63 col. 1
parentes venerari oportet. l. 1. de obseq.a lib. 1306 col. 1
parentum, & patronorum honori multum tribui. l. 2. de obse. a lib. liber. 1306 col. 2
parentibus pietatem æqualem esse, licet si inæqualis potestas. l. 4. de cur. fur. & prodenda. 241 col. 2
partis appellatione intelligi dimidiam 560 col. 1.
partem fundi fundum dici. l. plane ubi. §. sed & si quis. de leg. 1. 529 colum. 2
partem qui agnoscit, totum agnoscere videri. l. si cui res. de leg. 2. 614 col. 1
partem rei dici fructus pendentes, eamque reddere pretiosiorem: secus tamen in partu in ventre existente. l. in lege Falcidia. 2. ad legem Falc. 1006 col. 2
partem qui nō capit, quia indignus, partem nihilominus facit. l. 7. de leg. 2. 590 col. 2
partem etiamq; veram copulatiua requirit, disiunctiua alteram tantum. l. si hæredi. de condit. instit. 390 col. 2
parte anni maiori quæ fuerunt, esse in fundo videri. l. cum de lanionis. §. Sabinus. de fun. instru. 810 columna 1
partus ancillarum, & fœtus pecorū in fructu, uel reditu non continen. l. deducta parte. §. hæreditatē. ad Treb. 1140 col. 2
partus antequam ædatur, pars viscerum est matris. l. 1 §. ex hoc. de uentre inspi. 68 col. 1
partus non æditus, homo non est. l. in lege Falcidia 2. ad legem Falci. in fin. 1007 col. 1
partus matrem sequitur. l. huiusmodi. §. legatum de leg. 1. 563 col. 2.
partus non subijci, id est, non supponi publice interest. l. 1. § sed & si. ver. publice. de ventre inspic. 70 col. 2
partui consuli æquum esse. l. 1 §. rectissime. de ventre in poss. mitten. 1267 col. 1
partui nascituro magis fauere, quam nato. 1279 col. 1
partum decem mensium, & duorū dierum, dici legitimum. 273 col. 2
pater naturali ratione à filio ali debet. l. si quis a liberis. § si mater. uer. parens. de lib. agno. 64 col. 2
pater dat tutores sine inquisitione, mater non. l. 4. in prin. de test. tute. 83 col. 1
pater filium, & filius patrem alere tenetur. l. si quis a liberis. in prin. de libe. agnosce. 64 col. 2
patris concubinæ cum filio, nefaria coniunctio est. l. 1. §. pe. de concubi. 75 col. 2
patris dolus nocet filiæ. gloss. fin. l. Maritia. sol. mat. 56 col 2
patris debita filius soluere non tenetur. l. 5. §. parens quamuis. de liberis agnos. 64 col. 2.
patris, & filij impuberis testamentum haberi pro uno. l. patris. de vulg. 326 col. 2
patris, vel aui delictum an, & quando noceat filio, aut nepoti. l. diui Fratres. de iure patr. 1304 col. 2
patris, vel matris dictum, non præiudicare filio. 1275 col. 1
patris familias consuetudinem non esse spectandā l. 1. §. si defunctus de rebus cor. 238 col. 2
patris filium curatorem dari posse. l. 2. de curat. furio. & prodig. 241 colum. 1
patri filium superuixisse præsumendum. l. cum pubere. de reb. dub. 926 col. 1
patri omnia videntur concessa ob naturalem affectum. l. Aurelius. § Titius. de lib. leg. 892 col 2
patrem egere iniquum est, cum filius sit in facultatibus. l. 5. §. & si impubes. & l. si quis a liberis. §. impubes. de liber. agnosc.
patrem filio non assignat, qui se dat in adoptionem. l. si pater. de bon. poss. contra tab. 1237 col. 2
patrem nō admitti in testimonium filij. 258 col. 2
patrem à filio regi indecorum. l. his qui. ad prime. de tuto. & cura. 102 colum. 2
patrem, & matrem à quibus educatus sit, qui appellauerit maleficos militia esse indignū. l. 1. in fin. de obseq à lib. & liber. 1306 col. 2
paternæ affectioni nonnihil dandū. l. qui cum maior. §. si patris. de bo. liber. 1326 col. 2
paterno affectui parcl. l. pen. quod fal. tuto. auto. §. fi. 225 col. 1
patriam unicuiq; esse dulcissimam, quod & Ouidius his versiculis expressit, Nescio qua natale solum dulcedine cūctos Ducit, & immemores non sinit esse sui. 734 columna 1.
patrimonij qui est modici, uideri tutelam affectasse. l. spadonem. in fin. de excus. tut. 190 col 2
pauper deterioris est conditionis, quam diues. l. 3. §. tutores qui. de suspect. tut. 867 col. 1
pauperi minus, quam diuiti fauere. l. 1. §. tutores qui. de suspec. tuto. ibidem
paupertas oneri impar præstat excusationem. l. post susceptam. de excus. tuto 199 col. 1
paupertatem a tutela excusare. l. paupertas. in princip. de excus. tuto. 178 col.
paupertatem prodesse. 1074 col. 2.
peculio in suo nomine esse. l. Stichus. in fin. de peculio legat. 824 colum. 2
pecuniam sterilem dici, quæ sine usura sit. l. quid ergo. §. usuras. de contra. & vti a 18 col. 1
De pecunia seruire durius esse, quā de persona. 1314 col. 1
pœnam non debere egredi delictū. l. rescriptum. de his quibus ut indig. 937 col. 1
pœnam unde quis meruerit, inde præmium non debet reportare. 413 col. 2
pœnitentia nuda reuocari iussum. l. si quis mihi. §. fi. de acquir. hæred. 436 col. 2
per alium posse quempiam id, quod per se non potest. 893 col. 1.
perdit quis per alium, quod per se habere posset. 90 col. 2
perempta res non æstimatur, quæ si extaret, non æstimaretur. l. in ratione. §. si seruus. ad leg. Falcl. 1007 col. 2
pertici ex præcedenti, & sequenti imperfectam orationem. l. cum pater. § cum imperfecta. de legat. 2. 740 col. 2
permissum ad tempus, post tempus prohibitum uideri. l. statuliberū. §. Stichum. de leg. 2. 593 colum. 1
perpetuum intelligitur, quod non habet tempus limitatū. l. iurisperitos. in prin. de excu. tut. 194 columna 2
perpetuitatis causa, uel quasi quæ inde amouentur, non uideri esse. 875 col. 1
perplexitatis ratione impossibilitas uitiat Institutionem. l. si Titius. de condi. insti. 395 col. 2
persona fauorabilior, quam causa. l. ex pluribus. de admi. tut. 137 columna 1
personale priuilegium non transit ad hæredem. l. cum patronus. de leg. 2. 598 col. 1
pertinacitatis pœna luenda. l. 3. §. tutores qui. de suspe. tut. 866 columna 2
peruenisse cū effectu. accipi. l. quæ cō cubinā. § cū ita 2. de leg. 3. 681 c. 1
peti quæ non possunt, non posse etiam repudiari. 467 col. 1
philosophos non curare pecunias id quod & hodie theologi nostri faciunt, qui in illorum locum sue cesserunt. 176 col. 1
philosophos multos mortē sibi consciuisse. l. si quis filio. §. eius qui. de iniust. rup. 290 col. 2
pietatis intuitu nonnunquam a iure communi recedēdum, nedum a proprietate verborum 998 columna 1
pietatem liberos parentibus, non operas debere. l. pe. de obse. a lib. liber. 1308 col. 1
pietatem parentibus æqualem esse, licet sit inæqualis potestas. l 4. de cur. fur. & prodig. da. 241 col. 2
pietatem quę lædunt, non facienda. l. filius qui. de condi. instit. 395 columna 2
pignoratum pupillo fundum uendi posse. l. magis puto. §. si pupillo. de reb. cor. 235 col 2

pistorum

pistorum collegium licitum esse, & a tutela excusari.l.qui in collegio in princ. de excusat.tut.102 c.1
pluralitas geminat duas singularitates. l. qui concubinam §. si Stichus.de legat.3 681 c.2
pluralitas una geminat plures singularitates. l. 2.§.fina..& l.quantus.§. si quis ita. de condit.& demonstratio.
plurale significationem singularis augere. 289 c 2
pluralem numerũ geminare singularis significationem.959 c.2
pluralem numerum quandoq; consistere in tribus. 785 c.2
in pluralia quandoque resolui singularis.516 c.2
pluralitas copulari uerbo singulari duo nomina disiũctiue posita. 466 co.2
plures non posse facile consentire. l.uni. de libertis municip. 1356 col.2
segnius expediunt commissa negotia plures, quod est in contrariũ ei, Multæ manus reddũt onus leuius. Vil hende machem licth vvecke 152 c.1
plurium iura, si ad unũ perueniunt potest ille quod plures poterant l. si mihi. & tibi. in prin. de leg. primo.517 c.1
poculenta.l.3.§.poculenta. de pen. leg. 810 c.2
portionem portioni accrescere,non personę.l. si totam de acquirend. hæred 462 co.2
posse non dicimus, quod honeste non possumus.l. filius qui.de condit. institu.395 c.2
per alium posse, quod per nos non possumus.410 co.2
possessio. Sine possessione ex solo titulo, dominiũ quomodo,& quã do quęratur. 1145 c. 1
possibili conditioni honestæ, & facili hæredem parere cogi in honestam,& difficilem ei remittu. l.tacita.§. si sub conditione. ad Treb. 1146 c.1
possidere uidetur, qui dolo desijt possidere.476 c.1
possidens nõ sibi,sed omnibus possidet.l.si cui.§. si plures.ut in poss. leg.no. 1205 c.2
positio cuius est, eius esse priuationem.l.nolle. de acquiren.hæred. 482 c.2
posteriorem uoluntatem seruandã si præcedens non sit derogatoria l. si mihi, & tibi.& l.fi.de lega. 1.
posteriora, derogant primis. 278 columna 2
posterorũ appellatiõne liberos non libertos contineri.l.quod his uerbis.§. 1.de leg.3.§.fi 783 c.2
potestas licet inæqualis sit pietatẽ tamen esse ęqualem parentibus. l.3.§.j.de cura. fur. & prodig. da. 841 c 2
potestate in patris naturalis remanere filium adoptiuum,nisi adoptetur.ab auo.1233 c 2
præcedens genus,nõ restringi numerationẽ specierum.l.pediculis.§. pa.de au.& arg.leg.871 c.2
præcedẽs uoluntas, si nõ sit derogatoria posteriorum seruandam l.si mihi & tibi.§. fin.de legatis 3.518 c.1
præcedentem scripturam determinari a sequenti. 848 c. 1
ex præcedenti & sequenti perfici imperfectam orationem. l. cum pater.§.cum imperfecta.de legat. 2. 640 colum.2
præcedentia restringi..per sequentia. 831 c.2
præcedentia non semper restringi per sequentia. 848 c.1
præcedẽtium administratorum nomina tenetur agnoscere tutor.l. quominibus. de admi. tu. 138 c.2
ex præcedentibus, & consequentibus,media intelligi.1092
præceptum testatoris nudum non ualere.l.Lucius.in princ. de lega. 3.728 c.2 & in ium.
præceptoribus, merces ampla soluenda.l.cum plures.§.cum tutor. de admi. & peri. tut. 121 c.2
pretium loco rei succedere. 367 colum.2
pretium relinquere uidetur, qui relinquit aquam.l.Mela.§.quidam. de ali.leg. 846 c.2
pretium, & rem comparatam ex pretio loco rei succedere. l. Imperator.§. fi.de leg.2.618 c.1
pretium rei,secũdum redditum æstimari 567 c.2
pretium rei expẽsarum appellatione non cõtineri.l.quibus diebus. §. 1.de condit. & demonstra 952 colum.1
pretij uarietatem loci & tempora afferre.l. pretia. §. fi.ad leg. Falci. 1044 c.2
pretio corrumpi deterius esse,quam precibus.480 c.1
præfocare. Qui partum præfocat, uel abijcit,uel alimenta ei negat, necare uidetur.l.necare. de liber. agno.62 c.1
præiudicium non fit ueritati.l.5.§. meminisse de lib.agnos.64 c.1
præiudicium grande aucta filio cõfessio patris.l 1.§.Iulianus.de lib. agnosc 60 c.2
prælationem non dari usque ad tempus posse 380 c.2
præparatorum uoce ueniri præparati appellatione.l.in argẽto.de auro, & argento.leg.865 c.1
præsens ad tempus restringi Indefinitam orationem.l.ult. de aur.& arg.leg 876 c.2
præsens nõ intelligens, censetur absens.l.non multum.de auth.tuto. 158 c.2
præsens non contradicens, uidetur consentire. l. 3. in fi. de fideiussi. tut.226 c.2
præsentis temporis uerbum restringi ad tempus testamenti.l. uxorẽ §.testamento. de leg.3.698 c.2
prę sentem censeri rem catu absentẽ l.si ita legatũ.de leg.3. 714 c.2
præsentia corporis non sufficit ad autoritatem.l.1.§ fi. de auto.tut. 158 c.2
pręsentia hominis inutili, nihil operatur.l.1.§.fi. de auto.tut.153 c.2
præstare nominẽ plus oportere nomine legati,quam ad eum ex hæreditate peruenit .l. 1.§.si si qui ad Treb.1097 c.1
præsumptam defuncti uoluntatem multum operari.l. quidam testamento & l. seq.de uulg 370 c.2
pręsumptionem uoluntatis sumi ex scientia testatoris 917.
præteriti temporis alimẽta peti posse, & illi etiã renontiari, 850 c.1
prætoris uox uiua lex est. 1232 c 2
principis beneficium quandoq; iniquũ l.ex facto.§.etenim. de uulg. 383 c.2
principes beneficia sua interpretari.l.ex facto.in prin.de uulg. c. 1
principes æquitate esse mouẽdos. l. qui filiũ.§ fi ad Treb.1160 c 2
principale accessorio nõ confirmari ex pupillari.de uulg.384 c.2
principale trahere accessoriũ.l. hæres meus.§ fi.de leg.1.734
principale si non ualet,nec accessorium.l.petitor.de lib. leg.896 columna 1
principali cedere accessoriũ.l. si qñ, de auro,& arg leg.869 c.1
principali remoto, remoueri & accessorium.l.fundi.§.fi.de fun.instru.813 c.1
principali suo restringi.uerba generalis accessione apposita. l. prædijs.in prin.de leg.3.726 c 1
prior scriptura posteriore corrigit l. nihil prohibet de ali.le 940 c.1
priuatio eius est,cuius positio. l.nolle.de acquir.hæredita.412 c.2
priuilegiũ paupertatis cessare, cum fuerint adauctæ facultates.l.non tantum.§.eos qui. de excusat. tuto.191 c.2
priuilegium personale non transit ad hæredem. l.cum patronus.. de lig.2.598 co.1
priuilegium personale quando prosit alteri.598 c.2
priuilegium non tollere priuilegiũ. 408 c.2
probare oportere actorem suæ intẽtionis cãm,alioqui succumbere.l. eum qui ad Treb. 1110 c.2
probandi onus incumbit dicenti gl. penult.l.Titia sol.mat 30 c.1
probatus semel. potest reprobari.l. sed & reprobati. de excusa. tuto. 171 c.2
procreãdam ad sobolem dotari fœminas, & ad replendam liberis ciuitatem.l.prima, soluto matrimonio 2 c.1
procuratoris ad negotia qualis sit persona non curatur. l.quamuis. §.finali ad Trebellianum. 1125 colum.2

prodigus est, qui in sermonibus uidetur mētis compos, sed factis est inops. l. his qui. §. diuus. de tuto. & curato. 102 col. 2
prodigus furiosum casū habet. l. his qui in fi. de tuto. & curato. 102 columna 2
prodigo interdici bonorum administrationem. l. j. de cur. fur. & prodig. 240 col. 2
prodigum bona dilapidare. l. j. de cura. furioso & prodig. da. 241 c. 1
prohibitum ad tempus, ad tempus concessum esse. l. pater filium. §. fundum. de leg. 3. 693 c. 1
prohibitum una via, alia permitti nō debere. l. scire. §. 1. de tut. & curato. 103 c. 1
prohibitum directo, fit per consequētiam. 251 c. 2
promissio in genere mediocritatem significat 530 c. 2
propositum maleuolum non mutat satisdatio. l. qui. de suspect. tutor. 168 c. 1
propositum in proposito quod operatur, hoc oppositū in opposito. l. fi. §. fi. de leg. 3. 737 c. 1
prouocatus, qui se ulcisci uoluit. ei ignoscēdū esse. l. qui. cum natu. §. si libertus. de bo. lib. 1326 c. 2
pubertatem esse finē pupillaris substitutionis. l. in pupillari. de pupil. substi. 364 c. 2
publica utilitas quando præferatur priuatæ. 2 c. 1
publicum ius remittere nemo potest l. quidam. in princ. de administra. & peri. tut. 113 c. 2
publici iuris esse testamenti factionem. l. 3. de testa. 246 c. 1
publico iuri derogari non posse. l. cerdonem. de oper. lib. 1518 columna 1
puniri satis furore quempiam. l. fi. in fi. de administratio. tuto. 253 columna 1
puniri non debet quis in pecuniam alterius. l. si maritus, soluto matrimonio. 30 c. 1
puniri etiam facti atrocitate tutorem, non solum remoueri. l. 1. in fi. de suspect. tut. 161 c. 2
puniendum non ideo quempiam, qđ' inditer esse se, quod non est l. fi. quod falso tutor. aut. 225 col. 2
pupillaris res ante pubertatem non usucapitur. 220 c. 2
pupillaris tacita matrem excludit. 385 c. 1
pupillo expedit rem saluā fore, magis quàm cautionem habere. l. 5 de suspe. tut. 168 c. 2
pupillo pignoratum fundum tutores uēdere posse. l. magis puto. §. si pupillo. de re. eo. 235 c. 2
pupillo non currere præscriptionem trigiota annorum. 1078 colum. 2
pupillorum prædiorum distractio quomodo a prætore permittatur. l. magis puto. § non passim. & sequentibus usque ad finem de reb. eo. 236 co. 2

Q

Quadriēnniū. Per quadriēnium. i. singulis quadriennijs l. pe. de an. leg. 752 c. 2
Quātitatis appellatione quādoq; speciē intelligi. 539 c. 2
Quæstionem iudicia præcedere debent. 400 c. 2
quis, uel qui, relatiuum restringere antecedens. l. si quis. de auro. & argen. leg. 369 c. 2
quod minus est in dubio debetur. l. idem Iulianus. §. scio. de le. primo. 533 c. 1

R

Raso instrumento an sit credēdum. 1291 c. 1
Ratio ubi eadē est, ibi debet & ius esse idē. 1299 c. 2
ratione aliquid habere, uel nō habere. l. Imperatores. de tut. 213 c. 2
rationē duorum temporum habendam ait pytagoras mane. scilicet & uesperi, id est, eorum & quæ acturi sumus, & quæ gessimus, in uer. temporum. 1370 co. 2
reconciliatio inimicitiam tollit. 166 columna 1
reddere chartas rationum tantum nō est reddere rationes. 297 c. 2
Non reddisse quę inuenisti, est rapuisse. l. diuortio. §. puto autē. soluto matrimo. 10 c. 2
redditus esse generalius uerbum, quam fructus. 1240 c. 2
referre nihil, non fieri aliquid, uel non iure fieri. 769 c. 1
regionis errorem non nocere, si de corpore constet. l. patronus. §. liberis. de leg. 3. 687 c. 2
relictum dignitatis nomine ad successorem extendi. l. quod princi-pl. de lega. 2. 613 c. 2
religionis contemptu facile plerique iurant, alij metu numinis timide. l. quæ sub conditione. de condi-tio. instit. 191 c. 2
religionis sanare intelligitur, quod manus est. l. Titia. §. Seia. de auro & argen. leg. 875 c. 2
reliquum, uerbum quid importet, & quid appellatione reliquorum contineatur. 325 c. 1
reliqua colonorum non cedere legato fundo uti est. l. qui habebat. §. fi. de legat. 3. 734 c. 2
reliquorum appellatione non contineri pecuniam exactam, uel iam depositam patrisfamilias usibus. Offidius. de legat. 3. 731 c. 1
remanet quod onere deducto, id habere quis dicitur. l. non amplius. de leg. 1. 521 c. 2
remittere publicum ius nemo potest. l. quidam. ad princ. de adminlstra & peri. tut. 113 c. 2
Remissionem rationum reddendarum non extendi ad reliqua. l. si seruus uetitus. de leg. 1. 585 c. 1
remissum a iure non est necesse remitti a iudice. l. q sub cōditione. §. de hoc. de condi. institu. 191 c. 1
remouere suspectum potest iudex ex officio. l. 3. §. præterea. de suspe. tuto. 164 c. 2
remoueri tutorem non modo atrocitate facti, sed etiā puniri. l. 1. in fi. de suspe. tut. 161 c. 2
remunerare. ad remunerandum teneri nos. 1297 col.
renasci aliquid facilius, quam de nouo nasci. 579 c. 2
repetitam conditionem non uideri quæ repetita uitiaret. l. seruo. alieno. § pe de legat. 1. 579 c. 2
replendæ ciuitatis liberis gratia, & procreandæ sobolis dotari fœminas. l. 1. soluto matr. 2. c. 1
reprobare non possum, quod probaui gl. in l. cum mulier. soluto matrimonio. 35 co. 2
res potius intuendas esse, quam uerba. 302 c. 3
rerum æstimationem uariam debere fieri, & de tota re, non per partes. 1000 c. 1
rerum uocabula immutabilia, hominum mutabilia. l. 3. §. 1. de lega. 1. 512 c. 2
rei pretium expensarum appellatione non contineri. l. quibus diebus. §. 1. de condit. & demonstra. 962 co. 1
reipublicæ causa absentem directas debet ita uias. l. non solū. §. 2. de excu. tut. 182 c. 2
restaurare. l. sed si §. ius. de reb. eo. 235 col. 2
restituere non cogitur, quod quis habet ex erronea sententia. l. debitor. §. fi. ad Trebel. 1143 c. 1
restringi suo principali, uerba generalia accessorie apposita. l. prædijs. in princ. de leg. 3. 726 c. 1
reum in totum esse, qui in parte deliquerit. 498 c. 2
reum succumbere in exceptione facit, quod actorem in petitione. l. 3. §. si quis duobus. de adim. leg. 900 col. 2
romam communem patriam censeri. 176 co. 2

S

Sacerdoti: uel ministris ecclesiæ quod relictum est, ecclesiæ relictum uideri. l. annua his. §. 1. de annuis leg. 748 colum. 1
sæuitia, quæ in proprio seruo culpāda est, in alieno est coercenda. l. si constante. §. si maritus. solu. matrimonio. 24 c. 2
salutem suam domini saluti non debere seruum anteponere. l. 1. §. eodem autem. de senatuscon. Sylla. 490 c. 1
sanctam esse debere personam filio & liberto patris, ac patroni. liberto. de obse. a lib. 1308 c. 1
satisdare non teneri ministrum ad distribuendum electum, nisi pauper sit. l. 1 liberto. §. largius. de annu. leg. 750 co. 2. & in tum.
satisdatio propositum maleuolum non mutat. l. quis. de suspect. tut. 167 co. 1

168 col. 1
scaphium, uas aptum mulieribus ad alui excrementa excipienda. 828 col. 2
sciens a præsumitur. 1137 c. 1
scripti hæred.a semper legitimos præcedunt. l. in plurimũ. de acqui. hær. 456 c. 1
scriptorem testamẽti in testamento certum est testem esse posse. l. domitius. de testa. 236 c. 1
scriptura nouissime spectatur. l. tutor datus. ad fi. & l. hæreditas. §. j. de test. tut. 84 c. 2
scriptura prior posteriorem corrigit. l. nihil prohibet. de leg. adim. 904 c. 1
scripturæ in dubio standum. l. si alij de usufruct. lega. 758 colum. 1. & in sum.
scripturæ ordinem non seruandũ l. ij. §. sed si quis ita. de uulga. 357. col. 1
scripturæ pro parte. protestari posse parte nũ. l. Aurelius. §. pe. de lib. leg. 893 col. 1
scripturam testamenti nisi legatarius ostendat, non debere cauere ei. l. postquã. §. si dies. ut leg. no. caue. 1169 c. 2
scriptum non esse. & legi non posse idem. l. ij. de ijs quæ pro non scri. hab. 931 c. 1
pro non scripta habendam impossibilem conditionem. l. mulier. de condi. instit. 197 c. 1
scrupulosa non esse admittẽda. l. sed hæc. de excusa. tuto. 197 c. 2.
scrupulosa nõ debere esse iura. l. postumus pterius. de inus. rup. in princip. 293 c. 1
scutellæ. l. & si non. §. argẽto facto. de aur. & arg. 363 c. 2
se quisque sæpe corrigit. 123 c. 1
secretorum secreta debet esse ratio 1285 c. 2.
semel hæres, desinere esse hæres nõ potest l. et, qui soluendo. de hær. instituen. 346 c. 2.
senecæ consulis tempore celebratũ est Trebellianum senatuscon. l. j. in princ. ad Trebel 1079 c. 1
senex qui non sit, dici iuuenẽ. l. non aliter. in fi. de leg. iij. 717 c. 1
senem citius mori præsumi in alimẽtis, quam iuuenem. 1046 c. 2
sensum, quam uerba amplecti præstat. l. iij. §. conditio. de adim. 900 col. 2
sententiæ, licet iniustæ, parendũ esse propter autoritatem iudicis. l. seruo inuitum. ad Treb. §. cum prętor. 1132 c. 2
sententiã appellationis partim confirmare, partim destruere posse iudicem. l. ult. de inr. pat. 1306 c. 1
sententiam ex falsa causa latam nõ ualere. 433 c. 2
sequẽs administrator nomina facta ab alio non tenetur accipere suo periculo. l. tutor siue. de admi. tuto. 1330 c. 1
sequens scriptura, præcedentem de-
terminat. 342 c. 1
seruum debere etiam corporis obiectu defendere dominu. l. cũ dominus. ad senatusc. Syl. 498. co. 2
seruũ domino operari debere. 1219. col. 1
seruum uniuersitatis non esse singulorum. 434. c. 2
seueritatem, uel imperitiam iudicantis partibus obesse nõ debere l. qui cum tutu. §. si tamen de bo. liber. 1326. c. 1.
si non, semper ponitur conditionaliter 79. c. 1.
signatum testamentum quando dicatur. l. ad testam. §. fin. de testa. 255. c. 1
simplex pro composito sæpe sumitur. 1. c. 1
singulare uniuersale, quandoque refertur ad præcedentia. l. hæres meus §. uxori. de leg. 3. 713. co. 2
singularitates duas geminas pluralitas una. qui cõcubinam. §. si Sti chus. de leg 3. 681. c. 2
singulorum utili ate nõ debere, neque affectu, sed communiter pretia rerum fungi l. pretia. in princ. ad legem Falcid. 1043. colum. 2
sobolis procreandæ gratia, & ciuitatis replendæ liberis dotari fœminas l. 1. solu. matrim. 2. col. 1
socium uxoris uirum esse. 249. co. 2
soluendi terminũ contituti dari. l. si domus § 1 de lega 1. 552. col. 1
soluens quod debet, potest petere quod ei debetur. l. si cum dos. rer. amo. 32 c. 1
sororem a fratre, uel sorore ali debere. 321. c. 2
sorores fratrum appellatione contineri. l. Lucius. §. quæsitum. de leg. 3 729. c. 1
sors. In sortem debere superfluum imputari. 129. 1. c. 2 in tex.
speciale facilius tolli: quam commune. l. el* militis. §. 1. de milita. testa. 416. c. 2
speciale mandatum. 435. c. 2
spe res dicitur mea gl. una. §. 1. l. si filiosfami. soluto matri. 26. c. 1.
specierum numeratio non restringit genus præcedens. l. pediculis. ff de au. & arg. leg. 371. c. 2
spectandam mentem, non uerba. l. pe. de confir. tuto. 95. c. 1
spurios quandoque habere expedit a. c. 1
standum unius testis dicto quando sit. l. Theopõpus. de dot. præleg. 784. c. 1
sterilem pecuniam dici. quæ sine usura sit. l. quid ergo. §. usuras. de contra. & uti. ac. 218. c. 1
studiorum impẽsas pro modo facultatũ impendendas. l. de bonis matris. §. qui pupillo. de Carboniano edicto. 1285. c. 2
subiecta esse talia, qualia prædicata demõstrant. l. 3. de fun. instru. 791. c. 1
subitaneus lapsus nemini imputandus. l. etiam contutoris. de admini. tuto. 122. c. 2
substitutum non magis à testatore uideri diligi, quam institutum l. publius. §. 1. de condi. & demõst. 960 c. 1
subtilitas probatur. l. 1. §. Marcellus de hære. insti. 302. c. 1
suburbia, patriæ appellatione contineri. l. uxorem. §. legauerat. de leg. 3. col. 699. c. 2
succedere loco rei pretium, & rem comparatam ex pretio. l. Imperator. §. fi. de leg. 2 623. c. 1
succedant ut sibi filij, in parentum uoto esse l. Iulia. si quis omis. cau. 485. c. 2.
successioni ex testamento quamdiu locus est, non posse locũ esse ab intestato. 400. c. 2
successor locationi per aliquem factæ stare tenetur. l. si filiofamilias §. si ux. solu. matri. facit contra eũ qui dedit beneficium ad firmam, & postea illud permutauit. 26. colu mna. 1
successoris est, quod dignitatis nomine relictum est. l. quod principi. de leg. 2. 613 c. 2
summarijs in causis exceptio quando admittatur l. 3. in princ. ut in pos. leg no. 1203. c. 1
summarijs in iudicijs exceptionem non admittendam. l. ille a quo. §. 1. ad Trebel. 1091. c. 2
sumptus ita faciendos esse, ut super sit aliquid. 203. c. 1
supellectilem etiam intelligi, domo legat. l. ita testamẽto. §. 1. de fun. instru. leg. 107. c. 1
superflua non uitiare, sed necessaria prætermissa diminuere contractum 336. c. 2.
superioris autoritatem in eo non esse, quando necessario destruendũ est. 682. c. 2
supremus est, quem nemo sequitur, proximus, quem nemo præcedit. Lex duobus. de uulga. & pupil. in prin. 372. c. 2
suspectus quandoq; per procuratorem defenditur. 569 c. 1
qui se ingerit suspectus est. l. scire in fi. de tut. & cura. 105. c. 2
suspectam hæreditatem adire non cogi. l. non est cogendus. ad Tre. 1130. c. 2
suspectum mores faciunt, nõ paupertas. l. suspectum de suspe. tut. 161 colum. 2
suspectum quempiam contumacia fieri. l. impuberibus. §. præterea de suspectu. tut. 161. c. 2
suspectum iudex ex officio remouere potest. l. 3. §. præterea. de susp. tut. 164. c. 2
suspectum tutorem non reddit delictum præcedens tutelam. l. 3. §. nunc uideamus. de suspect. tutor. 164. c. 2
suspitionem omnem inducere posse uocem unius. 429. c. 2
situs dicitur, in quo quis habet ius patronatus. l. talem institution&

de hęredi. insti. 338. c. 2

suus hęres suo non dicitur post eius mortem conceptus. l. Titius. de suis, & leg. hęred. 1374 c. 2

suum est, quod uendicari potest. l. Quintus Mutius. §. argēto omni. de au. & arg. leg. 863 c. 1

suos hęredes patribus suis esse hęredes 1874 c. 1

T

Tacens consentit pro, & contra. l. a. §. fi. solu. mat. 4 c. 2

tacitè quę insunt, eorū expressionē nihil operari. l. Cor. de hęre insti. & l. si ita legatum. § 1. de leg. 2.

tacitum non uitiari uitiato expresso. l. si fideiussor. de le. 2. 548. co. 1

tacitum non dicitur, licet expressum taceatur. l. quęro. §. fi. de test. tute. 91 c. 2

talia esse subiecta, qualia prędicata demonstrant. l. 3. de tun. instr. 789 c. 1

tarditatis pœna luenda. l. tutor. j. §. si post. de admi. & peri. tu. 135 columna 2

temporale uitium minus spectandū quam generandi naturam. l. si qs posthumos. de li. & posthum. 261 columna 1

tempus contractus contractibus inspici. 1040 c. 2

tempus tacendo currere. 1308 c. 2

tempus medium non nocere. l. eum qui. de condi. & demonstra. & l. si à substituto. de leg. 1.

tempus mortis inspici debere in qualitate filij, cui est facta substitutio. 125 c. 2

tēpus ut currat, quatuor esse necessaria. 1367 c. 1

temporum duorum rationem habēdam, ut in uerbo rationem habēdam, habetur. 1370 c. 2

tenta cupidine sobolis procreandę l. si cū dotem. § si maritus. in fi. soluto matrimonio. 200 c. 1

terminum dari ad inluendum consitēti. l. si domus. §. 2. de leg. 2. 552 columna 1

In termino non computari dies impedimenti. l. quibus diebus. de cōditio. & demonst. 9a 1 c. 2

testamentum quid. l. j. de testa. 245 columna 2

testamentum, mentis testationem esse. 596 c. 2

testamentum omne, dici uoluntatē ultimam, nisi contrarium probetur. 2167 c. 1

testamētū uitiari per conditionem turpem. l. filius qui. de cōdi. insti. 395 c. 1

testamentum principale qui arguere uult eum à secundis tabulis repellendum esse. 941 c. 1

testamētū patris, & filij impuberis habetur pro uno. l. patris. de uulg. 366 c. 2

testamentum obsides facere nō possunt. l. obsides. de testa. 248 c. 2.

testamentū ualere mortem sibi consciscentis ta dio uitę. l. 8. § si quis. ad senatuscon. Syl. 429 c. 2

testamenti factionem iuris publici esse. l. 3. de testam. 246 c. 1

testamenti factionem homini sanę mentis non auferendam l. ex facto. § etenim. de uulga. 383 c. 1

testamenti tempore no corporis sanitatem, at mētis integritatē spectandam. l. j. de test 245 c. 2

testamēta plura facere militi licere l. quęrebatur. de mili. test. 411 colum. 1

testator pręsumitur decipi in eo, qd ignorat. 927 c. 1

testatoris pœnitentiam tot testibus probari debere, quot in testamēto requiruntur. 518 c. 2

testatoris uerba intelligi debere, ut aliquid operentur. l. generali. §. 1. de usufru. leg. 763 c. 2

testatoris uoluntatem magis probari ex eius uerbis, quā instrumentis. l. prędijs. §. 1. de legat. 3. 727. colum. 1

testatoris uoluntatē ultimam sępissime ea cōsuetudine exprimi. 837 col. 1

testatoris uoluntatem in iuris potestatem quādoq; resolui. 112 co. 2

testatoris uoluntatem probatā, prę ualere scripturę. l. qui quas. am de leg. 1. 519 c. 1

testatoris uoluntatem non semper seruari. 327 c. 2

testatoris inhumanam uoluntatem non recipiendam. de cōdi. instit. 399 c. 2

testatoris uoluntati non semper parendum esse. 399 c. 2

testatorem nō posse omnia. 1318 c. secunda.

testis unius dicto quando statur. l. Theopompus. de dote prælegat. 784 c. 1

testem officium publicum habere. 471 c. 1

testem esse non posse quempiam eo testamento, quo institutus est hęres. l. qui testamento. de testamen. 254 c. 1

testem esse posse in testamento, testamenti scriptorem. l. Domitius. de testa. 257 c. 1

timendum esse Deum. l. quę sub cōditione. de cond. insti. 391. c. 1

tolli facilius posse speciale, quam cōmune. l. eius militis. §. 1. de tolli. testa. 416 c. 2

totum agnoscere uideri. qui partem agnoscit. l. si cui res. de legat. 2. 614 col. 1

transpositionem uerborum non uitiare legatum. l. quidam. de pecu. leg. 823 c. 1

tunc uerba pręsentis temporis cum adiectione tunc, referuntur ad tempus mortis. l. pe. de testa. tuto. 92 col. 1

turpem conditionem haberi pro nō adiecta. l. non dubitamus. de cond. & demon. 954 c. 1

turpem conditionem. uitiare testamentum. l. filius qui. de condit. instit. 395 c. 1

turpes operas non implendas. l. hę. demum. de oper. lib. 1317 c. 2

tutela est officium uirile. l. tutela. de tutel. 81. c. 2

tutelam susceptam deserunt pauci. l. nec illic. de tut. & cura. 103 c. 2

A tutela excusare infirmitatem, & corporis ęgritudinem. l. nō solum §. si quis. de excu. tut. 183 c. 2

tutela liberari per capitalem inimicitiam. l. athletę. §. 4. de excus. tuto. 177 c. 2

tutelis, & curis remitti ciuiū magistratus l. athletę. §. 3. de excu. tut. 177 c. 2

tutor domini loco est, dū bene gerit. l. tutor qui tutelam. de admin. tuto. 126 c. 1

tutor an propriam utilitatem pręferre debeat utilitati pupilli. 129 col. 1

tutor solennia munera mittere potest. l. cum plures. §. cum tutor. de admi. tuto. 131 c. 2

tutor debet facere quę bonus paterfamilias faceret. l. geocraliter de admi. tut. 120 c. 2

tutoris dolum pupillo non nocere. l. 3. quando ex facto tut. 76. 1 col. 3

tutorum suspectum nō reddi per delictum pręcedens tutelam. l. 3. §. nunc uideamus. de suspe. tut. 164 c. 2

tutorem sępe remoueri, & puniri. 183 c. 2

tutorum factū irritum esse, si aliter atque à prętore iussi sint, fecerint. l. si pupillorū. §. si prętor. de reb. eorum. 238 c. 3

tutorū periculum commune. l. tres tutores. ad princ. de admini. tuto. 146 c. 2

tutores idoneos affirmans fideiussoris instar habet. l. 4. in fi. de fideius. tuto. 226 c. 2

tympana. 872 c. 1

V

Varistio non permittit, quādo electro trahit secū executionē. l. apud Aufidium. de opti. leg. 791 c. 2

uariationem reprobari. 315 c. 1

uendere damnatus, intelligitur iusto pretio. l. si fideiussor. §. fi. de lega. 1. 542 c. 2

uendere res suas nemo cogitur inuitus. l. non enim. rer. amot. 52 c. 1

uenditor rerum pupilli quandoque retinet eas pretio non soluto. l. tutor rerum. de adm. tu. 148 c. 2

uerum utranque partem copulatiua requirit, alteram tantum disiunctiua. l. si hęredi. l. de cōdi. institutionum. 390. c. 2

uerbum positum uel omissum non nocere. 1294 c. 2

uerba pręsentis temporis restringi ad tempus testamenti. l. uxorem. §. testamento. de leg. 3. 698. col. 2

uerba

uerba minus amplecti præstat, quàm sensum. l. 3. §. conditio. de ali. le. 900 c. 2

uerba iactantiæ causa prolata dispositionem non inducere. l. ulti. de testa. 257 c. 1

uerba debere intelligi, vt aliquid operentur. l. si quando. de lega. 1. & l. generaliter. §. 1. de usufruct. lega.

uerba legis licet deficiant, ex lege tamen dicitur, quod ex mente eius colligi potest. l. iij. in princ. de legi. tuto. & no. l. pen. de confir. tut.

uerborum cum nulla est ambiguitas. debere admitti voluntatis quæstionem. l. ille aut ille. de legat. 3. 678 c. 2

uerborum cum resultat iniquitas, legis latoris mentem esse seruandã. l. seire §. aliud etiam. de excusa. tuto. 116 c. 1

uerborum transpositio non vitiat legatum. l. quidam. de pecu. leg. 323 columna 1.

in uerba legis quandoque quis incidit, sed sententia excusatur. l. fin. in prin. qui pe. tut. 118 c. 2

ueritatis primordio quod adimatur, falsum non uideri. l. cum filius. §. seruus. de leg. 2. 631 c. 2

ueritati præiudicium non fit. l. 5. §. meminisse. de lib. agnos. 64 c. 2

ueritatem quãdoque minus habere, quàm opinionem. l. is. qui. de acqui. hæredi. 428 c. 1

uias debere rectas ire Reipub. causa absentem. l. nõ solum. §. 2. de excu. tu. 182 c. 2

uiatori an credendum sit. 237 c. 1

uia una prohibitum, alia permitti non debet. 1352 c. 2

uinculum iuramenti obligari. 1310 colum. 1

uindicare potest quod suum est l. Quintus Mutius. §. argento omni. de aur. & argen. leg. 468 c. 1

uindicta pro iniuria illa an, & quando permittatur. 491 c. 1

uinum acinaticum. 595 col. 1

uinũ est omnis liquor ex vinea procedens. l. si quis vinum. de triti. leg 795 c. 1

uitiari testamentum per conditionẽ turpem. l. filius qui. de condi. insti. 395 colum. 1.

uitiato expresso non uitiari tacitũ. l. si fideiussor. de leg. 1. 542 c. 2

uitium temporale minus spectandũ, quàm generãdi naturam. l. si quis posthumos. de libe. & posthu. 361 colum. 1

uitio suo quemq; debere incommodũ accipere. l. nec id. si quis omissa cau. 482 col. 1

uiuentis hæreditatem nullam dici. 1307 c. 1

uletici qui se voluit prouocatus ei ignoscẽdum esse. l. qui tum natu. §. si libertua. de bonis liber. 1325 colum. 2

ultimam uoluntatem defuncti pro lege seruandam. 1296 columna prima

uniuersalis æquipollere indefinitam. l. si plures. de legat. 3. 751 columna prima

uniuersitatem consentire non posse. 434 c. 2

uniuersitatem non facile consentire, nec congregari. 1213 colum. prima

unius testis dicto quando statur. l. Theopompus de dote præleg 784 columna 1

unum quandoq; plurium vicem sustinere. 314 c. 1

uolo. Verbum, cum noluerit, tractũ habet, quandiu uolet &c. l. fideicommissa. §. si fideicommissum: de legatis tertio. 670 columna prima

uoluntas defuncti est ambulatoria usque ad mortem. 901 columna prima

uoluntas defuncti totum facit. l. ex facto. §. rerum. de hæredi. institu. 312 c. 1

uoluntas ultima non semper tenenda. l. quidã. §. 1. de admin. & peri. tuto. 114 c. 1

uoluntas testatoris probata, præualet scripturæ. l. qui quartam. de leg. 1. 539 c. 1

uoluntatis quæstio admitti debet, cum nulla est ambiguitas in uerbis. l. ille aut ille, de leg 3. 678 columna 2

uoluntatem coactam, voluntatem esse in accipiẽda hæreditate. 1089 columna 1

uoluntatem præsumi ex sola scientia. 678 c. 1

uoluntatem nouissimam seruandã. l. translatio. de adimen. leg. 901 colum. 2

uoluntatem defuncti circumnenendam. l. 4. in princip. si quis omis. cau 475 c. 1

uoluntatem defuncti implendam, si potest. l. quæ sub conditione. §. quoties de cond. io institutionũ. 392 col. 2

uoluntatem testatoris interpretari secundum æquitatem. 1215 columna 2

uoluntatem testatoris magis ex eius usu, quàm instrumentis perpendi. l. prędijs. §. 1. de leg. 3. 727 colum. prima

uoluntate libera societatem procedere debere. 1316 c. 1

uoluntates defunctorum ineptas nõ seruandas. l. seruo alieno. §. fin. de leg. 2. 579 c. 2

uotum parentũ esse, vt filij eis succedant. l. Iulianus. si quis omis. cau. 483 c. 1

uocem unius suspicionem inducere posse. 469 c. 2

uinam & debitum nomine legato contineri. l. nomen de lega. 3. 083 columna 1

usuram non posse excludere legitimum modum. l. 3. §. fin. de annu. leg. 718 colum. 2

usuram quæ non facit peculiarem, ste rilem dici. l. quid ergo. §. usuras. de contra & vti 218 c. 1

usucapionem permitti alienatione permissa, & contra. 235 columna prima

usum in nostrum aliquid conuertere. l. quid ergo. §. plane. de contra vti. 218 c. 1

usu testatoris magis uoluntatem eius perpendi, quam instrumentis. l. prædijs. §. 1. de lega. 3. 727 colum. 1

usufructus vicem dominij obtinet. 560 c. 2

utero qui gestatur, natum haberi. l. 2. §. remittit. de excusa. tutor. 172 colum. 1

utile per inutile non uitiari. l. qui testamento. de legatis 2. 603 columna 2

utilibus non contribui inutilia. 632 1023 c. 2

uxor non committit furtum marito, nisi vt filia patri. l. 1. rerũ amotarum. & l. nihil. in fi. eodem titulo 49 c. 2

uxor uiro operari debet. 1319 columna prima

uxoris procuratorem maritum esse posse. 171 c. 1

uxorem adulterio pollutam ducere non licere. l. Claudius. de his quib. vt indig. 939 c. 2

uxor est una caro cum alio. glos. i. l. quia parentis. solut. matrimo. 15 columna 2

actio rapis in vxorem negatur. l. ij. rer. amot. 50 c. 1

uxorem quodammodo facit uiræ societas dominiam. l. 1. rerum. amot. 49 c. 2

uxorẽ in officio mariti esse debere. l. sicut patronus. de ope. lib. 1319 columna 1

uxorem prægnantem post longam absentiam repertens maritus, an teneatur partum agnoscere. l. 1. §. si quis. de liber. agnoscen. 60 columna 2

FINIS.

LEGES INFORTIATI Serie ALPHABETICA hic ordinantur.

A

AB agnato. de cura. fu. 244 c.1.
Ab exhæredati. de le. 1. 587 columna sec.
Ab intestato. de iure codicil. 509 colum.2
ab oibus hæredib⁹. de leg. 1. 571 c.2
acceptis. ad leg. Fal. 1065 c.1
accipientis. de aut. & con. tut. 158
actione de rationibus. de tuto. & ra. dist. 209 c 1
actus sui rationem. de admini. tuto. 124 c.1
ad fiscum. de act. rer. amo. 53 c.2
adigere. de iure pat. 1301 c.1
ad instruendi. de admi. tut. 129 c.2
aditio hæreditatis. de acquirend. uel omi. hære. 446 c.2
administrantes. de excusatio. tuto. 199 c.2
ad testium. de testa. 254 c.1
ad ueterani. ad legem Fal. 1034 c.2
a duobus. de ope. liber. 1309 c. 1
æmilius de fter. de admini. tuto. 145 colum.2
æquissimum ad senatuscon. Tesry. 1381 c.1
æquissimum. de ses. tab. 1291 c. 1
aeris alieni. ad leg Fal. 1034 c.2
æstimatis rebus. 36 c. 2
æstimatæ res. 37 c. 1
a filio hærede. de aliment. & ciba. lega. 847 c.1
a filio hærede. de leg. 2. 523 c.1
a filia petijt. ad Trebel. 1144 c.1
agnato propior. de legit. tuto. 100 colum.1
ait prætor. de iure delibe. 402 c.2
alia causa. solu. matr. 14 c.2
a liberto suo. de bo. liber. 1333 c.1
alienus fundus. ad leg. Falci. 1042. columna 2
alimenta & vestiaria. de ali. & ciba. leg. 848 c.1
alimenta liberto. de lib. agnosc. 65 colum. 2
alimentorum. de assign. liber. 1339 colum. 2
alio hærede. de alimen. & cib. leg. 842 colum. 2
aliquando accidit. de conditio. & demonstra. 994 c.1
aliter atque de pecu. leg. 822 col. 2
alterius curatores. de tute. & rat. dist. 214 c.2
alteri ex hæredibus. de adimen. le. 906 c.2
alumnæ suæ, de adimen. leg. 908 columna 2
amicissimos. de excusa. tuto. 197 columna 2
an in magistratus. de magi. conue. 232 c. 2
annua his verbis. de ann. legat. 746 colum.2
annuam pecuniam. de annu. legat. 739 c. 2
ante tabulas. de iure codicil. 504 columna 2
antistius. de acqui. vel omi. hæred. a patre, uel domino. de leg. 1 666 colum. 2
aphricanus de leg. 1. 532 colum. 1
ἀφίενται ἐπιτροπῆς de excusa. tuto. 170 c.2
ἀντὶ λιτέρων de excus. tuto. 188 colum. 1
apud Aristonem. de admi. tuto. 152 colum. 1
apud Aufidium. de opt. leg. 791 columna 2
apud Iulianum. de hære. instit. 306 columna 2
apud Iulianum. ad Trebel. 1088 columna 2
apud Pamphilum. de aur. & argen. leg. 856 c.1
argento. de leg. 3. 709 c.2
argumento sunt, de aur. & arg, leg. 866 c.1
aristo existimat, de acquiren. hæred. 457 c.1
aristo. de acquirend. hæredi. 468 columna 1
aristo negauit. de iure codicil. 507 columna 2
aristo scribit. de iure deliberan. 402 colum. 1
asse toto. de hæredi. instituen. 340 columna 2
assignare de assig. lib. 1339 c.1
a testatore. de condi. & demonstra. 994 c.2
athletæ habent. de excusa. tuto. 177 columna 1.
at si ancilla. de pecu. leg. 817 col. 1
at ubi. de lega. præstand. 1236 columna 2
a tutela remotus. de contra. & uti 218 c.2
a tutoribus. de admin. & per. tuto. 129 col. 1
aufertur hæreditas. de ijs qui. vt indi. 932 col. 2
auia, quæ nepotem. de condi. & demonstra. 980 c. 1
auibus legatis. de legatus tertio. 716 colum. 1
a uobis quoque. de annu. lega. 739 colum. 1
aurelius Symphorinus. de lib. leg. 891 c.2
aurelio Sempronio. de liber. lega. 887 c.2
aut certe. de opet. libert. 1312 columna 2

B

BAlista. ad Trebell. 1119 col.2
Bello amissi. de excusa. tut. 192 col. 1
beneficio legis. ad legem Falc. 1042 colum. 1
bona autem. de bonor. possef. 1215 colum. 1.
bona militis, de veteranis. 1365 columna 1
bonorum possessione. de leg. præst. 1250 c.1
bonorum possessio. de bono. possef. 1214 c.2
bonorum possessione. V ade liberi. 1347 col.1
bonorum ventris. de cura. fur. 243 colum. 1

C

CAetera igitur. de legatis 1. 534 col. 1
Caius Seius. de legat. 2. 630 col. 1
Caius Seius. de Senatuscon. Sylla. 500 col. 1
caius, de iur. patro. 1302 c.2
caius Seius. solu matr. 34 c. 1
caius Seius. de annu. leg. 741 columna 1
caius testamento. de excusat. tuto. 190 col. 2
caio Seio. coc. de alim. & cib. lega. 844 colum. 2
campanus. de ope. lib. 1319. c. 1
cancellauerat. de ijs quæ in testa. dele 290 c. 1
capitis. de suis & legiti. hæredi. 1363 colum. 2
capitis. vnde cognati 1351 c. 2
captatorias. de hæred. instit. 349 columna 2
captatorię. de l. 1. 548 c. 1
carbonianum. de Carb. edict. 1279 columna 2
carnelia. de iure patronat. 1306 columna 1
cassius etiam. de liber. legat. 88. columna 1
catoniana regula. j. de regu. Cato. 628 col. 2
catoniana. ij. de regu. Cato. 930 columna 1
causa cognita. de vulga. & pupilla. 377 colum. 1.
celsus pater. de legat. secundo. 598 columna 2
centurio. de vulg. & pupilla. substi. 364 c.2
centurio. de mili. testamen. 414 columna 1.
cerdonem. de oper. liber. 1318 columna 1
certum est. de iniust. rupt. & irrit. test 292 c. 1
certarum rerum. de testamen. tut. 86 columna 1
chartæ appellatio de bonor. possef. secundum tabulas. 1293 columna 2
chartis legatis. de lega. tertio. 719 colum. 2
chirographis. de admi. & pe. tut. 146 columna 1
circa eos. de hæredi. institu. 302 columna 2

circa legem Falcidiam. ad legem Falc. 1045 .col. 1.
circa pupillum. de administra. tuto. 120 col. 1.
circa tempora. quis ord. in bo. pos. ser. 1367 col. 2
ciuibus ciuitatis. de rebus dub. 613 colum. 2
ciuitatibus. de legatis. 1. 586 columna 1.
claudius Seleuchus. de iis quib. ut indig. 935 col. 2
clemens patronus. de hæred. insti. 342 col. 2
clodius. de acqui. uel omitt. hære. 367 col. 2
codicillis caio. de legatis. ij. 653 columna 1.
cum suoicam. de auro & ar. lega. 886 col. 1.
codicillis testamento. de annu. le. 741 col. 2
codicillis. de usu & usufr. le. 766 columna 2
cog. ad Treb. 1094 col. 1.
cognatis. unde cognati. 1358 columna 1.
chozerdi. de uulg. & pup. substi. 377 col. 1.
commodissime. de libe. & posthu. 262 col. 2
compluris. de tute. 82 col. 1.
communi. de bo. liber. 1329 columna 2
concubinam ex ea. de concu. 76 colum. 1.
concubinam ex sola. de concu. 76 colum. 2.
conditiones. j. de condi. insti. 393 columna 2.
conditiones. ij. de condi. insti. 393 colum. 1.
conditiones extrinsecus. de condi. & demonst. 950. col. 2
conditionum. de condi. & demon. colum. 1.
conditionum quæ. de condi. & demonstra. 946. col. 2.
conditionibus. de condi. & demon. 943 col. 1.
conficiuntur. de iure codici. 505 columna. 2
consentientibus hæredes. de leg. iij. 722 colum. 2
consilio, & opera. de cura. fur. 241 colum. 2
constitutione. si quid in frau. patro. 1345 col. 1.
continentur autem. de fun. instru. 307 col. 1.
contra naturam. de 1 ct. rer. amot. 31 colum. 1.
contrariam tutelæ actionem. de contr. & uti. 216 col. 1.
conuento hærede. de tut. & rat. distra. 215 col. 2
corochius, & Mæuius. de hær. insti. 338 col. 2
credendum est, qui pet. tuto. 108 colum. 2
creditor debitori. de lib. leg. 896 colum. 2
creditori ita. de legatis 3. 678 columna 2.
creditorem. de lega. 2. 650 colum. 1.
cuius bonis. de curato. furio. 243 colum. 1.
cui fundus legatus. de conditio. & demonst. 243 col. 1.
cui quæ Romæ, de legatis. 3. 723 columna. 2.
cui seruus, si quis omis. cau. 484 columna. 2
cui ususfructus. de usu & usufru. leg. 782 col. 2.
cum ab initio quemadmo. test. ape. 471 col. 1.
cum ab uno. de legatis 2. 612 columna 1.
cum alii penum. de tri. ui. & oleo lega. 792 col. 2
cum alimenta. de alimen. & ciba. leg. 853 col. 2
cum aliter. de senatuscon. Syl. 487 colum. 2
cum à pluribus: de serui. leg. 773. columna 2
cum apud hostes. de lib. & posthu. 234 col. 2
cum aurum. de auro & argen. lega. 361 col 2
cum autem pars. de legatis 2. 598 colum. 1
cum auus filium, de condi. & demõ. 992 col. 2
cum centum de adimen. lega. 902 colum. 2
cum certus numerus. de tri. & oleo lega. 794 col. 1
cum certum. de auro & argen. lega. 858 col. 1
cum certum pondus. de triti. vi. & oleo leg. 793. col. 2
cum codicillis. de testamen. tut. 92 colum. 1
cum curatore. de admin. tut. 126 columna. 1
cum de lanionis. de fun. instru. 303 colum. 2
cum dominus. de senatuscons. Syl. colum. 1
cum dominus seruum, de pec. leg. 824 col. 2
cum dos prælegatur. de dote præleg. 773 col. 2
cum dotem. ad legem Falci. 1041 columna 2
cum ei patrem. de legat. 2. 606 columna 2
cum emancipatus. de bono. possess. contra tab. 1253 col. 1
cum emancipati. de col. bono. 1256 colum 2
cum emptor. ad legem Falcid. 1036 colum. 2
cum enim hæreditas. si quis omis. cau. 482 col. 1
cum erat pecunia. de annu. legs 732. colum. 2
cum ex filio. de uulg. & pupi. 375 colum. 2
cum ex oratione. de excusa. tuto. 200 colum. 1
cum falsum, de acqui. uel omit. here. 447 col. 1
cum filius rogatus, de conditio. & demonstra. 996 col. 2
cum filius de lega. 2. 629 col. 2
cum filius famil. de mili. testa. 414 colum 1.
cũ filios familias. quis ordo in poss. ser. 1383 col. 2
cum filios familias. de legatis. 1. 585 colum. 2
cum filios familias. de legat. 3. 706 colum. 1
cum filio. de vulga. & pupilla. 357 colum. 2
cum fisco. de senatusconsul. Syl. 496 colum. 1.
cum fueris. de condi. & demonstra. 951 col. 1.
cum fundus. de fun. instru. 313 colum. 1
cum fundus. de legat. 2. 592 col. 2
cum hæres deductis. ad Trebelli. 1129 col. 2
cum hæres, de acquir. uel amit. hære. 449 col. 1
cum hæres rogatur. de lib. leg. 889 colum. 1
cum hæres ad Trebelia. 1121 columna 1
cum hæreditas. de administr. tutor. 131 col. 2
cum hæreditas 1. ad Trebelli. 1128 colum. 2
cum hæreditas. 2. ad Trebel. 1128 colum. 1
cum hæreditate. de acquir. hæred. 450 col. 2
cum illud. quando dies leg. ced. 1183 col. 2
cum in annos. quan. dies leg. ced. 1176 colum. 1
cum in annos. de annu. leg. 737 columna 2
cum in annos. quan. dies lega. ced. 1184 col. 1
cum in annos. de annu. leg. 742 colum. 2
cum incertus de legatis. 1. 338 columna 1
cum in secundo. de iniust. rup. testa. 295 col. 2
cum in substitutione. de legatis 3. 719 col. 2
cum in testamento. de rebus dub. 926 col. 1
cum in testamento. de hæred. insti. 323 col. 2
cum in testamento. de auro & arg. leg. 868 col. 2
cum ita datur. de condi. & demon. 939. col. 2
cum ita legatur. de legat. 2. 600 columna. 1
cum ita legatum est. quan. di. leg. ced. 1179 col. 1
cum ita legatur. de opti. lega. 717 colum. 2
cum ita legatum est. de condi. & demon. 972 col. 2
cum ita legatum. de usu & usufru. leg. 770 col. 1.
cum ita testamur. de lib. leg. 1887 colum. 1
cum legato. quan. dies le. ced. 1179 colum. 1

cum

cum legatorum.ut lega.no.1198 columna 1
cum lege. de testamen.255 columna 2
cum mulier. soluto matrimo.35 columna 2
cum muliet .de Carbo. edict.1287 colum.2
cum non facile. si cui plus quam per legem Falcidiam.1074 c.2
cum optio de opt.lega.791 columna 1.
cum ostendimus, de fideiusso.226 columna 1.
cum pater, ad legem Falcidi. 1043 columna 1.
cum pater filios,de legatis 2.682 columna 2
cum pater pluribus,de fun.instru.co lumna 2
cum patronus, de oper. liber. 1313 colum. 1
cum patronus, de legatis 2.598 columna 2
cum plures, de administra. tuto. 121 colum. 1
cum posthumus, de lib. & posthu. 228 col.2
cum post mortem, de admini. tuto. 137 col 1
cum propter,de lega.praest. 1248 columna 1.
cum proponebatur, de lega. 2. 615 colum.2
cum pubere,de rebus dubiis.926 columna 1
cum pupillum,de condi.& demon. 981 col.2
cum pupillus, de tute. & rat. distr. 215 col.1
cum queritur, de fun.instru.813 colum.1
cum quaeritur,de reb.dub. 926 columna 2
cum quaereretur, de admi. tuto. 123 colum.1
cum quaereretur, de legatis 3.712 colum.2
cum quidam,de haere.inst.437.co.2.
cum quidam, de annu lega.752 colum. 2
cum quidam,de legatis 2.596 colu.2
cum quidam,de tuto.& cura. 200 columna 2
cum quidam,de lib.& posth.287 columna 2
cum quidam, de bo.possel.1221 columna 2
cũ quidam duos, de fun. instru. 798 col.2
cum quidam legationis, de acquir. haered.457 colum.1
cum quidam libertum, de auro & arg.leg.856 col. 1
cum quidam scripsisset, de iis quib. ut indig.939 col.1
cum quidam uxori, de supell. lega. 836 col 2
cum quidam uxori de, lega. 2. 595 col.2
cum quis uxori, de dote praele.777 col.2
cum quis decedens, de leg. 3.688 columna
lum.1
cum quo, ad legem Falcidiam. 1039 col.2
cum res legata, de legatis 1. 539 colum. 1
cum scriptum esset, de dote praele. 780 colum. 1
cum secundis tabulis,de iis quibus ut indig 940 colum.2
cum semel,de tute.78 colum.2
cum senatus,de rebus dub.925 columna 2
cum seruus ita, de condi.& demon. 984 col.2
cum seruus legatus,de lega.1.581 colum.2
cum seruus legatus, de adi.lega.904 col. 1
cum seruus,de condi.insti. 396 columna 1
cum sine,de Carbo. edict.1288 columna 1
cum sine, quan. dies lega.ced. 1180 colum.2
cum soluto, de acti. rerum amotar. 57 col.2
cum solus,de acquir.haere.455 columna.1
cum sub hac conditione de condi. & demon. 973 col.2
cum suae ancillae, de legatis 2. 718 colum.2
cum tabulae, de bon.pos. secun.tab. 1294 col.1
cum tale legatum,de condi.& demõ. 976 col.2
cum Titio,ad legem.Falcid. 1039 colum.1
cum tutor. de tute.& rat.dist.214 colum.1
cum tunicam,de auro & arg.leg.866 col.1
cum uenter,de uen. in pos.mit. 1290 col.2
cum uenter, ut in pos. leg. no. 1311 col.2
cum ulnum, de tritic. & oleo leg. 794 col.1
cum vir uxori, de condi. & demon. 955 col.2
cum unus,de alimen.& ciba.leg. 843 col. 1
cum usufructus,de usu &usufr.lega. 756 col.2
cum vulgari, de dote praeleg.779 columna 2
cum uxori suae, de legat.3. 712 colum.1
curator,de uent.in possess. mit. 1269 colum.2
curator, ex senatusconsulto, de cu. furio 241 col.2
curator furiosi, de curat. furio. 245 colum.2
curator pro minore, de admi. tuto. 145 columna 2
curator pupillo, de tu. & curat. 202 colum.2
curatorem etiam, de auto.tut. 156 colum.2
curatorem impuberi,de tut. & cura. 206 col.
curatorem,qui pet.tut. 108 colum.1

D

Damnas esto, de usu & usufru.756 columna.2
debitor decem.de lega. 2.647 colum. 1
debitor sub. ad Trebel. 114 columna.2
de bonis.de Carbo.edict.1285 columna 1
decreto decurionũ. qui pet. tut.108 col.2
decreto praetoris, de admini. tuto. 125 col. 1
decreto praetoris,de suspect.tuto.169 col. 1
decessit, de Carbon.edict. 1287.columna 1
de diuisione, soluto matrimonio 5. columna 2
deducta,ad Treb. 1138.col. 1
de aetate,ad Treb. 1087 col. 2
de euictione, ad Trebellia. 1137 columna 1
defensor tuto.de tute.& rat.distrah. 215 col.2
defendent tutores, de auto.tutor. 160 columna 1
de grege ouium,de fund.instru.800 columna 2
de libertatibus, si quis omis.caus.482 columna 2
de militum testamento,de mil. test. 404 col.2
demonstratio falsa,de cond.& dem. 952 col.1
denique & deliberantibus, de iniust. rup.27 columna 1
denique Pegasus, de pecu.lega.820 columna 2
de rebus amotis, rerum amotar.58 columna 1
de statu suo, da testamen. 246 colu. secunda
de tapetis,de supellect.legs. 834 columna 1
detrahere, de alimen. lega.912 columna 2
diarijs, de alimen. & cib. lega. 853 colum. 1
dies incertus,de condi.& demonstr. 980 columna 1
diuus Claudius, de iure patron. 1300 columna 2
diuus Marcus, de senatuscons. Syll. 491.col.1
diuus Marcus,de tutor.& curat. 105. columna 2
diuus Pius,de opt.lega. 785 columna secunda
diuus seuerus,qui pet.tutor. 107.columna 2
diuus, si cui plus, quàm per leg. Falc. 1074 col.2
diuus Traianus, de milita.testã. 413 columna 1
diuus Traianus, si à par. quis man. 1299.col.1
diuus Vespasianus, de iure patron. 1301 col.2
diui fratres, de iure patronat. 1308 colum 2
diui Seuerus & Antoninus,de iis quibus vt indig.932 col.1

dial

diui Seuerus.de adimen. leg. 903 columm.1
diui Seuerus.ad legem Falc.1062 colum.2
diui Seuerus de iur.codicil. 504 colum.2
diui Seuerus, & Anto. de adml. tut. 127 c.1
diuortio facto, soluto matrimon. 7 col.2
diximus tres, de excusa. tut. 178 colum.2
dolia fictilia, de fun. instru. 814 c.2
dolus tutoris, quando ex fact. 161 colum.1
dolo facit mulier si uen. no. 73 colum.1
dolo ve malo, rerum amota. 52 colum.1
dolo carere, ad legem Falcid. 1034 colum.2
dominus seruum, de pecu. lega. 825 colum 2
dominus Sticho, de pecu. lega. 826 colum 2
domino a familia: ad senatuscōsul. Syl 498 c.1
dominus Labeo, de testa. 259 columna 1
domos hæreditarias. de leg. 1.547 colum 2
dotalem fundum, de milita. testa. 408 c.2
dotalem seruum, so'u. matrimo. 40 colum.2
dotis causa, soluto matrimonio. 1 col.2
dote prælegata, de dote prælega. 778 c.2
dotem uoluntate, soluto matrimo. 30 c.1
dotem dedit, de colla. do. 1260 colum.2
dum deliberat. de cura. furio. 241 colum.1
duo fratres. de acquir. hæred. 460 colum 2
duo hæredes, si quis omis. cau. test. 482 c.2
duo socij, de hæred. institu. 308 colum.2
duo sunt Titij. de testamen. tute. 93 colum.1
duo tutores, de magistr. conue. 231 colum.2
duorum, de oper. liberto. 1319 colum.2
duobus coniunctim, de lega. 1.564 colum.1
duobus pupillis, de testa. tute. 89 colum.1
duos mater filios, de cond. & demō. 974 c.2
duos separatim, de usu & usufru. 756 c.2

E

Adem in omnibus, de leg. 3.719 c.2
eadē ratio est, de fun. instru. 801 c.1
eas causas, de condi. & demonstra, 983 c.1
Ἐὰν δύω de excusa tut 174 colum.1
Ἐὰν οἱ qui pet tut. 307 col 1
ea tamen adiectio, de lega. 3. 704 colum.2
edicto prętoris, de bon. poss. 1221 colum.2
edictum de custodiendo, de uentre inspi. 71 c.1
Εἰδεναι δεῖ. de tuto & curat. 104.320 c.1
Εἰδέναι. de excu tut 384 c 1
eius artificij, de op. e. liberto. 1312 col.1
eius bona, de testamen. 257 columna.1
eius qui apud hostes. de testa 247 colum.2
eius militis. de milit. testamen. 416 colum.1
eius seruus ad legem Falci. 1034 colūna 1
eius seruum. de hære institue. 337 colum.1
ei qui de bon. poss. 1277 c.2
ei qui de statu. de tuto. & cur. 104 colum.1
ei quarta. de codicil. insti. 394 columna 2
ei qui mortem. de ijs quib. ut indi. 944 c.1
ei qui pro tutore. de eo qui pro tu. 22. c.1
ei quis, de acquiren. hæred. 426 colum.2
ei qui soluendo, de hæred. institué. 346 c 2
ei quoque, de pecū. lega. 822 columna 2
ei quoque, ut l. no. 1199 c.1
emancipatus, si e pa. ma. quis. 1297 colum.1
emancipatus, unde libe. 1346 colum.2
emancipato quis, de coniun. cum eman. 1275 c.2
epistulam ad Trebel. 1160 col.2
Ἐφάμεν de excu tu 173 co 1
ergo is, si quid in frau. patro. 1344 col. 1
Ἐρεννιος Μοδεστῖνος, de excus. tut. 170 c.1
et desinit, sol. ma. 41 c.1
etiam contutoris, de admi. tut. 222 colum 2
etiam ea, quæ. de leg. 3. 676 col.1
etiam fideiussorem, de fideius. 226 colum.1
etiam filios, solu. mat. 16 c.1
etiam hoc modo, de legat. 1.583 colum.2
etiam militibus, de ob. a lib. 1306 colum.1
etiam municipes, de tut. 80 c.2
etiam si patris. de leg. 3.577 colum.2
etiam de, ut leg. no. 1200 c 1
etiam si, si cui plus, quam per l. Fal. 1070 c.2
etiam si tutor. de aut. tut. 159 col.1
etiam si, ut in pos. legat. nomi. 1812 colum.1
etiam si non interrogatus. de auto. tut. 154 c 1
etiam si. de bo. lib. 1320 c.2
et ante annos 2. de impē. in reb. dot. fact. 49 c 1
et è contrario. de acqui. hæred. 428 colum.1
et eo modo, de leg. 1.585 c.1
et expleta, de hęre. insti. 316 col. 2
et fideicommissum, de leg. 3. 724 colum.2
et hoc Tyberius, de hær. insti. 326 colum.2
et ideo. rer. amo. 50 c.1
et ideo, de præst. 1241 c.1
et ideo, quod fal. tuto. autore. 223 colum.2
et ideo si uiuo, de adimen. leg. 902 colum.1
et in libertina, de senatusc. Syl. 459 colum.2
et in totum, de impen. in re. do. fa. 45 colum.2
et mulieri, de curat. fur. 244 columna 2
et ne de confir. tuto. 92 c.2
et non tantum, de excu. tuto. 183 colum.2
et proculo, de lega. 2. 595 columna 2
et quidem totum, de lega. 3.520 colum.2
et qui non sunt, de tuto. & curato. 105 c.2
et si certus sit de senatusc. Syl. 495 col.1
et si conditionalis, de aut. tuto. 156. colum.2
et si cōtra tabulas, de uul. & pup. 174 c.1
et si datus. de testa. tut. 86 columna 1
et si æquo pretio, de leg. 1.549 colūna 1
et si ex. de bo. libe. 1323 c.1
et si extrinsecus, quan. ex fa. tuto. 161 c.1
et si maxime, de semi. lega. 772 colum.1
et si non sunt. de aur. & argen. leg. 862 c.2
et si nō totam, si quis omis. cau. 482 col.2
et si pepercerit, de liber. & posthu. 257 c.2
et si pluribus, de aut. tuto. 154 colūna 2
et si quidem in eam. solu. matri. 22 colum.1
et si substitutum, de acquiren. hære. 454 c.2
et si transferam, de adi. legat. 905 colum.1
eum bonis, de acquiren. hære. 465 colum.1
eum patronum, de iur. patro. 1302 colum.1
eum qui codicillorum, de iur. codi. 504 c.2
eum, qui duobus. de acquiren. hære. 448 c.2
eum, qui nouissimus, ad treb. 1120 colum.2

eum qui post. de condit. & demon. 993 c.1
eum.qui rogatur,de ann.leg.744 co lum.1
eum, qui tacitum, de ijs qui.ut indi. 942 c.2
ex asse,ad Trebel. 1119 c.1
ex asse,ad legem Falc. 1038 c. 1
excipiuntur, ad senatuscon. Syllan. 497 c.1
excusare se tutor. de excus. tut. 193 col.2
excusatus uidetur,si quis omiss.cau. 476 c.1
excusantur,de excus.tu. 171 c.2
ex diuerso.sol.mat. 15 c.2
ex duobus.de uulg.372 c.2
ex duobus filijs,de bo. poss. contra tab. 1236 c.1
ex ea scriptura, de test.256 c.2
ex eo,quid interrogatus, quod fal. tut.auto 225 c.2
ex eo tempore, de milit. testa.421 col.1
ex eo uino de tri. uino & oleo leg. 796 c. 1
ex facto etiam, de hæred. institutuen. 115 c.2
ex facto, ad Treb. 1099 c.2
ex facto,de hære.insti.320 c.2
ex facto.de uulg.& pup.381 c.2
ex filio præterito, de legat. 3. 665 col.2
ex his apparet, de excus. tuto. 197 col. 2
ex imperfecto,de leg.3.678 c.1
ex inofficioso, ad senatuscon. Syll. 498 c.2
ex militari,de milit. testamen. 406 col.1
ex parte, de acquiren. hæredi.451 col.1
ex parte,de adimen.leg.905 c.1
explicito,ad Treb. 1076 c.1
ex pluribus, de administr. tut. 137 col 1
ex pupillari, de uulga. & pupilla. 314 c.2
ex remisse,de acquiren. hæred. 459 col. 1
ex sententia,de testa.tut. 91 c. 1
extraneo,de uentre in pos. mitten. 1269 c.2
ex tribus,de bon. liber. 1329 c.2
ex uncijs, de hæred. institutuen. 346 col.1
ex usu testatoris, de tri. ui. & oleo leg. 795 c.2

F

FAbriles,de operis liber. 1309 c.2
Facere posse, solu. matri.27 c. 1
facere testamentum,de milit.testa. 105 c.2
facta.ad Treb. 1243 c.1
falcidia interuenite, ad legē Falci. 1035 c. 1
falcidiæ stipulatio, ad legem. Falc. 1047 c.1
falsa demonstratio. de condi. & de monst.958 c.2
falsus tutor, quod fal. tuto. auctore. 224 c.2
Fœminæ tutores,de tut.82 c.1
fideicommissum quod ex testamē. ad senatusc.Sylla.500 c.1
fideicommissum quod a leg. de legat. 1.535 c.2
fideicommissum, de conditio.& de monstr.610 c.1
fideicommissa, de legat. 3. 669 colum.1
filiusfamilias, de test.250 c. 1
filiusfamilias, de liberis & posthu. 270 c.2
filiusfamilias equestri, de mili. test. 421 c.2
filiusfamil. de acquiren. hæredita. 466 c.2
filiusfamilias, miles de leg. 1. 579 col.2
filiusfamil. qui militauerat. ad legē. Falc. 1019 c.2
filiusfamilias, de iure patro. 1302 col.2
filiusfami.unde lib. 1348 c.2
filiofami.uel seruo. de ijs quæ pœ. 927 c.2
filiofami. quo ad. de annu. leg. 752 col.2
filius a patre, de libe. & posthum. 270 c.2
filius autem, de tute.& rat. distrah. 212 c.2
filius dum liberat.de iure delib. 408 col. 1
filius patri. de suis & legiti. hære. 1371 c. 2
filius patroni. de bonis liber. 1325 col.2
filius, de colla.bo. 1261 c.2
filius,de col.do. 1264 c.2
filius, qui se paterna. de acquirend. hær.1444 c.2
filius qui fuit. de condi. instit. 395 col. 1
filij mater. ad senatuscon. Tertyl. 1181 c.2
filij etiam, de liber. & posthu. 267 col. 1
filij de iure patro. 1302 c.3
filiofami. legatum, de condi. & demonstr.963 c.2
filio ex parte, de adimen. lega. 911 col.2
filio,quē pater. de liber. & posthu. 268 c.2
filio pater.de leg.1.565 c.1
filio præterito, de iniusto rup. 296 col.1
filio uel,ut leg.no. 1197 c.2
filio, ad legem Falcidiam. 1065 colum.2
filium emancipatum, de acquirend. hær.452 c.2
filium emancipatum, de colla.bon. 1260 c.1
filium, & uxorem. de ope. leg. 791 col.2
filium familias.quando dies lega.ce. 1187 c.2
filium,quem, de bono. poss. contra tab. 1238 c.1
filium quit, de lega. præstan. 1242 col.2
filios hæredes. de usu & usufr. leg. 769 c 2
filia,de col.do. 1263 c.2
filiæ meæ. solu. matri.40 c.2
filiæ meæ,de ann.leg. 752 c.1
filiæ suæ. de condit. & demonstrat. 957 c.1
filiam in potestate, de auro & arg. leg.860 c.1
filiam, ad Treb. 1136 c.2
Firmio, quando dies lega.ced. 1186 col.2
fructus eos. soluto matrimonio. 6 col.2
fui quęstionis,de acquiren. hæredi. 431 c.1
fuit quæstionis, de collat. do. 1265 col.2
fundus,quem paterfa. de annu.leg. 741 c.2
fundus,qui locatus, de fundo instr. 813 c.2
fundi instrumento,de fun.Instruct. 813 c.2
fundi Trebatiani. de usu & usufru. leg 769 c.1
fundo legato. de supelle: lega.138 col.1
fundo mihi legato. ad legem Falci. 1004 c.2
fundo legato. de fundo instrumen. 813 c.1
fundo legato,de adimen. leg.898 colum.2
fundum communem. de serui.leg. 771 c.2
fundum instructum,de fundo instr. 798 c.1
fundum Mæuianum, de reb. dub. 913 c.1
furiosæ matris. de cur. furio. 241 col.1
furiosus si tutor,de tute. 80 c.2
furioso.de bo. poss. infan. furi. &c. 1223 c.1

G

GAllus Aquilius: de lib. & posthu. 278 c.2
generaliter, de admini str. tutorum.120 c.2
generaliter, unde leg. 1349 c.2
generali capite. de usu & usufruct. leg.763 c.1
geometræ.de excus.tut. 193 c.1
genere.de administr. & peric.tuto. 109 c.2
gerit pro hærede,de acquiren. hære. 465 c.2
gradus. de gradib. affini. 1355 colum.1
grege autem. de lega.2. 590 c.2
grege legato.de leg. 1. 521.c.2

H

HAbitatio quoq; de uen. in pos.mitte.1269 c.2
Habitationis legatū. de usu & usufru. leg.756 col.1
Hac parte. unde cognat i.1351 c.3

hæc actio solu.matri. 41 c.2
hæc aute n. si cui plus quam. per l. Falc. 1073 c.1
hæc bonorum. de Carbo, edi. 1288 co. 2
hæc b norum possessio. unde cog. 1350 c.2
hæc clausula. de suspect.tuto. 162 colum.2
hæc conditio. de cond. & demonst. 950 c.1
hæc conditio. n.de condi.& demon. 957 c.2
hæc scriptura. de condi. & demon. 956 c.1
hæc stipulatio, ut leg.no. 1199 columna 2
hæc uerba. unde leg. 1349 c.1
hæc uerba testatoris. de legat. 2. colum.1
hæc demum. de oper. lib. 1317 columna 2
hæc enim causæ. de suspect. tuto. 167 col.1
hæ operæ, de ope.lib. 1318 c.2
hæres cum. ad Trebellia. 1103 colūna 2
hæres eius, de fideius. 227 c 2
hæres in fundo, de usu & usufr. leg. 756 c.1
hæres institutus. de acquir. hæredi. 440 c.2
hæres in omne, de acqui. hæredi. 443 c.1
hæres liberti, de obseq. 1307 columna 2
hæres meus damnas. de leg. 3. 733 col.1
hæres meus. de condi. & demonstr. 982 c.1
hæres per seruum. de acqui. hæred. 446 c.1
hæres percepto, ad Trebelli. 1158 colum.1
hæres, qui tacitam. de ijs quibus ut indig. 936 c.2
hæres, qui ueneni. ad senatusconsul. Syl. 498 c.2
hæres quandoque, de acqui. hæred. 450 c.1
hæres statuliberum. de conditio. & demonst. 978 c.1
hæres testatoris, de leg. 3. 676 col. prima
hæredes aut instituti. de uulg. 154 col.1
hæredes mei, ad Trebellia. 1136 colum 2
hæredes palam, de test. 252 c. 2
hæredes sine partibus, de hæredi. insti. 337 c.1
hæredis aditio, quando di. leg. ced. 1174 c.2
hæredi, cuius. si tab. testa. ext. 1222 col.2
hæredi cum posthumo, de acquiren. hæred. 440 c 2
hæredi posthumo. de lega. 1. 388 colum.2
hæredi, qui falsos. de ijs quibus ut indig. 94 c.2
hæredem damnatum, de libe. lega. 877 c.2
hæredem meum, de legat. 1 505 col. prima
hæredem, qui sciens. de his quib. ut indig. 942 c.1
hæredem tutoris. de cont. & uti. 219 col.1
hæredibus. ad Treb. 1162 c.2
hæreditas ad Statium. de hæredi. insti. 337 c.2
hæreditas ex die. de hæred. institu. 320 c.2
hæreditatum computationi. ad leg. Fal. 1045
hærennius de excusa. tuto. 170 colum.1
hic titulus de collat. bono. 1351 colum.2
hic titulus. de lega. præstan. 1241 co. prima
hi quorum. de suis & legi. hæredib. 1372 c.1
hi demum. de secun. tab. 1294 colūna 1
his, qui in ea. de tut. & curato. 102 col.
his, quibus. de lega. præstan. 1250 colum.1
his uerbis, de hæredi. instituen. 329 col.2
his uerbis. de leg. 3. 735 c.1
hoc articulo, de hæred. institu. 318 col.2
hoc autem. de administra. tuto. 124 col.2
hoc edictum. de ope. lib. 1308 columna 2
hoc edicto. si uen. nom. 71 c.2
hoc edictum. de bo. libe. 1420 colūna 1
hoc est patris. de grad. affi. 1356 colum.2
hoc genus legati. de condi. & demōstra. 933 c.2
hoc legatum. de lega. 3. 704 c.1
hoc modo. de condi. & demonstrā. 973 c.2
hominis operæ, de usu & usufruc. leg. 753 c.2
hominis quoque. de usu & usufruct. leg. 754 c.1
homine legato. de opt. leg. 792 col. prima
honori. de obseq. 1306 c.2
huius actionis. quod fal. tuto. aut. 223 c.2
huius edicti, quod fal. tuto. auto. 221 col 2
huiusmodi legatum. de lega. 1. 560 col.1
huiusmodi. quan. dies leg. ced. 1177 col 2

I

Iam dubitari. de hęredi. institu. 345 c.2
Iam hoc iure. de uulga. 157 col.2
Id autem, quod ad legē Falcid. 1049 c.1
idem etiam. de acquiren. hęre. 428 col.1
idem erit. de assig. libe. 1338 columna 1
idem, & si paterfa. de mill. test. 412 col.2
idem est, de uulga. & pupillis. 166 col.2
idem est si de testamento. de milita. testa. c.2
Idem, & si. de libe. lega. 896 columna 1
idem est, & si dos. de reb. dub. 924 colum.1
idem est, de bo. lib. 1327 c.1
idem est. de liberis & posthu. 266 colum.2
idem est, si arrogauerit de mili. test. 405 c.2
idem dicti, de testamen. tutel. 90 colum.1
idem Iulianus. de lega. 1. 532 c.1
idemq; erit, ad senatusconsul. Syl. 496 c 2
idemq; erit de milit. testa 405 c.1
idemq; est, de bono. pos. contra tab. 1226 c.1
idq; & in legato. de hęredi. institu. 318 c.1
idem seruandum. de leg. 2. 628 c.1
idem Vlpianus. de excu. tuto. 183 colum.2
ideo labeo. rer. amot. 53 c.2
ideoq; nec debere. rer. amota. 52 colum.1
ideoq; qui posthumū. de libe. & post hu. col.1
ideoq; si, de Carbo. edic. 1283 c.2
id est partem, de hęredi. insti. 325 colum 2
id est, quæ ipsi. de condi. & demon. 987 c.1
id est rea, de supel. leg. 833 c.2
id quod apud. de lega. 1. 515 c.1
id quod seruo, de pecu. leg. 822 colum.1
igitur si quidem, de iure delib. 408 col.1
illa substitutio. de hæredib. instituen. 319 c.2
ille à quo. ad Trebel. 1091 c.2
ille autem. de hęredi. instituen. 389 col.2
ille, aut ille. de lega. 3. 678 c.2
illi cum illo. de usu, & usufruc. leg. 770 c.1
illi etiam. de reb. cor. qui sub tut. 239 col.2
illis libertis. de condi. & demonst. 985 c.2
illud, aut illud. de opt. leg. 791 columna 1
illud de bono. pos. contra tab. 1229 col.1
illud dubitari. de acquiren. hęre. 460 col.1
illud sine dubio, de iure codicil. 508 col.1
Illud semper. de tutor. & curator. 101 c.1
illud usitatissimum. de excu. tut. 192 col.1
imo, & si quodam. de opt. leg. 787 col.1
impensę. de impen. in reb. dot. 481 col.1
impensarum. de impen. in reb. dot. fac. c 2

impe-

imperator Aotoninus. de leg. 2. 627 colum. 1
imperatoi. ad Trebel. 1128 c. 2
imperatoris Seueri. de reb. cor. qui sub tute. 232 c. 2
imperatorem. de hæred. instit. 347 col. 2
imperatores de tut. & rat. dist. 213 col. 2
imponi operæ. de oper. lib. 1316 columna 1
impuberes. de auto. tuto. 158 c. 1
impuberi. de administra. tuto. 136 columna 1
impuberi de tuto. & curato. 102 col. prima
impuberibus. de acquiré. hæredi 426 columna 1
impuberibus quidem de suspect. tut. 168 c. 1
Filia in adoptionem. de colla. do. 1261 c. 2
in aduersa de test. 250 c. 1
in ambiguo. de rebus dubijs. 914 colum. 1
Ιναμηδὴ de confirmando tut. 92 col. 2
in annos singulos. de annu. legat. 737 c. 2
in arbitrium alterius. de leg. 2. 589 col. 1
in argento pototio, de auro. & arg. 865 c. 1
in bo. pos. iuris. de boo. posse. 1220 columna 1
in bonis superstitum. de li. agnos. 66 columna 2
in cognitione. ad senatuscons. Syl. 697 c. 1
in concubinatu. de concubi. 75 col. secunda
in conditionibus. de cōdi. & demon. 953 c. 1
in cōfirmando. de confirman. tuto. 94 c. 2
in contra tab. de bo. pos. contra tab. 1224 c. 2
in dando tutore. de tuto. & curato. 104 c. 1
indignum esse. de ijs quib. ut indig. 933 c. 2
indigno hæredc. de ijs. quib. ut indi. 937 c. 2.
in duplicibus. ad legem Falc. 1050 colum. 1
In eo, qui testatur. de testa. 146 col. prima
in eos extra ordinem. de tutel. 80 colum. 1
in facto consistente: de conditio. & demon. 971 c. 1
in Falcidia. ad legem Falcid. 1035 columna 1
inferioris de succes. edi. 1354 columna 2
in fideicommissariam ad Trebellia. colum. 1
in Fauiana. si quid in fraud. patro. 1143 c. 1
in fraudem. de milit. testamen. 407 col 2
in fraudem. de ijs quib. ut indi. 938 col. 1
in fructu id esse, de usu & usufruct. 770 c. 2
ingratus. de iure patro. 1304 c. 1
in ijs, quæ extra. de condi. & demon. 952 c. 1
in ijs rebus. soluto matrimo. 42 columna 2
in insulam solu mati. 32 c. 1
in lege Falcidia. 1. ad legem Falcid. 1006 c. 2
In lege Falcidia. 2. ad legem Falc. ibidem. c. 2
in lege Falcidia. 3. ad legem Falcid. 1035 c. 1
in lege Falcidia. 3. ad legem Falcid. 1043 c. 1
in magistratibus. de magistra. cōue. 232 c. 1
in omnē rem. de tuto. & curato. 103 colum. 2
In omnibus causis. de lib. agnoscen. 61 c. 2
In omnibus. de bono. posses. 1215 colum. 1
in omnibus quæ de tut. & rat. distr. 205 c. 2
In ordinem. de magi. conuen. 228 colum. 2
in partem soluto matrimonio. 44 colum. 1
in plurium hæredum. de acquiren. hæred. 455 c. 2
in pupillari. de uulg. & pupil. 364 colum. 2
in quantitate. ad legem Falcidiam. 1047 c. 2
in quartam. ad legem Falci. 1063 colum. 2
In ratione legis. 1. ad legem Falcid. 1007 c. 2
in ratione legis. 2. ad legem Falcid. 1026 c. 2
in repetendis. de legatis 3. 713 col. secunda
In repudianda. de acquir. hæredita. 433 c. 2
in seruitutem. de bo. liber. 1327 col. prima
in singulis, ad legem Falci. 1040 col. 1
in singulos annos. de anno. leg. 741 col. 1
institutio talis. de condi. insti. 393 col. 2
Instrumenti significatione. de supel. leg. 834 c. 1
instrumentum pistrini pe penn. leg. 832 c. 2
instrumēta fundi. de fun. instru. 800 col. 1
In substitutione. de uulg. & pupil. 371 c. 1
in suis hæredibus. de lib. & postho. 283 c. 1
in suis, de suis & legi. hær. 1374 columna 1
in suspenso, ad senatuscons. Tertyl. 1382 c. 1
in tacitis, de lega. 1. 571 c. 2
in tempus, de hæredi. insti. 336 c. 2
inter agnatos, unde legi. 1350 col. prima
inter bonorum, de administr. tut. 244 c. 2
inter cætera. de lib. & posthu. 184 colum. 1
intercidit. legatum de conditio. & demon. 971 c. 1
inter pupillos. de auto. tuto. 159 colum. 2
inter tutores. de administra. tut. 130 col. 2
interuenit. illa de leg. præstan. 1150 col. 2
inter uestem uirilem. de au. & arg. leg. 872 c. 2
interdum hæc adiectio. de hæredi. insti. 312 c. 2
interdum tamē. quod fal. tuto. auto. 222 c. 2
interdum. 1. de ope. libertorū. 1316 col. 1
interdum. 2. de oper. libert. 1319 columna 2
interdum licet. ut in posses. leg. oo. 1213 c. 2
in testamento de condi. & demon. 956 c. 2
In testamento. 2. de cōdi. & demon. 957 c. 2
intestati. quis or. in bo. posses. ser. 1366 c. 2
intestati proprie. de suis & legi. hæredi. 1368 c. 2
intestato parente. de legit. tut. 99 columna 2
intestato liberto. de suis & legi. hæredi. 1371 c. 2
intestata. unde cog. 1352 c. 2
inuicem enim. de hæred. institu. 327 col. 1.
in uoluptarijs, de impē. in reb. dot. fac 47 c. 2
ipsi tamen hæredi. quemamo. testa. ape 470 c. 2
is, à quo si sioc. de uen. inspici. 71 columna 1
is autem nec. de iu patro. 1312 columna 1
is, cuius in semo. de legatis. 2. 597 co. 2
is, cui anoua. de alimen. & cib. lega. 844 c. 1
is, cui fideicommissum. ad leg. Fal. 1079 c. 1
is, cui ita quando dies leg. ced. 1180 col. 2
is, cui lege. de testa. 250 c. 1
is, cui sub conditione. de conditio. & demon. 952 c. 2
is, cui, ut in posses. leg. no. 1205 columna 1
is potest repudiare. de acqui. hære. 428 c. 2
is, qui aliqua. unde cogna. 1352 colum 1
is, qui complures. de lega. 3. 729 colum. 2
is, qui contra tabu. de uulga, & pup. 367 c. 2
is, qui fideicommissum. de lega. 3. 678 c 2
is, qui fundum. de usu & usufru. leg. 762 c. 2
is, qui hæres. de acquir. hæred. 427 colum. 1

ii, qui

is, qui in poteftate. de legi. præft. 1247 c.2
is, qui putat. de acquir. hæredi. 428 colum. 1
is, qui vnum filium. de iure codicil. 5 11 c. 1
ita autem. de adminift. tuto. 112 columna 2
ita peniores. de iure delibet. 401 col. 2
ita tamen. ad Treb. 1109 c.2
item a. de leg. præft. 1247 c. 1
item legato. de leg. 3. 705 c.8
item piætor. de fuis & legit. hære. 1373 c. 2
item quod Sabinus. de hære. inftit. 314 c.2
iulianus ait. de lega. 2. 614 columna 2
iulianus ait. de condit. & demonft. 957 c.1
iulianus ait. de bon. lib. 332 colum 2
iulianus. de bo. lib. 1334 c. 1
iulianus nec a filio fami. de leg. 1. 515 c. 1
iulianus nofter. de cond. & demon. 886 c. 2
iulianus notat. ad leg. Falcid. 1032 columna 2
iulianus quoq;. de hære. inftitu. 313 colum 2
iulianus refpon. de legat. 3. 716 columna 1
iulianus fcribit. de curat. furi. 243 colom 2
iulianus fcribit. fi quis omi. cau. 485 c.1
iulius Paulus. de condit. & demon. 973 c 2
iulius. ad Treb. 1171 c. 1
iura libertorum. de iure patro. 1300 col. 2
iure ciuili. de condi. & demõft. 955 col. 2
iure militari. de mili. teft. 405. columna 1
iure noftro. de tefta. tut. 89 columna 1
iurifconfultus. de gra. affinl. 1358 col 2
iurifperitos. de excufa. tutor. 194 colum. 2
ius alimentorum. vbi pu. educ. deb. 203 c. 1
ius dandi tutores. de tuto. & curat. 101 c. 1

L

Labeo ait. de fupel. leg. 834 col. 2
labeo ait. de ope. liber. 1316 col. 2
labeo. de gra. affinita. 1357 c.2
lana legata. de legat. 3. 724 columna 2
latinus Largus. de legat. 2. 649 c. 1
legatarius de excu. tut. 194 columna 1
legatarius pro parte. de leg. 1. 531 columna 1
legatum ciuitati. de vfu & vfufru. leg. 757 c. 2
legatum eft. de legat. 1. 584 columna 1
legatum eft. de legat 2. 605. columna 2
legatum ita erat. de leg. 573 columna 1
legatum ita. de leg. 2. 645 columna 2
legatum ita eft. de annu. legat. 745 col. 2
legatum nulli. de adimen. leg. 905 col. 1
legatum feruo. de leg. 1. 514 columna 1
legatum fub conditione. de adim. leg. 906 c. 1
legatum fub conditione. de condi. & demonft. 919 c.2
legato generaliter. de lega. 1. 530 colum 2
legato fub conditione. de condi. & demonft. 973 c. 1
legatum inutiliter. de legatis. 1. 520 colum 2
legata inutiliter. de adimen. lega. 901 c 2
legata fupellectile. de fupel. lega. 831 c.2
legata fub conditione. de condi. & demonft. 836 c 1
Legatorum petitio. de lega. 2. 601 col. 1
Legatorum. vt leg. no. 1189 col. 2
legatis alimentis. de alim. & ciba. leg. 841 c. 2
legatis quæ relinquuntur de condi. & demon 235 c. 1
legatis feruis. de lega. 3. 717 columna 2
legatis uxori. de leg. 2. 605. c. 1
legaui Titio. de libe. lega. 819 colum. 2
lege Cornelia. de teft. 248 columna 2
lege Cornelia. ad fenatufconf. Syl. 500 c. 2
lege duodecim tab. de teft. tut. 82 col. 2
lege duodecim tabu. de cura. fur. 240 c. 2
lege Falcidia. ad legem Falc. 1006 col. 1
legis Falcidiæ. ad legem Falci. 1041 col. 2
legitimæ tutelæ. de leg. tut. 96 colum. 1
legitimam tutelam. de legi. tut. 97 colum. 1
legitimos tutores. de leg. tuto. 98 colum. 2
legitimis. unde cognati. 1351 col. 2
leuiffima. de condi. & demonftra. 959 c. 2
lex Cornelia. de uulg. & pupilla. col. 1
lex Falcidia. ad legem Falc. 996 col. 2
lex Falcidia. 2. ad legem Falcid. 1035 c 2
liber homo de hæred. inftitu. 313 colum. 2
liberationem. de libe. lega. 876 colum. 2
liberi. unde lib. 1346 c. 2
liberi patroni. de affi. lib. 1339 colum. 1
libertinus, qui de bo. lib. 1328 colum. 2
libertus fenatoris. de excuf. tuto. 200 col. 1
libertus quoque. de fufpect. tuto. 163 c. 2
libertus, qui. de adimen. lega. 908 colum. 2
libertus eum. fi quid in frau. patro. 1344 col. 2
libertus de ope. lib. 1311 c. 2
libertus non alijs. de tuto. & cura. 103 c. 2
libertus, qui. de ope. lib. 1318. colum. 2
libertus. de ope. lib. 1338 c 2
libertus, qui de bo. liber. 1331 columna 2
liberti omnes. de iure patro. 1300 col. 2
liberto, & de obfeq. a lib. 1308 c. 1
liberto fuo. de annu. leg. 748 colum. 2
liberto octoginta. de bo. lib. 1330 colum. 1
liberto pet. de bonis lib. 1335 colum. 2
liberto fine. de bonis liber. 1323 colum. 1
liberum. de excufa. tuto. 188 colum. 1
liberta. quæ uoluntate. folu. matr. 30 c. 1
liberta maior. de ope. lib. 1316 colum. 1
liberta. de obfeq. 1308 c 1
liberta. de ope. lib. 1318 co. 1
libertis omnibus. de condi. & demonftra. 994 c. 1
libertis, libertabusq;. de alimen. & ciba. leg. 840. colũ. 1. & eft interpretatio Græci adiuncti.
libertis, quos teftamento. de alim. & cib. leg. 849 c. 2
librorum appellatione. de lega. 3. 707 c. 2
licet famofa. de obfeq. 1307 colũ. 2
licet imperator. de lega. 1. 553 colum. 2
licet mulier. de Carbo. edi. 1279 col. 2
licet placeat. de dot. præleg. 784 colum. 2
licet pro hærede. fi quis omif. cau. teft. 474 c. 2
licet teftator. de ufu & ufufruct. leg. 759 c. 1
licet ut. vt leg. no. 1199 c. 1
Licinius locufta. de legatis 2. 609 colum. 2
ligni appellatio. de legatis 3. 710 colum. 2
lineam margaritarum. ad leg. Fal. 1025 c. 2
literæ, quibus. de iure codicil. 510 colum. 1
longe magis. de contr. & vti. 217 colum. 2
lucius Titius. foluto matrimo. 30 colum. 2

lucius Titius. de administra. tuto. 124 c.1
lucius Titius curator. de admini. tuto. 139 c.2
lucius Titius. de iniust. rupt. 297 colum 2
lucius Titius. de hæred. institu. 331 colum.2
lucius Titius 2. de hęred. institu. 344 c.2
lucius Titius. de vulg. & pup. 384 colum.2
lucius Titius. de milita. testa. 419 co.2
lucius Titius. de legatis 1. 516 columna 2
lucius Titius. de legati. 2. 595 colum.2
lucius Titius testamento. de leg. 2. 653 c.2
lucius Titius. de legatis 3. 728 colum.2
lucius Titius. de libe. leg. 885 columna 2
lucius Titius testamento. de auro & arg. leg. 157 c.1
lucius Titius. de ali. & ciba. lega. 844 c.1
lucius Titius. de fund. instru. 816 columna 2
lucius Titius. de condi. & demon. 915 c.2
lucius Titius. ad Trebellia. 1162 colum 2
lucio Titio. de leg. 2. 596 c.2

M

Agis puto. de reb. cor. q sub tut. 235 c.2
Magistratus. de mag. cōue. 232 columna 1
mancipiorum. de opt. lega. 716 col 2
marcellus lib. 7. re. amo. 52 c2.
marcellus autem. ad Treb. 1082 c.2
maritus dotem. soluto matrimo. 37 colum.1
maritus facere. soluto matr. 38 columna 1
maritus uxori. de opt. leg. 792 colum.2
maritus ad legem Falci. 1066 columna 1
maritum suū. ad leg. Fal. 1025 co. 1
maritum in id. soluto matrimo. 14 columna 1
mater filio. de condi. & demonstr. 989 c.1
mater secun. tab. si quis omis. cau. test. 485 c.2
matris solicitudo. qui pet. tut. 106 col.2
mattia. ad senatusc. Tertyl. c.1
matrem ad Treb. 1170 c.2
maximeque hæredem. de adminiſt. tut. 127 c.1
mea res sub conditione. de condit. & demon. 990 c.2
medicus. de oper. libertorum. 1315 col.1
medico suo. de aur. & arg. leg. 1315 col.2
mela ait. de alimen. & cib. leg. 845 colum.2
mensores frumentarios. de execu. tut 193 c.2
mæuius, cui fundus. de conditio. & demonst. 970 c.1
mæuius fundum. de leg. 2. 617 columna 1
mæuio fundi. de legatis 2. 606 columna 1
mæuia marito. soluto matr. 36 columna 1
mæuia nepotem. de annu. lega. 743 colum.2
miles ad sororem. de legat. 2. 629 colum.1
miles filiusfamilias. de milit. testa. 412 c.2
miles, ita hæredem. de milit. testa. 420 c.1
miles, si testamentum. de milit. test. 416 c.2
miles. ad legem Falcidiam. 1067 col.1
militis codicillis. de mili. test. 416 col.2
milites, qui de ueteri. succes. 1365 co.1
milites enim. de milita. testam. 406 colum.2
milites etiam. de milit. testam. 405 colum.1
militibus liberam. de milita. testa. 404 c.1
minori. quod sal. tuto. aut. 222 columna 2
minus autem. de legi. tuto. 100 columna 1
modestinus. vnde cognati. 1352 columna 1
more nostræ ciuitatis de acquiren. hęred. 425 c.2
moribus introductum. de vulg. sub stit. 354 c.2
mortuo boue. de legatis 2. 610 columna 1
mortuo quan. dies leg. ced. 1172 columna 1
mulier an. ad Trebellia. 1123 columna 2
mulier habebit. rerum amotar. 51 colum.2
mulier liberis. de confir. tut. 93 columna 1
mulier. ad Senatuscon. Trebellia. 1104 c.2
mulier, quæ uiro. de condit. instit. 397 c.1
mulieri, & Titio. de condi. & demonst. 979 c.2
mulierem, quæ stupro. de iis quib. vt indig. 940 c.1
multum interest. de conditi. & demonst. 954 c.2
multum interest. de usufruct. lega. 770 c.2
multa testamento. de condi. & demonst 948 c.1
multi non notæ. de liber. & posth. 267 c.2
municipio. vt in poss. lega. no. 1213 colum. 2
municipibus. de lib. muni. & aliarum uni. 1336 c.2
municipibus. de condi. & demonst. 990 columna 2
mutuanx cautionis. de conditio. & demonst. 940 c.1
muto itemq; mutæ. de tute. 78. c.2
mutus. de bono. posses. inf. fur. &c. 1324. c.1
murum. de acquir. hæredi. 422. columna 2.

N

Am absurdum. de bo. lib. 1323. columna 1
nam aliter. de tritu. vi. & oleo leg. 795 col.2
nam cum ad. quando dies leg. ced. 1172 c.2
nam cum libertas. quando di. leg. 1175 c.2
nam, & si sub conditione. de iniust rupt. 287 c 2
nam in bona. de milita. testam. 415 colum.1
nam in honorem. rer. amo. 50 co.2
nam nec emancipatus. de legat. 1. 565 c.2
nam ne id. de leg. 3. 705 c. 1
nam quæ accessionum. de pe. leg. 817 c.1
nam quod ad Treb. 1093 c.1
nam quod liquidæ. de penu. leg. 818 columna 2
nam secundum. de leg. præst. 1244 co.2
nam si miles. de iniust. rupt. 291 colum.2
nam tertium. de hæred. institu. 314 co.1
nati post. vnde legi. 1350 c.1
naturali filio. de confir. tut. 94 columna 1
necare videtur. de libe. agnos. 62 colum.2
necessariis. de acquir. hæredi. 451 colum.1
necessarios hęredes. ad senatusc. Syl. 495 co.1
nec amplius. ad legem Fale. 1004 colum.1
nec audiendus. de oper. liber. 1312 col.2
nec id iniquum. si quis omis. cau. 481 c.1
nec ille definit. de tuto. & curato. 103 c 2
nec ipsa. de collatio. dot. 1265 columna 1
nec is. qui non. de acquis. hæredi. 428 c.1
nec interest. ad legem Falcid. 1038 colum. 1
nec mandante. de tuto. & cura. 202 colum 2
nec militem. de testam. tute. 83 columna 1
nec non ignoranti. de tuto. & cur. 102 col.2
nec non illud. de iure delibe. 401 colum.1
nec refert, quando dies lega. ced. 1176 c.1
nec semel. quan. dies leg. ced. Ibid. colum.1
nec seruil. de obseq. 1307 columna prima

nec si forte. ut legat.nomin. 1194 col.2
nec solum.de opti.leg.710 c.2
nec vsus. de usu & ususf. leg. 753 columm.1
nemo dubitat.de here. institu. 333 col.2
nemo potest in testa. de leg. 1. 546 col.1
neminem eiusdem. de legat. 2. 590 col.1
neminem pro hærede. de acquiren. hære.1352 c.1
nepos qui in delegat. præst. 1249 columm.2
nepoti leganerat. de fun.inst. 799 columm.2
nequaquam credendum est. de exc. tut.193 c.2
neq; enim iam potuit. de mili. test. 406 c.2
neq; stipendium.de imp. in reb. do. fa.48 c.1
nesennius. de excusatio. tuto. 195 col.2
nesennius. ad legem Falcid. 1022 columm.1
nihil autem.de oper. lib. 1311 colūna.1
nihil in hac.de coniung.cum eman. 1275 c.1
nihil interest. rerum amota. 53 columna.1
nihil interest. de adimen. leg. 804 col.1
nihil interest. de bonis libert. 1335 col.2
nihil prohibet. de adimen. leg.904 col.1
nihil proponitur. de susp.tut.869 col 2
nihil proponi.de leg.1.585 c.2
nihilq; interest. de pecu. legat. 815 col.2
nisi aliud testatorem. de ali. & cib. leg.841 c.2
nisi si dolo.si cui plus quam per.leg. fal.1070 c.2
nisi finita. de tute. & rat. dist. 209 col.2
nolle adire.de acquiren. hære. 422 col.2
nomen debitoris. de legat. 1. 685 col.1
nominatim. de lib.& posthu. 257 columm.2
nominatim de legat. 3. 726 columna 1
non ad ea. de condi. & demon. 987 col.2
non aliter. de legat. 3. 717 columna 1
non amplius . de leg. 1. 523 columna 2
non dubium est. de legat. 3. 675 colum.2
non dubium. de bono. pos. ex test. mil.1299 c.1
non dubitamus. de condi. & demon 954 c.1
non enim solu.ad Treb. 1123 c.1
non enim æquum est. rer. amot. 52 colum.1
non est ambigendum. de bono. pos. 1220 c.2
non est cogendus.ad Treb. 1130 columm.2
non est dubium.ad legem Falc.1037 col.2
non exigendum. de tute. 76 columna.2
non existimo.de admini.tut. 146 columm.2
non facile aotem. de gra. affi. 1356 col.2
non fit. contra senatuscon. de reb. co.239 col.2
non magis,quam si quis. rer. amo. 53 col.1
non minus. de hære. insti.319 col.2
non multum interest. de auto. tut. 155 c.2
nonnunquam contingit.de condi.& demon 969 c.1
nonnunquam.ad Tre. 1107 col.2
nunounquam. de collat. bon. 1261 col.1
nonnunquam.de leg. præst. 1247 columm.1
non omne, quod bibitur. de penu. lega.832 c.2
non oportet.de leg.2.612 c.1
non putabam. de condi . & demon. 967 c.2
non putabit. de bo. pos. contra tab. 1231 c.1
non quemadmodum. de lib. agno. 66 c.2
non quocunque modo. de leg.j. 558 col.2
non similiter.de mag.conue. 231 columm.1
non solum. sol.matri 4 c.2
non solum autem. de excu. tut. 182 col.1
non solum autem quod . de liber. leg.822 c.1
non solum debitorem. de liber. leg. 811 c.2
non solum tutelæ. de tut.& rat. dist. 216 c.1
non tamen.ut leg.no.1198 c.1
non tantum.de tuto.& curat.240 columm.2
non tantum magnitudo. de excu. tut. 191 c.1
non tantum.de bo. pos. contra tab. 1226 c.1
non uidetur. si quid in frau. patro. 1144 c.2
non usq;. si a par.quis fue. manu. 1298 c.1
nouissime prætor. quod fal. tut. aut. 223 c.1
nulla differentia. de auto. tut. 154 col.1
nulla fœmina.de suis & leg. hære. 1174 c.1
nullum ius. de obse. 1308 colomna 1
nummis indistincte . de leg. 3. 719 col.2
nunquam ex eo. de supel. leg.838 columm.1
nuper constitutum. de lega. 3. 723 col.2
nopta non impeditur. sol. matri. 27 c.2
notu etiam.de leg.3.677 c.1

O

OB dolū malū.quā. ex fa. tut.160 c.2
ob fœnus.de administr. tuto.144 colum.2
obligari.de amo.tut.256 colum.2
ob res amotas. rerum amotarum. 56 col.2
obseruare. de cura. fur. 241 columna.2
obsides.de test.248 c.2
obtinuit impossibiles.de condi.& demon.94 c.1
octaui gradus. unde cognati. 1352 col.1
officio iudicis. ubi pup. edu. debe. 203 c.2
officina quidam.de leg.2. 731 columna.1
omnes.qui ad Treb. 1152 c.1
Οὐ παλαιστρατιῶται de exc.tu. 178 c.1
Οὐ μόνον. de exc.tut.181 col.2
omnia quæ. testamentis. de leg. 2. 590 c.2
omnibus.ad Trebel.1109 c.2
omnibus debitoribus. de liber. leg. 877 c.1
omnibus quicunq;.quemad.test. ap. 468 c.2
omnino,& in edific.de impen.in re. do.fa.47 c.2
operæ.de ope.lib.1308 c.2
operæ.de ope.lib.1310 c.2
operæ.enim.de ope. lib. 1313 columna.1
opere testamento, de usu & usufr. leg.755 c.1
operarum.de ope.lib.1319 c.2
operas.de ope.lib.1308 c.2
operis.non.de oper.lib.1316 co.1
operis obligatus. de oper. lib. 1318 col.2
optione legata. de opti. legat. 790 col.2
ornamentorum. de aur.& arg.legat. 874 c.2

P

PActuleius de hære. institu. 347 c.2
pali,& perticæ. de leg. 3.711 c.2
pāphilo liberto.de legat. 3. 695 c.1
pantonius auitus. de acquiren.hære. 464 c.1
pantonius. si quis a par. ma. 1292 col.2
papinianus lib.5.de his quib. ut indi. 911 c.2
papinianus.ad Tre.1123 c.2
parens uel de obseq. 1307 c.1
pater dotem. de do. præle. 782 col. 2
paterfamilias. de uulg. & pup. 385 col.2
paterfa.testamento.de hæ. inst. 327 colum.1

pater filio.de hęred.instit. 332. col.1.
pater filium hæredem. de legat. 3. 692. c.1
pater filium. ad legem Falci.1038.columm.2
pater filium de collatio. dot. 1264 col.2
pater filiæ donum. de serui. leg. 773 col. 1
pater filiam. ad leg. Fal. 1013. col. 2
pater hæredę de testam. tute. 83. col. 1
pater de adim.leg.903.c.2
pater in instrumento.de suis,& legit.hæ re.1374 c.2
pater nubenti. de collatio. do. 1263 colum.1
pater quoque. ad legem Falci. 1026 colum. 1
pater quoties.de acqui. hære.466.colum.2
pater Seuerinam. de condit. & demon.991.c.1.
patris & filij.de vulg. & pup.366. colum.2
patri. qui. si a paren. quia sue. man. colnm.1
patrem. ad senatuscon. Tertul. 1381 colum. 1
patrimonij mei. de usu & vsufruc. leg.758.c.2.
patronus ex.ad Trebell.1143. colum na 2
patrono libertus. de bon. libe. 1330 colum.2
patronus liberto. de legat. 3.686.colum.2
patronus, qui de oper. liberto. 1314 col.2
patronus quoq;.de tute.80 c. 1
patroni filia. de bonis liberto. 1332 col.2
patronorum. de iure patron. 1300 col.1
patronæ quidem. de bonis lib. 1328 col. 1
paulus respondit id quod. de reb. dub.914.c. 1.
paulus respondit. de reb. eo. qui sub tut.240 c.2
paulus respondit. Cũ nomen.de reb. dub.914 c.2
paulus respondit. ad leg. Fal. 1024 col.2
paulus respondit 1. ad Trebe. 1127 col.2
paulus respondit. 2. ad Treb. 1144 col. 1
paulus respondit. de colla. bo. pos. 1262 c.1
paulus respondit. de bon. pos. 1221 col.2
paulus. 1. de bon. libe. 1334 columna 2
paulus.2.de bo.lib.ibidem.
paula Callinico.de leg. 3. 679 colum na.1
paupertas sane. de excus. tuto. 178 col.1
peculium legatum. de legat. 2. 616 col.1
peculio legato. de pecu. legat. 818 col.1
pecuniæ sortem. de alimen. & cib.
leg.841 c.2
pediculis. de aur. & argen.leg. 869 col. 2
pœnales actiones. ad leg. Fal. 1019 col.2
pœnam a conditione. de ijs quæ pœ næ.928 c.1.
penu certa.de peon lega.829 columna 2
penum meam.de pe.leg. 833 columna 1
per fideicommissum. de condi.& demon. 988 c.2
peromola exequata. de lega. 1. 511 col.2
per procuratorem. de acquiren. hæred.466 c. 1
per procuratorem. de obseq. 1307 col. 1
petitor uel possessor. de li. leg. 195 col. 1
peto Luci Titi. de lega. 2. 624 colum 2
pictoris instrumento. de fun. instr. 808 c.1
pignus a curatore. de curat. furio. 244.c. 1
pignori obligatum. de hære. instit. 319 c.1
placet Catonis. de regu. Cato. 930 col.1
placet omnem. de lib. & post. 259 col.1
placet quoties. de acqui. hære. 460 col.2
planè eum. de ope.lib. 1311. columna 2
planè si in exilium.de excu. tut. 394 col. 2
plane si quid. ad legem Falci. 1032 col.2
planè si ut in pos.leg.no.1204 colum na 2
plane si is si. quod fal. tut. ant. 222 col. 2.
planè si filium. de lega.1.548 columna.1
plane vltra. de excu. tuto.200 colum na 1
planè vbi.de leg. 1 327 c.2
plautius hæres.de condit. & demon. 964 c.1
planuna mulieri. de aur. & ar. leg. 857 c.2
plautius seruo. ad legem Falci.1016 col 2
plotiana.de iure codi. 310.c.1
plures testamento. de reb. dub.927 col.1
pluribus tabulis. de ijs quæ in test. dele.301 c.1
portiones quoque. de ijs qui ut indi.944 c.1
postea quã.si tabul.test.nul.ext.1345 col.1
postulare tutorem. de fideius. 226 colum.1
postulante. ad Trebel. 1124 colum na 2
posthumus præteritus. de iniust. ru. 292 col.1
posthumus. de uen.in pos. mit. 1270 colum.2
posthumi per uitilem. de iniust. ru. 285 c.2
posthumo tutor datus. de tutel. & rat.dist.215.c.2
posthumum. de lib. & posthu. 272 col.2
posthumorum loco. de ioinst. rupt. 294 c.3
posthuma.de liber.& posthu.269.colum.1
postquàm hæres. ut legat. no. cau. 1195 c.1
post consanguineos. de suis & leg. hære. 1370 c.2
post dotem. ol.matri.31 c.1
post emancipationem. de lib. lega. 431 c.2
post emancipationem. de legat.3. 696 c.2
post finitam. de suspect. tutor. 199 col.2
post legatum. de ijs quib. ut indig. 951 c.2
post mortem furiosi. quan. ex fact. tut.161. c.2
post susceptam. de excu. tuto. 199 col.1
potest quis. de vulga. & pupill. 374 col 2
potest autem hæres. de leg. 1. 524 col 2
potest hæres.ad leg. Fale.1047 c.1
potest pupillus. de autor. tuto. 159 col.1.
potest quis its. de hæte. instit u. 333 col.1
pretia rerum. ad legem Falci. 1043 col.2
prædia maritima. de fun. instr. 814 col. 1
prælijs per præceptionem. de leg. 3. 726 c.1
præterea patrono. si quis omis.cau. 483 c.2
prætor alt: ut ex leg. & senatuscon. 1366 c.1
prætor ipse. de tuto. & curato. 108 col.1
prætor non.de collatio. bono. 1238 col.2
prætor uoluntates. si quis omis. cau. 472 c.2
priuignus. de grad. affin. 1358 co. 1
prius de le. ad senatusc. Sylla. 498 col.2
procurator a quo. de lib. lega. 838. col.2
pro hærede. de acquiren. hære. 429 col.1
proponebatur. de mag. conue. 230 col.1
propter literas. de excusa. tuto. 192 col.2
propter magistratum. de exc. tuto. 193.col.1
propter uenena. ad sena. Sylla. 499 col.1
pro tutelæ actione. de eo qui pro tuto.239.c.2
prouoluptarijs.de impẽ. in rebus do. fac.47 c.2
proxime. de ija, quæ in testa delen. 299 c.2

Publius

Publius Mænius, de cond. & demon. 959 c.2
pupillares tabulas quemad. test.ape. 471 c.1
pupillus contra. de fideiuss. 227 col. prima
pupillus obligari, de aut. tuto. 134 col 2
pupillus si fari, de acqui. hære. 426 colum. 1
pupilli scientia, quod fal. tuto. aut. 223 c.1
pupillo, qui de tut. & cur. 106 columna 1
pupillum etiam, de acqui. hære. 448 col. 1

Q

Quæ ætate, de testa. 246 c.2
quandiu institutus. de acquir. hære. 453 c.1.
quandiu potest. de acqui. hære. 441 c.1.
quandiu prior. de acqui. hære. 422. colum. 1
quandiu, de bo. lib. 1303 c.1
quanquam regula. de auto. tut. 133 col. 1
quantitas patrimonij. ad leg. Falci. 1047 c.2
quamuis antecessor, de re. eo. qui sub tut. 230 c.1
quamuis hæres, de fideiuss. 223 columna 2
quamuis iure, de tute. & rat. dist. 210 colum. 2
quamuis mulier, sol. mat. 17 c.1
quamuis non propriè, si quis omiss. cau 482 c.1
quamuis quedam, de au. & arg. leg. 867 c.1
quamuis rationes, de con. & demon. 958 c.2
quamuis senatus, ad Trebell. 1185 colum. 1
quamuis, ut in pos. leg. no. 1215 col. secunda
quamuis de colla. do. 1262 c.2
quæ conditio, de con. & demost. 951 c.1
quædam sunt, de reb. dub. 923 col. prima
quæ de legato de leg. 1. 538 c.2
quædam non referuntur. de iure cod. 505 c.1
quæ dotis nomine, solut. matri. 29 col. 2
quæ fideicommissum, de leg. 2. 646 colum. 1
quæ filium, ut leg. no. 1201 columna prima
quæ in concubinatu est, de concu. 75 c.1
quæ in testamẽto. de his quæ in test. 297 c.2.
quę in testamento. de his quæ pro nõ script. 911 c.1
quæ legatorum, ut in pos. leg. 1213 col. 2
quem hæredi de reb. dub. 926 columna 1
quemadmodum urbanus. de sup. leg. 837 c.2
quæ neptis suæ. de acquir. hæi. 458 col. 1
quærebatur similes. de milit. testa. 411 c.1.
quærebatur, ad leg. Falcidi. 1052 colum. 1
quæritur an, de Carbo. edic. 1281 colum. 1
quæritur an, de bono. lib. 1332 colum 1
quæro an is, qui de eo qui pro tut. 220 c.2
quæro an non, de testa. tuto. 91 colum. 1
quæro an. de iur. pat. 1304 c.1
quæro de eo de bo. lib. 1335 c.2
quæro si usufructus, de usu & usufr. le. 760 c.2
quæsitum est, Stichum. de lega. 3. 710 c.1
quæsitum est, de cond. & demonst. 970 c.2
quæsitum est, de fun. instr. 801 c.1.
quæsitum est. de hęre. insti. 315 colum. 2
quæsitum est an hi. de tut. 80 c.2
quæsitum est, de leg. 1. 566 c.1
quæsitum est, de acqui. hæred. 445 colum. 2
quæ sub conditione. de condi. insti. 391 c.2
qui actu. legato. de adi. leg. 898 colũna 2
qui a latronibus. de test. 249 c.1.
qui à patre. de confir. tut. 93 c.2
quia aliq. de ope. lib. 1111 c.1
quia autem is. si quis omiss. cau. 476 col. 2
quia & si, de leg. pręst. 1249 c.2
quia ita institutus, ad Trebel. 1155 col. 2
quia parentis. sol. mat. 15 c.2
quia personę, de test. tut. 86 c.1
quia per iudc. ad Treb. 1123 c.2
quia poterat, ad Treb. 1085 c.1
quia ratio, de condit. instit. 398 colum. 1
quia satisdatio, de susp. tut. 168 colum. 1
quia tale, sol. mat. 14 c.2
quia tacita, de hæredi. institu. 318 colum. 1
quibus diebus, de cond. & demon. 961 c.2
qui chirographum, de lega. 3. 712 col. 1
qui concubinam, de leg. 3. 680 colum. 2
qui contra, de iure pat. 1302 columna 2
qui cum nata. maior. de bo. lib. 1325 col. 2
qui complures. de uulg. & pup. 571 col. 2
quidam cum filiumfa. de hære. insti. 327 c.2
quidam decedens. de admi. tut. 813 col. 2
quidam hæredem: de tri. ui. & al. leg. 794 c.2
quidam in suo, de condit. instit. 399 col. 1
quidam in testamento. de leg. 2. 599 col. 1
quidam ita, ad Trebelia. 1307 colum. 1
quidam referunt de iure cod. 508 colum. 2
quidam relegatus, de reb. dub. 914 col. 2
quidam prædia reipublicæ. de usu & usufr leg. 757 c.2
quidam in testamento. de pec. leg. 823 c.1
quidam testamento. de vulg. & pup. 370 c.1
quidam testamento. de legat. 1. 569 col. 2
quidam testamento, de confir. tuto. 95 c.2
quidam Titium. si quis omiss. caus. 479 c.1
quid autem si se, de excu. tuto. 197 col. 2
qui ergo est, de lib. legat. 879 columna 1
quid ergo si ita. de legat. 1. 563 columna. 2
quid ergo si plus. de con. & dem. 817 col. 2
quid ergo si maiorem, de leg. 1. 544 col. 1
quid si nominatim. de lib. & posth. 257 c.2
qui dotem stipulanti, solu. matr. 35 col. 1
qui dotem à matre. de dot. prælег. 785 c.1
qui dotem in pecunia. de do. præle. 783 c.2
qui duas tabernas, de serui. le. 771 colum. 1
qui dum captat. si quis ali. test. pro. hi 501 c.2
qui duos impuberes. de reb. dub. 917 c.1
qui duos multos. de leg. 3. 713 colum. 2
qui duos reos. de legat. 2. 593 columna. 2
qui duos seruos. de legat. 1. 521 columna 2
qui duos. de uulg. & pupi. 381 columna 1
qui duos de coniun. cum eman. 1175 col. 1
qui duobus hæredibus. de cond. & demon. 935 c.1
qui ex causa. de bon. libe. 1330 columna 2
qui ex duabus. de acqui. hære. 449 col. 2
qui ex fratribus. de cond. insti. 398 col. 2
qui ex liberis, de se. tab. 1195 columna 2
qui filio impuberi. de hær. inst. 324 col. 1
qui filium hæredem. ubi pup. edu. 304 c.1
qui filium ad Trebel. 1159 c.2
qui filium, de legat. præstan. 1250 colum. 2
qui filium libertinum, de iur. delib. 403 c.2
qui filium, de leg. 3. 714 c.1
qui filiabus, de leg. 1. 520 c.1

qui fructus. de usu & usufruct. leg. 760. c. 1
qui fundum ad leg. Fal. 1055 c. 2
qui graui utero. de iure codi. 507 columm. 2
qui habens tutorem. de tut. 77 c. 1
qui habebat Flaccũ. de reb. dub. 926 col. 2
qui habebat. de uulg. & pup. sub. 386 col. 1
qui habebat in prouincia. de lega. 3. 734 c. 1
qui hæres institutus de acquir. hære. 437 c. 2
qui hæredi. de condi. & demonstr. 965 c. 2
qui hæreditatem. de acquir. hæredi. 429 c. 1
qui hominem. de adi. leg. 903 c. 1
qui in aliena. de acquir. hære. 422 columm. 2
qui in collegio. de excus. tuto. 202 columm. 1
qui in potestate. de test. 247 c. 1
qui in seruitutem. de bon. lib. 1324 col. 1
qui ita institutus ad Trebell. 1153 columm. 2
quia ita legat. de do. præle. 779 c. 1
qui iure de mili. test. 405 c. 1
qui iussus est. de admi. tut. 123 c. 2
qui lancem. de au. & arg. leg. 869 columm. 2
qui liberis. de uulga. & pupil. 360 columm. 1
qui libertinus. de ope. lib. 1316 c. 2
qui manus amisit. de test. 248 c. 2
qui negotiationem. de admi. tut. 150 col. 1
qui neque. de reb. eo. qui sub tuto. 238 c. 2
qui nominibus. de admi. tu. 138 columm. 2
qui non militabat. de hæred. instit. 341 c. 2
quinquaginta. de excu. tut. 198 colũna 2
quintus Mutius ait. de aur. & arg. le. 867 c. 2
quintus Mutius li. 2. de aur. & ar. leg. 867 col. 1
quintus Mutius. de an. leg. 739 col. secunda
qui omissa causa. 1. si quis omis. cau. 486 c. 2
qui omissa causa. 2. si quis omis. cã. 487 c. 1
qui oneranda. de ope. lib. 1316 col. prima
qui patri hæres. de acq. hære. 432 columm. 1
qui peculium. de pen. lega. 824 col. secunda
qui penum legat. de penu. leg. 829 columm. 2
qui plures habebat. de usu & usufruct. leg. 758 c. 1
qui plura de admi. tuto. 136 c. 2
qui plures. 1. de vulg. & pupil. 567 columm. 2
qui plures. 2. de uulga. & pup. 374 columm. 1
qui posthu. ad senatusc. Sylla. 494 columm. 2
qui pro tuto. de eo qui pro tut. 228 col. 1
qui putat se de acqui. hære. 438 columm. 2
qui quadringenta. ad Treb. 1081 columm. 2
qui quadringenta. ad le. Falc. 1060 columm. 2
qui qualitercunque. qui pe. tut. 108 col. 2
qui quartam de leg. 1. 519 c. 1
qui, quod per legem. ad leg. Falci. 1013 c. 2
qui saluum æstiuum. de leg. 3. 716 columm. 1
qui se pupillum. de acquir. hæred. 477 c. 1
qui seruum. de acquiren. hære. 447 col. 2
qui solidum de leg. 2. 644 c. 2
qui soluendo. 1. de hæred. instituen. 316 c. 2
qui soluendo. 2. de hæred. insti. 336 co. 1
quisquis mihi hæres. de lega. 3. 729 col. 2
qui sub conditione. de condi. & de monstra. 995 c. 1
qui superstitis. de acqui. hære. 467 col. 1
qui testatur. de hære. insti. 301 c. 2
qui in testamento. 1. de test. 249 columm. 2
qui testamento. 2. de test. 231. c. 1
qui testamento. de excusa. tut. 198 columm. 2
qui testamento. de leg. 1. 605 c. 2
qui sibi mandauerat. de aur. & arg. leg. 855 c. 2
qui Titij de ijs qui. ut indign. 937 columm. 2
qui totam. ad Trebel. 1126 c. 2
qui totam. de acqui. hære. 422 columna 1
qui tutelam. de test. tut. 90 c. 2
qui tutor de admi. tut. 123 c. 2
qui uenari. de uen. insp. 71 c. 1
qui uestem. de supel. leg. 837 c. 2
qui uinum. de tri. ui. & ole. leg. 796 col. 2
qui uolebat. de hære. instl. 336 colũna 2
qui vxori suę. de aur. & arg. leg. columm. 1
qui uxorem. de iniust. rup. 295 columna 1
quod ad hæredem. de magi. conue. 231 c. 2
quod autem dicitur. ad leg. Falci. 1048 c. 2
quod constitutum est. de mili. test. 412 c. 1
quodcunque dolo. si quid. in fraud. pat. 1343 c. 2
quod de bonis. ad legem. Falcidiam. 1013 c. 1
quod de pariter. de reb. dub. 924 columm. 1
quod dicimus. de aut. tuto. 136 columm. 1
quod dicitur. de tute. 78 c. 1
quod dicitur. de impen. in re. do. fac. 45 c. 2
quod dicitur. de mili. testa. 418 columm. 1
quod dicitur. de lib. & posthu. 293 col. 1
quod dicitur. de impen. in re. do. fac. 48 c. 2
quod fideicommissum. de leg. primo. 568 c. 1
quod his uerbis. de lega. 3. 723 columm. 1
quod in rerum natura. de leg. primo. 322 c. 1
quod Labeo. de Carbo. edic. 1287 columm. 1
quod mihi Sempronius de lib. lega. 818 c. 2
quod nisi. de ope. liber. 1332 colu. secunda.
quod per manus. de iure cod. 507. col. 2
quod principi relictum. de legatis 2. 613 c. 2
quod pupillæ. quan. di. le. ce. 1189 columm. 1
quod purè. quan. di. leg. 1174 columna prima.
quod quis sibi. de ijs quę pro nõ scri. habe. 932 c. 1
quod seruus legatus. de legatis secundo. 605 c. 2
quod si alij de adimen. leg. 902 colũna 1
quod si alterutro. ad legem Falcidi. 1019 c. 2
quod si dubitet. de acquir. hæredi. 441 c. 1
quod si ea res de impen. in re. dota. fac. 47 c. 2
quod si uerum. de adim. leg. 901 columm. 2
quod si Mæuius. de hæred. institu. 342 c. 2
quod si non sit. de hęred. instituen. 342 c. 1
quod si nepotes. de testam. tute. 83 col. 2
quod si nulla. de legatis primo. 547 col. 2
quod si pater. de bono. liber. 1324 columm. 2
quod si plures. de testam. tutel. 87 columm. 2
quod si quis Stichum. de legat 1. 1. 353 c. 1
quod si tutor. de mag. conueni. 231 col. 1
quod si uir, soluto matrimonio. 41
quod supra quadrantem. ad legem Falcid. 1007 c. 1
quod tamen. de reb. eo. qui sub tute. 133 c. 2
quod traditum. de cond. & demon. 687 c. 1
quod uulgo. de bon. pos. contra. tab. 1237 c. 2
quod defuncto. de legi. tuto. 98 columm 2
quo gradu. de uulg. & pupill. 364 columna 1
quo loco de hæred. instituen. 316 columm. 1
quoties cuidam. ad leg. Falci. 1045 colum.

columna 2
quoties 1. de reb. dub. 919 col. 2
quoties 2. de reb. dub. ibid.
quoties 11. de bon. poſ. 1222 col. 1
quoties nominatim de legat. 2. 589 colum. 2
quoties. ad Treb. 1106 col. 1
quoties de oper. liber. 1314 col. 1
quoties pater. ſoluto matrimon. 27 colum. 1
quoties pupillus. de acquir. hæred. 446 col. 2
quoties ſerui. de optio. legata. 785 colum. 2
quoties ſub. de condi. & demonſt. 954 col. 1
quoties tutor. de adminiſtr. tut. 218 colum. 2
quoties uolens. de hæred. inſti. 308 colum. 2

R

Reconcinnati. de le. 3. 725 colum. 1
recuſare ad Tre. 1086 c. 1
recuſari hæreditas. de ac qui. hære. 467 col. 1
redemptis. de iure codicil. 507 columna 2
regula Catoniana. de regu. Cato. 930 colum. 1
rei iudicatæq́ ſoluto mat. 15 col. 1
reintegrato. rer. amo. 56 col. 2
reliqua quoq́; de lib. leg. 887 col. 1.
rem legatam. de adimen. leg. 904 columna 1
repeteretur. ad legem Falcidi. 1054 columna 1
rerum amo. 1. rer. amo. 46 col. 1
rerum quidem amo. 2. rer. amo. 56 colum. 2
rerum amo. 3. rer. amo. 57 col. 1
rerum amo. 4. rer. amo. 57 col. 1
rerum amo. 5. rer. amo. 57. col. 2.
reſcriptum eſt, de ijs qui. ut in ind. 937 col. 1
reſcripta. de mili. teſta. 421 col. 2
reſtituta. ad Treb. 1112 col. 1
rogatus ea. de al. & cib. legat. 854 colum. 1
rogo. quan. di. le. ce. 1 128 col. 2
romanius Apulus. de tut. & curat. 106 col. 2

S

Sacratiſſimi ad ſenatuſ. Tertil. 1382 col. 1
ſæpe ad alium. de curat. furi. 244 col. prima
ſæpe legatum. de leg. 3. 676 col. 1
ſæpiſſime reſcriptum. de iure cod. 503 col. 1
ſaluius de leg. præſt. 1244 col. 1
ſatis conſtat. de iure patrona. 1305 col. 2
ſcæuola. ad Treb. 1161 col. 2
ſciendum eſt. de legatis. j. 511 col 2
ſcilicet ſi ante de opti. leg. 786 columna prima
ſcipij electione. de opt. leg. ibid.
ſcire etiam oportet. de excuſa. tuto. 186 col. 2
ſcire oportet. de tuto. & curat. 105 columna 1
ſcribit Celſus. ad Trebel. 1120 columna 1
ſcribit Quintus. de aur. & arg. leg. 872 col. 2
ſcriptus hæres. de Carb. edic. 1288 columna 1
ſcripto hærede. unde lib. 1347 columna 1
ſed cum ad Treb. 1091 col. 1
ſed cum ea. de iure codi. 509 col. 2
ſed cum patrono. de bon. poſſ. 1218 columna prima
ſed duobus. de leg. 1. 390 col. 1
ſed eſt quæſitum. de lib. & poſthu. 259 col. 2
ſed etiam ad ea. de leg. 1. 520 col. 1
ſed & alijs. de cur. fur. 241 col. 1
ſed & domino. rer amo. 54 col. 1
ſed & in illo. de reb. du. 924 col. 2
ſed & ipſis ut leg. no. 1194 col. 2
ſed & milites. de excuſat. tuto. 179 colum. 1
ſed & qui. ad Treb. 1075 col. 2
ſed & reprobari. de excuſa. tut. 175 colum. 2
ſed & ſi adhuc. ſi qs omiſ. cauſ. teſt. 479 col. 2
ſed & ſi ad tempus. ad Trebel. 1303 col. 2
ſed & ſi alio. ad Treb. 1088 col. 1
ſed & ſi ante. ad Trebel. 1088 columna 1
ſed & ſi deceſſerit. de bo. poſ. contra tab. 1230 col. 1
ſed & ſi de ſuis. de acqui. hære. 441 colum. 1
ſed & ſi diuortij. rerum amota. 54 colum. 2
ſed & ſi cum. de uen. in poſſ. mitt. 1269 col. 1
ſed & ſi ideo ſoluto mat. 17 col. 1
ſed & ſi conditioni. de hære. inſtit. 306 col. 2
ſed & ſi is. de Carb. edi. 1284. colu. 2
ſed & ſi plus. de lega. præſta. 1245 columna 2
ſed & ſi pro de leg. præſt. ibidem.
ſed & ſi quis. de acqui. hæred. 422 columna 1
ſed & ſi ſic. de leg 3. 667 col. 1
ſed & ſic. de reg. Cato. 929. col. 2
ſed & ſi cum. de pec. leg. 817 colu. 2
ſed hæc nimium. de excuſa. tut. 197 columna 2
ſed hic uidetur. de reb. eor. qui ſub tute. 233 col 2
ſed hoc impetrari. de iure delib. 402 colum. 1
ſed nec filius de inlu. rup. 292 col. 2
ſed nec ipſi. ad Treb. 1123 col. 1
ſed non dantur. de tutel. & ration. diſtrahend. 212 columna 1
ſed quod inde. de leg 2 628 col. 1
ſed ſciendum. ad Treb. 1087 colū. 2
ſed & ſi adhuc. ſi quis omiſ cau. 479 colum 1
ſed ſi ceteros. de leg. 1. 543 columna 2
ſed ſicuti de Car. edic. 1289 col. 1
ſed ſi forte. de reb. eo. qui ſub tut. 237 columna 2
ſed ſi hoc ſpecialiter. de condit. & demonſt. 972 col. 1
ſed ſi is, cui. de aſſi. lib. 1337 col. 2
ſed ſi maior. quemad. teſt. ape. 478 colum. 1
ſed & ſi minor. ſi quid in frau. patro. 1344 col. 1
ſed ſi mortis. de legat. præſta. 1248 colum. 1
ſed ſi non alias. de leg. 1. 565 col. 1
ſed ſi non ſeruus. ad leg. falc. 1038 columna 1
ſed ſi pecunia. de reb. eor. qui ſub tut. 234 col. 1
ſed ſi plures. de uulg. & pupil. 361 columna 2
ſed ſi res aliena. de leg. 1. 533 col. 2
ſed ſi quis ex ſenatoribus. quē. teſt. ape. 471 col. 1
ſeia ab hærede. de aur. & arg. leg. 856 col. 1
ſeia cum nuberet. de do. præle. 782 colum. 2
ſeiæ dulciſſimæ. de aur. & arg. leg. 874 col. 2
ſeiæ egreſſæ. de tu. & cur. 106. col. 1
ſeiæ ex parte hæredi. de fun. inſtr. 811 col. 1
ſeius, & Augerius. ad leg. Falcid. 1025 colum. 2
ſeius Saturninus. ad Trebell. 1126 columna 2
ſeio amico. de annu. leg. 741 colu. 2
ſemel mora. ſol. mat. 26 col. 2
ſempronius Atallus. de uſu. & uſufruct. leg. 760 col. 2
ſempronius Proculo. de leg. 2. 609 col. 1
ſempronio. de uſu & uſuf. leg. 766 colum. 1
ſenatuſcon. Piſo. de ſena. Syl. 496 columna 1
ſenatuſconſultum. de lib. agnoſ. 58 columna 2.
ſenatuſconſulto. de aſſign. lib. 1337 colum. 1
ſenatus enim. de leg. 1. 536 col. 1
ſequens quæſtio. de le. 2 624 col. 2
ſeruius reſpondit. de legat. 3. 712 columna 1
ſeruius. de grad. affi. 1358 col. 1
ſeruius ab hoſtibus. de lega. 1. 570 columna 1
ſeruus alienus. de hæ. inſt. 303 col. 2
ſeruus alienus. de con. inſt. 397 col. 2
ſeruus bonorum. de bo. poſ. 1218 c. 1
ſeruus communis. de acqui. hæred. 454 col. 2
ſeruus dotalis. ſol. mat. 40 col. 1.
ſeruus duorum. de acqui. hære. 454 colum. 1
ſeruus hæreditarius. de hære. inſti. 331 col. 2
ſeruus licet. de teſt. 156 col. 1
ſeruus patroni. de oper. liber. 1311 colum. 1
ſeruus poſt decem. de ann. leg. 745 colum. 1
ſerui, qui apud hoſtes. ad leg. Falc. 1035 col. 1
ſeruus, qui in fundo. de leg. 3. 723 colum. 1

ſeruus uni.de leg.1.549 c.1
ſeruis vrbanis. de leg.3.732 c. 1
ſeruus uxori.de hære.inſtitu.340 colum.2
ſerui electione.de leg. 1.513 c.1
ſeruo alieno. de legat.1.578 columna 2
ſeruo generaliter.de opti. leg.789 colum.2
ſeruo inuito ad Treb. 1151 c.2
ſeruo legato.de leg.1.550 c.2
ſeruo legato.de pecu.leg.817 columna 2
ſeruo manumiſſo. de pecul.leg. 823 col.2
ſeruo meo.qui. non compe. bo.poſ. 1365 c.2
ſeruo ſine libertate. de optio. lega. 790 c.2
ſeruum à, de iure patron. 1301 colũna 2
ſeruum communem.de uulgar.& pupil.316 c.2
ſeruum filij.de leg. 1.536 c.2
ſeruum meum.de hæred. inſtit. 330 col.2
ſeruis legatis. de legat.3.722 columna 2
ſeruos ad cuſtodiam.de ali.& cib.le. 849 c.2
ſeruos autem.de legat 3.819 columna 1
ſextiam filiam.de legat.3.683 colũna 2
ſexto gradu.de grad. affi. 1356. col. ſecunda
ſi ab eo, cui. de uſu & uſufruc. leg. 735 c.3
ſi ab hoſtibus.ſol.matr.13 c.2
ſi ab inſtitut. ſi quis omiſ. cau. 481 col.1
ſi abſens ſit.ubi pupil.educa. 204 colum.2
ſi ab uno, ut leg. no. 1200 c.2
ſi adhuc cum.de tut.& rat. diſtra.colum.2
ſi adimendo.de adi. legat. 904 col. ſecunda
ſi ad pupillum. de auto. tut. 157 colum.2
ſi ad patrem.de ſuis & legi. hæred. 1378 c.2
ſi alienus ſeruus.de leg.2.615 columna 1
ſi alienum. de hæred. inſtitutien.530 col.1
ſi alienum. de leg. 1.530 c.1
ſi alij fundum. de uſu & uſufr. leg. 751 c.1
ſi alienum ſol.mat.14 c.1
ſi alij ueſtimenta.de auro & ar. leg. 854 c.2
ſi alimenta. de ali.& cib. legat. 838 col 2
ſi alterius.de hære.inſti.311 c.2
ſi à me tibi. ad leg. Fal. 1026 c.1
ſi à milite.de mili. teſt.414 c.2
ſi ancilla de leg. 1.548 c.1
ſi ancillæ. de condi. & demon.970 colum.2
ſi ancillas de leg. 1 548 c.1
ſi antequam. de ſena. Sylla. 500 c.2
ſi ante nuptias.ſol.matr.6.c.2
ſi à pluribus hæredibus. de legat 1. 573 c.2
ſi à primo. de lib. & poſth. 260 colum.1
ſi ater legatæ.de leg.2 605 c.2
ſi arrogati.de tute.81 c.1
ſi à ſeruo meo.ad leg. Falcid.1020 colum.2
ſi à ſubſtituto.de leg.1.518 c.1
ſi à te ut legato.no.1191 c.1
ſi Auguſtæ. de leg.2 614 c.1
ſi autem neque.de leg.1.525 c.1
ſi autem certum. ut in poſ. leg no. 1203 c.2
ſi bona patroni. de oper.liber.1318 col.1
ſi binæ tabulæ. de iniuſt. rupt. 292 col.2
ſi certarum. de mili.teſt.408 c.2
ſi chorus,aut familia de legat.3.728 col.1
ſi cognatis.de reb.dub 925 c.1
ſi cohæredi.quis ordo in bon. poſſ. ſet.1367 c.2
ſi concubina. rer.amot.53 c.2
ſi conſtante matrimonio. ſol.matr 22 c 2
ſi creditor debitori. de lib. leg. 886 colum.1
ſi creditor.ad leg. Falc. 1053 c.2
ſi creditori.de leg.1.524 c.2
ſi cui annuum.de an.leg.744 c.2
ſi cui controuerſia. de Carbo. edict. 1277 c.1
ſi cui ædes de leg.3.783 c.2
ſi cui fundus.de leg.2 613 c.1
ſi cui fundum.de fun.inſtruc.799 colum.1
ſi cui lana.de leg.3.71 c.2
ſi cui legatum. de condi.& demon. 988 c.2
ſi cui legetur.de leg.1.540 c.2
ſi cui libertas. de condi. & demon. 968 c.1
ſi cui plus. ſi cui plus quam per leg. Fal.1067 c.2
ſi cui pure ad Treb. 1118 c.2
ſi cui res legata. de legat.2. 614 colum.1
ſi cui ſerui.de leg. 1. 543 c.2
ſi cui uinum. de trit. uino & oleo leg.793 c.1
ſi cum dos.rer.amo.52 c.1
ſi cum dotem.ſol.matr. 17 c.2
ſi cum fideiuſſoribus. de fideiuſſo. 227 c.1
ſi cum hæres.quando dies leg. ced. 1172 c.2
ſi cum ipſe.de excu. tut. 199 c.1
ſi cum optio.de opt.leg. 790 c.2
ſi cum pater.ſol.mat.5.c.1
ſi cum præfinitione. quando dies legat.ced. 1181 c.2
ſi cui adimi.de adim.leg. 903 c.2
ſicut codicilli. quemadm. teſt. ape. 472 c. 1
ſicut patronus.de op. lib. 1319 c.1
ſicut teſtamento.de iure pat. 1304
ſi cui.de uen.in poſ. 1265 c.2
ſi damnatus hæres. de lib. leg 885 col. 1
ſi debitor fideiuſſorem. de lib. leg. ibidem.
ſi debitor.ad leg Fal. 1012 c.2
ſi de pluribus ad ſenat. Sylla.501 colum.2
ſi deportati.de leg.3.667 c.2
ſi de poſſeſſione. ſi mulier uen.no. 73 columna 2
ſi dies.quan.di.leg.ced. 1182 c.2
ſi dignum decem.ad leg. Fal. 1020 columna 2
ſi diſceptetur.ubi pup.educ. 204 col. ſecunda
ſi dolo tutoris. ſi quis omiſ.cauſ 485 col 2
ſi domino Stichus.de lega. 1. 570 colum.2
ſi domus alicui.de leg. 1.551 c.2
ſi dos.ad leg. Fal. 1054 c 2
ſi dotali. ſoluto mat.35 c.1
ſi duas habens de excu.tuto.174 colum 2
ſi duo pluresve. de admin. tuto. 245 col 1
ſi duo ſint.de acquir. hæred. 443 colum.1
ſi duo.ut leg.no. 1200 c 2
ſi duo.de leg præſt. 1248 c.2
ſi duorum. de oper. liber. 1315 colum.2
ſi duobus ſeruis.de leg.2.605 columna 2
ſi duobus.de mili. teſtam. 418 col. prima
ſi duobus.de leg. 2. 519 c.2
ſi duobus.de bon. poſſ. contra tab. 1234 c.2
ſi eadem res.ſi quis omiſ.ca.483 columna 1
ſi ego,& Titius.de iniu. rupt.296 colum.2
ſi ego, & ſeruus. de acquir. hæred. 416 col.2
ſi eius pupilli ad Trebel. 1149 colum.2
ſi ei,cui fundum.de lib legat.886 colum.2
ſi ei, qui poſt.de iure codicil.503 colum.1
ſi eo tempore. de ijs quæ pro non ſcri.hab.931 c 2
ſi emancipatus.de bon. poſſ. contra tab.1237 c.1
ſi emancipatus.de bon. poſſ. contra tab. 1230 c.1
ſi emancipato. de leg. præſtan. 1149 col.1
ſi Eros Seio.de optio. legata. 789 colum.1
ſi uſufr.alius ſed & uſufru.ad le. Fal. 1051 c.2
ſi eundem de bon. lib. 1336 colum. ſecunda
ſi ex aſſe.de acquiren.hæred. 426 colum. 1
ſi ex cauſa.ut leg.no. 1195 c.2
ſi ex duobus. de tut. & rat. diſtrah. 213 c.2
ſi ex duobus.unde legi. 1350 c.2
ſi ex duobus.de affi.lib. 1339 c.2
ſi exhæredatus. ad ſenatuſc. Sylla. 496 c.2
ſi ex patronis.de bo.lib.1 24 c.1
ſi ex pluribus. ad leg. Falcid. 1019 col.1

si ex pluribus. de suis & legi. hære. 1373 columna 2
si ex sua parte. de acquir. hære. 443 colum. 1
si ex toto fundo. de legatis. 1. 524 columna 1
si falso tutore. quod fal. tut. auto. 224 col. 2
si fideicommissorum. ut in poss. le. no. 1212 colum. 2
si fidei. mea. de leg. 3. 680 col. 1
si fideiussor. de legat. 1. 542 col. 1
si fideiussores. de fideius. 227 colũ. 1
si filiusfamil. tutelam. 2. de tute. & rat. distra. 210 col. 1
si filiusfamil. tutelam 2. de tut. & rat. distra. 212 col. 1
si filiumfami. de mili. test. 413 columna 2
si filiusfami. de tute. 79 col. 2
si filiusfamil. de test. 250 col. 2.
si filiusfamil. de mili. test. 410 columna 1
si filiusfamil. cum uxorem. de do. prælc. 784 col. 1
si filiusfami. miles de bo. lib. 1329 colum. 2
si filiusfami. de senat. Terty. 1382 columna 1
si filius substituatur. de hære. insti. 340 col. 2
si filius de condit. institu. 400 columna 1
si filius. de liber. & posthum. 260 columna 1
si filius. de uulga. & pupil. 363 columna 2
si filius hæres. de liber. & posthu. 266 col 2
si filius meus. si quis omis. causa. 483 col. 1
si filius, qui mensi. si quis omissa cau. 413 col. 1
si filius. de leg. præst. 1249 colum. 2
si filius. de colla. bon. 1261 col. 2
si filius. quis de bo. lib. 1332 col. 2
si filius. de iure patro. 1303 col. 2
si filiusfamil. solu. matri. 25 col. 2
si filiofa. solut. matri. 284 col. 2
si filio emancipato. de lib. & posthu. 94 colum. 1
si filio impuberi. de confirmat. 94 columna 1
si filium. de liber. & posthum. 263 columna 2
si filium. de gra. affi. 1357 col. 2
si filiofami. solu. matri. 40. col. 2
si filia. de col. do. 1263 col. 2
si filiafami. de leg. 3. 707 col. 2
si filia pater. de legat. 3. 703 col. 2
si fuerit legatum. de reb. dub. 911 columna 2
si fuerit municipio. de leg. 3. 667 columna 1
si fundus alicui. de condi. & demon. 951 col. 2
si fundus in dotem. solut. matri. 12 columna 2
si fundus. de rebus eo. qui sub tut. 240 col. 1
si fundus. de leg. 3. 703 col. 2
si fundus. legatus ad legem Falcid. 2045 col. 1
si fundus, mihi. ad legem Fal. 1024 colum. 1
si fundus. quan. di. le. ce. 1138 col. 2
si fundum. de condi. & demon. 593 columna 1
si fundum. 1. de leg. 1. 333 col. 2
si fundum 2. de leg. 1. 567 c. 2
si fundum Mæuio. de serui. leg. 771 col. 2
si furioso. de cura. furio. 2145. 2
si gemma. de auro. & arg. leg. 860 colum. 2
si gener socerum. de ijs qui. ut indi. 945 col. 2
si grege legato. de leg. 1. 621 col. 2
si habitatio. quan. di. leg. ced. 1175 colum. 2
si hæreditas. de test. tut. 84 c. 2
si hæres certum. de legatis 1. 587 columna 2
si hæres damnatus. de tri. ui. & ol. leg. 794 col. 2
si hæres generaliter. de lega. 1. 577 col. 2
si hæres iussus. de leg. 1. 333 col. 1
si hæres. de leg 2. 615 col. 2
si hæres institutus. ad leg. Falcid. 1004 col. 1
si hæres. ad legem Falcid. 1004 columna 1
si hæres. si cui plus quam per le. Fal. 1073 col. 1
si hæres 1. ad Treb. 1156 col. 2
si hæres 2. ad Trebel. 1157 col. 1
si hæres 3. ad Treb. 1157 col. 2
si hæredis de leg. 1. 540 col. 2
si hæredi. de conditio. institu. 390 columna 2
si hære. ad Treb. 1127 col. 2
si hæredes. de legatis 1. 337 columna 2
si iam facta. de condi. & demonstr. 952 col. 1
si idem seruus. de legatis 2. 594 columna 1
si id inquit. quod fal. tuto. aut. 222 columna 2
si id, quod a. si quid in fraud. patr. 134 col. 2
si id, quod mihi. de libe. legat. 888 colum. 2
si illud, aut illud. de legatis 2. 598 colum. 1
si imaginem. de au. & arg. leg. 859 columna 2
si impubes. de Carbo. edi. 1286 columna 1
si impuberi. de tuto. & curato. 103 columna 1
si in adoptionem. de bo. pos. con. tab. 1234 col. 1
si inter annos. de condi. & demonst. 958 colum. 1
si incertus. de legatis 3. 663 columna prima
si in diem. de condi. & demonstra. 697 c. prima
si duobus quemadmo. testam. ape. 472 co. 1
si in qualibus. de hæredi. insti. 312 colum. 1
si inimicitiæ de ijs quib. ut indig. 938 columna 1
si in libertum. de bon. lib. 1330 columna 2
si in metallum. de ijs quæ pro non scrip. 931 col. 2
si in singulos. de an. leg. 718 c. 2
si inter uirum. de rebus dub. 916 columna 2
si in testamento. de uulg. & pupil. 358 colum. 2
si in testamento. si quis omis. cau. 483 columna 2
si in testamento. de legatis 1. 573 columna 2
si in testamento. ad leg. Falc. 1044 columna 2
si inutilis. de condi. & demon. 995 columna 1
si inutiles. ut in pos. lega. no. 1212 columna 1
si is ad quem. de acquir. hære. 433 colum. 1
si is a quo ut in posse. leg. no. 1203 columna 2
si is cui legatus. de legatis 2. 595 columna 1
si is, qui bonis de acquiren. hæred. 566 columna 1
si is, qui duas ædes. de serui. lega. 772 columna 2
si is, qui ducenda. de reb. dub. 920 columna 1
si is, qui duos. de lib. lega. 895 columna 1
si is, qui filium. de bo. pos. con. ta. 1240 colum. 1
si is, qui hæres. de uulga. & pupil. 363 colum. 1
si is, qui immiscuit. de acqui. hære. 431 c. 1
si is, qui pro tutore. de eo qui pro tut. 220 col. 2
si is, qui soluendo 1. de hære. insti. 332 columna 1
si is qui soluendo 2. de hære. insti. 333 col. 1
si is, qui tres. de excusa. tut. 195 columna 1
si is, qui de uulga. & pupilla. 339 columna 1
si is qui ad legem Falcid. 1030 columna 2
si ijs legatum. de cõndi. & demon. 947 col. 2
si ita esset. quando dies legat. ced. 1178 columna 2
si ita expressum de cond. & demon. 973 col. 1
si ita facta. de iniust. rup. 294 columna 2
si ita fuerit. de legatis 3. 668 columna 2
si ita fuerit legatum. de rebus du. 918 col. 1
si ita hæres. de condi. Insti. 389 c. 2
si ita legatum sit. de cõdi. & demon. 931 colum. 2
si ita legatum. de condi. & demon. 992 col. 2
si ita legatum. de auro & arg. leg. 857 col. 1
si ita legatum. de cõditio. & demon. 973 col. 2
si ita legatum sit. de leg. 1. 348 col. 1

ſi ita legatum eſt. de legat. 3. 724 colum. 2
ſi ita legatur. de leg. 2. 590 col. 2
ſi quis hæredes. de hære. inſtit. 337 col. 2
ſi ita quis de hære. inſti. 338 col. 2
ſi ita quis teſtamento. de legatis. 2. 612 col. 2
ſi ita quis. de uulg. & pup. ſubſtit. 267 col. 1
ſi ita relictum. de leg. 2. 607 col. 1
ſi ita ſcripſero. de cond. & demon. 961 col. 1
ſi ita ſcriptum. de leg. 2. 708 colū. 1
ſi ita ſcripſiſſet. de legat. 2. 608 columna 2
ſi ita ſcriptum. de hæred. inſtit. 325 colum. 2
ſi ita ſcriptum fuerit 2. de hæred. inſti. 338 col. 1
ſi ita ſcriptum. de condi. inſtit. 396 columna 2
ſi ita ſcriptum. de ſecun. tab. 1294 columna 1
ſi ita ſcriptum. de libe. & poſthu. 263 columna 2
ſi ita ſit. de leg. 1. 518 col. 2
ſi ita ſtipulatio. de ope. liber. 1317 colum. 2
ſi ita teſtamento. de fun. inſtru. 807 colum. 1
ſi teſtamento. de iure patron. 1302 colum. 2
ſi iure teſtamento. de legat. 3. 676 colum. 2
ſi legatarius. de legatis 3. 668 columna 1
ſi legatarij. ut lega. no. 1198 columna 2
ſi ita legatus fuerit. de pecu. legat. 821 col. 1
ſi legatus ad Treb. 1127 col. 2
ſi legatum purè. de adi. legat. 902 columna 2
ſi legatum ſit. de an. legat. 738 columna 1
ſi legati ſerui. de leg. 1. 546 columna ſecunda
ſi legatorum 1 ut in poſ. le. no. 1212 colum. 1
ſi libertus cum. ſi quid in frau. pa. 1344 col. 1
ſi libertus cum. de bono. libe. 1331 colum. 1
ſi libertus meus. de bo. lib. ibidem.
ſi libertus patro. de bon. libe. 1332 columna 2
ſi libertus præterito. de bon. liber. columna 2
ſi libertus ſub de bonis liber. 1328 colum. 2
ſi libertus. de oper. libe. 1135 columna 1
ſi libertus de iure patro. 1303 columna 1
ſi libertus. de oper. liber. 1315 columna 2
ſi libertus. de oper. liber. 1318 columna 2
ſi mancipia. de fuo. inſtru. 810 columna 2
ſi maritus ſoluto matrimonio. 33 columna 1
ſi maritus ſol. mat. 10. col. 1
ſi marito publico. ſol. matrimo. 21 colum. 1
ſi mater. de uulga. & pup. 372 columna 1
ſi metus cauſa. de acquis. hær. 463 columna 2
ſi Mæuia. de hære. inſtitu. 327 columna 2
ſi mihi, & Titio. de lega. 2. 613 columna 1
ſi mihi, & tibi. de legat. 1. 517 columna 1
ſi mihi Mæuiæ. de leg. 3. 727 columna 2
ſi mihi purè. de lega. 2. 614 columna 1
ſi mihi Sempronius. de legat. 1. 570 columna 2
ſi mihi Stichus. de legat. 1. 570 columna 1
ſi miles. de mili. teſta. 404 col. 2
ſi miles Titio. de mili. teſta. 415 columna 1
ſi miles unum. de milita. teſta. 405 colum. 1
ſi miles. ad leg. Falc. 1064 col. 3
ſi minor uiginti. de legat. 1. 571. columna 1
ſi minor uigintiquinque. de acquit. hære. 453 col. 1
ſi minoris. de adminiſtrat. tuto. 125 columna 2
ſi minores. quippe. tut. 107 col. 2
ſi mora. ſol. matri. 13 columna 1
ſi modo nulla. de leg. 1. 547 col. 2
ſimul plures. de tut. & curat. 103 columna 2
ſi mulier. ſol. mate. 17 col. 1
ſi mulier. rer. amot. 54 col. 2
ſi mulier. cum filio. de reb. dubijs. 926 col. 1
ſi mulier dotem. de legatis 3. 665 col. 2
ſi mulier uentris. quema. teſt. aper. 472 col. 1
ſi mutuus, aut ſurdus. de teſt. 247 columna 2
ſi nauem. de fundo inſtructo. 817 columna 1
ſi autem neque modo. de leg. 1. 525 colum. 1
ſi necem domini. de bon. liber. 1322 colum. 2
ſi neget. de lib. agno. 66 col. 1
ſi nemo tutorum. de teſta. tutel. 87 colum. 2
ſi nemo. de teſt. tut. 84 col. 2
ſi nepos. de coniun. cum eman. 1276 colum. 1
ſi nepotes. de col. bo. 1261 co. 1
ſingulos teſtes. de teſt. 256 columna 2
ſi nominatim. de condi. & demon. 959 col. 2
ſi non in. ſi cui plus. quàm per leg. Falci. 1075 col. 1
ſi non lex Aelia Sentia. de hæred. inſtit. 343 col. 1
ſi non ſolus. ſi quis. omiſ. cau. 479 colum. 2
ſi operarum. de oper. liber. 1315 columna 2
ſi optio ſerui de opti. legata. 789 columna 2
ſi palam hæres. de iure codic. 511 columna 1
ſi Pamphylo. de opti. legat. 688 columna 2
ſi pater de hære. inſti. 325 col. 2
ſi pater de teſt. tut. 91 col. 2
ſi pater ab hoſtibus. de iniuſt. rup. 292 col. 2
ſi pater ea hæredato. de legatis. 3. 726 col. 2
ſi pater de uul. & pup. 370 col. 1
ſi pater filio. de uulga. & pup. 361 columna 2
ſi pater filium. de uulg. & pup. 368 columna 2
ſi pater de uulg. & pup. 368 colum. 2
ſi pater ignorans ſolu. matrimo. 31 colum. 2
ſi pater de bo. poſ. contra tab. 1217 colum. 1
ſi pater. de colla. do. 1264 col. 1
ſi pater. de ſuis, & legi. hær. 1375 columna 1
ſi pater. unde lib. 1347 col. 2
ſi pater de bo. lib. 1332 col. 2
ſi patronus. de concu. 75 col. 2
ſi patronus. de confir. tut. 93 colu. 2
ſi patronus. de bonis liber. 1320 columna 1
ſi patronus hæres. ſi quid in fraud. patro 1343 col. 1
ſi patronus non. de bon. liber. 1331 colum. 1
ſi patronus ex. de bon. liber. 1328 colum. 1
ſi patronus. de bo. lib. 1334 col. 2
ſi patronus teſtamento. de bo. lib. 1324 col. 2
ſi patroni. ad Trebel. 1132 col. 2
ſi patronum ea. de bon. liber. 1334 columna 1
ſi peculium. de peculio legato. 818 columna 2
ſi peculium. de pecu. legat. 822 columna 2
ſi pecunia. de leg. 1555 col. 1
ſi pecunia legat. de legatis 2. 593 columna 2
ſi pecuniæ. ut in poſ. lega. no. 1215 columna 1
ſi pecuniam. ſi quis omiſ. cau. teſt. 475 col. 1
ſi penum. quan. dies leg. ced. 1184 columna 2
ſi per epiſtolam. de acquiren. hære. 441 col. 1
ſi peregrè. de tut. & cur. 196 col. 2
ſi plures. de adminiſtratio. tut. 110 colum. 2
ſi plures inſtitutiones. de condi. inſtitu. 596 co. 1
ſi plures. de inr. deli. 403 col. 2
ſi plures. de admini. tut. 131 col. 2
ſi plures tutores. de teſt. tut. 89 columna 1
ſi plures. de uulg. & pup. 368 columna 1
ſi plures ſunt de legit. tut. 100 columna 2
ſi plures gradus. de leg. 3. 732 columna 1

ſi plures

ſi plures.de bono.poſ.1219.co.2
ſi pluribus.de leg.1.587 co.1
ſi pluribus hære.de le.2.607 c.2
ſi portio.de leg.præſt.1550 c.1
ſi poſteaquam unde lib. 1348 c.2
ſi poſt diem quan.dies leg. ce.1173 columna 1
ſi poſt diuortium. ſol. mat.26 c.1
ſi poſthumus.de lib. & poſthu. 265 columna 1
ſi poſt miſſionem.ad leg.Falc.1019 colum.1
ſi poſt mortem.de leg.1.549 c.1
ſi poſt mortem. de bon. poſ. contra tab.1833 co.2
ſi poſt pubertatem.de tut.& ra.diſt. 213 c.1
ſi poſt. de coniūgē.cum eman.1176 columna 2
ſi poſtulante.ad Treb.1155 c.2
ſi prædia minoris.de reb.eo.qui ſub tu.539 c.2.
ſi prægnantem.de col. bo 1202 c.1
ſi præteritus.de bo poſſ. contra tab. 1836 c.2
ſi prior maritus.ſol.matr..26 c.1
ſi probatum eſt.de tute. & rat. diſt. 214 c.2
ſi propterea.ad leg.Falc.1038 c.2
ſi propter res amotas. rer. amo. 56 colum.1
ſi pupillus hæres. de tut. & ra. diſt. 810 c.1
ſi pupillus de admi. tut. 139 c.1
ſi pupillus.de condi.inſti.399 c.1
ſi pupillus.de acquiren. hæred. 444 colum.2
ſi pupillus.de acqui hære.465 c.2
ſi pupillus.ad leg. Fal.1021 c.1
ſi pupillus. ad Trebel. 1170 c.1
ſi pupillo.de bo.poſſ.1330 c.2
ſi pupillum patruus. de excuſ. tuto. 192 co.2
ſi pupillorum. de re. eo. qui ſub tu. 537 co 2
ſi purè. de uſu & uſufruct. leg. 754 columna 1
ſi purè quando dies leg.1172 columna 2
ſi quando alterius. de aur. & argen. leg.869 c.1
ſi quando.de ope.lib.1310 c.2
ſi quando incerta. ut leg. no. 1197 columna 2
ſi quando quis. uxori de leg. 1.577 colum.1
ſi quærimus.de teſta. 246 co.2
ſi quid dolo. ſi quid in frau.patro. 1340 co.1
ſi quid earum. de lega.3.705 c.1
ſi quid eſt.de auto.tut.160 c.2
ſi quid relictum.de leg.1.585 c.1
ſi qui ita.de condi.inſtit.390 c.1
ſi quilibet hæres. de ijs qui. ut ind. 945 co.1
ſi quis a filio.de lega.2.526 c.1
ſi quis a liberis.de lib. agnoſ.62 columna 2
ſi quis alicui. de acquir. hære. 747 columna 2
ſi quis bonorum. de leg. 2. 658 c.1
ſi quis creditori. de pec. leg.820 columna 2
ſi quis cum teſtamentum. de teſta. 815 co.2
ſi quis cum teſtamentum. de iur.codicil. 504 c.1
ſi quis cum. de ſuis & leg. hæredi. 1578 co.2
ſi quis eum. ut in poſſ. leg. no. 1208 columna 2
ſi quis decedens.de lib.le.878 c.1
ſi quis de pluribus. de re. dub. 926 columna 2
ſi quis dolo. ſi quis ali. teſtari prohi, 508 c 2
ſi quis duobus.de leg.2.594 columna 1
ſi quis eum,quem. de uulg. & pup. 165 c.1
ſi quis eum.quem. de condit. & demonſt.960 c.2
ſi quis ex ijs.unde lib.1347 c.1
ſi quis ex.de coniung.cum emancip. 1871 co.2
ſi quis extraneus. de acquir. hæred. 438 co.1
ſi quis fecerit. quemadmo. teſtam. ape.472 col.2
ſi quis fratribus.de teſt.tut.83 c.2
ſi quis filio. de iniuſt. rupt. 288 columna 1
ſi quis filiumfamilias. de acqui. hær 484 columna 2
ſi quis filium. de colla. bono. 1260 columna prima.
ſi quis filium.de coniung.cum emā. 1876 colum.1
ſi quis hac lege.de oper. liber. 1311 colum.1
ſi quis hæreditatem. de ijs quæ pro non ſcrib.hab 930 colu.2
ſi quis hæres.de iniuſt.rup.296 colūna ſecunda.
ſi quis hæres.de acqui.hære.442 columna prima.
ſi quis hæres. de acquir. hæred.458 columna 1
ſi quis hæredes.de hæred. inſtit.313 columna prima.
ſi quis in fundi.de lega.1.512 co.1
ſi quis graui. de ſena.Syl.491 col.1
ſi quis in principio. de leg. 3.677 columna ſecunda.
ſi quis inquilinos. de leg. 1.578 columna prima.
ſi quis inter tres. de excu. tuto. 290 columna 2
ſi quis in teſtamento. de lib.leg.886 columna 2
ſi quis in teſtamento. de cōdi. inſti. 361 colum.1
ſi quis inteſtatus. ad Tertyll. 1383 columna 2
ſi quis inſtituatur. de hære.inſti.316 columna 2
ſi quis ita dederit. de teſta. tuto. 86 columna 2
ſi quis ita legauerit. de aur.& argen. leg.869 co.2
ſi quis ita legauerit. de condit. & demonſt.949 co.2
ſi quis ita legauerit. de adimen. leg. 898 columna 2
ſi quis ita. de hære. inſtit.320 col.1
ſi quis ita.de hæred. inſtit. 323 col.1
ſi quis ita.de hære.inſti.340 c.1
ſi quis ita.de condi.inſtit.309 c.2
ſi quis ita.de hæred.inſtit.342 c.1
ſi quis ita ſcripſerit. de re. dub. 918. columna 1
ſi quis legata. de condi. & demonſ. 969 colum.2
ſi quis legauerit. t. de legat. 1.553 columna 1
ſi quis legauerit.2. de leg.1.485 columna 2
ſi quis legauerit. de aur. & argen. le. 856 col.1
ſi quis libertis. de ali. & cib. le. 838 columna 2
ſi quis libertum. de bono. lib. 1330 columna 2
ſi quis mihi bona de acquir. hæred. 414 co.2
ſi quis non quaſi. de acquir. hæred. 458 co.1
ſi quis omiſ. cauſ. ſi quis omiſ. cauſ. 482 co.2
ſi quis operas. de ope. li. 1309 col.2
ſi quis pecuniam. ſi quis omiſ. cau. 471 co.1
ſi quis poſthumus.de lib. & poſthu. 251 col.1
ſi quis poſt accu. de teſtamen. 248 columna 2
ſi quis priore. ad Trebel.1167 c.3
ſi quis quaſi.ad ſenatuſc. Sylla. 500 columna 2
ſi quis quos de leg 2.599 co.2
ſi quis rationes. de lib. leg. 814 columna 1
ſi quis reum.de lib.leg.879 c.2
ſi quis Sempronium. de hære. inſtit. 338 co.1
ſi quis ſeruo.de leg.2.649 c.2
ſi quis ſeruum de leg. 2 591 c.1
ſi quis ſeruum. de condi. & demon. 969 co.3
ſi quis ſeruos,de leg.3.719 c.2
ſi quis ſic ſtipuletur. ſoluto matrim. 38 col.2
ſi quis ſolidum. de hæred. inſti.339 columna 2
ſi quis ſub conditione. de teſt. tute. 85 c.2
ſi quis ſub conditione. ſi quis omiſ. cau 479 c.2
ſi quis ſub conditione.de cond. inſt. 391 col.1
ſi quis ſuus. de in.deli.403 c.1
ſi quis teſtamento.de le.1.555 c.2
ſi quis teſtamento.de leg. 2.647 columna 1
ſi quis teſtamento.de condit. inſtit. 364 col.2
ſi quis Titio.de legat.2.594 c.2
ſi quis tutor. de tutel.81 c.1
ſi quis tutor.de iure patr.1300 col.2
ſi quis tutorem. de teſta. tute. 88 columna 2
ſi quis uinum.de tri. ui. & oleo.leg. 795 co.2
ſi quis uſumfructum. de uſu. & uſufruct.leg.762 co.1
ſi quod ex Pamphila. de legat. 2.628 columna 2
ſi reditus.de fund.inſtruct. 801 columna 1

ſi re-

si repudiauerit . vnde le. 1349 columna 1.
si reliquero. de leg. tut. 99 c. 2
si res aliena. ad Treb. 1130 c. 1
si res mihi. de leg. 3. 677 c. 1
si res obligata. de leg. 3. 546 c. 2
si rea pupillaris. de admini. tut. 244 columna 2
si rem, quam maritus. rer. amot. 54 columna 2
si retentus. de bo. poss. contra tabu. 1231 co. 1
si scriptus. de ijs qui. vt indign. 943 columna 2
si secundum probabilem. de milit. test. 415 c. 1
si Seiç pro dote. de do. prælega. 782 columna 2
separatim. de condi. & demonstra. 957 co. 2.
si sequens gradus. ad senat. Syl. 497 col. 2
si seruus communis. de aut. tut. 154 columna 1
si seruus communis. de hære. instit. 308 col. 1.
si seruus communis de acquir. hær. 454 co. 2.
si seruus eius. de acquir hæred. 462 columna 1
si seruus. de uulg. & pup. 566 c. 1
si seruus legatus. de leg. 1. 571 c. 2
si seruus de furi. deli. 403 c. 1
si seruus legatus. de adi. le. 907 columna 2
si seruus liber. de pec. le. 828 c. 1
si seruum plurium. de le. 1. 542 c. 2
si seruus tibi. ad leg. Fal. 1032 c. 1
si seruus Titij de leg. 1. 351 col. 2
si seruus uetitus. de leg. 1. 683 c. 1
si seruus a testatore. de senat. Syl. 496 col. 2
si seruus sub. de bo. poss. secund. tabu. 1295 col. 1
si seruus de assi. lib. 1333 c. 2
si seruo cum libertate de adim. leg. 907 colum. 1
si seruo meo. de leg. 1. 571 c. 1
si seruo. de pec. leg 824 c. 2
si seruo. de hæred. insti. 144 c. 1
si seruum hæredem. si quis omis. ca. 436 col. 1
si seruum quis. de acqui. hære. 456 columna 2
si seruum sub conditione. de usu & usuf. le. 758 co 2
si sic legatum. de leg. 1. 553 c. 2
si sic locutus. de leg. 3. 635 c. 2
si sine hæred de admi. tut. 127 c. 2
si socer. sol. mat. 33 co. 1
si socer nurui. de dote præle. 775 columna 2
si socius. de hære. instit. 146 c. 2
si solus hæres. de acquir. hære. 461 colum. 1
si spurius. unde cog. 1551 c. 2
si statuam legauero de aur. & arg. leg. 859 co. 2
si Sticho manumisso. de pec. legat. 825 co. 2
si sub conditione. de bo. pos. secun. tab. 1293 c. 2
si substitutus. si mulier uen. no. 74 columna 2
si tacitum. ad leg. Falc. 1015 c. 1
si tamen quibusdam. de leg. 2. 597 columna 2
si tamen tutor. de test. tut. 86 c. 1
si te solum. de hære. insti. 318 c. 1
si testamento . de condi. insti. 319 colum. 1
si testamentum. de ijs. qui. ut indi 945 col. 1
si testamentum. de test. 235 c. 1
si tibi rem certam. de adi. leg. 908 columna 1
si tibi de electio. de op. le. 787 c. 1
si tibi, & ei. de leg. 1. 669 c. 1
si tibi homo de leg. 3. 374 c. 1
si tibi legatum. de leg. 3. 677 c. 1
si tibi pure de leg. 3. 709 c. 2
si Titius ex parte. de legat. 3. 759 columna 2
si Titius. de uulg. & pup. 169 c. 1
si Titius hæres. de condi. instit. 395 columna 2
si Titius mihi. de leg. 2. 611 c. 1
si Titius statuas. de condit. & demon. 951 co. 2
si Titio aut Seio. de leg. 2. 594 columna 2
si Titio cum. quand. dies lega. ced. 1183 co. 1
si Titio, & Mæuio. de lega. 2. 614 columna 2
si Titio fundus. de usu & usufruct. leg. 755 co. 2
si Titio pecunia. de lega. 1. 563 columna 1
si Titio. de leg. 2. 590 co. 2
si totam hæreditatem. de acquir. hæred. 462 co. 2
si tribunus. de excu. tut. 181 co. 2
si tutelæ. de admi. tut. 118 c. 1
si tutelæ. de tut. & rat. dist. 209 columna 2
si tu ex parte. de acqui. hæred. 459 col. 2
si tutor aliquo. de suspe. tuto. 165. col. 1
si tutor constitutus de admini. tut. 122 c. 2
si tutor reipub. de tute. & rat. dist. 210 col. 2
si tutor post pubertatem. de tut. & ra. dist. 212 c. 2
si tutor pro pupillo de contr. & nu. 219 c. 1
si tutor pupillo. de auto. tuto. 159 col. 1
si tutor pupillam. de leg. 1. 588 columna 2
si tutor rem. de tut. & rat. dist. 309. col. 2
si tutor uel curator. quando c. ex fac. tut. 160 c. 2
si tutoris. de admini. tuto. 151. columna 3
siue tutor. de administr. tuto. 810 col. 1
siue autem. de leg. præst. 1246 columna 2
siue contra. de libe. agno. 61 columna 2
siue cum instrumento. de fun. instr. 797 c. 2
siue ingenua. 1. ad sena. Terty. 1374 col. 2
siue ingenua. 2. ad senatusc. Tertyl. 1276 c. 2
siue libertus. de iure patron. 1305 col. 1
siue proconsul. de tut. & cura. 800 col. 2
siue seruit. de leg. 1. 535 c. 2
si uentris. de uen. in pos. mit. 1270 colum. 2
si uerò composita, de mili. test. 418 colum. 1
si uerò. de bo. lib. 1523 c. 2
si uero negotium. solut. matr. 48 columna 1
si uir uxori. de condi. & demonst. 971 c. 2
si uir uxori. ad legem Falcid. 1006 col. 1
si ususfructus. 1. de usu & usufru. leg. 754 c. 2
si ususfructus. 2. de usu. & usufru. leg. 755 c. 1
si ususfructus. ad legem Falci. 1051 col. 2
si ususfruct. quando di. leg. ce. 1178 col. 1
si ut habiliter. de aur. & argen. leg. 864 col. 2
si uxor. rem ubi. rer. amo. 57 col. 1
si uxori mundus. de aur. & ar. leg. 975 c. 2
solemus dicere. de condi. & demon. 950 col. 1
solent iudices de alimen. & cib. le. 838 c. 2
solet etiam. de tute. 81 c. 1
solet prætor. ubi pu. educ. deb. 202
soluto matrimonio. solu. matrim. 2 columna 2
Σπαδόντα. de exc. tu. 88. columna 1
spadonem. de excusa. tuto. 189 c. 2
species auri. de au. & arg. leg. 860 colum. 1
statuliber hæredis. ad legem Falci. 1034 c. 2
statuliberum. de leg. 2. 598 c. 2
stemmata. de gra. affi. 1358 c. 1
stichus habet. de pec. le. 728. col. 2
stichus liber esto. de lega. 3. 675 columna 1
stichus nutricis. de ali. & cib. le. 852 colum 2
sticho testamento de usu & usuf. le. 768 colum. 1
stichum, qui meus de leg. 1. 513 colum. 2
sub conditione. de liba. & po. thu. 268 col. 2
sub conditione. de hær. inst. 340 colum. 1
sub conditione. de cōdit. instit. 398 columna 2
sub conditione. de assi. lib. 1339 columna 1
sub conditione. de bon. pos. contra tab. 1287 col. 2
sub diuersis. de condi. & demonst. 968 col. 2
sub impossibili. de condi. insti. 388 colum. 1

substitui

substitui. de uulg. & pup. 366 columna 1
successiorium edictum. de suc. edic. 1353 c. 1
sumptus autem. de uen. in pos. mit. 1269 c. 1
sumptus autem. de leg. j. 347 columna 2
sunt autem agnati. de leg. tut. 1259 col. 2
suo uictu. de ope. libe. 1312 columna 2
suppellex. de suppel. lega. 833 columna 1
suppellectilis. de suppel. leg. 834 columna 2
suppellectili legata. de suppel. le. 838 col. 2
suspectus fieri. de suspe. tut. 167 columna 2
suspectum tutorem. de suspe. tuto. 168 c. 2
suus quoque. de hæred. instit. 304 col. 2

T

Abernæ cauponiæ. de fund. instru. 806 c. 2
tabernā. de fund. instr. 799 col. 2
tabula. de bono. poss. secun. tabu. 1289 c. 1
tabularum, quemad. testa. aper. 469 col. 2
talis sculptura. de legat. j. 535 columna 1
talem de hæredi. institu. 331 columna 1
tales de condi. & demon 995 co. 2
tenetur. si quid in fraud. pat. 1544 colum. 1
temporibus. de uen. inspi. 67 col. 1
testamentum, aut non de iniu. rup. 285 c. 1
testamentum est. de test. 245 col. 2
testamenti factio. de test. 246 col. 1
testamento datos. de testa. tuto. 83 col 1
testamento ita cautum. de ali. & ciba. leg. 852 c. 2
testamento. de test. tut. 87 colum. 1
testamēto potest. de assig. lib. 1339. colum. 2
testamento. de hære. insti. 347 col. 1
testamento tutores de test. tute 88
testamenta eorum. de mili. test. 413 col. 2
testator filium. de leg. 2. 760 col. 1
testatoribus. de leg. 3. 713 colum. 2
theopompus de do. prę leg. 784 colum. 1
titius, & Seius. de hære. institu. 318 col. 1
titius filijs. de excu. tut. 200 col. 2
titius fundi. de hære. insti. 312 col. 1
alios hæredes. de leg. 3. 705 colu. 1
titius prius, quam. de mili. test. 413 col. 2
titius rogatus. ad Trebel. 1311 col. 2
titius Stichi. de leg. j. 560 colum. 2
titius testamento. de lib. & posthu. 269 c. 2
titius de suis, & leg. hære. 1382 columna 2
titius de obseq. 136 c. 2
titi fili è medio. de pecu. legat 828 col. 1
titio centum aureos. de leg. 2. 628 colum. 2
titio centum, de cond. & demonst. 974 c. 2
titio fundus. de condi. & demonst. 978 c 2
titio usus fructus. de cond. & dem. 990 c. 1
titio usus fructus. de usu & usufruc. leg. 758 c. 1
titium, & Mæuium. de admi. tuto. 142 c. 2
titia cum testamento. de leg. 2. 608 col. 2
titia d mortium. sol. mat. 29 colū. 2
titia hæredis. de condit. & demon. 976 c. 1
titia hæred. de annu. le. 746 col. 2
titia. ad leg. Fal. 1055 c. 1
titia post. de Carb. edi. 1288 c. 2
titiæ Seio. de leg. 2. 651 c. 1
titia testamento. de au. & argent. le. 874 c. 2
titiæ amicæ meæ. de aur. & argen. leg. 874 c. 1
titię si non nupserit. de condit. & demonst. 991 c. 1
titiæ textores. de leg. j. 530 colum. 1
Τοῖς τε ἀπελευθέροις. de alim. & cib. leg. 859 c. 2
toties. de acquir. hęre. 462 colum. 1
tractabatur. de mili. test. 407 col. 2
translatio legati. de adi. lega. 908 col. 2
trebatius ait. de hære. inst. 316 co. 2
tres partes ad leg. falci. 1053 col. 2
tres tutores de admi. tut. 146 col. 2
tribunus militum. de mili. test. 411 col. 2
tria onera. j. de excu. tut. 172 col. 2
tria onera 2. de excu. tut. 174 col. 1
tunc autem. de iniu. rup. 285 col. 2
tunc inutile. de pec. leg. 822 colū. 2
turpia legata. de leg. j. 545 colum. 2
tutela legitima. de leg. tut. 97 co. 1
tutela plerunque. de tut. 81 colum. 2
tutela est de tute. 76 c 1
tutor autem de bo poss. 1219 col. 2
tutor ad utilitatem. de admi. tuto. 124 c. 2
tutor datus, de test. tut. 84 colum. 1
tutor decedens. de lib. leg. 890 colum. 2
tutor incertus. de test. tut. 88 col. 2
tutor interpositio. quando ex fa. tut. 162 col. 1
tutor ita rectè, de test. tut. 83 col. 2
tutor petitus. de excu. 194 colum. 1
tutor pro pupillo. de adm. & peri. tut. 126 col. 2
tutor qui tutelam. de admi. tut. 125 colum. 1
tutor, qui per ualetudinē. de autho. tut. 157 c. 2
tutor quoque, de suspe. tu. 163 col. 2
tutor. qui repertorium, de admi. tuto. 114 c. 2
tutor, qui & cohæres. quando ex fa. tuto. 162 c. 1
tutor rerum. de admi. tu. 148 col. 2
tutor secundū. de adim. tu. 132 col. 1
tutor si petitus. de tut. & cur. 102 col 1
tutor siue. de admi. tut. 130 colum. 1
tutor, uel curator. de admi. tu. 124 col. 1
tutoris præcipuum, de admi. tuto. 127 c. 1
tutori qui infantem. quan. ex fa. tu. 162 c. 1
tutorem, qui tutelam. de admi. tut. 130 c. 2
tutorem, qui. de ijs qui. ut indi. 944 col. 1
tutores a patruo. de conf. tu. 93 co. 2
tutores non ab hærede. de test. tut. 83 c. 1
tutores, quibus de auto. tuto. 156 col. 1
tutores. qui post finem. de adm. tut. 142 c. 2
tutoribus ita. de test. tut. 92 col. 1

V

Asa ænea. de supel. leg. 837 c. 2
ubi absunt. de tu. & cur. 104 col. 1
ubicunq;. de uē. in pos. mit. 1269 c. 2
ubi uerborum, de re. dub. 925 col. 2
ubi purè. ad Trebel. 1103 colum. 1
uel cum fisco. de con fit. tut. 95 col. 1
uel ex parte, de reb. du. 915 colum. 2
uel in partes. de admi. tut. 112 col. 1
uel negare quemadmod. test. ape. 471 c. 1
uel in ualetudinem. de impen. in re. dot. fa 45 c. 1
uel si ulles. de impen. in re. dot. fac. ibidem.
uel uiuo. de suis & leg. hæred. 1373 col. 1
uel omnia. ad Treb. 1094 colum. 1
uel singulis. de uulg. & pupil. 375 col. 1
uel uiuus. de assig. lib. 1338. colum. 2
ueluti. de bo. pos. 1217 c. 2
ueluti si nouellerum. de impē. in re. dot. fa. 47 c. 1
uentre prætento. de acqui. hæredi. 463 c. 1
uentre tutor. de tut. & cur. 104 colū na 1
uerum est. de bo. poss. secund. tabu. 1293 c. 1
uerba hæc. de condi. insti. 394 col. 2
uerba testamenti, de alimen. & cib. leg. 843 c. 1
uerbis ciuilibus, de uulga. & pup. 359 c. 2
uerbis rogati. ad le. Fal. 1005 co. 1
uestimentum. de au. & ar. leg. 865 col. 2
uestis an uestimenta. de au. & argen. leg. 865 c 2
uetus accipitur, de trit. ui. & oleo leg. 795 c 2
uideamus. si cui plus, quàm per le. fal. 1071 c. 2
uideamus si ei. de lib. leg. 891 colu. 1
uidendum est de leg. 3. 569 colum. 1
uilæ instrumēto. de fun. inst. 807 c 2
uinum cum uasis. de tri. ui. & ole. leg.

leg. 796 c. 2
uino legato. de tri. ui. & oleo. leg. 792 c. 2
uino legato. 2. de tri. ui. & oleo le. 796 c. 1
uirilis. de leg. præst. 244 c. 2
uir uxori. de do. præle. 782 c. 1
uiro atque uxore. sol. mat. 31 c. 1
uirum qui nō. si quis all. test. probi. 502 c. 2
uirum uxori. de cur. fur. 244 c. 2
uiuua libertus si quid in fraud. pat. 1344 c. 2
uiuo filio. de bo. 1330 co. 1
ulua quoque. ser. amo. 51 c. 1
unum ex familia. de leg. 2. 620 columna 2
unum testamentum. de test. 235 columna 1
uoluptariæ autem. de impen. in re. de. fac. 47 c. 1
usufructu bonorum. ad leg. Falcid. 1047 c. 1
usufructu in dotem. solu. mat. 38 columna 2
usumfructum. de usu & usufru. leg. 754 co. 2
ut bo. pos. secund. tab. 1295 c. 1
ut bonorum poss. unde uir & uxor 1364 c. 2
uter ex fratribu. de condi. insti. 398 col. 1
ut hæredibus. de leg. 2. 610 c. 2
utile tempus, quis ordo in poss. ser. 1366 c. 2
utilem. de confir. tut. 95 c. 1
utilium nomine, de impen. in re. do. fac. 48 c. 1
ut iurisiurandi. de ope. lib. 139 columna 2
utrum. 1. de assi. lib. 1338 c. 2
utrum. 2. de assi. lib. 1339 c. 1
utrum autem. de bo. poss. contra tabu. 1295 c. 1
utrum ita posthumus. de reb. dub. 915 co. 2
ut Stichum. de adi. lega. 903 colum. prima.
ut scriptus. de bo. pos. secundum tabu. 1296 col. 1
uulgo obseruatur. de admini. tuto. 124 c. 2
uxori ea. quando dies leg. ced. 1189 colum. 1
uxori ita legauit. de do. præle. 785 colum. 1
uxori legaui. de aur. & arg. leg. 755 colum. 2
uxori maritus. de usu & usufruct. le. 761 colum. 2
uxori meę fundum. de do. praleg. 782 colum. 1
uxori meæ. de usu & usufruct. leg. 769 colum. 1
uxori quis legauit. de aur. & argen. leg. 759 colum. 2
uxori suæ. de pecu. leg. 828 c. 2
uxori suæ. de legat. tertio. 684 columna 1
uxori usufructu. de usu & usufruct. leg. 759 co. 2
uxori usumfructum de usu. & usufruct. leg. 768 col. 1
uxorem, & filium. de legat. 3. 697 col. 1

Finis tabulæ legum Infortiati.

QVALISNAM VOX SIT, INFORTIATVM,

ET DE PANDECTARVM SERIE, ET PARTITIONE.

ANDREAS *Alciatus cùm cæterarum artium, tùm verò iuris peritissimus in proœmio primi libri Dispunctionum suarum in manus suas nuper incidisse ait Digestorum volumen quoddam antiquissimum non vulgaribus, protritisque Tomis diuisum, sed in duas tantùm partes, quarum posterior a Trebelliano Senatusconsulto sumebat exordium. Quæ res (inquit) manifestissimum facit ineptam esse recentium dubitationem, dum potissimum ambigunt, cur secundum Digestorum uolumen Infortiatum dicatur, quasi non barbara hæc uox sit, & nullius sensus ab indocto aliquo literatore primùm facta, quem deinde alij æquè indociles secuti sint. Hæc ille. Proinde nemo se posthac cum Accursianis cruciet, quid ita secunda Pandectarum pars Infortiatum, appelletur: cùm planè nec secunda ea sit, vt quæ uigesimiquarti libri Digestorum (qui ultimus est Digesti veteris) titulum ultimum secum trahat, nec ulla aut eius vocis etymologia reddi posit, cùm barbara sit, ut iam dictum est: aut eius partitionis iusta ratio. Perpetuus enim est Digestorum ordo ac contextus, quinquaginta omnino librorum continua serie absolutus, non alia prorsus ratione ab antiquis intercisus, quàm quod tanta librorum congeries, ac uelut moles in iustum aliquod uolumen consui non posset. quale quid nunc feceris, si aut Vergilianam Aeneidem, aut Liuij Decades, aut cuiusuis alterius autoris plures libros eandem rem tractantes in treis, aut plures Tomos diuiseris.*

Dixit supra de iu. dot. scilicet per quos constituitur dos: nunc ecōtra per quos repetatur. Vel sic: Dixit s. ti. t. de matrimonijs dirimēdis: nunc eis diremptis quē admodum dos repetatur. Secundo not. quod hic non est caput libri: nā cum tres īm sint libri singulares pro dotibus, vt s. in proœmio Digest. §. alterum. & constet vnū esse de spōsalib. aliū de do. inter vir. & vxo. aliū de impē. in reb. do. fac. ergo hic nō est caput libri, vt C. de vet. iure enuclean.

TITVLVS III.

SOLVTO* MATRIMONIO, QVEMADMODVM a DOS PETATVR. b

Dotis causa priuilegiata est, non solum propter mulieres sed etiam propter fauorem Reipublicæ, quæ vertitur in liberis procreandis. Bartol. & Paul. de Castro.

l. 2. §. post hos. Tertiò quæro, quare iste liber nominatur * Infortiatum? Respon. quia cum Romæ esset studium destructum, & Bononiæ inolesceret, eius recuperatione facta Rauennæ, cum esset amissum ius, est redditum fortè, cum multa assint, quæ deerant. Et sic ponitur in pro valde vt j. de libe. & posth. l. Gallus. §. de le. & sic dictio ius, vel digestum, erit eius substantiuū. Alij dicunt, quia fortes leges sunt in eo, sed certe & in veteri. Alij ab inuentore seu authore, ut Publiciana & Trittscaria. arg. s. de orig. iur. l. 2. §. postea cum Appius. quod diuinare est. Vel potes dicere, quod nomina magistralia sunt, quare de eis non est disputandum: quia relinquitur pertinacibus, secundum Tullium: & quia plura sunt negotia quàm vocabula, vt s. de præscri. ver. l. natura enim. Alij ab Infortias Chaldæo vocabulo, quod est dispositio: quia vltimæ dispositiones hic sunt. Et tractat hoc volumen de tribus. nam complet tractatum dotium. Item tractat de tutelis. Item de testamentis, & quæ in eis continentur. Et de ijs, quæ pertinent ad vltimas voluntates tam ex testamento, quam ab intestato. Item dicunt quidam, quod Irne. non habuit hunc librum, quasi post eum inuētus sit quod non placet. Quartò & vltimò dic, Solu. matri. &c. quod multis modis fit, scilicet quod matrimonium dissoluatur, vt s. titul. t. l. t. & semper hic titulus locum habet, vt j. de verb. sig. l. cum quærebatur. Item not. quod dicit matrimonio: aliàs enim vel nulla actio competit, si scient non valere dedit: vel condictio ob causam locum habet, si ignorans: vt C. de condict. ob caus. l. 1.

Quemadmodum. Id est, per quos: vt j. eo. l. 2. §. 1. & e quibus & inquantum: vt j. eod. l. maritum. cum alijs. Alij, id est, quando. & constat solut. matri. vt hic, & j. eod. l. 2. in princ.

Petatur. Id est, repetatur: & ita simplex pro composito. sic s. de pigno. actio. l. petenti. sic econtra reddere pro dare: vt j. de leg. 2. l. cum quidam vxori: & j. de dote præleg. l. 1. in princ.

Dotis. CASVS. Talis est. Tractaturus de repetitione dotis Iurisconsul. ponit primo qualis sit causa dotis, id est, actio de dote, vsque illuc. Nam & reipublicæ, & cætera. Secundo rationem eius ponit vsque illuc. Cum dotatas, & cætera. Tertio ponit rationem rationis vsque in finem legis. Primum dictum est tale: quia causa dotis in omni tempore, & ante contractum matrimonium & post contractum, & eo soluto est, esse debet præcipua & priuilegiata, & cætera in omni loco tam in Prouincijs quam in Italia. Ratio est talis, quia non solum mulierum priuata interest rehabere dotes suas conseruari, sed etiam Reipublicæ. Ratio autem rationis est illa: quia valde est vtile reipublicæ, quod mulieres rehabeant dotes suas, vt sic possint nuptias contrahere, & ex nuptijs liberos procreare, & de liberis prædictis ciuitates implere. Viu.

Pomponius lib. xv. ad Sabinū. I.

Dotis c causa d semper, e & v-

c Dotis. Profectitiæ vel aduentitiæ: de quib. dicitur s. de iure do. l. profectitia & ponuntur hic tria. Dictum, ratio dicti, & rō rationis. sic s. de pet. hæred. l. sed & si lege. §. item si rem.

d Causa. Id est, actio, & sic cā causata: vt C. per quas per so. no. acquir. l. 1. vel econtra pro causa causante actionem: & tūc dic dotis causa, id est, ipsa dos: per eandem legem, prout alio modo legitur. Vel quia ob causam; id est, ob matrimonium datur: & sine eo non est. vt s. de iure do. l. 3. Vel, id est, dotis conditio: id est, aptitudo, vt sic comprehendat tam dotem quā actionem, nec est vis: quia si dos est priuilegiata, ergo & dotis actio: alias nihil valeret priuilegium: & si actio est priuilegiata, ergo & dos: quia propter dotem datur actio. Alij, causa, id est, titulus, vel contractus: vt Insti. de leg. §. si res. Alij, vt R. id est, iudicium seu instantia, vt citius fortè expediatur: sic C. de transac. l. causas. Alij, id est, matrimoniū, quod est causa dotis: quia matrimonium potest esse sine dote, non econtra: vt s. de iure dot. l. 3.

e Semper. id est, omni tempore, & omni casu eorum temporum, nam ante matrimoniū, & constāte matrimonio, & eo soluto est præcipua, id est spālis: quasi dicat, præ alijs capit multa: vel præter communia aliarum conuentionum capit specialia & sic ponitur præcipuum s. de officio procu. Cæs. l. 1. §. fin. & s. familiæ ercisc. l. si filia. §. hoc amplius. & §. præcipere, & pone exempla de casibus primi, & secundi, & tertij temporis. Ecce enim ante matrimonium nudo pacto constituitur dos. Itē de bonis patris 1 promissa creditur in dubio: licet alias ex nudo pacto actio non oriatur, & nemo suas pecunias iactare credatur: vt C. de dot. promissio. l. ad exactionem. & l. fi. & s. de pac. l. iurisgentium. §. igitur. & s. de prob. l. cum de indebito. Itē de tacita stipulatione 2 & tacita hypotheca: vt C. de rei vxo. actio. l. vnica. §. 1. & 2. licet alias stipulatio contrahatur vtroque loquente: vt j. de verb. oblig. l. 1. in princ. Item quia in arbitrium alterius partis: & quia incerta 3 vt C. de dot. promiss. l. 3. & s. de iur. dot. l. cum post. §. gener. cum alias non conferatur, & certa quantitas contineatur: vt C. de contrahe. empt. l. in vendentis. & de verb. obl. l. ita stipulatus. Item ad hoc C. ad Velleia. l. fin. & commu. de leg. authen. res. & s. de iur. dot. l. quod autem. & de rit. nupt. l. qui liberos. In secundo, quia nō potest fundus dotalis alienari: vt Instit. quib. alie. non lic. in prin. quod est contra regulam Insti. de rer. diu. §. vend. Item quia constante matrimonio repetitur ex causa: vt C. de iure dot. l. vbi. quod est contra id quod a principio senserunt: vt s. de iure dotium. l. 1. Sed & primi temporis exempla ad secundum tempus possunt aptari, si dos constante matrimonio constituatur, quod fieri potest: vt C. de dona. ante nupt. l. fi. In tertio præfertur alijs in personali & hypothecaria: vt C. qui pot. in pign. hab. l. assiduis. Item cōpensatio non opponitur: vt C. de rei vxo. act. l. vnica. §. taceat. Sed arguitur cōtra. j. eo. l. maritum. & propter hoc in verbo vbique, subaudit fere: & haec etiam, & tertij etiam ad te[illegible]

Infor. tit. so. [illegible]

Copiosissimum Cōmētariū ad singula huius tituli capita Duarenus reliquit. Tu illum videto.

* Andræ. Alc. libr. parergon. 4. capi. 25. putat Infortiatum dictum a Græca dictione ... Cū enim in qr, hunc librum Græculi homines, penes quos Iustiniani temporibus adseruabat, Latinis traderent te stabantur se eis dare.

τὰ ... quo nomine significant quicquid victus, & annonæ causa iportatur. Et sanè cū iuris parte, quæ de dotib. & testamentis tractat, solemus dicere esse de proelucrando. Item Alc. i pe. 1. lib. Dispu. suaserunt vocē ... Infortiatū barbaram esse & nullius ... ab ... ali ... line. ... pri mum cadam.

* In P. F. Incipit. Dotium causa.

1 Naturalis, & legitimi, sec[undum] si naturalis tātum secundum Bartol.

Iactare suum nemo præsumitur.

2 Etiam si filia dās dotē esset muta secū dū Barto.

3 Dic quod in hoc nō est speciale, quia dos certificatur h. bito respectu ad personā promittētis, & eius cui promittitur secundum Bar.

4 Ista sub auditio nō est necessaria iō dic aliter, quòd dos est semper priuilegiata: ni si sequeretur aliquid turpe, vel quod esset contra speciē honestatis secundū Barto. & l. ...

aptantur, si tunc dos possit repeti. Sunt & alia exempla ad prædicta, quæ inuenire laboriosum est magis quam subtile, & facit ad omnia. ī. de iure dot. l. in ambiguis.

Vbique. Id est, in omni casu, vt dixi, vel dic, in omni loco: vt C. de temp. in integ. restitu. l. fi. vel id est, siue ex stipulatione, siue non.

[c] Et reipublicæ interest. Et pro etiā quasi dicat, non solum mulierum, sed etiam reipublicæ. vt hic, & ī. de iure dot. l. 2. & ī. de priuileg. credit. l. 2. & de dot. præleg. l. pater. ī fi. & ī. de pac. dot. l. 2. & sic est ratio primi dicti. Item

biq; præcipua est. Nam & Reipublicæ interest, dotes mulieribus conseruari: cùm dotatas esse fœminas ad sobolem [d] procreandam, replendamq; liberis [e] ciuitatẽ, [f] maximè [g] sit necessarium. [h]

Soluto matrimonio debet dos reddi, & ab initio soli mulieri

not. quod ratio priuatæ vtilitatis concordat hic cum ratione publicæ, quæ etiam si discordent, præfertur publica: vt C. de cad. tollen. l. vnica. §. fin. Item nota interesse hic propter liberas personas: & sic est contra. supra de ijs qui dese. vel effu. l. 1. §. sed cū liber homo. Sed dic, hoc est inæstimabile interesse: vt ī. de ægu. iu. l. non est singulis. §. fi. & sic alias est inæstimabile, vt hic, alias æstimabile: & tunc qñq; damnum tātum continet: vt supra de act. emp. l. si sterilis. §. cum per venditorem. quandoque est in lucro: vt supra de eo quod cer. loc. l. 2. §. fi. quandoque propter affectionem: vt supra mand. l. cum seruus. quandoq; propter instinctum naturæ: vt supra de ser. expot. l. seruus ea. quandoq;, quia res fuit maiorum suorum: vt supra de bon. libe. l. libertus qui soluendo. & ī. si quid in fraud. patr. l. 1. §. & alias videamus. & supra de minoribus. l. si in emptionem quandoque quia vicina: vt ī. de lega. 2. l. si cui fundus.

[c] Cum dotatas. Ratio rationis.

[d] Ad sobolem Id est, ad nubendū, & sic pariēdū quod melius fiet cum dote, & ditiori: vt in authen. de æqua. do. §. quia uero. col. 7. & ī. de iure dot. l. 2. & vt non repellatur à viro præsumptiuè. vt in authent. de nupt. §. sic itaq;. vet. si quis enim. col. 4.

[e] Liberis. Legitimis. ad quod C. de ind. vidu. l. 2. & de bo. lib. l. fi. sed & spurios quandoque habere expedit: vt ī. de decur. l. generaliter. §. spurios.

[f] Ciuitatem. Romanā per excellentiam, & per hoc Imperium. Idem tamen in fœminis extra Romanam vrbem habitantibus: cum eadem sit ratio, argu. supra ad leg. Aquil. l. illud. & facit ī. de ventre in pos. mitten. l. 1. §. & generaliter. & ī. de bonis damna. l. fi. §. in vltimo.

[g] Maximè. Id est valde. [3]

[h] Necessarium. Id est vtile. sic supra de offi. præfec. præto. l. 1. & facit ad id quod nota. C. de studijs libera. vrb. Romæ. l. 1. in fi. lib. 11.

Solutum. C A . . . Lex ista quatuor principaliter dicit. Primū dictū est tale. Titius contraxit matrimonium cum Seia, & nomine dotis accepit decem, postea inter eos factū est diuortiū: certe mulieri dos restitui debet: & hoc vsq; illuc, Nec cogiē &c. Secundum dictum est tale: pone quod Titius contraxit matrimoniū cū Seia, petit Titius, quod Seia soluat sibi dotem quam promisit. Dicit Seia, Ego volo quod tu promittas restituere dotē quā à me petis. Sempronio extraneo: certe distinguit, quia si passurus est damnum maritus si pmittat Sempronio, & de hoc timet iustè, puta quia verisimile est eum dānum passurum, si alij promittat: puta quia iam desijt esse soluendo, vel est verisimile, quod desinat soluendo esse, puta quia res suæ sunt in maris periculo, vel alio modo est

[†] Alias, publice.

[1] Secūdario. & ista vtilitas reipu. apta est afferre suā vtilitatē in quolibet particulari, secundum Bar. & Ia.

[†] Pulchrè in hāc sententiā Ari. lib. 2. polit. cap. 7. & Plutar. in apoph. laconicis de Lycurgo, & Cice. libr. 1. offi. elegāter scripsit coniugium esse vrbis principium & quasi reipub. seminarium.

[2] Veruntamē eadem priuilegia vendicarent sibi locū in mulieræ ſterili. Bar. Alexā. & Ias.

[3] Adde gl. similem l. l. illud infra ad leg. Aquil.

verisimile, quod dānum posset sentire. Respon. quod vxori in quātum facere posset, damnaretur, sed extraneo non: non ergo cogitur Sempronio promittere, alias sic: & ista vera sunt, quando mulier Seia est sui iuris. Et hoc secundum dictū protenditur vsq; illuc, quod si à patris &c. Tertium dictum est tale; Seia existens in potestate patris dedit dotem profectitiam Titio marito suo: certè soluto matrimonio actio pro illa dote competens est communis patris & filiæ, & pater non potest repetere dictam dotem nisi voluntate filiæ: ergo & eodem modo promittendū est per maritum de solutione dictæ dotis facienda, id est, voluntate patris & filiæ. & si pater solus iussit promitti, non erit adēpta filiæ sui iuris postea affectæ actio de dote: & si sola filia iussit pmitti, integra manebit pri dotis actio: & tunc non intentabit solus, imo adiuncta persona filiæ. sed si filia sui iuris interim efficiatur, nocebit ei quo ad repetendam dotem iussus illius solius, quem fecit marito, vt alij extraneo dotem promitteret. & hoc vsque illuc, Voluntatem &c. Quartum dictum est tale. Dictum est in versiculo, denique &c. quod pater non potest dotem repetere a marito siue filię voluntate: certe voluntatem filię accipimus, si non contradicat expresse: verum si filia sit furiosa, videtur consentire, eo quod propter dementiam contradicere non potest. vnum tamen requiritur, quod filia sciat patrem agere pro dote repetenda, & nō contradicat: si enim nesciret filia, pater non audiretur agendo, nisi caueret marito ratum filiam habituram: & hoc est quod dicit. Viuianus.

promitti, & non alii, si marito noceret. Bar.

V[lpianus] lib. xxxv. ad [Sabinum]

II.

Soluto [i] matrimonio solui dos [k] mulieri debet: nec cogitur [l] maritus alij eam ab initio stipulāti promittere: nisi hoc ei nihil noceat. Nā si incommodum aliquod

[i] Soluto. Expone vt in rubrica dicitur.

[k] Dos debet. Annua bima trima die olim: hodie immobilia statim, mobilia intra annum: vt C. de rei vx. act. l. vnica. §. exactio. sed hoc fallit, quando culpa mulieris [4] solutum est matrimonium: vt ī. eo. l. Lucius. §. fi. nisi & vir deliquerit: vt ī. eo. l. cum mulieri. 1. & l. viro. Item fallit, si pactum est lucrandæ dotis interpositum: vt in authen. de san. epis. §. si vero constante col. 9. & ad hoc etiam facit C. eo. l. si constante: nisi in casu: vt ī. eo. l. si ab hostibus. §. fi. Item fallit si aliud potest obijci mulieri ī. eo. l. si mulier. & l. semel. Item fallit si extraneus dedit. & pactus est sibi reddi: vt C. de rei vxo. act. l. 1. §. accedit. Itē fallit, si est in potestate patris: vt ī. eod. §. 1. vel vt ista non obstent, dic mulieri, id est, patri mulieris: vt omnem repetentem comprehendas. Item quod dicit solutum, quandoque etiam constante in casibus tribus. Primus est [5] ī. eo. l. si constante. in prin. Secundus supra de iure do. l. quemadmodum. Tertius C. de rep. l. 1. Quartus si maritus damnetur in metallum. nam non soluitur hodie matrimonium: vt in auth. de nup. §. quod autem. col. 4. & tamen dos repetitur vt ī. eod. l. si marito. his autem casibus cogitur, scilicet, reddere dotem constante matrimonio. Sunt & alij quando potest, & valet restitutio: vt ī. eo. l. quamuis. & l. seq. alias si reddat vir, non liberatur nisi quatenus illa esset locupletior: & sic habet instar donationis: vt C. si dos constant. matri. l. 1.

[l] Nec cogitur. Dixit quando sol. mat. dos reperatur: nunc quando dos datur viro à muliere, nam nō cogitur alij promittere, si patitur incommodum, vel secūdum quosdam etiam si ab extraneo detur, non cogitur extraneo promittere in donatione dotis: q̄d non placet vt C.

[†] Cōcor. ca. 1. 2. & 3. extra de donat. inter vir. & vxorē & de do. post diuor. restit. Bolo.

[4] Puta propter adulterio. quo casu nō solummodo perdit dotem, imo etiā bona paraphernalia. est glo. fin. in c. plerunque extra de donat. inter virū & vxorē. secundum Ias.

[5] Hoc casu nō propriè fit restitutio dotis, cum dos adhuc sustinēdis oneribus matrimonij seruiat. Bar. & Ia.

maritus suspectũ habet: a nõ debere eũ cogi alij, quàm vxori promittere, dicendũ est. hoc, b † si sui iuris c mulier est.

Patris & filiæ cõmunis est actio de dote profectitia, nec pater in præiudicium filiæ potest petere vel delegare: & si contra fiat: non liberatur maritus à filia quin minus ipsa possit effecta sui iuris, maritum convenire: & econtra non põt filia patri præiudicare: sed sibi soli sic, vt excludatur ab agendo, cùm erit sui iuris: durante patris ptãte non excluditur à consentiendo patri propter pactum suum.h.d.vsq; ad § voluntatem. Alex.

Quòd si in patris potestate est, & dos d ab eo profecta sit: d ipsius & filiæ dos est, e Deniq; pater non aliter, quàm ex voluntate filiæ, f † petere dotem nec per se, nec per procuratorẽ potest. Sic ergo g & promittendum Sabinus ait. Ei ergo h promittendũ erit, cui vterque iusserit. Cæterùm si pater solus iussit, i dotis actio filię nõ erit adẽpta, k quãdocunque † sui iuris l filia fuerit facta. Itẽ si voluntate solius filiæ promittat, m remanebit dotis actio integra patri. Sed vtrum vt & agat solus, n an & vt adiuncta o quoq; filię persona experiri possit? Et puto nec eã actionem amissam, p quã adiuncta

vt C.de rei vxo.act.l.1 §.accedit.ff.de pa.do.l.cũ dos. vel dic loq eo casu quo ff.sol.mat.& dicit de satisd.q est.j.eo.l.si constante.§.quoties.& §. si vxor.illa ergo debet fieri mulieri, quæ dotem debet repetere: non alij, si est incommodum viro: vel etiam si extraneus dedit.& pactus fuit, nõ debet ei [illegible] dari a viro si est incõmodum, id est laboriosum inuenire fideiussorem: cũ actio ei competẽs est stricti iuris, vt ff.de condit cau.da.causa nõ se.l.dedi.sed mulieri, est bonæ fidei: vt insti.de act.§.fuerat.& sic ei cauendum e l vt hic, & ff. de iudi.l.in omnibus.& prout primo dixi, dic ab initio, scilicet datæ dotis, siue ante matrimonium, si ex eo constante prout dixi. Secundo dic ab initio, scilicet sol. mat. Item dic illi volenti, id est stipulari volenti, vt j.de ver. obl.l.stipulatus. Item quod dicit noceat, expone secundum primum, id est, nocere possit. sic infra de statulibe.l.Labeo.& infra subijcit.

a Suspectum habet &c. Sed in quo põt nocere? Rñ. si sit rixulus. vt ff.de pig.ac.l.si seruos. & de vsur.l.si bene vel potentior.vt ff.de alie.iud.l.3.si mulier stipulanti donat in casu so.ma.ille aget ad solidũ, x sed mulier ageret in quantũ facere posset: vt j. de re iud. l.Nesennius. Item non poterit ; aliquid viro vxor relinquere [illegible] morte: vt ff.de pac.do.l.cũ maritus.§. fi. Sed quomodo creditur fieri pauper: vt j.qui & a qui.l.Iulianus? Respon.quia iã forte erat non soluendo. Vel est verisimile q erit? quia res suæ in loco periculoso [illegible]nt, vel subiacent vsuris, vel ruinis, & nõ potest de suis vendere: & hoc dicit, suspectum &c. Item no.q si nihil nocet, cogitur etiam alij promittere: vt hic, ad qd facit ff.de rei ven.l.in fundo.& sic est contra.C.de act.& obl.l.sicut.Solu.hic speciale, vel occasione dotis præambulæ incidit in secundam necessitatem.Item contra.C.de noua l.1.Sol.vt ibi.Itẽ quomodo cogitur? Rñ.secundum primum casum per retentionem, vt vel mulieri, vel extraneo promittatur. sic ff.de pign.ac.l.si necessarias.§.si pignori.& sic cautio tame.non præcisè. actio autem ad hoc nõ est necessaria, vel officiũ iudicis: quod esset si iã soluisset.nam tunc mulieri cogitur reddere: vt d.l.in omnibus.& insti. de satisd. tut §.pe.etiam si dicat sibi suspectũ incommodum, nisi dicat pactum factum lucrandę dotis.Sed ad quid cauetur, cum habeat actionem ex stipulatu. Rñ. vt habeat instim & probationes. vt d.l.in omnibus. Item facit j.de solu.l. Paulus respon. & ff.de euic.l in creditore. Item ad verbum si pectum, facit C.de iudi. l.apertissimi.& j. ad Treb.l.quia.a.

b Hoc. Scilicet qd solui debeat ei vt in prin.l.vel ẽt vt sibi vel alij ea volẽte promittatur: & sic ad proxi.

c Sui iuris. Scilicet morte, vel emancipatione: vt C. de rei vxo.act.§.videamus.& §.ex hoc. Accurs.

d Profecta sit. No.duo necessaria ad hoc, q actio sit cõia.s.qd profectitia sit dos, & qd in potestate sit filia: & est, plectitia: vt ff.de iur.do.l.profectitia.in aduentitia sola filia agit, vt hic, & C.de col.aut.qd locũ.& ei agenti pr debet consentire: vt C.de bo.quæ li.l. fi.§.1.& est præcipuũ in dote scdm hæc iura, vt aliqd iuris habeat filia, cũ oĩa patri quærantur, vt insti. per quas pers.no.acqui.§.1. Itẽ qd si pro emancipata filia pater dat dotẽ? Rñ. scdm Irn.idẽ ac si esset in potestate. arg. ff.de iur.do.l.profectitia.§.pe.& arg.j.eo.l.filiæ.& l.si ab hostibus. vt C. de rei vxo. act.l.1.§.accedit.vel.extraneũ.& Intellige in extraneo alio a pre, vel ascẽdẽte p patrẽ. Alij idẽ, qd Irn.sm hęc iura. Sed hodie corrigitur p d.tm ver. exneũ, i. vt nõ sit profectitia, sed soli filię emãcipatæ cõpetat repetitio, vel secundum Io.dic ẽt hodie exigi hæc duo, ad hoc vt habeat locum qd hic dicit, s.actionem esse cõem. Nec ob.il la l.profectitia.§.pe. quia verũ est profectitiã esse, vt ibi: nõ tñ verè, vt hic. nec ob. j.eo.l.filię.vt ibi dices. ADD. I. IO. Ibi pater stipulatur sibi dotem reddi secundum Bar.

e Dos est. Id ẽ actio de dote, vt j.l.px.dices.& dic q hanc societatẽ seu cõionem incidẽtem inducit paterna pietas & eius nihilominus cura, ne sæpius eã dotare cogatur, si sine eius volũtate dotis actio filiæ concedat.

f Volũtate filię.Vt & C.de nup.l.si vt proponis.a.& nisi pater sit stipulatus incõtinenti: vt j.eo.l.quoties. & facit C.eo.l.2.& l.filiæ.& j.l.2.

g Sic ergo.Id est volũtate filię.& est arg.sicut nõ exigit pr sine filia, sic nec stipulat, nec facit aliũ stipulari.

h Ei ergo. Scilicet extraneo, vel etiam patri.

i Solus iussit. Et promissio est secuta. Acc.

k Adempta.Nisi patris sit hæres, vel tm in legato perceperit a patre quanta est dos, vt j.eo.l.si cum dotẽ. §.si pater, licet in redditione loquatur ille §. si pater. idem in promissione, cum eadem sit æquitas, vt C.ad leg.Falc.l.fi.& ff.de calum.l.1.in fi.& l.seq.

l Sui iuris. Morte vel emancipatione: vt C.de rei vxo. act.§. videamus: interim ergo du durat patris potestas, tutus est vir.quia cum solus pater habeat exercitium: repellitur si veniat contra factum suum.Sed pone q pater exegit sine filia, & pauper factus est, ita q denuo eam dotare non põt: vt C.de rei vxo.ac.aut.sed quamuis.An filia virum conueniat dum est in ptãte? Hic innuit q non.Sed rñ sic, arg.ff.de eo per quẽ fac. erit.l.fi.& j. ad Treb.l.Imperator. [illegible] Dic q ista responsio est bona sm Bar. & Ias.procedit tñ ista gl.nisi dos fuisset legitimè soluta patri: qa tũc secus, secundum Pau.

m Promittat. Extraneo, vt nec sibi nec pri teneat ma

n Solus. Quando filio tantum. [illegible]

o Adiuncta. Id est nomine suo, & filiæ. A [illegible] Reprobatur, quia debet dicere adiuncta persona filiæ consentiente filia ex mente Aterini, & Iasonis

p Amissam. Id est filia nõ pderet hoc, licet alij delegauerit: & sic pr agit ea cõsentiente ac si nõ delegasset. nec.n fiunt socij vt factũ vni alteri noceat: vt ff.de arb.l.si duo. licet sint quasi socij: vt no j.de sol.l.qui a a hoies

Alias hac.

r Reprobatur per Bart. in l. de diuisio ne. & l. si constitte. in prin. j. eodem.

a Hęc verba cẽ Tribonianu docet acutus Iuricon. Gouean' lib. 1. lec. ca. 41.

s Si fuit promissa certa quãtitas: sec' si simpliciter dos: sm Bart. Istud ex empl[o] di[c]ipl[i]er Bart. Bal. & Ias.

4 Etiã sine cõsensu pris sm Bart. Bal. P. & Ias. Licet Ludo.& Ale. contra.

1 Nõ est opus eũ sine cõsensu pris possit agere sm Bart. Bal.& Ias.

Limitabis hunc tex. per l. post dotem iuncta sua gl. t.j.eo. & p l. aut. C. de iure dot. vt s. procedat hęc lex ni si pr ei si bi fuerit stipulat'.

† In P.F. qñq; l.qñ eũq; Ant. Augu.l.3. em.cap.7.

8 Et mallè P. ideo dic s eũ, qd melior rõ alligata tur in l. iure succursum j. de iure dot.

7 Ista lex potius discordat q cõcor. sed die q nõ ob. qa ibi speciale pter delictum filię qd ipsa cõmisit contrahendo matrimoniũ absq; consensu pris secundum Bar.

Ild nõ expedie bat dicere qa dato q esset locij tã pactum vnius, alteri nõ pjudicat l acqsitis: secus in acquirẽdis, sm Pau.

hoies. §. si gener. vnus enim sociorũ nomine suo tan tũ, vt ibi: hic suo & filiæ: sed ea facta sui iuris nocet ei filiæ, vt subijcit: cũ eo casu actio sit solius filiæ. vt C. de rei vxo. act. §. videamus. & §. & hoc. sed certè imo vr amissa quo ad filiam, et ea existente in potestate, & sic non est opus consensu eius: vt s. de pac. do. l. cũ dos. §. si verò, quæ est contra. Solu. hic ipso iure non: ibi per exceptionẽ sic: vel ibi paciscẽdo de nõ petẽdo: hic de legãdo. Itẽ nũquid sunt duæ actiões: vna patris, alia filiæ: an vna cõmunis? Hic innuit quod duæ, sed lo. dicit vnã, quam pater quãdoque solus intentat, quandoq; adiuncta persona filiæ, quandoque sola filia. Aliud est in actiõe iniuriarũ quæsita patri per filium: quia sunt duæ: vt j. de iniu. l. pater. Item not. quod filia potest per aliũ quod non per se. sic s. quæ res pig. obli. poss. l. Aristo. Sed magis dicitur non impedire quem agere: sic j. de manu. vind. l. si pater. § fi.

a Ei. Scilicet filiæ: Sed quidam dicunt patri quod non placet: quia & si filia nihil fecisset, tñ pater in eum casum non ageret: ut C. de rei uxo. act. §. videamus.

filiæ persona potest habere. Quòd si sui iuris fuerit facta filia nocebit ei[a] ista stipulatio.[b]

Filia sanæ mentis si est præsens, & non contradicit, habetur pro consentiẽte. Idem si propter furorem contradicere non potest: secus si ideo, quia erat absens: quoniam tum non habetur pro consentiente, nec dissentiente: & ideo cum cautione rati tũc admittitur pater. Alex.

Voluntatem autem filiæ cùm pater agit de dote, utrum sic accipiemus ut consentiat:[c] an verò ne contradicat filia? Et est ab Imperatore Antonino rescriptum: filiam, nisi euidenter[*] cõtradicat,[d] videri consentire patri. † Et Iulianus lib. xlviij.[*] Dig. scripsit, quasi ex voluntate filiæ videri experiri patrẽ, si furiosam filiam habeat. Nã vbi non potest per demẽtiã contradicere[e] consentire quis eam meritò credet.[f] Sed si absens[g] filia sit, dicendũ erit, nõ ex voluntate eius id factum: cauendumq; à patre ratã rem[h] filiam habituram. Vbi enim sapit, scire[i] eã exigim[*], vt videatur non cõdicere.[k]

In dote, quæ est communis patri & filiæ, solutio spontanea facta uni sine consensu alterius, non liberat soluentem ab alio, nisi pecunia sit conuersa in vtilitatem alterius directò, vel per indirectũ h. d. cum l. seq. Alex.

Paulus lib. vi. ad Sabinum. III.

NOn solum autem in exigenda[l] sed etiã in soluẽda dote, quæ[m] communis est patris & filiæ, vtriusque voluntas exigenda est.

b Stipulatio. Id est promissio facta extraneo. sic s. de condi. inde. l. si non sortem. §. pen.

c Vt consentiat. Scilicet expressim.

d Contradicat. Id est contradicendi causam habeat: vt j. eo. l. dotem & l. si cum dotem. §. eo autem tempore. Sed contra j. eo. l. Titia. vbi pater debet probare eam cõsentire. Sed dic q probat eo ipso, quod non dissentit. Item nota hic quod qui tacet consentit. Argu. contra j. de fur. l. qui uas. §. uetare. Sed dic pro, & contra. s. de proc. l. filiusfam. §. inuitus.

ADDITIO. Dic in proposito, quod in actu in quo quis debet consentire, taciturnitas habetur pro cõsensu: vt hic, sed in actu in quo quis non debet consentire, taciturnitas non habetur pro consensu: vt in contrario, secundum Bal.

e Contradicere. Scilicet filia.

f Credet. Vt s. de his qui sunt sui uel alie. iur. l. pater. § fi. Sed contra. s. loc. l. qui ad certum. Sed hoc iõ,[1] quia contradicere nõ põt, nisi iustam causam contradicendi habeat, et si sapit ibi secus, sic ergo quasi consentit, vt d. l. patre. & quasi contrahit: vt s. de neg. ge. l. 3. §. & si furiosi. ver. curatoris. Sed uere non consentit, nec cõtradicit: vt j. de reg. iu. l. in negotijs. Itẽ hoc potest intelligi si non habeat cãm contradicendi.

g Sed si absens. Non ergo pro eodem habetur absentia & furor: & idẽ habes s. de procu. l. 2. §. furiosus. & j. de iniu. l. sed si vnius. §. filiosam. Sed contra. j. de re iud. l. vbi. §. furiosus. & j. de iure codicil. l. 2. §. furiosus. Sol.[2] quo ad animum est absens: ut ibi, quo ad corpus præsens: vt hic, & sic cum non cõtradicat, nec contradicere potest, cum animus deest: vt s. de proc. l. 2. consentire dicitur: vt hic. & sic quo ad corpus accipitur hic, sed si absens &c. & dicitur absens, si abest à loco vbi agitur. alias aliter: vt C. de præscr. lon. temp. l. fi. & de hoc dicitur j. de ver. sign. l. absentem.

h Ratã rem. Et si omissa sit de rato satisdatio, dic vt j. eo. l. si cum dotem. §. si pater. Item cum ea uet de rato si moritur filia, a modo stipulatio non cõmittitur. vt j. rem rat. habe. l. si sine. in fi. & l. fi. in prin.

i Scire. Debet ergo ei denũciari si ignorat: alias non est opus: vt s. de euict. l. Hæreditnius. & de act. emp. l. s. in fi.

k Non contradicere. Sed si latitet dic vt j. eo l. si cum dotem. §. sed si latitet. Item facit s. de procur. l. non solum. §. si de dote. sed sequens. §. si pater. ui detur contra. Sed ibi in actione iniuriarum, q sunt duæ: & si sua agit pater, nõ cauet: ut ibi, sed si nomine filiæ agat, sic: vt j. rem ra. ha. l. si sine. §. fi. At actio d dote vna est: vt s. proxi. §. no. Vel dic quod et si nomĩe filię agat: non cauear:[3] vt ibi, aliud si eius procurator, vt d. l. rem ratam hab. nam priuilegium patri datum non transit ad alium:[4] sic j. de leg. a. l. cum patronus.

NOn solum. (Casus.) Pater pro filia quam in potestate habebat, dedit dotem Titio marito filiæ. factum est diuortium, certe dos restitui vel solui debet, vtriq; tam patri quàm filiæ: quia non solum in exigenda dote siue in iudicio petenda actio de dote communis est patris & filiæ, vt dictum est s. l. proxima. §. deniq;. sed etiam in soluenda sine iudicio: neque pater potest facere filię conditionem deteriorem in hoc, neq; filia patris. Sed pone, quod maritus soluit pecuniam dotis mulieri tñ: & dicta pecunia peruenit postea ad patrem: certe non solum actio, quæ cõpetebat mulieri: quæ recepit dotem, sed etiam illa quę competebat patri tollitur. Viu.

l In exigenda. Exigitur ab inuito, vt j. de leg. 3. l. fideicõmissa. §. si rem exoluit maritus sponte videbatur enim quod licet non solus exigat: tamen soli extra iudicium soluatur vt in adiecto: vt infra de sol. l. quod stipulatus: non tamen est ita: & econtra exigit procurator litis: non tamen[5] ei soluitur: vt j. de solu. l. hoc iure.

m Quæ. Fit relatio ad id qđ datur intelligi per præcedens: & dic quæ, id est actio. nam ipsa dos est viri: consumpta sorte, vel ipsa dos est cõis eorum respectu iuris quia vterq; habet actionem pro ea, vel dic quæ, id est quia. Sed qualiter est actio cõis? Respon. sicut duobus hæredibus actio hæreditaria: & sic pro diuiso. quia sic est in illa: vt C. fam. ercis. l. ea quæ & pater exercet suã partem, & partem filiæ. Vel uerius vtriq; in solidum competit, vt duobus reis stipulandi: sed pluscu-

[Marginal notes, left:]

* Filia tñ pro cõsentiente nõ habet, cũ ob pudorem, reuerẽtiamq; paternam contradicere ausa nõ fuerit, eoq; euidẽter apparet. l. si cũ dotem. §. eo aũt tẽpore. j. e. Duar. hic.

† Cõcor. c. si seruus sciẽte dño & nõ contradicente dño suo in clericũ fuerit ordinat[*]. distin. 54. & cx c. non ne bñ dicimus. in tex. & gl. super ver. tacendo. de pfump. Facit regula. q tacet. de reg. iu. lib. 6. Tacẽs an cõsent. ne vi deat, vide ad longũ. d. las. in §. item Seruiana. ver fi. vbi formaliter dicit Bar. in ft. de act.

* Lib. 17.

1 Dic melius q ibi requiritur cõsensus, hic sufficit cõtradictionẽ cessare s[m] Bar & las.

2 Dic melius quod

[Marginal notes, right:]

qñ requirit uerus cõsensus, furiosus & absens eq parãi: sed qñ sufficit non cõtradicere nõ equiparantur vt hic s[m] Bart. Bal. & Pa.

3 Imò idẽ s[m] las.

4 Hoc est verum in priuilegio psonali: vt in regula priuilegiũ. ex de reg. iu. lib 6. nam in dubio et non transit ad hẽdes: vt no. in l. maritũ. j. eod cui cõcor. gl. in sum. 25. q. 2.

5 Reprobatur s[m] Bar. & Ia. qñ mãdatũ faceret mentionẽ de exigendo, sec[9] si solum de agendo. quo casu gl dicit verum secũdum Ale.

pluſculum habet pater, ſcilicet exercitiũ: ut ĩ.l.prox. §.dehique patet. & C.de bono.quæ libe.l.fin.§.ubi conſenſu tamen filię,ut hic:niſi in caſibus notatis in d.§.denique. Et ſecundum hoc non oportet quod am bulet actio de uno ad alium: quod raro fit:tamen quã doque contingit, ut ĩ.de uſufr. ſed & ſi qui ſtipuletus. §. ſi operas. ſed uterq; exercebit: diuerſa ta men caſibus, ut C de rei uxor.act.§.ac cedit.& §.ſideain ſed ſecundum hoc quare cauet de raro: ut ĩ.l.proxi.in fine. Reſpond. propter ſi liæ conſenſum, qui abeſt: ſine quo non agit, niſi caueat: quod in duobus reis ſtipu landi non eſt opus, cũ ſine alterius con ſenſu alter agat.

luntas exquiritur:nec alter alterius, deteriorẽ cõditionem facere poteſt. Sed ſi pecunia ad patrem peruenit quã filia accepit: actio de dote vtriſque tolletur.

Maritus ſoluens dotem patri vxoris ſine conſenſu eius: ſi pater poſtea alteri viro filiæ det illam dotem, filia repelli tur, ſi agat contra primum maritum.

IIII.

Si cũ pater ſine conſenſu filiæ dotẽ à viro exegiſſet, & eandem alij viro eiuſdem filij nomine dediſſet, & mortuo patre filia cum priore viro agat: doli mali exceptione repellitur.

Vbi præcedit matrimonium, & ſequitur traditio dotis: ex die traditionis dotis tempus computatur ad diſcernendum pro qua parte fructus ad virum

Alias incipit, Si pater ſine &c.

Alter alterius. Id eſt niſi filie, uel etiam extranei qui dedit dotem, & ſtipulatus eſt incõtinenti ſibi reddi:ut ĩ. de ſolu. l.q homine.§.ſi gener. & ĩ. de alie.iu. mu.cau.fac.l.1.& ĩ. de re.iu.l. nõ deber. & C de an. excep.l. ut perfectius.

Deteriorẽ. Etiam ſi ſoluatur patri: ut C.de rei uxo. actio. auth. ſed quamuis.

Peruenerit. Quod eſt qualitercũque in rem patris uertat, etiam ſi ſe denuo dotet ex ea, cũ hoc onus patris ſit: vt ĩ.de in rem ver.l. & ideo.in fi.& l.ſeq.& dicta authen. ſed quamuis. idem ſi pater non habuit cauſam contradicendi. vt ĩ. eo.l.ſi cum dotem.§ ſi.

Ope exceptionis, nõ ipſo iure. Bar.& Iaſ.

Hęc gl. eſt ordin. ad hoc qd hic dicit. & facit ad deſiionẽ §.ſ... ionia, uirum ſi libet..., & de redi... credi tori libe... ter & con cludi do ... & A lex.hic,vt p gl.q fic ... pretiũ ad principalem cre ditorẽ per uenit ad ... dixi

Tolletur. Quia ipſo facto ratum habet: vt ĩ.rem ra tam ha.l. Paulus reſpondit non utĩ.& C.de condi.inde.l.indebitum.& retrotrahitur: vt C.ad Maced.l.ſi. Item no.quod liberot ſoluendo alij,dũmodo pecu nia ad creditorem perueniat: vt ĩ.de peti.here.d. l.ſed & ſi lege.§. ſi minori. ibi nam,& ſi id &c. & ĩ. de neg.geſt.l. ſi libet.& ĩ. de ſolu.l.quoties. Accur.

Si cum pater. CASV. Pater dedit dotem pro filia quam habebat in poteſtate: ipſe pater dotem repetit ſol.mat.ſine conſenſu filiæ:& eam dotem tra didit alteri viro pro filia. certè dicit Iuriſconſul.quod filia agere cum priori viro non poteſt, quamuis patris exactioni non conſenſerit, repellitur enim doli exceptione. Viu.

Dediſſet. Quod facere debet: niſi clades aduenerit patri: vt C.de rei vxo.act. auth ſed quamuis.

Repellitur. Vt & ĩ.eo.l.dotem. idẽ ſi extitit hæres patri,vel habuit legatum æquiualens dotis, vt ĩ.eo.l. ſi eſt dotẽ.§.ſi pater,alias ipſa cõtra virũ, & vir cõtra locentem vel eius hæredem per condictionem indebi ti aget,vt ĩ. de ſolu.l.quo homine. §. ſi gener. Accur.

De diuiſione. CASV. Ad euidentiã huius, l.iſta præmitto. Certũ eſt, qđ pro oneribus matrimonij maritus fructus facit dotis: vt C.de iu.do.l. pro oneribus. vnde ſi eſt cœptũ matrimoniũ in Cal. Ianua rij:& tradita mariio dotis poſſeſſio:& per totũ annũ duraſſet mĩ,matrimonium illius anni maritus fructus

dotis lucrifaceret. ſi aũt duraſſet tũ per partẽ anni: pro illa parte lucrifaceret fructus. & in iſto ultimo loquitur hæc lex. Et ponit talem caſum. Titius cõtraxit matrimoniũ cũ Berta,in Calẽ.Ianu.poſtea in Ca lẽ. Februa.fuit data marito poſſeſſio rerũ dotaliũ:durauit matrimoniũ per ſex mẽſes à tpe nuptiarũ contracta rũ.maritus ergo debet habere fructus pro tpe ſex menſiũ. Sed nũqd cõputabitur ſibi tempus quo ad fructus lucrãdos à die cõtractarũ nuptiarũ: an à die quo tradita fuerat ei poſſeſ.Et reſp. Iuriſcõ. qđ cõputabit ei tẽpus à tempore quo fuit ei tradita poſſ. & ita non habebit dimidiã partem fructuũ:quãuis per dimidiã partem anni durauerit matrimonium:imo pro quinque menſibus tm. põr.n.marito ſuo pigritia Iputari quare nõ fecit dari ſibi do tẽ tpe, quo nuptias contraxit. Viua.

pertineant, & pro quota ad vxorem ſoluto matrimonio. Alex.

V.

De diuiſione anni eius. quo diuortium factum eſt, quæritur ex die contracti matrimonij,an ex die traditi marito fundi, maritus ſibi cõputet tẽpus: Et vtrique in fructibus à viro retinendis, neque dies conſtitutæ dotis, neque nuptiarum ob ſeruabitur: ſed quo primum dotale prædium cõſtitutum eſt, id eſt,tradita poſſeſsio eſt.

Si præcedat traditio nominę dotis, & ſequantur nuptiæ: ad cognoſcendum pro qua rata temporis fructus ſpectent ad virum, inſpicitur dies nuptiarum: & ideo fructus ante percepti mulieri reſtituendi ſunt. Alexan.

De diuiſione.dic, ex quo & vſquequo fructus dotis ſunt viri.& certè ex quo hęc duo interue nerũt,ſcilicet q ma trimoniũ eſt,& doa data,alterũ tñ non ſufficit. Nam & an te matrimonium dotæ dotis fructus augent dotẽ poſtea datæ, ex die quo eſt data,fructus ſunt viri: vt hic:& in ſequen.l.& hoc vſq; ad vltimum annũ matrimonij, ſi modo & onera ſubijt.aliàs nõ:vt ĩ.eo.l.in inſulam.§.vſuras.& de ex cep.do.l.ſi.in prin.& ĩ.de iure.do.l. cũ poſt.§.in do mu.q vltimus an nus incipit habito reſpectu ad principiũ, qñ prædicta duo cõcurrunt: vt hac l.at fructus vltimi anni diuidũtur: vt pro quota durauit matrimo niũ,pro tota habeat vir,pro alia vxor:vt ĩ.eo.l.diuortio. & C.de rei vx.act.§.ſed nouiſſimi. Alij dicunt, q hic durauit mtrimoniũ p annũ vel min',erũt ergo fruct'. viri, ex quo hęc duo cõcurrũt vſq; ad ſinẽ mtrimonij.

Anni eius. Id eſt vltimi anni matrimonij.

Traditi. Conſtante matrimonio.

Sibi. Id eſt ad ſuum commodum: vt lucret fructus.

Conſtitutæ. Pacto ſine traditione: nẽ ſibi ſtatim contradicat.

Nuptiarũ. Scilicet cõtractarũ, ſi ſi tũc tradita erat.

Tradita poſſeſſio eſt. Nuptijs præcedentibus: ſecus ſi poſſeſſionis traditio nuptias præceſſit:quia tunc au geat dotem, vt ĩ.l.prox. & ĩ.de iure do.l.dotis fructum.§.præterea & alia ratione: quia dotale prædiũ non poteſt dici ante matrimonium contractum,licèt quaſi dotale dicatur: quo ad hoc vt alienari non poſſit:ut ĩ.de fund.do.l.4. nam dos ſine matrimonio eſſe non poteſt: licet matrimonium ſine dote eſſe poſ ſit, vt C.de dona.ante nup.l.ſi. Item contracto prius matrimonio ſcilicet ante dotis traditionem, non habet maritus fructus donec ſecuta fuerit traditio. Impu tari enim debet marito, quod fundũ ſibi dari non petijt. vnde nõ lucratur fructus, licèt onera ſubeat:& ideo

In l.ſoluto.in ſ. poſt il.ſub eo. uerb. & ibi omnino Alexander.ĩ. de ſolu.

In P.P. nõ eſt cõtracti.

In P.P. id eſt,tradita poſſeſſione.

Imo tria requirũtur, q ultra hæc duo requi ritur tertiũ, quod uir ſuppor tet onera matrimonij,ut infra ſubijci tur ſecundum Bar. Pau.& Ia.

Hęc pater'ib' nõ eſt Acc.

Quia fructus recepti ante traditionem ui dẽt fuiſſe recepti p mulierem mora uiri nõ petentis ſecundum Sal.

ideo non nisi à tempore moræ sibi lucratur fructus: cum actio bonæ fidei sit, scilicet ex stipulatu quam habet: vt s.de usur.l.mora.§. in bonæ fidei. & C. de rei uxo.act.l.1.§.sed & si nō ignoramus. sed uidetur mulier esse in mora, eo ipso quod percepit fructus, & uir subijt onera: ut s.de act.emp.l. Iulianus §.ex uendito.& C. de actio. empt. leg. curabit. Sed pone mulierem fructus non percepisse, ut argu. s. de usuris.l. uideamus.in princ. uel pone eam obtulisse, æquum est marito suam negligentiam imputare: ut C. de an. exce. l.ut perfectius. alias ergo præterquam istis duobus casibus est in mora. arg.dictarum ll.& facit. j.de usucap. l. si aliena. in princ.

Ista rño gl. placet Pet. & Barto. sed displicet Imo. Are. Alexā. & Ias. secundum quos ī dote nō constituit mora re ipsa, sed op⁹ ē ītet pellatiōe uel lapsū temporis.

a Qui tñ onera q̃ si matrimonij subsistuit fruct⁹ reddere non cogit mō iustus error īter ueniat, & fructus bona fide p̄cepti in onera mulieris consūpti sint l.in insul. §.1. infra eo. Duas.

VI.

SI ante[a] nuptias fundus traditus est: ex die nuptiarū[b] ad eundem diem sequentis anni computandus annus est. Idem in cęteris annis obseruatur,[c] donec diuortium fiat. Nam si ante nuptias traditus sit, & fructus inde percepti: hi restituendi sunt quandoque[d] diuortio facto quasi dotis[e] facti.

De fructibus diuidendis inter maritum & uxorem, debent ante omnia deduci impensæ factæ gratia ipsorum fructuum siue per uxorem, siue per maritū, siue per utrumque factæ sint: & hoc siue matrimonium durauerit minus anno, siue pluribus annis: & residuum fructuum diuidi debet. Alex.

SI ante. Titius contrahere matrimonium cum Seia uolebat, & Seia nomine dotis tradidit dicto Titio futuro marito fundum ante nuptias, postea nuptię contractæ fuerunt. certè dicit iurisc. quod in ratione fructuum a marito ex dote retinendorum annus computandus est à tempore contractarum nuptiarum & non a tēpore traditi fundi. Quid ergo erit de fructibus perceptis à marito ante nuptias contractas? certe illos non lucratur maritus, imo quasi dotis factos tenetur restituere mulieri. Viuianus.

a Si ante. Secus si post: quia tunc ex die traditionis, ut supra l. proxim.

b Ex die nuptiarum. Contractarum. tunc enim incipit esse dotalis, ut s.l. proxi. in fi.

c Obseruatur. ut sciamus quota parte ultimi anni durat matrimonium. Accur.

d Quandoque. Alias quandocunque.

e Quasi dotis. Illud quasi, est expressiuum ueritatis: ut s. de iu.do.l.dotis fructus. & j. eadem.l.diuortio. §. item si messes. Sed quid si puellam decem annorum duxi de facto, & subeo onera eius, an lucret fructus rerum suarum? Respon. non, per l.istam & præcedentem. sed quidam ut Azo sic. & hoc de æquitate, quia quæ est ratio, quod lucretur post matrimonium, quia subijt onera, eadem & ante, ergo idem ius, argum.supra ad l. Aquil.l.illud. & ad hanc & superiores & similes dicunt, quod non subibat onera. sed per l. municipalem bene hæc æquitas seruatur Bononiæ. Accur.

a Adde quod opi. Azo. nīcō muniorē sequitur Bal. & do cto. ll. s. in pe.col. C. qui po. in pig. ha.

b Hoc uerum quando mari⁹ sciebat di ctum matrimoniū non posse tenere, alias lucraretur fructus saltē tāq̃ bonę fidei possessor s̄m Pau.

c Ista gl.

FRuctus. Dixit superioribus ll. uirum lucrari fructus pro eo tempore quo durauit matrimoniū. & prædium sint dotale, nunc de quibus fructibus dicat, audiamus.

Impensa. Non quælibet, sed quę gratia fructuum fiat: ut j.l.diuortio.§.impendia. & s.de pet.here.l.si à patre.§.pen. nullus enim casus, &c. ut s. fam. ercis.l. fundus. quæ & hoc inspecto exitu. interim tñ uere est fructus: sic & s.pro so.l.Mutius. & facit. j.de le. 1.l.non amplius. in prin.& C.de fru. & li.expen.l.1. & j.tit.1.l.3.§.1.& s.de usur.l.quod in fructus.

Refert. Et primo ponit de expensis mulieris: postea uiri, quando matrimonium durauit minus anno: postea dicit quādo pluribus annis.

VII.

FRuctus[t] eos esse constat, qui deducta impensa supererunt. Quod Scæuola, & ad mariti, & ad mulieris impēsas refert. Nā si mulier[m] pridie vindemias doti dedit, mox sublatis à marito vīdemiis diuertit:[n] non putat, ei vndecim duntaxat[o] mensium fructus restitui, sed & impensas, quę antè q̃ portiōes fructuū fiant,[p] deducēdę sunt. Igitur si &[q] maritus aliqd ipē[r]it in eundē annū, vtriusq; impēsæ concurrent:[s] & ita si impēsarum[n] à muliere factarū rō habeatur, cū plurimis annis in matrimonio fuerit: necesse est primi anni[x] tēporis cōputari, quod fit ante datum prędium.

Mulieri: Nunc de muliere.

Pridie uindemias. Puta Cal. Septēbris

Diuertit. Puta Cal. Octob. & sic per mensem durauit matrimonium. nam tantum durat uindemia: ut C. de fer.l. oēs. & secundum hoc, uerbum mox determinat, uel uerbum diuertit, uel uerbum sublatis. alias autem aliter accipitur hęc dictio mox. s. de iu di.l.p interuallum. & s. si cert. pet.l.[illegible].

Ei. Scilicet mulieri.

Duntaxat. Sine expensis scilicet, ut subijcit: nā cum expensis restituit fructus 11. mensium.

o Sed & impensas. Putat restitui Azo: quas fecerat mulier colendo uineam antequā traderet uiro.

p Fiāt. Id est anteq̄ diuidantur fructus.

reputatur ualde singu. s̄m Are. & Ias. adhoc q̃ fructus dicuntur deductis expēsis interpretatiuè non verè.

Fructus dicunt, q̃ deducta īpensa supersunt, concor. gl. in ca. grauis. super ver. fruct⁹. extra. de resti. spol

Cōcor. c. vobis I tex. & gl. super ver. q̃d ad causas. 12. q. 2. & c. pastoral. extra de deci.

q Igitur si &. Nunc de uiro.

r Impendit. Vindemiando.

s Concurrent. Quia quilibet suos deducet.

Vel dic concurrent, idest compensabuntur, usque ad concurrentem quantitatem. residuum diuidetur secundum Bal.

t Et ita. Id est similiter est &c. & quod subijcit necesse, subaudi ibi enim &c.

n Impensarum. Berta nupsit Titio Calen. Octobris: & uineam plenam dedit in dotem, in qua colenda impenderat x. & durauit matrimonium x. annis, & plus uno mense, & sic solutum est in Calen. Nouembris: sicq; uinea redditur uacua mulieri, fructus ulti. anni diuiduntur, & pro 11. partibus mulieri reddūtur. pro 12. qua durauit matrimonium, uiro relinquitur: expensa tamen quam fecerat mulier in colendo ante datam uineam, deducitur. si autem ultimus annus matrimonij fuisset completus, quia solutum est matrimonium in Cal. Octobris, & sic uineam plenam restituisset sicut acceperat: non deduceret mulier expensas ante factas, quia nec uir quas in ultimo anno fecit: ut j.l.proxi.§.interdum.retinebit.& §.impendia.in fi. §.Sed quidam indistinctè dicunt, quod hic dicitur, siue sit completus ultimus annus, siue nō: & §.impendia, in uiro qui non deducit intelligunt: ut pote cum omnes fructus ei remaneant. Accur.

x Primi anni. Scilicet matrimonij, non totius scilicet anni, Sed eius quod cessit ante datum prædium, scilicet in dotē, siue simul cœpit esse mr̄onium & dos. siue ante matrimonium & postea dos, ut expēsa tunc tēporis facta mulieri reddatur. Sed de quibus fructibus ait

Si fundus plenus fructibus datur in dotem, tempus locationis inspicitur, ut sciamus quid percipitur de pensione, id est, pro quanto tempore percipitur pensio: tempus vero matrimonii inspicitur, ut sciamus pro quota parte anni de pensione vir lucratur: sed si fundus vacuus datur in dotem, tempus locationis pro nullo inspicitur. Bart.

[illegible]

VIII.

Diuortio facto fructus diuidi ait, non ex die locationis, sed habita ratione præcedētis tēporis: quo mulier in matrimonio fuit. Neque enim si vindemiæ tempore fundus in dotē datus sit, eumq; vir ex Calendis Nouēbribus primis fruēdum locauerit: mēsis Ianuarii suprema die facto diuortio, retinere virum & vindemię fructus, & eius anni, quo diuortium factum est, quartam partem mercedis æquum est. Alioquin si collectis vindemiis, altera die diuortiū intercedat: fructus ītegros retinebit. Itaque si in fine mensis Ianuarii diuortium fiat, & quatuor mēsibus matrimoniū steterit: vindemię fruct⁹, & quarta portio mercedis instātis anni cōfundi debebūt, vt ex ea pecunia tertia portio viro relinquatur.

bus fit hæc deductio? de primis non: quia diu cōsumpti sunt. de vltimis non: quia in eis non impēdit: sed de vltimis dic, quia loco priorum sunt: ar. ff. de leg. 2. l. Imperator. in ti. & l. seq.

Diuortio. Alias lex, alias §. Papinianus. Et dic. Bertanupsit Titio in Calend. Octobris, & vineam dedit in dotē vuis plenā sequenti mense. Calend. Nouemb. iam percepta uindemia locauit uir fundum ad annum pro 12. & in eodem anno in fine Ianuarij solutum est matrimonium, & sic durauit matrimonium quatuor mensibus a die quo fuit contractū: sed a tempore locationis per tres menses. Certū est autem fructus debere diuidi huius anni inter uirum & uxorē: ut pro quota parte anni durauit matrimonium, pro tota habeat uir, pro alia uxor: ut ff. eo. l. de diuisione. Quæro ergo quātum dicas hic durasse matrimonium, ut sic sciar, quantam partem uindemiæ: & mercedis debitæ ex locatione habeat uir? Ad qd̄ dic, quod si inspicitur tempus locationis, inuenies tribus mensibus durasse, & sic uindemiam totam præambulam, & quartam mercedis haber uir, quod est absurdum: quia & si in Cal. Nouēb. iam percepta uindemia fieret diuortiū, totam uindemiam haberet uir, quod est falsum: ut ff. eo. l. fructus. si uero inspicias tempus, quo fit matrimonium cōtractum, inuenies durasse matrimonium quatuor mensibus: & sic tertiā partem uindemiæ & mercedis habet uir: & hoc est uerum, & sic annus incipit a die contracti matrimonij, & à die datæ dotis, non a die locationis quod autem tempus contracti matrimonij, & uineæ datę in dotē inspiciatur, & non tēpus locationis, probat in contrario casu. Nā pone econtra, qd̄ post perceptā uindemiā dedit mulier viro in dotem uineam uacuā in Calen. Octobris uel Nouembris, & eodem anno Calen. Martij maritus locauit eandem pro 12. mense Aprilis factum est diuortium. Quæro ergo quantam partem mercedis habet uir? Et quidem si inspicias tempus locationis, habet 12 quia ex tunc uno mense durauit matrimonium: si autem tempus matrimonij qd̄ durauit quinq; uel sex mensibus, pro tanto lucrabitur uir: & hoc est uerum: uindemia autem præambula a muliere ante contractum matrimonium percepta non diuiditur: ut ff. ea. l. §. appatet, &c. quod hic iungas. H. Accur.

Facto. Idem si morte sit solutum matrimonium. Ir. nam sic fit redditio & diuisio: ut C. de rei uxo. act. l. 1. §. sed & nouissimi. in casu uidetur contra, scilicet si superstes mulier sit alenda ab hæredibus mariti intra annum, cum alias non habeat. quod dic, ut C. de rei uxo. act. §. exactio.

Fructus. Naturales & industriales quos uir percepit, & mercedes debitæ marito ex locatione fundi dotalis, ut declarant inferiora: nam omnia hæc sunt fructus, ut ff. de usufru. l. arboribus. §. 1.

Ait. Scilicet Papinianus de se loquēs, ut ibi. Et testimoniū eius uerū est, de se loquēs Euāgelista Ioānes. Et sunt similia. ff. de adop. l. si pater. §. qui duos.

Locationis. Qualiter hoc sit, statim in litera explanatur. Azo.

In matrimonio. Qui fundus fuit datus in dotem, ut ff. eod. l. de diuisione.

Vindemiæ. Non perceptæ, puta Calen. Octobris: quo etiā die fuit matrimonium cōtractū.

Fundus. Vineatus.

Locauerit. Pro 12. aureis, puta in annum.

Ianuarij. Puta eiusdem anni.

Suprema. Id est ultima. sic ff. de uul. substi. l. ex duobus.

Fruct⁹. Omnes. Azo.

Quartam. Quia quarta pte anni stetit matrimonium à die locationis usq; in diem diuortij.

Aequum est. Qd̄ fieret, si à die locationis tempus quo fructus diuiduntur, inciperet: quod nō est ratione communi, quia cum non plus tertia parte anni matrimonium steterit, nec plus debet lucrari de fructibus: ut ff. de reg. iu. l. sēm naturā. Item ratione speciali: quia sequitur inconueniens: ut subijcit, alioqui &c.

Alioquin. Id est, si dicas lucrari omnes secuta locatione: ergo idem erit ea non secuta. nam absurdum sequitur aliud absurdum.

Collectis. Id est, perceptis à mariro.

Retinebit. Scilicet uir, quod est falsum: ut ff. l. proxi. iō aliud dicendum: ut subijcit ff. ea. l. §. nō solum.

Itaque. Nunc soluit prędicta.

Et quot. Octobris, Nouēbris, Decēbris, & Ian. Io.

Fructus. Omnes deducta impensa: ut ff. l. proxi.

Confundi. Id est commisceri. sic C. de colla. l. illā.

Ex ea. Id est uindemiæ æstimatione, & quarta portione mercedis. Ioan.

Tertia portio. Id est tres aurei: sed cur non tertia, cum tertia parte anni durauit matrimonium? Resp. nō debet ante computari illa pensio quam debeatur: sed nō fuit debita marito nisi tribus mensibus, aliud si prius locasset: nā ciuilis & naturalis accessio æquiualet: ut ff. de usur. l. usuræ. & de pet. hære. l. mercedes. Sed opponitur, ergo inspicit tēpus locationis, qd̄ in principio negaui? Respon. tempus locationis inspicitur: ut sciamus quid percipitur: tempus matrimonij, ut sciamus pro quota parte anni lucrifaciat uir id. qd̄ percipit: & sic pro tertia. vnum ergo aureum de tribus habebit uir. Sed quare pro primo mense aliquid de pensione habet? Respon. quia in illo subijt onera matrimonij: unde etiam emolumētum habeat: ut ff. de reg. iu. l. secundum naturam. alias si pro illo mense non haberet, non tertiam quartæ, sed quartā quartæ haberet uir pro onere. Item cur tota merces, scilicet 12. aurei non ueniunt in contributione ut totus fructus? seu cur non lucratur totā tertiam mercedis, cum & illo tēpore sustinuit onera matrimonij post locationē? Resp. quia ille, s. fructus uineæ totus est

a 4 perceptus,

Duarenus interpretatio ad hūc locū ... de ea ... qi quę ... sit in di...ta. ea dē ulr & A... lib. 3. parad. c. 1

In F.II [illegible] est capitis ꝑce. qd̄ incipit. Papinia. āt lib. 11. &c. Vide in hāc legē Alci. lib. parer. 3. c. 1.

Imo nō erat certū ante tpora istius legis, sed videbatur q̄ oēs fruct⁹ ꝑcepti deberēt spectare marito, quia idē cōtingit in usufructuario. Pau.

Ista gl. male quęrit, led in ista l. erat qō a quo tpe maritus lucraret fruct⁹ uidelicet an à tpe contracti matrimonij, uel à tpe locationis. Pau.

Ista gl. rel...ta ad te... non p... procedere: sed diceret ue... quando d... cō sisteret in re mobili Pau. Imo. & Iason.

Amplia bis hanc gl. ut procedat etiā si mulier nō fuerit dotata se-

eundū gl. & doct. in l. si eū dotem. §. si marit⁹. ff. eo. & in l. q̄ si nulla s. de relig.

Not. gl. intu. text. q̄ non est absurdum ut quis inquat de se ipso in tertia persona secundū Imo. Alexā. & Ias.

Aliās, cōtrà.

Sēsus ē ex snīa Alcia. quartā partē mercedis quæ merito debei ita cō fundendā cū fructibus uindemiæ, ut tertia portio redditus annui penes maritum resideat, atq; ita cū maritus quartā partem mercedis accipiat, nō plus illi ex fructibus uindemię suppleb itur q̄ satis sit ad tertiā portionē. totius annui reddituum constituendam.

quatur. Econtrario[a] quoque idem obseruandum est. Nam si mulier percepta[b] vindemia statim[c] fundum viro in dotem dederit, & vir ex Calendis Martijs eundem locauerit, & Calendis Aprilibus primis diuortium secutum fuerit: non solùm partem duodecimam[d] mercedis, sed pro modo temporis omnium mensium, quo dotale prædiũ fuit,[e] ex mercede, quæ debebitur,[f] portionem retinebit. Item si messes[g] eius anni, quo diuortium factum est colonum ex forma locationis sequantur:[h] ante vindemiam soluto matrimonio, nihilominus pecunia messium in coputationem[i] cum spe futuræ vindemiæ[k] veniet. Apparet[l] igitur ex his, illos fructus, quos mulier[m] percepit antequã nuberet,

perceptus, sed nõ tota merces. Sed opponitur. quia & pensio videtur percepta fictione iuris: vt ff. de reg. iur. l. qui actionẽ. maximè quia viri solicitudine sola, sed fructus etiã sola natura percipiuntur: vt s. de rei vendi. l. si nauis Sed põt respon. vt ff. de reg. iu. l. min. Alij qa mulier grauatur in colono, cuĩ hẽt necesse stare. vt ff. eod. l. si filio. §. pen. & ar. ff. de bo. auth. iud. pos. l. in vendit one. nã hic fit translatio ex necessitate, vt ibi. & ideo releuetur in alio, vt non contribuat pensionem totã, vt arg. ff. de iure iu. l. eũ qui. Vel dic secundum eos, qui dicunt pensionem non nisi in fine anni esse soluendam totam, quod pensio cum effectu peti non potuit: & sic nõ cõtribui: sed illud dic vt not. C. loc. l. ædem. Alij vt Ioan. dicunt, quòd tria contribuuntur re, sed 9. spe pro rata 4. mensium de 11. mensibus, quasi dicat vno mense detracto, ne 13. mensium fiat contributio, vt est arg. ff. ea. l. §. item si messes, & §. interdum. nam in mercede idem quod in fructu, vt s. de peti. hær. mercedes, vel fit contributio: cum ea omnino debebuntur. id est completo anno: nam si ex nouem aureis residuis contribueremus quatuor pro quatuor mensibus, & alios quatuor pro alijs quatuor ponendo vnum aureum pro uno mense, superflueret vnus aureus, pro quo esset adijciendus alius mensis: & sic istum ultimum annum matrimonij faceremus de 13. mẽsibus, quod esset absurdum. Contribuemus ergo sic: quod pro primis quatuor mensibus cõferemus quatuor aureos, & dimidium de nouem, & sic supererunt alij quatuor aurei, & dimidius pro alijs quatuor secundu Ioan. Sed Azo. & R. nec re nec spe tribui nouem dicunt: sed mulier integra habeat, & ad dictos §§. respõdent, quòd uir nihil lucri habuerat eo anno de eo fundo, hic sic. Item, an sine cessione aget mulier contra colonũ pro reliquo tempore ex locatione mariti? arg. quod sic. s. de dona. inter uir. & vxo. l. uxor marito. Sed dic contra C. per quas perso. nob. acquir. l. 1. sed cedere debet uir: ut supra de pet. hære. l. Iulianus. Alij quod caueat maritus de dando cum habuerit, seu nunc det, quãtũ uendi potest hoc nomen: ut ff. ad leg. Fal. l. in quantitate. §. magna. & ff. eo. l. si filio. §. fin. Item siue dicas tria tñ, siue etiam 9. contribui. nonne fructus duorũ annorum contribuuntur saltem in parte: & tñ non nisi tertia parte unius anni durauit matrimoniũ? Respon. non contribuitur: nam annus incipit à die traditæ uineæ, ut s. eo. l. de diuisione. nõ a die quo fuit culta anno præcedenti. perinde ergo habetur, ac si iste annus esset fertilior altero. & facit ff. §. in seruo.

[a] Econtrario. Bene dicit econtrario: quia s. loquitur qñ mulier dedit fundum in dotem, antequam perciperet uindemiam: hic loquitur quando iã perceperat uindemiam. Itẽ bene dicit idem, quia in utroque casu circa diuisionem fructus uel mercedis cõputat tẽpus, non à die locationis, sed cõtracti matrimonij, & traditi fundi. Sed malè uidetur dicere idẽ quia supra dicit diuidi illam portionem mercedis tantum, id est quantam, quæ cessit & uenit constante matrimonio, hic totã: nam secundũ illud esset hic diuidenda duodecima tantum pars, ut eius dimidiã uir haberet, quia durauit matrimonium per sex menses. Potest tamen

dici, quòd in hoc casu benignius agatur cum marito, quia nullum alium habuit fructum constante matrimonio: sed supra habuit alium, scilicet vindemiam, vt assignatur in vtroq; casu. Azo. & sic idem: sed nõ per omnia idem sic s. ad Velle. l. idem. nã & supra fructus contribuuntur, hic mulier habet: vt ff. eo. §. apparet. Alij dicũt per omnia idẽ: & dicunt quod supra fructus fuerunt 12. quarta pars mercedis tria: & sic 15. de quibus habet vir quinque, uxor decem, cum tertia parte anni durauerit matrimonium. Itẽ & hæc locatio pro 12. vt s. & matrimonium stetit quinque mensibus, & sic vir habet quinque sicut s. & sic per omnia idem: sed non placet, quia hæc similitudo magis est in facti accidentia, quam iuris dispositione: nam raro hic casus accideret, & ad ea &c. ut supra de legib. & senatuscon. l. nam ad ea. Sed Pla. dixit se non legisse qualiter hæc identitas assignetur. Sed dic ut dixit: & sic in facto fit contrarietas: in iure identitas, licet nõ per omnia sed secundum Ioan. est idem: cum & s. futura pensio contribuatur spe. ut ibi not. Vel fiet fortè de toto contributio, cum ea omnino debebuntur, id est completo anno. secundum Ioan.

[b] Percepta. Calend. Octobris.

[c] Statim. Eiusdem Octobris scilicet Calendis: & sic matrimonium durauit sex mensibus. Vel dic statim scilicet Calend. Nouembris: & sic durauit quinque mensibus. Acc.

[d] Duodecimam. Pro uno mense qui fluxit à die locationis usque ad diem diuortij.

[e] Fuit. Qui fuerunt sex uel quinque.

[f] Debebitur. Pro tota locatione. Item & contribuitur spes futuræ uindemiæ: ut ff. proxi. §. Item aliter distinguitur in prædio uendito nunc alij locato prius: ut ff. de fur. fisl. l. fi. & in usufructu: ut s. de usufru. l. defuncta.

[g] Itẽ si messes. Berta nupsit Seio Calen. Nouembris: & in eodem anno postea diuertit Calen. Augusti: dederat aũt fundum in dotem, pars cuius erat uinea, uel per totum erant uites in arboribus, ut est Tusciæ, & in terra laboris: hunc fundum uel mulier ante matrimoniũ, uel uir postea locauit colono constituta mercede in numis pro mensibus 12. & pro uindemia alijs 12. impensã igitur mensium & pecunia futuræ uindemiæ contribuitur, ut pro tribus partibus uir, pro quarta uxor habeat, cum pro tribus partibus anni durauit matrimonium. Acc.

[h] Sequantur. quia numis colit, qui propriè colonus dicit: ut ff. loc. l. si merces. §. uis maior. Vel dic secundum Azo. & Hug. quod colonus a muliere conduxerat, & ei statim pecuniam soluerat: posteaq; in eo anno durauit matrimonium, & tunc diuiditur spes futuræ mercedis futuri anni.

[i] In computationem. Prædicto modo faciendam.

[k] Vindemiæ. Id est pecuniæ quæ loco uindemiæ erat. Azo. uel dic quod fundus ad messem erat locatus numis, sed non ad uindemiam: & ita uir percepturus erat. Et nota, quod hoc casu mulier cauet: ut ff. ea. l. §. interdum.

[l] Apparet. Infert ex eo quod dictũ est in §. cõtrario.

[m] Mulier, uel uir, ut s. eo. l. si ante.

[n] Venire.

Omnes responsiones hic positæ displicent Bar. Imolæ & Ias.

Singularis glo. secũdum Imol. & Ias.

Et bene, Imo illa nouem debent esse præcipua ipsi° uxoris, Bart. Pau. Imo. Alexand. & Ias.

Et bene, Barto. Pau. Imo. & Iason. & procedit, nisi subsidiũ: quia maritus non possit repetiti secundum eosdem.

Et malè Bart. P. Alex. & Ias.

non debere in contributionem venire.

De parte fructuum restituenda uxori potest obici per uirum compensatio pro rebus à uiro uxori donatis, uel per eam amotis, & uiro restituendis: & quod dicitur in anno (ut si pro quarta anni durauit matrimonium, uir lucretur fructus) habet locum in semestri, quando bis in anno idem fructus colligitur. Et similiter si singulo quinquennio unus tantum fructus colligitur, quinquennium, pro uno anno habetur. Alex.

Ob donationes, ité ob res amotas, ex iis fructib', q post diuortiú percepti sunt, compésationes fieri possunt. Quod in anno dicitur, potest dici & i sex mensibus, si bis in anno fructus capiantur: vt est in locis irriguis. Et in pluribus annis idé dici potest, ut in sylua cædua. Item si locatio agri talis sit, vt super annuam mercedem quinquennio quoque aliquid amplius præstaretur: in eo enim, quod amplius est, tempus ad quinquennium computamus.

In animalium, & aliarum rerum mobilium fructu, & in prædiorum urbanorum pensionibus fit diuisio inter uirum & uxorem, sicut in fructibus rusticorum prædiorum. Alex.

Venire. Secus in perceptis cõstante matrimonio ante vltimum annum, tamen inchoatum, quia sunt viri. Item secus, in perceptis vltimo anno, siue cõstet adhuc matrimonium, siue nõ: & tunc cautio exponit ut j. §. interdũ. finito aũt ultimo anno percepti omnino restituuntur. vt C. de rei uxo. act. §. fructibus & de his dic ut s. eo. l. de diuisione.

Ob donationes. Titius contraxit matrimonium cu Seia, postea maritus donauit ei aliquas res, vel ip a amouit de te um ... & cosum psi ita quod nõ extabant postea sctm est diuortium inter eos: diuortio facto, & finito anno in quo factum fuit diuortium. maritus pcepit fructus ex fundo dotali, qui fund' ex aliqua causa remanserat apud eũ, & eos consumpsit, agit mulier contra maritum quondam ut fructus restituat: maritus opponit cõpensationem de rebus, quas ei donauerat constante matrimonio, dicit enim maritus, Donatio à me tibi facta non ualuit: vnde possum repetere in æstimationem rerum donatarum, ex quo eas tu consumpsisti, potius tamen volo compensare cum æstimatione fructuũ, quos percepi ex fundo tuo, & quos consumpsi. Item & uolo tibi cõpensare in æstimatione fructuum prædictorum æstimationem illarum rerum, quas mihi amouisti constante matrimonio, & consumpsisti: certé dicit Iurisconsul. quod bene hoc facere maritus potest. Viu.

Ob donationes. Factas à uiro uxori, quæ facto diuortio tacite infirmantur: ut s. de dona. inter uir. & uxo. l. cum hic status. §. si diuortium. & si extant, uendicantur, alias condicuntur: ut s. de don. inter uir. & uxo. l. si sponsus. §. si. & l. seq.

Amotas. Pro his habet uir actionem rerum amotarum: ut j. ut. 2. l. 1.

Percepti sunt. A uiro ex fundo quondam dotali.

Compensationes. Hic est contra C. de rei uxo. act. §. sed nec ob res. Solu. hic non fuit dos, licet actione de dote petatur: ut j. eo. l. si filio. §. fin. ibi est dos, cui fauor exhibetur: ut s. l. 1. Sed adhue est contra s. de pi.. n. act. l. si conuenerit. in princi. & C. de rei uendicat. l. si ex ea pecunia. quibus dicitur non fieri compensationem speciei ad speciem, uel speciei ad quantitatem. Solu. hic res amotæ & donatæ, & fructus desierunt esse, unde quantitas hincinde debetur. sic C. de compensat. l. fina. Et facit in eod. tit. l. neque. & C. rer. amot. l. 1.

Quod in anno. §§. Supra traditũ est quomodo fructus debeant diuidi pro parte anni, quo factum est diuortium, & pro qua parte eos lucrari debeat maritus, & pro qua mulier. Nunc quæritur, an quod dictum est in diuisione anni dici debeat in sex mensibus? uerbi gratia talis fundus datus est in dotẽ, ex quo segetes bis percipiuntur in anno, ut puta solutum est matrimonium in primis sex mensibus anni: & forte durauit matrimonium tm per duos menses de illis sex mensibus: & ita per tertiam partem illorũ sex mensium: nunquid debet maritus lucrari fructus pro tertia parte? & certe dicitur quod sic: hoc autem quod bis segetes colligantur in anno contingit in fundis irriguis. id est, qui habent talem abundantiã aquæ, quod sæpe irrigantur. Secundo dicit, qđ idem est quo ad diuisionem temporis, quo durauit matrimonium, qñ fructus non colligunt de fundo dotali, nisi trãsactis pluribus annis: puta tribus, sicut euenit in sylua cædua: nam p illa pte qua illi trea anni durauerunt, lucrabitur marit' fructus, mulier p alia. Tertiò dicit, Ponamus qđ maritus locauit fundum dotalem vsq; ad uiginti annos pro decẽ quolibet anno, & quolibet quinquẽnio de illis uiginti annis pro quinque: certè pro illa parte quinquẽnij qua durauit matrimoniũ, habebit de dictis quinq; marit', pro alia mulier, & hoc est quod dicit litera: in eo. n. redditu quod est ultra annuam pensionem, tempus ad quinquenniũ computamus, vt si per dimidiam partem primi anni de dicto quinquennio quo fit diuortium, steterit matrimonium sicq; non stetit nisi per decimam partem quinquennij tantùm, decimam partem augmenti consequatur maritus, & nouem partes mulier. Viu.

f Quod in anno. Vt pro quota parte anni durauit matrimonium, uir habeat fructus, pro alia mulier: idem in sex mẽsibus, scilicet ut pro quota sex mensium durauit, pro tota habeat uir, pro alia mulier: & si totis sex mensibus duraret matrimonium & tota lucretur uir. & hoc idem dico, si quinque annis durauit matrimonium: quia computabo per sex menses, & diuidam ultimo sex menses, ut dictũ est. Sed uidetur non nisi annum inspici: ut j. eo. l. proxi. §. quod in sementem. Sed hic bis terra colitur, & ad similem fructum, scilicet aridum, ibi ad dissimilem. Item hic bis seminatur & in eodem loco: quod ibi non est. Item hic directo à terra, ibi per obliquum, uel quo ad aliquid est unus fructus, ut ibi: quo ad aliquid non, ut hic. Sed quid si in primis sex mensibus est melior fructus, puta frumentum, & secundis milium? Respon. idem quod esset, si uno anno fertilior fructus esset, quàm in alio.

g Irriguis, id est aquosis.

h Sylua cædua. Ex qua fortè non capitur fructus, nisi singulis quinquennijs uel alio simili spatio. quota ergo parte quinquennij durauit, pro tota uir lucratur, & si ultra quinquennium durauit, inspiciam ultimum quinquennium, ut de anno dixi.

i Annuam mercedem. Puta plaustrum lignorum.

k Amplius. Dic amplius tempore. scilicet quinquennio post solutum matrimonium: & secundum hoc computamus ad quinquẽnium ut stetit matrimoniũ sex mensibus, qui sunt decima quinquennij, lucratur uir decimam plaust. i. sex menses sunt decima quinquennij. Vel dic amplius, scilicet annua mercede &c. & idem est similis: & primò aduerbium temporis: secundo quantitatis est hoc uerbum amplius.

Non

† Cócor. c bona fides. extr. de deposi. i si. ibi, in alijs si cã expostulat, sic aliud &c. & glo. sup uerbo, in alijs. facit glos. super uerbo, minor. cap. quemadmodum. 22. q. 2. Bolog.

Dic melius quod ibi ... in retentione hic & in compẽsat... secũdũ Bar. & Paul.

a In hũc locũ Plin. naturalis hist. lib. 6. c. 17. & li. 17. c. 8. & lib. 18. ca. 22.

a In P. F. in riguis.

a Nec habebit aliqd de fructu sex mensium se. pactiũ. Paul.

Nihil est, sed illud quod uult gl., pcedereqñ fructus unius temporis esset melior uel deterior ex accidenti: Sec Bart. & Paul.

Non solum. Titius accepit Seiā in vxorem, & Seia dedit in dotem pecora incerta quantitate: postea secutum est inter eos diuortiū, ita quod per certam partē anni durauit matrimonium: quæritur, nunquid lana & fœtus pecorum debeant cedere lucro mariti pro illa parte anni, qua stetit matrimonium, sicut fit ī fundo, id est in fructibus fundi. vt s. ea.l. in princi. & §. ex contrario. vsque huc? Et respon. Iurisconsult. quod sic, non enim debet maritus lucrari totum dictum fructum pecorum & nihil mulieri reddere, quia tā sequeretur istud absurdū. quod si oues proximas tōsuræ in dotem acceperit, vel prope earum partū, & diuortium factū sit statim post partum earum, uel post eas tonsas, nihil redderet mulieri: quod non est admittendū. vt s. ea.l. §. alioqui. nam non solum quū post eas tonsas & partum ab eis editum longo tempore durauit matrimonium debemus habere tūnc fructuum eo tempore, quo percipiuntur, sed toto tpe anni, cum toto eo tempore animalium ipsorum cura sit habenda. Secundo dicit idem in fructibus, qui percipiūtur ex seruo in dotem dato, id est, in operis. Tertio dicit idē esse in possessionibus vrbanorum prædiorum. Vin.

* In P. Fl. præstaret. an uet. ex em. præsta- retur.

Non solum [a] autem de fundo, sed etiā de pecore idē dicemus. vt lana ouium, fœtusq; pecorum [b] præstetur. Quare enim si maritus prope partū oues doti acceperit, item proximas tonsuræ: [c] post partum & tonsas oues protinus diuortio facto, nihil reddat? [d] Nā & hic fructus, toto tempore quo curā- tur, non quo percipiuntur, [e] rationem accipere debemus. In seruo quoque anni ratio habetur, si in annum forte operæ eius locatæ sint: vt præteriti [f] temporis ad maritum, post diuortiū autem ad mulierem operæ pertineant. De pensionibus [g] quoque prædiorum vrbanorū idem est, quod in fructibus rusticorum.

Arbores cæduæ computantur in fructibus: secus in arboribus fructiferis & thesauris. Bartolus.

Si fundum viro vxor in dotem dederit, isq; inde arbores deciderit: si hæ fructus intelligūtur, pro portione anni debēt restitui. [h] Puto autem, si arbores cæduæ [i] fuerint vel [k] germinales, [*] dici oportet in fructu cedere, si minus [l] quasi deteriorem fundum fecerit, maritus tenebi- [m] tur. Sed & si vi tempestatis ceciderint, dici oportet, pretium [n] earū restituendū mulieri, nec in fructum cedere: non magis, q̄ si thesaurus [o] fuerit inuentus. Non enim in fructu computabitur, sed pars eius dimidia restituetur, quasi in alieno [p] inuenti.

Lapis qui non renascitur, non est in fructu: secus si renascitur. idem in aurifodinis, argentifodinis & cretifodinis.

a Non solum. Vxor oues pregnantes & lanificas doti dedit, fructibus per viru pceptis diuortium statim fctm est: restituet vir pro rata anni, quo non durauit mrīoniū, vt s. eo.l. de diuisione. & in hac l. in pri. Acc.

b Præstetur. A viro vxori pro rata anni. qua non durauit matrimonium.

c Tonsuræ. Acceperit oues, repete. Azo.

d Reddat. Quasi dicat, imo reddet, cum non sit ratio. quare non.

e Percipiunt. Scilicet tm̄. sic s. eo.l. diuortio. §. 1 ibi, neq; enim &c. & est pro snīa [1] Bul. cum medio tempore completa est vsucapio. quod dic, vt s. quibus ex cau. maio. l. ab hostibus. §. sed quod. & caue ibi. quod non sic esset in partu ancillarum dotalium, qui ex toto restituitur, vt C. de rei vxo. act. §. itaque. quia non sunt fructus: vt sup. de vsufruct. l. in pecudum.

[1] Illa th̄ snīa coīter nō tenetur ſm Ioann. de Imol. & Petr.

f Vt præteriti. Ante diuortium. & facit supra. ea. l. in prin. & §. econtrario.

g De pensionibus. Ad hæc omnia facit sup. de petit. hære. l. mercedes. sed inter proprietarium & fructuarium non fit sic diuisio fructuum vltimi anni: vt supra de vsufru. l. defuncta. sed econtra videtur idem. vt eo tit. l. si operas. sed dic vt no. eo. tit. l. adhuc. §. si operas. & d. l. si operas.

Si fundum. V [*] Mulier dedit in doté fundum, maritus succidit arbores de fundo dotali: quæritur pro ea parte anni, qua nō stetit matrimonium, debeat mulier retinere, & pro alia sibi restituere? Et dr̄ q̄d sic, si arbores sunt cæduæ, id est tales quę scinduntur, & postea renascuntur, vel si sunt germinales, id est quæ ad cespitem aliarum nascuntur sultæ, quæ quidē sine dubio renascuntur, sicq; nomine fructuum continentur. Si autem non sunt cæduæ vel germinales, non diuidit eas maritus, p parte anni, qua stetit matrimonium, sed tenetur, quasi fecerit fundum dotalem deteriorem vnde eas exeidit. Sed pone, quod dictæ arbores siue cęduę vel germinales siue nō, ceciderint propter tempestatē, & maritus eas in suā vtilitatem cōuertit. Certè p̄tium earum debet restitui mulieri, nec debēt diuidi inter eā & maritum: nā & si thesaurum inuenisset maritus ī fundo dotali, eum non diuideret cum muliere. quod sequitur, planum est. Vi.

* In P. Fl. gremiales, alias cremiales. porro cremiū dici à rusticis surculos minutos & aridos, testis est Columella lib. 12. ca. 19. q̄q̄ ibi gremia legatur. uide in hūc locū Anto. Augu. emēda. li. 3. cap 7.

h Restitui. Vt s. eo. l. de diuisione.

i Cæduæ. Id est, q̄ succisæ renascunt: vt j. de verb. sign. l. sylua.

k Germinales. [*] Quę a stipite aliarū nascuntur sultæ & dēsę, vt granū nascit, quę aliàs dicunt pedamēta: vt s. de vsufr. l. ex sylua. & est aliàs gremiales, aliàs cremiales. & idem est sensus.

l Si minus. id est, si non sunt cæduæ.

m Tenebitur. Vxori actione de dote: vt j. eo. l. si matrim. §. fi. & s. de in. do. l. si ex lapidicinis. vel l. Aquiliæ: vt s. ad l. Aqui. l. si seruus seruum §. si maritus. & cum fuerit in culpa, nihil lucratur: vt s. de neg. gest. l. siue hæreditaria. hoc autem nisi ad necessitatem, sicut fructuario licet vt s. de vsufr. l. arboribus.

n Pretium. Si culpa viri desierit esse, vel quia distraxit, vel in vtilitatem suam conuertit. Azo.

o Thesaurus. Quid hoc sit, dic vt j. de acq. rer. dom. l nunquam. § thesaurus.

p In alieno. Hoc est cōtra nos, qui dicimus maritum dominum rei dotalis esse. vt sup. de iur. dot. l. cū post. §. in dotem. Sed dic quod dictio quasi, notat vitium, non autem est expressiuum veritatis. Vel dic alieno, scilicet spe. sic. j. eo. l. si constante. §. si maritus & hoc no. C. de iur. dot. l. in rebus. sed si est viri, ergo totus thesaurus debet esse suus: vt C. de thesau. l. 1. li. 10. & Instit. de rer. diu. §. thesaurus. sed certè & fundus est viri: & tamen restituit: nam & vir non retinet nisi fructum: nā non incrementum alluuionis: vt s. de iu. do. l. 3. Itē ancilla dotalis est viri, & tn̄ partum non retinet vir: vt C. de rei vxo. act. l. 1 §. itaque: fit ergo suus, sed restituit vt bonæ fidei poss. qui facit fructus suos: sed restituit extantes: vt C. de rei vend. l. certum est. & facit j. de acq. rer. domi. l. si is & de in fis. l. non intelligitur. §. fi. & supra, de vsufruc. l. si absente. §. fi.

[*] Cōcor. cap. si quid inuenisti et nō reddidisti, capui sti & gl. in uerbo, si qd inuenisti thesaurū. 4. q. 5.

[*] Plin. li. 13. cap 4. Sur & cæduæ palmarum: & sylux germinantes rursus à radice succisæ.

Si vir.

Si vir. Vir inuenit in fundo dotali marmoreas lapidicinas, & excedit marmora, ita quod fecit fundum fructuosiorem. quia nunc potest ibi seminari bladum: sed tñ marmor excisum non fecit adhuc exportari de fondo, solutum est postea matrimoniũ: quæritur vtrum illa marmora debeant diuidi inter virum & vxorem pro illa parte anni qua durauit matrimoniũ, vel non durauit, an sint mariti? Et dicitur ꝙ mariti debeant esse: quia extrahendo marmora de fundo fecit eum fructuosiorẽ, vt dixi, & quia nõ est in fructu marmor. Sed nũquid expẽsa quã fecit in extrahendo marmore, debet ei pstari vel restitui? Et dicitur quod sic, secundum illos qui non habent in litera non: & hoc qđ talia erant dicta marmora, qđ incisa nõ renascebantur. Sin autẽ sint talis naturæ vt renascantur, vt sunt in Gallia & Asia, bene sunt loco fructuum, ideoq; diuiduntur inter virum & vxorem. Alij habẽt in litera, & impensa nõ est &c. & tunc dic, quod impensa quam fecit in eximẽdis marmoribus, non est ei præstanda, quasi fecerit eã circa fructus, cum marmora non sint fructus, vt dictũ est. sed præstanda: quia fundum fructuosiorem fecit. Vel dic quod non est præstanda, scilicet alias cum fundum non fecit fructuosiorem, sed in nostro casu fecit & vtrobique idem erit intellectus. Sed quid si maritus inuenit in fundo dotali cretæ fodinas vel argenti fodinas auri vel arenæ vel fodinas cuiuscunq; alterius materiæ. vt talis? Certè istæ sine dubio in fructo cõputari debent: ideoq; diuidi debent sol. mat. pro parte anni, qua durauit matrimonium. Viu.

Si vir[a] in fundo mulieris dotali[b] lapidicinas marmoreas inuenerit, & fundũ fructuosiorẽ[c] fecerit: marmor quod cęsum, neq; exportatum est, mariti[d] est: & impensa non est ei præstanda,[e] quia nec in fructu est marmor:[f] nisi talis sit,[g] vt lapis ibi renascatur: quales in Gallia sunt, & in Asia. Sed si cretifodinę, argentifodinæ, vel auri, vel cuius alterius[h] materiæ sint, vel arenæ: vtique in fructu habebuntur.[i]

Si fundus restituitur pendentibus fructibus, mulier viro cauet: sed eis perceptis & matrimonio soluto post annum maritus nihil restituit: si intra annum fuerit dissolutum, restituitur pro rata: quod etiam ad socerum, & eius hæredes extenditur. Bart.

Interdũ marito de fructibus à muliere cauetur[k] & nihil retinet, si fructib[us] stãtibus[l] fundum mulier recipiet. Interdum retinebit totum maritus, & nihil restituet: id est: si nõ plus[m] erit quàm pro portione eũ retinere oportet. Interdum verò reddet,[n] si plus percepit, quàm eum retinere oportet.

a Si vir. Distinguitur, aut renascitur, & sic est fructus etiam viri, & impensa lapidicinæ ei restituitur, aut non renascitur, & non est fructus, nec est viri, nec impẽsa ei restituitur & in primo casu fit fundus melior, secundo deterior.

b Et fundum fructuosiorem. Quia plus ex lapidicina recipitur, quam si coleretur. Accur.

c Mariti est. Et impensa facta in lapidicina quærenda restituitur ei: vt s. de fund. dot. l. ii. ibi, ergo nõ tantũ &c. sed si minus fructuosus fundus fieret, nec marmor est fructus, nec est viri: sed ipsum vel eius pretiũ est dos: vt s. de iur. dot. l. si ex lapidicinis. nec impensa restituitur ei: vt in d. l. ii. de fun. dot. io prin. & hic subijcit, & impensa &c. & sic mutat hic casum, & impẽsam &c. & subaud. alias qñ fundus deterior est factus: nam cum sit in culpa, non debet ei impensa restitui. vt s. proxi. §. ibi. si minus &c. at cum fructuosior, quia ad perpetuam vtilitatẽ agit, refunditur ei impensa: vt j. tit. i. l. i. §. nos generaliter. sed si mulier non permittat virum accipere, tenetur ad exhibẽdũ: vt s. de præscri. verb. l. permisisti. & j. de donat. l. qui saxum. Sed si non exemit, sed tantum impensam fecit, tunc de dolo tenetur: vt s. de do. l. si cum.

d Non est ei præstanda. Subaudi alias quando fundus deterior factus est.

e Quia nec in fructu. Marmor nõ est fruct[us], sicut nec thesaurus: nã vtrunq; semel remotũ non renascitur: alias secus, vt subijcit: & est bona ratio: quia non fuit vtilis impensa, qñ non renascitur, quæ vtilis & necessaria restituitur. d. l. si. de fund. dot. & est alia rõ. quia de fructib. debet deduci, nõ alias: vt j. eo. l. §. impẽdis.

f Talis sit. Locus scilicet vel lapidicina: & alias talis res, alias tale ❧.

g Alterius. Vt auri fodinarũ: vel salinarũ: vt s. qđ cuiusq; vniuer. nomi. l. i.

h Habebuntur. Si tales materiæ ibi renascuntur: vt s. de fun. dot. l. si. Azo. & s. proxi. & facit. s. de contrah. empt. l. in lege fundi. Interdum marito.

A S[i] Quatuor dicit. Primo quod quandoque euenit, quod soluto matrimonio de fructibus nihil retinet maritus: qđ accidit quando solutum est matrimonium fructibus pendentibus: mulier tñ cui restituit maritus fundum, cauet ei quod qñ fructus colligẽtur, ipsa dabit ei partem de ipsis habita rõne eius temporis, quo matrimonium durauit. Secundo dicit, quod quandoq; euenit, quod maritus retinet sibi omnes fructus, & nihil dat mulieri, puta quia omnes fructus percepit, & per totum annum durauit matrimonium. Tertio dicit, quod quandoq; euenit, quod maritus plus percepit de fructibus, quam debeat habere habita ratione temporis, quo durauit matrimonium: & tunc debet id superfluum mulieri restituere ❧. Et hoc quando non durauit per totum annum, & hunc tertium casum habuimus in prin. huius legis. Quarto dicit quod illi tres casus habent locum siue agatur de dote cum marito, vel cum patre mariti, id est socero mulieris siue cum hærede mariti, vel cum hærede soceri. Viu.

i Cauetur. Nuda cautione: vt C. de ver. sig. l. sancim[us]. Arg. contra j. eo. l. si constante. §. quoties. Et econtra vir cauet mulieri de pensione: vt j. eo. l. si filio. §. si.

k Stãtibus. Id est, pendentibus: quia sunt pars fundi: vt s. de rei vend. l. fructus. Accus.

l Si non plus. Quia toto anno durauit matrimoniũ.

m Reddet. Annua bima trima die: sed cum etiã immobilia, secundũ hoc ius restituerẽtur annua bima trima die: vt C. de rei vxo. act. l. i. §. exactio. quomodo statim fructus restituitur? Respon. a de quinquennali fructu dicit: vt j. §. quod in anno. Vel dic, quod fiat hic mentio noui iuris de illo. l. i. § . exactio. ſm quod statim restituuntur immobilia: sic & alias s. de inoff. testa. l. si nõ mortis. Item quid si tẽpore diuortio fructus sunt maturi? Respon. nec vir reddit, quin percipiat, nec mulier cauet, argu. C. de secund. nup. l. 2. & j. vt in poss. lega. l. si is a quo. Item quid si mulier velit fundum relinquere viro, nunqđ cauebit? Resp. in eius electione vt, ar. C. de secũ. nupt. l. hac edictali. §. mobilium. nã fauore mulieris hoc dicitur, quod hic dicit. Itẽ de quo cauet hic mulier? Respondę de fructibus restituẽdis pro rata: ut s. de iud. In omnibus. uel ẽt de non minuendis, uel de utroq; ut arg. s. de peti. hæred. l. diuis. quod de utroq; intelligi potest. Item hæc diuisio fructuũ locum hẽt, nisi uir debeat lucrari totam

Malim legere lapicidinas, à lapide cædendo quasi cædo ne ut ... Cic. lib. de diuinatione ❧.

In P. F. deest uerbum est.

In P. F. nisi tale sit.

In hũc locũ Plin. lib. natur. hist. 33 c. 4. & Alc. ab Alex. li. 5. genia liũ dierũ. c. 9.

Quare fit impensa non est viro mulieris secundum Bal. & Ias.

In P. Fl. retinebit tm maritus.

a Dic melius quod ista iure immobilia debent immediate restitui. Bar. & a.

ri totam dotem ex pacto: quia tunc vir omnes fructus habet: vt C. si dos constan. matri. l. vni.

Cum socero. Id est, patre viri.

Alterutrius. Scilicet mariti, si patrem non habet: vel patris mariti quando habet patrem, qui dotem reddere debet.

l. si. & hic innuit: quod magis placet: vt ff. ea. l. §. si.

Villam. Id est, domunculam in rure gratia fructuum: vt ff. de verb. sig. fundi. Accur.

Necessariò. Id est, vtiliter. nec est enim necessaria impensa: vt ff. de verb. sig. l. impensæ. vel dic necessariam fructibus, non vero necessariam fundo secundum Io. ut ff. de usufr. leg. l. generali. §. Lucius. Acc.

Eadem conditio erit, & si cum socero vel cum herede alterutrius de dote agatur.

Impendia facta gratia quaerendorum fructuum, de fructibus deducuntur: cætera necessaria & vtilia repetuntur. Bar.

Impendia autē fructuum percipiendorum causa Pōponius ait, [d] quod in arando serēdoq; agro impensum est, [e] quodq; in tutelam [f] ædificiorum, ęgrumve seruum curandum: scilicet si ex ædificio vel seruo fructus [g] aliq percipiebant. Sed hę impēsę [h] non repetuntur: cùm maritus fructum totius anni [k] retinet: quia ex fructibus prius impensis satisfaciendū est. Planè si nouā villam [n] necessariò [o] extruxit, vel veterem totā sine culpa sua collapsam restituit: erit eius impensæ petitio. [p] Simili modo, & si pastina [q] instituit. Hæ enim impēsæ, aut in res necessarias, aut vtiles cedunt, pariuntq; marito actionem.

Commodum lapidicinarum existentium in re dotali pertinet ad maritum: nisi aliud actum sit. Bar.

IX.

Si fundus in dotem datus sit, in quo lapis cęditur [r]: lapidicinarum commodum ad maritū pertinere constat: quia palam sit, eo animo dedisse mulierē fundū, vt iste fructus ad maritum pertineat: nisi contrariā voluntatem in dote danda declarauerit mulier. [t]

Impēdia. Dictum est s. eod. l. fructus. qd non intelligunt fructus, nisi deductis impensis, nunc audi, quæ dicunt impendia: & circa hoc tria ponit dicta. Primū est, qd illud dr impensum causa percipiendorū fructuum, quod est expensum in arando, & seminando, & quod est expensum in tutelam ædificiorum, & in curam ægrotantis serui ex quo ædificio & seruo solebāt fructus percipi. Secundo dicit, quòd prædictas expensas non debet recipere à muliere maritus, quā matrimonium p totum annum durauit: sicq; totum fructum habet maritus: quia ex fructibus prius impensæ deducendæ sunt: quasi dicat, non aliunde. Vnde cum maritus habeat omnes fructus, ex eis detrahat expensas si vult. Tertiò dicit quòd etiā quando habet fructus totius anni, ut dictum est, potest petere a muliere quasdam expensas: velut qñ fecit villam in fundo dotali, siue domunculam quandam, quę erat valde necessaria pro fructibus colligendis: vel et cum ei et sine culpa sua deuastata, eam refecit. Item & si pastinam fecit circa ripam ruinosam dotalis fundi sui quia plantauit ibi arbores, ne ipsā ruat. Viu.

[d] Impendia. In multis locis dixit de impensis factis à uiro: nunc audi, quæ sunt impensæ fructuū: de quibus dixit s. eo. l. fructus.

[d] Ait. Scilicet esse.

[e] Impensum est. Et in alijs: ut ff. de fun. instru. & instru. leg. l. instrumenta. & ff. tit. s. l. quod dicitur. & s. de peti. here. l. si a patre. §. pen.

[f] In tutelā. Id est tuitionem, s. ut liberius inhabitetur, & fructus percipiātur, si aūt ad perpetuā rei utilitatē necessario uel utiliter reperiē: ut ff. stati. §. planè.

[g] Fructus. Qui est idem quod operæ, supra de ope. ser. l. fructus.

[h] Sed hæ. Factæ scilicet in fructibus.

Non repetuntur. Non ob. ff. de bo. auth. iud. pos. l. prætor. §. his uerbis. quia non lucratur ibi creditor fructus: & ideo recuperat expensas.

[k] Anni. Quia toto anno durauit matrimonium.

Satisfaciendum est. Nec enim fructus, s. est, nisi impensa deducta: ut s. eo. l. fructus. & s. fam. erci. l. si fundus. & ff. ti. 1. l. 1. §. non. & ff. eo. l. in insulā. §. fructus. & s. de usu. l. quod in fructu. & s. de ope. ser. l. fin. Sed quid si uno anno plus impendit quàm collegit? numquid de secūdo quo soluitur matrimoniū, deducet ante partem? Arg. q sic: ut s. eo. l. fructu. in fi. & s. de peti. hær. l. quod si sumptum. Sed el: j contra: ut ff. ti. 1.

[n] Culpa sua. Alias secus: vt s. ea. l. §. si fundum. ibi, si minus &c. & s. de ne. gest. l. siue hæreditaria. & ff. de leg. 1. l. domus. & l. seq.

[p] Petitio. Sunt.n. hæ impensę res, nō fructuum: vt ff. tit. 3. l. 4.

Actionem. Scilicet mandati, vel neg. ge. vt C. de rei vxor. actio. §. sed nec ob impensas. & ff. tit. 1. l. voluptariæ. & tñ lucratur totum fructum: & sic est contra ff. eo l. in insulā. §. fructus. Sol. ibi solutum matrimonio fuit p cepius: vel si eo cū stante non tenebat ibi matrimonium. Item pastinum expone, id est, plantationem arborum iuxta flumē, ne terra ruat. unde pastinatio: vt ff. de verb. si. l. impensæ. sed pastio dicitur locus, ubi bestiæ pascuntur: ut s. de usufr. l. si is, qui binas. in fi.

Si fundus. CASVS. Mulier dedit marito suo in dotem fundum, in quo erant lapidicinę. i. lapides q incisi renascebantur: durauit matrimonium per totum annum, & postea solutum est: certe totum commodū lapidicinarum debet ad maritum pertinere, quia fructus est. & hęc uera sunt, nisi pactum intercesserit, q illud cōmodum non deberet lucrari maritus, eo tempore quo mulier dedit dotem. Quod in sementem. Maritus fecit expensas in agro dotali seminando: & fecis similiter forte in uinea aptāda. quę erat in eodem agro: solutum est postea matrimonium & non durauit, pone nisi per tertiam partē anni: unde tertiam partem fructuum debet lucrari maritus, & duas mulier: & de duabus partibus fructuum mulieris, quas habet mulier ex uindemia debet detrahere maritus expensas, quas fecit in messes ut dictum est s. eo. l. fructus. & de parte fructuum mulieris, quam habet mulier ex uindemia, debet detrahere maritus expensam quam fecit in uinea. Sed pone, q nihil est collectum de fructibus messium, & ita non diuidunt nisi uindemiā: certè pōt maritus extrahere ante partem de uindemia expensas, quas fecit in uindemia, & illas quas fecit in messe: & est ratio, quia cum fundus est talis ex quo non proueniunt nisi semel messes, & semel uindemia: totius anni dicitur unus esse fructus. Viui.

[r] Ceditur. In initio cū datur & sic nō refert, an renascat ibi, uel nō: sed si uir postea inciperet incidere, tūc distinguitur an renascatur, uel non: ut s. l. proxim. §. uir. sm Azo. alij dicūt etiā, qd hic distinguitur an si prędicto modo, pro quibus est, q hic dicit fructus.

[t] Declarauerit mulier. Sed uidetur hoc pactum non valere:

[a] In P.F. cā addita inter lineas. & sane hi ablatiui. cā, gra & similes plerunq; sub intelliguntur (?) imitatione, q̄ illum ... frequenter omittunt vt ñ subintelligat.

[n] In P.F. nō ꝑ etēt

In P.F. que ea fructib'. &c. vide Ant. Aug. emē. lib. 2. c. 2.

[q] Quid legūt, & si pāticinā instituit. Sed nra lectio cōuenit cū Fl.

De pastino instituēdo, pulchre Palladius. li. 2. tit. 10.

In P.F. hic tit. deletus est ꝑ parenthesim.

[r] Melius lapicidinarum.

[s] Qm impensę nō fuerunt factę de voluntate mulieris. Paul. & Imo.

valere : ut ĩ. de pac. dot. l. 4. in prin. quare dic hic maxime. Vel dic ualere pactum, quando non renascitur, & impropie dicitur fructus. Item & quando renascitur, & sic est fructus, & ualet pactum, quia alia fortè sunt in dote, & alius fructus eiusdem fundi : ut d. l. 4. & C. de iure dot. l. res quarum.

a E a vindemia. Eodem loco & anno collecta, ut uua : ut ĩ. eo. l. prox. §. item si messes eius anni.

b Vnus. Imò duo: ut ĩ. eo. l. diuortio. §. quod in anno. q est contra. Solu. ut ibi.

Impensa facta in certis fructibus deducitur ex aliis fructibus eiusdem anni, & eiusdem fundi Bart.

Quod in sementem erogatur: si non respõderint messes, ex vindemia a deducetur: quia totius anni vnus b fructus est.

Mora mulieris in non recipiendo fundum dotalem, facit maritum teneri de dolo duntaxat, & de fructibus, quos percepit. Bar. & Alex.

Pomponius lib. xiiij. ad Sabinum X.

SI mora c per mulierẽ fuit, quò minus dotẽ reciperet: dolũ d malũ duntaxat in ea re, nõ ẽt culpã e marit⁹ præstare debet: ne facto f mulieris in perpetuum agrum eius g colere cogatur : h fructus tamen, i qui peruenissent ad virum, redduntur.

Actio de dote profectitia consolidatur in patrem: si filia fingatur decessisse in patris potestate, licet vere non esset tempore mortis. Alex.

Idem libro XV. ad Sabinum. XI.

SI ab hostibus capta filia, quæ nupta k erat, & dotem à patre profectam habebat, ibi decessit: puto dicendum, perinde omnia obseruanda, ac si nupta decessisset: vt etiam si in potestate patris non fuerit, dos ab eo profecta, ad eum reuerti debeat. l

Qui occidit uxorem, non debet aliquid ex dote lucrari. Bart.

Si uir uxorem suam occiderit : dotis actionem

Si mora. Mulier dedit fundum in dotem facto diuortio, postea maritus uoluit restituere fundum: mulier fuit in mora recipiẽdi: quæritur si interim fundus dotalis, uel aliqua res in dotẽ data fieret deterior, an periculum pertineat ad maritum? Et dicit quod non: nisi maritus fuerit in dolo uel lata culpa. Si autem fuit in leui culpa uel leuissima, uelut quia non fecit laborari fundum uel coli, non tenetur : quamuis autem colere non teneatur : si tamen inde fructus aliquo modo percepit, debet mulieri restituere. Viuianus.

c Si mora. Quod est si mulieri fuerit oblata : ut C. de usu. l. si per te non dico, & consignata : quia fortè res est, quæ non potest consignari, ut equus: ecus in pecunia, secundum quosdam : sed certè nec ibi est necesse consignari, quin liberetur oblator, si postea pereat pecunia sine dolo & culpa : ut ĵ. de solu. l. qui decem, in prin. sicut & alia plura operatur sola oblatio : ut not. C. de usur. l. acceptam. Sed si quæras, an liberetur maritus ipso iure, uel per exceptionem, dic ut d. l. qui decem. not. Oblationem autem ergo: quia dies in reddenda dote inest tacitè : ut C. de rei uxo. act. l. unica. §. exactio. & ideo eo transacto uidetur esse in mora : ut C. de contrah. stip. l. magnam. & ĩ. de arbi. l. si cum dies. §. fi. & C. de iu. emphy. l. 2. in fi. ut ergo sua mora purgetur, debet secundo offerre: ut ĵ. de uer. obl. l. si seruum. §. sequitur. si uero dies non inesset, secus : quia non exigeretur oblatio: ut ĩ. de act. empt. l. ratio. §. mora sed econtra interpellari debitor debet : ut ĩ. de usu. l. mora.

d Dolum. Qui præponderat culpæ mulieris : ut ĩ. ad l. Aqui. l. item si obstetrix. §. fi. & l. si putator. sed dolus cum dolo, culpa cum culpa compensatur : ut & ĵ. eo. l. uiro. & ĩ. de compen. l. si ambo.

e Culpam. Scilicet leuem: lata enim dolo comparatur : ut ĩ. si men. fal. mo. dix. l. 1. §. lata. & ĩ. depos. l. quod Nerua. nisi in casu : ut ĵ. ad l. Cor. de sica. l. in lege. Et in alio, Institu. de suspec. tut. §. suspectus. & hoc maxime propter morã mulieris : nã nec alias tenetur nisi de dolo: ut no. ĵ. eo. l. si filiosfam. §. maritũ. & l. si constante. §. si maritus. sm Azo. Sed certè imo de leui culpa: vt ĵ. eo. l. etiã. §. 1. & ĩ. de iur. dot. l. in rebus. Sed hic mora mulieris excusat a leui : vt ĩ. de pericu. & commo. rei uend. l. illud. & l. si per emptorem. & ĵ. eod. l. semel.

f Ne facto. Non factum, vocat factum : quod dic ut ĵ. de reg. iur. l. qui non facit. Sed quid si maritus in faciendo commisit culpam leuem uel leuissimam? Respon. tenetur: ut ĩ. ad l. Aquil. l. in lege. & hic non dando loquit, uel negligendo : sed secundum Io. nec tunc tenetur, cum res sic sint: quæ ratio non est bona : ut ĵ. eod. l. si constante. §. si maritus: erat tamen pro eo. ĵ. de acqui. ret. do. l. in bonæ fidei.

g Eius. Scilicet mulieris.

h Cogatur. Scilicet uir.

i Fructus tamen. Licet colere non teneatur: si tamen colat, reddet fructus. ut hic. & ĩ. de usu. l. uideamus. & ĩ. de hære. uendi. l. uenditor. & de rei uendi. solum. §. meum. & de condit. furt. l. si seruus. §. boue. nam dolus esset nõ reddere eos: ut supra man. l. si procuratorem. §. dolo.

Illud procedit attento iure nouo, quo inspecto dominium rei dotalis ipso iure trãsfertur in ipsam mulierẽ: non autẽ procedere potest attento iure digestorum sm Bart.

Imò idẽ in ca. so huius l. sm Bart. Pau. Imo. & Iaſ.

SI ab hostibus. CASVS. Titius pro filia sua, quã in potestate habebat dedit dotem marito, filia prædicta fuit capta ab hostibus, & sic exiuit de patria potestate primo: & solutum fuit matrimonium inter eã & maritũ suum: postea decessit apud hostes existens: certè dos a patre profecta, ad patrẽ redire debet: nam licet nupta nõ sit tempore mortis, nec in patris potestate: tñ fingitur esse mortua tpe quo fuit capta & illo tempore quo fuit capta, erat nupta, & in patris potestate : ergo fingitur decessisse in mĩonio & ptãte patris : unde nõ est mirum si dos debet redire ad patrẽ.

Si uir. Maritus cum uxore fecit pactum, qđ si mulier in matrimonio prædecederet, lucraretur dotem: postea maritus occidit eam, utrum quid lucrabitur maritus dotem iuxta pactum? Et dicitur quod non: non enim debet lucrari ex eo, unde debet puniri : sed hæres mulieris repetit eam a marito : & idem est contra si mulier occidit uirum. Viuian.

k Nupta. Nec enim nupta erat, captiuitate soluente matrimonium : ut ĵ. de capt. l. in bello. §. medio tpe. in fi. §. & ĵ. eod. l. si quis. sed propter fictionem legis Corn. fingitur mortua præambula hora captiuitatis, & sic uxor mortua est : ut ĵ. de uulg. subst. l. lex Cor. Sed hodie contra. quia non soluitur matrimonium per captiuitatẽ: ut in aut. de nup. §. sed ẽt captiuitatis. Sed deportato altero coniugum distinguitur: ut C. de repu. l. 1. s. utrũ uelit remanere in matrimonio, uel non ille qui est in captiuitate.

l Debeat. Si fuerat pactus : nõ aliàs, secundum Io. licet quidã contra: ut no. ĩ. eo. l. 2. §. 1. & facit ĩ. de iure do. l. profectitia. §. fi. & de euict. l. pater. C. eo. l. dos. Vel dic hic iure successionis: qa pater ei successit. Vel uerius loquitur eodem casu, cum fuerat in ptãte patris: sed tempore mortis non: quia serua hostium: quia tñ fingitur ante mortua, cõpetit patri actio: & hoc sit cõ-

stat

ſtat eam, mortuam, aliàs expectatur: vt in dicta auth.

a Lucrifacere. Dic ea pacto quod fecerat de dote lucranda, ſi ipſa prædecederet, & quod dicit occiderit, idem eſt, ſi negligentia eius perit, quia medicum forte in ea curanda non adhibuit, vel malum adhibuit: vt ↄ. de iis qui. vt indi l. 2. & de ędil li. edi. l quod ſi nolis §. ſi mãcipium. & ↄ. de lib. agn. l. necare. & ↄ. ad Sylla. l. ſi quis in graui. §. ſi tamen. Vel dic ſecundo caſu, quod nõ fecerat pactum de dote lucranda, ſed volebat eã lucrari ea poteſtate legis. C. de re pu. l. conſenſu. & dicas hîc ꝙ occiderit eã in adulterio deprehenſam. quod ei non licet, patri vero ſic licet: vt ↄ. de adul. l nec l ea. §. idẽ. & l. maritu. & l. ſi adulteriũ. §. Imperatores. & de ſica. l. 1. in fi. Nec ob. ad Syl. l. ſi quis in graui. §. ſi cñ. qa ignoſcitur ei ad minorationẽ pœnæ, non vt in totu releuetur: vt in d. l. 2. de ſica. & d. §. Imperatores. Item nn. hic, ꝙ vnde debet quis puniri, non debet lucrari. ſic ſ. de neg. ge. l. ſiue hæreditatia.

hæredibus vxoris dandã eſſe, Proculus ait, & recte. Non enim æquum eſt, virum ob facinus ſuũ dotem ſperare lucriface re. a Idemq́; & ecõtrario ſtatuendum eſt. b

Mulieri repetenti dotem & fructus, non poteſt opponi exceptio quod res in dotem data ſit aliena. Alex.

Idem lib. xvj ad S[abi]num. XI.

SI alienam rẽ ſciens c mulier ĩ dotem dederit, reddendi d ei eſt, quaſi ſuã dediſſet: & fructus quoq; e pro portiõe anni, quo diuortiũ fctm̃ ẽ.

Maritus habet beneficium, vt non condẽnetur, niſi inquantum facere poteſt: quod ad hæredem non porrigitur, licet ad defenſorem ſic. Alex. poſt Bar.

Vlpianus l[ib]. ... ad S[abinum]. XII.

MAritũ in id, qđ facere poteſt, f condemnari, exploratũ eſt: ſed hoc hæredi g extraneo nõ eſſe præſtãdũ.

Paulus lib. vj ad Sabinum. XIII.

QVia tale beneficiũ h pſonale eſt, & cũ perſona extinguit.

Vlpianus li[b]. xxxv. ad Sabinum. XIIII.

ALia cauſa eſt defenſoris: k quẽ placet ſufficienter videri defendiſſe, ſi tãtum vxori pręſtet, quantum conſequeretur, ſi ipſum maritum conueniſſet.

Pactum quod maritus conueniatur vltra quàm facere poſſit, cum per illud tollatur ius reuerentiale, non valet, tanquam contra bonos mores. Alex.

Eleganter quærit Põponius libro xv. ex Sabino: ſi paciſcat maritus, ne in id, quod facere poſſit, condemnetur, ſed inſolidum: an hoc pactum

b Statuendum eſt. vt vxor occidens virum non lucret donationẽ propter nup. ex pacto. Sed argu. contra. C. de do. inter vi. & vxo. l. ſi maritus. in fi. ſed dic vt no. ibi. Accurſius. Dic quod ibi non erat certum delictum fuiſſe commiſſum. ſecundum Imol.

c SI alienam. Caſus. Mulier dedit marito in dotem fundum quẽ alienũ eſſe ſciebat mulier: poſtea ſol. eſt matrimonium inter eos, pone tractatis quatuor menſibus, & ita durauit matrimoniũ per tertiam partem anni: nunc repetit mulier fundũ, & eius fructus pro ea parte anni, qua nõ durauit matrimoniũ: certe bñ audieda eſt, ac ſi ſuũ fundum in dotẽ dediſſet. Vi.

c Si alienam rem ſciens. Subaudi ẽt, multo magis ſi ignorat: vt arg. C. de agr. & cenſi. l. ſi colnni. lib. 11.

d Reddenda. Actione de dote agenti: ſecus ſi rei vẽdi. vt ſ. de rei vend. l. ſolum. §. meum. & C. de iur. dot. l in reb. & ar ſ. de iu. do. l. Proculus. & ↄ. de don. cau. mor. l. ſi alienam. in princ. & l. qui alienam. & ſupra de condi. inde. l. indebiti. §. ſed & ſi nummi. & de pign. act. l. ſi rem. §. pen. Alij dicunt etiam per rei vendi. vt no. C. de non nu. pec. l. 1. & ſ. commo. l. ua. quod non placet, vt ibi diximus.

e Et fructus quoq;. Scilicet reddendi ſunt. ad quod ſ. de cond. fur. l. ſi ſeruus. §. bouę. Sed quid ſi concurrant verus dña & mulier? Reſpõ. pręfertur dominus: vt ſ. depoſi. l bona fides Sed arg. contra. ſ. nautæ, cau. ſtab. l. 1. §. item Pomponius. Sed reip. vt ibi, 2 & facit ſ. ſi cer. pe. l. nam & ſi. & de publ. l cum ſponſus. & commo. l. commodare. & C. de rei vxo. act. §. ſed & nouiſſimi. & ſ. pro ſoc. l. cum duobus. in ti. & l. quod autem. & l. quod eum. & l. ſi agitur. Acc.

r δ cor. ear. a. de don. inter vir. & vxo rẽ. c. donatio. vel de pacto de lucranda donatiõe ꝑ nuptias &c. & ſ gl. ſup verbo, ſicut dos.

† In P. F. xxxvj.

2 Dic qđ ibi nõ dominus habebat ius pignoris.

MAritum. Caſus. Dicas caſum vſq; ad L. rei iudi. §. 1. Et primo dicit ꝙ ſo. ma. ſi mulier cõueniat virum ad dotem reſtituendam, maritus debet ei condemnari. in quantum facere poteſt: hæres autẽ extraneus mariti ſi conueniat a muliere, inſolidũ cõdemnatur. & eſt rõe quia iſtud beneficiũ quod datur marito, quod condemnetur inquantũ facere poteſt, & non in plus: extinguitur cum ꝑſona mariti, cum dicatur beneficiũ pſonale. ſed ſecus quam dixerim in hærede extraneo mariti, debet eſſe ĩ pſona defenſoris mariti eo marito viuente. Nã non debet eſſe deterioris cõditionis defenſor mariti, quam ſit maritus. vñ ſufficit ſi præſtet mulieri, vel condemnetur mulieri in tantum, in quantum maritus facere põt. Sed quid ſi maritus faciat pactum cũ vxore, vt ipſe maritus poſſit condemnari vltra quam facere poſſit? Certè nõ valet pactum, ratione enim ſuæ perſonæ, & reuerentiæ quam ei debet mulier, habet hoc maritus. Sed quo tẽpore ſpectabimus vtrũ poſſit facere maritus, vel non? Reſpon. rei iudicatæ tempore. Vi.

f Facere poteſt. Quod verbum expone vt not. ↄ. de regu. iur. l. in condemnatione. habita conſideratione ne egeat ſecundum quod poteſt viuere: vt ↄ. ad l. Fal. l. hæreditatem Item hoc priuilegium habet locum, et ſi quæcunque alia actio intentatur 3 inter eos conſtante matrimonio, non poſt: 4 vt ↄ. de re iud. l. non tantum. & l. ſed hoc ita.

g Sed hoc hæredi. Scilicet extraneo: vt & ↄ. eo. l. rei. § 1. & ↄ. de re iud. l. ſciendum. ſed ſuo ſic: vt ↄ. eo. l. ẽt. ſic econtra nec mulieris hæredi extraneo: vt C. de priuile. dot. l. 1. & facit C. eo. l. nec maritus. & de rei vxo. act. §. cum autem.

h Q Via tale bñficiũ. A lege inanimata cõceſſum: idem in conceſſo a lege animata, niſi aliud ſit actum: vt ↄ. de regu. iur. l. Neratius. puta a principe viuente: vt in auth. de con ult. §. ſi col. 4.

i Extinguitur. Sic pactum dicitur perſonale quandoque, & quandoque aliter: vt ſupra de pact. l. ſi tibi decem. §. pactus. & l. idem. §. 1. Acc.

k ALia cauſa eſt defenſoris. Cum mandato, vel ſine: vt infra de re iud. l. ſi cum procuratore. & ſubaudi quam hæredis: vt ſupra l. proxim. vel etiam fideiuſſoris: vt ↄ. de re iud. l. & ſi fideiuſſor. quia hæres, vel fideiuſſor ſuo nomine conuenitur: vt ſupra. mãdat. l. Papinianus. & ↄ. de dam. infec. l. qui bona. § 1. & C. de fideiuſſ. min. l. 2. licet ſit arg. contra. ſupra de ea qui not. infa. l. furti. §. ſi quis alieno. Sed in his defenſoribus ſecus: quia non poſſunt plus grauari quam dominus, præter quam in ſatiſdando. vt ſupra de procu. l. ſi

re ꝙ petebat reſtitui, ſecundum Bar.

† In P. F. nõ eſt, extraneo, ſed nec Acc. legiſſe vñ cũ ſubaudiendũ dicat.

† In P. F. xxxvj.

† Facit c. 2. cum gl. extra. de auto. & vſu pal. vbi prohibet papa archiepiſcopo cõmodare pallium: quia vti pallio eſt priuilegium perſonale, qđ perſonam non egreditur.

3 Si habuit ortũ conſtante matrimonio, non aliàs ſecundum Bartol. & Imol.

4 Imo dũmodo habuit ortũ conſtante matrimonio ſecundum Bar. & Imol.

eo.l.si minor.§.quoniam.& l.sed & hæ.§.defendere. & facit supra pro soc.l.verum. & institu. de actio.§. item si de dote. & supra de constitut. pecun.l.quod si maritus.

[a] Negat. Contra C. de pact.l.pen. Sol. hic speciale. Item cōtra.j. de re ind. l. si cōuenerit. Sol. hic ratione personę est priuilegiū, ibi ratione actionis, vel contractus, vt societatis. Itē quid ecōtra, si ille qui in solidum erat conueniendus: pacticatur vt in quantum facere posset, dānetur? Respon. valet: vt supra de pac. l. si quis crediderit. Item qd si soluto matrimonio fiat hoc pactū? Respō. nec tunc tenet secūdum Io. per legem illam. & pro eo.j. de relig.l. qd si nulla. Sed contra videtur arg. supra de pac.do. l. licet. & l. seq. Itē an & si iuretur? Resp. nec tunc valet: vt supra de pac. l. iurigentium. §. & generaliter.

Rei iudicatæ. §. hæredi mariti. Dicitur in l. eodē l. maritum quod extraneus heres mariti in solidum debet condēnari: nunc dicit de eodē, & dicit qd si marit' in vita sua donauit quasdā res mulieri, & illas consumpsit mulier, & tpe mortis maritus reuocauit donationē, & non est confirmata morte eius. mulier remanet debitrix hæredis mariti in æstimatione rerum donatarum. Item & si aliquid amouit mulier viuente marito, & matrimonio constante, & illud cōsumpsit, & sic est debitrix in æstimatione. Item & si expensas fecit maritus in res dotales, & ipsa petit ab hærede æstimationem rerū dotalium, vel quia æstimatas dedit marito, vel quia maritus eas consumpsit, poterit dictus hæres mariti ei opponere cōpensationem ex tribus dictis causis, sed ob malos mores mulieris non habet locum cōpensatio, quia non est necessaria: nam si pp suos malos mores solutum est matrim. maritus lucratur dotem, & per consequens hæres eius.

seruādum sit? Et negat [a] [b] seruari oportere: quod quidem & mihi verum videtur. Namque cōtra bonos † mores id pactū esse, melius est dicere: quippe cùm contra receptam reuerentiam, quæ maritis exhibenda est, id esse appareat.

Paulus lib. vi. ad Sabinum. XV.

Rei iudicatæ [c] tempus spectatur quatenus maritus facere pōt.

Hæres mariti potest obiicere compensationem ob res donatas & amotas, non ob mores. Bart.

Hæredi mariti, licet in solidum cōdemnetur, compensationes tamen, quæ ad pecuniariam [d] causam respiciūt, prodesunt, vt hoc minus sit obligatus: [e] veluti ob res donatas & amotas, & impensas; morum [f] vero coertionē nō habet. [g]

Socero ex vtraque parte, & etiam ipsi mulieri datur hoc beneficium. Bar.

Socero [h] quoq;, cum quo nurus de dote agit, idem honor habetur, vt in id damnetur, quod facere potest.

Pomponius lib. xv. † ad Sabinum. XVI.

Quia parētis [i] locū socer [k] obtinet. †

Paulus lib. vij. ad Sabinum. XVII.

Ex diuerso, si socer [l] ex ꝓmissione à marito conueniatur: solet quæri, an idem honor ei habendus sit? Neratius libris membranarum & Proculus scribunt, hoc iustum esse. [m] Item si mulier ex ꝓmissiōe [n] cōueniat: magis placuit,

pore. Sed nō placet Hug. nisi dolo desiisset possidere vt j.eo.l.etiā.§.i.& facit supra pro soc.l.veru.§.tēp'.

[c] Hæredi. Extraneo: vt supra eo.l maritum.

[d] Pecuniariam. Quod est cum res amota desijt esse: quia tunc condicitur æstimatio: vt supra de cond.fur. l.in re. nō autem ob res: vt diximus sup.l. diuortio.§. ob res: Azo. & sic non ob. C. de rei vxo.act.§. taceat. quia ibi erat species. Vel hoc corrigit, vel hoc in hærede. prima placet.

[e] Obligatus. Ipso iure facta compensatione ab homine, non enim fit a iure. nisi in maleficiis vel negligētiis: vt supra de compē. l. si quid & l. qp Labeo. & l si ambo. & no. in summa, de cōpen Azo.

[f] Morum. Repete ob.

[g] Non habet. Scilicet hæres compensationem: nam aut vir per hoc eā non reiecit, & non licet hæredi hoc excitare. vt arg. C. de reuo. don. l. fi. in fi. aut reiecit, qd' potuit iure antiquo, & sic lucratur dotem in totum circa compensationē, sed hodie non pōt reijci, nec dos per hoc lucrifieri: vt C. de rei vxo. act.§. taceat. & de repu.l. fi.§. fi.

[h] Socero. Scilicet patri viri.

[i] Quia parentis. Scilicet naturalis, & est ratio, q' cum vxor vna caro sit cum marito, & maritus sit in potestate soceri, vxor quoq; esse videtur, sed non est: quia qui nascuntur, patris &c. institu. de leg. agna. tuto §. at qui per. vere tamen vxor tua in sui & veri patris est potestate. vt C. de cōdi. inser. l. si vxor.

[k] Socer. Scilicet pater viri, qui non minus nurui, quā filio in pluribus habet necesse prouidere. Azo. vt sup. fam. ercis.l. si filia.§. si filius. in fi.§.

Ex diuerso. in hac l. fuit positus in casu l. praeced. vsq; ad §. in iudicio.

Si in iudicio. Dictum est in l. maritum, quod maritus debet condemnari in quantum facere potest, & non in plus, cum mulier agit de dote contra eum. modo ponamus, quod iudex condemnauit eum in solidū per iuris ignorantiam: certè nihilominus habet except. vt non mandetur contra eum sententia executioni, nisi in quantum facere potest: Viu.

[l] Ex diuerso si socer. Scilicet pater mulieris.

[m] Hoc iustum esse. Hic Neratius sibi cōtradicit: vt j. de re iud. l. sicut in fi. Sed hic constante matrimonio, ibi eo soluto: vt subiicit in l. seq. sed & eo soluto subdistinguitur: vt s. de iur do. l. penul. agit autem vir eo soluto: vt lucretur dotem ex pacto: vt C. si dos constan. matri. l. i. extraneo autem honor non habetur: vt s. de iure dot. l. pen.

[n] Ex promissione. Mariti, vel alterius secundum H. imo sua, & habet exceptionem vt damnetur in quantum facere potest: vt j. de re iud. l. non tantum. in fi.

Socero. Pone quod sol. mat. mulier agit de dote cū socero suo, id est, cum patre mariti quondā: certè non debet condemnari socer, nisi in quantum facere potest. quia habetur loco patris mulieris: vel alterius eius parentis, qui parentes non possunt in plus cōdemnari. Sed pone, q maritus conuenit patrem mulieris ad dotem quam ei promisit pro filia. certè debet similiter condemnari in quantum facere potest, non in plus. Vel si conueniat maritus vxo. vt ei det dotem: debet vxor condemnari in quantum facere potest: ac si fuisset eius socia in aliqua negotiatione, socij enim condemnantur, inquantum facere possunt, & huc vsque ad §. fi.l. seq. Viu.

[b] Rei iudicatæ. Subaudi etiam. nam & tempus litis contest. inspicitur secundum quosdā. Ar. contra. j. de do. inter vi. & vxo l. quod autem. & de neg. ge. l. litis. sicut & subauditur. s. de pec. hgr. l. si a patre. §. quo tē-

Dic merito quod hic ideo non valet conuentio quia contra bonos mores. q ratio ibi non militat secundum Bar.

Cōcor. gl. 2. post prin. in c. j. ex. de donat. inter vir. & vx.

Cōcor. c. vl. in gl. vl. in fin. ex. de pac.

Huc pertinet quæ scribit Aretin. tracto. lib. 2. ca. 1. & Fluter. in opuscu. de præceptis connubial.

Et i de iure cano. Bartol. & Imol.

Hæres contra mores [illegible] non habet [illegible]

† In P.F. coercitionem:

† In P.F. xvj.

† Hinc socerū cum generosa uxore res nephas esse crediderunt. Vale. Maxi. li. 2. c. j.

Tertij alio iure vtamur. l. sicut autē de re iud. Duar. hic.

Vxor vna caro ē cū marito.

Hic continuauit pulchrè. cōcinnat Zasius in Intellecti- bus suis singularibus. tu illā videto.

Fuit. In aliqua negotiatione: ut ĵ. de re iud. l. sunt & l. non tantum. nam & hæc est socia diuinæ & humanæ domus: ut C. de crimi. expi. hære. l. aduersus. & supra, de ritu. nup. l. 1.

[b] Ciuili. Et naturali: ut supra, de pact. l. 1. §. adeo.

[c] Insolidum. Nō expresso errore in sententia, alioqui ipso iure nulla esset: ut C. quā prou. nō est neces. l. 2. & ĵ. de re iu. l. præses. & l. eū prolatis. Item not. hic speciale, exceptionē opponi post sniam: quod dic: ut not. s. ad Macedo. l. tametsi.

Exceptio qñq; post sniam opponitur.

[d] Doli. Quæ est odiosa: unde si soluisset, non repeteret: secus si soluerit ante sententiā: qua tunc tutus exceptio. fauorabili soluit, & sic repetit: ut s. de condi. indebi. l. qui exceptio nem. H.

[e] Tit. [illegible] Non solū maritus debet condemnari in quantum facere potest & non in plus, sed & hæres eius qui non est extraneus: uno suus est filius, siue ex ea muliere de cuius dote agit, siue ex alia.

Licet in dotalibus. Maritus conuenitur a muliere de dote soluto matrimonio: dicebat maritus: ego debeo condemnari in quantū facere possum & nō ultra. Dicit mulier iudici, domine condemnes eum insolidum, quia culpa sua deuenit posse facere, quia tota dicebat per tabernas, & malo modo expendit bona sua: quæritur quid iuris sit? dicit Iurisconsultus: quia circa res dotales bene tenetur maritus præstare dolum & culpam, sed in rebus propriis non est exigenda culpa ab eo, id est non debet propter hoc condemnari insolidum, quod bona sua dissipauit sua culpa, quamuis autem non teneatur de culpa in suis rebus, ut dictum est. tamen si contra mulierem in animo concepit dolum & solummodo propter eam fraudandam bona sua dissipauit, bene imputatur ei, ut condemnetur insolidum: unde dicit Offilius, quod si ob culpam mariti res dotales interiissent, quia dolum adhibuit ut mulieri non posset satisfieri, & ipse maritus alias non est soluendo: ita damnatur ac si dolo eius factum esset quo minus facere possit: si autem dolus mariti absit circa interitum rei dotalis, non tenetur nisi ad cedendum mulieri act. contra illum qui rem surripuerit dotalem, uel damnum in ea dederit. Viuianus.

Reprobat comu

Etiam filios. Idem dici potest, & si sint nati ex alio matrimonio: & est speciale in his. ut s. eod. maritū.

defendendā eam per exceptionē. Idē & Proculus ait: sicuti cū socia fuit, [a] dabitur ei exceptio, quāuis iure ciuili [b] sit obligata.

Exceptio quæ non impugnabat sententiam, potest opponi post sententiam. Bar. & Alex.

Si in iudicio dotis iudex ignorantia iuris lapsus cōdemnauerit maritū insolidū, [c] Nerati⁹, & Sabinus doli [d] exceptione eum uti oportere aiunt, eaq; tutum fore.

Beneficium ne conueniatur maritus, nisi in quantum facere possit, transit in filios eiusdem matrimonii. Alex.

POMPONIUS LIB. XV. AD SABINUM.

XIX.

Etiam filios [e] mulieris, qui patri hæredes extiterunt: in id, quod facere possunt, condemnandos, Labeo ait.

Beneficium quod habet maritus, perdit ratione doli in fraudem mulieris in rebus propriis commissi, vel si in dotalibus dolum qualitercunque commisit: & quando maritus ex culpa alterius tenetur, liberatur cedendo actionem sibi contra eum competentem.

Licet in dotalibus rebus non solū, dolum, sed & culpam [f] maritus præstet; [g] cùm tamē quæritur, [h] in iudicio de dote an facere possit, dolus [i] duntaxat comprehenditur. quia in rerum ipsius administratione nō erat culpa [k] ab eo exigenda: quanquā eum duntaxat dolum ei nocere [l] putē (si facere nō possit) quē propter uxorē adhibuit: ne ei solidū solueret: nō propter quēlibet aliū. [m] Offilius [n] autem aiebat, si dolo mariti res dotalis interiisset: & alioqn soluendo nō esset: quāuis nihil dolo fecisset, quò min⁹ soluēdo esset, [o] perinde tñ eum damnandū eius res dotalis nomine, in qua dolū fecisset, atq; si dolo eius factū esset, [p] quò minus facere possit. cæterùm [q] si circa interitum rei dotalis dolus malus, & culpa mariti absit actiones solas, quas eo nomine quasi maritus haberet, præstandas mulieri: [r] veluti furti, vel damni iniuriæ.

Idem in priuilegio competenti tam in personali quā in hypothecis, ut filijs mulieris detur, non extraneo hæredi: ut C. qui pot. in pig. hab. l. fi. §. exceptis. & C. de priu. do. l. 1. sicut & in ecclesiastica emphyteusi: ut I Aut. de nō ali. §. emphyteusim. col. 2. sic & I feudis, vt in cōsti. feu. ti. de suc. feu. c. 1. sic & ĵ. ad Treb. l. ex facto. §. fi. & s. qd cū eo. l. sed & si. §. solu. & ĵ. de ope. lib. l. ut iusiurandi. §. fi. & l. si operarum. niter secundum doctores hic.

[f] Culpam. Sed & culpam leuem ēt & diligentiā, quam in rebus suis adhibet: ut s. de iu. dot. l. in rebus. H. etiā si conuenerit in contrarium: ut s. de pact. dot. l. Pomponius.

[g] Præstet. in dotalibus.

[h] Cum tamē quæritur. Vt ob hoc fiat minoris cōdenatio.

[i] Dol⁹. Circa res suas, nō dico dotales.

[k] Culpa. Vt ei noceat, quo minus illā exceptione habeat. Hugo. & est ad hoc s. de pet. hær. l. si qd posse. sor. §. sicut autē. & ad leg. Aqil. l. legis. & C. mandat. l. in re. sed arg. contra s. de æd. l. ædi. l. ædiles. §. præ lius. & l. cum autē. §. fi. & s. de tribut. l. illud. §. sed si merce. sed hoc est pro. Itē ar. côtra s. de his q sunt sui uel alie. iu. l. [illegible]. §. in.

ACCURSIUS. Dic q ibi ex qualitate facti p'sumebat dolosè agere, qd nō licet, maxime in re inanimata & in ser no. facit l. 1. ĵ. ad leg. Corne. de sica. & C. de iniur. l. si non conuitij. & l. 1. s. de dol. excep. secundum Bar.

[l] Nocere. In proprijs.

[m] Quēlibet alium. Quæritur, ergo cui fit dolus. sic ĵ. quib. ex cau. in poss. ea. l. Fulcinius §. quod si aduersus. & §. illud. & ĵ. ut in poss. leg. l. si cui. §. dolum. & ĵ. ui bon. rap. l. [illegible]. §. homines. & ad leg. Corn. de fal l. filius. §. fi. Sed ar. contra. ĵ. de ijs quæ in frau. cre. l. ait prætor. §. illud.

ACCURSIUS. Dic q ibi loquitur de dolo debitoris qui est minus culpabilis: quia de euitandis muneribus tractat. ar. l. Fulcinius. §. sed illud. ĵ. quibus ex cau. in pos. ea. hic uero de dolo eius in quem est facta alienatio, qui de acquisitione cum alterius iniuria contendit. ar. l. fi. §. l centia. C. de iu. delib. fm Bar. hic.

[n] Offilius. Hic circa dotales.

[o] Soluendo esset. Quia credebat alias esse soluendo & non erat

[p] Factum esset, in suis.

[q] Cæterum. In dotalibus.

[r] Mulieri. Contra furem & dānum dantem: est enim

generale in omnibus, qui ideo tenentur, quia habent actioně. vt s̄.de pecul.l.quod deberet. Item cū actio l. Aquil.detur hero: vt s̄.ad leg. Aquil.l.item Mela.§.legis.apparet hic maritum cui datur, esse dominum rei dotalis. & tacit. C.de iur.do.l.de his. Item not.ex prædictis, quod vbi in suis tātum cō mittitur dolus, debet cō mitti contra vxorē: vbi in dotalibus nō oportet committi in proprijs, sed sufficit qualiscunque sit factus non solue do uir.

.si cum dotem.§.1. Accur.

Obseruatur. Vt ei rectè soluatur in præiudicium patris, & contingat liberatio: ut j.eo l.si dotem.§.1.

Si pendente iudicio expirat ius agentis, expirat iudiciū. Ale.

XX.

SI mulier diuerterit, & iudicio de dote cō testato reuersa fuerit in matrimonium: redintegrato matrimonio expirat iudicium, & omnia in statu pristino manēt.

Si mulieri constante matrimonio dos soluitur ex iusta causa, vel etiam maritus nomine mulieris in causas iustas expendit: eatenus actio de dote perimitur. H.d.cum l.seq. Alex.

Paulus libro vij. ad Sabinum.

X.XI.

QVamuis mulier nō in hoc accipiat cō stante matrimonio dotē, vt æs alienum soluat, [b] aut pdia idonea emat: [c] sed vt liberis ex alio viro egentibus, aut fratribus aut parentibus consuleret, vel vt eos ex hostibus redimeret: quia iusta & honesta cā est, nō vr̄ malè accipere: & ideo rectè ei soluit. [d] Idq; & i filiafamiliàs obseruat. [e]

Vlpianus libro ij. ad edictum.

XXII.

SEd & si ideo [f] maritus ex dote expendit, vt à latronib' redimeret necessarias mulieri personas, vel vt mulier ex vinculis vindicet de necessarijs suis aliquem, reputatur ei id, quod expēsum est: [g] siue pars dotis sit pro ea parte: siue tota dos sit expensa, actio dotis euanescit. Et multò magis idē dicēdū est, si socer agat de dote, debere rationē haberi eius, quod in ipsum [h] impensum est: siue ipse maritus hoc fecit, siue filiæ, vt faceret, dedit. Sed & si non pater experiret, sed post mortem eius filia sola de dote ageret: idem erit dicendum. Cùm enim doli exceptio insit de dote actioni, vt in cæteris bonæ fidei [i] iudicijs: potest dici, vt & Celso videtur, inesse hūc sumptum actioni de dote. maximè [k] si ex voluntate filiæ factus sit.

Si pater vel extraneus dans dotem stipulatur sibi soli reddi in unum casum solui matrimonii, censetur in alium casum mulieri donasse: ideo in illum casum solius mulieris est actio. Alex. de Imol.

Idem libro xxxiij. ad edictum.

XXIII.

SI cùm dotē daret pa-

[a] Si mulier. Mulier à marito diuertit, & cœpit postea agere contra eum ad repetendam dotem, antequam ferretur sententia, redijt ad maritum. Certe iudicium super dote institutum expirat. Viuianus.

Iudicium. Hoc cum erat sui iuris. vel in potestate patris, sed eius consensu reuersa est: alias contra. C. de nup.l. si vt proponis. Item hoc cum dos soli ei restituenda erat, vel ei & patri: secus si alij extraneo: ut supra de iure dot. l. stipulatio de dote. & j.eod.l. in titulum. §.fin. Item si reuersa est inconsinenti, intermittitur ide matrimonium: si ex interuallo, duo. Argu. s̄.de ritu nup.l. plerumq;. & j.de regu.iuris.l.quicquid. Item bene concordat. s̄. de iur. dot.l. si mulier. & l.diuus Seuerus. & l. post diuortium. H. & j.ti a.l. si. Accur.

[a] Iuxta hanc sententiā M. C.i.li.a. os sic.eos ge re liberales censet qui suis facultatibus aut captos a prędonibus redimunt, aut æs alienu suscipiunt amicorū, causa aut in filiarū collocatione adiuuant.

Quamuis. Hæc l.ponit quosdā casus, in quibus maritus pōt restituere mulieri dotem cōstante matrimonio: si vult ipsa mulier & maritus. Primus casus est, si mulieri dedit, ut ipsa mulier soluat creditori suo illud quod ei debet. Secundus casus est, si mulier ipsa vult emere ex pecunia dotali prædia idonea, & in dotem constituere. Tertius est, si ipsa vult consulere filijs suis egētibus quos habuit ex alio uiro, uel etiam parentibus suis. Quartus est si vult filios suos uel parentes ab hostibus redimere, quia capti erant: & ista habent locū non solum si dicta uxor est in potestate patris, sed ēt si non est. Viuia.

[b] Soluat. Quod licet: ut s̄.de iure do.l.si.

[c] Emat. Et in dotem conuertat: ut & in ea.l.& l.Mucius.§.manente. & l.ita constante.

[e] Soluitur. Et ideo ei postea actio denegatur: ut j.eo.

[f] Sed & si. Loco. Ponit quosdā alios casus. in quibus ipse maritus potest expendere dotem uel partem dotis, nondum uxori dare, ut expendat. Primus si expendit causa redimendi aliquos necessarios uxoris, siue cōsanguineos captos à latronibus, puta ab erroarijs Mutin. uel ut extrahat de turri Malpagorum aliquem de consanguineis. Tertius est, si expendat in patrem mulieris pauperem: in omnibus enim istis casibus si mulier uel pater eius repetat ab eo soluto matrimonio dotem, potest habere exceptionē pro ea parte dotis quam expendit, cū actio de dote bonæ fidei sit. Viuia.

[†] Cōcor. ca. per uestras. de donat.inter uirum & ux. ibi, ut de parte honesti lucri dict' uir onera possit mrīmonij sustentare. & glos.in uers.bone sti lucri. ibi, sed cōuertat eā in societatem honestam, uel aliqd cōmercium.

[f] Sed & si ideo. Supra loquitur, cum mulier expendit sibi solutam dotem, hic quando ait.

[g] Parte. Scilicet actio dotis euanescit.

[h] In ipsum. Scilicet socerum.

[i] Bonæ fidei. Nam & hoc est bonæ fidei: ut C. de rei uxor acti. §. sed non ignoramus. ergo pmittitur iudici æstimare ex bono & æquo quid debet restitui: in quo & illud continetur, ut si quid inuicem actorem præstare oportet, eo compensato in reliquo damnetur reus: ut Insti.de act.§. in bonæ fidei. Item quare non ipso iure liberatur: ut s̄.l.prox. Respond. hic non soluit mulieri. ut ibi.

[k] Maximè. Idem ergo & si sine uoluntate, si tn̄ ratū habeat, quia ratihabitio comparatur mandato, & retrotrahitur: ut C. ad Maced.l.fi.& s̄.de neg.ge.l. si pupilli.§.item quæritur. & sic potest dici, quod maximè superabundat. sic C.de ma.test.l. fi.§.1. sed forte idem & si no habet ratum: quia pro rato debet haberi. ut j. de tutelis & ratio.distrahendis.l. 1.§. sed nūoullos. & s̄.de neg.ge.l.Pōponius scribit. Itē no. hic specialiter, aliter non contingit liberatio, imo speciem donationis obtinet solutio, id est redditio dotis: ut C. si dos cō stante matrimonio.l.1. quandoq; tamen exigitur dos constante matrimonio. ut notatur s̄.eo.l.a. in princ.

SI cum dotem. [a] Pater pro filia quā habebat in potestate, dedit dotem marito, & incōtinenti [b]

Instrumentum.

nenti stipulatus fuit à marito dotẽ sibi restitui, si matrimonium solueretur morte inter eum maritum & filiam ipsius dotem dantis. postea solutum est matrimonium diuortio, certe non habebit pater actionem de dote uiuo filia. Idem, si stipulatus est sibi restitui dotem soluto matrimonio per diuortium, & postea solutum fuit per mortẽ. Et quod dixi in patre, idem est in extraneo dotem donante. Viuia.

a Extraneus. Licet coniungat, tamen in respon. diuersum est. sic supr. de pecu. l. licet. §. si filius.

b Diuortium. Scilicet tantùm. Azo.

c In mortem. Scilicet tantùm.

d Mulieri. Indistinctè, nisi fraudẽ committat: vt supr. titu. 1. l. si filia. in altero nullo modo, si in traditione vel incontinenti extraneus vel pater sic stipulatus: vt ĩ. eod. l. quoties. si verò pactum simplex apponatur: siquidem ab extraneo, idem, vt C. de rei vxoriæ act. §. accedit. Si vero à patre, nil valet: vt C. de iur. do. l. auia. Azo. & est ratio. vt ibi. Item quod hic dicit, est verum: nisi casus omissus similis sit expresso: vt supra de condict. ob cau. l. si extraneus. quæ est contra. Sed hæc solutio non placet, quia nec ibi casus omissus similis est expresso, sed solu. vt ibi. Item not. quod pactũ factũ in casum mortis, valet p ingressum monasterij: vt C. de episc. & cler. l. Deo nobis. secus si deportetur: vt ĩ. de verb. oblig. l. ex ea. §. pen. licet sit argumentum cõtra supra pro soc. l. actione. §. publicatione. & ĩ. de bon. possess. contra tabulas. l. 1. in fin. Item facit ad hanc l. ĩ. de liberis & posthum. l. commodissimè. & supra de donationibus inter virum & vxor. l. sed si mors. & supra, de pactis dotalibus. l. pacta conuenta. & ĩ. de solutio. l. quæro. Sed argumen. contra. C. de posthu. hæred. instit. l. final. Item oppo. quare in casu omisso non est communis dotis actio patri & filiæ vt supra eod. l. 2. §. 1. & de vsur. l. si stipulatus. in fi. siue pater ante stipulationem numeret siue post? Respond. quia dicta numeratio vel datio quandocunque facta sit, videtur fieri causa implendæ stipulationis: vt ĩ. de dona. l. cum enim. Item eligendo vnum, expressè videtur alij renunciare vt argumen. C. de procuratoribus. l. maritus. Alij dicunt in emancipata loqui, quod non placet: quia nil adderet, cum ad ipsam esset pater extraneus, quod esse nõ debet: vt ĩ. de leg. 1. l. si quando. Alij dicunt esse mulieri vna cum patre, sed in alium casum soli patri & suis hæredibus. prima placet.

¶ Adducũtur hæc à nonnullis: quod ita verũ est, si perditurę soluitur. Pactũ in casũ mortis factũ valet.

¶ Cõcor. text. cum gl. in c. fin. de sta. mo nac. & in clem. 1. & ibi Cardi. eo. tit.

e Actionem. Hoc dic vt supra, eo. l. 3. in fi. H.

Si post solutum. Pater dedit dotem pro filia quam in potestate habebat: postea solutum est matrimonium inter eam & maritum suum, & exegit filia dotem a marito: & eam consumpsit: certè ad dotem potest agere pater contra maritum, vt dotem sibi patri soluat. Sed quid si maritus soluat mulieri prędictæ dotem ex iusta causa: quam non consumpsit, sed dedit fortè secundo marito? certe non aget amplius pater contra maritum, nec etiam hæres patris. Viuianus.

ter vel extraneus pro muliere, in vnum casum pepigit. vel ĩ diuortiũ, vel in mortem. dicendum est in eum casum in quem non pepigit, esse mulieri actionem.

Post solutionem factam filiæ, patris actio non tollitur: nisi ex iustis causis soluatur filiæ non perdituræ. Bart.

Si post solutum matrimonium filiafamiliàs citra patris voluntatem exactam communem dotem cõsumat: patri & viua ea, & mortua, actio superest, vt dos ipsi soluat. Ceterum si nõ perdituræ, & ex iustis causis soluta sit: nõ supererit actio: sed mortuo patre nec etiam hæredes agẽt, nec mulier.

Si mulier debitorem inopem ignoranter accipiat animo nouandi, non perimitur actio de dote. Ange. & Alex.

Si mulier soluto matrimonio egentẽ reum dotis p nouationẽ decepta accipiat: nihilominus actio dotis ei manebit.

Pater qui sine voluntate filiæ dotem exegit eam hæredem instituendo, vel eidem legando: intelligitur fecisse animo compensandi cum dote exacta. Alexan.

f Voluntatem. Quæ expressa exigitur: vt s. de procura. l. filiusfamilias. §. inuitus. sed secus econtra: vt ã. eod. l. 2. §. voluntatem.

g Exactam. à sponte soluente, sola enim nõ agit: vt s. eod. l. 2. §. 1.

h Consumat. Non in rem patris, alias secus: vt sup. eo. l. 3. in fi. H.

i Superest. Pater ergo quod non habetur quasi duo rei stipulandi: quia tũc filiæ solui posset: vt ã. de pac. l. si vnus: Azo. Sed an aget adiuncta sibi persona filiæ? Respõ. sic: vt supra. eod. l. 2. §. sed vtrũ. Vel ibi in promissione, hic in solutione facta secũdum quosdam. Sed an cogetur pater iterum dotare? Argu. quod sic. C. de dot. promiss. l. fi. & in Authen. de æqual. dot. §. quia vero. colla. 8 licet quidam contra.

k Ex iustis causis. Quæ sunt: supra eo. l. quamuis: & l. seq. & de iur. dot. l. mutus. §. 1. Sed quid si amisit solutam iusta ex causa? videtur non soluta. vt argumen. supra de in rem ver. l quod si seruus. §. sed et si mutua. Econtra quod sic: vt supra de exerc. l. 1. §. vnde quærit Ofilius. Sed primũ verius, quia ex quo perdidit, perdituræ est solutum, at hic exigit duo. scilicet non perdituræ, & ex iusta causa. Accur.

l Actio. Quia quod legitimè ab initio factum est &c. vt C. de adm. tut. l. sancimus.

m Patre. Primo & secundo casu.

n Agent. Vt & C. de vxo. act. l. vnica. §. & hoc ex rei. Accur.

o Mulier. Vt sup. eo. l. 2. §. 1. in fi. & §. interim.

Si mulier. Soluto matrimonio inter vi. & vxorem repetijt mulier dotẽ a viro, dixit maritus: Ego non habeo nunc ad manus denarios, sed ego faciam, quod talis campsor tibi eos promittet animo nouandi: & in veritate hic maritus sciebat campsorem non esse soluendo: mulier dixit, placet mihi: facta fuit nouatio prædicto modo, mulier nihil potest consequi à campsore: certè dicitur hic, quod remanet ei actio dotis contra maritum. Viuianus.

Manebit. Imo contra s. mand. l. inter. §. abesse. So. hic fauore dotis, vel decepta fuit hic dolo delegantis: vt ibi dicitur. Item opponitur, quia videtur dari de dolo actio secundum H. vt C. de transact. l. sub prætextu. sed fauore eius datur actio dotis: quia perpetua & usuraria: vt C. de rei vxo. act. §. cum autem. uersicu. exactio autem. quod non est in actione de dolo: ut C. de dolo. l. fin. sed cum sit extincta ea, quomodo intendit? Respond. restitutio datur ex clausula generali: ut s. ex quibus cau. ma. l. 1. §. fin. Vel dic uerius, speciale est, ut non habeantur pro extincta: argum. s. eod. l. 1. & facit supra de mino. l. patri. §. penult. & ad Velleia. l. quamuis. §. quoties. & §. si conuenerit. Item quid si constan. matr. fiat huiusmodi nouatio? Respond. tunc minus ualet, quia nec solui potest. C. si dos constan. mat. l. 1. & quia nec nata est actio secũdum quosdam: quod alijs non placet: ut ĩ. de manu. l. seruum dotalem. sed dic ut no. ĩ. de bon. dam. l. si alia. in fi. & facit. C. de in. & fac. igno. l. fi.

Si pater.

Si pater filia absente de dote egerit. etsi omissa sit de rato satisdatio: filię denegari dēt actio: siue patri hæres extiterit, siue in legato tantum acceperit, quantum doti satis esset: & ita Iulianus in pluribus locis scribit compensandum ei in dotem, quod à patre datur: lucroque eius cedit, si tātum ab eo consecuta sit, quantum ei dotis nomine debebatur à marito, qui patri soluit.

Propter patris absentiam necessariam, potest solui mulieri cauenti patrem ratam habiturum.

Si patri propter condemnationē, Romæ, vbi dos petatur, esse nō liceat: filię satis dotis fieri oportet: ita tamē vt caueat, rem ratam patrem habiturum.

Ante litem contestatam potest filia mutare voluntatem. Item ex causa quandoque datur actio filiæ, & patri denegatur: vel e contra. Bar.

Eo autem tempore consentire filiam patri oportet, qualis contestatur. Secundum hæc, si filia dicat se patri consentire, & ante litis contestationem mutauerit voluntatem, vel etiam emancipata sit: frustra

Si pater. Pater dedit dotem pro filia quam in potestate habebat: est postea solu. matr. inter eam & maritum suum: unde actio dotis est cōmunis patri & filiæ: ut s. eod. l. 1. §. quod si in patris. & unus sine alio non potest eam intentare. Pater non attēto hoc egit contra maritum ad dotem absente filia sua: & ita euenit de facto, qd non satisdedit marito pater: quod filia habetet ratum, sicut debet habere, & sicut debet facere: ut sup. eo. l. 2. in fi. postea decessit pater & uidens quod male egerat, instituit filiam sibi hæredem, uel dedit ei ita magnum legatū, sicut erat dos quam exegerat a marito: mulier reuersa est, & uult agere contra maritum ad dotem: nunquid potest? certe non: sed debet ei computari & compensari in dotem illud quod pater ei reliquit, nam statim cum pater filiæ reliquit illud quod dixi, lucratus fuit dotem quam exegerat a marito: unde maritus à filia amplius inquietari nō potest, quasi ipse maritus dederit mulieri illud, quod pater reliquit eidem mulieri. Viuianus.

Etsi. Id est, quamuis.

Satisdatio. Quam debuit subire: ut supra eo. l. 2. §. fi. & de procurat. l. non solum. §. si de dote. H.

Tantum acceperit. Est ergo ratio, quia ex qua persona &c. ut s. de pig. act. l. solutum. §. solutam. & j. de reg. iur. l. ex qua persona. quod admitto si habuit ultra Falcidiam quantum est dos: ut supra, ad leg. Fal. l. pater filiam in prin. attende tamen de qua Falcidia habetur quæstio, ut [illegible] not. Est & alia ratio secūdum Ro. quia nisi illud noceret, potius soluere quam donare patrem est uerisimile: ne præstatione duplici hæredē uelit onerare: ut j. de leg. 2. l. cum pater. §. qui dotale. & l. Lucius. & l. [illegible]itia. §. qui inuita. & arg. sup. l. non solum. in fi. & l. si pater. & j. de dot. prælе. l. 2. §. 1. & l. pe. & j. eo. l. dotem. & in Auth. de æqua. dot. §. quia uero. col. [illegible]. & C. de rei uend. l. cum à matre. Sed est cōtra C. de rei uxo. act. §. sciendū. Solu. hic pater uoluit eā esse contemplatam altero. [illegible] non uel ibi uir, hic pater legauit. Item non erat ibi exacta. Item contra j. de leg. 1. l. huiusmodi. §. qui seruum. Sol. secundum Ioan. hic propter legitimum patris exercitium, & uirilem eius portionem, alias utrunque. Vel ibi debitum cœpit esse post testamentum, hic ante.

Lucroque. Prima facie olio non attento: ut C. cōmun. de leg. l. 1. & hæc dispositimus. Vel dic attento commodo domini, & sumptu litis: ut j. de leg. 3. l. 3. §. si tem.

Si patri. Quidam Romanus dedit dotem alij Romano pro filia sua: quam in potestate habebat. postea fuit relegatus, & ita oportuit eum exire ciuitatem: postea fuit sol. matr. filiæ, mulier petit dotē à marito, & vult cauere quod pater habebit ratam hanc petitionem certe debet ei soluere maritus. Viui.

Non liceat. Quia relegatus est: vt sup. de capt. dimi. l. amissione. §. qui deficiunt. uel damnatus ex causa, quæ ignominia afficit, & sic Romæ habitare non liceat: ut supra, de ijs qui not. infa. l. 1. §. qui ignominiæ. in fin. & j. de re mili. l. milites. §. missionum.

Oportet. Nisi pater per nuntium uel per epistolam contradicat: ut sup. de procu. l. Pomponius. §. fin. secūdum Azo. & H. Sed contra puto. nam ibi alterius nomine agebat conditus: hic suo agit filia, unde & procuratorem ordinare potest: ut sup. de proc. l. filius. §. sed puto. & sic etiā est. j. pro xi. §. nec obstat quia satisdat: quia econtra pater agens satisdat si filia est absens, propter communionē actionis: ut supra ead. l. §. fi.

Eo autem tempore. Pater dedit pro filia dotem quam habebat in potestate. sol. matrim. uult pater agere de dote contra maritū: tu scis quod non potest hoc facere sine uoluntate, & cōsensu filiæ: ut sup. eo. l. 2. §. fi. Sed quando debet filia consentire uel contradicere? Respondeo tempore quo lis cōtestatur: unde si filia uidens patrem date libellum marito non contradicit, uel expresse consentit: tempore autem lit. contest. uenit coram iudice, & expresse contradicit: disting. aut habet iustam causam contradicendi, & si non habet pater potestatem agendi: iusta autem causa esset, si pater eius ita turpis, & malus est: ut iuste possit timeri, nec exactam per se dotem consumat: & hoc allegabat filia coram iudice, & in eo eius casu iudex ex officio suo debet facere dotem sequestrari, ita quod nec pater eam exigat, nec consumat: nec filia penitus excludat patrē a iure quod in ea dote habet, si autem non habet iustam causam contradicendi filia: puta quia pater est ultra probatus, filia autē leuis mulier est, uel nimis iuuenis, uel nimis adhuc diligit maritum quondam, qui tamen non merebatur, quia miles et mulieri tepudium: & tunc debet dari patri actio. Sed quid si mulier non uenit coram iudice eum pater ibi est, sed mittit dicendo iudici per cameratiam suam, quod pater est talis, quod citò consumeret dotem, & quod uerecundatur uenire coram iudice, cum est ibi pater, allegatura quod pater sit turpis persona? certe ex tunc debet inquirere iudex utrum habeat filia iustam causam contradicendi uel non, id est, utrum sit talis persona quæ accepta dote, dotem turpiter prodigat, an non, & ita aut denegari patri actionem, aut non. Viuianus.

Eo autem tempore. Sic continuatur supra eodē lege secunda. dictum est quòd filia debet patri agenti de dote consentire, hic dicit quo tempore, secundum quosdam. H.

Si filia. Id est, quia uoluntas filiæ debet interuenire.

Mutauerit. Argumentum quòd quis potest pœnitere ante litem contest. tam: sic & supra, de re[?] uendi. l. is qui se, & de iurisdictio. omnium iudic. l. si conuenerit. & j. de uerborum obliga. l. si quis stipulatus. & hæc est ratio, quia adhuc uidetur res integra. & re integra [illegible] catur mādatum, ut Insti. de man. §. re & [illegible], de procurat. ha. te litem. & arg. in auth. de litig.

Cōcor. ca. ex literis. extra. de pig. ibi. eū mulieribus fauor multus in recuperandis dotib. debeatur. & gl. super uerbo, maleficium. circa finē.

Subaudiatur nomine. Accurs. in Au. l. 1. 1.

Pœnitere ante literam contestatam licet.

Cōcor. text. cum gl. in. ca. r. extra. de lib. obla. de quo p Lan. de Oria. l. & c. quoniam contra. §. citationes extra. de proba t.

de litig.§. si verò apud iudicem innitum. coll.8. & ˜J. iud.sol l.si ante. nec obstant arg. contraria signata ˜J. de optio.leg.l. apud Aufidium. & de leg.3.l. huiusmodi.§.si Stichum. quia licèt hic mutet voluntatem, nō fit conditio viri deterior in aliquo, nec aliquod damnum ideo sentit:sed ibi secus est, vt ibi notat H. hæc enim voluntas non est illicita, vt ibi: sed nec obligatoria: alias secus: vt C.de actio. & obli.l.sicut. Item quod hic dicit accipe, si & causam mutādæ voluntatis habuit: vt ˜J.eod.l.dotem.

ri potest per illos qui morantur in domo mariti, & per maritum:& tunc non potest repudiari mulier per maritum:aliàs sic,id est,si est in furore sæuissimo.Sed quid si est in prædicto sæuissimo furore mulier,& maritus non uult eam repudiare,sed tamen non curat de ea, imo permittit eam facere vituperium: tunc officio iudicis continetur, vt constringat maritum mulieri præstare alimenta secūdum dotis quantitatem: & vt faciat eā curari per medicos. Item & si dotem dissipat maritus, debet idem iudex eā facere sequestrari, ita quod mulier possit inde ali. Item quid si maritus fecerat cum muliere pactum de dote lucrāda si ipsa in matrimonio decederet? certe non videtur mortua, quamuis furere inceperit, sed dēt expectari mors naturalis: & quod dixi in muliere esse facta furiosa, & marito sanæ mentis, idē est econtra. Viuianus.

pater ᵇ aget. Necnon illud quoque probamus, quod Labeo probat: non nunquam patri denegandam actionem, si tam ᶜ turpis persona patris sit, vt verendum sit, ne acceptam dotem cōsumat, Ideoq; officium iudicis interponendum est, quatenus & filię, ᵈ & patri competenter ᵉ consulatur. Sed si latitet filia, ne tali patri consentire cogatur: ᶠ puto dari quidē patri actionem, sed causa cognita. Quid enim si filia uerecūdè per absentiā ᵍ patri cōtradicat: † cur non dicamus, patri nō esse dādam actionē? Quòd si is pater sit, cui omnimodo consentire filiam deceat, hoc est, vitæ ꝓbatæ, filia leuis mulier, vel admodum iuuenis, ᶠ vel nimia ᵍ circa maritū non merentem: dicēdum est patri potius acquiescere prætorem oportere, dareque ei actionem.

Furiosus non potest coniugem repudiare, nec ipse potest ex hac causa repudiari, nisi furor sit intolerabilis

Si maritus vel vxor cōstante matrimonio furere cœperit, quid faciēdū sit, tractemus. Et illud quidē proculdubio obseruatur, eam personā quę furore detēta est, quia sensum non habet, nuncium mittere ᵇ non posse. An autem illa repudianda sit: cōsiderandum est. Et quidem, si interuallum furor habet, vel perpetuus quidem morbus est, ᶜ qui tamen ᵈ ferendus est ᵉ ijs, qui circa eā sunt: tūc nullo modo oportet dirimi matrimoniū, sciēte ᶠ ea persona, quæ cum compos mētis esset, ita furenti, quemadmodum diximus, nuncium miserit, culpa ᵍ sua nuptias esse dirēptas. ᵗ Quid enim tā humanū est, ᵃ quàm fortuitis ° casibus mulieris maritū, vel vxorem viri participem esse? Sinautē tantus ᵇ furor est, ita ferox, ita perniciosus, vt sanitatis nulla spes supsit: circa ministros terribilis: & forsitan altera persona, vel propter sæuitiam furoris, vel quia liberos non habet, procreandæ sobolis cupidine tāta est: licentia ᶜ erit compoti mentis personæ, furenti nuncium mittere: ut nullius culpa videatur esse matrimonium dissolutū, neque in damnum alterutra pars incidat.

Maritus cogitur vxorem furiosam alimentare, & alia necessaria impendere: & si dotem dissipat, dos sequestrabitur. Bar.

ᵇ Pater. Ex primo consensu.

ᶜ Si tam. Id est, valde.

ᵈ Filiæ. Querela patris pro dote non admissa, sed eius curatori agendi copia non denegata, vel in subsidium filię actione seruata. vt ˜J. eo.l.§.si solū. & de tuto. & cura.da. ab ijs.l.his.§. nec dubitet. Azo. Alij dicūt dotem sequestrandam, vt arg. ˜J. ead.l.§.si verò.

ᵉ Cogatur. Nec reprobat quæ scit agi a patre. & not. ꝙ innuit hic eam cogendam vel datis pignoribus: vel forte satis est, si non contradicat: ut supra. eod. l. 2.§. fin.

ᶠ Per absentiam. Non hoc ipso quod est absens, scilicet ut sola absensia contradictionem inducat. tūc enim pater satisdando ageret ut ˜s.eo.l.2.§.ii. sed expressim contradicet: quia est absens. Nam si esset præsens, timens uerberà, fortè non contradiceret. Azo. Alij dicunt quod per solam absentiam uidebatur contradicere. Accursius.

ᶠ Iuuenis. Id est, nimium credula, vt dicunt. Azo.

ᵍ Nimia. Id est, nimis diligit maritum, qui non meruit diligi tantū. Azo. idem & si mereretur, & sic subaudi maximè. Sed alij contra. arg. ˜J. de donat.l. filiusfam [illegible].§.1.& C.de sac.san.eccl.l. iubemus.§.1.

Si maritus. [illegible] Pone ꝙ mulier constante matrimonio [illegible] it fure e. [illegible] ꝙ ipsa non potest mitte [illegible] repudiū sed nunquid maritus potest [illegible] libellu [illegible] distinguitur aut furor [illegible] est perpetuus, vel est perpetuus, sed tamen tolerabilis

ᵇ Mittere. Ad repudiandum.

ᶜ Non posse. Supra, de diuor.l. Iulianus.

ᵈ Qui tamen. Scilicet furor.

ᵉ Ferendus est. Nā non proijcit lapides. nec aliquid mali facit stantibus secum.

ᶠ Sciente. Id est, si hoc sciat.

ᵍ Culpa. Amittit ergo vir dotationē, vt vxor dotem: vt C.de diuort.l. consensu.§ hoc nisi.& §. vitu etiam. Azo.

° Fortuitis. Vel prosperis: vt C.de nup.l.fi. Sed ar. cōtra. C. de don. inter vir. & vxor. l. res. & facit ˜s. de ijs qui sunt sui vel alie.iur.l. pater.

A [illegible] Dic ꝙ non est delictum sed infortunium: vnde allegatur, ꝙ coniunx debet esse particeps pœnæ infortunij, non pœnæ delicti secundum Bart. post Dy.

ᵃ Participem esse. Quia vnum corpus & vna anima sunt. H. ad quod ˜s. de ritu nup.l.1.

ᵇ Propter sæuitiam furoris. Subaudi, vult dirimere. Azo.

ᶜ Licentia. Sic C.de cor.fur.l.4. sed hodie hæc caosa non numeratur inter cæteras. & sic esset damnum. C.de repu.l.consensu.

ᵃ In Pf. Flo. consuletur.

† Condicat.

ᵃ Flo. tractamus.

In F.F. ferēdus tamen ijs &c.

Aliàs, est.

In hāc sentētiam Valer.Maxi.li.4.ca.6. de amore cōiug.

In F.F. quam vt fortuitis &c.

In F.Si āt furoe ē.

Ita circa.

Ista gl. facit ad ꝓbationem furoris, & maximè qñ nec dicitur, nec aliqd mali facit stātib⁹ secū quia si ꝓijceret lapides ad sui tutelā. non dī furiosus: vt per Lud. Ro.in sin gular. Tius in verbo furiosus de quo vide gl.in c Gōsaldus 17.q.2. & in c.1 41. dist. Lanf. plenè in ca.quoniā contra falsam.§. cstiū desitiones ꝑ dic. cū se. extra de proba.

Cognati

Si autem in sæuissimo furore muliere constituta, dirimere maritus quidem matrimoniũ calliditate non vult, spernit autem infelicitaté vxoris, & non ad eam flectitur, nullamq; ei competenté curã inferre manifestissimus est, sed abutitur dote: tũc licentiã habeat vel curator furiosæ, vel cognati, adire iudicem competentem: quatenus necessitas imponat marito omné talem mulieri sustentationem sufferre, & aliméta præstare, & medicinę ei succurrere: & nihil pтermitti, quæ maritum vxori afferre decet secundum dotis quantitaté, b Si verò doté ita eũ dissipare manifestum est, vt hominé non frugi: oportet doté tunc sequestrari, d quatenus ex ea mulier cópetens habeat solatium vnà cùm sua familia: e pactis videlicet dotalibus, quæ ĩter eos ab initio nuptiarum inita fuerunt, in suo statu durantibus, & alterius expectantibus sanitatem, aut mortis euétum.

Pater potest agere pro se, & pro filia furiosa, & pro ea repudium mittere. Bar.

Item pater furiosæ vtiliter intendere sibi, filiæve suæ reddi doté potest. Quamuis enim furiosa nuntium mittere non possit: patrem tamen eius posse certũ est.

Patre furente eius curator vel filia de dote agit: idem in patre capto. Bart.

Si soluto matrimonio pater furiosus sit, h curator eius volũtate filiæ dotem petere poterit: aut si curatoris copia nõ sit, agere filiæ permittendum erit: caueriq; oportebit de rato. Item dicendum est, & si ab hostibus i captus sit pater, puellæ dãdam actionem de dote repetenda.

Dos soluta marito sui iuris, vel alii de voluntate mariti, contra maritũ repetitur: sed si maritus erat in potestate patris: dos repetitur contra patrem insolidum: si soluta fuit patri vel marito iussu patris: si autem sine iussu patris, tũc conuenitur pater de peculio tantum. & quando dos fuit soluta patri, filius nõ tenetur, nisi sit hæres patris. Alex.

Trãsgrediamur k nũc ad articulũ hunc: vt quęramus, aduersus quos cõpetat de dote actio. Et aduersus ipsum maritũ cõpetere, palã est: siue ipsi dos data sit, siue alij ex volũtate mariti, vel subiecto iure ei', vel nõ subiecto. Sed si filiusfamiliàs maritus n sit, & dos socero data sit, aduers' socerum ageé. Planè si filio data sit, si quidé iussu soceri: adhuc absolutè socer tenebitur. Quòd si filio data sit non iussu patris, Sabinus & Cassius responderunt nihilominus cum patre agi oportere. Videri enim ad eũ perueniße dotem, penes quem est peculium. Sufficit autem ad id eũ damnari, quod est in peculio, vel si qd in ré pa-

Cognati. Nominatiui casus, non genitiui. Azo.

Secundum dotis quantitatem. Maximè subaudi: alioqui si nulla dos eit, non tenetur maritus alimenta præstare uxori. H. quod est falsum, argum. supra de reli. & sum. fun. l quod si nulla. Item vlr iure canonico excommunicatetur.

Eum. Scilicet maritum.

Sequestrari. Potest hic notari casus: in quo dos repetitur constante matrimonio, vt not. j. eo. l. 2. in prin. Item dic speciale de sequestratione. nam regulariter prohibetur vt C. de prohibi. seques. per l. 1. & alia similia not. vt i dixi.

Familia. Aliàs filia.

Quamuis. Iste uersi. respicit quod dicit supra. §. si maritus. in prin.

Patrem. Vt supra. de diuor. l. Iulianus.

Si soluto. Pater dedit dotem pro filia sua in potestate cõstituta, & postea cœpit furere pater, vel captus fuit ab hostibus: postea solu. est matrimoniũ: certe curator patris debet repetere doté a marito voluntate filiæ. aut si pater nõ habet curatorem, aget filia, satisdando marito, quod pater cum fuerit factus sanę mẽtis, vel ab hostibus redierit ratum habebit. Vivian.

Furiosus sit. Secus quando pater sapit & filia fuerit furiosa: tunc enim repetit pater: nec cauet filia ratum habituram, licèt caueat ea absente: vt supra. eo. l. 2. §. fin. Azo. & facit j. de iusiu. l. sed si vnius. §. filio. & uide supra. eo. l. 2. §. 6.

Ab hostibus. Facit supr. de rit. nup. l. si filius.

Transgrediamur. Dictum est supra l. 2. cui detur actio de dote, nunc dicitur contra quem: & aut maritus erat sui iuris, aut in potestate patris: si erat sui iuris, vel fuit data sibi dos, siue alij pro eo, semper ipse tenetur: si autem erat in potestate patris, aut fuit data dos patri eius, aut sibi: si patri suo fuit data, ipse pater tenetur in solidum: & non filius, nisi mortuo patre sit hæres eius: si autem filio data fuit, aut iussu patris, aut non: si iussu patris data fuit filio, pater tenetur insolidum: si autem sine iussu patris, tenetur de peculio. Viuianus.

k Transgrediamur. Dixit quibus competat actio de dote, nunc contra quos.

l Ex voluntate mariti. Quia nihil interest, mihi, vel alij soluatur. voluntate mea: vt & supra. de iure dotiũ. l. etiã si alij. & C. de solu. l. nihil. & de pig. act. l. solutũ. §. solutam. fallit j. de sol. l. fugitiuus. Ité uideor gerere quod per aliũ gero: ut & j. de admi. tut. l. ita auté. §. gessisse. fallit C. de thesau. l. 1. li. 10. uer. alienis. & j. de vi & vi arma. l. cum fundum. §. quæsitum.

n Iuri eius. Id est, potestati, puta filio vel seruo.

Maritus. Supradicta habent locum quãdo maritus erat sui iuris, nunc quando erat in potestate patris. Accur.

Socero. Id est, patri viri.

Absolutè. Distingue tamen an contéplatione eius, volens tamen illum sibi obligare dederit vel solum maritum, uel vtrunque: vt sic vel vterque, vel alter tãtum teneatur, ut alias subdistinguere solemus: vt supra. de neg. gest. l. si pupilli. §. 1.

Sufficit. Imo quandoque non sufficit, puta si res dotales extant, uel pater in eis dolum cõmisit: vt supra de pact. l. in bonæ fidei. Item si non est soluta dos quæ fuit promissa à muliere: quia à tota obligatione debet eam liberare socer · vt eodem titu. l. depositi. §. 1.

Eum. Scilicet patrem.

Gręca phrasis ẽ ve & mox j. Si vero dotem ita dissipaturus ita manif. &c.

Dotis sequestratio quandoq; permittitur.

In P.F. abutat doti.

In P.F. & medicina ei' succurrere & nihil prætermitti, ex q̃ maritum.

In P.F. ita dissipaturus ita manifest' ẽ sed hic rectius.

Prætee mittere.

Cõcor. c. null' iudicum. §. quod si te cerit. & gl in ver. sequestratus. extra. de fo. cõp. facit ad hoc gl. in ver. mopiã. c. per vestras literas. extra de do. inter virũ & vxo.

Totum hoc secundum Ten. in an. Flor. patrem hic in ... dum est, vt pro delicto habeatur. nã in ei libris patẽthesis notata est delemonis.

In P.F. Idem decernendũ est.

In P.F. Itemq; in uete. ad id dãuandũ, quod est in peculio, vel si quid in ré &c.

a Sinautem socero. Id est, suo nomine tm̄ nō alieno.
b Hæres extiterit. Hic autē quod sit hæres, actor probat: vt C. si minor se ab hær. absti. l. 1. & de iu. deli. l. 1.

Si mulier. Titia dedit dotem Sempronio contracto cum eo matrimonio de facto. & putauit valere matrimonium quod non valebat, eo quod suus maritus seruus est Caij: & ipsa putauit eum esse liberū (matrimonium autem non valet inter liberam mulierē & seruum, vt in Auth. de nup. §. si vero decretū) postea illud matrimonium de facto existens solutū fuit: nunc mulier repetit dotem datā ei, quē accepit in virū, quasi liber esset cum esset seruus: veniūt etiam alij creditores qui volūt agere cōtra dominum eiusdem serui de pecul. nūquid habebit hęc mulier priuilegium contra alios creditores, ac si verè matrimonium fuisset? dicetè sic, sed prædictus seruus aliquid domino debebat. contra dominum mulier priuilegium non habebit nisi in duob⁹ casibus. Primus est: quando res quas dedit in quasi dotem dicto seruo extant apud dominum. Secundus est, quia res ex pecunia quasi dotali emptæ extant apud dominum. Sed ponè, quod in eam quasi dotem expensum est aliquid vtiliter vel necessario per dictum seruum: certè tandiu retinebit dominus dicti serui res in quasi dotem datas, quandiu ea pensæ restituantur, hoc dicit cum l. sequen. Viuia.

* In Pan. Fl. in dote.

tris versū est. Sinaūt socero [a] dotē dederit: cū marito nō poterit experiri, nisi patri hæres extiterit. [b]

Vxor putatiua habet quasi priuilegium in actione de peculio contra omnes præter, quā cō tra dñm mariti putatiui, & contra eum in rebus extantibus, quæ propter impensas poterunt retineri hoc dicit cum l. sequ. Bart.

Si mulier in conditione mariti errauerit, putaueritq; esse liberū, cū seruus esset [c] cōcedi oportet quasi priuilegiū [d] in bonis viri mulieri: videlicet vt si sint & alij creditores hæc præferatur circa actionem [e] de peculio: & si fortè domino aliquid debeat seru⁹: non præferatur mulier, nisi in his tantū reb. quæ vel [f] in dotē datæ sunt vel ex dote cōparatæ,

c Seruus esset. Quia difficilè potest nasci liber homo à seruo &c. vt supra de contrah. emp. l. quia. & facit supra de pact. l. in personam. §. qui pecuniam.
d Quasi priuilegium. Benè dicit quasi, quia nullum matrimonium est verè, sed cōtubernium: vt in Auth. de nup. §. si vero decretum est. & §. si vero ab initio. & §. hoc autem. & §. si vero ipse. col. 4.

Liber homo à seruo difficulter nascitur.

e Actionem. Nam dabitur conditio ob causam de peculio: vt supra de cond. causa da. l. 1. quia actio de dote dari non potest, cum non sit dos, quæ non potest esse sine matrimonio, sed matrimonium sic sine dote: vt C. de do. ante nu. l. fi. in princ. & ita habebit priuilegiū inter personales actiones. sed etiam tacitam hypothecam dicam eam habere etiam priuilegiatam: vt no. ff. de priuil. cred. l. 2. in fin. H. & facit supra, de iu. do. l. si sponsa. & C. eo. l. si ignorans.
f Mulier. Vt & supra, de pecul. l. ex facto. H.
g Datæ sunt. Id est, existunt: vt sit tertium adiacens: sic ponitur. ff. de lega. 1. l. cum res. 2. re pons. & secundum hoc punctua, datæ sunt.
h Comparatæ. Id est existunt: ut modò dixi. & facit ad hoc supra de dona. inter vir. & vxo. l. vxor marito. & de iure dotium. l. res. & ff. de adm. tut. l. circa.
i Quasi & hę &c. Et verè sunt dotales: vt supra de iu. do. l. 1. sed hoc nō admitto: quia illud est cū tenet matrimonium, & ita est dos: hic nō, & ideo dicit, vt & s. dixit quasi priuileg. Itē sec⁹ vbi matrimoniū esset verū: quia tunc etiam in his rebus, quæ nō extarent, præfertur cæteris H. vt C. qui pot. in pig. hab. l. fi.
k Etsi quid. Impensum est. A seruo vel domino perpetuam vtilitatē rei, non fructuū gratia tantum: alio qui contra: vt s. eo. l. diuortio §. impendia.
l Seruabitur. Quasi loco pignoris: sic & ff. de acqui poss. l. si quis rem. in fi. Aliud autē est in vera dote, quæ ob eā causam no differtur solutio: ut C. de rei uxor. actio. §. sed nec ob impensas. & ff de dote præle. l. dote. non autem dicas, quod hic corrigat. Itē nec dicitur hic, quod fiat cōpensatio, quæ de quantitate ad speciē locū nō habet: ut s. de pig. actio. l. si conuenerit. in prin.

quasi & hę [i] dotales sint.

Paulus lib. xxxv. ad edictum. XXIIII.

Etsi quid in eā dotē impensū est, [k] nec à muliere reddatur: per doli mali exceptionē seruabitur. [l]

Propter mariti inopiam etiā constante matrimonio dos exigi potest, dummodo appareat facultatem viri ad dotis restitutionē sufficientem non esse. Alex.

Vlpianus libro xxvi. ad edictum. XXV.

Si constāte matrimonio propter [m] inopiā mariti mulier agere volet: vnde [n] exactionem dotis initiū accipere ponemus? Et cōstat, exinde dotis [n] exactionem competere, ex quo euidētissimè apparuerit, mariti [o] facultatēs ad dotis exactionem non sufficere. [p]

m Si cōstante. Casus. Titia dedit dotem. Seio marito suo: maritus inchoat malè vti substantia sua, quæritur utrū constante etiā matrimonio mulier contra eum posset agere ad dotē? Et dicitur, quòd sic, si mulier viderit eum ita malè vti, & ita male versum circa substantiam suam: quod si satisfaciat alijs creditoribus: non possit satisfieri mulieri. Viuia.

† Limitabis hāc legem, quando vult dicere quod dos à marito paupere repeti possit. & legem, vbi adhuc. C. de iu. do. per tex. in l. si is à quo. ff. vt in posse. leg. l. vt non procedat si ab initio, & tpe dotis datę fuisset marit⁹ pauper: vt plene per Bal. in l. adleg. ubi adhuc. col. 5. licèt ibi B. discrepare uideatur.

m Vnde. Id est, à quo tempore.
n Dotis. Et hypothecæ pro dote.
o Mariti. Quid in socero, si ipse vergat ad inopiam, & receperit dotem? Hic quidem vel alibi non exprimitur, nisi de marito vergente ad inopiam: & alias generaliter prohibetur agi constante matrimonio: vt C. de præscri. 30. an. l. cum notissimi §. illud. puto tamē idem in socero quod in marito seruari. quia eadem ratio æquitatis interuenit, s. vt mulieri consulatur: vt C. ad le. Fal. l. fin. Item quid si maritus & socer tenentur, & alter tantum ad inopiam vergat? Resp. secundum has leges, non posse agi constante matrimonio: quia vtriusque vel alterius bona sufficiunt, & ideo non agitur, vt hic: sed hodie agetur, quia negari non potest coepisse male geri res pro dote adstrictas. Item quid si nō mulier, sed pater eius velit agere? Resp. idem: cum & ipse teneatur eam denuo dotare: vt C. de rei vxo. acti. l. 1. & auth. sed quamuis. Item quid si extraneus dedit pro muliere. & est sibi pactus? Videtur pactus in casum soluti matrimonij tantum. vt supra de iur. dot. l. post diuortium. Item iam non esset vnde alerentur ipsa & vir & filij, quod est quando ei redditur: vt C. de iur. do. l. vbi. in fin. petet ergo mulier: quasi in hunc casum non sit pactus: vt C. de rei vxo. act. § accedit. Itē nec est hic casus reddendæ dotis omnino, cum adhuc seruiat oneribus matrimonij. Item quid si alius recepit dotem, & se obligauit: quod fieri potest: vt C. de do. cau. l. fi.? Resp. idem, quia eadem æquitas.
p Non sufficere. Vt creditorib. & mulieri satisfiat: satisfieri tamē mulieri potest. alias si demum cū nihil haberet,

haberet, debet agi. nullū esset legis cōsilium: & sic nō obstat C. de iure do. l. vbi. vbi plenè poterat satisfieri: hodie vero mox cum incipit male vti: vt in Aut. de æqua. do. §. illud. col. 5. Item dic facultates. i. bona: sic §. de iure dot. siue gnalis. vt tamen cu temperamēto quasi facilitas: vt In sti. de act. §. nē si da dote. & adde q̄ no. C. de iu. do. l. vbi.

Agat. Pro dote quam socer recepit. Et dic ea tm̄: q̄ mulier dedit dotem socero q̄ postea cōstāte matrimonio obijt filio exhæredato a-lijs hæredibus insti-tutis ante quam adireur hæreditas, solutū est matrimo-nium quæritur an mulier possit agere contra hæredes so-ceri pro dote. Et dic quod nō: sed demum adita hæredi-tate incipit agere po-te nec ergo con-tra eam currit præ-scriptio. vt C. de præ-scr. p. 30. an. l. cum notissimi. §. illud. & de anna. excep. l. 1. in fi. contra maritū autem non potest agere quia non fuit ei dos data nec suc-cessit ei cui fuit da-ta, licet adhuc con-stante matrimonio posset filius eam pe-tere a. d. famil. ercisc. directa, si est hæres cū alijs, alias vtili. vt ꝟ. de dote præle. l. 2. §. si tū hic dotem. Sunt enim quædam quæ filios sequuntur mortuo patre, etiā si hæredes non sint: vt s. fami. ercis. l. si maritus. & l. si fil. a. §. 1. Sed Ro. dicti būe. §. loqui, cū adhuc cōstabat matrimonium, & pp inopiam mariti volebat mulier dotē repetere, qd̄ non placet: quia aut maritus recepe rat dote. & tunc quare diceret aliquid de adita hæredi tate aut socer. & tunc pro, ter inopiā mariti, nec plus nec minus: qn autem naturæ actio de dote, hic non dicitur, sed dixi ꝟ. de bo. dā. l. 5. in fi. & facit ꝟ. de dot. præle. l. 2. §. per cōtrarium. & §. idem Iulianus. & ple nius C. de iure dot. l. in rebus. §. omnis autem. Acc.

Aliàs nō est, de dote.

Iustinia nus multa huic iuri addidit l. vbi adhuc C. de iur. dot. Duar. hio.

In Pan. Flor. non est, medij.

Mortuo eo, qui ad dotis resti tutionem tenetur, & eius hære ditate iacente, n. r. potest soluto matrimonio agi de dote, nisi eius hæreditate adita. Alex.

Si exhæredato marito mulier agat [a] de dote: magis est, vt ex die adi-tæ patris hereditatis in-cipiat ei dotis exactio.

Si per maritū non stetit quo minus satisdare possit, statim in solidū condem natur sed si non potest, satisdare, interusurium medij temporis in continenti deducitur, nec mulier poterit voluntatē mutare. Alex.

Quoties [a] mulieri satis danduēst de solutione [b] dotis post certum tem-pus, si maritus satisdare non possit: tunc deducto commodo medij tem poris, cōdēnatio residui repræsentatur. Sed si cū maritus satisdare posset, nolet: insolidum eum cō dēnandū Mela ait, [c] nō habita ratione commodi tēporis. Iudicis igitur of ficio cōuenit, vt aut satis datione interposita absol uat [d] maritū, aut habita ratione [e] cōpensationis eū condēnet: [c] quod qui dem hodie magis vsurpa tur. [f] Nec serēda [g] est mulier, si dicat magis se velle dilationem pati, q̄ in repræsentatione dedu ctionem. Siue autem ma riti, [h] siue vxoris peri-culo dos fuerit: nihilomi nus legitimo tempore [i] debet soluere maritus.

Vir tenetur restituere quic-quid habet, vel habere sperat à liberto dotali, nisi animo do-nandi vel cōpensandi sibi permis sum fuerit manumittere, Bart.

Si vir voluntate † mu lieris seruos dotales ma-numiserit: si quidem do-

Quoties. Mulier dedit dotem marito: & promisit ei maritus: quod si solueretur matrimo-nium inter eos, quod tempore diuortij daret mulieri fide iussorem de dote restituenda: solutum est postea matrimonium: petit mulier fideiussorem. maritus nō pōt ei dare: certè debet ei condemnari maritus, vt in-continenti restituat ei dotem, sed tn̄ tanto minus de bet condemnari, quantum id esset commodum quod habuisset ex dote maritus, si satisdedisset, & dotē non statim restituisset: ex quo primo anno (vt iura dicūt) deberet fieri restitutio rerum mobilium: vt C. de rei vxo. act. l. vnica. §. exactio. Sed quid si maritus non vult satisdare cū posset? certè debet condēnari insoli-dum incōtinēti: nec prædictū comodum deduci. Sed quid si snia fuit lata contra maritū vt restituat incon tinenti deducto dicto cōmodo: q̄a dare fideiussorē nō potuit, & vult soluere incontinenti sicut condēnatus est. mulier autem dicit: Ego volo expectare annum po tius quā remittā tibi illud comodum? certè nō est audienda: & hæc vera sunt siue dos erat periculo mari

ti, siue non, i. siue fuit data æstimata, siue non. Viuia.

[b] De solutione. Facienda insolidū, si ad meliorem fortunam peruenerit: vt C. de rei vxo. ac. l. vnica. §. cū autem in fi. sm̄ quosdam: quod non placet: quia huic casui non pōt litera adaptari: quia ibi non est certum tēpus. & quia cōmo dum medij tēporis tunc æstimari non pōt: dic ergo de solu tione facienda an-nua bima trima die. Vel dic hodie intra annū in rebus mo-bilibus: vt C. de rei vxo. act. l. 1. §. exa-ctio. & sic dices tē-pus certum statutū a lege. Vel dic pa-cto cōtrahentiū: vt supra. de pact. do. l. de die. & l. Atilici-nus. & hæc est ratio quod satisdetur: quia iudiciū est bonæ fi-dei: vt Insti. de acti. §. fuerat. & C. de rei vxo. ac. l. 1. §. sed & si nō ignoramus. & sic præstanda: vt sup. de iud. l. oībus. Itē cōtra hoc. C. ne fideiuss. do. dē. l. 1. & 2. Sed hic soluto matrimonio: ibi cō stante.

[c] Mela ait. Quod ꝟ. corrigitur sm̄ R. p illud quod quidem &c. sed hoc falsum est omnino: quia sic non puniretur con tumacia, cū vtrobiq; fieret deductio quod est falsum: vt ꝟ. de col. bo. l. 1. §. si cum duobus.

[d] Absoluat. Ab obseruatione iudicij.

[e] Condemnet. Quando scilicet satisdare non potest.

[f] Vsurpatur. Id est in vsu habetur: vt ꝟ. de vsuca. l. 2. & tunc magis ponitur comparatiue non electiuè, quia frequentius cōtingit satisdationē ex inopia nō præsta ri, quā ex malitia eā denegari: & ideo dicit magis. H.

[g] Nec ferenda. Quia non tm̄ gratia mulieris, sed etiā viri est introductum: scilicet vt repræsentetur pecu-nia: & fiat deductio præsente & volente marito: pro quo est ꝟ. de leg. 2. l. si ita relictū. §. Pegasus. & de ver. obli. l. eū qui Calendis. §. quoties. Vel dic verius hic lo qui, cum iam erat lata snia cōtra maritum, & facta de-ductio volente muliere: non ergo potest mutare vo-lūtatem, vt hic, & sup. e. l. si eū dotē. § eo tēpore. & ꝟ. de ver. obl. l. si quis ita stipulatus. patet ergo ex prædi-ctis quod aut satisdatur aut differtur solutio dotis, aut nōn satisdatur cum possit: & condemnatur statim in-solidum: aut non pōt: & fit condemnatio & deductio: in quo est cōtra supra mād. l. si tibi mādauero. secūdo tn̄. Sol. Speciale in dote, vel dic vt ibi. Item facit. C. de preci. Imp. offe. l. vniuersa. Sed ar. cōtra C. qui bo. ced. pos. l. fi. Solue illud contrarium sm̄ quod diai. sup. ibi vel dic verius &c. secundum Bart.

[h] Siue autem mariti. Quando est æstimata: alias con tra: vt ꝟ. e. l. æstimatæ. & supra de iure do. l. plerunq; Item quando sunt in quantitate: vt sup. de iu. do. l. res. Itē quando per pactum: vt s. de pac. do. l. Pomponius.

[i] Legitimo tempore. Quod est aliud olim, aliud ho die. vt supra proxi. §.

Si vir. Mulier dedit in dotē marito ser uos, postea volūtate mulieris eos manumisit maritus,

Sic in P. Fl. Haloā. autem rescripsit repræsen-tationis.

† Côtot. gl. in vet. oneia. ibi, sec' tamē est in fœtu ancilla irum dora-lium. &c. ext. de v-sur. in ea. salubriter.

nare ei [a] mulier voluit, nec de libertatis causa impositis ei [b] præstandis tenebitur. Quòd si negotium [d] inter eos gestū est: vtiq; tenebitur, [e] vt officio iudicis caueat, [f] restituturum se mulieri, quicquid ad eum ex bonis liberti, vel ex obligatione [g] peruenisset.

In bono sufficit maritum esse talem in rebus dotalibus, qualem in suis: secus in malo.

Si marit⁹ sæuus in seruos dotales fuerit: [h] videndum, an de hoc possit conueniri. [i] Et si quidē tantùm in seruos vxoris sæuus fuit: cōstat eum teneri hoc noīe: si verò & in suos est naturaliter: [k] adhuc dicēdū est, immoderatam eius sæuitiam hoc iudicio [l] coercendam. Quamuis enim diligentiam vxor eam demū ab eo [m] exigat, quā rebus suis [n] exhibet, [o] nec plus possit: attamen sæuitia, quæ in proprijs culpanda est, [p] in alienis coercenda est.

Qui propter dolum tenetur restituere rem, non consequitur dilationem ad eam perquirendam: aliàs secus. Bart

Si vxor viri rem commodauerit, eaque perierit: videndum est, an compensationem [q] hoc nomine pati possit. [r] Et puto, si quidem prohibuit eam maritus commodare, statim deductionem fieri. [s] Si verò nō

&c imposuit eis aliquid nomine operarum: & postea solut. est mat. vnde extat casus repetendæ dotis: nunquid potest mulier petere a marito, quod præstet sibi illud quod habuit a liberto maritus nomine operarū, uel si aliquid speret habere maritus de hæreditate dicti liberti, uel ex obligatione operarū: nunquid debet cauere mulieri se ei restiturum? Et certè distinguit, utrum mulier uoluit donare seruos marito, & donauit ut eos manumitteret, & tunc nō tenetur de prædictis maritus mulieri: aut negotium fuit gestum inter uxorē & maritū: quia mulier mandauit uiro, ut manumitteret seruos dotales: & tunc tenetur. Viuianus.

[a] Ei. Scilicet marito qui manumittebat: imposuerat tamen eis ut darent sibi certū quid omni anno.

[b] Ei. Scilicet mulieri: alias eis scilicet manumissis.

[c] Tenebitur. Scilicet uir uxori, tenuit enim donatio tali casu: ut j.eo.l.dotalem.cum tribus legibus seq. & s.de do.inter ui.& ux. l.quod autem.§.fin. & duabus legibus seq.

[d] Negotium. Quia fuit pacta uxor cum uiro, ut redderet sibi uir, quod fuerit consecutus à libertis.

[e] Tenebitur. uir. Accursius.

[f] Caueat. C.de pact.l.si.contra. Sol. ratione præambuli contractus hic permittitur caueri: uam mandato mulieris uit manumisit: uolens uxori donare ius liberti sic s. de actio.empt.l. si quis seruum. & facit C. de ser.pig.da.ma.l.1.

[g] Ex obligatione. Facta à libertis de certo, quid dando.

Si maritus. [Casus] Mulier dedit marito in dotem seruos: & constante matrimonio maritus se habuit malè circa eos: quia fortè uerberauit eos tantum cum baculis & alijs, quod deteriorauit eorum personas: postea solutum est matrimonium & agit mulier ad dotem, & petijt etiam deterioramentū quod sustinuit in seruis suis: nunquid potest? & dicit iurisconsul. aut maritus fuit sæuus circa seruos dotales tm̄: aut circa dotales, & etiam circa suos, si circa dotales tantum fuit sæuus: sine dubio tenetur mulieri: si aūt etiam circa suos fuit sæuus, quæ sæuitia venit ex natura: adhuc debet teneri de dotalibus, in quibus fuit sæuus iudicio de dote. Sed certè istud secundum non uidetur stare posse, maritus enim talem debet præstare in dotalibus diligentiam, qualem circa res suas: & non ultra potest ab eo mulier exigere: vnde si malam præstat in proprijs, non tenetur præstare bonam in alien: Sed resp. illud verum est, cū bonam dili: etiam adhibet in suis. Si autem malam in suis rebus adhibet diligentiam, propter quod iuste reprehendi potest. non excusatur talem in dotalibus præstando immo pu [illegible]

[h] Fuerit. Ita quod eos deteriorauerit modo tamen castigatio ei permittatur, [illegible] qui & fructuario, vt supra, de vsufr. l.idemq; §.quoniam.

[i] Conueniri. Ab uxore soluto matrimonio.

[k] Naturaliter. Id est, ex instinctu naturæ: aliàs naturalis, & alias licet natura: alias natura talis.

[l] Iudicio. Scilicet dotis.

[m] Ab eo. Viro.

[n] Exhibet. Et omnē: ut s.de iure do. l.in rebus, nec enim salua fide &c. ut s. deposi.l. quod Nerua. & facit Inst. pro soc. in fi. & s. famil. erci. l.hæredes. §.nō tantum.

[o] Culpanda est. Non tā ut eo nomine conueniatur: ut s.eo.l.etiam.§.s.& arg. s.nau.can.sta.l. fi.§.seruorum. quandoque tamē in suis coerceretur: quod dicit Insti. de ijs q sunt sui uel alie. iur. §.fi. Item not. quod in bono scilicet diligentia exigitur, & sufficit paritas in suis & in dotalibus: sed in malo nō toleratur paritas, nā sæuitia in suis toleratur: quod non fit in dotalibus: & hoc si in faciēdo, si autem in negligendo, idem si modo est magna negligētia: nā quamuis in suis sit negligēs ultra naturā hominis, nō sic debet esse in dotalibus, ut s.deposi.l. qd Nerua. & j.ad Treb.l.mulier.§.sed & sicut, sed si leuis, uideur tolleranda etiā in dotalibus, nec obst. s.eo.l.etiam.§.1.qa etiam in faciendo potest loqui, nec illa lex in rebus, quia illa in faciēdo potest loqui, pro qua distinctione est s.de usufru.l.sicut.§.de præteritis. sed tutius est, ut oīs leuis culpa ueniat: ut s.cōmo.l.si ut certo.§.nunc uidendum, & sic intel. ige s.eo.l. si filio.§.maritum.

[p] In alienis. Scilicet ipse, & hoc subijcit. hoc est &c. sic s.eod. l. diuortio §. si fundus, & sic not. præsenti tempore inspecto, uiri sunt, ut s.de iure do.l.quamuis, sed ipse futuri sunt mulieris. Item facit s.de act.emp.l. pen.& C.de iu.do.l.in rebus.

Si uxor. [Casus] Constante matrimonio mulier commodauit rem mariti [illegible] ttio: & illa res perijt penes commodatarium: postea solu. est mat. & agit mulier contra uirum pro dote iam consumpta a uiro, & ita in æstimatione dotis tenetur maritus, & mulier tenetur marito in æstimatione rei quam commodauit: nunquid potest mulieri compensare maritus dotis æstimationem cum re commodata? & certè si eam prohibuit commodare, statim debet fieri deductio de dote quam petit mulier in tantum quantum est æstimatio rei mariti quam commodauit mulier. Si autem non prohibuit, incontinenti debet restitui dos mulieri, & ipsa debet cauere marito quod intra paruum tempus a iudice statuendum restituet marito rem mariti quā alij commodauit si extat: aliàs æstimationem.

Perierit. Id est pe [illegible] dicatur: alioquin frustra dica [illegible] ret hic [illegible] æstari. Azo.

[q] Compensationem. Ad dotem.

[r] Possit. V [illegible] nr.

[s] Fieri. De [illegible] tantum, quātum uxor uiro debet per hoc pa [illegible] debet autem simplum æstimationis rei commodatæ per [illegible] condict. furti. Item debet duplū per actionem

[a] In P.F. In suos est natura talis. uide Ant. Aug. libr. emenda.3, ca.7.

[b] Cōcor. glos. in ca. sicut ultc rius.7.q.1. & in cap. quēadmodū dū.ext.de iureiur. & in ca. placuit. 33.q. 2.& in ca. unum. ad fi.20.dist. quas oēs cū illa limitabis ut procedant cum causa legitima.

[c] In P.F. exiget.

[d] In P.F. addit hoc locu, hoc est in dotalibus.

actionem furti: nam licèt furtum factũ sit durante matrimonio, tñ demum eo soluto fit hæc cõpẽsatio, & sic non ob. C. re. amo. l. 2. Sed H. dixit ueoire simplũ tm̃ in compeosatjooe per l. illam. Item an hodie habeat locom huiusmodi compensatio? Videtur qđ non secundũ Azo. p l. 1. C. de rei uxo. act. §. taceat, sed certè hic casus noo est ibi.

prohibuit [a] eam commodare, arbitrio iudicis modicum tempus [b] ei indulgeri cautionem præbendi. [c]

Quatenus bona mulieris confiscata sunt, eatenus ei desinit actio de dote competere: quia in fiscum transit: & pro illa parte iudicium inchoatum extinguitur: & sufficit sententiam ferri pro alia parte, quæ non uenit in confiscatione. Bartol.

Si bona mulieris pro parte [d] sint publicata: superest mulieri reliquę partis dotis exactio. Plꝰ puto, & si post litẽ contestatam [e] publicata sit ꝑ parte dos, sufficiet arbitrium iudicis ad partis cõdẽnationẽ faciendam.

Quòd si tota [f] dos publicata sit: expirabit iudicium.

In P. F. itemq; in vet. excẽp. cautionẽ ꝑbenti.

Non prohibuit. Et sic per cõsequẽs coocesiit. argu. C. ad Velle. l. si sine. §. quod si patientiam. & supra de euict. l. quidam.

Tempus. Decem dierum, ut supra de constit. pecu. l. promissor. vel triũ dierum: ut C. de error. aduo. l. fin. vel duorum mensium: vt C. de fideius. l. sancimus. & l. penul. uel trium mensiom: ut C. de ædifi. priuat. l. de operis. imo arbitrio iudicis: ut hic dicit. & arg. ꝟ. de iu. delib. l. 1. in fi. Alij quatuor mensium, vt supra de iudi. l. si debitori. Hug.

Præbendi. Vt inueniat si possit, & restituat: ut Institut. de offic. iudic. §. & si rem. vel actiones cedat: ut supra de pecu. l. quod debetur, & facit C. de fur. l. fin.

Si bona. Mulier pone, commisit in legem Iuliam de ui priua: quare tertia pars bonorom eius publicata est, & ita per coosequens tertia pars dotis. soluto matrimooio certè duas partes dotis repetet a uiro mulier. Quid si post litem contestatam per mulierem contra maritum super dote, talis supplicatio interuenit? certè sufficit quod maritus condemnetur mulieri in duabus partibus dotis. Sed quid si pendente iudicio super dote mulier commisit in legem Iuliam maiest. propter quod tota dos publicata est? Certè in totum debet maritus absolui a muliere. Viuianus.

Pro parte. Puta pro tertia: ut in l. Iul. de ui priu. ut ꝟ. ad leg. Iul. de vi pri. l. fi.

Contestatam. In actione de dote.

Quod si tota. Quod accidit io v. legibus: ut ꝟ. de bo. dam. l. quioque legibus. Hu. & dic ut ibi. & facit ꝟ. ad exhib. l. igni. §. fi.

Si filiosamilias. Mulier dedit dotem marito suo in potestate patris existenti: dedit, dico patre oon iubente, solutom est postea matrimonium, certè aget mulier ad repeteodam dotem si vult contra patrem mariti propter peculium filij, quod apud se habet. Sed quomodo hoc fiet? pooe quod habuit mulier in dotem xxx. peculium filij quod erat apud patrem valebat viij. Item mulier erat debitrix filio marito suo in xx. & per hoc patri. vnde in tantum videtur esse maius peculium, in quantum debet mulier, vnde est peculium xxviij. & dos xxx. certè statim debet remitti mulieri istud quod debet, id est xx. & sic satisfactum est ei pro duabus partibus dotis, & remansit soluenda tertia pars dotis, id est decem & in peculio remanserant viij. remissis xx. mulieri, ut dixi: & ita adhuc est plus dos quam peculium. certe totum quod est in peculio præstandum est mulieri, id est tota octo: quia etiam toto præstito quod est io peculio adhuc debent ei duo de dote. Sed quomodo posset mulier ꝑdicta debere marito? Respood. si maritus fecit expeosas utiles uel oecessarias in res dotales: uel quia ei donauit maritus cõstante matrimonio: quare potest repetere, vel quia vxor constante matrimonio amouit res quas dictus filiusfamil. possidebat in suo pecu.

In peculio filii uidetur esse quicquid mulier debet filio: & ideo illud mulier poterit compensare. Bart.

Iulianus lib. xxxvj. ad edictum.

XXVI.

Si filiosamiliàs dos data sit iniussu [g] patris; de peculio [h] quidem agetur. Sed siue ꝓpter impensas à filiofamiliàs factas [i] agetur, siue ꝓpter res donatas à filiofamiliàs, vel amotas [k] ab uxore res peculiares: hoc ipso, ꝙ habet actionẽ pater ex persona filij, maius peculium [l] fit: & sic

Maritũ. Cum maritus restituit dotẽ mulieri sol. ma. debet cauere mulieri, si vult mulier, quod dolo suo vel culpa causam dotis nõ fecit deteriorem. Sed pone quod fundum sibi io dotem datũ nõ restituit mulieri: mulier omnimodo vult fundũ. Certè distinguitur. aut dolo uel lata culpa mariti factũ est, quo minus fundũ restituere possit: aut noo. primo casu dabitur mulieri iusiurandum in litẽ contra eum: alias nõ.

Si post. Soluto matrimonio maritus fuit in mora restituẽdi res dotales: & post suam moram dictæ res factæ sunt deteriores, certè ad periculum mariti debent esse.

Si qui. Soluto matrimonio mulier repetit dotem à viro: & tunc culpa mariti serui quidam dotales aufugerant, certè maritus non solum dotem quam habet apud se, mulieri debet restituere, sed etiam ei cauere se persecuturum bona fide dictos seruos, & mulieri restituturum.

Si vir. Fondum dotalem maritus io quioqueooiũ locauit cuidã colono: finito primo anno, solutũm est matrimonium: vnde maritus debet restituere mulieri dictum fundũ. Dicit maritus. ego nõ restituam tibi fuodum nisi caueas mihi seruare me indemnẽ, si propter aliquam causam ego condemoatus fuero colono pro tempore futuræ locatiõis, fortè. n. tu qui habebis fundum apud te oõ seruabis ita ei pacta sicut ego conueneram, unde aget contra me & faciet me condemnari ad interesse suum? certe optimè dicit maritus. Sed & si mulier dicat marito ex quo tu uis à me cautionẽ uno modo prædicto: modo obtẽpera mihi alio, scilicet quod si aliquid consecutus fueris a colooo pro futuro tempore locatioois quod mihi restitues, m. n. benè scis quod ex quo solutũm est matrimooium inter me & te, non debes habere fructus, & certe ipsa hanc cautiooem à uiro debet coosequi. Viu.

Iniussu. id est sioe iussu. sic supra de ori. iur. l. 2. §. & quia. Azo.

De peculio quidem. Et quaodoq; in plus: vt sup. de pecul. l. in bonæ fidei. & l. depositi. §. 1. & no. sup. eo. l. si cum dotem §. transgrediamur.

Factas. Scilicet aget pater mandati: vel negotiorum gestorum, vt C. de rei vxoriæ actiooe. l. 1. §. sed nec ob impensas.

Vel amotas. Et semper dic consumptas: ut habeat locum quod sequitur de compensatione.

Maius peculium. Quia iura in se continet, ut suprà de pecu. l. quam tuberonis. §. pen. & fi. & l. peculium

nascitur

nascitur: sic & econtrario, vt ī.de iud.l.si fideicommissum.§.tractatum. Hug.

a Præstandum. Scilicet per compensationem, sed hodie huiusmodi compensatio est prohibita: vt C. de rei ux.ac §.sed nec ob īpēsas.& facit j.e.l. si filio. Ac.

in prin.& quod met.cau.l.si cum exceptione.§. quod si homo. Hug.

g Maritus. Si culpa eius interuenerit, alioquin contra: vt ī.de rei uend.l.si à bonæ fidei. & l.seq.& deposi.l.si sine. Azo.& Instit.de diui.stipul.§.1.

totum est præstandum a mulieri, quòd in peculio est; modo adhuc sit, quod uxori debeatur.

Maritus, qui dotem restituit, tenetur cauere de dolo & culpa: & contra non restituentem iuratur in litem. Bar.

Maritum in reddenda dote de dolo malo, & culpa b cauere oportet. Quod si dolo malo fecerit, quo minus restituere possis, damnandum eum, quanti mulier in litem iurauerit c: quia inuitis nobis d res nostras alius retinere non debeat.

Post moram periculū rerum dotalium spectat ad uirū. Bar.

Si post diuortium res dotales deteriores factæ sint, & uir in reddēda dote moram fecerit, oīmō detrimentū ipse pstabit.

Vir tenetur persequi seruos fugitiuos sua culpa fugientes. B.

Si qui dotalium seruorū in fuga erunt, cauere debebit maritus, e se eos viri boni arbitratu persecuturum, & restituturū.

Locationi factæ per virum uxor stare tenetur: ideo cauetur de interesse, si contrà fecerit, & pensio post solutum matrimonium spectat ad eam: & ideo vir cauet ei de restituendo, si eā percepit. Alexander.

Si vir in quinquennium locauerit fundum, & post primum fortè annum h diuortium interuenerit: Sabinus ait, non aliàs fundū mulieri reddi oportere, quàm si cauerit, i si qd pter vnius anni k locationē marit⁹ dānatus sit, id se pstaturā esse: Sed & mulieri cauendū, quicquid pter l primum annum ex locatione uir consecutus fuerit, se ei restituturū,

Oblatio debitoris purgat morā suā et tollit oēm eius effectū. Al.

Idem lib. xxxvi. ad edictum XXVII.

SEmel mora facta, m si seruum dotalē postea offerēte marito mulier accipere noluerit, & ita is decesserit: nō debebit ei pretiū eius maritus uel hæres eius: ne damnū sentiat, qd postea offerēte eo, mulier accipere noluit. q

Licet persona actoris mutetur, non tñ mutatur qualitas actoris scilicet respectu conuenti. Bar.

Ca[illegible] XXVIII.

SI post diuortiū mortua muliere hæres eius cum uiro, parente ve eius agat: eadē videntur de restituēda dote interuenire, q̄ ipsa muliere r

b Et culpa. Scilicet lata: ut no.ī.eod.l.si mora, secundum Azo. & pro eod.ī. de pign.act.l.creditor.& ī.manda.l.si procuratorem.d.§. sed in utroq; subaudi, & culpa. Item pro eo.ī.de rei uendic.l.si post. sed ibi nō tenebatur custodire possessor. Tu ergo dicas & de leui vt no.ī.eod.l.si constante.§ si maritus. nā cum dicit hic de dolo, subaudi & lata culpa, cū ergo subijcit culpa, de leui intelligit. arg. j.de leg.1.l.si quando. potest.n.esse culpa, si cessauit seruitutibus uti: & sic amissæ sunt: ut in d.l. creditor. & in alijs: ut sup. de ædil. edi.l.redhibere.§.1.

c Iurauerit. Ex hoc not. quidam, quod actio ex stipulatu est arbitraria, licet sit bonæ fidei: ut C. de rei uxor. act.§. sed & si non ignorans. sed hoc nō sequitur, quod ideo quia iuratur in litē, sit arbitraria quia in omnibus bonæ fidei iuratur: vt supra de iu.in lit. iur.l.in actionibus, & tamē constat quod non sunt arbitrariæ nā oīa arbitraria sunt stricti iuris: uel secundum quosdam est species prop.ia actiōis: ut alias no. Azo. ut Institut. de act.§.præterea. Itē sunt hic & alia remedia: ut supra de rei vendicat.l. qui restituere. & l.si culpa. & l. quod si possessor. Accurs.

d Inuitis nobis. Nisi ius habeat in re: vt j.de superfi.l.1.§.is autem. vel iustam causam retinendi: ut ī. commo.l.in rebus.§.quod autem Azo. & j.de acqu. pos.l.si quis rem. H.& facit j.ti.2.l.si cum dos.§.si.& l.seq.& C.de pact.l si. Acc.

e Res nostras. Spe, non re. sic.ī.eod.l.diuortio.§.si fundus. & l.si constante.§.si maritus.

f Omnimodo. Etiā si apud mulierem erāt futuræ deteriores: vt j.de leg.1.l. res.§.si. Alij, ita demum, si nō contingisset penes actorem: arg.ī.de pet.hær.l.illud.in princ.& de rei ven.l.itē si.§.n.& ad exhi.l de e.§.si post.& dep.l.si plures.§.si.& de iu.do.l.si is q.

h Primum fortè annum. Ex quo cœpit esse dotalis. Hu.

i Cauerit. Scilicet mulier, secundum Hug.

k Vnius anni. Scilicet: primi: ei⁹ enim anni omnino incōmoda debet sustinere vir: quia omnes fructus eius anni lucratur: vt ī.eo.l.diuortio.§ impēdia. Accur.

l Præter. Alias propter.

SEmel mora. CASVS. Soluto matrimonio maritus fuit in mora restituendi dotales res mulieri, postea pœnituit, & obtulit seruū dotalē, & alias res mulieri: mulier autē noluit accipere, postea pdictus seruus decessit. Certè non tenetur maritus ad eius pretium, cū mulier fuerit in mora ultimo: nec eius hæres mariti tenebitur, imo ipso iure liberati sunt. Viuia.

m Semel mora facta. Imo nun videtur cū omissa fuerit instantia debiti repetendi: vt s.de v ur.l.1.§.1. sed dic quod facta fuit. sed postea fingit nō facta.

n Decesserit. Sine dolo & culpa mariti. B.

o Non debebit. Ipso iure: vt j. de sol.l.qui decem.§. & ibi ne. & dic vt ibi.

p Offerente. Opportuno loco & tēpore: vt j.de sol.l.si soluturus, idem est si alijs modis purgetur mora: puta quia sibi promisit animo nouandi: vel etiam non animo nouandi: re tamen præsente: vt d.l.qui decē.§ 1.& 2.& ī.de cōd.ind.l.parui.H.

q Noluit. Facit ī.de peric.& commo.rei uend.l.illud. & de consti.pec.l.sed & si alia.& j. de ver.ob.l.si ita quis §.Seia.& j.quo.leg.l.ult.§.si. & de ope.no.nun ci.l.prætor.§.si aliquando. & ī.eod.l.si mora, quia vltima mora nocet. Accur.

SI post diuortium. CASVS. Solu.matri.mulier decessit, vnde hæres mulieris agit contra maritum ad dotem: & vult eum facere condēnari insolidum, cum non sit soluendo. Certè nō potest, eadem enim videntur de restituenda &c. ut dicit litera. Viu.

r Muliere agente. Hoc quo ad partem conuētam: vt su-

* In P.F. qā adhuc sit &c.

* In P.F. in quinquenniū.

* In P.F. præstaturū iri.

† Cōcor. glo. super verb. curriti. ibi, contra mora pot purgari. in c. his quib⁹. extra. de electiu.

t Limitabis hanc gl. per l. si p emptorē. cu sua gl.s. de actio. empt. vt nun procedat qñ prior morosus cū miserit dolum vel negligentiā in prima mora. de quo vide gl. in l. houine. ī man.

vt supra.eod.l.rei iudicatæ.§.fi. & ∫.de re iud.l.sicut. in princ. Pars autem agens, aut est extraneus hæres, & non habet priuilegium. ut C.de priuil. dot.l. 1.aut de filijs, & tunc sic: vt C.qui pot.in pignor.habe.l.fi. §.exceptis.

Facere. Dictum est sup. eo.l.maritum.quod maritus non pōt cōdēnari,nisi in quantum facere pōt, cū non est soluendo: & mulier agit contra eum ad dotem soluto matrimonio: hic autē dicitur, quod ī illo quod pōt facere, etiā illud computatur, quod debet à muliere recipere, veluti quia expendit aliquid pro ea constante matrimonio in res dotales fortè viliter, vel necessario, vel etiam mandato mulieris: vnde si computato isto qđ debet ei mulier, bene pōt sufficere substantia sua ad soluendam dotē deducto ne egeat: illa debita debet mulier remittere: sec° aūt si esset pro muliere alius obligatus sub conditione: quia non videtur ei abesse illud qđ postea debet sub conditiōe, vnde nō habet eam obligatam ad illud & sic quantum ad hoc non videt facere posse. Vi.

Videtur. Quasi dicat id computat in facultatib. viri. Azo.

Consequi potest. De iure & de facto: alioqui est cōtra ∫. de [illegible]o.l.nam & Azo. & facit ∫.eo.l. si filio. in prin.

Sub conditione. Secus si purè, vt ∫.de neg.gest.l. si quis mandato. & l.2.in fi. hoc tamen casu mulier carct. ut ∫.eo.l.cum mulier. Alij exigunt hic eum condemnatum. arg. C.mand.l. si pro ea.

Quoties. Dictum est ∫.eo.l.2.§.quod si in patris, q si pater dat dotem pro filia, solu. matr. actio dotis debet esse cōis patri & filiç: nunc ponit casum, quo solus pater habeat actionem, s. quando stipulatur à marito incontinenti cum ei dat dotem, eam sibi reddi soluto matri. si autem ex interuallo stipuletur sine consensu filiæ, nihil agit. Sed qd si pater dedit dotem marito ante nuptias cōtractas? Certè quandocunque uult ante nuptias potest stipulari. nec est ibi necessaria voluntas filiæ.

Si quis. Titius dedit pro quadam muliere dotem Sempronio: & stipulatus est ab eo, quòd quocunque modo matrimonium solueretur, sibi Titio dos restituatur: solutum est postea matrimoniū: & soluit maritus vxori dotem. Certe adhuc potest conueniri ab illo qui dedit dotem. Viu.

Si ex continenti. Tpe traditionis dotis, siue fiat

agente obseruari solent.

Quod uir ab eius uxore potest exigere, in eius bonis cōputatur, & illud dicitur posse facere, quod dicitur hic in textu: ibi, Facere posse, & ideo in hoc compensatio nulla obijcitur mulieri. Bart.

Vlpianus lib. 1. institutio. XXIX.

Facere posse maritus etiam id vr̄, [a] quod à muliere cōsequi pt̄: [b] s. si iā ei aliquid abēit, q p muliere aliquid expēdit, vel mādato eius pstitit. Cæterum si nondū ei abest, vtputa si sub conditione [c] obligatus est: nōdū videtur facere posse.

Pater appr priat sibi actionem de dote, si ante matrimonium stipuletur, vel post tempore traditionis: aliàs secus, nisi filia ei consentiat. Bar.

Idem lib. [illegible] disput. XXX.

Quoties [a] pater dotē dat, & stipulat̄, ita demū ī suā psonā de dote actionē trāsfert, si ex cōtinēti [d] stipulet̄. Cęterū si interposito [e] tpe stipulari uelit: nō nisi consentiente filia poterit, q̄uis in potestate sit. qa deteriorē cōditionē in dotē filię facere non pōt, nisi cōsentiat filia. Planè si añ nuptias dotē dederit: poterit ex interuallo (ante nuptias tamē) & citra voluntatē quoq; filiæ stipulari. [f]

Si extraneus stipulatur dotem: solutio facta uxori, maritum non liberat. Bar.

Si quis pro muliere dotem [h] dederit, conuenerit q; , vt quoquo mō dirēpto mr̄imonio ipsi [g] solueretur: [i] postea maritus uxori dotem dederit, rectissimè dicet̄, exactionē nihilominus ei, qui dedit, contra maritū competere. [i]

Iul. lib. xvj. Dig. XXXI.

Nupta [k] non impeditur, quo min° cū priore marito de dote experiatur.

Non potest quis petere quod exactum [illegible] tur reddere: sed satis est debitorem liberare. Bar.

Quoties [*] culpa uiri [l] accidit, ne dos à socero, aut à quolibet alio, q mulieris noie pmiserat, [m]

traditio dotis tpe quo contrahitur matrimoniū, siue post: vt C.de iu.do.l.cū à socero. si aūt ante, tūc dic vt subijcit, planè &c. Itē no. quia sp dicit hic stipulet̄, secus est si sine stipulatione paciscatur: vt C.de iu.do. l.auia. secus ī extraneo: vt ibi, & C.de pac.cōuē.l.1.& est ro: vt ī l.auia.no. & not. similia vbi stipulatio tenet, & nō pactū ēt ex continēti: vt ∫.de reli. l.quod si loc°. Acc.

[e] Interposito. Nō ergo dr̄ incōtinēti fieri quicquid fit cōstante matrimonio super dote. M. contradicebat per l.qui negotia.∫.man. sed expone vt ibi. & dixi.∫.de pac.l.iurisg. §.sed cū nulla. & facit.∫.si cer.pet.l.lecta.§.diceba. & de pa.do.l. cū dos. & l. ob res.§.1.& de iu. do.l. post nuptias.

[f] Stipulati. Nec.n. dos nec dotis actio dicitur mulieri quęri, nisi soluto [i] matrimonio, [÷] cū nō sit matrimonium: & sic paciscēdo nō nocet filiæ.

[g] Ipsi. s. danti. Acc.

[h] Solueret. Quod pactū valet: vt ∫.de pac.dot.l. ob res.§. 1.& C.de pa. cōuē. l.legem. & C.de rei vx.ac.l.1.§.accedit.

[i] Cōpetere. Econtra. & maritū à muliere cōdicere posse vt indebitū: ut ∫.de sol.l.qui hominem. §.si gener. H.

Nupta. C. [illegible] S. Nupta secūdo viro bñ pōt petere dotē quā primo viro dedit. Fortè crederet aliquis contrarium: quia est in matrimonio, & dos non pōt peti constante matrimonio.

Quoties. Pro filia mea dotem promisi Titio marito suo: antequā solueré ei dotē, solutum est mr̄onium inter eos morte filiæ meæ, nunc ego ago contra maritū de dote: certe ad nihil aliud mihi tenetur, nisi vt me obligatione dotis liberet. & q dixit ibi dotem patre pro filia promittente, idē in extraneo, circa q audi talem casum. Extraneus promisit dotem quo quadā muliere Titio marito suo: & non fuit stipulatus ille extraneus dotē sibi reddi sol.mat. per maritum: vnde actio mulieri competit: ipsa tñ decessit, & instituit hæredē dictum extraneū: nunc agit ille extraneus contra maritum ad dotem: certè ad nihil aliud tenetur ei maritus, nisi vt liberet eum à dicta obligatione. Viuia.

Nupta. Secundo uiro, & facit ∫.de admi.tut.l.tutores qui post.§. pen.

[l] Culpa viri. Multo fortius idē erit cū sine eius culpa hoc acciderit, qñ piculū spe dat ad mulierē, nō ad uirū: vt ∫.de iu.do.l.si extne°.& l. pmittēdo.§.2.& §.fi.

Promiserat. Nec eā pact° fuerat sibi reddi: vñ mulieri q̄rit actio: vt C.de rei ux.ac.l.vni.§.accedit. Ac.

a Decesserit.

Excepto ponitur te usq tradita l. 2. §. qđ si in patris ∫.eo. Dua [illegible] hac.

[a] In P.F. nō est filia.

[a] In P.F. soluerit.

t Aliàs secuto.

[ ] Quando dat actio dotis filiæ, & qñ patri, vide bonā glos. in le. post dotē. ∫.eo. ī gl. t. & in l. vxorē. §. testamēto ∫. de le.3.

Consul ge l. 6. de cond.causa dat.

exigeret: si aũt in matrimonio filia decesserit, aut materfamiliàs facta eum, qui dotẽ repromiserat, hęredẽ istituerit, satis cõstat, nihil amplius uirum præstare debere, quàm ut eos obligatione liberet.

Pro qua parte bona mariti publicantur, pro ea parte ad dotem fiscus tenetur. Bar.

XXXII.

SI marito publico iudicio dãnato, pars aliqua bonorum eius publicetur: fiscus creditoribus eius satisfacere necesse hẽt: iter quos uxor quoque est.

Dotem sibi pacto remissam pater non exigit soluto matrimonio. Bar.

Si pater cùm ducenta filiæ suæ noīe dotis promisisset, pact⁹ fuerit, ne amplius, q̃ cẽtũ à se peterent, & soluto matrimonio egerit: cẽtũ de quibus cõuenit, ne peterent, nec itelligunt dotis eẽ, quod si mortuo patre cũ hr̃de eius marit⁹ agere cœperit: ista quoque pecunia ĩ dote erit.

Actio iudicati post mortem patris consolidatur in personam filiæ, sicut actio de dote. Bart.

Si volũtate filiæ procurator à patre datus, litẽ de dote cõtestatus fuerit, & re secundũ eum iudicata, pr̃ decesserit: iudicati actionẽ filiæ potius quàm hæredibus patris dari oportebit.

Quatenus solutum est mulieri, eatenus uir à cohæredibus eius non repetit. Bar.

Cùm patri dos data esset: & ei filius ex aliqua parte hęres sub conditione institutus fuerit, & pendente conditione cohæredes eius dotem pro sua portione mulieri soluerint: hoc minus ex dote fili⁹ p̃stare debebit, quoniam nullam actionem eius pecuniæ recuperandæ gratia aduersus cohæredes habet.

Fructus augent dotem: & ideo quod iuris est in dote, erit & in fructibus. Bar.

Si fundum dotalẽ re-

a Decesserit. Et sic nũ habet hæredem: ut j̃. de cast. pecu. l. 2. Item idem si diuortium factum est secundum Azo. ut sup. de pecu. l. deposui. §. 1.

b Instituerit. Idem si ipsa promissori succedat: ut supra. de iur. do. l. promittendo. §. fi. Azo.

c Virum. Nec. n. potest quis obijcere culpam ex qua lucrum habet: ut s̃. de iu. dot. l. cum in fundo. §. 1. Azo. & facit. s̃. de euictio. l. Seia fundos.

Si marito. Quia maritus commisit in legem Iuliam de ui pri. forte tertia pars bonorum eius publicata est, & certe pro ea parte quę publicata est, tenetur fiscus rñdere non solum creditoribus alijs mariti, sed ẽt uxori pro dote.

Si pr̃. Promisi marito filiæ meæ ducenta nomine dotis, & postea acquisiui pactum ab illo marito quòd donec uiuerem non inquietaret me super centũ de dictis ducentis, postea maritus fecit pactum cũ uxore de lucranda dote soluto mr̃imonio: postea ego pater solui marito centũ de dictis ducentis, & postea solutum est matrimoniũ: uolo agere contra maritum ad ducenta, certè non possum: qa non dedi nisi centum. Sed pone me decessisse: uult agere maritus cõtra hęredes meos ex pacto de dote lucranda, certè bene potest petere illa centum quę restabant à me soluenda.

Si uoluntate. Soluto matrimonio inter filiã meã & maritum suum feci procuratorem, ut repetat dotẽ à marito, cui procurationi filia consensit, & sic condemnatus fuit maritus procuratori: postea ego pater decessi. Certè actio iudicati ex dicta sententia debet dari filiæ meæ, & nõ alijs meis hæredibus. Cum patri. Mulier quæ nupsit filio meo, mihi patri dotem dedit, postea solutum est matrimonium inter eos: & postea ego pater decessi institutis duobus hæredibus purè & filio meo prædicto sub conditione: mulier agit pro dote contra pure institutos, & ab eis recuperauit dotem pro ea parte, qua hæredes erant: certè maritus quondã suus, idemq; institutus à patre sub conditione, non tenetur ei dare adueniente cõditione nisi superfluum dotis: & si soluat ultra, non repeteret a cohæredibus. Si fundum. Dictũ est s̃. eo. l. diuortio. quod soluto matr. pro ea parte anni qua stetit matrimonium, maritus debet lucrari fructus. & pro alia mulier: modo ponamus, quod mulier recepit fundum, & non recepit fructus pro ea parte anni, qua non stetit matrimonium, certe adhuc petit dotem:

quia non est ei integrè soluta sicut si peteret partum ancillarum, uel acquisita per seruos dotales. Vi.

d Damnato. Casus ablatiui absoluti.

e Aliqua. Puta tertia: & sic quota: ut l. Iulia. de ui priua. & C. ad l. Iul. de ui. pub. l. 2. secus si certa res: ut Instit. de fideic. hære. §. sed illud. & C. de sen. pas. l. si debitor. Accur.

f Necesse habet. Vt & C. eo. l. 2. ipse autem maritus dãnatus I ea parte nõ tenetur: ut C. de fideiuſ. l. 5. & facit C. de bo. proscr. l. si ut proponis. & C. de don. inter uir. & ux. l. si res.

g A se. Patre. Scilicet non petat gener. Accur.

h Egerit. Pater forte, idem & in filia: ut s̃. de iur. dot. l. si extraneus. Azo.

i Nec intelligunt. Vt & s̃. de pac. do. l. fi.

k Agere cœperit. Quia fuit pactũ personale: ut s̃. de pac. do. l. cum pater. & l. ob res. §. fi. & matrimoniũ cõstabat adhuc, uel pactum fuerat dotis lucrandæ ad alia cẽtũ quę non potuit petere a patre, quamuis promiserat: quia fecerat pactum de non petendo ab eo tm̃.

l Ista. Scilicet alia centum quæ pater non tenebatur soluere. Accur.

m Si uoluntate. Quia si contra uoluntatem datus, aut non ageret, aut filię non præiudicaret: ut sup. eo. l. 2. §. j. Acc.

n Iudicata. Secus in iudicio operarum facta condemnatione: ut j̃. de ope. li. l. qui libertinos. §. sed si iam. sed idem si sit tantum lis contestata, uel non contestata: ut eo. ti. l. si operarum iudicio. & facit C. de rei. uxo. act. §. & hoc. Sed arg. contra sup. qui. mo. pigno. uel hypo. sol. l. sicut. §. si debitori. Item facit j̃. de iniu. l. sed si unius §. fi. Accur.

Sol. Secundum Bar. quòd qñ quis uidetur alteri consentire ex uoluntate: uidetur consentire hæredi eius: ut in contrario. secus si consentit ex necessitate: quia tunc non uidetur consentire hæredi, sic cessat ratio inferendæ necessitatis in hæredem, quæ tamen erat in defuncto: ut hic.

o Filiæ. Quasi ipsa procuratorem dedisset.

p Sub conditione. Potestatiua: uel dic in defectũ eius exhæredatur: alias non ualeret: ut j̃. de hæred. instit. l. suus. Accur.

q Soluerint. Scilicet soluto matrimonio. Accur.

r Debebit. Scilicet filius: cũ fuerit hæres: alias non teneretur: ut j̃. de do. præleg. l. 2. §. per contrarium.

s Pecuniæ. Scilicet uxori iam solutæ.

t Habet. Scilicet nunc, licet si extaret matrimoniũ: & famil.

* In P.F. dotis grã.

* In P.F. in dotem erit.

& fam. ercis. ageret: etiam institutionis conditione pẽdente nondum factus hæres posset: vt s. fam. ercis. l. si maritus. & facit in eo. tit. l. si filia. & de do. prælег. l. 2. §. idem Iulianus. & l. pater. §. si post. & l. pen.

Quo. Id est, qua portione: vt sit figura synecdoche. Azo. & no. qđ fructus vltimi anni debẽt diuidi: ut s. eo. l. diuortio.

Cõcor. generalis constitutio ne. § 9 &t. & gl. i ver bo redit'. item facit gl. super x o. fundatione eo. c. de e lec. lib. 6.

De dote. Licet non sit dos, sed dotis accessio. sic sup. cõmo. l. si ut certo. § vsq; adeo. itẽ dic vt no. j. de ver. ob. l. Iulianus. §. 1.

Tu dic quod illa lex nihil habet facere cũ ista: quia ibi loquit quando dos est soluta perfectè, sed in rem deficit aliquod ius, hic quando dos non est perfectè soluta, & de ista materia habes in l. nõ solum. §. eleganter. s. d dolo. & p Cyo. in l. exhibitionis. C. de exhib. re. fm Bar.

Acquisitæ.

cepisset mulier non habita rõne fructuũ pro portione anni, quo nupta non fuisset: nihilominus de dote agere potest: quia minorẽ dotem recepisset: hoc em ad dotis augmẽtũ pertinet: quemadmodũ si partum ancillarum nõ recepisset: aut legata vel hæreditates, quæ post diuortiũ p seruos dotales acq̃sita marito fuissent.

Qui promittit quod debet, intelligitur de debito cum effectu. Bart.

Idem lib. ad Vitellium Fe... XXXIII.

Si prior maritus posteriori dotis nomine: tanquam debitor mulieris, dotẽ promiserit: non plus, quã id, quod facere possit, dotis futurũ eẽ.

Hoc Id est, fructi. Accur.

Ancillarum. Secus in fœtu pecorũ qui vt alius fructus diuiditur pro portione anni: vt C. de rei vx. act. §. itaq; sed partus ancillæ non est in fructo: ut s. de vsuf. l. vetus. ... cõtra ad leg. Fal. l. Paulus respõdit. §. 1. H.

Ancillæ partus in fructu non est.

Adhibitus ad stipulandum dotem animo donandi, potest eam à marito repetere: licèt maritus ab uxore adhibente nunquam receperit: si tamen sibi successit in hæreditate, quamquam hæreditas non sit soluendo. Ale.

Post diuortium. Vel constante matrimonio, vel ante: contemplatione tñ mulier. vt j. de io. do. l. si legato. & l. si seruo. & de vsufru. l. sed & si quid donetur. Azo. & facit sup. de rei vxod. l. ex diuertio. §. 1

Si prior. Soluto matrimonio inter me & Titiam ipsa nupsit secundò: & ei me delegauit in id quod ei debeo, certè non poterit à me exigere secundus uir ultra quam facere possum deducto ne egeam: sicut nec ipsa posset. Viu.

Nomine. Aliàs gratia: aliàs nomine. Accur.

Possit. Imo insolidum, cũ secundus maritus sit creditor mulieris: ut j. de re iu. l. Nesennius. circa prin. & de eace. do. l. pure. §. si eũ. & de noua. l. doli. in principi. & s. de cond. ob cau. l. si donaturus. §. 1. q̃ sunt contra. Sol. hic pmisit prior uir secundo per hæc verba: pmitto, qđ mulieri debeo: ibi verò decẽ, quæ mulieri debeo: vel qđ ipsa mihi dedit in dotẽ. ar. s. de iureiu. l. eũ q. §. si mulier. & de cõsti. pe. l. 1. & Instit. de leg. §. si vxori. Quid aũt si post hanc promissionẽ fiat nõ soluendo? Respon. ut s. de iu. do. l. si extraneus. Ac.

Quæ dotis. Vxor mea promisit mihi centum in dotem, & fecit stipulari Titium, & Semproniũ à me marito animo donãdi eis dictã dotem eisq; eã reddi soluto mat. postea mulier decessit, antequã solueret mihi dictam dotem, & me hæredem instituit, & ego eius hæreditatẽ adiui, quãuis damnosam, nunquid teneor dicto Titio & Sempronio? Et dicitur quod sic: hæreditas enim vxoris est apud me loco dotis, & nedum prædictis satisfacere teneor, sed & alijs creditoribus mulieris. Viuian.

Apud ... XXXIIII.

Quæ dotis noĩe certã pecuniam pmiserat: quosdã adhibuerat, qui stipularentur partẽ dotis distracto matrimonio sibi solui, ea nulla data dote obierat, eodem marito suo hrde relicto: is dãnosam hæreditatẽ eius adierat, nihilominus stipulatoribus tenebitur: qm̃ adeundo hęreditatem debitricis intelligeret se cõpẽsasse: nec ad rẽ ptinere, q soluendo nõ esset hæreditas, quãdo cæteris etiam creditoribus teneatur.

Tenebitur. Si animo donandi eis inter uiuos fuerint adhibiti, si autem stipulanti simpliciter promisit, p̃sumitur quod nõ animo donandi: vt s. de iure do. l. mulier. §. fi. q̃ est contra, oĩ mulierum gen' auarissimum est: ut s. de don. inter uirum & uxor. l. si stipulata. & ẽt quilibet præsumitur auarus: ut s. de prob. l. cum de indebito: nisi ratio sanguinis, vel temporis aliud inducat: vt s. de proba. l. Procula. & de do. inter vir. & vxor. l. si seruus communis, vel vicissim factę donationis: vt s. mã. l. si vero nõ remunerãdi. §. inde Papinianus. & alijs casibus ibi no. & ita locum habet actio mandati: non autem teneretur maritus stipulatoribus, sed fieret inter eos compensatio. Si vero probatur animo donandi factũ: in dubio præsumitur causa mortis: vt j. de leg. 1. l. cũ quis decedens. §. ornatrix. & de dot. præle. l. Seia. & hoc etiam pñt sic intelligi: & ideo posset reuocari: vt C. de iu. do. l. 2. Accur.

Aliàs, se cum pensasse. i. nõ temerè se cisse, de eo prius deliberasse uti solẽt facere, qui cautè hĩditates adeũt: male igit legit. Acc. se compẽsasse.

Habes gl. in l. Nesennius. ff. de neg. gest. in uerbo, dimidia. l. itẽ §. adeo autem. ff. de pet. hære.

Exceptio opposita à tertia persona, cuius interest, obstat, & uenit examinanda in iudicio: & habet processum impedire. Alexand.

Idem lib. ... Questio. XXXV.

Titia diuortiũ à Seio fecit: hanc Titius in sua potestate esse dicit, & dotem sibi

Se compensasse. Sic s. de euic. l. si ei. in prin. & §. si is. & j. de fideius. l. si debitor. & j. eo. l. Mæuia. Ac.

Cæteris. Nisi fieret inuentarium: vt C. de iu. delib. l. scimus. §. & si præfatam. & in Auth. de hæred. & fal. §. si vero absint. col. 1. sed in legato secus, etiam iure veteri: vt j. ad Treb. l. 1. § sed si is qui. & j. ad l. Fal. l. in ratione. §. quod vulgò. H.

Teneatur. Dissimiliter tamen: quia cæteris tenetur insolidum, his in quantũ facere potest: vt sup. leg. prox. & j. eo. l. si maritus. Azo.

Titia diuortium. Pro filia mea dedi dotẽ Titio: posteà inter eos solutũ est matr. ego dico eã esse in mea potestate, sic q; volo agere contra maritũ ad dotẽ cum voluntate filię: mulier autẽ gerẽs se tanq̃ matremfa. dicit se nõ esse in mea ptãte. Certe ego pater debeo probare eam esse in mea potestate, & mihi consentire tacite vel expresse: si volo admitti ad agendũ, nã & si in potestate mea se confiteret esse: non tñ agerem sine eius voluntate. Vi.

Esse dicit. Implorando officium iudicis: ut j. de lib. exhi. l. 3. §. hoc autem. Azo. nam ipsa erat in quasi possessione existentiæ sui iuris.

Et dotem. Scilicet aduentitiã: nam profectitiam potest

potest petere: etiam si filia esset emancipata: vt supra, de cura.l.pater.& de in.dot.l.profectitia.§.fi. secundum quosdam. sed secundum Azo.& H. etiam in profectitia optimè legi potest. Accur.

a Postulat. Quam petit si filia est in potestate. pro qua dedit etiã nullo pacto apposito, secus vbi datur pro emancipata: vt C. de rei uxo.actio. §. accedit. & §.extraneum.

b Denegandam. Primum probat, eo ipso quod probat legitimam: vt Institu. de patria potestate.in prin. Secundum eo ipso quod non habet causam contradicendi: vt ĩ. eo.l. dotem. Sed an Titia põt agere interim, dum pendet iudicium de potestate? Respon. sic, secundum Azo. vt ĩ. de lib.cau.l.ordinata. & facit C. eod.l. filiæ. & sup.eo.l.a. & sup.de inoff. tes. l.qui de inofficioso. Nec ob.sup.de proba.l.si filius. qa hic erat in possessione libertatis filia: vnde patri incumbit necessitas probandi: ibi non erat in possessiõe: vel ei qui dicit, non ei qui negat, incumbit onus probandi: hic dicebat pater eam in potestate: ibi filius dicebat se liberum: qua reprobat.

Esse. Et illam non cõsentire. Ac.

reddi postulat, [a] ipsa se matremfamiliàs dicit, & de dote agere vult. Quæsitum est, quæ partes iudicis sint? Respondi: patri nisi probet filiam nõ solùm in sua potestate esse, sed etiã consentire sibi denegandam [b] actionẽ sicuti denegaretur ẽt si constaret eam in potestate esse.

Liberta quæ legitimè recedit à patrono, ab eo põt petere dotẽ. B.

M[illegible] lib. singulari [illegible]

XXXVI.

Liberta, quæ uoluntate [d] patroni [e] discessit, de dote cum eo agere potest, quã ei dedit.

Etiam si fiscus succedat uxori, non perditur priuilegium mariti hic dicit cum l.seq. Bar.

Pa[illegible]

XXXVII.

Si maritus minus facere potest, & dos publicata [f] sit: in id, quod facere potest, fisco maritus condẽnandus est: ne in perniciem [g] mariti mulier punita sit.

Non uidetur filia contradicere quæ iustam causam contradicendi non habet. Bar.

[illegible]

XXXVIII.

Dotẽ volũtate filię

Liberta. Accepi in vxorẽ libertam meam, & dedit mihi dotem: postea separauit se a me mea voluntate. Certe bñ repetet a me dotẽ. Vi.

[f] Et fisc' vtitur iure priuato rũ, maximè cũ priuati alicuius successor est.l. itẽ viuat. §. in priuatorũ.ĩ. de pet.hæred.l.cum quidã. §. filius.ĩ.de viu. Duar. hic.

d Voluntate. Secus si eo inuito: vt sup. tit.t.l.fi. Hug.

e Patroni. Cui erat nupta.& facit sup.tt.1.l.pe.& l.fi. & sup. de ritu nup.l.filio.& l.matrimonium.& i Auth. de nup.§.distrahuntur.col.4.& de sanct. epis.§.si vero.collat 9. Item hodie non fit diuortium consensu: nisi castitatis cõcupiscẽtia hoc fecerit &c.ut in Auth. ut lic.ma.& auię.§.quia vero ex consensu. coll.8.

Si maritus. [illegible] Propter delictum vxoris meæ dos sua quam habeo, est publicata: vnde soluto matrimonio fiscus agere potest cõtra me. certè nõ condẽnabor ei, nisi in quantum facere possum. Viu.

f Publicata. Delicto mulieris: quod euenit quinque legibus.ĩ.de bo.damn.l.3. Accur.

g Perniciem. Vt C.de pœ.l.sancimus. Itẽ qa nõ plus quã mulier cui succedit, habere debet: vt ĩ.de usur.l. cũ quidã.§. fiscus.& ĩ.de re.iu.l.i omnibus.§.nõ debeo. & facit ĩ.eo.l.si constãte.§.fi.& ĩ.ti.2.l.ad fiscũ. Ac.

Dotem. [illegible] Soluto matrimonio inter filiam meam, & maritum suum, maritus mihi patri restituit dotem, quamuis filia nõ consenserit huic restitutioni: tamen eius uoluntate censetur facta, si causam contradicendi non habuit, & potissimùm si ego post eadẽ ei ampliorẽ dotem. Vi.

i Filiæ. Tacentis vel contradicentis. Azo. & H. nec enĩ videtur contradicere: cum non habeat iustam causam contradicendi. sic non videtur fieri, quod legitimè non fit: ut ĩ.de re iudic.l.4 §. condemnatum. Ar. cõtra.ĩ.de no. ope. nun.l.1.in prine.& alias fit pro ratione voluntas: vt C. de pact. con. super do.l.hac lege. & infra ad Treb. l. qa poterat. hoc tamen est ratione communionis, & patrię potestatis: & est hoc optimum argumentum contra renitẽtes electionibus, & facit supra eo.l.2.& l. si pater. & l. non solum. & l. si cum dotem. §. eo autem tempore. & sup. de spon.l.sed ea quæ. [illegible] Pro his iurib' vide Dy. in c. quod semel.de reg. iur. lib.6.ibi itẽ potest poni exemplum sm Bar.

videri patrem recepisse, cùm causas cõtradicendi ei filia nõ haberet: maximè cũ ab eo postea ampliore summa dotata sit.

Sponsalia contracta per patrem non exiguns ius petendi dotem, uel retinendi filio competens culpa mulieris. Bar.

Marcellus lib singulari Responsi. XXXIX.

Lucius Titius, cùm esset filiusfamiliàs, voluntate patris vxorem Mæuiam duxit: & dotem pater accepit. Mæuia Titio repudiũ mi sit: postea pater repudiati, absente filio, spõsalia cum eadẽ nomine filij sui fecit. Mæuia denuò repudiũ sponsalibus misit, atque ita alij nupsit: quæro, si Mæuia aget cum Lucio Titio quondam marito, & à patre hęrede relicto de dote, & probetur culpa mulieris matrimoniũ dissolutum: an possit maritus propter culpã mulieris dotẽ retinere? Marcellus respõdit, etiam si ut hæres institutus à patre Titius conueniretur: tamen si sponsalibus non consensisset, [k] culpam mulieris multandã esse.

[i] Dic qd' ibi mulier suũ defendit, & in re propria est pro ratione voluntas hic mulier volebat patrem grauare in iure proprio ipsius patris vel dic quod nõ est pro ratiõe voluntas in rebus cõmunibus. vel hi [illegible] alium lædunt, sm Bart.

Alis deinde.

Lucius Titius. [illegible] Sempronia repudiauit maritum suum Titium: postea pater mariti contraxit cũ eadem sponsalia nomine filij absentis. mulier etiam renunciauit sponsalibus, & alij nupsit: tenetur marito, eadem mulier agit contra eum ad dotem, cũ sit hæres patris mortui maritus. Dicit quod non tenetur maritus ei soluere. Vt ita.

[illegible] Repudium. Meruit ergo amittere dotem, vt C.de rep.l. consensu. Azo.

k Non consensisset. Tacitè autem consentire non videtur: licet secus in filia vt sup.de spon.l.sed ea quę. & l. filio. Item quid si expresse consensisset? Resp. videtur ei præiudicari: vt arg. infra ad leg.Iul.de adul. l.si vxor.§. fi. sed vbi non consensit, patris consensus ei non nocet, licèt sit hæres: quia consensus talis non est, ex quo datur actio vel exceptio. Vel verius etiam si consensisset filius non noceret. quia sponsalia tantum non matrimonium fuit contractum: imo quod plus est, nec sponsalia videntur contracta, cùm non durent: vt supra de in rem ver.l si pro patre.§.uersum. & sic non obst.ĩ.de reg.iur.l.ex qua persona. & C.de rei vend.l.cum à matre, quæ sunt contra: hic ergo sub-

ga subaudi maximè si non consensisset, &c. Accur.

Viro atq; uxore. Debes scire, qd si culpa mariti soluatur matrimoniū, ipse amittit donationē propter nuptias, si autem culpa mulieris, ipsa amittit dotem: vt ī. l. ptox. & C. de repu. l. cōsensu. §. 1. 2. resp. Sed quid si utriusq; culpa soluatur. certe dicit hęc l. qđ compensantur adinuicem delicta: & ita nullus amittit. Viu.

Viro. Quondam. nam infra loquitur de repu. Hu

Accusantib. Id est obij ciētib. in ciuili cā, sic ponitur I Auth. d̄ san. epis. §. si quis aute pro pecuniaria: ibi: accusata &c. collat. 9. puta in donatione propter nuptias, quam vir repetebat ab vxore: & dotis quam vxor repetebat a viro, sed vterq; se tuebatur propter delictum alterius: puta mulier propter lenociniū viri: & vir propter adulterium vxoris: quod quidē posset quilibet eo... facere vt C. de rep. l. consensu. nisi ... ēs esset in pari turpitudine, vel diuersorum criminu, vel eiusdem, in quo vterq; consensit vt ī. eod. l. cum mulier, criminali āt accusatione in... ta uindicta posset, nec enim vnus alium accusare prohibetur, nisi cum idem perpetrasset lenociniū: tunc enim nil Iudæus Iudæo, nil Catilina Cethego: ut C de hæret. l. qm̄. §. interest, &c. Accur.

Paria delicta mutua compensatione tolluntur. Bar. uel sic, Exceptio adulterii tollitur replicatione lenociniiuel ecōtra, cū agitur ciuiliter de dote uel donatiōe propter nuptias lucrāda. cōcordat l. cū mulier. īfra eo. Ale.

Papinianus lib. xj. Quæstio. XL.

Viro atque uxore mores inuicem accusantibus, causam repudij dedisse vtrunq; pronunciatum est. Id ita accipi debet, ut ea lege, quam ambo contempserunt, neuter vindicetur, paria enim delicta mutua cōpensatione dissoluuntur.

Pater stipulando dotem, mandato filiæ uidetur stipulari & tanquā eius procurator: ex qua stipulatione, filia mortua sine liberis agit pater, ut hæres filiæ: sed filia uiuente ius agendi non residet in patre. Alex.

Idem lib. xx. Quæstionum. XLI.

Ea lege. Indefinite dicit lege. sic & ī. de min. l. an... illum. in fi. & in Auth. ut l. ce. ma. & aux. §. quia vero ita compenluntur. col. 8.

Paria enim. Not. delictum cum delicto compensari. sic ī. ne quid in loc. pub. l. 1. §. idem ait. & de dolo. l. si duo. cum concor. & ī. quod ui aut clam. l. si uitem. §. si ad ianuam. & ne quis eum qui in ius voc. l. 2. & ī. de adul. l. si vxor. in fi. Sed arg. contra ī. commo. l. rem mihi. §. in exercitu. Acc.

Post dotem datam. Pater ex interuallo filię uoluntate stipulatus est sibi soli dotem reddi facto diuortio sub hac conditione, si filia sine liberis decesserit extitit conditio diuortij, id est, mortis, & liberorum defectus. nulla patri dotem repetenti obstat exceptio. sed si diuortij tantum, non etiam mortis & liberorum defectus exstat: patri sine filia agenti obstat exceptio nisi caueat eam ratam filiam habituram vel causa cognita omnino sibi actio denegatur. ut sup. eo. l. 2. §. pen. & fin. & l. si cum dotem. §. sed si iamen. Vel dic, secundo diuortij tantum uide, conditionem appositam: & tunc pater si defuncta filia sine liberis ageret, non obstat exceptio quia ad solum patrem recidit actio. & hic subauditur maximè, ut statim dicam. Si vero filia viua agat pater, obstat exceptio inspecto tenore actionis ex stipulatu, quæ patri cum filia competit: sed quia pater postea sibi soli consensu filiæ est stipulatus, primo & secūdo casu replicatur: vt ī. eo. l. quoties. § cęterum. Azo. vel tertio dic, quod volente filia fuit stipulatus simpliciter, non sibi, quo casu sibi & filię vi stipulatus: vt perinde sit ut lex dicit, cum nullo modo est stipulatus: & sic est communis actio utriusq;. Arg. contra. ī. de verbo. oblig. l. si ita stipulatus fuero. §. Chrysogonus. ibi, sequens stipulatio & non datur replicatio patri, & secūdū hos tres casus filiæ voluntate determiner hanc orationē, stipulatus est. Vel quarto filiæ voluntate determinet facto diuortio: & tūc non datur replicatio. Vel quinto verbū dari quasi dicat ad voluntatem filię mihi reddes. i. si ipsa tunc uolet. Si ergo viuit, requiritur eius uoluntas: alias si nō consentiat, repellitur exceptiōe: sed ea mortua sine liberis, non est, cuius requiratur voluntas. Sed si liberi extant, idem quod non requiratur alicuius voluntas, si dos est profectitia, quæ sequitur me: alioqui requiritur uoluntas liberorum. Si uero ponas, quod filia simpliciter consensit meæ stipulationi, & ego non apposui aliam conditionem, nisi diuortij: quare impediret agere facto diuortio etiam inuita filia? Accur.

Post dotē datam, & nuptias cōtractas stipulatus est pater uoluntate filiæ, diuortio facto dotem dari, si conditio stipulationis impleatur, & postea filia sine liberis decesserit: nō erit impediendus pater, quò minus ex stipulatu agat: uiua autem filia, si agere uult: exceptione submouendus erit.

Etiam pro dote soluta, soluto matrimonio competit actio de dote. Alex.

Idem lib. XXXVII. Quæstionum. XLII.

Si pater ignorans filiā diuertisse, dotem ex causa promissiōis numerauit non per indebiti condictionem, sed de dote actione pecunia petetur.

Mors ciuilis patris facit actionem de dote filiæ esse pro solido. Bart.

Stipulatus est. Consentiente filia secundum tres primos casus: vel non consentiente filia secundum alios duos.

Si conditio. Vna tantùm scilicet diuortij, non autem uoluit filia quando pater agit, secundum omnes casus.

Sine liberis. Maximè: nam idem si cum liberis, & dos est profectitia secundum vnum casum. Vel dic quod hic casus fuit complexus in stipulatione secundum primum, & sic non facit pro Bul. qui dixit dotem reddi patri etiam si liberi extant, & pro eo facit C. solu. mat. l. dos. vbi de hoc no. Sed pro Azo. facit supra de pact. dot. l. inter socerum. in princ. & §. 2. & ī. de legat. 3. l. uxore. §. testamento. & de minori. l. 3. §. sed verum. in fi. §. & sup. eo. l. si ab hostibus. Accur.

Si pater. Promisi marito filiæ meæ dotem pro ea: antequam soluerem factum est diuortium inter eos me ignorante: postea solui dotem marito: certe ad repetendam dotem non solum habeo condictionem indebiti, sed etiam actionem de dote. Viuia.

Non per indebiti. Imo indebiti: vt ī. loca. l. si quis fundum. § imperator. quæ est cōtra. Solue vt ibi & facit ī. de iu. do. l. quemadmodum. in fi. & de condi. inde. l. qui exceptionem. §. fi.

Per hāc l. iūcta sua gl. 1. limitabis tex. in l. 2. §. qđ si i patris ī. eo. dum dicit patrē non posse dotē profectitiā nisi cū uoluntate filiæ petere. de quo recurre ēt ad l. auia. C. de iu. dot.

Dic qđ ibi nō intelligitur, psona extrinsecus, in quā verba stipulationis cōferant, sed psona, cuius nomine stipulatio facta intelligit, bene pōt subintelligi vt hic: & ēt ibi probat. quod patet, qa liberi tenēt cedere procuratori aliено nomine stipulatus, & hoc tenet Dy. secundum Bar. hic.

Etenim nō modo accusator sed nec ob iurgator quidem se rendus est ... qui qđ in altero vituum reprehendit in eo ipse deprehenditur. Ci act. 5. in Verrē & ibidē mul ta in hac sententiā.

Fallit ista gl. in casu l. fin. I. n. & qđ ibi no do... qđ ... tur. ... tia ... qua ... non ... pen fine sed ... sua ... c. dilecti. ex tra de except. & in c. pen. in fi. extra. de adult.

In insulam. Dedi dotem pro filia mea: & postea fui deportatus ob delictũ, & postea solutum est matrimonium inter dictam filiam meã & maritum suum. Certè cum pro mortuo habeor, potest filia dotem repetere. Et idem est, si sum deportatus post diuortiũ inter eos factum. Fructus. Quandam ancillam in uxorẽ accepi, credens eã liberam esse: & ipsa mihi dotem de facto dedit: & ex illa dote habui fructus: & eos cõsumpsi in factis communib' inter me & eam: postea dominus su' eam petijt vt suam ancillam, & vicit: nunquid poterit ille dominus petere à me marito putatiuo illos fruct', quos percepi & consumpsi? Et dicitur q̃ non. Sed quid si ego feci sumptus necessarios vel utiles circa res dotales, nunquid repetam a dicto domino? Et dicitur quod sic, hoc modo, quia si percepi aliquos alios fruct' post solutum de facto matrimonium: cum illis debeo cõpensare dictos sumptus quos feci, & illud quod est plus in sumptibus, petam à domino, & eos recuperabo. Vsuras. Promisi Titio marito filiæ meæ centũ in dotem, & ei dedi quinquaginta: & feci pactũ cum eo, quod si solueretur matrimonium inter eum, & filiam meam, & ipse faceret moram in quinquaginta restituendis mihi, eorum præstaret usuras. & pro illis quinquaginta quæ ei non solui, promisi ego genero usuras donec soluerem: postea solutum est matrimonium, & fuit in mora gener restituendi socero quinquaginta, quæ acceperat à socero: vnde socer petijt ab eo vsuras: gener dicit ei, tu promisisti mihi usuras pro illis quinquaginta quæ mihi non soluisti: illas verò usuras compenso tibi cum vsuris, quas a me petis, nunquid potest hoc dicere & facere gener? Et distinguitur, aut aluit vxorem medio tempore ipse gener, aut pater mulieris: primo casu põt compensare, secundo non: quia nũ sustinuit onera matrimonij: vnde nõ debet habere fructus maritus. Ad virum. Pro quadam muliere extranea dedi dotem uiro suo: & sui pactus cum marito suo eam mihi reddi soluto matrimonio, postea mulier diuertit a viro: unde ego egi contra illum uirum: & litem contra eum sui contestatus pro dote: & postea mulier redijt ad virum. Certe non rumpitur iudicium & eo iudicio stante, non absoluitur maritus. Viuia.

In P.F. quidẽ sed non rectè meo iudicio.

Iulianus libro ... Respo[illegible]

XLII.

In insulã patre deportato,[a] qui pro filia dotẽ dedit, actio dotis ad filiã ptinet.[b] Post diuortiũ quoq; patre dãnato, q̃ q̃dẽ dotẽ cõsentiẽte filia non petierat, eq̃uè dotis actio mulieris est.

Vir non lucratur fructus dotis pruriniæ, retinet tamen quatenus in uxorem consumpsit, & quatenus necessariò, vel utiliter impendit. Bart.

Fructus[c] ex prædiis, quæ in dotem data esse videbantur, bona fide pceptos, & mulieris oneribus ante causam liberalem absumptos: quãuis seruam fuisse postea cõstiterit, peti non posse placuit. Sumptus verò necessarios, & utiles[e] ĩ pdia quæ dotalia videbãtur factos, compẽsatis fructib.[g] perceptis, ad finem superflui[h] seruari conuenit.

Debitum hincinde ex causa vsuraria compensatur. Item marito non debentur usuræ qui nõ alit uxorem. Bart.

Vsuras numeratæ dotis[i] ex stipulatu pater, in matrimonio defuncta filia, si petat[k] gener, q̃ residuæ dotis promissæ fœnus stipulatus est, ita demum ad finẽ vice mutua debitæ quantitatis compensationem opponere iustè uidetur, si pro prijs sumptibus uxorem suam exhibuit, alioquin si patris sumptibus exhibita sit: inanis usurarum stipulatio[l] cõpensationi non proderit.

Redintegrato matrimonio, iudicium de dote inceptum per extraneum, non dissoluitur. Bart.

Ad virum uxore post diuortiũ reuersa, iudiciũ acceptũ ex stipulatione, qua extraneus, qui dotẽm dederit, stipulatus fuerat, nõ dissoluitur:[m] nec officio iudicis absolutio continebitur.

Maritus non tenetur per restitutionem dotis, actionem de dote cedere. si aliud ad uitam sufficiens sibi no remanet. Bart.

[illegible]

XLIIII.

[a] Deportato. Ante diuortium: quod apparet ex litera sequen.

[b] Pertinet. Quia pater pro mortuo habetur: vt ĩ. de contratab.l.1.§.fi. & de bo.lib.l.necem.§.2.H.

[c] Consentiente. Maximè, nam & idem vbi consentiente ea petijsset: vt s̃.eo.l.si marito. §.si voluntate. Vel dic, non petierat cum effectu, id est, non exegerat: nam tunc secus esset, & facit ĩ. ad l.Falci.l. pater filiã. in prin. & s̃.eo.l. si cum dotem. §. si pater. & ĩ. eo.l.si his.§.filia. & l. si socer. in prĩ. & C. de rei vxo.ac. §. videamus. & de solu.l. qui hominẽ. §.si gener. Accur.

Fructus. Id est, i eo, quod sumptus excedunt fruct', ser uabit de dote: vt ĩ. eo.t.l. q̃ dicitur.

[e] Et utiles. Ad perpetuam rei utilitatem.

[f] Compensatis. Soluto matrimonio: vel dic etiam constante: quia nõ fuit matrimonium, nec habuit necesse sustinere onera matrimonij: nec lucratur fructus ea rũne, quod sustinuit onera, sed quia bona fide percepit.

[g] Perceptis. Puncta perceptis. & dic conuenit seruari ad finem, id est, vsque ad finem. Accur.

[h] Superflui. Id est, residui, in quo sumpt' excedit fruct'. vt s̃ de rei uẽ.l.sumptus & l.emptor. & facit.ĩ.tit.t.l.3. & de dote prælegl.1.§.impensæ.& s̃. eo.l. si cum dotem.§.fi.& l.seq. Sed quo iure seruatur? Respon. vt C. de rei vxo. act.§.sed nec ob impensas. Vel dic iure exceptionis doli cum non fuerit dos: ut d.l.sumptus, & de petit. hæred.l.quod si sumptus.

[i] Numeratæ dotis. Pro parte dimidia: quia dimidiam dotem dedit socer in qua restituenda est in mora maritus facto diuortio. Item alterius dimidiæ fuit gener vsuras stipulatus, quas modò compensat cum vsuris illis, quæ petuntur ex mora.

[k] Si petat. Ex mora: quia iudicium bonæ fidei est: vt C.de rei vxo.act.§.exactio. Vel secundum R. quia stipulatus erat: quia hic dicit, ex stipulatu Accur.

[l] Stipulatio. Qua socer tenebatur genero, si alterius dimidiæ differret solutionem. & facit s̃.mand.l.creditor.§.pen. & de iu.do.l.cum post.§.in domum. & de doli excep.l.fi.in prin.

[m] Non dissoluitur. Vt supra de iu.do.l.stipulatio. nisi consensit denuo: ut s̃. de pact.do.l. cum maritus. §.t.& facit s̃.eod.l.si mulier diuerterit. & s̃.loca.l. item quæritur. §.1.

Si ma-

SI maritus in id, quod facere potest condẽnatus sit, & nomina sint ad dotis quantitatem: [a] neque amplius [b] habebit neq; mandare [c] actiones debebit. †

Licet socer succedat genero: non tamen filia perdit ius consolidationis: imò facta sui iuris agere poterit contra hæredes patris sui, vel etiam contra ipsum patrem, tanquam hæredem mariti. Alex.

Paulus lib. .. Quæstionum. XLV.

SI socer à genero hęres instituτus, adierit hęreditatem: quandoq; mortuo patre, cum hęrede eius filiam de dote acturam [d] Nerua, & Cato responderũt: vt est relatum [e] apud Sextũ Põponium libro sexto Digestorum, & ab Aristone [e] libro quinto, & ibidẽ [f] Aristoni cõsensit. Ergo dicemus [g] & si emancipasset pater filiã, ipsum quoque conueniri [h] posse.

Qui petit illud, quod restituturus est alteri, quã ei à quo petit, dolo facere nõ videtur. Bart.

Lucius Titius filię suę nomine cẽtum doti promisit Caio Seio: interque Caium Seium & Lucium Titium patrem mulieris conuenit, ne dos à viro viuo Lucio Titio, id est, patre mulieris [i] peteretur, [i] postea culpa mariti [k] diuortio facto, solutum est matrimonium: & pater mulieris decedens alios hæredes instituit, filia exhæredata. Quæro, an ab hæredibus soceri maritus exigere possit dotem, cum eã mulieri redditurus [l] sit? Respondi: Cùm filia alijs à patre hæredibus

SI maritus. CASVS. Soluto matrimonio maritus fuit condẽnatus pro dote vxori, in quantũ facere potest, inuenit postea mulier quod ipse habebat quosdam debitores: qui debebãt ei tantum, quantum erat sufficiens ad satisfaciendum doti: certe non cogitur cedere mulieri actiones cõtra eos, cum facta cessione nihil ad alimenta sibi remaneat, & habeas in litera bis dictionem neque. Viuianus.

a Quantitatem. Scilicet concurrentia, vel paria. Azo.

b Amplius. In bonis præter dicta nomina, quæ etiã nomina sunt ei necessaria pro victu.

c Neque mandare. Non forte talis sit, qui ca .. sua persona possit sibi quærere victum. argu. infra de lib. agno. c.en. l. si quis a liberis. §. sed si .. tus, & secundũ hoc habeas bis neque, & tunc incipe soluere ibi, neque mandare &c. alias deest secundum neque. & non est aliqua negatio: & tunc dic, id est, nõ habet amplius, id est, aliud necesse nisi mandare actiones postquã condemnatus est, cũ nihil habeat vltra alimenta. & tunc recidit in idem cum prima: sed in hoc differt, quia incipit ibi soluere, neque amplius. Vel aliter non habebit amplius, i. plus aliud necesse: nisi hoc mandare actiones secundum Ir. & hoc si sint nomina sufficientia ad dotem, & ad alimenta, & tunc similiter incipit ibi soluere neque amplius. Vel aliter, id est, cum facta cessione nihil ad alimenta sibi remaneat, & hæc communis est ad geminum neq;, & ad vnicum, secundum Ir. Vel aliter, imo necesse habet, si alias habeat sufficientia alimenta: vt C. de rei vxo. acti. §. cum autem ex. in fi. §. & ꝭ. de cessio. bo. l. qui bona. t. respo. Azo. & hoc secundum Irnerium.

SI socer. CASVS. Pro filia pater dedit dotẽ Titio: postea solutum est matrimonium inter eos, gener debitor dotis instituit socerum hæredẽ: & postea socer obijt, certè aget mulier contra hæredem patris, eiusdẽq; soceri ad dotem, sed & si viueret pater, & filiam emancipasset, ageret contra eũ filia. Lucius Titius. Promisi pro filia mea c. in dotẽ Caio Seio, & postea ab eo acquisiui pactũ, ne me viuo ageret ad dotẽ: postea solutũ est inter eos matrimoniũ: & ego pater decessi. & exhæredaui filiã meam prædictam, & duos alios mihi institui, vnde mulieri soli competit dotis actio. maritus tenetur ei cedere actionẽ cõtra hæredes soceri, qui non soluerat adhuc dotẽ marito pp pactum supradictum inter eos appositũ: vel si velit maritus quondam facere hanc gratiam mulieri, vt ipse exigat ab hęredibus soceri dotem & mulieri det: bene potest hoc facere: & si eo agente contra dictos hæredes ipsi excipiant de dolo, dicẽdo, dolo facis, quod tu petis a nobis, q tibi non debet remanere, imo debes restituere: ipse poterit replicare. & dicere, illud quod vos dicitis, esset verum si vobis deberẽ restituere: sed ego debeo restituere vxori meæ quondam: vnde vestra exceptio nihil valet; si autem concederes eos posse taliter contra maritum excipere in nostro casu cum fuit factũ diuortiũ ante mortẽ patris, oportebit te concedere in alio casu, scilicet quando diuortium fuisset factum post mortem patris eius demq; soceri, quòd vltimum sine dubio non debet concedi: quod mortuo illo socero nata fuit marito actio de dote contra hæredes cõstante adhuc matrimonio prędicto: vnde per diuortiũ nõ tollitur ei, quod autem dixi in filia exhæredata: idem erit pro parte instituta: nã cohæredes mulieris conueniet maritus pro hæreditaria parte ad dotẽ: & mulieri restituet, aut cedet actiones contra eos. Viu.

d Acturam. Ergo aditio hæreditatis debitoris pro solutione non habetur: alioqui filiæ, cum causam contradicẽdi non haberet, denegaretur actio: vt ſ. eod. l. dotem. Sed cõtra infra de fideiuss. l. si debitori. Respon. illud respectu succedentis tãtum dici. Azo. Item quantum ad fideiussorias & accessorias obligationes, non quantum ad alias: vt ꝭ. de fideiuss. l. Vranius.

e Aristone. Retulit Aristo, quòd ita Pompon. dicit, & consentit, & confirmat dictum Pomponij.

f Consensit. Scilicet Pompo. & no. quod pater & filia videntur esse duo rei stipu. ergo licet vnus succedat debitori, nihilominus in persona alterius in suo statu remanet obligatio: vt ꝭ. de fideiuss. l. Vranius.

g Dicemus. Locus a pari. Not. soli filiæ competere actionem cum fuerat emancipata, quæ fuerat ante cõmunis: vt C. de rei vxo. act. §. videamus, sicque ambulat de patre in eam, vel de communione in proprium filiæ. sic supra de usufruct. l. adhuc. §. si operas. Ac.

i Conueniri. Actione de dote venia petita: ut ſ. dixi. sed si est in potestate constituta nõ potest contra patrem intentare actionem aliquam communi iure etiã cum venia: ut C. de in ius uocan. l. qui in potestate, sed de æquitate, iudicis offic. consulitur filiæ, cum paternum sit officium dotare filias: ut supra de ritu nupt. l. qui liberos. & C. de dotis promiss. l. ii. & de rei uxo. ac. auth. sed quamuis.

i Peteretur. Ne uir peteret. quòd pactum ualet: ut ſ. eod. l. si marito. §. t. de pact. do. l. cum pater. & l. obtes. §. fina.

k Mariti. Et ideo donationem propter nuptias amittit, & dotem promissam exigit, quam tenetur restituere. Accursius.

l Redditurus sit. Imò uidetur contra, cũ ei imputari non possit, quod patrẽ mulieris non cõuenerit. ut ſ.

Vulg. neque amplius habebit, neque mandare actiones debebit. Quare nus verius que lectionis sentẽtiã exponit & ita posse docet.

Alias, actiones debet. in Pa. tamen Flo. id verbu deest.

In P. F. apud Sextum Pomponiũ digestorum ab Aristone libr. 5 ibidẽ Aristoni consensit. Ergo dicere. & si &c.

Alias vbi idem.

Alias ego dicerem.

† Hęc in nonnullis exẽplaribus desunt.

Filias dotare paternũ est officium.

de iur.do.l.si extraneus, cum ergo dotem non habeat nec culpa potest ei obijci, quod non habet, non potest conueniri ex culpa sua: vt j.co.l.Mæuia.1.respon.longe minus potest ei obijci cur patrem, si viuat, nunc nõ conueniat: cum nec posset proptet pactum. Sed respõ. hic cõtemplatione dotis filia exhæredata fuit: vnde dos ei legata videtur: vt supra de rei vendicat.l.emptor.§.ancilla. & j.de hæredib.institu.l.qui volebat, ideoq; ex patris voluntate imputatur marito, quod aliàs non imputaretur, cum patrẽ non cõuenit. Vel melius etiã non legata dote agit filia: quia ad eam transit actio: ut C.de rei vxo.actio.l.vnica.§.videam⁹, nec imputatur marito quòd patrem, sed quòd hæredes patris nõ conuenit insolidum. Azo. vel actiones non cedat: vt supra de pact.l.quod debetur. in fi. Azo.

institutis, actionẽ de dote sua recuperanda habere cœperit: a necesse habebit maritus, aut exactam dotẽ, aut actiones ei præstare: nec vllam exceptionem habebunt[b] soceri hæredes aduersus eum: cui absurdè dicitur, dolo videri c eũ d facere, qui nõ ipsi, e quẽ conuenit, sed alij f restituturus petat: alioquin & si post mortem patris diuertisset, nondum exacta dote: excluderetur g actiõe dotis maritus, qđ non est admittendum. h Sed & si ex parte filia hęres patri suo extiterit: debebit maritus cohæredes eius pro parte virili: i exigere, & mulieri reddere, aut actiones ei præstare.

* In P.F. eum absurdè dicat.

Ex pacto aui materni dotem dantis, soluto matrimonio, actio quæritur mulieri. Bar.

Idem libro sexto quæstionum XLVI.

Caius Seius auus maternus Seiæ nepti, quæ erat in patris potestate, certã pecunię quantitatẽ dotis nomine Lucio Titio marito dedit: instrumento dotali huiusmodi pactum stipulationem complexus est. Si inter Luciũ Titium maritum, & Seiam diuortium sine culpa mulieris factũ esset, dos omnis Seiæ * vxori, vel Caio Seio auo materno redderetur, restitueretur que. Quæro, cum Seius auus maternus statim vita defunctus sit, & Seia postea sine culpa sua diuerterit k viuo patre suo, in cuius potestate est: an & cui actio ex hoc pacto & stipulatione competat: & vtrum hæredi aui materni ex stipulatu, an nepti? Respondi, in persona quidẽ neptis videri inutiler stipulationem esse conceptam: quoniam auus maternus ei stipulatus proponitur. Quod cùm ita est, hæredi stipulatoris (quandocunque diuerterit mulier) actio competere l videtur. Sed dicendum est, Seiæ dotẽ posse solui m (quamuis actio ei directò non competat) ac si sibi, aut illi dari auus stipulatus esset. Sed & permittendũ est n nepti ex

* In P.F. uxoris: sed hic recti⁹.

a Cœperit. Nec enim habet eam patre viuente quantũ ad exercitium, quia est in potestate: sed habet eam mortuo patre, vt C. de rei vxoriæ actione. §. videamus. Accursius.

b Cui. Scilicet marito. Azo.

c Videri. Scilicet eõ petat id quod restituturus est.

d Eum. Maritum. Accursius.

e Ipsi. Scilicet hæredi soceri.

f Sed alij. Regula ergo quæ dicit, Dolo facit qui petit, quòd restituturus est, locum habet quando eidem: vt j.de except.dol.l.dolo. & j.de regu.iuris. l. in condemnatione.§. finali. & in possessorio: vt infra de Carboniano edicto.lege quarta.§.causæ. non quando alij, & dic alij scilicet mulieri.

g Excluderetur. Scilicet cum fuerit actum quòd post mortem posset petere.

h Admittendum. Scilicet excludi maritum.

i Pro parte virili, id est, pro numero personarum: vt C.de ca.tol.§.sin autem le. & j.de leg.præst.l.virilis. Sed videtur pro hæreditaria tantùm: vt C.de bon.author.iudi.pos.l.si vxor.contra. Respond. hic proprijs nominibus expressis damnari fuerant soluere dotem: & ideo pro virilibus tenentur: vt infra ad Trebellianum l. non nunquàm. Azo. & de leg. 1. l. si hæredes. Vel dic, quod æqualiter omnes instituti erant: & sic pro hæreditaria portione, sed si inæqualiter similiter pro hæreditaria portione.

CAius Seius. CASVS. Seia in potestate patris existens habebat auum maternum, qui auus marito dictæ puellæ, scilicet Lucio Titio dedit centum nomine dotis pro ea: & fuit stipulatus vt soluto matrimonio, dos restitueretur Seiæ nepti suæ, vel sibiipsi auo: postea decessit hic auus, & solutum est postea dictum matrimoniũ, quæritur quis actionem habeat ad dictam dotem, vtrum hæredes aui materni, an dicta neptis? & certe cũ hic auus neptem non habuit in potestate, & ita ei erat extranea, nõ potest petere ipsa dictam dotem: sed soluere ei posset maritus si vellet, & hęc vera sunt de stricto iure: sed de æquitate, & nuptiarum fauore personarumq; affectione, & quia pro dote neptis agitur: vtilis dictæ nepti tribuitur actio ex pacto dicti aui ad repetendam dotem à viro suo. Viuianus.

k Diuerterit. Quia utile per inutile nõ vitiatur: vt s.si cer.pet.l.certi condict.§.quoniam. Azo.

l Competere videtur. Imo nullo modò videtur quia sua persona potius ad solutionem, quàm ad obligationem videtur inducta: vt j.de uerbor.obligatio.l.eum qui ita.§.qui sibi. Respond. persona huius aui, eiusdemque stipulatoris ad obligationem potius videtur adhibita: quia sibi potuit stipulari, secus in extraneo, cum dico, mihi aut illi: quia ei stipulari non possum: id enim præsumendum est, quod de iure fieri potest: vt not. supra de condi.indeb.l.si procurator.§.Celsus. Accursius.

m Posse solui. Imo videtur quòd non, cum ad obligationem persona Seiæ fuerit posita: vt j.de verb.obl.l.eum qui.§.quod si soli, sed hoc speciale, imo & actio datur, quòd plus est, vt subijcit, sed & permittendum &c. Accursius.

n Sed & permittendum est. Scilicet de æquitate: nam quod dictum est, verũ est de rigore iuris, ut hic sequitur: & C.de pact.conuen.l.si pater.& argu.j.de aqua pluui.arcen.l.2.§.item Varus.in fi.§.& sic nõ ob.j.de verbor.oblig.l.stipulatio ista.§.alteri.quæ est contra. Item contra j.ad Trebel.l.debitor.§.ea.Solu.Ideo nepotis agit ex pacto aui materni, quia ageret in hoc casu nulla facta mẽtione conuentionis: ut j.de uulg.& pupil.substi.l.si filius.non autẽ sic ageret mater ex pacto filiæ,

filiæ, vt ibi: quia nec ageret mater si nulla fieret à filia pactio. Item contra C. de iur.dot.l. si genero. Solu. vt ibi. & facit C. ad exhib.l. si res. & supr. depos.l. Publia. & ῑ. de verbor. obliga.l. quicunque. §. si quis ita. & C. de do. quæ sub modo l. quoties.

tt. col. 9. non si vir: vt sup. de pact.do.l.2.§.1. si autē fiat diuortium: dic quod valet si sint liberi, alias non: vt ῑ. de do. præleg.l.1.§.1.

hac auita cōuentione, ne commodo dotis defraudetur, vtilem actionem[a] habere. fauore[a] enim nuptiarum, & maximè propter affectionem personarum ad hoc decurrendum est.

Legatum, quod non potest capi, non potest in dotem compensari. Bart.

Idem lib.xix. quæstio. XLVII.

QVi dotem stipulāti vxori promiserat, eidem testamento quędā legauerat: ita tamē, ne dotem[b] ab hæredibus peteret: ea, quæ legata erant, vxor capere non potuerat.[c] Respondi, dotis actionem mulieri aduersus hæredes non esse denegandam.

Appellatione liberorum nepotes continentur. Bart.

Callistratus libr.ij. quæstionum. XLVIII.

SI dotali instrumēto ita stipulatio interposita[d] sit, vt liberorū noīe dos apud maritū resideat: nepotum quoq; nomine dos retinebitur.

Siue maritus excipiat de adulterio, vt dotem lucretur, siue criminaliter accuset: lenocinii replicatione vel exceptione repellitur. Alex.

Scæuola lib.xix. quæstio. XLIX.

CVm mulier[e] viri lenocinio[f] adulterata fuerit: nihil ex dote[*] retinebit. Cur enim improbet maritus mores, quos[f] ipse aut ante corrupit, aut postea probauit?[g] Si tamen[h] ex mente legis sumet quis, vt nec accusare possit, qui lenocinium vxori præbuerit, audiendus est.[i]

Maritus non tenetur de periculo nominis si sibi culpa imputari non potest. Bart.

Paulus libr.ij. responsorum. L.

CASVS. Dic quòd ibi non ideo quæritur filiæ quod mater ei cessit. sed quia pactum fuit interpositum super re propria: & sic quæritur cuilibet extraneo: vt l. penultim. C. ad exhibend. & per Bartol. in l. si stipulatio ista. §. si quis insulam. infra. de verbo. obligat.

a Fauore. Imo nullus fauor est, quia extraneo dante dotem, nec paciscente vel minus legitimè paciscente, vt hic eiat debet dari mulieri actio: vt C. de rei vxo. act. §. accedit, sed hic iure pacti expressi petitur, ibi taciti a lege inducti.

QVi dotem. CASVS. Titia vxor mea mihi dedit c. in dotem: & ego promisi ei reddere soluto matrimonio: postea feci testamentum: & legaui dictæ Titiæ campum Martium, qui capi ex testamento non potest. & dixi, pro hoc legato sis dote tua contenta: mulier videns se nō posse habere legatum, petit dotem, certè bene potest. Viuianus.

Ne dotem. Hoc non adiecto consequeretur vtrunque, si esset capax: vt C. de rei vxo. acti. §. primum. versi. sciendum.

Non potuerat. Vt quia legauit ea, quæ ædibus sunt fixa: vt ῑ. de lega. 1. l. cætera. Azo. & facit sup. de iure dotium. l. cum pater.

SI dotali. CASVS. Cum vxore mea feci pactū. quod si haberem liberos ex ea. & solueretur matrimoniū inter nos: quòd remaneret apud me dos: postea habui filios, qui decesserunt, & ex eis remanserunt nepotes. Dicitur hic. quod bene possum dotem retinere. Viuianus.

d Interposita. Apparet quod propter liberos non retinetur dos nisi esset pactū. sic ῑ. de pac. do. l. si pater. & sic est cōtra M. pro Io. sed ipse M. dicit superuacuū fuisse hoc pactum: vt sup. de distrac pig. l. quæsitum. §. fin. sed M. opi. præualet: vt no. C. solu. matri l. dot. Item not. hac l. liberos, dici in infinitum. sic ῑ de ver. sign. l. liberorum. in prin. quinimo & filij appellatione continentur nepotes: vt eo. titu. l. liberorum. §. sed & Papinia. & l. filij. & de lega. 3. l. vxorem. §. concubinæ Sed arg. contra ῑ. de testa. tut. l. quod si nepotes, & Iusti. qui da. tu possunt. § fin. Item caue, quod hoc pactum valet si decedat mulier: vt hic & in Auth. de nup. §. doses. col. 4. & de san. epis. §. si verò constante. col. 9. ...

e CVm mulier. CASVS. Cum mulier soluto matrimonio repeteret dotem, vir obijciebat quod non poterat repetere, quia adulterium commisit: ipsa verò replicabat quòd eius consensu deliquit. certè lex ista iudicat, quòd maritus non potest obijcere contra repetitionem dotis, de adulterio. Sed nūquid eam de adulterio poterit accusare? Videtur quod sic: quia legislator dixit, quòd de adulterio nil potest tractari vel obijci, cum dos repetitur, cum fauore dotis sit hoc inductum: poterit igitur secundū hoc eam de adulterio accusare, secundum Hug. cum verbis legis non dicatur, quod non possit de adulterio accusari: sed solum non posse obijci repetitioni dotis, de adulterio. Sed respond. quòd non potest, & hoc est ex mente legis, quamuis non ex verbis: quia qua ratione non potest obijci mulieri repetēti dotē, de adulterio, quia vir fuit leno, eadem ratione non potest accusari, si mulier excipit de lenocinio. Accursius.

f Quos. Scilicet bonos mores corrupit. Accur.

g Probauit. Scilicet malos, & sic verbum semel positum diuersimodè sumitur: vt supra si cert. petat. l. certi condictio. & dic corrupit consentiendo ei, & approbauit dicendo damnatam adulterij vt dicunt: vt C. de adult. l. castrati. secundum Azo. & H. imo retinendo adulteram sciens: vt ῑ. eo. tit. l. sine metu. in fi. & ῑ. de adulter. l. si vxor §. iudex. & not. non reprobo quod probaui: sic sup. de nego. gest. l. Pomponius. & ῑ. de iniurijs. l. sed si vnius. §. 1. in prin. Accur.

h Si tamen. Videbatur quòd non: quia in lege non continebatur nisi de dote, super qua repetenda dicebatur nil posse obijci mulieri de adulterio, vnde videbatur secus esse in accusatione, quasi fauore dotis illud diceretur: non tamen est ita: & hoc est quod sequitur, si tamen &c.

i Audiendus est. Exceptio ergo lenocinij repellit accusantem de adulterio. Sed contra infra de adulterijs l. secunda. §. si publico. Solutio hic non erat nomen accusati receptum inter reos, alias non repelleret virum, vt ibi, & eod. titu. l. si maritus. §. præscriptiones, sed ambo punirentur, vt eo. tit. l. si vxor. §. iudex. sed extraneus receptus inter reos nō audiretur excipiens de lenocinio: vt C. eod. titu. l. 1. §. qui hoc dicit. & facit C. de adulterijs l. ita, & supra eodem l. vltro. Accursius.

In P.F. nō est habere.

In P.F. caput sequens, Cō mulier p̄cedit hoc caput, Si dotali.

† Cōcor. c. si legitimus non fuerit accusator. p totum extra de accusa. & gl. eo. c. super ver. legitimus. etiā per totū.

In P.F. retinet.

Reprobare nō possum quod probaui.

Limita bis hāc gl. per not. p Spe. in tit. d' excepti. §. 4. ver. super exceptione. vt procedat in libero tm̄, nō autem in seruo. de quo vide glo. in l. 2. C. de adu.

MAeuia CASVS. Mæuia cum mihi nuberet, dedit mihi in dotem quasdam res. & vnum instrumentum, in quo promiserat quidam Otalicius nomine eidem mulieri se daturum decem, cum ipsa nuberet, ego maritus constante matrimonio non exegi illa decem, & solutum est postea matrimonium: mulier repetit à me non solum alias res dotales, sed et illa decem, quę in dicto instrumento continebantur. Certè dicitur hic, quod si non potui exigere propter aliquam iustã causam, nõ possum à muliere conueniri actione de dote, vel mandati ad decem prædicta.

† Alias I. Otacilius.

Fundus. Pater filiæ suæ nomine dedit mihi in dotem fundũ ęstimatum: quem fundum obligauerat pater cuidam creditori: ille creditor egit contra me maritum hypothecaria, & abstulit mihi fundum: postea solutum est matrimonium: uxor mea quondam repetit à me æstimationẽ dicti fundi: ego excipio, quia mihi est euictus fundus: & ipsa replicat dicens, ego non dedi tibi eum in dotem, imò pater meus: & ipse idem pater obligauerat creditori qui mihi (alias tibi) abstulit: & decessit dictus meus pater non instituta me herede vnde ꝓpter suum factũ nõ potest me repellere. Certè dicitur hic quòd dolus patris, debet nocere filiæ, & non viro eius quondam: vnde repellitur a petitione. Viuia.

MAeuia marito suo inter alias res dotis, etiam instrumentum solidorum decem tradidit, [a] quo [b] Otalicius † eidẽ Mæuiæ caueat, daturum se, cum nuptum [c] ire cępisset, decem ex eo instrumento, maritus nihil exegit: quia nec potuit. [d] Quæsitum est, si dos à marito petatur [e] an cõpellendus sit etiã illã summam, [f] quę instrumento continetur, resundere? Respondi, potuisse quidẽ eum, cui actiones mãdatæ sunt, debitorem cõuenire: sed si sine dolo malo, vel culpa exigere pecuniã non potuerit: [g] neq; dotis nomine eum conuenire posse, [h] neq; mandati [i] iudicio.

Si prædiũ æstimatum in dotẽ datũ sine culpa viri euĩcatur, nõ debetur æstimatio mulieri. Bart.

Fundus æstimatus in dotem datus, à creditore antecedente ex causa pignoris ablatus [k] est. Quæsitum est, an mulier si æstimationem dotis repetat, [l] exceptione sub mouẽda sit? ait [m] enim, propterea se nõ teneri, [n] quòd pater eius dotem ꝓ se dederit, cui [o] hæres non extiterit. [p] Paulus respondit, prædio euicto sine dolo & culpa viri, pretium petẽti mulieri [q] doli mali exceptionem obesse. [r] Consequi enim eam pretium fundi euicti, euidens iniquitas est, cum dolus patris ipsi [l] nocere debeat.

Patris dolus an filiæ noceat.

Fundus æstimatus tali æstimatione, quæ non faciat æstimationem, potest alienari muliere volente. Bart.

Scæuola lib. 3. respõ. LI.

* In P. F. incipit, Si æstimatis &c.

[s] AEstimatis rebus in dotem datis pactum intercessit, vt ex quacunq; causa dos reddi deberet, [t] ipsę res restituerentur, habita ratione augmenti & diminutionis boni viri arbitratu: quæ verò nõ extarẽt, æstimatio [u] earum. [x] Quæsitum est, cùm res quædam, quas maritus vendiderat, extarent: an secundum pactum & hæ ad mulierem pertinerẽt?

[a] Tradidit. Scilicet in dotem, ex quo vir habet vtilẽ actionem vt C. de actio. & obliga. l. 2. Accur.

[b] Quo. Scilicet instrumento.

[c] Nuptum. Id est, cum iret ad nubendum siue cõtrahendum: sic dicitur: vado lotum, & vado gestũ. Azo.

[d] Nec potuit. Vel propter inopiam: ut s. de dolo. l. nã ls. vel ob aliam causam. Accur.

[e] Petatur. Soluto matrimonio. vel etiam constante in casibus, in quibus peti potest etiam constante matrimonio.

[f] Summam. Scilicet illa decem. Accur.

[g] Nõ potuerit. Scilicet maritus soluto matrimonio.

[h] Cõueniri posse: vt s. de pact. do. l. ob res. §. fi. & de fun. do. l. si fundum. in fi. & de iure do. l. si extraneus. & s. e l. nupta. §. 1. & arg. s. man. l. si procuratorẽ. §. fi.

[i] Mandati. Potest mulier conuenire maritum soluto matrimonio.

[k] Ablatus. Id est euictus. Accur.

[l] Repetat. A viro.

[m] Ait. Scilicet mulier.

[n] Non teneri. Scilicet de euictione: vel dic, id est, non repelli exceptione.

[o] Cui. Scilicet patri.

[p] Extiterit. Mulier.

[q] Mulieri. A viro.

[r] Obesse. Sed cum potest agere de euictio. dum dos fuerit æstimata: vt s. de actio. empt. l. creditor. § prædium. & C. de iur. dot. l. auia. quomodo excipit? Respon. si excipiat, de euictio. nõ aget, vt hic, sed actionem cedet: ut s. eo. l. si socer. §. Lucius. si non excipit, de euictione aget: ut §. prædium. & sic eligat.

[l] Ipsi. Scilicet filiæ, cum habet causam lucratiuam, & ideo debet ei nocere dolus patris, si agat: ut diximus infra de re. iu. l. quod ipsius. Azo. Item no. dolum patris nocere filiæ: sic infra de iure patronatus. l. qui contra. & si quis aliquẽ testari prohibuerit. l. 1. §. 1. Argumento contra infra de carboniano edi. l. 1. §. 2. in fine.

ADDITIO. Soluent notat. in l. diui fratres. ff. de iu. pat. & per Dy. In c. non debet aliquis. extra. de re. iur. li. 6. Sed quantum ad ꝓpositum hic dolus patris nocet filiæ: sicut dolus cuiuslibet extranei, à quo quis causam lucratiuam haberet: ut l. apud Celsum. §. de authore. de doli exceptione. secundum Barto. hic.

AEstimatis. CASVS. Titia vxor mea dedit mihi in dotem quædam prædia æstimata: sed fecimus tale pactum simul, quod soluto matrimonio reddam mulieri res dotales, quæ extarent, & etiam deteriorationem earum: & quod ipsa redderet mihi si in aliquo eas meliorassem. Item conuentum fuit in eodem pacto quòd si quæ illarum rerum non extarent tempore soluti matrimonij, ego redderem ei æstimationem: postea ego alienaui quasdam de his rebus non consentiente mihi prædicta mea vxore, neque postea ratum habente: postea solutum est matrimonium ex vi pacti: vult mulier sibi restitui dictas res alienatas, vel vult reuocare a possidente. Certè dicitur hic, quod bene potest, ac si non fuissent datæ æstimatæ. Viuianus.

[t] Deberet. Id est, si aliquid contingeret propter quòd deberet reddi dos: quia sit solutum matrimonium. Accursius.

[u] Aestimatio. Præstaretur.

[x] Earum. Scilicet rerum.

s Volente

Volente. Maximè, aliàs contra, Instit. qui. ali. li. in princ. hæc enim æstimatio pro nulla habetur: vt hic, & C. de iu. do. l. si inter. etiam quantum ad alienationem: vt sup. de iun. do. l. quòd si fundus. Azo. vel dic hoc casu posse vendi consensu mulieris: vt s. de pact. do. l. si. ecus vbi nulla est æstimatio. vel recidit ad nullam: vt dictis ll. Item hoc die videtur etiam in nõ æstimata posse vẽdi cõsen u mulieris, vt in Auth. vt immo. ante nup. do. ibi, & hæc uiulium &c. coll. 5. Sed illud quo ad cætera idem quod in dona. propter nupt. non quo ad alienationem. & sa. u. supra de iu. do. l. plerunque. in fin. & l. cum pater. §. cũ res.

Venissent. Id est, vẽditæ essent a marito.

A Estimatæ. ... Mulier dedit mihi in dotẽ pãnos suos: & fuerunt æstimati, sicuti quotidie fit: postea attriti sunt muliere eos portante. Dicitur hic quod nihilominus tenetur ei ad æstimationem soluto matrimonio. Viuianus.

Respondi: res, quę extãt, si neque volente, [a] neq; ratum habente muliere, venissent, [b] perinde reddendas, atq; si nulla æstimatio interuenisset.

Hermogen. lib. ij. iuris epitom. LII.

Estimatæ res [c] vsu etiam mulieris periculo mariti deteriores efficiuntur, [d]

Dos indebitè reddita condici tur. Bartol.

Triphon. lib. vij. Disputationum. LIII.

Maritus dotẽ, quam non accepit, si post diuortium [e] per errorem soluit, repetet: quia non numeratam cauerat: [f] exigi enim ab eo non potuit. [g]

Idem lib. xj. Disputationum. LIIII.

Aestimatæ res. Vere scilicet ab homine: vt hic, & s. de iur. dot. l. plerunque in prin. & l. cum post. §. penul. & de don. inter vir. & vxo. l. motiis. §. 1. & C. de iure dot. l. cum dotẽ: vel a lege: quia sunt res, quæ vsu consumũtur: vt supra de iure dot. l. res.

Efficiuntur. Id est, si efficiũtur. est mariti periculũ.

Maritus. ... Sempronia nuptii Titio, & ei promisit dare dotem: non tamen dedit, & maritus ei promisit reddere soluto matrimonio: postea solutum est matrimonium, & petijt mulier ab eo dotem: & ipse existens intra tempora quibus potest opponere exce. non numeratæ dotis, & credens efficaciter teneri soluit, cum de iure non teneretur. Certè repetere potest. Viuia.

Post diuortium. Secus si constante matrimonio: quia tunc etiam acceptam repetit, sed restituitur C. si dos constante matrim. l. 1. nisi in casu: ut s. de iure dotium. l. quemadmodum. aliud est si mulier, uel alius credens se debere marito soluit: ut supra de condi. inde. l. cum is. §. si mulier.

Cauerat. Id est, confessus fuerat se accepisse quod nõ receperat, nec tempora exceptionis erant lapsa: quæ sunt C. de do. cau. l. fin. & authent. ibi posita.

Non potuit. Facit supra ad Maced. l. si. & supra de pact. do. inter. §. 1.

Si filiosamil. Primò ponit unum dictum commu niter in patre & filio. Secundo in filijs tm tollit tres dubitationes. Tertio in patre tantũ tollit unũ dubiu. Quarto in filio tantum tollit aliud dubium, secunda ibi, Nec interest. tertia ibi, At qui. quarta ibi, At si cum filio. Bar. ... Titius filiusfam. accepit uxorem, & ipsa dedit ei dotẽ sine iussu patris sui: postea solutum fuit matrimoniũ: ista vult agere ad repetendam dotẽ. Dicitur hic, quòd filius tenetur ei insolidum: sed pater non, nisi de peculio filij quod babet apud se. Et quòd dixit filiũ teneri insolidum, intelligas uerũ esse, siue babeat in peculio rem uel pecuniã dotalem, siue non. Sed quamuis teneatur filius insolidũ, non tamen est condenãdus nisi in quã tum ex peculio facere põt, sicut nec pater de peculio cõ uentus: & quantum sit in dicto pecul'o, inspicitur tempore rei iudicatæ. quãuis autem secum sint hudinem inter patrem & filium quantum ad condemnationem: tamẽ quantum ad aliud est inter eos quædã differentia: quia pater conuentus de peculio deducit quod sibi debet à filio vel quod debetur filijs uel seruis eiusdem patris à filio: filius autẽ insolidum conuentus condemnatur, inquantum facere potest peculiotenus nõ deducto aliquo ære alieno. Viuian.

Si [a] filio familiàs [b] data est dos: ipse quidẽ dotis actione tenetur: [c] pater autẽ eius de peculio. [k] Nec interest, in peculio rẽ vel pecuniã dotalẽ habeat, [l] necne: sed quatenus facere põt, hic quoque [m] condẽnandus est. [n] Intelligitur autem [o] peculiotenus facere posse, [p] quod [q] habet rei iudicandæ tempore. Atquin si cum patre agatur: deduceretur [r] ex peculio, quod patri, vel subiectis ei personis filius debet: at si cum ipso filio agatur, alteri[s] debiti nõ fiet detractio [t] in computatione: quãtum facere possit filius.

In æstimatione quantum quis facere potest, non fit deductio æris alieni, nisi in donatore. Bartolus.

Tenetur insolidum, & iure ciuili. Hug.

De peculio. Id est, peculiotenus. & iure prætorio. H.

Dotalem habeat. Scilicet filius qui conuenitur, tenetur enim utrobiq;: sed interest si quæras an teneatur pater: vt supra de pecu. l. in bonæ fidei, & supra commodati. l. 3. §. si filio. Accursius.

Hic quoque. Scilicet filius.

Condemnandus est insolidum. Id est, non deducto quòd patri debetur, sed in tantum in quantum facere potest: ut prædixi. Item non ultra peculium ut subijcit, & s. de iud. l. si filius. sed in alia actione quam dotis insolidum damnatur filius etiam ultra peculium: ut supra de pecu. l. si quis cum filio. Sed quid pro dest hæc condemnatio, cum pater possit statim filio adimere peculium: & sic mulier nihil consequitur? Re spõ. prodest ad tria. Primò, quia pater potest conueniri actione in factum de re iudic. de peculio: ut s. de pe cul. l. 3. §. sed & si filius & de iudi. l. tam ex contractibus. quod prius non erat, licet prima actione sic. Secundo, quia factus paterfamilias conueniretur nec am plius exigerẽtur probationes a muliere, ut supra quod cum eo. l. 1. Tertio quia currunt usuræ centesimæ post quadrimestre tempus: ut C. de usur. rei iudic. l. fin. si autẽ nõ adimat pater: uidetur fieri tũc executio in peculio: ut hic dicitur, & s. de mino. l. 3. §. sed utrum. ibi, & quidem &c.

Intelligitur autem. Scilicet filius.

Facere posse. Quia uit.

Quod. Scilicet peculium.

Deduceretur. Vt supra de pecul. l. sed damnum. §. præterea.

Detractio. Hoc enim in solo donatore est: ut j. de re iudi. l. sunt qui. & l. inter eos. §. si. & j. l. proxi. & tacit supra eo. l. si filia. & l. si cum dotem. §. Transigẽdia mur. & supra, de pecul. l. si ex tacto. §. si.

Cõlun ge. l. 10. & 52. de re iudi.

Maritus. CASVS Quia habuimus supra eod. l. maritus. quod maritus debet condemnari vxori in quantum facere potest: ideo vult hic glossare, qualiter id intelligatur: & occasione mariti ponit de alijs qui condemnari solent inquantum facere possunt: sicut est socius & patronus & parẽs. Et dicit quod isti quatuor non deducunt æs alienum in æstimatione eius quòd facere possũt: secus autem seruatur in donatore. Viuia.

Paulus libr. singulari de iure singu. LV.

Maritus facere posse creditur, nullo deducto [a] ære alieno. [b] itẽ socius, item patronus, parensúe: at is, qui ex donatione conuenietur, omni ære alieno deducto, facere posse intelligitur.

Viro restituente dotem debet à muliere caueri de indemnitate. Bart.

a Deducto. Nisi ex eadem causa donat. debeatur: vt infra de re iudic. l. inter eos. §. fin. & facit ĩ. l. proxi.

b Alieno. Imò contra videtur: cum abesse debeat videri: vt s. de neg. gest. l. si quis mandato. Sed illud nõ simpliciter, sed ad aliquid est verum: vt j. de regul. iur. l. minus. Azo. & facit j. de re iudic. l. sunt qui. & l. sequẽ. Accur.

Idem libr. v. ad Plautium. LVI.

Cum mulier de dotis repetitione post solutum matrimonium agit, cauere debet [c] marito, qui ædium nomine damni infecti cauit, si velit eam recipere, vt periculum * marito amoueatur. [d]

*In P.F. mariti amoueat.

Stipulatio generalis refertur ad omnem casum soluti matrimonii. Bart.

Idem libr. vj. ad Plautium. LVII.

Cum mulier. CASVS. Mulier dedit mihi in dotem domos inter alias res: & cum illæ domus minarentur ruinam vicino, ego caui ei vicino de damno infecto, postea solutum est matrimonium, & mulier prædicta repetit à me dotẽ, dico ego mulieri: caueas mihi quòd quicquid damni passus fuero ex cautione damni infecti, tu resarcies mihi. Certè dicitur hic quòd bene tenetur mihi cauere. Viuianus.

c Cauere debet. Sic supra de rei vend. l. ipsi quoque. & de pet. hæred. l. illud. §. fin. & j. de damn. infe. l. inter quos. §. si dominus. & s. eod. l. si filiofam. & l. dos. §. fi. & de pecu. l. si damni. & de ædil. edict. l. redhibere. § penult. & l. item si serui. debuit enim cauere maritus: vt supra eod. l. etiam. §. fin. & j. de lega. 1. l. quid ergo. §. item si ædes. & de hęre. vend. l. venditor. & j. tit. 1. l. 1. io fi.

? Notabiliter dicit si uelit, qa cautio nõ pręstatur nisi petatur. j. l. fi. §. 1. j. quorum le. & l. pe. eo. §. fi. & ibi Pa. de Castro in lectura Paduana de lega 3. ad idem Alexan. cõsi. 77. 4. parte.

d Amoueatur. Sic s. de pecu. l. quod debetur.

Si quis. CASVS. Duo dicit. Primum est tale: pater dedit dotem Titio nomine filiæ suæ, quam ei Titio maritabat, & fuit stipulatus pater hoc modo, si aliquo casu filia mea tibi nupta esse desierit, restituere promittis mihi dotem, quam tibi debeo donare pro ea: postea mulier capta est ab hostibus: vel propter aliquod delictum fuit deportata, vel aliter: qua captiuitate hostium fuit facta ancilla, nunquid poterit agere pater ex stipulatione ad repetendam dotem à dicto marito? Et dicitur quòd sic. Secundo dicit: pone quod pater fuit ita stipulatus à dicto viro filiæ. Si filia mea morietur in matrimonio. volo quòd restituas mihi totam dotem: si autem diuerterit mediam: poste mulier capta est ab hostibus, vel est deportata: vel est facta serua alio modo quam per captiuitatem hostium, nunquid in his tribus casibus videtur mortua, vt ita maritus teneatur restituere patri totam dotem secundum stipulationem, an videtur diuertisse, vt ita non teneatur nisi ad mediam dotem restituendam maritus? Et dicitur quòd mortua videtur. Viuianus.

Si quis [e] sic stipuletur à marito: Si quo casu Titia tibi nupta esse desierit, dotẽ dabis? [f] hac generali commemoratione, & ab hostibus capta ea, committetur stipulatio: vel ẽt si deportata [g] fuerit * (vel ancilla [h] effecta) hac * enim cõuentione [i] omnes hi [k] casus continẽtur. Planè quantum veniat in stipulatione: vtrum quasi mortua [l] sit, an quasi diuortium fecerit? humanius quis id competere dixerit, quod propter mortem conuenit. [m]

*Hęc uerba, uel ancilla effecta, in Pã. Flo. clausa sunt parẽthesi, ut pro deletus habeã tur.

* In P.F. conceptione.

Vsusfructus in dotem datus in re propria mulieris sibi, & hæredi eius restituitur facto diuortio: in re verò mariti sibi duntaxat, in aliena verò commoditas percipiendi fructus sibi, & hæredi debet restitui. Bar.

e Si quis. Dans dotem, si pater uel alius.

f Dabis. Id est, restitues, nam soluitur matrimoniũ: ut supra de diuort. l. 1. in fin. etiam si uelit uir remanere: ut infra de ca. & postli. reuer. l. in bello. §. medio. nisi in casu, ut supra de ritu nupt. l. in eo. iure. §. fi. sed ea reuersa restauratur matrimonium nouo consensu: ut j. de capti. & postlĩ. reuer. l. cum duæ. & nolens patitur poenam dissidij: ut j. de ca. & postli. reuer. l. non ut à patre. Sed hodie uidetur non solui. ut in Auth. de nup. §. sed etiã captiuitas. coll. 4. Vel illa loquitur quo ad hoc, ut non nubat alij: non quo ad alia: ut supra de diuort. l. uxores. Accursius.

g Si deportata. Hoc quando vir mutat effectum, alias non ut C. de repu. l. 1. & facit j. de contra tab. l. 1. §. filium. Sed argum contra j. de ver. oblig. l. ex ea. §. penul.

ADDITIO. Solue ut per Dyn. In l. si eum dotẽ. in princ. supra eod. & per Bart. in l. Gallus. §. & quid si tantum. j. de liber. & posthum.

h Vel ancilla. Priuati alicuius, redacta puta in seruitutem: ut supra de diuor. l. 1. sed Rog. in prædictis omnibus intelligebat, si mors naturalis subsequatur: vt arg. supra eod. l. si ab hostibus.

i Conuentione. Aliàs conceptione.

k Omnes hi. No. pro generalitate, sic supra de seru. vrb. præd. l. si seruitus: & infra de verb. sign. l. cum quęrebatur.

l Mortua. Quo ad hoc vt dos repeti possit.

m Cõuenit. Quia plus vel minus in casu mortis erat redditurus ex pacto facto super dote.

Marcel. libro vij. Digestorum. LVIII.

Vsufructu in dotẽ [n]

n Vsufructu in dotem. CASVS Mulier dedit vsumfructum in dotem diuortio interueniente, si proprietas ocurrius sit, vir non debet ei restituere, sed cauebit, quòd nec eam, vel eius hæredem impediret vti frui, donec uixerit: sed si vir non restitueret mulieri: qualiter restituet eius hæredi? & quid si mulier dedit in dotem vsumfru. quem habebat in fundo viri: tunc vir nihil restituet mulieri. Si verò uir constante matrimon. alienauit fundum qui suus erat in quo mulier habebat usumfructum, uel econtra mulieri alienauit, quando suus erat, in quo uiro constituit vsumfruct. tunc interueniente diuortio ususfruc. est uiri: & ex eius persona perit: sed restituit mulieri commo-

dato, [a] si diuortium interuenerit, nec proprietas rei apud maritum vel mulierem sit: [b] eam dotis esse restitutionem, vt maritus caueat, quandiu vixerit, passurum se vti frui mulierem, hæredemq; eius: [c] quod an verum sit circa adiectionem hæredis [d] dubito. Et puto * interesse, quẽadmodum sit vsusfructus in dotem datus. Si cũ [e] haberet mulier fructum, viro, cuius erat proprietas fundi, vsumfructum [f] cessit: nihil mulier hæredi suo relinquet: debebatur enim ei vsusfructus, qui ad hæredem non solet transire. [l] Quòd si fundi sui vsumfructum mulier viro cessit, restitui is à viro [g] debet: [h] cum proprietate enim ad hæredem eius transisset: si vir in reddendo eo non fecisset moram. [i] Si verò alienata sit proprietas, aut aliquis fundi sui usumfructum mulieris iussu viro eius dederit in dotem: [k] inspiciendum est primùm, quemadmodum mulieri restitui possit. Potest autem vel cautionibus interpositis [l] vt (sicut potest) vir iure suo cedat mulieri: fruique eã [m] patiatur, vel si se accommodauerit [n] dominus proprietatis, volente eo mulieri constituatur [o] vsusfructus. nam aut fructum fundi ille [p] mulieri poterit cedere, aut aliquid videlicet pro eo (vt inter eos actum fuerit) dare. [q] Nam & finge hoc ipsum mulierem posse proprietatis domino vendere: [r] quo casu non iniquè etiã mulieris hærede agente, vir facere cogetur: [s] quippè si morã nõ fecisset [t] * pretiũ fructuum [u] mulier hæredi suo reliquisset. Quòd si facultatem vsusfructus vendẽdi proprietatis domino mulier non habuerit, [x] patientiam, quam percipiendi fructus, præstare ipsi debuit, etiam hæredi eius prçstet.

In rebus, quæ ad alienum commodum geruntur, consilium est illius voluntatem exquirere: vt gestor se à periculo gestionis exoneret. Bartolus.

commoditatem vsusfruct. & cauebit se passurum eam vti frui, donec vixerit: nam fructuariam eam facere non potest, sed si consenserit dominus proprietatis. tunc mulieri denuo poterit constitui vsusfruct. vel si voluerit emere mulier, poterit ei vendere: quod si nõ poterit vendere domino proprietatis, debebit ei maritus præstare patiẽtiam percipiendi fructus: & hoc eodem casu si mora interuenerit restituẽdi usumfructum. Et si mulier decesserit, vir debebit consentire hæredi, vel de vendendo, vel alio modo. Quod dixi in vsufruct. fundi, qui fuit ab initio viri vel mulieris, & desijt fundus ille esse: idem intelligo si ab initio fundus neutrius esset, vt quia extraneus dedit in dotem iussu mulieris: & hoc casu vir debet cedere mulieri ius quod habet, & debet consentire vẽditioni vel constitutioni vsusfruct. Vel dic breuiter: quod interueniente diuortio vir debet restituere vsumfructum datum in dotem, qui non erat nec ex prædio viri vel vxoris: & cauere quod nec mulierem, nec hæredem impediet: sed in hærede subsisto: quia si vsusfr. fuit ex prædio viri: non debet restitui hæredi. sed si ex prædio mulieris, debet restitui hçredi & hoc quando fundus perseuerauit esse viri vel mulieris. Si vero desijt esse viri vel mulieris, quia alienauit proprietatem, vel extraneus dedit eum in dotem iussu mulieris, tunc vir debet cedere iuri quod habet dimittendo eam percipere commoditatem fructuum, vel consentire uenditioni: si dominus proprietatis vult emere usumfructum, & mulier uendere: & hoc eodem casu, si mora interuenerit, debet similiter consentire hæredi. Accur.

a Dato. Non aperit a quo: sed dic ab uxore, uel ab extraneo pro ea.

b Sit. Tempore diuortij. Accur.

c Eius. Scilicet mulieris. Et nota quòd dicit, cuius erat fundus tempore dationis: sed statim diuidit in quatuor casus, quia aut uiri, aut uxoris: & eius perseuerantis usque ad diuortium. aut non perseuerantis: aut extranei, & sic inuenies restitui formalem, qui erat causalis uiro in primo casu: in secundo econtra: in tertio & quarto, nec causalis, nec formalis, sed commoditas.

d Hæredis. Scilicet mulieris.

e Si cum. Habeas si enim, uel subaudi nam.

f Vsumfructum. Qui de nouo constituetur ei à uiro diuortio facto: utpote extinctus per consolidationem, ut supra de iure dotium. l. cum in fundo. circa principium. Accursius.

g A uiro. Formalis enim, [1] sed causalis mulieri & hæredi: ut dicta lege cũ in fundo. §. quod si mulier. & §. ipsius. autem.

h Debet. Etiam hçredi mulieris.

i Moram. Id est, si restituisset usumfructum mulieri uiuenti. & mulier proprietatem non alienasset.

k In dotem. Et sic utroque casu habet uir formalem.

l Interpositis. Vt caueat quandiu &c ut supra eodem in princi. Item potest aliud remedium adhiberi, ut locetur ei uel uendatur nummo uno: ut supra de iure dotium. l. si usufructus, & utroque casu cedet ius suum uir, sicut potest, ut subijcit. nam potest quo ad commoditatem: ut supra de usufructu. l. arboribus. §. usufructuarius. & sic cedat, id est concedat, nõ autem ut faciat eam fructuariam: ut Institut. de usufruct. §. item finitur. & dict. l. si usufructus.

m Eam. Et hæredem suum: ut in fine huius l. quia cum uiri sit usus fruct. ex eius persona debet perire: ut supra de iure dotium lege cum in fundo. §. quòd si mulier. & de peri. commo. rei ven. l. necessario. §. fi. & ĩ. de noua. l. si & usufructus.

n Accommodauerit. Id est accesserit.

o Constituatur. Et abinde peribit usufructus morte mulieris.

p Ille. Scilicet proprietarius faciendo eam fructuariam, uel commoditatem solam eidem mulieri dimittendo, & hoc subijcit, aut æquiualens pro eo.

q Dare. Scilicet proprietarius mulieri, ut plenam proprietatem habeat.

r Vendere. Quia illa uult emere.

s Cogetur. Scilicet consentire tali uenditioni.

t Non fecisset. Scilicet uir in consentiendo uel restituendo, ut potest.

u Fructuum. Quos uendidisset. Accur.

x Quod si facultatẽ, nõ habuerit. Quia nõ uult emere. & facit ĩ. de iu. do. l. cũ in fundo. §. ipsius aũt. in fi. §.

* In P. F. inter est, quemadmodum &c.

[l] Limita, nisi esset mihi & hæredibus meis quæsitus. & ẽ singulare Bart. in l. 1. §. exceptio. vers. sed quid si cõcedo. C. de cad. to. quem omnes sequũtur. secus ĩ emphyteusi. gl. in l. indebiti. §. fin. in ver. cũ te. in fi. ĩ. de cond. ind.

[1] Quia sit forma à proprietate separata: causalis quia dependet à causa. i. proprietate: & no. pro hoc gl. ordi. Inst. de usufruc. in prin. super uerb. ius autẽ. quã dom. Ia. multũ cõmẽdat ad propositũ nostrũ in tracta. suo de act. §. æque. prima col.

* In P. F. pretiũ fructus.

Seruus. CASVS. Titia dedit Seio in dotem seruum inæstimatum: ille seruus mulieris contemplatione fuit institutus à quodam extraneo. Certè si maritus non habet solicitudinem damnum sustinendi, potest bene iubere illi seruo vt adeat, vel repudiet, si magis credit expedire. Si autẽ habeat solicitudinẽ ne obligetur mulieri act. de dote, si faciat seruũ repudiare locupletem hæreditatẽ, vel faciat acquirere damnosam, datur ei marito cõsilium, vt coram testibus interroget mulierẽ vtrũ velit habere hæreditatem, in qua seruus dotalis est institutus, an non. Et si dicat nolo, audacter iubeat maritus seruo, quòd repudiet, si autem dicat mulier volo: dabit ei mulieri maritus seruum, vt suo iussu adeat, sub ea conditione tamen: vt statim cum adierit, marito eum restituat. Viuianus.

† Aliàs obliget.

Modesti. libr. singula. de differentia dotis. LIX.

Seru^9 dotalis a hęres ab aliquo institutus, mariti b iussu, vel adire, vel repudiare debet hæreditatẽ. Sed ne maritus aut facilè repudiãdo, vel temerè suscipiendo incognitam successionem, dotis iudicio vxori suę obligetur. c † cõsulendum d est, mulierem corã testibus interrogari, vtrũ velit omittere, an acquirere hæreditatẽ. Et si repudiare e se dixerit: facilè mariti iussu repudiabit. quòd si hæreditatẽ agnoscere maluerit: f reddendus est à marito seruus vxori ea conditione, vt cũ iussu eius adierit, rursum marito retradatur: ita & mariti solicitudini consuletur, & vxoris desiderio parebitur.

Repudium fraudulentum patri non præiudicat. Bart.

Iulianus li. xij. ad Vrseium Ferocem. LX.

a Seruus dotalis. Inæstimatus: ut C. de rei vxo. act. §. & cum lex.

b Mariti. Qui est dominus: vt Instit. quib. alie. lic. in princip. & C. de iur. do. l. in rebus.

c Obligetur. Et hoc si contemplatione vxoris est institutus, si autem viri contemplatione, viro acquireret non restitutuio mulieri. quod qualiter æstimetur, colligitur infra de vul. sub. l. sed si plures §. in arrogato. & C. de iur. dot. l. cum aliquis.

d Consulendum. Marito hoc modo vt sequitur. concor. sunt supra de iur. do. l. si legato. & de vsufruct. l. sed & si quid. & ĩ. eodem. l. si marito. §. si fundum. & ĩ. de pecu. lega. l. hinc quæritur. §. potest. & infra de acquiren. hęred. l. aditio.

e Repudiare. Scilicet seruus dotalis, qui erat institutus hæres.

f Maluerit. Scilicet uxor. Accur.

Filiæ. CASVS. Dedi Titio dotem pro filia mea emancipata, & stipulatus fui: ut si ea decederet in matrimonio ad me dos reuerteretur, vnde cũ fuerim in vnum casum tantum stipulatus, in aliu debet habere mulier vel hæres eius, id est si fiat diuortiu. vt ĩ. e. l. si cum dotem. in prin. maritus cum videret eam ægrã, in fraudem meam fecit diuortium cum ea, vt sic ipsa in matrimonio non decederet. sicq; dos remaneret liberis, quos ex ea habuit, hæredibus eius. Certè dicitur hic quod nihilominus habeo act. de dote. Viuia.

g Redderet. Cum in casu mortis tantum sibi prospexit pater, scilicet si decederet in matrimonio: ut ĩ. tit. 2. l. si filia & C. de rep. l. dubium. & in Auth. de nup. §. est quoq; coll. 4. Itẽ no. emancipatam: quia si in potestate esset, non haberet hæredẽ iure isto: vt ĩ. de castr. pecu. l. 1. & 2. Item facit ĩ. de euict. l. pater. & C. de rei vxo act. §. videamus. & quod not. in §. extraneum.

Si filiafamil. CASVS. Dedi dotem consistentẽ in rebus mobilibus pro filia quã habeo in potestate, quæ dos sol. mat. debet restitui post annum: ut C. de rei vxo. act. §. exactio. postea mortua fuit dicta mulier, & ego pater feci expensas circa funus. Certè quamuis dotem nõ possem repetere ante annum, tamen dictam expensam statim repetam à marito, qui habet dotem: est enim dicta expensa æs alienum dotis.

Filiæ meę emãcipatę & ægrę vir ĩ hoc repudium misit, vt mortua ea dotẽ potius hæredib^9 ei^9, quã mihi redderet. g Sabinus dicebat, vtile mihi eius dotis recuperãdę iudicium dandum esse. *

* In P. F. addit hoc loco Cai^9 idem.

Expensa funeris statim repetitur non expectata dilatione legali. Bart.

Proculus lib. v. epistolarum. LXI.

Si filiafamiliàs nupta decesserit, & pater funus ei fecerit h tametsi ei dotem post aliquod tẽpus gener reddere deberet: tamẽ continuò socer agendo consequetur, vt impẽsam funeris præsentẽ recipiat: cætera dotis statuto tpe soluantur. i

h Fecerit. Quod facere nõ tenetur, sed vir ex dote: nisi qñ nulla est dos: ut supra de relig. l. sed si nondũ. & l. quod si nulla. & facit ad istã legem. l. contra quoque. in eo. tit.

i Soluantur. Id est, tradantur.

Dotalem. CASVS. Mulier dedit mihi in dotẽ seruũ: ego manumisi eum: ipse liberatus postea me hæredem instituit: vel aliquid eo viuẽte fui ab eo lucratus: puta de ijs quæ ei imposui pro libertate danda, vel habui ab eo æstimationem operarum ei per me impositarũ: vel quia aliquid mihi donauit: postea solutum est matrimoniũ inter me, & vxorem prædictam, petit a me dicta vxor, vt eidem illud quod lucratus sum ab illo liberto, nũquid teneor ei dare? Et distinguitur hic, aut ea inuita manumisi dictum seruum, aut volente, & si volente, aut donauit mihi seruum, vt manumitterem: aut mandauit mihi solummodo, vt manumitterem. Primò casu totum quicquid habui à liberto, debeo ei restituere illo scilicet modo, qui dicitur in hac l. Secundo casu nihil debeo restituere. In tertiò autem casu debeo restituere illud solum quod peruenit ad me tanquam ad patronum, & nihil aliud. & hoc est verum, siue iam habui à liberto prædicta commoda, siue habere possum. Itẽ & si dolo feci quo minus ad me perueniat teneor: & etiam hæres meus tenetur, si ad eum peruenerint prędicta commoda, non alias. Sed nunquid pater meus tenetur, si ipse dotem pro me acceperit? & dicitur quòd non, quia l. non fuit locuta nisi super marito, & hærede eius. Sed quid si ego maritus nolo dare mulieri nisi æstimationem rerum, quas fui lucratus à dicto liberto? Certè audior: & hoc vsque ad l. in his rebus.

Si vir manumittit uxore contradicente, restituit omnia. Bart.

Papinianus libr. xj. quæstionum. LXII.

Dotalem seruũ vir inuita vxore manumisit: k solus vir hæres à liberto institutus,

k Manumisit. Et valet libertas: vt ĩ. de manu. l. seruum. & C. de iur. do. l. & si. & C. de ser. pign. dat. ma. l. 2. si modo est soluẽdo: vt dictis legibus dicitur, & hic, quia est dominus: vt supra eo. l. seruus dotalis.

a Portionem.

portionem [a] hæreditatis, quam ut patronus consequi potuit, ac debuit, restituere debet: [b] alteram verò portionē dotis iudicio, [c] si modò vxor manumittenti refragatur. [d]

Si uir voluntate mulieris donantis seruos dotales manumisit: de impositis operis nil restituit. Bar.

Vlpianus lib. xxxiij. ad edict. LXIII.

QVòd si uir voluntate mulieris seruos dotales manumiserit, cum donare ei mulier seruos uoluit: [e] nec de libertatis [f] causa impositis ei præstandis tenebitur.

Paulus lib. j. ad l. Iul. & Papiam. LXIIII.

ET definit seruus in dote esse: quia cui manumittendi causa donare liceret, [g] ei quodā modo donaret, quòd permitteret manumittere.

Si maritus manumisit uxore uolente eo animo, ut eius negotium geratur, restituit omnia, quæ ut patronus consequitur mulieri, & eius hæredi: secus in eo, quod consequitur ut quilibet. Bar. hoc dicit usq; ad § de uiro.

Vlpianus lib. vij. ad leg. Iul. & Papiam LXV.

SI verò negotium gerens [h] mulieris non inuitæ, [i] maritus dotalem seruum voluntate eius manumiserit: debet uxori restituere [k] quicquid ad eū peruenit. Sed & si quid libertatis causa maritus ei imposuit: [l] id vxori præstabit. Planè si operæ [m] fuerint marito exhibitæ, non æstimatio earum nō erit æquum, hoc nomine uxori maritum quippiam [n] præstare. Sed & si post manumissionem aliquid fuerit ei liberto impositum: id vxori præstandum est. Sed & si [*] reū maritus acceperit, expromissorēve: æquè aduersus ipsum obligationem debet præstare. [o] Item quicquid ad eum ex bonis liberti peruenerit, æquè præstare cogetur: si modò ad eum quasi ad patronum [p] peruenerit, cæterùm si alio iure: non cogetur præstare. Nec enim beneficium, quod in eum libertus cōtulit, hoc vxori debet: sed id tantùm, quòd iure patronatus adseqtur, vel adsequi potuit. Planè si ex maiore parte, [q] quàm debet, hæres script[us] fuerit: quod amplius est, nō præstabit. Et si fortè cùm ei nihil [r] deberet libertus, eum hæredē scripsit: nihil uxori restituet. Dabit aūt (vt ait lex [*] Iulia) [s] quòd ad eū peruenit. Peruenisse accipimus, siue iam exegit, siue exigere potest: quia actio ei delata est. [t] Adijcitur in lege. [u] Vt & si dolo malo aliquid fa-

[a] Portionem. Tertiam hodie, olim aliter: vt Instit. de success. lib. in prin. & §. sed nostra.
[b] Debet. Ex cautione, si præstita est: vt s. eo. l. si constante. §. si uir. Vel saltem condictione sine causa.
[c] Dotis iudicio. Quasi augmentum dotis: ut s. eod. l. si marito. §. ii. sed superiori casu non auget dotem, cū patrono sit quæsitū, licèt reddat.
[d] Refragatur. Aliàs secus: ut j. eod. l. si verò. §. item quicquid.
[e] QVòd si vir. Voluit. Et potuerit hoc casu: ut C. eo. l. maritus. & sup. de donat. inter uirum & vxor. l. quòd autem. §. fina. & j. l. proxi. Accur.
[f] De libertatis. Scilicet dandæ, nō onerandę vt j. quarum rerum actio nō datur l. i. §. quæ onerandę. & facit s. eo. l. si constante §. si vir. in princ.
[g] ET sic definit. Liceret. Vt s. l. proxi. nota. & est sic supra mand. l. si vero non remunerandi. §. econtrario.
[h] SI verò negotium gerens. Cum mandato, vel sine: nō ergo ut donatarius: vt sup. eo. l. quod si uir. Sed quid si ea ignorante? Respon. videtur refragari: vt j. de furt. l. qui uas. §. verum. & not. sup. eo. l. quæ dotis. Accursius.
[i] Non inuitæ. Sed mandantis, ut subijcit.
[k] Restituere. Mādati actione cōuentus. quicquid enim &c. ut inf. ad legem Corneliam de falsis. l. filius emancipatus. §. fina. & supra mandati. l. ex mandato.
[l] Imposuit. Scilicet in manumissione, vel postea ut infra dicit.
[m] Operę. Fabriles, vel obsequiales. Azo.
[n] Quippiam. Nec enim vt inter infensos sunt hęc tractanda, ut & alias supra de dona. inter uir. & uxo. l. si id quod. §. 2.
[o] Præstare. Cedendo actionem contra expromissorem pro impositis, & sic supra man. l. si procuratorem. §. ii. & l. qui mandatum. §. etiam. & intellige nō impositum causa onerandæ libertatis, nam tunc non uxori, sed liberto si exegisset, restituere tenetur: vt j. qua re. act. non da. l. i. §. pen.
[p] Quasi ad patronum. Argu. ad causā ambasiatorū Mediolanēsium ad Imperatorem constāt. sic inf. de dote prę leg. l. cum quis. §. nā & si quis. & dixi s. de act. empt. l. si quis seruum, & dixi s. de procu. l. qui proprio. §. procurator vt in cæteris. Item nota. de tanquam. sic sup. quod iussu. l. i. §. qd ergo. quo eu iusq; vniuer. l. item eorum. & j. ad Treb. l. debitor. & de lib. leg l. si quis reū. in ii. & s. de adopt. l. si pater. §. q duos. & §. fin. & j. de acqui. hæred. l. si quis non. Item facit supra de cond. indeb. l. in summa. §. pen. & de neg. gest. l. fin autē. §. item si. Accursius.
[q] Planè si ex maiore parte. Olim dimidia, hodie tertia: vt Insti. de success. lib. §. i. & §. sed nostra.
[r] Nihil. Quia filios habet iure veteri, alias non, vt Instit. de successio. lib. §. i. & §. sed nostra. vel quia amisit ius succedendi electis muneribus & operis: vt C. de ope. lib. l. si quis. & de bono. possess. contra tab. l. i. & 2. & j. de oper. lib. l. qui onerandę.
[s] Ait lex Iul. Fortè de maritandis ordinibus, sic j. ad leg. Corn. de fal. l. filius emancipatus. §. fi.
[t] Delata est. Sic s. de pet. hære. l. idem Iulianus. sed eā cedendo liberatur. argu. sup. eo. tit. l. si socer. §. Lucius.
[u] In lege prædicta Iulia: ut & sup. d. l. filius emancipatus. §. ii. & facit sup. de hær. vend. l. 2. §. sed & si quid & s. de pet. hære. l. sed & si lege. §. proinde. & s. mand. l. dolus. & j. tut. a. l. dolo. & j. de verb. obl. l. in illa stipulatione. §. item.

[*] In P. F. à marito sed hic rectius.
[*] In P. F. reū maritus acceperat, ad promissoremve.
[*] In P. F. nō est Iulia.

Si

ctum sit, quò minus ad eum perueniat, teneat. Si filium exhæredauerit [a] patronus, & ad [b] eum bona liberti [*] perueniat: videndum est, an hæres hoc nomine teneatur. Et cùm nihil, neque ad ipsum [c] patronum, neque ad hæredem [d] eius perueniat: quomodo fieri potest, vt hoc nomine teneatur? [e]

Prouisio legis contra ius commune nō extendetur ultra illud, quod exprimit, licèt eadem sit ratio. Bar.

De viro, [f] hæredeq; eius lex tātùm loquitur: de socero, [g] successoribusq; soceri nihil i lege scriptum est, & hoc Labeo quasi omissum annotat. In quibus igitur casibus lex deficit, non erit [h] nec vtilis actio danda.

Quando quis tenetur ad quātitatem respectu certæ speciei, soluendo speciem liberatur. Bartolus.

Quod ait lex, [i] Quanta pecunia erit, [k] tantam pecuniam dato: [l] ostendit æstimationē hæreditatis vel bonorū liberti, nō ipsam hæreditatē uoluisse legem [*] præstari: [m] nisi maritus ipsas res tradere maluerit: & hoc enim benignius admitti debet. [n]

Scæuola libro singulari quæstionum publicè tractatarum. LXVI.

HAec actio [o] etiam constāte matrimonio mulieri competit.

Damnum datum ab inimicis mariti culpa mariti dari uidetur, & ideo maritus tenetur. Bartol.

Iabolenus libro sextò ex posterioribus Labeonis.

LXVII.

IN ijs rebus, quas præter numeratam pecuniam [p] doti vir habet, dolum malum, & culpā præstare eum oportere, Seruius ait: [q] eaq; sententia Publij Mutij est. nam is in Licinia [†] Gracchi uxore statuit quòd res dotales in ea seditione, qua Gracchus occisus [†] erat, perissent ait,

[a] Si filium exhæredauerit. Mala mente tanquam ingratum, & tunc peruenerunt uoluntate liberti. Si vero nō mala mente: tunc etiam eo inuito habet filius contra tabu. vt ĵ. de bon lib. l. si patronus. §. si quis non. & l Paulus. & semper obtinet quod hic dicitur.

[b] Et ad. Alias, & si. alias, vt si. & malè: quia est contra supra prox. §. alias, etiam. & benè.

[c] Ad ipsum patronum. Scilicet defunctum.

[d] Ad hæredem. De iure vel de facto.

[e] Teneatur. Quasi dicat, nullo.

[f] De uiro. Qui manumiserit seruū dotalem. & ad eū aliquid peruenit à liberto.

[g] De socero. Scilicet si socer manumiserit seruum dotalem nurus, & aliquid ad eum peruenerit.

[h] Non erit. Scilicet danda directa nec utilis, ut subijcitur: uel ponitur nec, pro etiam: nec obs. s. de præscrip. ver. l. quoties. quia hic nō suggerit æquitas dari. Vel dic duas negationes facere unā affirmationem: ut ĵ. de uerb. sig. l. duobus. & sic non obs. d. l. quoties. & secūdum hoc vbi lex non distinguit, nos tamen distinguemus. sic pro & contra supra de publi. act. l. de pretio.

[i] Quod ait lex Iulia. ut s. §. dabit.

[k] Quanta pecunia erit. Quæ scilicet, peruenit ad te virum: uel dolo fecisti, quominus perueneit.

[l] Dato. Tu, uel hæres tuus. Accur.

[m] Præstari. Quia dixit pecuniam. Sed arg. contra ĵ. de leg. 3. l. quisquis.

[n] Admitti debet. Sic ĵ. de leg 1. l. si fundus per fideicommissum. in princ. & sup. de pact. do. l. si. in priuc. & ĵ. de doli excep. l. si fideiussor: & s. de euic. l. habere licere. §. emptori.

[o] HAec actio. Mandati uel nego. gest. quæ datur uxori contra virum pro bonis liberti, & pro operis, de quibus s. l. prox. dicit vel condictio sine causa, vel ex cautione: ut s. l. dotalem. uel loquitur de act. ex stipul. pro dote Azo. quādo uir ad inopiam vergit: ut sup. eod. l. si constante in prin.

IN ijs rebus. CASVS Titia dedit mihi in dotē res non in pecunia consistentes. Certe non debeo committere In eis dolum, uel culpam, & si committo, teneri debeo: & ponit exemplum in rebus dotalibus Liciniæ uxoris Gracchi. Seruis uxoris. Maritus seruis uxoris sibi in dotem datis, ab ea emit uestimenta: siue dedit pecuniā eis, ut ipsi sibi emerent, & emerūt. Certe soluto matrimonio illa uestimenta debent restitui viro talia, qualia sunt: & si non restituantur per mulierem, pretiū eorum compensabit uir ei in dote. Filiafa. Soluto matrimon. inter me & filiam Titij in sua potestate existētem, ipsa iussit mihi, ut ego redderem patri dotem: & ego solui patri dimidiā, & tunc decessit pater. Certè superfluū debeo restituere filiæ, & non hæredibus patris: nisi ipsa delegasset me patri, & ego nouandi animo ei promisissem.

Mancipia. Aestimata mancipia accepisti in dotem: & cōuenisti cum uxore tua, quod redderes ei sol. matri alia mancipia tantundē valentia sicut fuerunt æstimata. Certè partus eorum lucrari debes.

Mulier. Mulier dederat Titio decē, vel centum in dotem: facto postea inter eos diuortio ipsa fuit ab eo errāte stipulata ducenta pro dote sua. Certè non petet nisi centum.

Vxor diuortio. Titia fecit diuortiū à uiro suo: & ab eo exegit dimidiā dotis, & reliqua apud eum dimisit, & nupsit alteri: & postea fecit diuortiū a secundo, & redijt ad ptimum, & ei dedit certam quātitatem nomine dotis, non facta mentione residui primæ dotis, quod apud eum reliquerat, postea ab eo fecit diuortium, & repetit dotem, quam ei dedit prima uice & secunda. Certè ijsdem diebus reddi debet utraque, ac si prius diuortium inter eos non intercessisset.

Si uir. Nomine filiæ meæ promisi genero meo dotem, gener postea liberauit me. Certè generi est periculum. Si quis. Pro Titia promisi dotem marito suo: postea eam institui hæredem, & decessit. Certè modo non pertinet periculum ad maritum, si non exigat ab ea, quamuis esset eius periculum si non exegisset a me promissore, si uiuus remansissem. Viuianus.

[p] Pecuniam. Id est, præter ea quæ sunt pondere, numero, & mensura: ut ĵ. de leg. 1. l. talis. alia enim cum debita sint in genere, petite non possunt: ut supra. de iure dot. l. res. & ĵ. ad l. Falci. l. in ratione. §. incertæ. Azo. uel nisi sint æstimatæ. ut supra eod. l. æstimatæ, sed tunc improprie dotales dicuntur: vt C. de rei uxoriæ act. l. & cum lex. Accur.

[q] Seruius ait. Et bene: ut ĵ. eodem l. finali. & C. de iure

[*] In P. F. ptineant.

Negationes duę faciunt unā affirmationem.

[*] In P. F. pstare.

[†] P. Licinij Crassi filia auitam dotē ademptā Plutarchus ait.

[†] De Gracchi interitu & seditiōe apud Plutar. in uita Tyberij & Caij Gracchorū. & apd Iuuenalē, satyra 2. Quis tulerit Gracchos de seditiōe q̄rentes?

quia Gracchi culpa ea se ditio facta esset, a Liciniæ * pstari oportere.

Facto diuortio, maritus uesti menta data seruis dotalibus recuperat, qualia sunt: aliàs compensat in dotem. Bar.

Seruis uxoris uir nummos in uestiariū b dederat: quo peracto deinde intra annum diuortium intercesserat, placuit Labeoni & Trebatio, qualia uestimēta post diuortiū essent, talia uiro reddi. Idem iuris futurum fuisse, si ipsa uestimenta vir emisset, & seruis dedisset. Quòd si uestimēta non redderentur: tūc virum pretium in doté compensaturum. c

Voluntas de soluendo patri non impedit filiæ ius consolidationis mortuo patre in ea parte, quæ soluta non est. Bar.

Filiafamiliàs diuortio facto, dotem patri reddi iusserat, deinde parte dotis psoluta, pater decesserat. Reliquam partē, si nec delegata, nec promissa nouandi animo patri fuisset, mulieri solui debere, d Labeo & Trebati* putāt: Idq; verū ē.

Si ad maritum spectat periculum ancillarum, ad eum spectat partus earum. Bart.

Mancipia in dotē æstimata accepisti: pactum conuentum deinde fctū est, ut diuortio facto, tantidē æstimata redderes. nec de partu dotalium ancillarum mentio facta est. Manebit (inquit Labeo) partus tuus: e quia is pro periculo mancipiorū penes te esse dét.

Si maritus per errorem promisit plus debito: non potest exigi ultra debitum. Bar.

Mulier, quæ centum dotis apud uirum habebat, diuortio facto ducé ta à uiro errāte f stipulata erat. Labeo putat, quanta dos fuisset, tantā deberi: siue prudēs g mulier plus esset stipulata, siue iprudēs. h Labeonis sententiam probo.

Dos primi mariti nonū uidetur in sequenti matrimonio repetita. licet matrimonium tertii in medio interuenerit. Bar.

Vxor diuortio facto partem dotis receperat, partem apud uirum reliquerat, deinde alij nupserat, iterum vidua facta ad priorē uirum redierat, cui * centum dotī dederat: i neq; eius pecuniæ, quæ reliqua ex priore dote erat, mentio nē fecerat. Diuortio facto reliquū ex priore dote ijsdem diebus virum redditurum ait Labeo, quibus reddidisset, si superius k diuortiū inter eos factum nō esset: qm̄ prioris dotis causa in sequētem dotis obligationem esset translata, & hoc uerum puto.

Dos acceptolata patri rep. ti, sicut dos data. Bar.

Si uir socero suo iniussu l vxoris, manente matrimonio dotem acceptam fecisset: etiā si id propter egestatem soceri factum esset, uiri tamē periculum futurum ait Labeo, m & hoc uerū ē.

Pro qua parte mulier tenetur soluere, pro ea parte ad uirum non spectat periculum. Bar.

Si quis n pro muliere dotē viro promisit, dein de hærede muliere relicta decesserit: qua ex parte mulier ei hæres esset, p ea parte dotis periculū quod uiri fuisset, ad mulierem pertinere, ait Labeo. quia nec melius, o nec æquius * esset (quòd exigere uir ab uxore non potuisset) p ob id ex detrimento uiri mulierem locupletari: & hoc verum puto.

---

iure dot. l. in rebus. & ff. de iure dot. l. mulier. §. Paulus. & arg. C. de pac. cō uen l. si. §. fin.

a Facta esset. Sic ff. locat. l. si merces. §. culpæ. & ff. commun. diui. l. si cū quo. Azo.

b In vestiarium. Sine quo poterant serui se tueri & ultra consuetudinem domini: aliaqui de in rem uerso teneretur dominus: vt ff. de in rem uerso. l. 1. §. proinde si ser uus. & l. si res. I prin cip. hic ergo agetur condictio. sine causa, inquantum est locupletior: cum do nari uxori noluerit quia litis contestat. tempus inspicitur: vt ff. de donat. inter virum & uxorem. l. quod autem, in principio nam non debet cum aliena iactura locupletari: ut ff. si cer. peta. l. si & me. nam diuortium reuocat dona tionem: ut ff. de do nat. inter uirum & uxor. l. cum hic. §. si diuortium.

c Compensaturū. Hoc videtur corrigi. C. de rei uxor. actio §. taceat. Vel dic ut not. ff. eod. l. diuortio. §. ob dona tiōes. & tacit C. de compen. l. neque. & ff. re. am amota. l. 1. Item nota hic contra seruientes, & pedissequas ut ff. de pecu. l. id vestimentum. & ff. de le ga. 1. qui concubi nam. in princ.

d Solui debere. Sic supra eo. l. si a mari to. §. si pro volūtate, & l. si socero. 1. respon. & l. in insulam. & ff. de leg. 1. l. Lucius. §. primo. Accur.

e Partus tuus. Vt & ff. de iure do. l. si mancipia. Sed contra. C. eo. l. 1. Sol ut ibi. & facit ff. de lega. 2. l. Lucius.

f Errante. Secus si nō errasset, tunc. n. teneretur: ut ff. de verb. obl. l. si diuor-

tio. Item & si ducē ta erant dos, non te neretur: nisi inquitum facere potest: vt ff. de consti. pec. l. 3. Sed argu. contra ff. de iure iur. l. eū qui. §. si mulier.

ADDITIO. Pro solutione huius cōtrarij dic considerā da esse verba promissionis: ut nota. in l. si prior. ff. eod. secundum Bar.

g Prudens. Id est, sciens. Azo.

h Imprudens. Id est, ignorans. facit ff. de edil. edic. l. 1. §. causa.

i Dederat. Præter id, quod remiserat apud eum, & facit ff. de iure dot. l. post diuortium. & l. dotem. & l. diuus. & l. si mulier. & ff. it. 2. l. redintegrato. Accursius.

k Si superius. Id est, primum. Acc.

l Iniussu. Id est, sine iussu, aliàs secus: vt ff. de ia. do. l. si de bitor. & facit in eo. tit. l. 1. & l. si extraneus. & l. dotem. & l. cum fundo. §. 1.

m Ait Labeo. Si postea locupletior fiat socer, vel eius hæres: vt ff. de in. do. l. eū vir. Vel verius indistinctè: ut in eo. ti. l. vir ab eo.

n Si quis extraneus.

o Nec melius. Id est, nec bonum, nec æquum.

p Non potuisset. Propter inopiam: idem tamen si potuisset exigere: nec enim obijcere potest mihi culpam, qui ex mea culpa sentit lucrum: vt ff. de iure do. l. cum in fundo. §. quod si mulier. Azo. & facit in eo. ti. l. uir ab eo. & l. dotem. & l. promittendo. in fi. & ff. e. l. nuptia. §. r.

Margin:

* Et tā dotē fuisse adēptā author est Plutarch' in Gracchorū uita.

Diuortiū reuocat donationem.

* Sic legatario legata ancilla legatur & partus, vt l. si ancillas. & l. hmōi. §. legatum. de lega. 1.

& an & qā sequat conditionē patris vel matris uide not. Bal. l. fi. C. de ser. fug.

* In P. F. centū decem doti &c.

Lucrum sentiēs ex culpa mea mihi non pōt culpā imputare.

* Marc. Cice. lib. 1. off. scribit hanc fuisse formulā arbitrij rei vxoriæ, Qd æquius melius. Hui' formulæ meminit Procu. Insi. e. 82. in fi. de so lu.

IN partem. CASVS Mulier dedit mihi in dotem seruum, habentem peculium. postea solutum est matrimonium. Certè ita benè debeo restituere peculium, sicut seruum: & in eo debeo teneri de dolo & culpa, sicut teneor pro alijs rebus dotalibus: & fructus ex eo debeo retinere, sicut ex alijs rebus dotalib'. Viuianus.

a In partem. Id est, pars dotis, quæ reddi debet.

b Restitui. Debebit. quod debet restitui præter quæsita ex re uiri, vel opera serui dotalis: vt C. de rei uxo. act. §. itaq;. & præter fructus peculij: ut hic subijcit.

† Aliàs, I res dotales.

c Et culpam. Facit ꝟ. eod. l. in his. Item & ꝟ. de iu. do. l. si legati. & l. si seruo. & de pecul. l. hic quæritur. §. 1.

d Quomodo. Id est sicut. Accur.

e Pertinebunt. Scilicet fructus: ut & ꝟ. de iu. dot l. dotis & C. de iu. dotium. l. pro oneribus. est enim tale peculium incrementum dotis. Azo.

Vir tenetur de dolo & culpa in quærendo & conseruando peculium: & fructus peculii spectant ad uirum. Bar.

Pomponius lib xx. epistolarum LXVIII.

IN partē dotis redditæ erit id, qđ mulieri ex peculio serui restitui debebit: & ideo: & dolum, & culpam e in eo peculio, vel acquirendo, vel conseruando maritus præstare debet: & fructus ex eo percepti quomodo cuiuslibet rei dotalis, ad maritum pertinebunt. e

---

Digestorum, seu PANDECTArum Liber vigesimus quintus.

TITVLVS I.

DE IMPENSIS * in rebus dotalibus factis.

* In P. F. In res dotales factis.

IMpensarum. CASVS. Primò ponit diuisionem impensarum, quas facit quandoq; maritus circa res dotales: & dicit quòd tria genera sunt: aliæ enim sunt necessariæ, aliæ vtiles, aliæ voluptariæ. Secundo dicit, quæ sunt necessariæ, id est, quæ fiunt propter necessitatem. Tertio ponit quoddam proprium impensarum necessariarum: quia habent necesse fieri in dote: alias non compensantur cum dote, nec eam minuunt. Quartò ponit exemplum de necessarijs impensis vsque ad l. & in totum. Quinto dicit quare dicuntur necessariæ: scilicet quod maritus habet eas necesse facere, & si non faciat, tenetur mulieri: sed ponè, quod faciat, sed malum exitum habuerunt. Certè nihilominus minuunt dotem: & hoc sit hic loco casus vsque ad l. quod dicitur. Viu.

In isto tit. Iurisconsultus sic procedit, quia primo ponit unam diuisionem generalem impensarum usque ibi, Necessariæ. ibi tractat de necessariis usque ad l. quod dicitur. § utiles. ibi incipit tractare de utilibus usque ad l. uoluptariæ. ibi de uoluptariis usque ad l. utilium, ibi incipit tractare communiter permistim de omnibus usque ad finem. Bar.

Vlpianus libro xxxv. ad Sabinum I.

IMpensarum quædã sunt necessariæ, f † quædam uoluptariæ. Necessariæ ez dicuntur, quæ habent in se necessitatem impendendi. g cæterùm si nulla sit necessitas, h alio iure habentur. In necessarijs impensis hoc sciendum est, eas demũ impensas dotem minuere, quæ in dotem factæ sunt, k cæterùm si in dotem factę non sint, l non habent in se reputationem. m Inter necessarias impensas esse Labeo ait moles in mare, vel flumen proiectas. n Sed & si pistrinum, uel horreum necessariò factum sit: o in necessariis impensis habendũ ait. Proinde Fulcinius inquit, Si ædificium ruens, quod habere mulieri vtile erat, p refecerit: aut si olīueta * deiecta restaurauerit. vel ex stipulatione damni infecti, ne committatur præstiterit. q

† Scilicet sine qbus negotium expediri non pôt, uel sine q bus res efficitur deterior: ut in cap. nr pteritæ. I gl. 1. uersi. & dicunt expẽ ç. extra. đ cle. de materia huius l. uide in glo. 2. c. r. ext. de donat. inter uirum & uxorem.

* In P. F. reiecta. Haloãder scripsit de secta.

f Necessariæ. Non ideo: quia maritus necesse habeat eas facere: quia secundum hanc significationem etiam utiles dicerentur necessariæ: quia debet res dotales tueri: ut ꝟ. eodem. l. & in totum. & l. quod dicitur impẽsas. sed dicuntur necessariæ, quia in se habẽt necessitatem impendendi: sic & ꝟ. eo. l. impensę. & ꝟ. de uerb. sign. l. impensæ.

g Impendendi. A lege impositam: quòd dic vt ꝟ. eo. l. 4. in princip. & de his dicitur vsq; ad l. quòd dicitur. §. fina.

h Necessitas. Quo ad ipsam rem: quia vel sunt utiles, vel necessariæ.

i In dotem. Id est, in res dotales, & ad perpetuam agri utilitatem: ut ꝟ. eo. l. 3. §. 1. nisi sit modica impensa: ut ꝟ. eod. l. omnino. & l. penul.

k Factæ sunt. Et ad perpetuã ipsius rei, in qua impenditur, utilitatẽ pertinent, & non sunt modicæ: ut ꝟ. eod. l. penult. & l. omnino. & concor. ꝟ. de ritu nup. l. dote & C. de rei uxo. actio. l. 1. §. necessariæ. Accur.

l Non sint. Nec ad perpetuam agri utilitatem pertinent: vt in conueniendo debitores, quorum nomina sunt data in dotem sibi: quia secundum Azo. cõuenisse uidetur, ut suo sumptu hoc faciat: uel quia in res mulieris dotales impendit.

m Reputationem. Scilicet in ipsam dotem minuendam: quia esset in necessarijs: ut ꝟ. e. l. quod dicitur. §. 1. & facit Insti. de act. §. item si de dote. in fi. tit. & ꝟ. ead. l. & de ritu nuptiarum. l. dotẽ. & de iure dotium. l. si ii. §. quod dicitur. & C. de rei uxoris actio. §. sed nec & ꝟ. de uerb. sign. l. impensæ. & etiam in præsenti. §.

n Proiectas. Scilicet expendere ut recuperet: uel expedit proiicere causa faciendi portum, vel causa munitionis: vel ne domus fundus rueret: vel pro clusa molendini, vel similibus.

o Factum sit. Id est, refectum. alioqui contra. ꝟ. eo. l. velutì. & ꝟ. de verbo. signifi. l. impensæ. §. in his. quę sunt contra secundum R. sed certe hoc potest esse, quod licèt nouiter sit factum: tamen habetur inter necessarias impensas, & potest esse quod inter utiles. arg. ꝟ. eo. l. pen.

p Vtile erat. Hæc adiectio fit ex sequentibus.

q Præstiterit. Aliquid subaudi. & facit supra titu. 1. l. diuortio.

diuortio. §. planè. Sed quomodo præstitit aliquid ex stipulatione, cum non fuerit commissa? Respondeo præstitit, ne fortè committeretur super ipsa stipulatione transigendo uel dãdo aliquid ut remitteretur, cum esset mulieri vtile magis, quàm expectare stipulationis à se exposi tæ euentum.

in pecunia tantùm, vel in pec. non specieb. si aũt esset dos tm̃ in speciebus nõ minuuntur species, sed ius dotis scilicet tãtum, & retinebit eas maritus sol. ma. donec mulier ei satisfaciat, & hæc vera sunt quando expensæ sunt factæ in ipsa dote, nõ aliàs. Sed pone, qd̃ mulier satisfecit marito de dictis speciebus impensis: nunquid uidet dos crescere, quasi tũm diminuta fuisset? an uero uideatur ex integro permansisse, ita quod non fuerit diminuta, nec nũc uideatur crescere: & dicitur ꝙ si pecunia fuerat in dote, videatur nune crescere, nam diminuta fuerat propter dictas expensas. Sed pone quod maritus soluto matrimonio restituit dotẽ vxori, nec aliquid dicit de impensis necessarijs quas fecerat ĩ dotẽ: certè poterit condicere dotem quasi eam indebitè soluerit. Vtiles autem. Viso de necessarijs impensis, nunc uult dicere de vtilibus & uoluptuarijs, & in hoc §. dicit quæ dicũtur utiles. i l. seq ponit exemplũ de utilibus. in l. autem uoluptariæ, dicitur quę sunc voluptariæ. Item dicit quod vtiles non minuunt dotẽ quãuis necessariæ minuant: sed tamen potest eas repetere maritus: & ita demum, si voluntate mulieris factæ sunt. uel si mulier nõ potest soluere expensas absq; eo quod vendat res in quibus factæ sunt, quòd dicit si aliunde commodè potest soluere mulier, non requiritur eius voluntas ad hoc ut maritus possit repetere. Sed nunquid uoluptariæ poterunt repeti? & certè si maritus vult auferre ornatũ, quem posuit in rebus dotalibus, qui ornatus potest marito aliquam utilitatem afferre, & mulier non patiatur, debet marito restituere expẽsas, quas fecit in ornamento, alias non potest repeti, nec maritus põt auferre ornatum. Sed pone, quòd res dotales in quibus maritus fecerat voluptarias expensas, sunt propositæ ad uendendum & sic dicta impẽsa faciet eas plus uendi, certe sine dubio tunc habet maritus repetitionem: alias non, etiam si uoluntate mulieris factæ sunt. Scias etiam quod si maritus uelit donare mulieri constante matrimonio expensas necessarias vel utiles, quas fecit in res dotales, & quas soluto matrimonio potest repetere: non valet donatio. & hoc vsque ad l. oĩno. in qua dicitur, quòd si maritus fecit modicas necessarias impẽsas in rebus dotalibus, nõ recuperat eas eo iudicio dotis, quo mulier agit cõtra eum soluto matrim. sed potest agere contra eam act. neg. gest. & hoc vsq; ad l neq;. Viuia.

Paulus lib. vij. ad Sabinum. II.

Vel si in valetudinẽ seruorũ impẽderit.

Quæ fiunt ad perpetuam utilitatem rei, dicuntur expensæ necessariæ: sed quæ factæ sunt ad præsentem tantum utilitatem, sunt expensæ utiles.

Vlpianus lib. xxxv. ad Sabinum. III.

Vel si vites propagauerit, vel arbores curauerit, uel seminaria [a] pro utilitate agri fecerit: necessarias impensas fecisse uidebitur. Nos generaliter definimus, multũ interesse, an ad perpetuam utilitatẽ agri, vel ad eam, [b] quæ nõ ad præsentis temporis fructum pertineat, an uerò ad p̃sentis anni fructũ. [c] Si in præsentis: [d] cum fructibus hoc compensandũ, si verò nõ fuit ad presens tantùm apta erogatio: necessarijs [e] impensis compẽsandum Iulianus putat.

Paulus lib. xxxvj. ad edictum IIII.

Et in totum id [f] videtur necessarijs impensis contineri, quòd si à marito omissum sit, iudex tãti eum damnabit, quanti mulieris interfuerit, eas impẽsas fieri, sed hoc differt: quòd factarum ratio habetur, ẽt si res malè gesta est: nõ factarum ita, si ob id res malè gesta est. Itaque si fulserit insulam ruẽtem, eaque exusta sit: impensas consequitur: si non fecerit, deusta ea, nihil præstabit. [g]

Expensæ necessariæ in dotẽ factæ minuunt dotem & quantitatem in dote contentã, non corpora dotalia: secus si extra dotem sint factæ. Item muliere soluente eas, dos crescit. Bar.

Vlpianus lib. xxxv. ad Sabinum. V.

Quod dr̃, [h] † Necessarias ĩpẽsas dotẽ minuere, sic

[a] Vel si vites. Seminaria. [1] Loca, vbi frumentum ad seminandũ reponitur: ut & ĩ. de vsufru. l. item si. §. pen. & ĩ. de fund. instru. l. cum de lanionis. §. cui fundus.

[b] Vel ad eam. Vel pro &, vel expositiuè pro id est. Sed quid si ut prosit vsque ad decẽnium? Respõ. idem quòd si ad perpetuã utilitatem, cum non sit ad præsentis temporis tantum, & secũdũ hoc, uel potest propriè legi.

[c] Fructuum. Scilicet tantùm.

[d] In præsentis. Scilicet anni utilitatẽ tantùm sit impensum, & facit ĩ. tam. ercisc. l. fundus qui. & de do. inter vir. & uxo. l. si id quod. §. 1. & ĩ. eo. l. omnino. & ĩ. tit. 1. l. fructus. & l. in insul.

[e] Necessarijs. Hoc expone: ut & in s. l. proxi.

[f] Et in totũ id. Quòd ad perpetuam vtilitatem agri p̃tinet. Et not. quod impẽsa necessaria dicitur duobus modis. Primò ut ĩ. eo. l. impensæ. & de verb. sign. l. impensæ, & sic in petit. hære. & rei vend. dicuntur. Secundò, vt hic: quia uir habet necesse facere alias est reus culpæ, ut hic subijcit. Et sic accipitur supra l. proxi. & l. 1. Est ergo hic personæ necessitas: sed ibi rei, quæ periret. alias & in utraq; significatione accipitur, cum tractamus de impensis in rebus dotalibus factis, secundum H. quòd hic accipio quo ad hoc, ut facere teneat: sed eis factis alliet una, quàm alia repetitur: ut ĩ. l. prox. & C. de rei uxo. act. §. sed nec ob impensas. Accur.

[g] Præstabit. Videt contra, quia semel cepit interesse: vt sup. si quis cau. l. qui autem. §. 1. & de eden. l. ubi. §. 1. Sed fortè hic fingitur non interfuisse sua propter casum huius periculi, uel speciale est inter uirum & uxorem. ar. ĩ. eo. l. omnino. Azo. & facit sup. de neg. gest. l. sed an ultro. §. 1. & l. siue hæreditaria. & ĩ. de magi. conue. l. 1. §. si magistratus. & sup. ad l. Aquil. l. si quis fumo. §. fin. & ĩ. quod ui aut clã. l. si alius. § est & alia. & ĩ. ad Tertyll. l. 2. §. non solum. & sup. mand. l. si procuratorem. §. mandati. Accur.

[h] Quod dicitur. Hæc lex exponit illud quod est ĩ. eo. l. 1. & 3. s. quod impensæ necessariæ per maritũ factæ in res dotales, minuunt dotẽ. Dicit enim illud esse intelligendũ, cum dos erat

[h] Quod dicit. Vt Insti. de act. §. pe. & ĩ. de iur. dot. l. si ea,

[1] De seminario pulchrè Bud. ĩ. de usufr. l. itẽ si fundi. §. seminarios.

[2] In P. F. quæ ad p̃sentis tẽporis, an uerò ad p̃sentis anni fructũ p̃tineat. Si in &c.

† Facit ad hanc l. c. 1. in gl. a. circa fi. extra de do. inter uir. & vxorẽ.

dotem data sint: ipso iure dos diminuetur per impensas necessarias. Hoc de ijs impensis dictum est, quæ in dotem ipsam factæ sint: cæterum si extrinsecus, nō minuent dotem. Sed si impēsis necessariis mulier satisfecerit: utrū dos crescat, an verò dicimus, ex integro videri dotem? Et ego, ubi pecunia data est, nō dubito dotem uideri creuisse.

Tota dos soluta fine deductione impensarum necessariarum, indebiti condictione condicitur. Bar

Si dos tota soluta sit nō habita ratione impēsarū: uidendū est, an cōdici possit id quod pro impensis necessarijs cōpensari solet. Et Marcellus admittit condictioni

erit accipiendum (ut & Pomponius ait) non ut ipsæ res corporaliter diminuatur: ut puta fundus, uel quodcunque aliud corpus: etenim absurdum est diminutionē corporis fieri ppter pecuniam, cæterum hæc res faciet desinere fundum esse dotalem, vel partem eius: manebit igitur maritus in rerum detentationē, donec ei satisfiat, non enim ipso iure corporum, sed dotis fit diminutio, vbi ergo admittimus diminutionem dotis ipso iure fieri? Vbi non sunt corpora, sed pecunia, nam in pecunia ratio admittit diminutionem fieri. Proinde si æstimata corpora in

si is.§.quod dicitur. & C.de rei vxo.act.l.1.§. sed nec ob impensas.& ȷ. eo.l.quod dicitur.
a Propter pecuniam. Impensam. In dotem, subaudi.
b Cæterum. Si hoc admitteremus. Io.
c Dotalem. Quod est absurdum.
d Manebit igit &c.
Vel lege interrogatiuè, cæterū hæ res &c. & subaudi, non manebit igitur &c. Accur.
e Sed dotis. Id est. vniuersitatis dotis quantum ad effectum, quia ex illa satisfiet, & sic potest dici, quod propter necessarias impensas, cum solus fundus inæstimatus datus est in dotē, dos ipso iure minuitur: nō tamen ipse fundus dotalis minuitur, nam dos est nomen iuris, id est, ipsum ius quod est in dote, & facit ad hāc expositionē & hūc intellectum inst. de dot. prælē.l.1.§.sed quod diximꝰ. sic & cum aliquis est debitor in decem, dicemus eius patrimonium minutum in decem: nec tamen res quas ipse habet, minuūtur, vel eiꝰ esse desierunt in aliquo, sic & in peculio: ut & ȷ. de pecul. l.peculiū.§.si hæres. sic & in hæreditate: ut infra de uerbor. signifi.l.hæreditatis appellatio.& C.de bon. quæ liberi.l.fina.§.finautem. & hoc ideo, quia peculium, patrimonium, hæreditas, & dos, nomina iuris sunt: sed si postea mulier intra annum expensas non offerat, desinit fundus totus, si tantæ sint impensæ, uel pars fundi esset dotalis: ut supra de iure dot.l.si is.§. quod dicitur. Sed si maritus uelit magis repetere expensas, quàm retinere fundum, potest: ut C. de ædific.priu.l. si ut proponis. & supra pro soc. l.cum duobus.§. idem respondit. Alij dixerunt, quod statim desinit esse res dotalis, sed si intra annum offerat pecuniam mulier: crescit dos, & incipit esse dotalis. Et in hac opin. fuit Scæuola: quod apparet per id, quod dicitur in d.§.quod dicitur. in l.si is. ubi dicit, cuius rei manifestior in fundo iniquitas est, & postea: nam si desinit, & in fine postea, & magis est ut ager in causam dotis reuertatur, sed interim alienatio fundi inhibeatur. Ex prædictis ergo apparet, quod lex prædicta, Si is. huic non ob.quę solet signari isti contraria. Vel quia quod dicit hic, absurdum est diminutionem corporis fieri propter pecuniam, subaudiendum est ab initio, sed post secus. Vel non sit diminutio partis corporis, sed totum desinit in dotē esse, si tantæ fiant impensæ, quanti est fundus. Vel illud quod dicitur in l.si is. Scæuolæ opinio est, quæ hic corrigitur. Et in ultimo.§.illius l.unde tur corrigi per id, quod dicitur in fine, inhibeatur: licet illud sit factum pro illo quod dicit: reuertatur. Item illud est contra eum quod dicitur, manifestior est iniquitas in fundo: uerum illud solemus expunere, id est, esse uidetur, nam non est iniquitas: ut dicitur in superiori, & ut dicitur in fine illius §. quando autem

corpus æstimatum cum quantitate est in dotem, uel eum corporibus æstimatis, quod idem est: ut C. de iur.dot.l.quoties. tunc secundum omnes ipso iure minuitur dos propter impensas necessarias, & decrescit dos in quantitate data in dotem, vel in quantitate æstimata, & hoc est quod dicitur ȷ.pro. xi.§. ibi, ergo &c. & ȷ. de iure dot.l. si is.§.fina.H.& secundum hoc intellige.C. de rei vxor. actio.§.sed nec ob impensas & Instit. de actio.§. propter retentionem.
f Vbi ergo. Aliàs ibi, & ē plana. alias vbi, & l. interrogatiuè, & erit responsio, vbi non sunt corpora &c.
g Sed pecunia. Cum corporibus inæstimatis, subaudi. Hug.
h Nam pecunia. Quia pecuniæ ad pecuniam ipso iure fit compensatio, sed non corporis ad pecuniam. Azo. ut s. de condi.indeb l.si nō sortem.§. si centum. & ȷ. de pig. act. l.si conuenerit.
i Aestimata. Scilicet cum alijs æstimatis.H.
k Dos. Pecuniæ seu æstimationis.
l Impensas. Factas in rebus æstimatis.
m Factæ sint. Ad perpetuam agri vtilitatem.
n Si extrinsecus. Cum non ad vtilitatem agri perpetuam: ut s.eo.l.3.& subiunge exempla: ut ȷ.eo.l.omnino.& s.eo.l.1.§.in necessarijs.& s.ti.1.l.fructus: & ȷ.de don.inter uir.& uxo.l. si id quod.§.1.& l. sed si vir ex lana.§.si.& l.si prædia. H.
o Ex integro. Id est, de nouo constitutam. H.
p Vbi pecunia data est. Subaudi, & fundus in quem impensum est.
q Creuisse. Sicut enim erat diminuta ipso iure: vt supra proxi. ita econtra crescit. & idem dici potest ubi corpus tantùm, si dicamus quod decrescit, secundum opinionem Scæuolæ: vt sup.de iure do.l.si is.§. fi.& facit sup.de pecul.l.peculium.§.si pro æte. & de dona.inter uirum & uxor.l.cum hic.§.si nurus socero. Et est hic arg. ad feudum, nam ubi feudum quod habeo est auitum, transit ad fratres meos me mortuo sine filio, si verò mihi concessum, redit ad dominum. Sed pone, quod commisi felonium, & amisi fundum auitum: dominus remisit mihi feloniam, nō uidetur de nouo datum: & sic transibit ad fratres meos tanquam auitum, nō de nouo mihi concessum: non autem reuertitur ad dominum de nouo, secundum Hug. Item si solus fundus est in dotem, & tantum est impensum quanti est: sicut dicitur minus, sic & crescere restitutis impensis, sed vbi minus, nec decrescit, ergo nec crescit: ut patet ex his quæ diximus supra eadem l. Accur.
r Condictioni. Indebiti, quasi plus debito solutū sit: vt & ȷ. de cōdi.inde.l.qui exceptionem.§.si pars. nec ob.ȷ.eo.tit.l.ex quibus. quia hic etiam petitionem habet uir per acti.mandati, uel nego.gesto. ut sup.ti.1.l. diuortio.

Corporis ad pecuniam nō fit cōpensatio.

Repudiata paterna hæreditate repudiatā nō quæritur. & hoc Bald. cum multis no. ta. alijs in l. qui se patris. 9. col. C. unde li be. Ange. in Auth. de nup.§. si uero. co lum. 4.

diuortio.§.impẽdia.& C.de rei vxo.act.l.1.§.sed nec ob impensas. & facit ǰ.ti.1.l.si cum dos & s̄.de condi.indeb.l.qui inuicem. & de compen.l.si ambo. ibi, si quis igitur, &c.

a Plerique. Iurisconsulti, cum dicant quòd non datur condi. indeb.

b Fecerit. Et deteriorem esse non finunt: ut ǰ. de verborum signif.l. impensæ.

c Veluti si nouelletum. Id est, nouam terram fecerit: ut s̄.de peti. hæred.l.utiles. Vel, id est terram præcisam: vt ǰ.de ver.signific.l.Sylua.§.nouales. Vel id est, nouam plantationem uineæ vel oliueti: vt s̄.de fund. dot.l. uir in fundo. Acc.

d Pistrinum. Supra eo.l.1.§.inter. contra.Sol.vt ibi.

Tabernæ appellatio quid contineat.

e Tabernam. Tabernę appellatio declarat omne vtile ad habitandũ: non q̃d ex tabulis claudit, & expone: vt ǰ.de verbor. signi. l.tabernæ.

f Voluptariæ. Alias voluntariæ.

g Exornant. Subaudi duntaxat, nõ aũt fructum augent. & da exempla inf. de verb. sign.l.impensæ.§.fi.

h Quarum. Scilicet omnium impensarum illæ quæ utiles sunt, nõ quidẽ &c. quod faciunt necessariæ: ut s̄.eod.l.q̃d dicitur. Vel dic, quarũ scilicet voluptariarum illę quę sunt utiles &c. quædam enim voluptariæ vtiles sunt: ut ǰ.eo. l. quod si.

i Exactionem. Habent per actio. mand.uel neg.gest. ut C.de rei uxot.§. sed nec. & s̄.tit.1.l. diuortio.§. impendia.& intellige secũdum quod in l. proxi.dices.

k Vtiliũ. Deductionem. Id est, retentionem: sed hodie cessat, & competit rei uxo. actio. vt C.de rei vxo. actio.§.sed nec. vel dic deductionem, id est exactionem.

l Si voluntate. C.de rei uxo.actio.§.sed nec.contra.Solu.quod hic dicitur, est secundum naturã actionis rei uxo. vt ibi dicit, hodie enim aliud est ut ibi. Vel refert, potest aliunde soluere mulier commodè, & tunc quod ibi: aliàs non, ut hic subijcit: alias.n. non essent utiles. Si autem qñ fecit uir: illa erat soluẽdo: nunc non. quid erit? Respon. satis est, quia sufficit vtiliter esse cœptũ: ut s̄.de neg. gest. l.sed an ultro. §.1. facit. s̄. de rei ven. l.ĩ fundo. & de pig. act.l.si seruos. & de nox.act.l. si seruus. §.1.& ǰ.de ver.sig. l.impensæ. Accur.

esse locum. Sed etsi plerique [a] negent: tamen propter æquitatem Marcelli sententia admittenda est. Vtiles autem impẽsæ sunt, quas maritus utiliter fecit, remq; meliorem vxoris fecerit, [b] hoc est, dotem.

Paulus lib. vij. ad Sabinum. VI.

Veluti si nouelletũ [c] ĩ fundo factum sit, aut si in domo pistrinũ [d] aut tabernam [e] adiecerit. Idem erit, si seruos artes docuerit.

Vlpianus lib. xxxv. ad Sabinum. VII.

Voluptariæ [f] autẽ impensę sunt, quas maritus ad voluptatem fecit, & quæ species exornant: [g] quarũ [h] vtiles quidẽ ipso iure dotẽ nõ minuunt: veruntamen habent exactionem. [i]

Mulier tenetur ad impensas utiles: si eius voluntate factæ sunt, uel aliunde soluere potest: aliàs secus. Bar.

Paulus lib. vij. ad Sabinum. VIII.

Vtilium nomine ita faciẽdam deductionem [k] quidam dicunt, si voluntate [l] mulieris factæ sint: iniquũ enim esse compelli mulierem rem vendere, ut impensas in eam factas soluat, si aliunde soluere nõ potest, quod summam habet æquitatis rationem.

Mulier debet pati uirum tollere, quod uoluntariè impendit, si ablatum uiri commodo cedat: aliàs secus, & si non patitur, debet soluere. Bar.

Vlpianus lib. xxxv. ad Sabinum. IX.

* Pro voluptarijs ĩpensis, nisi parata sit mulier pati maritum tollentem, exactionẽ patitur. Nam si vult habere rẽ mulier: reddere ea, q̃ impensa sunt, marito debet: aut si nõ vult, pati debet tollẽtem, si modò recipiant separationẽ, ceterùm si nõ recipiant relinquẽdæ sunt. Ita enim permittendum est marito auferre ornatũ, quem posuit, si * futurum est eius, quod abstulit.

Paul.lib.xxxvj. ad edi. X.

Quòd si eæ res, in quibus impensæ [m] factę sunt, promercales [*] fuerint: tales impensæ nõ voluptariæ, [n] sed utiles sunt.

Vlpianus lib. xxxv. ad Sabinum. XI.

In voluptarijs autem Aristo. scribit, nec si uoluntate mulieris factę sunt, exactionem parere. Donationẽ inter virum & vxorem circa impensas quoque inhibitam, [o] uere Sabinus scribit.

In actione de dote, de impensa modica non curatur: secus in actione neg. gest. Bar.

Paulus lib. vi. ad Sabinum XII.

Omnino & in ædificãdis [p] ædibus, &

Pro voluptarijs. Profuturum est ei, id est ad eius cõmodum, non aliàs: quia non est indulgendum &c. ut s̄. de rei vend.l.in fundo. Sed argu.contra s̄.de iu. dot.l. cũ in fundo. §. diuortio autem. in fi.§.& facit C. de rei uxor. act.l.1.§.sed nec. & de rei vendi.l. domum. & s̄. de peti. hære.l. utiles. & de I rem uer.l.4.§. sed si mutuat.

Dyn. Io. Dic quòd in illis iuribus contra ex detractione vsusfructus potest utilitas percipi: ut s̄.ti.1. ususfructu. hic ex detractione impensarum voluptuarum non, fin Dyn. Item petit ibi quod suum est, ideo sibi restitui secundum Bart. hic.

m Quòd si. Impẽsæ. Scilicet voluptariæ. & facit s̄. de rei vend.l.nisi si venalẽ. & l.in fundo.in fi.Hug.

n Non voluptarię. Supra de in rẽ verso.l.4.§.sed si mutua. & §.nec non illud.contra. Sol. hic speciale inter coniuges: ut C.de rei vx. actio.l.1.§.sed nec. hic tamen fit deductio: ut s̄.eod.l.pro voluptarijs. Accur.

o In voluptarijs. Inhibitã. vnde si velit maritus donare impensas uxori vtiles vel necessarias quas repetere poterat: non ualet donatio: ut hic: & s̄.de dona.inter vir. & uxo.l. si is.§ 1.& l.sed si uir § fi. Fallit tamen q̃nq; : ut in d.ll.& in l.si id quod.§.si quas serui. & in duabus legibus seq. Hug.

p Omnino & ĩ ædificãdis. Scilicet de nouo, quòd dic &

i Not. tñ expensas nondũ factas sed faciẽdas nõ posse taxari: singulariter not. Bal. Imar. uer.expẽsæ.& post eũ Inn.in c. cum uenisset. de eo q mit. in poss.

* In P.F. incipit. Et pro &c.

* Profuturum &c.

* Alc. li. 1.pretermi. in hũc locũ, p mercales ĩgt. res interp̃tatus est Ang. Politia. eẽ res simpliciter venales: q̃ sn̄a uulgo teprobatur: qm̃ nõ generaliter venale significat, sed q̃ præter suos vsus uenale pater faml. habet: alioq; hic apud Iuriscõsultum oẽs impẽsæ utiles essent, q̃ in aliqua rem suissent factę natura sua uẽdibiles q̃d nõ probo. placet itaq; Baptistæ Pij sn̄ia.c.anno poster. 49.

dic &, pro id est, & quòd subijcit reponēdis, id est reficiendis. Accur.

a Modicas. Scilicet vsq; ad duos aureos: vt sup. de do lo. l. si oleum. §. fin. & l. seq. Vel dic verum arbitrio iudicis: vt ī. commo. l. in rebus. §. possunt, & de usufru. l. hactenꝰ. & arg. j. de iu. delib. l. 1. §. 1. alias deducitur modica, quæ non excedit uires dotis: vt in annuo donato à uiro vxori: ut ī. de do. inter uir. & vx. Lex annuo. in principi. Sed ad id qđ dicitur impensam in ædificando modicam non repeti, est contra ī. de do. inter uir. & uxo. l. sed si mors. §. fin. quæ est contra. Solu. ibi magna. Item quod hic innuit donatū ad reædificandum repeti si nō est modicum, est contra ī. de donat. inter uirum. & vxo. l. quòd si uir. Sed potest dici, quòd ibi fuit modica. Vel fortè aliud dicit l. ista scilicet quòd si vir in res uxoris modicam facit impensam videatur donare: maximè in dotalibus negotijs, ut hic dicit: & sic cesset repetitio Sed si est magna impensa, non præsumatur, & ita competit ad repetendum nego. gest. actio. & probatur hoc apertè ī. de dona. inter virum & uxo. l. utrum. & j. eod. l. quod dicitur. in fi.

in reponendis, propagādisq; uineis, & in valetudine mancipiorū modicas a impensas non debet arbiter b curare: alioquin c negotiorum gestorum potius quàm de dote iudicium videbitur.

Qui percepit fructus, debet tributa, et collectas soluere. Ba.

Idem libro vii. ad breuium. XIII.

Neque stipēdium, d neq; tributum ob dotalem fundum præstita, exigere vir à muliere potest: onus enim fructuum hæc impendia sunt.

Vlpianus lib. v. regulárum. XIIII.

Impensæ e necessariæ sunt, quibus non factis dos imminuitur: f veluti aggeres facere, flumina auertere, ædificia vetera fulcire, iter reficere, arbores in locum demortuarū reponere. Vtiles g sunt: veluti pecora prædijs imponere: id est, stercorare. Voluptariæ † sunt balinea extruere. h

Impensæ necessariæ minuunt dotem, si in dote sunt factæ ad perpetuam utilitatem: secus si causa quærendorum fructuum, uel ad temporalem rei custodiā. Bart.

Neratius lib. i. membranarum XV.

Quod dr̄, impensas, quæ in res dotales necessariò sunt factæ, dotem diminuere, i ita interpretandum est: vt si quid extra

† Cōcor. cum prin. huius l. e. pe. cū gl. fin. extra de eo qui mit. ī pos. cā rei ser.

b Arbiter. Id est iudex. sic C de postu. l. quisquis.

c Alioquin. Id est si magna sit impensa, nego. gest. actione repetatur. Vel alioqui id est si dicamus modicam impensam repeti, iam non interesset inter actionem neg. gest. in qua etiam modica repetuntur, & iudicium dotis, in quo non repetuntur modica. Sed quomodo posset adaptari iudicium dotis ad impēsas, cum illud iudicium contra uirum, nō autem uiro detur. Respon. loquitur de impensa facta ab uxore in re viri: quod non placet ut illa repetatur iudicio dotis. Alij, vt R. quòd est actio de dote directa & contraria, quæ contraria hic datur, sed de hac contraria nō nemini me inuenisse, nec etiam potest dici, quod cōpetat ex stipulatu pro expensis. Dic ergo iudicium dotis competere viro pro expensis, id est deductionem ex dote: nam aget uxor iudicio dotis: dicet uir, volo deducere hoc iudicio: dicet vxor, non potes, sed agas nego. gest. Et no. quod quidam dicunt quòd hęc deductio pro expensa non modica habuit locum tempore huius l. sed hodie contra: vt C. de rei vxo. act. l. 1. §. sed nec. Sed Hugo. dicit etiam secundum hæc tempora non habere locum. sed antiquiori tempore sic, & facit infra de liber. agnosc. l. si quis a liberis. §. si mater.

Iudicium dotis an viro pro expensis factis in re dotali cōpetat.

Neque stipendium. Casus. Maritus soluit tributum pro prædio dotali constante matrimonio: eo soluto uult repetere a muliere. Certe non potest: quia istud onus est fructuum. Viuia.

Stipēdiū & tributū an ditte-tant.

d Neque stipendium. Stipendium, & tributum idem est: licèt ex diuersis causis dicatur: vt j. de verb. sig. l. si ager. §. 1. & facit C. sine cē. vel rel. l. 1. & l. fi. & j. de vsufruct. lega. l. quæro. & supra de vsufruct. l. hactenus. Accursius.

Impensæ. Casus. Hæc lex dicit, quæ sunt necessariæ impensæ, & de eis ponit exēpla: & dicit quę sunt utiles, & de eis ponit exemplum: & quæ voluptariæ. & ponit exemplum. Viuianus.

e Impensæ. facit j. de verb. sign. l. impēsæ. Et no. ex hoc quod hic dicitur & s. eod. l. & in totū, quod necessaria impensa dicitur duobus modis: ut ibi not.

Impensa necessaria duobus modis dr̄.

f Minuitur. Id est, deperit in totum, vel in partem: ut in d. l. impensæ.

g Vtiles. De his dic: ut s. eod. l. vtilium.

h Balinea extruere. Scilicet cum pro illis nullus reddit recipiatur.

† Voluptuosæ.

Quod dicitur. Casus. Hæc lex vult determinare illud quod dictū est s. eo. l. 1. 3. respons. vbi dictum est, quod necessariæ impēsæ minuunt dotem, sicut & determinauit in aliqua alia l. supra eo. l. quod dicitur. & dicit quod si aliquid impensum est per maritum extra tutelam necessariam rerum dotalium & non ad perpetuam earum utilitatem: illa impensa non minuit dotem: puta quia dotalibus mancipijs dedit alimenta, uel fecit adaptari parietem in domo dotali, ut nix non ueniret: & fecit adaptari agrum dotalem. quamuis enim ista, & similia necessaria fiant, tamen non pertinent ad perpetuam utilitatem rerum dotalium, ideo dotem non minuunt, & res dotales earum fructibus dictas impensas reficiunt marito, id est, compensantur cum fructibus, nam multo magis videris tu marite percepisse ex his prædiis dotalibus deductis dictis impensis ex perceptione per te facta fructuum ex prædiis dotalibus, quia debent deduci: multo magis dico, quam videaris in dictas res dotales impendisse tantùm vt ita repetas expensas prædictas vel in dotem compenses, & lucreris fructus: quòd esse non debet: & ut generaliter dicam, ego non possum tibi definire, quæ sint illæ expensæ, quæ dotem possunt minuere, sed iudex debet æstimare ex genere expensarum: vt si sunt necessariæ, minuant dotem: alias non. Item ex magnitudine necessariarum expensarum: quia si sunt modicæ, non minuent dotem: ut ī. eo. l. omnino. alias sic vt ī. l. 1. 3. respon. & l. quod dicitur. Item etiam id potissimum debet dictus iudex inspicere utrum sint factæ expensæ gratia quærendorum fructuū, & si ideo sunt factæ, non audias maritum repetentem, vel in dotem compensare uolentem. Si autem non gratia fructuum quærendorum sunt factæ, tunc inspiciat genus & quantitatem. hoc dicit, cum l. seq. Viu.

i Minuere. Vt & s. eo. l. quod dicitur. cum concor.

Extra

tutelam necessariã in res dotales impẽsũ sit: id non in ea causa sit, nã tueri res dotales vir suo sumptu dẽt, alioquin tam cibaria dotalib[9] mã cipijs data, quàm quæuis modica ædificiorum dotalium refectio, & agrorum quoq; cultura dotem minuent. Omnia enim hæc in specie necessariarum impensarum sunt. Sed ipsæ res ita præstare intelliguntur, vt non tam impẽdisse in eas, quã de ducto eo minus ex his pcepisse videaris. Quę autem impendia secundum eam distinctionem ex dote deduci debeant: non tam facilè in vniuersum definiri, quàm per singula ex genere & magnitudine impendiorum æstimari possunt.

Idem lib. vj. membranarum. XVI.

ET ante omnia quæcunq; impensæ quærendorum fructum causa factæ erunt (quanquàm eædem etiam colendi causa fiant, ideo que non solũ ad percipiẽdos fructus, sed etiam ad conseruandam ipsam rem, speciemq; eius necessariæ sunt) eas vir ex suo facit, nec vllã haber eo nomine ex dote deductionem.

TITVLVS II.

DE ACTIONE RERUM AMOTARUM.

Licèt vxor constante matrimonio furtum faciat, furti non tenetur, sed actione rerum amotarum diuortio facto cõuenitur: nisi post diuortium contrectauerit. Bar.

Paulus lib. vij. ad Sabinum. I.

REerum amotarum iudiciũ singulare introductũ est aduersus eam, quæ vxor fuit: quia nõ placuit, cum ea furti agi posse: quibusdam existimãtibus, ne quidem furtum eã facere (vt Neruæ & Cassio) quia societas vitæ quodammodo dominam eam faceret: alijs (vt Sabino & Proculo) furtum qui

---

a Extra tutelam. Id est perpetuam rei vtilitatem: vt supra, eo. l. 3. §. nos generaliter.

Tueri. Ad tempus saltem, sicut fructuarius: vt supra, de vsufr. l. hactenus. & l. sed & si quid. §. 1. & possessor quilibet: vt ĩ. ad exhi. l. sed & si hæreditas. §. 1. & de rei ven. l. si res. & ĩ. commo. l. in rebus. §. possunt.

Refectio. Scilicet facta vt tutius habitetur.

Minuent. Quod est tal um. vt supra, eo. l. omnino.

Sed ipsæ res. Scilicet dotales.

Intelliguntur. Scilicet tales impensas.

Impendisse. Alias impendas, id est, impendere videaris.

Deducto eo. Scilicet quod impensum est: vt & ĩ. eo. l. 3. §. nos generaliter. & l. neque stipẽdia. & supra, de per. hære. l. si à patre. §. fi. & supra, tit. 1. l. fructus. & l. diuortio. §. impendia. & infra de vsufruct. lega. l. quæro.

Videaris. Quia fit compensatio cum fructibus.

In vniuersum. Quia omnis definitio in iure periculosa est: vt ĩ. de regu. iu. l. omnis. & supra de vsur. l. mora. cum simil.

Ex genere. Id est, ex causa, & qualitate. scilicet vtrum ad perpetuam rei vtilitatem, vel ad fructum præsentis anni: vt supra, eo. l. 3. §. nos generaliter.

Et magnitudine. Id est, quantitate. vt supra eo. l. omnino. & sic ex his, id est, qualitate, & quantitate impensarum potest colligi propositum impendentis, an velit repetere vel non: vt ĩ. de auro & argen. lega. l. Seia. in fin. & supra de donat. inter uirum & uxorem. l. utrum. & seq. lex continuatur cum ista.

n ET ante. Factæ erunt. Hic accipe, eas nisi &c. quod est ĩ.

o Colendi causa. Scilicet perpetuò per consequentiam.

Percipiendos. Fructus præsentis anni.

q Conseruandam. Diutius. Acc.

Facit. Id est facere debet.

Nec ullam. Sic ergo ex mente impendentis iudicatur necessaria, & minuit dotem ipso iure: aliàs non, & cum fructibus compensatur: vt supra, l. proxi. in fin. & facit ĩ. famil. ercis. l. fundus qui dotis. & no. ĩ. l. proxi. ibi, deducto eo &c. cum concor.

Quia in soluendis matrimonijs per diuortium fiũt amotiones rerum, ideo de his d. Vel quia repetitioni dotis de qua dixit supra. de iur. do. opponitur compensatio ob res amotas vt C. eod. l. 1. ideo de hoc dicit.

REerum. Titia mea uxor existẽs amouit mihi quasdam res cogitans à me separari: postea solutũ est matrimoniũ inter me & eam, nunquid possum cõtra eam agere furti actione? Et dicitur quod non. imo agã actione rerũ amot. quamuis enim fecerit mihi furtum, nõ tamen obligatur mihi furti, & illud contingit propter honorem præteriti matrimonij, quia ergo non est nata actio furti, ut dictum est: bene potest adhuc nasci, si mulier dictas res contrectet sol. mat. Sed si seruus uxoris meæ mihi furtũ fecerit certè habebo cõtra uxorem noxalem furti actionem nomine serui, & non suo. Quid si uxor mea fecit furtum ei, cui hæres sum? Certè furti mihi obligata est, sed in honorem matrimonij non agam contra eam nisi condictione furtiua. Et idem est si mihi fecit furtum ante, quàm mihi nuberet. Item quid si non extãt res, quas mihi amouit constãte matrimonio, puta quia eas comedit uel aliter consumpsit mulier facto diuortio? Certè nihilominus locum habet hæc actio rerum amotarum. Viuia.

t Rerum amotarum. Amoueri dicuntur largè, si celatæ: delatæ consumptæ, & contractæ sunt dolose, non errando: ut ĩ. eo. l. & ideo. §. item uerum. & ĩ. de acq. hær. l. si seruum quis. §. amouisse. & §. amouere.

u Iudiciũ. Id est, actio. sic. C. de trãs. l. age. Alij aliter dicũt: vt Inst. q. nõ est pmis. fa. te. §. præterea. Acc.

x Vxor fuit. Alioqui secus: ut ĩ. eod. l. si concubina. in prin. item no. quæ est ĩ. eo. l. rerum quidem. Sed contra. C. de furt. l. si. §. si. Sol. ut ibi.

y Neruæ & Cassio. Scilicet existimantibus.

z Societas uitæ. Scilicet diuinæ, & humanæ. C. de cri. expi. hær. l. aduersus. & C. de fur. l. quamuis. & supra, de ri. nup. l. 1. & facit ĩ. ad mu. l. fi. §. a. & supra, de iud. l. exigere. & ĩ. de cri. expi. hære. l. uxor.

a Alijs. Subaudi existimantibus.

Infatuatum d Non

In P. F. id est, I ea causa sit Haloand. scripsit, id demũ in ea &c.

In P. F. & quæuis.

In P. F. tam impẽdas in eas.

Definitio in iure periculosa est.

Sic I P. Fl. Halo: autem distulit has voces, De actione.

Huc ptinẽt quę scribit Plutarchus I præceptis cõnubialibus, præcepto xx.

Cõcor. gl sup tit. extra. de iud. & ibi ponit ad numerum sa. significationes huius dictionis, iudicium.

dē eā facerē, sicut filia patri faciat: sed furti nō esse actionē [a] cōstituto [b] iure, * in qua sententia Iulianus rectißimè est.

Caius libro xj. ad edict. pretoris titulo de re iudicata. II.

Nam in honorē matrimonij turpis actio aduersus vxorem [c] negatur. †

Paulus lib. vij. ad Sabinum III.

Et ideo si post diuortium easdem res cōtrectat: etiam furti tenebitur. [d]

Ex persona alterius inter virum & vxorem datur condictio furtiua. Bart.

Item si seruus eius furtum fecerit: furti cum ea agere possumus. [e] Sed & cum vxore furti agi poßibile est, si ei, cui hæredes sumus, furtū fecit vel nobis [f] antè, quàm nuberet: tamen ꝓpter reuerentiam personarum, in vtroq; casu [g] furtiuā tantùm cōdictionem cōpetere, non etiam furti actionem dicimus.

Hæc actio datur etiam pro rebus consumptis. Bar

Item verum est, quòd Offilius ait, etiā eas res, quas diuortij tēpore mulier comederit: vendiderit, donauerit, vel qualibet ratione consumpserit: rerum amotarum iudicio contineri. [h]

Filia amouens tenetur insolidum, & pater de peculio: & pater adiuncta filia dotem repetens ipsam, tenetur defendere insolidum ea viua: sed ea mortua tenetur ad id quod ad eum peruenit. Bartol.

Si filiafamiliàs res amouerit: [i] Mela & Fulcinius aiunt, * de peculio dādam actionem: [k] quia displicuit [l] eam furti obligari, uel in ipsam ob res amotas dari actionem. [m] Sed si pater adiuncta filia de dote agat: non aliter ei dandam actionem, quàm si filiam rerum amotarum iudicio insolidum, [n] & cum satisdatione defendat. Sed mortua filia, in patrem rerum amotarum actionem dari non oportere, Proculus ait, nisi

[a] Non esse actionem. contra ꝗ. de fur. l. si quis vxori circa prin. sed expone, vt ibi.

[b] Constituto. Id est aperto: vt Institu. de obli. quæ ex delicto nasc. §. his qui. & ꝗ. de fur. l. serui, & filij. Sed an cond. fur. teneatur vxor viro, quærit Ioan. & non soluit, sed videtur ꝙ non: ut ꝗ. l. proxi. & ꝗ. de obseq. l. honori. & l. parens. Sed at. contra. ꝗ. eo. l. & ideo. §. 1. & l. rerum quidem. Accur.

ADDITIO. Dic ꝙ ibi in l. & ideo sunt casus speciales secundum Bar. hic. ad l. autem rerum quidem. respōde vt per Bart. ibidem.

[c] Nam in honorē. Vxorem Amouētem. Secus ergo si desijt esse uxor cum amouet, vel cum seruus eius amouet, vel ipsa ante coniugiū, vel ipsa postea extraneo, cui vir fiat hæres: ubi videt habere locum actio furti, sed fauore matrimonij condi. furti datur: vt subijcit.

Et ideo. CASVS huius l. planus est vsq; ad §. si filia. Si filia. Filia mea in mea potestate constituta viro suo aliquas res amouit. Certe ego pater teneor marito actione rerum amota. de peculio filiæ meæ, ipsa autē neq; furti neq; rer. amo. tenetur: in casu tñ teneor insolidum: puta si agam cōtra generū meū. so. mat. & repeto ab eo dotem, quam ei dedi pro filia mea, ego dico adiuncta filiæ persona, id est nomine meo, & filiæ meæ, cum mihi & ei sit actio de dote communis: vt supra, tit. 2. l. 2. §. quod si in patris. nam tunc cum agam nomine filiæ, teneor in solidum defendere in act. re. amo. & defendēdo satisdare: sed si mortua sit filia, nullo modo teneor nomine filiæ, sed teneor meo nomine in quantum locupletior sum factus ex rebus amotis per filiam meam. locupletior autē videor esse factus & si dolo feci, quo minus ad me peruenirēt res amotæ. Item & si viua est filia, nihilominus teneor, meo nomine propter illa, quæ ad me peruenerunt, & hoc vsque ad l. contra. Viuia.

[d] Tenebitur. Sicut quilibet extraneus, & hoc ideo, qa ab initio non fuit nata actio furti. vt ꝗ. de fur. l. ei qui. Item not. hic quod causa cessante non cessat effectus: cum facto diuortio, nisi contrectet, non detur actio: furti, sic & ꝗ. de quæstio. l. vnius. §. seruus. & ꝗ. de pec. l. fi. & facit quod no. ꝗ. de vsufr. l. sequitur. §. si rem pignor. & C. de noxa. l. 1. & supra de noxa. l. 1. & ꝟ. de mino. l. verum.

[e] Agere possumus. Contra infra. eo. l. si mulier. §. 1. Solu. vt ibi. Accursius.

[f] Vel nobis. Fecit ipsa furtum. H.

[g] In vtroque casu. Id est, in secundo & tertio & quarto respon. non autem in primo: licet quidā cōtra etiā ad primum referant, ne obsit ꝗ. eod. l. si mulier. Item ꝙ dicit dari condictio. furti. dicūt. id est rerū amotarū: quæ & condictio appellatur: vt ꝗ. eo. l. rerū amotarū. quod non placet: quia illa non datur constante matrimonio, vt C. e. l. 2. quòd esset opus in his tribus responsis. Item nō datur nisi causa diuortij sit amotum, & diuortiū sit secutū: ut ꝗ. eo. l. rerum amo. Vel cū vxor de vita viri desperasset: vt ꝗ. eo. l. si mulier. quæ non sunt hic, dicas ergo dari condi. furt. & sunt speciales casus. Nec obstat ad id quod notatur in l. 1. in fi. & facit ꝗ. de sol. l. cum quis. §. 1. & ꝗ. de furt. l. si quis vxor. in princip. & ꝟ. de ijs qui not. infamia. l. seruus. Accursius.

[h] Contineri. Facit ꝗ. eod. l. si concubina. §. 1. & ꝗ. de acqui. hæred. l. si seruum. §. amouisse. & §. amouere.

[i] Amouerit. diuortij causa.

[k] Dandam actionē. Scilicet rerum amo. vel condictionem, nā non est proprium nomen actionis de peculio. vt supra de pecu. l. 3. §. cum congruit. Et dic in patrem, id est. in quantum ad eum peruenit, vel locupletatum est peculium: vt ꝟ. de pecu. l. 3. §. ex causa. & de cond. fur. l. 4. & ꝗ. eo l. viua quoque. & idem in omni maleficio: vt ꝗ. de vi & vi ar. l. 1. §. familiæ. licèt noxaliter ex eis agi consueuerit: vt ꝟ. de ijs qui deie. vel effu. l. 1. §. cum seruus. & sic intelligitur ꝟ. de cond. fur. l. pen.

ADDITIO. Dic quòd istud est verum in seruo, sed in filio delinquente cessat actio noxalis: secundum Bartol. hic.

[l] Displicuit. Scilicet dicit: licet sit verum: vt ꝗ. eo. l. penul. & facit ꝗ. eo. l. contra nurum. §. 2. Accur.

[m] Dari actionem. Scilicet rerum amot. vel cond. fur. vt ꝟ. de cond. fur. l. ex causa furtiua. & d. l. 3. de pecu. §. ex causa.

[n] Insolidum. Videtur ex delicto filiæ patrē grauari & sic est contra in Auth. de nupt. §. est quoq;. coll. 4. & ꝟ. de diuor. l. si filia. & ꝟ. titu. 1. l. si filiafamiliàs. Sed ibi in fraudem patris delinquebat filia: hic & in alterius scilicet viri, vel hoc ideo quia ex persona eius agit: vnde insolidum defendit. Et ita quædā retinendo habemus solida, quæ nō agendo. sic ꝟ. si cer. pe. l. cū fundus. §.

* Constituto iure aliquid receptū aut inductū, esse, quā significationē habeat, eleganter explicat Alcia. lib. parerg. 7. ca. 16.

† Vnde veteribus placuit, vt si quid iurgij inter virum & uxorē intercessisset id non apud iudices sed priuatim inter se ipsimet inuicem locuti dirimerent. Val. Max. libr. 2. cap. 1.

* Sic in PS. Fl. Haloan. autē legit, & de peculio in parte quia displicuit, eam furti obligari, &c.

dus.§.seruum.& de compen.l. si cum filio.& de ædil. edict.l.si seruus.& facit s.de procu.l.seruũ.§.æquum.Et not.quod dicit, cum satisdatione,quia nemo &c.ut supra,de procura. l. non videtur. & ã. qui satisd. cog. l.si filiusfamiliàs.

filius erat emancipatus, alioqui non furti, sed rerum amotarum,vt j.eo.l.nihil.§.vxor.& in hac l.in princip.& infra,proxi.§.H.

g Etiam in virum. Vt infra, eod.l. proxim.C. eodem.l.2.

quatenus ex ea re pater locupletior sit. [a]

Pomponius li. xvi. ad Sabinum. IIII.

Dolove malo fecerit, quo minus ad eum perueniret. [b]

Papinianus lib.xj. Quæstio. V.

Viua quoque filia, quod ad patrem ex rebus amotis peruenit, [c] vtili iudicio petendum est.

Paulus libr. vij.ad Sabinum. VI.

Contra nurum [d] quoque socero hoc iudicium dandum, Atilicinus & Fulcinius aiunt.

Pro rebus quæ spectant ad virum. non competit socero hæc actio.Barto.

Quoties filiofamiliàs dos data est: socerum ob res [e] diuortij causa amotas furti [f] agere nõ posse.

Hæc actio datur contra virum, etiam si fuerit filiusfamiliàs, & in patrem de peculio. Bartol.

Item cum rerum amotarum etiam in virum [g] datur iudicium: si filiusfamiliàs maritus sit: verũ de peculio, [h] an in ipsum [i] actio [k] dari debeat: eadem repetemus, quæ de filiafamiliàs diximus. [l]

Hæc actio datur contra hæredem & transit ad hæredes. Item hæres viri potest condicere res amotas eo mortuo licet iacente hæreditate non fiat furtũ. Barto.

Si post diuortiũ maritus decesserit: hæres eius rerum amotarum iudicio vti potest. [m] Idem hæres mulieris ex hac causa tenebitur: sicut [n] condictionis nomine ex causa furtiua. Sed si morte mariti solutum sit matrimonium: hæres mariti hæreditatis petitione, [o] vel ad exhibendum actione, eas consequi poterit. Aristo & cõdici ei [p] posse rectè putat: quia ex iniusta causa apud eã essent. Quod si mortuo viro amouerit, non facit furtum: quia rei hæreditariæ [q] nõdum possessæ furtum non fit, ideoq; aut [s] vendicari poterũt, aut in hæreditatis petitionem [t] venient.

Si maritus, & vxor inuicem agunt rerum amotarum actione, poterunt compensare. Bart.

Vlpianus lib.xxxvij.ad Sabinum. VII.

Mulier [r] habebit rerum amotarum actionem aduersus vi-

a Locupletior sit. Dic vt supra proxim.§.

b Dolove. Perueniret. Ad hoc supra de hered. vel actio. vendit. l. 2.§. non tantum.& §. secusse. Accursius.

c Viua peruenit. Dic vt nota.s.eo.l. & ideo §.penul.

Contra. Casus. Si nurus mea,id est, vxor filij mei in mea potestate constitut. amoueat aliquid causa diuortij: ego socer bene possum contra eam agere.

Quoties. Titia dedit dotẽ filio meo, & non mihi & postea surripuit rem dotalem, certè ego non possum agere contra eam actione furti vel rerum amotarum: cum ad me non spectẽt res amotę. Item cum. Si maritus existens in sui patris potestate, amoueat res vxoris: pater tenetur de peculio.

Si post. Vxor mea mihi constante matrim. surripuit quasdam res: & post ea secutum est diuortium: & ego decessi, certè hæres meus habet contra eam actionem: & si ipsa decedat, hæres suus tenetur. Sed si ego decessi ante diuortium, & sic non habeo actionem re. amo. vt j.eod.l.rerũ. nec hæres meus habebit: sed habebit contra eam hæreditatis pet.vel actio.ad exhibendum, sicut si ipsa amoueat post mortem meam, & ante aditam hæreditatem meam per hæredes meos, tenetur actione rerum amo. cum non committatur furtum iacente hæreditate.

d Contra nurum. Vt j.eod l.nihil.§.1.sed j.proxi. §.est contra.Sol.vt ibi.

e Ob res. Datas in dotem. Azo.

f Furti. Nec rerum amotarum, cum ad socerum res amotæ non spectent: vel non tenentur pro eis.& idẽ in qualibet alia re amota,quę ad patrem non spectat, si autem ad socerum spectat, furti agere potest socer, si

h De peculio. In patrem.

i In ipsum. Scilicet filium,& insolidum.

k Actio. Rerum amotarum.

l Diximus. Supra eodem.l. & ideo.§. penultimo. & §. finali.

m Potest. Vt & infra eod. §. si mulier.§. hæc actio.& facit infra. eod.l. si propter.§. fin.

n Sicut. Non omnino: sicut hæres enim furis tenetur etiam si nihil ad hęredem peruenerit, vt Institu. de oblig. quæ ex deli.§.fina. Sed hic non nisi in quantum peruenit. vt C.eo.l.fina. & facit s.eo.l.& ideo.§. fina. & l.viua. Item non intelligas dari hoc casu condictionem ex persona defunctæ: vt no.s.eo. l.1. in fi. item facit. j.eo.l.penul.

o Hæreditatis petitione. Vt & j.eo. l.si propter. §.fina. & C.eo.l.si.

p Ei. Scilicet mulieri, id est, ab ea.& facit j.eodem. l.rerum.

q Rei hæreditarię. Vt & infra si quis testa.lib.l.1.§. Scæuola.nisi in casu: vt j.de fut.l. hæreditariæ & ll.sequ & dic hic rem hæreditariam ante aditam hæreditatem, & ante apprehensam possessionem vt subijcit, quæ hæreditas subit vicem defuncti: vt Instit.de hæredi instit.§. seruus alienus. cui vxor debuit reuerentiam: eandem debeat ipsi hæreditati, sed ea adita & fiat furtum, & aget hæres furti: vt argu.s.eod.l.& ideo.& facit infra de crim.expi.hære.l.2 &.l.vxor,& C.de fur.l.quamuis.& de cri.expi.hære.l.aduersus. & ã. de nego.gest. l. hæres. Accursius.

s Vindicari passim reperias in Pã. Fl. pro eo quod vulgo vendicari scriptum est.

t Vbi enim hæres possideret nec aduisset, etiam bona fide, & iusto titulo, adhuc non diceretur sua hęreditas. vide Paul. de Castr. in l. licet, C.de iure deli.Cyn. ibidẽ vtitur fere eisdẽ verbis.

r Petitionem. Non actionem rerum amotarum.

Mulier. Casus. Si vir amouit res suas vxori, bene tenetur hac actione: & si vterq; eorum surripiat alteri: compensabunt adinuicem. vt s.titu.2.l. viro atque vxore.

, Mulier. sic & C.eo.l.1.& facit ã.tit.2.l.rei iudicatæ.

§. 1. l. uiro. & C. de compensatio. l. neq;. & ℑ. eo. l. Marcellus. Accursius.

Si cum dos. CASUS. Mulier amouit res mariti: postea sol. mat. egit mulier de dote, & eã consecuta est, nunquid amplius poterit maritum agere act. re. amo. & dicitur quod sic. Sabinus. Vxor amouit res viri: & solu. matri. eas non vult restituere: certè dabitur marito contra eam iuramẽtum in litem, etiam si mulier velit ei dare iustam æstimationem dictarum rerum, ipse autem nolit nisi res, & in isto casu iurat maritus cõtra vxorem, sicq; datur marito quantitas quam iurauit: & remanet res amota apud mulierem: & maritus nõ tenetur mulieri cauere de euictione dictæ rei: quia propter cõtumaciam mulieris res apud eam remansit. hoc dicit cũ duabus ll. seq. Viuianus.

rum: & compensare potest cum actione, qua maritus agere vult ob res amotas.

Qui soluit quòd debet non prohibetur petere quòd sibi debetur. Bart.

Pomponius lib. xv. ad Sabinum. VIII.

SI cum dos solueretur mulieri, aut satis doti fieret, dictum non esset, actum iri rerum amotarum: nihilominus [a] agi potest. Nam & cum dos nulla sit, eadem actio [b] detur.

In actione hac contra non restituentem iuratur in litem: & soluenti æstimationem non cauetur de euictione. Bart.

Sabinus ait, si mulier res, quas amouerit, non reddat: æstimari debere, quanti in litem [c] vir iurasset.

Paulus lib. xxxvij. ad Sabinum. IX.

NOn enim [d] æquum est inuitum suo [e] pretio res suas vendere.

Pomponius libr. xvj. ad Sabinum. X.

IDeoq; nec debere eũ pro euictione [f] promittere, quod ex contumacia mulieris id ita acciderit.

a Nihilominus. Poterat enim excipere, vel compensare: vt C. eo. l. 1. quod cum non fecerit, videbatur sibi præiudicasse. vt C. ad legem Falci. authen. sed cum testator. §. item si hæres, vel videbatur posse repetere vt indebitum, vt ∫. tit. 1. l. quod dicitur. §. si dos. quod falsum est, vt hic dicitur. & facit. ∫. de compensa. l. si ambo. & ∫. de negotijs gestis. l. sed an vltro. in princip. & supra. commodat. l. in commodato. §. 1. & l. in rebus. §. fin. Accursius.

b Actio. Rerum amotarum.

c Quanti in litem. Sortitur ergo hæc actio naturam arbitrariarum actionum: licèt non connumeretur inter eas: vt Insti. de actio. §. præterea.

d NOn enim. Concord. ∫. de in litem iurand. l. si tutor. & ∫. solu. matri. l. si filiofami. 1. §. 1. & ∫. de rei vend. l. nec quasi. Sed contra. C. de in litem dã. tut. l. an tibi. Solut. ibi habebat rem venalem. Item contra supra de donat. inter vir. & vxor. l. si donatæ. Sed ibi causam habet possidens à vendicante, hic non.

e Suo. Scilicet iusto vel proprio.

f IDeoq;. Pro euictione. Vt ∫. de rei ven. l. ex diuerso, §. petitor. & de condic. furt. l. si seruus. §. caue. Sed contra ∫. de dona. inter vir. & uxor. l. si donatæ. Sol. vt ∫. l. proxi. dixi.

ADDITIO. Dic quod ibi possidens habebat causam à vendicante secundum gloss. & Dyn. in c. pro possessore. de regul. iur. libr. vj. & secundum Bartol. in l. litis. infra pro empto. & in l. depositi. de re iudicata.

Tam viro, quàm vxori competit hæc actio. Bar.

Vlpianus lib. xxxiij. ad edictum. XI.

MArcellus libro octauo [a] Digestorum scribit, siue vir vxorem, siue uxor uirum domo expulit, [a] & res amouerit: [g] rerum amotarum teneri.

Conuento hac actione potest deferri iusiurandum, nisi alieno nomine conueniatur, & is cui defertur, non potest referre. hæc dicit, cum duabus ll. seq. Bart.

Qui rerum amotarum instituit actionem, si uelit magis iusiurandum deferre: cogitur aduersarius iurare, [h] nihil diuortij causa amotum esse: dum prius de calumnia [i] iuret, qui iusiurandum defert. Iurare autẽ tam uir, quã uxor cogetur. pater autem amouẽtis iurare non cogitur, cum iniquum sit de alieno facto [k] alium iurare. † Is ergo cogitur iurare, qui amouisse dicit: & idcirco nec heres [l] eius, quiquæ ue amouisse dicetur, iurare coget. Si quis delatũ sibi iusiurandũ referre uelit; nõ uidetur ꝑtor ꝑmisisse. [m]

MArcellus. CASUS. Siue vxor expellat maritum de domo, & res amoueat viri: siue maritus expellat vxorẽ de domo, & amoueat res vxoris, tenentur.

Qui rerum. Egi actione rerum amo. contra vxorẽ quondam meam, & volo probare, quòd ipsa amouerat: & nõ possum nisi per sacramẽtum suum. certè me iurante quòd non defertur ei sacramentum animo calumniandi ipsa tenetur iurare, quòd non amouerit. aut res mihi restituere. & quod dixi in vxore. habet locum in viro amouente res vxoris. Sed nunquid pater, vel hæres illius, qui dicitur amouisse, tenetur iurare: certè non. Sed quid si ille qui dicitur amouisse, referat sacramẽtum deferenti? certè non auditur. Item quid si ego qui agebam rerum amotarum, pro parte rerum probare volo, pro alia parte sacramentum ei qui amouisse dicitur, deferre, nunquid possum? & dicitur quòd sic, & hoc vsque ad l. nihil interest. Viuianus.

g Res amouerit. Causa diuortij: & secutum est diuortiũ: vt ℑ. eo. l. rerum. & facit ℑ. eo. l. si mulier.

h Iurare. Nisi patronus a liberta conuentus, vt supra de iureiur. l. si patronus libertam.

i De calumnia. Hoc nisi sit patronus, cui remittitur, & etiam parenti: vt suprà, de iureiuran. l. iusiurãdum. §. hoc iusiurandum.

k De alieno facto. Sic suprà, de in lit. iur. l. videamus. §. 1. & facit C. de iureiur. l. delata. & ∫. de iuris & fact. igno. l. 2. & 3. Sed contra. C. de adult. l. & in adulterij. & C. de fica. l. fin. Sed ibi vt testis. Item ex hoc quòd hic dicit, not. hoc esse iuramentum veritatis, sic supra, de iureiuran. l. quoties. & l. iusiurandum & ad pecunias. § 1. Accur.

l Nec hæres. Cum multùm discrepet &c. vt C. de heb. ered. l. pen. in prin.

m Permisisse. Scilicet relationem: vt ℑ. eo. l. idẽ Labeo.

a Lib. vij.

a In P.F. & res amouerũt.

† Cõcor. gl. in cap. bonæ memoriæ. super verbo, naturam. in princi. extra de electio.

beo. & est speciale odio delinquentis. Et ideo idem in omnibus delictis, vt & ff.l.prox. & idē vbicunque lex defert: vt no.C.de rebus cre.l.delata.alias regulariter potest referri: vt ff.de iureiur.l.iusiurandū & ad pecunias.§.datur. & C.de reb.cre.l.delata.vbi de hoc not.

Pro declaratione istius glo. dic secūdum Petrū de Bellapertica, quod ideo non est locus relationi alias, quia delictū de quo quæritur non cadit in scientiā eius cui refertur: sicut in scientiam eius cui ab initio defert: sed quando æqualiter caderet in scientiā vtriusque, vt cum aliquis verberatur ab alio, tunc est locus relationi: vt d.l.delata.& l.lex.Cor.§.hac l. secundum Barto.

In P.F. referat.

Edicto.

a On magis deferat. Id est, referat.

b Deo Labeo scribit. Vt supra. eodem. l.Marcellus.in fin. & l.sequenti.

Referre. Sicut nec ab initio deferre, secundum quosdam: quia de alieno facto, vt ff.e.l.Marcellus §.pen.

c E reb. Probare. Incōstantia vel variatio hic admittitur, quod dic: vt ff.de procu.l. in causæ.

Inconstātia vel uariatio quandoque admittitur.

d Ihil interest. Sine habitem in eadē domo cum vxore mea siue non, & ipsa res meas mihi amoueat tenetur.

Vxor. Si habeo filium meum in potestate, & vxor eius mihi aliquid surripiat: non ago cōtra eā actione furti, sed rerum amotarum. Si autem sit emancipatus a me filius meus, bene possum agere furti contra vxorem suam. Et quod dixi in vxore filij, idem est in vxore nepotis, & pronepotis. Viuis.

e An separatim. Quod quandoque fiunt nobiles: & ideo non minus est matrimonium: vt supra de donat. inter uir. & uxor.l.cum hic status.§.si mulier & maritus.& facit C.de dona. inter uir.& uxor.l. res.& de repet.l.1.

Non simul. Ergo ipsa sola: sed superiori casu subtraxit ex ea, quam vir solus inhabitabat.

f Vxor. Facit ff.eo.l.1.in fi. & l.contra nurum.§.1.&

Vlpianus lib. xi. ad edictum.

XII.

Non magis, quàm si quis ei, qui furti agat, iusiurandum deferat, an ipse fur sit.

Vlpianus lib. xxxiiii. ad edictum.

XIII.

Deo Labeo scribit, b mulieri non esse permittendum, referre iusiurādum, & ita edictū ordinatum videtur.

Circa diuersas res admittitur variatio. Bart.

Paulus lib. xxxvi. ad edictum.

XIIII.

De rebus amotis permittendum est marito, vel vxori, de quibusdam rebus iusiurandum deferre, de quibusdam probare. d

In hac actione non curatur, an simul habitauerint coniuges. Bart.

Vlpianus lib. xxxvi. ad edictum.

XV.

Nihil interest, vtrū simul, an separatim e habitauerunt: cū actio rerum amotarum cōpetat etiam aduersus eam, quæ ex ea domo subtraxit, in qua non simul cum viro habitabat.

Contra coniugem eius, quem quis habet in potestate, non datur actio furti, secus si emancipata fuerit. Bart.

Vxor, f & nurus, & pronurus, viro & socero & prosocero furtum facere possunt: furti autem non tenentur, nisi fortè emācipatus sit filius, tūc enim nurus patri eius & furtum facit, & furti tenetur.

Hæc lex legitur pluribus modis, tamen in primo quàm in secundo responso Primò loquitur in uiro damnato in metallum: cuius occasione si vxor amouit, certè tenetur fisco actione rerum amotarum in simplum, quod nota: quia secundum hoc est casus quod hæc actio locum habet, si quis amoueat propter spem matrimonij soluendi aliter, quā per diuortium. Secundo modo potest legi, quòd mulier amoueat causa diuortij: postea maritus fuit damnatus in metallum vel deportatus: & mulier diuertit: non enim per deportationē soluitur, nisi diuortium sequatur, vt l. 1.C.de diuor. Bar.

Hermogen. lib. ii. iuris epitomarum.

XVI.

Ad fiscum mariti bonis deuolutis, i vxor rerum amotarū nomine in simplum conuenitur: quamuis alij k in quadruplum condemnentur.

Inter eos, inter quos non fuit matrimonium verè, non habet locum hæc actio. Bart.

Vlpianus lib. xi. de censibus.

XVII.

Si concubina res amouerit, hoc iure vtimur, vt furti teneatur.

de dona.inter uir.& uxo.l.3.§. ab uxoris.& §.fin.

g Ad fiscum. CASVS. Vxor mea surripuit res meas constante matrimonio, & postea ex aliquo meo delicto bona mea publicata sunt, certè sicut solu. matrimon. poteram conuenire uxorem: ita eam conueniet fiscus.

h Deuolutis. Puta uiro dānato in metallum, & ita solut. matr. ut ff.de diuor. l.1. & ei' solutionis gratia res uiri amouit uxor, aut uiro deportato non soluitur matrimonium, nisi uxor uelit esse solutum, ut C.de diuor.l.1.

Conuenitur. Sic enim fisco ut hæredi mariti, tenetur, uel ut ipsi uiro, cui non tenetur ad pœnam: ut C.eo.l.2.habetur enim ut hæres: ut C.de sen.pas. l.si ademptis & ad l. Iuliam de ui publi.uel priu.l. tutoris.

k Quiuis alij. Habeas a lij pluralis numeri, & non habeas condemnet: sed dic cōdemnentur, & dic: alij subtrahentes de rebus ad fiscum pertinentibus uel fisco delatis, uel fraudem contra fiscum committētes: ut C.de na turalibus liberis.l.1. in fi. & ff. ad l. Iuliā pecu.l. sacrilegij. in fi.& ff.de iure.fisc.l. aufertur. in fine. & est ratio: quia hic non erant fiscalea, imo priuatæ, tempore amotionis. Azo. uel habeas secundū M.alij, uel alijs, extraneo, uel extraneis, & sic datiu' singularis numeri uel pluralis: & habeas condemnetur, scilicet mulier pro furto manifesto uel rapina, quam fecerat eis, non uito uel fisco, nam quadruplū est, pœna furti manifesti uel rapinæ. Sed omnino melius est legere condemnentur, quàm condemnetur.

l Si concubina. CASVS. Si concubina mea mihi res meas amoueat, uel illa, cum qua non est mihi matrimonium de iure, licèt sit fortè de facto, bene habeo contra eam actionem furti, & non rerum amotarum: quia actio rerum amotarum competit causa diuortij facta amotione, diuortium autem hic non potuit esse, cum non fuerit matrimonium, sed & si mulier nō cogitabat adhuc de diuortio,

cum mihi surripuit. Fece cum fiebat diuortium inter me & eam, dictas res cēlauit: nihilominus tenetur actione rerum amotarum. Non solum. Siue extant res, quas mihi amouit vxor mea, siue nō: semper habeo act. rerum amotarum: & etiam condictionem furtiuam: Quę viro. Mihi accōmodauit Titius codicem, siue digestum, & vxor mea mihi surripuit, certè possum agere cōtra eā actione rerum amotarum, & Titius, qui mihi commodauit, habet contra eam condictionem furti. Sed si vnus nostrum agat contra eam: alter non poterit agere. Sed pone, quod vxor mea non surripuit mihi suis manibus res meas, uel alienas mihi commodatas: sed introduxit fures, qui surripuerūt: certè nihilominus tenetur: quamuis res amotę per dictos fures ad eam non peruenerint, & quod dixi in re mihi cōmodata, idem est in ea, quam bona fide emi ego maritus.

Consequenter dicemus. vbicunque cessat matrimonium, vt puta in ea, quæ tutori suo nupsit, [a] vel cōtra mandata [b] cō uenit, vel sicubi alibi [c] cessat matrimonium: cessare rerum amotarum actionem: quia competit diuortij causa. [d]

Causa diuortii potest amoueri tunc, cum fit diuortium, vel etiam ante, si postea celetur. Bartolus.

Res amotas dicimus non solùm eas, quas mulier amouit, cū diuortij consilium inisset: sed etiā eas, quas nupta [e] amouerit, si cum discederet, eas celauerit. [f]

Hæc actio competit pro rebus extantibus & peremptis. Bartolus.

Nō solùm eas res, quę extant in rerum amotarum iudicium uenire Iulianus ait: verumetiam eas, quę in rerum natura esse desierunt. [g] Simili modo etiā certi [h] condici eas posse, ait. Quę viro suo res pignori datas [i] amouerit: [k] hoc iudicio tenebitur.

Paulus lib. vj. quęstionum. XVIII.

SEd & domino condictio [l] competet: sed alterutri [m] agere permittendum est.

Amouere dicitur, qui dolo causam dat, vt alius amoueat. Bartolus.

[a] Nupsit. Sic. C. de interdict. ma. l. si pa tris.

[b] Contra mandata. Sic. C. de nupt. l. & si contra.

[c] Alibi. ut ī. de ritu nuptiarum. l. lex Iulia.

[d] Diuortij causa. Nullum autem est diuortium, cum nullū sit matrimoniū. & sic not. quod inter istos qui contra fas conueniunt: honor non debetur in omnibus, licèt liberalitas & impudicitia inter eosdem ad instar matrimonij prohibeatur: ut ī. de donat. inter uir. & uxor. l. hæc oratio. §. 1. & l. cum hic status. §. finali. & infra ad legem Iuliam. de adult. l. si vxor. §. 1.

[e] Nupta. Nondum cogitans de diuortio.

[f] Celauerit. Datur enim hæc actio ex secunda cōtrectatione, cum ex prima deficiat, sic ī. de fur. l. serui & filij. in princip. vt no. supra eo. l. 3. in princ. H. & facit supra eo. l. 3. § item verum.

[g] Desierunt. Sic in condictione furtiua: ut ī. de fur. l. inter omnes. in princ. cui hæc similis est: ut ī. eod. l. rerum in fin. Accur.

[h] Certi. Scilicet generalis, quæ concurrit cū condict. fur. & hac actione: ut suprà si cer. pe. l. certi condictio, in prin. & §. sed ex causa furtiua.

[i] Datas. Ab aliquibus.

[k] Amouerit. Causa diuortij: & secutum est diuortium: vt & infra eo. l. rerum quidem. Alij dixerunt etiam cōstante matrimonio hoc casu dari rerum amotarū: vt C. de fur. l. fin. §. fin. quod non placet, nec illud eo modo intelligimus: vt ibi not.

Vlpianus libr. xxxiiij. ad edictum. XIX.

SEd & si diuortij tempore fures in domū mariti induxerit, [n] & p eos res amouerit [o] ita vt ipsa non contrectauerit: rerū amotarum iudicio tenebitur. Verum est itaque, quod Labeo scripsit vxorem rerum amotarū teneri, etiam si ad eam res non peruenerit. [p]

Hæc actio competit coniugi pro re à se bona fide possessa. Bartolus.

Marcel. lib. vij. Digestorum. XX.

SI rem, quam maritus bona fide emerat, vxor amouerit. vel opem furi tulerit, [q] idq; fecerit diuortij causa: [r] rerum amotarum iudicio damnabitur.

In eā, quæ causa mortis speratæ amouet, viri, hæc actio datur, hoc dicit secundum primam lecturam. Legitur alio modo. Qui amouit causa mortis speratæ, tenetur hac actione si postea diuortium est secutum. Bart.

Paulus libr. xxxvij. ad edictum. XXI.

SI mulier cum de viri vita desperasset, surreptis quibusdam re-

[l] SEd & domino condictio. Scilicet furtiua & actio furti. arg. ī. eod. l. si vxor. H.

[m] Sed alterutri. Id est, ipse vir prius, si soluendo est: alias dominus aget: vt C. de fur. l. fi. in fin. sed certè ibi loquitur de act. furt. & hoc idem, & eodem modo dicam de act. furti: & de act. rerum amotarum. Vel forte nec tunc, quia ibi loquitur, cum constabat adhuc matrimonium, hic eo soluto. Item hic cōdictio furtiua, & actio rerū amotarum, cū sint rei persecutoriæ, tolluntur ad inuicem: vt C. de fur. l. ancillæ. & ī. de cō dic. furt. l. si pro fure. §. 1. facit sup. eodem. l. si rem.

[n] SEd & si. Induxerit. Scilicet mulier.

[o] Amouerit. Id est. Ipsi amouerint eius ope & consilio, alioquin si nec ipsi nec ipsa amouissent, secus esset: vt ar. ī. de fur. l. si quis vxori. & se. §. neque verbo. vt l. si is qui rem. §. si tu Titium.

[p] Non peruenerit. Secus est in eundre. furt. vt ī. de furt. l. vulgaris. in fin. & l. seq. & ī. de condict. fur. l. ex causa furtiua. & l. sequen. & ibi not. plenè, & facit ī. eo. tit. l. si mulier. §. si. H.

[q] SI rem. Opem furi tulerit. Secus in cond. furt. ut no. l. proxi.

[r] Diuortij causa. Aliàs secus: ut ī. eo. l. rerum. nisi in casu: vt ī. l. prox. & l. si mulier. in prin. Acc.

SI mulier. CASVS. Vxor de uita uiri desperans, diuertit ab eo surreptis ei quibusdam reb. postea uir liberatus est ab illa infirmitate, certè habet cōtra eam ciuilem rerum amo. act. non autem directam, quia nō fecit causa diuortij mulier furtum. Si seruus. Seruus uxoris meæ siue dotalis, siue nō, surripuit mihi quaedā

sea

res iussu dominæ suæ, cum iniisset consilium diuertendi. certe tenetur mulier rerum amotarum actio. secus si non fecit iussu dominæ: quia tunc distinguitur: vtrum mulier sciuit eum esse furem: cum eum mulier dedit mihi in dotem & sarciet mihi totum damnum conuenta a me a ctio. furis serui. Si autē ignorauerit mulier eum esse furem, tunc liberatur, eum noxæ dedendo. Rerum amotarum. Vxor mea amouit mihi res, quas mihi dederat in dotem. postea solutum est matrimonium inter me & eam, & sic ipsa habuit repetitionem dotis, si non surripuisset dotem vnde videtur quod maritus non possit ab ea repetere res dotales quas ipse amouit: quia & si non surripuisset eas posset repetere. Dicitur tamen hic quod potest: quia interim patiatur damnum maritus eo quod fructus non habet ex rebus dotalibus per eam surreptis: & lucri, nedum damni habetur ratio. Hæc actio. Actio rerum amotarum continet rerum persecutionem, quamuis nascatur propter delictum surripientis. & ideo non finitur anno, sicut nec condictio furtiua. Item non solum marito sed etiam hæredi eius competit: & si mulier non est soluendo: conuenta tamen rerum amota. insolidum condemnatur. & idem est viro surripiente. & litera dicit rationem bonam.

bus diuertisset: si conualuerit vir, vtilis [a] rerum amotarum actio ei danda est.

Etiam si amouendo furtum non fiat: mulier cuius dolo sit amotio, tenetur rerum amotarum actione. Bart.

Si seruus mulieris iussu dominæ diuortij causa res amouerit: Pædius putat nec furtum eum facere, quoniam nihil lucri sui causa contrectet: nec videri furtum facienti [b] opem ferre: cum mulier furtum nō faciat: [c] quáuis seruus in facinoribus [d] * domini dicto audiens esse nō debeat [†] * Sed rerū amotarum [e] actio erit.

Ex facto serui dotalis mulier tenetur, si fuerit sciens: aliàs liberatur dimittendo pro noxa. Bart.

At si in dotem seruus datus furtum viro fecerit: si quidem mulier talem esse eum scierit: totum damnum viro sarcietur. quòd si ignorauerit: tunc non vltra condemnationem noxæ [f] mulctanda erit.

Si res dotalis amoueatur, habet locum hæc actio propter interusurium medii tempori:. Bartolus.

Rerum [g] amotarum actio damnum repræsentat, etiam si postea dotis exactio competat. Commodi quoque, si quod amotis rebus amiserit vir, ratio [h] habenda est

Hæc actio est persecutoria. ideo perpetua. Barto

Hæc actio licèt ex delicto nascatur, tamen rei persecutionem continet: & ideo non anno finitur, [i] * sicut nec condictio furtiua: [k] præter ea & hæredibus competit. [l]

In actione ex maleficio non est locus beneficio, ne quis condemnetur, nisi inquantum facere potest. Bart.

Nec viro, nec mulieri prodest in hoc iudicio, si facere non possint: [m] pendet enim id ex furto. [n]

Litis æstimatio facit emptionem: ideo soluens habet exceptionem & retentionem. Bartolus.

[a] Vtilis. Non directa. quia hic non fuit diuortium quod esset opus: vt j. eod. l. rerum. vel ideo quia mors fuit causa amotionis, non diuortium: licet & illud intercesserit. nam dicitur, diuertisset, videbatur autem nulla danda: cum mors præbuerit causam diuortio. & per consequens amotioni: quia causa cessante cessaret actio. sed certè diuortium remanet, quod causa proxima potest dici.

[b] Facienti. Scilicet mulieri.

[c] Non faciat. Imò videtur: vt infra de furt. l. si quis vxori. in princip. & l. qui seruo. §. idem Pomponius. & supra eodem. l. 3. §. 1. quæ fuit contra. Solu. hic non fecit seruus dolo, quia obediens: vel quia dominæ rem credens. & ita nec ipsa per eum: & sic non fert opem ei, quod non est ibi & sic fecit dolum: vnde tenetur domina vel noxali, si ignorauerit: vel suo nomine, si iussit.

[d] Facinoribus. Atrocioribus, vt hic, & suprà de noxalibus. l. 2. § 1. & infra de actio. & obligatio. l. seruus & de regu. iur. l. ad ea. & facit infra de furtis. l. si quis vxori. §. neque. & l. si is. §. si tu. & l. qui seruo. in prin. Accursius.

[e] Amotarum. In qua sufficit res amotas: & dolo malo, & causa diuortij, & secutum diuortium: vt in summa. Accursius.

[f] Noxæ. Facit supra de pigno. act. l. si seruus. & mandat. l. inter causas. §. sed cum seruus. supra loca. l. cum in plures. §. seruum.

[g] Rerum. Dic quòd mulier, quæ amouit viro res dotales, tenetur rerū amotarū: licet postea actio dotis mulieri competitura sit: & hoc vt vir habeat interusurium medij temporis. argu. j. eod. l. ob res. Annua enim bima trima die olim. hodie post annum huiusmodi mobilia restituuntur: vt C. de rei vxo. actio. § exactio. Non ergo interim est locus compensationi: vt j. de compensationibus. l. quod in diem, & quia species sunt amotæ: quæ scilicet compensatio alias locum haberet: vt C. eo. l. 1. sed an mulier incidit in l. si quis in tantam. vel in decretum diui Marci, dic vt C. eo. l. 2.

[h] Ratio. Scilicet siue quis amissurus quid sit. puta æstimationem, vel pœnam: quia rem amotam præstare nequit: aut creditam a se pecuniam chirographo sublato probare non valet: siue non lucratur puta serui operas. vel hæreditatem. in qua seruus per vxorem amotus fuerat institutus, multa quoq; alia causarum corpori cohærentium exempla in damno, lucroque in l. Aquil. & ti. de fur. inueniuntur. R. & facit j. ne quid in loco publico. l. 2. §. marito.

[i] Finitur. Vt infra de actionibus & obligationibus. l. in honorarijs.

[k] Furtiua: Quæ non finitur anno. H.

[l] Competit. Vt supra, eo. l. contra. §. si post.

[m] Non possint. Vt infra de re iud. l. si rerum.

[n] Ex furto. Bona ratio. nam furtum nō fit sine dolo, vt Inst. de obligationibus quæ ex delict. § pen. ita nec hæc actio competit sine dolo. Est & alia ratio, quia diuortium est secutum: vt est supra de negotijs gestis. l. diuortio. Sed ratio hic posita locum habet constante etiam matrimonio: vt supra titu. 2. l. etiam. §. licet. & j. de

* Aliàs, domino.

† Facit. 11. q. 3. ca. qui resistit.

In hāc sententiā: Gellius li. 2. noc. Atti. c. 7.

* In P. F. sicut condictio furtiua. quā lectionē, reperimus etiam in veteribus quibusdā exempla. manu scripis.

J. de re iud. l. sed hoc. in fi. Hug. Item secus in actione ex stipulatu pro dote, qu[illegible] in hac actione. Accur.

SI propter. Mulier amouit uiro res cō stante matrimonio: postea solutum est matrimonium: unde eam conuenit maritus rerum amo. & ipsa nolens restituere res amotas condemnata fuit in earum æstimationem: sicque res amotæ remanserunt pœnes eam: & postea ipsa ab earum possessione cecidit. nunquid habet rei uendi. ad eas repetendas. & dicitur quòd sic, & si non cadat à pos. & ab ea petat hæres mariti quōdam. uel ipse maritus quondam exceptione remouetur.

Si mulier. Mulier de uita uiri desperans, non autem diuortium cogitans surripuit res mariti: & maritus mortuus est, sicut ipsa credebat. certè non habet locum actio rerum amotar. quia non fuit amotū causa diuortij, sed causa mortis, ut dictū est: ut infra eo. l. ter. amota. sed habet locum in persona hæredum mariti actio ad exhiben. & petitio hæredi. sed in isto alio casu bene habet locum actio rerum amota. Mulier constante matrimonio surripuit res uiro. & postea diuertit, unde habet locum actio rerum amotarū: post ea ipsa reuersa fuit ad maritum, & sic cessauit actio rerum amotarum, Interim postea constante secunda reuersione ipsa surripuit eidem marito alias res & solutum est matrimonium inter eos: certè non solùm pro rebus amotis per eam post reuersionem, sed etiam pro amotis in prima constantia matrimonij manet actio rerum amo. Et quod dixi in rebus amotis in vtroque matrimonio, scilicet, vt habeat locum repetitio impensarum factarum in vtroque matrimonio, idem dicendum est de donationibus factis per maritum vxori constante primo matrimonio, & secundo, quia de vtrisq; habet repetitionem maritus: cum enim non valuerit donatio repeti possunt per donantem: vt dixi s. solu. mat. l. diuortio. §. ob donationes. h. d. cum l. sequen. Viuia.

† Quod dic verū si mulieri dos misset soluta: aliqq nec hæredib' nec qbuscūq, legatarijs etiā si res essent fabri ex. hospitalis relictæ competerent. Bald in l. 2 in fi. ver fi. modo quæritur. C. si aduersus vē di. pign.

Iul[ianus] libr. xix. Digestorum. XXII.

SI propter res amotas egero cū muliere, & lis æstimata sit, an actio ei danda sit, si amiserit possessionē? mouet me, quia dolo [a] acquisiuit possessionem. Respōdi: Qui litis æstimationem suffert, emptoris loco [b] habendus est. Ideo si mulier, cum qua rerū amotarum actum est, æstimationem litis præstiterit: aduersus vendicantem maritum, vel hæredem mariti exceptionē habet: & si amiserit possessionem: in rem actio ei danda est. [c]

S. mulier amotis causa mortis quæ secuta est, tenetur actione petitionis hæreditatis, & ad exhibendum. Bar.

Si mulier mortis causa res amouerit, deinde mortuus ei sit maritus: hereditatis petitiōe, vel actione ad exhibendum cōsequi poterit hæres [d] † id, quod amotum est.

A[frica]n[us lib]r. vij. q[uæstionum]. XXIII.

REdintegrato [e] matrimonio, si iterū diuortium factum erit: ob res amotas prioris [f] diuortij causa, item ob impensas, donationesq; primo matrimonio factas, manere actionem existimaui. [g]

Ob res amotas mulier tenetur pluribus actionibus: sed altera debet eligi. Bar.

V[lpianus lib. ...] reg[u]larum. XXIIII.

OB res amotas, vel proprias viri, vel etiam dotales, tam vendicatio [h] quàm condictio [i] viro aduersus mulierem cōpetit: & in potestate eius est, qua velit actione vti. [k]

Pro rebus amotis secuto diuortio competit hæc actio: si diuortium non est secutum, competit condictio. Bar.

Martianus libr. [...] regu[laru]m. XXV.

RErum quidem amotarum iudicium sic habet locum, si diuortij consilio rés amotæ fuerint, & secutum diuortiū [l] fuerit. Sed si in

[a] Quia dolo. Et ideo non videbatur actio danda, sed contra est, vt subijcit. Accur.

[b] Emptoris loco. Vt & j. pro emptore. l. 2. in fi. & l. [...] s. de publi. in rem actione. l. sed & si res. 2. resp. & s. commo. l. si vt certo. §. 1.

[c] Danda est. Si res erat præsens tempore æstimationis: alias actio ei cedēda est. vt s. de rei vend. l. eius. & l. seq. & de. dona inter vir. & uxo. l. si donatæ. secus si dolo desijt possidere. ut s. de rei uend. l. is qui. in fi. & infra de re iud. l in depositi. Item de euictione ei non cauetur, ut s. eo. l. ideoq;. sed quidam cōtra. & ibi ideo. quia passa est iurari in litem contra se: hic nō. sed pro prima. s. de rei vendi. & ex diuerso. §. petitor. & de cond. fur. l. si seruus. §. cauere. Accursius.

[d] Hæres. Scilicet viri, vt & s. eo. l. cōtra. §. sed si morte. & vt: li actione rerum amotarum: vt s. eod. l. si mulier. in prin. Accur.

[e] REdintegrato. Alias, sed reintegrato. Accur.

[f] Prioris. Fuerunt ergo duo diuortia. Accur.

[g] Existimaui. Scilicet ego Aphricanus. cessat ergo interim actio pro prędictis, nō autem extinguitur: vt j. eo. l. fi. sic & in præscriptione cōtra pupillum: vt C. de præscript. xxx. anno. l. sicut. & dos redintegratur: vt s. de iure dotium. l. si is. in fin. & facit. s. tit. 2. l. penul. §. vxor. Accursius.

OB res. CASVS. Mulier surripuit mihi constante matrimonio res meas, vel etiā illas, quas mihi in dotem dedit: & non est solutum adhuc matrimonium post amotionem: Sicq; non habet locum actio rerum amotar. vt j. l. proxi. vendicatio tamē & cond. furtiua locum habebit: & alterutrius electione altera tollitur.

[h] Vendicatio. Siue æstimatæ sint, siue non: si pactum interuenerit de lucrando: vel etiam si non propter interusurium: vt s. eo. l. si mulier. §. rerum.

[i] Condictio. Scilicet furtiua. & sic non obstat s. vsufru. quemad. cauea. l. fi. & etiam certi condictio: vt s. si cer. pet. l. certi condictio. §. sed & ex causa. & s. eo. l. si concubina. §. penul. vel dic ratione possessionis: vt s. de cond. inde. l. indebiti. §. 1. Accur.

[k] Actione vti. Cum vna per aliam tollitur: vt s. eo. l. sed & domino. Accur.

RErum quidem. CASVS. Tunc demum habet locum acti. rerum amotarum, si mulier amouit causa diuortij, vel etiam vir, & postea diuortium secutum est: si autem non est secutum diuortium, vel si secutum est, non tamen ipsa surripuit causa diuortij, sicque non habet locum actio rerum amotarum, tamen maritus non debet propter hoc res suas amittere, ideo furti condictione condicet.

[l] Diuortium. Sunt ergo necessaria, vt compętat hæc actio.

Rerũ amotarũ actio ut cõpetat, plura requiruntur.

actio, scilicet amotio, & dolus: ut s. eo. l. si mulier. in fi. & causa diuortij & quod secutum sit: ut hic. & no. secũdum Azo. quod de iure canonico non habet locũ hic tit. si enim tenuit matrimonium: ergo nunquã potuit separari postea: nisi ex causa fornicationis: & tũc etiam non soluitur matrimonium: sed potest negari debitum uxori, si verò non tenuit matrimonium, nõ datur hæc actio: ut s. eo. l. si concubina. nec dicitur diuortium, quando separatur iure cognationis uel affinitatis. imo declaratur nõ tenuisse matrimoniũ. sed in casu quando ipsa causa separatæ mortis amouit, fortè etiam hodie locum habet. ut s. eodem. l. si mulier.

matrimonio uxor marito res subtraxerit: licèt [a] cesset rerum amotarum actio, tamen ipsas res maritus condicere [b] potest. Nam iuregentium [c] condici puto res posse ab ijs, qui non ex iusta causa possident.

Ista actio est in personã. Bar.

[Paulus lib.] xxxij. ad edic. prouincia. XXVI.

Rerum amotarũ actio, cõdictio est. [d]

Actio ciuilis proposita ab uno non differtur propter accusationem criminalem propositam ab alio. uel aliter: Accusans criminaliter non potest reconueniri ciuiliter, ut in contrario, sed unus & idem potest agere ciuiliter & criminaliter. Bartolus.

Papinianus lib. iij. resp. XXVII.

Rerum amotarum actio ob adulteræ crimen, quo mulier postulata est, non differt. [e]

Pro re uiri subtracta competit actio furti extraneo, cuius interest, licèt non uiro. Bar.

Paulus lib. vj. quæstio. XXVIII.

Si uxor rem uiri ei, cui eã uir cõmodauerat, surripuerit, isq; conuentus sit: habebit furti actionem, [f] quamuis uir habere non possit.

Inspicitur quantum res ualuit tempore amotionis, & postea quanti plurimi fuerit. Bartol.

Triphoninus lib. viij. disput. XXIX.

Rerum amotarum æstimatio ad tempus, [g] quo amotę sunt res, referri debet, nã verè [h] furtum fit: etsi lenius coercetur mulier. Quare nec à bonæ fidei possessore ita res amotæ vsucapiuntur: [i] sed si pluris factę non restituũtur, quæ amotæ sunt: crescit [k] æstimatio, vt in condictione [l] rei furtiuæ.

Per matrimonium redintegratum soluitur hoc iudicium. Bartol.

Papinianus lib. xj quæstio. XXX.

Cum soluto [m] matrimonio rerũ amotarum iudicium contra mulierem instituitur, redintegrato rursus matrimonio soluitur [n] iudicium.

[a] Licèt cesset. Nisi post diuortium celet: ut s. eo. l. si cõcubina. §. 1. & est contra. C. de fur. l. fi. Sol. ut ibi. Accursius.

[b] Condicere potest. Cõdictiõe furtiua: nam furtum committit, licèt furti agi non possit: vt s. eod. l. 1. Vel dic condictione certi, vel sine causa: ut s. eod. l. proxi. dixi. & l. si concubina. §. 2. & hoc in honorem matrimonij: ut s. e. l. 2. & C. e. l. 2. Ac.

[c] Iuregentiũ. Quia iure naturali seu ex naturali obligatione tantum actio nõ procedit: ut j. de fideiuss. l. fideiussor. §. 1. H. sed certè naturalis obligatio dicitur, id est de iuregẽtium. item & de iuregentium nõ sunt actiones, sed de iure ciuili: vt s. de origi. iur. l. 2. §. deinde. quare dic iuregentium &c. addita tamen actione de iure ciuili. Vel dic, quod uocat iusgentium, scilicet ciuili: eo quod ab omnibus gentibus est receptum.

Rerum amotarum. CASVS. Actio rerũ amotarum est condictio, id est, actio in personam: personaliter enim agit maritus contra uxorem quondã ad repetendum res suas amotas.

[d] Condictio est. Id est, in personam actio: vt C. de dona. quæ sub modo. l. 1. & Instit. de act. §. sic itaq;. uel dic, id est, naturam habet conditionis, scilicet ut non infamet, ut j. de act. & ob. l. cessat.

Rerum amotarum. CASVS. Sol. matrim. accusaui uxorem meam de adulterio & nihilominus volo eam conuenire act. rerum amotar. certè dicitur hic quod bene possum.

[e] Non differtur. Imo contra C. de adult. l. adulterij. Solu. hic ab alio non uiro accusatur, ibi à viro. Vel ibi vir accusat & mulier ciuiliter agit: quo casu differtur ciuilis: [*] vt C. de ord. iudic. l. quoniam hic uir & accusat & ciuiliter agit.

[*] Regulariter. n. criminalis pfert ciuili. l. fin. C. de ord. iur. ubi accusatur testes de falso: sa eit sopsederi in cã principali. Bar. in l. diu'. §. diuus. s. de pet. hære. in vers. & ex hoc habes.

Si uxor. CASVS. Librum meum commodaui Titio, quem deinde uxor mea ei surripuit: postea ego cõueni Titium commodatarium & soluit mihi æstimatio nẽ libri. certè uxorem meam poterit conuenire furti.

[f] Furti actionem. C. de fur. l. fin. §. fi. contra. Solu. ibi res aliena viro commodata erat, quã uxor surripuit: hic contra rem suam uir alij commodauit.

Rerum amotarum. CASVS. Solu. matri. ago rerum amota. contra uxorem meã quondam: ipsa non vult mihi restituere res amotas unde condemnari debet ad æstimationem, ut s. eod. l. si propter: Quæritur hic ad quod tempus debeat referri æstimatio, utrum ad tempus quo fuerunt res amotæ tantũ, an ad tempus quo petuntur, vel ad quod aliud tempus? & dicitur quod ad tempus quo fuerũt amotæ, scilicet si maior erat tũc æstimatio earum, quàm alio tempore. Si autem alio tempore post amotionẽ fuit maior earum æstimatio. illud debet inspici. & est ratio quare talia inspiciãtur tẽpora: quia idẽ fit cum condicitur res ex causa furtiua, cũ autem mulier amouit res marito, bene facit furtum, licèt ipsa lenius puniatur.

[g] Ad tempus quo amotæ sunt. Scilicet ad minus.

[h] Furtum fit. Vt s. eo. l. 1. Accur.

[i] Vsucapiuntur. Vt Insti. de usuca. §. furtiuę. Accursi.

[k] Crescit. Vt s. eo. l. si mulier. §. rerum.

[l] Condictione ut j. de cond. fur. l. ex argento. & l. in re furtiua. §. 1. & s. de fur. l. in furti actione. & l. inficiãdo. §. infans. & facit. j. de re iudi. l. si rerum. Accur.

Cum soluto. CASVS. Ago contra uxorẽ meã quondam acti. rerum amotarum, postea ipsa redijt ad me: certè soluitur iudicium rerum amotarũ, vt s. eo. l. redintegrato. Viuian.

[m] Soluto. Scilicet iãdudum forsan. nam subitò muliere reuersa, nec etiam nata hæc actio videtur, sicut nec fuisset diuortium: ut j. de regu. iur. l. quicquid. & s. de diuort. l. 3.

[n] Soluitur. Et restituit diuortio reuocato: vt s. eo. l. redinte-

redintegrato. & no. aliquid vitiari, eũ ad eam causam perueniat, à qua incipere non pôt: vt ĩ. ad leg. Aquil. l. quia. & infra de oper. lib. l. qui libertiuus. §. Iulian. & supra, sol. mat. l. si mulier diuerterit.

a DE LIBERIS AGNOSCEN.

Hoc fit per duo Senatusconsulta, scilicet p Plautianũ, & aliud sub diuo Adriano factum, vt ĩ. eo. l. 3. §. 1.

b Patronis. In liberis & patronis Senatusconsult. non loquitur.

† Aliàs, de agnoscendis, & alendis liberis vel parẽtibus, vel patronis, vel libertis.

TITVLVS III

DE LIBERIS † agno. cẽdis. a & alendis à parentibus, vel a patronis, vel b libertis.

Senatusconsultum. CASVS.

Sub tractatu istius tituli duo fuerunt Senatusconsulta: vnum vocatur Plautianum, & aliud qđ fuit factum tempore diui Adriani: de quo vltimo habebis. ĩ. eod. l. 3. §. 1. Plautianum autem duo capita habet: unum caput est de ijs quæ falsum partum subijciunt: & de illo non tractatur in hoc tit. aliud caput tractat de patre, qualiter tenetur agnoscere filium quo ad alimenta ei danda: & de pœna eius si non obseruet ea, quæ in senatuscõ. continentur: ut ĩ. ea. l. §. pœna. & de alijs tractat similiter. Pone ergo ita casum hic, diuortium feci cũ uxore mea: & ipsa dicit se prægnantem ex me: unde ipsa, vel pater eius, vel procu. ab eis ad hoc constitutus denunciant mihi hoc intra xxx. dies post diuortiũ, vel denunciant patri meo in cuius sum potestate, vel denunciant ad domum meam, certè ego maritus debeo eis dicere corã testibus, non est uerum quod ipsa ex me sit prægnans. vel debeo ad eam mittere custodes, ut uideant qñ pariet, vt sic possim scire utrũ sit meus filius, vel non ille, quem habet in ventre, si autem non faciam unum de prædictis duobus, debeo pręstare alimenta puero, siue sit ex me genitus, vel non. prius ergo debet mihi denũciare mulier, quam ego vxori, sed si ipsa nõ denunciet uel si denunciat & postea custodes quos mittere ad eam uolo ego maritus, non permittat stare secum: non teneor partum alere. Sed qd si ipsa non denũciauit mihi intra xxx. dies vt debuit quia non credebat se fore prægnantem: certè adhuc audietur, ut denunciare possit. Sed & si nullo mõ uult denunciare mihi non oberit partui quantũ ad alimẽta sibi per eam præstanda. pater autem nõ tenetur ad alimenta, ut dictum est. quod autem dixi de xxx. diebus. intelligas quòd debent esse continui à tempore diuortij: & non utiles. Elegãter. Pone quod vxor mea non denunciauit mihi marito post xxx. dies à tẽpore diuortij se esse ex me prægnantẽ, & natus est partus ante xxx. dies completos, certe non habet locũ Senatuscon. Plautianum: quia illud locum habet quando post xxx. dies natus sit: ipsa ergo nõ punitur: quia nõ denunciauit: quia adhuc erat intra xxx. dies: qui sibi dantur ad denunciandum: nec maritus quondam eo quod omisit ea, quæ debet facere: quia ipse non tenetur ad illa: nisi mulier prius ei denunciet: vt ĩ. ea. l. §. Illuc. nec partui nocet: nam bene potest se probare filiũ, sicut ergo nõ nocet partui ĩ hoc casu: Ita in eius conuerso non nocet illi qui dicitur pater, nam si mulier denũciauit mihi marito se esse pręgnantẽ ex me sicut facere debuit, & ego misi custodes sicut & facere debeo: missio custodũ nõ nocet mihi quin possim postea probare natum non esse meum filium: dicitur autem hic casus conuersus ad superiorem: quia sicut in superiori nec mulier mihi denunciauit, nec ego ei, vel custodem misi ita per contrarium in isto & ipsa mihi denunciauit, & ego custodes misi. Iulianus scribit. Dictũ est ĩ. eo. §. pœna. quod si mulier viro denunciauit se ex eo prægnantem sicut debuit, & uir nõ uult custodes, vel non denunciauit ei cõtrario eam non esse prægnantem ex se tenetur maritus agnoscere partum, nunc vult illud exponere, & dicit quod est intelligendum quantum ad alimenta. Sed si velit probare eum non esse suum filiũ benè po est: imo plus, qa sua propria uoluntate dicit extra iudicium eum suum filium esse, nihilominus potest postea probare eum non esse filium suum: licet maximam præsumptionem facit pro filio dicta patris confessio. itẽ quod dictum est s. ea. l. §. sed si maritus. quod si mulier non obseruet ea, quæ in Senatuscons. continentẽ, quod maritus quondam non cogitur filiũ agnoscere, debet intelligi quantũ ad alimenta donec probauerit puer se esse eius filium: quod quidem non erit filio prohibitũ. sed quid si mulier denunciauit viro se esse ex eo prægnantẽ sicut debuit: uir autẽ non negauit hoc ? tunc certe, sicut dictũ est, quo ad alimẽta faciet sibi uir præiudicium: non autem quantũ ad filiationem, Si quis. Titius fuit absẽns ab uxore sua per x. annos, & reuersus inuenit vxorem prægnantem: unde reiecit eam, ipsa autem postea denunciauit intra xxx. dies ei quod ex eo prægnãs erat, uir autem non contradixit, uel non misit custodes, certè præiudicat sibi uir, quantum ad alimenta præstanda, non quantum ad filiationem: ut dictum est multoties.

Ex his apparet. Ex superioribus uidere potes: ꝙ si mulier omittat ea, quæ debet facere ex Senatuscons. non præiudicatur filio, quin se filiũ probare possit, & qn habeat a matre alimenta, licet non a patre. Apparet similiter ex superioribus, quod si ille, qui pater dicitur, omittat facere ea quæ debet, tenetur alere partum non tamen facit sibi præiudicium quantum ad alios, quin possit probare eum ex se non esse natum. Quod si maritus Senatusconsulto partim satisfecerit, partim non obedierit. ut quia negauit quidem ex se prægnantem esse mulierẽ sed custodes non misit: nõ ppea euitabit mulier, quominus ille q̃ dicitur probet se non patrem, & si fuerit pater coram iudice ad probandum hoc. & iudex pronunciet eam ex eo prægnãtem: in ea cã est: ut agnosci debeat per illũ, qui pater dicebatur, esse suum partũ in omnibus causis, & quo ad alimenta. & ut suus habeatur. & hoc dico siue in veritate filius suus esset, siue non: vnde & fratribus suis erit consanguineus: sñia. n. ista ius facit. Si autẽ pronũciauerit eã non esse ex eo prægnantẽ non habebitur pro filio: quamuis in veritate suus fuerit. hoc dicit eũ duabus ll. seq. vsque ad §. quia Plautianum. Vlpian. Senatusconsultum. Plautianum, cuius verba nõ habemus,

Primò Iurisconsult. ponit in summa quæ fuit mens senatusconsulti circa hoc, usque ibi, permittitur igitur. ibi ponitur quæ fuit mens senatusconsulti, inquantum spectat ad mulierem cum quibusdam declarationibus, usque ibi, Mariti. ibi tertia, in qua ponitur mens senatusconsulti: inquantum ad maritum spectat, usque ibi, Sed si maritus, ibi quarta, in qua tractat permistim de marito & uxore cõtemnentibus senatusconsul. uel obedientibus, usque ad l. sine contra. §. quia Plautianum. ibi quinta, in qua circa dicta format aliquas quæstiones, usque ad l. si quis à liberis. Bar.

Vlpianus libro xxxiiij. ad edictum. I.

SEnatusconsultũ, c qđ factum est, đ lib. agnosc. duas spe

cies complectitur: unam eorum, qui agnoſcunt[a] alteram earum, quæ falſum[b] partum ſubijciũt. Permittitur[c] igitur mulieri, parentive, in cuius poteſtate eſt: vel ei, cui mãdatũ[d] ab eis eſt, ſi putet prægnantẽ, denunciare intra dies[e] triginta poſt diuortium cõnumerandos, ipſi marito, uel parenti, in cuius poteſtate eſt,[f] aut domũ[g] denunciare,[h] ſi nullus eorum copiam[i] habeat. Domum accipere debemus hoſpitium, ſi in ciuitate maneat.[k] Quòd ſi nõ ſit, ſed in uilla,[k] vel municipio: illic, vbi larem[l] matrimonio collocauerunt.[m] Denũciare autẽ hoc tantũ,[n] eſſe mulierem[o] ex eo prægnantem. Non ergo hoc denũciat,[p] ut mittat cuſtodes marit[9]. ſufficit.n. mulieri hoc notum facere, quòd ſit prægnans.[q] Mariti eſt iam aut mittere cuſtodes, aut[r] ei[s] denunciare, quòd nõ ſit ex ſe prægnans. Hoc autem uel ipſi marito, uel alij noĩe eius[t] facere ꝑmittitur. Pœna autem mariti ea eſt, ut niſi aut cuſtodes præmiſerit, aut contra denunciauerit,[u] nõ eſſe ex ſe prægnantem, cogatur maritus partum agnoſcere[x] & ſi non agnouerit: extra ordinem[y] coercetur: Debebit[z] igitur reſpondere, non eſſe ex ſe prægnantem, aut nomine eius reſponderi.[a] Quòd ſi factum fuerit: nõ aliàs neceſſe habebit agnoſcere, niſi verè filius[b] fuerit. illud notãdum eſt quòd denunciatio à marito nõ incipit, ſed à muliere.[c]

Si mulier contẽnat Senatusconſultum Plancianum præiudicat filio: niſi verè probet ſe filium, fallis ſi errares: uel ex neceſſitate mulier denunciationem omiſiſſet. Bar. h. d. vſq; ad § quemadmodum.

Sed ſi maritus vltro cuſtodes[d] offerat, & ea nõ admittat[e] vel ſi nõ denunciauerit mulier: aut ſi denunciauerit quidẽ, cuſtodes autem arbitrio iudicis non admiſerit,[f] liberum eſt[g] marito, parentive eius partum non agnoſcere,[h] Si mu-

bemus, quòd pertinet ad eos partus, qui poſt diuortiũ eduntur, vt ĩ. eod. l. 3. §. 1.

a Agnoſcunt. Id eſt, tenentur agnoſcere. Accur.

b Quæ falſum. De hac ſpecie non tractatur in tt. iſto H. vel dic quod tractat aſſignando cautelam de cuſtodibus, & de contraria denunciatione, ut reſiſtat earum fraudi. quæ falſum partũ ſubijciũt, &c. vt ĩ ead. l. §. denunciare vtraq; ergo ſpecies pertinet ad agnitionem liberorum. prima vt veri agnoſcantur. ſecunda ut falſi repellantur. & examinẽtur, an veri ſint, vel falſi. item iſtæ quę falſum partum ſubijciunt, tenentur crimine falſi, & perpetuo & ſoli parentes vel quorũ intereſt accuſant: ut ĩ. ad l. Cor. de fal. l. qui fal ſam. §. 1. & l. lege. §. 1. licet aliàs quęrela falſi xx. ann. duret. ut C. de fal. l. querelã, nec differt hęc accuſatio in tẽpus pubertatis, quod dic vt C. de t l. l. 1.

c Permittitur. Scilicet a Senatu, q. d. quia timet mulier, ne detur partus ſuppoſitus, igit &c.

d Mandatum. Speciale, ut dicunt, ſic ſimilia. ſup. de proc. l. Pomponius.

e Dies. Continuos, vt ĩ. eo. §. dies.

f Eſt. Scilicet marit[9]

g Domum. Not. ſic C. de anna. excep. l. ut perfectus. §. ſi na. argum. contra. inf. quæ ſenten. ſine appella. l. 1. §. item cũ ex edicto. Soli ut ibi.

h Denunciare. Scilicet mulierem non eſſe ex eo prægnantem, ut ĩ. ea. l. § denunciare.

i Maneat. Manere dicitur, licet non ſit modo pſens, alias ipſi, non domi denunciare diceretur.

k In villa. Alias pro domuncula gratia fructuum facta accipitur: vt ſup. de vſufruc. l. arboribus. & de verbor. ſign. l. fundi. Accur.

l Larem. Id eſt, ubi ſedes, & tabulas, & res ſuas conſtituit: vt infra de verbor. ſignific. l. in lege. & ad idem C. de incol. l. ciues. lib. 10. aliàs aliter accipitur domus: vt infra de adul. l. nec in ea. §. ius occiden. & ĩ. de iniu. l. lex Cornelia. §. domum.

m Collocauerunt. Hoc ideo quia uxor ſequitur forũ viri per matrimonium, vt ſ. de iudi. l. exigere.

n Hoc tantum. Scilicet debet.

o Mulierem &c. Quaſi dicat, ubi domicilium habebat tempore matrimonij, & nunc habet: uel ubi uxor conſtit. matrim. manere conſueuit cum familia. Accurſius.

Gloſ. in cap. bonæ memorię. l. ſup. vet. ſingulares. de electio. dicit quod ſi aliquod capitulũ citetur, quoad probandã citationẽ fuiſſe factã ſi non poſſit haberi copia ſtatim cui parti citatio facta, ſit: maiori capituli: ſufficit legere literas publicè in cap. uel i Clauſtro pñtibus q ibi inueniuntur.

p Denunciat. Id eſt, denunciare cogitur.

q Prægnans. Scilicet ex eo, ut ſup. dixi. vel dic hic ſubintelligendum à marito.

r Aut. Satis eſt alterum fieri, vt hic, & ĩ. ea. l. §. fi.

s Et. Scilicet mulieri.

t Nomine ei[9]. Qui habet ſpeciale mandatum, ut ſ. ea. l. §. permittitur. Azo. vel dic generale ſufficit ſecundum Hu. arg. ſ. ꝓ ſoc. l. actione. §. renũciare. Plus enim in muliere exigitur, cum ab ea incipiat nunciatio: vt ĩ. illud. Accurſius.

u Cõtra denunciauerit. Qui non improbat, probat. ſic ſup. ad Mace. l. ſi filiusfamil. 2. Accurſius.

x Agnoſcere. Id eſt habere, & tractare ut filium: vt ĩ. ea. l. §. Iulianus. & §. fina. Accurſ.

y Extra ordinem. Id eſt arbitrio iudicis pœna plectitur: ut ĩ. titu. 1. l. 2. §. ex hoc reſcripto. vel dic, quod eximetur a patris poteſtate, vt arg. C. de la. lib. tol. l. 1. §. ſcim[9]. Sed argum. contra. C. de nup. l. patrem. Sed dices de facto non de iure patrem ibi remitti. Acc.

z Debebit. Id eſt, poterit. ſic ſ. de off. proconſul. l. obſeruare. §. fi. & l. ſolẽt. §. ſicut item. & ex ſe eã eſſe prægnantem poteſt reſpondere, quod multum facit pro filio, ut ĩ. eodem. §. Iulianus. Accurſi.

a Reſponderi. Subaudi, vel mittere cuſtodes. Accur.

b Verè filius. Summatim hoc cognito: vt ĩ. eod. l. ſi quis a liberis. §. ſi vel parens, ſed vbi non reſpondet, nullo omnino cognito pręſtat alimenta, donec plene diſcutiatur cauſa filiationis, vt ĩ. eodem. §. idem Iulianus ait.

c Sed à muliere. Quia ſcit melius factum, & ſic eſt arg. ad multa, facit C. de procu. l. fi.

d Cuſtodes. Non coram iudice: ut differat à caſu tertio ſequenti: & not. quod ſup. dixit de pœna mariti, nunc de pœna mulieris.

e Non admittat. Id eſt, non recipiat, ſcilicet mulier cuſtodes.

f Non admiſerit. Fortè, liberos tres, & liberas cum binis comitibus: ut infra titu. 1. §. ante oſtium. & in quibus mala ſuſpicio non ſit: ut C. de epiſco. & cler. l. eum qui.

g Liberum eſt. Scilicet ſi non receperit mulier.

h Non agnoſcere. Niſi vere filius fuerit: ut ſ. e. l. §. debebit.

u Probat qui nõ improbat.

bebit. & ĩ.eo.§.ex his. sed si maritus non est contentus: sed omnino vult cu stodes admitti, cogenda erit remedijs pretoris.ut ĩ.li.1.l.1.§.ex hoc.

a Causa cognita. In sti erroris, qa ignorabat se prægnantẽ vel ratione minoris ætatis.

b Ei quod editur. Si probauit se esse filium: marti tamen nocebit: quia etiã si triẽnio maior est alere cogitur: vt ĩ. proxi.§. alias non. nisi pater sit inops: ut in Authẽ. ut lic. mat.& auiæ.§.illud col.8. Azo.

c Ex die diuortij. Scilicet connumerãdos.H.& qui dies dicuntur utiles, dic ut dicitur ĩ. de di uer. & tempo.præscript. l.1. & quis ord. in bonor. pos ser.l.2.

d Cessare. Quo dicitur mulierẽ denunciare intra 30. dies: alias uir non tenetur agnoscere, vt ĩ.ead.l.§. idem per contrarium.

e Ad denunciandum. Se esse prægnantem. Azo.

f Sed hanc tem. Quod Plautianum non sit locutum de tali partu. Hugo. uel dic quod mulier non denunciauit.

g Per contrarium. Ita est contra: quia ĩ. vxor non paruit: hic autem paruit vir.

h Prægnantẽ. Repete: neget, quid autem si neutrum eo rum negauit, & cu stodes misit? Accursius.

i Protestetur. No. sic.ĩ.de nego. gest. l.Nesennius.§.quid ergo.

k Iulianus scripsit. Alias.§. Iulia. alias l. quod senatuscon sul.&c.

l Cõtestato. Id est, coram testib. dixerit: & per hoc videtur fateri.

m Diceret. Ad quẽ est cogendus. vt supra eadem l.§.denunciare.in fin.

* In P.F. Plantianum.

lier esse se prægnantem intra triginta dies nõ de nunciauerit: & postea de nũcians, causa cognita a audiri debebit. Quinimo & si in totum omise rit denunciationẽ, Iulianus ait, nihil hoc nocere ei, quod editur, b Dies autẽ triginta continuos accipere debemus ex die diuortij, c non vtiles. Eleganter autẽ apud Iulianum lib. decimo nono Digestorũ quæritur si intra triginta dies marito mulier non denunciauerit, & intra triginta dies partum ediderit: an Senatusconsulto locus sit? Et ait * Plautianum Senatusconsultũ cessare: d quia de eo partu non uideatur sentire, qui intra dies triginta nascat, quippe dies triginta ad denũciãdum e pstat senatus. Sed hanc rem f non facere præiudicium partui arbitror.

Vxor & maritus obseruat Senatusconsultum: licet maritus partum non agnosceret. Bart.

Quemadmodum per contrarium g si maritus vxore denũciante custodes miserit, nullum præiudicium sibi facit. Licebit igitur ei partũ editum ex se negare: nec ei nocebit, quòd uentrem custodierit, & ita Marcellus libro septimo Digestorum scripsit. ait.n. Siue quis neget uxorẽm fuisse, siue ex se prægnan tem, h sine præiudicio rectè mittit custodes: maximè si missurus idipsum protestetur, i

Si maritus contemnat Senatusconsultum Plautianum, cogatur partum agnoscere: nisi uerè probet non filium. sed si mulier contemnit, maritus non cogitur, nisi ille probetur filius. Bart.

Iulianus libro decimo nono Digestorum scripsit: k quòd Senatuscon sulto comprehẽsum est, Si mulier uiro denuncia uerit se ex eo concepisse: & is, cui denunciatum erit, custodes ad vẽtrem custodiendũ inspiciendumque non miserit, neque cõtestato l di xerit, eum ex se prægnan tem non esse, ut ei id, quòd editum sit, agnoscere sit necesse: non eò pertinet, vt quasi iudi cio agnoscere se filiũ diceret, m suum hæredẽ n habeat, quamuis ex alio conceptus sit. Quandoque o enim (inquit) cœ perit causa agi, p grande præiudicium q adfert pro filio r confessio pa tris. s Idem per contrarium quoque ait, Si mulier t diuortio facto non fecerit u ea, quæ Senatusconsulto præcipiuntur, ut liceat patri non agnoscere: nõ eò ptinere, ut fili* natus suũ se dicere non possit: sed ad id tantùm, ut ita x pater eũ alere cogatur, si constiterit eum filium esse. Idẽ Iulianus ait, y si vxore denunciãte se prægnantẽ, maritus non negauerit: non vtique suum illico partum effici, cogendũ tamen alere, cæterùm si esset, satis iniuriosum ait. Si quis lõgo tempore abfuerit, & reuersus uxorem prægnãtẽ inuenerit, & idcir co reiecerit z si qd ex ijs, q Senatusconsulto cõti-

n §. & confiteatur filium, coactus tamen.

Hæredem. Ad quòd est ĩ. eodem. l.1.§. si vel parens. & §.meminisse. & §.solent. Accursius.

o Quandocunq; Alias quandoque, & dic enim, pro certè. Accur.

p Causa agi. Scilicet vt plenè cogno scatur.

q Grande præiudicium. Id est, magnam probationẽ: non tamen plenã, sed secus forte si ma tris confessione, ut supra de probat. l. fin. in fine. Item quod confessio extra ius non nocet: ut supra de interro. act. l.1. in fin. & C. de lib. cau l. iubemus. licet Ioan. dixerit contra, argumen. huius. l. & ĩ. de proba. l. quidam. & C. de prob. l. non nudis. & l. non epistolis. H.

r Pro filio. Cæterũ contra filium non facit patris dictum: vt ĩ. de Carb. edic. l.1.§. si quis. & §. sed & si quis. & facit in eo. tit. l. quod Labeo. & ĩ. de gõ. l 1.§.1. ibi, nec taci te &c. & de cur. furio. l. pen. Accur.

s Mulier. Repete: quod Senatusconsulto comprehensum est, si mulier &c. ad quod est ĩ. eadem lege. §. sed si maritus. Accursi.

t Nõ fecerit Quia nõ denunciauit intra xxx. dies se ex eo prægnantem. ut sup. in princip.

u Vt ita. Scilicet demum, & facit. in fra eod. l. si quis. §. meminisse.

x Idem Iulianus. Alias lex, si uxore. alias. §. Idem Iulianus.

y Ait. Scilicet esse, & facit. ĩ. de regul. iur. l. qui tacet.

z Reiecerit. Et sic est diuortiũ. vt habeat locũ Senatusconsul ut ĩ. eod. l. si quis. §.1. Acc.

* Vide Anto. Augu. lib. Emẽ. 1. cap. 7.

* In P.F. ut si quis agnoscere &c.

* De hoc vide si quid per Lanfrã. in c. qm con tra. l verf. confessiones.

* Lælius Laurellus, ut refert Ant. Aug. lib. 1. emẽ da. cap. 9. existimat hæc esse cõiungenda, ut legatur, Cæterũ si esset fatis iniuriosũ ait. Si quis lõgo &c. At que hanc esse Iuliani sniam q alio loco citat Vlpianus inepe in l. filiu. ĩ. de ijs, q sunt sui uel alieni.

Omiserit,

netur, omiserit : [a] suum hæredem ei nasci. [b] Ex his [c] apparet : siue uxor omiserit, quæ eam ex senatusconsulto obseruare oportuerit, nihil præiudicare filio, si filius est, nõ in iure tantùm sui, [d] verum [e] ne in alimentis [f] quidem secundum diui Pij rescriptum. Siue maritus neglexerit facere, quæ ex senatuscõsulto debet, natumq́ cogetur omnimodo alere: cęterùm [g] recusare poterit filium.

Sententia lata in causa filiationis inter patrem, & filium. facit fidem quo ad omnes. Bar.

Planè si denunciante muliere, negauerit ex se esse prægnãtem, tametsi custodes non miserit: non euitabit, [h] quominus quæratur. an ex eo mulier prægnãs sit. Quæ causa si fuerit acta apud iudicem, & pronunciauerit, [i] cum de hoc ageretur, quod ex eo prægnans * fuerit, in ea causa est ; ut agnosci debeat (siue filius non fuit, siue fuit) esse suum. [k]

Iulianus lib. xix. Dig. II.

IN omnibus causis: [l] quare & fratribus suis [m] consanguineus erit.

Vlpianus lib. xxxiiii. ad edictum III.

SIue cõtra pronunciauerit, non fore suũ quamuis suus fuerit. Placet. n. eius rei iudicẽ ius facere: [n] † & ita Marcellus lib. vij. Digestorũ ꝓbat, eoq́; iure utimur.

Si partus nascitur constante matrimonio, vel eo soluto morte uiri eo superstite : vel si de hoc dubitetur an sit uxor : præiudicialis in rem redditur : & non habet locum : cum extraneus in petitione hæreditatis inciderter examinabitur de filiatione : quia ad Carbonianum devenitur : & hæc in instantia incepta cum parte, ad hæredem non transit. Bar.

Quia * Plautianum senatusconsultum ad eos partus pertinet, [o] qui post diuortiũ eduntur: [p] aliud [q] senatusconsultũ temporibus diui Adriani factum est, ut etiam si constante matrimonio partus sit editus, de agnoscendo eo agatur. [r] Quid ergo si quis post mortem patris nascatur

[a] Omiserit. Maritus quondam : quia uxore denunciante non contradixit, uel custodes non misit: ut s. ea. l. §. denunciare. Accur.

[b] Ei nasci. Quantum ad alimẽta. ut s. proxi. §. & sic non est contra. s. de ijs qui sunt sui uel alie. iur. l. filiũ. vel ibi non potuit cõtinere senatuscõsul. quia inuenit natum : hic sic, quia nasciturũ : ut j. eo. l. si quis. §. t. uel solue ut ibi. Accur.

[c] Ex his. Scilicet. §. idem per contrarium. & supra, proxim. §.

[d] Sui. aget præiudiciali. Accur.

[e] Verum. Pro sed, uel pro etiam.

[f] Alimentis. Si plenè probet se filium in dicta causa præiudiciali: & sic non est cõtra. supra, eo. §. sed si maritus.

[g] Cæterùm. Scilicet si fecerit, quę in senatuscon. cõtinẽtur. Azo.

[h] Non euitabit. Scilicet mulier uel filius. Azo.

[i] Pronunciauerit. ipsum esse filium.

[k] Esse suum. Hæc duo uerba ponuntur loco unius accusatiui, & reguntur, uel ab illo uerbo agnosci, uel a uerbo pronunciauerit, & continua l. proxi.

[l] IN oĩbus causis. Quantum ad alimenta, & quo ad ius filiationis: vt sit suus.

[m] Fratribus suis. Sic. j. unde cogna. l. 1 §. 1 cognationẽ. Sed argu. contra. C. de adopt. l pen. §. sed ne. & in Authẽ. quib. mod. natural. effic. sui. §. filium. collatio. 6. Accursius.

ADDITIO. Dic, quòd ibi loquitur de illo acto, qui tem de nouo in esse constituit. constat enim quód ante non erat legitimus, sed per illum actum efficiebatur legitimus : hic de actu qui in præteritum aliquid fuisse declarauit: ut j. l. proxi. §. fina. facit. s. de sta. homin. l. ingenuum. in hoc quomodo sententia faciat ius, dic plenè per doctor. in l. 1. C. quæ res. uen. non pos. secundum Barto. hic.

SIue contra. CASVS. in hac lege in prin. continuatur cum casu præceden. Quia Plautianum. Vidimus. per superiora, scilicet à principio primæ. l. usque huc, quod senatuscõsul. Plautianũ habet locũ circa illos partus, qui facto diuortio eduntur: & nõ prouidit eis, qui nascuntur constã. mat. unde factum fuit postea aliud senatuscon. tempore diui Adriani, quod de eis loquitur: & per illud potest agi, utrum maritus agnoscat eos : & idẽ est si mortuo marito nascatur partus. uiuo tñ patre mariti, qui maritũ in potestate habebat: unde nasciturus debet recidere in eius potestatẽ. Sed qd si qõ est, utrum partus natus sit constan. matr. an soluto, uel mulier illa fuerat uxor, uel non? certè adhuc cognoscet iudex ex hoc authoritate dicti Senatusconsul. Sed pone, qđ mortuus est ille qui pater dicitur, nec superest quisquam qui habiturus sit eum in potestate: certè nõ habebit locũ Senatusconsultum Plautia. nec illud quod factum fuit sub diuo Adriano, sed aget puer petitio. hæredita. & ibi quæretur, utrum fuerit eius filius uel non? vnde si uiuo patre agatur contra eum ex Senatusconsulto facto sub diuo Adriano, & pater interim decedat, ruptum erit illud iudicium : & poterit petere puer se mitti in possessionẽ ex Carboniano edicto. Scias tamen quòd Senatusconsul. Plautianum, & illud quòd factũ est sub diuo Adriano, non habet locum, si nasciturus non possit esse suus hæres ei, quem patrem dicit. Viuian.

[n] Ius facere. Similia nota. s. de inoffi. test. l. Papinianus. §. fina. secus in pacto : ut supra de pact. l. ius agnationis.

[o] Pertinet. Scillicet tantum. Accursius.

[p] Eduntur. Et post triginta dies : vt supra eod. l. 1. §. similiter. & §. elegantet. & hoc si mulier dicat se prægnantem; alias si neget, loquitur infra titulo. t. l. 1. in princip. est & aliud de quo dic ut infra titulo t. l. 1. §. penul. & §. de inspiciendo.

[q] Aliud. Quasi deficiat primum in casu qui sequitur. Accur.

[r] Agatur. Actione in rem præiudiciali, qua se in filium uendicabat, uel in nepotẽ, uel econtra illi in patrem uel in auum : ut Institu. de actionibus. §. præiudiciales. & ideo præiudicialis dicitur, quia aliis quęstionibus præiudicat : ut infra de liberali causa l. ordinata. & differt a rei uendicatione : quia illa ratione ueri dominij, hæc non: cum filius & pater liberi sint, nec unus sit in alterius dominio : sed ideo uendicat dicens se ex eo genitum. ut ab eo percipiat certa alimenta & successionem : quæ filij à parentibus percipere debent : & sunt prætoriæ præter unam : ut in dicto. §. præiudiciales.

[a] Qđ ꝓbabitur ꝑ opinionẽ, & famã uicinię, saltem quo ad hoc ut transeat onus probandi in aduersarium. Io. Andr. in reg. infamibus. lib. 6. sic do. Anto. in c. lator q fil. sint legitimi.

* In P. F. fueritne c ne.

* Si uerò.

† Cõcor. in glo. sup uerb. ualebit, in ca. plerunq; ibi, & ex snia. ex de don. inter uir. & ux.

* Plancianũ l P. F.

a Iu

a In cuius. Scilicet aui, & dic recasurus, id est, remansurus, uel dic, filii: & dic recasurus, scilicet si auus decessisset superstite filio.
b Ex filio. Secus si ex filia: ut Institu. de patria potestate. §. fin. Accur.
c Praeiudicium. Id est praeiudiciali actione in rem: ut praedixi. Accur.
d Ex senatusconsulto i. ex senatusconsulto sub diuo Adriano facto, sic j. de orig. iur. l. 2. §. exactis. vel dic ex mente Plautiani, & verbis alterius, secundum Hugon. tu dic ex utroque, & hoc propter dubium, vt j. quorum leg. l. 1. §. 1. Accursi.
e Praeiudicio. Quo ista vendicabit ista in maritum, ut j. di xi in patre, & filio. secundum Azo. quod non placet, sed dic, id est, praeiudiciali actione. Et nota septem casus. Primus quando nascit post diuortium. Secundus quando constat matrimonio. Tertius quando post mortem patris viuo auo. Quartus quando est dubium in matrimonio uel postea editus sit. Quintus quando dubium est, an fuit uxor. Sextus quando extraneus possidet bona patris mortuo patre: sed tunc nõ praeiudiciali, sed petitio. hereditatis. Est & septimus, qui pater lite pendente decessit: sed tunc per Carbonianum. vt eod. titu. l. sed in primis. vbi agitur praeiudiciali: nec est opus denunciatione facienda à muliere his casibus: nisi in primo propter Plautianum cum non inueniam, & maxime quando constante matrimonio eduntur, cum sit in possessione filiationis, ut j. de ijs qui sunt sui uel alien. iur. l. filium. & l. si filius.
f Si is. Qui bona patris possidet: puta agnatus defuncti.
g Quaeritur. Et plenè dicitur. j. de Carb. edict. l. 3. §. missum. Accursius.
h Praeiudicium. id est, praeiudicialis actio in rem, qua filios vendicat sibi in patrem, vel se ei in filium.
i Ad Carbonianum. Vt si filius est impubes & petat bonorum possessionem ex Carboniano edicto: vt j. de Carbo. edict. l. 1. in princip. & interim alitur: ut j. de inoffi. testam. l. qui de inofficioso. & j. de Carbo. edict. l. si is. § an autem. & quaestio status differtur ex Carbo. edicto, uel ex constitutionibus: ut infra de Carb. edi. l. 3. §. quamuis.

¶Vide tu nũ recti' ita legi possit, in cuius potestatem. recasurus est, si ex filio &c.
* Praeiudicio.
¶No. unũ singulare: de hoc dubio, q. do. Pan. cõ. 1. col. 2. dicit se extraxisse ex dictis Pe. & Cy. in l. nõ du biũ C. de legi.
* Quę discepratio in principale iudiciũ venit, in quo de partu agnoscẽdo quęritur.

auo superstite, f in cuius a potestatem recasurus est? & si ex filio b eius susceptus probetur, uidendum est. quid dici debeat. Et certè probandum est, cum auo praeiudicium * c de partu agnoscendo, similiter agẽdum. Quid si hoc ipsum in quaestionem veniat, utrum in matrimonio, an postea editus sit? dicendum est, & super hoe ex Senatusconsulto d agẽdũ. Et quid sit, si an uxor fuerit, disceptet? * Et Iulianus Sexto Caecilio Aphricano respondit, locum esse praeiudicio. e Illud tenendum, haec senatusconsulta post mortem parentis cessare: si is f superest in cuius potestate recasuri nõ sunt. Quid ergo est in petitione haereditatis, quam filius intendit? Quaerit, g vtrum ex eo natus sit, cuius haereditatem petit, an non, & adeò hoc verum est, vt Iulianus libro decimonono Digestorum scribat, si uiuo patre redditum sit praeiudicium, h & ante quàm sententia feratur, pater decesserit: transeundum esse ad Carbonianum i edictum. Item hęc senatusconsulta pertinent ad eos, qui sui hęredes agnascuntur. k Caeterũ si fortè non sint in potestate recasuri: l uerius est senatusconsultum cessare. m

Paulus lib. ij. sententiarum IIII.

Necare videtur non tantùm is, qui partum pręfocat: n * sed & is, qui abiicit, o & qui alimonia denegat, p & is qui publicis locis q misericordię causa exponit, quàm ipse non habet.

Alimenta liberis à parentibus uel à liberis parentibus de cernuntur officio iudicis cognoscentis: an sit filius uel pater: & an de facultatibus conuenti possit ali: & an sibi petens suf ficiat propter res et operas suas, uel an subsit causa propter quã possint legitime denegari, hoc di cit. usque ad §. solent. Bar.

Vlpianus lib. ij. de offic. Consulis. V.

Si QVIS à libe-

k Agnascuntur. Id est: si natus est sic, ut possit esse suus haeres illi, quem dicit patrem. Azo.
l Recasuri. id est, futuri, sic supra ead. l. §. quid ergo. Accursius.
m Cessare. Sed an alio iure sunt alendi? Resp. si sint ex legitimo mrĩonio, sic: vt j. eod. l si quis à liberis. §. 1. & §. 2. de natis ex concubina & ex damnato coitu, dic ut ea. l. §. idẽ scribit.

Necare. CASVS. Supra l. prae. §. 1. dictũ est, quod nato partu cõstan. matrimon. ille qui dicitur pater, tenetur eum alere, & iudex ad hoc debet eum adstringere. Sed pone qd' non fuit adstrictus, quia aliquis nõ petiit, & ipse non psiit talimẽta partui, & mortu' est puer propter hoc, certè peride est ac si suis manibus eũ strangulasset & occasione illius. qui non praestitit alimenta, ponit de eo qui partum abiecit uel qui exposuit cum ad hospitale: nam omnes isti uidentur partũ occidisse suis manibus, si propter praedicta moritur est partus: unde tenentur. l. Pompeia de Parricidiis. Viuianus.

* Flo. pfocat.

n Praefocat. Id est antequam nascatur extinguit, uel natũ stringendo ad fauces, & sic hoc casu & sequentibus tenetur. l. Cor. de sica. ut j. ad l. Corne. de sica. l. si mulierẽ. & l. nihil. & C. de sica. l. pen. & etiam. l. Pompeia de parricidijs: ut j. ad leg. Pompe. de parri. l. 1. §. si.
o Abiicit. Puta in quodã nemore ut differat à fine. l. & hoc casu fit sui iuris: ut C. de lati. liber. tol. l. 1. §. sed cimus. Arg. contra C. de nup. l. patrem. Sed dic ut s. l. 1. §. pena & facit C. de infan. expo. l. 2. & C. de patria pote. l. nec filium.
p Denegat. Not. qui non facit &c. sic j. de reg. iur. l. qui non facit. & j. de re milit. l. non omnes. §. qui captus. & j. de ritu nup. l. qui liberos.
q Publicis locis. Ad hospitale vel in foribus ecclesię, ut fiat ei eleemosyna: & sic causa misericordiae habẽ dae ab aliis, quàm ipse &c. sic & C. de haereti. l. 2. in fi. & supra de Maced. l. filium. & supra de negot. gest. l. qui aliena. §. quanquam. item facit ad hoc distinct. 86. c. non satis. in fi.

Si quis à liberis. CASVS. Habeo filios in mea potestate cõstitutos, uel ẽt emancipatos, & sunt diuites, & ego pauper: certè bene tenentur me alere. &

...ris [a] ali desideret, vel liberi vt à parente exhibeantur: [b] iudex de ea re cognoscet. [c] Sed utrū eos tantùm liberos, qui sunt in potestate, cogatur quis exhibere: an verò etiam emancipatos, vel ex alia causa [d] sui iuris constitutos, uidendum est. † Et magis puto, etiam si non sint liberi in potestate, alendos à parentibus, & uice mutua alere parentes debere. Vtrum autem tantùm patrem, auumve paternum, proauumve paterni aui patrem, cæterosq; uirilis sexus parentes alere cogamur: an verò ēt matrem, cæterosq; parentes, per illum sexū contingentes cogamur alere, videndum est. Et magis est, ut vtrobique [e] se iudex interponat, [f] quorundam necessitatibus facilius succursurus, quorundam ægritudini. Et cùm ex æquitate hæc res descendat, charitateque sanguinis: singulorum desideria perpendere iudicem oportet. Idē in liberis quoq; exhibendis à parentibus dicendum est. Ergo & matrem cogemus, præsertim uulgò quæsitos [g] liberos alere, necnon ipsos eam.

Item diuus Pius significat, quasi auus quoque maternus alere compellatur. [h] Idem rescripsit, vt filiam suam pater exhibeat, si cōstiterit apud iudicē iustè [i] eā ,pcreatam. Sed & si filius possit se exhibere, æstimare iudices debēt, ne nō debeant ei alimenta decernere. Deniq; idē Pius [*] ita rescripsit ad Titianum, Competentes iudices a-li te à patre tuo iubebūt

& si ego sum diues, & ipsi pauperes, benè teneor eós alere: & quòd dixi in patre, idē est in auo, & proauo, & alijs superioribus: & idē est in matre, auia, & proauia, & alijs superioribus ex fœminea linea ascendentibus. Sed quid si filius meus est calcarius: & potest se benè alere: certè nō teneor eū alere, nisi fortè esset infirmus taliter, quòd nō posset laborare.

Si vel parens. Filius me[9] petit a me alimenta coram iudice, & ego nego eū Filium: in hac quæstiōe utrū sit filius vel nō, debet iudex summatim cognoscere: & si pronunciauerit eum filium esse, cōstituet ei alimēta in bonis meis & non alias. Si autē omissa dicta cognitione summaria ei decreuerit alimēta nullum præiudiciū faciet mihi patri uolenti probare eum filium nō esse: & quòd dixi in filio idem est in patre alimenta à filio petente.

Si quis ex his. Pone quod filius me[9] nō vult me alere si cut tenetur, ut dictū est: certe debet iudex mihi constituere alimenta certa in bonis suis. & præcipere ei quòd ea mihi præstet: & si nō præstet filius, iudex debet eum constringere captis pignoribus: & idem est in patre, à quo filius alimenta petit. Quid autem si pater dicat, Domine iudex, egó nolo præstare ei alimenta: quia ipse accusauit me: certè benè audiet patrem iudex, & scias quod non solum alimenta tenetur dare pater filio, & econuerso: sed etiam alia necessaria. Postea ponitur hic casus de quodam qui habebat filium impuberem emancipatum diuitem, quia patri tenetur necessaria præstare. Si mater. Mater fecit expensas in alēdo filio communi maiore triennio, & repetit eas à patre: certè benè potest, dum tamen non sint tales expensæ, quas fecisset etiam patre filium alente.

A milite. Non solum filius paganus patrem alere tenetur, sed etiam miles: non tamen tenetur soluere debita patris. hæres autem filii extraneus non tenetur præstare, nisi pater sit in nimia paupertate.

Solent. Non solum filii tenentur alere parentes, ut dictum est: sed etiam liberti patronos. Sed si negent se libertos esse: iudex cognoscet super hoc summatim utrum sint liberti, uel non: & si apparuerint liberti: iudex alimenta in eorum constituet bonis patrono, alias nō: sed si omissa dicta summaria cognitione cōstituat alimēta nō faciet præiudiciū liberto, quin possit postea docere se non esse liberū, & postea alimenta non præstare, & quī constituit iudex alimenta patrono: debet constituere secundum quod libertus habet in bonis. Item scias, quod non solū patroni debēt ali a libertis: sed ēt liberti à patronis. Item scias, quòd libertus matris meæ tenetur me alere: libertus autem liberti mei nō tenet me alere, nec ille meus libertus, quem ex causa fideicommissi manumisi, nec ille quē redemi suis propriis nummis, & manumisi, nec ille à quo exegi mercedem pro operis. Item filius meus, qui accusauit libertum meū de capitali crimine, nō potest ab eo petere alimēta. Item scias, quod liberta cogitur alere patronum: super dictis autem alimentis constituendis patrono in bonis liberti, iudex debet dare arbitrium: & semp tenetur libertus ea præstare patrono, donec patronus fuerit pauper, & ipse diues. Item scias, quòd etiā patrem & matrem patroni egentes tenetur libertus alere, si patronus mortuus est, & liberi eius. Viuianus.

[a] A liberis. Scilicet naturalibus & legitimis, vel naturalibus tantùm.

[b] Exhibeantur. Id est, alantur.

[c] Cognoscet. Implorato officio suo ut hic, & C. de bon. quæ libe. l. fin. §. ipsum autem, & de alen. liber. per totū. & de patria potestate. l. nec filium. Sed argumentū cōtra sup. de iudi. l. lis nulla. Solutio, hic speciale.

[d] Ex alia causa. Quæ multæ sunt, vt Institutionibus. quibus modis ius patriæ potestatis soluitur, per totum. Accursius.

[e] Vt vtrobique. Scilicet pro patre & eius parentibus, & pro matre & eius parentibus. Accur.

[f] Interponat. Sic in Auth. ut liceat matri, & auiæ. §. illud. collat. 8.

[g] Vulgo quæsitos. Vt in Auth. quib. mod. natur. effi. sui. §. oportet. & §. si quis habens. collatio. 6. C. eod. l. finali.

[h] Compellatur. Scilicet vulgo quæsitus, vel non est aliquid subaudiendum, & hoc est verum, si auus paternus, vel pater alere non possit: ut j. eod. l. pen. & d. §. illud. Accur.

[i] Instè. Vel etiam hodie ex concubina, secus si ex coitu illicito: vt in Authen. quibus mod. nat. effi. sui. §. diceretis. & §. si. & §. oportet. coll. 6. Sed an sic frater fratrem vel sororem? videtur quod non, quia nec instituere hæredem tenetur: vt C. de inoff. testa. l. fratres. econtra quod sic: ut j. vbi pup. edu. l. qui filium. quod est equius, & no. C. eo. l. pen.

ADDITIO. Dic quòd ibi in d. l. qui filium. loquitur in sorore, quæ est uitæ obsequioris: & sic non est eadem ratio: vt l. cum hi. §. in persona. sup. de transac. Veritas tamen est, quod cogitur alere fratrem naturalem, ergo multo fortius legitimum: vt C. de natura. li. authen. licet. & s. solu. matrim. l. quamuis. secundum Bart.

† Idē Plato. dialo. 4. de leg. & dialog. 11. & Valer. Maxi. lib. 5. c. 4. ubi exempla quędā cognitu digna hāc sententiam refert.

[*] In P. F. ita rescripsit aditi à te cōpetentes iudices.

Frater fratrem alere tenet.

[a] Pro

pro modo facultatum a eius: si modò (cùm opificem te esse dicas) in ea valetudine es, vt operi b sufficere uon possis.

In causa alimentorum proceditur summarie ↄ & sententia lata non facit praeiudicium in causa filiationis ordinariè exercenda. Bart.

Si uel parẽs neget filiũ, idcircoq; alere se nõ debere contẽdat, vel filius neget parẽtẽ: summatim c iudices oportet sup ea re recognoscere. & si cõstiterit d filium vel parentem esse: tunc alibi iubebunt. e cæterum si nõ constiterit: nec decernẽt f alimẽta. Meminisse autẽ oportet, & si pronunciauerint ali oportere: attamen eam rem prçiudiciũ non facere veritati: g nec enim hoc pronunciat, filiũ esse, sed ali debere & ita diuus Marc⁹ rescripsit. Si qs ex his h alere detrectet: p mõ facultatũ alimẽta constituentur. Quòd si nõ præstentur: pignoribus i captis & distractis, cogetur sententiæ k satisfacere. Idem iudex æstimare debet, num habeat aliquid l parens qđ m meritò filios suos nolit alere. Trebatio denique Marino rescriptum est, meritò patrem eũ n nolle alere, qui eum o detulerat. p Non tantùm alimenta, verumetiã cætera quoq;, onera q liberorum patrem, à iudice cogi præbere, rescriptis continetur. Si impubes r sit filius emancipatus, patrem inopem alere cogetur. Iniquissimum enim quis meritò dixerit, patrem egere, cum filius sit in facultatibus.

Mater alimenta quae fecit in filium, qui à patre ali debebat, à patre repetit. hoc dic secundum veram lecturam. Bartolus.

Si mater alimẽta, quæ fecit in filium, à patre repetat: cùm modò eam audiẽdam diuus Marcus rescripsit Antoniæ Montanæ in hæc verba: Sed & quãtum t tibi alimentorũ nomine, quibus necessariò filiam tuã exhibuisti, à patre eius prçstari oporteat, iudices æstimabũt: nec impetrare u debes ea, quæ exigẽte materno affectu y in filiam tuã erogatura eẽs, etiam si à patre suo educaretur. A milite quoq; filio, qui in facultatibus sit, exhibendos z parentes esse pietatis ratio exigit. Parens quamuis alia filio ratione naturali a

a Pro modo facultatum. ȷ.ead.l.§.de alimentis.& §. & si impubes.

b Vt operi. Id est, operando. ergo arg. sumpto à contrario, si potes: contra est. ut arg. supra de offic. eius cui mand. est iurisd.l. 1.§. huius. & facit. ȷ.eo.l.fina.& ȷ.eo.l. alimenta.

c Summatim. Cũ filius per officium iudicis petit ali. & sic intellige ȷ.ea.le.§.solent. sed contra C.de iud.l. iudices. Solu. hic speciale.

d Constiterit. Per illam summariã cognitionem. Accursius.

e Iubebũt. Iudices dando sñiam interlocutoriam.

f Nec decernent. Nisi interim donec causa agitur: ut ȷ. eo.l.si neget.

g Veritati. vt & s. de ijs qui sunt sui uel alie. iu.l.pe. Sed contra. C.de ordin. cog.l. 2.solut. ut ibi: & eodẽ modo solue. C. de ordi.iud.l. 1.in fi. quæ est contra. & eodem modo C.de fi.instru.l.fin. in fi. & facit supra, eo.l. 1. §. idem Iulianus. & §.idem per contrarium. & ȷ.ead.l.§.solẽt. Accursius.

h Ex his. Parentibus vel filijs: & idẽ in patruno uel liberto, ut constituatur alimẽta pro modo facultatum: ut & ȷ.§ proxi. & argu. supra, sol.mat.l. si cu dotem.§. sin autem. & supra, eadem l. in fine. r. respon.

i Pignoribus. Hoc fallit in patrono: vt ȷ.eod.l.alimẽta. itẽ no.modum cogendi: sic.ȷ. titu. 1.l.1. §. ex hoc rescripto. ibi, qui debet &c. & Institut. de satisda. tuto.§. penul.& facit. C. de patria potestate l. nec filium.& C.eodem.l. 1.& de bon.quç liber.l.fina.§.ipsum. Accur.

k Sententiæ. Scillcet, interlocutoriæ latæ super alimentis. Vel dic quod est definitiua, quæ finem controuersiæ alimentorum imponit: ut ȷ.de re iud.l. 1.

l Aliquid. id est causam aliquam.

m Quod. Id est propter quam causam.

n Eum. Scilicet filium. Acc.

o Eum. Scilicet patrem.

p Detulerat. Ex qua causa potest eum exhæredare: vt in Authen. vt cum de appel. cog.§.causas.col. 8.& idem si aliquid tale fecerit, per quod potesit exhæredari. arg. C.eod.l.fin. Accur.

q Cætera quoque. Vt vestimenta, & habitationes: cũ hæc appellatione alimentorum contineantur: ut ȷ.de ali.leg.l.legatis.& l.fin.& verbo victus: cum sine his homo viuere non possit: vt ȷ. de verborum significatione l. verbo. & l.sequen. & l. quos nos. §.fin. licèt sit arg. contra supr. de transac. l.cum hi.§. qui trãsigit. Sed dic ut ibi not. Item hic pro se & suis liberis & uxore: vt s. fam. ercis.l. si filia. §.1. non tamen æs alienum, vt ȷ.ead. l.§. patens.

r Et si impubes. De magno non dubitatur: vt s. ea. l. in fin. r. resp. ibi, & vice mutua &c. sed tamen & hic idem est: vt & ȷ.de tute. & ra. distrah.l.1. Si autem in potestate est, de castrẽsi idẽ. sed de aduẽtitio ps ter habet usumfru. & ipse alit se & filium: de profectitio habet pater plenũ dominium: ut C. de bon. quæ liber. l. cum oportet. §. primo.

s Repetat. Neg. gesto. actione cum id onus primo patri videatur imminere: vt argum. infra eodem, l. penultima. Accursius.

t Sed & quantum. Alia præcesserunt uerba in rescripto.

u Necessario. Hæc necessitas est quo ad filium, non quo ad matrem: nisi pater esset inops: vt ȷ. l.pen. quia tunc indistinctè non repetit. Accur.

x Nec impetrare. Tibi reddi.

y Materno affectu. Etiam nõ modica: vt & sup. de ne. gest. l.is q. nisi esset protestata, vt eod. tit. l. Nesennius. Idem si modica: puta lac, vel castaneas. argum. suprà commodati.l. in rebus.§.sed & id quod. & de donationibus inter virum & uxorem l.utrum. & de impen.l.omnino. Item illa, quæ habet prçstare: ut quando pater est inops, etiam si est protestata: nt notatur in dicta l. Nesennius. & secundum hoc loquitur C. de negotijs gestis. l. lex, alimenta.

z Exhibendos. Id est alendos. Accur.

a Naturali. Non directa sed turbata, ut in successione: ut sup. de inoffi. testam. l. nam & si. & infr. unde liberi, l. scripto.

Eadem sñia refertur ab Vlpiano l. penul. de ijs qui sunt sui, vel alieni iur. supra.

In P.F. habeat aliquid parẽs, vel an pater meritò filios suos &c.

Dicebat Anaximenes, ut refert Stobeus sermone 77. nihil esse iustius, quã generationis, & disciplinæ authores mutuis beneficiis demereri.

Eius

debeat: tamẽ æs alienum eius [a] non eſſe cogendũ filium exoluere, [b] reſcriptum eſt.

Onus alimentandi in ſubſidiũ tranſit contra hæredes. Bart.

Item reſcriptũ eſt, hæredes filij [d] ad ea præſtãda, quæ viuus filius ex officio pietatis ſuę dabat inuitos cogi non oporte re, niſi in ſummam egeſtatẽ pater deductus ſit.

Liberti coguntur alere patronos, & eorum filios & parentes: & officio iudicis cognoſcetur an ſit libertus, & de facultatibus liberti & patroni, & an cauſam habeant recuſandi. Bart.

Solent iudices cognoſcere [e] & inter patronos & libertos, ſi de alendis his agatur: Itaq; ſi negẽt ſe eſſe libertos, cognoſcere eos oportebit. Quòd ſi libertos eſſe cõſtiterit: tunc demum decernere, vt alant. Nec tamen alimentorum decretum tollet liberto facultatem, quò minus præiudicio certare poſsit, [f] ſi libertum ſe neget. [g] Alimenta autẽ pro modo facultatum erunt præbenda, egentibus ſcilicet patronis. Cæterum ſi ſit, vnde ſe exhibeant: [h] ceſſabũt partes iudicis. Vtrum autem tantùm patroni alẽdi ſint, an etiam patronorum liberi, tractari poteſt. Et puto, cauſa cognita iudices & liberos quoque patronorum alendos decernere: non quidem tam facilè vt patronos, ſed nõnunquã & ipſos. [i] Nã & obſequium nõ ſolũ [k] patronis, verũ etiã liberis eorum debet præſtari. Sed & libertus maternus alere cogit̃. [l] Si quis à liberti liberto ali ſe deſideret, vel ab eo, quẽ ex cauſa fideicõmiſsi [m] manumiſit, quẽque ſuis numis [n] redemit, non debet audiri, vt & Marcellus ſcribit: exæquatque eum, qui mercedes [o] exigendo, ius libertorum amiſit. [p] Sed & patroni filium, qui capitis [q] accuſauit libertũ paternum, negat exhibẽdum. Sed & liberta cogitur patronum alere. De alimentis patroni arbiter ſolet dari: arbitraturus quantum ſit in facultatibus, vt perinde [r] poſſit alimẽta moderari: quę tãdiu prę ſtabuntur, quãdiu liberto [s] ſuperſit, patrono deſit. Patrem quoque & matrem patroni, cũ patronus & filij eius minimè ſuperſint, [t] alere [*] egentes, ipſi liberti (ſi idonei facultatibus ſint,) coguntur.

Si patronus liberto denegat alimenta, perdit ius patronatus: ſi libertus patrono, redigitur in ſeruitutem Bart.

Modeſtinus lib. ſingu. de manumiſsion. VI.

ALimenta [*] liberto petente non præ-

---

[a] Eius. Scilicet patris.

[b] Exoluere. Vt C. ne filius pro pa. l. patris. niſi in eã ſueuit C. de primipil. l. h. lib. 12.

[d] Hęredes. Etiam extraneos. H. & Azo. nam ſi eſſent liberi, vel nepotes, ipſi ex ſua perſona, non qua hæredes, tenentur ad alimenta: vt ſ. ead. l. §. verũ. & facit j. ead. l. §. ſi. Sed argu. contra ſ. de obſequi. l. hæredes liberti.

A [illegible] O. Dic, quod ibi in hærede filij, hic in hærede liberti, ſecundum Bar.

Filij. Emancipati, alias hæredem non habet.

[e] Cognoſcere. Scilicet ſummatim: vt & ſ. eod §. ſi vel parens. & not. quod hic dicit de vltima parte tituli. Accurſius.

[f] Poſſit. Sic ſ. ead. l. §. meminiſſe.

[g] Neget. Vindicando ſe ingenuum, ſeu in ingenuitatẽ: vt ſ. de probatio. l. circa.

[h] Se exhibeant. Sic ſupra eadem l. §. ſed & ſi filius.

[i] Ipſos. Scilicet filios patronorum alendos: ſed nunquid liberi libertorum tenentur alere patronos parentũ, ſi fortè liberti alere non poſſint? Reſpondeo ſic, viuis parentibus, non eis mortuis: vt C. de liber. & eorum liber. l. fina. & j. de obſeq. & liber. l. hæres. & idẽ econtra dico, vt pariter patroni parentum alere teneantur libertorum filios. H.

[k] Non ſolum. Vt C. de oper. lib. l. qui manumittitur.

[l] Cogitur. Filios patronæ.

[m] Cauſa fideicommiſſi. Iſtis non poſſunt imponi operę, niſi à filio teſtatoris: vt C. de oper. libe. l. mater. & infra de bo. liber. l. qui ex ex cauſa. Item in bonis eius non datur contra tabu. vt C. de bono. poſ. contra tabu. liber. l. 1. Item accuſare eum, vt ingratum non poteſt: vt C. de libe. & eorum liber. l. 1. Item vocare in ius ſine venia patronum non poteſt: vt ſ. de in ius voc. l. is quoque.

[n] Suis numis. Scilicet ſerui, non autem redimentis: vt ſ. de manumiſ. teſtamen. l. 3. & iſte nec operas debet, nec puniri ut ingratus poteſt: nec contra tabul. bonorum poſſeſſionem timet: ut C. de ope libe. l. ſi tuis. & de bonis liber. l. multum: in ius tamen non uocabit, niſi quando patronus fidem fregit: ut ſ. de in ius uocando. l. ſed ſi hac.

[o] Mercedes. Id eſt pretium operarũ reuenditarum: vt j. de bon. libert. l. Iulianus. Azo. ſecus ſi operas exigat: quia tunc nõ omne ius, ſed ſuccedendi tantùm amittit, nam alendus eſt a liberto: vt j. de iure patrona. l. ſicut. & de oper. liber. l. libert' qui operarum.

[p] Amiſit. Ipſa impoſitione amiſit: vt C. de bon. poſ. contra tabul. liber. l. e. ſecundum quoſdam ſed ſecundum Ioan. & nos, ſola exactione amiſit: vt C. de oper. liber. l. ſi quãr & j. de iure patrona. l. ſicut. & ibi no. & hęc omnia vbi tenuit ſtipulatio pro operis. alioq ſi cauſa libertatis onerandæ fiat, tunc non tenetur: vt j. de oper. liber. l. qui onerandæ. & l. patronus, & de bon. libert. l. Iulianus ait. Item eſt contra. C. de oper. liber. l. 1. in fine. Solue, ibi mercedes operarũ exactæ non erant: quod ex ipſa litera patet: hic ſic. Azo. vel ſolue vt ibi.

[q] Capitis. Dic vt ſupra de in ius vocan. l. ſed ſi hac. §. ſi autem liberti. Accurſius.

[r] Perinde. Id eſt, exinde: & facit ſ. eadem. l. §. ſi quis ex his. Accu.

[s] Liberto. Si enim liberto nihil ſupereſt ab eo quod ſibi neceſſarium eſt, nihil præſtabit: licet deſit patrono.

[t] Superſint. Filij enim primo compellentur ad alimẽta. prius ergo à liberis, quàm à liberto quis alitur: & nota, quod iſti liberti libertorum non propriè noſtri dicuntur, licèt ſecus econtra: vt infra de verb. ſign. l. licet. §. 1.

[*] In P. F. non eſt, egentes.

[*] Coniũge libr. 7. de iure patro.

ALimenta. C A S V S. Pone, quòd libertus eſt pauper, & patronus diues: certe bene tenetur ale-

re libertum, non tamen ad hoc præcisè cogitur, sed-causatiue, quia amittit iure patronatus, si non faciat.

Imperatoris. Patronus erat in paupertate, vel ita infirmus quòd non poterat se iuuare libertus suus videns eum ita laborantem, non curauit de eo, certe iudex debet liberto præcipere vt seruiat patrono: & si libertus non obediat: debet eum iudex facere vendi, & pretium domino dare, id est, patrono: & idem est si contumeliam faciat libertus patrono, vel etiam si eū verberauit.

stādo, patronus amissione libertatis causa impositorum, [a] & hæreditatis liberti punietur: † nō autē necesse habebit præstare, etiā si pōt. [b] Imperatoris Commodi constitutio talis profertur: Cū probatum sit contumelijs patronos à libertis esse violatos, vel illata manu atroci esse pulsatos, aut etiam paupertate, vel corporis valetudine laborātes relictos: [c] primū eos in potestate [d] patronorū redigi, & ministerium dominis præbere iubemus cogi. Sin autem nec hoc modo admoneantur: [e] vel à præside [f] emptori addicent, & pretium patronis tribuetur.

Cum de statu inter virum & uxorem disceptatur, liberi communes sunt interim à patre alendi, nec alimenta præstita à patre filiis præiudicium faciunt. Bart.

Idem lib. v. respon. VII.

SI neget, [g] qui maritus fuisse dicitur, matrimonium esse contractum, eò quòd eam, quæ se vxorem fuisse dicit, ancillam [h] esse probare paratus sit: alimenta † quidem liberis præstare interim compellendum: [i] si autem cōstiterit eam seruam fuisse: nihil [k] ei, qui pascēdos curauit, ex hoc [l] præiudicij generari respondi.

Descendentes per lineam masculinam coguntur alere ascendentes: secus si per fœmininam, nisi in subsidium, Bart.

Marcellus lib. 3. ad l. Iul. & Pap. VIII.

NOn quemadmodū [m] masculorum liberorum nostrum liberi ad onus nostrum pertinēt, ita & in fœminis est. Nā manifestum est, id quod filia parit, nō auo, sed patri suo esse oneri: nisi pater aut non sit superstes, aut egens [n] sit.

Patronus non habet ius in bonis liberti, nisi pro alimentis in casu necessitatis.

Paulus lib. singu. de iure patrona. IX.

IN bonis superstitū [o] libertorum, nullū omnino ius patroni liberiue patronorum habent: nisi si tā infirmos se esse, tamq; pauperes præsidibus [p] pbauerint, vt meritò menstruis alimentis à libertis suis adiuuari debeāt: idq; ius ita plurimis principum constitutionibus manifestatur.

TITVLVS IIII.

DE INSPICIENDO ventre, custodiendoque partu.

Hic dicitur, quòd in nouo facto, nouo consilio opus est. Bart. Vel sic, Post diuortium si mulier negat se esse prægnantem, & maritus dicat eam prægnantem, debent vocari ad locum honestum tres obstetrices, vt mulierem inspiciant, & si duæ, vel omnes dicant eam grauidam,

[a] Impositarum. Vt operarum: ad quod est infra de bon. libe. l. si patronus non aluerit, & de iure patron. l. diuus. in fi.

[b] Etiam si potest. Scilicet si vult hæc iura perdere: alij dicunt, si libertus potest sibi sufficere, ad quod ī. l. prox. §. alimenta.

[c] Relictos. A libertis: qui liberti non dabant eis aliquid.

[d] Potestate. Id est, dominio. sed cōtra C. de liber. causa. l. solo. Solut. vt ibi. & adde distinctionem, quę est C. de liber. & eo. libt. l. 2. in fin. notulæ. Accur.

[e] Admoneantur. Aliàs commoneantur, aliàs admoneantur, id est, corrigantur: ad quod est. ī. de offi. præfect. vrb. l. 1. §. cū patronus. & j. de iure patron. l. 1. Acc.

[f] Vel à præside. Vel, pro saltem. Azo. & facit ī. de ijs qui sunt sui vel alie. iur. l. 2. Sed quid vendetur? Respon. libertus factus seruus per ingratitudinem prædictam. Alij dicunt libertū hoc casu propter sanien vendi, vt & filius: vt C. de patri. qui fili. distr. l. 1. & 2. Alij dicunt quòd ius quod habet in eum patronus, non ipsum libertum, cū sit liber, sicut in sepulchro dicitur, vt C. de relig. l. monumentorum.

SI neget. CASVS. Habui filium ex quadā mea vxore, & ipse petit à me alimenta, & ego dico mater tua est ancilla Titij: vnde Titius, cuius seruus es, debet te alere, & non ego, & talia verba superflua dicebat pater, si ipsa fuit ancilla: non valuit matrimonium inter me & eam. Certè dicitur hic, quòd bene tenetur ille, qui non diffitetur se patrem, alere filium, donec probet matrem filij ancillam fuisse: & si probauerit hoc. non fiet præiudiciū ei, eo quòd aluit: quod autem dixi in filio meo ex aliena seruo, idem est in nepote meo ex filia mea. nam ego non teneor alere eum. imo pater eius: nisi pauper esset pater. & hoc dicit cum l. sequen. Viuianus.

[g] Si neget. Scilicet de iure. Acc.

[h] Ancillam. Quod si esset, non matrimonium, sed contubernium dicitur: vt C. de incest. nupt. l. cum ancillis. Accursius.

[i] Compellendum. Præsuminit enim libera. & sic matrimonium: & facit j. de ventre in posses. mit. l. 1. §. sed & si I certum. & de Carb. edic. l. sed & si is. §. cum maior. & quod no. C. de ordi. cog. l. finali.

[k] Nihil. Id est non. vel nihil præiudicij. Hug.

[l] Ex hoc. Quod curauit ali. & facit ad hoc ī. eo. l. si quis. §. si vel parens.

[m] NOn quemadmodum. Ano. Scilicet materno, & facit in Auth. vt liceat ma. & auię. §. illud quoque. colla. 8.

[n] Aut egens. Simile est supra eod. titu. l. si quis a liberis. circa princ.

IN bonis. CASVS. Viuo liberto patronus non habet aliquod ius in bonis eius, nisi hoc scilicet vt libertus teneatur eū alere egentem vel infirmum. Viuianus.

[o] In bonis superstitum. Sed mortuorum sic, scilicet contra tabu. vt Institut. de succes. libe. per totum.

[p] Præsidibus. Vt supra de offic. præfect. vrb. l. prima. Accursius.

† Nec ei debebitur honor à liberto. qd no. Bal. in l. fi. de bo. lib. C. ex quib. causis perdatur patronat' liberti, vide eū dē in præd'cto tit. & gl. magnā in d. l. fin.

† Propter eorum fauorem & priuilegium. & nota p Bart. 22. casus priuil. pet cuin enumeratos l. l. Mela. in prin. versi. uli: i. j. de alim. & ci bar. legat. & allegat iura quib' probātur prædicta priuilegia.

DE

DE INSPICIENDO VENTRE. &c.

Emporibus. CASVS. Valerius Priſcianus prætor vrbanus habuit coram ſe talem quæſtionem de facto: Rutilius enim Seuerus habuit vxorem Domitiam: & postea ſeparati ſunt: mulier negabat ſe prægnantem uolēs forte iniuriari viro: & vir dicebat eam prægnantem, & ideo voluit facere inſpici corpus eius ad ſciendum, vtrum eſſet prægnans, vel non: & nō permittebat mulier ſe inſpici, dictus prætor ſuper hac quæſtione habuit conſilium à duobus imperatoribus, qui fratres erant, vnde ipſi ita reſponderunt ei. Iſta quæſtio noua eſt, vnde neceſſarium eſt nouum cōſilium, & illud dare volumus: dicimus enim, quod tu prætor facias eligi domum vnius honeſtæ fœminæ: & eā debet intrare mulier. & ibi debent eſſe tres obſtetrices bonæ fidei, & eius corpus debent inſpicere, vtrum ſit prægnans vel non: & ſi omnes obſtetrices, vel maior pars earum renuntiauerint tibi prægnantem eam eſſe, tunc debes facere apponi cuſtodes iuxta dictam Domitiam, ſi maritus vult. Si autem renuntiauerint tibi eā non eſſe prægnantem, non habet locum cuſtodia: in hac ergo quæſtione non habet locum ſenatuſconſultum Plautianū de liberis agnoſcen. nec illud quod [illegible] eſt temporibus diui Adriani. de quibus dictum eſt ſupra titu. 1. l. 1. & l. 3. §. 1. nec illud de liberis exhibendis: quia partus in ventre exiſtens, vt fuit in noſtra quæſtione dicitur pars mulieris. Sed quid ſi mulier prædicta pariat poſtea? certè poterit maritus petere filium ſuum ab ea per interdictum de liberis exhibendis, vel per officium iudicis. Sed quid ſi maritus antequam faciat prætor adhiberi obſtetrices ad eam inſpiciendam, velit eam reſpondere coram prætore, vtrum ſit prægnans vel non? nunquid tenetur venire coram prætore mulier, & reſpondere? Et dicitur quod ſic: & ſi non veniat, vel non reſpondeat cum venerit, debet eam cogere prætor captis pignoribus, vel etiam mulcta ei indicta. & ſi conſtricta reſpondere dixerit ſe prægnantem, habebit ſenatuſconſultum Plautianum locum, de quo dictum eſt ſupra titul. 1. l. 1. non autem hoc reſcriptum, quod habet locum ea negante ſe prægnantem eſſe. notare ergo potes per verba ſupradicti reſcripti, quod domus honeſtæ fœminæ, & etiam obſtetrices, de quibus ſupra dictum eſt, debent eligi, & adhiberi per prætorem, & non per mulierem, vel maritum. Item ſcias, quod ſi omnes obſtetrices, vel maior pars earum renuntient prætori non eſſe mulierem prægnantem, ipſa poterit agere contra maritum actio. iniuria. ſi animo iniuriandi fecit eam inſpici maritus, quamuis autem in ſupradicto reſcripto non apponatur terminus, intra quem poſſit maritus facere inſpici mulierem, tamen eum debemus apponere, ſcilicet xxx. dies, ſicut appoſiti ſunt in ſenatuſconſulto Plautiano: vt ſupra titul. 1. l. prima, in principio, cauſa tamen cognita poſt xxx. dies audietur maritus.

debent apponi cuſtodes pro partu. ſi autem mulier non parias, præſumitur maritus iniuriam feciſſe vxori apponendo cuſtodes. ſi autem obſtetrices dicant non prægnantem, non eſt opus cuſtodibus: quia nil eſt quod cuſtodiatur.

Vlpianus lib. xxiiii. ad edictum. I.

Temporib[a], diuorum fratrū cū hoc incidiſſet, vt maritus quidam prægnātem mulierem diceret, vxor autem negaret: [a] conſulti, [b] Valerio Priſciano prætori vrbano reſcripſerunt in hæc verba, Nouam rem deſiderare Rutilius Seuerus [c] videtur, vt vxori, quæ ab eo diuertit, & ſe non eſſe prægnantem profiteatur, cuſtodes apponat. [d] Et ideo nemo mirabitur, † ſi nos quoque nouum conſilium & remedium ſuggeramus. Si igitur perſeuerat [e] † in eadem poſtulatione: commodiſsimum eſt, eligi honeſtiſsimæ fœminæ domum, in quam Domitia [f] veniat: & ibi

De inſpiciendo. Hucuſque dictum eſt per Imperatores, quando viuo marito tractatur de partu, & mulier negat ſe prægnantem: nunc vult dicere prætor, quando mortuo marito mulier dicit ſe prægnantem, vt alij agnati non habeant hæredit. defuncti: & durant verba prætoris vſque ad §. quamuis. bene per vnam columnam, & plus: primo ergo dicit prætor, quid habeat facere mulier prædicta in illo menſe, quo moritur maritus: vſque ad §. mulier autem ante &c. ibi dicit, quid habeat mulier facere illis xxx. diebus cū eſt iuxta partum, vſque ad §. mulier cū &c. ibi dicit quid habeat facere mulier, quando eſt in ipſo actu pariendi. vſque ad §. quod natum &c. ibi dicit quid habeat facere nato partu, & apud quem partus debet ali, & quid habet facere ille apud quē alitur: vſque ad §. ſi cui &c. ibi dicit. quod ſi mulier non obſeruet prædicta, nocebit partui. nam cum fuerit natus, non habebit bonorum poſſeſſ. Carbonianam, nec contra debitores paternos mouere poterit actiones.

Quamuis. A §. de inſpiciendo, vſque huc locutus eſt prætor, nunc loquitur Vlpian. exponens quædam, quæ continentur in edicto prætoris: & eſt leue vſque ad §. quod autem. ibi autem exponit illud quod dicit prætor. ſupra eadem l. §. ſi cui. dicit enim cauſa cognita ſe denegaturum poſſeſſio. Carbonian. partui mulier non obſeruet, quæ in edicto ſuo continentur: certe in cauſæ cognitione verſatur, vtrum mulier ſit ſapiens ſicut aliæ mulieres: & tunc habet locum quod dixit prætor, an ſit quædam ruſtica ſimplex: & tunc non, quamuis autem dixerit prætor quædam obſeruanda circa partum per mulierem: tamen ſi alia eſt conſuetudo in ciuitate, non tenetur mulier obſeruare prædicta: eſt ergo prædictum edictum prætoris derogatorium Carboniano edicto: quia ſi non obſeruet mulier ea, quæ in eo continentur, vt dictum eſt, non habet partus Carbonianam: imperitia autem mulieris excuſat eam, vt dictum eſt: & hoc dicit cum l. ſequenti. Viuianus.

[a] Negaret. Porro in contrario caſu, id eſt, vbi mulier fatetur, prætor ſtatuit: vt infra eodem. §. de inſpiciendo, & ordo ſenatuſconſulti Plautiani eſt ſeruandus: vt infra eodem. §. ex hoc. ibi, quid ergo ſi interrogata &c. & ſupra titul. 1. l. prima, in principio. Hugo.

[b] Conſulti. Diui fratres.

[c] Seuerus. Scilicet maritus quondam.

[d] Apponat. Scilicet maritus. H. Et nota. nouum factum nouum habet conſilium: vt C. de ve. iu. enucle. l. 2. §. ſed quia diuinæ. & C. de leg. & con. l. leges: & ſupra de præſcrip. verb. l. naturalis. & ſupra de interrog. actio. l. de ætate. §. ea cauſa. ſed vetus factum habet vetus conſilium: vt C. de iudicijs. l. rem non nouam. Accurſius.

[e] Perſeuerat. Sic ſupra de vſuris. lege mora. §. primo.

[f] Domitia. Proprium nomen vxoris.

† Cōcor. e. cæterū. cum gloſ. 1. in ſi. cætera. de iu. calum. & in proœ. decretal. in glo. ſuper verb. noua litigia. in fi.

† Perſtat.

tres[a] obstetrices probatæ & artis & fidei, quæ à te[b] assumptæ fuerint, eam inspiciant. & si quidẽ vel omnes, vel duæ[c] renũciauerint[d] prægnãtem videri: tunc persuadendum[e] mulieri erit, vt perinde custodes admittat, atque si ipsa hoc desiderasset.[f] Quod si enixa nõ fuerit: sciat maritus ad inuidiam[g] existimationemq;[h] suam pertinere, vt non immeritò possit videri captasse hoc ad mulieris iniuriã. Si aũt vel omnes vel plures non esse grauidã renũciauerint: nulla causa custodiendi erit.

Hoc rescriptum locum habet ante partum editum, non post: nam post partum locum sibi vendicat edictum de liberis exhibendis. Bartolus.

Ex hoc rescripto euidentissimè apparet,[i] senatusconsulta de liberis agnoscendis locum non habuisse, si mulier dissimularet[k] se prægnantem, vel etiam negaret: nec immeritò.[l] partus enim antè quàm edatur, mulieris portio[m] ẽ vel viscerum. Post editum planè partum à muliere, iam potest maritus iure suo filium per interdictũ desiderare, aut exhiberi[n] sibi, aut dicere, permitti extra ordinem. Igitur princeps in causa necessaria subuenit. Secundum, quòd rescriptum euocari mulier ad prætorem poterit, & apud eum[o] interrogari, an se putet prægnantem: cogendaq; erit respõdere. Quid ergo si non responderit, aut non veniat ad prætorem? nunquid senatusconsulti[p] pœnam adhibemus, scilicet vt liceat marito non agnoscere? Sed finge non esse eo contẽtum maritum, qui se patrem potius optet, quàm carere filio velit. Cogenda igitur erit remedijs prætoris[q] & in ius venire: & si venit, respondere: pignoraque[r] eius capienda, & distrahenda, si contemnet, vel mulctis coercẽda. Quid ergo, si interrogata dixerit se prægnãtem? Ordo senatusconsulti[s] expositus sequetur. Quod si negauerit: tunc secundum hoc rescriptum prætor debebit obstetrices adhibere. Et notãdum, quòd non permittitur marito, vel mulieri obstetrices adhibere: sed oẽs à prętore adhibendæ sunt. Item prætor domum honestæ matronæ eligere debet, in quã mulier veniat, vt possit inspici. Quid ergo si inspici se non patiatur, vel ad domum non veniat? Aequè prętoris authoritas[u] interueniet.

Si maritus custodes adhibeat mulieri non prægnanti, poterit mulier actione iniuriarũ agere, si maritus hoc facit animo iniuriandi. aliàs non. hoc dicit. Bart.

Si omnes vel plures[x] renuntiauerint prægnantem non esse: an possit

[a] Tres. ĩ. eo. §. de inspiciendo. contra. Sol. vt ibi.

[b] A te. Marito, uno à te Valerio prętore: vt & ĩ. eo. §. & notandum.

[c] Vel duæ. Sic C. de fid. instru. l. cõparationes. in ore enim duorum &c. vt extra de iud. c. nouit. circa prin. Item not. stari assertioni pluriũ. sic Instit. de satisd. tut. §. 1. & supra de testa. l. vbi numerus. & infra §. si omnes. & de credulitate etiã sine iuramento fortè: alias contra C. de testi. l. iusiurandi.

[d] Renunciauerint. Id est, retulerint.

[e] Persuadendum. Hæc persuasio imponit necessitatem: vt ĩ. eodem. §. quid ergo si non &c.

[f] Desiderasset. Quo casu loquitur ĩ. titu. 1. l. 1. in principio.

[g] Ad inuidiam. Scilicet reprimendam, sic supra de offic. proconsul. nec quicquam. §. pen.

Inuidiã hic accipe pro odio emanante ob sinistrã opinionẽ.

[h] Existimationẽ. Id est, famam bonam: vt ĩ. de varijs cog. l. penul. videtur enim calumniatus: vt C. de aduo. diuer. iudic. l. 1. vnde etiã iniuriarum tenetur, quando facit animo iniuriandi: vt infra eod. §. si omnes.

[i] Apparet. Patet enim hoc ex verbis ipsorum: vt ŝ. eo. l. 1. in prin. & ŝ. titul. 1. l. 1. & l. 3. §. quia.

[k] Dissimularet. Id est, diceret se non prægnantem, cum esset, & hoc sciret, vnde dicitur: Quod non est simulo, dissimuloq; quòd est: vt ĩ. de concus. l. 1. Accursius.

Simulo & dissimulo differunt.

[l] Nec immeritò. Non habet locum senatusconsultũ: sed nec rescriptum: nec immeritò rescriptũ, quia cessat interdictum & omne auxilium. & vere, partus enim, &c. Azo.

[m] Portio est. Sic infra, de ven. in poss. mit. l. curator ventris. supra, de rei uend. l. fructus pendentes. & infra quæ in frau. cre. l. e. si. §. non solũ. & §. fructus. & ĩ. ad leg. Falcid. l. in lege §. fi. Sed contra ĩ. de vsuca. l. si aliena. §. fin. & ĩ. de verb. sig. l. partum. Sol. secundum quid est portio, vt non competat interdict. de liberis exhibend. sicut nec pro aure, vel manu matris: vt hic. Azo. Sed quo ad hoc, vt sit furtiuus sicut mater, non: vt hic, vel sol. vt ibi. Accursius.

[n] Exhiberi. Interdicto de exhibendis: vt infra de liberis exhibendis. l. 1. in principio. sed de ducendis est in 3. l. eodem titu. & quod subijcit extra ordinem, id est, cognitione prætoria, seu officio iudicis: quod habet locum, quando filius à nemine detinetur: vt dicta l. 1. §. 1. nisi in casu: vt eodem titulo. l. si eum. & plenè dic vt nota. supra de rei vendic. l. 1. §. 1. Sed in eo quod hic videtur agi contra matrem, est contra infra de liberis exhibendis. l. 1. §. in hoc interdicto. Solutio. hic habebatur suspicio de matre: ibi non.

[o] Apud eum. Nam alias non nocet: vt supra de interrogato. actio. l. prima, in fine.

[p] Senatusconsulti Plautiani, vt hic subijcit, & ŝ. tit. 1. l. 1. §. illud.

[q] Remedijs prętoris. Quæ hic sequuntur.

[r] Pignoraque. Sic Institut. de satisdat. tut. §. 2. & ŝ. si quis ius dicẽ. l. 1. & ŝ. de interrogato. actio. l. de ætate. §. qui tacuit.

[s] Vel multis. Id est aliquibus bannis extraordinarijs, sed pęna dicitur certa: vt infra de verborum significat. l. aliud. & l. si qua.

[t] Senatusconsulti. Scilicet Plautiani: & alterius quòd factum est temporibus diui Adriani: & vtrunque loquitur de custodia ventris: vt supra tit. 1. l. 1. in princip. & l. 3. §. quia.

[u] Authoritas. Quod supra dixit remedia prætoris.

[x] Si omnes vel plures. Sic supra eadem l. in princ.

a Experiri.

mulieri iniuriarũ experiri ex hac cã? Et magis puto agere eã iniuriarũ posse: sic tamẽ, si iniuriæ faciendæ cã id maritus desiderauit. Cæterũ si nõ iniuriæ faciendæ animo, sed quia iustè credidit, vel nimio voto liberorũ suscipiẽdorũ ductus est, vel ipsa eum illexerat, vt crederet, quòd [d] constante matrimonio hoc fingebat, æquissimũ erit, ignosci marito. Meminisse autẽ oportet, non esse præstitutum tẽpus rescripto: quamuis in Senatusconsultis [f] de liberis agnoscẽdis triginta dies præstituantur mulieri. Quid igitur est? Semper ne dicemus, maritò licere vxorẽ ad prætorẽ euocare, an verò & ipsi triginta dies præstituimus? Et putẽ, prætorem causa cognita debere maritũ & post triginta dies audire. [g] De inspiciendo ventre, custodiendoque partu sic prætor ait. ¶ Si mulier mortuo marito prægnantẽ se esse dicet: iis, ad quos ea res pertinebit, procuratoriue eorum bis in mense [h] denunciãdum curet, vt mittant (si velint) quæ ventrem inspiciant. Mittantur autem mulieres liberæ duntaxat quinque: [i] hæque simul omnes inspiciant, dũ nequa earum dum inspicit, inuita muliere ventrem tãgat. Mulier in domo honestissimæ fœminæ pariat, quã ego constituam. Mulier ante dies triginta, quàm pariturã se putet, denunciet iis, ad quos ea res pertinet, procuratoribusue eorum, ut mittant, si velint, qui ventrem custodiant. In quo conclaui mulier paritura erit, ibi ne plures aditus sint, quàm vnus: si erunt, ex vtraque parte tabulis præfigantur: ante ostium eius conclauis liberi tres, & tres liberæ cum binis comitibus [k] custodiant. Quotiescunque ea mulier in id conclaue, aliudue quod, siue in balneum ibit: custodes, si volent, id antè prospiciant: & eos qui intro ierint, excutiant. Custodes, qui ante conclaue positi erũt, si voluerint, omnes qui conclaue, aut in domũ introierint excutiant. Mulier cũ parturire incipiet, iis, ad quos ea res pertinet, procuratoribusue eorũ denũciet, vt mittant, quib. præsentibus pariat. Mittãtur mulieres liberę dũtaxat quinque: ita vt p̃ter obstetrices duas in eo conclaui, ne plures mulieres liberæ sint, quàm decem: ancillæ, quàm sex, hæ quæ intus futuræ erunt in eo conclaui, excutiãtur omnes, ne qua prægnans sit. Tria lumina, nec minus ibi sint: scilicet quia tenebræ ad subiiciendum aptiores [l] sunt. † Quod natum erit, iis, ad quos ea res pertinet, procuratoribusue eorum, si inspicere volent, ostendatur. Apud eũ educatur, apud quem parens iusserit. [m] Si autem nihil parens iusserit: aut is, apud quem voluerit educari, curam non recipiet, apud quem educetur, causa cognita constituam. Is apud quem educabitur, quod natum erit, quoad trium mensium sit, bis in mense [n] ex eo tempore, [o] quoad sex mensium sit, semel in mẽse: à sex mensibus, quoad anniculus fiat alternis mensibus: ab anniculo, quoad fari

Experiri. Scilicet contra maritum.

Iniuriæ faciendæ. Non alias: vt dicit, & C. de iniurijs, l. si non conuicij. & infra de iniurijs. l. illud.

Illexerat. Aliàs illexerat, & alias illuserat. q. d. induxit eum ad credendum quod esset prægnans dum vellet forte placere: vel vellet pellem, vel vestem. Acc.

[d] Quod. Id est, quia.

[e] Rescripto. Vltra quod vir non denunciet: vt supra in principio huius legis.

[f] Senatusconsultis. Supra titul. 1. in principio. Accursius.

Audire. Idem quod supra, sed non nisi causa cognita: vt supra titul. 1. l. 1. §. si mulier. hæc autem est causa eo ipso, quod petit: nisi eundẽ appareat malitia.

In mense. Sed none hoc superuacuum est: per hoc, quod habuimus supra titul. 1. l. 1. vel ei contra. cum ibi præstituat xxx. dies ad denunciationem uoam: hic nullum præfigit tẽpus huic denunciationi bis in mense faciendæ? Respondeo nec est contra, nec superfluum: quia ibi loquitur facto diuortio, hic autem loquitur mortuo marito. Item ibi denunciat se ex eo prægnantem. hic aliud, scilicet vt mittant hæredes viri mulieres quæ ventrem inspiciant. Postea autem cum est prope partum p triginta dies denunciat, vt mittant qui vẽtrem custodiãt, postea cum parit denunciat, vt mittant, quibus præsentibus pariat: & in prima denunciatione mittunt quinque: in secunda tres liberti, & tres liberæ cum binis comitibus: in tertia quinque, præter duas obstetrices.

Quinque. Supra eod. l. 1. §. 1. contra. Solu. ibi negabat se prægnantem, & ita tres confitebatur, & hic quinque: quasi enim se ingerẽs reddebat se suspectam hic: vt supra de procur. l. quæ omnia.

[k] Binis comitibus. Id est quatuor: sicut & dena, non x. sed xx. dicuntur: ut ff. de legat. 1. l. si quis testamento.

[l] Aptiores. Inde est, quod dicitur furtum a furuo, id est, nigro quia clam & occulte fit, & maxime de nocte: ut instit. de obli. quæ ex delic. §. 1. & illud, Qui malè agit, odit lucem.

[m] Iusserit. In testamento, nisi parens causæ diuortij præstitisset: quãdo apud matrẽ expensis patris educari debet: vt in Authent. ut liceat matri & auiæ. §. illud. collat. 8. Vel forte hic habet locum, quando nulla altercatio est, an fuerit ex eo prægnans vel non, nec aliqua suspicio est de muliere. Item ibi loquitur patre viuo, hic mortuo eo. Azo.

[n] Bis in mense. Scilicet ostẽdat ubi uolet, si uolet ostendere: ut infra dicit. Azo. vel dic: est in arbitrio ubi, sed nõ an ostendatur. Acc.

[o] Ex eo tempore. Id est, a tribus mensibus. Azo.

In P. F. quibusdã exẽplar. manu scr. nõ est dũ inspicit.

Furtum unde dicatur.

Ioan. 3.

† Vnde Dominus in euang. Vide ergo ne lumẽ, quod in te est, tenebræ sint. Item, qui malè agit odit lucẽ. ut in e. cõsuluit. ex. de usu. de leg.

posſit, ^a ſemel in ſex mẽſibus vbi volet, oſtendat. Si cui ^b vẽtrem inſpici, cuſtodiri, adeſſeve ^c par tui licitum non erit, factumve quid erit, quò minus ita ea fiant, vti ſuprà comprehẽſum eſt: ^d ei, quod natum erit, poſſeſsionem ^e cauſa cognita ^f nõ dabo. Siue quod natum erit, vt ſuprà cautum eſt, inſpici ^g nõ licuerit: quas vtiq; actiões me daturũ polliceor ijs, quibus ex edicto meo bonorũ poſſeſsio ^h data ſit: eas (ſi mihi iuſta cã eſſe videbit) ei nõ dabo. ^i §

Hic declarat, quibus perſonis ſit denuntiandum: & intellige ſemper hoc ſecundum edictum mortuo marito, nam in primo edicto quod eſt à principio tituli vſque ad §. de inſpiciendo, denunciatur marito.

Quamuis ſit maniſeſtiſsimum edictum prætoris: attamen non eſt negligenda ^k eius interpretatio. † Denuntiare igitur mulierem oportet ^l ijs ſcilicet, quorum intereſt ^m partum nõ edi, vel totam habituris hæreditatem, vel partem eius, ſiue ab inteſtato, ſiue ex teſtamento. ^n Sed & ſi ſeruus hæres inſtitutus fuerit, ſi nemo natus ſit: ^o Ariſto ſcribit, huic quoque ſeruo, quamuis non omnia, ^p quædam tamẽ circa partum cuſtodiendũ arbitrio prætoris eſſe concedenda, quã ſententiam puto veram. † Publicè enim intereſt, partus non ſubijci, vt ordinum ^q dignitas, familiarumq; ^r ſalua ſit. Ideoq; etiam ſeruus iſta, cum ſit in ſpe conſtitutus ſucceſſionis, qualis qualis ſit, debet audiri, ^ſ rẽ & publicam & ſuam gerens. ^t Denuntiari autem oportet ijs, quos ꝓxima ſpes ſucceſsionis contingit: ut puta primo gradu ^u hæredi inſtituto, non etiam ſubſtituto, ^x & ſi inteſtatus ſit paterfamiliàs, ijs, qui primum locũ ab inteſtato tenent: ſi verò plures ſint ſimul ſucceſſuri, oĩbus denũciãdũ eſt.

Omiſsio modicæ ſolemnitatis non uitiat. Bart.

Quod autem prætor ait, ^y cauſa cognita ſe poſſeſsionem ^z non daturum, vel actiones denegaturum, eò pertinet, vt ſi per ruſticitatem ^a † aliquid fuerit omiſſum ex ijs, quę prætor ſeruari voluit, non obſit partui. Quale eſt enim, ſi q̃d ex ijs, quæ leuiter obſeruanda prætor edixit, non ſit factum, partui denegari ^b bonorum poſſeſsionem? Sed & mos ^c regionis inſpiciendus eſt: & ſecundum eum & obſeruari ventrem, & partum, & infantem oportet.

Mulier propter imperitiam excuſatur. Bart.

---

x Fari poſſit. Id eſt, ſeptem annos habeat: vt C. de iur. deliber. l. ſi infanti.

b Si cui. Subaudi deſideranti, cuius interſit: vt agnato defuncti.

c Adeſſe. Hęc tria facienda ſunt: vt ſ. ea. l. §. de inſpiciendo vẽtre. & dic licitum de facto, aliàs refertur ad ius: vt ſ. de ritu nupt. l. ſemper.

d Comprehenſum eſt. in §. de inſpiciẽdo.

e Poſſeſſionem. Scilicet Carbo. vt j. l. proxim. vel dic vt ibi not.

f Cauſa cognita. Hoc dic vt j. §. fin.

g Inſpici. Bis in mẽſe, vel aliàs: vt ſ. §. is autem apud.

h Bonorum poſſ. Scilicet Carboniana.

i Non dabo. Ideo quia nec Carboniana datur, vt prædixit, & ſic not. factũ matris uel aliorum nocere partui, ſcilicet i in poſſeſſorio: ſed in petitorio quo probat ſe filiũ, hæc non nocerent: ut ſ. de iureiuran. l. 3. §. cum de poſſeſſione & infra tit. a. l. 1. in prin. & arg. ſ. ti. e. l. ſi quis. §. ſi vel parens. uidetur enim quaſi nõ filius. Item not. quòd qui habet Carb. intentat actiones hęreditarias, ſed contra. j. de Carbo. edicto. l. 3. §. emiſſũ. ſed plenè dic vt nota. ſ. de inoffi. teſtam. l. qui de inoffi cioſo. quæ hic concordat. Item facit j. de uentre in poſſeſ. mitten. l. 1. §. ſi ea. & l. ubicunque. §. 1.

† Cõcor. in c. bonę memoriæ l. cum gl. ſuper uerbo, recipit. extra. de elect.

k Negligenda. Ne in dubietatem reuocetur: ut in Auth. de tabu. §. 1. collat. 4. & ne uideatur negligi: ut j. de iniu. l. itẽ apud. §. hoc edictom. ſed ar. cõtra. j. de dote præleg. l. 3. in fin.

l Oportet. Vt mittant, quæ uentrem inſpiciant: vt ſupra ead. l. §. de inſpiciendo. Acc.

m Intereſt. Quia uolunt ſuccedere, ut ſubijcit. Accu.

n Ex teſtamento. Cum poſthumi præteriti agnatione rumperetur teſtamentum: ut infra. de iniuſt. rup. teſta. l. t.

o Natus ſit. Id eſt, ſi nemo naſceretur, & dic à domino inſtitutus cum libertate: quia tamen ſub conditione eſt inſtitutus, ſcilicet ſi nemo naſcetur, non eſt interim liber.

p Non omnia. Fortè quia non procuratoribus, cum eos habere non poſſit: cum non propriè dicatur adminiſtratio, alias poſſet: ut ſupra, de procura. l. ſeruum.

q Ordinum. Sunt enim ordines procerum, uaſallorum, & ſimiles. Itẽ ordines decurionum & ſenatorũ & ſimiliũ: eſſet enim abſurdũ, ut alienæ ſordidæ ſtirpis ſplendidis & ingenuis natalibus audeant ſurrogari: ut C. de quæſtion. l. ſuper ſtatu. & facit ſ. de poſtula. l. 1. in princ.

† Huc pertinẽt exempl. quæ Vale. Maxi. lib. 9. c. 18. refert de ijs qui infimo loco nati, mendacio ſe clariſſimis familijs inſerere conati ſunt.

r Familiarumque. Id eſt, agnationum: ut j. de uerb. ſign. l. pronũciatio. §. cõi.

ſ Debet audiri. Licèt alias non: ut arg. contra j. de reg. iur. l. quòd attinet.

t Gerens. Gerit enim ſuum negotiũ, cum ad eum hęreditas debeat pertinere, ſi ei nemo naſcatur, gerit enim negotium publicum: quia publicè intereſt, ne partus ſubijciantur, & ne falſæ agnationi hæreditas deferatur. Azo. & eſt ſic j. de aqua pluui. arcen. l. apud. in fin. Acc.

u Primo gradu. Sic j. de ſecund. tabu. l. 2. §. deſertur. Sed ar. contra. C. ubi publ. edu. deb. l. fi.

x Subſtituto. Niſi quando uentri eſt ſubſtitutus: ut j. eo. l. qui uentri.

y Quod ait prætor ait. Supra. §. ſi cui.

z Poſſeſſionem. Scilicet Carbonianam.

a Ruſticitatem. Sic C. de teſta. l. fin. cum concor.

† Cõcor. cap. ſuper literis. cũ glo. ſuper uerb. ſimplicitatẽ. extra. de reſcri.

b Denegari. Interrogatiuè. q. d. nõ debet denegari. Sed ar. cõtra. ſ. de tranſ. l. cũ hi. §. ſi prætor. & de in integ. reſti. l. diuus. ſed quę ſunt hæc leuia? Reſpond. numeros paulo maior, uel minor fœminarũ: at grauia ſunt, & non omittenda hæc quatuor: ſcilicet inſpectio uentris, & cuſtodia, & præſentia ad partum, & poſſe inſpici natum: ut ſ. §. ſi cui. niſi ruſticitatis cauſa, uel ſimili: uel ſecundum morem regionis: ut dixit hic, & j. l. prox.

c Sed & mos. Sic ſupra de legat. pri. l. ſi ſeruus plurium.

plurium. §. fin. Accursius.

a E Dictum. Quod est s. l. proxim. §. de inspiciendo. vsque ad §. quamuis & dicas quòd Carbonianum edictum dat possessionem pueto, cui sit quęstio status, vt infra de Carboniano edicto, l. 1. in principio, sed hoc facit quandoque denegari, scilicet si mater non obseruat, quæ in isto edicto continentur: vt supra l. proxim. §. si cui. & §. fin. Sed quomodo, cum factum matris non debet nocere filio: vt infra de Carbonia. edict. l. 1. §. fina. & infra titu. a. l. 1. circa princip. & supra de iureiurã. l. 3. §. fina. & l. sequen. Respond. non nocet in principali causa filiationis, qua probabit se filium. nam propter matrem præsumitur non filius: si saltem modicum pro se non habeat vt infra de Carboniano edicto l. 3. §. cante. & argumentum infra de ventre in pos. sess. mitt. l. 1. §. si ea. Item oppo. quare dicit ad exemplum, cum directo Carbonia. locum habeat? Respond. ad exemplum antiqui solennis datur hodie vtile, cui hic derogat: sic. C. qui. ex cau. ma. l. fi. Vel dic hic loqui de edicto de ven. in pos. mit. cui hic derogat, vt mulier non possit mitti, nisi seruauerit solennia huius edicti. illud enim est ad exẽplum Carboniani: vt infra de ven. in poss. mitt. l. 1. §. si ea. & secundum hoc intellige supra l. proxima. §. si cui. & §. fin.

b Sed imperitia. vt supra l. proxima.

Julianus lib. xxiiij. Digestorum. II.

EDictum a de custodiendo partu derogatorium est eius: quod ad Carboniani decreti exemplum comparatum est: sed hoc aliquando remittere prætor debet: si non malitia, sed imperitia b mulieris factũ fuerit, ne uenter inspiceretur, aut partus custodiretur.

Paulus lib. xiiij. ad Plautium. III.

QVi ventri substitutus c est, vel institutus: si ventrem seruare d velit, audiendus est.

Fideicommissarius vniuersalis. cuius conditio deficit propter natiuitatem posthumi, admittitur ad custodiendum partum. Bartol.

Scæuola lib. xx. Digestorum. IIII.

IS à quo, e si sine liberis decessisset quicquid ad eũ ex bonis peruenisset, sorori fideicommissum f relictum erat, decessit posthuma g hęrede instituta, & substitutis alijs. Quæsitum est, cũ vxor defuncti h prægnantem se dicat, an sorori procuratoriue eius secũdum formam edicti vẽtrem inspicere, & partum custodire permittẽdum sit? Respõdi, in huiusmodi specie, de qua quæreretur posse videri ad eius, cui fideicommissum datum esset, solicitudinem prospiciendũ, i idque causa cognita statuendum.

QVi ventri. CASVS. Titius fecit testamentum & instituit sibi filium hæredem, quem vxor in ventre habebat: & ei ventri substituit Sempronium & sic decessit. postea Sempronius vult facere custodiri partum: certe bene potest hoc facere.

c Substitutus. Scilicet directo. si nemo nascetur: vt s. ead. l. §. sed & si seruus, vel etiam per fideicomm. vt j. l. proxi. Item quòd subijcit substitutus, id est, pupillariter ventri substitutus: quo casu est hæres ventris, vt Insti. de pupil. sub. §. 1. quo casu interest eius propter tacitam vulgarem, quæ intelligitur in expressa pupillari: vt j. de pupil. subst. l. iam hoc iure.

d Seruare. Id est inspicere, non vt natus apud eum alatur. vt in argum. contra. j. vbi pupi. edu. l. 1. in princip. Accursius.

IS à quo. CASVS. Titius instituit Sempronium hæredem: & rogauit eum, vt si sine liberis decederet, restitueret hæreditatem sorori suæ, scilicet Titij, decessit Sempronius hæres relicta prægnante vxore sua, posthumam nascituram instituit sibi hæredem, & quosdam ei substituit. vxor Sempronij hæredis dicit se prægnantem, soror Titij testatoris quæ substituta fuit Sempronio hæredi, vult custodire ventrem vxoris Sẽpronij hæredis. Et dicitur, quòd bene potest facere hoc, causa tamen cognita. Viuia.

e Is à quo. Scilicet hæres. Accur.

f Fideicommissum. Subaudi, per si non habes, vel sub. hic quicquid &c.

g Posthumo. Quã credebat esse in vtero: & sic erat futura hæres hæredis. Acc.

h Defuncti. Hæredis, qui & testator fuit instituendo posthumam.

i Prospiciendum. Scilicet. In eo quòd petit inspicere & custodire partum, sed secundum Azo. & hoc ad substitutos pertinet propter cætera bona fideicommissaria, quæ habituri sunt ꝓpter substitutionem posthumæ factam: fortè sic, si posthuma nõ nasceretur. Sed quæ sunt cętera cum generale fuit? Respõ. fortè propter quartam Trebellianicã, & facit supra l. prox.

TITVLVS V.

SI VENTRIS nomine mulier ĩ possessionem missa, eadem possessio dolo malo ad alium translata esse dicatur.

Primò commendat edictum, & eius rationem ponit. Secundò ponit mentem edicti. Tertiò exponit edictum vsque ad fin. Secunda ibi, idcirco. Tertia ibi, Interest autem. hoc dicit. Barto.

Vlpianus libro xxxiiij. ad edictum.

HOC edi--

SI VENtris nomine mulier in &c.

HOc edicto. CASVS. Titia dicens se esse prægnantem ex viro suo mortuo: fuit missa in possessionem bonorum viri, causa ventris, ipsa autem dictam possessiõnem in alium transtulit dolo malo. Certe tenetur actione in factum ex hoc edicto: & non solum ipsa tenetur, sed etiam pater eius, si & ipse dolum in hoc commisit, & dicta actio datur illis, quorũ interest dictã possessionem in aliũ non esse trãslatam, inquãtum eorum interest: & nihilominus habẽt actionem contra illum qui iussu mulieris vel patris eius accepit dictam possessionem, scilicet interdictum vti possi. vel vnde vi. dixi ergo agendum contra patrẽ mulieris, vel mulierẽ ad interesse. Sed quo potest interesse illius, qui experitur contra eos? Respõ puta quia ille qui accepit possessionẽ dolo malo mulieris, accepit eam bonã fide: & fructus inde perceptos bona

fide consumpsit: vnde de his nõ tenetur: vel etiam si mala fide accepit possessionem non est nunc soluendo, vt possit satisfacere de fructibus. Et scias, quod dicta actio in factum competit contra mulierem, & patrem eius, etiam post annum continuum: si autem pater non fuit in dolo, non tenetur nisi in quantum ad eum peruenerit. Et scias quod dolo fecit mulier, si non prohibet venientem in dictam possessionem siue facit eum venire. Sed pone, quod patris & filiæ dolus interceßit, ille cuius intereſt, põt agere si vult contra patrem, vel contra filiam, vnde si filiam elegit, & ipsa satisfecit ei in toto intereſſe prætetquam in sumptibus litis, quia non habebat plus in bonis, non poterit redire ad patrem, nisi pro illis sumptibus hoc dicit vsque ad finem titu. Vivianus.

[a] Hoc edicto. Cuius verba non habemus, nisi dicas de titulo.

[b] In fauorem. Cui plus fauetur quàm nato, & est ratio infra de uentre in pos. mit. l. 1. §. si ea in fin.

[c] Possessionem. Causa uentris ex edicto illo de uentre in possessio. mit.

[d] Prædæ. Id est, iniustæ acquisitionis considerata re ipsa, uel etiam proposito tradentis, non accipientis qui bonæ fidei est quandoq;: unde lucratur fructus: ut infra eadem l. §. intereſt. & facit C. de usucap. pro emp. l. fi. & ibi not.

[e] Actionem. Not. in factum dari ex edictis: sed ex l. ciuili, & condictio. ex lege: ut supra de condictio. ex lege. l. 1.

[f] Alium. Patrem. Accur.

[g] Ipsorum. Id est mulieri: & eius, in cuius potestate est, uel dic, id est, dolo eius, in cuius potestate erat: & sic trãsit de singulari ad pluralem: sic C. de in ius uoc. l. fi. & bene: quia sufficit alterius tantum dolus ad hoc ut ipse teneatur, qui dolum adhibuit: ut infra l. proxima. §. 1.

[h] Necessariò. Quia prima parte non continebatur: & dic in edicto quod non habemus.

[i] Cogatur. Ab eo, cuius intereſt alium non esse admissum in poss. à muliere.

[k] Decedere. Alias discedere.

[l] Vel manu ministrorum. Pro eodem: & dic: id est, ministris iudicis: sic ponitur supra de rei uen. qui restituere, uel dic, id est, suis ministris, scilicet agentis. nam & suis etiam authoritate sua uidetur hoc facere posse, quia ille non est mitti iussus. & iste habet possessionem ciuilem & naturalem, qui ante erat in possessione: cum mulier scilicet non possidebat: ut ĩ. de acq. poss. l. 3. §. fin. & l. si id quod. §. si & de ui & ui arma. l. 1. §. eum qui. Sed secundum primam expositionem est contra ĩ. ne uis fiat ei qui in pos. missus. l. si quis. Sol. auxiliũ manu militari datur. ibi expulso: hic domino seu hæredi denegatur. Itẽ ibi cõtra prædonem: hic cõtra bonæ fidei pos. forte agitur. Vel ut prius dixi: hic

> In P. F. nõ est, in factum.

> Auxilium manu militari quãdoq; dat.

... cto [a] rectisſimè prætor prospexit, ne dum in fauorem [b] partus possessionẽ [c] polliceatur, alijs prædæ [d] occasionem præbeat: Idcirco constituit actionem [e] in factum in mulierẽ, quæ in aliũ [f] hanc possesſsionem dolo malo transtulit. Nec solùm mulierẽ prætor coercet, verum eum quoque, cuius in ptãte ea fuerit: scilicet si dolo ipsorũ [g] alius in possesſionẽ fuerit admissus: actionemq; in tantùm pollicetur in eos, quanti interfuerit eius, qui experitur. Necessariò [h] prætor adiecit, vt qui per dolum venit in possesſionẽ, cogatur [i] decederẽ. [k] Coget autem eum decedere non prætoria potestate, vel manu ministrorũ: [l] sed melius, & ciuilius faciet, si eum per interdictum [m] ad eius ordinarium remiserit. Intereſt autẽ eius, qui experitur admissum alium in possesſionem non fuisse, cũ fortè bona fide [n] fructus perceptos consumpserit: aut si prædo venerit in possesſionem à quo fructus consequi non posſit, quia soluendo non est. [o] Hæc actio [p] etiam post annũ dabitur, quia rei habet persecutionem. [q] Et si filiafamiliàs sit, quæ dolo fecit

verus hæres non desinit possidere per missionem mulieris. vt ĩ. de acquiren. possesſ. l. 3. §. fin. vnde agit vti possidẽ. nec mulier plus dedit quam haberet: vnde ille non possidet, cum interdicto vti possidetis succubuit, sed hodie cum incipit scire, videtur facere vim subaudi, vel dolum vt ĩ. de doli. exce. l. 2. §. item quæritur. Sed secundum hoc dic non prætoria potestate, scilicet tantũ, ciuilis tamen sit per ius ordinarium.

[m] Per interdictũ. Vti possidetis, vel vnde vi: & hoc si primò possidebat: vel per hoc interdictum: quod prætor in isto adiecit: vt q per dolum &c. alij per illud, ne vis fiat ei &c. sed malè. quia illud non datur ei, cui in factũ ex hoc edicto, sed mulieri quæ ventris nomine missa est in possesſionẽ, si quis eam non admittat, vel reijciat. vel per se vel per alium: ut ĩ. ne uis fiat ei per totum. Sed posset sic defendi: vt quod dicitur, cogatur decedere. scilicet ab ipsa muliere: cum sine dolo eius ingreditur aliquis: Et quod subijcit intereſt autem &c. sic continua. uerum est, quòd mulieri ita subuenitur, quia eius intereſt. sed etiam intereſt eius, qui experitur, & pone autem, pro sed: & quod dicit experitur, scilicet actione in factum ex hoc edicto contra ipsam mulierem, cum dolo eius alius est admissus in possesſionẽ: sed hæc lectura nõ est bona: quia statim dicit bona fide, & sic non competit mulieri illud interdictum, ne vis fiat ei. &c. sed si velis tueri probabiliter, dicas hic esse. §. intereſt autem &c. & mutet casum: sed prima verior est, vt agat dominus non mulier: quia eius intereſt, ut subijcit. sed contra quem agit dominus, quia intereſt eius? Respon. si dicas contra possidentem pro possesſione: non uidetur: quia cum possit mulierẽ conuenire, non intereſt sua: sed fortè non est soluendo & ipsa, & sic autem, ponitur pro quia. Vel dic agi contra mulierem, quia intereſt. & sic est. §. intereſt &c. & autem ponitur exceptiue, uel causa ornatus sic ŝ. de inst. & iur. l. ius ciuile. §. hoc igitur. & placet quod sit. §. & mutet casum.

[n] Bona fide. Cum ti. uel sine ti. ut ŝ. si. rep. l. 4. §. 1.

[o] Non est. Et sic actio est inanis, quam excludit inopia debitoris: ut ŝ. de dolo. l. nam is.

[p] Hæc actio. In factum: ut ŝ. in prin.

[q] Persecutionem. Datur enim ad intereſſe ut ŝ. §. nõ solum. & est bona ratio: ut ĩ. de act. & obl. l. in honorarijs. Sed contra ĩ. tit. 1. l. 1. §. hanc autem. Sol. ut ibi.

ADDITIO. Dic secundum Bartolum hic, quòd quandoque actio pœnalis succedit in locum actionis persecutoriæ, & tunc est perpetua: ut patet in utili rei uendicatione, quæ datur contra eum, qui dolo desijt possidere, ita loquitur hic, & in l. 2. §. hoc interdicto. de tabu. exhiben. & infra, ne quid in loco public. l. secunda. §. final. sed quando actio ex sui natura & ab ipso initio est pœnalis & prætoria, tunc non datur nisi intra annum: ita loquitur ibi secundum eundem Bartolum.

> Actio inanis ẽ, quã inopia debitoris excludit.

a In pe-

a In patrem. Doli inscium.aliàs insolidum: ut s̄.§. 1.& ṗtur.1.l.fi.§.fi.
b Peruenerit.Vel dolo fecit, quo minus perueniret: vt s̄. rerum amo.l.1.§.fi.& l.seq. Accur.

DOlo. Non. Subaudi tantum, si non habes. Et not. differentiam, inter procedere & tradere: 1 ut & C.de acq. pos. l.fi.Item no. viriliter resistendū,alias ēi dolus fit: vt hic. & in Auth. de non alie. §. œconomus. colla.2.& s̄. loca.l. itē quęritur.§.eaer citu. & l. si fundus. & facit s̄.mā.l.dol°.
d Si & pr̄is. Quod esse potest: ut s̄. eo. l.1.§.1.
e Et ideo.Bona ratio:lic° est si ad pœnam: vt s̄. de eo per quē.fac.est.l.1.§.si plures.& ad l.aquil. item Mela.§.si plures. & de iur.om.iudi.l.adeo. & inf.ne quis eū qui I ius uoca.l.pe.in fi. & l.fi.
f Sumptus. Hæc verba possunt determinare sequentia, iutilis &c.& sic est contra C.de eui ctio.l.1. : uel præcedentia, & tūc cōcordat, & est sensus secundus cōtrarius primo. Sed de quo sumptu dicit? Resp. dicunt quidā de eo, qui factus est in litigando cōtra admissum a muliere. Alij de isto, qui fit litigādo contra mulierē, vel patrē. Sed nonne per l. properandum. victus victori &c. Respond. iusta ignorantia eacusat a cōtumacia: vt in ea.l.properandū. §.sin autem.& de leg.a.l.qui solidum.§.etiam.

in patrem a dabitur actio, si quid ad eum peruenerit. b

Paulus lib. xxxvij. ad edictum. II.

DOlo facit mulier, non c quæ in possessionem venientē non ṗhibeat, sed q̄ circunscribendi alicuius cā, clam, & ṗ quandā machinationē in possessionem introducat. Si & patris d & filiæ factum arguetur: in alterū, quem actor velit, reddenda est actio: quia in id, quod agentis interest, datur. Ideo e si id, quòd ei abest, ab eo, * q̄ in potestate est, seruari possit (ṗter sumptus f litis causa factos) inutilis erit ei hæc actio.

TITVLVS VI.

SI MVLIER ventris nomine in possessione calumnię causa esse dicatur.

Iuramentum mulieris excusat eā à calumnia: & partui non prodest, nec nocet. Bar.

Vlpianus lib. xxxiiij. ad edictum. I.

SI de posses sione ventris nomine quæratur, & deferente hærede mulier iurauerit se prægnātem esse: seruandum est iusiurandum: g nec tenebitur mulier, quasi calumniæ causa fuerit ī possessionem missa, nec uis ei facienda est post iusiurādum. Si tamen peperit: quæretur veritas, an ex eo prægnans fuerit. Alteri enim nec prodest, nec nocet iusiurandum inter alios factum, nec partui igitur nocebit. Et hoc edictum ex eadem cā h proficiscit, qua superius. Debet enim prætor, quē admodū facilis est circa bonorum possessionem mulieri dādā ventris nomine: ita calumniā eius impunitam nō relinquere. Per calumniam autē in possessionem fuisse videtur, q̄ sciens prudensque se prægnātem nō esse, i voluit in possessionē venire. Hāc autem k actionē prętor intra annum l vtilē pollicetur

Adde te xtum ī c. plerunq;. §. de his. 2.q.7.no. Cardi. in cle.1.quia verò. de sta.mona.

* Sic in P. F. Halo.ā. tamē scripsit, qui I possessiōe est.

2 Dic q̄ ubi actio de euictione nō fuit nata propter principale, iō nō durat pro expēsis hæc fuit nata propter, principale iō ṗ expēsis, durat secundum Bar. hic.

Ignorātia iusta à cōtumacia, eacusat.

SI MVLIER VENTRIS &c

SI de possessione. CASVS. Mortuo viro Titia uxor sua dicit se ex eo prægnātē: & ideo petiȝ se mitti in pos.bon.eius causa uentris, hæres dicit, tu nō es prægnās:& iō nō debes mitti in pos.bo. sed tū defero tibi sacramentū si uis iurare te prægnantē, ipsa iurauit se prægnantē ex dicto suo uiro quōdam: certè si verè non est prægnans, uel est, sed non ex uiro sicq; calumniæ causa petijt se mitti in pos.quia tū iurauit, seruandum est iuramentum, & stabit in poss. donec erit tempus: quo deberet parere, si prægnās esset, & si quidem peperit, nihilominus hæres poterit probare natum nō esse genitū ex uiro mortuo. Si autem non detulit mulieri sacramentū hæres: sed quia videbatur prætori eam esse prægnantē, missa fuit in pos. ipsa nanq; sciebat se non esse prægnantē: tenetē illis, quorum interest, puta cohæredi separā·i partum, vel substituto ipsi ventri: vel illi qui haberet hæditatē ab intesta. si venter non nasceretur, actione in factū ex hoc edicto ad interesse eorū: & intra annū utilē tm. Sed quomodo potest eorum interesse? Resp. propter alimenta capēsa in uentrem nō plenū sine causa. Item & propter hæditatem quam amisit hęres hæredis: quia cum hæres nō posset eā adire, dubitās utrū illa esset prægnās, vel non, decessit: & eā non aditam nō transmisit ad hæredem, petet ergo hæres hæredis æstimationem hęreditatis à muliere. Item potest eorum interesse propter illa, q̄ diminuta sunt in hæreditate muliere in pos. stante. Et quòd dixi in hærede hæredis, ut possit à muliere petere pretiū hæreditatis amissę propter calum. mulieris. idē est in hærede substituti, sed pretium legatorum ab hærede quibusdam relictorū per testatorem non ṗstabit mulier: quia ipsa tenetur illud dare legatarijs, sed pretium seruorum, quibus dedit testator libertatē fideicommissariam benè pręstabit mulier dicto hæredi substituti: ideoq; ipse tenet dare dictis seruis libertatem, pro illis autem seruis, quib. fuit data directa libertas, non dabit pretium mulier. & licèt illi serui non possint habere libertatem de iure stricto, quia hæreditas non fuit adita per hæredem: tamen prætor debet ei tueri libertatem. Sed quid si mulier fuit missa in posses. hære. causa ventris per suam calumniam, & per calūniam patris, in cuius erat potestate? suo nomine tenetur etiam pater. hoc dicit vsq; in fi.tit. Viu.
g Iusiurandum. Nec ergo etiā si iurauit ipsa uel alius se deferente prægnantem non esse: ut ī. de iureiur.l. 3.§.pe. & facit s̄.de alie.iud.mut.cau.fa.l.1. in princ. & C.de an na. excep.l. ut perfectius. & ī. de reg.iur.l. non debet. Sed contra.s̄.tit.2.l.1.§. si cui.Sol. ut ibi. Item contra.ī.de Carb.edict.l.1.§.fi.Sol. vt ibi.
h Ex eadem causa. ut mulieris calumnia puniatur.
i Prægnantem non esse. Vel ex alio: vt sup. de iur qui no.in fa.l.cum non prægnans.
k Hāc autem actionem. Scilicet in factum, cum non specificatur: ut no.s̄.tit.1.l.1. in princ.
l Intra annū. Cur ergo non, vt superior vltra annum datur?

datur:ut s̄.ti. 1. l. 1. §. fi. quę est contra. cum ex eadem causa proficiscatur: ut s̄. § & hoc edictū? Respon. fortè & illa ut hæc non dat ultra annum utilē. & quod ibi dicit dari ultra annum sub audi continuū: nā utilis ultra annum extendi potest, vel hic est pœna ex parte mulieris. argu. s̄. ne quis eum qui in ius. l. 1. §. fi. & argu. contra. s̄. de eo per quē fac. est. l. 1. §. fi. secundum Azo. & H. sed certè i illa est magis pœnalis: nam hic adest mulieri. quia percepit fructus, ibi non: unde magis debet dici contra.

a Simili autem modo. Vt & illa s̄. titu. 1. l. fi. in fi.

b In parentem. Infrà eod. l. fi. in fi.

c Substitutus. Si partus non nascat̃.

d Sine causa. Satius est enim ali, non alēdum, quam fame necari alendum, ut infr. de uen. in pos. mit. l. 1. §. sed si certum. & l. 3. §. 1. & C. de Carbo. edic. l. fin. & infr. pro suo. l. hominem. Sed argumen contra sup. de condictio. indebi. l. pen.

e Exclusus sit. Quia decessit non adita hæreditate, quam adire non potuit: ut infrà de bonor. pos. secundum tab. l. 2. in prin. & de acquiren. hæredit. l. cum quidam. §. quod dicitur. & ad Sylle. l. 3. §. fi. & l. qui posthumos. sed certè non videtur per hoc excludi: ut infrà de Carbo. edic. l. scriptus. Solu. sui hæredes uel emancipati liberi non excludun tur: nec eorū hæredes, si non adierint: ideo quia uxor defuncti erat prægnans: sed aliud est in extraneis: ut infra de acquiren. hæreditate. l. uentre. Azo. hic ergo in ex

i Dic aliter & melius ut ibi scripsi secūdū Bar. in l. cōtraria §. fin.

Ali non alendum. satius est quā alendum necari.

ultra nō uidelicet quasi pœnalem. Simili autem modo a & hic quanti agentis interfuit, prætor actionē pollicetur. In parentem etiā b prætor actionem pollicetur. si modò per eum factum sit, vt in possessionē per călumniam veniret. cōpetit autē hæc actio ei, cuius interfuit ī possessionem missam non esse: ut puta uel cohęredi spe ranti partum, uel ei qui substitutus c fuit, vel qui ab intestato, si partus non fuisset, succedere potuit. Interesse autem videtur primùm de alimentis, quæ in ventrem sunt erogata. Nec enim aliàs hęc repetuntur, nisi per calumniā in possessionem uenit. Cæterum si res calumnia caret: nihil præstabit mulier, quasi sine causa d alita sit sub prætextu uētris.

In hoc interesse non potest venire æstimatio totius hæreditatis: si propter uētrem alius successurus, est ab hæreditate exclusus. Bart.

Nonnunquam augetur quod interest, si quis fortè dubitans, an prægnans sit, exclusus sit, e hæreditate. Nam hæredi eius, qui exclusus est, dandā f hanc actionem Iulianus ait: si quidē eius quoq; interfuit, non fuisse calumniæ causa in possessionem mulierem: quia si hoc non fuisset, adeundo g hæreditatem institutus, hęredi suo locupletiorem hæreditatem suam relinqueret. Sed & hoc imputatur mulieri, quòd deminuta sunt multa in hæreditate, dum hic contemplatione h ventris non attingit hęreditatē.

Contra mulierem succurritur hæredi substituto defuncti: & cōseruantur legata et libertates.

Iulianus lib. xix. Dig II.

* SI substitutus i uentri manente muliere in possessione decesserit, hæres k eius l eadē actione pretium hæreditatis à muliere exiget. Sed an decedant m legata cęteraq; onera hæreditatis, uidendum. Et mihi videt̃ potius n dici posse legatarios cum muliere usuros hac actione: quia & ipsorum interfuit adiri hęreditatē. Libertatibus o planè subueniēdum erit aduersus eum qui propter hæreditatem hac actione p egit: * scilicet ut fideicō missarias cogatur is præstare, qui pretium etiam eorum q utique consequtur. Sed & directis credo prætorem succurrere oportere, ut interuentu suo tueat̃ eorum libertates. Si dolus filiæfamiliàs interuenerit, & particeps doli pater fuerit, suo nomine tenebitur. r

TITVLVS VII.

DE CONCVBINIS. *

Liberta concubina patroni sui non potest patronum relinquere: & alii nubere, licèt possit alteri se in concubinam dare: Item illa sola potest esse concubina, cū qua stuprum non committitur: & concubina patris non potest esse concubina filii vel nepotis: & concubina non debet esse minor. xii. annis.

Vlpianus lib. ij. ad leg. Iuliam & Papiam. I.

traneis institutis dicit, ibi in liberis.

f Dandam. Actionem ad pretium hæ ditatis: ut inf. l. px.

g Adeundo. Nā nō aditā nemo trāsmittit: vt C. de iu. deli. l. qm. nisi ad suos: ut C de iis qui ante aper. tab. l. 1.

h Contēplatione. Scilicet substitut⁹.

i SI substitutus. Alias. §. idem Iulian. alias lex, si substitutus. Accur.

k Hæres. Qui hæreditatem consequi non potest: quia substitutus nō trāsmisit si ante decesserit quàm adeat: vt infr. de suis & legi. hæredi. l. si ex pluribus. & s̄. l. proxi. §. sub prætextu.

l Eius. Scilicet substituti.

m Sed an decedāt. Id est extinguātur.

n Potius. Scilicet quam contrarium.

o Libertatibus. Sic Instit. de eo cui lib. causa bona addicūtur. §. 1.

p Hac actiōe. Qua et pretium seruorū venit.

q Etiā eorum. Nō solum aliarum rerum. sed cū habeat pretiū qui pretium dedit, uidetur emisse: ut s̄. de rei uen. l. eius rei. quid ergo si non uult uendere? Et facit C. de fideicom. liber. l. 1.

r Tenebitur. Et infamabitur, ut supra de iis qui no. infa. l. non alia. & l. seque. Itē tenebitur dico insolidum: si autē non fuisset doli particeps inquantū ad eum peruenit: vt s̄. tit. 1. l. 1. §. fin. & s̄. ea. l. §. hoc edictū. secundum Azo. & Hug. & §. in parentem.

DE CONCUBINIS.

Post matrimonia & filios legitimos ex his natos ponit de concubinis, ex qb. nascuntur bastardi. Quæ

* In P.F. θεμάτων est præcedentis capitis, quod incipit. Idem Iulianus lib. 19. digestorū, sic ait, si substitut⁹ manente muliere, &c.

* Agat.

* Concubinarum apud Persas magnū fuisse honorē scribit Alex. ab Alexā. li. 5. c. 11.

Quæ in concubinatu. CASVS. Habeo libertam meam in concubinam: si recessit a me, nunquid potest alij nubere, vel in concubinatu alterius esse? & dicit quidam quòd sic, & malè: nam matrimonio non pot se alij copulare: in cõcubinatu autē sic. Secundo dicit, quòd illæ solæ debent esse cõcubinæ cum quibus non committitur stuprum: stuprum autem committitur in vidua & virgine. quid de illo q damnatam de adulterio habet concubinam? certè non punitur: secus si eā ducat uxorem. Tertiò dicit, Titia fuit mea cõcubina: nūc vult esse concubina filij mei uel nepotis: certè non pōt, & idem est ecõtra. Quartò dicit, quòd concubina non potest esse minor duo decim annis. Vi.

Quæ in cõcubinatu est, & ab inuito patrono poterit discedere, & alteri se aut in matrimonium, aut in concubinatum dare. Ego quidem probo in cõcubina adimendum ei connubium, si patronum inuitum deserat: quippe cùm honestius sit patrono liber tam concubinam, quàm matremfamilias habere. Cum Attilicino sentio: & puto solas eas in concubinatu haberi posse sine metu criminis, in qua stuprum non committitur. Qui autē adulterij damnatam in cõcubinatu habuit, non puto lege Iulia de adulteriis teneri: quamuis si uxorem eam duxisset, teneretur. Si quę in patroni fuit concubinatu, deinde in filij esse cœpit, vel nepotis, vel contra: nō putō eā rectè facere: quia pro nefaria est huiusmodi cõiunctio: † & ideo huiusmodi facinus prohibendum est. Cuiuscunq; ætatis concubinam haberi posse palam est: nisi minor annis duo decim sit.

Paulus lib. xij. ad leg. Iul. & Papiam. II.

Si patronus libertam concubinam habens furere cœperit: in concubinatu eā esse, humanius dicitur.

Cum ingenua honestè nata in dubio præsumimur matrimonium nisi contrarium probetur: secus si fuerit liberta, uel minus nata. Bar.

Martianus libr. xij. Institutio. III.

In cõcubinatu potest eē & aliena liberta, & ingenua: & maximè ea, quæ obscuro loco nata est, vel quæ corpore quæstum fecit: alioquin si honestæ uitæ & ingenuam mulierem in concubinatu ha-

---

a Quæ in concubinatu est. Scilicet patroni.

b Ab initio. Quis patronus & quis inuitus hic dicitur, habes supra de rit. nuptia. l. in eo.

c Dare. Quòd falsum est, ut subiicit. Azo.

d In concubina. Scilicet patroni.

e Connubium. Id est matrimoniū: ergo multo magis cõcubinatū, quæ &c. & dic quando non habet aliam concubinam, infrà de ijs quibus ut indign. l. cum tabulis. §. 1. Alij ut R. dicunt admitti connubium, ac si dicerent non concubinatus: quòd est mirū, cum alterius potius erit concubina quam patroni, profectò ergo erit licentius quod est indignius, & non quòd est honestius. Ro. apparet ergo, quòd concubina non desecit eum pro alio uiro, uel non viro, ut hic. Item nec liberta uxor: ut sup. de diuor. l. fi. Item nec illa, quæ nō ut concubina ei coniungitur, non tamen habet patronus aliquam concubinam: vt supra de iis quib. ut indign. l. cum tabulis. §. r. sed sponsa sic: ut supra de ritu nupt. in co iure. §. pen.

f Honestius. Et licentius etiam: quia in ea non committit patronus stuprum, etiam si ipsam non habeat ut concubinam: ut dicta l. cum tabulis. §. t.

g Quam matremfamilias. Hanc non licet habere in concubinam, nisi in quatuor casibus, scilicet quando obscuro loco est nata. Item quādo corpore fecit quæstum. Item quando interuenit protestatio. Item quando de adulterio est damnata: vt inf. eod. l. in concubinatu. & inf. prox. § qui autem.

h Stuprum. Vt in virgine uel uidua: ut infr. de adult. l. inter. §. lex Iulia. & l. stuprum. & ī. de verb. signifi. l. inter. idem si incestus: ut ỹ. eodem. §. si qua. Imò videtur, quòd ea demum possit esse concubina quæ, posset esse uxor: ut in Auth. ut lice. matri & auiæ. §. ad hoc. collat. 8. nisi in ancilla, quæ potest esse concubina, non uxor: vt C. commu. de manu. l. fin. & in subiecta præsidi: ut infrà eodem titu. l. fin. An virgo possit assumi in concubinā? videtur qđ non. Sed dic contra, si obscuro loco est nata: vel cum protestatione, sicut quælibet vidua: ut infrà eodem l. tertia. Accursi.

i Si uxorem. Ergo habet plus casti tate luxuria. & sic est. argumen. contra in Authen. de restitu. & ea quæ pa. §. fina. collat. 4. & facit C. de adulter. l. crimen. & Lealitati.

k Prohibēdum est. Apparet ergo hic fornicationem con trahi affinitatem ut not. Institu. de nupt. §. affinitatis. & C. de nupt. l. liberi.

l Duodecim. Sic in matrimonio: vt Insti. de nup. l prin cip. Accur.

Si patronus. CASVS. Habeo libertam meā in concubinam, postea furere incepit. certè durat concubinatus.

m Esse. Id est, remanere. sic ī. de iu di. l. iudex.

n Dicitur. Sic & uxor: ut ī. de iis qui sunt sui vel alie. iur. l. à patre. & facit su pra de ritu nupt. l. in co. §. deinde.

In concubinatu. CASVS. Concubinam habere possunt non solum ingenuam, sed etiam libertā, & maximè illam, quæ nata est obscuro loco, vel corpore fecit quæstum: si autem volo habere concubinā liberam mulierem honestæ uitæ, aut debeo ipsam accipere in uxorem, aut a principio protestari, quòd uolo eam pro concubina tenere, aut puniar de stupro: & si protestor, ut dictum est, non dicor committere stuprum uel adulterium propter licitum concubinatum etiam per leges. In sequenti l. dicit quòd concubinatus fit solo animi affectu: in alia dicit quod potestas Bononiæ benè potest ibi habere concubinā: hoc videas in finem.

o Aliena. De sua constat: ut ī. l. t. in prin.

p Ingenua. Quod accipe in casibus: vt ī. l. r. no. & qđ dicit maximè, quòd & alia potest esse in alijs certis casibus. & adde quòd & ancilla, ut C. commu. de manu. l. fin. & ī. de priuil. cred. l. pen. & de pig. l. deniq;.

q Obscuro. Id est, vili genere & abiecto, ut ex atenario uel simili: ut in Authē. quib. mod. nat. eff. legi. §. quisquis. coll. 6. & C. de incest. nup. l. humilem.

r Vel quęstum. Cum qua non committitur stuprum: vt C. de adult. l. quæ adulterium.

† Hic notatur Ruben filius Iacob, qđ cū patris concubina dormierit. Genes. ca. 35. & 49.

Affinitas per fornicationem contrahitur.

a Testa-

a Testatione. Scilicet quòd sit concubina. & debet secundum Hug. fieri in initio, non post.

b Eam habere. Quod præsumitur secùdum leges: ut sup. de ritu nup. l. in liberæ. & de dona. l. donationes. secus tamen seruatur secundum canones: ut 30. q. 5. cap. 1. in fi.

bere maluerit, sine testatione [a] hoc manifestū faciente non conceditur: sed necesse est ei uel uxorem eam habere: [b] vel hoc recusantem stuprū cum ea committere: nec adulterium per concubinatum ab ipso cōmittitur. Nam concubinatus per leges nomen assumpsit, [d] extra legis pœnam [e] est, ut & Marcellus libro septimo Digestorum scribit.

[illegible] lib. [illegible] IIII.

Concubinam ex sola [g] animi destinatione æstimari oportet.

[illegible] V.

Concubinam ex ea prouincia, in qua quis aliquid administrat habere potest. [h]

c Ab ipso. Scilicet liberto, nec etiam ab alio, qui legitimè habeat concubinā.

d Nomen assumpsit. Id est, effectū, vt sit legitima coniūctio. sic C. de ser. l. a nullo. Si autem dicas ideo nō puniri, quia hoc nomen datum est a lege, ea dē ratione nec stellionatus, cum & illud sit nomen legis nec plagium, quę in per leges puniunt: vt ff. de crim. stel. p totū. & ad l. Flau. de plag. per totum.

e Legis. Fori, non poli. nam secundū canonicas & diuinas scripturas est fornicatio.

f Pœnam. Adulterij vel stupri.

g Concubinam ex sola. Quasi dicat etiam sine concubitu, ut & matrimoniū: [i] nō autem sola adductione in domum, quia cohabitare debent ut in Authē. quib. mod. nat. effi. sui. §. si quis autē. colla. 7. animus ergo facit concubinā, uel uxorē p̄sūptā: sed Placē. nō exigit cohabitationē p hanc legē.

h Concubinam. Potest. Non uxorem: ut s. de ritu nup. l. si quis offi cium. Accurs.

[Margin:] f Aristoteles tñ libro 7. Politic. c. 16. cōcubitū, oēm alicui⁹ quàm cōiugis cēset penit⁹ interdicē dū: eumq; qui cōtrafecerit grauiter puniēdū: idq; & apud Christianos obtinet ex̄ cōtrouersiā est.

i Nuptias .n. sol⁹ cōsensus, nō cōcubitus facit. ex. l. II. cui fuerit. ff. de cōdi. & de mō. & matrimoniū primus inuenit Cecrops rex Atheniēsis, teste Iustiniano, lib. 1. vers. nunc ad bella.

Digestorum seu PANDECTARUM liber vicesimussextus.

TITVLVS I.

DE TVTELIS.

[illegible]

Primò ponit definitionem tutelæ. Secundò ponit definitorē tutoris. Tertiò ponit allusionem seu derivationem huius vocabuli, tutor. Secunda ibi, Tutores. Tertia ibi, Ex qua re. Bart.

Dictum est s. de ventre inspiciend. quia ei qui est in ventre, tutor relinquitur: vt instit. cod. §. cum autem. non dico uentri: quia tunc curator: ut infr. de tut. & cur. dat. ab his. l. uentri. ideo de tutelis generaliter dicit. Vel dic, sicut necesse habent parres prouidere liberis in alimentis: ut sup. de lib. agnosc. sic & in tutelis, ergo de his dicit. Accur.

a Tutela. Vis ac potestas. Id est, violenta potestas, quia dat inuitus, & inuito: vt no. Institu. eo. in prin. & per hoc differt a curatore: quia curator non datur inuito nisi ad litem, ut ibidem: licèt quandoque cogatur ut velit: ut infra eodem. l. qui habet. §. si pupillus. in fi. §.

[Margin:] f Vis & potestas I definitione tutelæ idē ferè significāt. I hoc tñ di[illegible]

Paulus lib. xxxviij. ad edictum. I.

Tutela ē (vt Seruius definit) uis ac potestas [i] in capite libero, [k] ad tuendum [l] eum, qui ꝓpter ætatem [m] sua spōte se defendere nequit: iure ciuili data, [n] ac permissa. Tutores autem sunt, qui eā uim ac potestatem habent, exq; [o] re ipsa nomē acceperunt. Itaq; appellantur tutores [p] quasi tuitores, atque defensores: sicut æditui dicuntur, qui ædes tuentur. [q]

Mutus & surdus tutores dari non possunt. Bart.

Mutus tutor dari non potest: [r] quoniā authoritatem præbere non potest. Surdum [s] non posse dari tutorem plerīq;, & Pomponius lib. 69. ad edictum probāt: quia nō tantùm loqui, sed & audire tutor debet.

Pomponius lib. [illegible] ad Sabinum. II.

Non est exigendum à pupillo, ut sibi

k In capite libero. Per hoc remouet seruum, qui nō potest habere tutorem: ut j. eo. l. si arrogati. §. 1. nisi in duobus casibus: ut j. de tut. & cura. da. ab his. l. ei q. & l. si impuberi. quòd dic ut Insti. eo. in prin. not.

l Ad tuendum. Per hoc remouet patrem, quod est propter alios effectus patriæ potestatis, maximè vt patri quærat.

m Per ætatem. Per hoc remouet curatores furiosi & similium. Itē & patriam potestatem: in quibus non consideratur ætas. sed hic sic. ut Instit. quib. mo. tut. fini. in prin.

n Data. Dic data à lege uel iudice, sed pmissa a testatore. Vel data personæ, pmissa secundario in rebus: ut no. Institu. eo. in prin. Itē no. quod Placen. dixit hæc verba, iure ciuili &c. non esse de definitione: sed Azo. contra.

o Exq; re ipsa. Id est, ui & potestate.

p Tutores. Alludit vocabulo. sic infra de acqui. pos. l. 1. in princip.

q Tuentur. Vt sup. de offi. præte. vrb. l. 1. in prin.

r Non potest. In testamento, vel a iudice, vel a lege: vt j. de legi. tut. l. pen. §. fi. sed procurator ad negotia non ad iudicia esse potest; vt s. de proc. l. mutus. & eadem in surdo dicas, per dictas leges.

s Surdum. Qui omnino non audit, alias contra: ut j. de leg. tu. l. fi. quinimo superueniens muti remouet: ut j. de excus. tut. l. post susceptam. Itē facit s. de postu. l. 1. §. casum. Sed contra j. de decur. l. honores. §. 1. Sed ibi à patrimonialibus muneribus non excusatur, sed personalibus sic, sicut est tutela: ut infra de muner. & hon. l. 1. §. illud. Itē hic innuit ipso iure tutum. Sed contra C. qui morbo. l. unica. vbi dicit excusandum. Sed dic quod ibi impropriè dicitur excusatio. Accur.

Non est exigendum. CASVS. Quidā debitor pupilli uolebat ei soluere debitam pecuniam: & non uult ei soluere, nisi pupillus habeat tutorē. Certè pupillus non tenetur sibi petere tutorē, imo debitor prædictus. Item si habet pupillus tutorē, & est absens tutor, non tenetur pupil. ire ad locum ubi est tutor, ut sua authoritate dictus debitor soluat, sed debitor debet ducere tutorem ad pupillum, si uult liberari. Viu.

[Margin:] f Alias, q p vim indicat̄ facultas quā ex ingenuitate qs hēt ut tutelæ mun⁹ subire possit. p prātem: vero facultas illa legib⁹ data ad tuēdū eū, q p ætatē se defendere nequit. Frācisc. Hotomanus. in cōmēt. ad tit. de act. Instit. lib. 4. putat vl hoc loco ꝓ iure accipi: nec ꝓpterea Theophilū I Instit. hoc ipso ti. vertisse δύναμιν. ꝓ eo, q est vis.

a In P. F. quasi tuitores.

a Vetat.

a Petat. Quia inuito datur tutor: vt hic, & ꝟ. de tuto. & cura. dat. ab his. l. necnon. secus in curatore, nisi ad litem: vt Institu. de cura. §. item inuiti. & inf. l. prox. §. si pupillus. in fi. §.

b Proficiscatur. Ad domum, ut uadat ad iudicium.

tutorem petat: a aut ut ad tutorem suum proficiscatur. b

Quando concurrunt duæ causæ, una naturalis, alia accidentalis: præualet naturalis. Bar.

Vlpianus lib. 11. ad Sabinum III.

Qui habent tutorē, pupillus vel pupilla, si furere cœperint, in ea causa sunt, ut in tutela nihilominus durent. Quæ sententia Quīti quoq; Mutij fuit, & à Iuliano ꝓbatur: eoq; iure utimur, ut cesset cura, si tutelę ætas īdigeat. Quare si tutores habēt, per furorem in curā non rediguntur: siue non habent, & furor eis accesserit: nihilominus tutores accipere poterunt: quia lex duodecim tabularum c ita accepta est, vt ad pupillos uel pupillas non pertineat. Quia autem d in pupillorum e furiosorū ꝑsona agnatos curatores non admittimus, idcirco putaui & si minor vigintiquinque annis furiosus sit, curatorem ei non vt furioso: sed vt adolescenti dari, quasi ætatis esset impedimentū: & ita definiemus, ei, quem ætas curæ vel tutelæ subiicit, nō esse necesse quasi dementi curatorem quæri: & ita Imperator Antoninus Augustus rescripsit: cum magis e ætati quā dementiæ tantisper sit consulendum.

Propter litem, quam quis habiturus est cum tutore uel curatore, datur curator, qui non datur nisi præsenti & petenti. Item cogitur quis petere. Bar.

Si pupillus † pupillave cum iusto f tutore tutorve * cum eorum quo g litē agere vult, h & curator in eam rem i petitur: utrum ipsis poscentibus datur, an verò & aduersario? Et sciendum est, siue agant, siue conueniantur: dari his hūc curatorem posse: k sed non aliàs, quàm si ipse petat, cui dari eum oportet. Denique Cassius libro sexto scripsit, talem curatorem neminem dari posse, nisi præsentem: l neque cuiquā nisi præsenti m & postulanti: itaq; infanti n nō potest dari. Idemq; Cassius ait, si pupillus curatorem poscere nō vult, quò minus cum eo aga-

Qui habent. Casus. Pupillus habens tutorem cœpit furere. certè nō dabitur ei curator: imo remanet in tutela: & si non habebat tutorem, dabitur ei tutor. Sed pone, ꝙ hic puer erat pubes, & minor 25. ann. & furiosus, & non habebat curatorem: certe dabitur ei curator tanquam puberi & nō tanquam furioso.

Si pupillus. Pupillus uolebat agere contra tutorem suum: unde ad hoc debet habere curatorem, quærit quis debeat illum curatorem petere pupillo, utrum ipse pupillus, an uero tutor, contra quem uult agere pupillus, vel qui uult agere contra pupillū? & certe si agere uult pupillus, ipse sibi petet dictum curatorem, & præsentem. Si autem tutor uult agere contra pupillum ipse tutor debet dictum curatorem ei petere, & cogetur pupillus eum habere curatorem, si cōtradicit: et dictus curator potest dari quolibet loco, & quolibet tempore. Sed pone, quod pupillus petijt sibi dictum curatorem, & non addidit in quā rem acciperet? certe in omnes cōtrouersias videt acceptus: quod qualiter intelligatur, dicit plenè l. seq. vsq; ad §. possunt autem &c. ibi autem dicit, quod plures tales curatores ad litem possunt dari pluribus pupillis litigare uolentibus cum curatore uel tutoribus eorum, & unus curator potest dari pluribus pupillis: & unus curator potest dari uni pupillo, & non solum in una lite potest dari curator pupillo, sed etiam in pluribus litibus. Itē si datur dictus curator pupillo, alius interim non erit curator. Item si curator datus est pupillo aduersus vnum tutorem, poterit esse curator similiter aduersus alium tutorem dicti pupilli, & ita obtinebit vicem duorum curatorum in hoc casu & etiam in alio: veluti si datus sit curator pupillo ad vnam litem, quam habet cum tutore solo existente, et transacto uno mēse datus sit idem curator eidem pupillo in alia lite contra eundem tutorem: hic etenim uicem duorum curatorum obtinet: & hoc vsque ad l. mutuo. Viuianus.

In P. F. no est furiosorum.

c Duodecim tabularum. Quæ dat curatorem furioso: vt Instit. de curat. §. furiosi. quod de maiore xxv. ann. Itelligo, ut hic dicitur.

d Quia autem. Id est, ex eo quod &c. & dic pupillorū scilicet furiosorum ut dictum est: & facit ꝟ. de curat. fur. l. penult.

e Cum magis. Sic suprà de arbit. l. sed si in seruū. §. si quis iudex. Arg. cōtra. ꝟ. de iur. dot. l. cum pater. Sed dic ut ibi.

ADDITIO. Dic quòd quandoque causa naturalis & accidentalis sunt inuicem repugnantes: & tunc præualet accidentalis, cū natura alteretur: ut l. 1. §. bestias. ꝟ. de postu. Quandoque causa naturalis & accidentalis non repugnant sed repugnant effectus earum, ut hic (nam potest quis esse pupill' & furiosus: sed non potest habere tutorem ut pupillus & curatorem: ut furiosus) & tunc pręualet causa naturalis. vt hic patet. Quandoque causa naturalis. & etiam accidētalis possunt simul cōcurrere, & etiam effectus earū se compatiuntur: & tunc una non præualet alteri, & ita loquitur d. l. cum pater, & ita uidetur intelligere Dy. secundum Bar. hic.

† Gl. t. in in ca. edoceri. in fi. extra. de rescr. dicit per hunc §. quod si lis oriatur inter collegium & prælatum debet adiri superior, cuius officium, cessabit lite finita.

* Sic i P. Flo. & recte: tamet si Haloan. detomisit hæc, tutor ve cū eorum quo.

f Cum iusto. Id est legitimè ordinato, alias prouidetur ei etiam per alium tutorem, qui modò non est, cum habenti tutorem &c. ut Instit. de cura. §. interdum.

g Cum. Eorum quo. Id est, aliquo.

h Vult. Rei uendicatione, finita tutela uel durante: vt Instit. de Atil. tut. §. fi. finitur ēt eo existente pupillo qnq;: ut Instit. quib. mod. tut. finl. §. 1. 2. & 3.

i Rem. Id est, litem.

k Posse. Nisi plures sint tutores, uel curatores, quo casu uno authore potest contra alium agere: ut infrà tit. 1. l. si plures. Hugo.

l Præsentem. Aliud in tutore: ut ꝟ. de tuto. & cura. dat. ab his l. illud. & l. seq. Hug.

m Præsenti. Et sic aliud in tutore: ut d. l. illud. & etiā in curatore adulti: ut ꝟ. de procu. l. mutus. §. is qui.

n Infanti. Id est, minori septē annis: ut C. de iu. delib.

L ii

tur: cogi [a] eũ à prætore debuisse. Quolibet loco [b] & tempore [c] hunc curatorem dari posse, Põponius libro decimosexto ad Sabinum scripsit.

Curator simpliciter ad litem datus, intelligitur datus ad omnes lites quas pupillus habet cũ tutore, cum quo litigare intendit. Bartolus.

Si pupillus petat talem [d] curatorẽ, nec addat in quam rem, an in omnes controuersias datus sit? Et ait Celsus, Seruium constituisse, in omnes res [e] datum videri.

Paulus lib. viij. ad Sabinum. IIII.

QVòd dicitur, [f] si indistĩctè datus sit curator, in totã litẽ datus uideri, fortasse eò spectat, si familiæ erciscundæ, aut communi diuidundo, aut finium regundorum actio esset cũ tutore. Et si indistinctè datus esset: non solũ eo nomine curator esset, quod ageret pupillus pupillaue: sed inuicem quoq;, quòd cũ his ageretur. [g] Possunt autem vel plures [h] in plurium locũ, vel vnus in plurium, [i] vel unus vnius loco, vel in vnam litem, † vel in plures curator peti.

In eadem causa dato uno curatore, non potest dari alius. Itẽ datus in una causa non potest dari in alia. Bartolus.

Pomponius lib. xvij. ad Sabinum. V.

CVm semel petit' sit talis [k] curator quãdiu is curator maneat, alius in eandem litem curator peti nõ pôt. [l] Et si Titius (verbi gratia) aduersus Seium curator petitus sit, * idem Titius & aduersus aliũ tutor [m] esse poterit: vt ex diuersis causis vnus duorũ curatorũ locum obtineat. Quod quidem & aduersus eundem accidet in diuersas lites, & diuersis tẽporibus idem petatur.

Muto potest dari tutor, qui ei poterit authorari. Bar.

Vlpianus lib. xxxviij. ad Sabinum VI.

MVto, itemq; mutæ impuberibus tutorem dari posse, verum est. [n] Sed an authoritas eis accommodari possit, dubitatur. Et si potest tacenti, & muto potest. Est autem verius (ut & Iulianus libro xxj. Digestorum scripsit) etiam tacẽtibus authoritatem posse accommodari. *

---

l. si infanti. cum nõ possit fari, nec intellectũ habeat.

a Cogi. Sibiipsi contradicit hæc litera. nam supra dixit eum non cogi, sed tantùm petenti dari: hic dicit cogi. Sol. quidam dicunt quod ibi agit, hic conuenitur: sed hoc non ualet. quia ibi de utroq; dicitur: nam dixerat siue agat, siue conueniatur. Dic ergo, ibi non cogitur, scilicet ut iudex ei inuito det: si nõ petat, hic autem cogitur ad uolendum. Vel dic, nõ cogitur accipere hunc, puta Titium, cogitur tamen aliquem nominare: sic ergo, si agat pupillus, est idem quod adulto, vt non cogatur vt hic: nec admittitur ad agendum, nisi habeat: at si conuenitur adultus: cogitur ut detur a iudice eo inuito, si nõ petat: ut C. q pet. tuto. l. 1. & Insti. de cura. §. item inuiti. & s. de minor. l. ait prætor. in versi. & ideo. Item ad negotia pupillus cogitur vt s. l. proxi. adultus non: vt Instit. de cura. §. item inuiti. An autem possit semp aliꝫ adari curator pupillo? Distingue, an habeat tutorem, uel nõ: vt j. de tut. & cut. da. ab his l. curatorem. & l. curator vbi non est idoneus tutor: vt Instit. de cur. §. interdum.

b Quolibet loco. Igitur a procedẽte iudice dari potest. nõ solum ab eo qui sedet pro tribunali, sed certè qui dat à iudice, datur cum inquisitione. ut Instit. de Attil. tut. §. sed hoc iure. igitur cum causæ cognitione: inde est etiam quod dicitur eẽ mixti imperij: vt inf. eo. l. muto. §. tutoris. ergo à procedente non videtur posse fieri: ut C. de dila. l. à procedente: & in fi. de bo. poss. l. 3. §. pen. Sed est fortè fauore pupillorum: ut s. de fer. l. 1. & 2. & inf. quis ord. in bon. poss. ser. l. 2. §. dies. Sed hoc nõ potest stare: vt infra de confir. tut. l. naturali. in fi. & erit hoc intelligẽdum de eo qui datur sine inquisitione, à quo exigenda satisdatio est: nam quãque datur cum inquisitione, quandoque sine inquisitione: ut C. de tuto. & cur. qui non satisd. l. 1. secundum Azo. & Hug.

c Et tempore. Etiam feriato: ut s. de fer. l. 2.

d Si pupillus petat talem. Id est, ad litem inter se, & curatorem, vel aliquem alium. Accur.

e Omnes res. Scilicet inter se & curatorem uertentes, vel inter se & illum contra quem petit. & facit C. de ann. excep. l. fi. & j. de appell. l. scio. & j. de admi. tuto. l. quoties. §. fi. & j. l. proxi.

f QVod dicitur. supra l. proxi.

g Ageretur. Sic s. de procu. l. si defunctus. §. fi. & j. de adult. l. denunciasse. & j. de tut. & cur. dat ab his. l. curatores. Sed arg cõtra. j. de acquir. hæredit. l. si quis mihi bona. §. iussum. H. ADDITIO Dic quòd illud est speciale secundũ Bart. hic, & in l. contraria.

h Plures. Scilicet curatores.

i In plurium. Scilicet pupillorum. sic s. de procu. l. si quis §. vnius. & de pac. l. si plures. Sed cõtra j. iudi. sol. l. iam tamen. §. si tamẽ. sed ibi plures unũ defendere volebant, quòd nõ licet: vt ã. de procu. l. nõ solũ. q casus non est hic.

k CVm semel. Talis. Ad litem. vt superiorib. legibus tractatur. Hugo.

l Non potest. Imò videtur quod sic, adeo vt prior intelligatur remotus ut s. de procura. l. si quis cum. §. fi. Sol. ut ibi. Item eadem lex cõtradicere videt ad secundum resp. huius legis. Sed dicas, quod ibi in eadem lite, hic in alia, & sic remanet hic vterque tutor.

m Tutor. Id est curator, vt postea innuit. sic C. de in lit. dan. tut. l. ad litem.

MVto. CASVS. Hæc lex habet quinque partes: Prima dicit, quod mutus impubes potest habere tutorẽ, & ei potest dictus tutor authoritatem præstare. Secunda dicit, quòd præses non potest dare tutorem pupillo sub conditione expressa. Tertia dicit, quod datio tutoris non est tantum meri imperij, nec tantùm iurisdictionia, sed mixti imperij: unde ille solus potest tutorem dare, cui hoc commisit lex: vel senatuscon. vel imperator. Quarta dicit, quod surdo impuberi potest tutor dari. Vltima dicit, quòd si pater impuberis est captus ab hostibus, non potest ei dari tutor, sed datur curator substantiæ: si tamen el tutor detur, benè tenebit datio. Viuia.

n Verum est. Vt j. de tuto. & curat. dat. ab his. l. nec mandante. §. pen. & arg. j. eo. §. surdo. non autem vt furioso curator: ut s. eo l. qui habet. in princ.

† Ampliabis hunc tex. per l. 1. C. q pe. tut. vt procedat I curatore dato inuito. ad qđ facit l. proxi. §. si pupillus. de quo uide l. mut'. §. is qui. s. de procu.

* In P.F. idem Titius aduersus alium tutorẽ dari poterit. quę lectio magis placet quam hæc nr̃a eamq; & reperim* in vetust. quibusdã. exemplaribus manuscri.

* In P.F. accommodare.

a Sub

A iudice non potest dari tutor sub conditione: & expressio eius quòd tacitè inest, dispositionē conditionalē nō inducit. Bar.

Sub cōditione [a] à præsidibus pronunciarū nō posse dari tutorem placet: † & si datus sit, nullius esse momenti dationē, [b] & ita Pomponius ait. Hanc autē adiectionē, quā præsides [c] prouinciarum faciunt, ‡ Tutorē do, si satisdederit: ‡ non conditionem [d] in se habere [e] sed admonitionem: † non aliter.n.ei tutelā committi, [e] quā si satisdederit: hoc est nō aliter ei gerere permittendum, quàm si rem saluam fore cauerit.

Is potest dare tutorem cui specialiter permittitur. Bar. Vel aliter, Tutelæ datio est misti imperii.h.d secundū glossam.

[f] Tutoris datio neq; imperij [f] est, neq; iurisdictionis: sed ei soli cōpetit cui nominatī hoc dedit uel lex [g] vel Senatusconsultū, [h] vel princeps. Surdo īpuberi poterit tutor dari. [i]

Ei cuius status est dubius, non potest dari tutor, sed dabitur curator bonis. Bart.

Ei, cuius pater in hostium potestate est, tutorem dari non posse, palàm est. Sed si datus sit: an in pendenti sit datio, quæri potest? & non puto valere dationē. [k] Sic enim post patris regressum recidit in potestatē atque si nunquam ab hostibus pater captus fuisset. Imò curator substantiæ [l] dari debet, ne in medio pereat.

Si pater consensit filio tutori datiuo, tenetur insolidum: & admonitio pro consensu non habetur. Bart.

Vlpianus lib.ij.disputatio. VII.

SI filiusfamiliās tutor à prætore datus sit: si quidem pater tutelam agnouit, insolidum debet teneri: si non agnouit, duntaxat de peculio. Agnouisse autem videtur, siue gessit siue gerenti filio consensit, [m] siue omnino tutelam attigit. Vnde cum quidam filio scripsisset, ut diligenter tutelam gereret. Cū scias (inquiēs) periculum ad nos pertinere: dixi hūc quoq; videri agnouisse. Planè si solū monuit [n] filiū: non videbit agnita.

Patrono imputatur negligentia & fraus in bonis liberti sicut in bonis extranei. Bart.

[a] Sub conditione. Expressa, vel tacita secundum Ro. imò sub tacita potest· vt j.eod.l.furiosus.& ille qui datur in locum testamētarij, videtur dari sub conditione, uel ex die qui desinit tunc· ut j.tit.1.l.si quis sub conditione.& in locū captiui: vt Institu.de Attil.tuto.§.s.& absentis reipublicè causa: ut Iosti.de excu.tu.§.itē q rei.sed sub expressa nō: vt hic, & j.de reg.iu.l.act⁹.secus in procuratore: vt s.de procur.l.3. ADDITIO. Dic quòd ratio, est fauor pupilli, ne dum conditionis existentia expectatur, bona pupilli negligantur & pereant, secū dum Bartol. hic.

[b] Dationem. Argumen. cōtra illud generale, quod fieri non debet, factum tenet: ut j. quando appellan.sit l.1.§.biduum. & s.de fer.l.1.§.1.ibi, tametsi. & j. de interdic. & releg.l. relegatorum.§.ad tempus. & facit suprà quod cuiusque uniuersi.l.item §.si decuriones.& j.de auto.tut.l. & si conditionalis.

[c] Præsides. Sed à testatore sic: ut Instiu.qui dat. tut.pos.§.ad certam. & infra titulo primo.l.tutor datus. & l.si quis sub conditione. Accur.

[d] Non conditionem. Testatoris vel datoris, sed legis: nam dictio si, nnn semper conditionaliter ponitur. Ro.sed certè nec legis est conditio, sed admonitio: ut hic, & infra de verbor. obligat. l.si decem. cum similib. & argumen.j.de condi.& demonst l.Titia.& l.auia.§.fin.& inst.de usucapio. pro empt.l.2.§.si in diem.& infrà ut leg.nomi.ca.l.licèt. & j.de excusat.tuto.l.qui testamento.& j.de fideicommissat.libe.l.ergo.§.illud.

[e] Committi.Imò denegari: ut C.de tuto. uel curat. qui non satisda l.s.2.& 3. & l.non omnium. licèt vt suspectus non possit nominari seu accusari: ut j.de suspe.tuto.l.hæ enim.in fine.

[f] Neque imperij. Scilicet tantùm, neq; iurisdictionis tantum: sed ex vtroq;, & ita misti imperij est: habet enim ab imperio, ut non possit delegari: ut j.de tut.& cur.l.nec mandante.nisi in legato proconsulis: ut s.de offi.proconsul.l.penu.quæ est contra. & nisi magistratui habenti alias iurisdictionē: sed tunc magis iussus dicitur, quàm delegatio: vt Institu.de Attil.tuto.§.pen.& sic intelligitur.j.de tuto.& cur.dat.ab his.l.ius dandi.quæ est contra. habet autem a iurisdictione: quia consistit in pecuniario cōmodo tantium. Item & non est ibi gladius: hodie vero competit iure magistratus, si facultas pupilli est intra quingentos solidos: vt Institu. de Attil.tuto §.nos autem.& no.s.de offic. eius cui mand. est iurisdi.l.1.§.1.& facit suprà de iurisdict.omn. iudi.l.1. Accur.

[g] Vel lex. Vt xij.tabu. vt Instit. de legi. agnato. tute. in princ.

[h] Senatusconsultum. Vt infra eod.l.penul.

[i] Dari. Vt j.de tuto.& cur.l.nec mādante. §.fi. sed ipse non potest dari: ut sup.eo.l.1.§.fi.

[k] Dationem. Secus in filio deportati: quia ibi non est fictio, quæ est hic: ut C.de sentē.pas.l.fi. Sed cōtra. pater nō captus dat filio capto: ut infra tit.1.l.si quis.§.2. Idem argum. cōtra huic.§.supra, ad Maced.l.1.§.si pendeat. Accursius.

[l] Substantiæ. Non personæ. Sic C.de postlimi. reuer.l.3.& s.qui.ex cau.maio.l.ab hostibus.§.ego puto. & C.de bon. quæ lib.l.fi.§.sin autem.& Instit. de cura.§ dātur autem.& infrà de admin.tuto.l. Lucius.§.Sempronii.

SI filiusfamiliās. CASVS. Filius. meus fuit datus a præside tutor cuidam pupillo, & malè gessit: quæritur utrū ego pater teneat: & certè aut agnoui dictam tutelā, aut non. Primo casu teneor insolidum. in secundo uero de peculio: qualiter autem videat agnoscere vel non: planè dicit litera vsque in finem legis. Vlu.

[m] Consensit. Consentire autem videtur, si præsenti non contradicit: vt j.ad municip.l.2 & C.de filiisfa.& quemadmod.l.1.lib.10.Ro. Sed contra j.de admi.tut.l.Lucius.Sol.ut ibi.Item contra s.de nego.gest.l.mandasti.Solu.ut ibi.

[n] Monuit. Quod etiam monitioni contradicens facere potuit, secundum Ro. monitioni ergo non obligat.sic s.de nego.gest.l.si serui.& quod no.C.de neg.ge.l.si negotium.Item dic ut no.C.quod cum eo.l.1. Item facit.j.de acqui.hæred.l.si quis mihi.§ iussum.

Patronus.

Pactū tenet quis fieri non debeat.

† Rōnē hui⁹ axiomatis uide apud Alc.lib.3.parergon.c.8.

In P.F. sed admonitionem satisdederit hoc ē nō aliter ei gerere.

Cōcor. gl. 2. post prin. in c. significasti extra. de elect.

Hōc locum pulchrè explicat Io. Longoualius in cōmentariis suis ad le. Imperiū. ff. de iuri. omn. iud.

Cōsentire dr̄ q̄ præsenti non contradicit.

PAtronus. CASVS. Non solum alij tutores pupillorum debent bona fide gerere tutelam: sed ẽt patronus tutor liberti sui: & si aliquid in fraudem fecit circa bona dicti sui liberti: totum debet reuocari. Viuianus.

a Sui. Sed alieno liberto ingenuus datus excusari potest: vt ĵ.de tuto. & cur.da.ab iu.l.pupillo. & de exc. tut.l. cũ ex oratione. & C.de excu. tut.l. ex causa.

b Fidem. Scilicet bonam, licet quandoque non satisdet, scilicet si est bone fta persona: ut ĵ.de legit.tutor.l. legitimos.

c Pupilli. Dic id est pupilli. quamuis liberti. Accur.

d Gesta sunt. In administratione tutelæ a tutore, eodemque patrono. Hugon.

e Reuocari. Eodẽ modo, ac si alius tutor esset.

[illegible] lib. [illegible] opinion[illegible].

VIII.

PAtronus quoque tutor liberti sui fidem exhibere debet: & si qua in fraudẽ debitorum (quamuis pupilli liberti) gesta sunt, reuocari ius publicũ permittit.

Fraus in assumẽdo tutelam vel in malè administrando, extra ordinem punitur. Bar.

Ma[illegible] lib. [illegible] Institutionum. IX.

IN eos extra ordinem animaduertitur, qui probantur numis datis tutelam occupasse, vel pretio accepto operam dedisse, ut non idoneus h tutor daretur: uel consultò in edẽdo i patrimonio quãtitatem minuisse, vel euidenti fraude pupillorum bona alienasse.

Hic est duplex litera: una affirmatiua, secundum quam dicit: quod municipes possunt dari tutores municipi, hoc est ciues ciui. & sic innui secus esse, si non esset ciuis ciuitatis. Alia litera est hic negatiua secundum quam dicit, quod non municeps potest dari municipi tutor. Bartolus.

IN eos. CASVS. hæc lex nominat. 4. qui debent puniri extra ordinem, id est, ad arbitrium iudicis. Primus est ille tutor, qui dat numos fortè notario præsidis, vt habeat tutelam alicuius pupilli. Secundus est dictus notarius. Tertius est qui retulit iudici minorem esse quãtitatem patrimonij pupilli cuius erat tutor, ut iudex minora alimenta pupillo constitueret. Quartus est ille, qui aliter baratat & dissipat res pupilli.

f In eos. Nec tamen remouentur ut suspecti: ut ĵ. de suspect.tuto.l.3.§.tutor. Azo.& Hugo.

g Datis. Vt & ã.de offi.præfe.vrb.l.1.§.item solent. & Insti.de susp.tut.§.sed si quis præsens.in fi. Sed qd si econtra accepit: ut esset? Resp. erit tutor. sed per cõdictionẽ ob turpem causam tenetur: cum gratis subire tenebatur, ut ĩ.de condic.ob turpem cau.l.ii. sed in procuratore secus: nisi pactus esset de quota: ut supra mand.l.1.& l.salarium.& C.de procu.l.item.

h Idoneus. Sic ĵ.de suspec.tut.l.3.§.tutor.ibi, neque enim interest &c.

i In edendo. Id est monstrando & ponendo in inuẽtario. ad quod C.de magist.con.l. fin.

ETiam. CASVS. Non solum ciuis alicuius ciuitatis, sed ẽt aliquis de municipio aliquo potest dari tutor: dummodo detur pupillo de illo municipio vnde ipse est: vel de ciuitate, sub qua est dictum municipium. Viuian.

k Etiam municeps. Habeas sine non: ut est Pisana litera, & dic nõ solum aliquis ciuis Romæ, uel alterius ciuitatis, sed ẽt alicuius municipij extra urbem. Et dicitur municeps, quia simul munera capit: ut ĵ.ad mu. ci.l.1.in prin. Et not. quòd tam datus à iudice tutor, vel curator, quàm ille cui datur, debẽt esse eiusdẽ municipij seu ciuitatis? & dantem oportet eos habere sub sua iurisdictione: ut in fi. huius l. alioqui nulla esset datio: ut C.qui dari tut.pos.l.neq;.& ĵ.de excu.tu.l.illud vsitatum. & ĵ.de tut. & curat.l.1.in fi. & l.pupillo. & hoc si detur à iudice: nam si à testatore detur, tenet datio: sed habet excusationem tutelæ: vt C.de excusa.tuto.l.testamento: ut ĵ.titu.1.l.quæro.& ĵ.de excusat.tuto.l.fi. si tamen in loco illo non inueniatur idoneus, ex alio loco accipietur: vt ĵ.de tuto. & curat.l.diuus. Alij habent non municeps.q.d. non solum ciuis alicuius ciuitatis, sed etiam qui extra habitat: dũmodo sub iurisdictione illius ciuitatis: vt ĵ.de tuto.& curat. da.l.ius dandi. in fi.

Municeps q̃s dicat.

l Municipi. Scilicet eiusdem municipij: ut dixi. ã. secundum primam literam. secundum aliã dic scilicet municipij subiecti illi ciuitati, vnde est eius ille qui datur: & ẽ sic ĩ veteranis nauicularijs, & similibus: ut C. de excu. ue.l.2.& de excusa. tutor.l.penul. & ĵ. de excusa. tu.l. non tantum.§.eos.& §. fin.

Vlpianus lib. ij. ad edictum. X.

ETiã municeps k tutor dari potest, dummodo municipi l detur.

Antonius Aug. emẽ dat. lib. 1. c. 3. admonet [illegible] P. F. ita scrip ẽ ẽẽ, ẽt non municeps tutor dari põt dummodo &c.

P[illegible] lib. iij. ad V[illegible] el[illegible] XI.

FVriosus si tutor datus fuerit, potest intelligi ita dari, cum suæ mentis esse cœperit.

Tutores dati in locum absentis durant etiam illo defuncto. Bartol.

[illegible] lib.x. responsorum. XII.

QVæsitum est, an ij, qui in locum absentis reipublicæ causa tutores dati sunt, mortuo illo tutores perseuerent: an alij petẽdi sint? Paul⁹ rñdit, eos, qui in locũ absentis dati sunt, nõ reuerso eo, ĩ eadẽ causa perseuerare o

FVriosus. CASVS. Si furiosus detur pupillo pure tutor: non erit ante tutor quam resipuerit. Vi.

m Cum suæ. Sic ergò sub conditione.& sic est cõtra. eo.l.muto.§.2. Solu. ibi a iudice, hic a testatore: ut ĩ. tit.1.l.si hæreditas.§.si furiosus. & Instit. qui da.tut. pos.§.furiosus. secundum Ro. uel ibi sub expressa nõ, sed tacita sic: ut ibi no. ad quòd est sup.de iudic.l.cum furiosus.

QVæsitum. CASVS. Tutor meus aberat causa republic. & ideò loco eius dati fuerunt curatores: certè si non reuertatur tutor absens, quia ibi mortuus est, fortè manebunt curatores prædicti usque ad tempus pubertatis, & non solum propter absentiam tutoris datur pupillo curator, sed etiã si infirmus sit tutor, vel nimis senex ita quòd non potest sufficere administrationi: Imo nec potest administrare: si autem potest administrare, sed non sufficiẽter, datur ei adiutor suo periculo.& hoc dicit cum l.sequen. Viuian.

n Tutores. Id est curatores: ut Instit. de excusat. tutor.§.item qui. Vel dic propriè: & vt infra de suspec. tut.l.3.§.si quis absfututus. & not.C. in quib. cau. tuto.ha.l.1.

o Perseuerare. Sic ĵ.de tut.& cur.dat. ab his.l.curatorem impuberi.& C.de sent.pas.l.fi. Sed arg. contra. ĩ. de in

Quælibet bona fm Bar.

de in diem addi.l.inter.§.1. Item cõtra ĩ.e.l.muto.§.fin. Sed ibi propter paternam reuerentiam non datur in locũ patris capti. hic datur in locũ tutoris absentis.

a Solet etiam. Habenti. Vt Institu. de cura.§. interdum. sed tutor non regulariter, licèt quandoque fallat in casibus quibus est speciale secundum Ioan. qd dic, vt C. in quibus cau.tu.l.1, licet Pla. dicat non fallere: & legit tit. prædictum correctum de curatore autem non est dubium, quia iungitur curatori: vt infra de tuto. & cura. dat ab iis, l.veniri.§.1. Accur.

b Quàm curator. Quia curatores vsque ad certam ætatem dari solent, hic autem quousque finiatur necessitas. Item non præstabit impuberi autoritatem in adeunda hæreditate, quod faceret curator puberis. itẽ tutor. vt infra de appellatio. l. cum in vna. & C. de admin. tuto. l. cum quidam. Azo.

c Est etiam adiutor. Id est, actor. Ac.

d Constituere. Ergo superiorẽ dat prætor, hunc permittit dari, vel constitui. Azo. & facit instit. de cur.§.fi. infra de admini. tut. l. decreto. C. de procu.l. neque. & de eo ibi not.

Côcor. cũ hac. l. e. venerabili. cũ gl. super verbo, coadiutorem. extra de off. deleg. vbi dicitur ꝙ episcopo datus coadiutor ꝓpter suspitionẽ dilapidationis vel aduersam valetudinem. A[illegible], sed etiam actor tutelæ.

vsque ad tempus pubertatis.

Curator, vel coadiutor datur tutori per iudicem ex causa, vel per ipsum tutorem cum decreto iudicis. Bart.

Pomponius lib. ij. enchiridij. XIII.

Solet etiam [1] curator dari aliquando tutorem habenti [a] propter aduersam tutoris ualetudinem, vel senium ętatis: qui magis administrator rerũ, quàm curator [b] esse intelligitur. Est etiã adiutor [c] [1] tutelæ, quẽ solet prætor permittere tutoribus constituere, [d] qui non possunt sufficere administrationi tutelæ: ita tamen, vt suo periculo eũ constituant.

Si pupillus transit in alterius potestatem, vel perdit ciuitatem tutela finitur. Idem si tutor remouetur vel conditio extitura extiterit. Bar.

Vlpianus libr. xxxvij. ad Sabi. XIIII.

Si arrogati [e] sint adhuc ĩpuberes, vel pupilli deportati sint: tutores habere desinũt. Itẽ si in seruitutẽ pupillus redigatur: [f] vtiq; finitur tutela. Alijs quoque modis desinunt esse tutores: si fortè quis ab hostibus fuerit captus, vel pupillus, [g] vel tutor. Sed & si ad tempus fuerit quis datus, [h] tẽpore finito desinit esse tutor. Præterea si suspectus [i] quis fuerit remotus: desinit esse tutor. Sed & si [k] ad certã conditionem datus sit: æquè eueniet, vt desinat esse tutor existente conditione.

Si tutor est apud hostes, sine mutatione status, non finitur tutela. Bart.

Idem lib. xxxviij. ad Sabinum. XV.

Si quis tutor non sit captus [l] ab hostib9, sed missus ad eos, quasi legatus, aut ẽt receptus ab eis, [m] aut transfugerit: [n] quia seruus [o] nõ efficiť, tutor manet: sed interim à præsidibus alius tutor dabitur. [p]

Tutela est officium uirile, et non transit ad hæredes. Bart.

Caius libr. xij. ad edict. prouinciale. XVI.

Tvtela plerun-

Si arrogati. Casvs. Hæc lex ponit 7. casus, quibus finitur tutela. Primus est si pupillus datus est alicui in arrogationem. Secundus, si est deportatus. Tertius, si redactus est in seruitutem à patrono propter ingratitudinem. Quartus, si est captus ab hostibus ipse, vel tutor eius. Quintus est, si fuit ei datus à testatore tutor vsque ad pascha, & venit post pascha. Sextus est, si vt suspectus fuit remotus a tutela tutor eius. Septimus si datus fuit tutor, donec nauis ex Asia venerit: & postea nauis venit. Viuianus.

e Si arrogati. Ad totam hanc legem concord. Instit. quib. mod. tute. fi.§.1. vsque ad fi. tit.

f Redigatur ex ingratitudine, vel pro delicto in metallum datus: & secundum hoc dic proximum pubertati: vt ĩ. de reg. iu. l. pupillum.

g Pupillus. Et tunc datur curator bonis: vt supra eo. l. muto.§. fin.

h Datus. A testatore. Vt ĩ. tit. 1. l. tutor datus.§. tutorem autem. Non a iudice: vt ŝ. de reg. iur. l. actus.

i Suspectus. Idem si se excusat: vt Institu. quibus modis tut. fin.§. fi.

k Sed & si ad certam. Puta vsq; dum nauis ex Asia uenerit. & sic est certa: sed incertum est an exitat. Si autem dicas omnino exituram, tunc nõ esset cõditio ut ĩ. de noua. l. si pupilli.§.1. Et dic, dat9 in testamẽto, non a iudice: vt Instit. qui mod. tu. fi.§. sed & si certã.

Si quis tutor. Casvs. Tutor non est captus ab hostib9: sed missus est ad eos ꝓ ambasiatore: uel ẽt nõ misso eo hostes receperunt eum tãquam ambasiatorẽ, vel etiam ad hostes transfugit. in his tribus casibus cum nõ fiat seruus hostium, non desinit esse tutor, sed tamen interim datur pupillo suo curator. & hoc dicit cum l. sequen. Viuianus.

l Captus. Aliàs secus: ut ŝ. l. proxima.

m Ab eis. Id est, hostes receperant eum tãquam legatũ missum ad eos, cum nõ esset. Non autem dicas receptũ à nobis: quia si iã redisset, ad qd daretur alius?

n Transfugerit. Sed nunc transfuga desinit esse ciuis: ut infra de capti. & postli. reuer. l. postliminium.§. filius. & ŝ. de cap. di. l. amissione.§.1. ergo desinit esse tutor. ut Instit. qui. mo. tu. fin.§. sed & captiuis. & hic dicit, tutor manet. sol. hic non proditoris animo: sed sic fingebat, ut uideret statum hostium, tamẽ trãsfuga est: quia facit contra uoluntatem populi Romani, & hic non desinit esse ciuis, & sic tutor manet: secus est cum proditoris animo: ut ĩ. de capti. l. postliminium.§. transfugæ. Alii referunt hunc uersum, quia seruus nõ efficitr, tutor manet: ad alios casus, non ad transfugam.

o Quia seruus. Nec ciuitatem perdit, subaudi: aliàs nõ esset sufficiens ratio. Hug.

p Dabitur. Aliter si esset captus pater. ut ã. e. l. muto.§. fi. Item quod dicit tutor alius. i. curator secundu P. lic ŝ. eo. l. cum semel. uel secundum eum refertur ad transfugam tantum. Tu dic speciale secundum Io. ut habenti tutorem detur tutor: ut no. ŝ. eo. l. solet.

Tvtela. Casvs. Primò dicit, ꝙ tutelæ officiũ est plerunq; uirile. i. officium uirorum & nõ mulierum: quamuis fallat in matre: ut ĩ. l. fi. quam hic cõiungas. Secũdo dicit: non omnis qui debet hæreditatẽ habere: quia illius cui deferebať tutela alicuius pupil. dẽt habere tutelã dicti pupilli: qa si mulier sit hæres, nõ debet habere tutelã: quæ defuncto deferebatur. & idẽ dico in hærede masculo minore a xv. annis. Tertio

dicit, quod in locum furioſi tutoris alij tutores dãtur, & idem eſt in tutore ſurdo, & muto effecto. Viu.

a Tutela plerunque. Propter hoc quòd dicitur ĩ. eo. l. fi. & facit C. quando mulier tu. offi. fun. po. l. 1. & de reg. iur. l. 2.

b Ad alium. Vt ſ. de ijs qui no. inſa. l. furti. §. illud. idẽ dicas in qualibet ꝓlatura, & etiam in commiſſaria.

c Ad liberos. Etiã non hæredes. ſic C. de la. li. tol. l. j. §. ſed ſi ſub conditione. & facit ĩ. de legi. tut. l. 4. §. ſi duo.

ADDITIO. Die idẽ ẽt in qualibet prælatura, & cõmiſſaria, ut dicit gl. no. in c. fi. de teſta. lib. 6. & l. alimenta. in prin. infra de ali. & ciba. lega. ſecundum Bar. hic.

d Aetatis. xxv. anno. ut C. de legi. tu. l. fi. in fi.

e Non deſcendũt. Differunt etiam in alio: quia legitimæ pereunt minima capi. dimi. cæteræ nõ, ut ſ. de capi. dimi. l. tutelas:

† Solon cũ Athenienſibus leges ferret, tutelã uirile tan tùm munus eſſe, & fœminas tã ab eſſe à tutelæ nego tio voluit, ut ẽt tuto rem apud pupillorũ matrẽ ha bitare ꝓhibuerit, author Laertius.

que a † virile officium eſt. Et ſciẽdum eſt, nullã tutelã hæreditario iure ad alium b tranſire: ſed ad liberos c virilis ſexus perfectæ ætatis d deſcẽdunt legitimæ: cæteræ tamen non deſcendunt. e

Paulus libr. viij. ad Sabinum. XVII.

COmplura ſenatuſcõſulta f facta ſunt, vt in locũ furioſi & muti, & ſurdi tutoris g alij tutores h dentur.

Neratius lib. iij. regularum. XVIII.

FOeminæ tutores dari i nõ poſſunt, quia id minus eſt k maſculorũ, niſi à principe l filiorum tutelam ſpecialiter poſtulent.

TITVLVS II.

DE TESTAMENTARIA tutela.

Parentes poſſunt dare tutores in teſtamento liberis natis, et naſcituris, qui in alterius poteſtatem recaſuri non ſunt. Bart.

Caius lib. xij. ad edict. prouinc. I.

LEge duodecim tabularum ꝑmiſſum eſt parẽtibus, m liberis ſuis, ſiue maſculini, ſiue fœminini ſexus (ſi modò in ꝑtãte ſũt) tutores teſtamẽto n dare. Itẽ ſcire debem⁹ ẽt poſthumis filijs, vel nepotibus, o vel cæteris p liberis licere parẽtibus teſtamẽto tutores dare: q modò in ea cã ſint, vt ſi eo uiuo nati fuerint, in poteſtate eius futuri ſint neque teſtm̃ rupturi q ſint. Itẽ ignorandum nõ eſt, eum qui filiũ in poteſtate, r & nepotẽ ex eo æquè ĩ poteſtate habebit, ſi nepoti tutorem dederit: ita rectè dediſſe videri, ſi nepos poſt mortem eius in patris ſui poteſtatem recaſurus non ſit: quod euenit, ſi uiuo te-

f COmplura ſenatuſconſulta. Quorũ nomina non habemus.

g Tutoris. Teſtamentarij, ſecũdum R. propter id quòd no. ſ. eo. l. furioſus.

h Tutores. Id eſt, curatores ſecũdum P. vel ſecundum lo. eſt ſpeciale: ut not. ſ. e. l. ſolet. nam iſti propter aduerſam ualetudinẽ non deſinunt eſſe tutores, ut d. l. ſolet. licèt deponere poſsũt tutelã ut ĩ. de eac. tu. l. poſt ſuſceptã.

i FOeminæ. Dari. A teſtatore: uel à iudice ut infra tit. 1. l. iure noſtro.

k Munus eſt. Vt ſ. eo. l. tutela.

l Principe. Et nunc debet confirmari: eo quòd debet interponi à iudice decretum adminiſtrationis. & tũc renunciat ſecundis nuptijs: vt C. quando mulier tut. offic. fun. l. 2. in prin. & in Auth. ut ij qui obli. §. fi. collat. 6. Sed hodie mater, & auia abſque hac impetratione omnibus præferuntur, ſi renunciant ſecundis nuptijs, & Velleiano ſenatuſconſul. exceptis teſtamentarijs, ut in Authẽ. de hæredi. ab inteſt. §. ea his. colla. 9. & adde de his not. C. quando mu. tut. of. fun. l. 2. & auth. matri. & C. ad Tertyl. l. omnem. Accur.

DE TESTAMENT. TVTELA.

Dictum eſt ſ. de tutel. in genere: uerũ quia ſpecies ſubſunt generibus, ſequitur uidere de tutelis in ſpecie.

LEge duodecim tabularum. CASVS. Lex iſta cum ſequent. dicit tria. Primum eſt, quod parentes poſſunt dare tutores liberis ſuis, quos in poteſtate habẽt. Secundò dicit, quòd poſſunt dare tutores etiam illis liberis, qui non ſunt adhuc nati, dumtamen duo concurrant. Primum, ut ſi naſcituri eſſent uiuo eo forent in eius poteſtate: quod quidem in filijs nondum natis planũ eſt: ſed in nepotibus, & pronepotibus, & alijs deſcendentibus nõ eſt ita planum. unde quòd dico in nepote poſthumo, intelligas & in cæteris deſcendẽtibus. Filius me⁹ in mea poteſtate cõſtitut⁹ deceſſit relicta uxore ſua prægnante, certè illi nepoti meo poſthumo bñ poſſum dare tutorẽ: quia ſi naſcatur me uiuente, bene eſt futurus in mea poteſtate. Secũdum eſt, quod debet interuenire, quòd poſthumus dictus me⁹ nepos nõ ſit rupturus meum teſtamẽtum cum naſcetur: ueluti quia non eſt præteritus à me, imò inſtitutus, uel exhæredatus. ſi autẽ eſſet prę teritus, ſicque rumperet teſtamentum: nõ ualeret datio tutoris prædicta. Tertiò dicit, quòd ſi habeo filiũ in poteſtate, & ex eo nepotẽ: & do tutorem dicto nepoti: certè pendet dicta datio tutoris, donec ego, uel filius prædictus decedat, ut ſi quidem filius decedat, ualeat dicta datio tutoris. Si autem ego decedã, ſicque dictus nepos meus recidat in poteſtatem patris ſui, eiuſdemque filij mei nihil ualet datio: etiã ſi ego auus eram miles. h. d. cum l. ſeq. Viu.

m Parentibus. Maribus P. quod patet: quia ſubijcit, ſi modò &c. 1 nam mulier nullum habet filium in poteſtate ut Inſtit. de adop. §. fœminæ. & argumen. infra ad Tertyl. l. penul. uerum & mater quandoque dat filijs tutorem: ut infra eod. l. pater. de naturali filio dic quod poteſt dari, ſi modo is confirmetur: ut C. de confir. tuto. l. fin. ſpurio nullo modo, cum nec filius dicatur 2 ut in Auth. quibus modis nat. efficiantur ſui. §. fin. colla. 6. Acc.

n Teſtamento. Vel codicillis teſtamento confirmatis: ut infra eo. l. 3.

o Vel nepotibus. Scilicet poſthumis.

p Vel cæteris. Liberis ſcilicet poſthumis.

q Rupturi. Id eſt, eo caſu quo ruptum non fuit teſtamentũ ſuccedendo ex l. Velleia: ut cum hæredes inſtituuntur, uel exhęredantur: ut ĩ. eo. l. ſi hæreditas. §. 1. & Inſtit. de exhęred. lib. §. poſthumorum. & ĩ. de lib. & poſth. l. Gallus. Si enim rũpitur teſtamentum, nulla eorum quę ibi relicta ſunt, ualent iure ueteri: ſecus hodie, ut C. de lib. præte. authen. ex cauſa. Acc.

r In poteſtate. Natum, ut differat à præcedenti, uel hoc determinat illud. Acc.

1 Mater nõ habet filios i poteſtate. 2 Limita bis hanc gl. & l. ea alleg. ãt. per textũ in l. generaliter. §. cum aũt. & qd ibi not. Bald. C. de inſtit. & ſub ſti. vt procedat i fauorabilibus tantũ quia in odioſis eſt ſecus. cui cõcor. gl. in c. ſtatutũ de hæreticis, li. 6. & in ca. in præſentia. & ibi Panor. extra de ꝓha. de quo uide l. cũ acutiſſimi. C. de fideicom.

a. Filius.

a Filius. Scilicet media persona.
b Desierit. Non dignitatis occasione, vt in Authent. consti. quæ de dig. §. illud. colla. 5. & Institu. de tut. §. permissum. & ff. de regu. iur. l. quo tutela alias incipit, Quintus Mutius. & ff. de ijs qui sunt sui, vel alie. iuris. l. nepotes. Acc.

§. certè. & Insti. de excu. tut. §. datus. sed videtur quòd etiam tunc non potest: vt ff. de lega. 2. l. peto. §. mater. quæ est contra. Solu. non tenet, vt ibi: nisi confirmetur. vt hic. & no. C. eo. l. 4. & facit ff. tit. e. l. 2. & 3.
h Inquisitione. Diligentiori. Hug.

... statore filius a in potestate eius esse desierit. b

Vlpianus libr. xxv. ad Sabinum. II.

Nec militem liberis recasuris in potestatem c tutorem dare posse, à diuis fratribus rescriptum est.

Testamento uidentur dati, qui sunt dati in codicillis testamento confirmatis Bart.

Idem libr. xxxv. ad edictum. III.

Testamento datos tutores accipere debemus etiam eos, qui codicillis testamento cõfirmatis d scripti sunt. Sed eos demum testamẽto datos accipere nos oportet, qui iure dati sunt. e

Pater dat tutorem filio instituto uel exhæredato: mater in filiuto tantum: & tunc cum inquisitione confirmatur. Bart.

Modestinus lib. vij. differentiarum. IIII.

Pater hæredi f instituto filio uel exhæredato g tutorem dare potest, mater autem non, nisi instituto: quasi g in rem potius: quàm in personam tutorem dare videatur. Sed & inquiri in eum, qui in matris testamento datus est tutor, oportebit.

Tutor datus a patre non legitimè, confirmatur sine inquisitione, nisi noua causa superueniat. Bart.

Cùm à patre datus, quamuis minus iure datus sit: tamen sine inquisitione h confirmatur: nisi si causa, propter quam datus uidebatur, in eo mutata sit: ueluti si ex amico, inimicus, uel ex diuite pauperior i esse ctus sit.

Appellatione filiorum conti nentur posthumi filii, non nepotes: sed appellatione liberorum etiam nepotes continentur: appellatione uerò posterorum omnes descendentes continentur. Bar.

Vlpianus libr. xv. ad Sabinum. V.

Si quis filiabus suis uel filijs tutores dederit, etiam posthumæ k videtur dedisse: † quia filiæ appellatione etiam posthuma continetur. l

Idem lib. xxxix. ad Sabinum. VI.

Quid si m nepotes sint, an appellatio ne filiorum † & ipsis tutores dati sint videndum est. Et magis est, vt ipsis quoq; dati videantur, si modò liberos dixit. Cæterum si filios, non continebuntur. Aliter enim filij, aliter nepotes appellãtur. * Planè si posthumis dederit: tam filij posthumi quàm cæteri n liberi continebuntur.

Dies tutelæ cedit ab adita hæreditate, & immediate illa potestas transit à testatore in tutorem. Bart.

Paulus lib. iij. ad Sabinum. VII.

Tutores non ab hærede, sed à testatore protinus proficiscuntur, o simulatque p aliquis hæres extitisset. *

c Nec militem. In potestatem. Scilicet mediæ personæ. & facit ff. de mil. test. l. cum filius. & ff. l. proxi.
d Testamento. Cõfirmatis: alioqui secus esset: vt infra, de confir. tuto. l. 2. & idem in libertatibus directis: licèt secus sit in fideicom. vt ff. de manu. testa. l. libertates. & sic de hæreditate dicitur, Institu. de codicill. §. codicillis. & est ratio. ff. de hæredi. insti. l. asse. Vel potest dici aliud esse bodie, quasi semper vi deantur esse confirmati: vt Institut. de codicil. §. non tantum. Accur.
e Dati sunt. Aliàs nec propriè tutores dici possunt: vt ff. de verb. sign. l. Paulus. & facit ff. de te iudi ca. l. 4. §. condemnatum. & ff. de fide iuss. l. 3. & de cond. & demon. l. hæc cõ ditio. & de secun. tabu. l. hi demum. Arg. cõtra ff. de cõdi. insti. l. mulier. §. fi.
ADDITIO. Tu dic, quod ibi in conditionibus, quæ sunt facti: præterea & ibi valet de iure secundum Bart.

Pater. CASVS. Pater siue instituat filium suum, siue exhæredet: potest ei dare tutorem non autem mater, nisi filium instituat: & etiam inquisitio debet fieri in tutore dato a mre, licèt nõ fiat in dato à patre.
f Exhæredato. Sic & pupillariter substituere: vt Instit. de pupil. substit. §. non solum. quandoque tñ potest quis filio suo substituere, & non tutorem dare: vt ff. de milit. testa. l. cũ filius. Hug.
g Quasi. Bene dicit quasi: quia personæ principaliter secundario rebus dati dicitur: vt in Insti. qui dari tu. pot.

i Pauperior. Sic ff. titu. e. l. 7. & l. pen.

Si quis. CASVS. Cũ filiis, siue filiabus do tutorem: etiam posthumæ videor dedisse. Item si de di tutores liberis, cõ tinẽtur etiam nepotes. Item si dedi posthumis: non solum filij sed etiam nepotes posthumi continentur, & hoc dicit cum. l. seq. Vlpian.
k Posthumæ. Nomine filij, mares & fœminæ, nati & nascituri continẽtur. Sed ecõtra, nomine filiæ nõ cõtinentur mares: vt ff. eod. l. si quis. & de lega. 3. l. si ita, & ibi not. & de captiuis ab hostib. †, vt ff. e. l. si quis. §. 1.
l Cõtinetur. Aliud in legatis, nisi in ali qua parte testamenti mentionem posthumi fecerit: vt ff. de leg. 1. l. qui filiabus. & cõtinua l. seq.
m Quid si. Non continebũt. Imò videtur quòd sic: vt ff. de ver. sign. l. filij. & l. iusta. & l. liberorum. quæ sunt contra. Sol. vt Insti. eo. §. pe. Et not. secundum Ro. quod talis dicendi varietas nõ cadit in Idiotam.
n Quam cæteri. Scilicet nepotes, & alij nascituri, non nati: ne sit contra. ff. de verb. sign. l. nomen filiarum.

Tutores. CASVS. Tutoris datio proficiscitur a testatore principaliter, licèt secundariò proficiscatur ab hærede: quia non aliter valebit datio, nisi hæres hæreditatem adeat, vt infra in l. 3. quam hic coniũgas: & est plana. Viuia.
o Proficiscuntur. Vt cætera quæ relinquuntur. H.
p Simulatque. Id est, postquam H. & facit infra, eo. l. si nemo.

† Amplia bis hãc l. per l. a. §. filius ff. ad Tertul. vt possit stel ligi in nõ dũ natis: de quo in l. precib. C. d imp. & aliis sub sti.
† An filij appellatio ne nepos veniat, pulchrè Alci. libr. para. 3 ca. 14.
* In P.F. planè si posthumis dederit.
* Extiterit.
* P.F. hærede.

Nam & ipſe hæres tutor dari poteſt: & poſt mortem hæredis tutor rectè dari poteſt.

Vnumquodque per id quòd ligatur, per cõtrariũ diſſoluitur.

Vlpianus lib. xxiiij. ad Sabinum. VIII.

Tutor datus, vetari tutor eſſe poteſt vel teſtamẽto, [a] vel codicillis. [b] Sed ſi ſub cõditione fuerit tutor datus: deficiente conditione tutor non erit. Tutorem autem * in teſtamẽto: & à certo tempore dari, & vſque ad certum tempus [c] licèt, & ſub cõditione, [d] & vſque ad conditionem.

In tutelæ datione attenditur etiam nouiſſima ſcriptura. Bart.

In tutoris datione vtrum leuiſsima [e] conditio, an nouiſsima [f] vt in legato ſpectãda eſt? [g] vt puta § Titius cũ poterit, tutor eſto. Titius, ſi nauis ex Aſia venerit, tutor eſto. § & Iulianus lib. xx. Digeſtorum rectè ſcripſit, nouiſsimam ſcripturam eſſet ſpectandam.

Non valent diſpoſita in teſtamento, niſi adeatur hæreditas ſaltem per vnum ex pluribus Bart.

Pomponius libro iij ad Quintum Mutium. IX.

Si nemo hęreditatem adierit: nihil valet ex ijs, quæ teſtamento ſcripta ſunt. Si verò vnus ex pluribus adierit: tutelæ ſtatim valent: [h] nec expectandum erit, vt omnes hęreditatem adeant.

Pendente aditione hæreditatis poteſt dari tutor pupillo. Barto.

Vlpianus libr. xxxvj. ad Sabinum. X.

Si hæreditas [i] nondum adita ſit, ex qua tutor ſperatur: veriùs eſt alium tutorem dari poſſe: [k] quaſi nondum ſit, nec ſperetur.

In tutelis attendimus nouiſſimam ſcripturam. Bart.

In tutelis teſtamentarijs id ſequimur, qđ nouiſsimum eſt: & ſi ſæpius tutor [l] datus ſit: nouiſſimam ſcripturam intuemur.

Si nepos viuo auo incipit tenere locum ſui, ſicut confirmatur teſtamentum per legem Velleiam, ita tutelæ datio. Ba.

Qui filiũ, † & ex eo nepotem habebat, ſi nepoti tutorem dederit, habet diſceptationem, * an aliquo caſu ſit vtilis datio: vt puta, ſi proponas filium viuo patre deceſ-

Tutor datus. CASVS. Filio meo tutorem dedi: poſtea vetui in teſtamento, vel codicillis, ne tutor eſſet. certè non eſt amodo tutor. ſed & ſi dedi eum ſub conditione, ea deficiente non erit tutor. & poſtea ponit quatuor modos, quibus poteſt tutor dari. poſtea dicit, quod in datione tutoris nouiſſima ſcriptura valet. Viuianus.

[a] Teſtamento. Alias ſecus: vt ſ. tit. i. l. muto. §. i.

[b] Vel codicillis. Teſtamento confirmatis: vt Inſtitu. de codic. §. i. Vel fortè aliud in hæreditate, cum tractatur de ademptione.

[c] Certum tempus. Tranſit igitur ad tẽpus in poteſtate tutoris, ſed non in poteſtate patris: vt ſ. de adop. l. quæſitũ. ſed alia eſt poteſtas vnius, quã alterius: nam multis modis dicitur: vt j. de ver. ſignifica. l. poteſtatis.

[d] Et ſub conditione. Dic teſtamento: vt Inſtit. quibus modis tu. fin. §. ſed ſi ad certam.

[e] Leuiſſima. Hoc in libertate.

[f] Nouiſſima. Hoc fit in legato: vt j. de condi. & demonſtr. l. quod traditum. & l. ſeq. & dic, vt ibi.

[g] Spectanda eſt. Sic j. eo. l. ſi hæreditas. §. i. hoc niſi prima deroget alij: vt j. de leg. i. l. ſi mihi, & tibi. §. interdum. & de le. 3. l. ſi quis. in princi. licèt ſit argu. contra. j. de codicil. l. diui. §. licèt. & facit C. de pact. l. pacta nouiſſima.

[h] Si nemo. Statim valent. Id eſt, tutor ſtatim eſt tutor: niſi fuerit datus poſthumo, quoniam incipit eo edito: vt j. eodem, l. ſi nemo. §. fina. Item not. hic inſpiciendum tempus aditæ hæreditatis, an quis poſſit eſſe tutor: & ſic regula Catoniana non pertinet ad tutoris dationem: ſicut nec ad legata vel hæreditates: quorum dies cedit ab adita hæreditate: vt infra, de regu. Catonia. l. antepenultima. Sed quid ſi ſolus pupillus eſt inſtitutus, cui eſt tutor datus? Videtur perplexio, ſiue inſolubile. Sed poteſt dici quòd authoritate iudicis adeat. argum. C. de iure deliberan. l. ſi infanti. in fin. Vel dic, quòd dabitur curator ad hæreditatem adeundam: vt C. de admini. tu. l. cum quædam. vel dabitur ſibi alius tutor: vt habes expreſsè ſtatim j. l. prox. vbi ponitur hic caſus, & facit ad l. iſtã j. de bo. lib. l. 3. §. ſi patronus. & j. de manu. teſt. l. teſtamento. & l. ſi legato. & j. ad Treb. l. ita. §. i. & ſi quis teſt. liber eſſe. l. i. §. ante aditam. & j. de contra tab. l. illud. in prin. & j. l. proxi. in prin.

[i] Si hæreditas. CASVS. In teſtamento, in quo inſtitui mihi hæredem, dedi tutorem filio meo. hæres differt adire hæreditatem, & ſic non poteſt interim adminiſtrare tutor. certè alius tutor dari poterit à iudice. Secundò dicit, quòd nouiſſima ſcriptura in tutoris datione inſpicienda eſt. Tertiò dicit, inſtitui mihi hæredem filium meum in mea poteſtate conſtitutum, & filium ſuum ei ſubſtitui, qui etiam erat in mea poteſtate: & ei meo nepoti tutorem dedi, certè ſi filius prædictus me viuo exeat de mea poteſtate, valebit tutoris datio & confirmatur ex lege Velleia. & quòd dixi in nepote ſubſtituto, idem eſt in eo qui inſtitutus eſt, vel exhæredatus. Si furioſus. Dedi tutorem filio meo quondam qui erat furioſus, cum deſierit furere, certè valet datio. Si autem do eum ſimpliciter, erit tutor cum furere deſierit: licèt quidam dixerint nõ valere dationem. Seruus. Seruum alienum ita dedi tutorem filio meo: Stichus ſi liber erit, tutor ſit filio meo. certè bene valet datio. ſi autem ſimpliciter eum dedi intelligitur cum liber erit, & hæres meus tenetur luere, & manumittere. Viuia.

[k] Dari poſſe. A iudice, & ſic datiua hic præcedit teſtamentariam: cum teſtamentaria ſoleat omnes præcedere: vt infra, eo. l. ſi quis ſub conditione. § dicã. & facit Inſt. de Atil. tuto. §. itẽ ſi purè.

[l] Tutor datus. Vnus idemque, ſi primò purè, poſtea ſub conditione, vel econtra: vt ſ. eo. l. tutor. §. fin. Vel dic vnus atque alius. ſed in vltima ſcriptura prior ſit reprobatus, alioqui vterque erit tutor: & C. eod. l. 2. licèt ſecus ſit in datione procuratorum: vt ſ. de procu. l. ſi quis eum. §. fin.

ADDITIO. Tu dic ſecundum Bartol. quòd licèt fuit ſcriptus primo vnus, poſtea alius: tamẽ quia eodem tempore confirmatur, ideo valet datio vtriuſque, quæ ratio ceſſat in procuratore: vt not. per doct. in d. l. 2. C. eo.

* In P.F. nõ eſt in teſtamento.

Tempus hæreditatis aditæ in tutoribus conſideratur.

† Vide § ſcripſit in hũc. §. Alciatus lib. diſpũctionum I. c. xx.

* In P.F. itẽq; in quibuſdã exẽpla manuſcri. an aliquo caſu nõ ſit vtilis datio.

Succeſſiſſe.

fisse, & nepotẽ ex eo successisse [a] viuo auo. [b] Et fortius dicendum est, tutelam quoque ex lege Iunia Velleia cõfirmatam. Nam & Pomponius lib. xvj. ex Sabino scripsit, valere tutoris dationem. Cum enim confirmatum sit [c] testamentum: consequenter tutoris quoque datio ualebit in eo testamento scripto, quod valet: id est, vbi nepos vel hæres institut[us] sit, vel nominatim [d] exhæredatus sit.

Inhabilis datus tutor intelligitur datus, cum fuerit habilis.

Si furiosus testamẽto tutor detur, si quidem cũ furerẽ desierit: rectè tutorem esse datũ, Proculus existimat. Quòd si datus sit purè: negat Proculus ualere dationem. Sed est uerius (quod & Pomponius ait) rectè uideri datum: & tunc fore tutorẽ cum sapere cœperit.

Seruus alienus potest dari tutor sub conditione libertatis: & si simpliciter datur, in dubio videtur ei data fideicommissaria libertas. Bart.

Seruus alienus ita dari tutor potest; Si liber erit, [f] tutor esto. Quin imò & si purè datus sit: uideẽ inesse hæc cõditio cũ liber erit. [g] Potest autem quis & extraneo seruo defendere ex hac causa fideicommissariam libertatẽ. Quid enim interest, suũ seruũ, an alienum tutorẽ scripserit: [h] cum pupilli fauore, & publicæ utilitatis assumpta libertas sit in persona eius, qui tutor scriptus est? Potest igitur & huic fideicõmissaria libertas defendi: si uoluntas apertissimè non refragetur.

Spes testamentariæ tutelæ facit cessare legitimam, & locus erit datiuæ. Idem si testamentarius desiit esse naturaliter vel ciuiliter iudice hoc principaliter agẽte. Secus si desiit esse naturaliter vel ciuiliter iudice principaliter hoc nõ agente: quia tunc legitimus succedit, sed non succedit ibi, si aliquis ex testamentariis superuiuit. Bart.

Idem libr. xxxvij. ad Sabinum. XI.

SI quis sub conditione uel ex die tutorẽ dederit, medio tempore alius tutor dandus est: [i] quamuis legitimum tutorem pupill[us] [k] habeat. Sciendum est enim, quã diu testamentaria tutela speratur, † legitimam cessare. Et si semel ad testamentarium deuoluta fuerit tutela, deinde excusatus sit tutor testamẽtarius, adhuc dicimus in locũ excusati alium dandum, non ad legitimum tutorem redire tutelam. Idem dicimus, & si fuerit remotus. Nam & hic

SI quis sub. CASVS Si do tutorẽ sub cõditione, interim alius dandus est à iudice: nec vẽdicat sibi locũ legitimus. nã & si testamentarius attingit tutelã, & postea captus sit ab hostibus, vel remotus vel excusatus a tutela, nõ venit legitimus: secus si mortuus sit testamẽtarius: q̃a tũc bene hẽt locũ legitimus. Viuia.

a Successisse. Id est, in locum sui patris deuenisse, vt incipiat esse suus.

b Auo. Vt Insti. de exhære. liber. §. posthumorum. dic viuo auo, scilicet tempore mortis filij. Sed post mortem ipsius aui.

c Cõfirmatum sit. videt hoc stare nõ posse. nã aut hic filius & nepos ex eo fuit institutus, vel alter tantum. si vterque, malè videẽ poni, cum enim confirmatum &c. cum statim teneat quod hic dicit in fine, id est, &c. nam videtur idem repetere cum dicit, idem est &c. si autem alter tantum, aut filius tantum: & tunc nepos siue sit exhæredatus, siue nõ: mortuo filio, & viuo testatore deficit testamẽtum: cum nullus inueniatur in eo hęres, qui adire possit: ergo & tutela deficit, vt s. eod. l. si nemo. aut nepos tantum. & tunc aut filius fuit exhæredatus: aut non. si exhęredatus, statim valuisset datio tutoris, & male diceret nepotem ex eo successisse. & confirmatum testamentum, si fuit præteritus: ergo ab initio nullũ fuit testamentum: nec confirmatur: licèt filius decedat uiuo auo: vt Insti. de exhære. lib. in princ. licèt secus sit in posthumo præterito: vt infra de iniu. test. l. posthumus. Si verò neuter, ergo non valuit testamẽtum: cum nec alius fuerit institutus: & malè omnia ponerẽtur, quæ dicuntur in litera. Ad hoc resp. quod filius fuit institut', & nepos ei substitutus, & quod dicit confirmatũ, sub. ex l. Velleia. scilicet, nõ quòd ab initio nullum fuit: sed quia nisi esset legis Velleiæ consilium obseruatum, ruptum esset. vnde dic confirmatum, id est, non ruptum: vel dic cõfirmatum, id est, conseruatum. Azo. Item contraria hæc videntur regulæ Catonianæ: vt infra de regu. Cato. l. 1. Sed non est: quia reg. Cato. nõ pertinet ad nouas leges: vt j. de reg. Cato. l. fi. lex autem Velleia, noua est: vt infra de libe & posth. l. Gallus. §. si eius qui filium habebat.

d Vel nominatim. Debebant autẽ mares nominatim exhæredari: fęminæ poterant inter cæteros: vt Insti. de exhæred. lib. §. 1. sed hodie nulla est differentia: vt Insti. de exhære. lib. §. nostra. secundum Azo. Et dicas idem: sed non per omnia idem, nam si fuit nepos institutus vel cum filio, vel filius exhęredatus, non confirmatur: sed statim valet mortuo postea auo. Item si fuit exhæredatus vterque, & extraneus institutus, mortuo postea auo, statim valet tutela: vt j. eo. l. si pater. si autem filius tantum fuit exhæredatus, tũc testamentum aut nullũ est, si præmoriatur filius auo: vt s. dixi & facit supra eod. l. 1. & j. de libe. & posthu. l. filius a patre. & l. si quis. Sed arg. contra, infra de reg. iur. l. pen.

e Ceperit. Dic vt s. ti. 1. l. furiosus. no. & facit insti. eod. §. furiosus. & supra de iudi. l. cum furiosus.

f Si liber erit. Sub eadẽ cõditione potest hęres institui: vt j. de cond. insti. l. seruus alienus. Itẽ quod dicit dari, die a testatore: a iudice autẽ non: nec purè, nec cũ libertate: ut C. qui da. tu. pos. l. in seruili. Acc.

g Cũ liber erit. Ergo tenet. Sed cõtra Insti. eod. §. seruus. vbi dicit nõ valere. Solut. non valet vt statim administret, vt ibi: sed cum liber erit, sic, vt hic dicit.

h Scripserit. Quasi dicat, nihil: & hoc quãtum ad ipsam libertatem & tutelã finaliter sed tamen in suo seruo directã, si fuerit sciens, si ignorans, fideicom. in alieno semper fideicom. vt C. de fideicomm. lib. l. & si non adscripta. & Insti. e. §. seru'. & facit C. eo. l. si pupillorũ.

i Dandus est. Vt Insti. de Atil. tut. §. 1.

k Pupillus habeat. Id est, habere potest. sic infra de

† Cõcor. ca. episcopũ nõ debere ĩ alienam irruere ciuitatẽ, 9. q. 2. & vide gl.

ſtatu lib.l.Labeo.
a Abijt. Scilicet à tutela: aliàs abijcit, ſcilicet iudex eũ. & dic abijcit, id eſt, remouet, vel excuſat. ſic j.de legi. tut.l.tutela.§.quæri.& facit.§.ſi duo.l.inteſtato.& j.eo.l.idem fiet. Accur.

idcircò abijt, [a] vt alius deť. Quòd ſi tutor teſtamento datus deceſſerit, ad legitimum tutela redit: quia hic Senatuſconſultum [b] ceſſat. Planè ſi duo, pluresúe fuerint tutores teſtamentarij: in locũ eius, qui deceſsit, vel ĩ ciuitate eſſe [c] deſijt, poterit dari alius. [d] Cæterũ ſi nullus ſuperſit, vel in ciuitate ſit: legitima tutela ſuccedit.

Tutor non põt dari certæ rei: ſed perſonæ vel vniuerſitati. hoc dicit cum duabus ll. ſeq q. Bar.

Idem libr. xxxviij. ad Sabinum. XII.

Certarum rerum vel cauſarum teſtamento tutor dari non pòt, [e] nec deductis [f] rebus.

Pomponius libr. xvij. ad Sabinum. XIII.

Et ſi dat⁹ fuerit: tota datio nihil valebit.

Martianus lib. ij. Inſtitutio. XIIII.

Quia pſonę, nõ rei [g] vel cauſæ datur.

Vlpianus libr. xxxviij. ad Sabin. XV.

b Quia hic ſenatuſconſult. Scilicet innominatũ: vt & ſ. tit. t.l. complura. & dicebat quod quandiu locus eſt teſtamētariæ, ceſſat legitima. Acc.
c In ciuitate eſſe. Not. æquiparatur mors ciuilis naturali. Item nota qđ habēti tutorem datur tutor. ſic j.de excu. tut.l. propter.§.1.& no.ſ.ti.t.l.ſolet. Itē not. quod teſtamentaria ſi eſt, excludit legitimam & datiuã: ſed ſi ea non eſt, legitima excludit datiuam. Tertiò ſuccedit datiua deficiēte legitima. Sed qd ſi fuit teſtamentarius, & deſijt? Reſp. refert, an remaneãt reliqui: vt quia excuſatus eſt, vel remotus, & tunc datiua, an non: vt quia eſt mortuus naturaliter vel ciuiliter: & tũc aut aliquis alius teſtamētarius remanet: & datur datiu⁹, aut non. & tũc legitimus: vt hac l. Item quid ſi fuit legitimus, & deſijt? Reſp. ſequens legitimus erit quocunque modo deſinat primus: vt infra de legi. tut. l.tutela.§.fi.& l.ſeq. nam & datiuus iam datus reijcitur ſuperueniente legitimo, qui prius non erat: vt infra de tut. & rat.diſtrahē.l.ſi tutor.§.1. multo magis impeditur dari, dum eſt legitimus. Item quid ſi datiuus deſijt? Reſpond. venitur ad legitimum, ſi eſt: vel ad alium datiuum: vt argu. dicta l.ſi tutor.§.1. Sed quid ſi mater deſiit quæ tutrix fuit? Reſpon. ſiue teſtamentariam, ſiue legitimam, ſiue datiuam dicas: habes reſponſionem ex præmiſſis: ſed qualis ſit, nota. C.quando mul.tu.offic.fun.authen.matri. ſed hodie videtur quòd ipſa poterit petere quem vult, ſi ſecundò nubat: vt in Auth. de nup.§. ſi autem tutelam.colla.4. & C. ad Tertyl.l. omnem. & C.qui pe.tut.l. matris. & facit j. de admi. tut.l.Lucius.§.pen.
d Dari alius. Vt enim hæredibus hæreditas non defertur ex teſtamento, & ab inteſtato: ita teſtamentaria & legitima non ſe compatiuntur, ſed teſtamentarius cum datiuo ſic: vt hic.

Certarum. CASVS. Ad vnum prędiũ non põt dari tutor, vel ad certam cauſam vel cauſas, & eſt ratio: quia perſonæ datur. tamen bene põt dari ad vniuerſitatem rerum certarum, & eſt ratio quia perſonæ datur. & hoc dicit cum tribus legibus ſequentibus. Viu.

e Non poteſt. Quantum ad hoc, vt ita ſit tutor, ſicut diſpoſuit teſtator, ſed integrè ad omnia erit tutor: vt ſ.titu.1.l.qui habet.§.ſi. Azo.& Hugo. Sed lex j.proxim. dicit contra. & in l.qui habet. eſt alius caſus. Itē quod dicit cauſarum, eſt contra. C. de in lit.dan.tut. l.ad litē. Solu. ibi tutor, id eſt, curator de quo cõſtat: vt j. de tut. & cur.da. ab ijs.l.7.

Si tamen tutor detur rei Aphricanæ, [h] vel rei Syriacæ: vtilis datio ē: hoc enim iure vtimur.

Indefinita in ſingulari, vel etiam in plurali prolata in tutelis æquipollet vniuerſali: non tamen comprehendit eos, de quibus conſtat teſtatorem non ſenſiſſe. Bart.

Idem lib. xxxix. ad Sabinum. XVI.

Si quis ita dederit, {Filijs [i] meis tutorē do:} in ea conditione eſt, ut tã filijs, [k] q̃ filiabus dediſſe videatur. Filiorum enim appellatione, & filiæ continētur. [l] Si quis filio [m] tutorem dederit, & plures filios habeat: an omnibus filijs dediſſe videať? & de hoc Pomponius dubitat. Magis eſt autē, vt oĩbus [n] dediſſe videatur. Si quis liberis tutores dederit, vel filiis, & hēat quoſdã apud hoſtes: ēt ipſis dediſſe videbiť, [o] ſi nõ aliud apertè probetur teſtatorem ſenſiſſe. Si quis

f Nec deductis. Sic ſupra de vſu & habitatio.l.plenum.§.s. & infra de liberis & poſthumis.l.cũ quibuſdam. Accur.
g Quia pſonæ. Non rei: Vt Inſti. eo.§.certè. Sed contra Inſti. de excuſa. tutor.§.datus: & j. de admin.tu.l. cum plures.§.cum tutor. Solutio. ibi ſecundariò, principaliter non, vt hic. in curatore econtra: vt C. de nupt. l. in copulandis.
h Si tamen. Rei Aphricanæ. Hic datur cuidam vniuerſitati. & ſic non obſtant leges præcedentes.

Si quis ita. CASVS. Quinque dicit. Primo, ſi dedi filijs meis tutorem, videor dediſſe & filiabus. Secundò dicit, ſi dedi filio meo tutorem non adiecto nomine filij, & plures habeo filios: omnibus videor dediſſe. Tertio dicit, q̃ quãdo filijs meis tutorē do, videor etiã dare illi filio, qui eſt apud hoſtes. Quartò dicit, credebam filium meum Titium mortuum eſſe cum viueret, & dedi tutores filiis meis, certè illi non videor dediſſe. Quintò dicit, ſi do tutores poſthumis, & ipſi poſtea me viuo naſcantur, nihilominus valet datio. Viuia.
i Filijs. Secus ſi dixiſſet filiabus, quia fœmininum nõ concipit maſculinum: vt j.de leg.2.l.ſi ita ſcriptum.
k Tam filijs. Natis, & naſcituris: vt ſ.eod.l.ſi quis. ſed ſi poſthumis dixerit, non continentur iam nati: vt j. de ver.ſig.l.nomen filiarum.
l Continentur. Sicut fratrum appella. continetur ſoror: vt ſ.de pact.l.tres fratres. Azo. & facit j.de verb. ſigni.l.ſi quis mihi.& l.filij appellatione.
m Si quis filio. Non expreſſo proprio nomine. Azo.
n Omnibus. Sic j.de ver.ſig.l.Seruius ait.& j.de leg. 1.l.qui filiabus.§.ſi quis. & de le.3.l.ſi plures.& de le. 2.l.ſi ita legetur. in prin.& j.ad Trebel.l.ſi. Sed contra j.de lib. & poſth.l.nominatim. Sed non obſtat, quia exhæredationes odioſæ ſunt: vt eo.tit.l.cum quidam. Hug. Item facit in Authē. vt lic.matri. & auiæ. §.ad hoc.colla.8.

Exhæredationes odioſæ ſunt.

o Videbitur. Si redeant, & hoc propter ius poſtliminij, vt

nij, vt arg. ff. de adop. l. si pater. circa prin.
a Credat. Facit ad hoc ff. de iis, quæ in testa. delen l. 1. §. & ideo. & ff. de contrah. emp. l. fundi. & de transact. l. cū Aquiliana. & ff. de lib. & posth. l. Titius. in princi. & C. de test. mili. l. sicut. & l. si eum. & ff. de suppellec. leg. l. Labeo.
b Nascantur. Videbatur cōtra, quia mentione posthumorū facta non cōtinetur iam natus, vt ff. de ver. sig. l. nomen filiarum. & facit ff. de li. & posth. l. commodissimè. & C. de posth. hære. l. si. Accur.

* Hæc in P. F. adiecta sunt in margine.

T Estamento. CASVS. Tutores testamentarij nō debent satisdare rem pul. sal. fo. in ea su tamen habet locum satisdatio: s. n. vnus de testamentarijs tutoribus vult solus administrare, debet offerre satisdationem contutoribus: & si contutores nolunt satisdare in bonis, sicut & ipse eis offert, solus administrabit satisdando. Si autem volunt satisdare, sicut ipse, administrabunt cū eo. quandoque tamen etiam alijs nolentibus satisdare non admittitur ille solus, qui offert satisdationem: veluti quando turpis persona est, & male habuit se in tutela. Itē & quandoque licèt ipse satisdet, administrabunt alij cum eo non satisdantes: veluti quando alij sunt honestæ personæ. Sed pone, quod omnes tutores concordauerūt: vt vnus solus administraret: venit vnus, & offert satisdationem. Itē venit alius, & venit tertius: certè ille debet admitti, qui est magis idoneus. Sed quid si quidam extraneus offert satisdationem prædictā? certè non debet audiri. Dixi ergo, quòd testamentarij non satisdant nisi sicut dictum est: idem est in datis a iudice ex inquisitione hoc dicit vsque ad l. si nemo. §. fin. qui incipit, testamento. Viuia.

† Cōcor. gl. in verbo, & testimonio. i. hi, tutori dato in testamento sufficit testimonium patris. ca. episcopū. 9. q. 2.

c Certius est. Vt C. de tu. vel. cur. qui satis non de. l. pe. & Insti. de satisda. tut. §. 1. & C. de epis. audien. l. de creationibus. Hug.
d Cauetur. Sed hæc facultas oblationis satisdandi nō est in patronis, ne spes successionis diminuatur: vt ff. de le. tu. l. legitimos. §. pe.
e Debeat. Vt & infra de suspe. tu. l. suspectus. & l. quia.
f Admisit. Sic ff. de suspe. tut. l. 3. §. finautē, & de re. mi li. l. non omnes. §. à barbaris.
g Duplex. Sic supr. de arbitr. l. Celsus. Hugo.
h Existimationis. Id est famæ, sic ff. de var. & extraor. cog. l. pen.
i Q Vod si plures satisdare parati sint, tūc idoneor. Sic ff. de le. t. l. huiusmodi. §. fin. & de ae cus. l. si plures. & de lib. homi. exhi. l. 3. §. hoc interdictum. & C. cōmu. de leg. l. fi. in princi. & ff. de collatio. do. l. fin. sic ff. de dam. infec. l. in reficiendo. Sed arg. contra ff. de iudic. l. in tribus. & de vsufruc. l. æquissimum. in prin. & l. quoties. & ff. de admini. tut. l. 3. in fi.
ADDITIO. Dic secundū Bart. quod ibi nemo. offerebat satisdationem.

cùm ignoraret se Titium filium habere, filijs tutores dederit, vtrum ijs solis dedisse videat quos in potestate scit: an ei quoque, quem ignorauit se habere? Et magis est, vt huic dedisse non videatur, licèt nomen filiorū admittat & ipsum. sed quia de ipso non sensisset, dicendū est, cessare in personam eius dationem. Proinde & si credat a filiū decessisse, qui supererat: idem erit dicēdum. Nec enim videtur ei dedisse, quē obijsse credebat. Sed si posthumis dederit tutores, hique viuo eo nascantur, b an datio valeat? Et magis est, vt vtilis datio fiat, etiam si viuo eo nascantur.

Testamentarij nō cogantur à iudice satisdare: sed quāuis possint afferre, vt soli administrent, ad quod admittitur, nisi alij et esse vāt idonei, vel iudici cognoscenti alij videat. quod si plures simul offerūt: idoneor eligitur. B.

Idem libr. xxv. ad edictum. XVII.

T Estamento datos tutores non esse cogē dos satisdare † rem saluam fore, certo certius est. c Sed nihilominus cùm quis offert satisdationem, vt solus administret, audiēdus est, vt edicto cauetur. d Sed rectè prætor etiam cæteris detulit hanc conditionem, si & ipsi velint satisdare. Nam & si ipsi parati sint satisdare, non debent excludi alterius oblatione: sed impleta videlicet ab oībus satisdatione, omnes gerent; vt qui contentus est magis satis accipere, quàm gerere, securus esset. Non omnimodo autem is, qui satisdat, præferendus est. Quid enim si suspecta psona sit: vel turpis, cui tutela committi nec cū satisdatione debeat? e Vel quid, si iam multa flagitia in tutela admisit? f Nónne magis repelli & reijci à tutela, quàm solus administrare debeat? Nec satis non dātes temerè repellūtur: quia plerunque bene probati & idonei atque honesti tutores, etiā si satis non dent, non debēt reijci: quinimò nec iubendi sunt satisdare. Duplex g igit causæ cognitio est. Vna ex persona eius, qui obtulit satisdationē, quis & qualis sit. Alia contutorum, quales sint. num fortè eius existimationis, h vel eius honesta tis sint, vt non debeant hanc contumeliam satisdationis subire.

Callistratus libr. ij. edicti monit. XVIII.

Q Vòd si plures satisdare parati sint, tunc idoneor i præferēdus erit: vt & tutorū psonæ * inter se & fideiussorū compārētur.

Extraneus volens satisdare non repellit tutores ab administratione Bar.

Vlpianus lib. xxxv. ad edictum. XIX.

S I nemo tutorum pro uocet ad satisdationem, sed existat quidam qui tutor non est, desiderets; * vt aut satisdēt tutores, aut si non satisdēt

S I nemo. CASVS. In hac l. patet ex casu pcedēti vsq; ad §. testamento. Testamēto. Institui mihi posthumū meum hæredē: & ei substitui Titiū. Itē dedi ei tutorem Sēpronium: certè Sempronius non erit tutor, antequā posthumus nascatē: & si postea non nascatur, & sic habeat substitut hæreditatē: de ijs quæ administrauit Sēpronius, tenet substituto vtili act. neg. ges. Quid si posthumis nascatur, & hēat substitutū: postea hic tutor, q gesserat añ natiuitatē posthumi fuit remot* à tutela antequam

* In P. F. persona.

* In P. F. desiderentque.

tequàm inciperetgerere post natiuitatē eius.certè adhuc tenetur pupillo vtili actione prædicta: si autē administrauit, & ante natiuitatem & post de vtraq; gestione tenetur actione tutelę: quod est mirabile. Vi.

a Non est audiendus. Ar.cōtra. C.cōmu.diu.l.3.in fi.

i Tutor incertus testamento. Etiam subaudi. Et not. quòd certus debet esse tutor: vt Insti.de lega.§.tutor. & j.eo.l.duo.& certus ille, cui datur: vt j.eod.l.tutor. Item certus procurator: vt s. de procur.l.dūmodò. Et certus qui instituitur hæres: vt j.de hære. inst. l.in tempus. §. quoties. Et iste, cui legatur: vt Insti.de leg.§. in certis. Nec obst.infra de reb. dub.l.quidam. quia ibi bene certus intelligitur legatarius. Item nec obst. C. de epis. & cler. l.id quod, & l. nulli. & l. si quis ad declinandum. quia specialia ibi fauore pauperum: & captiuorum.

parato sibi satisdare committant tutelam: non est audiendus. a Neq; enim aut extero committenda est tutela: aut testamento dati tutores contra ius satisdationi subijciēdi sunt. Hoc edictū b de satisdatione, c ad tutores testamentarios pertinet. Sed & si ex inquisitione dati sint tutores, Marcellus ait, & ad hos pertinere hoc edictū: d & id etiam oratione Diuorum fratrum significari. Ideoque & illi clausulæ e sunt subiecti, vt si cui maior pars tutorū decernat, is gerat quem maior pars *eligat: quā uis verba edicti ad testamentarios pertineant.

De eo quod quis gerit, antequàm nascatur posthumus, tenetur actione nego.gest. si verò post eum natum gerat, in actionem tutelæ deuoluitur. Bart.

Testamento datus posthumo tutor, nondum est tutor, nisi posthumus edatur. datur tamen aduersus eū substituto pupilli negotiorum f gestorum actio. Sed si partus editus fuerit, deinde hic tutor prius, quàm quicquam gereret, remotus à tutela fuerit: & hic eadem actione g tenebitur: si quid planè gessit post editum partum: de eo quoque, quòd antè gessit, tutelæ iudicio tenebitur: & omnis administratio in hanc actionem veniet. h

Paulus libr.xxxviij.ad edictum. XX.

TVtor † incertus testamento i dari nō potest. Quemlibet possumus tutorē dare: siue is prætor, siue consul sit: k quia lex duodecim tabularum id confirmat.

Idem libr.viij.ad breuium. XXI.

TEstamento l tutores ij dari possunt, cum quibus testamenti factio est. m

Qui relinquit tutorem seruum, quem putabat liberum, non videtur libertatem ei dare. Bartolus.

Vlpianus lib.xlv. ad edictum. XXII.

SI quis tutorem dederit filio suo seruū, n quē putabat liberum esse, o cū esset seruus: is neque tutor, neq; liber erit.

Incertitudo circa personas, quibus datur tutor, vitiat dationem. Item datio certa potest conferri in voluntatem eius, cui datur. Bar.

Aphricanus li. viij. quæstio. XXIII.

TVtor ita rectè non datur, Illi aut illi filijs meis vtri eorum p volet, Titi* tutor esto. Quid enim dicemus, si Titius constituere nolit, vtri ex filijs tutor esse velit? Ita autem rectè tutor dabit, Titius si uo-

ADDITIO. Dic quòd hic fuit electa industria personæ: quæ ratio ibi cessat, secundum Bar.

b Hoc edictum. Cuius verba non habemus.

c De satisdatione. Scilicet non exigenda: vt & s.l.testamēto.t.tesp.

d Hoc edictum. Nam & hi non satisdant: quia idonei sunt electi: vt Insti. de satisd.tu.§.1. soli ergo legitimi: & datiui sine inquisitione satisdant.

e Clausulæ. Eiusdem edicti: vel alterius, & facit ad §.j. de leg.1. l. 14.& s. & infra de administratione tut. l.1.§. penult.

f Negotiorum. Vtilis: vt j.de tut.& ra. dist. l. pen. & de eo qui pro tut.neg.gest. l.1.§.si quis. & s.de nego. gest. l.neque. §. in hac. & l. cum pater.

g Eadem actione. Nego.gest. & vtili. Hug.

h Veniet. Sic j. de rebus dub. l.quædā. & s. si certum pet. l.proinde.

* In P.F. elegerat. Haloand. elegerit.

TVtor incertus. CASVS. Primò pone exemplum. vt j.eo.l.duo sunt. Secundò dicit, quòd non solū prætor, sed etiam consul potest tutor in testamēto dari. Tertio dicit, quòd illi demum possunt tutores in testamento dari, qui ex testamento capere possunt. Quartò dicit, quod si testator tutorem seruum dedit, quē liberum putauerat, nihil agit. Quintò dicit, quod incerto pupillo nō potest dari tutor, certo autem sic: & ponit exempla. Sextò dicit quòd si pupillus habeat plures tutores, & cum vno eorū vult agere, potest autoritate alterius: & non est necesse, quòd detur curator. Septimò dicit, quod tutor duorum pu. potest se exonerare ab vnius tutela, & alterius erit tutor. h. d. vsque ad Litere nostro. Viuia.

† Sic etiā nō potest fieri compromissū de incerta psona, vt in c. innotuit. in fi. cum gl. 2. post prin. extra de arbi.

k Consul sit. Possunt tamen se excusare: vt Insti.de excu.tut.§. & qui potestatem. at iudex non posset dare, nisi sibi subiectū: vt no. s.de tut.l.etiam.

l TEstamento. Alias incipit, si quidem. & alias testamento.

m Factio est. Passiuè hoc intelligas, id est, qui capere possunt ex testamēto, alioqui cōtra: vt Institu. qui da. tut. pos. in princip. vbi filiusfa. pōt esse tutor, nō tn pōt testari actiuè. sed quo tē pore erit hoc attendendum? an obseruabitur quod in hæreditate, vel etiam quod in legato dicimus attendendū: vt Insti.de hęr.qua. & diffe.§. in extraneis. vel tēpus aditæ hæreditatis tm̄? quod magis videtur: vt s. eo.l. si nemo. & C. de cadu.tollend.l.1. §. in nouissimo. & argum. eius, quod dicitur de hęreditate, & legato, & conditionibus: vt infra de reg. Caton. l.Catoniana.

n SI quis. Seruum. Etiam. suum.ad quod est j. de mil.test.l.neque. §.si seruum.

o Putabat liberum esse. secus si sciret: quia tunc vel directam si esset suus vel fideicōmissariam, si esset alienus, haberet libertatem: vt s.eo.l.si hæreditas.in fi.& Insti.eo.§.1. & facit j. de fideicom.lib.l. generaliter. §.si quis tutorem.

p TVtor. Vtri eorum. Videbatur cōtra: quia nō posuit in sua potestate: sed cui.ad quod s.tit.1.l. qui habet.

qui habet. §. si pupillus. sed incertitudo hoc hic facit. vt & no. s. eo. l. tutor incertus. & facit inf. de noua. l. si Stichum. §. si decem. & de stip. ser. l. sed & si ita stipuletur. & de leg. a. l. unum. §. rogo. Sed argu. contra j. de noua. l. si is. in fine.

Solue vt ibi secũdum Bar.

ler, illi filio meo [a] tutor esto.

Iabolenus lib. v. ex Cassio. XXIIII.

SI plures [b] tutores sint, à prætore curatorem posci litis causa superuacuum est: quia altero authore cum altero agi potest.

Excusatus à tutela unius, propter hoc non excusatur à tutela alterius. Vel aliter, In separatis de uno ad aliud non infertur. Bartolus.

Modestinus lib. iiij. Pandecta. XXV.

DVobus [c] pupillis tutor datus, & si alterius [d] tutela se excusare potest cùm res separatæ [e] sint: attamen alterius tutor manet.

Mater non potest esse tutrix testamentaria: nec à iudice confirmatur. Bart.

Papinianus lib. iiij. responso. XXVI.

IVre nostro tutela cõmunium liberorum matri testamento patris frustra mandatur. [f] Nec si prouinciæ præses imperitia lapsus patris uoluntatem sequendã decreuerit: successor eius sententiam, quam leges nostræ non admittunt, rectè sequetur. [g]

Non videtur tutor honorarius qui ab aliis rationes exigere debet. Bart.

Honoris [h] causa tutor datus non uidebitur, quẽ pater [i] à cæteris tutoribus, quibus negotia gerenda mandauit, rationes accipere uoluit.

Datus tutor in testamento de cuius uiribus dubitatur, à prætore confirmatur: & interim erit tutor: sed qualis sit, declarabit euentus. Bar.

Propter litem inofficiosi testamenti ordinandã, exhæredato filio, cui tutorem pater dedit, eũdem à prætore confirmari oportet. Euentus [k] iudicatæ rei declarabit vtrum ex testamento patris, an ex decreto prætoris authoritatem acceperit.

Triphoninus lib. xiiij. disputa. XXVII.

[a] Filio meo. Et sic omnibus filiis videtur dedisse. licèt in singulari numero fuit locutus: vt s. e. l. si quis. §. 1. & j. de ver. sig. l. Seruius ait, sed certè bñ hoc admitto. sed lex ista nõ facit istam vim: sed an valeat tutoris datio facta sub hac cõditione, si volet: vel sub illa: utri eorũ uolet. Ax. & primò ꝓpter incertitudinẽ ꝑsonæ cui datur, nõ valet. in secundo est certa, & ideo ualet. at in legato dic, ut j. de leg. 1. l. Senatus. §. legatũ. & l. si sic. In stipulatione, dic: vt j. de act. & ob. l. sub hac. & de verb. oblig. l. centesimis. §. fi. & dic quòd dictio si, facit hic conditionem, quandoque non: ut inf. de conditio. institut. l. verba.

[b] SI plures. Secus si unus tãtũ: ut. C. de i lit. dã. tu. l. 1. & inf. de tu. & ra. distra. l. si tutor. §. si testamen. in fin. §. & Insti. de auto. tuto. §. fi. & s. de tut. l. qui habet. §. si pupillus.

[c] DVobus. Vel diuersi fuerunt testatores. & tunc plana. vel unus, sed filij habebant bona materna, vel alia separata: nec enim exigo, quòd bona eius pater diuiserit, cum etiam ex hæredatis potest dari tutor: ut infr. l. proxim. §. fin.

[d] Alterius. Fortè liberti: cum iste sit ingenuus: ut C. de excu. tu. l. excusatum. vel etiam propter numerum tutelarum secundum primum casum, & etiam secundum alium: ut C. de lib. cau. l. si multis.

[e] Separatę. Alioqui una tutela intelligeretur, nõ duę: ut inf. de exc. tu. l. tria. & Inst. de exc. tu. §. itẽ tria. sed quid ? tunc forte erit, ut dr̃ C. qui tut. nu. l. fi. in fi.

IVre nostro. CASVS. Non possum in testamento meo committere uxori meæ tutelam filiorũ cõmunium: & si confirmata fuerit uoluntas mea ꝑdicta a præside, successor præsidis non tenetur illã sententiã præsidis sequi. Secundò dicit, quod si do tutores duos filio meo, & postea do ei tertiũ, cui volo reddi rõnẽ ꝑ alios quolibet mẽse fortè: certè iste tertius non dr̃ tutor honorarius. Tertio dicit, exhæredaui filiũ meũ impuberẽ in test° meo, & dedi ei tutorem, & institui mihi hæredẽ extraneũ, filius uult agere q̃rela inofficiosi testamenti contra insti. certè authoritate prætoris datus tutor ei ꝑstabit authoritatẽ in agendo: & si succũbat in querela pupillus, dictus tutor erit tutor testamẽtarius: si obtinebit, erit datiuus: quia ruptum fuit testm̃ eo uiuente, & quod dixi qñ agitur q̃rela p filiũ pup. habet locum si pup. dicat patrẽ intestõ decessisse, vel dicat falsum esse testm̃ quod monstrat institutus: nã authoritate prætoris authorabitur ei tutor in testõ falso ei datus, licèt habere possit pup. tutorẽ legitimũ, puta patruũ. nec proderit hæc cõfirmatio tutoris illi, qui ostendit testm̃: allegabit enĩ ipse fortè hoc mõ, tutor pup. habet authoritatem à tutore q datus est ĩ testõ quod monstro: ergo debet eẽ firmum testm̃. Sed pone, q dictus pup. non habuit tutorẽ in testõ: sed habet patruum, quẽ dicit esse suũ legitimum tutorẽ: ille aũt patruus uult habere hr̃ditatẽ, dicens q pupillus nõ fuit legitimus filius defuncti: certè alius tutor debet dari à iudice. ponuntur ergo hic vsq; ad l. qui tutelã. tres casus, ĩ quibus nõ habet locũ l. tu. imm testamẽtaria, licèt super ipso testõ sit qõ. Ita ponẽ quartus, in quo hẽt datiua locũ, & non legitima. Viu.

[f] Mandatur. Sed cõsilio eius geri rectè mandatur: ut inf. de admi. tu. l. quidã decedens. §. Papin. & repete hic qđ nn. s. de tute. l. fi. & C. quando muli. tut. offi. fun. l. 1. & auth. matri. & s. de neg. gest. l. qui aliena. §. quanquam. Itẽ videtur cõtra j. ad Tertyl. l. a. §. si mater. ibi, quid tamen si pater &c. sed dic: ut ibi.

[g] Sequetur. Vt inf. de rebus eo. l. quamuis.

[h] Honoris. Honorarius dr̃, quia honor est ei cui datur: si alicuius dignitatis sit cui datur. Alij qui ꝓ prore datur: quod nõ placet: ut no. j. de sol. l. q si forte. §. 1.

Honorarius quis dicitur.

[i] Quem pater. Hoc ipso quod eum prę posuit aliis: sed ita si alios uoluit gerere sine isto: ut inf. de adm. tut. l. 1. § 1. quæ est contra. Vel dic: ut ibi.

[k] Euẽtus. Quia si succumbat in querela pupillus, erit tutor testamentarius: si obtineat, erit datiuus. quia cũ rumpitur testamentum per querelam: & cætera quæ ibi sunt, rumpuntur: ut legata, & tutelæ: ut supra de inoffi. testa. l. qui repudiantis. §. fi. & l. Papinianus. §. fi. & s. eo. l. iij. hodie secus: ut C. de lib. præte. auth. ex cau & continua leg. seq. cum ista.

ADDITIO. Ex hac gl. no. quod per auth. ex causa. conseruatur illud, quod est relictum filio rumpenti testamẽtum. nam ei erat datus tutor ut sibi cõseruetur, quod etiam tangit gl. in l. maximum uitium. C. de lib. præter. secundum Bart. hic.

[a] Idem

IDem fiet, [a] si intestatum decessisse patrem pupilli nomine defendatur, falsumve testamentum nomine pupilli dicatur: & si patruus extet legitimus [b] tutor futurus ab intestato: quia tutorem habenti tutor dari non potest. [c] Nam commodius ipse, qui scriptura continetur, à prætore dabitur: vt sine ullo litis præiudicio [d] iustus tutor, author pupillo ad eam litem fiat.

Propter causam status receditur à legitimo, et locus est datiuo. Bar.

Cùm autem ipse patruus, [e] quem tutorem legitimum sibi dicebat pupillus esse, subiectum filiũ criminaretur, [f] & ad se legitimam hæreditatẽ pertinere contenderet: alium tutorem petẽdum Iulianus respõdit.

Qui se à tutela excusat, perdit quod sibi, suisque est ea contemplatione relictum. Bartolus.

Papinianus lib. iiij. responso. XXVIII.

QVi tutelam testamento [g] mãdatam excusationis [h] iure suscipere noluit [i] ab ijs quoq; legatis submouendus [k] erit, q̃ filijs eius relicta sunt: modò si legata filij nõ affectione [l] propria, sed in honorem patris meruerũt.

Seruus datus tutor non erit liber incontinenti: sed eius libertati aliter prouidetur. Bart.

Verbis fideicommissi manumissus, [m] non iure tutor testamento [n] datur: post libertatem itaq; redditam, ex voluntate testatoris ad tutelã vocatur.

Patronus non potest dare liberto tutorem, sed confirmatur. Bartolus.

Impuberi [o] liberto patronus frustra tutorẽ

---

[a] IDem fiet. Scilicet quòd confirmatur testamentarius.

[b] Extet legitimus. Extet dico scriptus in testamento. nã confirmabit: ut datus in testamento, nõ ut legitimus. Vel dic secũdo, quòd nõ erat scriptus patruus, sed alius qui confirmatur excluso patruo legitimo: quia donec speratur testamentaria, nõ est locus legitimæ: ut ĩ. eo. l. si quis sub conditiõe: & hæc lectura est aptior literæ, quæ sequitur. quia tutorẽ habenti, &c. Accursius.

[c] Non potest. Nisi ut ĩ. titu. 1. l. quæsitum, & l. si quis. & nisi creuerit patrimoniũ. ut C. in qui. cau. tu. habẽ. l. licet. Azo. & j. de excus. tuto. l. propter. §. 2. Hug. & facit Instit. de curat. §. interdũ.

[d] Præiudicio. Si n. alius daretur, videretur testamentum non valere, & fieri ei præiudiciũ. quod hic non est, quando idem confirmatur. Accur.

[e] Cum autem ipse. patru⁹. Scilicet scriptus in testamento tutor. Vel dic secundum aliam lecturam, quod non erat scriptus, nec etiam alius scriptus erat tutor, & facit j. de excusa. tutor. l. si pupillum.

[f] Criminaretur. Id est, accusaret.

QVi tutelam. CASVS. Institui filium meũ impuberem hæredem, & ei Titium tutorem dedi, & legaui dicto Titio: & etiam filus Titij: postea ipse mortuo me excusauit se à tutela pdicta. certè non solũ legata sibi relicta amittit, sed etiã relicta filijs suis, si cõtẽplatione ipsius tutoris legaui filijs eius. Secundo dicit, institui hæredes: & per fideic. eos rogaui, ut manumitterent Stichum seruum meũ: postea dictum Stichũ dedi tutorẽ filio meo impuberi uolens recedere ab eo, quod dixi manumittendũ per fideic. certè non erit incontinenti tutor: sed tunc demũ cũ fuerit manumissus. Tertio dicit, si patronus dedit tutorẽ liberto impuberi nõ ualet, sed confirmatur. Viu.

[g] Qui tutelam testamento. Secus si a iudice: ut j. de excu. tut. l. Nesennius. & j. de ijs quib. ut indig. l. post legatum. §. amittere. argu. contra. j. de leg. 2. l. cum filius. §. non iure.

[h] Excusationis. Aliud si ideo quia de iure esse non potest: ut quia miles: ut C. de leg. l. ab administratione. uel minor: ut j. eod. l. quarto. §. fi. Item idem est, si remotus est, ut suspectus, ac si excuset. Item idem si non administrauit, sed cæteros administrare permisit: ut inst. de excu tut. l. quid autem.

[i] Noluit. In totum vel in partem: ut j. de legat. 1. l. etiam si. Azo.

[k] Submouendus. Cum alias testator legaturus nõ fuerit: ut j. de excu. tut. l. Nesennius. sed alias distinguit, an emolumẽtũ legati esset peruenturum ad patrem, vel nõ: ut j. de iis quib. vt ind. l. post legatũ. §. si pater. quam dist. hic nõ admitto, cũ & si ipsi eẽt relictũ, posset cõsequi. si aliàs relicturus esset: vt d. l. Nesennius.

[l] Non affectione. Sic j. de leg. 3. l. si tibi legatũ. Item not. q̀ isti filij perdunt per aliũ q̀ ex sua persona habere possunt. Arg. cõtra. j. de le. 3. l. fi. §. Seio. & de leg. 2. l. si Titio. & l. qui capere. Itẽ cõtra. huic l. j. de excu. tut. l. tutor. §. 1. sed expone ut ibi. Item facit j. ubi pup. edu. l. 1. §. fi. & de admi. tut. l. ita ãt. §. Papinian⁹.

ADDITIO. Dic quòd in illis legibus cõtra erat pro parte relictũ in persona vtriusq;, hic ãt erat totũ relictũ cõtemplatione patris: vt j. de vulg. & pu. substi. l. si plures. §. Iarrugato. Bar. hic.

[m] Manumissus. Id est, manumitti iussus: sic missus, id est, mitti iussus: vt j. de dam. infe. l. si finita. §. pe. & l. si quis iussus. & pone iussum manumitti ab ipso testatore, qui dabat eum tutorẽ, & erat eius proprius seru⁹: & dic quod constabat, quod dãdo eũ tutorem volebat recedere ab eo quod dixerat eum manumittẽdum per fideicommissum: alioqui secus esset. nam pon: ptimò reliquisse libertatem per fideicommiss. postea tutorem dando videtur libertatem dare directam: vt Instit. qui testa. da. tut. pos. § sed sciendum. & ĩ. eo. l. si hæreditas. §. 1. & l. tutor. §. fina. & de vulg. substi. l. si quis eum quem. Et idem est si cõuertas ordinem in dubio volũtatis defuncti, quia directa fauorabilior est fideicommissaria: quia eam statim consequitur. Argu. j. de leg. 2. l. si idem seruus. & j. de manu. testa. l. si peculium. §. 1. & C. de necess. ser. l. quidam. in princip. Item facit benè ad rationem istam j. de libe. & posthu. l. si ita §. regula. illud quidẽ dici non posset, quod ille qui dabat eum tutorem, fuerit rogatus ab aliquo eum manumittere, & eum nõdum manumissum det modo tutorem: quia hoc ipso consequeretur eo mortuo libertatem directam: vt Insti. qui dari tuto. pos. §. 1. Vel dic q̀ hic seruus erat alienus, & dominus eius rogatus erat ab aliquo, qui eum sibi reliquerat, uel aliquid aliud, eum manumittere. Vel iste qui dabat eum tutorem in testamento, in eodem rogauerat dominum, ut eum manumitteret. Azo.

[n] Testamento. Vt mox fit tutor ante libertatẽ: quia non uult testator ut liber fit neque tutor, nisi ab herede manumittator, si hoc constet: alias præsumitur, quod velit eum habere directam per hoc quòd datur tutor secundum Hug. ut modo not.

[o] Impuberi. Facit C. eo. l. 1. & j. ti. 1. l. 3. & de excus. tut. l. iurisperitos. §. fi.

EX ſententia. CASVS. Scribo me tutorem in teſtamento Titij: non ero tutor: nec.n.apparet ſcriptum teſtatoris ſcribentis me tutorẽ: quia tunc bene ero tutor, cum concurrit mea ſcriptura cum ſcriptura teſtatoris: & quia ibi eſt mea, non habeo excuſationem à tutela, & quia eſt ibi illa teſtatoris: nõ poſſum remoueri ut ſuſpectus à dicta tutela. Viuian.

dabit, ſed volũtatẽ eius, ſi fides inquiſitionis congruat, prætor ſequetur.

Qui ſibi adſcripſit tutelam in teſtamento, non erit tutor: niſi teſtator ſubſcripſit, et excuſationem amittit. Bar.

Idem lib. xv. reſponſorum. XXIX.

EX ſentẽtia Senatuſconſulti Liboniani [a] tutor nõ erit, qui ſe in teſtamento pupillo tutorem ſcripſit. Cùm autẽ patris uoluntas hoc ipsũ manu ſua declarãtis ambigua non eſſet, eũ (quãuis alij tutores eſſent) curatorem [b] dandũ reſpondi: nec admittendã excuſationem, [c] quam iure publico habebat, qm̃ pmiſiſſe videbatur, nec ut ſuſpectũ [d] remoueri.

Incertitudo perſonæ cui datur tutor, uitiat dationem. Bar.

Paulus lib. vj. quæſtionum. XXX.

DVo ſunt † Titij, pater & filius: datus eſt tutor Titius: nec apparet de quo ſenſit [e] teſtator: quæro quid iuris ſit? Reſpondi: is datus eſt, quẽ dare ſe teſtator ſenſit. Si id nõ apparet: nõ ius deficit, ſed probatio, igiẽ neuter eſt tutor. [f]

Tutores dati in teſtamento rupto debent confirmari. Bar.

Scæuola lib. iiij. quæſtionum. XXXI.

SI pater exhæredatę filię tutores dederit, & teſtamentum eius ruptũ dicatur nato poſthumo: commodiſſimũ eſt, eoſdem tutores pupillæ [g] dari ad petendam inteſtati hæreditatem.

In teſtamento poteſt dari tutor non ciuis. Bar.

Paulus lib. ix. reſponſorum. XXXII.

QVæro, an nõ eiuſdẽ ciuitatis ciues teſtamẽto quis tutores dare poſſit? Paulus reſpondit, poſſe. [h]

Tutor datus cauſa notitiæ ita tenetur ut alius. Bart.

Idem Paulus reſpondit, eum quoq;, qui propter rerum notitiã [i] tutor datus eſt, perinde in omnibus & adminiſtrationis, & acceſſionis iure conueniri poſſe, atq; cæteros tutores, qui eodem teſtamento dati ſunt.

Licèt expreſſum differatur, tacitum non differtur.

Lucius Titius hæredes inſtituit filios ſuos pupillaris ętatis, eiſq; tutores his verbis dedit: Filiis meis tutores ſunto Caius Mæuius, & Lucius Eros, cui Eroti libertatem non dedit: fuit autẽ Eros intra xxv. an-

---

[a] Liboniani. Eius Senatuſconſ. fit mẽtio. ſ. de fal. in titu. & l. Senatus. & l. diuus. & l. filius. & C. de iis qui ſibi adſcr. l. Senatus.

[b] Curatorem. Non dicit tutorem, quia habẽti tutorẽ, &c. ut C. q pe. tut. poſ. l. pe. Vel dic, id eſt tutorem: ſic C. de conſir. tuto. l. ſi vt propoſuis.

[c] Excuſationẽ. Prę iudicat ergo ſibi q id quòd de iure nõ tenuit, ſcilicet talis datio in teſtamẽto, ſic ſ. ad leg. Iul. de adul. l. vim paſſam. §. duos. Arg. contra infrà de leg. a. l. cũ quis: in prin. & facit. ſ. de decu. l. 2. in fi. Hug.

ADDITIO. Tu dic ſecundũ Bar. qđ hic videtur purè remiſiſſe: in cõtrario promiſit ſub quadã conditione ſeu quodã reſpectu, qui poſtea deficit.

[d] Suſpectũ. Hoc ipſo: licet videatur ſuſpectus: quia ſe ingerit ſcribẽdo ſe tutorẽ: ut ſ. de fal. l. uxori. §. 1. & ſ. de proc. l. quæ omnia. & ſ. rem pupil. ſal. fo. l. datiuus. & hoc intelligit Io. eũ manu ſua teſtator declarauit hoc ipſum &c. vt ſupr: dixi, aliàs ſecus. Vel dic ſm Hugo. etiam ſi hoc non declarauit qđ nõ ſit remouendus ſi alias idoneus inuenitur. ut d. l. uxori. §. 1. & facit ſ. titu. 1. l. a.

† Caſus huius l. recitatur I gl. 1. in c. paſtoral. verſ. itẽ qualiter pñt primi. ex de reſc. & concord. cũ hac l. in quantũ dr̃ in ea, qđ incertitudo pſonæ uitiat actũ c. cum tibi. & qđ ibi no. doc. & gl. extra de teſtam.

DVo ſunt. CASVS. Si do Titium tutorem. & non poteſt ſciri de quo Titio cogitaui: non ualet datio. Vivianus.

[e] Senſit. Sic ſ. eo. l. ſi quis §. ſi quis cum. & ſ. de condi. & demon. l. demonſtratio. in princ. & ſ. de verbb. obli. l. in conuentionalibus. & de leg. 1. l. ſi quis à filio. §. 1. Sed quid ſi alter decedat uiuo teſtatore l vr̃ quod ſuperſtes debeat eſſe tutor: vt arg. ſ. de hære. inſti. l. qui ſoluendo. & ſ. de contrah. emp. l. ſi in emptione. §. pen. Arg. contra ſ. de adim. leg. l. 3. §. ſi duobus. [f]

[f] Neuter eſt tutor. Concor. Inſti. de leg. §. tutor. & ſ. eo. l. tutor incertus. & ſ. de rebus dub. l. ſi fuerit. & ſ. de hære. inſti. l. in tẽpus. §. 1. & ſ. de decur. l. 2. §. ſi. & ſ. de cond. & dem. l. talia. & ſ. de rei uend. l. idem Põpon. ſcribit. §. fin. & ſ. de manu. teſt. l. cũ ex plurib. & ſ. de vſufruct. l. ſed & ſi quid. §. interdũ. Sed arg. cõtra ſ. ad leg. Aquil. l. item Mela. §. ſi plures. Item eſt contra infrà de leg. 2. l. 1. §. ſi inter. Solu. vt ibi.

[f] Solue ut ibi patet ſecundum Bar.

ADDITIO. Dy. dicit quòd illud eſt fauore publicæ utilitatis, ne maleficia remaneãt impunita, cum omnes deliquiſſe conſtat. idẽ no. in c. in obſcuris. de reg. iur. lib. 6. ſecundum Bar.

SI pater. CASVS. Exhæredaui filiam meã, & ei tutorem dedi, & aliũ mihi inſtitui: poſtea natus eſt mihi poſthum⁹: & ſic ruptum eſt teſtm̃: certè ad petendam meam legitimã hæreditatẽ confirmabit dictus tutor dictæ pupillæ. Viu.

[g] Pupillæ. Scilicet exhæredatæ per cõfirmationẽ iudicis, nam cum teſtamentum ruptum ſit natiuitate poſthumi, nec datio tutelæ valet: hodie ſecus: ut no. ſ. eo. l. iure. §. ſi. an ẽt & poſthumo dabitur idẽ? Argu. qđ ſic ſ. eo. l. ſi qs tutorem. in prin. & §. 1. & l. ſi quis filiabus. & ſ. de ver. ſignific. l. Seruius ait.

QVæro. CASVS. Teſtator benè põt date tutorem filio ſuo de alia ciuitate, quam vnde natus ſit. Secundo dicit, quod tutor datus propter rerum notitiã tenetur ita bene ſicut alij. Tertio dicit, dedi ſeruum meum minorem xx. ann. filijs meis tutorem, & non dedi libertatem expreſsè: certè liber erit incontinenti adita hæreditate: tutor autem erit poſt completum xxv. annum.

[h] Poſſe. Habet tamen excuſationem: ut ſ. de excuſa. tut. l. fin. & C. de excu. tut. l. teſtamẽto. Item ſecus, ſi à iudice detur: ut C. qui da. tut. poſ. l. neque: & ſ. de tuto. & cur. dat. ab ijs. l. ius dãdi. & l. 1. in fi. & l. diuus. & no. ſ. de tute. l. etiam.

[i] Notitiam. Nam quidam dãtur cauſa honoris, qui-dam

dam propter rerum notitiam: ut ĩ. de ſol. l. quod ſi forte. §. 1. & ſ. eod. l. iure noſtro. §. 1. & intra de admi. tot. l. 3. §. 1. Hug.

a Placet. Vt Inſti. eo. §. ſeruus.

b Legitimam ætatem. Vt C. de legit. tut. l. fi. nec obſ. C. de lega. l. pe. qa hic nõ põt eſſe, ẽt ſi velit: ut no. ſ. eod. l. qui tutelam.

T Vtoribus. CASVS. Ita dicit teſtator, Lucium Titium do tutorem filio meo: & ſi is Lucius Titius non eſt viuus, tunc do tutorem Caium Plautium. Lucius Titius viuens tutelam adminiſtrauit, & poſtea mortu' eſt: certè non habebit Caius Plautius tutelã: quia ita demum fuit tutor datus, ſi Luci' Titius non uiueret tempore mortis teſtatoris: tũc autem bene uiuebat, ut dictum eſt. Viu.

† Inquantum iſte tex. facit, quod dictio tunc, cum verbo pſeo-tis tempo ris iuncta refertur ad teop' mortis, cõ cor. text. I ca. ego. & ibi Arch. poſt gloſ. 63. diſtin.

c Tutoribus ita datis. Per illa verba, ſcilicet ſi is non uiuit: tunc &c. ſic ergo extremum tempus mortis, tũc, aduerbium ſignificat: ut infra de condi. & demonſtrat. l. 4. §. fina.

C Vm codicillis. CASVS. In teſtamento meo dedi tutores filiis meis: poſtea credens quoſdam ex eis tutoribus deceſſiſſe, uel a tutela excuſatos eſſe, feci codicillos, & dedi tutores filiis meis exprimẽdo in codicillis, qđ propter meam credẽtiam dabam eos vltimos tutores: certè deficiente cauſa, id eſt, credẽtia mea, deficit effectus: qa non reijciuntur a tutela teſtamentarii. Viu.

d Significaſſet. Scilicet aliquis.

e Permanerent. Et dati in codicillis cũ eis erũt tutores: quoniam dando poſte-

nos ætatis. Quæro, an poſſit libertatẽ ſibi uendicare? Paulus reſpondit: quoniam placet [a] eum, qui à domino tutor eſt datus, libertatem quoq; meruiſſe videri: eũ quoq;, de quo quærit, in eadem cauſa habendũ & liberum quidẽ ab adita hæreditate eſſe: tutela autem poſt legitimã ætatem [b] onerari.

Verba præſentis temporis cũ aduerbio tunc: referuntur ad tempus mortis. Bar.

Iabo. lib. viij. ex poſteri. Labeo XXXIII.

T Vtoribus ita datis, [c] § Lucium Titium tutorem do, ſi is non viuit, † tum Caium Plautium tutorem do. § Lucius Titius vixerat, & tutelam geſſerat, deinde mortuus erat. Trebatius negabat ad Plautiũ pertinere tutelam: Labeo cõtra. Proculus id quod Labeo: ego Trebatij ſententiã probo: quia illa verba ad mortis tempus referuntur.

Defectus cauſæ finalis uitiat diſpoſitionem. Bar.

Scæuola lib. x. Digeſtorum. XXXIIII.

C Vm codicillis ideo alios ſe tutores dare ſignificaſſet, [d] qm̃ teſtamẽto datos quoſdã defunctos, aut excuſatio nẽ habere poſſe compeririſſet: an nihilominus, qui eorum uiuerent, nec excuſati eſſent, tutores permanerent? [e] Reſpõ. nihil proponi, cur non permanerent.

TITVLVS III

DE CONFIRmando tutore, vel curatore.

Modeſtinus lib. vj. excuſationum. I.

Ἵνα [a] μηδὲ περὶ τῶν βεβαιωθῆναι δυναμένων ἐπιτρόπων παραλείψωμεν, βραχέα καὶ περὶ τούτων σκεψώμεθα. εἰσί τινες οἱ διδόμενοι ὀρθῶς κατὰ διαθήκας ἐπίτροποι, τουτέστι καὶ ὑφ' ὧν ἔχρην καὶ οἷς ἔχρην, καὶ ὃν τρόπον ἔχρην, καὶ ὅτε ἔχρην. Πατὴρ γὰρ υἱοῖς ἢ ἐγγόνοις οὓς ἔχει ἐν ἐξουσίᾳ ὀρθῶς δίδωσιν ἐπίτροπον, ἀλλ' ἐν διαθήκῃ ἐὰν ᾖ ἢ πρόσωπον τοιοῦτον, ὃ μὴ δύναται δοῦναι, οἷον μήτηρ ἢ πάτρων, ἢ ἀλλότριός τις, ἢ πρόσωπον ᾧ μὴ δύναται δοῦναι, οἷον πατὴρ υἱῷ τῷ μὴ ὄντι ἐν ἐξουσίᾳ ἢ θυγατρὶ ἢ ἐὰν εἴπῃ, [παρακαλῶ ἐπιμελεῖσθαι τῶν πραγμάτων,] ἢ ἐν κωδικίλλοις μὴ βεβαιωθεῖσι δῷ ἐπίτροπον ἢ κυράτορα, τότε τὸ ἐνδέον ἀναπληροῦσθαι ἐκ τῆς ὑπατικῆς ἐξουσίας αἱ διατάξεις συνεχώρησαν καὶ κατὰ τὴν γνώμην βεβαιοῦσθαι τοὺς ἐπιτρόπους. καὶ ἐὰν μὲν πατὴρ ᾖ δεδωκὼς περαιτέρω οὐδὲν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πολυπραγμονεῖ ὁ ἡγούμενος, ἀλλ' ἁπλῶς αὐτὸν βεβαιοῖ. ἐὰν δὲ ἄλλος τίς, τότε πολυπραγμονεῖ τὸ πρόσωπον εἰ ἔστιν ἐπιτήδειον. ἔτι εἰδέναι δεῖ ὅτι κυράτωρ κατὰ διαθήκας οὐδὲ ὑπὸ πατρὸς ὀρθῶς δίδοται ἀλλὰ δοθεὶς εἴωθε βεβαιοῦσθαι ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου.

Tutor legitimè datus in teſtamento, non eget confirmatione: ſecus ſi minus legitimè uel ex perſona dantis, uel eius cui datur, uel ex modo dandi. Bart.

V T ne [f] de confirmari queuntibus [g] tutorib' relinquam' ĩdiſcuſſũ, pauca de his ſcrutemur. Sũt quidã dati recte tutores ẽm teſtamenta, id eſt, & à qb' [h] opor

tiores, priores non remouiſſe videtur: vt C. eo. l. 2. arg. contra ſ. de procur. l. ſi quis eum. §. fin. Vel fortè dati in codicillis non erunt tutores: ut inf. de hære. inſti. l. fi. & ſecundum hoc not. generale, quòd cauſa ceſſante ceſſat effect': ſic Inſti. de excuſa. tu. §. inimicitiæ. vbi dicit nec reconciliatio &c. & ſ. de pac. l. quòd dictum. Sed arg. contra ſ. de ritu nupt. l. generali. §. fin.

DE CONFIRmãdo tutore vel curatore.

I Tne. CASVS. Qñqi tutores recte dãtur: tũc non eſt neceſſaria confirmatio: & de hoc ponit exemplum: ſi autem non valet datio, tunc hã bet locum confirmatio, & de hoc ponit exemplũ. ſcias tamen quod quãdo pater dat inutiliter, ſine inquiſitione aliqua confirmatur: ſi autẽ alius det inutiliter: tunc eſt neceſſaria inquiſitio ĩ confirmatione. Item ſcias, quod pater non poteſt dare filio curatorem in teſtamento: ſi tamen det, confirmatur a iudice. Viu.

f Et ne. Hęc lex eſt Græca, & prima huius ritu. Vel dic, quòd nõ eſt prima, quia: aliis non connumeratur: ſed primo legitur. Azo.

g Cõfirmari queũtibus. Id eſt, de his tutoribus qui queunt, id eſt, poſſunt confirmari. Azo. Alias non habetur in tex. queuntibus.

h Et à quibus. Si habes à quib. ideſt', à patre: ut ſup. tit. 1. l. 1. ſiue quibus puta filiis per eandem legem. Accur.

a Id ẽ ut ne de his quidẽ tutoribus, q confirmari põt, omittam', de his ẽt breuiter conſiderãdũ ẽ: ſunt quidã qui rectè dantur teſtamento tutores, hoc eſt a qbus oportet, & quibus oportet, & quo oportet modo, & vbi oportet. Nã pater filiis, vel nepotib', quos hẽt ĩ ptãte rectè dat tutorẽ in teſtamento. ſi verò ea pſona ſit q̃ dare nõ pt, mater puta, vel patron', vel extraneus quis, aut ei cui datur dari nõ poſſit, vt a patre filio, vel filię, qui nõ ſunt ĩ ptãte, aut ſi ſcriptũ ſit, ROGO TE, VT ILLAS RES CVRES. Aut codicillis nõ cõfirmatis tutor, aut curator dat' ſit, cõſtitutiones pmiſeruot, qđ deeſt conſulari pſtãte ſuppleri, & tutores ẽm teſtatoris voluntatẽ datos co-

tet, & quibus oportet, & quomodo a oportet, & ubi oportet. b Pater em filiis vel nepotibus, quos habet ī potestate c rectè dat tutorem, sed in testamento. Si autē fuerit persona talis, quæ nō potest dare, uelut mater, aut patronus, aut extraneus quis: aut persona, cui non potest dari, velu ti pater filio non existen ti in potestate, aut filiæ: aut si dixerit, Precor te curam habere rerum: aut in codicillis quidem non confirmatis dederit tutorem, aut curatorem: tunc quòd deficit, repleri à consulari potestate constitutiones concesserunt, & secundum mentem confir mari tutores. Et si quidem pater fuerit, qui dederit tutorem amplius nihil inquirit, qui præest: sed simpliciter d eum confirmat. Si autem alius e quis dederit: tunc inquirit personam, si apta sit. Hoc amplius scire oportet, quoniam curator testamento neque à patre rectè datur: sed datum assuetum est f confirmari ab eo, qui præest.

Tutor vel curator datus à matre, cōfirmatur ex inquisitione. Bartol.

Neratius lib. iij. regularum. II.

MVlier liberis non rectè testamēto tutorem dat: sed si dederit, decreto prætoris, uel proconsulis ex inquisitione confirmabitur; g nec satisdabit pupillo rē saluam fore. Sed & si curator à matre testamento datus sit filiis, eius decreto confirmatur ex inquisitione.

Tutor datus à patre in testamento inualido, confirmatur: secus si in testamento ualido datus esset. Bar.

Iulianus lib. xx. Digestorum. III.

QVi à patre tutor scriptus est aut nō iusto h testamē to, aut non vt lege præcipiebatur: confirmandus est ad tutelam gerēdam perinde, ac si ex testamento tutor esset, id est, ut satisdatio ei remittatur. i

Quilibet potest dare tutorem impuberi, quem instituit si nihil aliud habet. Bart.

Paulus lib. sing. de excusat. tuto. IIII.

SI patronus uel quiuis extraneus impuberi, quem hæredem instituerit, tutorem dederit, & extra ea nihil i bonis k pupillus habeat: non malè diceretur, iudicium eius sequendum esse, l qui & personam eius, quē tutoré esse voluerit, nouerit: & impuberem ita dilexit, ut eū hæredem institueret.

Ad magistratus qui tutores confirmant sine inquisitione, & fideiussores non recipiunt, pertinet periculum administrationis. Bartol.

Papin. lib. lxj. quæst. V.

TVtores à patruo testamento datos iussit prætor magistra-

firmari. Et si quidē pr erat qui dedit plerunq; solet non inquirere pses, sed simpliciter cōfirmare, si verò alius diligenter inquirit an idoneus sit, pterea scire oportet curatorē testamēto à patre q̃dē rectè dari, sed datum cō firmari à pside solere. Acto. Augu. lib. singulari ad Modestinum.

a Et quomodo. Id est, quibus verbis: ut ī. ti. 1. l. si qs ita. per totum. & l. tutor incertus. & l. tutor ita.

Et vbi oportet. Alias deest hic versus: vel expone, id est qua voluntate, id est, testamento, vel codicillis cō firmatis: vt infra dicet.

c Potestate. Alias dignitate. Accur.

d Simpliciter. Id est, sine satisdatiōe, & sine inquisitione: vt ī. e. tit. l. qui a patre. & l. si filio. & s. tit. 1. l. pater. in fin.

Si autem alius qs. Siue ergo mater, siue patronus, vel pater naturalis filio, uel alius extraneus det tutorem, fit cō firmatio semp cum inquisitione. Azo.

f Assuetum est. Vt Inst. de cur. §. dant.

Mulier. CASVS. Siue tutoré, siue curatoré det mater filijs, nō valet datio: sed tñ debet confirmari p iudicem ex inquisitione. Si autem pater det filio tutoré inutiliter, confirmatur sine inquisitiōe: & quia fuit datus a patre, non satisdat. Quid si patronus vel alius extraneus det tutorem impuberi, quē instituit hæredem? certè debet confirmari cum inquisitione. hoc dicit vsq; ad l. tutores. Viuia.

g Confirmabitur. Nec ante habet necesse se excusare. vt C. eod. l. 1. & 2. & si se excusat, amittit legatum sibi relictū: ut ī. de leg. 2. l. cum filius. §. nō ture. Item quod dicit confirmādū, verū est cum filios hę redes instituit, alioqui non valeret datio: ut inf. de leg. 2. l. peto. §. mater. vel quod verius est, in neutro casu valet datio: quia opus sit cō firmatiōe: sed cum eos nō instituit, maior debet fieri inquisitio, quam cū instituit. Vel dic: ut no. C. de test. tu. l. mater. & facit ī. ti. 1. l. pater. & inf. qui pet. tu. l. fi. §. fi. H.

Tutoris datio a matre facta an semp confirmationē requirat.

h Qui à patre. Non iusto. Id est solenni. aut non &c. vt illis quibus dare non potest, ut extraneis, uel suis in epistola, vel codicillis non confirmatis: ut C. eo l. 2. & ī. tit. 1. l. 1.

i Remittatur. Quia paternum testimonium sufficit: vt Insti. de satisd. tut. §. 1. & C. de episc. audi. l. de creationibus. & Instit. de tutel. §. fi. & facit infrà qui. pet. tutor. l. fin. in princip. & sup. titu. 1. l. pr. & l. si pater. H.

k Si patronus. Nihil i bonis. maximè: vel hic in extraneo uel patrono, secus in matre: sed quod primo dixit, præualet de extraneo vel patrono. Hug.

l Sequendum esse. Cum inquisitiōe tamen: ut s. titu. 1. l. qui tutelam. §. fi. & hoc cum instituit eum, alias nec cum inquisitiōe, nec sine inquisitione cō firmabit. Vel hoc erit uerum in prorsus extraneo: in patrono idē quod in matre.

Tutores. CASVS. Patruus meus qui dr mihi extraneus, dedit mihi in testō suo tutores: & me instituit hęredē: prętor, quia non valuit datio tutoris, præcepit magistratibus, quod cō firmarent sine inquisitione: certe cū cō firmant debent exigere satisdationem rem pup. sal. fo. etiā si dictus patruus p̄cepit quod non satisdaret. Sed quid si prætor dixit magistratibus, nō accipiatis satisdationē a dictis tutoribus: certè tunc debēt inquisitionem facere, nec accipere satisdationem, & ipse prætor nō interponet aň decretū: vt sint tutores, quam magistratus prędicti ꝓnunciēt facta inquisitione eos esse idoneos. Quid ergo si magistratus nō faciant inquisitionē in secundo casu, uel nō accipiant satisdationē in primo, & tutores prædicti inueniantur nō soluendo tempore depositæ tutelæ? certè regressum habebit pupillus ad magistratus in eo quod non recuperat à tutoribus. Viuian.

a Confirmare.

tus confirmare.[a] Hi[b] cautionē[c] quoq; accipere debuerunt:[d] nec voluntas eius qui tutorē dare non potuit, negligentiam magistratuum excusat. Denique prætor non antè decretum interponere[e] pōt, q̄ per inquisitionē idoneis pronunciatis. Vnde sequitur, ut si tutelæ tempore soluendo non fuerūt: in id, quod de bonis eorum seruari nō possit, contra magistratus actio decernatur.[f]

Tutor datus à patre, sine inquisitione confirmatur.

Idem lib. v. respon. VI.

SI filio impuberi[*] pater tutorem, aut puberi[*] curatorē dederit:[g] citra inquisitionem prætor eos confirmare debebit.

Hermogenianus lib. ij. iuris epito. VII.

NAturali[h] filio, cui nihil relictū est,[i] frustra tutor à patre datur: nec sine inquisitione confirmatur.

Hic ponitur forma, quomodo tutor confirmatur. ex inquisitione. Bar.

Si quæratur, an ex inquisitione rectè datus sit[k] tutor, quatuor hæc cōsideranda sunt: an & is dederit,[l] qui dare potuit: & ille acceperit, cui fuerat dandus: & is datur, cuius dandi facultas erat, & pro tribunali decretum interpositum.

Licèt pater dederit tutorem filio: tamen inquiri debet, an voluntas patris mutata fuerit, vel mutari debuerit: maximè si diu post testamentum factum decesserit. Bar.

Triphoninus lib. xiiij. disputa. VIII.

IN confirmando tutore hoc prætor inquirere debet, an durauerit patris uoluntas,

---

[†] Qui ergo ꝓcipit tutorē cōfirmare, ſm ius intelligit ꝓcipere. Et facit cap. cām q. cū gl. sup verbo, inferē dī. in fin. extra de rescrip.

[a] Confirmare. Quod videtur non potuisse facere: vt j. tit. 2. l. nec mandante. sed dic: ut ibi.
[b] Hi. Scilicet magistratus.
[c] Cautionem. Rem pupilli saluam fore.
[d] Debuerunt. Cum confirmantur sine inquisitione: & sic intelligit tota lex, cum nihil reliquat dict' patruus nepotibus: quibus dedit tutorē: & plana est: & sic dicit eos confirmandos, ac si nullam eorū mētionem fecisset patruus, qa idonei sunt: & eos esset daturus iudex etiā mentione eorū nō facta: & ita dabit eos cum inquisitione, vel sine inquisitione, satisdatione tamen præstita, sed si ponas aliquid eis relictū videtur mirum quod dicit, qd' cautionem accipere debuerunt, cum debeat fieri confirmatio cum inquisitione: vt j. ea. l. dicit. & vt dicimus in matre. & in patrono: & ī quouis extraneo: ut s. e. l. 2. & l. si patronus. & s. ti. 1. l. pater. & l. qui tutelam. §. si. ergo cautio non est exigenda: vt Institu. de satisdat. tuto. §. Item ex inquisitione. Sed ibi loquitur in illis, qui simpliciter dantur, non cōfirmantur: licèt & in illis hodie Bul. dixerit exigendā cautionem: vt Instit. de Atil. tu. §. nos autem. Sed hic in confirmatis: qui licèt dentur ex inquisitione, tn̄ satisdant. Sed contra hoc videtur esse j. eo. l. si. & s. eo. l. 1. licèt secus sit in dato à patre postea confirmato: qui & sine inquisitione datur, & sine satisdatione: vt s. eo. l. 2. verum aliqua inquisitio est necessaria, scilicet illa, de qua fit mētio j. eo. l. 1 cōfirmando. & l seq. & l. utilitatē. & s. ti. 1. l. pater in fi. Vel dic quod pōt fieri cōfirmatio horum qui dantur à matre, patrono, patruo, extraneo cum inquisitione, & tunc non satisdant: vel sine inquisitione, dum tn̄ satisdent: uel hoc est additum à compilatoribus noui iuris: ut Instit. de Atil. tut. §. nos autem. vel confirmatio debet fieri cum inquisitione & hi magistratus qui fecerūt cōfirmationē sine inqsitione: malè fecerunt: vñ cū iqsitionē omittebāt, saltē cautionē exigere debuerūt: vnde dicit postea, nō ante decretum &c. Azo
[e] Interponere. Imò pōt: vt Instit. de satis. tu. alias tutor nūquam satisdaret, sed est hoc intelligendū, cū nō uult exigere satisdationem: sed cum inquisitione confirmare alias, vt dixi.
[f] Decernatur. In factū, vel vtilis tutelę: vt inf. de magistra. con. l. si. nec ob. Insti. de satis. tut. §. fi. ut ibi no. & facit s. eo. l. mulier. & C. de magist. conue. l. pen.

[*] In P. F. filio puberi.
[*] In P. F. impuberi.

SI filio. CASVS. Filio meo impuberi dedi tutorē in testamēto nō militi, vel impuberi dedi curatorē: & ita non ualet datio: debēt certe cōfirmari sine aliqua inquisitione. Viuianus.

[g] Dederit. Minus solenniter: ut C. eo. l. 2. Item nec in solenni testamento potest dari curator: vt Instit. de cur. §. 1. sed si habes primo puberi: postea impuberi, plana est litera: & erit inutilis datio tutoris, rōne eius cui datur: cum datur curator, ratione dātis, & eius cui dat: quia non datur in testamento etiā solenni: sed secūdū primam literā inutilis est datio tutoris: quia minus solenniter datus est. Item curatoris, ratione eius qui dat: quia non potest dari in testamento ēt solenni. Azo. & facit s. titu. 1. l. si pater. & quod not. s. l. proxi.

NAturali. CASVS. Naturali tantùm filio meo dedi tutorē, & nihil ei reliqui: certe non debet cōfirmari nisi cum inquisitiōe. Secūdò dicit, quod quatuor debent interuenire in inquisitione quam iudex facit de tutore. Viuianus.

[h] Naturali. Secus in legitimo: & naturali, cui potest testator dare tutorē: siue aliquid ei reliquit, siue non: ut s. ti. 1. l. pater. Azo.
[i] Nihil relictū est. Alioqui cōfirmatur sine inquisitione: ut C. eo. l. fin. & C. qñ mul. tute. offi. l. 1. in prio. si autem nullū reliquisset, mater vocaretur ad tutelam: ut C. qñ. mul. tute. offi. fun. l. fi. Vel dic, q̄ si eum instituit, uel aliquid ei reliquit, cōfirmatur cum inquisitione, sed cum nihil, etiam cum inquisitione non confirmatur, ut hic dicit: vel dic: vt in matre no. s. eo. l. tutores.
[k] Datus sit. A iudice.
[l] An is dederit. Quis possit dare, & cui, & quis dari, habes infra tit. 2. per totū, & maximè l. 1. & l. ius dandi. Item quod dicitur de decreto, facit j. de bon. poss. l. 3. §. pen. & quis ordo in bono. pos. ser. l. 2. §. dies. & §. in bonorum. Sed contra ad idem suprà, de tutel. l. qui habet. §. pen. Solu. ut ibi. Et eodē modo respon. ad id quòd est infrà, tit. 2. l. nec mandante. §. penultimo. Accursius.

IN confirmando. CASVS. Quamuis in confirmando tutore inutiliter dato à patre naturali: & legitimo non debet fieri inquisitio, ut dictum est s. eo. l. 3. & l. si filio. & l. 1. §. & si quidem. tamē istud in ea confirmatione debet inquirere iudex, scilicet utrū durauit patris uolūtas, qui inutiliter tutorem dedit, an nō: & si quidē durauit, cōfirmabit tutorē sine aliqua alia inqsitione. Si autē nō durauit, & hoc apparet aperte nō cōfirmabit. Sed quid si nō apparet aperte, q̄ durauit uel nō? Certe aut aliqd accidit ī psona tutoris post dictā dationē inutilē, qd' si sciuisset testator bene uoluisset eū esse tutorem, aut nō accidit. si accidit

pnta

quòd in facili [a] est, si pximo mortis tempore tutores non iure, vel curatores scripserit pr̃. Nam si añ annos, [b] ut medio spatio potuerit facultatũ tutoris non iure à patre dati fieri diminutio, vel morum antè celata, vel ignorata emerserit improbitas, aut inimicitiæ cũ patre emerserint.

Paulus lib. singulari de cognitio. IX.

Vel cum fisco aliquẽ contractum damnosum miscuisset. [c]

Triphoninus libro xiiij. disputa. X.

Utilitatem [d] pupillorũ prætor sequitur, non scripturã testamenti vel codicillorum. Nam patris uoluntatem prætor ita accipere dẽt, si non fuit ignarus s. eorum, quæ ipse * prætor de tutore comperta habet. [e] Quid denique, si postea de eo, quem pater testamento codicillisve non iure dedit, scripsit tutorẽ esse nolle? Nempè nõ sequetur primam voluntatẽ prætor, à qua pater discessit. [f]

Curator datus à patre nõ debet satisdare rem pupilli saluam fore: sed de fideicommisso restituendo sibi relicto: si curam dimiserit. Bar.

Scæuola lib. xx. Digesto. XI.

Quidam [g] testamento nepotibus curatorem dedit, fideicõmisso ei relicto: [h] quæsitum est, an administrare curator compelli debeat? Respondi, curatorem quidem non esse: [i] sed cùm aliquid testamento ei datum esset, teneri eum ex fideicommisso, si non curam susciperet: [k] nisi id, quòd ei datũ esset, nolet petere, aut reddere paratus esset. [l] Item quæsitum ẽ, an iste curator satisdare nepotibus debeat? [m]

puta quia factus est tutor pauper, aut apparet prędictã dationẽ inutilem, eo quòd malos mores habet tutor, quos nesciebat pater, cum dabat eum tutorẽ: vel natæ sunt inimicitiæ inter patrẽ & tutorem: vel cum fisco contraxit tutor, postquam datus fuit tutor, certè in his casibus, & similib' aut decessit pater statim facto testamento aut multum vixit postea. Primò casu pſumimus patrem sciuisse dicta uitia tutori supuenisse: sicq; pſumimus durasse pr̃is voluntatẽ. cum.n. nõ habuit spatium remouendi tutorẽ, hoc casu pſumimus eũ sciuisse dicta uitia, vt dictũ ẽ: quia si haberet spatium, & non remoueret, pſumeretur nesciuisse. nullus.n. esset tã prauus, qui si haberet spatiũ remouendi tutorem cui supuenerunt dicta uitia, & sciret ea ei superuenisse, quin benè remoueret eum. Secundo autẽ casu. scilicet quando multũ uixit pater, postquam dedit inutiliter tutorem, uidet pater ignarus dicta vitia tutori superuenisse: quia eum nõ remouit cum haberet spatiũ si ẽ ignarus, vel præsumitur ignarus ut dixit: ergo nõ confirmatur: imo utilitatem pupilli prętor debet sequi, & non scripturam testamẽti. si autẽ non superuenerint aliqua uitia tutori post dictam dationem inutilem, & non apparet aperte quod testator vetuerit postea eum esse tutorẽ, non remouebitur: ideo sine aliqua inquisitione alia confirmabitur: ut dixi in prin. huius casus. hoc dicit vsque ad l. quidam. Viu.

* In P.F. ipsa.

[a] In facili. Id est, facilè sciri potest vel secũdum Ro. subaudi. Scilicet durasse voluntatem.

[b] Ante annos. Scilicet plurimos pater tutores dederit. & facit ad ea quæ sequuntur inf. de admin. tuto. l. tres. § 1. & s̃. ti. 1. l. pater. & inf. de adi. leg. l. 3. §. fi. & l. 4. licèt sit arg. cõtra in c. ti. l. ex parte. Sed dic ut ibi. Item facit. C. de suspe. tu. l. etiam. & s̃. de interrogat. act. l. de ætate. §. ex causa. & inf. ut in poss. leg. l. si is à quo. §. fi. & l. seq. & infra vbi pup. educ. l. 1.

[c] Vel cum. Miscuisset. Scilicet tutor. & dic quod ideo non confirmantur, quia se excusant occasione contractus talis: ut C. ne tuto. vel cur. l. 1. in fi. & C. qui dari tuto. possint. l. fin. secundum quosdam: sed non placet, quia ibi de contractu uectigali, hic de alio. Item illa litera aliter intelligitur: ut no. C. de excusat. tuto. l. coloni. Sed hoc ideo quia damnum esset pupillo: quia fisco omnia bona secum contrahentis obligantur: vt C. quibus ex causis pign. tacitè contrah. l. 1. licèt idem sit in pupillo, cui bona tutoris tacitè pro administratione tenentur: vt C. de adminis. tut. l. pro officio. sed quia potior est fiscus tẽpore, ergo & iure secundum regulam. C. qui pot. in pig. habe. l. si fundum. quia sic est priuilegiatus fiscus ut pupillus. Item quod dicit damnosum, subaudi maximè: quia de facili posset esse damnum pupillo, vt prima facie apparet. Azo. prædicta habent locum, qñ ante assumptionẽ tutelę contrahit cũ fisco: si aũt postea tenetur falsi: ut infra de fal. l. 1. §. penul.

Fisco omnia bona secum cõtrahentis obligant.

[d] Utilitatẽ pupillorũ. Continuatur cũ præcedenti lege, & facit ad legẽ istam ꝙ magis mens quam verba, est intuenda: ut j. de adi. leg. l. 3. §. cõditio. & de an. lega. l. 7. §. fi. & Insti. de legit. pa. tu. & leges. quas dixi in d. l. i cõfirmãdo. in fi.

Mens potiusquam uerba intuẽda est.

[e] Habet. Id est, nouit iudex: ut s̃. de off. præs. l. illicitas. §. veritas. Azo.

[f] Discessit. Sic sup. de test. tu. l. si hæreditas. §. 1.

Quidam. CASUS. Titius dedit curatorem in testamento suo filiis fratris sui. & filijs filiæ: & rogauit eum per fideicommissum, qd̃ dictam curã administraret: & ei curatori reliquit fideicõmissum de decẽ, postea dictus curator confirmatus est à prætorè cum inquisitione, sicut debet fieri, qñ ab extraneo curator datur: vt s̃. eo. l. 2. in fi. Quæritur nũquid administrare teneatur sicut p fideicõmissum rogatus fuit a testatore? Et distinguitur: aut vult habere fideicũmissum de x. sibi à testatore relictũ, aut non. Primò casu cogiẽ administrare: secundo non: Sed nunqd teneẽ satisdare adulto? certè non, pp hoc qd̃ sit curator: qa cũ inquisitiõe fuit cõfirmatus, ut dixi: sed si habet iã apud se fideicõmissum de x. prædictum, & non vult administrare & sic tenetur restituere, propter illud restituendum benè satisdat. Viuian.

* In P.F. incipit, Ania nepotib. curatorẽ dedit &c.

[g] Quidam. Aliàs quædam: & aliàs auia.

[h] Relicto. Ad hoc ut sit curator: alioq cessat hæc lex vt j. de ijs quib. ut indig. l. post legatum. §. amittere.

[i] Nõ eẽ. Rectè datũ ab auia. Azo. vel a patruo, vel ab auo, cũ curator nõ possit testõ dari: vt Inst. d cur. §. 1.

[k] Susciperet. Per confirmationem iudicis.

[l] Paratus esset. Hoc intellige cũ accepit legatũ ignorãs se curatorẽ datum in testamento: alias non posset relinquere curam, cum legatũ recepisset ut j. de ijs quibus ut indig. l. post legatum. §. amittere. Azo.

[m] Debeat. Rem pupilli saluã fo. quòd post confirmationem

tionem eſſet faciendum, ſi fieri deberet: vt & excuſa tio: ut ĩ. de excu. tuto. l. Neſennius. Accur.

[a] Non debere. Scilicet ſatiſdare rẽ pupilli ſal. fore. & eſt ratio: quia cũ inquiſitione cõfirmatur. vt ſ. eo. l. t. 2. 3. & 4. ſ. tit. t. l. qui tutelam. §. fi. & Inſti. de cur. §. 1. ſed & datus ex inquiſitione nõ ſatiſdat: ut Inſti. de ſatiſ. tu. & cu. §. a Az.

[b] Peti. Idẽ repeti.

[c] Fideicõmiſſi. Reſtituendi minori, ſi eius curam non gerere voluerit. Azo. & facit. ĩ. de fideic. liber. l. generaliter. §. ſi quis alienũ. ibi, quòd ſi legatum. & C. de leg. l. ſi legatarius. & ſ. tit. 1. l. qui tutelam. in princip. & dic vt ibi. Item contra ā. eo. l. tutores. vbi dicit eũ ſatiſdare debere: ſed tu dic vt ibi dicitur.

[*] Cõcor. c. Iſames, ibi in §. ſi cõtra patrẽ pupilli câm egiſti tutor, vel curator datus eandẽ câm defẽdere non phiberis.

Reſpondi, quaſi curatorẽ nõ debere: [1] [a] ſed cũ fideicommiſſum peti [b] ab eo posſit, fideicõmiſſi [c] noie ſatiſdare debere.

TITVLVS IIII.

DE LEGITIMIS tutoribus.

Legitima tutela ex verbis et ex mente l. xii. tabu. defertur cognatis, ad quos defertur hæreditas: fallit ſi mulier eſt in medio. Bar.

DE LEGITIMIS tutoribus.

Vlpianus libro xiiij. ad Sabinum. I.

LEgitimę tutelæ lege duodecim tabularum agnatis [d] delatæ ſunt, & cõſanguineis, [e] item patronis, id eſt iis, [f] qui ad legitimã hæreditatẽ admitti poſſunt. Hoc ſumma prouidentia: [g] vt qui ſperarent hanc ſucceſsionem, iidem tuerẽtur bona, ne dilapidarentur. Interdũ alibi hæreditas eſt, alibi tutela: vt puta ſi cõſanguinea [h] pupillo ſit. Nã hæreditas quidẽ ad agnatam pertinet, tutela autẽ ad agnatum. Idem in libertinis, ſi ſit patrona, & patroni filius. Nam tutelam patroni filius, hæreditatem patrona obtinebit. Tãtũdemq; erit, & ſi ſit patroni filia, & nepos.

Spes primi legitimi facit tutelam non deuolui ad ſequentem, ſed eſſe locum datiuo, Bartolus.

Si apud hoſtes ſit frater, inferioris gradus agnato tutela non defertur. [i] Nam & ſi patronus apud hoſtes ſit: patroni filio tutela nõ defertur, ſed interim à prętore datur. [k]

Licet patronus propter delictum priuetur iure ſuccedendi: non tamen priuatur onere tutelæ. Bar.

Interdum autem etiã ſine hr̃ditate tutela defertur, interdum hæreditas ſine tutela: ut puta in eo, qui latitauit, [l] cùm ſeruum [m] ſuum rogatus eſſet manumittere. Nam generaliter diuus Pius reſcripſit Aurelio Baſſo, ius patroni eum non habere, [n] his uerbis. Planè tergiuerſatio [o] eorum,

LEgitię. CASVS. Dr̃ hic qđ per l. 12. tabul. deferuntur agnatis tutelæ agnatorũ paruulorum. Item & tutelæ libertorum paruulorum deferunt patronis: nam cum iſti agnati & patroni ſuccederent eis, ſi morerẽtur, bonũ eſt quod bona eorũ cuſtodiant: qñque tñ eſt aliqs qui ſperat habere hr̃ditatẽ, non tñ ſubit tutelam, ut dicit litera vſq; ad §. ſi apud. vbi dicit, quod agnati proximiores debẽt ſubire tutelam, & alij ceſſare ab ea, adeò quòd ſi proximior non põt gerere, vt quia ſit ab hoſtibus captus, non habet locũ ſequens: imò alius datur à iudice. Item ſicut euenit aliquãdo, ꝙ quis habeat hæreditatem, & non tutelã, vt dixi: ita euenit econtrario vt quis habeat tutelã, & non hæreditatem. Et de hoc vnum ponit exemplũ. Item & habet quis hæreditatem qñq; & nõ tutelam: & de hoc ponit aliud exemplum: & hoc dicit vſq; in finem: in ſecunda lege dicit, quòd tutela legitima perit etiam minima capitis diminutione pupilli. Viu.

[d] Agnatis. Sunt autem agnati &c. ut ĩ. eo. l. ſunt autem. & dicuntur legitimi, ut Inſtit. de leg. agn. tut. in prin. ſic & bonorum poſſeſſio, vnde agnati, vocatur vnde legitimi: ut ĩ. unde legi. in rub. & unde cog. l. legitimos. & dic ſi ſint idonei, non alias: ut C. eo. l. fi.

[e] Conſanguineis. Id eſt, iis qui ſunt agnati & cognati naturales: nam quidã ſunt agnati tñ, ut adoptiui, & hi non vocantur, alij cognati tñ, nec hi vocantur.

[f] Id eſt iis. Alias, id eſt iis &c. alias item his &c. & da exemplum de patre qui emancipauit filium cõtracta fiducia: ut Inſti. de legi. agna. ſuc. §. fi.

[g] Prouidentia. Id eſt, ratione naturali: ut ponitur. C. de In ius voc. l. a. & ſ. de iuſt. & iu. l. penul. in prin. Sed hodie ſicut hæreditas agnatione nõ inſpecta, proximis defertur, ſic & tutela: ut in Auth. de hære. q̃ ab inteſta. §. ex his. colla. 9. ſed ſm iura iſta ſecus, quia non ſuccedebãt cognati: vt C. eo. l. t. Sed nũquid agnatis deficiẽtibus poterant admitti cognati ad tutelã: nã ad hæreditatẽ admittebãtur: ut Inſti. de ſucceſſ. cog. & ĩ. quis ordo in bon. poſ. ſer. l. t. ĩ pncipio? Forte nõ, quia ex lege nõ vocant cognati ad ſucceſſionẽ ſed p prætorẽ tñ, ſed tutela à teſtatore, uel a iudice, vel a lege defertur. Itẽ non inuenii aliquẽ de cognatis uocari ad tutelã ex lege aliqua. Azo. Sed arg. cõtra ſ. de capi. dimi. l. tutelas. ibi. ex nouis &c. ſed nec ibi poni poteſt de hoc exemplum.

[h] Cõſanguinea. Id eſt, ſoror: ut Inſtit. de leg. agna. ſuc. §. cæterũ. l. prin. & facit ad hoc & ad ſequẽs reſpõ. ĩ. eo. l. pe. & Inſti. de legit. patr. tute. §. fi. Item & nota quod hæreditas ad proximũ defertur: ut C. de legi. hæ. auth. poſt fratres. & Inſti. de leg. agn. ſuc. in princ. & §. ſi plures.

[i] Non defert. Quia proximior ſperat redire: ut ĩ. de bon. lib. l. ſi necẽ §. ſi deportatus. Sed certẽ nũ eſt bona rõ, licèt quidam approbent eã: ut ĩ. eo. l. 3. §. non tñ autem. Azo. ſed ibi non erat ſpes poſtliminij.

[k] Prætore datur. Niſi ſint compatroni. apud quos remanet tutela: ut ĩ. l. 3. §. ſi duo. & facit. ſ. de teſt. tut. l. ſi quis ſub conditione. Accur.

[l] Latitauit. Id eſt. turpiter ſe occultauit: ut ĩ. quibus ex cauſis in poſ. ea. l. Fulcinius. §. quid ſit.

[m] Seruũ ſuũ. Scilicet rogati: quo caſu ex Senatuſconſ. facto ab Aemilio Iũco, & Iulio Seuero cõſulibus peruenit ad libertatẽ: ut ĩ. de fideic. lib. l. ſi eũ. §. ſi quis. ſunt & alia Senatuſconſulta: vt Inſtit. de fideicõ. libe.

[n] Non habere. Eſt tamen libertus eius, qui manumittere debuit: ut ĩ. de fideic. lib. l. in fideicommiſſariis. ſic & ſ. de in ius voc. l. ſed & ſi hac. in fi. 1. reſp.

[o] Tergiuerſatio. Id eſt, dolus & fraus.

[a] Subuertere.

qui subuertere [a] fideicómissariã libertaté velint: eo modo puniatur: ne ius patroni acquirant in eo qué liberum esse nolunt. Idem erit, si filiæ assignatus libertus sit: [b] tutela quidem apud fratres remanebit, vt Marcellus notat: legitima autem hæreditas ad sororem pertinebit.

Tutela legitima tollitur capitis diminutione. Bar.

Idem lib. xxxvij. ad Sabinum. II.

Legitimam tutelam capitis diminutione [c] pupilli (etiã ea, quę salua ciuitate cótingit,) amitti, nulla dubitatio é.

Ex lege dicitur, quod ex mente eius colligitur, licèt verba deficiant. Bar.

Idem lib. xxxviij. ad Sabinum. III.

Tutela legitima, quę patronis defertur lege duodecim tabularũ, non quidem specialiter vel nominatim [d] delata est: sed per consequentias [e] hæreditatum, quæ ex ipsa lege patronis datæ sunt. Ergo manumissor ex lege duodecim tabularũ tutor est, siue spóte, siue etiam cópulsus [f] ex causa fideicommissi manumisit.

Contumax in manumittendo, priuatur hæreditate sed non tutela: nisi in totum ius patronatus perdat. Bar.

Sed & si hac lege emit, [g] vt manumitteret: & ex constitutione diui Marci ad Aufidium [h] Victorinum peruenit ad libertatem: dicendum est tutorem esse. [i] Planè si fortè ex Rubriano Senatuscósulto [k] peruenerit ad libertatem: non habebit tutorem eum, qui rogat[*] est: sed orcinus [l] libertus effectus ad familiam testatoris pertinebit: in qua specie incipit tutela ad liberos patroni primos pertinere, quæ ad patronos non pertinuit. Quod quidem in omnibus orcinis [*] libertis locum habet testamento manumissis.

Si plures sunt patroni, omnibus defertur tutela: & aliquo deficiente remanet apud cæteros: & omnibus deficientibus vadit ad liberos eorum per eundem modum, per quem defertur hæreditas. Bart.

Si duo pluresve manumittant: omnes tutores sunt. Sed si mulier sit inter manumissores, dicendũ est, solos masculos [m] fore tutores. Sed & si aliquis ex patronis decesserit: tutela penes cæteros patronos est, quam-

---

[a] Subuertere. Id est in totum desistere à præstatione libertatis: sic j. ad Turpil. l. 1. §. tergiuersatio.

[b] Assignatus sit. Quod fieri potest: vt j. de assi. lib. l. 1. in prin. & facit j. eo. l. tutela. §. 1. & insti. de legi. patr. tute. in fin. Sed contra j. tit. 1. l. si impuberi. §. quamuis. Sol. vt ibi.

[c] Legitimam. Diminutione. Etiam minima, vt si sit arrogatus: ut s. de tute. l. si arrogatus in princ. & idem in cæteris tutelis, quod in legitimis: & idem in cap. dimi. tutoris legitimi: in alijs secus: vt supra de capi. di. l. tutelas. & Insti. qui. mo tut. fini. §. simuli modo. nam & in alio differt legitima ab alijs, quia hæc transit ad liberos, [1] cæteræ non: ut s. de tute. l. antepenult. ut infra l. proxi. §. si duo. & facit Inst. eo. §. fi.

Tutela. CASVS. Tutela quæ defertur patronis ex l. xij. tabu. ut dictum est in l. j. datur eis ideo, quia sperant hæreditatem libertorum habere: ut & ibi dictum est: si ergo non sperant habere hæreditaté, non habebunt tutelam: ponit ergo tria exempla de illis patronis, qui sperant hæreditatem habere liberti: & ideo uocantur ad tutelam: postea ponit exemplum de illo qui sperat habere hæreditatem & non subit tutelam. Si duo. Titius, & Sempronius, & Seia manumiserunt seruũ communem impuberé. certe mulier patrona non erit eius tutrix: alij patroni sic. Sed quid si unus de patronis decesserit filio relicto, uel ab hostibus captus fuerit, uel in seruitutem redactus fuerit? certè filius eius non succedet loco eius in tutela: imò patroni superstites administrabunt. Si autem omnes patroni decedant, filij eorum succedũt eis in tutela: & si vnus patronus relinquat filium, alter nepotem, solus filius habebit tutelam: sicut esset in hæreditate. Quid si vnus patroni mortui filius sit remotus, vel excusatus a tutela, numquid succedit in tutela nepos ex alio: & dicit quod non, imo dabitur à iudice: si autem mortuus sit filius vnius patroni mortui, vel capite diminutus, habebit tutelã nepos ex alio patrono. Si parens. Emancipaui filium meum impuberem: certè ero tutor eius legitimus. Si auté ego moriar, fratres sui erunt tutores eius fiduciarij: & quod dixi in filio, habet locum in filia, & nepote, & in nepte, & in sequentibus. h. d. cum l. seq. Viu.

[d] Nominatim. Id est ex verbis legis. vt Instit. de leg. pa. tut. alias dicitur deferri nomine naturaliter designato: vt s. de capi. dimi. l. tutelas. Acc.

[e] Sed per consequẽtias. Et sic ex mente, qđ tantundem valet: vt j. de ver. sign. l. nominis. §. 1.

[f] Compulsus. Quia etiam ad hæreditatem tũc admittitur: vt C. de bo. pos. contra tab. lib. l. 1. & j. de suis & legitim. l. intestato. Acc.

[g] Emit. Non suis. nummis, sed serui, conniuentibus oculis: quia tunc quãdo sui emptoris, locum habet constitutio diuorum fratrum ad Vrbium Maximũ missa: vt j. de mag. con. l. 4. & pro patrono tunc nõ hr: vt s. de in ius voc. l. sed & si hac. & sic eius hæreditas sibi non defertur, sed tutela sic: vt dicitur in eo qui cósequitur libertatem ex Aemiliano, seu Vinciano senatuscósulto: vt supra eod. l. 1. §. interdum. neque enim immunitatem pœna tribuere debet: vt j. de interdict. & relegat. l. relegatorum. §. fin. Argu. contra j. de suspect. tut. l. decreto. & de excusat. tuto. l. sed & miles. §. sed ignominia. secus autem est in Rubriano, vbi nec tutor est: ut j. prox. §.

[h] Ad Aufidium. Vt C. si mancip. ita fue. alie l. 2. Hug.

[i] Tutorem esse. Et ad hæreditatem admittitur: vt j. de suis & legi. hære. l. intestato. §. is planè.

[k] Ex Rubriano Senatusconsulto. Quod habet locum, cum seruum testatoris rogatus sit manumittere: vt j. de fideicommissa. liberta. l. cum vero. §. subuentum.

[l] Sed orcinus. idest directè manumissus: vt Instit. de singul. rebus per fideicommiss. relict. §. libertas. & §. qui directo. Acc.

[1] Pertinebit. Et si filius defuncti sit, nõ ut patronus, sed vt patroni filius ad ius libertutũ veniet: vt j. de fideic. lib. l. si fili'. §. erit. & tacit. j. ti. j. l. si impuberi. §. j.

[m] Solos masculos. Facit s. l. 1. §. interdum. & §. fin. & Insti.

Subuertere qđ sit.

[1] Etiã ad priuos & emancipatos. Bart. ĩ l. 1. & a. j. de legi. tu to. & quæ dicãtur legitima, vide eundẽ in l. frater ver. aduerte. C. eod. titu.

[*] Orcini legit An. Nebri. in Lexico suo tur. ciuil. hac ipsa dictione. Alciat. uero orchinus, & à Græca uoce orthos deflectendũ putat. Cæterum orcini liberti frequens est mentio in iure: significat auté libertũ alicuius defũcti & iã ad orcũ missi Theophilus uertit. Χαρωνίτην à Charonte inferorum portitore ab orcho Prob. Grãmaticus Cõi' in Instit. Beroaldus in 6m lib. Apuleij đ asino aureo inqt, Orcin' libertus (ut opinor) dictus qui sit ipsius testatoris defuncti, & in orbi' familiam ascripti.

Insti.de legi.pat.tu. § fi.& ĩ.eo.l. pen.

a Hæreditatibus. Quæ patronis deferuntur in bonis libertorum: vt hic. & ĩ. de oper. liber.l.a duobus. & de bonis liber. l. libertinus. §.1. & l. si libertus præterito. §.1. aliud est in hæreditatib⁹ quæ deferūtur agnatis in bonis agnatorum: vt, infra de cōiug. cum emancipa. liber. l. 1. §. liberos autem.

b Dentur. Qui erunt datiui. sic ĩ. de test.tut.l. si quis sub conditione.

c Deminutione. Etiam minima: vt supra l. proxima. & facit supra de tut.l. si arrogati.

d Legitimi. Est ergo ex mente, non ex verbis legis, quia definit esse agnatus hoc iure: sed hodie verè legitimus dici potest: vt Institu. de leg. agna. succ. §. final. & facit Inst. de leg. patro. tut. Acc.

* Hæc in F. F. margini adiecta sunt.

QVo defuncto. e Si fiduciarij. Quare nō legitimi sicut filii patroni sunt legitimi? Respond. vt instit. de fiduc. tut. Itē est alia ratio, quare non sunt legitimi. quia desierunt esse agnati inter se hoc iure: ut C. de inoff. testa. l. fratres, hodie secus: vt C. de legit. tut. l. 4. & sic potest dici legitima: vt C. de excep. l. aduersus.

LEgitimos. CASVS. Legitimi tutores ita appellantur, quia lex eos dat, & non homo: sed ipsi bene tenentur satisdare, etiam si sint patroni, qui sunt tutores libertorum, si tamē sint viles personæ: aliàs non. Secundò quæritur, an vni de legitimis tutorib. possit committi soli administratio? & certe ita si vult iudex, & idem est in da-

uis ille filium reliquerit. Sed & si ab hostibus fuerit captus: interim soli cōpatroni tutores sunt. Simili modo & si in seruitutē redactus sit: apparet cæteros esse tutores. Sed si omnes patroni decesserint: tunc tutela ad liberos eorū incipit pertinere. Proinde si alter ex patronis filiū, alter ne potē reliquerit: verū ad solum filium, an verò & ad nepotem tutela pertineat: quia & nepos in familia patris sui proximus est? hoc apparebit ex legitimis hæreditatibus, a legitima autē hæreditas ad solum filiū * pertinet: ergo & tutela ad solum filium descendit: post filium tunc ad nepotem.

Si primus legitimus definat facto iudicis hoc principaliter agentis: est locus datiuo nō sequenti legitimo: secus si definit casu naturali vel ciuili, iudice hoc principaliter non agente h.d. cū §. sequen. Bar.

Quæri potest, si patroni filius sit remotus, vel excusatus, an nepoti tutela deferatur? Et Marcellus in ea sententia est, vt succedi non posse scribat: idcirco enim abierunt a tutela, vt alij in locum eorum dentur, b nō vt successio admittatur. Non tantùm autem morte, verumetiam capitis diminutione c successio debet in legitima tutela admitti. Quare si proximior capite deminutus est: qui post eum est, succedit in tutelæ administratione.

Pater est legitimus tutor filii emancipati: frater fratris emancipati est tutor fiduciarius. h.d. cum l. seq. Bartolus.

Si parēs filium, vel filiam, vel nepotem, vel neptem, vel deinceps impuberes, quos in potestate habeat, emancipet: vicem legitimi d tutoris sustinet.

Modestinus lib. iiii. differentia. IIII.

QVo defuncto, si liberi perfectæ ætatis existant, fiduciarij e tutores fratris, vel sororis efficiuntur.

Tutores legitimi constituuntur ipso iure per legē, nō tamen possunt administrare nisi satisdent: quæ satisdatio a patrono causa cognita non exigitur. Bar.

Vlpianus libro xxxv. ad edictum. V.

LEgitimos tutores nemo dat: sed lex duodecim tabularum fecit tutores. f Sed etiam hos cogi satisdare, certum est: in tantum vt etiam patronum & patroni filium, cæterosq; liberos eius cogi rem saluam fore satisdare plerisque videatur. Sed hoc causa cognita g † prætorem statuere debere, melius est: vtrū debeat satisdare patronus liberique eius, an non: vt si persona honesta sit: remittatur ei satisdatio: & maximè si substantia modica sit. Si autem patroni persona vulgaris, vel minus honesta sit: ibi dicendum est, satisdationem locum habere: vt aut modus tutelæ, aut persona, aut causa admittat satisdationem.

Vni ex tutoribus legitimis ex causa potest decerni administratio: & se inuicem possunt prouocare ad satisdationem: vt si sint patroni. Bart.

In legitimis, & in ijs, qui à magistratibus dantur, quæsitum est an vni

tiuis. Item numquid vnus de legitimis vel datiuis potest alijs offerre satisdationē, & solus administrare. Et dicit quod non: si satisdederit aliquis eorum, cum eis fuit commissa administratio. Si autem plures patroni sunt legitimi tutores liberti. non poterit vnus alij taliter offerre satisdationem & solus administrare. Vltimo dicit, quòd legitimo tutore capite deminuto, & sic finita tutela, habet locum actio tutelæ ac si pupillus excessisset xiiij. annum. Vin.

f Fecit tutores. Debent ergo accedere ad administrandū, vt tamen tria faciāt prius, scilicet accipiant res per decretum iudicis. Item faciant inuentariū: vt C. arbi. tut. l. fin. Item iurent: vt in Authent. vt ij qui ob. §. final. col. vlt. Item quartū, quod satisdent secundum quod subijcit.

ADDITIO. Dic quòd etiam requiritur vnum scilicet, quod tutor promittat pupillum in defensum non relinquere: vt C. de administrat. tuto. l. tutor qui repertoriū, & quidam volunt, quod illa verba ponantur formalia. quòd promittant pupillū defendere sine vlla cunctatione: tamen non credo, quod sit necesse quod ponantur verba æquipollentia: quia iura considerant effectum, non formulam verborum: vt C de testa. l. omnium. & l. quoniam dignum, secundum Bal. hic.

g Sed hoc causa cognita. De persona, & de modo specificauit: de causa dic: quia forte non diligit pupillum. vt argumen. ĩ. titu. 1. l. si impuberi, vel videtur affectare, vnde

Tutor legitimus tria facere debet priusquā administrat.

† Facit ad hunc tex. c. 3. cū gl. super verbo clerici in fi. extra de procu.

vnde videtur suspectus: vt s. de procu. l. quæ omnia. & facit s. de transac. l. cum hi. §. in causa. & §. modus. & §. sed & personarum. & facit s. de testa. tut. l. testamento. & Insti. de satisd. tuto. §. t.

argum. supra eod. l. tutela legitima.

decerni tutela[a] possit? Et ait Labeo, & vni rectè tutelam decerni: posse. n. aliquos, vel absentes, vel furiosos esse, quæ sententia vtilitatis gratia admittenda est, vt vni decernatur administratio. An ergo & prouocare se inuicem secundum superiorem clausulã,[b] possint? Et magis est,[*] vt si omnes satis non dederint,[c] vel potuerint, & noluerint: vel si finita sit satisdatio (nonnunquã enim satisdatio[d] ab eis non petitur)[e] aut satis desinat esse cautũ, aut magistratus municipales ab ijs, quos dederunt aut nõ potuerint,[f] aut noluerint satis exigere: posse dici etiã in his, quo casu cautum non est,[g] admittendam prouocationem. An ergo & in patronis idem sit dicẽdum, maximè vbi cessat satisdatio?[h] Et puto in patronis non oportere admitti prouocationẽ, nisi ex magna causa:[i] nequis[k] spem successionis[l] diminuat. Nam si patrono tutela nõ fuerit commissa: poterit per compatronum[m] damno affici, qui solus rẽ pupilli malè administrat.

Capitis diminutione pereunt legitimæ tutelæ, etiam iam susceptæ. Bartolus.

Si legitimus tutor capite minutus sit:[n] dicẽdũ est desinere eum esse tutorem, & locum esse iudicio tutelæ, finita tutela.

Qui non reliquit tutorem, est intestatus quo ad tutelam: & mortuo testamentario deuenitur ad legitimos. Bart.

Paulus libro xxxviij. ad edictum VI.

INtestato parente mortuo agnatis deferẽ tutela. Intestatus autẽ † qui detur non tantùm is, qui testamentum non fecit[o] sed & is, qui testamento liberis suis tutores nõ dedit, quantum enim ad tutelã pertinet, intestatus est. Idẽ dicemus, si tutor testamento datus adhuc filio impubere manente decesserit:[p] nã tutela eius ad agnatum reuertitur.

Caius lib. j. Instit. VII.

SVnt autẽ agnati, qui per virilis sexus personas cognatione iuncti sunt, quasi a patre[q] cognati: ueluti frater eodẽ patre natus, fratris filius, nepos ve ex eo: item patruus, patrui filius, nepos ve ex eo.

Qui sunt in pari gradu agnationis, pariter vocantur ad tutelam h. d. cum seq. Bar.

Paulus libro xxxviij. ad edictum. VIII.

SI reliquero filium[r] impuberem, & fratrem, & nepotem ex alio filio;[f] constat utrosque

a Decerni tutela. Id est, tutelæ administratio.

b Clausulam Quã habes. s. de testa. tute. l. testamento datos. & l. si nemo. §. primo.

c Non satisdederint. Id est, si nullus satisdedit, æquipollent enim, omnis homo non currit: & nullus homo currit. præterea quoties significatio umitur ex vniuerso, in quo aliquid falsum est, totam orationem falsam efficit: vt infra de rebus dubijs. l. si is. §. virum. Sed quid si quidã satisdederunt, quidam non? Respond. inter eos, qui non satisdederunt, admitti superiorem clausulam. Azo. & dic non satisdederunt: quia non fuit petita, vel quia non potuit, vel quia ad tempus fuit præstita, quod finitũ est.

d Satisdatio. Accipe posse dici, &c. nonnunquam enim &c. & est interpositio.

e Petitur. Vt supra ea. l. 2. resp.

f Non potuerint. De facto vel de iure: quia dati sunt ex inquisitione: quando non satisdant: vt Institu. de satisd. tutor. §. primo. sed sine inquisitione dati non debetẽt administrare, nisi satisdederint: imò debent remoueri: vt C. de tutorib. vel curato. qui satis non de. l. tutor qui. & l. 2.

g Non est. Nunc: quia non fuit: vel desijt, vel est, id est, extitit: vt sit tertium adiacens. sic infra de legat. 3. l. cum res. Azo.

h Satisdatio. Quia sit honestus: vt s. in princip.

i Ex magna causa. Scilicet si alij sunt absentes, vel furiosi: vt supra. ea. l. §. in legitimis.

k Ne quis. Patronus tutor. Accur.

l Successionis. Quam habet alter patronus in bonis liberti.

m Per compatronum. sed nonne idem est in legitimis tutoribus, id est, agnatis? Azo. potest dici non: argum. supra eod. l. tutela legitima.

n Minutus sit. Etiam minima cap. dimi. nisi supersit frater, propter l. Constan. vt C. de leg. tuto. l. 3. & 4. nouissimo autem iure non sic, cum sola sit spectanda cognatio: vt in Auth. de hære. ab intest. §. ex his. coll. nona. & facit supra de capi. di. l. tutelas. & Insti. eo. §. fin. & quibus mod. tut. fin. §. simili. & infra de tute. & ratio. distra. l. nisi. §. j.

INtestato. CASVS. Siue pater impuberis non fecit testamentum, siue fecit: & non dedit ei tutorem: siue dedit & mortuus est, semper tutela venit ad agnatos: qui autem sunt agnati, dicit plane lex sequens. Viu.

o Non fecit. Item & alijs modis: quod dic vt Instit. de hæreditati. ab intesta. in princ.

p Decesserit. Cum vnus solus erat tutor datus in testamento: nam secus si plures: vt supra de testam. tut. l. si quis sub conditione. Itẽ bene dicit decesserit: nam non sic, si remotus, vel excusatus fuerit: tũc enim à prætore datur, & non ad legitimum defertur: vt dicta. l. si quis sub conditione, & facit Inst. eod. §. quod autem.

q SVnt autem. A patre. Nam in agnatis cognati intelliguntur, vt genus in specie: vt j. vnde leg. l. penul. & de gradi. l. iurisconsultus. §. inter agnatos, & facit Institut. de legiti. agna. succ. in prin. & Inst. eod. §. t.

SI reliquero filium. CASVS. Habebam fratrem maiorem vigintiquinq; annis, & nepotem ex filio mortuo maiorem similiter, & filium impuberem: certè me mortuo sunt tutores filij mei dictus frater meus & nepos, sunt enim impuberi in eodem gradu: quia in tertio quilibet: si autem plures sunt agnati, vnus tamen est proximior quam alter: proximus solus habet tutelam: postea reuertitur ad eos qui sunt in eodem gradu, h. d. cum l. sequen. Viuian.

r Si reliquero filium. s. meum.

f Filio. Meo. Azo.

* In P. Fl. vt si oẽs satis nõ dederint, vel si finita, &c. in quibudã aotem exẽp. manuderi. vt si oẽs satis nõ dederint. aut nõ potuerint: vel si finita est &c.

† Cõcor. gl. fin. ibi, Et scias quod intestatus dicitur qui nullũ, vel nõ iure fecit testm̃. extra tit. de succ. ab intestato.

a Gradu sunt. Scilicet filio meo: nam nepos ex filio meo est mihi in secundo, filio meo impubers est in tertio, frater quoque meus est in tertio. Azo. vt Instit. de gradi §. 2. & 3.

esse tutores, si perfectæ ætatis sint: quia eodem gradu sunt. a

Caius libro xij. ad edict. Prouinciale. IX.

SI plures sint agnati, proximus tutelam b nanciscitur, & si in eodē gradu plures sint: omnes tutelam nanciscuntur.

Propinquior agnata non impedit sequentem agnatum: nec propinquior cognata impedit sequentem cognatum. Bar.

Hermogenianus lib. iij. iuris epitom. X.

AGnato * proprior fœmina quò minus sit impuberis agnati tutor, nō obijcitur. c Ideoque patruus sororem cōsanguineam habentis d fratris filij legitimus erit tutor. e Nec amita f patruo magno, g vel matertera fratris filijs, h ne sint tutores, obstat. Surdus i & mutus nec legitimi tutores esse possūt: cum nec testamento, nec alio modo vtiliter dari possint.

Paulus lib. xvj. ad Plautium. XI.

MInus aūt audiens k potest.

TITVLVS V.

b SI plures tutelam. Institu. de capi. dimi. §. cum autem. & §. si. & de legi. agna. success. §. si plures. & quære hoc quod no. J. de tute. & ratio. distra. l. si tutor. §. 1.

Agnato. CASVS. Titius impubes habebat agnatum & agnatam, & agnata erat ei magis proxima quam agnatus, certè admittetur nihilominus agnatus ad tutelam eius, & non agnata: & de hoc ponit tria exempla.

Surdus & mutus. Dicit hic, quòd sicut surdus, & mutus nō possunt esse tutores testamentarij, ita nō possunt esse legitimi. Surdaster autem bene potest esse tutor. Viuia.

Non obiicitur. Et est hoc ideo, quia fœmina lapsu tēporis tutelā suscipere non potest, alioqui secus vt J. de excusa. tut. l. nō solum. §. si libertus, & s̄. eod. l. 1. §. si apud. q̄ sunt contra.

d Habentis. Bona litera est habens: & bona habentis, & secundum hanc dic q̄ erit legitimus tutor filii fratris: † dico habentis consanguineam sororem, quæ erat illi filio amita. Vel dic, legitimus erit tutor filij fratris: filij dico habentis sororem consanguineam. & sic ipsa in secundo, patruus in tertio est: & hæc verior est secundum princi. l. & J. subiicit.

e Tutor. Sorore consanguinea repulsa secundum vtrunque casum.

f Nec amita. Quæ est in tertio gradu.

g Magno. Quæ est in quarto gradu.

h Fratris filijs. i. ipsius materteræ: & sunt isti in quarto gradu, vt Instit. de gradi. §. 4. & facit s̄. eod. l. 1. §. interdum. Accur.

i Surdus. De hoc dic: vt s̄. de tu. l. 1. §. 1. 2. & 3.

k MInus āt audiēs. Idest, surdaster, vel parū audiēs.

* Sic in P. Fl. malim tamē cum Haloādro legere, proprior, vt, pximiorem significet.

† In vete. exempl. altero correctū est patruus dico habēs &c. pro eo qd' hic est fratris dico habentis.

DE TVTORIBVS ET CVratoribus datis ab ijs, qui ius dādi hāt: & qui, & in quibus &c.

SIue Proconsul. CASVS. Hæc l. nominat quosdam magistratus, qui possunt dare tutores: & dicit quod iis solis possunt tutores dari, qui sunt de illa prouincia, quam ipsi regunt.

l Siue proconsul. In quo differt à præside, dic vt supra de offic. præsid. l. 1. Accur.

DE TVTORIBUS & curatoribus datis ab ijs, qui ius dandi habent: & qui, & in quibus causis specialiter dari possunt.

Is potest dare tutorem, cui est concessum: & illis qui suæ iurisdictioni subest. Bar.

Vlp. lib. xxxix. ad Sab. I.

SIue procōsul l siue pses, siue etiā præfectus Aegypti, siue proconsulatū m obtineat prouinciæ, vel tpis causa præside defuncto, vel quia ipsi prouincia regēda cōmissa est: n tutorē dare poterit. o Legatus quoq; procōsulis, ex oratione diui Marci tutorem dare pōt. Quòd autem permittitur tutorem dare prouinciæ præsidi, p eis q tantùm permittitur, qui sunt eiusdē prouinciæ, r vel ibidem domicilium habent.

Propter absentiam vel appellationem aliorum datur tutor ad tempus. Bart.

Idem libro xxxv. ad edictum II.

CVm quidā tutores dati appellassent, s

m Proconsulatum. Non tamen est proconsul: vt differat à prædictis: sed est vicarius eius: vt statim de præsidis vicario dicetur.

n Cōmissa est. Absente præside: vt C. de offic. eius qui vicem alic. iud. ob. l. a. nam & merum imperium hoc casu delegatur: vt s̄. de offi. eius cui mand. est iurisdic. l. 1. §. fin.

o Dare poterit. Vt supra de offic. proconsul. & leg. l. pen. & not. quod ius dandi tutores nō habet quis ex eo quod merum imperium sit sibi concessum, vel sit ei concessa iurisdictio: sed ille solus habet, cui lex, vel senatus. vel princeps concessit: vt s̄. de tute. l. muto. §. tutores. Cōnumerantur autem hic illi, quibus hoc concessum est: vt J. l. 3. & Institu. de Atil. tut. §. sed hoc iure. vsque in fi. sed an priuatus qui impetrauit hoc priuilegium, possit tutores dare? Respond. sic. cum enim alium nō lædat, hoc priuilegium valet: vt C. de preci. Imperat. offe. l. rescripta. & de præpo. sacr. cub. l. final. lib. 12. Accur.

p Præsidi. Generaliter accipe pro omnib. supradictis: vt s̄. de offi. præsi. l. 1. Accur.

q Eis. Scilicet pupillis.

r Eiusdem prouinciæ. s. originarii. sic & illi dantur, qui suæ iurisdictionis sunt: vt C. qui dari tuto. pos. l. neque. & quod ibi no. & J. eod. l. ius dandi. Sed contra s̄. de tute. l. etiam. secundum vnam lecturam. Solut. vt ibi. Item facit C. qui pro sua iurisd. l. 1.

CVm quidam. CASVS tutor datus, ppter iustam causam nō administrat: debet ei pupillo dari alius, qui datet, donec primus erit expeditus. Viu.

s Appellassent. Quod fieri poterat olim, hodie contra: vt Instit. de excus. tuto. §. qui autem. & J. quando appell. l. 1. §. 1. Azo.

ADDITIO. Tu dic secundum Bart. hic, quòd hic appellatur a sententia reprobante excusationem: & sic concordat cum contrarijs.

Imperiū merū qūque delegatur.

† Facit gl. In c. pastoralis. sup verbo, renitentem, in fi. extra de off. delegati.

a Non adessent. Sed abessent reipublicæ causa. ut supra de tutel. l. quęsitum.
b Tutorem. Id est, curatorem. nisi ex necessitate pro adeunda hæreditate: vt ȷ̄. de appel. l. cum vna. §. t.

Ius dandi. CASVS. Magistratus municipales possunt tutores dare, sed eos tantum qui sunt de illo municipio quod regũt: vel de villa eius municipij. & hoc intelligas, si præses magistratibus prælidis iubeat hoc. Viu.

c Datum est omnibus. Iussu præsidis: vt Insti. de Atti. tut. §. sed hoc iure. non enim his iure suo competit, nisi substantia sit hodie infra quingentos solidos, ut ibidem dicitur. Acc.

d Municipio. Contra s. de tut. l. etiam. secundum vnam lecturam. Sol. ut ibi.

e Vel agro. Id est, uilla: ut ȷ̄. de uerbo. sign. l. fundi. & facit s̄. de offi. præsid. l. fi. & C. e. l. neque. & s̄. e. l. i. in fin.

quidã aũt nõ adessent, a diuus Pius rescripsit, dandum tẽporariũ tutorẽ, b qui tutela fungatur.

Magistratus municipales, si substãtia pupilli nõ excedit quingentos aureos, possunt dare tutores iure suo: si autem excedat, tunc dabunt iussu præsidis. h. d. cum glos.

Idem libro. xxxvj. ad edictum. III.

Ius dandi tutores datum est omnibus c magistratib. municipalibus: (eoq; iure utimur) sed illum, qui ab eodem municipio, d vel agro e eiusdem municipij est.

Prætor non potest se dare tutorem vel delegare. Bar.

Idem libr. ix. ad leg. Iul. & Papiam. IIII.

Prætor † ipse se tutorem dare non põt: sicut nec pedane' iudex, f nec compromissarius g ex sua sententia fieri põt.

Prætor. CASVS. Prætor non potest dare se tutorem alicui pupil. sicut nõ potest semetipsum delegare ad aliquam causam. nec se arbitrũ facere in ea causa, quam ut prætor cognoscere debebat. Viu.

† Cõcor. est hac l. ca. ulti. in glo. super uerbo, ualeat. extra de offi. archipre. ubi dicitur quod prelatus non potest accipere prę laturam a seipso.

f Pedaneus iudex. Id est, delegatus: ut C. de peda. iud. leg. pen. alias dicitur qui cognoscit de minimis: ut C. eo. tit. l. fi. & facit s̄. de offic. præsid. l. v. & l. fi. & quod ibi not.

g Nec compromissarius. Id est, prætor non potest se facere arbitrum: quod dic ut s̄. de arb. l. sed & si. §. ii. uel dic non potest arbiter se dare tutorem, licèt de hoc compromittatur.

Absens & inuitus absenti & inuito potest dari tutor. Bar.

Caius libro xij. ad edict. prouinciale. V.

Illud semper constitit præsidẽ posse tutorẽ dare tam absentem, h quàm præsentem: & tã præsenti, quàm absenti. i

Illud. CASVS. Potest dari tutor siue sit præsens, siue sit absens: & potest dari pupillo præsenti, & etiã absenti, & ignoranti: & etiam inuito pupillo potest dari. Viuia.

h Absentem. Secus in curatore: ut s̄. de tut. l. qui habet. §. i. & Insti. de cur. §. item inuiti. & s̄. de procur. l. mutus. §. is qui.

i Absenti. Secus in curatore: ut dixi. & facit s̄. de procu. l. i. §. fi. Sed ar. contra s̄. de ado. l. post mortem. §. fi. ADDITIO. Dic q ibi in adoptione: quæ est actus priuat', nec cadit inter absentes, sicut nec cognatio naturalis, sed hoc est publicum munus, qd̄ cadit in ignorantem, & inuitum. ita dicunt doct. sm Bart. hic.

Vlpianus libr. viij. de omnibus tribunal. VI.

Necnon ignoranti & inuito. k

k Necnon ignoranti & inuito. Secus in curatore: vt not. s. leg. proxima. Acc.

Curator põt dari ad augendam dotem, nõ in vno cõtractu tantum. Bar.

Idem libro j. de omnibus tribunal. VII.

Non tãtùm ad dotẽ dandã nupturæ curatorẽ dari oportet: verũ ẽt ei quoq; quæ iã nupta est. Sed & ad dotem augendam l datur: & mutandæ m quoq; dotis gratia curator dari potest.

Non tantùm. CASVS. Hæc lex dicit, quòd si aliqua adulta vult nubere, potest ei dari curator ad dotem cõstituendam marito: sed & si nupta est, & uult augere dotẽ uel mutare: datur ei curator. Viu.

l Augendã. Quod potest fieri etiã constante matrimonio: ut & donatio propter nuptias: ut C. de dona. ante nup. l. fina. Azo. & facit s̄. de iure dot. l. siue generalis.

m Mutandæ. Id est, permutandæ: ut ex pecunia in rem, uel econtra, si mulieri utile sit: ut s̄. de iure dot. l. ita constante.

Tutelæ datio non potest mandari ei, qui non habet iurisdictionem: sed habenti iurisdictionem sic. Bar.

Idem libro viij. de omnibus tribunal. VIII.

*Nec mandante n præside alius tutorem dare poterit.

Nec mandante. CASVS. Priuatus non potest dare tutorẽ pupil. etiã si præses prouinciæ præcipiat ei hoc. Itẽ dicit, quod licèt prætor uel præses furiosi uel dementes esse, & remaneãt in magistratu: non tamen administrãt: & ideo tutorem dare non possunt. Item dicit, qd̄ tutor potest dari etiam in die feriato. Item dicit, q si pupillus est furiosus, datur ei tutor: si aũt adultus est furiosus, datur ei curator. Vi.

* Sic in P. F. Halo. aũt legit, Nec mandante pręside alius tutor dari poterit.

Qui non intelligit, licèt habeat iurisdictionem, non potest eam exercere. Bar.

Si prætor uel præses prouinciæ in furore, aut dementia cõstitutus dederit tutorem, non puto ualere. Quãuis enim prætor uel pręses sit, nec furor ei magistratũ abroget: o attamen datio nullius erit momenti.

Tutor põt dari die feriata. B.

Dari tutor omni die p poterit. Furioso, & furio

n Nec mandante. Imò uidetur q sic: ut Instit. de Atti. tu. §. sed hoc iure. & ȷ̄. de admini. tut. l. Lucius. §. cum in testamẽto. quæ sunt contra. solu. subdito habenti alias iurisdictionem potest iubere, non delegare: ut in contrariis. sed nõ subdito, uel non habenti iurisdictionẽ, non, ut hic: est enim aliud iubere, aliud mandare uel delegare: ut in Auth. ut null. iud. §. & hoc uerò. colla. ix. & C. quod cum eo. l. iij. & facit. C. e. l. neque. & s̄. de tut. l. muto. §. tutoris.

Iubere & delegare differũt.

o Abroget. Bene dicit abroget: quia licèt non in totum tollat, derogat tamen in quibusdam: ut hic dicit. est enim aliud derogare, & aliud abrogare: ut infra de uerb. signifi. l. derogare. & facit s̄. de iudic. l. excus. & l. cum prætor. §. non autem omnes. & l. cum furiosus. & s̄ de ijs, qui sunt sui uel alien. iur. l. patre. & de postul. l. j. §. casum.

Derogare & abrogare differunt.

p Omni die. Vt s̄. de ferils. l. ii. sic & ȷ̄. de noui oper. nun. l. i. §. itẽ nuntiatio. & s̄. de tut. l. qui habet. § pen.

ſæ, & muto, & ſurdo tutor a uel curator à prętore, uel prę ſide dari poterit.

Martianus libr. ix. inſtitutio. IX.

IMpuberi ad hæreditatem adeundam, ut tutor b detur, ex cauſa c pmiſſum eſt.

Si in cauſa dandi tutorem erratur: datio eſt nulla. Bar.

Idem lib. v. regula. X.

TVtor ſi petitus fuerit habenti. ſed abſente d eo, quaſi non habenti datus ſit: datio nulla eſt. nam & quoquomodo in petitione tutoris erratũ fuerit in facti cauſa, e maximè pọſt conſtitutionem diuorum fratrum: non valet tutoris datio.

Præſente tutore non poteſt dari curator pupillo. Bar.

Celſus lib. xj. Dig. XI.

CVrator pupillo, vel pupillæ non datur, ſi tutor eorũ adſuerit. * f

Filius poteſt dari curator patri curatore egenti. Bar.

Vlpianus lib. iij. de offic. proconſul. XII.

HIs, qui in ea cauſa ſunt, vt ſupereſſe rebus ſuis non poſsint: dare curatorem proconſulẽ oportebit. Nec dubitabit, filium g quoq; patri curatorem dare. Quamuis enim contra ſit apud Celſum & apud alios pleroſque relatum, quaſi indecorum ſit patrē a filio regi: h † attamen diuus Pius Iuſto Celeri, itē diui fratres reſcripſerunt filiũ, ſi ſobriè viuat, patri curatorem dandum i magis, quàm extraneum.

Prodigo filio ad matris inſtantiam datur curator: & prodigus eſt, qui in ſermonibus videtur ſapiens: in factis inſipiens. Bart.

Diuus pius matris querelam k de filijs prodigis † admiſit, vt curatorem accipiant, in hæc verba: Non ęſt nouũ quoſdam, & ſi mentis ſuæ uidebuntur ex ſermonibus l compotes eſſe, tamen ſic tractare bona ad ſe pertinẽtia vt niſi ſubueniatur eis deducãtur in egeſtatem: eligendus itaque erit, qui eos conſilio regat: nam æquũ eſt proſpicere nos ẽt ijs, qui, quod ad bona ipſorum pertinet, furioſum faciunt exitum.

Iſta eſt optima & aurea lex, & ſic ſum mater. Seruo pupillo in cauſa, quam poteſt habere cum domino, datur tutor. qui deſinit eſſe ſtatim cùm cœperit habere patronum, & legitimè ſatiſdederis. Bart.

a Tutor. Dic tutor, ſi eſt pupillus: curator, ſi eſt adultus: vt ſupra de tut. l. qui habet in princip. & l. muto, in princ. & §. ſurdo.

IMpuberi. CASVS Quamuis tutor datus generaliter alias intelligatur ad omnia datus: tamen datur quandoque ad vnam ſolam hęredi tatem adeundã: puta ſi tutor illius pupilli vniuerſalis appellauerat.

b Tutor. Quia non poteſt adire hæreditatem ſine authoritate tutoris: vt Inſti. de auto. tut. §. neq. & C. de iure delib. l. potuit. & l. ſi infanti. ſecus in bonorũ poſſeſſione: vt C. q admit. ad bon. poſſ. l. bonorum, licèt eo caſu idem videatur dici poſſe: vt ibi nota. Item quod eſt in hæreditatis aditione, eſt in reſtitutione, quæ debet fieri impuberi: vt infra ad Treb. l. reſtituta. in fin. Item ſolus tutor non poteſt adire, vt pupillo acquirat: vt C. de iure delib. l. ſi infanti. & l. potuit. ſed bonorũ poſſ. ſicut j. de bo. poſſ. l. ſi pupillo. & l. tutor. & j. de app. l. cũ in vna. §. 1. itẽ reſtitutio hæreditatis ei ſoli non eſt faciẽda, ut j. ad Treb. l. nec ipſi. niſi pupillus eſſet infans: vt C. ad Treb. l. ſancimus. & facit ſ. de teſta. tut. l. ſi tamen.

c Ex cauſa. Scilicet hac. quia eum curatore fieri nõ poteſt: ut j. de appel. l. cum in vna. §. 1. ſed aliud in adulto: vt C. de admi. tu. l. cum quædam. & eſt ratio: ut no. d. l. cum in una.

d Tutor. Abſente. Non reipublicæ cauſa: alias ſecus eſſet: ut ſupra de tu. l. quæſitum. & C. in quib. caſibus tut. habenti. l. j. & Inſtitution. de excuſa. tut. §. item qui reipublicæ. Azo. & facit. C. in quib. caſibus tut. hab. l. penul. & qui dar. tut. poſſ. l. curator. Item quid ſi alius præuenit matrem pupilli ? hic eſt argum. quod non ualet. Item authenticum dicit, quod præcedit alios, niſi teſtamentarios. vt authent. matri. C. quando mul. tut. offic. fungi poteſt.

e In facti cauſa. Quia credebatur non habere curatorem, & habebat: vel quia credebatur pupillus, & erat adultus: vel credebatur non habere patrem, & habebat, & ſic non poteſt habere tutorem: vt j. eo. l. Seiæ. & C. de cur. furioſi. l. fina. in principio. & Inſtitutio. de tut. in principio.

f CVrator. Adſuerit. Id eſt, præſens fuerit, & ſubaudi, & res per eum poſſunt geri: alias enim non intelligeretur adeſſe: vt s. quod cuiuſque vniuer. l. 1. §. & quidem. & ſic curator datur: ut ſ. de tut. l. ſolet. Item ſecus ſi abeſſet: ut j. eo. l. in omnem. & l. curatorem. & Inſti. de excuſ. tut. §. item qui reipublicæ. & ſ. de tute. l. quæſitum. Sed quid ſi non habet tutorem præſentem, uel abſentẽ: an poteſt dari curator? Reſpond. ſic per legem iſtam, ſecundũ Azo. ut j. eod. l. curatorem.

HIs qui. CASVS. Debet dari curator illis ẽt maioribus xxv. an. qui non poſſunt adminiſtrare bõa ſua: puta quia ſunt inſirmi, vel furioſi, uel dementes, uel prodigi: etiam ſi uideãtur in uerbis compotes: & in hoc caſu poterit patri eſſe curator filius proprius. Viu.

g Filium. Licèt in ei⁹ ſit poteſtate. H.

h Regi. Erubeſcit enim &c. ut i Auth. de nup. §. ſi uero expectet. Accur.

i Dandum. Sic & in iure corrigit filius patrem: ut ſ. de condi. cauſa data. l. 3. §. ſi quis quaſi. & tenebitur hic filius reddere rationem, ut quilibet curator: ut Inſti. de Attil. tu. §. fin. & idem in matre dicimus: ut C. de ſecun. nup. l. hac. §. his illud. aliud tamen obſeruatur in patre: ut C. de bon. quæ liber. l. fina. §. hoc proculdubio. & in Auth. de nupt. §. ſi uero expectet. collatio. ix. item facit infra de curator. furi. l. 1. §. final. & l. 3. & l. furioſi. Accurſius.

k Querelam. Quod facere potuit mater: non tamen habuit neceſſe. ut C. qui pet. tut. l. matris. & j. tut. 1. l. 3. & l. ſi minores. Azo.

l Ex ſermonibus. Sic ergo ex ſermonibus alicuius cõuincitur, an ſit ſanæ mentis, an non: ſic infra, de condictio. inſti. l. quidam. Azo. & infra de quæſt. l. de minore. §. tormenta. item ex geſtis: ut in h. huius. l. nã exteriora indicant ſecreta animi etiam in alijs animalibus: ut Inſtit. de rer. diui. §. pauonum. in fi.

* In P. F. adfuerit.

† Hinc Sophoclem quaſi deſipiẽtem à filijs in iꝰ vocatũ ut ei bonis interdiceretur ſcribit Cic. in lib. de ſenectute.

† Cõcor. gl. in verbo, tutorũ & curatorũ. ibi, & interdum maiori furioſo, uel prodigo. l. cle. de religio. domi. c. quia contingit. uer. illi etiam.

Filius quãdoq; corrigit patrẽ, & matrẽ.

Exteriora indicãt interiora.

Si im-

Papinianus. lib. xj. quæstionum. XIII.

SI impuberi liberras & hæreditas per fideicommissum [a] data sit, [b] & institutus adire nolit: Senatus censuit eum [c] (si impuberis nomine desideretur) adire cogendum: [d] ut tamen pupillo, pupillæve tutor ab eo, cui ius dandi erit, detur: [e] qui tutelam retineat, quoad [f] restituatur hereditas, & rem saluam fore ab hærede caueatur. [g] Postea autem diuus Adrianus, ut [*] idem in eo seruetur, cui directa libertas data fuerit, rescripsit. Quamuis autē a patrono rem saluā pupillo fore non facilè cautio exigatur: [h] tamen senatus pro extraneo haberi uoluit eū, qui quod in ipso fuit, [i] etiam libertate priuauit impuberem, & ius quidem [k] liberti, quod habet, quia ex causa fideicommissi manumittit, non est ei ablatum: tutela uerò sine uinculo cautionis non committitur. Quid ergo, si non caueat? Non dubiè tutela non erit apud patronum. Sed si puella duodecimum annum impleuerit, tutor desinit [l] esse, quoniam tamen minoribus [m] annis desiderantibus [n] [*] curatores dari solent, si curator patronus petatur: fides inquisitionis pro uinculo [o] cautionis cedet.

Idem libro xij. quæstionum. XIIII.

LIbertus non alijs patroni patronæve liberis tutor esse cogitur, quàm qui iura patronatus sperare [p] possunt.

Curator datus in locū tutoris absentis, datur in omnem rem. Bartolus.

Paulus libro ij. ad edictum. XV.

IN omnem rem [q] [*] curator dādus est in eius tutoris locum qui reipublicæ causa absuerit.

Idem libro lxiij. ad edictum. XVI.

NEc ille desinit tutor esse, quod & in omnibus, [r] qui ad tempus excusantur, iuris est.

SI impuberi. CASVS. Institui mihi Titium hæredem, & rogaui eum per fideic. quod restituat hæreditatem Sticho seruo meo impuberi: & ei libertatē det. Titius non vult eam adire. certè dabitur tutor dicto impuberi, licet sit seruus: cuius autoritate cogetur hæres a seruo hæreditatē adire, & restituere, & date fideicomm. libertatem, & tandiu durabit dictus tutor, quandiu dictus hæres patronusq; illius impuberis effectus per manumissionem eiusdē impuberis liberti tutelam accipiat, & satisdet rem pup. sal. fo. quàuis enim non soleat exigi satisdatio a tutore patrono, tamen hic bene exigitur: quia voluit dictum impuberem libertate priuare si potuisset, & si non satisdet, non habebit tutelam. & si dictus impubes efficiatur maior xij. an. sicque tutela sit finita, poterit bene dari eidem curator dictus patronus: & si detur cum inquisitione curator, non satisdabit. & quod dixi in masculo impubere seruo, idem est in fœmina: & quod dixi in fideicomm. libertate relicta, idem est etiam in directa. Viu.

[a] Per fideicommiss. Hoc refertur etiam ad libertatē, vt differat à casu sequenti.

[b] Data sit. Id est relicta. & dic ab eodē hærede, vel a diuersis. sed vnus alteri succedens cœpit vtrunque debere: vt ī. ad Treb. l. si res a-bij. §. seruus. & l. mulier. §. non est.

[c] Eum. Institutum.

[d] Cogendum. Cum idem debet vtrunque, vel hæres vnum, fideicommissarius aliud: vt ī. ad Treb. l. cogi. §. fi. & facit in ea. l. sed & si seruo. & l. apud Iulianum. §. antistia. & l. postulante. in prin.

[e] Detur. Sic s. de test. tut. l. idem fiet.

[f] Quoad. Infra eo. l. curatorem. contra. Solu. ibi dicit ex causa, quod soluit contrarium. Accur.

[g] Caueatur. id est, caueat qui datur tutor, quod conseruabit hæreditatem ab hærede, & quod bene eam custodiet ab eo. continetur enim hoc sub illa stip. rem pup. sal. fore. Vel dic, quod hæres cauere debet de hæreditate illa nō diminuēda & nō deuastāda. arg. ī. de priuileg. credit. l. si creditores. & nu. s. q satisd. cog. l. inter oēs. Vel dic, quod hæres idemq; nunc patronus debet cauere rem pupilli saluā fore restituta hæreditate: quia tunc datiuo expulso, iste est legitimus tutor: vt ī. dicit. Azo.

[h] Exigatur. Vt s. tit. 1. l. legitimos. Azo.

[i] Quod in ipso fuit. Quia noluit adire, nisi coactus, Accurs.

[k] Et ius quidem. Scilicet vt sit liberti tutor legitimus restituta hæreditate: & sic non videtur obstare, supra de legiti. tut. l. t. §. interdum autem. quia hic de alio iure liberti quod retinet patronus dicitur: ibi de alio, quod amittit. præterea loquitur ibi in seruo hæredis, hic in seruo testatoris: nam in seruo hæredis nō potest loqui, infra ad Trebellian. l. cogi. §. sed & si seruo. sed secundum hoc obstabit supra de legitl. tut. l. 3. ibi, plane si fortè ex Rubriano &c. sed dico aliud esse, cum quis vult seruum priuate libertate se absentando, vel latitando: & sic peruenit ad libertatem ex Senatuscōsulto Rubriano, vel Vinciano: quo casu loquūtur illæ leges: aliud cum cessat adire hæreditatem: & ita per consequens vult seruos priuare libertate: quo casu loquitur hic. Azo.

[l] Desinit. vt Instit. quibus modis tute. fi. in princip.

[m] Minoribus. Vigintiquinque annis, vt C. de ijs qui veniam ætat. impetrauerunt. l. fi.

[n] Desiderantibus. Non autem inuitis: vt Insti. de curato. §. item inuiti.

[o] Pro vinculo. Quia non satisdat. vt Institution. de satisdatione tutor. §. item, potest tamen se excusare eo, quod fuit tutor: vt Institut. de excusa. tuto. §. qui tutelam. secus in liberto: vt C. de excus. tut. l. libertos.

LIbertus. CASVS. Libertus cogitur esse tutor filiorum patroni, illorum. s. qui possunt habere iura patronatus. Viuia.

[p] Sperare. sunt quidam qui non sperant: vt quando ex necessitate manumisit: vt ī. de excusa. tut. l. nequaquam. & alij: vt s. de libe. agnoscendis. l. si quis a liberis. §. si quis a libertis. & facit C. de excusatio. tutorum. l. libertos.

IN omnem. CASVS. Si tutor abest causa reipub. ad omnia agendo, datur alius in locum eius interim: nec absens prædictus desinit esse tutor.

[q] In omnem rem. Facit supra de tute. l. quæsitum. & supra eod. l. curator.

[r] NEc ille. Omnibus. Nota quòd post acceptam tutelam

[*] Sic in P. Flor. & in vet. exēpl. manuscri. Haloā. nō legit, Idē in eo seruet, quod in eo cui directa &c.

[*] Ant. August. emēdatio. li. t. ca. 9. putat hæc sic cōiungenda esse, vt sūt hic a nobis coniūcta tu illū videto.

[*] Sic in P. Fl. Haloā. tamē scripsit, tutor dādus est.

tutelam pauci deserunt, & eorũ qui deserunt: alij prorsus, alij ad tempus deserunt, quod dic per exempla: vt notatur: s. de minoribus. l. verum. §. ex facto. si ergo hoc responsum intelligas in ijs, qui prorsus deserunt, non refertur ad principium legis, hæc dictio quod, sed ad legẽ præcedentẽ: si autem ad alios qui ad tempus, tunc ad totum refertur, & hæc secunda est veritas. & facit infra de tutelis & ration. distrahendis. l. si tutor reip. & j. de excusatione. tutorum. l. & non tantum. & l. præcedenti. in fin. & l. sequenti.

Vlpianus lib. ix. ad edictum. XVII.

EI, qui de statu [a] suo litigat, tutorem dari posse Põponius scribit, & uerum est: ut ita demum teneat datio, [b] si liber est.

Idem libro ix. ad edictum. XVIII.

IN dando [c] tutore ex inquisitione: & in eũ inquiritur, q̃ Senator [d] est: & ita Seuerus rescripsit.

Quando rectores non sunt in ciuitate, tutoris datio remanet apud ordinẽ decurionum. Barto.

Paulus lib. xvj. ad Plautium. XIX.

VBi absunt ij, qui tutores dare pñt [e] decuriones dare iubentur tutores, dummodo maior pars [f] conueniat, ubi non est dubiũ, quin unũ ex se [g] dare possint. Magr̃atus municipalis collegã suũ quin dare tutorẽ possit, nõ dubium est. [h]

Ventri non datur tutor, sed curator. Bart.

Modestinus libro vij. differen. XX.

VEntri tutor a magistratib⁹ populi Ro. dari non potest: curator potest. nam de curatore constituendo edicto [i] cõprehensum est. Curatorem habenti quò minus alius curator detur, regula [k] iuris non est impedimento.

Idem libro j. excusationum. XXI.

EIδέναι δεῖ τοὺς ἄρχοντας, ὅτι κουράτορας ἀφήλιξι γυναῖκας οὐ χειροτονήσουσιν, ἐὰν μήτηρ ἐπὶ ταύτῃ τῇ αἱρέσει γράψῃ υἱοὺς κληρονόμους ἐὰν ἀπολυθῶσι τῆς τοῦ πατρὸς ἐξουσίας, ἀπολυθέντων τούτων καὶ διὰ τοῦτο κληρονομησάντων αὐτῇ, ὁ πατὴρ κουράτωρ χειροτονηθῆναι οὐ δύναται, κἂν βούληται ἵνα μὴ ἄλλῃ ὁδῷ τοῦτο ὅπερ οὐκ ἐβουλήθη ἡ διαθεμένη γένοιτο καὶ τοῦτο οὕτως ὑπὸ τοῦ θείου Σεβήρου νενομοθέτηται, ἀλλὰ κἂν τις ὑπὸ γονέων κωλυθῇ ἐπιτροπεύειν, τοῦτον οὔτε χειροτονεῖν προσήκει, κἂν χειροτονηθῇ, μὴ παραιτήσασθαι κωλύεσθαι αὐτὸν, ἐπιτροπεύειν μενούσης τῆς ἐπιτιμίας. Τοὺς ἐν πρεσβείᾳ ὄντας μὴ χειροτονείτωσαν ἐπιτρόπους, ἢ κουράτορας οἱ ἄρχοντες, ἐπειδήπερ πὰρ ὃν χρόνον πρεσβεύουσιν ὁ κίνδυνος αὐτοῖς οὐ διαφέρει. Ἐὰν ἐπαρχικὸν ἄνθρωπον πρεσβεύοντα ὁ ἐν ῥώμῃ ἄρχων δῷ ἐπίτροπον ἀθετήσεται, πρὸς τοῖς λοιποῖς δικαίοις δεῖ τὸν ἄρχοντα, καὶ τοὺς τρόπους τῶν μελλόντων χειροτονηθήσεσθαι σκοπεῖν. οὔτε γὰρ οὐσία, οὔτε ἀξίωμα οὕτως ἱκανὸν πρὸς πίστιν ὡς ἀγαθὴ προαίρεσις, καὶ χρηστοὶ τρόποι. διὰ παντὸς δὲ μάλιστα τοῦτο παρατηρείτωσαν οἱ ἄρχοντες μὴ χειροτονεῖν τοὺς βουλομένους ἐπιῤῥίπτειν ἑαυτοὺς, ἵνα χειροτονηθῶσιν καὶ ἀργύριον διδόντας τούτους γὰρ καὶ κολάσει ὑπευθύνους εἶναι, νενομοθέτηται.

EI qui. CASVS. Ille seruus, qui litigat de statu suo, potest habere tutorem.

[a] Ei qui de statu. Sed nonne debuit quæstio status in tẽpus pubertatis differri: vt j. de Carbo. edi. l. 3. §. si. Respon. hoc expedit pupillo, vt in prædicta l. §. dux. Azo.

[b] Teneat datio. Scilicet vsque ad pubertatem ut j. eodem l. curatorem. & si liber non est, vsque ad finem causæ: vt notatur C. qui dari tutores possunt. l. 1. Azo. & nota tacitam intelligi conditionem. sic & supra de tutelis. l. furiosus. & supra de testa. tut. l. iure nostro. §. fi. & l. si quis sub conditione. sub expressa non potest: vt j. de regulis iuris. l. actus.

IN dando. CASVS Quando iudex dat tutorem, debet inquirere in persona eius, vtrum sit bonus, vel malus: etiam si tutor dandus sit Senator. Viu.

[c] In dando. Ex inquisitione: in qua quatuor attendenda sunt: vt s. de cõfirm. tut. l. naturali. §. j. & quantum: vt j. eod. l. scire. §. cum reliquis.

[d] Senator. sic supra de procur. l. minor. §. is qui. & facit. j. de excusa. tuto. l. spadonem. §. scire.

VBi. CASVS. Si magistratus, qui debent dare tutores, sunt absentes: decuriones possunt dare tutorem etiam vnum ex se: si sunt præsentes magistratus, ipsi dabunt, & vnus potest dare alium. Viuia.

[e] Dare possunt. Puta magistratus.

[f] Maior pars. Præsertim cum duæ partes adsint: vt supra quod cuiusq; vniuer. l. nulli. & l. planè. Item dic maior numero personarũ, vel ætate, vel dignitate, vel authoritate: vt supra de pac. l. maiorẽ. itẽ facit j. de regu. iur. l. aliud. §. refertur. & j. ad munici. l. quod maior. H.

[g] Vnum ex se. Et ipsum etiam magistratum: vt j. tit. 1. l. decreto.

[h] Non est dubium. Imo certũ est, quod non potest: & ponitur, quin, pro quod non: nam implicat in se negationem, & est ratio: quia non est subditus iurisdictioni dantis: vt supra eodem. l. ius dandi. & infra. de manumis. l. apud. & de ma. vin. l. apud. §. apud. Vel dic qđ satis potest hoc concedi, cũ in hoc vnus alteri consentit: vt supra, de iurisdic. omnium iud. l. est receptum, & secundum hoc ponitur quin, pro quód: & caue: quia hoc fit in defectu præsidis, vel iussu eius: non aliter: vt j. eo. l. diuus. in fi. vel quãdo substantia pupilli est parua: ut Insti. de Atti. tu. §. pen.

[a] Hui⁹ responsi verã, & germanã interpretationẽ ex versiõe Ant. Augustin. q̃re sub finẽ huius opis. cart. 21. pagin. 1313. idest scire oportet.

[i] VEntri. Edicto. Scilicet facto de ventre in possessionem mittẽdo: cuius verba non habemus, sed sententia est j. de ventre in possess. mit. l. 1. §. quoties. & §. mulier. & §. eligitur. & j. de suspect. tut. l. 3. §. non tantũ. & §. si curator ventri. & j. tit. a. l. inter bonorũ. & de eo qui pro tut. l. 1. §. si quis.

[k] Regula. Vt illa quæ vetat tutorem dari habẽti: vt Insti. de cur. §. interdum. vel vlla alia. sed tamen causa cognita hoc fit. vt C. qui da. tuto. possunt. l. curator. & no. quod hæc est vna differentia inter tuto. & curato. alia est in principio, huius l. & j. de appell. l. cum in vna. §. 1. alia quia curator nõ datur testamẽto. Itẽ quinta: quia non datur inuito, nisi ad litem: vt

Tutor & curator qualiter differunt.

tē: vt Insti. de cur. §. sed curator. & §. itē inuiti. & ff. de tutel. l. qui habet. §. si pupillus. Sexta, Insti. qui da. tu. pos. §. certe. & Insti. de excu. tut. §. datus. Itē alia. quia tutor alius est testamentarius, alius legitimus, alius datiuus: curator vero tantū datiuus: nisi furioso: ut Instit. de cura. §. item furiosi. Item tutor soli pupillo datur: ut ff. eo. l. Seiæ. curator pupillo & aliis.

SCire. CASVS. Mulieres non possunt esse curatrices. Itē si mulier instituit filios suos hęredes sub hac conditione, si emācipetur à patre, & sint emācipati, sicq; habeant hæreditatē patris, non dabitur eis existentibus pubetibus dictus pater curator. nam & si pater instituens filium iussit, quod nō habeat Titium tutorē: non poterit dictum Titiū habere tutorē. Item dicit, qđ illi qui sunt i ambasiata, non debent dari tutores etiā ab Imperatore. Item dicit qđ magistratus dās tutorem debet inquirere utrū tutor dādus bonos habeat mores: & tunc debet eum dare, & non alias. Itē nō debet illū dare qui offert se ad tutelā, vel etiam offert pretium, ut sit tutor.

a Scire. Hæc lex est Græca, & multi non habent.

b Non creabunt. Vt ff. de reg. iur. l. 2. Sed quid in matre & auia? Responde ut in Auth. ut sine prohi. mat. debi. §. 1. colla. 7.

c Alia uia. No. Similia, vt sup. de trāsactio. l. cum his. §. si eum lis.

d Epitimia. Id est, voluntate testatoris.

e Non permittet. Et

* Manente epitimia, i. existimatiōe eius salua: quēadmodū interpretatur Anto. Aug. l. singul. ad Modestinum.

* Imò manēte epitimia. i. existimatione eius salua.

Mulieres non possunt esse curatrices. Fallit hodie in matre & auia: ut in authenti. matri & auiæ. C. quando mul. tut. off. fun. po. Bar.

SCire [a] oportet magistratus, quòd curatrices minoribus mulieres non creabunt. [b]

Cum quid una uia prohibetur, alia non debet esse permissum. Bar.

Si mater sub hac conditiōe scripserit filios hęredes, Si soluti patris potestate fuerint: solutis his, & propter hoc hæredibus, ipse pater curator creari non poterit, etiam si voluerit: ut non alia uia [c] hoc, quod noluit testatrix, fiat: & hoc ita à diuo Seuero promulgatum est. Sed & si quis à parentibus prohibitus fuerit tutor esse, hunc neque creari oportet: & si creatus sit, nec recusauerit: prohiberi eum esse tutorem, * manente epitimia. [d]

Absens causa reipublicæ non debet dari tutor: & si tutor datur ex inquisitione, inquiritur de moribus dandi: nec debet dari il le, qui se ingerit. Bar.

Eos, qui in legatione sunt, non creant tutores vel curatores magistratus: quia per id tempus, quo in legatiōe sunt, periculum ad eos non pertinet. [e] Si præfectorium hominem in legatione existētem Romanus Princeps dederit tutorem, dimittetur. Cum reliqs oportet magistratum & mores creandorum inuestigare. Neque enim facultas, neque dignitas ita sufficiēs est ad fidem, ut bona electio, vel voluntas, & benigni [f] mores. Semper autem maximè hoc obseruent magistratus, nec creent eos, qui seipsos volunt ingerere, [g] vt creentur: quicq; pecuniam dant. hos enim & pœnæ obnoxios esse lege promulgatum est.

Idem libro v. excusationum. XXII.

• ΚΑὶ οἱ μὴ βουλευταὶ, βουλευτῶν παίδων χειροτονοῦνται ἐπίτροποι, ὥσπερ γε' βουλευταὶ, τοῖς μὴ ἐκ βουλευτῶν.

Nobiles possunt esse tutores popularium, & econuersa. Bartolus.

ET qui non sunt consiliarij, [h] vel Senatores, consiliariorum, vel Senatorum filiis tutores creantur: sicut & consiliarij, vel Senatores, iis q non sunt ex cō siliariis, vel Senatorib⁹.

Idem lib. iiij. Pandectarum. XXIII.

SImul plures tutores dari possunt. [i]

Si idoneus tutor in ciuitate non reperitur, perquiritur in circunstantibus ciuitatibus. Bartolus.

Paulus lib. ix. responsorum. XXIIII.

DIui Marcus, & Verus Cornelio Proculo. Si quādo desunt [†] in ciuitate, ex qua pupilli oriundi sunt, qui idonei videantur esse tutores: officium sit magistratuum inquirere ex vicinis ciuitatibus honestissimum quemque, & nomina præsidi prouinciæ mittere: non ipsos arbitrium dandi sibi • vendicare. [k]

Curator datus impuberi, du rat usque ad pubertatem. Bartolus.

Idem lib. x. responsorum. XXV.

curator interim datur: vt sup. eod. l. in oēm. potest & ipse agere interim pro pupillo: ut ff. de legationi. l. si absenti. §. 1. licèt non pro aliis: ut & eo. titu. l. Paulus. in fi.

f Benigni. sic ff. de verb. ob. l. si quis stipulatus. in fi.

g Ingerere. Nisi sint idonei: ut infr. de fal. l. uxori. §. 1. & facit ff. de procurato. l. quæ omnia. §. 1.

ET qui. CASVS. Illi etiā qui nō sunt consiliarij principū, possunt dari tutores filiis consiliariorum, & econtra. Viu.

h Cōsiliarij. id est Senatores, sic dicti: quia eorum cōsilio utitur princeps: ut C. de leg. & consti. l. humanum. dic ergo qđ Senator pōt esse tutor filio priuati, & priuat⁹ filio Senatoris. ad qđ ff. de excusat. tut. l. spadonem. §. scire. in silentiariis secus: ut C. de excu. tu. l. fi.

i SImul. Dari possunt. A iudice: ut faciat ad titulū. Item à l. ut sup. tit. 1. l. si plures. & à testatore: ut de test. tu. l. si quis sub conditione. §. planè.

DIui Marcus & Verus &c. CASVS. Potestas Bononiæ non pōt dare pupil. Bon. tutorem Mutinensem: ēt si ille Mutinen. est idoneus. & etiā si in Bononia non sunt idonei: sed debet nomen Mutinen. prædicti scribere præsidi prouin. & ipse dabit eum. Viu.

k Vendicare. Sed quid si eos dederit, & ipsi consenserint decreto? videtur valere datio: ut sup. de iur. om. iud. l. est receptu. & ff. e. l. ubi. §. fi. sin unū intellectu. & facit ff. de mune. & hono. l. ut gradatim. & C. de epis. & cler. l. in ecclesiis. & ff. de exe. tut.

* Id est, quia non sunt decuriones, decurionū libe. is tutores creantur, quēadmodū decuriones quoq; nō decurionum liberis. Anto. Augu. lib. singu. ad Modest. Princeps Senatorio consil. uti debet.

† Debent ergo dari tutores đ ciuitate, vñ pupilli sunt oriūdi, si inueniant ē idonei, & ēe debēt ordinari i ecclesiis, q sūt đ loco ecclesiæ. eōco. huic d. cap. hortamur, & ea. bonæ memoriæ. 2. cū gl. super versi. alienū. eē de postul. prælator.

Supra admonuimus in P. F. ubique vindicare scriptū eē pro vendicare. & uīdicatio, p uendicatio.

tut.l.illud.aliud obseruatur in dato testamento : ut s. de testam. tut.l. quarto. Hug.

a Curatorem. Ex causa, ut quia tutor est absens: ut s. eo.l in omnem.

b Perseuerare. Vt & C. quando tu. uel cur. esse desi. l.s.& nn. quia dixit ex causa: aliud est si detur ad cãm: quia tũc finita causa finitur cur. vt Institutionibus, de authn. tuto. §. fi. & s. eo.l. si impuberi. circa prin. ibi, qui tutelã teneãt &c quę sunt cõtra. si autẽ detur simpliciter, ad omnes causas dari videtur: ut s. de tutel.l. qui habet. §. fi. & facit s. eod.l. curator. Item facit j. de administra. tut.l. quoties. §. constat. & supra de pecu.l. eo tẽpore. Accur.

Curatorẽ impuberi datum quacunq; ex cã, a perseuerare b ĩ diẽ pubertatis in eadẽ cura respondi. ergo post pubertatem alium * curatorem sibi petere debebit.

Si tutor datur tanquam impuberi qui non est, non ualet datio. Bart.

Scæuola lib. ij. responsorum. XXVI.

Seię egressę annos xij. decreto c prætoris ex inquisitione datus est tutor, quasi minori: quęro, an excusare se deberet? Respondi secundũ ea, quæ proponerentur, neq; excusationẽ necessariã d esse, neq; obligari, q non gereret.

c Seię. Decreto. Expressit errore in decreto: alias secus: ut j. quę sent. sine appel. rescì. l. 1. §. vel. 2. & C. q̃n prouoca. nõ est necesse l. 1. & 2. Hug.

d Necessariam. Quia decretum cõtinet impossibile: ut j. q̃ sent. sine appel. l. 1. Azo. & facit j. de vulg. substit. l. 1 pupillari. & infr. de cõdi. & demon. l. pater. §. cõditionum. & infr. de excu. tut. l. qui testamento. & de bo. libe. l. si filius. §. cũ filius. & infr. de eo qui pro tuto. l. 1. §. si quis quasi. & in t. de coll. bo. l. filius emancipatus. & C. de petit. hær. l. si putans. Accur.

In loco originis datur tutor à iudice domicilii: aliàs datur à iudice originis, si in utroque habeat bona. Bar.

Hermogen. lib. v. epitom. XXVII.

Pupillo, qui tam Romæ, quàm in prouincia facultates habet: rerũ quæ sunt Romæ ptor e prouincialiũ f pręses g tutorem dare potest, Libertino tutores libertini dãdi sunt. Sed & si ingenu' dẽt, nec se excusauerit: h tutor pseuerabit.

Pupillo. CASVS. Aliquis pu. habet bona Romæ, & i prouin. magistratus Rom. dabunt ei tu. qui administret bona Romę constituta: & magistratus prouinciales dabunt ei pro aliis. Item dicit, quod libertini debent habere tu. libertinos, & non ingenuos: si tamen ingenuus datus se non excuset, tenetur.

e Prætor. scilicet tutorem dare potest.

f Prouincialium. i. rerum, quæ sunt in prouincia.

g Præses. Facit C. vbi pe. tuto. l. 1. & infr. de excu. tut. l. illud. & l. iurisperitos. §. cum otiundus.

h Excusauerit. Quod potius eo ipso, q est ingenuus ut C. de excu. tu. l. 2. & 3. nisi sit patronus: ut s. de tut. l. patronus. & facit j. de excu. tu. l. cũ ea ratiõe.

Potest quis dari contutor ei, pro quo tenetur. Bar.

Paulus lib. ij. decreto. XXVIII.

Romanius i Appulus à iudice appellauerat, dicens se non debuisse dari in tutela collegã ei, quem ipse k cum magistratus esset, nominasset suo periculo: ne ĩ vna l tutela duplex periculum sustineret. Decreuit m Impator, posse quem & fideiussorem pro tutore esse, & nihilo minus tutorẽ dari. Itaq; detentus n est in tutela.

Romanius. CASVS. Quidã Romani' Appulus cum esset magistratus, dedit tu. pu. nec exegit satisdationem rẽ pu. sal. fo. finito postea officio dicti Romanij Appuli magistratus qui ei successit in officio, nominauit dictum Romanium tutorẽ dicto pu. ipse excusabat se hac rõne, quia cũ ipse dedisset tut. eidẽ pupillo nõ exacta satisdatione: ut dictũ est, posset esse, quòd teneretur pp hoc pupillo tutore non existente soluẽdo. Itẽ si ipse daretur, iterum obligaretur eidẽ pup. & sic duplex periculum sustineret in eadẽ tutela: quod esse non dẽt, ut dicebat: certè nõ ualet eius excusatio. Viu.

i Romanius. Nam nec ipse fideiussor, nec magistratus cõputat tale onus in numero trium tutelatum: vt sup. de titu nup. l. si quis tutor. §. 1.

k Ipse. s. Appulus.

l Ne in una. Hæc est eius allegatio.

m Decreuit. Hic incipit respondere.

n Detentus est. Ille Appulus.

Tutoribus datis debet per iudicem intra xxx. dies nũtiari. Bar.

Idem lib. singulari de cognitionibus. XXIX.

Si peregrè o agant, q tutores * vel curatores dati sunt: vt intra diẽ trigesimum notum his à magistratibus p fiat, q diuus Marcus rescripsit.

Si peregre. CASVS. Tu scis q̃ tutor. ex quo sciunt se, datos, debent se excusare: certè ad hoc ut sciant se datos. sicq; administrent, aut se excusent: magistrat' debent eis notum facere intra triginta dies ex quo dati fuerunt. Viu.

o Si peregre. Id est, absentes sint tutores dati a pręside renunciante magistratu.

p Magistratibus. Magistratus defert nomina creandorũ prætũdi, non autẽ ipse dat nisi iussu psidum' ut sup. eo. l. diuus. & l. ius dandi. Itẽ magistrat' post dationẽ denunciat dato tutori intra triginta dies: nam ex tunc currunt tempora excusationis. l. dierum. vt hic, & j. de excusa. tut. l. scire. §. quinquaginta. & §. oportet. potuit enim dari etiam absens: ut s. eo. l. illud.

q Fiat. s. tutoribus absentibus.

TITVLVS VI.

QVI PETANT tutores vel curatores: & vbi petantur.

Mater tenetur filiis impuberibus petere tutores & curatores, non adultis. Bar.

Modestin' lib. septimo differẽtiarum. I.

Matris solicitudo i petẽdis filio tuto-

Inepta titulorũ ordinatio: cũ hic titulus debuerit pręcedere pręcedẽtẽ titulum. Matris. CASVS. Mortuus est marit' Titię, & reliquit filiũ ĩpuberẽ, certè illa Titia mater debet petere tutorẽ eidẽ impuberi

Marcus Antoninus phũs ptimo cõstituit, ut oẽs adulti curatores acciperẽt nõ redditis causis, cum ante nõ nisi ex l. Lętoria. vel ppter lasciuiam, vel pp demẽtia darentur. auth. capit. feo.

† Quasi venditioni de. retũ iudicis interposi tum cum esset, donatio, nul la est uid q nn. Bal. in rubt. q admit. ad bon. poss. C. & eiusdẽ col. 3.

* In P. F. non est, vel curatores.

Magistratus iussu psidũ dat. tutores.

* Huius respōsi verā & germanā interpretationē ex versione Ant. Augustini q̄re sub finē huius opis,ca.2. pag.1383. l. si minores.

beri, & etiam curatorem, si necessarius est. si autem esset adultus ille filius: non teneretur ei petere curatorē: sciās etiam quod quidam sunt, qui possunt dicto impuberi petere tutorem: non tñ tenētur: quos nominat lex sequens. reliquas leges vide per teipsum. Viu.
a Tutoribus. Vt C. eo. l. matris pietas.
b Quo casu. Vt & s̄.iii.1.l.curator. & l.in omnē. & s̄. de testa. tute.l.4. & de tute.l.3.§.1.& l.toler.& j̄. de excusat. tut.l.diuus.§. pe. & Insti.de excusa.tut. §.item qui. & C.in quib. casib.tut. habent. tut.dat.l.1.& 2. Azo.& j̄. ad Terty.l.2.§. quid si curatores. Accur.
c SI minores. Hæc lex ex Græca translata est in Latinum.
d Defensores. Id est tutores vel curatores.
e Propter ætatem. Quia pupilli sunt.
f Ex electione. Id est, sponte: & subaudi, alij ex necessitate: & hoc subijcit, sunt autem &c. non enim est dicendum, quod affines & amici ex necessitate hoc faciāt, sed nec etiam cognati: nec obst. C. de legi. hære.l.sciant quia illud intellige in agnatis & in illis q̄bus defertur legitima hæreditas ab intestato: vt ipsi habeant necesse petere, sicut & mater & liberti, nam non p̄t dici, q̄ soli matri, & liberto imponatur hæc necessitas: ut d.l. sciant. & j̄. ad ad Tertyll.l. 2.§.qd si nepotibus. vbi de auia dicitur, sed hodie in cognatis videtur idem ¹ q̄ in agnatis: ut in Authen.de hær.ab intest.§.ex bis.col.9. & tamen proximiorem dic perdere, nō sequentes: vt j̄. ad Tertyll.l.2.§.si.

¹ Dic tamen verū quo ad intestati successionē, nō quo ad aliā secundum Bar. post gl. in l.cū ita.§. si. ver. an vero hodie. j̄. de leg. 2.

g Diuus. Omnem. Quidam non habent p̄cedentia, sed hic incipit l. diu' Pius, &c.& totum est interpretatio Græca. Accur.
h Filiorū. Infrà ad Tert.l.2.§.si mater.

ribus ᵃ non etiā curatoribus obseruat: nisi quo casu ᵇ impuberi curator petendus est.

Idem lib. j. excu. II.

ᵃ ΕΑ'ν οἱ ἀφήλικες μὴ ἔχωσι τοὺς ἐκ τῶν νόμων κηδεμόνας: ἐὰν μὲν ἐπιτρόπων δέονται διὰ τὴν ἡλικίαν, δύνανται αἰτῆσαι αὐτοῖς ἐπιτρόπους κατασταθῆναι οἵ τε ἀγχιστεῖς, καὶ οἱ κατ' ἐπιγαμίαν οἰκεῖοι γονέων ἀρρένων τε καὶ θηλειῶν δύνανται καὶ φίλοι τῶν γονέων, καὶ τροφεῖς αὐτῶν παίδων τοῦτο αἰτῆσαι. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι ἐκ προαιρέσεως αἰτοῦσιν ἐπιτρόπους, εἰσὶ δὲ τινες οἷς ἐπαναγκές ἐστιν, αἰτεῖν ἐπιτρόπους. οἷον μήτηρ, καὶ ἐπελεύθεροι. ἐκ τούτων γάρ, οἱ μὲν ζημιοῦνται οἱ δὲ μὲν κολάζονται, ἐὰν μὴ αἰτήσωσι, τοὺς ἐκ τῶν νόμων κηδεμόνας, ἡ μὲν γὰρ μήτηρ ἐξελαύνεται τῆς τοῦ παιδὸς νομίμου κληρονομίας, ὡς οὖσα ἀναξία λαβεῖν κλῆρον νόμιμον, μὴ φροντίσασα αὐτῶν κατασταθῆναι ἐπιτρόπον: καὶ οὐ μόνον ἐὰν μὴ αἰτήσῃ, ἀλλὰ καὶ ὃν ἂν αἰτήσῃ, ὅστις χάριν αἰτήσῃ, τὸν ἀφεθῆναι δυνάμενον εἶτα ἀφεθέντος αὐτοῦ ἢ καὶ ἀποβληθέντος, ἄλλον μὴ αἰτήσῃ πάλιν, ἢ ἐξεπίτηδες κακοὺς αἰτήσει. ἀπελεύθεροι δὲ, ἐκ τούτων τῶν αἰτιῶν κατηγορηθέντες, ἐπὶ τοῦ ἡγουμένου κολάζονται, ἐπιστρεφῶς, ἐὰν φανῶνται, ἢ διὰ ἀμέλειαν, ἢ διὰ κακίαν μὴ ᾐτηκότες. τὰ δὲ περὶ τῆς μητρὸς προειρημένα δηλοῦνται ἐν ἐπιστολῇ Σεβήρου, ἧς τὰ ῥήματα ὑποτέτακται.

Pupillis petendi tutor sunt à matre: aliàs priuatur successione, & à libertis, qui aliàs puniuntur &: alii agnati vel cognati possunt hoc facere. sed si neglexerint, non punientur. h.d.cum prin. l.seq. Bar.

SI minores ᶜ nō habeant eos, qui ex legibus defensores ᵈ sint: si quidem tutoribus indigent propter ætatem, ᵉ possunt eis petere tutores constitui cognati, & qui affinitate iuncti sunt parentibus tam masculis quàm fœminis: possunt & amici parētum, & educatores ipsorum puerorum hoc petere, & hi quidē ex electione ᶠ vel voluntate petunt tutores. Sunt autem quidam, quibus necesse est petere tutores: puta mater, & liberti. ex his enim quidam damnū patiuntur: quidam verò & puniūtur, si nō petierint eos, q̄ ex legibus defensores sint. Mater enim expellitur legitima filij hæreditate, quasi indigna existens accipere hæreditatem legitimam eorum, quibus tutorem constitui neglexerit: nec solùm si nō petierit, sed & si quem petierit, qui prauitatis gratia dimitti poterat, deinde dimisso eo, vel etiam abiecto, rursus alium non petierit, vel studiosè malos petierit. Liberti autem ex his causis accusati apud præsidem puniuntur, vt emendentur, si appareat eos vel propter negligentiam, vel malitiam non petisse. Quæ autem de matre prædicta sunt, ostenduntur in epistola Seueri, *cuius verba subiecta sunt.

Idem. III.

* DIuus Seuerus Vlpio Rufino. Omnem ᵍ me rationem adhibere subueniendis pupillis, cum ad curam publicā p̄tineat, liquere omnibus volo. & ideo mater, quę vel non petierit tutores idoneos filijs suis, vel prioribus excusatis reiectisve, non confestim aliorum nomina dederit: ius non habeat vindicandorum sibi bonorum intestatorum filiorum. ʰ (Sed & apud Paulum libro septimo ita responsum est.)

* Ἂν μέντοι τις ἢ διαθέτης, ἢ legatarios ἢ ἄλλων ἀναγκαίαν ἔχῃ πρὸς τὸν ὀρφανὸν σύστασιν αὐτὸς μὲν οὐ αἰτήσει ἐπίτροπον τῶν ὀρφανῶν. ἀλλά τις αἰτεῖν δυναμένοις ἀξιώσει αἰτῆσαι, ἢ ἐὰν οὗτοι ἀποκνήσωσι, τότε προσελθὼν τῷ ἡγουμένῳ, αὐτὸς τοῦτο ἐρεῖ, ἵνα κατασταθέντος ἐπιτροπευομένου, ἢ πρὸς τὸν ὀρφανὸν γένηται σύστασις, ταῦτα μὲν περὶ ἐπιτρόπων, κουράτορας δὲ, ἑαυτοῖς αἰτοῦσιν οἱ ἀφήλικες. Ἐὰν μὲν παρῶσι, δι' ἑαυτῶν, ἐὰν δὲ ἀποδημῇ τις αὐτῶν αἰτήσει διὰ φροντιστοῦ. εἰ δὲ ἄλλος αἰτῆσαι κουράτορα δύναται τῷ ἀφήλικι, ἐζητήθη, καὶ Οὐλπιανὸς ὁ κράτιστος, οὕτως γράφει, ὡς δέον ἄλλον αὐτῷ μὴ αἰτεῖν, ἀλλὰ αὐτὸν ἑαυτῷ

Legiti-

* In P. Fl. hoc caput nō est distinctū à p̄cedēti, sed cōnexū est ei in hunc modum. Cuius verba infr. scripsimus: Diuus Seuerus Vlpio Rufino &c. quidā ex P. Fl. legit Vlpio Rufino.

* Hæc q̄ parenthesi, clausa sunt non habentur in P. F.

* Huius respōsi verā & germanā interpretationē ex versione Ant. Augustini q̄re sub finē huius opis, ca.2. pag.1384.

Qui litigaturus est cum pupillo, non debet ipse petere tutorem, sed aliis nuntiare: quibus negligentibus iudici debet referri. Bar.

Siquidem aliquis vel fœnerator, vel legatari[a] vel alius necessariã habeat aduersus pupillum persecutionem: ipse quidem non petet tutorem pupillo, sed eos, qui petere possunt, rogabit petere: vel si hi neglexerint: tunc accedens ad præsidẽ hoc ipsum dicet: ut constituto tutore legitimo,[a] ea aduersus pupillũ moueatur psecutio. Hæc quidem de tutorib.

Minores petunt sibi curatores per se, vel per procuratorẽ. Bart.

Curatores autem minores [b] sibiipsis petẽt: siquidem adfuerint, per seipsos: si autem absuerit aliquis eorum, petet per procuratorem.[c] An autem alius petere curatorem possit minori, quęsitũ est. Et Vlpianus egregiè ita scribit: non decere alium ei petere, sed ipsum sibiipsi, [d] & apud Paulum libro nono rñsorum ita relatum est.

Tutor non potest petere curatorem pupillo, & qui legitimè non petieris tutorem pro non legitimo habetur. Bar.

Paulus. IIII.

[e] Curatorem ignorante, nec mãdãte pupilla non rectè ei à tutore petitum videri:[e] periculumq́; eorum, quod curator non iure datus gessisset, non sine ratione eũ,[f] qui petit,[g] cogendum agnoscere. Et alia parte eiusdem libri ita respondit: si matris iudicium [h] princeps secutus, curatores filiæ ei[*] dederit: periculũ administrationes eorum eam respicere debere. [i]

[*] Οἱ ὅπως οὖν ἀφεθέντες δι' excusationes τῆς ἐπιτροπῆς, ἀνάγκην οὐκ ἔχουσιν αἰτεῖν τοῖς ὀρφανοῖς ἐπίτροπον, ὥς φησι Σεβήρου καὶ Ἀντωνίνου διάταξις.

Remotus a tutela non tenetur alium petere. Bar.

Modestinus. V.

[*] Qui qualitercunque dimissi sunt per excusationẽ à tutela, necesse non habẽt [k] petere pupillis tutorem, vt ait Seueri & Antonini constitutio.

Nota quòd decuriones possunt dare aliquem iudicem tutorem. Bart.

Paulus lib. x. resp. VI.

Decreto decurionũ & ipsum magistratum [l] curatorẽ dari potuisse respondi.

Mater, quæ tutorem non petiit confirmari, vel in locũ excusati alium dari, cum alius nõ superesset: perdit successionem filii: non id quod ei debetur ex testamento mariti, nec sibi imputatur, si ut suspectum non petiit remoueri. Bar.

Triphoninus lib. xiij. disput. VII.

Credendum est, & eam matrem constitutione contineri, quæ à patre non legitimè tutores testamento, vel codicillis datos filiis impuberibus, non postulauit decreto cõfirmari.[m] Sin autẽ pluribus tutoribus idoneis datis, unus eorũ vel decessit, vel temporalem excusationem accepit: mater, quæ propterea in locum eius aliũ non petit, quia numerus reliquorum administratiõi tutelæ sufficiebat, incidit qdẽ in verba constitutionis, sed sententia excusatur.[n] Sed si suspecto tutore pupilli accusato, decretum erit, ei adiungi alios,[o] mater eos quoq; petere debet: & si non petit, incidet in sñiam[p] constitutionis. Hæc autẽ mater ab omni quidem bonorum[q] vẽdicatione intestatorũ filiorũ[r] repellitur. Si uerò maritus ei fideicõmissum à filio

Ex

[a] Legitimo. Id est, legitimè, vt dic etiã datiuum dici legitimum. arg. j. de verbo. sign. l. lege, & facit C. eo. l. filius.
[b] Minores. Pupilli & adulti. sic accipitur minores s. in prin. huius l. Accu.
[c] Per procuratorẽ. Si habet tutorẽ vel curatorem aliquẽ: dic ei' authoritate constitutũ: vt C. de procur. l. neq;. nam datur curator habẽti tutorem: ut s. de tut. l. solet. & habenti curatorẽ: vt s. titu. t. l. ventris. Sed quid si non habet tutorẽ uel curatorẽ, cuius authoritate ordinetur? Resp. petet per se. sed qui dã dicũt qđ lex illa, neq; loquitur quando constituitur procurator ad aliquam cãm ordinarie agẽdã, non ad unũ factũ: vt hic, nã & ipse minor in hoc habet legitimã personã ut hic dicit. Ac.
[d] Sibiipsi. Ergo infanti non põt dari: vt s. de tut. l. qui habet. §. si pupillus. & facit j. l. prox.
[e] Curatorem. Videri. Vt s. proxi. respons. Sed cõtra s. de procu. l. mutus. §. is qui. sed dic ut no. s. de tut. l. qui habet. §. 1.
[f] Eum. Scilicet tutorem.
[g] Qui petit. Scilicet curatorem. Acc.
[h] Iudicium. Id est, petitionem. & facit C. q admitti ad bono. poss. l. bonoru.
[i] Debere. C. si mater indẽni. promi. l. si. contra. Sol. illud in petitiõe tutoris, quod ex necessitate facit: hoc curatoris, quod nõ ex necessitate: vt sup. l. 1.
Qui qualitercunque.
[k] Non hñt. Vt j. ti. 1. l. tutores. §. qui se. quæ est cõtra. Solu. ibi gessit: hic nõ. tenẽ ibi nõ erat tutor: hic erat: sed excusationem habebat.

[*] Et hoc quoq; caput in P. F. connexũ est superiori: est quæ θεματικὸν capitis secundi.

[l] Decreto. Et ipsum magistratum. Aliàs magistratuũ. aliàs magistratũ, & facit s. ti. 1. l. vbi. & no. qđ ad vltimã partẽ rubricæ respicit hic tex. Vel dic qđ de vltima pte nihil in nigro ponitur: sed C. vbi pe. tut. sic: & C. de rel. & sum. fu. & alc. lu. & nihil de ultima parte dĩ.
[m] Credendum est. Confirmari. De hoc dicit s. de confir. tut. l. 2.
[n] Excusatur. Contra j. ad Tertyl. l. 2. §. quid si non oẽs. Sol. hic reliqui sufficiunt: vt hic. ibi nõ.
[o] Ei adiungi alios. Quod fit quando tutor uinculo necessitudinis iungitur pupillo: vt j. de suspec. tut. l. si tutor. Accur.
[p] In sententiã. Et erit eadẽ pœna: ut j. de verb. sig. l. nominis. §. 1.
[q] Bonorum. Sunt enim multę uẽdicationes: vt petitio hęreditatis directa, & vtilis, & rei uẽdicatio p singulis: sed non repellitur à singulari fideicom. vt j. prox. §.
[r] Filiorum. Si impubes moriatur: ut C. ad Tert. l. mater.

[*] Huius respõsi verã & germanã interpretationẽ ex versione Anto. Augustini q̃re sub finẽ huius opis, ca. 2. pag. 1382.
[*] In P. F. hoc respõsum non est separatũ à præcedẽtib': ut annotauit Anto. Augu. lib. singulari ad Modestinum.

a Ex alieno. Scilicet mariti, sic ergo nõ ob. C. de leg. hære. l. sciant. quia ibi excludit ab intestato. Sed contra ad hunc §. C. ad Tertil. l. omnẽ. Sed ibi magis delinquit mater: quia transit ad secunda vota: & ideo in substitutione punitur, vel fortè secus in simplici legato vel fideicõmisso, quã in substitutione vniversali: vt ibi secundò Azo. & H. Tu dic, quòd fuit relictô l casum pubertatis, qđ patet p cõditiões hic insertas, quo casu cessatû à pęna erat, vt s̄. proxi. dixi. si ergo simpliciter est relictû, amittit: argu. j̄. de excus. tu. l. amicissimos. Itẽ cõtra. j̄. ad Sylla. l. pp veneni. §. 1. Sed ibi dolus, hic negligentia. Item alio casu loquitur. Accur.

b Virilis animi. Potest tamen, si vult: vt Insti. de susp. tu. §. consequens.

c Ignorare. Secus autem si scivit, oã & prætor pôt errare: vt j̄. ad Tertyl. l. 2. §. non solum. & §§. sequentibus.

d Iudiciũ. l. vltima matris voluntas.

e Eligendos. Id est, dandos: vt j̄ ti. 1. l. Titium. §. à matre.

f Sed inquisitio. Vt s. de confir. tut. l. 1.

reliquerit, cui mulier nõ petiit tutorẽ, § Si fine liberis dcesserit: § vel sub hac cõditione, § Si intestatus mortuus erit: § fideicõmissi petitio, q ex alieno a iudicio descendit, nõ est perẽpta. Quæ aũt suspectum tutorem non fecit, nec verbis nec sententia constitutionis in pœnam incidit: quòd eiusmodi facta diiudicare, & æstimare, virilis animi b est, & potest etiá delicta ignorare c mr̃, satisq; est eam petiisse talem, qui inquisitiõe per prętorẽ habita idoneus apparuit: & ideo nec iudicium d eius sufficit ad eligendos e tutores: sed inquisitio f fit, etiam si maximè in propria bona liberis suis testamento tutores dederit.

TITVLVS VII.

DE ADMINIstratione & periculo tutorum & curatorũ, qui gesserint vel non: & de agentibus vel conueniẽdis vno vel pluribus.

DE ADMINIstratione, &c.

Gerere. CASVS. Si tutor noli administrare, p̃tor debet eũ p̃cisè cogere. Sed qđ si p̃tor eũ non cogat? certe nihilominus dimittũ negotia suo periculo. Secundò dicit, tutor tenetur defendere pup. in iudicio. & videtur benè defendere, siue ipsemet recipiat libellũ in sua persona, siue faciat recipere pu. & ipse authoritatem præstet, & nõ cogitur tutor satisdare de iudicato soluendo. si autem pupillus est infans vel absens: tñ ipse tutor debet recipere libellũ. Quid in curatore adulti adultum defendente? certè actor habet electionẽ, cui det libellũ adulto præsente. si aũt esset absens, soli curatori dat libellum. Quid econtra si tutor, vel curator pupil. velint conuenire debitores pupillorũ, uel adultorũ: certè habent electionẽ tutor, vel curator, vtrum ipsimet dent libellũ, ut faciãt dare pupillum, vel adultũ cum eorũ authoritate. Vin.

Tutor cogitur administrare, et ad eum spectat periculum, ex quo scit se datum. Bar.

Vlpi. lib. xxxv. ad edi. I.

Gerere † atque g administrare tutelam, extra ordinẽ h tutor cogi solet, Ex quo scit se tutorẽ datũ: si cesset tutor, suo periculo cessat. Id. n. à diuo Marco constitutũ est, vt qui scit se tutorẽ datum, nec excusationem (si quam habet) allegat intra tẽpora i præstituta, suo periculo cesset.

Tutor pôt defendere pupillum per se, vel ei se defendẽti authorari, prout elegerit ipse. sed curator pôt defendere adultũ per se, vel ei defendẽti authorari prout elegerit actor. Itẽ tutor & curator possunt agere, vel agentibus authorari, prout ipsi elegerint. h. d. et est solemnis, et magistralis casus. Bart.

Sufficit tutoribus ad plenã defensionem, siue ipsi iudicium suscipiãt, siue pupillus ipsis authoribus: nec cogẽdi sunt tutores cauere, k ut defensores solent. Licentia igitur erit, vtrum malint ipsi suscipere iudicium, an pupillũ exhiberẽ, ut ipsis authoribus iudiciũ suscipiat: l ita tñ, ut pro ijs, qui fari non possint, m

g Atque. Pro id est: & dic ad gerendum accedere: ne contra inst. eo. l. ita autem. §. gessisse.

h Extra ordinem. Id est, officio iudicis, & captis pignoribus: vt Insti. de satisd. tut. §. pen. vel mulcta indicta, seu banno: vt s̄. si quis ius dicen. non ob. l. vnica. in prin. & facit j̄. de mun. & hono. l. si quis. & C. de suspec. tut. l. 3. & s̄. de ven. insp. l. 1. §. quid ergo.

i Tempora. Quæ sunt j̄. de excu. tut. l. quinquaginta. Sed contra j̄. de authori. præst. l. si tutor. Sol. ut ibi. Item facit j̄. eo. l. ita aũt. §. fi. & l. seq. & l. q iussus. & C. eo. l. & si cessset.

k Tutores cauere. Scilicet iudicatum solui: quam prę̃stãt defensores: ut C. e. l. fi. §. defensionẽ. Itẽ nec de rato: ut C. eo. l. tutores debitum. nisi secundũ quod dicit infr. eo. l. vulgo. sed actor ab eis constitutus caueat: vt infr. rem ratam hab. l. actor.

l Suscipiat. Quod potest prodesse, vt per lit. cõtest. factã cum pupillo tutore authore fiat interruptio præscriptionis. pupillus enim respõdebit, ut C. de auth. præstan. l. clarum. & in eius psona poterit concipi libellus, sed tamen tutor de calumnia iurat: vt C. de iura. calum. l. 2. §. quod observari. nam illa l. clarum. & illa de iuram. calum. sunt Iustiniani, & concipiuntur verba iuramẽti in persona tutoris: quia ipse videtur agere & respondere, cum authoritatem pręstat: ut C. de veteri iu. enucl. l. 1. §. omnia enim. olim tamen non iurabatur de calũnia in singulis capitulis: vt C. de iur. cal. l. 2. §. fi. nisi in certis casibus: vt in no. oper. nun. ut inf. de no. oper. nun l. de pupillo. §. qui opus. & in dam. infect. ut inst. de dam. infec. l. qui bona. §. qui alieno. & in delatione iuramenti: ut s̄. de iureiu. l. iusiurandum & ad pecunias. §. qui iusiurandum. sed per Iustinianum cœpit iurari in omni capitulo, & sic pluries in causa: vt C. de iura. cal. l. 1. tertio per eundem Iustinianum tantum semel: vt in Auth. de iis, qui ingr. ad appell. §. fin. col. 5. Alij distinguunt aliter à quo sit præstandum hoc: vt no. C. de iur. cal. l. 2. in gloss. hoc dicunt &c. in filio dic ut ibi notatur in alia glos. quæ incipit, ut pater in bonis &c.

m Non possint. Vt minoribus septem annis: ut C. de iure delibe. l. si infanti. & infr. proxi. hi enim secundum Azo. in ius vocari non debent: ut sup. de in ius vocan. l. quisque. in princ. & de condi. fur. l. 2. & C. qui leg. per l. fin. in fine.

† Inquantum l. ista innuit tutorẽ cogi officio iudicis administrare ex quo scit se datũ tutorẽ limitabis per text. l. 1. inf. rẽ pupilli sal uam fore, vt s. procedat quod hic dicit, postq̃ satisdedit & iurauit se bñ & utiliter gesturũ, defensurũ quæ pupillum, postq́, ei decretam administrationẽ: ut plenè per Ant. Corf. l singu. suis ✝. tutor. inc. tutor debet in instrumẽto exprimere.

Vel

vel abſint, [a] ipſi tutores iudicium ſuſcipiant: [b] pro iis autem, qui ſupra ſeptimum annum ætatis ſunt, & pſtò fuerint, authoritatem præſtent. [c] In cauſis autem adultorum licentia [d] erit agentibus, vel ipſum adultū præſentem in iudiciū vocare, vt conſenſu curatoris conueniatur: vel contra curatorē agere, vt ipſe litem [e] ſuſcipiat. In abſentibus autē adultis omninodò cōtra curatorē agendum. Non denegari [f] aūt neq; tutorib⁹, neq; curatoribus, etiam debitores pupillorū vel adultorū ex perſona ſua [g] [i] proſpectu [h] officij ī iudiciū vocare, vel illis hoc faciētibus [i] ſuū accommodare conſenſum.

Iudicati actio non datur contra tutorem, niſi ſe liti obtulerit: ſed contra pupillum: niſi ab hæreditate, cuius cauſa eſt condemnatus ſe abſtinuerit. Bar.

Idem lib. ix. ad edict. II.

SIue tutor condemnauit, [k] ſiue ipſe condemnatus eſt: pupillo, & in pupillū potius actio iudicati daī: [l] & maximè [*] ſi non ſe liti obtulit: [m] ſed cùm nō poſſet vel propter abſentiam [n] pupilli, vel ppter infantiā author ei eſſe ad accipiendum iudicium. & hoc etiam diuus Pius reſcripſit. & exinde multis reſcriptis declaratum eſt, in pupillum dandā actionem iudicati ſemper tutore condemnato: niſi abſtineatur: tunc enim, nec in tutorē, nec in pupillū, [*] nec pignora tutoris accipiēda eſſe ſæpe reſcriptum eſt. Amplius Marcellus libro viceſimo Digeſtorum ſcribit, & ſi ſatiſdedit [o] tutor mox abſtinuit [p] pupillus: fideiuſſorib⁹ quoq; eius [q] debere ſubueniri. Sed ſi pupillus nō abſtinuit: quēadmodū ipſi, [r] ita & fideiuſſoribus ei⁹ ſubueniri: maximè ſi ꝑ abſente pupillo, vel pro infante [s] ſatiſdederit.

Ex pluribus tutoribus vel curatoribus quilibet poteſt adminiſtrare: & vni erit decernenda adminiſtratio per iudicem: vel ſi vni erat decreta per teſtatorem, ille adminiſtrabit: & alii non gerentes tenentur ad ea, quæ hic exponuntur in textu. Bar.

Idem lib. xxxv. ad edictum. III.

SI plures † curato-

---

[a] Vel abſint. Infrà ead. l. §. in abſentibus.

[b] Suſcipiant. Propoſita à tutoribus nomine pupillorum querela. Hug.

[c] Authoritatem præſtent. Pupillo in ius vocato, & ſe defendenti: uel ipſe tutor conueniatur: vt ſup. §. licentia. Accur.

[d] Licētia. Videtur notari differentia inter pupillum, & adultum, vt primo caſu ſit electio ex parte minoris: vt ā. §. licentia. ſecundo ex parte actoris, ut hic. Sed certè multo magis hic videtā eſſe idē quod ſ. vnde dic, licentia eſt vocare adultum, ſi ipſe velit reſpondere: nam & curator poteſt.

[e] Vt ipſe litem. Si curator vult. nam adultum poteſt exhibere, & authorari: vt ſup. in pupillo dictum eſt.

[f] Non denegari. Supra quando pars minoris conuenitur: nunc quando agit.

[g] Ex perſona ſua. Id eſt, curatorio nomine tātū: ut ſubijcit: & C. eod. l. de bitoribus.

[h] Proſpectu. Id eſt, vt ſic proſpiciat officio ſuo. alias reſpectu.

[i] Facientibus. Pupillis vel adultis, & facit ad hāc l. C. de bon. quæ liber. l. ſi. §. 1. & §. ſin autem ſecundo. & §. ſin autem puerilia.

SIue tutor. CASVS. Titius creditor pupil. egit cōtra tu. eius: & condēnatus fuit tutor: poſtea fuit finita tutela. certe ſentētia mandatur executioni in bonis pupill. & non in bonis tu. Quod autem dixi ī pup. executionem fieri: fallit in uno caſu ſcilicet quando abſtinet ab hæreditate, ex qua deſcendit actio mota contra tutorem prædictum. ſiue autem abſtineat pupillus à dicta hæreditate, ſiue non: certè non fit executio in bonis tutoris, nec etiam in bonis fideiuſ. quos dederit creditor tutor de iudicatum ſoluendo: licèt eos dare non teneretur: & idem eſt contra, ſi cōdemnatus fuit aliquia tutori.

[k] Condemnauit. Id eſt, condemnari fecit pupilli debitores. ſic ā. de iis qui no. infam. l. furti. §. mandati. & C. de ſac. ſanc. ecc. l. iubemus. §. is quoque. & ſ. ſi pars hære. pet. l. cum multi. in fi.

[l] Datur. Etiam durante tutela: ut hic dicit ſecundū quoſdam. Alij dicunt demum finito officio transferri actionē in pupillum: ut ſup. ſi quis cau. l. fi. ſed & ſecundum eos utilis datur in minorem etiā durante officio: ut hic dicit. conſtat enim transferri: ut no. C. de iur. cal. l. a. in gl. quæ incipit, ſed ad quid.

[m] Obtulit. Non enim poteſt dici ſe liti offerre, cum hoc faciat ex neceſſitate: vnde ſecus eſt in procuratore, qui ſe liti offert cum ad hoc non cogatur, ſed ſponte ſe ciat: ut ſ. de procu. l. ſi procurator, §. fi. & l. Plautius. ſic & in contractu differunt: quia tutor nō tenetur finita tutela ut ĩ. quād. ex fac. tut. l. poſt mortē. §. fin. ſed procurator ſic, ut ſ. de procu. l. procurator qui. & facit ĩ. de re iudi. l. 4. C. quan. ex fact. tut. l. 1.

[n] Propter abſentiā. Quibus caſibus eſt ne. eſſe, ut ipſe iudicium ſubeat: ut ſupra l. prox. §. ita tamen.

[o] Satiſdedit. Creditoribus pupilli de ſoluēdo ad certum diem. non dicas iudicatum ſolui: vt ā. l. proxim. §. nec cogendi.

[p] Abſtinuit. Per in integrum reſtit. ſatiſdādo enim videbatur adiiſſe: vt C. de iur. delibe. l. 2. & hoc ſi erat infans: alias actus & voluntas pupilli eſt neceſſaria: ut C. de iure deliberan. l. potuit. Sed quid ſi citra aditionem tutor prædicto modo ſatiſdederit?

[q] Eius. Scilicet tutoris.

[r] Quēmadmodum ipſi. Scilicet tutori, qui reſtituitur, quaſi læſus ſit pupillus in eo, quia ſatiſdatum eſt eius nomine, cui ſatiſdandum non erat, & ad hūc vltimum, & penultimum caſum facit ſ. de aeq. hære. l. ſi pupillus. & ſ. de proc. l. ſi minor. & ſup. ſi quis cau. l. fi. Sed contra ſup. de min. l. in cauſæ. t. & C. de fideiuſſ. min. l. a. Sol. ut ibi.

[s] Vel pro infante. i. minore 7. ann. ut ſup. l. s. §. ita tamen. & C. de iure delib. l. ſi infanti.

SI plures. CASVS. Iudex dedit cuidā adulto plures curatores: certè qđ unus ſolus facit, ratū eſt: & idem eſt in curatoribus pluribus furioſi: namque & prætor ſolet unum decernere. Itē ſi pater, vel auus q dedit plures tutores filio, iubeat unū ex his ſolū adminiſtrare: ille ſolus adminiſtrabit: & idē eſt ſi inutiliter dedit tutores pater, & unū iuſſit gerere: & p̄tor eos poſtea confirmauit. Alij ergo non adminiſtrātes vocabuntur honorarij: & tenebuntur demū excuſſis facultati-

---

Liti ſe offert q ex neceſſitate ſubit.

† Sicut poſſūt eō uenire debitores ex ſua perſona: ſic eidē poſſūt ſine periculo ſolui. Bar. in l. quod ſi fortè. §. quid ergo. ĩ. de ſolu.

[*] Sic ī P. F. Haloā. ſcripſit, reſpectu.

[*] Sic ī P. Flo. & in vet. exē. manuſcri. Haloand. aūt legit, ſi iō ſe liti obtulit. q non poſſet &c.

[*] Haloā. legit, niſi abſtineat.

[*] Dandā.

† Inquiſitum dicit hic tex. cō mitti uni ea pluribus tutorib⁹, vel curatoribus adminiſtrationē: limitabis ꝑ l. legitimas. §. in legitimis. ā. de legit. tut. ſ. ut intelligatur hæc lex ꝑ ximion. & magis affecto pupillo committi adminiſtrationem.

res a dati sunt: Pomponius libro sexagesimo octauo ad edictum scripsit, ratum haberi debere etiam quod per vnum gestum est. Nam & in furiosi curatoribus, ne utilitates furiosi impediantur, ꝑtor uni eorū curationem decernet: b ratumq; habebit, quod ꝑ eum sine dolo malo gestum est. Si parēs vel pater, qui in potestate hēt destinauerit testō, quis tutorum tutelam gerat: illum debere gerere prętor putauit: c meritoq; patris statur voluntati, qui vtriq; filio rectè prospexit. Tantundem prætor facit & de ijs, quos parens destinauit testamento, d ipse autē confirmauit: e vt si parens declarauit, quē velit tutelam administrare: ille solus administret, cæteri ergo tutores nō administrabunt: sed erunt ij, quos vulgò honorarios f appellamus. Nec putet quisquā ad hos periculū * nullū redundare. g Cōstat.n.hos quoq; excussis prius facultatibus eius, qui gesserit, conueniri oportere. Dati sunt .n. quasi obseruatores † actus eius, & custodes: imputabiturq; eis qñq;, cur si malè eum conuersari videbāt, suspectum nō fecerint. Asiduè igitur & rationē ab eo exigere h eos oportet, & sollicitè curare, qualiter cōuerset, & si pecunia sit, q̄ deponi possit: curare, vt deponat ad ꝑdiorū i comparationē. Blandiūtur enim sibi, qui putant honorarios tutores omnino non teneri: tenent enim secundum ea, quæ suprà ostendimus. k

Ex causa receditur à voluntate defuncti, & alii quàm testator dixit, administratio conceditur. idē i curatore: et si testator non dixerit, vnus eligitur. Bart.

Quamuis autem ei potissimùm se tutelam cōmissurum prætor dicat, cui testator delegauit, at tamen nonnunquam ab hoc recedetur: vt puta, si pater minus perpenso consilio hoc fecit, fortè minor vigintiquinq; annis vel eo tpe fecit. quo iste tutor bonæ vitæ, vel frugi videbatur: deinde postea idem cœpit malè conuersari ignorante l testatore: vel si contemplatione facultatū eius res ei cōmissa est, quib. postea exutus est. Nā & si unū pater tutorē dederit, nonnunquā ei adiunguntur curatores. nā imperator noster cū patre rescripsit: cùm duos q̄s libertos suos tutores dedisset, unū rerum Italicarum, alium rerū Aphricanarum, curatores eis adiūgēdos: m nec patris voluntatē secuti n sunt. Quod in tutoribus rescriptū est, & in curatoribus erit obseruādū, quos pater testamēto destinauit à prętore confirmādos. Apparet igit, o

facultatibus eius, q gessit: & isti non gerentes benè debēt inspicere qualiter administret gerēs: et si est pecunia in hæreditate, debent curare vt deponatur ad prædiorum comparationem: illud tamen quod dictū est, committi tutelam illi tutori, cui pater commisit, fallit in tribus casibus qui ponuntur in §. quamuis. & q̄d dixi i tutoribus, habet locum in curatoribus. Quid si pater non dedit vni? certè fiet hoc: quia vtilius est pupillo: aut maior pars tutorum vnum ex se eliget, qui solus administret, quando ipsi omnes tutores concordant: & tūc vnus solus administret. Quod si inter se non conueniant ac propterea nō decernant quis administret: ipse prętor decernet. Si autem omnes volunt administrare, debent audiri: sed si velint inter se tutelam diuidi, audiendi sunt: & postquam diuisa fuerit, vnus nō debet attingere de p̄ae alterius: imo exceptione repellet. hoc dicit cum l. sequenti. Vin.

a Curatores. Aliàs curatorem: aliàs curationē, alias curā.

b Decernet. Vt tamē caueat cæteris, & sic administret solus, sed si nō decernat, tamē quod unus fecerit, ratum est: quia videtur alius consentire, nisi dissentiat: vt j. de cura. fu. l. cōsilio. §. pe. & fi. & facit C. si unus ex plurib. l. 1. & j. ea. l. §. quod in tutoribus. & §. apparet.

c Putauit. Vt Insti. de satis. tut. §. 1.

d Testamento. Minus legitimè facto.

e Confirmauit. Quod debuit: ut s. de confir. tut. l. a.

f Honorarios. Sed cum isti teneantur rationes ab aliis exigere: ut j. subijcit: ergo nō sunt bonorarij: vt s. de test. tu. l. iure nostro. §. 1. quę est cōtra. Sol. impropriè dicitur hic honorarius. Vel dic quòd ibi administrabat cum aliis, & etiam rationem ab eis exigere debebat: hic non administrabat. & dic quare dicitur honorarius, ut ibi not. & facit supra de solutio. l. quod si fortè. §. primò: vbi dicuntur tria genera tutorum.

g Redundare. Si habeas non: benè est. nam redundat: ut j. subiicit. & s. de ritu nupt. l. si quis tutor. §. quid ergo si honoris causa, prius conuento alio: ut C. si tu. nō gess. l. 1. & de peric. tu. l. 1. & etiam magistratu secundum nos. si habeas sine non, dic, scilicet ad præsens, redundat tamen post, conuēto alio & magistratu: sed videt quòd possit eligere etiam non gerentē prius: ut j. de cur. bo. dā. l. a. §. fi. Sol. ibi i curatoribus reiū, hic in tutoribus vel curatoribus personatū. Vel ibi a creditoribus: hic propter gestionem sm P. Vel illa secundum istam: ut ibi not.

h Exigere. Extra iudiciū. nam in iudicio nō potest durante tutela cōtutoris: sed aliter in curatoribus distinguitur: ut inf. eo. l. cum plures. & l. actus. & l. cum curatore.

i Ad prædiorum. Sic infra eod. l. ita autem. quæ huic §. continuatur.

k Ostendimus. Hoc §.

l Ignorante. Si.n. comperiisset: verisimile est quòd mutasset. & facit s. de testam. tut. l. pater. & de confir. tut. l. vtilitate. Azo.

m Adiungendos. Propter late diffusum patrimonium: vt C. in quibus casibus tutor. haben. l. propter. & qn̄doq; iunguntur contutores: ut infr. de excus. tut. l. propter. & s. de tute. l. si quis tutor.

n Secuti. Sic infrà eo. l. quidam. §. vsq; adeo.

o Igitur. Inceptiuè sumitur, non illatiuè. vel dic illatiuè: quia comprobando voluntatem patris in hoc: ut hic, & s. l. 1. §. 1. satis vt uelle per unum geri, etiam si pater non dixit.

* In P. F. expuncta est dictio nullū, sed nō rectè meo iudicio, ut ex sequentibus apparet. & potissimum ex eo loco, imputabitur q̄ is quando que &c. Itē ex eo blandiuntur.n. sibi &c.

† Bud. L. vnica. s. de off. q̄sto. tribunorùmq; ærariorū, quos receptores generales appellamus, atque coactorum, qui receptores particulares aūcupantur, obseruatores, custodesque sunt, quos hodie cōtrarotulatores dicūt antigraphi à græcis nominantur ab his eo rū antigrapha quasi contrascripta &c. vide Bu. in d. l.

Admini-

pretori curę fuisse, ne tutela per plures administret, [a] quippe & si pater nō destinauerit, quis gerere debeat: attamen id agit, ut p unū administret. Sanè.n. [l] facili[b] vnus tutor & actiones exercet. & excipit: ne p multos tutela spargat.

Tutores possunt uni ex eis administrationē cōmittere, uel oēs simul gerere, vel diuidere. Bar.

Si non erit à testatore electus tutor, aut gerere nolet: [c] tūc is gerat, [d] cui maior pars tutorum tutelā decreuerit. Prætor igitur iubebit eos cōuocari, [e] aut si non coibunt, aut coacti non decernent: cā cognita ipse statuet, quis tutelam geret. Planè si non consentiāt tutores prætori, sed velint oēs gerere, quia sidem nō habeant electo, nec patiuntur succedanei esse, alieni periculi: dicēdū est, pretorē permittere eis oībus [f] gerere. Itē si diuidi inter se tutelā velint tutores, audiēdi sunt: ut distribuat [g] iter eos administratio.

Idem lib. ix. ad edi. IIII.

VEl in partes, vel in regiōes, & si ita diuisa [h] fuerit, vnusquisque exceptione summouebitur pro ea parte [i] vel regione, quam non administrat. [k]

Dictum determinatur secundum suam causam. Bar.

Idē lib. xxxv. ad edi. V.

ITa autē [l] depositioni pecuniarum locus est, si ea summa corradi, id est, colligi possit, vt inde ager compararī [m] possit. Si.n.tam exiguā esse tutelam facilè probatur, ut ex numo [n] refecto prędium puero cōparari non possit, depositio cessat. Quæ ergo tutulæ quantitas depositionem inducat, videamus. Et cum causa depositionis exprimaē, vt prædia pupillis cōparenē, manifestū est, ut ad minimas summas non videaē pertinere, quibus modis [o] pfiniri generaliter non pōt: cum facilius cā cognita [p] p singulos [q] possit examinari. Nec tamē auferēda facultas est, ēt minores summas interdū deponi postulare, [r] si suspecti tutores [s] esse videantur.

Gessisse dicitur, qui modicum attingit per se, vel per alium: & si cessat, ut suspectus poterit accusari: & qui non gessit, tenetur utili. Bar.

Gessisse [t] autem videtur tutor, qui quid omnino pupillare attigit, etiam si modicum: cessantēq; partes eorum, qui solēt cessantes cogere ad ministrare. Quód si post

[a] Administretur. Cum pater hoc dixit. quippe, &c.
[b] Facilius. Vnde versus: Segnius expediunt cōmissa negotia plures. & facit j.de no.ope.nun. l. stipulatio. §.pen. & s.eo.l.1.in prin. & in Auth.de hæ.ab.intes. §.ex his.collat.9.in fi. & s.de origin.iur.l.2.§.nouissimè. & j.de cu.fur. l.cui bonis.§. si. & Institu.de satisd.tu. §.1. & s. de exer.l. 2. & j.e.l. decreto. §.fi. Accur.
[c] Nolet. Scilicet electus.
[d] Is geret. Potest ēt cogi electus: ut s.eo l.1.in prin. Et no. etiā maiori parti lore standum. sic s. de pact.l. & iuū. §.fin. & de vēt. inspi.l.1.§.1. & j.de sepulc. viol.l.3.§.si plures. & j de reg. iur.l. aliud.§.refertur. & j.ad munici. l.quod maior. & s. quod cuiusq; uniuersi.l.nulli. & s de posi.l. si plures. & Instit. de satid. tu. §.1. Item si nō inuenitur maior pars quod iudex eligit. ad quod C.de iud.l. fin. & de iureiur. l. iusiurādum.§. si de qualitate. & C. de nup.l.1.& facit inf. de leg. 1.l.hmōi.i fi.
[e] Conuocari. Sic in Auth.de hæred. ab intest.§. pen. in fi. colla. 9.
[f] Eis omnibus. Sic supra de leg.tut.l legitimos.§.pe.i fi.§.
[g] Distribuatur. A pretore, & facit inf. eo.l.actus.
[h] VEl i partes. Diuisa. Scilicet pretore autore.
[i] Pro ea parte. Vnusquisque tamē ex omni causa etiā quam non administrat, conuenitur: vt j.e.l.inter.in fi.
[k] Nō administrat. Illud tamen nut. q si causa est agenda in regione mihi deputata pro rebus tibi commissis: illam ego pro'equor: ut infra eod. l. tutores qui post.§.hæres. nisi in tua regione agere possis: vt infra eo.l.Titium.§.tutores. Azo. & facit ad l.istam. C.si ex plu.tut.l.2.de auto.præst.l.fi. & de peri.tut.l. 2. & infr.eo.l.si duo. in fi.

† Hic Isocrates cēsebat rem pub. uni' principis imperio quā populi administratione rectius gubernari. author Stobæus sermone. xlv.
Maiori parti standum.

ITa autem. CASVS. Dictum est sup. l.3.§. & si pecunias.qd tutores debēt deponere pecuniā pupillarem ad prædiorum cōparationē. quę aūt summa debeat deponi planè hoc dicit litera vsq; ad §.gessisse. ibi aūt ponit talis casus. Dictū est sup.e.l.1.in prin. q tutor solet cogi gerere: nunc dicit, q si incipiat gerere ēt aliquid modicū, nō habet locū coactio: sed si desinat gerere postq̄ incœpit, poterit remoueri vt suspectus. Quid si tutor mādauit cuidā extraneo tutelā gerendā? Certè aut ille extraneus administrauit: aut non, primo casu tenetur tutor pupillo finita tutela directa actione tutelæ, secundo vtili. Debitor. Si debitor meus gerat tutelā filij mei, debet à se exigere: & si ñ fecit, teneē actio. tutelæ. Secundo dicit, q pupillo pubere facto tutor ei' quōdā debet eū admonere, ut petat sibi curatorem: & si nō faciat, etiā de hoc omisso tenei actio. tutelæ. Tertio dicit: Curator adulti litē incœpit noīe ipsius adulti: pēdente lite finita est cura: certè teneē curator finire dictā litē, nisi reddiderit rationē adulto quondam, & reddiderit instrumēta dictæ causæ: & si non pficiat litē, tenetur ob hoc ac.neg. gest. ēt si iā actū erat dicta act. contra eum. Viu.
[l] Ita aūt. Hæc continuatur cum superiore l.3.§.fi. in fi. §. Azo.
[m] Cōparari. Post depositionē n.pecuniæ cumparari ager debet: q si neglexerit, in vsuras adstringitur: ut j.eo.l. tutor qui.§. si post. & l. si tutor constitutus. Azo.
[n] Numo. Id est, nūmis. ut j.de ver. sign.l in usu.
[o] Quibus modis. Id est, prędictis modis nō possumus scire quantitatē pecuniæ deponendæ. sic s. de test.l.3.§.1.& de usu.l.mora. & facit in Auth.ut ij q. §.pen.coll.6.
[p] Causa cognita. Attento eo quanti sunt prædia venalia, vel quæ suspicantur venalia futura.
[q] Per singulos. Scilicet tutores.
[r] Postulare. Scilicet contutores, vel dic quēlibet de populo qui perpensa pietate petit: ut in suspecto tutore: vt Insti.de suspe. tut.§ consequens. Azo.
[s] Tutores. Qui pecuniam pupillarem collegerint.
[t] Gessisse. Exponit verbū gerere, q est i prin. 1. legis.

Posteà

a Postea quàm gessit. Id est, gerere inchoauit, & dic non ante: vt infra de suspe.tu.l.hæc enim.§.fi.
b Postulatio. Quasi dicat, actio tutelæ, finita tutela tamen, non autem coactio: vt s.l.proxi.& j.de auth. tuto.l.si tutor qui.

§.& ad sequẽ.C.arb.tute.l.tutor.& dic, vt ibi no.& j. eo.l.à tutoribus.§.1.& j.de fideius.tu.l.1.& j.de tu. & ra.distr.l.si tutoré.& l.si tutor reipublicæ.§.si testa mento.& l.si tutor post.& j.eod.l.tutor qui.§.1.Ac.
l Post completum. Hic est §. sed quidam non habent.

ea, quam gessit, a tunc se gestu abstinuit: etiam suspecti postulatio b succedit. Quòd si quis tutelam mãdauerit gerendã, gestaque fuerit ab eo, cui mandatum est, locus erit tutelæ actioni. Gessisse enim videtur & qui per alium [1] c gessit. Quòd si non accessit is cui mãdatum est: vtili d actione e conuenitur.

Debitum ex alia causa deuolutur in actionem tutelæ. Bart.

Debitor patris qui f tutelam administrauit filij, tutelæ iudicio tenebitur g etiam ob id quod patri debuit. h

Tutor finita tutela tenetur admonere minorem, vt petat sibi curatorem: alias tenetur. Bart.

Si tutor pupillum suũ puberem factum non admonuerit, i vt sibi curatores peteret (sacris.n. constitutionibus hoc facere iubetur, qui tutelã administrauit) an tutelæ iudicio teneatur? Et magis puto sufficere tutelæ iudicium: quasi connexũ sit hoc tutelæ officio, quamuis post pubertaté admittatur. k

Post completam tutelam, vel curam cogitur quis litem cœptã perficere: nisi instrumenta litis, & rationes reddiderit. Bart.

Post completum l xxv. annum ętatis, si nondum rõnes redditæ sunt, nec ad causam pertinentia instrumenta, fidei ac verecundiæ curatorũ cõuenit, vt consilio suo m cœptam litem perficiãt. Si igitur cessent in ijs, q̃ constituta sunt, faciẽdis: magis puto sufficere negotiorum gestorum iudicium, etiam si actum est: n si tamẽ huius rei ratio reddita non est.

Si relinquitur liberatio à reddendis rationibus, nihilominus tutor de dolo tenetur, qui non potest remitti: secus si de damno quod sua culpa sentiret. hoc dicit concordat.l.si seruus vetitus. de lega.ij.Bar. 1.

Iulianus lib. xxj. Digestorum huiusmodi speciem proponit. VI.

o Quidã decedẽs o filijs suis dederat tutores, & adiecerat, [o] § Eosq; alogistas p esse volo. § Et ait Iulianus tutores, nisi bonam fidem in administratione præstiterint, dãnari debere: quãuis testamento comprehensum sit ut aneclogisti essent: nec eo nomine ex causa fideicommissi quicquam cõsequi debebunt, vt ait Iulianus: & est vera ista sententia. Nemo enim ius publicũ q [T]

c Per aliu. Not. qui per alium, facit ipse facere videt, sic supra de nego. gest. l. 3.§.fin. & l.nam & Seruius & C.de nego.gest.l.4. & j. de hæredi. insti. l. a. & supra quod cuiusq; vniuer.l. 1.§.1. & j.de vi & vi arma.l. 1.§.deiecisse. Sed arg. contra in eo.tit. l.cu fundum. [1] & de cõtrahen.emp.l. qd sæpe.§.si quis. [2] & de adopt. l. post mortẽ.§.1. [3] & C. de ijs qui ve.ætatem pe.l.2. [4] & j.de acquir. hære.l. Paulus respõdit per procuratorem.& s.de trã sac.l.cum hi.§.fi. [5] & s.ad l.Aquil.l.liber homo. 2. respõ.
ADDITIO. Dic quod hoc est pro, quia ibi vterque tenetur vt ibi patet, secundum Bart.
d Vtili. Scilicet tutelæ quod mãdauit, sicut qui non gessit. nam qui non gessit, tenetur vtili, non directa: vt j.rem pup. sal.fo. l. non quasi. §.1. & ad hoc supr. man.l. si procuratorem.§.si tutores.
e Actione. Hoc apertius notatur per exemplum j.eod.l. tres tutores.
f Qui. Scilicet debitor.
g Tenebitur. Si à se exegit. & sic prima actio conuertitur in actioné tutelæ: quia interfuit pupilli: vt s. de nego. gest.l. diuortio.
h Debuit. Ergo & naturaliter solu debitũ a se debet exigere: sed dic vt j.eod.l.quoties.§. item si temporali.& s.de peti.hære.l. siue post.§.sultum.& j. de sol.l.Stichum.§.additio. Azo. & facit s.de neg.gest.l.si pupilli.§.fi.& l.sin autem.& j.de tu. & rat.distra.l.si tutorem.& l.si post.
i Non admonuerit. Quid si admonuit, & ipse noluit? respon.excusatur tutor, quia inuiti adolescentes curatorem non accipiunt: vt Insti.de cura.§.item Azo.
k Admittatur. Si habes fine d, dic, id est, derelinquat: si cum d, dic. i. administratio, si vis exponere admittatur, id est, recipiatur: debet etiam esse d, si exponatur, id est, cõmittatur, tuc põt esse sine d, & facit ad hunc

m Consilio suo. Scilicet tutoris quondam. Azo.
n Actum sit. Actione negotiorũ gestorũ: secus in actione familiæ erciscundæ: vt C. de neg.gest.l. 3. & s. fami.ercis.l. si filia. §. familiæ. Azo. & facit C. qui pe.tu.l. admonet.& C. vt clæ post pup. assit tu.l. 1. & infra de ap l. negotiorum §.fi.& l.tutor. in fi. & C.de peri. tu.l.fi. & de iudic.l.2. & j. eod.l.tutores. §. tutores. Accur.

Quidam.
CASVS. Testator dedit tutores filijs suis, & dixit, nolo quod reddant eis rationẽ tutelæ: certè nihilominus tenentur tutores de dolo.põt ẽt testator legare tutoribus damnum omne, quod ex tutelæ administratione senserint: in quo non cõtinebitur si quid dolo commiserint. Papinianus scribit. Pater dans tutores filiis ita dicit: Volo quod administrent consilio matris pupillorum: certè non tenẽtur seruare hãc voluntatẽm: tamen mater det eis bonũ consilium, bene facient si admittant: non solum autẽ in isto casu non tenentur voluntatẽ testatoris seruare, sed etiam in alijs vt litera dicit ibi, vtque adeo autem &c. Ea quo tutor. Ea quo scit se datũ tutorẽ, statim debet administrare.& si hoc nõ facit, tenetur: nec interest quomodocunque sciat modo: sed si dicat se nesciuisse: pupillus debet eum probare sciuisse: præsumitur enim ignorantia. Viuia.
o Quidam decedens. Aliàs lex.aliàs §. Ac.
p Alogistas. a Ab a, quod est sine: & logos quòd est sermo, quasi non teneantur sermocinari, vel respondere pro gestione: inde logista.i.rationalis. qui tenetur reddere rationem, qui vocatur procurator Cæsaris: vt C.de modo mul.l.curator.vel secundum quosdam alogi, quasi remoti essent a ratiocinationibus.
q Ius publicum. Sic j.de lega.1.l.nemo.& s. de testa.

[1] Soluetur ibi patet secundum Bar.
[2] Dic qđ ibi in absentia vẽdidisse nõ videt, sed in præsentia sic, ex quo p aliu facit, secũ dũ Bart.
[3] Dic ẽm Bar. quod fallit ibi, quia adoptio non est in administratione: vt j.de manu. l. seruus furiosi. Dy.
[4] Dic qđ etiam fallit ibi, qa venia ætatis datur rationes in dictæ, q magis apparet cum petit p se, quã si peteret per aliũ, secundũ Dyn.
[5] Dic qđ nõ, est p̃ nec contra ẽm Bart.
[T] Coroi. gl.2. in fi. ta ca. literam. extra de rescriptis.& regula iuris, qui per alium. de re. iu. lib. 6.

[6] Alogistæ dicuntur qui administrationis suæ rationes reddeṙ nõ tenentur, qualiter hic accipitur cuilibet manifestũ est: quàuis & analogistam tutorẽ dicere possimus quasi rōcinatorem, qđ huic loco non conuenit. tu vide Alc.lib.1. præter. in hac ipsa dictione, & i ãnot. ad tres poste.lib.C. de Irum. Alex. & Bapt.Piũ. ca.44.
[o] In P.F. θεμάτιον est præcedentis capitis quod incipit, Iulianus li.21. Digestorum huiusmodi speciẽ propoit. Quidam decedens &c.
[o] In P.F. eosq; anecloglstos esse volo. & paulo post, ut anecloglsti essẽt: sign i ficat autẽ ea dictio, eos q reddendis rationibus solutos. Vide Alc. lib. Parergon.2. ca. 25.
[T] Iisdem verbis utitur gl. i c. cum dile-

ctus super verbo, cõstitutum, extra de cõlue. por ro causam pupillorũ eiusdem omnium causam appellat Cicer. acti. 3. in ver.

tut.l.iure nostro, & C.de condit. in ser.l.2. & ꝭ.de lib. & posthu.l.si ita.§.fi. & consonat huic l. C. de transa. l.sub prætextu.& ſ. de pact.l. si vnus.§.illud.& quod ibi not. & ſ.de neg.gest.l Pomponius.vbi dicit,nuda voluntas & ſ.de transf.l.qui cum tutoribus.in fi.Hug.

remittere pôt huiusmodi cautionibus, [a] nec mutare formam antiquitus constitutam. Damnum verò quodcũque ex tutela quis senserit, [b] & legari, & per fideicommissum ei relinqui pôt.

Si tutor iubetur gerere de cõsilio eius, qui non potest esse particeps officii, de honestate illud requiritis: sed non tenetur sequi: sicut aliàs quandoque à voluntate defuncti receditur. Bart.

Papinianus libr. 5. responsorum ita scribit: Pater [c] tutelam filiorum consilio matris geri mandauit, [d] & eo nomine [e] tutores liberauit. Non idcircò minus officium tutorum integrum [f] erit: sed viris bonis conueniet [g] salubre consilium matris admittere: tametsi neq; liberatio [h] tutoris, neque voluntas patris, [i] aut intercesſio [k] matris tutoris officium infringat. † Vſque adeò autem licet tutoribus patris præceptum negligere: vt si pater caueret, ne quid rei suæ distraheretur, vel ne mancipia [l] distrahantur: vel ne vestis, vel ne domus: vel [m] ne aliæ res periculo subiectæ, liceat eis contemnere hanc patris voluntatem. [n]

A tempore scientiæ periculum est tutoris: & ignorantia præsumitur, nisi scientia probetur. Bar.

Ex quo innotuit tutori, se esse tutorẽ: scire debet, periculum tutelæ ad se pertinere. Innotescere autem qualiterqualiter † sufficit, non vtique testato [o] eum conueniri. Nã & si citra testationẽ, scilicet vndecunque, cognouerit: nulla dubitatio est, quin debeat [p] periculum ad ipsum respicere. [q]

Idem lib. xxxvj. ad edictum. VII.

HOc aũt, [r] ꝙ cognouerit tutor, pupillus probare debebit. [s]

Contra tutorem qui non facit inuentarium absque causa iuratur in litem: & antequàm faciat, non potest administrare, nisi quæ dilationem non recipiunt. Barto.

Idem lib. xxxv. ad edictum. VIII.

TVtor, qui reperto-

a Huiusmodi cautionibus. Id est, cautelis.

b Senserit. Leui culpa, non dolo: vt in prædicto casu. ad quam leuem culpã fit hic relatio: idẽque & si exprimat hoc idẽ defunctus. nec enim præstabitur ex cã fideicommissi tutori qđ dolo fecit: licet hæc lex innuat cõtrariũ.

c Pater. Alias est §. Papinian⁹. alias lex, pater, &c. Azo.

d Mandauit. In testamẽto suo, in quo eis tutores dedit. Azo.

e Eo nomine. Id est, quia matris consilio gesturi erant: vel dic, id est, nomine tutelæ. Azo.

f Integrum. Quia & sine matre gerere possunt: vt infra eo. l.Titiũ.§.1. Sed contra est principium eiusdẽ l. Titium. sed ibi erat tutor. & esse poterat consiliator: hic non: vt supra de tes.tu.l.iure nostro. & eodem modo respond. ad l.supra de exerci.l.1.§. si plures. quæ est contra. vt & ibi dixi.

† Facit gl. 2. in ca.cũ olim, in princ. extra de arbitr.

g Cõueniet. Ex honestate. sic C.de necess.ser.l. quidam.§. illo.

h Liberatio. Facta à defuncto, quæ nõ valet: vt subijcit, & ꝭ.prox.§.& ſ.prox.l. quidam decedens.

i Patris. Qui sine ea voluntate gerit.

k Intercessio. Id est, interuentus siue consilium, scilicet malum. Azo. & facit infra prox.§. Accur.

l Mancipia. C.pro emp.l.2.contra.sol. ibi cum causa, & salubre consilium, hic secus: vt infra de lega.1.l.si filius.§.diui.

m Domus. Quæ omnia olim vendi debebant: vt C. de admi.tut. l. lex quæ.circa princ. Accu.

n Voluntatem. No.discedi quandoq; à voluntate, sic ꝭ.vbi pu.edu.l.1.& 2.& ſ.de cõfi.tu.l.pe.& de test.tu. l.iure nostro.& C.eo.l.tutelam.& ꝭ.de an leg.l.Quintus Mutius. & ꝭ. de leg.3.l. Lucius Titius.in prin.& l. pater filium.& ſ.de relig.l.at si quis.§.æquum.& ꝭ.de condi.instr.l.quidam. & ſ.eo.l.3 §.quamuis.

o Testato. Id est, coram testibus, vel vicinis.

p Quin debeat. Quia certè debet ad eũ spectare periculũ. & facit C.eo.l.tutor.& l.& si scisses.ſ.eod.l.1.& Insti.de leg.§.quod autem. & ſ.de pet.hær.l qui se.& l.item ne.§.petitã.& C.qui mil.nõ pos.l. super seruis.

& C.de spon. & ar.spon.l.mulier. & ꝭ.quod fal. tuto. l.3.in fi.& ſ.de prob.l.verius. & supra de act.emp.l.1. §.1.Sed argu.contra infra de adul.l. denuntiasse. & faciunt ista etiam ad l.seq.

q Respicere. Dic aut datio tutoris est ipso iure nulla: & tunc non imputatur ei si nõ gerat: vt C.q da.tu.pos.l.militiæ. & l.neque.aut tenet: & tunc si quidẽ tutor ignorat se datũ (quod semper præsumitur nisi pupillus ꝓbet de scientia tutoris: vt ꝭ. l. proxi.) idem est: vt hic, si verò sciat se datum, & sciat nullam sibi competere excusationẽ, statim tenetur: vt hic,& ꝭ. de excu. tuto. l. qui testamento.& infra si tu.ap.l.2. & C.de excu.tuto. l. quanquam. & infra eo. l. tutor, vel curator. & l.tutores q post. § tutor. si vero sciat se datũ, & sciat sibi aliquam competere excusationẽ, & non prosequatur eã, tũc tenet, ex quo iussus est gerere: vel vt puto, ex quo lapsa sunt tempora excusationis. & probatur hic & præcedens casus infra de excusa. tuto.l.si is q tres.§.illa.si vero credat aliquam sibi competere, nec competat, & non proponat eã, statim tenetur ex quo datus est, si vero proponat eam, & prosequatur: si quidem vincat, nunquã spectat periculũ ad eum, & si succũbat, tenetur, ex quo iussus est: vt infra eodem.l. qui iussus est. Azo.

† Facit c. veniens. cum gl. 2. in prin. extra de fil. presby.

† Cõcor. cum hac l.c.1.cum glos. super verb. allegãs. extra de postul. prxl.

r HOc autem. Probare debebis. Argu.contra C.de episc.aud.l. si legibus. Item cõtra. C. de peri.tu. l.si tutor. Sol. hic ex necessitate probat pupillus scientiam, ibi admissus, non iussus tutor probat ignorantiã. sic C.de præd.mi.l.si prædium. & de præscrip.long.tẽpo.l.pe. & arg.ſ.de proba.l.circa. vel dic vt ibi. Accur.

TVtor. Casus vsque ad §.vsuræ. Tutor antequã incipiat gerere, debet inuentarium facere: nisi iustam cãm habeat, quare non faciat, & si nõ faciat tanquam dolosus tunc remouetur a tutela, & tenetur pu. ad interesse quod æstimabitur per iuramentũ in litem: illa tamen quę non recipiunt dilationẽ, bene debet gerere etiam antè factum inuentariũ, imo ea tenetur distrahere, & alias suo periculo stant: nec potest se excusare dicens: ideo non vendidi, quia expectabam cõtutores meos, cum quodam ergo spatio moderato debet eas res distrahere: quod in iudicis erit arbitrio. Compe-tit. Dictum est ſ.eod.l 3.§. et si pecunia: quod tutores debent ponere pecuniam pupillarem ad prædiorum comparatio-

comparationem: nunc dicit, si per preces, vel gratiam non idonea emant prædia, vel etiam per latam culpā, quia tenētur pupil. Quid si post depositionē nulla prędia emāt? tenētur ad vsuras pecuniæ depositæ: nisi fortè nō inueniebāt prædia venalia, & tenentur qū non emerunt, ad usuras quæ frequentantur in illa regione. Si aūt in suos vsus dictam pec. conuerterunt clam tenentur ad centesimas vsuras: quamuis ille tutor qui non fœnerauit pecu. pu. non teneatur nisi ad pupillares: nec ille qui debitor existēs patris pupillorum durāte tutela a se non exegit. Quid si tutor fœnerauit pecuniā pup. & dedit eam fœnori multis? aut omnia tenet pupillus nomina approbare, aut omnia reprobare. Si deponi. Si est pecunia in hęreditate pupilli: tutor debet eam deponere ad prædiorum comparationem: vt sup. e. l. ita autē. & si quidem tutor deponat: non tenetur ad vsuras. Si autem nō deponat, aut præceptū fuit ei à iudice, vt deponeret, aut nō: si non fuit pceptū, tenetur ad pupillares vsuras. si autē fuit præceptū, tenetur ad centesimas: sicut & quando negauit se habere pecuniā, cū tractaretur de alimētis pupillo præstandis: nam & tunc tenetur ad cētesimas vsuras eius pec. quā habet: & ēt castigatur extraor. Si autem negauit se habere pec. cum tractaretur de expediendis alijs negotijs pupilli, præstabit pupillares tātum, & de pupillaribus præstandis ponit quinque plana exempla: præter autem prædictos tres casus, in quibus pstātur centesimæ, & præter dictos quinq;, In quibus pręstantur pupillares, tenetur ex alijs causis tutor ad eas vsuras, quæ in regione frequentantur. Viuian.

† Facit hic §. qd̄ mcāte ecclesia præsenies possint procedere ad electionē usque ad fin. trium mēsium, ut habet in ca. cum nobis. in glo. super uerb. reuocare, post med. ī uer sicu. dicit lo.

rium a non fecit, quod vulgò inuentarium appellatur, dolo fecisse videtur, b nisi fortè aliqua necessaria, & iustissima causa allegari possit, cur id factum non sit. Si quis igitur dolo inuentarium non fecerit: in ea conditione est, vt teneatur in id, qd̄ pupilli interest: c quod d ex iureiurando in litem æstimatur. Nihil itaque gerere antè inuentarium factum eum oportet: e nisi id, quod dilationē nec modicam expectare possit. f

Nimia festinantia, vel negligentia tutoris in rebus pupilli vēdendis punitur. Bart.

Si tutor cessauerit in distractione earum rerū, quæ tempore depereūt, suum periculū g facit. Debuit enim confestim officio suo fungi. Quid si contutores expectabat vel † differētes, vel etiā volentes se excusare, an ignoscatur ei? Et non facilè ignoscetur: debuit enim partib⁹ suis fungi, nō quidem præcipiti h festinatione, sed nec moratoria i cunctatione.

In emendis rebus tutor non tenetur, nisi de dolo & lata culpa. Bartol.

Competet aduersus tutores tutelę actio, si malè cōtraxerint: hoc est, si prædia non idonea comparauerint per sordes, aut gratiam. Quid ergo, si neque sordidè, neque gratiosè, sed non bonam conditionem elegerint? Rectè quis dixerit, solā latam negligentiam k eos præstare hac in parte debere.

Si tutor pecuniam pupillarē otiosam relinquit: vel in vsus suos conuertit: tenetur eius pecuniæ vsuras præstare. Bart.

Si post depositionem pecuniæ comparare prædia l tutores neglexerūt: incipient in vsuras conueniri. m Quanquam enim à prætore cogi eos oportet ad cōparādum, tamen si cessent, etiam vsuris plectendi sunt tarditatis gratia, nisi per eos factum nō est, n quo minus compararent. Pecuniæ, o quam in vsus suos cōnuerterunt p tu-

vt ī. de solutio. l. quod si fortè. §. 1. & §. & qui notitiæ. Item ad omnes pertinet periculum: vt s. de ritu nupt. l. si quis tutor. §. quid ergo. & C. de peri. tutorum. l. 1. Item communionem habent in tutela, licèt non administrent: vt s. eod. l. 3. §. nec putet & C. de peri. tut. l. d. 1. & C. ar. tut. l. fina.

a Repertorium. Sic dictum est, quia reperta cōtinet, & inuentarium: quia inuenta in bonis pupilli, ibi describuntur: & debet fieri mox cum commode fieri potest, licèt alter alij dicant, & in præsentia tabellionis: & iudicis: vt C. eo. l. tutores. & ibi not. & fiet vna vice. & si quid adderur bonis, iterum addetur inuentario: & scribetur dies: vt C. de cura. furi. l. fin. §. fi.

b Fecisse videtur. Præsumptione huius l. ideoque, vt suspectus remouetur. & alias pœnas patitur: vt C. arbit. tut. l. fin. & infra, de suspect. tutoribus. l. 3. §. tutores. sed an honoratius tutor: vel datus causa notitiæ. qui non administrat, debeat facere? Respond. sic: nam indefinite hic dicit. Item omnibus potest. olui

c Interest. Propter res, & causas amissas: vt ī. eo. l. chirographis. Azo.

d Quod. Scilicet interesse, & ultra etiā: vt s. de in litem iur. l. 2. & l. si tutor. Azo. Sed quando iurabunt? Respond. in actiōe tutelę, & sic finita tutela: vt ī. de tut. & rat. dis. l. nisi. & C. de in litē iur. l. pe. & ar. ī. de ma. test. l. si ita fuerit. & de fideicō. li. l. si purè. in fi. Item quis? Respon. alius tutor: vel curator, vel etiā ipse adultus: vt supr. de iu. li. iur. l. videamus. Accur.

e Eum oportet. Debet & alia facere: antequam administret, scilicet satis dare rem pupilli saluam fore: vt C. de tuto. & curator. qui satis nō dederint. l. 1. & fi. nisi sit testamentarius, vel cū inquisitione datus: ut in eo. tit. l. non omnium. Item debet decreto iudicis accipere res: ut C. arbit. tute. l. fi. Item iurare: ut in Auth. ut ij, qui. §. fi. col. 6.

f Possit. C. e. l. fi. in fi. & l. lex quæ. in fi. & s. de mino. l. ait prætor. §. quæsitum.

g Suū periculum. Sic ī. ad Treb. l. mulier. §. sed enim. & C. eo. l. sea quæ. in fi. & l. fin.

h Præcipiti. Sic ī. de in. sis. l. edicto. §. cum autē. & de uer. obl. l. continuus §. cū ita. & ī. de leg. a. l. cū qdā & de iu. deli. l. 1. in fi. & s. si qs cau. l. 2. §. si qs tñ. & ī. de sol l. satū. & ī. ad Terty. l. 2. §. si mater. & §. cōfestim.

i Moratoria. Id est, longa mora.

k Latam negligentiam. Id est, latam culpam: ut ī. de uer. sig. l. magna. & hoc est speciale, ut non ueniat leuis: est & alius casus: ut C. arbi. tu. l. nomina. regulariter contra: ut C. arbi. tu. l. quicquid.

ADDITIO. Dic qd̄ specialis casus est hic. s. qñ emit prædia, ut nō teneatur nisi de lata culpa, sm Bart.

l Prædia. Quod debet fieri: ut s. eo. l. ita aut. in princ.

m Cōuenīri. Etiam sine interpellatione: ut C. in qui. cau. in integ. resti. non est necess. l. in minorum. sic est ar. contra ī. de uer. obl. l. si ex legati.

n Nō est. Vt ī. eo. l. cum plures. §. fi. & ī. ea. l. §. usuræ.

o Pecuniæ. Hic debentur usuræ centesimæ.

p Conuerterunt. Scilicet clam. Azo. ut habeat locum quod sequitur: & quod est ī. eo. l. non existimo.

tores, legitimas [a] vsuras præstant: † sed hoc ita demum, si euidenter doceantur pecuniam in vsus suos cõuertisse. Cæterũ non vtique qui non fœnerauit, vel non deposuit, in suos vsus vertit. & ita diuus Seuerus decreuit. Doceri igitur debet in vsus suos pecuniã vertisse. [b] Vertisse in suos vsus non accipimus eum, qui debitor patris pupilli fuit, deinde ipse sibi non soluit; hic enim eas vsuras præstabit, quas patri [c] promiserat. Si tutor pecuniam pupillarem suo nomine [d] fœnerauerit: ita demum cogetur vsuras, quas percepit, præstare: si suscipiat pupillus cæterorum nominum periculum. Si deponi oporteat pecunias ad prædiorum comparationem: [e] si quidẽ factum est, vsuræ non current. Sin verò factum non est: si quidẽ nec præceptum est vt deponantur: pupillares [f] pręstabũtur. si pręceptũ est, & neglectũ: [g] de modo vsurarũ videndum est. Et solent prætores commina ri: vt si nõ fiat depositio, vel quanto tardius fiat, legitimæ [h] vsuræ præstentur. Si igitur comminatio intercessit, iudex qui quandoque cognoscet, decretum prætoris sequetũ. [i] Idem solẽt [k] facere prætores etiã circa eos tutores, qui negant habere ad alendos pupillos penes se aliqd: vt quicquid constiterit penes eos esse, eius grauissima [l] vsura pendatur, & hoc persequi oportere iudicem palàm est, cum & alia [m] pœnæ adiectione. residuarum autem summarũ [n] pupillares vsuras pendi oportet. Quæ sint autem [o] pupillares vsuræ, videndum est. Et apparet hanc esse formam vsurarum, vt eius quidem pecuniæ, quam quis in vsus suos conuertit, [p] legitimam [q] vsuram præstet. Sed & si [r] negauit [s] apud se esse pecuniam, & prætor pronunciauit contra eum: legitimã soluere vsuram debebit: vel

[a] Legitimas. Imò centesimas: vt s. de nego.gest.l.qui sine.§.sed quas. Solu. hic legitimas vocat, id est, cẽtesimas: vt & ibi dixi, & sic accipitur C.arb.tut.l.curator. & de vsu.pu.l.1. Alias dicitur legitima, quam quilibet secundum conditionem suæ personæ pot stipulari: vt C.de vsu.l.eos.§.super. & hoc modo dicitur pupillaris, quã pupillus secundum cõditionem suã potest stipulari. Acc.

[b] Vertisse. Scilicet vsuras centesimas.

[c] Patri. Nisi essent minores pupillaribus: vel in prouincia frequentatis, qñ tales præstari debẽt vt j.ea.l.§. ex cæteris, si enim non vsurarium erat debitũ, fiet vsurarium: vt s. de neg.gest.l. si pupilli.§.fi.& l.diuortio.§.fi. & l. qui sine.in prin. ergo minor vsura fit maior, vt dictum est.

[d] Suo nomine. Idẽ si pupill. vt j.eod.l. cum quæritur. in fi. licèt quidam cõtra. & facit sup.de vsur. l.Caius Seius, & argum.s.de proc.l.in causæ.in prin. & de ope.lib.l.si ita stipulatio. Arg.contra s. de inof.testa.l. Papinianus.§.sed nec impuberi. & j. de col. bo.l.nonnunquam. Item facit s. mandati.l.idemque.§.si mandauero.

[e] Comparationẽ. Quia sufficiens est ad prædiũ emendũ: vt sup.eo.l.ita autẽ. in princ.

[f] Pupillares. Id est quas pupillus pro cõditione sua posset stipulari: vt C.de vsur.l.eos.§.super. Sed contra j.ead.l.ibi, uel si moram &c. & §.quæ sint &c. ubi dicit legitimam, sed hic corrigitur secundum quosdam. Vel verius dic, id est, pupillares siue pręcessit pręceptum. ut ibi, siue non. Itẽ quòd hic dicit, est uerũ post sex uel duos menses nouiter creato tutore discesso a uetere: ut j.ea.l.usurę.& l.si tutor constitutus.

[g] Et neglectum. Et dic, centesimæ secundum Hug. sed secundum Azo. pupillares. ut j.l.proxi.& infra dicemus in gl.ibi, quando.

[h] Legitimę. Id est centesimę, ut in sequẽti casu subijcit. nam dicit, idem solent &c.& postea dicit grauissimã. Hu. sed Azo. dicit.i. pupillares: ut & j.ea.l.in uers. uel si moram &c.& in hoc non sit idẽ hic, & in sequẽti casu, ut cõminatio aliquid operetur. hic pupillares, ibi centesimas, sed cũ ẽt sine cõminatione pręstantur pupillares: ut in §.pręcedenti: ergo non uidetur prodesse admonitio, nisi fortè in hoc, quod non expectabũtur duo, vel sex menses: ut ibi no. Et pro hoc q̃d nõ expectantur duo mẽses facit litera, vel qñ tardius &c.

[i] Sequetur. Scilicet non tanquam ualidum, sed quasi ab eo tempore fuerit in mora, & currat usura: non q̃ comminatio valeat, ut in contrario: ut C.commi.epi. &c. ergo nec sequẽda. ut s. de testa.tute.l.iure nostro. Ar.ad hoc s.de usu. l. si quis solutioni. §. mora. uel dic ibi speciale.

[k] Idem solent. Et hic centesimæ.

[l] Grauissima. Id est centesima: quæ legitima quoque uocat.

[m] Cum alia. Alias aliæ secũdum antiquos, qui in datiuo pronunciabãt alio: ut ibi, & alio, ueni & uenit: & dic pœnę.i.mulctę: quę est j.de suspect. tuto.l.3.§.tutores, sic ponitur pęna pro mulcta s.si quis ius dic. l.1.in princip.

[n] Summarũ. Quas penes se esse confitentur: nec tñ deponũt: ut s.in §.si uerò factum non est.

[o] Quæ sint autem. Id est qũ debeantur & dic pupillares quas pro cõditione sua potest stipulari pupillus: ut sup.dixi Item not. quòd usura alia cẽtesima, alia pupillaris, alia ex cõsuetudine regionis: prima pstatur duobus casibus.s. quàdo conuertit in suos usus clam: ut s.§ pecuniæ. Item quàdo negat se habere ad alẽdum, & habet in ueritate: ut s.eod.§. idem solent. Addit Hu. tertium quàdo post pręceptũ non deposuit: ut s.ibi, si pręceptũ est &c. Secunda pręstatur 5. casibus. Primò quando conuertit in suos usus palam: ut subijcit, & apparet &c. Secundò quando negat se habere, & non habet, sed prętor decernit eum habere, quo casu decretum pro ueritate accipitur: ut subijcit, sed & si negauit &c. Tertio secundum Azo. quàdo post pręceptum fecit moram depositioni: ut ibi, uel si moram &c.& s.ibi, si pręceptum &c. sed hoc casu dicit Hug. uenire centesimam: ut dixi, & hoc tertium ponit, quando non pręcessit pręceptum. Quartus est ibi, sed & si dum negat &c. Quintus ibi, item si à debitoribus &c. Item adijcit Azo sextum, quando non pręcedente pręcepto iudicis facta est mora depositioni pecunię: ut s.§.si uerò factũ non est, alias regulariter debet, quę leuior sit in regione: ut j.§.ex cęteris.

[p] Conuertit. Palam.

[q] Legitimam. Id est, pupillarem. Et no. quòd incipit quinque casus.

[r] Sed & si. Et dic pupillarem. Accur.

[s] Negauit. Nec erat: sed decretum pro ueritate accipitur

† Vsuræ quibus casibus sint concessæ, vide per Pan. in c. cõquest. in 1. col. de vsu. & doct. in c. salubriter. eo.tit.

Vsura multiplex.
Vsura pupillaris an & quãdo pręstatur.

pitur, sed si esset etiam a die mora, vt subijcit vel si [illegible] sed ob [illegible] tarentur & [illegible]

[illegible]

si moram depositionis fecit, & prætor [illegible] ei legitimas. Sed & si dum [illegible] aliquam quantitatem penes se [illegible] pupillis ad onera sua expedienda imposuit ne [illegible] mutuam pecuniam legitimis vsuris ac [illegible] tenebitur in legitimis. Item [illegible] a debitoribus legitimas exegit. Ex cæteris causis [illegible] morem prouinciæ præstabit vsuras, aut quincunces, aut [illegible], aut si quæ aliæ [illegible] tutores in prouincia frequentantur. Vsuræ a tutoribus non statim exiguntur, sed interiecto tempore ad exigendum & ad collocandum duorum mensium: id quod in [illegible] tutelæ seruari solet. quod spatium, seu laxamentum temporis tribui nõ oportet ijs, qui nummos impuberum, vel adolescentiũ in suos vsus conuerterunt. Si vsuras exactas tutor, vel curator vsibus suis retinuerint: earũ vsuras agnoscere eos oportet. Sane enim parui refert, vtrum sortem pupillarẽ, an usuras in vsus suos conuerterit. Pecuniæ, quæ in arca fuit, etiam hæredes curatoris tamdiu vsuras præstabunt, quamdiu nõ interpellauerint, vt loco defuncti curator cõstituatur. Si tutor pro cõtutore condemnetur, an etiam in vsuras condemnandus sit, quæritur? Et placet (vt multis rescriptis continetur, & Papinianus libro duodecimo quæstionum ait) etiam in vsuras eum condemnandum, si suspectum facere supersedit. & quidem eas demum vsuras cogẽdum præstare, quas suæ etiam administrationis cogitur. Sciendum est tutorem & post officium finitum vsuras debere in diem, quo tutelam restituit.

Tutor non tenetur restitue-

[illegible]

aliorum qui bene administrauit ex persona male administrantis, quod bene possum tacere [illegible] tenebatur male administrãs. Sed de [illegible] in quibus tenebatur male administrãs, du[illegible] tenebatur bene administrãs. Et dicunt quod si [illegible] si nõ tenebatur male administrans ad maiores quam [illegible] Si autem tenebatur ad maiores, puta ia tenebatur ad centesimas ex eo qd pecu. pupil. clam in suos v[illegible] conuertit: vt s. ea. l. §. pecuniæ. illæ autem [illegible] conuentur [illegible] pu pillares, de quibus dicitur s. ea. l. §. quæ a[illegible] non tenebitur e[illegible] ad pu pillares, etiã ex persona [illegible], qui tenebatur ad centesimas. Q[illegible] dicit qd si finita tutela & rõne tutelæ reddita per tutorem, nõ reddat pupillo pecuniã, tenetur ad vsuras, hoc dicit vsq. ad finem legis. Viuian.

Duorũ mẽsium. Ab ingressu tutelæ. Sed cõtra infra l. si tutor [illegible] sol. vt ibi. Item post hoc tempus ita demum si potuerit collocare: vt infra eod. l. cum plures. §. fin. & C. de vsu. pup. l. 3. Item facit in Auth. vt ij q[illegible]. §. quoniã. col. 6.

V[illegible] earum. Tã quam [illegible] vt infra eo. l. qui negotiationem. §. 1. & fi. & supra manda[illegible] idem- que §. [illegible] tor. & C. de vsu. pu. l. [illegible]

Non [illegible] Q[illegible] tacere debent. vt arg. s. eo. l. sa autem. §. si tutor. & §. [illegible] complet [illegible] sed & interpellatione facta debentur vsuræ, si eam hæredes consumpserunt: vt s. de hæ[illegible] eũ ostendimus. [illegible] contra s. de vsu l. pecuniæ. §. fi. [illegible] est debitor [illegible] vsura, si [illegible] decessit. [illegible] hic in [illegible] erunt hæredes, qui [illegible] curatore [illegible] quod [illegible] debuerunt, ibi [illegible] fœnerator non fuerat dominus pecuni[illegible] Azo [illegible] contra [illegible] creditor hic de[illegible] vt [illegible] de nautis [illegible] & de v[illegible] quidam. §. si pu [illegible] eo. [illegible] tutores. §. qui le.

[illegible] tione [illegible] noie, contra s. ad muni[illegible] li[illegible] loquitur in fideiussore qui [illegible] vnde [illegible] præstare indẽ[illegible] hic in [illegible] tutore. Sed at contra huc in s. eo. tit. l. [illegible] quare de esse spe[illegible] eo casu, quo suspe[illegible] facere [illegible] vt hic, & C. de vsu. pup. l. 2. licet [illegible] non de [illegible] vsura d[illegible] [illegible] de mag. co. l. fi.

De [illegible] s. l. tutor. §. si & [illegible] §. fi. & §. fi.

Sic in P. Fl. Haloã. legit, tutoris.

In ortu tut[illegible] k 1 Si

SI tutelæ. [illegible] Cum haberet pupillus 12. annos, tutor eius mutuauit pecuniã pupilli Titio, & dedit ei terminum usque ad duos annos, finita est tutela adueniente pubertate, antequam ueniret dies mutui, agit pupillus contra tutorem, & petit etiã dictã pecuniam: cuius nodum uenerat terminus: nunquid debet condemnari tutor ad illam? Certe non, si fuit ei licitum mutuare: alias secus. Licitum autem ei non erat, si non fecerat inuentarium. Viuianus.

re pecuniam quam credidit, nisi adueniente die: nisi in credendo pauerit sibi culpa imputari. Bart.

Idem [illegible]

IX.

SI tutelæ agat is, cuius tutela administrata est: dicendum est nonnunquam diem creditæ pecuniæ [a] expectandam, si fortè tutor pecunias crediderit pupilli nomine, quarum exigendarũ dies nondum venit. Sanè quod ad pecunias attinet, ita demum verum est, si potuit & debuit credere, [b] cæterum si non debuit credere, non expectabitur.

Tutor debet facere pupillo si praest, vt quaeratur [illegible] actionem [illegible] quam sufficit. Bartolus.

[a] Creditæ pecuniæ. Secus est, si aliculi sit obligatus tutor nomine pupilli in diẽ, quando nõ uidetur expectanda dies, sed statim agitur ut supra de nego.gest. l. 2. & l. si quis mandante. It[em] cõtradixerunt ibi. & agitur ut liberetur, uel ut de indẽnitate eauea tur: ut supra mand. l. si mandauero. §. 2. & 3. Accur.

[b] Credere. Hoc ser[uari] liret quia fortè nõdum fecerat inuẽtarium, uel nondũ satisdederat. ut supra eod. l. tutor qui. in prin. & C. de tu. uel cura. qui satis no dedit. l. tutor qui. Azo.

* In F.F. debet.

* Non expectabitur. Sic supra ad Velleia. l. aliquando. § fina.

QVoties. [illegible] Si [illegible] vult [illegible] tuare pecuniam, debet facere stipulari pupillum a debitore: vel si est infans, debet stipulari [illegible] uus eius: si autem sit infans, & non habet seruum, tunc tutor debet stipulari, [illegible] vel filius tutoris: & acquiretur vtile actio [illegible] si absens sit pupillus? Solus tutor debet [illegible] rat debitor Sem[pronio] [illegible] & ego eram eius fideiussor [illegible] feci testamentum [illegible] & d[illegible] Titium principalem debitorem dedi [illegible] meo venit: dies pecuniæ soluendæ Sempronio durante tutela. Certe debet soluere tutor, & si non facit, & efficiatur non soluendo, & sic [illegible] pupillus [illegible] creditori, quia fuit hæres mei fideiussoris [illegible] lulum potest [illegible] mandati. finita tutela contra tutorem suũ quoniam in eundem principalem debitorem sed etiã tutelæ: melius tamen pro se faciet si agat tutelæ. quia in actione tutelæ erit ipse priuilegiatus in tacita hypothe a: & etiam in personali actione: & etiã contra fideiussores, quos dederat ei tutor pro re eius saluanda poterit agere. Si aũt dies dictæ pecuniæ [so]luendæ non venerit durante tutela, nõ imputatur dicto tutori, si non soluat eam suo creditori, & sic actio mandati non conuertetur in actio tu relæ Item quid si patri pupilli debeat tutor aliquid & temporali tenebatur actione, & a se non exigat durã te tutela? Certe bene tenetur de hoc pupillo actione tutelæ, & perpetuo: sicut enim imputatur tutori si nõ exigat ab alijs pupilli debitoribus: ita & si a se non exigat, & plus. nam cum debet exigere ab alijs, necesse est, quod proponat contra eos actiones, & dentur dilationes debitoribus ad respondendum, vt fieri solet: unde illud mediũ tempus tutori non imputatur, sed sibi ipsi: nec est necesse, quod ipse det libel[lum], unde non expectantur talia spatia: [illegible] lus etiam dico, quod si patri pupilli debuit usuras maiores quam pupillus possit stipulari, & non exegit a se durante tutela ut[illegible]

[illegible]

X.

QVoties tutor pecuniam pupillarẽ fęnori dat, stipulatio hoc ordine [a] faciẽda est. Stipulari enim debet aut pupillus, aut seruus pupilli. Quòd si neque pupillus ei' ætatis erit, vt stipulari posset, neq; seruum habebit: tũc ipse tutor stipuletur, qui ve in eius potestate erit. Quo casu Iulianus sæpissimè scripsit vtilẽ actionem pupillo dandã: sed & si absens sit pupillus: oportere tutore [su]o nomine stipulari ne[q]uaquam [illegible] ambigendũ est.

Debitorum [illegible] causa, in a [illegible] tutelæ [illegible] tor [illegible] & [illegible] pupillo [illegible] Bart.

tem patri debitam, teneri pupillo ad illas maiores usuras. [illegible] si tutor fuerit creditor patris pupilli & est pecunia in hæreditate? Certe bene potest sibi soluere: & si non soluat sibi, non tenebitur pupillo in usuras, quæ current medio tempore: [illegible] enim debet [illegible] si cui alijs creditoribus pupilli & non debet [illegible] tutor [illegible] a creditoribus. ideo statim debet e[illegible] [illegible] ex [illegible] eos [illegible] bona [illegible] non debuit [illegible] cum au[illegible] tate cõ tuto[illegible] sie. Constat. [illegible] habenti tutorẽ in hæreditate [illegible] uenit [illegible] tas, & [illegible] ctus tutor, uel curator. Certè iste ad unctus non debet ad num[illegible] pristina bona: nisi in hoc [illegible] ule [illegible] tutore [illegible] deat cum malè administrare pri[illegible] ne tenet adminis[illegible] in [illegible]

Hoc ordine [illegible] hoc [illegible] pupillus [illegible] na, [illegible] vnde habeat [illegible] Re[illegible] vt hæc ratio prout [illegible] in [illegible] nostrum nam cum tutor [illegible] test a[illegible] nomine [illegible] neutro [illegible] cum pupillus [illegible] expectat suo nomine [illegible] in ea postulare: seu [illegible] quã suo nomine [illegible] Az. Ei not ex [illegible] valeat st[illegible]

Eius ætatis [illegible] est, [illegible] lar non potest: ut j. de ve[illegible] mulier. ut in casu vt infra tem[illegible] rerum.

Suo nomine. Scilicet tutoris, dicendo promittis mihi: sed si expressim nomine pupilli, vel adulti stipuletur, dico valere ad similitudinem constituti vt j. de con[stit.] pec. l. cum qui. §. [illegible] Sed quid [illegible] promitti pupillo [illegible] forte valet: licet nun inuentatur, nisi in constitu. a pecunia. vt d. l. cum. §. si a [illegible] & facit ad hanc l. C. [illegible] tuto. l. 2. & j. mando ex facto tut. l. 2. & j. de verb. oblig. l. si p[illegible] præsenti & j. de proc. [illegible] §. si pro [illegible] tatot. & j. rem pup. l. [illegible] 3. Sed contra [illegible] de [illegible] ad. l. solu tum. §. Solu[illegible] speciale hic in tutore, & [illegible] in p[illegible] tore.

[a] Nequaquam. Alias est hic §. nequaquam: alias est hic lex, quæ incipit, Si pater &c.

Me[illegible] me[illegible] [illegible] strum.

* Soluerit.

Soluerit. Idem si non soluerit, si tutor lapsus est facultatibus: vt subijcit. Accur.

Ego & hoc. Pro posteriora est litera ista: nam illa condit si facultatibus &c. refertur ad id, quod demonstrat [illegible] hoc, non ad id, quod demonstrat [illegible]

Tutelæ iudicio. Sic desijt obligatus esse: ut s. de neg. gest. l. qui sine. in princ. & l. diuortio. §. pe.

Fortassis. Imo sine forte: quia in exigendo aliū, nō imputatur culpa, nisi tranacto tempore quo agere potuit: in se autem exigendo non datur dilatio: quia nec est opus, ut hic dicit. Azo.

Si paterfamilias eum, pro quo fideiussit, tutorem dederit filio suo: officio tutoris conueniret, vt cum dies pecuniæ præstandæ venit, creditori debitum soluat. Et ideo certissime eo si pupillus suæ tutelæ factus soluerit ex causa fideiussoria, non solum mandati, sed etiā tutelę agere poterit. Hoc enim ei imputatur, cur pro se nō soluerit. Quòd si in diem debitor fuit iste tutor: quibusdam videtur, non venire in tutelæ iudicium, si modò is dies post tutelam finitam superuenit. Quòd si dies adhuc durante tutela venit: putant omnimodò deuolui in tutelæ iudicium. Ego & hoc, & superius ita verū puto, si facultatibus labi tutor cœpit. Cæterùm si idoneus tutor fuerit, nihil venire in tutelæ iudicium. Nec quisquam putet nullum effectum hoc habere, nanque si quis dixerit in tutelæ iudicium deuolui: & priuilegio locus est: & fideiussores tenebuntur, si rem saluā fore cautū est.

Si tutor permittit expirare actionem temporalem, quam pupillus contra ipsum habet, efficitur perpetua actio tutelæ: quia a se exigere debet tutor, sicut ab aliis.

Item si temporali actione fuit obligat⁹ tutor: dicendum est locū esse tutelę iudicio, vt perpetua actio sit. Et generaliter qđ aduersus aliū præstare debuit pupillo suo, id aduersus se quoq; præstare debet, fortassis & pl⁹. Aduersus alios enim experiri sine actione nō potuit: aduers⁹ se potuit. Sed si sub vsuris grauioribus patri pupilli pecuniam debuit, q̃ sint pupillares: vidēdum est, an ei aliquid imputetur? Et si quidē soluit: nihil est, quod ei imputetur. Potuit enim soluere, nec onerare se vsuris. Si verò non soluit, vsuras cogendus est agnoscere, quas à se exigere debuit.

Tutor potest sibi & aliis soluere. debet enim bonam fidem agnoscere. Bar.

Sicut autem soluere tutor quod debet, ita & exigere à pupillo, qđ sibi debet̄, pōt, si creditor fuit patris pupilli. Nam & sibi soluere potest, si modò fuerit pecunia, vnde soluat: & si vsuræ fuerunt grauiores quæ ei debebantur, rele

Non potuit. Plerumque subaudi. quā doque enim officio iudicis agitur: ut in restitutione minorum & maiorum. & in expensis litis: ut in salario aduocatorum: & in iure incolarum, quod M. dicit esse actionem: Ioan. contra. sed sui quoddam. Azo. & facit ad id quód dicit j. e. l. antepen. & s. de nego. gest. l. si pupilli. §. fina. & l. sin autem. & supra de eden. l. 1. in prin. & quod met. cau. l. extat & C. de inter dict. l. fina. & sup. de pet. hæredi. l. sed & si lege. §. pen. Item sic supra si ser. ven. l. altius. & de condi. indebi. l. frater a fratre. in fin. 1. resp. Hug.

Potuit. Igitur videtur, ꝙ naturaliter debitum debet a se exigere: ut supra de nego. gest. l. at qui natura. in princip. non igitur donari dici potest quia in necessitatibus, &c. ut infra de adimen. leg. l. rem legatam. errant ergo qui dicunt donari quod datur solo naturali iure cogēte: ut j. de reg. iur. l. donari. accedit ad confusionē p̄dicti erroris, quod bonæ fidei possessor ex hæreditate debitum naturale deducit ut supra de peti. hær. l. si quid posses sor. §. 2. & j. de solu. l. Stichum §. Adiectio. & infra de dona. l. hoc iure. §. si quis. & s. de pecu. l. eo tempore. § etiam. Sed econtra si naturale debitum tantum debet pupillus tutori, poterit ne tutor sibi soluere? non uidetur: ut j. proxi. §. Sed argu. contra s. de peti. hære. l. si quid possessor. § 1. & j. de solu. l. Stichum. §. adiecto.

Salariū aduocatis, nutricibus, obstetricib⁹, medicis & similibus, debetur. iu. Spe. in ti. de offic. om. iu. §. 1. 3. col. uersic. itē cum aduocatus.

Côcor. in e. eôtitutis. j. gl. 1. ibi, quia sine actione, extra de elect.

In P. F. non est a pupillo.

[illegible] & [illegible] non [illegible] dicet quando dies venit durante tutela omnino deuolui [illegible] puto ve [illegible] & [illegible] id est [illegible] casu cum [illegible] fideiussori [illegible] puto, si facultatibus [illegible] bene dicit [illegible] erit: [illegible] si subitò [illegible] vt infra [illegible] & sup. de nego. gest. l. di[illegible]

Venire. Ad hoc est contra s. de neg. [illegible] diuortio. in [illegible] & [illegible] sine in [illegible] hic erat [illegible] ad [illegible] ndum pu[illegible] vt [illegible] hære[illegible] fideiussori ex [illegible] one vel solutione nihil ueniebat in bu[illegible] [illegible] posset irrasisse commodum: ibi tenebatur [illegible] pupilli pecuniam ex qua pecunia pu[illegible] habere potuisset.

[illegible] hoc habere. Scilicet quod dixi deuolui [illegible] uel duobus. Azo.

Hypothecæ: ut C. de admini. tuto. l. pro [illegible] & personalium actionum: ut sup. de priu. cred. [illegible] §. in [illegible] seq.

[illegible] si temporali. Idem est si perpetua: licèt secus [illegible] in [illegible] onum ellore ut s. de neg. gest. l. diuortio. §. pe. & §. fin. uerum & ibidem dici posse not. Item facit s. de neg. gest. l. at qui natura. in prin.

Grauioribus. Centesimis. Scilicet: ut ex re [illegible] non ea contractu: quia tunc pupillares essent tam graues. Accur. Flo.

Aliquid imputetur. Si fortem, uel usuras non soluit. Hug.

Quod debet. Pupillo.

Grauioribus. Id est graues, quales oēs sunt. Vel dic grauiores

grauiores illis quibus potest inueniri mutuo.

Liberare. Id est [illegible] cere, quod ei d[illegible] at actio competere. si poni[illegible] de acce[illegible] l. 1. Ac[illegible]ur

Vtique. subaudi [illegible] de [illegible] Azo [illegible] facit ad hoc ff. de neg. gest. l. si pupilli. §. si. & [illegible] debuit, & C. qui dari tut. pos. l. credito[illegible] & authen. minoris.

Bar. querit hic [illegible] §. iste & prae[illegible] ns sint correcti per d. auth. minoris. [illegible] prohibet deb[illegible], & creditores [illegible] tutores? Respon. quod sic in tutore legitimo & datiuo, in testamentario [illegible] si ina gna con[illegible] ro ierfra. vt de eûdem Bar. in l. propter litem. ff. de excu. tuto.

Sêper. Id est non debet semper se vocari facere ad ius: imò debet causam pupilli, si bona est, defendere.

Si mala causa. Ad quod est supra man. l. idemque. §. fideiussores. & l. Q[illegible]n rus. & Infra de app. l. tutor. & C. de admin. tuto. l. si b[illegible]na. & l. non est. & ff. de procu. l. qui proprio. §. litis.

Denunciari sibi. Scilicet iudici. Item fallit ff. de act. emp. l. emptorem. circa prin. & ff. de contrahê. em[illegible]t. l. fistulas § 1. & ff. de aduoca fis[illegible] l. pe. & ff. de leg. 2. l. qui solidum. §. etiam.

Honoraria. Id est s[illegible] laria [illegible] x lita ad[illegible] uo[illegible]tis.

Bonam fidem. Si [illegible] d l. si fideiussor. § [illegible]edam.

Sibi creditam. Sic e[illegible] e au[illegible]re ob[illegible] [illegible] in mu[illegible] sic ff. si cer. [illegible] et [illegible] ngul. [illegible]ia. non idê alius vt ff. eo. l. non ex[illegible] ed p[illegible]illum [illegible] bi se autore non o[illegible] ligat [illegible] t C. de [illegible] nt[illegible] hen. emp. l. si m emptione. §. fi. nisi forte palâ faciat, & bona fide: vt ff. eo. l. non existimo. & adde hic qđ not. C. de cont[illegible] hê. empt. l. cum ipse. & facit ad hoc ff. de auth. tuto. l. pupillus. §. 1. & §. pupillus. & ff. eo. l. tutor rerum.

In P. F. si conueniatur pe iudicê, sol uere. Id circo si mala causa pupillaris est, de nunciare ve[illegible] si bi debet.

In PS. Florê. sibi mutuum proscribê do.

Tutor se autore pupillo obligari pôt.

[illegible] uabitur eis pupillus. quia tutor se potuit liberar, sicut alijs quoq; soluere & potuit & debuit. Nec vtiq; [illegible] necesse habet, si co[illegible]ue[illegible]iatur per iudicê semper [illegible]oluere: tueri etiam debet causam pupilli, si iusta est. Idcirco quoque si mala [illegible] causa pupillaris est, denunciari verum si[illegible]i [illegible] debet. Denique imperator Antoninus cum patre etiam eos honoraria [illegible] imputare pupillo prohi[illegible]it, si supervacaneam litem instituissent, cum côue[illegible]ire[illegible]tur à vero creditore. Neq; enim prohibentur tutores bonam fidem [illegible] agnoscere.

Tutor [illegible] [illegible] lo mutuo accipere: & seipsum [illegible] b[illegible]rem ad[illegible]ribere. Bart.

Non tâtùm aut[illegible]m [illegible]bi soluere tutor, ver[illegible] êt sibi creditam [illegible] pecuniam [illegible]e potest (vt Marcellus lib. viij. Digestorum [illegible] ri[illegible]sit) s[illegible]; mutua[illegible]unia poterit obli[illegible] sibi mutuatam scribendo.

Tutor datus patrimonio [illegible] pe[illegible] uenientis non tenetur de [illegible] ri[illegible] d p[illegible] de [illegible] menti [illegible] Bart.

Constat eum, qui ad augmentum datur (vt puta ad bona materna, quae postea accesserunt, vel ad quid aliud augmê[illegible] ad[illegible]ministrare pristina bona non solere. Si autem suspectum facere priorem tutorem supersedit, vel satis ab eo exigere, [illegible] plectetur. Per contrarium autem qui datus est simpliciter tutor pupillo, vel curator si quid postea augmenti accesserit [illegible] periculo tenetur. quauis soleat ad augmentum da[illegible] tor, quae res non facit, vt ista augmenta [illegible] it ad curam pri[illegible]r[illegible]m, ad quos omnis [illegible] pupillorum debet pertinere. [illegible] communicatur periculû cum pri[illegible] datus non est, tenetur administrationis nec [illegible] is, qui antea erat datus.

[illegible] tur def[illegible] re, [illegible] ea quae [illegible] qui[illegible] nde[illegible] Bart.

XI.

Generaliter quotiens cunq; nô fit nomine pupilli. qđ quiuis paterfamilias idoneus facere[illegible] ret: [illegible] vi[illegible]di. Siue igitur solutionem, siue i[illegible], [illegible] e st pu[illegible]lationem [illegible] d[illegible]rectat, def[illegible]di non [illegible].

[illegible] n[illegible] b[illegible] emp[illegible] p[illegible] em, [illegible] inuenius [illegible] dominus [illegible] abe[illegible] d[illegible] Bart.

XII.

Circa pupillû, cuius tutor [illegible] at pronunciatus, [illegible] Pius rescripsi[illegible] rebus, quas ex pecunia pupilli seru[illegible] côpa[illegible] non posse vti praetoria[illegible] a deductionis, quod & in curatore obseruádum est.

côtutoris. & l. Aemilius. Item facit ff. de tut. l. 3 §. pe. & fin. & C. in qu[illegible] alibus tut. hab. l. fin. & [illegible] de excus. tuto. l. propter. §. fi.

Generaliter. Ea debet facere tutor circa pupillum, quę faceret [illegible] se [illegible] terfa. in b[illegible]nis sui si ere[illegible] n[illegible] at re dito [illegible] pu[illegible] cû [illegible] at eos [illegible] d[illegible]ere non [illegible] eum de[illegible]nder [illegible] & ita te[illegible]etur, [illegible] est si [illegible] de[illegible] e in [illegible] de est [illegible] pr[illegible] te [illegible] p[illegible] re[illegible]uin[illegible] ui[illegible]

I[illegible] Vi[illegible] s[illegible] eodem l. [illegible] tut[illegible] t[illegible]us.

Solu[illegible] me[illegible] n [illegible] l pro[illegible] §. [illegible] m. in fin.

S[illegible] nem. Dam[illegible] nte[illegible] el si n[illegible] od[illegible] quan[illegible] vt s[illegible]a, de[illegible] [illegible] l. [illegible] & h[illegible]. §. fin. & [illegible] quenti & faci[illegible] de [illegible] te d[illegible] & in tra q[illegible] ibus ex [illegible] au[illegible] tis in possessionem [illegible] catur. l haec item. §. 1. & supra, d[illegible] [illegible] at[illegible] non [illegible] in [illegible] & [illegible] §. non [illegible] m. & C. eo. l. fin. Ac[illegible] cu[illegible]

Circa [illegible]. Titius s[illegible] pro[illegible] n a [illegible] com[illegible] se[illegible] tut[illegible] [illegible] de [illegible] do[illegible] de[illegible] b[illegible] mo[illegible] res[illegible] di[illegible] toi[illegible] de[illegible] pu[illegible] bu[illegible] test [illegible] nus [illegible] ctis [illegible] idê [illegible] quod [illegible] re. Viuianus.

In P. F. faci[illegible]

Curatore. Q[illegible] seruus est pron[illegible] & [illegible] ff. de peculio l. ex facto. §. plane. & ff. solu[illegible] l. si cum dotem. §. fin.

Cum

Cum plures. [illegible]. Si plures tutores administrant tutelam, & vnus eorum ante finitam tutelam vult [illegible] ere contra alios act. tutelæ. certè non potest. S[illegible] indo dicit, quod tutor bona fide, & legitimè [illegible] vend[illegible]t: & in ea venditione pupillus nō est decep[illegible] ut in aliquo [illegible] vult ea [illegible] d[illegible] are. Certè non [illegible] si in [illegible] inino [illegible] terent [illegible] en [illegible] os con [illegible] et tut. fa- [illegible] noceret: [illegible] [illegible] cum eis [illegible] ent, [illegible] n est [illegible] ma- [illegible] [illegible] na [illegible] quan [illegible] est [illegible] quia [illegible] ne [illegible] cio [illegible] oluē- [illegible] l nun [illegible] dicit quod [illegible] donet hi [illegible] us de bonis [illegible] d ho[illegible] ut [illegible] fama cre [illegible] nō dona- [illegible] rebus ppter [illegible] pro- [illegible] torū [illegible] quod [illegible] & te- [illegible] debet [illegible] pup[illegible] [illegible] bonos [illegible] eniendo [illegible] & [illegible] fa-[illegible] ompetens & si pupillo ex[illegible] ed[illegible] debet constituere [illegible] nta seruis ac [illegible] & [illegible] [illegible] cribus [illegible] ncera parētib^9 [illegible] e tamen [illegible] debet [illegible] [illegible]. Vltimo dicit, q̄ si tut[illegible] non [illegible] [illegible] qui [illegible] et [illegible] elæ. nam alia bene d[illegible] [illegible] ff. de tu. & ra. [illegible] de [illegible] [illegible] & a[illegible] ex ca- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible] & x l. qu[illegible] [illegible] [illegible] non [illegible] [illegible] tatione [illegible] [illegible] tuenit, [illegible] tme [illegible]: vt s. e[illegible] tutor. §. cogeti. & s. de min. l. & si tunc. §. q̄ situm. & l. si ex causa. in prin. & l. pen. Hug.

Nec interest. [illegible] antum ad hoc, vt valeat venditio, vel non possit ve[illegible]c[illegible] res vendita, vel nō: sed quantum ad aliud interest quandoq;. Hug.

Seruanda sit. Adeo vt detur in pupillū utilis actio de euictione, re ab aliquo euicta, sed in id demū &c. ut s. d[illegible] eu[illegible] l. 4. & s. de act. empt. [illegible] Iulianus. §. Id[illegible] ulianus. in fin.

Durante tutela non potest agi actione tutelæ. Bar.

[illegible]

XIII.

Cum plures tutelam gerunt, nulli eorum in contutorē actio pupilli nomine datur.

Quæ legitime, & bona fide administrata sunt, non retractantur ex eo, quod bona pupilli fuerint. Bar. [illegible].

Quæ bona fide à tutore gesta sunt, rata habentur etiam ex rescriptis Traiani, & Adriani: & ideo pupillus rem à tutore legitimè distractā vendicare non potest. Iam & inutile est pupillis, si administratio eorū non seruetur nemine [illegible]licet emente. Nec interest, tutor soluēdo fuerit, necne: cum si bona fide res gesta sit seruāda sit: si mala fide, alienatio non valeat.

Non potest tutor propter pupillum [illegible] nomine plus expendere. Bar.

Nimium est, tutori li[illegible]cere respectu existimationis pupilli erogare ex bonis eius, quod ex suis non honestissimè fuisset erogaturus.

Circa personam pupilli debet tutor expendere [illegible] moribus, [illegible], & conditioni pupilli congruit.

Cùm tutor non rebus duntaxat, sed etiam moribus pupilli præponatur: in primis mercedes præceptorib^9, nō quas [illegible] poterit: sed pro facultate patrimonij, pro dignitate natalium constituet: alimenta seruis libertisq;, nonnunquam in ēt extraneis (si hoc pupillo expediet) præstabit: solennia munera parentibus cognatisque mittet: sed non dabit dotē sorori pupilli alio prē natę, ēt si aliter ea nubere non potuit. nam & si hon[illegible], ex liberalitate tamen fit, quę [illegible] ser[illegible]ua[illegible] a[illegible] pupilli est. Si tutor pecuniam pupillarem credere non

Id[illegible] ulianus. in fin. §. Itē dic hic loqui in rebus, q̄ casibus subiectę sunt, ut p̄dixi. in aliis ēt pro paruo damno, si ēt [illegible] p minimo: vt s. de in integ. resti. l. Scio. & facit C. de sac. san. eccl. l. iubemus. §. sanè.

Existimationis. Id est q̄a faciat p pupilli honore, vel [illegible] vel l[illegible]ude: vt & ff. de verb. sig. l. munus propriè.

Erogaturus. Alio qui contra: ut s. §. [illegible] & est sic ad l. ista s. de peti. hær. l. sed & si. l. §. si quis. & §. quod autem.

Moribus. Imo g[illegible]son[illegible] primo: ut ff. de [illegible] iu. l. eo[illegible] l. respon[illegible] sorte [illegible] qui d[illegible] tut pos[illegible] §. cert[illegible] & de e[illegible] cu. tu. §. dutus & [illegible] de cur. fur. l. con[illegible] o. in prin. & s. de offi. præf. l. dmus. §. [illegible] in. Hugo

Præceptoribus. Si ff. de d[illegible] A[illegible] [illegible] ff. ubi pup. edu. l. qui filium.

[illegible] olennia. Quot modis dicitur munus, & quę est differentia inter munus & [illegible] num [illegible] es ff. de v[illegible] b. sig. l. [illegible] donum [illegible] munus. A[illegible] em dicit munera [illegible] proxi. §. [illegible] & [illegible] de tut. & ra. distr. l. [illegible] § [illegible] nonn[illegible]

Mittet. Re[illegible] [illegible] pupillo e[illegible]pediat: alias non: ut ff. l. proxi. §. si. Azo.

[illegible] o declarati[illegible] [illegible] l. dic s̄m Bar. q̄ hi[illegible] loq[illegible] [illegible] [illegible] consueta, quæ ex honestate dimitt[illegible] [illegible] de muneribus inconsu[illegible] & quę secundu[illegible] [illegible] em dimitti possunt. [illegible] Sed [illegible] ex eode[illegible] parte [illegible] Respon. [illegible] tutelen[illegible] [illegible] ergo nec [illegible] ernū: vt C. de [illegible] de [illegible] & de hæret[illegible] co- gno[illegible] sed ideo [illegible] quia [illegible] est commu- [illegible] o & tanda: uel si p[illegible] ter [illegible] unde et et dota[illegible] et am ex[illegible] lot[illegible] dici, quod si nube[illegible] [illegible] ni[illegible] par. [illegible] unde [illegible] i posuit. q̄d a [illegible] sit dotanda ex p[illegible] [illegible] Azo.

[illegible] [illegible] ceabitas.

[illegible]. Donatio nō [illegible] ur, cum donare non possit, sed seruatur post legitimam ætatē: ut C. si ma-

In P. F. exteris.

Munus & donū differunt.

Soror qñque [illegible] à [illegible] do- tanda.

lor fac.l.fi.§.cum autẽ: Vel dic, q̃ & donare quandoq; potest minor: q̃d dic: ut [illegible] si aduer.don.l. [illegible] & de adm.tu.l.lex q[illegible]x.& de prędu [illegible] min.l.prxd [illegible].& [illegible].§.cũ autem [illegible] acit ad hunc §.[illegible].de ritu nup.l.[illegible]ciendum.& ff.de Carb.edic.l.de boni[illegible].§.non [illegible]lum.& de dona.l. fili[illegible] ff. deiure do[illegible] quito & l.fi- ue.& ff eo. [illegible] tutor. & de [illegible].& ra. dist. l. [illegible]circ[illegible] unc.& ff. de cur.fur l.ii.

procurator: ut in cæteris, & de negot. gest. l. si quis negotia. Sed argum. contra sup. de petit hæredit.l.si possessor.§.bonæ fidei. Azo.

Solue ut no.in d.l. si quis negotia.suprà de neg.gest.secundum Bart.

potuit, quòd non erat cui crederet, pupillo vacabit.

[illegible]

XIIII.

Tutor secundum dignitatem facultatesq́ pupilli modum seruorum æstimare debet, qui circa eum futuri sunt.

Quod quis [illegible] de sir, præsumendum est quod potuerit facere de aliem. Bar

Non est audiendus tutor, cũ dicat ideo cessasse pupillarem pecuniã collocare, quòd idonea nomina non inueniret: si arguatur eo tempore suam pecuniam benè collocasse.

Tutor debet soluere debita, & expensas necessarias facere, et contutores suspectos argueret expensas ver[illegible], quæ in donationem caderent, facere non potest. Bartolus

In soluendis legatis & fideicommissis attendere debet tutor, ne cui non debitum soluat:

Non potuit Hodie [illegible]de si potuit, nisi q[illegible] pupillus non habet sufficientem redditum quod dic[illegible] ut C.eo.auth. nouissime. & facit ff. l proa1. §.1. & C. de vsu.pup.l.1.

Tutor secundũ. Si pupill[illegible] habeat multos seruos: tutor debet prouidere quot ea eis debent stare cum pupill. Secũdò dicit, quod si tutor non fœneret pecu. pu. cum possit, tenetur: & potuisse videtur, cum fœnerauit suam pecu. Tertio dicit, q̃d si pater pupilli reliquit legata quibusdã, debet tutor priusquam ea soluat, demonstrare testamentum sapientibus ad sciendum vtrum sint debita, uel non & illa quæ non sunt debita, non debet soluere: & non debet tutor mittere matri, vel sorori pupilli munus nuptiale, sed eas alere benè pot. si non habeant quid comedant. Alia enim causa est eius quod impenditur per tutorem in alimenta matris & sorori pupilli pauperum, quæ causa [illegible]a est & alia causa est muneris nuptialis [illegible] & leg[illegible]torum indebitorum, quæ quidem causa tu[illegible] non [illegible]ta. Viu.

In P. F. nõ si collocat.

Tutor secundum dig[illegible]tem Facit [illegible] lex quę. §.ante omnia.& sup.[illegible].proa.§.[illegible]um [illegible]

Arguatur. Si [illegible] minu.[illegible] si vt cer[illegible]o.§.plane.& depositi.l.antepen. Sed arg. [illegible]ntra.sup. de in lit.iur.l. videamus.§. sed nec.

[illegible] Pro solutione huius contrarij dic s̃m Bar. hic q̃d tutor in propriis, & in pupillaribus eandẽ diligentiã debet adhibere: ut ff.eo.l.a tutoribus. sed in proprio facto non copel[illegible]r dili[illegible]ens patersa. subire p[illegible]iurium: eodẽ modo nec in pupillaribus: ut d.l. videmus: hic aũt constabat diligentiam adhibitã in propriis, ergo debet adhibere in pupillaribus, s̃m Dy.

Non debitũ. Quòd si fecerit, quid iuris sit, legitur ff.de condi.indeb.l.si procurator.§.fi.& l.cũ indebitum.in princ.& l.ii.§.[illegible]utor.& ff.de peti.hære.l.quod si possessor.& l.si possessor.§.bonæ fidei. Sed pone q̃d indebitum exegit tunc obseruabu[illegible] idem in tutore, quod in procuratore: vel negotioru[illegible] gestore dicit lex obseruandum: ut sup. de procurator.l.qui proprio.§.

nec nuptiale munus matri pupilli, uel sorori mittere. Aliud est si matri fortè, aut sorori pupilli tutor ea, quæ ad uictum necessaria sunt, præstiterit, cum semetipsas sustinere non possent. nã ratũ id habendum est Nec.n.eadem causa est eius, quod in eã rem impéditur & quod muneris, legatorúve nomine erogatur.

[illegible]

XV.

Etiam contutoris factum imputatur collegæ, si potuit & debuit suspectũ facere: interdum & [illegible] debuit satis petere. Nam si idoneus subitò lapsus est, nihil collegæ imputari potest.

Negligentia in non conueniendo debitores, & in non mutuando pecuniam, imputatur tutori. Bartolus.

XVI.

Si tutor conſ[illegible]tores, quos inuenerit debi-

Nuptiale munus. Supr[illegible] proxi.§.cũ tutor.contra ibi solennia &c Solu.ibi in parent[illegible], & cognati[illegible] mis[illegible]is sorte secundum Azo. Vel ibi solenne, id est, consuetum pa[illegible]tre pupil[illegible] singulis annis [illegible] sic & dicenni [illegible] solennes [illegible] [illegible] §. [illegible] lẽni[illegible] di[illegible] ibi.

Aliud est Facit ff.de i[illegible] & rat. distr[illegible] 1.§. [illegible] nullis. [illegible] edu de [illegible] l qui filium. Accur.

In P. F. [illegible]enier[illegible]fa. In P. F. poſſit.

[illegible] Di[illegible] ic q[illegible] tutor p[illegible]ala[illegible] alterius [illegible]otutoris ad [illegible] one [illegible] tur, si tut[illegible] lius in [illegible] administratione [illegible] velut si potuit [illegible] contu[illegible] le gerent [illegible] & si debuit [illegible] eo petere [illegible] res te pu[illegible]ore, & nõ fecit. secus si nõ debuit Viu.

Im[illegible]utatur. Adeò est ut in usuras eius noĩe tenea[illegible]nt [illegible]p. [illegible]tor qui.§ [illegible] & C de usu. pup.l. 1. Azo.

Potuit. Quia tẽpus præter[illegible] quo facere [illegible] ut arg [illegible]s. de neg. gest.l.diuortio.§ [illegible] hic [illegible]dem modus. H.

Fa[illegible] subaudi, & non fecit. idem ubi nimis tarde fecit, vel faciendo iur[illegible] pupilli perdidit: ut C de diui.tut.l.2. & intellige [illegible]ltam cuius fuerit diuisa administratio a testatore uel à iudice.

S[illegible] petere. Hoc est: ut satis detur rem pup sal fo. ut inf.de verb. oblig.l.stipulationum aliæ.§.satis acceptio. Vel si tutor desinit esse soluendo tempore tutelæ, & ea finita inuenitur non soluendo: ut infr.eo. l. Aemilius. in fin.& l.tres.§. fi. Azo. Item intellige quod hic dicit, si erat tutor legitimus vel datiuus sine inquisitione: alias non debet satisdare: vt Instit. de sati da. tut. §.1.

Subito. V[illegible] ff.de magistra.con.l.1.§. si magistratus. & infra de administr. re. ad eum. pert.l.2. §. si eo tempore.

S[illegible]i tutor. [illegible] Pupillo tutor de nouo constitutus nõ exegit propter suam pigritiam pecuniam, quam prior tutor excusatus a tutela vel remotus mutauerat, & sic debitores facti sunt non soluendo, ipse tenetur in illam pecuniam, quæ ab eis recuperari non potest. Item & si di[illegible]tus tutor non mutuet pecuniam pupillarem intra sex menses à tempore q[illegible] fuit

fuit datus in usuras eius pecuniæ conuenietur.

Minus idonei. Dolo, uel lata culpa seu magna negligentia: de leui autem hoc casu nō tenetur, quod dic vt C. arbi. tut. l. 2. non ergo subito ut ī. j. prox. & ī. de eo get. l. litis. Item hoc nisi post mortem pupilli ... soluendo ... post mortem.

tores, non conuenerit, ac per hoc minus idonei efficiantur: vel intra sex primos menses pupillares pecunias non collocauerit: ipse in debitam pecuniam, & in usuras eius pecuniæ, quā non fœnerauit, conuenitur.

Si in eadem administratione plura nomina contrahuntur, ad ipsum tutorem administrantis debet dominus vel omnia agnoscere, vel omnis repudiare. Bartolus.

... Lib. ... Sabinum. XVII.

Cum quæritur iudicio tutelæ, quæ nomina à tutore facta agnoscere pupillus debeat: Marcellus putabat, si tutor pecuniā pupilli mutuam dedisset, & suo nomine ... pupillus esset, posse dici nomina integra pupillo salua esse: deperdita, & malè contracta ad tutorem pertinere: sed verius se putare posse tutorem eam conditionem adolescē ti deferre ut id, quod gesserit tutor in contrarhendis nominibus, aut in totum agnoscat, aut à toto recederet: ita vt perinde esset, ac si tutor sibi negotium gessisset. Idem est, & si pupilli nomine credidisset.

Tutor tenetur à tempore quo iussus est administrare, si antè ignorauit. Bar.

... ad ... XVIII.

Qui iussus est ab eo, qui ius iubendi habet, tutelam gerere, si cessasset ex quo iussus est, indemnem pupillum præstare debebit, non ex quo tutor esse cœpit.

Tutela pro (?) geri, & tutor obligari, licet in nullo actu interponatur authoritas. Bartolus.

... XIX.

Qui tutor negotia pupilli gessit, quāuis in nulla re auctor pupillo fuerit, qn tutelæ iudicio teneatur, dubitari non oportet. Quid. n. prohibet ita patrimonium pupilli cōpositum esse, ut nihil gerere necesse sit, in quo tutoris authoritas interponi debeat?

hære. l. cum hæres. & ī. de procu. l. in causæ. in prin. & C. de tute. delib. l. cum quidam. in fi. & infra de leg. 2. l. nemine. & infra, pro dere. l. 3. in fi. & in Authē. de iureiuran. a mor. §. fin. collat. 5. & ī. eod. l. tutor qui. §. si tutor. & C. de omni agro deser. l. qui utilia. libro 11. & ī. de re iudic. l. in summa. §. q. sor tis. Arg. contra ī. tē ra. ha. l. cum debito re, & ī. mad. l. si verò nō remuneran di. § idem ait si tutor. & ī. de neg. ge. l. si quis aliena.

Administratio. Intelligas ibi quòd diuersæ & separatæ erant administrationes: hic una. Vel si intelligentes q̄d ibi una esset administratio, dicas quod ibi debet per hāc suppletionē: quia condicio, defertur conditio, debet uel in totum approbare, vel in totum reprobare, secundum Dynum et Barto.

Dic ᵽ ibi ratiha bitio patris valet ad cōmodum procuratoris hoc acceptātis, secus si in ci⁹ cōmodum hoc acceptare nollet. ita loquitur hic secundum Bar.

Ibi gerēs nō deferebat cōditionem, hoc ē nō petebat ut totum approbaret, uel totum reprobaret: hic secus secundum Bar.

Qui iussus. Quidam in tor datus credēs se excusationem habere, eam proposuit, & in ea ... vnde iussit ... vt administraret amodo, ipse autē nō administrauit. Cer te tenetur indemnem ... præstare a tempore quo iussit iudex & non tempore quo fuit datus tutor. Vlpianus.

Habet. Sic infrà de bon. author. iudi. pos. l. cum unus. §. si qui Accur.

Ex quo ... est. Sed autē si notum habuit, accedere debuit, ut sup. eodem. l. quidam decedens.

Vel ibi non habebat excusationem: nec allegabat, & facit infra de excusatione tutorum. l. si qui tres. & sup. eod. ... prine pio. & in Authentica de hæredibus & ... illud quoque. collatio. prima. & infra eodem l. 4.

Vi tutor. Quidam pupillus habebat ita expedita negotia hæreditaria, eo quod haberet bonorum partē, quod non fuit necesse tutori præstare pupillo agenti, vel fugienti authoritatem: alias tamen negotia administrauit. Certe benè tenetur ... tutelæ. Item dicit quod si vnus de ... pupillo conuentus, & exactus, alter non liberatur. ...

Quin tutelæ. desit, quod non, Azo. & facit infra de ... lib. l. libertate. §. fi.

Debeat. Respon de nihil.

... male. ... Marcellus corrigens se ipsum. ... Marcellum. ... non exactis: ut infra eod. l. ... palam in ... vt teneatur præstare pupillares usuras ... ut supra eod. l. ... acceperat maiores, non autem hic ... prodesset tutori ... ad ... acceperit: ut infra ... C. quando ex fac. tu. l. 2. & ... de ... debitoribus. & supra de usu. l. Cattus. & ... de acqu.

Actum

Actum fuerit. Vel transactũ, vt ĩ. de tut. & ra. dist. l. si ex duobus. C. de transact. l. 1.

Non liberabitur. [illegible] videtur q̃ sic ut ĩ. de tut. & ra. dist. l. ... ex duobus. in fi. quæ est contra. [illegible] ipso iure non liberatur, [illegible] per exceptionem sic, secundũ Ir. vel secundũ Ioann. non ipso iure, nec p exceptioné, sed bona fide, quæ non vult [illegible] idem exigi: vt infra de re [illegible] l. bona fides. Vel distingue, aut fuit actu [illegible] & nihil adhuc exactum sed tm contestatio facta & tunc alter nõ liberatur vt hic, aut totũ exa[illegible] & tunc in totum alter liberatur ut ibi, si autem pro parte: tunc pro parte exacta liberatur alter: vt ibi: & supra deposi. l. [illegible] §. si apud. & sup. de [illegible] l. [illegible] exceptione.

In P. F. concura-tori.

Ex duobus tutoribus si cũ altero actũ fuerit, alter non liberabitur.

Durante administratione non tenetur quis reddere rationem [illegible] eam ad administrationem admiserit. Bar.

XX.

[illegible] Ctus sui rationem tutorem contutori [illegible] non esse compellendum, sed nisi cũ eo administrationẽ communicet, aut si non ex fide cotutoris [illegible] aspectũ postulari posse.

Tutor [illegible] in excusatione tenetur, ex quo debuit gerere. Bar.

Actu[illegible]

Ctus.

Vnus tutor nõ tenetur alteri [illegible] reddere de eo q̃ administrauit [illegible] si male administrauit, sed [illegible] non permittat cont[illegible] secum administrare, aut non [illegible] rat. suspe[illegible]

In P. F. erit.

XXI.

[illegible] Vtor vel curator, cuius iniusta appellatio pronũciata fuerit, cuius [illegible] excusatio recepta non [illegible] ad administrationẽ debuit: erit obligat[illegible].

Si pater con[illegible] cui administr[illegible] non obligatur [illegible] de pecunia, & de in rem uer. Bar.

Com[illegible]dum. Repete [illegible] supra [illegible] tes. in p[illegible] eod. [illegible] rationes. [illegible] pra eo. l. [illegible] §. [illegible] tens.

Quę debet [illegible] iudice sedente pro tribunali: nec põt eã delegari, tex. in §. si l. sci[illegible] porter. §. o[illegible] ff. de ex[illegible] sat. & ibi Bar.

Vtor.

Titius dat[illegible] tutor Seio [illegible] se [illegible] competere ex cus[illegible] fuit [illegible] recep[illegible] vnde ipse appellaui[illegible] appellatio [illegible]

XXII.

[illegible] Velius Titius C[illegible] ium Seium filiumfami. testõ filio suo tutorẽ

dedit. Caius Seius sciẽte & consentiente patre tutelam administrauit. quæro, an defuncto Caio Seio actio tutelæ aduersus patrem eius, & in quantũ competat? Marcellus respondit secundum ea, quæ proposita essent, actione de peculio, & de in rem verso patrem teneri nec multũ videri in hoc casu facere patris [illegible] & consensum ad obligandum eum in solidũ: [illegible] forte cõtutore, vel quo alio volente eum facere in spectum, intercesserit pro filio, & quasi in se periculum receperit.

Dedit. Quòd fieri potest: ut Insti. qui da. tut. pos. in prin. & ĩ. si tut. vel cur. da. ap. l. 1. & ĩ eo. l. tutores. §. tutor datus. in prin.

Interdum [illegible] lmo contra: vt ĩ. de tut. l. si filius. Sol. hic de testamentario loquitur, ibi de datiuo, & potest esse ratio, quia non ita eget confirmatione prioris testamentarius, ut dat[illegible]. Vel ibi agnouit uolẽs ipse teneri [illegible] si ipse gereret. hic consensit tantum, ut [illegible] lius possit ob[illegible] & age[illegible] pro pu[illegible] lo in causis [illegible] C. de bo. quæ libe[illegible] §. 1. & tacit C. quod [illegible] eo l. [illegible] & quod ibi n[illegible]

Eum. Scilicet fili[illegible] & [illegible] xime, nam [illegible] & fi[illegible] periculum [illegible]

Inter [illegible] non [illegible] do, ed [illegible] beret [illegible] tu. vt up[illegible] l. & [illegible] notas [illegible] vel [illegible] veritatem [illegible] de iure natu §. lex.

Peric[illegible] culpam [illegible] de [illegible] con. [illegible] militer

XXIII

[illegible] Vtor ad vtilitatem pupilli & nouare, & rem in iudicium deducere potest: donationes autem ab eo factæ, pupillo non nocent.

Tutor non debet [illegible] de [illegible] eius potestate [illegible] Bar.

Vtor.

Tutor [illegible] potest nou[illegible] nem [illegible] petenter [illegible] dicere [illegible] ut est [illegible] don[illegible] Vt [illegible]

Non nocẽ[illegible] pupilli a[illegible] se [illegible] eo [illegible] §. [illegible] Item [illegible] d[illegible] o. [illegible] tibus [illegible] vt ĩ. eo l. [illegible] §. pen. [illegible] & [illegible] l. 1 §. 1 & [illegible]

XXIIII.

[illegible] Vlgò [illegible] se [illegible] tur, ne tutor caueat ra[illegible]m rẽ pupill[illegible]

Fac [illegible] hanc [illegible] ca [illegible] ve[illegible] da[illegible] pe[illegible] tra de [illegible] cur.

[illegible] pronunciat[illegible] it. Certe periculum tutelæ ad eum spectat a tempore quo sciuit se tutorem datum. Vtinanus.

Recep[illegible]ta. Per dictam sententiam. Et no[illegible] tione non appel[illegible] sed reiecta excusatione. vt ĩ. quando a[illegible] l. 1. §. si quis tutor. [illegible]

Debuit. S[illegible] ex die [illegible] vt ĩ. eod. l. qui [illegible] vel ex die qu[illegible] uel scire [illegible] se datum, & administrare debere: ut sup. eo l. 2. & l. quidam. §. [illegible] & facit C. de excu. tut. l. [illegible] accur.

[illegible] ius. Filius meus in mea [illegible] te existens fuit datus tu[illegible] to: & c[illegible] Cer[illegible] teneor [illegible] dum [illegible] me per[illegible] teneor tantum de peculio, & de in rem ver. Vtin.

si ad rer. do. [illegible] licet lex illa alter [illegible] possi[illegible] quia ex magna vti[illegible] minori hoc fieret [illegible] ne [illegible] de cur [illegible] hoc de dona[illegible] plu[illegible] in donatione ob causam ut est dos, & [illegible] propter [illegible] de ptæ. [illegible] no. [illegible] si ma[illegible] l. n §. n. & C. eo l. lex quę. in prin. & ĩ. de iu. do. l. queto. & l [illegible] ad [illegible] eo l. non [illegible] & ĩ. eod l. [illegible] §. 2. & [illegible] de noua[illegible] §. 1. & [illegible] §. 1. & [illegible] de acce[illegible] & [illegible] raud[illegible] § [illegible] & [illegible] ug.

Vl[illegible] Tutor [illegible] non tenet [illegible] hab[illegible] sed [illegible] administrare [illegible] & idem [illegible] atore. [illegible] N[illegible] iudi[illegible] vt [illegible] eo. l. 1. §. 2. sed act[illegible] ab eo constitutus [illegible] ut [illegible] te ra. [illegible] l. [illegible]

a Non decipi. Quia cauet de rato: ut sup. quod cuiusq; vni.l. item. §. actor. scilicet cũ erit factus pubes: ut j. de noua.l. si pupillus. H. Vel dic secundum Io. qđ hic non est cautio de rato: sed quod aduersarius non patie tur damnum per id quod iste non sit tutor: ut hiç, & C.eo.l.tutores.& ia cit.C. de eo qui pro tuto.l.t.

ctam. Certè bene potest. Sed quid si velit pupillus agere contra curatores ex dicta sentẽtia, qua ei fuerũt condemnati ad interesse? Certè habent dicti curatores aduersus eum excep.doli, donec cedat eis aduersus tutores actiones. Sed quid si curatores iam satisfecerant ex dictu sentẽtia, & sic pupillus quõdam habet suũ interesse: & sic nõ remanet damnificatus, ex eo quod tutores sui quondam in minus sint conuenti, & condemnati quã deberent? Certe non poterit pupillus contra tutores restitui, & cõtra eos agere: poterit tamen curatoribus qui satisfecerũt contra tutores cedere actiones: & actio quæ non erat vtilis pupillo, erit utilis illis, quibus ipse cedit, id est, curatoribus.

habiturum, quia rem in iudicium deducit. Quid tamen si dubitetur, an tutor sit, vel an duret tutor, vel an gestus illi cõmissus sit? Aequum est, aduersariũ non decipi.[a] Idem & in curatore est, vt Iulianus scribit.

Ex causa constituitur actor per tutorem decreto iudicis. Bart.

Paulus lib. ix. ad edictum. XXV.

Decreto prætoris actor[b] constitui periculo tutoris solet, quotiesq; aut diffusa negotia sunt, aut dignitas vel ętas, aut valetudo tutoris id postulet.[c] si tñ nondũ fari pupillus potest, vt procuratorem facere possit, aut absens sit: tũc actor necessariò[d] constituendus est.

Vnus ex pluribus tutoribus potest agere. Bar.

Si duobus[f] tutela simul gerenda pmissa est vel à parente vel à contutorib[e], vel à magistratibus: benignè accipiendum est, etiam uni agere permissum:[e] quia duo simul agere nõ possunt.[f]

Auxilium ordinarium, non impedit extraordinarium, quando competit contra diuersos. Item beneficium restitutionis potest in alios per cessionem transferri. Bar.

Vlpianus lib. xiij. ad edictum. XXVI.

Si minoris[g] nomiẽ actum fuerit cũm tutoribus, adsistẽntibus curatoribus, & pupillus ob hoc egerit cum curatoribus, & ei[h] sint condemnati[i] in id, quod sua intererat, minoris[k] eorũ culpa tutores cõdemnatos non esse: an restitutio aduersus tutores cesset? Et Papinianus lib. ij. responsorum ait, nihilominus posse restitui:[l] & idcirco curatores si

Decreto. CASVS. Si pupilli patrimonium ualde diffusum est, ita qđ tutor nõ est sufficiens ad administrandum, pót constitui actor a iudice qui adiuuet tutorẽ, & periculo tutoris: & qñq; constituit etiam dictus actor ex necessitate, & de hoc ponit exẽplũ. Itẽ dicit, quod si ex quatuor tutoribus duobus eorum tutela commissa est, unus eorum potest agere nomine pupilli. Vin.

b Actor. Id est, adiutor vel administrator: ut sup. de tu.l. solet. in fin. & quandoq; tutor, vel curator sine periculo tutoris: vt d.l. solet. in prin.

c Id postulet. Item alias: vt j. eo.l. siue. In fi. & insti. de cu. §. fina.

d Necessariò. Supra fuit necessitas rei, id est, administrationis, sed non psonæ actoris: quia & per procuratorẽ poterat non solum per actorem prouideri: hic rei, & psonæ. Vel dic, q̃ s. nec personę, nec rei fuit necessitas, licèt fuit causa, vel quia diffusa negotia vel pp ætatem, vel pp valetudinem, hic vero est personę necessitas, & facit C. de procu.l. neq;. & cauet de rato, ut j. rem ra. hab.l. actor.

† Videtur p hunc. §. q. si sint constituti duo procuratores qđ unus possit agere sine altero. de quo vide c. petitio nis. in gl. j. extra de procura.

e Permissum. Insolidum contra debitorem pupilli, ad qđ est C. si unus ex pluribus tu.l. t. & de aut. præ. l. fi. Sed arg. contra s. man.l. antep. §. duobus. & de arbi.l. sicuti. & de procu.l. qui proprio. §. fi. & l. seq. & C. de ap.l in offerendis. §. si vero.

ADDITIO. Dic sm Bar. quod aliud est in tutoribus, cum ius tutelæ sit indiuiduum, & insolidũ apud quẽlibet: ut j. eo.l. inter tutores. Aliud in procuratorib. vt in cõtrariis legibus, & istam materiam expedit plane idem Bar. in repe.l. t. §. si plures. sup de exerci.

f Non possunt. Commodè insolidum: ut s.l. 1. §. appatet, vel quia impeditur alter eorum: & sic de impotentia facti non iuris dicit, sic Insti. de codicil. § t.

Si minoris. CASVS. Finita tutela habuit pupillus curatores: & curatorum authoritate conuenit tutores actione tutelæ, & culpa eorundem curatorũ petiit minus à tutoribus pupillus quõdam, quàm recipere deberet, vnde pupillus propter hoc egit contra dictos curatores: & condemnati sunt ei ad interesse, & iterum restitui vult pupillus aduersus tutores, & petere illud quod deerat ad condemnationem de eis facit

g Si minoris. Quã tenerentur tutores & dic casum, Curatores nomine adulti proposuerunt cõtra tutores quõdam actionem tutelæ indistinctè, vt redderent rationem administrationis, in processu causæ culpam imputant frumenti malè venditi in x. cum possent æstimare culpam i xx. iudex damnauit tutores i x. adulto. hac culpam potest imputare curatoribus: quòd si facit, cedet curatoribus in integrum restitutionis auxiliũ contra sententiam, & actionem tutelę: tutores autẽ non conueniuntur ab adulto, si iam consecutus est a curatoribus quod sibi debetur: qa de præda esset solicitus. Si autem poneres quod actio proposita esset in x. ipso iure non obst. in maiori summa ex eadem, uel alia specie debita: vt Insti. de actio. §. si minus. Item si poneres agi ex una specie, puta frumẽti: & nunc ex alia, ipso iure non obst. exceptio. j. de excep. rei iud.l. cum quæritur. sed in nostro casu indistinctè egit, sed speciem frumenti fuit prosecutus, & de cæteris absolutus, & sic habet locum replicatio in aliis iure communi, & sic cessat restitutio in integrum: ut sup. de minori.l. in causæ. & C. de iudi.l. licet. in specie vero frumenti in integrum restitutio contra sententiam locum non habet. Potest etiam dici quòd hic ab initio non fuit actum, nisi in specie frumenti: & sententia data in x. & in aliis absolutus.

Casum ponit.

In P.P. nõ est nomin.

h Ei. Scilicet adulto.

i Condemnati. Curatores.

k Minoris. Quam deberent.

l Posse restitui. Ordinarium non excludit extraordinarium, & sic est contra s. de min.l. in causæ. & C. de iu.l. properandum. §. fi. Sol. ut C. si tutor uel cur.l. fi. Item ad quid datur restitutio cum habeat actionẽ in factum de re iu. contra curatores: & sic nõ interest eius?

Ordinarium non excludit extraordinarium.

eius? Respon. ut possit eam cedere: ut ℑ. de min. l. ꝙ si minor. §. 1. vel quia habere plures reos interest: vt infr. de libe. lega. l. 3. in fi. & quia expedit sibi habere curatores locupletes. vel dic, quód nō est oppo. per d. l. C. si tut. l. fi. Accur.

nondum iudicatum fecerint, posse prouocātes [a] per exceptionem doli consequi, vt eis mandentur [b] aduersus tutores actiones. Quid tamen si iam fecerunt iudicatum curatores? Hoc proderit tutoribus: quoniā nihil minori abest, qui de prẹda [c] magis, quam de damno solicitus est: nisi fortè [d] mādare actiōes paratus sit curatoribus.

Paulus lib. xxiiij. ad edictum. XXVII.

Cum curatore, [e] & protutore etiā manēte administratione agi potest.

Tutor qui benè facit, habetur pro domino. Bar.

Idem lib. vij. ad Plautium. XXVIII.

Tutor, qui tutelam gerit, quantum ad prouidentiā pupillarē [1] domini loco haberi debet. †

Finita tutela finiuntur satisdationes iudiciales. Bart.

Marcellus lib. viij Digesto. XXIX.

Tutor pro pupillo in iudicium vocatus, solenniter cauit. [g] Si intra moras puer ad pubertatem peruenit, non est cogendus accipere [h] iudicium.

Ille per quem non stat, quo minus reliqua soluat: ad usuras non tenetur. Bart.

Tutor, qui post pubertatem pupilli negotiorū eius administratione abstinuit: usuras præstare non debet, [i] ex quo obtulit pecuniā. Quinetiam iustius mihi videtur, eum per quem non stetit, [k] quó minus conuentus restitueret tutelam, [l] ad præstationem vsurarū non cōpelli. [m] Vlpianus notat. [n] non sufficit obtulisse, nisi & deposuit obsignatam tuto in loco.

Idem libro viij. Digestorum. XXX.

[a] Prouocantes. Azo & H. dicunt à sententia, quia minoris damnati sunt tutores minus, quā deberent. ut sup. posuit. & hoc ideo quia ℑ. dicit actiones cedēdas. l. tutelę, & de rōnibus distrahendis, quæ nō possunt etiam cedi. nisi appellatum esset. Sed secundū hoc, in qua causa obijcitur exceptio doli? Resp. in actione in factū, qua agitur cōtra tutores. Vel dic appellantes à sentētia lata contra se curatores pro adulto, & tunc bene stat exceptio doli. Sed tunc quæ actio ceditur si sententia prima trāsiuit in rem iudicatā? Respon. in integrum restitutio, vt ℑ. de minor. l. quod si minor. Itē & tutelę, quæ cōpetit præhabita restitutiōe: cōditionalis enim obligationis potest fieri cessio: ut C. de dor. l. spem. Alij dicunt à neutra appellantes, id est, reclamantes. Itē quomodo post sententiam opponitur exceptio doli peremptoria? Respond. in causa appellationis secundum casum. ut C. de temp. & re. l. per hanc secundum primum. & tertium dic, quod hic est casus specialis, scilicet cedendarum actionum: ut intrā de fideiuss. l. si fideiussor. §. idem. & not. sup. ad Maced. l. tamet si.

[b] Mandētur. In eo q̄d non est petitum in ea specie.

[c] De præda. Quod esse non debet: ut C. pro empt. l. eum qui. & intra ad Vellei. l. si mulieri soluero. & de iure do. l. quoties.

[d] Nisi fortè. Hoc casu non prodest tutoribus soluisse: quia conuenietur ex iure cesso. Sed quomodo fit cessio post solutionem? Respon. secundū Ioan. fuit tunc actum: uel ēt non sunt pacti: ut no. inst. de fideiuss. l. cum is. & de sol. l. Modestinus. & l. Stichum. §. si mandato. & facit ad l. istam inf. de tut. & rat. dis. l. alterius. §. fin. & C. si aduer. sol. l. 1. & C. de contra. act. tut. l. 1. & sup. de peti. hæred. l. si quid. Accur.

[1] Per contrariū pupillus loco serui habetur. Nā ut inquit Paulus ad Gala. cap. 4. Quandiu hæres puer est, nihil differt à seruo, cū sit dn̄s oīum: sed sub tutori b' & actoribus ē vsq; ad tempus, q̄d p̄r p̄scripserit.

Cum curatore. CASVS. Si adultus uult agere contra curatorē suū aliqua speciali actione durante administratione benè potest, licèt non possit, ut rationem reddat, & idem dico in protutore. Viuia.

[e] Cū curatore. In procuratore plana est, sed in curatore dic, ut agatur cū eo furti, vel dāni, vel iniuriæ. licet secus in tutore: vt inf. de tut. & rat. distra. l. si tutor. §. fi. & l. fi. Vel secundo pone in rei uendicatione qua potest cum eo agi, sicut & cum tutore: vt Insti. de autho. tut. §. fi. Vel tertiò in stip. rem adul. saluā fore, in qua secus in tutore: ut inf. rē pupil. sal. fo. l. nō quasi. §. hanc actionem. Vel dic quarto curatorem, id est, eū qui gerit putans se curatorem, cum non sit. arg. infr. rē pupi. sal. fore. l. non quasi. §. illud ideo. non autem intelligas in negotiorum gestore: ut reddat rationem totius administratiōis: ut ℑ. eod. l. actus. quæ est contra. & plenè nota. C. eo. l. 2.

[f] Tutor pupillarem. Non tamen cum spoliatur, sic inf. de cur. furio. l. ab agnato. & ℑ. e. l. tutor ad. & infra, p emp. l. qui fundū. §. si tutor. & C. eo. l. nou omni.

Tutor pro pupillo. CASVS. Titius vocauit in iudiciū tutorem Semproni nomine, & cum tutor, vel pupillus non possiderēt imobilia, satisdedit tutor iudicio sisti. & antequam lis contra eum cōtestaretur finita est tu. Certè non cogitur tutor iudicium accipere. Item dicit, q̄d si tutor post pubertatē pupilli obtulit pu. pecu. & cōsignauit: & in tuto loco deposuit, non current usuræ contra eū. & idē est in hęrede tutoris. Alij dicebant, q̄ sufficiebat oblatio tātum, & malè. Alij dicebant, si per tutorem non stetit quo minus rōnē redderet, quod sufficiebat: & malè. Viui.

[g] Cauit. Iudicio sisti, ut sup. si quis cau. l. fi.

[h] Accipere. Si nondum susceperat per contestationē: alias secus: ut C. ut cau. post pu. adsit. vt l. 1. & ℑ. de appell. l. negotiorum. §. fi. & l. tutor. & l. fin. §. fi. & ad idem sup. eod. l. 2.

[i] Non debet. Nisi erat connexum negotium: quo casu non imputatur tutori, si se abstinet, ut sup. eo. l. ita autem. §. si tutor.

[k] Non stetit. Id est, non fuit interpellatus: & sic nō fuit in mora.

[l] Tutelam. Id est, administratæ tutelæ rationem, non dicas quod se obtulit: ut reddat rationes, ut ideo euadat usuras: ut sup. de usur. l. 1. §. 1. & §. fi. Sed expone, ut infra l. prox. quæ huic respon. continuatur.

[m] Non compelli. Omni tempore: quia non post xxv. ann. vt infr. l. proxi. not. Accur.

[n] Notat. Corrigit q̄d de oblatione dixerat, & facit ℑ. de usu. l. 1. in fi. oblatio tñ sola impedit cursum earū; q̄ nōdū incœpissent currere: ut C. de usu. l. si p te. Sed hic icipit currere statim finita tutela ex quasi mora: vt C. i qb. cau. in inte. rest. nō est nec. l. in minorū. & facit C. de pig. act. l. nec creditores. & de vsufr. l. ex p̄dio. & l. 2. & ℑ. de vsu. l. qui semissem. §. fi. & l. cū q̄dā. §. fi

Oblatio cursum vsurarū impedit.

§. si pupillo. & l. debitor.

a Maximeque. Scilicet dicimus non teneri ad vsuras: si factum est per eum vel tutorem, q dixit sup.l.proxi.§.quinetiam. Et dic casum quòd tutor post finitam tutelam stetit per xx.ann.vel plus quòd non fuit conuentus tutelæ nel interpellatus, & sic non fuit in mora communi, sed fuit quasi in mora. Certè non damnatur in usuris pro tempore quod labitur, postquã minor factus est maior xx. ann. sed ꝑ anteriori sic, nã cursu tẽꝑoris desinit illa quasi mora: ut J. de leg. 2.l.Titia.§. usuras. & secũdum hoc intelligatur sup. l.proxim. §. quinetiam. sed pro priori tempore sic. itẽ & pro futuro, si noua interpellatio intercessit, ut ibidem dicitur: nec hic colligitur, quod actio tutelæ tollatur xx. ann. saltem pro usuris: ut quidam dixerũt, ut patet ex præmissis: imo 30.ann. durat: ut C.arbi.tute.l.tutores. & facit infrà eod.l.Lucius. §.quæsitum.

a Sic l. F. H. scriptũ esse admonet Anto. Augu.lib. 1.c.3. adij ex iniug quosdã legere, cui fortè per xx.annos vel amplius in mẽtem non venit tutelã &c.

Maximeq; [a] hæredem tutoris. nam periniquum est eum, [b] cui fortè [a] post vicesimũ annum uel amplius in mentem [c] venit tutelam [d] reposcere, etiam usuras postulare.

Idem libro xxj. Digestorum. XXXI.

Tutoris præcipuum est officium, ne indefensum [e] pupillũ relinquat.

Donec plures gerunt ex officio publico tenentur insolidum. secus cum incipiunt gerere ex priuato. Bar.

Modestinus lib.j.excusat. XXXII.

Diui Seuerus & Antonin⁹ Augusti Sergio Iuliano. Forma. [f] qua singuli tutores, ꝑut quisque gessit tutelam, nonnunquam [g] insolidũ

b Eum. Scilicet pupillum factum adultum.

c In mentem. Aequiuocat vulgare: venit mihi in corde.

d Tutelam. Id est, tutelæ rationem.

Tutoris. CASVS. Inter alia quæ tutor habet facere, illud est præcipuum, q defendat pup. cum aliquis agit contra eam. Viu.

e Indefensum. In iure: ut s.eod.l.generaliter. & C. eo.l.si non in contractu: ut J.de autho.tu.l.si tutor.

Diui. CASVS. Quandoque tenẽtur tutores, quilibet prout gessit: quandoq; insolidum, & hoc ultimum habet locum de ijs quæ gesta sunt ab eis durãte tutela, non quantum ad ea quæ postea gesserunt: quia de his non tenetur unus pro alio. Viu.

f Forma. i. constitutio, vel lex, sic C.de off. præfe. pt. l.formam q.d. lex quæ dicit tutores teneri. i. quẽlibet prout gessit. i. gerere debuit, qñ a testatore, vel à iudice fuit diuisa, & nonnunq̃. i. aliqñ dicit teneri insolidũ: ut qñ à nullo est diuisa, uel a seipsis locũ habet, de gestis ante nõ post pubertatẽ, nã tunc indistinctè pro partibus quas gererent, tenentur actione neg.ge.non tutelæ, & hoc nisi cõnexa erat administratio: vt J.de tu.& ra. dist.l.si tutor post. & s.de neg.ge.l. eũ actũ. & l.atqui.§.Sceuola. illud constat q quãdo à testatore, uel a iudice, q pro partibus tenent, nisi in tribus casibus: sed qñ à se, vel nullo, quilibet insolidu: vt C.de diui.tu.l.2. & inf.eo.l.si duo. & l.tutores tres. in prin.

g Nonnunquã. Quidam repetunt, itẽ forma qua &c. sed non est opus aliquid repetere: & facit ad hanc l. sup. de neg.gest.l.si pupilli. in fin. & l.Pomponius. & l. seq. & C.de neg.ge.l.tutori.

Si sine. CASVS. Tutor Titij sine hærede decessit: qui tutor dederat fideiussores rẽ pup.sal.fo. curator datus dicto pupillo quondam non inueniens hæredẽ tutoris, egit contra fideiussores tutoris, ut ei exhibeant inuentaria: quæ ei tutor fecerat, & alia pupillaris instrumenta, certè bene tenentor. Quid si nulla culpa tutoris interuenit in eis uel aliis instrumentis perdendis? Certè non tenetur, nec fideiussores eius. Itẽ scias quod tutor tenetur reddere rõnẽ de fructibus, qui potuerunt ex prædiis colligi, & si credidit seruo pupilli administrationẽ tutor, & seruus eius de fructibus fundi dedit minus, quam in veritate posset percipi, certè pupillus poterit illud a tutore recuperare: recompensabitur tamen id cum eo, quod seruus habet in peculio.

Interposito. Adolescens quidam uendidit fundum Titio cum authoritate curatoris, & cũ decreto prætoris: & pretiũ fundi in utilitatem suã non est cõuersum: quare inueniẽs se deceptũ petijt restitutionẽ: vt restituatur sibi fundus: & non vult restituere pretiũ emptori, certè optimẽ dicit adolescẽs. Itẽ si emptor fecit ĩ eo fundo aliquas expensas voluptatis causa: eas ab adolescente non recuperat, sed tamẽ benè eas abradere potest, si potest inde habere aliquẽ profectum, & si non facit deteriorem fundum. Lucius. Sempronius fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Lucium Titiũ, & sororẽ eiusdem Lucij Titij, quę erat adulta, sicque frater suus erat eius curator. iste curator locauit fundos hæreditarios communes sibi & sorori suæ, & erat in ciuitate, ubi morabantur, consuetudo qd domini prædiorum locantes fundos soluerent tributa, & non coloni, licet iura uelint quod coloni soluant: hic frater idemq; sororis suæ curator soluit pro dictis prædiis tributa secundũ consuetudinem. Certè optimè fecit, nec ei poterit aliquid imputare soror sua adulta.

Tutores. Duo tutores cuiusdam pupil. pecu. pupillarem diuiserunt inter se: & postea unus eorum relegatus est: & sic nihilominus remansit in tutela: & eum propter relegationem non posset administrare, constituit actorem, ut moris est; alter tutor uult repetere ab actore dictam partẽ pecunię: dicitur hic quod non potest: quia non est finita tutela. Viuia.

tenenẽ: dũtaxat intra pubertatis tẽpora locũ habet: non ẽt si post pubertatem administrauerint.

Mortuo principali sine hærede, tenetur fideiussor ad id, ad quod principalis tenebatur. Bar.

Idem lib.vj. Responsorum. XXXIII.

[a] Si sine hr̃de tutor decessit: quæro, an curator pupillo datus, cũ neq; inuentaria, neq; alia instrumenta à fideiussore tutoris exhibeantur, eundem possit fideiussorem conuenire ex stipulatione, quãti pupilli interest? Modestinus rñdit in id qd' tutor conueniri potuit, fideiussorẽ quoq; cõueniri posse. [h]

Tutori non imputatur damnum absque sui culpa contingens. Bar.

Modestinus respõdit, damnum, [i] si quod [a]

a In P.F. incipit sine hærede. &c.

a In P.F. si quod datum.

h Conueniri posse. Siue simpliciter, siue in omnẽ cau am ĩtercessit: ut J.ut leg.no.ca.l.1.§. belissimè. & inst.de fideiuss.l.si quis pro eo.§.si nummos. Et no. quod aduersus tutorem, & hæredem eius iuratur in litem ob hanc causam: ut C.de in lit.iuran.per totum. quia conuenitur actione tutelæ, quæ est bonæ fidei, non autem contra fideiussorem: quia actione ex stipulatu, quæ est stricti iuris, in qua non iuratur in litẽ: ut sup. de in lit.iuran.l.in actionibus.

i Damnum. Quidam habẽt hic l.damnum. quidam habent

habent. §. Modestinus. & dic damnū: ut C. de vect. l. 2. & no. C. eo. l. si tutores. & facit. C. de fun. pa. l. 2.

ᵃ Vectigalis. Id est, tributi vel pensionis, sed propriè vectigal dicitur octaua cuiuslibet rei quæ vehitur: ut C. de vect. & com. l. ex præstatiōe. & l. legatis. Azo.

accidit eo quòd ᵃ cautiones soluti vectigalis ᵃ inuentæ non sunt ad tutorē cuius nulla culpa admissa proponitur, ᵇ minimè pertinere.

In reddenda ratione sufficit contra tutorem probari, quòd fructus bona fide percipi potuerūt, licet perceptos per eum non probetur. Bar.

Modestinus respōdit, tutorē eorū reddituum nomine rationem pupillę reddere debere, qui ex fundo bona fide percipi potuerunt. ᶜ Itē respondit, ᵈ si minus ᵉ tutor à seruo percepit, quàm bona fide ex fundo percipi ᶠ potuit: ex eo, de quo pupillæ sit obstrictus, quantū ex peculio serui possit seruari, eidem tutori proficere ᵍ debere, scilicet si non perdituro ʰ seruo administrationem credidit.

Restitutus ad rem venditam non debet restituere pretium, nisi quatenus ex eo factus est locupletior: nec expensas voluptarias sibi auferre possunt. Bartolus.

Interposito curatore ⁱ adolescens fundum Titio vendidit; ᵏ postea agnita fraude, ˡ in integrum restitutus, in possessionem induci iussus est. Quæro, an cùm ex hac vēditione melior factus non sit, neque in rē suā quicquā versum probetur, ᵐ pretiū emptori restituere non debeat? Modestinus respondit, pretiū fundi ab adolescēte venundati, si rationibus eius nō profuit, nec quicquā de eo à iudicante de in integrū restitutione statutū est, emptorem frustra postulare. ⁿ Itē respondit, sumptibus voluptatis causa ab emptore factis, adolescentē onerandum ᵒ non esse. Qui tamen ab eodem ędificio ita auferri possūt vt i facie pristina, id est, quæ fuit ante venditionem, ædificium esse possit, emptori auferri permitti oportere. ᵖ

Consuetudo quæ respicit rem: sicut ligat maiores, ita & minores. Bar.

Lucius Titius cohæres, & curator sororis suæ cū esset ex ciuitate, in qua vsitatū erat, ᵠ ipsos dominos prædiorū, non conductores ʳ onera annonarum, & contributionum temporaliū ˢ sustinere, morē hunc, & consuetudinem semper obseruatā secutus & ipse, pro communi, & indiuidua ˢ hæreditate annonas præstitit. Quæro, an in rationibus dandis opponi curatori possit, q̄ ᵃ nō rectè ꝑ parte sororis tales impensas fecerit? Modestinus respōdit, in id demum curatorē adultæ reputare ᵗ ex causa, de qua quæritur, posse: quòd ipsa, si rem suam administraret, erogare compelleretur, ᵘ

Relegatione non finitur tutela, ideo tutor conueniri non potest. Bar.

Vectigal qd dicitur.

ᵃ In P.F. eo. quia.

ᵇ Proponitur. Sed si ꝓponitur amissa, nunquid probabit casum fortuitū qua si præsumatur culpam cōmisisse? argu. j. de custo. reo. l. si. & s. de eden. l si quis. §. penult. hæc tamen quæstio plenius disputat a nobis alias, & Azo, vt sup. de eden. l. si qs. & j. de leg. 2. l. cum ita. §. species. & C. de pig. actio. l. si creditor.

ᶜ Potuerūt. Honestè, ut s. de rei uendi. l. fructus. & facit C. arbi. tut. l. quicquid.

ᵈ Item respondit. Concessit tutor seruo pupilli administrationem fundi: qui seruus cum posset reddere xx. reddidit tantum x. quę desunt, debet tutor pupillo: sed seru' tenet naturaliter tutori, & pupillo de peculio. vnde si tātū est in peculio, fit compensatio: non autem dicas seruo extranei, quia si tūc fieret dicta cōpensatio, dānum haberet pupillus: tū quia sumptibus, & litib' vexaretur minor, vt sup. de minor. l. minor. tū quia euētus iudicij incertus est: ut sup. de pecu. l. quod debetur, vnde melius eēt, si tutor primo satisfaceret pupillo, & ipse postea de peculio experiatur, & facit supra de neg. gest. l. nam & Seruius. §. si na. Accur.

Casum ponit.

ᵉ Si minus. Quia decem.

ᶠ Percipi. Quia xx. percipi potuerunt.

ᵍ Proficere. Vt opponat compensationem pupillo, inquātum ipse est obligatus actione de peculio ipsi tutori.

ʰ Non perdituro. Et perdidit, vt hic, & s. de mino. l. quod si minor. §. pe. tunc. n. si perdituro commisisset, non agit de peculio tanquam extraneus propter officium tutelæ: quia tali non debuit committere administrationem. Azo. & facit sup. de nego. gest. l. siue hæreditaria. Accur.

ⁱ Interposito curatore. Id est, eo præstante authoritatem. Hug.

ᵏ Vendidit. Cum decreto, alioqui nō indigeret in integrum restitutione.

ˡ vt C. de prę. mino. l. siquidem. & l. non est. Vel loquitur in prædio vrbano, quod secundum hæc iura poterat alienari sine decreto. Hug. licèt hodie secus: ut C. eodem l. lex quæ. in princip.

ˡ Fraude. Maximè: vt supra de minor. l. tutor. & l. pen. in princ.

ˡ Cum decreto: nō tñ restituitur aduersus venditionē solēniter factā a tutore. tex. l. l. si is qui & ibi No. de Neapo. s. de neg. ge.

ᵐ Probetur. Quia ergo probet? dic vt C. de præ. mi. l. prædiorum. & facit ad hæc in eo. ti. l. si pdium. & s. de mun. l. patri. §. prædium. & §. item, ex diuerso. Accur.

ⁿ Postulare. Cōtra sup. de minor. l. quod si minor. §. restitutio. & l. nō omnia. dic plene ut ibi Accur.

ᵒ Onerandū. Nisi erat promercalis ut supra de impē. l. pro voluptatis, & de rei uend. l. nec venalem.

ᵖ Oportere. Nisi paratus esset minor tantum dare, quantum habiturus est etiam his ablatis, vel corratus, vt s. de rei ven. l. in fundo. Azo. & facit infra pro empto. l. si quis cum. & 2. de mino. l. inter. § si. & de pet. hæredi. l. utiles.

ˢ In P.F. tēporariū in aliquibus libris tēporaria rum.

ᵠ Vsitatum erat. contra supra de usu fruct. l. hactenus. & C. de pignori. l. in summa.

ʳ Non conductores. Scilicet prædiorum.

ˢ Et indiuidua. Id est, indiuisa.

ᵃ In P.F. quia.

ᵗ Reputare. Aliàs imputare, & ita est. in lib. domini Azo.

ᵘ Compelleretur. Sed ipsa compelletur ratione consuetudinis: vt supra de legi. & Senatuscons. l. de quibus, si erat inducta ex certa scientia contra legem, alioqui contra: ut in cod.

eo. ti. quod nō ratione. & C. quæ sit lon. consue. l. consuetudinis. ergo & ipsa agnoscat eam. Azo. & facit C. de agri. & cēsi. libus. lib. xj. & C. de iure emphy. l. x.

Durante tutela. Et ante exilium, & post: vt j. de solu. l. quod si forte. §. t. & statum dicam. Hug.

Cōstituto. Id est, petito a tutore relegato constitutus, quia ipse impeditur gerere & cōstituto a iudice. vt Instit. de cura. §. fina. sed & curator loco eius potest cōstitui: vt j. de solu. l. quod si fortè. §. t. & secudum hoc dic in exiliū, id est, relegatus est: sic etiā ponitur j. de īterdi. & releg. l. exiliū. & C. de epi. audi. l. nemo. & s. de mi. l. Papinianus exoli. aliter ponitur & proprie. j. de pub. iud. l. a. & tunc nō posset actorem cōstituere, cum bonis amissis nud' exulet, & ciuis esse desinat: vt sup. de cap. dimio. l. tutelas. §. t. & fin. & l. 2. sed secundum quosdam posset constituere hi, ad quē bona pertinent. Sed quomodo, cum in tutelam non succedat: vt s. de ijs qui notā. infa. l. furti. §. pen. Item hoc casu qua finita tutela pro illius deportati parte posset agi contra fiscū vt C. ad legem Iuliam de vi. l. tutores.

Ab eo. Contutore relegato.

Nō posse. Quia nō est finita tutela, ergo nec actio tutelæ nata: vt j. de tut. & ra. dist. l. si tutor. §. fina. quia licèt sit relegatus, remanet ciuis: vt j. de interdi. & releg. l. relegatorum. §. ad tempus. & tutor remanet, licèt loco eius actor, vel curator debeat constitui: vt hic, & s. de tut. l. si quis tutor. Alij dicunt quod hic relegatus manet tutor post relegationem vsq; dum constituatur curator, non post, per l. quod si fortè. §. 1. quod non placet, secundum Hug. vt hic dicitur. Acc.

Tutores duo ᵃ post venditionem pupillariū rerum factam, pecuniam inter se diuiserant: post quam diuisionem alter eorum in exilium datus est durante tutela: quærebatur, an actore constituto, ᵇ contutor eius partem pupillaris pecuniæ petere ab eo posset? Modestinus respondit: si hoc quærit an cū tutore relegato cōtutor eius tutelæ actionem exercere possit, respondi non posse.

Tutor tenetur facere illud, quod diligens paterfamilias facturus esset. Bart.

XXXIIII.

A Tutoribus, & curatoribus pupillorum eadem diligentia exigenda est circa administrationem rerum pupillarium, quam paterfamilias rebus suis ex bona fide præbere debet.

Curatoribus constitutis, in eos administratio transfertur, & officium tutoris finitur. Bart.

Officium tutorum curatoribus constitutis finē accipit: ideoq; omnia negotia, quæ inita sunt, ad fidem curatorū pertinent. idq; etiā diuus Marcus cum filio suo Cōmodo rescripsit.

Ius eligendi vnum ex reis, transit ad hæredes. Bar.

Hæredibus quoq; pupillorū electio ᵃ eadem aduersus tutores, cū quo potissimùm consistere velint, cōpetit, quę ipsis, quorū tutela administrata sit.

Expensæ factæ circa personā tutoris non imputantur pupillo, nisi per iudicem salarium ei fuerit ordinatum. Bart.

ᵃ Quemadmodum principalibus constitutionibus declaratur: sumptuū, qui bona fide in tutelam, non qui in ipsos tutores fiunt, ratio haberi solet. nisi ab eo, qui eū dat, certum salarium ei cō stitutum sit.

In caussa suspecti tutoris possunt torqueri serui pupilli. Bar.

XXXV.

AD instruendam diligentiam iudicantis, & pupillorum vtilitatem admittendam,

Tutoribus. Ita debet administrare tutor res pupilli, sicut facit aliquis bonus paterfamilias res suas. Secundo dicit, quod adueniente pubertate, & pupillo curatores accipiente, tutoris officium finitum est. Tertiò dicit sicut pupil. habet electionem quem ex tutoribus conueniat, ita & habet hæres pupil. Quarto dicit, quod si tutor facit pro se aliquas expensas ex bonis pupilli illas non reputat pupillo: nisi forte iudex constituat ei tutori salarium propter onus tutelæ.

Debet. Not. quod non dicit solet: sicut lex dicit in sociorum Insti. pro soc. § ss. & facit j. de tu. & ra. dist. l. a.

in princ. & j. de reg. iur. l. in contractibus. & C. de peri. tut. l. t. in prin. Accur.

Accipit. Nisi cōnexa sit administratio: vt C. vt causę post pubert. adsit tu. l. t. & j. de ap. l. tutor. & j. de hęre. tu. l. t. & j. de tut. & ra. dist. l. si tutor post. & s. eo. ita autē. §. si tutor. Vel dic idē & si connexa fuerit, cum curatores fuerunt constituti, & eis ratio administrationis reddita: vt C. arbi. tu. l. si tutor post. & facit ad l. istam C. eo. l. t. & de peri. tu. l. si. & j. eo. l. tutores qui post. §. t.

ᵃ Electio. Conueniendi quem velint eorum qui gesserint: vt C. de diui. tute. l. 2. quia omnes in solidum tenentur: vt j. eo. l. tres tutores. in princ. verum si idonei suot tempore finitæ tutelæ, hi' cōt beneficium diuidendæ actionis: vt C. de diui. tu. l. t. secus est in priuilegijs personalis actionis: vt j. eo. l. ex pluribus. & j. de priuileg. credi. l. dabimus. §. t. Dic quòd aliud non est priuilegium, adeo transit ad hæredes, ibi secus: & isto modo intelligas secundum Bart. hic.

Nisi ab eo. Hæc exceptio non refertur ad proximum dictum, sed ad id quòd dixit sumptuum factorum in tutelam haberi rationem. quod verum est nisi ab eo &c. Et quod dicit certum salarium sub. pro sumptibus in tutelam erogandis: vel satis potest tolerari vt referatur ad id, quòd dixit non haberi rationem sumptuum factorum in tutores, nisi &c. quòd bene videtur: quia potuit iudex certum salarium constituere tutori pro remuneratione sui laboris: sic supra man. l. si remunerandi. in princ. Non dico ad postulationem tutoris, cum forte alias nollet esse tutor, quia tunc aliud esset. vt no. supra de tutel. in eos. Item bene dicit certum: quia incertum peti non posset, quòd dic vt not. supra mand. l. salarium. & l. qui mutuam. §. pe. & C. man. l. salarium. Azo. & facit C. eodem. l. t. & infra de tut. & ra. distra. l. t. §. si pupillus. & supra mandа. l. idemq; §. item Labeo.

Salarium. Alias solatium, & ita in lib. domini. Azo.

AD instruendam. Si pupillus agat tutelæ contra tutorem, & non potest bene aperiri veritas de administratis, serui ipsius pupilli possunt torqueri ad hoc.

Ad instruendam. Alias §. Iulius Aquila. & alias lex. ad instruendam.

Interrogatum. l. Interroga-

ᵃ In P. F. in oe. exē. In quo potissimum.

In P. F. non est quemadmodum, sed incipit hoc θεμάτιον principalibus &c.

In P. F. solatium.

a Interrogari. Et torqueri: vt C. de admini. tut. l. lex quæ tbi, nam & boni &c. & j. de suspec. tut l. fin. & j de tut. & ra. distr. l. 1 §. de seruis.

T Vtor. [illegible] Titius administrauit tutelam Sempronij, & mutuauit pluribus pecu. pupill. & nomina sunt facta non idonea, & interim remotus est a tutela, & Caius in locum eius positus: certe bene tenetur secundus tutor illa nomina recipere. sed non erunt periculo eius. Viuia.

b Non esse. Aliàs est non, alias deest, nam idonea. & non idonea cogitur suscipere, non suo periculo tamen: sed si sponte tanquam idonea accipiat, sibi præiudicat: vt j. eo. l. qui nominibus. In minore autem dic vt s. eo. l. cum quæritur. & j. eo. l. qui nominibus. a. resp.

c Suscipere. Per cessionem, si priori erãt actiones quæsitæ, aliàs per traditionem instrumentorum: vt C. de pericu. tut. l. fina. & quan. ex fact. tut. l. 2.

seruos quoque eorum interrogari a posse.

Sequens administrator nomina facta a primo non tenetur recipere suo periculo. Bar.

[illegible] quæ[illegible] XXXVI.

T Vtor siue curator nomina, quæ iustè putat nõ esse b idonea, à tutore priore, vel curatore suscipere c quidem cogitur: non tamen exactionem periculo suo facere.

Diuisio qualitercũque facta, non impedit, quin de re pertinente ad administrationem vnius cõtra alium possit obiici compensatio, & dari petitio. Bar.

Idem lib. [illegible]j. quæstio- [illegible] XXXVII.

d Inter. Duo erant tutores, Titius & Mæuius, diuisa est tutelę administratio per iudicem, vt Titius Italica, Mæuius Syriaca negotia gerat: agit Titius in x. contra Sempronium debitorem pupilli ex contractu Italico, & Sempronius compensat a. quæ sibi debet Mæuius ex contractu rerũ Syriæ, videbatur, quod non posset compensare: vt C. de compen. l. eius. Sed contra est inspecta persona impuberis, qui debitor, & creditor est Sempronij ex contractibus vel patris, vel sui, vel tutorum: qui omnes vnam personam scilicet pupilli repræsentant, sed in l. eius. cum diuersis fuerat contractum. Et secundum hoc q̃ dicit, nam &c. non inducit alium casum. sed circa eundem reddit rationem. Et quod in fin. dicit, non debet obstare volenti experiri, id est compensare, & sic qui compensat, experitur. sic & alias dicitur experiri qui se defendit, vt j. de re iudi. l. sæpe. Ioan. Vel pone secundum Azo. quod diuisa sint a [illegible] eipsis tetẽto primo casu. vt in prima parte l. q̃ autem subijcit nam, dic vt dixi diuisionem tutelæ non obstare compensare volentibus, nam nec agere volentibus obstat. Et quod in fi. dicit experiri, proprie dicit: perinde enim habetur quo ad alios agere volentes, ac si a nullo fuisset diuisa, vt C. de admin. tut. l. 1. & 2. §. fi. & de aut. præstan. l. fi. & C. si ex plu. tu. l. 1. & 2. & C. de pac. l debitorũ, & l. pacto. sed certè & in superiori casu q̃n [illegible] testatore, vel a iudice, videtur idẽ, vt non obstet diuisio volentibus agere, & pro hoc est, quod dicit, quod hæc diuisio non est iuris, & sic quilibet remanet insolidum tutor omnium rerum pupilli, licèt gestio diuidatur: inde est quod vni imputatur, si alium su pectum nõ accusat: vt C. de diui. tut. l. 2. & sic creditor qui contraxit cum tutore gerente Italica, cõueniet alium qui gerit Syriaca, & cum eo compensat per l. istam. æs enim alienum non respicit certi loci facultates: vt s. de iudi. l. si fideicõmissum. §. 1. & ad Trebel. l. 1. §. si hæres. sed licèt quilibet tutor cõueniatur ex quolibet contractu contutoris, vt dictum est, nõ tamẽ agit: vt s. eo. l. 3. & l. vel in partes. & j. eo. l. Titium §. tutores. & §. si cum quilibet pro rebus suæ administrationis tantum conueniatur: vt j. eo. l. si duo. & hoc secundum Azo. sed secundum Hug. non placet, quòd qñ est diuisa a testatore, vel a iudice, quod vnus conueniatur ex contractu alterius. Vel dic tertio secundum Hug. quòd si tutor Italicus debet ex administratione pupillo decem sub vsuris, sed tutor Syriæ ex persona pupilli alia decem debet tutori Italico: fit compensatio ipso iure, vt vsuræ nõ currant: vt s. de compẽ. l. idem. §. sed si inuicẽ. Sed compensatio videbatur differenda, sicut & tutelæ actio differtur nasci: vt j. de tut. & ra. distra. l. nihil. & l. si tutores. §. fi. & l. sequẽ. item & alia ratione, quia videbatur alius tutor agere contra pupillum, pupillus autem compensare volebat, quod alius tutor debebat: quod non videbatur posse fieri: vt dicta l. eius. sed hoc remouet hæc lex. Acc.

Tutores pupilli p̃sonam repræsentãt.

Experitur se defendens.

I Nter d tutores diuisa tutela est: æquitas, quæ merum ius compensationis inducit, propter officium e & personam agentis tutoris nõ differtur: nam diuisio tutelæ (quæ nõ iuris, f sed iurisdictionis est) modum administrationis a facit, & inter ipsos g locum habet: nec experiri cum pupillo volentibus obstare debet. h

a In P. F. administrationi

Si variatur conditio personæ gerentis vel eius cuius negotia ex necessitate geruntur, obligationis conditio variatur. Bart.

Idem libro xj. quæstio[illegible] XXXVIII.

T VTO-

e Officium. Quia diuisum habet officiũ & personam: quia agens gerit personam creditoris, cum contractus sit Italicus ex quo agit. & nõ personã debitoris quam alius tutor gerit, & ideo videbatur differri vsque ad finem tutelæ, quando pupillus subit personam vtriusq;.

f Non iuris. Non enim iure ipso, sed iudicis assignatione inter eos tutela diuiditur. Ioã. & secundum hoc facta fuit a iudice diuisio. Vel dic no iuris. i. vt debita, & credita, & iura non ideo diuiduntur a quocunq; sit diuisa, sed est diuisio iurisdictionis, id est, administrationis. Nec obst. supra, de tut. l muto. §. tutores. vbi dicit, quòd tutela non est iurisdictionis, sed mixti imperij, nam hic de diuisione. ibi de ipsa tutela dicit.

g Et inter ipsos. Scilicet tutores, & pupillum quando à iudice, non vero in præiudicium aliorum. Vel dic inter se tutores tantum, quando a se facta est diuisio: nam nec pupillo nocet. vt C. de diui. tut. l. 2. §. fi.

h Debet. Non debent &c. est enim litera suspensiua usque huc.

T Vtorem. C [illegible] Primo ponit regulam, dicens q̃ tutor mutans statum durante tutela secundum diuersitatem personæ, tenetur: ut in uersi[illegible] iu de defendit &c. ponit unum exemplum regulæ. filiusfa. fuit tutor datus cuidã pupillo, & durante tutela fuit emancipatus a patre, unde quia mutauit conditionem tutor, ita tenebitur, ut de eo q̃ administrauit durante potestate teneatur pupil. inquantum facere potest, de eo quod administrauit post emancipationem a se factam teneatur insolidum: pater autem eius tutoris tenetur pup. de pecunia [illegible]j sui tutoris pro administratione tutelæ, quã fecit filius existens in potestate & potest agere pupil. contra dictum patrẽ de pecunia intra annũ utilem a tempore emancipationis: q[illegible]i annus incipiet currere à tempore quo pup. potest agere tut. a. finita tutela, & est simile ad prædicta de lectuo Titij ab eo proposito ad merces uendendas uel debita exigenda:

da: qui si perseueret in eodem actu post manumissionem de se factam: de eo quod gessit durante seruitute sua non tenetur post libertatem: nisi erat connexum et quod gessit post libertatem quia tunc tenetur, vt illa reparentur, nam & video quod tutor post libertatē administrans non tenetur a l. tut. nisi postea gesta erat connexa primo gestis. Vivianus.

Tutorem. Liberũ & seruu pariter & filiumfam. vt probabit inferiora.

Velut. Bene dicit velut, vere enim est vna causa, scilicet tutelæ, sed vt ex pluribus obligatur. Accursius.

Obligari. Scilicet naturaliter tantum, nam ciuilis obligatio forte tunc demũ nascitur, cum & actio, id est, demum finita tutela, vt j. de tut. & ra. dist. l. si tutor. §. fi. vel oritur ciuilis & naturalis obligatio, sed inde non oritur actio, nisi demũ finita tutela, sic s. de pac. l. iurisgentiu. §. r. & habetur. C. de rer. permut. l. ex placito. vel supra. obligari demũ finita tutela. Azo.

Connexam. Ergo de non connexis non tenetur, & sic facit ad prin. & adde quod nu. s. de nego. gest. l. cũ actũ. & l. at qui natura. §. Scæuola.

Sic enim &c. Ad connexum, non ad l prin. inducit similiter vt hic, & j. de tu. & ra. distr. l. si tutor post. Accur.

In eodem officio. Nec enim desinit esse tutor: vt j. de tut. & ra. dist. l. si filius.

In P. F. non est si

rem, qui tutelā gerit, Sabinus & Cassius, pro vt gerit, in singulas res per tempora velut [b] ex pluribus causis obligari putauerunt. Secundũ quā sniam sicut [c] seruus institor dñicæ mercis, vel ꝓpositus debitis exigendis, si liber factus in eodē actu perseueret (quamuis tempore serui tutis obligari non potuerit) præteriti temporis nomine actione negotiorum gestorum nō inutiliter cōuenietur: earũ scilicet rerũ, quæ cōnexam [d] rationē cũ ijs quæ postea gesta sunt, habuerunt. sic enim & tutelæ iudiciũ earum quoq; rerum causa tenere placuit, q̄ post pubertatē administranẽ, si posterior actus priori cohæreat, neque diuisus propriā rationē habeat. Inde descendit quæstio, quæ vulgò circa filiumfamiliās tractata est: qui tutor testamēto datus, post tutelam gestam emancipatus in eodem officio [f] perseuerauit. Et secundũ Sabini, & Cassij sententiā eueniet, vt de eo quidē, quod post emancipationem gestum est, insolidũ conueniri possit: de præterito aũt, siue peculium nō sit adēptum, siue adē ptũ sit, in id quod facere possit. [g] Quòd si superioris [h] temporis nomine patrem de peculio pupillus conuenire maluerit (annus enim vtilis ex quo tutelę [i] agi posse cęperit, computabitur: ne capiatur [k] pater, inducta totius tēporis [l] causa) tempus, quo filiusfamilias [m] tutelam gessit, comprehendēdum erit.

Inter tutores contumaciter nō gerentes habet locum beneficium diuisionis, non autem cessionis. Bartolus.

Idem libro x[illegible] num. XXXIX.

SI plures tutelam non administrauerint: [n] & omnes soluendo sint, vtrum quia nullæ partes administrationis [o] inueniuntur, electioni locus erit: an vt eiusdē pecuniæ debitores, excipere debebunt periculi societatem? [p] Quod magis ratio suadet. [q] Si quidam ex eis idonei non sint, [r] onerabuntur sine

Faccre possit. Vt s. quod cum eo. per totum. Azo.

Superioris. Nā nomine posterioris temporis pater nō tenetur: vt j. de tut. & ra. dist. l. si filius tutelā. Acc.

Ex quo tutelæ. Scilicet demum: non ante: vt s. quando act. de pec. est an. l. i. §. annus. sic C. de præscri. 30. vel 40. anu. l. cum notissimi. §. illud.

Ne capiatur. Id est, ne decipiatur.

Totius temporis. Id est, si non teneretur de peculio etiam tempore post emancipationem. Accur.

Filiusfamilias. Scilicet demũ. vt j. de tut & ra. dist. l. si filius. item contra s. de neg. gest. l. Pomponius. in fi. Sol. vt ibi. item facit s. pro soc. l. si id quod. §. fi. & s. de tut. l. si filius. & C. arb. tut. l. si tutor post.

[illegible] Ad l. Pomponius, responde secundum Rat. hic, quod in [illegible]estione quæ fit ea voluntate, habet locum hæc distinctio, scilicet aut variatur conditio gerentis: aut eius, cuius negotia geruntur per rationem ibi positam: sed in eo qui gerit ex necessitate, dicta distinctio non habet locum, sed in cuiuscunque persona variatur conditio, variatur obligatio: vt hic: cessat enim ratio istius distinctionis, secundum eundem Bartolum hic.

SI plures: [illegible] S. Cuidam pupillo dati fuerunt plures tutores: & nullus eorum administrauit, certè quilibet eorũ debet teneri ꝓ parte, & si aliqui ex eis non possunt soluere partem sibi contingentem, alij in hoc tenentur, vnde potest esse, quod nullus eorũ potuit soluere partem sibi cō tingentem præter vnu: & ille sint conuētus pro sua parte & aliorum: nunquid poterit desiderare ut sibi contra alios cedatur actio per pupillum l & dicitur quod non: quia quilibet tenetur ꝓ sua contumacia. Viuia.

Non administrauerint. Id est, nullus gesserit.

Administrationis. Nec enim erat diuisa administratio: vel erat, sed a tutoribus tātum, altas quilibet pro sua parte administrationis tenetur: ut C. de di. tut. l. 2. §. 1. imo secundum Azo. nullo modo erat diuisa: nec administrauerunt: unde omnes tenentur insolidum, nec est primo unus pro altero conueniē dus: ut C. si tut. non gest. l. fina. & j. eo. l. tutores. §. iu eum.

Societatē. Vt fiat diuisiu, quod uerum est. itē ut fiat cessio quod non erit, ut subijcit hac l.

Ratio suadet. Vt sit facienda diuisio actionis pro portionibus inter eos secũdum Hug. exemplum eorũ qui debent insolidum pecuniam ex fideiussoria causa. idem hodie si deberent principaliter: ut in Authen. de duo. reis. in princip. collat. 7. sed Azo dicit dolosis, & contumaciter cessantibus, ut hic erat, non dari beneficium diuisionis: nam qua ratione dolosis non ceditur actio in solidum, nec pro parte, quia proprij maleficij pœnam subeunt: ut hic subijcit, & j. de tut. & ra. distr. l. 1. §. planè. eadem ratio facit ut nec diuidatur actio. Sed hæc litera contra eum est, sequendo Cassium: sed eum exeuntes & dicas quod in hoc sit societas, ut unus ante alium nō possit eligi: sed simul, insolidum tamē: nt euidentes hic uidetur dicere, & j. eo. l. tutores. §. in eum. & C. si tut. non gest. l. fi. prima placet. Accur.

Idonei non sint. Tempore lit. contest. uno tempore

depositi officij: ut C. de proba. l. ex persona. & ȷ. de di ui. tu. l. 1. & infra eo. l. Aemilius. Azo.

Cæteri. Etiam ante qu m conueniatur magistratus hoc casu secundum Azo. sed Hug. primo dicit ueniri hoc casu ad magistratum in portionem deficientem: argu. ȷ. de tu. & rat. distra. l. 1. § plane.

Conueniuntur. Altero non soluendo existente.

Pro parte. Non ergo insolidū licet extraneo sic: arg. C. de dolo. l. 2. & ē hic argu. ut uni correo aduersus correū nō sit cedenda actio in solidū, sed pro parte: arg. ȷ. de pecu. l. quæsitum. §. sed si ꝓ parte. & ȷ. de tu. & rat. dist. l. cum pupillus Sed posset distingui: aut renunciauerit beneficio diuisionis: & tunc etiam insolidum debeat conueniri, & insolidum debeat cedi: alioqui cum poterat petere diuisionem, sibi imputet, quia non nisi pro parte fiet cessio: sed si est renunciatum uidetur melior conditio prioris soluentis. Sed respond. sic, quia fortè agendo succumberet: argu. ȷ. de pecul. l. quod debetur. similis quæstio. ȷ. de noxa. l. si quis à multis. Accur.

Correo an sit cedenda actio insolidum in correum.

dubio cæteri. nec inique: cum singulorum cōtumaciam pupillo damnum insolidum dederit. Vnde quærēdum est, an actiones pupillus ei, qui solus cōuenitur, in alterum ꝓ parte scilicet præstare debeat? Sed cū propria cuiusque contumacia puniatur, qua frōte poterit hoc desiderari?

Qua fronte. Nō enim debet consequi actionem ex improbitate sua: vt ȷ. de fur. l. itaque. nisi in casu: vt ȷ. de fur. l. qui vas. §. si ego. & ita hoc non potest hic desiderari propter suum dolum: aliud quādo propter culpam communem, vbi cedi[illegible] vel non cessa datur vtilis: vt infra de tut. & ratio. distra. l. si ex duobus. & l. t. §. nunc tractemus.

Tutores. Finita tutela tutores credentes non esse finitam tutelam, nihilominus administrauerunt, & nomina pup. interim facta sunt non idonea: cum tempore finitæ tutelæ essent idonea: certè non erunt periculo dictorum tutorum. Secundo dicit. Pater dedit curatorem in testamento filio impuberi & sic non valuit datio, & non debet administrare nisi confirmatus: prætor postea hoc vidēs, alios tutores in locum eius dedit dicto pupillo: certe amodo periculo gestoris non videtur dictus curator teneri: & scias quod incontinenti ex quo scit se de iure non datum, debet deserere administrationem, & alium dari petere: si autem desereret, & alium non peteret, teneretur si aliquæ res pp hoc perirent, secus autem est in negotiorum gestore, qui nō tenetur alium petere, cum satis est, si seruat amico suo in vna specie. Hæres institutus. Dic vt ȷ. per Acc. in isto §. Aduersus. Tutori mutuaui sua contemplatione & ab eo stipulatus sui, & ipse in vtilitatem pupilli sui illam pecuniam conuertit: certe nihilominus eum potero conuenire. Curatores. Adulti cuiusdam curatores taliter inter se conuenerunt: quod si vnus ex persona alterius dānum patiatur ut alter ei refundat, & in hoc pignora inuicem dederunt, adulto postea facto maiore xxv. an. omnes ipsi curatores soluēdo sunt: certè cautio annihilatur. Tutor. Titius datus fuit tutor Sempronio: & volens se excusare à tutela, non fuit excusatio eius admissa, vnde ipse appellauit: & pendēte appellatione decessit: & hæres eius prosecutus fuit appell. & succubuit: certe omnia, quæ amissa sunt de bonis pupilli à tpe quo tutor sciuit se datum tutorem, sunt ad periculū istius hæredis tutoris: & est ratio, quia non videtur &c. vt dicit litera. Rerum. Quidam pupil. habens bona in prouincia & in Italia habuit vnum tutorem pro his bonis prouincialibus: & ille tutor prouincialis venit Romā, & ita in Italiā cā prosequendi cau ām quādam appellationis pupillarē: certe antequam reuertat in prouinciam, debet facere ita, quòd pupillus habeat tutorem pro Italicis bonis: & si non faciat, erit eius periculum. & si ipse pecuniam redactam ex rebus Italicis portet in prouinciam, tutor postea pro Italicis bonis datus de illa pecu. administranda nō tenet, & hoc dicit cum seq. §.

Et qui non potest agere, non imputatur peri. ulum si nomina debitorum sunt effecta deteriora. Bart.

Idem lib. v. [illegible] XL.

Tutores, qui post finem tutelæ per errorē in officio durantes, rerum administra-

Curatores. Tutores, uel curatores inutiliter dati antequam confirmarentur administrare cœperunt: certè bene tenentur de periculo. & si unus non est soluendo alter pro eo tenetur.

Tutoribus. Finita tutela pubertate, omnes tutores soluēdo sunt, postea omnes decesserunt: certè sicut unus eorum nō poterat pro altero conueniri, ita nec vnius tutoris hæres pro alterius hærede conuenietur.

a In P. F. per errorē officij hęc ni tex. ui detur melior lectura.

In eum. Pluribus datis tutoribus vnus administrare noluit: certè finita tutela in subsidium tenetur pro rebus, quas alij administrauerunt. sed si communi negligentia aliquid perijt, omnes tenentur principaliter.

Tutores. Quamuis tutores post finitam tutelā tenentur complere litem inceptam: tamen si vincant, non tenentur facere mandari sententiam executioni.

Ab eo. Tutores damnum dederunt pupillo in centum, pupillus maior factus egit contra eos: & cum nollent litigare, dederunt pupillo quinquaginta, qui & remisit eis actionē tutelæ, quæritur, an teneat remissio, & an videatur facta ea causa donationis, vel trāsactionis? Respō. quod remissio tenet, quia facta fuit à maiore xxv. ann. nec videtur donatio, sed transactio: quia aliquid est datum à tutoribus. Bar.

Adolescens. Cuidam pupillo fuerunt tutores dati, & quia non erant sufficientes administrationi, fuerūt eis adiuncti curatores: qui curatores de administratione se non intromiserunt, dictus pupil. fuit factus adultus, & conuenit tutores, & ab eis non potuit exigere totum damnum suum, nunquid potest redire ad curatores prædictus? & dicitur quod sic.

Tutor. Duo fuerunt tutores cuidam pupill. unus decessit relicto hærede, qui poterat bene pupillo satisfacere: tutor viuens dictum hæredem non conuenit, & sic factus est nō soluendo: certe ad periculū tutoris est hoc sicut & illius tutoris periculu est, qui cū videret cōtutorem male se habere, non fecit eum suspectum.

Tutelæ. Duo fratres erant instituti hæredes a patre communi, & eis datus tutor: vnus dictorum fratrum habebat decem ann. pone, alter sex: tempore procedēte ille qui habebat decem annos factus est maior quatuordecim, & sic finita est sua tutela: ille cuius finita est tutela, bene potest agere actione tutelæ contra dictum tutorem, quamuis frater eius remaneat in dicti tutoris tutela.

Quod de peculio. Tutor cuiusdam pupilli seruo pupilli administrationem tutelę certo tempore credidit, & seruus malè administrauit. vnde tutor tenetur pupillo ad damnum, quòd datum est ei per seruum: vt ȷ. eod. l. si sine hærede. §. item respondit, si minus. hic pupillus factus adultus manumisit dictum seruum: & ei peculium donauit, nunc agit dictus adultus contra tutorem quondam pro eo, quòd malè administrauit dictus seruus, dicit tutor, tu petis a me decem nomine dictæ malæ administrationis serui tui, cum manumisisti eum bene habebat in peculio decem, & illa noluisti tibi remanere: ideo quia donasti ei peculium, debes ergo me liberare per acceptilationem ab eo quod petis. certè optime dicit tutor quōdam, multo ergo magis

pis debet eum liberare, si retinuit adultus peculium serui cum eum manumisit.

Administrationem. Non connexam: nam in connexa tenetur perseuerare vsque ad transactio. tutelæ in non connexa non. & connexa venit in actio. tutelæ non connexa si perseueret, in actione nego. gest. vt ĩ. de tu. & ra. distr. l. si tutor post. & C. de peri. tu. l. nn. & arb. tu. l. tutor post. Acc.

Non erunt. Tempore depositi officij ergo inspicitur si sint idonea noia, vt hic, quia exactio eorum non erat connexa prioribus, sic & in collega. vt C. de proba. l. ex persona. & ĩ. cod. l. Aemilius in seruo iusso reddere rationes tẽpore contractus mutui. arg. contra ĩ. de condi. & demonst. l. antepen.

Interesse. Nemo enim pôt sine actione experiri: vt s. eo. l. quoties. §. item si temporali. nõ ergo est eis imputãdum, nisi essent eminentiæ psonæ: ut s. de neg. g. l. si autem.

Datis. Isto curatore debuit confirmari: t Insti. de cura. §. 1. sed forte nõ debuit: vt s. de test. tu. l. pater. in an. & con. tu. l. vtilitatẽ. & l. in confirmãdo.

Ille. Scilicet curator.

Non iure. Quod dic vt s. de confir. tu. l. 2.

Vel culpæ. Si aliꝰ gesturus erat omnia: vel si non certiorauit necessarios pupilli: vt s. de eo qui pro tut. l. 1. §. fi.

Non idem. Et uerè non idẽ: quia nec omnia in eodem statu petuntur, & quia supra accessit quasi omnia gesturus, & per errorem: hic quasi vnũ, & ex certa scientia. Si autem hic quasi omnia gesturus accedat, vel quasi vnum. sed tamen alius erit omnia gesturus, tenetur de omnibus: vt s. de nego. ge. l. si pupilli. §. fi. & l. sed cum aliquis. Acc.

tionẽ retinuerunt: nominum paternorum periculum, quæ post pubertatem adolescentis idonea fuerunt, præstare cogendi non erunt, cũ actionem inferre non potuerunt.

Tutor inutiliter datus, gerens postquam alius fuerit datus legitime, non tenetur. Bart.

Curator à patre testamento datus, impuberis negotijs se per errorem immiscuit: postea à prætore tutoribus alijs datis, periculum futuri temporis ille, qui postea nihil gessit, non præstabit. Qui se negotijs impuberis, non iure tutor datus, secundum patris voluntatem immiscuit: errore cõperto, tutorem à prætore cõstitui cõsultius petet, ne fortè si rem cœptã deseruerit, fraudis vel culpæ causa condemnetur. Nõ idẽ seruatur, si quis vltrò negotium alienum gesserit: cum satis abũdèq; sufficiat, vel in una spécie per amici laborẽ domino consuli.

Ea quæ sunt agenda cum persona, pertinent ad tutorem eius regionis vnde est persona: & ea quæ sunt agenda in rebus, pertinent ad tutorem eius regionis vbi sunt res. Bart.

Hæres institutus, qui non habuit substitutum, priusquàm hęreditatem adiret, quam impuberi restituere debuit, vita decessit: cum hæreditas in Italia esset, scriptus autem hæres in prouincia vita decessisset: tutores prouincialium rerum culpæ nomine condemnandos existimaui, si causam testamenti nõ ignorantes, vtilitatẽ impuberis deseruerunt. nam hæreditatis in prouincia fideicõmisso restituto, causam quidem iuris expediri potuisse: rerum autem administrationem ad eos recedere debuisse, qui tutelã in Italia suscepissent.

Qui contraxit cum tutore tanquam cũ priuata persona, põt conueniri, si et pecunia ad peculium peruenerit. Bar.

Aduersus tutorẽ, qui pupillum hæreditate patris abstinuit, actionẽ denegari nõ oportet creditori, qui cum ipso tutore contraxit: quamuis tutor pecuniam in rem impuberis verteret.

Gesserit. Et perfecit, & alia deseruit, & facit C. de neg. gest. l. tutori. & supra de procura. l. qui proprio. §. 1. & supra proxim. §.

Hæres. Pupillus habebat quatuor tutores, inter quos erat administratio diuisa per iudicem, vel testatorem, vt duo in prouincia, & duo in Italia administrarent: contingit q quidã Italicus homo instituit hæredẽ quẽdam prouincialẽ, & rogauit eũ de restituenda hæreditate dicto pu. tutores prouinciales debẽt cogere institutum adire, & restituere verbo, vt Italici postea administrent, quod non fecerũt: & institutus interim decessit sine hærede, & sic extinctum est fideicõ. certè huius culpæ nomine tenẽtur tutores prouinciæ. Acc.

Non habuit. Si enim habuisset, a substituto esset præstandum fideicommissum. vt C. ad Treb. l. non instam. relicta enim ab instituto videntur repetita a substituto: vt ĩ. de lega. 1. l. licet. & de leg. 2. l. cum pater. §. ab instituto. Argum. contra infra. de legat. 3. l. 1. §. fi.

Decessit. Et sic euanuit fideicõ. ut s. de test. tut. l. si nemo. & ĩ. ad Trebel. l. ille a quo. §. 1. sed si adijsset, & ante restitutionem decessisset aliquo hærede relicto, nõ euanuisset, sed eius hæres cogeretur restituere, vt ĩ. ad Trebe. l. si eius. §. si quis autem. at nullo relicto ipso iure transeunt actiones: vt C. ad Trebe. l. sancimus. §. fin. si autẽ hæres instituit hæredem, sed non vult, scilicet hæres hæredis adire, an possit cogi adire. Respon. ut not. C. de fideicommiss. l. eam quam.

Deseruerunt. Nã debuerũt cogere adire & restituere uerbo: ut ĩ. ad Trebe. l. restituta. uel saltem adire: ut non deficeret fideicomm. ut dictum est. Accur.

Restituto. Id est, petito restitui causam &c. id est, de iure potuit peti in prouincia, ut cogatur adire, & restituere uerbo, cum erat prouincialis hæres qui cogebatur: alias nõ licet sit arg. contra ĩ. ad Treb. l. si legatus. in princ. sed ibi Romę cogebatur legatus, ubi est communis patria, & forum: vt ĩ. ad municip. l. Roma. Item secundum hoc non est contra s. eo. l. vel in partes. & ĩ. eo. l. 1 itiura. §. tutores. Et no. quod hic fit restitutio pupillo tutore autore: uel etiam soli tutori cũ pupillus est infans, vel absens: ut C. ad Trebel. l. sancimus. in prin. & infra ad Trebel. l. restituta. §. fin. & l. sequen. & l. sed nec. & facit ad §. C. manda. l. si maritus. & de peri. tu. l. 2. Acc.

Rerum. Diuisa ergo erat administratio.

Ad eos. Tutores.

Abstinuit. Sic accidit de facto, uel ideo dicit: quia non vult pupillum teneri, aliàs tenetur quando est uersa in rem suam, ut infra dicit, uel qui, id est, quia, secundum Azo. Accur.

Contraxit. Non cum patre pupilli. Argu. contra s. Infortiatum. i 3 eo. l.

Experiri ne pôt sine actione.

Cl I c. ... m ... u ... dum ... addu- ... ne ... na ... nul- ... episco ... nul ... nomi- ne potest ... uncia- re episcopatum. ex ... de te- nun vide gl. illam. In hac sententia Cic. in oratione pro Roscio Amer. ubi de iudicio mandati disserit.

* In P.F. recidere.

eo.l.2.& dic cum tutore, nomine & contemplatione tutoris tantum, & sic solus tutor tenetur: vt C. si cert. pet.l. eum qui. & C. si tu. vel cu.l.pen. sed & ipse pupillus cõueniri potest cum ratum habet, vel pecunia est in rem eius versa: vt C. quod cum eo.l. ei qui. in ti. si autem nomine, & contemplatione pupilli tãtum, solus ipse tenetur: vt ſ. de nego. gest.l. si pupilli.§.1. si contemplatione vtriusque, vterq; tenetur: vt ibi not. & facit C. quando ex fac. tu.l.3.

Soluta causa cautionis interponendæ, soluitur esse. Ius cautionis interpositæ. Bart.

Curatores adolescẽtis mutui periculi [a] gratia cautionem [b] inuicẽ sibi præbuerunt, & in eam rem pignora dederunt. Cum officio deposito soluendo [b] fuissent: irritã cautionem esse factam, & pignoris vinculum solutum apparuit.

Periculum temporis currentis pendente appellatione frustratoriè interposita, ad hæredem tutoris pertinet. Bart.

Tutor datus aduersus ipsam creationẽ [c] prouocauit: hæres eius postea victus, præteriti temporis [d] periculũ præstabit: quia non videtur leuis culpa contra iuris authoritatem mandatum [e] tutelę officiũ detrectare.

Tutor vnius prouinciæ rectè petit curatorem constitui ad causam, quæ in alia prouincia agitatur. Bart.

Rerum prouincialium tutores in vrbe [f] causas appellationis impuberum agentes: rerum Italicarum curatores, [g] vt impuberibus constituãtur, ad officium suum reuocare debent. [h] alioquin si prius in prouinciam redierint, dolũ, aut culpam eorum in ea quoque parte rectè iudex cõueniet. [i]

Tutor datus certæ regioni administrat ea, quæ tempore administrationis erant eiusdem regionis. Bartol.

Patruus testamento fratris filio tutor datus, cũ in Italia domiciliũ haberet, tam Italicarum rerum, quã prouincialium administrationem suscepit, atque ita pecuniã ex venditionibus [k] Romę refectã [l] in prouinciã traiecit, & in calendariũ [m] pupilli conuertit: [n] tutor in locũ eius Romæ substitutus, [o] administrationẽ pecuniæ, quæ non pertinet ad tutelam suam, suscipere nõ cogitur.

Curatores tenentur insolidum vt tutores. Bart.

Curatores testamento, vel tutores inutiliter [p] dati, neq; decreto prætoris confirmati, negotia gesserunt, vice mutua [q] periculum præstare coguntur: cum officiũ spõte [r] citra iuris adminiculũ [s] [t] intulerint: & qui [u] fuit idoneus, decretum prætoris curatores, vel tutores cõstituẽtis, implorare debuerit.

Vnus hæres non tenetur ex persona sua, si non exegit hæredem alterius tutoris. Bar.

Tutoribus idoneis diẽ functis, [x] vice mutua periculum [y] ad hæredes eorum nõ redundat: quód non habuit locum officio tutelæ manente.

Primo tenetur gerens, quàm non gerens pro gestis: pro neglectis quilibet æqualiter. Bart.

[*] Quæ debet heri p pu. instrumentum. Bart. in l. 2. in prin. 4. colũ. ſ. solut. matri. & qd debet in ea interuenire, uide Ant. Cor. in singular. suis, in uet. tutot. incip. tutor debet in instrumento. de quo uide quod dixi in apost. ad l. 1. in uerbo, gerere. ſ. eo. titu.

[a] Mutui periculi. Vt si vnus ex persona alterius damnũ patiatur, alter ei restituat vel refundat. Hug.

[b] Soluendo. Quia iam alter pro altero conueniri non põt: vt C. de diuid. tut.l.1. & de probat. l.3. & C. in qui. casi. tu. ha.l. fin.

[c] Creationem. Id est, sententiã reprobãtẽ eius excusationem: vt C. de excus. tut.l. quanquam. nõ ab ipsa creatione: vt j. quãdo app. sit l.1. §. si quis tutor. aliud in alijs muneribus, vbi ab ipsa creatione appellatur: vt C. de appe.l. hi q. Acc.

[d] Præteriti temporis. Non futuri, quia finita est tutela eius morte: nisi in connexa administratione: vt ſ. eo.l. à tutoribus. §.1. & j. de hære. tut.l.1.

[e] Mandatum. Scilicet iniunctum, & facit ſ. de ritu. nupt.l. si quis.§. quid ergo. & ſ. eo.l. tutor vel curator. & infra de appell.l. Imperator. §. si magistratus. & j. si tut. vel cur. app. l.1. & 2. Acc.

[f] In urbe. Romana per excellentiam: ut Insti. de iure nat.§. sed ius.

[g] Curatores. Non ergo dicit tutores: quia tutorem habẽti non &c. ut sup. de test. tu.l. idẽ fiet. sed certè & tutores dari possunt: ut C. in quib. casi. tu. ha. l.p. opter. & facit ſ. eo.l. qui se. & j. de eo qui pro tut. l.1.§. si. & ſ. eo l. ita autem §. si tutor. Acc.

[h] Reuocare debent. Scilicet illi prouinciales tutores. Accursius.

[i] Conueniet. Id est admittet conuentionem, quam super ea culpa faciet minor.

[k] Venditionibus. Rerum Italicarum, ut aliqua sit dubitatio.

[l] Refectam. Id est, redactam.

[m] Et in calendarium. Id est, in libro in quo scripta sunt nomina prouincialia. Accur.

[n] Conuertit. Quod potuit: quia loco domini habetur, & generalis erat tutor: licet alius fuerat adiũctus. Accur.

[o] Romæ substitutus. Ad bona Italica. quod fieri potest ut j. de excus. tut.l. propter §. fi. & ſ. e. l. quoties. §. constat.

[p] Inutiliter. Quia in testamento non iure facto, uel nõ ut lege pcipitur. uel dicas a matre: ut supr. de confirm. tut.l.1. & 2. uel a filio emancipato: ut Instit. de tut.§ fina. uel codicillis testamẽto nõ confirmatis, ut ſ. de test. tut.l.3. Ac.

[q] Vice mutua. Et insolidũ: ut sic etiã altero non soluente alter teneatur in totum. Accur.

[r] Sponte. Quasi dicat quia insolidũ ut curatores obligare se uolunt.

[s] Iuris Adminiculum. Id est, nulla facta diuisione administrationis per testatorem, uel iudicẽ: quia tunc pro partibus: ut C. de di. tu.l. 2.§.1. uel dic adminiculũ iuris, id est, cum de iure dati nõ essent: & sic non tenebãtur gerere. Ac.

[t] Intulerint. Id est, administrare cœperint: alias intulerint, id est, inspexerint: alias inuenerint: alias interuenerint.

[u] Et qui. Id est, unus de prædictis datis inutiliter debuit petere cõfirmari, & super hoc implorare officium prætoris: sic & supra de cõfir. tut.l. naturalis.

[x] Functis. Aliquo tempore, & post depositum officium.

[y] Periculum. Scilicet quód unus pro altero conuenitur, ad hæredes eorum non redundat: quia nec ad ipsos tutores si uiuerent, redundaret: si fuissent soluendo tempore depositi officij: licèt forte modo cum decederent, unus eorum non sit soluendo. ut C. de di. tu.l.1. & secundum hoc quod subijcit, quod non &c. scilicet quod hæres unius non teneatur pro hærede alterius.

[*] alias der scripsit inierint. in P. Fl. iniuerint.

alterius, non habet locum quando decesserunt durante tutela: quia tunc hæres vnius conuenitur pro hærede alterius. sicut econtra s. eo. l. a tutoribus. § hæredibus. quia ad eos cum decesserunt, totum spectabat periculum. Vel aliter bene dico hæredem vnius pro hærede alterius nõ teneri, quod id est, quia hoc periculum non habuit locum, id est, non cœpit immiocre durante officio, & sic in fine depositi officij non erat, sed bene erat soluendo: vt C. de di. tute. l. 1. & satis in idem recidit. Vel dic secundo non reduodat periculum, scilicet vt hæres unius tutoris teneatur ex sua persona, si non exegerit hæredẽ alterius tutoris: quia finita est tutela: vt j. eod. l. cum post. i prin. & quod dicit, quod nõ &c. i. quod periculum nõ cœpit durante tutela. An autem vnus contutor ab altero debeat exigere? Respõ. non: vt sup. eo. l. cum plures. in prin. nisi fiat non soluendo: quo casu remouetur: & postea cõueniri debet secundũ Azo. Item tenetur tutor secundũ Azo. si non exigat hæredem contutoris: vt j. ea. l. §. tutor.

In eum, qui tutelã gerere noluit, post cæteros, qui gesserũt, actionẽ vtilẽ tutelæ dari placuit. Quod tamẽ ex tutela nõ puenit ad eos, qui se negotijs miscuerunt, sed cõmuni negligentia perijt: citra substitutionis ordinem æqualiter omnium periculum spectat.

Quamuis finita tutela causa cœpta posset peragi per tutorem: non potest tamen agi iudicati per eum. Bart.

Tutores pubere pupillo cõstituto, litem appellationis inchoatam iussu Consulum ob notitiã rei perfecerunt. Cum iudicatum persequi nõ potuerũt, periculo culpę non subijciuntur.

Pupillus factus maior potest tutoribus, si damnum fecerint, partem damni vel totum conuentione remittere Bart.

Ab eo qui restitutionis auxilio nõ iuuatur, quæstio culpæ tutorum, conuentione remitti potest: nec donatum, sed trãsactum videtur negligentię tutorum. Periculo nominum, quæ pater vsuris maioribus fecit, adscripto pupilla actionem quidem Calendarij præstare cogitur: exactas autem vsuras tutelæ tempore citra vllam compensationem retinet.

Per actionem propositam contra tutores, non tollitur actio contra curatores, nisi quatenus est exactum. Bart.

Adolescens tutoribus conuentis, à quibus totũ seruari nõ potuit, aduersus curatores, qui tutelã ad se negligentia non trãstulerunt, integrã actionem retinet: neque enim tutelæ iudicio consultum videtur, quod alterius officij querelam habuit.

Tutori imputatur negligentia, si hærede contutoris non conuenit, sicut si contutorem suspectum facere neglexerit. Bart.

Noluit. Contumacia vel malitia: secus si errore: vt j. de excusat. tut. l. qui testamentum.

Aequaliter. Nisi quod ex communi negligentia perijt, fuerit ex appendicijs eorum quæ gesta sunt: vt j. eo. tres tutores. §. item in eo. & facit ad hoc j. rem pupil. sal. fo. l. non quasi. §. 1. & C. si tut. non ges. l. a. & C. arb. tut. l. cum interdictæ.

Perfecerunt. Antequam redderent rationes: vt j. de appell. tuto. & facit in eo. tit. l. negotiorum. §. 1. & C. vt cau. post pub. l. 1. & C. arbi. tut. l. tutor post. & s. eo. l. ita autem. §. si tutor.

Iudicatum. Id est, actione in factum agere non potuerunt. nam non est connexa sicut causa appella. nam nec procurator qui obtinet, agit iudicati: vt s. de procu. l. si procurator.

Non iuuatur. Quia maior: & subaudi maximè. nam & minor curatorem non habens, vel habens eo autore põt transigere, licet læsus restituatur. vt C. si aduer. trans. l. 1. & 2. Secus si sine eo, quia ipso iure non valet: vt C. de in integ. resti. mi. l. si curatorem. Et ad casum subauditum per verbum maxime cõuenit quod dicit, nec donatũ &c. quia minor non posset transigere animo donandi, sicut nec eius curator. vt C. de pact. l. pactum curatoris. & s. eo. l. tutor ad. nisi fiat bona fide, sciens nihil sibi deberi: vel non habeat probationes: vt C. de t[illegible]ac. l. præses. & s. de iureiu. l. iusiurandum. & l. tutor. Vel dic, non sub. maxime: & sic in maiore tñ dicat. Item quod dicit conuentione: non gratuita, sed aliquo dato &c. ut habetur C. de transac. l. transactio.

Pro intellectu istius gl. dic, quod maior factus põt liberare tutores, uel curatores sine dubio: vt hic existens minor non posset liberare ex causa donatiõis, sed trãsactionis sic, si fieret bona fide. vt d. l. præses. & l. tutor. a. li. s secus: quia põt restitui per titulum C. si aduer. transact. hodie uero ualeret ista remissio cum iuramento, ut not. j. de contra. iud. tut. l. 1. §. contrarium. secundum Bar. hic.

Nec donatũ. Quia tunc non valeret in minore. Vel dic in maiore nõ donatũ: qa aliquo dato &c. ut dixi. & sic nõ est donatio: ut j. de dona. l. 1. in prin. Acc.

Transactum. Aliquo dato, uel promisso uel retento: alias proprie nõ posset dici trãsactio: ut C. de transact. l. trãsactio.

Negligentiæ tutorũ. Id est cum negligentibus tutorib.

Periculo. Paterfamilias fecit nomina sub maioribus usuris, quàm frequentarentur in regione, legitimæ tamen erant: quo defuncto pupilla hærede tutor datus neglexit exigere: & facti sunt debitores non soluẽdo: nũc pupilla finita tutela agit contra tutorem, quod potest: ut C. eo. l. debitoribus. debet ergo ipsa cedere actiones inanes tutori, & eius periculo. Et secundum hoc dic, pater scilicet pupillæ: & uerbum adscripta, est una dictio, sed usuras iam exactas retinet ipsa pupilla. Vel secundo. Titius pater Sempronij mutuauit nomine cuiusdam pupillæ cuius tutor erat, pecuniam pupillæ: & sic directæ actiones pupillæ quęsitæ sunt: ut s. si cer. pet. l. certi condictio. §. si nummos. & sm hoc adscripta pupilla, sunt casus ablatiui absoluti. licet hic quidam suppleant, quod adscripta, sunt duæ partes: sed quod esset suppositum uerbi cogitur? cum ergo pupilla nolit habere rata, utpote nõ idoneæ personæ mutuata: cedet tutori uel hæredi actiones inanes: ut C. si cer. pe. l. si absentis. & recipiet solutionem ab eo: ut C. arb. tut. l. 2. Et qđ de usuris dicit, dic quod retinet pupilla quasi ex sua re, uel dic retinet tutor uel eius hæres: quia in totum debet pupilla approbare uel reprobare: ut sup. eo. l. cum quæritur. Accur.

Calendarij. Dic hic, ut j. de leg. 3. l. qui filium. in fin. Accursius.

Non transtulerunt. Id est, non fecerunt sibi reddi rationem, & reliqua.

Retinet. Non tamen agit nunc cura perseuerante: ut sup. eod. l. actus.

Cõsultum. Aliàs consumptũ: aliàs consultum: & facit

cit C. de suspect. tut. l. 2.

Vt is. Id est, sicut: & facit C. de diui. tut. l. 1. & 2. & facit ĩ. eo. l. Aemilius.

b Idem. Scilicet tutor. nam potest vnius tutela finiri, & alterius durare: vt quia alter adoleuit: vel legitimæ ætatis est factus: vn de hoc casu differt testamentarius a datiuo: vt ĩ. de tut. & ra. dis. l. si tutor. §. 1. & facit s̄. sol. mat. l. nupturã. Sed argu. contra ĩ. de Carbo. edict. l. 3. §. ibidem.

Cœpit. Adolescẽs: ad quod debuit habere xx. an. licet hodie sufficiat minus: ut Inst. qui ma. non poss. §. eadem. & C. qui ma. nõ possunt. l. si minor. & auth. ibi posita. Alias dic ẽt ante xx. ann. sed fuit vna de causis ibi positis. Et secundũ hoc dic cœpit adolescẽs, vel cœpit manumissus: & dicẽs eum manumissum ut sit ꝓcurator: ut eod. §. instit. qui ma. non pos. Accur.

d Retinere potuit. Sed maluit ei donare. Azo. sed nonne malè fecit curator, qui permisit ma numittere, & ei peculium concedere: ut C. si aduer. liber. l. quos rettahi? Respon. ibi fuit curator manumissus. uel expone ibi, culpa uel fraude, id est, fraudulenta culpa. ut sic leuis non ueniat hoc casu, ut hic, sed lata sic: ut ibi, & sup eo. l. tutor qui. §. competit. Vel erat maior xxv. an. quia dicit. cœpit administrare: vt s̄. de mino. l. 1. in fi. & quod dicit adolescens, scilicet quondam. Accur.

e Reddenda. A curatore.

f Accepto feretur. A iuuene, id est, iuuenis accepto feret curatoribus, ne teneantur vel de seruo, vel de peculio, quod peruenit ad iuuenem. Azo. & facit s̄. eo. l. si sine hærede. §. idem respondit.

Tutor, qui tutoris idoneum hæredem conuenire pupilli nomine noluit, damni vicarius substituitur, ut is qui nõ idoneo tutelæ tempore suspectũ facere supersedit. Tutelæ iudiciũ ideo differri non oportet, qđ fratris, & cohęredis impuberis idem tutelam sustineat. Quod de peculio serui actoris, quem adolescens postquam res suas administrare cœpit, manumisit, retinuit, aut retinere potuit: d in ratione reddenda e curatori per iudicem accepto feretur. f

Priuilegium concessum militibus circa testamenta, intelligitur concessum circa eorum bona, nec vltra se extendit. Bart.

I [illegible] lib. vj [illegible] XLI.

IMpuberi filio cẽturio g curatorem dedit decreto prætoris non secuto. si nihil curator datus administret: periculo contumaciæ vel negligentiæ nõ adstringetur. h nam priuilegium militũ ad alienam m iniuriam porrigi non oportet: nec in alijs circa supremam voluntatem imperitiæ venia datur, quam in bonis militum. Filij verò tutela iure patriæ potestatis, nõ militiæ præmio mandatur.

Impuberi. CASVS. Quidam miles filio suo impuberi dedit curatorem in testamento: quæ datio non valuit, & non fuit confirmatus à prætore dictus curator, & nihil administrauit: certè non adstringitur periculo administrationis: & reddit ratio in litera. Vi.

g Centurio. Scilicet pater.

Dedit. De facto, de iure enim non tenet: quia impuberi, vt s̄. de confir. tut. l. si filio. secundum unam lect. item quia in testamento: vt Insti. de cur. §. 1.

Non secuto. De confirmatione, id est, si non fuerit secutum. Azo.

h Non adstringetur. Vt C. de confirma. tu. l. 1. & 2. & qui da. tut. poss. l. neque. secus si administraret: vt s̄. l. proxi. §. 1. & §. 2. & §. curatores testamento.

Nam priuilegium. Quod est vt possint testari: vt voluerint: vt C. de testa. mi. l. milites. Accur.

m Ad alienam. Scilicet curatoris dati si cogeret, & est ad hoc C. de emancip. lib. l. nec auus. & ĩ. ne quid in loco pub. l. 2. §. si quis a principe. & ĩ. ad Trebel. l. si cum ab hærede.

Imperitiæ. Scilicet iuris, scilicet si non seruet solennitatem iuris. nã peritia propriè iuris dicitur: ut Insti. de iure natur. circa princi. ibi, videmus &c.

Patriæ potestatis. Vt cui possit paganus dare tutorem in testamẽto, possit & miles: cui nõ potest paganus dare tutorem vel curatorẽ, nec possit miles: vt s̄. de testa. tut. l. 1. & 2. & facit C. sam. erci cun. l. inter omnes. in fi. & facit s̄. de iur. & fact. igno. l. penul. §. si quis ius ignorans.

Add. an istud priuilegium habeãt milites nostri tẽporis. vide gl. Bart. & doct. in l. filiusfa. §. veterani sup. de ꝓcur. & l. in milites C. eod.

Licèt vni sit relicta liberatio reddendarum rationum non prohibetur pupillus aliũ ex eius personam conuenire, si eum suspectum facere neglexerit. Bart.

I [illegible] o- [illegible] XLII.

QVi plures tutores habuit: vnum qui soluendo non fuit, ratio nem actus sui vetuit reddere. Quoniam eius liberatio, quod ex tutela percepit, aut dolo cõtraxit, non est relicta: p contutores, qui suspectũ facere neglexerunt, ex culpa rectè conueniũtur. q

QVi plures. [illegible] Pupillus habuit plures tutores: finita est tutela pupertate, & omnes tutores sunt soluendo præter unum, fecit testamentum pupillus quondam, & legauit liberationẽ rationis tutelæ illi tutori, qui non erat soluendo: nunc hæredes pupill. quondam conueniunt cõtutores illius tutoris, cui erat liberatio relicta non solũ pro eorum administratione, sed etiam ꝓ mala administratione dolo facta per dictum tutorem ex eo, quod ipsi eũ nõ postularunt suspectum: nunquid possunt conuenire? & videtur quod non: quia fuit liberatus dictus tutor: sed certè bene tenentur: quia cum fuit liberatus, non videtur liberatus nisi de his, quæ culpa gessit. non autem de ijs quæ dolo malo gessit, vel de ijs quæ penes se retinet de tutela. Viuian.

p Non est relicta. Vt s̄. eo. l. quidam decedens. & ĩ. de lib. leg. l. Aurelius §. 1. potest tamen remitti: vt si dicat testator: vt dicit ĩ. de lib. le. l. si quis rationes. nec obst. prædictis s̄. de pact. l. si vnus. §. illud. vt ibi. no. Accur.

q Conueniuntur. Sed quo, cum pupillus non possit cedere actiones aduersus contutorem: quia non potest conueniri propter remissionem factam in testamẽto? vnde perinde est, ac si pupillus hæres remisisset: quia eadẽ est persona cum defuncto: vt in Auth. de iureiur. à mo. præst. in princ. coll. 5. ergo non debet posse agere contra hunc tutorẽ: quia non remouit contutorem suum suspectũ: vt ĩ. de sol. l. Stichũ. §. pe. & ĩ. eo. l. si pupillus. Illud aũt constat quod si vnus conueniatur pro altero, cedi debet ei actio contra eum. nisi cõueniatur ex eõi dolo: vt s̄. eo. l. si plures. & ĩ. de tut. & ra. distra. l. 1. §. nunc. & l. si ex duobus. Resp bene possent cedi, scilicet pro his reliquis, quæ remãserunt penes ipsum, & si quid dolo fecit, & eis cessit bene potest agi, & sic in plus poterit cõueniri iste, qui nõ remouit suspectũ, quam possit ei fieri cessio cõtra tutorem. Vel hic pupillus

pillus non remisit: sed pater eius. vnde fortè non poterit ei imputari. Vel fortè non est isto casu facienda cessio: quia magis ex culpa sua conuenitur qui non remouit: quàm ex persona eius qui debuit remoueri. Azo. vel dic, quod iste, qui conuenitur quia non remouit contutorem, non tenetur de eo quod contutor male gessit culpa, sed solum de eo quod male gessit dolo. Item & de reliquis, sed tamen ex culpa sua dicitur cõuenteri hic tutor: quia in culpa fuit, quod contutorem nõ remouit: & ideo ex culpa sua conuenitur, & ex dolo alterius, sed non de culpa alterius.

Tutor an pupillo teneatur pro malè gestis à contutore.

a Nõ tenetur. Quasi de dolo & reliquis bene teneatur. Accursi.

Tutor enim legatarius ex culpa, quæ testõ remissa est, non tenetur. a

Quæ non sunt transmissibilia ad hæredes, per cessionem non transeunt. Bar.

[illegible]

XLIII.

Ex pluribus tutorib[9] insolidum b vnũ tutorem iudex condemnauit. In rem suam iudicatus procurator d dat[9] priuilegium pupilli e nõ habebit, quod nec hæredi pupilli datur. f Non enim causæ, sed psonę f succurritur, quæ meruit præcipuum fauorem.

Si mortuo pupillo res eius cœperint perire: liberatur tutor à periculo pereundarum rerum. Bartol.

[illegible] us li. v. [illegible] 10.

XLIIII.

Cvm post mortem pupilli g desinit esse nomen idoneũ, tutor periculo eximitur. h Quidã i cùm esset fratris sui filiæ curator quadringenta dotis nomine marito eius se daturũ promisit, quæro an succurrendũ sit ei, cũ postea ære alieno emergente, k supra uires patrimonij ei[9] dos promissa sit: l quoniam in instrumento ita scriptum sit, Ille patruus & curator stipulanti spopondit. § Mouet quæstionem, quòd non: vt de suo dotem daret, sed cùm crederet rationem pupillarẽ sufficere, promisit. Præterea & illud hic potest tractari, ut si sciens curator non sufficere promiserit, vel donasse videatur: m vel qm dolo fecit, non illi succurratur. n Respondi.

b E X pluribus. A Cum quidam ex tutoribus officio deposito nõ essent soluendo, pupillus unum ex his insolidum conuenit, & exegit, & ei cessit actionẽ contra alios cõtutores: certè nnn habebit hic tutor cui pupillus cessit actionẽ, idem priuilegium quod haberet pupillus si illas actiones ipse intentaret, scilicet tacite hypothecæ quia personale est beneficium, vt in personalibus actionibus præferatur cæteris creditoribus. Viu.

Qualitas facit præsumptionẽ, an quis sit admissus de iure, vel de gratia. Bald. in l. 2. C. de fer. 15. quæst.

c Insolidum. Quia alij erant non solnendo, vel voluit opponere beneficium diuisionis, quod potuisset: ut j.de tut. & ra. dist. l. 1. §. nunc tractemus.

Iudicatus. Id est condemnatus: sic sup. eo. l. 2.

d Procurator. Cessis sibi actionibus aduersus contutores. nam cedi debent. ut j. de tut. & rat. distr. l. 1. §. nunc tractemus.

Priuilegium pupilli. Quod est ut præferatur cæteris in personali: ut j. de priuil. credi. l. dabiuius. § 1. Sed aliud est in beneficio in integrum restitutionis: vt sup. de minor. l. quod si minor.

Datur. Extraneo, sed suo sic: vt sup. so. ma. l. maritũ. & l. seq. & l. etiam. & C. qui pot. in pig. hab. l. assiduis. §. exceptis. & j. de re iudic. l. & si fideiussor. & l. seq. Vel fortè hic aliud erit: ut nec ad suum. arg. j. de reg. iur. l. in oibus. & l. priuilegia. At electio qui pupillus habet transit ad hæredes: ut sup. eo l. a tutoribus. §. heredibus. Item beneficium restitutionis: ut sup. de in integ. rest. l. nõ solum. & facit j. de leg. 2. l. cum patronus. & sup. de ser. rust. præd. l. pater filiæ. & de except. l. exceptiones. & de iud. l. sed & si. in prin.

C Vm post mortem. Tutor mutuauit pecuniam pupillo: & viuente pupillo bene erant soluendo debitores, mortuus est postea tutor: & sic tutela est finita, postea debitores facti sunt nõ soluẽdo, certe non nocet tutori. Quidã cum. Filiæ fratris mei curator erã, maritaui eã Titio, & promisi ei nomine dotis 400. hoc modo: ego patruus & curator Titiæ adultæ promitto tibi Titio marito eius nomine dotis pro ea 400. post dictæ puellæ superuenerunt multi creditores paterni, qui abstulerunt ei quasi quicquid habebat. ita quod non remansit in patrimonio suo quod valeret quadringenta, petit a me maritus illa 400. quæro, nunquid teneor supplere de meo illud, quod deest patrimonio puellæ ad soluendũ dictã dotem? & ex una parte videtur quod non: & ex alia videtur quod sic, sed tamẽ ita iudicatur. quod si ego promisi animo donandi, teneor soluere: & non repetam a muliere, sicut & si animo donandi cuilibet alij creditori mulieris promisissem pro ea: si autẽ nõ promisi animo donãdi, teneor marito soluere, & possum a muliere repetere: siue cõstet matrimoniũ inter eã & maritũ suũ, siue non: sed quid si mulier dixit mihi quod non soluerẽ marito? habeo exceptionem contra maritũ in eo quod deest de patrimonio mulieris ad quadringenta soluenda marito, ipsa autem mulier debet marito cauere, quod si effecta fuerit ita diues constante matrimonio, quòd possit complere quadringenta, quod ea complebit. Viu.

g Pupilli. Aliud si in uita: ut s. eo. l. tutores. § adolescens. & C. arb. tut. l. 2. & de admi. tut. l. debitorib. Ac.

h Eximitur. Quia finita est tutela ei[9] morte: vt Insti. quib. mod. tut. fin. §. similis. & sufficit nomẽ debitoris esse idoneum tempore finitæ tutelæ: ut sup. eo. l. tutores qui. in princip.

i Quidam cum esset. Si curator adultæ promittat dotem pro ea supra uires patrimonij: si quidem sciẽter, vel animo donandi, uel dolo, tenetur: ut in eius uer. præterea. sicut si promisisset creditori puellæ similiter animo donandi: ut in versi. seq. si causa negotij gerendi promisit ultra, vt dicitur in ver. mouet, & in illis, sed is in prin. habet mulierẽ obligatã, vt si quidem iã soluerit etiam minus dote, recipiatur, uel si solum promisit, vt ei acceptum feratur, & hoc siue constante matrimonio siue eo dissoluto, ut ibi, habet mulierem obligatã, &c & ibi, vel certe &c. vsq; ad §. quod si mulier. &c. ad similitudinem mulieris conferentis dotẽ. deinceps planum est. Accur.

Casum ponit.

k Emergente. In bonis neptis, ut subiicit, & ita quæ de nouo emergunt &c. ut s. de interro. act. l. de ætate. §. ex causa. & casus isti non possunt præuidere: vt j. de admi. re. ad ci. pert. l. a. §. si eo tempore. Accur.

l Promissa sit. Et videtur quod non. quoniam, &c.

m Vel donasse uideatur. Quod videtur: vt j. de reg. iu. l. cuius. & C. de do. promis. l. fi. Accur.

n Succurratur. Quod videtur: vt s. ad Velle. l. a. §. uerba. quæ ambo satis in idem recidunt. Accur.

Egressus

curator cũ officiũ suum egressus[a] spontè se obligauit, nõ puto ei à prętore subueniri debere non magis, quàm si creditori pupillæ[b] pecuniá se daturũ spopondisset.[b] Sed is, de quo tractamus, si non donandi animo, sed negotij gerendi[c] causa dotem promisit: habet mulierem obligatam: & poterit dici, etiã manente matrimonio eam teneri: quia habet dotẽ:[f] sicut in collatione bonorum dicitur;[g] vel certè post diuortium, siue exacta sit[h] dos, siue maneat nomen: quia potest efficere, ut ei accepto feratur. Quòd si mulier suum curatorem adimplere id, quod supra vires patrimonij eius in dotem dare promisit, non quęrat:[i] curatorem quidem in hoc quod superfluum est, per exceptionem releuari, mulierem verò cautionem[k] in maritum exponere debere: quòd si quandoq; locupletior constãte matrimonio facta fuerit, dotis reliquum marito soluat.

In P.F. Puellæ.

Eo qđ.

In P.Fl. nõ queat.

In P.F. seruat.

Qui nomina quæ sibi à priore administratore assignantur agnoscit, eorum periculo est adstrictus. Bar.

L. XLV.

QVi nominibus[l] à curatoribus prioribus susceptis, siue tutoribus nomina agnouerũt: periculũ in se transferunt.

Per receptionem usurarum pupillus non perdit priuilegium. Bar.

Sed si pupillus post pubertatem rationibus à tutore acceptis, reliquationem[m] eius secutus, usuras acceptauerit:

a Egressus. Quia promisit ultra quã deberet, & sciẽs, vel melius, quia obligauit se suo nomine animo donãdi, cum pupillæ nomine facere debuerit, & sic non tenetur finito officio: vt C. quan. ex fa. tut. l. 1. licèt in procuratore secus: ut ff. de procu. l. procurator, qui pro euictione. Accu.

b Spopondisset. Animo donandi si mulier.

c Gerendi. Credẽs rõnẽ pupillæ sufficere: vt s. di. i.

d Promisit. Etiam si non soluit: quia id ei abesse videtur &c. ut ff. de neg. ge. l. si quis mandato. & ff. manda. l. si mãdato. §. item.

e Obligatam. Ad reddendum si iam soluit, vel ad liberandum si non soluit, & hoc siue matrimoniũ duret, siue solutum est.

f Habet dotem. Eo quod vir habet promissionem: arg. sup. de iu. dot. l. si extraneus. Accur.

g Bonorũ dicitur. Nam cõfert mulier dotem tãto minus accipiendo, quando soluta est: vel faciẽdo accepto ferri: qñ promissa est tantũ: vt infr. de coll. dot. l. 1. §. 1. & §. consequens. Accur.

h Exacta fit. A marito, id est, quia maritus exegit a curatore, vel secundum Ir. quod hic adulta exegit dotem a marito suo.

i Non quærat. Id est nolit, & dic duobus modis. Primò, qđ petit ista restitui, quod pōt ut ff. de mio. l. si ex causa. §. in dotis. Sed nunc dubitatur, an hæc restitutio prosit curatori an non: & an ipse petat ex sua persona ea petere nolente ad instar fideiussoris minoris dolo inducti: vt C. de fideiuss. mino. l. 2. quod quidã dicunt? Sed tu dic: cum vnam psonã repręsentet puella & curator, proficere curatori restitutionẽ puellæ: maximè quia non põt cõueniri nisi curatorio nomine: & ita nomine adultæ durante cura: postea nullo modo: vt ff. de re iudi. l. si se. Secundo quod ẽt si nõ petat puella restitui: quod tñ posset: ut dixi, habeat tam ipsa quam curator exceptionem in eo quod ultra modum est: si modo caueat marito, ut subijcit: & secundum hoc denunciabit curatori, ne soluat primo & secundo casu: si aũt curator conueniretur nomine suo: tunc distingue, aut sic promisit, & tenet cũ effectu: ut ff. aut curatorio nõie promisit: & tunc nõ tenet ipso iure, ẽt sine ope exceptionis. Sed opp immo vr non exceptione: sed ipso iure iuuandũ curatorẽ: ut ff. de iure dot. l. siue generalis. Sol. ibi ultra patrimoniu: hic vltra uires patrimonij: ut ibi no. Itẽ videtur qđ nec exceptionem habeat constante matrimonio: ut ff. de eõd. ob cau. l. si donaturus. §. 1. ne habeat mulierẽ indotatã: ut ibi dicitur. Sol. ibi iurũ erat indebitu quod extraneus pro muliere promiserat: & sic oĩno fieret indotata: hic autem solum quod est ultra modum, uel aliud in curatore: ut hic, ne officiũ suũ sit sibi dãnosum: ut ff. quemad. test. ape. l. si quis ex. & de fur. l. si seruus. §. quod vero. Sed certè & in contrario suus error eodem modo nõ debet illi extraneo nocere: arg. ff. de condi. inde. l. sed & si me. Vel ibi suum negotium: & & suo nomine: vt ipse ex sua persona teneretur, licèt mandato mulieris fecit. at hic gessit negotium minoris, & eius nomine se obligauit: vnde cũ minor iuuatur, & ipse iuuatur. Vel secundum Io. ibi credens se debere promisit sponte: hic sciens se non obligatum mulieri, credebat tamen esse tantum in bonis eius quod sufficeret ad hanc dotem, ea necessitate officij sui promisit: ideoq; ei subuenitur: ut inf. de iis quib. vt indig. l. tutorem. Vel hic vir non erat dignus maiore dote, quam facultas mulieris pati: ibi erat dignus tota dote promissa: & alias non accepisset eam in uxorem. Accur.

k Cautionem. Sic C. de rei vxo. act. §. cum autem.

QVi nominib. A. Pupillus uel adultus approbauit nomina facta per tutores & curatores: certè ad suũ periculum erunt a modò. Sed quid si finita tutela, fecit pupillus rationem cum tutore: & de eo in quo tutorẽ constituit esse debitorem, accepit usuras, sicq; uidetur approbasse rõnẽ tutelæ: & postea inuenit qđ tutor aliquid dolo gessit? & sic põt eum cõuenire de hoc. Sed si non est soluendo tutor, nunquid põt conuenire hypothecaria possessores rerum quondam pupilli? & dicitur quod sic.

l Qui nominibus. Qui, scilicet tutores uel curatores: ut ff. de tu. & rat. dist. l. si probatũ. Et qđ dicit agnouerunt, scilicet tanquam idonea, alias non: ut ff. eo. l. tutor, siue. & dicuntur agnoscere, ut dicitur ff. de tut. l. si filiusfam. Itẽ qđ dicit periculũ, sub. tunc imminẽs. nã si tunc nõ imminebat, sed postea cœperunt esse minus idonei debitores, non imputatur eis: nisi in culpa sint, qđ nõ citò exegerint, si facere potuerũt: ut C. eo. l. debitoribus. Itẽ dic, qđ cogũtur illa noĩa in se transferre ẽt si minus sint idonea, non tñ agnoscere, ut ff. eo. l. tutor siue. uel dic, qui, id est illi quorũ tutela uel cura est gesta: ut sup. eo. l. cum quæritur.

m Reliquationem. Alias reliquationẽ, aliàs reliquorũ rationem, & dic quod tutor dicebat, hoc & hoc habui: & ibi expendi: unde adultus fuit contentus, & liberauit eum oĩno, & etiam accepto tulit usuras, & secundum hoc reliquatio, id est retentio: sicut & ponitur ff. eo. l. Lucius. in princ. sed secundum hoc, quomodo est priuilegium saluum? Respon. petita in integrum restitutione prius: si autem in usuras tñ liberasset, in alijs remaneret ius saluũ adulto sine restitutione. Vel dic secundo reliquationẽ, id est, reliquorum

1 Quid sit reliquatio, quid reliquator, quid item reliquari pulchre Petrus Crinitus de honesta discipl. lib. 11. cap. 3. cruciat. n. se Acc. in huius uerbi interp̃tatione. Budæ. in annot. in tit. ad municipal.

privilegium [a] suum non amittit in bonis tutoris vēditis. Prætor enim privilegiū ei servare debet.

Quærentis unus ex tutoribus est liberatus facto pupilli, exterius alter eius nomine conveniri non potest. vel aliter: Qui tenetur cedere actionem si eam cedere non potest facto suo, repellitur exceptione cedendarum actionum. Bart.

Idem lib. xi[...] quæstionum. XLVI.

SI pupillus alterū ex tutoribus post pubertatem [b] authoritate curatoris liberasset, [c] improbè alterum illius nomine conabitur interpellare. Idemq; dicemus in duobus magistratibus collegis, [d] quorum alterum Respublica convenit. Sed hæc in magistratibus tractavi, [e] quasi duo rei eiusdē debiti essent omnimodò: ꝙ non ita est. [f] Nam si vterq; idoneus est, electio locū non habet. [g] Is aūt, qui tempore liberatus est, [h] non ei similis est, qui nihil habet, [i] sed ei, qui satisfecit: [k] habet enim, ꝙ obiiciat petitori.

Si adultus debitorem suum procuratorem constituat: non videtur eum ut debitorem idoneū ex causa præambula approbare. Bar.

Idem lib. ix. responsorum. XLVII.

LLucius Titius cura-

[Marginal note: Io. F. F. desunt. au thoritate curatoris.]

nam assignationem, & repræsentationem, nam dicebat centum apud se esse in reliquis. & inde vsuras minori sæpe soluit, sic ponitur ſ. de pact. l. tale. §. post divisionem. & secundum hoc minor fuit contentus dictis centum pro reliquis: & sic bene dicit saluum privilegium. Sed tunc est contra ſ. de priui. cre. l. si ventri. §. in bonis. ubi deponens perdidit privilegi[um] accipiēdo vsuras. Sol. ut ibi. Potest & dicere secundum hanc lect. acceptauerunt, id est, liberauerunt, & nō erit d. l. ex contraria.

A[...] Solue secundum Bar. q[uo]d aliud est in privileg. quod datur depositario: illud enim perditur per receptionem vsurarū. egreditur em terminos depositi, & aliud in privileg. quod datur pop. ut hic. Acc.

Privilegiū. Quod est ī tacita hypotheca: vt C. eo. l. pro off. [...] pupillus.

[...]. Pupillus habuit duos tutores, quorū vnus male administrauit, finita est tute. vnde habuit curatorem pup. quondam &c. Authoritate curatoris liberauit tutorem qui male gessit, certè alterū qui benè gessit, non poterit convenire pup. quondam ex persona liberati, & idem est in duobus magistratibus quorum unum qui malè gessit, respublica liberauit: nam non poterit alterum qui benè gessit ex liberati persona convenire. videtur ergo a contrario, quod si respublica non liberasset male gerentē magistratum, quo[d] bene gerentem ex eius persona cōvenire posset, sicq; possit eligere quencunq; ex magistratibus convenire velit sicut est in duobus reis eiusdē pecuniæ, quorū quencunq; vult, potest eligere creditor. certe quamuis ita, ut dictum est, videatur idem in magistratibus quod & in reis debendi: non tñ continetur idem esse in magistratibus: imo ita debet esse in eis, ut si ambo sint soluendo tempore depositi officij, quilibet pro parte teneatur, & non habeat pupillus electionem conveniendi quem eorum uult, quasi dicat a contrario sen[su] si non est soluendo unus de magistratibus prædictis tempore depositi officij, benè tenetur alter ex sua persona, quamuis in hoc casu subaudit[ur] teneatur unus ex magistratibus pro altero, tamē non est ita, ubi alter tempore liberatus est: quia licet male gesserit tempore liberatus, tamen alter pro eo non conuenietur: quia perinde est, ac si soluisset pro parte sua tempore liberatus. Viu.

[b] Liberasset. Forte t[...] indigendo modico accepto.

[c] Illius nomine. Sed hoc quomodo, cu ambo utriliter tenebantur l. Re pon. loquitur q[uod] unus gessit: & alter non, & liberaui [...] gerentē, quo casu primo gerens erat cōueniēdus: ut ſ. eo. l. tutores qui le. §. in eū. Vel dic, quod non erat soluendo tēpore depositi officij, a [...] secus, ut C. de diui. tut. l. t. nā nō posset hic cedere a[ctio]nem cōtra liberatū: ut ſ. de sol. l. Stichum. §. pe. Sed contra ſ. de fideiuss. l. si stipulatus. § fi. ubi alterū fideiussorem insolidum convenio altero liberato. Sol. ut ibi. Item arg. contra. ſ. de leg. 2. l. ab omnib. ꝗ respō.

ADDITIO. Dic s[ecundu]m Dy. ꝙ ibi non liberatur facto creditoris, sed facto testatoris legantis, qui vnum ex hæredibus potuit liberare, & alios insolidum obligare: vt l. cum ab uno. ſ. de leg. 2. Bar.

[d] Collegis. Scilicet ut vno liberato alter tantùm pro virili teneatur.

[e] Tractaui. Ego Paulus. Accur.

[f] Quod non ita est, Vt insolidū teneat magistratus indistinctè: sed si ex dolo cōueniuntur, nō si ex culpa: ut inst. de magi. con. l. antepe. & C. de mag. conue. l. 3.

[g] Locum non habet. Quia ut dixi, uiriliter tenentur, nisi alter sit non soluendo: tunc. n. alius tenetur insolidum. Sed si unus sit tempore liberatus, soluisse videtur: & ideò alius in uirilem tantū tenetur: ut subijcis. Accur.

[h] Tempore liberatus est. Scilicet 30. annis, qui currunt contra actionē tutelæ. Sed quomodo pōt unus ante aliū liberari contestatione litis, vel agnitione debiti non: ut C. de duo. re. l. ti. Resp. quidā q[ui]d ante fuerat finita tutela in persona unius quam alterius, scilicet morte: vel quia vsq; ad diem, vel conditionem fuit datus in testamēto. vt Insti. qui. mo. tu. fi. §. sed si vsq;. & qui dar. tut. pos. §. ad certum. Sed hoc hodie non ualet, quia non currit in pupillari ætate: vt C. de præscr. xxx. an. l. sicut. §. non sexus. Tu ergo dic hoc posse contingere: quia finita tutela unius p[er] mortem, uel diem, vel conditionem, ut dixi, minor fuit litem contestatus, & sic in xl. ann. fuit perpetua: ut C. de præscri. xxx. ann. l. si altero postea anno fuit finita tutela alterius, & sic eius actio durat xxx. ann. tantum: nec pōt dici ꝙ istius actio sit perpetuata in xl. ann. cum nec nata erat tempore litis contestatæ. ut ſ. de tut. & ra. dis. l. si tutor. §. ri. & l. seq. præterea secundum Hug. & si uno tēpore finiatur in p[er]sona utriusq; tutoris forte non nocet alteri contestatio facta contra alterum, quia non insolidum, sed uiriliter tenent[ur] duo tutores finita tutela: si ī eius fine ambo erāt soluē[n]do: vt C. de diui. tu. l. t. Et sic dicas ēē idē esse hodie p[er] Auth. de duobus reis: ut nō teneāt[ur] nisi utiliter: imo certè insolidu[m], si alter est absens uel minus idoneus: ut in Auth. de duob. reis §. 1. coll. 7. quod in tutoribus a modo non est, licet alter fiat inops: ut d. l. de diui. tut. & ſ. eo. l. Aemilius. Sed hoc non placet: ut ponamus quando finita tutela omnes sunt idonei: q[ui]a oportet nos ponere q[uo]d unus in defectum alterius teneatur insolidum, nisi esset liberatio, uel præscriptio: quod non est in dictis tutoribus: ut dictum est. Accur.

[i] Nihil habet. Vt ita alter teneatur insolidum.

[k] Satisfecit. Pro parte sua: ita ut alter teneatur in uirilem tantum, differunt tamen, quia soluens ipso iure: præscribens excep[tio]ne liberatur: ut Instit. qui. mod. to. l. oblig. in princ. & ſ. de act. & obl. l. obligationum fere. §. placet. item ad hoc sup. de constitu. pec. l. Item illa. §. quod adijcitur et. Accur.

L[...] Ycius. [...]. Curator cuiusdam adulti fundum adulti

adulti locauit Sempronio: qui Sempronius non soluit adulto id, quod debuit soluere ex cōductione: vnde & ad hoc tenetur dictus curator adulto: adultus postea fecit procuratorem ad negotia sua dictum conductorem: nūquid propter hoc quod fecit ipsum procuratorem, videtur approbare obligationem eius, & ab eo curatorem liberare? & respon. quod non.

Sempronij. Sempronius pollicitus fuit dare ciuitati Bononiæ centum, postea decessit relicto filio impubere, qui filius credens patris hæreditatē esse dānosam, abstinuit se ab ea, vnde respublica Bononię accepit bona prædicta, & intrauit in possessionem eorum: & ad ea gubernanda fecerunt magistratus reipub. tres curatores: durāte administratione unus ex his factus est non soluendo. tempore procedēte dictus pupill. vidēs quod hæreditas prędicta erat lucrosa: recepit eā Imperatore hoc iubente, uult modo prædictus pupil. conuenire dictos curatores: & quia vnus non est sol. ēdo, vult conuenire alios ex persona eius: quæritur an [illegible] possit? & dicitur quod non, [illegible] conueniet magistratus qui dederunt [illegible] curatores. In arena.

Quamuis tutor mutuet pecu. pup. suo nomine, non tamen tenetur ad usuras centesimas pupillo. Quæsitum. Finita [illegible] tutor pecu. pup. in suos usus conuertit: certè de ea pecu. easdem usuras præstabit pupillo, quas præstaret pro illa quā in suos usus conuerteret tutela durante. Paulus. Fideiussor qui datus fuit per tutorem pupillo pro re pupilli saluāda, no tenetur de his quæ male tutor administrauit post tutelam finitam. Tutelæ. Contra tutorem meum quondam egi tutelæ, & ipse monstrauit mihi librū, in quo scrip erat rationes tutelæ, ibi tamen non erat scriptum qualiter quidam debitores mei persoluerunt tutori prædicto: qui in ueritate ei soluerant durante tutela: & tutor confessus fuerat sibi solutum, tum mihi condemnatus tutor in id quod apparet ex dicto libro eum mihi debere: & soluit mihi: certe adhuc possum agere contra eum actione tutelæ pro pecunia quam ei soluerunt dicti debitores: quamuis iam egerim semel contra eum.

Cum testamento. In testō duo tutores cuidam pupil. dati sunt, unus illorum decessit: & alter in locum eius est datus a magistratibus, & ab eo exacta est satisdatio rem pupill. saluam fore, cum male admi nistraret tutor datus in locum mortui, superstes tutor testamentarius postulauit eum suspectum sicut debuit, postea factus est non soluendo substitutus tutor, quis tenebitur pro eo pupillo? Certe primo tenentur fideiussores ab eo dati, & postea magistratus: tutor autem testamentarius non tenetur, nisi pro sua parte.

Tutoribus. Tutores exigentes debitum a debitoribus pupil. benè liberant eos: sed non possunt eis remittere debitum, vnde ille qui minus soluit tutori, in superfluo conuenietur a pupillo.

tor Caij Seij tempore curæ fundū Cornelianum locauit Sempronio: qui Sempronius reliqua traxit: pupillus ætate [b] probata, eundem quondam colonum Sempronium fecit procuratorem: quæro, an ex eo, quòd ille ut procurator egit, omne debitum adolescens agnouisse videatur, eoq; nomine curatorem suū liberasse? [d] Paulus respōdit, non ex eo, quòd adultus eum, qui prædia eius coluit, procuratorem habere voluit: debitum quòd ex cōductiōe reliquatus [e] est, agnouisse eum videri. [f]

Diuisio facta inter plures in tres a se ipsis non facta, quin tamen p[illegible] alio tenentur [illegible] quia peruenitur ad magistratus: secus in diuisione facta à pluribus [illegible] administratoribus. Lar.

Sempronij, qui ex pollicitatione [g] debitor patrię suę extiterat, bona respublica iussu præsidis possedit: quorum bonorum magistratus reipublicæ tres curatores constituerunt, qui apud Græcos [k] vocantur ἐπίτροποι qui postea inter se sine consensu reipublicæ administrationem bonorum Sempronij diuiserunt, ex quibus quidam cū reliqua [l] traherent, idonei in ipso tempore administratiōis esse desierunt: postea pupillus hæres Sempronij qui abstentus erat, ab Imperatore impetrauit, vt bona paterna ei restituerentur. Quæro, an ex bonis eorum, qui idonei sunt, indemnitati pupilli prospici debeat: cū indiuiduum his officiū curæ à magistratibus iniunctum sit? Paulus respondit: si pupillo [l] in curatores bonorum actiones decerni placuerit: pro eius portione, qui idoneus non sit,

Traxit. Id est, partem mercedis soluit, & partem apud se retinuit. Azo.

Aetate. Viginti quinq; anno. nam ante nō potest facere procuratorem, nisi authoritate tutoris vel curatoris: ut C. de procur. l. neque.

Procuratorem. Vel generalem: vel ad aliquam causam, vel contra curatorem quondam, per quod uidebat multum de eo cōtendere.

Omne debitum. Id est, omne in obligatione debiti Sempronij. Azo.

Reliquatus est. Id est, retinuit apud se, & sic puoit vno modo, sup. eod. l. qui in nominibus, secundum vnum sensum.

Videri. Ne sibi præiudicet, vel etiā contra Sempronium: ne ex mora petat vsuras, vel non teneatur: quia a se non exigit: vt sup. mando. l. qui mutuam. §. non ideo. vel contra curatorem, si tempore curæ potuit exigere a colono, & adulto emolumentum quærere, & non fecit: ut C. arbit. tutel. l. quicquid. Azo. vel si colonus tempore curæ factus est non soluendo negligente curatore: vt C. eodem, l. debitoribus.

[g] Pollicitatione. Facta ob honorem, vel etiam sine causa, sed inceperat soluere: alias non diceretur debitor: vt in ..de pollic. l. i.

Patriæ. Puta ciuitati suæ. Acc.

Reipublicæ. Scilicet illius ciuitatis propter dictam pollicitationem.

[k] Apud Græcos. Hic est Græcum.

Si pupillo. Si, id est, quamuis. Accur.

Actiones. Scilicet neg. gest. vt sup. de neg. gest. l. cū alicui. licet non sui contemplatione gesserit, & hoc ideo: quia in rem eius versa eorum gestio, siue fructus, quos illi procurant. arg. C. quod cum eo. l. ei qui. in fi. Azo. imo quia re ipsa eius sunt negotia ex postfacto: ut sup. de neg. gest. l. item si cum putaui. §. n. Alij dicunt in factum, quod non placet, sed alia dabitur in magistratum, ut statim dicam. Itē dicis decerni propter id quod est s. de ori. iu. l. 2. §. omnium. quod hodie non est: ut C. de [illegible].

Conuen-

[d] In P. F. Liberasset.

[g] Facit ad hunc §. c. pentum t.a. in gl. 1. ext. de procu.

[k] In P. F. ὀπισθε-ται Alc. legit μισθωταί unde eum lib. 3. Pater. ca. 29. Alij, μέτοχοι legunt à uerbo ἐμπράζω quod [illegible] curo. ita .n. legendum indicant uestigia exemplaris uetustorum.

[l] Reliqua ri inquit Budæ. in ann. in [illegible] ad [illegible] palem, est aa alienum ex reliquis rationum trahere.

Vel alijs a lege potestate habētib'. Spe. in [illegible] it. de cura. & nota quæ dicuntur ff l. muto. §. tutores s. de tute.

magistratus cõueniri oportere.[a] Alia enim cã est tutorum, alia eorum, qui reipublicæ negotia administrant.[b]

Si tutor facit de re pupilli, id ad quod tenetur, licèt suo nomine: ad vtilitatem tamen pupilli facere præsumitur. Bar.

Tutorem, qui pecuniam pupillarem (quãuis suo nomine)[c] fœnerauit, non videri contra constitutiones fecisse, quæ prohibent pecuniam pupillarem in vsus suos cõuertere.[d]

Finita tutela ante solutionẽ currunt vsuræ, quæ prius currebant. Bar.

Quæsitum est, an eius pecuniæ, qua tutor vsus est, post finitam quoque tutelam in diem iudicij accepti easdem vsuras[e] prestare debeat? Paulus respondit, finita administratiõe eas vsuras debere computari, quæ in tutelæ iudicio cõputãtur.

Fideiussor tutoris non tenetur ad ea quæ tutor post pubertatem spontè ge[ssit]. Bart.

Paulus respondit propter ea, quæ post pubertatem nulla necessitate cogente, sed ex volũtate sua tutor administrauit, fideiussorem, qui saluam rẽ fore cauit, nõ teneri.[f]

Apochæ tutoris debitoribus datæ fidem faciunt contra pupillum, licèt ipse contra tutores habeat regressum. Bar.

Tutelæ iudicio[g] tutor conuẽtus[i] edidit librũ rationum,[h] & secundum eum condemnatus soluit: postea cùm à debitoribus paternis, quorum nomina libro rationum non inerant, exigere vellet pupillus, prolatæ sunt ab ijs apochę[k] tutoris: quæsitum est, vtrũ aduersus debitores actio ei competat? Paulus respondit, si tempore administrãdæ tutelæ debitores tutori tutelam gerenti[l] soluissent, liberatos eos ipso iure[m] à pupillo. Sed & si cũ tutore actũ esset, posse eundem adolescentem propter eam causam tutelæ experiri, & aduersus exceptionẽ rei iudicatæ[n] doli mali replicatiõe vti.

Si tutor testamentarius & datiuus gerunt diuisim: pro datiuo prius peruenitur ad magistratum quàm ad contutorem. secus si omnes essent datiui. Bar.

Cùm in testamento duo tutores dati essent[o] pupillo, & alter ex iis viuta defunctus fuisset, in locum eius petente matre,[p] ex præsidis prouinciæ præcepto a magistratibus[q] alius tutor datus[r] est, a quo magistratus satis exegerunt rem saluam fore. tutor testamẽto datus, postea datũ

Conueniri oportere. Actio in factum: vt Insti. de satisd. tut. §. sciendum. vel act. neg. gest. quia videntur gessisse per alium: ut argu. ſ. eo. l. ita autem. §. gessisse. & arg. ĵ. de magistr. conue. l. fi.

Administrant. Sub. sine publico officio, vel dignitate: sed ut priuati: vt in nostro casu. Alioqui cõtra ſ. eo. l. si pupillus. & ĵ. de magi. conue. l. antepenul. & quod dicit alia causa &c. quia inuẽto vno curatore non soluendo, omisso alio venitur ad magistratum. sed in tutoribus uno nõ soluendo, prius ad cõtutorẽ, quàm ad magistratum: quod est si tutela non est diuisa, vel si est a se ipsis diuisa: secus si a iudice vel testatore: vt C de diui. tu. l. 2. Item facit. ĵ. ea. l. §. cum testamẽto. & ĵ. de tut. & ra. di stra. l. 1. § nunc tractemus. Item quòd dicit teneri magistratũ pro non idoneo: imo vĩ pupilli esse damnum, ut ſ. de nego. gest. l. cum alicui. quæ est contra. Solutio. ibi dicit periculum esse legitimi hæredis, ut non conueniat alium curatorem: sed magistratũ sicut hic dicitur. Azo. vel hic durante officio debuit esse soluẽdo, ibi eo finito. arg. C. de proba. l. ex persona. & arg. ĵ. de magist. con. l. 1. §. magistratus. Vel solu. vt ibi. Item videtur ad rõ curatorem veniendum, & non ad magistratum. sic ĵ. de iure fisci. l. aufertur. § ii. Sol. ibi agit fiscus vel magistratus contra tutores seu administratores: hic agit minor cuius bona fuerunt administrata. Accur.

Suo nomine. Quod potest: vt supra eo. l. quoties tu a principio gerendo tamen negotium pupillare: sic & C. de bon. mat. l. 2.

Conuertere. Scilicet tutorem: & quando dicatur in suos vsus conuertere, dic vt supra eo. l. tutor qui repertorium. §. pecuni[am].

Easdem vsuras. Scilicet centesimas si fecit clam: si palam pupillares: ut ĵ. eo. l. non existimo. & ſ. eo. l. tutor qui. §. pecunię. sic ergo finita cã nõ finit effectus. sic & ſ. ter. amot. l. & ideo. & facit ſ. eo. l. tutor qui. §.

Cũ finita nõ tẽp finitur effectus.

fi. & de vsur. l. 1. in fi. & ſ. e. l. tutor p pupillo. §. tutor.

Non teneri. Sic ſ. de pac. l. fi. & ſ. loca. l. Item quæritur. §. qui impleto. & C. loca l. si cum Hermes. & sup. eod l. ita autem. §. quamuis. & l. tutores. §. curatores. & ĵ. de iu. fis. l. 3. §. cum quinquennium.

Tutelæ iudicio. Hic debet esse §. qa si legeretur cũ præcedenti, non benè quæreretur, an teneatur fideiussor tutelæ iudicio: nã ex stipulatu teneretur, si teneretũ: & si non est §. dic hunc fideiussorem successisse tutori: unde sicut tutor non teneretũ tutelæ, nisi esset connexitas, sic nec eius hæres. ut inf. de tut. & ra. dist. l. si tutor post. & tũc tenetur fideiussor qñ uun est connexa, uel dic tutelę iudicio, idest, propter tutelæ iudicium quod datur in tutorem: quia non datur, sed nego. ge. ut d. l. si tutor.

Tutor cõuentus. Indistinctè act. iu. proposita, ut infrà patet.

Librum rõnum. Totum, quod ad rẽ pertinet: ut sup. de eden. l. argentarius. §. 1. & quę sit ratio, dic ut e. ti. l. si quis. §. rationem.

Apochæ. In quib' de debito fuerat tutor confessus, scilicet, se recepisse, ut C. de fi. instru. l. plures.

Gerenti. Alioqui secus: vt inf. de sol. l. qđ si fortè. §. 1. Ac.

Ipso iure. Sententia iudicali interueniẽte: ut C. eo. l. sancimus. alias nõ ipso iure: tu dic etiã sine iudice: ut in: e. §. ti. licet detur restitutio: ut Insti. q. alie li. §. nũr admonẽdi. ubi de hoc no.

Rei iudicatæ. Apparet ergo quod indistinctè fuit proposita actio tutelæ. & sic C. de iud. l. a. Accur.

Dati essent. A testatore diuisa tutela: ut inf. patet.

Petente matre. Quæ habet necesse petere: ut sup. ti. 1. l. 1 & 2 licèt quandoque excusetur, si non petat in [il]lec[tum] m[a]trem: ut sup. ti. 1. l. fi. in prin.

Præcepto a magistratibus. Ergo dedit p̃sidis præcepto ut hic dicit. sic Insti. de At. tu. §. sed hodie. Sed cõtra sup. de tu. & cu. da. ab iis. l. nec mãdante. Sol. ut ibi.

Datus est. Tutor ergo datur habenti tutorem: sed hoc

In P. F. tutorem.

De apocha, & antapocha pulchrè Alc. lib. p̃termiss.

Ad ius operatur. adde Ipsi uatione q̃ fit pp delictũ, vel contumaciã: quia quãuis sit priuandus ipso iure, itelligit se cuta sniã. not. in ca. accepta, ĩ vers. imò plus est. de resti. spol. Bald. in c. j. pen. col. qb. mod. feud. ami.

hoc casu permittitur: vt sup. de testamen. tut. l. si quis sub conditione.
d Pro eo. Scilicet tutore, puta fideiussores. Accur.
b Vel magistratus. Non autem fideiussores magistratuum. sic j. de magi. conue. l. i. Accur.
c Facere debuerit. Citius qui in fecit.
d Aliis. Scilicet quando non est diuisa tutela, vel est inter se. Itē exigitur quod gesserint oēs, ut j. de magi. cōue. l. si duo. si vero unus gessisset, alius non, primo conuenitur magistratus quā tutor qui non gessit, nisi imputetur non gerenti, quod contutorem non accusauit suspectum, vel tarde, vel accusando ꝑdidit iura eius: vt in I. de tute. & ra. distr. l. i. §. nōc tractemus. Azo. & C. de di. tu. l. 2. Accur.
e Excussi fuerint. Alias excusati, sub. propter inopiam, alias excussi. scilicet per executorē.
f Collegam. Scilicet quam magistratum. qui col. &c.
g Dimidias. Quid autē seruetur tunc suprà dictum est.
h Ipso iure. Vt inf. de solu. l. si pupil. i. ēt sine iudice, secūdum R. hic cum iudice: ut no. s. §. tutor.
i Donare. Nisi in casibus: vt no. s. eo. l. tutor.
k Diminuendi causa. Sed bona fide bene potest transigere: vt intr. de fur. l. interdom. §. qui tutelam. & C. de transact. l. praeses. & facit C. de pact. l. pactum. & de iureiur. l. iusiurandum. §. si tutor. & j. pro empt. l. qui fundum. §. si tutor. & supra eo. l. tutor qui tutelam. & de offic. procu. Caes. l. i. §. si rem. & C. eod. l. non omni. & j. de fur. l. tutor. & Instit. quib. al. licet. §. pen. & §. fin.

*In P. F. excusati fuerint: q̄ lectionem & Acc. annotauit.

suspectum fecit. Quaesitum est, in quantum teneatur? Paulus respondit, tutorem testamento datum pro ea parte conueniri oportere, pro qua parte administrauit: pro cōtutoris autem portione prius eos conueniri debere, qui pro eo a se obligauerunt, vel magistratus, b qui eum dederunt: tunc si solidū pupillus consequi non potuerit, de officio cōtutoris quaerendum, an suspectum facere debuerit: c praesertim cùm suspectū quoque eum postulasse dicatur. Aliàs d quidem cùm magistratus plures tutores dant: non prius ad eos reuerti pupillus potest, quam omnes tutores.* excussi fuerint: e in proposito cùm vnus à magistratibus datus proponeretur: non est visum prius collegam f conueniendum, qui & & suspectum fecit, & testamento datus est: perindeque habendos singulos: ac si in partes dimidias g tutores dati essent.

Tutor potest solutionem repetere, non donare, uel pro modico sine causa transigere. h. d. iste ius. §. Part

Tutoribus concessum est, à debitoribus pupilli pecuniam exigere, vt ipso iure h liberentur: nō etiam donare, i vel ēt diminuendi causa k cū his transigere, & ideo eū, qui minus tutori soluit, à pupillo in reliquū conueniri posse.

Iussus facere cum consilio alterius, siquidem est particeps officii, tenetur eum requirere, & sequi: aliàs secus. Bar.

Scaeuola [illegible]

XLVIII.

Titiū & Maeuium l tutores quis dedit, & ita cauit: m Volo & rogo omnia fieri cum Maeuij fratris mei consilio: & q̄ sine eo fiet, irritum sit. n Titius solus a debitoribus exegit: an liberati essent, quaeritur? Respondi, si & administrationem Maeuio dedisset, o non rectè so-

l Itium. A [illegible] S Filijs meis dedi tutores Titium extraneum, & Maeuium fratrem meum, & ita subiunxi: volo q̄ oīa gerantur cū consilio Maeuij fratris mei, & quod sine eo fiet, nolo ratum esse, & volo quod Mariana & Ianuaria aestiment quantum est necesse filiis meis quolibet die pro alimentis, postea debitores pupillares soluerunt soli Titio: certè nō liberantur. Item non statur arbitrio dictarum mulierū de alimentis, imo committitur arbitrio boni viri. Tutores. Quidā pupillus habebat tutores pro rebus Italicis, & alios pro prouincialibus. In Italia aūt inuenerūt tutores Italici instrumenta debitorū prouincialiū: nunquid tenent ea exigere? certe non, sed debent hoc manifestū facere tutoribus prouincialibus. A matre. Tutor à matre datus filijs suis si distrahat bona pupillorum.

ea à possidentibus vendicabunt pupilli. Praefectus. Testator dixit, pecuniā quā relinquo filiis meis nolo mutuari alijs: sed si tutores volūt sibi retinere, & soluere de libra quatuor denarios, placet mihi: & tutores dixerunt, placet nobis. postea tutores alijs mutuauerūt dictam pecuniam ad sex denarios in libram: certe ipsi tenentur praestare pupillo quatuor denarios de libra dictae pecuniae. Lucius. Quidā instituit sibi haeredem Lucium Titium, iste Lucius à tutore quorundā pupillorum mutuā pecuniam accepit, & tem dictae haereditatis ei obl[illegible] auit, procedente tempore, & his pupillis iā puberibus effectis fiscus abstulit d[illegible] à haereditatem Lucio Titio, eo quod i[illegible] se nō vindicauit mortem illius, qui eum haeredem instituerat, & sic d[illegible] ctum pignus abstulit di[illegible]o tut[illegible] unde nō potest e[illegible] sua pecunia pupil. cum ipse [illegible] Titius eum de[illegible] forte non sit [illegible] nisi [illegible] [illegible] certe nō. Altero. Duo fratres erant socij omniū bonorum: unus decessit filio impubere relicto haerede, & eius impuberis fuit tutor frater superstes, & oēs res cōes sibi tutori, & nepoti uendidit cuidā bona fide, & habuit pretiu: postea qualdā res emit suo nomine, & negotiatus est super eis, & multa lucratus est: finita postea tutela petit ab eo pupillus medietatē lucri: certe non potest, sed vsuras de sua parte pecuniae bene potest ab eo petere. Tutor. Cum diuisa esset administratio īter tutores prouinciales, & Italicos creditor pupilli prouincialis cōuenit tutores Italicos, & ipsi ei soluerunt: certè benè reputabunt hoc pupillo in ratione. Viuianus.
l Titiū & Maeuiu. Hic Maeuius erat frater testatoris.
m Volo. Sequitur Graecum volo, vsq; illuc, Titi. &c. secundum Azo.
n Irritū sit. Ergo nec obst. j. de sol. l. quod si fortè. §. j.
o Dedisset. Alioquin si nō esset cōtutor, & sic nō haberet administrationē, secus esset: vt j. ea. l. §. i. & s. eo. l. quidā. §. Papinianus. q̄ sunt cōtra. & facit s. mād. l. Idemq;. §. si qui. & s. de exerc. [illegible] §. si plures. Arg. contra j. de condi. & demō. l. cum tale. §. si arbitratu. A [illegible] D I [illegible] hic quod contraria loquuntur in eo, qui habet potestatem ab homine, vnde si ab homine adiiciatur quod fiat cum consilio alterius: valet ista adiectio, & est seruanda: hic loquitur in tutoribus qui

Facit ad hunc te[illegible] c. t. cū[illegible] t. extra de transact.

* In quibus[illegible] exem. & in [illegible] βούλομαι καὶ παρακαλῶ πάντα γίνεσθαι μετὰ τῆς Μαιβίου τοῦ ἀδελφοῦ μου γνώμης, καὶ δίχα αὐτοῦ τὸ γινόμενον ἄκυρον ἔστω. idest volo et rogo omnia fieri cum consilio Maeuij fratris mei gerantur, q̄d q; sine ipso fiet, irritum esto.

qui licèt sint nominati à testatore, officium tamē habent a lege: vt l. 1. in prin. ī de tu. Ideò testator adijciendo ꝙ faciat cum consilio alterius extrane, vel eo tutoris non habentis administrationem, non pôt officium datū a lege infringere: vt hic, & in d. l. eū quis. princ. & §. 1. ī. ea.

lutum. Quantum aūt filio meo diurnum sufficiat, Marina & Ianuaria æstimabunt. Quæro, an contenti esse debeant tutores arbitrio mulierum? Respondi, sumptum boni viri arbitrio faciendum.

Ad tut rem, apud quem instrumenta ad administrationē alterius pertinentia reperiuntur, pertinet alteri notum facere, alias tenebitur. Bar.

Tutores dati ad res Italicas, instrumenta Romæ repererunt debito rum prouincialium, & vt pecunia Romæ, aut vbicunque petitum fuerit, soluatur. Quæro cū neque debitores in Italia essent, neque eorum ꝑdia: an hæc exactio ad Italicę rei tutores pertineat? Respondi: si prouincialis contractus esset, non pertinere: respicere tñ ad officiū eorū, ne instrumētorū ignorantia contractus eos, ad quos administratio ꝑtineret, lateret.

Res mobiles omnino venditias posse pupillum vendicare. Bar.

A matre datus testamē to tutor, cū putaret se tutorem esse, distraxit bona materna, & paterna pupillorū, & decessit non soluendo: quæritur, an pupillus res possit vendicare? Respondi, si manēt res pupilli, vēdicari ab eo posse.

Ea quæ tutor potest facere pro pupillo & pro se licitè, faciendo simpliciter, videtur pro se facere. Bar.

Præfectus legionis ita testamēto cauit, Volo, vt sit in arbitrio tutorū filii mei, si voluerint, huius summæ vncias inferre vsurarum nomine, ita ne numi dispergantur. Quæro, si appareuerit pecunia fœnerata à tutoribus, iudicio tutelę vnciarias vsuras, an verò eas, quas stipulati sunt præstare debeāt? Respondi, si secundum voluntatem defuncti elegissent vsurarū præstationem, neq; pupilli nomine ī fœnus dedissent, id præstari, quod testator voluisset.

Damnum subito emergens in re pignorata, tutori non imputatur. Bar.

Lucius Titius mutuam pecuniam à tutore accepit, & rem hēreditariam pignori ei dedit, post trienniū iam puberibus iis, quorum tutela administrata est, fisco bona defuncti adiudicata sunt: quia mortem eius hæres non est

---

& cur. qui sa. non de. l. in dubium. & ī. de dol. excep. l. apud Celsum. §. si quis non tutor.

l Non soluendo. Idem si esset soluendo: vt C. si tuto. vel cur. l. etiam. sed tunc posset aliquid consequi pupillus agendo contra hæredem tutoris, nam contra eum agere potest, si velit, vt suprà eo. l. tutores qui. §. 1. & a. & §. curatores te stamento. Item eū decessit non soluendo, in hæreditate eius non est locus legi: vt infra de hę red. instit. l. si quis solidum. Azo.

m Si manent. Si id est, quia: nec enim potuit præscribi pupillo: vt ī. de acqu. rerum do. l. bonæ fi dei. l si. r. resp. Azo. vel pone conditionaliter. & dic manent, id est, extant. idem & si esse desierunt dolo possidentis, vel si sciens tutorem eum non esse, emisset. Hug.

n Ab eo. Emptore.

o Huius summæ. puta centum marcharum, quas habebat in arca in sterlingis, & dic ꝙ testator timēs, ne pecunia prædicta dispergatur, vel perdatur, si tutor eā mutuet diuersis nominibus, voluit ut eēt apud tutorem, & sa ceret qđ vellet: & daret pupillo uel vnciam de libra, vel denariū de solido in capite anni: nam vncia est duodecima pars assis, licèt plus ab aliis tutore percipiat, & valet hoc legatum, vt ī. de leg. 3. l. fideicom missum. §. si hęres. nunc ergo non habet pupill' nisi unā nomen, scilicet tutorem, & facit sup. eod. l. 3. §. apparet.

p Fœnerata. Non nomine pupilli.

q Dedissent. Quia tunc tenerentur præstare, quas sti pulati essent: quia nomine pupilli fœnerassent, tū quia hoc faciendo videntur elegisse contrarium voluntati defuncti. & facit C. de solu. l. pen. & ī. man. l. ideinq; §. si mandauero. & pro so. l. si unus ex sociis.

r Lucius Titius. Hæres cuiusdam, cuius mors erat uindicanda. H.

s A tutore. Quorundam pupillorum. Azo.

t Dedit. Lucius.

u Puberibus. Scilicet factis.

x Hęres non est. Scilicet Lucius, & rectè fuit ut C. de iis qui ut indi. l. 1. & ita apparet modo nō tenere obligationem

---

i fm Bar. hic.

k Dedisset. Et benè dedit administrationem Mæuio fratri suo: vt cum dixit in prin. l. Titium & Mæuiū tut. do. &c. sic ergo non rectè solutum est Titio tantum.

l Sufficiat. Ad Alimenta. Accur.

m Arbitrio. Cum non sint tutrices: vt ī. eod. l. quidam. §. Papinianus. alioqui contra. ut ī. proxi. d... Sed nunquid exquirent tutores opiniones mulierū? Respond. non, quia tutores plenam administrandi habēt potestatem, secus si filius non instituens legasset alimenta at bit... larum, tunc exquireretur earū arbitrium: & si iniquum esset, corrigeretur vt infr. de le gat. 2. l. 1. & de an. leg. l. si cui annuū, hic autem filios instituerat, & eis ꝑ. stati alimenta arbi trio mulierum uoluit: quasi ipsæ tutrices essent, quod esset non potuit. Azo. vt supra de testa. m... iure nostro. & ... ad l. istam. ī. pro socio. l. si socie... tem. § hu. & l. sequen. & ī. de ver. o... g. l. si quis arbitratu. & ī. de oper. li... liberius.

... Prouincialium.

c ... inebantur aūt in ... instrumēts, ... Accur.

... Non pertinere. ... & ī. eo. l vel in partes. Sed contra ī. eod. l. tutores qui. §. hæres. sed ibi bene pertinebat ad eum.

e Officium eorum. Tutorum Italiæ.

f Instrumentorum. Et hoc dico &c.

g Ignorantia. Id est propter ignorantiam cōtractus laterent &c. & facit ... ra ... t. 1. l. fi. §. fi.

h Ad quos. Tutores prouinciæ & not. quod tenetur unus docere alium de eo quod pertinet ad administrationem do ... & facit ī. ... tutores qui post §. hæres.

i Putaret. Non tamen erat, nisi confirmaretur: ut & supra de confirm. tu... l. 1.

k Distraxit. De facto de iure enim non tenetur, & sic vēdicari ut hic. & ī. de re. eo. l. qui neq. & C. de tu.

Margin: In P. F. reperierunt. — Tutor ... dicere tenetur. — Vncias vsuras, in P.F. porro vncias usuras interpretatur Budæ, quę singulos numos è centenis quotānis efficiunt. — In P.F. prestatur.

gationem rei hæreditariæ.

Non pertinere. Quia tempore finitæ tutelæ bonum erat nomen: ut ī.eo.l.cum post.in prin.& C.de peri.tut.l.fi.& ȷ̄.eo.l. Aemilius.

Bonorum. Scilicet aliquorum. vel etiam omniū. nam morte socij societas finita est. Accursius.

Non cōpendiū. Imò compendium: vt ī.pro soc.l. actione. §. si in rē. & §. morte. & l.verum. § in hæredem. Sol. hic suo proprio nomine, non communi: ut & C.communia vtriusque iud.l. si patruus. vel vt ibi in §. si in rem. & facit ȷ̄.de leg.3.l. fidei cōmissum. §. si qs illicitè. ar.contra ȷ̄. eo.l.qui negotiationem.

Pro declaratione huius gl. distingue secundū Bar.hic, aut negotiaš nomine communi, aut suo proprio, aut dubitatur: si communi, nō dubium est quod compendium est cōmune: vt d. l. contraria. Sed secundu casu, quando nomine proprio, tūc aut de pecunia communi cum p. pill. aut de propria [illegible]. Si de communi, tūc quia res empta efficitur c[illegible], cō municabitur compendium: v[illegible] ne. §. si in rē. & ibi no.sup. pro soc.

Tutor rerum. Id est, cōtractuum: uel dic ibi, id est, in Italia: ergo potest ibi agi: vt sup. de iud.l. hæres abiens.§.1.& l.omnem. Sed contra ȷ̄.de cur. bo. dā. l.2.§.quod si per regiones: sed & illud intelligitur secūdū istam. & facit ī.eod.l.uel in partes. & l.tutores qui.§. hæres.& no. in l.inter.

Reputari. Scilicet pupillo ab isto tutore.

ultus. Quæritur, an id nomen pupillus recusare possit? Respondi, secūdum ea, quæ proponuntur, id nomē ad onus tutorum non pertinere.

Tutor qui est debitor pupilli in genere, si rem emit suo nomine, non uidetur emisse de pecunia pupilli. Bar.

Altero ex duobus fratribus socius bonorum & negotiationis defuncto hęrede filio, tutor patruus venditis omnibus communis negotiatiōis mercibus, & sibi redemptis, negotium suo nomine exercuit. Quæsitum est utrum compendium negotij, an usuras pecuniæ p̄stare debeat? Respondi, secundum ea, quæ proponuntur, pupillo vsuram non compendium præstandum.

Tutor unius regionis potest sol uere creditori alterius regionis. Bart.

Tutor rerum Italicarum conuentus à creditore prouinciali, vbi rem pupillus habuit, soluit. Quæsitum est, an id tutelæ iudicio reputari posit? Respondi, nihil proponi, cur non posit.

Duobus. Scilicet curatori bonorum, & ventris.

Deteriores. Et facit ȷ̄. de hære. insti.l. si quis instituatur. & de Car. edic.l.sed si is. §.quoties. & etiā interruptio vsucapionis: vt ȷ̄.de mu.& hono.l.1.§.fi.& alia quæ sunt necessaria. Nam etiam propter æs alienū si dilatio est dānosa, vendit: ut ȷ̄. quib. ex causis in poss.ea.l. Fulcinius. §.adeo. in fi.§ sed alij faciunt ēt volūtaria bona: sed uidemus, quòd tutori assimiletur: ut ff.de vē. in poss. mit.l. 1. §. item si periculum. Solu. ibi quo ad ea, quæ necessitatem habent.

XLIX.

INter bonorum, ventrisq; curatorem, & inter curatorem furiosi, itemq; prodigi pupillive magna est differētia: quippe cùm istis quidem planè rerum administratio, duobus autē superioribus sola custodia, & rerum, quæ deteriores futuræ sunt, vēditio committatur.

Tutor qui non est soluendo ob negligentiam, punietur in corpore.

L.

OB fœnus pupillaris pecuniæ per cōtumaciam non exercitū, aut fundoru omissam comparationem, tutor si non ad damnum resarciendum idoneus est, extra ordinē coercebit.

Casus fortuitus non imputatur tutori. Bar.

LI.

SI res pupillaris incursu latronū pereat, vel argētarius, cui tutor pecuniā dedit, cùm fuisset celeberrimus, solidū reddere non posit: nihil eo nomine tutor præstare cogitur.

B fœnus. Tutores pecuniam pupillarem fœnerare debent, uel de ea prædia comparare: & si non faciant, tenentur ad usuras: & si nō possunt soluere, in corpore puniuntur. Viu.

Non exercitum. Quia non fœnerauit pecuniā pupilli, uel omisit fundorū comparationē, quā facere non debuit: ut sup.eo.[illegible]. & l. tutor qui.§. si post dep[illegible]. & §. si deposita. & C. eod.l. om. & hoc si fecit per contumaciam: ut sup.de usu. tu.l 3.§.tutores. nā si nihil potest ei imputari, contra est: ut sup. eod.l.cum plures.§.tu.& l.tutor. §.1. hodie tñ circa fœnerationem est secus. ut in Authē. ut hi qui ob. §. quoniam autem. col.6.

Idoneus est. Sic ȷ̄.de pœ.l.1.§.generaliter. ar.contra ī. de off.præs.l.illicitas. in fi.

So lu. ut ibi, & C.de pœ. l.pœnam. secundum. Bar.

Si res. Si per casum res pupillares amittantur, non tenetur tutor: idem est si deposuit tutor pec.pup. apud quendam campsorem, qui videbatur celeberrimus, & in ueritate quasi nihil habebat: ut fuit Hieronimus Galeria. Viu.

Latronum. Computatur hic casus inter fortuitos, sed secus in furto: ut s.nau.caup.stab.l.idem.§.fi.

Cogitur. Non.n. tenetur de casu fortuito, nisi culpa, uel pactum præcedat, uel mora: ut C. de nego. gest.l.negotium. Item hic tenetur cedere actionē: ut sup.de peti.hære.l.item uidendum. & facit ad hanc l. C.de peri.tu.l.1.& 4.& [illegible].de regu.iur.l.contractus.§. fi.& C.de pig.act.l quæ fortuitis.

Inter bonorum. Curator bonis, vel ventri datus non habet plenam administrationē, sed custodiam, licet possit vendere res, quæ deteriores futuræ sunt: sed curator furiosi, vel prodigi, uel pupilli habet plenam administrationem. Viu.

Inter bonorum. Curator bonorum & ventris ex vna parte, alij ex alia. Accur.

Istis. Scilicet curatori furiosi, prodigi & pupilli.

Planè. Alij, plene, & alij plenariè, id est, indistinctè vel indifferenter seu simpliciter: nam in alijs distinguuntur res perituræ a non perituris. Acc.

In P. F. illis.

Non tñ leuissima, quia p leuissima non tenetr, q̄ ois potest remoueri Bal in l. q̄ fortuitis. 5.col.uer. sed dubitatur de tutore. C.de pig.act. de qua materia uide p Bat. ibi.& gl. in l. 1. s. de fi. instru.

Si duo.

Si duo. CASUS. Magistratus dedit pupillo duos tutores sine inquisitione: & Titius fideiussit pro eis pro rebus pupilli saluandis, aut est diuisa administratio inter eos, aut non: si non est diuisa: vno malè gerente in tota tutela, fideiussor prædictus insolidum tenetur. si autē est diuisa: & vterq; tutor fideiussorē dederit: vno male gerente, fideiussor alteri* qui bene gessit, non tenetur.

Eodem modo quo unus tutor tenetur pro alio, eodem modo tenetur fideiussor eius. Bart.

Venuleius lib. vj. stipulationum. LII.

SI duo, pluresve tutores tutelam administrent. in fideiussorem [a] quidem insolidum per quemlibet [b] eorum cōmittitur stipulatio. At si inter eos diuisa sit [c] tutela regionib[9] (quod plerunque fit) & alius vrbica negotia, alius peregrina administraret: tunc ex substantia cuiusque rei, aut committi contra fideiussorem stipulationem, aut non committi dicemus. Nā licèt omnes tutores sint, & tutelam gerant: tamen cum quis de ea re, quæ extra suam regionem erit, experiri, [d] vel ad iudicium vocari cœperit: perinde non cōmittitur stipulatio, atq; si ei administratio tutelę permissa non esset. Quā-

In fideiussorem. Dic hūc fideiussisse nomine singulorū tutorum, & nomine omnium negotiorū pupilli, sed in sequēti casu licet teneat pro quouis tutore, non tamen pro omnibus negotijs pupilli nomine singulorum tutorū, sed huius nomine pro rebus, istius nomine pro illis teneatur.

[b] Per quemlibet. Id est, pro quouis tutorum delinquente: vnde patet quòd pro omnibus fideiussit rem pupil. sal. fo. sed infra non pro quouis delinquēte; quia non pro eo qui delinqueret extra suam administrationem. Itē in alio potest esse differentia: quia hic vno delinquente, tenetur & alter contutor: vnde pōt dici fideiussorem teneri etiam pro non delinquente, quod intra non est: quia non tenet pro delinquente, nec pro non delinquente.

Diuisa sit. Non audeo dicere a testatore: quia tunc non satisdant nisi inter se: ut Instit. de satisda. tuto. §. 1. dic ergo a iudice. Sed pone, quod sit diuisa ab eis inter se, uidetur fortè quod quilibet pro sua administratione esset primò conueniendus. Item eius fideiussor, & postea alius, qui alia bona administrasset, & sic uideo quod primo conuenitur qui administrauit: & post ea qui non administrauit: ut supra eodem. l. tutores. §. in eum. & C. si tutor non ges. l. fi. & C. de di. tut. l. fi. & hic, in fi. dicit, quātum enim &c. Sed secundum Azo. & Hug. uerius puto tunc habere electionem pupillu, quem ex tutoribus uelit conuenire insolidum: & sic fideiussorem. ut C. de diui. tut. l. 2.

Experiri. Si experiatur contra debitorem, cuius exactio ad se non pertinet, delinquit, sed pupillo non præiudicat, licèt succumbat: ut ī. eo. l. uel in partes. & sic stipulatio contra se, uel fideiussorem rem pupil. sal. so. non committitur. Item si conueniatur extra suam regionem rei uendicatione pro rebus sibi non commissis, sed alij tutori: delinquit quidem defendendo se: sed tamen stipulatio non committitur contra eū uel fideiussorem: & licèt succumbat, non nocet pupillo, ie eius in personalibus, nam contra quemlibet tutorem indistinctè proponuntur: ut supra eo. l. inter. uel aliter dic, ut ibi notatur.

[c] Denegata sit. Scilicet administratio, vt hic fuit à iudice per diuisionem quā fecit. & no. quantū &c. sic ī. pro soc. l. actione. §. renunciare. & ĩ. de acqui. hær. l. si seruus eius qui. & facit C. famil. ercisc. l. quoties. & de quad. præscrip. l. a. & de præscript. xxx. ann. l. omnes. & supra de vsur. l. q fecit. Sed arg. contra ī. de vsufruct. l. quoties. §. fi. & de nu. l. illud. §. si talis.

tum enim facit in totum denegata: tantundem valet si in ea re, de qua agitur, denegata sit. [e]

Neratius ... responsorum. LIII.

CVrator ꝑ minore [f] non tantùm dotem dare debet: sed etiam impendia, [g] quæ ad nuptias facienda sunt.

Ad contutorem, & magistratum pertinet periculum tutoris qui satis non dedit si tempore finitæ tutelæ reperitur non soluendo: aliàs secus. Bart.

Administratio. Dic quòd ibi requiritur speciale mādatum, quia sub generali uerisimiliter non cōprehēditur, vt in casu illius. l. & in alijs in quibus exigitur speciale mandatum secundum Bart. hic

CVrator. CASUS. Curator adultæ debet ei constituere dotem nubere volenti de bonis ipsius adultę, & alias expensas, circa nuptias debet facere. Viuia.

[f] Curator, pro minore. Puella.

[g] Impendia. Facit ad hoc C. eo. l. sumptus. & l. si curatores. & de nup. l. in copulandis. & ī. de in. dot. l. quæro. & l. siue. & ī. eod. l. cum post. §. t.

Paulus lib. j. decretorum. LIIII.

AEmilius Dexter magistratus sui tempore datis tutoribus, cessauerat in exigenda [h] satisdatione: deinde quibusdam excusatis, à sequentibus [i] magistratibus Dexter tutor assumpt[9] fuerat: [k] creatus cōueniebatur insolidū duplici ratione: [l] * quòd cum magistratus esset,

AEmilius. CASUS. Aemilius Dexter tempore sui magistratus dedit tutores quibusdam pupillis sine inquisitione, & ab eis satisdationem rem pupil. sal. so. nō exegit, postea deposuit magistratum, & cum excusati essent a dicta tutela quidam ex dictis tutoribus, ipse Aemilius Dexter fuit datus tutor eisdem pupillis per sequentem magistratum: finita tutela omnes tutores erant soluendo, sed antè redditas rationes vnus fortè factus est non soluendo, uolebant conuenire pupilli quondam Aemilium Dextrum etiam pro parte illius, qui non erat soluendo: & quia non exegit satisdationē eum dedit dictos tutores sui magistratus tempore: & quia tutor fuit postea ipse adiūctus, certè propter aliquam istarum rationum non potest eum pro parte alterius conuenire, cum vt dictum est, omnes tutores erant soluendo tempore finitæ tutelæ. Viuia.

[h] Cessauerat in exigenda. Sunt enim quidam magistratus, qui habent ius exigendi satisdationem tantū, quidam dandi tutores tantum, quidam utranq; potestatem habent. qui habent dandi tm, non conueniuntur: ut Insti. de satis. tu. §. neq; & ĩ. de magi. conue. l. 1. §. neq; autē alij cōueniri possunt vtili act. tut. uel in factū: vt ĩ. de magi cōue. l. fi. & no. Insti. d. §. neq; Ac.

[i] Sequentibus. Desijt ergo Aemilius Dexter esse magistratus.

[k] Fuerat. Verbum fuerat cum præcedenti, uel sequenti litera legi potest.

[l] Duplici ratione. Vna quia tutor fuit, & hanc non ponit: quia patet: altera, quod cum &c. Acc.

* Sic in P. Fl. Haloan. autem legit, & quia tutor & quod cum magistrat. &c.

Magistratuū potestas multiplex.

Infortiatum. k Satisda-

a Satisdationem. Rem pupilli saluam fore.
b Fuisse tutores. Scilicet dictum est.
c Cessationem. Quia neglexerunt conuenire tutores statim finita tutela vnde fuerunt in culpa. vt ā. eo. l. tutores § adolescens. & l. à tutoribus. §. 1.

& tutores dedisset, satisdationem [a] non exegisset. Ex diuerso dictū est, licèt satis exactum non esset: tamen in diem tutelæ finitæ idoneos fuisse tutores: [b] neq; cessationē [c] curatorū obesse tutorib. [d] debere. Pronunciauit, [e] si in diē finitæ tutelæ idonei permansissent tutores, licèt ei [†] [f] satis [g] nō esset exactū, curatorum esse periculū: sin minus, [h] tutorū, & magistratuū: [i] [*] (hoc est, tunc esse periculum eius, qui suspectum non fecisset, [k] aut satis non exegisset [l] cū finita tutela non inueniretur idoneus [m] fuisse.)

Tutor potest accipere pecuniā pupilli mutuò à contutore vel à seipso palàm, & bona fide, & non clam. Bar.

d Obesse tutoribus. Scilicet alijs quos ex facto contutorū nunc voluit conuenire.
e Pronūciauit. Scilicet iudex sup hoc cognoscens.
f Licèt ei. Aliàs ei. Scilicet pupillo, id est ad eius vtilitatē: alias enim.
g Satis. Id est, satisdatio &c. & sic vel seruo suo vel sibi, vel seruo publico: vt infra de mag. cōue. l. 1. § exigere. alias est eis. i. à tutoribus.
h Sin minus. Id est, non sunt idonei tēpore finitæ tutelæ.
i Et magistratuum. Secūdum ordinem quem dixi, tā in magistratibus, quàm tutoribus supra eod. l. Lucius. §. cum testamento. & j. de tut. & ra. dist. l. 1. §. nūc tractemus. & infra de magi. conue. l. 5. Azo.
k Non fecisset. Vt contutores.
l Non exegisset. Vt magistratus.
m Idoneus. Scilicet tutor, à quo debuit exigi satisdatio: & facit C. de proba. l. ex persuna.
n Non existimo maximis. Id est, conuentis.
o Eum. Contutorem.
p Et cauit. De ea reddenda. Et not. q̄ tres casus hic ponit. Primus quando à contutore accepit, quod potest vt hic, & j. de auth. præst. l. 5. in prin. & §. 1. & tūc conuentas: vt hic si mòdo non excedant legitimas. Secundus, quando clam, quod non licet: & tunc centesimas: vt s. de neg. ge. l. qui sine. Tertius, quando palam ipsemet accepit sibi, quòd potest: vt hic, & supra eo. l. quoties. §. non tantùm. & tunc pupillares: vt s. eo. l. tutor qui repertorium. §. quæ sint, id est, quas potest pupillus stipulari secundum conditionem suæ personæ: vt C. de vsu. l. eos. §. super. Ad primū casum facit quod not. C. de contrahen. emp. l. eum ipse.
q Quia hic. Hic latenter intrat secundum casum.
r Sibi. Bene dixit sibi, quia si ipse tutor de pecunia pupil. clam accepit, tenetur ad centesimas: vt s. eod. l. tutor qui repertorium. §. pecuniæ.
s His. Scilicet conuentis.
t Accepisset. Sic s. de neg. ge. l. & in contraria.
u Et multum. Accedit ad tertium: inserendo adhuc secundum casum.
x Extraneum. No. arg. de tanquam. sic supra, de ado. l. si pater. §. qui duos.
y Faceret. Scilicet tutor.
z An. Hic est secūdus casus, & tenetur ad cētesimas.
a Iuuaret. Hic & furti tenetur: vt infra l. proxi. §. 1. & de tut. & ra. distr. l. 1. §. pen. Item facit supra, de ritu nup. l. fin.

† Aliàs, deest ei.

* Hæc q̄ parēthesi, īclusa sūt reiecit Haloander: habentur tamen in P. Flo.

Tryphoninus lib. ij. disputationum. LV.

Non existimo maximis [n] vsuris subijciendū eum, [o] qui à cōtutoribus suis mutuam pecuniā pupilli accepit, & cauit, [p] certasq; vsuras promisit, quas & alij debitores pupillo dependūt: quia hic [q] sibi [r] nō consumpsit: nec clā, nec quasi sua pecunia licēter abutiē: & nisi his [s] vsuris à contutore mutuum ei daretur, aliunde accepisset. [t] Et multum [u] refert, palā, aperteq; debitorē se, vt extraneū, [x] & quēlibet faceret [y] pupillo an [z] sub administratione tutelæ, pupilliq́ue vtilitate, latenter sua commoda pupilli pecunia iuuaret. [a]

Idem lib. ij. disputationum. LVI.

Tres tutores pupil-

Tres tutores. CASVS. Titio pupillo fuerunt tres dati tutores, vnus administrauit, secundus mandauit gerendam cuidam extraneo: & ille extraneus quædam administrauit, & quædam non. tertius non administrauit per se aliquo modo, nec extraneo mandauit administrationem, sed tutori primo administrāti commisit suā administrationis partem, & accepit ab eo fideiuſ. rē pupil. sal. fo. postmodum finita est tutela, & inuenitur non soluendo tempore depositi officij ille qui primus administrauit, vnde pupillus quondam volebat conuenire ex persona illius qui nō erat soluendo, secūdum, & tertiū tutorem, & ipsi dicebāt, Nos non deberemus cōueniri etiā pro nostra parte, nedum pro aliena, nisi in subsidium, quia nos non administrauimus vt s. eo. l. tutores qui §. in eū. quæritur quid iuris sit? & antequam respō. quædā inserit à ver. & tutorum &c. vsq; ad uer. non solū ergo &c. vbi est respōsio tali modo quòd allegatio secundi & tertij contutoris nō valet: quilibet enim eorum gessisse videtur, cum alijs tutelam gerere mādauerint, & ideo pro sua parte non debent conueniri in subsidium, sed principaliter: & pro parte cōtutoris nō soluendo existentis debent teneri. si autem fuit aliquid in tutela quod non fuit per aliquem administratum illud debet communiter ad omnium periculum pertinere citra aliquem ordinem substitutionis, nisi illud non gestum esset appendicium illorum, quæ gessit tutor tutelam administrās pro parte per extraneū cui mandauit: quia tūc ad eius solius periculum debet pertinere. Viso casu proposito usque ad §. quod autem &c. reuertamur ad ver. & tutorum &c. & vltra dicamus, & scias igitur, quod tutorum administrantium alij habent diuisam administrationem, & alij non: illi qui non habent diuisam, tenentur insolidum, si vnus inueniatur non soluendo: si autem fuit diuisa administratio, non tenetur aliquis eorum nisi pro sua parte. Sed quid si tutores surripiant res pupil. nunquid tenētur insolidum in duplum act. de rationibus distrahendis. & si vnus præstet duplum vni, an nibilominus alij insolidum teneantur? Et videtur quod sic, quia in alijs furibus hoc euenit: sed tamen non est verum: quia tutores surripiendo aliquam rem de administratione, non vidētur furtum facere, sed malè se in administratione habere, ipse etiam tutor in duplum conuentus actio. de rationibus distrahendis, & exactus non poterit conueniri ad rem surreptam vel eius æstimationē condictione furtiua. Quod autem. Dictum est in prin. huius legis, & in §. non solum. contutores soluendo existentes cōuenirt posse pro contutore non soluēdo existente, nunquid est hoc verum semper? Et certè

† Quia qui malè agit, odit lucem, vt in c. cōsuluit. cum glos. super verb. odit lucem. extra de off. deleg.

tè non. est enim tunc tantùm verũ, quando tutoribus soluendo existentibus imputari potest, ꝙ dicto cõtuto ri permiserunt administrationẽ, cũ non deberent per mittere: qđ scire possumus ex qualitate personæ ipsius contutoris, veluti quia aperte prodigus est, vel bona eius vendita sunt té pore quo prætor cõ tutorem dedit: isto enim casu benè im putatur contutoribus. Item possumus scire ex intercapedi ne temporis, puta quia pater qui dedit filijs tutores in te stamẽto, ita cito decessit post testa. à se factum, ꝙ ignorauit aliquid eorum accidisse tutori post factum testamẽtum, puta quia post testamentum a patre factũ dictus tutor apertè factus est pro digus, vel bona sua venierunt. Nam & in isto casu imputatũ contutoribus quare permiserũt ei admi nistrationem: & idẽ dico, quando pater qui dederat tutores filijs in testamento destinauit testamẽtum mutare: & non fecit propter mortem cito superuenientẽ, quasi dicat si vixisset pater multo tempore post testa. & sic præsumeretur eum scire tutorem esse prodigum. vel bona eius vendita fuisset: vel etiã in veritate sciret, & non repulit eum à tutela filiorum, non imputabitur contutoribus quare ei permiserũt administrationem, & sic ꝓ eo nõ tenebũtur cum nõ est soluẽdo. Viu.

Sic in F. Fl. Haloäder au tem legit, secundus tertio gerendã mã dauit. tertius nihil omo ino gessit.

Sic in F. Fl. Haloäder scri ptũ pœnę dempta a-ctio.

lo dati sunt, a unus tutelam gessit, & soluendo non est. ᵉ secundus Titio gerendam mandauit, & Titius quædam administrauit. tertius nihil omnino gessit. Quæsitum est, quatenus b quisque eorum teneatur? Et tutorum c quidem periculum commune est in administratione tutelæ, & insolidum d vniuersi tenentur. Planè si numerata pecunia pupilli inter eos distributa est: e non in maiorem summã quisque eorum quàm accepit, tenetur. Sed si ipsi tutores rem pupilli furati sunt, f videamus, an ea actione, quæ proponitur ex lege duodecim tabularum g aduersus tutorem in duplum, singuli insolidum teneantur: & quamuis vnus duplũ præstiterit, nihilominus etiam alij teneantur. Nã in alijs furibus eiusdem rei pluribus, non est propterea cæteris ⁱ pœnæ deprecatio quòd ab vno iam exacta est. h Sed tutores propter admissam administrationem non tam inuito domino contrectare eam ⁱ videntur, quàm perfidè agere. Nemo denique dicet: vnum tutorem, & duplum hac actione k præstare, & quasi specie condictionis, l aut ipsam rem, aut eius æstimationem. Nõ solum m ergo gessisse tutelam creditur is, qui alij gerendam mandauit, n sed & qui satis à contutore accepit rem saluam pupillo futuram, eique permisit administrationem totius tutelæ: o nec potest se defendere constitutionibus, p quæ iubent antè conueniri eũ, qui gessit. Item in eo, quod nemo gessit, non vtique eius periculum est, qui quædam gessit, sed communiter omnium. Exigi autem ab eo solo periculum ob alia, quæ non gessit, non oportet: q nisi si qua talia sunt, quæ vel consummationem cœptorum ab eo desiderabant, vel ita coniuncta fuerũt, vt separari r non deberent. Quòd autem di-

l. 1. in princi. Sed arg. contra suprà, de infami. l. athletas. §. ait prætor.

k Hac actione. Scilicet de rationibus distrahendis, quæ datur in duplum pretij rei, vel ipsius pecuniæ surreptæ, non in duplũ interesse: vt ĵ. de tut. & rat. distr. l. 1. §. cõsiderandũ. sic ergo no. duplum non posse peti per hanc act. & simplũ per condict. Sed cõtra s. de cond. furti. l. si pro fure. §. furti. & pro soc. l. rei communis, quæ sunt cõtra. Sol. ibi in actio. furti, hic in act. de rationibus distrahẽdis: & hoc qa in ea vnũ simplũ est rei persecutio: vt ĵ. de tute. & ra. dist. l. hac actione. in fi. & hac ratione tollitur per acti. tute. & illa per istam: vt d. ti. l. 1. §. in tutela. Sed quare hic nõ est totũ duplum pœna, vt in furto? Respon. administratio tu. mitigat delictum, vt hic dicit, sed tutores &c. Alij soluunt, quòd nemo dicet. f. malè: vnde bene dixit, q dicit peti duplum, & simplum: alij ꝙ ab vno eorum possum habere simplũ, vel duplum, vel ab altero duplum, ab alio simplum: cæterũ habere duplum, & simplũ ab vno: itẽ & ab alio, nemo dicet: prima placet.

l Condictionis. Scilicet furtiuæ, quę datur in tutorẽ: vt ĵ. de tut. & rat. distra. l. actione. §. 1. & venit in ea res, vel æstimatio, vt hic, & s. de condi. fur. l. in re furtiua. vel, id est, actionis tutelæ, quæ est condictio, cum personalis sit actio. vt Insti. de act. §. appellamus. Item & pœnã furti, scilicet duplum dicam venire in act. tut. quia primò acti. furti nascitur quam tutelæ, quia tutela durante, licèt intentari non possit nisi ea finita: vt ĵ. de tut. & ra. dist. l. si tutor. §. fi. & l. seq. ergo deuoluitur in actio. tutelæ: vt s. de neg. gest. l. diuortio.

a Dati sunt. A testatore vel iudice.

b Quatenus. Id est, in quantum. Accur.

c Et tutorum. Altius orditur. Accur.

d Insolidum. Hoc cum non est diuisa, uel etiam à se. alias secus: vt C. de di. tu. l. 2. & s. eo. l. si duo. Accur.

e Distributa est. Id est, diuisa a testatore, vel à iudice ne cõtradicat superiori rũ. ꝓxi. facit s. depo. l. si duo.

f Furati sunt. Scilicet omnes vnam rem.

g Duodecim tabularum. Scilicet de rationibus distrahendis, non autem de actione furti: quia de ea aliud erit: ut ĵ. eo. §. sed tutores &c. Item quia illa lex est ex legibus, non ex l. 12. tabu. secũdum Azo. sed certè, imò est ex l. 12. tab. furti non manifesti: ut Inst. de noxa. §. sunt autẽ. licèt manifesti prætoria sit: ut Insti. de perpetu. & tempo. act. §. 1.

h Exacta est. Vt C. de condi. fur. l. 1. & ĵ. de fur. l. uulgaris. 10 fi. & s. ad l. Aquil. item Mela. §. si plures.

i Contrectare eam. Scilicet pecuniam: & ita uelamen administrationis temperat furtum. sic infra tt. 3.

m Non solum. Quia gerentes tenentur insolidum: vt s. in princi. ergo dicit, quis dicitur gerere.

n Mandauit. Vt s. eo. l. ita autem. §. gessisse. Sed ar. contra ĵ. de excusa. tuto. l. fi.

o Tutelæ. Quod fieri potest: vt Insti. de satisd. tu. §. 1.

p Constitutionibus. Quarum intentio est C. de diui. tu. l. fin. & C. si tut. non ges. l. fin. supra, eo. l. tutores. § in eum.

q Non oportet. Vt C. si tut. non ges. l. fi. in fi.

r Separari. Vt labor colligendæ segetis, labor excutiẽdorum granorũ a paleis. & ad hoc ĵ. de magistr. cõue. l. duo. & s. de procur. l. qui proprio. §. item quæritur.

& j.de tut.& rat.dist.l. si tutor post. & s.de neg.gest. l eum a.tuin.& s.de redhi.l.plerunque.& j.si quid in frau.patr.l.1.§.quamuis. & C.commu.vtri.iud.l.possessionum. Accur.

a Quod autem dicitur. In princip.huius legis.dicitur enim tutorem ibi desijsse esse soluendo tempore administrationis, vel non fuisse ab initio. & dicitur cõtutores præstare debere hoc dãnum pupillo:quia dicitur tbi vniuersos insolidũ teneri: est enim eis imputandum,quia non exegerunt satisdationẽ, vel non remouerũt eum vt suspectum: vt s.eo.l. Aemilius: & l.etiam. & l.quoties.§.constat.vnde cum non sit soluendo tempore depositi officij, alij pro eo tenentur: vt C. de proba.l.ex persona. & C. de di.tu.l.1.& 2.secus tamen obseruatur in magistratibus:quia non tenentur pro tutore, si ab initio fuit soluẽdo: vt j. de magist.conue.l.1.§.si magistratus. & secundũ hoc ponitur verbum aute, pro certè.

b Desijsse. Sub. de eo qui dicitur desijsse &c.

c Permansisse. Licèt nihil sit additũ, & sic tunc nõ sit culpa: an verò sit culpa,licèt nihil sit diminutum.

d Sed hoc. Nunc respondet.

e Ex qualitate. Quæ honesta est,& carens omni suspicatione:& tunc non imputatur contutori. secus si erat suspectus, & modicæ fidei. Azo. Item & de hoc dicit infra ibi. Nam aperte &c.

citur a desijsse b soluẽdo esse, vel non esse:contutores præstare debere: videamus qualem intellectum habeat: item * vtrum sufficiat nihil deminutum esse de facultatibus contutoris, ex quo tempore datus est, sed eãdem faciem patrimonij permansisse: c an & si nihil post accidit, quod palàm faciat deminutionem patrimonij, debeat tamen contutor inquirere fortunas contutoris. Sed hoc d & ex psonæ qualitate, e & ex tẽporis intercapedine, quo testamentum factum est, vsque ad mortem patris aliam æstimationem * f accipere debet. Nã apertè prodigo, g vel cuius bona venierũt, licèt obreptum h fuerit prætori qui decreto eum dedit, * permittere i contutor administrationem nõ debet. k Et potuit l aliquid pater eorum post testamentum factum accidẽs ignorasse: aut cum

* In P.F. id est.

* In P. F. cõtutori.

* Aestimationẽ pro consideratione hic accipe.

f Aestimationem. Id est, sententiam, & opinionem. Azo. & not. q innuitur hic, quod etiam ex voluntate patris excusari possit, qui non petijt satisdari à contutore, si pater cum hoc sciret, talem eum dedit tutorem: si autem tempore testamenti erat honestæ vitæ, postea antè mortem, vel post mortem cœpit esse malę. tunc secus. Idem si credebat testator eum esse alterius vitæ, quam erat.

g Prodigo. Scilicet contutori, quod est infra: & ecce personæ qualitas, non autem hic intercapedo: quia à iudice fuit datus, vt subijcit.

h Obreptum. Id est per mendacium impetratum. sic j.de reb.co.l.magis.§.pe. & de fideicom.lib.l.cum verò.§.penult.

Obrepere quid sit.

i Permittere. Scilicet prætor.

k Non debet. Etiã si satisdet prodigus: quia satisdatio &c. vt j.de suspec.tut.l.quia. Itẽ nota cõsiderari statũ eius, cui bona veneunt. sic & s.de pecu.l. Titius. Itẽ nota quod hic loquitur de tutoribus datis in testamento vel à iudice, vel etiam à lege iam administrantibus: & vnus vult sibi ab alio satisdari, vel propter paupertatẽ, vel su[s]picionem vel quia transfert in eum administrationem, vt in prin. huius legis, non autem loquitur in ipsa confirmatione: quia tunc non dicerentur cõtutores adhuc. Itẽ qualiter alicui eorum imputaretur culpa, cũ adhuc tutor non esset? Item potest dici quod prius dixit, si iam cõfirmati erant licèt nondũ administrare incœpissent.

l Et potuit. Hic est intercapedo, & etiã personæ qualitas. & facit s.de confir.tu. l. in confirmando. & l. vtilitatem.

Personæ status consider[a]ndus est.

destinatum haberet, mutare testamentum, id nõ fecisse.

Rem pupilli iustè venditam potest tutor sibi licite retinere, si emptor pretium non s[o]luit, & ipse tutor pretium de suo in vtilitatem pupilli conuertit. Bart.

Scæuola lib. [illegible] Digestorum. LVII.

TVtor rerum, & animalium pupilli venditionem fecit: sed quædam animalia emptoribus pretium nõ soluẽtibus, retinuit, & apud se habuit: pretium idẽ n rationibus pupilli accepto tulit: o ex ijs aliquot nata sunt: defuncto tutore, p hæres eius eãdem tutelam administrauit, & animalia annis pluribus possedit. Quæsitum est, an cum is cuius tutela administrata est, * annorum quatuordecim esset, iure animalia vendicaret? Respondi secundum ea, quæ proponerẽtur, pupillum ea vendicare non posse. q

* In P.F. an. xxiiij. esset.

TVtor. A Tutor vendidit animalia pupilli Titio, puta decem boues. Titius non vult soluere pretium nisi pro quinque, tutor retinuit sibi alia quinque: & posuit pro eis tantum pretij in rationibus pupilli, quãtum ei Titius promiserat: & hæc omnia bona fide fecit, & palam: postea decessit hic tutor hærede relicto. Quæritur vtrum pupillus possit vendicare dicta animalia, & eorum fœtus ab hærede tutoris? Et dicitur q nõ. Viuia.

m Tutor rerũ. Vel dic quod seruari nõ poterant res istæ, & animalia. Vel dic, quod erant superua cua. Vel dic quod loquitur iure isto: ne sit contra. C.eo.l.lex.in fi. Vel dic cum decreto vendita. Item ad bruta animalia referas, non ad ancillam, cuius partus non dicitur fructus: vt s.de vsur.l.in pecudum. & sic non haberent locum sequentia.

n Idem. Scilicet pretium, vel idem tutor.

o Tulit. Id est, expendit.

p Defuncto tutore. Idem si eo uiuo, quãtum ad fructus fructuum, quia non uidetur prædo, qui pretiũ numerauit: ut supra de peti.hæredi.l.sed & si lege.§.scire. Accur.

q Non posse. Ergo tenet emptio, quam sibi fecit se authore. & sic est cõtra j.ti.1.l.1.& l.5.§. itẽ ipse tutor. quę est contra. Sol. non uendicat, nisi reddat qđ in utilitatẽ suã uersum est, secundũ quosdã: ut C.de pręd. mi.l.si prędium. Vel ideo non uendicat, quia usucapta sunt ab hærede tutoris titulo pro hærede: ut j.pro hære.l.pleriq; & erit hoc in extraneo hærede, nõ in uo: ut C.pro hære.l.nihil. Item, & in extraneo ita demũ, si tutor habuit bonã fidem, licet in iure erraret: vt s. de petitione hęreditatis.l. sed & si lege.§. scire. Argument. contra supra, de iuris & facti ignorantia.l iuris ignorantia. & l.error. sed dic, ut not. in dicto §. scire. sed M. dixit extraneum posse usucapere etiam si defunctus

* Dic q tutoris authoritas, fuit ab initio hic interposita: cũ alteri fuit facta uenditio. unde absque noua autoritate nõ soluente emptore, potuit tutor sibi retinere palam, & bona fide. argu. s.eo.l. non existimo. Bart. hic.

functus habuit scientiam rei alienæ. Et nota quod hæc [illegible] rede, non in tutore habent locum, cui [illegible] error nocet [illegible] ad [illegible] vt ff. de vsucap. l. nunquam. [illegible] o ideo n[illegible] vendicat: quia bona fide percepit [illegible] potuerit emere: [illegible]

Imputatur tutori si ex instrumentis in [illegible] potuerit [illegible] debitores, & neglexerit. Bar.

LVIII.

Hirographis debitorum incendio exustis, cum ex inuentario tutores conuenire eos possent ad soluendam pecuniam, aut ad nouationem faciendam cogere, cum idem circa proprios debitoris propter eundem casum fecissent, & id omisissent circa debitores pupillorum: an si quid propter hanc eorum cessationem pupilli damni contraxerunt, iudicio tutelæ consequantur? Respondi, si probatum fuerit, eos tutores hoc per dolum, vel culpam prætermisisse, præstari ab eis hoc debere.

Facta appellatione pendente, si appellans [illegible] officio [illegible]

Responde, quia in eis fuerat subscriptio trium testium, & causa debiti adiecta: & sic proficiebat ad comparationem literarum, & ad veritatem adiuuandam, si aliud adminiculum esset, puta vnus testis: C. de probationibus. l. instrumenta. & de non numerata pecunia. l. generaliter. &

dicit appellationis in statum pristinum reponuntur. Barto.

Ab eo, qui sententia præsidis bonis adeptis relegatus erat (cum ex permissu principis appellatio eius recepta sit, quam is, qui pronuntiauerat, nõ receperat) fundum emerat pupillus in teruenientibus tutoribus: & appellatione iniusta pronuntiata, fundus ei ablatus est. Quæsitũ est an tutelæ iudicio pretium fundi pupillus consequi à tutoribus possit? Respondi: si scientes emerunt ab eo, qui in ea causa esset, vt obnoxius sententiæ priori esset: tutelæ iudicio eos teneri.

Si tutor facit id quod testator iussit, præsumitur in dubio nomine pupilli facere, licèt non exprimat. Bart.

LIX.

C. de fid. instrumen. to. l. cõparationes. non dico quod superessent testes, qui interfuerint confessioni factæ causa adiecta: quia tunc per eos solos probaretur, secundum Azo. & Hug. sed non video qualiter fiat cõparatio. quia cõbustum est, & inuentarium habet alias literas, ex quibus non fiet comparatio. Itẽ nec veritas poterit inueniri cum sit cõbustũ: quare dicas, quod hæc chirographa fuerunt publica instrumenta: cũ enim dicatur à chiros, quod est manus & grapho, quod est scribo: ita instrumẽta publica sicut priuata possũt dici chirographa. Sic largè ponitur C. etiam ob chirograp. pecu. in rubr. Item collige hic inuentarium debere fieri coram iudice ordinario, cũ fuerit publicatio facta [illegible] ut & nota. C. eodem. & nota. supra eodem l. tutores [illegible] repertorium. in principio.

[illegible] Chirographis. Tu torem [illegible] iudice inuentarium rerum pupilli fecit & ibi [illegible] cuncta pupilli de[illegible] sicut moris [illegible] postea dicta instrumenta combusta sunt casu, tutor non conuenit debitores, qui continebantur in dictis instrumentis combustis, cum posset [illegible] conuenire ex inuentario: & hoc fecit dolo, vel culpa. [illegible] si debitores præ[illegible] [illegible] tur [illegible] tutor [illegible] pupillo. [illegible] ab eo [illegible] accessus de ali[illegible]

[illegible] sententia [illegible] & præses eum relegauit. & [illegible] ipse appellauit, & [illegible] vnde ipse emit ad [illegible] quod [illegible] hæc ap[illegible] [illegible] authoritate [illegible] fundum de dicti [illegible] postea [illegible] pronuntiata [illegible] & prima præsidis sententia [illegible] in qua ademerat bona [illegible] præsidis [illegible] pupillo [illegible] [illegible] tutoribus [illegible] dicitur quod sic [illegible]

[illegible] es. A [illegible] contutores, id est qui sciunt erant [illegible] Sed [illegible] quomodo probatur [illegible] Auth. vt sponsa. larg. §. [illegible] [illegible] iudicis fuit [illegible] [illegible] col. 9. sicut hic in te[illegible] vt C. de testa. l. [illegible] Ideoq; [illegible] Azo. quod tota series instrumentorum [illegible] authen. [illegible] Secundo, nuo[illegible] [illegible] en casus? Respon[illegible] [illegible] vt [illegible] de probatio[illegible] [illegible] quomodo probatur [illegible] chirographa probaret?

Aut ad nouationem. i. id est, ad promissionem nouam faciendam. & sic not. quod si amissi instrumentum, cogitur de nouo debitor promittere, vel si est imbreuiatura, iterum fiet.

Probatum. A parte pupilli: quia præsumitur pro tutoribus: quia iam conuenerant quosdam debitores, vt prædixi. Item & quia [illegible] dolum [illegible] &c. vt supra de proba. [illegible] quot es. § qui dolo. & potest hic no. quod est [illegible] de [illegible] l. f. [illegible] verum hic non dicit amisisse, [illegible] & de his dixi supra de edend. l. si quis. §. [illegible] & l. seq.

Adem[illegible] Scilicet expressè non tacitè vt C. de pe. l. deportatorum. & ff. de interdic. & rele. l. relegatorũ. § [illegible] tempus [illegible] el dic, quod nec expressè, licet tactum teneatur in d. §. ad tempus.

Ablatus est. [illegible] cd contra videtur. cum agatur ex secũda sententia tantum, cuius tempore hæc res erat alienata vt ff. de his qui no. infa. [illegible] §. 1. ff. de pon. officium iudicis imploratur, vt alteratio facta pendente appellatione reseindatur. quia nihil [illegible] pendente appellatio. & [illegible] noua. penden. appella. Azo. Item cõtra [illegible] Titium. §. Lucius. Sed ibi non erat mota cõtrouersia, vel lata sententia tempore alienationis, hic sic. Item ibi tutores ignorauerunt, hic sciuerunt factum, propter quod abstinere debebant.

Priori. Alias prioris, s. iudicis prioris, alias priori Ac.

Instrumẽto amisso cogitur debitor de nouo promittere.

Exem[illegible] an [illegible]

QVi. CASVS Pamphilum & Diphilū seruos meos manumisi & postea feci eos exercere pro me aliquam negotiationē: postea in testamento meo dedi eos tutores filijs meis: & iussi, quod eandem negotiationem exercerent. vnde & ipsi tutelam administrauerunt, & negotiationem exercuerunt: finita tutela Diphilus reddidit in ratione tutelæ pupilli quōdam illud quod lucratus fuit ex negotiatiōe, Pamphilus autem nolebat reddere lucrum ex negotiatiōe, sed vsuras pecu. pupill. quia fortè maius erat lucrum negotiationis quam vsura. Certè debet constringi ad id reddendum, quod ex negotiatione lucratus est. Ex duobus. Titius habebat duos tutores, vnus eorum tutela durante decessit vnde tutor superstes egit cōtra hęredem eius, & exegit ab eo quicquid tutor mortuus pupillo debebat, ac prætereа eius pecuniæ vsuras. Cum pupillus pubes esset effectus, ageretq; tute. actio. aduersus tutorem superstitem, dubitabatur quatenus pręstandæ essēt vsuræ eius pecu. quā à cōtutoris hærede superstes tutor receperat: an scilicet sortis duntaxat, an etiā vsurarum vsuræ deberentur? Respon. Iurisconsul. tutorem si eā pecu. in vsus suos conuertisset totius pecu. nedum ipsius sortis vsuras debere. Si autem pecuniam in rationibus pup. reliquisset, id præstaturum quod bona fide percepisset, si fœnori dedisset cum potuisset. Testamento. Dedi tutores filijs meis in test. postea id testamentum est ruptum, forte posthumi agnatione: & sic nihil valet datio tutorum, vnde tutores prædicti non administrabant: postea prætor iussit eos administrare. Certe non tenentur, de non administratis, nisi a tempore quo iussi fuerunt. Pupillo. Habebam filiam, & filium impuberes: filium institui, & filiam exhæredaui: ei tamen filiæ reliqui ducenta: & eis dedi tutores. Certe illi tutores debent separare à substantia defuncti illa ducenta, quo citius possunt, & ad vtilitatem pupillæ mutuare, & si non faciant, tenentur pupillæ. Quæsitum. Finita tutela, curatores nunc adulto dati conuenerunt tutores, & exegerunt ab eis illud quod debebant pupillo quondam, & vsuras eius: certè hæc vsura efficitur sors apud curatores: unde ita bene tenentur ad vsuras illius vsuræ, sicut ad vsuras sortis. Viuian.

QVi negotiationem per Pamphilum, & Diphilū prius seruos, postea libertos exercebat suo testamento eos tutores reliquit, & cauit vt negotium eodem more exercerent, quo se viuo exercebatur: hique tutelā administrauerūt, non tantùm cū impubes patroni filius fuisset, sed et post pubertatem eius. Sed Diphilus quidem cū incremento negotiationis rationes obtulit: Pamphilus autē putauit reddere oportere non ad incrementum negotiationis, sed ad cōputationem vsurarū, vt in tutelæ iudicio solet. Quæsitū est, an secundum volūtatem defuncti exemplo Diphili Pamphilus quoque rationem reddere debeat? Respondit debere Claudius Triphoninus: quia lucrum [a] facere ex tutela non debet.

Quod tutor ab alio exigit nomine sortis vel vsurarum, quo ad eum loco sortis habetur. Bart.

Ex duobus tutoribus pupilli altero defuncto adhuc impubere pupillo, qui supererat, ex persona pupilli sui iudice accepto [b] consecutus est cum vsuris, quantū [c] ex tutela ad tutorem defunctū peruenerat. Quæsitū est iudicio tutelæ, quo experitur pubes [d] factus, verū eius tantum portionis, [e] quæ ab initio ex tutelæ ratione peruenerat ad defunctum contutorem, vsuræ veniant: an etiam eius summæ, [f] quæ ex sortis vsuris pupillo [g] aucta post mortem eius ad superstitem æque cum sorte translata sit, aut transferri debuit? Respondi, si eam pecuniā in se vertisset, omnium pecuniarum vsuras præstandas: [h] quòd si pecunia mānsisset in rationibus pupilli, præstandum quod bona fide percepisset, aut percipere potuisset [i] si fœnori dare (cum potuisset) non neglexisset: [k] cū id quod ab alio debitore nomine vsurarum cum sorte datur, ei qui accepit, totum sortis vice fungitur, vel fungi debet. [l]

Tutores dati inutiliter in testamento, non tenentur de periculo ante confirmationem vel iussum. Bart.

Testamento dati tutores, qd̄ ruptū videbatur, [m]

[a] Quia lucrum. Idem habes in procuratore. vt j. de procura. l. qui proprio. §. procurator vt in cæteris, & gestore sine mandato: vt supra, de neg. ge. l. final. §. 1. & i omnib. nisi fecerit lucra tanquam quilibet: & ita suo nomine, non tanquam tutor, vel procurator, uel gestor: ut s. sol. matri. l. si uero. §. item quicquid. & sic soluitur cōtra. s. eod. l. Titium. §. altero. Vel dic, quod hic isto modo dati sunt tutores. Vel ibi societas quæ morte finitur, hic mādatū post mortē inchoādum ut supra man. l. si uero non remunerandi. §. fi. Et nota hic quod dixi C. arbi. tut. l. quicquid. & facit C. de anno. & tribu. lib. x. l. iudices. & supra de pet. hære. l. si possessor. §. quod indebitum. Accur.

[b] Accepto. Quod facere dēt: alias incaute suo periculo substituturus: ut supr. eo. l. tutores qui. §. antepen. Acc.

[c] Quantū. Puta centum de sorte, & uiginti de usuris accepit superstes tutor ab hęrede defuncti. Et quæritur an dictæ sortis tātum, an etiam usurarum debeat usurā pupillo superstes tutor: & distinguitur. Accursius.

[d] Pubes. Contra superstitem.

[e] Portionis. Scilicet de centum. Accursius.

[f] Eius summæ. Scilicet. cxx.

[g] Pupillo. Id est, ad utilitatem pupilli.

[h] Vsuras præstandas. Alias centesimas, si clam: uel pupillares, si palam. ut supra, eo. l. non existimo.

[i] Neglexisset. Dicta e. & xx. exacta: & nota potuisset, alias secus. vt supra eo. l. cum plures. in fin. & l. ob fœnus. Accur.

[k] Fungi debet. Vt supra, eo. l. tutor qui. §. antep. subaudi ergo & in nostro casu usura est facta sors: & sic præstabit tutor superstes usuram de omnibus cxx. in his duobus casibus, scilicet cum uertit in rem suam, uel quando non fœnerauit cum potuit.

[m] Ruptum videbatur. Et in ueritate erat, & forte idē si nō erat, si esse probabiliter credebatur: ut ac. supra, eo. l. qui iussus.

Hic M. Cice. act. 3. in Verrē, ctimrnosè obijcit scelera tum ex tutela pupilli Maleoli lucrum.

In P. F. quæ exortis usuris pupillo. &c.

In P. F. sed fœnori dare cū potuisset, neglexisset.

Cessa-

Cessauerunt. Ab eo tempore · alioqui spectaret periculum ad eos: vt supra eo. l. tutores qui. §. 1. & 2. & §. curatores testamento. Azo.

Et ij. A præside, scilicet.

Tutelam. Id est, curam: nam erant curatores: vt C. de confirman. tutore l. si vt proponis. & hoc ideo, ne refringeretur regula, quia habenti tutorē &c. vt supra. de testamē ta. tutel. l. idem. vel forte tutores curatores dicerentur: maxime si ponas simul datum nem tutoris, & cōfirmationem horum factam. Item est argument. huius legis quod isti tutore confirmati debent dici datiui, nō testamentarij, cum testamētaria soleat datiuam præcedere. Azo. vt infra de tu. & ratio. distrah. l. si tutor. §. si testamento. Accur.

Datos. Ad eos quod est infra, datos &c.

Iussi sunt. Administrare: & facit infra, de excusatio. tuto. l. Caius.

Legauit. Scilicet pater.

Collocare. Nomine pupillæ. & facit s. ea l. § ex duobus in fi.

Efficitur. Sic sup. ead. l. §. ex duobus. & l. tutor qui. §. si vsuras. & s. manda. l. idemque. §. 1. & non obst. C. de vsu. si quia hic est facta sors.

Cum hæreditas. Filiam meam impuberem mihi hæredem institui, & ei tutores dedi: vnus ex tutoribus qui meus erat creditor, forte diligebat pupillam plusquā alij tutores vnde iuit ad creditores hæreditarios, & dixit ei, Sciatis quòd pupilla non adibit hæreditate patris, nisi quilibet nostrum remittat tertiam partē sui debiti pone. & sic non habebitis quē conueniatis: & creditores dixerunt ei, Facias eam adire, & nos remittimus sicut postulasti. & ita factum est: postea finita tutela dicti tutores fuerunt dati curatores pupillæ prædictæ nunc adultæ factæ: & pactum fecerunt cum multis alijs creditoribus hæreditariis de parte certa debiti ei soluenda: certè prędictus tutor, qui creditor erat, debet esse cōtentus ea parte debiti, qua fecit esse contentos alios creditores hæreditarios. Viuia.

cessauerunt a in administratione tutelæ: & à pside tutor datus est pupillo. Iussi autem sunt & ij, qui dati erant testamento tutores, tutelā administrare, coniuncto eo, qui à præside datus cœperat administrare. Quæsitum est, ad testamento datos periculum administrationis vtrum ex apertis tabulis, an ex quo iussi sunt pertineat ad eos? Respondi, ad eos de quibus quæreretur, nullum antecedentis temporis periculum pertinere.

Tutor tenetur si relictum pupillo negligit à fratre eius petere. Bartolus.

Pupillo hærede instituto, filiæ exhæredatæ duo milia numorum aureorum legauit, eosdemque tutores vtrisq; dedit. Quæsitum est, an ex eo die quo duo milia potuerunt à substantia hæreditatis separare, & in nomina collocare neglexerint, vsurarum nomine pupillæ tutelæ iudicio teneantur? Respondi teneri.

Quantum ad recipientem, pro sorte habetur quod ei ab initio pro vsuris datur Bart.

Quæsitum est, an vsuræ pupillaris pecuniæ, quas tutores debuerunt, cum ad curatores transferuntur, in sortem computentur, & vniuersæ summæ vsuras debere curatores incipiant? Respondi, omnis pecuniæ, quæ ad curatores transit parem causam esse: quia omnis sors efficitur.

Pactum quod tutor facit cum creditoribus pupilli tenetur obseruare in semetipso. Bar.

Idem lib. xxij. D[illegible]

LX.

Cum hæreditas patris ære alieno grauaretur, & res in eo statu videretur, vt pupilla ab hæreditate paterna abstineret: vnus ex tutoribus cum plerisque creditoribus ita decidit, vt certa crediti portione contenti essent, acciperentq;: idē curatores k iam viripotenti accepti, cum plerisque creditorib᷒ deciderūt. Quęsitum est, an si aliquis tutorū creditor patris pupillæ solidam pecuniā expensam sibi ex re pupillę cum vsuris fecerit, reuocari à curatorib᷒ pupillæ ad portiones eas possit, quas cæteri quoque creditores acceperunt? Respondi eum tutorem, qui cęteros ad portionem vocaret, eadem parte contentum esse debere.

In actione tutelæ venit quod factum est ab hærede tutoris implente, inchoata per defunctum. Barto.

[illegible] lib. v. ij. ep[illegible]

LXI.

Si tutoris hæres executus est, p quæ tutor inchoauit: tutelę etiā eo nomine tenetur

Pupillus tenetur ex culpa tutoris quatenus est locupletior & etiam vltra si tutor est soluēdo: sed liberatur cedendo actionem. Barto.

LXII.

i Decidit. Id est, transegit.

k Idem curatores. Scilicet qui antè fuerunt tutores, qui tamen nō coguntur: vt Instit. de excusa. tu. §. qui tutelā. nisi esset libertus: vt C. de excusa. tut. l. libertos. vel dic, idem scilicet pactum.

Accepti. Id est, dati.

Aliquis tutorū. Id est, aliquis tutor, qui fuit creditor patris.

n Cum vsuris. Id est, soluit sibi sortē, & vsuras, & nihil remisit.

Qui cæteros. Scilicet creditores: & adde quod not. s. de pact. l. cum in eo. & not. quòd officium suum est ei damnosum, sed nō est: quia & si tutor nō esset, ad idem cogeretur. scilicet cōsētire maiori parti. In hoc autem quod cęteros tenetur uocare ad remittendum, non potest negari damnosum esse. Itē facit s. de pact. l. iurisgentium. §. hodie. & l. maiorem.

Si tutoris. Casus. Quædā inchoata p tutorē hęres tutoris perfecit: certè eo nomine actio tutelę tenetur, quamuis ipse tutor non sit. Viuia.

p Executus est. Quod facere debet. simile est infra, de authoritate tutorum. l. 1.

q Inchoauit. Alioqui non tutelæ, sed actione negotiorū gestorum teneturi ut not. s. eo. l. tutores qui. in princ.

[illegible] Itē intellige secundum Bar. de omnibus gestis per hęredem ad

 quæ

quæ tenebatur, vt veniãt in actione tutelæ, hic de his ad quæ non tenebatur: et veniant in act. neg. gest. vt j. de auto. tu. l. eti. m. & l. seq.

Apud Aristonem. [illegible] tutorem habens [illegible] deb[illegible] quandam hæreditatem. ex ea hæreditate, quasdã res desijt possidere culpa tutoris, nunc ad illam hæreditatem agit Titius [illegible] dictum pup. hæreditatis petitione: quia verus erat hæres, nunquid condemnabitur [illegible] pupillus in æstimatione rerum prædictarũ quas pupillus desijt possidere culpa tutoris? & certe sic, si tutor potest satisfacere de hoc pupillo. Sed quid si tutor nõ est soluendo, nunquid erit damnum Titij, sicut si ipse pupillus desijsset possidere dictas res sine culpa tutoris? quo casu nõ tenetur pupillus: quia expers culpæ dicitur. Et idem quæro circa furiosum hæreditatem alicuius possidentem, & propter furorẽ suũ aliqd de ea diminuentem: & certè optimè scripsit apud Aristonẽ ille, qui dixit, quòd pupillus cõdẽnatur petitione hæreditatis ad æstimationẽ rerum hæreditariarũ tutoris culpa perditarum, si tutor potest satisfacere hoc damnũ pupillo, non tamen debuit dubitare dictus sapiens, qui scripsit prædicta apud Aristu. vtrum [illegible] damnum petitoris, & non pupil. cum tutor non est soluendo: qa bene est petitoris damnũ: tamen pupillus debet cedere actio. petitori contra tutorem, sicut [illegible] quilibet alius hæreditatis alienæ possessor si sine culpa sua damnum sit ab alio in hæreditate datum. Et [illegible] q[illegible] furiosus alienam hæreditatem possidet. & [illegible] res hæreditariæ sunt amissæ dolo vel culpa curatoris. aut si tutor, vel curator stipulatus est a quodam extraneo aliquid propter hæreditatem alienam quam possidebat pupillus, vel furiosus forte [illegible] tutor vel curator cũ illo extraneo, vendidit rem ex dicta hæreditate, vel mutuauit ei pecuniã, & [illegible] extraneus erat minus idoneus tempore quo contraxit: & ita potest imputari tutori, vel curatori: & propter hoc habebit pupil. tutorem, vel curatorem obligatum, debebit pupillus cedere actionem contra tutorem vel cur. petitori hæreditatis qui [illegible] si autem furiosus alienam hæreditatem possidens sine culpa curatoris sui amittat rem ex ea, non tenetur petitori ad pretium, nec ad cedendum actionem contra cur. quia cura. non tenetur: & perinde est, ac si per casum fortuitum esset amissa. Vi.

Ex hæreditate. quam possidebat pupillus, & super qua conueniebatur petitione hæreditatis. Accur.

Desijt possidere. Cum autem vendidit, vtrum verum pretium, vel acceptum, vel res ipsa veniat in petitione hæreditatis: dic vt dixi. s. de petitione hæred. l. item veniunt. §. si. & l. seq. §. penul.

Apud Aristonem ita scriptum est, Quod culpa tutoris pupillus ex hæreditate desijt possidere; eius æstimatio in petitione hæreditatis sine vll. dubitatione fieri debebit: ita, si pupillo de hæreditate cautum sit. Cautum autem esse videtur, etiam si tutor erit idoneus a quo seruari possit id, quod pupillus ex litis æstimatione subierit. Sed si tutor soluendo nõ est: videndum erit, vt cuius calamitas sit pupilli, an detrimentum petitoris esse debeat: perindeque haberi debeat, ac si res fortuito casu interijsset: similiter atque ipse pupillus expers culpæ quid ex hæreditate deminuisset, corrupisset, perdidisset. De possessore quoq; furioso quæri potest: siquid, ne in rerum natura esset, per furorem eius accidisset. Tu quid putas? Pomponius. Puto eum verũ dicere. Sed quare cũctatus es, si soluendo non sit tutor, cuius damnum esse debeat? cũ alioquin elegantius dici potuerit, actiones duntaxat, quas haberet cum tutore pupillus, petitori hæreditatis præstandas esse, sicuti hæres vel bonorũ possessor, si nihil culpa eius factum sit, veluti si de fundo hæreditario vi deiectus sit, aut seruus hæreditarius vulneratus ab aliquo sit sine culpa possessoris, nihil plus, quam actiones, quas eo nomine habet, præstare debeat. Idem dicendum est, etsi per cura-

Ita. Scilicet verum est.

Id quod pupillus. Licet non satisdedit tutor pupillo [illegible] saluam fore.

Sed si tutor. Nota, quando est soluendo soluit Aristo. sed quando non est soluendo, tunc quærit Pomponius sed non soluit ad [illegible] præsens, vt [illegible] ubi [illegible] sed si.

Calamitas. Id est damnum debeat esse pupil.

Et perdidisset. Quibus casibus bonæ fidei possessor habetur pupillus. & si pupillus non tenetur, nisi locupletior non sit. vt s. de pet. hære. l. sed & si lege. §. consuluit. & facit in eod. tit. l. de creditu. & not. quod huiusmodi casum non soluit, sed in dubio relinquit. Pompo.

De possessore. Alienæ hæreditatis. & hanc soluit j. in hu. l.

Tu quid. Loquitur Pomponius sibi ipsi & quærit, an Aristo bene dixit in primo casu quando tutor est soluendo: & dicit quod sic. sed in articulo illo in quo dubitasti quando nõ est soluendo quare dubitasti ô Pomponi? certè [illegible] debuisti dicere, non teneri pupillum & in primo vbi est soluendo, melius dixisset Aristo, pupillum non teneri nisi ad cessionem: & sic corrigit Aristonem, & seipsum [illegible] approbat eum. dic ergo secundum Azo. & [illegible] quod si pupillus est locupletior ex dolo, vel culpa tutoris, semper tenetur, sit pupillo cautum, vel non sit soluendo, vel non, vt s. de actio. emp. & vend. l. Iulianus [illegible] & j. de dol. excep. l. a[illegible] m. § [illegible] quæ huic videtur contra. & de [illegible] ud. Si vero non est locuples tutor, tenetur vt [illegible] liberetur cedendo actionem [illegible] ido, [illegible] Nec obst. [illegible] lex [illegible] quandoque dicit si est soluendo vt s. de [illegible] §. j. [illegible] ma. §. si dolo. & j. ne vis fidei qui in po[illegible] l. j. §. hoc [illegible] & j. tit. 2. l. j. & aliæ plures quia sunt tenentur [illegible] cedere, maxime si est soluendo tutor. Ita non obstat j. de regul. iur. [illegible] nequ. vbi eum cedere non debet: quia ibi in rem suam commisit tutor dolum, & sic pupil. non tenetur in aliquo: illud autem constat: quod si dolo pu. aliquid factum est, & ipse erit doli capax, quod tenetur, alias non, nisi sit locupletior: vt s. de do. l. quid enim. & l. præcedenti.

Vel bonorum. Putatiuus, vel dic verius: quod alij vẽdiderat hæreditatem, vel rogatus erat restituere. Azo.

Præstare debeat. Vt & s. de peti. hæred. l. quod si in diem. §. Iulianus. [illegible] usque in finem. nec obstat. l. at vbi. in eo. tit. vt ibi nota

Idemq; dicendum. Quod dictum est supra, cum vi deiectus est, vel seruus vulneratus est. sed non omnino idẽ, quia s. sufficit cedi actione: quia sine culpa possessoris datum est damnũ, vel possessio amissa. hic non: quia culpa amissum est. vtrobiq; tamen ceduntur,

In P. H. de [illegible] tem [illegible] bidi [illegible] In P. F. [illegible] plit ven[illegible] tori

[illegible] actor [illegible] alioq hoc secundo casu poterit actor petere omne damnum pecunio. hæred contra tutorē [illegible] lenteam pro [illegible] vel aget ad utrunq [illegible] dam tum. sed cessio actiō minu't dā- [illegible] quest contra ī. de hære. vel act. ven l. ven [illegible] in fi. capo ne [illegible]

[illegible] Ex re bus [illegible] etat pu [illegible] ab aquo [illegible] neo, qui [illegible] de hærede [illegible] deba. vel erat debi to [illegible] tendo, vel [illegible] hendo super [illegible] ali- quid [illegible] atus est, [illegible] quod [illegible] minus [illegible] hominum de- [illegible] cedere [illegible] contra tutorem [illegible] lod. imo contra promis- [illegible] Vt & ī. ad [illegible] sed & si [illegible] §. 2. & [illegible] l. quod [illegible] ta- [illegible] ad leg. Cor [illegible] ca. l. infans. l em [illegible] ipso iuro te [illegible] mitur. ut J. ad [illegible] Popeium de [illegible] d. l. ii. in fi. & [illegible] de offi. præsi. [illegible] ad- [illegible] as- [illegible] ad [illegible] Rh. [illegible] Accur.

torem furiosi culpa vel dolo quid amissum fuerit: quemadmodū si qd stipulatus tutor vel curator fuisset, aut vendi disset hæreditariam rē. Impunè ait puto admittendum, quod per furorem alicuius accidit: quo mō si casu aliquo sine facto personæ id accidisset.

[illegible]

[illegible]

Quod non licet de iure di- recto [illegible] per consequentiam. Et quo non potest authorari in ne gotio, ex quo [illegible] acquiritur principaliter. Bar.

I.

Vanquam regula sit iuris ciuilis, in rem suam authorem tu-

torem fieri non posse: tamen potest tutor proprij sui debitoris hęredi tatem adeunti pupillo authoritatem accommodare: quāuis per hoc debitor eius efficiatur. Prima enim ratio authoritatis ea ē, ut hæres fiat: per consequentias cōtingit, ut debitū subeat. Sed nō authore ab eo stipulari non pôt. Et cum quidam authoritatem accommodaret pupillæ suæ, ut seruo suo stipulanti sponderet: diuus Pius Antoninus rescripsit, iure pupillā non teneri: sed in quantū locupletior facta esset dan dam actionem. Sed si author fiat, ut filio suo quid tradatur: nulla erit authoritas: euidenter enim sua authoritate rē acquirit.

Non valet authoritas inter posita a tutore inuito, nec præsen tia corporis cum ignorantia. Bartolus.

Tutor si inuitus reten-

[illegible] anquam [illegible] Ego tutor Ti- [illegible] habebam debitorem Se[illegible] ponium, qui Sempr[illegible] s institutit [illegible] hæredem [illegible] um pupillum, nunquid possum præstare authoritatem dicto [illegible] pupillo ad [illegible] dictam hæreditatem? Et vī quod non [illegible] per [illegible] additionem efficitur meus debitor: sed [illegible] dicitur, q benè possum: quia regula quæ dicit [illegible] non posse esse authorem pupillo in rem suam [illegible] intelligitur quando principaliter in re sua [illegible] præberet tutor: secus autem si per [illegible] ut fuit in nostro casu. Secundum [illegible] in rem non potest tutor stipulari a pu- [illegible] authore. quia principaliter circa rem suam [illegible] Item non potest præstare authori- [illegible] vel pupillæ suæ, ut promittat filio, uel seruo [illegible] aliquid nisi ex illa stipulatione vel traditione [illegible] locupletior: quia tunc de eo tene [illegible] & naturaliter. Tutor. Titius volebat [illegible] cum pup. tutorem habente: & cum tutor [illegible] ad hoc præstare nollet, eum fecit astare

contractui per ulm, nunquid valet contractus? Certè nō, ac si tutor cōtractui interesset dormiens, vel habēa morbum qui non permittat eum intelligere, quæ agū tur: non enim est differentia vtrū nō superueniat au thoritas tutoris. quo casu non ualet quod agitur, an vero adhibeat inutiliter, ut fuit in no stro casu. Viu.

Posse. Vt J. eo. l. pupillus. in princ. Accursius.

Accommodare. Not. quod aliquid q non debet fieri directo, fit per con sequētiam. sic & J. eo. l. quod dicimus. & C. de admi. tuto. l. cum quædam. & J. de libe. leg. l. si is qui duos. & ī. de in iniu. testa. l. non so lum. in fi. & Insti. e. in fi. Sed arg. contra ī. de iis qui not. infa. l. athletas. §. siue autem.

Dic secundum Dy. quādo aliquid per se separatim ab alio est prohibitum, sed illud necessario sequitur ad positionē alterius permissi: quod non licet directò, licet per con sequentiam: ut hic, & ī. de pact. l. si v- nu. §. illud. & de v- suca. l. si aliena. §. hoc tute. & l. si is qui duos. in fin. de lib. leg. & de in in- teg. testit. l. non so- lum: & J. eodem, l. quod dicimus. & de accep. l. & p iu- iurandum. §. & si si deiussori. Si vero il lud prohibitum non sequitur necessariò ad permis- sum tunc il ud quod non licet directo, non licet per consequentiam [illegible] in contrarius sed si permissum non potest [illegible] ere sit prohibitum: quod non licet di- rectò [illegible] consequentiam: ut l. quoties. C. de iu- d[illegible] Dy. & bene secundum Bar. hic.

In P. F. contigit.

Directò phibitū. fit per cō sequētiā.

E[illegible] tatur. Sed non administrabit a modo, nisi ad- iunctor tutore: vt in Authen. ut hi qui ob. res mi. §. sed & [illegible] quis. col. 6. Accur.

Prima enim ratio. Principalis vel propria. Accur.

Non potest. Sed promittere ei potest: quia melio- rem &c. ut Instit. eo. in prin. & J. eo. l. obligari. Item & sine stipulatione obligatur enim pupillus contra- na, si quid impendat tutor in rem pup. ut J. de contra tud. tut. l. t. in prin. Item hoc nisi palam, & bona fide: vt [illegible] eo. l. [illegible] §. [illegible] ane.

Dandam actionem. Tutor in pupillum, quia non debet trahere occasionem iuris ad iniquum compen di[illegible] ut C de u[illegible] pro emp. l. fi. Acc.

Rem acquirit. Id est, acquirere vult. Sed pone hoc casu [illegible] stipulari in causam castrensem vel quasi, uel [illegible] hodie aduenti[illegible]. Re ponde, ualet autho- ri[illegible] in aduētitia q[illegible] ad usumfructu, qui patri q- [illegible] ut C. de bon. quæ lib. l. pen. Item hic videt solui

folui quæstio, si filiusfamilias, velit donare el mortis ipsi patri, vel seruo patris, & hoc pro patre authore: vt j. de don. cau. mor. l. tam is. §. t. quod possit. & idē si fiatei, scilicet promittat fratri quo ad vsumfructum. Accursius.

Per vim. Vt authoretur.

Non valet. Imò uidetur quod valeat ipso iure, sed debeat rescindi postea per actionem quod metus causa, vel alio iure restitutionis: ut j. ꝙ met. cau. l. si mulier §. pen. & j. quod fal. tuto. auth. l. interdum. Sed hic speciale, ut in dote: ut supra, quod met. cau. l. si mulier. §. si dos. sic & in matrimonio: & iudicio, vt ibi not. Item & in testamento: vt j. de testa. l. qui testamento. §. fin. & j. de acq. hær. l. 6. §. si. sed ibi fuit fallens: vt j. quod fal. tu. au tho. l. nouissimè. §. quid enim si compulsus.

Facit gl. in c. abbas prope fin. ibi, ité authoritas. extra de ijs quę ui, metusve, causa.

Corporis. Sic j. de cap. l. nihil. & j. de arb. l. dič. §. cōsi. & de neg. gest. l. atqui natura. §. si libero. & j. eo. l. nō mul tum. Accur.

Vt. Id est, sicut.

Morbo comitiali. Id est, caduco.

Vlla differētia. Pone exemplum: ut sup. l. p xi. in fi. & j. eod. l. obligari. §. pen. & j. de acquir. hæred. l. si quis mihi bona. §. iussum. Item facit. j. qui satisd. cog. l. quoties. & de interrog. act. l. de ætate. §. nihil.

Etiam. Si tutor dicat sibi placere qđ agitur per pupillum cum Titio, quamuis non interrogatus est ab aliquo. ualet quod agitur. Vlt.

Valet authoritas. Sic & supra, de interrogato. actioni. l. si fine.

Probare. Dicens, approbo, uel agnosco, uel æquipollens. sic & in ratihabitione: ut j. rem ra. habe l. quo enim. imo et si tacet uidetur authorari, si sciat qđ fit, & sit præsens: ut j. eo. l. impuberes. & l. nō multum fm Azo. & arg. C. ad Vellei. l. si fine. Arg. contra j. de reg. iur. l. qui tacet. uel fortè fm Hug. erit distinguendum. ut s. qui. mo. pig. uel hypo. sol. l. sicut. §. nō uidetur. Sed hæc non placent: imò oportet eum loqui, ut hic: nec illa l. impuberes. dicit de sua taciturnitate, sed pupilli, quando re contrahitur obligatio: sed illa non multum ob. nisi subaudi. unum maximè ibi, sci licet super illo uerbo, ignoraverit.

Et si pluribus. Si emam à pupillo habente plures tutores: autho. illius tutoris cui administratio est denegata, uel illius, q remotus est: ut suspectus, nō possum effici dñs rei quā emi à illo: secus autem si emo cum authoritate unius de tutoribus, qui administrabat, uel administrare poterat quia tūc valet quod agitur. Viuianus.

Et si pluribus. Super hac l. dic. vt in summa eo. ti. in §. præstare oportet &c. vsq; illuc. §. potest tutor.

Sufficiat. Vt C. eo. l. fi. nisi in casu, cum soluitur tutela: vt ibi.

Concessa nō est. Imo vř posse authorari: ut j. de acqui. hære. l. pupillum. q́ est contra. Sol. ea po ne. hic non est concessa. i. est denegata a iudice, vel a testatore: siue in totū, siue in partem: vt ꝙ facit in to o quo ad totum, sic & in parte quo ad partem: ut s. eo. ti. l. si duo. & l. 3. §. 1. & fi. & l. seq. in cōtrario uero nō fuit negata. Sed secundum hoc quid differt hoc à fine istius legis? Rñde, aliud est eū remoueri oīno, aliud interdici administratione: & sic non desinit eē tutor: ut s. eo. ti. l. 3. §. sic in episcopo, aliud est eum deponi, aliud est administratione au ferri, licet sit argumentum contra j. ti. 2. l. hæ. n. §. si pr. tor. sed ibi expone. Sed si est concessa uni nonne uidetur aliis denegata? Responde, aut committitur uni, ut ille solus habeat necesse gerere, alij tamen possunt, si uolunt, & tunc oēs pōt authorari. ut d. l. pupillo. & j. de solu. l. quod si fortè. §. [illegible] aut ut alij repellant, & tunc nō: ut hic, & d. l. quod si fortè. aut est dubium, & tunc oīno possunt: ut arg. s. de iud. l. cum prætor.

Deponere admini strat[illegible] inter[illegible] te[illegible] tunt.

Ex dictis istius glossæ apparet qualiter debet intelligi l. pupillum, quæ fuit s. allegata pro contrario nam ibi loquitur in pluribus tutoribus, qui poterant administrare, & habebant decretum iudicis tamen unus non administrabat: certè bene poterat authoritatem interponere, ita loquitur ibi secundum Bart.

Sciens. Idem & si ignorans, quo ad hoc quod dicit dñm me non posse fieri. Sed secus est quo ad hoc, ut habeat locum edictum, quod falso tutore authore: ut j. quod fal. tut. auth. l. 1. §. 1. & fi.

Remotus. Supra ergo licet uni concessa, & alteri denegata est: tamen remotus non fuit a tutela: ut ibi no. & facit. j. pro emp. l. qui fundum. §. qui sciens.

Pupillus. Administrabam tutelā pupil li, & ei mutuaui decē, uel ab eo sui aliquid stipulatus, nunquid obligat mihi pupillus? Et distinguit, aut habeo contutorem. & cū eius authoritate pupillo mutuaui, uel ab eo sui stipulatus: aut nō habeo cōtutorē vel habeo, sed sine eius authoritate prædicta feci. primo casu obligat mibi pup. secūdo non, ē naturaliter, nisi inquātu factus est locupletior: quia tūc tenet ciui liter. & naturaliter. Secūdo dicit, ꝙ si pupillus uendat aliquid

---

tus sit per vim: non valet, quod agitur: neque enim præsentia corporis sufficiat ad authoritatem: vt si somno aut morbo comitiali occupatus tacuisset.

[illegible] II.

Nulla differentia est, non interueniat authoritas tutoris, an perperam adhibeatur.

Sufficit authoritatem tutoris interponi parte non interrogante. Bart.

[illegible] III.

Etiam si non interrogatus tutor author fiat: valet authoritas eius, cum se probare dicit id, quod agitur: hoc est enim authorem fieri.

Sufficit vnius tutoris authoritas, si potest administrare, aliàs secus. Bar.

[illegible] IIII.

Et si pluribus datis tutoribus vnius authoritas sufficiat: tamē si tutor authoretur, cui administratio tutelę concessa non est, id ratū à prætore haberi non debet: & ideo puto verius esse, qd' Ofilio placebat: si eo tutore authore, qui tutelā nō gerat, emam a pupillo sciens alium eius tutelā gerere, dñm me nō posse fieri. Item si eo authore emā, qui à tutela fuerit remotus: nec em id ratum haberi.

Pupillus tutori tutore authorante non potest obligari naturaliter nisi quatenus factus est locupletior: sed cum authoritate alterius tutoris poterit. Bar.

[illegible] V.

Pupillus obligari tutori eo authore non

al quid alicui sine tutoris authoritate, vel emat ab aliquo, non obligatur ciuiliter. Tertio dicit, quod si tutor emit rem pupilli sui, à seipso nihil valet: sed authoritate tutoris benè ualet, nisi mala fide fiat: nā tunc & cū [illegible] authoritate contutoris nihil ualet: & ideo nō procedit vsucapio: sed si [illegible]or factus pupillus ratam habeat dictam emptionē dolo [illegible] ualet contractus. Quid si tutor emat rē pupilli per interpositā personā? Non valet, nisi interponat aliū ea de causa, quia nolebat [illegible] honestatē nomē suū scribi in instrumento: & tunc valet si sine calliditate fiat [illegible] nō. Quid si creditor pupilli habēs rē pupilli pignori obligatā, eam uēdat, vel ex pacto, vel ex lege, pōt emere eā tutor bona fi. Quarto dicit, quod dictum est de tutore [illegible] pupillo emēte: ut [illegible] valeat emptio uel non: idē est si filius tutoris, vel alius tutori [illegible] subiectus emat a pupillo prædicto. Sequens lex dicit [illegible] tutor qui non a[illegible]strat res pupilli pōt [illegible] pupillo emere, tanquā quilibet extraneus. Viu.

[illegible] Non pōt. Vt ī.e. l.t. prin. sed & si sine [illegible]oritate eius [illegible] ex causa admi[illegible]ionis: ut ī. de [illegible] .iu.act. & vti. [illegible] in.

[illegible] ciat. Nā aliquando est quādoq; tu[illegible] authoritas [illegible] ut ī.l. px.

Non erit obliga[illegible] naturaliter [illegible] & non [illegible]letior & [illegible] sequens [illegible], naturaliter.

[illegible] si palam, & bona fide: vt sup. tit. t.l. non existi[illegible] & ī. §. sane. Sed ecōtra potest se obligare pup. accipiendo ab eo mutuum: ut supra ti. t.l. quoties. §. nō tantum. & adde quod no. C. de inu. stip. l. t.

Naturaliter. Si continues superiori, plana est: si vero inferiori, tunc sub. & ciuiliter, ex quo locupletior est. Idē & si dolum cōmitteret quia hæc sunt pa[illegible] ut sup. de posi. l. t. §. an in pupillum. & facit C. de neg. ge. l. 2. & sup. de cond. indeb. l. quod pupillus. & l. n[illegible] §. i. & l. seq. & de act. & ob. l. pupillus. & [illegible]endo dies leg. ced. l. cum illud. §. hæres.

[illegible] ec e[illegible]endo. Ille tā, cum quo contrahit, sibi obligatur: vt Insti. eo. in prin. & sup. de act. emp. l. Iul. §. si quis a pup[illegible]. & hoc cum res erat talis, quam licitum erat ei alienare: alioqui secundum Io. aliud esset, & sic

potest. Planè si plures sint tutores, quorū vnius authoritas sufficiat, dicendum est, altero authore pupillum ei posse obligari: siue mutuā ei pecuniā det, siue stipuletur ab eo. Sed & cū solus sit tutor mutuā pecuniam pupillo dederit, vel ab eo stipuletur: non erit obligatus tutori: naturaliter tā obligabitur, inquātū locupletior factus est. Nā in pupillū nō tantū tutori, verùm cuivis actionē, inquantum locupletior factus est, dandam diuus Pius rescripsit.

Pupillus in contractu ultro citroq; obligatorio sine authoritate tutoris non obligatur. sed alium sibi obligat Bar.

Pupillus vendendo sine tutoris authoritate, nō obligat, sed nec emēdo, nisi inquantū locupletior factus est.

Tutor potest emere à pupillo, dummodo ipse non authoretur in contractu proprio sed alter contutor interponat authoritatem. Item tutor non debet emere rem pupilli per interpositam personam: quia fraus præsumitur. Item tutor potest palàm emere se authore, si bona fide alterius nomen in instrumento accommodaverit: si verò mala fide, non valet emptio.

Item ipse tutor & emptoris [f] & uenditoris [g] officio fungi nō potest. Sed enim si contutorem habeat, cuius authoritas sufficit: [h] proculdubio emere potest. Sed si mala fide emptio itercesserit: nullius erit momēti: ideoque nec vsucapere [k] poterit. Sanè si suæ ætatis [l] factus comprobauerit emptionem, contractus valet. Sed si per interpositam [o] personam rem pupilli emerit, in ea causa est, vt emptio nullius momenti sit: quia non bona fide videtur rem gessisse: & ita est rescriptum à diuo Seuero, & Antonino. Sanè si ipse quidē emit palàm, [n] dedit autem nomen non mala fide simpliciter (vt solēt honestiores non pati nomina sua instrumētis inscribi [p]) valet emptio. Quòd si callidè, idē erit ac si per interpositā personam emisset. [q] Sed si creditor pupilli distrahat: [r] æquè emere bona fide poterit. Si filius tu-

claudicat hic contractus ab alia parte. arg. contra supr. de arbi. l. Pædius.

[f] Emptoris. Alias emptionis & venditionis: & ita in libro domini Azo.

[g] Et venditoris. Vt quia emat ab eo se authore: sunt enim hæc correlatiua, emptor & venditor: & alius dēt esse emptor, & alius vēditor, ut ī. de rerū permu. l. t.

[h] Sufficit. Hoc dic vt no. in princ. huius legis.

[i] Mala fide. Præsumpta, ut quia se authore emit: alij referunt ad primū, quando emit authoritate contutoris: & dicunt mala fide in eo quòd pretio minore, vel sciens rē alienam.

[k] Nec vsucapere. Hoc intelligas, cum res aliene emebat a pupillo: alias frustra poneret de vsucapione. Sed cōtra insr. pro emp. l. a. §. tutor. Sol. ibi tenuit emptio, quia authoritate cōtutoris uel dic palam, & bona fide, quod hic nun fuit. Item intelligas hoc, nisi palā fortè & bona fide hic authoretur sibiipsi, secundum Io. ar. ī. §. sanè. & ī. tit. t. non existimo. & C. de cōtrah. emp. l. cum ipsa. Itē cōtra. ī. de contrah. empt. l. si ī emptione. §. fi. Solu. vt ibi: & d. l. cum ipse. & eisdem modis soluitur in eod. tit. l. non licet. & supra tit. t. l. tutor rerum. & l. quoties. §. non tantum.

[l] Sane si suæ ætatis. Scilicet 25. ann. ut C. de iis qui uē. æta. impet. l. fi. & facit. C. si mi. se ma. l. t. & secunda.

[m] Nullius momenti sit. Sic C. quòd met. cau. l. pen.

[n] Palam. Se licet tutor à pupillo se authore palam præstando authoritatem. & bona fide, & ita in hoc casu præstat in re sua authoritatem. sic ī. tit. t. l. nō existimo in fi. & l. tutor rerum. & ī. de iu. fi[illegible] non intelligitur. §. si quis. & hoc innuit sequens casus. sed & si creditor &c. Alij hoc referunt ad casum illum, quando tutor accepit a contutore. & pro hoc est arg. supra, tit. t. l. non existimo. in prin. & facit ad hoc de ri. nup. l. fi. & C. mand. l. ab Anastasio.

[o] Nomen. Id est, emptorem qui emeret.

[p] Inscribi. No. sic C. de contrah. & cō. stip. l. optimā.

[q] Emisset. Quo casu non ualet.

[r] Distrahat. Ex pacto habito cū patre pu. uel ex lege.

[s] In P. F. nō est personam.

Et sic no. quòd admittitur ut quilibet: arg. contra. C. de dolo. l. 1.

Si ipse emisset. Sic in donationibus vetitis iure ciuili, ut C. de dona. inter [illegible] & uxo. l. cum inter. & facit [illegible] l. quod dicimus. Accur.

Tutores. Decreta nõ est. id est, denegata est. ut s̃ eo. l. & si pluribus. no. nã & hic dicit extraneos: isti ergo cum authoritate contutoris emunt, non autem se authorib. cũ non possunt præstare authoritatem, sed administrantes pñt sibi authorari palã, & bona fide: ut s̃. l. prox. §. sanè. Alij dicunt hos posse eme re prædicto modo: sed q administrãt, nullo modo: quod non placet.

Quod dicimus. Hæc lex dicit idẽ, qđ prima lex in prin. Si duo. Pupill' duos tutores habẽs, accepit mutuã pecuniã a duobus re s stip. & uni d reis obligauit se cũ authoritate unius tutoris, alteri cũ authoritate alterius: certè obligatur, si ambo tutores authoritatem accommodare poterant, alias non. Si & pater. Ego & pater meus [illegible] tutores cuiusdam pupilli & pater meus fuit stipulatus [illegible] dicto pupillo mea authoritate: certè nihil valet. [illegible]

Quod dicimus. S [illegible] l. [illegible] prin. & [illegible] pupillus. in principio.

Acquiritur. id est acquirere vult: uel [illegible] alio contractu: ut [illegible] eo. l. pupillus §. fin. & infra ead. l. §. fin. & inf. eod. l. potest. §. 1 & l. [illegible]

Vt dictum est s̃. eo. l. 1. 2. respon.

Suff[illegible] [illegible] semper. ut s. eod. l. & si pluribus. ni [illegible] un [illegible] sine altero non obligaret, ne [illegible] in pr [illegible] ut s. [illegible] l. Titium. in prin: vel nisi [illegible] denegata: ut no. in d. l. & si pluribus. S [illegible] vterque tutor videtur con[illegible] & authoritatem [illegible] præsens sit ut j. eo. l. impuberes? Re[illegible] expmebat uterq; se præstare au[illegible] vel vterq; ignorabat [illegible] m præstare au[illegible]tatem.

N[illegible] t. & pone vt [illegible] eo. l. pupillus. in princ. & hoc [illegible]

Stipulationem. Scilicet illam cui deest authoritas, vel tota est nulla, si fuit authoritas illius qui non põt præstare: ut s̃. tit. 1. l. Titium. Azo. & Hug. arg. j̃. de duo re. l. his ver[illegible] & in[illegible] si ex duobus. §. fi.

Non potest. Et econtra: ut s̃ in prin. huius legis: & ibi no. & [illegible] l. 1. §. 1. & facit j̃. de iur. omn. iud. l. qui iurisdictioni. [illegible] contra sup. de iud. in priuatis.

toris, vel quæ alia persona iuri eius subiecta emerit: idem erit ac si ipse emisset.

Tutores non possunt administrare, nisi eis administratio decernatur, & tunc possunt emere ut extranei. Barto.

VI.

Tutores, quibus administratio decreta non est, tanquam extraneos rectè à pupillo emere placet.

VII.

Quod dicimus, in rem suam authoritatem accõmodare tutorem non posse: toties verum est, quoties p semetipsũ, vel sub iectas sibi psonas acquiritur et stipulatio. Cæterum negotium ei per consequentias geri (vt dictum est) nihil prohibet authoritas.

Di[illegible] tutorum authoritatem [illegible] impedit con[illegible] duorum reorum. Bartol.

Si duo rei sint stipulandi, & [illegible] authore a pupillo stipuletur, alter alio tutore authore[illegible] cendum est, stipulationem valere: sic tamen, si authoritas tutoris vnius sufficiat. Cæterùm si non sufficiat, dicendũ erit, inutilem esse stipulationem.

Filius tutor non potest interponere authoritatem contrahente patre, in cuius est potestate. Bartolus.

Si & pater & filius, qui in potestate eius fuit, tutores fuerũt: & pater sit stipulatus filio authore: nullius momenti erit stipulatio: idcirco, quia in rem patris author esse filius non potest.

Interp[illegible] authoritatis est actus legitimus, qui conditionem non recipit. Bar.

VIII.

Et si conditionalis cõtractus cũ pupillo fiat, tutor debet pure author fieri. nã authoritas non conditionaliter, sed pure interponenda est, ut conditionalis contractus confirmetur.

Pupillus nul[illegible] [illegible] contractum pot[illegible] [illegible] tem pote[illegible] actum exercere sine tut[illegible], sine contractum inire quando certum est, quod ex eo lædi non potest.

IX.

Obligari ex omni

Et si c[illegible]ditiona lis. Quamuis cõtractus quem iniit [illegible] conditionalis, tamẽ authoritas tutoris pure interponi debet. Vlpianus.

Non conditionaliter. Nota quod nõ recipit diem, vel cõditionem authoritas, sicut & quidam [illegible] actus iuris [illegible] j̃. de reg. iu. [illegible] & j̃. de [illegible] quæsitum. Acc.

Obligari. [illegible] sine tutoris authoritate non potest [illegible] cui obligari [illegible] sed [illegible] bene potest. [illegible] nunq[illegible] potest [illegible] [illegible] tu [illegible] non pt manum [illegible] sine tut. auth. [illegible] Sed & si in manum [illegible] tutoris auth. [illegible] ita cauta, & pu[illegible] siliunt id fieri [illegible] tet [illegible] dicit. quod pupillus non potest obl[illegible] ex [illegible] sine tut. auth. Quid si soluat cre[illegible] suo pupillo sine tuto auth. [illegible] liberatur? & [illegible] nõ, nisi creditor bo. fid. pecuniam sibi [illegible] pup. perditam consumpserit: quia [illegible] liberatur. Pupillus hæreditatẽ. Hæreditatẽ [illegible] luctuosam non potest [illegible] sine tut. auth. nec ex Senatuscon[illegible] potest recipere [illegible] sine tut. auth. hæreditatem [illegible] [illegible] hæredem [illegible] [illegible] negotio [illegible], statim debet autho. [illegible] vel per ep[illegible] [illegible] pup. & contrahens cum pup. sit ab [illegible] tunc [illegible] valet auth. tut. si tamen sit ta[illegible] qui [illegible] lentes fieri [illegible] de quibus dictum est [illegible] plane. [illegible]

[illegible] ex omni. E[illegible] nullo põt obligari: sic omnis homo non curr[illegible] id est, nullus homo currit: & dic, vt

cõtractu pupill⁹ ſine tutoris authoritate nõ p̃t: ᵃacquirere autem ſibi ſtipulando,& per traditionem accipiendo, ẽt ſine tutoris authoritate põt: ſed credẽdo ᵇobligare ſibi non poteſt: quia ſine tutoris authoritate nihil alienare põt. Ex hoc autẽ, quod pupillus nullam rem ſine tutoris authoritate alienare põt, apparet nec manumittere ᵈeum ſine tutoris authoritate poſſe. Hoc amplius, licèt tutoris authoritate manumittat: debet ᵉex lege Aelia Sentia apud conſilium cauſam probare. Pupillus ex omnibus cauſis ſoluendo ſine tutoris authoritate, nihil agit: quia nullum dominiũ trãſferre põt: ſi tamen creditor bona fide pecuniã pupilli conſumpſerit, liberabitur ᶠpupillus. Hæreditatem adire ſine tutoris authoritate non poteſt, quãuis lucroſa ⁱſit, nec vllum habeat damnum: nec ex Senatuſconſulto Trebelliano hæreditatẽ recipere ſine tutoris authoritate ᵏpoteſt.

Authoritas debet in ipſo negotio interponi Bartol.

Tutor ſtatim in ipſo negotio præſens debet ˡauthor fieri: poſt tẽp⁹ ᵐverò, aut per epiſtolã ⁿinterpoſita eius authoritas nihil agit. †

Sufficit tutorem authorari pupillo præſente, licèt alia pars ſit abſens. Bar.

Etiam ſi non exaudiat tutoris authoritatem is, qui cum pupillo contrahit, ſcriptis ᵒtamen hoc approbetur: recte negotium geritur: veluti ſi abſenti pupillo per epiſtolam vendam aliquid, aut locem, & is ᵖtutoris authoritate conſentiat. ᑫ

Non imputatur tutori, ſi impeditus non authoratur. Bar.

P[illegible] xx[illegible].a[illegible] di[illegible]tum X.

TVtor, qui per valetudinem, vel abſentiam, vel aliam iuſtã cauſam author fieri non potuit, ʳnon tenetur. ˢ

Hæreditas vel bonorũ poſſeſſio non poteſt agnoſci ſine authoritate tutoris vel curatoris furioſi: qui tenentur ſi non utiliter fuerint authorati. Bar.

Caius [illegible]b. xv. ad e[illegible]tũ prouin. XI.

SI ad pupillum, aut furioſum bonorum poſſeſſio pertineat, expediẽdarum rerum grã, & in agnoſcenda, & in repudiãda bonorum poſſeſſione uoluntatem tutoris, curatoriſq; ſpecta-

vt not. C. de inutil. ſtip. l. I.

Poteſt. Niſi infans ſit: ut j. de verb. obl. l. I. & l. mulier, niſi in caſu: ut j. rem pup. ſal. ſo. l. 2. §. ſeruum. H.

Sed credendo. Id eſt numerando alicui pecuniam ex cauſa mutui. Accur.

Nihil alienare. Niſi demum conſumpta pecunia: ut ſ. ſi cer. pet. l. non omnis. §. ſi.

ᵈ Nec manumittere. Eſt enim manumiſſio alienatio: ut C. de reb. alie. non alie. l. ſi.

ᵉ Ex lege Aelia Sentia. Quę prohibet minorem xx. ann. manumittere, niſi cauſa probata: quod dic, vt Inſtit. qui manu. non poſ. §. eadem. niſi ſit infans, qui etiã apud conſilium nõ manumittit: vt j. de manumiſ. vindi. l. penult.

Aelia Sẽtia, ſcribẽdũ eſt. Nam ab Aelio Senno lata ẽ, de qua vide Angel. Po. miſce. c. 83. & Al ci. li. diſp. 2. c. 21.

Soluendo. Id eſt, pecuniam reddẽdo creditori ſuo.

Liberabitur. Vt j. de ſolu. l. quod ſi forte. §. ſi. & ſ. ſi certum pet. l. non omnis. §. fin.

Non poteſt. Sed cum tutoris authoritate poteſt, nõ curatoris: ut j. de appel. l. cum in una. §. tutor.

Quamuis lucroſa. Vt Inſti. eo. §. neque autem. & j. de re mili. l. officium. §. ſed ſcio. Item & quæ videtur lucroſa, quandoq; eſt dãnoſa: vt ſ. de min. l. minor ann. xxv. Azo. & adde quod no. C. qui admit. ad bo. poſ. l. bonorum. & j. de iu. delib. l. ſi infanti. ſed conditioni parere poteſt: vt j. de cond. & demonſt. l. v.

Sine tutoris authoritate. Nec tutor ſolus, niſi cum pupillus eſt infans, vel abeſt: ut j. ad Trebell. l. reſtituta. in fin. & l. ſequen. & C. ad Trebell. l. ſcimus. in princip.

Debet. Si hoc prodeſſe pupillo exiſtimat: ut Inſti. e. §. pe. nec tñ præciſe cogitur: ut j. eo. l. ſi tutor. & dic præſens cum pupillo, non autem cum eo qui cõtrahit cum pupillo: ut j. §. ſi. ſic ergo authoritas tutoris interuenit in ipſo negotio, vel poſt incontinenti: ſed aliud eſt in iuſſu facto a patre, vel domino de adeunda hrẽdi tate qui pcedit: ut j. de ac. hæ. l. ſi quis mihi bona. §. iuſſum. q eſt cõtra. Vel dic: ut ibi: & Inſt. e. §. pen. Ac.

Poſt tempus. Non modicum.

ᵃ Aut per epiſtolam. Quid ſi p̃ſente pupillo mittit Titio tutori epiſtolam, qua dicit ſe vendere rem, & authoratur, & poſtea Titius conſentit? Dic hoc nõ valere: quia ſi Titius conſentit, ſit contractus: ut & ſ. cõ. præd. l. ſi. & ſic authoritas remota eſt a contractu: & eſt ante, cũ debeat eẽ pſecto negotio, vt d. §. iuſſum.

Scriptis. Vel teſtibus: ut C. de ſi. inſtru. l. in exercendis. & de pact. l. pactum.

ᵖ Et is. Scilicet pupillus.

Conſentiat. Nam ſolo conſenſu contrahitur emptio, & locatio: ut Inſti. de obligat. ex con. §. ideo.

† Et iſte eſt un⁹ caſus exceptus a regula, quæ dicit qđ ratihabitio retrotrahitur: vt in c. 2. in gl. unica, ꝑpe ſi. extra. đ pac.

TVtor, qui. CA- Si tutor nõ præſtet aut. pu. contrahenti cũ aliquo ad ſuam pupil. vtilitatem: qa aut habet iuſtam cauſam tutor, aut non: ſi autem habet iuſtam cauſam, nõ tenetur propter hoc pupillo act. tutelæ finita tute. ſi autem non habeat iuſtam cauſam, non debet prętor pręciſe eum cogere ad authorãdum, ſed finita tutela tenetur pupill. propter hoc: & hoc dicit cum l. ſi tutor pupillo. j. eo. Viu.

Nõ potuit. Secus ſi nõ impediretur: ut j. eo. l. ſi tutor.

Non tenetur. Scilicet tutelæ illi pupillo.

SI ad pupillum. SC[illegible] Si tutorem habeat pupillus, & ei ſit bono. po. ab aliquo delata, debet agnoſcere bo. poſ. pupillus cũ author. tut. ſi expediat ei agnoſcere, ſi autem nõ expediat debet eandem cum authoritate eiuſdẽ tutoris repudiare: & quando agnoſcit prædicto modo cum autho. eiuſdẽ, debet in curia, & extra curiam expedire res, quæ in ea hæreditate continentur: & ſi contra commodũ pupilli faciat tutor circa tria prædicta: tenebitur ei finita tutela act. tut. propter hoc, & quòd dixi in pupillo tutorem habente, idem eſt in furioſo curatorem habente. Viuian.

ᵗ Curatoriſque. Scilicet furioſi: de quo tantum caſu hic dicit: at curator adulti, vel impuberis an poſſit adire, uel aditioni authorari: dic ut no. j. de ap. l. cũ in una §. I. Item ſolus pu auth. iudicis cũ nõ habet tutorem vel curatorem, bonorum poſſeſſionem petere poteſt: ut C.

ri debere placuit, qui [a] scilicet si quid eorum cōtra commodum pupilli, furiosive fecerint: tutelæ curationisve [b] iudicio tenebuntur.

Si seruus communis acquirit, quod uni ex dominis non potest quæri: quæritur alteri cui potest. Bar.

Iulianus lib. xx. Digestorum. XII.

SI seruus communis tuus, & Titij à pupilla tua te authore aliquā rem per traditionem acceperit: tota ad Titium pertinebit. [c] Marcellus notat. [d] Nam quodcunque ad omnes dominos non potest pertinere, id pro solido ad eū, cui acquiri pōt, pertinere veteres comprobauerunt. [e]

In contractu qui non celebratur verbis, non est necesse pupillum loqui: & ei tutor poterit authorari. Bar.

Idem lib. xxxj. Digestorum. XIII.

IMpuberes tutore authore obligantur, [f] etiam si taceant. [g] Nam cum pecuniam mutuam acceperint: [h] quāuis nihil dicāt, [i] authoritate tutoris interposita, tenētur. Quare & si non debita pecunia his personis soluta fuerit: quamuis taceant, interposita tutoris authoritas sufficit, vt condictione [k] teneātur.

Tutor cum præsens negotium pupilli contrahendum sine contractum ignorauerit, non intelligitur authoritatem præstare. Bartolus.

Idem lib. xxxj. Digestorum. XIIII.

NOn multum [l] interest, [*] nō adfuerit tutor, cum negotium contraheretur: an pſens ignorauerit, quale esset, quod contraheretur.

Vna voce potest interponi authoritas duobus diuersis actibus. Bart.

Marcianus [illegible] Digestorum. XV.

ACcipientis, [m] & edentis [n] iudicium idem tutor, author vtrique [o] fit. Sed hoc verum

ut C. qui admit. ad bo. pos. l. bonorū. & de iur. delibe. l. si infanti. in fi. Item solus tutor non pōt repudiare, licet solus acquirere possit: vt ĩ. de bo. po. l. tutor. licet pupillus eo authore sic, ut hic: & ĩ. de suc. edi. l. 1. §. tutori. Itē ad id quod dicit curatorē furiosi posse acquirere, & repudiare ē cōtra ĩ. de suc. edi. l. 1. §. furioso. vbi nō repudiat. & ĩ. de bo. pos. furioso & c. l. 1. in prin. vbi nō acquirit, sed dic, quod repudiat, & acquirit quo ad fructus, vt habeat: vel perdat, nōn quo ad proprietatem bonorum q̃ ad alios vadit suo ordine, si in furore decedat: ut C. de fur. l. fi. §. tali.

[a] Qui. Scilicet tutores & curatores p̃dicti.

[b] Curationisve. Scilicet negotiorū gestorum: vt C. de nego. gest. l. curatoris.

SI seruus. CASVS. Tutor eras cuiusdam pupillæ, & habebas seruum communem cum Titio: dictus seruus accepit per traditionem ex aliquo cōtractu facto à dicta pupilla fundum cum authoritate tua: certè nihil tibi tutori potest acquiri in hoc casu p̃ dictum seruum: ut ĩ. e. l. quod dicim⁹. ergo totum acquiretur Titio. & Marcel. approbat, & reddit rationem generalem: nam quodcūq; ad omnes &c. Viuianus.

[c] Pertinebit. Hic habent quidam, Marcellus ait, ut ego habeo: & die scilicet esse verum quod dictum est.

[d] Marcellus notat. Id est, ait: & aliàs deest illud, Marcellus notat.

[e] Comprobauerunt. Vt & ĩ. de stip. ser. l. 1. §. communis. & Insti. de stip. ser. §. fi. Sed contra ĩ. de stip ser. l. proinde. §. 1. sed dic ut not. ſ. pro soc. l. verum. §. seruo. Item facit ĩ. ad leg. Fal. l. Plautius.

IMpuberes. CASVS. Etiam si tutores taceant p̃sentes existentes contractui pupilli, obligantur impuberes, ciuiliter & naturaliter, si intelligant tutores q̃ agitur: & de hoc ponit duo exempla. Primū est, qñ pupilli accipiunt mutuā pecuniā præsentib. tutoribus, & ēt tacentibus. Secundū est, qñ eis soluitur indebitū p̃sentibus tutoribus: & ēt tacētibus: nā tenentur pup. condict. indeb. & bene dixi, si intelligāt tutores q̃ agitur: nā si ignorauerunt, non valet authoritas: & ita nō obligantur pupilli ciuiliter. & hoc dicit. l. seq. Viu.

[f] Obligantur. Scilicet ciuiliter & naturaliter: nam & sine tutore obligātur naturaliter: ut ĩ. de nou. l. 1. ĩ fi.

[g] Etiam si taceant. Scilicet impuberes.

[h] Acceperint. Scilicet pupilli.

[i] Dicāt. Scilicet impuberes. Et no. q̃ duo exēpla ponit quib. cōtrahitur obligatio re, & sic nō est opus verbis: ut Inst. qui. mo. re cōtra. obli. in prin. §. 1. vnde ſm H. secus esset in stipulatione. & facit ĩ. eo. l. inter pupillos.

[k] Condictione. Scilicet indebiti.

[l] NOn multū. Quia neutro casu intelligitur authoritas præstita. & facit ſ. eo. tit. l. 1. in fine.

ACcipientis. CASVS. Tutor erā duorū pupillorū, unus agere volebat cōtra Sempronium ad fundum, & Sempronius volebat cōuenire alterū pupillū ad domum: certè ego tutor benè possum authoritatē præstare, & pupillo agenti, & pupillo fugiēti: & istas duas authoritates possum præstare in vna uice: & hoc est verum, etiā si sum ego tutor cæcus effectus, & hoc dicit l. seq. alia sequens ſ. exposita est. Viu.

[*] In P. F. affuerit tutor. sed hic rectius. nisi illic scribēdū sit, absfuerit, tutor.

[m] Accipiētis. Potest poni casus, sicut innuitur in litera, quando unus tutor erat duorū pupillorū, quorū un⁹ conueniebatur à Sempronio pro boue, & alius agebat contra eūdem Semproniū pro domo, & ita sufficit vnum sacramētum calumniæ, & vna authoritas utrique pupillo. Dic ergo accipientis. s. de boue, & edentis, id est, actionem proponentis de domo. & vtriq; scilicet pup. vel dic, quod unus erat pupillus, qui agebat ad domum contra Sempronium, & reconueniebatur ab eodem Sempronio, vel ab alio p̃ boue: & secundum hoc dic, vtrique, scilicet iudicio: & ſm hos duos intellectus non est contra ſ. de procur. l. licet. §. si plures. Vel tertiò secūdum R. q̃ unus erat tutor duorum pupillorum: quorum unus agit contra alium de boue: nam authorabitur utrique pupillo, sed hoc non placet: quia qualiter iuraret de calumnia? nam si unum credit iustè litigare, ergo alium iniustè. Item quomodo ipse tutor nomine vnius condēnabit sibiipsi nomine alterius. vt d. §. si plures? posset tñ defendi, si ponas vtrunq; habere intellectum, vt ipsi iurent authore tutore, non tutor: ut not. hoc fieri posse. ſ. tit. 1. l. 1. §. sufficit. vel secundum vetera iura, quando nō iurabatur: vel tertio, quando non fuit exactū: & sic vtrique pupillo litiganti authorabitur, sicq; non obst. d. §. si plures. Accur.

[n] Edentis. Id est, actionē proponentis, ſm primam.

[o] Vtrique. Scilicet pupillo, secundum primā: alias vtrinque.

Etiam

ita est: si bis author fact⁹ est: an & una authoritas sufficiat eo animo, vt ad utrunque pertineat, dubitat quidē Pomponius: sed fortiter defenditur, sufficere vnam authoritatem.

Paulus lib. j. ad leg. Aeliam Sentiam XVI.

ETiam si tutor cæcus † factus sit, [a] author fieri potest.

Non cogitur tutor in certo cō tractu authorari pupillo. Bar.

Idem lib. vi. ad [illegible]ctum. XVII.

SI tutor pupillo nolit author fieri, non debet [b] eum prætor cogere: primùm, quia iniquū est, etiam si non expedit pupillo, authoritatē eū præstare: deinde & si expedit, tutelæ iudicio pupillus hanc iacturam cōsequitur.

Quæ sunt gerenda cum alio possunt expediri tutore authore: secus si cum ipso tutore: tunc enim non potest authorari, nec ad id se authore procuratorem facere. Bart.

Idem lib. j. ad Plautium. XVIII.

POtest pupillus tutore authore debitorē suum Titio delegare. [c] Sed cùm tutor debet pupillo: dicendū est, neque delegari eum, neque ꝓcuratorem aduersus tutorē dari ipso tutore autore posse: quia futurum sit vt authoritate sua liberetur. [d]

Curator potest dari pupillo ad agendum, non ad authorandum.

Idem lib. ix. re[illegible]forum. XIX.

CVratorē etiam impuberi [e] dari posse, [f] sed ad ea, quæ solennitatem iuris desiderant, explicanda [g] tutore authore opus esse.

Non est necesse tutorem authorantem diuisioni se subscribere. Bart.

Scæuola libro x. Digestorum XX.

INter pupillos paternæ hereditatis diuisio facta est præsente tutore, [h] sed non assignante [i] instrumento diuisiōis, quæsitum est, an ei stari oporteret? Respondi, si tutor author fuisset, non idcirco minus stādum esse diuisioni ꝙ non assignasset.

Petitio restitutionis impedit executionem sententiæ. Bar.

Idem lib. xxvi. Digestorum. XXI.

[a] ETiā. Factus sit. Ex post facto. sic & ī. de postu. l. t. §. casum. nā à principio cæcus dari nō potest: ut C. qui da. tut. l. luminibus. licèt videatur, quod se habeat excusare: ut C. qui. morb. l. j. sed ĩproprie dicitur excusare. ibi. Item hic qñ ex postfacto potest se excusare. vt infra de excusa. tut. l. post susceptam.

[b] SI tutor. Non debet. Imò cōtra ut C. de adm. tu. l. fi. Sol. ibi In iudiciis, vt cogatur, vel tanquā suspectus remoueatur: hic in cōtractibus, non ideo remouetur: & est ratio, quia ibi certum est de damno propter missionē ĩ possessionē quæ fieret. hic est dubium. Itē contra sup. ti. i. l. a. in prin. & Insti. de satisd. tut. §. quibus. Sed cogitur in genere administrare, nō in hac specie, sed authoritatem præstare. Vel dic etiam, quod administrat non authorādo eū hoc expedit: ut & sup. de procur. l. sed & hæ. §. fi. & l. seq. Item est hic at. contra C. in quib. cau. in integ. restit. non est necess. l. fi. ADDITIO Dic quòd ibi certū erat ab initio lædi, & ibi soluitur per Cyn. in prima oppositio. secundum Barto. hic.

POtest. CASVS. pupillus benè potest delegare debitorē suum alicui alij cū authoritate tutoris sui: sed si tutor ē debitor pupilli, non potest pupillus eum alicui delegare sua tutoris authoritate: quia idā pup. liberaretur sua auth. quòd esse non debet. Item non potest cedere actiones, quas habet contra tutorem suum debitorem alicui alij, faciendo eum procuratorem in rem suam contra tutorem cum auth. tut. propter eandem rationem: quia futurum &c. & hoc dicit. Vinian.

[c] Delegare. Ergo & actionē cedere: & sic apparet rationem diui Seueri ad nomina non pertinere: vt ĩ. de reb. eo. l. i. §. i. nec l. Constantini: ut C. de admi. tuto. l. quæ tutores.

[d] Liberetur. Ipsemet ergo à se exigere debet: vt supra de nego. gest. l. diuortio. in fi. & sup. titu. i. l. quoties. §. sicut. & infra de fideiusso. l. tutor. quòd si non faciat, curator in eā causam cōstituendus est ut Insti tu. eodem. § fi. sed hodie, qui debitor est pupilli ab initio non admittitur ad tutelam, vt in auth. vt hi qui ob. §. i. col. 6. Item no. hic in sua re non posse fieri authorem: vt sup. l. i. in prin. & facit inf. eo. l. fi.

CVratorem. CASVS. Non solum puberi sed ēt impuberi quandoque datur curator: sed non potest explicare ea, quæ solennitatem iuris desiderant: puta vt adeat pupillus hæreditatem sibi delatam cum authoritate dicti curatoris: hic. n. tutoris authoritas est necessaria. Viuia.

[e] Impuberi. Non solùm puberi.

[f] Dari posse. Ad litem scilicet: ut C. de in lit. dand. tut. l. s. & suprà de tut. & cur. dat. ab his. l. curatorem.

[g] Explicanda. Vt si hæreditatem adeat: vt inf. de appellatio ni. l. cum in vna. §. s. Azo. & C. de in lit. dan. tutor. l. fi.

INter. CASVS. Tutor erat duorum pupillorū qui eōem habebant hæreditatem paternā: me præsente diuiserunt voluntariè dictam hæreditatem: tamen ego nō subscripsi diuisionis instrumento: certè benè valet diuisio. Viuianus.

[h] Præsente tutore. Speciali singulorū pupillorum: nec. n. unus vtriq; author eē potest, nisi id fiat: ut notatur supra eodem. l. accipientis.

[i] Non assignante. Scribendo qd cuiq; pupillo in portionē veniat, nam satis est quòd consentit vt supra eo. l. Impuberes. Azo. Vel dic assignāte, id est, subscribente: sic & ponit C. de rebus alienis non alie. l. 2. Hugo. Item videtur huic legi contrarium infrà de rebus comm, l. si pupillorum. & C. de præd. minor. l. penulti. quibus dicitur minorem non posse prouocare ad diuisionem. Solutio. in hac hæreditate non erant nisi mobilia. Vel hic fuit decretum: & nihilominus authoritas tutoris vel curatoris est necessaria: argument. C. si propter publicas pensitatio. l. finali. Nec obstat supra de minoribus. l. ait prætor. §. permittitur. quia maior solennitas in alienatione, quam quando ei soluitur est necessaria: & est ratio, vt ibi notatur: & secundum hoc nemo vocauit eos ad diuisionem, sed sponte venerunt. Vel tertio dic quòd quidam cohæres eorum maior, eos prouocauit: ut dicta l. penultima, C. de prædiis minorum.

[†] Cæcus et in ōib. pōt eē testis, pter q̄ in his q̄ visu pcipiūtur, sic inter personas, quarū uoces hēt notas gl. est no. in c. testes. 3. q. 7. Abb. in c. cum clm. de te sti. allegas set melius gl. in c. q̄ sēdā. 2. q. 7. & in alleg. ca. testes. l. uers. fi. q̄ noue runt & viderunt.

Authoritas in re ꝓpria nemini opitulatur.

Defen-

Defendēte. CASVS. Titius cum fisco cōtraxit, & decessit relicto filio suo pupillo hærede, qui pupillus habebat tutorem Seium procuratorem fisci, cū quo fisco contraxerat pater dicti pup. egit contra dictū pupillum, & Seium eius tutorem: & sic condēnatus fuit pup. procurator fisci: postea finita fuit tut. & habuit curatorē Caiū pupillus: quondā ꝑ curator fisci portauit sñiam qua fuit ei cōdemnatus pu. coram procuratore Cæsaris, qui est iudex inter fiscum & priuatum: & petiit eam mandari executioni: vnde procurator Cæsaris dixit curatori adulti q uocabatur Nouellius: Suluc quod debes adultus tuus ex cā iudicati: curator autem respondit ei, ego abstineo ab hæreditate patris pup. quondā. nunc apud me adul. dixit procur. Cæsaris ꝑ curatori ... q mō ... Infans audi sti quid respondet aduersarius ... fac ei illud quod videtur tibi. Quæritur hic numquid propter verba dicta curatoris, abstetus videatur ab hæreditate patris dicti adolescēs? Et dicitur quod sic: in seq. l. ponas exemplum, ut suprà eodem l. potest. Vi.

Casum ponit.

a Defendente. Pupillus tutore authore conuentus fuit à fisco ad decem ex contractu paterno, cuius hæreditatem adierat & condemnatus tandem accepto curatore petebatur mandari sententia executioni coram procuratore Cæsaris: sed curator ut euitaret executionem abstinuit pupillum hæreditate: dicit quod à modo non tenetur ille minor.

b Accepit curatorem. Non aperit, an durante tutela fuerit datus curator, quod posset fieri ad litem, ob aliquā causam: ut ī. de tut. l. solet. uel postea. pro prima est quod infra dicit ibi, abstineo pupillum. pro secunda, quod dicit in fi. adolescēs abstentus. Sed secundum R. non est uis: & si primam teneas, dic, id est, adolescens, scilicet nunc cum proponitur quæstio Scæuolæ: si secundā, dic, id est, pupillus, scilicet quondam.

c Cæsaris. Cognoscens inter fiscum, & minorem in actione in factum, quę proponitur pro executione.

Iudicatū facere qd sit.

d Facias iudicata. Id est, condemnationem solue. sic ponitur ī. si cer. pe. l. fi.

e Curator. Si habeas procurator: dic. l. curator.

f Responsum habes. Id est, tu respondes, ut ita loquatur curator, uel tu procurator fisci audi respōsum aduersæ partis.

Debeas. Tu curator minoris: uel dic tu procurator fisci.

Defendente [a] tutore, pupillus condēnatus ex cōtractu patris, accepit curatorē: [b] inter quem, & creditorem acta facta sunt apud procuratorem Cæsaris infrascripta: Priscus procurator Cæsaris [c] dixit, Facias [*] iudicata. [d] Nouellius curator [e] dixit, Abstineo pupillum. Priscus procurator Cæsaris dixit, Respōsum habes: [f] scis quid agere debeas. [g] Quæsitum est, an secū dum hæc acta adolescēs à bonis patris abstentus sit? Respondi, proponi abstentum. [h]

[*] In P. F. faciat.

Actus qui tendit ad liberationem tutoris, non potest fieri eo authore. Bar.

Labeo lib. ... pithanon. XXII.

Si quid est, qđ pupillus agendo, tutorem suum liberaturus est: id ipso tutore authore agi rectè non potest.

h Abstentum, & sic nō tenebitur de cætero actione in factū de re iud. ut ī. tit. 1. l. 2. in fi. & ī. si quis cau. l. fi. Sed qūo curator solus, & nudis verbis potuit abstinere? Respon. Secūdū. P. adierat sine tutore, & sic poterat dimittere sine restitutione: ut ↄ. de acq. hære. l. impuberibus. Alij ut Azo, quod adiuit solus tutor sine consensu pupilli, & sic nō tenuit aditio: ut C. de iu. delib. l. potuit. vñ & sine restitutione potest se abstinere. Vel tertiò ſm Hug. hic fuit petita restitutio & eā cognita data, ut fieri debet: ut sup. de mino. l. in causæ. §. cā. & l. eum. §. fi.

TITVLVS IX

QVANDO EX facto tutoris vel curatoris minores, agere vel co[n]ueniri pos[s]unt

Quando pupillus conuenitur ex dolo tutoris, non admittitur probatio per iuramētū ī luē. Ba.

Pomponius lib. xxix. ad Sabinum I.

Ab dolum [k] malū, vel culpā tutoris Aristo ait pupillū possessorem condemnādum: sed non puto, quāti actor in litem [l] iuraret: & tamē illud [m] ita est, si rem à tutore pupillus seruare possit.

Quod tutor uel curator acquirit ex pecunia minoris, efficitur minoris. Bar.

Vlpia. lib. ... opinionū II.

Si tutor vel curator pecunia eius, cui [n] negotia administrat, mutua data, ipse stipula-

i Si quid. Vt acceptilatio, pactū de nō petendo, vel transactio, vel delegatio: ut ī. eo. l. potest. secus si soluat: quia liberatur à prima, licet teneatur actione tutelæ propter eam pecuniā: ut sup. de neg. gest. l. diuortio. & sic sol uitur contrariū inf. de sol. l. tutor §. fin. quia ibi solutione. vel dic ut ibi.

QVANDO EX facto tutoris &c.

k Ob dolum. Conuenie baī, impubes res vendicatione, vel petitione hæreditatis. dolo vel culpa tutoris facta est deterior res, quæ petitur. tenetur pupillus secundum Aristonem, si tutor sit soluendo, ut hic: & ī. tit. ij. l. fi. in princ. Adeo ut quidam dicant, ut non liberetur eedēdo actionem, sed falsum est, ut l d. l. a. & plenè de hac materia no. ibi. Quod ergo in fine hic dicit, si rē &c. sub. maximè: nam tunc maximè tenetur, ut tantum sufficiat cessio. Alij hic ponunt casum, quando dolo, vel culpa tutoris res peruenit ad pupillū, sed litera in fin. hoc non patitur. Accur.

l In litem. Sic infrà de fideiusso. l. fina. & suprà de in lit. iuran. l. 1.

m Illud. Quod dixit Aristo. item contra. ī. si quis ius dic. non obtem. l. 1. §. si procurator.

Si tutor. CASVS. Tutor, vel curator mutuauit pecuniā pupilli, vel adulti Titio: & suo tutoris, uel curatoris nomine stipulatus est sibi reddi: certè utilis actio datur pupillo uel adulto: & idem est si de pecunia pupilli, vel adulti emat suo nomine etiam tutor, vel curator prædia. nam datur utilis actio pupillo vel adulto ad dicta prædia uendicanda. Viuian.

n Data. Suo proprio nomine: alias iure cōmuni quęreretur condictio certi ex mutuo minori: ut ī. si cer. pet. l. certi condictio. §. si numos.

a Stipulatus. Scilicet sibi tutori, uel curatori.
b In nomen suum. Id est, nomine suo proprio: & dic, tutor emit de pecunia pupilli: si autem nomine pupilli accepisset, tunc dic directã: vt C. per quas perso. l. s.
c Vtilis actio. Ex stipulatione cum fuerit mutuũ stipulatus: vt & ĩ. ti. 1. l. quoties. §. 1. & plene no. C. eod. l. 2. itẽ vtilis in rẽ, quando emit de pecun. minoris: & est speciale in eo, sic & in milite: ut C. de rei vendi. l. si vt proponis. & ẽt in vxore: vt supra, de donatio. inter vir. & vxo. l. vxor marito. Et idem in ecclesia, quæ vicem habet pupilli: vt C. de sacros. eccles. l. fina. quia est contrarium regulariter: ut C. de rei vẽ. l. si ex eodem. sed ad stipulationem est contra ĩ. de pigno. act. l. solutum. §. per liberani. Sol. hic utilem dicit quæri per tutorem: ibi negat directam. Accur.

Ecclesia uicem pupilli obtinet.

...tus a fuerit, vel prædia in nomen suũ b emerit: vtilis actio c ei, cuius pecunia fuerit, datur ad rẽ vendicãdã, vel mutuam pecuniam exigendam.

Pupillus non tenetur ex dolo tutorum, nisi quatenus ad eum peruenerit. Bart.

Pap[inia]nus lib. xx [q]uæstionum. III.

DOlus tutorum puero neq; nocere, neque prodesse debet. Q[uo]d autẽ vulgò dicitur, tutoris dolũ pupillo non nocere: tunc verũ est, cùm ex illius fraude locupletior pupillus factus non est. Quare meritò Sabin[us] tributoria actione pupillum conueniendũ ex dolo tutoris existimauit: .s. si per iniquã distributionem pupilli rationib. fauit. d Quod in depositi quoque actione dicẽdum est. e item in hæreditatis petitione: si modò quod tutoris dolo desijt, pupilli rationibus illatum probetur. f

Vlp. li. lxiiij ad edi. IIII.

a ET si extrinsecus aliquid tutor dolo amiserit, g pupillo nihil nocere oportet.

a In P. Fl. incipit, Atsi.

DOlus. C[A]S[U]S. Dolus tutorum non debet prodesse, vel nocere pupillo, nisi ex eo factus sit locupletior pupil. & de hoc ponit tria exempla. Et est primum tale. Pupillus habebat seruum, qui negociabat in merce peculiari sciente pupillo, & tutore eius: vnde creditoribus peculiaribus tenetur pupil. tributoria act. id est facta contributione de se, & alijs creditoribus. eũ seruus prædictus eidem pup. domino aliquid debebat, tantum debet habere pupill. quantum quilibet aliorum creditorum, & non plus. Tutor autem pupill. dolo fecit vt in eis peculiaribus aliqua non contribuerentur, imo apud pu. remanerent. certè tenetur pu. quia factus est locupletior. Secundum, & tertium exemplum planum est. cum lege seq. Viu.

d Fauit. Et sic est locupletior: vt supra de trib. l. 4. §. 1. Accur.

e Dicendum est. Si ex dolo tutoris, vel etiam ex suo habuit commodum ex re deposita: vt supra, depo. l. 1. §. an in pupillum.

f Probetur. Vt & ĩ. titu. 2. l. 6. ubi plenè de hoc no. & facit ad hãc. l. ĩ. ne uis fiat ei, qui in poss. miss. l. 1. §. ex hoc edicto. & ĩ. de euic. l. 4. & s. de adm. tu. l. cum plures. §. 1. & de pecu. l. in summa. & de dolo. l. si ex dolo. & supra, commodati. l. 3. in princ.

g ET si extrinsecus. Amiserit. In sua re, non pupilli, & sic intelligitur ĩ. de reg. iur. l. neque.

POst mortem. C[ASUS]. Pro furioso lata fuit sententia contra curatorem eius: postea mortuus est furiosus: certè non mandabitur sententiæ executioni contra curatorem, sicut nec mandatur, contra tutores qui defenderũt pup. si autem finita tutela vel cura animo nouandi promisit illi, pro quo fuit sententia data: tutor quondam pu. vel curator furiosi bene tenetur quilibet. Tutor. Pater pupilli fuerat condemnatus cum viuebat Titio in 100. ego tutor promisi dicta 100. dicto Titio, postea finita est tutela, non poterit me creditor Titius conuenire: secus autem si accepissem meo nomine mutuam pecuniam ab aliquo, & soluissem dicto Titio: nam teneter illi a quo accepi etiam finita tutela, nisi ille a quo accepi ideo mihi dedit, vt soluerem dicto Titio. Viu.

De eo quod quis gessit ut administrator, finita administratione non tenetur. Bart.

Papi[ni]anus libro v. respon[sorum]. V.

POst mortem furiosi non dabitur in curatorem, qui negotia gessit, iudicati actio: nõ magis, quã in tutores: h si modò nullam ex consensu post depositum officium nouationẽ factam, & in curatorem, vel tutorẽ obligationem esse translatam constabit. i

Si tutor simpliciter contrahat in re pertinente ad pupillum, intelligitur tutorio nomine contrahere: si in re, quæ pẽt ad ipsũ, et ad pupillũ pariter pertinere, intelligitur nomine proprio cõtrahere, nisi aliud actum sit. Bart.

Tutor, qui pecuniã soluturũ se cauit, ad a quã pater pupilli condemnatus fuerat, actionẽ post tutelam finitam rectè recusat. k Non idem l in eo placuit, qui suo nomine m mutuã pecuniã accepit, & iudicatũ pro pupillo fecit, n nisi fortè creditor ideo contraxit, vt in causam iudicati pecunia transiret.

a In P. Fl. nõ est, ad.

Sicut pupillo quæritur per tutorem, ita per actorem ab eo constitutum. Bart.

h In tutores. Scilicet finito officio: vt & C. eodem. l. 1. & si quis cauit. l. si. sed nec eo durante: vt ĩ. de reg. iur. l. si se. §. 1. & supra, tit. 2. l. 2.

i Constabit. Vt & supra de consti. pec. l. Titius Seio.

k Rectè recusat. Promisit enim tutorio nomine: sed certè & si non exprimat: ex quo apparet, quod in rem pupilli se obligauit, idem est: ut infra eodem. l. fina. sic econtra, licet stipularetur sibi, si tamen pecuniam pup. quærit ei: vt supra, eo. l. si tutor. secus autem si suo proprio nomine exprimendo volens fortè donare pupillo: vt ĩ. de admin. re. ad ciui. pertinen. l. 3. §. in eum. Item secus in procuratore: ut supra, de procu. l. procurator qui pro emptio. & est ratio, vt ibi notatur.

l Non idem. Quod dictum est in tutore cauente, nõ habet locum in tutore soluente, qui prædictam pecuniam soluit non de suo, sed quia eam accepit mutuo, & suo nomine: & creditor non numerauit contemplatione pupilli, vt in fine huius legis: nam etiam finita tutela tenetur mutuanti. Accur.

m Suo nomine. Id est pro se, non pro pupillo: postea tamen soluit pro eo. Azo.

n Pro pupillo fecit. Scilicet solui pecuniam, in qua pater fuerat condemnatus. Azo. & potes distinguere: vt not.

vt no. ī. de neg. gest. l. si pupilli. §. 1. & facit. ī. de ꝓc. l. procurator. §. si. & C. si tut. vel curator. l. si creditor.

Tutor. CASVS. Tutor egit contra pupilli debitorem, & iudicio pendente, cum decreto prætoris actorem constituit ad complendam litem: & pro dicto actore postea lata fuit sententia: certè habebit pupillus actio. iudicati. Viuianus.

a Tutor interposito decreto. aliter enim fieri non potuit supra, tit. 2. l. decreto. & Inst. de curato. §. fin.

b Eum. Scilicet agentem.

c Actio. Scilicet in factum de re iud. & C. de rebus credit. l. actori. hęc quidem dabitur pupillo. & facit supra, de proc. l. si procurator. & C. eo. l. 2. & l. pen.

d Tutori. actio detur. sic. ĵ. de re iudic. l. 4. §. 1. & ī. tit. a. l. a. & ā. si quis caut. l. si.

Tutor. C... Me tutorem Titij, & ipsum Titium instituit Sēpronius hæredes: & à nobis fideicomm. reliquit Mæuio sub cōditione, vel et die. petijt Mæuius vt caueremus ei de fideicommiss. prestando adueniente die, vel conditione: ego caui pro me, & pupillo cohærede meo, certè ex illa cautione tenebitur pro parte pupilli vtili actione ex stipulatu fideicōmissario Mæuio. Viuianus.

e Nomine. Relicti in diem, vel sub conditione à se, & a pupillo, & sic cauit pro se, & pro eo per consequens.

f Dandam. Legatario, vel fideicommissario adueniente die, vel conditione: vt ĵ. vt lega. nomin. ca. l. prima. in principio. & facit supra, eo. l. post mortem. §. 1. ubi ex promissione tutoris tenetur pupillus. Alij etiam dicunt, quod datur tutori in adultum cohæredem: & dicunt familiæ erciscundæ si non est redditum: vt supra familiæ ercisc. l. hæredes. §. familiæ. Vel secundum Pyleum utilem tutelæ, quę non placet.

Idem libro ij. definitionum VI.

Tutor interposito decreto [a] prætoris, actoré reliquit, ſm eum [b] sententia dicta, iudicati actio [c] ad pupillum non minus transfertur, quàm si tutor obtinuisset.

Scæuola libro xiij. quæstio. VII.

Tutori, qui infanté defendit, succurritur, vt in pupillum iudicati actio detur. [d]

Si negocium in parte spectat ad pupillum, pro illa uidetur tutoris nomine facere: pro alia proprio. Bart.

Idem libro v. responsorum. VIII.

Tutor, qui & cohæres pupillo erat, cū conueniretur fideicommissi nomine, [e] insolidū ipse cauit: quæsitū est, an in adultum pupillū pro parte dāda sit utilis actio? Respondit, dandam. [f]

TITVLVS X.

DE SVSPECTIS tutoribus & curatoribus.

Procedit per modum summæ. Primo ponit quid induxit ad tractandum, seu tradendum istam materiam. Secundo ponit quæ requiruntur ad hoc, ut ista materia intelligatur: & illā per ordinē tractat per totū istū titulū. Bar.

Haec clausula. CASVS. Primò dicit, q tit. de suspectis tutoribus necessarius est, & frequens. Secundo quęrit, unde crimen suspecti descendit, & apud quos magistratus possint postulari suspe. tut. uel cur. & quis tutor, uel curator possit suspectus postulari, & quis possit postulare suspectos, & ex quibus causis possit remoueri tutor, uel curator à tutela, vel cura. & quæ sit pœna tutoris, uel cura. pronūciati suspecti. Tertio determinat unde descendit hoc crimen. Quarto dicit, qui sint illi magistratus, qui possunt remouere a tutela, uel cura suspectos. Quinto determinat qui tutores, & curatores possunt accusari, & remoueri a tutela, uel cura. Sexto determinat qui possunt accusare de suspecto, usque ad §. si quis, de plebeis. Cętera sunt plana usque ad §. quęri potest. in l. tutor. Viu.

g Crimen. Id est accusatio criminis. nā crimen nō est ex lege, imo per lege, punitur. ut C. unde ui. l. meminerint.

h Duodecim tabularum. Quia ergo est legitimum crimen, ergo accusatio debet solemniter proponi. id est per libellum in scriptis. Sed tamen fauore pupilli est admissum, ut etiam sine libello in scriptis possit fieri accusatio, & remotio: ut ĵ. eod. l. 3. §. pręterea. Vel uerius ibi loquitur quando iudex per officium inquirit: cęterum si aliquis accusat, non potest fieri sine dicto libello: ut ĵ. de priuat. delic. l. fin. & de muner. & honor. l. rescripto. §. si quis. Sed quę erit pœna talionis? Respon. infamia.

i Item & alias quandoq; pœnas patitur tutor: ut ĵ. ead. l. §. fin. & l. seq. & l. tutor. §. fin. & l. sequent. quas hic accusator patietur: uel ad minus extraordinariè punietur: ut ĵ. ad Turpil. l. & in priuatis.

i Mandata. Id est, legata.

k Totum. Imo non: ut ī. de offic. proconsul. l. solēt. in prin. & l. nec quicquam. §. 1 & l. si quid. dic ergo totū quod non exigit maiorem animaduersionem.

l Transit. Id est, conceditur. vt ī. de off. eius cui man. est iu-

Vlpianus libro xxxv. ad edictum. I.

Haec clausula, & frequens & ꝑ necessaria est. Quoti die. n. suspecti tutores postulantur. Primùm igitur tractemus, vnde descendat suspecti crimen, & apud quos postulari quis possit suspectus tutor, vel curator: deinde quis, & à quo, & ex quibus causis remoueatur, deq; pęna suspecti. Sciēdum est suspecti crimē [g] a lege duodecim tabularum [h] descendere.

Causa suspecti potest agitari coram ordinario, & coram delegato iudice. Bar.

Damus [*] autem ius remouendi suspectos tutores Romæ prætoribus: in prouincijs pręsidibus earum. An autem apud legatum proconsulis suspectus postulari possit, dubium fuit. Sed imperator Antoninus cum diuo Seuero Bradua Maurico, ꝓcōsuli Aphricę rescripsit posse: quia mādata [i] iurisdictione, totum [k] officiū iuris dicendi ad eū transit. [l] Ergo & si prætor mandet iurisdictionem, simili modo dicendum est, suspectū posse apud

* Vide l. j. §. suspecti ĵ. ad Turpill.

Tutor suspect⁹ afficitur infamia. quod limita nisi fuisset consanguineus pupilli: quia tunc vt suspectus nō remouet ne infametur: sed illi dabitur adiunctus. textus in l. si tutor. ĵ. e. Bat. in l. qd' si forte. §. sunt quidam. ĵ. de so.

eum postulari, cui mandata est: cum enim sit in prouincia [a] hoc rescriptum: consequens erit dicere, etiã eum, cui a prętore mandata est iurisdictio posse de suspecto cognoscere.

Omnes tutores cuiuscunque conditionis existant, possunt accusari de suspecto si malè gerãt. Bartolus.

Ostendimus, qui possint de suspecto cognoscere: nunc videamus, qui suspecti fieri possint. Et possunt quidem omnes tutores, [b] siue testamentarij sint, siue nõ sint, sed alterius generis tutores. Quare & si legitimus [c] sit tutor: accusari poterit. Quid si patronus? adhuc idẽ erit dicendum, modò ut meminerimus, patrono parcendum. [d]

Quilibet admittitur ad accusandum tutorẽ de suspecta, etiã mulier si ex pietate mouetur. B.

Consequens est, vt videamus q possint suspectos postulare. [c] Et sciendum est, quasi publicam esse hanc actionẽ, [f] hoc est omnibus patere. [g] quinimò & mulieres admittuntur: sed ex solæ, quæ pietate necessitudinis ductæ ad hoc procedũt: vt puta mater: [h] nutrix quoque, & auia possunt: potest & soror. nam in sorore & rescriptũ extat diui Seueri. Et si qua alia mulier fuerit, quam prætor propẽsa [* i] pietate intellexerit sexus verecundiam non egredientem. [* k] sed pietate ꝑductam nõ sustinere [*] iniuriam pupillorum: admittet eam ad accusationẽ.

Ob facta atrocia tutor non solùm remouetur, sed etiam punitur. Bar.

Si quis de plebeijs [l] ob facta atrociora [m] in tutela admissa, fuerit apud prætorem accusatus: remittitur ad ꝑfectũ [n] vrbis grauiter [o] puniẽdus.

Idem lib. ... de omnibus tribunalib. II.

Libertus quoque, si fraudulenter gessisse [p] tutelam filiorum patroni probetur, ad præfectũ vrbis remittetur puniendus. [q]

Tutor potest accusare contutorem suspectum, etiam si fuerit remotus. Bartolus.

Idẽ lib. xxxv. ad edi. III.

Tutor quoq; contutorem potest suspectum facere, siue duret adhuc tutor, [r] siue iam desierit [f] ipse, cõtutor [t]

---

est iurisdict.l.1.§.finali.

a In prouincia. Si dicas in præside. & eius legato, est contra j. ad Turp. l.1.§.suspecti. Sol. ibi nomen præsidis est generale, vt etiam delegatos præsidis comprehendat: vt s. de offic. præsid. l.1. Vel potest cognoscere delegatus præsidis, & prætoris, vt hic, non remouere: vt ibi, & ad hoc s. de offi. eius cui mãd. est iurisdic. l.4. & sic remotio non potest delegari. Tu dic in legato proconsulis esse speciale, ut de omni crimine cognoscat ut s. de offi. proconsul. l. solẽt. Item et de suspecto cognoscat & remoueat: ut hic, & Instit. eod. in prin. idem potest dici in legato prætoris: ut hic. Nec obst. quod dicit in prouincia: quia dicit à proconsule, uel suo legato. nam & procons. regit prouinciam remotam: ut no. s. de offi. præsid. l.1. & secundum hoc præses ad cognoscendum non delegat: ut in contrario.

b Omnes tutores. Id est, cuiuslibet generis tutores, siue testamentarij, siue legitimi, siue datiui & idẽ in curatoribus: vt j. l.3.§. non tantum, & dicas malè gerentes, non benè: & sic comprehendit genera singulorum: & non singula generum: sic j. de ui & ui arma. l.1.§. priuatũ & Instit. quib. mod. tut. l. fi.§. simili modo. & Instit. de fideiuss.§.1. & s. de pecu. l. quam Tuberonis.§. in peculio.

c Legitimus. Imò uidetur adiungẽdus curator: & idem in patrono dicitur: ut j. eod. l. si tutor. Sed dic, quòd illud est cõsilium magis quam præceptum. Et eodem modo respond. j. eo. l.3. circa prin. ibi, sed si patronum &c.

d Parcendum est. Quia eum remotum non sequitur infamia: quæ alias sequeretur: vt hic, & C. eo l. fin. Alij quod non remoueatur, sed curator adiungatur. vt j. eod. l. si tutor. sed illud est consilium, vt dixi: non præceptum.

c Postulare. Id est, accusare: aliter ponitur s. de postu. l.1.§. postulare. Accur.

f Hanc actionem. Id est, accusationem, sic ponitur C. si tut. non gest. l. 1. & j. de sepul. vio. l.3.§. pen.

g Patere. Alias competere. & ita in libro domini Azo.

h Mater. Secus in iuramento in litem: vt supra de in litem iurand. l. videamus.

i Propensa. Id est, moderata, imò procliui.

k Egredientem. Quod esset, quando faceret, vt cœtibus virorum posset interesse: arg. C. de procu. l. maritus. Admittitur ergo mulier quælibet ad accusationẽ istam, dummodo ex honesta causa moueatur: & hoc fauore pupillorum: alias mulieres non admittuntur ad accusationem, nisi suam, uel suorum iniuriã prosequantur: vt C. qui accusa. non pos. l. de crimine. & j. de accusa. l. qui accusare, & facit Instit. eo.§. consequens. & s. de proc. l. fœminis.

l Si qs de plebeijs. Nam nõ omnes sic puniuntur, sed humiliores tantũ: ut infra eo. l.3.§. tutores qui. Accurs.

m Atrociora. Puta quia præsena alimenta denegauit, & probatum est eius mendacium: uel si data pecunia tutelam redemerit, uel si inuẽtarium nõ fecit, uel si pecuniam deponere, vel in emptionẽ prædiorum conuertere noluit iussus à iudice, uel euidenti fraude bona pupillorum alienauerit. Item si libertus fraudulenter gessit tutelam filiorum patroni: ut Instit. eod.§. sed si quis. & §. libertus & s. de offic. ꝑfe. urb. l.1.§. item. & s. de tu. l. in eos. & s. de admin. tut. l. tutor q.§. itẽ solẽt. & infr. l.3.§. tutor q. & §. tutores. & infr. l. ꝓx. & C. de adm. tu. l. nisi.

n Præfectũ. Quia ad eũ spectabat hæc iurisdictio, siue cura ut s. de offi. præf. ur. l.1.§ item solent.

o Grauiter. Suo arbitrio: ut C. de administrat. tutor. l. nisi.

p Libertus quoque. Gessisse. Secus si nullo modo gessit: quia ingratus redigitur in seruitutem: vt j. de iur. par. l. ingratus. At contra C. de lib. cau. l. solo.

q Puniendus. Et de suspecto accusari potest: vt C. qui pe. tu. l.1. & facit Inst. e.§. libert'. & C. de ad. tu. l. nisi.

r Tutor quoque. Adhuc tutor. Qui alium accusat contutorem.

f Desierit. Finita tutela per capitis diminutionem, qui est postea restitutus, Azo. Vel dic quod fuit datus ad certam conditionem, vel diem: vt Instit. quib. mo. tut. fi.§. sed & si. & §. præterea.

t Contutor. Scilicet accusatus, & qui nunc remoue-

l a bitur

Mulier an ad accusandũ admittatur.

* In P. Fl. perpẽsam pietatem.

* In P. Fl. egredientis.

In P. Fl. non continere.

Tutor in multis casibus non solum remouetur, sed etiam punitur.

aũt maneat tutor. & ita diuus Seuerus reſcripſit. Plus diuus Pius Cæcilio Petino reſcripſit, poſſe tutorem ſuſpectum [a] remotum contutores ſuos ſuſpectos facere.

Liberti poſſunt tutores patronorum ſuorum, ſiue filiorum patroni ſui accuſare de ſuſpecto: ſed libertus non accuſans patronos ſuos crimine ſuſpecti tutoris. Itẽ omnis curator nõ tantũ adoleſcentiũ poteſt ſuſpectus accuſari. h.d. uſque ad fi.l.

Liberti quoque pupillorum gratè [b] facient, ſi tutores, uel curatores eorum malè gerentes rem patronorum, uel liberorum patronorum ſuſpectos fecerint. Sed ſi patronũ ſuum [c] ſuſpectũ in tutela facere uelint: melius eſt, libertos ab accuſatione repelli, ne ĩ ipſa cognitione grauius [d] aliquid emergat: cũ hoc alijs omnibus pateat. Nõ tantũ autem adoleſcentis curator, ſed etiam furioſi, uel ꝓdigi, ut ſuſpectus, remoueri põt. Sed & ſi quis curam uentris, bonorumve [e] adminiſtrat: non carebit huius criminis [f] metu.

Tutor poteſt remoueri ex officio iudicis ſine accuſatione. Bar.

Præterea [†] uidẽdum, an & ſine accuſatiõe poſſit ſuſpectus repelli. Et magis eſt, ut repelli debeat, [g] ſi pτori [h] liqueat ex apertiſsimis [i] rerum argumentis ſuſpectum eũ eſſe: quod fauore pupillorum accipiendũ eſt.

Tutor remouetur ob dolum in tutela commiſſum: ſecus ſi extra tutelam. Item ſecus ſi in alia tutela ſi eſt qui eum actione tutelæ conueniat. h d uſq; ad S. ſi tutor inimicus. Bartolus.

Nũc uideamus, ex quibus cauſis ſuſpecti remoueãtur. Et ſciendũ eſt aut ob dolũ in tutela admiſſum ſuſpectũ licere poſtulare, ſi fortè graſſatus [k] in tutela ſit, aut ſordidè [l] egerit vel pnicioſè [m] pupillo, vel aliquid interceperit [n] ex rebus pupillaribus iam tutor. Quòd ſi quid admiſit, antè tñ q̃ tutor [o] eſſet (q̃uis in bonis pupilli, vel in tutela) non poteſt ſuſpectus tutor poſtulari: quia delictum tutelã pręceſsit. Proinde ſi pupilli ſubſtãtiam expilauit, ſed ante quàm tutor eſſet, accuſari debet expilatæ hæreditatis crimine: [p] ſi minus, furti.

Quæri poteſt, ſi tutor

---

bitur propter accuſationem contutoris quondam: & ſecundum hoc manet quando ille deſijt, ſed non manet poſt finitam accuſationem de ſe factam.

[a] Suſpectum. Id eſt, dicere, non ſolum ſi alia cauſa deſijt, ſed etiam quando per accuſationem ſuſpecti: tunc enim deſinit: vt Inſti. quib. modis tut. fi. §. fin. quo caſu videbatur, quod nihil doloſus doloſo.

[b] Gratè. Ergo ſi omittant, committunt ingratitudinẽ: vt ĩ. de iure patr. l. ingratus, & C. qui pet. tut. l. 2. licèt ſit arg. cõtra C. de lib. cau. l. ſolo.

[c] Suũ. Scilicet pupilli. & bene dico, & melius eſt: quia optimum conſilium eſt adiungi curatorem: vt infra eodem. l. ſi tutor. & ſecundum hoc libertus impuberis accuſat patronum pupilli impuberis. Vel dic ſuum, ſcilicet iſtius accuſantis, & ideo melius dicit, quia incurrere poſſet patroni ſui offenſam, quia ob hoc ſolum poſſet eum in ſeruitutem reuocare, vel petere caſtigari, vt C. de ll. & cor. lib. l. 2. & ĩ. de iure pat. l. t. nam licèt famoſam accuſationem poſſit libertus contra patronum nomine alterius proponere, etiã ſine veniæ impetratione: vt ĩ. de in ius voc. l. quæ ſitum. licèt lex iſta aliter intelligi poſſit: nõ iã accuſat, etiam ſi ſuã iniuriam proſequatur: ut ĩ. de accuſa. l. hi tamen. §. 1. & ſic intelligitur lex illa C. ſi tu. non geſ. l. 1. licèt aliter quidam intelligant: vt ibi no. Vel tertio poteſt intelligi, quod erat libertus communis pupilli, & eius tutoris. Accurſi.

[d] Grauius. Quia fortè inter eum, & patronũ, & liberum magna diſcordia orireiur: & magna verba etiam ad accuſandum procederent. Et quod dicit omnibus alijs, ſ. libertis. q. d. ſi conceditur iſtis, conceditur omnibus alijs libertis accuſare patronos, arg. ĩ. de re mil. l. officium. §. ſed ſcio. vel dic alijs, ideſt, dicere, non nocet pupillo ſi libertus repellatur: quia omnibus alijs de pupillo competit hoc ius. ut ſ. l. 1. §. conſequens.

[e] Bonorumve. Aliorum quàm ventris. Vel dic bonorum & ventris. nam quandoq; ijdem, quandoq; diuerſi conſtituuntur curatores vẽtri, & bonis: vt ĩ. de uentre in poſ. mit. l. 1. §. hoc iure utimur. & facit ĩ. ea. l. §. ſi curator ventri. & ſ. de adm. tu. l. inter bonorum.

[f] Criminis. Id eſt, accuſationis de ſuſpecto.

[g] Debeat. Et ideo forte non erit tunc infamis: ut C. ſi tu. non geſ. l. 1. Accur.

[h] Si prætori. Qui & præſes dicitur, vt ſ. de offic. præſid. l. 1. & ſic non obſt. ĩ. ad Turpil. l. 1. §. ſuſpecti. & de offici. præſid. l. 1. item prætori: vt in du. i: vt not. ſ. de officio præſid. l. illicitas. §. veritas. Itẽ liquet ſine alicuius accuſatione, puta fraudoloſè videt eum agere cauſam pupilli corã ſe: vel aliter per officium Inquiſiuit: vt ĩ. eo. l. fi. & ĩ. ea. l. §. ſi tutor inimicus. & ĩ. vbi pup. edu. l. fin. & ad idem. ſ. de ꝓc. l. non ſolum. §. fi. ſic eſt in lenocinio, & quibuſdam alijs: vt no. ĩ. de adult. l. 2. §. ſi publico. ſi verò alius poſtulet tutorẽ remoueri, principaliter hoc inſtituendo, nunquam ſine accuſatione admittitur: ut nota. ſupra ead. l. §. 1.

[i] Apertiſſimis. Sic C. de prob. l. ſciant.

[k] Graſſatus. Id eſt ſtudioſè malè geſſit. Accurſius.

[l] Aut ſordidè. Per pretium. Accur.

[m] Pernicioſe. Per gratiam alienando.

[n] Interceperit. Sibi accipiendo.

[o] Tutor. In bonis pupilli, & in tutela dicitur tutor.

[p] Crimine. Cum ſubtraxit res hæreditarias ante aditam hæreditatẽ, vel poſt aditam hæreditatẽ, ſed ante apprehenſam poſſeſſionẽ. Et quod ſubijcit, ſi minus, ideſt, cum ſubtraxit poſt aditam hæreditatem & apprehẽſam poſſeſſionem. ſ. ab hærede pupillo: tunc enim conueniri poteſt furti: quia rei hæreditariæ non fit furtum niſi in caſibus: ut infra de fur. l. rei hæreditariæ. & l. ſeq. & infra de cri. expil. hæred. l. 2. & l. fin. Vel dic ſi minus, ideſt, ſi non poteſt accuſari crimine expilatę hæreditatis: quia non habet locũ: quod eſt ut dixi: innuit ergo hic, quod pro ante geſtis nõ poteſt accuſari ut ſuſpectus: & ſic eſt contra. Inſti. eo. §. ed & antequam. Sol. ut ibi.

Quæri poteſt. CASVS. Titius fuit tutor cuiuſdã pup. & male adminiſtrauit: illo pupillo pubere facto idem fuit datus ei curator cum quibuſdã alijs. nũquid ob malam adminiſtrationẽ tutelæ poteſt ſuſpectus poſtulari in cura exiſtens? Et dicitur q̃ non: quia poteſt conueniri act. tutelæ a concuratoribus: & idem poteſt dici in eo, qui bis fuit tutor: ut exiſtens in ſecũda tutela

---

* In P. Fl. vt ſuſpectum.

† Facit gl. in c. venerabili. circa me. ibi, & etiã iudex. extra de off. del.

fuerit pupilli, idemq́; sit curator confirmatus [a] adolescenti: an posit ex delictis tutelæ [b] suspectus postulari? Et cũ possit tutelæ [c] a contutoribus [d] conueniri: consequens erit dicere, cessare suspecti accusationem: quia tutelæ agi posit deposito officio, [e] & alio sumpto. [f] Item erit quærendum: si proponas aliquem desijsse esse tutorem, & rursum cœpisse (ut puta usque ad tempus, uel ad conditionem erat datus: [g] deinde iterum, uel superueniente conditione testamentaria, [h] uel etiam a prætore postea datus) an suspectus posit postulari? Et quia duæ tutelæ sunt: si est qui eum tutelæ iudicio conueniat, [i] æquissimum erit dicere, cessare crimen suspecti. [k] Si autem [l] ipse tutor est solus: nunquid quia tutela cessat, [m] remouendus sit ab hac administratione, quasi in hac suspectus ex eo, quòd in alia malè uersatus sit? [n] Ergo & in eo, qui curator solus post finitam tutelam confirmatus est, idem dici pót. [o] Quòd si quis tutor ita datus sit, Quo ad in Italia erit, tutor esto: uel, Quo ad trans mare nõ ierit: an posit suspectus postulari [p] ex eo gestu, quẽ administrauit antè q̃ trãs mare abesset? Et magis est, ut postulari posit: quasi una tutela [q] sit, habens interualla.

Si quis absuturus rei publicæ causa, desiderauerit in locum suum constitui alium tutorem: [r] an reuersus ex antè gesto suspectus postulari possit? Et quia põt ex priore gestu utili actione [s] conueniri, cessabit postulatio. Si curator uentri bonisve [t] datus fraudulenter uersatus sit, deinde tutor datus, an postulari suspectus propter fraudes in cura admissas possit, dubitari potest. Et si quidem habet contutores, non poterit postulari: quia conueniri po-

tela non possit postulari suspectus de eo, quod malè in prima administrauit, si in secunda habet contutorem, qui eum possit conuenire tutelæ de eo, quod in prima administrauit male. si autem in secunda tutela nõ habet contutorem, bene remouetur vt suspectus à secunda tutela ex eo qđ male administrauit in prima: & idẽ est in curatore, de quo dictũ est in prin. §. Sed quid si ita fuit datus tutor pupillo donec in Italia eris, tutor esto: vel donec vltra mare nõ ieris, tutor esto. & hic tutor antequã exiret Italiam, uel iret vltra mare, administrauit tutelã: & male. & postea exiuit Italiam, vel vltra mare iuit, deinde reuersus administrauit iterum: nunquid potest postulari suspectus de eo qđ male administrauit, antequam exiret Italiam, uel vltra mare iret? Et dicitur quòd sic: nõ enim potest conueniri tutelæ: quia non est finita: vna enim fuit tutela, & non plures. Secus autem esset si ita dixisset ille qui tutorem dedit, cum Reipubl. causa non aberis, tutor esto, cum aberis, tutor ne esto: cum reuersus fueris, tutor esto. Nam si tutor taliter datus malè administret antequã vadit causa Reipubli. & postea reuersus adhuc administret, nõ poterit ex priori malè gestu postulari suspectus, quia potest conueniri tutelæ: duæ enim tutelæ fuerunt. Item quid si Titius fuit datus curator ventri, vel bonis, & malè curam administrauit, & postea puero nato fuit tutor datus: nunquid existens in tutela potest suspectus postulari de eo, quod malè administrauit in cura? & aut habet contutorem, qui eum possit conuenire de eo, quod male in cura administrauit, aut non. Primò enim non posset postulari suspectus: secundo sic, & hoc vsque ad §. si tutor inimicus. Viu.

a Confirmatus. Sponte: nec enim cogitur: vt supra, de adm. tut. l. cum hæreditas.

b Ex delictis tutelæ. Id est, admissis in tutelatibus negotiis, dum erat tutor.

c Tutelæ. Scilicet, actione.

d A contutoribus. Id est, a concuratoribus.

e Deposito officio. Scilicet tutelæ, alias non posset agi actio. tutelæ: vt j. de tut. & ratio. distra. l. nisi.

f Sumptio. Scilicet curæ.

g Datus. A testatore.

h Testamentaria. Hoc ideo dicit, quia a iudice nõ potest dari sub conditione: vt supra, de tut. l. muto. §. 1. licèt a testatore liceat hic, & s. de testa. tut. l. tutor datus. & Inst. de Attil. tut. §. 1.

i Conueniat. De facto, puta alius tutor: vt j. ea. l. §. si curator. Et sic not. quod vt accusatio suspecti locum non habeat, oportet q́ de iure, & de facto possit agi tutelæ: ut no. C. eo. l. 1. Itẽ cõtra s. de admin. tut. l. cũ plures. Sed ibi pro eadẽ tutela tutor & curator conueniri nõ possunt, hic ex alia.

k Crimen suspecti. Nec remouebitur ob hoc solũ, quod in alia male versatus est, nisi vbi non est, qui eũ ex priori conueniat tutela, ut subijcit: si autem aliũde quam ex eo quod male gessisse dicatur in prima, suspectus dicitur: dicunt quidam indistinctè, quod põt: nec obstat q́ agi potest tutelæ, quia ex hac causa agi nõ potest. Sed certè satis potest respõderi ad contrarium, s. quòd non possit remoueri. quid enim si cã illa suspitionis remota est vt j. de adm. leg. l. 4.

l Si autẽ. Facit j. ead. l. §. si curator.

m Tutelæ cessat. Id est, qui tutelæ eũ conueniat.

n Versatus sit. Sub. & certè sic. Et sic not. qđ qui in vno malus est, & in aliis &c. sic j. de re mil. l. non omnes. § a barbaris. & s. de transf. l. cum hi. §. in persona. & supra, de testam. tut. l. in testamento. § non omnino. & j. de accu. l. si cui. § iisdem.

o Idem dici potest. Scilicet quòd possit remoueri.

ADDITIO Vide gloss. in c. accepimus. super ver. reputare. circa me. quæ ponit casum huius §. extra de ætat. & qualit. ord.

p Suspectus postulari. Quia durat tutela: non ergo concurrit actio tutelæ, & postulatio de suspecto: ut hic, & superioribus §§. & j. proxi.

q Vna tutela. Durat enim eadem: nisi & testator dixisset contra: vt j. tit. 1. l. Titius. & facit j. de milit. testa. l. quod dicitur. § miles.

r Tutorẽ. Id est, curatorẽ: ut dixi s. de tu. l. quæ situm.

s Vtili actione. Ergo finita fuit tutela per excusationem, ut & j. de tu. & ra. dist. l. si tutor. in prin. & Insti. de excu. tu. § item qui rei. & not. j. tit. 1. l. pen. in prin.

t Bonisve. Aliquando idem datur, aliquando diuersi dantur ventri & bonis vt not. s. ea. l. §. nõ tãtũ. & no. curator: quia tutor uentri dari nõ potest a iudice: vt s. de tu.

* In F. Fl. a concuratoribus.

t Facit gl. in c. venerabili. super verbo, suspectus. post prin. ibi: hodie verò sec'. extra de offi. dele.

de tuto.& curat.dat.ab ijs.l.ventri. sed a testatore sic: vt supra.de testa.tut.l. si quis filiabus. Accur.

a Potest. Vide neg.gest.& est arg.supra,ead.l.§. si autem & quod ibi nota.

Si tutor inimicus. CASVS. Dedi tutorem filio meo,& ipse tutor ante mortem meã factus est meus inimicus, vel pupillo me mortuo: certe bene debet reijci a tutela. Secundo dicit, Si tutor vẽdat res, quæ sine decreto nõ possunt alienari, nihil agit: quin & si id fecerit per fraudẽ, remouetur vt suspectus. Tertio dicit, Quidam tutor non dabat pupillo suo alimenta: vnde vocauit eũ prætor coram se volens pupillo constituere alimenta, & ipse non venit, vel venit, & dicit pupillum non habere, vnde ei alimenta constitueret, & postea repertum est contrarium: certe hic tutor potest puniri eo modo quo punitur, qui corrumpit notarios prætoris per pecuniam, vt ipse tutor constituatur. nam & iste, & ille remouentur vt suspecti: & etiam remittuntur ad præfectum vrbis, extra ordinem ab eo puniendi. Quartò dicit, quod tutores qui inuentarium non faciunt, vel qui nolũt deponere pecuniam pupillarem ad prædiorum comparationem, vel qui per pecuniam per se depositam nolũt post ea prædia emere: si sunt plebeij, duas pœnas sustinent: quia in vinculis ponuntur, donec inueniatur idonea emptio: & etiam remouentur ut suspecti: si autem non sunt plebeii, remouentur tantùm ut suspecti. hoc dicit vsq; ad §.is tutor. Viu.

teſt: a si non habet, amoueri poterit.

Propter inimicitias cum pupillo, uel cum parentibus remouetur tutor ut suspectus. Bar.

Si tutor inimicus. b pupillo parẽtibusve c eius sit, & generaliter si qua iusta causa prętorem mouerit, d cur non debeat in ea tutela versari, reijcere eum debebit.

Propter res male uenditas, potest tutor ut suspectus remoueri. Bart.

Seuerus & Antoninus rescripserunt Epicurio: tutores, q res vetitas sine decreto distraxerunt, nihil quidẽ egisse, e verùm si per fraudem f id fecerunt, remoueri eos oportere.

Tutor qui denegat alimenta indebitè, potest ut suspectus remoueri, & etiam puniri. Bar.

Tutor, qui ad alimẽta pupillo præstanda copiã g sui nõ faciet, suspectus est: poteritq; remoueri. Sed si nõ latitet, sed præsens nihil posse decerni contendit, quasi inopi: si datis pupillo aduocatis * de mendacio conuincatur, ad præfectũ vrbis

* In P.Fl. in mendacio conuincatur.

Recõcilia tio inimicitiam tollit.

b Si tutor Inimicus. Inimicitia capitali, nec interuenit reconciliatio: vt Instit. de excusat. tuto.§. inimicitiæ.

c Parentibusve. Ex linea ascendenti, in infinitum: vt supra, de in ius voc.l.quique.§.parentem, secus si cum fratre, vel aliis transuersalibus: & facit supra, de arbit.l. licet.& de procur.l.filius.in fi.

d Mouerit. Videtur, quòd per officium hic inquirat: quod dic vt supra, ead.l.§. præterea. idem tamen si aliquo accusante.

e Egisse. Scilicet quo ad alienationem: vt C. de præd. min.l.4.& l.si quidem. Acc.

f Per fraudem. Vt totam pecuniam, partemve sibi usurpet.

g Copiam. Infra.eo. l.impuberibus. in fi.& Institu.eo.§.si quis tutor.& j.vbi pup.edu.l.fi.

h Fide inquisitionis. Quia corrupit iudicem, qui debebat inquirere de eius moribus, & sic approbatum dare. Accur.

remittendus est: neque enim interest id agere quenquam, vt corrupta fide inquisitionis h tutor constituatur, an bona fide constitutum i velut prædonem bonis alienis incumbere: hic ergo k quasi * suspectus remouebitur, l sed remittetur puniendus ea pœna, m qua solent affici, qui tutelam corruptis ministerijs n prætoris redemerunt.

* In P.Fl. non quasi.

Tutor qui non facit inuentarium, uel pecuniam ad comparationem non deponit pertinaciter, in uinculis est ponendus, nisi fuerit positus in dignitate. Bart.

* Tutores, qui repertorium o non fecerunt, p vel qui pecuniam neque ad prædiorum comparationem q conferre, neq; deponere peruicaciter s perstant, quoad emptionis occasio inueniat: vinculis ſ publicis iubentur contineri, t & insuper pro suspectis habẽtur. Sed sciendum est, non omnes hac seueritate tractari debere, sed utique

* In P.Fl. desũt hęc, tutores q repertoriũ non fecerunt. & q subsequuntur, connexa sunt fini præcedentis §.

i Constitutum. Tutorem.

k Hic ergo. Qui per mendaciũ dicit se non posse alere.

l Remouebitur. Ergo nec ille qui corrupit, remouetur: ut hic euidenter probat: nam & supra dixit, neque enim interest &c. alii subaudiunt tantum, quasi dicat non tantum remouebitur &c. vel etiã fiet alterum, quod iudex volet secundum H. arg. ĩ. ea.l.§. si tutor. Et sic no. ex mẽdacio quem puniri: vt not. supra, quod eum eo.l.3.§.j.

Mendaciũ puniri debet.

m Pœna. Extraordinaria: vt supra, de tut.l. in eos.

n Ministeriis. Id est ministris, non vt inquireretur de moribus, & punitur hic secũdum Azo. quia pupillo fecit iniuriam corrumpendo officiales: vt j. de iniur.l. idem apud.§. idem ait eũ. Sed certè secundum H. imò ibi fecit iudici, vt ibi dicit. & facit ĩ. de offic. præfec. vrb. l.j.§. item solent.

o Tutores qui repertoriũ. Id est, inuentarium: vt supra de administra.tut.l. tutor qui.

p Non fecerunt. Mox subaudi: vt C. de admi.tut.l. tutores. quod expone vt ibi, & hoc nisi iustã causa fuerit, quare nequiuerint: vel nisi remissa fuerit inuentarii confectio a testatore: vt supra, de administ.tut.l. tutor qui. in princ.& C. arbit.tut.l.fi.§.fin.

q Comparationem. Alias emptionem. hoc dic, ut supra, de admin.tut.l.ita autem. in prin.

s Peruicaciter. Alias pertinaciter, a per, id est, valde & tenax: alias peruieaciter, quia fortiter resistit cum iudex ei præcipit quod debet: vt supra, de adm.tut.l. tutor qui.§. si deponit. item alias præstant, alias præstat.

ſ Vinculis. Hoc est cum inopia 3 dignoscitur laborante: vt supra, de adm.tut.l. ob ęnus.& arg.ĩ.de pœn.l.3.§.fi.& j.de iniur.l.fi.& supra de offi.præsid.l. illicitas.in fi. Item & infamia notantur, & grauioribus pęnis subiiciuntur: vt C.arb.tu.l.fi.& s.de adm.tut.l. tutor qui.§. si deponi.& §.sequenti.

3 Sic not. deterioris conditionis pauperem quam diuitem. Bal. in l. ob fœnus. hic alleg.

t Suspectis. Idemque & si vnus tutor non communicet contutori in administratione: vt s.de admini.tutorum.l. actus.

Humi-

humiliores. [a] Cæterùm eos, qui sunt in aliqua dignitate positi, non opinor vinculis publicis contineri oportere.

Is tutor, qui inconsideratè, [b] vel dolo pupillũ abstinuit hæreditate: suspectus postulari põt.

Remotus propter culpam non est infamis, idem in eo, cui alius adiungitur. Bar.

Qui ob segnitiem, vel rusticitatem, inertiam, simplicitatem, vel ineptiam [c] remotus fuit: [d] in hac causa est, vt integra existimatione tutela, vel cura abeat: sed & si quis ob fraudem [e] non remouerit aliquem, sed ei adiunxerit, non erit famosus: quia non est abire tutela iussus.

Remotus absque dolo, non est infamis: & si in sententia causa non exprimatur, non intelligitur ex causa famosa damnatus, seu remotus. Bar.

Idem lib. j. de omnibus tribuna. IIII.

HAe enim causæ [f] faciunt, ut integra existimatione tutela, vel cura quis abeat. [g] Decreto igitur debebit causa remouendi [h] significari, vt appareat de existimatione. Quid ergo, si non significauerit causam remotionis decreto suo? Papinianus ait, [*] debere dici, hunc integræ esse famæ, & verum est. [i]

Idem est prohibere gerere, & remouere. Bar.

Si prætor sentẽtia sua non remouerit à tutela, sed gerere prohibuit, dicendum est magis esse, ut & hic desinat [k] tutor esse. Qui nihil [l] gesserũt, non possunt suspecti postulari: verùm ob ignauiam, uel negligentiam, uel dolum, si dolo fecerunt, possunt remoueri.

Satisdatio non impedit, quin tutor possit, si malè gerat, ut suspectus remoueri. Bar.

Idem lib. iij. disputat. V.

SVspectus fieri is quoque, qui satis dederit, [m] uel nunc offerat, po-

---

[a] Humiliores. Vt s. eo. l. 1. in fi. nanq; maiores nostri &c. vt j. de pœn. l. capitalium. in fi. & de iniur. l. fin. & de incen. rui. naufr. l. Pædius.

Is tutor. CASVS. Tutor qui dolo vel lata culpa abstinet pupillum suum ab hæreditate sibi delata, remouetur vt suspectus, & efficitur infamis, subaudi: si autẽ remoueatur à tutela ob leuem culpam, vel negligentiã, non efficitur infamis. Sed quid si fraude in tutore reperta non remouit eum prætor, sed alium ei adiunxit? nõ est infamis. Bonum est ergo, q prætor qui remouet a tutela tutorẽ, exprimat in remotione causam, vt videre possimus vtrum sit infamis, vel non: si autem non exprimit causam remotionis, nec in iudicio fuit probata, nõ erit infamis remot[us]. hoc dicit cum prin. l. sequent. Viu.

[b] Inconsideratè. Id est, lata vel leui culpa: vt j. prox. §.

[c] Ineptiam. Alias inopiam, & alias imperitiam, & hæc adnumeratur culpæ: vt s. de offi. præsid. l. illicitas. §. sicut.

[d] Remotus fuit. Scilicet ob negligentiã vel culpam non latam: omnia enim ista ferè idem significant, & vnum est expositio alterius: & est quasi verborum inculcatio. Sed quid si remouetur ob latam culpam? videtur quod sit infamis: vt j. eod. l. impuberibus. §. 1. & s. depo. l. quod Nerua. Vel fortè quantum ad infamiam lata culpa non comparatur dolo, vt in criminibus: vt j. ad legem Cornel. de sic. l. in lege si aũt ob fraudem, vel dolum, constat quòd famosus est: vt Insti. eo. §. suspectus. & C. de tut. & curat. qui sat. non dede. l. 2. cũ damnatus de dolo sit infamis: vt s. de his qui not. infam. l. 1. §. qui furti.

Remotus à tutela infamatur.

[e] Fraudem. Quam inuenit eum commisisse, & hoc fecit iudex, quia erat agnatus vel patronus: vt j. eo. l. si tutor. vel fortè emendatus. nam suo arbitrio est. vt supra eadem l. §. si tutor.

HAec enim. CASVS. in prin. continuatur cũ præceden. casu. Si prætor. Siue prætor corã quo est accusatus tutor suspectus, dicat in sententia, remoueo te à tutela: siue dicat, prohibeo ne geras: semper videtur remotus. Qui nihil. Si tutor non administrat tutelam, non potest ob hoc ipsum solum suspectus postulari: si autem gerat & male, vel per dolum suum, vel alio modo. bene potest remoueri, vt suspectus: & hoc dicit, verum ob ignauiam &c. Viu.

[f] Hæ enim causæ. Scilicet rusticitas, & similes.

[g] Abeat. Id est, recedat.

[h] Causa remouendi. Sic s. de his qui not. infa. l. 2. §. ignominiæ. arg. contra j. de re milit. l. milites. §. missionum. in fi. illius. §.

[i] Et verum est. Distingue tamen: obijciebatur ei culpa. & tunc obtinet quod hic dicit: an dolus: & tunc fit infamis, quasi ex ea causa remotus, quæ in iudicio erat deducta: vt j. de except. rei iud. l. si ex testamento. si autem nulla causa expressa, tunc in dubio propter culpam videatur remotus: vtpote in benigniorem partem: vt j. de pœ. l. si præses. & l. interpretatione. & hic.

[*] In P. Fl. debuisse dici.

[k] Desinat. Imo uidetur non desinere vt j. de admi. tuto. l. 3. §. 1. & fin. Sed dic, quod aut accusabatur de suspecto: & Iudex prohibuit administrare, & videtur remouere: quia hoc petebatur, & agebatur: aut cũ contentio esset futura inter tutores plures, præses vel prætor alijs concessit administrationem, & alijs denegauit: ut ibi, vel hæc secundum illã: vt. s. desinat quo ad administrationẽ, non quo ad alia.

[l] Qui nihil. Potest ita intelligi, vt si nõ gesserint, non possint accusari: sed remoueri per officium iudicis: vt s. eod. l. tutor. §. præterea. si dolo, vel ignauia fecerunt. i. cessauerunt: vt hic. & Insti. eo. §. sed & antequam. & C. eod. l. 2. & l. 3. in fin. quæ est contra. Sed & potest cogi gerere captis pignoribus: vt C. e. l. præses. in prin. Vel dic, q antequam gerat, ex dolo tantùm siue contumacia potest accusari vt suspectus: vt in contrarijs. Et quod hic subijcit, verum ob ignauiam, mutat casum, quando administrat: & dic fecerunt. i. administrarunt. Et secundum hoc quod dicit, si dolo, sub. vel ignauia, vel negligentia, vt s. posuit. sed secundum primum casum non repetuntur, sed notabiliter ponit, si dolo &c. Alij dicunt ob hoc solum quod non gessit, non remouetur: sed propter fraudem sic, vt hic. Vel non potest remoueri ex verbis. s. l. 12. tab. ut in princ. §. sed ex mente sic: ut hic in fi. & in contrarijs. & facit j. eod. l. impuberibus. §. fi.

SVspectus. CASVS. Siue satisdederit tutor, siue satisdare paratus sit, nihilominus suspectus põt postulari, & remoueri: quia hoc utilius est pupillo. Scdo dicit, q tutor tenetur contutorẽ suũ malè gerentem suspectũ postulare: & si non faciat, succedaneus est periculi: nec habet excusationẽ, eo q cõtutor suus malè gerens cauerit pupillo. & l. seq. reddit rationem. Viu.

[m] Satisdederit. Alias satis non dedit, & est postea: uel non offerat &c. sed malè, quia non conueniret

 sequen-

sequentia: sed & satis legi potest: illud autē uerum est, quod qui non satisdat cum debet, ob hoc ipsum potest remoueri vt suspectus & si ob dolum, cum infamia, si inopia, non: ut not. C. de tut. & cur. qui satis non de. l. 2. & hic. Et est hoc verum de inope, si magis expedit pupillo habere cautum, vel remoueri, quam bonos mores tutoris: alias non remouetur, sed curator adiungitur. vt Insti. eo. §. fin. & C. eo. l. pietatis. & l. in postulandis. in eo autem qui non debet satisdare, solū inspicitur si sit fidelis, an nō: ut ita vel administret adiuncto curatore, uel repellatur.

[a] Collegam. Quem potest, & debet accusare: ut s. eod. l. 3. in prin. Sed arg. contra s. de admin. tut. l. actus.

† Ad hūc locū vide Ant. Aug. lib. 4. c. 9.

teſt. Expedit. n. pupillo rē suā saluā fore [b], quā tabulas rē saluā fore cautionis habere. Nec ferendus est contutor, qui ideo collegā [a] suū suspectum non fecit, quoniam cautum erat pupillo.

Callistratus lib. iiij. de cognitio. VI.

Quia satisdatio [b], propositū tutoris maleuolum non mutat, † sed diutius grassandi [c] * in re pupillari facultatem præstat.

Q Via satisdatio. Sic Institu. eod. §. nouissime.

[c] Grassandi. Id est malè agendi. & facit j. de appel. l. Imperatores. §. fi. & s. de testa. tute. l. testamento. §. 2.

† Hęc uerba ponit gl in c. venerabili. super verbo, suspectus. post med. ibi, nec admittendus. extra de offic. deleg.

* In P. Fl. in re familiari.

Adulti possunt accusare curatorem de suspecto cum consilio consanguineorum, secus in pupillo.

Vlpia. lib. j. de omnibus tribunal. VII.

Impuberibus quidem non permittitur [d] suspectos facere, adolescentibus planè uolentibus suspectos facere curatores suos permittitur, dū modo ex consilio necessariorum [e] id faciant.

I Mpuberibus. CASUS. Impuberes per se non possunt tutores suos suspectos postulare, puberes autem sic, cum consilio tamen amicorum, & consanguineorum suorum. Secundo dicit, quod et per latam culpam remouetur tutor a tutela. Tertio dicit, quod si tutor a prætore uocatus ut constituātur pupillo alimenta, non ueniat: mittitur pupillus in possess. bon. eius, & potest uendere pupillus de dictis bonis curatore sibi dato ea quæ sunt futura deteriora propter moram. & ipse tutor vt suspectus remouetur ab eius pupilli tutela. Quartò dicit quod si tutor datus alicui pupillo non compareat, debet citari, & si non veniat, debet remoueri vt suspectus, si prætori placet: istud tamē raro euenit, id est, euenire debet, vt aliquis non gerens remoueatur suspectus. Vin.

[d] Non permittitur. Per se, sed alii pro eo possunt: ut C. eo. l. pietatis. in fi.

[e] Necessariorum. Amicorum, vel consanguineorum: vt s. de iureiur. l. fi. unde Iob, Necessarii mei uenerūt ad me. Azo. & facit Instit. eo. §. impuberes. Et no. differre adultum curatorem habentem a pupillo: vt s. de in lit. iur. l. videamus & sic arg. contra C. de in integr. resti. mi. l. si curatorem habens.

Adultus curatorē habēs, differt a pupillo.

Tutor potest remoueri propter latam culpam. Bart.

Si fraus non sit admissa, sed lata negligentia: quia ista [f] prope fraudē accedit, remoueri hunc quasi suspectū oportet.

Ex sola contumacia quis suspectus efficitur, & ut suspectus remoueri potest. Bar.

Præterea † accesserūt quædam species ex epistola Imperatoris nostri, & diui Seueri ad Atrium Colonium: nā aduersus eos, qui ne alimenta decernantur, sui copiā perseuerant non facere: vt suis rebus [g] careāt, præcipit: reiq; seruandę causa pupillus in possessionem mittatur eius, q suspectus sententia sua [h] factus est: quæq; mora deteriora futura sūt, curatore dato [i] distrahi iubētur.

Tutor qui copiam sui pupillo agere volenti non præstiterit, tanquam suspectus remouebitur. Bart.

Item si quis [k] tutor datus non compareat, solet edictis [l] euocari: nouissimeq; si copiam sui non fecerit, vt suspectus remoueri, ob hoc ipsum [m] quòd copiā sui non fecerit: qđ & perrarò, & diligenti habita inquisitione [n] faciendum est.

Suspectus dicitur tutor ex moribus, non ex diuitiarum defectu. Bart.

Idē lib. lxj. ad edi. VIII.

Suspectum tutorem esse putamus, qui moribus talis est, vt suspectus sit. Enim verò tutor

[f] Quia ista. Scilicet lata culpa: nā lata negligentia dolo comparatur: ut infra de reg. iur. l. negligentia. & j. si men. fal. mo. dix. l. 1. §. ideo. & deposi. l. quod Nerua. & de act. & oblig. l. 1. §. is quoque apud quem. ibi, magna tamen negligentia &c. fallit tamen in criminibus. vt j. ad l. Corne. de sica. l. in lege. & facit C. de athe. prępo. pręt. l. si quos. & s. eo. l. tutor. §. fi. & l. hæ enim. in fi. ADDITIO. Ex hac gl. no. secundum Bart. hic, quod lata culpa æquiparatur dolo: quod intellige quantum ad remouendum, non quantum ad infamandū, per eundem Bart. in l. 3. §. fi. s. eo.

† Concordat cum hoc §. gl. a. post med. in c. at si clerici. extra de iudiciis. Lata negligentia, an dolo comparetur.

[g] Suis rebus. Dicunt quidam pupillorum, ut ita tutoribus auferatur administratio. sed certè imò tutoris cessantis, ut statim innuit, eius qui &c. Sed ad quid hoc fiet? Resp. vt cautum sit pupillo si quid eius interest pro malè gestis, vel neglectis, nō quod ea eis alatur, sed de suo: vt infra tit. 2. l. fin. in fin.

[h] Sententia sua. Per fugam enim vel per cessationem se condemnat: ut in Auth. de exhib. re. §. si uero. colla. 5. & remouetur ut suspectus: ut s. eo. l. tutor. §. tutor. & Instit. eod. §. si quis.

Fuga fugiētē condemnat.

[i] Curatore dato. Ad cuius officiū pertinet talia distrahere: ut s. de adm. tut. l. inter. & facit C. de adm. tu. l. tutor. §. 1.

[k] Item si quis. Supra eratur ut alat, hic ut administret.

[l] Edictis. Scilicet tribus, vel uno pro omnibus: ut s. de iudic. l. ad peremptorium, & l. sequenti.

[m] Ob hoc ipsum. Ergo hoc regulare, quod ille qui accusat, probat dolum vel negligentiam tutoris: vt supra de probationibus. l. quoties. §. qui dolo. sed in casibus præsumitur: vt hic, & argumentum C. de iudiciis. authentica, iubemus. Item in aliis: vt s. eod. l. tutor. §. si autem ipse tutor. & §. si tutor inimicus. & §. tutor qui. & §. tutores qui. sed posset etiam ille cogi administrare: ut C. eo. l. præses.

[n] Inquisitione. Nā causa cognita fit tutoris remotio iudice sedente pro tribunali. vt j. ad Turp. l. 5. §. suspecti. Itē videtur contra s. eo. l. hæ enim. in fi. sed potes dicere, quod hic administrabat. vel dic vt ibi not.

S Vspectū. CASUS. Quāuis tutor sit pauper, non remoue-

remouetur propter hoc à tutela ut suspectus, sed ita demum si malè gerat. Viu.

a Non est. Sed curator adiungitur: ut Insti. eo. §. fi. & C. eo. l. pietatis. Nec ob. contra C. de tut. qui satis non de. l. a. & s. eo. l. suspectus. ut ibi no. Itē facit j. l. prox. item & C. de tnce. nu. l. humilē. & j. de pri. cre. l. si credi torem. & C. eo. l. in postulandis.

quamuis pauper est, fide lis tamen, & diligens re- mouendus non est a qua si suspectus. 1

Si tutor. CASVS. Quidā sunt tuto res quos nominat, qui si propter dolū accusentur de suspe ctu nō debēt remo ueri, imo curator eis debet adiungi. Viuianus.

Nota fidei. Nota infamiæ tutis: vel nota apud bonos, & graues: & potest dici hoc esse consi lium: sed benè pos set remouere: ut ta men non infesatur causa doli quæ irro gat infamiā ut s. e. l. t. §. ostendimus. in fi. uel dic secun do quod nullatenus est remouēdus, sed curator adiungitur: ut hic. Vel tertio di stinguit an propter dolum: ut tūc non remouetur: an verò culpa ei obijciatur, & tunc sic: quia tunc nō timet infamiā: & sic loquitur dict. §. ostendimus. Item uidetur contra C. arbi. tu. l. fi. §. fi. ubi indistincte remouetur: sed ibi speciale, qā ob inuentarium nō fa ctum: hic ob aliam causam. Vel ecōtra illa determinatur p istā, ut in aliis tutoribus intelligatur, non in istis. Et no. ratione consanguinitatis aliqua fieri, quæ alias non fierent: sic j. eo. de receptatoribus. l. iij. & s. de pact. l. an tep. & j. de leg. t. l. si domus. §. qui confitetur. & s. de viuif. l. si extraneo. & j. de mino. l. si in emptione. & supra, solu. matr. l. Caius. in fi. & s. de iis qui deiec. vel effu. l. si vero. §. hæc autem.

Huc pertinet lepidissimum Aristo. problema, lectiōe tā insignia que, & imprimis sci tu digna exempla apud Valer. Max. lib. 4. c. 4.

In P. F. factum. In P. F. alias, quā eundē cū notata fide & existimatione remoueri.

Cōsanguinitatis rō ne aliqua fiunt, quæ alias non fierent.

Suspecti cā quis p procuratorē defenditur.

Pretium & Pœnā quis ex eo dē facto consequi potest.

Si tutor coniunctus per remotionem infamaretur: melius est sibi curatorem adiungi. Bart.

Modestin. li. sing. de euremáticis. IX.

SI tutor aliquo vinculo necessitudinis vel affinitatis pupillo coniun ctus sit, vel si patron° pu pilli liberti tutelā gerat, & quis eorū tutela remo uendus videatur: optimū factū a est, curatorem ei potius adiungi, quā a eū dē cū nota fidei b & existimationis remoueri.

Post remotionem non spectat ad tutorem periculum tutelæ. Bartolus.

Papinianus lib. xij. quæstionum. X.

DEcreto prætoris ut suspectus remotus, periculum futuri tempo ris nō timet. c Iniquum enim videtur remoueri quidem à tutela, vel cura, in futurum autem nō esse securum.

Finita causa litis 1 finitur infamia. Bar.

Idem libro v. responsorum XI.

Decreto. CASVS. Remotus à tutela nō tenetur plus gerere: & non sunt res periculo eius. Viuia.

Non timet. Quia ab eo tempore quo cœpit causa suspecti moueri, Interdicitur ei administratio: vt Insti. eo. §. si quis autem. Et no. quod in duobus casibus defendit quis se in causa suspecti per procuratorē: ut s. de proc. l. non solum. §. fi. quod est contra regulā: ut j. de publ. iud. l. pen. §. ad crimen. cōstat autē hoc esse publicum iudicium: ut s. eod. l. t. §. consequens. Item no. hic q consequitur quis ex eodem facto præmium & penā. sic C. de iis qui sibi adscri. in test. l. t. arg. cō tra s. de nego. gest. l. siue hæreditaria. & hic no la.

ADDITIO. Pro solutione uide distinctionē, quā ponit Dyo. in c. quod ob gratiam. de reg. iur. lib. 6.

Post finitā. CASVS. Si instituta accusatione de suspecto finiatur alio modo tutela, illa accusatio de suspecto soluitur Viuianus.

POst finitam tutelam cognitio suspecti tu- toris, quamuis pridē cæ- pta a soluitur. d

A seruis pupilli potest inquiri & inuestigari de fraude tutoris. Bart.

Iulius Aquila lib. respon sorum. XII.

NIhil proponi, cur præscribere e cura- tor possit, quo minus in cognitio- ne suspecti, quo minus re ligio prætoris à pupilla- ri seruo detegente frau- des instruatur.

Pater cogitur se obligare pro filio tutore, si est necesse. Bartolus.

a Imperator Adrianus f Britatio Pollioni legato Lugdunēsi in hęc verba rescripsit, Si Isidorus Ma cer quamuis filiusfamilias sit, tutor tamen idoneus esse videtur: pater autem eius idcirco cauere non vult, ut filium suum tutelæ eximat, & in hoc artificio perseuerauerit: existimo te huic fraudi rectè occursurum: ut & filius, & ipse ad tutelam liberorum Clementis gerendam compellantur.

d Soluitur. ut Insti. tu. eo. §. sed si suspe cti. & C. eo. l. t. quia agi potest tutelæ: ut j. de tut. & ratio. di stra. l. nisi. & l. si tu tor. in fi. & l. seq. & oportet quod agi possit de iure & de facto ad hoc ut cesset accusatio su specti: ut s. eo. l. 3. §. nūc videamus. & §. quæri. & §. si quis absentis. & §. si cu rator. Itē not. quod desistens ab accu satione non incidit in turpill. ut infra ad Turpilli. l. t. §. su specti. Item no. nō refert qualiter fiat accusatio, dūmodo fiat remotio. sic C. de instit. & substit. sub condit. fac. l. 3. ubi de hoc dixi.

Nihil. CASVS. Adultus accusauit curatorem suum de suspecto: benè potest introducere in testem seruum suum proprium. Imperator. Quidā qui vocabatur Clemens, dedit tutorē filiis suis Isidorum Marcum filiumfa. mil. Titij, & ipsum Titium patrem Isidori Marci. Titius pater cogitauit, ego non satisdabo pro filio meo contutore meo tem pupilli fallam fore: & sic nō erit tutor: certè ista fraus nihil ei proderit: imò ipse, & filius suus Isidorus erunt tutores etiam inuiti. Viuianus.

In P. F. recepta.

Hoc θεμα non habetur hoc loco in P. F. positū est autem ad verbum, sub l. si qs inter tres. j. ti. prox.

e Præscribere. Id est, excipere. sic ponitur j. de a. dult. l. si maritus. §. præscriptiones.

f Possit. Scilicet cum effectu: quia non potest, vel quia non possit, id est, debeat ex necessitate: nam hic non habet necesse facere: quia si opponat, parū prodesset: ut argumento supra de administratione tutorum, l. ad instruendam. & inf. de tutelis, & rationibus distrahendis. l. t. §. de seruis. & C. de administratione tutorum. l. lex quæ. §. t. argum. contra. C. de testibus. l. seruos. Sed hic speciale fauore pupillorum. sic s. eo. l. tutor. §. prætere a.

Imperator Adrianus. Quamuis &c. quidam habent hanc legem hic, sed est in tex. in l. iij. j. l. si quis inter tres. §. imperator.

De

Digeſtorum Liber VIGESIMVS-ſeptimus.

TITVLVS I.

* DE EXCVSATIONIBUS tutorum, & temporibus earum.

* Modeſt. lib. j. excuſ. I.

Ἑρέννιος Μοδεστῖνος Ἰγνατίῳ Δέξτρῳ, Συγγράψας σύγγραμμα (ὡς ἐμοὶ δοκεῖ) χρησιμώτατον, ὅπερ παραίτησιν ἐπιτροπῆς καὶ κουρατορίας ὠνόμασα, τοῦτό σοι πέπομφα. Ποιήσομαι δὲ ὡς ἂν οἷός τε ὦ τὴν περὶ τούτων διδασκαλίαν σαφῆ, ἀπηγούμενος νόμιμα τῇ τῶν Ἑλλήνων φωνῇ. Εἰ καὶ οἶδα δυσφραστα εἶναι αὐτὰ νομιζόμενα πρὸς τὰς τοιαύτας μεταβολάς, προσθήσω δὲ τῇ τῶν λεγομένων διηγήσει αὐτὰ τὰ τῶν νόμων ῥήματα, εἴπου καὶ τοῦτο δεῆσειεν, ἵνα τήν τε τῶν λεκτέων καὶ τὴν τῶν ἀναγνωστέων χρῆσιν ἔχοντες τὸ ὁλόκληρον τοῖς δεομένοις καὶ τὴν ὠφέλειαν παρεχώμεθα. Λεκτέον τοίνυν πρῶτον, τίνας οὐ δεῖ χειροτονεῖσθαι. ἀπελευθερικοῖς ὀρφανοῖς εὐγενεῖς οὐ δώσουσιν οἱ ἄρχοντες ἐπιτρόπους ἢ κουράτορας, εἰ μὴ παντελῶς ἀπορία κατὰ τὸν τόπον ἀπελευθέρων ἐστίν. ἀπελευθερικοῖς γὰρ ἀπελευθέρους μόνους δεῖν δίδοσθαι τοὺς ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου ὄντας, θεῖου Μάρκου ὁρατίων κελεύει. ἐὰν δὲ δοθῇ, θειότατος Σεβῆρος τῶν ἀφηλίκων προνοούμενος, ὑπεύθυνον αὐτὸν εἶναι τῇ ἐπιτροπῇ, ἐὰν μὴ ἐμπροθέσμως δικαιολογήσηται, αὐτὸς γράφει. Οὐκ ἔξεστιν κουράτορα εἶναι μνηστῆρα μνηστῆς, ὡς ἡ σύγκλητος λέγει, χειροτονη-θεὶς δὲ ὁ τοιοῦτος ἀπολύεται.

Tutor vel curator liberto dari niſi in ſubſidium ingenuus prohibetur: datus autem ſe excuſare debet, aliàs ad rationum redditionem ſe obligat: libertus verò non poteſt ſe à dicto onere excuſare. Nuol. de Neapol.

Vulgaris.

Herennius [a] Modeſtinus Ignatio Dextro. Conſcribēs librum (vt mihi videtur) vtiliſſimum, quem de excuſatione tutelæ & curæ vocaui, [b] hunc tibi miſi: faciā autem, quo ad poſſibile erit de his doctrinam manifeſtam enarrās legalia [c] Græcorum voce. & ſi cognouero inepta [d] ea ad transferendum eſſe, apponam dicēdorum [e] narrationi etiā ipſa legum verba, [f] ſi neceſſe erit: ut dicendorū ſimul & legendorū uſum habentes integritatem indigentibus, & utilitatem præbeamus. Dicendum igitur primum eſt, quos creari nō oporteat. Libertinis pupillis ingenuos [g] tutores, vel curatores Præſides non dabunt: niſi omnimodo libertinorum penuria [h] ſecundum locum illum ſit. Libertinis enim libertinos ſolos oportere dari, qui ex eodem loco ſint, oratio diui Marci iubet. Si autem dabitur: [i] diuus Seuerus impuberum curam habens, [k] obligatum eum eſſe tutelæ, niſi iuſtè rationes reddiderit reſcripſit. Non poteſt curator eſſe ſponſæ [l] ſponſus, ut Senatus dicit: creatus autem talis abſoluitur.

DE EXCVSAtionibus, &c.

[*] In P.F. hic tit. ſic ſcript' ē, De excuſationib'. alia q̄ ſequunt hic non ſunt ibi.

[*] Hui' reſponſi ac reliquorū Græcè ſcriptorū, q̄ ſub hoc tit. continētur, verā & germanā interpretationē ex uerſione Ant. Auguſtini q̄re ſub fine huius operis.

Herennius. CASVS. Herennius Modeſtin' miſit quandā epiſtolā Ignatio Dextro, in qua dicit qualiter ipſe Herennius fecit librum de excuſationibus tutorū: & hunc librū uult ita aptare, quod de excuſationib' tutorū ſit manifeſta doctrina: dicit ergo prius qd' ingenui nō debēt dari tutores pupillis, qui ſunt libertini, & ſi dentur, habent excuſationē: ſi autem nō excuſent ſe cū poſſint: bene erunt obligati tōnibus tutelæ. Itē ſponſus non poteſt eē curator ſpōſæ ſuæ. Viuian.

a Herennius. Subaudi ego. Et nota q̄ noſtri doctores, intelligunt, quod ex legibus Latinis antiquis, Herēni' fecit librū trāſferēdo in Græcū: & quia benè cōpilauit, reaſſumptus eſt in Latinū: ut hic, & facit pro eis quod eſt infra, Græcorum voce. Sed certe benè pōt dici econtra, q̄ ex Græco in Latinum tranſtulit Herennius & dices in Græco, id ē, ea Grecorum voce. Acc.

b Vocaui. Ego Herennius Modeſtin.

c Legalia. Id eſt, leges ipſas. Et no. q̄d innuit q̄ primo fuerunt leges in Latino, quia dicit voce Græcorum, & dicit tranſferendum: ſed certe aliquæ prius ī Latino, & aliquæ prius ī Græco. Hoc tamen eſt, quod a Græcis habuerunt originem: vt Inſti. de iure nat. §. & nō ineleganter. ſicut ī qualibet arte: ut in principio ſui tractatus dicit Priſcian'. tamē cōſtat hāc legū compoſitionē ī Latino prius fuiſſe conſcriptā: ut C. de ve. iu. enucl. l. 2. §. hoc etiā qd' ab initio. in fi. 1. col. ſecūdum Azo. & H. eſt ergo melior alia expoſitio: & dic ad transferendum, de Græco in Latinū.

d Inepta. Quia ſæpe nō pōt benè fieri tranſlatio de una lingua in aliam.

e Dicendorum. Id eſt eorum, quæ ſunt dicturus. H.

f Verba. Latina, ut dicunt: melius dic Græca. nam & alias hoc frequēter fit, q̄ verba Græca ponūtur in legibus Latinis: ut patet ī. de cōtrah. emp. l. 1. §. pe. & in multis aliis locis, vt inſti. de cōtrah. emp. vbi habemus Græcum. Acc.

g Ingenuos. Nec illos q̄ habent ius aureorum anulorum: ut ī. eod. l. cum ex oratione.

h Penuria. Neceſſitas legem non habet. ſic no. ī. de offi. conſu. l. 1.

i Dabitur. ſ. ingenuus libertino tutor. ſ. de facto, tenet de iure: vt hic, niſi ſe excuſet: vt C. e. l. 3. & ī. de tut. & cu. da. ab his. l. pupillo. §. 1. nam multa q̄ fieri nō debent, facta tamen tenent: ut & ī. qū app. ſit l. 1. §. biduū. & ſup. de ſe. l. 1. & ibi no.

k Impuberū curā habens. nam multa tractauit iſte de vtilitate ipuberū, & de off. tut. & cur. ut ī. de rebus eorū q̄ ſub tutele uel cura ſunt. l. 1. Acc.

l Sponſæ. Nec uxoris maritus: ut Inſti. eo. §. pe. & ipſo iure nulla eſt datio: & ipropriè ibi ponit verbū excuſationis: ut & in eo. tit. §. item maior. & ſi quidem prīo, erāt contracta ſponſalia, vel matrimoniū: verū eſt: q̄ dari nō poteſt: & ſi detur forte abſtinere ignorans,

ignorāte, peret olium loco sui constitui. ut C. eo. l. amplissimi. & l. licet. & de interd. matri. l. cū proponas. si autem primo sit datus, nō potest postea cōtrahere cum illa vel sponsalia vel matrimonium: ut C. de interdi. matri. per totum & supra, de rit. nup. l. si quis tutor in prin. & §. quā uis. Procuratorē autem constat maritū posse esse suæ uxoris vel sponsæ: vt C. de procu. l. 2. & l. maritus.

Maritus uxoris suę procurator eē potest.

EXcusantur. CASVS. Illi qui habēt lxx. annos, possunt excusari a tutelis, si eos annos excesserunt eo tempore, quo tutores creātur a iudice, vel à lege, vel dentur in testamento, debēt excessisse dictos annos tēpore quo incipit tut. test. i. tempore aditę hæreditatis illius, q dedit tuto. si dedit eum pure: vel si dedit eum sub cōdi. debet excessisse tempore existentis conditionis. qualiter autem probetur dicta ætas, dicit litera planè.

Senes. n. ab oībus publicis munerib. vacare, tradit Aristo. lib. 3. Poli. c. 1. a Huius respōsi verā & germanā interpretationē ex versione Ant. Augu. quære sub fine huius operis.

Remittit. Multitudo filiorum de qua dicitur Inst. e. § pri. dat excusationem à tutela tutori: & debent esse filij legitimi, & naturales: & non obstat si sint emancipati, & filij qui mortui sunt, nō prosunt nisi moriātur post excusationē completā: & hoc habet locū in omni tutore: ille aūt qui est in ventre, nō pdest patri ad excusationem: & ēt nepotes ex filio nati prosunt avo ad excusationē, & si sunt plures nepotes ex uno filio nati, pro uno reputantur. Item numerus filiorū debet esse tutori, ad hoc ut excusetur, tempore quo datur tutor.

Ad hoc responsū: ptinet qd de Lacedęmonior Republi refert Arist li. 2. Pol. c. 8. & Gel. li. 2. noc. At. c. 15.

Amplius. Hic ponitur quinta excusationis ratio: veluti si tutor electus habeat tempore electionis tres tutelas, vel tres curas, vel coniunctim tres tutelas & curas dummodo habeant onus in se: & intelliguntur tria onera tutelarum non pro numero pupillorū, sed patrimoniorum, de quo dicto oritur talis quæstio. Titius duas tutelas habebat, & fuit vocatus ad tertiā, & appellauit: & pendente appellatione tertiæ fuit ad quartam promotus, certè habet excusationem a quarta pendente tertiæ appe. & si quidem uincat tutor in appell. tertiæ, & sic eam non subeat, nō habebit excusationem a quarta: si autem succumbat, & sic eam subeat, habet excusationem a quarta: & scias q propter patrem habentem tria onera tutelarum vel curarum, habet excusationem a quarta filius suus: & idem est econtrario. l. si filius habeat tres tutelas vel curas. ut pater excusetur à quarta, & si fili' habet unā tutelā, & pater duas excusatur pater a quarta, & etiam filius: & hæc habent locum, quando pater & filius morantur in una domo: & idem est si frater meus qui moratur mecum, & cum patre meo, in cuius sumus potestate, habeat tria onera tutelarum. Nam ego & ipse, & pater noster possumus excusari à quarta, & hoc quando frater me' administrabat tres tutelas, voluntate patris nostri. Vivia.

Idem lib. ij. excus. II.

a Ἀφίενται ἐπιτροπῆς καὶ κουρατορίας καὶ οἱ ἑβδομήκοντα ἔτη πεπληρωκότες. ὑπερβεβηκέναι δὲ χρὴ τὰ ἑβδομήκοντα ἔτη, ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ ἐν ᾧ χειροτονεῖται, ἢ ἐν ᾧ τῇ κληρονομίᾳ προσέρχεταί τις, ἢ ἐν ᾧ ἡ αἵρεσις ἡ τῇ διαθήκῃ προσγραφεῖσα πεπλήρωται, οὐκ ἐντὸς τοῦ χρόνου τῆς παραιτήσεως. ἡ δὲ ἡλικία δείκνυται ἢ ἐκ παιδογραφιῶν, ἢ ἐξ ἑτέρων ἀποδείξεων νομίμων. Ἀφίησιν ἐπιτροπῆς καὶ κουρατορίας καὶ πολυπαιδία. νομίμους δὲ παῖδας εἶναι δεῖ πάντας, κἂν μὴ ὦσιν ἐν ἐξουσίᾳ. δεῖ δὲ ζῶντας εἶναι τοὺς παῖδας ὅτε οἱ πατέρες δίδονται ἐπίτροποι. † οἱ γὰρ πρὶν τελευτήσαντες οὐ συναριθμοῦνται. οὔτε πάλιν βλάπτουσιν οἱ μετὰ τοῦτο ἀποθανόντες, καὶ ταῦτά φησι διάταξις τοῦ θειοτάτου Σεβήρου. τὸ δὲ δοκεῖ μὲν εἰρῆσθαι περὶ τοῦ κατὰ διαθήκας δοθέντος ἐπιτρόπου. ἁρμόζει δὲ ἂν καὶ ἐπὶ παντὸς ἑτέρου. ὁ δὲ ἐν τῇ γαστρὶ ὤν, εἰ καὶ ἐν πολλοῖς μέρεσιν τοῦ νόμου συγκρίνεται τοῖς ἤδη γεγενημένοις, ὅμως οὔτε ἐν τῇ παρούσῃ ζητήσει, οὔτε ἐν ταῖς λοιπαῖς πολιτικαῖς λειτουργίαις συμφέρεται τῷ πατρί, καὶ τοῦτο εἴρηται διατάξει τοῦ θειοτάτου Σεβήρου. Οὐ μόνον δὲ καὶ υἱοὶ ἄφεσιν ἐπιτροπῆς διδόασιν ἢ θυγατέρες, ἀλλὰ καὶ ἔγγονοι ἐξ υἱῶν ἀρρένων τεχθέντες, ἀρρενές τε καὶ θήλειαι. βοηθοῦσιν δὲ τότε ὁπόταν τοῦ πατρὸς αὐτῶν ἀποθανόντος, τὸν ἐκείνου τόπον πληρώσουσιν τῷ πάππῳ. ὅσοι δ᾽ ἂν ὦσιν ἔγγονοι ἐξ ἑνὸς υἱοῦ, αὐτοὶ ἑνὸς τέκνου ἀριθμοῦνται. ταῦτα δὲ καὶ ἐκ διατάξεων αἳ περὶ τῶν τέκνων διαλέγονται, ἔστιν συναγαγεῖν, οὐδαμοῦ γὰρ ἐστὶν ῥᾴδιον εὑρεῖν, ὅτι περὶ υἱῶν διαλέγεται διάταξις, ἀλλὰ περὶ τέκνων. ἡ δὲ προσηγορία αὕτη καὶ ἐπὶ τοὺς ἐγγόνους ἐκτείνεται. τὸν δὲ ἀριθμὸν τῶν τέκνων τὸν ὡρισμένον ταῖς διατάξεσιν εἶναι δεῖ ἑκάστῳ ὅτε χειροτονεῖται· οὐ γὰρ κἂν μετὰ τὸ χειροτονηθῆναι γεννηθῶσι πρὸς τὰ δίκαια τῆς ἀφέσεως παραλαμβάνονται. οἱ γὰρ μετὰ τοῦτο γεγεννημένοι οὐ βοηθοῦσιν, ὡς διάταξις φησὶν Σεβήρου καὶ Ἀντωνίνου. ἐκ καὶ οἱ τρεῖς ἔχοντες ἐπιτροπὰς, ἢ τρεῖς κουρατορίας, ἢ ἀναμεμιγμένας τρεῖς κουρατορίας τε καὶ ἐπιτροπὰς, καὶ ἐκ ὤμνυσας. τουτέστι μὴ ἐκβάντων τὴν ἡλικίαν τῶν ἀφηλίκων, οὗτοι ἀφίενται εἰς τετάρτην ἐπιτροπὴν καὶ κουρατορίαν καλούμενοι. ἀλλὰ μὴν κἂν κουράτωρ τις ᾖ μὴ ἀφήλικος ἀλλὰ μαινομένου, εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν κουρατοριῶν καὶ αὕτη ὑπολογισθήσεται ἡ κουρατορία. ὅπερ οὕτως ἔχειν διδάσκει διάταξις Σεβήρου καὶ Ἀντωνίνου. λέγει καὶ ὁ κράτιστος Οὐλπιανὸς περὶ τῶν τριῶν ἐπιτροπῶν ταῦτα.

Aetas septuaginta annorum probata legitime a tempore creationis perfectam tribuit excusationem à tutela vel cura testamentaria vel dativa. Nic. de Neap.

Vulgaris.

EXcusantur a à tutela, & cura qui septuaginta b annos compleuerunt. Excessisse autem oportet septuaginta annos tempore illo, quo creantur, c aut quo hæreditatem adiit d quis, aut quo conditio, quæ testamēto e inscripta est.

a Excusantur. Et hæc est Græca.

b Septuaginta. Idē in alio personali publico munere: ut C. qui æta. l. fina. libro 10.

c Quo creantur. A iudice vel a lege.

d Adiit. Institutus quia tūc incipit tutela testamentaria: sic s. de tutel. l. tutores. & l. si nemo. nisi in casu, ut ibi dicitur: & glossauit hic Rogerius, & Io. scilicet necessario instituto: vel ipso hærede tutore dato.

e In testamento. Cautè dicit in testamento, quia a iudice non potest dari sub conditione, ut nota. supra titu. 1. l. 1. §. qui potest. & ea existente

completa est: non intra tẽpora excusationis. Aetas autem probatur: aut natiuitatis scriptura, [a] aut aliis demonstrationibus [b] legitimis. [c]

Perfectus numerus filiorum legitimorum, & naturalium sufficit ad excusationem tutelæ præstat: & in hoc computantur nepotes qui superstites ex præmortuis filiis: plurib. tamen ex uno patre relictis, loco unius computandis h. d. usq; ad §. amplius. Nic. de Neapol.

Remittit [d] à tutela vel cura & liberorũ multitudo. Legitimos [e] autem liberos esse oportet omnes, etsi nõ sint in ptãte. Oportet autẽ liberos [f] viuos esse, quando tutores patres dantur. Qui enim antea decesseruut, [g] his non connumerantur: neq; rursus nocent, qui posteà moriuntur: & hoc inquit constitutio diui Seueri. Hoc autem [h] videtur quidem dictum esse de tutore dato secundum testm̃: conuenit aũt hoc & in omni alio. [i] Qui autẽ in ventre est [†] etsi in multis [k] partibus iuris comparatur iam natis: tamen neque in præsenti quęstione, neque in reliquis [l] ciuilibus muneribus prodest patri. & hoc dictum est in constitutione diui Seueri. Non solùm autem filij remissionem tutelæ tribuunt, & filiæ: sed etiam nepotes ex filijs masculis nati, masculi & fœminæ. Auxiliantur autem tunc, qñ patre eorum mortuo, illius locum [m] supplent auo. [n] Quotcunq; autem nepotes fuerint ex uno filio, ꝓ uno filio numerantur. [o] Hæc aũt ex constitutionibus, quæ de liberis loquũtur possunt colligi: nusquam enim facilè est inuenire, vbi de filijs loquatur cõstitutio, sed de liberis: appellatio autem hęc & ad nepotes extenditur. [p] Numerũ autem liberorũ determinatum [q] constitutionibus esse oportet vnicuique tunc cũ creatur [r] nõ & si post creationem generentur antè quã iura remissionis præbeantur. Nam si [s] post creationẽ generanť, non auxiliantur, ut constitutio inquit Seueri & Antonini.

Numerus trium tutelarum, vel curarum simplicium non admistarum pupillorum diuersum patrimonium habentium non commune, principaliter iustam excusandi facultatem præbet à quarta. Nicol. de Neap.

Amplius autem & qui hẽt tres tutelas, aut tres curas, aut commistas tres curas, & tutelas, & adhuc manentes, hoc est nondũ excedentibus ætatem minoribus: hi excusantur [t] ad quartam tutelam, vel curã vocati. Sed nõ si & curator quis fuerit nõ impuberis, sed furiosi seu ꝓdigi in numerum curarum & hæc computabitur cura: quod sic se habere docet constitutio Seueri & Antonini. Dicit autem hæc [u] & nobilis Vlp. [x] de trib⁹ tutelis.

Trium pupillorum cura non facit tria onera, sed trium pupillorum tria patrimonia possidentium. Bart.

Vlpianus lib. sing. de officio ptoris tutelaris III.

Tria [y] onera [z] tutelarum dant excusationem. Tria autẽ onera sic accipienda sunt, ut non numerus pupillorũ plures tutelas faciat

---

existente incipit eẽ tutor: ut hic, & s. de testa. tut. l. si qs sub conditione, in prin. & l. tutor datus. in prin. & Inst. de Attil. tut. §. 1.

[a] Scriptura. Id est, professiõe natalium, de qua habes s. de statu hom. l. Imperator. & C. de lib. cau. l. nec omissam.

[b] Demonstratio nib. Aliàs probationibus: & ita in lib. domini Azo.

[c] Legitimis. Testibus vel instrumentis: ut C. de fi. instru. l. in exercẽdis. & ẽt mater in tali causa admittitur: ut s. de proba. l. etiam matris. & facit ad hoc. l. fin. eo. tit. nõ tamen dicas secundũ Azo. qđ ex his natalibus fiat plena probatio: sed duę præsumptiones et probationem plenam faciunt cũ aliis indiciis: quia quæ non prosunt singula, multa iuuant: [i] vt C. de prob. l. rationes. & l. instrumenta. & l. nõ epistolis. & l. nõ nudis.

[d] Remittit. Id est, relaxat.

[e] Legitimos. Et naturales: nam nec solum naturales prosunt, ut hic: nec legitimi tantum, vt adoptiui: scilicet patri adoptiuo, licèt patri naturali sic: ut Inst. eod. in princ. nisi forte datus sit auo, vel proauo, ut tũc prosit adoptanti. arg. Insti. de ado. §. sed hodie.

[f] Liberos. Scilicet viuos.

[g] Decesserunt. Vel etiam capti sunt ab hostibus: ut C. qui num. libe. l. 2. lib. x. Itẽ hoc est verum, nisi in acie decesserint: vt Instit. eo. in prin. & inf. eo. l. Libello.

[h] Hoc aũt. Scilicet quod dictum est de mortuis.

[i] Alio. Datiuo vel legitimo. It.

[k] In multis. Quoties de eius commo dis agitur: ut sup. de statu hom. l. qui in vtero. & s. de acq. hęt. l. cum quidam. §. primo.

[l] In reliquis. Vt si vocetur ad honores ubi prosunt filij iam nati ad implendum numerum annorum: ut sup. de mi. l. a. & s. de mune. & hon. l. ad rem publicam. non tamen prosunt ad recipiendam administrationem rerum suarum: ut C. de in integr. restit min. l. a. & de administr. tu to. l. de his. & C. qui & aduersus quos. l. 1. Item prosunt ad excusationem personalium munerũ filij nati: ut C. de iis q numero liber. l. 3. in fin. lib. decimo. Acc.

[m] Illius locum. Facit C. qui numero liber. l. 3. lib. 10.

[n] Auo. Isti nepotes.

[o] Numerantur. Sic Instit. de hæred. ab intest. §. cum filius.

[p] Extenditur. Vt s. de verb. sign. l. liberorum. & l. iusta. & l. nomen.

[q] Determinatum. Romæ tres, in Italia quatuor, in prouinciis quinq;: ut Insti. eo. in prin. & C. qui numero lib. l. eos qui.

[r] Creatur. Scilicet tutor.

[s] Nam si. Aliàs nõ si: & tunc abundat vnum non. sic C. de test. ma. l. fin. §. sin autem.

[t] Excusantur. Hoc ideo, quia istæ permistæ sunt eiusdem generis, alias secus: vt infr. eo. l. spadonem. §. qui iura. & C. qui numer. tut. l. 1. §. fin. Accur.

[u] Dicit autẽ hæc. Hoc est inducit ad sequentem legem, quæ est Vlp.

[x] Vlpianus. Aliàs Vlpiani, scilicet cõstitutio, scilicet tractans de tribus &c.

[y] Tria. hæc est Latina.

[z] Onera. Id est, tres onerosæ

---

[i] Cõcor. c. cũ causam. extra de prob. & cap. accedẽs. extra vt lit. nõ con. in c. cum dilectus. & suc ces. ab intest. in c. illud. de ꝑsump.

[†] No. tex sm Bald. hic, quod qui est in vtero nõ habeť ꝓ nato quãtũ ad cõmodũ pa tris sui.

sed patrimoniorũ separatio,[a] & ideo qui tribus fratribus tutor datus est, qui indiuisum patrimonium habent: vel quibusdam tutor, quibusdam curator: unam tutelam suscepisse creditur.

Modestinus lib. 13. excusationum. IIII.

Εἴφαμεν τρεῖς ἔχοντας ἐπιτροπὰς, εἰς τετάρτην μὴ καλεῖσθαι. ἐζητήθη τοίνυν ἐάν τις ἐν δυσὶν ὢν ἐπιτροπαῖς, εἶτα εἰς ἐπιτροπὴν τρίτην προβληθεὶς ἐκκαλέσηται, καὶ ἔτι μετεώρου οὔσης τῆς δίκης τῆς ἐπὶ τῇ ἐκκλήτῳ εἰς τετάρτην ἐπιτροπὴν προβληθῇ, πότερον εἰς τὴν τετάρτην δικαιολογούμενος μνησθήσεται καὶ τῆς τρίτης, ἢ παντάπασιν παραλείψει ἐκείνην, καὶ εὑρίσκω ὑπὸ τῶν θειοτάτων Σεβήρου καὶ Ἀντωνίνου διατεταγμένον, μὴ δεῖν εἰς τετάρτην προχειρίζεσθαι τὸν ἀπὸ τῆς τρίτης ἔκκλητον πεποιημένον. ἀλλὰ μετεώρου οὔσης τῆς ἐπὶ τῇ τρίτῃ χειροτονίᾳ δικαιολογίας, τὸ ἐκείνης τέλος περιμένειν, ὅρον ἐσομένον τῇ τετάρτῃ χειροτονίᾳ, ὀρθῷ τῷ λόγῳ. εἰ γὰρ τὴν τῇ τάξει τετάρτην ὑποδέξεταί τις ὡς τῇ δυνάμει τρίτην, ἀδίκου τῆς ἐπὶ τῇ τρίτῃ ἐκκλήτου ἀποφανθείσης, τέσσαρσι χρείαις ἐγκαταχεθήσεται παρὰ τοὺς νόμους. ἐὰν πατὴρ ἐν τρισὶν φροντίσιν ᾖ ἐπιτροπῶν ἢ κουρατοριῶν, ὁ υἱὸς αὐτοῦ οὐκ ἐνοχληθήσεται, καὶ τὸ οὕτως διατέτακται ὑπὸ τῶν θειοτάτων Σεβήρου καὶ Ἀντωνίνου, τοῦτο δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐστὶν, ὡς δεῖν τὰς τοῦ υἱοῦ ἐπιτροπὰς αὐτῷ τῷ πατρὶ διδόναι, καὶ πάλιν ἀμφοτέροις τὰς κοινὰς, τουτέστιν μίαν τοῦ υἱοῦ καὶ δύο τοῦ πατρὸς, ἢ δὲ τὸ ἔμπαλιν. τότε δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, ἐπειδὰν τὸ βάρος ἐνὶ οἴκῳ οὐχὶ διακεχωρισμένοις διαφέρει. γράφει δὲ καὶ Οὐλπιανὸς ὁ κράτιστος ταῦτα.

Ad tertiam tutelam vel quartam vocatus appellatione interposita & pendente ad alia vocari non potest, sed terminus illius appellationis expectatur, & in ea succumbens quartam repellit. eius autem victoria illam admittit, nisi illa de iure fuerit recusata. Nicol. de Neap.

Vulgaris.

Diximus[b] tres habẽtem tutelas, ad quartam non vocari. Quęsitũ est igitur, si quis duas habens tutelas, deĩde ad tutelam tertiã vocatus appellauerit,[c] & adhuc pendente iudicio appellationis ad quartã tutelã promoueatur: verum à quarta se excusans mentionem faciet & tertię,[d] an omnino dimittet illam?[e] Et à diuo Seuero & Antonino constitutum inuenio, non oportere[f] ad quartam promoueri à tertia appellantem: sed pendente tertię creationis excusatione, illius[g] finem expectare, terminum futurum quartę creationis recta ratiõe: si enim eo ordine quartam suscipiat quis, eueniet vt post tertiam extantem[h] iniusta tertię appellatione apparente, quatuor oneribus grauetur extra leges.[i]

Tria onera tutelarum penes eosdem qui sunt in eadem potestate, vel ipsum in potestate habentes existentes, ab aliis tutelis excusant, nisi seorsum habitent: vel earum altera accepta fuerit absq; voluntate paterna. Nicol. de Neapo.

Vulgaris.

Si pater in tribus fuerit muneribus, aut tutelarũ, aut curatoriarũ, filius eius nõ vexabitur. & ita constitutum est a diuo Seuero & Antonino. Hoc aũt & econtrario[k] est, quod oportet filij[l] tutelas remissionem patri dare, & rursus vtrisq; communes, id est, vnã filij, & duas patris: aut econuerso. Tũc aũt hæc ita se habent, cũ onus vni domui,[m] non separatis[n] contingit. Scribit autem[o] & Vlpianus nobilissimus hæc eadem libro singulari de officio prætoris.

Tria.

onerosæ tutelæ: & nõ affectatę: ut Insti. e. ti. §. item tria. & ff. e. l. spadonẽ. §. fi. si. n. essent affectatę non inferunt onus: quia portatur leuiter quod portat quisq; libenter: ut s. si quis can. l. 2. §. fi. & s. ex quib. cau. maio. l. 1. & 4. & 5. & hoc eodẽ modo exponit C. qui nu. tut. l. 1. vbi dicit nõ defunctorię. Vel expone illud ut ibi, sed hoc non muto.

Affectatũ leuiter portatur.

[a] Separatio. Sic ergo generaliter intelligas pro modo suo siue pro cumulo debiti, siue pro patrimonio, non pro numero personarum: ut s. de pact. l. maiorẽ. & l. si plures. & C. qui bon. ced. pos. l. fin. & facit ad legem istam ff. ad Tre. l. a. §. non solum. & s. eo. l. excusantur. §. fi.

[b] Diximus. Supra eo. l. excusãtut. §. fi. & hęc & illa sunt Herennij, & Græcè.

[c] Appellauerit. Lata sententia contra eũ super excusatione proposita. alióq; contra: ut Insti. eo. §. qui aũt. & ff. quãdo app. sit. l. 1. §. si quis. & ff. eo. l. scire. in prin.

[d] Tertiæ. Quasi dicat excuset me propter tertiam.

[e] Illã. Scilicet quartã: q̃a ipso iure nõ teneat uocatio, nec egeat excusatione.

[f] Non oportere. Et sic videtur, q ipso iure interim nõ teneat uocatio ad quartã: & sic interim pendẽte causa appellationis non habet necesse se excusare: ut Insti. eo. §. itẽ maior. & ff. eo. l. scire oportet. §. hæc de his. & C. de app. l. nominationes. sed demũ lata sñia cõtra eũ, à qua non appellauerat: ut ar. ff. e. l. si tres quæres. Az.

[g] Illi⁹. Si habes sententiæ, planũ est. si habes finem, finis tertiæ termin⁹ est. Id est, terminatio ẽ quartę. nã si tenet in tertia, nõ tenet in quarta: sicut & alias uideo finẽ vnius cãq; esse initiũ alteri⁹: ut C. de or. iu. l. fi. & d fal. l. ubi.

[h] Post tertiam extantem. Id est, post existentem.

[i] Extra leges. Id ẽ, contra leges. nã cõtra leges est, ut debeat grauari quarta tutela: siue ut uerius dicam, præter legem, non sm legẽ. sic ponitur contra, pro præter s. de pact. l. paciscì. Azo. & facit ff. e. l. si duos l prin. & de rit. nu. l. si quis. §. qd ergo. si eum. Accurtius.

[k] Econtrario. Quasi dicat in cõtrario idem est. Azo.

[l] Filij. Qui est in potestate. ut statim subijcit, vt ff. l. px.

[m] Vni domui. Vt quia patres cũ filiis omnia communia hñt, & simul habitant: ut s. l. proxi.

[n] Non separatis. Scilicet domibus: alias separatim.

[o] Scribit autẽ. Faciendo. l. seq. Accu.

Vlpian. lib. singu. de offi. præto. tutel. V.

Tria [a] onera in domo una esse sufficit. Proinde si pater alicuius, vel filius, vel frater, qui est in eiusdem potestate, tria onera sustineat, quæ ad periculum patris sui spectent: quia volūtate [b] eius administrant, omnibus [c] excusatio à tutela competit. Sed si non voluntate patris administrent: non prodesse [d] sæpe rescriptum est.

Modest. l. 2. excu. VI.

Ἐὰν δύο ἔχοντι ἐπιτροπὰς ἄλλαι δύο ὁμοῦ ἐπαγγελθῶσιν, ἡ τῇ τάξει τρίτη βοηθήσει αὐτῷ εἰς τὴν ἄφεσιν τῆς τετάρτης, κἂν αὐτοκράτωρ ᾖ τὴν τετάρτην ἐγχειρίσας ἢ τὴν τρίτην. πρὶν μέντοι γνῶναι τὰ τῶν αὐτοκράτορας φθάσει προσβληθεὶς εἰς ἄλλην. ἐὰν δὲ ἡ τάξις μὴ φαίνηται, ἀλλὰ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ αἱ δύο χειροτονίαι προταθῶσιν ἐν διαφόροις χάρταις, οὐχ ὁ χειροτονηθεὶς, ἀλλ' ὁ χειροτονήσας ἐπιλέξηται ὁποίαν δεῖ αὐτὸν ὑποδέξασθαι. γραμματικοί, σοφισταί, ῥήτορες, ἰατροί, οἱ περιοδευταὶ καλούμενοι, ὥσπερ τῶν λοιπῶν λειτουργιῶν, οὕτωσι δὲ καὶ ἀπὸ ἐπιτροπῆς καὶ κουρατωρίας ἀνάπαυσιν ἔχουσιν. ἔστι δὲ καὶ ὁ ἀριθμὸς ῥητόρων ἐν ἑκάστῃ πόλει τῶν τὴν ἀλειτουργησίαν ἐχόντων, καὶ αἱρέσεις τινὲς προσκείμεναι τῷ νόμῳ, ὅπερ δηλοῦται ἐξ ἐπιστολῆς Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς γραφείσης μὲν τῷ κοινῷ τῆς Ἀσίας, παντὶ δὲ τῷ κόσμῳ διαφερούσης, ἧς ἐστιν τὸ κεφάλαιον τοῦτο ὑποτεταγμένον. αἱ μὲν ἐλάττους πόλεις δύνανται πέντε ἰατροὺς ἀτελεῖς ἔχειν καὶ τρεῖς σοφιστὰς, καὶ γραμματικοὺς τοὺς ἴσους. αἱ δὲ μείζους πόλεις ἑπτὰ τοὺς θεραπεύοντας, τέσσαρας τοὺς παιδεύοντας ἑκατέραν παιδείαν. αἱ δὲ μέγισται πόλεις δέκα ἰατροὺς καὶ ῥήτορας πέντε καὶ γραμματικοὺς τοὺς ἴσους, ὑπὲρ δὲ τοῦτον τὸν ἀριθμὸν οὐδὲ ἡ μεγίστη πόλις τὴν ἀτέλειαν παρέχει. εἰκὸς δὲ τῷ μὲν μεγίστῳ ἀριθμῷ χρήσασθαι τὰς μητροπόλεις τῶν ἐθνῶν, τῷ δὲ δευτέρῳ τὰς ἐχούσας ἀγορὰς δικῶν, τῷ δὲ τρίτῳ τὰς λοιπάς. τοῦτον τὸν ἀριθμὸν ὑπερβαίνειν μὲν οὐκ ἔστιν, οὔτε ψηφίσματι βουλῆς οὔτε ἄλλῃ τινὶ παρευρέσει, ἐλαττοῦν δὲ ἔξεστιν. ἐπειδήπερ ὑπὲρ τῶν πολιτικῶν λειτουργιῶν φαίνεται τὸ τοιοῦτο γινόμενον. καὶ μέντοι οὐκ ἄλλως τὴν ἀλειτουργησίαν ταύτην καρπώσονται, ἐὰν μὴ δόγματι βουλῆς ἐγκαταλέγωσιν τῷ ἀριθμῷ τῶν συγκεχωρημένων, καὶ περὶ τὸ ἔργον ὀλιγώρως μὴ ἔχωσιν, καὶ φιλοσόφους δὲ ἀπολύεσθαι ἐπιτροπῶν Παῦλος γράφει οὕτως.

Habenti duas tutelas, si duæ deferantur diuersis temporibus, prior posteriori præfertur: si verò simul deferantur: illa præfertur, quam deferens declarauit. Nicol. de Neapol.

Vulgaris.

Si duas [e] habenti tutelas, aliæ duæ simul superinductæ fuerint: quæ est ordine [f] tertia, auxiliabitur ei ad remissionē quartæ: & si Imperator fuerit, qui quartā iniunxerit, aut tertiā: & antè, quàm cognoscat Imperatoris mādata, promotus erit ad aliam. [g] Si autē ordo non apparuerit, sed in una die duæ creationes [h] proponerentur in diuersis chartis: [i] non qui creatus est, sed qui creauit, eliget [k] quam oporteat eum suscipere. Grammatici, sophistæ, [l] rhetores, medici qui [*] περιοδευταὶ id est, circulatores [m] vocantur, quēadmodum à reliquis muneribus, [n] ita & à tutela, & à cura requiem habent. Est autem & numerus rhetorum in vnaquaq; Et

[a] Tria. Hæc est lex Vlpiani, & Latina.
[b] Quia voluntate. Hoc dicit s. de tu. l. si filius. & s. de ad mi. tu. l. Lucius Titius. & per hoc apparet, q aliud debet esse in magistratu & fideiussoribus tutoris: ut j. eo. l. ipadonē. §. si ciuitatis. & s. de ri. nu. l. si qs tutor. §. 1. quæ sunt contrariç. & est rō, quia illi non tenentur, ideo quia agnouerunt tutelam: uel quia eorum volūtate gesta sint, sed hic pater sic: unde perinde ē ac si ip'e pgerat. arg. sup. de ad mi. tu. l. ita autem. §. gessisse. & sup. ne quis eum, qui in ius voc. est, ui exim. l. si quis. in princ. vnde hic forte statim cōuenin potest: sed ibi in subsidium tantum excusso eo qui gessit.
[c] Omnibus. Tam patri, quam filius.
[d] Non prodesse. Licèt pater de peculio teneatur: ut sup. de iu. l. si filius. quia etiam inuitus de eo obligatur: ut s. de pec. l. si quis seruū. §. etiā. & quasi filij patrimonium reputatur, non patri: ut s. de pec. l. peculiū. & tacit sup. l. proxi.
[e] Si duas. Hæc Græca est. Ac.
[f] Quæ est ordine. Id est, aliquo ordine, ita q vna prior, alia posteriori tēpore: vel lege interrogatiue: & ibi incipit responsio, & si Imperator &c. & postea cum dicit, aut tertiā, subaudi vere tertia prodest ad recusationem quartę. etenim &c. Azo.
[g] Ad aliam. Id est tertiā. Et no. de ordine seruando: sic & j. de fideic. liber. l. generaliter. §. qd ergo. sed arg. cōtra. j. de so. l. nec enim.
[h] Creationes. Scilicet duarum tutelarum, id est, duo decreta.
[i] Diuersis chartis. Alias diuersis creatis, id est, diuersis creationibus eiusdem personæ. Dyn.
[k] Eliget. Si ordo non apparet, eligit iudex vt hic, & arg. j. de acc. l. si plures. alias committitur sorti: [1] vt sup. de iud. l. in tribus. & C. commun. de le. l. fi. in prin. aliàs nihil valet qd fit: ut j. de hæ. insti. l. qui soluēdo. & sup. de viusu. l. quoties. aliquādo committitur priuato: ut j. ad Treb. l. hæredes. §. fi. quæ omnia sunt arg. contra. sed hoc fit fauore pupillorū, ne diu stēt sine tutela, nā incertus tutor non pōt eis dari: vt sup. de test. tute. l. tutor incertus. Sed quid si adiuersis dentur tertia, & quarta? Respond. ad superiorē recurrimus: vt arg. j. de re iud. l. duo. & facit hæc lex ad id qd no. C. de edic. diu. Adr. toll. l. fin. §. sin autem.
[l] Sophistæ. Id est, dialectici. Aceu.
[m] Circulatores. Aliàs circitores: aliàs circuitores: quia circuibant ciuitatē sanando ægros, sicut fullones vocātor ex eadem causa: ut sup. de insti. l. cuicunq;. §. j. Item isti vocantur parabolani, qa multas habent parabolas: ut C. de epis. & cle. l. parabolani.
[n] Muneribus. A quibus sunt immunes: ut C. de profes. & me. l. medicos & l. fin. & j. de mun. & hon. l. fi. §. fi.

[1] In quātum hæc glo. videt sentire dubium esse dirimendū, fortè hoc est verum quādo est dubiū in iure: ut plene p Bar. I l. ij duo j. uti pos. gl. in c. licet. & ibi Feli. post Io. Andr. ad Panor. colū. pen. ver. possidens. ext. de proba. gl. & Arch. in c. 2. qui & seq. xxvj. q. ij.

[*] Περιοδευταὶ, id est, circumforanei, sequit Anto. Augu. libr. singu. ad Modest.

ciuitate, q vacationē munerū hñt, & hæses [a] q̃dam propositæ lege, qđ manifestum est ex epistola Antonini Pij, quę scripta quidem est communitati Asiæ, uniuerso autem orbi conueniens est: cuius capitulum hic subiectum est. Minores [b] quidē ciuitates possunt quinque medicos immunes habere, & tres sophistas, & grammaticos totidem: maiores autem ciuitates septem [c] qui curent: quatuor qui doceant vtranq; doctrinā. [d] maximæ [e] autem ciuitates decem medicos, & rethores [f] quinque, & grammaticos totidē. Supra hunc autem numerum ne maxima quidem ciuitas immunitatem p̄stat. Decet autem maximo quidem numero vti metropoles [g] gentium, secundo autem quæ habent vel forum causarū, [h] tertio autem reliquas. Excedere quidem hunc numerum nō licet [i] neque sententia senatus, neque alia qua adinuentione: minuere autem licet, quoniā pro ciuilibus muneribus apparet hoc tale factum. [k] & utique non aliter de immunitate hac fruentur, nisi decreto senatus inscripti fuerint numero concesso, & circa operationē se negligēter [l] nō habeāt. Et quidē philosophos liberari à tutelis Paulus scribit [m] ita.

Vere philosophantes excusationem consequuntur à tutela & cura. secus si ficte: & idem in aliis priuilegiis, per quæ immunitas eis adiudicatur: in legatione, militia, vel alio famulatu cōceditur. & ab emptione specierum sacerdotii & gymnasii administratione. medicus verò semel approbatus poterit reprobari. Nicol. de Neapol.

Philosophi, oratores [n] grammatici, qui publicè iuuenibus prosunt, excusantur [o] à tutelis. nam & Vlpianus lib. iiij. de offi. proconsul. ita scribit.

Vlpianus. VII.

† Sed & reprobari [p] medicum posse à republica, quamuis semel probatus sit, Imperator noster cum patre Lælio Basso rescripsit.

Περὶ δὲ τῶν φιλοσόφων ἡ οὕτη διάταξις τοῦ Πίου οὕτως λέγει. φιλοσόφων δὲ οὐκ ἐτέθη ἀριθμὸς διὰ τὸ σπανίους εἶναι τοὺς φιλοσοφοῦντας. οἶμαι δὲ ὅτι οἱ πλούτῳ ὑπερβάλλοντες ἐθέλοντες παρέξουσιν τὰς ἀπὸ τῶν χρημάτων ὠφελείας ταῖς πατρίσιν. εἰ δὲ ἀκριβολογοῖντο περὶ τὰς οὐσίας, αὐτόθεν ἤδη φανεροὶ γενήσονται μὴ φιλοσοφοῦντες, ἔστιν δὲ καὶ ἐν ταῖς τοῦ βασιλέως Κομμόδου διατάξεσιν γεγραμμένον κεφάλαιον ἐξ ἐπιστολῆς Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς, ἐν ᾧ δηλοῦται καὶ φιλοσόφους ἀλειτουργησίαν ἔχειν ἀπὸ ἐπιτροπῶν. ἔστιν δὲ τὰ ῥήματα ταῦτα ὁμοίως δὲ τούτοις ἅπασιν ὁ θειότατος πατήρ μου παρελθὼν εὐθὺς ἐπὶ τὴν ἀρχὴν διατάγματι τὰς ὑπαρχούσας τιμὰς καὶ ἀτελείας ἐβεβαίωσεν, γράψας φιλοσόφους, ῥήτορας, γραμματικοὺς ἰατροὺς ἀτελεῖς εἶναι γυμνασιαρχιῶν, ἀγορανομιῶν, ἱερωσυνῶν, ἐπισταθμιῶν, σιτωνίας, ἐλαιωνίας: καὶ μήτε κρίνειν, μήτε πρεσβεύειν, μήτε εἰς στρατείαν καταλέγεσθαι ἄκοντας, μήτε εἰς ἄλλην αὐτοὺς ὑπηρεσίαν ἐθνικὴν ἤ τινα ἄλλην ἀναγκάζεσθαι. ἔτι κἀκεῖνο εἰδέναι χρὴ ὅτι ὁ ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι διδάσκων ἢ θεραπεύων τὴν ἀλειτουργησίαν ταύτην ἔχει. ἐὰν γὰρ Κομανεὺς ὢν ἐν Νεοκαισαρείᾳ σοφιστεύῃ, ἢ θεραπεύῃ, ἢ διδάσκῃ, παρὰ Κομανεῦσιν ἀλειτουργησίαν οὐκ ἔχει. καὶ τοῦτο οὕτως νενομοθέτηται ὑπὸ τῶν θειοτάτων Σεβήρου καὶ Ἀντωνίνου. τοὺς μέντοι ἄγαν ἐπισήμους καὶ ὑπὲρ τὸν ἀριθμὸν καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ

Philo-

[a] Et hæreses. Subaudi sunt, q.d. & quędam leges hæreses, id est, diuidentes ciuitatem a ciuitate: vt statim dicit.
[b] Minores. Tria genera ciuita. ponit minores, maiores, & maximas.
[c] Septem scilicet medicos.
[d] Vtranq; doctrinam. Scilicet grammaticam & sophisticā. i. quatuor in qualibet: nā in minoribus excessi fuerunt tres.
[e] Maximæ. Quidā dicūt maximas, Romam veterē, & nouam. quod non placet: quia ibi alius est numerus: ut C. de stud. li. vr. Rom. l. 1. lib. 11. & de priuile. vrb. Constan. l. 1. Sed vocabis hic maximas Metropolitanas & Archiepiscopales: vt infra, statim.
[f] Rhetores. Pro eodem videtur ponere sophistam & rethorem: quia suprà, in illo §. minores. dixit sophistas & grammaticos: & nunc dicit rhetores & grāmaticos. Vel verius dicam sophistas appellari dialecticos. ut & sup. §. grammatici. posuit grammaticos sophistas & rhetores: quare apparet non poni pro eo. Azo.
[g] Metropoles. Id est ciuitates [s] quę habent metropolitanum, i. Archiepiscoporum.
[h] Forum causarū. Forū causarum, & locus iudiciorū idē est. Vel dic causarū criminalium, iudiciorū ciuilium, uel econtra: ut sup. de test. l. 3. in princ.
[i] Non licet. Alias impossibile est. & tunc dic, id est, difficile sic ī. de iis qui deiec. vel effu. l. 2. Vel benè dicit impossibile: quia non debet fieri: ut ī. de condi. institu. l. filius. & de verb. sig. l. nepos.
[k] Tale factum. id est numerū taxatū. i. vbi multi sunt qui munera subeunt. & facit C. de dilation. l. fine pars. & Insti. de excu. tu. §. qui autem. Accur.
[l] Negligēter. Quo casu potuerunt reprobari. ut ī. l. proxi. in prin.
[m] Paulus scribit. In Latino, & sic incipit lex Latina. Accur.
[n] Oratores. Id est, rhetores. Accur.
[o] Excusantur. Nō autem illi, qui primas literas docent: ut ī. de vac. mun. l. secunda, §. qui pueros. nec poetæ: ut C. de profess. & medi. l. poetæ. Accur.
[p] Sed & reprobari. Vt infr. de mune. & hono. l. vt gradatim. §. reprobari. & C. de profess. & med. l. secunda. Sed contra Insti. tu. qui ma. non pos. §. semel. Solu. illud fauore libertatis: hoc fauore sanitatis. Item non obs. infr. de re iudi. l. iudex. quia ibi desiit esse iudex. Item illud ideo est, ne illusoria fiant iudicia: vt supra de iud. l. si prætor. & infr. ne quid in loc. publ. l. fin. & infrà ad Trebell. l. seruo inuito. §. cum prętor. Item arg. contra supr. qui satisd. coga. l. si ab arbitro. & de nego. gest. l. Pomponius. vbi de hoc. Itē facit C. de episco. & cleric. l. generaliter. & suprà, l. proxim. in fine.

• Hęreses hic accipe pro sectis, q̃ legibus non sunt improbatæ: quales erant Philosophorum.

Ciuitas Metropolitana maxima dicitur.

[s] Quid sit metropolis, pulchre Budæus sup. de offi. pconsul. l. obseruare.

* In P. F. θεμάτιον est præcedentis capitis.

† Reprobari pōt semel approbatus, ex causis postea emergentibus, ut in c. nulli. de elect. li. 6.

πατρίδι τὰς διατριβὰς ποιουμένους εἶναι ἀλειτουργήτους Παῦλος γράφει λέγων τὸν θειότατον Ἀντωνῖνον τὸν Εὐσεβῆ οὕτω κεκελευκέναι τὸν ἐν Ῥώμῃ σοφιστεύοντα ἢ σαλαρίῳ. ἢ καὶ χωρὶς σαλαρίου ἄφεσιν ἔχειν νενομοθέτηται ὑπὸ τῶν θειοτάτων Σεβήρου καὶ Ἀντωνίνου, οὕτως ὡσανεὶ ἐτύγχανεν ἐν ἰδίᾳ πατρίδι διδάσκων. αἷς νομοθεσίαις δύναται τις ἐκεῖνον προσαγαγεῖν τὸν λόγον, ὅτι κοινῆς οὔσης τε καὶ νομιζομένης πατρίδας τῆς βασιλευούσης, εἰκότως ἂν ὡς ἐν ἰδίᾳ πατρίδι χρήσιμον ἑαυτὸν παρέχων ἀλειτουργησίαν καρπώσεται. νόμων δὲ διδάσκαλοι ἐν ἐπαρχίᾳ διδάσκοντες ἄφεσιν οὐχ ἕξουσιν, ἐν Ῥώμῃ δὲ διδάσκοντες ἀφίενται.

De philosophis aūt ea dē cōstitutio diui Pij ita dicit: Philosophorū [a] aūt nō cōstitutus est numer⁹: qa rari sunt, qui philosophanē. Existimo [b] āt, qm̄ q diuitus abundār, volūtariè tribuūt pecuniā in vtilitates patriæ. Si aūt propriè loquanē de substātia, iā inde manifesti [d] fient nō philosophantes. Est aūt iperatoris Cōmodi cōstitutionibus inscriptum capitulū ex epistola Antonini Pij ī qua manifestaē, & philosophos habere immunitatē tutelarū. Sunt aūt hæc verba, Consimiliter aūt his hominib. diuus pater meus mox ingrediēs principatū, cōstitutione existētes honores, & immunitates firmauit scribēs, philosophos, rhetores, grāmaticos, medicos, immunes esse à gymnasijs sacerdotij [e] stātes, [f] & neq; ad frumēti, & vini, & olei emptiones, & præpositiōes, & neq; iudicare, [g] neq; legatos esse, neq; in militia numerari nolentes, neq; ad alium famulatum eos cogi.

Docens grammaticam, vel curans in propria patria, habet excusationē in illa, secus si docet in patria aliena: nisi sint valde disciplinati: quia tūc vbiq; docētes ēt extra numerū, excusationē cōsequuntur. Idē in philosophātibus ī ciuitate Romana, et legū doctoribus: siue cum salario, vel sine salario doceant. Nic. de Neapol.

Vulgaris.

Amplius & illud scire oportet, & eum, qui in patria propria docet, aut medicatur, immunitatē hanc habere. [h] Si enim existens Cumanus [i] in Cæsarea [k] doceat, aut medicetur: apud Cumanos immunitatem [l] non habet. & hoc ita promulgatum est à diuo Seuero & Antonino. Valde tamē disciplinis instructos, & si supra numerum, & in aliena patria moram faciant, esse immunes Paulus scribit, dicens diuum Pium Antoninū ita iussisse. Romę philosophantem cūm salario, vel sine salario remissionem habere [m] promulgatum est à diuo Seuero, & Antonino, ita ac si in propria patria doceret. Quibus promulgatiōibus potest quis illam rationem [n] adducere: quoniam in regia vrbe, quæ & habetur, & est communis patria, [†] decenter utique vtilem seipsum prębens, non minus quàm in propria patria immunitate fruetur. Legum verò doctores ī aliquo p̄sidatu [o] docētes [p] remissionem non habebunt. Romæ [q] autem docentes, & à tutela & cura remittuntur.

[a] Philosophorum. Hoc est Græcum.

[b] Existimo. Scilicet cē aliquos, quasi dicat, licèt sint rari, sunt tamen quādoq;, ut qui dāt pecuniā suam in vtilitatem patriæ: & sic de ea non curāt. si aūt curāt, ut quia dicant, nolo dare substantiā meam: non sunt philosophi, vt subiicit.

[c] Patriæ. Subaudi, sunt philosophi: si tamen philosophię instant.

[d] Manifesti. Nam verè philosophantes pecunias contēnunt: ut ī. de vac. mu. l. in honorib⁹. §. philosophis. & C. de mu. pa. l. professio.

[e] Gymnasiis Sacerdotij. i. à sacerdotalib. exercitiis. Gymnos enim Græce, Latinè labor, siue exercitiū dicitur, secūdum Py. Vel dic q̄ non sunt præpositi gynecijs textrinaru laborantiū in serico principis. sic ponit C. ad leg. Iul. repet. l. vnusquisq;, & C. de muri. & gynec. per totum, libro 11.

[f] Stātes. Id est existentes. & iunge p̄cedentibus q̄ subij cit, & neq; &c. & dic, & neq; cogi eos ad famulatum emptionis frumēti, uini, & olei. & pro. i. ius p̄positionis. s. ut sit præpositus ad faciendū ea. Sed contra C. de quib. mu. vel p̄. ne. li. se ex. l. 1. & 2. Sol. nulla dignitas vel priuilegium excusat, quin teneat quis emere frumentū & similia ī pe necessitatis, vt reddatur vbertas. ut C. ut ne. lic. in empt. spe. l. 1. li. x. sed à cura iudicēdi emptionē benè quis excusatur: ut hic, & ī. de mu. & hon. l. 3. §. cura.

[g] Iudicare. Huic est contra ī. de ath. l. 3. §. tāersi. Solu. hic logi de iudicio legatiōis, q̄d aliquis benè cogit suscipere: ut C. de aduoc. di. iud. l. scim⁹, & ī. de mun. & hono. l. fi. §. iudicādi. nisi habeāt excusationē: ut hic. At in contrario loquitur de arbitro qui cogitur, ex quo suscepit sponte arbitriū, ut ibi dicitur, & facit. ī. de vaca. mu. l. pe. §. qui āt. & §. si post causam.

[h] Habere. Insti. eo. §. itē Romanæ. vt ī. de munerib. & hono. l. fi. §. fi.

[i] Cumanus. Ex Cumis Campaniæ ciuitate.

[k] In Cæsarea. Id est, in alia terra docet.

[l] Immunitatē. Scilicet in sua: vt ex p̄missis patet.

[m] Remissionē habere. In sua patria: vt insti. eo. §. item Romę. & ī. de vac. mu. l. eos in princ. Accur.

[n] Rationē. Id est, pōt reddi hæc ratio ad p̄dicta, quia Roma est, & opinatur ab omnib. communis patria. ut hic & ī. ad muni. l. Roma. Accur.

[o] Præsidatu. Vbi dicitur adulterina scientia doceri: ut sup. in p̄œ. Digestorum. §. hæc autem.

[p] Docentes. Vagabundus. Accur.

[q] Romæ. Vel ī oppido Beruēsiū, vel in aliqua ciuitate regia. ut Bon. ut in d. § hoc autē. nō vltra Aposam: qa extra ciuitatem veterem est, non Mutinæ, nō Rhegij. Itē dic Roma veteri, vel noua: quę melioribus nō deterioribus dedicata est auguriis: ut C. de vet. iur. enucl. l. 1. §. tin. & C. de profes. & medi. l. 1. & de priuileg. vr. Constan. l. 1. Item dico, quòd habēt excusationē nō solum à tutelis, sed ab omnibus muneribus publicis & ciuili-

Teneť quis emere, ergo & vendere, quia sunt correlatiua. si em sit ēptor, necessario erit vēditor. Pa. de Ca. facit magnū tractatum in consi. 19. per totū.

Alias, immunes esse nō solum à prę fectura gymnasiorum & sacerdotij solere, sed & frumenti, vini & olei ēptionis, & ius p̄positionis, & neq; iudicare neq; legatos eē, neq; ī militia numerari īuitus, neq; ad aliquid munus gentile siue familiarū, eos cogi.

Arbiter cogiť sententiare ex quo arbitriū spōte suscepit.

[†] Qualiter Roma cōmunia sit patria, pulchrè Alc. lib. 2. disp. c. 21.

ciuilibus, & filii & uxores eorum:ut C. de profeſ. & medi.l.medicos. Sed quid de patrimonialibus? Reſp. dic,ut in d.l. medicos.

A Thletæ. Illi Athletæ qui ſunt coronati propter certamina quæ uicerūt, habēt excuſationē à tutelis. Itē p̄ſides donec ſunt in p̄ſidatu. Scd̄o dicit, quod tutela nō eſt munus publicū utilitate, quāuis ſit authoritate. Tertio dicit q̄d magiſtratus ciuitatū habēt excuſationē. Quarto dicit, quod inimicus meus datus tutor filiis meis a iudice, habet excuſationē. ſed ſi poſt inimicitiam egomet dedi eū tutorem filiis meis in teſtō, nō excuſatur: uideor enim hoc ipſo remittere offenſam q eum tutorē do. ſed ſi poſtquā eū tutorem dedi in teſtamento, nata eſt inimicitia inter me & eū, ſine dubio excuſatur. Quinto dicit quod ille, qui mouet quęſtionē pupillo de ſtatu, excuſat ab eius tutela. Sextò dicit, q̄d nimis pauperes & ruſtici nimis ſimplices excuſantur, non sūt illiterati, ſi negotia ſciunt facere. Viu.

In P. Fl. θεματιω eis capitis præcedentis.

a Athletæ. Latina eſt hęc lex. Et erant athletæ, qui ſine mercede uirtutis grā certabāt, & certaminibus ſacris deſeruiebāt: vt ſ. de iis q no. inf. l. athletas. nō dicas de illis, qui hodie certāt: q̄a sūt infames: vt ſ. de iis qui no. infa. l. 1. in fine, vñ nō debēt habere præmiū, unde pęnā merētur: vt ſ. de neg. geſ. l. ſiue hęreditaria.

De athletis multa Bud. ſ. de his, q no. inf. l athletas de certaminibus ſacris Alc. l. vnica. de athletis li. C. x. Hieronicas āt hic Vl. intelligit.

b Coronati. Scilicet ter: vt C. de athletis. l. 1. lib. 10.

Athletæ, et præſides, & magiſtratus, dū ſunt in magiſtratu, a tutelis & curis, quæ ſunt munera ciuilia, excuſantur. Ni. de Nea. h. d. uſque ad. §. das.

Vlp. [illegible] VIII.

a A Thletæ a habent à tutela excuſationem: ſed qui ſacris certaminibus coronati ſunt. Ἔθνους ἱερωσύνη οἷον Ἀσιαρχία, Βιθυνιαρχία, Καππαδοκαρχία, παρέχει ἀλειτουργησίαν ἀπὸ ἐπιτροπῶν. τουτέστιν ἕως ἂν ἄρχῃ.

Vulgata.

Gentium c præſidatus, puta Aſiæ, Bithyniæ, Cappadociæ tribuit immunitatem à tutela: hoc eſt quoad in præſidatu ſunt. Tutela non eſt reipublicæ munus, d nec quod e ad impenſam f pertinet, ſed ciuile: g nec prouinciale h videtur tutelam adminiſtrare.

Ἀφίενται ἐπιτροπῆς καὶ κουρατορίας στρατηγοὶ τῶν πόλεων. Δίδωσιν ἄφεσιν ἐπιτροπῆς καὶ κεφαλικὴ ἔχθρα τῷ χειροτονηθέντι γενομένη πρὸς τὸν πατέρα τῶν ὀρφανῶν αὐτοῦ εἰ μὴ κατὰ διαθήκας φανεὶν δοθεὶς ἐπίτροπος, πλὴν εἰ μὴ κατὰ τὸ γραφῆναι τὴν διαθήκην κεφαλικὸς ἀγὼν αὐτοῖς πρὸς ἀλλήλους συνέστηκεν, ἢ εἰ μὴ πρεσβυτέρα μὲν ἐστιν τῆς διαθήκης ἡ ἔχθρα, διὰ τοῦτο δὲ δοκεῖ δεδόσθαι ἐπίτροπος ἵνα ὑποβληθῇ ἐνοχῇ ἢ καὶ πράγμασιν, καὶ τοῦτο ἐξ ἐπιστολῆς Σεβήρου βασιλέως δείκνυται ἔτι ἀπολύεται ἐπιτροπῆς ὁπόταν ἀμφισβητήσῃ τις τὸν ὀρφανὸν περὶ τῆς καταστάσεως κοινῇ, φαίνεται δὲ τοῦτο μὴ συκοφαντίᾳ ποιῶν ἀλλ' ἐκ καλῆς πίστεως, καὶ τοῦτο οἱ θειότατοι Μάρκος καὶ Βῆρος ἐνομοθέτησαν. περὶ τῶν ἀγροίκων καὶ τῶν ταπεινῶν, καὶ τῶν ἀγραμμάτων γράφει Παῦλος οὕτως. Remittuntur à tutela & cura magiſtratus ciuitatum.

Capitales inimicitiæ liberant à tutela, ſi ante teſtamentū, quo tutor datus ſit, ortæ ſint, aut poſt longè durauerint.

Dat remiſsionem tutelæ & capitalis k inimicitia à creato l facta m aduerſus patrem pupillorum: niſi ſecundum teſtamentum apparuerit datus tutor, o niſi poſtquam p ſcriptum eſt teſtamentuum, capitale certamen eis inuicem conſtitit: uel niſi antiquior quidem eſt teſtamento inimicitia: propter hoc autem uideatur eſſe da-

dum hoc dicitur munus ciuile: quia munerum ciuiliū triplex eſt diuiſio: ut j. de muner. & hono. l. ſi. in prin.

h Nec prouinciale. Id eſt, non eſt tale, qualia ſunt alia munera, quæ ſont in prouinciis, quæ ſunt publica authoritate & utilitate.

i Ciuitatū. Ad hoc j. eo. l. nō tãtū. §. ſanè. & l. adminiſtrantes. & Inſtit. eo. §. & qui in poteſtate. in municipio ſecus: ut j. eo. l. propter.

k Capitalis. Hoc expone duobus modis, vt Inſti. eo. §. inimicitiæ.

l Creato. Aliàs creatio.

m Facta. Id eſt, nata ſcilicet inimicitia aduerſus &c. a quacunq; parte p̄uenit culpa. ſed hic uidetur, quod prouenit à parte tutoris.

n Niſi ſecundū teſtamentū. Quo caſu ante facta vī modo remitti per teſtamētum: & ſic apparet, quod patet pupilli fuerit offenſus.

ADDITIO. No. ex hac gl. q̄d ad offenſum nō ad offendentē p̄tinet facere pacē. & ſic adde, q̄d tacita ſeu ficta offenſa per pacē facilius aboleē, quā vera & expſſa: ut ſ. ad Syl. l. durus. ſcd̄m Bald.

o Datus tutor. Quia hoc dixit, do q̄a inimicus eſt, vel ex aliis cōiecturis apparet, quòd non mutauit animum aduerſus eum quaſi ſumat uindictā modo dando ei labores. & facit j. de admin. leg. l. iiij. & ſ. de arbit. l. iij. & C ſi propter inimici. creatio facta ſit. l. 1. lib. 10.

p Niſi poſtquàm. Aliàs poſtquam: & eſt bona, & eſt exceptio exceptiōis: quaſi dicat inimicitia dat excuſationem, niſi in teſtamētario: & tūc nō niſi poſt teſtamētum eſt facta. quo caſu nō p̄t dici remiſſa per teſtamētū, cū nec tūc erat nata: ſed poſt teſtamentū orta ſi diu ſteterit, & potuerit teſtamētū mutare, & nō mutauit: ſatis uidetur remiſiſſe ut ar. ſ. de admini. tut. l. tres tutores. & de confir. tut. l. in cōfirmando. & l. utilitatem. Alii habēt priuſquā, & tūc oportet quòd excipiat a primo dicto. §. inimicitia dat excuſationē, niſi prius &c. ſed certè tunc uidetur eadem ſuperior exceptio: uā & hic & ibi fuit ante teſtamētū inimicitia: & oportet tunc dicere q̄d niſi, ponitur hic expoſitiuè q. d. niſi ſecundum teſtamentū &c. id eſt, prius quā ſcriptū ſit &c. ſicut alias ponitur hæc dictio niſi ā. de

c Gentium. Nam ceſſante cauſa, ceſſat effectus. ut C. de epi'c. & cle. l. generaliter. & ſ. de pa. l. quod dictū. & Inſti. eodem. §. item diuus Marcus: & §. itē qui reipublicæ. & §. inimicitię.

d Munus. V utilitate, ſed authoritate ſicut Inſtit. eo in p̄in. quę eſt. cōtra. Sed utilitate ſecundario eſt publicū: quia expedit reipublicæ &c. ut Inſt. de iis qui ſunt ſui uel alie. iur. in §. pen. ſic & ſ. de eden. l. argen. §. i.

e Nec quod. Nō eñ habet tutor neceſſe de ſuo facere ſumptus tutelæ. ut ſ. de admi. tut. l. a tutoribus. §. ſi.

f Ad impenſam. Non patrimonialē, ſed perſonalem.

g Sed ciuile. i. de iure ciuili: ut ſ. de tute. l. 1. ſecun-

eus tutor, ut supponatur debito,[a] & negotiis. & hoc ex epistola Imperatoris Seueri ostenditur. Amplius autem absoluitur à tutela, cum quæstionem quis pupillo de statu mouet.[b] si uideatur hoc non calumnia[c] facere, sed bona fide. & hoc diui Marcus & Verus promulgauerunt.

Simplices, & illiteratæ personæ nõ excusantur à tutela, si modò non fuerint alijs expertes.

De rusticis[d] aũt, & humilibus, & illiteratis scribit Paulus ita, Mediocritas[e], & rusticitas[f] interdum[g] excusationem præbent, secundum epistolas diuorum Adriani & Antonini. Eius quĩ se negat literas scire, excusatio accipi non debet, si modò[h] expers non sit negociorum.[i]

Qui minus possidet pupillo, ex cusatur à tutela, uel qui ob paupertatem non potest pupilli res administrare.

Vlpianus libro singula. excusatio. IX

Paupertas[k] sanè dat excusationem, si quis imparem[l] se oneri iniũcto possit probare: idq; diuorum fratrum rescripto continetur.

Mode. lib. iij. excusa. X.

Οἱ παλαιστρατιῶται οἱ ἐντίμως πληρώσαντες τὸν τῆς στρατείας χρόνον, ἄφεσιν ἔχουσιν ἐπιτροπῶν πρὸς πάντας τοὺς ἰδιώτας. πρὸς δὲ τοὺς παῖδας τῶν τῆς αὐτῆς τάξεως κεκοινωνηκότων ἢ πάντων παλαιστρατιωτῶν, ἐντὸς μὲν ἐνιαυτοῦ τοῦ ἀποστρατεύσασθαι ἄφεσιν ἔχουσιν, μετὰ δὲ ἐνιαυτὸν οὐκέτι. τὸ γὰρ ἰσότιμον τῆς στρατείας ἰσχυρότερον ἐνομίσθη τῆς τῶν παλαιστρατιωτῶν προνομίας, ἐὰν μὴ ἄρα ἄλλα ἔχωσιν δίκαια πρὸς παραίτησιν ἐπιτροπῆς, οἷον ἀριθμὸν ἐτῶν ἢ τι τοιοῦτο ὁποῖον καὶ τοῖς ἰδιώταις πρὸς ἅπαντα συνέρεσθαι εἴωθεν. ταῦτα δὲ περὶ υἱῶν οὐχὶ περὶ ἐγγόνων τῶν παλαιστρατιωτῶν. ἔγγονοι γὰρ τῶν παλαιστρατιωτῶν ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ τῶν λοιπῶν ἰδιωτῶν εἶναι πιστευθήσονται. οἱ μέντοι ἀτίμως ἀποστρατευσάμενοι, ὅμοιοι τοῖς μηδὲ στρατευσαμένοις νομίζονται. καὶ διὰ τοῦτο οὔτε αὐτοὶ ἔχουσιν προνομίαν, οὔτε τοῖς τούτων παισὶν παλαιστρατιῶται ἐπίτροποι δοθέντες καταχθήσονται. ἔσθ' ὅτε δὲ οὐ πληροῦσί τινες τὸν τῆς στρατείας † χρόνον, καὶ ὅμως ἔχουσιν ἄφεσιν ἐπιτροπῶν κατὰ τὰ αὐτὰ τοῖς πληρώσασιν. ὁ γὰρ εἰκοστὸν ἔτος τῆς στρατείας ὑπερβὰς ὅμοιος εἶναι πιστεύεται τῷ πληρώσαντι τὸν τῆς στρατείας χρόνον. ὁ δὲ ἐντὸς τούτων τῶν ἐτῶν ἀφεθεὶς οὐκ ἔχει διηνεκῆ ἐπὶ ταῖς ἐπιτροπαῖς ἀλειτουργησίαν, ἀλλὰ πρὸς χρόνον. ὥσπερ καὶ τῶν λοιπῶν πολιτικῶν λειτουργιῶν ἄφεσιν ἔχει. ὁ μὲν γὰρ ἐντὸς πέντε ἐτῶν τῆς στρατείας ἀπολυθεὶς, οὐδεμίαν ἑαυτῷ ἐκδικήσει ἀλειτουργησίαν. ὁ δὲ μετὰ πέντε, ἑνὸς ἐνιαυτοῦ ἔχει ἀλειτουργησίαν. ὁ δὲ μετὰ ὀκτώ, διετείας. ὁ δὲ μετὰ δώδεκα, τριετείας. ὁ δὲ μετὰ δεκαέξ, τετραετείας. ὁ δὲ μετὰ εἴκοσι, ὡς προείπομεν, διηνεκῶς ἀπολυθήσεται. ὁ δὲ ἐν τοῖς νυκτοφύλαξιν τοῖς ἐν Ῥώμῃ στρατευσάμενος ἐνιαυτοῦ μόνου ἔχει ἄφεσιν. οὗτοι δηλαδὴ ἐὰν ἐντίμως ἀπολυθῶσιν, ὥσπερ προείρηται, ἢ διὰ νόσον καλουμένην καυσαρίαν ἄφεσιν λάβωσιν. ἔστιν γὰρ καὶ αὕτη ἔντιμος. ὁ γὰρ ἀτίμως τυχὼν ἀφέσεως οὐκ ἔχει ἀνάπαυσιν. συμβετερανὸς δὲ εἶναι πιστεύεται οὐ μόνον ὁ λεγιωνάριος, ἀλλὰ καὶ πᾶς παντὸς τρόπου στρατευσάμενος, ἐντίμως δὲ καὶ αὐτοῦ ἀπολυθέντος. καὶ γὰρ λεγιωνάριος τοῦ ἐν τοῖς νυκτοφύλαξι στρατευομένου παιδὸς ἐπίτροπος γίνεται. ἤδη δὲ καὶ στρατιώτου ἀφήλικος κουράτωρ δοθήσεται ὁ παλαιστρατιώτης, δηλαδὴ ἐὰν ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἀποθάνῃ. ἐὰν δὲ οὕτως ἀπὸ χειρὸς ἀπολυθῶσιν, ὁμοίως καὶ τούτοις πᾶσιν διατάξεις μαρτυροῦσιν. γράφει δὲ καὶ Οὐλπιανὸς οὕτως.

Veterani milites, & qui tempus compleuerint militiæ, quamquam non milites, liberantur à tutela.

Sed

---

procurat. l. nisi, & ideo primo melior.

a Debito. Si male gessit, vel saltẽ reddere rationem, vel accipere mutuo ꝓ pupillo: uel conueniretur à creditorib. pupilli.

b De statu mouet. Vel de omnibus bonis, vel plurima parte, vt ĩ. eo. l. ꝓpter. & Inst. eo. §. itẽ propter litem. Itẽ idem est, si a patre pupilli huic fuit quæstio status mota. vt Instit. eo. §. item is qui.

c Calumnia. Vt ita euitet tutelã. & arg. ĩ. si qs cau. l. 2. §. fi.

d De rusticis. Latina est. & alias lex, alias §.

e Mediocritas. i. paupertas. & facit ĩ. l. prox. & dic vt ibi.

f Rusticitas. Idest, simplicitas. nota. sic C. de testa. l. fi.

g Interdum. Nã distinguitur in paupertate, vt ĩ. l. prox. Itẽ & in rustico, nã quidam sunt sagaces.

h Si modò. Alioqn recipienda est excusatio. vt Inst. eod. §. similiter cõtra. & facit. C. de postulan. l. 2. & de iudi. l. certi iuris. arg. contra ĩ. de re iud. l. Pomponius si uni &c.

ADDI[illegible] Dic ꝙ ibi iudex erat literatus: licet in casu illo iam cœpta qõn dubitaret de facto, & de iure ꝙ resultaret ex illo: secus si esset oĩno illiteratus: & ita loquitur d. l. certi iuris. hic ãt loquitur in totore, in quo nõ exigitur, quod sit literatus: sed tantùm exigitur experiẽtia factorũ, sic dicimus in potestate, vel rectore: ut not. in d. l. certi. & si illam non habet, bene excusaretur secundum Bar. hic.

i Negotiorum, id est extra negotia. i. non sit expers exercitationis. Accur.

k Paupertas. Latina est, alias §. alias lex est.

l Imparem. i. incõuenientem propter paupertatem: & est planum si ita pauper est, vt oporteat eum laborare vt inde o[illegible]ator, alias dicitur pauper qui non habet 50. aureos in bonis:[1] vt ĩ. de occuso. l. nonnulli. Azo. vel dic: quia tãtum non habet, q̃tum pupillus cui datur tutor: sed hic talis cum aliis tutoribus bene potest administrare, solus non: vt C. de peric. tu. l. 2. sic & in Authent. vt dif. iudi. §. 1. col. 9. vbi ordinarius suspectus nõ solus, sed cũ episcopo cognoscit. Itẽ propter paupertatem removetur quandoque quis vt suspectus: quandoque non: vt infra tit. 2. l. suspectus. & l. suspectum.

Rustici quidam sunt sagaces.

[1] Cõcor. gl. in cap. quo iure. & ibi Archi. lxxx. distin. & in c. Odoardus. extra de sol.

† In hũc locum vide Alexã. ab Alexã. lib. 6. cap. 21.

Sed & milites. CASVS. Milites qui compleuerunt honestè tempus militiæ, excusantur à tutela priuatorum, non autem à tutela filiorum commilitonum suorum uel aliorum militum: nisi intra annum tantum computandum à tempore quo fuerunt de militia missi: nisi habeant communem excusationem: quia tunc etiã perpetuò excusantur. qđ dixi de filijs commilitonum, non habet locum de nepotibus. & bene dixi in princi. honestè compleuerunt: quia si ignominiosè missi sunt de militia, non habent excusationem etiam de tutelis priuatorũ. Quid si milites quondã dētur tutores priuatis, & se nõ excusent? certè bene obligantur. Quamuis autem dixerim, quod illi qui honestè compleuerunt tempus militię, excusantur a tutelis priuatorum: sunt tamen qui non cõpleuerũt tempus, & tamen excusantur: & de his ponit planè litera usq; ad §. scribit autem, ubi quidem dicit, quamuis dixerim, quod ignominia missi bene excusantur a tutelis vrbicis. Item quãuis dixerim, quod missus de militia ante xx. ann. non habet perpetuam excusationem, sed tẽporalẽ: tn quãq; habet perpetuam veluti qñ militauit in cohortibus vrbanis. Item quod dixi in princ. l. quod ille qui desijt esse miles, non habet excusationem à tutelis filiorũ aliorũ militũ, q secum militauerunt post annum. nunquid vnam tutelã talẽ necesse habeat suscipere, & nõ plures simul cũ ea: & an ea finita nullã postea suscipiat, an & aliã, sed demum prima finita? dicit quod unã tenetur suscipere, & ea finita, nullam aliã: sed in tutelis etiam priuatis, quæ finitæ sunt, non est ita: nã finitæ non cõputãtur inter tres tutelas, quæ solent excusationẽ pstare. Sed quid si olim miles fuit tunc datus filio commilitonis tutor: non autẽ gessit, nunquid habebit excusationẽ ab alijs tutelis? certè non, quis si administrasset, haberet excusationẽ, vt dictũ est: & quod dixi in tutelis, habet locũ in curis: & non est vis qualiter filij cõmilitonis tutore indigeant: an quia emancipati sint a patre, an uero quia pater eorum decesserit. & hoc vsq; ad §. primipilarij. In fine talis ponitur casus. Primipilarius non habet excusationem à tutelis filiorum alterius primipilarij. sed a cęteris sic. & illi dicuntur primipilarij. qui primum pilum exercent, si autem non exercuerunt, non habentur pro primipilarijs, scilicet ut filijs suis teneantur esse tutores alij primipilarij. Viu.

Vulgaris.

Sed & milites, [a] qui honestè [b] compleuerunt militiæ tempus, remissionem habẽt tutelarum [c] aduersus omnes hodie priuatos. Aduersus autem filios eorum, qui eidem ordini [d] communi cauerunt, & eorum qui olim milites fuerunt, [e] intra annum [f] quidẽ missionis remissionẽ habent: post annum autem nõ habent. Coæqualitas enim honoris militiæ fortior [g] videtur omni militũ priuilegio, nisi fortassis aliàs habuerint iustas tutelæ excusationes: vtputa numerum annorum, [h] vel aliquid tale, [i] quale priuatos aduersus omnes excusare consueuit. Hæc autem [k] de filijs, non de nepotibus eorum, qui olim milites fuerunt. Nepotes enim eorum, qui olim milites fuerunt, in eodem loco cum reliquis priuatis esse creduntur. [l]

Qui turpiter militauerit, non habet ipse, nec filii eius excusationem tutelæ.

Qui verò ignominiosè missi sunt similes ijs, qui nunquam militauerunt existimantur: [m] & propter hoc neq; ipsi habent priuilegium, neq; filij eorũ. [n] †

Qui iam non militant, sed militauerunt: nisi sint veterani: non excusantur. Bart.

Qui olim [o] fuerũt milites, tutores dati obligabuntur. [p]

Qui nõ cõpleuerit militiæ tẽpus, habet per quartam partem completi tẽporis excusationem.

Quandoq; aũt non con plent quidem militiæ tẽpus, & tñ habent remissionem tutelarum: * sed nõ eandem [q] cum ijs, qui compleuerunt. qui enim vigesimum annum militiæ excessit, similis esse creditur ei qui compleuit tempus militiæ: [r] qui autem intra hos annos missus est, non habet continuam [s] tutelarum immunitatem, sed ad tempus, quemadmodum & reliquorum ciuilium munerum remissionem habet. [t] Qui enim intra quinque annos militia solutus est,

a Sed & milites. Græca est.

b Honestè. Est enim honesta, &c. vt supra de iis qui notan. infam. l. a. §. ignominiæ. & infra de re mil. l. milites. §. missionem.

c Tutelarum. Etiã postq̃ desierint, vt C. de excu. tu. l. t. & a. & arg. j. de decu. l. fin. & de quæstioni. l. vnius §. seruus. Sed arg. contra. in eod. tit. l. t. §. item in vno. [1]

d Ordini. Vt filio commilitonum.

e Fuerunt. Veteranorum.

f Intra annũ. Hoc spatiũ habẽt ad nouas tutelas vocati: alias statim reassumũt veterem: vt Instit. eodem. §. item qui reipublicæ.

g Fortior. Ex vna parte damnum est, ex alia parte labor uitatur.

h Numerum annorum. Vt s. eo. l. excusantur. in prin.

i Tale. Puta liberorum numerus: vt infra ead. l. t. §. t. & aliæ causæ, quæ ibi sequuntur. Accur.

k Hæc autem. Scilicet locum habent quòd nõ excusetur.

l Credunt. Appellatione ergo filij nepotes non cõtinentur: [2] vt Insti. qui da. tut. pos. §. fi. & facit. j. eo. l. nõ tm. §. Iliensibus. & §. fi. & l. administrantes. §. fi. & l. spadonem. §. sinautẽ liber. & j. eo. l. penultima. & de re mili. l. 3. & s. de tutel. l. etiam.

m Existimantur. Nisi in casu: ut infra §. sed & ignominia.

n Neque filij eorum. Innuit filium militis nõ ignominia missi posse excusari propter patrẽ, pro quo est s. eo. l. tria. a. sed falsum est: ut j. de vaca. mu. l. in honoribus. §. vacationum.

o Qui olim. Subaudi illi qui olim, &c.

p Obligabuntur. Habebant tamẽ excusationem, cum veterani essent. sic s. eo. l. t. §. si autem dabitur.

q Sed non eandem. Id est, non secundum illud quod habent qui impleuerunt, alias sed eandem. l. eadem habent priuilegia, quę habent qui impleuerunt, vel eandem immunitatẽ, uel eandem remissionem: nõ tamẽ ita perpetuam quandoq;: ut subijcit. & facit C. de ijs qui non imple. stip. sac. sol. l. t. a. & 3. lib. 10.

r Tempus militiæ. Certum in quo erat assumptus, quod erat vel maius, vel minus xx. annis.

s Continuam. Id est, perpetuam, quæ cum semper comitetur.

t Habet. Scilicet ad tempus.

[1] Solue ut ibi no. secundum Bart. hic.

† In hũc locum uide Anto. Aug. emẽdat. lib. t. ca. tt. qui [illegible] lepus cum fine huius putat connectendũ hoc modo, neq; si filiis veterani tutores dẽtur, obligabuntur. Porro pro eo qđ est, veterani, interpres, hic vertit qui olim fuerũt milites.

* In P. F. vt hi qui expleuerunt.

[2] Tu dic hoc esse uerũ in priuilegiis l. prohibẽte: vt not. in l. iubem°. §. fi. & ibi Bal. C. ad Trebel. & glo. in cle. t. & ibi Ancha. de Baptis.

nullam sibi vendicabit immunitatem. Qui autẽ post quinq; annos, vnius anni habet immunitatẽ: qui autẽ post octo, biennij: qui autẽ post duodecim, triennij: qui autem post sexdecim, quadriẽnij: qui autem post viginti, sicut supra diximus, continuè absoluetur.

Supra dictum est de iis, qui militant extra ciuitatem Romanam: hic de iis, qui in ciuitate Romana eam custodiendo de nocte. Nic. de Neap.

Qui autem inter nocturnos custodes, qui sunt Romæ, militauerit: anni solius habet remissionẽ, ita autem, si honestè scilicet absolutus fuerit, sicut dictũ est: vel pp ægritudinem, causariam (vt vocant) missionẽ acceperit: est enim & hæc honesta. Qui.n. ignominiosa potitur missione, nõ hẽt uacationem. Veteranus aũt esse creditur, non solũ legionarius, sed & omnis, qui qualitercunque militauit: & si honestè est & ipse solutus, filiorũ tutor creabitur, etenim legionarius, eius q inter nocturnos custodes militauit, filiorũ tutor fit. Iã verò & militi impuberi curator dabit̃, qui olim miles fuerit: scilicet si pater huius mortuus fuerit: siue etiã hic emãcipat⁹ fuerit. Similiter & de vniuersis his cõstitutiones testantur.

Qui deportatus, uel relegatus est, quia non possit ciuitatem intrare, excusatur à tutela.

Scribit autem & Vlpianus ita: Sed ignominia missi ab vrbicis planè tutelis excusabũtur, quia ingredi urbem eis non licet. Planè (inqt Vlpian⁹) si qs in cohortibus vrbanis pmilitauit, licèt ante xx. ann. mittitur, tamen perpetuam habet à tutelis excusationem.

Ἐζητήθη δὲ, πότερον μίαν καθὰ παξ ἐπιτροπὴν ἀναδέχονται οἱ παλαιστρατιῶται ἢ ἐπὶ χρόνῳ καὶ πλέον τοῦ ἅπαξ, παυσαμένης δὲ τῆς πρώτης ἐπιτροπῆς πάλιν ἀναλήψονται; ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἰδιωτῶν αἱ παυσάμεναι καὶ συνθήσουσι τοῖς ἔχουσι, καὶ δὲ εἰς τὰς τρεῖς ψηφίζονται, οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν παλαιστρατιωτῶν καὶ ὀφείλει τὸ γεγεννῆσθαι. τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τῶν κουρατοριῶν ἐστιν νενο-

a Nullam. Ea ratione qđ fuerit miles, sed qa reipublicæ causa absuit, habet annũ, qui dat alijs reuertentibus secundũ Py. sed R. nec annum dat, uel eius aliquam partem, sed Azo dicit quod habet annũ & tres menses, idest, quartã partem v. annorum sicut pro portione oides in sequẽtibus, quod quilibet habet quartã huius temporis quo fuit ĩ militia: illud tñ uidetur econtra, quod qui fuit per xx. annos in militia, non habet quartã partẽ, sed perpetuã habet remissionem.

b Post sexdecim. Aliàs xv.

c Qui autem inter nocturnos. Quibus præest præfectus vigilum: vt s̃. de offic. præf. vigi. l. 1. a. & 3.

d Ita autem. Scilicet qui militant inter nocturnos custodes, anni habent remissionem, &c.

e Honeste. Quia cõpleuerunt tẽpus, in quo fuerunt asũpti sicut dictum est de militibus absentibus s̃. prox. §. quãdoq;. Vel etiam nõ compleuerunt propter ęgritudinẽ &c. licèt huic. § sit contra. j̃. §. planè. Vbi perpetuã dat excusationẽ. Solu. ut ibi.

f Honesta. Scilicet licentiatio: vt C. de re mil. l. causaria.

g Non habet. Sed tamen ubiq; potest manere, nisi in his locis à quibus specialiter arceĩ: vt C. de re. mi. l. 3. lib. 12. Itẽ nec in urbe, nec in sacro comitatu: ut j̃. de re milit. l. milites. §. missionum. & j̃. prox. §. nec alibi: ubi Imperator sit: ut habes s. de ijs qui not. infa. l. 2. §. ignominiæ. Acc.

h Creditur. Vt habeat remissionem. Et no. quod hic est principium respon. qui qualitercunq; &c. uel melius ibi, sed & omnis.

i Militauit. Puta in alia ala, uel alio numero militum, non legione.

k Filiorum. Eius, scilicet qui simpliciter militauit & honestè fuit & ipse absolutus. Accur.

l Etenim. A simili, & dic legionarius sit tutor filiorũ eius &c. vel lege rectè, & in fi. dic tutor, s. filiorum alterius militis nocturni uel veterani. Acc.

m Impuberi. No. impuberem posse esse militem. sic C. de test. mil. l. fin.

n Curator. Ad litem uel curator. s. tutor. vel dic impuberi. s. adulto: vt j̃. de acq. hær. l. impuberibus.

ADDITIO. No. glo. secundum Bal. hic, quæ vult, quòd impuberi non possit dari curator gñalis: sed tñ ad litem, vel ad speciem certam. vide qđ not. in l. vetri. s̃. de tut. & cur. dat. ab his. & j̃. e. l. amicissimos. §. fin.

o Qui. Subaudi ille qui &c.

p Huius. Scilicet impuberis. Accur.

q Emancipatus. Id est, dicere, qualitercũq; exijt de patris potestate, uel morte vel emancipatione, nã si esset in patris potestate, non daretur tutor vel curator ei: vt supra de testa. tu. l. 1. & 2. sed & si est emancipatus, quare pater nõ est suus legitimus tutor: ut Institu. de legi. pa. tute. ? Resp. aliud in curatore. ut hic, & j̃. eodem. l. amicissimos. §. fin. Arg. contra. in Authen. ut ij qui ob. §. 1. colla. 6. Vel dic, quòd hic pater erat minus idoneus. & facit infra ead. l. §. quæsitum.

r Similiter. Quasi dicat, non solũ alijs Græcis s̃. hoc tit. dictæ cõstitutiones testantur, sed etiã supradictis hac l.

s Vniuersis. Exactionibus.

t Constitutiones. Grecæ.

u Testantur. Id est, testimoniõ ferunt.

x Vrbicis. Nõ aliis: vt C. de iis qui non imple. stipen. l. 1. li. 10. & s̃. proxim. §. qui enim ignominiosa &c. quæ sunt contra. Itẽ not. hic ex eodem facto pœnã & præmium consequi. sic infra de iis qui. ut indignis. l. 1. & dic pro, & contra: ut supra de nego. gest. l. siue hæreditaria. Acc.

y Perpetuam. Hic no. quatuor iura. nã C. de iis, qui non imple. stipen. l. 2. & 3. dicit eum non habere excusationem, qui militanit minus xx. annis. Item supra §. quandoq;. dicit habere temporalem: ut ibi distinguit. Item s̃. §. qui autem inter nocturnos. dicit habere annum, hic verò dicit perpetuò. Solut. in milite absente dic, quòd non habet: vt in dictis ll. nisi temporalem: vt supra §. quandoq;. Sed militãs in ciuitate ad custodiam vrbis, si de nocte, tunc habet annũ: vt s̃. §. qui autem. si de die, tunc perpetuò, ut hic: quia pro absentibus habentur: ut supra, ex quibus causis maiores, l. milites. Alii dicunt hoc in ipso præfecto vig. speciale. Tertij dicunt speciale in iis, qui militant inter cohortes præfecti vrbis: ut infra eodem. l. si tribunus. secus de iis qui militant in cohorte prætoria.

Facit ista gl. pro scholasticis non recedentibus, q recedunt, ab uniuersitate ante tps studii cõpletum. in l. l licitas. §. il licita. s̃. de offic. psid. & no. singulariter Bal. in l. q sub prætextu. C. de sac. san. ec. vbi asserit eos non gaudere priuileg.

Impubes, miles esse potest.

Puberi.

Recipiant.

[a] Recipiant. Id est, recipere habeāt necesse, & dic ꝙ quæritur, an veteranus cogatur recipere tantum vnā tutelā filij conueterani, & aliā non etiā ea finita: & habeat priuilegiū suū, sic vt postea nō habeat necesse aliquā aliā suscipere: an vero cū illa durat, excusationem ab alia habeat, si sibi deferatur, sed illa finita si iterū alia deferatur, se excusare non possit, & videtur declinare in hāc sententiam, vt deceтero habeat excusationem, an vero ea finita cogitur aliā suscipere, & primum probat, & sic prodest ei præterita: quia lectus est in tutelis priuatoru, si ātrū fuisset datus & nō administrasset: tunc cogitur aliam suscipere secundum Ioā. Sed alij dicunt hic dici, quod excusentur ea durāte tātum, pro quibus est finis ibi, ita in his &c. C. de excu. uete. l. j. ubi dicit eodē tēpore. & sic cōtra mētē huius §. est ibi aliter, &c. quidā uoluerūt loq̄ in tutela priuati, an ueteran⁹ cogitur unā suscipere ut primō quæsiui in tutela filiorū cōueterani, ꝙ nō placet: vt j. hoc §. ibi, & nihil differt &c. C. de exc. ve. l. fi. illud ergo constat, qd plures simul non cogitur suscipere: vt C. de excu. ve. l. a. Itē quod si susceperit unā tutelam priuati, non ideo cogitur suscipere aliā: vt C. eo. l. voluntariæ.

[b] Priuilegium recipiāt. s. tale, vt nullā cogantur suscipere. & subau. quod verū est secundū primū. & secundū hoc proficit ei habuisse primam, & sic bene sequitur, aliter &c. & est tota plana, sed secundū alios dic qd recipient. s. priuilegiū. s. tale vt vnam aliā & solā suscipiāt. & secundū hoc dic aliter in priuatis, scilicet tutelis vel honoribus, qui vel quę quieuerunt, id est, sunt finitæ. quia cogitur etiā plures recipere, & quod subiicit, non enim &c. redit ad milites. & dic habuerunt, s. priuilegium. & quod subijcit, neq; inter, ad priuatos se refert. & quod dicit, ita in his, ad milites.

[c] Habuerunt. Scilicet tutelam secundum Io. quæ est finita, vel priuilegium secundum alios.

† Primipilus quis olim diceretur pulchrè Alc. in annot. ad lib. 12. Codic. & Alexā. ab Alex. lib. 1. c. 5.

μοθετημένον, ὡς δηλοῖ θεῖα διάταξις Σεβήρου τε καὶ Αντονίνου. καὶ οὐ̃πω διαφέρει πῶς δέωνται οἱ παῖδες τοῦ συστρατιώτου ἐπιτρόπου ἢ κουράτορος, πότερον ἀπὸ χειρὸς ἀπολυθέντες, ἢ τοῦ πατρὸς ἀποθανόντος. πριμιπιλάριοι ἐκ διατάξεων βασιλέων παραίτησιν ἔχουσι τῶν λοιπῶν ἐπιτροπῶν. πριμιπιλαρίου δὲ υἱῶν ἐπιτροπεύουσι. πριμιπιλάριοι δὲ οὗτοι νομίζονται. οἱ διανύσαντες τὸ πριμίπιλον. ἐὰν δὲ μὴ διανύσας ἀποθάνῃ, τούτου τῶν παίδων πριμιπιλάριος οὐκ ἐπιτροπεύσει.

Vulgaris.

Quæsitum est autem utrum unam & semel tutelā recipiāt, [a] qui olim fuerunt milites: uel uno tempore nō amplius quā semel: quiescente autem prima tutela, rursus priuilegium recipiant. [b] Sed sicut in priuatis qui quieuerunt, non auxiliantur iis qui habuerunt, [c] neque inter tres annumerā tur: ita & in ijs, qui olim fuerunt milites non prodest creatum esse. [d] hoc autem & in curiis est promulgatum: ut ostendit diui Seueri & Antonini cōstitutio, & nihil differt qualiter indigeant filij commilitonis tutore, uel curatore, utrum emancipati, uel patre mortuo. Primipilarij ex constitutionib⁹ imperialibus excusationem habent reliquarum [e] tutelarū: primipilarij autem filiorum tutores erunt. Primipilarij † autem ij existimantur, qui exercent [f] primipilum. Si quis autem nō exercens [g] mortuus fuerit: huius filiorum primipilarius tutor non erit.

Vlpianus lib. singula. de offi. prætο. tutelaris. XI.

SI tribunus in cohortibus prætoris permilitauerit, etiā collegarū [h] filiorum tutela excusabitur beneficio diui Seueri & Imperatoris nostri.

Modestinus lib. iij. excusationum. XII.

ΟΥ μόνον δὲ οἱ τὰς ἀπὸ καλίγας στρατείας καὶ τὰς λοιπὰς πριμιπιλάριοι στρατευσάμενοι ἀλλὰ καὶ οἱ ὁποσοῦν χρείας δημοσίας δήμου Ῥωμαίων ἕνεκα ἀποδημήσαντες, ἐνιαυτοῦ ἔχουσιν ἀνάπαυσιν μετὰ τὸ ἐπανελθεῖν. ὁ μέντοι ἐνιαυτὸς οὗτος οὐ μόνον τοῖς πληρώσασιν τὸν συνήθη τῆς στρατείας χρόνον ἐν ταῖς λοιπαῖς, δημοσίαις χρείαις δίδοται, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὁποσοῦν παυσαμένοις τῆς δημοσίας χρείας καὶ ἐπανελθοῦσιν, κἂν ἐλάττονα χρόνον διατρίψωσιν τοῦ διατεταγμένου. ἃς μέντοι πρὸ τοῦ εἶχον ἐπιτροπάς, διὰ τοῦτο ἀπέθεντο ὅτι δημοσίου ἕνεκα πράγματος ἀπεδήμουν, ταύτας ἐπανελθόντες παραυτίκα ἐπαναλήψονται οὐδὲν αὐτοῖς συνθέντος τοῦ ἐνιαυτοῦ, ὁ γὰρ ἐνιαυτὸς πρὸς τὰς μελλούσας νέας δίδοται, οὐ πρὸς τὰς ἀναληφθῆναι ὀφειλούσας, ἐνιαυτὸς δὲ συνημμένων ἡμερῶν ἐξετασθήσεται ἐξότε τις ἐπανῆλθεν ἄδειαν ὁδὸν ἀδθύνων, ἢ ἀδθύ-

Intoctuatum.

[d] Creatum esse. Scilicet tantùm subaudi, & nō gessisse: quia fortè priuati filius, vel qualibet alia ratione nō gessit. Io. vel secundum alios subaudi nō prodesse creatum esse tutorē quādoq;, nisi duret: vt s. de l rē ver. l. si pro parte. §. vetium.

[e] Reliquarū. Scilicet extraneorū, sed filiorum & cōprimipilarij non, vt subijcit: & s. ea. l. §. ; ā vero. & j. e. l. nō solū. §. qui primipilum.

[f] Exercēt primipilum. Id est, vexillū. alias dicit administrator maior: vt C. de epil. & cle. l. offi.

[g] Nō exercēs. Quia domū erat reuersus, & sic est priuatus: vt Inst. de test. mil. §. illis. & sic alius primipilarius, vel primipilaris veteranus non erit tutor filiorū huius, vt potè priuati: vt s. in prin. Vel dic, ꝙ non tāto tempore steterat, vt diceretur veteranus: alias haberet secundum tēpora taxata s. ead. l. §. quandoq;. & §. qui autem. Itē hoc si habes filiorum huius primipilaris, si autē habes filiorū filius primipilarii nō &c. dic quod filius alterius primipilarii nō erit tutor, & no. priuilegiū finiri morte. sic j. de re iud. l. si cū pcuratore. Ac.

SI tribunus. CASVS. Tribunus qui militault in cohortib. vrbanis, habet excusationē nō solùm tutelarū priuatorum, sed etiā filiorum commilitonum suorum, si aūt fuisset miles in aliis cohortibus, non haberet excusationem à tutela filiorū collegarum. Viu.

[h] Collegarū. Hoc est speciali bñficio

m j vt hic

vt hic dicit:aliàs contra,ut ſ.l.prox.in princ. & §.fin. & C.de excu.veteta.l.2. Accur.

NOn ſolū. CASVS. Nō ſolum illi qui militauerunt,habēt anni vacationē poſt reuerſionē, ſed ēt illi qui aliter abſuerunt cauſa reipubl. & hic annus datur nō ſolū ijs, q cōpleuerunt cō uetū tēpus militiæ, & ſunt reuerſi,ſed etiā ijs, qui a qualibet reipubl. neceſſitate ſunt remiſſi, etiā ſi minus xx.an. ſteterunt in militia, uel alia neceſſitate reipub. ſed non ꝓdeſt dictus annus, niſi quantū ad nouas tutelas, & erit continuus, & curret ex quo potuerit redire de neceſſitate reip.

Et qui in teſtamēto. Rerū prouincialium mearum dedi tutorem filio meo, q tutor erat de Italia: nūqd poterit ſe excuſare ab adminiſtratione rerum de pronincia? Et certè ſic. Qui primipilū. Quidā primipilari⁹ reuerſus fuit de militia,& ſuſcepit tutelā filij cōmilitonis ſui cū quodā alio, ſicut tenetur facere: vt ſ. eod.l.ſed & milites.§.fi. & poſt eā miſit eū Imperator in militiā iterū cū cōtutore ſuo.certè interim dabit loco eius curator, & hoc eſt verū generaliter in omni eo, q tpis vacationem habet, & de hoc ēt ponit tria exempla. Primū eſt de patrono,q dedit filiis ſuis tutorē libertū ſuū q erat impubes. Secundū eſt de eo, q dedit tutorem filia ſuia quendā aliū minorē xxv.ann. Tertiū eſt de legitimo tutore,qui eſt impubes: nam iſtis tribus caſibus,qui habēt tpis vacationē, ſ.donec compleuerint xxv.an. dabit interim curator.

Si quia ita. Aliquis tutor nō habebat perpetuam infirmitatem,ſed temporalem:certè interim dabitur loco eius curator. Idem ſi habeat Inſaniam temporalē: ſi autem infirmitas ſit perpetua, excuſatur penitus & non datur loco eius curator:& ſi non eſt adhuc tutor, non accipiet tutelam.Sunt & alij.Titius Bon. erat tutor cuiuſdā Bo.poſtea iuſſu vel permiſſu Imperatoris mutauit domicilium ſuū in Mutinā.certè amodo nō tenet periculo dictæ tutelæ. Hoc dicit uſq; ad l. ſcire. Viu.

a Non ſolum. Græca eſt. & aliàs eſt caput legis,& aliàs non.

b Caligatas. Ideſt, viles & obſcuras, vt in auth. qui. mo.na.effi.leg.§.quiſquis.collatio.6.Vel dic vt not.C. de nup.l.a caligato.

c Et reliquas. Non caligatas, vel ad nocturnas. vt ſ. eo.l ſed & milites.§.qui autem.

d Anni habent. Ad minus,quod eſt commune abſentium reipublicę cauſa. ut hic. ſed ſi eſt in militia, tunc hēt plus: vt ſ.l.ſed & milites.§. quādoq;. hic ergo minus xx. ann.abſuit.

νειν γε ὀφείλειν, οὐχὶ τὴν ἐκ ... κατὰ διαθήκας δοθέντες ἐπίτροποι παραιτοῦνται κατὰ νόμους τὸν χειρισμὸν τῶν ἐν ἄλλῃ ἐπαρχίᾳ ὄντων κτημάτων. ὃ δηλοῖ ἡ ὑποτεταγμένη τοῦ θειοτάτου Σεβήρου διάταξις.

Quicunque reipublicæ cauſa abeſt, habet annū poſt reuerſionem, ut ad tutelas non vocetur. Nic.de Neap.

Vulgaris.

NOn ſolùm [a] autem qui ad caligatas [b] militias & reliquas [c] primipilarij militauerunt; ſed & q qualitercūq; neceſsitatis publicę populi Romani gratia abſentes fuerūt,anni habēt [d] uacationem poſt reuerſionē.

Annus iſte datur pro futuris tutelis,nā pro his quas iā ſuſceperint reipublicæ cā abſentes.

Annus denique hic non ſolùm ijs, qui compleuerunt [e] conſuetū militiæ tempus, in reliquis publicis neceſsitatibus datur:ſed & ijs,qui qualitercunque quieuerunt [f] a publica neceſsitate, & reuerſi ſunt: & ſi minus tempus eo,quod cōſtitutum [g] eſt, conſummauerunt, quas denique prius habebant [h] tutelas, propter hoc autem depoſuerūt, quoniam publici negotij gratia abibant: has cùm reuerſi fuerint,cōſeſtim recipient, nihil eis auxiliante anno. Annus enim ad futuras nouasq; datur,non ad eas,quæ reſumi debent.

Abſens reipublicæ cā debet ire per directas uias: qui non iuerit per directas, ſed per circūitiōes, incipit eidem currere annus eo die quo ſi per directas iuiſſet, uenire potuerit.

Annus autem continuorum [i] dierum ſcrutabiř,[k] ex quo quis reuerſus eſt rectam uiam dirigēs, uel dirigere debens; non eam, quæ eſt ex circuitibus. [l]

Tutor datus ſimpliciter poteſt refutare adminiſtrationem rerum & poſſeſſionum, quæ in alia regione ſiue prouincia ſunt, ſiue ſunt ...

Et qui in teſtamento dati [m] ſunt tutores, renuent ſecundum leges adminiſtrationem earū, quæ [n] in alia prouincia ſunt, poſſeſsionū: quod oſtēdit ſubiecta diui Seueri conſtitutio. Diui [o] Seuerus, & Antoninus Auguſti Valerio, Teſtamento tutor datus, [p] ante præfinitum [q] diem adire debuiſti: & poſtu-

e Compleuerūt. Accipe in reliquis &c. quaſi dicat, ſiue xx. annos,qui conſueuerunt ſtatui militib. ſiue minus in aliis publicis neceſſitatibus ſteterunt,habēt annum.

f Quieuerūt.l.quādoque redierunt.

g Conſtitutū ſ. in militibus, vt xx.an.

h Habebant. Aliàs abibāt.ſ. a tutela & receſſerant:aliàs habebant.ſ.excuſationem:& facit Inſtit. eod.§. item qui reipublicæ.

i Annus autē continuorum. Id eſt, cō iunctorū unus poſt alterū.q.d.cōtinuua eſt. Aliàs cōputatorum, & tunc dic ſecundum cōputationē,quæ fit ſ. ſi quis caut.l.1. & infra de ver.ſig.l.3.

k Scrutabiř. Aliàs ſeruabitur.

l Ex circuitib. Niſi Impeditus fuerit iuſta ex cauſa: ut j.de va.mu.l.tēpus.& ſ. qui.ex cau. maior.l. itē hi.§. fi.& l.ſeq. & l. ſi cui.§.1. & ſ. ſi qs cau.l. 2.§.pe.

m Et qui in teſtamento dati.ſ.ſimpliciter: & ſic habuerunt excuſationem In reb. in alia prouincia conſtitutis. Si autem expreſſiſſet eos ſe dare tantū in rebus eius prouinciæ unde ſunt, ipſo iure immunes ab aliis eſſent. Item ideo dicit in teſtamento,quia ſi a iudice: conſtat,ſi det rebus alterius prouinciæ quā vnde eſt iudex,uel præſes quòd ipſo iure nulla eſt datio: & ſic nō eſt opus excuſatione: niſi cū datus eſſet ab Imperatore,uel ab aliquo eius iuſſu. & probantur hæc infra eo.l.illud.& C.eo l.a. & l.teſtamento. & ſ. de tut.& cur.da.l. pupillo. & ſimilem diſtinctionem no.ſ.de teſt.tut.l.quæro.in princ.

n Quæ. Aliàs quas.ſ.leges.

o Diui. Aliàs lex.

p Datus. Tutori loquitur.

q Præfinitum. Scilicet quinquaginta dierū: & ſi non feciſti,poteris ꝓpter late diſtantium præmonitū adiungi

curatorẽ

lare,vt ab adminiſtratione rerum,quæ in alia prouincia erant, liberareris.

Ὁ πριμιπίλον διανύσας ἐὰν ἐπιτροπὴν δεξάμενος, καὶ ἑνὸς παιδὸς πάλιν εἰς τὰς στρατιωτικὰς χρείας ἀναληφθῇ, ἀποθήσεται τὴν φροντίδα τῆς ἐπιτροπῆς. ὁμοίως καὶ εἰς τὸν τόπον ἐκείνου τοῦ ἐπιτρόπου, ὃν μετὰ ταῦτα συγκάθεδρον ἑαυτῷ τις ἀπήγαγεν, δοθήσεται κουράτωρ ὥς φησιν διάταξις τοῦ θειοτάτου Σεβήρου. ἣν ὀρθῶς ἐφαρμόζων πᾶσιν τοῖς ὁμοίοις κεφαλαίοις. κουράτορα δίδοσθαι ἐρεῖ, εἰς τὸν τόπον τοῦ χρόνου ἀνάλυσιν λαμβανόντων, ἐὰν ἀπελεύθερος δοθῇ ἀφῆλιξ ὑπὸ πατρῶνος ἐπίτροπος τοῖς τέκνοις αὐτοῦ, ἢ καὶ ἕτερος ὅστις δήποτε ἐλάττων τῶν εἴκοσι πέντε ἐνιαυτῶν, ἕως μὲν ἀφῆλιξ ᾖ οὐκ ἐνοχληθήσεται ἐν τοσούτῳ δ᾽ ἕτερος εἰς τόπον αὐτοῦ χειροτονηθήσεται κηδέμων. ὁμοίως ἐστὶν τούτῳ καὶ ὁ νόμιμος ἐπίτροπος ἐὰν ἀφῆλιξ ὢν τύχῃ καὶ γὰρ καὶ εἰς τὸν τόπον τούτου κηδέμων ἐν τοσούτῳ δοθήσεται, ἐάν τις οὕτως νοσήσῃ ὡς δεῖν αὐτὸν μὴ παντάπασιν ἀφεθῆναι ἐπιτροπῆς, εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ κουράτωρ δίδοται, ῥαΐσας δὲ πάλιν οὗτος ἀναλήψεται τὴν ἐπιτροπήν. εἰ δὲ καὶ τις εἰς μανίαν ἐμπέσῃ, ὅμοιός ἐστι τούτῳ, οὕτω καὶ Οὐλπιανὸς γράφει.

Priuilegio finito, quo quis excuſatur a tutela tutelam ſubit: ſi iterum reaſſumit priuilegium habet uacationem a tutela, intellige in primipilario, ne erres in texto, qui ſequitur gl. ſuper uerbo collegam, ponit caſum.

Qui primipilum [a] expleuit: [b] ſi cum tutelam ſuſcepiſſet,& vnius [c] filij, [d] rurſus in militares neceſsitates aſſumptus erit: deponet [e] ſolicitudinē tutelæ. Similiter & in locum illius tutoris, quē poſteà ſibi collegā [f] quis adduxerit, dabitur curator: ut ait conſtitutio diui Seueri: quam [g] ſi rectè adaptatis omnibus ſimilibus capitulis, curatorē dari licet in loco meorum qui temporis [h] vacationem recipiunt.

Nemo poteſt eſſe tutor minor xxv. annis: & ſi datus ſit, donec ad maioritatem peruenerit, non moleſtabitur, ſed in locum ſuum interea creabitur curator.

Si libertus impubes dabitur [i] a patrono tutor filiis ſuis,vel alius quicūque minor vigintiquinq; annis: donec quidem impubes [k] fuerit; non moleſtabitur. interim autē alter in locum eius [l] creabitur curator. Similis eſt huic & legitimus tutor, [*] ſi impuberem eſſe contigerit.etenim in locū ei° curator interim dabitur.

Infirmitas & ægritudo corporis excuſat a tutela non modò ſuſcipienda, uerùm etiam ſuſcepta.

[*] Si quis non ita ægrotus fuerit, ut oporteat eū omnino dimitti a tutela, [m] in locum eius curator interim dabitur, ſanatus autem hic rurſus recipiet tutelam. Si quis autem & in inſaniam inciderit, ſimilis eſt [n] huic. & ita Vlpianus ſcribit. Aduerſa [o] quoque valetudo excuſat: ſed ea quæ impedimento eſt,quò minus quis ſuis rebus ſupereſſe poſſit,ut Imperator noſter cum patre reſcripſit.

Pau.lib.ſingulari de excuſ. tuto. XIII.

ET non tantùm ne incipiant, [p] ſed & à cœpta excuſari debent.

Qui in infirmitate excuſatur, non in perpetuum ſed ad tempus infirmitatis excuſabitur: & datur interim curator.

Mode.lib.iij.excuſationum. XIIII.

IDem Vlp.ſcribit: Sed in hoc [q] reſcripto adiectū eſt, [r] ſolcre vel ad tempus, uel in

curator: ut C.eod.l. teſtamento.

[a] Qui primipilum. Id eſt primipilariā adminiſtrationem. Azo. & eſt Græcu.

[b] Expleuit:. Alias exercuit. Acc.

[c] Et unius. Scilicet primipilarij.

[d] Filij. Aliàs filiſi, ſcilicet in tutelam ſuſcepiſſet. & dic vnius ſcilicet comprimipilarij ſui: ut s .e. l. ſed & milites. §. fin. Accur.

[e] Deponet. Et curator dabitur in locum eius: vt Inſtit. eo.§. item qui.& ſ. de tute.l. quæſitum. & l. ſeq.

[f] Collegam. Tutor quidā fuit pro collega primipilarij: in eo eius dabitur curator. Vel dic,quod vnus tutor tenit ſibi aliū adiungi in collegā: quod quādoque fit:ut C.in quibus cau. tu.ha.l.propter. nam ſi hic collega fuit primipilarius: alius curator dabitur in locum eius.

[g] Quam. Conſtitutionem.

[h] Temporis. Vt reipublicæ cauſa.

[i] Dabitur. In teſtamento.

[k] Impubes. Id eſt, minor xxv.ann. ſic ponitur ∫.de acqui. hær.l.impuberibus. uel ſubau. maxime. nam idem ſi pubes: quia minor xxv.an. ipſo iure nō poteſt eſſe tutor: vt ſupra. de teſt.tu.l. quærto. §.fi.in fi.& Inſti.e. §.itē maior.& C.de leg.tut.l.fi. & ſecundum hoc oportet quod hic ſit prope 14. ann. & pupillus anniculus, vel intra ano. ut ita tutor citi° perueniat ad xxv. ann. quam pupillus ad 14. Vel dic hic loqui ſecundum vetera iura, ſecūdū quæ adulti poterāt eſſe tutores: niſi ea curarēt ſe. q hodie eſt ſecus:vt Inſtit.e. §.item maior.

[l] In locum eius. Imo videtur quod qui eſt in ſequenti gradu,debet vocari, & ſic,apud aliū erit hęreditas,apud aliū tutela:vt Inſt.de le. pat. tut.§.fi.& ſ.de leg. tut.l. t. in fine. & l. agnato. q̃ ſunt contra.Sol. hic ſpes eſt hūc effici maiorem,& ſic poſſe peruenire ad tutelā, ibi non, q̃ fœmina nat maſculus. Argu. ad hoc ſ.de legi. tut.l. t.§.ſi apud. vel poſ ſe. dici, q̃d hic non erat alius legitimus habilis, vel omnes alii mortui erāt,vel habebant aliam excuſationem. primū verius.

[m] A tutela. Quia ſpes eſt ſanitatis, aliàs ſecus: vt ∫.eo.l. idem.Vlpianus.

[n] Similis eſt.Vt nō excuſetur omnino, ſed curator detur: vt ∫ eod.l.idem Vlpianus.Sed cōtra ∫. e.l.poſt ſuſceptam. Solu. ut ibi.

[o] Aduerſa. Latina eſt:& facit Inſti. eo.§. item propter. & ſ.de offi.con.l.t. §.ſanè.& Inſtit. de cur.§.fi.& ſ.de procur.l.non cogendū. §.primo.

[p] ET non tantū ne incipiant eſſe tutores, & eſt Latina.

[q] IDem. Sed in hoc. aliàs eſt lex,ſed in hoc.& eſt Latina.

[*] Verti debuit, ſi minorē eſſe &c.ut admōet Anto. Augu. li. ſingulari ad Modeſtinū.

[*] Iuxta hāc ſententiam vertit Antoni. Augu°. Haloā. verò legit. Si quis ita ęgrotus fuerit ut oporteat eū nō omnino dimitti à tutela &c.

perpetuū a excusari, prout valetudo, qua afficit. † Furor b aūt nō in totum excusat: sed efficit, vt curator interim detur.

Εἰσὶν καὶ ἄλλοι οἱ κἂν ἤδη ὦσιν ἐπίτροποι ἢ κουράτορες, διηνεκῶς λοιπὸν ἀπολύονται τῆς φροντίδος, οἷον οἱ τὴν ἑστίαν ἀλλαχοῦ μεταθεῖναι τυχόντες ἐξ ἀντιγραφῆς βασιλέως, εἰδότος μὲν αὐτοὺς ἐπιτροπεύειν, τὸ δὲ μετοικῆσαι ῥητῶς αὐτῷ φιλοτιμουμένου, καὶ τούτων ἑκάτερον δηλοῦντος ταῖς γράμμασιν.

Qui ex permissione principis domicilium suum transtulerit, excusatur à susceptis tutelis.

Sunt & alij, c qui etsi iam sint tutores, uel curatores, continuò tamen de reliquo absoluuntur à solicitudine: d puta qui domicilium aliò transtulerunt ex rescripto Imperatoris scientis e quidē tutorē esse eum, transmigrare aūt explsim ei cōcedētis, & horum alterutrū literis significantis.

Idem libro quarto e.cusatio. XV.

Ἰδέναι χρὴ ὅτι οὔτε οἱ χειροτονηθέντες ἐπίτροποι, οὔτε οἱ κατὰ διαθήκην δοθέντες, ἐκκαλεῖσθαι ἀνάγκην ἔχουσιν, ὡς δηλοῖ διάταξις τῶν θειοτάτων Σεβήρου καὶ Ἀντωνίνου, τοῦτο δὲ παραφυλάττειν δεῖ καὶ ἐπὶ τῶν χειροτονηθέντων κουρατόρων. ἐν ὀλίγοις γὰρ πάνυ διαλάττουσιν οἱ κουράτορες ἀπὸ τῶν ἐπιτρόπων. κατὰ μέντοι τῶν ψήφων τῶν ἐκβαλλουσῶν αὐτοῖς τὰς ἐξκουσατίονας ἄδειαν ἔχουσιν ἐκκαλεῖσθαι. πολλὰ δὲ παραφυλάττειν προσήκει, ἵνα ἐπιτύχωσιν ἐπίτροποι ἢ κουράτορες τὰ δίκαια παραχέωσι τῆς ἀφέσεως. δεῖ γὰρ αὐτοὺς ἐμπροθέσμως προσελθεῖν τῷ δικαστῇ. εἰσὶν δὲ αἱ προθεσμίαι αὗται. ὁ μὲν γὰρ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει ὢν ὅπου κεχειροτόνηται, ἢ ἐντὸς ἑκατοστοῦ μιλίου τῆς πόλεως, ἐντὸς πεντήκοντα ἡμερῶν παραιτήσεται, ἢ μετὰ τοῦτο συγχωρηθήσεται, ἀλλ' ἕξεται τῆς φροντίδος. κἂν τοῦτο τι μὴ ποιήσῃ, ἔσται ἐν τῇ αὐτῇ αἰτίᾳ, ἐν ᾗ ἦν ἂν εἰ ἀπεφάνθη τῷ ἰδίῳ κινδύνῳ αὐτὸν ὀλιγωρεῖν, πρὸς τὸ μηδὲ καταλείπεσθαι αὐτῷ τινὰ ὁδὸν πρὸς παραίτησιν. ὁ δὲ ὑπὲρ ἑκατὸν μίλια τῆς πόλεως ἀποδημῶν εἴκοσι μίλια ἕξει ἀριθμούμενα αὐτῷ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀφ' ἧς ἂν γνῷ. δεῖ δὲ αὐτῷ μηνυθῆναι ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ἢ κατὰ πρόσωπον, ἢ ἐπὶ τῆς οἰκίας. καὶ ἔξωθεν τούτων ἄλλας τριάκοντα ἡμέρας ἔχει πρὸς δικαιολογίαν. τοῦτο δὲ διαφέρει καὶ τῆς κατὰ διαθήκας δοθεῖσιν, ἐάν τε ἐπίτροποι ὦσιν, ἐάν τε κουράτορες, οὓς κουράτορας βεβαιοῦσθαι ἔθος ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου. ἕτερον δὲ ἐκεῖνο ἀφέσκομεν ἐκ τῆς Μάρκου νομοθεσίας, ζητήσεως ἄξιον, τῷ γὰρ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει ὄντι ἐν ᾗ κεχειροτόνηται, ἢ ἐντὸς ἑκατὸν μιλίων πεντήκοντα ἡμερῶν ἔδωκεν νομοθέτης προθεσμίαν. τῷ δὲ ὑπὲρ ἑκατὸν μίλια διατρίβοντι καθ' ἑκάστην ἡμέραν δεῖν ἀριθμεῖσθαι εἴκοσι μίλια ἐκέλευσεν, καὶ ἔξωθεν τούτων ἄλλας τριάκοντα ἡμέρας προσέθηκεν εἰς δικαιολογίαν. ὅθεν συμβαίνει ἐάν τις ἀπὸ ἑκατὸν ἑξήκοντα μιλίων τὰς διατριβὰς ποιούμενος, τοῦτον εἶναι προθεσμίαν ὀκτὼ καὶ τριάκοντα ἡμερῶν, ὀκτὼ μὲν τῶν ἑκατὸν ἑξήκοντα μιλίων ὡς καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἴκοσι μιλίων ἀριθμουμένων, τριάκοντα δὲ τὰς πρὸς τὴν δικαιολογίαν. ἔσται οὖν ἐν χείρονι τάξει ὁ πόρρωθεν διατρίβων τοῦ ἐντὸς ἑκατὸν μιλίων ὄντος, ἢ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, εἴγε οὗτοις μὲν ἀεὶ πεντήκοντα ἡμέραι προθεσμίας εἰσὶν, ἐκείνοις δὲ ἐλάττους. ἀλλ' εἰ καὶ τὰ μάλιστα τὸ ῥητὸν τοῦ νόμου ταύτην ἀποτελεῖ τὴν διάνοιαν. ὅμως γνώμη τοῦ νομοθέτου ἄλλο βούλεται. οὕτως γὰρ καὶ Κερβίδιος Σκαιβόλας καὶ Παῦλος καὶ Δομίτιος Οὐλπιανὸς, οἱ κορυφαῖοι τῶν νομικῶν γράφουσιν, φάσκοντες οὕτως δεῖν ταῦτα παραφυλάττειν, ὡς μηδέποτε τινὶ ἐλάττω δίδοσθαι τῶν πεντήκοντα ἡμερῶν προθεσμίαν. τότε δὲ μακροτέραν, ὁπόταν ἡ διαρίθμησις τῶν ἐπὶ τῇ ὁδῷ ἡμερῶν προστιθεμέναις ταῖς τριάκοντα ἡμέραις ἃς πρὸς δικαιολογίαν ὁ νόμος δίδωσιν, ὑπερβαίνει τὰς πεντήκοντα ἡμέρας. οἷον ἐάν τινα συμβῇ ἀπὸ τετρακοσίων τεσσαράκοντα μιλίων διατρίβειν, οὗτος γὰρ τῆς μὲν ὁδοῦ ἔχει ἡμέρας εἰκοσιδύο, πρὸς δικαιολογίαν δὲ ἄλλας τριάκοντα. παραφυλάξουσιν δὲ αὐτὴν τὴν προθεσμίαν πάντες οἱ ὁπωσοῦν παραιτούμενοι ἐπιτροπὴν καὶ κουρατορίαν, ἢ μέρος γε ταύτης. ἀκόλουθον δὲ ἐστιν πιστεύειν ὅτι εἰ καὶ τινὶ εἴδει παραιτήσεως ὅτις χρώμενος, οὐκ ἄλλως ἀκουσθήσεται, ἐὰν μὴ φυλάξῃ τὴν προθεσμίαν, εἰ μὴ ἄρα τῆς ἑτέρας πόλεως πολίτης ἐστὶν, οὕτως δὲ ἐπαναγκές ἐστι φυλάττειν τὴν προθεσμίαν, ὅτι κἂν δικαιολογησάμενος ἀφεθῇ, μὴ ἐλευθεροῦσθαι αὐτὸν οἱ θειότατοι. Σεβῆρος καὶ Ἀντωνῖνος δηλοῦσιν ἐν διατάξει, κελεύσαντες μὴ καθίστασθαι τὸν εἰς τόπον αὐτοῦ χειροτονηθέντα, ὡς οὐκ ἐξὸν διδομένου εἰς τόπον ὄντος ἐπιτρόπου, ἀπόχρη δὲ ἐντὸς τῆς προθεσμίας ἐντυχεῖν μόνον. ἐὰν γὰρ μετὰ ταῦτα μὴ ἑκὼν

Scire

† Ex hac l. sumitur optimum arg. quod īfirmitas, q̄ non habet causā cōtinuam vel æternam, non excusat: cui cōcor. tex. cū gl. in c. querelam. extra de procu. & c. placuit. 88. dist.

a In perpetuum, quod non est in eo qui propter valetudinem de militia dimittitur, nam senatus non reuocatur: ut C. de re milit. l. semel. & facit supra de iudic. l. si longius. Arg. contra ī. si qs ca. l. 2. §. illud.

b Furor. Sic supra, eodem, l. non solum. §. si quis ita. sed cōtra ī. e. l. post susceptā. Sol. vt ibi.

c Sunt & alii. Græcum est quod hic dicitur, in Latinum translatum.

d A solicitudine. Scilicet tutelæ.

e Scientis. Vtrunque debet interuenire, sed sufficit alterū literis significari sm Io. s. qd scit Imperator eū esse tutorē: vel quod concedat sibi alio migrare: est tū arg. contra ī. de iurisd. omn. iu. l. pen. Itē sunt alii, q susceptam tutelā deponunt: vt quia reipub. causa abesse cœperunt: ut Instit. eo. §. itē q reipubl. vel fortè ibi loquitur in illis duobus casibus. q ponunt ī. de min. l. verum. §. ex facto. vbi & not. alios casus vbi cępta dimittuntur. Itē pōt dici idem in casibus ī. proxi. positis. l. non solū. §. si quis non ita ęgrotus. & §. seq. & l. non tm̄. & hac l. in princ. Sed tn ijs quidā dicunt cōtra .i. vt non possit deferi, sed curator det. sed nonne interitur de furioso, item de eo qui perpetua valetudine tenet, vt & ita perpetuò excusetur: vt supra hac l. in princ. & §. 1. & superiori §. si quis.

Scire etiam oportet. CASVS. Quando tutor datur in testamento vel à iudice, & vult se excusare, non debet appellare: imò excusationem intra tempora statuta proponere, & si denegetur ei excusatio, tunc appellabitur, & idem est in curatoribus. Illi autem qui uolunt se excusare: aut sunt in ipsa ciuitate, vbi dantur curatores: vel intra cẽtum miliaria, aut ultra. Primo casu intra l. dies debẽt excusationẽ coram iudice proponere: & si non faciant, tenebũtur administrare. Secũdo casu habent pro quibuslibet xx. miliariis unam diem, & incipiet eis currere tempus ab ea die, in qua cognouerũt se tutores datos, & postea xxx. dies vltra. sed secundum hoc posset euenire, vt ille qui magis distat, minus tempus haberet. de quo ponitur in litera exẽplum. sed supradicta intelliguntur, ut nũquam aliquis habeat minus l. d. erũ: plus autẽ sic, si annumeratio dierum qui sunt in via cum xxx. diebus prædictis excedit l. dies. & de hoc ponit exemplum. & hæc tẽpora habẽt locum, siue excuset se quis à tota tutela, siue ab eius parte. & nisi volens excusare se obseruet dicta tẽpora: non valet excusatio, nisi magistratus det tutorem de alia ciuitate quã vnde est pupillus: quia tunc tutor nõ tenetur se excusare, quia ipso iure nõ ualet datio. Sed quid si tutor bene obseruauit dicta tpa: & fuit absolutus per falsas excusationes? Certè nihilominus est tutor: & si in locũ eius dat alius, nihil valet datio & non sufficit tutori ad excusationem repræsentare se intra constituta tpa corã iudice: imo debet testari, & dicere coram eoq excusationẽ habet, & dẽt nomina te oẽs excusationes suas si plures habet: & si non faciat, non valebit ei, nisi impeditus sit venire coram iudice propter aliquã causam. Et scias, quod dicti l. dies continuè currunt tutoribus à tempore quo sciunt se datos. Item potest volens se excusare & dicere excusationes suas coram oĩbus, iudice sedente pro tribunali: vel si uult in secreto: vel si vult per libellũ. Sunt autem quidã, qui nõ tenentur obseruare constituta tempora: sicut sunt illi, qui non tenentẽ administrare ipso iure: puta ille q datus est tutor ab auo materno: vel ille q nõ est suppositus iurisdictioni illius magistratus, qui eum tutorem dedit. Isti. n. vel similes non habent necesse excusationem proponere. Viuian.

ἀπολειφθῇ. οὐκ ἔσται παραγραφικός. διόπερ ἐὰν ἀφοσιώσεως χάριν μόνον ἐντυχῇ, μὴ ἐπιμείνῃ δὲ μετὰ ταῦτα τῇ δικαιολογίᾳ μετὰ τὴν προθεσμίαν, ὑποπεσεῖται τῇ παραγραφῇ, καὶ λέγει τοῦτο διάταξις τῶν αὐτοκρατόρων Σεβήρου καὶ Ἀντωνίνου. ἐὰν γάρ τις διὰ νόσον, ἢ δι' ἄλλην ἀνάγκην, οἷον θαλάσσης, ἢ χειμῶνος, ἢ ἐφόδου λῃστῶν, ἢ τινα ἑτέραν παραπλησίαν ἐμπροθέσμως μὴ δύνηται ἐντυχεῖν, συγγνώμης τυγχάνειν, οὗ τὴν φύσιν ἤρκει συστῆσαι καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ φύσει δικαίου. πλὴν ἀλλὰ καὶ διάταξίς ἐστιν τῶν αὐτοκρατόρων Σεβήρου καὶ Ἀντωνίνου ταῦτα λέγουσα. εἰδέναι δὲ δεῖ ὅτι οὐκ ἀπόχρη τὸ προσελθεῖν τῷ δικάζοντι, ἀλλὰ δεῖ αὐτὸν καὶ περὶ τὸ εἶδος τῆς ἀφέσεως μαρτύρεσθαι καὶ εἰ πολλὰ ἔχει πρὸς ἄφεσιν δίκαια πάντα ὀνομάσαι. εἰ δὲ μή, ὅμοιός ἐστι τῷ μὴ δὲ τὴν ἀρχὴν προσεληλυθότι, προσελθὼν μὲν δικαίων δὲ ἀφέσεως μὴ ὀνομάσας, αἱ δὲ πεντήκοντα ἡμέραι συνημμέναι ψηφίζονται ἀρχόμεναι ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς γνώσεως ἐν ᾧ τις ἔγνω ἑαυτὸν δέδοσθαι, κἂν ἡ μία μαρτύρηται τοῦ προθέματος, ἢ ἄλλως ἐπὶ ὑπομνημάτων, δύναται δὲ καὶ βιβλίδια ἐπιδοῦναι χαμάθεν, ὡς οἱ αὐτοὶ φασὶν αὐτοκράτορες. ταῦτα δεῖ τὸ φυλάσσειν τὴν προθεσμίαν ὀφειλόντων. περὶ δὲ τῶν μὴ ὑποκειμένων ταῖς προθεσμίαις φέρε σκεψώμεθα. οἱ γὰρ παρὰ νόμους δοθέντες ἐπίτροποι, τουτέστιν, ἢ ὑφ' ὧν μὴ ἐξῆν, ἢ οὗτοι οὓς μὴ ἐξῆν, ἢ οἷς μὴ ἐξῆν, ἢ ὃν μὴ ἐξῆν πρότερον, μήτε βεβαιωθῶσιν μήτε ἐφάψωνται τοῦ χειρισμοῦ εἰσιν ἀνεύθυνοι, οὐδὲ προσοίσει τὶς αὐτοῖς ὅτι τὰς προθεσμίας οὐκ ἐτήρησαν τῶν παραιτήσεων. οὐδὲ γὰρ ἔχουσιν παραιτήσεως ἀνάγκην. ὡς δείκνυται ἐκ τῶν ὑποτεταγμένων διατάξεων ἃς παραδείγματος χάριν ὑπέταξα. ἐφαρμόζοντο δὲ ἅπασιν.

A tutela vel cura nemo potest appellare: sed aduersus sententiam prætoris auferentẽ ei excusationẽ potest quis curator datus appellare.

Vulgaris.

Scire etiam oportet, neque datos [a] tutores, neque testamẽtarios prouocare [b] necesse [c] habere: ut ostendit constitutio diui Seueri & Antonini. Hoc autem obseruari oportet & in datis curatoribus. In paucissimis [d] enim distant curatores à tutoribus. Aduersus deniq; sententias auferentes ei excusationes, licentiam habebunt appellandi.

Non leuiter debet quis admitti ad præstandum excusationes à tutela: sed habebit constituto sibi tempore ad iudicem ire allegaturus causas impedimenti: quòd si neglexerit, non audietur.

Multa verò obseruari oportet, † vt concedatur, [e] tutores vel curatores causas remissionis tribuere. [f] Oportet. n. eos etiam constituto legibus tempore ad iudicẽ accedere. [g] Sunt autem constituta tempora hæc. Qui enim in ipsa ciuitate est, ubi creatur, vel intra centesimum lapidem [h] † à ciuitate: in-

[a] Datos. Id est, datiuos: idem dicas de legitimis: ut Instit. eo. §. qui autem. ꝰ.

[b] Prouocare. ꝰ. A datione. ꝰ. Accur.

[c] Necesse. Sed excusare se debent oẽs testamentarij: ut C. de tes. tu. l. si tibi pf. dum tñ datio teneat, non alias: vt C. de cõñ. tu. l. r. Itẽ secus in uocatis ad alia munera, q hñt necesse appellare ab ipsa nominatione, dũm teneat nominatio: nisi sint veterani, vt Infra quando appella. sit, l. 1. § si quis. & l. nominationes. C. quãdo prouo. non est necesse. l. veteranis. Accur.

[d] In paucissimis. Differunt. n. quandoque: ut supra, de tuto. & cura. da. ab iis. l. ventri. §. r. Accurr.

[e] Concedat. i. permittatur legibus. C.

[f] Tribuere. Id est allegare. ꝰ.

[g] Accedere. ꝰ. Nõ iudex ad eum: ut infra, quis ord. in bono poss. ser. l. a. §. si præses.

[h] Centesimum lapidem. Id est, centesimum miliare, quilibet. n. lapis (vt hic accipitur) miliare designat: ut Insti. eod. §. qui autem. ꝰ.

dies

† Aliàs, obseruare oportet, ut permittantur tutor. vel cura. cãs remissionis exponere.

† Centesimũ miliarium.

tra quinquaginta dies [a] excusabitur postea autē non admittetur: sed tenebitur ad solicitudinem: & si horum quid nō fecerit: erit in ea causa, in qua esset, si videretur ꝓprio ipsam periculo negligere: neq; vlla ei via relicta erit ad excusationem.

Praeses qui tutorem dederit, habebit eum in faciem vel ad domū intimare se datum: post diem autem notitiae habet datus tutor & alios triginta dies.

Qui autē suprà centū miliaria à ciuitate abest, viginti miliaria habebit numerata in vnamquanque [b] diem, à qua cognouerit (oportet aūt ei manifestari à praesidib. vel in faciem [c] vel ad domum) [d] & extra hos, alios [e] triginta dies habebit ad excusationē. [f] Hoc aūt conuenit & iis, qui in testō dati sunt: siue tutores fuerint, siue curatores: [g] quos cōfirmari [h] à magistratib. cōsuetū est.

Quotiescumque ex verbis legis simpliciter intellectis resultat iniquitas: tūc à verbis receditur, et mens seruatur. Nic. de Neap.

Aliud etiā inuenimus in diui Marci promulgatione, [i] inquisitione dignum. Si. n. ei, qui in ipsa ciuitate est, in qua creatus est, vel intra centū miliaria, quīquaginta dierū spatium legislator dedit: ei verò, qui vltra centū miliaria habitat in vnamquamq; diē numerari viginti miliaria iussit, & extra hos alios triginta dies adiecit ad excusationem. Vnde cōtingit, ut si cuius habitatio centū sexaginta miliaribus absit, is octo & triginta dierum spatiū duntaxat habeat: octo quidē centum sexaginta miliariorum [k] nomine, in vnāquāq; diē viginti miliariis numeratis: triginta verò eo quòd ad excusationē faciunt. Erit igitur in deteriori ordine, qui longius habitat, eo qui intra cētum miliaria est, vel in ipsa ciuitate: si uti que his [l] quidem super quinquaginta dies spatij sunt: illis [m] verò paucio res. Sed & si maximè verba legis hūc habeāt intellectū, tū mēs [n] legislatoris aliud vult. Ita. n. & Cerbidius Scaeuola, & Paulus, & Domitius Vlpianus Κορυφαῖοι [o] legū prudentū scribunt dicentes ita oportere hoc obseruari, ut nunquā alicui minus detur quinquaginta dierum spatio: tūc aūt longius, cùm annumeratio dierum, qui in viā cōputātur, adiectis xxx. diebus, quos ad excusationē lex dat, excedit quinquaginta dies: ut puta si dixerim* aliquē a quadringentis quadraginta miliariis habitare. hic enim uix quidem habebit dies xxij. ad excusationē autē alios xxx. Obseruabunt autem hoc temporis spatium [p] omnes, qui qualitercūque excusantur à tutela, vel cura, vel parte eius. [q]

Sententia lata contra ius litigatoris non expresso errore in sententia, non ualet ipso iure: sed hoc est fauore minori aetatis. h d. Nic. de Neap.

Consequens autē est credere, quòd si aliqua specie excusatiōis fuerit quis usus, nō aliter audietur, quā si obseruauerit cōstitutū tēpus, [r] nisi fortè alterius alicuius ciuitatis [s] est ciuis. Ita verò necesse est custodiri constitutum tempus: ut & si excusatus, [t] fuerit dimissus, non liberari eū, diui Seuerus & Antoninus ostendāt in cōstitutione, iubētes non detineri eū, qui in locū eius creatus sit: quasi nō liceat aliū dari in locū existētis tutoris. Sufficit aūt intra cō-

causa

---

[*] Non tamen computabitur dies notificatiōis, sicut nec dies receptae citatiōis. Bal. in l. si ea. pe. col. C. qui accusare nō pōt. Idē dic in diem quo appellatū fuit, quia non computatur i termino ꝓsequēdi. gl. in cle. sicut. de appell.

[a] Dies. Qui incipiūt ex quo cognouit se datū: ut j. ea. l. §. quinquaginta. & ēt no. s. de admi. tu. l. 1. in prin. & l. quidā decedens. §. 11. & l. seq. & l. qui iussus. & j. e. l. quinquaginta. & C. eo. l. quinquaginta.

[b] Vnamquāq;. Sic s. si quis cau. l. 1.

[c] In faciem. Id est, suae personae. Acc.

[d] Domū. Not. sic C. de ann. exce. l. ut perfectius. & j. qd' vi aut clā. l. aut. §. 1. & j. de dā. infect. l. 4. §. toties.

[e] Alios. Sic loquit quasi supra dederit 10. quod est fallum. sic & s. de procu. l. non solū. §. quęrit. & simile est repus. & s. de lib. agnosc. l. 1. in prin.

[f] Ad excusationē. Scilicet ꝓponēdā.

[g] Curatores. Dati in testamēto, & dic post confirmationē nō ante. ut j. ea. l. §. oportet. & j. e. l. Caius. Accur.

[h] Confirmari. Vt s. de confir. tut. per totum. & Instit. de cur. §. dantur.

[i] Promulgatione. Id est, inquisitione.

[k] Miliariorū. Id est, pro centum sexaginta miliariis.

[l] Si vtiq; his. Qui sunt in ciuitate vel sunt intra centum miliaria.

[m] Illis. Qui longius distant. Accu.

[n] Mens. Quae est seruāda: qd dic, ut s. de legi. & Senatusc. l. qd uero cōtra. & l. seq. Sed arg. cōtra j. q & à q. l. ꝓspexit. ADDITIO. Dic q hoc habet locū, qn est scripta mens cōtra uerba. Ibi nō erat mens scripta: vt habes C. de legi. l. non dubium, & in Bart. hic.

[o] Κορυφαῖοι. Id est, vertices, aut ēt principes. erant enim quasi capitanei legum prudentium. i. iuris consul.

[p] Spatium. Statutū. scilicet s. hac l.

[q] Vel parte eius i. dicere, siue excusetur a tutela in perpetuum: siue in partem. i. ad tempus, ut j. eo. l. idem Vlpia. vel id est, cū unus solus dat' est tutor, & se excusat, uel cū duo: & sic unus eorum se excusat, qui dicitur excusari à parte tutelae, uel cū fortè excusat se ab administratione rerū alterius prouinciae: ut j. eo. l. illud.

[r] Tempus. Quinquaginta dierum.

[s] Alterius ciuitatis. Cui maius tempus q̄nq; datur ratione itineris: ut s. hac l. §. qui autem. & §. sequ. vel fortè quia non habet necesse se excusare, quia nō tenuit datio, vel fortè quia non fuit dat' a magistratu suae ciuitatis: ut s. eo. l. non solum. §. & qui in testamēto. & §. diuus. & s. de tut. & cu. da. ab iis. l. pupillo. Acc.

[t] Vt & si excusatus. Per ambitionē, vel quia obiecit falsas allegationes inducendo, vel falsas probationes: ut C. si ex fal. alle. l. 1. & fi. & s. de transac. l. cū hi. §. si ꝓtor. secus si alia sententia: ut j. ad Treb. l. seruo. §. cum pretor. & dico hic sniam ipso iure nullam, ut Insti. eo. §. fi. nisi de hoc ipso iudicio pendēte,

Sententia prætextu falsi instrumenti lata an sit nulla.

causa fuerit mota: ut C. de fi. instr. l. fi. aliàs latā sententiā per falsum instrumētū, vel testes, dico ipso iure valere: sed rescinditur postea per restitutionē: ut j. de re iud. l. diuus. sed si ptio fuerit iudex corruptus: vtiq; dico ipso iure nullam: vt habetur C. quādo prouo. nō est necess. l. venales. Azo. Sed certè hic solū velle vr quod post tēpus venit, nō aliàs falso usus est. Accur.

stitutū tēpus excusare se solum. Si. n. postea nolēs desierit, nō ei nocebit.[a] Ideoq; si repsenrauerit quis se solū, nō pmāserit aūt postea, ut se excuset: post constitutū tēpus exceptione repelleť. Et hoc dicit cōstitutio Impatorū Seueri et Antonini. Si .n. qs pp ægritudinē vel aliā necessitatē, puta maris, vel hyemis, vel incursus latronū, aut aliā quā similē; cōstituto tpe non poterit venire: ignoscendū ei est, cuius[b] fidē[†] tā etsi sufficit firmare ex ipsa naturali iustitia: ē tñ & cōstitutio Imperatorum Seueri & Antonini hæc dicēs, Scire āt oportet[c] nō sufficere, si accedat ad iudicē: sed oportere ēt de specie remissionis testari:[d] & si multa habeat iura q̃ ad remissionem faciunt: oīa nominare: sin minus,[e] similem esse ei, q nequaq̃[f] accessit; aut accessit qdem, iustā aūt remissionis cām nō nominauit. Quinquaginta verò dies cōtinui numerantur, incipiendo à tpe cognitionis, quo qs cognouit[g] seipsum datū esse.

Qui excusaturus est, tenetur ad minus unam speciem excusationis, aut uiua uoce, uel in scriptis iudici præsentare.

Oportet aūt unā[h] testari an tribunal,[i] vel aliter in submemorationibus. Pōt aūt & libellos[k] dare, ut ijdē ipsi aiūt Impatores. Hæc de iis, q obseruare cōstitutū tps debēt. De iis aūt, q nō subiecti sunt cōstitutis tēporibus, age[l] scrutemur.

Quisquis tutor datus ex iuris quauis occasione nō tenetur administrare, nō oportebit eū constituta excusatiōis tēpora obseruare.

Qui nō iustè dati sunt tutores, hoc ē, à qbus[m] nō oportet, aut quos non oportet,[n] aut qb.[o] non oportet, aut quo nō[p] oportet mō: si neq; confirmenť, neq; administraue rit:[q] sūt imunes: neq; opponet qs eis, q cōstituta tpa excusationū nō obseruauerint: neq; .n. hñt excusatiōis necessitatē: ut ostendiť in subiectis constitutionib. quas exempli grã subieci, adaptanť aūt utiq; oīb. Diui[r] Seuer⁹ & Antonin⁹ Aug. Narcisso ab auo materno tutor dat⁹, necesse nō habuisti excusari, cū ipso iure nō tenearis: si igitur administrationi te nō immiscuisti, potes esse securus.

Ὁμοίως δὲ καὶ ἐὰν τὸν μὴ ὑποκείμενον τῇ δικαιοδοσίᾳ χειροτονήσωσιν οἱ ἄρχοντες ἐπίτροπον ἢ κουράτορα, οὐδὲ οὗτος ἀνάγκην ἔχει παραφυλάσσειν τὰς προθεσμίας εἰ ὅτι μήτε πολίτην μήτε ἰνκόλαν. Similiter[s] aūt

† Iustitia enim locum sibi non inuenit, ubi nō est fides. Spec. in titu. de sum. Tri. in princi.

a Nocebit. Desistēti ab accusatione, quin possit pœnitere: ut C. de app. l. si quis libellos. Vel aliter leges, i. non eis nocebit quominus possit adhuc pponere excusationem suā, & probare: & hoc si nolēs desijt esse: & contra volūtatem suā ob aliquā iustā, & probabilē cām, ut dicit post statim: si enim affectasset absentiā, secus esset: ut s. si quis cau. l. a. in fi.

b Cuius. Scilicet necessitatis: secundū Py. vel cōstitutionis. & facit s. de an th. tut. l. tutor qui.

c Scire āt oportet. Quidam habēt hic §. sed non debet esse: quia quæ sequuntur, sunt verba constitutionis Seueri, & Antonini.

d Testari. Id est, protestari. i. proponere corā iudice, vel coram pluribus. in psentia iudicis: ut j. eo. § 2. Accur.

e Si minus. Scilicet accessit: sed nō omnia nominauit cū plures haberet excusatiōes: vel accessit ad iudicem, sed nullas proposuit excusationes.

f Nequaquā. Quantum ad nō nominatas. sicut .n. ei qui nihil nominauit, nihil prodest, ita ei q qdā nominauit, q̃dā n̄, nō pdest quo ad nō nominata, & est ad l. istā Insti. e. §. qui autem. & j. de exce. l. nemo prohibetur. & s. de tributoria act. l. cū hi. §. si prætor aditus. ibi, sed & si non de oībus. &c. Itē contra C. de inoff. test. l. cōtra maiores. Sed hic potest omnes excusatiōes simul proponere, ibi non: alias sibi esset contrarius, & sic repellendus: ut j. quando appell. sit l. 2. §. Item contra j. eo. l. propter litem. sed ea prædictis patet solu. Acc.

g Cognouit. Quis hoc pbare debeat, no. s. de admi. tut. l. 6. in prin. & l. quidam decedēs. in fi. & l. seq. Itē ad tempus continuum est: sic j. de vsuc. l. nunquā. §. 1. & j. eod. l. quinquaginta. & Insti. eo §. qui autem. & C. eo. l. quinquaginta. & s. eo. l. non solum. §. annus.

h Oportet autem unam. Scilicet excusationem.

i Tribunal. Tria no. quia propositio excusationis debet fieri corā iudice sedente pro tribunali, vel uiua uoce ab eo qui se excusat, ut hic: vel per libellū à seipso datū vt subiicit, pōt autē &c. Secundò nota, quia productio testium in cā excusationis pōt fieri etiā non corā iudice: sed apud alium voluntate iudicis: & h. d. aliter, &c. vel aliter poterit per procuratorem absente illo qui se excusat. Tertium est: quia ipsa causa & sentētia super excusatione delegari non pōt: quia causa cognita & iudicis officio nō iure actionis expeditur hæc causa: ut suprà de off. proconsul. l. nec quicquam. §. 1.

k Et libellos. i. scripturam continentem excusationem. Sed cōtra j. e. l. excusare. Sol. ut ibi.

l Age. Alias agere cum pcedentib. & dic agere, id est, excusare, vel cum seq. & tunc. i. dicere.

m A quibus. Iudicibus vel testantibus.

n Non oportet. Minores uel fœminas: & caue, quia non comprehendo habētes excusationē: sed eos tm̄ qui citra excusationem non possunt esse.

o Quibus. Vt maioribus, ut s. de tut. & cur. dat. ab iis. l. scire.

p Quo non. Si habes quomodo, bene. alias subaudi. vel dic quo, scilicet loco.

q Neque administrauerit. Quia tūc secus: ut s. de administ. tut. l. tutores qui. §. 1. & 2. §. curatores. & §. patruus. Item facit supra de tu. & cur. da. ab iis. l. 1. & 2. & l. pupillo. & s. de confir. tut. l. naturali. & l. neque. Item vide hic, quæ no. suprà de admi. tu. l. quidam decedens. §. ex quo.

r Diui. Latinum est.

s Similiter. Alias lex est, aliàs §. Græcum est: nā hæc lex est Modestini qui transtulit, ut s. e. l. 1. in prin. & facit s. de iur. om. iud. l. fin. & C. qui da. tu. pos. l. neq;

Libertum

& si eũ, qui non suppositus est iurisdictioni, creabunt magistratus tutorẽ vel curatorem: neq; hic necessitatẽ habet obseruare constituta tempora: vt puta quia neq; ciuis, neque incola est.

Idem libro quinto excusat. XVI.

Ἀπελεύθερον ἐν τῷ λόγῳ τῶν περὶ ἀφέσεως ἐπιτρόπων καὶ κυρατόρων, εἰδέναι δεῖ, ὅτι οὐ μόνον τοῦ πατρὸς τοῦ ὀρφανοῦ ἀλλὰ καὶ μητρὸς νοεῖσθαι χρή. καὶ ὁπόταν δὲ ζητῶμεν περὶ παίδων πατρώνων, εἰδέναι χρή, ὅτι τὴν προσηγορίαν ταύτην οὐκ ἐν τῷ πρώτῳ βαθμῷ στήσομεν, τουτέστιν υἱὸν καὶ θυγατέρα, ἀλλὰ καὶ ἐκγόνους ἐξ ἑκατέρου καὶ τοὺς ἐφεξῆς, ἀλλὰ καὶ ἐὰν δίκαιον χρυσῶν δακτυλίων λάβῃ, ἔτι διασώζει τὴν τῶν ἀπελευθέρων τάξιν ἐν τούτῳ. ὅπερ ἀντέγραψεν θειότατος Ἀντωνῖνος ὁ μέγας. ὁ ἰδίῳ ἀργυρίῳ ὠνηθεὶς καὶ ἀπελευθερωθεὶς, οὐδαμῶς συγκρίνεται τοῖς λοιποῖς ἀπελευθέροις. ἐὰν πολλοὶ ἀπελεύθεροι ὦσιν, εἷς ἁπάντων τοῖς τέκνοις ἐπίτροπος δοθήσεται, καὶ ἀπὸ τριῶν ἐπιτροπῶν οὐκ ἀπολυθήσεται.

Libertus non solùm potest se excusare à tutela patroni: sed & matris pupillorum. ad nepotes ẽt et neptes ex pupillorum latere debet hoc referri.

Vulgaris.

Libertum, [a] cùm de excusatione tutorũ & curatorum tractatur, scire oportet non solum patris [b] pupilli, sed ẽt matris intelligi debere. Sed & cũ de liberis patroni quærimus, scire oportet, appellationem hanc non in primo gradu consistere: hoc est, in filium & filiam: sed & in nepotes ex utroque latere, & eos, qui deinceps [c] sunt. Sed & si ius [d] annulorum aureorum impetrauerit: adhuc custodit libertorum ordinem, secundum hæc, quæ rescripsit Marcus Antoninus. Qui propria pecunia emptus, & manumissus est: nequaquam connumeratur [e] reliquis libertis.

Vnus ex pluribus libertis tutor datus multis & omnibus liberis patroni, non habebit trium onerum appellatione excusationem.

Si plures liberti fuerint, unus oĩbus [f] liberis [g] tutor dabitur, & à tribus tutelis [h] non absoluetur.

Idem lib. vj. excusationum. XVII.

Σπάδοντα χειροτονήσουσιν ἐπίτροπον, οὐδεμίαν γὰρ ἔχει παραίτησιν, ὡς δεικνύουσιν διατάξεις τῶν αὐτοκρατόρων Σεβήρου καὶ Ἀντωνίνου, ὁ τῷ πατρὶ ἐπαγγειλάμενος ἐπιτροπεύειν τῶν παίδων, ἀφεθῆναι ταύτης τῆς ἐπιτροπῆς οὐ δύναται κἂν ἄλλως ἔχῃ δίκαια ἀφέσεως. εἰδέναι δεῖ ὅτι ἀξίωμα οὐδενὶ παρέξει παραίτησιν, ὅθεν ἐὰν τις συγκλητικὸς ᾖ, οὗτος ἐπιτροπεύσει τῶν κατὰ δευτέρας τάξεως ὄντων συγκλητικῶν, ὅπερ ἀντέγραψαν οἱ θειότατοι Μάρκος καὶ Κόμμοδος. εἰ δέ τις ἐπίτροπος ἢ κουράτωρ ᾖ μὴ συγκλητικοῦ ἢ ἄλλως ἀξιωματικοῦ, εἶδε ὕστερον γένηται συγκλητικὸς, διηνεκῶς ἀπολέλυται τῆς φροντίδος. εἰ δὲ οἱ ἐπιτροπευόμενοι ἢ κουρατορευόμενοι παρ' αὐτοῦ παῖδες ἦσαν συγκλητικοῦ, οὐκ ἀπολέλυται τῆς ἐπιτροπῆς, ὁμοίως δὲ ὁ κατὰ δευτέρας τάξεως ὢν οὐ παραιτήσεται ἐπιτροπεύειν καὶ κουρατορεύειν τῶν μειζόνων. Μηδὲ λιβραρίους μηδὲ καλκουλάτορας τοὺς διαψηφιστὰς λεγομένους, ἔχειν ἀλειτουργησίαν λέγουσιν αἱ θεῖαι διατάξεις, ἤδη δὲ καὶ οἱ ἰουδαῖοι τῶν μὴ ἰουδαίων ἐπιτροπεύσουσιν, ὥσπερ καὶ τὰ λοιπὰ λειτουργήσουσιν. αἱ γὰρ διατάξεις ἐκείνοις μόνοις ἀνενοχλήτους αὐτοὺς εἶναι κελεύουσιν δι' ὧν ἡ θρησκεία χραίνεσθαι δοκεῖ. πολιτεία πόλεως οὐδὲ εἰς ἀριθμὸν μιᾶς ἐπιτροπῆς προχωρεῖ. ἀπελεύθεροι γυναικῶν συγκλητικῶν, κἂν διοικοῦσιν τὰ αὐτῶν πράγματα, οὐκ ἀπολύονται ἐπιτροπῶν, τοῦτο γὰρ τοῖς τῶν ἀρρένων συγκλητικῶν ἀπελευθέροις μόνοις συγκεχώρηται. ἐὰν ὁ τῆς πόλεως ἄρχων, τουτ' ἐστιν στρατηγὸς, διαπιπτούσης αὐτῷ τῆς χειροτονίας ὑπεύθυνος γένηται κινδύνῳ ἐπιτροπῆς, ταύτην οὐ συναριθμήσει ἄλλαις ἐπιτροπαῖς, ὥσπερ οὐδὲ ὁ ἐγγυησάμενος ἐπιτροπὴν, ἀλλ' οὐδὲ οἱ κατὰ τιμὴν ἐπίτροποι γραφέντες. ὁ τέλη μεμισθωμένος παρὰ πόλεως οὐκ ἀφίεται ἐπιτροπῆς, ὁ πολλὰ δίκαια ἔχων εἰπεῖν ὧν ἕκαστον καθ' αὑτὸ οὐκ ἔστιν

Spadonem.

Libertum. C. A. v. 5. Liberti non possunt se excusare a tutelis filiorũ patronorũ. Qui aũt dicuntur liberti & filii vel liberti patronorum, dicit hæc l. planè. Viu.

[a] Libertu. Græca est, quia non potest se excusare a tutela patroni: ut s. de tuto. & cura. da ab iis. l. libertus C. eod. l. libertos.

[b] Patris. Id est, paternos libertos dicimus nostros: sed libertos liberorũ nostrorũ nõ dicimus nostros: ut j. de verb. sig. l. licèt. §. patronos.

[c] Deinceps. Sic s. de i ius voc. l. sed & si. §. liberos. & j. de ver. sig. l. liberorũ.

[d] Sed & si ius. Sic j. de iu. au. annu. l. 1. & de bo. li. l. 3. in prin. Sed contra j. eo. l. cũ ex oratiõe. Sol. ut ibi. Accur.

[e] Nequaquam connumeratur. Nec ille qui per fideicommissum: ut j. eod. l. nequaquam. Accur.

[f] Vnus olum. Scilicet, libertorum, id est, unus de numero olum libertorũ.

[g] Liberis. Scilicet, patroni. Accur.

[h] Trib. tutelis. Id est, licet hi liberi patroni sint viri: tres: quia pro vna habetur numerositas. n. pupillorum nõ plures tutelas facit, sed patrimoniorum separatio: ut s. eo. l. tria: & licet habeat tres tutelas alias, vel quatuor liberos, nõ prodest: vt hic, & C. eo. l. liberos. & sm hoc est contra. C. e. nec Senatorũ. So. nouas reiecit, ut ibi, non præteritas, ut hic: vel aliter, vt ibi: & facit j. eo. l. libertus. Accur.

Spadonem. CASVS. Spado nō habet excusationem a tutela ea r ōne, quòd sit spado solū. Itē nec ille qui promisit patri pupillorum, quod gereret eorū tutelam. Item nec ille qui habet dignitatem sine administratione: & de hoc ponit exemplū. Item nec librarij, nec calculatores, nec Iudęi. Itē nec liberti vxorum Senatorum: quamuis ipsi liberti administrent res dictorum Senatorū. Itē nec magistratus qui factus est obnoxius tutelæ periculo pp tutorē, quem cuidā pupillo dedit, pōt istud periculum cōnumerare in numero trium tutelarū, quæ excusationem tribuere solent: nec fideiussiores alicuius tutoris pōt istud periculum ī dicto numero cōputare, nec illi qui sunt honorarij tutores. Itē non potest excusari ille, qui a ciuitatibus vectigalia conduxit. Itē nec ille, qui habet plures excusationis species, nullā tamen pfectā. Item nec ille, qui meruit in genere immunitatē munerum publicorum. Itē si aliquis est excusatus ab una tutela, non proderit hoc ad excusationē alterius. Itēm nun excusatur ille, qui dicit se ignotum patri pupilli. Item nec ille, qui affectauit habere tres tutelas vel curas. si autem nō affectauit, et filij vel filia emācipatæ tutela connumerabitur ei in numero trium tutelarum, & excusabitur a quarta. Itē nec ille excusatur, q. voluit cauere pro filio dato tutore. nā & ipse & filius erūt tutores. h. d. cum l. seq. Viu.

ἰσχυρόν· εἰ δυνήσεται ἀφεθῆναι ἐξηθήτη, οἷον ἑβδομήκοντα μὲν ἐτῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ τρεῖς ἔχει ἐπιτροπάς, οὐδὲ πέντε τέκνα, ἢ ἄλλο τι δίκαιον ἀφέσεως ἔχει· μέντοι δύο ἐπιτροπὰς καὶ δύο παῖδας καὶ ἑξήκοντα ἐστὶν ἐτῶν ἢ ἄλλα τινὰ τοιαῦτα λέγει καθ᾽ αὐτὰ μὲν ἐντελῆ τὴν βοήθειαν μὴ παρέχοντα, τῇ δὲ πρὸς ἄλληλα κοινωνίᾳ ὄντα δικαιοφανῆ. ἀλλὰ ἔδοξεν τοῦτον μὴ ἀφεῖσθαι. ὁ λαβὼν ἢ ἔχων ἀλειτουργησίαν πολιτικῶν ἢ δημοσίων λειτουργιῶν, οὗτος ἐπιτροπῆς οὐκ ἀφεθήσεται, ὁ ἀπολυθεὶς ἐπιτροπῆς ἢ κουρατορίας, οὐ πάντως τοῖς ὑπομνήμασιν πρὸς ἄφεσιν ἑτέρας χειροτονίας χρήσεται, ἐὰν μὴ ὑπάρχει αὐτῷ δίκαια ἀφέσεως. ὁ φάσκων ἑαυτὸν ἀγνοεῖν τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ ὀρφανοῦ οὐ διὰ τοῦτο ἀφεθήσεται, ἐπεὶ ὅτε καὶ ὁ τρεῖς ἔχων ἐπιτροπὰς ἢ κουρατορίας, οὐκ ἔχει δίκαιον ἀφέσεως, οἷον ἐάν τις ἐπιτηδεύσει ἀναδέξασθαι. ἤδη δὲ καὶ ὁ μητρίου γενόμενος ἐπίτροπος ἐπιτηδεῦσαι δοκεῖ.

Vulgaris.

Spadonem [a] quoque creabunt [b] tutorem: nullam enim habet excusationem, vt constitutio ostendit Imperatorū Seueri & Antonini. Qui patri [c] promisit se fore tutorē liberorū: excusari ab hac tutela non potest, & si aliter habet ius excusationis: Scire oportet nulli dignitatē [d] tribuere excusationem. Vnde si quis Senator fuerit: hic tutor erit & eorū, [e] q inferioris ordinis [f] sunt quam Senatorum: quemadmodū rescripsit diuus Marcus & Commodus. Si qs autem tutor vel curator fuerit non Senatoris, vel aliter nō in dignitate positi: [g] deīde postea fiat [h] Senator, cōtinuò [i] absoluetur [k] à solicitudine. Si autem liberi, quorum tutelā aut curā administrabat, erāt Senatoris: [l] nō obsoluet à tutela aut cura. Similiter aūt & qui inferioris [m] ordinis ē, nō excusabitur à tutela vel cura maiorum. [n] Neq; librarios, [o] [*] neq; calculatores [p] (quos vulgò rationarios dicimus) habere immunitatem dicūt diuorum constitutiones. Iam autem & Iudæi non Iudæorum [q] tutores erunt, sicut & reliqua administrabunt. [r] Constitutiones enim in iis solis [s] sine molestia eos esse iubent, per quæ cultus [u] inquinari videtur. Rōcinatio [x] ciuitatis neque in numerum unius tutelæ procedit. Liberti vxorum Senatorum, & si res eorum [y] disponunt, non absoluuntur tamen à tutelis. hoc enim masculorum Senatorum [z] libertis solùm concessum est.

Magistratus aut prætor ciuitatis non habet connumerationem huius obligationis: quā ex creando aliquem in alterius tutorem

[a] Spadonem. Quorū appellatio generalis est: vt ĵ. de ver bo. sig. l. spadonem. & est Græca. Accu.

[b] Creabunt. Magistratus. Accur.

[c] Qui patri. Facit Inst. eo. §. itē si pp. & ĵ. de sal. l. vx. § j.

[d] Dignitatem. Sine administratione. & sic non obst. ĵ. eo. l. athletæ. §. gentium. & §. remittuntur. Acc.

[e] Et eorum. Scilicet pupillorum. Accur.

[f] Ordinis. Sunt tamen alicuius dignitatis, aliàs secus, vt statim dicit.

[g] Positi. Et sic priuati: & ipse erat similiter priuatus.

[h] Postea fiat. Hic tutor.

[i] Continuò. Aliàs confestim.

[k] Absoluetur. Sic est iste unus de casibus, vbi suscepta tutela deponitur: ut no. ī. l. idem Vlpia. §. sunt & alij. & facit ī. de arbit. l. non distinguemus. §. summa. & ĵ. de ua. mu. l. pen. Sed arg. contra. C. de oup. l. pe. & infr. eo. l. tutor.

[l] Senatoris. s. filij.

[m] Inferiorū scilicet Senatorum.

[n] Maiorum. Quàm ipse sit. Accur.

[o] Neque librarios. Id est, scriptores, de quibus loquit ĵ. de teg. iu. l. si librarius. & de ope. li. l. antep. & C. d ver. iure enu. l. 2. §. antep. Accu.

[p] Calculatores. Quia per calculos, idē, minutissimos lapillos faciunt cōputationes, qui dicuntur non immeritò calculi: quia non impune pedibus calcantur, unde dr̄ in tit. C. de erro. calc.

[q] Non iudæorū. i. Christianorū, nō solū aliorū Iudęorū.

[r] Administrabunt. Vt tutelam & curā. q aūt possit facere ea, pp quæ inquinaretur, id est, pollueret cultus, ut missā, vel aliud officium Christianorū exercere, illud non est eis permittendū: & hoc subiicit, cōstitutiones. n. &c. Accu.

[s] Solis. Muneribus. Eos. s. Iudæos.

[u] Cultus Diuinus, vnde plātus in aliqua ecclesia non erit, nec ēt dignitatē tēporalē hēt hēre: vt C. de Iu. de. l. si. licèt olim contra: ut ĵ. de dec. l. generaliter. §. si. Accur.

[x] Rōcinatio. computabat introitus, & exitus ciuitatis: vt calculator generaliter.

[y] Eorū. s. Senatorū, si nō habes in tex. idē si uxorum.

[z] Senatorū. Qui sunt patroni: ut ĵ. e. l. cum ex oratione.

[*] Librarij qui dicantur: q ltē calculatores pulchrè Ant. Augu. lib. singulari ad Modestinum in hunc ipsum locū.

contraxeris, quò minus alias tutelas suscipias.

Si ciuitatis princeps, id est, magistratus incidēte ei creatiōe, [a] obnoxi[9] fuerit pꝛiculo tutelæ: hāc non cōnumerabit aliis tutelis, queādmodū nec fideiussores tutelæ: sed neq; q ob honorem tutores cōscripti sunt. Qui vectigalia cōduxit ciuitatib[9], non excusatur à cura. [b] Qui iura multa poterit dicere, quorū vnūquodq; per seipsum satis validū nō est, an possit excusari, [c] quæsitum est: puta septuaginta quis annorum nō est. neq; tres habet tutelas, sed neq; quinq; filios aut aliqd aliud ius remißionis habet: nimirū duas tutelas & duos filios, & sexaginta annorū est: aut alia quædā talia dicit per seipsa quidē perfectū auxiliū non præbentia, quæ tamen si inuicē cōiuncta [d] sint, [e] iusta appareant. Sed visum est, hunc non excusari.

Immunitas quæ eximit à publicis & ciuilibus muneribus, non liberat ab onere tutelæ.

Qui accepit immunitatē ciuiliū, vel publicorum munerū, is à tutela vel cura nō excusabitᷣ. [f]

Numismatelis delatis, nouis est utendū allegationibus: nec sufficit semel excusatum fuisse.

Qui absolutus est à tutela, vel cura, nō omnino depositionibus [g] apud acta ad remissionem alterius creationis vtetur, si non extiterint ei iura remißionis. Qui dixerit seipsum ignotum esse patri, vel matri pupilli, non pꝑ hoc [h] excusabitur.

Qui affectauerit supra tres tutelas, non utetur beneficio excusationis: pauper autē in tutela reperius præsumitur eam affectasse.

Est autem [i] qñ [k] & qui tres habet tutelas vel curas, non habet ius remissionis: puta si quis affectauerit suscipere. Iā autem & tutor, qui modici patrimonij factus est, affectasse videtur.

Gerens tutelā sui emancipati filii, habet annumerare hāc sufficienter aliis duabus tutelis.

Vlp. li. singulari de excusa. ita scribit. XVIII.

SI quis [l] inter tres tutelas emancipati filij sui [m] tutelā administret: an ei hæc in numerū procedet, scio dubitatum. Inuenio tamē rescriptum, emācipatæ filiæ tutelam numerari inter onera oportere.

Ἐὰν δὲ τις χειροτονηθῇ ἐπίτροπος ὢν ἐν τῇ τοῦ πατρὸς ἐξουσίᾳ, εἶτα ὁ πατὴρ μὴ βούληται ὑπὲρ αὐτοῦ ἀσφαλίζεσθαι, ἐκέλευσαν οἱ νόμοι καὶ αὐτὸν τὸν πατέρα χειροτονεῖσθαι ἐπίτροπον, ὡς μηδενὶ τρόπῳ διακρούεσθαι τὸ ἐπὶ τῇ ἐπιτροπῇ ἀσφαλές. ὡς δηλοῖ ἡ τοῦ Ἀνδριανοῦ διάταξις.

Vulgaris.

Si quis creabitur tutor existens in patris potestate, deinde pater noluerit pro eo cauere: iusserunt leges, & ipsum patrē creari tutorē, ut nullo modo impediatur tutelæ cautio, [n] vt ostēdit diui Adriani cōstō. [o]

Filiusfamiliàs potest esse tutor: & si pater nolit pro eo satisdare, ut tutela liberetur, cogentur ambo & pater & filius unus tutelæ subire.

Imperator Adrianus Bittasio Pollioni [*] legato Lugdunensi in hæc verba rescripsit, Clodius Macer (quanuis [p] filiusfamiliàs sit) idoneus tutor esse videbitur: pater autem eius si idcirco cauere non vult, ut filium suum tutelæ eximat, & in hoc artificio pseuerauerit: existimo te huic fraudi rectè occursurū, ut & filius & ipse ad tutelā liberorū Clemētis [q] gerēdā cōpellāt.

Si tutor vel curator datus inutiliter, confirmari se permiserit, non poterit postea se excusare.

Idem lib. ij. responsorum. XIX.

CAius testamento Nigidium filio suo tutorem dedit, eundēq; vsq; ad xxv. annum curatorem cōstituit. Quæro, cū li-

A cura-

tione. in fi. & C. eo. l. nec Senatorum.

[a] Creatione. Quia creauit aliciti aliquē in tutorem: & facit ī. de tit. nuptia. l. si quis tutor. §. 1. sed contra ī. eo. l. tria. Sol. ut ibi.

[b] A cura. Secus ecōtra: ut C. ne tut. vel cura. vec. cō. l. j. Ac.

[c] Excusari. vt C. q nu. tut. l. fi. Sed contra ī. eo. l. 2. §. ampli[9]. Sol. ut ibi. & facit ad hoc illa lex, in prin. & §. remittit. Acc.

[d] Cōiuncta. Aliàs ī cōione, alias deest illud in cōione.

[e] Sint. Id est, si isti erant socij, ponētur simul: & inducent excusationem. Ac.

[f] Excusabitur. Innuit hic, quod tutela nō sit publicum munus vel ciuile: & sic est contra Inst. eo. in prin. & ī. e. l. nō tn. § eos. ubi dicit [illegible] vbi cum. [illegible] l. athletę §. [illegible] l. Sol. [illegible] missio [illegible] lorū pertinet ad ea quę [illegible] publica [illegible] tho[illegible]tate. & utilitate [illegible] sed hoc utilitate priuatū. pro quo est ī. e. l. nō tan tum. §. non omnia.

[g] Depositionibus. Scilicet testiū: quia res inter alios, &c. Itē & qa [illegible] verū q prin. o [illegible] habuit, l. de numero liberorum: sed modo aliqui decesserunt.

[h] Nō propter hoc. vt Inst. e. §. nō este. & arg. Insti de hęr. inst. §. fi. Acc.

[i] Est aūt. Facit ī. e. l. tria onera. & Insti. eo. §. itē tria onera.

[k] Quando. Alias quādoq;: & tūc dic, id est, aliquando.

[l] SI quis. Aliàs lex, si qs. alias §. idem Vlpian. scribit, si quis &c.

[m] Filij sui. Cuius ē legitimus tutor: ut Insti. de legit. patro no. tutela.

[n] Cautio. i. cautela. alias creatio.

[o] Cōstitutio. Quæ sequitur, quā & qdā habent pro ultima superioris tit. sed superflueret altera.

[p] Quamuis. Aliàs est lex, alias §. Imperator Adrianus Britasio Pollioni legato Lugdunensi, Claudius Marcus quāuis &c. & ita in libro dñi Azo.

[q] Clementis proprium nomē patris pupillorū. & dic cōpellentur captis pignoribus. ut Instit. de satisd. tut. §. pen. vel mulcta indicta: ut ī. si qs ius dicē. l. 1. in prin. vel denegādo eis iurisdictionē: ut ī. ex qui. cau. maio. l. sed & si per ꝑtorē. §. ait pretor.

CAius. CASVS. Caius dedit tutorē filio suo Nigidium: & dixit, uolo q idem sit curator eiusdē mei filij. quę constitutio curatoris in testō nihil valet, nisi confirmet. cum ergo confirmatur: tūc est ei excusatio necessaria, & non ante. Viuia.

[†] No. singula quæ non prosunt nec unita iuuant. Bar. ista hic dicuntur. contrariū tenet Spec. I tit. de instr. edi. §. 7. vid. Bal. dicentem quod verbū singulus, la, lū habet uim specialis dinumerationis: impropriè tñ: & hoc in l. Suchū. §. stipulatio. ī. de ver. ob.

[*] In P. F. legato Lygdonēsi. sic & in l. fi. ī. de cē sib. dicuntur Lygdonēles Galli.

ceat Nigidio à curatione [a] etiam citra appellationẽ [b] se excusare: [c] ex qua die tpa, q̃ in excusationibus obseruanda diuus Marcus statuit, computāda sunt: utrū ex die aperti testamenti, an ex quo ad negotia gerenda vocat, id est, post 14. annū impletū? Modest. rñdit, excusationem à cura tūc necessariā eẽ, cū decreto p̃toris seu p̃sidis cō firmat[s] [d] curator fuerit.

Tutor pupilli, qui proximus est pubertati, non habet excusationem illius occasione tutelæ.

Callistratus lib. iiij. de cognitio. XX.

NOn tantùm magnitudo patrimoniorum [*] intuenda [e] est susceptarum triū tutelarū, eiusq; quæ suscipiēda [f] est: sed & ætas pupillorū consideranda est. nam si priorum pupillorū ætas prope pubertatem sit: ita ut tātummō semestre tēpus [g] reliquum fuerit, aut eorum quorū suscipere tutelam cogitur, nō dabitur excusatio: idq; principalibus cōstitutionibus cauetur.

Qui prædutus est dignitate aut sanguinis, aut honoris, immunis est à tutelis non præditorum.

Iliensibus & propter inclytam nobilitatē ciuitatis, & propter coniunctionem originis Romę, iam antiquitus & Senatusconsultis, & constitutionibus principum plenissima immunitas tributa est: ut etiā tutelæ excusationē habeant, scilicet eorum pupillorum, qui Iliēses nō sint: [h] idq; diuus Pius rescripsit.

Priuilegium paupertatis cessat, cum fuerint adauctæ facultates.

Eos qui in corporibus sunt, veluti fabrorum, immunitatē habere dicim[9], et circa tutelarū [i] extraneorū [*] hominū administrationē habebūt excusationē, nisi [*] facultates eorū adauctę fuerint, vt ad cætera quoq; munera publica suscipiēda cōpellantur: [k] idq; principalibus cōstitutionibus cauetur.

Collegia omnia subeunt onus tutelæ, nisi ea, quibus expressè data est vacatio.

Non oīa tñ corpora vel collegia vacationem tutelarū habent, quāuis muneribus municipalibus obstricta nō sint: nisi nominatim [l] id priuilegium eis indultum sit.

Licèt ædiles curules sint excusati à priuatis muneribus, non tamen à tutela.

Is q ędilitate [m] fungit pôt tutor dari. Nā ædilitas inter eos magistratus habet, q priuatis muneribus excusati sunt [n] s'm diui Marci rescriptum.

Qui hēt dignitatē cū administratione excusatur à futura tutela non tamen iam suscepta.

Sanè notū est, qđ gerētib. honorē, [o] vacationē tutelarū cōcedi placuit. Vacare aūt eos, qui tūc primum vocent ad suscipiendum officiū tutelæ. Cæterùm eos, q se iam

[a] A curatiōe. Nō à tutela: ut C. de test. tu. l. si sibi pr.
[b] Appellationem. Sic s. eod. l. scire oportet. in princ.
[c] Se excusare. Ob hoc ipsum quod tutor fuit, nisi esset libertus: vt C. eo. l. libertos. Acc.
[d] Confirmatus. Id est tēpore confirmationis, ut s. e. l. iurisperitos. in fi. nam si pateretur se confirmari nō resistendo, tacitè vr se nunciasse excusatio ni: ut ar. s. e. l. spadonē. § 1. & sic intellige C. de confir. tu. l. 1. & facit j. eo. l. pe. §. procedit. & s. de admi. tu. l. qui negotiationē. §. testamēto. & insti. eo. §. qui tutelam. Acc.

Non tm̃. CASVS. Dictum est s. l. 3. q̃ tria onera tutelarū dant excusationē a quarta: hæc lex ponit exēplū qualiter debet intelligi onus.

Ilien sib Ilienses habēt excusationē a tutelis illorū qui non sunt Ilienses. Secundo dicit, q̃ illi qui sunt in corporibus, habent excusationē à tutelis illorū, qui non sunt de corpore, & hoc intelligas si specialiter habent immunitatem concessā, non autem si generaliter. Tertiò dicit, quod illi qui fungūtur ædilitate, nō habent excusationē a tutelis: illi autē qui habent honorē cū administratiōe, bene excusantur à tutelis eis de nouo delatis: non aūt a veteribus. Item domini nauium non habent excusationem nec inquilini castrorum habent excusationem a tutelis filiorum illorum, qui sunt in eadem conditione: ab aliis autem sic. Viui.

[e] Intuenda. Aliàs. ineunda. Acc.
[f] Suscipiēda. Id est quā magnitudo patrimonij eius tutelæ quæ suscipienda est. ut j. eo. l. si is, q tres. §. fi. Acc.
[g] Semestre tēpus. Id est, sex mensium arg. sup. eo. l. tria. & sic not. spatium hoc esse paruum, & prope fi. dicitur. sic C. de iud. l. properandum. § sin autem.

In P. F. secunda est susceptarū triū tutelarū, eiusq; suscipienda est.

[h] Non sint. Sic j. eo. §. fi. & s. eo. l. sed & milites. §. 1. & §. primipilarij. & j. eo. l. administrantes. §. fi. & C. eo. l. pen. & s. eo. l. spadonem. §. si quis aūt. & C. de excu. vetera. l. 1. & 2. Itē habent hi priuilegiū, vt filij sequantur conditionē matris: ut j. ad munic. l. 1. in fi. & j. proxi. Acc.
[i] Circa tutelarum. Nedū circa alia munera: & hoc si sint habiles ad illud artificiū ad quod sumpti sunt exercēdū: ut j. de iure immunit. l. semper. §. pe. Item cautè dicit extraneorum. nam secus a tutela collegarum: ut s. proxi. §.
[k] Cōpellantur. Nā compellūtur auctis facultatibus, nisi augeāt negotiationē: vt d. l. semper. §. negotiatio: & §. pen. Item not. quod uocat hic tutelam publicū munus: licet videatur contra supra eo. l. spadonem. §. qui accepit. Solu. ut ibi.
[l] Nominatim. Vt apparet j. proxi. §. & §. domini nauiū. Itē sola illa habent immunitatem, quæ licita sunt: & sola illa licita sunt, quæ lege uel Senatusc. uel aliqua cōstitutione confirmantur: ut infra de iure immu. l. semper. §. negotiatio. & §. pen. & fin. & j. de colle. illic. l. fi. & s. qđ cuiusque uni. l. 1. in prin. s'm Azo.
[m] Is qui ædilitate. Id est, qui est ædilis curulis, de quo habetur mentio Insti. de iure natu. §. proponebant. vel ædilitate, id est, qui habebat curam emendi frumenti uel uendēdi tempore famis: sicut ponitur s. de compensa. l. ideo. & istud tale officium dicit munus. Azo. vt s. eo. l. sed & reprobari. §. de philosophis. in fin. illius §.
[n] Excusati sunt. Non tñ à tutela.
[o] Honorem. Cum administratiōe: sic j. eo. l. administrantes. In princip. & s. eo. l. athletæ. §. 1. & §. remittit. & sic non ob. s. eod. l. spadonem. §. scito.

* In P. F. cęterorū.

* In P. F. nisi si.

a Vacate. Verè dicimus. vel subaudi placuit.
b Vacent. Sed ab alijs muneribus quandoq; excusantur: ut j. de vacatio. munerum. l. hi qui. & concordantiæ sunt intrà de iure immunitatis. l. semper. §. immunitati & §. diuus. & §. licèt. Accur.

c Inquilini castrorum. Id est castellorum: quasi aliunde veniens non teneatur ibi ad munera indifferèter. Nó autem dicas castrorũ principis: qa tūc non inquilini, sed milites dicerentur: & idem in illis habes j. eo. l. propter magistratum. §. t. & facit sup. ea. l. §. 1hesibus. cum suis concor. & s. de tut. l. et non.

* Castra vrbana intellige de quibus copiose agit Zasi' lib. 4. cap. 10.

immiscuerūt administrationi, ne tempore quidé megistratus vacare, æquè notum est. Domini nauiū non videnē haberi inter priuilegiarios, vt à tutelis vacent. idq; diuus Traianus rescripsit. Inglini castrorū c à tutelis excusari solent: nisi eorum, qui & ipsi inquilini sunt, & ī eodé castro, eadēq; conditione sunt.

Filii occisi in bello computantur in numero filiorum, qui excusant patrem à tutela.

Vlpianus lib. xx. ad Edictum. XXI.

Bello amissi d ad tutelę excusatioñē ꝓsunt. e Quæsitum est autem qui sint isti: utrum ij qui in acie sunt interēpti, an verò omnes omnino, qui per causam belli parentibus sunt abrepti in obsidione fortè? Melius igitur probabiť. eos solos, qui in acie amittūtur, prodesse debere, cuiuscunque sexus vel ætatis sint: hi enim pro republica ceciderunt.

d Bello amissi. Liberi quomodo sunt amissi in acie belli, prosunt patri ad excusationē tutelarū, quamuis alij qui sunt aliter mortui non prosunt: ut s. eod. l. 2. Vluianus.

d Bello amissi. Siue in potestate, siue emancipati.

e Ad excusationem prosunt. Quia videtur per gloriā viuere, ut Insti. eo. §. sed qui l bello. Item ad alia munera vitanda: ut infra de va. mu. l. a. §. muneris. & l. fi. item mulieri ut possit adoptate: vt Insti. de adop. §. fœminæ. Acc.

* Sunt. n. honorādi qui pro cō seruanda patriæ salute suam neglexerunt salutem, Ari. li. 3. Ethico. ca. 6. & lib. 2. Politic. 6.

Illud. Illi qui habēt domicilium in Italia, dētur tutores ab alio quo testatore pupillo prouinciali, habēt excusationem. Vlpian.

Illud. [illegible] lib. xxx. ad Edictum. XXII.

Illud vsitatissimū est, vt iis, qui in Italia domicilium habent, administratio rerum prouincialium remittatur. f

f Remittatur. Vt j. e. l. propter. §. licet. & intra e. l. fi. in fi. & s eod. l. non solum. §. & qui testamēto. & l. idem Vlpianus. §. sed & alij. & C. eod. l. a. & qui petant tu. l. neque. & facit ad hoc supra de testa. tute. l. quæro. & supra de tut. & curat. dat. ab iis. l. pupillo. Accur.

Si pupillum. Si tutor habet litē cum pupillo de oībus bonis vel maiore parte, excusatur à tutela: cui s imò etiam si velit esse tutor, non potest. Postea dicit, q si tutores habēt plures excusationes, & eas non propon' simul à principio, cū incipiūt se excusare, benè possunt posteà proponere, intra tpa tñ quæ sunt s. eo. l. ... Postea dicit, q pt euenire casus, i quo habēti tutorē, datur tutor: veluti si aliquis siue Senator, siue aliis detur tutor pupillo, qui habet patrimonium in Italia & Prouincia, & ille tutor est Italicus: nam potest se excusare, ut non administret prouincialia bona: & prouincialibus bonis dabitur alius tutor, qui ea administrabit. Viu.

g Expedire. Concor. s. de testa. tut. l. idem fiet. in fi. & C. eo. l. humanitatis. & inf. l. proxi. Accur.

Tutor habens litē cū pupillo de hæreditate tota, excusatur à tutela, sed si se non vult excusare, nihilominus prohibetur gerere tutelam. h. d. cum prin. l. seq.

Iulianus lib. xx. Digestorum XXIII.

Si pupillū patruus con tendat exhæredatum esse, & se hæredem scriptū: æquū est tutoré pupillo dari, recepta patrui excusatiōe. vel si nolit ex cusationem petere: remoto eo à tutela, ita litē de hæreditate expedire. g

Marcianus lib. j. Institutionum. XXIIII.

Propter litem, quam quis cum pupillo habet, excusare se à tutela non pōt: h nisi fortè de oībus bonis, aut plurima parte eorū cōtrouersia sit. Qui se vult excusare si plures habeat excusationes, & de quibusdā nō ꝓbauerit: i aliis vti intra tempora nō prohibetur.

Datus tutor simpliciter à iudice, vel testatore, non cogitur gerere tutelam bonorum, quæ sunt vltra centum miliaria: nisi essent in eadem prouincia.

Licèt datus l tutor ad uniuersum patrimoniū datus est, m tamē excusare se potest, ne vltra cētesimū lapidé n tutelā gerat: nisi in eadem prouincia patrimonium pupilli sit.

h Propter. Non potest. Sed nec hodie: licèt debitū amittat. Azo. quod accipe post tutelam assumptam si ne protestatione debiti. Ab initio ergo aut protestatur, & non admittitur ad tutelam: aut non, & est tutor, & perdit debitum. sed H. dixit ipso iure non tenere dationē hodie, & nō remanet tutor: & sic corrigitur secundum eum quod hic dicit, per Auth. ut ij qui ob. se pet. ha. §. t. col. 6. & facit supra l. proxi. & C. eo. l. si vt allegas. & C. de admin. tut. l. cum quidā. & supra de testa. tut. l. idem fiet.

Controuersia. Vt Insti. co. §. item propter. Idem si erat quæstio status: ut supra eo. l. athletæ, §. amplius.

i Non probauerit. Tamē benè omnes coram iudice nominauit. & sic nō obstat supra eodē l. scire. §. scire. Vel loquitur ibi, quando post tempora statuta volebat, quæ omi serat nominare vel probare: & tunc nō licet ei: secus si intra tempora, ut hic habes. Azo. Item arg. contra supra de iud. l. sed & si susceperit. Sed ibi dilatoria: hic peremptoria. Item facit infra de except. l. nemo. & Institu. eod. §. qui autem. Accur.

l Licet datus. Simpliciter, & sic datus à iudice, vel à testatore: sed si determinetur patrimonium ad quod datur, refert detur à iudice, vel à testatore: vt no. s. eo. l. non solum. §. & qui testamento. & §. diuus.

m Datus est. Scilicet secundario: nam principaliter personæ: vel dic datus est, id est, dari videtur: ut sup. de testa. tute. l. quia. & Institu. codem. §. datus. & qui da. tut. pos. §. certè.

n Lapidem. Id est, miliarium: sic ponitur. sup. de off. præfe. vrb. l. 1. §. in initio. & Institu. codem. §. qui autem. Accur.

Nec

pilli sit, & ideo illarũ rerum dabunt tutores in prouincia præsides eius. Nec senatores vltra centesimũ lapidẽ vrbis tutelam gerere coguntur. Habenti ergo tutorem tutor datur: sed aliarũ rerũ, non earundem datur.

A tutela seu cura terræ mensores excusationem non habent: sed secus in procuratore principis durante eius officio est servandum. Nicol. de Neap.

XXV.

GEometræ à tutelis non vacant: ij verò, quibus princeps curam alicuius rei iniũxit, excusantur à tutela, donec curam gerunt.

Magistratus in municipio non excusat: secus in ciuitate.

V... fo...m. XXVI.

PRopter magistratũ, quem in municipio quis erat administraturus, tutelæ excusationem non habere respondi.

Sententia à non suo iudice lata non tenet.

Si in castris merẽtes non ab eo tutores dẽtur, qui in castris merebat, ex cusationem habere rñdi.

Qui fideicommissariam libertatem consecutus est: potest si quas excusationes habuerit, his uti aduersus pupillum patroni

Pa... xi quæstio XXVII.

NEquaquam credendum est, ei priuilegium excusationis ablatum, cui fideicõmissaria libertas soluta est. Nã in toto ferè iure manumissor eiusmodi nihil iuris, vt patronus aduersus liberti personã consequitur, excepto quòd in ius uocare patronum iniussu prætoris non debet.

V... de ...ric. p... XXVIII.

EXcusare se tutor per libellos non poterit.

... s... ro singulari de ex... XXIX.

MEnsores frumentarios habere ius excusationis apparet ex rescripto diuorum Marci & Cõmodi, qđ rescripserũt præfecto annonæ.

M... XXX.

Nec Senatores. Qui possunt dari filijs aliorũ Senatorũ, vel inferioris dignitatis, vt s̃. eo l. spadonẽ. §. scire.

Tutor datur. Hæc sunt contra. C. qui pe. tu. l. cum tu te. & s̃. de test. tu. l. idẽ fiet. & Insti. de cu. §. interdũ. Solu. ibi sufficiebat primus: hic non. Vel dic hic spãle: vt & alias not. C. in q. cas. tu. hab. l. propter. Itẽ facit j. de cen si. l. forma. & de ver. sig. l. pupillus. §. territorium. Acc.

Geometræ. Mensuratores terræ non habẽt excusationẽ à tutelis: illi vero, quibus princeps iniunxit aliq̃ curã, bene habent. Viu.

Geometræ. Id est mẽsuratores terræ: vt Baldonius.

d Donec curã. Sic Institu. eo. §. itẽ diuus. & C. e. l. exactores. Acc.

PRopter. Quamuis tutor sit electus ad aliquod officiũ: puta vt sit magistratus: non tamen adhuc administrat, nõ habet excusationẽ à tutelis: postea dicit, q̃ si illi, qui sunt in castris p̃ Imperatore, deni tutores à iudice, qui non ẽt ipse in castris militet: habent excusationem.

e Non habere. Aliàs est habere sine nõ & tũc dic, quod iam cœperat administrare: aliàs non haberet excusationem: vt s̃. eo. l. non tantum. §. vacare. Alij habent non habere & tunc non inceperat. Vel dic, ẽt si cœperat, non hẽt magistratus municipij: licẽt aliud sit in magistratu ciuitatis: ut s̃. eo. l. athletæ. §. remittuntur. Sed ar. contra. supra si quis caut. l. a. §. si quis municipalis.

... Dic secundum Bar. hic, qđ ibi excusatur à priuato munere, hic non excusatur à publico munere pupillorũ fauore. Vel dic q̃ ibi erat iusta causa impedimenti: hic nõ est iusta causa administrationis recuperandæ, quia nihilominus potest administrare secundum And. de Pisis. Vel dic, quòd illud ibi vt excusetur a pœna, hic non excusatur à tutela secundũ Dy.

Si in castris. Miles fuit datus tutor a iudice sub quo erat, filio commilitonis: tenet datio ratione dantis, quia iurisdictionem habebat in istum & ratione dati: vt ar. supra eod. l. non tantum. §. fi. cum si. & dans & datus merebant stipendia in castris. Si autem ab alio non iudice suo, & alij esset datus: non teneret ratione dantis, nec ratione dati, etiam si velit dare miles: neq; habet necesse se excusare, sed ipso iure non tenet datio: ut Instit. eo. §. idem & in milite. & ita impropriè hic dicit excusationem: ut & alias Insti. eo. §. pe.

NEquaquam. Si aliquis est manumissus ex causa fideicomm. non cogitur esse tutor filiorum manumittentis. Viu.

Ablatum. Potest enim proponere excusationem, si quam habet, quod alij non licet: vt s̃. e. l. libertũ. in fi. & facit s̃. de tutor. & cura. dat. ab iis. l. libertus. & C. eo. l. libertos.

Ferè. Hoc ideo dicit propter ea quę no. s̃. de in ius voc. l. is quoque.

Excepto. Item ad successionẽ venit, & etiam contra tabu. petit: vt j. de bo. lib. l. qui ex causa fideicommissi. & C. de bon. poss. contra tab. lib. l. 1.

EXcusare. Per libellos. Id est, per sententiam inter absentes latã: vt j. de re iudica. l. de vno quoq;. Vel id est p̃ iudices delegatos: & ita hæc cã delegati nõ potest: sic ponitur s̃. de off. proconsul l. nec quicquam. §. j. Vel dic, id est per procuratores, & tunc est sic. C. de iis qui ven. ætat. impe. l. 1. & j. de acq. hę. l. Paulus. Sed contra s̃. de admin. tut. l. ita aũt. §. gessisse. Vel dic non per libellos directos per nuntiũ, vel per procuratorẽ ad iudicem, & sm hoc est contra s̃. eo. l. scire. §. põt aũt. Sed non obstat, quia ibi dicit, quod veniens ipsemet ad iudicem, offert libellum excusationem continentem. Vel dic. l. non sufficeret dare libellum, nisi probet quæ ibi continentur: sic exponimus C. de præd. minor. l. minorem. Vel potest dici: quod per generalem procuratorem non potest, per specialem sic: vt s̃. de minor. l. illud. §. si talis. Sed tũc est arg. contra. s̃. de adm. tut. l. si duo. & facit s̃. de adop. l. post mortem. §. fi. Sed arg. contra j. de ma. uin. l. etiam §. absens. Accur.

... Dic quod ibi loquitur in procuratore: hic secundum verum intellectum loquitur in iudice delegato, secundum Bartolum.

MEnsores. Aliàs censores, sed mensores in lib. domini Azonis, qui sunt in ciuitate Ro. secus fortè si in prouincia: vt j. de vac. mu. l. his oneribus. §. corpus. & intellige mensores, id est, qui habent curã metiendi, vel mensurandi frumentum. Proponuntur. n. quandoq; ad hoc vel tempore ædilitatis vel tempore expeditionis, vel simili de causa, ut s̃. de comp. ob negocium. & dixi s̃. eo. l. sed & reprobari. §. de philosophis. In fin. §. & facit ad hoc s̃. eo. l. geometræ t... & C. eo. l. exactores.

In P. Fl. negatio hæc additur inter lineas.

† Libellũ hic accipe pro schedula supplicatio a qua in significatione sumitur in l. nec quicq̃. §. vbi decretũ. s̃. de offic. procõ. vt ibidem annotauit doctissimus Budæus, vulgus requæstã vocat. Porrò eũ tutoris excusatio causæ cognitionẽ desideret, nõ põt p̃ libellũ expediri. d. l. nec quicquam. §. vbi decretum.

Præter hoc excusatiõis priuilegium pleraque circa rem annonariam grauiter prouidit idẽ Imp. Marcus vt testis est Capitolin' in eius vita. Mensores qui dicantur.

Legatarius. CASVS. Titium dedi tutorem filio meo: & vt bene administraret, reliqui ei centum & rogaui eũ, q̃ dicta c. restituat Mæuio: ipse postea excusauit se a tutela: nunquid amittet legatum? Et certè non: quia non debet remanere penes eum, etiã si se non excuset: secus si non esset rogatus alii restituere: quia tunc bene amitteret, nisi eẽt filius testatoris hic tutor: & hoc dicit prim⁹. §. l. seq. huic autẽ tutori alii rogato restituere est similis ille, cui datum est legatũ sine onere tutelæ, & rogatus est alii legatũ restituere. nã si accuset testamentum falsum & nõ obtineat, nõ amittet ꝓpter hoc legatum: quia non debet remanere penes eum: secus si nõ esset alii rogatus restituere: quia tunc amitteret, & haberet fiscus: ut C. de iis qui. ut indig. l. aliam. Principiũ autem l. seq. dicit, q̃d si tutor acquirat de nouo aliquam excusationem postquàm tutor petitus est, nihil ei prodest. Vltimus §. l. seq. dicit, q̃ si tutor est datus in exilium ad tempus, curator interim loco eius datur: unde ipse non excusatur in totum. Sed quid si in exilium perpetuò datus sit de nouo tutor creatus: bene excusatur. Ex p̃dictis apparet, quod si vnus de tutorib⁹ sit in exiliũ datus, siue perpetuò, siue ad tempus, & contutorem suum male gerentem interim non facit suspectum, veniam habet, vt non teneatur de mala contutoris administratione. h. d. vsq; ad l. iurisperitos. Viu.

Legatarius, [a] qui rogatus [b] est alij omne legatum restituere, si malit se excusare à tutela legatum propter fideicommissariũ cõsequitur: cui similis est, qui de falso egit, nec obtinuit. [c]

[illegible]

XXXI.

Tutor petitus ante decreti diẽ, [d] si aliquod priuilegium quærit: rectè petitionẽ institutã excludere nõ poterit.

Hæredes extranei possunt legatum quod tutori relictũ erit remunerandæ tutelæ gratia volenti se à tutela excusare, apud se retinere, secus si filio in testamento pater quid reliquerit ut alterius filii impuberis tutor sit.

Quæ tutoribus remunerandæ [e] fidei causa testamento parentis relinquuntur: post excusationem ab hæredibus extraneis quoque retineri placuit: quod non habebit locum in persona filij, quem pater impuberi fratri cohæredem, & tutorem dedit: cùm iudiciũ [f] patris ut filius, non ut tutor promeruit. Tutorem ad tempus [g] exulare iussum excusari nõ oportet: sed per tempus [g] exilij curator in locum ipsius debet dari.

Tutor qui in perpetuum exilium mittitur, excusatus est a pœna: qui etiam si contutorem suum de suspicione non accusauerit: facilius exilii causa veniam meretur.

Martianus lib. ij Institutio. XXXII.

Planè si in exilium datus sit tutor [h] potest se excusare, si in perpetuum datus sit. [i] Facilius [k] aũt exulis ignorantia, qui contutorem suspectum facere non potuit, ueniam habebit.

Qui non habet limitatũ tempus, intelligitur in perpetuum.

Papinianus lib. v responsorum. XXXIII.

Iurisperitos, [l] qui tutelam gerere cœperunt, in consilium principum assumptos, optimi maximiq; principes nostri constituerũt excu-

[a] Legatarius. Datus in testamento tutor.

[b] Rogatus. Sed vbi non esset rogatus restituere alii, remaneret apud pupillum: vt C. de leg. l. penult. in fin. Sed in eo dixit falsum, & succubuit, datur fisco: vt C. de iis quib. vt indig. l. aliam.

[c] Nec obtinuit. Id est, succubuit: & contrariam sententiam reportauit: vt ĩ. de inof. test. l. Papinianus. §. meminisse. & d. l. aliam. & facit supra de test. tut. l. qui tutelam. in princ. & j. l. prox. §. 1. & j. si quis ali. test. pro. l. 1. §. si dominus. & j. de bo. lib. l. in seruitute. §. si quis. & j. de contra tab. l. 4. Acc.

[d] Tutor. Ante decreti diem. Id est, antequã decerneretur esse tutor, & an competeret ei excusatio, vel non. Azo. & facit supra de iurisd. om. iu. l. cum quædam. & de iud. l. si quis postquàm. Sed arg. contra. supra si quis cau. l. qui autem. & supra eo. l. spadonem. §. si autem. & l. non tantum. §. vacare. & j. de iu. mune. l. his oneribus. §. auctis. & l. prætor. §. si post.

[e] Remunerandæ. Nõ ita si aliàs relicturus erat, uel expressit se velle dare et si tutelam non administraret, vt j. eo. l. Nesennius. §. fi. & seq. idẽ si non remãsit per eum quo minus esset tutor, vt j. de leg. 2. l. cũ filius. §. varijs. & C. de leg. l. armatæ. & l. si legatarius. & ĩ. eod. l. px. & ĩ. de test. tutel. l. qui tutelam. & j. de leg. 1. l. etiam.

[f] Iudicium puta institutionem de se factam in media hæreditate. sic j. e. l. amicissimos. 2. respon. Et sic no. de ranquã quod dixi supra de ado. & l. si pr. §. qui duos. & facit supra q̃ petãt tut. l. fi. §. fi.

[g] Tempus. Hic ad tempus: sed in l. sequen. in perpetuũ. vnde hic non excusatur: sed curator datus ibi excusatur, & datur alius tutor à iudice: vt supra de testa. tut. l. si qs sub conditione. §. 1.

[h] Planè. Tutor. Id est, iã constitutus, id est, qui iam erat creatus tutor, antequam daretur in exilium, vel posset intelligi in exilio existens, datus est tutor. H.

[i] Datus sit. Scilicet in exilium.

[k] Facilius. Id est, facilè. q. d. si se non excusat, nũquid debet contutorem qui domi remãsit, de suspecto accusare? dicit quod non: tum quia ignorat eũ male gerere: tum quia non potest, alioqui aliud esset: ut C. de diu. tute. l. 2. Sed nũquid potuit per procuratorem: vt supra de minori. l. Papinianus exuls ? Relp. reliquit, sed mortuus est: vt supra ex qui. cau. ma. l. necnon. Vel vt verius dicam, non potest fieri hæc accusatio suspecti per procuratorem: quia causa quodam modo est criminalis, & infamis: sed ad defendendum quandoq; cõceditur alicui habere procuratorem: vt supra de proc. l. non solũ. § fi. Alii q: hoc casu non erat tutor ille qui erat in exilium datus. & contutorẽ exponunt, id est, tutorẽ: vel est fortè vel mater, vel agnatus: cui parcitur in hæreditate impuberis, quam aliàs perderet: ut C. de adm. tut. l. fi. Acc.

[l] Iurisperitos. CASVS. Si princeps vocet ad latus suum aliquos iurisperitos, ipsi habent excusationẽ à tutela. Secundo dicit: Titius in prouincia natus stabat Romæ, q est in Italia, & fuit datus a prætore Romæ, & a præside in prouincia curator cuidã adulto, q habebat bona in Italia & prouincia: & ipse propria voluntate suscepit, postea fuit electus curator, uel tutor cuiusdam alterius. & postea ab ista vltima vult se excusare ea ratione, quia habet curã adulti habẽtis bona in Italia & prouincia, & computabat illam curam pro duabus. Itẽ habet aliam curam. vnde hæc ultima uidetur

† Limitabis ꝑ hũc tex. rũcta l. seq. text. ĩ l. si fine hærede. §. tutores duo.

† Facit hæc l. ſm q̃d' dicit hic Bar. I at. q̃d officialis ad bñ placitũ principis, d̃r perpetuus: de quo ꝑ Iacob. Rebuff. in l. curiales. C. de decu. lib. 10.

tur quarta, à qua sine dubio debent excusari illi, qui habent tres: vt ſ.eo.l.tria.certe prima cura non cōputatur nisi pro vna: & ideo non excusatur ab vltima. Tertio dicit, Si aliquis habet immunitatem à tutelis, etiam fratris sui curationem suscipere non cogitur.

sandos: qm̄ circa latus eorū agerēt: & honor delatus finem certi tēporis ac loci non haberet.[b]

Qui unius pupilli susceperit tutelam habenti domicilium in una prouincia: bona quoque in alia prouincia: non uidebitur duas habere tutelas.

Cùm oriundus [c] ex prouincia Romæ domicilium haberet: eiusdem curator decreto præsidis [d] ac prætoris constitutus, rerum administrationē vtrobiq; suscepit. Placuit eum duas curationes administrare non videri: [e] quòd videlicet vnius duo patrimonia non viderentur.[f]

Qui habet excusationes à tutela: non cogitur subire tutelam fratris. Itē libertus potest se excusare, si habet excusationes: etiam si tutor detur à patrono in testamento.

Quarto dicit, Liberto meo impuberi dedi tutorem aliū meum libertum: & non valet datio, quia sum estraneus: vnde si prætor vult eum confirmare: certe ab hac cōfirmatione habet excusationem libertus. Viu.

[a] Excusandos. Vt & C.eo.l.fi.& ſ.de minor.l. verū.§.ex facto.& ſ.eo.l.Geometræ. Accur.

[b] Non haberet. Quasi dicat nescimus, quantum tenebit eū: nam sine licentia recedere nō debet: ut C. de dec. l.si quis. & ita non curator, sed tutor el dabitur isto perpetuo excusato.

[c] Cum oriundus. Scilicet pupillus.

[d] Præsidis. Ideo de vtroq;, quia alter in alterius p̄sidatu non posset dare: vt no.ſ.eo.l. nō solū. §. & qui in testamēto. & facit supra e. l.propter.§. licèt.

[e] Non videri. Hoc prodest scire propter id quod habes ſ.eod.l.3.§.amplius. Accur.

[f] Non viderentur. Arg.contra j.de milit.test.l.si certarum.§.Iulianus. ADDITIO. Dic quòd ibi loquitur in milite: quia pōt habere bona duplici iure: hic in pagano: in quo secus est secundum Bar.hic.

[g] Fratris. Subaudi etiam sic in patre: vt j.eod.l. amicissimos.§.fin.& facit.C.eo.l.voluntariæ. secus in liberto: vt C.eo.l.libertos.

[h] Excusari. Si quam haberet excusationem: & facit ſ.de testa.tut.l.quæro.§.fi.& de confir.tut.l.3.

[i] Ne decreto. Quasi dicat, cum uentum fuerit ad decretum confirmationis: ante non est opus excusatione: vt C.de testa.tut.l.j.& ſ.eod.l Caius. & l.scire.§. hoc de his. Et no. hic, quod ante confirmationem se excusat: & sic intellige dictam l.Caius.

SI is. CASVS. Trium pupillorum tutelas administrabā: postea fui datus tutor duobus alijs pupillis diuersis temporibus: vnde poteram me excusare ab vltimis duabus tutelis: prius autem quam me excusarem super eis, vnus ex tribus pupillis prioribus decessit & ita ea prioribus tutelis non remanserunt nisi duæ: quæritur vtrum habeam necesse subire vnam de duabus ultimis tutelis, illam.s.quæ fuit prior quā alia? Et dicitur quod sic, & est ratio: quia illa tutela quæ erat quarta ante mortem dicti pupilli succedit loco tertiæ finitæ per pupilli mortem: sed a tertia nondū finita non poteram me excusare: ergo nec ab ea, quæ succedit in eius locū. Itē est alia ratio: quia si aliquis habet tres tutelas, & eligatur ad quartam: ipso iure est tutor in quarta: licèt competat ei ab ea excusatio, si est ipso iure tutor in quarta, & quarta cœpit esse tertia, antequam excusetur à dicta quarta, ergo nō est dubium, quòd tenetur eam quartam subire. Sed oppono ad prædicta: nonne solet dici, quod si habeo tres tutelas habeo excusationem à quarta, etiam si non administrem vnā de tribus prioribus? Certè sic, ergo & in nostro casu debeo habere excusationem a quarta, quamuis non administrem unā de tribus prioribus. Sed respond. tua oppositio habet locum quando vna de tribus prioribus quam non administro, non est finita: & ita ptinet ad me periculum, licèt nō administrem: in nostro autē casu finita erat, & ideo amplius ad me pertenunt de futuro non pertinet: vt ſ.de suspect.tut.l.decreto. Quod autē dixi in eo tutore, cui à iudice sunt datæ duæ tutelæ tēpore quo habebat tres alias: idē dico in eo cui datæ sunt duæ vltimæ in testamento duorū testatorum, scilicet, quòd mortuo vno de tribus prioribus pupillis, subrogetur tutela illius, cui prius datus est tutor in testamento. Sed quomodo possumus scire, cui de vltimis pupillis duobus sit tutor datus? Respond. aut testatores dederunt eum tutorem purè: aut sub conditione. Primo casu debemus inspicere, cuius testatoris sit prius adita hæreditas: & illius tutela prius videbitur data: & sic ab ea non excusabit se tutor, sed ab alia sic: si autem dederunt eum tutorem sub conditione qualibet, tunc cuiuscunque conditio prius venit, ille videtur prius eum dedisse: & ab illa tutela non excusabit se: sed ab alia sic. Posuit ergo vnam differentiam inter quartam tutelam, quæ effecta est tertia: & quintam, quæ effecta est quarta: quia à prima non habet excusationem, a secunda sic: vt dictum est. Est & alia differentia inter eas: quia si mihi habenti duas tutelas delata sit tertia & quarta, periculum sustineo tertiæ ab illo tempore quo sciui me datum tutorem. quartæ autem sustineo periculum ex eo tempore ex quo iussus sum administrare, id est, ea quo elapsum est tempus excusationis: quia in ea habebam excusationem, & excusationem prosecutus non fui. Eum qui. Ego eram tutor trium pupillorum separatum patrimoniū habentium: vocatus fui ad quartam tutelam: antequam excusarem me à quarta, abstinui vnū de tribus pupillis prioribus ab hæreditate patris super qua eram ei tutor, certè non habeo excusationem à dicta quarta, quia videtur finita vna de tribus, sed quandoque est, quod non debeo detineri in secunda tutela nedū in quarta: veluti si vna tutela quam administro, est nimis negociosa, & hoc potest euenire in pluribus fratribus, vel non fratribus commune patrimonium habentibus. licèt enim non computetur pro pluri-

Qui priuilegio subnixus est, fratris [g] curationem suscipere non cogitur. Patronus impuberi liberto quosdam ex libertis tutores aut curatores testamento dedit. Quamuis eos idoneos esse constat: nihilominus iure publico poterunt excusari, [h] ne decreto [i] cōfirmentur.

Ex duabus tutelis testamentariis uel datiuis tres tutelas habenti delatas ante excusationem ex tribus una finita, statim tenetur ad aliam, quæ loco tertiæ subrogatur. A quinta uerò, quæ loco quartæ succedit, intra tempus legitimum excusatur: aliàs gestionis periculum sustinebit: postea uerò ipsum retinet. Nic. de Neap.

Paulus libro vj. quæstionum XXXIIII.

SI is, qui tres tutelas

bus tutelis,eorum tutela potest tamen esse ita negotiosa, quod loco plurium tutelarum est. si autem duo fratres diuisum patrimonium habeãt, & ego sim eorum tutor,duas tutelas habere videor:unde si habeam aliã, à quarta excusari possum. Viu. tertia & quarta.

administrabat, duobus pupillis diuersis decretis datus est, qui potuit excusari: & prius quàm causas excusationis allegaret, vnus ex pupillis, quorum iam tutelam administrabat, [b] decessit. vbi [c] desijt ei competere excusatio, statim tenuit eum [d] prius decretum: quasi in locum tertiæ tutelæ quarta subroganda. nã ipso iure tutor est & antè, quàm excusetur. Potuit ergo à tutela eius, qui nunc quarto loco [c] inuenitur, excusari. sed cùm nõ sit excusatus: necessariò subeundũ est onus illius quoque tutelæ. Nec me mouet, quod dicat aliquis,hoc non exigi,an administretur [g] tutela, hoc enim eò pertinet, ne sit finita administratio. Cæterùm si periculum sustineat cessationis: puto ei imputandam quoq; eam tutelam. Idem euenire potest, si duobus testamẽtis, cùm haberet tres tutelas, tutor datus est: vbi non apertarum tabularũ tempus inspici debebit, si quæratur, quæ prior dalata sit tutela, sed aditæ hæreditatis, vel cõditionis existentis. Illa quoq; erit differentia tutelarum,de quibus diximus, [o] si tertia & quarta [p] sit delata: licèt in quarta prius detentus sit: [q] quod huius,id est,quartę ex quo iussus [r] est administrare: illius ex quo datus est,periculum sustinet. Eum, qui pupillum bonis paternis abstinuerat, detinendum in quarta tutela existimaui, quasi deposita illa. Cæterùm [y] putarem,rectè facturum prætorem si etiã vnã tutelam sufficere crediderit, [z] si tã diffusa, & negociosa sit, ut pro pluribus cedat. Neq; igitur [a] fratres cõsortes [o] pluriũ loco habẽdi sunt:neq; non fratres; si idẽ patrimoniũ hñt,& ratio administrationis pariter reddenda sit. & ex diuerso, fratrum diuiso patrimonio,duæ tutelę sunt. Non enim (vt dixi) numerus pupillorum, sed difficultas rationum conficiendarum, & reddẽdarum considerãda est.

Qui tutor in testamento datus est,& ei legatum est in eodem testamento, perdit legatum, si non vult subire onus tutelæ. Idem dicendum est in testamento matris & extranei: hoc tamen locum habet,si legatum est tutori relictũ ex contemplatione vt tutelam subeat, alias secus.h. d. cum tribus ll. sequent.

Idem libro vi. responsorum.

XXXV.

Nesennius Apollina-

---

[a] Duobus pupillis. Non commune patrimonium habentibus: & ita erant duę tutelæ: alioqui esset vna, vt infra ead.l. in fine.

[b] Administrabat. Scilicet antequam daretur duobus vltimis. Acc.

Vbi. Id est, postquàm.

[d] Tenuit eum. Efficaciter ita, quod excusatio aliqua propter numerum triũ tutelarum ei non subuenit modo: licèt in principio subueniret excusatio: quia tenuit decretum nominationis: licèt non efficaciter. & hoc est quod subiicit, nam ipso iure &c. & facit j. eodẽ.l.cum ex oratione.

[c] Quarto loco. Prius autem erat in quinto.

Nec me mouet. Ad hæc, vel secundum Ioan.ad hoc.

[g] Administretur. Subaudi vel non: quia semper computaretur in numero trium tutelarũ, cũ adhuc teneatur reddere rationem. hic ergo licèt administrare nõ teneatur: tenetur tamen reddere rationem: ergo debet computari in numero trium tutelarũ, sed nõ est ita, quia finita erat prima. & abinde non sustinet periculum cessationis. si autem non esset finita administratio, esset contra.

[b] Eò pertinet. Scilicet hoc considerare.

Cessationis. Quia administratio non sit finita.

[h] Imputandam. Ad excusationem.

[l] Idem euenire potest. Quod supra dictum est.

[m] Hæreditatis. Vt ĩ. de testa.tut.l. tutores. & l. si nemo.& l. si hæreditatis.in prin.& l.tutor datus. in princip.& l. si quis sub conditione. Acc.

[n] Illa quoq;. Proponit & aliũ casum circa prædicta.

[n] Diximus. Scilicet duarum tutelarum delatarum diuersis temporibus.

[p] Tertia & quarta. Alicui habenti duas delata est tertia & quarta.

Detentus sit. Quia non excusauit se intra tempora constituta: & sic fortè iussus est administrare.

Iussus. Id est,ex quo lapsum est tempus excusationis: quia in ea habebat excusationem, quam prosequi potuit: ut not.ĩ.de admin.tut.l. quidã. §.ex quo.Acc.

Illius. Scilicet tertiæ.

[r] Ex quo datus. Id est ex quo scit se datum:ut C. de admi. tut.l.& si scisses, id est, non expectatis quinquaginta diebus, cum nullam haberet excusationẽ: vt plene no.ĩ.de adm.tu.l.1. in princi. & l. ita autem. §.fi. & l. qui iussus. & l. tutor vel curator. & sic non est contra. C. eod.l. quinquaginta. Acc.

Eum. Quidã nõ habent hic §.sed habent,& eum &c.sed melius est cum §.

[x] Qui pupillum. Et ita non habet nisi duas.

[y] Cæterùm. Pro certè, vel dixi à quarta excusandũ. Sed certè imo est à secunda quandoque vt hic,& s.eo.l.non tantum. & quãdoq; nec a quarta:vt ĩ.e. l. spadonẽ.§.est autem. & Insti.eo.§. item tria onera.

[z] Crediderit. Accipe vt pro pluribus cedat.

[a] Neque igitur. Supra l.tria & l. diximus.§. fina.

Cõsortes. Id est, quibus idẽ patrimonium vel hæreditas cõiter obuenit. nã sors etiam patrimonium significat, teste Sexto Pompeio Festo. Alias legitur text. Fratres & sorores.L.B.

Nesennius. Hoc principium diuidas in tres partes. Primò ponitur thema, in quo themate ponit aliam quæstionẽ circa præmissum thema. Secũda ibi, Et quidẽ. Tertia. ibi, Et an aliquid. Item secunda pars diuiditur in tres partes. Secunda ibi,Mater. Mater filio instituto dedit tutorem Titium,vel quidã extraneus, vel pater filio emancipato: quæ dationes tutorum non valẽt: & eidem tutori legatum dederunt, ille tutor cum confirmaretur à prætore,excusauit se: nunquid amittit legatum? Et certe sic,si ob hoc erat ei datũ vt administraret, si autem alias daturus esset testator,non amittit, &

Totum hoc,q potuit excusari,in quibusdam exẽp. non habetur: est tamen in P. Fl.

Poterit.

Sic I P. Fl. Halo. antè scripsit, frẽs & sorores.

Aliàs fratris.

ris Iulio Paulo salutẽ.

Mater filium suum pupillum, vel quiuis alius extraneus extraneum æquè pupillum scripsit hæredem: & Titio legatum dedit, eumq; eidem pupillo tutorem adscripsit. Titius confirmatus excusauit se à tutela. quæro an legatum amittat? Et quid si testaméto quidem tutor non sit scriptus, legatum tamẽ acceperit, datusq; à prætore tutor se excuset: an æque repellendus sit a legato? & an aliquid intersit, si à patre, uel emancipato pupillo tutor datus sit, uel puberi curator? Respondi: Qui nõ iure datus, uel curator, uel tutor à patre confirmatus à prætore excusationis beneficio vti maluit, repellendus est à legato: idque & Scæuolæ nostro placuit. Nam & prætor qui eum cõfirmat tutorem, defuncti sequitur iudicium. Idem in matris testamento dicendum est. Similis est matri quiuis extraneus, qui pupillum hæredem instituit, eique & in tuto re dando prospicere uoluit: quales sunt alumni nostri. Recte ergo placuit, etiam, qui recusat id onus, quod testator relinquit, ab eo quod petit, quod idem dedit, repelli debere. Non semper tamen existimo eum, qui onus tutelæ recusauit repellendum à legato: sed ita demum, si legatum ei ideo ascriptũ appareat, quòd eidem tutelam filiorum iniunxit, non quòd alioquin daturus esset, etiam sine tutela. Idque apparere poterit, si posueris testamento legatũ adscriptum, codicillis verò postea factis tutorem datum: in hoc enim legato potest dici, nõ ideo ei relictũ, quia & tutorẽ esse voluerit testator.

XXXVI.

Sed hæc nimiùm scrupulosa sunt: nec admittenda, nisi euidenter pater expresserit velle se dare, etiam si tutelam nõ administrauerit. Semper enim legatũ aut antecedit, aut sequitur tutelam.

XXXVII.

Ex his apparet, non esse his similem eũ, quem prætor tutorem dedit, cùm posset uti immunitate: hic enim nihil contra iudicium fecit testatoris, nam quem ille non dedit tutorem, eum voluisse tutelam filii administrare, dicere non possumus.

XXXVIII.

Quid autem si se non excusauerit, sed administrare noluerit, contendens ꝙ cæteri idonei sint? Et hic poterit cõuen[i]ri, si ab illis res seruari non potuit. Sed hoc quærẽ dum non est: sed contumacia punienda est eius, qui quodam modo se excusauit. Multò magis qs dicere debebit indignum iudicio patris, qui vt suspectus remotus est à tutela.

Qui tutor datus est, & ei legatum est in testamento, postea in eodẽ testamẽt substitutus est: licet repudiando onus tutelæ perdat legatum, non tamen perdit ius substitutionis.

XXXIX.

Amicissimos quidẽ & fidelissimos

tit, & de hoc ponit vnum exemplum quod in l. proxima [illegible] dictum, et [illegible] bonum, sed non exemplũ. Quid si dedi legatum Titio, & postea idex dedit eũ tutorem filijs meis, & [illegible] excusauit: numquid amittit legat[um] & certe non. [illegible] non excusa[uit] se, sed noluit administrare tutor in testamento datus cui legatũ fuit? certe adhuc amittit legatũ & idem est, si fuit remotus suspe[ctus]. hoc dicit vsque ad l. amicissimos. Viu.

Paulo salutem. Et quæstionẽ hanc. b Confirmatus. Id est, dum deberet cõfirmari, id est, uel confirmandus: quia non ualuit datio: vt ff. de confir. tut. l. t. & 2. & de testamen. tut. l. pater.

Datus. Id est, dãdus. & hic casus solumtur ff. in l. ex his. Accurs.

Respondi Qui. Subaudi ille, & respondi ad proximũ.

Confirmatus. Id est, confirmãdus, & facit ad hanc l. & sequentes, quæ continuantur enim ista ff. de testa. tut. l. qui tutelam. in prin. & C. de legi. tut. l. ab administratione. & l. pe. & ff. de us quib ut indig. l. 5. §. admittere. & supra, e. l. legatari. & l. tutor. §. 1. & ff. de leg. 2. l. eũ filius. §. nõ iure. & de legat. 1. l. etiã.

Recusat onus qđ testator relinquit, & ab eo quod petit quod idem &c.

Iudiciũ Et ideo quasi ipse defunctus perfectè dedisse videtur.

Idem in matris. Nunc rñ. ad primã.

Similis. Nunc ad secundam, nã de matre & de extraneo & de patre quę sunt. Acc.

Dedit. Id est, reliquit ut ff. tut. t. l. 1. in fin.

[illegible] Hoc corr[igit] [illegible] proxi[mam] [illegible] hunc conti-

nuatur.

X his Quæ dixit in l. Nesennius. ibi, nam & prætor &c. & facit ff. de his qui. ut indi. l. 1. §. amittere. Acc.

m Prætor. Tantum, non pater. Acc.

Nam. Non tenet contra iudiciũ, nam &c.

Vid autem. Non excusauerit. Legatarius datus tutor à testatore. Acc.

Cæteri. Tutores secum dati.

Non potuit. Vt & C. de admi. tut. l. & si sciisset. vnde ul debatur non esse à legato repellendus.

Sed hoc. Scilicet ꝙ potest conueniri in subsidiũ, non est quærendum: ut scilicet non admittatur ad legatũ: imò perdit, ut subijcit.

Iudicio patris. Scilicet legato relicto sibi in iudicio patris.

Remotus est. Quia malè gerebat alias remouendus.

Micissimos. Quę dam amicum meũ fidelissimũ mihi tutorẽ dedi filio meo, & ei legatum dedi. & si filius meus decederet, eum tutorẽ ei substitui. certè si excuset se ab eius tutela nihilominus habebit hæreditatem ex substitutiõe mortuo pupillo. Secundo dicit. Habet amtres filios Romæ: & ita excusationẽ habebam à tutelis pro pter eos. unus de his filiis erat adultus, & a me erat emancipatus, unde petiit a me curatorem sibi dari & ego excusabam me p̃ tres filios, certè nõ possum. Viu.

Amicissimos.

In P. Fl. cõtemnet.

P. Fl. nõ potuisset.

In aliq bus codici bus, remo uendus.

Vipote quos intelligat in re bus, pupil li no[n] la[e]de frau[dul]d[s] [illegible] fusos. [illegible] to fraudare pupillo quę quis.

In tutela habet nō minus pſi dioſum, & nefarium eſt, quam aut fidem frangere, quæ vitā continet: aut ſociū fallere, q ſe in nego tio coniū xit, vt eſt ꝑclare di-ctū a Cic. in oratione ꝓ Roſcio Comœdo. Pro iis ēt vide Mundo: Περὶ τῆς Ἀχαριστίας. cap. 4(. de Ingratitudine tutorum, & curatorum.

Alibi. proſequi.

Patres enim ſolent dare fideles amicos tutores filijs ſuis. & etiam legata eis relinquunt

Subſtitutus. In hæreditate. Accurſius.

Suſcepiſſet. Et ſi excuſet ſe à tutela, quod ſubſtitutio euaneſcat.

Repellendum. Si excuſat ſe à tutela.

Submouendum. Eo quòd excuſat ſe à tutela, & dic remouetur a legato, ſed non à ſubſtitutione: ut ſupra eod. l. tutor petitus. §. 1. Accurſius.

Finiretur. Sic ſ. de uſufruct. l. Titio. Accurſius.

Detur. Id eſt, dari petatur. Acc.

Vti poſſit. Id eſt, ſe excuſare: qa tres habet liberos Romæ: ut Inſtitu. eod. in princi. & eſt ar. l. iſta, quod licet pater nanciſcatur legitimam tutelam impuberis filij emancipati: ut Inſtitu. de le gi. pa. tut. non idem ſit in cura. Arg. cōtra. in Authe. ut ij. qui ob. §. j. co. vj. uerō hic loquitur eo caſu cum excuſatio nem habet iuſtam, unde uideretur eū alias uocari ad legitimā eius curam: ſicut ad tutelā. Accurſius.

Putauerit. C. de lib. cau. l. cum affirmes. & ſ. de hæred. inſtitu. l. quidam. §. penul.

Qvi. teſtamēto. Ego habebā tres filios in ciuitate Romana & ita excuſa. a tutelis propter eos ſui datus tutor cuidam pupillo, unde coram iudice ꝓpoſui unam excuſationem uerā, & aliam falſam, ſcilicet quod dictus pupillus habebat patruum qui debebat eſſe ſuus tutor legitimus, unde ego eſſe non poſſum. Iudex autē motus illa falſa allegatione me ab[ſol]uit certè nihil ualet mihi illa abſo[l]utio. quamuis habuerim unam ue ram excuſatiōnē filiorum ut dictū eſt: ego autem credens ualere abſolutionem, nihil adminiſtraui, nunquid teneor periculo ceſſationis? & certè non, ſi credens me abſolutum propter meam veram excuſationem, adminiſtrare ceſſaui. alias teneor. Vtu.

Tres liberos. In ciuitate Romana. vt Inſtit. eod. in princ. & hęc erit bona & vera ratio

Habenti. Id eſt, pupillo habenti. Hu[g]o.

Datum. Hæc falſa & non bona in hoc caſu, nam quia tutorem habenti, tutor dari non poteſt à iudice, quia legitima præcedit datiuam: vt C. qui da. tut. poſſ. l. ſi ſororis. niſi in caſu: vt ſupra, de teſt. tut. l. ſi quis ſub conditione videbatur allegatio hæc valida: ſed hic erat datus in teſtamento, & dic ſolenni, vel etiā non ſolemni.

Datus es. Tutor.

Excuſatio. Quia ipſo iure nulla fit datio. Igit nō habes neceſſe te excuſare: ut C. qui dar. tutor. pol. l. ſi ſororis. & ſ. eo. l. ſcire oportet. §. hoc de his.

Pronunciationis. Quia falſum de patruo allegauit, & ſic nō tenet ipſo iure: ut Inſtit. eo. §. fina. Vel quia ſub conditione falſa, ſi autem eſſet uera, tunc ſ[ententia] teneret: ut j. quādo appell. ſit. l. 1. §. biduum.

Item quæro. Dixit quod remanet tutor, ſed an teneatur tutele, ſi nō geſſit: diſtinguitur, ut ſubiicit, errore, uel malitia.

Vtilem. Quæ ſolet da[ri] in e[um], qui non geſſit: ut ſ. de admini. tute. l. tutores. §. in eum

Qvinqua[g]inta. Quinquaginta dies continui de quibus di[ct]um eſt ſupra eodem [l. ſi] re § quinquaginta. dantur ad proponēdas coram iudi[c]e excuſationes [ſ]ed ad perueniendum ad ſententiam [ſ]uper excuſatione dantur quatuor menſes continui

parentes liberis tutores eligere ſolere: & ideo ad ſuſcipiendum onus tutelæ ēt honore legati eos perſequi. Sed cùm ꝓponatur is, de quo quæritur, in teſtamento legatū meruiſſe, & idem pupillo ſubſtitutus: nō ē uериſimile, hunc demum eum teſtatorem ſubſtituere uoluiſſe, ſi & tutelam ſuſcepiſſet: & ideo eum, de quo quęritur, à legato quidem, ſi adhuc uiueret pupillus, repellendum fuiſſe: a ſubſtitutione autem non eſſe ſubmouendum. cùm eo caſu etiam ſuſcepta tutela finiretur. Lucius Titius ex tribus filiis incolumibus unum habet emancipatū eius ætatis, ut curatores accipere debeat. Quæro ſi idem Titius pater petēte eodem filio emancipato, curator à prętore detur: an iure publico uti poſsit, & nihilominus trium filiorum nomine uacationem poſtulare? Reſpondi, præmium quidem patri, quod propter numerum liberorum ei competit, denegari nō oportere: ſed cū filio ſuo curator petatur, contra naturales ſtimulos facit, ſi tali excuſatione utendum eſſe putauerit.

Inſertio falſæ cauſæ reddit ſententiam ipſo iure nullam fauore minoris. Dyn. uel aliter, Si omittitur cauſa uera in pronunciatione, & inſeritur falſa ſententia, non tenet fauore minoris. Vel ſic ſecundum Ray. decretū iudicis iniuſtum ſeu nullum, tutorem teſtamentarium non excuſat ab adminiſtratione, tamen ceſſante eo per errorem excuſatur ſecus ſi id per fraudē et malitiā omittitur. Ni. de Nea.

S[......] XL.

Qvi teſtamēto tutor datus fuerat adito prętore dixit, ſe tres liberos habere: adiecit ꝓterea habenti patruum legitimum tutorem, ſe uitiosè tutorē datum. prætor ita decreuit: Si legitimū tutorē habenti, tutor datus es, non eſt tibi neceſſaria excuſatione. Quæro, cum nemo patruus impuberi tutor eſſet, an nihilominus tutor remanſerit? Reſpondi ſecundum ea, quæ proponerentur, quāuis iuſtas excuſationis cauſas haberet, non tamen excuſatum eſſe propter vitium pronūciationis. Item quæro, ſi acquieuiſſet ſententiæ: an ob id, quòd non geſsit tutelam, vtilis actio in hunc dari debeat? Reſpondi, ſi errore potius, (quò ſe pro iure trium liberorum quod allegabat, excuſatum crediderit) quàm malitia ab adminiſtratione ceſſaſſet, vtilem actionem non dandam.

Spatium quinquaginta dierum ad proponendas in iudicio excuſationes tutoribus & curatoribus eſt ſtatum: ſed quatuor menſes continui à die nominationis & ſcientiæ ad inſtantiam finiendam. niſi pro[pter] quartes contradicant, aut facto aduer[ſari]us ſint impediti. Nicol. de Neapol.

P[......] XLI.

Qvinquaginta die-

Legitima tutela datiuam pręcedit.

Gl. ſi. in c. olim de reſcrip. inducit hāc l. in argu. quod ſi in literis impetratis ē [poſit]a hæc clauſula. ſi eſt ita: uel ſi præmiſſa uera ſūt quā impetrator, tenet omnia ꝓbare, licēt alterū ſufficeret.

No. hūc text. ſing ſm Bald. hic. quod ſnīa continens [...] tacita [...] ta eſt [...] iure n[...] de quo [...] de Ange. in l. [...] §. igno[...] [...] ſi de [...] intam.

Halo[a]. vtendū ſibi putauerit. P. Flo. eſſe tentauerit.

tinui computandi à tempore quo fuit nominatus tutor ille, qui se excusat. Sed quid si per tutorem non remansit, quin daretur sententia super excusatione sua intra dictos quatuor menses continuos, sed stetit propter moram aduersarij sui, qui ei contradicebat: nunquid adhuc poterit excusari? certe sic, & huc dicit, enim l. seq. Vin.

Quinquaginta dierum. Hi currũt, ex quo sciunt se tutore datos. vt C. e. l. quinquaginta. & conditio existit, si sub conditione est datus, & adita sit hæreditas, si in testamento sit datus: vt ĩ. eo. l. peo. §. procedit. & facit ĩ. de conds. & demonstr. l. si in diem.

Contestandas. Id est, protestandas & proponẽdas coram iudice: vt supra eodem l. scire oportet. nec enim est aduersarius fortè qui resistat.

Ex die nominationis. Sed si isti cõtinue currũt ex die nominatiõis: & ponas eum scire post quatuor mẽses se tutorem: ergo prius præscribitur cognitioni quàm proposit ioni, & sic proponetur, & non cognoscetur, sed substitutio hic nominationis & cognitionis, secundum Azo. Alij dicunt vt non minus sit 50. diebus. arg. ŝ. eod. l. scire. §. aliud. Alii quod mero iure statim currat, sed postea restituatur ex clausula generali supra quib. ex cau. ma. l. 1. in fi. Item not. hic speciale contra l. properandum. & contra auth. qui semel. quæ est contra. C. quo. & quando iud.

rum ᵃ spatium tantummodò ad contestandas ᵇ excusationũ causas pertinet. Peragendo. n. negotio, ex die nominationis ᶜ continui quatuor menses constituti sunt.

XLII.

SI cùm ipse constitueret, vt proferret excusationem, mora contradictionis ᵈ impeditus ẽ, quò minus decreto liberaretur: ᵉ excusationem rectè probari. ᶠ

Defectus visus, auditus sermonis ac intellectus: nẽ egestas intolerabilis, ac perpetua valetudo etiam susceptæ tutelæ excusationem tribuunt impedito. h. d. secundum Ray. Nic. de Neap.

XLIII.

POst susceptã tutelã cæcus, aut mutus, aut surdus, aut furiosus, ʰ aut ualetudinarius deponere tutelam potest. Pauperitas, ᵏ † quę operi & oneri tutelæ impar est, solet tribuere vacationẽ.

XLIIII.

ADministrantes res principum, ex indulgentia eorum, licèt citra codicillos, ˡ à tutela itẽque cura tempore administrationis ᵐ delata excusantur. Ideoque custoditur in ijs qui præfecturam ⁿ annonæ, vel vigilum gerunt. Eorum, qui reipublicæ causa absunt, comites, qui sunt intra statutum numerum, ᵒ de tutela quæ absentibus, uel profecturis ᵖ delata est, excusantur: nã susceptam antea non deponunt. ᵠ

In collegio seu corpore licitè constituti excusantur ab extraneorum tutela: filiorum non, nec collegarum tutores intra centesimum miliare cogantur . . . : sed ulterius excusantur: vbiq; vero sunt immunes qui speciali priuilegio sunt muniti. h. d. cum l. seq. Nic. de Neap.

Qui corporis, itẽ collegij iure excusantur ʳ

ᵈ Cum ipse. Contradictionis. Vt quia iudex dedit alteri parti dilationem maiorem, quàm sit quatuor mensium. Accur.

ᵉ Liberaretur. Intra quatuor menses, & est sic ĩ. de minorib. l. inter. & C. de temp. in integr. rest. l. petendæ. & arg. C. de inof. testa. l. contra maiores.

ᶠ Rectè probari. Etiam post quatuor menses, id est, adhuc poterit se excusare vltra tempus statutum superiori.

ᵍ Post susceptam. . . . Si tutor est factus cæcus post tute. bene potest eandem ponere, & idem est de alijs morbis, qui hic nominãtur, & idem est de paupertate maxima. Viu.

Cæcus. Vtroq; lumine, al. . . . vt C. eo. l. frater. Item dic omnia quæ not. supra de authori. tutor. & . . . etiam si tutor . . . quod hic . . . erat. Itẽ . . . susceptam: quia si in princ. . . esset cæc. . . vel . . . non . . . dari . . . §. pen. ult. & §. . . & facit ŝ. de aut. præstan. l. etiam si tutor. & de po

stul. l. 1. §. casum.

ʰ Furiosus. Hic est contra ŝ. eodem. l. non solum. §. siquis ita ægrotus. & l. idem Vlpianus. §. furor. vbi non deponit omnino, sed datur curator. Sol. hic perpetuò furiosus: ibi non, ar. in ea. l. idem Vlpianus. in prin. & ŝ. eo. l. tutor petit. §. fi. & l. sequen. Vel secundum alios hic deponit eo modo, vt detur curator. Item adde hic quod not. ŝ. de mino. l. verũ. §. ex facto. Item facit Instit. eo. §. penult. & C. qui morbo. l. vnica.

ⁱ Valetudinarius. Perpetua valetudine, alias secus: vt ŝ. eod. l. sed in hoc. in princip.

ᵏ Paupertas. Hic dicit ut ŝ. eod. l. paupertas. & ŝ. eodem. l. athletæ. §. mediocritas.

ˡ Administrãtes. Licèt sine literis Imperatoris aliqs eius res administret, interim excusationẽ habet: & idẽ est in præfecto annonę & vigilum. Item dicit, quod illi qui sequũtur illos qui reipub. causa proficiscũtur, à futuris tutelis interim excusantur, non à pręteritis. Itẽ dicit cum l. sequen. quod illi qui excusantur ratione collegij vel corporis, in quo sunt, nõ possunt excusari à tutelis filiorum collegarum suorum: nisi hoc specialiter esset eis concessum: vel nisi essent filij collegarum longinqui vltra centum miliaria a ciuitate, in qua fuit facta datio tutoris vel tutorum. Viu.

ˡ Codicillos. Id est, sine collatione dignitatis, quæ consueuit dari per codicillos: vt Instit. quib. mod. ius pa. po. §. filiusfamilias.

ᵐ Tempore administrationis. Non vltra: vt supra e. l. athletæ. §. gentium præsidatus.

ⁿ Præfecturam. Vel sicut: vt Insti. eo. §. item diuus.

ᵒ Statutum numerum. Non aliter: vt ĩ. eo. l. fi. & ŝ. eo l. si duas. §. minuere.

ᵖ Profecturis. Dum tamen iam se præparauerint ad proficiscendum: ut ŝ. quib. caus. ma. l. qui mittuntur. §. similiter. alioqui contra. ŝ. eo. l. propter magistratum. in princ. Azo.

ᵠ Non deponunt. Quia secus est in ijs, qui reipubl. causa absunt: vt Instit. eo. §. item qui reipu. & sic hoc arg. quod hic facit. fallificatur ibi, & in eo qui dignitatem senatoriam adipiscitur. vt ŝ. eo. l. spadonem. §. si autem quis. & in alijs not. ŝ. eo. l. idem Vlpianus. §. fin. & alii. Accurs.

ʳ Excusantur. Vt ŝ. eo. l. non tantum. §. eos. & facit C. eod. l. ge. & ŝ. eo. l. non tantum. §. eos qui.

 Specialiter.

Specialiter. Vt pistorib. vrbicis: vt inf. e. l. fi. § 1.
Lanè. Miliarium. Sic ī. eo. l. propter. §. licet.
Libertus. Licèt libertus Senatoris administret tutelam filiorum ipsius Senatoris cum quodam alio eorum tutore, non habet excusationem ab aliorum tutelis.

à collegarũ filiorũq; eorum tutela non excusantur: exceptis ijs, qb⁹ hoc specialiter tributũ est.

XLV.

Lanè vltra centesimum miliarium ab vrbe, filiorum collegarũ suorum tutelam suscipere non coguntur.

XLVI.

Libertus Senatoris, filiorum eius tutelam administrans, ab alijs tutelis non excusatur.

Ingenuus vel libertus iure annulorũ aureorum munitus excusare se potest à tutela, seu cura liberti: nisi etiã eodem iure sit tutus: illius etiam tutelam vel curã prius excusatus suscipere compellitur. Nicol. de Neap.

XLVII.

Cvm ex oratione diui Marci ingenuus libertino tutor datus excusari debeat: eandem excusationem competere etiam ei, qui ius annulorum impetrasset, Imperator noster cũ diuo Seuero patre suo rescripsit. Ergo si pupillo libertino habenti ius annulorum datus sit ingenuus tutor, vel curator: consequens est, vt excusatio eius ob hanc conditionum diuersitatem non debeat accipi. At si antè q̃ pupillus vel pubes minor an. xxv. ius annulorũ acciperet, Lucius Titius ei datus, vt ingenuus excusatus fuit: post imperratum beneficium denuò idē tutor curatorve dari poterit: exēplo eo, quo placuit: & rescriptũ est eũ, q tpe, qđ intra annum erat, ex quo reipublicæ causa abesse desierat, excusatus fuit, ꝑterito eo, ipsum suo loco dari posse.

Libertus Senatoris ipsius solus procurator excusare potest se ab aliorum tutelis, nisi iure annulorum aureorum à principe sit donatus. Nic. de Neap.

Et quãuis libertus, qui Senatori patrono ꝓcurat, excusationē ab aliorũ tutela habeat: iste tamen, q ius annulorum impetrauit, qui in ordinē ingenuorũ transijt, tali excusatione vti non potest.

Tutor testamentarius reipublicæ causa absens, veterem tutelam excusationis priuilegio circumscriptam assumere tenetur statim post reditũ, administrationis prioris temporis comuentione cessante, nisi in dispositione testatoris expre[illegible] fueris absolutus: tũc à posterioris temporis administratione absentiæ priuilegio se excusat post hæreditatis aditionem, seu euentum conditionis, quibus in testamento fueras constitutus. Nicol. de Neap.

XLVIII.

Titius filijs meis, quoad reipublicæ

Non excusatur. Nisi solus agat, vt C. eod. l. nemo Senatorum. sed nõ innenio nisi ī ipso Senatore: vnde forte aliud in filijs eorum, & libertis uxoris Senatoris ut ī. eod. l. spadonē. §. libertis. & j. l. proai. in fi. & facit supra eod. l. libertum. per totum.

In P. Fl. scriptum est, centesimũ miliarium.

Cvm ex oratione. Sicut īgenui habēt excusationē à tutelis libertorum: ita libertus qui habet ius annulorũ aureorũ, unde & si ingenuus sit datus tutor liberto pupillo, q habet ius annulorum, nõ habet excusationē. qd si ingenuus fuit datus tutor pupillo liberto, qui non habebat adhuc ius annulorum, & fit excusatus: posteà dictus pupillus habuit ius annulorum? certe non habebit excusationem nunc: & ponit simile de eo qui erat reuersus causa reip. sicq; habebat excusationē à tutelis intra annum missionis: & durante illo anno fuit excusatus ab vnius tutela: qui certe finito dicto anno poterit dari tutor eidem, à cuius tutela se excusauit. Vltimo ponit aliam differentiam inter illum libertum, qui habet ius annulorum, & alium qui non habet: quia si libertus non habens ius annulorum administret res domini sol qui erat Senator, excusatur ab aliorum tutel. non autem ille qui habet ius annulorum. Viu.

Debeat. Vt supra eo. l. 1. §. libertinis. & facit. C. eo. l. excusationis.

Impetrasset. Vt excusetur à tutela liberti, ingenuorum autem erit tutor.

Rescripsit. Habetur ergo pro ingenuo, vt vitet tutelã liberti, & sic est contra s. eo. l. libertum. §. sed & si ius. Sol. quo ad patronum & eius filios nõ habetur pro ingenuo: quia non vitabit tutelam, vt ibi: sed quo ad extraneos sic, vt excusetur a tutela liberti, vt hic.

Suo. Quasi ipse post annum loco sui detur, cum post annum non haberet excusationem.

Loco. Sic supra eod. l. si is qui tres.

Impetrauit. Et hic quò ad extraneorũ tutelam habetur vt ingenuus. & nõ obstat supra eod. l. libertum. §. sed si is. Itē priuilegiũ istud retorquetur hic in suam læsionem: nã & aliàs excusaret se: vt hic, & C. eodē. l. nec Senatorum. & j. ad muni. l. libertus. a. respon. & hic admittit, & sic est contra. C. de legi. & constit. l. quod fauore. So. hic pro patrono erat fauor, ut libertus excusaretur ab alio, non sibi liberto. & facit j. de iur. aur. an. l. 1.

Titius. Ita dixit testator quidã: Titius tutor esto filijs meis donec reipub. causa non aberit. Titius dictam tutelam gerere incœpit, & postea cœpit abesse cã reipubl. & posteà abesse desijt: nunc ipse vult excusari ab administratione, quasi sit ei noua delata tutela, dicens: ad minus intra annũ a tempore quo reuersus sum, debeo excusari, sicut excusantur alii, qui abfuerunt causa reip. vt supra l. proxi. §. exemplo. Item & liberos sufficientes ad excusationes acquisiui, donec aberam causa reipu. certè non potest se excusare, quia vna tutela est administratio quam fecit ante absentiam, & illa quam fecit postea, & quia vna tutela est: ergo non est finita tutela, quantũ ad administrationē primam: & sic non potest agi contra eum tutelæ.

Sed si ita. Si ita scripserit testator: Titius tutor esto, & cu reip. causa aberis, tutor ne esto: cũ rediens reip. causa, tutor esto. In hoc casu certè bene excusabit ab administratione, q debet fieri post[illegible] reuersus est: quia in [illegible] casu ex ipso testat[illegible] ēto desijt tutor esse, cũ [illegible] causa r[illegible]p. & hoc dicit j. sed hic ex ipso & c. segetur tamen quod definierat in primo ca[illegible] ponendo

neado, priusquàm veniat ad solutionem secundi, & hoc in ver. quia igitur &c quos coniugas cum isto ver. sed si ita &c. & legas vsque ad §. si a prætore. & postea reuertaris ad §. procedit. vbi ita quærit. Ego dedi tuto res filio meo in testamento ea die, vel sub conditione, nunquid habet se necesse excusare ante diem vel conditionem si volunt administrare, vel nunquid currunt eis 50. dies qui dantur ad proponendas excusationes: & certè non nam non sunt ante tutores, quam dies venerit, vel conditio extiterit: & quando dati sunt purè, non sunt ante tutores, quam adita sit hæreditas illius, qui dedit eos tutores. Si a prætore. Sicut tutores pupillorum & curatores adolescentium excusantur propter liberos: vt supra eod. l. 2. ita & curator datus mente capto, vel muto, vel ventri.

Halo. scripsit si abierit.

Romæ. Si aliquis detur tutor Romæ, & habet tres filios, potest excusari: ut Insti. eod. in princ. quis autem videatur Romæ datus, dicit planè hic §.

Si tanta. Quatenus libertus non habeat excusationem a tutela filiorum patroni: vt s. eod. l. libertum. tamen hic §. ponit vnum casum, in quo habet locum excusatio.

In P. F. ... &c.

Cœpit. Et sic se excusauit: ut Insti. eod. § item qui reipublic. & j. tractatu dicit.

Et desijt. Abesse reipubl. causa: quia est reuersus.

Ob absentiam. Per annum ad minus vel etiam plus: secundum distinctionem temporis, quo absuit vt j. eo. l. non solum in princip. & l. sed & milites. §. quandoque.

Excusari. Sed si ... reassumere teneatur vt in vere ... supra eod. l. ... solum. §. annus. & §. pas denique te.

causa non aberit, tutor esto, gessit tutelã ex testamento delatã, deinde reipublicæ causa abesse cœpit & desijt, an quasi noua tutela nũc delata excusari debeat, etiã ob absentiam reipublicæ causa? an quia præcessit testamentum absentiã ob publicam causam, & est ab eo iam administrata tutela, non oporteat eum excusari? Quid si liberos intereà susceperit, aut aliam excusationem parauerit? & magis est, vt hæc vna tutela sit, ideo nec excusationẽ ei competere, nec agi tutelæ ob prius tempus posse. Sed si ita scriptum i testamẽto fuit, Titius tutor esto: cùm reipublicæ causa, aut ob aliam aberit, tutor ne esto: cùm redierit, tutor esto, quod de excusatione, aut ob absentiam reipublicę causa, aut ob aliam, quæ post obuenerit, dici oporteat, videamus. Procedit autem & alia quæstio: testamento tutores ex die, vel sub conditione dati, an se excusare ante diem, conditionemve necesse habeant? & in primis an iã dies quinquaginta eis cedant, intra quos necesse est causas excusationis exercere? Sed uerum est, non antè esse tutorẽ, quam dies venerit: nam nec ante, quàm adita sit hæreditas. Quia igitur ex eodem testamẽto iam gesta fuit tutela, & qui excusatus est alias absuturus reipublicæ causa, reuersus continuò hæres tutelis antè susceptis, etiam intra annum. Sed hic ex ipso testamento desiderat esse tutor: & ideo ex secunda tutela excusare se potest.

Curator datus a iudice mente capto, muto, seu ventri, se excusare potest propter legitimum numerum liberorum. hoc dicit. Nic. de Neap.

Si a prætore detur curator mente capto, aut muto, siue ventri: excusatur iure liberorum.

Romæ datos tutores eos tantùm accipere debemus, qui vel a præfecto vrbi, vel a prætore, vel testamento Romæ confecto, vel in continentibus dati sunt.

Libertus diuersa valetudine corporis, seu mentis super proprius negotiis legitimè impeditus, a tutela patroni eiusq; liberorum de iure communi se poterit excusare. h. d. Ni. de Neap.

Si tanta corporis, aut mentis valetudine ab agẽdis rebus libertus prohibeatur, vt ne suis quidẽ negotijs sufficiat, necessitati erit succurrendum, ne impossibile ei iniungatur tutelæ munus, qđ obiri à liberto non possit, nisi cũ incommodo pupilli, & aduersus utilitatem eius.

Pistores in collegio in legitimo numero constituti, pistrinum per seipsos exercentes, a tutelis, & curis etiam collegarum excusantur: vrbici excusari possunt, si in loco vbi dati sunt, domicilium non habent. hoc dicit. Nic. de Neap.

Parauit. Quasi dicat nunquid proficit quasi ad nouam vocetur, an vero non, quasi ad antiquam redeat? & soluit, magis est &c.

Tutelæ. Sic s. ti. 1. l. tutor. §. quod si quis. Sed contra infra de tu. & rat. dist. l. si tutor. in principio, & supra tit. 1. l. tutor. §. si qs absuturus. ubi dicit agi. Solu. ibi utilem concedit. hic directam negat. Vel secundum H. illæ intelliguntur secundum distinctionem huius §. & sequen. sed si ita &c.

Tutor esto. Sic enim ex die & ad diem dari potest in testamento, non alias: ut Insti. de satisda. tut. circa principio. & j. de test. tu. l. si tutor datus. §. j.

Videamus. Solu. erit. infra ibi, sed hic ex ipso.

Exercere. Id est, contestari: ut supra eodem, l. quinquaginta.

Adita. Sic supra de test. tut. l. si oemo.

Quia igitur. Nũc redit ad principium legis.

Sed hic. Nunc soluit quod quæsiuit s. ibi, sed si ita scriptum in testamento &c.

Iure. Id est, excusatur ac si habeat liberos tres Romæ, quatuor in Italia, quinque in prouincijs: vt subijcit etiã in alia glos.

Liberorum. Secundum distinctionem. Insti. eo. in prin ci. tres Romæ, quatuor in Italia, quinque in prouincijs.

Vel in continentibus. ædificijs, scilicet. & ite apparet quod latius patet Romæ vocabulum, quam urbis, quia urbs muris finitur, vel clauditur, vel terminatur: vt inf. de verbor. signifi. l. 2. & l. in continentibus.

Succurrendum. Vel succumbendũ.

Obiri. Id est, iteri, vel exerceri.

Non possit. Nisi cum incõmodo. Id est, quod si iniungatur, accedit incommodo

Marcus Imperator prim⁹ cõstituit prætorẽ, qui tutores daret, cum à cõsulibus ante darẽtur, ut dicit Gerius de tutoribus tractarẽ. author Capitolinus i eius vita.

In P. F. succumbẽdum.

In P. F. deest particula, nisi, sed nõ rectè, meo iudicio.

P. Flo.

modo pupilli, &c. Alias obiri non potest cum incommodo &c. hoc sensu, quod tutelæ munus eum incommodo pupilli a liberto obiri nõ potest.

Vi in collegio. Quidam erant pistores electi ut facerent forte panem pro militibus, & erant certi numero certe isti debẽt excusari a tutela aliorum hominum: nõ aũt a tutela [illegible] sociorũ [illegible], oi si sint vrbici pistores, quia tunc ab olbus excusantur. Itẽ sciaa, quod aliquis potest se excusare a tutela ea ratione, qd domicilium non habet in eadẽ ciuitate in qua tutor datus ẽ a testatore. Vi.

Qui in collegio pistorum. Hoc est licitum collegium: vt s. quod cuiuslq; uoi. l. 1. §. 1. & sic habere pot priuilegium: vt no. s. eo. l. oõ tãtum. §. non oĩa.

Pistorum collegium licitũ est.

b Tutelis. Alias tutela.

c Per semet. No. quod per semetipsum nõ vĩ facere, qui p aliũ facit. Argu. contra s. de admini. tut. l. ita autem. § gessisse. & l. tres tutores. §. non solum.

d Numerum non aliter: ut hic & s. e. l. si duo. §. minuer.

Vrbici. Supra eo. l. administrantes.

Excusantur. Cum determinatione, quod [illegible] sed hoc gen[illegible].

Non [illegible]ere. Facit s. e. l. [illegible]ud vtitatũ. & [illegible] in hoc. §. sunt & a[illegible] & l. non tantũ. §. fi. Sed arg. cõtra s. de iud. l. hæres absens §. t. vbi ĩ alia terra gessit quis tutelã. Sed dic quod noluit se excusare ibi. hic sic.

[illegible]

XLIX.

Qvi ĩ collegio pistorum sunt, à tutelis excusantur, si modò per semet pistrinũ exerceant. Sed non alios puto excusandos, quam qui intra numerũ sunt. Vrbici autem pistores a collegarum quoque filiorũ tutelis excusantur. Sed & hoc genus excusationis est, si quis se dicat ibi domicilium non habere, vbi ad tutelam datus est: idque Imperator Antoninus cum diuo pr̃e suo significauit.

TITVLVS II.

VBI PVPILLVS educari vel morari debeat, & de alimentis pupillo praestandis.

Pupillus educari ac morari debet apud virum idoneum, eius propinquis præsentibus ex persona, conditione, & ex tempore prætoris arbitrio eligendum, excluso ipsius substituto: licet in testamento pater expresse contrarium cauerit. h. dicit Roy. secundum N. de Neap.

[illegible] I.

Solet prætor frequẽtissimè adiri, h vt constituat, vbi filij vel alantur, vel morentur: nõ tantùm in posthumis, verùm omnino in pueris. Et solet ex persona. k ex conditiõe, l & ex tempore m statuere, vbi potius alendus sit: & nonnunquam à voluntate patris recedit prætor. Denique cùm quidam testamento suo cauisset, ut filius apud substitutum educaretur: Imperator Seuerus rescripsit, prætorem æstimare debere præsentibus cæteris propinquis liberorum. Id enim agere prætorem oportet, ut sine vlla maligna suspicione alatur partus, & educetur.

Libertus, parentes, cognati, vel pupillorum affines educationem præcise suscipere à prætore coguntur: extranei verò excusantur ab hoc onere: [illegible] priuantur legatis & hæreditate in testamento [illegible] relictis [illegible] h. d. R[illegible] secundum [illegible] de Neap.

Quamuis autem prætor recusantem apud se educari, non polliceatur se coacturum: attamen quæstionis est, an debeat etiã inuitum cogere: ut puta libertũ, parentem, vel quem alium de affinibus, cognatisve? Et magis est, ut interdum debeat id facere. q Certe non malè dicetur, si legatarius, vel hæres educationem recuset testamento sibi [illegible]ctam, denegari ei actiones debere, exemplo tutoris testamento dati. Quod ita demum placuit, idcirco sit relictum. Cæterùm si esset relicturus etiam si educationem recusaturum sciret: non denegabitur ei actio: & ita diuus Seuerus sæpissimè statuit.

Tutor à pupillo tutelæ actione conuentus sumptus in alimenta ac disciplinas eius factos ab illo secundum vires facultatis eius sibi poterit reputare non vltra, etiam si immoderata taxatio facta fuerit in testamento,

Solet. [illegible] Titius decessit relictis filiis pupillis natis vel nascituris. Certè prætor debet statuere, vbi pueri isti morentur, & alantur, & si testator dixit apud quẽ morentur & educentur: nõ ip sequitur eius volũtatẽ prætor, & de hoc ponit exemplũ. Quid si ille, apud quẽ vult testator pueros morari, recuset, nunquid cogit eũ? Et certe sic causatiuè quia si aliquid ẽ ei ob hoc in testamento relictũ, denegabitur ei eius petitio. Vin.

P. F. educetur.

Adiri. A matre vel agnatis pupilli vel substitutis vel à quocunque.

In pueris. Scilicet generaliter.

Ex persona. Vt nõ apud eũ, qui insidiaretur pudicitiæ eius: ut J. eo. l. pen.

Ex cõditione. Cũ distinctiõe [illegible] tus, vel cognat' vel nõ: vel [illegible], & malè morig[erata].

Ex tempore [illegible] conside[re]t si [illegible] triennio; & tũc sit apud matrẽ: ut C. de pat. pot. [l.] pe. Itẽ an eo tempore ille esset pupillo successurus. ut J. l. prox. & C. eo. l. 1. in fi.

Ex cau[sa] sa prætor al[iquã]do à voluntate patris recedit l. 2. [illegible] c. eo. in. ex tra d arb.

Recedit. Hoc dic vt J. l. prox. l fi. oo.

Suspicione. Quia eũ occideret propter substantiã, sic C. e. l. 1. in fi. & de nup. l. viduæ.

p Coacturũ. i. licèt prætor nõ promittat se coacturũ denegãtẽ alimẽrare: interdũ tamẽ hoc faciat, ut subijcit, attamẽ &c.

q Id facere. Vt C. eo. l. 1. §. t.

Actiones. s. relictorũ exẽplo tutorũ, ut subijcit vel ex tutela, v[t] [illegible] & s. [illegible] tutor peti[illegible] §. q remuneraad.

Relictũ. Vt alimenta præstet.

r Non denegabitur.

tut. Vt ī. ti. 1. l. Nesennius. in fi. & l. seq. & de testa. tute. l. tutelam.

vel à prætore. Nico. de Neap.

[illegible] II.

Officio iudicis, q tutelæ cognoscit, congruit reputationes tutoris nō improbas admittere: vt puta, si dicat impendisse in alimenta pupilli, vel disciplinas. Modus autem, si quidem prætor arbitratus est, is seruari debet, quem prætor statuit. Si vero prætor non est aditus: pro modo facultatum pupilli debet arbitrio iudicis æstimari, nec enim permittendum est tutori tantum reputare, quantum dedit, si plus æquo dederit. Hoc amplius & si prætor modum alimentis statuit, veruntamen ultra vires facultatum est, quod decretum est, nec suggessit prætori de statu facultatum non debet ratio haberi alimentorum omnium, quia si suggessisset, aut minuerentur iam decreta, aut non tanta decernerentur. Sed si pater statuit alimenta liberis, quos hæredes scripsit: ei præstando tutor reputare poterit nisi forte vltra vires facultatū statuerit. tunc enim imputabitur ei, cur non adito prætore desiderarit alimenta minui.

[illegible] III.

Ius alimentorum decernendorum pupillis prætori competit: ut ipse moderetur quā summā tutores vel curatores ad alimēta pupillis, vel adolescentibus præstare debeāt. Modū aūt patrimonii spectare debet, cū alimēta decernit: & debet statuere tā moderatè, vt non uniuersum reditum patrimonij in alimenta decernat: sed semper ita sit, ut aliquid ex reditu supersit. Antè oculos in decernēdo habere debet & mancipia quæ pupillis deseruiunt, & mercedes pupillorum, & uestē, & tectum pupilli: ætatē etiā contēplari, in qua constitutus est, cui alimēta decernuntur. In amplis tamen patrimonijs positis, nō cumulus pr[illegible]monii, sed qđ exhibitiōi frugaliter sufficit, modum alimētis dabit. Sed si nō constat quis modus facultatum sit: inter tutorem & eū qui alimenta decerni deside rat, suscipere debet cognitionem: nec temere alimenta decernere, ne in alterutram partē delinquat: prius tamen exigere debet, ut profiteatur tutor, quæ sit penes se summa: & comminari grauiores ei usuras infligi eius, quod supra professionē apud eum fuerit deprehensum. Item ad institutionem quoque pupillorum, vel adolescentium, item pupillarum, vel earum, quæ infra vi-

Officio. Finita tutela agit pupillus contra tutorem quondam act. tut. tutor vult ei reputare ea quæ impendit in alimēta pupilli, vel disciplinā certe bene pōt si non expendit ultra modū: ille ergo modus dēt seruari in dictis expēsis p tutorem qui constitutus est a prætore ob hoc adito si autem non constituit prætor, debet facere tutor expensas secundum facultates pupilli: & illas ei reputabit, & non alias. Quid si prætor vel pater pupilli impensas facere decreuit ultra facultates primonij, non debet eas seruare tutor. Competit ergo prætori ius alimentorum constituendorum pupillo, qualiter aut circa hoc se habere debeat prætor, dicit l. sequen.

Officio iudicis. Superior lex dicit vbi: nunc ex cuius bonis.

Tutelæ. Id est, super actio. tutelæ.

Admittere. His modis q sequuntur.

[illegible] modo facultatum. No. pro mō facultatū sunt faciēdi sumptus. ut hic, & ī. l. proxi. & sup. de admi. tut. l. cum plures. §. eū tutor. & sup. de religi. l. si qui sepul. hrum. §. sumptus. & in Authen. [illegible] determinatus sit numerus clericorum. in princi. colla. 1.

Statuit. Vt C. de ali. pu. præst. l. fi. & sup. de nego. gest. l. N[illegible] [illegible]. §.

Decretum. Id est, factum a prætore, siue ordinatum.

Suggessit. Scilicet tutor vel pupillus.

Omnium. Subaudi eorum, quæ decreta sunt.

Vltra vires. Volūtas patris testantis [illegible] per seruanda est vt quando vltra vires in testamento decre[illegible] [illegible] præstanda ut hic & su[illegible] l. proxi. §. 1. & ī de ann. lega. leg. Quintus. & sup. de admi. tut. l. quidam decedens. §. Papinianus. & sup. de reli. l. at si qs. §. æquum & sup. de test. tu. l. pater. & de cōfir. tut. l. utilitatē. & ī. de oper. li. l. cerdonem. & C. ad Trebel. l. iubemus. circa princ. & C. arbit. tut. l. 1. Sed argu. contra C. de interdic. matri. l. si patri.

A[illegible] Dic quòd illud in matrimonio, in quo voluntas patris debet seruari, vt C. de nuptiis. l. si nō proponis. & sup. de sta. homi. l. Paulus. aliàs incipit eum qui, sm Bart. hic.

Ei. Tutori.

Ius alimentorum. sup. l. 1. in prin. & C. de alim. pup. præst. l. fi. & ī. tit. 1. l. 1. §. sed & si seruus.

Debet. Scilicet prætor etiam mancipia: quod est ī. & hoc dico in decernendo scilicet alimenta pupillo: & pro illis mancipiis, quæ pupillo deseruiunt: & etiā mercedes illorum seruorum & etiam pupillorum uestem & tectum, vel aliter etiam mercedes pupillorum. s. pro magistris illorum pupillorum, & etiā uestem & tectum.

Reditum. No. §. bonū. quod nō debet quis omnes fructus, quos ex suis possessionibus vel aliunde habet, expēdere [illegible] sed semp ita facere, ut ex [illegible] aliqd supsit: ut sup. l. 1. in prin. & C. de ali. pu. præs. l. fi. & ī. 1. l. prima. §. sed & si seruis.

Mercedes. Dandas non quātas minimas potest, ut supra, de admin. tut. l. cum plures. §. cū tutor. Ae ur

Ei eum qui. Quicunque ille sit, ut s. l. 1 in prin.

Cognitionem. Inquirendo quantum habet in bonis pupillus vel adultus. Accur

Tutor. Al[illegible]s autor. id est, tutor.

Ei usuras. Sic sup. de adminis[illegible] tu. l. tutor qui. §. idem solent. ubi si negat tutor se habere pecuniam ad alendum pupillum, cum in veritate habeat, tenetur ad centesimas vsuras.

Sumptus ita facienda sunt vt aliqd supersit.

P. F. cōprehēsū.

Instructionē in P. F.

Non

gesimum annū constitutæ sunt, solet decernere respectu facultatum & ætatis eorum, qui instituuntur.

Tutor pupillos egentes de suo alere non tenetur: & si post alimentorum decretum ad inopiam sunt deducti, debent alimenta decreta minui, si uerò ad pinguiorem fortunam peruenerint sunt augenda.

Sed si egeni sint pupilli: de suo eos alere tutor non compellitur. Et si fortè post decreta alimē ta ad egestatē fuerit pupillus perductus: diminui debent, quæ decreta sunt: quemadmodum solent augeri, si quid patrimonio accesserit.

IIII.

Vi filium hæredē instituerat, filiæ dotis nomine cum in familia nupsisset, ducenta legauerat, nec quicquam aliud præterea, & tutorem ei Sempronium dedit [illegible] & propinquis pupillæ perductis ad maiorem ratū iussisset alimenta pupillæ, & mercedes [illegible] liberalibus artibus instrueretur, pupillæ nomine præ [illegible] pubes facta pupillus, puberi iā facta foro ipsæ ducenta legati causā soluit. Quæsitum est, an tutelæ iudicio consequi posset quod in alimenta pupillæ, & mercedes à tutore ex tutela præstitum sit? Respondi: Existimo, & si circa magistratuum decretum tutor sororē pupilli sui aluerit, & liberalibus artibus instituerit (cùm hæc aliter ei cōtingere nō possent) nihil eo nomine tutelæ iudicio pupillo, aut substitutis pupillis præstari debere.

Controuersia de alendo pupillo, præsidis iudicio est dirimenda illis ex iustis, quos fores uerisimile eis facere præiudiciū. Ray.

V.

I disceptetur, vbi morari, vel educari pupillum oporteat, causa cognita id præsidem statuere oportebit. In causæ cognitione vitadi sunt, qui pudicitiæ impuberis possunt insidiari.

Tutor absens voluntariè, contumax in alendo pupillo, [illegible] in iudicio requisitis nubus [illegible] vel cognatis eius, uelut [illegible] causa cognita remouebuntur à præside [illegible] tor generalis & perpetuus [illegible] re [illegible] absens ido[illegible] retinebuntur, [illegible] fi, secundum Ray.

VI.

I absens sit tutor, & alimenta pupillus desideret: si quidem negligentia, & nimia cessatio [illegible] tutoris obijciatur, quæ etiam ex hoc arguatur, quòd per absentiam eius deserta derelicta que sint pupilli negotia: euocatis affinibus, atque amicis tutoris, prætor edicto proposito, causa cognita, ēt absente tutore, vel remouendum eum, qui dignus tali nota visus fuerit, decernet: vel adiungendum curatorem: & ita qui datus erit, expediet alimenta pupillo. Si verò necessaria [illegible] tutoris & improuisa acciderit: fortè qui [illegible] to ad cognitio[illegible]

Non compellitur. Sic ī. de admini. tu. l. a tutoribus. in fine.

Decreta. Id est, ordinata.

Augeri. Sic ī. de leg. 3. l. si. §. si.

Vi filium. Filium meum hæredem institui: & filiæ meæ 200. legaui eum nupserit: & filio & filiæ tutorem dedi Sempronium, ille tutor dedit alimenta filiæ suæ iussu magistratus, siue non, finita tut. [illegible] dicta alimenta sorori suæ præstita repetere a tutore, certe non potest si filia nō habebat vnde aleret: & quod dixit in aliment. id est in aliis sorori pupilli necessarijs.

Legauerat. Et exhæredauit eā vel instituit saltem in aliquo, alias non valeret testamentum: vt Insti. de exhære. l. be. in princi.

Præterea. Si licet plus ei legauit.

Instituueretur. Sic forte erat olim moris mulieres legere Grammaticam. Accur.

Possit. Pupillus à tutore suo d[illegible] endo, [illegible] mibi [illegible] e[illegible] endi[illegible] de [illegible] in a[illegible]

Inst[illegible] Id est insti[illegible] fecer[illegible] Et [illegible] quod [illegible] fas [illegible] quod [illegible] expen[illegible] non repetant [illegible] vel ex[illegible] Item [illegible] mulieres poßint addiscere Grāmaticam defenditur hac lege, vt ibi sumptus non repetantur.

Hęc aliter. Id est aliunde non poterat [illegible], vel hoc id [illegible] [illegible] terat sine ma[illegible] addisci, ut & [illegible] pup. [illegible] h. Et no. [illegible] quod frater tenetur alere fratrē

Mulieres liberalibus artibus [illegible] instituebāt. Suet. F lib. de cl. Gram. [illegible] Attici filiā M. Agrippæ vxorē instituit fuisse à Q. Cęlio epirota Grāmatico Attici liberto L. R. Mulieres olim grāmaticam legebant.

Bar. dicit qđ licèt iste tex. dicat qđ mulieres ō possint [illegible] [illegible] ue [illegible] illud uulgare dicit qđ infans [illegible] [illegible] loqui [illegible]

Inopem. vt not. C. de alen. lib. l. pen. & facit ī. ti. 1. l. 1. §. sed nonnullos. & ī. de adminis. tut. l. cum plures. §. tutor.

I disceptetur. Sicut dictum est supra in l. 1. prętor debet causa cognita statuere ubi pupillus morari debeat, uel educari: & certè non debet permittere prętor, vt pupillus vel pupilla stet apud talem, qui insidietur pudicitiæ eius.

Præsidem. Supra l. 1. in princ. & C. eo. l. 1.

Impuberis. Matris vel fœmina qđ esset si ad impudicam vitam eos induceret.

I absens. Tutore absente pupillus coram prætore petit sibi constitui alimenta: nunquid ex pectari tutor debet? Et certè non: imo debent pupillo constitui alimenta etiā eo absente: & plus debet facere, scilicet: quia debet inspicere, si hic tutor est in nimia negligentia & cessatione circa administratione [illegible] nem: quia tunc debet vocare amicos & affines tutoris: & si tutor non erit coniunctus pupillo, debet eum remouere, & alium loco sui dare, & eo subrogato constituere alimenta pupillo. Si autem sit pupillo cōiunctus, non debet eum remouere, sed curatorem ei adiungere. & eum illo curatore alimenta constituere, si autē necessario abest tutor, tunc [illegible] tummodo ad hoc datur [illegible] curator, vt [illegible] autoritate [illegible] menta ei co[illegible] tur.

A[illegible]. No[illegible] [illegible] cau. inato. L. erg. conti-

Inopem fratē frater alere tenetur.

Cōcoc. c. eu loc. ext[illegible] dc [illegible] tr[illegible] pit [illegible] rē [illegible] it in [illegible] tuto [illegible] nesto. F. F. impuberi.

Absens [illegible] candi aut.

Constitueretur. Curator, & est arg. ad l. istam ī. de suspec. tu. l. 3. §. tutor qui. & l. impuberibus. §. fi. Item no. qđ prima lex huius tit. & lex pen. respiciūt primā partem tituli: scilicet ubi morari & educari debeat pupillus. Aliæ leges respiciunt vltimā: scilicet de alimentis pupillo præstandis. istud semper teneas, quòd si est minor triēnio, apđ matrē, si uiuit, est nutriēdus, & ab ea alēdus: ut C. de pat. pot. l. pen. Item no. quod titulus iste loquit, cū mortuo patre tractatur, ubi educari dēat & morari: & à quo ali: & quātū alimētorū nomine pręstari: & ex cuius bonis. Itē no. eum dici pupillū, qui ē impubes, & ē sui iuris morte patris vel emancipatione: vt infra de verbo. significatio. l. pupillus. in princ. Si aūt pater viuit, ubi tūc dēat morari & educari, & ex cuius bonis, habes C. diuor. fact. apud quem lib. l. 1. & auth. ibi posita, quæ est ut hic. matri & auiæ. §. illud. coll. 8. Accur.

Pupillus quis dicatur.

De tutelis.

cipalem profectus, nec rei suæ ꝓuidere, nec cōsulere pupillo potuerit: & speretur redire, & idoneus sit tutor, nec expediat alium adiūgi, & pupillus alimenta de re sua postulet: rectè constituetur [a] ad hoc solum, vt ex re pupilli [b] alimenta expediat.

TITVLVS II.

DE TVTELAE & rationibus distrahendis, & utili curationis cā actione

Pupilli. Not. non dicit tutoris: ut sup. eod. l. ius. §. sed si egeni. Et ſm hoc ēt intellige l. illā, impuberib. ī. tit. a. quòd licèt mittatur in bon. poss. s. tutoris, alisur tamen de suo, ut hic dicit.

DE TVTELAE ET RA[illegible] &c.

De tribus actionibus tractat hic titulus, primò de a ct. tut. directa, qñ nascitur: & quidē finita tut. ut ī. eo. l. nisi. & quid in ea veniat, dicit hic ti. sed de cōtraria actione tu. tractatur ī. ti. 1. Secundo dicit hic ti. de quadam alia actione, quæ dicitur actio de rōnibus distrahendis: ut ī. eo. l. 1. §. de distrahendis. & datur cōtra tutorē pro iis, quæ sibi reliquit in duplū: vt ī. l. 2. in fi. Tertio de act. curæ, id est, de actione utili negotiorum gestorum, quæ datur in curatorem: ut ī. eo. l. si tutelæ. & in aliis legibus.

IN Omnibus. [illegible]A[illegible] Tutor debet reddere rationem pupillo iudicio tut. nō solum de iis, quę fecit cum facere nō deberet, sed de iis, quæ nō fecit cum facere deberet: & tenet de dolo & culpa & negligētia: & ponit exēplū de eo qđ facere nō debuit & fecit v sq; illuc, sed nōnullos &c. & ibi concedit tutori, vt donet pro pupillo in casu: & si nō faciat tenet.

Officio tutoris. Tutor cum administrat, debet scribere in chartis dispendium, & illum librum rōnū debet pupillo reddere, alias tenetur ēt de hoc act. tut. & ēt serui possunt super hoc torqueri: & si tutores dicunt seruos malè fecisse rationes pupilli, cū ipsi serui aliquid administrabant: torquebuntur serui.

Præterea si matrem. Si tutor dedit alimenta matri pupilli sui, imputabit pupillo: & hoc si mater erat pauper, alias non. Itē nec imputabit munus nuptiale pupillo quod dedit matri eius, sed si dent tutores alimēta liberto pupilli eorū cōtutori egenti, bene imputabut. Idē & si dent alimenta seruis vel libertis pupilli, qui nō erāt eius tutores: dum tñ erant ei necessarij. Idē & si præstēt alimēta liberis hominibus necessarijs & utilibus rōnibus pupilli. Item imputabit pupil. tutor sumptus litis & viatica. Nunc tractemus. Viso de officio tutoris, videamus pro qua parte tutores conueniātur finita tutel. qñ plures fuerunt: & si quidem oēs gesserunt, & oēs soluendo sunt tempore depositi offi. pro virili parte conueniuntur, sicut est in fideiussoribus: si autē oēs gesserunt, & quidā sunt soluēdo & quidā non: puta quatuor erant tutores, & oēs gesserūt, vnde si essent soluēdo, de viginti debitis deberet soluere quilibet quinq;, duo ex eis habent benè quilibet quinq;, & plus, ita qđ bñ possunt satisfacere in totū si esset necesse, alij duo nō hñt nisi quilibet tria: & ita deficiūt cuilibet de duobus duo. certe duo primi soluēt quilibet septem: & duo vltimi sex. l. q. libet tria, sicut habent: & siue sunt primis cessæ act. siue non, habebunt cōtra alios ꝓ quibus soluunt, vtilem actionem neg. gest. secus autem si ex dolo cōmuni soluissent pro contutoribus: quia tunc non debet eis actio cedi: nec debent habere utilē sine cessione, & reddit rōnē quare: & sic cōueniuntur oēs ante magistratū qui eos dedit: & hoc qñ oēs gesserunt vt dictū est. Si aūt unus gessit alter nō: primo cōuenietur magistratus quā tutor: qui non gessit, nisi in duobus casibus, s. qñ tutor: qui nō gerens uidebat gerētē malè administrare, & nō accusauit de suspecto, uel nō exegit ab eo satisd. rem pup. sal fo. Hāc actionē. Actio tutelæ datur contra hæredes tutoris & hæredibus pupilli. Non tantum. Si tutor est condemnatus pupillo pro contutore, pōt petere à pupillo, ut cedat ei act. cōtra contuto. sed & ante condēnationē potuisset hoc fecisse. De rōnibus. Viso de actione tutelæ, quæ datur contra tutores, videndum de actionibus, & de rationibus distrahēdis, quę dantur similiter contra tutores, & certe omnes tutores qui administrauerunt, tenentur ea, si res pupilli interceperunt: siue sint tutores legitimi, siue quicunq, alii, & tenentur restituere pupil. res interceptas in duplu: non autem duplatur interesse pupilli. Tutor ergo non intercipiens res vel pecunias pupilli tenetur tribus actionibus, scilicet actione tutelæ, & de rationibus distrahendis, & furti: & actio tutelæ tollit actio. de rōnibus distrahēdis, & ecōtra: sed si cōuentus sit actione de rationibus distrahēdis, nō liberatur ab actione furti: & hoc iō, qa nō est actio furti, & actio de rōnibus distrahendis ex vna obligatione, imò sunt ex duabus obligationibus: & ideo una per aliam non tollitur. Hanc actionem. Hæc actio de rationibus distrahendis est perpetua, & datur hæredi pupilli: sed nō datur in hæredes tutoris, quia est pœnalis, & competit actio demū finita tutela, sicut & actio tutelæ. Et hac actione tenetur ille tutor, qui cum administraret tutelā, surripuit aliquam rē pupilli siue dolo, siue non: sed quādo dolo, tenetur etiam furti & una per aliam non tollitur: sed si tutor surripuit dolo, & sic tenetur etiam furti & condictio. furtiua, & agit contra eū pupillus cōdictione furtiua: & si furtis ab eo consecutus illud quod abstulit, non tene-

Tutor pupillo actione tutelæ directa de gestis ac neglectis per dolum seu culpam leuem, ac de authoritate sibi præstita in donando cā mortis seu inter uiuos, tenetur reddere rationem: cum talis donatio sit eidem tanquam testamenti factio interdicta. Nicolaus de Neapol.

Vlpianus lib. XXXVI ad ed[illegible]tum. I.

IN omnib[us] quæ tutor fecit, cum facere non deberet: item in iis, quæ non fe-

tenetur amplius hac actione de rationibus distrahendis. Item scias: quod hæc actio de rationibus distrahendis, quæ competit ad duplum, ut dictum est: cõtinet in simplo uno rei persecutionem: & ita unum simplum est capitale pupilli: & aliud pœna tutoris. Viuianus.

cit, [a] rationem reddet hoc iudicio: præstando dolũ & culpã, & quantã in suis rebus diligẽtiã. [b] Vnde quæritur apud Iulianum lib. xxj. Digestorum, si tutor pupillo autoritatẽ ad mortis causa donationẽ [c] accõmodauerit: an tutelæ iudicio teneatur? Et ait teneri eum. Nam sicuti testamenti factio (inquit) pupillis concessa non est: [d] ita nec mortis quidem cã donationes permittendę sunt. [e] Sed & si non mortis cã donauerit, tutore autore: idẽ Iulianus scripsit, plerosq; quidem putare, non ualere donationem. Et plerũq; ita est. [f]

Tutor alimenta præstita de facultatibus pupilli valde amplis duntaxat eius matri vel sorori egentibus, potest imputare decreto iudicis sibi, vel ipsius substitutis: & per negligentiam istud omittens ex tutelæ actione tenetur: secus si munus eidem miserum ptiale. Nic. de Nea.

Sed nonnullos casus posse existere, quibus sine reprehẽsione tutor autor sit pupillo ad diminuendũ, decreto scilicet interueniẽte: ueluti si matri, aut sorori, quæ aliter se tueri non possunt, tutor alimenta pstiterit. [g] Nam cùm bonæ fidei [h] iudicium sit: nemo feret (inquit) aut pupillũ aut substitutum eius querentes, quòd tam coniunctæ personæ alitæ sint: quinimò per contrarium putat, posse cum tutore agi tutelæ, [i] si tale officium prætermiserit.

Tutor librum rationum conficere, ac reddere pupillo tenetur alias tutelæ iudicio obligatur. h. d. secundum Ray.

Officio [k] tutoris incumbit etiam rationes [l] actus sui conficere, & pupillo reddere. Cęterùm si non fecit, aut si factas nõ exhibet: hoc nomine iudicio tutelæ tenebitur. [m]

Inuentarium ac librum rationum pupillo exhibere tutore cessante, serui negotia gerentes possunt interrogari simpliciter, & cum tormentis, & sine: idem si fraus in scribendis rationibus per tutores ipsis imputetur. hoc dicit secundum Ray.

De seruis [n] quoq; interrogationes: sed & quæstiones habendas, & hoc officio iudicis conuenire placuit. Nam diuus Seuerus decreuit, cum neque inuentaria, [*] neq; rõnalia proferũtur, remedio eo uti debere, ut rões a seruis, qui rem gesserũt, proferantur. Has rões si mala fide conscriptas esse à seruis dicãt tutores: etiã in quæstione serui interrogari poterunt. Præterea [o] si matrem aluit pupilli tutor: putat Labeo reputare [*] eũ posse: sed est uerius, non (nisi perquã egenti dederit,) imputare eum oportere de largis facultatibus [p] pupilli. Vtrunque igitur concurrere oportet, ut & mater egena sit, & filius in facultatibus positus. Sed si munus nu-

[a] Non fecit. Subaudi cum facere deberet, sic & in procuratore: ut C. manda. l. in re mandata. Et no. quod hic dicit, quòd non prętermittet de faciendis quòd hodie iurare cogitur: ut in Auth. ut ij qui ob. §. fi. collat. 6.

[b] Diligentiam. Scilicet debet adhibere: ut sup. de administrat. tuto. l. a tutoribus. in princip. & C. arbitr. tut. l. quicquid.

[c] Donationem. Faciendam: ut apparet ex sequentibus.

[d] Non est. Vt Instit. qui. non est permi. face. test. §. præterea.

[e] Permittẽdæ sunt. Quia nec testari, nec aliam vltimam voluntatem condere potest: ut infrà, de codicil. l. diuus. §. penul. Sed cum donatur, ad quid tenetur substituto vel legitimo vel & ipsi pupillo, dato quod non decesserit? Respon. traditio facta fuit: & sic est electio vel contra eum qui habet, vel contra tutorem vel curatorem: ut C. si tu. vel cur. l. fi. Accur.

[f] Ita est. Quod nõ valet etiam cum decreto: ut C. si maior. fac. l. fi. §. cũ autem. & dic, ut s. de admin. tuto. l. tutor ad utilitatem. & facit j. de cur. furio. l. fina.

[g] Præstiterit. Not. in necessarias psonas non dici liberalitatem, sed debitũ sic: ut sup. titu. t. l. antepen. & sup. sol. matri. l. sed si ideo. & sup. de admi. tut. l. tutor secundum. §. fina. & j. ea. l. §. præterea.

[h] Bonæ fidei. Scilicet actio tutelæ: vt Insti. de actioni. §. actionum. Accur.

[i] Agi tutelæ. Id est, tutelæ iudicio conuenitur, & etiã in litem iuratur: vt C. de in lit. iuran. l. 1.

[k] Officio. §. iste. & lex quędam supra de edendo, uidẽtur destruere illum tractatum de edendo, ubicunque nota. doctores dari officium iudicis vel actionem in factũ. Nam hic dicit, quòd si tutor non faciat rationes, vel factas non exhibet vel non edit, hẽt locũ actio tutelæ. Et in l. quædam. dicitur contra procuratorem non edentem dari man dati: & contra socium pro socio. Sic ergo cum semper argentarius faciat, seu scribat rationes mãdato scholaris vel eius procuratoris, locum habet mandati non offi. iudi. vel actio. in factum ex illo edicto? Respon. quotiescunq; ab initio contraho cum aliquo, ut gerat negotia mea, vel fuit me' socius, uel vt fuit in isto casu, sit tutor, & gerat negotia mea, & faciat librum rõnum, ut & fuit in l. quædam. in procu. & socio locũ habet tutelæ, ut hic vel mandati vel pro socio: ut l. quædam. aut nõ fuit ab initio contractum, sed dixit tantũ scholaris argentario, ut scriberet rationes: & tunc habet locũ officiũ iudicis, vel actio in factũ ex illo edicto: vt in l. si quis ex argentariis. §. ex hoc. supra, de edendo.

[l] Rationes. Id est, librum rationum: vt suprà, de edèdo, l. si quis. §. rationem.

[m] Tenebitur. Et etiam iuratur in litem: ut C. de in litem iuran. l. t. Acc.

[n] De seruis. Facit supra, de admin. tu. l. ad instruẽdam. & C. de admini. tut. l. lex quæ. & sic alias C. de iure deliberãdi. l. fin. a§ & si pręfatam.

[o] Præterea. suprà ea. lege. §. sed nonnullos.

[p] Facultatibus. Largis, vt prædixit, & facit ã. de lib. agno. l. si quis à liberis.

[*] In P. F. neq; actionalia.

[*] In P. F. imputare.

i Imputaturum. Sic ℸ. de adm. tu. l. tutor fin. §. fi. Sed contra. sup. de admi. tu. l. cum plures. §. fi. Sol. ut ibi. Dic quod ibi erat munus consuetũ, hic verò nuptiale secundum Bar. hic.

fideiussoribus: ut ℸ. de fideiusso. l. ut fideiussor. & facit ad hoc C. de contra. iud. tute. l. 1. & infra de solu. l. Modestinus.

n Communi. Multo magis si proprio, & sic est de culpa, ut C. de contra. iud. tute. l. 2.

ptiale matri pupilli miserit: non eũ pupillo imputaturum, a Labeo scribit, nec perquã b necessaria est ista numeratio.

Si plures tutores, aut ipse testator unum ex pluribus tutoribus ordinauerint, scilicet libertum suum, qui administret tutelam: cæteri tutores possunt illi administranti alimenta constituere: & ille administrans poterit certis personis cõstituere uictualia, quæ personæ hic enumerantur, dicit etiã in quam rem sum ptus sunt præstandi.

Si pupillis tutores pater dederit, interq; eos * & libertum suum, per quem uoluerit tutelam administrari: & tutores certam summam ei statuerint, quia aliter se exhibere nõ poterat: habendam eius rationem, quod statutũ d est, Mela existimat. Ergo etsi ex inquisitione propter rei notitiam fuerit datus tutor, e eiq; alimenta statuerint contutores: debebit eorum ratio haberi: quia iusta causa est præstandi. Sed & si seruis cibaria f præstiterit, vel libertis scilicet rei pupilli necessarijs: dicendum est, reputaturum. Idemque est, & si liberis hominibus: si tamen ratio præstandi iusta intercedat. Item sumptus litis g tutor reputabit, & viatica: si ex officio necesse habuit aliquò excurrere, vel proficisci. Nunc tractemus, si plures tutelam pupilli administrauerint, pro qua quisque eorum parte conueniendus sit. Et si quidem omnes simul gesserunt tutelam, & omnes soluendo sunt: h æquissimum erit, diuidi actionem inter eos pro portionibus virilibus i exemplo fideiussorum. k Sed & si non omnes soluendo sint: inter eos, qui soluendo sunt, diuiditur actio: sed prout quisque soluendo est, poterunt conueniri. Et si fortè quis ex facto alterius tutoris l cõdemnatus præstitit, vel ex communi gestu, nec ei mãdatæ sunt actiones: constitutum est à diuo Pio, & ab Imperatore nostro, & diuo patre eius, vtilem actionem m tutori aduersus contutorem dandam.

Ex dolo suo conuẽtus non habet regressum contra socios suos: ex dolo enim suo pœnam patitur.

Planè si ex dolo communi n conuentus præstiterit tutor: neque mandandæ sunt actiones, neque vtilis competit: quia proprij delicti o pœnam subiit: quæ res indignum eum fecit, ut à cæteris quid doli participibus cõsequeretur. Nec enim vlla societas p est maleficiorum, vel iusta communicatio damni ex maleficio. Vsque adeò autẽ q ad contutores r non venitur, s si sint soluendo cõtutores: ut prius ad magistratus, qui eos

b Perquam. id est, valde. Accur.

c Quia aliter. Igitur a pupillo eodẽque patrono erit alendus, etiã si tutor non esset: ut sup. de libe. agnoscen. l. alimenta. & infr. de iure patr. l. diuus. §. Imperatores.

d Statutum. A tutoribus.

e Tutor. Scilicet libertus.

f Sed & si seruis cibaria. Vt sup. tit. t. l. his. §. ante oculos.

g Item sumptus litis. Vt sup. de admi. tut. l. a tutoribus. §. fi. & sup. mã. l. idẽque. §. idem Labeo.

h Soluendo sunt. Tempore depositi officij: ut C. de diui. tute. l. 1. & C. de probatio. l. ex persona. & C. de cad. tol. l. 1. §. ubi autem.

i Pro portionibus virilibus. Id est, pro numero personarũ: vt C. de cad. toll. §. vbi autem.

k Fideiussorum. Qui habent hoc beneficium ex epistola diui Adriani: ut Institut. de fideius. §. si plures. C. de constitu. pecu. l. fina.

l Alterius tutoris. Qui administrauerat solus. Sed hic nõ opposuit, quod ille prius conueniretur qd potuisset: vt sup. de admi. tut. l. tutores qui. §. in eum. vel opposuit, sed ille erat non soluendo. vel dic, quod ambo gerebant: sed alter tantum commisit culpam. Idem si ambo ut subiicit ex cõmuni gestu, &c. & tunc poterat impetrare beneficium diuisionis: quod nõ fecit: sicut nec opposuit, licèt posset opponere: ut C. de diui. tut. l. 2. in principio. vel si opposuit, alter non erat soluendo.

m Vtilem actionẽ. Scilicet neg. gest. ut sup. de neg. ge. l. ex facto. in fi. Quod secus contingit in pluribus con

o Proprij delicti. Bona ratio, sic sup. de noxali. l. si communis familia. & de neg. ges. l. sine hereditaria. & de procur. l. pro proprio. §. procurator vt in cęteris, ut inf. e. l. si ex duobus. & C. de nego. ges. l. ex facto in fi. & infr. de fidein. l. si a reo. §. fi.

p Vlla societas. Vt supr. pro soc. l. nec prætermittendum. Sed quid si nullus gessit? Respond. Azo. idẽ quod hic, scilicet quod nec cedatur, nec utilis det: vt sup. de admi. tu. l. si plures l fi. Itẽ an diuisio fiat inter dolosos? Resp. si non administrãt, sic: ut dict. l. si plures. si uerò administrãt, hic non uetat: vnde videtur idẽ: licet Azo in summa de diui. tutel. dicat nullum beneficium dari dolose gerentibus, vel cõtumaciter nõ gerẽtibus: & facit ad prædicta C. de contra. iudi. tute. l. 2. & C. arb. tut. l. cum interdictæ. §. fi. & ℸ. rem pupill. sal. fo. l. fi. & C. de fideiuss l. 3. & infra de solu. l. Modestinus. & sup. commo. l. rem mihi. §. in exercitu.

q Vsque adeò. Mutat casum, nã supra oẽs gesserunt communiter, vel inter se diuiserunt: nunc quando alter tãtũ: vel si inter omnes diuisa fuerat administratio per iudicem uel testatorẽ, & sic supra omnes conueniuntur ante magistratum: ut ex præcedẽti litera patet, hic erit secus: quia primo magistratus quam tutor non gerens conuenitur nisi i casibus, scilicet duobus Marcelli.

r Ad contutores. Scilicet non gerentes. Accur.

s Soluendo tutores. Scilicet gerentes. Accur.

In P. Fl. iter quos.

* Haloã. scripsit, Si soluendo tutores non sint sed nobiscũ conueniunt vetera exẽp. & ipse ẽt P. F ut adnotauit Ant. Aug. emen. lib. t. c. 2.

Ad fi-

dederũt, uel ad fideiusso res [a] ueniatur, & ita Imperator noster Vlpio Proculo rescripsit. Qđ enim [b] Marcellus libro 8. Digestorum scripsit, quodq; sæpissimè rescriptũ est: quãdiu vel unus ex contutoribus [c] idoneus sit, non posse ad magistratus, qui dederunt, veniri: sic erit accipiendum, [d] si non contutor ob hoc cõueniatur, q̃ suspectum facere, vel satis exigere noluit. Hãc actionẽ [e] ẽt in hæredẽ tutoris cõpetere constat. Sed & hæredi pupilli [f] æquè competit similibusque personis.

Tutori condemnato pro contutore debere cedi actiones à pupillo contra tutorem.

Non tantùm ante cõdemnationem, sed etiam post condẽnationẽ desiderare potest tutor, mãdari sibi actiones aduersus contutorem, pro quo condẽnatus est. [g] De rationibus distrahendis actione non solũ ij tenenẽ tutores, qui legitimi fuerunt: sed omnes, qui iure tutores sunt, & gerunt tutelã. Cõsiderãdũ est in hac actione, utrũ pretiũ rei tantũ duplicetur, an ẽt quod pupilli intersit. Et magis esse arbitror in hac actione, quod interest, nõ venire, sed rei tãtùm æstimationem.

In tutela ex vna obligatione duas actiones esse constat, & ideo siue tutelæ fuerit actum, de rationibus distrahendis agi non potest: siue contrà, tutelæ actio quò ad speciem istam perempta est. Hunc tutorem tamen, qui intercepit pecuniam pupillarem, & furti teneri Papinianus ait, qui etsi furti teneatur: hac actione conuentus, furti actione non liberatur. Nec enim eadem est obligatio furti ac tutelæ: ut quis dicat plures esse actiones eiusdẽ facti, sed plures obligationes. Nam & tutelæ & furti obligatur. Hanc actionem sciendum est perpetuam esse, & hæredi, similibusque personis dari ex eo, quòd

Ad fideiussores. Tutorum gerentium, non dico fideiussores magistratus, nam illi non tenẽtur ob hoc, ut j.de ma.conue.l.1.in prin.

[b] Quod enim. Hic habeas versum: & lege quę sequitur duobus modis. Primò secundum Io. quod pro sed, eñ pro quia, quasi dicat, sed quia Marcellus dixit & alij quidam cõtrarium prædictis à nostro Imperatore: sic erit accipiendum, scilicet dictum Imperatoris nostri, scilicet vt primo veniatur ad magistratus, quã ad nõ gerentem, si non contutor, &c. quia tunc habeat locum dictũ Marcelli, & sic non abundat dictio, non. Secundo ſm Hugon. quod enim, id est, certè quòd Marce. & alij dicũt primo conueniri etiã non gerentem quã magistratum: quod videtur contrariũ dicto Imperatoris: sic est intelligẽdum dictũ Marcelli, si nõ contutor &c. & secundũ hoc dic abũdare, nũ. Vel dicas, quod includitur in verbo noluerit, qđ bis sumatur, s. non voluit facere suspectum, vel non voluit satis exigere: sic & infrà de Carbo. edic.l. cum sine §. at similiter.

[c] Vnus ex contutoribus. Etiam non gerentibus.

[d] Accipiendum. Dictum Imperatoris secundum Ioann. vel dictum Marcelli secundum Hugo. & adde hic distinctionem secundum Azo. si dati sunt plures tutores, & nihil gesserunt, conueniũtur primò quam magistratus: ut s. de admi. tut. l. si plures. & ita est idem, ac si gessissent omnes, si unus eorum gesserit, alius nihil gesserit, si quidem nõ est diuisa administratio: uel est diuisa, sed a seipsis inter se: cõuenitur primò gerens, secundò magistratus, tertiò non gerens: nisi obijciatur non gerenti, q̃ contutorem non remouit vt suspectũ: vel tardè remouit, vel citò quidem, sed in eo iura pupilli prodidit: vel nõ exegit ab eo satisdationẽ rem pup. sal. fo. cum videret eum desinere esse soluendo, & finita tutela inuenitur nõ soluendu: vt s. de admi. tut. l. etiã. & l. Aemilius. in fi. & l. tres tutores. §. fi. in. his. n. quatuor casibus cõuenitur post illum qui gessit, non tutor qui non gessit: vt hic, & C. de diui. tut. l. ij. si vnus gessit, & alius aliqua gessit, conuenit vterque pro oĩbus aũte magistratum: vt j. de magi. conue. l. deo. & de admi. tu. l. Lucius. §. pe. si vnus gessit, alius nõ, & est administratio diuisa a iudice vel a testatore, cõuenit quilibet pro sua gestione antequàm magistratus, & post magistratum conuenitur contutor in prædictis quatuor casibus, ut sup. de administratiõe tutorũ. l. Lucius. §. penultimo, & hæc omnia cum magistratui obiicitur culpa: ut Instit. de satisd. tut. §. pen. appellatur ergo subsidiaria actio, quę datur ĩ magistratũ: non quod semper vltimò conueniatur magistratus, sed quia plerunque: ut quia aptitudinẽ respicit: vt & actio. l. Aquil. dicitur pęnalis aptitudine: ut Insti. ad l. Aquil. §. his autẽ verbis. Vltimò faciunt ad hęc C. de conue. fis. deb. l. iij. & inf. ad municip. l. Imperatores.

[e] Hanc actionem. Tutelæ: ut C. eo. l. tutelæ.

In hæredem. Aliter quàm in tutorẽ, ut C. de hæred. tut. per totum.

[f] Pupilli. Aliter quam pupillo: ut s. de admini. tut. l. ex pluribus.

[g] Post condemnationẽ. Speciale est, vt post sententiam opponatur peremptoria: vt j. de fide iuss. l. si fideiussores. §. idem respondit. Regulariter cõtra. C. sent. rescin. non poss. l. peremptorias. similia quære ibi.

De rationibus. Nunc de secunda parte tituli.

Tantùm æstimationem. Scilicet duplandam, non interesse duplandum. & facit j. l. prox. in fi.

Non potest. Etiã ad pœnam: ut j. l. proxi. in prin.

Siue contra. Id est, si actum fuerit actiõe de rationibus distrahendis tutelæ actio. &c.

Papinianus ait. Vt infra l. proxi. §. quod si furandi. & infra de fur. l. tutor. & infra de administra. tut. l. tres tutores. §. j.

Eiusdem facti. Vt sic vna per alterã tollatur: ut infra de act. & obli. l. plura. sed non est ita, nã hæc interceptione sola, illa ex dolosa interceptione datur. Nam & dolo nõ cõmisso habet locũ hæc, ut j. l. proxi. §. j. quod in furto secus, sic aliàs sunt duo præcepta arbitri: vnũ pecuniã dari, alterũ intra calẽ. dari. s. de arbi. l. Celsus. Itẽ hæc quando per fide agit: illa quando in iure dumino, ut s. de admi. tut. l. tres tutores. §. sed tutores. Et sic nõ obst. j. de act. & obli. l. qui seruum. in fi. & j. ui bono. rap. l. ij. & s. commo. l. vnde quęritur. in fi & facit j. de priuat. delict. l. nunqu. l. & hęc est ratio, quare tollit per cõdictionẽ furtiuã j. l. prox. §. ti.

Nam & tutelæ. Arg. a simili.

Hanc actionem. Scilicet de ratio. distr. nã secus in actio

[a] Speciale in quo prius discutitur fideiussorũ prĩcipalis dbitor, cõtra auth. præsente. C. de fideiussor. sed est vnom singulare Baldi in apostil. in l. si mancipiũ. s. de euictio. vbi dicit exceptionẽ discussionis esse de apicibus iur. sed in ijs quæ sũmè cõcernũt æquitatem, ut hic, nõ attẽdũtur illi apices iuris. & sunt alij multi casus enumerati per do. de Capel. Tho. sol. quæst. cxcvj. vide ibi.

In P.F. Rationibus distrahendis actiõe, reiecta præpositiõe: ẽ, quã tamẽ non reijciunt in sequentibus, vbi similis locutio îcidit.

Haloan. legit, ut quis nõ dicat plures esse actiones eiusdẽ facti. Sed negatiõnẽ deesse in P.F. admonet Anto. August. emẽdatio. lib. j. c. ij. quæ nec in uet. exempl. habetur.

actio.tut.vt ĩ.ea.l.§.hanc.quia pœnalis est in vno simplo:vt j.l.proxi.§.si.igitur non datur in hæredem: nisi lis sit contestata, vt Inst.de perpe.& temp.act.§.nō autem.sed in eo quod est rei persecutoria, videtur dari posse: vt C.ex deli.defun.l.j.

poni & in directa: & tūc dic ab aduersarijs.i.a tutore, vel curatore quondam: & quod subijcit tutori.s.nouo: & sic de alijs. Item eis abest, idest pupillo & alijs quibus fortè aberit ex contractu inito a quodam tutore, vel curatore, vel procuratore.

uiuo pupillo captum est: sed in hæredē, cæterosq; successores non dabitur: quia pœnalis est. Hæc actio tunc competit[a], cum, & tutelæ actio est: hoc est finita[b] demum tutela.

[illegible] libro viij. ad Sab[illegible] II.

ACtione de rationibus distrahendis nemo tenetur, nisi qui in tutela gerenda rem ex bonis pupilli abstulerit.[c] Quòd si furandi[d] animo fecit, etiam furti tenetur.[e] Vtraque autem actione obligatur: & altera[f] alteram non tollet.

Condictio furtiua competit pro rebus interceptis à tutore: qua postquàm actum fuerit, tollitur actio de ratio. distra.

Sed & cōdictio ex causa furtiua competit: per quam si cōsecutus fuerit pupillus, qđ fuerit ablatum, tollitur hoc iudicium.[g] quia nihil absit pupillo. Hæc actio[h] licet in duplum sit: in simplo rei persecutionē continet, & non tota dupli pœna est.

[illegible] III.

[a] Hæc actio. Scilicet de rationibus distrahendis.

[b] Finita. Vt j.eo.l.nisi.

[c] ACtione. Abstulerit. Dolo vel non dolo: ut quia credebat sibi licere, vel pupillum concessurum.

[illegible] Dic secundum Bal. hic. quod fuit in dolo præsumpto, & propterea actio in duplum datur secundum Dyn.

[d] Quod si furandi. Et ita dolo, nam furtum nō est sine dolo: vt Insti.de obli. quæ ex delic.§.j.

[e] Tenetur. Vt ĩ. proxi.l.§. considerandum. ibi, hunc tamen &c.

[f] Altera. Id est, actio de ra.distra.nō tollit actionem furti, uel econtra: sic Insti.si quadr. pau. fe.dic.§.ũ.& est ratio ut not.ĩ.l.prox. §.penult.

[g] Tollitur hoc iudicium. Ergo & in pœnā: & sic est arg. contra j. de act. & obl.l.qui seruum.in §.secundum vnā literā: vt j.vi bo.rap. l.j. Sed dic speciale quia ambę oriuntur ex eadē causa: quia perfide agit vt ĩ. de admi. tuto.l.tres tutores.§. sed tutores. quod secus est in actione furti: vt not. ĩ.l.prox.§.pen.

[h] Hæc actio. Scilicet, de rationibus distrahendis.

SI tutelæ[i] aut negociorum gestorum agatur, incerto hoc, quantum ab aduersarijs debeatur tutori procuratorive, arbitratu iudicis cauendum est, quòd eo nomine eis absit.

[illegible] o viij. ad Sa- b[illegible] IIII.

NIsi finita tutela sit, tutelæ agi non potest.[k] Finitur autem nō solum pubertate, sed etiā morte[l] tutoris vel pupilli. Filiumfam. emancipatum,[m] si tutelam administret, etiam directò teneri, Iulianus putat. Si adhuc impubes tutelæ agat,[n] nihil consumitur. Cum furiosi curatore non tutelæ, sed negociorum gestorū actio æquè competit, etiam dum negocia gerit,[o] qa non idem in hac actione quod in tutelæ actione (dum impubes est is, cuius tutela geritur) constitutum est.[p]

[illegible] V.

SI tutor rem sibi depositam à patre pupilli, vel commodatum non reddat, non tantū cōmodati vel depositi, verùm

[k] NIsi finita. Actio tutelæ non pōt intentari contra tutorem nisi finita tutela: & finitur tutela pubertate pupilli, vel morte alterutrius eorum: & filiusfamil. tutor tenetur actio.tu.& ēt emancipatus: & si pupillus incipiat agere tutelæ nondū finita tutela, non perducetur causa ad finem: sed secus est in actione negoc. gest. quæ datur furioso contra tutorem suum: quia illa bene competet etiā durante administratione.

[k] Non potest. Vt j.eo.l.si tutor.in fi. & l.cum tutor.in fi. & ĩ.eo.l.i.in fin.& j.Insti.de Attil.tu. in fi.& j.de iniur.l. nec magistratib. sic & econtra: vt j.tit. i.l.i.§.finita. & cō cot.j.rem pupi. sal. so.l.r.& ĩ. de adm. tut.l. actus. & l.cū curatore. & l. cum plures. in princ. & C. de adm.tuto.l.rationes.& l. 2. & qđ ibi not.

[l] Etiam morte. Itē alijs modis: vt Inst. qui.mo.tut.fi.l. fin. per totum.

[m] Emācipatū. Maxime. nam idem si est in potestate: vt j.de act.& obl.l.filiusfamilias.

[n] Tutelæ agat. Cū tutela non sit finita, & sic nec actio nata vt in prin.l. Non ergo nocebit cū erit nata, quin tunc agatur: vt ĩ.de pig.l. grege.§. si sub conditione: posset enim esse impubes, & tamen tutela esset finita.

[o] Dum negocia gerit. Secus in curatore adulti: ut C. de admi.tut.l.a.& l.rationes.& est ratio: quia hic nesciremus vsquequo expectaretur: ut C.de vlusfr.l.ambigui.sed ibi certum est quando poterat agi.

[p] Constitutum est. Vt ĩ.in princ.huius l.

Purtū nō est sine dolo.

[l] Mortuo cōtutore finitur ēt tutela quātū ad suā partē. nec accrescit superstit. Spec.in titul. de instru. edit. §.nunc vero aliqua. vers. quid si possunt plures.

[o] P. Flor. actio est q̃ cōpetit.

[i] SI tutelæ. Pone in contraria: quia agit quondam tutor, vel curator, vel procurator cum mandato, vel sine contra pupillum, vel nouum tutorē vel adultum, seu curatorem nouum, vel dominū, pro eo quod durante officio, vel pro pupillo, vel adulto, vel domino se obligat transferens in se obligationē domini: & erat obligatio sub conditione, vel in diem, certè cauebitur de indemnitate adueniente die vel cōdi. sic & ĩ.pro socio.l.omne æs.& l.pro socio arbiter. Et secundum hoc dic ab aduersarijs, id est, vel a pupillo, vel adulto vel domino. Item q̃ subijcit, tutori & procuratoris. quondam: & dic proc. cum mandato vel sine mandato: quia dicit de act.nego.gest. Item quod dicit absit.i.abesse pōt vel tut.vel cu. vel procu. quondam: fortè enim non aberit quia nō existet conditio. posset

SI tutor. Pater pupilli deposuit librum suum apud Titium, vel etiam ei commodauit: qui Titius fuit postea tutor filij illius qui deposuit, vel cōmodauit, & nō uult reddere pupillo, certè tenetur ad reddendum actio. commodati vel depositi, & etiam tutelæ & si accepit pecuniam vt reddat eam pec. restituere tenetur condi.ob tur.cau. uel actio. depositi, vel actione commodati. Viuianus.

tutelæ quoque tenetur. [a] Et si acceperit [b] pecuniam, [c] ut reddat: [d] plerisque placuit, eam pecuniam, vel depositi, vel cōmodati actione repeti, [e] vel condici posse, quod habet rationem: quia turpiter accepta sit.

Pater non tenetur de dolo filij tutoris, quem commisit, postquā emancipatus est.

Idem l[illegible]o xxxj. a[illegible] edictum. VI.

Si filiusfamiliās [f] tutelam administrauerit, & liberatus patria potestate dolo aliquid fecerit: an actio tutelæ patrē hoc nomine teneat quæritur? Et æquum est: vt eū duntaxat dolum pater præstet, qui commissus sit ante emancipationem filij.

[illegible] xx[illegible] VII.

Si pupillus hæres extiterit ei, cuius tutelam tutor suus gesserat: ex hæreditaria causa cū tutore suo habebit actionem. [g]

Tutela finita per captiuitatē tutoris, possunt conueniri fideiussores eius, uel defensor uel curator datus bonis captiui tutoris: si tamen tutor postliminio reuersus fuerit, recipiet pristinam tutelā. h.d.cum l. seq.

Si tutor in hostium potestatē peruenerit (quia finita tutela intelligitur) fideiussores, qui pro eo rem saluam fore spoponderint: & si quis existat defensor eius, qui paratus est suscipere iudicium tutelæ: vel si quis sit curator bonis eius cōstitutus, [h] rectè conuenientur.

Pa[illegible] l[illegible]ro xxv[illegible] [illegible]. VIII.

Qvamuis iure postliminij tutelā pristinam posSit [i] integrare.

Reuerso tutore, qui reipublicæ causa aberat, potest conueniri is, qui in locum eius datus fuerat: quia desinit tutor esse.

V[illegible] l[illegible] x[illegible] IX.

Si tutor reipublicæ causa abesse cœperit

---

[a] Tenetur. Non ergo extinguitur, licèt ex secundo teneatur: vt supra de nego.gest.l.diuortio.in princ.& in fi.& facit supra mand.l.qui negotia. Acc.

[b] Acceperit. Scilicet tutor.

[c] Pecuniam. Scilicet decem solidos.

[d] Vt reddat. Scilicet pecuniam pupilli pupillo quam habebat apud se tutor vel ex causa depositi, vel mutui: quam reddere noluit, nisi pupillus daret sibi x.solidos.

[e] Repeti. Vt & s̄.de condi.ob tur. cau.l.a.& l.fi. & s̄. deposi.l.fi.

Si filiusfamilias. A[illegible]S Filiusfamilias gessit tutelam voluntate patris: & sic pater tenetur insolidum: postea hic pater emācipauit filium, & ille filius nihilomin⁹ administrauit: & ante emancipationem commisit dolum in tutela filius & post, certè de priori dolo tenetur pater: & non de posteriori.

[f] Si filiusfamilias. Facit supra pro socio.l.si id quod.§.si filius.& ā. de admi. tut.l.tutorem. & j. e.l. si filiusfamilias.

Si pupillus. [illegible] Titius administrauit tutelam Sēpronij quondam pupilli: nunc administrat tutelā Caij pupilli: Caius pupillus successit Sempronio prædicto, certè potest Caius agere contra tutorem suum etiam durante tutela sua propter administrationem tutelæ Sēmpronij. Si tutor. Tutor captus est ab hostibus: & sic finita est tut. certè quamuis iure postliminij possit tutor prædictus recuperare tut. etiam si reuertatur cū finita est, vt dictum est: tamen possunt conueniri fideiussores dicti tutoris, vel defensor eius, vel curator bonis eius datus. Viu.

[g] Actionem. Scilicet tutelæ: sed hodie repellitur: ut in Auth.vt ij qui.§.1.colla 6.Accur.

[h] Constitutus. Quod fieri potest: ut s̄.qui.l.ex cau.ma.l.ab hostibus.in prin. & facit j.rem pupil.sal.fo.l.non quasi.§.si ab hostib.

[i] Qvamuis. Possit. Tutor reuersus.& facit j.l.proxi.& Insti.de Attil.tuto.§.a.

Si tutor reipublicæ. [illegible] Testator dedit tutorem filio suo, & ita postea dixit: quo ad reipubli. cau. non aberis, tutor esto: cum aberis, tutor ne esto, cum reuersus fueris, tutor esto, & ita prima tutela, & vltima sunt duæ. postea tutor prædictus cœpit abesse causa reipub. & loco eius alius fuit datus à iudice, certe pro eo quod administrauit antequam se absentaret causa reipu. conuenitur actio.tu. si autem reuertatur, reaccipit tut. prædicti pupilli. & ille qui fuit datus loco eius, desinit esse tutor, & potest actio. tut. conueniri. Si duobus. Duo erant impuberes, quorum vnus habebat xiij ann.& alter vnum annum, iudex dedit eis tutorem Sempronium, postea ille qui habuerat xiij. ann. ante, habuit postea xxv. ann.& alter qui habuerat tātum vnū ann. nunc habet xiij. ann. & sic est eius tutor legitimus frater suus, certè Sēptonius qui fuit datus à iudice, desinit esse tutor: & potest tut. conueniri, secus autem si Sempronius prædictus fuisset eis datus tutor in testamento: quia non desineret esse tutor impuberis habentis nunc xiij. ann. quamuis frater eius sit fact⁹ maior xxv. ann. quia semper testamentaria tutel. sicut fuit in persona Sempronij, præualet legitimæ, ad quem assumendus esset frater effectus maior xxv.an. Si testamento sub. ita dixit testator: do Titium tutorem filio meo si nauis ex Asia uenerit: quo casu non erit Titius tutor ante aduenientem conditionē prædictam: quare iudex ex inquisitione dedit Seium tutorem pupillo prædicto: pēdente cōditione venit nauis postea ex Asia, & sic incipit tutor ille qui fuit datus in testamento, & desinit esse ille, qui fuit datus à iudice, Non est ergo mirū, si datus à iudice potest conueniri actio.tut. sed si testator ita dixisset, do Titiū tutorē filio meo vsq; ad annū, adueniente anno desinit tutor esse Titius, & conueniri pt act. tute.& hoc vsq; ad ver.& generaliter. & illū dimitte, & accipe illum: in qua autem &c. & postea reuertere poteris ad eū: & ita pone casum vtriusq; . Testator ita dixit, Titius sit tutor filij mei, donec non aberit causa reip. cum cœperit abesse, non sit tutor: cū reuersus fuerit sit tutor. postea Titius administrans dictā tute. cœpit abesse causa reip. & stetit ibi per annum: & postea & reuersus est, & dictā tutelā reincipit administrare: certè ex administratione, quā fecit antequàm absentaret se causa reip. potest conueniri actione tu. sicut posset conueniri durante tutela, de eo quod accepisset mutuo à patre pupilli: nec ob. s̄.co.l.nisi. vbi dicitur, ꝙ durante tutela non pt pupillus cōuenire tutorē act. tut. quia verū est illud, si eadē sit tutela: cæterū in nostro casu duæ fuerunt tutelæ: unde non est mirū, si exīs in secunda potest conueniri de prima. Quis ergo cōueniet eū de prima nomine pupilli? & certè aut hēt cōtutores in secunda, aut nō: primo casu cōueniēt eū cōtutores:

tutores:aliàs erit eorum periculum: secundo casu dabitur curator specialis pupillo,qui tutorem prædictum conueniat. Si tutori. Tutor pupillo suo coniunctus, vel affinis, fuit de suspecto accusatus: & postea fuit iudicatum quod adiungeretur ei curator in administratione: certè non potest conueniri dictus tutor act. tut. quia non desijt esse tutor: secus autem si tutor fuit deportatus, & bona fuerunt publicata: qa cum sit finita eo casu tutela,potest conueniri actio. tute. p illum curatorem, qui datus est loco eius,vel per contutores. Cæteræ actiones. Dictum est s. eodem.l.nisi. quod actio tute. non nascitur durante tut. quid de alijs actio. puta furti, & l. Aql. & cōdi. furtiua? Respon.bene nascutur durante tut. sed nō possunt intētari: nisi ea finita: nec obstat quod posset aliquis dicere.s. dānisicari pupillum si actio furti, & l.Agl. non possunt intētari durante administratione, eo qđ si interim moriatur tutor,non poterit agere pupillus cōtra hęredes tutoris: non obstat dico,qa q̄uis dictæ duæ actiones intereant morte tutoris:tñ pupillus habet act. tut. contra heredem tutoris, in qua veniet illud qđ pupil. poterit recuperare a tutore per act.furti,& l. Aquil. quia tutor cum administrabat etiam solus, debebat sibi soluere pro pupillo omnia, quæ pupillo debebat per act. furti,& l. Aquil. hoc dicit cum l. sequent. Viuianus

eus:vt Insti.de excu.tu.§.item maior. ADDITIO. Dic quod imò nec olim poterat alius tutor esse minor xxv.an.vt supra de admi.tu:.l.quæro.§.Lucius, & sup. de excu.tut.l.non solum.§.libertus. secundum Bar.

Datus. A iudice.

ac per hoc fuerit excusatus ᵃ quòd reipublicæ causa aberit: tutelæ iudicio ᵇ locus est. Sed si desierit reipublicæ causa abesse: consequenter desinit, qui in locum eius datus est: ᶜ & tutelæ ᵈ conueniri poterit. Si duobus impuberibus fratribus tutor datus sit, ᵉ & alter eorum in legitimam tutelam fratris sui perfectæ ætatis constituti reciderit: eum, qui datus ᶠ sit, tutorem esse desijsse, Neratius ait. Quia igitur desinit,tutelæ actio erit etiam ex persona ᵍ impuberis: ʰ quamuis si testamento datus fuisset, non desineret esse tutor eius, qui adhuc erat impubes:quia semper legitima tutela testamentariæ cedit. ⁱ Si testamento sub conditione ᵏ tutor datus sit, deinde alius medio tempore ex inquisitione: dicendum est, locum esse tutelæ iudicio, existente conditione: quia tutor esse definit. ˡ Sed & si qs testamento vsq; ad tempus fuerit datus: idē erit dicendum. ᵐ Et generaliter quod traditum est, pupillum cum tutore suo agere tutelæ non posse, hactenus verum est, si eadem tutela sit. Absurdū enim erat, à tutore administrationis rationem negotiorū pupilli reposci, in qua adhuc perseueraret. ⁿ In qua aūt desijt esse tutor, ᵒ & iterū cœpit: si ex pristina administratione tutelæ debitor est pupillo, quomodo si pecuniam creditam à patre eius accepisset. ᵒ Quē igitur effectum hæc sententia habeat, videamus. Nam si solus tutor est, vtique ipse secum non aget: sed vel ᵖ per specialem curatorem conueniēdus est:vel pone eum contutorem habere,qui possit aduersus eum iudiciū ᵒ accipere, ᑫ ex qua causa cum eo tutelæ agi potest. Quinimò si medio tempore soluendo esse desierit: imputabitur contutoribus, cur non egerint cum eo. Si tutori curator sit adiunctus, quamuis suspecto postulato, non tamen cogetur tutelæ iudiciū tutor suscipere: qa tutor maneret. ʳ Sed & si fuerit tutor confiscatus, ˢ aduersus fiscum dandam esse actionem constat ei, qui loco eius curator ᵗ datus sit,uel contutoribus eius.

ᵍ Ex persona.Vt s. de admi.tut.l.tutores.§.tutelæ.

ʰ Impuberis.Sic ergo datiua cedit legitimæ. Sed quid si pximior agnatus sit, minor sequens, qa maior admittitur.si proximior incipiat esse maior: nūquid posterior desijt esse tutor? Rñ.vt no.s. de excu.tut.l.nō solum. §. si libertus. Itē quid si duo tutores fuerunt dati in testamento:& in locū unius excusati ad tēpus detur tutor, vel decē tutor in locū defuncti: & post eā decedat testamētarius tutor: nunqd datiuus definit esse tutor, & legitimus admittitur? arg.qđ nō,sup.de tut.l.quæsitū. sed hæc lex est arg.quod desinat,secundum Hug.

ⁱ Cedit.Vt & s.de testa.tu.l.si quis sub conditione.& C.de test.tut.l.3.

ᵏ Sub conditione. qđ nō posset a iudice fieri:vt j. de reg. iur.l.actus. Acc.

ˡ Delinit. Facit s. d test.tu.l. si qs sub condōne,& Inst.de Attil.tut.§.r. Acc.

ᵐ Erit dicēdum.s. q finita tēpore fit loc' tutelæ iudicio.

ⁿ Perseueraret. Vt & sup.eod.l.nisi. in prin. & sup. de exe. tut.l.Titius.

ᵒ Accepisset. Sic ergo potest cōueniri: vt s.de suspec.tut.l.3.§.quæri.& §§.sequen.Et adde quod not.C.de admi.tut.l.a. Item concord.supr.de admi. tut.l.cum plures. & l. actus.& l.com curatore. Acc.

ᵃ Excusatus. Ad tempus,vt Insti.de excus.tu.§.item qui reipublicæ.

ᵇ Tutelæ iudicio. Vtili, non directo:vt sup.de accusa. tut.l.Titius.vel dic vt ibi,& facit supra de suspect. tut. l.3.§.quæri.in fi.& §.seq.

ᶜ Datus est.Tutor vel curator:si non habes in tex. curator. Accur.

ᵈ Tutelæ. Si fuit tutor, vel nego. gest. si curator. ad quod sup.de tut.l.quæsitum.

ᵉ Datus sit. Quorum vnus annieulus,vel circa, alter parū distās à pubertate: & sic citius habebit xxv.an. quā alter habebit xiiij. Vel dic qđ olim etiam adultus poterat esse tutor,nisi se excusaret: quod hodie est se-

ᵖ Sed vel.Nunc rñ.& bene:vt Insti. de auth.tut.§.fi.

ᑫ Accipere. Hoc casu non petitur curator: vt sup. de testa.tut.l.si plures.

ʳ Tutor maneret. Si erat agnatus,uel patronus:vt s. de suspe.tut.l.si tutor. Vel dic, quod loquitur quando pendente causa suspecti adiungitur curator: vt C. de suspect.tuto.l.cum. Accursius.

ˢ Confiscatus. Quia fuit propter delictum deportatus, & sic bona confiscata: vt C.de pœnis,l. deportatorum.& tutela finita: vt Instit.qui.mo.tu.finitur.§.sed & captis.igitur tutelæ agi potest: vt hic,& C. de bon.

o a proscri-

ᵒ P. Fl.desinit tutor.

P. Fl.cœpit eē sic ex pristina.

ᵒ P.F. iudicem.

ᵒ Halo.tutor.

Cæteræ actiones, præter tutelæ, aduersus tutorem competunt, & si adhuc tutelam administrat: veluti furti, damni iniuriæ, condictio.

X.

SEd non dantur pupillo, dum tutelam tutor gerit. Quamuis enim morte tutoris intereant: tamen pupillus cum hærede eius actionem habet: quia sibi soluere debuit.

XI.

SI filiusfamilias tutelam administrauerit, deinde fuerit emancipatus: remanere eum tutorem Iulianus ait: & cùm pupillus adoleuerit: agendum esse cum eo eius quidem temporis, quod est ante emãcipationem, in quantum facere potest: eius verò quod est post emancipationem, insolidum: cum patre verò duntaxat de peculio: manere enim aduersus eum etiam post pubertatem de peculio actionem. Neque enim ante annus cedit, intra quem de peculio actio datur, quàm tutela fuerit finita.

XII.

FIlius autem tutor propter hoc suum factum cum patre agere non potest ante pubertatem: quia nec finita tutela hoc ab eo exigi potest.

Si tutor post pubertatem gerit negocia, quæ connexa sunt negociis inceptis ante pubertatem: poterit conueniri actione tutelæ etiam de his quæ tutela finita gessit, secus autem si non est neg. connexum: quia nego. gest. conuenietur: si autem tutor finita tutela intermisit gerere negocia: postea iterum incepit: pro eo quod gessit in tutela, actio tutelæ: pro eo quod gessit post nego. gest. actio quæritur. hoc dicit, cum l. seq.

XIII.

SI tutor post pubertatem pupilli negocia administrauerit: in iudicium tutelæ veniet id tantùm, sine quo administratio tutelæ expediri non potest. Si verò post pubertatem pupilli is, qui tutor eius fuerat, fundos eius vendiderit, mancipia & prædia comparauerit: neq; venditio-

Proscrip. l. si vt proponis.

Competunt. Id est, natæ sunt, sed non intentantur: vt j. l. proxi. ergo actio tutelæ nec etiam nata est durã tela, cum ipsa cæterarum regula non contineatur vt hic dicit, & patet sup. eo. l. nisi. in prin. idẽ dicas in act. de ra. distra. vt s. e. tit. l. 1. §. fi.

Condictio. Furtiua, & dic facto furto durante tutela. Accursius.

SEd non dãtur pupillo. Vt ipsemet eas intentet, sed per curatorem datum liti secundũ quosdam, quod non placet, vt C. de admin. tut. l. 2.

Quamuis enim. Respondet tacitæ obiectioni: quia si non dantur statim hæ actiones contra tutorem, contingere posset eum mori, & sic prædictas actiones expirare: & ita pateretur damnum: ad quod rñdet, quamuis. n. &c.

Intereant. Quia pœnales sunt. s. furti, & damni iniuriæ, in eo quod crescit ex repetitione xxx. dierũ: & ideo ad hæredem non transeũt, vt C. ne ex delic. de. l. 1. & Institu. de perp. & tem. act. §. non tãtum. & sup. ad leg. Aquil. l. idẽ Neratius. §. hanc. & C. de fur. l. furti actio. Condictio vero furtiua est rei psecutoria: & ideo in hæredem competit: vt s. de condi. furti. l. si pro fure. §. fi. Accurs.

Cõdictio furtiua in hæredem competit.

Hærede eius. Scilicet tutoris.

Actionẽ habet. s. tutor, vt s. de nego. gest. l. sinautem. §. idem erit. Acc.

Debuit. Tutor quod ex quacunq; causa pupillo debuit: vt & s. de neg. gest. l. diuortio. in fi. & j. de fide iuss. l. tutor. Acc.

I filiusfam. Filius meus fuit datus tutor Titio pupillo, & cœpit administrare, postea emancipauit eum. certè nihilominus remanet tutor: & de eo quod administrauit ante emancipationem, tenetur inquantum facere potest: de eo quod administrauit post, tenetur pupillo insolidum: ego vero pater tantum de peculio teneor intra annum incipientem currere post pubertatem dicti pupilli. Viu.

Insolidum. Imo pro vtroq; in quantum facere potest: vt supra de neg. gestis. l. Pomponius in negocijs. quæ est contra. Solu. ibi domini negociorum: hic gerentis fuit mutata cõditio: vt & supra de administr. tut. l. tutores. §. pinde. & s. p socio. l. si id qđ. §. filius.

Post pubertatem. De eo quod ante emancipationẽ gessit, non quod post: vt s. eo. l. si filius. Item hoc cuã si multi anni transeant post emancipationem, anteq̃ sit pubes: neq; enim &c.

Finita. Nam prius agi non potest tutelæ de peculio: vt s. eo. l. nisi. ergo non currit annus, qui datur post emãcipationem: quia vtilis est: vt supra quandò actio de pecu. est an. l. prima. §. annus.

FIlius autem. Continuatur cum præcedenti: & dic casum qđ filius gessit tutelam, & malè: & sic pater tenetur pupillo de peculio: non potest filius idemque tutor agere contra patrem nomine pupilli: quia non est nata actio tutelæ de peculio. item nõ imputatur filio si non agat. Acc.

Casum ponit.

Suum factum. Id est malam gestionem.

Agere. Nã quia filius tutor male gerit, pater tenetur: & si velit ex hac obligatione patrem filius conuenire, non potest: quia & ipse tutelæ tenetur, licet de peculio tantum, quæ non datur tutela durãte: vt supra eod. l. si tutor. §. cæteræ. Acc.

Ab eo. s. filio.

Exigi potest. Id est, imputari à pupillo. Acc.

SI tutor. Tutor finita tutela pubertate pupilli, eius administrauit negocia: & inceperat fortè facere pupillo vnam domum durante tutela, & eam compleuit: ea finita, certè de isto quod fecit, etiam finita tutela, potest conueniri actio. tute. quia connexum fuit illi, quod durante tute. incepit: secus autem si non esset connexum: quia tunc non act. tut. sed act. nego. gest. conueniretur. Imò de eo etiam quod gessit in tut. conuenitur act. neg. gest. siue cœpit gerere negocia post finitam tut. tanquam curator, siue alio modò. Sed si tutor finita tutela dimisit administrare aliquo tempore, & postea reincipit: certè pro eo quod gessit in tutela, actione tutelæ conuenietur, subaudi & neg. gest. Pro eo autem quod gessit post, conuenietur act. neg. gest. & hoc dicit cum l. seq. Viu.

Non potest. Scilicet, si connexa erat administratio: quia prius inceperat domum, quam postea perfecit: secus si non connexa: ut subiicit: & ad hoc C. arbitr. tute. l. tutor post, & infra de eo qui pro tutore. l. 1. §.

cum

nis huius, neque emptionis actio iudicio tutelæ continebitur.[a] Et est verum: ea quæ cõnexa sunt uenire in tutelæ actionẽ. Sed & illud est verum, si cœperit negocia administrare post tutelã finitã: deuolui iudicium tutelæ in negociorum[b] gestorum actionem. Oportuit enim eum a semetipso tutelam exigere. Sed & si quis cùm tutelam administrasset, idem curator adolescenti fuerit datus: dicendum est, negociorum gestorum eum conueniri posse.

Caius lib. xij. ad edictum Prouinc. XIIII.

SI post pubertatem tẽpore aliquo[c] licèt breuissimo intermiserit administrationem tutor deinde cœperit gerere sine vlla dubitatione tam tutelæ, quàm negociorum gestorum iudicio cum eo[d] agendum est.

Duobus tutoribus dolum in tutela committentibus, unius transactio facta cum pupillo nõ prodest alteri, secus si unus eorum totum interesse præstiterit pupillo.

Vlpianus libro j. disputationum. XV.

SI ex duobus tutoribus cum altero quis transegisset, quamuis ob dolum cõmunem: transactio nihil proderit[e] alteri, nec immeritò: cum vnusquisq; doli sui pœnam[f] sufferat. Quòd si conuentus alter præstitisset:[g] proficiet id quod præstitit ei, qui conuentus non est. Licèt enim doli ambo rei sint: tamen sufficit unum satisfacere: ut in duobus, quibus res cõmodata est,[h] uel deposita,[i] quibusque mandatum est.

Sicut durante tutela tutor non potest conueniri actione tutelæ, ita nec tutor, nec fideiussor eius possunt conueniri durante tutela ex stipulatione rem pupilli saluam fore, secus in curatore.

Idem libro lxxiiij. ad edictum. XVI.

SI adhuc cum[k] tutore ex stipulatu[l] agatur, vel cum ijs, qui pro eo interuenerunt: erit dubitatio, an quia tutelæ agi non potest,[m] nec ex stipulatu agi posit. Et pleriq; putant, etiã hanc actionem propter eandẽ vtilitatẽ[n] differẽdam.[o] Cum curatore pupilli siue adolescentis agi poterit,[p] & si vsq; adhuc cura perseueret.

Tutor finita tutela uel non, non tenetur ministrare sumptus pupillo causa litis exercendæ contra se.

Idem libro iij. de officio consulis. XVII.

IMperatores Seuerus & Antoninus rescripserunt in hæc verba. Cum hoc ipsum quæratur, an aliquid tibi à tutoribus, vel curatoribus debeatur non habet rationem postulatio tua,[q] volentis in sumptũ litis[r] ab his tibi pecuniam subministrari.

rum eo. & supra de administr. tut. l. tutorem. & ĩ. titu. 1. l. quid ergo. §. iudicio.

a Continebitur. Alias computabitur.

b In negociorum. Sic s̃. de neg. gest. l. si pupilli. §. fin. & l. si autem. Sed arg. contra. in eod. titu. l. duorum. §. cæterum. Sed dic, quod hic remiserat vsuras in actione tutelæ.

c SI post. Tempore aliquo, alio qui pro utroq; aget tutelæ etiam in cõnexis. Accurs.

d Cum eo. Tutelæ pro prima gestione, neg. ge. pro secũda, quæ tutelę deuoluitur in neg. ge. si interest, non alias ut s̃. l. proxi. no.

SI ex duobus. CASVS. Duo tutores in tutela dolũ commiserunt: pupillus cum uno eorum transegit, certè non prodest alteri, secus si unus tutorum prædictorum præstitisset pupillo totum suum interesse: quia tunc ambo liberantur, sicut liberantur duo commodatarij, si unus eorum commodatum restituat: & duo depositarij, si unus eorum rem apud eos depositã restituat: & sicut liberantur duo dolum committentes in re eis mandata, si unus satisfaciat mãdatori de toto interesse suo. Viu.

e Proderit. Subaudi ex ui pacti, sed quia solutum est: ut ĩ. dicit lo. & sic nõ ob. cõtra ĩ. de fideiusso. l. si stipulatus. §. 1. & facit C. de transac. l. 1.

f Pœnam. Vt s̃. l. 1. §. nunc tractemus. ibi, planè &c. Acc.

g Quod si præstitisset. Ex sententia, nõ ex transactione: ut differat à superiori casu, uel dic ex transactione, & facit s̃. de eo per quem fac. erit. l. 1. §. si plures. & s̃. si men. fal. mo. dix. l. 3. in princi.

h Commodata est. Vt s̃. commod. l. si ut certo. §. si. Acc.

i Vel deposita. Vt s̃. deposi. l. 1. §. si apud. & l. si duo.

SI adhuc cum. CASVS. Tutor datus sine inquisitione uel legitimus promisit rem pupil. sui sal. for. & fideiussores super hoc dedit: postea malè administrabat, quæritur utrum ex dicta stipulatione durante tutela possit conueniri ipse, vel fideiussores eius prædicti? Et respon. quod non, sicut nec potest conueniri tutelæ, secus in curatore, qui ita promisit ut dictum est in tutore: quia ipse bene conueniri poterit ex dicta stipulatione etiam durante cura. Viu.

k Si adhuc cum. Alias si cum uno.

l Ex stipulatu. Scilicet ex stipulatione rẽ pupil. sal. fo.

m Non potest. Vt ã. eo. l. nisi. in prin.

n Vtilitatem. Propter quam differtur actio tutelæ scilicet quia absurdum est &c. ut s̃. eod. titu. l. si tutor. §. & generaliter.

o Differendam. Vt hic, & ĩ. rem pupil. sal. fo. l. non quasi. §. hãc stipulationẽ. & §. si tutor. & §. generaliter. secus autem in curatore et impuberis: ubi agitur etiam ante finitam tutelam: ut hic subijcit, & ĩ. rẽ pupil. sal. fo. l. non quasi. §. illud sciẽdum.

p Agi poterit. Ex prædicta stipulatione: ut ĩ. rem pupil. sal. fo. l. non quasi. §. illud sciendum. secus in generali act. neg. ges. ut C. de admin. tuto. l. 2. ubi de hoc not. & supra de administratione tutorum. l. actus. Alii dicunt hic datũ ad litem, uel ad aliquã aliam speciem, ibi de generali. Vel tertio posset intelligi: ut s̃. de admini. tut. l. cum curatore.

IMperatores. CASVS. Tutor finita tutela restituit res suas pupillo suo quondam: nunc dicit pupillus quondam tutori: Tu debes adhuc mihi decem: unde ea peto: & peto ut facias mihi sumptus in hac lite de decem. Certe non debet audiri à iudice talis postulatio, imo apportare debet adultus denarios secum causa faciendi expensas in dicta lite. Viu.

q Tua. Id est, tui. Accur.

r Litis. Quæ uertitur inter te, & eos, siue finita sit

administratio, siue non: dummodo agi possit. Sed arg. contra. ff. de inoffic. testa. l. si instituta. §. de inofficioso. & C. de or. cog. l. fi. ADDITIO. Dic quod ibi erat quæstio de bonis, de quibus debebat viuere ille agens: & iam vicerat in causa principali: vnde ex illis bonis debet habere sumptus, & victum: hic erat quæstio de quodam debito particulari secundum And. de Pisis. vel dic quod ibi erat quæstio status, & bonorũ omniũ. nec habebat vnde se posset alere aliunde: hic vero sic secundum Dyn. Vel dic, quod ibi erat præsumptio pro illo qui petit sibi administrari sumptus ratione possessionis, vel quasi libertatis: vt ibi patet in litera: quę rationes hic cessant, & per ista patet responsum ad legem istam in quæstiõe de monacho: quia monachus ante alebatur à monasterio: quia non habebat aliunde vnde se aleret, secundum Bartolum hic.

Papinianus lib. xxv. quæstionum. XVIII.

CVm tutor negocijs impuberis administraris, a pupillum paterna hæreditate abstineat: bonis patris venditis b tractari solet, vtilis actio pupillo relinqui an creditoribus concedi debeat. Et probatur, actionem c inter pupillum, & creditores patris esse diuidendam: scilicet, vt quod rationi bonorum per tutorem d deerit, creditoribus reddatur: e quod autem dolo, vel culpa tutoris in officio pupilli perperam abstenti contractum est, f puero relinquatur, g quæ actio h sine dubio non prius cõpetet, quàm pupillus ad pubertatẽ peruenerit. i sed illa confestim creditoribus datur.

CVm tutor. CASVS. Tutor Titij pupilli administrauit negocia eius aliquo tempore: inter quæ negocia erant bona patris dicti pupil. qui pater pup. habuerat multos creditores: dictus tutor in dicta sua administratione diminuit aliquo malo modo de dictis bonis paternis. Item abstinuit dictus tutor dictũ pup. patris ab hæreditate, cum vtile esset pupillo eam retinere. nunc veniunt creditores patris, & non inuenientes aliquem hæredem patris, faciunt vendi bona patris authoritate iudicis, vt eis satisfiat: & non inueniunt ibi aliquam integram satisfactionem, eo quia tutor malo modo diminuit, vt dictum est. quæritur vtrũ pupil. tantùm habeat act. tut. contra dictum tutorẽ. eo quod eum abstinuit a patris hæreditate contra commodum suum, vt dictum est: an vero etiam creditores habeant contra eum act. nego. gest. eo quod ipse malo modo diminuit de bonis patris pupilli. Et dicitur quod pup. habet suam act. tut. contra eum, & creditores habent contra eum act. neg. gest. sed illa pupilli nõ intentatur nisi finita tutela: ista auctoritate creditorum intentatur etiam incontinenti. Viu.

a Administratis. Adiuit, & administrauit, & postea per in integrum resti. abstinuit, & postea vẽdidit. Vel dic quod administrauit non adeundo, puta cũ protestatione: & tandem abstinuit, & vendidit postea: & malè fecit vtranque. s. abstentionem, & rerum venditionem: vtroque casu pro primo malè gesto, pupillo: pro secundo, creditoribus tenetur. Acc.

b Venditis. A tutore nomine creditorum, vel pro soluendo eis.

c Actionẽ. Idest, cõmodũ agendi. nam alia pupillo datur. s. vtilis. i. efficax tutelæ: alia creditoribus. s. neg. gest. similis diuisio ff. de fur. l. inter omnes. §. si seruus. Alij dicunt quod actio tutelæ diuiditur: & dicunt cessam à pupillo eis. & sic apparet quod adiuerit: prima placet.

d Per tutorem. Malè vendentem.

e Reddatur. Per actio. neg. gest.

f Contractum est. Vt quia hæreditas erat bona in c. omni ære alieno deducto. ADDITIO. Ex hac gl. no. secundum Bal. hic quod quando dr, Ista hæreditas est bona pro centum, tantum est dicere, quod centũ sunt in hæreditate vltra omne æs alienum.

g Puero relinquatur. Per act. tut. Nec hoc quod habebat pupillus à tutore, obligat eum creditoribus: ut C. arb. tut. l. eũ. & facit ff. de cond. inde. l. tutores. & ff. de bo. autb. iud. pos. l. si non expedierit. §. 1.

h Quæ actio. s. tutelæ, quæ datur pupillo.

i Peruenerit. Vt ff. eod. l. nisi. sed illa. s. quæ datur creditoribus, quæcunque sit, confestim datur, vt hic subijcit.

Vlpianus libro primo respon. XIX.

SI probatum k est nomen debitoris à nouissimo curatore, frustrà tutorem l de eo conueniri. m

SI probatũ. CASVS. Tutor pecuniam pupilli mutuauit: postea finita tutela fuit datus curator dicto pupillo quondam: qui curator approbauit illud quod fecit tutor in pecunia mutuanda: certè amodo propter hoc non tenetur tutor pupillo, imo curator. Viu.

Minoribus in integrum restitutis contra maiorem, sibi restituitur actio contra tertium minoris beneficio liberatum.

Papinianus lib. ij. responsorum. XX.

ALterius n curatoris hęredem minorem,

k Si probatum. Idest approbatum ut idoneum: quod facere non babet necesse: ut si non erat bonum: vt ff. de adminis. tut. l. tutor siue. & fuit factum nomen à tutore de pecunia pupilli.

l Tutorem. Qui contraxit nomen.

m Conueniri. A minore, vel ab alio eius nomine, bonum enim fecit &c. vt ff. man. l. inter causas. §. abesse. nisi per in integrum restit. vt arg. ff. de admini. tu. l. si minoris. Accur.

ALterius. Casum In prin. l. ponit hic gl. Non idcirco. Titius administrauit tutelã Seij pupilli, finita tutela habuit Seius curatorẽ: qui curator conuenit dictum tutorẽ act. tu. & cũ deberet tutor cõdemnari in xx. culpa curatoris fuit condẽnatus in x. tantum, vnde dictus Seius petit in integrum restitui cõtra tutorẽ minore pecunia condemnatũ, cũ ipse Seius sit adhuc intra tẽpus quo pt dari restitutio, id est, intra quadriennium: quamuis transiuerint xxv. anni. Item potest dictus Seius agere contra dictum curatorem, qui fuit in culpa vt dictus tutor minus condemnaretur, egit ergo Seius contra dictum curatorem: & fecit eum propter hoc condemnari: nunquid propter hoc quod condẽnatus est curator, liberatus est tutor de his quæ supra dixi? Certè non. si ergo agat dictus Seius contra curatorem acti. iudi. repellet eum curator excep. doli, si Seius non cedat ei actionẽ, quã habet cõtra tutorẽ. Viu.

n Casum ponit. Titius adultus babuit duos curatores, qui ex mala gestione tenebantur in xx. decessit vnus Seio relicto hærede: qui Seius erat minor: nunc Titius factus maior, & sic finita cura egit contra Seium & habuit x v. Item egit contra curatorem viuum, & habuit v. & de reliquo fuit absolutus viuus: nunc restituitur Seius contra Titium in v. quia in tantum fuit læsus per sententiam, certè restituetur Titius de æquitate contra curatorem viuum absolutum pro illis quinque. Vel dic secundo, quod Seius læsus restituitur contra curatorem viuum cui proficit Seii læsio. & secundum vtrunque dic de æquitate, non de rigore. Maiore.

a Maiore. Quam deberet.
b Non dabit. De iudicio stricto: sed de æquitate secus: vt subijcit.
c Et.s.Titio facto maiori, & est not. quod hic Titius maior non tantum contra minorem potest restituiut C. si aduet. transac.

*P.Fl.nō est in.

l.t. & a. sed etiā in aliū restituitur antiqua actio: vt hic & C.de tep. quæ si. in iudi.l.1. Vel dic secūdū alium casum ei, id est, Seio in maiori pecunia damnato: quia nō repetit, uel non potest propter inopiā repetere a Titio, certè restituetur contra curatorem uiuum.

d Nō idcirco actio. Pone casum: vt s. de administ.tut.l. si mi noris. & incipe con structionem, actio quæ potest &c.

e Consequi potetunt. Et sine cessio ne habent utilem: vt C. de contra.iud. tut.l.a. & argum. supra proxi.

Casum ponit.

f Cvm pupillus. Pupillus egit contra unum de tu toribus insolidū & condēnatus est inso lidū: puta in centū, quæ soluit insolidū facta prius cessione contra alium non condemnatum, cer tè tutor condemna tus soluendo nō ex tinxit actionem sibi cessam, p parte: quia non hoc soluit ut extingueret, sed ut pretiū cessionis: ut hic & infrà de fi deiuss. l. cum is. & infrà de sol. l. Mode stinus.

g Iudicatū. Id est solutio condemnationis à cōdēnato.

h Pro parte. Hic punctua: & dic, tutela condemnati tu toris, scilicet insolidum, non videtur reddita pro vna par te, scilicet pro parte non condemnati: quia sic actio esset extincta, & non valetet cessio facta, vel quæ fieret: sed nominis &c. Et sic est arg. quod pro parte non insolidum fit cessio vni de duobus reis conuento insolidum: vt supra de administr.tut.l. si plures. & de pec.l. quæsitum. §. sed si velit. Si autem diceres pro parte condemnati non videri satisfactum, sed nec pro parte non condemnati, ut constat: ergo solida actio remaneret: & ita insolidum cederetur: quod quidam dixerunt per hanc legem, quod non placet.

i No tutela reddita. Et ita actio cessa nō est extincta.

vt in a maiore b pecunia condemnatum, in integrum restitui placuit. Ea res materiam litis aduersus alterum curatorē instaurandæ non dabit, b quasi in minore pecunia condemnatum: si non sit eius ætatis actor, cui subueniri debeat: sed æquitatis ratione suadente, per vtilem actionem ei c subueniri inquantum alter releuatus est, oportet.

Conuento curatore nomine illius contra quem potest in integrū restitutio postulari, illius iuris beneficium debet cedi, h.d. secundum Ray.

Non idcirco actio, d q̄ post xxv. annos ætatis intra restitutionis tēpus ad uersus tutorē in minore pecunia tutelę iudicio cō demnatum redditur, inutilis erit, q adolescēti curatores ob eam culpā cōdemnati sunt. Itaque si non iudicatum à curatori bus factum est: per doli exceptionē curatores cō sequi poterunt, e eam actionem sibi præstari.

Cessione actionis à pupillo facta contra collegam, tutor insolidum condemnatus secuta solutio ne debiti non excusatur. h.d. secundum Ray.

Idem libro primo definitionum. XXI.

Cvm pupillus f tutelæ actione contra alterum tutorem tutori, quē iudex insolidum con demnauit, cessit: quāuis postea iudicatum g fiat, tamen actio data non intercidit, quia pro parte h condēnati tutoris, nō tutela reddita, i sed nomi nis pretiū solutū videtur.

Priuilegium tutelæ pupillo competens non perimitur nouatione necessaria per sententiam condemnatoriam lxxm in tutoris præ iudicium contingentem.

Paulus libro xiij. quæstionum. XXII.

Defensor tutoris con demnatus k non au feret priuilegiū l pupilli: neq; enim sponte cum eo pupillus contraxit. m

Idem libro x. responsorum. XXIII.

Conuento hęrede tu toris iudicio tutelæ, curatorē eiusdē n neque ipso iure liberatum videri, neq; exceptionem rei iudicatæ dandam. Ideq; in hæredibus magistratuum obseruandum est.

Idem libro ij. sententiarum. XXIIII.

Posthumo tutor dat*, non nato posthumo, neq; tutelæ, quia nullus pupillus est: o neq; protutelæ, qa nulla significatio est: p neq; negociorū gestorū p iudicio tenet: qa administrare negocia

Defensor. CASVS. Pupillus quondam fecit vocari ad ius tutorem suum quondam, volens eum conuenire act. tute. Titius obtulit se ad tutoris defensionē: nunquid aufertur propter hoc pu. priuileg. quod habet vt alijs creditoribus præferatur? Et certe non: & est ratio vt dicit litera. Viu.

k Condemnatus. Pupillo agenti contra eum.

l Priuilegiū. Quod habet in personali actione tutelæ, vt præferatur alijs.

m Contraxit. Idest, quasi contraxit. nā tātū in iudicio quasi contrahitur: vt s. de pecu.l.3.§. idem Iulianus. & est bona ratio: nā secus si voluntariè nouasset animo nouādi: ab aliquo stipulando: vt infra de nouat. leg. aliam.

Conuento. CASVS. Titius habuit tutorem Seiū: qui Seius decessit te licto hærede: nunc autem Titius factus adultus habet curatorem: & cum cura tore conuenit hære dem tutoris: & fecit eum condēnari in eo qd debuerat tutor: nunqd p hoc q cōdemnatus est hæres tutoris, est liberatus ipso iure, vel per except. curator ab eo quod tene batur adulto? Certe non: tenetur enim curator non solum facere condemnati tutorem quondam, sed etiam ab eo exi gere quod debet. & quod dixi in curato re, idem dico in ma gistratibus, qui detentunt tutorem, & in hæredibus eorum. Viu.

n Eiusdem. Scilicet pupilli quondā, nūc autem adulti. Item cōuento. nō autem exacto. Aboqui inquantum esset exactum ab hærede tutoris, liberatur ipso iure curator minoris, & hæres magistratus: vt s. eo.l. alterius. §. si. & de admin. tut.l. si minoris.

Posthumo. CASVS. Quidam in testamento dedit tutorem posthumo suo, qui tutor administrauit: & posthumus non est natus postea: qua actione te netur dictus tutor de eo quod administrauit? Et certè act. nego. gest. vtili, non autem act. tut. vel protutelæ, vel neg. gesto. directa. Viuianus.

o Significatio est. Qua possit dici protutelæ.
p Negociorum gestorum. Scilicet directa.

e Nouatio.n. fieri debet expresse, nisi in tribus casib. qb. tacitè præsumitur facta ipso iure, vide l. fi. C. de no. & ibi gl. Bat. in l. Valerianus. s. de præt. stip.

*In P.Fl. neq; pro tutore.

a Vtilis. Neg. geſt. ni & ſic intelligitur ↄ.tit.2.l.1.§.ſi quis.& ſ.de teſt.tut.l.ſi nemo.§.ſi. & ſ.de neg.geſt.l. cum pater.

NOn ſolum. CASVS. Non ſolum pupillus habet priuil. in bonis tutoris ſui quondam, ut præferatur aliis creditoribus, ſed ēt in bonis eius, qui geſſit tanꝗ tutor, cū tutor non eſſet: quemadmodū & in bonis eius qui aliqd debet ex curatione pupilli, vel pupillæ, & furioſi, vel furioſæ, & hoc eſt verum, ſi non eſt ſatisfactū. Viuianus.

b Priuilegium. Scilicet quod datur in actione perſonali: & ſic concordat ↄ. de priuileg. cred.l. dabimus.§. ſi quis. & l.ſeq. & l.ſi negotium. ſed heredi nō datur, vt ſ.de adm. tut.l.ſi ex pluribus. Sed quid erit de tacita hypotheca? vr detur idem, vt not. C.de adm.tut.l.pro officio. & hoc videtur velle. Acc.

c Cautum. Id eſt, ſatisfactum.

eius, qui * natus non eſſet, nō vr: & ideo vtilis [a] in eum actio dabitur.

Hermoge. libro v. iuris epitom. XXV.

NOn ſolū tutelæ priuilegium [b] datur in bonis tutoris, ſed etiam eius, * qui pro tutore negocium geſſit, vel ex curatione pupilli pupillæ ve, furioſi furioſæve * debebit, ſi eo nomine cautum [c] non ſit.*

TITVLVS IIII.

DE CONTRARIA tutelæ & vtili actione.

Vlpianus libro xxxvi ad edictum. I.

COntrariam tutelę actionem prętor propoſuit, induxitq; in vſum, vt facilius tutores ad adminiſtrationem accederent, ſcientes [d] pupillum quoque ſibi obligatum fore ex ſua adminiſtratione. Quanquam enim ſine tutoris authoritate pupilli non obligentur, [e] nec in rem ſuam tutor obligare pupillum poſsit: [f] attamen receptum eſt, ut tutori ſuo pupillus ſine tutoris authoritate ciuiliter obligetur, [g] ex adminiſtratione ſcilicet. Etenim prouocandi erant tutores, ut promptius de ſuo aliquid pro pupillis impendant: dum ſciunt ſe recepturos id quod impenderint. Hæc actio [h] non ſolum tutori, uerùm etiam ei, qui pro tutore negocia geſsit, competere debet. [i] Sed & ſi curator ſit, uel pupilli, uel adoleſcentis, uel furioſi, uel prodigi: dicendum eſt ēt his contrarium dandum * iudicium. [k] Idem in curatore quoque uentris probandum eſt. Quæ ſententia Sabini fuit, exiſtimantis, cæteris quoque curatoribus ex iiſdē cauſis dandum contrarium iudicium. Finito autem officio [l] hanc actionem competere dicemus tutori. Cæterùm quandiu durat, [l] nondum competit. Sed ſi pro tutore * negocia geſsit, vel curam etiam adminiſtrauit: locus erit iudicio etiam ſtatim: quia hoc caſu [m] in ipſum quoque

DE CONTRARIA tutelæ & vtili &c.

De duabus actionibus dicit.ſ.de contraria tut. Item de vtili neg. geſt. contraria.

COntrariam. CASVS. Si tutor adminiſtret tutelam pupilli, & adminiſtrādo aliquid de ſuo impendat, dat ꝑtor tutori contrariā tutelæ actionem cōtra pupil. & ideo dat vt tutores inuitentur præmiorum exhortatione ad accipiendam tutelam, quamuis alias pupillus non obligetur ſine tutoris authoritate, nec pupillum ſibi obligare tutor ſe authore poſſit: & ſcias quod actio contraria datur non ſolum tutori, ſed etiam ei, qui pro tutore adminiſtrauit, & curatori pupilli, uel adoleſcentis, vel furioſi vel prodigi, & ventris, & ubicunque poſſit alibi inueniri aliquis curator, ſed tutori competit dicta actio demum tutela finita. ſed ei qui pro tutore adminiſtrauit, & curatori competit ſtatim cum aliquid impenderint, & ſi pupillus conueniat tutorem actione tutelæ, eſt in arbitrio tutoris, utrum compenſet cum pupillo id quod debet recipere a pupillo, an petat directe contrario iudicio, & ſi non opponat tutor compenſationē, ſi finita cauſa actionis tutelæ velit tutor agere contrariam, bene poteſt, ſecus ſi oppoſuit compenſationē, & iudex eā reꝓbauit: nā nō poterit poſtea agere cōtraria. An in hoc iudicio. Nunquid veniūt in hac cōtraria actione ēt ea, quæ pater pupilli debuit tutori? Et dicitur qđ nō, ſed ſi diſtulit petere id quod pater pupilli ei debebat, amore pupilli. & ꝑꝑ hoc dānum paſſus eſt: certè relationē illius dāni ꝑt cōſequi contraria actione: vnde ſi pater pupilli tenebatur tutori aliqua temporali actione, & diſtulit agere, vt dictū ē, ita qđ periit dicta actio: certè habebit cōtrariā actionē ad id conſequendum, quod debebat cōſequi tꝑali actione. Hac actionē. Quęſiuis pupillus nō agat cōtra tutorem act. tut. tñ tutor ꝑt agere contra pupil. cōtraria act. Sed qđ ſi pupillus agat cōtra tutorē act. de rationibus diſtrahēdis? Certè contra eum poterit agere tutor contraria act. ēt ſi plus impendit tutor in vtilitatem pupil. quā ſit in facultatibus pupil. ſed ſi nō expēdit tutor in vtilitatē pupil. illud qđ expendit ultra quā ſit in facultatibus pup. non repetet cōtrario iudicio. h. d. cum duabus leg. ſeq. vſque ad §. contrarium. Viu.

d Scientes. Hac ratione eſt inuēta ne. geſt. cōtraria: vt Inſtitu. de obl. quæ ex quaſi con.§.1.

e Non obligētur. Vt ſ. de auth. tut.l. obligari.

f Poſſit. Vt ſupra de autho. tuto.l.1. in princip.

g Ciuiliter obligetur. Sub. etiam, non ſolum naturaliter: & hoc quia venit obligatio ex re: ut ↄ. de act. & oblig.l. furioſus. alias naturaliter tantum, quod dic ut not. ſ. de auth. præſtanda l. ſi pupillus.

h Hæc actio. Scilicet contraria in genere accepta, nā dicit poſtea de contraria neg. geſt. actione.

i Debet. Vt ↄ.tit.1.l.fin.

k Contrarium dandum iudicium. i. actionem neg. ge.

l Durat. ſ. officium vel tutela: & ſic eſt in actione tutelæ: vt ſ. titul.1.l. niſi. ſecus autem in contraria pro tu. & contraria vtili neg. geſt. ut ↄ. prox. Sed cur tam varie? ſtatim reſpon. quia &c.

m Quia hoc caſu. Hæc eſt bona rō ad act. ꝓ tut. ut ↄ. tit.1.

* P. Flo. quia.

* In P. Fl. qui pro tutela.

* Debebitur, in Pā. Flo.

* In P. Fl. non eſt iudicium.

† Quid in actore ſeu procuratore per curatorē iudicis decreto conſtitutis, an finiatur authorizatio ēt lite cōteſtata? vr ꝙ ſic: qa tutela finita, finitur officium actoris. ut voluit gl. quā ſeqt Saly. in l. neq; C. de procur. tñ in caſu noſtro cōcluſum fuit qđ non ꝑ dños de Capella Thol. allegātes pro ſe textu ī l. item eorū. §. pen. ſ. quod cuiuſq; vni. & l. nulla. C. de pro.

* In aliqbus codicib. proc.

statim actio competit. Præterea si tutelæ iudicio quis conuenietur: reputare[a] potest id, quod in rem pupilli impēdit: sic erit arbitrij eius, utrū compēsare, an petere uelit sumptus. Quid ergo si iudex compensationis eius rationem non habuit? an contrario iudicio experiri possit? Et utique potest. Sed si reprobata[b] est hęc reputatio, & acquieuit: non debet iudex contrario iudicio id sarcire. An in hoc iudicio non tantùm quæ pro pupillo, uel in rem eius impēsa sunt, ueniāt: uerum etiam ea quoque, quę debebantur aliàs tutori (ut puta si quid à patre pupilli debitū fuit) quæritur. Et magis puto, cū integra sit actio[c] tutori, non esse in cōtrarium iudicium deducendum. Quid tamen si ideo expectauit, quia tutor erat, & ideo non exegit? Videamus, an contrario iudicio tutelæ indemnitatē consequatur. Quod magis probandū est. Nam sicuti quodcunque aliud gessit pro utilitate pupilli, id contrario iudicio consequitur: ita etiam id, quod sibi debetur, consequi debet, uel eius securitatē. Ergo * & si ex causa, quæ tempore finitur,[d] obligatio aliqua fuit: tutelæ contrarium iudicium ei esse opinor.

Licèt quis aduersarium non aggrediatur, tamen quandoque aggreßionē patitur. h. d. cū l. seq.

Hanc actionē dandam placet, & si tutelæ iudicio non agatur. Etenim nonnunquam pupillus idcirco agere tutelæ nō vult, quia nihil ei debetur: imò plus in eum impensum est, quàm quod ei abest, nec impediendus est tutor contrario agere.[e]

Iulianus lib. xxj. Digestorum. II.

Longè magis dandū est,[f] & si de rationibus distrahendis actio intendatur.[g]

Vlpianus lib. xxxvj. ad edictum III.

Quid ergo si plus in eum impendit, quā est in facultatibus?[h] Videamus, an possit hoc consequi. Et Labeo scripsit, posse. Sic tamē accipiēdum est, si expediat pupillo ita tutelam administrari. Cæterùm si non expedit, dicēdū est absolui pupillū oportere. Neq; enim in hoc ad ministrantur tutelæ, ut mergātur pupilli. Iudex igitur, qui cōtrario iudicio cognoscit, vtilitatem pupilli spectabit: & an tutor ex officio[i] sumptus fecerit.

Finita tutela tutor non potest agere hoc iudicio, ut pupillus eū liberet ab actione tutelæ: sed tantum agit pro pecunia, quæ

* P. Flo. Ego.

tit. t. l. t. §. cum eo. & neg. gest. cōtra. cæteros: ut ī. ti. 1. l. nisi. §. fi. Sed in adulti curatore uidetur secus: ut C. de admi. tut l. 2. quæ est contra. Sol. dic. ut exponitur ī. de admin. tut. l. cum curatore.

a Reputare. ut sup. de condi. indeb. l. cum indebitū. & l. fi. §. tutor. & ar gu. ī. cōmo. l. in rebus. §. quod autē. & C. eo. l. fi. Acc.

b Sed si reprobata. Sic sup. de neg. ges. l. si autem. §. si rationem. & de compen. l. quod ī diem. §. fin.

c Integra sit actio. Quæ contra patrē pupilli cōpetebat. & est ad l. C. de in litem dand. tut. l. 3. Accur.

d Tēpore finitur. Vt redhibitoria q̄ nō exercuit nec sibi exegit propter utilitatem pupilli.

e Cōtrario agere. Sic ī. cōmodati. l. 1 commodato. §. t. & l. i rebus. §. fi. & C. eo. l. fi.

f Longè. Dādū est. Scilicet contrarium iudiciū tutelæ. Acc.

g Intendatur. Contra tutorē: & dicit magis ideo, quasi liceat sibi uindicare se: ad quod est infrà de bon. liber. l. qui cum maior. §. si libertus. Acc.

Quid ergo. Casus in princi. huius l. positus est in fine casus præcedentis. Cōtrariū iudiciū. Finita tutela uult agere tutor cōtra pu. act. contraria, ut pu. liberet eum ab act. tut. qua ei tenetur. Certè non pōt, sed tm̄ potest agere de his, quę ei tutori absunt propter admini. tu. & si ei abest pecunia: eam repetet cum usuris: de quibus dicit litera satis planè: & si pu. debeat tutori usuras propter prædictam causam, & tutor debeat usuras pup. q̄a nō fœnerauit pec. pupillarem, cōpēsabitur una usura cum alia: & idē si alio modo debeat tutor usuras pup. quia semper debebit compēsare cum usura sibi debita a pu. puta quia in usus suos conuertit pup pec. & sic ad usuras tenetur pu. & posteà in utilitatem pup. impēdit de sua pec. quo casu tenetur ei pu. ad usuras: & idē ecōtra si prius impendit, & posteà in suos usus cōuertit: quia semper cōpensabitur una usura cū alia. Vsuras utrū. Suprà prox. §. dictū est, q̄d tutor qui impendit pecuniā suam in utilitatem pup. pōt eam repetere cōtraria actione cū usuris: nunc quęrit, cuius temporis usuras consequi possit tutor: utrum eius tēporis tantum quo durauit tutela, an ēt eius tēporis q̄d currit post finitam tutelam, an ex mora tm̄ cōmissa post finitam tutelam: & certe totius temporis quod cucurrit antequam restitueretur sibi pecunia, cōsequi debebit tutor usuras: & hoc q̄n non potuit sibi soluere tutor durāte administratiōe, secus aut si potuit, & nō fecit: & sciaa q̄d semp pōt repetere tutor illud quod impēdit in rem pu. benè ac diligenter administrādo, ēt si contrarium euentū res habuit. Iudicio tutelę cōtrario. Non solum q̄d impendit tutor in utilitatē pupilli durante tutela, pōt cōtrario iudicio repetere, ut dictū est, sed ēt id q̄d impendit antequā esset tutor puta quia pro tutore gerebat antequā esset tutor vel erat curator ventris, vel alio quocunq; modo bona fide impēdit: sed & id quod post finitam tutelā impendit, pōt repetere, & hoc si id quod administrauit post tutelam, & in quo impendit, erat connexum his, quę durante tut. administrauit. Hanc actionē. Hæc actio contraria quæ datur tutori contra pup. est perpetua, & competit hæredi tutoris, & contra hæredem pup. datur. Viu.

h In facultatibus. Id est, facultate soluendi, alias quō pupillus redderet ? sic exponitur ī. de uerb. sig. l. nepos Proculo. Vel dic. q̄d licèt plus expendat, condemnabitur pupillus, & exigetur quando erit soluendo.

i Ex officio. Id est, ex pietate: ut ī. eo. l. pen. & facit sup. de pig. act. l. si seruos. Accur.

Libera-

el abest, & hoc cum usuris.

Contrarium iudicium an ad hoc quoq; competat, vt quis à pupillo exigat liberationem [a] videndũ est. Et nemo dixerit, in hoc agere quem contrario posse, vt tutelæ iudicio liberetur: sed tantum de ijs, quę ei pp tutelã absunt. Cõsequitur aũt pecuniã, si quam de suo [b] consumpsit, ẽt cũ vsuris: sed vel trientibus [c] vel ijs, q̃ in regione obseruantur, vel iis [d] qbus mutuatus est (si necesse habuit mutuare, vt pupillo ex iusta causa ꝑrogaret) vel iis à qbus pupillum liberauit, vel quibus caruit tutor: si nimiũ [e] profuit pupillo, pecuniam esse exolutã. Planè si tutor fortè aliquid [f] pecuniæ debuit fœnerare, & aliquid ipse ꝓ pupillo soluit: nec ipse vsuras cõseqt̃, nec pupillo præstabit. [g] Quare & si in vsus suos conuertit, deinde aliquid impendit in rẽ pupillarem: quã [h] impendit vertisse definit [h] & exinde usuras nõ prẽstabit, & si ante impendit in rem pupillarem, mox in vsus suos [i] vertit: non videbitur vertisse quãtitatẽ, quæ concurrit cum quãtitate sibi debita, ut eius summæ non ꝑstet [k] usuras. Vsuras verũ tandiu consequetur tutor, quãdiu tutor est, an ẽt post finitam tutelã, an ex mora tantum, videamus. Et magis est ut quoad ei reddatur [k] pecunia, cõsequatur. Nec enim debet ei sterilis esse pecunia. Si tamen fuit in substãtia pupilli, [l] vnde cõ sequeretur: dicendũ est nõ oportere [m] eum vsuras à pupillo exigere. Quid ergo si de re pupillari non potuit sibi soluere, q̃a erat deposita ad ꝑ diorum cõparationẽ? Si quidem non postulauit à prætore, ut promatur pecunia vel hoc minus deponatur, sibi imputet. Si vero hoc desiderauit, nec impetrauit: [n] dicẽdum est, non deperire ei vsuras in contrario iudicio. Sufficit tutori benè & diligẽter negotia gessisse, etsi euentum [o] aduersum habuerit, quod gestum est. Iudicio tutelæ contrario ꝑstatur, & id, quòd in rem pupilli ante tutelam, [p] vel post tutelam [q] versum est, si negotiis tutelę tempore gestis connexum probatur: & quod ante [r] impẽsum est, siue ꝓ tutore negotia gessit, & posteà tutor constitutus est, siue venteri erat curator. Sed & si nõ pro tutore negotia gerebat: debet venire, quòd ante ĩpensum [s] est. Deducuntur enim in tutelæ iudiciũ sumptus, quoscunque fecerit in rẽ pupilli: sic tamen, si ex bona fide [t] fecit. Hanc actionem perpetuam [u] esse palam est: & hæredi, [x] & in hæredem dari: cęterisq; successoribus, [*] & ad quos ea res pertinet, & in eos.

Tutor remotus à tutela tanquam suspectus potest agere cõtrario iudicio ad repetendum, quod in rem pupilli impendit, quia in eo statu est, ac si pubertate pupilli finita esset tutela, et hæc actio datur hæredi tutoris, si creditoribus pupilli pro pupillo soluit. h. d. cum l. seq.

Iulianus lib. xxj. Digesto. IIII.

A Tutela remotus, [y] eo loco haberi debet, quo esset finita [z] tutela: & puber-

---

[a] Liberationem. Finito officio, quã multi hodie extorquent cum iuramẽto: quæ sine fraude tenet: ut C. si aduer. ven. auth. sacramenta puberum. Accursius.

[b] De suo. Sic sup. de nego. gest. l. 2. & s. manda. l. si vero non remunerandi, §. si mihi.

[c] Trientibus. Si ita les secundum conditionem iiuæ persone ei debentur: vt C. de vsur. l. eos. §. super.

[d] Obseruantur. Si sint minores legitimis: ut d. l. eos. C. de vsuris. §. cęteros. Accursius.

[e] Si nimium. Id est, plusquam colligant hæ vsuræ: vt s. de vsur. l. & in contraria alias nimium. Accur.

[f] Aliquid. De sua propria pecunia.

[g] Præstabit. Ipso iure facta compensatione: ut sup. de compensa. l. cum alter. Acc.

[h] Definit. Sic s. de in rẽ verso. l. si pro patre. §. versum. Accursius.

[i] Vsus suos. De pecunia pupilli.

[k] Reddatur. Et ita durante tutela, & postea.

[l] In substantia pupilli. Durante officio.

[m] Non oportere. Vt & s. de admini. tuto. l. quoties. §. sicut.

[n] Impetrauit. Id est obtinere nõ potuit. Sed quare iniuriam sibi factã vertit in pupillum? Respondetur, quia pupillo fuit facta: nec tutor præbuit causam: vt j. de fideius. l. exceptione.

[o] Euentum. Quia non potuit perfici, vel dic euentũ perseuerãtem: ut s. de neg. gest. l. sed an vltro. §. 1. Acc.

[p] Ante tutelam. Scilicet finitã. Acc.

[q] Vel post tutelã. Scilicet finitam. Si negotiis &c. ut sup. tit. 1. l. si tutor pro. Accur.

[r] Quod ante. Scilicet tutelã inchoatam, quod esse põt, si neg. &c.

[s] Ante impensum. Id est, ante tutelam inchoatam: nec sub te distinguitur, con nexum sit vel nõ, licèt post eam finitam distinguat: qa & qđ ante debuit, vertitur in actionẽ tutelę directam, sic ecõtra, quod et debetur, vertitur in contrariam: sed qđ scipit deberi ex negotio non connexo post finitã tutelã, non venit in directã, ergo & si quid impendit in tali negotio non connexo, non venit in cõtrariã: ut hic dicit.

[t] Bona fide. Hoc s. eo. circa princ. dixit ex officio.

[u] Hanc actionem perpetuam. Quia sic est indirecta: ut C. eo. tit. l. tutores. Accur.

[x] Hæredi. Quia sic est indirecta: vt s. titu. 1. l. 1. §. hanc actionem.

A Tutela. CASVS. Tutor si it remotus à tutela tanquam suspectus, nuquid potest agere cõtrario iudicio ad repetendum id qđ impẽdit in rẽ pupilli dutãte administratione? Et dicitur quod sic: quãuis pupillus non sit adhuc factus pubes: quia perinde est, ac si esset finita tutela pubertate pupilli. nam & pupillus potest eum conuenire act. tut. ac si esset finita tutela pubertate. Viuia.

[y] A tutela remot. vt suspectus. Acc.

[z] Finita. Scilicet

---

[f] Triens vsura, centesimę vsuræ tertia pars ẽ, qua. l. qua tuor in cẽ tenarium vsuræ nomine singulis annis pẽdũtur.

[*] In quibusdam libris quantum.

[*] Rectè non ꝑster Ant. Augu. lib. 1. emenda. cap. 2.

[*] F. ceterosque successores.

pubertate pupilli. nā & hic finita est: ut ī. de suspec. tut. l. decreto. & Instit. quib. mod. tu. fi. in fi. secus vbi de suspecto est adiungendus curator: ut sup. tit. t. l. si tutor. §. pe. & facit sup. eo. l. t. §. finito.

HAeredem. CASVS. Hæres tutoris soluit ꝓ pupillo illā pecuniā, in qua erat obligatus pupillus: certe habet ad eā recuperādam à pupillo. contrariam actionem. Viuian.

a Hæredem tutoris. Sic suprà manda. l. hæredem.

SI tutor. CASVS. Tutor obligauit se pro pupillo cuidam creditori pup. aut pupilli obligationē aio nouandi in se suscepit, certè finita tutela habet contrariam actionem contra pupillum: vt eum faciat liberari etiam antequam soluat creditori. Viuia.

b Ante, quam soluat. Quia videtur ei abesse: quia est obligatus: ut ī. de neg. gest. l. si quis mādante. & l. t. & 2. & ī. mand. l. si mādato. in prin. secus in fideiussore: vt C. man. l. si pro ea. & quæ est rō, dixi ī d. l. si quis mādante.

sicut actiones patiȓ perinde, ac si pupill' pubes factus esset. ita contrario iudicio, si qd ei aberit, persequi debebit. Nihil enim prohibet suspectū tutorē esse, quamuis complura in rem pupilli impenderit, quæ eum amittere non oportet.

Vlpianus lib. j. responsorum. V.

HAeredū tutoris a si eam summā soluerit, in qua obligati pupilli fuerunt, actionem contrariā aduersus eos habere posse, respondi.

Paulus lib. v. ad Plautium. VI.

SI tutor pro pupillo se obligauit, habet cōtrariam actionem, & ante, quàm soluat. b

TITVLVS V.

DE EO QVI pro tutore, prove curatore negotia gessit.

DE EO, QVI ꝓ tutore prove curatore negotia gessit

Vna pars est pro tutore, alia ꝓ curatore: ut C. de neg. gest. l. qui pupillæ. sicut bon poss. ut ī. de bono. poss. l. 2. §. hæreditas.

Vlpianus lib. xxxvj. ad edictum. I.

PRotutelæ. CASVS. Vlpianus primò rationē dedit, quare inuēta est a ꝓtore actio protutelæ. Secundò dicit, quis videtur gerere pro tutore: nēpe is qui credit se tutorem cum nō sit: & ille qui scit se non esse tutorem, fingit tamē se esse, & administrat: vnde si seruus Titij administret tutelam Sempronij quasi tutor, dabitur in dominum utilis actio protutelę de peculio. Tertiò dicit, quod ille qui administrat tanquam tutor cū non sit pot conueniri ēt ante pubertatē pupilli. vnde si aliquis fuit datus tutor ad tempus, & post tēpus administret: de illa administratione tanq̄ tutor tenetur actione protutelæ. Item si antequā esset tutor, administrauit ut tutor: de illa administratione tenetur actione protutelæ. Quartò dicit, quod si aliquis administret tanquā tutor negotia eius qui non pōt habere tutorē: quia nondū natus est, vel alio modo non pōt habere tutorē: non habet locum actio protutelæ, sed neg. gest. Quinto dicit, quod actio protutelæ non datur contra curatorē impuberi datū, sed benè datur contra illum, qui compulsus est per iudicem vt administret tutelam, cum non sit tutor. Sextò dicit, ꝙ in actione protutelæ veniunt usuræ, & tenetur protutor non solum de iis, quæ gessit, sed etiam de iis quæ non gessit, si alius gessisset isto non incipiente gerere. pōt tamē dimittere gestionem, cum primū cognoscit se non esse tutorem, dū tamē ꝓpinquos pupilli certioret, vt petant ei tutorem, alias teneȓ.

PRotutelæ actionē necessariò ꝓtor proposuit. Nā cū plerunq; incertum sit, c vtrū quis tutor, d an verò quasi tutor e ꝓ tutore administrauerit tutelā: idcirco ī vtrūq; casū f actionē scripsit, g ut siue tutor sit, siue non sit qui gessit, actione tñ teneatur. Solent. n. magni errores intercedere, vt discerni facilè non possit, vtrū qs tutor fuerit, & sic gesserit: an verò non fuerit, pro tutore tamen munere functus sit. Pro tutore autem negotia gerit, qui munere tutoris fungitur h in re impuberis: siue se putet tutorem, siue sciat non esse, fingat tñ esse. Proindè & si seruus quasi tutor egerit: diuus Seuerus scripsit, dandū in dominū utile iudiciū. i Cum eo, qui pro tutore negotia gessit, etiam ante pubertatem agi posse, nulla dubitatio est: k quia tutor nō est. Quare si qs finita l tutela, pro

c Incertum sit. Pupillo quondam nūc adulto.

d Quis tutor. s. verè existens.

e Quasi tutor. s. cū non sit tutor.

f In vtrunq; casū. id est, siue verè fuerat tutor, siue verè non fuerat.

g Actionē scripsit. Non aperit quā, vnde dic, quādo tutor verè fuerit, distinguitur an sciuerit, & tunc tutelæ, an ignorauerit, & tūc protutelæ: vt ī. eo. l. quæro. & ī. ead. l. §. si curator. si verò non erat tutor, tūc indistinctè sciuerit vel nō, dūmodo gesserit ut tutor, hēat locū actio protutelæ: ut ī. ea. l. §. pro tutore. & qd' subijcit, actiōe tamē &c. ab eo casu eū distinctiōe tutelæ & protutelæ, altero indistinctè protutelę ut dictū est, & hoc secundum Azon. Vel dic hoc principium loqui quādo adult' est incertus, an administrauerit uer' tutor existens, aut non existens. Et quod dicit in utrunque casum, id est, quicunq; casus sit: dum tamen dubium est. & dic dari tantum protutelæ, si autē certus est de ueritate, habeat locum prædicta distinctio. & ad hanc literā facit quòd sequitur, solent enim &c. Item quod dicit, siue tutor est, siue non subaudi, dū tamen dubium est.

h Fungitur. In hoc casu datur ei actio negotiorum gesto. in eum qui sponte gerit: sed cum dicat pro tutore agere: ergo neg. gesto. habet locum, ut hic, & C. de test. tute. l. 4. in fi.

i Vtile iudicium. Id est, actionem protutelæ: utilem de peculio: ut supra de pecul. l. ex facto. Item argum. contra. infra eodem. §. si quis quasi. Item facit C. eod. l. t.

k Nulla dubitatio est. Vt suprà titulo t. l. a. §. finito. & infra rem pupil. salu. fore. l. non quasi. §. sed & à a eo. Accur.

l Finita. Ad tempus fortè datus erat.

Deinde

tutore negotia ĩpuberis gesſit tenebitur. Sed & ſi prius pro tutore administrauerit, deinde quaſi [a] tutor: æquè tenebitur ex eo, quòd ꝓ tutore administrauerit: quamuis deuoluatur [b] hic geſtus in tutelæ actionem. Si quis quaſi tutor negotia geſſerit eius, qui iam pubes eſt, neque tutorẽ habere poteſt: [c] protutelæ actio ceſſat. [d] Simili modo & ſi eius qui nondum natus eſt. [e] Nam ut ꝓ tutore quis gerat, eam eſſe perſonam oportet, cui⁹ ætas recipiat tutorem: id eſt impuberem eſſe oportet. Sed erit negotiorũ geſtorũ actio. [f] Si curator impuberi à prætore [l] datus negotia geſſerit: an quaſi pro tutore geſſerit teneaẽ, quæritur? Et eſt uerius, ceſſare hanc actionem: [g] quia officio curatoris [h] functus eſt. Si quis tamẽ cùm tutor non eſſet, cõpulſus à prætore, uel à præſide, dum ſe putat tutorem, geſſerit tutelam, uidendum, an pro tutore teneatur. Et magis eſt, ut quamuis compulſus geſſerit, teneri tamen debeat [i] quia animo tutoris geſſerit, cum tutor nõ eſſet. At iſte. [k] curator non quaſi tutor, ſed quaſi curator geſsit. In protutelę iudicio uſuræ quoque ueniunt. Sed utrùm ſolummodo in id quod geſsit, tenebitur: an uero in id etiã quod gerere debuit? Et ſi quidẽ omnino non attigerit tutelam: nõ tenebitur. [l] Neq; enim attingere debuit, qui tutor non fuit. Quòd ſi quædam geſsit: uidendum, an etiam eorum quę non geſsit, teneatur. Et hactenus tenebitur, ſi alius [m] geſturus fuit. Sed & ſi cognito, quod tutor nõ fuit: abſtinuit ſe administratione: uideamus, an teneatur, ſi neceſſarios [n] pupilli nõ certiorauit, ut ei tutorem peterent: quod uerius eſt. [o]

Celſus lib. xxv. Digeſtorum. II.

SI is, q pro tutore negotia gerebat, * cum tutor non eſſet, rẽ pupilli uẽdidit, nec res * ea uſucapta eſt: [p] petet eã pupillus: quanq̃ ei [q] cautum eſt. Nõ enim eſt eadẽ huius, quæ tutoris, rerũ pupilli administratio.

Iabolenus lib. v. epiſtolarum. III.

QVæro, an is, qui cũ tutor teſtõ datus eſſet, & idipſum ignoraret, ꝓ tutore negotia pupilli geſſerit, quaſi tutor, an quaſi ꝓ tutore negotia geſſerit, teneaẽ? Rñdit: Non puto teneri quaſi tutorem: qa ſcire quoque ſe tutorẽ eſſe [r] debet, ut eo affectu ne-

[a] Deinde quaſi. Id eſt, verè tutor: hoc enim quaſi, eſt veritatis expreſſiuum.
[b] Deuoluatur. Vt & ſ. tit. 2. l. ſi tutor poſt. §. fi.
[c] Habere poteſt. Vt ſupra de tuto. & cura. da. ab iis. l. Seiæ.
[d] Actio ceſſat. Cur ergo ſimiliter non ceſſat, vbi quis ſe putat tutorem, cũ eſſe non poterat: ut ſ. eo. §. proinde. quæ eſt at. contra. Reſp. quia ſeruus aliquando põt tutor dari. ſ. teſtamentarius: vt Inſtitu. qui da. tut. poſ. §. 1. & 2. ſed puberi nõ põt dari vllo modo, ſed ſi datum inuenias aliquẽ qui nullo mõ poſſit dari: dic idẽ, ut ceſſet ꝓtutelæ: ut ĩ milite: ut C. q da. tut. poſſ. l. armatæ. ſed certè ſeruus exiſtẽs ſeruus nunquam poteſt eſſe tutor. Vnde dic fauorem pupillis debitum notare differentiam.
[e] Natus eſt. Vt qa adhuc eſt in utero, nec naſcitur uiuus: vel nullo modo naſcatur: & ita nullus omnino videẽ fuiſſe: ut j. de verb. ſig. l. qui mortui. & ita cũ nullo tẽpore appareat tenuiſſe dationẽ tutoris: nõ ꝓtutelæ agit, ſed neg. geſt. vtili, vt ſubijcit. & ſ. ti. 2. l. poſthumo. & de ne. geſ. l. cum pater. & ſ. de teſta. tut. l. ſi nemo. §. fin.
[f] Actio. Vtilis. Accurſius.
[g] Hanc actionem. Scilicet protutelæ: ſed datur actio nego. geſt.
[h] Curatoris. Verè enim erat curator: & hoc ſciebat, & ſic gerebat ut j. e. l. quęro. Accur.
[i] Debeat. Actione protutelæ. Acc.
[k] At iſte. De quo ſ. proxi. §. dixi. qui verè erat curator. Alii dicunt, quòd nõ tutor gerens ut tutor teneaẽ protutelæ, ſed nõ curator gerens, vt curator nõ tenetur protutelę. Quòd hoc verum ſit, hęc litera nõ patiẽ. An aũt cõcurrat actio neg. ge. cum iſta actiõe? quidã dicunt qđ ſic: quia geril ſuſpicione neceſſitatis. tu dic quod nõ: vt no. ſ. de ne. geſ. l. 3. §. hac actione.
[l] Non tenebitur. Vt C. de teſt. tut. l. 1.
[m] Alius. Accedẽs protutor quaſi omnia geſturus tenetur in duobus caſibus, de gerendis. ſ. ſi alius erat geſturus omnia ut hic. Item & tunc quando incipit ſcire ſe nõ eſſe tutorem, & perſeuerauerit, aliàs non, qa eũ error excuſat: ut hic innuit, aliud eſt in ſpontaneo geſtore: qui ab initio acceſſit omnia geſturus: quia tenetur etiam ſi alius geſturus non erat: ut ſup. de neg. ge. l. ſi pupillus. §. fin. & facit ſup. de neg. ge. l. 5. in fi. Acc.
[n] Neceſſarios. Id eſt cognatos: ſic ponitur ſup. de iuſt. & iu. l. fi. & facit ſup. de admi. tut. l. tutores q. §. qui ſe. Acc.
[o] Quod verius eſt. Ergo ſi certiorauit non tenetur, niſi alius erat geſturus: aliud in ſpõtaneo geſtore, qui acceſſit vt omnia geſturus, vt modo notaui.

SI is qui. CASVS. Titius tanquam tutor, cum nõ eſſet, adminiſtrabat negotia Seij: & ſic administrando equũ Seij pupilli vẽdidit Caio, certè pupillus poteſt eum vendicare a Caio, ſi Caius adhuc non uſuceptt, quamuis habeat pupillus ob hoc obligatum dictum protutorem. Viuian.
[p] Vſucapta eſt. Scilicet poſt pubertatẽ pupilli: quia nõ vſucapitur res pupilli ante pubertatem: ut j. de acq. re. do. l. bonæ fidei. Vel uerius dic, quia nec potuit: vt d. l. bonę fidei. ſecus ſi nõ erat pupilli, licèt eius putaretur: ut j. de exce. do. l. apud Celſum. §. ſi quis non tutor. & ſic nõ ob. l. illa quæ videbatur contraria.
[q] Ei. Scilicet pupillo, qui ſatiſdat rem pupilli ſaluam fore, ſic & j. ti. 1. l. pupilli. & facit j. de re. e. l. qui neque.

QVæro an is. CASVS. Titiũ I teſtamẽto meo dedi tutorem meis filiis. Hic Titius neſciens ſe datum tutorem adminiſtrauit tutelam filiorum meorum. Certe tenetur eis actione protutelæ, & non tutelæ, nam ad hoc vt tutelæ teneatur, neceſſe eſt, quod ſe tutorem eſſe ſciat: hic autem neſciebat. Viu.
[r] Tutorem eſſe. Scilicet vt teneatur tutelæ actione: igitur tenetur hac actione protutelæ. Accur.

Aliqñ ſeruus pt tutor dari.

† Circa hoc dubitareẽ, an talis deberet ſatiſdare. & videtur ꝙ nõ: quia datus a iudice p inquiſitionẽ: ut C. de tutori. & curato. q ſatis nõ dede. le. 1. hodie tamẽ ſecus. vide gl. in d. l. 1.

* Sic in P. Fl. Hal. aũt ſcripſit, cũ tutor eſſet. ſed non recte.
* In P. Fl. non ẽ res.

Pupilli res ante pubertatem non vſucapitur.

Vi pro tutore.[a] CASVS. Ille qui administrat tutelam pupilli tanquam tutor, cum non sit, debet præstare in administratione fidem & diligentiam, sicut facit tutor verus, & si aliquid impēdat in negotiis pupilli, ad illud reputādum habet cōtrariā protutelæ actionē. & h. d. cū l. seq. Viu.

Tutor. Quā autē pstat tutor, dr ꝭ. de tute. & rō. distr. l. I. in prin. & C. arbit. tute. l. quicquid. & ꝭ. de admin. tot. l. à tutoribus. in princ.

Et qui. cōtrarium. Id est, contraria actio pro tutelæ: & statim: vt ꝭ. ti. j. l. j. §. j. & a.

...gotia gerat, quo tutor gerere debet.

Vlpianus libr. xvi ad Edictum. IIII.

Qui pro tutore negotia gerit, eandem fidem & diligentiā præstabit, quam tutor præstaret.

Vlpianus libr. x. ad edictum. V.

Ei, qui pro tutore negotia gessit, contrarium judicium competit.

TITVLVS VI.

QVOD FALSO tutore auctore gestum esse dicetur.

Quid differt hic titulus a superiori? Respon. hic consulit contrahenti cū pupillo falso tutore authore: vt ꝭ. l. I. §. fi. ille ipsi popillo. Item ille habet locum siue sciat se nō eē tutorē, siue credat se esse cū nō sit, vt ꝭ. tit. I. l. I. §. protutelæ. hic autem tm̄, quando scit se non esse: ut ꝭ. eo. l. nouissimè. in prin.

Huius edicti. Primo commendat edictū. Secundo ponit verba edicti. Tertio ꝑ modū cuiusdā reprehensionis conqueritur defectuosum esse edictum. Quarto intrat in materiā disputationis circa hoc edictum. secunda ibi, verba aūt. tertia ibi, verbis edicti. quarta ibi. itē hoc edictū, vsq; ad §. ait ptor. Quia multi cū falsis tutoribus contrahentes decipiebant, ideo prætor super hoc suum edictum proposuit, volens remedium contrahentibus adhibere: cuius edicti verba sunt talia. De eo quod gestum erit eo authore, qui tutor non fuerat, dabo in integrum restitutionē actori, si ipse ignorauerit falsum esse tutorē, & hęc verba habes partim in primo §. huius l. & partim in eadem l. §. penult. quod edictum prætoris laudat Vlpianus dicens: huius edicti æquitas non est ambigua, imo certa: positum est enim ne contrahentes decipiātur, dum falsus tutor adhibetur: dicit tamē Vlpianus, quod dictis edicti verbis multa desunt, dicit enim tātummodo de eo, qui tutor non est. Quid ergo si tutor est, authoritatem tamen non potest accommodare pupillo contrahenti? certè perinde est, ac si non esset tutor, illud ergo deest verbis ptoris & ponit duo exempla de eo tutore, qui non potest authoritatem præstare. Item & illud aliud deest verbis edicti: pōt enim esse, quod non esset tutor, & tamen authoritas sua valeret: puta si duo tutores authoritatem in cōtrahendo præstent pupillo, quorum unus est verus, alter falsus: valet enim quod agont. Itē & illud aliud deest uerbis edicti, non enim fuit, locutus prætor nisi de uno tutore. nō habet locū id quod dictum est in vno, et si plures falsi tutores interueniant. Item & deest aliud: quia nō dixit de protutore, in quo quidē idē est, scilicet sicut in primo & tertio habet locum in integ. restit. ut dictum est, ita & in hoc: & hoc uerum est. nisi prætor iusserit cum his contrahi. nam tunc in integrum restitutio nō dabitur. Item laudat Vlpianus alia verba, quæ sunt in eodem edicto. si id actor ignorauit &c. & reddit rationem ad effectū ꝑsonæ quia cō trahens cū pupillo falso tutore authore,

& sciens eum esse falsum, decipit seipsum: & ideò non est mirum, si prætor noluit ei subuenire. Quid si contrahenti dictum sit falsum tutorem interuenire, & ipse non credit? certè benè subuenitur ei. Quid si pupillus, vel adultus minor tamen, contrahant cum pupillo falsum tutorē habēte, & sciant eū esse falsum? nō nocet ei sciētia. Quid si maiorem xxv. anno. velit falsus tutor conuenire nomine pupilli: & cum ille nollet ei respōdere sciens eum falsum esse, prætor compulit eum respondere in iudicio: nunquid nocebit ei scientia? certè non. Quid si pup. habens verum tutorem, eo authore contrahat cum alio pupillo falsum tutorem habente, vendendo ei puta rem suam: & ambo sciant eum falsum esse? certè pup. sciētia non nocet ei. Sed nunquid scientia veri sui tutoris ei nocet? & quibusdam videtur qđ sic. scilicet si ei pup. cautum est contra suum verum tutorem, puta quia promisit tutor rem suam saluam fore. & soluendo est idem tutor, sed certe melius est, quod scientia dicti veri tutoris non noceat pupillo. imo possit vendicare dictam rem suam venditam alij pup. habenti falsum tutorem, & non debeat expectare, ut agat contra suum tutorem ex illa cautione, qua promisit res eius saluas fore, quæ cautio quodāmodo incerta est: quia non est certum, utrum pupillus finita tutela possit a tutore suo vero recuperare damnum sibi contingens propter rem suam venditam: fortè. n. efficietur tutor non soluendo: & quod dixit in prædicto casu, vbi uendidit verus tutor rem pupilli sui alij pupillo falsum tutorem habenti sciente dicto vero tutore & pupillo suo falsum esse alterius pupilli tutorē, scilicet quod pupillus non expectet incertum cautionis euentum, sed rem suam vendicet: idem est in omni alio casu, vbi pupillus sit deceptus authoritate tutoris sui, scilicet ut omisso tutore possit iuuari contra aduersarium suum, qui cum tutorem dicit. hoc dixit cum legibus se. j. vsque ad l. nouissimè. Viu.

Huius edicti æquitas non est ambigua:[b] ne cōtrahē‑tes decipiantur, dum falsus tutor adhibetur. Verba autem edicti hęc sunt. Quod eo authore[c] inquit, qui tutor non fuerit.[d]

P. F. dicatur.

[a] Aequitas quod est infrà proxim. §. fina. & l. nouissimè.

[b] Ambigua. Id est, dubia. imò certa & indubitata. s. ne contrahentes &c.

[c] Inquit. scilicet prætor.

[d] Non fuerit. Gestum erit subaudi, dabo in integ. rest. quæ verba detruncatè posita sunt: ut ꝭ. ea. l. in fi. Itē postea adijcitur in edicto prætoris, & illa verba quæ dant aliud remediū quæ habes ꝭ. eod. l. nouissimè. in prin. Et no. quod tria remedia ex hoc edicto sunt ꝓdita. Vnum contra ipsum dolosum tutorem: ut ꝭ. eo. l. nouissimè. in prin. Aliud cōtra eum qui dolo fecit, ut non tutor authoretur. ut ꝭ. eo. l. huius actionis. & ista duo sunt ꝑ actionē in factū: ut d. l. nouissime. & l. huius. §. j. & tertiū de resti. in inte. dāda cōtrahēti cū pupillo falso tutore authore cōtra ipsum pu. ut non noceat ei qđ egit cū pupillo falso tutore authore, vel cū ipso tutore falso: & de hac restitutione dr ꝭ. ea. l. §. fi. & l. seq. vsq. ad l. nouissime. & in l. nouissimè. §. Pōponius. & l. si falso. §. Pōponius. Sed et cui is se tutorē eē dicebat, subuenit ptor ꝑ hoc edictū: ut ꝭ. e. l. fale'. in prin.

Verbis edicti multa desunt.[a] Quid enim si fuerit tutor, is tñ fuit, qui authoritatem accōmodare nō potuit, puta furiosus[b], vel ad aliam regionem datus? Sed Pomponius lib. xxx. scripsit, interdū quamuis à nō tutore gestum est, non pertinere ad hanc partem edicti. Quid enim si duo tutores, alter falsus, alter verus, authoritatē accommodauerint? nonne valebit[c] quod gestum est? Item hoc edictum licèt singulariter[d] scriptum sit, si tamē plures interuenerint, qui tutores nō erant, tamen locum habere debere, Pōponius lib.xxx.scribit, Idē Pomponius scribit: etiam si pro tutore[e] negotia gerens authoritatem accōmodauerit, nihilominus hoc edictum locum habere: nisi fortè prætor decreuit ratū se habiturum id, quod his[f] authoribus gestum est: tūc enim valebit per prætoris tuitionem, non ipso iure. *

Volenti & consentienti non fit fraus, neque iniuria.

Ait prætor,[g] Si id actor ignorauit, dabo in integrū restitutionē,[h] § Scienti[i] non subuenit: meritò, quoniam se ipse decepit.

In hac l. & quatuor sequentibus ponuntur personæ quibus non nocet: licèt sciant se cum falso tutore contrahere, et restituuntur in integrum.

Paulus libro xi. ad edictum. II.

SI id[k] (inquit)[k] actor[l] ignorauit[k] Labeo.[m] Et si dictū sit ei, & bona fide non crediderit.[n]

Vlpianus lib. xij. ad edictum III.

PLanè si is sit, qui auxilio[o] non indiget: scientia ei non nocet:[p] vt puta si pupillus cū pupillo[q] egit. Nam cùm nihil actum sit,[r] scientia non nocet.

[Idem libro] xj. ad edictum IIII.

* MInori xxv. an.[s] succurritur,[t] & si scierit.

[illegible] V.

INterdum tamen etsi scientia noceat,[u] tamen restitutio[x] facienda erit,[y] si à prætore cō pulsus[z] est ad iudicium accipiendum.

Paulus libro xij. ad edictum. VI.

---

in prin. & l.si.quòd potest dici quātum remedium.
a Desunt. Vt apparet per sequentia.
b Furiosus. Vnde perinde est habendum, ac si tutor non sit. sic s.quod cuiusq; vniuer.nomi.l.1.§.& quidē.& Insti. de legi.agna.tut.§. qd aūt. & s.qui satisd. cog.l. quoties. & j. de munc. & hon.l. vt gradatim. §. 1. Sed i furioso primū & quartum remediū cessant, & alia locum habēt: & sic hic intellige.
c Nonne ualebit. Certè sic.& ita utile per inutile nō vitiatur: vt j.de ver. obli.l.1.§.pen. & l. quæ extrinsecus. & de stipu. ser.l.si tibi aut.1.rū. Arg.contra.s.de arb.l.Pedius.§.in seruū. Acc.
d Singulariter. Id est, verbo singulari. nam sic dicunt verba, qd eo authore &c. ut s.§. 1. si tñ &c.sic ibi quod eo, &c.& s.de neg.gel. l.3.§.negotiū.& j. vi bo. rap.l.1.§.vel cuius. ibi, sed & si vnus &c. Accur.
e Pro tutore. Id est, putans vel fingens se tutorē, cum non sit: vt s.ti.1.l. 1.l.prin. & §.1.Sed in eo qui putat, cessat primū remediū & quartum.cū exigatur dolū: vt d.l.nouissimè.in princ.& l.falsus. in prin. Accursi.
f His. Pro tutore gerentibus. & facit s.de min.l. ait prætor. §. permittitur. Accursius.
g Ait prætor. hoc adde.1.§.ī. eo.
h In integrū restitutionem. Expone vt in prin.no.
i Decepit. Sic s.de act. empt.l.1. in fi. & de ædil. edic.l. si tamen. §. in ædilitiis.& l.1. §. si itelligatur. & sup.ad Velleia.l.2.§.verba.
k SI id inquit. Prætor: vt s.l.proxi.in fi.
l Actor. Id est agit modò qui.s.contraxit, vel aliquid egit cum falso tutore, vel eo authore.
m Labeo. Scilicet adiecit.
n Nō crediderit. Q.m idē est, ac si nō fuisset ei dictū: & sic ei subuenitur.nā nō fuit credulus: sic.s.de eo p quē fac.erit.l.1.§.1.& de mi.l.tutor.l psl.arg.cōtra. C.de rei vē.si fundus.& ea q̄ ibi no.& hic dici posset.
o PLanè. Auxilio. huius edicti.s.actione in factū, vel restitutio. In integrum per hoc edictum, vt no.in princ.s.l.1.
p Non nocet.si non vtitur iure huius edicti, neq, debet ei nocere exceptio inuenta cōtra edictum. sic C. de præscrip. long.temp.l.1.
q Cum pupillo. Falso tutore authore, vel cum ipso pupillo, qui dicebat se alterius tutorem, cum non esset, vel esse non posset.
r Actū sit. Scilicet ipso iure: nō est opus actione in factum, vel restitutione in integrum ex hoc edicto: nec ergo sciētia huic edicto nocet, ita nocebit huic, ut modo not. & hoc, qd vbi quis ipso iure est tutus, non egeat auxilio extraordinario, patet s. de mino.l. in causę. & facit j.e.l. pupil.
s MInori 25.anno. Adulto tamen vt differat à præcedenti lege.
t Succurritur. Per hoc edictū, qui obligantur ipso iure: ut C.de in integ.resti. min.l. si curatorē. & secundum hoc ipso iure scientia non nocet, sicut in pupillo: qd non vī verū. Dic ergo quòd succurritur per edictum de minoribus ad habenda remedia huius edicti, quę non habet propter scientiā: vt s.l.1.in fi. licet quo ad unū de remediis. s. s.m quòd datur in integrum restitutio, videatur restitui ut restituatur, qd alias reprobam': vt sup. de mino.l. interdu.
u INterdum. Noceat.s.alias: vt s.l.1.in fi.hic tamē non nocet.
x Restitutio. Ex hoc edicto contra sententiam pro pupillo latam: & sic dicit de tertio remedio. Sed nonne ipso iure sentētia est nulla? ut sup. de iud.l 2.§.1. ergò non est opus restitutione? Respon. ibi erat iudex non suus, hic suus.& facit suprà de autho. tuto.l.1.in fin.& inf. eo.l.nouissimè.§.1.
y A[illegible]. Dic quod imo videt valere ꝓ probatione tutoris ad hoc vt restitui non possit. & videtur obstare l.1.§.idem Pomponius.sup.eo.titu. Sed aliud est in compellendo litigantem, quo casu iudicium in præiudicium pupilli non valet, & ideo litiganti & reo restitutio conceditur: & aliud est legitimare personam tutoris: & valet in præiudicium pupilli, & restitutio denegatur secundum Bart. hic.
Erit. Actor qui agebat rei vendicationem.
z Compulsus. Quis sciens falsum esse tutorē eum, qui secum

---

* Ipso in re aliquid cōsistere ant ualere, quid sit pulchrè, vt cætera omnia, explicat Frāciscus Hotomanus in commētariis suis ad tractatum de actiōibus, Institu.lib. 4.circa principium.

[g] De hoc dic vt in cap. super quæstionum. §.si verò. extra de officio deleg. vbi d hoc adde quæ notaui in apostil.ad l. sed & si sibi.l versic.utile p inutile. su per glo.in verbo, adiectionē. j. de stip. seru.

[t] Simile habetur l c.qui magnū in gl. 2.24.q.4. & in c. illud de cle el.excom.

Hęc verba ponuntur l c.ecclesia vestra. in gl. 2. In med. ibi, & sciē ti ptor. ex de elect.

* Hoc caput l P.F. subiungitur capiti proximè sequenti.

secum volebat agere nomine alicuius pupilli. Hug.

a Pvpilli. Qui sciens cū tutore falso alicuius pupilli contraxit: ut sup. eo. l. planè. Accur.

b Computanda non est. In hoc edicto, vt ei minus succurratur per hoc edictum. Accur.

c Tutoris. Scilicet scientia.

d Computāda est. Scilicet in hoc edicto, ut ei minus succurratur. H. sic s. de interro. act. l. 2. §. fi.

e Si pupillo. Contra suum verum tutorem per stipulationem rē pup. sal. fo. & idoneus est, & eius fideiussor.

f Melius. Dixerat scientiā tutoris nocere pupillo, nunc corrigit, & sic non nocet.

g Pupillo. Contrahenti cum falso tutore alterius, & dic restitui per hoc edictum.

h Quàm incertum cautionis. Id est q̄ agere ex cautione rem pupilli saluam fore: in qua est dubius euentus: ut s. de pec. l. quod debetur. & facit sup. titu. 3. l. 2.

i Si aliàs. Nam regulariter cōstat habere minorem electionē, si velit agere contra tuto. vel cur. vel petere restitui contra aduersarium: ut C. si tut. vel cur. l. etiam. & l. fi. & ita ergo fit hic.

In P. F. tut metu ne cōpelleretur.

Pvpilli a scientia cōputanda non est, b tutoris c eius computāda est, d vtique & si pupillo e cautum sit, melius f dicetur, rem suam restitui pupillo, g quàm incertum cautiones h euentum eum spectare: quod & Iulianus, si aliàs i circumuentus sit pupillus, respondit.

Vlpianus lib. xii. ad edictum. VII.

Nouissimè k praetor ait l in eū, qui cum tutor non esset, dolo malo author factus esse dicetur, iudicium l dabo: vt quanti ea res erit, in tantam pecuniā condemnetur. Nō semper tutor cōuenitur: nec sufficit, si sciens author fuit: verùm ita demum, si dolo malo author fuit. Quid si compulsus, aut metuens ne compelleretur, authoritatem accōmodauerit, nonne debebit esse excusatus? m Quod ait n praetor, Quāti ea res erit, magis puto non pœnā, sed veritatem o his verbis contineri. Pomponius lib. xxx. scripsit, rectè ēt sumptuum p in hoc iudicio rationem haberi, quos facturus est actor restitutorio q agendo. Si plures sint, qui authores fuerunt: perceptione r ab vno facta, & caeteri liberantur, nō electione.

Paulus lib. xii. ad edictum. VIII.

Et ideo si nihil, aut non totum seruatū sit: s in reliquos non denegandam, t in id quod deest, Sabinus scribit.

Non solùm falsus tutor tenetur hoc edicto, sed etiam qui dolo fecit, quod falsus tutor se interponeret: & datur haeredibus, sed non contra haeredes: nec in ipsum falsum tutorem post annum, & in dominos datur noxalis actio pro delicto seruorum h. d. vsque ad fi. l.

Vlpianus libr. xij. ad edictum. IX.

Hvivs actio-

k Nouissimè. Hucusq; dixit, qualiter succurratur contrahenti cū falso tutore pupilli aduersus ipsum pupillum: nunc qualiter succurratur aduersus ipsum tutorē dolo malo authoritatem accommodātē. Et dicit, q datur cōtra eū actio in factum ex hoc edicto quanti ea res erit: & benè dixit dolo malo, nam aliàs non tenetur: & qd̄ dixit, quanti ea res erit &c. exponit. i. verum rei pretiū. Pōponius. Nunc reuertitur ad auxiliū restitutionis, qd̄ datur contrahēti cū falso tutore pupilli cōtra pupillum. Et dicit quòd istis qui petunt restitutionem contra pupillum, debēt refici impensae per falsum tutorem, qui dolo malo authoritatem accōmodauit. & ita tāgit hic §. de primo auxilio, & de secundo huius edicti. Si plures. Ponamus. q plures dolo malo fuerūt authores pupillo mecū contrahenti, cū nō essent tutores: certè cōtra eos oēs habeo actionē in factum ad interesse, & si recupero ab uno interesse, caeteri liberantur, nō aūt ideo, qd incipiam contra unum agere, liberātur alij: vnde si unū conueni, & nihil ab eo consecutus sui, totū cōsequar ab aliis, & si partem sui cōsecutus a conuento, reliquū consequar ab aliis, & hoc dicit cū l. seq. Viu.

l Nouissime. Hucusque dixit qualiter succurratur contrahenti cum falso tut. pup. contra ipsum pupillū, scilicet per in integrum restitutionē, vt ei nō noceat quod egit: nunc qualiter ei succurratur contra ipsum falsum tutorem. cum quo contraxit. Accur.

l Iudicium. Id est actionē in factum ex hoc edicto.

m Excusatus. Respon. certè sic: & ita not. q coactio magistratus eum excusat: ut s. si quis cau. l. 2. in fi. & etiā verus tutor nō debet cogi authorare: ut s. de autho. praest. l. si tutor. & non valet qd̄ ageretur, ut s. de auth. p̄stan. l. 1. in fi.

n Quod ait. Suprà in prin. l.

o Veritatē. Id est, veram rei aestimationem: ut infr. de verb. signifi. l. inter haec. & suprà. qui satisda. cog. l. a. §. fi. & sup. si qs ius dic. nō obtempe. l. 1. §. fin. Sed & sumptus continentur hac actione his verbis: vt j. proxi. §. & licèt dicat non pœnam, verum est respectu actoris. respectu tamen tutoris conuēti benè est pœna: quia soluit quod ei non adest. & sic nō obstat d. l. 1. si quis ius dic. & facit j. eo. l. falsus. §. 1. Accursius.

p Sumptuum. Vt supra prox. §. dixit.

q Restitutorio. Ex edicto posito supra eo. l. 1. in fin. scilicet contra pupillum cū quo contraxit falso tutore authore. Sed nōne habuit primo iudicio totum interesse? ad quid ergo posteà restituitur? Respon. hic nihil aliud petit nisi ut non noceat sibi, quod fecit cum eo. Vel dic quod noluit a tutore prius petere: nisi quod non poterat petere a pupillo per in integrum restitutionem. Accur.

r Perceptione. Sic s. de dolo. l. in plures. & s. de iis qui deie. vel effu. l. perceptione. Acc.

s Et ideo. Seruatum sit. ab vno falso tutore.

t Denegandam. Hanc actionem ex hoc edicto. sic supra quod metus causa. l. si cum exceptione. §. fi. & l. sequen. Accur.

Hvius actionis. CASVS. Non solùm datur contrahenti cum falso tutore in integrum restitutio petita actio. contra pupil. ut dictum est a princip. l. 1. vsq; ad l. nouissime. & non solū datur actio in factum contra falsum tutorē: ut d. l. nouissimè. sed et exemplo cuiuslibet dictarum actionum datur cōtrahenti cum falso tutore actio in factum contra illum, qui dolo malo curauit, ut alius tutor quā verus. i. tutor falsus det authoritatem pupillo contrahenti. Has actiones. Actio in factū, quae datur contra falsum tutorem. de qua dictū est s. eo. l. nouissimè. & alia actio in factū, de qua dictum est in prin. huius leg. competunt heredibus contrahentis cum falso tutore, sed nō dantur in haeredes talis tutoris, uel eius haeredes illius.

qui

qui curauit ut falsus tutor adhiberetur, nec dátur post annum contra falsum tutorem viuentem, vel contra illum qui dolu curauit, ut falsus tutor adhiberetur: & est ratio. quia sunt, & veniunt ex delicto & dolo: & quia sunt ex delicto, euenit etiam illud, quia noxaliter dantur contrahenti cum falso tutore contra dominum, vel patrẽ falsi tutoris, & contra dominum vel patrem illius qui dolo curauit ut falsus tutor adesset. Viu.

P. Flo. trigesimo primo.

nis [a] exemplo, Pōponius libro trigesimo scribit dandā actionẽ [b] aduersus eum, qui dolo malo adhibuit, ut alius authoraretur inscius.

Has in factum actiones [c] heredibus quidem competere, cæterisque successoribus: in eos [d] verò non reddi Labeo scribit, nec in ipsum [e] post annũ: quoniā & factũ [f] puniunt, & in dolum [g] cōcipiunt: & aduersus eas personas, [h] quæ [i] alieno iuri subiectæ sũt, noxales [k] erunt.

C[illegible] X.

SI falso [l] tutore actũ sit, & interea dies actionis [m] exierit, aut res [n] vsucapta sit: [o] oīa incōmoda perinde sustinere debet, [p] ac si illo [q] tempore vero tutore authore egisset.

[illegible] lib. xx. v ad [illegible]. XI.

FAlsus tutor, qui in contrahẽdo author minori xij. vel xiiij. anno. fuerit, tenebitur in factum actione [r] propter dolum malum, cuiuscunque conditionis fuerit, [s] vel sui iuris vel alieni. Qui enim dolo malo authoritatem accommodauit, tenebitur [t] hoc edicto. Sed & si quis [u] filiæfamiliâs author [y] factus sit ad contra-

[a] Huius actionis. In factum ex hoc edicto cōtra falsum tutorem, quæ datur ex verbis & ex sententia: ut s.e.l. nouissimè. in princ.

[b] Actionem utilẽ in factum ex sentẽtia huius edicti: ergo utilis: ut s. si quadru. pau. l. 1. §. pen.

[c] Has actiones. Scilicet quæ dátur contra falsum tutorẽ: vt s.e.l. nouissimè. in prin. & alia quæ eius exemplo competit in eum qui dolum malum adhibuit &c. vt s. eo. in principio huius legis.

[d] In eos. Scilicet hæredes.

[e] Nec in ipsum. Falsum tutorem, vel eum qui dolum malum adhibuit &c.

[f] Et factum. Id est, delictum, facto enim obligatio oritur ex delicto: ut Insti. de obli. ex deli. in princip. nam ex delicto videretur venire.

[g] Et in dolum. Id est, propter dolum: ut s. eod. l. nouissimè. & in prin. huius legis.

[h] Personæ. Puta seruos qui gerentes se ut tutores authoritatẽ præstiterunt pupillo mecum contrahenti.

[i] Subiectæ sunt. Iure seruitutis, non filiationis: ut Instit. de noxal. §. fi.

[k] Noxales. igitur ex delicto sunt: alioqui si ex contractu, de peculio daretur: vt s. de ijs qui deie. vel effu. l. 1. §. cum seruus. sed cum sit rei persecutoria, non pœnalis: ut s. e. l. nouissimè. §. quod ait. ergo ultra annum & in hæredem datur: ut j. de act. & ob. l. in honorariis. & C. ex delic. defun. l. 1. Sed dic quod hic nihil peruenit ad conuentum. vnde quo ad eum pœnalis est: alias esset secus: ut in dictis legibus. Vel dic, quod est speciale in his honorariis. Item facit s. de alie. iud. mut. l. item si res. §. fi. & legibus seq. Accur.

SI falso tutore. [illegible] Cum haberet Titius actionem temporalem personalem vel rei vendicationem ad recuperandam rem suam contra Seium, pup. egit contra eum falso tutore interueniente, & litem fuit contestatus, quæ contestatio nihil valuit propter falsum tutorem: nūc antequam veniretur ad sententiam, dies dictæ actionis temporalis exiuit, vel pupillus usucepit rem prædictam Titij: quæritur quid iuris sit. Et certè Titius potest petere in integ. restit. & ea appetita & habita restituetur ei tempus actionis amissæ, & ponetur in eodem statu, ac si pupil. non usucepisset rem suam perinde ac si verò tutore authore cum pupillo litigasset. Viuian.

[l] Si falso. Sub. cum, id est, dicere si actum sit cum falso tutore nomine pupilli, vel cũ ipso pupillo falso tutore præstante authoritatem.

[m] Dies actionis. Personalis, qua conueniebatur falsus tutor nomine pupilli.

[n] Aut res. Actoris qui agebat rei vendicatione.

[o] Vsucapta sit. A pupillo. nam lit. contest. sic facta vel iudiciũ sic acceptũ nullum est. sicut & si coram non cōpetẽti iudice egisset: ut C. ne d stat. de fun. l. pen. & ad hoc est satis expressum. C. de tuto. & curat. qui satis non de. l. 3. & j. de reb. eo. l. qui neque.

[p] Debet. Pupillus, nō ergo proficit ei usucapio. & sic est arg. cotra s. de ali. iud. l. item si res. in prin. in ipso autem tutore falso non potest poni.

Fortè secus, si respōdisset: quia per cessionẽ, & litis cōtestatio-nẽ secutā videretẽ acquieuisse. vide Bar. in l. 1. de iud. & Specu. ti. de litis cōtest. l. pen. ver. itẽ dicit.

[q] Illo. Aliàs ẽ also: & ita est in libro domini mei.

FAlsus tutor. [illegible] Principium huius legis cũ ultima l. huius titu. dat auxilium minori contra falsum tutorem, qui ei fuit author in contrahẽdo, & dant ei actionem in factum ad recuperandum à fal. tut. totum illud in quo deterioratus est minor. Sed & si quis. Dictum est in l. nouissimè. quod ille qui contrahit cum pup. falso tut. authore, habet actionem in factum contra eum falsum tutorem: modo dicit hic quod idem, si præstet falsus tutor authoritatem filiosa. uel filiæ qui non dicuntur pupilli: & idem si seruo uel ancillæ. Iulianus. Quid si pater Titiæ minoris xij. ann. eam mihi maritauit, & sic non ualuit matrimoniu, & si fortè propter hoc ego sum in aliquo deterioratus. nunquid tenetur mihi dictus paterfamilias? & certè non: quia non videtur dolo facere maritando filiam ante tempus: imò maxima affectione, quam habet erga filiam. Quid si puella prædicta mihi per patrem maritata intra xij. ann. decedat ante xij. ann. & dos sit penes me, qui debebam esse maritus, & fecerim ego pactum de lucranda dote uel parte, si matrimonium solueretur morte mulieris, quod matrimonium non erat adhuc, pater autem prædictus, qui dolo in hoc uersatus fuit, condicit eam a me? certè potero eum doli exceptione submouere in totum. si feceram pactum de tota dote lucranda: uel potero eum submouere in parte, si fecerā pactum de parte lucranda. Viu.

[r] In factum actione. Contrahenti secum, uel cum pupillo se authore: ut supra eodem. l. nouissimè. in principio. non autem legas, quod minori cui præbuit authoritatem, teneatur, sed hoc dicit infra eodem, l. fina. sed certè in eo loqui potest per legem illam. Accursius.

Fuerit. Falsus tutor.

[s] Vel alieni. Vt filiusfamiliâs. Item si est seruus habet locum noxalis: ut s. eo. l. huius. §. fi.

[t] Tenebitur. Contrahenti secum: & ideo hunc casum repetit, ut addat sequentes.

[u] Sed & si quis. Asserens se tutorem, & illam suam pupillam, cum esset alterius filia.

[y] Author. Alias tutor.

hēdum, ᵍ tenetur. Ideq; iuris est, si ancillæ quis tutore autore [h] credidisset. Nam omnibus istis modis propter tutorem decipitur is, qui contraxit: qui aliter cum impubere cōtracturus non fuisset: quā si tutoris autoritas intercessisset.

Non punitur pater hoc edicto, citra ætatem puellam nuptui tradens: quid si dolo id pater faciat, & puella intra xii annum moriatur, & pater dotem repetat: gener poterit eum repellere doli mali exceptione his casibus quibus si fuisset matrimonium constitutum, erat dotem totam uel partem eius lucraturus.

Iulianus libro xxj. Digestorum tractat: an etiā in patrē debeat dari hæc actio, qui filiam minorē xij. annis nuptū dedit. Et magis probat, patri ignoscendū esse | si filiā suā [a] maturius in familiā sponsi perducere uoluerit. Affectu enim propēsiore [c] magis, quam dolo id uideri fecisse. Quod si intra xij. annū hæc decesserit, cùm haberet dotē: putat Iulianus, si dolo malo cō uersatus sit is, ad quē dos pertinet: [d] posse maritū doli [e] mali exceptione contradicentē [f] submouere in casibus, in quibus dotē uel in totum, uel in partē, si cōstabat mrīmonium, fuerat lucratus. [g]

Verba huius edicti debent accipi cum effectu, non tantum si quis iactauit se esse tutorem.

[...] lib. j. respon. XII.

Ex eo, q interrogatus [h] tutorem se esse respōdisset: nulla eū actione teneri. Si tamen cùm tutor non esset, responso [i] suo in aliquā captionē adolescentem induxisset: utilē [k] actionem aduersus eum dandam. [l]

TITVLVS VII.

DE FIDEIVSSORIBVS & nominatoribus, & hæredibus tutorum & curatorum.

Pomponius libr. xvij. ad Sabinum. I.

Quāuis hęres tutoris tutor non est: [m] tamē ea, quæ per defunctū inchoata sunt, [n] per hęredem (si legitimę [o] ætatis, & masculus [p] sit) explicari [q] debent: in quibus [r] dolus eius admitti pōt. Quod [s] penes tutorē fuit, hęres quoq; eius reddere debet. Qđ apud pupillum is [t] reliquerit, si hæres capit: [u] non quidem crimine [x] caret, sed extra tutelam est, & utili actione [y] hoc

[a] Ad contrahendum. Cum aliquo.
[b] Tutore autore. Scilicet falso, qui se tutorem, & illam liberam & pupillam suam asserebat.
[c] Propensiore. Præsumitur enim causa affectionis fecisse magis quàm dolo. sic ī. de rit. nup. l. non solum. §. denuo. & ī. de ado. l. nec ei. §. corā. & in authent. vt sine prohibi. in princip. collat. 5.
[d] Pertinet. Puta pater, vt dixit, qui dotauit. Item si extraneus dotās eam sibi reddi stipulatus sit.
[e] Doli. non pacti: quia vbi non tenet matrimonium, nec pactum: vt C. de cō dic. ob caus. l. j. Sed pacto nō apposito non daretur exceptio. Acc.
[f] Condicentem. Per condictionē ob causam, vel sine cā, non actione de dote: quia dos nulla, cum matrimonium nullum: vt d. l. C. de condic. ob caus. l. r. & ī. de cōdictio. ob cau. l. fi. & C. de dona. ante nupt. l. fin. Accursius.
[g] Lucraturus. Puta per pactum quod fecerat de ea lucrāda, si pdecederet in matrimonio. Sed nunquid actio ex hoc edicto dabit aliquo casu? R ñ. sic, si soluta non esset & esset promissa sub pdicto pacto. Item Exceptione doli, & actione ex hoc edicto potest haberi ratio fructuum qui essent viri, si matrimonium esset: nūc non sunt: vt ī. de solu. dot. l. dotis fructus. in princ.

ADDITIO. Dic sm Bald. hic, quod hoc non est verum in actione ex hoc edicto, de qua pxi. not. ī. Ratio est, vt fructus essent mariti, etiā si matrimonium tenuisset, exigitur quod dos sit tradita: vt l. de diuisione. ī. so. mat. & no. in d. l. dotis fructus. ī. de iu. dot. quod in qōne huius gl. locū habere non pt, cū præsupponatur in ea dotē traditā non fuisse, sm Iac. de Ra. Sed ad hoc pōt faciliter responderi, si ponas patrem fuisse interpellatum, & sic in mora, secundum eundem Bal.

[h] Ex eo quod interrogatus. Fortè in iudicio confitendo coram iudice se tutorem.
[i] Responso. Facto in iudicio accepto nomine pupilli, vel aliàs in contractu aliquo inito nomine pupilli.
[k] Vtilem. Ex hoc edicto, siue eius mente.
[l] Dandam. Pupillo vel adulto facto: & est hoc quartum remedium. Alij dicunt hic loqui de actione pro tutelæ: sed certè de ea dixit ī. titul. r. & in hoc differt hic titu. ab illo: vt not. ī. in tit.

DE FIDEIVSSORIBVS, & nominatoribus &c.

Quāuis. CASVS. Hęres tutoris no est tutor: & nihilominus qdā tenetur facere, ac si esset tutor. primum est quod facere tenetur, scilicet explicare ea, quæ per tutorem defunctum inchoata sunt: & hoc si hic hęres est masculus, & perfectæ ætatis: in quibus per tutorem inchoatis potest dictus hæres sine dubio dolum cōmittere, & de eo debet teneri. Secundum est: quia tenetur reddere pupill. illud quod tutor reliquit apud se hæredē, puta pecuniā quā reliquit tutor in arca, quæ arca erat in domo tutoris. Tertium: quia tenetur reddere pupil. illud quod ei aufert, val accepit. Viu.
[m] Tutor non est. vt & ī. de his qui no. inf. l. furti. §. pen. & ar. sup. pro soc. l. hæres socij. Acc.
[o] Inchoata sunt. Sic ī. de tute. & rat. distr. l. si tutor post.
[n] Legitimę. Nā minor nō est legitim' administrator: vt C. de legi. tut. l. fi.
[p] Et masculus. Nō fœmina: vt ī. de legi. tut. l. pen. Acc.
[q] Explicari. In iudicio secus: vt ī. de iud. l. tam ex contractib. §. certè.
[r] In quibus. Explicandis.
[s] Quod. Aliàs deest de eo. & est §. quod penes. aliàs est §. de eo &c. Alij habent §. hæres. sed tu habeas §. quod penes &c.
[t] Is. Scilicet tutor.
[u] Capit. Id est, accipit vel aufert pupillo.
[x] Crimine. Scilicet dolo.
[y] Vtili actione. Scilicet tutelæ si hæres tutoris est: vt ī. eod. l.

In hunc locū Plato dialogo vj. de legi. Ari. li. vij. Polit. c. xvj.

P. Fl. qui filiā suā maturius in familiā spōsi perducere voluit.

reddere compellitur.

Vlpianus libro xxxix. ad Sabinum. II.

POstulare a tutorem videtur & qui per alium postulat: item nominare b & qui per aliũ hoc idem facit.

Idem libro xxxv. ad edictum. III.

ETiam fideiussorem, & hæredes fideiussoris ad eandem rationem vsurarum c reuocandos esse constat, ad quam & tutor reuocatur.

Hæres tutoris tenetur de suo proprio dolo & administratione in tribus casibus qui sunt plani in tex. si post mortem: & reddit rationem ibi, nam cum &c. de negligentia verò propria non tenetur hæres tutoris.

Idem libro xxxvj. ad edictum. IIII.

CVm ostendimus hęredem d quoque tutelæ iudicio posse conueniri: e videndum est, an etiam proprius eius dolus, vel propria administratio f veniat in iudiciũ. Et extat Seruij sententia, existimantis, si post mortẽ tutoris hæres eius negotia pupilli gerere perseuerauerit: g aut in arca tutoris pupilli pecuniam inuenerit, & consumpserit: vel eã pecuniam, quã tutor stipulatus fuerat, exegerit: tutelæ iudicio eũ teneri suo nomine. Nã cùm permittatur aduersus hæredem ex proprio dolo h iurari in litem: apparet eum iuditio tutelæ teneri ex dolo proprio. Negligentia i planè propria hæredi nõ imputabitur. Vsuras quoq; eius pecunię, quam pupillarem agitauit, præstare debet k hæres tutoris. Quantas autem, & cuius temporis vsuras præstare debeat, ex bono & æquo constitui à iudice oportet. l

SI fideiussores permittunt se nominari a tutoribus, & in actis nomina sua scribi nihil contradicentes: tenentur, ac si stipulatio intercessisses: & hi etiam qui affirmant fideiussores esse idoneos. Item fideiussores à pupillo conuenti habent easdem reputationes contra pupillum, quas habent tutores. h.d. cum l. seq.

Fideiussores à tutoribus nominati, si præsentes fuerunt, & non contradixerunt, & nomina sua referri in acta publica passi sunt: æquum est perinde teneri, atq; si iure legitimo m stipulatio interposita fuisset. Eadem causa videtur affir-

---

ȷ.eod.l.cum ostendimus.uel utili nego. gest. si est hæres curatoris: ut C.de nego.gest.l.curatoris. Et sic not. quod non loquitur in inchoatis per defunctũ. facit ad prædicta s̄.de admini. tut.l.pen. & de tut.l.antep.& ȷ.eo.l.fi.§.1.& s̄.de neg.gest.l.nam & Seruius.§.si uiuo. & l. qui aliena. §.tutoris.

POstulare. CASVS. Titu. loquitur de nominatoribus tutorũ, qui nominatores & postulatores tutorum tenentur tanquam fideiussores: ut ȷ.titulo 2. l. 1. §. sed si ordo. Ista ergo lex dicit, quod nõ solũ iste dicitur postulator vel nominator tutoris, qui per se postulat vel nominat: sed ẽt ille, qui postulat vel nominat per alium. Viu.

a Postulare. Coram iudice qui dare debet, vt ȷ. de damno infect. l.4.§. postulare.

b Nominare. Inter absentes, vt quã do magistratus mittit nomina quorundam præsidi quasi sint idonei: ut s̄.de tutor.& cur.dat. ab his.l. diuus. nam & hi tenentur insolidum: vt C. de magi.conue.l.1.& 2.& qui postulatur tenetur, nisi sit fœmina: vt C.de adm.tu. l.fin.§. personis. & C.si mater indem. pro.l.1.& ȷ.eo.l.cũ ostendimus.§.fina. Et nota, quod qui per alium &c. vt s̄. de administra.tut.l.ita autem.§. gessisse.

ETiam. CASVS. Tutor dedit pupillo fideiussores rem pupilli saluam fore: postea cum p̃tor uellet alimenta constituere pup. præcepit tutori, vt declaret quantam pecu.pupil.habet. tutor cũ haberet xx.dixit x.tantum: certe de x.quæ tacuit, præstare debet vsuram centesimam: vt supra.de admin. tut. l.tutor qui repertorium.§.idem solent. Certe ad eandem rationem usurarum debent teneri fideiussores & hæredes dicti tutoris.

c Vsurarum. Ad quem modum vocetur tutor, habes supra de admin.tut.l. tutor qui repertorium.

CVm ostendimus. CASVS. Diximus s̄.l.1.q̃d hęres tutoris tenet tutelæ iudicio: modo videamus latius, & quæramus utrum hæres tutoris teneatur de suo proprio dolo uel administratione? Et certe Seruius iurisconsultus dixit, quod hæres tutoris tenetur suo nomine tutelæ iudicio utili in tribus casibus, qui sunt plani in litera vsq; illuc, nam cum permittatur &c. & ibi reddit rationẽ: de negligentia tamen non tenetur & si de pupill.pec.fecit facta sua, hæres præstare debet vsuras, quantas iudex suo arbitrio iudicauerit vel dixerit. Fideiussores. Cum iudex exigeret à tutoribus fideiussores rem pupilli saluam fore dixerunt tutores, ecce Titius & Seius amici nostri & uicini, qui fideiubẽt p nobis: & sic iudex fecit scribi in quaterno notarii sui q̃d Titius & Seius extiterunt fideiussores p tutoribus: ipsi tñ Titius & Seius hoc audientes nihil dixerunt: certe tenentur, ac si promisissent: & sicut fideiussores tenentur, & illi qui affirmauerũt idoneos esse tutores: & scias quod fideiussores tutorum à pupill. conuenti ita bene poterunt reputare pupill. sicut possent tutores: qualiter autem possent tutores, habuisti supra, de contra.iud. tut.l.1.§.fi. & l.seq.& hoc dicit cum l. sequen. Viuianus.

d Hæredem. Aliàs scilicet in nostris libris est, sed & Pomponius dixit, scilicet s̄.eo.l.2.§.quod penes.

e Conueniri. Ex facto defuncti.

f Propria administratio. Non connexa cum eo quod defunctus inchoauit. Accurs.

g Perseuerauerit. Alia noua inchoando.

h Proprio dolo. Vel lata culpa: q̃d dic, ut C. de in lit. iuran.l.2. & l. alio. Accurs.

i Negligentia. Id est leuis culpa, sed lata sic: ut C.de neg.gest.l.curatoris. ubi ex persona defuncti tenetur similiter de dolo & lata culpa defuncti, non leui: nisi in casibus tribus: ut C.de hære.tut.l.1.at ipse defunctus tenetur de dolo, lata culpa.& leui: ut C.arbitr.tut.l.quicquid. Item & illud constat, quod etiam leuis culpa, seu negligentia ei imputatur, si non explicet inchoata per defunctum: ut supra eod.l.1.

k Præstare debet. Sed contra supra. pro soc.l.socii. qui.in prin & §.1.sed expone ut ibi. & facit ȷ.titu.1.l. non similiter. Acc.

l Oportet. Qui seruabit legem. supra de usur.l.1.in principio.

m Iure legitimo. Id est solẽni stipulatione. Et sic no. fingi

† Adde singulare, quod etiã ubi datus eẽt tutor à testatore hac lege, q̃ non redderet rõnẽ tutelæ, nihilominus tñ ipse quam hæredes ei' cogerent, nõ obstãtibus uer. testatoris. Salic. in l. cum necessitate. C. de fideic. q̃d dictũ exclamat do. Ial. in act. in ult. C. de transact.

Præsentia & patientia præiudicant.

fingi stipulationē, vbi non est: vt sup. de adop. l. his ver bis. & C. de rei vxo. act. l. 1. in prin. & j. de dam. inf. l. si finita. Item nota pauentiam & præsentuam præiudicare. sic sup. de tut. l. quidam. & de exerci. l. 1. §. magistram. & sup. man. l. si remunerandi. §. si passus. & j. ad mun. l. 2. §. 1. & sup. nau. can. stab. l. 1. §. fi. & s. lo. l. cum in plures. §. locator.

a Affirmauerint. Sic s. de pig. l. fideiussor. §. paret. & de institu. l. cuicunq. §. sed & eum fullo.

b Si eum fideiussoribus. Reputationes. vt s. de cō pen. l. 4. & C. de except. l. defensiōes. Quas autē habeat tutor, habes s. de cōtra. tud. l. a §. fin. & l. a. & 3. per totū.

Pvpillus. CASVS. Cū pupillus habuisset tutores tres, & quilibet tutorum dedisset et vnum fideiussorem rem pupilli saluam fore: & finita esset tutela, & quilibet tutorum soluendo esset, & quilibet eorum administrans, sed cōmuniter cum alijs: & crederet pupil. quondā tut. male administrasse, impetrauit a principe literas contra eos, & contra fideiussores ad quendam iudicem: iute. n. isto potest conueniri simul reus & fideiussor: & etiam prius fideiussor si vult ille q habet eos obligatos: postea idem iudex mortuus est antequam coram eo ivent partes: postea sicut superiora euenerunt de facto, ita & istud aliud euenit, scilicet quod pupillus impetrauit alium iudicem contra solos fideiussores. certe sicut tutores prædicti haberent beneficium vt viriliter condemnarentur: vt s. de tute. & rat. distr. §. nunc tractemus. ita ex persona tutorum habent bene ficium fideiussores eorum. Viu.

c Fideiussores. Dic à singulis tutoribus singulos fideiussores datos, vel dic ab vniuersis vniuersos. Vnde sicut tutores, ita & ipsi habent beneficiū epistolæ: secus si ab vno tutore darentur plures fideiussores: vt j. rem pu. sal. fo. l. fi. nisi adultus factus sibi præiudicet, de nouo stipulando: vt j. l. prox. vel aliter eam exponas. Acc.

d Non dispar. Id est, non diuisa testatore, vel à iudice: quia tunc ipso iure fideiussor vnius non tenetur pro altero: vt s. de admin. tut. l. si minoris. Et fecit ad legem istam j. de fideiuss. l. inter eos. & l. fideiussores. in princ. & l. inter fideiussores.

SI fideiussores. CASVS. Tutor Titij pupilli dedit tres fideiussores qui pone rem pupilli saluam fore tutor. cum pup. postea ante cōuenire fideiussorē quam tutorē, vt dixi s. l. 1. fideiussores ab eo impetrauerunt, vt prius tutorē recōuenirēt: & præter hoc promiserūt pup. quondam se reddituros ei illud, quod non posset

matorum; scilicet qui cū idoneos esse tutores affirmauerint, [a] fideiussorum uicem sustinent.

Paulus libro xxxviij. ad edictum. V.

SI cum fideiussoribus tutoris ex stipulatione rem saluam fore agetur; easdē reputationes [b] habebunt, quas tutor.

Papinianus libro ij. responso. VI.

PVpillus contra tutores eorumque fideiussores [c] iudicem accepit; iudice defuncto prius, quā ad eum iretur, contra solos fideiussores alter iudex datus est. Officio cognoscentis conueniet, si tutores soluendo sint, & administratio non dispar, [d] sed communis fuit; portionum uirilium admittere rationem ex persona tutorum.

Idem libro iij. responsorum. VII.

SI fideiussores, [e] qui rem saluam fore pupillo cauerant, ut tutorem adolescens antè conueniret, petierunt; atque ideo stipulanti promiserunt se reddituros, quod ab eo seruari non potuisset; placuit inter eos, qui soluēdo essent, actionem residui diuidi, quod onus [f] fideiussorum susceptum [g] uideretur. Nam & si mandato plurium pecunia credatur: æquè [h] diuiditur actio. Si enim quod est datum pro alio, soluitur: cur species actionis [i] æquitatem diuisionis excludat?

Licèt hæres tutoris teneatur de dolo & culpa eius, qui iure datus fuit tutor: non tamen eius, qui non iure datus fuit.

Paulus libro ix. responsorum. VIII.

*HAeres eius, qui non iure tutor, vel curator datus administrationi se non immiscuit, dolum & culpam

habere à tutore: adultus egit contra tutorem; & cū deberet recipere xx. nō potuit exigere nisi x. nunc petit residua x. a fideiussoribus ex secunda stipu. ipsi cū sint soluendo, volunt habere beneficium diuisionis: quæritur nunquid habeant illud beneficiū? Et dicit quod sic: & est ratio, quia licèt ipsi alias non possunt habere hoc beneficium: vt j. rē pupil. sal. fo. l. fi. tamen hic debent habere: quia illud onus fideiussorū qd' sustinent aliàs. s. ne inter eos diuidatur actio, vt dixi: videtur per adultum remissum per cau. secundam, id est, videtur velle adultus stipulando ab eis illud quod a tutore serua ri non posset, vt ipsi habeant beneficium diuisionis. sicut habēt alij fideiussores, qui non promittunt rem pupilli saluā fore: sed aliqd aliud, de quibus habes Instit. titul. de fideiuss. Et ad dictam rationē est alia ratio, ego video, quod si plures mādent pecuniam credi Titio p Seiū, & Seius conueniat mandatores, diuidi tur actio inter eos: cur ergo in nostro casu debeat diuidi? Certè imo debet: quia ita bene soluunt pro alio fideiuss. tutoris, sicut faciunt mandatores. Viuianus.

e Si fideiussores. Fideiussores qui cauerant rem pupilli saluam fore, petierunt vt adultus primo conueniat tutores, quam eos q habebant electionem: ut C. de fideiussor. tut. l. 1.

f Onus. Quod erat ne diuideretur actio: vt j. rem pup. sal. fore. l. fin.

g Susceptum. Ab adulto per cautionem secundam: vt supra de præto. stipu. l. pen. Et dic quod adulto facto fuit facta promissio, & sic sibi præiudicauit: alias non haberet locum beneficiū epistolæ: vt j. rem pupil. sal. fo. l. fin. Alij distinguunt in fideiussoribus vnius tutoris: aut simpliciter intercesserunt, & tunc cessat epistola: vt d. l. fi. an etiam a principio promiserūt, quod ab alio seruari non poterit, vel rem pupilli saluam fore, quod idē est: vt C. eo. l. fi. & tunc in illo residuo locum habet epistola, vt hic dicit: sed hæc litera non bene ne patitur hunc intellectum.

h Aeque. Diuiditur: vt C. de constit. pec. l. fi.

i Actionis. Vbi ergo eadem æquitas, & eadē ratio, & idem ius: vt s. ad leg. Aquil. l. illud. & C. de lib. præte. l. 1. Item facit supra prox. cum similibus.

HAeres. CASVS. Licèt hæres tutoris teneatur de dolo & culpa tutoris iure dati, qui tutor nō administrauit: tñ si non fuit iure datus, non tenetur heres. Paulus respondit. Si his est contest. contra tutorem de eius dolo, vel lata culpa, vel negligentia: de omni

*In P. Fl. Icipit, Hæredes, eius &c. non debere.

 eo teuc-

eo tenetur hæres. Sed si lis non erat contest. cōtra tutorem, nunquid tenetur hæres de dolo defuncti? Certè sic, puta quia dolosè fecit tutor vt tutelaria instrumenta perirent. Nam si tenetur hæres ex dolo defuncti in omnibus bonæ fidei cōtractibus, bene est, quod teneatur cum tutelæ agitur, sed propter ignorantiam hæredum subuenitur eis, vt non iuretur contra eos in litem, quamuis contra tutorem in litē iuraretur, si viueret. & hoc dicit vsque ad finem tituli. Vltimus.

præstare non debet. [a]

Paulus respondit: tale iudicium in hæredem tutoris transferri oportere, quale defunctus susceperit. [b] Hoc [c] eò ptinet, vt nō excusetur hæres, si dicat se instrumenta tutelaria non inuenisse. [d] Nam cum [e] ex omnibus bonæ fidei iudicijs propter dolū defuncti hæres teneatur: idem puto obseruandū in tutelæ actione. Sed cōstitutionibus [f] subuentum est ignorantiæ hæredū. Hoc [g] tñ tunc obseruandū est, cùm pòst mortē tutoris hæres cōueniatur, non si lite contestata tutor decesserit. Nam litis cōtestatione & pœnales actiones transmittuntur ab vtraq; parte, & tēporales perpetuantur. [h]

[a] Non debet. Quia nec is cui successit, si viueret: vt C. de gest. tut. l. i.

[b] Susceperit. Erat ergo lis contestata cum defuncto.

[c] Hoc. Quod dicit Paulus.

[d] Non inuenisse. Dolo vel culpa defuncti, cū lis sit cōtestata: vt C. de hered. tut. l. i. & dic instrumentum tutelæ, inuentarium & cætera instrumēta pupilli: vt C. de in lit. iur. l. alio.

[e] Nam cum. Argumentatur à simili, vel à minori, quasi dicat, si lite etiā non cōtestata tenetur de dolo defuncti hæres, vt hic, & j. de actio. & obl. l. ex depositi. & l. ex contractibus & de reg. iur. l. hoc iure. §. ti. ergo lite contestata multo magis tenetur de dolo etiam & culpa: & omni eo, in quo etiam defunctus: vt in prin. l.

[f] Constitutionibus. Istæ constitutiones loquuntur in alio casu. s. lit. non contesta. & sic non contradicunt Paulo, nec corrigunt eum, licet H. contra. & sic non tenetur de leui culpa defuncti, sed nec ipse fuit in lata culpa, de qua sola tenetur: vt C. de nego. gest. l. curatoris. quia ignorat vbi sunt illa instrumenta: vt & j. de re iud. l. qui in alterius.

[g] Hoc. Quod dñt constōes: & sunt istæ constōes C. de neg. gest. l. curatoris. & de in lit. iuran. l. alio. & similia. & adde quod not. supra eod. l. cum ostendimus.

[h] Perpetuantur. Facit Instit. de perp. & temp. actio. §. pen. & C. ex delict. defun. l. i. Accurs.

DE MAGISTRATIBVS &c.

IN ordinē. CASVS. Magistratus alicuius ciuitatis ad quos spectat tutorū datio, dederunt alicui pupillo tutorē: pupillus postea factus adultus non inuenit soluendo tutorē: vnde vult recurrere ad subsidiariā actionē: q̃ritur contra quē possit eā intētare? & certè contra magistratus pdictos: non aũt contra ordinē decurionū. Item nec contra fideiussores prædictorū magistratuū, qui dederunt tutorem: & reddit rationem. Itē nec contra nominatores dictorum magistratuum. Quod aũt dixi ordinem decurionū non teneri subsidiaria, fallit in casu scilicet quando receperūt decuriones in se periculum: & eo casu illi tantum qui fuerunt præsentes tenebuntur. Quod si à magistratibus municipalibus datus sit tutor, nō censetur ab ipso decurionū ordine electus, ac pinde decuriones hoc nomine nō tenētur. Neq; prætor. Quidam sunt qui dant tutores non tamen habent necesse exigere satisdationem a tut. rem pup. sal. fo. sicut prætor. & quidam alij de quibus dicitur Inst. de satis. tu. §. fi. dicitur hic quod si illi tales dent tutores non tenentur subsidiaria. Si præses. Præses Lombardiæ iussit magistratibus Bononiæ vt ei renūtiarēt vtrū Titius sit diues, quē vult dare tutorē Titio Pupillo: & ipsi renuntiauerūt q. diues erat satis: postea præses eū dedit tutorē: q̃ritur vtrū magistratus teneantur, ac si dedissent? & dicitur quod nō: nisi renunciauerint falsum per pecuniā vel per gratiam.

Si præses prouinciæ &c. Titius pupillus petiit a præside tutorem: venit Sēpronius vicinus pupilli corā præside, & dixit, Domine, Caius idoneus tutor esset isti Titio pup. præses hoc audito præcepit illis magistratibus illius ciuitatis vnde erat pupillus & Caius, vt certiorarent eū, vtrū Caius esset idoneus, & ipsi renuntiauerunt quod sic, & ita præses dedit eum Caium curatorem. nūquid isti magistratus tenentur: & dicitur quod sic: quatenus tñ dolo, vel culpa uersati sunt. Non tm̃ videas aperte.

Si curatores. Præses mandauit magistratibus: ut se præto rem instruant, vtrū Titius esset idoneus curator cuidā adulto: & ipsi dixerunt quod sic, & ipse præses dedit eum curatorem: dicitur hic, quod tenentur magistratus: Idem si mandauit eis, vt darent eum curatorem, & satisdationem ab eo exigerent, nec exegerint.

Magistratibus. Præses mādauit magistratibus Bononiæ, vt darent tutorē Titio. & ipsi nō dederunt: certè quicquid damni habuit interim pupil. ei resarcire debent: si autem non fuit eis mandatum, non tenētur.

Sciendum. Cum magistratus deberet dare tutorem pupillo, vel postquam dedit tutorem, debēs satisdationem ab eo petere, distulit dare, vel petere ad tempus successoris sui. Dicitur hic quod debet teneri.

Diuus. Magistratus dedit tutorem Titio: modo debebat ab eo exigere satisd. rem pup. sal. fo. & nō cognoscebat fideiussores, quos volebat dare tutor, & ideo elegit vnum qui cognosceret, utrum essent idonei fideiussores: & iste cum non essent idonei, renuntiauit eos idoneos: certè tenebitur pupillo. Vel pone quādo præses dabat tutorem, & commisit magistratui, vt cognosceret, an essent idonei. Si inter magistratus. Duo magistratus dederunt tut. Titio, & conuenerunt inter se, vt si aliquo tempore ageret contra eos pupillus subsidiaria act. alterius duntaxat periculū esset. Dicitur hic quod ius publicum, quod dicit vnumquēq; teneri, non possunt suis cōuentionibus tollere: ille tñ, q promisit de sustinēdo periculo, prius cōuenietur: sicut si solus ipse dedisset tutorē. Si qñ. Magistratus debent dare tutores de illa ciuitate vnde est pupillus: si aũt non sit de ciuitate, vnde est pupillus, idoneus: debent quærere in proximis ciuitatibus, & renuntiare hoc præsidi, nō aũt ipsi sua authoritate dare. Si magistratus. Magistratus dederunt tutorē bene idoneū Titio pupillo, & satisdationem

TITVLVS VIII.

DE MAGISTRATIBUS conueniendis, [*] & eorum hæredibus.

Ordo decurionum, fideiussores & nominatores magistratuū non tenentur actione subsidiaria, sed bene ipsi magistratus: tamen si ordo susceperit in se periculum, tenebitur hac actione. s. hi tantū, qui præsentes fuerunt. Bart.

Vlpianus libro trigesimosexto ad edictum. IN ordi-

[*] In P. Fl. nō est, & eorum hæredibus.

nem [a] ſubſidiaria actio non dabitur, [*] ſed in magiſtratus, [*] nec in fideiuſſores eorum. [b] Hi.n.rem publicam ſaluã fore promittũt, non pupilli. Proinde nec noĩatores magiſtratuum ex hac cauſa tenebuntur, ſed ſoli magiſtratus. Sed ſi ordo [c] receperit in ſe periculum: dici debet, teneri eos, [d] qui præſentes fuerunt. Parui enim refert, nominauerint, [e] vel fideiuſſerint, an in ſe periculum receperint. Vtilis ergo in eos actio competit. Sed ſi à magiſtratibus municipalib. tutor datus ſit, nõ uidetur per ordinem [f] electus. Neq; prætor, neq; quis alius, cui tutoris dandi ius eſt, [g] hac actione tenebitur.

Magiſtratus non dantes tutores, ſed tantùm renunciantes eorum facultates, non tenentur actione ſubſidiaria: niſi hoc facerent moti gratia, aut pecunia corrupti, vel niſi præſes prouinciæ talibus magiſtratibus præcepiſſet, vt exigerent ſatiſdationem à tutoribus.

Si præſes prouinciæ renuntiare [*] magiſtratus tã tùm de facultatib. [h] tutorũ voluit, vt ipſe [i] daret, videamus, an & quatenus teneantur. Et extat diui Marci reſcriptũ, quo voluit eos, qui præſidi renuntiaſſent, [k] non perinde teneri, atque ſi ipſi dediſſent, ſed ſi deceperũt, gratia fortè, aut pecunia, falſa renuntiantes. Plane ſi præſes prouinciæ ſatis eos exigere iuſsit: non dubitamus teneri eos, etiam ſi præſes dederit.

Si præſes prouinciæ, nominibus ab alio acceptis ad magiſtratus municipales remiſerit, vt ſe [l] de nominib[us], [m] inſtruãt, [n] & exinde [*] inſtruct[us] dederit [o] tutores: an exemplo eorum, qui prætoré inſtruunt, debeant magiſtratus teneri, quæritur? Vtrique enim intereſt, vtrum ipſi magiſtratus nomina electa dederint prǽſidi, an ea, quæ ab alio præſes accepit, inquiſierint. Et puto vtroque caſu ſic teneri, quaſi [*] dolo, vel lata culpa verſati sũt. Non tantùm pupilli, ſed etiam ſucceſſores eorum ſubſidiaria agere [p] poſſunt.

Si curatores fuerunt minus idonei dati: dicendum eſt, teneri magiſtratus oportere, ſi ex ſuggeſtu eorum, [q] vel nominibus ab eis [r] acceptis, præſes dederit. Sed & ſi ad eos remiſerit, vt ipſi darent, vel vt poſt dationẽ exigerent ſatiſdationem, periculum ad eos pertinebit.

Magiſtratibus imputatur, etiam ſi omnino tutor, vel curator datus non ſit: ſed ita demum tenentur, ſi moniti [ſ] non dederint. Ideo damnum, quod impuberes, vel adoleſcentes medio tempore paſsi ſunt, ad eos magiſtratus pertinere non ambigitur, qui munere mandato non paruerunt. Sciendum eſt autem, ſi magiſtratus municipales data opera tutelam diſtulerint in ſuc-

tionem ab eo nõ exegerunt. Dicitur hic, quod tenentur ſubſidiaria, ſi tutor nõ inuenitur ſoluendo tẽpore depoſiti officij, ꝙ ſi acceperunt ſatiſdationem à dicto idoneo tutore: tũc nõ tenentur. Quid aũt ſi nõ exigerent ſatiſdationẽ, & idoneus inuenitur tutor tempore depoſiti officij? Certè non tenetur magiſtratus. Sed ponè, quod idoneum dederunt tutorem, & idoneũ acceperunt de eo fideiuſſorem: tempore autem depoſiti officij fideiuſſores inueniunt nõ idonei? Dr̃ hic q[uod] incumbit probatio magiſtratibus quod fideiuſſor fuerit idoneus tempore quo eum acceperunt.

Priuilegio. Quãuis pupillus habeat priuilegiũ in bonis tutoris, cũ agit contra eum tutelæ: tñ non habet in bonis magiſtratus, cum agit contra eum ſubſidiaria actione.

Exigere. Quãdo magiſtratus exigit ſatiſdationem à tutore, debet facere venire coram ſe pupil. facereq; eum ſtipulari à tutore & fideiuſſore eius, rẽ ſaluam fore: ſi aũt pupil. nõ poteſt loqui, & habet ſeruũ: ſeruus ſtipulabitur, ſi autem non habet ſeruũ, notarius vel ipſe magiſtratus ſtipulabitur, & acquiret actio. pupil.

Si filiuſfamiliàs. Si filiuſfamilias voluntate patris magiſtratum gerens det tutorẽ, & ab eo nõ exigat ſatiſdationẽ pater non tenetur niſi de peculio: & reddit rationem in fine legis, quia rem publicã ſaluam fore, videtur promittere pater, qui conſentit. ut filius decurio creetur, non autem rem pupilli videt promittere ſaluam fore. Viu.

[a] In ordinem. Decurionũ: quia tutorũ datio ad eos nõ ſpectabat, niſi in caſu: ut C. de tuto. uel cur. dat. ab ijs. l. ubi. Accurſius.

[b] In fideiuſſores eorum. Scilicet magiſtratuum: vt j. ad municip. l. 2. §. 1. Sed contra hoc quod dicit de fideiuſſo. eſt C. eo. l. 1. Sed ibi loquitur de fideiuſſ. qui dati erant magiſtratui pro ſua indemnitate: hic de his quos dedit magiſtratus reipubl. pro damnis eis illatis.

[c] Sed ſi ordo. Decurionum.

[d] Eos. Decuriones. & non præſentes.

[e] Nominauerint. Scilicet aliqui tutorẽ uel fideiuſſores qui tenẽtur: ut not. ſ. tit. 1. l. a.

[f] Per ordinem. Decurionum.

[g] Ius eſt. Scilicet tñ: vnde non etiã exigendi ſatiſdationem, vel nominãdi tutores: alioqui cõtra: vt ſupra de adminiſtr. tut. l. Aemilius. & ibi plenè not. & facit Inſtit. de ſatiſd. tut. vel curat. §. fin.

[h] Tãtum de facultatib. Non de moribus. Azo. & Hu. imo non iuſſit vt daret, quod potuit, vt Inſtit. de Attil. tut. §. ſed hoc neq;. quod ſatiſdationem acciperet: quia tunc teneretur: vt j. ead. l. §. planè.

[i] Ipſe. Præſes.

[k] Renuntiaſſent. Nomina & facultates tutorum.

[l] Vt ſe. Præſidem.

[m] De nominibus. Id eſt, de nominatorum facultatibus & moribus. Et eſt hic arg. quod iudex debet inquirere de cõditione teſtis.

[n] Inſtruant. Non facta prædicta denuntiatione.

[o] Dederit. Scilicet præſes.

[p] Agere. Contra magiſtratum. Accurſius.

[q] Eorum. Magiſtratuum.

[r] Ab eis. Magiſtratibus.

[ſ] Moniti. Per iuſſum: nã aliter dari nõ poterat olim, licèt hodie ſecus: vt Inſti. de Attil. tuto. §. ſed hoc iur. & nota admoniti. ſic j. de dam. infect. l. 4. §. in eũ. & de noui ope. nun. l. de pupillo. §. quĩ opus. Acc.

[*] Scilicet decurionũ Augu. ad Modeſt. l. 6. de excuſ. tut.

[*] Sic in P. Fl. additũ tamen eſt ab Haloã. in margine alias, ſed nec in magiſtratus.

[*] Vide Ant. Auguſti. lib. Emen. 1. cap. 3.

[*] P. Fl. denunciare.

[*] P. Flor. perinde.

[*] Quatenus.

Iudex de condõne teſtis inquirere debet.

cessores [a] suos, vel si satisdationem data opera traxerint, quoad successores accipiant, nihil eis prodesse. [b] Diuus Adrianus rescripsit, etiam in eum, qui electus esset ad æstimandas tutorum satisdationes, [c] actionē [d] dandam. Si inter magistratus hoc conuenisset, vt alterius tantùm periculo tutores darentur: conuentiones pupillo nō præiudicare, Diuus Adrianus rescripsit. Conuentione enim duumuirorum [*] [e] ius publicum mutari non potest. [f] prius tamen arbitror, cōueniendum eum, qui hoc suscepit: deinde excussis eius facultatibus, tunc veniendum ad collegam: quemadmodum si solus dedisset, [g] diceremus prius eum, deinde collegam aggrediendum. Si quando desint in ciuitate, ex qua pupilli oriundi sunt, qui idonei [h] videantur: officium est magistratuum exquirere ex vicinis ciuitatibus honestissimum quenque, & nomina præsidibus prouinciæ mittere, non ipsos arbitrium dandi sibi vendicare.

Si magistratus ab initio tutorem idoneum dedit, & satis non exegit: non sufficit. [i] Quod si satis exegit, [*] & idoneum exegit: quamuis postea facultatibus lapsi sint tutores, vel fideiussores: nihil est, quod ei, qui dedit, imputetur. Non.n. debent magistratus futuros casus, [k] & fortunam pupillo præstare. Sed & si satis nō exegit, idoneus tamen tutor eo tempore fuit, quo tutelę agi pōt, [l] sufficit. Probatio aūt nō pupillo incumbit, vt doceat fideiussores soluendo non fuisse, cum acciperentur: sed magistratib. vt doceant eos soluendo fuisse. [m] Priuilegium [n] † in bonis magistratus pupillus nō habet: sed cū cæteris creditoribus partē habiturus est. Exigere [o] aūt cautionē magistratus sic oportet: vt pupilli seruus [p] aut pupillus ipse, si fari pōt, & in præsentiarū [*] est, stipuletur à tutoribus, item fideiussoribus eorum, rem [q] saluam fore: aut si nemo est qui stipuletur: seruus publicus stipulati debet rē saluā fore, aut certè ipse magistratus. Plane vbi seruus publicus, vel ipse magistratus stipulatur: dicendum est, vtilem actionem pupillo dandam.

Si filiusfamilias fuerit magistratus, & caueri pupillo non curauerit, aut non idoneè cautum sit culpa eius: an, & quatenus in patrem eius actio dāda sit, quæritur? Et ait Iulianus, in patrem de peculio [r] dandam, siue volūtate eius filius decurio factus sit, siue non. Nam etsi voluntate patris magistratum administrauerit: attamen non oportere patrem vltrà quàm de peculio conueniri: quasi rempublicam saluam solam fore promittat, qui dat voluntatem, vt filius decurio creetur.

Tutor non habet actionem contra magistratum, qui dedit contutorem non sufficientem: licet ipse tutor pro contutore suo pupillo satisfecerit.

Idē li.iij.disputation. II.

PRoponebatur duos tutores a magistrati-

---

[a] In successores. Quasi dicat, remittunt hoc onus dandi tutores ad suos successores in dignitate. sic supra quib. ex caus. maior l.sed & si per prætorē §. proinde si dū vult.

[b] Prodesse. Quin teneatur: & sic paria sunt non dare & male dare: vt ȷ.ad munici.l.2.§.fin.& ȷ.ea.l.§.si inter.

[c] Satisdationes. Id est, fideiussores sint idonei vel nō. sic & s̄.qui satisd. cog.l.si ab arbitrio.

[d] Actionem. Scilicet in factum: vt C. eod.l.fin.

[e] Duumuirorum. Id est, magistratuū municipalium: vt C.de iud.l.fin.

[f] Non potest. Vt & s̄.de pac.l. ius publicum. & de transact.l.3.in princi.& ȷ.de admi.rer.ad ciuit.pertin.l.2.§.ius reipublicæ.

[g] Dedisset. Et alter dare negligeret: nam hæc sunt paria, non dare, & male dare, vt s̄.§.sciendum. sic & in duobus tutoribus vno gerente, altero nō: vt supra de admini. tuto.l. tutores.§.in eum.

[h] Idonei. Facit s̄. de tut.& curat.dat. ab ijs. l.diuus. & quod ibi not.

[i] Nō sufficit. Quin teneatur.

[k] Futuros casus. Sic ȷ.de admini. rer.ad ciui. pertin.l.2.§. si eo.& s̄.de neg. gest. l.litis.§. si pecuniā. & s̄.de admin. tut. l.etiam. Sed contra ȷ.eod. tit.l. Lucius. §. Sempronij. Sol. vt ibi.

[l] Agi potest. Scilicet finita tutela: ut s̄.de tut.& rat.dist. l.nisi. & facit.C.de diui.tut.l.s.

[m] Fuisse. Quia.n. hodie sunt non soluendo, præsumūtur sic retro fuisse: qđ dic vt s̄. de proba.l. non est necesse.

[n] Priuilegium. Personale, vel hypotheca. Accursius.

[o] Exigere. Fideiussoribus.

[p] Seruus. Potest intelligi in vero seruo vel in tabellione q seruus esse non potest: vt C.de tab.l. generali.libr.10. & sic dicitur, qđ cuilibet de populo seruit. sic ponitur s̄.de adopt.l. non aliter. & facit ad §. ȷ.rem pupil. sal.fore.l.2.& l. non quæritur. & s̄.de pact.l. itē magistri. & s̄. de const.pecu.l.eum qui. §.si actori. & s̄.de administ.tut.l. quoties.in prin.& s̄.de procura.l. mutus.§. si procurator.

[q] Rem. Pupilli, nō pupillum: vt supra. l.1.in princ.

[r] De peculio. Vt s̄. de pecul. l. licet.§. fina. Sed contra C. quod cum eo.l.1.in fin. vbi dicit insolidum. Solu.ibi datus fuit tutor filius, hic ipse alium dedit. Itē contra ȷ. ad muni. l.2.§.penult. vbi æquiparat patrem fideiussori [*] qui intercessit apud rē publicam, sed fideiussor nullo modo tenetur: ergo nec pater, ut ibi dicit. Respond. non tenetur pater vt fideiussor pupillo suo nomine vel de suo aliquid dare, sed nomine filij, & vt pater, & de bonis filij, scilicet de peculio, vt hic dicit: licet alij hic somnient in Parnaso.

PRoponebatur. CASVS. Magistratus dederunt duos tutores, & ab eis satisda.non exegerunt, onus tutorum decessit pauper: pupil. egit contra alium, & exegit eum insolidum, vult ille tutor agere contra magistratus, qui non exegerunt satisdationem. Certe si sciuit tutor insolidum cōuētus à tutore mortuo non exactam satisdationem, non aget

---

[*] Duūuiri qui fuerint, latè Alexā. ab Alex.li.3. Genial. dier. c.16. & Lazius cōm. Rei Rom.lib. 3.cap.2.

[*] In quibusd. exē. veter. manu script. desūt hęc & idoneū exegit.

† Iste §. est singu. sm Bart. nec reperitur alibi secundum Dyn. ideo not.

[*] In præsentiarū Victorino exēplari.

[*] Nō tñ quantum ad oia: sed qūo differant, & in quibus, vide ad longum per dom. Ale. de Imol. ī l. cum filius.ī principio. ȷ.de verb. obl.

† Ista lex reputatur singu. nec reperitur alibi sm Bart. hic.

aget contra magistratū, aliàs sic: & hoc dicit cū l. seq.

a Datos. Iussu præsidis, nō aliàs. hoc iure. hodie quandoq; secus: vt Instit. de Attil. tut. §. sed hoc iure.

b Habeat actionem. de stricto iure, de æquitate quandoq; sic: vt j. l. proxi. & sic non abundat præsertim, de stricto iure, quasi diceret etiā si nō est in culpa, non datur actio. & sic est contra j. l. proxim. Sed ibi est de æquitate, quod est intra. Vel dic non habet vnquam, cum &c. & abundat præsertim, vt alias maximè: ut C. de test. manumis. l. fi. §. 2.

c Subuenit. Duntaxat quasi non tutori, sed contra magistratum, scilicet vtili actione. Accursius.

d Quod si tutor. cum superiori continuat.

e Actionem ei dari. Scilicet tutori, cū ei imputari non potest quod satis &c. ut dixi s. in l. prox. Accursius.

Non similiter. CASVS. Si magistratus malū det tutorem, & decedat, hæres eius nō tenetur eodem modo pupillo sicut ipse tenebatur: nā tenebatur de omni culpa: hæres autem eius tantum de dolo & lata culpa magistratus, sicut cuenit de hærede tutoris. Viuia.

f Vt ipsi, scilicet magistratus. Accursius.

g Negligentiæ. Id est, nomine culpæ defuncti: quod dic vt s. titul. t. l. cum ostendimus.

h Omne periculū, id est, omnem culpam, sic s. depos. l. t. §. sæpe. non enim casum præstat: vt j. de administr. rer. ad ciui. pertin. l. 2. §. si eo. & facit l. magistratus.

i Succedit. Id est, obligatur. Simile verbum habes C. q. da. tuto. poss. l. curatorem.

k Proximæ. Id est de dolo & lata culpa defuncti tenetur, non de leui: vt C. eo. l. 2. & j. eod. titu. l. quod ad.

bus municipalib[a] datos a cautione non exacta, eorumq; alterum inopem decessisse, alterum insolidum conuentum satis pupillo fecisse: & quærebatur, an tutor iste aduersus magistratus municipales habere possit aliquam actionem: cum sciret à contutore suo satis non esse exactum? Dicebam: cùm à tutore satis pupillo factum sit; neq; pupillum ad magistratus redire posse, neque tutorem: cum nunquam tutor aduersus magistratus habeat actionem. b Senatus enim consultum pupillo subuenit, c præsertim cùm sit, quod tutori imputetur, quod satis à contutore nō exegit, vel suspectum non fecit, si sciuit (vti proponitur) magistratibus eum non cauisse.

Iulianus libro xxj. Digestorum. III.

Quòd si tutor d ab hac parte culpa vacet: non erit iniquum aduersus magistratus actionē ei dari. e

Vlpianus libro iij. disputationum. IIII.

Non similiter tenentur hæredes magistratuum, vt ipsi f tenentur. Sed nec hæres tutoris negligentiæ g nomine tenetur. Nam magistratus quidem in omne periculum h succedit: i hæres ipsius dolo proximæ k culpæ succedaneus est.

Iulianus lib. xxj. Digestorum. V.

Duo tutores. CASVS. Magistratus dedit duos tutores, & ab eis non exegit satisdationē, isti tutores inter se diuiserunt administrationē: postea decessit alter sine hærede: pupillus factus est adultus: quæritur vtrum possit eō uenire pro parte mortui cōtutorem viuum, an magistratum? Et dicitur quod contutorem: non minus enim in culpa est contutor ille, quam is, qui cum solus tutor datus esset, partem negotiorum administrauit, partem neglexit, qui non solum de ijs, quæ gessit, sed de iis quoque, quæ non gessit, eū gerere deberet, tenetur. Viu.

l Commisisset. Facit C. de diui. tut. l. a. & j. ad munici. l. quid ergo. in fin. & s. de adminis. tut. l. Lucius. §. cum testamento. & l. tres tutores. & j. eod. l. pe. & adde quod no. s. de tutel. & rat. distrahen. l. t. §. nunc tractemus.

Duo tutores partiti sunt inter se administrationē tutelæ: alter sine hærede decessit: quæsitum est, verum a in magistratū, qui nō curasset, vt caueretur, an in alterū tutorē actio pupilli dari deberet? Rñdi, æquius esse alterum tutorem dari, quā in magistratum. debuisse. n. eum, cùm sciret pupillo cautum nō esse, vniuersa negotia curare: & in ea parte, quam alteri tutori commisisset l similem esse ei, qui ad administrationem quorundam negotiorum pupilli non accessisset. Nam & si aliquam partem negotiorum pupilli administrauerit: tenetur ēt ob rem, quam non gessit, cū gerere deberet.

Si magistratus nullam exegit cautionem à tutore, tenetur etiam hæres eius. si autem exegit cautionem idoneam: & postea factus est fideiussor non soluendo: non tenetur hæres magistratus, sicut nec ipse.

Vlpianus libro j. ad edictum. VI.

Quod ad hæredem magistratus pertinet, extat diui Pij rescriptū, causa cognita debere dari actionem. Nam si magistratus tāta fuit negligentia, vt oēm cautionem omitteret: m æquū est haberi eū loco fideiussoris: vt & hæres eius teneatur. n Si verò cauit, & tunc idonei fuerunt, & postea desierunt: sicut & ipse magistratus probè recusaret o hanc actionem, ita & hę

Quod ad hæredem. CASVS. Hęres magistratus debet teneri de gestis à magistratu cā cognita, vnde si nullo modo magistratus exegit satisdatio. à tut. pup. debet tenęri magistratus tanquā fideiussor: ideoque relinquit hæredem suum obligatum: si autem exegit idoneā, & postea factus est fideiussor non soluendo, non tenetur hæres magistratus: quia nec ipse teneretur. si autem exegit satisdationem nō idoneam, ex dolo vel lata culpa tenetur hæres, non alias.

m Omitteret. Hæc est lata culpa magistratus, de qua tenetur hæres: vt supra eod. l. non similiter.

n Teneatur. Sicut hæres fideiussoris.

o Recusaret. Vt supra eo. l. 1. §. si magistratus.

a Sic in P. Fl. Haloā. autē scripsit, tamē erit iniquū &c. reiecta negatione. Negligentia culpæ annumeratur.

a Vtrum nō est in P. Flo.

res multò iuſtius. Nouiſſimè non aliàs(ait) in hęredem actionem dãdam, quàm ſi euidenter [a] magiſtratus cum minus idoneis fideiuſſoribus contrahat.

Si dolo uel lata culpa magiſtratus non exegerunt cautionem, tenentur inſolidum pupillo: aliàs pro uirili.

Celſus libro xj. Digeſtorum. VII.

IN magiſtratus, qui tutorem dederunt, rogo reſcribas, utrum pro uirili portione actio dãda ſit: an optio ſit eius, qui pupillus fuit, cũ quo potiſſimum agat? Reſpondi: Si dolo [b] fecerunt magiſtratus, ut minus pupillo cauerentur: in quem uult, ei actio inſolidum [c] danda eſt. * Sed ſi neq; [d] culpa dũtaxat [e] eorum, [f] neq; dolo malo id factum eſt: æquius eſſe exiſtimo, pro portione in quenque eorum actionem dari, dum pupillo res ſalua ſit.

* In P. Fl. Sin culpa dumtaxat eorum, nec que dolo.

Modeſtinus libro vj reſponſorum. VIII.

MAgiſtratus à curatoribus adulti cautionẽ exegerunt [g] rem ſaluam fore: ex his [h] alter ſine hærede deceſſit. quæro, an indemnitatem inſolidum collega eius pſtare debeat? Modeſtinus reſpondit: nihil proponi, cur non debeat.

Vſuræ poſſunt à magiſtratibus exigi eo pacto, quo exiguntur à tutoribus, quando conueniuntur actione tutelæ.

Idem libro iiij. Pandectarum. IX.

AN in magriſtratus actione data [i] cum uſuris ſors [k] exigi dẽat: an uerò uſuræ peti non poſſint [l] (quoniam conſtitutum eſt pœnarum [m] uſuras peti nõ poſſe) quęſitum eſt. Et reſcriptum eſt à diuis Seuero & Antonino uſuras peti poſſe: [n] quoniam eadem in magiſtratus * actio [o] datur, quæ competit in tutores.

* P. Fl. in magſtratib.

TITVLVS IX.

DE REBVS EORUM, qui ſub tutela uel cura ſunt, ſine decreto non alienandis uel ſupponendis.

Vlpianus libro xxxv. ad edictum. I.

IMperatoris Seueri oratione prohibiti ſunt tutores & cu-

[a] Euidenter. Id eſt, cum aliquo dolo vel lata culpa, de quibus tenetur, vt ſupra dixi. Acc.

IN magiſtratus. CASVS. Quæritur, an pupillus, qui vult agere ſubſidiaria contra magiſtratus, poſſit vnum eorum exigere inſolidum, an vero debeat ſingulos cõuenire pro virili? Et dicitur hic quod ſi dolo, vel lata culpa nõ exegerunt ſatiſda. magiſtratus: poteſt eos conuenire inſolidum pupillus, aliàs autem pro portionibus.

[b] Si dolo. Vel lata culpa, vt infra patet.

[c] Inſolidum. Nomine doli, qui non poteſt pro parte cõmitti: vt ī. depoſi. l. ſi duo.

[d] Si neque. Aliàs eſt in litera ſi nulla culpa, ſcilicet lata, quæ dolo comparatur.

[e] Duntaxat. Id eſt, ſola ſine dolo.

[f] Eorum. Scilicet magiſtratuum, neq; dolo &c. & ſub. ſcilicet leuis & leuiſſima culpa interuenit. de quibus tenetur: vt ī. eo. l. nõ ſimiliter. aliàs eſt in litera ſine lata culpa dũtaxat eorum &c. quę eſt planior: & eſt idem ſenſus. & facit C. eo. l. ſi tutor. ſ. de admi. tut. l. ſi plures. & l. ſi pupillus.

MAgiſtratus. CASVS. Dederunt tutores cuidam pup. magiſtratus: & non exegerunt idoneam cautionem, vnus magiſtratuũ mortuus eſt ſine hærede: certè alter cõuenietur in ſolidum. Viu.

[g] Exegerunt. Minus idoneè. Acc.

[h] Ex his. Scilicet curatoribus: vt ī. eo. l. duo. Vel dic, id eſt magiſtratib. vt C. eo. l. 2. & facit ſupra eo. l. 1. §. ſi magiſtratus.

AN in magiſtratus. CASVS. Tutorem pupillo dedit magiſtratus, & non exegit idoneam ſatiſ. tutor adminiſtrauit malè, in tm̃ quod tenetur pu. in x. p ſorte, & in quinq; pro vſuris: poſtea factus eſt tutor nõ ſoluendo, & ita pupillus conuenit magiſtratũ, & pro ſorte ſibi debita a tutore, & pro vſuris. l. pro xv. quæritur vtrũ magiſtratus teneatur ad vſuras? Et vr̃ quod nõ: quia pœnarũ vſuræ non ſolent exigi. Sed tamen aliter conſtitutũ eſt: conuenientur. o. magiſtratus in tantã quantitatẽ, in q̃tam potuerunt tutores cõueniri. Viu.

[i] Actione data. Pupillo in factum. ſ. ſubſidiaria.

[k] Sors. Scilicet in quantũ tenet tutor. nã ad idẽ tenetur magiſtratus in ſubſidium. Acc.

[l] Non poſſint. Quod videtur: quoniam &c.

[m] Pœnarũ. Quod exigitur a magiſtratu, pœna eſt quo ad eũ. & per hoc videbatur excuſari ab vſuris: vt hic, & C. de ſuſc. vlu. l. 1. lib. x. vel dic pœnarum. i. vſurarũ quaſi dicat ſicut alias non pſtatur vſura, vſurę, vt eſt conſtitutũ: ita nec vſura huius pœnæ. pro quo eſt ī. de nego. ge. l. q ſine, vbi vſurã vocat pœnam.

[n] Poſſe. ī. ad muni. l. Lucius. §. Paulus, contra. vbi non tenet alius in vſuris pro officiali. Solu. hic ipſemet magiſtratus geſſerunt rẽ pupill. & ſic tenentur reipubl. pro ſe, non pro alio: quod nõ credo, quia quo ad pupillum hic loquitur. Dic ergo q̃d hic tenetur pupillo ad vſuras: ibi vero reipublicæ. Vel ſolue vt ibi.

[o] Actio. Scilicet tutelæ vtilis. idem tamẽ ſi erat curator, quia dabitur in magiſtratus vtilis neg. geſto. Vel dic ſecundo eadem quo ad genus, nõ eadẽ quo ad ſpeciem: cum ibi tutelæ, hic in factũ ſubſidiaria: ſimile idẽ quo ad genus: diuerſo quo ad ſpẽs. ī. ſi cert. pet. l. 2. in princ. & arg. ī. de duob. reis, l. 3. in fi.

DE REBVS eorum, qui ſub tutela vel cura &c.

IMperatoris. CASVS. Imperator Seuerus fecit q̃dam orationem, & eam inter Senatores recitauit: in verbis cuius orationis continetur, ne tuto. vel cur. pupillorum diſtraherent prædia ruſtica pupillorum, vel etiã ſuburbana: permittebat tamen dicta oratio diſtractionẽ prædictarũ rerũ in caſibus. Vnus eſt ſi parẽtes prædictorum pupillorum dixerũt in teſtemẽto eorũ, quod fieret diſtractio dictarum rerũ, vel etiam in codicillis. Secundus eſt, ſi tantum æs alienum imminet pupillo, q̃d ex cæteris rebus non poteſt ſolui. Tertius eſt, ſi pupillus habet prædium commune cum alio & ſocius prouocat tut. & cur. ad diuiſionem: nam diuiſio dicitur alienatio. Quartus eſt, ſi creditor, cui pater pupilli obligauit prædium, vendat illud ſecundũ pactũ, vel legẽ, quid ſi pater pup. conſueuerat prædia emere & vendere-

ratores [a] prædia rustica, vel suburbana distrahere. Quæ oratio in senatu [b] recitata est Tertyllo & Clemente cõsulibus, Idibus Iunijs: & sunt uerba ei⁹ huiusmodi. § Præterea pres cõscripti, iterdicam tutoribus, & curatorib⁹, [c] ne prædia rustica uel suburbana [d] distrahant: nisi ut id fieret, parentes testamẽto, uel codicillis cauerit. [e] Quòd si forrè æs alienum [f] tantum erit, ut ex rebus cæteris non posit exolui: tunc prætor urbanus uir clarissimus adeatur: qui ꝓ sua religione estimet, quę posint alienari, obligarive debeant, manente pupillo actiõe, si posteà poruerit probari, obreptum [g] esse prætori. §

Res propter diuisionem potest sine decreto alienari: aut cũ pater pupilli prius eam obligauit, & creditor uendit.

§ Si cõmunis res erit, & socius [h] ad diuisionẽ ꝓuocet, aut si creditor, qui pignori agrum à parente pupilli accepit, ius exæquatur, [i] nihil nouã dum censeo. § [k]

Voluntas defuncti uolentis dum uiueret rem uendere, non facit rem posse sine decreto alienari post mortem, nisi hoc dixit in testamento.

Si defunctus [l] dũ uiueret, res venales habuerit, testamento tamẽ nõ cauerit, ut distraherentur, abstinẽdum erit uenditione. Nõ enim utiq; [*] quòd ipse voluerit vendere, idem etiam posteà distrahendum putauit.

Statim postquam res minoris esse cæperit, ita afficitur, ut obligari, uel alienari nullo modo sine decreto possit. Bart.

Si minor xxv. annis emerit [m] prædia, ut quoad pretium solueret, essent pignori obligata uẽditori, non puto pignus ualere. Nam ubi [n] dominium quæsitum est minori, cœpit non posse obligari.

Paulus lib. singulari ad orationem diui Seueri. II.

SEd hic [o] videtur illud mouere, [p] quòd

& reuendere: nunquid prædia quæ emit pater, poterunt tutores vel curatores vendere? Et certè non, nisi pater hoc iussisset, ut dictum est s. Si minor. Titius minor xxv. ann. emit duo prædia à Seio minore & ei Titio tradita fuerunt: & sic dominium eorum fuit ei acquisitum: & Seius venditor habuit ei Titio taliter fidẽ de pretio, quia conueniunt simul, ut donec Titius emptor solueret ei pretium, Seius venditor teneret prædia loco pignoris: nunquid ualet talis pignoris cõstitutio? Et dicitur quòd non. & est ratio: quia postquam dominiũ est acquisitum minori, ia cęperunt illa prædia non obligari posse. Sed opponit ad id quod dixit pignus non valere: nonne pignus quæsitũ fuit venditori prædicto cũ dominio, id est, eodem tẽpore quo translatum est dominium prædiorũ in dictũ Titium emptorem? Certe sic, ergo videtur, quòd valeat obligatio: qa non fuit ante quæsitum minori emptori dominiũ prædiorum, quàm secuta fuerat obligatio pignoris eorundem prædiorum, immo uno, & eodem tempore fuit translatũ dominium in emptorem, & pignus in venditorem. & sic non videtur habere locũ ratio huius §. ibi, nã ubi dominiũ &c. Sed certè hęc oppositio nõ nocet: quia quocũque tempore dominium sit quæsitum emptori minori, nunquam potest obligari. Imperatoris tamen rescriptum super hoc impetratum à uenditore, bene facit pignus cõfirmati: Item valet dictum pignus si fiscus fuisset, qui tali minori Titio vendidisset. Itẽ valeret pignus in hoc alio casu: si tutor, seu pupill⁹ emit fundum dicto suo pup. ex pec. Titij alterius pu. & fuit traditus fundus dicto Seio pup. vel dicto suo tutori: sicq; dominium eius acquisitum est dicto Seio pupillo: nunquid habebit tacitum pignus in dicto fundo Titius pupillus, ex cuius pec. emptus fuit? Et dicitur quod sic. & hoc dicit vsq; ad primum §. illius legis, sed si pecunia. & ita ponuntur hic quatuor casus. in primo non ualet pignus: in alijs sic. Viuia.

[a] Curatores. Pupillorum non adultorum: ut j. proximè dicam.

[b] In Senatu. Et ideo quandoq; vocatur Senatusconf. vt C. eo. l. 1. qñq; oratio: ut & C. de cura. fur. l. 2.

[c] Et curatoribus. Pupillorum ſm Ioann. quia & ipsi quandoq; habẽt curatorem: ut Instit. de cur. §. interdum. nam ad curatores adultorũ & aliorum porrigitur sententia, non verba: ut j. eo. l. qui neque. §. 1. licet hæc litera videat contra, & C. e. l. 1. de cur. fur. l. 2.

[d] Suburbana. Vt orti in ciuitate. ut C. eo. l. si prædiũ. hodie idem est in vrbanis, & omnibus rebus, q̃ pñt ſuari: ut C. de adm. tut. l. lex q̃ tutores.

[e] Cauerint. Tunc, etiam sine decreto ut hic, & C. quan. decre. opus non est. l. 1. & j. eo. l. magis. §. si fundus. etiã si est irritatum: ut infra eod. l. ii. dum tamen seruet formã in testamẽto datã: ut C. de admi. tut. l. tutelam.

[f] Alienum. Vt C. eo. l. ob æs. Et nota tria necessaria decretum, & cãm alienandi, puta æs alienum, ut hic, itẽ præsentiam tutoris vel curatoris: ut C. si ꝓpter pub. pen. l. ii.

[g] Obreptum. Vt j. e. l. magis. §. pen. & dic, id est, per mẽdaciũ impetratũ à ꝓtore ut alienetur.

[h] Socius. Scilicet maior: alioqui sec⁹ vt j. eo. l. si pupillorum. & C. e. l. inter oẽs. & arg. C. de fun do do. l. ii. alias est litera maior.

[i] Ius. Exaequatur. Quia vẽdidit: ut j. eo. l. si pupillorum. §. si pupillus. & C. si aduer. uend. pig. l. 2. vbi plene no.

[k] Censeo. Quia poterit hoc fieri sine decreto, & huiusq; sunt verba orationis. Accur.

[l] Si defunctus. No. non spectari consuetudinẽ patrisfa. sic s. de off. ꝓsi. l. sed licèt. Sed ar. contra C. de epis. aud. l. 1. in prin. & s. de pig. ac. l. vel uniuersorũ. & C. de uer. sig. l. 1. & de ædi. edi. l. quod si nolit. §. quia assidua ẽ. ADDITIO. Dic hic nõ erat cõsuetudo, sed præsumptio tacitæ uoluntatis cui non statur: quia fortè patri erat utile, pupillo inutile. hic nõ erat cõsuetudo, sed opinio & animi destinatio, ſm Bal. hic facit iste §. quod licèt pater disposuisset ire ad sanctũ Iacobũ, filius tñ non tenetur ire nec mittere, nisi ipse in testõ ꝓceperit: ut extra. de uoto, c. 2. De hoc per Mando. sup signa. Gratię ti. de voti cõmu. uet. Amplio ut fili⁹.

[m] Emerit. Et per traditionem acceperit, ut apparet per sequentia. sed ante traditionem benè tenet loco pignoris: ut sup. de act. emp. & uend. l. Iulianus. §. offerri. & de hære. uend. l. si hæreditatis. Vel dic, quòd eo ipso quod in pignus accepit, uidetur tradere: ut arg. C. de dona. l. quisquis. Accur.

[n] Vbi. Id est, postquam.

[o] SEd hic. Id est, in casu superioris l.

[p] Mouere. Scilicet contra pupillum.

[*] In P. F. qui ipse.

Obrepere quid sit.

Dominio.

cum dominio, [a] pignus quæsitum est, [b] & ab initio obligatio inhæsit. Quod si à fisco emerit: [c] nec dubitatio est, quin ius pignoris [†] saluũ sit. Si igitur talis species [d] ĩ priuato uenditore inciderit: Imperiali beneficio opus est, ut ex rescripto pign' confirmetur.

Fundus emptus pupillo, & traditus pecunia alterius pupilli, est obligatus illi pupillo, cuius pecunia fundus est emptus.

Vlpianus libro xxxv. ad edictum. III.

Sed si pecunia alterius pupilli alteri pupillo fundus sit cõparatus, isq; pupillo, uel minori traditus sit: an pignoris obligationẽ possit habere is, cuius pecunia fund' fuit emptus? Et magis est ut saluum sit ius pignoris [e] secundum cõstitutionẽ Imperatoris nostri & diui patris eius, ei pupillo, cui' pecunia comparatus est fundus. Pignori tamẽ capi iussu magistratus vel præsidis, uel alterius potestatis, & distrahi [f] fundus pupillaris potest. Sed & in possessionem mitti rerum pupillarium à prætore quis potest: & ius pignoris [g] cõtrahitur, siue legatorum seruandorum causa, siue dãni infecti: & ut pcedat, [h] [*] iubere ẽt possideri [i] poterit. hæ.n. obligationes, siue alienationes locũ habent: quñ nõ ex tutoris, vel curatoris voluntate id fit, sed ex magistratuũ authoritate.

Quod sponte aliquando fit, licet non valeat: valet tamen si ex necessitate fiat.

Item quæri potest, si fundus à tutore [k] pupillaris petitus sit, nec restituatur, an litis æstimatio oblata alienationem pariat? Et magis est, ut pariat. hæc enim alienatio nõ spontè tutorum fuit. Idemq; erit dicendum, & si fundus petitus [l] sit, qui pupilli fuit, & contra pupillum pronuntiatũ, tutoresq; restituerũt. Nã & hic valebit alienatio propter rei iudicatæ authoritatem.

Non tantum fundus pupilli non potest sine decreto alienari: sed nec ius pupilli quod habet ad illum fundum, per quod ius sibi quæritur, quasi res non dicatio.

Si ius [m] ἐμφιτευτικὸν vel [*] ἐμβατευτικὸν [n] habeat pupill': videam' an distrahi hoc à tutorib' possit. Et magis est, non posse: quãuis ius prędij potius [o] sit. Nec usus̃fructus alienari potest, & si solus fuit usufructus pupilli. An ergo nec hic nõ utendo amittatur, si tu-

---

a Dominio. Aliàs domino.

b Quæsitum est. Id est dominium absolutum nõ habuit, sed ut pignori esset apud uenditorem: quoad hic minor emptor solueret pretium.

c Emerit. Scilicet pupillus: ut C. in quib. cau. pig. ta. contra l. 2.

d Talis species. Vt s. eo. l. proxi. dixi.

Sed si pecunia. CASVS huius legis ĩ prĩn. satis patuit in fine casus pcedentis. pignori tamen. Dicta sunt quatuor casus s. eodem l. 1. §. 1. ĩ quibus potest tutor vel curator vendere minoris prædia: modo videas alios quinque, in quibus valet alienatio, vel obligatio ea rñne, quia nõ fit ex tutoris, vel curatoris voluntate, sed ex authoritate magistratuũ. Vnus casus est, cum ex contractu paterno pupillus conuenit. nam tũc potest fundus pupillaris pign. capi, & distrahi iussu magistratus. Itẽ si cõuenitur ex suo contractu, bene potest procedere missio in possessionem in fundo pupillari. Secundus casus duos comprehendit, & est unus quando pupillus non soluit legata, vel relicta ab eo, à quo institutus fuit. nam potuerunt legatarij mitti in possessionem legatorum seruandorum causa. Tertius est, quando ędes minoris minantur mihi ruinã: & non vult cauere mihi de damno infecto: nam debeo mitti ĩ possessionẽ ædium ruinã minantium: & in his duobus casibus potest iudex siue prætor procedere ad secundũ decretũ. Quartus est casus, quando tutor pupilli petebat à Titio fundum pupilli sui, & Titius non restituit, imo litis æstimationem obtulit. Certe alienatus est fundus in Titium, & valet alienatio. Quintus casus est, qñ Titius petebat à me tutore cuiusdã pupilli fundũ ipsius pupilli, & cõdẽnatus fui: & restitui fundum. Certe & hic valet alienatio. Si ius. Pupilli prædium habet seruitutem in prædio vicini nunqd pñt distrahi illud ius a tutoribus pupilli? Et dr̃ quod non: quãuis oratio quæ est s. l. 1. de hoc locuta non fuerit. Et idem est si pupillus habeat usumfructũ in pdio Titij, sed si proprietatem plenã habeat pupillus in aliquo fundo, vsum vel vsumfructum alienare nõ potest. Itẽ non põt fundo pupilli imponi seruitus. nec remitti, si ei debeat: sed etsi pupillus hẽat lapidicinas, vel aliquid aliud simile, impeditur alienatio. & hoc vsque ad primum §. in l. magis. Viu.

e Ius pignoris. Vt s. qui pot. in pigno. habe. l. idemq;. & dic ut ibi no. Et nota duo, rem emptã alterius pecunia esse ei obligatã: quod est speciale. vt C. arbi. tute. l. curatorem. & de ter. pig. dat. l. si creditoribus. Item priuilegiatus contra priuilegiatum priuilegio vtitur. sic s. de mino. l. verum. §. fin. & quib. ex cau. maio. l. fi. Accur.

f Distrahi. Contra j. quib. ex caus. in poss. eatur. l. in possessionem. § 1. Sed hoc intellige cum cõuenitur pupillus ex cõtractu patris, non suo, ut habetur in eod. titu. l. apud. in prin. & §. 1.

g Ius pignoris. Demum cum ventum fuerit in possessionem: vt s. de pignora. actio. l. non est.

h Vt procedat. Scilicet iudex ad secũdum decretũ. Acc.

i Possideri. Ex secundo decreto, non tamen est ad hoc festinãdum: & si fiat, potest restitui pupillus. ut j. de dam. infect. l. si finita. §. si fortè. & §. postea. & ad idem tendit, s. de minorib. l. si ex causa. Accu.

k A tutore. Id est tutor petit ab aliquo nomine pupilli.

l Et si fundus petitus. Id est aliquis petit à tutore nomine pupilli: & sic est contraria ad superiorem. Sed arg. contra utrunque r. de transact. l. cũ his. §. si cum his. & facit s. de fund. dot. l. 4.

m Si ius. Scilicet emphyteuseos in prædio fisci vel priuati: ut C. eo. l. etiam. nã habet utilem in rem pro tali pręedio: ut s. si ager vect. l. 1. & 2. Idem dicas in seruitutem: vt j. eo. l. §. simili modo.

n Quãuis. Per quod videbatur quòd possit alienari: sed non potest alienari, quia in fauorem pupilli non potest alienari.

o Potius. Quã pupilli. sic s. de neg. ge. l. q alienũ. §. si.

† Id est, Ius perpetuarium. Ita.n. Latine ius emphyteuticariũ appellarunt Arcad. & Hono. ad constit. 1. C. de off. co. ac. pa. nimirũ q hoc ti. sterilia pdia perpetuo colẽda dabant veteres: cũ fertiliores agri publici non nisi ad tempus concederentur.

[*] In P. Fl. ἐμβατευτικὸν, quę dictio quid significet planè nõ intelligo.

[†] Id est, ius ingrediendi, quod misso in possessionẽ ex primo decreto contingit vsque dum secũdo imperiato authoritate iudicis dominiũ rei sortiatur: dictum ab ἐμβατεύειν, quod missus ĩ possessionem eo veluti pedẽ inuserit. al. ad additum est vel ἐμβατευτικὸν, vide Grego. Haloan. in sua Pan. recognitione, & Alc. li. 1. pererg. c. 36.

[*] Sed remoto fauore pupilli an potest ius emphyteuticariũ uendi clausula adiecta si & inquantũ de iure possu: & an uendens incidat in poenam. Bal. in ca. 1. §. hæc quoque. de suc cess. feud. & in l. fi. C. de inge. ma.

[*] P. F. Iuberi, & ẽt possideri &c.

tor causam pbuerit huius rei? a Et manifestum est, restaurari b debere. Sed si proprietatē c habeat pupillus, nō potest vsumfructum vel vsum alienare: quamuis oratio nihil de vsufructu loquatur. Simili modo dici potest, nec seruitutem imponi posse fundo pupilli, vel adolescentis, nec seruitutē remitti: d qđ & ĩ fundo e dotali f placuit. Si lapidicinas, † vel q̃ alia g metalla pupillus habuerit συπτηρίας h vel cuiusuis alteri⁹ materiæ, vel si cretæ, vel argētifodinas, vel qđ aliud huic simile.

Paulus lib. sing. ad orationē diui Seueri. IIII

QVòd tñ priuatis liceat possidere.

Vlp. lib. xxxv. ad edi. V.

MAgis puto ex sententia i orationis impediri alienationē. Sed & si salinas habeat pupillus, idem erit dicendum. Si pupillus alienum fundum bona fide emptum possideat: dicendū puto nec hūc alienare tutores posse. k * Etenim si qua si pupillaris distract⁹ est, vēditio nō valet. l Si pupillo fundus pignoratus sit: an vendere tutores

a Husus rei. Id est, non vtendo.

b Restaurari. Per in integ. restitutionem: ergo petitur, & sic est contra, ī. quemad. seruit. amitt. l. si communem. Solu. illud in prædiali seruitute, quæ non ita facile amittitur ut usufru. l. Item contra j. de acqu. rer. dom. l. bonæ fidei. Sol. ibi in rebus corporalibus, vel die verius ad vtrunque contrarium, quod hic non amittitur: & quód dicit restaurari, scilicet quatenus de facto exiuit de bonis eius. Accur.

c Si proprietatem. Scilicet plenam.

d Remitti. Perpactum: sed non vtēdo sic: ut ī. dicere videtur. & arg. ī. de vsufr. l. sed & si qd. §. si. secūdum quosdam: quód nō placet: ut supra quemadmod. serui. amit. l. si communem.

e In fundo. Scillcét dato alicui ab aliquo in dotem.

f Dotali. Vt ī. de fun. do. l. 5. & 6. & suprà de alie. iudic. mu. caus. fact. l. non solum. §. ad iura. C. de reb. alie. non alien. l. fi.

g Quæ alia. Id est, aliqua alia.

h Stypterias. † Genera metallorum, & continua ll. sequentes cum ista.

MAgis. Casum in princ. huius l. vide circa fi. casus præcedentis. Si pupillus alienū. Quæritur nunquid fundus quē pup. possidet bona fide, possit alienari: & dicitur q̄ non. Quid de fundo pupillo pignorato? Certè distrahi pōt, nisi pupillus vel pater eius impetrasset ut iure dominij possideret, vel nisi sit missus in possessionē ex secūdo decreto: quia vicinus nō cauebat ei de damno infecto. Si fundus legatus. Caius instituit sibi hæredē Titium pupillum, & legauit fundum Seio, nūquid tutores pupilli possunt præstare dictum fundū legatario sine authoritate prætoris? Et distinguitur: aut fundus erat testatoris: aut pupill. primo casu possunt. secundo non. Si pupillus. Titio promisit pup. fundum: nunquid potest ei date sine authoritate prætoris? Et dicitur qđ nō secus si pater pupilli promisisset dictū fundū Titio pdicto, vel alius cui successit pupillus. quia his duobus casibus benè poterit date. Itē si dictus pater pupilli vel alius, cui pup. successit, uendiderit fundū pup. poterit eū tradere citra authoritatē prętoris. Itē nūquid pupillus pōt repudiare fundū sibi legatū sine authoritate ptoris? Et dicitur q̄ non. Non passim. Dictū est ī. l. 1. §. quod si forte. quod pp æs alienū pupilli possunt tutores vendere prædia eius: hic aūt dicit, quod nō indistinctè hoc eis permittitur. & ideo senatores dederunt arbitrium super hoc ptori: cuius prætoris officiū conuenit inquirere utrum aliunde quā ex prædiorum venditione redigi possit pec. ad extenuandū æs alienum: & tunc demum permittit venditionē, cū non pōt aliunde exolui. Item conuenit eius officio æstimare utrū debeat permittere venditionem, vel obligationem, & si permittat obligationē; non debet plus accipi mutuo, quā sit necesse propter debitum: si autē permittat vēditionem: non debet vendi magna possessio propter paruū debitū. Circa hæc ergo omnia supradicta debet pquirere taliter cum necessariis & parentibus & tutoribus pup. quód prædicta obseruentur. Illud quæri pt. Pupillus tutorē Romæ habens, habebat in Italia possessiones, & in Roma, & in puincia: & tutor eius administrabat in omni loco. & instabant creditores pu. quare tutor fuit Romæ corā prætore, & monstrauit ei debitū pupilli: & mōstrauit similiter qđ vtilius erat vendere fundum qui erat in prouincia, quam aliquem alium vnde permisit prætor vendere fundum prouincialem: nunquid valet? Et dicitur quod sic.

Ne tñ titulo tenus. Dictum est ī. ea. l. §. non passim. quod prætor debet videre, vtrum permittere debeas alienationē an obligationem propter ęs alienū. Pone ergo quód pmisis unū, vel aliud: certè debet prætor mittere nuntium, ad videndum utrum pec. detur creditori, vel non: & debet omnimodo ita facere, quod dicta pecunia soluatur creditori, & non expendatur alibi. Si æs alienum. Si tutores velint vendere prædia pup. non propter æs alienum, quia hic non subest, sed quia dicunt hoc utile esse pupillis, aliquo modo non debet prætor permittere: & si permittat non valet quod agitus. Manet. Dictum est sup. eod. l. 1. §. præterea. vers. manente. quod manet actio pupillo, si possit probare mentitum esse prætori per tutores, ęs alienum allegantes. iste §. dicit quæ actio manet pupil. nam habet rei vendicationem contra emptorem, & actionem tutelæ contra tutorem. Communia prædia. Dictum est supra eo. l. 1. §. si communis. quod si pupillus habet commune pdium cū aliquo, socius suus potest eum prouocare ad diuisionem, quæ diuisio est alienatio. iste §. cum l. sequen. dicit quid continetur appellatione communis prædij. & est planissima. Viu.

i Ex sententia. Non per verba.

k Posse. Sine decreto, cū sit pupillus quasi dominus: habet enim publicianam: ut sup. de publ. l. 1.

l Non valet. Alias est in litera, nō ualet: & bona est: & loquitur in eodē casu quo suprà, alias est ualet, sine non: & tunc dic, q̄ non erat pupillus, nec habebat tutorem: sed sciens alienum possidebat: ut j. ut in poss. leg. l. is cui. §. bonorū. & §. si deposita. & tūc loquitur in alio casu quā sup. & valebit sine decreto. Et secundum utrunq; dic eius, scilicet fundi, qui quasi à pupillo distractus est, vnde &c. & facit ad §. sup. de alie. iu. l. ex hoc. §. alienare. & l. non solū. & C. eo. l. 3. & si qs ign. tē mi. l. 1. & sup. de nox. act. l. quoties. §. 1. & infr. de adul. l. si postulauerit §. de eo. Itē quid si rē alienā bona fide sine titulo possidet, an poterit vendi sine decreto? Vī q̄ sic. nā emptor usucapit: ut j. pro emp. l. 2. §. si a pupillo. & de do. excep. l. apud. §. si quia non tutor. & sup. de eo qui p tu. l. 2. & sic usucapio nō est phibita, nec ergo alienatio: ut arg. j. de ver. sig. l. alienationis. Econtra videtur qđ nō: quia verba orationis latè patent: nec. n. dicunt prædia minorū, sed simpliciter prędia. Itē iste casus hic videtur dici, eius. n. &c. si enim

† Lapidicina quid pprie dicat vide Bas. 11. l. 1. sup. de cōtrah. emp. ven. & qūo differat a vena saxorum, Pa. de Castro consi. 176.

Stypteria Græcè (ingt Nebriss. in lexico suo iuris ciuilis, in hac ip a dictione) alumē interpretat Latinè: dicitur autē à stypto qđ est adstringo. de qua dictiōe vide Alc. li. 1. parerg. cap. 39.

* In P. F. ea. n. quę quasi pupillaris vero distractus est; venditio valet.

Alienatione pmissa pmittitur usucapio, & econtra.

possint? [a] & puto. hunc enim quasi debitoris: hoc est, alienũ uendũt: si tamẽ ĩpetrauerat pupillus, vel pater eius, ut iure dominij possideat: [b] cõsequẽs erit dicere, nõ posse distrahi, quasi prædiũ pupillare. Idẽq; est, & si fuerit ex causa dãni insecti iussus possidere. [c]

Fundus alienus legatus à pupillo hærede instituto, potest restitui legatario: secus si fundus proprius pupilli legatus sit. Bar.

Si fundus legatus, vel per fideicõmissum fuerit relict[9] Seio à pupillo hærede ĩstituto: an tutores restituere [d] hunc fundũ possint sine authoritate ꝑtoris? Et putem, si quidem rẽ suam [e] legauit, cessare orationẽ. Sin verò de re pupilli, dicendũ erit locũ esse orationi, nec inconsulto prætore posse alienari. [*]

Quando pupillus succedit in rem alii promissam vel debitam prius ex venditione illa res potest alienari in eum, cui debetur: secus est si ipse pupillus talem rem immobilem promittat. Bartolus.

Si pupillus stipulanti spoponderit, an soluere possit sine prætoris [f] authoritate? Et magis est, ne possit, alioquin inuẽta erit alienandi ratio. [g] Sed si pater stipulãti fundum spopõderit, successeritq; pupillus in stipulatũ, [h] fortius dicetur, sine prætoris authoritate posse eum reddere. [i] Idemq;, & si iure hæreditario alii [k] successerit, qui erat obligatus. Eadẽ ratione & si parens [l] fundũ vẽdiderit vel quis alius cui pupillus successerit: ꝑt dici pupillũ cætera vẽditionis inconsulto ꝑtore posse perficere. Fũdum autem legatum repudiare pupillus sine ꝑtoris authoritate nõ potest. Esse enim & hanc alienationem, † cum res sit pupilli, [m] nemo dubitat. Non passim [n] tutoribus sub obtentu æris alieni [o] permitti debuit venditio. Neq; enim est eis uia distractionis tributa: & ideo prætori arbitrium huius rei Senatus dedit: [p] cuius officio in primis hoc conuenit, excutere, an aliunde pecunia possit ad extenuãdum æs alienum expediri. Quærere ergo debet, an pecuniã pupillus habeat vel ĩ numerato, uel in nominibus, quæ cõueniri possunt, vel in fructibus cõditis, vel etiam in redditũũ spe atq; obuentionum. Item requirat, num aliæ res sint præter prædia, quæ distrahi possint, ex quarũ pretio æri alieno satisfieri possit. Si igitur deprehenderit nõ posse aliunde exolui, quàm ex prædiorũ distractione: tũc permittet [q] distrahi: si modò urgeat creditor: aut usurarum modus parendum æri alieno [*] suadeat. Idẽ prætor æstimare debebit, vtrum vendere potius, an obligare permittat, necnon & illud vigilanter obseruare, ne plus accipiatur sub obligatione prædiorum fœnoris, q̃ quòd opus sit ad soluendum æs alienũ. Aut si distrahẽdũ arbitrabitur: ne propter æs alienũ modicũ possessio magna distrahatur. Sed si sit alia possessio minor, vel min[9] utilis pupillo: magis eã iubeat distrahi, quam maiorẽ & utiliorem. † In primis igit quoties desideratur ab eo, [r] ut ꝑmittat [*] distrahi, ꝑquirere † debet eũ, q se instruat [s] de fortunis pupilli, nec nimiũ tutoribus, vel curatoribus credere, [t] q nõnũquã lucri sui gratia asseuerare ꝑtori solẽt,

Synopsin,

si enim ut pupillaris existens venditur, nõ valet, ut hic Accur.

[a] Possint. Et utiq; poterunt, hunc. n. &c.

[b] Possideat. Sic C. de iur. domi. impet. l. finali.

[c] Possidere. Ex secundo decreto, & sic fit dominus, si prior erat domin9, alias usucapit: ut j. de dam. infec. l. si finita. §. Iulianus.

[d] Restituere. Id est præstare, sic ponitur j. prox. §. 1 si ne.

[e] Rem suam. Testatoris. & facit j. de manu. uin. l. si rogatus. in prin.

[f] Prætoris. Aliàs tutoris. Accur.

[g] Ratio. Nõ debet aperiri uia malitiis. sic s. de tribu. l. illud. in fi. & supra de transact. l. cum hi. §. si cum his.

[h] In stipulatũ. Id est, in obligationẽ ex stipulatu qua pater tenebatur.

[i] Reddere. Id est, dare: ut j. de verbo. signi. l. verbum reddere. & sup. proxi. §. in verbo, restituere. & facit ad §. C. si aduer. uen. pig. l. 2.

[k] Alij. Scilicet quàm patri.

[l] Si parens. Facit s. proxi. §. & sup. de contrah. empt. l. fistulas. §. 1. & C. qñ decret. opus nõ est. l. prima.

[m] Pupilli. Nã recta uia ad eum dominium rei legatæ trãsit morte testatoris siue ab adita hæreditate: ut j. de leg. 2. l. legatum. & ubi repudiat maior 25. ann. videtur fuisse eius: ut j. de leg. 1. l. nunquam si ubi homo. §. cum seruus. Itẽ cõtra huic l. videtur s. de don. inter uir. & uxor. l. si sponsus. §. si maritus. ubi dicit, quòd non videtur donare nec alienare aliqd de suo, sed magis nec lucrari: sed ibi aliud est: quia non amaræ: nec tanquã inter infensos sunt donationes reputandæ inter coniuges: ut in eo. titu. l. si id quod. §. si quas.

[n] Non passim. Id est, non sine distinctione, vel causæ cognitione. sic ponitur sup. de postul. l. 1. in prin.

[o] Aeris alieni. Aeris alieni hic ideo fit mentio, quia hęc est illa uera causa, ꝑ quam permittitur distractio: ut C. de præd. mino. l. ob æs. & aliàs per constitutionem: ut in dote & donatione propter nuptias, cũ decreto tamen: ut C. si ma. fa. alie. fac. sine decre. rat. ha. l. si §. cum autem. & de admin. tutn. l. lex q tutores. in princip. Accur.

[p] Dedit. Vt s. eo. l. 1. §. 1.

[q] Permittet. Facit s. de pig. ac. l. tutor. in prin.

[r] Ab eo. Prætore. Accur.

[s] Instruat. Sic suprà eod. tit. l. 1. §. si præses.

[t] Credere. Sic j. de re milit. l. non omnes. §. à barbaris. & s. de eo, per quem factum est. l. 1. §. 1. & C. de assessor. l. fi. ibi, nec facilè, &c. Item excipe hic parentes pupilli, si sũt tutores: ut j. eo. l. si pupillorum. §. si pater. Accur.

Malitiis uia nõ debet aperiri.

* P. F. alienare.

† Pro hoc tex. & gl. I ver. pupilli, & an repudiaṙ sit alienare, & an differãt alienari q̃d suũ est, & nõ acquirere, vide Lap. Alex. 25. vers. si. vers si. Hic est q̃ p̃xlatus, & ibi Q. Mãdo. in pen. & vlt. addi.

* Halo. carendum ære alieno.

† Ex isto §. fundatur iustitia quæ ẽ in Frãcia, q̃ si aliq̃s pauꝑ habet litem cũ rege, & nõ habet vñ faciat expensas, lit. quod rex ei administrat aduocatũ vt veritas causę eruatur. secundum Bal.

* P. Fl. ut remittat.

† P. F. requirere.

[a] Synopſin. Aliàs eſt ſi inops: & tunc dat aduocatum cum ſalario de publico: ut no. ſ. de poſt. l. 1. §. aut prætor. aliàs eſt ſi opus ſit. Accur.

[b] Prætor. Vrbis Romanæ. Accur.

[c] Valere. Contra videbatur: quia in prouinciali re tantum præſes interuenire debet: ut C. eo. l. ob æs.

[d] Subierant. Aliàs non: quia decretum in nõ ſibi ſubiectũ non tenet. Azo. & Hug. ut ſ. de iuriſd. omn. iud. l. fi. & Inſti. de Attil. tuto. in prin. & §. ſed hoc. & ſ. de off. præf. vrbis. l. fi.

[e] Titulo tenus. Allegãt tit. debiti, ſed non probant.

[f] Acceperunt. Sub hypotheca rei minoris: & idem ſi ex pretio vendatur. nã de vtroque ſubiicit. Accur.

[g] Viatorem. An autẽ viatori huic credatur? Reſpõ. hoc caſu ſic: cũ & ſi verum non dicat, conſultum ſit minori contra tutorem vel curatorem: aliàs autem an credatur: Reſpond. ut not. de off. præſe. vrbis. l. 1. §. & ſanè. & C. de accuſ. l. eadem quidem. Item facit ſ. de iud. l. fi. & i Auth. de eccle. rebus immob. ali. §. ementibus. coll. 5.

[h] Ne poſſit. Vt j. eo. l. ſi fundus.

[i] Non liberum. Sic ſupra de tranſactio. l. cum hi. §. ſi prætor. Accur.

[k] Aes Alienum. Vel ſimilis cauſa: quod dic, ut C. eo. l. ob æs.

[l] Nullam eſſe. No. non tenet decretũ iniuſtum: ut & dixit io. j. eo. l. ſi prædia. & d. §. ſi prætor.

[m] Manet. Sic C. ſi aduer. vend. l. i integrum reſtitutione. & C. eo. l. ſi præſes. & ſupra eo. l. 1. §. 1. & de in ius vocãdo. l. ſed ſi hac. §. 1. Accur.

neceſſe eſſe diſtrahi poſſeſsiões, uel obligari. Requirat ergo neceſſarios pupilli, uel parentes, uel libertos aliquos fideles: uel quẽ aliũ qui notitiã rerũ pupillariũ habeat: aut ſi nemo inueniaẽ, aut ſuſpecti ſint, qui inueniũtur, iubere dẽt edi rationes. Itẽq; ſynopſin † [a] pupillariũ bonorũ, aduocatũq; pupillo dare, qui inſtrue repoſsit prętoris religionem, an aſſentire uenditioni, uel obligationi debeat. Illud quæri poteſt. ſi prætor [b] aditus permiſerit diſtrahi poſſeſsionẽ prouincialem, an ualeat quod fecit? Et putem ualere, [c] ſi modò tutela Romæ agebatur, & hi tutores eam quoque adminiſtrationem ſubierant. [d] Ne tamen titulo tenus [e] tutores ęre alieno allegato, pecuniam abutãtur, quam mutuam acceperũt: [f] oportebit prętorẽ curare, ut pecunia accepta creditoribus ſoluaẽ, & de hoc decernere, dareq; uiatorẽ, [g] qui ei renuntiet † pecuniam iſtã ad hoc conuerſam, propter quod deſiderata eſt alienatio, uel obligatio. Si æs alienum non interueniat: tutores tamen allegent expedire hæc prędia uendi, & alia comparari, uel certè iſtis carere: uidendum eſt, an prætor eis debeat permittere. Et magis eſt, ne poſsit: [h] prætori enim non liberum [i] arbitrium datum eſt diſtrahendi res pupillares: ſed ita demum, ſi æs alienum [k] immineat. Proinde & ſi permiſerit, ære alieno non allegato: cõſequenter dicemus, nullã eſſe [l] uenditionem, nullumque decretum. Non enim paſsim diſtrahi iubere prætori tributũ eſt: ſed ita demum, ſi urgeat æs alienum. Manet [m] actio pupillo, ſi poſtea poterit probari, obreptum eſſe prætori. Sed uidendum eſt, utrum in rẽ, an in perſonam dabimus ei actionẽ. Et magis eſt ut & in rem detur, non tantùm in perſonam aduerſus tutores ſiue curatores. Cõmunia [n] prędia accipere debemus, ſi pro indiuiſo communia ſint: Cæterùm ſi pro diuiſo cõmunia ſint: [o] ceſſante oratione, [p] decreto locus erit.

Idem lib. ij. de omnibus tribunalib. VI.

SEd ſi fortè alius proprietatem fundi habeat, alius uſumfructũ: magis eſt ut ceſſet hæc pars [q] orationis, quę de diuiſione loquitur. Nulla enim cõmunio [r] eſt.

Idẽ li. xxxv. ad edi. VII.

SI pupillorum ſint cõmunia prædia, qui diuerſos tutores habent: videamus, an alienatio locũ habere poſſit. Et cùm

[n] Communia. Exponit hic vltimam partem orationis poſitæ ſ. eo. l. 1. §. 1. ibi, ſi communis &c.

[o] Communia ſint. Sic ergo & pro diuiſo poteſt dici res communis aliàs: ut j. de verb. ſign. l. locus. §. 1. licet non hic.

[p] Ceſſante oratione. Illa parte orationis, quæ eſt in §. ſi communis. ſed non tamen ceſſat prima pars orationis, ut hic ſubiicit.

[q] Sed ſi fortè. Ceſſet hæc pars, quę eſt ſ. e. l. 1. §. 1. ibi, ſi communis &c. Sed nõ ceſſat prima pars, quia nec vſusfructus, nec proprietas alienari põt ſine decreto: ut ſ. l. ſi pecunia. §. nec uſuſfructus. & §. ſequẽ. Accur.

[r] Nulla enim communio: ut ſ. de pecu. l. ſed hoc quæritur. §. j. nec vſusfructus cum poſſeſſione: ut j. de acq. poſ. l. pmiſceri. nec poſſeſſio cum proprietate, ut in eo. titu. l. naturaliter. §. nihil. & uti poſſid. l. ſi duo in ſi.

SI pupillorum. CASVS. Duo pupilli habent prædia communia, nũquid poſſunt diuidere ſine authoritate prætoris? & dicitur quod non: & hoc ſiue habeant dicti pupilli eoſdẽ tutores, ſiue diuerſos. Et reddit rõnẽ in litera: & hoc vſque ad primum §. Si pupillus dedit. Dictũ eſt ſup. eo. l. 1. §. qd ſi fortè. & l. magis. §. nõ paſſim. quod tutores cum authoritate prætoris poſſunt obligare prædia pupillorum: modo ponamus quod obligauerunt: nunquid poterit creditor vendere pignus ſecundum legem, quæ permittit creditoribus vendere pignora? & certè potetit: tamen melius faciet ſi faciat cum authoritate prætoris. Si pater. Planiſſima eſt. Si prætor. Cum tutor allegaret coram prætore æs alienum pupilli, prætor permiſit ei, vt venderet pupilli prædiu: & ipſe obligauit, & econtrà. nũqd ualet qđ agit? & certè non. Sed ſi prætor ita dixit tutori, permitto tibi vendere, vel obligare prædiũ pupilli: certè eſt in arbitrio tutoris utrũ vendat, vel obliget: quamuis prætor male decreuit. Si obligauerit. Pignus pupilli, puta Codex, erat obligatũ Titio creditori patris pupilli quondam. Tutor ipſius pupilli Digeſtũ ipſius pupilli obligauit Seio, ſine authoritate prętoris, ut ſatiſfaceret Titio primo creditori: nunquid

† Synopſis ſignificat compendium, qđ repertoriũ ſeu inuẽtariũ dicit. vide Ant. emẽ. lib. 4. c. 1.

Decretũ I non ſibi ſubiectum nõ tenet.

Viatori an credendũ ſit.

Decretum iniuſtum nõ tenet.

Gloſ. in c. ſciſcitatus. ſuper verbo, deſtinare. de reſcript. tenet q̃ iſta renunciatio debet fieri litera totiè, ſicut qđ col lega alicuius delegati ſe excuſat, quod nõ poſſit intereſſe cauſæ cognitioni.

nunquid valet obligatio Digesti? certè non. Habet tamen Seius exceptionem, si pupillus ab eo Digestum repetat. Sed quid si Codicem Titio obligatũ obligauit Seio prædicto secundo creditori, & non Digestum, & eandem sortem recepit à Seio secundo creditore quã debebat pupillus Titio primo creditori, & sub eisdem vsuris: certè valet obligatio, & ius primi creditoris trãsit ad Seium secundum Viuianum.

prouocatio necessaria sit: [a] puto alienationem impediri. Neuter enim [b] poterit prouocare: sed ambo prouocationem expectare. Item si eosdem tutores habeãt, multò magis quis impeditam alienationem dicet. Si pupillus dedit pignori ex permissu prætoris nonnulla erit dubitatio, an alienatio posśit ĩpediri. Sed dicendũ est, posse creditorem ius suũ exequi. [c] Tutius [d] tamẽ fecerit, si prius prætorem adierit. Si pater uel parens tutor sit alicui ex liberis: an prætor adeundus sit, si obligare uelit? Et magis est, ut debeat. [e] Pronior tamẽ esse debet prętor ad consentiendum patri. [f] Si prętor tutoribus permiserit uendere, illi obligauerint, uel contrà: an ualeat quod actum est? Et mea fert opinio, eum qui aliud fecit, quã quod à prętore decretum est, nihil egisse. [g] Quid ergo, si prętor ita decreuerit, Vẽdere, obligareve permitto: an posśit liberũ arbitrium habere, quid faciat? Et magis est, ut posśit [h] dummodo sciamus prętorem non rectè partibus suis functũ: debuit .n. ipse statuere, & eligerẽ, [i] utrũ magis obligare, an uẽdere permittat.

Si pupillus vult pignus repetere, quod tutor obligauit, pro pecunia quæ conuersa est in utilitatem ipsius pupilli, puta quia soluta creditori eius, repellitur exceptione doli. Bar.

Si obligauerit [k] rem tutor sine decreto: quãuis obligatio nõ ualeat, est tamẽ exceptioni doli locus: [l] sed tũc, cùm tutor mutuã acceptam pecuniam ei soluerit, qui sub pignore [m] erat creditor. Item uidendum est, an & obligare ei [n] rem posśit. Et dicendũ est, si eãdẽ sortem acceperit, nec grauioribus usuris: ualere obligationem, ut ius prioris [o] creditoris ad sequentem transeat.

Idem lib. ij. de omnib. tribunalib. VIII.

QVi neque tutores sunt ipso iure, neque curatores, sed pro tutore, negotia gerũt, vel pro curatore: eos nõ posse distrahere [p] res pupillorum vel adolescentiũ, nulla dubitatio est. Sed si curator sit furiosi, vel cuiusuis alterius, nõ adolescentis: [q] videndũ

[a] Necessaria sit. Maioris: ut s. l. i. §. si communis. & C. eo. l. pen. sed hic neuter est maior. Accur.

[b] Neuter enim. Secus in ecclesia: quæ cum posśit cum alia permutare: ut C. de sacrosan. ecclesi. authen. itẽ sibi inuicem: ergo & diuidere: cum diuisio sit quædam permutatio: ut no. sup. de transact. l. cum hi. Accur.

[c] Exequi. Vendendo: ad quod C. eo. l. 2.

[d] Tutius. Sic C. de pign. l. 3. & j. de solu. l. si stipulatus. §. si lancem. Et not. consilium legis est, tutiorem partẽ eligere: sic C. de inter. ma. l. cũ proponas. & infr. ad Trebel. l. qui totam. & ut in pos. leg. ia cui. §. si ex duob'. & sup. de inoff. testa. l. fin. & quod cuiusque uni. no. l. fi. & de peri. & com. rei ven. l. 1. §. licèt.

Pars tutior eligẽda est.

[e] Debeat. Vt C. eo. l. 3.

[f] Patri. Quàm alij tutori vel curatori: ut sup. e. l. magis. §. in primis. & est ratio, affectio: vt suprà de ritu nup. nõ solum. §. de illo. & C. de bon. quæ liber. l. fina. §. hoc proculdubio. Accursius.

P. F. q.

[g] Nihil egisse. Facit sup. quib. mod. pig. vel hypoth. sol. l. sicut. §. si debitor. ibi, sed si permisit &c.

[h] Magis est ut posśit. Licèt ergo fieri non debuit, factum tamen tenet, sic sententia sub conditione lata: ut j. quando app. sit l. 1. §. biduum. secus in s̃nia lata sub tali alternatiua, quæ esset incerta: ut j. de verbor. obl. l. ubi autem. §. qui id quod. & ita non valet: ut C. de sen. quæ sine cert. quant. l. fi. tenuit ergo decretum istud iniustum: ut & sup. quod met. cau. l. fi.

Factum tenet quod aliàs fieri nõ debet.

[i] Eligere. Vt sup. eo. l. magis. §. passim.

[k] Si obligauerit. Puta prædium rusticum, vel suburbanum.

[l] Doli mali locus. Aliquando ergo nõ tenet pignus, est tamen locus retentioni: ut & no. C. si aliena res pig. dat. sit. l. 1. Accur.

[m] Sub pignore. Alio. idem si sub nullo: ut j. eod. l. si fundus. §. 1. & C. eod. l. vtere. si autem sub eo. tunc tenet: vt j. proxi. rñ.

[n] Ei. Qui posteà credidit, & dic rem quam pignorauit priori.

[o] Ius prioris. Vt & C. de iis qui in prior. cre. l. 1. & sup. qui po. in pig. hab. l. qui prior. Acc.

QVi neque tutores. CASVS. Imperatoris Seueri oratio q̃ est sup. e. l. j. dicit, quod tutores & curatores non possunt alienare, vel obligare prædia pupillorum, & non dicit de illis, qui gerunt pro tutore pupilli, vel procuratore, nec de curatore furiosi, nec de curatore cuiuslibet alterius. Quid ergo dices in eis? & certè dicã idẽ q̃d in tutoribus pupillorũ, & curatoribus adultorum, dixit dicta oratio. An obligati. Dictum est sup. l. 1. §. si communis. & l. magis. §. fi. & l. seq. & alibi scilicet qualiter pupillus habẽs prædia communia cum maiore posśit ad diuisionem prouocari à maiore & ita ad alienationẽ: per quod videbatur, quod ipse minor posśit alienare, vel obligare quod tamen non est verum. Viu.

[p] Distrahere. Vt j. de eo qui pro tut. l. 2. & C. de tutori. & curator. qui satis nõ ded. l. in dubium. & infrà tit. 1. l. consilio. §. 1. sed contra infrà de doli excep. l. apud. §. si quis nam tutor. nam ibi dicit emptorem vsucapere: igitur tenuit alienatio, alioqui non procederet usucapio: ut j. de usucapio. l. Celsus. Solu. hic loquitur de re ipsius pupilli, ibi de aliena, prout ibi no. & facit C. de eo qui pro tut. l. 2.

[q] Non adolescentis. Hoc dicit, quia in oratione de eo dicitur: & secundum hoc quod j. dicit de pupillo: sub. & adultis. Item quod subiicit curatores scilicet furiosi & similis, scilicet mente capti, esse cõiunctos tutorib' rõne similitudinis: & q̃d subiicit, & de cæteris, sub. eorum qui suis rebus superesse nõ possunt, & similium. Et secũdum hoc quod dicit in prin. vel cuiusuis alterius, i. similis, ut mente capti: & si hoc velis dicere

cere verba pertinere ad curatores adultorũ: tu dic nõ adolescentiũ: & subaudi tantum. Et quod dicit, vt puto, solui de curatoribus adultorũ, qui sunt cõiuncti tutoribus, eo qd finita tutela ipsi accedunt: vt Inst. quibus mod. tut. fin. §. fi. & ẽt ratione similitudinis. Acc.

est, utrum iure a ueteri ualebit uenditio, an hanc orationem admittemus? Et puto, quia de pupillis princeps loquitur, & coniuncti * tutoribus curatores accipiuntur pertinere. b Et de cæteris puto ex sententia orationis idem esse dicendum. An obligari communia c possint, queritur? Sed non puto sine decreto obliganda. Nam quod excipit oratio, d ad hoc tantum pertinet, ut perimatur communio, e non ut augeatur difficultas communionis. f

Decretum antecessoris potest reuocare successor. Bart.

Idem libro quinto opinionum. IX.

QVamuis antecessor præsidis decreuisset ea pdia uenundari, q̃ tutor pupilli, subiecto nomine alterius emptoris ipse sibi comparabat: tamen si fraudẽ g & dolum contra senatusconsulti authoritatem, & fidem h tutori commissam deprehendisset successor eius: æstimabit, quatenus tam callidum commentum in exemplũ i coercere k debeat.

Exceptio quæ incipit competere uenditori post contractum, transit ad emptorem. Bart.

Idem libro sexto opinionum. X.

ILlicitè l post senatusconsultum pupilli, uel adolescentis prædio uenundato, si eo nomine apud iudicem tutelæ, m uel utilis actionis æstimatio facta est, eaq; soluta: uendicatio prædij ex æquitate inhibebitur. *

Idem libro iij. de offi. proconsul. XI.

SI prædia minoris uigintiquinque annis distrahi desiderentur, causa cognita præses prouinciæ debet id permittere. n Idem seruari oportet, & si furiosi, uel prodigi, uel cuiuscunque alterius prædia curatores uelint distrahere. o

Tutor potest creditori patris pupili soluere: & in eius locum in pignora succedere.

Martianus libro singulari ad formulam hypothecariam. XII.

NOn fit contra senatusconsultum, p si cuius q tutor creditori r patris pupilli exoluit,

a Iure. Innuit quod ante orationem ualebat uenditio.

b Pertinere. Scilicet ad curatorẽ adulti ad similitudinem tutorũ vel curatorum pupilli: & hoc ex mente orationis, & idem de curatoribus aliorum, vt subiicit: & j. eo. l. si prædia.

c Communia. Pupillo & maiori. & dic possint à pupil. vel eius tutoribus. nam socius suã partem benè põt obligare pro indiuiso.

d Excipit oratio. Vt possit diuidere maiore prouocãte: vt sup. eod. l. 1. §. si communis. Acc.

e Perimatur communio. Quia consueuit inducere discordiam: ut j. de lega. 2. l. cum pater. §. dulcissimi. Acc.

f Vt augeatur difficultas communionis. Quòd fieret si permitteretur obligatio. Acc.

QVamuis. CASVS. Quidã tutor desiderans emere rẽ pupilli sui, puta prædium: subiecit Titium extraneum, qui emeret, ipse tamẽ tutor de suo soluebat pretiũ, & sibi prædium acquirebatur, vnde fuit corã præside tutor, & probauit pupilli debitum imminere, & sic præses præstitit authoritatem dictæ venditioni, quæ clam prædicto modo per tutorem fiebat, postea obiit dictus prçses, & habuit successorẽ in officio: certè successor debet coercere fictionem, & fraudem tutoris prædictam, ut alij tutores timeant talia facere. Viu.

g Fraudem. Puta quia clam faciebat, vel non authoritate alterius contutoris. ut sup. de contrah. emp. l. in emptione. §. fi. & l. non licèt. alioqui contra, ut C. de contrah. emp. l. cum ipse.

h Fidem. Quam debet pupillo.

i In exemplum. Sic j. de pœn. l. si quis aliquid. §. qui abortionis. Accur.

k Coercere. Extra ordinẽ imponẽdo ei pœnam: ut j. de pœn. l. sanctio legum. & per consequẽs retractabit decretum antecessoris, vt suprà, de testa. tut. l. iure nostro. in prin. Sed ideo est, quia nullũ fuit, vel iniustum: quia ipsemet prædecessor si uiueret, infringere posset, ut C. eo. l. si præses. & C. de distrac. pign. l. & qui sub imagine. & C. de accusat. l. 4. alioqui aliud esset: ut C. sententiam rescindi non posse. l. 1. & infrà, de pœn. l. diui fratres. in prin.

ILlicitè. CASVS. Prætori fuit mẽtitum per tutorem Titij pupilli dictum pupillũ esse in magnis debitis, & sic ptor permisit alienationẽ prædij pdicti pupilli vnde potest pupillus vendicare prædiũ ab emptore, vel contra tutorem actione tutelæ agere: ut suprà eo. l. magis. §. manet. pone ergo, qd egit vna de illis actionibus: & ille contra quem egit, fuit condemnatus in æstimationem prædij, & ipse eam soluit pu. certè non poterit à modo pupillus vendicare pdium. Viu.

l Illicitè. Quia sine decreto: vel cum eo. sed per obreptionem.

m Tutelæ. Hoc est dicere: quando tutor fuit conuentus actione tutelæ, vel curator pupilli vtili actione neg. gest. & restituit pretium minori: vel æstimationem rei alienatę: quòd emptor est securus: & sic est contra sup. de peti. hæred. l. nec vllam. §. pen. & j. de solu. l. Stichum. §. dolo. vbi dicit soluentem dolo non liberare possidentem. Solu. ibi possessor habuit eãm a doloso: hic nõ, sed à pupillo cuius noĩe tutor vẽdidit. Vel solo. ut ibi. Vel dic, quòd agit hic minor contra emptorẽ rei uen. quòd potest: ut suprà eo. ti. l. magis puto. §. manet. & facta est æstimatio tutelæ vel utilis neg. gest. i. rei alienatæ à tutore vel curatore pup. & de qua tenebatur actio. tute. vel utili nego. gest. nam est tutus emptor vt suprà eo. l. 3. §. item quæri potest.

SI prædia. CASVS huius l. ponit suprà. eo. l. qui neq;. §. 1. & est plana hęc l. & seq. & dic in ea vt dixi supra eo. l. si pupillorum. §. pen. & fin. Viu.

n Permittere. Ex iusta ratiõe: ut supra, l. qui neq;. §. j.

o Distrahere. Et hoc ex mente, non ex verbis: ut supra eo. l. 1. §. 1. & l. qui neque §. 1. Acc.

p NOn fit cõtra Senatuscõsultũ. Qd est ĩ. c. l. 1. §. j. Sed cõtra ĩ Auth. ut hi q. §. qd si qs. co. 6. Ac.

q Si cuius. Id est si alicuius pupilli.

r Creditori. Cui pater pupilli pdiũ obligauerat. Acc.

Succedat.

* P. Fl. cõiunctim.

Communio discordiam parit.

s Quod licita nisi

transisset in contractũ: quia tũc nõ reuocaret. l. qd semel. & ibi glo. & Bart. j. de decur. ab or. fa.

* P. Fl. inhibetur.

a Succedat. In pignore, & in alia ꝑsona hoc fieri posset: ut ī. eo. l. si pupillorum. §. fi. & facit sup. ad Mace. l. sed Iulianus. §. pen. & sup. de don. inter vir. & uxor. l. si donatæ. §. 1. Acc.

SI fundus. CASVS propter debitum potest uendi cum authoritate prætoris prædium pupilli: ut dictum est sup. nō autē propter hoc, qđ infructuosum sit: & reddit rationem.

Quanquam. Dictū est supra. l. 1. quod tutor nō potest uēdere, uel obligare ꝑdium pup. etiam cō authoritate prætoris nisi debitum immineat, & hoc per orationem Imperatoris Seueri. & quāuis hoc contineatur in dicta oratione: tamen Pap. Iurisconsul. dixit idē quod oratio: & hoc preterea, quòd si tutor uendiderit per errorem cōtra orationem prędictam, & cōtra dictum ipsius Papinia. & solueꝛit tutor pretium creditoribus paternis dicti pu. eum ex cæteris facultatib. pupilli debitū prædictum solui non posset: & postea pupil. uelit uendicare fundum ab emptore, & non offerat ei pretium, quod soluit idē emptor tutori: & non offerat similiter usuras medij tēporis, quæ debebantur dictis creditoribus paternis, quòd emptor possit pupillum doli excep. repellere. Paulus autem conditor huius l. putat idem etiam si ex cęteris facultatib. debitum prædictū solui posset: si tamen illæ res saluæ sunt pupillo, ex quarum pretio dictū debitū satisfieri potuit, si uendidisset eas tutor. nō enim debet pupillus ex alieno damno lucrum habere.

ut eius loco succedat. a

Paulus li. sing. ad orationem diui Seueri XIII.

SI fund[us] sit sterilis, vel saxosus, b uel pestilens, c uidendum est, an alienare eum nō possit. Et Imperator Antonin[us], & diuus pater ei[us] in hæc uerba rescripserūt: Qđ allegastis infructuosum esse fundum, quē uendere uultis: mouere d nos non potest: cū utiq; pro fructuū e modo pretiū inuenturus sit. f

Si tutor uendat prædium pupilli, & ex pretio satisfaciat creditoribus paternis: si postea pupillus uelit uendicare prædium, & non offerat pretiū, repelletur doli exceptione: hoc uerum si ex cæteris facultatibus æs alienum pupilli solui non poterit, aut si illæ res saluæ erunt ex quarū pretio æri alieno satisfieri poterit. Bartolus.

Quanquam autem neque distrahere neque obligare tutor pupillare ꝑdium possit: attamen g Papinianus lib. v. responsorum ait, tutorem pupilli sine decreto prætoris non iure distrahere. Si tamen, inquit, errore lapsus uendiderit, & pretium acceptum creditoribus paternis pueri soluerit: quandocunq; prædium domino cum fructibus uendicanti, doli non inutiliter opponetur exceptio pretium ac medij temporis usuras, quę creditoribus debentur, non offerenti: si ex cæteris facultatibus eius æs alienū solui non potuerit. Ego autem notaui, & si solui potuit: si tamen aliæ res saluę erunt, ex quarū pretio æri alieno satisfieri potuerat: dicendum est adhuc doli exceptionem obstare, si lucrum captet pupill[us] ex dāno alieno. h

b Saxosus. id est saxis plenus, nihil vel parum utilitatis habentibus. Accur.

c Pestilens. Pestiferas herbas ferens: vt C. de ædi. edi. l. pen. Accur.

d Mouere. Et sic apparet alienari non posse: ut hic, & sup. eo. l. magis. §. si æs alienū. Sed cōtra in ecclesia. C. de sac. san. ecc. auth. itē ꝑdiū. Itē secus in trāsactione alimētorū: ut sup. de transa. l. cū hi. §. eā transactionē. Itē argu. contra ī. ad Vellei. l. quāuis. §. Marcellus.

e Pro fructuū. No. æstimari rem secūdum redditus: ut C. de rescin. uen. l. si quos.

f Inuenturus sit. Scilicet fundus, nisi hoc contigerit emptoris stultitia: ut ī. ad l. Fal. l. 1. qđ non est uerisimile: ut ī. de ꝓb. l. cū de īdebito. §. 1.

g Attamē. Ab hoc loco attamen, usq; illuc, si tamē &c. uidetur abundare.

h Ex damno alieno. nam non debet trahere occasionē iuris ad iniquū cōpendium: ut C. pro emp. l. fi. & facit supra e. l. si pupillorū. §. pe. & §. fi. & C. e. l. utere. & l. si prędium. & ī. titu. 1. l. consilio. §. 1.

Testamentum irritum probat uoluntatem testatoris. Nico. de Neapol.

Idem libro ix. responsorum. XIIII.

PAulus i respondit: et si testm̄ patris postea irritum k esse apparuerit: tñ tutores pupilli, siue curatores filij nihil cōtra orationē diuorū pricipū fecisse uideri, si secundū uoluntatē defuncti testamēto scriptā prędium rusticum pupillare uendiderunt.

PAulus respondit. CASVS. Titius fecit testm̄, & instituit filium suum pupillum, & iussit, quod prædiū Titianum uēderetur: postea dictus Titius passus est capitis diminutionē, & ita testamētum suum est factum irritum. Tutores dicti pupilli uendiderunt nihilominus dictum prædium iuxta præceptum Titij: certè benè fecerunt. Viu.

i Paulus. Aliàs incipit Paulus, aliàs & si testm̄. Accur.

k Irritum. Per capitis diminutionē testatoris: ut Insti. quib. mod. testa. infir. §. alio. quo testamento cōtinebatur prædiū debere uendi: ut C. quādo decre. opus non est. l. a. & sup. e. l. 1. §. 1. de tutore autē non curo, an datus erat eodem testamēto, uel alias erat legitimus, uel datiuus.

TITVLVS X.

DE CVRATORIbus furioso, & s alijs extra minores dandis.

s Vulga. furioso, & prodigo, uel &c.

DE CVRATOrib. furioso, & alijs &c.

LVlpianus lib. primo ad Sabin. m. I.

LEge. CASVS Si aliquis ēt maior 25. an. est ꝑdigus, i. talis q neq; tps, neq; finē hēt expēsarū, sed bona sua profundit dilapidādo, & dissipando, lex 12. tab. iubet qđ prætores Romæ, ꝑsides in prouinciis dēt ei curatorem, sicut fieri solet furioso: & dictus ꝓdigus, & dictus furiosus ipso iure desinūt esse in ꝑtāte curatorū, cū sanitatē, uel sanos mores receperūt, & ēt bonis interdicitur ꝓdigis. Sed quid si prodigus habet

habet filium probum, nunquid filius poterit esse eius curator? & certe sic, licet quidam dicant contrarium: & non solum prodigo, & furioso supradictis datur curator: sed etiam alijs, qui rebus suis superesse non possunt: puta mente captis, vel surdis, vel mutis, vel qui morbo perpetuo laborant. Item datur curator quandoque bonis alicuius mortui, veluti quando hæredes ab eo instituti deliberant, utrum adeant, vel nō. Item scias q filius, datur curator matri furiosæ. Itē dat curator bonis viventis quā doq;, puta eius senatoris, vel eius vxor sunt in ea cōditione, ut pp debita debeant vendi bona eius: & hoc vsq; ad I. observate. Viu.

Lege. Id est authoritate legis: per iudicem tamen fit interdictio: vt ff. eo. l. vlti. & ff. furioso. §. j. matre, vel alio petente: vt ff. de tu. & cur. da. ab ijs. l. ijs q. §. fi. & ante hoc pōt alienare: secus in furioso: cui statim aduenicnte furore, ipso iure est interdictum. Et secūdum hoc intellige, quod ambo sunt in curatione agnatorum, ut Instit. de cu ra. §. furiosi. sed furiosus statim post furorē, prodigus statim post interdictionē. Sed arg. contra supra, de tut. & cu. da. ab ijs. l. iis q. §. sin. ubi in aliquo conueniunt.

Quod morib. f. Lacedemoniorū: vt Inst. de nut. na. §. & nō ineleganter. vel dic ante legē xii ta.

Curatorem ei. Si non habet a lege ut Inst. de cur. §. furio si. & §. sed solent. Item si est maior. xxv. an. aliàs dabit ei ut minori: ut ff. de cur. l. qui habet.

In hanc sententiā extat apd Cic. lib. 2. off. pdigo rū descriptio. prodigi inqt, qui epulis & uiscera tionibus, & gladiatorum muneribus, ludorum, & ue nationū que apparatu pecunias profundūt in eas res, quarū memoriā aut nullā, aut breuē sūt relicturi.

P. Flor. Nec dubi tanr filiū quoq; pri curatorē dari.

ge [a] duodecim tabularum prodigo interdicitur bonorum suorū administratio Quod morib. [b] quidem ab initio introductū est. Sed solent hodie prætores uel præsides, si talē hominē inuenerint, qui neq; tempus, neq; finē expēsarū habet, [c] sed bona sua dilapidando, & dissipando profundit, cu ratorem ei dare, exemplo furiosi: & tādiu erunt ambo in curatione, quandiu uel furiosus sanitatē, uel ille sanos mores receperit. Qđ si euenerit: ipso iure desinunt [d] esse in ptāte [e] curatorū. Curatio aūt eius, cui bonis interdicitur, filio negabatur p mittenda: sed extat diui Pij rescriptum filio potius curationem permittendam in patre furioso, si tam probus sit. [f]

Paulus libro de officio procon. II.

Sed & alijs dabit proconsul curatores, qui rebus suis superesse non possunt: uel dari iubebit. Nec dubitabit [g] consilium quoq; patri curatorem dare.

Vlpianus libro xxxv. ad Sabinum. III. [f]

Dvm deliberant hæredes instituti ad ire, bonis a prætore curator datur.

[a] Desinunt. C. eodem. l. cum aliis contra. ubi non finitur, si speretur redire furor. Sol. ibi habebat interual la, hic continuus, vel sol. vt ibi.

[b] In potestate. Id est, cura. sic accipitur ff. de tut. l. t.

[c] Probus sit. Sic ff. l. prox. & l. furio. z, & supra, de tut. & cur. dat ab iis. l. iis qui. Acc.

[d] Ed & aliis. Puta mente captis, surdis, & mutis, & qui morbo perpetuo laborantur Instit. de cur. §. sed & mente captus, & supra, de pollul. l. t. §. fi. & l. seq.

[e] Nec dubitabit. Vt ff. l. 1 an fin. Acc.

[f] Dvm deliberant. Facit. ff. de curato. bo. dando. l. t. & de priuileg. credit. l. cum idem. & ff. qu. bus ex causis in possessionem eatur. l. si diu.

[g] Vrius. æ. inæqualis. Quia pater habet in potestate, mater non: vt Insti. de adop. §. fœminæ. Azo.

Idem libro xxxv. ad Sabinum. IIII.

Vriosæ matris curatio ad filiū pertinet. Pietas enim parentib, (etsi inæqualis [a] est eorum potestas) æqua [b] debebitur.

Caius lib. ix. ad edictum prou. V.

Vrator ex senatusconsulto constituit cum clara persona (uelut i senatoris, uel uxoris eius) in ea causa sit, ut eius bona uenire debeant. [m] Nam ut honestius ex bonis eius quantū potest creditoribus soluatur, curator constituitur distrahēdorum bonorum gratia uel a prætore, [c] uel in prouincijs a præside.

Factus furor non est sufficiens ut alicui curator detur.

Vlpianus libro de omnibus tribunalibus. VI.

Bseruare prætorem oportebit ne cui temerè citra causæ cognitionē plenissimum [n] curatorem det. Quoniam plerique uel furorem, uel dementiam fingunt, quò magis curatore accepto onera ciuilia detrectent. [o]

Idem libro xxx ad Sabinum. VII.

Onsilio, & opera curator furiosi debet custodire patrimonium furiosi & personam. Curator. Prætor dedit curatorem dementi: & decreuit vt curator satisdaret rem dementis saluam fore: & curator non satisdedit, & tamen prædium dementis alienauit iusto pretio: & dementis utilitate exigente, & cum decreto: sicque legitimè alienauit, postea decessit dictus demens: hæredes eius uolunt uendicare dictum fundum ab emptore: emptor opponit eis talem exceptionem. rectè uēdicaretis fundum si non curator dementis mihi vēdidisset: sed quia uendidit, ideo malè agitis: certè hæredes deluso. tiatum.

Vel dic quod paren tes habent filios in potestate, sed filii non habent parentes: prima placet.

Aequa. Filius erga parentes: & ecōtra, sic ff. de inoff. testa. l. nam & si.

Vrator. Debeant. Etiā cia præsenibus: qđ in aliis personis nō est ita secundū Hu. sic & alias habent priuilegium: ut C. de tut. & cut. illust. per l. t.

Bseruare. [m] Multi sunt maiores xxv. ann. qui fingunt se esse dementes, vel furiosos ad hoc, vt accipiant curatorem, & sic non subeant onera ciuilia personalia: & ideo ptores debent prouidere, vtrum ille qui dicit se furiosum, uel demētem: dicat uerum an nō: & primo casu dare ei plenum curatorem, secūdo autem non.

[n] Plenissimū, id est adminiſtrationem plenissimā habentem, & ex hoc vide tur, quod quando ad speciem, uel ad litem unam datur, non detur causa cognita, nec cum satisdatione. Hugo. quod falsum est: ut infra rem pupil. sal. for. l. si ad speciem. Accur.

[o] Detrectent. Facit ff. de iis qui no insa. l. 2. §. est & quartū genus. & facit ff. eo. l. bonorum.

Onsilio. Cura-

Pietatis liberorū erga parētes exempla aliquot memorabilia lēs apud Val. Max. lib. 5. c. 4.

Vulgo additur in Vrbe.

In P. Fl. citra cāe cognitionē plenissimam curatorem det.

curatoris tueri dẽt nõ solũ patrimoniũ, sed & corpus, ac salus [a] furiosi.

Hæredes dementis possunt uẽdicare prædium alienatum a curatore eius, qui satis non dederat rem dementis saluam fore, nisi curator de pretio predij uenditi satisfecerit creditoribus dementis, quia tunc hæredes repelluntur doli exceptione.

Curator dementi datus, decreto interposito vti satisdaret, non cauit: & tamen quasdam res de bonis eius legitimo modo [b] alienauit. Si hæredes dementis easdem res vendicent, quas curator alienauit, & exceptio opponetur: ⸗ Si non curator [c] vendiderit ⸗ replicatio dari debet [*] ⸗ si non satisdatione [d] interposita secundum decretũ vendiderit. ⸗ Quòd si ꝑtio accepto curator creditores furiosi dimisit: replicatio [e] doli tutos possessores præstabit.

Contra exceptionem rei iudicatæ curatoris primò remoti datur hæredibus furiosi replicatio propter secundum curatorem: qui condemnare fecit primum & contra secundum datur replicatio ipsi primo: quia conuersa fuit pecunia in utilitatem dementis.

Cùm dementis curatorem (quia satis non dederat, & res malè administrarat) proconsul remouerit à bonis, aliũq; loco eius curatorem substituerit, & hic posterior (cum nec ipse satisdedisset) egerit cum remoto negotiorum gestorum, posteaque hæredes dementis cum eodem [f] negotiorum gestorum agant, & is exceptione rei iudicatæ inter se & curatorem vtatur, hæredibus replicatio danda erit [*] ⸗ si nõ is [g] qui egit, satisdederat. ⸗ Sed an [*] triplicatio [h] curatori [i] profutura sit, iudex æstimabit. Nam si curator sequens pecuniam, quam ex condemnatione consecutus fuerat, [k] in rem furiosi vertisset; doli triplicatio obstabit. Quæsitum est, an alteri ex curatoribus furiosi rectè soluatur, vel an vnus rem furiosi rectè alienare posſit? Respondi, rectè solui. [l] Eũ quoque, qui ab altero ex curatoribus fundũ furiosi [m] legitimè mercaretur, vsu

mentis possunt replicare aduersus emptorem hoc modo, recte opponeres tu emptor dictam except. contra nos hæredes: si curator vẽdidisset tibi dictũ prædium præstita ab eo curatore secundum prædictum decretum prætoris satisd. rem dementis sal. fo. sed quia non satisdedit, & sic ius alienandi non habuit, ideo malè excipis tu emptor. in vno tamen casu habet dictus emptor triplicationem doli contra replicationẽ prædictam hæredũ & sic erit tutus, vel si dictus curator ꝑtium dicti fundi soluit creditoribus dementis. Cum dementis. Prætor, vel proconsul dedit curatorem dementi, & decreuit quod satisdaret rem demẽtis saluam fore: & curator non satisdedit, & incepit res dementis administrare, & malè. vnde prætor remouit eum, & substituit alium curatorẽ loco eius, qui substitutus non satisdedit similiter, & egit secundus curator contra primũ act. neg. gest. vt redderet rationẽ eorum, quæ administrauit, & fecit eum condemnari in xx. & illa xx. ab eo exegit: postea demens decessit, & habuit duos hæredes, dicti hæredes volunt iterum conuenire primum curatorem, vt rationem reddat: primus curator opponit eis exceptio. rei iudic. inter se, & secundum curatorẽ prædictum: certè dicitur hic. quod hæredes possunt hoc modo replicare aduersus eum. rectè exciperes tu primus curator aduersus nos hæredes dementis, si secundus curator qui egit cõtra te satisdedisset rem dementis saluam fore, sed non satisdedit, & sic non habuit ius agendi contra te, ideo male excipis: in vno tamen casu potest dictus primus curator triplicare de dolo contra replicationem dictorum hæredum, veluti si curator secundus vertit in rẽ dementis pecuniam, id est viginti quæ ex condẽnatione fuit consecutus a primo curatore. Quæ sitam est. Furiosus habebat duos curatores, debitor furiosi soluit vni ex dictis curatoribus, vel vnus ex dictis curatoribus alienauit prædiũ furiosi: quæritur nunquid liberetur dictus debitor & nunquid alienatio facta ab vno legitimè, valeat? & dicitur quod sic, & ille qui accepit fundũ, vsucapiet eũ. Et ratio est in omnib. supradictis: quia solutio, & venditionis contractus, & traditio quæ sequitur venditionem de quibus dictum est, magis est facti, id est, administrationis cura in hoc casu, quã iuris, scilicet cuius authoritate soluatur curatori, in quo iure debent omnes consentire curatores: & ideo in nostris casibus sufficit persona vnius ex curatoribus. Nam intelligitur alter consentire, si non cõtradicat: si autem contradicat, non valet quod agitur per alium. Viu.

[a] Salus. Sic ſ. de adm. tut. uel cura. l. cum plures. §. pe. & not. ꝙ hic incipit tractare de officio curatoris.

[b] Legitimo modo. Id est iusto pretio, & dementis vtilitate exigente, & decreto etiam interposito, eũ alienatio id ipsum exigeret: quia sterilis erat. Accursius.

[c] Si non curator. Verba sunt exceptionis. id est, rectè ageres, si non cur. &c.

[d] Si nõ satisdatione. Verba replicationis, id est rectè exciperes, si non satisdatio &c. ad hoc C. de tutoribus & curatoribus qui satis non dede. l. fin. & ſ. de eo qui pro tutore. l. 2. & supra titulo primo. lege. qui neque. in principio.

[e] Replicatio. Id est, duplicatio: ut Insti. de replicatio. & facit infra tit. primo l. si pupillorum. §. fina. & l. si fundus. §. quanquam. & infra proximo §. & C de prædijs minorum. l. vtere. & C. de vsucapio. pro emptore. lege finali.

[f] Cum eodem. Scilicet remoto, qui in parte fuit condemnatus, in parte absolutus: ut apparet ex sequen.

[g] Si non is. Id est, rectè exciperes, si non is &c. & facit C. in quib. caus. in integr. resti. l. pen. & supra proxim. §. Accur.

[h] Triplicatio. Id est duplicatio.

[i] Curatori. Scilicet remoto.

[k] Fuerat. Scilicet a remoto. Acc.

[l] Rectè solui. Et recte unus alienare poterit. nã idem intellige in alia quæstione responsum, cum simul quæsitum fuerit: sic C. de diuer. rescr. l. 1. & ad exhibend. l. si res. & facit ad § supra, de admin. tut. l. decreto. §. fi. & C de autor. præstan. l. fi & si vnus ex plurib. tut. l. 1. & 2. & ĩ. prox. §. & supra, de exerci. l. 1. §. si plures. & ĩ. de sol. l quod si forte. §. pen.

[m] Furiosi. Vt putabatur: alioqui non procederet usucapio, cum nec alienari possit. Acc.

[*] In P. Fl. aut si satisdatione Interposita, &c. reiecta negatione.

[*] In P. Fl. aut si is q. egit, satisdederat.

[*] Replicatio, in Pã. Flor.

Facti.

a Facti. Id est, administrationia: ut ȷ.eo.l.fi.& magis, ponitur electiuè. Azo,& Hugo. quia ergo est de administratione, ergo quilibet potest facere insolidū: ut s̄. proxi. §.cum suis concord. non autem iuris. l.talia cuius autoritate soluatur cura: ut in arrogatione furiosi: vbi omnes debent consentire, vt C.de auto.præstan. l.fi. Item ei quod dicit, venditio est facti, non iuris: est cōtra Inst.tu.de rebus corpo.§.j. Sed ibi dicit de obligatione, non de contractu. Item cōtra. s̄.de iustit. & iur. l. ex hoc. Sed ibi dicit quod ex iure ortum est: non autē dicit ꝙ sit ius. item facit ȷ.de cundi. & demon.l. in facto.

tuus habeat plures hæredes, & cum possit esse, qđ non expediat per omnes heredes administrari (sępe enim segnius expediunt cōmissa negotia plures) & tūc quare unus heredū potius sit onerādus administrare, quā alij? certè non uideo, quare unus potius quā alter. bene ergo dictū est, ꝙ hæres curatoris honorum mortui non est onerandus: imò alius curator eligendus. Viu.

capturum: quia solutio, venditio, traditio facti a magis, quàm iuris sunt: ideoque sufficit vnius ex curatoribus persona: qa alıer intelligitur consentire. Deniq; si præsens sit, & vetet solui, * vel venire, vel tradi: neque debitor liberabitur, neque emptor vsucapiet.

Vlpianus libro vj. de offic. procons. VIII.

Bonorum ventris b nomine curatorem † dari oportet: eumq; rem sal. fore, viri boni arbitratu satisdare proconsul iubet. Sed hoc si non ex inquisitione detur: nam si ex inquisitione, cessat c satisdatio.

Neratius lib. j. membranarum. IX.

Cuius bonis d distrahendis curatores facere senatus permisit, eius bona creditoribus vēdere non permisit: e quāuis creditores post id beneficium f bona vendere g mallent. h Sicut enim integra re i potestas ipsorum k est, vtrum velint l eligendi: ita cum alterum elegerint altero abstinere debent. Multoque magis id seruari æquum est, si factus est curator, per quē bona distraherentur: q̄uis nondum explicato eo negotio m decesserit. Nā & tunc ex integro alius curator faciendus n est: neque hæres prioris curatoris onerandus: cū accidere posit, vt negotio, vel propter sexus, vel ætatis infirmitatem, vel propter dignitatem maiorē o minorēmve quę * in priore curatore spectata erat habilis non sit. Possunt p etiam plures hæredes ei existere: neque aut per omnes q id negotium administrari expediat, aut r quicquā dici posit, s cur vnus aliquis ex his t potissimum onerandus sit.

Vlpianus libro xvj. ad edictum. X.

Iulianus scribit eos, quibus per prætorem

* In P. Fl. vetet venire, vel tradi. In quibusdā: aut vete. exempla. ita vt in Pand. legitur.

† Qui habeat curā præstandi necessaria mulieri p̄gnāti. Bartol. in l. 1. §. mulier. s̄. de vēt. in pos. mi.

* P. Flor. quam.

Bonorum. CASVS. Titius decedens reliquit vxorem prægnantē: vnde venter fuit missus in possessionem bonorum defuncti: & fuit datus à prætore curator bonis nomine dicti ventris, & sine inquisitione: certè debet satisdare rē vel bona sal. fore: si aūt esset datus ex inquisitione, nō deberet satisdare. Viu.

b Bonorū ventris. Id est, nomine bonorū eius, q est in ventre: posset ēt dari idem curator ventri & bonis, vel alteri tantum: vt ȷ.de vent. in pos. mi. l.1. §.quoties. Acc.

c Cessat. Sic C.de tut. vel cura. qui satis non de. l.3. & 4. & Insti. de satisd. tut. §.ij. Item non satisdat curator furiosi, si pater in testamento dedit: licet iudex confirmet. item & si det iudex, & habet substantiam sufficientem: ut C.de episc. aud. l. de creationibus. & C.eo. l.fi. §.sed cum antiquitas. & §. si autem. & facit insti. de cura. §.sed solent. & s̄.de admin. tut. l. inter bonorum. & s̄.eo. l. obseruare.

Cuius bonis. CASVS Titius cum multua creditores haberet, foro cessit: unde creditores cōmuni concordia possunt bona eius uendere: & pretiū inter se diuidere, & si nolunt ipsi uendere: sed unum curatorem constituere, qui uendat, & pretium inter eos diuidat: possunt hoc facere. Modo pone, quod creditores elegerunt constituere curatorem, uel curatores postea uolunt pœnitere, & ipsimet uendere, nunquid possunt hoc facere: certè non. Modo pone, quod curator ab eis electus decessit: nunquid tunc poterunt & ipsi uendere? certè non: imò alius curator cōstituetur nec etiam hæres curatoris mortui debet onerari, ut uendat dicta bona, cum accidere possit, quod hæres non sit habilis dicto negotio, propter causas quę nominantur in litera: & cum possit esse, quod curator mor-

d Cuius bonis. Senatusconsul. introduxit dari curatorem bonis vendēdis. vt hic: & ȷ.de cur. bo. dā. l. Imperator. debent ergo creditores hoc petere: vt ȷ.de cur. bo. dan. l.2. & habent electionem. vt vel ipsi vēdāt, vel curatorem petant constitui: vt hic, & ȷ.de cur. bo. dan. l.1. Azo.

e Non permisit. Id est constitutus est à iudice creditoribus petentibus.

f Beneficiū. Quod est vt curatores eis creditorib. vēdant.

g Vēdere. Hoc non est permissum curatoribus vendere creditoribus.

h Mallent. Creditores. Acc.

i integra re. Sic C.de act. & obl. l. si cur. & ȷ. de leg. 2. l. statuliberū. §. fi. Et dic re integra, idest antequam curator constituatur.

k Ipsorum. Creditorum.

l Velint. Vel curatorem petere, vel ipsi bona vendere.

m Eo negotio. Accipe, habilis non sit, quod est ȷ.

n Faciendus. Non autem ipsi creditores vendunt: nō videtur ille idem permisisse quo ad hoc, vt creditores non vendant, constituatur ergo alter curator.

o Maiorem. Quam maiorem dignitatem hic hæres habet, quam non habebat defunctus, vel si habebat defunctus maiorem, & sic iste hæres minorem habehat, tamen hic hæres plura negotia expedire habet, quam defunctus.

p Possunt. Repete tamen per omnes, sic s̄.de admi. tut. l.3. §.antepe. Acc.

q Per omnes. Hæredes.

r Aut. Repete nec.

s Possit. Scilicet allegari.

t Ex his. Hæredibus, quia magis idoneus.

Iulianus. CASVS Cuidam prodigo interdixit prætor bonis, vt dicitur s̄. l. 1. nunquid p̄r aliquid alienare de dictis bonis dictus prodigus: & dr̄ quod non. Secundo dicit, ꝙ curator furiosi sic bene potest rem suam alienare, si eam alienet, dicens eam esse furiosi: sed rem furiosi tanquam suam alienare non potest. ll. seq. sunt planæ vsq; ad l. & mulieri. Viu.

bonis interdictum est, nihil transferre posse ad aliquem: quia in bonis nihil habeat: cum eis deminutio fit interdicta. Curator furiosi rem quidem suam quasi furio si tradere poterit, & dominiũ transferre: rem uerò furiosi, si quasi suam tradat: dicendum est, ut non transferat dominiũ: quia non quasi furiosi negotium gerens tradidit.

Paulus libro v. ad Plautium. XI.

Ignus à curatore furiosi datum ualet, si utilitate furiosi exigente id fecit.

Marcellus libro j. digestorum. XII.

Ab agnato uel alio curatore furiosi rem furiosi dedicari nõ posse constat. Agnato enim furiosi nõ usquequaque competit rerũ eius alienatio, sed quatenus negotiorũ exigit administratio.

Caius libro xj. ad edictũ prouin. XIII.

Aepe ad alium à lege duodecim tabularum curatio furiosi, aut prodigi pertinet, alij prætor administrationẽ dat: scilicet cum ille legitimus inhabilis ad eã rem uideatur.

Papinianus libro v. responsorum. XIIII.

Irum uxori men te captę curatorem dari non oportet.

Paulus libro j. sententiarum. XV.

T mulieri, quæ luxuriosè uiuit, bonis interdici potest. In curatoris bonis priuilegium furioso, furiosęve seruatur. Prodigus, & omnes omnino, etiam si in edicto non fit eorũ mentio, in bonis curatoris decreto priuilegium consequuntur.

Tryphoninus lib. xiij. disputationum. XVI.

I furioso puberi quan quam maiori uiginti quinque annis, curatorem pater testamento dederit: eum prætor dare debet: secutus patris uoluntatẽ. Manet enim ea datio curatoris apud prætorem: ut rescripto diui Marci continetur. His consequens est, ut si prodigo curatorem

---

Nihil habeant. Quantum ad hanc causam.

Deminutio. Bonorum, & administratio.

Dominium transferre. Cum suam scitet: sic ergo soluitur hic, cum non ettauit: & sic non obstat ff. de acquit. re do. l. si procurator. sed ideo uendebat quasi nomine furiosi, ut ob hoc citius prouocaret ementem, quasi melius forum esset ei facturus. & plene not. ff. de officio procur. Cæsa. l. 1. §. 1. Accur.

Pignus. Valet. Si tamen interuenit decretum, vt C. eod. l. 2. aut nõ fuit immobile. Azo. & ideo dicit pignus. non hypothecam: ut ff. de uerbo. sign. l. plebs. §. pignus.

Ab agnato. Curatore.

Dedicari. Id est, consecrari ut Instit. de rer. diuis. §. sacræ. & facit ff. eod. l. fin. Accur.

Usquequaque. Id est semper.

Saepe ad aliũ. Puta agnatũ: & facit ff. de legi. tuto. l. 1. §. interdum. & l. pe. Acc.

Virum. Simile habes C. qui tuto. dar. poss. l. 2. & Insti. de excusa. tut. §. penulti. & dic vt ibi not.

Et mulieri. Dicit hęc l. quod non solum mulieri mente captæ: sed & ei quæ luxuriosè uiuit, debet interdici bonis per prætorẽ. Secundo dicit, & furiosus & furiosa, & prodigus, & omnes alii, quibus dantur curatores, habent priuilegium in bonis curatorum. Viu.

Et mulieri. Not. Interdici bonis meretrici, quia prodiga est suæ personæ: per quod præsumitur & rerum: vel luxuriosè prodigali luxuria: ut ff. de dam. inf. l. ea damni. circa princ.

Priuilegium. Personale, ut præferatur exteris creditoribus personale habentibus: ut ff. de priuileg. creditorum. l. 4. §. ii. cum seq.

Et omnes omnino. Quibus solent dari curatores, exceptis paucis: ut d. l. 4. §. ii. cum seq. & l. idem priuilegium. §. primo.

Edicto. Quod non habemus, quod fortè de furioso & prodigo tantum dicebat.

Decreto. Scilicet dati. Accur.

Si furioso. Filium meum furiosum, uel prodigum maiorem etiam uigintiquinque ann. mihi hæredem institui, & ei dedi curatorem Titiũ in testamento, quæ datio non ualet: nunquid prętor debet confirmare dictum curatorem? & dicitur quod sic: & debet omnimodo sequi uoluntatem meam testatoris, eiusdemq; patris: & h. d. usq; ad uersic. sed utrũ, & to. sic l. ibi. per omnia &c. In dicto autem uersi. sed utrũ, facit tales quæstiones, quæ possunt ab aliquo fieri quarum ita hic soluat, ut dicat: nunquid omnimodo debet prætor uoluntatem patris sequi in confirmando dicto curatore? An uero ita demum debet seq., si futurum esset, ut prætor dicto furioso bonis interdicturus esset, otii pater aliquid in testamẽto cauisset de curatore? & maximè hic quo si filios habet dictus prodigus, uel furiosus. Et certè uidetur in hoc casu, quãdo habeat filios prodigus, uel furiosus in aui potestate, non debere prætorẽ omnimodo sequi uoluntatem patris furiosi, uel prodigi: quia poterit dictus pater aliter suis nepotibus prouidere: puta si nepotes hæredes instituisset, & filiũ furiosum, uel prodigum exhæredasset: & ei furioso, uel prodigo legasset tantũ quod sufficeret ei alimentorum nomine, dicendo in testamento sic, pater, ideo exhæredo filium meum prodigũ, uel furiosũ. & instituo ex eo nepotes, quia timeo ne dilapidet bona, & hæc necessitas inducit me ad exhæredandũ eum, quo casu non acquirent patri eorũ furioso, cũ in eius nõ sint potestate. imo aui: sed & si essent in potestate patris eorũ furiosi, sieque ei acquirerent relicta sibi ab auo, adhuc pôt eosi lium adhibere auus: ut relicta à se nepotibus non acquiratur patri eorũ furioso: ueluti si eos instituat sub cõdõne, vt emanciparentur à patre: si ergo talibus modis pt prouidere auus nepotibus, non vr, quod semper prætor debeat sequi uoluntatem patris illius, qui est furiosus, uel prodigus: sed ad unum de istis consilius posset allegari contrarium hoc. s. quod sit si pater nepotis furiosus nollet eos emancipare? certe non sequeretur illud quod dictum est: per omnia igitur melius est sequi uoluntatem patris. Viu.

Vigintiquinq; annis. Not. puberem dici tam adultum, quam maiorem.

Cõtinet. Sic ff. §. pr. & ff. de cõfir. tu. l. si filio & C. e. l. fi. §. sed cũ antiquitas. & de epis. aud. l. de creationib.

His. Supra proxi. Acc.

Marginal notes (left margin):

P. Flo. è lege. uulg. ex lege Huius l. uerbi lib. 1. Rebo. ad Heren. referũtur, si furiosus exitat ad agnatorũ, gêtiliũq; in eo pecuniaque eius ptas est. Adde hoc casu ei auferẽ libera testandi facultas: ut l. is cui bonis. ff. de uerb. obl. & melius in l. is cui lega. ff. de test. & Instit. quib. non est p miss. face. testam. §. itẽ prodigo, & hęc est optima cã ut meretrix nõ possit testari, qui ponit Bal. in ca. cum deco rem. ex. de uita & hon. cler. refert, & sequitur do. Ia. Mayn. in l. 4. §. sed quo si mererri ei ff. de condi. ob. tur. caus.

Omnimodo

a Omnimodo. Prætor confirmet curatorem à patre datum, siue ille verè sit prodigus, siue etiam non sit, sed pater eum voluit habere curatorem tanquam prodigum, hæc quõ soluitur].ead.l.ubi, sed per omnia &c. vbi dicitur, quod semper eius patris voluntas est sequenda. Vel hoc ideo,

dederit pater: volũtatem eius sequi debeat prætor, eumq; dare curatorem. Sed verũ omnimodò, [a] an ita, si futurum esset, vt nisi pater aliquid testamẽto cauisset, prætor ei bonis interdicturus esset: & maximè [b] si filios habeat iste prodigus? potuit tamen pater [c] & aliàs prouidere nepotibus suis, si eos iussisset hæredes esse, & exhæredasset filiũ: eique, quod sufficeret, alimentorum nomine ab eis certum [d] legasset, addita causa, necessitateque iudicij sui: [e] aut si non habuit in potestate nepotes, quoniam emancipato iã filio nati fuissent, [f] sub conditione eos hæredes instituere, vt emanciparẽtur à patre prodigo. Sed quid, si nec ad hoc [g] consensurus [h] esset prodigus? sed per omnia [i] iudicium testatoris sequendum est: ne quem pater vero consilio prodigum credidit, eũ magistratus propter aliquod [*] fortè suum vitium [*] [k] idoneũ putauerit.

Caius libro j. de manumissionibus XVII.

ne quem pater prodigum putauit, magistratus pp suum vitium pretio fortè corruptus eum idoneum esse dicat. potuit etiã pater alio modo suo filio prouidere, nepotes ex illo prodigo natos instituẽdo filio prodigo alimenta constituendo, & hoc si sunt in potestate, aliàs nepotes sub cõditione emancipationis instituendo.

b Maximè. Maximè tuc uidetur, qđ prætor se non interponat, scilicet quando hẽt nepotes ex filio, nisi alias erat se interpositurus, etiam si nil pater dixisset: & hoc ea ratione, quia etiam pater parum videtur curasse, licet dederit curatorem, cum poterat plenè pater prouidere per hos modos, qui hic sequuntur, & non fecit.

c Pater. Id est, auus vt].de verb.sign.l. iusta.in fi.

d Certum. Quid, sub. Accur.

e Iudicij sui. Id est, suæ voluntatis.

f Fuissent. Et ita sunt in potestate sui patris: ut Instit. quib. mod. ius pat. potest.sol.§. fi. Sed pater ideo eos sub conditione emancipauit ne suo patri quærant, quem auus prodigum reputauit.

g Ad hoc. Id est, ad emancipationem: aliàs adhuc.

h Consensurus. Nec etiam cogi poterat: ut Instit.dicto titulo, in fine.

i Per omnia. Nunc soluit.

K Vitium. Quia pretio corruptus: ut supra dixi, s.magistratus.& sic est C.de sponsal.l.j. Item not.de paterni testimonij authoritate. sic Inst. de excusa.tutorum. §.t. Accursius.

* P.Fl. aliquid.

* Alibi iudicium.

CVrator. CASVS. Nunquid curator furiosi põt dare libertatem seruo furiosi: & certè non, quia dare libertatem non est ex administratione, sicut si donaret aliquam rem furiosi: nisi manumissio, vel donatio prædicta fieret cum magna vtilitate furiosi, & etiam cum authoritate, & cognitione iudicis: si autẽ vendat curator aliquam rem furiosi, quia egerint negotia furiosi denarijs, valet quod agitur. Viu.

CVrator furiosi nullo modo libertatẽ pstare [l] põt: quod [m] ea res ex administratione nõ sit. Nam in tradendo ita res furiosi alienat, si ad [*] administrationẽ negotiorũ pertineat. Et ideo [†] nec si donandi causa alienet, traditio quicq̃ valebit, nisi ex magna vtilitate [n] furiosi hoc cognitione iudicis faciat.

l Præstare. Quia eã res &c. vt].de manu.l. seruus fugit.& C.qui manu.nõ pos.l.pen.& ã.eo.l.ab agnato.

m Quod. Id est, quia.

n Vtilitate. Vt matre & similib. vt ã.de tut.& rat.distrah.l.j.§.sed nonnullos.& de admin.tut.l.cum plures.§.cũ curator.& l.tutor sm.§.fin.& l.tutor ad vtilitatẽ.

* P.Flo. si id ad.

† In P.Fl. & id eo si donãdi eã alienet neque traditio &c. sed hic rectius meo iudicio.

Digestorum, seu PANDECTARUM Liber vigesimusoctauus.

TITVLVS I.

* DE TESTAMENTIS, & qui testamenta facere possint, & quemadmodum testamenta fiant.

Modest. lib.ij.pandec. I.

TEstamẽtum est voluntatis nrǽ iusta sententia [o] de eo, quod qs post [p] mortem [q]

DE TESTAMENTIS &c.[a]

Quia tutores de quib.pdixit, danẽ in testamentis: de his supponit. & hęc est qnta pars Digestorũ: ut C.de vete.iu.enu.l.2.§.qntus. & præmittit definitionẽ: ut].eo.l.t.ne illotis.(vt ita dixeri) manib.ptinus materiã interpretationis tractaret &c. ut ã.de ori.iu.l.t.Acc.

o TEstam. Iusta .i. solẽnis iuris solẽnitate subnixa. nã nõ solẽnis non ualet: ut Insti. de hær.ab intest.in prin. Itẽ iusta.i.legitima aliàs nõ ualet: ut C. si quis aliquẽ testa.pro.l.j.&].de codi. testit.l.quidã. Item snia.i.dispositio. sic C. q test.fa. pos.l.hac cõsultissima.§.at cũ humana. Et ut tollas oẽs oppositiões sub. cũ institutione hæredis. tñ legitimè facta. Non ergo oportet dici (ut quidã dicũt) de eo.l.uniuerso, ut excludantur singularia relicta. nam siue ex uniuerso, siue ex re certa instituantur, ualet ut ex uniuerso, ut].de hær.inst.l.1.§. si ex fundo. Itẽ nõ ob.de codicillo, uel legato, uel fideicõmisso ẽt vniuersali, vel donatione causa mortis: vel de eo, qui bona sua promittit alicui post mortẽ, ut].de leg.j.l. legatsi.& C.vt ac.ab hær.& cõtra hæres.l.t. quia in his nõ est institutio hęredis: ut C.eo.l.non codicillũ. licèt sit sola de eo quod quis uelit fieri post mortẽ suã de bonis suis omnib.uel parte, uel re aliqua. Sed qd dices de testõ, in quo filius exhæredat immerito? Rñ. Solẽnis est dispositio, & est legitima: quia l.permittit exhæredatiõnẽ pcipit si nõ instituatur ut Insti.de exhę.li.in prin.& ideo oportet rũpi, qa nõ est ex officio pietatis: ut C.de inof.test.l.2.interim ergo testamentũ est.

p Quis. De pluralitate ad singularitatẽ. Item de persona prima. .nostræ, transit ad tertiam, cũ dicit quis. sic C.de test.l.omnium. & C.de in ius voc.l.fi.

q Mortem. Naturalem, postquam est testamentum

* Hic titulus non tã huius tractat*, quã totius quinti Tomi Pandectarũ index est. quod facile intelligere ẽ ex l. 2. in §. qntus. C. de uete.iu.enn.

* In P.Fl. hic tit. sic script' est. Qui testamẽta facere possunt, & quẽadmodũ testamenta fiant.

immutabile. vt ff. de adi. leg. l. 3. & 6. non ciuilem: vt C. de capti. & postli. reuer. l. nec nos.

Velit. Directo instituendo hæredem: alias largè dicitur testamentum quasi testatio mentis: vt etiam codicillos comprehendat: vt Instit. eo. in princ. & secundū hoc utilis actio ex testamento locum habet pro relictio in codicillis: ut not. C. communia de lega. l. a. Vel dic tertio secundum Azo. quod testamētum est quædam solēnis ordinatio cū institutione hæredis, & est quoddam intellectuale, quod cum duobus codicibus fieri pōt: vt ff. eo. l. vnum.

suam fieri velit. a

Tempore testamenti requiritur sanitas mentis, nec requiritur sanitas corporis. Bar.

[illegible] lib. xij. pos. [illegible] la [illegible] itom. II.

In eo, b qui testatur eius tēporis, quo testamentum facit, integritas mentis, non corporis sanitas exigenda est.

Papinianus lib. xiiij. quæstionum. III.

Testamenti c factio non priuati, sed publici iuris est d ideoq; forma eius priuatorum pactis non læditur.

Primo querendum est de persona testantis, quàm de solemnitate testamenti.

Caius libro ij. institutionum. IIII.

b In eo. Pone exēplum Instit. eo. §. itē furiosi. & C. eo. l. furiosum. & facit ad hoc. ff. de au. & ar. le. l. si ita legatum. & C. eo. l. 3. & ff. eo. l. in aduersa. & l. qui in potestate. & l. filiusfam. & idē in contractibus: ut C. de trans. l. sanum. & de donat. l. senectur. Sed contra Instit. de hære. qualit. & differ. §. in extraneis. vbi etiam tempus mortis & aditæ hæreditatis inspicitur, an habeat testamenti factionem. Sed illud in hærede, hoc in testante. Accur.

* In Pan. Fl. desunt hæc, ideo que forma eius priuatorū &c.

Hæres tribus tēporibus, habilis esse debet.

Istā gl. sequitur B. R. P. & Imol.

c Testamenti. Pone in testante, 1 id est, qui iure publico pōt facere testamentum: id est, cui lex concedit, non impetrato à priuato etiam patre, uel domino: ut ff. eo. l. qui in potestate. & ff. de bo. libe. l. Paulus. §. patroni. Vel dic publica authoritate est concedenda testamenti factio, id est, à principe: ut ff. eo. l. si mutus. & l. obsides. & ff. tit. 3. l. si quis. §. irritum. & de militari test. l. ex militari. & C. de inof. test. l. si quādo. & ff. de bo. lib. l. etiam. §. a. non autē a priuato. Vel dic pacto priuati non pōt quis adstringi ad testandum & instituendum aliquem: ut ff. de uerb. obl. l. stipulatio hoc modo. & ff. de pact. l. ius publicū. uel quarto priuatus non pōt remittere solēnitatē legum: sed princeps sic: ut C. eo. l. testandi. & l. si non speciali: ita ecōtra in institutione pōt poni ut per pactū non possit institui non capax. ut ff. de iure fisci. l. non intelligitur. nā 2 factio testamenti actiuè. & passiuè: significat: ut Instit. de hære. quali. & diff. §. testamenti. Apparet ergo, quod pacta, uel consensus p. [illegible] non faciunt, ut ille possit testari qui de iure non potest, uel institui, qui de iure non potest: uel ut non solenniter testetur, qui solenniter facere debet: sicut nec econtra, ut ille non testetur, qui potest: ut C. de pactis conuen. l. pactum. secus in contractibus, qui formam mutant, & accipiunt legem ex conuentione contrahentium: ut supra, depositi. l. 1. §. si conuenit.

2 De testamenti factione actiua & passiua, uide ad longū p Bar. in l. filiusfam. ff. eo.

d Ideoq;. Quidam habent hoc & quidam non. Acc.

Si quæramus factionē. in actiua significatione. 3 nā & passiuā significationē habet: ut ff. eo. l. filiusfa. & institu. de hæred qualit. & diff. §. testamenti. & dic habuerit, id est se habere putauerit. alias contra, ut ff. eo. l. qui in domini, & l. seq. & est. sic ff. de codi. l. quidā. §. esse enim debet. est enim peremptorium, cū nō possit esse sine hoc: sed hoc sine sequentibus esse pōt. sic C. de here. act. l. vt debitum. & dic quemlibet habere nisi expressim prohibeatur: vt ff. de probat. l. ab ea. Prohibentur autem xiij. personæ iure communi testari. s. filiusfa. vt ff. eo. l. qui in potestate. Itē impubes: vt Insti. e. §. impubes. Item furiosus: vt Instit. eod. §. item furiosi. & ff. eo. l. filius. §. Marcel. Item prodigus. vt Inst. eo. §. item prodigus. Itē mutus & surdus. vt infra eo. l. qui in potestate. §. 1. Item cæcus. ut C. eod. l. hac consultissima. Item damnatus ad mortem, ut infra eodem. l. eius. §. si cui. usque in finem. Itē obsides: ut ff. eod. l. obsides. item de statu suo incertus: ut ff. eod. l. de statu. Itē is cui à lege est interdictum, ut infra eo. l. is cui. Item seruus: ut ff. eo. l. filius. Itē monachus ut C. de sac. san. ec. authent. ingressi. Accursius.

3 Glo. magistra. sm Bald.

Testari xiij. personæ prohibentur.

Si quæramus, an valeat testamentum, in primis animaduertere debemus, an is, qui fecit testamentum, habuerit testamenti factionem e deinde si habuerit, requiremus, an secundum regulas f iuris ciuilis testatus sit.

Puberes possunt facere testamentum: quantum ad hoc, dies cœptus habetur pro cōpleto. Bar.

Vlpianus lib. vj. ad Sabinum. V.

* Qua ætate g testamentū, vel masculi vel fœminæ facere possint, videamus, Et verius est, in masculis quidem quartumdecimum annū spectandum, in fœminis verò xij. completum. h

* In P. Fl. Icipit, A qua ætate.

e Factionem. Scilicet actiuè intelligas quia filiusfa. habet testamēti factionē passiuè: quia recipere potest, sed facere testamentum non potest.

f Regulas. Quæ sunt ut vij. testes & rogati, & vno contextu debeant esse in testamento nuncupatiuo: & palam dici nomē hæredis debet: ut ff. eod. l. hæredes. in prin. & in fi. & C. eod. l. hac consultissima. §. per nūcupationem. & l. cum antiquitas. In scriptis autem corā septem testibus rogatis & subscribentibus & sigillantibus: testatore vel alio pro eo scribente nomen hæredis: vt C. e. l. hac consultissima. & l. iubemus. & auth. ibi posita. Non autem est vis, si sit ibi exhæredatus filius immeritò. nam nihilominus interim valet: vt no. supra, l. 1. & ff. de uulga. substi. l. in substitutione.

A[illegible]IO. Dic hoc verum de iure isto, secus autē de iure auth. nisi iusta causa exhæredationis in testamento fuerit expressa, alias ipso iure esset nullum, secundum Bar. P. & Imo. in l. 1. supra, eod.

Qua ætate. CASVS. Quærit in qua ætate existens masculus, uel fœmina possit facere testa. & dicitur quod masculus habens xiiij. annos, & fœmina habens xij. Item quæritur, nunquid est necesse, quod compleuerint dicta tempora tantum, an uero quod excesserint, ad hoc ut testamentum facere possint? & dicitur quod sufficit compleuisse. & compleuisse intelligitur, quocunque modo tetigerit de die artificiali ultimo quartidecimi anni, id est, a mane usque ad uesperam: & quocunque modo tetigerit de die naturali ultimo quartidecimi, ut si præterita sit hora sexta noctis præcedentis eum diem, quo natus est faciens testamentum. de die artificiali prædicto habes in uersic. utrum autem. de die naturali, in uersic. plus arbitror &c. Viu.

Qua ætate. Alias qua. alias ex qua. Accur.

Completum. Vt C. eo. l. 4. & C. quando prouo. non est ne. l. 2. & Insti. eo. §. præterea. sic & in finitione tutelæ: ut Inst. q. mo. tute. fi. in prin. Sed quare citius fœminæ? R. ū. quia citius sagacior: ut C. de ijs q ue. ætat. impe. l. 2. &

Fœmina citius sagacior est uiro.

l. 2. & quia citius est ultipotens.

ADDITIO Vel dic secundũ Bal. quia mala herba cito crescit: ut no. in d. l. 2. Sed Host. dicit quod fœminæ minus uiuit: & ideo citius cõpletur, ut uidemus in plantis, & ista ratio est philosophica, secundum Cyn.

a Cõplesse. Id est, extrema die perstitisse. & est differentia inter excedere, & complere.

b Natali. Quarti decimi anni. sic ĩ. de min. l. 3. §. minorem. Sed nõne tũc cũ iã intrauit xiiij. annos? Respõ. non quia dicas natũ in fi. illius diei, & testatum in capite. Acc.

c Dico valere. Dies ergo cœptus habetur pro completo. sic & ĩ. de ma. l. 1. & ĩ. de usucap. l. in usucapionibus. & ĩ. de verb. sign. l. anniculus. Nec obst. ĩ. de mi. l. iij. §. minorem. ubi de momẽto ad momentum quæritur, vt ibi no.

d Plus arbitror. Quid est hoc plus? Respond. ut in penultima die. dũmodo post finitam sextam horam noctis antepenultimi diei desinẽtis fieri possit. ultima dies, est dies, calẽ. pe. pridie: antepenultima dies quæ pcedit. pridie calendarum quoad natiuitatem. nã & annus quandoque alias cœptus habetur pro cõpleto: ut ĩ. de mun. & hono. l. ad rẽ. & ad Treb. l. qui filium. §. Sabinus. Vel dic tutius, quod ĩ. dixit: quando fit in quauis parte vltimi diei artificialis. hic autem in quauis parte ultimi diei naturalis: & secundum hoc post sextam horam noctis penultimi diei desinentis factum valet. Accur.

Vtrum autem excessisse debeat quis xiiij. annum ut testamentum facere possit, an sufficiat complesse? a propone aliquẽ Calendis Ianuarijs natũ, testamentum ipso natali suo b fecisse xiiij. ann. an valeat testamentum? Di co valere. c Plus arbitror, d etiam si pridie calendarum fecerit post sextam horam noctis; e valere testamentum. Iã enim complesse uidetur annum quartũdecimum, vt Marciano videtur.

Filiusfamilias nõ potest testari, etiam patre permittente. Bart.

Caius lib. xvij. ad edictũ prouinc. VI.

QVi in potestate parentis est, f testamẽti faciẽdi ius non habet: g adeò ut q̃uis pater ei permittat, nihilomagis h tamen iure testari possit.

Surdus, & mutus nõ possunt testari sine permissu principis: sed hoc uitium superueniens postea testamentum non rumpit. Bart.

Surdus i & mutus testamentũ facere non possunt: sed si quis post testamentum factum valetudine, aut quolibet alio casu mutus k aut surdus esse cœperit: ratum nihilominus permanet testamentum.

Aemilius Macer libr. j. ad leg. uicesimam hæreditatum. VII.

SI mutus aut l surdus vt liceret sibi testamẽtum facere à principe impetrauerit, valet m testamentum.

Testamentum factum quando quis erat seruus hostium, non valet. Bar. 10.

Caius lib. xvij. ad edictũ prouinc. VIII.

EIus qui apud hostes n est, testamentum, quod ibi fecit, non valet, quamuis redierit.

Damnatio qua perditur uita, libertas, uel ciuitas, impedit testamentum fieri, & rumpit iam factũ, secus in dãnatione, per quam fama læditur tantum. Barto.

e Noctis. Antepenultimi diei desinentis secundum primum: penultimi diei desinentis secundum nos. * sic enim dies incipit & finitur more Romano: vt ĩ. de fer. l. more.

QVI in potestate. CASVS. Etiam si parens concedat filio, vel nepoti, quẽ habet in potestate, ut faciat testamentum: tamen nõ possunt testari. Secundo dicit quod ille qui est surdus, uel mutus, non potest facere testamentum. sed si facto testamento à se efficitur surdus uel mutus, non vitiatur. in uno tñ casu põt surdus vel mutus testa. facere, puta si Imperator ei concedat. & hoc dicit cum l. seq. Viu.

f Qui in potestate parentis est. Vel esse creditur: ut ĩ. eo. l. qui in domini. & l. seq. secundum primum.

g Non habet. Vt & C. eo. l. 3.

h Nihilo magis. Id est. non ideo magis: ut Insti. eo. in prin. & ar. ĩ. de postud. quos prohibet. & est hoc verũ, nisi I castrẽsi, uel quasi peculio: ut Inst. eo. i pri. & C. e. l. pe. & fi. & ĩ. de don. l. filius. in fi. sed donare põt causa mortis patre permittente: ut ĩ. de don. causa mor. l. tam is. §. 1. dũmodo hoc expresse permittat non simpliciter donare: ut d. l. filiꝰ. §. sed & meminisse. Sed quare secus? Rñ. quia testamenti factio est publici nõ priuati iuris: vt ĩ. e. l. 3. & mors filij inspicitur non patris: vt arg. ĩ. de dona. cau. mor. l. mortis causa capitur. Sed in casu videtur ꝙ possit qñ mater, vel auia reliquit vt ad patrẽ nõ perueniret vsusfructus: vt in Auth. ut liceat matri, & auiæ. in princip. col. 8. sed dic disponit non testando: vt ibi no.

i Surdus. Si habet vtrunqꝫ à natura, nõ testatur: vt hic, & C. eo. l. discretis. in prin. Si ex accidẽti, tunc idẽ si scribere nescit, vt hic, & ibi. Si autem alterũ tantũ, tũc iure isto non testatur: nisi à principe impetrauerit: ut hic, & ĩ. l. px. & ĩ. unde cogn. l. nostaui. §. fratris. hodie sic: ut d. l. discretis. §. finali. vsque ad fi. Item nisi sit miles: ut Insti. de mil. tes. §. quinimo. & ĩ. de milit. testa. l. 4. Accurs.

k Mutus. Vt Inst. eo. §. pe. & facit C. eo. l. furiosum. & ĩ. de postul. l. 1. §. casum. & de spon. l. furor. & ĩ. eo. l. 2.

l SI mutus aut. Potest dici aut, p etiam. & dic ex accidẽti: & nescit scribere, aliàs suo iure posset: ut C. eo. l. discretis. 2. respon. Vel uerius separatum erat uitium: & hoc iure non poterat: sed hodie potest, vt hic, & ĩ. l. prox. nn. Acc.

m Valet. Si modo solenniter, & instituendo quem debet, testatur. ut C. de inoffi. test. l. si quando. In princi. Nec obst. ĩ. de bo. liber. l. etiam. §. j. quia ibi concessit ei, qui alias poterat testari. ut plene not. d. l. si quando. & facit ad hoc ĩ. eo. l. filius.

EIus qui. CASVS. Si aliquis est captiuus apud hostes, non potest facere testamentum: & si fecerit, non ualet, etiam si redeat. secundo dicit, q̃d si alicui est interdictum aqua, uel igni, uel est in insulã deportatus: si prius fecerat testamentũ, non valet. & idẽ si fecit postea, & bona sua debent publicari, si sint lucrosa: alias creditoribus cõcedi. secus in eo, qui est ad tempus in aliquam insulam relegatus: uel cui est prohibitũ, ne stet in Italia: uel cui est prohibitũ, ne stet in prouincia unde ipse est: q̃a isti tres bene possunt cõdere testam̃: & sunt alij tres, qui amittunt libertatẽ & bona, & testamẽti factionẽ nõ retinẽt, vt ille q̃ dãnatur ad terrã. i. ut decapitet: & ille qui dãnatur, ut depugnet cũ bestijs in circo. & ille qui dãnatur in metallũ. Viu.

n Hostes. Vt captiuus & sic seruꝰ, ut Insti. de iure pat. §. 2. &

Dies cœptus pro completo habetur.

* Initium cuiusqꝫ diei unde sumeret tũ apud Romanos tũ apud alios populos pulchrè explicat Macrobi. Saturna. lib. 1. c. 3. & Anto. Aug. li. 4. emend. c.

Filius donat causa mortis patre permittente.

§.2.& sic per consequens nihil habet: ut Insti. p quas person.§.item quod serui.& his rationibus non ualet, vt & ĵ.eo.§.si.& ĵ.de mili.test.l.facere. & ante factũ ualet, siue redeat, siue non: ut Inst.eo.§.fin.item codicilli ibi facti ante, facto testamento confirmati ualẽt: ut infra, de capti.& postli.reuer.l.in bello.§.codicilli.

a Et igni. In cuius locum successit hodie deportatio: ut ĵ. ad l.Iul.repe.l.1. & ĵ.ad leg.Iul.pecu.l.3.& facit ĵ. de le.3.l.1.§. hi quibus. in prin. & in fi. hodie et in locum eius succedit exhæredatio.

b Publicabunt. hodie corrigit qđ hic & ĵ.:hac lege dr de bonis publicandis, vt in Auth. ut nul. iudi.§. quoniam & §.pe.col.ix. Nec tamen testabitur: tũ quia in hoc hęc iura non corrigũtur: tum quia certis personis ex præcepto dictæ legis incontinenti dantur.

c Lucrosa. Quia nihil supest deducto ære alieno: unde fiscus nõ hẽt: ut ĵ.de iu.fis.l.j.§.an bona.& l.non possunt.

d Deportati. Scilicet bona.& hęc corrigitur: ut ŝ. & facit C.de pœ.l deportatorum.& de ho.proscrip.l.2.vbi dicit de post quæsitis non posse testari. Acc.

e Ius retinent. Siue in perpetuum, siue ad tempus sint relegati. nam ciuitatem, & libertatem & bona etiam retinent alij p̃dicti, & inferiores nõ: ut insta.de interdi.& rel.l.relegatorũ.§.siue.& C.de pœ.l. deportatorũ.

Si cui aqua, & igni [a] interdictum sit: eius nec illud testamentum ualet, quod antė fecit, nec id quod postea fecerit. bona quoque quæ tunc habuit, cum dãnaretur, publicabuntur: [b] aut si non uideantur lucrosa, [c] creditoribus concedentur. In insulam deportati [d] in eadem causa sunt. Sed relegati in insulam, & quibus terra Italica, & sua prouincia interdicitur, testamenti faciendi ius retinent. [e] Hi uerò, qui ad ferrum, [f] aut ad bestias, aut in metallum damnantur: libertatem perdũt. [g] bonaq; eorum publicantur: unde apparet amittere eos testamẽti factionem. [h]

Tendente processu capitali, non impeditur quis facere testamentum. Bar.

Vlpianus libro xlv. ad edictum. I X.

SI quis post accusationem in custodia fuerit defunctus indemnatus: [i] testamentum eius ualebit.

Qui non habet manus, potest testari. Bar.

Paulus libro iij. Sententiarum. X.

QVi manus amisit, testamentum [k] facere potest, quamuis scribere non possit.

Vlpianus libro x. ad Sabinum. X I.

OBsides [l] † testari non possunt nisi eis permittatur. [m]

Testatore decedente apud hostes, testamentum ante factum per legem Corneliam confirmatur. Barto.

Iulianus libro xlij. digestorum. X I I.

LEge Cornelia testamenta eorum, qui in hostium potestate decesserint, perinde confirmantur [n] ac si ij, qui ea fecissent, in hostiũ potestatem non peruenissent: & hæreditas ex his eodem modo ad unum

f Ad ferrum. Vt decapitentur: quod fit, ut C.de adul.l. quãnis. Item ad bestias: ut infra.de fal.l.quicunq; . Itẽ in metallũ: ut infra.ad leg.Iul.pe.l.sacrilegij.§. si qs.

g Perdunt. Statim post sententiam. ut infra.de pę.l.q ultimo. Hodie contra, in Auth.de nupt.§. quod autẽ. colla.4. Itẽ & quod dicit publicantur, hodie contra ut in Auth.ut nulli iudi.§.fi.col.ix.nec tamen testatur, vt hac.l.not.§.1.

h Factionem. Tam actiuè, ut hic: quam passiuè, vt ĵ. de pœ.l.quidã.& facit infra.eo.l.qui à latronib.§.si qs.& de iniusto rup.test.l.si quis ex.§.irritum.

SI quis post. CASVS Aliquis fuit accusatus de tali crimine, ex quo si damnatus est, nõ posset facere testamentum, puta de adulterio, datus fuit in custodia nuntiorum, & decessit ante condemnationem morte naturali, testamentum quod ante fecit, ualet. Viu.

i Indemnatus.i.non cõdemnatus: ut ĵ.de iniust. rup. testa.l.si quis ex.§.proinde.& infra.de don.l.post contractũ.& infra eo.l.qui à latronib.§.si.secus si cõdẽnatus ita quod non possit retractari: ut infra. de acc.l.ex iudiciorũ. Item secus in crimine maiestatis: vt infra de dona.l.donationes.§.fi.& in alijs simulib.quæ sunt in d.l.ex iudiciorũ. Itẽ hoc nisi mortem sibi consciuit: vt d.§.pinde.& C.si reus, uel accu.mor.l. defunctus. Item est arg.cõtra infra de manu.uin.l.qui pœnę.

ADDITIO Dic fm Bald.qđ hic criminosus erat mortuus: unde sententia ferri non poterat: sed in lege contraria criminosus uiuebat, & ideo meritò sentẽtia cõtra eum lata quæ retro fingit quatũ ad bona, retractat ea, quæ medio tempore sunt attentata in præiudicium fisci, secundum Dy.

QVi manus. CASVS. Ille q nõ hẽt manus, & sic nõ potest scribere, potest facere testamentum. Viu.

k Testamentũ. Nũcupatiuũ, & in scriptis, ut C.eo.l.iubemus.& in auth.ibi signata.& facit ŝ.e.l.a. Acc.

OBsides. CASVS. Si Romani dent hostib. obsides p Romanis captiuis: illi obsides testari nõ possunt, nisi Imperator eis concedat. Viu.

l Obsides. Dati Romanis ab hostibus pro captiuis, uel pro pace componenda, vel secũdum Ioan. etiam facta tenenda. & idem intelligē econtra in obsidibus datis a populo Romano hostibus. H. & est ratio: quia bona quæsita in obsidatu sunt fisci. sed & relictorũ domi perdunt dominium: vt ipsi captiui ut infra de iure fisci.l.diuus.& arg.ŝ.eo.l.eius.

† Obsides nõ testantur, facit. e. exposita.circa fi. cum gl.fi. extra de arbitr.

Quæsita in obsidatu fiscus capit.

m Permittatur. A Principe expresse, non ab alio: ut ŝ.eo.l.3.uel etiam tacite: vt concesso vsu togæ Romanæ? vt insta.de iure fisci.l.sed & si accepto.

LEge Cornelia. CASVS. Titius Romanus fecit Romæ testamentum, & instituit hæredem Seiũ, postea fuit captus ab hostibus, & sic seruus effectus, & ibi decessit. nunquid Seius hæres ab eo scriptus potest ex dicto test. habere eius hæreditatem? & videtur quod non de iure: quia irritum est factum testa. seruitute testatori contingente. sed dicas, quod potest habere hæreditatem: quia l.Cornel. confirmat testamentum, & uult quod ualeat: ac si prima hora captiuitatis mortuus fuisset Titius Romanus. Quid si seruum instituisset in dicto testamento dictus Titius? certè erit liber, & hæres necessarius, ac si Titius captus non fuisset; & si habet filium dictus Titius, quamuis suus hæres patri dici non possit, eo quod nõ est in eius potestate, quia Titius est seruus hostium, ut dixi: tamẽ per legem Cornel. & per ius ciuile inuitus obligatur hæreditati patris. Viu.

n Confirmant. Vt infra.ad l.Fal.l.1.§.lex. & infra.de iniust.test.l.si quis.§.quatenus.& insta de bo. lib.l.4.§.1.& C.de captiu.l.captum.& de suis & legi.l.apud.

Vnum-

a Vnumquemq;. Agnatum, vel cognatum vel scriptũ, vt d.ll.& j.de suis & legi.hære.l.j.§.3. Sed cõtra, j.de verb.sig.l.3.in fi.Sol.vt ibi.Item contra, infra de secũ. tab.l.qui ex liberis. §.testamento. & Insit.quib.mod. test.in fir. §.non tamen.quibus dicitur irritum capiti. di. Solu.ibi bona in aliũ transierunt: & sic de alienis testat: hic remanent nullius. at vbi tñ qualitas corporis mutat: nihilominus valet: vt s. eo.l.qui in potestate.§.ii. Accur.

b Nolit. Vt j.de acqui. hæredi.l.necessarius.in fi. Hug.

c Inuitus.de iure ciuili nõ prætorio: vt d.l. necessarius, no. & Institu. de hære. quali.& diff.§.sui.

d Non possit. Imo est suus: vt Insti.de hæredi. ab intesta. §.interdum.quæ est contra.Solut. ibi fictionẽ postliminij. non veritatem cõsiderauit. Accur.

quemq; a pertinet. Quare seruus hæres scriptus ab eo, qui in hostium potestate decesserit, & liber & hæres erit seu velit, seu nolit: b licèt min⁹ propriè necessarius hæres dicatur. Nam & filius eius, qui in hostium potestate decessir, inuitus c hæreditati obligatur: quamuis suus hæres dici non possit, d qui in ptãte morientis nõ fuit.

Capti a latronibus, & legati apud extraneos possunt facere testamentum. Bart.

Martianus libro iiij. institutio. XIII.

Qui à latronibus. CASVS. Si Bononiẽsis est captus à Mutinẽsibus remanet liber: quia non sunt hostes, imo latrones: & ideo põt facere testm. Quid si Romanus est missus ad hostes ꝑ ambasiatorẽ certè bñ põt condere test. Si quis Titius dãnatus de crimine capitali appellauit: & ita extinctum fuit pronuntiatum: & pen. ap. facto testamento decessit, certè valet testamentum. Viuia.

Qui a latronibus e capti sunt, cum liberi f maneant, g pñt h facere testamentũ. Itẽ q apud exteros i legatione funguntur, k possunt facere testamentum.

Valet testamentum decedentis appellatione pendente. Bart.

Si quis in capitali crimine damnatus appellauerit, l & medio tempore pendente appellatione fecerir testamentum, & ita decesserit: valet m eius testamentum.

P. Flor. externos.

e Qui à latronibus. De capto a Mutinensibus dicit: vt infra de cap.l.hostes. vel propriè a quolibet latrone: vt tit. t.l.postliminium. §. a piratis.sed si incertus, non potest: vt infrà de leg.3.l.1.in prin.

f Cum liberi. Hac ratione & filiusfa.sed ille in potestate legitima alterius: nec dominia rerum plenè habet. Item damnati de crimine capitali. Item liberi, sed & illi dominia rerum non habent: vt supra eodẽ.l. eius.§.fin.

g Maneant. Vt dictis ll. & C. de ing. manu. l. cum agnatum. Accursius.

h Possunt. Sed non contrahere cum quolibet: vt supra quod met cau.l.qui in carcere.

i Exteros. Idest, hostes: vt infra de cap.& post.reu. in prin. Vel dic de illis, qui dicũtur in l.postliminij, §. in pace.qui similes sunt hostibus: vt ibi dicit.

k Funguntur. Etiam si sint ibi capti: cum capi nõ debuerint: vt infrà de legat.l.fi.

l Appellauerit. Ignis extinguitur ꝓnuntiatũ: vt j.ad Tur. l.1 §.fi.& facit j.de pæ.l.2.§.fi.& j.de iniu.te. l.si q. filio §.fi.& s.e.l.si qs post. & s.de his q not.in fa. l.furti. Sed ar.contra j ad munici. l. libertus. §.in quæstionibus. Sed illud ideo, quia nec de facto infamis admittitur: vt C.de digni.l.neque.lib.12.

Appellatio pronũciatũ extinguit.

ADDITIO Appellatio an extinguat, an suspẽdat iudicatum: vide Mando.super 20. com.execu.q 4.concludentur de iure ciuili eam extinguere, de iure verò canonico suspendere.

m Valet. Nisi sit damnatus crimine maiestatis vel repetundarum: vt infrà de acc.l.ex iudiciorũ. & nisi sit de aliis ibi notatis.quę sunt sex. Item nisi mortem sibi consciuerit: vt infra de iniust. test. l.si quis filio exhæredato. §. eius qui. Sed quidã dicunt spẽle in crimine maiestatis & repetundarũ.& hoc vltimò. Itẽ quod dixi valere pendente appellatione: dic eo saluo: q si per sententiam bona specialiter damnato adimãtur, etiã post mortẽ causa bonorum duret: est ergo in pendẽti tunc, an valeat testamentum.

Ista lex ponit casum in termini: & lex sequens ponit suum matrium eius. Bar.

Paulus libro ij. regularum. XIIII.

Qui in testamento domini manumissus est, n si ignoret dñm decessisse, aditãque o esse eius hæreditatẽ: testamentũ facere non potest, licet iam paterfamilias, & sui iuris est. nã qui incertus de statu p suo est, certam legem testamẽto dicere non põt. q

Vlpianus libr.xij.ad edictum. XV.

De statu r suo dubitantes, vel errantes, testamentum facere nõ possunt: vt diuus Pius rescripsit.

Qui non habet testamenti factionem a iure absque suo delicto, potest habere testamenti factionem passiuè. Bar.

Qui testamento. CASVS. Siue aliquis ignoret statũ suum, de quo ponit exemplum hæc l. siue dubitet de statu suo, vel erret, nõ potest facere testam. nam qui de statu suo sunt incerti certum aliquid in testamento statuere non pñt, & hoc dicit cum l. sequen. Viui.

n Manumissus est. id est, iussus est esse liber.

o Aditamq;. Tunc enim cedit dies relictæ libertatis: vt C.de cad.tol.l.1. §.in nouissimo. etiam ignorante seruo: vt infra de fideicom. liber.l.3. §.1.ibi, quid ergo si quid &c.& hic colligitur.

p De statu. Primæuo à natura, siue iure naturali tributo, quem nunc recuperauit.& sic ponitur supra de statu ho.l.libertus.& si cer.pet.l.eius qui.

q Non potest. nisi sit miles: vt infra de mili.test.l.ex militari.§.fi.vel veteranus vt infra de codi. l. Arisio. & facit infra vnde leg.l. 2.§. fi.& infra de leg.1.l t.j.respon. & infra de acquirend. hæredi. l. hæres & infra l.proxim. item facit C. de rep. auth. sed hodie. vbi nõ tenet matrimonium tactum cum soluta, quam eredo ligatam.

r De statu. Pone exemplum infra de leg.2.l.t.in prin.& est differentia inter dubitationem seu titubationem, ignorantiam, errorem, & nescientiam: quia dubitans applicat animum suum ad plura? & nescit quid eligat. ignorans est, qui nihil scit: sed scire debet. At nesciens est, cum l. ire non tenetur. Errat qui credit vnum, & est aliud. Sed quantum ad titulum de hæ. & fac.igno.vel condi. in de.non est differentia: vt C.de condi.inde.l.fin.lex tamen videtur tacere differentiam in hoc, Infra de acquir. hære.l.6. §.1. sed ibi id reprobauimus. Item hæc lex fallit in milite, & veterano: vt supra l.proxi.nota.

Dubitatio, ignorantia, error, & nesciẽtia differunt.

Filiusfa-

Filiusfamilias. CASVS Nominantur hic quidā qui non poſſunt facere teſta. habēt tñ teſtamenti factionē in paſſiua ſignificatione, quia pñt acquirere ſibi relictum in teſtamento alterius. Seq. l. dicit, quod donec aliquis eſt mēte captus, nō poteſt facere teſta.

a Poſthumus. Etiā alicuius hodie, licet olim ſecus: ut Inſti. de lega. §. poſthumo.

b Poſſint. Accipit ergo actiuè & paſſiuè, ut Inſtit. de hered. quali. & differ. §. teſtamenti. Et de ſurdo dic: ut C. eo. l. diſcretis.

c Notat. Addendo, non corrigendo.

d Ignorantibus. Vt ĵ. de acq. poſ. l. 1. §. item acquirimus. & ſ. quemadm. ſer. amit. l. ſi patrem. §. j. & ĵ. de leg. 2. l. cum pater. §. ſordo. ergo & furioſo: ut infrà de act. & obligatio. l. ſi à furioſo. Et quod dicit in perſonalibus, idem in realibus: ut C. com mu. de lega. l. 1. & ĵ. de fur. l. a Titio. & d. l. ſi partem. Sed quidam dicunt tūc demum cum agnouit. ſed tunc dic irreuocabiliter. & facit Inſti. de hære. ab inteſt. §. poſthumi. & C. eo. l. furioſum. & ſ. eo. l. 4. & l. qui in poteſtate.

e IN aduerſa. Nō poteſt. ut ſ. eo. l. a. & ſ. eo. l. j. & l. furioſum.

IS, cui CASVS. Prodigus, cui eſt bonis interdictum nō poteſt facere teſtamentum. ſi tamen fecit antequā eſſet ſibi bonis interdictum, valet. ſi non poteſt facere teſta. ut dictum eſt: ergo in teſtamento teſtis eſſe non poteſt. Itē dicit, quod ſi aliquis eſt damnatus ob famoſum carmen quod de alio ſcripſit: neq; teſt. facere poteſt, neque teſtis in teſtamento. Viu.

Pomponius libr. ſing. regularum. XVI.

Filiusfamilias, & ſeruus alienus, & poſthumus, a & ſurdus, teſtamenti factionem habere dicūtur, licèt enim teſtamentum facere non poſſunt, b attamen ex teſtamento uel ſibi, uel alijs acquirere poſſunt. Marcellus notat. c furioſus quoque teſtamenti factionem habet, licet teſtamentum facere non poſsit. Ideo autem teſtamenti factionem habet, quia poteſt ſibi acquirere legatum, uel fideicommiſſum. Nam etiam compotibus mentis perſonales actiones, uel ignorantibus d acquiruntur.

Alienatus mente propter infirmitatem non poteſt facere teſtamentum. Bar.

Paulus libr. iij. ſententiarum XVII.

IN aduerſa corporis valetudine mēte captus, eo tempore teſtamentū facere non poteſt. e

Interdictio facta bonis a iudice impedit teſtamentum fieri, & teſtamento teſtificari: etiam factum non rumpit. Bar.

Vlpianus lib. j. ad Sabinum. XVIII.

IS, cui f lege bonis interdictum eſt, teſtamentum facere nō poteſt: & ſi fecerit, ipſo iure nō valet. quod tamen interdictione vetuſtius habuerit teſtamentum, hoc valebit. meritò ergo nec teſtis ad teſtamētum adhiberi poterit: g cum neque teſtamenti factionem h habeat.

Damnatus propter infamiam impeditur facere teſtamentum. Barto.

Si quis ob carmen famoſum damnetur: i ſenatuſcōſulto expreſſum eſt, ut inteſtabilis k ſit, ergo nec teſtamētum facere poterit, nec ad teſtamentum adhiberi. l

Teſtamentum quod ab initio non valet ex defectu teſtantis, impedimento ceſſante non confirmatur. Barto.

Modeſtinus lib. v. Pandectarum XIX.

SI filiusfamilias m aut pupillus, aut ſeruus n tabulas teſtamenti fecerit, o ſignauerit: ſecundū eas bonorū poſſesſio dari non poteſt: licèt filiusfamilias ſui iuris, aut pupillus pubes, aut ſeruus liber factus deceſſerit: p quia nullæ ſunt tabulæ teſtamenti, quas is

f Is, cui. Vt hæreticis omnibus: vt C. de hære. & mani. l. manicheos. Item ut C. ad l. Iul. maie. l. ſi. Sed ſecundum hoc videtur falſum, qđ tñ interdictione vetuſtius &c. ideo pone in prodigo, cui lege, id eſt, per legem a iudice interdictum eſt bonis: ut Inſti. eo. §. itē prodigus. & ſ. de cur. furioſi. l. j. ſed in eo videtur male dicere, merito &c. ſed ſatis poteſt concedi illud eſſe verum. Hugo. cum debeant eſſe integri fructus: ut ſ. de teſti. l. quæ ſitum. Alij dicunt lege interdici, cū certum eſt eum eſſe prodigum, ſi vero dubium, tunc a iudice: ut Inſti. de cur. §. furioſi.

ADDITIO Iſta gl. eſt corrupta ſm Bar. hic: cum idē ſit in vtroq.: ut ſ. eo. l. filiusfa. nec in hoc eſt differētia inter furioſum & prodigū, ut Inſti. e. §. teſtes. & Inſti. qui. non eſt permiſ. fac. teſt §. item prodigus.

g Adhiberi poterit. ut teſtis. nec dicetur ei teſtimonium: ut inf eod. l. cum l. & inf. de ſecuo. tab. l. 1. §. ſed ſi quis. & Inſtit. de teſta. §. teſtes.

h Factionē. Actiuè, ſed paſſiuè ſic: ut infra de acq. hæ. l. mutū. §. j. Fallit tamē in filiofam. qui poteſt eſſe teſtis, non tamen teſtatur.

i Damnetur. Accuſatus vel conuictus ex illa iniuria: ut infra de iniur. l. lex Cornel. §. ſi quis. & l. quod Senatus.

k Inteſtabilis. Vt & ſup. de teſta. l. ob carmen. & hoc exponit ſtatim.

l Adhiberi. Vt teſtis. Item nec ei dicetur teſtimonium ut inf. eo. l. cum leg. An autem capere poſſit? quidā dicunt quod non. ſed Azo dicit quod ſic: quia & is cui bonis eſt interdictū non poteſt adhiberi, & tamen capit: ut inſ. de acq. hær. l. mutum §. 1. ſed Ioann. dicit, qđ nec ille capit, qđ poteſt eſſe uerum quando a lege ut in hæretico. ſi autem propter prodigalitatem, benè capit, & iſte ſecundum eum. ſed dicam, quod non capiat, vtpote criminoſus: ut hic in fin. quod non eſt in prodigo: ut in d. l. mutum.

SI filiusfamilias. CASVS. Si filiusfamilias, vel ſeruus: vel pupillus teſtetur: hæres ab eo vel ab eis inſtitutus nō pōt habere bo. poſ. ſec. tab. ex illo teſtamento, licèt dictus filiusfam. qui fecit teſt. factus poſtea ſui iuris deceſſerit: & licet pupillus poſtea pubes factus deceſſerit: & licèt ſeruus poſteà liber factus deceſſerit: quia nullæ ſunt tabulæ &c. Viu.

m Si filiusfa. Niſi in caſtrēſi peculio, vel quaſi: ut Inſtitu. eo. in prin.

n Aut ſeruus. Niſi in caſtrēſib. ut C. cō. de ſuc. l. ſeruus.

o Fecerit. Teſtando. & ſic ſequentia: ut ĵ. de bon. poſ. ſm tabu. l. 1. § exigere. & facit ſ. eo. l. 2. & 4. & ĵ. de lega. 1. l. 1. §. 1. & ĵ. de reg. iur. l. pen. & in Auth. de teſti. §. ſi vero. colla. 6. & ſ. ad Maced. l. 1. §. certè. & C. de interdict. ma. l. ſi patris. Accur.

p Deceſſerit. Secus in legato: ut inf. de leg. 3. l. 1. §. 1.

Qui

fecit, qui testamenti faciendi facultatem nõ habuit.

Hæres in potestate testatoris constitutus nõ potest esse testis in testamẽto: secus in legatario. Item pater & frater militis in testamento possunt adhiberi ut testes. h d. usq; ad §. quæcunq;. Bartol.

Vlpianus libr. primo ad Sabinum. XX.

Qvi testamento hæres instituitur, ĩ eodẽ testõ testis esse non potest, quod & in legatario, & in eo, qui tutor scriptus est a, contra habetur. hi enim testes possunt adhiberi, si aliud eos nihil impediat: ut puta si impubes, si in potestate sit testatoris. Potestatis aũt uerbum nõ solùm ad liberos, q̃ sunt in potestate, referendũ est: uerùm etiã ad eum, quem redemit ab hostibus: quãuis placeat hunc seruũ nõ esse, sed vinculo b quodã retineri, donec ꝑtiũ soluat. Per contrariũ quęri põt, an pater eius, qui de castrensi peculio potest testari, adhiberi ab eo ad testamentum testis possit? Et Marcellus libro decimo Digestorum scripsit, posse. c Et frater ergo poterit.

Sicut filius non potest esse testis in testamento patris: ita nec in aliquo negotio, per quod patri aliquid acquiratur. Bart.

Quæcunque autẽ * in testõ diximus d * super prohibendis testimonijs eorum, qui ĩ potestate sunt: in omnibus testimonijs accipias, ubi aliquid negotij geritur, per quod acquiratur. Ne furiosus quidem testis adhiberi potest, cùm compos mẽtis nõ sit, sed si habet intermissionem: eo tempore adhiberi potest. testamentum quoq; quod ante furorem consumauit, ualebit: & bonorum possessio e ex eo testamento competet.

Qui non potest esse testis in iudicio, non potest esse testis in testamento. Item mulier in testamento testis esse non potest in alijs potest nisi sit infamis. Bar.

Qvi testamento. CASVS. Aliquis non põt esse testis in testamento, in quo est institutus hæres, legatarij bene possunt esse testes. nisi sint impuberes, vel in potestate testatoris, vel alio modo impediantur esse testes. & inter eos, qui sunt in potestate testatoris intelligere oportet ẽt liberos homines, quos ab hostibus redemit. Sed quid si filiusfa. in militia existẽs faciat test. nunquid pater suus, vel frater poterit esse testis? & dicitur q̃ sic. dixi ergo in prin. quod filius nõ põt esse testis in testamẽto patris, certè idẽ est in omni alio negotio, in quo patri acquiratur. Secundò dicit, quòd furiosus non potest esse testis in testamento, dum furor eum tenet. aliàs sic. & si fecit test. ante furorem, valet. Tertiò dicit, quòd ille, qui damnatus est lege Iul. repet. non potest esse testis in iudicio neq; in testamento. Quartò dicit, quòd mulier in testamento non põt esse testis: aliàs generaliter sic, nisi sit de adulterio dãnata. Quintò dicit, q̃ seruus non põt esse in testa. testis: quia iuris ciuilis, vel prætorij communionẽ aliquam nõ habet: imò pro mortuo reputatur. Sextò dicit, quod testes debent durare ad audiendum testantem, donec completũ sit testa. & si sit ibi Gręcus testis nõ facio vim vtrum intelligat sermonem Latini testatoris, vel non, dum tamen alio modo sciat quid sit. Testamentum autem non valeret, si testes essent ibi per vim detenti. Vi.

a Habetur. Vt Inst. e. §. legatarijs. & C. eodem. l. distantibus. Sed contra. C. de testi. l. omnibus. Sol. vt ibi 1 quia hic pro solennitate, ibi pro veritate. sic & in tutore: non tamen in causa pupilli potest esse testis. Item facit 14. q. 2. c. super prudentiam, & Institu. de test. §. sed neque. Acc.

b Vinculo pignoris. Vt ff. de leg. 1. l. senatus §. 1. & C. de capti. l. 2. & hoc si liber fuit redemptus: alias fit redimentis: vt ff. de capt. l. in bello. §. si quis seruum.

c Posse. Cum ante missionem testetur: secus si post vt Instit. eo. §. sed si filius. quæ est contra. nam & sine ullo teste vel sine solẽni numero testiũ valeret, igitur valet, quando huiusmodi adhibetur: vt dicitur de muliere, cui datur actio ex stipulatu, vbi nulla fuit stipulatio. multo magis ergo, vbi aliqua fuit, licet non vel la: vt C. de rei vxo. actio. in prin. Itẽ contra C. de test. l. 5. & supra, de testibus. l. testis idoneus. Sed hoc est speciale fauore militis. Hug.

d Diximus. Refert se ad filios prohibitos testificari patri in testamento. Idẽ erit in alijs negotijs, si quæratur aliquid patri. i. ei sit vtilitas filij testimonium. si autem non patri, sed filio quæratur: tunc & alia ratione repellit, quia in re sua: vt si pater pro filio velut legitim⁹ administrator agit, si aũt nec patri, nec filio quæratur: tunc secundũ hoc filius est testis patri: vt hic innuit. Sed ob. quod dicit prohibẽdis, vel sub. nõ prohibendis. Item secũdum hoc non obst. Instit. eodem, §. sed si filius. vbi nõ quęritur patri vel filio, & tamẽ repellitur: q̃a ibi de patris testimonio, de quo dic vt s. proxi. respons. hic filij: & est ratio vt plenius repellatur pater: qui plus diligit filium, quàm ecõtra filius patrẽ: vt suprà quod met. cau. l. isti quidẽ. §. fin. patet ergo quod in testamento non põt filius esse testis patri: nec distiguo, quærat vel nõ quęratur vni vel alteri: vt s. hac l. sed in alijs distinguit an quęratur, vel non: vt hic dicit. Sed dicunt quidam referri ad proximum dictum, scilicet de patre & fratre: quia dicit prohibendis, & secũdum hoc expone eorum, id est, pro eis qui &c. Et quod dicit per quod acquiratur. glossant ita sub. maxime. nam idem est in illis negotiis, in quibus nihil patri acquiritur. nam post missionem pater non potest esse testis filio militi, etiam si ei non acquirat: vt Institu. eo. §. si filius. vnde generalis videtur esse prohibitio, ne pater dicat testimonium pro filio: & hoc ratione affectionis: & eadem ratione mater.: & dicas acquiritur ipsi patri. Vel secundum Ioan. ipsi filio. nam siue negotium geratur per quod debeat acquiri ipsi filio, pater non erit testis, vt ibi: siue per quod quæritur vel non quæritur patri, filius non testificabitur, & sic pater nunquam admittitur ad testimonium filij: & ita non subauditur maxime. sed hoc quod dicit intellige esse dictum manente militia filij: vt Inst. eo. §. sed filius, post missionem. vt diximus in superiori §. H. Sed hæc gl. loquitur. q. d. de prohibendo, cum secundum eos de permittendo dicat, nisi dicas de prohibendis, scilicet certis casibus. q. d. alias prohibendis. & super hoc fundatur glo. sed primam approbo.

e Et bonorũ possessio. secundũ tabulas vel etiam cõtra ta-

---

1 Ista gl. reprobat: quia si verus esset hæres, & posset esse testis, q̃d secus est secũdum, Bart. P. & Aret.

* P. Flor. quę autẽ.

* In P. Fl. super perhibendis, testimonijs, &c.

Patet plus diligit filium quã filius patrem.

Filius an patri testificari possit.

* Sic I P. Floren. & rectè, quã uis Haloand. legit testimonium quæque &c.

Pater pro filio testificari non poteit.

tra tabulas. nam vtraq; cōperit ex testamento: vt Inst. de bon. poss. §. sunt autem. & facit supra, e. l. qui in potestate. §. 1. & l. si cui. & Inst. eo. §. furiosi. & §. sed & si quis. & ȷ. de sec. tab. l. 1. §. si quis. & C. eo. l. furiosum.

a Non posse. Istud non deest Py. sed Azo posuit in suo libro. & habes idē ȷ. ad l. Iul. rep. l. ea. §. 1. & s̃. de testi. l. repetundarum. Acc.

Eum, qui lege [a] repetūdarum damnatus est, ad testamentum [*] adhiberi non posse [a] existimo, quoniam [b] in iudicio [c] testis esse vetatur. Mulier testimonium dicere in testamento quidem non poterit: [d] aliàs autem posse testem esse mulierem, argumento est lex [e] Iulia de adulterijs, quæ adulterij damnatam, testem produci, vel dicere testimonium vetat.

Seruus non potest esse testis in testamento. Bar.

Seruus quoque meritò ad solennia [f] adhiberi non potest: cùm iuris ciuilis [g] communionē non habeat in totum: [h] ne prætorij quidem edicti. [i]

Testis debet adstare, donec testamentum perficitur: & debet testificari de eo quod sensu percepit. Bar.

[a] Vulgæ eum qui lege Iulia.

[*] in P. & l adhiberi, posse existimo: sed huic lectioni nō satis conuenire potest ratio, quam statim Iurisconsultus subiungit. Præterea pugnat cū responso Venuleii in l. eadē. §. 1. ad le. Iul. re.

b Quoniam. No. hāc rōnem quę fallit in hæreticis: vt C. d hę. l. qm. in fi. ADDITIO. Dic qđ illa lex est hodie correcta, cū nō possit hæreticus testari: vt l. 1. in fi. C. de sum. tri. secundum Bar. hic.

c In iudicio. Aliàs iudicium. i. signū vel iudiciū aliquod quare legatum vel legatarius agnosci poterit. Acc.

d Non poterit. Quia fragilis & corruptibilis. sed i codicillis non vetatur, ergo pōt: vt s. de test. l. 1. nam & non rogati possunt esse ibi: vt C. de codicil. l. fin. in fine.

e Argumento est lex. A contrario sensu: vt s̃. de test. l. ex eo. & s̃. de minori. l. & si sine. §. sed quòd Papinian. & de off. eius cui mā. est iurisd. l. 1. §. fi. Et no. contrarium sensum legis pro lege accipi. & facit Institut. eod. §. testes.

Cōtrarius legis sensus pro lege accipitur.

f Ad solennia. Testamēti, siue sit testis siue testator.

g Ciuilis. Ideo quod fuit primo testm̄ inuentum: vt Insti. eo. circa princ. secundum quod serui pro mortuis sunt: vt hic, & s̃. de re. iur. l. seruitutem. & l. qđ attinet.

h In totum. Id est, in totū caret: vt dictis ll. Vel ideo dicit, quia in criminibus & quibusdam alijs interesse pōt: vt supra, de iud. l. vix. & ibi not. Item nec ciuilib. officijs fungi pōt: vt supra, de iud. l. cum prætor. §. non autem. Item facit, ȷ. de vsuris. l. nonnunquam. §. seruus.

i Edicti. vt ȷ. de no. op. nun. l. de pupillo. §. 1. & de iur. delib. l. 1. & ȷ. de fal. l. nullo. item facit Inst. e. §. testes.

k Contestatio. Id est, totū testamentū, quod corā testibus fit: & hoc nisi necessitas aliud permittat: vt C. eo. l. casus. & l. cum antiquitas. & facit ȷ. e. §. prox. §. fi.

l Sermonis. Id est, nō intelligāt testes, ipse tñ intelligit: & hoc innuit, hoc. n. &c. Vel dic, qđ nec ipse intelligit. s. seriē testamēti, & sic de testō in scriptis loquit, secus in alio: vt ȷ. l. prox. in prin. & C. e. l. hac consultissima. in prin. & §. per nuncupationē. Item hoc verum est, nisi in rustico: vt C. e. l. fi. Vel dic, qđ illud in rustico est nuncupatiuū: licet scriptura sp desideretur. Acc.

m Inuiti. Ad hoc supra, de auth. tut. l. 1. §. fi. & de iud. l. a. Item ad hoc ȷ. de verb. sig. l. coram.

HAeredes palā. CASVS. Cū aliq̃s facit test. in scriptis vel nūcupatiuū, dēt nuncupare vel scribere taliter hæredē, vel hędes, quos instituere vult, vt exaudiri possit a testib. qui sunt ibi, propter testamenti solennitatē. & sufficit si solennis testiū numerus exaudiri possit. non. n. est necesse, qđ testator ita fortiter clamet nominando hæredes, quod audiant illi, qui habent contra tab. Si quid post. Titius instituit sibi hæredem Seiū, & legata alijs reliquit post factum dictū testamentū dixit Titius, adimo hæred. meā Seio & trāsfero in Caiū, nūquid valebūt dicta legata? & certè nō: nisi iterum dētur eisdē legatarijs p eundē testatorē. oīa enim quę sunt in test. ex integro sunt facienda. secus aut si testator non mutet institutionē, sed explanet aliud quod obscurè dixerat: qa tunc non est necesse, vt oīa ex integro fiant, imò remanēt firma alia, puta quia dixit aliquid obscure in institutione, vel legato: quāuis hic de legato tm̄ exēpla ponat iuris: & est ratio quia explanādo qđ obscure dixerat, nihil dat: sed datum significat. pono etiam quartum exēplum super hoc, scil. licet qđ post testa. factū adiecit legato qđ in testamento dederat aliquod signum per quod cognosceret: vel adiecit legato summā qđ nō certificauerat i testō: vel adiecit nomē legatarij, qđ nō scripserat in testū iā pfecto, vel adiecit numerū qualitatē legatorū: q̃ in test. non dixerat. nā oīa ista pōt facere ēt post cōpletū test. & nō est necesse oīa ex integro fieri: & qa oīa ista possunt post test. cōpletū a testatore adijci. s. nota legata, & summa & nomē legatarii, & numerū legatorū qualitas: pbat a minori ad si pōt sumi argumentū ex nō expresso dicto a testatore, vt dr̄ in seq. ver. nam & si adiecta &c. multo magis pt ipse testator expresse dicere illud tacitum: ex quo arg. debet sumi. In testamentis. Quando aliquis facit test. debent ibi esse testes rogati. vñ si ob aliam cām erāt ibi, nihil valet, nisi dicat eis existētib. ibi ob aliam causam. Nos rogamus vos, vt intelligatis hoc testamentō, quia tunc bene valet. V no. Cū aliquis facit test. oportet eum taliter facere, qđ nullus alienus actus intermisceat, sed actus ad test. pertinēs bene pōt intermisceri. puta ire ad ignem ad calefaciendum ceram, ex qua testes debent testa. sigillare, & similia. Vi.

Et veteres putauerunt eos, qui propter solennia testamenti [i] adhibentur, durare debere: donec suprema contestatio [k] peragatur. Non tamen intelligentiam sermonis [l] exigimus. hoc enim diuus Marcus Didio Iuliano in teste, qui Latinè loqui non nouerat, rescripsit. nam si vel sensu percipiat quis, cui rei adhibitus sit; sufficere. Sed si testes ibi detenti sint inuiti: [m] [†] putant non valere testamentum.

In testamento in scriptis hæredes debent scribi: in testamento nuncupatiuo debent palam nominari, vt testes exaudiant. Bartol.

Idem libro 13. ad Sabinum. XXI.

HAeredes palàm, [n] ita vt exaudiri possint, nuncupandi sunt.

[†] De solennibus testamentorū Alexandr. ab Alexandr. genialium dier. lib. 4. c. 3. & Gellius li. 15. nocti. Attic. c. 27.

[†] Facit c. sacris. cū glo. 1. extra, de his q̃ vi me. cau. fi.

n Hęredes palā. Aliter ponitur hoc verbū supra, de re. nu. l. palā. & facit Inst. de test. §. fi. & C. e. l. hac cōsultissima. §. nuncupationē. & ȷ. de ver. sig. l. palā. Et no. qđ qdā dixerūt nūcupatiuū testm̄ posse pbari p publicū instrm̄ tabellionis, quod continet duorum hominū, vel trium præsentiam: & contineat testatorem condidisse nuncupatiuum testm̄ coram testib. 7. ar. C. arb. tut. l. fi. & C. de edi. diui Adri. tol. l. fi. & de do. l. in donationibus. Item contra vr̄, ar. C. de fide inst. l. in exercendis. cum enim testes ad hoc probandum paucio res

Testamentum nuncupatiuū non poterit publicum probari.

tes 7. non sufficiunt: vt C. e. l. hac consultissima. §. per nuncupationem. & de fideicom. l. si. constat quod nec creditur instrumento. alias si crederetur instrumento quod continet testatorem condidisse testamentum, corã 7. testibus, non esset eadem vis instrumenti, & duorũ testium, sed maior esset in instrumento: quia per instrumentum probaretur testamentum factum coram 7. testibus: quod nõ est nisi in casibus: vt C. si mi. se maio. dixe. l. pen. & de non nu. pec. l. generaliter. Nemo ergo persuadeat, quod magis credatur instrumento vnius tabellionis, quam 7. testib. probatæ opinionis. Item dicũt quidam, quod testamẽtum nuncupatiuũ probari non potest nisi per testes: vt C. de fide instru. l. fin. ibi, cum enim &c. Alij contra: vt C. de n inst. l. in exercendis. si modo habet præsentiam 7. testium. & secundũ Azo. hoc obtinet secundum consuetudinem ciuitatum. & de his etiam tibi no. C. de fi. instru. Itẽ quæritur, an testamentum in scriptis possit fieri sine legatis, & fideicommissis: quod verum est: vt dicitur j. de hære. insti. l. t. §. qui neque. & §. hoc autem. & §. sin autem. Hug.

tur: vt j. de adi. le. l. 3. §. fi. & l. alũnæ. §. ab hæredibus. in fi. § igitur magis expressa: vt s. loc. l. q. ad certũ. quin imo & hæreditas adimit per epistolã: vt C. de ijs quib. vt in di. l. hæreditas. Quod ergo hic di. obtinet quoad institutiones hæredũ. quæ siue cancellẽtur post factum testamentũ, siue alijs modis dicat eos esse hæredes, nihilominus sunt hæredes: licet quandoque eis, vt indignis hæreditas auferatur: vt si eos indignos testa. nõ vocauit: vt j. de mili. test. l. milites. §. veteranus. & de iis quibus vt indig. l. cum quidã. & C. eo. l. nostrã. Nec obst. j. de adi. lega. l. alũnæ. §. j. quia magis conuenit prædictis. vel ibi ex donatione inter viuos petit Seia. & adde quod no. Inst. de adim. leg. §. legatorum.

In P.F. nõ est, nũcupare.

Instrumẽto an potius credẽdũ sit quã septem testibus.

Facit ad hunc §. c. literæ. in glo. j. prope fi. extra de donation.

P. Flo. explanasse.

Licebit ergo testanti, hæredes vel nuncupare,[a] vel scribere. Sed si nuncupat: palam debet[b] nuncupare.[b] Quid est[c] palam? Non vtique in publicum, sed vt exaudiri possit. exaudiri autem non ab omnibus, sed à testibus: & si plures fuerint testes adhibiti: sufficit solẽnem numerum[d] exaudire.

In mutando, vel addendo requiritur eadem solemnitas, quæ in construendo: secus in declarando. Barto.

Si quid post[e] factum testamentum mutari[f] placuit: omnia[g] ex integro facienda sunt. Quod vero quis obscurius in testamento vel nuncupat,[h] vel scribit an post solẽnia[i] explanari[k] possit, quæritur? vtputa, Stichum legauerat,[k] cũ plures haberet, nec declarauit, de quo sentiret.[l] Titio legauit, cum multos Titios amicos haberet: & errauerat in nomine,[m] vel prænomine, vel cognomine, cum in corpore nõ errasset, poteritne postea declarare, de quo senserit? Et puto posse.[n] nihil enim nunc dat, sed datum significat. Sed[o] & si notam[p] postea adiecerit legato, vel sua voce, vel literis, vel summam, vel nomen legatarij, quod non scripserat, vel numorum qualitatem: an rectè fecerit? Et puto, etiam qualitatem numorum posse postea addi. nam & si adiecta non fuisset: vtique placeret coniectionem fieri eius, quod reliquit, vel ex vicinis scripturis, vel ex consuetudine patrisfamilias,[q] vel regionis.

In testamento debent esse testes rogati, hoc est certiorati.

a Nuncupare. Quando sine scriptis.

b Nuncupare. Alias non habetur in textu, sed intelligitur.

c Quid est. Et sic istud quod palam debent nuncupare, locum habet in nuncupatiuo, nõ in testamento in scriptis: quia in illo potest iubere, vt clam stet nomen vsque post mortem suam.

d Numerum. Sic infra de sec. tab. l. cum tabulæ.

e Si quid post. Si ante consummatũ testamentũ quid immutet. videtur neque datũ. sed si post, tunc datum, sed ademptum: vt j. de leg. j. l. si ita sit scriptum. & de iis quæ in testa. delen. l. j. §. fi. & infra de hære. insti. l. si inæqualibus. & tunc quando post factum.

f Mutari. Addendo, adimendo, transferendo. & facit C. eo. l. hac consultissima. §. pe.

g Omnia &c. Vt hic et legata, cum cassata institutione cętera singularia cassent. ex hoc ergo dixit Py. quod legatum in testamento relictum adimi non põt, nisi et in testamento alio, vel codicillis testamento confirmatis. & pro hoc j. de re. iur. l. nihil tam naturale. Sed io. cõtra tã expressa voluntate, vt in Auth. de test. ndeic. colla. 9. §. manifestum. & j. de ali. lega. l. libertis. t. respon & Insti. de adem. leg. §. legatorum. & de vulga. substitu. §. si quis cum. & j. de liber. lega. l. non solu. §. liberatio. & C. de testa. tut. l. 2. & Insti. de act. §. si quis agens. sed Py. has intelligebat codicillis testõ cõfirmatis. Sed contra eũ est: quia etiã tacita voluntate adimi-

h Nuncupet. In testamento nuncupatiuo dico.

i Solẽnia. Id est. testamentũ cõpletũ.

k Stichum legauit. circa institutionem debuit exemplũ ponere: sed idem ibi erit.

l Sentiret. Adeo est obscurũ, vt non valeat: vt j. de reb. dub. l. si fuerit. Accursius.

m In nomine. Alio casu quã supra: quia s. in nomine non errauit.

n Posse. s. sine aliqua solennitate secundum Azo. et coram duobus testibus: vt infra de assi. lib. l. j. §. assignare. Sed ad quid fit, cum et sine ea valeat: cum de corpore constet, vt C. eo. l. si quis? R. ñ. vt sit clarius: vt infra eo. tit. l. si is. Itẽ quid si in corpore errasset: vt in Lau. vbi est in corpore erratũ: licet secus ibi fuerit seruatum. R. ñ. non valet: vt infra de hære. insti. l. quoties. & ideo solemniter oportet quod fiat: sed superiori casu valebat. Itẽ an idẽ in iudice: vt possit declarare? Arg. quod sic: vt infra de re iu. l. Paulus. & s. de in integ. rest. l. diuus. & C. de fruct. & lit. expẽ. l. terminato. & infra de app. l. ab executione. in prin. Item facit infra de leg. j. l. si quis a filio. §. j. & C. de fideicom. l. voluntatis. & infra de hære. insti. l. asse. & de legatis primo, lege, vnum ex familia. & de præto. stip. l. in prætoria.

o Significat. Sic s. si cer. ven. l. si cui. §. sed si quæritur. & j. de cond. & demon. l. filiæ. §. a Titia. & s. de don. inter vi. & vx. l. si donatæ. §. j. Sed arg. cõtrà j. de ver. sig. l. lege. & facit s. de arbi. qui tamen. & C. de leg. l. si Fortidianum. in fi. & infra de leg. 1. l. ille aut ille. §. j.

p Sed & si notam. Id est signũ, vel indicium aliquod, quare legatum, vel legatarius agnosci possit. H.

q Patrisfamilias. Habita in loquendo, vt hic: non in vtendo, vt j. de vi. tri. & oleo leg. l. iiij. quæ est cõtra. & facit ad hoc j. de leg. 3. l. numis. & de reg. iur. l. semper in stipulationib. & l. sp in obscuris. & de leg. j. l. si seruus plurũ. §. fi. s. de vsu. l. q semisses. & de pig. act. l. vel vniuersorũ. & C. de epis. aud. l. nemo. & j. de hæ. insti.

insti.l.qui non militabat.§.1.in fi.§.& ĩ. de eden l. si quis ex.§. initium.

a Rogati. sic in auth.de testi.§.sed licet.quæ est C.de test.auth.rogatis. Item sic ĩ.de diuor.l.nullũ. Sed sr. cõtra C.de cod.l.fi.in fi.Sed aliud est in codicillis.Itẽ arg. cõtra ĩ.de testibus.l.ad fidẽ. ut ibi no. Hug.

ADDITIO. Dic quod hic est de casibus.in quibus debẽt esse testes rogati,licet regulariter contra: ut in auth. rogati.C. de testi. sm Bart. hic.

b Idoneos. Sic ĵ.de mili.test.l.diuus.

c Actionis. Id est, actus:ut l auth. hoc ius porrectũ.in prĩci.C.de sac.san.ecc.

d Alienũ. Nisi ex necessitate:ut C.eo. l.casus.& l.cũ antiquitas. & nisi ad abundantiam. abundans enim cautela non nocet:ut C.eo. l.testamentis. calefactio ergo ceræ non est extraneus actus vel similis. & hoc subiicit. quod pro sed.& facit ĵ.de uerbo.obli.l. cõtinuus. & de duobus reis. l. duos.in fi.& de adul. l. quod ait.& de usu cap.l. possessio. Itẽ quid si in testamento dicam: vẽdo uel dono tibi rem talem pro centum: & tu consentis? Rñ. ualet uenditio? ut infrà de assig. lib.l. assignare.

e In P. F. actus.

A D testium. CASVS. Ad testamẽtũ Titij possunt esse testes ego & pater meus, & etiam fratres mei, qui sumus in potestate patris nostri cõis. Secundo dicit,quòd si testes sunt liberi eo tẽpore quo testa. signant,in scriptis factum ualet testa.etiam si efficiantur testes serui, postq̃ signauerunt ante mortẽ testatoris. Tertio dicit, qđ si testator det mihi testi anulum, cũ quo signare debeãt testm̃ suũ,ualet qđ sgn,ac si alieno anulo signassem:de quo qdẽ nõ est dubium, quin possim cũ alieno signare. Quartò dicit,testa.in scriptis inceptũ signauerunt testes, ut moris est:& sñ illud testa. cõpletũ testator turbauit signa. certe non videtur signatum:& ita nõ ualet. Quintò dicit qđ in test.in scriptis oportet, qđ quilibet testis apponat ibi nomen suũ,qđ signet test. & si alterum tãtũ facit nil agitur. Sed nunqđ tãtũ cũ anulo debet signare testis, an & cũ quodã sigillo,uel alia re, ubi sit signũ impressum? & uidet, quod sufficiat signum testis cum quo testa.signat esse impressum in quacunq; re:quia uarie hoĩes signãt. sed tñ.hic in contrariũ: ut tm̃ anulo signare dẽat testis.s. q anulus habeat characteres. i. signum testis in se anulo formatũ. Sextò dicit,qđ etiam de nocte põt signari test.per testes. Septimò dicit, q̃ nõ solũ valet testa.inscriptis factũ,si signa testiũ sunt apposita sup ipsa charta,ubi est scriptum test. sed etiam si sunt impressa super panno,in quo sunt inuolutæ tabulæ.id est charta,in qua est testa. scriptum. Viuia.

quod ad hoc sunt adhibiti. Bart.

In testamentis (in quibus testes rogati [a] adesse debent, ut testamentum fiat) alterius rei cã fortè rogatos, ad testandum non idoneos [b] placet. qđ sic accipiendum est, ut licèt ad aliam rem sint rogati, uel collecti: si tamẽ antè testimonium certiorentur ad testamentũ se eẽ adhibitos, posse eos testimonium suum rectè perhibere.

Vno contextu debet fieri testamentum. Bar.

Vno contextu † actionis [c] testari oportet. Est autem uno contextu, nullum alienum [d] actuum testamento intermiscere. Quòd si aliquid pertinẽs ad testamentum faciat: testamentum non uitiatur.

Idem libr. xxxix. ad edictum. XXII.

AD testium numerũ simul adhiberi possumus ego, & pater: & plures, qui sumus in eiusdem potestate. [e]

Tempore testamenti inspicitur, cuius conditionis sit testis.

Bartolus.

Conditionem [f] testiũ tunc inspicere debemus, cum signarent, non mortis tẽpe. Si igitur tunc cũ signarent, tales fuerunt: vt adhiberi possent: nihil nocet, si quid postea eis contigerit. [g]

Testis potest sigillare anulo testatoris, uel alterius. Bar.

Si ab ipso testatore anulũ accepero, & signauero: testamentum ualet, quasi alieno [h] signauerim.

Si testator turbauit signa: non uidetur signatum. Bar.

Si signa [i] turbata sunt [k] ab ipso testatore, non videtur signatum.

Requiritur signatio, & subscriptio: & alterum sine altero non ualet. Bar.

Si quis ex testibus nomen suum [l] non adscripserit, veruntamen signauerit: pro eo est, atque si adhibitus non esset. Et si (ut multi faciũt) adscripserit se, non tamen signauerit: adhuc idem dicemus.

Signari potest anulo, uel sigillo, uel quouis alio signo. Bartolus.

e Potestate. Vt Insti.eod. §. pater. & ĩ. de testib.l. pr.

f Conditionem. Sint liberi uel serui. hoc enim est conditio: ut Instit. de in. perso.§.1. & dic uerè uel putatiuè: ut C.eod.l. 1. Item an sint alias habiles: ut ĵ.eo.l. cum l. sic & testantis: ut ĩ.e. l.2. in eo cui relinquitur, tria tempora: ut ibi no.

g Contigerit. Non tñ seruus factus restificabitur, nec infamis: quia tẽpore testificationis cõditio testis inspicitur: ut ĩ.de testa.l.1. circa prin.testm̃ tñ pmanet. sed econtra seruus tpe testamẽti liber factus tẽpore testimonij non est idoneus, ut hic. secus alias: ut ĵ. de uerb.sig.l. notionẽ. §. instrumentorũ. Item liber testificans, & añ apertam tab. factus seruus ualet: ut d.l.1.ĩ.de testi.& facit ĵ.de aur. & ar. leg.l. medico. in prin & Insti.eo. §.sed tñ aliqs. & ĩ. de off.præt. l. Barbarius. & ĵ. de pœ. l.1.& ĵ. de iniuriis. l.iniuriarum. & ĵ. de secun. tab.l. 1.§. pen. Et no. argu.qđ pubes factus non fert testimonium de eo quod ante uidit, sed sic exigitur idoneus tẽpore testamenti: ut ualeat: & sic ut sit solenne, secus ubi veritas inquiritur.

h Alieno. Quod licet: ut Institutionib. eodem.§. possunt.sino tamen proprio, & cera: ut Institutio. de pupill.substitutio.§.igitur.Sed dic ut ibi. Et not.quod quando constituo procuratorem, etiam alieno sigillo possum signare.

i Si signa. Testium.& dic plenè ut C.eodem.l.nostrã. Item contra Institutio.eo.§.ex eo.& C.eo.l.hac consultissima.§.si quis.Solu.ut ibi.& facit infra,de milit. testam.l.in fraudem.§.fi.

k Turbata sunt. Ante perfectum. secus si post: ut infra, de iis quæ in testamen.delen.l.prima.§.sed consulto.

l Nomen suum. ut dicitur infrà l.penult. & facit C. eod.l. si unus. & de iis quibus ut indig.l. penul. & ĩ. de eden.l.1.§. pen.

Cautela abundans nõ nocet.

† Sic perscrutatis uotis singulorum in electione, dẽt mox scrutiniũ publicari: ut in c. quia ppp. cum glo. super uers.mox. ex. de elec. ubi ad hoc allegant p̃sentẽ §.

Pubes factus non fert testimonium de eo qđ añ uidit.

Anulo

Signum autem utrum anulo tantum [a] impresso [*] adhibem[us], an uerò & si non anulo, uerùm alio quodam impresso? uariè enim homines signãt. Et magis est: ut [*] tantùm anulo quis posit signare dum, tamen habeat [*] χαρακτῆρα. Posse [†] & nocte [b] signari testamentum nulla dubitatio est.

Signatæ tabulæ dicuntur, si est signaculum quod eis adhæret. Bart.

Signatas tabulas accipi oportet & si linteo, quo tabulæ inuolutæ sũt. signa impressa [c] fuerint.

Si testamentum restauretur, sufficiunt noua sigilla cum subscriptionibus primis. Bar.

Idem lib. iiij. disputationum. XXIII.

SI testamentum, quod resignauerit [d] testatori, iterum signatum [e] fuerit septem testium signis: non erit imperfectum [f] sed utroque iure ualebit, tam ciuili, quàm prætorio. [g]

Vnum testamentum potest publicari in pluribus chartis. Bartolus.

Florentinus libr. x. Institutio. XXIIII.

VNum testamentum plurib. exemplis [h] consignare quis potest: [*] idque interdum necessarium est, si fortè nauigaturus, & secum ferre [*] & domi relinquere iudiciorum suorum testationem uelit.

Ex testamento non completo nihil debetur. Bar.

Iabolenus lib. x. posteriorum Labeonis. XXV.

SI quis cùm testamentum faceret hæredibus primis nuncupatis, prius quàm secundos hæredes exprimeret, obmutuisset, magis cœpisse eũ testamentum facere, quã fecisse, Varus Digestorum libro primo Seruiũ rispondisse scripsit. itaque primos hæredes ex eo testamẽto nõ futuros. [i] Labeo tunc hoc uerum esse existimat, si cõstaret uoluisse plures eum, qui testamentum fecisset, hæredes pronuntiare. Ego nec Seruium puto aliud sensisse.

Verbum intestabilis, importat ne quis possit facere testamentum, nec esse testis in testamento, nec ei testimonium dicatur. Bart.

Caius li. xxij. ad edictum prouin. XXVI.

CVm lege [k] quis intestabilis [†] esse iube-

[a] Anulo tantùm. Hoc iure cauetur: sed in consuetudine non habetur. Vel sub. signatorio, ut sic excludat nõ signatoriũ: ut ĩ. de aur. & arg. leg. l. argẽto. §. ornamento. non aut alio sigillo maxime, quia lex simpliciter dicit. C. de testa. l. hac consultissima. I prin. & qui testa. fac. poss. l. hac consultissima. & facit C. eo. l. si vnus. & omnia sunt rotũda. Nam in anulo ideo fortè, quia primo imprimebatur per transuersum vt fieret circulus: postea in directo cum charactere. hic enim erit circulus in cera, qui est in charta & circunquaq; incidetur cera. i quo rotũdo imponet anulus cum charactere, & imprimet: ut ibi fiant signa.

[b] Nocte. C. de transac. l. nõ minorem. & supra, de feriis. l. moræ.

[c] Impressa. Vt C. eo. l. hac consultissima. in prin. Sed ar. cõtra ĩ. quod ui aut clam. l. si alius. §. notauimus. & ĩ. pro socio. l. nã socius. Acc. ADDITIO Dic quòd in cohærentibus: ibi in separatis. quod no. secundum Bart. hic.

SI testamentum. CASVS. Titi[us] testamẽtũ quod in scriptis fecerat, & quod testes clausum signauerũt aperuit: & eius Titij voluntate testes iterum signauerunt, nunqd valebit? Et dicitur quod sic & iure p̃torio, & iure ciuili. Viuian.

[d] Resignauerit. Id est, aperuit. sic resero, id est aperio.

[e] Signatum. Eius voluntate.

[f] Imperfectum. Licet enim reserauerit vel resignauerit, non induxit. non aboleuit, nõ cancellauit. aliàs secus esset: ut C. eo. l. nostram. Et no. quod facilius renascitur res, quàm de nouo nascatur: ut ĩ. de secũ. tab. l. qui ex liberis. §. testamento. & supra, de don. inter vir. & vxo. l. cum hic status. §. pœnitentia.

[g] Prætorio. Iure ciuili exigitur præsentia testium: iure prætorio numerus, & sigilla. vt Insti. eo. in princ. & ad hoc ĩ. de secun. tab. l. 1. §. planè.

VNum. CASVS. Hic dr̃ q̃ faciens testa. potest illud facere scribi in duabus chartis, ita quod totum testa. sit in unaquaq; charta. Viu.

[h] Exemplis. Impropriè, cum utrunque sit authenticũ: ut ã. de fi. instr. l. quicunq;. dic ergo i. charta. & facit ĩ. de secũ. tab. l. 1. §. si quis in duob. & Inst. e. §. fi. & facit ĩ. de aur. & arg. leg. l. pediculis. §. Labeo. Acc.

SI quis. CASVS. Titius volens instituere sibi hæredes Seium, & Sẽpronium: Caiũ, & Martinum nuncupauit Seiũ, & Sẽproniũ solos, & obmutuit, ita quod Caiũ, & Martinum nuncupare non potuit: nunquid nuncupati habebunt hæreditatem? & certè non, quia Titius non fecit test. sed facere cœpit.

[i] Nõ futuros. Imò vĩ contra: ut C. eo. l. iubemus. §. quid si non fuerit. Solu. hic nõ potuit alios instituere, utpote mutus, ibi sic. Vel hic omisit substitutos: ibi institutos: quod non placet: ut hic in fi. Vel verius dic ut ibi. Item quid de legatis? Respõ. nõ ualẽt. ut C. de fideic. l. eã quĩ. Nec ob. ĩ. de codi. l. fi. quia ibi fuit plena voluntas, licet non scripta. aut. n. ẽ p̃fecta & nõ scripta. ut ibi. aut non p̃fecta: nec scripta: ut hic. aut perfecta & scripta: sed deest h r̃s esto: ut C. e. l. error̃. & eodẽ mõ fuit perfecta. ĩ. de iis quib. ut indig. l. cum quid. §. 1. & l. eũ tabulis. §. fin. Itẽ hoc fallit inter liberos. ut C. eo. l. hac consul. §. ex imperfecto. vel expone ibi. id est, nõ solenni. Itẽ quid si illi instituendi erant non capaces? videt q̃d non impediant primos, cum exp̃ssim nõ impediret, ut ĩ. d̃ le. 1. l. si duobus. §. 1. sed hęc lex videtur velle contra. & facit ĩ. e. l. ea. & facit. s. fami. erc. l. i hoc indicio. & ĩ. tẽ rat. hab. l. amplius. de codic. l. fi. §. 1. & de iis q̃bus ut indi. l. pen. & sup. de inoff. test. l. si mater.

CVm lege. CASVS. Aliquis fecit carmen famosum de Titio: & de hoc condẽnatur, & ita iussus est esse intestabilis: ut sup. eo. l. is cui. §. fi. & de testi. l. ob carmen. quæritur quid contineatur sub hoc verbo intestabilis? & certè tria, scilicet ut test. facere non posit. itẽ quod aliquis non posit ei testis esse in testamento, si quod faceret. Item quod ipse repellatur a testimonio ferendo pro aliquo. Viu.

[k] Cum lege. Pone exemplum in damnato crimine famoso: ut sup. de test. l. ob carmen. item in furioso, mente capto, & similibus, secundum Ioan.

Putant

[*] P. F. impressum.

[*] Bar. censet hic deesse negationem ut non tantum.

χαρακτῆρα, id est, formã insculptamq; signi imagine. n.

Cõcor. gl. in c. cõsuluit. in glo. super verb. odit lucẽ, in fi. de off. deleg.

Renasci facilius ẽ q̃ de nouo nasci.

[*] Sic quis põt impetrare plures literas ad lites ad cautelam. idem dicit glo. 1. post prin. in c. ex tenore. extra. de rescrip.

[*] In P. F. nõ est domi.

[†] De hoc vocabulo: intestabilis, vid. hic Bar. & eũ dẽ in l. j. I fi. de su. & leg. hæred.

tur, eò pertinet, ne eius testimonium recipiatur: & eò amplius (vt quidã putãt) [a] neve ipsi dicatur testimonium.

Scriptor testamenti non prohibetur esse test. in testament. Bar.

Celsius lib. xv. Digestorum. XXVII.

Domitius Labeo Celso suo salutẽ. Quæro, an testium numero habendus sit is, qui cùm rogatus [b] est ad testamentum scribendum, idem quoque cùm tabulas scripsisset, signauerit: Iuventius Celsus Labeoni suo salutẽ. Aut non intelligo, quid sit, de quo me cõsulis: [c] aut valde stulta [d] est consultatio tua, plus enim quam ridiculum est dubitare, an aliquis iure testis adhibitus [e] sit, quoniam idem & tabulas testamenti scripserit.

Seruus potest iussu testatoris testamentum scribere Bart.

Modestinus [illegible] XXVIII.

Seruus, licet alienus, iussu testatoris testamentum scribere nõ prohibetur.

Ex scriptura non lecta vel publicata coram testibus, non probatur testamentum. Bar.

Paulus lib. xi[illegible] sorum. XXIX.

Ex ea scriptura, quæ ad testamentum faciendũ parabatur, si nullo iure testamentum perfectum esset, nec ea, quæ fideicommissorum verba habent, peti posse. [g]

Verba si non valet iure testamenti &c. important vt debeantur relicta venientibus ab intestato. Bar.

Idem respondit ex his verbis, [h] quæ scripturæ paterfamilias addidit, ταύτην τὴν διαθήκην βούλομαι εἶναι κυρίαν ἐπὶ πάσης ἐξουσίας.

Videri eum voluisse, omnimodò valere ea, quæ reliquit, etiam si intestatus decessisset.

Hic ponitur forma qualiter testis debeat se subscribere. Bar.

Idem [illegible]

XXX.

Singulos testes, qui testamento adhibentur, ꝓprio chirographo [k] annotare conuenit, quis, & cuius testamentum signauerit.

---

[a] Putant. Et malè, secundum quosdam. vel dic ab initis, sed à volentibus sic. Vel secundum Azo. dic in testamento tantum. nam cum non posit testari, non poterit ei dici ab aliquo testimonium. sed in contractibus, & iudicijs poterit ei dici testimonium, ne ius suũ pereat: & sic intelligitur hæc lex ad tit. Vel secũdum Hu. & R. forte erit intelligendũ etiã in contractib. sed dices in tali, qui de grauiori sit crimine damnatus: ita quod perdat libertatẽ, vel patriam: & sic nihil habet: & de talib. loquit hæc lex. & sic in testamẽto, & in alijs. Est ergo aliud dicere, iste non põt testari. qualis est filiusfamilias & similes? & tamen sunt testes, aliud quando præcipitur esse intestabilis: quia tunc tria importat, scilicet vt testamentum non faciat: vt s. eo. l. si eu. §. fi. Item nec sit testis. Itẽ nec alius sibi: vt in hac. l. an au tẽ posit capere, dic vt no. d. l. is cui. §. fi. & facit supra, de te. l. scio. & C. de spo. l. 3. Item videtur hic, q infamis non põt esse testis in testamento. sed falsum est quia & seruus, nisi consiet apud omnes. Acc.

Infamis in testamento testis eẽ potest.

[b] Rogatus. Titius volens in scriptis facere testan. etiã vocauit sex testes. & vnum qui testamẽtum scriberet, & testis esset, & ita adhibuit septẽ inter scriptorẽ & testes, & fecit testamẽtũ: nunquid valet? & certe dicit Iuuẽti', Celsus interrogatus de hoc a Domitio Labeone quod valet, & non bene qualiter respondit. Vt

r. Hor. me consu le[illegible]. at v[illegible] tot tẽ consulueris.

[c] R[illegible] bendũ: qa non est necesse vt roget [illegible] bendũ: sed vt sit testis rogabit. vt subijcit. v[illegible] e vt testis: vt s. eo. l. hæredes. §. fi. Ac.

[d] Signauerit. Vt testis.

[e] S[illegible] ius tel[illegible] n C de trans. l. vt responsum.

Adhibitus. ergo tabellio cõputat in numero testiũ. sic C. q test. fac. pos. l. hac cõsul. §. qđ si. & facit. C. e. l. cũ ant quitas. §. fi. & in Auth. de fi. inst. §. sed oportet. col. 6. Sed ar. cõtra in Auth. de fi. inst. §. sed & si instrumẽto. Sed spẽ e in dictis casib. vt no. d. l. hac consultissima. a. l. tẽ [illegible] s. de pac. l. si [illegible] iures. §. necnon & vnus.

[f] [illegible] Titius volens in scriptis facere testamentum. bene potest facere scribi per seruum etiam alienum, & valebit.

[f] Non prohibetur. Vt C. eod. l. hac consultissima. in prin. & l. iubemus. & in auth. ibi posita. Nec ob. C. de tab. l. generaliter. libr. 10. quia hæc non est publica scriptura, cum & ipse testator posit scribere: sed postea publicatur: ut C. eo. l. 2.

[g] Ex ea. Si aliquis vult facere testm, & illud facere incipiat, & in eo legata & fideicommissa relinquat, & ipsũ testm̃ solenniter non cõpleat: non solũ nõ valebit istitutio hæredis: sed nec etiã legata, & fideicõmissa. postea dictus Titius faciens testm̃ talia verba in eo inseruit hoc meũ testamentum omni iure valere volo. certè his uerbis videtur voluisse omnia quæ per eam scripturam reliquit, peti posse: hæredisque institutionem, si iure directo nõ valeret, in fideicõmissi petitionem trahi: vt saltem iure codicillorum valeat ea scriptura.

Posse. Vt C. de codi. l. fi. in prin. & de fideicõ. l si veritas. & C. e. l. si vnus, & supra e. l. si is. & C. de manumis. test. l. si iure. & ĵ. de leg. 3. l fideicõmissa. §. 1. & ĵ. de iure codicil. l. 1. Hug.

[h] Ex his verbis. Fortè talia erant in Græco: legata, quæ reliqui, & fideicommissa dari volo ab omni hær. de meo etiã ab intestato. vt C. de fideicom. l. eã quam vel talia. vt ĵ. de leg. 2. l. cum pater. §. filius. vel talia: vt C. de codicillis. l. fi. Hug. vel dic vt infra de iniusto testamento. l. posthumus. §. final. Sed nunquid tota hæreditas debetur ab hæredibus venientibus ab intestato instituto in tali non perfecta voluntate? Respon. sic argumen. infra de iniusto testamento. l. posthumus. §. fina. & ad Trebellian. l. si quis priore. nam & totum appellatione relicti continetur: vt in Auth. de hæreds. & fal. colla. 1. §. & hoc quidem. Sed arg. contra supra, de inofficioso testamen. l. Titia. sed ibi est ratio.

No. q quamuis nõ sit publica, præsumit tamen uera & solẽnis, nisi cõtrarium probetur. l. si post diẽ. & ibi Bal. C. de iu. & fact. igno. sed quomodo intelligatur vide Pau. de Ca[illegible]. in l. serui electio. in fi. de le. 1.

Id est, hoc testamentum: ratũ esse uolo, quacunq; ratiõe poterit. Quib. uerbis putat Alcia. lib. 4. dispu. cap. 19. etiam institutiones hæredum contineri: ut si directo iure non subsistat in uim fid[illegible] tẽ fid[illegible] missi ualeant.

CASVS. Singulos. Testes qui adhibentur ad testamentum in scriptis faciendum, debent in propria eorum subscriptione in testamento facienda designare nomen suum, & testatoris.

[i] Testamento. In scriptis.

[k] Chirographo. Id est in ꝓpria subscriptione, in qua nomen suum, & testatoris designetur: vt hic, & quando [illegible]

doq; nomen hæredis similiter: ut C.eo.l.iubemus.apparet hic quod non subscribit unus pro alio, nisi in testamento rustici: ut C. eo.l.fi.sed fortè idem est nuncupatiuum, licet scriptum. & facit C. eo.l.hac consultissima.§.fi.& ī.eo.l.ad testium.§.si quis. Accur. Floren. consti.princ.l.fi.& facit de re. uen.l. si in rem.§.licet. & § & si uestimenta. & l.Pomponius.in fin.& C.eod. l.3.& infra.de leg.j. l.filiusfamilias.§.diui. & de rebus dub.l.si fuerit.& infra de manu. test.l. cum ex plurib. & supra,de test.tut.l. duo. Accur.

Ius. CASVS. Si aliquis dicat inter vicinos suos, ego scribã Imperatorem heredem, & postea decedat facto testõ, vel non: Imperator siue fiscus nõ põt bona illius occupare. Viu. a Eius bona. Et facit C. de test.l.noluimus. & l.ex imperfecto.& Inst.quibus modis test. infir. §.fi.& C.de cad. toll. l.prima.§.fi. Acc.

Iuxta hoc æq. ssit mũ Imperatoris g- tinacis edictõ refert Iul. Capitolinus I eodem. Vel pterilis.

Verba prolata causa iactantiæ non inducunt dispositionem. Bar.

Idem libro v. sententiarum. XXXI.

Eius bona, a qui se imperatorem facturum hæredem esse iactauerit, a fisco occupari nõ possunt. †

TITVLVS II.

DE LIBERIS & posthumis hæredibus instituendis, uel exhęredandis.

DE LIBERIS & posthumis hę[redibus] in[sti]tuendis, &c.

Post testamenta incipit de institutione & exhędatione liberorũ natorũ, & nõ natorũ. sed j̄.de hęre.insti. generaliter de omnib.instituendis dicit.& no. qđ dicit pteritis,nõ prętereundis: quia hoc faciendum nõ est: sed instituendi, uel exhæredandi ut infra eo.l antep.

Id dicitur fieri nominatim, quod ita exprimitur, ut de eo nequeas dubitari. Alex.

Vlpianus libro j.ad Sabinum. I.

Qvid sit nominatim b exhæredari, uideamus. Nomen c & pnomen, d & cognomē e eius dicendum est, an sufficit uel unum ex his? f Et constat sufficere. g

Indefinita, quæ non potest nisi ad unum referri, orationi singulari æquiparatur. Alex.

Idem libro sexto regularum. II.

Nominatim h exhæredatus filius & ita uidetur, Filius meus exhæres esto: etsi i nec nomen l eius expressum sit, si modò unicus sit. Nam si plures sunt filij: k benigna interpretatione potius à plerisq; respondetur, nullum exhęredatum esse. l

Adiectio matris facit quem uideri nominatim exhæredatum: & adiectio conuicij exhæredationem non uitiat. Bar.

Idem libro primo ad Sabinum. III.

Et si a pepercerit.

a Quid sit nominatim. Dicit Inst. de exhæredatione lib. quod filij debent à parentibus institui, uel nominatim exhęredari, ad hoc ut testamentum eorum nõ sit ipso iure nullum. hæc prima l. & secũda, dicit plane quid sit nominatim exhæredate. Vi.

b Quid sit nominatim. Quod erat olim opus in masculis, non in fœminis hodie contra. ut C.eod.l.fin & Instit.de exhære.lib.circa prin.& §.nostra.

c Nomen. Proprium.

d Prænomen. Ab euentu. Acc.

e Cognomen. A cognatione.

f Ex his. Scilicet tribus.

g Sufficere. Etiam unum, si modo per eum possumus esse certi. ut s̄.si cer.pe l.certũ.& j̄.de hær.inst.l.quoties.in prio. Sed arg. cõtra s̄.de tranl.l.cũ hi.§ si ptor.

ADDITIO. Dic quod ibi omittebatur aliquid in solennitatibus: hic non erat necesse, ꝙ poneretur nisi nomen tãtum, quãdo ex illo redditur certa persona secundum Bar. hic.

h Nominatim. Et si, id est quamuis.

i Nomen. Proprium.

k Filij. Et dixit, filium meum exhæredo.

l Nullum exhæredatum esse. Propter odiũ exhæredationis. 1 est enim odiosa: ut j̄.eo.l.cum quidam. secus ubi est fauor, 2 ut s̄.de testa.tute.l. si quis ita.§.si quis filio.& infra de adimen.leg.l.3.§. si duobus. & de leg j.l.qui filiabus.§.j.& de lib.leg.l.2.& infra de accep til.l.pluribus.quæ sunt arg.contra.sed in eis est fauor, & ideo prorogãdus: ut d.l.cum quidã. & facit supra, de

Placet Bar. unde in odiosis indefinita non æquipollet uniuersali. P. Alexand. & Ias.

x Exp̄sso tñ noie appellatiuo. Alex. & Ias.

a Et si pepercerit. CASVS. In principio l. dicit quod rectè exhęredatur filius à patre hoc modo. ex Seia natum exhęredo. & rectè similiter exhęredatus uidetur, si cum conuicio eum exhæredauerit, & de hoc ponit exēplum. Item debet exhęredari filius pure, adhoc ut testamentum non annullet. Filius autem. Titius faciens testamentum instituit sibi heredem Seium, & postea exhęredauit filiũ suũ: & postea instituit Caiũ, & postea substituit Semproniũ Seio, & Caio. nunquid est rectè exhęredatus filius? & dicitur quod sic, & erit à gradu institutorũ exhęredatus, non autem a gradu substituti. unde gradus institutorum ualebit, & non gradus substituti: quia ab eo gradu inuenitur pęteritus. si autem retento eodem casu sit filius exhęredatus hoc modo: à persona Seij instituti filium meum exhęredo, nihil valet exhęredatio: quia a certa persona exhęredari filius non potest: sicut & in isto alio casu non ualet exhęredatio, quisquis mihi hęres erit, filius meus exhęres esto &c quę quidem exhęredatio sine dubio nihil ualet, quia fuit facta sub conditione, & conditionalis exhęredatio nihil ualet: ut supra, prox.§.& quod fuerit facta sub condōne, patet. nã uoluit filiũ esse exhęredē, si adita esset hęreditas, & non alias. Ante hęredis. Titius testm̃ faciens ita dixit: exhęredo filium meum Seiũ, & instituo Caium mihi hęredem. Et si Caius hęres non erit substituo ei Sempronium, & si Sempronius hęres non erit, substituo ei Sequolã. nunquid ualet exhęredatio filij? & dī ꝙ sic, & ab omnibus prędictis gradibus est exhęredatus. Sed quid si ita dixit testator, instituo mihi hęredē Seium, & filium meũ exhæredo. & si dictus Seius hæres non erit, substituo ei Sempronium. nunquid ab vtroque gradu est exhęredatus filius? & dicitur quod sic: & sic valet vterq; gradus. Item quid si ita dixit testator: Primus hęres esto in dimidiã hęreditatis meę. & si dictus primus hęres non erit, secũdus ex dicta dimidia hæres esto: & ex alia dimidia tertius hęres esto: filius meus exhęres esto. & si dictus tertius hæres non erit, quartus sit hęres. nunquid est exhęredatus ab vtroq; gradu filius: & dicitur quod sic? unde ualet uterque. Si ita. Testator instituit Sempronium hęredē & si Sēpronius hæres nõ esset, substituit ei Caium & Seiũ, deinde adiecit, filium meũ à substitutis exhęredo. Quærebatur, an tale testamentum ualeret? R. Iu. decoñ. ex

Ibi fuit expressũ nomē proprium: & sic cõcor. tex. & idē I l. sequē. Alex.

a P. Fl. si nec nomen.

a In Pan. Flo. pepercerit. sed hic rectiꝰ.

Sententia Sabini. Cassii, & Iuliani ualere quidem testamentum quantum ad secundum gradum, a quo filius est exhæredatus: non autem quæsitum ad primũ gradum, cum ab eo filius reperiatur præteritus. Itaque perempto primo gradu, testamentum uires accipiet a secũdo gradu. cum enim institutio hæredis sit nulla propter filiũ præteritionem, & ob id institutus non potuerit esse hæres, certè locus erit substitutioni. Substitutus. n. alicui, si hęres nõ erit, cẽsetur substitutus etiam in eũ casum, quo institutus non potuit esse hæres.

rit [a] filium dicere, ex Seia [b] autem natum dixerit, rectè [c] exhæredat. Et si cum conuicio dixerit, non nominandus, vel non filius meus, latro, gladiator: magis est, ut rectè exhæredatus sit: & si ex adulterio [d] natũ dixerit. Purè [e] aũt filium exhæredandum Iulianus putat: qua s̃nia utimur.

Clausula posita inter unum capitulum, ad illud tantum refertur, sed posita inter plura capitula, uel ante omnia, uel post omnia: ad omnia refertur. Item exhæredatio facta a certa persona uel sub conditione non ualet. h.d. usque ad §. si ita.

Filius inter medias [f] quoque hæredum institutiones rectè exhæredatur: & erit à toto [g] gradu submotus: nisi forte ab unius persona eum testator exhæredauerit. [h] Nam si hoc fecit, uitiosa erit exhæredatio, quẽadmodũ [i] si ita eũ exhæredauerit, Quisqs mihi hæres erit, filius exhæres esto. Nam (ut Iulianus scripsit) huiusmodi exhæredatio uitiosa est: [k] quoniam post aditam hæreditatem uoluit eum submotum: [l] quod est impossibile. Ante hæredis institutionem [m] exhæredatus, ab omnibus gradibus submotus est. Sed & inter duos gradus exhæredatus, ab utroque remotus est, secundũ Scæuolæ sententiã: quam puto ueram. In eo, qui miscuit duos gradus, exhæredationem ualere, Mauritianus rectè putat: uelut, Primus hęres esto ex semisse: si primus hæres non erit, secundus ex semisse hæres esto. Tertius ex alio semisse hæres esto. Filius exhæres esto. si tertius hæres non erit, quart⁹ hæres esto. Nam ab utroque gradu submotus est. [n]

Testamentum potest incipere à gradu substitutionis uulgaris si præcedens gradus institutionis erat nullus. Alex.

Si ita testatus sit paterfamilias, ut à primo quidem gradu filium [o]

[a] Et si pepercerit. Id est, noluerit dicere.

[b] Ex Seia. vxore alias inepta esset exhæredatio: ut infra de ver. obl. l. quidã. Item vnus tantum ex ea erat natus. alias cõtra s̃. l. pxi.

[c] Rectè. Id est, s̃m ordinem iuris.

ADDITIO Impropriè ponitur secũdum Ale. & propriè exponitur in l. 2. s̃. de inof. testa. Bartol. Alexand. & Iason in l. lecta. s̃. si cert. peta.

[d] Ex Adulterio. valet exhæredatio: licet sit cõtra, infra. de Carbo. edict. l. 1. §. idẽ ait, eũ quidã. contra. Sol. [1] illud uerum q̃tũ ad Carbonianum: sed quãtum ad hoc vt verè sit exhęredatus necne, distinguitur: aut credebat eũ ex adulterio natum & non erat: & tũc nõ valet: ut infra eo. l. si posthumus. §. fin. si uero sciebat filium, tunc valet: ut hic. Item contra, infra de leg. 1. l. turpia. Solu. hic stetit in genere, ibi in specie: quia talem hominem occiditur infra de hęre. instit. l. his uerbis. §. 1. & l. quoties. §. si quis. Item facit hic ad fi. s̃. de inoff. test. l. si instituta. §. ei qui. Acc.

[e] Purè. Non sub conditione: [2] vt infra de hær. insti. l. si quis Semproniũ. in fi. & l. iam dubitari. & infra de contratab. l. sub conditione. nisi in casu: ut eũ filius instituitur sub conditione casuali. & in defectum eius exhæredatus: ut C. de insti. & substi. l. si patet. & d. l. iã dubitari. Item in alio: [3] ut infra de uen. in pos. mit. l. 1. §. sed & si incertum. uel die ut ibi not.

[f] Inter medias. Id est, inter unum institutum, & aliũ institutum: & sic inter gradum. hoc casu etiam loquitur j. eo. §. fi. & j. ti. 1. l. 3. §. fi. non autẽ est hoc inter gradus: licet quidam contra: ut. j. tit. 1. l. pe. & j. e. l. pe.

ADDITIO. Dic quod ad omnes gradus ibi non porrigitur: sed ad illum, circa quem ponitur, porrigitur secundum. Bat. hic.

[g] Toto. Illo. non aliis gradib. qd̃ dic ut j. ti. 3. l. p. §. p.

[h] Exhæredauerit. hoc adiecto: vt infra de contra tab. l. non putauit prætor. §. si ab vno. quod in dubio non erit credendum, ut quis eligat uiam ad impugnanda sua iudicia: ut infra de milit. test. l. 3.

[i] Quemadmodum. In hoc est simile, quia vtrobique non valet exhæredatio. Acc.

[k] Vitiosa est. Vt eo gradu non obuniat tunc hęreditas ista: quippe conditionalis est: ut infra de uulga. substitut. l. qui liberis. ergo nulla: ut s̃. proxim. §. dixi.

[l] Submotum. Id est, exhæredatũ esse. sub conditione scilicet, si aditetur hæreditas. ante ergo inueniebat se p̃teritum: quare ipso iure testamẽtũ nullũ est. Et not. quod expressa nocẽt, non expressa non. nam hoc non expresso ita demũ tenet exhæredatio, si institutus sit hæres: nec tamẽ hoc debet exprimi: ut hic, & infra de hæred. instit. l. si quis Sẽproniũ. §. fi. & infra de contratabu. l. pen. §. sed cum exhæredatio. Et est argu. infra de condi. & demon. l. nonnũquam. & de reg. iur. l. actus.

[m] Ante hęredis institutionẽ. primus gradus est institutorum, secũdus substitutorum: exhæredatus ante omnes ab omnibus videtur exhæredatus: vt hic, & idem si post omnes, [4] vt C. eo. titu. l. 1. Idem si inter primum, & secundum gradum: vt in fi. huius §. si autem inter vnum institutum, & alium institutum: vel inter vnum substitutũ: & alium substitutũ: obtinet s̃. eo. §. filius. & sic est vis inter gradum, & gradus, scilicet plurale, & singulare. Item nota quinq; necessaria in exhæredatione. Quæ nominatum est faciẽda: vt infra l. proxim. Item pure. Item a gradu toto, non a persona certa: ut s̃. hac l. Item ab hęreditate, nõ à re certa: vt infra eo. l. cum quidam. Item hodie causa est inferenda: [5] vt C. eo. tit. auth. non licet.

[n] Submotus est. Nam a primo est exhæredatus post omnes gradus: à tertio est exhæredatus inter gradus & sic bene dicit: ut patet per superiora.

[o] Filium. Iã natũ, secus in posthumo: ut infra tit. 1. l. nã & si. §. fi. hoc ideo, quia posthumus [6] nõ rũpit gradus, nisi demum natus: ante ergo q̃ nascatur, valet primus, & secundus pendet ex eo: quare primo vitiato per natiuitatẽ posthumi, vitiatur & accessoriũ, sed in iam natus secus: quia hic gradus a quo est præteritus, statim est nullus: secundus ergo, vel etiam præcedens ex eo non pendet, sed ex se sumit vires: cum ergo ab eo grada

* Exhæredari in P. Flor.

[1] Placet Bat. sed displicet Alexã. Soci. & Ias.

* In P. Fl. nõ est hæres.

[2] Etiã potestatiua Bat. Pau. Alexã. & Ias.

[3] Quia ibi in nascituro, hic in iã nato. B. P. Alexã. & Ias.

Expressa nocẽt, nõ expressa non.

[4] Reprobat I tex. s̃m Bart. & Ias.

Exhẽdatio ut ualeat quinque requiruntur.

[5] Nam q̃ adeat hẽditas s̃m Paul. Ale. & Ias.

[6] Placet Bar. & Ia. licet contra teneãt Bald. Pau. & Ale.

gradu hic secundus non pendeat: meritò illo non ualente, hic secundus non uitiatur, sic & alias differunt: ut not. C. de liber. & posthum. l. 3. & ad hoc ꝟ. titu. 2. l. 3. §. ex his.

a Solo. Hoc expresso, ut quidam ponunt, sic: Sempronium instituo: & ei Titium substituo. a quo filium meum exhæredo: sed certè exhæredatio nulla est, 1 cum à persona certa sit exhæredatus: ut s. ea. l. §. filius autem. Ponamus ergo cum facta est exhæredatio inter gradum, quare uideatur exhæredatus a toto, & solo illo gradu: ut hic, & s. eodem. §. filius. nota. secũdum Azo. Tu potes dicere, ut à persona non valeat nominãdo personam: at à gradu sic: vt à secundo, uel à primo gradu exhæredo: ut hic. & infra eod. l. si à primo. & lege, si posthumus.

b Capere. Sic econtra facere potest: ut infra titul. 2. l. pen. Azo. & infra eod. l. si à primo. facit ad hoc ꝟ. de uulga. sub stitu. l. ex facto. §. Lucius. & infra de contra tabu. l. non putauit. §. à primo. & de hæredi. instit. l. si filius. & ꝟ. titul. 2. l. nam si miles. & argu. infra de hære. instit. l. si is qui soluendo. Acc.

1 Imò sol nañ si vnꝰ tñ sit substitutus. Pan. Ale. & Ias.

præteriret, à secundo solo a exhæredaret: Sabinus & Cassius, & Iulianus putãt, perempto primo gradu: testamentum ab eo gradu exordium capere, b unde filius exhęredatus est, quę sententia comprobata est.

Institutio posthumi trahitur ad omnem posthumum, etiam ex alia uxore natum. Bart.

Idem libro tertio ad Sabinum. IIII.

PLacet, omnem c masculum posse d posthumũ hæredem scribere: siue iam maritus sit, siue nondum uxorem duxerit. Nam & maritus repudiare uxorem, e & qui non duxit uxorem, postea maritus effici potest. Nam, & cum maritus posthumum hęredẽ scribit: non utique is solus posthumus scriptus uidetur, qui ex ea, quam habet uxorem, ei natus est, uel is q tunc in utero est: uerum is quoque, qui ex quacunque uxore f nascatur. †

PLacet. CASVS. Istud est planũ, quod si aliquis masculus facit testamentum posthumum suum scribere debet hæredem, vel exhæredare, ad hoc vt testamentum suũ non rumpatur postea posthumo nato, & sic præterito inueniente: vt ꝟ. ti. 2. l. 3. 2. respon. Siue ergo aliquis habeat vxorem, siue non, & faciat testamentum, & timeat ne rumpatur propter aliquem suum posthumum, qui postea posset nasci, potest per hanc l. in suo testamento ita dicere, posthumum meum, si quis mihi nascetur, hæredem scribo, & si vxorem habeat, & taliter scribat vt dixi: non solum videtur instituisse posthumum, si quis nascetur ex vxore, quam habet tempore testamenti, sed etiam illum qui nascetur ex secunda vxore: mortua, uel repudiata ea, quam habet tempore testa. Viuianus.

c Omnem. Scilicet testantem.

d Posse. Id est, debere. 2 sic s. de qui. re. ad eun. iud. eatur. l. 1. & subaudi vel exhæredare. aliàs nam præteritus rumpit testamentum ut ꝟ. ti. 2. l. 3. 2. respon. secus autem in fœmina, quæ præterire potest, quia eius præteritio valet pro exhæredatione: vt Insti. de exhæred. lib. §. mater. & ꝟ. eo. l. Gallus. §. nunc de lege. nisi ut C. de inof. test. l. 3. vbi habetur pro institutione. Acc.

† Videbatur p hũc §. q quãdo Papa delegat cãm non sub noĩe dignitatis, sed sub noĩe proprio, q successor illius possit cognoscere, sed nõ est ita: ut in cap. qm Abb. cũ gl. 2. extra de off. delega.

2 Imo stat pprlè ſm Iaso.

e Repudiare uxorem. Et ita efficitur non maritus.

f Qui ex quacunq; vxore. Nota mirabile propter fauorem institutionis, & testamenti cõseruandi, & propter odium præteritionis, ut ita uitetur, ad quod facit ꝟ. e. l. cum quidam. & ꝟ. de uer. ob. l. quoties in stipulatu. & de lega. 2. l. Titia. §. Lucius. & s. e. l. 2. & secũdum hoc non sunt contra ꝟ. de verb. sig. l. boues. §. hoc sermone, & qui, & a qui. l. matrimonij. & s. de iur. dot. l. dotis promissio: facta tamẽ exhæredatio dicto modo, omnem posthumum 1 cõprehendit: vt ꝟ. tit. 2. l. 3. §. pe. & facit infra de condi. & demon. l. hæc conditio. & l. si lix. §. Titia. & s. ꝓ me. cau. l. si mulier. §. quod metus. & infra de lega. 2. l. cum pater. §. pater. & ꝟ. de vulg. sub. l. in substitutione.

Iabole. lib. 1. ex Cas. V.

IDeoque qui posthumum g hæredem instituit, si post testamentũ factũ mutauit matrimonium: is institutus uidetur, qui ex posteriore matrimonio natus est.

Qui impeditur generare propter accidens, non impeditur posthumum instituere: secus si a natura. Bart. & Alex.

Vlpianus libro iij, ad Sabinum. VI.

SEd est quæsitum, an is, qui generare facilè non possit, h posthumum hæredem possit facere? Et scribunt Cassius, & Iabolenus posse. Nam & uxorem ducere, i & adoptare k potest. Spadonem l † quoque posse m posthumum hæredem scribere, & Labeo, & Cassius scribunt: quoniam nec ætas, n nec sterilitas ei rei impedimento o est. Sed si castratus sit: Iulianus Proculi opinionem secutus non putat p posthumum hęredem posse institue-

g IDeoq. Posthumum. simpliciter. aliud si dixerit, quẽ habeo. vel posthu. meum vel ex tali fœmina 4 nasciturum: ut ꝟ. e. l. filius. §. si quis. & de auro & arg. lega. l. si ita. & s. de seru. vrb. præd. l. si seruitus. & facit infra, l. proxim.

SEd est quæsitũ. CASVS. Aliquis senex de quo nõ est verisimile, quod possit amodo generare, an poterit posthumũ suum hæredem instituere? & certe sic. nã si nõ habet uxorẽ, potest eam ducere, & Deo fauente filios generare. Itẽ potest adoptare sibi filium post test. Item & spado qui habet vnum testiculum, potest posthumum instituere, castratus autem non: sed. Hermaphroditus in quo virilia præualent, si timeat suum test. rumpi. bene potest suum posthumum instituere hæredem. Viu.

h Non possit. Vt senex.

i Ducere. Vt C. de nuptiis. l. pen.

k Adoptare. Vt s. de adop. l. si pater. §. fin.

l Spadonem. Cuius est generalis appellatio: ut infra de uerbo. sign. l. spadonem.

m Posse. Si ante genuit quam esset spado: & erat in vtero: uel intelligitur 5 de eo spadone, qui habet unũ solum testiculum, cui non obest ad generandum: uel intellige de eo posthumo, quem adoptauit postea, & non de legitimo & naturali. nam bene potest adoptare: ut s. de adop. l. 1. §. illud. Hug.

n Nec ætas. De qua ꝓdixi: si quoquo modo põt generare, licèt difficulter: ut ꝟ. e. l. si qs posthumos. in prin.

o Impedimento. Nam & contrahit matrimonium: ut supra de iure dot. l. si serua. §. si. Hug.

p Non putat. Nã nec adoptare potest, vt Inst. de adoptio.

3 Placet Rayn. & Bart. licet contra teneãt Petr. & Bald. & Pau. & Alex.

4 Displicet Ale. & Iaso. quia tunc exponeñ, scilicet mihi nascitutũ licet placeat Acer.

† Ad huiꝰ loci intellectũ uide quæ scripsit Alci. in l. spadonum. ff. de uerb. sig. ubi spado nõ varia genera recenset. Vide & Institutiões Theophili titu. de adoptio. §. sed et illud.

5 Vterq; itellectus est restrictiuus ad text. licet sit uerus in se, ſm Ale. & Ia.

prio.§ ſed & illud.nec contrahit matrimonium: vt ſ. de iure dotium.l.ſi ſeria.§.fin.& dicitur caſtratus, id eſt,caſtè natus: qui propter ſui frigiditatem nec agere, nec generare poteſt. Spado qui cultello ex accidenti amiſit,qui poteſt agere,ſed non generare.

re,quo iure vtimur. Hermaphroditus planè ſi in eo uirilia præualebunt,[a] poſthumum hæredem inſtituere poterit.

Teſtamentum ex quo impoſſibile eſt hæreditatem adire de iure ciuili, primum teſtamentum non rumpit. Bar.

Paulus libro primo ad Sabinum. VII.

SI filius qui in poteſtate eſt, prçteritus[b] ſit, & uiuo patre decedat: teſtamentum[c] non ualet: nec ſuperius[d] rumpetur.[e] Et hoc iure utimur.

Filius iam natus rumpit ſpē eius gradus, a quo prætcritus eſt in continenti: poſthumus uerò ſtatim cum naſcitur. Bar.

Pomponius lib. j. ad Sabinum VIII.

SI a primo[f] hærede inſtituto filium exhæredauero, a ſecundo[g] autem ſubſtituto nō exhæredauero: & dum pendet, an prior[h] aditurus ſit, filius deceſſerit: ſecundum ſententiã,[*] qua utimur, non erit ſecundus[i] hæres quaſi ab initio inutiliter inſtitutus, cum ab eo filio exhçredatus non ſit. Sed & ſi poſthumo[*] filio idē acciderit, ut natus[k] uiuo patre,[*] a quo exhæredatus ſit, moriatur: eadem dicenda erūt de ſubſtituto: quoniam cum natus eſt[l] filius, loco eius eſt, qui ſuperſtes eſt.

Qui poteſt habere poſthumum naturaliter, licet cum difficultate: ſine expectatione triſtis euentus, uel ſine turpitudine poteſt poſthumum, inſtituere. ſecus ſi inſtituat poſthumum, quem habere non poteſt ſine turpitudine, uel expectatione triſtis euentus. Alexand.

Paulus libro j. ad Sabinum. IX.

a Prçualebunt. Alias ſi muliebria prçualeant: tunc quia prægnans eſſe poteſt, inſtituere poſthumum pōt: [1] & ſecūdum hoc habeas maximè, & non habūdat: uel dic quod ſuperabūdat: & verbum poterit, ponitur pro debebit. & ideo ſecus erit in muliere: quia ipſa nō habet neceſſe: inſtituere, uel exhçredare: ut dixi ſ.l. placet. altàs eſt in litera planè. & tunc ſimiliter dic poterit, id eſt, debebit, [3] & plana eſt. & facit ad hoc ſupra, de ſtatu hom.l.quæritur. & de teſta.l.repetū darum.§.1.Hug.

[1] Placet Iaſo. licèt diſplicere videatur Bal. & Pa.

[2] Placere vr̄ Batto. Bal. & Fa. cōtra Iaſ.

[3] Diſplicet, quia deſtruit tex. ſm̄ Iaſ.

SI filius. CASVS. Titius fecit teſt. & inſtituit filium cum quibuſdã alijs: vel etiam eū exhçredauit: poſtea fecit ſecundum teſtamētū in quo inſtituit alios, & dictum filium prçteriit. nunquid rumpitur primum teſtamentum per ſecundum? Et dicitur quòd non: quia ſecundum non valet ipſo iure, cum in eo ſit prçteritus filius in poteſtate teſtatoris exiſtens, & hoc eſt verum, etiam ſi dictus filius moritur viuo dicto ſuo patre.

b Prçteritus. In ſecundo teſtamento.

c Teſtamentum. Secundum in quo fuit præteritus: vt Inſtitu. de exhçred.lib. In princip.

d Superius. Primum, in quo fuit exhçredatus, uel cum aliis inſtitutus. Acc.

e Rumpetur. Per hoc, in quo prçteritus eſt filius, & hoc dicunt quidam verum, cum in primo erant inſtituti venie̅tes ab inteſtato: [4] vt C. de teſt.l. hac cōſultiſſima.§. ſi quis.ij.reſpon. ſed alius eſt ibi caſus. Itē & deficit ibi ſecundū rationem omiſſç ſolennitatis: hic ratione prçteritionis: regulariter ergo teneas ut perfectum non tollatur per non perfectum: ut d.§. ſi quis in prin. Sed videtur huic l. contra. Inſtitut. quib. mod. teſta.infir.§. poſteriore. at ibi ſecundum ab initio tenuit, hic nullum fuit. Item contra, infra tit. 1.l. poſthumus, ſed aliud eſt in poſthumo, quam in filio iã nato. & eſt ratio, quam dixi ſ. eo.l.3.§.ſi.& C.eo.l.a. Item facit j.tit.1.l.filio. & j. de uulg. ſubſtit.l. ſi quis.§.ſi.

[4] Diuinat ſm̄ ſcribē tes hic.

SI à primo hçrede. CASVS. Titius faciēs teſt. ita dixit: primū inſtituo mihi hçredē: & filiū meum exhçredo, & ſecundum inſtituo mihi hçredē: & ſi primus & ſecundus mihi hçredes non erunt, ſubſtituo eis tertium. & ita filium exhçredauit inter gradū inſtitutorum: & à gradu ſubſtituti eum prçteriit, & ita ipſo iure non ualet gradus ſubſtituti: poſtea deliberantibus inſtitutis utrū uellent adire, vel repudiare, dictus teſtatoris filius deceſſit, & poſtea deliberatione plenè habita per dictos inſtitutos repudiauerunt hæreditatem, nunquid ſubſtitutus poteſt habere hçreditatem? & uidetur quod ſic: quia quamuis ſuus gradus non valuerit ab initio propter prçteritionem filij ab eo factam: tamen filius deceſſit antequam inſtituti repudiarent: unde mortuo obſtaculo ſubſtitutis, & inſtitutis poſtea hçreditatem repudiantib. uidetur ſubſtitutus habere debere: ſed nō eſt uerum: quia ſubſtitutio, quæ ab initio fuit inutilis, non poteſt conualeſcere, Quod autem dixi in filio iam nato, & intra primum gradum exhæredato, & a ſecundo gradu prçterito, idem erit in poſthumo filio, cui idem acciderit. & qui poſthum[*] natus fuerit uiuo patre, a quo exhçredatus eſt a primo gradu, & qui poſthumus mortuus eſt uiuo ſuo dicto patre, uel deliberantibus inſtitutis nam inſtitutis prædictis repudiantibus hæredi. non habebit ſubſtitutus, cum ſuus gradus ipſo iure non valuerit propter prçteritionem poſthumi ab eo factam, nato ſcilicet poſtea poſthumo. & eſt ratio, quare ſit idem in hoc caſu, quod eſt in primo caſu huius l. quoniam cum natus ſit poſtea poſthumus filius, eſt loco eius filij qui ſuperſtes eſt tempore teſtamenti, de quo ſuperſtite dictum eſt in princip.l. Viuianus.

[*] Aliqui libri bn̄t, ſm̄ Iuliani ſnīam.

[*] P. Flor. qd̄ ſi ī poſthumo.

[*] Viuo primo, qua lectione tolles ingentem dubitationē, q̄ apud Accurſ. eſt.

f Si a primo. Dic, inſtituo Titium, filium exhçredo. inſtituo Seium: ſi inſtituti hæredes non eſſent: ſubſtituo Sempronium, & ſic exhçredatio eſt intra gradum, ut ſ.e.l.3.§.ſi. quod dicit ſi a primo, dic.i. inſtitutio[5] primo gradu. nec ob. ſupra, eod.l.3.§. filius. uel dic primo hçrede.i. primo gradu in genere loquēs, ſed alij dicunt expreſſim ab uno gradu poſſe exhçredari: vt not. ſupra, eod.l.3. filius. pro quibus eſt hçc lex. & dicunt primum & ſecundum eſſe propria nomina. Accur.

g A ſecundo. Scilicet gradu ſubaudi &c.

h Prior. Id eſt, inſtituti in primo gradu.

i Non erit ſecundus. Id eſt, inſtituti in ſecundo etiā non accipientibus primis inſtitutis. Acc.

k Idem acciderit vt natus. Falſum dicit: quia nō fuit dictum.ſ. quod filius uiuo, uel non uiuo patre moriatur. unde dic idem.ſ. ut ſit exhçredatus tantū à gradu primo, & non à ſecundo, & quod ſubijcit ut, pone, p[6] &: & ſic non expoſitiuè, & quod dicit uiuo patre. determinet natus, non uerbū moriatur: quia mortuo patre, & dum hçredes inſtituti deliberant, hic moritur. ſecus autem ſi patre uiuo: quia teſtamētum ualet iure prætorio: vt j. tit.1.l. poſthumus. itē poſt mortem huius hæredes repudiant, & non admittitur ſubſtitutus: ut hic dicit, & j eo.l. ſi poſthumus. ſecundo reſponſo.

l Cum natus eſt. Non prius, fauore teſtamenti. alias autem

[5] Placet Bat. & P. diſplicet Alc. & Ia.

[6] Vt, dictio modalis no. ſ tit.C. de his q̄ ſub mo. Bart. in l. 1. 8. col. in ſi. de cōd. & demōſ. & quo ponatur uide ad lōgum in Spe. in tit. de all. & diſput. §. ultimo.

autem habetur pro iam nato: ut supra de statu hom. l.qui in utero. sic quod dicit supra, proxi.quasi ab ini tio & c. est sic. j.de re. iu; l.omnia.& l. quæ ab initio C.de leg & con.l.non dubium.& infra de uulg.substi. l.si quis.in fi.& j.tit.a.l.pe.§.fi.& C.eo.l.1.& 2.

SI quis posthumos. CASVS. Titius fecit test. & instituit sibi certos hæredes: postea fecit secundum testamen. cum ualde esset senex, uel in magna infirmitate positus, ita quod non erat uerisimile quodămodo de facili filios generare. & in hoc secundo testamen. dixit, posthumos meos instituo mihi hędes: nunquid rumpitur primum testa. per secundum? & uidetur quod non: quia in secundo sunt instituti tales, de quibus non est uerisimile quod nascantur. sed certe bene rumpitur.& est ratio, quia spectare debemus possibilitatē naturę quantum ad generandum, & etiam consuetudinē generandi: & non uitium quod habet testator propter tempus. i.propter senectutem:& non infirmitatē similiter, propter quę duo abducatur homo a generandi facultate: nam multi sunt & fuerunt, de quibus non sperabant uicini eorum, quod amplius haberent filios propter senectutem, uel infirmitatem, & tamen habuerunt Deo fauente. si autem in secundo testa. instituisset sibi hęredem posthumum suum, qui nasceretur ex uxore Sempronij, stante matrimonio cum Sempronio: talis institutio est turpis, & non ualet: & ideo nō rumpitur primum testamentum. Si filium. Titius habens filium, & ex eo nepotem, & utrumque in potestate sua, fecit testamentum, & instituit sibi hęredem quendam extraneum. & filium exhęredauit. nepotem pręterijt, postea decessit Titius. deliberante aut posthumo instituto utrum adiret, uel non, decessit filius. postea institutus hęreditatem adiuit. nunquid nepos prędictus pręteritus rumpet testamentum, & auferet hęreditatem instituto ipso iure? Et uidetur quod sic, quod mortuo Titio auo, & antequam adiret institutus, filius decessit. unde nepos uidetur esse suus hęres auo mortuo.& inuenit se ab eo præteritum, & sic uidetur testamentum ipso iure non ualere: sed certe nō rumpet: quia tunc demum rumpit aut testamentum, cum uiuo auo moritur filius, & nepos effectus suus hæres auo uiuo inuenit postea se ab eo præteritum. Sed quid retento eodem casu si filius capiatur ab hostibus uiuo auo, & uiuo, uel non uiuo dicto auo apud hostes decedat filius, nunquid nepos præteritus ab auo, ut dictum est, rumpet ipso iure testamentū aut? Et dicitur quod sic. fingitur enim filius mortuus prima hora captiuitatis, & sic ab hora captiuitatis filij usq; ad mortem aui fingitur nepos fuisse suus hæres auo. unde nō est mirum, si inueniens postea se pręteritum rumpit testamentum. Sed pone retento eodem casu, quod Titius auus decessit relicto filio exhęredato in eius lite, & relicto nepote præterito: filius autem qui posset agere contra institutum qui adiuit hæreditatem: & querelā inofficiosi testamenti contra eum intentare, repudiauit illam querelam, & decessit: nunquid nepos rumpit testamentum? & certe non ualet ipso iure pp præteritionē de se factam, neq; per querelā inofficiosi te.t.& ita non est ruptum test. in hoc casu, sicut est ruptum in superiori casu, cum fuit filius captus ab hostibus, & ibi mortuus. sed retento eodem casu quid si auus moriatur, & postea filius: & postea institutus ab auo repudiet hæreditatem? certè erit nepos legitimus hæres aui, quia uerba l.12.tabu. quæ sunt Instit.de hæredi.ab intest.in prin. & in quibus continetur, si aliquis intestatus mortuus sit, ueniāt hędes ab intest.&c. non tātum referuntur ad tempus mortis testatoris, sed et ad tempus, quo hæres institutus a testatore repudiauit hęreditatem, & sic siue decedat filius Titio non facto à se testamento, siue facto, sed postea destituto semper uidetur ab intestato decedere. Quamuis autem dictu sit in princi. huius legis, quod per institutionem eorum posthumorum, quos quis non facilè habere potest, obstāte ualetudine aut ætate, superius testamentum rumpatur: tamen per institutionem posthumi, quem quis sperat se habiturum ex ea, quam non liceat ei ducere, qualis est consanguinea, non rumpitur prius testamentum t.te factum: benè autem rumperetur primum testamentum si in secundo institueretur ille posthu. qui nasceretur ex sorore adoptiua testatoris: quia potest euenire, quod testator eam habebit uxorem, puta si adoptio dissoluatur. Viu.

SI quis posthumos, quos per ætatem, aut ualetudinem habere fortè non potest, [a] hæredes instituit, superius [b] testamentum rumpit: quod [c] natura [d] magis in homine generandi, & consuetudo [e] spectanda est, quam temporale uitium, aut ualetudo, propter quàm abducatur homo a generandi facultate. [f] Sed si ex ea, quæ alij nupta sit, posthumū [g] quis hæredem instituerit: ipso iure non ualet, quòd turpis sit institutio.

Qui tempore mortis testatoris non tenebat primum locum in suitate: licet post mortem tenere incipiat, non rumpit testamentum ut suus, licet sit præteritus, nisi fingatur tenuisse primum locum t. uiuo testatore. potest tamen ut suus ab intestato succedere, si reperiat se tenere primum locum tempore quo aperitur uia causæ intestati: quamquam post mortem testatoris hoc contingat. Alex.

Si filium exhæredauero, nepotemq; ex eo præ

* Vulgat. abdicatur & uidetur melior.

[a] Non potest. Facile, si tamen eos habebit, habebūt hæreditatem. uel intelligo instituisse nepotes suos, qui non instituti rumperent testamētum uel posthumos, id est, filios quos adoptauit: quia & hi locu posthumorum sanctur infra, tit. j.l.posthumorum.& Instit.qui. mod.test.infir.in prin.& secundum hos duos intellectus uerbum quos, facit simplicem relationem. sic C. de inoff.l.dominium. Sed argu.contra ad tertium, j.de cond.& demon.l.fideicommissum. & de leg. 2.l.si ita quis.§.fi.sed hoc ne rumpatur testamentum. Itē quid si nullus hic nascitur? Respon. primum rumpitur per l.istam. quamuis secundum non habeat hęredem: ut j. tit.j.l.cum in secundo. sed quidam dicunt non rumpit testamentum primum nisi nato posthumo: quod est contra hanc l. ibi, quod natura &c. & quia hic dicit rumpitur. Item quid secūdu primum casum, si nullos omnino habere poterit? Respon. nec primum rūpitur nec secundum ualet: ut s. e.l.sed est quęsitum.§.1.& 2.

[b] Superius. Fecerat ergo duo testamenta: in secundo hæredes instituit posthumos, de quibus hic dicit: certe primum testamentum rumpit per secundum: ut hic, quia natura &c.

[c] Quod. Id est, quia.

[d] Natura. Id est, possibilitas naturę.

[e] Consuetudo. Generalis, quę est altera natura.

Consuetudo est altera natura.

[f] Facultate. Id est, facilitate. Acc.

[g] Posthumum. Vt suus: & est sic j.eod.l.pe.sed contra in ult. responsio. Solu. ibi iure ciuili erat matrimonium prohibitum: hic naturali. Item cōtra j.e.l.filius.§.pe. Sol.ut ibi. Item contra j.eo.l. posthumum. Sed ibi uidua: hic alij nupta. Vel pone in posthumo alieno: sed tunc hodie corrigitur ut Inst. de bo. pos. in prin.

teriero: & alium hæredem instituero, & superuixerit filius post mortem meam: licet ante adi tam hæreditatem decesserit, non tamen nepotem rupturum testamentū,[a] Iulianus, & Pomponius, & Marcellus aiunt. Diuersumque est, si in hostium potestate filius sit, & decesserit[b] in eodē statu. Rūpit enim his casibus[c] nepos testamentum[d] * quod moriente[e] auo filius pependerit * [f] non abscissum,[g] ut superiore, casu[h] fuerit.[i] Sed & si hæres institutus[k] omiserit[l] hæreditatem, erit legitimus[m] hæres, quoniā hæc uerba,[n] § si intestato moritur § ad id tēpus referuntur, quo testamentum destituitur,[o] nō quo moritur. Sed si ex ea,[p] quam nefas sit ducere, posthumum hæredem instituero: non putat rumpi testamentum[q] Pomponius. Sed si per adoptionem sororem factam habeam, potero posthumum ex ea hæredem instituere: quia adoptione soluta, possum eam ducere[r] uxorem.[s]

Qui prouidet filii in uno casu, non uidetur in alio casu omisse sibi prouidere: & prouisio simplex ad omnes casus refertur. Alexand.

Pomponius lib. j. ad Sabinum. X.

Commodissime is, qui nondum natus est, ita hæres instituitur. § Siue uiuo me, siue mortuo natus fuerit, hæres esto. § aut etiam pu-

[a] Testamentum. Quia nec ex l.xij.tab.cum alius mortis tempore præcedebat: ut Inst. de hęre. ab inte.§.ita demum. nec ea l. Vell. secus si filius esse mortuus auo uiuo: ut ℑ.tit.j.l.posthumorum.§.j. & Insti.de exhęre. liber.§.posthumorum.& C.eod. l.j. Item hoc uetum est. ut præteritus: sed per querelā ex persona patris agere potest hodie: ut C.de inoffic.test.l. sancimus.in fine,& l.si quis filium. Itē nec contra tabu.habet hic nepos: ut ℑ.de contra tab.l.illud.§.t.

[b] Decesserit. In captiuitate post aditam hæreditatem ab instituto, uel ante. Accur.

[c] His casib. Id est hoc casu, uel, id est, talibus casibus. sic ℑ.de rei uē.l.in rē. §.in omnibus. Acc.

[d] Testamentum. Quia hic filius qui uiuente patre est captus, etiam si post mortem sui patris moriatur, fingitur tamen ea l.Corne. decessisse ea hora, qua captus est: ut Institu. quib.nō est permis. facere test. §.si. unde ea l.Velleia, rumpit nepos testamentum: & facit ℑ.eo.l.pen.

[e] Quod si morien te. Vel habeas si, uel sub.& die moriente, id est, mortuo: ut C.de episc.& cle.l.nulli.§.sin autem persona. ibi, oritur, id est, ortus est. & supra de negotijs gestis.l.tertia.§.hæc uerba. & est illud ideo, quia eo uiuo nulla esset repudiatio: ut C. de inoffic.testamen l.si quando. §.illud. Item dic quod repudiauit post aditam hæreditatem: quia ante nulla esset repudiatio: utpote nec nata querela: ut supra de inoffic. testamen.l. Papinianus.§. si conditionem. Accur.

[f] Pependerit. Alias repudiauit alias pependit, id est, repudiauit. scilicet querelam.

[g] Non abscissum. Scilicet erit testamentum. & non est dicendum ut rumpatur testamentum. alias exponitur abscisse, id est, indistincte: ut ℑ.de iure immu.l.semper.§.ij. Acc.

[h] Superiore casu. Cum decessit in captiuitate filius. & est similitudo per contrarium, uel referas ad primum.& est certa similitudo.

[i] Fuerit. Præteritum coniunctiui pro pręterito indicatiui, id est, fuit. Item nec habet hic querelam, ut pote a patre repudiatam: ut C. de transa. cum mota.

[k] Institutus. In testamento, in quo fuit filius exhęredatus, nepos pręteritus: ut in prin. huius §

[l] Omiserit. Id est, repudiauerit, eodem scilicet casu quod adire potuit: ut ℑ.proxim.& in princ. huius §.in medio autem cum adire non possit, ut pote testamento rupto. nec repudiare posit: ut ℑ. de acquir. hęred. l.is potest. Quid autem si adiuit primo? Et hoc tertio casu habet nepos querelam ex persona patria: nisi pater eam repudiauit: ut prędixi.

[m] Legitimus hęres. Scilicet nepos, & suus: ut & Institu. de hęre.ab intesta.§. cum autem quęritur. Azo.

[n] Hęc uerba. Scilicet legis xij. tabul. ut Instit.de hęred.ab intestat.in princ.

[o] Destituitur. Repudiatione. si ergo hic nepos succedit ab intestato ut suus, non rumpit testamentum ut suus. hoc ideo, quia filius præcedebat tempore mortis. nā ut quis rumpat, oportet quod tempore mortis nullus eū præcedat. Sed ad hoc ut sit suus ab intestato, oportet quod fuerit in potestate testatoris tēpore mortis: hic autem non quæritur: nisi cū certum fuerit nullum ea testamento hęredē esse: & hoc ideo, quia donec est locus successiuni ea testamento, non patet locus ab intestato: ut infra de acquir. hære. l.quandiu. & facit ad hunc §.infra tit. j.l. si quis filio. in princ.& Inst.de hęredum quali. & diffe.§.sui. & de legi. agna.succ.§. proximus. & infra, unde lib.l. scripto hærede. & de suis & legi.l.t.§. sciendum.

[p] Sed si ex ea. Rūpitur testamentum per quasi posthumū pręteritu: ut ℑ. proxi. ibi, diuersum est &c. sed quandoque non rumpitur etiam per uerum posthumum: ut hic.

[q] Testamentum. Scilicet primum, cū hoc sit nullum: ut hic.& supra eo.l.t.§.t.& l.si filius. Sed contra infra, eo.l.si filius.§.pen. Sol. ut ibi.

[r] Ducere. Puta monachum, uel scęnicam, uel arenariam. Hug. sed male: ut C. de nupt.l.imperialis. & Infra, prox.§.idem in consanguinea pone.

[s] Vxorem. Vt ℑ.de rit.nup.l.per adoptionem.& Insti.de nupt.§.sed si qua.& infra de uerb.obl.l. si stipuletur: nec inciuile est casum emancipationis expectare: licet sit inciuile expectare casum diuortij: ut supra ead.l.§.t.quę est contra, & alium casum &c. ut infra de uerb.oblig.l inter stipulantem.§.sacram. Item hic est prohibitio de iure ciuili. ibi de iure naturali: sicut & supra, pro a.resp. ubi dicit netas: quod ad ius naturale refertur: ut supra, de iustit.& iur.l.t.§.fi. & l.ut uim. & ℑ.de adul.l.si adulterum.cum §.t.Item facit ℑ.eo. l.filius.§.pen. quia ibi non est licitum expectare eam fieri nobilem, vel liberam.

* Alciat. libr. pręter missu.j.in dictione, repedare, sic legit: Qđ si moriēte auo filius repedauerit: nō abscissū est &c. Porro repedare significat reuerti. nos autem Florentinam scripturā hoc loco sequuti sumus. Vide Ant.Aug. emēdati. lib.3.c.7.

* Propter ius postliminij.§. si ab hostibus. quib. mo.ius pa tr. po.sol ui. Instit.

Commodissimè. CASVS. Si aliquis faciens testamentum timeat, ne per posthumum suum rumpatur testamentum: potest commode posthumum ita instituere, posthumus meus sit mihi hęres, siue nascatur me uiuo, siue me mortuo: sed & neutrius prędictorum temporum habita mentione potest instituere, unde natus postea posthumus non rumpet testam. cum nō inueniat se pręteritum, imo institutū. Quid si ita posthumum instituit testator, instituo mihi hęredem posthumum, si me uiuo nascetur: & postea posth. nascatur mortuo testatore? certe rumpit testamentūquia inuenit le

uitse præteritum, & quantum ad eū'um, qui est omissus in institutione nedum pure, sed etiam sub condi. non videtur institutus. Viu.

a Purè. Hoc est neutrius.

b Alterutet, id est, vnus.

c Fuerit. Quia dixi, si me uiuo nasce ref: aliud si me mot tuo omisi: si nasca tur me mortuo, rūpit testamentum, & econuerso.

d Qui omissus. Alias qui, alias quo.

e Rumpit testamē tū. Scilicet in hunc casum quo est omissus. Sed contra C. eod. l. fin. Solu. hoc corrigitur. Vel ibi sunt duo casus alij ab istis: ut ibi patet, quibus intèrpretatur l. illa ita ualere si nascatur in uita, sicut & post mortem, nisi contrariū appareat: ut & alias ¶. de hęr. instit. l. 2. in prin. & ¶. eo. l. si ita. 1. respon. & C. de inoffi. testamen. l. 3. de morte ergo ideo posuit, qa eredebat ibi eum nasciturum post mortem: ut infra ad Tre bell. l. mulier. Item argum. contra ¶. de condic. ob cauf. l. si extraneus. Sed dic ut nota. ¶. solut. matr. l. si cum dotē in princi. & facit ¶. de uen. in pos. mitt. l. 1. §. sed & si quis uentrē. & ¶. de uul. subst. l. si pater filiū impuberē. in princ. & infra eo. l. posthuma. Sed arg. contra infra eod. l. filio. a in fin. & Instit. pro soc. §. illud.

ADDITIO Dic quia ibi casus omissus continetur sub expresso ex cōsequenti necessaria: hic secus secundum Bart. Paul. Alex. & Iasonem.

* Cōprehensus.

re, a neutrius temporis habita mentione. Si alter uter b casus omissus fuerit: c eo casu, qui omissus d sit, natus rūpit testamentum: e quia hic filius nec sub cōditione qdem scriptus hæres intelligitur, qui in hūc casum nascitur, qui non est testamento apprehensus. *

Filius in potestate patris sic cedens ex testamento, uel ab intestato, non duntaxat nouum dominium acquirere, sed illud quod habebat in uita patris continuare: & acquirere dicitur solum mutationem ad ministrationem, quam non ipse, sed pater in uita habebat: licet possit exhæredari. Ale.

Paulus libro ij. ad Sabinum. XI.

IN suis hæredibus eui dentius f apparet con tinuationem g dominij eò rem h perducere, ut nulla videatur hæreditas fuisse i quasi olim hi domini essent, qui etiam uiuo patre quodam modo k domini existimabantur. Vnde l etiā filiusfamilias m appellatur, sicut paterfamilias sola nota hac adiecta, per quem distinguitur genitor ab eo, qui genitus sit. Itaq; post mortem patris non hæreditatem percipere uidētur, sed magis liberam bonorum administrationem consequūtur. Hac ex causa licèt nō sint n heredes instituti, o tamē domini tamē sunt: p nec obstat, quod liceat eos ex hęredare, quos * & occidere licebat. q

Etiam qui de uentre sectus est, dicit testamentum nullum ratione præteritionis: dummodo fuerit animal, id est cum anima rationali natum, licet cum diminutione corporis. Alex.

Vlpianus libro ix. ad Sabinum. XII.

QVod dicitur, r filium natum rumpere testamentum: natum accipe, & si ex secto s uē tre editus sit. Nam & hic rumpit testamentum, scilicet si nascatur t in potestate. Quid tamen si non integrum animal editum sit, cum spiritu tamen, an adhuc testamentum rumpat? Et hoc tamen * rumpit. u

Prouisio facta in casibus separatis porrigitur ad eosdem casus simul connexos. Bar.

Iulianus libr. xxix. Digestorum. XIII.

SI ita scriptum sit, x si mihi filius natus fuerit rumpit testamentum, dum tamen nascatur in potestate dicti testatoris, & spiritum habeat. alias non rumpet. Viuianus.

CASVS. Mortuo patre non uidetur hæreditas ad filios eius deuenire, sed res quodammodo ipsius filij: nam etiam uiuo patre uidentur domini esse filij bonorum paternorum: vnde mortuo patre uidetur filius consequi liberam bonorum suorum administrationem: vnde & si pater non instituat eos, tamen domini sunt bonorum patris: nec obst. prædicta, quod pater potest eos exhęredare si uult, nam & occidere eos poterat. Viuianus.

f Euidentius. Id est euidenter.

g Continuationē. Quia continuè sine intermissione sunt domini. ad quod ¶. si quis omis. cauf. test. l. 1. §. q sunt in potestate. & Insti. de hær. quali & dif. §. sui. & de hære. ab intest. §. posthumi & ¶. de suis & legi. l. in suis. & infra de bo. dam. l. fi. in prin.

h Eo rem. Alias eos: & tunc subaudi, bos: alias, eorum: & melius.

i Hæreditas fuisse. Scilicet eis delata: ut infra de suis & legi. hęre. l. 1. §. sciendum. Hug.

k Quodammodo. Etiam & possessionem habere: ut ¶. pro hæred. l. 2. §. filiu. & cōsiliis hoc in nudo intellectu, & puro: uel eo qd inde sustentātur, si cut & uxor dicitur domina, & possidere dotem suam eodem respectu: ut C. qui pot. in pig. hab. l. fi. in prin. & de iu. dot. l. in rebus.

l Vnde Quia filius est dominus.

m Filiusfamilias. Id est eiusdem substantiæ: ut ¶. de uerb. sig. l. pronunciatio. §. 1. in princ. & ¶. de ijs qui sunt sui uel alie. iut. l. 1. & ciuium. §. fi.

n Non sint illi. Scilicet filius, uel pater.

o Instituti. Non tamen exhæredati.

p Domini tamen sunt, uenientes ab intestato.

q Licebat. Olim. ut C. de pa. pote l. fi. Sed hodie nō sic: sicut & in seruo olim, & hodie, ut instit. de ijs qui sunt sui vel alie. iur. §. fi. alias est non licebat. & facit ¶. ad le. Pompe. de parric. l. diuus. & C. de curato. furio. l. fi. § 1.

CASVS. Quod dicitur. Siue fili' na scatur alicui post testa. sicut solet nasci, siue ex secto matris uentre: & siue sit integrum animal, siue non: semper rumpit testamentum.

r Quod dicitur. fin l. commodissime. & in alijs multis legibus.

s Ex secto. Sic ¶. de inoff. testam l. posthumus. & ¶. de uerbo. sign. l. etiam ea. & ¶. unde cogna. l. 1. §. si qua. & ¶. de Publicia. l. si ego §. ex omnibus igitur. H.

t Nascat. Id est, posset nasci. sic ¶. de stat. lib. l. Labeo.

u Rumpit. Nisi declinet ad monstrum, uel prodigium ut ¶. de sta. ho. l. non sunt. & C. eo. l. a. & § . & ¶. de uer. signi. l. ostentum & l. quæret. Hug.

CASVS. Titius faciēs testamētum, Sita dixit: si filius mihi natus fuerit sit mihi hęres in octo uncijs, & in quatuor uncijs uxor mea: si uero filia

x Ita scriptum.

* Id est nunc primum acci pere.

1 Duplicet bart. placet tū Ale. & Ia. intelligen du de impropria possessione.

1 Huc spectat illud Pauli, ad Rom. ca. 8. Si filii, ergo hęre des.

* P. Flor. quod.

1 Imo nō est cōtra, sed cōcot. cum ista sm Alex. & Iason.

* Hic &c.

g Ibi p ad lectiōem nouæ qua litatis nō mutatur substātia certæ pet sonæ sub nole proprio institutę. Paul. Alexā. & Ias.

mihi nata fuerit, sit mihi hæres ex quatuor vncijs, & in octo vncijs sit mihi hæres vxor mea. postea nati fuerunt ei simul filius, & filia. modo quæritur, qualiter diuidi debeat dicta hęreditas. & dicitur quod septẽ partes de ea debent fieri: & de his septem partibus debet habere fili⁹ quatuor partes, & vxor duas, & filia vnam. & sic secundum voluntatem testatoris filius habebit plus quam filia altero tanto: & vxor habebit plus quam filia altero nato. eñ enim vno, vel altero nato voluerit testator uxorem suã aliquid habere, vt dictum est: bonum est, quod propter humanitatem ita diuidatur tota hæreditas, ut dictum est, & non rumpatur testa. licet de iure subtili ruptum videretur: quia nati sunt duo, & testator non instituit nisi vnum. Regula. Seruum meum institui mihi hæredẽ cum libertate: postea volebam ei adimere hæreditatem solam sine libertate, vel solam libertatem sine hæreditate. certè non possum, imo habebit seruus & hęreditatem, & libertatem non obstante dicta ademptione.

Testamentũ. Ita dixi in testamento meo: Titius post mortem filij mei Seij hæres mihi esto, filius meus prædictus exhęres esto. certè non valet institutio Titij. nec exhæredatio filij: quia filius videtur exhæredatus post mortem suam: si non valet exhæredatio, sequitur quod dictus meus filius habeat contra tab. bon. poss. in bonis libertorum meorum, qui eum præterierint in testamentis eorum cum decederent: quamuis alias si ritè esset exhæredatus a me patre, non haberet contra tab. in bonis libertorum meorum. Viu.

rit, ex besse [a] h̄s esto, ex reliqua parte uxor mea hęres esto. si uero filia mea nata fuerir, ex triente hæres esto: ex reliqua parte uxor hæres nato: & filius & filia nati essent: [b] dicendum est, assem distribuendum [c] in septem partes: ut ex his filius quatuor, uxor duas, filia unam partem habeat. Ita enim secundum uoluntatem testantis filius altero [d] tanto amplius habebit, quàm uxor. item uxor altero tanto amplius habebit, quàm filia. Licet enim subtili iuris regulæ conueniabat ruptum fieri [e] testamentum: * attamen cum & utroq; [f] nato testator uoluerit uxorem aliquid habere, ideo ad huiusmodi sentẽtiam humanitate [g] suggerente decursum est: quod & Iuuẽtio Celso apertissimè placuit.

Quando sunt duo, quorum unum sine alio esse non potest: unum non potest sine alio tolli: sed sublatum uirtute remanentis perdurat. Bart.

Regula est † iuris [h] ciuilis, qua cõstitutum est, hæreditatem [i] * adimi seruo non posse, propter quam liber, & hæres esse iussus, quamuis [k] dominus ademerit eodem testamento [l] libertatem: nihilominus & libertatem [m] & hæreditatem habebit. [n]

Non valet exhæredatio, quæ per aditionem hæreditatis confirmari non potest in vita filii. Alc.

Testamentũ quod hoc modo scribitur, § Titius post mortem [o] filij mei hæres esto, filius exhæres esto: § nullius momẽti est: quia filius post mortem suam exhæredatus [p] est. Quare & contra tabulas paternorum libertorum huiusmodi filius bonorum possessionem accipere poterit.

Posthumus nascendo rumpit secundum gradum à quo est præteritus: licèt nascatur tempore quo hæreditas non versabatur in secundo gradu, sed in primo nec reconualescit, licèt posthumus decesserit testatore viuente: & propter præteritionem secundi gradus rumpit etiam tertium gradũ à quo fuit exhæredatus: & sic testamentum ruptum pro parte, rumpetur per consequentiam in totum, ne quis decedat pro parte testatus, & pro parte intestatus. h.d. vsq; ad § quod vulgo. Ale.

a Ex besse. Id est, vncijs octo.
b Nati essent. Simul.
c Distribuendum. Scilicet vt de tota hæreditate fierent septem partes.
d Altero. Subaudi tertio.
e Fieri. quia si hic casus esset omissus: vt s. eo. l. commodissime.
f Vtroque. Disiunctum. id est, hoc, vel illud. sic C. de bo. quę lib. l. fi. §. hoc proculdubio. Acc.
g Humanitate. Præsumitur enim sibi voluisse prospicere, & in casu omisso: & sic diuisisse hæreditatem. sic s. de condi. ob cau. l. si extraneus. Sed arg. contra s. eo. l. cõmodissimè. & j. de ventre in pos. mit. l. 1. §. sed & si incertũ. & facit infra de leg. 1. l. qui filiabus. §. 1. & l. si quis te §. apud. & infra de hære. instit. l. clemẽs. & l. si ita §. 1. & C. de fideicomm. lib. l. cum inter. §. j. sed si nullus nascatur, uxor totum habebit: ut j. de leg. 1. l. si duobus. § fi. & j. eo. l. si filius. §. fi.
h Regula est iuris. Idẽ hodie si hęres tantum. ut C. de necess. ser. l. quidam. Accur.
i Hæreditatem. Solam sine libertate.
k Sed quamuis. Nunc econtra. Accursius.
l Eodem testamento. Quo ademit hęreditatem secundum quosdam. imo eodem modo quo dedit hæreditatem & libertatem: & ideo unum sine altero adimi non potest: ut hic, & dicta l. quidã. nec in alia voluntate: ut j. de hæred. insti. l. sed si in conditione. §. fi. sed utrunque simul bene potest: ut arg. infra de legat. 2. l. si idem. & not. s. t. 1. l. hęredes. §. si quid.
m Libertatem. Sine hæreditate.
n Habebit. Nisi testator fuerit miles: ut infra de mil. test. l. si certatum. §. si eadem. Item secundum Py. nisi euidens testãtis voluntas appareat in contrarium. & facit quod & neutrũ sine altero. supra si vsusfructus pet. l. 1. §. 1. de vsu & hab. l. per seruum. §. 1. & j. de adimen. leg. l. 3. §. si loci. & s. de proc. l. in causæ. in princ.
o Mortem. Scilicet tantum. Acc.
p Exhæredatus. Nec enim tenet exhæredatio nisi adita hęreditate: ut infra de contra tab. l. filium. §. sed cum exhæredato. & ita interim est præteritus. unde non valet ut hic, & infra de hęred. insti. l. suus. §. fi. uel petit contra tab. nam iure prætorio ualet: ut C. de lib. præte. l. fi. circa prin. Sed contra huic l. infra de condi. insti. l. fi. in fi. Sed hic, cum solus Titius sit institutus, non ualet exhæredatio, cum aliter nullus adire possit. Sed ibi & alius erat institutus purè, qui statim adire poterat: & ita quantum ad eum filius est rectè exhæredatus: & ita tenet testamentum. Item est contra j. de hære. insti. l. hæreditas. ubi remota die valet institutio. Sed ibi certa: hic incerta: quæ moueri nõ debet. vt j. eod.

* In P. Fl. attamẽ q̃ ex vtroq; & cæt. sed magis placet, quod hic est.

† Facit ad hũc §. gl. in c. præterea. sup verb. causa. in me. ibi, itẽ est arg. extra. de off. del.

* Sic in P. Flor. Haloan. autẽ scripsit ad miser. nõ posse, propter quã libe. & hęre. esse iussus sit. Itaque & q̃uis dominus &c.

vt infrà eod. tit. l. in tempus. §. 1. & l. qui filio.

Aphri li. iiij. qō. XIIII.

SI posthumus à primo gradu exhæredatus, [a] à secundo præteritus sit: quamuis eo tempore nascatur, quo ad hæredes primo gradu scriptos pertineat [b] hæreditas: secundum tamen gradum uitiari [c] placet ad hoc, ut prætermittentibus institutis, ipse [d] hæres existat. Imò & si defuncto eo, [e] hæredes

SI posthumus. CASVS. Vxorem habebā prægnantem: feci testamentum, & institui mihi hæredē Titium, & Seium filium meū mihi nasciturum ex dicta vxore intra eorum gradū exhæredaui, hoc mō, Titiū mihi hæredē instituo: posthumū meū exhæredo: Seium mihi hæredem instituo, & posteà feci secundum gradum hoc modo: si Titius & Seius mihi prædicti hædes non erunt, substituo eis Caium, & Sempronium, & in hoc secundo gradu substitutorū nihil dix' de posthumo prædicto: & ita eum a secundo gradu præterii: & sic dictum posthumum exhæredaui a primo gradu, & à secundo præterii: & sic decessi. deliberantibus hæredibus primis Titio, & Seio de adeūda hæreditate mea, natus fuit posthumus: postea dicti primi hæredes repudiauerunt hæreditatem meā: quæritur utrum dicta hæreditas deueniat ad posthumum, an vero ad secundos hæredes. i. substitutos prædictos, à quibus fuit posthumus præteritus? Et videtur, quod debeat pertinere ad substitutos, quia posthumus natus fuit eo tēpore, quo ad institutos pertinere poterit hęreditas: & ita nō habuit posthumus in hęreditate aliquod ius tēpore natiuitatis suæ: unde omittentibus institutis videtur, quod substituti habere debeant, & non posthumus: sed certe imo habebit hęreditatem posthumus, & substituti non: quia substitutorum gradus ita est nullus per præteritionē posthumi ab eo factam, quod nunq̄ hæreditatem habere potest. Sed retento eodem casu pone, quod dictus posthu. natus fuit deliberātibus primis hæredibus: & decessit: & post eius mortem, s. posthumi primi hæredes omiserūt hæreditatē: nunquid substituti poterunt adire hęreditatem? Et dicit quod non, imo ad legitimos hęredes pertinet hęreditas. Sed pone, quod posthumus fuit exhæredatus intra primū gradum: ut dictum est, & fuit a secundo pręteritus, ut dictum est: & à tertio gradu fuit exhęredatus sicut à primo, & uiuentibus primis hęredibus, & deliberantibus, nascatur posthumus, & decedat: & posteà primi hæredes omittant hæreditatem. de primis hęredibus nō est dubium, quod hęreditatē non habebunt. Item nec secundi pp̄ pręteritionem posthumi ab eorū gradu factā, ut dictum est. Sed q̄ritur utrū instituti in tertio gradu a quo tertio gradu fuit exhæredatus posthumus, ut dictū est, debeāt habere dictam hæreditatem meam, an legitimi mei hęredes? & vr̄ quod pertineat ad institutos in tertio gradu: quia ab eorum gradu nō fuit posthumus pręteritus, imo exhęredatus: vnde videtur ualere ille gradus, taliter quod hęreditatem habeat. Sed certè imo p̄tinet ad legitimos, & non ad scriptos in tertio gradu: tertius enim gradus pendet a secundo. vnde si secundus nō ualet, ut dictum est, ergo nec tertius. & idem est in alio casu. institui mihi hædē Titium: & postea posthumū meū exhæredaui, & postea institui mihi Seiū, & ita intra primū gradum institutorum exhæredaui posthumum, & postea feci secundum gradum hoc modo: si Titius prædictus mihi hæres nō erit, substituo ei Caium: & si Seius p̄dictus hęres mihi non erit, substituo ei Sempronium: & ita cuilibet de īstitutis dedi suum substitutū: & ab isto gradu substitutorum posthumum meum præterii: deliberantibus Titio, & Seio primis hęredibus de adeunda, uel non adeunda hęreditate mea, natus fuit posthumus, & decessit postea unus de dictis primis institutis, pone, Titius omisit suam partē hæreditatis: quęritur quis debeat partem habere Titii? verum legitimi mei hæredes an uero substitutus Titii, scilicet Caius p̄dictus? Dicitur quòd legitimi hæredes debent habere, & non substitutus Titij. de cohærede autem Titiū scilicet Seio non est dubium quod non debet habere partem Titij, quamuis hoc in hac litera non dicatur: quia Titius habuit Caium substitutum, ut dictum est: qui substitutus quamuis ipse habere non possit partem Titii propter pręteritionem posthumi substitutis factam, vt dictū est, tamen excludit cohæredem Titii de necessitate igitur debent habere partem Titii legitimi mei hæredes, cum posthumus excludatur: quia mortuus est: & cum cohæres Titii excludatur per substitutum Titii: & cum substitutus Titii excludatur per præteritionem ab eo factam de posthumo, vt dictum est: & quia aliquis pro parte testatus, pro parte intestatus esse non potest: quod esset si legitimi unam partem haberent ab intestato, & institutus unus aliam ex testamento: ideo venit totum ad legitimos.

Quod vulgo. Hic §. dicit quod quædam regula quę est in vulgari, non est semper vera: imo & fallit quandoq; & casum ubi fallit, ponit primo in genere, & postea in specie. Regula est talis. Ille gradus à quo filius est præteritus a patre, non valet ipso iure. & potes ponere exemplum: ut sup. eo. l. 3. §. si. Casus autem vbi fallit, est iste in genere. Filium meū institui i primo gradu institutorum, certè non teneor eum exhæredare à substitutis: imo si à gradu substitutorum eum prætereo, valet nihilominus gradus substitutorū. Aliū casum vbi fallit dicta regula ita ponas in specie. Institui mihi hæredē filium meum Caium, & Titiū album. & dicto meo filio substitui Titium nigrum: & Titio albo, primo instituto substitui Mæuium: & in isto secundo gradu scilicet, substitutorum, nihil dixi de dicto meo filio: & ita eum a gradu substitutorū præterii: postea Titius albus cum filio institutus omisit suā partem hęreditatis. nunquid Mæuius ei substitutus poterit eius partem adire? & certe sic: licèt meus filius fuerit præteritus a gradu dicti Mæuii Titio albo substituti.

Si quis ita scripserit. Institui mihi hæredem Titium, & filium meum Caium hoc modo exhæredaui: Caius exhæres esto: quem Caium scio ex me natum nō esse, & postea decessi, venit modo Caius filius meus, qui dicit testamentum suum nullum: & sic vult habere hæreditatem meā ab intestato: quia probauit se natum ex me: quæritur nunqd possit hoc dicere? Et respō. quod sic: quia non exhæredaui eum tanquam filiū, scilicet meum: quia exhæredaui eum scilicet tanquam filium alienum: & quia ego adieci in exhæredatione: ideo me exhæredare eum, quia non putabam eum esse meum filium: & quia probauit filius, ut dictum est, me errasse in causa exhæredationis: & idē esset, si ita exhæredassem dictum Caium filium meum, Caius filius Sempronij & uxor mea exhæres mihi esto. nam & hic non valet exhæredatio, si probet Caius se natum ex me. & sic habetur pro præterito, vnde testamentum meum non valet: & sic habebit Caius filius meus hæreditatem meam ab intest. Viu.

a Exhæredatus. Sed hodie non potest exhæredari: ut C. de inoff. test. l. si quis in suo. ergo pro præterito habetur: & sic rumpit ut præteritus.

b Pertineat. Id est, pertinere possit: sic sup. l. quòd dicitur. Hugo.

c Vitiari. Videbatur quòd non: quia illi gradui nondum erat locus: nondum enim repudiauerāt instituti.

d Ipse. Scilicet posthumus.

e Eo. Scilicet posthumo: & dic post mortem patris: ut s. eo. l. si à primo. Hug.

Tertiò.

instituti omiserint hæreditatem: non posse substitutos adire. Itaque & si a primo gradu exhæredatus, a secundo præteritus, a tertio exhæredatus sit, & viuentibus primis, & deliberantibus decedat: quæri solet omittentibus primis aditionem, vtrũ ad eos, qui tertio [a] gradu scripti sunt, an potius ad legitimos hæredes pertineat hæreditas? quo & ipso casu rectius existimari putauit ad legitimos [b] eam pertinere. [c] Nam & cum duobus hęredibus institutis, & in singulorum [d] locum facta substitutione, a primis exhæredatus posthumus, a secundis præteritus fuerit: si alter ex institutis omiserit, quamuis posthumus excludatur, non tamen magis substitutũ admitti. [e]

Quando filius est institutus in solidum, vel pro parte in primo gradu, pot. sit præteriri à sequenti gradu, qui per hoc non rumpitur: & exhæredatio facta de filio tanquam de extraneo per errorem, probata filiatione redditur nulla h.d. vsque ad l. si filius. Alex.

Quod vulgò dicitur, eum gradum, a quo filius præteritus sit, non valere: non vsquequaque verum esse ait. nã si primo gradu hęres institutus sit filius: non debere [f] eum a substitutis exhæredari. [g] Ideoq; si filio, & Titio hæredibus institutis, * Titio Mæuius [h] substitutus sit: omittente Titio hæreditatem, Mæuium eam adire posse, quamuis filius ex secundo gradu exhæredatus non sit. Si qs ita scripserit: ⸗ Ille, [*] quem scio ex me natum non esse, exhæres esto: ⸗ hãc exhęredationem ita nullius momenti esse ait, si probetur [i] ex eo natus. non enim videri quasi filium [k] exhæredatum esse, cum elogium [l] pater, cum filium [m] exhæredare proposuisset, & adiecisset, propter eã causam [n] exhęredare: probeturq; patrem circa causam exhæredationis errasse. [o]

Vlpianus libro 3. ad Sabinum. XV.

IDem est, & si ita dixerit, ⸗ Ille illius filius exhæres esto. ⸗ patrem ei adulterum [p] per errorem assignans.

Aphricanus lib. iiij. quæstionum. XVI.

SI filius hæres institu-

[a] Tertio. Nam ad scriptos secundo gradu constat quod non. vt s. dictum est.
[b] Legitimos. Scilicet testatoris.
[c] Pertinere. Quia rupto [1] secũdo gradu, rumpitur & quod dependet ex eo: posthumus ergo gradũ rumpendo facit sibi locum, nec sequentem valere permittit prædicta ratione, quia pendet ex eo: vt j. tit. 1. l. nam & si. §. fi. secus in nato a præcedente pręterito: & a sequente exhæredato: vt no. supra eo. l. 3. §. fi. Sed econtra, quando a præcedente exhęredatur, a sequente præteritur: non est differẽtia inter natũ & posthumum, vt s. e. l. si a primo. Accursius.
[d] In singulorum. Puta primus primo, secundus secundo. Item si vterq; vtrique, multo magis. vt infra titul. 1. l. penul.
[e] Admitti. Quatuor sunt: Institut' qui nõ admisit. Itẽ substituti. Itẽ posthumus. Item legitimi testatoris: ecce ergo substituti repelluntur: quia ab eis pteritus: vt hic. Item cohęres ab eadem parte excluditur, quia habuit substitutũ: quinimo & suam perdit: vtpote toto rupto testamẽto: vt j. ti. 1. l. pe. ne idem testatus & intestatus decedat: vt j. de reg. iuris. l. ius nostrum. Item legitimi admittẽtur vt hic. nã dicit supra, nam eum &c. posthumus autem si est præteritus cum legitimis admittitur. & quod hic dicit eum excludi, verum est vtroque instituto adeunte ab intestato. vel verius non admittitur vt substitutus, sed vt legitimus sic.
[f] Non debere. Ex necessitate. Accur.
[g] Exhæredari. Sed substitutus filius debet a primo gradu exhæredari: vt j. de vulga. subitu. l. ex facto. §. Lucius.
[h] Titio. Mæuius. Aliàs Titio Mæuio, & est plana: alias Titius & Mæuius. & dic singulos singulis substitutos. & intellige de alio Titio in substitutione quã in institutione: & facit j. de hære. instit. l. suus. §. fi. & l. iam dubitari.
[i] Probetur. Per se filium, vel per alium, quia non erat in possessione filiationis: vt C. de probat. l. non nudis. & l. non epistolis. & quia verbũ patris est contra eum: vt j. de prob. l. fi. & j. de lib. agno. l. 1. §. Iulianus. Sed si econtra hæres probat non filium, tenet exhæredatio: vtpote inepta in extraneo: vt j. de verb. obli. l. quidam cum filium. Ad quid ergo expectatur, enim in vtroque euentu est nulla: vt argu. s. ad Velleia. l. aliquando. §. fi. & de cõdi. ind. l. Iulianus. & j. d acqui. hære. l. cum hæres. 1. respõ. quia interim tenet, vt magis valeat testamentum, quam, eius pręteritione dicatur nullum: vt s. eo. l. 3. in prin. quæ est cõtra. Solu. vt ibi. hæc tamen exhæredatio nõ nocet: arg. j. de Carb. edic. l. 1. §. idẽ ait cũ quidam, sed nec institutio sic facta nocet. alias tenet si probaueris te filium: vt j. de condi. & demonstrat. l. Lucius.
[k] Quasi filiũ. Sed quasi extraneum.
[l] Elogium. Id est, sermo vel verbum testamenti.
[m] Filium. Id est, hunc qui est filius: non vt filium, sed vt extraneũ. Hug.
[n] Eam causam. Quia non putabat filium. Azo.
[o] Errasse. Si probetur ex eo natus, non nocet exhæredatio. Et sic nota, errorem test. totiu nõ nocere. sic j. de condi. & demon. l. demõstratio. & C. de test. l. neq;. & de hær. inst. l. si pater. Sed ar. contra Inst. qui ma. non poss. §. semel. & j. de vlul. leg. l. si alii. Item est arg. contra s. de inoff. test. l. si institutа. §. 1. sed dic vt supra eo. l. tertia. in princip.
ADDITIO. Imo dic vt in l. cõtraria per gl. & bene. Bartolus, Alexander, & Iason.
[p] IDem est. Adulterum. alias alterutrum.
SI filius hæres. CASVS. Habebam filium Titium, & ex eo nepotem Caium: & habebam vxorẽ prægnantem: institui mihi hæredem dictũ meum filiũ, & præterij posthumum, & dictum Caium filiũ filij mei substitui eidem filio meo, vnde si nasceretur posthumus rumperet testamentum meum inueniẽs se præteritũ, & postea decessit: & postea antequam aliquid noui cõtingeret, certũ factũ est, quod posthumus non nasceretur: & ita non rumpet testamentũ meum. & postea dictus meus filius decessit, antequã adiret hæreditatem meam, certè dictus Caius filius filij mei erit mihi suo hęres ex testamento, propter substitutionem: & erit

[1] Rupto vno de gradibus, rumpitur quod ex eo dependet: & sic sublato principali tollitur & accessoriũ. in re. int. vbi principalis. in fi. de reg. iur. & ad longũ in Spe. tit. de instr. edi. §. nũc au item vidẽdum. ver. item si eõ cessio.

* Sic in P. Flor. Haloand. autem nõ rectè scripsit Titius & Mæui' substitutus sit.

* Ad hũc locũ vide Petrũ Loriorũ tracta. de exhæred. axiomate 12.

Error testatoris: nõ nocet.

erit hæres patri suo,id est, filio meo in aliis bonis filij mei,quæ perueniunt ad eum aliunde quam a me. Sed quid si dictum filium filij mei nõ substitui eidem meo filio: sed filium meum solummodo institui, & posthumum præterij: & postea certum factum est, quod posthumus non oasce tur: & postea est mortuus filius me9, antequã adiret hæreditatem meam,& sic tempore mortis filij mei certum est quod nemo erit mihi hæres ex testamento:tũc certè dictus filius filij mei erit solus,& solũmõ hæres patris sui ab intestato,id est,filij mei. & ita euenit in isto alio casu. Institui filium meũ prædictum hæredẽ sub conditione si daret Titio 10.& de filio filij mei nihil dixi: filius meus antequã daret 10. Titio, decessit.& ita non potest esse aliquis mihi hæres ex testamento.certè dictus filius filij mei hæres erit filij mei, scilicet patris sui ab intestato.Vi.

tus [a] sit omisso posthumo, [b] filioque substitutus nepos ex eo sit:si interim [c] moriatur filius, posthumo non nato: [d] nepotem tam patri, quã auo [e] suum hæredem futurum. Quòd si nemo filio substitutus sit,& solus ipse institutus sit: tunc quia eo tempore, quo is moriatur,certum esse incipit,neminẽ ex eo testaméto hæredem fore: ipse filius [f] intestato patri hæres existet: sicut euenire solet, [g] cùm sub ea cõditione,quæ in ipsius potestate erit, filius hæres institutus, prius quàm ei pareret,moriatur.

Exhæredatio potest fieri per verba præteriti imperfecti, vel futuri. Alex.

Florentinus lib. x. Institutio. XVII.

FIlij etiam hoc modo exhæredantur, § Filius exhęres sit. Filius exhæres erit. § [h]

Exhæredatio aliquando fit non ad incommodum, sed ad commodum fili j Alex.

[a] Si filius hęres institutus. Dic purè, Alij dicunt sub conditione potestatiua, q̃ vltimo vitæ momẽto potuit impleri: vt si dederit decem: & in fine loquatur de ea, quæ verè non potuit impleri vltimo momẽto: vt si ascenderit Capitolium. & sic discrepat finis a principio. alij dicunt econtra.

[b] Posthumo. Filio.

[c] Si interim. Id est,ante aditam hæreditatem,vel viuente testatore.alij,id est,pendente conditione.

[d] Non nato.Non natus non rumpit:vt hic,& ĩ.ti.1. l.4.§.ex his. Sed natus rumpit: & quidem totum gradum a quo est pręteritus,& sequentes:vt ĩ.tit.1.l.pen.

[e] Auo.Ex testamento: quia substitutus patri ab intestato,vel etiam ex testamento,si pater fuit testatus de castrensi in vita sui patris, vel etiam postea de quocunque,& sic verbum suum diuersimode accipitur.sic supra, de officio proconsul. l. 3. Alij dicunt, quod est hæres patris:& per eũ aui: quia hæres hæredis est &c. vt C.de hæredibus institu.l.fin.quod non placet: quia filius non fuit hæres.

[f] Ipse filius.Idemq; nepos:& sic erit hæres vtriusq;, patris sui,& aui ab intestato secundum nostram positionem:& suus. Sed nõne pater præcedebat? Respon. non constabat auum decessisse intestatum: vt Instit. de hære.ab intest.§.cum autem, idẽ si filius non fuit purè institutus,sed sub cõditione,quæ vltimo vitæ spiritu potuit impleri. & hoc subijcit. Alij dicunt, filius scilicet primi decedentis: & hoc cũ fuit institutus sub conditione illa si in Capitolium ascenderit. Azo.

[g] Euenire solet. Alias vbi nepos non interuenerit: & hoc modo differt a prin.vel ibi purè,hic sub conditione:vt ibi dixi. vel secundum alios diuersificat: vt ibi no.& facit infra, eo.l.filius a patre.in prin. & infra,de hære. instit.l. suus. §.sed & si filio.& l. seq. & infra, de condi. insti.l.filio. & de suis & legiti. hære. l.1. §. sciendum.& C.de insti.& subst. l.4. Acc.

Vlpianus libro lvij. ad edictum. XVIII.

MVlti nõ notæ [i] causa filios exhæredant,nec vt eis [k] obsint, sed vt eis consulant: vt puta impuberibus: eisque fideicommissam hæreditatem dant.

Odia restringi, fauores conuenit ampliari. Bar.

Paulus libro primo ad Vitellium. XIX.

CVm quidam filiam ex asse hęredẽ scripsisset, filioque, quem in potestate habebat, decẽ legasset & adiecisset, * § In tertia [l] parte exhæres mihi erit: § & quæreretur an rectè [m] exhæredatus videretur. Scæuola respondebat, non videri, & in disputando adijciebat, ideo non valere, quoniam nec fundi exhæres esse iussus rectè exhæredaretur:aliamque causam esse institutionis, quæ benignè accipere-

FIlij etiam. CASVS. Hæc l.ponit duos modos:per quos possũt filij exhæredari. Primus est, filius exhæres sit.Secundus est,filius exhęres erit.Viuianus.

[h] Erit. Item & sic, ille filius meus alienus meæ substantię &c. vt C.eo.tit.l.3. & facit.C.de test.l. quoniam.& ĩ.de hęredib.instit.l.his verbis. & l.1.§.fi.

MVlti. CASVS. hæc l.dicit, q̃ est quædã exhæredatio filiorũ, q̃ non nocet filiis,puta exhęredaui filios meos: & institui mihi quosdã extraneos, & rogaui illos extraneos, vt dictis filiis meis exhęredatis restituerent hæreditatem meam. Vi.

[i] Non notæ.Id est, infamiæ. Acc.

[k] Eis.Exhęredatis: & facit ĩ. de bo. liber. l.si patronus testamento. §. si quis non mala. & l.Paulus, & de cõtra tab. l.si emancipatus. & C.de inoff.test. l.si quis testamento.in fin. & l. filius matrem.& supra,de vsu.l.in fideicommissi.§.cum Pollidius.& ĩ.de vulg.& pupil.substit.l.cum ex filio.

CVm quidam. CASVS. Ego habens 40.in bonis,& habens filium,& filiam, filiam ex asse scripsi hæredem,& filio 10.legaui:postea ita dixi:dictus meus filius sit mihi exhæres in tertia parte hæreditatis meæ: quæritur:nunquid valeat exhæredatio filij? Et dicitur quod non valet,nec si,exhæredatus esset a fundo hęreditario filius,valeret exhæredatio. Sed certè male videtur dictum esse,scilicet exhæredationem non valere,quæ facta est a certa parte hæreditatis, vel a fundo hæreditario,vel alia re singulari:quia video,q̃ institutio valet in vna re: vt ĩ.de hær.inst.l.1.§.si ex fundo. cum sim. Sed hæc litera respondet huic tacitæ quæstioni dicens, q̃ institutio est benigna, & fauorabilis: & ideo non est mirum si ampliatur, scilicet vt valeat in vna re: exhæredatio autem non est benigna, sed odiosa: & ideo non est adiuuanda:imo restringẽda.V.

[l] In tertia. Alias in certa: & alias,in cętera: quod idem est. Acc.

[m] Rectè.In re certa non valet exhęredatio.Itẽ nec a persona

* In P.Fl. in cætera parte.

persona certa: sed a gradu toto sic: vt ff. eo. l. 3. §. filius.
a Acciperetur. Et valet: vt ff. de hæred. insti. l. 1. §. si ex fundo. & C. de hær. instit. l. quoties.
b Adiuuandus. Not. fauorem & odium Io. quod odia sunt restringenda, fauores ampliandi, sic probatur duab. legibus ff. de adimen. lega. l. lega tis. & l. si. & supra, de transac. l. cum hi. §. qui trãsigit. sic ff. de in ius voc. l. quæsitu. & l. sed & si hac lege. §. si. Itẽ supra, de nun. l. 3. §. mino rem. & ff. de diuer. & temp. præscrip. l. in vsucapione. & de acti. & oblig. l. in omnibus. & de vsuc. l. in vsucapionibus. & C. de edict. diui Adria. toll. l. fi. in fi. Argum. contra ff. de iis qui not. infa. l quod ait. §. exercitum. Azo. & facit supra eod. l. a. & ff. de pœn. l. interpretatione.

tur: [a] exhæredationes autem non esse adiuuandas. [b]

Vt quis sit suus hæres patri, requiritur quod non sit in potestate alterius tempore mortis, & conditionis euentus. Bar.

Modestinus lib. ij. Pandectarum. XX.

Sub conditione [c] filius hæres institutus si pendente cõditione arrogandum se dederit, [d] necessarius hęres nõ erit.

Sufficit quod à tempore natiuitatis filius se institutum reperiat. Bar.

Pomponius libr. ij. ad Q. Mutium. XXI.

Sub conditione. CASVS. Ad euidẽtiam huius l. no. quod de iure ciuili filius est hæres patris, siue velit siue nolit filius: vt ff. de acq. hæredit. l. necessariis. vnde si instituo mihi hæredem filium meum sub cond. si dederit Titio decem: necessar o est mihi hæres filius, & tenetur conditioni parere de dicto iure ciuili. Quid autem si pendente coditione præ dictæ potestatiua dederit se arrogandum dictus meus filius Sempronio? certe amodo oo est hæres necessarius et de iure ciuili. sed voluntarius, id est, ad voluntatem Sempronij, in cuius pote tate est: quia si voluerit Sempronius adimplere coud. & habere hæreditatem meam per filium meu, qui nunc est in sua potestate, potest habere, alias non cogitur, & ideo dixi de iure ciuili: quia de præ iorio iure potest abstinere filius ab hæreditate patris, & non adimplere conditionẽ: ut d. l. necessariis. si autẽ adimpleat condit. antequam det se in arrogationẽ eo animo ut sit hæres: non potest amodo abstinere, neque de iure ciuili, neq; de iure prætorio: ut ff. de hære. instit. l. iam dub: tat. Item ideo posui in potestatiua cond. quæ si instituissem eum sub conditio. casuali, & in eius defectu non exhęredatiem, non valeret testamentum ipso iure: ut not. to d. l. iam dubitari. Vi.
a Sub conditione. Potestatiua, uel casuali, uel mista. sed in eius defectum exhæredatur: aliàs statim ipso iure esset nullum: ut C. de inst. & substi. l. si pater. & ff. de hær. instit. l. suus.
d Dederit. In uita testatoris secundum quosdam: sed tunc dicitur adoptio: ut supra, de adop. l. a. nisi dicas, qd erat emancipatus a patre naturali, cum se dedit in arrogationem eo uiuo: sed tunc certe iã non esset necessarius, quia emãcipatus: sed pt respondert arrogatio nem pro adoptione poni. Dic ergo melius, quod post mortẽ testatoris fuit arrogatus. Sed dicas, lex nonne suffecit ad hoc quod sit necessarius, quod fuerit in potestate tẽpore mortis: ut Iulist. de hære. quali. & dif. §. sui? Resp non, cum est institutus sub conditione, quia oportet quod non sit in pote tate alterius, tẽpore quo defertur hęreditas. s. conditione existente: ut Instit. de hære. in ti. § seruus. & §. alienus. et etiam & alia ratio hic quare no est necessarius: quia nec alio momẽto esse hæres: imo arrogator in cuius potestate est: ut ff. de acq. hær. l. placet. licet hodie secus. vt Instit. de acqui. per arrogat. §. 1. & ff. de hære. insti. l. suus. §. fi.

Si filiu. CASVS. Filiũ meũ nominatim exhæredaui, & postea eum institui, certè ualet institutio. Vi.
e Si filium nominatim. Quod est opus: vt Institu. de exhæred. liber. in principio.
f Erit. Quia poste riora derogant primis: vt ff. de codicil. l. diui. §. licet. & ff. de vulg. substitu. l. si quis eum. in princi. fallit quandoq; : ut ff. de leg. 3. l. si quis. in prin. testamenti. & de leg. 1. l. si mihi & tibi. §. fi. & C. de pact. l. pactu. & C. fa mil. erci. l. in ipsius. & C. de fideicom. l. fideicommissum.

Si filium nominatim [e] exhæredauero, & eũ postea hæredem institue ro: hæres erit. [f]

Terentius Clemens libr. xvij. ad legem Iuliam & Papiam. XXII.

Cvm posthumus sub conditione [g] institutus: si prius, quàm nascat, cõditio extiterit, [h] non rumpitur testamentũ posthumi agnatione.

Quando veritas, & fictio tendunt ad vnũ finem, veritas prævalet fictioni. Bar.

Cvm posthumus. CASVS. Institui mihi hæredem Titium purè, & posthumum meum sub condit. & decessi. postea, antequam nasceretur posthumus, extitit cõdit. certè natus postea non rumpit testamentum, sed

Papinianus lib. xij. quæstionum XXIII.

F I-

cus autem si pendet adhuc conditio. Vi.
g Sub conditione. Potestatiua, casuali, vel mista. Hu.
h Extiterit. Secus si defecerit. Item secus si dependeat ut ff. eo. l. posthuma. Azo. & facit ff. de condi. & de monstr. l. 2. & l. si iam. & ff. de leg. 1. l. cætera § 2. & ff. de uerb. oblig. l. si rem meam.

Filio. CASVS. Titium filium meũ in pote tate habebã: eũ emancipaui, & postea eũ arrogaui, & tertio eũ emancipaui, & postea institui mihi hæredẽ Se ium extraneũ, & dictum meũ filiu exhæredaui: & postea eundẽ filiũ meũ arrogaui mihi io filiũ, uel in nepotẽ ex alio meo filio: ouu facio vim, nunquid valet dictũ meum testam, ut sic noceat filio meo dicta exhæredatio? & vr quod non: quia exhęredatio fuit per me facta eo tpe, quo filius meus erat extra meam ptãtem: & ita erat mihi quasi extraneus: ergo non ualet exhæredatio: arrogatio ergo post exhæredationẽ facta nihil operatũ vr, ut ualeat exhæredatio: sed certè imo ualet exhęredatio. & filio nocet, & aliud est penitus io extra neo, quã in filio emancipato, & est rõ: quia in omni iure sic conuenit obseruari, ut ueri patris filius nunquã intelligat filius adoptiuus, et si in ueritate, adoptatus, uel arrogatus sit a uero patre: vt fuit in nostro casu, & conueoit obseruari similiter: ut imagine adoptionis, si ue arrogationis non obumbretur ueritas naturæ, nam dictus meus filius non uĩ per arrogationẽ translatus in meã ptãtem, sed uĩ mihi redditus: sed si arrogassem aliquẽ penitus mihi extraneũ: ille bene uidetur transferri in meam potestatem per arrogationem: & sic illa arrogatio penitus extranei non faceret cõualescere illam exhæredationem, quã de illo penitus extraneo fecissem, si eu extraneũ exhæredassem: quæ quidẽ exhæredatio per me facta de extraneo nõ ualuisset ipso iure, & sic est hic intellectus huius legis. Si Titius hęres, filiũ meũ Seiũ, & Titiũ extraneũ mihi hæredes misi tu: & postea dictum Titium adoptaui mihi io locum nepotis ex dicto Seio filio: postea decessi dictus meus filius, & postea ego decessi: nunquid di. tus Titius ut nepos a me adoptatus rũpit testamentũ meum? & ui detur quod sic, quia non institui dictũ meum nepotẽ ado-

lio, [a] quem pater post emancipationem a se factã iterum [b] arrogauit, exhæredationem antea scriptam nocere dixi. Nã in omni ferè iure sic obseruari conuenit, vt veri patris adoptiuus filius nunquam intelligatur. ne imagine [c] naturæ veritas adumbretur: videlicet quòd non translatus, sed redditus [d] videretur. Nec multum puto referre, quod ad propositum attinet, quod loco nepotis filium exhæredatum pater adrogauerit.

Institutio facta de extraneo firma manet, licet postea factus fuerit adoptiuus testatoris. Alex.

Si Titius [e] hæres institutus, loco nepotis adoptetur: defuncto postea filio, [f] qui pater videbatur, nepotis [g] successione non rumpitur testamentum ab eo, qui hæres inuenitur. [h]

Si tempore natiuitatis filia non reperitur legitimè instituta, testamentum rumpitur. Bar.

Paulus libro ix. quæstionum. XXIIII.

Posthuma sub conditione [i] hæres instituta, si pendente [k] conditione viuo patre nascatur: rumpit [l] testamentũ.

Qui exhæredat filios, videtur nominatim exhæredare: nec videtur quis exhæredare filios, quos ignorat se habere. Bart.

Idem libro xij. responsorum. XXV.

Titius testamento hæredem instituit, & filiũ habens, sic exhęredationẽ posuit. Cęteri omnes filij filiæque meæ [m] exhæredes sunto. Paulus respondit, filium rectè [n] exhæredatũ videri. Postea consultus, an videretur exhęredatus, quẽ pater putasset decessisse? Respondit, filios & filias nominatim exhæredatos proponi: de ęrrore aũt patris, qui intercessisse proponeretur, apud iudicem [†] agi oportere. [o]

Fauore testamenti, & propter ignorantiam testatoris natus habetur pro non nato. Bar.

Lucius Titius cum suprema sua ordinaret in ciuitate, & haberet nepotem ex filia prægnantem, ruri agẽtem: scripsit id, quod in utero haberet, ex parte hæredem. Quęro, cum ipsa die, qua Titius ordinaret testamẽ

adoptiuũ eo tempore, quo fuit meus nepos: imo priusquam esset nepos: sed certè hæres inuenitur a me scriptus dictus meus nepos, non facio vim quãdo, & ideo testamentum non rumpit. Viuianus.

[a] Filio. Secus in extraneo exhæredato: & postea arrogato, qui rumpit testamentum: vt ff. de contra tab. l. nõ putauit. §. si quis emancipatum.

[b] Iterum. Id est, in potestatem suã iterum redigat, quod fieri potest de filio naturali: vt hic, & ff. de adop. l. si pater filiũ. non sic de adoptiuo: vt eod. titu. l. adoptare. §. eum.

[c] Imagine. Scilicet adoptionis, quæ est fictio inducta ad similitudinẽ naturæ. nam est adoptio, legalis actio: per quã quis fit velut filius, qui nõ est, penè naturam imitans. Itẽ nota veritatem præualere fictioni: quãdoque secus: vt ff. eo. tit. l. si quis posthumos. §. si qs filiũ sibi, Et diuersũ &c.

Veritas fictioni prę ualet.

[d] Sed redditus. Sic ff. de pact. l. si vnus. §. quod in specie. & §. si ser. vẽ. l. sicuti. §. sed si quæratur. & ff. de test. l. hęredes. §. si quis post. & ff. quib. mod. pign. uel hypo. sol. l. soluitur. §. uoluntate. & de pecu. l. peculium. §. si ære. Item contra hanc legem videtur Instit. quib. mo. test. infir. in prin. Sed ibi nec institutus, nec exhæredatus erat arrogatus, & ideo rumpitur.

[e] Si Titius. Etiam extraneus: vt ff. ti. 1. l. antepenult. Azo.

[f] Filio. Qui erat institutus, vel exhæredatus, & dic defuncto viuo patre.

[g] Nepotis. Adoptiui.

[h] Inuenitur. In scriptis: secus si alius esset hęres, quia rumpitur testamentum.

Posthuma. CASVS. Posthumum vel posthumam meam mihi sub conditione hæredem institui pendente adhuc conditione, & adhuc me viuo nata est: certè rumpit testamentum. Viuianus.

[i] Cõditione. Casuali vel mista: nec in eius defectum exhæredata: secus sub potestatiua, sub qua etiam nati possunt institui: vt ff. de hæred. insti. l. suus.

[k] Pendente. Secus si iam extitisset, ut supra eodem l. cum sub conditione.

[l] Rumpit. Scilicet statim, non expectata conditione: vt ff. ti. 1. l. nam & si. & ff. ad Velle. l. aliquãdo. §. si. & infra, de acquir. hæred. l. si quis hæres ita. Item facit ff. eod. l. commodissimè.

Titius testamento. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium suum filium: & alios filios, puta Caium, & Sempronium exhæredauit, & credens Sempronium mortuum esse, exhæredationem ita scripsit. Cæteri omnes filij filiæque meæ exhæredes sint, modo quæritur vtrum Caius, & Sempronius sint exhæredati? & de Caio nõ est dubium quod sic. De errore autẽ quẽ habebat pater de Sempronio suo filio, quem scilicet credebat mortuũ, cum viueret, apud iudicem quæretur, & si inuenietur patrẽ in dicto errore fuisse, non valebit in Sempronio exhęredatio: alias sic.

Lucius. Lucius Titius habebat neptem ex filia prægnantẽ ad Burgum Panicalis pone: & ipse Lucius Titius erat Bononiæ infirmus. dicta neptis peperit in die Iouis, in media tertiæ vnum filium apud dictam villam, dictus eius auus ignorans eam peperisse, fecit testamentum in eadem die in hora sexta, & instituit sibi hæredem Caium in dimidiam, & in alia dimidia illum quẽ credebat habere neptem in vtero, quæritur nunquid ualeat institutio illius, quẽ credebat posthumum, cum iam esset natus? Et dicitur quod sic: & ita natus habetur pro nõ nato. Viuianus.

[m] Meæ. Et comprehenduntur etiã posthumi, filij & filiæ: vt infra de verb. signifi. l. nomen filiarum, & supra de testamen. tutel. l. si quis filiabus. Hug.

[n] Rectè. Secus si dicat omnes liberi: quia tunc dicitur inter cæteros, & non ualet: vt Insti. de exhære. lib. §. 1. in prin. sed in fœmina huic opponitur: quia uidetur debere legato onerari: ut ualeat cum exhæredatur inter cæteros, ut hic fuit: ut Institut. de exhæred. lib. §. sed fœminini. Respon. hic nominatim est facta: ut hic subiicit, uel illud in fœminis posthumis: hic in iam natis, sed prima placet.

[o] Oportere. Quia nesciens se habere filium si præteriret, nõ ualet testamentũ, siue miles, siue paganus sit: ut C. de test. mil. l. sicuti certi. & l. si cum. & supra, de inoff. test. l. cum mater. & econtra si exhæredat filios, non uidetur exhæredare quem ignorat habere, ut hic: nec tutorem uidetur ei dare, quem ignorat se habere: ut ff. de

† Si iudex errauerit sup errore alterius tertij, quid ĩ hoc casu. vide glo. & doct. in l. is cui bonis. in fin. de uerbo. obliga.

vt s̄.de testam.tu.l.si quis ita.§.si quis cum ignoraret. An in institutione generali idem? Responde idem: vt j.de hæred.inst.l.in tempus.§.1.& l.quoties.§.si hæres.idē si credat filiū,qui non est:vt C.de hęr.inst.l.4.

a Albescente. Quod est in aurora: alias calescente, quod est circa mediam tertiam.

b Cum quo. Sub. eo quo &c.

c Paulus respōdit. In seq.l.& cōtinuatur cū ista.In li.dñi Acc. nō est lex hoc modo: Paulus scribit verba &c.

d Videri. Sic ergo natus pro non nato habetur, & econtra sæpe inuenitur. Io. vt s̄.de sta.ho.l.qui in vtero. & sic appellatione posthumi,iam natus continetur: & hoc propter ignorātiam defuncti, aliàs habes contra infra de verbor.significat.l.nomen filiarum. & infra de test.tu.l.si qs filiabus.Itē facit cōtra huic l. Infra de cond.& demon.l.si iam.& l.si ita legatum.& infra de legatis secūdo.l.si ita sit.§.si. Accursius.

Natus p̄ non nato habeť, & econtra.

tum in ciuitate hora diei sexta, eodē die albescente a cœlo ruri sit enixa Męuia masculū: an institutio hęredis valeat,cum quo b tēpore scriberetur testamentū,iam editus esset partus? Paulus respondit, c verba quidē testamenti ad eum pronepotē directa videri, d qui post testamentū factum nascereť: sed si (vt proponiť) eadē die, qua testamentū factū est,neptis testatoris ante q̄ testamentū scriberetť,enixa esset,licèt ignorante testatore: tamen institutionem iure factam videri,rectè responderi.

Filiusfamilias miles pōt exhæredari,sicut paganus. Bartolus.

Idem libr. iij. Sententiarum. XXVI.

Filiusfamilias si militet, e vt paganus nominatim f à patre aut hęres scribi,aut exhæredari debet: iam sublato edicto diui Augusti, quo cautū fuerat,ne pater filium militem exhæredaret.

Idem libro iij. ad Neratium XXVII.

Posthumum ex qualibet vidua g natum, sibi filium hæredem instituere potest.

Si exhæredatio facta in conditionis defectum,non potest confirmari aditione,testamentum est nullum: & filius patri ab intestato succedit: secus si potest confirmari.

Triphoninus lib xxij. disputatio. XXVIII.

Filius à patre, cuius in potestate est, sub

Filiusfamilias. CASVS. Pater filiumfamilias militem testamento suo exhæredauit. Quærebať,an testm̄ valeret, in quo filius miles esset exhæredatus? Dubitationem augebat dictum Imperatoris Augusti, in quo cauebatur, ne pater filium militem exhæredare posset. Respon.iuriscon.testamentum valere: patremque posse filium militē vel instituere,vel exhæredare,non secus atque paganum: abrogato super ea re edicto di. Aug.vel sic pone casum secundū Viuia. Quidā Imperator,qui vocabať diuus Augustus,fecit vnū edictum in quo continebatur q̄ pater non teneretur exhęredare nominatim,vel institutum filium suū militem.imo si præteream valet nihilominus testamētum. illud edictū tollitur hic, & dr̄ q̄ sicut filius paganus debet nominatim exhęredari a patre,vel institui ad hoc vt valeat testamentum,ita & filius miles, de quo dixi supra l.1. & 2.sed l.est clara.

e Filiusfamilias si militet. Aliàs deest si militet, sed additur,miles, tamen Py.adest.

f Nomina im. Quid sit nominatim exhæredare, habes.Instit.de exhæré.lib.§.1.& s̄.eo.l.2.Azo. Et not. ā.eo.l.proxim.in principio.

g Posthumum ex qualibet vidua. Dummodo cum ea possit habere matrimonium:vt s̄.eo.l.si quis posthumos.1.respon. Azo.& facit j. de verb. sig.l.malum.§.viduam.item facit ā.eod.l.placet.

Filius a patre. CASVS Filium meū Titium, quē in ptāte habebam institui mihi hæredem in omnibus meis bonis sub condōne si nauis ex Asia venerit vsque ad annum:& si non venerit: exhęredaui eū: & decessi.pendente dicta condōne institutionis, & ēt exhæredationis,decessit dictus meus filius, nūquid valet dictum meū testm̄, ut sic dictus meus filius videať fuisse mihi hæres ex testō dum vixerit: an vero non valet, vt sic videatur fuisse meus hæres ab intestato, dum vixit? certè dr̄ quod non valet: quia dū dixit dictus meus filius,non fuit hæres mihi ex test. quia conditio institutionis nondum extiterat:neq; exhæredatus fuit:quia condō exhæredationis nondū extiterat: ergo tpe mortis suæ inuentus fuit à me præteritus,& sic nō valere dictū testamentum meū, & sic eum esse mihi hæredem ab intestato,secus autem esset, si dictū meū filium instituissem mihi hęredem in dimidia bonorū meorū, si nauis ex Asia venerit vsq; ad annum:& si nō venerit, eum exhæredaui, & ita dixi postea. Si filius meus decesserit ante conditionē institutionis vel exhæredationis instituo mihi Seiū in alia dimidia bonorum meorū:quia tunc mortuo dicto meo filio ante cōditionē institutionis, vel exhęredationis, valet testamentum meum, & exhęredatio filij mei,& cohęres dicti filij mei,scilicet Seius, habebit totam hęreditatem meā ex testamēto.

Filiusfamilias miles. Habebam filiū militē, qui vocabatur Titius, & in mea potestate: & nepotem ex eo in mea potestate similiter,qui vocabatur Seius:hic miles meus filius fecit testamentum de castr.pec.suo, & instituit sibi Caium extraneum, & præterijt filium suū Seium: postea militare desijt: & reuersus est domum: postea ego pater suus, idemque auus filij sui Seij decessi: & sic Seius filius suus recidit in potestatem suam. & inuenit se ab eo præteritum, quæritur an rumpatur dictum test. Et videtur quod non: quia certi sunt modi, per quos debet rumpi testamentum dictum: & hic non fuit aliquis de eis. Vnus modus est, si aliquis sui iuris existens post testamentum a se factum adoptauit sibi aliquem in filium:quo casu rumpitur testamentum eius. Secundus modus est, si aliquis sui iuris existens post testamentum a se factum, habeat filium ex vxore sua: quo casu rumpitur similiter testamentum. Tertius modus est, quando aliquis sui iuris existens habet filium in potestate sua, & ex eo nepotem in potestate similiter: & facit testamentum: & instituit sibi hæredem filium, & nepotem ex eo præterijt, & postea ante mortem suam testatoris moritur filius: & sic succedit nepos in locum filij quantum ad proximitatem: quo casu similiter rumpitur testamentum. Cum ergo in nostro casu non fuerit aliquis de dictis tribus modis, non videtur quod testamentum dicti militis rumpatur. Sed certe dicta argumentatio facta ab insufficienti partium enumeratione non valet, nam & ille modus qui euenit in nostro casu, est talis: qui ita bene debet facere rumpi testamentum sicut supradicti tres, ergo rumpetur dictum testamentum dicti militis: fuit autem modus in nostro casu talis, vt dictum est: quia per mortem meā, qui eram pater dicti militis, simul, & semel fuit dictus miles factus sui iuris, & filius suus militis sub eiusdem

militis

condicione, [a] quæ non est in ipsius potestate, hæres institutus, & in defectum conditionis exhęredatus, decessit pendente [b] etiam tunc conditione tam institutionis, quā exhæredationis. Dixi eū [c] hæredem ab intestato [d] mortuum esse: quia dum vixit, neque ex testamento [e] hæres, neq; exhæredatus fuit. Hærede autem [f] scripto ex parte filio, cohæres post mortem filij institui potest.

Qui morte aui recidit in potestatem patris: si antè reperitur institutus, testamentum non rumpitur. Bar.

Filiusfamilias miles de castrensi peculio fecit testamentum, habens filium in eiusdem [g] potestate, cùm militare desijsset, patre [h] eodemq́ue auo [i] defuncto: quæsitum est, an rumpetur eius testamentum? Non adoptauit quidē, [k] nec hodie ei natus est filius: nec priore subducto de potestate suo hærede, vlterior successit in proximum locum: [l] sed tamen in potestate sua habere cœpit, quem non habebat, simulq́ue paterfamilias factus est, & filius sub eius recidit potestate. [*] Rumpetur ergo testamentū. Sed si hæres sit institutus, vel exhæredatus iste eius filius, non rūpetur: quia nullo circa eum nouo facto, [m] sed ordine quodam naturali nactus est potestatem.

Si quis ex certa [n] vxore natum scribit hæredem: in periculum rumpendi testamentum deducit, [o] ex alia susceptis liberis.

Potest quis instituere posthumum ex ea, quæ tunc sibi uxor esse non potest honesta, sed spes est, quod esse possit. Bart.

militis recidit potestate: & inuenit se ab eo præteritū. Sed quid si dictus miles instituisset hæredem dictum suum filium in potestate mei aui existentem, vel exhæredasset eum, & per mortem meā recidisset in potestatem dicti militis filius suus, ut dictum est: nunquid rūpitur test. Et dicitur quod non: quia dictus miles non est nactus ptātem filii sui aliquo nouo facto circa filiū suum sed est nactus potestatem ordine naturali: quia ordo naturalis est, vt pri⁹ ego pater militis moriar q̄ ipse, sed hæc rō nō videtur mihi sufficiens nimis: vt supra, eo. l. filio.

Si quis ex certa. Feci testamentum: & institui mihi hęredem illum qui nascetur mihi ex Titia, postea ex Seia vxore mea filios habui: certè rumpitur testamentū meum.

Si quis eo. Institui mihi hęredem eum qui mihi nascetur ex Titia, quæ est minor 25. ann. & cuius ego, vel pater meus fuimus tutores, & sic nunc tēpore testamēti mei nō poterat mea esse vxor: quæ quidem Titia post 29. annū recipit a me, vel à patre meo rationem, & reliqua tutelæ: & sic iustè postea potui eā accipere i vxorē, & accepi: nūquid natus mihi ex ea potest esse meus hæres? Et dī quod sic, nō obstante qđ tempore quo nascitur ñ ex ea mihi hęredē institui, non poterat esse uxor de iure: & idē si institui mihi hæredem eum, qui mihi nascetur ex Titia, quæ quidem Titia erat ancilla tēpore testamenti mei: & sic eam de iure habere in uxotem non poteram: & ipsa postea fuit facta libera: & sic certè postea potui eam accipere in uxorem, & accepi: nā natus ex ea mihi poterit esse meus hæres, & quod dixi in dictis duobus casibus, idem est in omni alio. ubi tempore testamenti mei, in quo instituo nasciturum mihi ex aliqua, ipsa non potest de iure existere mea uxor: postea autem pōt murata eius conditione, & eam accipio in uxorem, & ex ea nascitur mihi aliquis. Sed pone quod ita dixi, Si masculus nascetur mihi ex Titia, uolo qđ sit mihi hæres in nouem unciis: si autē fœmina, uolo ꝙ sit mihi hæres in tribus unciis: nec dedi eis aliquem cohæredem, nec substitui eos ad inuicē, nec aliam eis substitui: postea ex ea natus est mihi masculus tantum, certe ipse solus erit hæres. Vi.

a. Conditione. Quæ non potuit impleri ultimo uitæ momento, puta si ascenderit capitolium, dicitur tamē potestatiua: quia potestatiua dicitur duobus modis: ut infra de conditio. institu. l. fin. uel dic quod fuerit casualis. Azo.

b. Pendente. Pendet cum decedit: quia uiuens decedit, sed deficit statim eo mortuo.

c. Eum. Filium.

d. Ab intestato. Scilicet patre mortuo.

e. Neque ex testamento. Quia non extitit conditio, institutio nō ualet: nec exhæredatio, ut subiicit, scilicet per consequēs, nam non ualet exhæredatio, ubi nullus est hæres, ut infra de contra tabu. l. filium. §. sed cum exhæredatio. cū ergo moritur: cōstat conditionē impleri nō posse: & sic institutionem nullam, & testamētū nullum: & per consequens exhæredatio nulla, ut dixi, sed in sequēti casu inuenitur cohæres institut⁹ post mortem filii: & sic tenet testamētum, & exhæredatio.

f. Hærede autem. Institui filium sub conditione ex sex unciis, & in defectum exhæredaui, & Titium post mortem dicti filii institui in aliis sex unciis, dando eum cohæredem filio post mortem. in puncto mortis filii deficit ei conditio, & succedit eodem puncto exhæredatio, quæ cum eodem puncto inueniat hęredem, qui statim eo pūcto incipit esse hæres: ualet testamentum: & sic exhæredatio. Sed contra infra de heredib. instituen. l. hæreditas ex die. sed dic ibi certa: ut not. supra eo. l. si ita §. fina. Sed Py. dicit quod hic fuit filio substitutus: sed male diceret cohæres. Item nec obst. supra, e. l. si ita. §. ti. quia ibi fuit filius tantū exhæredatus, hic institutus tantum sub conditione, secundum Azo. uel ibi se mortuo tantum inuenit se exhæredatum: hic se uiuo. ad quod est j. e. l. Gallus. §. in omnibus. & facit. C. de inst. & subsli. l. 4. & j. de hær. inst. l. suus. & l. iam dubitari. & s̄. eo. l. si filius hæres.

g. In eiusdem. Cuius & ipse erat.

h. Patre. Respectu filii. Acc.

i. Auo. Respectu nepotis. Accur.

k. Non adoptauit quidem. Post factum testamētum, & incipit ratiocinari.

l. Locum. Ex quibus uidetur rumpi testamentum. ab insufficienti enim partium enumeratione argumentatur. Et nota quatuor modos rumpi testamentum, & quatuor modos nascendi posthumos, uel quasi posthumos, & hoc ut not. in tit. C. eo.

m. Nouo facto. Maximè subaudi: ut probatur supra, e. l. filio quem. In priu. & §. ti. Azo. & facit j. ti. 1. l. certum. & de mili. testa. l. si filius. in princ. & §. fin. & l. si filius. Hug.

n. Si quis ex certa. Secus si nullius uxoris habita mentione, sed simpliciter: ut s̄. e. l. placet. & l. seq. sed Py. litera est exsecta. ad quod est s̄. eo. l. quod dicitur. Acc.

o. Deducit. Scilicet se, uel testamentum. rumpitur enim arg. supra, eo. l. commodissime.

[*] Aliàs potestatē.

Natum.

Si quis † eo tempore quo nondum eius vxor eſſe poſſet, teſtator natum ^a ex ea ſcripſit hæredem: an poſtea contracto licito matrimonio, natus hæres ex teſtamento eſſe poſsit, quæritur? veluti ſi ſcribas hodie hęredem, qui tibi ex Titia natus erit, quando Titia ancilla, ^b vel minor annis vigintiquinque ea, cuius pater tuus tutelam adminiſtrauit, aut tutor tu ipſe fuiſti: & poſtea Titia vxor tibi iuſta fuerit, vel libertatem adepta, vel a tempore ^c annorum vigintiquinq; & vtilis anni, & rationum allegatione: ^d an natus hæres eſſe poſsit? Nemo certè dubitabit ex Titia, quæ tunc propter tenorem ætatis vxor dici ^e non potuit, quando teſtamentum fiebat: natum, poſtea ea vxore dicta, hæredem eſſe poſſe. ^c

Et generaliter nato poſt teſtamentum hærede ſcripto, aditus eſt ad hæreditatem: in qualicunque ſtatu ^f teſtamēti faciendi tēpore fuerit, quæ poſtea teſtatori ciuiliter nupta eſt. Quid aūt, ſi filium poſt teſtamentum natum, ex beſſe: filiam aūt poſt teſtamē tum natam ex triente ſcripſit hæredem, nec vllum cohæredē dedit, nec ſubſtituit inuicē: nec * aliū? Vnus natus ſolus ex teſtamento fit hæres. ^g

Conſilium Galli eſt, quòd nepotes naſcituri ex filio tempore teſtamenti viuente, qui aliàs non poterant inſtitui tanquam poſthumi alieni, id eſt, non obtinentes tunc primum locum, inſtituantur caſu, quo eſſent futuri ſui poſt mortem aui: ne ipſi præteriti rumpant teſtamentum. Alex.

Scæuola lib. vj. quæſtionum. XXIX

G Al-

^a Natum. Expone: vt ſupra, eo. proxi. §. id eſt, naſciturum: ſic infra, de leg. 3. l. etiā. Azo. Vel dic natum nunc, non tunc ſcilicet tempore inſtitutionis.
^b Ancilla. Cum qua non poteſt eſſe matrimonium, ſed contubernium, vt C. de inceſt. nup. l. cum ancillis. & de adulter. l. ſerui. & ff. de adult. l. inter liberas. Azo.
^c Tempore. Tranſacto ſubaudi.
^d Allegatione. Et facit ad hoc ſ. de ritu nup. l. non eſt. & l. quāquā. §. ſi. & C. de interdicto matrimonio. l. ſi patris. & l. ſi curator. & l. curatorem.
^e Hæredē eſſe poſſe. Sic C. de nup. l. & ſi cōtra. Sed arg. contra, ff. de regu. iu. l. quod ab initio. & de verb. obl. l. inter ſtipulantem. §. ſacram. & Inſtit. de inutilibus ſtipulationi. §. r. & de exhære. libero. in prin.
^f Statu. Prædicto. nec ob. ſ. eo. l. ſi qs poſthumos. §. r. & §. ſed & ſi ex ea. q ſunt cōtra, quia ibi impediebatur matrimonium iure naturali, & diuino: hic iure ciuili tantum, arg. ff. de adulte. l. ſi adulterium. §. 1. Itē caſum iſtum licitū eſt expectare: ſecus in contrariis.
^g Fit hæres. Facit ff. de leg. 3. l. ſi duobus. §. ſi. Sed principiū eiuſdē legis eſt argumentū contra. Item ſic C. de caduc. tollen. §. is itaque. & Inſtitu. de hæred. inſtitu. §. non autem.

Allus Aquilius. C[illegible] S. Licet aduocati parum lucrentur de hac lege: quia tamen re, & fama, difficilis eſt, bene eſt notanda, & ante caſus poſitionem i. a eam ad ſuperiorem continua: quia ſupra egit qualiter propter præteritionem poſthumorum teſtamenta rumpantur, & de hoc dicitur ſupra, eo. l. cōmodiſſimè. & l. ſi poſthumus. & l. poſthuma. ideo Gallus Aquilius ad ſuſtentationem teſtamentorum inuenit viā, & medicinam vt teſtamenta non infringantur dando conſilium, quod nepos ex filio poſthumus inſtitueretur ab auo: vt ita inſtitutus non rumpat teſtamentū eius: docet aūt fieri inſtitutionē in eū caſum, in quem caſum nepos non inſtitutus rūpet teſtamentum, & docet ēt qualiter, & quibus verbis debeat fieri. & durat conſiliū vſque illuc, quidam rectè, &c. ibi aūt incipiunt verba domini Scæuolæ: & ab inde incipit reprehenſio dicti domini Scæuolæ ad dictum domini Galli: & reprehendit eum multifariè, multiſque modis, ſicut videbitis per paragraphorum caſus. Item antequam venias ad ſpecialem caſus poſitionem, collige breuiter totam intentionem huius legis. Antiquis temporibus teſtamenta per filios rumpebantur: & aliquando ita: quod nulla erant ipſo iure: puta, ſi filius eſſet præteritus, qui iam erat natus: aliquando aliqua erant teſtamenta ab initio, & poſtea rumpebantur: puta ſi nondum natus præteriebatur, & poſtea naſcebatur: circa quos inſtituendos ſatis per antiquos ſapientes prouiſum erat: ſed quia periculum erat in prætereundis nepotibus, in quibus non erat prouiſum: ideo Gallus prædictus dat ſuū prædictū conſiliū, ſcilicet ſic, vt ipſi debeant inſtitui ab auo, ſi naſcantur mortuo patre, & auo: cuius conſiliū Scæuola ſuppleuit dicēdo idem in pronepote, & dicendo idē ſi pater non moriatur, ſed emancipetur, vel deportetur. ſic ergo Gallus prouidet circa eos, qui mortuo patre, & auo naſcunt, ſed non prouidet eis qui naſcuntur viuo patre, & auo poſt teſtamētum aui, vel qui naſcuntur viuo auo, & mortuo iam patre. Sed poſtea venit Velle. & prouidet eis: & primo in iis, qui naſcuntur poſt teſtamentum aui viuo auo, mortuo iam patre: & hoc ſiue mortuus ſit iam pater tempore teſtamenti aui, ſiue nō, ſed poſt actum teſtamentum morit. & hoc erit primum caput l. Velleiæ. Itē prouidet Velle. in eis, qui naſcuntur ante teſtamentum aut viuo auo. & patre nepotis, id eſt, filio aui: & quia timor eſt, ne ſolo inſtituto filio tollatur de medio filius in vita, & ſic nepos efficiatur proximus auo. ſicque rumpat teſtamentum aui inueniens ſe ab eo præteritum: ideo qualiter inſtitui poſſit nepos, conſilium dedit. & hoc eſt ſecundum caput l. Velle. Sed quia repertus fuit quidam caſus valde difficilis, qui neque primo, neque ſecundo capite l. Vell. continebatur, neque etiam Galli conſilio, ſcilicet in eo nepote, qui poſt teſtamentum naſcitur viuo adhuc filio, qui poſtea de medio tollitur. ideo Iulia. commiſtis capitibus l. Velle. conſilium dedit: & ita nullus caſus in hac l. relinquitur intactus circa nepotes per auum inſtituendos, ſiue enim naſcitur nepos poſthumus poſt mortem patris ſui, & aui, prouidetur per hanc l. ſiue poſt mortem patris, & viuo auo, ſiue vtroque viuo naſcitur, ſiue vterque erat viuus tempore teſtamenti. Dicta breuiter intentione totius huius l. veniamus ad caſum ponēdum ſpecialiter in prin. eiuſdem. Ego habebam filiū Titium, & ipſe Titius habebat vxorem prægnantem. ego in infirmitate poſitus volebam taliter teſtamentum meū ordinare, quod non rumperetur, etiā ſi nepos mihi ex dicto meo filio naſceretur. Gallus ergo dat mihi tale conſilium circa hoc, ſcilicet vt ita dicam in teſta. Titium meum filium inſtituo mihi hæredem ex parte, & extraneū ex alia. & hoc ideo dico: quia ſi inſolidum, & moreretur ante patrem, & poſtea moreretur pater: veniſſet res in cauſam caduci.

* Allegatur iſte §. ad hoc, quod matrimonium pōt cōtrahi pro cōſtitutū in vltimis, cauſa prolis legitimandæ: vt nota. in l. nuper. C. de nat. li. & in reg. ſine culpa. & ibi Ioa. And. de reg. iur. lib. 6.

* P. Flor. duci.

* In P. F. non eſt, nec

caduci, & esset ruptum testamentum, vt C. de caducis tollendis. §. pro secundo. ergo non esset timendum de ruptione per aduentum posthumi: cum quod ruptum est, amplius rumpi non possit, vt ℣. titul. t. l. nam etsi. subaudi vnde posthumus nihil rumperet, licet insolidu esset institutus, sed veniret ab intestato, & positionem istam tene in tota l. ista. & si dictus meus filius me viuo moriatur, & ego postea moriar, & postea nascatur nepos ex vxore prædicta filij mei, siue etiam nepotis nascatur, dico intra decem menses proximos, postquam filius meus mortuus erit: ille nepos, vel neptis heredes mihi sunto, & si taliter dixero, non rumpetur meum testamentum per nepotem posthumum natum ex vxore filij mei a me instituti, si autem non esset institutus dictus meus nepos posthumus: vt dictum est: rumperet testamentum meum: mortuo enim filio meo me viuo, & mortuo me postea, & nato nepote meo posthumo postea intra decem menses numerandos à tempore mortis dicti mei filii, inuenit se a me dictus nepos proximior, quàm sit filius meus mortuus: quamuis & ego mortuus sim, preteritum. inueniens ergo se à me preteritum, rumpit testamentum meum: & bene dixit Gallus, si filius meus me viuo morietur. & non posuit in filia. nam nepotem ex filia non habet necesse auus instituere: vt ş. eo. l. placet. preteritio enim matris, vel aui materni, habetur pro exheredatione: ut d. l. placet. & Insti tu. de exhered. lib. §. fin. si ergo habetur pro exheredatione: ergo non rumpitur testamentum. Item ideo dicit intra decem: menses numerandos à tempore mortis filii mei: quia si post decem menses nascatur nepos, non rumperet testamentum: ut pote cum non credatur filius dicti filij, vt in Auth. de restitu. & ea quæ parit. §. fin. Vin.

lus [a] Aquilius [†] sic [b] posse [c] institui posthumos [d] nepotes induxit, § Si filius [e] meus, uiuo me [f] morietur, [g] tunc [h] si quis mihi ex eo nepos, siue quæ neptis [i] post mortem meam [k] in decẽ mensibus proximis, [l] quibus filius meus moreretur, natus natave erit, heredes sunto. §

Cum sit institutio de nepote in casu prouiso per Gallum, non est necesse, quod de morte filii fiat mentio. h. d. Vel sic, Institutio facta de filio & nepote, intelligitur de nepote nascẽte post mortem filii: & sic in casu prouiso à Gallo Aquilio. Alex.

de quo non dicit Gallus: vt §. idem credendum. Item in alio, in §. sed & si viuo. Item in alio, in §. tametsi. Item & in alio: quia de naturali morte filii tantum dixit, nam idem est de ciuili vel simili casu: vt §. & quid si tantum. & in aliis potest notari reprehensio: sed Velleius non reprehenditur: utpote, post Gallum adueniens non dixit reprehensibile, id est aliquid propter quod debeat reprehendi, sed ad plenum: ut in fra, §. & bene. nam quanto iuniores, tanto perspicaciores, vt ait Priscianus. Item nota quod dicit filius, non filia: quia nepotẽ ex filia possum preterire: vt Institu. de exhered. liber. §. mater. & infra, §. nunc de lege.

[a] Gallus. Scilicet qui cognominatur Aquilius: vt ℣. ead. l. §. & bene. Azo.

[b] Sic. Id est tali cautela, vel sic, id est his verbis, si filius meus &c. Azo.

[c] Posse. Et necesse est, ne testamentum rumpatur: ut ℣. tit. 1. l. posthumorum. & dic institui, id est, substitui: nam omnis substitutio [1] est institutio, sed non conuertitur. & dic, pro constanti habuit Gallus, quod hic precessit filii institutio: alias ipso iure non valeret testamentum: [2] vt Insti. de exhere. lib. in prin. & ℣. e. §. in omnibus.

[d] Posthumos. Id est, quasi posthumos. quod est verum habito respectu, quod alio exeunte de medio, incipiãt posse fieri sui: vt d. l. posthumorum. Sed eo respectu, quod post mortem aui nascantur, propriè sunt posthumi: quia nascuntur post mortem aui: vt ş. de testa. tu. l. quid si nepotes. in fi. [3] & sic bona est continuatio: dictum est qualiter posthumi preteriti rumpant testamentum, nunc qualiter prouideatur, ne rumpatur, secũdum primum, & secundum. Item & hęc, dictum est de vero posthumo, nunc de quasi secundum alium: vel verius nulla est facienda continuatio.

[e] Si filius. Ecce consilium Galli vsq; illuc, quidã &c. [4] Et no. quod de nepotibus tantum natis post mortem aui dicit Gallus, vt hic. Sed Velleius etiam de natis viuo auo, ut infra §. nunc de lege. Item no. quod Scęuola reprehendit Gallum in multis: vt & alias Pomponius ait: vt ş. de neg. gest. l. Pomponius. Et primo reprehendit de superfluitate: ut ℣. eod. §. quidam. Secundo de insufficiẽtia, & hoc in multis. Primo de pronepote,

[f] Viuo me. Auo, & hoc ideo dicit: quia si filius post mortem patris moritur: nepos non rumpit testamentum [5] aui per l. Velle. vt infra tit. 1. l. si quis filio exheredato, in prin. & ş. eo. l. si quis posthumos. §. si filium, [6] & C. de inoffic. testam. l. si quis. & ita ponit Gallus eos tantum casus, quibus testator habuit necesse instituere nepotem.

[g] Morietur. Aliàs moritur. aliàs morietur, scilicet naturaliter: presens pro futuro, vt infra de ver. sign. l. verbum erit. & in hoc reprehenditur a Scęuola: vt ℣. §. & quid si tantum.

[h] Tunc. In eum casum: uel id est, mortuo filio: vt ai. ℣. de condi. & dem. l. 4. in fi.

[i] Neptis. Et hoc abundat, cum poterat contineri sub masculo: ut infra de verb. sig. l. 1.

[k] Post mortem meam. Vel me viuo eadem ratione: vt C. eo. l. fi. & ℣. §. unde etsi filius. secundum quosdã. Sed certè id per Velleium: ut § nunc de lege. non per Gallum: vt & hic dicitur. & sic etiam hic reprehenditur per Velleium ex interpretatione. & in §. nam etsi. sub. etiam me mortuo.

[l] In decem mensibus proximis. Morti filii, nam toto tempore potest ex eo nasci, nõ vltra, nisi fortè per paucos [7] dies secundum quosdam Physicos: vt ş. de suis, & legit. l. intestato. §. & post decẽ. & in Auth. de rest. & ea quę pa. §. fi. col. 4. & facit supra, de stat. ho. l. septimo mense. & dies mortis computatur in decem mensib. Sed quid si post duos dies nascatur? uidetur preteritus: ut supra eod. l. commodissimè. sed dic contra, [8] ut ibi no. per l. C. eo. l. fi.

Quidam recte. Hic incipiunt uerba Scęuolæ Gallum reprehendentis in eo, quod dixit Gallus in consilio suo, in principio huius legis. & reprehẽdit eum curialiter de verbis superfluis, vsq; illuc, idem credendũ est &c. Gallus enim dixit in suo consilio, testatorem facere debere ad hoc ut testamentum suum nõ rumpatur per nepotem suum posthumum quẽ sperat nasci fortè post mortem filii, & post mortem sui testatoris: Titium filium meum instituo mihi heredem: & si dictus meus filius me uiuo morietur: & ego postea moriar, & postea nascatur nepos ex uxore filii mei, siue etiam nepos nascatur: nascatur dico intra decem mẽses proximos, postquam dictus meus filius mortuus erit: ille nepos uel neptis heredes mihi sunto &c. Certè institutio dicti nepotis, vel neptis (dicit Scęuola) potuit fieri pauciorib. verbis: et si nõ posuisset aliqd in institutione de morte filii: sed ita dixisset, Titiũ filiũ meũ mihi instituo. Itẽ instituo mihi nepotẽ, vel neptẽ, qui nascetur ex eo post mortẽ meam &c. & tunc valet institutio dicti nepotis, vel neptis eo casu, quod ex verbis testatoris concipi possit. s. ad hoc vt non rumpatur testamentum

 S tum

In F. F. nõ est, Aquilius.

† Pulchrè in hãc le. Alcia. lib. parad. 3. c. 2 & deinceps, & Lelius Taurellus, & Duare. li. 2. disputa. cap. 32. Eandẽ ẽt Aemil. Ferretus ppetuis cõmẽtariis interp̃tatus est.

1 Directa. Pau.

2 Idẽ Bal. & cõiter oẽs scrib. ut referũt Lãcel. A. lex. & Ias. cõtrariũ tñ tenent Bar. Pa. & Sal.

3 Istã l. alle. Bart. in contrarium, sed malè sm Ias.

4 Nisi videatur expediẽs secũdũ Al. de Imol.

5 Nihil probat secũdu scribentes.

6 Quia testator nõ tenetur facere mentionẽ in testamento, nisi de proximiori: ut i Authẽt. de heredi. & fal. in pri. col. 1.

7 Scilicet duos: & ita partus qui nascitur post decẽ mẽses & duos dies, dicatur legitim', & est de mẽte Iaso. licèt cõtrariũ teneat Bal. Aret. & Ale.

8 Idẽ Bar. & Alex.

tum, nam consilium Galli fuit inductũ ad hoc, ut nepos, uel neptis natus, uel nata nõ rumperet testamentum. eũ ergo testator secundũ Galli cõsiliũ fuerit testatus fecisse uidetur ob timorem, ne nepos rũperet testamentũ. & ideo hæc institutio, quæ fuit facta non habita mentione mortis filij, trahitur ad eũ casum, in quẽ nepos rũperet testm. l. si mortuo filio in vita aui nascatur postea nepos post mortem aui testantis. Viu.

Quidam [a] rectè admittendum credunt, [b] etiam si non exprimat [c] de morte filij, sed simpliciter instituat: ut eo casu ualeat qui ex verbis concipi posit.

Sicut institui potest nepos nasciturus ex filio secundum consilium Galli: sic pronepos ex nepote, siue solus nepos superfit tẽpore testamenti, siue solus filius, siue filius & nepos: hoc tamen vltimo casu testamentum euertitur, si contingat viuo testatore decedere filium institutum primo, & deinde nepotem præteritum. Alexand.

Idem credendũ [d] est Gallũ existimasse, & de pronepote, vt dicat testator, Si me viuo nepos decedat, tunc qui ex eo pronepos [e] &c. Sed & si viuo [f] filio * mortuo iam nepote, cuius [g] vxor pgnans esset, testm̃ faceret, [h] pt dicere, [i] Si me viuo, filius decedat: tũc q pronepos, &c. Nũ si & filꝰ, [k] & nepos viuat, cõcipere, [l] vtrisq; se viuo

[a] Quidam. Prima reprehensio. [1]

[b] Credut, Scilicet ut ualeat institutio siue substitutio nepotis, etiã non facta mentione mortis filij: & ualebit eo casu, qui ex uerbis. s. Galli cõcipi posset: uel dic admittendũ &c. uel vt eo casu. &c. & l idẽ recidit.

[c] Nõ exprimat. Id est nõ dicit illa verba si filius meus uiuo me moriẽ, sed simpliciter. i. ita dixit: Si quis mihi nepos post mortẽ meã nascet, hæres esto. & dic, instituit, i. substituit. ut in prin. l. idẽ si dixit, Filiũ, & nepotem qui ex eo mihi nascetur post mortẽ meã, hæredẽ instituo, uel etiã sic: si filius hæres non erit, nepotẽ qui ex eo nascetur, substituo, uel sic. Filium instituo: & nepotem substituo. Vel sic: Filium & nepotẽ ex eo instituo, sentiens de nascituris, nam & his omnib. casibus uideor eum substituere in eum casum in quem rumperet præteritus. s. in casu Galli, qñ me uiuo moritur filius: & postea me mortuo nascitur nepos intra x. menses &c. ut. n. testm̃ nõ rumperetur hoc feci. quid aũt si filium, & nepotem natu instituit? Resp. [2] tunc uideor eodem ordine instituisse. argu. ĩ. de leg. ij. l. pen. §. fratre. & l. cũ pater. §. pe. & C. de uer. sig. l. fi. & ĩ. eo. §. instituens. & s̃. de usufr. l. quoties. & etiã hic innuit. Sed arg. cõtra s̃. de usufru. l. si mulieri. & ĩ. de le. j. l. si qñ. §. j. & ĩ. de sol. l. nec enim. & in auth. de mona. in fi. col. j. Itẽ cõtra. C. de imp. & ali. sub. l. fi. sed ibi [3] testator erat extraneus: h. e pater, & auus. Sed quidã dicũt dicto casu filiũ esse hæredem, & nepotẽ etiam uiuo filio, ut si emancipet filius nepotẽ post mortẽ aui. & sic quæritur nepoti: ut ĩ. de le. iij. l. si a patre. alias nec momẽto esset hæres: ut ĩ. de acqui. hær. l. placet. & hoc etiam dicunt per hunc §. & exponunt ex uerbis. s. testatoris: nec reprehenditur Gallus secundum eos. Solutionem primam teneas.

Idẽ credẽdũ. CASVS. No. qđ Scæuola quasi insidiator calcanei Galli, rep̃hendit eum quasi uerba superflua posuerit in suo consilio. & hoc fecit s̃. proxi. §. nunc autem intendit eum reprehendere quasi minus sufficienter dixerit: hoc autẽ ostendit in eo quod de pronepote Gallus omisit, & circa hoc ponit tres casus. Vnus casus est qñ mortuus filꝰ erat, & nepos uiuebat: qui nepos habebat uxorẽ prægnantem, ex qua sperabatur nasci pronepos, uel proneptis. Certè bene debebat Gallus formasse uerba consilij sui in hoc casu, hoc. s. modo. Titiũ nepotẽ meũ mihi hæredẽ instituo: & si dictus meus nepos decedat me auo uiuo, & ego postea moriar, & postea nascatur pnepos, uel pneptis ex dicta uxore nepotis mei: nascat dico intra x. mẽses proximos postq̃ nepos meus mortuus erit, ille pronepos, uel pneptis hæredes mihi sunto. Secundus casus est qñ filius uiuebat, & nepos ex eo mortuus erat, cuius nepotis mortui uxor prægnãs erat, & auus volebat facere testamentum, quo casu hoc modo debebat Gallus formasse uerba consilij sui, quod dedit auo: Titiũ filium meum instituo: & si dictus filius meus me uiuo moriet, & ego postea moriar, & postea nascatur pronepos, vel proneptis ex dicta uxore nepotis mei mortui, nascatur dico intra x. mẽses proximos: postquã filius meus prædictus mortuus erit: ille pnepos, uel proneptis hæredes mihi sunto. Tertius casus est quando filius, & nepos ex eo uiuebant, & dictus nepos habebat uxorem prægnantem ex qua sperabatur nasci pnepos, uel proneptis: & auus uolebat facere testamentũ taliter, quod nõ rumperetur per natiuitatem pronepotis, uel pneptis: quo etiam casu hoc modo debebat Gallus formasse verba consilij sui, quod dedit auo. s. ut ita deberet dicere, auus testamento suo. Titium filium meum, & Caium nepotẽ meum ex dicto filio mihi hæredes instituo: & si dictus meus filius, & nepos me uiuo morietur, & ego postea moriar, & postea nascatur nepos, uel proneptis ex dicta uxore nepotis mei: nascatur dico intra decem mẽses proximos postquã dictus filius meus & nepos mortui erunt. ille pronepos, uel pneptis hæredes mihi sunto: quo casu si filius, & nepos uiui existentes tempore testamenti mortui fuerint antequam testamentum fecit: & postea auus, & postea nascatur pronepos, vel proneptis: non rumpent testamentum proaui: cum inuenient se institutos: si autem non inuenissent se institutos a proauo, bene rumperent testamentũ eius. & quod dico in hoc ultimo casu, idem intelligas in secundo, & primo. Viu.

[d] Idem credendũ. Secũda reprehensio, & est de insufficiẽtia: & cuialiter fit magis, q̃ si diceret hoc omisit.

[e] Pronepos. Sub. siue proneptis post mortẽ meã in decẽ mensibus proximis, quib. nepos morietur, &c. ut in princ. legis. Et nota quod hic solus nepos viuit, ĩ. prox. solus filius: at in alio sequenti viuit vterq;. Item nota quod hic, & in sequenti casu incidit Scæuola in uitiũ superfluitatis, de quo reprehendit Gallum s. proxi. §. nam dicit, decedat. Sed dic qđ referendo uerba Galli circa illud, hoc facit non approbando vitium.

ADDITIO. Hæc glo. in fi. nota. est. Aduocatoribus, tũ cautela est uti verbis asserit, p̃tenditur, & similib. vt per Q. Mando. in 90. reg. de Anna. nu. 3. & in 17. formu. commis. in ver. prætensam.

[f] Sed & si uiuo. Alia reprehensio insufficientiæ circa eundem pronepotem.

[g] Cuius. Nepotis.

[h] Faceret. auus.

[i] Dicere. s. auus. tunc qui pronepos &c. & repete: ut proxi. §. dixi.

[k] Nũ si filius. Aliàs nã, & aliàs nũ interrogatiuè: aliàs vnde: & dic duob. mod. casum. Primo in filio instituto, nepote p̃terito, & pnepote substituto. & hic planꝰ. Secũdo, [4] qđ filius, & nepos fuerũt instituti: & pronepos substitutus utroq; eoru mortuo viuo testatore.

[l] Concipere. Pone auus substituit pronepoti hoc modo: si filius, & nepos morientur me viuo, tunc qui pronepos nascetur post mortem meã in decem mensibus proximis, quibus nepos meus morietur, hæres esto.

[1] Sequitur Bar. & Ia. licet contra Imol. Y. & Ale.

[2] Not. secundum Bald. in l. Caius, s. solu. mat. & est singu. fm Dy nũ, Lan. & Sozi.

[3] Est vera in se, sed quo ad illum text. dic melius q ibi fuit expslum per testatorẽ vt simul admittetur fm Ias.

* Quidã ex P. Flo. legẽdũ putat, mortuo iã pro nepote, q lectio si satis apta ri pt hn q stati subnectitur. Certè Lælius Taurellus vir acerrimi iudicij: & q rursum hoc Scæuolæ dictis scholijs explicauit nostrã hanc lectionẽ secutus est. & præterea nobiscum cõsentiũt vete. exẽ. manuscr.

[4] Vera est in se, sed nõ quo ad rea. secundu eosdẽ.

mortuis, tunc qui pronepos nasceretur? Quod similiter admittendũ [a] est ita sanè, [b] si pri' nepos, [c] deinde filius decederet: ne successione [d] testamentum rumperetur.

Prouisio facta in vno casu porrigitur ad alios sibi similes Bar.

ecto. Et no. quod dicit post mortẽ meam, quia de hoc loquitur Gallus. sed Velleius etiã de nato in uita testantis: ut ĩ. eo. §. nunc de lege.

a Admittendum. Vt valeat dicta substitutio: & est reprehensio Galli de insufficientia.

b Ita sane. Scilicet est hoc admittendum.

c Prius nepos. Quia si filius decederet prius, nepos rumperet testamentum per legem Velleiam: non ergo pronepos ex nepote natus, cũ iam inueniret ruptum: quia qđ iam ruptum est, [1] amplius rumpi non potest: ut ĩ. iii. t. l. nam et si. & infra eod. §. in omnibus. & hoc secundum primum casum, at secundum alium non est nisi quis ante decedat, dummodo non decedant ambo in uita patris: & tunc subaudi [2] hic maximè: uel etiam secundum eundem dic prius, quam scilicet auus. deinde nepos: quasi dicat, si unus & alter ante auum decedat.

d Ne successione. Scilicet nepotis præteriti secundũ primum casum, [3] uel pronepotis secũdum aliũ: sed tunc hic uersus, ne successione &c. refertur non ad proxi. sed ad superius, scilicet quod admittendum, ne &c. uel etiam referas ad illud admittendum, & etiam ad ambos superiores §§. secundum eundem casum, & secundum hoc dic: ne rumpat successionem, cum sit præteritus.

Et quid si tantum, CASVS. Quidam libri habent, q tamen in mortia filiĩ casum, sed ego habeo, & quid si tãtũ in mortis &c. & ita continuo ad superiora: reprehensus ĩ. Gallus, quasi insufficienter fuerit locutus: certè adhuc potest circa alia reprehendi, quasi minus sufficienter dixerit ipse. n. princ. huius legis uerba sua concepit notando tantum casum mortis filij, dicendo quod auus ita debebat ponere in testamento suo ad hoc, vt nepos suus posthumus nasciturus fortè post mortem filij, & aui non rumperet testam: Titium filium meũ mihi hęredem instituo: & si dictus meus filius me viuo moriatur, & ego postea moriar, & postea nascatur mihi nepos ex vxore filij mei, siue etiam nepris nascatur, dico intra decẽ menses proximos postq̃ filius meus mortuus erit, ille nepos, uel nep is hęredes mihi sunto, sed hoc fuit insufficienter dictum: quia & alij possunt casus euenire pręter casum mortis, in quib. potest filius de patris potestate exire & si moriatur postea pater, & postea nascatur nepos ex uxore filij, & inueniat se præteritum ab auo, rumpet testa. aui. Quid enim si aquæ, & ignis interdictionem pateretur filius institutus, & postea pater qui fecit test. moriatur, & postea nascatur nepos ex uxore filij interdictum: nũquid rumpet ita bene nepos test. aui, ac si filius mortuus esset, si inueniat se præteritum dictus nepos? & sub. & certe sic. Item quid si dictus filius institutus sit ante mortem patris, qui fecit testamentũ emancipatus a patre, & postea moriatur pater, qui fecit testamentum: & postea nascatur nepos ex vxore filij emancipati prædicti: nunquid rumpet ita benè nepos testa. aui, ac si filius mortuus esset, si inueniat se præteritum dictus nepos? & subau. & certè sic: ut in fi. §. dat intelligere. Debebat ergo ita dicere Gallus in consilio suo, quod posuit in prin. huius legis. Titium filium meum mihi hęredẽ instituo, & si dictus meus filius me viuo moriatur, vel me viuo deportetur, siue aqua & igni ei interdicatur, vel me viuo a me emancipetur, & ego postea moriar: & postea nascatur mihi nepos, siue neptis ex vxore dicti mei filij: nascatur dico intra decẽ menses proximos, postquam filius meus mortuus, vel deportatus, vel emancipatus erit: ille nepos, vel neptis hæredes mihi sunto. nam hi duo casus, scilicet deportationis filij, & emancipationis eiusdem, licet ad legem Velleiam non pertineant quantum ad dictæ legis verba: tamen ex sententia eiusdẽ legis Velleiæ, similes debent esse casui mortis filij, de qua morte sola filij locutus fuit Gallus in prin. huius legis, ut dictũ est. & bene dixi, q dicti duo casus non pertinent ad uerba legis Vel. ipsa enim habet duo capita tantum: ad aliquod quorum non pertinent dicti duo casus. Vnum eius caput loquitur de nepote nato in vita aui post mortem filij: ut infra ead. l. nunc de lege. Secundum caput loquitur, cum tempore testamenti erat natus filius, & nepos. dicti autem duo casus scilicet de deportatione, & emancipatione filij respiciunt nepotem, qui post mortem aui nascitur filio sublato de medio deportatione, uel emancipatione, quod autem dixi in deportatione, & emancipatione filij instituti idem esset in deportatione, & emancipatione nepotis, ex cuius uxore speratur nasci pronepos, sicut notaui supra proxi. §. tres casus circa hoc. Viuianus.

Et quid, si tantum [e] in mortis filij casum conciperet? [f] Quid [g] enim si aquæ, & ignis [h] interdictione peteretur? [i] Quid, si nepos, [k] ex quo pronepos institueretur [l] (vt ostendimus) [m] emancipatus esset? [n]

e Et quid, si tantum. Aliàs quid tamen: & aliàs quid si tantum, & dic casum [1] secundum Py. quod tres fiant hic oppositiones contra superiorem proxi. §. & non soluantur. Prima [2] super eo, quod dixerat utriusque, nam quid si in casum mortis filij tantum, & de nepote tacuit. Secunda [3] de deportatione, & tertia de emancipatione. q. d. dictis tribus casibus non est ibi prouisum. Sed absurdum uidetur, quod Scæuola contra seipsum opponat, & non soluat: quare dic casum, quod una fit quæstio contra uerba Galli, qui de naturali tantum morte filii dixit, per quam filius exit de medio: quęritur ergo hic, an sufficienter videatur dixisse, cum & aliis modis possit filius exire de medio, ut deportatione, & emancipatione, & aliis &c. certè non: & sic reprehenditur Gallus de insufficientia. Alii referunt ad omnia supradicta: ubi de morte fit mentio.

f Conciperet. s. testator substitutionem: non videtur sufficere, quid enim &c.

g Quid. s. erit.

h Aquę & ignis. Loco cuius est deportatio: vt ĩ. ad leg. Iul. pe. l. 3. & de pœ. l. 2. §. 1. quę est mors ciuilis: ut ĩ. de contra tab. l. 1. §. filium. & ã. pro socio. l. actione. §. publicatione.

i Peteretur. Iste filius.

k Si nepos. Substitutus.

l Institueretur. i. substitueretur.

m Ostendimus. Supra §. idem credendum. & caute de filio de quo incipit, transit ad nepotem: ut ostendat idem in utroque.

n Emancipatus esset. Non soluit, quid ergo? Dñt quidam [4] nõ contineri: ut arg. s̃. eo. l. cõmodissimè. [5] & s̃. sol. mat. l. si cum dotem. & ĩ. de verb. obli. l. ex ea. §. insulam. & sic bene reprehenditur Gallus: & quod subijcit admitti hos casus ex sententia legis Velleiæ exponunt [6] ut testator possit eos exprimere, non q habeantur pro expressis: licet de morte sit expressum. Sed tu dic eos haberi hic pro expressis ex sententia legis Velleiæ. sed forte Galli sententia fuit eadem, sed reprehenditur quod non expressit: nam sicut morte filius desinit esse suus, & exit de medio, sic deportatione, cũ similis mortuo deportatus sit, vt dixi. Item

f 2 per

[1] De iure ciuili: sed de ęquitate pretoria reconualescit, si moriatur antequam testam habeat effectum. ſm Ale. & Ia. in princi. istius leg.

[2] Non tenetur secũdũ Bar. & Pau. quia uiolat tex. secũdum primũ casum.

[3] Qui est verus ſm eosdem.

[1] Reprobatur per Bar. Paul. & Ias.

[2] Quę ponitur in prin. §. in versi. quid enim.

[3] In ver. quid erit.

[4] Et malè ſcdm Bar. Bald. Paul. Soz. Are. Alc. & Ias.

[5] Nõ ob. est seq. quia ibi casus exp̃ssi sũt dissimiles omissis secũdũ Bar. & Ias.

[6] Et male ſm eos.

per emancipationẽ iure ciuili definit esse suus, & exit de medio: secus si per prætorẽ: ut ⁊. de bo.pos.l. si cũ patrono. §.j. Ja ergo casus omissus similis est expresso, pro expresso habendus est: est enim morti similis deportatio, vt dixi, & emancipatio: ut C.de instit. & substitut.l.si mater.

Hi enim [a] casus, & omnes, [b] ex quibus suus hæres post mortem, scilicet aui nasceretur, non pertinent ad legem Velleiam. Sed ex sententia legis Velleiæ & hæc omnia admittenda [c] sunt, ut [d] ad similitudinem mortis cæteri [e] casus [f] admittendi sint. [g]

nec refert quid de æquipollentib. contingat: vt C. de do. quæ sub mod.l.fin. nec obst. in Authẽ. de hæredi. ab intestat.§.nullam. collat. ix. vbi tollitur differentia emancipationis: quia illud quando nullum est factum testamentũ. Sed qd si emancipatus readoptet? videtur non nocere nepoti: vt ⁊. si ta.testamenti nul.ext.l. j.§. si quis. secus in filio deportato restituto: ut ⁊. de cõsta ta.l.j.§. fi. nisi restitutio esset post mortem aui: qa tunc cum nepos est hæres, non potest desinere, ut Insti. de fideicom. hære.§. restituta.

[a] Hi enim. Nil nocet Gallum non dixisse: quia lex Velleia dicit: sed hoc est falsum: hi enim &c.

[b] Omnes. Similes, quando uiuente testatore præcedens psona de medio [1] tollitur: ut si fiat seruus pœnę: ut Insti. quib. mod. ius pat. pot. sol.§.pe. hi enim non pertinent ad Velle. quia primo capite l.Velle. cauetur de nepote nato in uita aui post mortem filij: ut ⁊. eo.§. nunc de lege. in secũdo cũ tempore testamenti erat natus nepos & filius, hic autẽ nascitur suus post mortẽ aui, qd accipe.i. si fuisset natus uiuo auo, in sua potestate futurus erat, ut Inst. de hæred. ab intest.§. posthumi. sed snía locum habet, [2] ut subijcit. dicunt.n. uerba eius, si quis ex suis hæredibus suus hæres esse desierit: ut ⁊. e.§. nunc de lege. & bene uerba se habent ad omnes casus pertinentia.i. qualitercunq; suus hæres esse desierit per mortem, uel emancipationem, uel deportationem, & hoc est quod hic subijcit.

[1] Perdendo ciuitatẽ ex mẽte Alẽ. & Ias.

[2] Ex Interp̃tatione, & idẽtitate rõnis, qd fiet l p̃t ẽt in correctorijs, ex mẽte Are. Soci. & Ale.

[c] Admittenda. Vt testamentũ nõ rũpatur, & nepos ex substitutione admittatur. nam hi casus habentur pro expressis, ut dictum est.

[d] Vt. Alias &. & aliàs & ut.

[e] Cæteri. Alias certi.s. similes prædictis.

[f] Casus. Consuluit Gallus superius auo, & nepoti, & pronepoti [3] si moriatur filius, uel incidat casus, qui ex interpretatione morti ęquiparatur: nunc vult etiam ei consulere in casu, qui similiter ex interpretatione morti assimilatur: utpote si captus fuerit ab hostibus [4] filiusfamilias, auus ita dicat in institutione, si filius meus antequã redeat ab hostibus, filium susceperit: sit mihi hæres nepos meus. nã postea nũquã rũperet test. aui: & est illud uerum, siue filius antequam redeat, decedat post mortẽ patris: uel ante, uel siue nepos nascatur anteuiuo auo, & patre, siue post mortem aui, quãuis casus iste non pertineat ad legẽ Velleiam principaliter: quæ multos casus abstulit rumpendi testamentum, & ex interpretatione tantum admittaſ.

[3] Dic ꝙ illa fuit suppletio Scæuolæ, nõ prouisio Galli. Bal.

[4] Distingue capt' in bello ciuili, aut agẽtib. Imperatoris mortui cõcludit Bal. in l j. vet. sed nũqd. ⁊. de cad. tol. hodie non.

[g] Sint. Aliàs sunt, & alias sint.

Quid si is. [5] Quidam libri habent, ꝙ si is qui &c. Alij habent, quod si qui filium &c. Alij habẽt ꝙ si qs filiũ habeat &c. sed ego habeo, & melius, quid si is qui filiũ &c. & dicas hic, qd' Scæuola adhuc prosequitur materiam suam, quã incepit.s. ut reprehendat Gallũ, quasi minus sufficienter uideaſ dixisse in prin. huius legis, quo ad casum huius §. quasi uerba eius ad casũ istũ nõ uideãtur sufficere: q. casus est talis: Caius in ciuitate existẽs habebat filium Titium: qui Titius habebat uxorẽ ex eo prægnantẽ; postea fuit captus Titius ab hostibus: & sic pater eius Caius remansit in ciuitate cum dicta uxore Titij prægnante. uolebat hic Caius facere testamentum, taliter ꝙ nepos nasciturus nõ rũperet istud, nunne minus sufficiẽter dixit Gallus in princ. huius l. quia in isto casu nihil dixit: certè sic. debebat enim verba cõsilij sui etiam ad hũc casum referre: vt consuleret testatorem dicere hoc modo: filium meũ Titiũ ab hostibus captum mihi hæredẽ instituo: & si dictus filius meus me viuo morietur, post quam ab hostib. redierit: aut decederet dictus meus filius, antequam ab hostibus redierit, siue me mortuo, siue me viuo: tunc deinde si quis mihi ex eo nepos, siue quæ neptis in x. mensib. proximis, quib. filius meus moreretur, natus, natave erit, hæredes sunto: & tunc deinde similiter, si qs mihi ex eo nepos, siue quæ neptis in x. mensib. proximis, q. bus filius meus captus fuit, natus, natave erit, mihi hæredes sunto, sub. & est bonũ cõprehendere casum illũ quẽ supra posuit: & si dictus filius meus me viuo moreretur postq̃ ab hostib. redierit &c. posset.n. esse, ꝙ rediret ab hostib. viuo testatore, & moreretur postea adhuc viuo testatore: vnde nõ sufficeret ille solus casus si moreretur filius anteq̃ ab hostib. rediret, & hoc indicat verbum in litera positũ: aut si qũ &c. Itẽ sub. bonum est cõprehendere casum illum in testõ aui, quem casum. supra dixi: aut si decederet dictus meus filius, anteq̃ ab hostibus redierit, siue me auo mortuo, siue me viuo, &c. vt sic nepos institutus nõ rũperet suũ testm̃: nepos dico, qui post mortẽ aui nasceretur: nõ rumperet dico, quãuis filius qui erat apud hostes, decesserit post mortem patris qui fecit testamentũ, vel ẽt adhuc illis viuis .s. patre, & se filio apud hostes cõstituto. ipse.n. filius, q moritur viuo patre suo, adhuc viuit dum moritur: & bene reprehenditur Gallus: quia nõ fecit mentionem de hoc casu in cõsilio suo: quia hic casus non est determinatus per legis Velleiæ verba, quæ habet duo capita: vt dixi supra prox.§. & primũ caput loquitur de eo nepote: qui natus est in vita aui, filio autẽ mortuo: in nostro autẽ filius viuebat apud hostes. Secũdum caput loquitur de nepote nato viuente filio, cũ ambo sibi forent in potestate: postea filius tollitur de medio. hic autem iã erat filius per captiuitatẽ de medio sublatus, reprehenso ergo de prædictis Gallo, & viso quod legis Velleiæ verba non pertinent ad hunc casum, melius est admittere ex interpretatione legis Velleiæ, vt auus de hoc casu faciat mentionem cum testatur, quã quod non faciat mentionem. Vin.

Hic ponitur noua reprehensio cõtra Gallum circa casum. Casus in terminis per se patet. Bartolus.

Quid si quis [h] filium apud hostes habebat, testaretur? [6] quare non induxit, ut si antea, quam filius ab hostibus rediret (quãuis post mortem patris) decederet: [i] tunc

[6] Lælius Taurellus ex P.Fl. legit, quare non induxere.

[h] Quid si is, Qui. Quare non induxit Gallus vt testator sic diceret. Filium, si de hostib. redierit, instituo: aut si filius antequam ab hostibus redierit, decesserit, tunc qui mihi ex eo nepos in x. mensibus, quibus filius est captus, natus erit, hęres esto? deficit enim istud hic, & sunt hæc verba testantis: [7] quod autem sequitur, quamuis &c. sunt verba Scæuolæ reprehendentis Gallum, de insufficientia, vsq; in finem. quod si Gallus induxisset, & testator dixisset: nepos non rumperet, quod est in fi. quamuis post &c. & secundũ hoc habeas, aut, sed aliàs est vt, & tunc possunt esse verba omnia Scæuolæ, quasi dicat, quare non induxit Gallus aliquẽ modũ, vt si filius decederet apud hostes, non rumperet testamentum vt supra sit. e.l. lege. vnde debuit exprimere hunc casum morti similem.

[7] Reprobatur per Bar. Io. de Imo. & P.

[i] Decederet. Filius.

Deinde

deinde nepos, uel etiã adhuc illis uiuis post mortẽ, scilicet aui nasceretur, nõ rũperetur? nã hic casus ad legẽ Velleiam nõ pertinet, Melius ergo est, ut in huiusmodi utilitate, præsertim post legem Velleiam, quæ & multos casus rumpendi abstulit, interpretatio admittatur: ut instituẽs nepotem, qui sibi post mortem suus nasceretur, rectè instituisse uideatur, quibuscunque casibus nepos post mortem natus suus esset, rumperetque præteritus: atque etiam si generaliter, Quicquid sibi liberorum natum erit post mortẽ: aut, Quicũque natus fuerit, sit institutus, si suus nascetur.

Consilium Galli quod loquitur de nepote nato post mortem testatoris, extenditur ad casum quo nascitur eo uiuo, sed fingitur natus post mortem. Alex.

Si eius, qui fi-

Reprobatur ſm Bar. Bald. & Alex.

Deinde. Sic construe duobus modis: tũc deinde nepos post mortẽ .s. aui nasceretur, quod est infra nascetur. Vel cũ etiã nasceretur adhuc illis uiuis, scilicet auo, & filio. Vel secundo sic, quamuis post mortẽ patris decederet filius apud hostes: deinde nepos post mortem aui, scilicet nasceretur. Vel etiã nasceretur adhuc uiuis, scilicet auo, & filio. & secundũ primum intellectum isti ablatiui ut illis uiuis determinant uerbum nasceretur, secundum alium, verbu decederet, & uerè Gall' hoc non dixit cum exigebat filiũ mori uiuẽte auo, item nepotẽ nasci mortuo auo, & mortuo suo pře ut s. in pri. huius legis, qđ hic nõ est, quoẽiq; duorum prædictorum modorũ exponas. Tertii dicunt illis uiuis .s. illo patre viuo, & ponitur plurale pro singulari. sic s. de peti. hęre. l. diuus. in fine.

Reprobatur etiã ſm eosdem. P. F. rñ- petet.

Nam hic casus. Cum post mortem aui apud hostes decedit filius, adhuc enim se restringit, & continua, licet Gallus non dixit. lex Velle. forte dixit, sed non est uerum. nam &c.

Non pertinet. Quia ea loquitur cum posthumus, seu nepos iste nascitur viuo auo: sed pertinet quoad mentem: vt j. eodem. §. videndum.

Melius. Id est, bonum: vel id est, quam contrarium.

Vtilitate. Alias vtilitatem, & habeas in fi. admitteret, vel administret, alias vtilitate: & tunc habeas in fi. admittetur, vel dic huiusmodi interpretatio admittere tur vtilitate, id est, propter vtilitatem publicam: ne testamenta rumpantur, vt instituens &c. & tunc sic cõtinua sine §. & habeas vt. & sic est secundum Py. alias deest ut: & incipit §. instituens. &c.

Sing. gl. ſm Bald. & Ias. ad hoc quod interest Reipu. ne testamenta rũpãi.

Abstulit. Vt j. eo. §. Videndum. Azo.

Admittatur. Vt testator possit hunc casum exprimere: & sunt omnia plana. Vel dic etiam. vt omissus habeatur pro expresso: quia dixit tantum secundum cõsilium Galli, & eius uerba, non autem de hostibus fecit mentionẽ: ut arg. supra eo. §. quidam. & no. s. proa. §. & fiet hęc interpretatio & suppletio per scæuolam super verbis Galli: quasi Gallus hoc sensisset. Cum. n. dicat de mortuo filio uiuo auo: ut supra in princ. siue hic decedat apud hostes uiuo patre, habent locũ hęc uerba Galli prima, si me uiuo &c. siue eo mortuo, habet locum mens: cum fingatur mortuus prima hora captiuitatis: ut s. rit. 2. l. lege. sed illa uerba illis uiuis, obstant huic intellectui: siue dicas nasceret. s. nepos, siue decederet. s. filius, Cum Gallus exigat nepotem natum post mortem aui, & filij. dic ergo, quod huiusmodi interpretatio, siue extensio fiat cuca uerba legis Velle. cum sint generalia, si quis suus hęres. &c. ut infra eod. §. & bene. & quod dicit multos. s. alios: vt d. §. uidendum. & supra §. proa. sed pręteritus dictus nepos rumperet: ut supra eo. l. si quis posthumos. §. 1.

Bene ac ꝓbat AL. & Ias.

Instituens nepotẽ. Quidã libri habẽt: ut instituens nepotẽ &c. & ego ita habeo, & tunc ita dicas. Ad hoc ut ille, qui instituit nepotẽ: qui nepos post mortem aui suus nasceretur auo, recte instituisse uideaẽ, subaudi, instituat nepotẽ quibuscunq; casibus nepos post mortem natus suus esset: & pręteritus ab auo rumperet testamentum eius subaudi, & ita faciendo uidebitur sibi prouidisse in omnem casum contra nepotem pręditum nasciturum: ita quod ipse nepos testamentum eius non rumperet. atque. i. sicut uideretur prouidisse sibi cõtra omnes, si generaliter quicquid sibi liberorum natum erit post mortem suam testantis: aut quicunque natus fuerit post mortem suam testantis, institutus sit si suus nasceretur. uel uerius forte dicas, ꝙ instituens nepotẽ, rectè instituisse uidetur quibuscunq; casib. nepos, si post mortem natus esset suus, rumperet testamentum: quia præteritus subaudi, instituat nepotem, qui sibi post mortẽ suus nasceretur. Itẽ subaudi, & si ita faciat, uidebitur sibi prouidisse in omnem casum contra nepotẽ prędictum nasciturũ, siue ergo in isto casu tollatur de medio proxima persona filij post mortẽ ipsius filij: ut s. eadẽ l. in princ. siue per deportationẽ, siue per emãcipationẽ: ut s. ea. l. § & quid si tantum. siue quod decedat filius apud hostes uiuo patre suo in ciuitate existẽte, siue mortuo, siue uiuo patre fuit captus ab hostib. ut s. §. proxi. institutus uidetur nepos, ita ut tanquam preteritus non rumpat testamentum aui. Alij habent in litera, instituens nepotẽ, qui sibi &c. & alii habent ibi principiũ §. & est plana litera. & dicas quod Scæuola, ut tollat omnes difficultates, dicit, quod si quis Instituat nepotẽ, qui sibi testatori suus post mortem suã testatoris nascetur: uidetur sibi in omnem casum prouidisse, sicut & dũ instituit quẽlibet de liberis, qui suus nascetur, nã tunc nec nepos, nec pronepos, nec alius inferior poterit rumpere testa. uelut pręteritus. Alii non habent hic §. & habent sicut primi, ut instituens &c. & tunc continua cũ superioribus hoc modo cum non prouiderit Gallus, s. supra proaim. §. & §. & quid si tantum. nec ad legẽ Vell pertinent: melius est quam contrarium, ut nostra interpretatio admittatur: nostra autem interpretatio est hæc, ut instituens nepotem, qui sibi post mortem &c. & secundum hoc, dicitur interpretari qui prorogat, & est sic j. ad Tertyll. l. 1. §. qui operas. & hunc casum nõ est necesse, quod in terminis ponam: quia per superiores §§. potes colligere casus eius positionem. Vlu.

Instituens. Alias est §. instituens. secundum Py. est ut instituens, & deest §. & dic quod Scæuola habet, generalẽ institutionẽ, quæ sic fit, Nepos qui post mortem nascetur, suus hęres esto. est enim generalis quo ad casus omnes, siue filius post mortem meã desinat esse suus, siue per alium casum morti similem: & sic nepos præteritus rumperet. sic enim dicit, nascetur suus, sicut & istæ sunt generales. quidquid liberorum &c. aut quicunque &c. sed istæ sunt generales quo ad omnes casus, & etiam quo ad omnes inferiores, qui nascerentur sui, sed prima ad nepotes tantum.

Atque. Id est perinde generaliter uidetur substituisse per uerba superiora, atque id est, sicut si generaliter dixisset, quicquid &c.

Institutus. Scilicet rectè: & generaliter uidetur institutus subaudi, si suus &c. non igitur nepos cum pronepote simul, sed ordine admittuntur: ut no. s. e. §. quidam recte.

Si eius. Multis uicibus dictũ est s. quod

lium [a] habeat, & nepotem [b] ex eo [c] instituat, nurus [*] prægnans ab hostibus capta sit, ibique viuo [d] pariat, mox ille [e] post mortem patris, atq; aui [f] redeat: utrum hic casus ad legem Velleiam respiciat, an ad ius antiquum aptandus sit: possitque uel ex iure antiquo, [g] vel ex lege Velleia institutus nō rumpere? Quod quærendum est, si iam mortuo filio pronepotem [h] instituat, redeatque [i] mortuo. [k] Sed cum testamētum ab eo nō rumpatur: [l] nihil refert, utrum ex iure antiquo, an ex lege Velleia excludatur. [m]

Consilium Galli extenditur ad pronepotē in ciuitate nascitu- rum ex nepote nondum nato tempore testamenti, ut possit filio testatoris substitui: nec nocet præteritio nepotis, si viuo auo testatore, fuit de medio subdu- ctus. Alex.

Scæuola intendit ad reprehensionē Galli, qđ facit, & de pronepote tractando: ut s̄. ea. l. §. idem credēdū. & de casibus mortis similibus: ut s̄. e. l. §. & quid sit tantū, & adhuc materiā reprehensionis prosequitur quærēdo an iste casus qui subiicitur ad cōsiliō Galli, pertineat ad legem Velleia. & est casus talis. Caius habebat filium Mæuium qui Mæuius habebat vxorem prægnātem: illa vxor Mæuii prægnans fuit capta ab hostibus: & Caius cum suo filio Mæuio remansit in ciuitate. hic Caius in infirmitate positus fecit testa. & ita dixit, Filium meum Mæuium mihi heredem instituo: & si filius meus me viuo morietur: tūc si qa mihi ex eo nepos, siue quę neptis post mortem meā intra decem menses proximos quibus filius meus moreretur natus, natave erit, hæredes sunto. dicta nurus prægnās apud hostes existēs, peperit apud hostes auo uiuo, i. Caio prædicto qui fecit test. & uiuo Mæuio prædicto marito suo, filioq; dicti Caij, postea nepos ex ea natus rediit ab hostibus, prius mortuo patre suo Mæuio, & postea mortuo auo suo Caio, nunqd rūpit test. dicti sui aui? & certè nō: quia inuenit se ab eo institutū: & nō facio uim utrū excludatur à rumpendo test. aui ex iure antiquo Galli, an uero ex l. Vell. quāuis quęsitum sit utrū excludatur per unum ius, an uero per aliud: quia ex quo excluditur, non facio vim à quo dictorū iuriū excludatur, quod autem dictū est in nepote nato apud hostes idē est in pronepote: ut potes uidere in hoc casu. Caius habebat filiū Titiū, & ex eo nepotē: & nepos habebat uxorem prægnantem: mortuus fuit filius Titius: & postea uxor nepotis prægnans fuit capta ab hostibus: & nepos remansit in ciuitate cū auo, & auus in infirmitate fortè positus fecit test. & ita dixit, Nepotem meū mihi hęredem instituo: & si dictus meus nepos me uiuo morietur: tunc si quis mihi ex eo pronepos, siue quę proneptis post mortem meā intra decem menses proximos, quibus nepos meus moreretur, natus, natave erit, hęredes mihi sunto, dicta pronurus, prægnās apud hostes existēs, peperit apud hostes uiuo proauo. i. Caio prædicto, qui fecit testa. & viuo nepote prędicto marito suo: postea pronepos ex ea natus redut ab hostibus prius mortuo patre suo: & postea mortuo proauo suo Caio. non enim rumpit in hoc casu test. dict sui proaui: sicut nec nepos reuersus test. aui, ut dictum est s̄. qa inuenit se à dicto proauo suo institutū. nec in hoc casu facio uim similiter utrū excludatur a rūpendo test proaui de iure Galli, an per l. Vell. Viu.

[a] Filium. Quem dixit institutum, aliàs nō tenet test. ut s̄. in princ. no.

[b] Nepotem. Nondum natum: quia dixit prægnans.

[c] Ex eo. Filio nasciturum.

[d] Viuo. Aliàs uiuo auo, & eius filio & bene, & si non habes. sub.

[e] Ille. Scilicet nepos.

[f] Atque aui. Primo pater, postea auus moritur, aliàs non rumperet nepos: utpote filio eum præcedente: ut C. de inoffi. test. l. si quis filium.

[g] Ex iure antiquo. Quod Gallus induxit, quasi sit natus auo mortuo: quia nūc primū suus est, cū redit auo iam mortuo, uel ex l. Vell. quia uerè est natus uiuo auo, & non soluit: sed j. prox. resp. solues.

[h] Pronepotem. Scilicet nō natum, & dicas nepotem uiuere: & est per omnia superiori similis, at alii: ut Py. & Io. habent nepotem: & si habeas pro, dīt qđ abundat pro: & subaudiūt magis, & est ratio: qa magis dubium quàm in pręcedenti. Nā in pręcedenti pōt aptari lex Vell. quia nepos natus est auo viuente, ergo locū habet l. Vel. vt j. eo. § nūc de lege. Itē institutus est nepos filio viuo: at in sequenti est institutus filio mortuo. & l. Vellei. in j. capite loquitur, cū factū est testa. filio uiuo, & auo, & nepos nascitur filio viuo, & auo, vel auo viuo, & mortuo filio: licet ex interpretatione l. Vellei. idē sit, & si testatus sit filio mortuo, & sic Vell. aptari non pōt sed nec Gallus, qui vult filium mori post testamētū viuo testante: at hic erat ante mortuus, & sic magis est dubiū: sed Azoni, & Hug. non placet [a] cum hoc, & superius cū. aptetur ad le. Vell. vt j. statim dices.

[i] Redeatque. Scilicet pronepos ab hostibus: vel dic nepos secundum aliam literam.

[k] Mortuo eo. Scilicet proauo, & patre suo pronepotis prius, vel si habeas nepotis: dic eo scilicet auo: & ponitur propriè instituat.

[l] Rumpatur. Quia institutus: idem & si pręteritus: qa non erat suus, cum auus moritur, licèt verè natus.

[m] Excludatur. A rumpendo, cum nō rumpat nisi non adita hęreditate, & sic non soluit, quid ergo dicemus in superiori casu? videtur neutrū ius habere locū, ius antiquū. i. Galli, nū: quia hic nepos natus est verè viuente patre, & auo, licet apud hostes: & Gallus loquitur cū nepos nascitur post mortem patris, & aui. Item ius postliminii in capto apud hostes locū habet secundum Gallū: ut s̄ eo. § quid si is qui filium. cū ergo fingatur ea hora natus, qua captus fuit, sicut & mortuus, & captus fuit viuente auo: ergo debet haberi pro iam nato viuente auo: & sic cessat Gallus. Item quia non nascitur auo ut suus, cum nascitur verè: quia tunc est captus: & sic seruus. Itē quia tūc alius eum pręcedit. Item Vell. cessat: quia illa loquitur primo capite: cum nepos nascitur viuo auo, & post mortem filii: at hic natus est viuo filio. Itē nec scđo: [b] qa locū hēt, cū nepos nascit̄ viuo auo & viuēte filio. vt j. eo. §. nūc de lege. at cū redit ab hostib. vr̄ nasci, & sic nascit̄ post mortē hic vtriusq;. Sed ecōtra vr̄ [a] in vtroq; hr̄e locū Gallus: qa redit post mortem aui. & sui patris: & tunc videt̄ nasci cum redit: & sic cū post mortem vtriusq; nascitur, hēt locū Gallus: vt s̄. eo. in prin. Item l. Vell. quia natus est in veritate viuente auo: ergo Vell. habet locum. Itē p hoc ius postliminii presumit̄, de qoo modo dixi. Solut. quidam dicunt Gallum in pręcedenti resp. & Vell. in hoc pręsenti habere locum. Sed tu dic in vtroq; Gallum, nā omnia quæ dicuntur usq; ad §. nunc de lege. à princ. l. respiciunt ad regulam Galli, supra in princ. l. positam. quia post mortem vtriusque videtur nasci cum redit ab hostibus. Item pater mortuus est viuente auo: & hoc pręsente nepos mortuus est verè. Item viuebat filius tempore test. & sic locum habet Gallus: idem per omnia in hoc casu: prout habes

[*] In P. Fl. prægnas.

Quo ad ius, sed nō quo ad factū, & sequūt Bar. Bald. Pau. Alexā. & Ias.

Reprobatur ſm eosdem.

Imò ñ, Bal. Paul. & Ias.

[a] Et bene ſm pdict.

Dic qp ille casus ptinet ad Iuliană, & non ad Vell. Ale.

Non tenetur ſm Bar. Bald. Paul. Ale. & Ias.

Forsitan a addubitet quis an b istis c casibus si nepos d post testamentum e nascatur uiuo patre f suo, deinde ex eo g concipiantur, h isq; mor tuo patre, k deinde auo l nascatur: an nõ potuerit hæres institui, quia pater ipsius non rectè m institutus esset? Quod minimè est expauescendum. n hic enim su' hæres, & post mortẽ o nascitur. Ergo p & (si pronepos admittetur q) q natus est ex nepote, postea viuo filio, atq; r si ex eo natus esset, adoptatur.

Hic est quinta, & vltima pars primæ partis, in qua ponuntur tres regulæ generales circa consilium Galli. Bar.

habes pronepotẽ. Itẽ & prout habes nepotẽ, habet locũ Gallus eo inspecto quod nascitur post mortem testantis nepos: nec obstat, quod verè ante fuit nat': quia inspicio qñ primo fuit suus: nec fingit Cornelia natũ prima hora captiuitatis, qa hoc erat impossibile eum tunc nasci: sed non est impossibile aliquem mori prima hora captiuitatis, quod ipsa fingit. Item nec obstat ius postliminij, qđ videtur locum habere in nato apud hostes: vt C. de cap. l. 1. quia ibi redijt cum matre, vel patre: hic non. Itẽ hic inspicio veritatem. quia vere fingitur suus demum post mortẽ patris & aui, non fictionẽ, et fingatur natus qñ mater capiebatur, & in ciuitate stetisset, & qđ veritas fictioni prævaleat: no. C. de ijs, qui ve. ęta. impe. l. fi. Item potest esse, quod etiam uere decessit, post mortẽ patris & aui. Itẽ ad hoc quod dicit ius antiquũ. facit ff. de regu. Cat. l. fi. & s. de test. tute. l. si hęreditas. §. qui filiũ.

Forsitan. Caius habebat filium Titium, & sperabat ex eo habere nepotem, quia uxor filij erat pręgnans, & ex nepote adhuc non nato sperabat habere pronepotem: fecit dictus Caius testamentum: & ita in eo dixit, filium meum Titium instituo: & si filius meus me uiuo morietur, tunc si quis mihi pronepos, siue quę pronepris post mortẽ meã in decẽ mẽsib. proximis, quib. filius meus moreretur, natus, natave erit, hæredes sunto: & sic instituit pronepotem nasciturũ, & pręterijt nepotẽ nasciturũ. post illud test. factũ natus fuit nepos viuo Titio patre suo instituto, & accepit vxorẽ dictus nepos: concepit tẽpore præcedente vxor dicti nepotis filium, qui erit pronepos dicti Caij: & postea decessit Caius proauus, decessit postea nepos Caii, paterq; dicti pronepotis nasciturі, & postea decessit auus dicti pronepotis nascituri. i. Titius filius Caij: decessit Caius, & postea natus fuit dictus pronepos à proauo Caio institutus: quæritur an rectè ipse pronepos videatur institutus fuisse à dicto Caio proauo? Et videtur quod non quia auus suus fuit pręteritus. id est, nepos Caij. Sed respondet quod non nocet: quia nepos pręteritus decessit ante filium. sicut autem admittitur hic pronepos natus pręmortuo nepote, & filio Titio, & Caio testante, ut dictum est: ita admittitur dictus pronepos si nascatur ex nepote postea, id est, post testa. viuo filio prędicto Titio subaudi, & viuo nepote & proauo: & non rumpet hic pronepos testamentũ proaui, si prędecedat nepos, & filius, & postea moriatur proauus atq; idẽ est: sicut si adoptatus aliquis extraneus ab auo nepotis, tanquam ex eo nepote natus esset: quem extraneũ ante instituerat prędicto modo, quo quidem casu adoptatus in locũ pronepotis admittitur ex dicta institutione ad succedendũ proauo adoptiuo. & non rũpet eius testam̃, ad quod est s. eo. l. filio. §. fin. Vel aliter legas finẽ huius §. vt per Acc. secundũ. Viu.

a Forsitan. Filiũ instituі, & nepotẽ pręterit, & adiecit si me viuo, filius meus morietur: tunc qui pronepos nascetur, hęres esto, nascitur postea pronepos mortuo patre suo, & auo, & proauo, quęritur an rectè sit institutus? Videtur quod non: quia pater suus fuit pręteritus. sed non nocet. quia decessit ante filiũ, & sic est rectè institutus, & tenet testa. & hoc prout habes mortuo patre, &c. & cum post omnium mortem nascitur, pertinet ad consilium Galli.

b An. Abundat vnum an: vel illud, vel illud ff. an non potuerit &c.

c Ist.a. Scilicet sequentibus.

d Nepos pręteritus.

e Post testamentum. Idem si ante.

f Patre instituto.

g Ex eo. s. nepote.

h Concipiatur. Pronepos.

i Isq;. Pronepos.

k Patre. Vtroq; s. suo, & sui patris.

l Auo. Patris sui mortui. alij habẽt isq; viuo patre: deinde auo, & dic viuo, & quod infra dicit post mortem, s. omnium qui erãt in medio, qui pręcesserunt pronepotem apud hostes natũ, & dic nascitur, id est, agnascitur. Sed quomodo tunc ad Gallum pertinet hic casus? Respon. dices quod hic pronepos fuit natus apud hostes viuo patre & auo, & proauo: sed rediijt his mortuis, & proauo vltimo loco mortuo: & sic cum rediijt, videtur nasci. ã. proxim. §.

m Non rectè. Quia nullo modo. rectũ.n. erat si instituerет, vel dic non rectè: quia fuit substitutus, sed institui non poterat, quia erat apud hostes, & ibi decessit hic nepos ante auum: vt ff. prox. §.

n Expauescendum. Quasi rectè institutus. i. substitutus videatur pronepos.

o Post mortem. Scilicet omnium.

p Ergo. Sic infert. Si pronepos admittitur natus post mortem omnium: ergo qui natus est in vita omnium prædictorum, postea non rumpit testamentum: sed ut institutus admittitur, & nõ rõpet, etiã si illi pcedant.

q Admittetur. Ex institutione ad succedendum.

r Atq;. Id est, sicut hoc alio si ex eo &c. Sed tunc per Vell. Vel etiam dic per Gallum: & dico de pronepote nato apud hostes, vt prædixi, & sic sunt tres casus in hoc §. Vel sic: ergo si pronepos, scilicet prędictus. i. ille qui natus erit ex nepote, nepote dico mortuo postea, i. post testamentum filio viuo, subaudi & auo, admittitur: quod verum est cum admitti, & subaudi non rumpet atq; &c. & sic sunt duo casus tantum huius §. & pertinent ad Gallum.

Atq;. Dic quod pronepotẽ institui ex emancipato nepote natum, & post emancipationem conceptum, hic non rumpet. Vel dic etiam extraneũ adopto quasi ex nepote natum. quẽ ante instituerã prædicto modo, vt in prin. §. not. ad quod s. eo. l. filio. §. fin. Itẽ qđ hic §. dicit de mortuo nepotis pteriti, & filij instituti, intellige secundum ordinem: quem dixit ã. eo. §. nam & si filius. s. quod primitus decessit nepos, & postea filius: secus econtra. Item no. hic in fin. similitudinem quę est inter ciuilem potestatem & naturalem.

In omnibus his. Scęuola ponit in hoc §. tres regulas. prima est talis: Caius habebat filiũ Titium, & ex eo sperabat habere nepotem, quia vxor filij erat fortè pregnans: certè ad hoc ut test. quod vult facere Caius valeat, siue nõ stet in periculo rumpendi, necesse est quod instituat nepotem nasciturum, & de hoc habuisti per totam hanc legem: nunc aũt dicit, qđ debet etiam filium instituere in aliqua parte, si vult q test. suum valeat: quia si exhæredaret filium, ita dicẽdu secundũ cõsiliũ Galli (quod cõsiliũ durat vsque ad sequentem §.) filiũ meum exhęredo: & si me viuo morietur, nepotẽ qui mihi ex eo nascet post mortem meã hęredẽ instituo, & post mortẽ suã filij inuenietur exhęredatus filius, & ideo nihil valeret exhęredatio,

Istud fuit reprobatum in 1. glo.

Bene respõdet vsque ad fi. ƒm Bart. Pau. & Ia.

Lælius Tantellus ex P. Flo. putat sic legẽdum, deinde ex eo concipiatur. isq; viuo pr̃e, deĩde auo nascatur.

Veritas fictioni p̃ualet.

Sequitur hanc glo. Bart. Bal. Pau. Alc. & Ias.

Et sic nõ venit tp̃s instituẽdi ƒm Alex.

Imò nõ si ante.

P. Flor. su' hęres nascitur.

P. Flor. erit.

Stare nõ potest ƒm Alex. & Ias.

Reprobatur ƒm Are. & Iaso. contra Bar. & Io. de Imo.

& ideo filius rumperet test. se preteritum inueniēs. In secunda regula dicitur: quod si filius prædictus Caij sit ab hostibus captus, potest pater eum preterire, & nepotem ex eo nasciturum instituere: & non rumpet filius preteritus test. si apud hostes decedat: q.d. si redierit ab hostib. bene rumpet testa. vt infra titul. s. l. si quis filio. §. sed & si pater eius. In tertia regula ponitur talis casus: Habebat Caius filium, & ex eo nepotem, & ex nepote pronepotem: & sperabat habere ex pronepote abnepotemq; & ex abnepote trinepotē: instituit sibi hæredem filium, & abnepotem, & trinepotem & nepotem & pronepotem præteriit: certè valet testa. Est autem hoc intelligendum, si nepos & pronepos preteriti moriantur ante filium: ut s. ea. l. §. nam & si filius & nepos. Viu.

P.F. qd' non esse necesse.

In omnibus his speciebus illud seruãdum est, vt filius duntaxat, qui est in potestate, ex aliqua parte sit hæres institutus. Nam frustra exhæredabitur post mortem suam. Quod id nō esse necessariò in eo filio, qui apud hostes est, [c] si ibi decedat, & in nepote certè, & pronepote, quorum si liberi hæredes instituantur, institutionem nunquam exigemus: quia possunt præteriri.

Primum caput legis Velleiæ prouidet, quod nedum possit institui nepos nascitur. s post testamentum viuo auo, mortuo iam filio tempore testamenti: sed etiam possit institui nepos nasciturus post testamentum viuo auo, & mortuo filio, qui tamen viuebat tempore testamenti. Alexand.

Nunc de lege [h] Velleia videamus, quæ voluit viuis nobis natos similiter non rumpere testamentum. Et videtur primum caput eos spectare, qui cùm nascerētur, sui hæredes futuri essent. Et rogo si filiū habeas: & nepotē nondū natum tantū ex eo hæredē instituas: si fili' decedat; mox viuo te nepos nascatur. [q] Ex verbis dicendum est, non

Speciebus. Cum instituūtur nepotes pronepotes, & abnepotes. Hu. Et dic quod tria dicit. Primo quod filius debet institui. Secundo qd' filius captus ab hostib. potest præteriri. Tertio dicit nepotē & inferiores post se præteriri, si filius prædecedat, qui instituitur.

[t] Si ibi moriatur, aliàs non, sm Bart.

Dūtaxat. Quasi dicat, nō inferiores: vt j. pri. sti. & sic determinat dictionē filius. Vel dic, q determinat verbū In ptāte, quasi dicat. emācipatus pt preteriri: quia nihilominus ualet test. licet posset rūpi p cōtra tab.

[3] Dic corroborādo dictū glo. quod etiā vbi non interuenit sola iudicis, q sufficit sola agnitio p cōtra tab. gl. est singul. l ver. anteq. In l. fi. C. de cur. furio.

Institutus. Vel exhæredatus putè, nā &c. secūdum quosdam quod nō placet, quia pura exhæredatio non posset hic esset: ut statim dices.

Post mortem. Scilicet expressis verbis. nec etiam tacitè, ut hic esset, nam si filiū exhæredo: & si me viuo moritur, nepotem qui mihi ex eo nascetur post mortem meam, hęredem instituo. secundum consiliū Galli post mortem inuenitur exhæredatus: & ideo nō valet: ut hic, & s. eo. l. si ita. §. fi. & l. filius à pre. in princ.

Apud hostes est. Vt instituat si ibi decedat: alias reuersus rumpit testamentū, vt j. tit. s. l. si quis exhæredat. §. sed & si pater. & facit j. eod. l. cum apud.

[3] Fictiōe legis Cornelię sm Bart. & P.

Pronepote. Repete non est necesse, qd' instituatur quorū institutionē nō exigimus, si liberi primi gradus instituātur ut subijcit, nā ualet psens testm̄ licet possit rūpi, si filius pmoriā aā patrē: vt j. ti. t. l. posthumorū. Vel dic posse præteriri, si modo præmoriantur hi nepotes, & pronepotes ante filium: ut s. §. nā & si.

[4] Prima tenetur secūdū eosdem.

Liberi. Primi gradus, vt dixi. Vel dic liberi nepotū. quia dixi filium instituo, & si me viuo moriatur: tunc pronepotes &c. sic. n. potuit præterire nepotem.

[h] Nunc de lege. Vidisti consilium Galli, quomodo consuluerit, qualiter instituatur nepos, qui post mortem aui nascitur ne rumpat testamentū aui: sed quia illud sufficiens non erat eo, quod de eo tantū nepote instituendo dicebat, qui post mortem aui nascebatur, ideo Iulius Velleius adinuenit cōsiliū in nepote nato viuēte auo. Et no. quod hæc l. Velleia a Iulio Velleio inducta duo habet capita. s. primum, & secūdū: licet nō multū aperte de secundo in litera dicatur: sed quia dicit litera primū: credo qd' sit dictum respectu secundi capitis: & loquitur primū caput qñ quis non habet filiū, & instituit nepotē qui nasciturus est se auo uiuo ex uxore filij iā mortui: & istud idem caput habet locū, qñ facit aliqs testamentum: & habet filiū viuum, qui filius moritur post factum testm̄ ante natiuitatem nepotis instituti: quibus quidem duobus casibus nepos prædictus ab auo institutus non rumpit testamentū eius & de primo dictorū duorum casuum planū est quod dixi: sed in secundo videbatur contrariū: quia tempore testamenti aut filius pcedebat nepotē: quia viuebat filius (vt dictū est) vnde non uidebatur necesse quod nepos nasciturus institueretur, sed certè imò est necesse: qa debemus inspicere tempus, quo nascitur nepos, quo tempore forte nō erit filius viuus, unde nepos inueniēs se proximum auo, & ab eo præteritum, rūperet tantum testamentum suum. quamuis enim verba legis Velleiæ sint ita concepta. is omnis virilis sexus qui testamentum faciat, instituat eum. subaudi. qui ei futurus erit suus hæres, si filius mortuus est iam se testante viuo &c. tamen admittūt nepotem ad hęreditatē aui: vt eius non rumpat testamētū, siue instituatur nepos ab auo eo tēpore, quo filius nō sit viuus, siue eo tēpore. quo filius sit uiuus, qui tamen filius postea de medio tollitur in uita aui, & ante natiuitatem nepotis: debet ergo auus faciēs testamentū ita dicere in hoc secūdo casu primi capitis l. Vell. filium meum mihi hęredem instituo: & si filius meus me uiuo morietur, tunc qui mihi nepos siue q neptis viuo me natus natave fuerit intra x. menses, qb' fili' me' mortu' fuerit, hæredes mibi sunto: & hoc uult dicere viq; illuc ēt si parente viuo &c. Viu.

Quæ si est I P. Fl.

Si non est I P. Fl.

Nunc de lege. Gallus prouidit circa nepotes natos post mortem aui: sed Vell. circa natos in vita aui: & fuit Iulius Vell. iurisconsultus sicut & Gallus, non cōsul, ut Velleī' tutor: ut s. ad Vell. l. 2. & habet hęc lex duo capita. Primū qñ filio mortuo instituo nepotē iā nasciturum, q nascitur me uiuo. Item locū habet, qū filius uiuit tēpore testamenti: & eo instituto substituatur nepos nasciturus in uita aui post testamentū aui, & post mortem filij. Secundum caput habet locū qñ tēpore testamēti uiuit filius & nepos: & filio instituto substituitur nepos, ne rumpat testamētum, si filius viuo patre decederet: ut j. ti. j. l. posthumorum.

[i] Natos. Institutos, uel exhæredatos. Io.

[k] Similiter non. Sicut natos post mortem Gallus rumpere non uoluit. Ioan.

Primum caput. Ergo aliquid debet dici magistraliter: sed secundū respectu primi dicitur: ut j. de rebus dub. l. qui duos. §. in proposita. Itē quia infra dicit sequenti parte. Item infra, §. uidendum. posteriori parte.

Et rogo. Sub. rescribe mihi qd iuris sit, si filiū &c.

[n] Hæredem. Scilicet nasciturum nepotem.

Instituas. I dest substituas.

Te. Auo.

[q] Nascat. Quid iuris erit. Io. Et dic primo filiū decedere

dere post testamentum. Secundo nepotē nasci. Tertio mori auum, ut sic uerbū mox determinet uerbū nascatur, & est plana. Alij dicūt, ꝙ determinat, decedat uiuo testatore, & supplente ꝙ si nepos nascatur uiuo testatore, & dici filium institutū, alias testamētum non ualeret etiā si decedat filius, ut ī. eod. l. si filius qui in potestate.

Nepos eo. Aliàs deest qui, & tūc plana est litera, si habeas qui, dic si nepos, scilicet nascatur quòd est infra uiuo auo: qui nepos &c. verum etiam quod est infra scilicet notauerit, secundum Azo. (Ex sententia ēt uiuo patre, s. sui patris, sed præmoriente patre nepotis, antequam nascatur nepos.) & not. quod Azo. dicit, ꝙ quādo filius non uiuit tempore testamenti, habent locum verba, & sententia l. Velle. sed

rumpi testamentum: ut non solùm illud primo capite notauerit, si nepos eo tempore instituatur, quo filius non sit: uerùm & si uiuo patre nascatur. Quid enim necesse est, tempus testamēti faciendi respici? cum satis sit obseruari id tēpus, quo nascitur? Nam & si ita uerba sunt, Qui testamētum faciet, is omnis uirilis sexus, qui ei suus hæres futurus erit &c.

Primò declarat intellectum secundi capitis legis Velle.

quando uiuit, tunc sentētia tantū, ut hic uidetur colligi: sed potest dici, quod utrobique habent locum uerba, & sententia: sic enim uerba dicunt, quicunque nascerentur, sui hæredes futuri essent: ut & infra statim, tametsi &c. ut in princ. huius §. at in utroque casu suus hæres est futurus, cum nascitur mortuo iam filio. Item probo per id quod postea dicit: quid enim necesse est tps testamenti inspici cū satis sit seruari tempus quo nascitur? sed Azo dicit ibi quo ad sententiam. Ex prædictis apparet quod tertius casus non pertinet ad primum caput l. Vell. quantum ad verba, cum eo tempore quo nascitur, non sit suus hæres: quia nascitur adhuc uiuente filio. sed tamen locum habet sententia secundum Hugo. & sic intelligunt quidam hoc respōsum, vt Azo. Hug. & Rog. verumetiam &c. & de hoc tertio casu loquitur: & propriè ponunt patrem. s. nepotis. sed eis ob. ī. ibi tempus quo nascitur. Sed dices id est, agnascitur, quod est filio postea mortuo, ut ī. ti. t. l. posthumorum. & ita ibi, etiam si parente, &c. sub. tamen, & ita est plana secundum eos.

Patre. Qui est filius quo ad auum.

Respici. Alias inspici.

Quo nascitur. Vt nullus modo eum præcedat: ut primum caput habeat locum.

Tametsi. Refert verba l. Vell. primi capitis, quæ dicunt de suo: sed tñ & nepos nascitur suus duobus prædictis casibus, cū filios est de medio sublatus, ut Insti. de hære. qua. & diffe. §. sui. & sic habeas ibi §. etiam si parente. ubi incipit ſm caput. Vel dic licet verba dicant de eo qui nascitur suus futurus: tamē & qui nascitur viuo patre, & auo, comprehenditur per sniam, & sic de tertio casu dicit hic. & ī. proxi. & non erit §. etiam si. sed ibi, & benè &c. vel ibi erit §. sequenti parte &c. uel neutrobiq;: & expone hæc uerba ot sunt uerba l. hoc modo: Is omnis uirilis sexus, qui facit testm̄, ita debet dicere: qui ei, id est testamentum facienti suus hæres futurus erit &c. id est cum nascetur, hæres esto: ideo autem dicit uirilis: quia ascendens per sexum fœmininum non habet necesse instituere: ut Instit. de exhæreda. libe. §. mater. uel secundum Py. dic is qui faciet testm̄, ita dicas, omnis uirilis sexus, qui ei suus hæres futurus est &c. scilicet hæres

Non tenetur ſm Pa. Imo. & Ias.

Imò bñ, tñ ē verū ꝙ ista sub audit⁹ gl. est de mēte uelut sentit Bartol. hic, & idē Bart. ī princ. huius l.

Ista lec. ē melior, & planior ſm Imol.

Vtraque lec. in eūdē sēsum īcidit ſm Bar.

In P. F. si nepos qui eo tēpore, &c.

Hic uulgo adiicit cū nascerēt. instituendi necessario pt̄ārē habeat & cōtinuat sequēs §. et si vi. &c.

Qui ponitur ī §. ille casus. ī. eo. ſm Pau.

Reprobatur per Bar.

Et malè ſm eosdē.

Istu iure, secus d iure auth. ſm Alex. & Ias.

esto: & tunc etiam neptis ex filio vł instituta: cum sit per lineam uirilem secus si ex filia: ut modo nn.

Etiam si. Credo ꝙ incipit ſm caput dictæ l. Velle. quod quidem ſm caput loquitur nō de nepote nascituro, sed de iā nato. Nā & de eo nepote dedit Velleius con silio. s. qualiter si qs habeat filiū, & nepotē, & timeat ne ī uita sua fiat ei suus nepos, sublato de medio filio debeat nepos ab eo auo instituī. sed & habet aliquis filium, & nepotem, & pronepotem: & ita dicat. Filiū, & nepotē meū mihi hæredes instituo: et si me uiuo moriat dict⁹ meus nepos, & filius, instituo mihi pronepotem. Certe mortuis vtrisq; s. filio, & nepote in uita testantis, ꝓnepos ꝑdictus institutus à ꝓauo succedens in locū sui hæredis proauo, per mortē. s. filij, & nepotis, nō rumpet tes. a. proaui, cum sit ab eo institutus, vt dictū est. Vi.

Secundò illud extendit ad nouū casum. secunda ibi, in §. uidendum. Barto.

Etiam si parente uiuo nascatur, sequente parte succedentes in locum liberorum, non uult lex rumpere testamentum: & ita interpretandum est: ut si & filium, & nepotem, & pronepotē habeas: mortuis utrisq;, pronepos institutus succedens in sui hæredis locum, non rumpat. Et bene uerba se habent. Si quis ex suis hr̄dibus suus hæ-

Nascantur. Nepos, pronepos, & deinceps. vel dicas hic incipit de secundo capite. vel dic hæc verba esse de sententia primi.

Parte. Id est, capite l. Vell. uel dic gradu ꝑsonarum.

Lex. Quo ad uerba secūdi capitis, uel dic quo ad sententiam primi, ut patet in præmissis.

Vtrisque. Id est, filio, & nepote, cum uterq; fuit institutus: uel filius, sed nepos præteritus, & nepos primo decessit, quàm filius. alioqui aliud esset, ut dixi supra nam & filius.

Et bene uerba. Verba Galli in prin. huius l. posita sunt defectiua: & ideo sunt suppleta p nos, dicit Scæuola: ut ī. e. l. §. idem credēdum. & §. & quid si tm̄. & §. quid si is. uerba sūt l. Vell. non sunt defectiua, imo bene se habent: quia pertinent ad oēs casus. i. extendant ad oēs casus suppletos in Galli sententia: q uerba sunt ī. proxi. §. ibi, qui testm̄ faciet, is oīs uirilis sexus instituat eū, qui ei futurus erit suus hæres, si filius mortuus est iam se test. uiuo, qoq; uerba admittunt nepotem ad hæreditatem aui, ut eius nō rumpat testm̄, siue instituatur nepos ab auo tempore, quo filius non sit uiuus, siue eo tempore, quo filius sit uiuus qui tamē filius de medio postea tollitur in oīs, qui & ante natiuitatē pronepotis, ut dixi sup. prox. §. Et hoc est uerū, dicit Scæuola, de uerbis l. Vell. s. ꝙ pertineant ad oēs dictos casus, si testatur sibi prouidere uolens cōtra nepotem, uel pronepotem natum uiuo filio, dicat in testō. Si quis ex iis hæredibus, qui sui sunt sui esse desierit, tunc sit hæres ille, qui suus hæres inueniatur. Vnde pone ꝙ habebā filiū Titiū, & ex eo nepotē Seiū, & ex nepote pronepotē: hr̄des instituī filium, & nepotē pone: & institui mihi dictum ꝓnepotē uel ēt eū exhæredaui sub illa conditione, si sui hr̄des desierint esse sui hæredes: nunqd rūpet à modo testm̄ meū proaui. Et dr̄ ꝙ non, ēt si efficiat mihi proximus per mortē filij mei. & nepotis, & postea ego moriar. Et hoc est uerum: siue filius decedat, & postea nepos me auo uiuo, qui sum proauus ad dictum pronepotem, & postea ego proauus moriar. Vel dic ꝙ loquitur de uerbis secūdi capitis legis Vell. ut nn. in lib. meo. Viu.

Et bñ uerba. Secūdi capitis: ut ꝓbatur ī. proxi. §. &

Hoc θεμάτιον in P. F. cōtinua serie cū præcedenti legitur hoc modo, ēt si uiuente parēte viuo nascātur sequēti pte &c. ut tamen dictio, uiuēte, inclusa sit parētheti, quæ deletionis nota est.

Et malè secūdum eosdem.

Iste primus intellectus gl. est de mēte Bart. & Ias.

res esse desierit: ad omnes casus pertinentia, quos supplendos in Galli Aquilij [a] sententia diximus: nec solum [b] si nepos uiuo patre decedat, nec succedens pronepos auo mortuo rumpat: sed & si superuixit patri, ac decedat; dummodo hæres institutus sit, aut exhæredatus.

Si filius fuit captus ab hostibus uiuente patre & post patris mortem decessit, fingitur desijsse esse suus patre uiuente: & ideo nepos substitutus secundum consilium legis Velleiæ in secundo capite admittitur ex substitutione: & sic testamentum non rumpitur. h. d. usq; ad §. ille casus. Alex.

Videndum, num hac posteriore parte, [c] Si quis ex suis hæredibus suus hæres esse desierit: liberi [d] eius, & cætera. [e] in locum suorum sui heredes succedunt: [f] possit interpretatione induci, ut si filium apud hostes [g] habens, nepotem ex eo hæredem instituas: non tantùm si uiuo te filius decedat, sed etiam post mortem antequam ab hostibus reuersus fuerit, succedendo [h] non rumpet. Nihil enim addidit [i] quo significaret tempus: nisi quòd [k] (licet audenter [l]) possis dicere, uiuo patre hunc suum hæredem esse desijsse: [m] licèt post mortē decedat: quia nec redit, nec potest [n] redire.

§. & sunt hæc verba, si quis &c. & plenius sunt infrà, prox. §. Alij dicunt [1] esse verba Scæuolæ quæ omnino extendunt verba legis Velle. quæ sunt supra proxi. §. ibi, qui ei suus hæres futurus erit: & extendunt ad oēm casum, quo qs suus esse definit, sed prima placet, & dic hoc secundū caput habere locū, quando tempore testamenti uiuit fili⁹, & nepos, vel nepos, & pronepos, vel ēt oēs alij continentur: & medi⁹, vel medij tollantur de medio: & ultim⁹ incipiat esse suus, qui non erat: ut hic & j. tit. 1. l. posthumorum.

[a] Galli Aquilij. Qui Gallus de morte tātū naturali filij dixit: sed Scæuola supleuit in emancipatiōe, & deportatione, per quę quis desinit esse suus ut s. l. prin. & §. qp si ts. at hæc lex hoc capite comprehendit oēs casus, quib. quis desinit esse suus, dūmodo viuat tempore testamenti.

[b] Nec solū. Scilicet pertinēt verba &c. & dic, habeo filium & ex eo nepotem, & ea nepote pronepotem, institui filium quod est opus: ut s. eod. §. in omnibus, præterij nepotem, substitui pronepotem, si me viuo decedat filius. erit ergo consultum per dictam substitutionem in duos casus, scilicet si nepos præteritus decessit ante suum patrem, & postea pater: deinde auus, qui est proauus ad pronepotem, qui modo non rumpet testamentum proaui. item in alia, si ponas filium institutum prædecessisse: & deinde nepos decessit: & tertio proauus: sed hoc casu exigo nepotem, vel institutum, vel exhæredatum: alias rumperet præmortuo suo patre: ut s. §. nam & si. & §. in omnibus. & j. titu. 1. l. posthumorum.

Videndum. CASVS Suprà proxi. §. facta est mentio de verbis secundi capitis legis Velleię: quę verba fuerunt talia: ut ibi dicitur, & hic materialiter iterū ponuntur. Si quis ex suis hæredibus suus hæres eē desierit aliquo mo: tū liberi eius, & cæteri. i. nepotes, & pronepotes, & deinceps heredes succedant in locum dictorum suorum, qui sui esse desierint. modo quæritur hic, nunquid per interpretationem dictorum verborum possit admitti casus, quem tibi statim dicam: quasi pertineat ad 2m caput legis Vell. Caius habebat Titium filium, & ex eo Seium nepotem, & filius fuit captus ab hostibus, & Caius remansit in ciuitate cū Seio nepote: & fecit testamentū hic Caius, & instituit sibi hæredem dictum nepotem: & decessit idē Caius & postea decessit filius apud hostes existens: vel decessit filius ante apud hostes, quā decederet in ciuitate pater eius Caius: nunqd dictus nepos succedēdo in locum sui heredis nō rūpet testamentū aui ex consilio secundi capitis legis Velleiæ prædicta? Et videtur q ex dicto consilio nō rumpat: quia lex Velleia in dictis suis verbis non posuit aliquid, quod significaret tēpus, quo suus esse desinat ille, qui est suus, & pximior, ergo videtur q sive ante mortem testatoris, siue post suus esse desinat per mortem ille filius, qui est apud hostes, nō rumpet testamentū aui nepos ab eo institutus, secundū dictum consiliū. imò dico tibi plus, quia ēt si mortuo patre testante desinat per mortē esse suus filius, qui erat apud hostes vr desisse esse suus viuo patre, quia nec redijt, nec nunc potest redire: & sic fingitur esse mortuus prima hora captiuitatis. Et sic optimè pertinet iste casus quē dixi, ad secundum caput legis Velleiæ, quia caput loquitur qn aliquis habet filium viuum, & nepotem ex eo natum: & instituit eos, & postea tollitur de medio filius viuente auo & nepote. Viu.

[c] Parte. Id est, secundo capite legis Velleiæ: cum dicit, si qs &c. alij dicunt hæc verba Scæuolæ: & subaudi. ut, qua parte, &c.

[d] Liberi. Id est, filij. ALEXANDER. Dic quòd imo ueniunt nepotes & alij descendentes, & non tantùm filij. secundum Bart. Alexan. Aretinum, & Iasonem.

[e] Cæteri. Id est, nepotes & inferiores.

[f] Succedunt. Subaudi. instituantur ne rumpant vel verius instituti non rumpant: ut j. proxi. §. & sic sunt verba. l. huiusque.

[g] Apud hostes, Quem non est necesse institui. ut supra §. in omnibus.

[h] Succedendo. In locum sui hæredis, scilicet ipse nepos.

[i] Addidit. Scilicet Velle. in secundo capite quo tempore. i. desinat esse suus hæres ante mortem aui, vel post, seu tempore captiuitatis, vel mortis, sed generaliter dixit, si quis suus hæres &c. sed in 1. cap. sic, si viuo testatore: ut s. §. nunc de lege. Item Gallus in vita, similiter si me uiuo &c. ut s. in prin. & quia nō distinxit hoc capite: nec nos distinguemus, [3] nisi vellet dicere aliam rōnem [4] specialiorem: quia fingitur tēpore captiuitatis decessisse, & sic suus esse desinere. & sic in vita aui desinit esse suus: ideoq; nepos institutus non rumpet, alias præteritus rumpet: ut s. eo. l. si quis posthumos. §. 1. & hic subijcit.

[k] Nisi quod. Alias nisi quod licet, & sic expone quod licet. i. quod licitum est.

[l] Audenter. Id est audaciter, in bonam partem: alias in malam: ut C. unde ui. l. si quis in tantam.

[m] Desisse. Pertinet ergo per interpretationē ad 2m caput: nō quo ad verba, qa verè decessit post mortem aui. sed quid differt hic casus ab illo s. eo. §. qui d si is? Rūde. ibi post mortē aui sperabatur nepos. unde hoc 2m caput locum non habet hic, vbi iam est natus.

[n] Potest. Cum decessit.

Ille casus. CASVS Titius habebat filium Seiū, qui Seius habebat vxorem prægnātem, tu Titius pater fecisti testamentum, & ita in eo locutus fuisti, insti-tuo

[1] Et male 2m prę dictos.

[2] P. F. succedunto.

[3] Nihil ē 2m Bart. & Pau.

[3] Imò debemus distinguere 2m Bald. Ale. & Ia.

[4] Et illa rō secunda est melior 2dm Pau. & Ia.

Primò ponitur promissio Iuliani in casu difficili, Secūdò quæstio Scæuolæ circa consilium Iuliani. Secunda ibi, Quæramus. Itē prima subdiuiditur in tres partes. Primò ponitur dubitatio Iuliani, Secūdò ratio dubitationis. Tertiò decisio Secunda ibi, non enim. Tertia ibi, Iuliano. Bartolus.

Illè casus ĩ difficili [*] [a] est: si filium habeas, & nepotem nōdum natum instituas, isque nascatur uiuo patre suo, ac mox patre decedat. Nō enim suus hæres est [b] tēpore, quo nascatur: nec posteriori alius [*] succedēdo prohiberi uidetur [d] rumpere, quàm qui iam natus erat. Denique [e] & superiore capite: [f] ut liceat institui nondum natos, qui cùm nascētur sui erunt, [g] permittit: posteriore [h] capite nō pmittit īstitui, [i] sed uetat

*In difficilis.

tuo mihi hæredem Seiū filium meum, & nepotē meū quem nasci spero ex dicta uxore Seij prægnāte. postea Seio filio tuo uiuēte peperit uxor sua, & natus fuit Caius pone: & postea decessit Seius filius tu', & postea descessisti tu Titius. nunquid Caius nepos tuus rūpet testamentum tuum? Et respondet Iurisconsultus Iulianus, quod nō rumpit: ibi Iuliano, &c. Planus ergo hic casus, & nō difficilis, quamuis I prin. huius §. dicatur, quòd est ualde difficilis, sed certè ea rōne appellatur difficilis, quia non pertinet ad eū filiū Galli, quia illū loquitur de nepote, qui nascit mortuo patre, & auo: hic autem nepos utroque viuo natus est: & hoc quod dixi de consilio Galli, non est hic in litera. Itē alia rōne dicitur difficilis, ut dicitur hic in litera: ibi, nō. n. &c. s. qa non pertinet ad primū caput legis Velle. nec ad fin. Ad primum aūt caput l. Vell. non pertinet: quia tpe quo nascitur dictus nepos, non est suus hæres auo: qa ut dictum est, natus fuit uiuente patre: & primum caput l. Vell. loquitur de eo nepote, qui suus nascitur, i. mortuo iam filio, qui non viuebat tpe testamenti aui, qui viuebat: vel sublatus est de medio ante natiuitatem nepotis. & h. d. hęc litera breuiter. non. n. suus hęres est tpe, quo nascitur, denīq; superiori capite ut liceat institui nondum natos, qui cum nascentur sui erunt permittit &c. Item non pertinet casus huius §. ad secundum caput l. Vell. quia in posteriori, siue in secundo capite l. Vell. non videtur alius nepos institutus ab auo prohiberi rumpere testamentum aui, succedendo dictus nepos in locum patris sui, quam ille nepos qui iam natus erat tempore testamenti aui fui. n. caput l. Vell. non permittit institui nascituros: quia loquitur de iam natis, & vetat rumpi testamentum aui per nepotem iam natum, licēt media persona de medio tollatur, id est filius, qui est pater nepotis: & vetat dictum secundum caput: nec ob eam rem minus ratum esset testamētum aui, quod succedat nepos media persona de medio sublata, id est, filio prædicto. cum ergo nullo iure, id est, nullo capite l. Velle. sit institutus dictus nepos nōdum natus, quomodo est institutus utiliter secundum consilium l. Velle. certe non est: porro ad hoc vt pertineat ad aliquod de prædictis capitibus l. Vell. oporteret quod utiliter sit institutus nepos prædictus, secundum consilium primi capitis, vel secundi dictæ legis: quod hic non fuit, cum tempore testamenti non esset natus. & hoc dicit breuiter litera ibi. nec posteriori alius succedendo prohiberi videtur rumpere, quàm qui iam natus erat. & accipies literam infra posteriori capite non permittit institui: & legas continuè vsque illuc, Iuliano &c. & ibi respon. Iulia. cuius sententia recepta est ad casum huius §. ut dixi in princi. huius casus positionis, & dicit quod dictus nepos Caius nondum natus institutus a te Titio auo non rumpit testamentum tuum, quamuis nascatur viuo patre suo, & pater suus postea moriatur: & hoc ex sententia, & volontate tacita primi, & secundi capitis l. Velle. quamuis non ex verbis eorum capitum. & dicuntur commiscere caput primum, & secundum l. Velle. ideo quia aliquid est in nostro casu de primo capite dictæ l. quia institutus fuit nondum natus, & aliquid de secundo: quia loquitur de eo nepote. qui nascitur adhuc viuo filio, qui filius postea de medio tollitur. & hoc vsq; illuc, Quæramus &c. Sed quid si dictus nepos à te Titio auo institutus, & natus posteà uiuo suo patre filio tuo emancipatus sit à te auo, & postea decedat pater suus filius tuus, & postea tu auus, nunquid est à modo suus hęres tibi auo: vt ita adeat ēt inuitus hæreditatē tuā, vt faciunt sui hæredes: an voluntariè? & dicit ꝙ voluntariè, & hoc secundū ista iura: hodie autem per prætorē nulla est differētia inter suum, & emācipatum: quia vterque volūtarie adit. ut ff. de acqui. hær. l. necessarius. Viu.

P. F. alij, alibi alijs.

[a] In difficili. Idest valde [1] difficili. sic ff. de aqua plun. ar. l. 1. §. in sum. in fi. & ff. ad Syll. l. si quis graui. in prin. & in Auth. quomodo opor. episc. §. si quis autem. col. 1. & ā. pro soc. l. cum duobus. §. damna. Dic ergo casum [2] a Institui nepotem nasciturum ex filio uiuēte, qui nascitur post testamentum uiuo me, & suo patre: quæro an rumpat testamentum, si filius meus præmoritur. & postea ego? quod videtur: quia non firmatur testamētum per consilium Galli, nec per l. Vell. primo, vel secundo capite: imo econtra iure ciuili non tenet institutio in posthumo tali, sed Vell. dicit nō rumpi, sed in quo est difficilis? Resp. pp prædicta iura, quæ non possunt aptari, nam aut instituo nepotem iam natum eo tēpore quo mortuus est filius, uel ēt uiuit, & habet locum secundum caput l. Velle. aut nasciturum me viuo: & tunc si iam filius prædecesserat, habet locum primum. idem si filius viuebat tunc, sed post testamentum moritur, antequam nepos nascatur: nam & tunc locū hēt primum saltem quo ad sn̄am. aut nasciturum me mortuo: & tunc habet locum Gallus. aut nasciturum: sed nascitur patre suo viuo: & hic est difficilis, quia prædicta consilia cessant.

1 Sequuntur hanc glo. Bart. Bal. Io. de Imo. Pau. Alexā. & Ia. ex qua not. ꝙ dictio in, cō posita cū alio vbo, stat augmētatiuè.

2 Et benè fm eosdem.

[b] Hæres est. Quia pater eum præcedit: vnde cessat primum caput l. Vell. quod dicit, qui cum nascerentur, sui hæredes futuri essent. ut s. eo. §. nunc de lege.

[c] Posteriori capite. Scilicet secundo l. Velle. seu gradu alius succedendo prohiberi videtur rumpere, quam qui iam natus erat: nam loquitur secūdum caput cum instituitur iam natus: vt nu. s. prox. §. Et no. ꝙ quidā habent al j: tunc dic alij posteriori succedendo, id est, succedenti loco suorum hæredum prohiberi videtur, id est prohibitio fit, & idem est sensus. Item infra quidam habent, quam qui, quasi dicat, quia rumpit natus, rumpit & nasciturus, alias quenquam: sed malæ literæ sunt.

[d] Videtur. Secundo capite.

[e] Deniq;. Adhuc probat cessare primum caput, & habent quidam libri est, & tunc non debet ibi esse verbum permittit, nisi semel: alij nō habēt est, & tuc sic.

[f] Capite. Primo.

[g] Sui erunt. Vt s. eo. §. nunc de lege. sed iste non est suus cum nascitur.

[h] Posteriore. Scilicet capite l. Velle.

[i] Non permittit institui. Sub. nascituros: sed iam natos bene permittit: vt dixi supra §. proxi. & dicitur ff. ti. 1. l. posthumorum. & vetat rumpi per iam natos institutos: ut superiori §. in prin. Vel dic non permittit etiam natos institui. l. expressim. ar. s. de ma. test. l. t. sed

1. sed tacitè, nam dicendo institutos non rūpere: ut ī. in prin. & ī. proxi. §. tacitè dicit, quod instituantur: ut nō rūpant, & de iam natis intelligas. Vel dic secundū caput non permittere institui natos: sed cogere si volunt rumpi testm̄, & permitti dicitur quod volenti permittitur, ut C. de tur. & fac. igno. l. 1. Vel dic non permittit institui, ut pote quia alienus posthumus: sed institutū vetat rumpi. ut inf. l. proxi.

Ratum esset. Testamentum & firmum, quia uccedit nepos iam natus loco sui hæredis, præcedente persona de medio sublata.

Vtiliter. i. iure Galli, vel Vellei præcipiente, vel dic iure, id est, non contra ius.

Nullo iure. Per Gallum, vel per Vellei. ut dixi, vel contra ius l. 12. tab. licet prætorio posset.

Vt Insti. de bon. poss. circa princi. & de leg. §. posthum⁹. & §. posthumo. & ī. de inof. test. l. posthumus. Item per cōstitutionem potest, ut dicto titu. de bono poss.

Natus. Per hoc removetur secundum caput l. Velleiæ, qđ in iam natis nepotibus loquitur.

Legis. Scilicet Velleiæ.

Cōmissis. Id est, coadunatis.

Inducere legem. Scilicet Velleiam. Sic ergo ex duobus contrariis fit optimum temperamentū: est autē hoc ex primo capite, q̄ instituntur nascituri. Item de secūdo, quis de eo nepote dicitur, qui nascitur adhuc filio uiuo, qui post ea de medio tollitur.

Istā sequit Bart. omnibus aliis reprobatis: sed dic melius secundum Are. & Iaso. q̄ non permittit instituti. i. non inducit de novo, sed dat consiliū.

P. F. videretur.

Intelligendo de iure prętorio, quod fuit post Scæuolā, & Iulianū secūdum Are. Soci. & Iaso.

rumpi: neve ob eam rem minus ratum esset, q̄ succedit. Procedere porrò debet, ut utiliter sit institutus: q̄ nullo iure potuit, qui nondum natus erat. Iuliano tamen uidetur, duobus quasi capitibus legis commissis, in hoc quoque inducere legem, ne rumpantur testamenta. Quæremus tamen (cùm recepta est Iuliani sn̄ia) an si nascatur nepos uiuo patre suo, deinde emancipetur, sponte adire po sit hæreditatem? Quod magis probandū est, nam emancipatione suus hæres fieri non potuit.

Testamentum, in quo filius in potestate est præteritus, est nullum. Alex.

XXX.

INter cætera, quæ ad ordinanda testamenta necessariò desiderantur, principale ius est, de liberis hæredibus instituendis, uel exhæredandis, ne prętéritis istis rumpatur testamentum. Nanque filio, qui in potestate est, præterito inutile est testamentum.

Institutio filii apud hostes existentis, nō est necessaria rebus sic se habentibus. Alex.

XXXI.

CVm apud hostes ē filius, pater iure facit testamētū, & rectè eū præterit: cùm si in potestate esset filius, nihil ualiturum esset testamentum.

Exhæredato non datur bonorum possessio cōtra tabulas, ēt si alius filius in potestate sit præteritus. Alex.

XXXII.

SI filio emancipato exhęredato, is qui in potestate ē, præteritus sit, ipse quidem emancipatus si contra tabulas petat, nihil agit: ab intestato autem & suus, & emancipatus uenient.

Sententia. In casu difficili: ut ī. prox. §.

Nepos. Institutus, & postea emancipatus.

Sponte. Id est uoluntarius hæres, non ut suus, & necessarius. Hug.

Probandum est. Vt sit uoluntarius: hodie constat beneficio prætoris & suū abstinere posse, & ut uoluntarium repudiare: ut Insti. de hære. quali. & dif. §. sui.

Emancipatione. Scilicet facta

Suus. Et necessarius.

Nō potuit. Sed erit uolūtarius: & dicūt quidā: fieri. i. remanere: ut ā. de iud. l. Iulia. sed certè imo proprie p̄sona media de medio sublata, sicut casus ponit ī. §. p̄x. i prin. Vltīo no. q̄ in filijs natis, & nascituris p̄uisum est per alios: sed in nepotib. non ad plenū. vn̄ Gallus p̄uidit in natis post mortē patris, & aui. Scęuola suppleuit circa pronepotes natos, similiter post mortē p̄ris, & aui, & circa eos, q̄ nō naturaliter, sed ciuiliter de medio tolluntur. Tertio Vellei⁹ p̄uidet circa natos in uita aui, post mortē tn̄ patris sui: cū pater uel uiuebat tp̄e testamenti, uel prædecesserat, & hoc primo capite. Item circa natos uiuo auo, & filio: ne filio de medio sublato nepos prętéritus rūpat. & hoc secundo cap. Quarto Iul. in casu difficili. Et no. hanc l. difficiliorē de corpore iuris, plenius tamē suam materiam expedientem. Acc.

INter cętera. Multa sunt. quæ desiderātur necessariò in ordinandis testamentis, ad hoc ut ea ualeant. quę sunt Insti. de testa. certè unum est præcipuum inter alia. s. q̄ filius, qui est in p̄tāte testatoris, instituatur p̄ testatorē, vel exhæredetur, nā si præteretur, non valet ipso iure testm̄, nisi sit dictus fili⁹ apud hostes: quia certè nō fuit testm̄ ipso iure nullū, cū per captiuitatem exiuerit de potestate patris. Si aūt testator exhęredet filiū suū emancipatū, & in potestate constitutū prætereat: propter prætéritū, p̄nt ambo uenire ad hæreditatem patris ab intestato, emancipatus autem prędictus si velit cōtra tab. petere, non potest. & hoc dicunt istæ tres leges. Viuian.

Inter cętera. Facit ī. l. proxi. & qui. ī. eod. l. si filius it l. & ī. de volg. subst. l. si quis cum. in n. & Instit. de exhæred. lib. in principio. & de leg. §. ante. & ī. tit. 1. l. 1.

CVm apud. Præterit. Interim. sed rediens rumpit testamentum: ut ī. eod. l. Gallus §. in omnibus. & ī. tit. primo l. si quis exhæredato. §. sed & si pater. Acc.

Filius. Præteritus: ut ī. l. proxi.

SI filio in potestate. Scilicet nepos ex eo. imò dic secundo alius filius, eius frater. Accur.

Nihil agit. Non est necesse ut petat, secundū quosdā: imo nullo modo petere pōt, cum sit exhæredatus: ut ī. de contra tab. l. non putauit. in prin. Accur.

Venient. Per edict. de cōiun. cū eman. lib. qđ hodie tollitur per Aut. de hær. ab intest. col. 1. vnde filius pręferet (licet emācipatus) nepoti ex eo in p̄tāte retento. sed certè hic nihil de nepote dicitur: sed dices fuisse fratres. & est plana. ad primā positionem facit ī. de inoffi. test. l. proponas. & ī. de coniun. cum emanc. lib. l. 1. §. cū pater. Itē no. q̄ habet per aliū hic exhæredatur: quod per se non pōt sic ī. quæ res pign. obli. l. Aristo. & ī. de Car. edic. l. 3. § ibidem. & de leg. prę̄st. l. si duo. & l. is qui. alias ī filiū. § 1. & l. nō puto. §. sed & si exhæredatus. Itē facit. ī. eod. l. inter cætera.

In P. Fl. Dum.

Reprobat secundum Bar. Bal. Paul. & Ias.

Ista est vera secūdū eosdē.

E I . . . . . O R V P T O , E T . . i . o . . o testamento.

Dixit ā.tit.1.liberos & posthumos debere institui, vel exhæredari: nunc audi, si hoc nō fiat, qd iuris sit. Estm̄.

CASVS. Hæc lex est l.seq. exponit rubr. Et ponit primo qd est iniustum testamentum, quodque nō valet ipso iure, & dicit illud esse iniustum, & ipso iure nō valere, in quo solennia iuris desunt, cuiusmodi sunt numerus testium, & sigilla eorum. Item & illud, in quo pater præterijt filium in potestate sua constitutum. Secundo ponit de secunda parte rubricæ.id est, illo testō, qp per aliud rumpitur testamētum, ex quo secundo aliquis potest hæres existere: veluti quia ritè perfectum est stm, & si non sit ritè pfectum secundum testamētum, est tñ iure militari fctm̄: vel est in eo scriptus talis: qui ab intestato venire posset. nā per istud secundū rumpitur primum. Itē ponit & de illo testamento, qđ rumpitur agnatione sui hæredis. Tertio ponit de tertia parte rub.i.de illo testamēto, qđ constituitur irritū non adita hæreditate ab hærede instituto in dicto testamēto, & hoc dicit. Vlp.

† Ad hūc titulū pertinēt exēpla Vale. lib. 7.c.de testamentis,quæ te scissa sūt.

P.P. rupto irrito.

De quib' solēnibus dixit ī.ti. 1.l.antep.

Testamētum quando modis irritatur.

TITVLVS III.

DE INIVSTO, rupto, * & irrito facto testamento.

Papinianus libr. j. definitionum: I.

Testamētū, [a] aut non iure factū dicitur, ubi solennia [b] iuris defuerūt: aut nullius esse momēti, cùm filius, qui fuit in patris potestate, [c] præteritus est: aut rūpitur alio testamento, [d] ex quo hæres existere poterit: uel agnatione sui hæredis: [e] aut irritum constituitur, non adita hæreditate. [f]

Vlpianus libr. ij. ad Sabinum. II.

Tunc autem prius testamentum rumpitur, [g] cùm posterius ritè perfectū est: [h] nisi forte posterius, uel iure militari [i] sit factum, uel in eo scriptus est, qui ab intestato uenire pōt: [k] tunc enim & posteriore non præfecto, superius rumpitur.

Posthumi sunt nominatim exhæredandi: & posthumi appellantur, qui post humationem nascuntur, uel qui post testamētum agnascuntur. Bar.

Idem libro iij. ad Sabinum. III.

† Posthumi per uirilē

a Testamentum. Quinque modos ponit irritatiōis iniusti testamenti. Accur.

b Solennia. Circa testes, & sigilla, & similia, sed inferius circa præteritionem. Sed alij dicunt secundum sub primo posse contineri. Item nota solennitatem in tis seruandum. 1 sic ī.de in integr.rest.l.diuus. C.de test.l.testandi. Arguitur contra, C.de form.per totum. & ꝟ.de leg.2.l.codicillos.§.fi.

AD . . . . . Solue secundum Dy. qp hic loquitur de solēnitate necessaria, ibi de frustratoria, & simulata. Bar.

c In patris potestate. Vt ā. tit.1.l. inter cetera in emancipato.

d Alio testamento. Secus in milite, qui duob. testamentis factis pōt decedere: ut ꝟ.de mili.testa.l. quærebatur, & l.militis.§.miles castrēsium. Azo. Item quod dicit potuit.i. possibile fuit: & sic significat hic naturalem possibilitatē: ut ꝟ.eo.l. cum in secundo. & insti tu.eo §.1. quandoque autem uerbum potest, significat potentiā hominis: ut ī. de condit. ob cau.l. quod Seruius.in fi. quandoq; iuris ut ī de condit. insti. l. filius qui. Azo. Item contra, infra de ijs quib. ut indig. l. cum quidam. Sed ibi possunt hæredes esse: licet us indignis auferatur hæreditas.

e Agnatione sui hæredis. Puta arrogat filium post testamentum: vt Institu.quib.mod.testa infir.in principio. Item pone, vt infrà eodem l.posthumorum. in princip.

f Hæreditate. ut ā.de test.tut.l si nemo.& ꝟ.de cōtra tab.l.filium.§.sed cū exhæredatio.& Insti. de hær. ab intest.in princip. Item subaudi capitis diminutione. vt Inst.qui.mo.test.infir.§.alio. & continua l.seq.

g Tunc autem. Rumpitur. Per secundum: ne sit contra C.de test.l.nostram.

h Perfectum est. Vt ex eo possit esse hæres: vt ī.l. proxima.

i Militari. Idem si prius: vt ꝟ. de mili. test.l.eius militis.§. militia. Azo.

k Potest. Hoc forte à compilatoribus est additum, cum Theodosius videatur inuenisse: & sunt quinque testes in hac uoluntate necessarij, ut C.eod.l. hac consultissima.§. si quis autem. & dic plenè ut ibi not. Item facit Inst.eo.§.ex eo. & §. 1.

Posthumi. Casus vsque ad l.si quis filio, est talis. Mæuius facere volens testamentum, quæsiuit ab Vlpiano consilium qualiter posset facere, vt non rumperetur, & dixit ei: Dñe ego spero habere posthumos nasciuros ex me, & filiis meis masculis. dicit ei Vlpianus: Frater, si tu vis qp testamentum tuum non rūpatur p dictos posthumos: instituas eos hæredes, vel nominatim exhæredes eos, nā si inuenirēt se præteritos tpe quo nascerentur, rumperent testm̄ tuū: & si tu uis scire, qui sunt illi posthumi, qui rumperent testm̄, si non essent à te instituti, vel nominatim exhæredati: ego dicam tibi. nam sunt illi qui nascentur post mortem tuam ex te, vel ex filio, vel nepote, vel pnepote tuo, vel ex aliis tuis descendentib. per virilē sexum: qui posthumi inueniūt se proximiores tibi tempore quo nascuntur. Item & illi qui post factum à te testamentū in vita tua nascentur, siue autem exhæredes eos, antequam instituas tibi aliquem hæredē. siue inter media duorum tuorum hæredum institutiones, siue inter institutum à te, & substitutū non rumpēt testm̄ tuum per eorū agnationē: & est ratio quare non, quia idē esset filio tuo iam nato: & ratio diuersitatis non potest reddi inter filium iam natum, & posthumos: ergo idē ius debet statui.ex his autē quæ diximus in hac.l. & ā. eod.l.1.2. respon. s.posthumi præteriti agnatione rumpi testamento, iam nato autem præterito ab initio testm̄ nullum esse, apparet tibi, quod alia causa est filiorum iam natorum: alia posthumorum. nam iam nati præteriri iniustum, & ipso iure nullum faciunt testamentum a principio, & ea postfacto: posthumi autem inuenientes se præteritos rumpunt testamentum, ita demum si nascantur. Item scias, dicit Vlpianus, & si tu facis testamentum: & instituas tibi hæredem posthumum, uel eum nominatim exhæredes, & sic steterit firmum hoc testamentum: & postea facias aliud testamentum, in quo prædictum posthumū prætereas, & postea nascatur tibi dictus posthumus, id est, siue post mortem tuam, siue adhuc te uiuo: vtrunq; prædictorum tuorum testamentorum est ruptum. s. primum per secundum: nam secundum valuit tandiu, quandiu natus

† Hanc l. tulit imp. Pertinax, vt testis ē Capitolinus in uita eius.

† Hoc olī apud priscos obseruabatur. Liu.lib.1. ab vrbe cōdi. ibi Lucumo sup fuit patri bonorum omnium hæres.

† Iuris solennitas seruāda est. Fallit in testamenta mercatores, qa potius apud eos seruaī fides, & æquitas. pulchrè Bar. in l.si fide iussor. §. quidā. & l. Quint'. ī. mand. Bal. in l.si p ea. vlt. col. C. eo. tit.

sexum [a] descendentes ad similitudinem filiorum nominatim [b] exhæredandi sunt, ne testamentum agnascendo rũpant. Posthumos autem dicimus. eos duntaxat, [c] qui post mortem parentis nascuntur. Sed & ij, [d] qui post testamentum factum in vita nascũtur: ita demum per legem Velleiam [e] rumpere testamentum prohibẽtur; si nominatim sint exhæredati. Vnde etiam ante hæredis institutionẽ, vel inter medias hæredum institutiones, vel inter gradus [f] exhæredari possunt. Nam diuus Marcus decreuit idem in posthumo, [g] quod in filio seruandum; nec ratio diuersitatis [h] reddi potest. Ex his [i] apparet, aliam causam esse filiorum superstitum, * aliam posthumorum. Illi [k] iniustum faciunt: [l] hi rumpunt; illi semper: hi [m] si nascantur, [n] nec inueniant se exhr̃datos. * Sed & si sit ante

natus non fuit posthumus, vt ibi iam dixit, & ita potuit rumpere primum: vt s. eo.l.1.§.respon. secundũ autem est ruptum per agnationem dicti posthumi. & si tu vis scire, quid est nominatim posthumũ exhæredare, dico tibi: quia siue ita dixeris, quicunq; mihi nascet, exhæres esto: siue ita, quicunque mihi nascetur ex Seia, exhæres esto. siue ita, vẽter exhæres esto: siue ita posthumus exhr̃s esto: semper erit nominatim à te exhæredatus: & per suam agnationẽ nõ rumpet testamẽtũ tuũ: & hoc dico verum eẽ, siue nascat post mortem tuam, siue in uita tua post factam dictam exhæredationem. Licet autem. Adhuc loquitur Vlpianus Mæulo: & dicit ei: quãuis dixerim tibi in princ. huius l. quod posthumus p̃teritus rumpit testamentum tuum per suam agnationem: tamen quandoque partem rumpit, partem non: puta si instituas tibi hæredem Titium, & posthumum tuum exhæredes, & postea substituas dicto Titio Seium: & in dicto secundo gradu substitutiõis nihil dicas de dicto posthumo, & ita eum prætereas. nam hoc casu primus gradus. i. institutio Titij à qua fuit posthumus exhæredatus, valet. Secundus autem, id est, substituti Seii, ruptus est: quia ab eo fuit posthum. præteritus: & adeo est hoc verum, quod si deliberante dicto Titio in primo gradu à te scripto nascatur posthumus: & ita nascatur eo tempore, quo Seius Titio a te substitutus adire nõ poterat ex substitutione: & postea Titius institutus repudiet ex institutione: non poterit obtinere ex substitutionẽ Seius hæreditatem tuam: nam gradu secundo prædicto, à quo posthumus fuit præteritus. vt dictum est, rupto, & infirmato per natiuitatem dicti posthumi, licet fuit natus deliberante instituto, non potest amplius inde hæreditas obtineri: & prædicta probo tibi a simili. video enim quod si instituetes tibi hæredem dictum Titium sub conditione, si nauis ex Asia venerit vsque ad annum, & non exhæredes dictum posthumum, sed prætereas, & pendente cõditione dictæ institutionis Titij nascatur posthumus: & ita nascatur posthumus eo tempore, quo institutus adire non poterat: rumpitur gradus dictæ institutionis cõditionalis: adeo quod si posteà conditio existat, non potest habere Titius institutus hæreditatem: ergo idẽ est in nostro casu, ubi Titius institutus pure deliberabat. & interim posthumus est natus: sed & si instituas tibi Titium hæredem sub conditione prædicta, & posthumum præteriisti: & Titio prædicto substituisti Seium: & in substitutione similiter præteriisti posthumum: & pendente conditione dicti Titii instituti natus fuit posthumus: posthumo potius locus erit ad hæreditatem tuam, quam dicto instituto, vel substituto, & hoc siue existat post natiuitatem posthumi conditio instituti, siue deficiat: & hoc ideo, quia per natiuitatem suã rumpit posthumus gradum dicti instituti, & ẽt substituti, a quibus fuit præteritus, ut dictũ est. Si autem posthumus dictus natus fuit post defectũ conditionis prędicti Titii instituti, non rumpit gradũ dicti instituti: quia inuenit eum nullum propter defectum dictæ conditionis. rumpit tñ gradum dicti substituti, à quo fuit præteritus, & ita eũ inueniebat gradum instituti nullum, & rũpat gradũ substituti, habet sibi hæreditatem tuã, & hoc vsq; ad legẽ, nam & si. §. rũpendo. Ibi autẽ dicit: pone quod dictus posthumus fuit præteritus a dicto instituto sub dicta conditione & fuit exhæredatus à dicto substituti gradu, & postea natus fuit posthumus eo tempore, quo institutus viuebat: & ita natus fuit eo tempore, quo institutus poterat habere hæreditatem tuam conditione existente. & ita pẽdet secundus gradus ex primo, non solum certè primus prædictus gradus ruptus est, à quo fuit posthumus p̃teritus. sed etiam secundus, à quo fuit posthumus exhæredatus, qui secundus pendebat ex primo a tempore natiuitatis posthumi, vt dictum est: & ita in totum testm̃ ruptum est per dictã natiuitatẽ posthumi: & sic habet totam hæreditatem posthumus: secus autem esset in filio tunc iam nato, nã si filium tuum iam natum a gradu instituti p̃terijsti, & a gradu substituti exhæredasti: licèt gradum instituti faciat ipso iure nullum: gradum tñ substituti valere patitur. Et est ratio plana: ut no. s̃. tit. 1. l. 3. §. fi. & hoc dicit usq; ad l. si quis filio. Viu.

[a] Per virilem sex. Secus si per fœmininum: ut s̃. tit. 1. l. Gallus. §. nũc de lege. & Insti. de exhę. lib. §. mater. & j̃. de contra tab. l. illud. §. ad testam. Hug.

[b] Nominatim. Quòd dic: vt j̃. eo. §. nominatim. & C. de lib. præte. l. fi. in fi. sed hodie non potest exhæredari: ut C. de inoff. test. l. si quis filium. §. fi. & Insti. de exhęr. lib. §. sed fœminini.

[c] Duntaxat. Corrigitur hoc statim. §. proxi. Vel sub. hic propriè ex ui uerbi, quasi post humationem patris natus: arg. Insti. de don. §. est & aliud. Accur.

[d] Sed & ii. Et est plana: alias sed cum hi, & est defectiua: sed tunc ubi dicit, inter gradus exhæredari, possunt supple. placet etiam in his idem dicendum esse: quòd in verè posthumis.

[e] Velleiam. In primo capite: ut sup. tit. prox. l. Gallus. §. nunc de lege.

[f] Gradus. Institutorum, & substitutorũ & supple, vel post gradus: ut C. eo. l. 1. Accur.

[g] Idem in posthumo. Quòd debeat institui, uel nominatim exhæredari: de filio enim constat: ut sup. tit. 1. l. inter extera. & sic ad principium huius l. se refert. vel dic ad proxim. ibi, vel intra gradus, vel quandocunque, ut etiam filius de quo constat: ut inf. titu. 1. l. 3. §. 1. 2. & 3.

[h] Diuersitatis. Ergo idem ius. sic C. eo. l. 1. & infra de ver. ob. l. a Titio. & s̃. ad l. Aquil. l. illud. & C. de consti. pec. l. fi. Hu. & s̃. de leg. & senat. l. de quib. §. inueterata.

[i] Ex his. Quia dixit in prin. l. posthumum agnascendo rumpere. at natus pręteritus non rumpit, sed facit esse nullum: ut s̃. tit. 1. l. anter.

[k] Illi. Scilicet iam nati.

[l] Faciunt. Scilicet ab ipso initio.

[m] Hi. Scilicet posthumi.

[n] Si nascant. Ad nullũ declinãtes monstrum, [r] vel prodigium. ut j̃. de verb. signi. l. quęret. & l. ostentum. & C. de posthumis. l. 3. & s. de statu. hom. l. non sunt.

Sed

* In P. F. aliã posteriorum.

* Sic I P. Fl. Hal. & legit, Sed & si stante hoc aliud testm̃, a quo posthumus exhæredatus non sit, factũ sit, placet &c.

[r] Mõstrosus quis dicatur, &

qā rūpat testm̄, & oīno mōstro ſi materiā vide in l. non ſunt liberi. & ibi doc. ſ. de ſtatu ho.

Sed uidetur: quòd debeant haberi pro natis: ut ſ. de ſtatu hominum. l. qui in vtero. & j. de verb. ſig. l. quod dicimus. Sed hic ſpeciale ideo quia dubium eſt. an naſcatur viuus, an mortuus, quia cum mortuus naſcitur, nec cōceptus vr̄: vt j. de verb. ſign. l. qui mortui. Azo. ſed ſic ſemꝑ poſſet dici, vnde fauor ne teſtamentum rumpat, facit differre.

reditas à ſubſtitutis adiri. Et dic rumpere, quantum ad hoc ne poſſit adiri hæreditas à ſubſtitutis: ſic & in ſequenti caſu rumpit gradum inſtitutorum ſub conditione a quibus erat præteritus, licèt naſcatur eo tempore quo nondum poteſt adiri hæreditas ab inſtitutis. Hu.

hoc,[a] aliud teſtamentū, à quo poſthumus exhæredatus ſit:[b] placet, ſiue poſt mortem teſtatoris naſcatur, ſiue uiuo teſtatore: utrunque[c] ruptum eſſe: & ſuperius per inferius,[d] & inferius per poſthumum.[e]

De re, quæ non habet nomen proprium, dicitur nominatim. diſpm, ſi ſub nomine ſui generis nominetur. Bar.

Nominatim[f] autem exhæredatus poſthumus uidet, ſiue ita dixerit,[g] Quicunq; mihi naſcetur: ſiue ita, Ex Seia, ſiue ita: venter exhr̄s eſto. Sed & ſi dixerit, Poſthum° exhr̄s eſto: natus uel poſt mortē, uel uiuo teſtatore n̄ rūpet.[h]

Poſthumus rumpit eum gradum, vel ſpem eius gradus, à quo reperitur præteritus, & quod dependet ex eo: quod autem non conſiſtit re, nec ſpe, rumpi non poteſt. h. d. cum duabus legibus ſequentibus. Bar.

Licet autem poſthumus præteritus agnaſcēdo rumpat: tamen interdum euenit, ut pars teſtamenti rumpatur: ut puta ſi proponas à primo gradu poſthumum exhæredatum, à ſecūdo prgteritum. nam hic[i] primus[k] gradus ualet: ſecūdus ruptus eſt.

Idem lib. iiij disp. IIII.

Denique & deliberātibus primo gradu ſcriptis hæredibus, qui ſecundo gradu ſcripti ſunt hæredes, obtinere hæreditatem non poſſunt.[l] Gradu enim rupto & infirmato, amplius hæreditas inde obtineri non poteſt.

Idem libro iij. ad Sabinum. V.

Nam & ſi[m] ſub conditione ſit hæres īſtitutus quis, à quo poſthumus non eſt exhgredatus: tamen pendente conditione[n] rumpitur[o] gradus:[p] ut & Iulianus ſcripſit. Sed & ſi ſit ei[q] ſubſtitutus quis: tn̄[r] deficiente cōditione primi gradus,[s] non admittetur ſubſtitutus: a quo ſcilicet poſthumus exhære datus non eſt.[t] Puto igitur exiſtente[t] quidē cōditiōe primi gradus, poſthumo potius[u] locū fore. Poſt defectum autem cōditiōis natus poſthumus gradum non rūpit, quia nullus eſt.[x] rumpendo autem teſtamentum, ſibi locum facere poſthumus ſolet:[y] quáuis[z] filius[a] ſequentem gradum, à quo exhæredatus eſt, patiatur ualere. Sed ſi[b] à primo gradu præteritus, à ſecundo exhæredatus ſit: ſi eo tempore naſcatur poſthumus, quo aliquis ex inſtitutis uixit:[c] totum teſtamentū ruptum eſt: nam tollendo primum gradum, ſibi locum facit.

a Sed & ſi ſit anſe hoc. Scilicet teſtamētū, quo poſthumus eſt præteritus. qui debuit inſtitui vel exhæredari nominatim, ut præcepit fieri in princ. huius legis.

b Sit. Scilicet nominatim.

c Vtrunque. Scilicet teſtamentum.

d Per inferius. Secus in iam nato, in primo exhgredato, in ſecundo prætertto: ut ſ. tit. 1. l. ſi filius qui. Acc.

e Per poſthumum. in eo prgteritum. Hugo.

f Nominatim. Exponit quod in princip. l. dixit, vel dic vtibi.

g Siue ita dixerit. Et hic eſt alius modus exhæredandi.

h Nō rumpet. ipſo iure, ſed per querelam: ut ſ. de inoff. teſt. l. poſthumus. & facit j. de uent. in poſ. mit. l. 1. §. ſed ſi exhæredatio.

i Nam hic. Aliàs nam & ſi, dic etſi, pro quamuis. & j. ſubaudi tamen ſecundus &c. alias deficit ſi: & eſt plana. & dic, ruptum eſt ſtatim nato poſthumo, vt j. prox. quæ continuatur cum iſta.

k Primus. Secus econtra ut j. eod. l. nam & ſi. §. ſi.

l Deniq;. Non poſſunt. Tū quia primi non dū repudiāt: tum quia eorum gradus etiā nullus eſt, etiam ſi moritur poſthum°: vt ſ. tit. 1. l. ſi poſthumus à primo. & l. ſi à primo. in ſi. & l. prox. quæ continuatur cum iſta.

m Nam & ſi. Probat ſubtiliter quòd dixerat à ſimili: rumpit. n. ſcilicet natus gradum ſubſtitutorum. licèt eo tempore naſcatur, quo non poterat hæ-

n Pendente conditione. Si naſcatur poſthumus. Azo.

o Rumpitur. Nato poſthumo. & hoc probat per ſimile.

p Gradus. Ne poſſit adiri hæreditas ab inſtitutis: ut & ſ. ti. 1. l. poſthuma. & facit ſ. ad Velleia. l. aliquando. §. ſi ſub conditione. & j. de acq. hær. l. cum hæreditas. §. 1.

q Sed & ſi ſit ei. Inſtituto ſub conditione.

r Primi gradus. Inſtitutionis.

s Exhgredatus nō eſt. Idem & ſi fuerit exhgredatus: vt j. §. ſi. & ſ. l. proxi. Hu. Sed Azo ponit hic, quod a primo fuit: exhgredatus: ut ſ. l. 1. §. fin. & ibi adiungit hunc §. quo caſu benè diſtinguitur ſit exhæredatus à ſubſtituto, vel non.

t Exiſtente. Conditione ſubau. quòd probatur per principium huius leg.

u Poſthumo poti°. Quam ſubſtituto. Accur.

x Quia nullus eſt. Similia ſ. de ædil. edic. l. bouem. §. ſi. & de cap. di. l. liberos. §. ſi. & j. de uſu. leg. l. Sēpronius. et ea ptio. & ſ. rerum amo. l. ſi cōcubina. in prin. & j. de leg. 1. l. ſi fundū. §. pen. Sed ſr. contra ſ. de ſer. l. 1. §. ſi vero. & ſ. de act. emp. l. ex empto. §. is qui. & j. eo. l. qui vxorem. & ſ. uſufr. quēad. caue. l. 1. §. 1.

y Solet. Et totum rumpit: ut j. proxi. quamuis &c. & eſt ratio: vt not. ſ. ti. 1. l. 1. §. ſi. Acc.

z Quamuis. Hic verſus optimè eſſet in ſi. legis.

a Filius. Iam natus præteritus. Acc.

b Sed ſi. Aduerſatur ei quod de filio, nō quod de poſthumo dicit.

c Dixit. Aliogui cum nullus ſit primus, nec ſecundus pendeat

pendeat ex tempore natiuitatis posthumi, non rumpitur secundus, à quo est exhẽdatus: ut ĩ.de uen. in poss. mit.l.1.§.si venter.ibi, q̄ si non viuant. Accur.

Nepos præteritus ita demum rumpit testamentum si tempore mortis aui eum filius non præcedit uerè uel fictè. sed ab intestato succedit ut suus, si tempore quo testamentum destituitur, proximus reperitur: si in uita aui fuit conceptus.h.d.usq; ad §. siue autem.

Idem libro x. ad Sabinum. VI.

SI quis filio exhæredato nuru prægnante relicta decesserit, & extraneum sub conditione instituerit: & pendente cōditione post mortem patris, uel deliberante hærede instituto de adeunda hæreditate, exhæredatus filius decesserit, & nepos fuerit natus: an rumpat testamentum? Et dicemus testamentum non rumpi: [a] cùm nec exhæredari huiusmodi nepos [b] debuerit ab auo, quem pater præcedebat. Planè si fortè institutus omiserit hæreditatem: hunc auo suo futurum hæredem ab intestato [c] non dubitatur: utrunque propriis rationibus. Nam agnascendo quidē is rumpit, quē nemo præcedebat mortis [d] tempore: ab intestato [e] uerò [*] succedit is,

[*] In P. F. succedit is cui ante eum alius non est.

SI quis filio. Casus in hac l. vsque ad §. irritum. est talis: Titius habebat filium Seium: qui Seius habebat vxorē prægnātem: fecit hic Titius testamentum, & exhæredauit dictum suum filiū, & Caium extraneum instituit sibi hæredem sub conditione, si nauis venerit ex Asia. mortuo Titio, & pendente conditione institutionis dicti Caij, dictus filius exhæredatus decessit vel etiam post existentem conditionē, deliberāte dicto hærede instituto, dictus exhæredatus decessit, & postea natus fuit nepos, qui erat in ventre uxoris Seij tempore testamenti Titij, quæritur an hic nepos rū pat testamentū Titij aui sui? Et videtur q̄ sic: quia non fuit ab auo institutus, vel exhæredatus, sed præteritus. Dicit tamen hic, q̄ non rumpit: q̄a non fuit necesse exhæredari, vel institui dictū nepotē in ventre existentē, cū pater dicti nepotis eū p̄cedebat tempore testamēti Titij aui. & ita institutus p̄dictus habebit totam hæreditatem Titij existente conditione suæ institutionis, vel completa sua deliberatione, quā cœpit facere post existente conditione institutionis, & volente eo instituto hęreditatem habere. Sed quid si nolit habere institutus hæreditatē? Certè erit dictus nepos suus hęres ab intestato auo suo, & utrunque de prędictis habet propriam rationē. & primum habet talē rōnem: quia ille demū agnoscendo rumpit testamentū, quem nemo præcedebat tempore mortis testantis. in nostro autem casu præcedebat filius nepotem nasciturum. vnde, sicut dictū est, non fuit necesse, quod dictus nepos institueretur, vel exhęredaretur. Secundum autem habet talem rationem: quia ille succedit ab intestato illi qui mortuus est, cui est delata hęreditas mortui, & nulli alij ante eum: filio autem prędicto exhęredato non fuit delata hęreditas patris sui ab intestato: quamuis institutus à patre repudiauit: quia deliberante instituto, vel pendente adhuc conditione institutionis instituti decessit dictus filius exhęredatus. istud tā.s. quod dictus nepos succedat auo ab intestato, instituto prędicto repudiante: ita demum verū est, si tempore mortis dicti sui aui fuit nepos p̄dictus in vtero uxoris filij, sicut & in principio casus dixi. Si autem post mortem aui fuit conceptus, & mortuo patre suo natus: certè non uenit ad hęreditatem aui de iure ciuili tanquam suus hęres aui. cum non erat adhuc animal tempore mortis aui: neque ad bonorum possessionem de iure prętorio, tanquam nepos, siue cognatus aui. Sed quid retento eodem casu, si dictus nepos erat in vtero tempore mortis aui: pater autem suus erat apud hostes, & decessit apud hostes, post mortem dicti aui, nunquid nepos prædictus ab auo pręteritus (ut dictum est) rumpit testamentum aui nascendo post mortem aui? Et dicitur quod sic, nam hoc casu benè fuit necesse, quod auus institueret eum, vel exhęredaret: quia pater eius nepotis non pręcedebat eum nepotem tempore mortis aui: quia non creditur fuisse in rebus humanis dictus filius apud hostes captus tempore mortis aui? quia apud hostes decessit, quamuis si dictus filius fuisset reuersus ab hostib⁹ post mortem aui prædicti, qui erat suus pater, & inuenisset se ab eo præteritum, faceret testamentum eius iniustum, & ipso iure nullum. Sed quid si dictus filius ab hostibus captus suscepit nepotem apud hostes, quia uxor eius iuit ad eū, vel fuit capta cum eo, & hoc uiuente auo prædicto, & in ciuitate existēte: & post ea moriatur apud hostes dictus filius, & postea moriatur auus in ciuitate, qui auus fecerat testamentum tali modo vt dictū est suprà, & posteà nepos reuertatur ab hostib. cū matre sua? certè rumpit testamētum aui inueniens se in eo prætetitū. sicut enim filius ab hostibus rediens: & inueniens se præteritum ab eo auo qui est suus pater, habet postliminium, & rumpit testamentū patris, ut dictum est: ita & hic nepos: non enim est vis, utrū nepos fuit conceptus in ciuitate viuo auo, an vero apud hostes fuerit conceptus, & redeat tali modo, ut dictum est. vel dicatis q̄d nepos fuit reuersus cū patre, & matre ut notaui in libro meo. Per ea ergo q̄ dicta sunt, apparet q̄d sui hæredes succedēdo, id est, nascendo post factum testm̄ non rumpunt testm̄. s. siue sint in eo instituti, siue sint in eo exhæredati ab eo gradu, ad quem defuncti hæreditas defertur. s. si ille gradus, a quo exhæredati sunt dicti filij hæredes, valeat, vt quia conditio institutionis illius, qui erat institutus in dicto gradu: à quo gradu exhæredatus est suus, extitit, & institutus adiuit, vel institutus purè in tertio gradu adiuit, vt dictum est in prin. huius casus: alias si non valeret dictus gradus, non esset dubitari necesse, quod non rumperetur: quia ille gradus, qui nullus est, non potest rumpi, ut ī l.proxi.§. post defectum: siue ergo valeat, siue non valeat ille gradus, à quo suus exhæredatus est, non rumpit eū dictus suus. Quod autē dictum est in ver. sed & si pater &c. quòd nepos prætetitus ab auo succedēs in locū patris sui ab hostibus capti rūpit testm̄ aui, verū est: secus aūt eēt, si inueniret se institutum, vel exhæredatum: quia tunc non rumperet testm̄ dicti aui: & q̄d dictum est de captiuitate patris: idem est de morte dicti patris, vel alia pœna filio irrogata, per q̄ exuerat de p̄ãte testantis. nam semper non rumpit nepos testm̄ aui, si inueniat se ab eo institutum vel exhæredatum. Viu.

[a] Non rumpi. Ipso iure: vt sup.ti.prox.l.si quis posthumos.§.si filium. sed per querelā: vt C.de inoff.testa.l.si quis filium. Acc.

[b] Hmōi nepos. qui nascitur ex filio mortuo post auū, alias secus: vt Insti. de exhær.lib.§.posthumorum.

[c] Ab intestato. Non ergo obstat iure intestati.i.hęres omittens, q̄ obstabat iure testati.s. si hæres adeat: q̄a excluditur nepos: vt ĩ.vnde libe.l. scripto. Acc.

[d] Mortis. Scilicet testatoris: ut Insti.de hær. ab inte. §.ita demum. Et ĩ.eo.l.posthumorum.

[e] Ab intestato. Ratio secundi dicti.

Hæreditas

P. Fl. cui ante cum alij.

ante quem [a] alij non est delata hæreditas. [a] Non fuisse aũt filio delatã hæreditatẽ apparet, cùm de liberante instituto decesserit: sed hæc ita, [b] si aui mortis tpe in vtero nepos fuit. Cæterùm si postea cõceptus est, Marcellus scribit, neq; vt suum, neque vt nepotem, aut cognatum ad hæreditatem, vel ad bonorum possessionem posse admitti. Sed si pater [c] eius, qui mortis aui tempore in vtero fuit, apud hostes erat: nepos iste, patre in eadem causa decedente, post mortem aui succedendo testamentum rumpet: quia suprascripta persona ei non obstat. Nec enim creditur in rebus humanis fuisse, cum in ea causa decedit: quanquam captiuus reuersus, patris sui iniustum faceret testamentum, in eo præteritus.

Nepos siue apud hostes, siue in ciuitate cõceptus, si præteritus reperitur, testamentum rumpit: nisi posthumus sit institutus, vel exhæredatus.

Siue autem in ciuitate nepos fuit conceptus, siue apud hostes: (quoniam datur [d] & partui postliminium) succedendo testamentum rumpit. Succedendo itaq; sui nõ rumpunt, siue fuerint instituti, uel exhæredati ab eo gradu, ad quem hæreditas defertur, scilicet si gradus ille valeat. [e] Quocunque [f] autem modo parentes præcedentes in potestate esse desierint: succedentes liberi, si fuerint instituti, vel exhæredati, non rumpent testamentum; siue per captiuitatem, siue per mortem, vel pœnam.

Eius qui perdit ciuitatem, vel libertatem, vel vi aut per sententiam, testamentum rumpitur. fallit in milite, si ei per sententiam à iudice referuetur. h. d. usque ad §. eius qui.

Irritum fit testamentum, quoties ipsi testatori aliquid contingit; vt puta si ciuitatem amittat per subitam seruitutem, ab hostibus (verbi

a Hæreditas. Vt Insti. de hære. ab intest. §. cum autem quæritur, & Insti. de leg. agnato. suc. §. proximus. & j. de suis & leg. l. post consanguinitatem. §. prox.
b Sed hoc ita. Facit j. de suis & legi. l. 1. §. sciendum. & l. Titius, & infra, unde cog. l. 1. §. si quis proximior. & qđ not. Instit. de hære. ab intest. §. cũ autem quæritur.
c Sed si pater. Facit j. tit. 1. l. Gallus §. quid si is. & §. in omnibus. & §. vidẽdum. & infra eod. l. pen. Sed contra ad finẽ huius §. infra e. l. sed nec. Sol. ibi.
d Quoniam datur. Vt C. de cap. l. 1. & not. supra, ex quib. cau. maio. l. ab hostibus. §. 1. & supra ti. j. l. Gallus §. si eius. Accur.
e Valeat. Põt enim esse, quod nõ valeat aliquo liberorũ præterito: vt supra tit. 3. l. fi. Acc.
f Quocunque. Siue per captiuitatẽ desierunt d'eo in potestate esse, siue per &c. Azo. & habeas ibi §. irritum. & nõ hic, siue &c. nec ibi, quoties &c.

Irritũ. CASVS. Dictũ est supra e. l. 1. in ultimo respon. de uno mõ, quo testamentum fit irritũ: nunc ãt ille materiam de testamento irrito uult iurisconsultus altius pertractare: & de ea tractat per totam hãc l. & seq. & usque ad l. certum est. Et diuidas hãc l. hoc modo, vt ponas vnum casum usque ad §. eius qui deportatur &c. Aliam autem usque ad §. hi autem omnes &c. Alium vsq; ad §. sed nec eorum &c. Alium autem vsque ad §. quatenus tamen &c. Alium vsq; ad §. filiusfam. qui continuatur cum l. uã si &c. Ponas ergo ita casum huius §. irritũ. Si post testamentũ factum testator ab hostibus capiatur, uel passus sit testator se vẽdi ad pretiũ participandum, uel sit dãnatus capite, vel ad bestias, vel ad gladium, uel alia pœna, quæ uitã ei adimat: fit testamentum eius irritum statim cum sententiã passus est: nec expectatur, quod per pœnã sit consumptus: nisi sit miles de militari delicto ad mortẽ damnatus: & in ipsa damnatione permissum sit ei testari. nã tunc non solũ potest testari post sententiam contra se latã, sed etiam testamentum, quod prius fecit, valet si dixit illud velle ualere. Sed quid si aliquis à præside sententietur deportandus post factũ à se testamentũ? Certè irritũ fit eius testamentũ. hoc tamen intelligas cum Imperator comprobauerit sententiam præsidis latam super dicta deportatione, & non ante: nam cum preses sentẽtiat aliquem deportandum, scribit hoc principi, antequam sententiam executioni mandet: & principis responsio expectatur: & idem si præses interlocutus est scribendo principi de decurione puniendo, vel de puniẽdo filio, nepoteve decurionis, post sententiã de eis puniendis a se præside latam, nam non statim lata sententia præsidis, est pœnæ seruus dictus decurio, uel filius, uel nepos eius: sed cũ princeps cõprobauerit per suas literas dictam præsidis sententiam: licet post sentẽtiam à preside latam soleãt recipi in carcerẽ dicti deportandi, vel decuriones, uel filij eorum, & nepotes: vnde si ante responsionem principis decesserit dictus deportãdus, uel decurio, vel filius decurionis, vel nepos, valebit eius testamentũ: nisi cõsciuisset sibi mortem, eo qđ uolebat potius mori, quàm dãnari ex delicto, qđ se commisisse sciebat. si autẽ consciuisset sibi mortẽ alia de causa, non irritatur eius testamentum: puta tædio vitæ, uel propter impatientiam aduersæ valetudinis, vel causa iactationis sicut faciunt quidam philosophi. Si autem iste talis non fecit testamentum, cognatis defertur eius hæreditas. prędicta autem distinctio habet locum etiam in milite, qui fecit testamentum, uel ab intestato decessit. Sed quid si prædicti, quorum testamenta facta sunt irrita pp causas supradictas appellauerũt a sententia cõtra eos lata? Certè capite non minuũtur: nec eorum testamenta fiunt irrita, sed & de nouo testamentum facere possunt: nec etiam ea ratione, quod uideantur incerti de statu eorum, prohibentur de nouo testamentum facere. sed & si præses non recipit appellationẽ eorũ, sed pœnam eorum remoratus est, scribendo Imperatori, qualiter eos preses per sententiam damnauerat: non fiunt eorum testamenta irrita interim, & bene debet præses taliter remorari pœnã, ut dictum est, nisi in casibus: ueluti si ille quẽ condẽnauit, est latro manifestus, uel talis qui cõmouit seditionem in ciuitate, quã regebat præses prædictus: vel talis qui commisit factionẽ cruentã, puta quia interfecit vnum de maioribus ciuitatis: uel si sit alia iusta causa, propter quã immineat ciuitati periculum, nisi incõtinẽti puniat cõdemnatus: his. n. casibus nõ tenetur preses Imperatori scribere, sed statim condemnatum punire debet, & postea scribere hoc Imperatori ad suam excusationẽ. Sed pone, quod aliquis fuit damnatus illicite: ut puta

gratia) captus, [a] vel si maior annis viginti [b] se venundari passus sit [b] ad pretium participandum. Sed & si quis fuerit capite damnatus, vel ad bestias, vel ad gladium, vel alia pœna, quæ vitam adimit: testamentum eius irritum fiet: & non tunc, cùm consumptus est, sed cùm sententiā passus est, [c] nam pœnæ seruus efficitur: [d] nisi fortè miles fuit ex militari delicto [e] damnatus: nā huic permitti solet [f] testari, vt diuus Adrianus rescripsit: & credo, iure militari [g] testabitur. Qua ratione igitur damnato ei testari permittitur? [h] nunquid & si quod ante habuerit factum testamentum, si ei permissum sit testari, valeat? an verò pœna irritum factum, reijciendum [*] est? Et si militari [i] iure ei testandum sit: dubitari non oportet, quin si voluerit id valere, fecisse id credatur.

Si damnatio suspenditur per rescriptionem principi factam, testamentum non rumpitur, etiā si reus decedat: nisi conscius criminis se occiderit. Bar.

Eius qui deportatur, nō statim [k] irritum fiet testamentū: sed cùm princeps factū cōprobauerit: tunc enim & capite minuitur. Sed & si de decurione puniendo, vel filio, [l] nepoteve præses scribēdum principi [m] interlocutus est: nō puto statim seruum pœnæ factum, licèt in carcere soleant diligentioris custodiæ causa recipi. Nec huius igitur testamentū fiet irritū prius, quàm princeps de eo supplicium sumēdum rescripserit. Proinde si antè decesserit: [n] utique testamentum eius valebit, nisi mortem sibi consciuit. Nam eorum, qui mori magis, quàm damnari maluerint ob conscientiam criminis, testamenta irrita constitutiones faciunt, licèt in ciuitate decedant. Quòd si quis tædio vitæ, [o] vel valetudinis aduersæ impatientia, [*] vel iactatione [p] (vt quidam philosophi) mortem sibi consciuerint: in ea causa sunt vt testamenta eorum valeant. Quam distinctionem in militis quoque testamento diuus Adrianus dedit epistolam [q] ad Pomponium Falconem; vt si quidem ob conscien

decurio fuit damnatus ad bestias? certè nō fit eius testamentū quod prius fecerat irritū: quia sentētia non valuit ipso iure: & idem est in testamento eius damnati, qui non erat de iurisdictione præsidis. Item scias quod præter illos casus quos dixi in principio huius §. est & alius in quo testamentū fit irritum: vt in eo qui etiā post mortē suā damnatus est crimine læsæ maiestatis, vel de criminе repetundarum. Itē scias quod quamuis fiat irritū testamentum eius, qui ab hostibus capitur, vt dictum est, tamen si reuertatur ab hostibus, recipit testamentum vires suas. Item & si apud hostes decedat, confirmatur testamētum per legem Cornel. quæ fingit eū mortuum prima hora captiuitatis. si ergo l. Cornel. fictio conualescere facit testamentum: etiam restitutio principis indulta ei, qui capite damnatus erat, facit conualescere.

Filiusfamilias. Filius meus vixit in militia principis: & ibi lucratus est castrense peculium, & postea reuersus est domū: factusq; est veteranus: & me patre viuente fecit iure communi testamentū de dicto peculio, postea ego decessi, vel eum emancipaui: certe non irritatur testamentū eius. & idē est si dictus meus filius fecit testamentum in militia existens vel iure militari, vel iure communi. Viuianus.

[a] Captus. Hic fit seruus hostiū: & sic perdit ciuitatem & libertatem: vt supra de cap. dimi. l. si. recipit tamen vires testamentū eo reuerso: vt j. ea. l. §. quatenus. sed si ciuitatem tantum, vt deportatus, tunc idem: vt supra de testa. l. eius. §. si cui. Idem si minimam capitis diminutionem sit passus: vt Instit. quibus modis testam. infirmen. §. alio.

[b] Passus sit. In quo quatuor sunt necessaria: vt not. s. de statu ho. l. & seruorum. §. 1. Accur.

[c] Passus est. Nam trahit hęc sententia statim ad se executionem: vt infra de pœnis. l. qui vltimo. vt dicunt decretistæ de sententia excommunicationis.

ADDITIO. Not. hanc gl. quod sententia excōmunicationis trahit secum suum effectū: & hoc est quod dicitur, quod trahit secum executionem: vt not. hic, & ca. pastoralis. extra. de appell. & de offic. ord. ea. ad reprimendam. & 8. q. 4. in summa. de sent. exc. is cui. §. si. lib. 6. secundum Bald. hic.

[d] Seruus efficitur. Hodie nemo bene natus &c. vt in Auth. de nupt. §. quod autē. collati. 4. Item facit supra de testa. l. eius. §. fi.

[e] Delicto. Quæ multa sunt: vt j. de re mili. per totum.

[f] Permitti solet. Si impetrauit à iudice cum damnaretur: vt supra de donat. inter vir. & vxor. l. cum hic status. §. si miles. & adde quod nota. C. de testam. mil. l. & militibus. & facit j. de veter. milit. success. l. 1. & 2.

[g] Militari. Contra C. de inoffi. test. l. si quando. Sol. ibi vt pagano, hic vt militi fuit concessum. & sic cuiq; suo iure testari concedi videtur: vel aliter, vt ibi. Acc.

[h] Permittitur. A iudice.

[i] Si militari. Incipit respōdere: & facit infra de milita. testa. l. idem erit dicendum: & l. ex militari. & l. idem & si pater. & infra de legat. 3. l. si quis in prin. §. 1.

[k] Non statim. Hoc cum à præside: si autem à præfecto vrbis, statim: vt infra de pœ. l. 2. §. 1. & de interdict. & releg. l. inter pœnas. & de lega. 3. l. 1. §. hi. Sed quare, hoc cum habeat merum imperium? Responde. vt nota. supra de offic. præsid. l. illicitas. §. qui vniuersas. & facit infra quando appell. sit. l. 1. in prin. Accursius.

[l] Filio. Decurionis, & nepote, qui idem habent priuilegium: vt infra de pœn. l. moris. §. istæ fere.

[m] Principi. Quod facere, non ipse punire debet: vt j. de pœn. l. diui fratres. §. decurionibus. & de bon. eo. l. 2. sic & alias principis sententia seruatur: vt C. vbi senat. vel clarissimi. l. quoties. Accur.

[n] Decesserit. Etiam in carcere: vt supra de testa. l. si quis post. & infra de iure fisci. l. in fraudem. §. 1. & §. finali.

[o] Tædio vitæ. Vt fecit Dido.

[p] Iactatione. Vt fecit Empedocles. [*] Ioan.

[q] Epistolā. Alias epistola, alias epistolā: & subaudi mittens. & facit. j. de re mil. l. omne. §. qui se. & de bonis eorum. l. tertia, & C. qui testamen. facere poss. l. 3. & quod

[*] P. Fl. Venū se dati passus sit ad actum gerēdum, pretiū vel participādum.

[*] P. Fl. respiciēdum alibi respiciendum.

[*] In P. Fl. & in quibusd. vete. exempla. manuscri. vel iactationis, vt quidā philosophi, in ea causa sunt.

Excōmunicationis snīa trahit ad se executionem.

[*] Idem & Calanum Indum factitasse autor est Mar. Cic. lib. de diuinatio. 1.

tiã delicti militaris mori maluit, iritum sit eius testamentum, quòd si tedio uitę, vel dolore, uale re testamentũ: aut si intestato decessit, cognatis: a aut si nõ sint, b legioni c ista sint uendicanda.

Testamentum damnatorum non rumpitur, si est appellatum, siue appellatio fuerit recepta, siue non: nisi cum per appellationem executio non differtur. Bartolus.

Hi autem omnes, quorum testamenta irrita dãnatione fieri diximus, d si prouocauerint, capite non minuũtur: atq; ideo neq; testamenta, quæ antea fecerint, irrita fiẽr, & tunc testari poterũt (hoc enim sæpissimè est cõstitutum) e nec uidebũtur quasi de statu suo dubitãtes nõ habere testamẽti factionẽ. f Sunt enim certi status, nec ipsi de se interim incerti. g Quid tamen, si appellationem eius pses nõ recepit, sed imperatori scribẽdo, pœnam remorat⁹ est? Puto hunc quoque suum statũ interim retinere, nec testm̃ irritũ fieri. Nam (ut est oratione diui Marci expressũ) tametsi puocãtis, uel eius, p quo puocatur, appellatio nõ fuerit recepta: pœna tñ sustinenda ẽ, quoad princeps rescripserit ad literas psidis, & libellũ h rei cũ literis missum: nisi fortè latro manifestus sit, uel seditio prærupta: factioque i cruenta, uel alia iusta causa, quam mox præses literis excusauerit, k moram non recipiat: non pœnæ festinatione, sed preueniẽdi piculi causa: tunc enim punire permittitur, l deinde scribere.

Sententia nulla, testamenti factionem non tollit. Bar.

Quòd si quis fuerit dãnatus illicite m pœna nõ sumpta: n an testamentũ eius irritum fiat uideamus, ut puta decurio ad bestias: an capite minuatur, testamentumq; eius irritum fiat? Et nõ puto: cũ sententia eũ nõ tenuerit. o Ergo & si quis eum qui nõ erat iurisdictionis suæ, dãnauerit, testamentũ eius non erit irritũ: p quemadmodũ ẽ constitutũ. Sed ne eorũ quidẽ testamẽta rata sunt, sed irrita fiunt, quorũ memoria post mortẽ damnata est: ut puta ex causa maiestatis, q uel ex alia tali. r

Reuersorum ab hostibus, & damnatorum, qui sunt restituti per Principem, testamenta reconualescunt. Bart.

Quatenus tamẽ diximus s ab hostibus capti testamẽtũ irritũ fieri, adijciendum est, postliminio reuersi uires suas recipe iure postliminij, t aut si ibi decedat, lege Cornelia u cõfirmari. Ergo & si quis dãnatus capite in integrũ indulgẽtia † prĩcipis sit restitutus, testamentũ eius cõualescet. x

Mutatione status in melius, testamentũ non rumpitur. Bar.

Filijsfamiliàs ueterani sui iuris morte patris facti, testamentum irritũ nõ fieri cõstat. nã quantũ ad testandũ y de castrẽsi peculio p patresamilias habendus est, & ideo nec emancipatione z irritũ fieri militis ueterani testamentum, uerum est.

Rupto primo gradu, qui ualet iure speciali, secundus qui dependet ex eo, nõ rũpitur. Bart.

Vlpianus libro x. ad Sabin. VII.

NAm si mi-

& quod ibi nota. & infra ad Silla. l. j. §. si quis non metu. Accursius.

a Cognatis. Vt infra de uet. mili. suc. l. j. & ij.

b Non sint. Aliqui cognati. Acc.

c Legioni. In qua militabat: ut C. de hæred. decuri. lege secunda.

d Diximus. supra eadem. l. §. irritum. Accur.

e Cõstitutum est. At supra de testa. l. qui à latronibus. §. fina. & argumen. infra de pœnis. l. ij. §. fin. & infra ad Turpil. lege prima, in fine. & supra de his qui no. infa. l. furti. §. primo, & qui satisda. cogan. l. sciendum. §. si fundum. Item facit infra de accusatio. l. penult. & de solu. l. ieo. & an per alium causæ appell. l. ij. & supra de procurator. l. qui proprio. §. item.

f Factionem. Vt supra de testa. l. de statu.

g Incerti. Scilicet interim ut statim subijcit, non respectu futuri.

h Libellum. Repete ad, & facit infra nil noua. l. I. de appellat. reci. l. sciendum.

i Factioque. Hoc semper, in malam partem ponitur.

k Excusauerit. Id est explanauerit excusando quod fecit, id est, excusando se quod statim imposuit pœnam, aliàs accusauerit.

l Permittitur. Non enim oportet tunc deferre appellationi: ut infra de appellati. l. constitutiones. & C. quorum app. non reci. l. I. & arg. C. de offic. præfec. prętor. orientis. l. si quos: & j. de re mili. l. 2. Argum. contra ad hoc xj. quæstio. ii. si episcopus.

m Illicitè. statim ponit exemplum.

n Sumpta. In præsenti: ut fuit s. proxi. respon.

o Non tenuerit. Cõmutabiliter: tenuit quidem, sed tamen commutari potest a principe, non ab eo qui eã tulit: vt j. de pęnis. l. moris. §. istę.

p Non erit irritũ. sic C. si à non competen. iud. l. fi. & ne de sta. defun. l. si pater. & infra de pæ. l. a. in fi. & adhoc 2. q. I. c. in primis.

q Maiestatis. Contra principem, uel rempub. accusatus, uel animatus, uel armatus est: vt j. ad legẽ Iul. maiest. l. fi. & Instit. de hær. ab intesta. §. per contrarium.

r Alia tali. Vt repetundarũ: ut infra de acc. l. ex iudiciorũ. Item hæresis ut C. de hære. l. 4. Itẽ apostatatus: ut C. de apostatis. l. apostatarum.

s Diximus. supra eo. §. irritum.

t Iure postliminij. Vt Insti. quibus nõ est permis. face. testa. § fi.

u Lege Cornelia. Vt dicto §. Institu. & supra de testa. l. lege.

x Conualescet. Vt arg. j. de bon. lib. l. iii. §. si deportatus. & de lega. iii. l. I. §. si quis. & C. de senten. pas. l. fin.

y Ad testandum. Etiam quantum ad alia: ut Insti. qui. nõ est permis. fa. testa. in princ. & supra ad Maced. l. 2. & infra de furt. l. si quis vxoria. §. I.

z Emancipatione. quando videbatur magis dubitari: quia isto casu patitur capitis diminutionẽ, sed in superiori nõ: vt s. ad macedon. l. si filius. §. fi.

NAm si miles. CASVS. Titius in militia existens fecit testamẽtum iure communi, & instituit sibi Seium, quem non poterat instituerę. nisi

---

P. F. sui.

In quibusdã codicib. certi.

Appellationi non sẽ deferẽdum est.

† Quid si principia indulgentia in testamento condẽdo interuenisset: quia hic dicit per eius indulgentiã reconualescit, quod ante non subsistebat: an sine eo, vel eius consensu possit reuocari? dic quod sic per ea quæ not. Bart. in l. omnium. in 4. not. C. de test.

Alibi factum.

Titulus hic in P. Fl. per parenthesim delet⁹ est. respõsum autem sequẽs incipit. si miles, &c.

nisi de iure militari: puta quia erat di ctus Seius depor tatus: substituit ei Caium, quem iure communi pote-rat instituere: & postea decessit post annum, quo fuit missus de militia: certè testamentum fit irritum, quã-sum ad primum gradum prædictum: ea enim q̃ fiunt iure militari, nõ valent post anoũ missioois: & ita Seius primo gradu institutus non habebit hæreditatem: sed Caius ĩ secũdo gradu institutus. Viu.

les a iure ciuili testamentũ fecerit, & primo gradu hæredem eum scripserit, quem iure militari b poterat, secundo c eum, quem communi iure potest, & post annum missionis decesserit, primus gradus irritus fiet, & à secundo incipiet testamentum.

Agnatione filii ciuilis rumpitur testamentum. Bar.

Idem libro xj. ad Sabinum. VIII.

a Certum est adoptione, d vel arrogatione filij filiæve, testamentum rumpi, quoniã sui hæredis agnatione solet rumpi. e

Præteritione filij, vel nepotis emancipati, testamentum non rumpitur. Bar.

Filia cùm emancipatur, vel nepos, f quia vna g emãcipatione exeunt de potestate, testamẽtum h non rumpunt.

Per reuersionẽ testatoris ab hostibus, vel fili. instituti, testamentum non rumpitur. Bartolus.

Paulus libro ix. ad Sabinum. IX.

Si pater ab hostibus capiatur, filio i manente in ciuitate: reuerso eo, k non rumpitur testamentum. l

Idem libro primo ad Vitellium. X.

Sed nec filius m postliminio rediens rumpit patris testamentum: ut Sabinus existimauit.

Per secundas tabulas uacuas, primæ non rumpuntur.

Vlpianus libro xlvj ad edictum. XI.

Si binæ a tabulæ proferãtur diuersis tẽporibus factæ: unæ prius, aliæ postea, utræque tamen septem testium signis signatæ, & apertæ posteriores uacuæ inuentæ sint, id est, nihil scriptum habentes omnino, superius testamentum non est ruptum, quia

a Nam si miles. Quidam habẽs, oã si: & continuatur sic, dixi veterani militis testameotũ teneie etiam post anoũ a die missionis, & ẽt si emancipatio ioterueoerit: sed hoc ubi iure cõmuoi testatus est: nã si iure ciuili, id est, militari coram duobus, vel tribus testibus, &c. quod non placet: qa tũc post anoum nõ valet in aliquo gradu: sed hæc lex vult cõtra. Dic ergo principium l. si miles. & quod iure ciuili, id est, commuoi, scilicet coram septem tellibus fecit testamentum.

b Militari. Vt deportatum: vt j. de mil. tes. l. neq;. §. j.

c Secundo. Sic s. titu. t. l. 3. §. r. Accursius.

Certum est. CASVS Dictum est s. e. l. 3. 3. respons. quod testamentum rumpitur, si agnascitur testatori suus hæres, non institutus ab eo, vel exhæredatus: certe hæc lex dicit esse idem, si post testamentum testator adoptet, vel arroget filium suum, vel filiam.

Filia. Titius habens filiam, & nepotem ex filio mortuo, eos simul emancipauit: & postea fecit testamentum, in quo eos præteriit: certè nõ faciunt testamentum irritum, vel ioiustum: quis una emancipatione exiuerunt de potestate patris, illi autem soli faciunt iniustum, qui sunt in potestate: & non est vis in eo quod dicit voa, quia ita fuit de facto, quod eos simul emancipauit, ut dixi: sed & idem esset, si in diuersis tẽporibus eos emancipasset: quia semper oon faciuot testameotum iniustum, cum non sunt in potestate patris, eiusdemque aui, quo ad nepotem. Viu.

d Certum est adoptione. Nam & sic transit hoc iure in potestate: vt s. de adop. l. 1. sed hodie. contra & sic noo tenetur eum iostituere: ut C. de adop. l. cum adoptiuis. §. sed ne articulum. & §. sed si quidem. secus in arrogato: ut hic. & d. l. §. fi. Acc.

e Solet rumpi. Vt sup. ti. s. l. filius. §. 1. & Inst. qb. mo. test. infir. in prio. & hoc nisi sit institutus ante adoptionem: ut sup. ti. s. l. filio. §. fi. quæ est contra. Acc.

f Vel nepos. Ex filio. nã ex filia sequeret sui patris potestatem: non aui materni: vt Inst. de pa. pot. §. fi. Acc.

g Quia una. Aliàs unà cum: aliàs deest cum. Item dic quod dictio uoà, est aduerbium. q. d. simul cum emancipaotur exeunt. Vel dic qđ sit nomen adiectiuũ de emãcipatiooe. q. d. filia exit una, & nepos alia emãcipatione: sed in filus exiguntur tres secũdum antiqua tẽpora, quę hic considerauit: hodie in omnibus sufficit vna: ut C. de adop. l. fi. oon ergo est hęc lea pro eis, qui dicunt emancipato filio, per consequens videri oepotẽ emãcipatũ. quod reprobatur: ut sup. de adop. l. si oepos. nã nec hic quicquã de filio dicit.

h Testamentum. Quod postea faciet pater, id est, oon faciet nullum, licet prætereantur: quod facerẽt, si essent in potestate: vt suprà eodem l. prima. Accursius.

Si pater. CASVS. Titius instituit sibi hæredẽ filium suum Seium io testameoto, qđ i ciuitate fecit, postea fuit capt9 ab hostibus, & sic fuit factum irritũ dictum testamentum: ut s. e. l. si quis. §. irritũ. & postea reuersus est ab hostibus, & sic testamentum recipit suas vires iure postliminij ut d. l. si quis. §. quateo9. certe nõ rũpit dictũ testameotum, id est non facit iniustum dictus filius, cũ sit in eo institutus: vt s. posult: sed retento eodem casu, si filius fuit captus ab hostibus, & pater in ciuitate remansit, & postea reuertatur dictus filius: nõ facit iniustum testamentum prædictum, cum in eo fuerit institutus. Viu.

i Filio. Instituto à patre. Acc.

k Eo. scilicet patre. Acc.

l Testameotum. Quod fecerat pater ante captiuitatem, nã si in captiuitate, nõ valeret: vt s. de test. l. eius. Azo. Alii dicunt filiũ fuisse testam patre capto, quod noo rũpitur reuerso patre post mortẽ filii: qđ nõ placet, quia non põt testari, cum sit incertus sui status: ut j. unde leg. l. a. §. si decesserit. Aliud in filio deportati, quod dic ut no. C. de sent. pas. l. fi. Acc.

m Sed nec filius. Subaudi ĩstitutus, & sic nõ obs. sup. eo. l. si quis filio exher. §. sed si pater. in fi. §. Ac.

Si binæ. CASVS. Titius fecit testameotum in scriptis, & fecit illud signari signis septẽ testiũ: & instituit io eo sibi hæredem Seiũ: postea stetit per aunũ, & accepit quandã chartã non scriptã, & fecit eam sigoari septẽ testium signis, uolens dare fortè intelligere consanguioeis suis, quod aliud testm̃ faceret in scriptis ad eorum vtilitatem, in ea tunc charta nihil omnino scripsit. Certè hę secundæ tabulæ non rumpunt primas: quia secundæ sunt nullæ, & nihil valent. Viu.

a In P. F. incipit, ve nũ ẽ, &c.

a Ista lex ad hoc al leg. quod secundũ testm̃ minus solenne, primũ solẽne non rũpit: de quo Bart. in l. si iure. col. a. vers. quo, dicit testator. j. de leg.

Nullum

sequens nullum est. [a]

Testamentum ruptum posthumi agnatione eo decedente viuo testatore reconualescit de iure pretorio. Idē si filius iam natus præteritus viuo testatore decedat, vel impedimentum capitis diminutionis tempore mortis cessauerit. Bar.

Idem lib. iiij. disputationum. XII.

POsthumus præteritus, viuo testatore natus, decessit. Licet iuris scrupulositate, nimiaq; subtilitate testamentum ruptum videatur: [b] attamen si signatum [c] fuerit testamentum bonorum possessionem secundum tabulas accipere hæres scriptus potest, * hereditatemque [d] obtinebit, [e] vt & diuus Adrianus, & Imperator noster rescripserunt. Idcirco legatarij & fideicōmissarij habebunt ea, quæ sibi relicta sunt [f] securi. Idem & † circa iniustum [g] & irritum [h] testm̄ erit dicēdum, si bonorū possessio data [i] fuerit ei, qui rem ab intestato auferre possit.

Testamentum primum confirmatum per secundum valet iure codicillorum. Bart.

Si paganus, qui habebat iam factum testamentum, aliud fecisset, & in eo cōprehendisset fidei hæredis committere, [k] vt priores tabulæ vale-

[a] Nullum est. Quia non est ibi testatio mentis: quod est necesse: ut s̄. de test. l. 1. & facit Insti. quib. mod. tes. infir. §. 1. & s̄. ad Velle. l. quamuis. §. si conuenerit. & inf. de adi. leg. l. & si trāsferam. & Insti. quib. mod. tol. obli. § præterea. Hug. & s̄. tit. 1. l. si filius. Acc.

Posthumus. Titius habens vxorem prægnantem fecit testamentum. & fecit illud signari septē testium signis: & instituit sibi Seium extraneum hæredem, & præteriit uentrē uxoris, postea viuēte dicto Titio uxor sua peperit: & sic ruptum fuit testamentum, & postea ante dictum Titium patrem decessit dictus posthumus, certè q̄ nis hęres in dicto testamento Institutus non potuisset habere hæreditatem de iure ciuili, vel bon. poss. de iure prætorio, si dictus posthumus vixisset post mortem patris, eo quod dictum testamentum per dictū posthumum ruptū est, vt dictum est: tamen quia decessit posthumus ante patrem, videtur nec natus, vnde institutus habet hęreditatem, vel bonorum poss. & legatarij, quibus fuit legatum in dicto testamento, legata sua consequentur. Et quod dictum est in testamento rupto, habet locum in testamento iniusto, & in testamento irrito. Et in testamento iniusto ita pone exemplum, Dictus Titius habens filium in potestate, instituit sibi hęredem Semproniū consanguineum suum, & dictum filium pręteriit: & sic est testamentū suū, scilicet Titij, Iniustū, siue ipso iure nullum: ut sup. e. l. 1. postea decessit dictus filius ante patrē, certè perinde erit, ac si nunquā fuisset dictus filius in rerum nat. & sic dictus Sempronius habebit hęreditatem, vel bo. poss. qui quidem Sempronius habuisset hęreditatē ab intestato, si dictus filius nūquā fuisset in rerū natura, & dictus Titius intestatus decessisset, secus autē si dictus Sēpronius non fuisset ita coniunctus testatori, vt dictum est: quia tunc non haberet hæreditatē, vel bo. posses. licèt filius qui fecit esse iniustum testamentū, decessetit ante patrē. Alij dicunt, quod siue erat ita cōiunctus testatori Sēpronius, siue non, semper debet habere hæreditatē: & in litera subaudiunt hic maximè. In irrito autē ita pone exemplum. Pone quod dictus Titius fecit testm̄: & in eo instituit dictum suum cōsanguineum, cum non haberet filium natum, vel nasciturum. postea fuit idē Titius captus ab hostibus, vel passus est se vendi ad pretiū participandum, vel fuit dānatus capite, vel ad bestias, vel ad gladiū. vel ad aliam pœnam, quæ vitam adimit. ut sup. eo. l. si quis. §. irritum. vel fuit deportatus: ut d. l. si quis. §. eius qui. vel etiā post mortem suam fuit dānatus. l. 1. ad l. Iu. maie. & d. l. si quis. §. sed nec. quibus omnibus casibus testamentū constituitur irritū: & ante mortē suā indulgentia principis restitutus est dictus testator, & postea decessit: ut d. l. si quis. §. quatenus. vel ante mortē suā appellauit, & postea decessit: certè habebit dictus institutus hęr. vel bono. poss. & tenebitur legatariis legata præstare quamuis dictā hære. vel bon. pos. habere nō potuisset, si non fuisset restitutus testator, vel si nō appellasset.

Si paganus. Titius fecit testamentū, & Instituit sibi hæredem Seium: & multa legauit quibusdā: & seruo suo libertatem dedit. postea fecit secundum testamentum: & instituit sibi hæredem Caium, & fidei eius Caij commisit, ut prius testamentū valeret, certè nihilominus est ruptum prius testamentū: sed omnia, quæ in eo continentur, possunt p fideicō. peti à Caio scripto in secundo testamento. Viu.

[b] Videatur. Vt s̄. e. l. 3. § ex his. Accur.

[c] Signatum. Ad qd̄ C. de secund. tab. l. 2. Hug.

[d] Hæreditatemq;. Alias temq;. Sed cōtra C. de posth. hære. insti. l. 2. Solu. ibi post mortem defuncti decessit, hic in vita: vel aliter, ut ibi dixi. Itē cōtra Insti. de exhære. li. § prin. Solu. ibi in nato tēpore testamenti: hic post. Itē contra inf. eo. l. qui uxorem. Solu. ut ibi. Acc.

ADDITIO. Dic secundum Bar. hic, quod ibi decessit post mortem fictam, & sic ratio est eadem, sicut quando decessit post mortem veram. & hoc quod dicitur de decedente posthumo post mortem, intellige quando decessit in tali ætate, quod testamentum post mortem approbare non potest: si enim non posset approbare, & approbaret, esset idē quod in filio iam nato. de quo per Bar. in l. filio præterito, infra eo.

[e] Obtinebit. Iure prætorio, non ciuili.

[f] Relicta sunt. Contra inf. de leg. 2. l. si quis testamento. Sol. ibi de rigore, hic de æquitate. Vel illud in filiis ab intestato venientibus: arg. inf. de leg. 2. l. Celsus. §. si. hic in extraneo veniente ab intestato: quia in codicillis fuerat hæreditas relicta per fideicommissum, vel veniente ex testamento per secun. tab. secundū Azo. & Hug. & facit sup. tit. 1. l. si à primo. & l. posthumus. 2. respon. & inf. de codic. l. conficiuntur. §. si quis post. in fi. §. & infra de fideicō. lib. l. si pater duos. & infra ad Trebel. l. cum hæres Instituta.

[g] Iniustum. Id est, nullum * quod est filio pręterito, vt est exemplum. infra eo. l. filio.

[h] Irritum. Per capitis diminutionem testatoris, qui postea fit sui iuris: vt Institu. quibus modis test. infir. §. non tamen & quod subiicit, si bono. possess. scilicet contra tabul.

[i] Data. Id est, delata fuit ei, scilicet filio præterito, non tamen eam vuluit, sed tenuit, qui &c. & secundum hoc refert se tantum ad iniustum, non ad irritum hic versiculus, si bonorum &c. secundum Azo. Alij referunt ad utrunque, & dicunt, si bonorum possessio secundum tabulas, fuerit delata, subaudi. & accepta, ei, scilicet hęredi scripto qui rem &c. sub. maximè. erat enim fortè alius filius institutus, & alter præteritus: ut & supra titulo primo. l. fina. sed pręteritus non vult. & secundum hoc dic auferre ab extraneo, vel etiam à fratre pro patre. Accur.

[k] Fidei hæredis committere. Scilicet se. Acc.

* In F. Fl. temq; ob tinebit.

† Vid. quę scripsit in hunc locū Alc. lib. Parad. 3. c. 8.

* Iniustū testm̄ hic dici, I quo desunt solennia. Irritum autē ex quo hēs nō adierit, putat Alc. eo loco quo supr. monuimus.

a Libertates. Scilicet directę: & institutio trahitur ad fideicom. ut ĵ. de mil. test. l. quærebatur. & facit Insti. quib. mod. test. infir. §. sed si quis. & ĵ. ad Trebel. l. si quis priore. & ĵ. de hære. instit. l. fi. & quod not. s̄. de iis qui notan. infa. l. furti. §. 1.

POsthumorum. CASVS Non solum dicūtur posthumi illi, qui nascūtur post mortem testatoris uel in uita, post testamentū tamen factū. ut s̄. e. l. posthumi. sed etiā illi, qui sunt nati ante testamentum parentum, fiunt tamē parentibus sui hæredes succedendo in locum sui hæredis. de quo ita ponas exemplum. Filium, & ex eo neptē, vel nepotē ī potestate habeo. certè quamuis nepos, vel neptis p̄dicti sint ita bene ī potestate mea sicut filius: tamen filius prædictus pręcedit eos, quātum ad me gradu: & ita ipse solus hēt iura sui hæredis. si ergo dictus meus filius moriatᷣ me viuo, aut exeat de potestate mea qualibet alia ratione, īcipit dictus nepos, & neptis succedere in locum filii: sicq; iura suorū hæredum nāciscuntur quasi per agnationē: & ita fiunt mihi loco posthumorum. sicut ergo teneor instituere filiū existentem adhuc in mea potestate, vel exhæredare si volo valere testamētum meum: ita teneor instituere, vel exhæredare dictū nepotem, & neptē, si volo testamentū meum ab eis nō rūpi: eis tali modo (vt dictum est) succedentibus mihi in loco suorum hæredum. h. d. Viu.

rent: omnimodo prius testamentum ruptum est, quo rupto, quęri poterit an uice codicillorum id ualere debet, cū & hæc uerba sint fideicommissi? Et sine dubio uniuersa, q̄ illic scripta sunt, in cā fideicōmissi erūt: non solū legata, & fideicommissa, sed & libertates, a & hæredis institutio.

Filio sublato de medio nepos tenet locum sui, & testamentum rumpitur, si non reperitur institutus, uel exhæredatus. Bar.

Caius libro ij. institutionum. XIII.

POsthumorum loco sunt & ij, qui in sui hæredis loco succedendo, quasi agnascēdo, fiūt parentibus sui hæredes: ut ecce, si filium, & ex eo nepotē, neptemve in potestate habeam: qa filius gradu præcedit, is solus b iura sui hæredis habet, quamuis nepos quoq;, & neptis ex eo in eadē potestate sint. Sed si filius meus me uiuo c moriatᷣ, aut qualibet alia rōne d exeat de potestate mea, incipit nepos, neptisve ī eius locum succedere, & eo modo iura suorū hęredū quasi agnatione nanciscūtur. Ne ergo eo modo rumpat mihi testamētum, sicut ipsum filium, uel hæredem instituere, uel exhæredare nominatim debeo, ne non iure faciam testamentum, ita & nepotē, neptemve ex eo necesse est mihi, uel hæredem instituere, uel exhæredare, ne fortè me uiuo filio mortuo succedendo in locum eius nepos, neptisve, quasi agnatione rumpat testamentum. Idq; lege Iunia Velleia prouisum est. e

Legitur duobus modis, primo si exhæredaui masculum, & natus est masculus, non rumpit testamentum. Item si exhæredaui fæminam, & nata est fæmina, & sic diuersimode intelligitur. Secundo modo legitur, quod testator exhæredauit per hæc uerba: si filius masculus natus, natave sit. tunc illud ve accipitur pro &: & utrisque natis testamentum rumpitur. Bar.

Paulus libr. singulari de assignatio. liber. XIIII.

SI ita facta sit exhæredatio, ‖ Si filius f natus, g natave filia sit, exheres esto: ‖ utrisq; h natis * nō rumpitur testm̄.

b Is solus. Vt Instit. de hæred. ab intest. §. ita demum. & infra de contra tab. l. illud. §. 1. & Instit. de hære. quali. & diffe. §. sui. Acc.

c Viuo. Demum. secus si postea: vt sup. e. l. si qs filio. 1. respon. nisi apud hostes filius decesserit: ut d. l. si qs filio. §. sed & si pater. & sup. tit. 1. l. si qs posthumos. §. diuersum. & C. de inoff. test. l. si quis filium. & per hoc differt hic nepos ab ascendentibus, puta patribus defunctorū, qui patres & post mortē filii sui succedūt in locum nepotum, & irritant filii testm̄: ut sup. de inoffi. test. l. pater filium. non agnascendo, sed per cōtra tab. vt ibi no. Sed illud fortè speciale est in patre: quia eundem gradum obtinet ad filium, quem nepos ad eundē filium. §. primum. non ita in auo quod in patre: sed erit idem quod hic, & in nepote, ut non rumpat. nam non erat necesse eum instituti, vel exhæredari, eum alius eū præcedere: ut arg. eo. l. si quis filio. 1. resp.

Pater filii testamentū irritat.

d Alia ratione. Vt per deportationē: ut sup. ti. j. l. Gallus. §. & quid si tantum. vel per maximam capitis diminutionem, vel etiā minimam, vt per emancipationem: vt d. §. dicitur.

e Prouisum est. Secundo capite, quod de vtroq; auo tempore testamenti dicit: ut s̄. ti. 1. l. Gallus. §. nunc de l. in fi. §. & §. quid si is qui filiū ī fi. §. Nec ob. §. ille casus. vbi dicit posteriori capite. l. Velleiæ nō permittit institui: quia verum est expressè, sed tacitè sic. vel aliter ut ibi plenè no. item contra in ea. l. §. in omnibus. Sed expone vt ibi. & facit Insti. de exhæ. lib. §. posthumorum. & C. de libe. præte. l. 2. & s̄. de test. tut. l. si hæreditas. §. 1. Accur.

SI ita. CASVS. Dictum est s̄. e. l. 3. quod ad hoc vt valeat testamentū meum: necesse est quod instituā, vel exhæredem posthumum meū in mea potestate futurum: aliàs rūpitur eo nato testamētū meū. Modo pone, quod ita dixi: si filius, vel filia natus, vel nata sit, exhęres esto: post testm̄ prædictum factū, vel in vita, vel post mortem meā natus est filius, vel filia, certè non rumpit testamentum: quamuis sub cōditione sint exhæredati: nam talis conditio intelligitur, etiam si non exprimatur. Viu.

f Si filius. Sed nonne hæc exhæredatio sub conditione est facta: ergo nulla: vt s̄. tit. 1. l. 3. §. 1. respon. conditio hæc cum tacitè intelligatur inesse, etiam apposita pro non scripta habetur: & ideo pura videtur exhęredatio: ut ĵ. de condi. & demon. l. aliquando. & quando di. leg. ced. l. si Titio. §. fi. & ĵ. de hæred. instit. l. iam dubitari. Azo.

g Natus. Secus si dixerit, si filius mihi nascetur exhæres esto: quia filia nata rumpitur testamentum: quia inuenit se præteritam, non exhæredatam: ut ĵ. de uē. in pos. mit. l. 1. §. quare & si ita.

h Vtrisq; natis. Diuisim potest intelligi: id est: uno filio nato non rumpitur testamentū. vel filia nata nō rumpitur

* Sic ī P. F. Hal. autē sustulit negationem, sed nō rectè. Aug. li. 4. ca. vlt.

rumpitur testamentum. sic ponitur C. de bon. quæ lib. l. fi. §. ipsum autem. sed utroque nato rūpetur: ut arg. supra tit. 1. l. 2. & l. commodissimè, vel dic etiam utroq; simul nato nō rumpi. ar. supra ti. 1. l. si ita scriptum sit. Azo. & infra. tit. 2. l. Titius & Seius. & supra quod fal. tut. auth. l. 1. §. 1. & facit ī. de tes. tut. l. si quis ita. §. 1.

Qvi vxorem. CASVS. Titi^{9} Bononiensis habens in ciuitate vxorem prægnantem fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Seium, & posthumū præterijt. postea fuit ab hostibus captus: & ita irritū est factum dictum testamentū eius: ut ī e. l. si quis. §. irritum. & eo existente apud hostes natus est ei in ciuitate dictus posthumus: q̄ q̄dē posthumus rumperet testamētum patris, si pater remāsisset in Bononia, & ab hostibus captus non fuisset. nunc autem nō rumpit, cum iam irritum sit, ut dictum est. postea decessit dictus posthumus in ciuitate: & postea mortuus est pater apud hostes: & sic cōfirmatum est dictū eius testamentum p̄ l. Cor. quę fingit eū mortuū prima hora captiuitatis: ut d. l. si quis. §. quatenus. modo quęritur, utrū Seius institutus habeat hęreditatē Titij ex dicto testamēto? Et uidetur quod sic: q̄a testamentum confirmatū est per legem Cornel. ut dictum est. item quia posthumus decessit ante patrem, vt dictum est: vt supra eo. l. posthumus. Sed hic dicit quod non: quia (sicut dictū est) dictus Titius testator fingitur mortuus prima hora captiuitatis, & ita anteq̄ filius posthumus nasceretur, & moreretur, & sic fingitur natus posthumus post mortem patris: & sic ruptū est testamentum patris per eius posthumi natiuitatē. & sic est plana hæc lex. Vin.

Statim cum posthumus nascitur, etiam patre viuo apud hostes, testamentum rumpitur: nec conualescit filio interim decedente. Bar.

Iabolenus lib. iiij. epistolarum. XV.

Qvi vxorem prægnantē habebat, in hostium potestatē peruenit: [a] quæro, nato filio, quo [b] tempore testamentū in ciuitate factum rumpatur? & si filius antè moriatur, quam pater, an scripti hæredes hęreditatē habituri sint. Respondi, non puto dubium esse, quin per legē Corneliam (quæ de confirmandis eorum testamentis, qui in hostium potestate decessissent, lata est) nato filio, continuò eius testamentum, qui in hostium potestate sit, rumpatur: sequitur ergo, vt ex eo testamento hæreditas ad neminē perueniat.

Per secundum testamentum, in quo hæres est institutus purè, vel sub conditione, primum rumpitur: nisi conditio sit talis, per quam secundum testamentum statim reddatur nullum. Bar.

[a] Peruenit. Condito testamento, quo uentrem' prçteriuit.

[b] Quo. i. aliquo tempore post captiuitatem patris, viuo, uel mortuo patre. Duo enim quærit, an testamentum rumpatur per natiuitatē filij: & an eo præmortuo reconualescat. & ad primam videtur nō rumpi: nā est ruptum per captiuitatē: vt supra eo. l. si quis filio. §. irritū. ergo plus rumpi nō potest, vt supra eo. l. nā etsi. §. 1. in fin. Sed dic contra: quia fictione l. Corn. valebit vt infra de uulga. substit. l. lex Cornelia. & sic potest rūpi Secundo dicit nō restitui post mortē filij: cui est cōtra supra eo. l. posthumus. Sol. ibi iure prætorio permittitur. hic ciuili uetatur. Vel hic propter l. Cornel. quæ fingit eū mortuū prima hora captiuitatis, & sic iste est natus posthumus, utpote post mortē fictā natus, sicq; ruptū non restituitur: ut C. de posthu. hære. l. 2. & 3. alij subaudiunt, eo tempore quo &c. Accur.

Cvm in secundo. CASVS. Institui mihi hæredem Caiū in testamento meo: postea feci secundum testamentum, & institui mihi Seium in eo, siue purè, siue sub impossibili conditione, siue sub conditione, quę possit existere. Quæritur, an prius testamentum rumpatur? Respon. est differentia inter cōditiones appositas in institutione hæredis in secundo testamento instituti: quia aut est apposita in præteritum, hoc modo, si Titius consul fuit, instituo mihi hæredem Seium: & tunc si Titius cōsul fuit, ualet secūdum testamentum, & rumpitur primum: alias non. aut est in præsens hoc modo: si Titius consul est, instituo mihi hæredem Seium. & certè si Titius consul est, ualet secundum testamētum: & rumpitur primum. Alias nō. si autem in futurū: puta hoc modo, instituo mihi Seium, si Titius cōsul erit. & tunc ualet secundum testamentum, & rumpitur primū, siue existat conditio, siue non. nam existere potest. si autem dixisset in secundo testamento, Instituo mihi Seium hæredem, si Titius digito cęlum tetigerit: tūc habetur pro pure institutio, p̄pter impossibilem conditionem. & sic ualet testamentum secundum, & rumpitur primum. Vin.

Pomponius libro ij. ad Quin. Mu. XVI.

Cvm in secundo † testamēto hæredē eū, qui viuit, [c] instituimus, siue purè, siue sub conditione, si tamen conditio existere potuit, [d] licèt non extiterit, superius testamentū erit ruptū. Multum autem interest, qualis conditio posita fuerit. Nam aut in præteritum concepta ponitur, aut in præsens, aut in futurum. In præteritum concepta ponitur, veluti, § Si Titius cōsul fuit. § quæ cōditio si vera est [e] .i. si Titius consul fuit, ita est institutus hæres, vt superius testamentum rumpatur. tunc enim ex hoc hæres est. si verò Titius consul non fuit. superius testamentum non est ruptum. Quod si ad præsens [f] tempus conditio adscripta est hæ-

† Glos. in cap. ex tenore. sup uerb. terminetis. extra de for. comp. īducit hāc legē in ar. q̄ literę q̄ ab int. io nō ualēt, ex postfacto conualescunt.

[c] Viuit. Maximè subaudi. nam idem si posthumum. Vel dic ideo dicit, quia secus si iam mortuus, sicut si non capacem: ut ī de ijs quibus, ut indignis. lege, cum quidam. Azo.

[d] Potuit. Hoc expone: ut supra eodem. l. 1. H. Item exigitur & hoc, ut tale fuerit secundum testamentum, quod hæreditas potuerit adiri de iure ciuili. si enim non de iure ciuili, licèt de iure prætorio potuerit, non tamen rumpetur superius: ut supra titulo primo, lege, si filius qui in potestate. & infra eo. l. filio. secundum Ioan. & facit infra, de adimen. leg. l. & fi. & Instit. quibus modis testa. infir. §. 1.

[e] Si uera est. Id est, si uerum est quod ea conditione innuitur.

[f] Quod si ad præsens. Facit ī. si certum petat. l. cum ad præsens, & l. seq. & ī. de uerbo. obliga. l. conditio. & Insti. de uer. obli. §. conditiones. & ī. de cōdi. insti. l. institutio. §. fi. Sed ut huic §. cōtra. infra, de hęr. inst. l. si Męuia. Sed refert, conditio de p̄senti, uel præterito sit

falsa, ut hic: an nugatoria, ut ibi. Item cōtra, ɉ. de leg. ij. l. si ita qs in testamēto. Sed illud est propter largam & amplam significationē illius uerbi potest. Item cōtra, infra de cond. & demonst. l. cum ita legatum. §. pe. sed illa est de futuro, licèt implicet quoddam præsens, quod est falsum, & ita impossibile. & in illa refert, ponatur si, conditionaliter, aut causatiuè: ut infra de condit. & demonstr. l. demonstratio falsa. §. item si fundū. At hic intelligendū est ēt [1] de ea, quæ vera est conditio de præsenti, vel pręterito: nō de ea quæ implicetur in conditione, vel in parte cōditionis. Hug.

rede instituto, veluti [a] Si Titius cōsul est: eundē exitum habet: vt si sit, [a] possit hæres esse, & superius testamentum rumpatur: si non sit: nec possit hæres eē, nec superius testamentum rumpatur. In futurum vero collatæ conditiones, si possibiles sunt, & [b] existere [b] poterunt: licet non extiterint, efficiunt, vt superius testamentum rumpatur, etiam si non extiterint. Si verò impossibiles sint: veluti, [a] si Titius digito cœlum tetigerit, hæres esto: [a] placet, perinde esse, quasi conditio quæ est impossibilis, adscripta non sit. [b]

a Si sit. Scilicet Titius consul.

b Non sit. Ergo prius rūpitur secundum Io. & est arg. ɉ. de condi. instit. l. si. & de condi. & demonstr. l. obtinuit. & Instit. de hæred. inst. §. impossibilis. & adde hic quod ibi nota. Vel dic primum non rumpi, argu. ɉ. de ijs quib. vt indig. l. cū quidā. & ī. ead. l. §. 1. & 2. Hugo.

1 Ista gl. est corrupta usque ad fin. fm Bar. nam debet dicere, non de ea quæ īplicat cōditionē, q̄ ꝓ parte ē de pñti, pro parte d futuro. Ol.

a In P. F. nō est &.

b Potuerunt, in P. Flor.

Filio præterito relicta in testamento non debentur: nisi filius ius suum omiserit. Bar.

Papi. li. v resp. XVII.

Filio [c] præterito, qui fuit in patris potesta

Filio. CASVS. Institui mihi duos hæredes filios meos, & tertiū, qui erat in mea potestate, præterij. certè si præteritus uult dicere testamentum nullum, & diuidere hæreditatem patris cum fratribus ab intestato: non ualebit aliquid, quod sit in testamento: adeo quod nec libertates ualebunt. si autem præteritus noluit prædicta facere, voluntas mea testatoris seruabitur de æquitate. Viuianus.

c Filio. Ablatiui absoluti. Acc.

d Fratribus. Institutis. & dic ꝙ nec instituti fratres, nec hic filius pręstant, cum ex toto sit nullum: vt ɉ. e. l. si ego & Titius. Item quid si scripti erant extranei, a quibus partem suam frater auocauit? Respon. quod nec adhuc præstant extranei propter dictam rationē, licet sit arg. cōtra. ī. e. l. posthumus. §. idem. sed hodie dic secus: ut C. de libe. præte. auth. ex causa.

e Tuebitur. Vel deponens, uel passiuum. Et not. ꝙ licet hoc testamentum dicatur nullū, in quo filius pręteritus est: ut Inst. de exhęre. lib. in prin. & ī. tit. 1. l. si filius, tamen est intelligendum, si ipse velit dicere nullum, nō si semper taceat. sic C. de inoff. test. l. scimus. in prin. ubi dicit ipso iure inesse repletionē. Item sic ɉ. de leg. 2. l. si fundum. §. qui fundum. vel de rigore est nullum, sed hic de ęquitate dicit. & not. ɉ. de legat. pręstan. l. is qui. circa prin. & l. si duo. quę huic concor. Item facit ī. tit. 1. l. si. & infra de except. rei iudi. l. a. & ī. eo. l. posthumus. Item contra C. de posthu. hær. l. 2. Sed ibi in posthumo. hic in iam nato.

Si quis. CASVS. Dictum est ī. eo. l. 1. quod testamentū nō ualet ipso iure, in quo pater pręterijt filium, quē habebat in potestate. Sed pone quod eū instituit, & postea eū de nouo cœpit in potestate habere. Certè valet ita bene testamentum ac si eū instituisset in sua potestate existentem. Et ponit hęc lex exemplum: puta quia instituisset sibi quendam extraneum, & postea eum arrogauit. & est ratio: quia, & si eum non arrogasset, institutio in eo locū haberet, ut in extraneo. Viu.

te: neque libertates competunt, neque legata præstantur: si præteritus fratribus [d] partem hæreditatis auocauit. Quòd si bonis se patris abstinuit licèt subtilitas iuris refragari videtur, attamen voluntas testatoris ex bono, & æquo tuebitur. [e]

Si extraneus institutus incipiat esse suus, institutio non vitiatur. Bar.

Scæuola libro v. quæstionum. XVIII.

Si quis hæres institutus est, & à testatore arrogetur: potest dici, satis ei factum: quia & antequàm adoptetur, institutio vt in extraneo locū habebit. [f]

f Habebit. Vt supra ti. 1. l. filio. §. si. secus in exhæredato: vt infra, de cōtra tab. l. non putauit. §. si quis emancipatum. Acc.

Causa testati non trahit ad se causam intestati si testator prohibuit: secus si nō prohibuit. Bar.

Idem libro vj. quæstionum. XIX.

Si ego, & Titius in-

Si ego. CASVS. Seius instituit me hæredem, & postea exhæredauit filium, quem ex uxore sua habere sperabat. & postea instituit sibi hæredē Titium: & ita intra gradū institutionis meæ, & dicti Titij exhæredauit dictū suum posthumum: & postea substituit mihi Caium: & postea substituit dicto Titio meo cohæredi Semproniū, & in dictis substitutionibus nihil dixit de dicto posthumo: & ita eum à gradu substitutionum prætetijt, & ita substitutiones non valuetunt nato dicto posthumo, id est, ruptę fuerūt. mortuo Seio dicto testatore decessit Titius me' cohæres: & ita in eius Titij partem vocatur Sempronius substitutus eius. modo quæritur, nunquid ego possum pro mea parte adire hæreditatem? Et uidetur quod non: quia testm̄ ruptum est ex eo, quod posthumus natus inuenit se præteritum ab illo substituto, cui pars dicti Titij cohęredis mei delata est. nā nō potest ꝓ mea parte ualere ut adeā ex eo hæreditatē: quia ruptum est pro parte dicti Titij cohęredis mei, cuius Titij mortui pars hæreditatis delata est dicto Titio substituto, a quo substituto posthumus fuit præterit': ideo ex quo non ualet ꝓ parte dicti mei cohęredis: & ꝓ mea debet ruptum esse: ita quod adire nō possum: quia dictus Seius testator etiam ex postfacto non pōt pro parte decedere testatus, & ꝓ parte intestatus. Sed & si dictus meus Titius cohęres adhuc viuat, non pōt adire sine me, nec ego sine eo, sed simul possumus adire: quia si ego adirē solus, ipse posset postea repudiare suā partē, ut pars per eū repudiata deferatur dicto eius substituto, a quo posthumus fuit præteritus: & ita rumperetur totum testm̄, ut dictum est. & sic eueniret inconueniēs. s. quod auferretur mihi pars mea, quam adiuissem: & idē esset, si ipse Titius adiret solus pro sua pte, & ego postea repudiarem meā. & hoc dicit principium, & finis huius legis: medium autē responsum ponit talem casum. Pone retento casu in princ. l. posito, quod ego, & Titius meus cohæres fuimus inuicē substituti: & in substitutione fuit pręteritus dictus posthumus: postea dictus Titius decessit, antequam adiret ꝓ sua parte, uel repudiauit, nunquid ego possū adire, & esse

esse ex asse hæres? Et dicitur quod sic, non obstante quod dictus posthumus fuit præteritus a dicta nostra substitutione: quia egomet qui sum substitutus cohæredi meo possum adire ex institutione de me facta, a qua institutione posthumus fuit exhæredatus, vt dictum est. ita valuit. Viuia.

stituti simus, & a nobis [a] posthumus exhæredatus sit, à substitutis nostris non sit exhæredatus: Titio defuncto, nec ego quidem adire potero. iam enim propter instituti personam, à quo posthumus exhęredatus est, in cuius [b] locum substitutus vocatur, [c] à quo posthumus exhęredatus non est: ruptum est [d] testamentum. Sed si ego, & Titius inuicem substituti simus, quamuis in partem substitutionis exhæredatus non sit: mortuo, vel repudiante Titio, me posse adire puto: [e] & ex asse hæredem esse. In prima tamen specie, & si viuat Titius: neq; ego sine illo, neq; ille sine me adire poterit: [f] quia incertum est, an adhuc altero omittente [g] rumpatur testamẽtũ; itaq; simul adire possum[*].

Testamentum missum a testatore non sanæ mentis non rumpitur. Bar.

Idem libro xiij. Digestorum. XX.

[a] A nobis. tantum hoc expre do: vel in tra gradu facta exhæredatione. alioqui ab omnibus videtur exhæredatus: vt s. titu. 1. l. 3. §. 2. Accur.

[b] In cuius. Scilicet. instituti: sed uno videtur nõ vocari: vt C. de impub. & ali. substi. l. penultima. contra. Solue, vt ibi. ADDITIO Dic quod ibi fuit facta substitutio vtrique: hic singulis secundum Bar.

[c] Substitutus. vocatur [1] quia potior est me cohęrede. preferetur enim substitutus cõiuncto: sed alias quandoque habet plus coniunctus quam substitutus: vt infra de suis & legit. l. si ex pluribus. sed licet vocetur hic substitutus, non tamen est hæres. quia eius gradus rumpitur: nec tamen patitur habere cohæredem. & sic alias in vxore: vt i Auth. quib. mod. nat. effi. sui. §. si quis autem defunctus. coll. 7. & infra, ad Tertyl. lia. l. æquissimum. §. 1. & l. 2. §. obiicitur. Item secundum hoc fallit regula tradita infra, de diuer. præ. l. de accessionibus. sicut & in Turbone: vt supra qui pot. in pig. hab. l. Claudius. Azo.

[1] Not. ad istam gl. tex. sing. per quem substitut' in legato excluditur per filium legatarij, in l. generaliter. in fin. vers. quæ omnia. C. de inst. & substi.

[d] Ruptum est. Est enim hoc ideo, quia inuenitur exhæredatus a persona tantum. & ita non tenet exhæredatio: vt infra ti. 1. l. 3. § 2. Item no. quod non potest rũpi pro parte: [a] vt hic, & infra, de ndeic. lib. l. pater si duos. Idem per natum præteritum: vt s. ti. 1. l. n. aliud in testamẽto inofficioso. vt s. de inof. test. l. circa. Acc.

[a] Fallit in testamẽto militis: vt plene dixi in l. 1. infra, de milit. testamen.

[e] Puto. Quia non inuenitur persona, à qua sit exhęredatus posthumus. Azo.

[f] Adire poterit. Vt teneat sua aditio sic, vt nec possit retractari. Hug.

[g] Omittente. Id est, repudiante. Azo.

LVcius. CASVS. Lucius Titius cum esset sanus mente, & corpore, fecit testamentum, in quo hæredem sibi instituit Seium. postea factus infirmus mẽte & corpore, illud incidit. & certe nihilominus valet. Viuianus.

[h] Mente captus. Alioqui secus. quod dic vt no. C. de testa. l. nostram. & facit infra, de secun. tab. l. 1. § si li- num. & l. seq. & §. semel. & infra, ti. 1. l. 1. in prin.

DE IIS, QVÆ IN TESTAMENto delentur, inducuntur & inscribuntur.

Quia per deletionem cassatur testamentum: ideo de hoc dicit.

LVcius Titius integra mente, & valetudine testamentũ fecit, vti oportet: posteà cùm in valetudinẽ aduersam incidisset mẽte captus [h] easdem tabulas incidit. Quæro, an hæredes his tabulis instituti adire possint hæreditatẽ? Respondi secundum ea, quę proponerentur, nõ ideo minus adire [*] posse.

[*] P. Flo. adiri

TITVLVS. IIII.

DE IIS, QVAE in testamento delentur, inducuntur, & [*] inscribuntur.

[*] P. Flo. vel

Primò ponit vnum dictum. Secundò exponit quodlibet verbum illius dicti per multas particulas. Secunda ibi, Legi autẽ. Secunda subdiuiditur in multas particulas. Bart.

Vlpianus li. xv. ad Sabinum. I.

QVæ in testamento

QVæ testamẽto. CASVS. Titius faciens testamentum instituit tibi hæredem Seium, & dedit legata, & libertates poue: & ante consummationem testamenti deleuit ipse testator, & induxit, vel scripsit non deberi quædam legata. quæritur vtrũ debeantur, an non dicta legata? Et distinguitur in hac l. aut non erat testamentum consummatum, aut erat. Primo casu, aut fuerut inconsulto deleta, & inducta, vel scriptum quod non debeantur, aut consulto: si inconsulto, & legi possunt: nihilominus valent. si autem consulto: non valent ipso iure. Si autem alius scripserit quod nõ debeantur, vel induxit, vel deleuit sine iussu testatoris, pro nihilo est dicta scriptura, vel inductio, vel deletio. Quod autem dixi inconsultò deleta nihilominus valere, si legi possunt: intelligas si oculo percipi potest, quod scriptum est. Si autem nõ possit legi, sed extrinsecus tantum intelligi, non videtur legi posse: & ita non debentur. Ad hoc autem vt inconsulto deleta nihilominus valeant, sufficit si legi possunt, vt dictum est: & hoc siue sint inducta ab ipso testatore, vt dictum est: siue ab alio eum voluntate testatoris. Item hoc siue sint inducta pro parte, siue per ducta in totum. Si ergo testator scribat in vltima parte testamenti, lituras, inductiones, superinductiones, ipse ego feci: non videbitur referri ad ea, quæ inconsulto contigerunt. Si autem dicta inconsulto deleta legi non possunt, nõ debentur. Secundo casu. i. quando post consummationem testamenti testator induxit, vel deleuit legata, vel scripsit quod nolebat deberi: distingue similiter: aut cõsulto hoc fecit, aut inconsulto. Si cõsulto, non dicunt legata valere ipso iure, sicut dictum est in prima parte, sed petentes ea repelluntur per exceptionẽ. Si autem inconsultò, non repellerentur petentes: & hoc siue legi possunt, siue non: quamuis si ante consummationem testamenti essent inducta: distinguatur legi possint, vel nõ, vt dictũ est. Et est rõ quia & si totũ non extaret testamentũ inconsulto testatore: nihilominus valerent ea, quæ in eo scripta essent

essent: sed si ipse testator fecisset consultò non extare totum hæredi testamentū, actiones legatariis denegarent. Sed pone, qđ dictus testator ademit hæredi totū illud, in quo eū instituerat, eo q ipse hæres cōcidit testamentum suum: certè iure videbitur ademptio facta, quasi nec data fuerit ei hæreditas adēpta. Sed quid si in dicto testamēto cōfirmauit codicillos futuros, & postea fecit codicillos, & tecit codicillos, & teligi aliquid in codicillis: & postea deleuit: ita tamen vt appareat qd reliquit, an debeatur relictum? Et certè non. quia codicilli non valent, cū sint a testatore dele. l. Viui.

legi possunt, [a] ea inconsultò deleta, & inducta, nihilominus valent: consultò, nō valent. [b] Id verò, [c] qđ in iussu [•] domini scriptum, inductum, deletumve est, pro nihilo est. Legi autē sic accipiendū, nō intelligi, [d] sed oculis perspici, quæ scripta sunt. Cæterum si extrinsecus [e] intelligantur, non videbuntur legi posse. Sufficit [f] autem si legibilia sunt inconsultò deleta, siue ab ipso, [g] siue ab alio. · sed volentibus [h] inducta accipiendum est, & si perducta sint. Quod igitur incautè factum est: pro non facto est, si legi potuit.

Hic format vnam quæstionem circa præmissa. Bar.

Et ideo & si nouissimè (vt solet) testaméto fuerit adscriptū, Lituras, inductiones, superinductiones ipse [i] feci, nō videbitur [k] referri ad ea quæ inconsultò contigerūt. Proinde & si incōsultò superscripsit [l] induxisse se, manebūt. & si ademerit, [m] nō erūt adēpta.

Hic format aliam quæstionem circa præmissa. Bar.

Sed si legi [n] non possunt, quæ inconsultò deleta sunt: dicendum est nō deberi: sed hoc ita demum, si ante consummationem testamenti factum est. [o]

Hic facit vnam quæstionem circa id quod proximè dixerat.

Sed consultò [p] quidē deleta petentes, exceptione [q] repelluntur: inconsultò verò, non repelluntur: siue legi possunt, [r] siue non possunt: [s] quoniā si totū testamentum non extet: [t] constat valere omnia, q̄ in eo scripta sunt. Et si quidē illud cōcidit [•] testator: denegabuntur actiones. Si verò alius [u] inuito testatore, non denegabuntur.

Iste versiculus refertur ad totum dictum. Bart.

Et hæreditatis portio adempta, vel tota hæreditas, si fortè sit substitutus, [x] iure [y] facta videbitur: [z] non quasi adēpta (quoniam hæreditas semel data adimi facilè non potest) sed quasi nec data. [a] Si qs codicillos in testamento confirma

• P. Flo. non iussu

• In P. Fl. sed nolentib. inducta.

• In aliquibus cōcidit.

[a] Quæ in testamēto legi possunt. post deletionem: sed si nō possunt legi, tūc distinguitur, an ante consummatū, vt tunc non valeat: si post, sic: vt ī. ead. l. §. sed si legi. & §. sed consulto.

[b] Non valet. Ipso iure, si ante testamētum cōsummatum factum sit: si postea per exceptionem: vt infra videtur dicere. §. sed consulta tio. & infra de lega. 1. l. si ita scriptum. & infra eod. l. 3. & de secund. tabul. l. fina. §. testamento. Accursius.

[c] Id vero. Redit ad primum. & dic pro nihilo. scilicet est quod inducit, sed scriptura inducta valet, vt modo in princ. & infra, ibi, quod igitur incautè. & facit infra de adimen. legat. l. nihil. & C. de testam. l. si vnus. & quod ibi not. & C. de transaction. l. penultima.

[d] Non intelligi. Scilicet tantum. Hug.

[e] Si extrinsecus. Alicuius ingenio, vel subtilitate sua, non ex ipsa litera, nec ex vi ipsius literæ, sed ex his fortè, quæ præcedunt in testamento, vel q̄ sequūtur. Azo.

[f] Sufficit. Redit ad primum casum.

[g] Ab ipso. Scilicet testatore sicut deleta inconsultò.

[h] Sed volentibus. Scilicet testatoribus. & dic siue pro parte inducta, siue in totum perducta volentibus testatoribus: & tunc dic valent. sed aliàs est nolentibus: & tunc dic, non valent.

[i] Ipse. Scilicet ego testator.

[k] Non videbitur. Sic ī. de transact. l. cum Aquiliana. & de contrah. emp. l. in lege fundi.

[l] Superscripsit. Id est testator inconsultò volens fortè experiri pennam, scripsit se fecisse inductiones, quæ ab alio inconsulto factæ erant, certè manent relicta scilicet valida. Accursius.

[m] Et si ademerit. Scilicet inconsultò. & est plana. Vel dic consultò: sed tunc non erunt adēpta. scilicet alia quæ per alium inconsultò deleta erant. vel dic ademit. i. scripsit se ademisse, quæ erant deleta nō videtur adempta. i. alia quæ per aliū inconsultò deleta erant.

[n] Sed si legi. Ad principium bene accommodatur.

[o] Factū est. Id est, cōtingit deletio, aliàs contra: vt infra §. proxi. & hoc est ideo, quia præsumimus, quod si ea præstari voluisset testator, eum ea reliquisset & refecisset, sic vt bene possent legi: cum igitur non fecerit, videtur pœnituisse, & voluntatē mutasse: & est sic ad istū §. supra de test. tut. l. si quis. §. si qs cum. & ī. de testa. l. hæredes. §. 1. Hug.

[p] Sed consulto. Post consummationem testamenti, vt habeat locum quod de exceptione dicit: vt ī. de leg. 1. l. si ita scriptum. & vt differat à præcedenti. Accur.

[q] Exceptione. Contra infra, eod. l. penul. §. sed nonnullos. Solutio vt ibi.

[r] Possunt. Hic post consummationem. secus si ante: vt supra proxi.

[s] Non possunt. Particularis deletio nō nocet: quoniam nec vniuersalis. Accursius.

[t] Non extet. Quia perditum est post mortem, vel ante mortem, & hoc de iure ciuili, sed quantum ad bonorum possessionem petendam, necesse est post mortem extare tabulas: vt infra, si tab. testa. nul. exta. l. 1. & de secun. tab. l. 1. §. semel. & §. si lusum. & si tabu. test nul. exta. l. 1. §. pe. & C. de test. l. nostram. Item quod dicit, quoniam si totum &c. argumentum sumitur a minori. Hug.

[u] Si vero alius præter hæredem. nam tunc denegabuntur actiones. & hoc est quod sequitur, & cum hæreditatis.

[x] Substitutus. Qui concidit (aliàs incidit) inuito testatore: patitur enim pœnam, vt amittat hæreditatem: vt arg. C. de legi. l. non est dubium. & l. penul. & infra, ad Trebel. Paulus respondit si certa. Accur.

[y] Iure. Hic incipit responsum. Accur.

[z] Videbitur. Scilicet ademptio. & dic tūc per legem, vt referas ad prox. vel dic per testatorem, & referas ibi, si quidem, &c.

[a] Nec data. Efficaciter: quod tēpore aditionis est inspiciendum: vt infra, ti. 1. l. ei qui. hic autem nullo tēpore

videtur

videtur efficaciter data: & hoc de fictione. verè tamen fuit data, sed tamē obstat exceptio legatarij: similiter repelluntur exceptione: vt & in hoc §. sed consulto. sed in legato nō est opus fictione: quia semel efficaciter datum, ipso iure transferri potest in alium pro voluntate defuncti: vt infra, de adimē. leg. l. 3. 2. respon. & de leg. 2. l. peto. §. fratre. & l. cum pater. §. libertis. quod in hærede non est. ita quod sit hæres iure mero, probatur: q aliter non deferretur fisco hæreditas: sed ad hæredes ab intestato, quod negatur: vt infra eo l. prox. nisi probetur. quod ideo id fecit testator, vt perueniret ad legitimū: vt infra, eo. l. fi. vel ad eum quē in primo testamento instituerat, vt infra, de secun. tab. l. pen. §. testamento. Azo. & adde quod est C. de testa. l. nostram. & ff. de mino. l. & si si ne. §. sed quod Papinianus. & facit ff. rit. 2. l. si ita. §. regula. & infra, de mili. test. l. si certarū. §. si eodem testamento & infra, de adimen. leg. l. ex parte. & l. legatū. §. pater. Sed arg. contra in eodē tit. l. filio. §. matri.

uit, & codicillis aliquid adscripsit, mox deleuit, ita vt appareat: a an debeatur? b Et Pōponius scribit, codicillos deletos c non valere.

In dubio cancellatio restringitur ad rationem ipsi cancellationi adiectam. Bar.

Idem libr. iiij. disputationum. II.

CAncellauerat † qs testamētum, vel induxerat: • idq; se ꝓpter vnum hæredem facere dixerat; postea id testamentum signatum d est. Quærebatur de viribus testamēti, deq; portione eius, ꝓpter quē se cancellasse dixerat? Dicebā, si quidē vnius ex hæredib. nomē induxerit: sine dubio cæterā e partē testamēti valere, & ipsi soli denegari actiones; sed legata ab eo nominatim relicta debebuntur, si voluntas ea fuit f testantis, vt tantum hæredis institutio improbetur. Sed si instituti nomen induxit, & substituti reliquit; institutus emolumentum hæreditatis nō habebit. Sed si omnia nomina induxerit (vt proponitur) adscripserit autē idcirco se id fecisse, quia vnum hæredem offensum habuerit, multum interesse arbitror, vtrum illum tātū fraudare voluerit hæreditate, an verò causa illius totum tastamentum infirmare: vt licèt vnus causam inductionis præbuerit, verū omnibus obsuerit. Et si quidem soli ei ademptā voluit portionem, cæteris nihil nocebit inductio: non magis, quā si volens vnum inducere hæredē, inuitus & alium induxerit. Quòd si putauerit totum testamentū delēdū ob vnius malum meritū omnibus denegantur g actiones. Sed an legatariis denegari actio debeat, q̄stio est. h In ambiguo i tamen interpretandum erit, & legata deberi, & cohęredum institutionem non esse infirmandam.

† Ista est materia peculiaris in causa cancellationis, & hic agitur vtrū cancellatio vitiet instrumentū: & dic q aut agitur petitorio, & tūc si sit cancellatio i loco suspecto, in totum vitiatur, aut possessorio, & tūc secus. de quo &c. p Bar. in lege, in frau dem. §. sicut. infra, de mili. testa.

• P. Flo. vel induxerat, & si propter vnum hæredem facere dixerat, id postea &c.

a Appareat. Quid est relictum. Accursius.

b Debeatur. Scilicet relictum.

c Deletos. Cōsulrò, vt dixit: licet possint legi, vt in princi. huius legis. & §. consulto. Accursius.

CAncellauerat. CASVS. Instituimihi tres hæredes pone Titium, & Caiū, & Sēproniū, & Titio substitui Męuium: postea cancellaui, vel induxi totū testamētum, & dixi me hoc facere propter Titium prædictum solum: & postea dictum testamentum signatū fuit sigillis testium. modo quæritur, vtrum valeat testamentum: & si valeat, vtrum valeat quantum ad partem illius propter quem me cancellasse dixeram? Iuris autem consultus interserit alia: antequam quæstionem propositam soluat. & dices quod si nomen tantum vnius ex tribus dictis hæredibus induxi, vel cancellaui, certè ipse solus erit exclusus, alij autem non, sed legata relicta à dicto excluso debebuntur ita demum, si ea fuit voluntas mei testatoris testantis, vt sola eius institutio cassaretur: & ēt substitutus dicti exclusi nō repellitur ab hæreditate. In nostro autem casu, scilicet quādo omnia nomina hæredū induxi, sed dixi me facere propter solum Titium, distinguitur, vtrū Titium tantū fraudare volui hæreditate, an voluerim infirmare testamentū totum causa illius. Primo casu aliis nihil nocebit, nō magis quam si volens ego vnū tantū hæredem cancellare, inuitus & alium cancellaui. Secūdo casu omnibus hęredibus denegabuntur actiones ex testamēto. Si autem est dubium in dicto nr̄o casu vtrū totum testamentū, an vnius hæredum tantum nomen voluī ego testator cancellare: tunc institutio cohæredis prædicti Titij nō infirmatur: & legata in dicto testamēto relicta a dictis cohæredibus debentur. Viuia.

d Signatum. Scilicet à testibus: non autem dicas a testatore de nouo totum factum: quia tunc non esset dubium.

e Cęteram. Raro inuenitur in singulari cætera pars sicut codicilli, & pugillares: vt infra de verb. signifi. l. non est sic. C. de sacros. eccl. l. generalis.

f Volūtas ea fuit. Non aliàs: vt infra, de legat. a. l. Celsus. §. quod alicuius. quæ est contra. Solut. vt ibi. Item facit in eod. titu. l. si Titio. §. Iulianus.

g Denegantur. Infra de hære. insti. l. paterfamil. in fine. contra. Solutio vt ibi.

h Quæstio ē. Sed non soluitur: sed infra l. prox. in prin. solu. scilicet vt legata præstentur.

i In ambigua. Id est, cùm dubitatur, an totum testamentum, vel unius nomen tantum testator inducere voluerit. Hug.

Instrumentum quod cancellatum est, siue in eo aliqua nomina legatariorum inducta, non omnino irrita sunt: sed eatenus duntaxat, quatenus testator induxerit. Bar.

Marcellus lib. xxix. Digestorum. III.

PRoxi-

PRoximè. CASVS. Quidam nomine Valerius Nepos fecit testamentum: & instituit sibi tres hæredes pone: & reliquit multa legata, & libertates, postea mutata voluntate incidit testamentum: & nomina hæredum induxit ea intentione, quia putauit eos hæredes indignos hæreditate sua. Certè dixit Imperator Antoninus. quod hæreditas non pertinet ad hæredes scriptos, sed ad fiscum. & cum esset quæstio coram eo Antonino de hæreditate prædicta inter dictos hæredes scriptos, & aduocatos fisci, & legatarios quibus erant relicta legata, ita dixit ipse Antoninus

adnocatus

aduocatis fisci: vos habetis iudices vestros, & potestis petere corã eis hæreditatem dicti Valerij Nepotis. Viuius autem Zeno, qui erat vnus de legatarijs, ita dixit, de legatis relictis à dicto Valerio Nepote, quod statuetis domine Imperator Antonine? & duxit secũ dictus legatarius pro suo aduocato Cornelium Priscianum & Antoninus ita respondit eis: Videtur vobis voluisse testamentum valere dictus testator, qui nomina hæredũ induxit, vt dictum est: certè non videtur: vnde legata non videntur deberi. Cornelius autem Priscianus aduocatus dicti legatarij ita respondebat, nomina hæredum tãtum induxit dictus testator, & non legata. vnde legata debent remanere firma. Calphurnius autẽ aduocatus fisci ita respondit ea aduersò cõtra dictum aduocatum legatarij, certè non potest illud testamentũ valere, quod hæredem nõ habet. testamẽtum autem, super quo disputamus, nõ habet hæredẽ: quia inducti fuerunt a dicto testatore vnde non valet: & sic legata ex eo nõ debentur. Cornelius autem Priscianus aduocatus legatarij respondit: ergo non valebunt libertates prædictæ à dicto testatore relictæ: quod esset absurdum. Imperator autem prædictus ita iudicauit, quod ea tantum, quæ inducta sunt à dicto testatore. id est, nomina hæredum sunt irrita, nõ autem legata, & libertates, & hoc reprobatis opinionibus quorundam diuersorum, qui diuersa super dicta quæstione sentiebant. Vini.

● mè [a] in cognitione principis, cùm quidam heredum nomina induxisset, & bona eius vt caduca à fisco vendicarẽtur: [b] diu de legatis dubitatum est: & maxime de iis legatis, quæ adscripta erant iis: quorũ institutio fuerat inducta. Plerique etiam legatarios excludẽdos existimabant: quòd sanè sequẽdum aiebam, si omnem scripturam testamenti cancellasset. nõnullos opinari, id iure ipso perimi, quod inductum sit: [c] cętera omnia valitura. Quid ergo? [*] num & illud interdum credi potest, eũ, qui heredum nomina induxerat, satis se consecutu rum putasse, [d] vt intestati exitum faceret? [e] Sed in re dubia benigniorem [f] interpretationem sequi, non minus iustum est, quàm tutum [*] Sententia [g] Imperatoris [†] Antonini Augusti Pudente, & Pollione consulibus. [h] Cum Valerius [i] Nepos mutata voluntate inciderit testamentum suum, & hæredum nomina induxerit, hęreditas eius scd'm diui patris mei constitutionẽ ad eos, q scripti fuerint, pertinere nõ videtur. Et aduocatis fisci dixit, [k] vos habetis iudices vestros. [l] Viuius Zeno [m] dixit, Rogo domine Imperator, audias me patiẽter. d' legatis qd statues? Antoninus Cęsar dixit, Videtur tibi voluisse testamentũ valere, qui nomina hæredum induxit? [n] Cornelius Priscianus aduocatus Leonis [o] dixit, Nomina hæredũ tantũ induxit, Calphurnius Lõginus aduocatus fisci dixit, Non põt vllũ testamẽtũ valere, quod hęredẽ non hẽt. [p] Priscianus dixit: Manumisit [q] quosdam, & legata dedit. Antoninus Cęsar, remotis [r] omnibus cùm deliberasset, & admitti rursus eos dein iussisset dixit: [s] Causa præsens admittere videtur humaniorem interpretationem; vt ea duntaxat existimemus, Nepotem [t] irrita esse voluisse, quæ induxit. [u] Nomen serui, quem liberum esse iusserat, induxit. [x] Antoninus rescri

[a] Proximè. Scilicet his diebus quæstio ventilabatur in consistorio principis: talis, scilicet cum quidam, scilicet testator &c.

[b] Vendicarentur. Quia nõ habebat agnatos vel cognatos, q vellẽt succedere ei ab intestato, alioq cõtra vt ĩ. si ta. test. nul. extra. l. 1. §. pe. & ĩ. e. l. fi. Vel distingue vtrũ inducat testator vt decedat intestatus: vt tũc cognati: vt ĩ. e. l. fi. an quia reputat hæredes indignos: & tũc fiscus. vt C. de ijs qb. vt indig. l. hæreditas. Quid si non apparet? Respon. fauore legatarũ præsumitur magis indignos reputasse, vt sic habeat fiscus, & sic intelligitur l. ista: vt ĩ. e. §. sed in re dubia. nã cũ aufertur hæreditas ab indigno, & applicat fisco, exiguntur legata, & fideicõmissa: vt ĩ. ad Sylla. l. cum fisco. & ĩ. si quis ali. test. pro. l. si quis dolo. §. si fideicom. & ĩ. de iis qui. vt indig. l. cum quidam. & l. cum tabulis. §. fin. Azo. Si autẽ verbo tantum contradicat, scilicet nolo valere, non sufficit: vt Instit. quib. mod. test. infir. §. ex eo. in fi. & C. d' test. l. Sancimus.

[c] Inductũ sit. Ante consummationẽ testamenti: vt ĩ. de leg. 1. l. si ita scriptũ & ĩ. e. l. 1. §. sed si lege. & §. sed consulto. quæ est contra.

[d] Putasse. Alias statuisse putasse: & sub audi, & alias alterum tantum.

[e] Faceret. Et certè potest, tamẽ probãdum est: vt ĩ. e. l. fi.

[f] Benigniorem. Sic ĩ. d' reb. dub. l. si fuerit. §. fi. & ĩ. de reg. iu. l. ea. quæ. §. in re. & ĩ. de reb. dub. l. quoties in actionibus. & infra, de ver. oblig. l. quoties in stipulationibus. de leg. a. l. Titia. §. Lucius. Hug.

[g] Sententia. Subaudi ea. Azo.

[h] Consulibus. Scilicet existentibus.

[i] Cum Valerius. Ecce sentẽtia. Azo.

[k] Dixit. Antoninus Imperator.

[l] Vestros. Quasi dicat estis cum procuratore fisci coram eis: & est procurator Cæsaris vna cum præside: vt C. si aduer. fisc. l. 2. & C. vbi cau. fisc. l. ad fiscum. Azo.

[m] Zeno. Legatarius vnus.

[n] Hæredum induxit. Interrogatiuè. & sic infra, de leg. 1. l. Aufidius. Acc.

[o] Leonis. Alterius legatarij.

[p] Non habet. Vt & infra, de codicil. l. final. & Institut. de leg. § ante hæredis.

[q] Manumisit. Id est, libertates reliquit.

[r] Remotis. Facit eos cessare, & habito consilio reuocauit eos ad se. Et nota, quod iudex non debet habere consilium cum aduocatis litis, & quod imponit finẽ dictis eorum, quando sibi videtur. sed arg. contra C. de postul. l. quisquis. §. apud vrbem. Acc.

[s] Dixit respondendo circa legata.

[t] Nepotem. Proprium nomen testatoris.

[u] Quæ induxit. Et sic legata, cum non sint inducta debebuntur: sed etiam libertates inductæ debebuntur fauore libertatis, vt consequenter apparet. Hug.

[x] Induxit. Forte inuitus secundũ R. nũ tamen hoc constabat. nã si cõstaret, quod cõsultè fecisset, sine dubio non deberetur libertas: si constaret qđ incõsulte, sine

[*] In P.F. non & illud &c.

[*] P. Flor. non minus iustius est quam tutius.

[†] Et sic Imperator est iudex in cã propria, sicut Papa: vt in c. cũ venisset. cum glo. 2. post med. ibi, sed dic q Papa. extra. d' iud.

Index cũ litis aduocatis consilium habere non debet.

sine dubio deberetur: vt infra de leg.2.l.si idem & de manumis.test. l. si peculiū.§.1.secundū Azo.erat ergo dubiū,an voluerit reuocare,vel non reuocare. Accur.

Pluribus tabulis. CASVS. Feci testamentum,& institui mihi hæredē Titium, & Seium:& illud testamentū feci scribi in duabus chartis, id est, in qualibet charta totum integrū.& ambas chartas deposui in archiuo publico, vel in sacristia beati Dominici: postea vnā de dictis chartis abstuli, & deleui, & non aliam.certè nō constituuntur propter hoc irrita ea, quæ iure a me gesta sunt:nisi hoc feci ea voluntate, vt intestatus decederē: & hoc probetur ab eis, qui succedunt mihi ab intestato. tunc enim habebunt hæreditatem meam dicti ab intestato venientes,& non hæredes prædicti a me scripti.Viuia.

a Scriptis. Vt fuit infra, de secun.tab. l. 1. §. sed si quis in duobus. & §. sed & si in duob.

b Constituētur irrita.Innuit hic, q̄ si etiam aliæ, tabulæ non essent,non fierent irritæ: & sic est arg. contra s̄.l.proxim. §.sed in re dubia. & l. 1. & 2. & sic not. quod dictio præsertim, abūdat: vt & alias, maximè:vt C.de testam. manu. l.fin.§.1.vel nō ipso iure, vt hic, sed ope exceptionis vt ibi:cum post consumatum testamentum id factum est.

† Potest ergo quis hic plures tabulas vnius testamenti. & e5cor. gl. j.post pri. extra, de rescrip.

* In P.Fl. non est a.

psit, liberū eū nihilominꝰ fore. q̄ videlicet fauore constituit libertatis.

Si de eodem facto sunt plura instrumenta: vnius cancellatio alterius vires non tollit: nisi de mente constet. Bart.

Papinianus libro vi. responso. IIII.

Pluribus tabulis † eodem exemplo scriptis, a vnius testamenti voluntatem eodem tempore dominus solenniter compleuit. Si quasdam tabulas in publico depositas abstulit, atque deleuit: quæ iure gesta sunt (præsertim cùm ex cæteris tabulis, quas non abstulit, res gesta declaretur) non constituentur irrita. b Paulus notat. Sed si, vt intestatus moreref, tabulas incidit, & hoc approbauerit ij, q ab intestato venire desiderāt: à * scriptis auocabitur c hæreditas.

TITVLVS V.

DE HAEREDIbus instituendis †.

† Qui, & quo ordine hæredes instituēdi, pulchre Plato dialogo xj. de legibus.

c Auocabit. Per legitimos:vt hic,& infra,si tabu.testa.nul.exta.l.1.§.pe.& sic legata nō debentur. sed si ideo,qa reputabat eos indignos,quos instituerat, vel etiam dubiū est quare fecerit, fiscus habet:vt infra de iis quib.vt indig.l.cū quidam. & l.cum tabulis.§.fi.& plenè no,C.de iis quib. vt indig. l. hæreditas. Accur.

DE HÆREDIBVS INstituendis.

Côtinuatio.

Supra de filiis & cæteris descendentib. natis & nascituris dixit:nunc gñaliter de extraneis instituendis.

Qui testatur. CASVS. Ille, qui facit testamētum, potest facere eius initium ab institutione hæredis:& si vult,potest facere initium ab exhæredatione: & si facit testm̄ nuncupatiuū, sufficit si hæres quē vult instituere,sit nuncupatus,etiā si non sit scriptus. Item potest instituere mutū,& surdum: & si non vult legata relinquere,vel aliquē exhæredare,potest complere testamentū suum in quinq; verbis,vt dicat: Lucius Titius hæres mihi esto:& hoc est verū, q̄d possit cōplere quinq; verbis eo modo, qui dictus est, si testatur sine scriptis. imò & tribus verbis pōt sine scriptis complere testamentū:vt dicat,Lucius hæres esto, nā supradictum pronomen mihi,& supradictum nomen Titius,abundat. & si instituat sibi hæredem solum Titium in vno fundo, valet institutio detracta mentione fundi: & sic habebit totā hæreditatem Titius: si autem scribat testator: Lucius hæres, valet institutio Lucij, licet non dixerit, Lucius hæres esto. & idem erit si dicat testator, Lucius esto. sed nō idē erit,si dicat testator Lucius. & non adiiciat, hæres esto, vel aliqd aliud, q̄d demōstret quoquo modo, quod testator voluerit Luciū esse suum hęredem: si autem ita dixit testator,Seius ex parte,puta quarta, Caius ex parte vj. nec adiecit, hæres esto: valet institutio nihilominus. & idem est si ita dixit: illa vxor mea esto,licet non adiecerit verbum, hæres. Item idem est, si ita dixit, Seium hęredem esse: & non adiecit verbum iubeo. Viuia.

Vlpianus libro 1. ad Sabinum. I.

* Qui testatur, ab hæredis institutione plerunque debet d initium facere testamenti: licet e etiam ab exhæredatione, quam nominatim f facit. Nam diuus Traianus rescripsit, posse nominatim etiā ante hæredis institutionem filium exhæredare. g Institutū autem hæredem eum quoq; dicimus, q hæres scriptus * non est, h sed solummodo nuncupatus. Mutus, & surdus rectè hæres institui pōt. i Qui neque legaturus est quid, neque quemquam exhæredaturus, quinque verbis potest facere testamentum:vt dicat, § Lucius Titius mihi hæres esto. § Hæc aūt scriptura k pertinet ad eū,qui non scriptura testatur: l qui poterit ēt tribꝰ verbis testari: vt dicat, § Luciꝰ hęres esto. §

* In P.F. Qui testator, hæredis institutione plerunq;, &c. quæ structura, verborū non admodū placet.

* P.Flor. qui scriptus non est.

* P. Flo. qui non scriptura.

d Debet. Id est, solet vel potest. sic s̄. de offic. proconsul. l.3.§. fin.

e Licet. Id est, licitum est. & dic facit, id est, facere debet:vt supra de lib.& posthu.l.3.§.ante.

f Nominatim. Nominatim enim fieri debet:vt Inst. de exhære.libe.in prin. Accur.

g Exhæredari. Et legare:vt Inst.de leg.§.antepe. & arg.contra C.de test.l.ambiguitates.

h Non est. Hoc intellige in testamento nūcupatiuo: nam si fiat testamentum in scriptis, oportet nomen hæredis vel à testatore, vel à tabellione, vel ab alio vice sua, vel saltem à testibus inscribi: vt C. de testa. l.iubemus.& in auth.ibi signata. Azo. & sic intellige infra,de cod.l.fin.

i Potest. Et potest adire:vt infra, de acq. hære.l.5.& procuratorem facere, vt supra de proc.l.mutus. non testari, nisi à principe impetret, quod dic: vt supra de testa.l.qui in potestate.& l.si mutus. Accur.

k Hæc autem scriptura. Superior scilicet qui neque legaturus est &c. Azo.

l Testatur. Si autem in scriptis: tunc præter præfata verba subscriptiones testiū essent necessariæ: vt C.de testam.l.hac consultissima. Azo. & s̄.de test.l.pe.sed Ioan.

Ioan.quod ſ.in ſcriptis: hic ſine.& ſic hic ſub.etiam. quaſi dicat, non ſolum quinq; verbis poteſt teſtari, qui teſtatus in ſcriptis,ſed ẽt ſine ſcriptis: qui & poterit teſtari tribus verbis,vt ſubiicit.

a Abundat.Sic Inſt.de ſtip.ſeruo.§.ſeruum.Sed argu. cõtra C.de conſti. pec. auth. ibi poſita. & l. ſi quis ita. vbi imperſonaliter non obligatur.

ADDITIO. Dic ſecundum Bart. hic quod imperſonaliter ex parte eius q obligatur, uitiat diſpoſitionem, vt ibi, ex eius cui obligatio quæritur, vel qui diſponit ad ſui cõmodum, non vitiat: ut hic, & l. ſtipulatio iſta.§. ſi quis ita. de verb. oblig. infrà: ſubintelligitur enim per ſona loquentis. & ideo cum teſtator dicit, Titius hæres eſto,intelligitur,ſcilicet mihi, & ꝑ hoc credo, quod ſi notarius dicat, rogatus ſcripſi, debet intelligi, ſcilicet à partibus, vel à teſtatore &c.

Cõcor. c. ſi pater in glo.ſup verbo,certa re.ante me.ibi,ſci re debes. ex. de teſta. lib. 6.

nã & mihi, & Titius abundat. [a] Si ex fundo fuiſſet aliquis ſolus hæres [b] inſtitutus: [c] ualet inſtitutio detracta [d] fundi mentione. Sinautẽ [e] ſic ſcribat, Lucius hęres: [f] licet nõ adiecerit, eſto: credim⁹ plus nuncupatum, minus ſcriptũ. [g] & ſi ita, Lucius eſto: [h] tantundem dicimus. ergo & ſi ita, Luci⁹, ſolũmodo: Marcellus non inſubtiliter [i] nõ putat hodie hoc ꝓcedere. Diuus autẽ Pius cum quidam portiones inter hæredes diſtribuiſſet ita, Ille ex pte tota, [k] ille ex tota, [l] nec adiecisſet hrs eſto: [m] reſcripſit,ualere inſtõnẽ.quod & Iulianus ſcripſit. Item diuus Pius reſcripſit, Illa uxor mea eſto, inſtõnem ualere:licèt deeſſet, hrs. Idẽ Iulianus illũ hæredem eſſe, [n] nõ putauit ualere: [o] quoniam deeſſet aliquid. Sed & ipſa ualebit, ſubaudito[p] iubeo.

b Solus hæres. Secus ſi habebat cohęredem vniuerſalẽ: ut C.eo.l. quoties. & ỹ.tit.1.l. cohæredi.§.fi.& facit ỹ.eo.l.ſi alterius. & Inſtitu. quib.mod. teſta.infir.§.ſed & ſi quis.& ỹ.ad Treb.l. ſiquis priore.& ſ.tit.3.l. cum quidam. Item hoc fallit in milite quod hic dicit: vt ỹ.de mili.teſt.l.6.

c Inſtitutus.Vt inſtituo talẽ hęredẽ in fundo Botriano:nec fecit aliũ hæredem: & habet alia multa bona: in omnibus aliis inſtitutus eſt.benè dico in oĩbus, cũ non habet alium cohæredem vniuerſalem. Acc.

d Detracta.Id eſt,ac ſi nihil dixerat de fundo,ſed ſimpliciter, inſtituo te hæredẽ: quia erit hæres in totum.

e Sinautem ꝛc. Adiunge ad §.qui neque ꝛc.

f Lucius hæres. Qñ ad teſtandum te deputauerat.

g Minus ſcriptũ.Et ita tenet inſtitutio. Azo. ad quod ỹ.e.l.quoties.§.ſed ſi nõ.& de condi.& demon l.cominus.& de leg.2.l.vnum ex familia. in fi.& l. cum pater.§.cum imperfecta. & idem eſt,ſi eſt nuncupatiuũ, quia credimus plus nuncupatum eſſe,quàm eſt.

h Eſto. Et deficiat hæres.

i Non inſubtiliter. Non & in, ſunt duæ negationes, quæ faciunt vnam affirmationem: ut ỹ.de verb.ſign. l. duobus.quaſi dicat, id eſt ſubtiliter putat hodie non procedere. Sed Iy. Vno verbo tantũ poſſe fieri inſtitutionem dixit: ut C.de teſta.l.errore.Sed certè ibi bene dixit teſtator hæres eſto:licèt tabellio non ſcripſerit: ſed ipſi dicunt hic, in pro ualde poni i.non ualde ſubtiliter putauit hoc non procedere: ſic ponitur. C. de vete.iure enuc.l.1.§.omnia.

k Ex parte tota.Id eſt,quota.puta quarta.

l Tota.Puta ex ſemiſſe,vel ſimili.

m Hæres eſto. Sed eſto tantum, uel neutrum etiam. Azo.magis enim res,quàm verba ſunt intuenda: ut ỹ. de adi.leg.l.3.§.conditio.& ſ.de iur.dot. l. promittendo.in prin.& ỹ.de leg. j. l. ſi in teſtamento.

Res poti⁹ intuendæ ſunt, quã verba.

n Illum hæredem eſſe ꝛc. Verba teſtantis.

o Valere ꝛc. Inſtitutionem his verbis factam,illum hęredem eſſe ꝛc. Azo.

p Subaudito.Sic C.de fideic.l. verbum volo.Acc.

Defectus conditionis de præterito, uel de præſenti uitiat inſtitutionem: ſed ſi de futuro, purificat, ſi ex facto teſtatoris dependet.h.d.ſecundũ Dy.Bar.

Idem libro ij. ad Sabinum. II.

Circa eos,qui ita hæredes inſtituti ſint, Ex ptibus, quas adſcripſero: non putat [q] Marcellus eos hæredes, nullis adſcriptis partibus, quemadmodum ſi ita eſſent hrdes inſtituti. Si eis partes adſcripſero. Sed magis eſt ut ſic utra-

Circa eos. CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titium & Seium ex partibus quas adſcripſero, & poſteà nullas partes adſcripſi. nunquid erunt hæredes? & dixit Marcellus qđ non: & perinde dixit eſſet,ac ſi ita dixiſſẽ: inſtituo mihi hæredem Titium, & Seium, ſi eis partes adſcripſero: & poſteà non adſcribam partes. Sed ipſe malè dixit: imò ualet prima prædicta inſtitutio: in qua ita dixi, inſtituo mihi hæredem Titium, & Seium ex partibus, quas adſcripſero. & pro eis partibus debent habere hæreditatẽ Titius, & Seius, ex quibus adſcripſero eos hæredes. Si autẽ poſtea non adſcripſi(ut dictũ eſt in noſtro caſu)ex æquis partibus erunt hæredes: videor enim de eis feciſſe duplicem inſtitutionẽ: quarum una ẽ talis: inſtituo mihi Titium,& Seium hæredẽ: alia eſt talis. Inſtituo mihi Titium,& Seium hæredẽ ex partibus,quas adſcripſero. ſi autem ita dixiſſem, inſtituo mihi hæredem Titium,& Seium, vel Seium ſolum in illa parte,in qua me inſtituit quidã alius Titius hęredem,tunc ſi Titius non inſtituit me hæredẽ in aliqua parte, videtur nec Seius à me in aliqua parte inſtitutus. videtur enim in iſto caſu ineſſe conditio,ſi Titius inſtituit me hæredẽ in aliqua parte: per hoc etiam potes hoc modo diſtinguere in noſtro caſu I prin.l.poſito, vtrum ita ſcribã, inſtituo mihi hæredem Titium, & Seiũ pro partibus, quas adſcripſi.an ita dicã,inſtituo mihi Titium,& Seium hæredem ex partibus, quas adſcripſero, ut ibi dictum eſt. vt primo caſu nulla ſit inſtitutio nullis partibus à me poſteà adſcriptis, ſicut eſſet nulla inſtitutio, & hoc alio caſu, Titius, & Seius ſint mihi hæredes ex his partibus quibus ex teſtamento matris ſcripti fuerunt.ſ.ſi inteſtata dicta mater deceſſit. In ſecundo autẽ caſu ualeat inſtitutio eo mõ, qui dictus eſt ſ. Viu.

q Non putat. In vtroq; malè dixit Marcellus, ut hic ſubiicit: ſed magis &c.ſed erat pro eo, quia ſi de pręterito poneret: puta,ex qua parte Titius me ſcripſit,ex tali inſtituo Seiũ: vel ex qua parte mater noſtra nos inſtituit, ex ea uos inſtituo: deficiente conditiõe ita de præterito,deficit teſtamẽtum:ut ỹ.hac l.ſic ergo & ſi de futuro. ſed certè non ſunt ſimilia: quia ubi de pſenti,vel de præterito apponitur conditio, q̃ eſt falſa, nullo momento poteſt dici tenuiſſe teſtm̃: at ubi de futuro, tenet: licet ſuſpendatur: & ita conſideratũ initium:ut ſ.ti.a.l.cũ in ſecundo.& pro hoc eſt quod dicitur: quod pro non ſcripta uaduot ſine onere, qđ nõ contingit in quaſi caducis, & caducis, inſpecto quod initium aliquod habuerunt: ut C.de cad.toll.l.1.§.t. & §.

& §.pro secundo. & §.in nouissimo. Sed quid si institui ex quibus partibus ad cripsi? Respon. nullis partibus adscriptis non valet, vt patet ex prædictis. & faciunt ad legem istam j.eo.l.ille autem. & l. si quis ita scripsit. & de cōdi.instit.l.institutio talis. & C.de insti.& substit.l. si testamētum. & de annu.lega.l.3. Sed argumen. contra sup. pro soc. l. si ita coita.

a Accipiatur. Vt sunt heredes supple ex partibus, ex quibus adscripsero, qđ est infra, & hoc partibus adscriptis.

b Si minus. Id est si partes testator nō expressit, aut non adscripsit ex quibus &c. Quod autem dicit, si voluntas &c. interpositio est. & dic quod defunctus potest exprimere se uelle eos esse hæredes, vel si partes non adscribet. Item contra j. eod. l. Clemens. in fine. Solue vt ibi.

c Duplici. Id est, instituere, & partes adscribere. sic s. de arb.l. Celsus.

d Atque probat. Celsus in illa &c.

e Scriptus. Tempore testamenti.

que institutio accipiatur a (si uoluntas defuncti non refragatur.) Ex q bus partib⁹ adscripsero, si minus, b ex æqs: quasi duplici c facta institutione. Quā sñiam Celsus li. xvj. Digestorū ꝓbat. aliter atque probat d in illa institutiōe. Ex qua parte me Titius hæredem scripsit, Sei⁹ hęres esto. tunc.n. si non est à Titio scriptus, e nec Seius f ab eo. nec immeritò: hic enim creditur inesse g cōditio, * sed Marcell⁹ hęc similia putat. h Potest autem interesse, i utrum ita qs scribat, Ex iis partibus, quas adscripsit: an, adcripsero: ut superiore k modo dicas, nullis adscriptis partib⁹; nullā esse institutionem quō in illo l Marcellus ex ijs ptibus, ex quibus testō matris scripti fuissent, hæredes sunto: m si intestata mater decesserit, hos nō esse īstitutos.

* Sic in P. F. Hal. aūt scripsit, Marcellus hæc similia, licèt ñ rectè, putat.

Idē lib. iij. ad Sabin. III.

SEruus alienus n uel totus, uel ꝑ pte o sine libertate p hæres institui potest.

In institutione uidetur adiecta conditio, quæ adiicitur libertati Bar.

Si seruum meum purè hæredem scripsero, sub conditione liberum: differtur īstitutio in id tempus, quo libertas data est. q

De adiectione alterius alteri potest adiici conditio. Bar.

Si quis ita scripserit, Si Titius hæres erit,

testatorem relictæ consequitur dictus Stichus ex testamento dicti hæredis libertatem, & hæreditatē, & interim pendente dicta conditione erit hæres necessarius dictus Stichus: existente autem dicta conditione efficietur hæres voluntarius: & ita de necessario efficietur hæres voluntarius.

Aperturæ. Institui mihi hæredem filium meum impuberem, & substitui ei cum libertate pupillariter Stichum seruum meum. & postea decessi. antequam aperiretur testamentum meum, dictus Stichus dedit se ad arrogandū Caio, & ita statum mutauit: & postea fuit emancipatus dictus Stichus a patre prædicto adoptiuo: & posteà decessit impubes in pupillari ætate. nunquid erit dictus Stichus necessarius hæres impuberi? an vero voluntarius? & dicitur qđ necessarius. nam siue velit, siue nolit erit hæres ex substitutione prædicta: aperturæ enim tabularum dilatio nō mutat ius necessarij hæredis. Ideo autem posui in casu, qđ fuit Stichus emancipatus à patre adoptiuo ante mortem impuberis: quia si tempore mortis impuberis inueniretur dictus Stichus, in potestate patris adoptiui, non erit necessarius, imo voluntarius: ut s. de lib. & posth.l. sub conditione. secundum prædicta ergo potes planè intelligere hanc literam, siue habeas nō mutat, siue habeas mutat. quia primo casu dices, vt dixi, qđ Stichus fuit emancipatus à patre adoptiuo ante mortem impuberis. Secundo autem non. Vin.

f Seius. Scilicet scriptus ab eo intelligi debet.

g Inesse conditio. Dic impropriè: vt s. si cer. peta.l. itaque. & facit j.eo.l.hoc articulo.

h Hæc similia putat. Scilicet conditiones prædictas & de futuro, & proximam de præterito: sed malè putat: & hoc subiicit, potest autem &c. & erit ratio differentiæ, quam no. in prin. huius l.

i Interesse. Id est, distingui.

k Superiore. Scilicet quando in præterito.

l In illo. Scilicet sequenti casu. alias illa scilicet institutione.

m Sunto. id est volo ut sint. & sunt verba testantis: inferiora verba sunt iurisconsulti. Acc.

SEruus alienus. CASVS. Seruum Titij institui mihi hæredē. valet institutio: & idem esset, si esset seruus meus, & Titij prædicti. Si autem seruū meum proprium instituam mihi hæredem purè, & dem ei libertatem sub conditione, non ante habebit hæreditatem, quam veniat conditio libertatis, sed tunc erit liber, & hæres.

Si quis ita. Mænius ita scripsit in testō suo: si Titius mihi erit hæres, Seius hæres esto, Titius prædictus hæres esto. certè non ante Seius erit hæres, q̄ suæ institutionis conditio extiterit, id est si Titius adeat hæreditatem. Qui fideicommissariam. Titius instituit sibi hæredem Seium, & dedit Sticho seruo suo libertatem fideic. si nauis ex Asia venerit, Seius hæres pēdēte conditione libertatis fideic. Sticho per testatorem datæ, eundē Stichum instituit sibi hæredem, & dedit ei libertatē purè, & decessit dictus hæres, nunquid valet institutio, quā fecit dictus hæres cū libertate de dicto Sticho? & dr quod sic: & non expectata conditione prædicta libertatis fideicōmissariæ sibi per priorē

n Seruus alienus. Suus non potest sine libertate hæres institui iure isto, sed hodie eo ipso est liber: ut C. de neces.ser.l.quidam. Ir.

o Pro parte. Quia communis erat.

p Sine libertate, sed an cum ea: dic ut no. j.eo.l.sed & si in conditione.§. si seruum communem. & facit j. tit. 2.l.seruus.

q Data est. Perinde ergo habetur, ac si utrunque sub eadem conditione esset datum: ut j.eod.l.quoties.§. fina. & hoc nisi fuerat alienatus pendente conditione: tunc enim emptoris iussu adibit, ut infra eo.l.qui filio.§.si quis. apparet ergo secundum has leges, quod hæredem instituendo non dabat libertatem: sed contra infrà de manu.testamen.l. diuus Pius. hodie autem constat, quod videtur dare libertatem instituendo eum hæredem: vt C.de necessa.hæred.l. quidam. quamuis posset dici aliud esse cum instituitur purè, non data libertate sub conditione, vel sub alio modo: & aliud cum data est sub conditione, ut hic dicit: quia non vr̄ voluisse testator, quod haberet hr̄ditatem vel libertatem, nisi conditione existente. Itē hodie distinguitur in casu huius §.plenius. ut C.de neces.ser.l. fin. & facit inf. de legat. 3.l. qui concubinam.§.cum testamento.

Seruus hęres institutus, à quo tēpore libertatem consegi.

Esto.

a Esto. Hucusque sunt verba testatoris.

b Hoc videtur. Et bene: vt infra, co.l. ei qui soluẽdo. & facit infra de condi. insti. l. si Titius. & infra, si quis omis. cau. testa. l. si in testamento. Sed arg. cõtra. infra, de condi. & demon. l. in conditionib. §. 1. in prin. Sed patet responsio s̃. ti. a. l. si ita. Item facit ĩfra, e. l. si seruo.

¶ Seius hæres esto,[a] Titius hæres esto: ¶ quasi quæuis conditio expectatur Titij aditio, vt Seius hæres fiat. Et sanè, & Iuliano & Tertylliano hoc videtur.[b]

Licet ius institutionis non mutetur: tamen qualitas acquisitionis mutari potest. Bar.

Qui fideicommissam libertatem sub conditione[a] accipit, potest ab hærede[c] purè cũ libertate hæres institui:[d] & non expectata conditione libertatem, & hæreditatẽ consequitur. eritq; interim necessarius. & existente conditione voluntarius hæres efficietur: non vt desinat[e] hæres esse, sed vt ius in eo mutetur successionis.[f]

Aperturę tabularum dilatio, necessarij hæredis ius nõ mutat,[g] vt solemus ĩ substituto impuberis dicere. Nam est relatum, si se arrogandum dederit[h] * substitutus, impuberi defuncto filio necessario eum fore.

Suus hæres potest sub omni conditione institui, filius verò sub potestatiua tantùm: cui si non paruerit, ab hæreditate excluditur: & cohæres statim potest adire non expectata quod impleat conditionem. Bar.

Idem libr. iiij. ad Sabinum. IIII.

SVus quoque hęres,[a] sub omni conditione

c Ab hærede. Scilicet eius, qui reliquit fideicommissariam libertatem.

d Institui. Etiam pendente conditione. Hug.

e Non vt desinat. Mero iure, sed quantum ad effectũ desinit, si vult repudiare. potest. n. vt infra, de aeq. hær. l. si seruum. §. si quis hae. in fine. §. sicut & filius. & Institut. de hæred. qual. & diff. §. sui. erit ergo hæres nomine, sed nõ re: sic & qui restituit per Trebellia. vt Institu. de fideicommis. hære. §. restituta. & in minore in integrũ restitutio cõtra aditionẽ. vt supra, de mino. l. & si sine. §. sed qd Papinianus. Vel dic non desinit, si non vult repudiare.

* In P. F. accepit.

f Successionis. Id est qualitas succedendi. & facit C. de fideicõ. l. post mortem. & de bo. lib. l. mater. & de lati. libert. toll. l. vnica. §. sed & si sub conditione. & infra, qui, & a quib. l. si priuatus. §. fi. & infra, tit. 1. l. fi. §. fi. & s̃. de dolo. l. filius. & s̃. de libe. & posthu. l. Gallus. in fi. & s̃. de vsufruct. l. si vsusfructus. in prin. Sed arg. contra infra, de leg. 2. l. vnum ex familia. in prin. & ad Trebelli. l. si ante.

ADDITIO Dic quod ideo põt dare libertatẽ ante: quia nemini præiudicaret, ideo nõ potest restituere hæreditatẽ ante, quia alij præiudicaret: vt l. post mortem. C. de fideicom. & l. filiusfamilias. §. diuus Seuerus. infra, de le. 1. & l. cũ pater. §. filia. de leg. 2. secundum Bar.

g Non mutat. Ro. hẽt non mutat, sed Py. deest nõ. dic ergo secundum Ro. quod si arrogo extraneum, quem substituerã filio meo impuberi, erit necessarius impuberi. nõ ergo mutat ius necessarij hæredis, id est non facit quo minus sit necessarius, qui tempore mortis testatoris erat in potestate, qui retro tempore institutionis non erat. & sic primo regulam ponit, postea eam exemplificat: sed ineptè ponit de dilatione aperturæ tabularum in vita defuncti, cum demũ post mortem fieri debeat: sed pro hoc infra, e. l. si seruum meũ. & l. quoties. §. seruus. & s̃. de lib. & posthu. l. filio. §. fi. & secundum hoc non est contra s̃. de lib. & posthu. l. sub conditione. quia ibi post mortẽ testatoris. Si deest non: similiter dic, quod ponitur regula quam exemplificat: vt si filium puberem, & impuberem institui, & puberem impuberi substitui: & pubes me mortuo dederit se in arrogationẽ: dico eum fore, vel posse esse necessarium hæredem impuberis, si tẽpore mortis impuberis sui iuris inueniatur: aliàs erit voluntarius: vt dicta l. sub conditione. & s̃. de iniust. testam. l. antep. Vel secundum hunc casum dic, quod post mortẽ impuberis dedit se in arrogationem: & sic ponit propriè eum necessarium fore: & pro hac positione est s̃.

ti. 1. l. sed si plures. §. quos possum: & secundũ hoc mutatio fit etiam post mortẽ: posset etiam secundum Io. hæc litera legi in vita, vt mutet quando filiũ emancipaui post testamentum, vel seruũ manumissi, quos instituetam: vt infra, sicut solemus &c. sed in hoc alio casu ecõtrario, quãdo scilicet de extraneo fit necessarius: vt quia arrogaui institutum extraneũ: & secundum hoc dilatio non facit principaliter mutari, sed ipse status cõmutatus dilatione facit mutari ius necessarij hæredis. Item potest poni secundum vtranque literam, quod filius impubes prædictus dedit se in arrogationem post mortem patris. nam erit patri necessarius hæres, & non erit pro- nterit sui iuris: vel non est sui iuris tẽpore mortis fratris impuberis, vt patet ex prædictis. Vel dic quod olim erãt sui hæredes ante apertas tabulas, & transmittebant: sed extranei non, nisi post apertas tabulas: & sic iste arrogatus est suus, & potest dici cum non, & sine non.

* Aliàs substituta* impuberi defuncto filius necessarium &c. In P. Fl. impuberi defuncti filius.

h Dederit. Patri impuberis.

In P. F. non est ¶ omni

SVus quoque hæres. CASVS. Hic casus porrigitur vsque ad l. seq. §. solemus. & iungas hoc principiũ cum §. 1. l. seq. Et dicas quod non solum extranei possunt institui hæredes sub conditione casuali, & mixta, & potestatiua: quamuis non exhæredentur in earum conditionum defectum, sed etiam illi, qui possunt esse sui hæredes, quamuis nunc non sint, sicut nepotes sunt: & deinceps cæteri liberi, quos præcedit pater eorum, vel auus, vel alij superiores: quãuis possunt redigi ad suorum conditionem dicti instituti per mortem dictorum, qui eos præcedunt ad testantẽ. postea reuertatis ad secundum responsum huius legis: & dicit ibi, quod filius testatoris nõ potest sub omni conditione institui, nisi in eius defectum exhæredetur, sed sub potestatiua sic. pone ergo, ꝙ filius fuit institutus sub conditione potestatiua, nunquid ita demum habebit effectũ dicta institutio filij, scilicet, vt faciat filius patrem non decedere intestatum, si pareat cõditioni, an & si non pareat? & distingue: aut habet cohæredem dictus filius: aut non, si habuit cohæredem, & non pareat dictæ conditioni potestatiuæ, submotus est filius prædictus à faciendo patrem decedere intestatũ quantũ ad partẽ cohæredis sui: & ideo dictus filius cohæres põt adire pro parte sua hæreditatẽ, antequã certũ sit vtrũ dictus filius pareat dictæ conditioni, vel nõ: quamuis expectare deberet dictus cohæres, si verum esset, quod filius nõ parendo conditioni faceret in totum patrẽ decedere intestatum. si autẽ non habuit filius cohæredem, bene facit patrem intestatum decedere, si nõ pareat dictæ conditioni potestatiuæ. Sed quę est potestatiua conditio? respondet iurisconsultus, non põt hoc definiri: quia magis est in facto, quã in iure. vnde cõmittitur iudici videndum, quæ sit potestatiua cõditio, quædam enim videntur potestatiuæ, quæ quandoque non

ne [a] hæres potest instituï: sed excipiendus est filius: quia non sub omni conditione institui pōt. Et quidem sub ea conditione, quæ est in potestate ipsius, [b] pōt: de hoc enim inter omnes constat. [c] Sed verum ita demum institutio effectum habeat, si paruerit conditioni, an & si non paruerit, & decesserit? Iulianus putat, filium sub huiusmodi [d] conditione institutum, ēt si [e] conditioni non paruerit, submotum [f] esse. & ideo [g] si cohæredem habeat ita institutus, [h] non debere eum [i] expectare, donec cōditioni pareat filius: [k] eùm & si [l] patrem intestatum faceret [l] non parendo cōditioni, procul dubio expectare deberet. Quæ sententia [m] probabilis mihi videtur: vt sub ea conditione institutus, quæ in arbitrio eius sit, patrem intestatum non faciat.

Conditio dicitur potestatiua vel non secundum id quod frequenter accidit. Bar.

Puto rectè generaliter definiri; [n] Verum in potestate fuerit conditio, an non fuerit [o] facti potius esse. Potest enim & hæc, Si Alexandriam peruenerit, nō esse ī arbitrio, per hyemis cōditionem. Pōt & esse, si ei, qui à primo miliario Alexandriæ agit, fuit imposita. Pōt & hęc, Si decē Titio dederit, esse indifficilis, [o]

nō sunt. puta instituo mihi hæredem filium meum, si Alexādriam peruenerit usque ad quindecim dies. nam si conditio hyemis est talis, quod non pōt adimpleri, non est potestatiua. pōt etiam esse potestatiua dicta conditio, si dictus filius erat prope Alexandriam per vnum miliarium, puta. Item & hæc conditio potest esse nō potestatiua, imo valde difficilis: puta instituo mihi filium meū hęredē, si decem Titio dederit vsque ad xv. dies puta si Titius ē ultra mare fortè, & filius institutus Bononię. Sed pone, quod dictus filius sub potestatiua conditione institut' nō habuit cohęredem, de quo dictum est: sed habuit substitutum, certe viuo filio non erit hęres substitutus. s. cum talis sit dicta cōditio potestatiua, ut ultimo momento uitę filij possit adipleri: puta si decem Titio dederit, hęres esto: sed post mortē filij, & non adimpleta dicta cōditione ab eo, bene erit hęres substitutus: nec in hoc casu est necesse, qđ pater exhæredet filium à substituto, si non adimpleat filius dictam conditionem potestatiuam, imo & si facta sit exhæredatio, nullius momenti est, & non habet effectum: quia uidetur facta post mortem filij. quā exhæreditationem non ualere ostendimus ī. de lib. et posthu. l. Gallus. §. in omnibus. Si antē diceres necessariam esse exhæredationem a substituto, uel a sequentibus gradibus: iam ueniret inconueniens: quia per consequens esset necessaria exhæredatio filij a cohęrede suo: est ergo uerum generaliter, quod filius institutus sub potestatiua conditione non est exhæredatus in eius defectum. Sed pone, quod filius fuit institutus sub potestatiua conditione. & non habuit substitutum nec cohęredē, & pendēte dicta cōditione incipit decedere dictus filius, nunquid erit antequam moriatur hæres patri suo ab intestato? & distinguitur inter conditiones potestatiuas: quia aut fuit talis, quæ ultimo momento uitæ filij non potuit adimpleri per filiū: puta si Alexandriam perueneris tu filius, hæres esto: aut potuit. primo casu intestatus patri hæres est dictus filius, secundo non. Viu.

Suus quoque hæres'. idest qui potest esse suus: vt nepos, pronepos, & deinceps: ut ĩ. eo. l. sed & si conditioni. §. nepotea autem. Acc.

[a] Conditione. Quia non sub casuali, nisi in eius defectum exhæredetur: ut C. de institu. & substitutionib. l. si pater.

[b] In potestate ipsius. Vt si dederis illi vnum nummum, uel aliquid leue: ut infra eadem l. §. puto. Accursius.

[c] Constat. Est enim pro pura habenda: vt ĩ. si quis omis. cau. test. l. 1. §. qui sub conditione. debet ergo conditio esse possibilis, [1] & honesta: vt infra de cōd. inst. l. filius & l. fi. & infra de cōdi. & demō. l. Lucius. Io. sed hodie oē grauamen reijcitur, q̃tum est in debito bono rum subsidio: vt C. de inoffic. testam. l. quoniam. Sed quid si sub mista fuerit institutus. filius? Hugo. distinguit: aut impeditur casu, aut sponte sua non vult parere: si casu, ab intestato est hæres: si sponte, repellitur. Io. contra. dicit enim ab initio nullam esse institutionem arg. s. de arbit. l. litigatores §. idē Iulianus. & l. item si vnus. §. item si duos. & adde quod no. C. de insti. & sub sti. l. si pater.

[d] Huiusmodi. Conditione potestatiua.

[e] Etiam si. Abundat (etiam) sic. C. de manu test. l. fi. §. j. Vel dic qđ innuat idem in cōtrario casu: sic infra. de uerb. obl. l. quicunq; §. si quis. uel adiunge ad dictionem filium.

[f] Submotū. Id est, submouendū: ut infra si qs omis. caus. test. l. j. §. qui sub cō ditione. & infra, de leg. t. b. l. si sub cōditione. § sed & si is. etiā colligitur infra de cōdi. insti. l. a. & infra, de leg. pręst. l. itē a substituto. Sed quid si fuit iussus, sed nō potuit? uidet admitti, quasi nec sit potestatiua secūdum Io. sed contra uidetur inspici generalitatem infra proxi. §.

[g] Et ideo. Quia filius pōt institui sub potestatiua, & ualet testamentum: & ideo &c.

[h] Institutus. Sub conditione potestatiua.

[i] Eum. Cohęredem.

[k] Pareat filius. Imo statim adire debet: & si postea. Filius non pareat conditioni, & sic decesserit: nō facit patrem intestatum, & accrescit eius portio cohæredi. Hoc at substitutus expectat: ut infra eo. §. sed & si filio.

[l] Faceret. Id est facere posset: ut quia sub mista esset institutus nam duas habet tunc vias filius vel quod non pareat conditioni, & dicat nullum testamentum: vel quod uelit parere, & tunc eo parente, id est, adimplente conditionē, admittitur cohęres. arg. infra de iniust. test. l. filio. sic & alias institutum expectant pręteritos: ut infra, de contra tab. l. illud §. fi. Vel dic faceret, id est, si diceremus fieri partē intestatum, si filius nō pareat cōditioni potestatiuę, debet cohæres expectare: vt modo dixi de mista: quod tamen dicere non debemus, ut statim subijcit. Vel dic faceret, quando non habet cohęredem uel substitutum: & dic expectare debet filius usque ad finem uitæ suæ: vel post mortem.

[m] Quæ sententia. Scilicet ut valeat testamentum filio instituto sub potestatiua, & sic non possit filius dicere nullum testamentum, ut subijcit: cum habeatur pro pura, ut dixi: & hoc si habeat cohęredem. vel substitutum: alias facit nullum non parendo, & patrem intestatum, uel ultimo uitę spiritu uiuens, quando non poterat impleri in fine uitę: uel post mortem filij, quādo potest impleri in fine uitę: ut infra eo. l. àpud Iulianum. & infra de condi. inst. l. fi.

[n] Definiri. Id est, pro regula tradi: hoc qđ sequitur, facti potestas est, utrū &c. id est an facile sit facto possit adimpleri: sed & iuris est: ut infra de cōd. insti. l. filius.

[o] Indifficilis. i. valde difficilis: sic supra de lib. posth.

[1] Aliàs & si cum patrem &c.

[2] Quid si pro parte possibilis, & pro parte impossibilis? dic valere pro ea parte, pro qua est possibilis. Alex. in l. impossibilis. infra, de verb. obli. & Bar. in l. i. in fin. de condi. institu.

[3] In P. Fl. facti potestas est.

si Titius peregrinetur lōginquo itinere: propter quæ ad generalem definitionem a decurrendū est. †

Sub conditione potestatiua, quæ potest impleri ultimo uitæ spiritu uiuo filio, non admittitur substitutus: nisi in ea dies fuerit adiectus: secus si ultimo uitæ spiritu impleri non potest. h. d. cum prin. l. seq. Bartolus.

Sed & si filio sub conditione, quæ in eius potestate b est, hæredi instituto nepos sit substitutus, siue extraneus: puto uiuo filio non extiturum hæredem substitutum, c post mortem uerò extiturum: d nec necessariam à substituto filij e exhæredationem: cū & si fuerit facta, frustra fit, f post mortem enim filij facta est, quam inutilem esse aliàs ostendimus. g Opinamur igitur filium si sit institutus sub ea conditione, & sit in eius potestate, non indigere exhæredatione à sequentibus gradibus; alioquin h & à cohærede indigebit.

Marcellus. V.

i APud Iulianum libro vigesimonono Digestorum Marcellus notat, si eiusmodi sit conditio, sub qua filius hæres institutus est, vt vltimo vitæ k eius tempore certum sit, eam existere non posse, & pendente ea decedat; intestato patri hæres erit; l veluti, § Si Alexandriã m peruenerit, hæres esto. § Quòd si etiã nouissimo tempore impleri potest, veluti, § Si decem Titio dederit hæres esto, § contra puto. n

Vlpianus lib. iiij. ad Sabinum. VI.

SEd & si conditio

l.Gallus.§. ille casus. & facit supra, si quis caut.l.2.§. quod diximus.

a Ad generalem definitionem. Scilicet prædictam, si est potestas &c. ut consideretur an possit da facili adimpleri, uel nō: & sic ad arbitrium iudicis refertur: sic s.de impē.l.pe. §. fin. & de usur.h mora. & de legi. & senatuscons.l. non possunt. Vel generalem definitionē considera, quod generalius, & frequentius fit. nam & hoc, si exierit de scholis, est potestatiua: licet accidere possit, quod exire non possit: sed frequentius cōtingit, qđ possit.

b In eius potestate. Et quæ potest impleri ultimo momēto uitæ, & sic non erit substitutus hæres uiuente filio: sed nec exhæredari potest in hoc casu: quia post mortem suam inuenitur exhæredatus, secus si sit alia conditio potestatiua: quæ non potest impleri ultimo uitæ momento: tūc enim etiam uiuente filio pōt substitutus hæres esse, scilicet ex quo certum sit conditionem impleri non posse per filium: ut j.de cond. insti.l.fi. & hæc est ratio in primo casu, ut quandiu uiuit filius, non sit locus substitutioni: quia quandiu locus est institutioni, non est locus substitutioni.

c Hæredem substitutum. Cū ultimo uitæ spiritu possit impleri conditio. Azo.

d Extiturum. Quia tunc primum fit uerum defecisse conditionem. Azo.

e Substituto filij. Aliàs filio, aliàs filij. & est sensus, quod ualet secundus gradus, licet ab eo non sit filius exhæredatus, ut supra de libe. & posthum.l. si posthumus.§. quod uulgo.

f Frustra fit. Scilicet facta.

g Ostendimus. Vt & supra de liber. & posth.l. si ita.§. fin. & l.Gallus.§. in omnibus. & huius ratio est ideo, quia non pōt locum habere exhæredatio, donec cōditio institutionis impleri pōtat impleri pōt quandiu uiuit filius, & sic uiuente filio non habet locum exhęredatio: postea frustra fieret: ut hic, & in dictis legibus, & j.de bo.lib.l. si libertus sub.§. æstimo.

h Alioquin. Id est si diceres in superiori casu filium exhæredari debere, cum rectè sit institutus, s.sub cōditione potestatiua similiter diceres, & in hoc alio casu à cohærede debere exhæredari: ubi rectè fuit institutus sub conditione potestatiua: ut supra eo.l.1.§.1. qđ est falsum. nam ubi rectè est institutus, exhęredari nō debet: ut s. de libe. & posthu.l. si posthumus.§. quod uulgo. æquipollet enim ei, qui est j.eo.l. iam dubitari.

i APud. Marcellus notat. alias lex, alias §. incipit. & dic no. addenda.

k Vltimo uitæ. j. de condi. & demon.l.hæc conditio contra. sed ibi sub.ēt & facit C.de contrahen. stip.l.fi.

l Heres erit. Et transmittit ad suos hæredes, & hoc nisi habeat substitutum: ut j.l.prox. & j.de cond.instit. l.fin. ibi, nam superior quidē species &c. uel ad cohæredē: ut s.ea.l.§.j.

m Alexandriam. Cū sit prope. alias non esset potestatiua: ut i.eod.l.suus. § puto.

n Contra puto. Nō enim erit filius hæres ab intestato, nec transmittit, sed alij sequentis gradus admittūtur, cum nec hic sit substitutus, uel cohæres: ut j. de condi.instit.l.fi. §.altera.

SEd & si conditioni. CASVS. Filius fuit institutus sub potestatiua conditione, & fuit ei datus substitutus: & in dicta conditione fuit apposita dies hoc modo: instituo mihi filium meum hęredem, si in Capitolium intra triginta dies ascenderit. certè si non pareat conditioni dictus filius intra 30. dies, repellitur, & substitutus admittitur. Solemus. Institui mihi hæredem Titium: ipse Titius ante mortem meam fuit in insulam deportatus, & postea fuit restitutus, & postea ego decessi. certè bene habebit hæreditatē meā, quia illud quod euenit ei medio tempore. i. inter institutionem eius, & mortem meā, nihil ei nocet. Seruum alienum. Institui mihi hæredem Stichū seruū Titij sub cōditione, si nauis ex Asia uenerit, & postea decessi: Titius prædictus dominus dicti Stichi tradidit eundē Stichū fortè ex d. seruo cuidā, quē in mea hæreditate reliqui: & ita acquisitus est Stichus hæreditati meę, & mihi si uiuerem: & ita deuenit dictus Stichus ad eum casum, à quo institutio incipere non potuisset: nam si meus fuisset tempore dicti mei testamenti, in quo eū Stichum hæredem institui, vt dictum est non possem eū instituisse neque purè, neq; sub conditione, cum ei non dedissem libertatem cum institutione, secundum ista iura. postea dictus Stichus peruenit ad quendam extraneum, qui extraneus bona fide, & iusto titulo possedit eum per triennium: & sic eū vsucepit: & sic exiuit de dicto casu, à quo incipere non potest: & sic non uidetur peruenisse ad eum casum: & ideo institutio de eo per me facta (vt dictum est) non vitiatur. Si seruum communem. Ego, & Titius habebamus seruum communem, & dictum seruum mihi hęredem institui cū libertate: & antequam morerer, emi partem suā a Titio: quam habebat in dicto seruo: certè quamuis antequā eū redimerem, non deberet esse meus hæres necessarius, erit tamen nunc. Sed pone, quod filiū meū impuberē mihi hęredem institui, & ei substitui pupillariter dictum seruum mihi communem cū dicto Titio: & postea

a P.Fl. recurrēdū.

† Adde singulariter Barto. in l.j.s.de tutori. ꝑ vbi definitio, & etymologia simul concurrunt: magis statur definitioni. Idē Paulus de Cast. in l. pen. s. de iust. & iu.

• Ea statutum, in Pan. Flor.

• In P.Fl. hoc caput sic inscribit, Marcellus apđ Iulianū. libro 29. Digestorū not. deinde Icipit, sic eiusmodi, &c.

• Alex. in P.Flor.

& postea partem Titii redemit dictus impubes: certè non erit hoc casu necessarius hæres impuberis dictus seruus. sed & tento primo casu, nunquid possum dicto seruo adimere libertatem in codicillis, quos post a fe ci? & distinguitur, aut eum redemi à dicto Titio meo socio: & sic fuit factus hæres meus necessarius, aut non redemi: & sic non fuit mihi hæres necessarius. primo casu dicta ademptio libertatis nõ valet: secundo sic: & est ratio quare in primo nõ valet ademptio. quia cum eo casu à semetipso libertatem receperit seruus prædictus, nõ à semetipso videretur ei adimi libertas: quod esset absurdum: quia sicuti legari sibi à semetipso non potest libertas, ita nec à se hærede insolidum, & in totum adimi potest ei libertas. Viu.

ni [a] dies sit adiectus, vt puta, Si Capitolium intra xxx. dies ascenderit, tantundem potest dici, ut si non paruerit conditioni, substitutus possit admitti filio repulso: idque consequens est sententiæ Iuliani, & nostræ.

Liberi sequentis gradus post filium possunt sub omni conditione institui. Bar.

Nepotes autem, & deinceps cæteri, qui ex lege Velleia instituti nõ rumpunt testamentum: sub omni [b] conditione institui possunt, & si redigantur ad filij conditionem.

In spatio medii temporis institutionem non vitiat. Bar.

Solemus dicere, media tempora [c] non nocere: vt puta, ciuis Romanus scriptus hæres, viuo testatore factus est peregrinus, [d] mox ad ciuitatem Romanã peruenit: [e] media tempora non nocent. Seruus alienus sub

[a] Sed & si conditioni. Facit supra l. proxi. in fi.

[b] Sub omni. Instituitur ergo hic nepos, ne præmortuo filio viuo auo, præteritus nepos rũpat per l. Vell. vt supra de iniusto test. l. posthumorum. tũc n. sub omni cõditione institui põt, vt hic, & supra eod. l. suus. & infra de suis, & legitimis hære. l. 1. §. sciendum. qd aũt si filius nõ est? Respon. tunc & idẽ qđ in filijs secundũ Io. & Azo. vt tantum sub potestatiua conditione possit institui: & hoc subiicit, si redigantur &c. idest, redigi possunt, quasi dicat, prædicto casu vbi filius præcedit sub qualibet, licet possit redigi ad cõditionem filii, si filius non esset: quia tunc vt filius debet institui sub potestatiua tantũ. Alii contra: & dicunt redigantur, s. quo ad alia, non quo adhoc: & pro primo quod liberi primi gradus plusculum habeant est C. ad Treb. l. iubemus. §. fi.

[c] Media tempora. Tria sunt tempora: tempus testamenti, mortis, & aditionis. licet enim in medio eorũ extraneus hæres fiat non capax: si tamen his temporibus sit capax, satis est: ut hic. & ĵ. e. l. si alienum. §. j. & Insti. de hære. qua. & diffe. §. in extraneis. & facit ĵ. de secun. tab. l. 1. §. sed & si quis. & ĵ. e. l. quoties. § seruum cum liber. & l. seruum meum. & ĵ. l. proxi.

[d] Peregrinus. Id est deportatus, & sic non capax: vt C. de hære. insti. l. j.

[e] Peruenit. Per restitutionem in integrum, vel per indulgentiam principis: ut C. de sent. pas. l. j. & l. cum indulgentia.

[f] Sub conditione. Vt si dederit illi decem, vel similia, aliud fortè si sub ea, cum liber erit, quia alienus seruus sub ea institui potest: sed proprius non: vt infra de condi. inst. l. seruus alienus ita. si ergo esset institutus, forte vitiaretur institutio, si traditus esset seruo hæreditario, uel ipsi testatori, quia peruenisset in eum casum a quo sic institui non posset. Itẽ bene dicit sub conditione, quia si pure, forte vitiata esset institutio, cum traditus esset seruo hæreditario, vel ipsi testatori, quia peruenisset in eũ casum &c. & qa sic purè sine adiectione libertatis seruum proprium instituere non potest hoc iure: vt Instit. de hæred. instit. in prin. Sed hodie contra: vt ibidem dicitur. Vel dic secundũ Ioã. si hæreditarius mandasset, esset vitiata, cum non esset cui quæreret, si tũc conditio existeret: nam ipsam sibi ipsi quæri per seruũ istũ absurdum est: sed tunc alienatus quæ rit nouo domino: & facit s. §. prox.

conditione [f] hæres scriptus, [*] traditus est seruo hæreditario: mox vsucaptus [g] ab extraneo. Non est vitiata [h] institutio.

Si seruus cum libertate institutus redimatur in vita testatoris, efficitur necessarius: secus si post mortem. Bar.

Si seruum communẽ cum libertate [i] dominus hæredem scripserit, & eum redemerit: necessarius efficietur. Sed si substitutus sit impuberi, & partem [k] redemerit impubes: necessarius non efficietur: [l] vt Iulianus scribit.

Si seruus solus cum libertate instituatur, libertatem recipit à seipso: ideo à seipso adimi non potest. Bar.

Sed si sit cum libertate [m] institutus, an ei libertatis datio codicillis adimi possit, apud Iulianum quæritur? Et putat in eũ casum, quo necessarius fieret, [n] ademptio-

[g] Mox vsucaptus. Idest, statim vsucaptus pendente conditione: vt quia aliquo modo bona fide, vel iusto titulo peruenit ad illum extraneum possessio hæc.

[h] Non est vitiata. & sic existente conditione iussu illius domini adire poterit hæreditatem, & sibi quærere. Hugo.

[i] Cum libertate. Dicas quod alienũ non possum instituere cum libertate, etiam si postea fiat testantis, sed sine sicut ĵ. eod. l. si alienum. & s. proxi. §. at proprium cum libertate, & non aliter olim. hodie contra vt s. not. proxi. §. si autem communem, aut cum libertate, & non valet, ut sit necessarius, nisi postea partem socii redimat: ut hic, & ĵ. prox. responso. Sed socio accrescebat: ut Insti. de dona. §. fi. hodie contra. nam erit liber, & necessarius hæres, dato pretio partis socio: ut C. de communi seru. manu. l. 1. §. 1. ibi, licèt ipse cõis seruus &c. sed simpliciter tenet: ut s. eo. l. seruus. in prin. & etiam hodie accrescit hæreditas socio: vt d. l. 1. de commu. ser. manu. & ĵ. ad leg. Falc. l. Plautius. & C. eo. l. 3. & s. pro soc. l. uerum. §. seruo communi. & facit ĵ. l. prox. & l. duo. & ĵ. tit. 1. l. si seruus communis.

[k] Partem. quæ erat aliena, & sic habet totum.

[l] Non efficietur. Sed uoluntarius: vt s. ti. 1. l. si seruus cõmunis 2. resp. & est ratio: qa quos possum mihi hæredes facere necessarios, & filio meo &c. vt ĵ. ti. 1. §. sed si plures §. 1. at seruũ cõem nõ possum facere necessarium nisi redimã. ergo nec filio meo licèt ipse redimat.

[m] Cũ libertate. Intelligas, vbi totus suus erat seruus. nam si cõis, non posset institui cum libertate. Azo. vt sup. proxi. §. not. sed Io. dicit etiam in communi secus.

[n] Fieret. Quod erit si non fuerit alienatus, vel manumissus: ut Instit. de hæred. insti. §. seruus autem. vel secundum Ioan. quod erit, si redimatur,

[*] In P. P. tradit⁹ est seruus hæreditario.

nem non valere: a ne à semetipso ei libertas adimatur. Seruus enim hæres institutus, à semetipso b libertatem accipit. Quæ sententia habet rationem. Nam sicut legari sibi non potest, ita nec à se adimi.

Iulianus lib. xxx. digestorum. VII.

SI seruus communis c sub conditione d hæres institutus, viuo testatore libertatē consecutus sit: etiā pendente cōditione testamentariæ libertatis adire hæreditatem potest. e Item siue testator eum alienauerit, siue hæres f post mortem testatoris iussu domini g hæreditatem adibit.

Si hæreditatis delatæ à duobus dominis dies simul cedit: seruus vtrique necessarius hæres erit. Bar.

Idem lib. ij. ad Vrseium Ferocem. VIII.

DVo socij quendā seruū communē testamēto facto hæredē, & liberū esse iusserāt: ruina simul h oppressi perierāt. Pleriq; responderūt, hoc casu duobus Vrcinū hæredē existere, & id est verius. Sed etsi sub eadē cōditione seruum cōmunē vterq; socius liberum, hæredēq; esse iussisset eaq; extitisset: i idē iuris erit.

Error in corpore, vitiat institutionem & legatum.

Vlpianus libro v. ad Sabinum. IX.

QVoties † volēs aliū hæredem scri-

a Non valere. Nam nec in testamento eodem conceditur, nisi adimatur vtraq;, ut supra de lib. & posth. l. si ita. §. regulā, & facit Insti. de codi. §. nec codicillis. I fi.

b A semetipso. Idest, ne libertas quam à se habet, ei adimatur. seruus. n. &c. Et not. quod libertas serui instituti cum libertate, non potest alij legari. nec ab ipso instituto adimi. & est ratio: quia habet eā à seipso, id est nō habet, ut heres quia sic esset res hereditaria, sed ut singulare cōmodum quod de herede in alium consueuit dari: sed hic ipse sibi, ut hic, & infra de acqui. hered. l. ex parte, quia ergo non habet eā vt heres, non potest ei adimi vt heredi. nam &c. sicut à simili non pōt sibi legari libertas, uel ipsemet sibi, cum ipse sit heres, ita nec adimi. sic infra de adi. leg. l. legata inutiliter. §. fi. sed uidetur quod possit legari sibi ipsemet: ut C. de cōmu. ser. man. l. fi. contra. Sol. ibi erat altius heres institutus, unde libertas videtur per ipsum legari sibi, & hic ipse solus est heres institutus, unde se sibi dare non potest. & sic so. Infra de leg. j. l. senatus. § fin. contra. nam ibi non erat institutus, quinimò nec sua res potest sibi à se legari: vt ĵ. de lega. i. l. & quidem. & l. legatum. §. hæredi. est & alia ratio, quare non potest libertas adimi: quia quæ simul sunt data, s. hæreditas, & libertas: non possunt separatim adimi: propter quā rationem etiam hereditas sine libertate adimi non pōt: vt s̄. de lib. & posth. l. si ita. §. regulam. Sed in nostro casu est prędicta specialis ratio. Item & alia quia si libertas posset adimi, ergo & hereditas, quod non debet esse: vt Instit. de codicill. §. fi. Not. ergo quod protinus est liber & heres, vt Inst. de here qua. & diff. in prin. & supra si cer. pe. l. eius qui. & est ratio, q̄ à semetipso: quia sic oportet hereditatē adire, quam a semetipso non acciperet: at hic notabiliter tantum de libertate dixit. Item cum habeat libertatem à seipso, ut hic, ergo cur non potest ei à seipso legari? Respon. ibi sunt opposita heres, & legatarius vnde in eodem esse nō possunt, hic hereditas, & libertas non sunt opposita, imo quasi cōnexa, & hęc est ratio: quia libertas non est res hereditaria vt dixi: vel speciale est in libertate.

Libertas res hereditaria nō est.

SI seruus. CASVS. Titius, & Seius Stichum seruū communem habebant eum seruum Titius testamēto suo liberum esse iussit sub hac conditione, si Sempronius consul factus esset: eundemq; heredem sibi instituit sub alia cōditione, nempe si nauis ex Asia venerit, viuo Titio testatore. Stichus libertatem consecut° est manumissus fortè à dominis. Deinde mortuo eodem testatore, extitit conditio institutionis, naue ex Asia adueniente. Quærebatur, an hereditatem Titij Stichus adire posset, non expectata conditione libertatis testamentarię? Respon. Iurisconsul. posse: nec. n. necesse est eū expectare conditionem libertatis testamentariæ, qui uiuo testatore liber effectus est. Sed q̄d si pendente cōditione institutionis eum seruum testator, vel etiam mortuo testatore cohæres seruo datus, qui interim est hæres in solidum, alienauerit: certè adueniente cōditione, iussu domini seruus hæreditatem adibit.

c Si seruus communis. Tria sunt: nam hæreditas sub conditione. Item libertas eodem testamēto sub alia conditione relicta fuit. Item postea liber factus viuo testatore. Ita erit ergo heres domino uolūtarius, si extitat conditio hereditatis: licet pendeat conditio in testamento datę libertatis: ad hoc supra eo. l. seruus. §. qui si deicommissam.

d Sub conditione. Si autem pure, tota hæreditas uidetur acquirenda socio: vt infra ad l. Falcid. l. Plautius. Hug.

e Adire hereditatem potest. Cum iā extitit conditio hereditatis.

f Heres. Idest, qui esset hæres, si hic seruus cōditione defecerit. Vel dic coherea qui eū seruū non existente cōditione libertatis, nec aliàs eo libero alienauit: & tunc extitit conditio hæreditatis. Sed secundum hoc nō videtur, quod posset dare pretium partis: vt ĵ. ti. i. l. si seruus communis. Sed nunquid hæc alienatio per hæredem facta seruo adimet libertatem sicut hereditatem? Respon. non: ut ĵ. eo. l. pater filio.

† Cōcor. cum hoc prin. l. ca. cum supec abbatia. I fi. cum gl. final. post princi. ex̄ de offi. de lega.

g Domini. Nota: ut infra eo. l. quoties. §. seruus.

DVo socij. CASVS. Ego, & Titius Stichum nostrum seruum communem instituimus hæredem nobis: & dedimus quilibet nostrum ei libertatem in testamento: postea simul ambo perimus: certè erit nobis ambobus heres necessarius dictus seruus: quamuis si nō periissemus simul, nō esset ambobus necessarius, sed primo decedenti, si eum redemit ante mortē suam ut s. eo. l. sed si in conditione. §. si seruum. Vel si non redemit, sed communis remansit, non erit necessarius hæres ei, sed socio acquiretur hereditas, vt dictum est in primo casu. Sed & si nos qui simul perimus, vt dictum est, instituimus cum libertate heredem dictum nostrum seruum quilibet sub eadem conditione & existat conditio, erit similiter vtriq; nostrum necessarius heres. Viuianus.

h Simul. Nā si alter prius periisset, remaneret seruus alterius cuius solius posset esse amodo necessarius.

i Extitisset. Idem & si diuersis, dumtamen eodē tempore existat: secundum Ioā. si ergo diuersis temporibus, secus, vt no. s̄. in l. sed & si in conditione. §. si seruum.

QVoties. CASVS. Cum vellem scribere heredē fratrem meum ita scripsi. Patronū meū instituo hæredem: vel cū vellē instituere patronū, scripsi fratrē meū: certè neuter habebit: q̄a in corpore illius, quem uolebam instituere, erraui: & idē est si in legando erraui in nomine appellatiuo. nam debebitur neutrum. ut puta dum uolebam lancem legare, legaui vestem

bere, alium [a] scripserit, in corpe hominis errans (veluti, frater [b] meus, patronus meus) placet neque eum hæredem esse, qui scriptus est, quoniam volūtate deficitur: neque eum, quem voluit: quoniam scriptus non est. [c] Et si in re quis [d] errauerit, (vt puta dum vult lancē relinquere, vestem leget) neutrum debebit. hoc, [e] siue ipse scripserit, siue scribendū dictauerit.

Error in quantitate commune, vel discreta dispositionem non vitiat: & quod est dictum, præualet ei quod est scriptum. Bar.

Sed si non in corpore errauit, sed in parte [f] (puta si cum dictasset ex semisse [g] aliquem scribi, ex quadrāte sit scriptus) Celsus libro xj. Digestorum [*] posse defendi ait, ex semisse hæredē fore: quasi plus nuncupatū [h] sit, minus scriptum: quæ sententia rescriptis adiuuatur generalibus. Ideōq; est, & si ipse testator minus scribat, cum plus vellet adscribere. Sed si maiorem partē [*] adscripserit testamentarius, [i] vel (quod difficilius est ꝓbatione) ipse testator, vt ꝓ quadrāte semissem: [k]

[*] P. Flor. Celsus li. 12. q̃stionum Digestorum 11.

[*] Partem nō est in P. Flor.

uestem. Sed si non. Pone, ego non erraui in corpore: sed in parte, puta cū dictassem ex sex uncijs hæredem scribi Titium, notarius scripsit ex quatuor uncijs uel egomet scripsi eū in quatuor: certè erit hæres Titius in sex uncijs: licet econtra si uolebã Titium scribi hæredem in quatuor vncijs. & notarius scripsit eum in sex hæredē, uel ipse ego: certè erit Titius hæres tantum in quatuor vncijs, & idem in legato. nam si pro c. scripta sunt cc. non debebuntur legatario nisi c. Tantundem. Ego uolui Titium esse mihi hæredem sub conditione, & non aliter: & notarius, vel ipse ego non scripsi conditionem in institutione: non erit hæres Titius: sed econtra si uolui Titium hæredem purè instituere, & notarius scripsit institutionē conditionalē, erit Titius hæres purè: sed & si uolebã instituere hæredē in parte dimidia Titium, siue quendam, qui uocatur primus, & scriptus est primus, & secundus: solus primus habebit. Si quis nomen. Ego uolens instituere Titium, qui erat rubeus, & habebat minus unum oculū, ita dixi. instituo mihi hæredem Titiū rubeu habentē minus unū oculum: certè erit heres dictus Titius, quã uis non nominauerim eum in institutione. si autē nō demonstrarem eum certo signo, non ualeret institutio. quandoque tamē uidereiur quibusdã incertus, est tñ cert°, & hæreditatē obtinet, puta si ita dicã, uter ex fratribus meis. s. Titio, & Mæuio, Seiam uxorē duxerit ex dodrante heres esto: uter non duxerit, ex quadrante heres esto. nã quamuis sit incertū ex qua parte quilibet eorum sit heres, tamē rectè, & certo modo facta est institutio. & est similis dicta institutio isti alij institutioni, uter ex fratribus meis. i. Titio, & Mæuio vxorem Seiam duxerit, heres esto: vter non duxerit, hæres ne esto. quę institutio conditionalis est. Hæredes. Hæredes dicuntur succedere testatori in iure: quia hæreditas est ius, & si plures sunt ab aliquo instituti, omnes æqualiter sunt heredes, nisi testator diuiserit inter eos hæreditatem, siue ius hæreditatis. Si duo sunt. Institui mihi hæredē Titium in quatuor vncijs fundi mei Corneliani, & Seiū in octo vncijs dicti fundi: certe detracta fundi mentione uterq; ex ęquo mihi succedet nō secus quã si heredes scripti sine partibus essent. nisi mea contraria voluntas appareat. Si quis ita. Titius ita scripsit in testamento suo, Stichus seruus meus liber esto. & postea quam liber erit, hæres esto: certè simul competit ei libertas, & hereditas: & ita erit heres necessarius Titij. Si quis primum. Titius instituit sibi heredem primū in quatuor vncijs hereditatis suæ, & secundum in alijs quatuor vncijs: & ita postea dixit dictus Titius: Si dictus secundus mihi hæres non erit, tertium facio mihi heredem in octo vncijs: postea Titio mortuo secūdus repudiauit suas quatuor uncias: certè hic tertius habebit octo vncias in hęreditate Titij. i. habebit quatuor vncias, quę nō erant alicui datę iure institutionis, alias aūt quatuor vncias, quæ erãt datę dicto secundo, qui repudiauit, habebit dictus tertius iure substitutionis. Seruus. Stichum seruum meū institui mihi hæredem cum libertate: & postea eum alienaui in Titium: certè iussu Titij adibit hæreditatem meam: si autem ante mortem meam eū à Titio redemi, ualet pędicta institutio: & erit mihi necessarius heres. Si seruus ex die. Stichū seruū meū institui mihi heredē purè, & volui, quod esset liber a paschate in posterum. postea alienaui eum in Titium, uel manumisi: certè valet institutio quam de eo feci, & existet heres Stichus mihi. & intelligas, q̃d eo casu quando fuit manumissus a me, adibit suo arbitrio: quando autem fuit a me alienatus in Titium, adibit iussu Titij: sed pone quod post institutionem quam de dicto Sticho feci purè, & dationem libertatis post pascha, alienaui usumfructum dicti Stichi in Titiū: certè & institutio pędicta ualet, & hoc casu differtur dicta institutio in id tempus, quo extinguetur dictus usufructus, & non sufficit uenire diem, postquam dedi ei libertatem, nisi & desinat Titius usumfructum in eo habere: inuito. n. fructuario habere non potest libertatem. Sed pone, quod dicto Sticho dedi libertatem post pascha: institui aūt eum heredem purè, vt dictū est in primo casu: non aūt alienaui eū postea, vel manumisi: certè ueniēte paschate erit heres, & liber. Item quid si dedi ei libertatem post pascha, & hereditatem sub conditione, si nauis ex Asia venerit, & non alienaui eum postea, uel manumisi, & postea ueniat pascha, & postea conditio: certè liber, & hæres erit. & hoc dicit. Vlu.

a Alium. Recogitans de alio certo: & occurrerit mihi alius, quem puto esse illum, non ergo Iacob. heres fuit de iure Isaac, & neque Esau: quia de altero errauit in corpore, de alio noluit.

b Frater. Aut credo hunc Seium esse Titium fratrem meum: cum non uideã, & non ualet, ut hic: aut credo hunc Seium esse fratrem. & obtinet C. eo. l. si pater. aut non credo, sed fratrem nomino: ut ff. eo. l. nemo. §. qui frater. aut in nomine tantum proprio erro: ut C. de testa. l. si quis in nomine. & ff. de reb. dub. l. qui habebat Flaccum. & facit ff. de iur. delib. l. fi. & C. de testam. l. neq; professio.

c Non est. Nec nuncupatus. & facit ff. de supellec. lega. l. Labeo. § idem Tubero & de reb. dub. l. in ambiguo. & pro empt. l. 2. §. cum Stichum.

d In re quis. Alias est in rebus quis. i. appellatiuis nominibus: alias est in reliquis. i. nominibus rerum appellatiuis. & facit ff. de leg. 1. l. 4.

e Hoc. Scilicet verum est.

f In parte. Scilicet quota rerum. Azo.

g Ex semisse. Imo videtur ex quadrante: vt infra de legatis primo. l. qui quartam, tertio responso. Solue vt ibi.

h Nuncupatum. Facit ff. eo. l. 1. §. si autem. & ff. de cō ditio. & dem. l. cum autem.

i Testamentarius. id est, scribens testamentum.

k Semissem. Scilicet scripsit.

Proculus putat, ex quadrante fore hęredé: quoniam insit quadrans in semisse, [a] quam sententiam & Celsus probat. Sed & si quis pro centum, [b] ducenta per notam [c] scripsit idem iuris est, nam & ibi vtrunque scriptum est, & quod voluit, & quod adiectum [d] est, quæ sententia non est sine ratione.

Error in conditione, quam quis destinauit inserere, institutionem vitiat. Bar.

Tantundem Marcellus tractat & in eo, qui conditionem destinans inserere, non addidit. nam & hunc pro non instituto putat. [e] Sed si conditionem addidit, dum nollet hæredem futurum [f] detracta ea, nec nuncupatum videri, [g] quod contra uoluntatem scriptum est: quam sententiam & ipse, & nos probamus. Idem tractat, & si testamentarius [h] contra voluntatem testatoris conditionem detraxit [i] vel mutauit hæredem non futurum: [k] sed pro non instituto habendum.

Persona institutioni adiecta per errorem, hæres non erit. Bar.

Sed si cum primum [l] hæredem ex parte dimidia scribere destinasset, primum, & secundú scripsit: [m] solus primus scriptus hæres videbiť, & solus hæres existet, quasi ex parte dimidia institutus.

Sufficit hæredem demonstrari aliter, quam nomine proprio. Bartol.

Si quis nomen hæredis quidem non dixerit, sed indubitabili signo eum demonstrauerit, qđ penè nihil à nomine distat: [n] non tamen eò, qꝛ contumeliæ [o] causa solet addi, valet institutio. Hæres [p] institui, nisi vt certus [r] demonstretur, [q] nemo potest.

Sufficit personas esse certas: licet portionum distributio ex futuro euentu dependeat. Bar.

Si quis ita dixerit, Vter ex fratribus meis Titio, & Mæuio Seiam vxorem duxerit, ex dodrante: vter non duxerit, ex quadrante hæres esto: rectè [s] factam esse institutionem certum est: [t] sed quis ex qua parte incertum. Planè erit similis institutio, si ita facta fuerit, Vter ex suprascriptis fratrib. meis Seiã vxoré duxerit, hæres esto. Sed & hãc puto valere institutionem, quasi sub conditione factam.

Per institutionem succeditur in ius defuncti: & plures in dubio intelliguntur æqualiter instituti. Bar.

Hęredes iuris successores sunt: [s] & si plures instituãtur, diuidi inter eos à testatore ius oportet. quod si non fiat: omnes ęqualiter [t] hęredes sunt.

Plures instituti in re certa diuidunt sibi hæreditatem æqualiter, nisi testator manifestissimè aliud voluit. Bar.

Si duo sint hæredes instituti, vnus ex parte tertia fundi Corneliani, alter ex besse eiusdem fundi: Celsus expeditissimã Sabini sententiam sequitur, ut detracta [u] fundi mentione, quasi sine partibus [x] hæredes scripti hæreditate potirentur: si modò voluntas patrisfamilias manifestissimè nõ refragatur.

Dictio postea, non impedit diem hæreditatis, & libertatis

[a] In semisse. Maiori summæ minor inest. sic s. de arbi. l. dié. §. si plures. & de pecu. l. hinc quęritur. & j. de uerb. obl. l. j. §. si stipulanti. & de re iudic. l. si quis cum reo. Item tacit C. de test. l. errore. & s. de stat. homi. l. Imperator.

[b] Pro cẽtum. Quæ relinquere volebat.

[c] Per notam. Id est, signũ tẽprę entans, nempe cc.

[d] Adiectum. Id est, superfluum.

[e] Puta. Imò uidetur pure institutus: ut C. de institu. & substi. l. pen. & j. de leg. 2. l. cũ pater. §. si cõtra. Sol. est pro nõ instituto, scilicet sic ut destinauit: sed pure. Sed huic solu. obs. s. e. §. sed si nõ in corpore. ubi uoluntas præualet scripturæ. Sed ibi dictauit: hic tãtũ in corde destinauit. Vel dic, morte præuentus non addidit: nõ instituturus sine cõditione: at secus in contrario secundũ R. uel hæc est opinio Mat. quę nõ tenet, ut in simili casu supra, eo. l. 2.

[f] Hæredem futurum. Putat Marcellus. Io.

[g] Videri. Scilicet putat repete. Io.

[h] Si testamẽtarius. Id est scribens testamentũ: ut est tabellio: ut s. ead. l. §. sed si maiorem.

[i] Detraxit. Omnino Azo.

[k] Non futurum. Scilicet, pure. H. sed prout testator voluit, scilicet sub conditione: ut s. eadem lege. §. sed si maiorem.

[l] Primum. Scilicet solum.

[m] Scripserit. Ex dicta dimidia: & dic destinasset, licet nõ sit scriptũ: ut §. sed si non in corpore. Accur.

[n] Distat. Sic ff. si certum peta. l. certum. et j. de ma. test. l. nominatim. & s. de libe. & posthu. l. 3.

[o] Cõtumeliæ. Quia tunc nõ ualeret: ut Titium, qui occidit Seiũ, instituo: ut j. de leg. 1. l. turpia. in princi. Sed contra, infra eod. l. his uerbis. §. 1. Solu. ibi stetit in genere maledictionis: ut & s. de liber. & posthum. l. 3 in princip. hic in specie dixit. sic & alias in commendatione dicimus: ut s. de dol. l. quod uenditor. Alij ut R. faciunt differentiam inter cõtumeliam, ut hic: & maledictionem, ut in contrario. Accursius.

[p] Hæres. Vt infra eodem l. in tempus. §. quoties. & C. de testa. l. iubemus. idẽ in legatis: ut infra, eod. de usufru. leg. l. qui plures. & de rebus dub. l. 5. & in tutore: ut supra de testa. tutel. l. tutor incertus. & Insti. de legat. §. tutor.

[q] Demonstreť. Proprio nomine, uel in dubitabili signo. ut s. prox. §. uel conditionis euentu: ut infra proximo §. & per se, non per alium: ut infra eod. l. illa. Sed opponitur, ignotus põt fieri hæres: ut C. eo. l. extraneum. ergo ignotus est certus. Azo.

[r] Certum est. Facit infra, de cõdi. insti. l. uter. & de secund. tab. l. 2. §. si quis ita hæredes. & de lega. 1. l. si seruus legat[9]. §. huius.

[s] Successores sunt. Vt & s. de edend. l. quædam. §. nihil.

[t] Aequaliter. Sic Instit. eod. §. si plures. & infra l. proxi. & infra .px. §. & de le. j. l. legata inutiliter. §. fin. & Instit. pro soc. §. & quidem. & supra, de pecu. l. itẽ cum. in fin. & infra de appell. l. si qui separatim. §. quoties.

[u] Detracta. Id est, perinde ac si de fundo nihil esset dictũ.

[x] Sine partibus. Et ita æqualiter: ut s. proxi.

[s] P. Fl. ut certè.

[r] Incertitudo personæ, an & qñ uiuiet, plenè p Bal. in l. quidã. j. de reb. d[illegible] & per omnes in l. id quod pauperib. C. de episco. & cl.

[s] P. Flo. hic rectè.

§.proxi.§.& infra,l.proxi.& ī.eodem ,l.1.§.si ex fundo.& infra,eodem .l.ex facto.§.ita igitur.

a Postea. Materialiter ponitur. Hug.

b Hæreditatem. Et sic erit necessarius hęres.secus si dixerit si uolueris hæres esto:ut J.de conditio.insti.l. verba. Azo. & facit infra eo.l.talem. & de sec.tabul.l.si ita. §.qui filio.

simul cedere. Bartolus.

Si quis ita scripserit, Stichus liber esto,& postea a quam liber erit hæres esto. c Labeo,Neratius, & Aristo opinãtur, detracto verbo medio, postea, † simul ei & libertatem, & hæreditatem b competere. quæ sententia mihi quoque vera videtur. Si quis primum c ex triente, secundum ex triente hæredem instituerit: & si secundus hæres non erit,tertium ex besse hæredem scribat: hic secundo repudiãte, bessem habebit non solum iure substitutionis, d sed etiã institutionis (id est, triẽtem iure substitutionis, trientem iure institutionis.) Seruus cum libertate hęres institutus, si sit alienatus, iuberi adire e ab eo põt, cui alienatus est. f Sed si redẽptus sit à testatore: g institutio valet, & necessarius hæres erit. h Si seruus ex die libertatẽ acceperit,& hæreditatẽ pure, mox sit alienatus, uel manumissus: i videamus,an institutio valeat. k Et quidẽ si alienatus nõ esset, põt defendi institutionem valere, vt veniente die l libertatis, q̃ hæreditatem moratur m cõpetente libertate & hæres necessarius existat. Sed si in diẽ libertas, aut hæreditas n sub conditione data sit, si cõditio post diem adueniẽte extiterit, liber, & hæres erit. Sed & si purè fuerit hæres institutus, libertate in diem data, si sit alienatus, o vel manumissus; p dici debet, eũ posse hęredem existere. q Sed & si non ipse seruus sit alienatus, r sed vsusfructus in eo; æquè institutio s valet; sed differtur t in id tempus; quo extinguitur vsusfructus.

Plures instituti ex diuersis rebus admittuntur æqualiter vt instituti. Bart.

Paulus libro j. ad Sabinum. X.

SI alterius, u atq; alterius fundi pro æquis partibus hæredes quis instituerit; • perinde habebitur quasi non adiectis partibus hæredes scripti essent. Nec enim facilè ex diuersitate prædiorum portiones x inueniuntur. Ergo expeditius est, quod Sabinus scribit perinde habendum y ac

c Si quis primum. Hic tertius.

d Substitutionis. Vt infra eo.l.nam tertiũ,& facit infra eo. l.liber homo.§.fin. contra. Solu. vt ibi.

e Adire ℈. Et tunc est voluntarius hæres.

f Alienatus est. Nec ergo erit liber vt hic,& Infra.eo. §.quod si alienatus. & facit infra de legat.1.l.qui ex asse(?)... §.seruo. & infra de condit. & demonstrat.l. si in diem ℈. Accursius.

g A testatore. Secus si impubes emerit, cui est substitutus: vt supra eod.l. sed & si.§. si seruũ communem.

h Erit. Vt & supra eod.l. sed & si.§.si seruum cõem.sic & in libertate:vt infra de manumiss.test.l. verum est. secus est in legato: ut infra de adim.lega.l.cum seruus.contra.Solu. hic fieret domino iniuria, si filiũ hũc non haberet hæredẽ: vt Insti.qui manumit. nõ poss.§.1.

i Manumissus. A testatore. Acc.

k Valeat. Hanc soluit infra ibi, sed & si pure &c. quod valet. Accur.

l Veniente die ℈. Non ante, etiam hodie. lex enim quæ præsumit seruo instituto fieri eum liberũ,ut Insti.qui ma.nõ pos.§.1.loquitur, ubi non apparet domini uoluntas contraria: alias non est locus præsumptioni:ut J.de uerbo.oblig. l.continuus.§.cum ita.hic enim demum post diẽ dari uoluit.

m Moratur.Nota, quod hæreditas per se ad diem morari uel dari nõ posset:ut infra.e.l.hæreditas, sed libertas ex die dari potest:& sic per eã,ut hic dicit,moratur hęreditas. Azo.& facit ī.eod.l. seruus alienus.§.1.

n Post diem. Quid si ante.H. ADDITIO Die secũdũ Bal.hic quod cõditio est purificata:& sicut si ab initio esset pura institutio, spectaretur dies libertatis: ita dicit arg.l.quod si pendente. de peri.& comm. rei uen.& l.potior.ī.qui pot.in pig.hab.

o Alienatus. A testatore. Accur.

p Manumissus. A testatore.

q Hæredem existere. Voluntarium. & dic à testatore in utroque casu.s.si antequam adeat iussu domini,fiat liber:ut Insti.eo.§ seruus autem. & §. alienus . quinimo & si non esset liber, puta alienatus,poterit iubente nouo domino nolle adire: vt C.e. l.3. & sic si postea fiat liber adibit suo arbitrio : Vel dic etiam , non manumissus hæres erit alii: & sic ĩpropriè vt infra.de acq.hæred.l.placet.

r Alienatus . A testatore ℈.

s Institutio.i.equa.

t Differtur . Hodie autem videtur quod non debeat differri imo statim adueniẽte die libertatis sit liber,& hæres,& necessarius,licet duret in eo vsusfructus. quia bene põt hodie proprietarius volente vsufructuario ei dare libertatem: vt C. communia de ma. l.1.§.fin.autem proprietarius.

SI alterius. CASVS. Instituit Titius sibi hęredem Seium in dimidia cuiusdam sui fundi Titiani: & Caiũ in tertia parte cuiusdã alterius sui fundi nomine Corneliani:& in superfluo suæ hęreditatis non dedit eis aliquos cohæredes . quæritur quid debeat fieri de hæreditate dicti Titii : Certè perinde est,ac si hæredes essent instituti non adiecta parte ℈ aliqua : & sic quilibet eorum habebit hæreditatem pro dimidia . & vice præceptionis habebunt partes prędictorum prædiorum. in quibus partibus instituti fuerunt. difficilè enim esset & stultum inueniri fieri portiones hæreditatis ex diuersitate prędictorum prædiorum. in quibus partibus prędicti Seius,& Caius instituti fuerunt a Titio.& hoc dicit Viuianus.

u Si alterius. Idem si eiusdem: ut supra eod.l.quoties.§.si duo. lo.

x Portiones.Scilicet hæreditariæ.

y Perinde habendum . Quantum ad portiones hæreditarias.nam quantum ad eos fundos nõ perinde est: ut infra.e.l.ex facto.§.1.& facit ī.e.l.1.§. si ex fundo. & J.tit.1.l.cohęredi.§.fi.& infra ad Treb.l.si q̃s priore.Sed contra J. eo.l.px Sol.cõcessio melioris rei,uel partis non facit, ut plus videatur esse datum de hæreditate, ut hic: sed copulatio plurium personarum℈

† Similis est tex. in §.illud autem. ī. in proœm. & ita ponit in dubio s̃m Dy.& Bar.in le. fructus.in fi. ī.solut. matr.

• P.Fl.hęreditas ãi.

• P.Fl. p partib. q̃s hæredes istituerit.

• In P.Fl. partium portiões Quę scriptura q̃d significet, planè no video.

in eandem rem vel partem, coniungit eos in vnam dimidiam: & alter cui per se hæreditas institutionis iure est collata, habet aliam dimidiam: ut ibi.

a Nec fundum. Quantum ad partes hæreditarias, sed iure prælegationis hoc habent: vt ℐ. eodem. l. ex facto. Accursius.

b Nominasset. Et ita deductis partib[us] æqualiter erunt hæredes.

si nec fundum, [a] nec partes nominasset. [b] †

Coniuncti ex re certa habentur pro vno quo ad diuisionem hæreditatis faciendam cum alio instituto. Bart.

Iabolenus libro vij. epistolarum. XI.

* Titius fundi Corneliani hæres esto mihi. duo Titij illius insulæ hæredes sunto. § Hic [c] habebunt duo Titij semissem, [d] ac Titius semissem. idq́; Proculo placet: quid tibi videtur? Respondit: Vera est Proculi opinio.

Etiam in distributione partium vltimum dictum præualet. Bart.

Paulus libro ij. ad Sabinum. XII.

SI inæqualibus partibus datis ita adijciatur, § Quos ex disparibus partibus hæredes institui, æquè' hæredes sunto: § existimandum est, exæquari eos: scilicet si hoc ante peractum [a] testamentum scriptum sit.

Dictio æquè, facit vt coniuncti cum disiunctis æqualiter admittantur. Bar.

Vlpianus libro vij. ad Sabinum. XIII.

INterdũ hæc adiectio, § Aequè hæredes sunto, § testatoris voluntatem exprimit: vt puta. § Primus & fratris mei filij [f] æquè hęredes sunto § Nam hæc adiectio declarat omnes ex virilibus partibus institutos, vt & Labeo scripsit: qua detracta, semissem fratris filij, semissem primus haberet.

Res est diuisibilis in infinitas partes.

Paterfamilias † distribuere hæreditatẽ in tot partes potest, quot voluerit, sed solennis [g] assis distributio in xij. vncias fit. Denique si minus [h] distribuit, potestate iuris in hoc [i] reuoluitur: [k] vt puta si duos hæredes ex quadrante scripserit. nam hæreditas eius residua accedit, vt ex semissibus videantur scripti. Sed si alter ex quadrante, alter ex semisse hæredes scripti sunt: qui accedit [l] quadrans, pro partibus hæreditarijs [m] eis accrescit.

Titi' fundi. CASVS. Institui mihi hęredem Titium in fundo meo Corneliano, & duos alios Titios institui mihi hęredes in quadam mea insula, siue domo nomine Titiana, certè hoc casu debet ita diuidi hęreditas mea. s. vt primus Titius habeat hæreditatis meæ medietatem: alij autẽ duo Titij, qui fuerunt in insula instituti, habeãt aliam dimidiam. Viuia.

c Hic. Id est, in tali casu.

d Semissem. Facit ℐ. l. 3. 2. respon. & §. sed si duos. & l. itẽ quod. §. sed si expleto. & l. liber homo. §. Titius. & argu. ℐ. de usufru. accresc. l. si quis Titio, & l. si proprietas. & ℐ. de usufruct. l. Sempronius. §. fi. & Institu. eo. §. videamus. & C. de impub. & alijs subs. l. fi. in fi. sed præcedens casus est argu. contra. sed expone ut ibi.

SI inæqualibus. CASVS. Institui mihi hęredẽ Titiũ in octo uncijs, & Seiũ in quatuor: & postea ita dixi, ante testm̃ perfectum: quos ex disparibus partibus hæredes institui, ęque hęredes sunto. certè quilibet eorũ habebit dimidiam hęreditatis meę. Viuia.

a Peractum. Idem & si post peractũ: sed ideo sic dicit, quia si ante peractum, non oportet iterum adhiberi de nouo aliam solennitatem: alioqui sic: vt ℐ. de test. l. hęredes. §. s. secundum Ro. Vel ideo sic dicit, quia vbi ante, ipso iure non uidentur datę inęquales partes, sed æquales tantum finguntur datę. si autem postea, videntur ademptę inęquales. non ipso iure non datæ: vt arg. ℐ. de leg. 1. l. si ita sit adscriptum. Azo. & ℐ. de ijs quæ in testa. delen. l. 1. §. sed si legi. & §. sed consulto. & facit ℐ. eo. l. si ita scriptum fuerit.

INterdum. CASVS. Pone q[uo]d ita mihi institui hęredes in testamẽto: Primus, & fratris mei filij, ęque hæredes mihi sunto. certè quilibet eorum habet virilẽ partem. Si autem ita dixissem, Primus, & fratris mei filij, hæredes mihi sunto: Primus haberet dimidiã hæreditatis, & filij fratris mei haberent aliam dimidiam.

Paterfamilias. Faciens testamentum põt distribuere hęreditatem suã in quot partes uult: sed solẽnis distributio assis solet fieri in xij. uncias, aut ergo testator distribuit in minus quam in xij. partes, aut in plus: si in minus, totum reducitur ad assem, siue ad xij. partes: puta instituit sibi Titiũ, & Seium in tribus uncijs: certè nouem residuę uncię eis accedunt: & sic quilibet eorũ erit hæres in sex uncijs. si autem instituit Titiũ in tribus uncijs, & Seium in sex: certè superfluę tres unciæ debent eis accrescere pro hæreditarijs partibus. Si autem excesserit testator xij. uncias in diuidẽda hæreditate sua inter hæredes: æquè pro rata decrescũt, quantũ ad numerũ xij. unciarum, ut puta instituit me in xij. uncijs, te autẽ instituit in sex. certè ego habebo viij. uncias hæreditatis, & tu quatuor. si aũt Titiũ, & Seiũ instituit ex asse, & Semproniũ, & Caium in xij. vncijs: certe Titius & Seius habebunt sex uncias, & Sẽproni[us], & Caius alias sex. si autem Titium, & Seium ex asse hęredes instituit, Sẽproniũ autẽ in dimidia, & sexta. i. ex sex, & duab. uncijs i. octo vncijs: certe hoc casu distribuendus est as in uiginti vncias, ex quibus debet habere octo uncias ille, qui est institutus in dimidia, & sexta: & duodecim uncias debebunt habere illi duo, qui fuerant instituti ex asse. si autem instituit Titium in quatuor uncijs, & Seium in quatuor, & Caium in quatuor, & postea eundem Titium in duabus uncijs. certè hoc casu hæreditas diuidetur in xiiij. uncias. s. ut Titius habeat sex vncias, & Seius quatuor. & Caius quatuor. omnia tamen prædicta reduci possunt ad assem. Viu.

f Filij. omnes enim coniuncti loco unius habẽtur: ut ℐ. eo. l. Iulianus. & l. Lucius. & ℐ. ti. 2. l. si pater. & ℐ. de lega. 1. l. planè. in prin. Sed argu. contra ℐ. de leg. 2. l. Lucius. §. Lucius. Sol. ut ibi. Accur.

g Solennis. Id est frequens.

h Minus. Quam in duodecim.

i In hoc. Duodecim.

k Reuoluitur. Alias resoluitur, scilicet hęc distributio minor: & nota uoluntatem testatoris in potestatẽ iuris resolui. Accur.

l Qui accedit. Id est, qui superest.

m Pro partibus hęreditarijs. Vt ℐ. de secun. tab. l. si ita.

† Et sic admittentur ad hæreditatem æquis portionibus. & cõcor. c. t. in gl. super uer. certa re. post med. ibi, si aũt plures. ex tra. de testa. lib. vj.

* In P. F. Atti' fundi Corneliani hæres esto. duo Titij illius insulæ hæredes sunto. duo Titij semissem hẽbunt, Attius itẽ semissẽ. idq́; &c.

† In hunc locum copiosè Alexã. ab Alexã. Genialiũ dierũ li. 1. c. 2.

Testatoris uoluntas in iuris prãtẽ qñq; resoluitur.

Sed si excesserit in diuisiõe duodecim uncias, [a] æquè pro rata decrescet: [b] ut puta me ex duodecim uncijs hæredem, re ex sex scripsit. ego hæreditatis habebo bessem: tu triẽtem. [c] Sed si duos ex asse heredes scripserit, alios ex duodecim uncijs: an æquè distributio fiat, apud Labeonem libro quarto Posteriorum quæritur. Et putat Labeo, & illos [d] ex semisse, & hos, qui ex duodecim unciis scripti sunt, ex semisse hæredes fore; cui sententiæ assentiendum puto. Sed & si duos ex asse hæredes instituerit, tertium autem ex dimidia & sexta: eodem libro Labeo ait, in xx. uncias assem diuidendum: octo laturum ex dimidia, [e] & sexta [f] scriptũ, illos duos xij. Apud eundem [g] refertur: § Titius ex parte tertia: [h] § deinde asse expleto, [i] § idẽ ex pte sexta. [k] § In xiiij. uncias hæreditatem diuidendam, [l] Trebatius ait.

Si quis multos hæredes primum in primam: secundum, & tertium in secundam, & tertiã partem scripserit, intelliguntur omnes æqualiter instituti. Bartolus.

Iabolenus libro primo ex Cassio. XIIII.

SI quis heredes ita instituit, Titius ex parte prima, Seius ex parte [*] secunda, Meuius ex parte tertia, Sulpitius ex parte quarta hr̃des sunto; § æquæ partes [m] hr̃ditatis ad institutos pertinebunt: quia testator appellatione numeri, scripturæ [n] magis ordinem, quam modum [o] partibus [p] imposuisse uidetur.

Relatiuum quis, uel qui, in dubio facit ueram relationem, non simplicem. Bart.

Vlpianus libr. vij. ad Sabinum. XV.

IVlianus quoque libro xxx. refert; si quis ita hæredes scripserit, § Titius ex parte dimidia [q] heres esto, Seius ex parte dimidia; ex qua [r] parte Seium institui, ex eadem parte [s] Sempronius heres esto; § dubitari posse, [t] utrum in tres semisses diuidere uoluerit hæreditatem, an uerò in unum semissem Seium, & Sempronium coniungere: quod est uerius. [u] & ideo coniunctim eos uideri institutos. sic fiet, ut Titius semissem, hi duo qua

[*] Hæc in P. F. adiecta sunt in margine.

ita. & C. de testam. milit. l. 3. Accur.

[a] Vncias. Quia habent propria nomina hæ partes: ut Insti. eod. §. hæreditas.

[b] Decrescit. Quantum ad numerum vnciarum: non quantum ad substantiam.

[c] Trientem. Imo videtur adimere primo quantum confert secundo: vt C. de lega. l. cum quæstio. Respon. trahe hãc ad illam: vel hic constabat talẽ fuisse voluntatem, ut transiret ad dupõdium, quod potest: ut hic & Instit. eodem. §. videamus. vt plene in contrario no.

[d] Illos. Ex asse institutos. & ita decrescit eis quantum ad numerum vnciarũ: non quãtum ad substantiam rerum hæreditariarum: ut inf. de leg. 1. l. si quis testamento. §. 1. & l. si pluribus. & potest hoc facere. & hic est contra, C. de leg. l. cũ quæstio. Solu. vt sup. proxi. §.

[e] Ex dimidia. Scilicet parte assis.

[f] Et sexta. Scilicet parte assis. & facit suprà eo. l. Titius fundi. Accur.

[g] Apud eundem. Scilicet Labeonem.

[h] Tertia. Id est quatuor vnciis: & quendam alium in octo vnciis subaudi.

[i] Expleto. Alio instituto in besse.

[k] Sexta. Assis.

[l] Diuidendam. Vt Titius 6. alius 8. habeat: vt s. proxi. §.

SI quis. CASVS. Caius ita instituit sibi hæredes: Titius ex parte prima sit mihi hæres: Seius ex secunda: Mæuius ex tertia: Sulpitius ex quarta. certè æquales partes ad eos pertinebũt: quia dum dixit, Caius Titius ex parte prima, Seius ex secũda &c. videtur imposuisse ordinem scripturæ, vt sic dixisse videatur, primo loco instituo Titium, secundo Seiũ &c. nõ aũt vt dixisse instituo Titiũ in vna vncia, Seium in duabus, Mæuiũ in tribus, & Sulpitium in quatuor: sicut quidã credebãt, & malè credebãt. n. q x. vnciæ essent inter eos prędicto modo diuisæ: & qd' duæ superuæ deberent eis accrescere pro hæreditariis partibus. sed si ita dixisset dictus Caius: Titius ex parte dimidia hr̃s esto, & Seius ex alia dimidia: & ex qua parte prædictũ Seium institui, ex eadẽ parte Sempronius hæres esto. tunc Titius habebit dimidiam, & inter Seium & Sempronium alia dimidia diuideretur: ita quod Seius haberet tres uncias, & Sempronius alias tres. Sed si quendam nomine Primũ instituisset ex semisse, & Secundum ex alio semisse. i. sex vnciis, & substituit tertium in ix. vnciis si primus hæres non esset: certè si dictus primus adierit: sicq; per cõsequẽs sit exclusus tertius: primus, & secundus habebunt æquales partes de tota hæreditate. si autẽ repudiauerit primus, sicque vendicasset sibi locũ tertij substitutio, q̃ fuit facta in ix. vncijs, vt dictũ est: diuidetur hæreditas i xv. partes: voluit. n. testator excedere assem, cũ numerauerit plures vncias, q̃ 12. in persona secũdi, & tertij: ex quibus quidem 15. partibus ix. habebit dictus tertius, & sex secũdus. Nam Iulianus scripsit, videri dictum tertiũ substitutũ prædicto primo in sex vnciis, in quibus fuit institutus dictus prim' ut dictũ est: institutũ aũt uideri dictũ tertium i tribus unciis q̃ erãt vltra assem distributum inter primum, & secundu: & sic dictum tertiũ videri sustinere i dictis 9. vnciis personã substituti, & istituti. Vi.

[m] Æquæ partes. Id est æquales partes. Acc.

[n] Scripturæ. Vt sic dixisse videatur, primo loco hunc hæredem instituo. Azo.

[o] Quam modũ. Diuersum à prio. Azo.

[p] Partibus. Singulis prædictis. Accur.

[q] IVlianus. Ex parte dimidia. repete. hæres esto: vt & s. l. 1. §. diuus.

[r] Ex qua. Hic incipit institutio tertii.

[s] Parte. Dimidia.

[t] Dubitari posse. Dubitabatur esset ne relatio simplex, an personalis. & certè potius est personalis. alias est simplex: ut C. de pactis conuentis. lege, ex morte.

[u] Verius. Aliter ponitur j. eodem l. si re solum. §. fin. Azo.

Azo.& facit J.de verb. sign.l.triplici.§.fi. Acc.
a Quadrantes. Scilicet duos, & hoc est quilibet tres vncias: & sic sex inter ambos.
b Si primus. Hæres sit institutus.
c Ex semisse. Alio, repete sit institutus.
d Quæstionem. Quid vel quantum voluit vnumquenque habere. Accursius.
e Habituros. Primum, & secūdum: tertium vero nihil.
f Si repudiauerit. primus. Accu.
g Quindecim partes. Nam voluit excedere assem, cum cōnumerauerit plures vncias quā duodecim. & hoc præsumitur secundum has duas leges. hodie præsumitur in dubio contra.& secūdum hoc tertius hodie habebit nouem vncias, secundus tres. vt tres videantur sibi ademptæ: vt C.de lega.l. cum quæstio.

ADDITIO. Tu dic secundum Bar. hic, qd cū cuilibet ex primis reliquerit minus, secūdo plus, quod hæc lex hodie non est correcta: ut not. per glos. in d.l. cum quæstio. C. de lega.

*Et, non est ī P.Fl.

h Sex. Et est ratio, quia tertius in nouē vncijs est substitutus. primus in sex vncias primus, & tres suas. secundus verò in sex tantum est institutus. Accur.

non, imo omnibus accrescit: nam nō est unus eorū sine parte in stitutotū magis coniunctus alij, quam exteris cohæredibus: sed si prædictos duos primos, quos instituerat in xj. vncijs. instituat in xij. vncijs, & prædictos duos vltimos scripsisset hæredes sine parte: quo casu venirent vltimi in alijs 12. vncijs, siue in alium assem: certè sicut dixi sup. eos non esse cōiunctos, quātum ad ius accrescendi: ita dico & hic. & benè dixi qd' duo vltimi veniut in aliū assē: nā & si un' sine parte īstituatur, & duo alij instituantur cō iunctim sine parte: vnus habebit unū semissem, alij duo aliū semissē, sed qd si instituat duos, uel tres in uno asse simul, & quartū īstituat sine parte? certè quartus habebit aliū assem, secus si expleto asse ita scripsisset, quart' ex reliqua pte hrs esto: qa non vr quartus in aliquo institut', cum nihil sit relictum. Sed pone, qd' Titium instituit in 12. vncijs, & Mæuium in assem: & ita inter eos duos distribuit dupondium. i. 24. vncias: & postea tertiū instituit sine parte: certè ille tertius nō habebit unum assē, & dicti alij duo unum alium assem: sed quilibet eorum habebit unum trientem facta relatione ad 12. vncias uel habebit quilibet eorum trium unum assem, habita relatiōe ad tripondium. i. ad 36. vncias. Viu.

drantes [a] ferāt. Idem eodem libro scripsit: si primus [b] ex semisse, secundus ex semisse: [c] si primus hæres non erit, tertius ex dodrante substitutus sit: facti quidē quæstionem [d] esse: uerùm rectè dicitur, si quidem primus adierit, æquales partes habituros: [e] si repudiauerit [f] q̄ndecim partes [g] futuras: ex quibus nouem quidē laturus sit tertius, sex [h] secundus.

Iulianus lib. xxx. Digestorum. XVI.

NAm tertiū, & instituti, [i] & substituti p̄sonā sustinere: [k] & [*] in tres partes [l] institutū uideri, in sex [m] substitutū.

Vlpianus libr. vij ad Sabinum. XVII.

ITem, qd̄ Sabinus ait, si cui pars apposita nō est, [n] excutiamus. [o] Duos ex quadrātibus, [p] hæredes scripsit: tertium [q] sine parte. Quod assi deest, feret hoc & Labeo.

Qui quosdam instituit ex xi. uncijs, & duos sine partibus: unam unciam habebunt illi, qui sunt scripti sine partibus: & si unus ex eis semunciam repudiat, omnibus accrescit. Bartolus.

Vnde idem tractat, si duos ex undecim, duos sine parte scripsit: mox unus ex iis, qui sine parte fuerunt, repudiauerit: utrū omnibus semuncia, an ad solū sine parte scriptū pertineat? Et uariat. Sed Seruius omnibus accrescere [r] ait, quā sententiam ueriorem puto Nā (quantū ad ius accrescēdi) nō sunt coniuncti, [s] q sine parte instituūtur: quod & Celsus libr. xvj. Digest. p̄bat. idem quoq; putat, & si expleto asse duos sine parte hæredes scripserit: neque hos, [t]

i NAm tertium. Instituti. Sub eadem conditione. scilicet si primus hæres non esset. R. & nota, vnum vicem plurium sustinere. de quo no. s. de pactis. l. si plures. Acc.

Vnus plurium vicē quandoq; sustinet.

k Sustinere. No. quem vicem duorum sustinere.
l Partes. Id est, vncias, quæ sunt tres partes de quindecim.
m In sex. Scilicet vncias. & facit supra eodem. l. quoties. §. si quis primum.

ITem. CASVS. Excutiamus illud, quod Sabinus ait, s. cui hęredi instituto non est apposita pars per testatorē, habeat quod deest de asse. Excutiamus dico in quibus casibus locum habeat: & utrum habeat locū in hoc casu, quem propono. Scripsit Caius testator hæredē Titium in tribus uncijs, & Seium in alijs tribus, & Sēpronium sine parte: nunquid s'm dictum Sabini habebit dictus terti' illud qd̄ deest ad assem, i. sex vncias? Et dicitur q' sic, vnde pone, q dictus testator instituit duos in xj. vncijs, & duos alios instituit sine parte: & ita hi duo vltimi sine parte instituti debent habere vnciam, q̄ deest ad assem: vt ī. per p̄dicta apparet: nunquid sunt in dicta vncia ita coniuncti, q' si inter eos ius accrescendi unu eorū repudiāte partē suā dictæ vnciç. i. dimidiū dictæ unciç: ita qd' primis duob' eorū cohęredibus pro certis partibus institutis nihil accrescat de dicta media uncia repudiata? Et dicit, q'

n Non est. Habeat, quod deest. Accur.
o Excutiamus. In quibus casibus locum habeat.
p Ex quadrantibus. Hoc est quemlibet ex suo quadrante.
q Tertium. Alius est tertius: & ita in libro dñi Azo.
r Omnibus accrescere. Imo ad solum coniunctum: vt C.de cadu.tollen.l.1.§. si vero quidam ex his.& ī. de vsufr.accre.l.1.§.idem si duobus.quæ sunt contra. Sol. dic quod ibi non coniungit verbis hos sine parte institutos, aliàs secus: ut J.eo.l.hæredes sine.Sed huic distinctioni videtur contra J. eodem l. si ita quis hæredes. vbi erant coniuncti verbis: & tamen est idem, quòd hic dicitur. Sed dic quod ibi erant disiuncti re propter verbum æquis: & sic sunt ibi inæquales, coniunctus verbis tantum, & coniunctus re tantum: & facit J.de legat.3.l.re cōiuncti. & dic quod omnes sunt coniuncti re: nam ambo separatim, & sic insolidum sine parte sunt instituti: & sic tam inter se, quam alijs sunt coniuncti re.
s Non sunt coniuncti. Qui re sola coniunguntur: & coniunge ita quod præferantur alijs, com & alij erant re coniuncti.
t Neque hos. Dic, quod omnes sunt instituti verbis disiuncti: & tantum habent duo, quātum & alij primi

vt

neque illos coniunctos. Sed si asse expleto, alium sine parte hæredem scripserit, is [a] in alium assem ueniet: aliter atque si ita scripsisset, expleto asse. Ex reliqua parte hæres esto: quoniã cùm nihil reliquũ sit, ex nulla [a] parte hæres institutus est. Sed si expleto asse, duo sine partibus scribantur: utrum in singulos asses isti duo, an in unum assem cõiungantur, quæritur? Et putat Labeo, & uerius est in unum assem uenire. Nã & si [b] unus sine parte, duo coniunctim sine parte instituãtur: non tres trientes fieri, Celsus lib. xvj. scripsit, sed duos semisses. Quod si quis dupõdiũ [c] distribuit, & tertium sine parte instituit: hic nõ in alium assem, sed in trientem uenit, ut Labeo libro quarto posteriorũ scripsit: [d] nec Aristo. uel Aulus, utpote probabile, notant. [e]

Institutus sine parte habebit quod deest ad dupondium. Bar.

Paulus libro primo ad Vitellium. XVIII.

Quæsitum [f] est, si plus asse paterfamilias distribuisset, [g] & aliquem sine parte fecisset hrdẽ: utrumne is assem habiturus foret, an id duntaxat, qđ ex dupondio deesset? Et hanc esse tolerabilissimam sententiam puto: ut eadem ratio [h] in dupondio omnique [i] re deinceps, quæ in asse seruetur. [k] Paulus. Eadem ratio est in secundo asse, quæ in primo.

Verba enuntiatiua conditionaliter prolata, non inducunt dispositionem Bar.

Vlpianus lib. vij. ad Sabinum. XIX.

Ex facto etiam agitatum Pomponius, & Arrianus referunt: si qs uacua parte relicta, [l] ita istituerit, Si mihi [m] Sei[9] hrs nõ erit (quẽ non instituerat [n]) Sẽproni[9] hrs esto: an hic occupare possit uacantem portionẽ? Et Pegasus quidem existimat ad eam partem admitti: [o] Aristo [1] contra putat: quia huic pars esset data, [p] quæ nulla esset, quã sententiam & Iabolenus probat, & Pomponius, & Arrianus: & hoc iure utimur.

Paulus libro ij. ad Sabinum. XX.

vt infra eodem §. sed si expleto asse. & infra proxi. §. sed quia te coniuncti habeat ius accrescendi: ut supra proximo respon.

[a] Ex nulla. Secus si aliqua pars uacaret: quia tunc sub uerbo reliquum, contineretur totum si alter repudiatet. ut C. e. l. 2. & j. de uerb. sig. l. si pater. & l. ex iestorum. quæ sunt argu. contra. Itẽ arg. contra. s. de statuli be. l. libertatem. in fi. Sed ibi speciale. Accur.

[b] Nam & si. à simili.

[c] Dupondium. Id est pondus 24. vnciarum: sed tripondium xxxvj. vociarum.

[d] Scripsit. Contra Inst. eo. §. si plures. ibi, idem quod &c. ubi dicit idẽ in dupondio expleto, qđ in asse expleto: sed in asse expleto si alius sine parte instituatur, videtur in tantundẽ institutus: ut in e. ti. §. videamus. & s. hac l. §. sed si ex asse, ergo expleto dupõdio alius sine parte institut[9] tãtũdẽ dẽt habere quantũ primi. Sol. hæc corrigitur per illã. Alij, quod hic Labeo maledixit: ut hic subijcit. quod in idem recidit. Tu dic idem ibi esse, si dupõdiũ &c. ut institutus s. sine parte uideatur institutus in xij. uncias: ut sic ad tripõdium ueniat, sicut institutus sine pte asse expleto uenit ad dupondium.

[e] Notant. Id est nõ approbant id ut probabile, ſm quosdã. Sed dic non notãt. i. non reprehendunt, utpote probabile. i. quia probabile est. & facit ad id totum, j. de sec. tab. l. fi.

[f] Quæsitũ. CASVS. Testator instituit sibi Titiũ in octo uncijs, & Seium in alijs octo: & ita inter eos duos distribuit ultra assem: & postea instituit Sẽproniũ sine parte. Certè Sẽpronius hẽbit illud qđ deest ad dupõdiũ. i. octo uncias. & idẽ esset ĩ tripõdio & quadripõdio, & in sequẽtibus usque in infinitũ. semper tamen intelligas, qp reducuntur ad assem. Vin.

[f] Quæsitũ. Alias quæsitũ. & alias Sabinus, & dic superiori l. compleuit assem & dupondiũ, & non excessit. hic aũt excessit assem vel dupondiũ, vel tripõdiũ.

[g] Distribuisset. Vno instituto in x. alio in 4.

[h] Ratio. Not. eandẽ rationẽ in dupondio, & tripondio, & quadripondio, quæ in asse seruari.

[i] Omniq;. Id est tripondio, & quadripondio.

[k] Seruetur. Scilicet vt habeat qđ deest de dupondio, & sic de alijs: vt Insti. eo. §. sed si plures. ibi, si plures vociæ &c. nam in asse sic est: ut s. l. proxim. in prin. Nec obs. j. eod. l. ex vncijs. imo concordat. & facit j. de secun. tab. l. fi.

Ex facto. Casus in hac l. talis est, Testator instituit sibi primum in quatuor vncijs: & secũdum in tribus, & nullum alium instituit: & ita remanserunt uacuæ v. unciæ ad assem: & postea ita dixit, si mihi Seius hæres non erit, Sẽpronius hæres esto. nũ quid dictus Seius pot habere dictas v. uncias p dicta verba si mihi Seius hæres non erit? Et dicit quod nõ. quod aut dictũ est s. scilicet quod institutus sine parte debet habere illud, qđ deest ad cõplendũ assem, vel dupondium, vel tripondiũ, vel quadripõdium, verum est sine dubio, siue sit institutus sine parte primo loco, siue secondo, siue vltimo.

[l] Relicta. Quia quẽ iam instituerat in decem vncijs: & sic vacabat sextãs.

[m] Si mihi. Verba testantis.

[n] Instituerat. Aliàs non instituerat, scilicet testator. & sũt verba legis. Sed qđ sequitur, Sẽpronius &c. sunt verba testantis. aliàs est quẽ instituerã: & tunc sunt omnia testantis. sed falsum dicebat: quia eum non instituerat. Accursius.

[o] Admitti. Quasi testator concessertt esse hæredem si vellet. Accur.

[p] Esset data. Id est videtur esse data indocta similitudine alterius casus: vt s. eo. l. item. §. sed si asse. nam vt ibi non apparet pars, ita hic non apparet pars, nec institutio, quæ fuerit: in substituto aũt non punit quæstionem: quis in eo per consequentiam idem videtur esse. Resp. secundum Azo. s. qp admittatur: tum quia sub cõditione fuerat institutus, quæ extitit, tum quia omnis substitutus est institutus: sed quidam habent s. an tertius. s. Sempronius: & sic format quæstionem in substituto, quẽ dicunt nõ admitti: qa non fuit institutus, sed substitutus: qđ non placet, & facit j. de adi. le. l. legata inutiliter

[a] Verbũ reliquum, quid importet, & quid reliquorũ appellatiõe continet, vide ad lõgum per Bart. in l. Offidius. in princi. j. de le. 3.

[b] Is, non ẽ in P. Fl.

[c] Sic in P. Flo. ut annotauit Anto. Aug. li. 3. emẽ. c. 3. Halo. aũt scripsit aliũ dupõdiũ. quam lectionẽ amplectitur Viglius I §. si plores. in sti. de hæ re. insti.

[d] Vulga. Pau. vide Ant. Aug. li. 3. emẽ. c. 3.

[e] In P. F. incipit, Sabin[9]. Quæsitum est &c.

[f] Ant. Augu. emen. lib. 1. c. 2. admonet negationẽ hoc loco I P. Fl. semicircu lis circun ductã esse, quos inquit, delẽdi veteribus fuit. Adiecit prterea pbari sibi, ut ea negatio deleatur.

[1] Hęc lex ad hoc allegatur, qp vba enũtiatiua nõ inducunt dispositionẽ, quando conditionaliter proferuntur. quod restriges p l. filiusfam §. cũ quis. j. de le. 1. ut pcedat hoc dictum in testamentis tantũ.

inutiliter.& de manu.test.l.Titia.§.fin. Sed argu.contra,ff.de dona.l.ex hac scriptura.Sed ibi speciale. A[illegible] Dic quod ibi uerba enuntiatiua proferebantur principaliter propter se: hic incidenter propter aliud, quia conditionaliter, secundum Bart. hic.

QVo loco. Casus in princ. continuatur cum fi.l. præced.Si iam mortuo. Titiũ iam mortuũ instituí mihi hæredem in tribus uncijs: & Seium uincẽtem institui mihi in ix. uncijs: & Caiũ institui mihi sine parte: certè Caius habebit assem, quia pars Titij mortui est pro non scripta: & ea utrique accrescet tam Seio in dodrante instituto, quã Caio, qui sine parte scriptus est. Sed pone quod dictum Titium mortuũ,& Seium institui coniũctim mihi hæredes ex parte dimidia, & Caium in alia dimidia. certè Seius, & Caius debent habere totam hæreditatem meã æquis partibus: quia sicut dixi, pars mortui est pro non scripta. Vi.

a Quo loco. Inter institutos,uel substitutos cum partibus. Vel dic quo loco testamenti. Accur.

QVo loco a scribatur hæres sine parte, utrũ primo, an medio,uel nouissimo, nihil b interest.

Si iam mortuo relinquitur, id accrescit aliis: & uerba testatoris debent intelligi perinde, ac si esset illud quod testator putauit. Bart.

Si iam mortuo quadrans, alij dodrans datus sit,& alius sine parte scriptus sit: Labeo ait, eum, qui sine parte hæres institutus sit,alterum assem c habiturum: & hanc mentem esse testãtis: quod & Iulianus probat, & uerum est. Quod si uiuus, & mortuus ex pte dimidia coniunctim hæredes instituti sunt,ex altera alius: æquas partes eos habituros ait: quia mortui pars pro non scripta habetur. d

Pomponius lib. j. ad Sabinum. XXI.

b Nihil Quia semper habet vacantem: vt ff.eo.l.qui nõ militabat.§.filius.& Inst.eo.§.nec interest:& facit Insti.de leg.§.ante hæredis.

c Alterum assem. Id est medietatem. Sed quid erit de quadrante? Respon. accrescet vtrique pro rata: vt C.de cad.toll.§.in primo. Et no.hic arg. qđ verba intelligenda sunt,sicut si verum esset, quod testator verum putauit, cum non erat: ut ff.de reb.dub.l.qui habebat.& s.de iis quę in testa.delen.l.1.§.sed nolentibus.& sic no.s.de condi.indeb.l.seruo.

d Habetur. Et apud coniunctum solum remanet: vt C.de cad.tollen.§.si vero quidam ex his.& hoc idem esset in caduco,& in causa caduci,quod in pro nõ scripto, vt C.de cad.toll.§.in primo.& §.pro secundo.& §.quod si medio. Item est contra.infra de lega.1.l.si duobus.c.responso.Sol.ut ibi. Item facit ff.de iure codic.l.2.in princ.

TRebatius. CASVS. Ego qui non institueram mihi aliquem liberum hæredẽ,nec instituere proponebam,ita dixi in testamẽto meo,quisquis mihi hęres erit,Stichus seruus meus liber, & hęres mihi esto. Certè erit Stichus liber, & hęres mihi necessarius: licet Trebatius diceret & male, eum nec liberum, nec hæredem ex hac scriptura futurum: si autem dedi ei pure libertatem: & hæreditatem sub conditione.existente conditione habebit libertatem, & hæreditatẽ: deficiente autem conditione perinde est,ac si libertas sine hæreditate ei data esset.h.d.vsq; ad l.seq.

e Trebatius ait. Et perperam. Acc.

TRebatius ait, e sic non rectè scribi, g Quisquis mihi hæres erit Stichus liber & hæres esto: liberum tamẽ eum Labeo, & hæredem futurum rectè putat. f Seruo libertatẽ purè, g hęreditatem sub conditione dari posse uerissimum puto: ut tñ utrũq; ex conditione pẽdeat. h

Iulianus libr.xxx. Digestorum XXII.

f Rectè putat. Imò videtur hoc esse falsum, nisi alius primo sit hæres: cum illa verba in se habeant tacitam conditionem: ut ff.tit.1.l.qui liberis.§.sub cõditione. Resp.illud est,cum alius est cũ eo institutus hęres: hic nullus alius est institutus.& concor.ff.de acqui.hęre.l.ex parte.in prin. H.

g Purè. Non est verbum testatoris, sed iurisconsulti. alioqui aliud esset: vt ff.de condi.instit.l.cũ seruus.hoc.s.quia haberet libertatem etiam deficiente cõditione, vel ibi habet cohæredem: hic est solus.

h Pendeat. Scilicet si est solus hęres. nã tunc pendet vtrunque ex conditione: quia non põt esse liber,antequam aliqs sit hæres: necesset hæres ante aduentum conditionis. Vel si dicas qđ habet cohæredem: dic quod vtrunq; pendet ex conditione, id est, an eaidat vtrunque. nam de vno id est, de libertate collat[illegible] o existente cohærede: vt infra l.proxim. & dicta l.cum seruus.

ET expleta quidem conditione,liber hæresque erit, quocunque loco i libertas data fuerit. deficiente autem conditione perinde habetur, h ac si libertas sine hæreditate data fuerit.

Missus in possessionem, pendente conditione, potest omnia facere, quæ curator datus posset. h.d.secundum veram lect. Bar.

Pomponius lib.j. ad Sabinum. XXIII.

SI quis instituat hæres si hoc expressit testator.

i ET expleta. Quocunque loco.i.gradu primo, vel secundo, secundum Azo.vel secundum R. ex testamẽto vel ab intestato,

h Perinde habetur. Cautè posuit sic volens dicere. competat libertas, vel non.sed perinde habetur &c. quia potest esse quod competat, si habeat alium cohæredem quia adiuit: & potest esse quod non, si nullum habeat cohæredem qui adeat,vel nullum habeat.nam non adita hæreditate ex testamento, nulla in eo relicta valent: vt insf.de contra tab.l.filium.H.& ff.de condi.& dem.l.aliquando.& C.de fideic.lib.l.ex testamẽto.nisi legitimi sint rogati: ut s.de inoff.test.l.Titia. & facit infr.de man.test.l.eum seruus.Acc.

SI quis instituatur. CASVS. Ego qui habebam multos creditores,institui mihi hæredem Titium ex die aliquo certo, puta ex calendis Ianuariis: certè incontinenti me mortuo potest dictus Titius bonorum possessionem agnoscere, & tanquam hæres distrahere hęreditatem causa satisfaciendi creditoribus. si autem institui eum sub die incerta, puta post mortem Sempronij, quæ dies incerta loco conditionis habetur: & tunc agnoscere potest bon.pos.iuris & idem est, si eum institui sub potestatiua conditione: puta si seruum,quem in potestate habebat, manumiserit, vel sub mixta,vel sub casuali: puta si Titius ascenderit Capitolium, vel consul factus fuerit: nam in omnibus his casibus potest agnoscere bon. pos. quæ iuris est, non tñ quæ facti est, ut sic possit alienare de hæreditate. inter illas tñ conditiones est differentia quo ad qđ.qa cũ est institutus sub potestatiua cõdõne, & creditores instãt ei vt adimpleat eã,ut sic possint petere satisfactionẽ &

& ipse trahit conditionem, prætor debet ei præfinire tempus intra quod adimpleat: & si non adimpleuerit, quod dabit creditoribus bona. si autem est institutus sub die incerta, vel sub conditione casuali, vel mixta: tunc debet prætor ad postulationem creditorum cõstituere certum tempus, intra quod nisi hæreditas hæredi obtigerit, aditaque ab eo fuerit, debet iubere bona mei defuncti creditores possidere, & debet prætor dare interim curatorem bonis, qui curator debeat prouidere circa peritura tẽpore, & ea vendere, & soluere æs alienũ, quod ex pœna crescit: & maximè si est publicum debitum sicut euenit, cum venter est in pos. vel cum pupillus hæres nõ habet tutorem. de alio autem nõ debet se intromittere dictus curator. & si creditores pendente dicto termino prætoris vellent intrare in pos. bon. hæreditariorum, & venditionem de eis facere, nõ possunt: & si fecerint, restituitur hæres causa cognita: sicut & quãdo vẽduntur bona illius, qui peregrè abest non causa frustrandi, vel illius qui impeditur valetudine id est, ægritudine, qui quidem nõ possunt in ius venire, nec defenduntur. Viuianus.

tabulas, remanet possessor, ut per contra tabulas, ut ĩ. de contra tabu. l. si sub conditione. & sic alienationes confirmarentur: ut s. de actio. emp. & vendit. l. si quis alienam.

in diem certum, [a] vel incertum, [b] is bonorum possessionem agnoscere potest, [c] & tanquam hæres [d] distrahere hæreditatem.

Si institutus differt conditionem potestatiuã implere, ei ad hoc per iudicem terminus statuetur. Bart.

Sed si bonorum possessionẽ non admittat, [e] sed cõditionem trahat, [f] cui facilè parere possit, veluti, si seruum, quẽ in potestate habet, manumiserit, nec manumittat, hic prætoris erũt partes, ut imitetur edictũ [g] suum illud, quo præfinit tempus, [h] intra quod adeatur hæreditas.

Pendente conditione casuali, iudex statuet terminum, intra quem si non petatur bonorum possessio, vel hæreditas adeatur, creditores in possessionem mittentur: & curator bonis constituetur. Bart.

Item si conditioni hæres parere non potuit, quam in sua potestate non habebat, veluti institutione [i] collata in alterius factũ, [k] aut in quendã casũ, Si ille puta, cõsul fact⁹ fuerit, tũc postulantibus creditoribus [l] constituet prætor, nisi intra certum tẽpus hæreditas obtigerit, [m] aditaque fuerit, [*] se bona defuncti à creditoribus possideri, & interim, quæ vrgebunt, [n] per curatores [o] distrahi iussurum. Sed si sub conditione quis hæres institutus sit, & graue æs alienum sit, quod ex pœna crescit, & maximè si publicum debitũ imminet: [*] per curatorem [p] soluendum æs alienũ, sicut cũ venter [q] in possessiõe sit, aut pupillus hæres tutorem non habeat. [r]

Aduersus facta per talem curatorem non restituitur pupillus sed absens, vel aliter impeditus. Bar.

[*] Et ideo ait [s] causæ cognitionem [t] adiectã propter eos, qui sine di-

[e] Non admittat. Non tamẽ repudiat: ut ĩ. de cur. bo. dan. l. 1. R.

[f] Trahat. Id est differat adimplere. Azo.

[g] Edictum. Quod non habemus. Acc.

[h] Præfinit tempus. Sed certè imo statim debet adimplere. alias deficere diceretur conditio ut ĩ. de condi. & dem. l. hæc cõditio. cũ ra. Sol. ibi ĩ legato: hic in hærede, qui ut dominus non sit grauandus. vel ibi subaudi etiam.

[i] Institutione. Id est institutionis cõditione.

[k] Factum. Puta si Titius ascẽderit Capitolium.

[l] Creditoribus. Scilicet hæreditarijs.

[m] Obtigerit. Id est obuenerit.

[n] Vrgebunt. Quia pereunt.

[o] Curatores. Quos constat interim cõstituendos, qui faciant talia: ut & ĩ. de cu. bo. dan. l. j. & l. 2. & facit s. de adm. m. l. Iter bonor. & inf. de bon. auth. iud. pos. l. si seruus. & C. de inoffi. test. l. scimus. §. fin. &c. Accursius.

[p] Curatorem. Datum bonis. Accursius.

[q] Cum venter. Facit inf. de ven. in pos. mit. l. curator. §. 1. & s. proxi. §. & inf. de iure delib. l. v. Accur.

[a] Certum. Tunc tollitur dies certa de medio: ut ĩ. eo. l. hæreditas. Azo.

[b] Vel incertum. Id est, sub conditione. nam dies incertus &c. ut in . de condi. & dem. l. dies. & inf. quando di. leg. ced. l. si cum hæres. Azo.

[c] Agnoscere potest. Etiam pẽdente cõditione: ut inf. de secun. tab. l. 2. §. si sub conditione. Accu.

[d] Tanquam hæres. Hoc refertur ad eum casum, quo institutus est in diem certum, nam si sub incerto, id est sub conditione, cum petat pendente conditione bonorum possessionem, quæ iuris sit, nõ quæ facti: ut d. §. si sub conditione, & l. hi demum. licet quidam dixerint contra. scilicet qd illa quæ facti est, per l. C. de inoffi. test. l. filius. & illa quę iuris est, sine effectu sit, nisi ei at stat conditio: ut inf. de se. ñ. tab. l 2. §. si quis ita. in fin. §. non potest pendente conditione aliquid facere ut hæres, nec alienare dominiũ, vel aliquid facere ut hæres: & ita iuris est tantum, non facti, id est, cum aliquo effectu. nam nec de iure ciuili potest interim adire: ut inf. de acqui. hæredi si is qui bonis. Sed potest vendere non ut hæres, sed ut quilibet rem alienam: ut s. de contrahe. emp. l. rem alienam. si tamen deficiat conditio. & institutus est talis, qui prætextus haberet contra

[r] Non habeat. Et debitor est ex persona patris, aliàs nõ fieret venditio: ut in . ex quib. cau. in pos. ea. l. apud Iulianum. Accur.

[s] Ait. Scilicet prætor. infr. qui. ex. cau. in poss. ea. l. 2. & l. Fulcinius. §. 1. quod est falsum: quia ibi non sunt hæc verba. Vel dic secundum Ioan. in quadam parte edicti, quam non habemus. & secundum hoc omnia inferiora verba videntur loqui de illo edicto. Vel melius ait Pomponius conditor huius legis loquens de seipso in tertia persona. sic & supra soluto matrimonio. l. diuortio. in princip. & secundum hoc dic adiectum à prætore, qui in quodam edicto dedit restitutionem in integrum illis, contra quos est facta missio, & venditio & causa cognita. nam non ad pupillos refertur, qui nõ restituuntur in integrum ob ea, quæ facta sunt per curatorem talem: vt sup. de mil. l. in integrum restit. secus in absentibus iusta causa & in his alijs, qui hic sequuntur: ut supra ex quibus causis maiores. l. 1. in fi. & infra quibus ex causis in poss. ea. l. in possessione. §. cum dicitur.

[t] Cognitionem. Aliàs conditionem.

[*] In P. F. est, bona defuncti creditoribus possidere iussurũ, & interim quę vrgebunt per procuratores distrahi iussurum.

[*] In P. F. per procuratorem.

[*] Sic I P. F. Hal. sic legit, & qd ait cã cognita adiectũ & pp &c.

Sing

latióe[a] peregrè issent, uel ægritudine,[b] uel ualetudine ita impedirentur, ut in ius produci nó possint, nec tamen defenderentur.

Si instituo duos hoc modo, uter eorum uiuat, et ambo uiuãt, ambo sunt instituti. sed si alter tantum uiuat, ille solus est institutus in parte & in parte mortui censetur substitutus h. d. cũ duabus l. seq & est pulcher casus.

Celsus libr. xvj. Digestorum. XXIIII.

Titius, & Seius, uter eorum uiuit: hæres mihi esto. Existimo, si uterq; uiuat âbos hæredes esse: altero mortuo,[c] eũ, qui supererit, ex asse hæredem fore.

Vlpianus libr. vj. regularum. XXV.

Quia tacita substitutio[d] inesse uideatur institutioni.

Celsus libro xvj. Digestorum. XXVI.

Idque & in legato eodem modo relicto senatus[e] censuit.

Si prima institutio est plena, secunda in eodem testamento facta nihil operatur: & idem ubi sub pluribus conditionibus disiunctiue relinquunt. Bartol'us.

Pomponius lib. iij. ad Sabinum. XXVII.

Si te solum ex parte dimidia purè, ex altera sub cõditione hæredem instituero.[e] & substituero[f] tibi: nó existente[g] conditione, substitutũ ex eadem parte hęredẽ fore, Celsus ait. Sed si te hæredem instituero, & deinde sub conditione te eundem instituam: nihil ualere sequẽtem institutionem,[h] quia prior satis plena fuisset. Sed si plures institutiones ex eadẽ parte[i] sub diuersis conditionibus fuerint factę: utra prior conditio extiterit, id faciet,[k] quod suprà diximus, si purè, & sub conditione idem instituatur.

Varietas ordinis institutionẽ non vitiat. Bart.

Vlpianus lib. v. ad Sabinum. XXVIII.

Si quis ita institutus sit, Titi' hęres esto, si Secundus hæres non erit. deinde, Secundus hęres esto. placet,[l] primo gradu Secundũ esse institutum.

Nomen quisque propriè est collectiuum: sed fauore institutionis ut distributiuum assumitur. Bart.

Pomponius lib. v. ad Sabinum. XXIX.

Hoc articulo, Quis

---

[a] Sine dilatione. Scilicet iniusta, vel iusta. Azo. vel dic sine dilatione, scilicet iudicis. nam tunc non procedet et iudex interim ad faciendam missionem, vel venditionẽ: ut C. de dila. l. sine para. Vel dic à creditore: quia nec tũc procedetur ad vẽditionem: vt ī. quib. ex cau. in poss. ea. l. Fulcinius. §. sed in diem. sed ad missionem ipsius: ut l. io possessionem. eo. ti.

[b] Ægritudine. Not. solutionem nõ differri propter ęgritudinem, vel missionem, uel vẽditionẽ: Sed an ad litis contestationẽ, vel ad sententiam? Ioan. sic: nõ ad cætera. eñ procuratorem possit mittere. Sed dic: vt ī. si quis cautio. l. a. §. si quis iudicio. vel plenius ī. de diuet. & tempo. pręsc. l. 1. Acc.

Titius. CASVS. Ita instituit mihi hæredes, Titius, & Seius vter eorum viuet, hæres mihi esto. certè si vterq; reperitur viuus tempore mortis meæ, ambo erũt hæredes: si autẽ vnus tantum viuit, ille solus erit hæres, & idem esset in legato, si tali modo eis reliquissem: quia tacita est substitutio ibi. h. d. vsque ad l. si te. Viu.

[c] Alteroque mortuo. ad hoc ī. de lega. primo, l. si fundum. §. his verbis. & Infra eod. l. Cornelius. Accur.

[d] Quia tacita substitutio. s. vulgaris, q̃ fit hoc casu verbis alijs maiius sic C. eod. l. fin. regulariter contra: vt Instit. de vulga. substit. § 1. Accursius.

[e] Idque. Senatus. cuius numen non habemus.

Si te solum. CASVS. Semptonius instituit sibi Caiũ hæredem ex semisse, idq; purè: deinde instituit eundẽ Caium ex alio semisse sub conditione, si Titius cõsul intra biennium, aut trienniũ factus esset. & in hoc semisse sub cõditione relicto substitui ei Seiũ. Quæsitum est, deficiente cõditione, an Seius ex substitutione, & in quotà portionẽ admittatur? Rũ. Iuste. Seium substitutũ ex eadẽ parte hẽdẽ fore ex qua Caius. Itaque Caius semissem hęreditatis ex institutione purè facta auferet: Seius autẽ in alterius semissem ex substitutione succedet. Sed quid si dictũ Titiũ instituit heredẽ in totũ purè, & postea eundem sub conditione? Certe nihil valet secunda institutio. Itẽ quid si instituit dictũ Titium in tota hæreditate sub dicta cõditione: & postea instituam eundem, si Caius cõsul factus fuerit? Certè quæcũq; cõditio prius existat, erit hæres suus, & secunda institutio nõ valebit & h. d. Vi.

[f] Substituero. Tibi in partem illam tãtum, ex qua sub conditione te institui. Ace.

[g] Non existente. Tunc respondet.

[h] Sequentem institutionem. Nisi habeat cohæredem: vt ā. eo. l. si quis ita scripserit. Azo. Sed videtur contra ī. de condi. & demonst. l. nam ad ea. Sed ibi in legatis, hic in institutionibus: vt & ī. tit. 1. l. fi. §. fio. Accursius.

[i] Eadem parte. In genere eadẽ: puta instituo te in triẽte, si Imperator intrauerit Italiã: te eũdem, si nauis venerit ex Asia, instituo in alio triente. Vel dic, quod sit eadem omnino: vt instituo te si Imperator intrauerit Italiam ex triente: & si nauis ex Asia venerit i eo dẽ triente. & dic qd disiũctim posuit cõditionem, secus si copulatiuè: quia tunc omnes debent existere: ut Instit. eo. §. pen. & ī. de verbo. obli. l. si quis ita stipulatus. & ī. tit. 1. l. si plures. Vel dic ut in l. illa, si plures, no. Item facit in eo. ti. l. si hæredi.

[k] Id faciet. Vt quæcunq; existat, faciat institutionem valere. Ace.

Si quis ita. CASVS. Ita dixit testator: Titius hæres esto, si Secundus hæres nõ erit: & postea dixit, Secundus hæres esto. certè ꝗuis vltio sit scriptus Secundus, tamen primo erit hæres si voluerit: & si non voluerit hæres esse, tunc demũ erit hæres dictus primus. & h. d. Viu.

[l] Placet. Vt ī. tit. primo l. a §. fi. & de sec. tab. l. a. §. si quis ita scripserit. & ī. e. l. quo loco. & l. ex facto. Item not. hic, quod non nocet ordinem peruerti, cum demum omnia locum habeat perfecto testamento, & mortuo testatore.

Hoc articulo. CASVS. Ita dixit testator, Titius, & Seius quanta quisquam eorum ex parte hæredem me habuerit scriptũ, hæres mihi esto: mortuo dicto testatore inuenitur, quod Titius eũ testatorẽ instituerat iam hæredẽ in dimidia parte bonorũ suorum: Seius autẽ in nihilo. mõ quęrit, vtrum dictus Titius, &

Ægritudo solutionẽ differt.

Amplia his hãc gl. vt procedat quod hic dr ẽt I in sola, sicut & in litis cõtesta. & at no. I e. contra. ex tra, de re. iui. & istã gl. Barto. multum cõmẽdat hic, & plenius in l. 2. §. si q̃s ĩ iudicio. sup. si q̃s cau.

* Halo. sic legit ac distinxit, & substituero tibi nõ existente cõditione substitutũ ex ea parte hæredẽ fore.

Ordinis peruersio nõ o ccet.

& Seius possint esse hęredes dicti testatoris: vel etiam aliquis eorum? Et certe inspicere debemus testatoris voluntatem. si autem illa non appareat, de stricto iure nullus eorum erit hæres: quia per dictum articulum quisq;, omnes significantur, sed de æquitate Titius erit hæres pro tanta parte, quanta testatorem instituerat. i. pro dimidia, Seius autem in nihil ho. & b.d. Viu.

...que, a omnes significantur: b & ideo Labeo scribit, si ita scriptum sit, Titius, & Seius quanta quisque eorum ex parte hæredem me habuerit c scriptũ, hęs mihi esto: nisi omnes d habeant scriptum hæredem testatorem, neutrum hęredem posse esse: quoniam e ad omnium factum sermo refertur. in quo f puto testatoris mentem respiciendam. Sed humanius est, g eum quidem, qui testatorem suum hæredẽ scripserit, in tantam h partem ei heredem fore: qui autem eum non scripserit, nec ad hæreditatẽ eius admitti.

Vlpianus libro xxj. ad edict. XXX.

PIgnori obligatum seruum necessarium domino posse fieri, imperator Seuerus rescripsit: ita tamen, si paratus sit prius creditori satisfacere. i

Et liberi, & serui possunt hæredes institui. Bar.

Caius libr. xvij. ad edict. prouin. XXXI.

a Quisque. Alias, quilquis. Accur.

b Omnes significantur. ut C. de pact. l. si creditores.

c Habuerit. Scilicet iam: nã hoc verbũ habuerit, præteriti temporis sit. secus si futuri: vt infr. de ijs quæ pro nõ scrip. l. 1. in fi. quæ est cõtra. & ĩ. eod. l. si ita quis.

d Omnes. Verbum plurale diuisum geminat significationem singularis: vt infra de cõdi. & demon. l. falsa demonstratio. §. fi. & ĩ. e. l. pater. Azo.

e Quoniam. No. quod ad omniũ factum sermo refertur, in quo puto testatoris mentem inspiciendam.

f In quo. Sermone: ut inf. de leg. 2. l. nõ aliter.

g Humanius est. In dubio.

h In tantam. Erit ergo vnus hæres, & non alius, sic ĩ. eo. l. pater. & infra de condit. & demonstratio. l. falsa demonstratio. §. fin. & ĩ. de cond. insti. l. 2 § fin. Sed contra. C. de impub. & aliis substi. l. quamuis. & l. eum quidã. sed in prima inæqualitas, in alia fraternitas tollit contra. Item facit supra eodem. l. secunda. Sed quid de alia parte erit? Responde, vt infra eodem. l. si quis ita scripserit. & quod hic dicit, in tantam, intellige, quod ambo instituerant. Sed quid si quilibet in dodrante hunc scripsit, vel econtra quilibet in triente? Respõ. tot vnciæ fient de hac hæreditate, quot ille esse uidentur. argum. supra eodem l. interdum. §. pater. & l. item quod Sabinus. Item facit infra de legatis secundo. l. si ita relictum. in prin. & l. si pluribus. primo respon. in verbo, quilibet. Acc.

PIgnori. CASVS. Stichum seruum meum obligaui Titio pro decem: & postea eundem seruum institui mihi hæredem cum libertate: & decessi. certe si paratus est dictus Stichus satisfacere creditori, poterit hæres mihi domino esse, & necessarius erit. Viuian.

i Satisfacere. Nõ aliter: ut C. de necess. ser. l. 2. cõtra. & facit Insti. de noxa. §. si autem damnum. & C. de ser. pig. da. l. 1. & l. ab eo.

NOn minus. CASVS. Non solum liberi homines possunt hæredes institui, sed etiam serui alieni: dum tamen eorum domini sint capaces hæreditatis, alias non. Sed & si in hæreditate Titij mortui est seruus aliquis, eum hęredẽ instituere possum: quia hæreditas dicti Titij, qui capax erat, eius locũ obtinet. Viuia.

NOn minus k seruos, quàm liberos hæredes instituere possumus, si modò eorum, scilicet serui sint, quos ipsos hæredes instituere possumus: cùm testamenti l factio cum seruis, ex persona dominorum introducta est. Hæreditarium seruum ante aditam hæreditatẽ ideo placuit institui hæredem posse, m quia creditum est hæreditatem, dominam n esse, & defuncti locum obtinere. o

Vltima voluntas non debet ex alieno arbitrio pendere. Bartolus.

Idem libro primo de testamentis ad edictũ prætoris vrbani. XXXII.

ILla institutio, p Quos Titius uoluerit, ideo uitiosa est, qđ alieno permissa est arbitrio. Nam satis constanter ueteres decreuerunt, testamentorum iura ipsa per se firma esse oportere, nõ ex alieno arbitrio pendere. q

Captus ab hostibus, & seruus eius potest institui propter spem postliminij. Barto.

k Non minus. Facit ĩ. de le. 1. l. si mihi. §. regula. & dic vt ibi, & C. eod. l. neque. & infra, de acquirenda hæreditate. l. si seruus. Sed arg. contra supra de ædil. edi. l. cum iam §. fina.

l Cum testamenti. Not. quod testamenti factio cum seruis ex persona dominorum introducta est.

m Posse. Ab extraneo.

n Dominam. Not. hęreditatem dominam esse, r & defuncti locum obtinere.

o Obtinere. Sic In stitutioni. eodem, §. seruus alienus. & infrà eodem lege, seruus. & infrà de legatis primo, l. legatum. §. seruo hæredi. & de acquirendo rerum dominio, & lege, hæreditas. & de vsucapio. l. certam. & infra de legat. secundo, l. debitori. in fine. & de noua. l. nouatio. in fine. Accur.

r Et non est I. P. Fl.

s Hæreditas defunctũ repræsentat. & huic gl. ad de dictũ Spe. in tit. de loca. quod durioris cõditiõis est hęreditas, quam hæres, qa ẽt ante aditionem non hæres gerit uicẽ defũcti. vid ibi §. 6. versi. ao.

ILla institutio. CASVS. Ita dixi in testamento meo, illos instituo mihi hæredes, quos Titius voluerit. Certe talis institutio nihil valet: nam testamenta, & institutiones non debent pendere ab alieno arbitrio. Secundo dicit, quod Titium ab hostibus captum, vel seruum eius possum hæredem instituere: & si quidem reuersus fuerit Titius ab hostibus, potest adire, cum fuit institutus: & potest seruum suum iubere adire, cum seruum suum institui. si autem non fuerit reuersus, sua institutio nihil valet. serui autem sui institutio adhuc valet, vt ille qui existeret hæres ei capto, si reuersus fuisset ab hostibus, possit hæres existere mihi testatori per dictum seruum à me institutum, cum captus mortuus est apud hostes. Vlu.

p Illa institutio. Nota testamentorum iura per se firma esse, & non ex alieno pendere arbitrio. Accursius.

q Pendere. Et est ratio: quia vult conferre in alienũ arbitrium

Institutio, de qua hic tractatur, captatoria sit, necne, pulchrè Ant. Aug. emẽ. li. 4. c. 11.

arbitriũ, quod uia in suo permittitur. f. statuere de reb. in eum casum quo suæ futuræ non sunt & facit ī. eo. l. ille autem. & l. si quis Sempronium. & l. captatorias. & l. Clemens. §. fi. & Insti. de hæred. ab intesta. §. at hi. ibi, quod secus &c. & ī. de condi. & dem. l. nõ nunquam. & ī. de arb. l. item si unus. §. idẽ Põponius quęrit. Et no secundum Azo. arg. q̃ nõ debeat ualere. cũ sic dicit testator, ut tabellio scribat legata debere, cuicũque iusserit Titius. uel lego centum cuicunque dixerit Titius: quia confertur in arbitrium Titij factum. secus si cõfertur in eius arbitrium, id quod de iure est: vt si dicat, volo te ita scribere, sicut dixerit aliquis sapiens, quo magis debeant valere, & tenere, q̃ reliqui in testamento. & quę ibi statui. Itẽ in libertate hoc fallit: vt ī. de fideicõmissa. lib. l. fideicommissa. Sic ergo ex hac gl. habes argu. quod compromitti põt, vt ferat sñia, ꝓut de iure videbit alicui sapiẽti.

Is, qui apud hostes est, rectè hæres instituit: qa iure postliminij [a] omnia iura ciuitatis in personã eius in suspenso retinentur, non [b] obrumpuntur. [c] Itaque si reuersus fuerit ab hostibus, poterit hæreditatem adire. Seruus quoq; eius rectè hæres instituitur. & si reuersus sit ab hostibus, potest eum iubere adire hæreditatem. si uerò ibi decesserit: [d] qui [e] hæres ei existet, potest per seruũ [f] hæres fieri.

Non expectatur conditio, cuius nihil operatur euentus. Bartolus.

Idem. XXXIII.

SI quis ita scripserit, Titi[*] ex parte dimidia hęres esto: idẽ Titius [g] ex altera parte dimidia, si nauis ex Asia uenerit, hrs esto: [*] cũ ex pura institutione hæres adierit, quamuis conditio alterius institutionis pendeat, ex asse fit hæres, [h] scilicet etiam [i] conditione [k] deficiente, cum non prosit ei quicquam cõditio existens, quippe cùm nõ dubitetur, quin si quis ex parte dimidia hæres institutus sit, nec præterea [l] quisquam alius, [m] ipse ex asse hæres institui uideatur.

[a] Iure postliminij. No. quod iure postliminij omnia iura ciuitatis in persona eius in suspenso retinentur.

[b] Non obrũpũtur. Id est non tollunt.

[c] Obrumpuntur. Sed contra videbatur: quia ciuis Romanus non est. ad quod ī. eo. l. sed si in conditione. §. solemus. & insi. ad leg. Falc. l. i. in prin.

[d] Decesserit. Dominus.

[e] Quj hæres ei. Scilicet capto.

[f] Per seruum. Vtpote hæreditarium. R. & facit inf. de leg. i. l. ad quod. & l. seruus ab hostibus. & de bon. lib. l. si necem. §. si deportatus.

SI quis ita. CASVS. Scripsit Seius in testamento suo: Titius ex parte dimidia hæres mihi esto: & idem Titius ex altera parte dimidia, si nauis ex Asia venerit, hæres esto. mortuo dicto Seio Titius adiuit ex pura institutione: & ita pro dimidia. certè siue conditio alterius institutionis pendeat, siue defecit, ex asse hæres est: quia & si dicta conditio extitisset superuacuum esset, & nõ proficeret ei: quia etiam si aliquo modo non esset institutus in dicta parte, ex qua fuit sub conditione institutus, nec quisquam alius: ipse in totum institutus videtur. Viu.

[g] Idem Titius. Quid ergo si alius sit institutus sub cõditione, nunquid hic interim est hæres in solidũ? Rñ. Ioan. non, quia quandocunque potest esse locus instituto, non est locus substituto. vnde institutus pro parte, pro ea sola interim est hæres. Sed ar. contra. fam. ercisc. l. si hæres & arg. infra de assi. lib. l. sub conditione. sed pro Io. est arg. infra de bon. poss. secun. tab. l. 2. §. quandiu. & sup. si pars hæredi. pet. l. 2. Azo. & plenè dic ut ꝯ. ibi. Azo.

[h] Ex asse fit hæres. nisi in conditionali habuerit cohæredem substitutum: ut infra de acqui. hære. l. cum hæres. §. qui ex parte. & ī. eo. l. si te solum. & facit. inf. de acqui. hære l. si tu ex parte. Sed argu. contra infrà, quando dies leg. ced. l. huiusmodi.

[i] Etiam. Aliàs iam.

[k] Conditione. Scilicet quia non potest decedere ꝓ parte testatus, & pro parte intestatus.

[l] Præterea. Aliàs propterea. Accurs.

[m] Quisquam alius. Item si alius qui hęres non est, vt infra de reb. dub. l. vtrum ita Azo. & sic totũ habet: ut sup. eo. l. hoc articulo. & inf. eo. l. paterfamilias. l. fi. & l. qui filio. §. fi. & l. seq. Acc.

Papinianus libro j. definit. XXXIIII.

HAereditas † ex die, uel ad diem [n] non rectè datur, sed uitio temporis sublato manet institutio.

Institutio pluribus ex rebus certis ualet. & sunt hæredes æqualiter: & res illas tanquam prælegatas accipiunt. Item ibi dicitur esse res, ubi perpetuò debet esse. non ubi ad tempus. Bartolus.

HAereditas. CASVS. Ego institueram aliquem ex a die, vel ad diem, statim erit hæres, si voluerit, ille quem institui. Viuian.

† Ita etiã prælatura nõ potest dari vsq; ad tẽpus, ut in c. veniens. ctã gl. ult. ibi, prçlatura .n. ex. de til. ꝯ sbyt.

[n] Ad diem. Certum ut Instit. eo. §. hæres. in incertum enim potest: ut inf. e. l. qui filio. & l. in tempus. in princ & supra de lib. & posthum. l. filius a patre. a. respon. Idem quod hic, est in libertate: ut infr. de ma. test. l. libertas. & l. ideoque. sed in milite secus: vt C. de testa. mili. l. certi. & inf. de mil. test. l. miles ita. & l. in fraudẽ. §. pe. & facit ad l. sup. de adop. l. quæsitum. & Insti. de hære. insti. §. impossibilis. Sed arg. cõtra inf. de reg. iur. l. actus. sed ibi nulla fit mẽtio institutionis. Item contra. C. de hære. insti. l. extraneum. Azo.

ADDITIO. Dic quod ibi fuit dies incertus mortis instituti: & sic certum est ipso viuente diem cedere, secundum. Bart.

Vlpianus libro iiij. disputa. XXXV.

EX facto proponeba-

EX facto. CASVS. Quædam quæstio de facto fuit recitata coram dño Vlpiano: & quæsitum ab eo, quid iuris in ea esset. quidam Romanus, & per consequens Italicus: puta Titius, habebat magnas diuitias in Roma & in prouincia: & cum de prouincia soleret merces deuehere Romã. & ita in Italiam, pecuniam misit de Italia ad prouinciã ad merces cõparandas. & Romã vehẽdas, & cõparatæ sunt per nuntios suos, nõdum tamen Romam deuectæ. & iste Titius fecit testamẽtum: & scripsit Seium hæredem in rebus suis prouincialibus, & Caium in Italicis: & quibusdam alijs legata reliquit. modo quærit. ad quẽ de dictis hæredibus pertineãt dicta merces. Ipse aũt dominus Vlpianus antequam hanc qõnem soluat, alia multa interserit, & primo dicit: Receptũ est a sapientibus, quod institutio de rebus certis facta de aliquo, vel aliquibus valeat sed in iudicio fam. ercisc. non debet institutus in certa re plus habere quam rem ipsam. vnde si vnus fuit institutus in fundo Corneliano. qui faciebat nouẽ uncias hęreditatis. & alter fuit institutus in fundo Laboniano. q fa

ciebat

ciebat tres vncias hæreditatis: certè hi duo erunt hæredes ex æqualibus partibus: veruntamen adiudicabitur vnicuique eorum fundus, qui ei relictus est. cum ergo dictos fundos habeant iure præceptionis, æs alienum debet sustinere quilibet eorum pro dimidia: sicut quilibet est hæres, pro dimidia. Quid ergo si tantum est æs alienum, quod eo soluto nihil in hæreditate remanet? Dicta institutio ex dictis fundis facta nihil valet: prius enim debet solui æs alienum, quam legata. dictos autem fundos dictum est iam, quod habent iure prælegationis. Item quid si lex Falc. interueniens esset factura recisionem legatorum, si dicti fundi essent in veritate legati? certè & hoc in casu cum fuerint instituti in dictis fundis, debet recidere Falcidia eos, cum habeant iure præceptionis, vt dictum est. Item, quid retento eodem casu si incertum est, an Falcid. sit interuentura? certè in hoc dubio debent sibi adinuicem cauere dicti hæredes cum satisdatione: quod si apparuerit vnum vel alterum amplius præceptionis nomine accepisse, quam ex lege Falcidi. accipere liceret: quanti ea res erit, tantam pecuniam det exhæredi suo. Cum ergo hæc ita se habeant: cum duo fuerunt instituti in duobus fundis, ut dictum est, ergo institutio de qua dictum est in prin. l. debet ualere: Id est quando unus est institutus in rebus Italicis, & alius in prouincialibus. & idem erit in hac institutione, quod dictum est in institutione fundorum, scilicet ut quilibet sit hæres pro dimidia, & in iudicio fam. ercis. adiudicentur res Italicæ illi, qui fuit institutus in Italicis: & prouinciales adiudicentur illi qui fuit institutus in Prouincialibus. & sic cum dictas res habeant iure præceptionis, æs alienum soluent pro dimidia: licet plus sit in Italicis rebus quam in prouincialibus, uel contra: & isti duo qui habent iure præceptionis res Italicas, & prouinciales, & alij supradicti legatarij debent contribuere ad supplementum legis Falci. ad sciendum autem, quæ res contineantur appellatione rerum Italicarum, & prouincialium, debemus uoluntatem defuncti inspicere: si autem uoluntas defuncti non appareat, continebuntur appellatione rerum Italicarum illæ res quas testator disposuit perpetuo habere in Italia. & idem dico circa res prouinciales. si autem aliquo tempore aliquid testa⟨tor⟩ abstulit de Italia ad aliũ locũ, puta ad prouinciam, non eo animo vt in prouincia haberet, sed vt denuo ad Italiam reuocaret: non dicitur augere res, quæ sunt in prouincia: neque diminuere res Itali-

tur, [a] quendam duos hæredes scripsisse, unum rerum prouincialiũ, Italicarum rerum alterum, & cum merces in Italiã deuehere [b] soleret, pecuniam [c] misisse in prouinciam ad merces comparandas: quę comparatæ sunt, uel uiuo eo, uel post mortem, nondum tamen in Italiam deuectæ. Quærebatur, [d] merces utrum ad eum pertinerent, qui rerum Italicarum hæres scriptus erat, an uerò ad eum, qui prouincialium? Dicebam, [e] receptum esse, rerum [f] certarum [g] hæredem institui posse: necesse inutilem institutionem: sed ita, ut officio iudicis familiæ [h] erciscundæ cognoscentis contineatur, amplius nihil [i] eum qui ex re institutus est, quam rem, ex qua hæres scriptus est, consequi. Ita igitur res accipiet [k] uerbi gratia, pone duos esse hæredes institutos: unũ ex fundo Corneliano, [l] alterum ex fundo [m] Liboniano: & fundorũ quidem alterũ facere dodrãtem bonorum, alterum quadrantem. Erunt quidẽ hæredes ex equis partibus, [n] quasi [o] sine partibus instituti, ueruntamen officio iudicis contínebitur, ut unicuiq; eorum fundus, qui relictus est adiudicetur, [p] uel attribuat. Vnde scio quæsitum, æris alieni onus pro qua parte agnosci debeat? Et refert Papinianus (cuius sententiam ipse [q] quoque probaui) pro hæreditarijs partibus eos agnoscere æs alienũ debere. hoc est, pro semisse. [r] fundos etenim uice [s] præceptionis accipiendos. Quare si fortè tantum sit æs alienũ, ut nihil detracto eo superesse possit: [t] consequenter dicemus institutiões

eas. & de hoc ponit quatuor plana exẽpla vsque illuc, quę res &c. & ibi vsq; ad finalem quęstionem in prin. l. propositam, dicẽdo quod dictæ merces, quæ sunt emptæ in Prouincia vt Romam veherentur, ad eum hęredẽ pertinere debẽt, qui in Italicis rebus institutus fuit siue sint peruectæ Romam viuo testatore, siue non: & siue sciit testator eas esse emptas, siue nõ: & hoc dicit vsq; ad fi. Vlt.

[a] Quendam. Scilicet testatorem.

[b] Deuehere. Scilicet de Prouincia.

[c] Soleret. Scilicet testator, qui erat mercator.

[d] Quærebatur. Responsio huius quæstionis differtur vsque in finem huius legis: vbi, quæ res in proposito, &c. Azo.

[e] Dicebam. Ego Vlpian. & not. quod altius exorditur materiam, antequam soluat.

[f] Rerum. Certarũ. & tunc si nullus est alius, hic totum habebit: vt supra eodem, l. 1. §. si ex fundo. Si vero alius est: aut ex vniuerso, & tunc habet locum C. eod. l. penul. aut ex re certa, & tunc habet locum quod hic dicit.

[g] Posse. Vt fuit in princ. legis.

[h] Familiæ erciscundæ. Scilicet de actione.

[i] Amplius nihil. Quia nihil plus est in hæreditate, nisi duo fundi: vt subijcit. Vel dic, nihil amplius scilicet debet habere iure prælegationis. Azo.

[k] Accipietur. Alias percipietur. & in libro domini Accursii correctum est.

[l] Corneliano. Qui valet dodrantem: vt subijcit. Azo.

[m] Liboniano. q valet quadrantẽ: vt hic subijcit. Azo.

[n] Æquis partibus. Scilicet quotis: cum hæreditas sit ius: vt s. eo. l. quoties. §. hæredes. imò loco legatariorum sunt habendi: vt C. eo l. quoties. quæ est contra. Sol. ibi erat alius ex vniuerso. hic non. vel dic, quod licet obtineant vicem legatarii quo ad actiones: tamẽ verè sunt hæredes. prima placet.

[o] Quasi. Expressiuum est veritatis.

[p] Adiudicetur. Partim iure prælegationis, partim iure hæreditario: vt j. de mili. test. l. si certarum. & j. de acquir. pos. l. 1. §. si ex parte. & ad Treb. l. deducta. §. nouissimè. & fac. j. de leg. 2. l. peto Luci. 1. respon. & j. de leg. 3. l. post emancipationem. §. fi. & C. fam. erci. l. si qua.

[q] Ipse. Scilicet ego Vlpianus.

[r] Pro semisse. sic C. si cer. peta. l. 1. & C. eod. l. si compensandi.

[s] Vice præceptionis. Quæ præceptio est vltra medietatem cuiuslibet fundi.

[t] Possit. In toto patrimonio. Acc.

[a] In P. F. quidã duos hæredes scripsisse.

[b] In P. F. dimisisse.

[c] In P. F. deest certarum.

[l] Libiano in P. Fl.

[o] P. Fl. tenebũtur.

istas ex re factas nullius esse momenti. Et si fortè Falcidia interueniens recisionem esset legatorum factura, hic officium indicis recidit preceptiones istas, ut non plus quisque eorum habeat, quàm esset habiturus, si legatum accepisset, uel aliud, uel etiam preceptiones. Quòd si fuerit incertũ, an Falcidia interuentura sit: rectissimè probatur officio iudicis cautiones esse interponendas: Cum hæc ita sint (hæc etiã institutio, de qua quæritur, non est repellẽda) si alius rerũ prouincialium, alius Italicarum heres scriptus fuerit, officioq; iudicis attribuentur singulis res, quæ adscriptæ sunt: erunt tamen hæredes ex equis partibus: quia nulla pars adscripta est. Quæ res facit, ut si forte in alijs facultatibus pl' sit in Italicis fortè quàm in prouincialibus, in alijs minus, & eris alieni ratio urgeat: dici oporteat imminutionẽ eãdem fieri, q̃ suprà ostẽdimus. Proinde & si alijs fuerint legata relicta, contributio admittenda erit. Rerum autem Italicarum, uel prouincialium significatione, quæ res accipiendæ sint, uidendum est. Et facit quidem totum uoluntas defuncti. nam quid senserit, spectandum est. Veruntamen hoc intelligendum erit: rerum Italicarum significatione eas cõtineri, quas perpetuò quis ibi habuerit, atq; ita disposuit, ut perpetuò haberet. Cæteroquin si in tempore aliquid transtulit in aliũ locũ, non ut perpetuò ibi haberet, sed ut denuò ad pristinum locum reuocaret: neque augebit quò transtulit, neque minuet, unde trãstulit. ut puta de Italico patrimonio quosdã seruos miserat ĩ ꝓuinciã (fortè Galliam) ad exigendnm debitum, uel ad merces cõparandas, reuersuros si comparassent: dubium non est, quin debeat dici ad Italicum patrimoniũ eos pertinere debere: ut est apud Mutium relatnm, cũ fundns erat legatus, uel cum instrumento, uel cum ijs, quę ibi sunt. Agasonem enim missum in uillam a patrefamilias non pertinere ad fundi legatũ, Mutius ait: quia non idcirco illò erat missus, ut ibi esset. Proĩde si seruus missus fuerit in uillã, interim illic futur', q̃a dominum offenderat, quasi ad tempus relegatus: responsum est, eũ ad uillæ legatum non pertinere. Quare ne serui quidẽ qui operari in agro consueuerũt, q̃ in alios agros reuertebãtur, & quasi ab alio commodati, in ea sunt conditione, ut ad legatum pertineant: quia non ita in agro fuerant, ut ei agro uiderentur destinati. Quæ res in proposito quoq; suggerit, ut Italicarum re-

a Ex re. Id est ex fundis.
b Nullius esse. Quo ad hoc ut ualeant præceptiones: hæredes tamen sunt: quia hæreditas dicitur etiam, quæ soluendo non est: ut j. de uer. sig. l. hęreditatis. & facit infra ad Trebellia. l. 1. §. denique. & ad legem Falcidiam. l. in ratione. §. quod uulgo.
c Legatorum. Scilicet extraneis relictorum.
d Præceptiones. Id est locum habet Falcidia in istis præ legatis, sicut in alijs legatis.
e Istas. ut C. ad legem Falci. l. a cohæredibus. & j. ad legem Falci. l. Nesennius. & dic recider, scilicet lege Falcid. uel iudex. & dic quando & alijs legatis ẽ grauatus. alias etiam qui habet quadrantem, cũ habeat ultra quartam semissis, non deduceret Falci. Azo. Item qui habet iure prælegationis, non proficit suis legatarijs. sed cohæredi sic: ut d. l. Nesennius.
f Eorum habeat. In prælegatis.
g Si legatum. Id est, non plus consequitur vnus ab alio de fundis, in quibus instituti sunt, quàm si esset eis legatum alijs hæredibus institutis.
h Accepisset. Tanquam extraneus nõ tanquam hæres.
i Vel aliud. In fidei commissis.
k Esse. Inter se cohæredes.
l Interponendas. De reddendo retro, quantum apparuerit vltra Falcid. acceptam: vt infrà si cui plus quam per legem Falcid. l. primo respon.
m De qua. In principio legis dixi.
n Reppellenda. Sed approbanda.
o Adscriptæ. In q̃bus instituti sunt.
p Quia nulla. Scilicet quota. & pone hic contra C. eod. l. quoties. Solue ut s. modo notaui.
q Pars. s. expressa.
r Quæ res. Quia scilicet sunt hæredes ex æquis partibus.
s In alijs. Puta uineis.
t In alijs. Puta pratis.
u Supra ostendimus. Scilicet ut pro æquis partibus teneatur ad æs alienum: ut s. eo. §. unde scio.
x Si Alijs. Non solum cohæredibus.
y Contributio. Vt omnes insimul tribuant ad supplemẽtum Falcidiæ.
z Rerum significatione. Id est, appellatione.
a Facit. Nota patrimonium constitui ex voluntate patrisfamilias.
b Totum. Id est responsionem prædictam.
c Veruntamen. Scilicet in dubio.
d Cæteroquin. Alias, alioquin: alias. cæteroquin.
e Haberet. Subaudi perpetuo, si non habes in textu.
f Augebit. Scilicet res, quæ sunt eo loco, &c.
g Minuet. Scilicet res, quæ sunt ibi, vnde. &c. & facit infrà de legat. 3. l. quæsitum. primo respon. & §. fin. & l. si ita legatum. & l. qui filiũ. & not. supra de pigno. l. debitor. & C. de verbo. signifi. l. 1. & in l. de auro & argento lega. l. si vxori. §. cum ita.
h Reuersuros. Id est, recursuros. Acc.
i Eos. Scilicet seruos.
k Peruenire. Qui quam sint missi ad prouinciam.
l Agasonem. Qui ducit equos, vel mulos, vel asinos: ut s. si quadru. paupe. fec. d. l. agaso.
m Ibi esset. Perpetuo.
n In agro. Non destinato eis. Accur.
o Agros. Ad quos erant destinati.
p Quasi. Expressiuum veritatis.
q Legatum. Illius fundi, in quo destinabantur al. quãdo.
r Pertineant. Repete superius, non.
s Quæ. Nunc soluit primam quæstionẽ in principio legis.
t In proposito. Id est, in proposita quæstione.

a In P. F. si tẽpore I quo transtulit in aliũ locũ, vt ibi haberet, sed vt denuò &c.

In P. R. recursuros

P. F. in missus.

Iturasa

b Ituras. Pecunias, arg. j. de reb. dub. l. quidā relegatus. & facit j. de fun. instr. & instr. le. l. quæsitum. §. Papinian⁹. & l. Seiæ. §. idem quæsijt. & l. prædia. §. t. Acc.

b En uiuo. Scilicet testatore.

S I quis ita. ... Seius ita dixit in testamento suo: ex qua parte codicillis Titium heredem scripsero, hęres esto. postea non fecit codicillos, & decessit: vel fecit codicillos, & in eis nullam partem dicto Titio adscripsit. certè erit hęres Titius, quasi fuerit institutus in testamento sine parte. Viu.

c Heredem. In testamento. Acc.

d Scripsero. De futuro non fit conditio, ı vt impediat: sed de pręterito fic: vt hic. & s. eo. l. a. §. pōt autem is. Nec obst. j. eo. l. clemēs. §. si. vt ibi dices: & hoc vbi sibi testator apposuit conditionem: si autem extraneo, tūc si de pręterito valet: vt s. eo. l. a. & l. hoc articulo. si de futuro non. quia est captatoria: vt supra eo. l. ille. & j. de ijs, quę pro non scrip. ha. l. 2. in fin. Sed quare secus, quando sibi apponit conditionem de futuro. & aliud quādo extraneo? Respon. secundum Io. cum conditio pendet ex testatore, si deficiat habetur ꝓ pura. & facit j. de condi. inst. l. institutio. C. de institut. & subst. l. pe. Sed contra s. eod. l. quoties. §. tantundem, sed dic vt ibi. Item nnt. quod alicubi videtur esse conditio, & non est: vt hic, & j. de op. lega. l. illud aut illud. & infra de adim. leg. l. à filio. §. fin. Sed argu. contra j. de vsufruct. legat. l. qui plures.

ı Quid in cōtractu, vbi conditio habetur ꝓ impleta, qua actione agatur. dic actione in factum. p Bart. in l. a. C. de insti. & sub. & l. in testa. j. de condit. & demonst.

P. Flor. dici.

In P. Fl. dicēdum est hanc quoq; Italici patrimonij rationem esse: igitur effici dixi, ut &c.

In P. Fl. prouectæ sunt.

rū esse credātur eæ res, quas in Italia esse testator voluit. Proinde & si pecuniam miserit in prouincias ad merces cōparandas, & nec dum comparatę sint: dico pecuniā, quæ idcirco missa est, vt per eam merces in Italiā adueherentur, in Italico patrimonio adiungendam. Nam & si dedisset in prouincia de pecunijs quas in Italia exercebat, ituras, & redituras: dicendum est, has quoq; Italici patrimonij esse. Rationē igitur efficere dixi, vt merces quoque istæ, q̄ cōparatæ sunt, vt Romam veherētur: siue a peruectę sint eo viuo, b siue nondū: & siue scit, siue ignorauit: ad eum heredem pertinere, cui Italicę res sūt adscriptę.

Defectus conditionis de futuro: quæ dependet ex facto testatoris, institutionem non vitiat. Bartolus.

Idem libro viii. disputationum. XXXVI.

S I qs ita scripserit heredē, Ex qua parte codicillis Titium herede scripsero, d hæres esto. etiam si pars in codicillis non fuerit adscripta: erit tamē hæres, quasi sine parte institutus.

Non admittitur concursus instituti & substituti. Bar.

Iulianus lib. xxix. Digestorum. XXXVII.

C Vm in testamēto ita scribitur, e Si filius meus me viuo morietur, tūc nepos ex eo post mortem f meā natus, hæres esto: g duo gradus h hæredū sunt. nullo enim casu vterq; ad hæreditatē admittitur. Ex quo apparet, si nepoti Titius substitutus fuerit, h & filius patri hæres extiterit: non posit Titiū vnà cū filio i hæredē esse: quia non in primum, sed in secūdū k gradum substituitur.

Capula ultimo loco posita et inter præcedentes solutè positos uidetur apposita. Vel sic Soluta resoluitur in coniunctam Bar.

Hæc verba, Publius Marcus, & Caius inuicē substituti, hæredes mihi sunto: sic interpretāda sunt, vt breuiter videat testator tres instituisse hæredes: & inuicem eos substituisse: perinde ac si ita scripsisset: ille, & ille, & ille instituti hæredes & substituti sunto.

Indefinita non comprehendit eum, de quo specialiter est promissum. Bartol.

Qui tres filios habebat, & ita scripserat, Filij mei heredes sunto, Publius filius meus exhęres esto. videri potest prima parte duos duntaxat m filios hæredes instituisse.

ADDITIO. Dic quod ibi scriptura erat imperfecta circa personas, quæ à iure non supplētur: hic circa portiones, quæ à iure supplentur: ut s. eod. l. item quod Sabinus. secundum Dyn. & Bar.

C Vm in testamento. CASVS Caius ita scripsit in testamento suo. Filium meū Sempronium mihi heredē instituo. & si dictus filius me uiuo morietur, tunc nepos ex eo post mortē meā natus, hæres mihi esto: & dicto nepoti substituo Titiū. Certè si filius nō moriatur uiuo testatore, & post mortem testatoris uelit habere hæreditatē, nō admittitur nepos, nec Titius nepoti substitutus. Hæc uerba. Titius ita scripsit in testamento suo: Publius, & Marcus, & Caius inuicem substituti heredes mihi sunto. certe uidetur eos instituisse, & postea ad inuicē substituisse. videtur enim ita dixisse testator: Publius, & Marcus, & Caius sint mihi hæredes & sint inuicem substituti. Qui tres. Titius habens tres filios, scilicet Publium, & Marcum & Caium, ita scripsit: Filij mei heredes sunto: & postea ita scripsit: Publius filius meus exhæres esto. certè quamuis per verba generalia instituerit omnes filios hæredes: tamē verba specialia exheredationis faciūt vt non videatur instituisse, nisi Marcū, & Caiū. & hoc dicit. Viu.

e Scribitur. Subaudi, filio instituto. alias nō essent duo gradus.

f Post mortem. Facit secundum Galli consilium: vt s. de libe. & posthu. l. Gallus. in princ. Acc.

g Duo gradus. Instituti, & substitutis vt filius quidem institutus, nepos autē habeatur substitutus. Acc.

h Substitutus fuerit. Etiam vulgariter. s. si nepos non erit hæres &c. & sunt tres gradus.

i Vna cum filio. Licèt testator dixerit: si nepos hæres non erit, Titius heres esto: & hic nepos non erit heres.

k Sed in secundū. Id est, in locum deficientis secundi gradus, ex quo cœpit posse adiri hæreditas. sed hic non cœpit posse adiri hæreditas: ergo Titi⁹ repellitur. j. de acq. hęr. l. 3. et facit j. tit. 1. l. si mater. Acc.

l Tres instituisse. Breuiter duos gradus comprehendis. sic j. titu. 1. l. Lucius. §. aliter.

m Duos duntaxat. Sed quid si duos tantum habeat, & idē scripsit? Respōde, eū hæredē esse. ut infra. tit. 1. l. si quis eum quem. in prin. Itē nota, quod sequens scriptura determinat & restringit præcedentem: sic infra. de uerb. signifi. l. si est fundū. & de acquir. possess. l. si is qui. & s. de calum. l. hæc actio.

Limitabis istud dictū glo. si sequens scriptura eēt authētica sicut prima. nā si ꝓduceretur scriptura notarij mortui vbi nō esset eius subscriptio, nō faceret fidē, nec priori obstaret: Bart. in l. si quis. §. Initiū. s. de edend. Et quæ dicatur scriptura authentica, vide per Innoc. in c. 1. I princi. de fide instru.

tuisse. a

Post mortem legatarij potest seruus legatus hæres institui. Bartolus.

Idem libro x... Responsorum.

XXXVIII.

Qui filio c impuberi exhæredato Pamphilum legat: eundem d post mortẽ filij ex parte hæredem instituere eo modo pōt, quo is, qui seruum e communem Sempronio legatũ, eundem c post mortem Sempronij ex parte hæredem instituit.

Conditio tacitè hæreditati adiecta non potest in codicillis adimi. Bartolus.

Seruus testamento hæres purè scriptus, a liber autem iussus esse, r si intra Calendas Decembres decem dedisset: si codicillis purè libertatem acceperit, intra Calẽdas quidem neque liber, h neque hæres erit, nisi decem dederit: si intra Calendas non dederit, liber ex codicillis i erit.

Sublata causa viuo testatore, per quam conditio vni rei adiecta, alteri repetita intelligatur: cessat repetitio conditione pendente, secus si esset iam defecta. Bartolus.

a Instituisse. Not. sequentem scripturam determinare & restringere præcedentem. Accur.

Qui filio. Institui mihi hęredẽ Titiũ, & filium meum impuberem exhæredaui: & eidẽ impuberi exhæredato legaui Pamphilum seruum meum: & postea ita dixi. Instituo mihi hæredem pro parte dimidia dictum Pamphilũ post mortem dicti mei filij impuberis: & do ei libertatem in eum casum. nunquid valet talis institutio dicti Pamphili? Et videtur quod non: quia dictum impuberẽ exheredaui ut dictum est: vnde non videtur, quod heredibus eius impuberis possim auferre dictum Pamphilum quem impuberi legauerã instituendo dictum Pamphilũ hæredẽ, tali modo vt dixi. Sed respōdet, quod valet dicta institutio Pãphili: & post mortem impuberis erit mihi hæres cũ Titio prædicto. nam & si legassem dictum Pãphilum cuidam extraneo, puta Sempronio, & eundem post mortem dicti Sempronij hęredem instituissem pro dimidia cum libertate, haberet post mortem Sempronij hæreditatem meam cum dicto Titio. Seruus testamento. Stichum seruum meũ scripsi mihi hæredem purè: & dedi ei libertatem sub ista conditione, si intra Calendas Decembris daret Titio decem. postea feci codicillos, & eidem seruo dedi libertatẽ pure in dictis codicillis, & postea decessi, nunc dictus seruus propter uerba codicillorum uolebat libertatem etiam ante Calendas prædictas, & per cõsequens hæreditatem: certè respondetur ei, quod ante dictas Calendas non habebit hæreditatem, nec libertatem nisi det decem dicto Titio. post Calendas autem erit liber ex codicillis, & per consequens hęreditatem habebit.

Si quis seruum. Stichum seruum meũ scripsi mihi hæredem purè: & dedi ei libertatem sub conditione, si nauis ex Asia uenerit intra annum, & postea cum seruum uendidi Titio, & postea decessi. Certè iussu dicti Titij emptoris potest dictus seruus adire hæreditatem meã etiam pendente dicta cōditione libertatis. si autem transiuit annus, intra quem debebat uenire nauis, nec uenit: & sic defecit conditio libertati apposita, & sic amodo institutio nihil ualet, & postea alienatus fuit in dictum Titium: non potest eius Titij iussu adire hæreditatem. Sed pone, quod dicto seruo cui dedi libertatem sub dicta conditione legaui equum meum purè, non autem eum institui: & pendente dicta conditione eum manumisi, uel alienaui in dictum Titiũ: & postea decessi. Certe dictum legatum habebit eo casu quo fuit manumissus, aut acquiret illud Titio domino suo, in quem Titium per me uiuente eum alienatus fuit: & hoc siue tẽpore mortis meę pendebat adhuc conditio libertatis, sicut pendebat tẽpore quo eum manumisi, uel alienaui: siue extincta sit, quia nō uenit nauis intra annum. si autẽ post defectum dictæ conditionis libertatis manumisi eum, uel alienaui in Titium, legatũ equi datum purè per me dicto seruo recidit ad irritum, sicut in superiori casu hæreditatis. Cum uenditor,

Vendidi Titio seruum meum Stichum: & antequam ei traderem ipse Titius emptor fecit testamentum, & instituit sibi hęredem dictum Stichum, & Caium: & decessit. ego uenditor, qui habebam adhuc dominiũ serui, iussi eum adire pro parte dimidia, in qua fuit institutus a dicto tẽpore: & ita mihi acquisita est. Caius autem cohæres serui adiuit pro sua dimidia, certe debeo ego uenditor restituere dicto Caio hæredi emptoris cohæredi dicti serui totum illud, quod consequi non potuisset, si priusquã iussu meo adiret seruus partẽ hæreditatis, vendidissem eum dicto Titio, & tradidissem, id est, dimidiam hęreditatis emptoris, & totum seruum: quia non debeo facere lucrum eius serui nomine, quem iure vendidi. Et hoc reprobata opinione quorundam, qui dicebãt, quod ego nō debebam restituere dicto Caio, nisi pro ea parte qua extitit hæres Caius emptori, id est, pro dimidia seruum, & pro dimidia illud quod acquisiui de dicta hæreditate per dictum seruum, sicut pro dimidia habuit hæreditatem emptoris Caius. id est, dicere partem dimidiã serui, & partem dimidiam dimidiæ hæreditatis, id est, quartam hæreditatis. & hoc dicit cum l. sequen. Viuianus.

b Qui filio. Siue leget testator seruum suum filio exhæredato, siue extraneo: potest eundem seruum instituere post mortem legatarij: quia dies incertus est. alias tolleretur dies: ut ĩ. eo. l. hæreditas. Sed an valeat legatum serui, si hic solus seruus post mortem legatarij est institutus? Respon. non: quia ante mortem legatarij non: quia nemo est hæres, postea non: quia libera persona inueniretur legata: & facit ĩ. titul. t. l. si seruus communis. §. fi. & l. sequen. & C. de necess. ser. l. pen. §. finali. Accur.

c Eundem. Scilicet Pamphilum.

d Filij. Exhæredati.

e Eundem. Seruum.

Purè scriptus. Quo ad verba: effectu autem eius est, ut conditionem adimpleat libertatis, & dic scriptus solus, secundum Ioan.

Iussus esse. Sub hac conditione, si intra &c.

Neque liber. Ex testamento non est liber: quia non extitit adhuc conditio: & per consequens nec hæres: quia non liber: & quia sub eadẽ conditione retardatur hæreditas: ut s. eo. l. seruus alienus. §. j. & arg. ĩ. de cōd. insti. l. cum seruus. & s. eo. l. Trebatius. §. fi. & arg. s. de serui. urb. prædi. l. 3. §. qui habet. Item nec ex codicillis est liber pendente cōditione, vt hic dicit: quia noluit lex expectari, an habeat vtrunq; ex testamento, & sic sit necessarius: quod est, si existat conditio: vel voluntarius secundum Hug. Item si esset liber in codicillis, uideretur remota conditio libertatis, & per consequens hæreditatis: & sic directa daretur hæreditas in codicillis remouendo conditionem: quod esse non debet: ut Instit. de codicil. §. fi. Acc.

i Liber ex codicillis. Et hæres voluntarius secũdum H. ut arg. s. eod. l. si seruum cōis. nec ob. C. de neces. ser.

l. quidam

* In P. Fl. nō est, cō munem.

l.quidam.§. sed cũ ueteres.ubi est necessarius: quia ibi nihil de libertate dixit in testamẽto: Sed alij dicũt,ut Ioan.etiã R.quod hic nnn est hæres:utpote deficiente conditione,sed tantum liber: ut arg.ĩ.eo.l.& expleta. Sed tunc libertatẽ quomodo consequitur, cũ non existente ex eo testamẽto hęrede nihil valeat: vt C.de fideic.l.eam ? Respõ. hic habebat cohæredem. Vel illud de relictis in testamẽto: hic autem de codicillis, sed est hic opus adiri hæreditatẽ à legatario, aliàs nnn valet libertas: vt C.de cadu.toll.l. prima.§.in nouissimo. & secundum hoc potest ĩ fine legi cum nnn. secundum Ioan. qui habebat,ex codicillis nõ erit scilicet non adita hæreditate a legitimo. Acc.

Si quis seruum suum liberum sub conditione, hæredẽ purè scripsisset, eumque uendidisset: pendente conditione, iussu emptoris seru⁹ adire hæreditatem potest:quia & constitit institutio: [a] & est, qui ius imperandi [b] habet. Quòd si post defectam conditionem [c] alienatus fuisset: non potest iussu emptoris hæreditatem adire:quia eo tempore ad eum preuenisset, quo iam extincta institutio, & inutilis [d] fuerat. Igitur [e] cùm seruus sub conditione liber esse iubetur, & legatum purè accepit: si pendente cõditione [f] manumissus, uel alienatus fuerit,legatum habebit,[g] aut domino [h] acquiret: quamuis mortis [i] tempore cõditio libertatis extĩcta [k] fuerit. Si uerò post defectum cõditionis manumissus, aut alienatus fuerit: [l] legatum ad irritum recidit. [m]

Quicquid post uenditionem uenditori accrescit mediante seruo uendito, restituit emptori,uel eius hæredi. Bart.

Cùm uenditor seruum ante traditionem ab emptore pro parte hæredẽ scriptum adire iubet, restituere cohæredi serui necesse habet,quia lucrũ facere eius serui * nomine, quẽ iure uẽdidit,non debet. [n] Planè non totum,[o] quod acquisierit, restituet:sed pro ea duntaxat parte, qua seruus cohæredem habuerit.

Martianus lib.ij. regularum. XXXIX.

ID est, [p] partem dimidiam serui, & quartã hæreditatis. [q] Lib.xxx. Digestorũ Iuliani Marcellus notat: [r] Imo & id debet præstari,quod consequi uenditor non potuisset:si prius,quam adiret seruus partẽ hæreditatis,[s] is traditus esset. quod est uerum.

Propter repugnantiam iuris communis admittitur concursus instituti, & substituti. Bar.

Iulianus lib.xxx Digestorum. XL.

SI paterfamilias Ti-

[a] Constitit institutio. Per conditionẽ defectã, sub qua ipsa institutio facta videtur quantũ ad quærendam hæreditatem,secũdũ Rog. Sed nunquid si postea conditio extiterit, testituit emptor hæreditatem seruo? Respon. nequaquã. Azo. expectatur ergo hæc conditio, quando seruus in eodem mansisset statu: nam ante conditionem,nec se, nec alium potest facere hæredem:sed alienatione facta est, quẽ faciat hæredem: & ideo cnnditio non expectatur, quia vera nñ est conditio, sed quia propter naturam libertatis differtur institutio, eo scilicet nnn alienato. aliàs si esset vera cnnditio,expectaretur etiã eo alienatn.

[b] Imperandi. Nouus dominus.

[c] Defectam conditionem. Libertatis,quę fortè erat, si nauis venerit ex Asia hinc ad mensem. & dic quod defectus conditionis & libertatem, & hæreditatẽ sub conditione tacitè repetita datam vitiat: alienatin solã adimit libertatem: vt Insti.eo.§. seruus.

[d] Inntilia. Quia perinde est modn habendum, ac si fuisset purè institutus, & simpliciter sine libertate data aliquo modo. Hug.quod iure nnn valebat: hodie secus: vt C.de neces.ser.l.quidam.

[e] Igitur. Quod dicit in hæreditate seruo relicta, idem in legato: cum sub conditione libertas sit ei relicta.

[f] Pendente conditione. Scilicet libertati adscripta.

[g] Legatum habebit. Ipse manumissus: quia legatum purè cœpit deberi manumissione facta. Hug.

[h] Aut domino acquiret. Cum fuit alienatus.

[i] Mortis. Scilicet domini.

[k] Extincta. Et sic videtur quod non cedat dies huius legati quantum ad hoc ut ualeat, uel nnn a tempore mortis,quod est hene notandum. uel satis potest dici, quod cedat a tempore mortis. Hug.

[l] Fuerit. Scilicet seruus.

[m] Recidit. Habuit enim quasi tacitè a seruo acquirẽdum legatum conditione libertatis adiecta. R. uel sic: quia perinde habendum est,ac si legatũ simpliciter sine libertate fuisset ei relictũ, quod nullum esset: ut C. de lega. l.seruus. & facit ĩ.de legat. 1.l.quæ situm.§.1.Hugn.

[n] Non debet. Venditor.

[o] Nnn totum. De subtilitate iuris.

[p] ID est. Nã uidetur uoluisse testator uenditorẽ habere debere partẽ dimidiam serui: cum eum instituerit pro dimidia. Hug.

[q] Hæreditatis. Totius. cum enim fuit ĩstitutus seruus pro dimidia & medietas serui remansura est penes uenditorem: ergo medietas illi⁹ dimidiæ, & sic alia sit emptori restituẽda, quæ est quarta totius hæreditatis. Hu. & econtra quia cohæres nõ erat. nisi in dimidia, nõ poterat hẽre nisi medietatẽ serui,& mediã institutionis serui, quæ erat quarta totius: sed tamẽ statim corrigit.

[r] Notat. Id est, reprehendit ita, imò &c.

[s] Is traditus esset. Et sic apparet corrigi, quod dictum erat suprà eod.l. proxim. in fi. planè nnn totum &c. & facit suprà de act. emp. & vend.l. Iulianus.§.si quid serun. Sed cur nõ habet aliquid venditor,cũ testator sciebat seruũ esse venditoris? Respõ. contemplatione serui instituit in dubio. vt C.de vsuf. leg.l.fi.& ĩ.de leg.præstan.l.3.§.1.Item quomodo cohæres petit vltra quàm sit hæres: vt C.de rei ven.l.res alienaa ? Respon.quod testator videtur eũ voluisse habere totũ,cui & partem dedit: vt arg.ĩ. de cõdi.& demon.l.si quis eũ quẽ.perinde enim habetur,ac si emptor proprium serunm instituisset sine libertate:& sic hæreditas tota & seruus dabitur hæredi emptoris.

SI paterfamilias. Casus in hac lege,cũ seq. est talis. Titio seruum Mæuij, quẽ liberum esse credebam, mihi hæredẽ ĩstitui: & si hæres nõ esset dictus Titius, substitui ei Sẽpronium: dictus Titius seruus adiuit hęreditatẽ meam iussu domini sui, & ita nnn fuit hęres Titius mihi: sed dñs suus per eum. nunquid habebit substitutus hęreditatẽ? Et videtur quod sic:quia seruus nõ fuit mihi,hęres. Econtra videtur ꝙ non: quia ego videor velle habere substitutum hęreditatem meam, si

* In P.P. non est, nomine.

Titius seruus Mæuij non erit hæres, neque alium fecerit hæredē: fecit autem dominum suum hæredem, ergo uidetur, quod substitutus nihil habere debeat. iudicatur tamē hic, quod Sempronius substitutus in partem hæreditatis debet admitti, scilicet in quartam: ut in fine legis. duo enim semisses debēt de hęreditate fieri, & intelligo, quod unum integrum semissem debeat habere dictus Mæuius dominus serui, & alium cum substituto diuidere. Et hoc iudicauit Titius Cæsar in persona Parthenij, sui serui: qui Parthenius fuit institutus a quodam credente eum esse liberum: & substituit ei quendam alium, si hæres non esset: secus autem si instituisse dictum Titium seruū Mæuij sciens eum esse seruum, tali modo ut dictum est. nā tunc nihil habebit substitutus. quia intelligitur substitutus in eum casum, quo dictus Titius non esset hæres, nec alium hæredem fecerit. fecit autem dominum suum. si autem dictus Titius, quem dicto modo institui, erat liber, & ego putabam eum liberum: ita demum habebit substitutus hæreditatem, si ipse institutus non erit per se hæres, nec alium hæredem fecerit in seruitutem postea redactus. Viuianus.

tium, quem ingenuum a esse credebat, b hæredē scripserit: eique, si hæres non esset, Sempronium c cohæredem † substituerit: deinde Titius, quia seruus fuerat iussu domini adierit hæreditatem: potest dici, Sempronium in partem d hæreditatis admitti. Nam qui scit e aliquem seruum esse, & eum hæredem scribit, & ita substituit, f si Stichus hrs nō erit, Sempronius hrs esto: intelligitur tale quid dicere, si Stichus neque ipse hęres erit, g •neque aliū h hæredem fecerit. At qui eum, quem liberum putabat, i hæredem scripserit hoc sermone, si hrs non erit: k nihil aliud intelligitur significare, quam si hæreditatem uel sibi non •acquisierit, uel mutata l conditione alium m hæredem non fecerit, quæ adiectio ad eos pertinet, qui patresfamilias hæredes scripti postea in seruitutē deducti fuerint. Igitur in hoc casu n duo semisses fiēt: ita ut alter † semis inter eū, qui dominus instituti hæredis fuit, & substitutū, æquis portionibus diuidatur. o

Pomponius libro xii. ex uariis lect. XLI.

ET hoc Tyberius p Cæsar : constituit in persona Parthenii: qui tanquā ingenuus hęres scriptus adierat hæreditatem, cum esset Cæsaris seruus. Nam diuisa hæreditas est inter Tyberium, & eum, qui Parthenio substitutus erat, ut refert • Sextus Pompeius.

Defectus extrinsecus, si tempore aperturæ tabularū cessat, testamentum reconualescit. Bar.

Iulianus lib. lxiiii. Digestorum XLII.

QVi soluendo non erat, duos Apollonios q liberos, hæredesq́; esse iusserat: Altero ante apertas r tabulas testamēti mortuo; nō ieleganter defendi poterit, eum, q supererit, liberū, & solū necessarium

a Ingenuum. Idem esset & si libertum.

b Credebat. Forsan: nos enim ignoramus quid ipse crediderit.

c Sempronium. Substitutum.

d In partem. Quartam: ut in fine legis dices.

e Qui scit. Ergo & est seruus.

f Et ita substituit. Id est, his verbis.

g Hęres erit. Liber puta de nouo factus.

h Neque alium. Cuius est iuri subiectus per arrogationem, uel per seruitutem.

i Putabat. Scilicet esse.

k Non erit. Subaudi, talem substituo. Accur.

l Mutata. De libertate in seruitutem.

m Alium. Puta dominum suum.

n Igitur in hoc casu. Scilicet primo casu huius legis.

o Diuidatur. • Sed quid fiet de alio semisse? Resp. dominus instituti habet præcipuū inspecta potius veritate quā opinione: licet quidā contra. & est ēt pro hoc ī.l. prox. quia verisimile est quod Imperator sibi præcipuum acceperit. Sed videtur distingui, aut voluit alium fieri hæredem, si appareret seruus, & tūc substitutus in totum repellitur, si paruerit domino in adeundo. aut noluit, & tunc in totum admittitur: vt C. eo.l. cum proponas. quæ est contra. Solut. ibi erat certum quid: voluit per verba (si non erit hæres) signare hic contra. nam dubitabatur, an testator crediderit liberum. Item si crediderit liberum, dubitatur quid volebat per p̄dicta verba significari, si hęres non erit. & distingue vt Instit. de vulg. substitu. §. fin. & facit ī. de euic.l. sed & si sti pulatin. §. 1. & ī. de aequi. hæredi. l. 7. & C. de iure deliber. l. eum aliquis. Accur.

p ET hoc Tyberius. Instit. de vulg. substit. in fi. dicitur Tyberius: & sic binomius. Sed opponitur, si testator credidit liberū: ergo substitutio ei facta intelligitur facta ut libero: ergo dominus nihil habet sed substitutus totum? Respon. opinioni testantis est veritas contraria: quia est seruus: quæ præualet, cum ignoramus certitudinem voluntatis. nam potest esse, quod licet liberum putabat, tamen voluit si quo casu detegeretur eius conditio, & seruus appareret, quē dominus haberet: sed latebat hic quid voluerit.

QVi soluendo. CASVS. Lex Aelia Sentia permittit, quod ille qui non est soluendo creditoribus suis, possit sibi instituere vnum seruum suum hæredem necessarium: & non plus. pone ergo, quòd Titius non soluendo existens instituit sibi seruos suos hæredes duos cum libertate, quorum seruorum quilibet vocabatur Apollonius. certè si vnus seruorum eorū decessit ante apertas tabul. testamenti dicti Titij, alter erit hæres necessarius, si autem uterque uiuat, nō erit aliquis eorum hæres: quia unus obstat alteri, & econtra. non enim apparet quis primo institutus fuerit: quia ille solus hæres esset: & hoc dicit eum l. seq. Viu.

q Apollonios. Secus si diuersorum nominum essent. R. quia tunc primo nominatus: nisi in casu: ut ī. eo. l. qui soluendo. & ī. qui & à quib. l. si quis hæres. Acc.

r Ante apertas. Hoc ideo dicit: quia secundum hæc iura non cedebat dies hæreditatis vt posset adiri, nisi ab apertura tabularum etiam instituto pro parte hærede: sed hodie statim à morte testatoris. ut C. de cad. tollē. l. 1. §. 1. & § in nouissimo. & iden quia distinguitur ante apertas tabulas, vel postea: dices hodie ante mortem testatoris, vel postea. & hoc maximè in necessario qui protinus post mortem eius est hæres: vt Instit. de hęre. quali. & diff. in prin.

† Vide ī hūc locū Alc. lib. disp. 1. c. 2. & Viglū Zuichemū ī cōmē. ad §. fi. de vulga. sub. Instit. lib. 2.

• In P.F. neq; aliū fecerit.

• P.F. nō habēt ū.

• Hāc altercationem pulchre intulit Theophilus in Gręcis Institutionibus, In fine ti. de vulg. sub. hæreditatē .n. ex æquo inter institutū, & substitutū diuidendā esse.

• P.F. nō est dum.

† Dictione alter, accipi hic pro duobus putat Viglius in eo loco, quē suprà citauim'.

† Id à diuo Pio cōstitutū autor est Theophilus in Institutionibus Græcis, tit. de vulg. subs. vide q̄ in eā rē scripsit Vigl. in cōmē. ad §. fi. de vulg. sub. Insti. li. 2. Alci. li. 1. dispu.

• In P.F. Sextus Pōponius.

Hæredem

hæredē [a] fore. [b] Quòd si vterq; viuit institutionem nullius esse momēti propter legē Aeliā Sentiam, quæ amplius, quàm vnum necessarium hæredem fieri vetat.

Paulus libro j. ad le. Aeliam Sentiam. XLIII.

INuicem [c] enim eos sibi obstare.

Ex facto alterius, alius exhæredari non debet. Bar.

Alphenus libro v. Digestorum. XLIIII.

PAterfamilias testamēto duos hęredes instituerat, eos monumentū [d] facere iusserat in diebus certis: deinde ita scripserat, Qui eorū [e] non ita fecerit, omnes exhæredes sunto. alter hæres hæreditatē pętermiserat. reliquus hæres consulebat, cū ipse monumētum extruxisset [*] nunquid minus hæres esset ob eam rem, quod cohæres eius hæreditatem nō adijsset? Respondi: neminem [f] ex alterius facto, neq; hæreditati alligari, neq; exhæredari posse, [g] sed vti quisque conditionem implesset, quamuis nemo adijsset [h] pręterea, tamen eum hæredem esse. [i]

Conditio, quæ de præterito fuit impossibilis reijcitur. Bar.

Idem libr. ij. Dige. a Paulo epitoma. XLV.

SI Mæuia mater mea, & Fuluia filia mea viuent, [k] tūc mihi Lucius Titius hæres esto. Seruus respondit: si testator filiam nunquam habuerit, mater autem superuixisset: tamen Titium hæredem fore: quia id, quod impossibile [l] in testamēto scriptum [m] esset, nullam vim [n] haberet.

Ex testamento non potest conueniri, qui à defuncto grauatus non probatur: sed conuenietur ex mandato, quod suscepisse probatur. Bar.

Aphricanus libr. ij. quæstionum. XLVI.

QVidā cum filiūfamilias hæredem instituere vellet, ne ad patrem eius ex hæreditate quicquam perueniret, voluntatem suam

---

[a] Hæredem. Not. quod non ualet, postea cōfirmatur, contra regulam Catonianam.

[b] Fore. Imo videtur nullus: vt j. de reb. dub. l. si fuerit, contra. Sol. hic apparet quis sit hæres altero mortuo, ibi non quis legatarius. Item hic testator vtrunque voluit esse hæredem: ibi alterum tantum habere legatum. & facit Instit. qui ma. non pos. §. 1. & C. de neces. ser. l. 1. & j. de mil. test. l. in fraudem. & j. eodē. l. in tempus. §. 1. & j. de ma. testa. l. cum ex pluribus. & supra de test. tut. l. duo. & sup. de usufru. l. quoties. & j. de legat. 1. l. si quis legauerit. Item not. quod non ualet, postea cōfirmatur cōtra regulam Catonianam. sed illa in legatis, hæc in hæreditate.

[c] INuicem. Cum non appareat quis prior, quis posterior nominetur, ut j. eod. l. qui soluēdo. Accur.

PAterfamilias. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium, & Caium: & iussit eis vt facerent ei monumentum intra duos mēses pone, & post ea ita scripsit in codē testamento. Qui eorum hæredū nō ita fecerit monumētum vt præcepi, omnes eâ hæredes sunto. Seius noluit adire hæreditatē mortuo dicto testatore, Imò eam repudiauit, Caius autem fecit monumētum secundum testatoris præceptum. quæritur, vtrum ipse solus possit habere hæreditatem? Et uidetur quod non propter verba testatoris. Sed respon. quod sic: quia nemo potest exhęredari ob alienum factum: sicut nec hæreditati alligari. Viuianus.

[d] Monumentum. totum. Nam si pro parte, non sufficit: licèt secus sit in conditione, quæ diuidi potest: ut quę consistit in danda pecunia: ut j. de cond. & dem. l. pen. & l. cum tale. §. fi. & j. de manu. testa. l. si ita fuerit. & not. plenè C. de condi. inser. l. si plures.

[e] Eorum. No. hanc uoluntatem defuncti non seruari.

[f] Neminem. Nota neminem ex alterius facto neque hæreditati alligari, neque exhæredari posse. Acc.

[g] Posse. Contra s. de ijs quę in testa. delen. l. cancellauerat. in fi. Sed illud propter voluntatē defuncti: quia ipsemet cancellauit. Item facit s. eo. l. hoc articulo. & l. Titius. j. ad Syll. l. fi. & s. de neg. gest. l. si ex duob. & de lu. l. l. si peritor. & s. de alie. iud. l. 1. cum suis cōcor.

[h] Adijsset. Nec monumentum fecisset.

[i] Hæredem esse. In solidum s. eod. l. si quis ita scripserit. in fine. Et not. hic pręceptum testatoris nō seruari. quia dixit, qui eorum &c. sic & aliàs non seruatur j. de legat. 1. l. filiusfam. §. diuus. & de condi. instit. l. quidam. & est ratio: quia ex alterius facto &c. ut hic dicit cum concor. dictis.

SI Mæuia. CASVS. Titius habens matrem Mæuiam, & non habēs aliquam filiam, ita dixit in testamento suo. Si Mæuia mater mea, & Fuluia filia mea uiuunt, tu mihi Lucius Titius hæres esto. & decessit. modo inuenitur mater uiuere: & nō inuenitur ei aliqua filia. certè habebit Lucius Titius hæreditatem: quia conditio impossibilis de filia debet haberi pro non apposita. Viuianus.

[k] Viuent. Id est viuunt in pręsenti tēpore. Sed videtur contra, supra de iniust. testa. l. cum in secundo. siue ponas de præsenti, siue de futuro. Sed ibi falsa, hic nugatoria.

[l] Impossibile. De natura. Nota quod impossibile de natura in testamento adscriptum nullā vim habet. Acc.

[m] Scriptum. Scilicet filiā uiuere, quę nunquam fuit.

[n] Nullam uim. Sed remanet institutio pura quo ad illud: ut j. tit. 2. l. 1. & Institut. eod. §. impossibilis.

[o] Haberet. Et sic nō uitiat testamentum.

QVidam cū. CASVS. Seium filium Titij instituere uolebam: & nolebam, quod ad Titium patrem aliquid de hæreditate mea perueniret. unde uocaui dictum Seium, & ei exposui dictam meam uoluntatem: & dixi ei, Ego instituam te sub conditione, si emanciperis à patre tuo. Seius timens ne pater crederet se ab eo propter hoc offensum, petijt a me testatore, ne sub dicta conditione eum instituerem: & impetrauit à me, vt Caiū amicū suū hæredē instituerem, cōfidens dictus Seius filius Titij de dicto Caio suo amico: quod sibi patrisfa. facto restitueret hęreditatem meā. & sic ego instituī dictū Caiū, & non petij ab eo, vt restitueret hæreditatē dicto Seio. & postea decessi. modo Caius non vult adire hęreditatē meā: uel si adiuit, non uult restituere dicto Seio: vnde quæritur, an Seius possit petere hęreditatē ex fideic.? Et dicitur quod nō: quia ego testator nō petij à Caio ut restitueret ei hęreditatē. habet tamen cōtra eū actionē utilē mandati, cū est nunc sui iuris, si Caius recepit in fide sua de restituendo ei patrisfam. facto hęreditatem, cum dictus Seius filiusfa. eum de hoc rogaret:

[†] Inualidum postea quamq; validatur: sic et validū quamq; postea inualidū vitiatur. de quo nota. Bal. to. casus, in leg. certi condictio. §. quoniam. 3. no. a. si cert. peta.

[*] Alibi instruxisset, alibi construxisset.

Testatoris volūtas non semper seruatur.

expoſuit filio. filius cùm patris offenſam vereretur, petit à teſtatore ne ſub cõditione, ſi à patre emãcipatus eſſet, hæredem eum inſtitueret: & impetrauit ab eo, vt amicum [a] ſuum hæredem inſtitueret: [b] atque ita teſtamẽto amicus filij ignotus teſtatori hæres inſtitutus eſt: nec quicquam ab eo [c] petitum eſt. Quærebatur, ſi ille amicus aut adire nollet, aut aditam hæreditatem nollet reſtituere: an fideicõmiſſum ab eo peti poſſet, aut aliqua actio aduerſus eum eſſet? & vtrum patri, an filio competeret? Reſpõdi: etiam ſi manifeſtũ ſit, ſcriptum hęredem fidem ſuam interpoſuiſſe: [d] nõ tamen aliter ab eo fideicõmiſſum peti poſſe, quã ſi & ipſum teſtatorem fidem eius ſecutum [e] eſſe probaretur. Si autem cũ à filiofamilias rogaretur amicus, & aditurum ſe hæreditatem recepiſſet, & reſtiturũ [f] patrifa. facto: nõ abſurdè dici poſſit, mandati actionem futuram, & eam actionem patri inutilẽ [g] fore: quia non ſit ex bona fide id ei reſtitui, quod teſtator ad eũ peruenire noluerit. Sed nec filio vulgarẽ [h] cõpetituram, uerùm utilem. ſi cuti dare placeret [i] ei, q. cum filiusfa. eſſet, pro aliquo fideiuſsiſſet, ac pater familias factus ſoluiſſet.

Dictio imò, ponitur correctiuè. Bart.

Idem libro iiij. quæſtionum. XLVII.

SI ita ſcriptum fuerit, Titius, imò Seius hęres eſto: Seiũ Solũ hæredem fore, [k] reſpondit. Sed & ſi ita, Titius hæres eſto: imò Seius hæres eſto. idem erit dicendum. Quidam teſtamẽto ita hr̃des inſtituit, Titia [l] filia mea hæres eſto: [m] ſi quid mihi liberorũ me uiuo, mortuóve naſcetur, tunc qui uirilis ſexus unus pluresve naſcent ex parte dimidia, [n] & quarta: quæ fœmi-

ſicut daretur utilis actio mandati ei, qui cũ filiusfam. eſſet, pro aliquo fideiuſſiſſet, & paterfa. factus ſoluiſſet: dicta autẽ actio mandati utilis, eſt inutilis dicto Titio patri Seij contra dictũ Caiũ: quia nõ eſt ex bona fide, ſiue ęquum id dicto Titio reſtitui per Caiũ, qd' ego teſtatur ad eum nolui peruenire. Viu.

[a] Amicum. Credebat habere meliorẽ amicum quã patrẽ. ſed non fuit. ad hoc C. de cur. fu. l. fi. §. j.

[b] Inſtituere. Nota filium non poſſe inuenire meliorem amicũ quã patrem.

[c] Ab eo. Teſtatore de reſtituenda hęredita. hoc tamẽ uoluit teſtator: ſed nõ prodeſt ut hic petatur fideicõmiſſ. ſed mandati agitur, vt ſubijcit. ſi aũt rogaſſet teſtator, teneretur amicus adire, & reſtituere. & ſic pater peteret, vtputè ſibi q̃ſitũ per filiũ.

[d] Interpoſuiſſe. Tacitè teſtatori: ſed expreſsè filio: nec etiã eſt pactum futuræ ſucceſſionis: quia teſtatur conſentit. ut C. de pactis. l. fi.

[e] Secutum. Expreſsè.

[f] Reſtiturum. Aliàs pſtaturũ. & ſic eſt in libro dñi Ac.

[g] Inutilẽ. Contra ĩ. de ſtipu. ſeru. l. fi. Sol. ibi in cõtractu, vbi tẽpus cõtractus inſpicitur. aliud in hęreditate, & legato: ut hic, & C. de condi. inſert. l. ſi vxor. Item ibi dolo protrahebat tempus, in quo eſſet ſui iuris: hic non, cum teſtator patri quęri nolebat. Item contra ſup. manda. l. ſi mandauero. §. fugitiuus. Sed ibi de pecunia domini empta erat res, & contractus ibi erat: hic ſecus.

[h] Vulgarem. Id eſt, directam mandati.

[i] Placeret. Id eſt vtilem mandati: ſed certè imò in factum: ut ſup. manda. l. ſi uero non remunerandi. §. ſi filio. ſed eadem eſt in factum & vtilis. vt no. ſupra de pręſcript. verbis. l. quoties, & facit ĩ. de fideiuſſ. l. ſi dubitet. §. fin. & de act. & oblig. l. filiusfa. ſuo nomine. & de uerbo. oblig. l. quidam. & C. de inoffic. teſtam. l. filius matrem.

SI ita ſcriptũ. CASVS. Ita dixi in teſtamẽto meo, Titius, imò Seius hęres mihi eſto: vel ita, Titius hæres eſto: imò Seius hęres eſto. certè vtroq; caſu ſolus Seius erit hæres. Quidam. Titius habens filiã Titiam, & uxorem pręgnantem, ita dixit in teſtamẽto ſuo. Titia filia mea hęres eſto: & ſi qd mihi liberorum naſcetur me uiuo, uel mortuo, tũc qui virilis ſexus vnus, pluresve naſcentur, ex parte dimidia & etiã quarta ſit mihi hæres, id eſt ſex & tribus vncijs, id eſt, ex dodrãte: ſiue ex nouem uncijs. qui autem fœminei ſexus vna, pluresve natę erunt, ex parte quarta ſit mihi hęres: id eſt ex tribus uncijs. & poſtea deceſſit dictus teſtator: & poſtea dicta ſua uxor peperit filium maſculũ, quęritur ex qua parte ſit hæres dictus poſthumus? Et dicitur, q hæreditas debet diuidi in ſeptem partes, de quibus debet habere dicta Titia filia teſtatoris quatuor partes, poſthumus ãt tres: quia dicta Titia fuit inſtituta in totũ, id eſt in duodecim uncijs: poſthumus autẽ in nouem uncijs ſiue in dodrante, vt dictum eſt. vnde videntur datę dictę Titiæ tres unciæ pluſquã poſthumo, id eſt quarta pars hæreditatis: uel debent fieri de hæreditate viginti una partes: ſcilicet ut dicta Titia habeat xij. partes, & poſthumus nouem, quod tantundẽ ualet. Sed quid retẽto eodem caſu, ſi poſthumus, & poſthuma nati ſunt? Certè tantum debet habere ſola Titia, quantum ſimul poſthumus, & poſthuma. diuidiẽ itaque tunc hęreditas in xxiiij. par. & Titia habebit xij. & poſthumus ix. & poſthuma tres, quia hoc uidetur uoluiſſe teſtator. In teſtamẽto. Ita ſcripſi in teſtamẽto meo: Lucius Titius ex duab. vncijs ſit mihi hæres, Caius Attilius ſit mihi hęres ex una parte: Mæuius ſit mihi hæres ex una parte. Seius ſit mihi hæres ex duab. par. & poſtea deceſſi. quęritur qualiter hęreditas mea diuidi debeat inter pręd ictos? Et dicitur quod dictus Lucius Titius debet habere duas uncias, in quibus fuit inſtitutus Caius Attilius: & Mæuius, & Seius debent habere reliquas x. uncias quaſi ſine partibus inſtituti fuerint, quæ x. uncię taliter inter eos debent diuidi, ſcilicet ut Seius, qui fuit inſtitutus in duabus partibus, habeat quinque uncias, Caius Attilius autem & Mæuius, quorum quilibet fuit inſtitutus in vna parte, habeãt alias quinque uncias, id eſt, quilibet eorum duas vncias, & dimidiam. Viuianus.

[k] Fore. Ponitur ergo correctiuè [r] verbũ imo, ſic infra, de manu. teſt. l. Stichus, aliàs pro &, vt C. de nouo cod. fac. §. quibus. ibi, imò &c. quandoq; pro vel: vt C. de ſacroſan. eccl. l. iubemus. §. œconomus. Sed arg. contra ĩ. de condit. & demonſt. l. nam ad ea. ubi diſtinguitur incontinenti, vel ex interuallo. Accur.

ADDITIO. Dic quod ibi non erant verba correctiua, ſed alterius uoluntatis tantum diſpoſitionem continentia, ſecundum Dyn. & Bar.

[l] Titia. Iam nata.

[m] Hęres eſto. Simpliciter inſtituta, in aſſe inſtituta vt̃.

[n] Dimidia, & quarta. Totius hęreditatis.

Pater filio melior amicus dicitur.

[r] Facit Bar. I l. iubemus. §. r. C. de ſacroſ. eccl. q̃nq; ponitur additiuè per text. in l. iuriſgent. §. quimo. ff. de pact.

Poſthuma

a Posthuma quoque idest posthumus & posthuma.
b Habitura esset. Et tunc diuiditur hæreditas in 24. vncias.
c In proposito. Cum solus posthumus est natus.
d Cum as filiæ. Iam natæ.
e Viginti vnam. Quod tãtũ est quĩtum & septem prædictæ.

nini sexus vna pluresue natæ erunt, ex quarta parte mihi [*] hæredes sũto. § posthumus ei natus est. consulebatur, quota ex parte posthumus hæres esset? Respondit, eã hæreditatem in septem partes distribuendam: ex his filiam quatuor, posthumum tres habituros: quia filiæ totus as, posthumo dodrans datus est: vt quarta portione amplius filia, quàm posthumus ferre debeat. Ideo si posthuma quoque [a] nata esset: tantundem sola filia, quantum vterque posthumorum, [*] habitura esset. [b] Itaq; in proposito [c] cùm as filiæ, [d] dodrãs posthumo sit datus: viginti vnam [e] partes fieri: vt filia [f] duodecim, nouem filius habeat,

Qui primò reliquit vncias, postea partes, intelligitur partes facere de residuo. Bart.

In testamento ita scriptum est, § Lucius Titi[9] ex duabus vnciis, Caius Attius [g] ex parte vna: Mæuius ex parte vna, Seius ex partibus duabus hæredes mihi sunto, § consulebatur, qd iuris esset? Respondit, hãc scripturam illam interpretationẽ accipere posse, vt Lucius Titius duas vncias habeat, cæteri autẽ quasi sine partibus instituti, ex reliquo dextante hæredes sint: quem dextantẽ [h] ita diuidi oportet: vt Seius quincuncẽ, Attius, & Mæuius alterũ quincuncem habeant.

[*] In P.F. hæres sit.

f Filia. Iam nata. sed contra huic C. de leg. l. cum quæstio. vbi tantum aufertur priori, quantum confertur secundo. Sol. illud in natis: hic in posthumis, qui non sic auferunt, cum inueniant insolidum hęredem. Vel hic secundus in certis vnciis: ibi secundus in medietate, vel tertia eius, quod reliquerat priori. Vel hic voluit excedere assem: ibi erat dubiũ an voluerit vel non: & ita non excedit: vt ibi & ĩ. eo. l. qui nõ militabat. §. filiis. Idem cõtra, Insti. eo. §. si plures ibi, partib' eos, &c. vbi asse distributo postea institutus in tantundem admittitur: aliàs ad vacantem. Soln. ibi in natis: vel hoc corrigitur secũdum Ir. Vel verius hic voluit testator habere tantundem: cum dixerit ex quota parte, scilicet dimidia & quarta: vel tantum quarta. Item contra infra eodẽ, l. qui nõ militabat. §. filiis. vbi videtur ademisse de asse, quantũ secundo contulit: sed ibi dubium erat, an voluerit assem excedere: hic constabat quod sic. Alij quod hic as expressum filiæ fuit assignatus: ibi simpliciter institutio facta. quod non placet: q̃a hæc lex hoc nõ dicit. & facit infra, ad Trebel. l. Marcellus. & sup. de libe. & posthumis. l. ita scriptum, & de leg. 1. l. si quis testamento. §. primo.

[*] In P.F. habituri essent.

g Attius. Propriũ nomen: vt ibi, Caius Attius.
h Dextantem. Id est decẽ vncias. vt Insti. e. §. hęreditas. & facit sup. eo. l. si quis ita. Accur.

His verbis. CASVS. hęc l. habet 4. partes Prima dicit, quod hæc institutio valet, Titius hæreditatis meæ dominus esto. Secunda dicit, quod etiam hæc insti. valet, Filius meus impiissimus malè de me meritus, hæres esto. nam videtur purè institutus cum maledicto. Tertia dicit qđ talis institutio non valet, si domina quę erat accusata de adulterio commisso cũ Sticho seruo suo, de quo etiam adulterio accusatus erat dictus Stichus, instituat dictum Stichũ hæredem cum libertate: nam non valet data ei libertas ante sententiam, & p consequens nec hæreditas. Quarta dicit, quod institutio de aliquo facta valet, si certum est de quo sensit testator: quamuis erratũ sit in patre hæredis, vel in patria, & alia similia assumptione, puta in agnomine. Viuianus.

Martianus lib. iiij. institutionum. XLVIII.

His verbis, § Titius hæreditatis meæ dñs esto, § [i] rectè ĩstõ fit.

Verba maledictionis vniuersalia institutionem non vitiant. Bartolus.

Illa institutio valet, § Fili' meus impiissim', malè de me meritus, hæres esto. § † purè. n. hæres instituitur, licet [*] cũ maledicto: [k] & omnes huiusmodi [l] institutiones receptæ sunt.

Seruus de adulterio accusatus, à domina non potest institui. Bartolus.

Interdum nec cum libertate vtiliter seruus à domina hæres instituit, vt constitutione diuorũ Seueri, & Antonini significatur: cuius verba hæc sunt: Seruũ adulterij accusatum, [m] non iure testamẽto manumissum [n] ante sententiã ab ea muliere videri, q̃ rea fuerat eiusdem criminis postulata, rationis est. Quare sequitur, vt in eundem à domina collata ĩstitutio nihil momenti habeat.

Falsa demonstratio non vitiat institutionem, si de persona instituti constat. Bar.

Si in patre, [o] vel patria, vel alia simili assumptione falsum scriptum est: dum de eo, qui demonstratus sit, constet, institutio valet.

Inutilis est institutio serui alieni cum libertate, nec tractu temporis confirmatur. Bar.

i Dominus esto. Nam hęres, & dominus idem est: vt Insti. de hæred. qua. & diff. §. pe. idem si dicam. bona mea tibi relinquo: vt Insti. de test. mili. §. idẽ priuilegium. & C. de test. l. quoniam. & de secũd. nup. l. hac edictali. in princ. & hoc nisi alium instituisset hærodẽ. tunc enim videtur fideicommissarius.
k Cũ maledicto. id est, cũ maledictione, & purè videtur institui: licet illa verba, Filius meus impiissimus hęres esto, fuerint dicta.
l Huiusmodi. sup. eo. l. quoties. §. si quis nomen. cõtra. Solu. vt ibi.
m Accusatũ. Aliàs adulterio maculatum. & facit Instit. e §. est autem. & ĩ. eo. l. si nõ lex. de le. 2. l. cum filius. §. seruus. & C. de colllu. detegen. l. 1. Accur.
n Manumissũ. simpliciter hæreditate.
o Si in patre. Aliàs in patre, scilicet hæredis. aliàs parte, scilicet prouinciæ. nã si in substantia persona: erratũ, tunc secus: vt ĩ. eo.

† Memorabilia exẽpla eorũ, qui impiissimos & malè meritos filios hæredes instituerũt, refert Va. Max. lib. 5. c. 9.

[*] In P.F. non est licet.

vt s.e.l.quoties in prin.& facit j.de re.du.l.quoties.& l.qui habet.& C.de test.l.si in nomine.& Inst.de leg. §.si quis in noie.& j.de eod.& dem.l.falsa. circa pri.

SI alienum. CASVS. Stichum seruum Titij mihi hæredē instituì cum libertate,certe non valet institutio, nec libertas: quia libertas directa alieno seruo inutiliter datur. & prædicta adeo sunt vera, quod & si dictus Stichus sit effectus postea meus: nihilo magis valet institutio vel libertas.

Florentinus libro x. institutio. XLIX.

SI alienum [a] seruum liberum,& hæredem esse iussi, & is postea meus effectus est: neutrū [b] valet: quia libertas [c] alieno seruo inutiliter [d] data [e] est.

In extraneis hæredibus requiritur capacitas tempore testamenti, & mortis, & aditæ hæreditatis, media verò tempora non nocent. Bar.

[a] In extraneis hæredibus illa obseruantur, vt sit cum eis testamenti factio,[l] siue ipsi hæredes instituantur,siue ij, qui in potestate eorum sunt: & id duobus [g] temporibus inspicitur: testamenti facti,vt constiterit institutio, & mortis testatoris, vt effectū habeat. Hoc amplius, & cū adibit hæreditatē, [h] esse debet cum eo testamēti factio: siue purè, siue sub condōne hæres institutus sit. Nā ius hæredis eo vel maximè tpe inspiciendū est, quo acquirit hæreditatem. Medio autem tēpore, inter factum testamētum, & mortem testatoris, vel cōditionē institutionis existentem mutatio [i] iuris hæredi non nocet.quia (vt dixi) tria tempora inspicimus.

Medium tempus non nocet, quin institutus hæres fiat.

Vlpianus libro vj. regularum. L.

SEruum meum hæredem institutum cum libertate, si viuus vendidero ei, cum quo testamenti factio non est, posteaq; eum redemero: ex testamento mihi hæres esse poterit: nec mediū tempus, quo apud eum fuit, vitiauit [k] institutionē, qa verū est vtroque tempore, tam testamēti faciēdi, quàm mortis tēpore meū fuisse: vnde si apud eum remanserit, vitiatur institutio:vel si cū eo testamēti factio [l] est, iussu eius adeundo acquiret ei hæreditatem. [m]

Impossibilis conditio de in-

In extraneis. Cū instituo mihi extraneos hæredes, necesse est ad hoc vt possint acquirere hęreditatē meā, quod sint capaces tribus temporibus: scilicet tempore testamenti mei: & tēpore mortis meæ: & tempore quo adeunt hæreditatem: alias nō possunt acquirere, si autem efficiantur nō capaces à tempore testamenti vsque ad tempus mortis, vel à tempore mortis vsque ad tēpus aditionis: nihil eis nocet. & idem dico, si illi sint à me instituti, q sunt in potestate dictorum extraneorum: quia dictis tribus temporibus debent esse capaces domini institutorū,& dicta medis tempora nihil nocent. Viuia.

[a] Si alienū. Prorsus,secus in communi: vt sup.eod.l.sed & si in conditione. §.si seruum communem. & §.seq. & ibi not. & secus in proprio: vt not. sup.eod.l.quoties. §.seruus, cum libertate.

[b] Neutrum. Nec institutio, nec libertas.

[c] Libertas. Directa: vt C. de mann.test. l.seruo tuo.

[d] Inutiliter, Inspecto initio. sic & j.de vsuc.l.sequit. §.si autē.& j. de reg.iur.l.pen.& s.de noxa.l.in delictis.§.si extraneo.& qd iussu.l.2.§.fi.& Inst.q da.tut. pos.§ seruus alien°.& j.de cōd.inst.l.seruus alienus.

[e] Data. Not. quod ab initio nō valet, non pt postea valere, licet recidat in eum casum, à quo incipere pōt.

[l] Testamenti factio. Passiuè,vt subiicit.

[g] Duobus. Aliàs tribus, alias duobus: sed adiicitur tertium: & sic idem est.

[h] Hæreditatem. Not.ergo in extraneo tria: vt hic,& Instit.de hær.quali.& diffe.§.in extraneis.sed in suo, & necessario duo tantū,s.testamenti, & mortis: quia post mortem statim est hæres, etiam si non adeat, sed secundū lo. in suis mortis tātum: vt Insti. de hæ.qual. & diffe.§.sui. in necessario tantū duo,s.testamenti, & mortis: & s. in princip huius l. Sed certè quod dixi in suo, idem in necessario tātum: & est verū quo ad hoc, vt sciamus vtrum sit suus, vel necessarius, non quo ad hoc vtrum sit capax. Vnde dic in necessario exigi tria tempora: vt s.e.l.prox.§.interdum. quia nititur habere ex testamento. Idē in suo: si & ipse nitatur habere ex testamēto sicut quilibet extraneus. Veruntamen tēpus mortis,& aditionis idem fuit: si ab intestato, tunc sufficit tempus mortis in suo. Item in legatis sufficit tempus mortis: vt j.de leg. præstan.bo.poss. cōtra tab. per l.interuenit.& infra, de iure fisc.l.non intelligitur. §.quando autē. & de reb. du.l.si cognatis. Item contra j.de le.2.l. nō oportet. Sol. vt ibi. Item cōtra infra, de acquirend.hęredit.l.si seruus eius qui capere. Sed illud de benignitate receptum est. Item arg. contra s. de statu ho.l. & seruorū. §. ingenui. & C.de hęreti.authen. item de Nestorianis. Sed specialia sunt. Item facit infra, pro emptor.l.2. in prin. & de secūd. ta.l.1.§.exigat.& j. pro hærede.l.fin.& s.eo.l.sed & si id cōditione.§.solemus. & j. eod.l.liber.§.si hęres. Item infra,de vsuc.l.cum vir. arg. contra: Accur.

[i] Mutatio. Scilicet capacitatis.

SEruū. CASVS. Seruum hæredē instituì cum libertate: & postea vēdidi ei,qui non potest capere ex testamento: & postea eum redemi: erit liber, & ex testamento meo mihi hæres: nec medium tempus, quo fuit apud non capacem, vitiauit institutionem: fuit enim meus dictus seruus tempore testamenti mei,& mortis meæ: si autem remansisset penes dictum non capacem, vitiata fuisset institutio: si autem erat capax ille, cui vendidi dictum seruum, & apud eum remansit dictus seruus: iussu emptoris adeundo hæreditatem meam, dictus seruus acquiret emptori capaci hæreditatem.

Si in non faciendo. Institui mihi hæredem Titium sub conditione, si non tangeret cœlum digito: certè perinde est hæres, ac si nulla apposita fuisset cōditio.

Hæreditas. Pro maiori parte solent diuidere testatores hæreditatem in 12. vncias, quæ continentur appellatione assis, siue ponderis: quamuis quidam quandoque diuidant in dupondium,& tripodium, & quadripondium, & sic de singulis: & dictæ 12. vnciæ ad partes redactæ habent propria nomina: quæ latè hic exponuntur per glo. Viuia.

[k] Vitiauit. & facit s. l.proxi. §.s. & s.eod.l. seruus alienus.§.fin.

[l] Factio. Nota, tribus temporibus debet esse hæres extraneus capax: suus temporibus duobus.

[m] Hæreditatem. Facit Insti.e.§.seruus.& s.eo.l.quoties.§.

θεμάτιον. eleganter explicat Viglius in cōmenta. ad §.in extraneis.de hære. qualit. & dif. Insti. lib. 2. qui §. ex hoc loco ad verbum sumptus est.

ties.§.si seruus.& ī.eo. l.non minus. & J. de legat. 1. l.si mihi.§.regula.

a Si in non faciendo. Vt si digito cęlū non tetigeris: vt Instit.de inut stip.§.impossibilis.& J.de verb.obl. l.impossibilis. Idem est, si est in faciendo: vt Insti.e.§. impossibilis. Accur.

ftitutione reiicitur. Bart.

Si in non faciendo a impossibilis conditio in institutione hæredis sit expressa: secundum omnium sententiam perinde hæres erit, ac si purè institutus esset.

Hic iurisconsultus ponit omnia nomina vnciarum. Bar.

Hæreditas plerũque b diuiditur in duodecim vncias, quæ assis appellatione c cõtinentur. habent autem & hæ partes propria nomina ab vncia vsq; ad assem hæc: * sescunx, d sextans, e quadrans, f triēs, g quincũx, h semis, i septũx k bes, l dodrans, m dextans, n deunx, o * as. p

Martianus lib. iij. regularum. L I.

TAlem institutionem quidā valere nō putabant, q § Stich' liber esto: & si liber erit: hæres esto, § sed diuus Marcus rescripsit, hanc institutionē valere perinde, ac si non esset adiectum, r § si liber erit. §

Suus esse dicitur, in quo quis ius patronatus retinet. Bar.

Si quis ita scripserit, § Stichus si meus erit, cũ moriar, liber & hæres esto. § alienatus nō poterit iussu emptoris adire hęreditatem: quamuis & si non erat hoc s expressum, non aliàs liber, & hæres fieri poterat, quā si māsisset t eius. Sed si viuus eum manumiserit: Celsus libro xv. Digestorum scribit, fieri hũc hæredem: non enim hunc casum testatorē voluisse excludere palam est: u neque verba x omnino repugnāt. nam quamuis seruus eius nō est, at certè libertus est. y

In seruo hæreditario inspicitur conditio defuncti. Bar.

Paulus libro secundo regularum. L I I.

SEruus hæreditarius hæres z institui potest, si modo testamenti factio fuit cum defuncto, a licet cum hærede instituto non sit.

Si testator ex pleno asse alios hæredes instituit, videtur eos in alio asse reuocare, non primis substituere. Bar.

Marcellus libr. singu. responsorum. L I I I.

LVcius Titius Seio,

---

b Hæreditas plerunque. quia quandoq; in plures, quādoque in pauciores: vt Instit.eod.§.hæreditas. & §. non autem.

c Appellatione. Assis, & libræ, vel pondo, vel pōderis, nam hæc quatuor nomina synonima sunt, id est, idem significantia Azo.

d Sexcunx. id est, vncia & dimidia: vt ī.de inoff. test. l. Papinianus. §. proinde. si sit. & J. de leg. præst. l. filium. 2. respon. & C. de liber. præ. l. fi. §. cum etiā. sic nullū nomē est hic, quod significet vnciam. Accur.

* In P.F. non est, sescunx.

e Sextans. Id est, duæ vnciæ.

f Quadrans. Hoc & sequens nomen non ab vnciarū numero, sed à certa portione assis sumpta sunt.

* In P.F. nō est, as.

f Quadrās. Id est tres vnciæ quasi quarta pars assis.

g Triens. Id est quatuor vnciæ. quasi tertia pars assis.

h Quincunx Id est, quinque vnciæ.

i Semis. Id est, sex vnciæ. & sic medietas hæreditatis.

k Septunx. Id est, septem vnciæ.

l Bes. Id est, octo vnciæ.

m Dodrās. Id est, nouem vnciæ.

n Dextans. Id est, decem vncię.

o Deunx. Id est, vndecim vncię.

p As. Id est, duodecim vncię. & sic appellatione assis tota hęreditas continetur.

TAlem. CASVS. Ita dixi in testamento meo, Stichus seruus meus liber esto. & si liber erit, hęres esto. certè valet institutio, quamuis quidam nō valere putarent. Si qs ita. Ita dixi in testamento meo. Stichus seruus meus, si meus erit cū moriar liber & hęres esto. postea eū alienaui in Titiū: & postea decessi. nũquid iussu dicti Titij poterit adire hęreditatē meam dictus Stichus, & ei Titio acquirere? Et videtur quòd sic: quia cōditio apposita per me libertati, & institutioni intelligeretur ibi etiā si non esset apposita illa scilicet. Stichus, si me' erit cū moriar &c. & eo casu iussu emptoris adiret hęreditatē, & ei acquireret: vt ī. eo. l. prox. 3. respon. Dicis tamen quod non: quia apponendo in institutione expressè dictā conditionem: videor velle quod alius non habeat hæreditatē meam, nisi ipse Stichus liber factus. Sed quid si post dictam institutionē sub dicta cōditione de Sticho per me facto, manumisi eum, & postea decessi? Certe erit nunc meus hęres suo proprio arbitrio: quia palā est me nolle eū excludere ab hæreditate mea in eum casum, quo postea manumisi, nec verba dictę conditionis repugnant huic sententiæ: illa scilicet, si meus erit cum maior &c. quia quamuis in hoc casu non sit meus seruus tempore mortis meæ, tamen ad minus est meus libertus. Viu.

q Non putabant. Et male.

r Adiectum. Infra de condit. instit. l. seruus alienus. & l. quia ratio. contra. Solu. vt ibi. & facit supra eo. l. quoties. §. si quis ita.

s Hoc. Scilicet si meus erit &c.

t Si mansisset. Sed per ipsum nouus dominus fieret hæres: vt supra l. proxima, in prin. & facit J. de condit. insti. l. a. & J. eo. l. si quis Sempronium.

u Palam est. Cum non sit verisimile ideo voluisse testatorem ei auferre hęreditatem, quia festinauit ei dare libertatem. Sed cōtra J. de leg. 3. l. qui concubina. §. si Stichus. Solut. ibi non dixit, si meus erit: sed si erit i potestate mea: vel illa determinatur per istam. Ac.

x Neque verba. Scilicet, si meus erit &c.

y Libertus est. Ergo non est alienatus. Ro. & facit infra, de penu leg. l. cum dominus. in fin.

SEruus. CASVS. Iacente hęreditate Titij defuncti instituí mihi hęredem Stichum seruum hęreditarium: certè valet institutio ita demum si dictus Titius fuit capax tempore mortis suę, licet hęres eius nō sit capax. Viu.

z Hęres. Facit ī. e. l. non minus. §. hęreditariū. & Instit. eo. §. seruus alienus. & J. de leg. 2. l. debitor. & J. de acqui. her. do. l. in eo quod castrensi. in fi. & l. seq.

a Defuncto. Not. cum seruus hęreditatis iacentis instituitur, sufficit quod fuit testamenti factio cum defuncto: licet non sit cum hęrede.

LVcius Titius. CASVS. Lucius Titius faciens testamentū, instituit sibi heredē Seiū in semisse, & Semproniū in alio semisse: qui Seius, & Sēproni' erāt sui filij fortè: & exheredauit Corneliū, & Sallustium, & Varronē, qui erāt similiter sui filij, & postea inuicē substituit

substituit dictum Seium & Sempronium: & postea reliquit quibusdam legata, & libertates: & postea ita dixit, Dicti Cornelius, & Sallustius, & Varro, sint mihi hæredes æquis partibus: & eos tres inuicem substituo: & postea decessit: modo quæritur, quātum primi duo & secundi tres habere debeant? Et dicitur q̄d primi duo habēt vnum assem, id est duodecim vncias, & secundi tres habēt alium assem: & ita diuiditur hæreditas in dupondium, id est, in 24. vncias. Viu.

& Sempronio ex semissibus hæredibus institutis, & cæteris[a] exhæredatis inuicē hæredes substituit: deinde legata, & libertates dedit: postea ita subiecit: § Cornelius, & Sallustius. & Varro æquis partibus hæredes sunto, quos inuicem substituo. § Quæro quantū vel priores duo ex semissibus instituti, vel posteriores[b] habere debeāt? Marcellus respondit, in obscuro esse, Corneliū, & Sallustium, & Varronē primo, an secundo,[c] vel tertio[d] gradu hæredes īstituere voluerit: sed secundum scripturam testamenti, quę proponeretur, alterum assem eis datum[e] videri.[f]

a Cæteris puta filiis, alias est inepta: vt ꝟ. de verb. obli. l. quidam.

b Posteriores. Ex æquis partibus instituti.

c An secundo. Scilicet ante substitutionem primorum.

d Vel tertio. Q̄d videbatur, quasi ad proximiora sit facienda relatio, arg. ꝟ. de leg. 1. l. si seruus plurium. §. fi. & quasi ordo scripturæ sit seruandus.

e Datū. Ergo primo gradu videntur īstituti, sicut & alij, scilicet Seius, & Sempronius. facit ꝟ. eo. l. Titius.

f Videri. Not. ordinem scripturæ[*] nō seruari.

[*] Tu dic esse hic speciale. Regulariter enim est cōtra: adeo q̄ talis ordo arguit ordinē intellectus: vt not. gl. in l. quoties. ꝟ. de vsufruct.

Vt primum testamentum tollatur per secundum sufficit esse possibile, vt ex secundo adeatur hæreditas. Item seruus substitutus pupillo, est ei necessarius: si suus reperitur tempore mortis patris pupilli. Bar.

Neratius libro primo Membrana. LIIII.

PAter filio impuberi[g] seruum hæredē substituit, liberumque esse iussit: cū[h] pupillus vendidit Titio: Titius eum iam primo testamē to facto,[i] in secundo testamento liberum, hæredēq; esse iussit. Superius testamentum Titij ruptum est: quia is seruus ei hęres esse potest. & vt superius[k] testamentum rumpatur, sufficit[l] ita posterius factum esse, vt aliquo casu potuerit ex eo hæres existere[m] Q̄d ad vim autem eius institutionis[n] ptinet, ita se res habet, vt quandiu pupillo ex ea substitutione hęres esse potest, ex Titij testamento libertatem, hæreditatemq;[o] consequi non possit.[p] Si pupillus in suam tutelam peruenerit: perinde ex Titij testamento liber, hæresque sit, ac si pupillo[q] substitutus non fuisset. Si pupillo hæres extitit,[*] proprius est, vt Titio quoque, si velit,[r] hæres esse possit.

[*] In P.F. propius.

PAter filio. CASUS. Titium filium meum impuberem mihi hęredem institui: & ei seruum meum Stichum pupillariter substitui: & ei libertatem dedi, & postea decessi: pupillus prædictus existens mihi hæres dictū Stichum uendidit Titio: qui Titius emptor iam facto à se primo testamento, in secundo testtō liberum, & hæredem sibi iussit esse dictū Stichū: nunquid prius testm̄ Titij emptoris Stichi est ruptum p̄ secundum eius testamentum p̄dictum? Et dicitur quod sic: quia ad hoc vt primū testamentum alicuius rumpatur, sufficit ita secūdum factum esse, vt aliquo casu possit hæres ex eo existere: potest aūt dictus Stichus esse hæres ex secundo testamēto dicti emptoris in vno casu, scilicet cum euanuerit substitutio p̄dicta pupillaris impubere prædicto facto pubere. si autem impubes decessit in pupillari ætate, & sic locum habuit dicta pupillaris substitutio, & sic extitit hæres dictus Stichus dicto impuberi, & sic habuit dictus Stichus libertatē ex testamēto domini sui: voluntarius hæres est Titij: & nō necessarius. interim aūt donec pendet, vtrum sit, vel non, si hæres: impuberis dictus Stichus ex dicto secundo testamento emptoris, non potest habere libertatē, & hęreditatem emptoris, cum enim expectet libertatem ex testamento suo, vel domini sui, quam ei dedit in substitutione impuberis, antequam emptor eum institueret, vt dictum est, nō potest ex testamento emptoris, eā habere. V.

g Impuberi. Hæredi instituto.

h Eum. Seruum.

i Testamento facto. Scilicet suo proprio Titij.

k Superius. Id est, primum.

l Sufficit. Vt Inst. qui. mo. testa. infir. §. posteriore. & ꝟ. de iniust. rup. testa. l. cum in secundo. & ꝟ. de iis qui. vt indig. l. cum quidam.

m Existere. Nota rumpi primum testamentum per secundum: tamen per secūdū posset existere hæres aliquo casu.

n Institutionis. Factæ à Titio.

o Hæreditatēque. Vtrūq; simul. Azo.

p Nō possit. Vt incōmutabiliter possit dici necessarius, vel volūtarius: quia adhuc pendet, vt subiicit: interim tamen videtur necessarius emptori & liber, sed postea fiet ei voluntarius, vt etiā dimittere possit si pupillo succedat: vt ꝟ. eod. l. seruus alienus. §. qui fideicommissum & arg. infra tit. 1. l. fin. §. 1. Sed alij dicunt de necessario fieri voluntarium, vt ibi: sed non ecōtra: vt hic, & sic interim nō fieri hęredem emptoris.

q Ac si pupillo. Decedenti in pupillari ætate. nā alienatio spem libertatis non mutauit: vt C. de testa. ma. l. statuliberis. sic ergo erit necessarius pupillo: vt ꝟ. tit. 1. l. sed si plures. §. quos possum. Nec ob. quod est alienus, cum pupillus moriatur: per quod videtur non esse necessarius: sicut si testator alienasset: vt supra eodem. l. talem. §. 1. sed hoc cum suo onere transiuit, cū pupillus alienauit: vt hic, & supra eodem, lege, seruus alienus. §. fi. & dicta lege statuliberis.

r Si velit. Non autem cogitur: vt ꝟ. tit. 1. l. fi. §. fi.

Illius serui institutio præualet, qui fraudandorum creditorum causa institutus non reperitur. Bar.

Paulus libro j. ad legem Aeliam Sentiam LV

SI is, qui soluendo nō est, primo loco Sti-

SI is qui soluendo. CASUS. Institui mihi hæredē Titium, & per fideicō. rogaui eum vt daret libertatem Pamphilo seruo meo: & postea decessi. dictus Titius effectus est non soluendo creditoribus suis, & dolore paupertatis venit ei febris continua: vnde fecit testamentum, & instituit sibi hæredē necessarium cum liberta-

chum, secūdo [a] eum, cui ex fideicōmissi causa libertatem debet, liberū, & hæredem instituerit. Neratius secundo loco scriptum [b] hæredē fore ait: quia non videatur creditorum fraudandorū causa manumissus. [d]

Potest quis facere testamentum sub conditione si intra certum tempus decesserit. Bar.

[illegible]

LVI.

Potest qs ita hæredē instituere. Si intra annum septuagesimum decessero: ille mihi hęres esto. non enim pro parte testatus intelligi debet, sed sub conditione instituisse.

Substitutus liber præfertur instituto seruo, si per eius libertatem creditores fraudentur. Bartolus.

[illegible]

LVII.

Iis, qui soluēdo non est, seruum cum libertate hęredē instituerit, & liberū [g] substituerit, ante incipiendum erit à substituto. [h] Lex enim Aelia sencia ita demū ei, qui in fraudem creditorum hęres institutus est conseruat libertatem: si nemo alius ex eo testamento hęres esse potest.

Pronomen hic, hæc, hoc, demonstratiuum est rei præsentis ad oculum.

[illegible]

LVIII.

Nemo dubitat, rectè ita hæredem nuncupari posse. Hic mihi hæres esto: cū sit coram, qui ostendit. Qui frater non est, si fraterna charitate diligitur: rectè cum suo nomine sub appellatione fratris hæres instituitur.

Si liber homo adiit vt seruus iussu alterius, non valet aditio. Bartolus.

[illegible] libro .xui. Di[illegible]

LIX.

Liber homo, cùm tibi seruiret, hæres institutus iussu tuo adiit. Trebatius, esse eum hæredem. Labeo tunc non esse hæredem, si ne

---

libertate Stichum seruum suū, & postea instituit sibi hæredem eodem modo dictū Pamphilum, & decessit. nūc quæritur, quis eorū debeat esse hæres necessarius, & liber ex testamēto ictu Titij, cum lex Aelia Sentia nolit nisi vnum esse hæredē: vt s. e. l. qui soluendo? Et dicitur quod Pamphilus. nam non videtur ei data libertas in fraudem creditorum. Viuianus.

[a] Secudo. Scilicet substituendo, vel etiam instituendo.

[b] Scriptū. Scilicet tantum: nō primū: vt j. l. 3. & etsi voluntarius: vt j. eo. l. si seruo. aliter si nō debetur ei libertas: quia tūc primus, vt infra eode, lege, qui soluendo.

[c] Ait. Nota casum, in quo valet substitutio, & non institutio.

[d] Manumissus. Qui secundo loco scriptus ē hęres. Ir. facit Insti. qui ma. non pos. §. 1. & infra, qui & a qui. l. si quis hæres. & infra, eo. l. si ita. t. resp.

Potest quis. Instituo mihi hęredem Titiū, si intra annum 70. decessero: nunquid valet institutio? Et vī quod non, quia videor testatus decedere, si decedo intra 70. annos: si aūt decedo vltra 70. annos videor intestatus decedere: & sic videor decedere pro parte intestatus, & pro parte testatus, quod est à iure prohibitum. Dicitur tamen quod valet institutio prædicta: quia videor Titium sub conditione instituisse. Viuia.

[e] Decessero. Non ob. regula Catonis. Sed si poneres enim ita dixisse. instituo, si decessero post tale tēpus: videtur obstare: nō enim tenet institutio, si ante moriatur: vt j. de reg. Cat. l. 1. in prin. Sed responderi potest non obstare: quia sicut hic dicitur, videtur institutus sub cōditione: & si decedit intra illud tempus, vt potè deficiente conditione, nō existit hæres. idē esset si sub qualibet alia conditione fuisset institutus: & ea defecisset testatore uiuente. nam sufficit ad hoc vt testm̄ teneat, quod adiri potest hæreditas ex eo. Vel dic, qđ non habet locum regula Catonis, quoties ex volūtate testatoris apparet aliud esse dicendum, id est quoties testator voluit eam cessare. Vel dic vt dixi j. de reg. Cat. l. 3. & 4. Vel dic quod regula Catoniana habeat locum in leg. hæc lex in hæreditatibus. Accur.

[f] Pro parte. Quia tunc institutus haberet quandocunque decederet: sicut & habet totum ea parte institutus sed hic non habet, si post tempus decedat: quia deficit conditio: non ergo pro parte suæ ætatis dicitur testatus, pro parte non, sed in totum testatus sub conditione. Accur.

His qui. [illegible] Ego non existens soluendo creditoribus meis Stichu seruum meum mihi hęredē institui cum libertate: & Titium liberū, meum amicū ei substitui: certe erit mihi hæres Titius: & nō Stichus; quia lex Aelia Sētia ita demum ei qui in fraudē creditorum hęres institutus est, conseruat libertatē, si non alius ex eodem testamento hæres potest esse vel si potest, & non vult, & ita intelligatur hæc l. Viuia.

[b] Liberum. Aliquem: & facit Insti. qui man. non pos. §. licet.

[h] Substituto. Not. alium casum similē huic. ſ. de lib. & posthu. l. sed & si pe pererit. §. fi.

Nemo dubitat. Cū esset Titius coram me, cū institui ita. Hic hæres mihi esto: demonstrando eum, sed non nominando: certè valet institutio: sed & si ita dixi, instituo mihi hæredem Titium fratrem meum: certè valet institutio, quamuis non sit Titius meus frater: sed sit amicus fraterna charitate mihi coniunctus.

[a] Coram. Sic ſ. eo. l. quoties. §. si q nomen. & ſ. si cert. pe. l. certum. Accur.

Instituit. Vt j. de cond. & demon. l. falsa. affectionem enim denotare voluit: vt C. de offic. diuer. iud. l. singuli. & j. de adi. leg. l. alumnę. in prin. Sed cōtra C. de testa. l. neque. & C. eo. l. nec apud. & l. si pater. Solu. hic testator sciebat non esse fratrem, quem instituit ibi credebat eum fratrem, & filium, cum non esset: & in dubio videtur eum credere fratrem, nisi probetur contra. Arg. j. de leg. 3. l. non aliter. Accursius.

Liber homo. Seius liber homo seruiebat tibi Titio, & ipse credebat se esse seruum, cum non esset: & tu similiter credebas. Caius instituit sibi hæredem dictum Seium, & tu Titius iussisti ei vt adiret hæreditatem: & ipse adiit: certè quamuis credens se seruum adiuerit, vt dictum est, tamen hæres pro se est, & non pro te Titio, qui eum bona fide possides. & hoc si gerebat in animo suo, vt hæreditati obligari vellet, si aliquo modo appareret eum liberum esse si autē hoc in animo non gerebat, sed sola necessitate tui iussus adiuit, non hęres erit pro se, sed tibi bonæ fid. possessori hæreditatem acquiret.

Si quis ita. Seius erat socius Titij in salinis publicis, quas à rep. conduxerant: ita quod Titius habebat ibi quartam partē: qui Seius fecit test. & ita in eo dixit Titius qui ex parte mihi socius est in vectigali salinarum, sit mihi hæres pro ea parte: & postea decessit dictus

---

Substitutio quandoq; instituenti ꝑ ualet.

[a] Ampliat hūc tex. Mando. in s. qst. Reg. 31. ccel. no. 8 etiā si dicatur. Hoc animal mihi hæres esto.

Iuxta hoc est sētentia Salomonis, Prouerb. ca. 18. Vir amicabilis ad societatem, magis amicus erit quam frater.

ctus Seius: certè siue instituerat dictus Seius aliquos alios hæredes in toto asse hæreditatis suæ antequā dictam institutionē Titij faceret, siue non in toto asse, sed in parte hæreditatis. semper erit Titius hæres dicti Seij, in quarta parte hęreditatis Seij, sicut pro quarta parte salinarū erat socius. Distinctione illorum reprobata, qui dicebant, si Seius instituerat alios in toto asse, Titium prædictum non esse in aliqua parte hęredem. si autem aliqua pars assis vacua relicta fuit ab institutione primorum ex ea vacua parte dictum Titium hæredem esse.

Titius hæres. Ita dixi in testamento meo: Titius hæres esto. Seius, & Mæui⁹ hęredes sunto. & postea decessi. cer.è in hæreditate mea habebit Titius vnum semissem, & Seius, & Mæuius alium semissem.

Cum quis. Institui mihi hæredem Titium in tribus vncijs: & Seium, & Caium in tribus. & Sēpronium in sex vncijs, & decessi: & postea Titius non adiuit. certè accrescit sua pars ita bene Sempronio, sicut Seio, & Caio, & accrescit prædictis pro portionibus hæreditarijs. Idem dicendum est in pluribus substitutis non coniunctis. vno enim non existente hærede, pars eius reliquis substitutis accrescit pro portionibus hæreditarijs.

Si hęres. Titium ciuem Romanum, & capacem existentem institui mihi hæredem. post testamentum ātmeū fuit ei aqua, & igni interdictū: & ita effectus fuit non capax: & postea rediit in ciuitatē & ita fuit effectus capax: & postea ego decessi: certè erit mihi hæres, q̄a medium tp̄s inter testamentum meū, & mortē meam non nocet, & idem est, si eum institui sub cōditione, & tp̄e existentis conditionis inuenitur esse capax. nam habebit hęreditatem meam de iure ciuili, & si vellet petere bon. possess. de iure prætorio posset. sed & si ei legassem equum meum, & nō instituissem eū, & eadē accidissent in eius persona, equum petere posset. Titius ex semisse. Ita dixi in testamento meo, Titius ex semisse hęres esto. Seius ex quadrante. id est ex tribus vncijs hæres esto. & dictus Titius si in Capitolium ascēderit, ex alio quadrante hęres esto. ita diuisi totam hæreditatem inter eos, certè antequam Titius Capitolium ascendat, si vult se pro hærede gerere, nō potest habere nisi semissem, in quo institutus fuit purè. postquam autem ascenderit Capitolium, non solū ex semisse prędicto erit hæres, sed etiam ex quadrāte, in quo fuit institutus sub dicta conditione, & non habet necesse gerere se pro hærede quantum ad dictum quadrantem, cum iam sit hæres propter semissem.

Si ita scriptum. Ita dixi in testamēto meo. Titius ex parte tertia, id est ex 4. vnc. sit mihi hæres. Mæuius ex parte tertia sit mihi hæres, & prædictus Titius ex reliqua parte, id est ex 4. vnc. sit mihi hæres, si intra tertias cal. nauis ex Asia venerit: est ergo Titius a me instit. in 4. vnc. purè, & in 4. sub conditione: & Mæuius in quatuor vncijs purè. si ergo existat cōditio intra dictas calendas, erit Titius hęres ex besse, id est, ex octo vnc. si autem non existat: erit hæres in 4. vnciis. in quibus fuit institutus purè: & cohæres suus in aliis 4. & 4. vncias, in quibus fuit instit. sub conditione Titius, diuidet per medium: antequam igitur certum sit vtrum cōditio existat, vel deficiat, habebit Titius 4. & duas vncias, & ita sex, & cohæres suus 4. & duæ superfluæ erunt in pendente, donec existat, uel deficiat cōditio: & si quidem existat conditio, habebit eas Titius: si autem deficiat, habebit eas cohæres suus iure accrescendi. Sed quid si dictus Titius decessit antequam dicta conditio existat, & postea conditio extiterit? Certe dictus sextans, id est, duæ vnciæ nihilominus accrescent dicto Mæuio cohæredi Titij, & non habebit eas hæres Titij, nam cum adhuc pendente conditione dubium esset Titio, an Mæuio is sextans datus esset, Titius decessit: nec potest intelligi datus ei hæredi Titij, qui tempore dandi in rerum natura non fuerit. Si Attilicinus. Dic vt infra, in gloss. Accursi. Viuianus.

cessitate id fecit, [a] non quod [b] alioquin [c] vellet obligari.

Potest relinqui portio hæreditatis per respectum ad portionem alterius rei Bartolus.

Si quis ita hæredem instituerit. Titius qua ex parte mihi socius est in vectigali salinarum, pro ea parte mihi hæres esto: quidā putant, si asse descripto [d] id adiectū sit? vt maximè [e] socius fuerit Titius, nō esse hęredem. sed si qua pars [f] vacua relicta fuerit, ex ea hæredē eum esse, qđ totum & ineptum, & vitiosum est. Quid enim vetat, asse descripto vtiliter Titiū ex parte fortè quarta, ex qua soci⁹ erat hæredem institutū esse?

Duo coniuncti habent vnum semissem: vnus defunctus habet alium. Bartolus.

Titius hæres esto, Sei⁹ & Mæuius hæredes sunto. Verū est qđ Proculo placet, duos semisses esse, quorum alter cōiunctim duobus datur. [g]

Portio deficiens eius qui nemini erat coniunctus accrescit omnibus. Bartolus.

Cùm quis ex institutis, [h] qui non cum aliquo [i] coniunctim institutus sit, hæres non est: pars eius omnibus pro portionibus hęreditarijs accrescit. neque refert, primo loco quis institutus, an alicui substitutus hæres sit.

Media tempora non nocent. Bartolus.

Si hæres institutus

a Fecit. Ideo subaudi.

b Quod Id est, quia.

c Alioquin. Id est, alias, & facit infra, de acquir. hær. l. aditio. & l. 6. & l. qui putat. §. 1. & l. qui aliena. §. 1. & §. si & de acquir. rerum dom. l. liber homo & dic vt plenè not. Inst. per quas perso. nob. acqui. §. idem placet. in gloss. Ioan. ingratus nulli. Accur.

d Descripto. Id est assignato aliis hæredibus.

e Maxime. Quasi dicat, etiam si maxime &c. & est pro eis, quia fortè longe maior quantitas est in societate: sed certè non ad quantitatem, sed ad quotitatem se refert: & sic tenet C. de pact. conuen. l. ex morte.

f Pars. Scilicet, assis.

g Duobus datur. Vt & s̄. e. l. Titius. & l. interdum. 2. respon. & l. Lucius. & de ver. sig. l. triplici. Sed cōtra ī. de leg. 2. l. Lucius. §. Lucius Sol. geminatio verborū [1] illorū hæres esto: vel repetitio, quæ sic hic fit, tollit cōtra. Item contra C. de impu. & ali. substi. l. si. t. respon. Sol. illa secundum illam intelligitur, vt ibi nota.

h Cum aliquo. Si enim cum aliquo cōiunctus esset, ei soli accresceret: vt C. de cadu. tollen. §. his ita. & §. sin autem ex iis qui. & ī. eo. l. hæredes. & de leg. 3. l. re coniuncti. & facit ī. de leg. 2. l. Mæuio. in prin. & s̄. eo. l. item quod Sabinus. §. 2.

i Substitutus. Non dicas substitutū cū instituto vocari: sed si plures sint substituti, & vnius pars deficit, accrescit

* Sic in P. Fl. Haloā. autem reiecit negationem.

[1] Quid operet geminatio, & quos effectus pariat, not. doc. & maximè Felin. in c. si quādo. co, ta. versi. rescripti geminatin. extra. de rescri. & in ca. significantio. extra. de fide instru.

accreſcit aliis ſubſtitutis ſecum prædicto modo.

a Scribendi. Secus ſi ſit nuncupatiuum: quia non curatur tempus teſtamenti ſecundum quoſdam: quod non placet.

b Ciuis Romanus. Cui ſoli legari poteſt: vt infra, ad leg. Fal. l. 1.

p Non Titij hæredi. Ad quod C. de cad. tol. §. finali ſub cõditione. Sed cõtra ℸ. de acq. hæ. l. qui ex duabus. Sol. ibi non habuit cohæredẽ, licet Ro. ibi gloſſauerit contrarium: ſed malè, vt no. ibi per l. præcedentem.

Si Attilicinus. Continet duos caſus. Primus eſt talis, pone, Attilicinus Titiũ, & Seiũ, & Mæuiũ inſtituit hæredes ex æquis partibus. duobus deliberantibus Titius tãtum pro ſua parte adiuit hæreditatem Attilicini, deinde cõdidit, ſuum teſtamentum, & Seium ex aſſe ſibi hæredẽ inſtituit. modo quæritur, an Seius poſſit adire hæreditatem Titij, & omittere hæreditatem Attilicini? Reſpon. quod ſic. ſed interim erit hæres ipſi Attilicino ex ſemiſſe. ſed quid erit, ſi Seius adeat hæreditatem Attilicini? Reſpon. quod tunc ex perſona Titij erit hæres Attilicini ex triente & ex ſua ex alio triente: & ſic habebit beſſem. Secundus eſt talis pone, Attilicinus tantum inſtituit Titium, & Seium. poſtea ſolus Titius adiuit hæreditatem Attilicini, & Seium inſtituit: qui Titio extitit hæres. modo quæritur, an Seius poſſit omittere hæreditatẽ Attilicini: an neceſſario illi Attilicino ex aſſe hæres erit? Reſpon. quod ille eſt hæres: cum ipſe ſolus eſt hæres Titij, qui pro parte adiuit hęreditatem Attilicini: & ſic ſolus per Titium eſt hęres Attilicini pro parte. ſi igitur non adeat ex perſona ſua, tunc cum totam hęreditatem Titius adiuit, partem quam omiſit ex ſua perſona, ex perſona Titij habebit. & ſic idem eſt, ac ſi per Titium ipſe ſolus fuiſſet hęres inſtitutus. Secus autem ſi non eſſent tantum duo inſtituti ab Attilicino: vt in in princip. §. dicitur. Accurſius.

Caſum ponit dupliciter.

ſcribendi [a] teſtamenti tẽpore ciuis Romanus [b] fuit, deinde ei aqua, & igni [c] interdictum eſt: hęres fit, ſi intra illud tempus quo teſtator deceſsit redierit: [d] aut ſi ſub cõditione hæres inſtitutus [e] eſt, quo tẽpore conditio extitit, Idem & in legatis, [f] & in bonorum poſſeſsionibus.

Institutus ex parte purè, & ex parte sub conditione, si habet cohæredem adeundo ex pura: pro parte conditionalis institutionis est hæres conditione pendente: sed ea existente in totum sine noua aditione: & decedens interim non transmittit. Bar.

[g] Titius ex ſemiſſe hæres eſto, Seius ex quadrãte hæres eſto: ſi Titius in Capitoliũ aſcenderit, ex alio quadrante hæres eſto. [h] Ante, quã Capitolium aſcendat, ſi pro hærede gerat, ex ſemiſſe [g] hæres erit: ſi Capitoliũ aſcendat, & ex quadrante [h] hæres erit: nec erit ei neceſſe pro hærede gerere: quippè iã hæredi. Si ita ſcriptũ fuerit, [i] Titius [i] ex parte tertia hæredes ſunto, Titius, ſi intra tertias calendas naui ex Aſia venerit, ex reliqua parte hæres eſto: [k] videamus, ne Titius ſtatim ex ſemiſſe hæres ſit. nam duo hæredes inſtituti ſunt: ſed Titius aut ex ſemiſſe, [k] aut ex beſſe. [l] ita ſextans [m] vtique erit in pendenti: [n] & ſi conditio extiterit, ex beſſe hæres erit ſi non extiterit, ille ſextans [o] Mæuio accreſcet. Sed ſi deceſſerit Titius antè, quã conditio exiſtat, deinde cõditio extiterit: tñ ille ſextans non Titij hæredi, [p] ſed Mæuio accreſcet. Nã cùm adhuc dubium eſſet, Titio, an Mæuio is ſextãs datus eſſet, Titius deceſsit; nec poteſt intelligi datus ei, qui tempore dãdi in rerum natura non fuit.

Qui adit hæreditatẽ hæredis defuncti ex parte, si suã propriã institutionẽ omittit, eius portio pro parte sibi accrescit, si habet cohæredem: aliàs insolidũ. Bar.

[q] Si Attilicinus, [q] Titium, & Mæuium, & Seium æquis partibus hæredes inſtituit: Titius [r] interim ſolus adiit hæreditatem, [s] & Seium [t] hæredẽ inſtituit. poterit Seius Titij [u] hæreditatẽ adire, [x] Attilicini vel adire, vel omittere. ſed

q In P.P. Si Attius, & ſic deinceps.

c Et igni. Cuius loco eſt deportatio vt ℸ. ad leg. Iul. pec. l. 1.

d Redierit in ciuitatem.

e Hæres inſtitutus. Sub. redierit in ciuitatem eo tempore quo &c. H.

f In legatis. Verũ in legatis tantum inſpici vnum tempus debet, non vt in hæredibus tria: vt no. ĩ. eo. l. ſi alienũ. §. 1. & facit ĩ. eodẽ l. ſeruum. & infra, tit. 1. l. ſi is qui. & de ma. teſt. l. Ariſto.

g Ex ſemiſſe. Et etiam ex ea parte quadrantis, quæ eũ tanget etiam conditione deficiente: vt ſupra eod. l. ſi quis ita ſcripſerit. & infra proxi. §.

h Etiam ex quadrante. Voto, vel dic reſiduæ partis quadrantis ſine vlla aditione: vt hic, & ſupra e. l. ſi te ſolum. & ℸ. de ſecund. tab. l. 2. §. ſi duo. Sed cõtra ℸ. de acquir. hære. l. ſi ſolus. Sol. nõ ob. quia verum eſt, quod ſtatim adeũdo vnam, acquiro alteram, ſi iam delata eſt: ſi vero nondum delata, acquiram eam cum defertur: nec erit opus noua aditione: vt ibi.

i Titius. De quo primo dictum eſt: qui fuit inſtitutus ex ſemiſſe.

k Aut ex ſemiſſe. Si conditio deficiat.

l Ex beſſe. Si extat conditio.

m Sextans. Id eſt, duę vncię.

n In pendenti. Conuenitur tamen interim pendẽte conditione quilibet eorum, ac ſi nihil in pendenti eſſet: vt ℸ. ad leg. Fal. l. qui fundum. §. ſicut. & dic, quod alterius ſextantis ſtatim eſt hęres Titius: vt hic dicitur. Sed oppo. non extitit conditio: ergo non habet iure inſtitutionis. Item nec iure accreſcendi, quia non deficit pars ſocij: vt infra, de acquirend. hęredit. l. ſi. ſolus. Reſpond. non videtur ſub conditione relictus, cum in omnem euentum ſit habiturus: vt ſupra e. l. ſi quis ita. & ĩ. proxi. §. alterius autem ſextantis non eſt hęres: quia fortè conditio deficit. Acc.

o Sextans. Id eſt, illę duę vncię.

q Si Attilicinus. In primo caſu ſunt tres. in ſecundo duo hęredes.

r Titius. Primus hęres.

s Adiit hęreditatem. pro parte ſua ſcilicet tertia.

t Seium. Scilicet cohęredem ſuum.

u Titij. Sui cohęredis, à quo fuit inſtitutus.

x Hęreditatem adire. ſuo proprio nomine Ro. vel adire pro ſua parte. quę eſt tertia.

Item.

Attilicino antè quàm adeat, vel omittat eius [a] hæreditatem, ex semisse [b] hæres erit. si adierit Seius Attilicini hæreditatem, Titius ex triente duntaxat hæres erit: & p hęreditatē Titij triēs [d] duntaxat ad Seium perueniet: alterum triētem ex sua institutione habebit. [e] Quid ergo, si ab Attilicino Titius, & Seius [f] hæredes instituti sint, Titius adierit hæreditatem, & Titio Seius hęres extiterit? potest ne Attilicini hęreditatem [h] omittere? an necessariò ei [i] ex asse hæres est? [k] quippe cùm alius nemo hæres institutus est, [l] quam is ipse, qui ex aliqua parte iā hæres ē: [m] perinde est, quasi vnus hęres [n] per Titiū institutus sit. [o]

Seruus primo loco institutus ab eo, qui non est soluendo, est hæres necessarius. Bart.

Celsus libro xxix. Digestorum. L X.

QVi soluendo non erat, seruum primo loco, & alterū seruū secundo loco [p] hęredes scripsit. Solus is, qui primo [q] loco scriptus est, hæreditatem cępit. Nam lege Aelia Sentia ita cauetur, vt si duo, pluresve ex eadem causa hæredes scripti sint, vti quisque primus scriptus est, hæres sit.

Verba enunciatiua quæ erant in actu odioso dispositionem inducunt. Bar.

Modestinus libro viii. responsorum. L X I.

QVi volebat filiā exhæredare, sic testō cōprehēdit: [§] Te autem filiam ideo exhæredaui, quoniā contentam te esse dote volui. [r] Quæro, an efficaciter exhæredata sit? Modestinus respondit, nihil proponi, cur non esset voluntate [s] testatoris exhæredata.

Potest quis institui in tempus, quo capere poterit. Bar.

Idem libro [illegible] L X II.

IN tempus capiendæ hęreditatis institui hęredem posse, beneuolentiæ est, veluti, [§] Lucius Titius cùm capere [t] potuerit: hęres esto. [u] [§] Idem & in legato.

Vitiatur institutio propter incertitudinem personæ. Barto.

[g] Eius. Attilicini.

[h] Ex semisse. Id est, medietate hæreditatis. trientem enim, habet ex sua institutione: medietatē trientis Titij habet iure accrescendi, si eius hęreditatē non adiit. alius medius triens est in suspenso. & dic ex semisse, scilicet interim. & hoc ex persona Titij. nā & si repudiat ex sua persona, tamen ex semisse hęres erit.

[c] Hæres erit. Id est fuisse dicendus est.

[d] Triens. Hæreditatis, pooc Titij.

[e] Habebit. Scilicet Seius.

[f] Seius duntaxat. Scilicet hi duo. & subaudi, & Titius. &c.

[g] Titio. Testatore.

[h] Hæreditatem. Attilicini.

[i] Ei Attilicino.

[k] Ex asse hæres est. Et certè ex asse hęres est, saltem per Titium, cui succedit: vt C. de cad. tol lend. l. 1. §. his ita. & ĵ. titu. s. l. sed si plures. §. 2. & C. de iu. deli. l. quidam. & in Auth de hæ. & falc. §. .. col. 1.

[l] Quam si ipse. Scilicet Seius.

[m] Hæres est. Attilicino per medium Titium.

[n] Hæres. Cum nō vult esse hæres ex testamento Attilicini.

[o] Institutus sit. Scilicet ab initio: quoniam hæres hæredis &c. vt ĵ. de ver bo. signifi. l. sciendum. & C. de vsufruct. l. antiquitas. Sed certe imò videtur partem hæreditatis Attilicini eum directo habere: aliam per obliquum per medium Titium: vt s. eo. l. quoties. §. si quis primum. contra. sed ibi voluit sic habere: hic noluit habere ex testamento Attilicini.

QVi soluendo. Casus. Titius non existēs soluēdo creditoribus suis, instituit sibi hæredē Stichū seruū suū, & postea Pāphilū: certe Stichus erit hęres. nā lege Aelia Sētia ita cauetur, vt si duo, plures ve eadē cā hæredes scripti sunt, vti qsq; primus scriptus sit, hæres sit: Stichus āt primo fuit hic script'. Vi.

[p] Secundo loco. In Secundo gradu tamen.

[q] Qui primo. Quasi maiorē ad eum affectionē habeat: vt hic, & ĵ. eo. l. si non lex. §. temporibus. & arg. ĵ. de fideic. lib. l. generaliter. §. quid ergo si plures. & s. de vsufru. l. quoties. sed hoc fallit ĵ. qui & à qui. l. si quis hæres. & s. eod. l. si is qui soluendo. quę sunt arg. contra. Item facit supra eo. l. qui soluendo.

Capit. Nota ordinem scripturæ seruandum.

QVi volebat. Casus. Titius volens filiam suā exhæredare, ita dixit in testamēto suo. Te aūt filiā ideo exhæredaui, qm̄ contentā te esse volui dote, quam tibi dedi, quando nupsisti: quæritur, vtrum videatur efficaciter exhęredata? & videtur quod nō: quia nō dixit exhæredo te filiam: sed dixit: te autē filiā exhæredaui &c. Resp. tamen, quod efficaciter exhæredata est. Viuia.

[r] Exhæredare. Videbatur quod non: quia eam nō exhęredauerat, licet dixisset. ideo exhæredaui: sed tamē videtur bene exhęredata: quia dixit, quod esset contenta dote, & sic eam alienam fecit à sua hæreditate. & hoc est etiam exhæredare: vt C. de lib. præter. l. 1. Azo. & facit supra de rei vē. l. emptor. §. fin. & supra solu. mat. l. si socer. §. 1. & ĵ. de ali. le. l. cum vous. §. fi. & ĵ. de dona. l. ex hac. Sed at. contra s. eo. l. ex facto. Item nota volūtatem magis quàm verba inspici: sic ĵ. de adi. le. l. 1. §. conditio. Arg. contra ĵ. de vsuf. leg. l. si alij. Accur.

[s] Voluntate. Nota voluntatem magis quam verba inspici.

IN tempus. Casus. Lucium Titium non capacē institui mihi hæredem cum esset capax, vel cum capere poterit, vel legaui ei cum legata capere poterit. certè valet institutio & legati datio.

Quoties. Seius habens plures amicos, quorum quilibet nominabatur Titius: instituit Titium amicum hæredem: & ita non apparet de quo Titio senserit: certè institutio non valet: si aūt apparet ex aliquibus argumentis, de quo Titio senserit testator, tunc valet. Viu.

[t] Cum capere. Et sic licet non sit capax testamenti tempore: tamē si postea efficiatur capax, erit hæres secus si simpliciter eū instituisset: quia non teneret institutio, si tunc cum instituitur, non esset capax: vt s. eo. l. si alienū. §. 1. quod est cōtra. Itē cōtra s. e. l. hæreditas. & Inst. eo. §. heredes. Sed ibi ex certo die, hic ex incerto. Itē cōtra ĵ. de reg. Cato. l. 1. Sed hic testator noluit regulam habere locum. & facit ĵ. de leg. 2. l. si ita quis testamento. & s. tit. 1. l. si quis hæres. Accur.

[u] Hæres esto. Not. Hęredē. posse institui cum erit capax: licet non sit hæres capax tempore testamenti.

Ordo scripturę seruādus est.

[*] Sic I. P. Fl. Haloā. autem legit, quoniam & is ipse q &c.

[*] Sic I. P. Fl. Haloā. scripsit p Titium.

Quoties [a] non apparet, [¡] quis hæres institutus sit, institutio non valet (quippe euenire pōt si testator cōplures amicos eodem nomine habeat, & ad designationē nominis singulari nomine [b] vtatur) nisi ex alijs apertissimis probationibus fuerit reuelatū ꝓ qua persona testator senserit.

Tertio coniuncti deficiens accrescit coniunctis, disiunctis omnibus. Bar.

Iabolenus lib. primo. Ex Cassio. LXIII.

HAeredes sine partibus, vtrum coniunctim, an separatim scribātur, hoc interest: quod si quis ex coniunctis decesserit, hoc non ad omnes, sed ad reliquos, qui coniuncti erant, pertinet. [c] si autem ex separatis: ad omnes, qui testamento eodē scripti sunt hæredes, portio eius pertinet.

Potest institui seruus eius, qui post mortem testatoris nascetur. Bar.

Idem libro vij. epistolarum. LXIIII.

EIus seruum, [d] qui post mortem meam natus erit, hæredem institui posse Labeo frequenter scribit: idq; verū esse manifesto argumento cōprobatur, quia seruus hæreditarius prius quam adeatur hæreditas, institui hęres potest: quãuis iste testamenti facti tempore nullius sit.

Non videtur quis eum instituere, quem legando grauauit. Bartolus.

Idem libro xij. epistolarum. LXV.

HAereditas ad Statium [e] Primū nullo iure pertinet, cum institutus hæres nō sit: nec quicquam ei [f] prodest, quòd ab eo aliquid legatum est, aut libertus ei defuncti testamēto commēdatus est, *seruusve: ex quo [g] si manumissus non est, seruus est.

Coniunctus re tantum, & coniunctus verbis tantum, ad portionem vacantem pariter admittuntur. Bart.

Pomponius lib. j. ad Q. Murium. LXVI.

SI ita quis hæredes instituerit, † [§] Titius hæres esto, [h] Caius & Mæuius ex æquis [i] partibus hæredes sunto: [§] quãuis

[a] Quoties. dic ut no. ꝟ.de leg. 2.l.si quis seruum.§.si inter duos.& l.si quis Titio.§.fi. & facit ꝟ.de reb.dub. l.si fuerit.& facit s.eo.l.quoties.§.si hęres & de testa. tut.l.duo sunt Titij. & de ma.test.l. cum ex pluribus. & de adi.leg.l.1.§.si duobus.& de condit. & demonst. l.talis.§.1.

[b] Singulari nomine. Veluti Titius amic⁹, sit mihi hēres, nam si utitur plurali nomine, uterq; esset hęres. ff.l.item ꝟ. eod.l. qui soluendo. contra. Sed ibi unus superest. Accur.

HAeredes. CASVS. Institui mihi hęredes Titium, & Seiū, & Caium, & Semproniū, & Primū, & secundum, nō nominādo certas partes: & ita fuerūt re cōiuncti. ita tamē dixi I dicta institutione: Titiū, & Seium, & Caium instituo mihi hæredes: Semproniū instituo mihi hęredē, Primū instituo mihi hæredem, Secundū Istituo mihi hęredem. & sic oēs ut dixi, fuerūt re cōiuncti. Titius aūt, & Seius, & Caius soli fuerūt cōiuncti uerbis. pone ergo, qđ Titius decessit, antequam adiret hæreditatē ꝓ sua parte: qui Titi⁹ erat cōiūctus Seio, & Caio re, & uerbis, ut dictū est: aliis autē non nisi re: certè pars Titij pertinet tantum ad Seium, & Caium: & non ad alios. si aūt decedat Sēpronius, vel Primus, vel Secūdus, qui uerbis alicui coniuncti non erāt, portio eius ptinet ad omnes cohæredes suos. Viu.

[c] Pertinet. Vt & C. de caduc.tollen.l.1.§.his ita.& ꝟ. eod.l.liber homo.§.cum quis.& ꝟ.de legat.3.l.re coniuncti. Nec ob.ꝟ.eod.l.item quod Sabinus.§.1.quis ibi non fuerunt coniuncti verbis. vt ibi no.

EIus seruū. CASVS. Titius hñs Stichum seruum suum decessit relicta uxore sua prægnante. ego in articulo mortis constitutus institui mihi hęredē dictū Stichum, qui quidem Stichus erit sine dubio illius, qui nascetur ex dicta uxore Titij post mortem meam. nūquid ualet institutio in seruo, quia cum instituo mihi hęredē seruum, inspicitur persona domini serui instituti ad sciendum, utrū valeat institutio, vel non: vt si quidē dominus sit capax, ualeat institutio serui: alias nō: ut ꝟ.eo.l.non minus. hic autē Stichus non habebat dominū tempore mortis: quia nō erat adhuc natus, vt dictum est? R̄n. tamen, quod valet institutio ad exēplū serui hęreditarij, qui institui pōt ante aditā hęreditatem: quãuis tēpore testamenti facti ipse sit nullius. Vi.

[d] Eius seruum. Facit Insti. eod.§. seruus autem alienus.& ꝟ.eo.l.non minus.§.1. Acc.

HAereditas. CASVS. In testamento meo ita dixi Statio Primo: lego Titio equū meū, & Stichū libertū meum eidē Statio commendo: & Pamphilum seruū meu eidem Statio cōmendo: non tamen hæredem instituo dictū Statiū. nunquid propter ꝑdicta erit meus hæres Statius? Et dicitur quod non. Item nūquid Pamphilus erit liber propter hoc, ꝙ eum cōmendaui Statio, ut dictū est? Et dicitur quod non. Viuia.

[e] Hæreditas ad Statium. Proprium nomē Statius Primus.

[f] Ei. Statio: vt videatur institutus.

[g] Ex quo. Id est, ex qua commendatióe, si manumissus non est: alias. f. nō fit liber. & facit ꝟ. eod.l.ex facto autē. Alij dicunt seruum fuisse commēdatū ut libertum: & tunc dicūt fallere in milite: vt C. de testa. mil.l.ex his. Itē dic legatū non ualere: ut ꝟ. de lega. 3.l. si fuerit.§.fi. & l. seq. & facit C.de iur. & fact.igno. l. cum testamentum.

SI ita quis. CASVS. Ita dixi in testamento meo Titius hæres esto: Caius, & Mæuius ęquis ex partibus hęredes sunto: & postea decessi. antequā autem Caius prædictus adiret pro parte sua hęreditatem meam, decessit: quęritur cui debeat accrescere sua pars, utrum Mæuio, an Titio, an ambobus pro hæreditarijs partibus? Et dicitur ꝙ ambobus: quia quamuis coniuncti sint Caius, & Mæuius verbis per copulam, &, tamen non tam uideor eos coniunxisse per dictam copulam, quam voluisse eos celerius nominare: celerius enim dixi, Caius, & Mæuius hęredes sunto, quam si dixissem, Caius hęres esto, Mæuius hęres esto. est & alia ratio, quia Caius prędictus & Mæuius sunt separati re, per illa uerba in institutione apposita, ęquis ex partibus &c. quãuis sint coniuncti uerbis. Caio ergo prædicto, qui mortuus est, erat coniunctus verbis tantum Mæuius: Titius autem erat coniunctus re tantum: vnde non est mirum, si ambo communiter habent partem Caij. Viu.

[h] Titius hęres esto. Per hoc apparet quod totam hæreditatem ei assignare videtur. Acc.

[i] Ex ęquis. Ergo fuerant illi duo non re coniuncti

Ialotuatum. y sed

† Per hūc §. videtur ꝙ si Papa delegat: causam archidiacono alicuius ecclesię nō expresso nomine, aut cognomine, & in eadē ecclesia sint plures archidiaconi, ꝙ nullus erit iudex: ut in c. qm̄ abbas. in gl. super uer. substitutū. ibi, sed pone. ex. de off. de leg.

* In P. Fl. nō est, seruusve.

† Vide ꝗ scripsit in hūc locū Alciat. li. par.6.c.7. & in commen. ad l. triplici. ꝟ. de verbo. sig. & lib. parergo.7. cap.9.

ſed uerbis tantum: quia per copulariuam coniunctionem uidelicet:ut ꝭ.de leg.3.l. re coniuncti.

a Et ſyllaba. Dictio eſt. Acc.

b Si quis. Caius, uel Mæuius. nam de Titio non eſſet dubitatio:quia idem eſt io eo.

& ſyllaba, [a] coniunctio nem faciat: ſi quis [b] tamen ex his decedat, non alteri ſoli pars accreſcit. ſed & omnibus cohæredibus pro hæreditarijs portionibus:quia non tā coniunxiſſe, quàm celerius [c] dixiſſe videatur.

Institutio plenior præualet. Bar.

Idem libro j. ad Q. Mutium. LXVII.

SI ita † ſcriptum fuerit, [d] § Tithaſus ſi in Capitolium aſcēderit, [e] hæres eſto. Tithaſus hæres eſto: [f] § ſecunda ſcriptura potior [g] erit: plenior [h] eſt.n.quā prior.

Institutio non poteſt conferri in alterius voluntatem expreſſam: ſed velatam ſic. Bar.

Idem libro vij. ad Q. Mutium. LXVIII.

SI quis Sempronium hæredem inſtituerit ſub hac conditione, § Si Titius in Capitoliū aſcenderit: § q̄uis nō aliàs hæres eſſe poſsit Sēpronius, niſi Titius aſcendiſſet in Capitoliū, & hoc ipſum in poteſtate ſit repoſitū

c Celerius. Electiuè.q.d. oon coniunxit, ſcilicet re. quia dixit pro æquis: aliàs eſſet ſecus, ſi omiſſum ſit pro ęqs: vt ꝭ.eod.l. interdu. ſed celenter dixit, ſ. coniungēdo verbis: ſicq; dixit celerius, quam ſi dixiſſet, Caius hrs eſto, & Mæuius hęres eſto. Alij dicūt vt Azo, & H. quod coniunxit, ſ. re. nam quantum ad ius accreſcēdi re omnes videntur cō iuncti, quaſi teſtator id dixiſſet celeriter. verè tamē duo verbis, alter re coniūct' eſt: & ſic ſecūdū eos fictione ſuot re coniuncti: apparet ergo Caium coniūctum eſſe Mæuio uerbis, & Titio re: & ſic ſimul admittuntur per l.iſtā: licet alij pręferant re coniunctū: alij uerbis coniunctum. Argu. ꝭ. de lega.3.l. re coniuncti. & hic dicunt, quod re tantū ſunt coniuncti: & quod dicit, ſyllaba &, faciat coniunctionem, ſcilicet aliàs, non hic, quod non placet: ſi autē re, & uerbis aliquis eſſet coniunctus, deficienti ille præfertur: ut ꝭ.eo.l. hæredes. & d.l. re coniūcti. & facit ꝭ. eod.l. liber homo. §. Titius. & ꝭ. de leg.a.l. Mæuio. & C. de cad. tol.l.1. §. his ita. & infra. de lega.2.l. Lucius. §. Lucius. Acc.

† Cōcor. cū hac l. c. ſi pater. in glo. ſup uer. certare. extra, de teſt. li. 6.

Titij: quia tamē ſcriptura non eſt expreſſa volūtas Titij, erit vtilis ea inſtitutio. At quin ſi quis ita ſcripſerit, § Si Titius voluerit, Sempronius hæres eſto: § nō valet inſtitutio. Quædam [i] enim in teſtamentis ſi exprimantur, nullum effectū habēt: [k] quando ſi verbis tegantur, eandem ſignificationem habeant, quam haberent expreſſa: & momentum [l] aliquod habebunt. [m] Sic enim filij exhæredatio cum eo valet, ſi quis hæres [n] exiſtat. & tamen nemo dubitat, quin ſi ita aliquis filium exhæredauerit, § Titius hæres eſto: & cū hæres erit Titius, fili' exhæres eſto: § nullius momēti eſſe exhæredationem.

Expreſsio eorum quæ tacitè inſunt nihil operatur, ſi exprimantur prout inſunt: ſecus ſi alio modo. Bart.

Proculus lib. ij. epiſtolarum. LXIX.

COrnelius, & Mæuius, vter eorum vo

dā ſunt, quæ ſi in teſtamētis exprimantur, effectū nullum habent: ſicut eſt, quando cōmitto inſtitutionē Sēpronij in expreſſam uoluntatem Titij: ut dictum eſt. Item quādo facio exhæredationē filij mei tali modo: Titius hæres eſto. & cum hæres erit Titius, filius exhæres eſto. & ſic fuit expreſſa cōditio exhæredationis. prædicta autem expreſſa poſſunt uerbis tegi, & eandem habēt ſignificationē, ac ſi expreſſi fuiſſent, & ualent, uelutī cō Seius ita dixit: inſtituo mihi Sempronium hęredem, ſi Titius Capitolium aſcēderit: nam quā uis alias non poſſit hæres eſſe Sempronius, niſi Titius aſcēdat Capitolium, & quamuis hoc ipſum in poteſtate ſit repoſitum Titij: qa tamen in inſtitutione non eſt expreſſa voluntas Titij, erit utilis ea inſtitutio. Item & cum conditio exhæredationis filij non eſt expreſſa, ſed fuit facta hoc modo, exhæredo filiū meum &c. tunc ita demum erit exhæres filius, ſi quis alius hæres extiterit, quamuis ſi expreſſa fuit conditio exhæredationis nō valeret exhæredatio, ut dictū eſt. Vi.

i Quædam. Nota quædā expreſſa nocent, quæ tacita nō nocerent.

i Quædam enim. Non tamē omnia: ut ꝭ.l. pro.

k Nullum effectū habent. Concor. ꝭ. de cond. & demonſt. l. nonnunquam. & l. ſi io diē. in fi. & ꝭ. eo.l. illa. & ꝭ. de leg.2.l. ſi ita legetur. Sed arg. contra. ꝭ. eo. titu.l. r. Solu. ut ibi. Item facit ꝭ eo.l. talē. §. r. & ꝭ. de uer. obli. l. cum qui. §. r. & ꝭ. de leg. r.l. ſi ita legatum. §. s. & l. ſenatus. §. legatum. & ſupra, de teſt. tut. l. tutor ita.

l Momentum. id eſt, firmitatem.

m Habebunt. id eſt, ualebunt.

n Si quis hęres. Dic quod ſunt uerba legis. q.d. nulla eſt exhęredatio, niſi hæres inſtitutus ſit, & adeat: ut ꝭ. de contratab. l. filium. §. ſed cum exhæredatio. & ſic lex intelligit haoc conditionem, quæ ab homine non poteſt poni, ut ſubijcit: quia nō poteſt fieri exhæredatio ſub conditione: ut ſupra, de lib. & poſthu. l. 3. §. purè, quod ſi fiat, ille gradus nō ualeret, habito filio præterito: vt ꝭ. titul. r.l. ex facto. § Lucius. cum enim exhęredatio debeat pręcedere effectum inſtitutionis, ne filius inueniatur pręteritus: hic non eſſet ita: imo pręcedere inuenitur inſtitutionis effectus. com ſic dicit, Titius hęres &c. Acc.

SI ita ſcriptum. CASVS. Ita ſcripſit Seius in teſtamento ſuo: Tithaſus hæres eſto, ſi in Capitolium aſcenderit, Tithaſus hæres eſto: & deceſſit dictus teſtator: certè ſecunda ſcriptura potior erit. nā cum ſit pura, plenior eſt quam prima conditionalis: & ita Tithaſus habebit hęreditatem purè, non expectando aliquā conditionem. Vi.

d Si ita ſcriptum fuerit. Scilicet Tithaſus.

e Aſcenderit. Conditio inſtitutionis.

f Eſto. Scilicet purè.

g Potior. Not. pleniorem uoluntatem ſeruandam.

h Plenior. Eſt enim pura, ad quod ſupra, eo.l. ſi te ſolum. §. s. & ꝭ. de cond. & demon. l. nam ad ea.

SI quis Sempronium. CASVS. Seius inſtituit ſibi hæredem Sempronium ſub hac conditione: ſi Titius aſcēderit Capitolium. certè ualet inſtitutio. ſi autē Seius ita ſcripſiſſet. Sempronius hęres mihi eſto, ſi Titius uoluerit: nō ualet inſtitutio: & eſt ratio, quia quę

COrnelius. CASVS. Ita dixit Titius in teſtamēto ſuo:

let, hæres esto.} vterque vult, Trebatius neutrum fore hæredē, Cartilius * vtrunque, tu [a] cui assentiris? Proculus, [b] Cartilio assentior: & illam adiectionem, } vter eorum volet } superuacuā [c] puto. id enim etiam ea non adiecta futurum fuit, ut vter vellet, hæres esset, vter nollet, hæres non esset. Quòd si hi ex numero necessariorū hæredū essent: tū id non frustra adiectū esse: & nō solū figurā, [d] sed vim [e] quoque conditionis [f] continere: dicerē [g] tamen si vterq; hæres esse vellet, vtrunq; hæredem esse.

Papinianus lib. vj. responsorum. LXX.

* CAptatorias [h] institutiones non eas senatus [i] improbauit: quæ mutuis affectionibus [k] iudicia prouocauerūt, [l] sed quarum conditio [m] confertur ad secretū alienæ [n] voluntatis.

Paulus lib. v. ad l. Iul. & Papiani. LXXI.

ILlæ autem institutiones [o] captatoriæ non sunt, veluti si quis ita hæredem instituat, } Qua ex parte Titius me hæredem instituit, ex ea parte Mæuius hæres esto: } quia in præteritum, non in futurum institutio collata [p] est. Sed illud quæri potest, an quod senatus censuit, [q] idem seruandum sit, etiam si in aliam personā * captationē direxerit? veluti si ita scripserit, } si Titius Mæuiū tabulis testamenti sui hæredē à se scriptū ostenderit, [r] ꝓbaueritq;, hæres esto. } Quod in sententiā [s] senatusconsulti incidere non est dubium.

Terentius Clemens lib. iiij. ad leg. Iuliam & Papiam. LXXII.

SI quis solidum [t] à lege [u] capere non possit, & ex asse sit institutus ab eo, qui soluendo non est: Iulianus ex asse eum esse hæredem

---

suo: Cornelius, & Mæuius uter eorum uolet, hæres esto. & decessit. postea uterq; uolebat hæres esse. certè uterque erit hæres. illa enim adiectio, uter eorū uolet &c. est superuacua: ideo, quia etiā ea non adiecta futurū fuit, ut uter uellet hæres esset: & uter nollet, hæres non esset. si autem prædictus Cornel° & Mæuius erant ex numero necessariorum hæredum Titij: tunc dicta uerba, uter eorū uolet &c. non sunt superuacua: sed habent uim conditionis. & sic si uterque eorū uolet hæres esse, uterque erit hrs: si unus tantū uolet esse hæres, ille erit hæres. Viuianus.

a Tu. Procule.

b Proculus. In secunda, & prima persona de seipso dicit.

c Superuacuam. Superuacua est in hæreditate: quia etiam eo non adiecto nō acquiritur, nisi uelit: unde non transmittitur hæreditas non adita ad hæredem: ut C. de cadu. tollend. §. in nouissimo. secus tamen in legato: ut infra de lega. 1. l. si ita legatum §. illi. & ĵ. de cond. & dem. l. si ita expressim. quia legatum post mortē testatoris transmittitur: vt prædicta l. si ita legatum dicitur: Sed nonne hæreditas in quibusdā casibus etiā non adita transmittitur: ut C. de ijs, qui ante aper. tabu. l. vnica. an ergo tunc erit idem quod in legato? Respon. q̄ nō, sed uidetur quod idem, arg. eiusdem legis.

d Figuram. Scilicet, uerborum superuacuam: quæ, scilicet, non dicemus: ut ĵ. de act. & oblig. l. non figura. & dic figuram, id est, formam.

e Vim. Id est, potestatem.

f Conditionis. Quia si uolunt, erunt hæredes, nō inuiti. quod esset, nisi hæc conditio esset: ut hic, & ĵ. de cōdi. insti. l. uerba. & ĵ. e. l. iam dubitari. in fi. & facit š. eo. l. Titius. & Seius. & š. eo. l. proxi. cum suis concor.

g Dicerem. Modo soluit primam quæstionem.

CAptatorias. CASVS. Si rogauit Titium, ut propter affectionem, quam mihi debet, instituat Seiū hæredem, & ipse eum instituit: certè ista captatoria, id est, adulatoria institutio, nō est improbata a senatusconsulto Liboniano: sed illa captatoria improbatur, quæ collata est ad secretum alienæ uoluntatis, puta si instituit Titius Seium, si uoluero ego. Viuia.

h Captatorias. Id est, deceptorias: & nota quasdam licitas, & quasdā illicitas: sic & alias permittit deceptio in pretio rerum: ut š. de mino. l. in causæ. 2. in fi. Accu.

i Senatus. Senatuscōsultū Libonianū, ut innuit ĵ. de ijs quæ ꝓ nō scrip. l. j. & de le. 2. l. Luci°. §. Sēpronius.

Iurisconsulti hui° fit mētio š. cōmo. l. si in certo §. si me.

Hæreditas non adita non transmittitur.

* Captatoria institutio q̄ dicatur, pulchrè explicat aduersus interpretū omnium receptam hactenus sententiā An. Aug. emē. li. 4. c. 15. vide ēt in eam rem Alc. lib. 2. Paterg. ca. 18.

Deceptio quandoq; permittit.

k Affectionib. Vt si induco testatorē blandis verbis, vt me instituat, vel mihi leget: hoc. n. valet. nō enim ista per senatusconsultū improbatur: sed illę quarū conditio &c. vt quos Titius voluerit, hr̄des instituo. Acc.

l Prouocauerunt. Vt ĵ. si quis ali. test. pro. l. fi.

m Conditio. De futuro, non de præterito, vt ĵ. l. proxim. & da exemplum š. eo. l. illa institutio. Ac.

n Alienę. Id est, nō testantis, & facit C. de test. mili. l. captatorias. & ĵ. de leg. 1. l. captatorię. & ĵ. de condit. instit. l. mulier. §. fin. & š. eo. l. si quis Sempronium. ver. atqui. Acc.

ILlę autem. CASVS. Testator dicit: qua ex parte Titius me hęredem instituerit, ex ea parte Mæuius hæres esto: non est captatoria institutio, & valet: quia est collata in præteritum: si autem ita dicat: Titius hæres esto. si ostenderit, & probauerit Mæuiū hæredem a se scriptū in tabulis testamenti sui: tunc bene est captatoria, & non valet. nam incidit in sententiam Liboniani Senatuscō sul. Viuianus.

o Illæ autem institutiones. Quæ non faciunt conditionē. vt š. si cer. pet. l. itaque. & facit š. eo. l. hoc articulo. & š. eod. l. a.

p Collata. Et ideo valet.

q Censuit. Libonianus prohibens fieri in futurū: puta si feceris me hęredē, hæres esto: vt ĵ. de ijs quæ pro non scrip. l. 1. in fi.

r Ostenderit. Futurū subiunctiui: sic & in verbo probauerit, & sic de futuro. Accur.

s In sententiam. Debet. n. institutio ex mera affectione fieri, non per metū pœnæ: vt ĵ. de uerb. ob. l. stipulatio hoc modo, nec cupiditate lucri: & sic qui renūtiat præbendæ, ut alius habeat, libere facere debet: * hic autem ponitur in uoluntate hæredis, scilicet, vt si aliū instituat: quanquam & sine hoc esset in eius potestate. & facit s. l. proxi. cum suis concor. Acc.

SI quis solidum. CASVS. Titius nō existens soluendo creditoribus suis instituit sibi hæredē ex asse filium suum naturalem pone, qui naturalis non pōt capere ultra unam unciam filijs legitimis, & naturalib. extantib. nunquid erit hæres ex asse siue in totū? Et dicitur q̄d sic. quia satisfacto creditoribus, non remanebit ei nisi una uncia, & forte minus: lex enim quę uetat eum accipere ultra unam unciam, non habet locū in hęreditate, quæ non est soluendo. Viu.

t Si quis solidum. Vt filius naturalis: ut C. de nat. lib. l. a. §. item. & C. de secun. nupt. l. 1. Accur.

u A lege. Id est, occasione legis impedientis.

* In P. P. capionē.

* Nam si metus, q cadit i constātem virum, renūtiationi interueniat: nō est opus renūtianti noua collatione, sed impetrata absolutione a iure petitur ad beneficiū qd̄ renunciauit, in integrum restitutio: ut not. Pa. in c. sup hoc. ex̄ de renun. & in ca. abbas. quod met. cau. & Rota decisio. 374. inci. dubitatū, fuit. i no.

a Legi enim. Quæ ideo quē inſolidum capere uetat, nec commodum ſentiat totius hęreditatis: non etiā ne onera ſuſtineret ſolus: pœna enim nemini immunita tē pręſtare conſueuit: ut ℨ. de inter. & rele. l. ante pe. §. fin. Ro. ſic ergo pro utilitate aliorū hoc habet, nō pro ſua. ſic ℨ. ad Trebel. l. cogi. §. ex his. & ℨ. ſi quis ali. te. pro. l. 1. §. 1. & ℨ. de leg. p̄. bo. poſ. cōtra ta. l. 3. §. pe. & ℨ. tit. 1. l. ſi is qui. & ℨ. de cō tra tab. l. ñ putauit. §. ſi quis ſua. & ℨ. de leg. 2. l. cum ei.

Pœna immunitatē non p̄ſtat.

reſpondit: Legi. n.[a] locū nō eſſe[b] in ea hæredita te, quę ſoluendo non eſt.

Conditio adiecta in inſtitutione, non videtur repetita in ſubſtitutione. Bar.

Caius lib. xij. ad legē Iuliā & Papiam. LXXIII.

SVb conditione[c] hærede inſtituto, ſi ſubſtituamus: niſi eandem conditionē repetamus,[d] purè[e] eum hęredem ſubſtituere intelligemur.

Exceptio, quæ eſt contra naturam actus, vitiatur, & non vitiat. Baldus.

Licinius Rufinus lib. ij. regula. LXXIIII.

SI quis ita hæres inſtitutus fuerit, Excepto fundo, excepto uſufructu hęres eſto: perinde erit iure ciuili, atq; ſi ſine ea re[f] hæres inſtitutus eſſet. idque authoritate Galli Aquilij factum eſt.

Papinianus libro xij. quæſtionum. LXXV.

SI filius ſubſtituatur ei, à quo præteritus eſt: non ut inteſtati patris, ſed ex teſtamēto habebit hæreditatem:[g] quoniā & quolibet alio ſubſtituto, ſi fuiſſet ab eo exhęredatus,[h] inde teſtamentū inciperet, ubi filius eſſet exhæredatus.[i]

Donatio inutilis, non impedit teſtamentum nec mutat qualitatem hæredis. Bal.

Idem libro xv. quæſtionum. LXXVI.

SEruus uxori à marito mortis cauſa donatus, mariti manet,[k] vt & Iuliano quoque uidetur. Idem[l] ſi accipiat libertatē ſimul, & hæreditatē[m] uiro neceſſarius hęres erit: nec ſine libertate aliquid ei legari poteſt.[n]

Agitur ex ſcriptura declarata non ex ſcriptura declarante. hoc dicit. Vel aliter, in vna ſcriptura videtur contineri id, quod continetur in alia, ad quā refertur. Bar.

Idem libro xvij. quæſtionum LXXVII.

ASſe toto non diſtri-

b Non eſſe. Nō capacem, eſſe capacē in odium ſui.

SVb conditione. CASVS Inſtitui mihi hęredē Titium ſub conditione, ſi nauis ex Aſia venerit intra annum, & ſubſtitui ei Seium, & deceſſi. poſtea tranſiuit annus, & non uenit nauis, & ſic defecit conditio: & uiuit adhuc Titius inſtitutus. certè erit hęres purè ſubſtitutus prędictus: quia in ſubſtitutione ſua non repetij conditionem. Viu.

c Sub conditione. Caſuali. aliud fortè in poteſtatiua, uel mixta quæ ſemper intelligitur repetita: ut C. de cad. tol. l. 1. §. pro ſecundo. & §. ne autem. Acc.

d Repetamus. Expreſſe.

e Purè. Id eſt, ſine ea conditione, quę impoſita erat inſtituto. ineſt tamen in ſubſtitutione illa conditio, ſi inſtitutus hęres non erit: ut Inſtitu. de uulga. ſubſti. in princ. Cur ergo intelligitur repetijſſe eaſdem partes in ſubſtitutione, ut ℨ. tit. 1. l. qui liberis. §. fin. Item eadem legata, ut ℨ. de leg. 1. l. licet. Imperator. Item in legato tranſlato eadem conditione: ut ℨ. de adim. leg. l. legatum. quæ ſunt contra? Reſpon. hic ſubſtitutus de nouo grauatur quadam alia conditione, quę non grauabatur inſtitutus, ſ. ſi ille hęres non erit. per quod uidetur releuari à prima, arg. d. l. licet. Item & quia inſtitutiones ſunt fauorabiliores. Item contra, ℨ. de lega. 2. l. cum pater. §. ab inſtituto. Solu. ut ibi. Itē not. contra repetitionem. & ſic ſunt arg. contra ſ. ad l. Aquil. l. quemadmodū. in fi. l. & de iudi. l. ſi iudex.

SI quis ita. CASVS Inſtitui mihi hęredē Titium, excepto fundo meo Titiano, excepto vſuſfructu. certè hæres inſtitutus uidetur in tota hæreditate mea detracta fundi mētione: & hoc dicit Gallus Aquilius.

f Sine ea re. Id eſt, ſine exceptione eius rei, ſcilicet fundi, uel uſusfructus: ut ſ. eo. l. 1. §. ſi ex fundo. totum enī ſimpliciter debet habere, cum non ſit alius inſtitutus: ut ſ. e. l. ex facto ꝓponebatur. §. 1. idē eſt ſi plures īſtituti ſūt. ut ſ. e. l. ſi alteri⁹. Azo. d. l. quoties. §. ſi duo.

SI filius. CASVS. Inſtitui mihi hæredē Titiū: & filium quem in poteſtate habebam, pręterij, ſcilicet Seium: & poſtea eundem filium ſubſtitui dicto Titio, & ita non ualet primus gradus, in quo inſtitutus fuit dictus filius, cum ab eo ſit præteritus filius. unquid habebit filius meus hæreditatem meam ab inteſtato, an vero ex ſubſtitutione? Et dicitur quod ex ſubſtitutione: & ita ex teſtamento. & eſt ratio, quia ſi ſubſtituiſſem dicto Titio Caium, & a grado ſubſtituti exhæredaſſem dictū meū filium: a gradu autem inſtituti prętertijſſem eum: non valeret primus gradus, in quo inſtitutus fuit Titius, à quo fuit prętteritus filius, vt dictum eſt, ſed inciperet valere teſtamētum à ſecundo gradu ſubſtitutionis, à quo filius fuit exhęredatus, ut dictum eſt: & ita tam in primo caſu huius l. quàm in ſecundo non pereunt legata. Viu.

g Hęreditatem. Quia valet teſtamentum à ſubſtitutione.

h Exhæredatus. Ab inſtituto prętertitus.

i Exhęredatus. Ergo & incipit teſtamentum valere, ubi eſſet inſtitutus, qua ſi tantum faciat inſtitutio, quantum exhęredatio. Azo. & facit ſ. de libe. & poſthum. l. 3. §. fin. & ℨ. titu. 1. l. ex facto. §. Lucius. reſtat ergo ut perinde habeatur filius ac ſi ab eo teſtator cœpiſſet: primumq; inſtitutum, à quo filium non exhęredauit, nullo modo inſtituiſſet: ſed ſi eſſet poſthumus, totum teſtamentum rumperetur.

SEruus. CASVS. Stichum ſeruum meum donaui uxori meæ mortis cauſa, certè me uiuēte eſt adhuc meus: & ideo ſi inſtituam eum hęredē cum libertate, erit mihi hæres neceſſarius. Itē & ꝑ hoc quod meus eſt, non poſſum ei aliquid legare ſine libertate. Viu.

k Manet. Vt ſ. de do. inter vi. & vxo. l. ſi cum. §. fin. & l. qa. & l. ſed interim. Sed contra in eo. ti. l. ſi is ſeruus, ubi dicit̄ eſſe in pendenti, Sed ibi fictione: uel quod de futuro poterat eſſe conſiderabat: hic pręſens uerum.

l Idem. Scilicet ſeruus: alias Vnde.

m Et hæreditatem. Ex teſtamento domini erit. &c. ut & ſ. de do. inter ui. & vxo. l. uxori. Acc.

n Poteſt. Vt & C. de leg. ſeruus. & ℨ. de lega. 1. l. planè. §. ſi coniunctim. & ℨ. eo. l. ſi ſocius. Sed arg. contra C. de neceſ. ſer. l. quidam. §. illo. Sol. vt ibi.

ASſe toto. CASVS. Inſtitui mihi Caium in quatuor uncijs hæreditatis meæ, & Semptonium in tribus:

tribus : & de quinque uncijs residuis usque ad assem. nihil dixi, & postea ita dixi in eodem testamento. ille mihi hęres esto, quem fecero hęredem in codicillis: & postea feci codicillos : & in eis institui mihi hęredē Titiū sine parte, & decessi: nunc quęritur de duobus: unū est, an ualeat institutio Titij in codicillis facta: sed ni est, quantū debeat habere Titius de dicta hæreditate mea, & si dicta sua institutio ualeat. & uidetur quod nō ualet institutio : quia in codicillis non potest dari hæreditas. respondetur tamen quod ualeat, quia uidetur data in testamento propter illa verba, quę ī institutione dixi, ille mihi hęres esto, quem in codicillis hęredem fecero : & habebit dictus Titius ex dicta institutione in codicillis facta dictas quinque uncias. Vi.

buto, a ita scripta est: ❡ Quem hęredem b codicillis fecero, hrs esto. ❡ Titium codicillis hæredem instituit. Eius quidem institutio ualet. ideo quod licet codicillis dari hæreditas non possit, c tamen hæc ex testamēto data uidetur: d sed hic * tantum ex hæreditate habebit, quantum ex asse residuū mansit.

Idem libro vj. responsorum. LXXVIII.

* P. Flor. sed hoc.

a Non distributo. Puta, instituto Seio in octo uncijs.

b Hæredem. Not. quē institutum in codicillis [1] esse hæredem.

[1] Nec rūpuntur codicilli per subsequentes codicillos, nec p subsequēs testm. l. j. & ibi Bar. C. de cod. & in Spe. de instru. edit. §. viso de impugnatione. nisi sint cōtrarij. glos. & Bart. in l. j. C. cod.

c Non possit. Vt C. de codicill. l. 2. nisi sit miles : ut ff. de milit. test. l. quærebatur. Acc.

d Videtur. Similia sunt ff. de cond. & demon. l. si ita scripsero. & ff. de cōd. inst. l. institutio. & C. de codi. l. j. & ff. de leg. 2. l. unum ex familia. §. si de Falcid. & de uerb. sign. l. lege. & ff. l. prox. §. 1. & ff. de leg. 3. l. si quis in princ. & C. de manumiss. testa. l. 1.

Qui non militabat. CASVS Caius paganus, id est, non miles, habens in quadam prouincia, quę uocabatur Pannonia, bona, quę reliquit ei mater sua valentia pene trecenta, & habens in quadā alia prouincia, quæ vocabatur Syria, bona quæ reliquit ei pater suus, ualētia pene centū. Stichū libertū suū instituit sibi hæredem in dictis bonis maternis, & Titium in paternis, & postea decessit: nunc quæritur quā partem quilibet dictorum hæredum habere debeat de hæreditate ? Et dicitur quod quilibet habet unū semissem : & ita æqualiter sunt hæredes: sed iudex familiæ erciscundæ, qui cognoscit inter eos de diuidenda hæreditate, debet sequi uoluntatem dicti testatoris, adiudicādo liberto dicta bona materna : quasi essent ei prælegata: & Titio paterna, quasi ei prælegata forent: & faciendo quod ipsi adinuicem præstēt sibi cautiones cū satisdatione propter actiones dictorum prælegatorum nomine eis adinuicem cōpetentes, scilicet ut si acceperit aliquis eorū nomine prælegati plusquā ei licuerit per leg. Falcid. restituat alteri, & ita erit salua Falcidia in dictis prælegatis, & quam adhuc non erat certum locum habere eo forte, quod relinquebat testator quędā alia alijs legata sub cōditione, quæ adhuc pendebat. si autem incontinenti, certū est locum habere Falcidiam in prælegato unius eorū, in retinenda per eum Falcidia, siue in retinendo quadrantē, id est, Falcidiam quilibet eorum, & extracta Falcidia de dictis prælegatis per quēlibet eorū, deductis dictorum prælegatorum cōpensabuntur adinuicem usque ad concurrentem quantitatē, opposita doli mali exceptione illi, qui non uult compensat onem admittere : de quibus omnibus ita ponas exemplum, ut hic ponit glo. in uer. compensetur. Lucio Titio. Caius testamento suo scripsit Lucium Titium hæredem ex duabus partibus hæreditatis suæ, quæ caperent octo uncias, & Publium Męuium instituit ex quadrante. i. ex trib. uncijs, & ita diuisit hrditatem suā inter pdictos in xj. vncias, & ita nihil dixit de uncia q restabat ad assem, & decessit dictus Caius, nec vllos preterea alios scripsit hrdes. Quærebatur qua ratione diuidenda esset hęreditas Caij, & quid appellatione duarū partiū ex qb. Titius hæres scriptus est, cōtineatur ? Rñ. Iurisc. assem ipsum. i. totā hæreditatē in dodrantē. i. in nouē uncias esse à testatore diuisum: duarum aūt partiū appellatione duo quadrantes significantur ex quibus Titius institutus est, id est, unciæ sex. Cum enim scripto Titio hęrede ex duabus partib' scripserit postea testator Męuiū ex quadrante, & nullū preterea alium hęredē instituerit per adiectionē quadrātis aptè declarauit se appellatione duarū partiū duos quadrantes intellexisse. Itaq; Caij hrditas in nouē duntaxat uncias diuidet, quarū sex Titius feret : reliquas tres Męuius habebit. Neq; hic solū generalis scripturæ per specialem declaratur, sed & in legatis. Nā & nūmi in genere legati ad eos nummos reducendi sunt, quos alia parte testamenti testator specialiter designauerit.

Filijs heredibus. Duos meos filios instituo mihi hæredes ęquis partibus : postea institui mihi hæredem filium fratris mei in duabus uncijs. certè decem uncias habebunt filij mei: duas autem fratris filius. & idem esset si dictum filium fratris mei instituissem, anteq̄ dictos meos filios: secus autem esset, si nominatim instituissem mihi hęredes filios meos in toto asse, vel in xij. uncijs hęreditatis meæ: & filium fratris mei instituissem sine parte. nam alterum assem haberet tunc filius dicti mei fratris.

Seius Mæuium. Seius instituit hæredem Mæuiū ex parte, quam per leges capere posset Męuius: & ex reliqua parte instituit Titium, & decessit Seius, modo inuenitur quod Męuius potest capere totam hæreditatē per legem non uetantem: & eam hęreditatem vult habere : certe Titius nihil habebit. si autem nō instituisset Seius Titium ex reliqua parte, sed simpliciter, habebit Titius unū assem primo, & Męuius alterū: si autē Mæuius non sit in aliquo capax, Titius habebit totam hrditatem: qui Titius fuit adiectus siue substitutus. Vi.

Qui nō militabat e bonorum maternorū, f quę in Pannonia possidebat, libertū hæredem instituit: paternorum, quæ habebat in Syria, Titium. Iure semisses ambos habere constitit: g sed arbitrum diuidendæ hæreditatis supremam uoluntatem, factis adiudicationibus, & interpositis propter actiones h cautionibus i sequi, * salua Felcidia : k

* Quidē libri hūt cōstituit.

* Sic in P. Fl. Haloā. autē scripsit, soluta Falcid.

e Qui non militabat. Secus in milite: vt supra, famil. ercisc. l. hęredes. §. 1. & ff. ad Trebel. l. cogi. § . sed si miles. & ff. de mili. test. l. 1. certum. §. 1.

f Maternorum. Non est uis in paternis, uel maternis, uel alijs bonis.

g Sed arbitrium. Repete constitit. Acc.

h Propter actiones. Legatorum, seu prælegatorum nomine competentes.

i Cautionibus. Scilicet ab unoquoq;, vt alteri restituat, si ei plusquam licuerit, fuerit legatum. Acc.

k Salua Falcidia. Quam unusquisque habet in parte socij : & cōputat ei in parte socij, quā retinet in re sibi prælegata. Sed ad quid fit cautio, cum statim fiat solutio per cōpensationē ? Resp. cautio fit, quando est dubium an habeat locum Falc. si vero certum esset, tunc statim fit cōpensatio, ut s. e. l. ex facto. §. si forte. & §. quod si fuerit. Vel dic dictam cautionem fieri pro soluendo ęre alieno pro dimidia : & sic propter actiones creditorū, & legatorum: ut & s. e. l. ex facto. § . vlt. scio.

scilicet vt quod vice mutua præstarent, doli ratione, quadranti retinendo compẽsetur. a Lucio Titio ex duabus partibus, Publio Męuio ex quadrante, scriptis hæredibus, assem in dodrantem b esse diuisum respõdi. Modum enim duarum partium ex quadrante declarari, c quod veteres numis Titio legatis numorum specie non demonstrata, cæterorũ legatorum contemplatione receperunt. d Filijs hæredibus æquis partib. institutis, ac postea fratris filio pro duabus vncijs: e vnum assem inter omnes videri factum placuit, & ex eo decem vncias filios accepisse. f Tunc enim ex altero asse portionem g intelligi relictam, cùm asse nominatim dato, vel xij. vncijs distributis residua portio non inuenitur. h Nihil autẽ interest, quo loco sine portione quis instituatur, i quò magis assis residuum accepisse videatur. Seius Męuium ex parte, quam per leges capere possit, hæredem instituit: ex reliqua Titium. k Si Mæuius solidum capere poterit, Titius adiectus, aut substitutus, hæres non erit. l

Idem libro primo definitionum. LXXIX.

Vòd si non sit reliq; facta mẽtio, m tãtundem in altero asse n habebit Mæuius, quantum Titius in primo. n

Idem libro vj. responsorum. LXXX.

Vòd si Mæuius nullius capax sit: † in totum substitutus admittitur. o

Paulus libro xj. quæstionum. LXXXI.

Clemẽs patronus testamẽto cauerat, vt si sibi natus filius fuisset: hæres esset, si duo filij: ex æquis partibus hæredes essent. si duæ filiæ: similiter. si filius & filia: filio duas partes, filiæ tertiam dederat. Duobus filijs & filia natis, quærebatur, quemadmodum in ꝓposita specie partes faciemus? cùm filij debeãt pares esse: vel etiã p singuli duplo plus quàm soror accipere. Quinq; igitur partes fieri oportet, vt ex his binas masculi,

a Compensetur. Scilicet ab uno quoque, ut alteri restituat: si ei plus quã acuerit, fuerit legatũ: ut ecce bona, in quibus libertus erat institutus, ualent ccc. Titij c. & pone cxx. deberi. Cum ergo quilibet sit hæres ex semisse, quilibet soluet. lx. & sic liberto remanent ccxl. & Titio xl. si ergo dicat Titius nõ habeo Falcidiam semissis. scilicet l. & tu liberte habes ccxl. ergo cxx. ex persona tua. & cxx. ex mea, ex illis quos habes ex persona mea, uolo Falcidiã. s. xxx. libertꝰ dicet. & tu habes xl. s. xx. ex sua persona, & xx. ex mea, illa xx. quæ habes ex mea compẽso tibi: & sic non debeo nisi x. & hoc sufficit: quia sic habet Titius l. q̃ sunt quarta semissis totius hęreditatis, sic ergo sit cõpensatio generis ad genus. sic s. de lega. 2. l. vnum ex familia. §. si de Falci. & s. si pars hęre. peta. l. 2. & facit j. eo. l. ex facto. & s. fam. ercisũ. l. si pater. & C. fam. ercilcun. l. si cognitionem.

Cõpensatio gñis ad genus admittitur.

b In dodrãtem. Id est, in nouẽ vncias.

c Declarari. Hoc ipso quod quadrantẽ relinquit, cum primo duas partes alij reliquisset, in nouem tãtum vncias videtur diuisisse hęreditatem: quarum duas partes habebit Lucius, tertiam Publius. Ir. Et not. qđ sequẽs scriptura determinat præcedentem vt supra eod. l. cum in testamẽto. §. fin. & de testa. l. hæredes. §. sed & si notam. & j. proxi. respon. & supra l. proxim. & infra l. proxim.

d Receperunt. Vt si in alijs legatis est facta mentio certæ pecuniæ, de eodem genere intelligitur, cum indistinctè nummos legauit: ut j. de leg. 3. l. nummis. & de leg. 1. l. si seruus plurium. §. fi. & s. prox. respon.

e Pro duabus uncijs. Scilicet instituo.

f Accepisse. Sequens ergo scriptura exponit & restringit primam. sic s. prox. no. Sed contra s. eo. l. si ita §. quidam. ubi exceditur as. Solu. ut ibi. Acc.

g Portionem. A testatore expressam. alioqui habebis dimidiam hæreditatis, scilicet alias xij. uncias: ut Insti. eo. §. partibus. & supra, eo. l. itẽ quod Sabinus. §. sed si asse. & l. interdum. §. 2. & §. 3. hodie uero hoc casu, cum certa portio datur, asse etiam nominatim expleto non exceditur as: sed diminuitur primo quantum datur secundo: ut C. de lega. l. cum quæstio.

h Non inuenitur. Scilicet in asse iam distributo. at in nostro casu nõ est totus as ſ aliũ trãslatũ nominatim.

i Instituatur. Asse nondum distributo, alioqui dimidium dabitur, ut dixi modo. & facit. s. eod. l. quo loco.

k Titium. Instituit, uel substituit.

l Non erit. Sic s. e. l. itẽ quod Sabinus. §. aliter atq;.

m Quod si nõ. Mentio. sed simpliciter fuit institutus Titius.

n In primo. Id est, tantũ, unus quantũ & alter, cũ Mæuius sit capax, alias secꝰ: vt j. l. proxim. Item not. quod melius dixisset secundo, cum dixit primo.

* In P. F. hẽbit Titius quantũ Mæuiꝰ primo.

o Quod si Mæuius. Admittitur. Nam residui &c. ut C. eo. l. 2. & j. de verbo. sign. l. cæterorum. Accursius.

† Capax hæditatis dr̃, si tẽpe mortis, tẽpore testi, & tẽpe alienatiõis sit habilis: nota. p gl. & doct. in l. non oportet. versic. pertineat. in fi. de lega. 2.

Clemens. CASVS. Quidã nomine Clemẽs patronus ita cauit in testamẽto suo, cum non haberet filios, sed expectaret habere, si mihi filius natus fuerit, sit mihi hæres, si duo filij mihi nati fuerint: ex æquis partib. sint mihi hæredes. si autẽ duæ filiæ mihi natæ erunt, ex æquis partibus sint mihi hęrdes. si aũt filius, & filia mihi nati erũt, filius sit mihi hęres ex duabus partib. filia ex tertia. & postea decessit dictus Clemens patronus & postea nati fuerunt ei duo filij, & filia. modo quæris qualiter hæreditas debeat diuidi? Et dicitur, quod quinque partes de ea debent fieri: & ex eis debet habere unus ex filijs masculis duas partes, & alius alias duas partes: & filia unam: & est ratio, quia testator uoluit, ꝙ filij essent pares in hæreditate: quia si esset solus filius, & filia: filius haberet in duplo plus, quàm filia. Si ita scripserit. Ita dixit testator in testamento suo quanta ex parte à me Titium hæredem instituti recitassem, ex ea parte Sẽpronius hæres esto. & decessit: modo quæritur, an ualeat dicta institutio? Et dicitur ꝙ sic: quia nõ est captatoria. nã non est collata in arbitriũ alterius: sed in factũ præteritum testatoris. si aũt nullũ testamentũ dicti testatoris recitatum est, quia fortè non fecit aliquod, est nulla institutio prædicta ea ratione, quia non fuit uera conditio prędicta in pręteritum apposita: & non ea ratione quòd fuerit captatoria: quia non fuit. Vi.

p Vel etiam. Vel, pro &.

Accipiat

vnā fœmina accipiat. a

Relatiua quantitatis etiam inducunt conditionem: quæ cum defecerit, inanis videbitur substitutio vel institutio. Bar.

Si ita scripserit testator, § Quanta ex parte a à me Titium hæredē institutū recitassem, ex ea parte Sempronius mihi hæres esto: § non est captatoria b institutio. Planè nullo recitato testō ab ipso testatore, inanis videbitur institutio, & a remota c suspitione captatoriæ institutionis.

Ex voluntate defuncti prius est locus successioni ab intestato quàm ex testamento. Bar.

Scæuola lib. xv. quæstionum. LXXXII.

SI quis ita hæres instituat, § Si legitimus hæres vēdicare nolit hæreditatē meam: d § puto deficere conditionē testamenti illo vendicāte. e

Quando plures leges concurrunt ad vnū effectum: si cessat vna, remanet virtus alterius. B.

Idem lib. xviij. quæstionum. LXXXIII.

SI non lex Aelia Sentia, f a sed alia lex, g vel senatusconsultum, h aut etiam constitutio, i serui libertatem impediat: is necessarius fieri non potest: etiam si non sit soluendo testator. Temporibus diui Adriani senatus censuit: si testator, qui cum moreretur, a soluēdo nō fuit, duobus, pluribusve libertatem dederit, eisq; hæreditatē restitui iusserit, & institutus heres suspectam sibi hæreditatem dixerit vt adire k eam cogatur, & ad libertatem l perueniat, qui priore loco scriptus fuerit, eiq; hæreditas restituatur. Idem seruandum & in ijs, quibus per fideicommisum libertas data fuit. m Igitur si primo loco scriptus hæres n desideret o adire hæreditatem, nulla difficultas erit. Nam si posteriores p quoq; liberos se esse dicent, & restitui hæreditatem desiderent: an soluendo sit hæreditas, & omnibus liberis factis restitui debeat, a apud prætorem quæretur. Absente autem primo, a sequens desiderās

a Accipiat. Sic s. de libe. & posthu.l. si ita. & s. e.l. si ita. §. t. sed quid ecōtra si duæ filię, & vnua fili'? Resp. tantum filius, quantum illę duę filię habebit per hanc l. & per prędictas similes. Accur.

b Captatoria. Quia noo est collata in secretū alieoæ uolūtatis, Imo testatoris: sicut ēt dr̄ s. eod.l. captatorias.

c Et remota. Et pro etiam, & hoc quia deficit conditio, quæ inesse videbatur. Sed contra supra, e.l.a. in prin. & l. si quis ita sibi scripsit hæredem. Solu. ibi circa eandem personam, scilicet esto hæres ex qua parte te institui. hic circa diuersas, scilicet in quantum institui Titiū, in tantum Seius sit hæres. secundum Ioan. Vel dic, quod hic dicitur, uidebatur inanis, nō tamē erat per leges illas, uel est inanis. ut conditionalis, est tamen ualida, utputa tacita p leges prædictas, quæ duę ultimę in idem recidunt.

SI quis ita. CASVS. Instituo mihi hæredem Seium extraneum sub hac cōditione si Titius, qui debebat esse meus hęres ab intestato, si testamentum non fecissem: uendicare nolit hæreditatem meam. & postea decessi. certè legitimo hęrede uolente hæreditatem meam, nō admittitur institutus. & ita fallit hic illa regula qua dicitur, qd̄ legitimus nō admittitur instituto uolente. Viuia.

d Meam. Subaudi talem instituo. Accur.

e Vendicante. Sed ao ex testamento uendicat legitimus, uel ab intestato? Dicitur q̄ ex testamento, ne obsit regula, Quandiu ex testamēto poterit adiri, cessat ab intestato: ut j. de acqui. hęre. l. quādiu. & j. de reg. iur. l. quādiu. Itē ad hoc s. qui. mod. usufru. amit. l. interdū. & j. de excep. do. l. si. §. j. & j. eo. l. Lucius. Sed tu dic ab intestato. nec obstat dicta regula: q̄a speciale est hic propter defuncti uoluntatē, qui uoluit uendicationem legitimi esse, quasi quādā conditionem: ut not. C. commu. de suc. l. antequam. Accur.

SI non lex. CASVS. Non solū si lex Aelia Sentia impediat libertatē serui, non potest dominus dicti serui etiā non soluendo existens facere eū sibi heredē necessariū: sed etiam si alia lex, uel senatusconsultū, uel etiam constitutio impediat dicti serui libertatē. de lege autē Aelia Sentia impediente ita exemplū pone: Titius non soluēdo existens instituit sibi hæredē cum libertate Stichum seruum suum: & postea instituit sibi eodem modo Pamphilum seruū suum. certè lex Aelia Sentia non uult, quod Pamphilus ad libertatem perueniat: ut s. e. l. qui soluendo. de alia lege impediēte pone exemplū: ut j. de manumis. l. legis. de senatuscons. impediente, dic vt j. q. & à qui. l. in frau. ciuitatum: de constitutione impediente dic, ut s. eo. l. his verbis. §. interdū. Temporibus. Ego non soluendo existens institui mihi hæredem Titium: & dedi libertatem directam, vel fideicommissariā. trib. meis seruis pone: & iussi dicto hæredi, vt dictis seruis hæreditatem meam restitueret & postea decessi. dictus autem hęres nolebat adire hæreditatem dicēs eam sibi suspectā. modo quæritur, vtrum omnes dicti serui libertatem habeant, & possint eū cogere adire, & sibijpsis restituere: an vero primus ex eis vel secundus, vel tertius? Et dicitur q̄ primus tm̄. Sed pone, quod primus est absens: nunquid audiēdus est secundus: & dicitur quod non: quia nō est certum, vtrum primus velit sibi restitui hęreditatem, an non. si. n. primus velit sibi restitui hæreditatem pręferendus est, vt dictum est: & secundus & tertius debent eo casu serui remanere. si autē hęreditas mea esset soluendo creditoribus, prætor tuebitur libertatem omnium dictorum seruorum. & eis omnibus faciet hæreditatem restitui. Viuia.

f Si non lex Aelia Sentia. Quia tunc demū unus, non plures: ut s. eo. l. qui soluendo. Accur.

g Lex. Vt lex Iulia de adul. ut C. de adul. l. uerba. uel Flauia: ut j. de manu. l. lege Flauia.

h Senatusconsultum. Vt in fraudem fisci. ut j. qui & à qui. l. in fraudem ciuitatum.

i Constitutio. Vt s. eod. l. his uerbis. §. interdū. item C. qui non pos. ad lib. perue. l. 1. & 2. item C. si man. ita fue. ali. l. ea quidem.

k Vt adire. Censuit senatus dico.

l Ad libertatem. Directam, & directo manumissus.

m Data fuit. Et hæreditas restitui iussa est.

n Scriptus hęres. Scilicet seruus, qui in effectu quodammodo hæres est: vt s. quod cum eo. l. filius. §. 1.

o Desideret. Solus: & dic adire, & sibi restitui, vel adite primo gradu institutum, vt sibi restituat.

p Posteriores. Idest, nominati post primum seruū.

a In P.F. quanta ex parte me a Titio hę aedem iostitutum, &c. & rectius certè quam hic. Quare āt hæc institutio dici ñ possit captatoria, docet Anto. Aug. libr. 3. emend. c. 15.

a Et, non est i P. Fl.

a De hac lege Aelia Sentia, vi de Politianū in miscellaneis cap. 84. & Francisc. Balduinū in cōmentar. suis ad tit. de Libertinis. instit. li. 1.

[a] Primus uelit. Si autem nolit, remanebit seruus, & posterior habebit hęreditatē. sic C. de test. ma. l. fi. §. si uero quidam ex seruis. & sic fortè aliud erit in institutis: quia cū hęredes instituuntur plures, primus est hęres, & necessari', & liber, siue uelit siue nolit: ut š. eo. l. qui soluendo. uel fortè idē est de fttis fideicommissarijs. ar. J. ad Trebel. l. facta. in fine.

[b] Et hic. Posterior. & facit š. de tut. & cur. da. ab ijs. l. si impuberi. & J. ad Tre. l. mulier. §. non est. & l. si cui. in prin. & l. si res. §. 1.

adire hæreditatem, non est audiendus: quia si prim' uelit [a] sibi restitui hęreditatē, pferēdus est: & hic [b] seruus futurus est.

Seruus, cui testator de necessitate debet libertatem, nō potest eius necessarius hæres fieri. Bar.

Paulus libr. xxiij. quæstionum. LXXXIIII.

SI seruo fideicommissaria libertas data esset, [c] deinde hæres hunc eundem seruum cum libertate hæredē reliquisset: quæsitum est, an necessarius fiat hæres? Et humanius est, & magis æquitatis ratione subnixum, non fieri necessarium. Qui enim etiam inuito defuncto [d] poterat libertatem extorquere, is liber esse iussus non magnum uidetur beneficium à defuncto consequi: imò nihil commodi sensisse, sed magis debitam sibi accepisse libertatem. Idem probandum erit & in illo seruo, quem testator ea lege emerat, ut manumitteret, si hæres fuerit institutus. Nā & hic seposito beneficio testatoris, proprio iure poterit ad libertatē peruenire ex constitutione diui Marci. [e] Idem & in eo, qui propria sua data pecunia [f] emptus est ab aliquo. nam & hic poterit ab ipso testatore libertatem extorquere. [g]

SI seruo. CASVS. Instituimihi hæredem Titium, & rogaui eum per fideicommissum, vt Sticho seruo meo daret libertatē purè, & decessi. postea Titius prædictus dictum seruū hæredem sibi fecit cum libertate. nunc quęritur, an dictus seruus fit necessarius hæres dicti Titij? Et dicitur quòd non. non enim accepit aliquod beneficium à Titio, qui eum instituit cum libertate: quia etiam Inuitus tenebatur eum manumittere. & idem esset, si dictus Titius emisset ab aliquo dictum seruum ea lege, ut manumitteretur: nā & hic inuitus eū manumittere tenebatur. & idē si emisset eū ab aliquo de pecunia ipsius serui: quia & hic cogi poterat eum manumittere. unde nō est mirū, si omnibus his casibus non est dictus seruus ei hæres necessarius, sed uoluntarius. Viuia.

[c] Libertas data esset. Pure. si in diem: tunc ante diem est necessarius: ut J. de acqui. hære. l. si seruū quis. §. si quis. Item si sub conditione: u t š. e. l. seruus alienus. §. qui fideicommissariam. & l. patet.

[d] Defuncto. Scilicet hærede, qui hunc seruum instituit. & facit J. eo. l. testamento.

[e] Diui Marci. Et cōmodi ad Aufidium Victorinū: vt C. si man. ita fue. alie. l. 2. Azo. & facit J. de leg. 2. l. vnū ex familia. & š. de pact. l. si unus. §. pactus. Acc.

[f] Sua pecunia. Id est, peculiari, quæ videtur sua, conniuentibus oculis: vt J. de manu. l. si is qui.

[g] Extorquere. Scilicet ex constitutione diui Seueri, & Ant. ut d. l. la qui.

Si in qualibet parte alternatiuæ mens testatoris non uerificatur: disiuncta accipitur pro coniuncta. h. d. & est singularis: & non habet unam propriam concordantiam. Bar. & Bald.

Scæuola libr. ij. responsorum. LXXXV.

LVcius † Titius, qui fratrem habebat, testamento ita cauit: Titius frater meus ex asse mihi hæres esto. si mihi Titius hæres esse noluerit: aut (quod abominor) prius morietur, quā meam hæreditatem adierit, aut filium: [h] filiamve ex se natum, na-

† Ista lex secundum oēs scribētes est adhoc multum notabilis, quod dī in summario: de quo vide gl. & Car. in clem. j. I uer. quēst. de concessio. prębend.

LVcius Titius. CASVS. Lucius Titius habens fratrē Titium ita dixit in testamento suo: Titius frater meus mihi ex asse hæres esto. si autem Titius mihi hæres esse noluerit, aut, qđ abominor, prius morietur quā meam adierit hęreditatem, aut filiū, filiamve ex se natū, natamve nō habebit: tūc Stichus & Pāphilus serui mei sint liberi, & sint mihi hęredes equis partib. & postea decessit dictus testator: & Titius nō habens aliquē filium adiuit hęreditatem suam. modo quęritur an dictus Stichus & Pampilus sint liberi, & hæredes ex substitutione pdicta: & si nō sint liberi ex substitutiōe & hęredes, an in partē hęreditatis uideantur adiecti p dicta testatoris verba? & videtur quòd debeant esse liberi, & hęredes ex substitutione, quia substituti fuerunt Titio quicunq; de tribus casibus eueniret: primus casus est in verbis testatoris, si Titius noluerit hæres esse. secundus est, si Titius voluerit hæres esse, decesserit tamen anteq̄ adiret. tertius casus est, si Titius voluerit hęres esse: filiū autem, vel filiam, non habuerit. licèt ergo voluerit hæres esse: quia tamen nō habet filium, uel filiam, non debet habere hæreditatem, sed debent eam habere Stichus, & Pāphilus substituti? Resp. tamen hic qđ non erunt hęredes, nec liberi ex substitutione, ex quo Titius adiuit: licet filium non habuerit, vel filiam: quia testator non solū nō voluit eos esse hæredes, si Titius frater suus vellet hæreditatem, non habens aliquem filiū: sed etiā noluit esse hæredes: si frater decessisset liberis relictis, priusquam hæreditatē adiret. nā animaduertimus consilium testatoris prudens fuisse, s. vt non solum fratrem hęreditatem habere volentē prætulerit dicto Sticho, & Pamphilo substitutis, sed etiam liberos Titij: siue ergo Titius solus uelit habere hæreditatem, præfertur substitutis: siue non extet Titius, sed liberi sui extent, & nelint habere hæreditatem, pręferuntur substitutis. uerbum ergo aut, positum inter verba testatoris: ibi, aut filiū, filiamve &c. debet intelligi pro &. vt ita dicti serui videātur substituti Titio In duobus tantum casibus, & nō tribus. vnus est, si Titius hęres esse noluerit. alius est si Titius uoluerit esse hæres, decesserit tñ sine liberis antequam adiret: de illo autem non est dubiō, quod non videantur dicti Stichus, & Pamphilus adiecti in partem hæreditatis, quia non uidetur ea mens testatoris fuisse, ut aliquem, uel aliquos adhiberet fratri hæredes, quem fratrem apertè ex asse hæredem instituit. Viuia.

[h] Aut filium. Aut pro &. vt & C. de ver. sig. l. pen. & de instit. & substi. l gñaliter. & apparet per responsionem huius legis. Azo. & facit J. de rebus dub. l. si is. §. cum ita. & sic non obstant iura, quę dicunt alteram de disiōctiuis sufficere veram esse: vt J. de condit. instit. l. 5. & de uerb. oblig. l. si ita. & l. si quis ita. Acc.

Non

a Non habebit. Etiam hæreditate non adita.
b Quenquam hæredem. Id est, cohæredem. ad quod ℑ.titu. 1.l.uerbia.
c Liberos. Tacitè scilicet ab intestato, cũ sint ei proximiores sic Instit. de pupil.substi.§.uel singulis.& ℑ. de codic. l.conficiũtur. in princ.& inst. tit.1.si pater impuberis. Azo.& s̄.eo.l.si quis ita hæres. & sic non ob. s̄.eo.l.ex facto etiam agi. Accursius.

tamve non habebit: a tunc Stichus, & Pamphilus serui mei liber & hæredes mihi æquis partibus sunto, quæro, cum Titius hæreditatem adierit, & liberos aditæ hæreditatis tempore nõ habuerit: an Stichus, & Pãphilus ex substitutione liberi & hęredes esse possint. Item quæro, si ex substitutione, neque liberi, neque hæredes esse possint: an in partem hæreditatis uideãtur adiecti? Respondi, apparet quidem non eam mentem testatóris fuisse, ut quenquam hæredem b adhiberet fratri, quem apertè ex asse hæredem instituisset. Igitur si frater adijt, Stichus, & Pamphilus hæredes non erunt: quos eo c ampli⁹ noluit hęredes esse, si frater prius, quã hæreditatem adiret, decessisset liberis relictis. Nam prudens consilium testantis animaduertitur. Non enim fratrem solum hæredem prætulit substitutis, sed & eius liberos. c

Suus potest institui sub conditione si uolueris: nec eget exhæredatione in conditionis defectum: & per eam efficitur uoluntarius. & implendo conditionem uidetur hæreditatem adire. Bartolus.

Martianus lib. vii. fideicõmis. LXXXVI.

IAm dubitari non potest, suos d quoq; hæredes sub hac conditione e institui posse, ut si uoluissent, hęredes essẽt. si hæredes non essent: alium, quẽ uisum erit, eis substituerẽt: ¹ negatũq; hoc casu, necesse esse, sub contraria conditione f filium g exhæredare: primò quidẽ, quia tunc tãtum id exigeretur, h cũ in potestate i eius k non esset, an patri hæres existeret, expectãtis extrinsecus l positæ conditionis euentũ: deinde quòd & si quacunque posita conditione deberet filius sub contraria conditione exhæredari, in proposito ne possibilis m quidem reperiri posset. certè si uerbis exprimeretur, inepta fieret. Huic enim conditioni: Si uolet, hæres esto: quę alia uerba contraria concipi possunt, quã hęc, Si nolet hæres esse, exhæres esto, quod quam sit ridiculum, nulli non patet. n Non ab re: o autem hoc loco uelut excessus. p

IAm dubitari. CASVS Per id quod dictum est s̄.eo.l. suus quoque. & l. Cornelius.§.quòd si hi. a modo dubitari nõ potest, quod sui hæredes possunt hæredes institui sub hac cõditione, si volent. & quod potest ei substitui aliquis, si hæredes esse noluerint sui. & non est necesse ad hoc, vt valeat dicta institutio, quod exhæredẽtur sub cõtraria conditione, id est, si hæredes esse nollẽt. & est ratio, quare non est necesse: quia tũc tantum est necesse, cum in potestate sui instituti non sit, an hęres existeret. puta quia institutus est sub casuali conditione: & quia si semp esset necessaria exhæredatio sub contraria cõditione. in nostro casu nõ posset reperiri cõtraria conditio possibilis, nec ad hoc apta. nã si ita diceret testator filius meus si volet hæres esto. huic conditioni esset cõtraria cõditio possibilis ista, si nollet hęres esse, esto exhæres, quod quidẽ ridiculosum esset ponere in testamento. & si apponatur in testamento, pro excessu quodam, & superfluo habẽdum est: est ergo verum, quia sui hæredes possunt institui hæredes sub hac conditione, si volent. & non est necesse eos exhæredari sub contraria conditione. Sed nunquid possunt abstinere ab hęreditate, ex quo adimpleuerunt conditionem, dicendo se esse uelle hęredes? Et dicitur quod non. & idem dico in qualibet alia conditione, quę sit in eorum potestate. Viuia.

d Suos. Vt filios. Accur.
e Sub hac conditione. Hæc enim uerba in necessario ut seruo, faciunt conditionem: in extraneo nil operantur: ut hic, & ℑ. de condi.insti.l. uerba. & s̄.eo.l.Cornelius. Accur.
f Sub contraria conditione. Scilicet si nolit esse hęres, cum exhæredo. Ro.
g Filium. Suum hæredem, de quo dictum est in prin.
h Id exigeretur. Id est, exhæredatio in conditionis defectum. Ro.
i Cum in potestate. Id est, cum esset institutus sub casuali, uel mista cõditione: ut C. de instiu. & substitu. l. si pater. & s̄. de liberis & posthu. l. filiᵘ. in princi. & est tunc speciale. ut fiat sub conditione exhæredatio. alias cõtra s̄. de liber. & posthu. l. 1.§. pure. Azo.
k Eius. Cum non est potestatiua, scilicet conditio.
l Extrinsecus. Id est, extra filij potestatem. & quidã habent expectãtis euẽtum: alij expectato euentu.
m In proposito ne possibilis. Alias in proposito impossibilis: & tunc subaudi, & apta. bene enim reperiri potest, puta si nolet esse hæres. sed nõ apta. alias est in proposito possibilis &c. sed tunc subaudi non tamẽ apta vt apparet ex sequẽtibus.
n Non patet. Id est, cuilibet patet. nam ridiculum esset eum excludere ab hæreditate ita demum, si vellet excludi, imo debet ita quis exhæredari, vt exclusus sit ab hæreditate, siue velit siue nolit.
o Non ab re, Id est, nõ sine causa subiũgitur illud quod subiicit, suis &c.
p Velut excessus. Id est superfluum quoddam. nam cũ super hac eadem l. & in toto hoc titu. tractatum sit qualiter quis possit hæres institui, vel exhæredari, superfluum, & excessus quiddam est hic adiungere de hęreditate acquirẽda, vel non, vel qualiter acquiritur vel quando. nam satis de hoc tractabitur ℑ. de acqui. hęre. Azo. & secundum hoc non est §. suis &c. sed hoc non ab re &c. licet. n. sit excessus, est tamen pertinens: & ita non sine causa tangit parum. Vel dic, quod instituatur alius hęres, si filius nolit, exceditur: quia primo filio datur facultas immiscendi: & sic filius excedit, & ille exceditur, secundum Rog. quasi dicat quod instituatur alius, si filius nolit, non est ab re: sed quod filius exhęredetur, si nolit esse hęres, hoc esset ab re: & sic est §. suis. Vel tertio excessus est exhęredari si nolit eẽ hęres, & verba nõ ab re. determinant verbũ excessus, non verbum subiunge

* P. Flor. equos os.

* P. F. substituere.

* P. F. Primum.

* Excessus, qui significatiõnẽ hoc in eo hẽat, vide apud Alc. lib. 2. Parerg. capi. 14.

subiungetur, quasi dicat, non est excessus ab te, qui sic adiungitur, si nolit esse hæres, cũ demũ volẽs excluderetur. Sed quid si dixit, si voluerit, scilicet per futurum subiunctiui? Dicunt aliud dicendum: vt argu. ĩ. de verb. obli. l. si quis stipulatur. Vel dic idem per quẽcunq; modũ verbi ponatur illud in stipulatione: ut & aliàs supra, communia p̃. l. si. in fi.

hic subiũgetur: suis ita a hæredibus ĩstitutis, Si uoluerint b hæredes esse c non permittendum amplius abstinere se hæreditate: cum ea cõditione d instituti, iam non ut necessarij sed sua sponte hę redes extiterĩt. Sed & cæteris cõditionibus, quæ ĩ ipsorũ sunt potestate, e si sui pareant: ius abstinẽdi assequi non debent. f

a Suis ita. Scilicet si volent.

b Si voluerint. Modo respondet.

c Esse. Scilicet simul ad quod ĩ. de aqua plu. arcen. l. diẽ.

d Conditione. Si volent.

e Potestate. Vt si decem det. & similiter: vt ĩ. de condi. insti. l. fi.

f Non debent. Imo videtur. quod e iam impleta conditione possũt dimittere vt ĩ. de cõdi. ob cau. l. 1. §. 1. & de eõd. insti. l. si quis ita hæres. & l. si pupillus. & ĩ. de condi. & demon. l. in conditione. & de acq. hær. l. eum qui bonis. quæ sunt contra. Sol. hic in suo: ibi in extraneo, quod nõ valet per legem illam, eũ qui bonis. Sed dic, aut implet conditionem vt sit hæres, vt hic: an vt possit eẽ, & conditionem tantum purificet, vt in contrariis: vt infra de acquiren. hæredi. l. Antistius. Item an hic filius potest repudiare, qui fuit institutus si volet: r videtur quod non. nam ante adimpletam non: vt infrà de lega. 1. l. si ita scriptum. §. 1. postquam voluit, non quia est hæres: vt hic, & infra de acqui. hæred. l. necessarijs. & sic est mirum, quod non est necessarius, & tamen nõ potest spernere? Respond. potest antequam velit. & illa l. si ita. loquitur in conditione quæ suspenderat, quod hic non facit: sed solum hoc operatur: ut non sit necessarius. Sed quidem contra: vt no. ĩ. de acqui. hær. l. si is qui hæres. §. 1. Acc.

r Verbũ volo, nec directũ: nec obliquum dr: sed fm naturã verbi, cui adijcit. Bar. I l. eũ qs. §. Seiũ in fi. de leg. 3. & à testatore, p latũ quid importet, Bar. ad lõgũ, & post eũ Ang. I l. gerit. in fi. de aeq. hæred.

Hermogenianus lib. ij. iuris epit. LXXXVII.

Ex uncijs sex primo hęrede instituto, secundo ex viii. si tertius ex residua parte, uel nulla portionis facta mẽtione hæres instituatur; g quinque uncias h hæreditatis i tertius habebit. In xxiiii. etenim partes hæreditate distributa, k tertio l ratio calculi, m veluti ex x. partibus n instituto, v. uncias assignauit. o

Qui semel est hæres, in perpetuum non potest desinere esse hæres. Bartolus.

Ex vncijs. CASVS. Dictum est ĩ. eo. l. si alienũ. § fi. qd̃ testatores diuidunt quandoque hæreditates eorum in xij. vncias, & quandoque in xxiiij. Modo pone, quod Titius instituit hæredem in 6. vncijs quendam nomine primum: & secundũ instituit in viij. vncijs. & ita diuisit inter hos duos xiiij. vncias, & sic assem excessit, tertium autem instituit ex residua parte: siue instituit tertiũ sine parte, nõ facio vim. modo quæritur qualiter debeat hæreditas ĩter prædictos tres diuidi? Et respon. quod aut uis diuidere hæreditatem tanquam dupondium, id est in xxiiij. vncias. aut tanquam assem. id est, in xij. vncias. primo casu debet habere primus sex vncias. secundus octo, tertius x. secundo casu debet habere primus tres vncias. secundus iiij. tertius. v. quocunque tamen modo diuidas, non est uis: quia propter hoc non diminuitur vel augetur hæreditas, vel partes hæredum, quas in ea habent. Viuianus.

g Instituatur. Et ita de eo, aliàs in eo quod de dupondio, scilicet x. vncijs est institutus: ut suprà eodem, l. quæsitum.

h Quinq; vncias. facta computatione assis. Rog.

i Hæreditatis. Diuise in xii. vncias: quia ea in xxiiij. diuisa, voluit testator vt hic tertius haberet xi. vncias. sed cũ dupondiũ pluriũ vnciarum ratio ad assem reducatur: qui ex xxiiii. vnciis. i. dupondio x. vncias foret habiturus: is ex xii. id est, ex asse habebit quicũeẽt vt Insti. eo. §. videamus. in fi.

k Distributa. Quod voluit testator.

l Tertio. Alias tertio. aliàs tertij, id est ratio portionis tertij.

m Ratio calculi. Ratio calculi inducit, vt qui x. ex dupondio. v. ex asse ferat. & qui sex, habeat iii. & qui viii. habeat iiii. & sic omnes ad dimidiam.

n Partibus. Id est, vnciis.

o Assignauit. Etenim quæ est portio x. ex xxiiii. eadem est v. ex xii. qui x. ergo. ex xxiiii. erat habiturus: is habeat v. ex xii.

Caius libro singu. de casibus. LXXXVIII.

Ei, qui soluendo non est, aliquo casu euenit, ut & seruus cum libertate hæres existat, & præterea alius hæres adijciatur: p ueluti si seruo cum libertate hærede instituto, ita adiectũ sit, § Si mihi Stichus hæres erit, tunc Titius quoque hr̃s esto. § Nã Titius antequã Stichus ex testamento hr̃s extiterit, hæres esse non potest. Cum autẽ semel hæres extiterit seruus: nõ potest adiectus efficere, q ut qui semel hæres extitit, r desinat hæres esse.

Hæc lex ponit tres casus, in quibus seruus communis æquiparatur seruo proprio: & gloss. ponit casum. Bart.

Paulus libro ij. manualium. LXXXIX.

Si so-

Ei qui soluendo. CASVS. Quamuis generaliter nõ possit ille, qui nõ est soluẽdo, habere nisi unũ hæredem: vt ĩ, eod. l. si ita qui soluendo. tamen euenit aliquando. qd̃ duos habeat hæredes: veluti si ita dicat in testamento suo, instituo mihi hæredẽ Stichũ seruũ meum cum libertate: & si mihi Stichus hæres erit, tunc Titius quoq; hæres esto. nam Titius antequã Stichus ex testamento hæres extiterit, hæres esse non potest: cum autem semel extiterit seruus hæres nõ potest Titius adiectus efficere vt desinat hæres esse Stichus qui semel extitit hæres. Viu.

p Adijciatur. Videbatur ex quo habebat aliquem liberum: quod non possit habere seruum hæredem: ut supra e. l. si is qui. Sed fallit hoc casu. & est ratio: quia liber non est hæres, nisi demum & tunc primum, cum seruus erit hæres. at illa locum habent, quando ab initio esset hęres liber.

q Efficere. ut supra, eo. l. iij. §. si quis ita.

r Extitit. Sic supra, de mi. l. & si sine. §. sed quod, Papinianus. & Insti. de fideicom. hære. §. restitutum.

Si socium. CASVS. Titium socium meum institui mihi hæredem ex asse: & seruo qui erat meus, & suus, legaui purè equum meum, & non dedi libertatẽ dicto seruo, certe non ualet dictum legatum: si autem legassem ei seruo prædicto modo sub cõditione, valeret

ret legatum, si inueniretur liber tempore conditionis existentis: nā & proprio hæredis seruo ab hęrede rectè sub conditione legatur per testatorem. per prædicta ergo apparet, quod dictum seruum, quem habeo cōmunem cum Titio, possum hæredem instituere sub conditione sine libertate, & dare eum cohęredem Titio socio meo, quem institui tanquam sit alienus seruus: qa & si esset seruus prædictus ꝓprius dicti mei socij quē institui, possem eum instituere hęredem sub conditione cū domino suo, qui est meus socius. Vivianus.

* In aliq- bus codi- cibus con sistit.

cius * hæres institutus b sit ex asse, & seruo cōmuni legetur purè sine libertate, c hoc legatum non constitit. * d Planè sub cōditione ei utiliter & sine libertate legabitꝛ: quoniam & proprio seruo e ab hærede rectè sub conditione legatur. Quare ēt hrs institui sine libertate, ut alienus, f socio hærede scripto poterit: qa & ꝓprius g cū domino hæres īstitui poterit.

a Si socius. In tribus casibus parificat seruū communem proprio: ut ecce, ego & Titius socij habemus seruum cōmunem, si instituam Titium hæredem, non possum legare dicto seruo cōmuni: quia nec seruo ꝓprio, & hoc purè. Itē sub cōditione possum legare dicto seruo cōmuni: quia & proprio hæredis. Item instituere possū seruum cōmunem una cū socio. quia etiam seruū propriū alicuius una cū domino. Acc.

† Istā legē cū sua glo. reputat valde singul. & no. Bart. hic.

b Institutus sit. A socio.

c Libertate. Fideicommissaria. nā tūc ualet: ut ꞇ. de leg. iij. l. si legatarius. §. j. Acc.

Non sufficit mortis tempore, quem fuisse seruum, si ante conditionis euentum libertatem à lege consequitur. Bar.

Triphoninus libro xxj. disputatio. X C.

TEstamēto † domini seruus sub conditione cum libertate hæres institutus, pendente adhuc cōditione, necem domini detexit, eumq́ue prætor mereri libertatē decreuit. h Et si postea conditio testamēti extiterit: aliūde liber est: id est ex præmio, non ex testō. igitur i non est necessarius domino hæres. licet k autem ei uolenti adire.

d Non consistit. Propter regulam Catonis. hoc enim esset in proprio hæredis: vt Instit. de leg. §. an seruo. & d. l. si legatarius. §. 1. quod quidem valeret socio non instituto hærede, vt suprà, pro soc. l. verum. §. si seruo.

e Seruo. Hæredis. Azo, de testatoris constat: vt suprà, eod. l. si seruus uxori.

f Vt alienus. Testatori, & hæredi. Azo. Et no. qđ seruus & dominus simul instituuntur ab aliquo.

g Proprius. Seruus hæredis. Azo. Item quare institui potest cum domino, & non ei legari? Resp. quia tunc non debet dominus ei dare aliquid.

TEstamento. CASVS. Stichum seruum meū institui mihi hæredēm cum libertate sub conditione, si nauis ex Asia venerit: & postea fui occisus: postea conditione dictæ institutionis pendente detexit dictus seruus necem meam: & sic prætor decreuit eū libertatem mereri, & ita habet libertatem ex præmio, & non ex testamento. nunquid erit necessarius hęres mihi, an voluntarius? & dr̄ quod voluntarius. Viu.

h Decreuit. Vt ꞇ. de bo. lib. l. si necem. & C. pro quib. cau. ser. pro præ. lib. acci. l. 1. Acc.

i Igitur bene valet: vt Inst. eo. §. seruus autem à domino. & arg. sup. eo. l. si seruo. & l. si seruus cōmunis. Sed videtur cōtra, ꞇ. eo. l. 3. §. qui fideicommissariam. vbi postea fit necessarius. Sed ibi ab hoīe, hic à leg. fit liber. Publica enim uox priuatæ præiudicat.

* Vox publica priuatæ præiudicat.

k Licet. Id est, licitum est. Acc.

IMperatorem. CASVS. Cum timerem, quod Titius uellet mihi mouere litē super fundo Titiano, quem possidebā, uel hæredibus meis: institui eadē causa imperatorem mihi hæredē, ut grandē aduersarium habere post mortē meā dictus Titius: certè nō ualet institutio. Facultas enim calūniæ non debet capi ex maiestate principis. Viu.

Imperator non debet institui causa litis vitandæ.

Paulus lib. v. sententiarum. XCI.

IMperatorem † litis l causa hæredem institui, inuidiosum est. necenim calumniæ facultatem ex prīcipali maiestate capi oportet.

l Imperatorem litis. Alij mouēdę, uel contra sibi nō mouendæ: & sic causa uitandi iudicij. sed uidetur hoc licere: ut ꞇ. de alien. iudic. l. ex hac. §. sed hæredi. Solut. speciale in principe, qui plus sibi cauere debet. sic ꞇ. de iur. fisc. l. res. §. lite. & Instit. quibus mod. test. infir. §. fi. in fin. & C. unde ui. l. meminerint. & C. de testamen. l. nolumus.

† Vnde Imperator Pertinax nullius se aditurū hr̄ditatē ꝓfessus est, q̄ lite ꝓplexa delata eēt, ut legitimi hr̄des, & necessarij priuarentur. autor Capitolinus in eo.

Falsa causa vitiat institutionem: legata tamen firma permanent. Bar.

Idem Imperialum sentētiarum in cognitionibus prolatarum ex libris sex primò seu Decretorū secundo. XCII.

* PActuleius Androsthenes Pactuleiam Magnam filiam Pactuleij Magni ex asse hæredem instituerat, eiq́; patrem eius substituerat. Pactuleio Magno occi-

* In P. F. Tactumeius, & deinceps, & paulòpost Tactumeium: tu vide Ale. li. disput. 4. cap. 1.

PActuleius. CASVS. Quidam nomine Pactuleius Androsthenus instituit sibi hæredē ex asse Pactuleiam Magnam, filiam Pactuleii Magni: & substituit ei dictum Pactuleium Magnum. Postea Pactuleius Magnus prædictus fuit occisus. & postea peruenit rumor ad dictum testatorem, qđ & Pactuleia Magna ex asse instituta esset mortua: ipsa tamen in veritate non erat mortua. dictus autem testator eredēs eam mortuam, mutauit testamentum suum, & quendam nomine Nonium Rufum sub hac præfatione hęredem instituit: quia hæredes, quos volui mihi habere, nō potui, Nonius Rufus hæres esto. & postea decessit dictus Pactuleius Androsthenes testator. postea venit Pactuleia Magna ex asse primo instituta, vt dictū est & supplicauit quibusdam Imperatoribus tunc existentibus, id est, Imperatori tunc existēti, vt cogeret dictū Nonium Rufum secūdo institutū ad dimittēdū hæreditatē prædictam sibi Pactuleiæ Magnæ primo institutæ. Imperator aūt misit pro Nonio Rufo: & dixit prædicta. Nonius aūt Rufus respondit & dixit: si ipsa vult mihi aliquid dicere, det mihi libellū. Vnde ipsa dedit ei libellū. & tandē fuit lis contestata inter eos coram Imperatore. Imperator autē postea pronunciauit hæreditatē ad Pactuleiam Magnam prædictā pertinere. putauit enim ei subueniendum ex voluntate testantis quamuis in institutione Nonii Rufi contineretur talis modus, quia hæredes quos volui mihi contingere, non potui habere &c. quamuis propter dictum modum videatur debere habere hæreditatem dictus Nonius Rufus: quia tamen falsus rumor non solet obesse instituto, habebit Pactuleia Magna hæreditatem:

tatem: sed legata relicta à Nonio Ruso in secundo testamento, debebit Pactuleia Magna pręstare legatariis: perinde acsi in posteriori, sie in secundo testamento ipsa fuisset hęres instituta. & hoc dicit hęc lex. Viuianus.

so, & rumore perlato quasi filia quoque eius mortua, mutauit [a] testamentum. Noniumq; Rufum [b] hæredem instituit, hac pfatiōe, § Quia hæredes, quos uolui mihi contingere habere, nō potui, Nonius Rufus hæres esto. § Pactuleia Magna supplicauit Imperatoribus nostris, & cognitione suscepta, licet modus [c] in institutionibus contineretur, quia falsus rumor non solet obesse, ex uoluntate testatoris putauit Imperator ei subueniendum. igitur pronuntiauit hæreditatem ad Pactuleiam Magnā pertinere, [d] sed legata [e] ex posteriore testamento eam præstare debere, † [e] perinde ac si in posterioribus tabulis ipsa fuisset hæres scripta.

[a] Mutauit. Testator. Accur.

[b] Rufum. Aliàs Rufum, & est proprium nomen, alias rursum.

[c] Modus. Id est, causa vt J. de condition. & demonstration. l. demonstratio. & est hoc, scilicet qa hæredes &c. quia Falcidia non debetur ei, id est, non solet &c. vt C. de fal. caus. adiec. per totum, & infrà de conditio. & demonstratio. l. falsa. nisi probetur, quod testator non erat aliàs relicturus: vt infrà de condition. & demonstra. l. cum tale. §. falsa. & hoc subiicit. probatur enim hic per præfationem: quia hæredes. &c.

[d] Pertinere. Non ergo tenet secundum testamentum. Sed contra supra de inofficio. testam. l. si instituta. §. fin. & l. sequen. vbi valet. quod patet: quia rumpitur per querelam. Solu. hoc est hic propter primum testamentum, vel propter præfationem secundi, per quam patet, quod testator nolebat valere secundum. Acc.

[e] Sed legata. Not. speciale contra regulam, quæ est C. de fideicomm. l. eam quam: vt ibi no. & facit ad hanc leg. C. de testamen. milita. l. si cum. & infrà de secund. tabul. l. qui ex libertis. in principio, & supra de pactis, l. tale. §. fin. & suprà de test. tut. l. pen. & Insti. quibus modis testa. infir. §. si quis priore.

† Cōcor. gl. in c. ad audiētiā. circa. me. I verb. ec legata p̄stant. ex. de rescri.

In F. F. p̄inde ac q; si, &c.

ARBOR


a
Psi expressa
Psi tacita.
f
Psi expressa
Psi tacita.
h
Exemplaris
expssa.

tatem
teſtan
gatari
teſtan
hęc l
a Mu
tor.
b Ru
Rufun
prium
rurſun
c Moc
cauſa v
tion.
tion. l
tio. &
cet qa
quia
debetu
non ſo
de ſal.
per tot
de con
monſtr
niſi pro
teſtator
tion. &

DOMINO IOANNI

DE SELVA INVICTI FRANCORVM REGIS SENATORVM PRAESIDI MERITISSIMO, IVRIVMQVE interpreti facundisſimo, FABIANVS BODBTI Scholaſticus ex ſorore nepos S. P. D.

Q VAE tibi pridem dum apud Toloſates publicè de iure reſponſitans, inter togatos ſumma dicendi facundia pollebas, ac demũ iuris obſcuri interpretationibus, æquiq; ac boni conſultationibus, velut alter Cato ſperas, innumeræ erãt laudes: vt earũ vel in puſillis imitator efficerer, ſimul vt iuris ſtudioſorum, præſertim iuniorum, votis ſatisfacerẽ, qui Subſtitutionum rationem compendio, ac methodo ſibi tradi poſtulabant: ex ſcabroſis iurium circa ſubſtitutiones nodis, arborem pro ingenioli mei modo collegi, vbi ſingula, quæ ad hanc rem ſpectant, oculata fide perſpici posſint: non disſimilem valde rem Imperatoris Iuſtiniani inuento conatus, qui Cognationum gradus in ſchemata etiam propoſuit, vt & auribus, & oculorum inſpectione iu uenes proficerent. Hoc igitur inuentum meum, qualequale eſt, tibi à quo magnifica in me collata beneficia ingenuè profiteor, pluraque ſpero, ſoli dedico, maiora de me in poſterum vt ſperes, iubens, ac te in primis, & quocunque melius ſentiente corrigi paratus, & tuo obſequio perpetuò mancipatus. Vale.

a VVlgaris ſubſtitutio eſt ſecunda inſtitutio directa. q̃ à quolibet & cuilibet fieri poteſt: & nihil hẽt ſpecialitatis. Imò & Lanfr. de Oria. in l. Centurio. ff. de vulg. Iaſ. in l. I. col. 4. illo titu. Et dr̃ vulgaris, quia vulgo omnibus põt fieri. gl. in ca. Ray. de teſta gl. Inſt. de vulg. ſubſt. in prin. de quo latè per Bar. in d. l. I. poſt Guil. de Cug. Et habet quinq; effectus, quos expedit Bar. in d. l. I. & ibi Alex. & Iaſ. Primus in homine ſui iuris intelligitur, ſi hæres nõ eris, vel alium hæredem non feceris. l. cum proponas. C. de hæt. inſt. §. fi. Inſti. de vulg. Secundus quod teſtm̃ põt aſſumere vires, ab ipſa vulgari ſubſtitutiõe. l. 3. §. fi. de liber. & poſthu. Tertius, quod vulgaris expreſſa continet pupillarem tacitam. l. iam hoc iure. ff. e. Quartus, quod per vulgarem ſucceditur teſtatori. Inſti. de vulg. ſubſti. in princ. Quintus, quod vulgaris facit de ſuo, & neceſſario voluntarium. l. ſi filius hæres. ff. de liber. & poſthu. & durat hæc vſque ad aditionem hæreditatis, & ea adita expirat. l. poſt aditam. C. de impu. glo. in d. c. Raynutius. & in §. qua ratione. Inſtitu. de pupil. & de eius ſpeciebus, uide in cellulis ſuis.

b Expreſſa dr̃ tripliciter. primo i genere, ut ſunt illę, q̃ cõprehẽduntur i breuiloqua, uel compendioſa gl. in l. Lucius. ff. eo. & i l. in teſtõ. C. de teſ. mil. & in l. precib. C. de impu. & ibi doct. Alia eſt expreſſa in ſpecie, ut eſt illa quæ exprimit ſpeciẽ ſubſtitutionis, ut ſi hęres nõ eris, talis ſit. ſed põt illud eſſe, quia noluerit, uel nõ potuerit. l. cũ proponas. C. de hære. inſti. & nullus horũ caſuũ ſingulariũ hic exprimitur. ideo dicitur expreſſa in ſpecie, & non ſingulariter. alia dicitur expreſſa ſingulariter, quæ exprimit caſum ſingularẽ, in quo committatur: uidelicet ſi hæres eſſe nolueris, talis ſit. facta tñ i caſu impotẽtiæ trahitur ad caſum nolentiæ: & econtra. l. Gallus. §. & quid ſi tantum. ff. de lib. & poſth. limita tamen quinque modis, de quibus per Alex. in d. l. prima.

Partim expreſſa. Et partim tacita dicitur duobus modis, ſcilicet quo ad verba, ut ſunt illæ, quæ comprehenduntur in breuiloqua, & compendioſa. nam reſpectu verborum generalium dicuntur expreſſæ: reſpectu verò verborum ſpecialium dicuntur tacitæ. gloſ. in l. in teſtamento. C. de teſtamen. milit. quæ appellat eas tacitas, & expreſſas. & ita concord. gloſſ. in l. precibus. C. eod. & in l. Lucius. ff. eod. quæ dicunt expreſſas. & gl. in §. qua ratione. Inſti. de pupill. quæ dicit eas tacitas. Alia eſt, quo ad caſus: ut ſi hæres eſſe nolis: quia iſte caſus nolentiæ comprehendit, & trahitur ad caſum impotentiæ. l. Gallus. §. & quid ſi tantum. ff. de liber. & poſthum. quia paria ſunt nolle, & non poſſe. l. prima. §. vſus. ff. de procur. facit tex. in l. fi. C. de inſti. & ſubſti. ſub condi. fac. & ſic quo ad caſum expreſſum appellatur expreſſa: quo ad tacitum, tacita. Bar. in d. l. prima. & ibi Alex. Iaſ. & ſcribentes.

d Moribus introductum eſt, vt pater filiis ſuis in poteſtate conſtitutis minoribus xiiij. anno. poſſit teſtari pupillariter ſubſtituendo. l. ſecunda, ff. de vulga. in princip. & Inſtitu. eod. in princip. dum tamen concurrant octo quę ſunt neceſſaria, quo ad hoc vt pupillaris poſſit fieri filio, de quibus per text. glo. & Bart. in d. l. 2. ff. de vulgar. & in l. in teſtamento. C. de teſtam. mil. Et finitur hæc pubertate, & aliis modis, de quibus per gloſſ. magiſtram, & ibi tex. & doctor. in l. in pupillari. ff. eod facit §. maſculo. Inſtitu. de pup. haberque alios effectus, videlicet quod pupillaris expreſſa continet vulgarem tacitam, dicta l. nam hoc iure ff. Secundus eſt quod per eam ſucceditur pupillo. Inſtit. de pup. in princip. Tertius, quòd pupillaris ſubſtitutio expreſſa excludit matrem, & quoſcunque venientes ab inteſtato. l. Papinianus. §. ſed nec impuberis. de inoffi. teſta. ff. & l. precibus. & l. ſi teſtamento. C. de impu. cum per eam ſuccedatur ex teſtamento. l. I. de acquiren. hæredita. ff. Quartus, quia quoa pater poteſt ſibi neceſſarios facere, & filio ſuo. d. l. ſecunda, §. prius. in fine. Barto. & omnes ibidem ff.

e Expreſſa dicitur illa, quæ fit verbis expreſſis: vt ſi hæres ſis, & moriaris in pupillari ætate, talis ſit hęres.

Tacita

Tacita verò est illa, quæ cõtinetur in vulgari expressa. Bar. in d.l.2.col.4. Et quamuis gl. in §.qua rõne. Insti. eo. dicat, q ista fit verbis affirmatiuis, vulgaris vero negatiuis, nihil est: quia imò omnia substitutio directa siue sit expressa, siue tacita, habito respectu ad eum cui fit substitutio, fit verbis negatiuis, siue priuatiuis, vt si non sis hæres, vel si moriaris in pupillari ætate &c. respectu vero illius qui substituitur, affirmatiuis, vt talis sit hæres: de quo latè Bar. & post eum scribentes in d. l.2. Lanfr. in d.l Centurio.

f Partim tacitæ, & partim expressę quo ad verba, sunt illæ, quæ comprehenduntur in breuiloqua, & compendiosa, ut in vulgari dixi. Quo ad casus vero in casu l. Iulianus. de acqui. hære. ff. & l. pater. de priui. cre. Bar. in d.l.2.col.4. ver. & secundum hoc.

g Exemplaris ideo dicitur: quia fit ad exemplum pupillaris substitutionis. l. ex facto. ff. eod. l. humanitatis. C. eo. & Insti. eo. in §. qua ratione. quia sicut pupillaris fit pupillo, qui sibi prouidere non pot per testamentum: ita exemplaris furioso, prodigo, surdo, & muto, qui sibi prouidere etiã non possunt per testamentum. differt tamen hæc à pupillari in causa efficiente: quia pupillaris fuit introducta moribus: vt supra dixi, exemplaris verò l. principis. d.l. humanitatis. & requiruntur quatuor: de quib. per Ias. in d.l. humanitatis. ad hoc ut possit fieri. Primo, q q eã facit, sit ascendens, vt pater vel mater. d.l. humanitatis. Secũdo, qđ ille cui fit, perpetuo morbo laboret. Tertio, qđ tali filio relinquatur legitima. Quarto, quod si talis mẽte captus haberet liberos, qđ saltẽ vnus ex eis substituatur. Ias. in d.l. humanitatis. de materia cuius Bar. & Bal. Alex. & Ias. in d.l. ex facto. ff. e. & de eius spẽbus, vide in cellulis suis.

h Expressa est illa quæ fit verbis expressis: vt si decedas in furiositate: talis sit hæres. Tacita vero est illa, quę continetur in vulgari vel pup. expressa. doc. in d.l. ex facto. & in d.l. humanitatis.

i Partim tacita, & partim expressa, quo ad verba, est illa, quę cõprehendit in breuiloqua, vel compendiosa: quo ad casus vero est, si fiat isto modo: si filius meus decedat in furiositate: talis sit: si cesset furiositas, remaneat tñ prodigalitas, vel surditas, ad istos casus trahit. Bar. in d.l. ex facto. col. 6. & sic in casu furiositatis expressio est expressa: in casu vero surditatis tacito est tacita, & casus expressus trahit ad alios casus tacitos. d l. Gallus. ff. de lib. & posth. §. & quid si tantum.

k Compendiosa dicitur, quia sub cõpendio verborum plures substitutiões, seu plura tempora complectitur: & fit per hoc aduerbiũ, quandocũq;. gl. in l. verbis ciuilibus. ff. eo. & in d.c. Raynutius. & in c. si pater. de tes. lib. 6. videlicet hoc modo, quandocunque filius meus decesserit, talis sit hæres. vel potest fieri sine illo aduerbio, quandocunque: vt quando testator vno certo tempore complectitur plures ætates. tex. in l. centurio. ff. eo. & ibi scribẽtes. Et dicit. Bar. ibidem, quod ipsa compendiosa à pagano facta, nõ est species substitutionis de per se: sed est quędã adiectio. q intellige. i. quidã modus inducẽdi alias substitutiones sub noua forma verborum: respectu cuius põt dici species de p se, siue fiat a pagano, siue a milite. Are. in tit. ff. eo. & gl. 1. in l. verbis ciuilibus. ff. eo. Ias. ita declarat in l. centurio. ff. eo. col. x. sed quãdo fit à milite, tunc vero est species substitutionis de per se. & hoc est quod voluit glo. in d. ti. & Ias. in d.l. verbis ciuilibus.

l Quando compendiosa facta est à milite maioribus per verba mere directa, vtroq; tempore comprehendit militarem: & semper erit directa militaris, in qua veniunt tantum bona defuncti. l. centurio. ff. e. & ibi. gl. & scriben. facit l. miles etiam. ff. de mili. test.

m Si aũt compendiosa fit a milite. per verba directa suo filio pupillo in potestate constituto, vtroq; tẽpore erit directa. nã intra tẽpora pubertatis, valebit vt vulgaris, & pupillaris: post vero erit directa militaris. l. p̃cibus. C. de impub. secundũ intellectũ verũ Ful. quãuis gl. ibi dicat: quod si mater sit in medio, obliquatur. & idem gl. in d.l. centurio. & d.c. si pater. male tamẽ: q mater nullum habet in hoc priuilegium. Barto. in d. l. centurio. & ibi Alex. & Ias. in d.l. precibus. quia illud secundum scribentes haberet locũ, quando fieret per uerba communia.

n Vbi aũt compendiosa fit per verba merè obliqua, ut per uerbum: rogo reddas, restituas: & per alia ministeriũ alicuius exigentia ad transmissionẽ hæreditatis: de quib. per Bar. & Lanfr. in d.l. centurio. ff. e. tunc est semper fideicommissaria, siue fiat a pagano, siue a milite, de quo per scribentes in supradictis locis, de qua tractatur ff. & C. ad Treb. & Insti. de fideic. hær.

o Sed si cõpẽdiosa fiat a pagano per uerba cõmunia suo filio pupillo in potestate existenti, ualet utroq; tẽpore tãquã fideicõmissaria. Bar. & Bal. in d.l. centurio. & idem in l. ex trib. C. de inof. testa. Ange. consi. cxxv. incipi. hoc testm̃. quã opi. sequitur gl. in d.l. centurio, in d.l. precib. l. d.c. Ray. in §. fi. Inst. eo. & in d.l. ex tribus. Contrarium teneas, qđ imo intra tẽpora pupillaris ætatis ualeat tanquam uulgaris, & pupillaris iure directo: post uero pupillarem ætatẽ efficiatur fideicommissaria. & illud sequitur glo. in d. §. qua rõne. Insti. de pup. & in c. si pater. de test. lib. vj. sequit. Cy. post multos antiquos. in d.l. precib. & ibi Sal. Ful. Pau. & Alex. & hanc opinionem indubitatam dicit dictus Alex. in d.l. centurio. & ibi post eum Ias. reprobando glo. contrarias. Et no. quod in materia substitutionis compendiosæ, versatur triplex species verborum. Nam quædã sunt verba directa, quædam cõia, & quædam obliqua. Directa sunt illa, quæ denotant ius competere ipso iure, & quæ important tale ius, ex quo possit adiri hæreditas de iure ciuili, vel bonorũ possessio peti iure prætorio. Lanf. in l. centurio. ff. eo. & Bal. in l. fi. C. de sac. san. ecc. & sunt hæc, instituo: vt toto tit. ff. de hær. insti. idem in verbo, hæres esto. l. fi. C. de hær. insti. & l. 1. in fi. ff. illo tit. idem in verbis, dña esto. l. his verbis. ff. de hær. inst. idẽ in ver. moratur. c. si pater de testa. lib. 6. Et verbũ assigno, est directum. l. 1. ff. de assi. li. c. 2. de off. or. Idem dic in ver. adiudico. Verbũ accrescat, est ẽt directũ. l. qui patri. ff. de acq. hęr. & l. uni. C. quã. non pet. par. Idẽ in verbis concedo & detraho. Lanfr. in d. l. centurio. Cõia vero sunt illa, quæ stant in significatione directi, & obliqui: vt est verbum permaneat. l. si cũ ante. C. de don. propter nup. & tex. in l. tale pactũ. §. fi. & ibi gl. & Bar. ff. de pact. & Bald. in l. 1. C. de pact. inter emp. & vẽd. & Bal. in d.l. fi. C. de sac. san. ec. Fulg. in consil. 41. Idem dic in verbo, redeat. l. si duobus. de mil. test. ff. idem dic in verbo, pertinere, secundum Bar. in d.l. Centurio. cũ quo transeunt Io. de Ligna. & Bald. in c. si pater. de testa. lib. 6. pro quo facit, quod habet gl. not. in l. si quis intentione ambigua. ff. de iud quod verbum, pertinere, est commune ad petitorium, & possessorium. & ibi sequitur Bar. facit etiam gl. in l. cum mater. in gl. a. ff. de inoff. test. quæ dicit verbũ, pertinere, esse latum idem gl in c. inter dilectos. de fi. instru. quæ dicit quod verbum pertinere, est tam latum, quod per ipsum censetur omne ius in iudicium deductum vndecunque debeatur: & illam reputat singu. Ang. in cõsi. 295 incip. visis attestationibus. &c. ex quo tamen vide gl. in c. fi. de electio. libro 6. quæ videtur similis. Dic etiam quod verbum deuoluatur, est commune. Lanfran. in d.l. centurio. Item verbum deueniat, est commune. Bal. in d.l. fin. & de isto uerbo sunt duo textus. primus in l. pen. ff. de solu. alius est in prima constitutione, in vsib feud. Idem dic de verbo, habeat. Ang. in §. cæterum eo. Insti. de pupil. vide tamen textum qui videtur dicere. quod sit obliquum, in l. qui concubinam. ff. de leg. 3. §. 1. & ibi Bar. & de verbo succedat, vide Lanfr. & Ias. in d.l. centurio. Et not. quod nullum est verbum tam cõe, quin per adiectionẽ verbi eo ipso efficiatur directũ. Lanfr. vbi sup. Obliqua vero verba sunt illa, quæ exigunt factum alterius: vt est verbum restituatur. l. cohæredi. §. cum filiæ. ff. de vulg. idẽ in verbo, detur. l. fundi Trebatiani. ff. de vsufruct. leg.

idem

idem in verbo, reddatur, & in aliis: de quibus per docto. in d.l. centurio. & in d.l. fi. C. de sac. san. ecc.

p Pupillaris tacita regulariter continet in vulgari expressa, quando ipsa vulgaris facta est per patrem pupillo in potestate constituto, & hoc siue mater sit in medio, siue non. gl. in l. precibus. C. de impu. in ver. oĩno. & tex. in l. fi. C. de insti. & substi. sub condi. fac. & ibi gl. & glo. in §. qua ratione. Insti. de pup. doct. vltramõ. in c. Raynutius. de test. & ita teneas: licet glos. aliter voluerit in l. centurio. ff. eo. quam reprobat Ias. & alij in l. precib. supra alleg. Quod tamen limita verum, nisi vulgaris eẽt facta simul maiori, & pupillo. quia tũc propter imparitatem non contineretur in ea pupillaris tacita. l. quamuis. C. de impube. & aliis substitu. Limitatur etiam nisi constaret de volũtate patris nolentis pupillarem tacitam in vulgari comprehendi. l. iam hoc iure. §. fi. in versi. si voluntas parentis non refragetur. ff. eo. & in d.l. quamuis. C. de impuber. in ver. si modo non contrariam &c. Limitatur tertio, si pater facit vulgarem, & pupillarem suo filio, prouidendo ei in omnem casum: quia tunc expressum facit cessare tacitum. l. cum ex filio. §. filio. ff. eod. Quarto limita, quando vulgaris esset facta per dictionem taxatiuam tantummodo. Ias. in d.l. iam hoc iure ↄ. Aduerte tamen: quia ista pupillaris tacita nõ admittitur contra matrem. gl. in l. precibus. alleg. sequitur illam Bart. & omnes in l. 1. ff. eo. in tertio substitutionis vulgaris effectu, col. 8. nec etiam contra patrem popill. & alias personas: de quibus per Bart in d.l. 2. Cum opi. Bart. transeunt indifferenter Moderni, & maxime Alexã. in d.l. centurio. & Alberi. de Rosa. in repet. istius titu. 63. col. Sali. & Pau. in d.l. fi. C. de institu. & substi. opinionem Bart comprobat Aret. duplici fundamento: quia in materia exorbitanti, quando est fauorabilis, prout est ista: fit extensio de persona ad personam, quando concurrit eadem tacita voluntas, etiam in stipulatione, quæ est stricti iuris. l. tale pactum. §. fin. ff. de pact s. & pro ea parte est textus in l. generaliter. in prin. de secundis nuptiis.

q Exemplaris tacita comprehenditur in vulgari expressa furioso facta, si tẽpore quo fiebat vulgaris, erat furiosus. arg. l. si prædia. ff. de re. eo. secus si eo tempore quo fiebat, non erat furiosus ille cui fiebat: quia casum, aduersamq; fortunam &c. l. inter stipulantẽ. §. sacram. de verb. ob. ff. Bar. in l. ex facto. ff. eod. ita tenuit Oldr. Laud. ut refert Albe. in rep. tit. ff. eo. col. 83.

r In pupillari expressa continetur vulgaris tacita. l. iam hoc iure. ff. eo. l. in testamento. C. de testa. milita. gl. in §. qua ratione. Insti. eo. quæ excludit matrem pupilli, & omnes venientes ab intestato. glo. in l. fi. C. de institu. & substitu. sub condi. fac. & ibi scriben. omnes approbantes eam: quod tamen limita secundum Bar. in matre defuncti: quia sicut per pupillarem tacitam non excluditur mater pupilli, ita nec per vulgarem tacitam mater testatoris. Bart. in l. 2. in prin. ff. eo. col. 8. vers. si. vlterius quæro.

ſ Exemplaris tacita continetur in pupillari expressa, quando ipsa pupillaris fit furioso Bartol. in l. ex facto. col. 5. ff. eod. quia in habẽtibus symbolum. facilior est transitus. l. in rem. §. item quæcunque. ff. de rei vendi. l. item si acceptolatum. ff. de acceptil. l. 4. §. fin. de bono. poss. & ita Guil. de Cug. & Ray. dum tamen pupillaris non fuerit facta cum limitatione temporis: quia tunc vltra tempus non extenderetur. l. si ita quis. ff. eo. & sicut pupillaris tacita non excludit matrem, nec alias personas, de quibus per Barto. in d.l. 2. ita nec etiam exemplaris tacita, à paritate rationis. Bar. in d. l. ex facto. nisi appareat de voluntate contraria defuncti. glo. in d.l. precibus. & text. in d.l. iam hoc iure ↄ. Et aduerte, quia illa voluntas probabitur per duos testes, vel per coniecturas: Bar. in d.l. 2. in princi. pe. & fi. col. Bal. Ang. Sal. & Pau. in d.l. precibus. Sali. & Ias. in l. quamuis. C. de impu.

ʒ An tacita vulgaris cõtineatur in exemplari expressa? Credo quòd sic, eo modo quo in pupillari, quando testator instituit furiosum, quia vbi est eadem ratio, idem ius debet statui. l. illud. ff. ad leg. Aquil. & l. à Titio. ff. de ver. obl. de quo per scribẽ. in d.l. ex facto. ff. eo. & in §. qua ratione. Institu. eo. illa rõne: quia vbi duæ sunt causæ, naturalis, & accidentalis: semper naturalis præualet, vt supra dixi, per l. qui habet. ff. de tute.

u Exemplaris substitutio, quando fit pupillo per patrem intra tempora pupillaris ætatis, si pupillus erat in potestate, valet vt pupillaris, post vero vt exemplaris: quia vbi concurrunt duæ causæ, naturalis, & accidentalis, semper præualet naturalis. l. qui habet. ff. de tut. post verò pupillarem ætatem erit exemplaris, dum tamen non fuerit facta cum limitatione temporis. d.l. si ita quis. Bar. in l. ex facto. ff. eo. & ibi post eũ scribẽ.

x Ista duplici nomine nuncupatur, scilicet reciproca. vt in l. iam hoc iure. § quod genus. ff. eo. & alio breuiloqua, de quo est text. in l. cum in testamento. ff. de hæred. instituen. §. hæc verba. & non fit nisi pluribus personis, duabus, vel tribus paris, vel disparis numeri: declarat Bart. in d.l. Lucius. colum. 3. ff. eo. & appellatur reciproca propter mutuam, & alternatiuam repetitionem substitutionis, quam in vnaquaque persona facere testator intelligitur. Ias. in l. in testamento. C. de testam. milit. aliæ tamen vni personæ: & fit per hæc verba, Titium & Seium hæredes instituo, & eos inuicem substituo. l. Lucius. & l. cohæredi. & l. qui discretas. ff. eo. l. 1. & 2. C. eod. vel per hæc, Lucium & Titium hæredes instituo. & vter eorum viuat, hæres esto. l. Titius, & Seius. cum l. seq. ff. de leg. 1. & ff. de here. instit. l. si fundum sub conditione. §. his verbis. vel isto modo. Titium & Seium instituo, & substituo. l. si pater impuberi. secundum vnam lecturam. ff. eod. & continet plures in se substitutiones. aliquando duas, aliquando quatuor: de quo plene dicetur in singulis cellulis ex ipsa descendentibus.

y Breuiloqua has duas solum comprehendit, quando fit duobus maioribus, vel duobus imparibus, scilicet vni puberi, & impuberi: vel uni existenti in potestate, & alteri non existenti: quia tunc breuiloqua cõprehendit solum istam substitutionem, quæ potest æqualiter ambobus fieri. l. iam hoc iure. §. sed si alter ff. eo. l. 2. C eod. & Lanfran. in d.l. centurio. & l. in testamẽto. C. de testa mil. & de veritate huius plenè Barto. & Ias. post eum in l. Lucius ff. eo. & idem Ias. in l. in testamento. C. de testa. mili. Lanfr in d.l centurio.

z Hæ duæ comprehenduntur in breuiloqua, quando fit duobus impuberibus exhæredatis. arg. §. non solu. Insti. de pupill. substi. quia cum pater nihil talibus relinquat, non potest eis substituere vulgariter: cũ per vulgarem succedatur testatori, & per pupillarem pupillo. Inst. eo. in princ. pupillariter vero nedum potest substitui instituto: quinimo etiam exhæredato. l. 1. in fi. ff. eod. & d. §. non solum. quare breuiloqua duobus exhæredatis facta, duas dicitur pupillares continere: vt declarant Bart. Alexan. Pau. & Ias. in d.l. Lucius. ff. eo. & late. Bar. in d.l. 1.

a a Has quatuor dicunt iura in breuiloqua comprehẽdi, quando fit duobus pupillis in potestate constitutis institutis. l. Lucius. §. aliter. & I l. iam hoc iure. §. 1. ff. eod. sequitur Lanfr. in d.l. centurio. Bart. & doc. in d. l. Lucius. & in d.l. iam hoc iure ↄ.

b b Istæ sex continentur in breuiloqua: quando fit duobus pupillis mente captis, videlicet duæ vulgares, si non adeatur hæreditas: duæ vero pupillares, si decesserint in pupillari ætate: exemplares ẽt duæ, si moriãtur post pupillarem ætatẽ in furiositate. theoricè tradit hoc Bar. in d.l. Lucius. & Lanfrã. in d.l. centurio. Posset etiam dici, quod breuiloqua continet sex alias, si fiat per hæc verba, pupillos meos duos sanæ mentis hæredes instituo, & eos inuicem substituo: si decesserint in popillari ætate, vel quandocunq;, videlicet duas vulgares, duas pupillares, & duas fideicommissarias: de quo per Bart. & Lanfran. in locis quibus supra.

Licet

c c Licet ſubſtitutio breuiloqua de ſe non comprehendat fideicommiſſarias, ſed ſemper directas: fallit ſi ei adiungatur compendioſa: & fiat hoc modo duobus pupillis furioſis: uos inſtituto, & inuicem ſubſtituo, ſi ue moriamini in pupillari ætate, uel alias quandocunque, quia tunc in ea comprehenduntur octo ſubſtitutiones, ſcilicet duæ, uulgares, duæ pupillares, duæ exemplares, & duæ fideicomiſſariæ. Bart. in d.l. Lucius, & Lanfran. in d.l. centurio. Iaſ. in l. teſtamento. C. de teſta. mili. idem ſi pater dixerit. ſubſtituo uos inuicem uulgariter, pupillariter, exemplariter, uel per fideicommiſſum. de quo eſt tex. melior de iure in l. recuſare. §. Titius. ff. ad Trebell. Alexand. in dicta l. Lucius. circa finem.

d d Iſtæ duæ fideicommiſſariæ continentur ſolum in breuiloqua, quando facta eſt duobus in codicillis. argumen. l. Scæuola. ff. ad Trebel. gl. in l. verbis ciuilibus. ff. eod. gl. in l. s. de iure codi. ff. Barto. in l. Lucius. & ibi Alexan. & Iaſ.

e e Si compendioſa fiat à pagano maiori per verba cõmunia cum adiectione temporis importati per diſtributiuum quandocunque, vel per aliam dictionem diſtributionem temporis ſignificantem, à principio valet, tanquam vulgaris: adita vero hæreditate erit fideicommiſſaria. Bar. in d.l. centurio. ff. eo. col. 9. verſicu. ſecundo oppo.

f f Vbi autem compendioſa fit per verba merè directa à pagano filio pupillo in poteſtate cõſtituto intra tempora pupillaris ætatis: valet vt vulgaris, & pupillaris, poſtea nullo iure. l. verbis ciuilibus. ff. eod. in ver. fruſtra. §. extraneum. Inſtit. eo. & tex. fortis. in l. ſi ſeruus legatus. §. ſi ſeruus alienus. ff. de leg. 1. & gl. in l. in pupillari. & in l. centurio. ff. eod. gl. in l. Scæuola. ff. ad Trebel. in §. qua ratione. Inſtit. eo. in c. Rayn. de teſt. & in c. ſi pater. eo. tit. lib. 6. reprobata gl. in §. fi. Inſtit. de pupill. ſubſtitut. quæ ſub dubio voluit contrarium. Bald. in d.l. centurio. & ibi Modern. licet circa iſtam materiam Bart. in l. ex tribus. C. de inoff. teſta. & in d. l. centurio. ſæpe variauerit.

g g Aliquando ſubſtitutio compendioſa fit duobus pupillis furioſis per verba merè directa: & tunc continet tres ſubſtitutiones, ſcilicet vulgarem, vſque ad aditionem hæreditatis, pupillarem vſque ad xiiij. ann. poſt vero vſque ad tempus ſanæ mentis exemplarem. Bar. in d.l. centurio. & ibi Lanfr. & omnes.

FINIS.

DE VVLGARI ET PVPILlari Subſtitutione.

Subſtitutio eſt ſecunda inſtitutio, ẽt ſi ſit vlterior, vt & oẽs ſecundæ nuptiæ ſunt poſt primas. vt C. de ſec. nup. l. ti. Et dicas qđ quinq; ſunt genera ſubſtitutionũ, ſ. vulgaris, & pupillaris: exemplaris, breuilo qua. Itẽ cõpendioſa, q ſit à milite tñ: & habet naturam pupillaris, & fideicommiſſariæ: vt no. C. eo. l. pcibus. Itẽ eſt fideicũmiſſaria duplex, vt Inſtit. eod §. fin.

Æredes aut. CASVS. Quidã hęredes dicuntur inſtituti: & quidã ſubſtituti: inſtituti ſunt illi qui ſunt in primo gradu ſcripti: ſubſtituti autẽ ſunt illi qui ſunt ſcripti in ſecũdo, vel in tertio gradu, vel deinceps. Hęredis autem ſubſtitutio quædã eſt ſimplex. veluti, Lucius Titius hęres eſto: & ſi non erit hæres, Seius tunc ſit mihi hęres. quædam eſt duplex: vt filius meus hæres mihi eſto: ſi hæres non erit, ſiue hæres erit, & intra pubertatem deceſſerit, tunc Caius hæres mihi eſto: & valet ſubſtitutio, quam facio filio meo impuberi: ſiue inſtituam eum, ſiue exhæredem: & ſiue ſubſtituam illum, quẽ mihi hæredem inſtitui, ſiue alium: ſi autem non inſtituiſſem mihi aliquẽ hęredẽ, non valeret ſubſtitutio, quam filio meo feci. Viu.

* Diuiſionẽ ſubſtitutiõis ad Iuriſcõſultorũ mentẽ ꝓpius accedẽtẽ, quàq; vulgo tradiẽ pete ex Duar. lib. 2. diſp. c. 7

† Scilicet vniuerſalis & particularis. Are. Ale.

* Sic I P. F. Hal. legit, hæredis ſtitutio.

* In P. F. non reperiuntũ hęc, ſimplex eſt.

* In P. F. non ſunt hæc, Duplex eſt, veluti filius mihi hrs eſto.

TITVLVS VI.

DE VVLGARI & pupillari * ſubſtitutione.

Modeſt. lib. ij. Pand. II.

Hæredes aut inſtituti dicuntur, aut ſubſtituti. Inſtituti primo gradu: a ſubſtituti ſecundo vel tertio.* Hęredis ſubſtitutio, aut duplex ẽ, aut ſimplex. b * Simplex eſt: veluti, § Lucius Titius hæres eſto. Si mihi Lucius Titius hęres c non erit, tunc Seius hæres eſto.* Duplex eſt: ueluti, Filius mihi hæres eſto. ſi hæres non erit, d ſiue erit, & intra pubertatem deceſſerit: tunc Caius Seius hæres e mihi eſto. § Subſtituere liberis tam hæredibus inſtitutis, quàm exhęredatis f poſſumus: & tam eum, quem hęredem nobis inſtituimus, quàm alterum. Subſtituere liberis pater non poteſt, niſi ſi hæredem ſibi inſtituerit. g Nam ſine hęredis inſtitutione h nihil in teſtamento ſcripto ualet.

Impuberibus in poteſtate conſtitutis non recaſuris poſt mortẽ teſtatoris in ptãtẽ alterius, poteſt ſubſtitui pupillariter: quinimo & adoptatis in locũ nepotũ. debet tamẽ ſubſtituens ſibi primo loco facere teſtamentũ, niſi ſit miles. et ad confirmationẽ pupillaris requiritur, quòd adeatur hæreditas ex paterno. h. d. vſq; ad §. interdum. Alex.

Vlpianus lib. vj. ad Sabinum. II.

* Moribus. CASVS. Per leges, & mores introductum eſt, vt quis poſſit facere teſtamentum liberis ſuis Impuberibus, id eſt pupillarem ſubſtitutionem prædictam: quæ quidem durat vſque ad 14. ann. in maſculis. & vſq; ad xij. annos, in fœminis. & hoc eſt verum, ſi ſint liberi in poteſtate parentis facientis eã ſubſtitutionem. nam emancipatus non poteſt taliter ſubſtitui: poſthumis autẽ ſic, & nepotibus, & pronepotibus: & ſic deinceps qui per mortẽ aui, vel proaui non ſunt recuſati in poteſtatem patris eorum, veluti qa pater eorũ eſt mortuus. ſi aũt patres eorũ eos præcedant, ad auos, vel proauos: ita demum ſubſtituere eis poteſt auus, vel proauus, ſi hĩ des eos inſtituant, vel exhæredent: ita enim per l. Vell. ſuccedendo ipſi auo, vel proauo in locum patrũ, non rumpunt teſtamentũ aui, vel proaui. ſi autem nõ eſſent inſtituti, vel exhęredati, rumperent teſtamentum auorũ, vel proauorũ, quod eſt principale teſtamentum: & rupto principali, pupillare nihil valeret. ſed & ſi quis habens filiũ adoptauerit ſibi filium, ſcilicet Titium in locum nepotis, poteſt ei Titio impuberi pupillariter ſubſtituere.

Quiſquis autem. Si facio teſtamentũ filio meo impuberi, id eſt, pupillarem ſubſtitutionẽ: & mihi debeo facere teſtamentum, inſtituendo in eo dictum meũ filium vel exhæredando, & alium inſtituendo. Si aũt mihi nõ faciam teſtamentũ, non valet ſubſtitutio p̃dicta, niſi eſſem miles: nã tunc benè poſſem ſubſtituere dicto meo filio etiam non faciendo mihi teſtm̃. ſed & ſi faciam mihi teſtamentum ego paganus, & in eo inſtitutus non adeat hæreditatem meã: ſubſtitutio q̃ feci dicto meo filio euaneſcit. ſi aũt ille, quẽ in meo teſtamento inſtitui, dimittat ex teſtamento, & adeat ab inteſtato hæreditatem meam, puta quia erat meus fortè agnatus: ſeruabitur, & valebit ſubſtitutio prædicta. euenit tamen quandoq;, quod ille quem hęredem in te-

* Motib. ini roductũ, quid dicat, docet Alci. lib. Parer. 4. c. 21.

a Gradu. Id eſt, loco. vt infra de ſecun. tabu. l. 2. §. deſertur. Azo.

b Simplex. Simplex eſt, vt pupillaris tantum, vel vulgaris tantum: duplex quando vtraque ſimul. Acc. ADDITIO. Dic quod in illa ſimplicitate, & duplicitate attendunt expreſſio verborum, non interpretatio iuris, ſecundum Bar. & Bal.

c Lucius Titius hæres. Iſta eſt inſtitutio: & eam ideo appoſuit: quia ſubſtitutio non poteſt eſſe ſine inſtitutione: vt j. ea. l. §. fi. Azo.

d Hęres non erit. Hæc eſt ſubſtitutio vulgaris.

e Caius Seius hæres mihi. Hæc dictio mihi, nihil nocet quominus etiam alia bona, quàm patris veniant in pupillari: & quominus etiam ipſi pupillo ſit hæres: & quaſi per obliquum mihi: vt j. de ſecun. tabu. l. ſi ita. § qui filio. & Inſti. de pup. ſubſti. in prin. ibi, quo caſu. &c. & ſup. tit. t. l. pater. in fi.

f Exhæredatis. Dic pupillariter, vt Inſt. eo. §. non ſolum. & C. de leg. l. cum quidam. & infrà ad l. Falcid. l. qui fundum. §. qui filios. non per fideicommiſſum: vt infra eod. l. cohæredi. §. cum filiæ. ibi, & ideo ſi pater. Sed an præteritio poſſit ſubſtitui pupillariter? Reſpõ. cum nullum ſit teſtamentum etiam ſecundum has leges: vt Inſti. de exhære. lib. in prin. ſequitur vt nec pupillare valeat: vt Inſtitu. de pu. ſubſti. §. lib. & j. eo. l. prox. §. ſed ſi eos. & §. quiſquis. Acc.

g Inſtituerit. Milite excepto: vt j. l. proxi. §. quiſquis. & j. de mili. teſt. l. miles ita. §. ſi.

h Inſtitutione. Ab initio: vt ſ. de iis, quæ in teſt. delen. l. proxi. & Inſti. de leg. §. ante. Itẽ ex poſt facto nõ valet, niſi fuerit hæreditas adita ex teſtamento: vt j. de contra tabu. l. filium. circa princ. & j. prox. §. quiſquis. & §. adeo. Sed contra ſ. ti. t. l. ſi. Solu. ibi ſpeciale. item cõtra in auth. vt enim de ap. cog. §. ſi igitur tales. col. 8. quæ eſt C. de lib. præt. auth. ex cauſa. Sed ibi propter ſolam præteritionem eſt nullum: hic qa ſubſtituit ſine inſtitutiõne. Vel illud eſt ius nouum. ADDITIO. Dic quod per illã auth. confirmatur ſubſtitutio pupillaris: tamen intellige: quando inſtitutio præcedit, quãuis inutilis. Bar. Bald. Pau. Imo. Soc. Are. Alexan. & Iaſon.

in testamento meo institui, compellitur adire hęreditatem meam ad hoc ut dicta substitutio ualeat, & totum testamentum, quod feci dicto meo filio: puta institui mihi hęredem in testamento meo quēdam extraneū, dictum meum filium exhæredaui: & ei alio substitui tertium, & grauaui substitutū impuberis, ut totam hæreditatē impuberis restitueret quarto: & postea decessi. modo extraneus à me institutus non uult adire hęreditatem. filius autem meus prędictus postea decessit in pupillari ętate: & ita habuit locum substitutio, quam ei feci de tertio: & per consequens fideicommissum relictum quarto à dicto substituto. certè fideicōmissarius: qui uocabatur quartus, non poterit cogere substitutum prędictū, ut adeat hęreditatem impuberis: & sibi restituat: quia substituti aditio nihil ualeret ex eo, quod hęreditas mea non est adita ab eo quem institui. Coget igitur dictus fideicommissarius illum: quem institui, ut adeat hæreditatem meam. & facta aditione per consequens poterit dictus substitutus impuberis adire hęreditatē impuberis, & fideicommissario prędicto restituere. Si autem uiuat adhuc dictus meus filius, non potest dictus fidecommissarius cogere adire hęreditatem meā illum extraneum, quē institui: ut per consequēs substitutus dicti mei filij, hęreditatē eius mei filij adeat, & sibi fideicommissa restituat dictus substitutus, nam donec uiuit dictus meus filius, improbus iudicatur fideicommissarius: qui uult hęreditatē suā. Sed quid si ille extraneus, quē institui hęredem in meo testamento, ut dictum est, erat minor xxv. ann. & repudiauerit hęreditatē meā me mortuo, & sic per cōsequēs annihilata fuit substitutio, quam feci dicto meo filio: & postea dictus meus filius in pupillari ætate decedat: & postea petat, & impetret dictus minor in integ. rest. ut adire possit hęreditatē meā, quā repudiauerit, & eam adeat. Certè proficiet hæc aditio secundis tabulis, s. substitutionis in secundis tabulis factæ, id est, substituto, siue substitutis dicti filij mei. s. vt utiles actiones ex testamēto habeant pro hęreditate dicti mei filij: & ea hęreditate habita tenentur eam restituere fideicommissario prędicto, qui uocabatur quartus.

Priua autem. Dictum est quod substitutio quā facio filio meo impuberi: nihil ualet nisi & mihi faciā testamētū: modo quęro quid debeat pręcedere inter meū testm̄, et testamentum quod facio filio meo, siue substitutionem? Et certè aut exhęredo dictum meum filiū impuberem: aut instituo. si exhęredo: debeo prima facere meum testamētum, & postea pupillare, hoc modo: instituo mihi hęredem Titium, & filium meum impuberē exhęredo, & si dictus meus filius in pupillari ętate decesserit, substituo ei dictum Titium, uel etiam quēdam alium, uel etiam posthumū, qui nascet mihi ex uxore mea. si autem ordinem prędictæ scripturæ testamenti conuerterē, non valeret, puta si filio exhęredato substituerem aliquem pupillariter, & postea mihi testamentum facerem. & merito dixi non debere conuerti ordinem scripturę, & non dixi scripturarum: quia testamentum meū, & illud testamētū quod facio filio meo impuberi, vnū est testamentū, licèt duę sint hęreditates. Si autē instituo dictum filium meum impuberem, non est necesse, quod seruem dictum ordinem, & ualet substitutio, quam facio filio meo impuberi, licet eam scribam priusquam mihi testamentū faciam hoc modo: si filius meus intra xiiij. annos decesserit, Seius hęres esto: deinde scribam: filius meus prędictus hæres mihi esto: & idem est si substituo cōuerso dicto ordine uulgariter dicto meo filio, quem instituo. nam & illa substitutio valet, si ita dicam: si filius meus impubes hæres mihi non erit, Seius hæres esto: & postea scribā: dictus meus filius hæres mihi esto. nam intelligitur Seius scriptus hęres in secundo gradu: & si qdē filius meus hæres mihi non extiterit quandocunque, proculdubio Seius hæres mihi erit ex dicta substitutiōe quę tacitè intelligitur in dicta substitutione uulgari: sed si extiterit filius mihi hęres, & in pupillari ætate decesserit, proculdubio Seius hæres mihi erit ex pupillari substitutione, quę tacitè intelligitur in dicta uulgari, & sic ut in hoc casu, qn̄ instituo dictū meū filiū, non spectatur dictus scripturę ordo sed successionis: nunquid ergo illud quod dicitur j. eo. l. uel singulis, scilicet, quod possum substituere singulis liberorū meorum impuberum, ideo dictum est, ut declaretur nō esse aliquo modo incipiendum à testamēto filij impuberis mei: imo semper esse incipiendū à testamento? certè non, imò quandoque debeo incipere à meo testō, quandoq; non habeo necesse: ut s. distinctum est. s. videndo an instituam filium meum, uel non. Viu.

bus ᵃ introductū est, ut quis liberis impuberibus testamentum facere possit: donec masculi ad xiiij. annos ᵇ perueniant, fœminæ ad xij. Quod sic erit accipiendum, si sint in potestate. ᶜ Cæterum emancipatis non possumus. ᵈ Planè posthumis possumus. Nepotibus etiam possumus: & deinceps, ᵉ si q recasuri non sunt ᶠ in patris potestatem. Sed si eos patres præcedant: ᵍ ita demum substitui eis potest, si hæredes instituti sint, uel exhęredati: ita enim ʰ post legem Velleiā succedendo, ⁱ non rumpunt testamentū. Nam si principale testamentum ruptum sit, ᵏ & pupillare ˡ euanuit. * Sed & si extraneū quis impuberem hære-

a Moribus. Id est, iure Lacedæmoniorum. ut Institu. de iure nat. §. & non ineleganter. *

b Quatuordecim annos. Id est, usq; ad ultimum diē: ut supra de testam. l. qua ætate. uel si minus uellet, potest: ut infra eod. l. si ita.

c Potestate. Quod liberi impuberes in potestate, & quod sui iuris fiant morte patris: ut Insti. eo. in princ. & hic dicitur. Item quod non desinant esse in potestate ante mortem testatoris: ut infra eodem. l. cohęreds. §. cum filiæ. in princ.

d Possumus. Scilicet facere testamentum.

e Deinceps. ut pronepotibus.

f Non sunt. Alias cum sint recasuri, non ualet testamentum, cum eo casu sint, ut eorum testamenta non ualeant, etiā si ipsi essent maiores, & auus non esset: erant ergo hic eorum patres emancipati, uel mortui, ut Institut. quibus modis ius patr. potest. solui. §. primo. Accursius.

g Patres pręcedant. Aliàs pater præcedat.

h Ita enim. Scilicet cum instituti, uel exhæredati ab auo inueniuntur. Ro.

i Succedendo. in locum præmortui patris. Rog. ad qđ supra. titu. 1. l. 5. §. nepotes. aliàs si inueniunt se præteritos, rumpitur principale, & per consequens nec pupillare ualet, & hic subijcit: nam &c.

k Ruptum sit. Agnatione posthumi nepotis pręteriti, quod est præmortuo patre nepotis, & pupilli &c. si autem per contra tabulas rumpatur principale, remanet pupillare, ut j. eo. l. ex duobus. §. fin. quę est contra. si autem per querelam inofficiosi rumpatur principale, distinguitur, an in totum, uel pro parte: ut s. de inoff. testam. l. Papinianus. §. sed nec impuberis. *

l Pupillare. Quia pars eius est: ut infra eod l. qui pluret. §. fin. in fine.

* Huius §. uerū ac germanū intellectū uide apud Vigilium in cōmēt. ad prin. ti. de pup. subst. Inst. lib. 2.

* Fallitur hic Accu. pinde uide quomodo hūc locum interpretet Vigli⁹ in cōment. sua ad titu. de pupil. substi. Insti. libro 2. in prin. illius tituli.

dem [a] ſcripſerit: poterit ei ſubſtituere, ſi modò [b] eum in locum nepotis adoptauerit, vel arrogauerit, filio [c] præcedente. Quiſquis autem impuberi teſtamentum facit, ſibi quoque debet facere. Cęterum ſoli filio non poterit, niſi fortè miles [d] ſit. Adeo autem niſi ſibi quoque fecerit, non valet: vt niſi adita quoque patris hæreditas ſit, pupillare teſtamẽtum euaneſcat. [e] Planè ſi omiſſa cauſa principalis teſtamenti, ab inteſtato poſsideatur hæreditas: dicendnm eſt, & pupillo ſubſtitutum ſeruandum. [f]

Interdum inſtitutus cogitur adire propter fideicommiſſum ſubſtituto pupillari iniunctum. & aditio facta ex ui reſtitutionis in integrum, firmat ſubſtitutionem pupillarem. Alex.

Interdum [g] etiam pupillaris teſtamenti cauſa compellẽdum hæredem inſtitutum adire hæreditatem, ut ex ſecundis tabulis fideicommiſſum cóualeſcat: vt puta ſi iã pupillus deceſsit. Cæterum ſi adhuc viuat: improbum eſſe Iulianus exiſtimat eum, qui ſollicitus [h] eſt de viui hæreditate.

Ergo etiam ſi minor [i] xxv. annis adeundæ hæreditatis cauſa fuerit reſtitutus, puto proficere ſecundis tabulis, vt prætor utiles actiones decernat ſubſtitutis.

Si pupillaris ſubſtitutio fiat exhæredato, ſibi ipſi debet pater prius condere teſtamentum: & hæredem inſtituere, deinde ſubſtituere. non autem conuertere ordinem: ſed ubi filius inſtituitur, deinde ſubſtituitur pupillariter uel uulgariter, non curamus de ordine locutionis, uel ſcripturæ, quia tunc ſemper intelligitur præcedere teſtamentum patris, quo ad ordinem intellectus. Alex.

Prius autem ſibi quis debet hæredem ſcribere, deinde [k] filio ſubſtituere, & non conuertere [l] ordinem ſcripturæ. Et hoc Iulianus putat [a] prius ſibi debere, deinde filio hæredem ſcribere. Cæterum ſi ante filio, deinde ſibi teſtamentum faciat, non ualere. Quæ ſententia Imperatoris noſtri reſcripto ad Virium Lupum Britanniæ præſidẽ cõprobata ẽ: [m] & meritò. [n] Cõſtat.n. vnũ [o] eſſe teſtamentũ, licet duæ ſint hæreditates:

[a] Heredem. Scripſerit. cum enim ſe inſtitutum reperiat, non rumpitur per adoptionem: ut ſ. de liber. & poſthum. l. filio quem. §. ſi. alioqui rumperetur: ut ſ. de iniu. teſta. l. uerum eſt. Hug.

[b] Si modo Non aliàs: ut Inſtit. eod. §. extraneo.

[c] Filio præcedente. Tẽpore adoptionis: ſed tẽpore mortis oportet eum præmortuũ eſſe: ut ſ. e. §. poſthumus. ſed & tunc idem eſſet & ſi non præcederet, vt Inſtit. de adop. §. licet: ſed hoc frequẽtius contingit. Sed oppo. nonne in ſubſtitutione tria tempora exiguntur: ut not. ſ. §. quod ſic. ſed hic non ualuit ſubſtitutio tẽpore quo acta fuit: quia erat extraneus ille, cui ſiebat ut Inſti. eo. §. extraneo? Reſpon. illud vt ſit capax cui relinquitur. hic autem ſolum de uoluntario qui ſit neceſſarius per adoptionem: ut ſ. titul. s. l. 3. §. ſi. Itẽ quod de adoptione dicit, eſt ius uetus: hodie eũ non tranſeat in poteſtatem, nec ſubſtitutio pupillaris ualet: ut Inſtitu. de adop. §. r. Item nec I arrogato ualet ſubſtitutio niſi in id quod habet ab arrogante ut ſupra de adop. l. ſi arrogator. §. ſed an impuberi.

[d] Miles. Vt ĩ. de mi. teſt. l. miles. §. ſi. & facit ſ. e. l. t. in ſi.

[e] Euaneſcat. Contra C. eo l. 3. Solut. ibi in uulgari: hic in pupillari. Item contra ĩ. de priuil. cre. l. pater. in prin. Sol. vt ibi. & facit ĩ. de acquiren. hæredit. l. quæ ſitum.

[f] Seruandum. Sicut & cætera ſeruantur: ut infra ſi quis omiſ. cauſ. teſt. l. s. Accurſius.

[g] Interdum. Titius inſtituit Mæuium, & exhæredauit filium ſuum impuberẽ: & ſubſtituit Seium: & rogauit eum ut reſtituat hęreditatem Sempronio. Mæuius nõ uult adire hæreditatem: mortuus eſt pupillus: dicimus quod Mæuius debet cogi adire, ne euaneſcat ſubſtitutio hereditate non adita: & per conſequens fideicommiſſum: [z] ad quod ĩ. ad Trebel. l. nam quod. §. ſi quis compulſus. Idem ſi eũdem quem inſtituit ſibi ſubſtituit filio: ut ĩ. ad Trebel. l. ita tamen. § à patre. uel pone ut eo. tit. l. apud Iulianum §. t.

[h] Solicitus eſt. Talis modo. facit ĩ. de col. bo. l. s. §. ſi impuberi. & de iure ſiſc. l. Statius. §. s. & ĩ. ut in poſ. legata. l. is cui. §. ſi ab impuberis. & C. de pac. l. ſin. Sed alio modo quis poteſt eſſe quandoq; ſollicitus: ut exigere cautionem, ut C. ad Treb. auth. contra rogatur: & C. ut in poſſ. leg. l. cum Archimedoram.

[i] Si minor. Extraneus teſtatori, & inſtitutus, ſed repudiauit. & hoc filio exhæredato, eique ſubſtituto dato. & quod ſubijcit reſtitutus, ſcilicet: ut adeat. & ſic ualet principale, & ſic cętera. & ſecundum hoc conuenit pręcedentibus. Alij ponunt [z] in uulgari, & dicunt minorem reſtitui ut abſtineat, & ſubſtitutus ei habeat: ac ſi nõ adijſſet minor. [3] ſed ſi hic ſubſtitutus eſſet ſeruus, diſtingueretur, an eſſet ſoluendo hæreditas, uel non ſecũdũ eos, & maior res eſt libertas: ut ſ. de min. l. ait pretor. §. quod Papiniannus.

[k] Deinde. Eadem hora uel alia: vt infra eo. l. ſi quis eum §. ſi ſuo.

[l] Non conuertere. Sic ĩ. de fideicom. lib. l. generaliter. §. quid ergo. & in authen. de here. & fal. §. inordinatũ. coll. 1. & C. de edicto diui Adriani toll. l. 1. Sed argum. contra C. de teſta. l. ambiguitates. & l. prępoſteri. & ĩ. de ſolu. l. nec em̃. & de pœ. l. quidam. & Inſti. de lega. §. ante. ſed quo ad alia non curatur ordo in ll. illis.

ADDITIO. Dic aliter ſecundũ Dy. in l. nec em̃. ĩ. de ſolu. quod aut apparet de mẽte diſponẽtis, & nõ curatur de ordine, ut in contrarijs. aut non conſtat de mente teſtãtis, & tunc ordo debet attendi: ut lege quoties. ſupra de uſuſructu. Vel ſolue aliter & melius, ut per Bartolum hic.

[m] Comprobata eſt. Imo contra: ut infra eodem. §. ſed ſi quis. & §. ſed ſi ita. Sol. hoc corrigitur per illud: Vel hic de rigore iuris, ibi de ęquitate. Vel uerius, hic erat filius exhęredatus: cui ſit ſubſtitutio, ibi inſtitutus.

[n] Et merito. Dixi ſcripturę in ſingulari numero: & merito &c. Vel dixi unam ſolennitatem: & merito &c. ad quod infra eadem l. patris. Vel dic dixi in una ſcriptura, ſibi & filio inſtituit hęredem & merito &c.

[o] Vnum. Quia facit unus, & una ſolennitas: ut hic, & ĩ. de priuil. credi. l. pĩ. ſed q̃a duæ ſunt hereditates: ut ſubijcit, poſſunt dici duo teſtamẽta: ut Inſti. e. §. igitur.

Caſum ponit.

[z] Iſta prima lectura eſt falſa: quia loquitur de extraneo, qui non erat inſtitutus, ſed ſequẽs eſt uera ſm̃ Dyn. quia ſm̃ eam idem erat iſtitutus, & ſubſtitutus ſcd̃m Bartol. & Bal. hic.

[z] Bart. in l. ait prætor. §. reſtitutus. de minorib'. ſ. & per Bal. & cæteros in l. impuberibus. in ſi. de acquir. hæredi. & qua ſota petatur ui de p Bal. in auth. ſi oẽs. C. ſi mi. ab hæred. ſe abſtin.

[3] Iſta lectura ẽ uera l ſe, ſed eſt falſa quo ad expõnem literę, cum in tex. ſiat mẽtio de ſecũdis tabu. quę eſt ſubſtitutio pupillaris: & iõ prima uerior ſm̃ oẽs.

[a] Ab Haloan. reiectum eſt: habet tñ in P. Fl. totum hoc, prius ſibi debe. dein de ſil. hære. ſcrib.

Eoſdem

vſque adeò: vt quos quis ſibi facit neceſſarios, eoſdem [a] etiam filio faciat: & poſthumũ ſuum filio impuberi poſſit quis ſubſtituere. [b] Sed ſi quis ita fuerit teſtatus, Si filius meus intra xiiij. annum deceſſerit, [c] Seius hr̄s eſto: deinde, Filius hr̄s eſto: valet ſubſtõ, licet cõuerſa ſcriptura filij teſtm̄ fecerit. Sed & ſi ita ſcripſerit. Si filius meus mihi hæres non erit, Seius hæres eſto: fili⁹ hæres eſto: ſecũdo quidẽ gradu Seius ſcriptus eſt hæres, & ſi filius hæres nõ extiterit: proculdubio Seius ei hæres erit.

Sed & ſi extiterit filius hęres, & ĩ pubertate defunctus eſt, Seius admittendus [d] rectè videt̃: ut nõ ordo [e] ſcripturæ, ſed ordo ſucceſsiõis ſpectetur. Quod igitur dictũ eſt, [f] ſingulis liberorum ſubſtituere licere: iõ adiectũ eſt, vt declaret̃ nõ eſſe à filij impuberis teſtamento incipiendũ. *

Per ſubſtitutionem factam per hæc verba, Quiſquis mihi hæres erit: non vocatur niſi ille, qui fuit ſcriptus hæres: non autem ille, cui fuit acquiſita hæreditas ex diſpoſitione legali. Ale.

Modeſtinus lib. j. differentiarum III.

CVm filio impuberi pater ita ſubſtituerit, Quiſquis mihi hr̄s erit, idem filio impuberi hr̄s eſto: placuit ad hãc ſubſtitutionẽ ſcriptos [g] tantummodo ad hæreditatem admitti. Itaq; dominus, [h] cui per ſeruum hęreditatis portio q̃ſita fuit, ex ſubſtitutione impuberis hæres effici non poterit, ſi ſeruus ab eius exierit [i] poteſtate.

Subſtitutio vulgaris expreſſa continet tacitam pupillarem: & econtra pupillaris expreſſa continet tacitam vulgarem, & ſubſtitutio reciproca facta duobus impuberibus, continet vtranque, ſed facta diſparibus continet vulgarem tantum, & ideo ſeparatim eſt cuilibet ſubſtituendum, vt ſic in perſona pupilli contineatur vtraque. & ne relinquatur voluntatis quæſtio. & tunc eſt etiam tutius, vt in perſona pupilli vtraque ſcilicet vulgaris, & pupillaris exprimatur. h. d. tota lex. Alex.

Idem lib. ſingul. de heuremattcis. IIII.

IAm

[a] Eoſdem. Vt ĩ. eo. l. ſed ſi plures. §. 1. & ĩ. de acqui. hære. l. Iulianus ſcribit. §. ſed quod in fratre.
[b] Subſtituere. Et erit neceſſarius: vt d. l. ſed ſi plures. §. primo.
[c] Deceſſerit. Hic pupillaris præcedit inſtitutionem: ſed ĩ. proxi. reſpon. vulgaris præcedit inſtitutionem: & valet vtrobique, licet conuerſa &c. Sed contra ĩ. proxi. §. ſolu. vt ibi.
[d] Admittendus. Ex tacita pupillari: vt ĩ. eo. l. iam hoc iure. & C. eo. l. 4.
[e] Vt nõ ordo. Dic vt ſup. eo. §. prius.
[f] Quod igitur dictum eſt. Supra, §. prius. & quod dicit ſubſtituere licere. ſ. peracta prima inſtitutione: & q̃ ſubijcit à filij, ſcilicet exhæredati: & ſecundum hoc non refertur ad proximè dicta, vel referas ad prox. hoc modo: dictum eſt ſ. e. l. 1. §. j. & qđ dicit, iõ &c. præmitte non ideo, quaſi dicat, nõ ideo adiectum ſubſtituere: quia prius facta inſtitutione, vt declaretur &c. ſimilis litera ĩ. de cap. l. ſi quis in bello. Vnde verſus. Anguibus exuitur tenui cum pelle vetuſtas. Nec faciunt ceruos cornua iacta ſenes. id eſt: cornua iacta faciunt ceruos nũ ſenes: itẽ lo. verte nõ, & benè ſtabit ideo.

CVm filio. CASVS. Feci teſtamentum, & inſtitui mihi hæredem Titium, & Seium & Stichum ſeruum Sẽpronij, & filiũ meũ impuberem exhæredaui, vel etiam cum eis inſtitui, & poſtea ita dixi: quiſquis mihi hæres erit, filio meo ĩpuberi hæres eſto, & poſtea deceſſi, & poſtea dictus Stichus exiuit de poteſtate Sempronii domini ſui, puta quia eũ alienauit, vel manumiſit. & poſtea dictus meus filius non extitit mihi hæres, vel extitit, ſed in pupillari ætate deceſſit: & ita habuit locum ſubſtitutio quam ei feci: certè ad hanc ſubſtitutionem admittuntur illi ſoli, qui à me heredes ſcripti fuerunt: ergo Sẽpronius prædictus Stichi dominus, cui Sempronio acquiſita fuit per Stichũ tertia pars hæreditatis meæ, non poteſt effici hæres dicti impuberis ex ſubſtitutione: ſed partem ſubſtitutionis Sticho contingentem habebit ille, in quem alienauit Sempronius, vel ipſe Stichus ſi manumiſſus fuit, & Titius prædictus, & Seius habebunt quilibet tertiã de bonis impuberis ex ſubſtitutione prædicta.
[g] Scriptos. Id eſt, inſtitutos: non autem ab inteſtato: quia ſic eſſet ſubſtitutio nulla: vt ſ. l. prox. §. quiſquis. & dic hæreditatem adeuntes: vt ĩ. eo. l. ex duobus. §. filium. & Inſtit. eo. §. ſubſtitutus. licet poſtea deſinant per querelam inofficioſi: vt ĩ. eod. l. in ſubſtitutione.
[h] Dominus. Vel pater, cui per filium: vel hæres hæredis: vt ĩ. eod. l. qui liberis. §. hęc verba.
[i] Exierit. Aliter ſi remanſerit. Azo. ar. ĩ. de acq. hær. l. ſi ſolus. in fi. Hug. & facit ĩ. de oper. lib. l. cum patronus. § 1.

IAm hoc iure. CASVS. Petiã qđ dictum eſt ſ. e. l. moribus. §. ſed & ſi filius extiterit. iam hoc iure vtimur: vt cum pater impuberi filio ſubſtituit vulgariter, intelligatur etiã pupillaris ſubſtitutio tacitè, vt puta: ita dixit pater, filiũ meum impuberem mihi hæredem inſtituo: & ſi mihi hæres non erit, ſubſtituo ei Titium, certè ſiue hæres non erit impubes, erit hæres Titius ex ſubſtitutione vulgari, ſiue hæres erit, & in pupillari ætate deceſſerit, erit hęres Titius ex ſubſtitutione pupillari, tacitè ſubintellecta. & nõ ſolum ad pupillarẽ ſubſtitutionem trahitur dicta vulgaris, ſed etiam ad reciprocam, ſiue breuiloquã ſubſtitutionem: puta ſi pater duos filios impuberes hæredes inſtituat, & poſtea dicat eis, vos inuicem ſubſtituo. nam intelliguntur vulgariter ſubſtituti: & in vtrunque caſum, ſcilicet vulgarem, & pupillarem: & videt̃ reciproca ſubſtitutio facta. & ita ex vtroq; latere intelligitur tacita vulgaris, & pupillaris ſubſtitutio. & ita in dictis breuibus verbis, vos inuicem ſubſtituo &c. quatuor ſubſtitutiones cõtinentur, id eſt in vtroq; impubere, qui erant duo, vulgaris, & pupillaris: ſi autem vnus ex dictis filijs teſtatoris erat pubes, & alter impubes, & eos inſtituit pater: & poſtea ita dixit eis, vos inuicẽ ſubſtituo. nõ intelligit̃ hic in vtroq; filio, niſi vulgaris ſubſtitutio, propter vitandam inæqualitatẽ: certum eſt. n. quod puberi nõ poteſt ſubſtitui tacitè, vel expreſſè, niſi vulgariter. Impuberi aũt vulgariter, & pupillariter: incongruum aũt eſſet, ſi in impubere intelligeretur duplex ſubſtitutio per dicta verba, in pubere autem ſola vulgaris. ſtatuitur ergo, vt dictum eſt, vt vulgaris tantum in vtroq; intelligatur. quę in vtroque de iure locum habere non poteſt: vt dictũ eſt. in hoc ergo caſu. ſ. cum inſtituit ſibi hæredes filiũ puberẽ, & impuberem, & eos

* Vide q̃ ſcribit in hũc locũ Viglius ĩ cõmẽ. ad §. liberis aũt. de pupill. ſubſt. Inſt. li. 2.

hoc a iure vtimur ex diui Marci, & Veri constitutione : vt cum pater ĩpuberi filio ĩ alterum casum b substituisset, in vtrũq; casum substituisse intelligaẽ : siue filius hæres non extiterit, siue extiterit, & ĩpubes decesserit. Quod ius c ad tertiũ quoque genus d substitutionis tractũ esse videẽ. Nam si pater duos filios impuberes hæredes instituat, eosq; inuicem substituat, in utrunq; e casũ reciprocã f substitutionẽ factã videri, g diuus Pius constituit. Sed si alter pubes, alter ĩpubes, hoc cõi verbo. Eosq; inuicẽ substituo, sibi fuerint substituti : in vulgarem tantummodo casum factã videri substitutionẽ, Seuerus, & Antoninus cõstituerunt: incõgruum enim videbatur, vt in altero duplex esset substitutio, ĩ altero sola h vulgaris. Hoc itaque casu singulis separatim substituere pater debebit : vt si pubes hæres non extiterit, impubes ei substituatur. i Si antem impubes hæres extiterit, & intra pubertatẽ decesserit : pubes frater in portionem cohæredis substituatur: quo casu in vtrunq; k euentũ substitutus videbitur, ne si vulgari l modo impuberi quoq; substituat, voluntatis quæstionem relinquat, vtrum de una vulgari tantummodo substitutiõe in vtriusque persona sensisse ĩtelligaẽ. m ita.n.in altero n vtraq; substitutio ĩtelligitur, si voluntas parentis nõ refragetur : vel certè euitandæ questionis gratia specialiter in vtrunq; casum impuberi substituat fratrẽ, Siue hæres nõ erit, siue erit & ĩtra ãnos pubertatis decesserit.

Substitutus per hæc verba, Quisquis mihi hæres erit: vocatur pro hæreditaria portione : in qua illud computatur, quod quis habet per ius accrescendi. Bart. & Alex.

Caius lib. ij. ad leg. Iul. & Papiam. V.

SI in testamento hæ-

a P. Fl. cõstituit, incõgruens enim &c.

vult adinuicem substituere, taliter quòd quilibet habeat illud ex substitutione, quod persona sua de iure habere potest, cuilibet eorum separatim debet substituere, & puberi debet substituere impuberem, si filius meus pubes mihi hæres nõ erit, impuberem ei substituo. & sic erit puberi tãtum vulgaris substitutio facta, & non habebit locum pupillaris in eo : quia pupillariter etiam expresse ei substitui non potest: impuberi autem sic debet substituere puberẽ, si impubes filius meus mihi hæres extiterit, & intra pubertatem decesserit, substituo ei fratrem suũ impuberem. quo casu, id est, cum facta ẽ sola pupillaris pupillo, in vtrunque euentum videbitur substitutus pubes ĩpuberi. id est, siue hæres non extiterit impubes, siue extiterit hæres, & intra pubertatẽ decesserit. & ita sola pupillaris continebit tacitam vulgarem. & benè dico, quod pupillaris tantum debet fieri in persona impuberis, & non vulgaris tantum, quæ fuit facta in persona puberis: quia si vulgaris tantum non solum puberi, sed etiam impuberi substituatur, relinquet post mortem suam quæstionem vtrum in vtriusque persona intelligatur sensisse de vna substitutione vulgari tantum. & ita intelligetur vterq; alteri substitutus vulgariter tantum, propter inæqualitatem, quã suprà dixi vitãdam: ita enim in impubere prædicto vtraq; substitutio intelligitur, scilicet vulgaris, & pupillaris : si non refragatur parentis voluntas. refragatur autem, vt dictum est, si vulgari tantummodo substituat non solum puberi, sed etiam impuberi. bonum est ergo, quod impuberi in hoc casu substituat puberem pupillariter tãtum, vt dictum est. & sic intelligetur vulgaris, & pupillaris, vt dictum est. si autem penitus non vult relinquere dictam quæstionem suæ voluntatis post mortem suam, debet impuberi prædicto substituere puberem vulgariter, & pupillariter expresse hoc modo, si filius meus impubes mihi hæres non erit, vel erit, & in pupillari ætate decesserit: substituo ei fratrem suum puberẽ, & ita est plana hæc lex. Vi.

a Iam hoc. Aliàs est iam, & benè. aliàs nam, & tunc continua cum lege, moribus. in fine. ibi, sed & si filius extiterit &c.

b In alterum casum. Id est, in vulgarem tantũ, quãdo tacita pupillaris intelligitur vel etiam pupillariter tantum, quando intelligitur tacita vulgaris: vt C. eo. l. quamuis.

c Quod ius. Scilicet substitutionis tacitè intellectæ.

d Tertium quoq; genus. Nam suprà quando vulgaris per se. Item quando pupillaris p se : nũc quando vtraque.

e In vtrunque. Scilicet vulgarẽ, & pupillarem. Azo.

f Reciprocã. Hanc dicim⁹ breuiloquã, vt ĩ. eo. l. Lucius.

g Videri. Inuicem inter eos.

h Sola. Vt C. eod. l. hæreditatem. & l. quamuis. de test. mili. l. in testamento. & argu. C. de fru. & lit. ex l. 6. & de proxi. sac. scrin. l. in sacris. lib. 12. vbi dicit æqualitatem in iudiciis seruandam.

i Substituatur. Hæc est vulgaris non cõtinens pupillarem cum sit pubes.

k In vtrunq;. Nam sub expressa pupillari continetur tacita vulgaris: vt hic in prin. huius legis.

l Ne si vulgari. Pupillaris quidem casus etiã solus exprimi debet : & sufficit vt comprehẽdat vtrunque, vt dixit, ne si aliter si vulgariter tantum substitutio fiat : & retine casum premissum qã instituit puberem, & impuberem. Azo.

m Intelligatur. An de vulgari, & pupillari : & sic dat intelligere, quod non continetur hoc casu in vulgari substitutio pupillaris tacita. est & alius ĩ. eo. l. cum ex filio. §. filio. regulariter contra C. eo. l. quamuis. & ĩ. ea. l. in prin. secundum Azo. vel dicas secundum M. quod est verius, quod & hic intelligatur.

n In altero. Scilicet, casu, quãdo pupillaris fuit expressa: vt s. eo. §. si autem impubes, nam continet tacitam vulgarẽ ista pupillaris, nisi voluntas patris &c. vel si vult testator vt nec de facto sit questio, vtrunq; casum euidenter exprimat : ad quod ĩ. man. l. qui mutuã. & semper retine, quod puberem, & impuberẽ instituit.

SI in testamento. CASVS. Ita dixit in testamẽto meo : instituo mihi hæredem Titium, & Seium, & Caium, & Sempronium: & Si Sempronius hæres mihi non erit, quisquis alius mihi hæres est, in parte Sẽpronij prædicti sit hæres, & decessit postea Sẽpronius, aut non vult mihi hæres esse : quæritur pro qua parte habeant cohæredes Sempronij partem eius ? & dicitur quod quilibet habet pro ea parte, pro qua à me institutus est : vnde si Titius prædictus, & Seius, & Caius habeant dispares partes: pro ea parte, ut dixi, quã quisq; habet

redes scripti, ita alicui [a] substituti fuerint: vt si is [b] hæres nõ esset [c] quisquis sibi [d] hæres esset, [e] is in partem quoque deficientis [f] esset hæres: pro qua [g] parte quisque hæres extitisset, [h] pro ea parte eum in portionem quoq; deficientis [i] vocari placet. neq; interesse, iure institutionis quisque ex maiore parte hæres factus esset, [*] an verò per legẽ [k] alteram, alicuius [l] partem vendicasset. [m]

Prohibitus succedere patri, non prohibetur succedere fratri, etiam ex dispositione in pupillari substitutione comprehensa: non tamen habebit bona patris, quæ ad pupillũ peruenerũt, sed alia bona impuberis h.d. & non reperitur alibi secundũ Bal. Ang. & Mod. Alex.

Teren. Cle. lib. iiij. ad leg. Iul. & Papiam. VI.

SI is, qui ex bonis testatoris solidum capere non posit, [n] substitutus sit ab eo [o] impuberi filio eius: solidum ex ea causa capiet: quasi à pupillo capiat. [p] Sed hoc ita interpretari Iulian⁹ noster videtur, vt ex bonis, quæ testatoris fuerant amplius [q] capere non posit. Quòd si pupillo aliqd pterea [r] acquitũ eẽt, aut si exhæredato esset substitutus: [s] nõ ĩpediri eũ capere: quasi à pupillo capiat.

Compendiosa substitutio facta à pagano per verba merè ciuilia directa, finitur post pupillarem ætatem: & qui non admittitur vt substitutus, non admittitur vt coniunctus, Alex.

Papinianus libro vj. responsorum. VII.

VErbis [†] ciuilibus [t] substitutionem post xiiij. annum ætatis frustra [u] fieri conuenit. Sed qui non admittitur ut substitutus, vt adiectus [x] hæres quandoq; [y] non erit: ne fiat contra voluntatem, [z] si filius non habeat totum interim.

habet in hęreditate mea pro ea, in quam uenit ad partẽ Sempronij eorũ cohæredis: nec est uia, utru unus eorũ habeat maiorẽ partẽ in hæreditate mea, quã cohęredes sui, eo quod eum instituerim in maiori parte quam alios, an ideo quod per ius accrescendi uẽdicasset alteram partẽ alicuius cohæredũ qui decesssit fortè, & cui fortè erat coniunctus iste, qui nũc inuenitur habere maiorẽ partem: quia utroque casu iste, qui habet maiorẽ partem in hæreditate mea, habebit maiorẽ partem in parte Sẽpronij cohæredis sui, quæ defecit, quam alij sui cohæredes. & hoc dicit hæc l. Viuianus.

[*] In P.F. in qđ per legẽ &c.

[a] Alicui. Puta Titio, qui cũ alijs erat institutus.

[b] Si is. Scilicet Titius.

[c] Non esset. Ipsi testatori.

[d] Sibi. Testatori.

[e] Esset. Alius a Titio.

[f] Deficiẽtis. Aliàs defuncti, scilicet Titij.

[g] Pro qua. Nunc respondet.

[h] Extitisset. In dicto testamento.

[i] Deficiẽtis. Aliàs defuncti: & alias deficientis, scilicet, Titij.

[k] Legem. Ex parte, puta sibi tãtum coniuncti, & nõ alij iure accrescẽdi. Io. ut C. de cadu. toll. l. 1. §. his ita. & facit ff. de reb. dub. l. utrum. §. quęsitum. & C. eod. l. 1. item secus si propria nomina fuissent expressa: ut ff. ad Trebel. l. nonnunquam. item facit ff. eod. l. qui complures. & l. cohæredi. §. 1. & l. qui liberis. §. fi. & l. si plures. & Insti. de uul. substi. §. 1.

[l] Alicuius. Sibi tantum coniuncti.

[m] Vendicasset. Nam tantam partem habet in substitutione, quantam habet in institutione, siue habeat maiorem partem ab ipsa primæua institutione testatoris, siue postea sibi accreuit ex aliquo, qui sibi erat coniunctus tantum, & non alijs, scilicet pro tanta parte habebit ex ipsa substitutione.

SI is qui ex bonis. CASVS. Habeo filium tantum naturalem, & filiũ naturalem, & legitimum impuberem. unde naturalis filius tantum nõ potest habere de bonis meis ultra unam unciam, feci testamentum & institui mihi hæredem Titium extraneum. & dictũ impuberẽ exhæredaui, & ei substitui dictum filiũ naturalem, certè solidũ capiet dictus naturalis ex substitutione: quia de bonis pupilli capit, & non de meis, & idem est si dictum impuberem institui. nam de eo, quod aliunde acquisitum est dicto impuberi, habebit in solidum dictus naturalis ex substitutione. Viuia.

[n] Non possit. Vt filius naturalis: ut C. de nat. lib. l. 2. bonis tamen pupilli potest, quia non prohibetur.

[o] Ab eo. Scilicet testatore.

[p] Capiat. Quod directè capere poterat. & facit ff. sol. mat. l. si uero. l. item quicquid. & C. de ædil. act. l. cum autem. §. fi. & ff. tit. 1. l. si quis solidũ. & de adop. l. si pater. §. qui duos. Sed arg. contra ff. de dona. caus. mor. l. qđ conditionis. Sed hoc ne decedat pro parte intestatus, cũ unũ patris, & filij testamentum sit: ut ff. eod. l. moribus. §. prius.

[q] Amplius. Quam per legem liceat.

[r] Præterea. Id est, præter bona patris.

[s] Substitutus. Hic naturalis.

VErbis ciuilib. CASVS. Quãuis uerbis ciuilibus, i. directis usque ad xiiij annum substituere possum filio meo impuberi hoc mõ: si filius me⁹ hæres mihi erit, & intra pupillarẽ ætatẽ decesserit, substituo ei Titiũ: ut s. eod. l. iam hoc iure. §. hoc itaq; tñ vltra illam ætatẽ nõ possum ei directo substituere, siue ciuiliter. nã si ita dicã, si fili⁹ me⁹ hæres mihi erit, & intra xv. uel xvj. annos uel xxv. ann. decesserit, substituo ei Titium: nõ ualet substitutio, si decedat fili⁹ vltra xiiij. ann. licet decedat intra xv. uel xvj. vel xxv. annos prędictos. Sed nunquid Titius, qui non admittitur pdicto casu ex substitutione, admittetur tanq̃ cohæres impuberis pdicti mei filij? & certè nõ. nã si admitteretur ut cohęres, admitteretur cum impubere statim me mortuo, q fui testator. & sic contra uoluntatẽ meam fieret, qui volui quod impubes haberet totam hęreditatem vsque ad tempus quod ei præstitui in substitutione, & eo impubere mortuo haberet Titius prædictus substitutus. quãuis autem non ualeat directo dicta substitutio: ad fideicõmissum tamen traheretur, scilicet ut videatur filius per fideicõmissum rogatus a me de restituenda hęreditate mea Titio, si ipse filius decedat ultra xiiij. ann. intra tamen xvj. vel xvij. vel xviij. vel xxv. ann. prædictos ut infra ad Treb. l. Scæuola. Viu.

[†] Vide in hanc leg. Alcia. lib. pater. 1. c. 1. & libro 10. c. 8.

[t] Verbis ciuilibus. Id est, directis, puta istis, si intra xxv annos, uel quandocunq; decesserit filius, ille sit hæres ei. uel dic à lege. xij. tabu. inductis. Sed intra minus tempus quam ann xiiij. sic: ut ff. eo. l. si ita. Et no. quod hic est compendiosa in pagano.

[u] Frustra. Nisi a milite: ut infra eodem lege, Centurio. Azo.

[x] Adiectus. Id est, ut cohæres.

[y] Quandoq;. Melius dixisset, non erit. quandoque. i. non erit aliquo tempore. Hug.

[z] Voluntatẽ. Scilicet testatoris hoc modo dicentis si filius &c. ad quod s. tit. 1. l. Lucius. in fi. sic ergo nota

Substitutio obliqua ad directā non trahitur.

quod obliqua non trahitur ad directam, sed contra, secundū Azo. institutus quandoq; admittitur ut fideicōmissarius, quod est si uel propter solennitatem capere non potest directo, ut quia in codicillis scribitur: uel propter suam personam: ut ȷ̄.ad Trebel.l. Scęuola. & l.ex facto. in principio. si uero nihil eū capere impediuit, id est, vel conditio, uel codicillorū breuis solēnitas: & iure directo non potest uenire, nec ueniet iure fideicōmissi nisi in casu: ut hic, & ȷ̄.eo. l.Cēturio. Azo. sed directa dubia recipit interpretationē directæ: ut C.de hæredi.insti.l.fi.

quod ei testamento pater dedit.

Substituitur pupillo purè, uel simpliciter admittitur ex substitutione: etiam si non sit hæres patris: secus si sit substitutus sub cōditione, si hæres erit. Alexan.

Vlpianus libro iiij. ad Sabinum. VIII.

QVi liberis impuberibus substituit, aut purè, [a] aut sub cōdōne solet substituere. Purè sic: Si filius meus ītra pubertatē decesserit, Seius hæres esto. Siue Seius istę hæres institut[us] sit, & impuberi substitutus, siue sit solus [b] substitutus, nullā hēt conditionē. Sub condōne āt institutū si substituat. i. [c] Si mihi hęres erit: nō aliàs existet hæres ex substitutione, nisi & ex institutione hæres fuerit. Cui similis [d] est & hæc substitutio, Quisqs mihi ex suprascriptis [e] hæres erit: [f] habet enim in se eandem conditionem similem [g] superiori.

Substitutio facta per hæc uerba, quisquis mihi hæres erit refertur ad scriptos tantum, non ad eos, quibus hæreditas acquiritur mediantibus scriptis. & scripti uocantur pro hæreditariis portionibus. Alex.

Hæc verba, Quisqs mihi hæres erit, [h] idē impuberi filio hæres esto: hunc habent sensum, vt nō omnis, qui patri hæres extitit, [i] sed is, qui ex testamento [k] hæres extiterit, substitutus videatur. & ideo neque pater, qui per filiū, neq; dominus, qui per seruum hęres [*] extitit, ad substitutionem admittetur. [l] neque hæredis hæres: [m] quia non ex iudicio [n] veniunt. Partes quoque [o]

*In P.Fl. Et impuberi substitutus nullā hēt cōditionē, siue solum substitut[us]. sub cōdit. &c.

Deut. [illegible]

* Hæres non est in P.Flor.

Q Vi liberis. Casus in hac lege, cū duabus sequentib. usq; ad §. Quos possum, est talis. Filio meo impuberi à me instituto possum purè substituere Seium hoc modo, instituo filium meum impuberem Titium hęredem mihi: & si dictus meus filius intra pubertatem decesserit, Seius hæres esto: & hoc casu siue hic Seius a me sit institutus, impuberique substitutus: siue nō sit a me institutus, sed solummodo impuberi substitutus: nullam in sua persona habet conditionem: sed mortuo impubere intra pupillarem ætatē statim est hęres ex substitutione prędicta. Item possum substituere eundem Seium sub conditione, puta quia institui mihi hęredem Seiū & impuberē parē. & postea ita dixi, si filius meus intra pubertatē decesserit, substituo ei dictū Seium, si mihi hæres extiterit dictus Seius. & in hoc casu nō alias existet hęres ex substitutione Seius, nisi ex institutione hęres fuerit mihi, & idē est in hac alia substitutione, Instituo mihi heredē Titiū, & Seiū, & Semproniū, & filium meū impuberē: & quisqs mihi ex suprascriptis hęres erit, sit hęres dicto filio meo impuberi in pupillari ætate decedenti. nā si impubes in pupillari ętate decedat: nō admittetur aliqs pędictorū ex substitutione, nisi mihi hæres extiterit ex meo testamēto in sua ꝓpria persona: unde pī q per filiū à me institutū extiterit mihi hęres nō admittitur ex dicta substitutione impuberis, nec ēt dñs, q per seruū suum mihi hæres extiterit, nec etiā hęredis à me instituti heres: qa isti tales nō uenerunt ad hęreditatē meam ex meo iudicio siue ex testamento. sed si omnes prædicti tres. s. Titius, Seius, & Sēpronius à me instituti uenirāt ad substitutionē impuberis: ideo quia mihi hędes extiterāt, easdē partes habebunt ex substitutione quas eis dedi in mea hęditate, cū eos mihi heredes institui. sed qd si dicto filio impuberi substitui pdictos tres, & postea eodē mō substitui ei Caiū? Certè in substitutione habebit Caius dimidiam honorū impuberis: & prædicti tres aliā dimidiā: & diuident dicti tres dictam dimidiā inter se pro his partibus, quas eis tribus dedi in hęreditate mea. Sed quid si aliquis de dictis tribus decedat, antequam uendicet substitutio sibi locū? Certe hęres eius nō admittetur postea ad substitutionem, sed soli duo superstites, & diuident bona obuenientia eis ex substitutione pro eis partibus quas eis dedi de hæreditate mea, cum eos mihi hæredes institui. Viu.

a Purè. Sed uidetur hoc falsum: quia nulla substitutio est quin sit institutio cōditionalis: ut apparet ex ipsis uerbis. Respon. non habuit hic iuriscōsultus respectū ad illā cōditionem, sed ad aliā quę extrinsecus posset apponi.

b Siue solus. Id est solūmodo: sic C.de testa.l.1.& in euāgelio, Non ex solo pane uiuit homo. & s̄. de usu & habita. l.2. Azo.

c Id est. Pro sicut ȷ̄.de annu. leg.l.pe. Azo.

d Cui similis. Quo ad uerba: eadē quo ad sensum.

e Ex suprascriptis. Institutis sub conditione. Azo.

f Hæres erit. Idem si hęres filio meo. Azo.

g Similem. Simile est, quod idem est. Azo.

h Hęres erit. Directo, & ex testamento. Azo.

i Extitit. Ex testamento, vel ab intestato: directo, vel per obliquum.

Ex testamento. Directo: ut subijcit, ad quod ȷ̄. de condi.& demon.l.quæ conditio.& l.qui hæres.in princ. & ȷ̄.de adi.lega.l.legatum. Sed arg. cōtra. s̄.de in rem uerso.l.3.§.sed si errauit. ubi non refert directo, uel per obliquum aliquid fiat.

A[DDITIO]. Dic secundum Bart. quod aliud est hic; quia consideratur affectio testatoris, quæ in eo, qui est hęres per obliquum, non cadit.

l Admittetur. Cum filius, uel seruus tempore mortis impuberis non sit in patris potestate, uel domini: ut s̄.eo l.cum filio. Azo.

m Neq; hæredis hæres. Secus si ille qui institutus est, substitueretur filio nominatim: ut ȷ̄.de acqui. hęre.l. qui patris.2.respon. quę est contra. Vel dic, ut ibi. & facit ȷ̄.eo.l.sed si plures, ibi. nec quidquam ualebit &c. circa prin.& ȷ̄.de uerb.signifi.l.sciendum. & ȷ̄.de suis & legi. hęre.l. si ex pluribus. & ȷ̄. de ope.liber.l. cum patron[us].§.1. & ȷ̄.de iure pat.l. siue.§.1.& §.pe.& fi.& ȷ̄.de contra tab.l.non putauit.§.sed & si. & s̄.u.j.l.sub conditione. Sed arg. contra, infra de codicill.l. si quis cum.& s̄.de don.inter uir. & uxo.l. si donatę.§.1. Azo.

ADDITIO. Dic quod ibi ultimus nominatus tenet locum primi quo ad effectum donantis: hic uero hęres hęredis non tenet locum primi, quoad effectum testantis secundum Bar.

n Iudicio. Id est, ex uoluntate testatoris.

o Partes quoque. Vt & Insti. de uulg. substi.§. si ex dispari-

eædē ad substitutos pertinent: quas in ipsius patrisfamilias habuerunt hæreditate.

Distinctius vxcitur in vnam dimidiam, & coniunctis in aliā dimidiam. Alex.

Labeo lib. j. posterio. à Labol. ep to. IX.

SI pater filio impuberi eosdē, quos sibi, & te vnum [a] præterea hæredem instituit: [b] bonorum filij te dimidium, cęteros patris hæredes communiter dimidiū ita habere, vt vnus semis [c] apud te maneat: alterius semissis pro iis partibus inter hæredes paternos diuisio fiat, quibus ex partibus hæreditatem paternam haberent.

Spes substitutionis pupillaris non transit ad hæredes. Bart. & Alexand.

Vlpianus lib. iiij. ad Sabinum. X.

SEd si plures sint ita substituti, § Quisquis mihi ex suprascriptis hæres erit: § deinde quidam ex illis postea quam hæredes ex-

disparibus, & de pupil. sub. bit. §. substituitur, & ĩ. eod. l. 5. & j. eo. l. sed si plures, & l. coh. æredis, §. ex his. Sed arg. contra C. eo. l. ñ. Solu. vt j. l. proxi.

[a] SI pater. Et te vnum. Qui de institutis fortè eras, secundum quosdam.

[b] Instituit. Id est, substituit.

[c] Semis. Totius hęreditatis. non dicas illius dimidiæ quam dixit testator cęteros habere communiter. Azo. & facit ĩ. titu. 1. l. Titius, & l. interdū. a. resp. Sed argu. contra j. de leg. a. l. Lucius, §. Lucius. So vt ibi. Item contra C. eo. l. si. t. resp. vbi viriliter dimidunt. Sol. [1] Ibi propria eorū nomina sunt adiecta: hic non: argu. j. ad Trebel. l. nonnunquam vel hic de bonis filij: ibi patris, vt hic innuit. Vel dic, erat de institutis hic specialiter nominatis: ibi non. Vel hic corrigit: vel dic vt ibi. Item contra C. eod. l. 1. Sol. imò concor. [a]

SEd si plures. Celsus in prin. fuit continuatus cū ea sū præcedēte, vsq; ad §. quos possum. Sicut possum facere mihi hæredem necessarium seruum meū, & filium: ita possum eosdem facere necessarios hæredes filio meo impuberi substituendo eos, vel aliquem eorū ei impuberi. Filio impuberi. Institui mihi hęredē ex asse filium meū impuberem, & pupillariter substitui ei Titium, & decessi, postea dictus impubes extitit mihi hæres, & in pupillari ętate decessit: sic quod locum habuit substitutio. modo vult dictus Titius substitut' hēre hæreditatem impuberis, & nō meam, quam adiuerat dictus impubes, vt dixi. quæritur vtrū iis possit separare? Et dicitur quod non. per aditionem enim prædictam, quam fecit impubes de hæreditate mea, cępit taliter mea hæreditas suæ esse iuncta, vt modo separari non possit: ideo aut vtriusq; nostrum habere debet hæreditatē, aut neutrius: & idē est, si dictum impuberē non institui ex asse, sed ex parte dimidia: & Titiū prædictū in alia dimidia, & eū pupillariter dicto impuberi substitui, & vēdicauit locū sibi substitutio prædicto modo, & postea Titius impuberi substitutus, & à me pro dimidia institutus meam repudiauit hæreditatem. nā impuberis hęreditatē sine mea habere non potest. sed & si dictum impuberem exhæredaui, & dictum Titium ex asse hęredē mihi institui, & non dedi ei cohæredem vel substitutum aliquē, & substitui pupillariter dictum Titium impuberi, postea decessi, & postea decessit filius meus in pupillari ætate: & nunc Titius vult repudiare hæreditatē meam, & habere hæreditatem impuberis ex substitutione: nō potest hoc facere. non enim valet testamentum, quod feci dicto meo filio impuberi substituendo ei dictū Titiū, nisi per eūdem Titiū adita fuerit hęred. nec enim sufficit ad secundas tab. id est, ad testamētum sine substitutionem, quam feci dicto meo filio ad hoc vt valeant dictæ secundæ tab. sic factū esse meum testamentū, vt ex eo hæreditas adiri possit, imo oportet, quod adeat, & aliàs non valent secundæ tabulæ prædictæ: si autē dicto Titio ex asse à me instituto dedissem cohæredē, vel substitutum, potes colligere per superiora, quod si Titius omittat meam hęreditatem, & substitutus suus vel cohæres adeat: potest tunc habere Titius hæreditatem dicti mei filij impuberis, quem eahæredaui. Ad substitutos. Filium meum impuberē mihi hæredē institui, & ei Titium pupillariter substitui, & postea decessi: & postea Caius instituit sibi hæredē dictum impuberem vel aliquo alio modo aliqua acquisiuit impubes: & postea in pupillari ætate decessit. & sic vendicauit sibi locū substitutio Titij: certe ad dictum Titium pertinēt ex substitutione non solū ea, in quibuseū impuberem institui, sed etiam ea quæ postea acquisiuit impubes. nam & si eū impuberem exhæredassem potuissem ei substituere. Hoc tamen fallit, si ego essem miles eum instituí impuberem, & hac mente substituissem ei Titiū, vt Titius haberet ea tantum, quæ à me peruenerant ad impuberem. nam tunc non habebit Titius ex substitutione nisi ea, quę à me habuit impubes. Item fallit in alio casu, qui est talis. Arrogaui mihi aliquem impuberem, & eū postea hæredem mihi institui, & ei substitui pupillariter Titiū: & postea decessi, & postea aliquid aliunde acquisiuit dictus impubes forte à fratre suo naturali: & postea decessit impubes: certè ad Titium substitutum dicti impuberis arrogati non pertinent nisi ea, quæ habuit a me ipse impubes, & non alia, quæ habuit aliunde, sed ea quæ habuit a me dictus impubes, non habet omnia dictus Titius, sed tres partes illarum: quartam autem bonorum meorum quam debui dicto arrogato reliquisse ex rescripto diui Pij, siue vellem, siue nollem, non habet dictus Titius substitutus: nisi specialiter in dicta quarta substituerem pupillariter dictum Titium dicto impuberi. nam tunc eā habebit substitutus, impubere in pupillari ætate decedente: facere aūt dictā substitutionē specialem in dicta quarta mihi arrogatori est sine dubio permittēdam. Non solum aūt habet dictus Titius substitutus ea quæ impubes habuit à me arrogatore eo modo, qui dictus est, imò & habet omne id ipsū beneficio mei arrogatoris acquisiuit impubes: vt puta quidā meus amicus, vel cognatus ei impuberi aliquid reliquit. Nemo in. Institutus. Institui mihi hæredem Stichum: & si hæres nō esset dictus Stichus, substitui eundem sibi ipsi: certè nihil valet substitutio. Si aūt mutassem cām in substitutione, bene valeret substitutio, puta si institui dictum Stichum, si nauis ex Asia venerit intra annū: & si non venerit substitui eundē sibi ipsi, sed & si non mutaui cām in substitutione, tñ valet quandoq; substitutio de seipso Sticho instituto facta, puta si institui mihi hæredē dictū Stichum & Titiū, & ita postea dixi, Si Titius hæres nō erit, tunc Stichus liber, & hæres in Titij parte esto: nam eo casu Titio nō adeunte erit Stichus liber, & in totum hęres: si aūt ita dixissem Stichum, & Titium mihi hęredes institui: & si Stichus hæres non erit, idē Stichus liber, & hęres esto: non valeret substitutio. distinguitur ergo ita breuiter in hac l. cum aliquis est institutus, & sibi substitutus: aut est in testamēto vnus gradus tantū, aut plures. primo casu

[1] Omnes solutiões hic positę sunt diuinatiuæ, secūdū Bar. ideo dic meli', q̃ ibi fuit apposita dictio distributiua q̃squis, quæ facit, vt q̃libet videatur æquè principaliter fuisse vocat'. Pau. & Ia.

[a] sequunt eam Bar. & Ias.

tierint [a] patri, obierint: soli superstites ex substitutione hæredes existẽt pro rata partium, ex quibus instituti sunt: neque quicquam valebit [b] ex persona defunctorum.

Potest testator filio suo im puberi illum facere hæredem necessarium, quem sibi testator facere poterat. Alex.

Quos possum [c] hæredes mihi facere necessarios, possum & filio, [d] vt seruum meum, & fratrẽ suum, [e] quãuis in rebus humanis nondum sit. Igitur posthumus erit fratri hæres necessarius. [f]

Si filius agnouit hæreditatẽ paternam: non potest substitutus ei pupillariter habere pupillarem sine paterna, cum vnum patrimonium esse cœperit, & vbi non aditur hæreditas ex paterno testamento, non valerent tabulæ pupillares. h. d. vsque ad § si ex asse. Alex.

Filio impuberi hæredi [*] ex asse instituto substitutus quis est. extitit [g] patri filius hæres: an possit substitutus separare hæreditates, vt filij habeat, patris non habeat? Nõ pt: sed aut vtriusque dẽt hæreditatẽ hr̃e, aut neutrius: iuncta. n. hæreditas cœpit esse. Ideõq; ẽ, si pater me hæredẽ scripserit ex parte, & filiũ [h] ex parte, & ego patris hęreditatẽ repudiauero: nam neque filij hęreditatem habere possum. [i]

Nisi adeatur hæreditas ex testamento paterno, non valent tabulæ pupillares h. d. & ad hoc semper allegatur. Alex.

Si ex asse hæres institutus, filio ex hęredato substitutus, repudiauerit patris hæreditatẽ, cũ nõ haberet substitutũ: [k] nõ poterit filij hæreditatem adire. Nec. n. valet si lij testamentũ, nisi patris adita [l] fuerit hęreditas: nec sufficit ad secundarum tabularum vim, [m] sic factum esse testamentum, vt ex eo adiri hæreditas posſit. Ad substitutos pupillares pertinẽt, & si duę postea pupillis obuenerint. neque enim suis bonis testator substituit, sed impuberis: cum & exhæredato substitue re qs posſit, [n] nisi mihi proponas militẽ [o] esse, q substituit hæredẽ hac mẽte, vt ea sola velit ad substitutũ ptinere, q̃ à se ad institutũ peruenerũt.

Substitutio facta ab arrogatore non trahitur, nisi ad bona arrogatoris, & ad acquisita in puberi beneficio arrogatoris. Alex.

In arrogato [p] quoque impubere dicimus ad substitutum eius ab arrogatore datum non debere pertinere ea, quæ haberet, [q] & si arrogatus non esset: sed ea sola, quæ ei ipse dederit arrogator: nisi fortè distinguamus vt quartam quidem, quam omnimodo ex rescripto diui Pij debuit ei relinquere, substitutus habere non posſit: superfluum habeat. Scæuola tamen libro decimo quæstionum putat, vel hoc [r] arrogatori permittendum. quæ sententia habet rationem. Ego etiã amplius puto: & si quid beneficio [s] arrogatoris acquisiuit, & hæc [*] substitutũ posse habere: vt puta arrogatoris amicus vel cognatus, ei aliquid reliquit.

Si aliunde substituitur sibi ipsi, non valet substitutio, nisi aliquam vtilitatem contineat, vt

mo casu non valet substitutio, nisi causa mutetur, secundo valet quandoque ẽt sine causæ mutatione: & quandoq; nõ sine causæ mutatione. Viuia.

[a] Hæredes extiterunt. Facit ĩ. de suis & legi. l. si ex pluribus. & ĩ. eo. l. si plures. Accur.

[b] Valebit. Vt s̃. eo. l. qui liberis. §. hæc verba. ibi, neq; hæreditas &c. & pone hic cõtra. ĩ. de acq. hære. l. qui patri. vt ibi, potius, & solui modo.

[c] Quos possum. Eos omnes, & solos. vt ĩ. eo. l. si seruus communis. in prin. & s̃. eod. l. 1. §. prius. & ĩ. de acqui. hær. l. si pupillus. §. sed quod in fratrem. & C. de neces. ser. l. 3. & l. quidam. §. fi.

[d] Filio pupillo. Pupillariter substituẽdo ei.

[e] Suum. Scilicet filium. Accursius.

[f] Necessarius. Subaudi posthumus, si non habes.

[g] Extitit. Sicq; cõmista sunt bona.

[h] Ex parte filium. & me viuo substituit.

[i] Habere possum. Imò contra: vt ĩ. e. l. si filius. Solu. ibi speciale, quia substitutus erat frater impuberis. Vel hic adiuit impubes paternam: ibi nõ. Vel hic nemo adiuerat patris hæreditatem: & sic non valet pupillaris, nisi ipse adeat [a] paternam: vt supra l. 2. §. adeo. & infra, ad Treb. l. ita tamen. §. qui suspectam, & ĩ. proxi. §. & facit s̃. tit. 1. l. liber homo. §. fin. & ĩ. de acq. hære. l. qui patri. & l. 1. & 2. & debo. lib. l. nam ab fundũ. & de leg. 2. l. nemine. C. e. l. testamento. & ĩ. ad Tre. l. antep. & C de iure delib. l. quid. & dic vt ibi. Sed arg. contra s̃. de adop. l. liberum.

ADDITIO. Dic quod ibi loquitur in iuribus omnino separatis, ita quod vnũ nõ depẽdet ab alio: sed tabulæ pupillares quantum ad cõfirmationem dependent ex testamẽto paterno. Bar. & Ias.

[k] Nõ haberet substitutum. Sibi in paterna hæreditate. Accur.

[l] Adita. Vel habita pro adita: vt s̃. e. l. 2. §. planè.

[m] Ad secũdarũ tabularũ vim. Id est, ad hoc vt valeant secundæ. & facit s̃. e. l. 2. §. adeo. & l. 1. in fi. Sed arg contra s̃. de iniu. rest. l. cum in secũdo. [*] & ĩ. de cõtra tab. l. illud. in prin. & l. quod vulgo. item facit ĩ. de acq. hære. l. filius.

[n] Quis posſit. Vt Insti. e. §. non solũ, & ĩ. ad l. Falci. l. qui fundũ. §. qui filios, & C. de lega. l. cum quidam.

[o] Militem. Vt ĩ. de mil. test. l. miles. §. similes, & est ratio, quia facit puberem pro parte intestatum quod p se pt: in priuato secus, vt Insti. de hære. insti. §. nõ autem, in fi. §. Acc.

[p] In arrogato. Nõ solũ in milite, vt in superiori §. in fi.

[q] Haberet. Non ab arrogatore.

[r] Vel hoc. Vel pro saltem: vel pro etiã, & dic hoc, scilicet posse substituere in quartam, quod erit verum vsque ad pubertatem, sed in aliis in quibus dicit arrogatorem substituere posse, poterit etiam per fideicommissum vltra pubertatẽ substituere: vt supra de adopt. l. si arrogator. §. sed an impuberi. & sic corrigitur quod distinxerat. in cæteris autẽ bonis dicit restitui illis, qui haberẽt arrogatione non facta: vt ĩ. eo. l. causa.

[s] Bñficio. Ad hoc supra de iure dot. l. profectitia

[a] Dic quod ibi substitutio fuit vnita cũ iure accrescẽdi, Paulus, & Ias.

[*] P. F. hærede

[a] Nam aditio confirmat pupillarem substitutionem. vl de singul. Bald. in l. humanitatis. 7. col. versi. 8. C. de imp. & ali. sub.

[*] Dic quod ibi agitur de reuocatione primi testamẽti, vbi sufficit sola potẽtia adeundi. hic autem agitur de confirmatiõe tabularum pupillariũ, vbi requiritur actualis aditio, secundum Bar. & Ia.

[*] Vulga. & hoc

profectitia. l. respõ. & §. 1. & s̃. sol. mat. l. si verò. §. itẽ quicquid. & ĵ. ad Treb. l. facta. §. si hæres ante. & s. de vsufr. l. sed & si. & C. de pac. cõuen. super do. l. ex mor te. in fi. & s̃. de test. tute. l. qui tutelã. in prin. & s̃. de pe cul. l. hinc quæritur. §. potest. quæ faciunt contra cõsu les Mediolanen. vt s̃. de proc. l. qui pro prio. §. procurator. vt in exteris. Sed at. contra ĵ. de acquir. her. do. l. pe. in prin.

a Sibi. Nemo sibi potest substitui liber, vel seruus, nisi in duobus casibus, scilicet, cum causa mutatur: quia aliam vtilitatem habet ex substitutione, quam ex institutione. Itẽ cum sunt duo gradus, id est, duo instituti. nam tunc sibi soli, nõ sibi, & socio potest: hoc modo, Titius, & Seius hæredes sunto: & si Seius hæres non erit, Titium in suam, & Seij partẽ substituo: sed in suam partem tantum nõ potest.

h Mutatione. Causa mutata: hoc modo, Titi⁹ hęres esto, si nauis ex Asia venerit: & si hæres non erit, idem Titius hæres esto: con ditione deficiente substitutio locum habebit: vt ĵ. e. l. fi. §. Titius.

* Hæres duobus casibus substituit: sic duob. modis substitutio profertur: puta si hęres erit, vel non erit. Bald. in l. cum proponas. in 1. col. C. de hær. inst. & verbũ substitutiu, est directũ q̃ nunquam obliquaĩ. Bald. in l. precibus. C. de impu. & aliis subst.

* P. Fl. & in eius

quia mutetur causa, vel substituatur in maiori portione, quàm fuerit institutus. Alex.

Nemo institutus, & sibi [a] substitutus, sine causæ mutatione [b] quicquã proficit: sed hoc [c] in vno gradu. [d] Cæterũ si duo sunt gradus, potest dici, valere substitutionem, [e] vt Iulianus libr. 30. Digestorum putat: si quidẽ sic sibi substitutus sit, [f] cum haberet cohæredẽ Titiũ. §Si Stichus hæres nõ erit, liber, [g] & hæres esto: §non valere substitutionem: [h] q̃ si ita. [i] §Si Titius hęres nõ erit, tunc Stichus liber & hæres, * in eius [k] partem esto: §duos gradus esse: atque ideo repudiante Titio, Stichum liberum, & hæredem fore. [l]

Capacitas substituti considera tur secundum tempus, quo cedit dies substitutionis. Alex.

Paulus libro j. ad Sabinum. XI.

SI is, [m] qui hæres [n] institutus est, filio [o] substitutus sit: nihil oberit ei in substitutione, [p] si tũc capere possit, cum filius [q] decessit. Contra quoq; p̃t pęnas [r] in testamento pupilli pati, licet in patris passus nõ sit. [s]

Filius à patre institutus: & fratri pupillariter substitutus, potest paternam hæreditatem repudiare, & amplecti pupillarem: & non tenebitur ad legata, nisi quæ relicta sunt in tabulis pupillaribus habita ratione Falcidiæ, si imminet: in cuius computatione non veniunt bona paterna sed bona pupilli. Alex.

Papinianus libr. iij. quæstionum. XII.

SI filius, qui patri, [t]

ætate decesserit dictus filius, puta quia restitutus inuenitur deportatus, hæres erit filij ex substitutione: & idem est econtrario. nam si inuenitur capax hæreditatis meæ, & nõ capax tẽpore quo vendicat sibi locum substitutio: habebit meam hæreditatem, & nõ hæreditatẽ filij mei ex substitutione. Vi.

m Sis. Extraneus.

n Hæres. Id est, liber.

o Filio. Scilicet, impuberi.

p Substitutione. Quod non poterit capere ex institutione.

q Cum filius. Licet ex testamẽto patris capere nõ potuerit, cum alius adierit: alias nec substitutio ualet: vt s̃. l. 2. §. planè. potuit enim mutare conditionẽ per restitutionem in integrum.

r Pœnas. Id est, damnum, si tempore mortis pupilli nõ sit capax, & facit s̃. titu. 1. l. sed, & si in conditione. §. solemus. & l. si alienũ. §. in extraneis. & l. liber homo. §. si hęres. Sed alij dicunt, q̃ substitutus fuit grauatus in aliquo sub aliqua pœna. ad quod C. de iis quæ pœn. nom. l. 1. quod non placet: quia hoc tempore nõ poterat imponi: vt Institut. de legatis. §. fina. & ĵ. de iis quæ pœnæ nomine. l. 1. & 2.

s Nun sit. Quia tunc capax erat.

c Sed hoc. Scilicet, quod si causa non mutatur, non valet substitutio Axo.

d In vno gradu. Id est, vna p̃sona. vt ĵ. e. l. fi. §. Titius.

e Substitutionem. Cum distinctione tamen, quæ sequitur: si quidem &c. quia sibiipsi non potest, sibi & cohæredi potest valere, dico substitutionem, etiam si causa non mutatur.

f Substitutus sit. Scilicet Stichus seruus testatoris primo institutus cum libertate: sicut & postea: alioqui esset causa mutata, & valeret substitutio: & secundum hoc dic hæres non erit, scilicet & liber.

g Liber. Scilicet, Stichus.

h Non valere substitutionem. Quãtum ad hæreditatem: licet per hoc consequatur libertatẽ: vt ĵ. l. fi. l. r. q̃ non placet, sed non valet substitutio: at institutio firma remanet: & erit liber, & hęres ex ea: sic intercalatur posterior dies: vt supra de mino. l. 3. §. minorem.

i Quod si ita. Scilicet dixerit testator, si Titius &c.

k Et in eius. Et, pro etiã. q. d. non tantum eum substituo in suam partẽ: sed etiam in partẽ eius cohæredis.

l Hæredem fore. Si non vult esse liber, & hæres ex institutione: nec enim est necessarius sub tali conditione institutus, si volet, vel similis, vt ĵ. tit. 1. l. verba. & plenè dic, vt ĵ. l. fi. §. 1.

SI is qui hæres. CASVS. Quendã deportatum mihi hæredẽ institui, & filium meum impuberem exhæredaui: & dictum deportatum ei substitui, & decessissẽ: & licet hæreditatem meam habere nũ posset, eo quod erat deportatus tẽpore quo eum institui: tamẽ si inueniatur capax eo tẽpore, quo vendicat sibi locũ substitutio dicti mei filij, id est, t̃pe quo in pupillari

SI filius qui. CASVS. Titius habens filium puberem, & alium impuberẽ instituit eos sibi hæredes, & pupillariter substituit dicto impuberi dictum puberem: dictus pubes effectus est hęres patris pro dimidia ipso iure ciuili, non autem per institutionem: extitit postea hęres impuberis ex dicta substitutione: & volebat recusare hæreditatem patris, & fratris hæreditatem retinere. nunquid potest? & dicitur quod de iure prætorio potest. propositum enim prætoris est liberare filios volentes liberari oneribus hæreditariis, quæ onera susceperunt ipso iure ciuili, etiã coacti ab ipso iure ciuili: non autem est propositum dicti prætoris remouere eos inuitos ab hæreditate siue patris siue fratris. nam & si non fuisset substitutus fratri, haberet eius legitimam hęreditatem. dictus ergo filius, qui nõ habet nisi hæreditatem fratris præstabit tantum illa legata quæ fuerunt in secundis tabulis relicta, habita ratione solius hæreditatis impuberis, & non hæreditatis patris: quamuis si haberet patris, & fratris hæreditatem, haberetur ratio in Falcidia detrahenda de legatis relictis in secundis tabulis, etiam facultatum patris, nedum impuberis. Viuianus.

t Patri. Non per immistionem, vel aditionem, sed ipso iure, vt infra subiicit etenim &c. & Institut. de hæred. im qualitate, & differentia. §. sui. Alioqui contra: vt supra titulo primo. l. iam dubitati, in fin. Axo. Vel dic, * quod recusat per in integrum restitutionẽ, quia in not.

* Reprobatur secũdum Bar. Bal. Paul. Alex.

Fratri

ac postea fratri [a] ex secundis tabulis hæres extitit, hæreditatem patris recuset, fraternam autē retinere malit: audiri debet: [b] Iusti[*] [c] enim prętorem facturum existimo, si fratri separationē bonorum patris concesserit. etenim [†] ius dicēti propositum est, liberos oneribus hæreditariis [d] non sponte susceptis liberare, nō inuitos ab hæreditate [e] remouere: prętertim quòd remotis secūdis tabulis legitimā [f]: haberet fratris hæreditatem: itaque legata duntaxat ex secundis tabulis præstari debēt, habita ratione facultatum in Falcidia: nō patris (vt alias solet [g]) sed impuberis.

Pomponius libr. j. ad Sabinum. XIII.

QVo gradu [h] hæres liberis substituaт, nihil interest.

a Fratri. Qui frater repudiauit paternā, vel adiuit, & sic est speciale [2] in fratre, vt possit impetrare separationem. Item pone istum habuisse alium cohæredē qui adiuit. Azo. sed contra. ī. de acq. hære. l. Iulianus. ibi, cæterum &c. vbi dicit necessarium eum fratri. Sed dic, abstinere tamē potest, vt hic dicit.

b Debet. Contra, s. eo. l. sed & si plures. §. filio, & §. si ex asse. & C. de iur. delib. l. quidā elogio. sed speciale [*] in fratre, vt subiicit notabiliter, fratri &c. & redditur ratio ī. quia ab intestato, cum dicit legitimā. &c. & sic per testamentū non debet fieri deterior cōditio, cum ab intestato posset separare. Alij dicūt aliter: vt no. in d. §. filio. Itē facit ī. de acqui. hære. l. si quis filiumfamil. §. si filius. Acc.

c Iustius. Id est, iustè: vel iustius quam contrarium.

d Hæreditariis. Paternis.

e Hæreditate. Fraterna

f Legitimam. Ab intestato.

g Solet. Vt infra ad leg. Falc. l. in ratio. §. quod vulgo, & §. si filio, & §. quæsitum.

QVo gradu. CASVS Non est vis quantum ad commodum substituti, quo grado est substituam liberis meis impuberibus, vtrum secundo gradu, vel tertio, vel quarto, & sic de singulis: quia semper habebit bona dictorum impuberum eis in pupillari ætate decedentibus. nam siue ita dicam instituo mihi hæredes filios meos impuberes, & substituo eis pupillariter Titium: siue ita dicā, instituo mihi hæredē Caium, & filios impuberes ita ei substituo, & filiis prædictis impuberibus substituo Titium. siue ita dicam, instituo mihi hæredem Caiū, & ei substituo Sempronium: & Sempronio substituo filios meos impuberes, & filiis meis impuberibus substituo Titium, & sic de singulis gradib. semper habebit Titius hæreditatem impuberum eis in pupillari ætate decedentibus. Vi.

h Quo gradu. Puta si filius instituitur, & alius ei substituitur: qui si non vult, substituatur tertius, vel quartus eidem filio. semper enim valet.

IN pupillari ætate. CASVS instituī mihi hæredem filium meum impuberem, & taliter ei substitui: si filius meus decesserit intra xvj. ann. substituo ei Titium, postea decessi. postea vixit dictus meus filius vsque ad xv. annos, & ita vltra pubertatem. & postea decessit intra dictos xvj. annos: nunquid habebit Titius bona impuberis ex dicta pupillari substitutione? & dicimus quod non, & dic vt plenius dixi supra eod. l. verbis. Vi.

[1] Ista tenetur cōmuniter à doctо.

[2] Imo nō est speciale secundū. scrib.

[*] Reprobatur cōiter per Doc.

[†] Non reperit melior tex. ī toto corp. iuris, in materia existētiæ sui hæredis, secundum Baldum hic.

Pubertas est terminus & finis pupillaris substitutionis. Bar.

Idem libro secundo ad Sabinum. XIIII.

IN pupillari substitutione licet longius tēpus comprehensus fuerit, [i] tamen finietur substitutio [*] pubertate. [†]

Substitutio cōpendiosa, facta à milite impuberi intra tempus pubertatis trahitur ad omnia bona patris, & filij: postea verò solum ad bona filij cum fructibus ex priuilegio speciali. Bar.

Papinianus Lib. vj. respōsorum. XV.

CEnturio, [†] filio, [k] si intra vicesimūquintum ętatis annum sine liberis vita decesserit, directo [l] substituit. Intra xiiij. annum etiam propria bona [m] filio substitutus iure cōmuni [n] capiet. post eam [o] autem ætatem [p] ex priuilegio militum, patris duntaxat [q] cum fructibus inuentis in hæreditate.

i Comprehensum fuerit. Quia credebam filium habere viij. ann. cū haberet x. & substitui vsque ad vj. ann. secundum Io. Vel dic, quod expressim substitui vsque ad xxv. an. pupillariter. Ar. ī. l. prox. vel compēdiosè dixi quandocunque. Et not. non vitiari vtile per inutile: sed valet vt potest valere: sic habetur ī. de cond. & demonst. l. Mæuius, in verb. dare. Item nec trāsit in fideicōmissū, nec fit cohęres, vt s. eo. l. verbis, & facit ī. e. l. si ita quis substituerit, & l. ex facto. §. item quæritur, arg. ī. de condi. & demō. l. pater. §. conditione. Itē no. hic sex modis expirare pupillarem substitutionem. Primo pubertate, vt hic. Secundo per aliud testamētum, quod valet: vt ī. eo. l. si quis eum, §. fi. Itē agnatiōe posthumi: vt ī. eo. l. si pater filium. Item si nō adeatur hæreditas ex paterno: vt s. eo. l. 2. §. ad eo. Itē capitis diminutione, etiam minima pupilli: vt s. de adopt. l. nec ei, §. eorum. Item taxatione testantis: vt ī. eo. l. si ita quis.

CEnturio. CASVS Quidam miles, qui habebat sub se c. milites substituit directo & nō per fideicōmissum Titium filio suo Caio, qui erat impubes si intra xxv. an. sine liberis filius impubes decederet: & ita fecit pupillarem substitutionem. longius tamen tempus quam sit pubertas, comprehendit in substitutione. Certè si decedat dictus impubes intra impubertatem, capiet Titius substitutus ex dicta substitutione non solum bona dicti militis, sed etiam propria bona impuberis, quæ aliunde quam à patre acquisiuit, & hoc faciet de iure communi, ita quod non erit necesse quod trahatur substitutio ad fideicommissum. si autem decedat dictus impubes post pubertatem: capiet eius substitutus patris militis bona cum fructibus, quæ in eius hæreditate inueniuntur ꝓpter priuilegium militare, non autem alia bona impuberis, & bene dixi propter priuilegium militare: quia si fuisset paganus dictus testator, non caperet substitutus etiam bona sua eo casu, nedum alia impuberis bona: vt supra l. prox. dixi. Vi.

k Centurio filio. Miles erat qui c. militib. pręerat: vt C. de testam. mili. l. 2.

l Directo. Si ille sit ei hęres.

m Propria bona. Scilicet filij, non solum paterna.

n Communi. Scilicet paganorum: vt supra, l. prox.

o Post eam. Id est. xiiij. an.

p Aetatem. Scilicet filio decedente.

q Duntaxat. Scilicet bona capiet iure directo forsan, [3] non fideicōmissi. licet Pyl. dicat contra: quia miles etiā maiori

[*] P. Flo. pubertatē, pro pubertate vt s. l. 86. de hæred. instit. pariunt, pro pareāt. & l. vlt. eod. tit. Institutioni, pro instōne.

Substitutio pupil. sex modis expirat.

[†] Facit ad hāc l. gl. in c. 1. sup ver. absq; deductione. post med. extra, de testa. lib. vj.

[†] Cōcor. cum hac l. gl. in c. 1. sup ver. absq; deductione. post med. extra, de test. lib. 6.

[3] Imò si nec forsā, secundum Bar. Bal. Pan. Alex. Socin. & Mod. hic.

maiori ſubſtituere poteſt: vt ff. de milit. teſta. l. milites etiam his, & l. miles ita hæredē. nec mater impuberis eſt in medio. tunc enim compendioſa poſt pobertatē trahitur ad fideicommiſſariā: vt C. e. l. precibus. Nā & alias in priuato vulgaris expreſſa nō cōtinet in ſe tacitā pupillarem ſi mater eſt in medio, licet alias contineret: vt C. de inſti. & ſubſtit. l. ſi. in fi. ſi autem eſſet paganus, qui faceret hāc compendioſam, ſi vſque ad 25. anno. vel quandocunque deceſſerit, ille ſit hæres: ſi decedat in pupillari ætate, valet, vt pupillaris: ſi poſt ea nulla: vt ſ. l. precibus. ſed in milite valet poſtea, vel vt fideicommiſſaria ſecundum Py. vel directo, ſecundum legem iſtam, vt modo not. Si autem dixiſſet paganus, ſubſtituo. tūc tenet in pupillari ætate, & poſt ea habebit locū fideicōmiſſaria: quia illa verba bene poſſunt trahi ad fideicom. ſic C. de inſti. & ſubſtit. l. generaliter, & ideo debet trahi ad ea, quæ poſſunt intelligi fieri pro quolibet tempore, arg. ſ. eod. l. iam hoc iure. & facit ff. ad Treb. l. Sexuola, & de condit. & demon. l. pater. §. conditiones, quæ ſunt arg. contra, ad ſi. huius legis.

Nihil eſt. Barto. Paul. Ale. Socin. Aretin. & Modern.

Imo cōtinet, ſed ſine effectu. Bart. Pau. Ale. & Soci.

Idē tenet Bar. Bal. Pau. Alex. ſed Aret. dicit cōmunē opin. eſſe in contrarium.

In P. F. Sicut ī eodem teſtamēto, vel teſtamento & codicillis confirmatis &c.

Si ſeruo legato libertas relinquitur à ſubſtituto pupillari euaneſcit legatum, conditione ſubſtitutionis eueniente. Bart.

Pōp li. iij. ad Sab. XVI.

SI quis eum, [a] quem teſtamento ſuo legauit, rurſus à ſubſtituto filij liberum eſſe iuſſerit: liber erit, [b] quaſi legato adempto. [c] Nam & in legato, & in his teſtamētis [d] nouiſsima ſcriptura erit ſpectanda: [e] ſicut in eodem teſtamēto, vel codicillis confirmatis [e] obſeruaretur.

Ruptio teſtamento paterno rumpitur pupillare, & remanente paterno, remanet pupillare. Bartolus.

Si ſuo teſtamento perfecto, alia rurſus hora [f] pater filio teſtamentum fecerit adhibitis legitimis teſtibus: nihilominus id valebit: [g] & tamē patris teſtamentū ratum manebit. [h] Nam & ſi ſibi, & filio teſtamentum pater feciſſet, deinde ſibi [i] tantū: vtrūq; [k] ſuperius rumpetur. Sed ſi ſecundum teſtamētum ita fecerit pater, vt ſibi hęredē [l] īſtituat, ſi viuo ſe [m] filius decedat: poteſt dici nō rumpi ſuperius teſtamentum: quia ſecundum non valet, in quo filius præteritus [n] ſit.

Filio poteſt ſubſtitui etiam

S I quis eum. CASVS Titius inſtituit ſibi hæredē filiū ſuum impuberem, & Stichum ſeruū ſuū legauit Seio, & poſtea ita dixit, Si dictus filius meus hæres mihi erit, & in pupillari ætate deceſſerit, ſubſtituo ei Caium, & do libertatem dicto Sticho, quē in teſtamento meo legaueram Seio. & poſtea deceſſit dictus teſtator: & poſtea vēdicauit ſibi locum ſubſtitutio pupillaris. Certè videtur ademptum legatum Stichi Seio datum, & erit liber Stichus. nam nouiſſima ſcriptura eſt ſeruanda in legatis, & teſtamentis, & in vno teſtamēto, & in codicillis teſtamento confirmatis.

Si ſuo teſtamento. Titius in hora tertia inſtituit ſibi hęredem filium ſuum impuberē: poſtea in hora veſpetarum vocauit ſeptem teſtes, & fecit teſtamentum dicto impuberi ita dicēdo, ſi filius meus impubes extiterit mihi hęres, & in pupillari ætate deceſſerit, ſubſtituo ei Seium. & poſtea deceſſit dictus teſtator. certè valet vtrunq; teſtamentum, & non rumpitur primū principale per ſecundum acceſſorium: ſed ſi vtrūq; teſtamentum feciſſet in hora tertia, & poſtea feciſſet teſtamentum ſibi tantum. vltimū rumperet duo prima, niſi in vltimo præteriiſſet filium: quia tunc non valēte ipſo iure vltimo, non rumpit ſuperiora teſtamenta.

[a] Si quis eum. Seruum.

[b] Liber erit. Eo tempore quo conditio ſubſtitutionis extiterit: vt ff. eo. l. ſi ſeruus. in fi. vnde cum hic videatur legatum ademptum, vltima ſcriptura valet.

[c] Legato adempto. Sub conditione. imo purè: vt ff. eo. l. ſi. §. nos dicimus.

[d] In teſtamentis. Ergo duo ſunt teſtamenta, vnum pupillare, & aliud paternum. & dic vt Inſtit. de pup. ſubſtit. §. igitur, & ff. eo. l. qui plures, in fin. & l. patris, & ſ. eo. l. 2. §. prius. Hug.

[e] Confirmatis. Maximè ſub. vt Inſt. de ademp. leg. §. 1. & vt ibi no. Sed ideo hic ſic dixit, quia cōfirmati teſtamento pro parte teſtamenti habentur: vt ff. de codicil. l. quidam, & facit ad legem ff. de leg. 2. l. ſi idem ſeruus, & de leg. 3. l. ſi quis in princ. & C. de neceſ. ſer. l. quidā. §. fin. & ff. de manumiſ. teſt. l. ſi peculium. §. 1. & C. de pact. l. pacta. Sed argu. contra infra, de leg. 1. l. ſi mihi. §. fin.

[f] Alia rurſus hora. Oppo. cū vnum ſit teſtamentum: vt ſ. eo. l. 2. §. prius. ergo vno contextu: vt ſ. de teſt. l. hęredes. §. ſi. Reſpond. alia hora cōtinuata, nō remota. Vel dic, quod ſi factum eſt teſtamentum vno cōtextu, poteſt præmittere vel ſuum, vel filij teſtamentum: vt ſupra eod. l. 2. §. fin. & infra eo. l. cohæredi. in prin. & ſic eſt vnum, ſi autem ex interuallo, ſuū præmittere debet, & poteſt etiam fieri alia hora, & erūt duo quodammodo teſtamēta: vt Inſtit. de pupil. ſubſtit. §. igitur.

[g] Valebit. Ad hoc ff. eo. l. patris. in fin. Vel dic valebit ſcilicet teſtamentum filij: vt d. l. patris, in fin.

[h] Manebit. Paternum enim teſtamentū caput eſt, & principalis cauſa, pupillare vero acceſſorium, & ſequela. Nec principale poteſt rumpi per acceſſorium: ſed principale per principale teſtamentū rūpitur: ideoq; & acceſſorium rumpitur. & hoc eſt, nam &c. Azo. & facit ff. de iis quib. vt indig. l. poſt, §. qui principale.

Acceſſorium principale nō rumpit.

[i] Deinde ſibi. Scilicet fecit, & efficax: quia filium exhæredauit, vel inſtituit. vt differat à ſequenti caſu.

[k] Vtrunque. Scilicet patris, & filij.

[l] Hæredem. Aliquem extraneum.

[m] Si viuo ſe. Sub hac conditione, ſi viuo &c. Vel dic ſi, id eſt quamuis. & dic quod ſibi inſtituit hæredē aliquem extraneū purè. Et nota quod licet alias diſtinguam quātum ad bonorum poſſeſſio. petendam inter poſthumum natum, & mortuum viuo patre, & poſthumum natum, & mortuum poſt mortē patris: vt C. de poſthumis hæredi. inſtituen. l. 2. & ſupra de iniuſto teſtamen. l. poſthumus, tamen quātum ad hoc an primum teſtamentum per ſecundum rumpatur, illud nō attendo: quia licet inſtitutus in ſecundo teſtamento, quo poſthumus fuit præteritus, & poſtea natus viuo teſtatore deceſſerit, poſſit petere ex eo ſecundum tab. bonorum poſſ. vt dicit l. illa poſthumus, tamen per tale ſecundum nō rumpitur primum: imo oportet vt ex ſecundo aliquis potuerit eſſe hæres, vel adire ex eo hęreditatem: vt ſ. de iniuſto teſta. l. cum in ſecundo. & licet poſſit ex aliquo teſtamento peti bono. poſſeſſio ſecundum tabul. non tamen ſequitur quod quis ex eo poſſit eſſe hæres: vt ff. de ſecun. tab. l. 2. §. ſi ſub conditione. & Inſtit. quib. mod. teſtamen. infir. §. non tamē Azo. & facit infra eodem. l. ſi pater.

[n] Præteritus. Ad hoc, ſupra de liberis, & poſthumis. l. ſi filius, & l. penultima, C. de teſtam. l. hac conſultiſſima, §. penultimo, & Inſtit. quibus modis teſtamen. infir. §. 1.

Subſtitui

nascitutus post mortem ipsius filii. Alex.

Idem libro iiij. ad Sabinum. XVII.

SVbstitui [a] liberis is etiam potest, qui post mortem eius natus fuerit, cui substitutus [b] hæres fuerit.

Si seruus communis cum libertate substituatur impuberi, efficitur ei necessarius si per testatorem fuit redemptus: secus si per impuberem. si autem à neutro sit redemptus, tunc poterit seruus pretium parti offerre socio, ut libertatem, & hæreditatem consequatur. Alex.

Vlpianus lib. xvj. ad Sabinum. XVIII.

SI seruus communis substitutus [c] sit impuberi [d] cũ libertate: si quidẽ à patrefamilias [e] fuisset redẽptus, erit impuberi necessarius. si verò ab impubere redemptus sit: non necessarius, [f] sed volũtarius sit hęres. vt Iulianus libro 30. Digestorum scripsit.

Quod si neque à patre, neque à pupillo fuerit redemptus, ęquitatis ratio suggerit, [g] vt ipse pretium partis suæ domino offerẽs [h] possit & libertatem, & hæreditatem consequi. Si Titio fuerit legatus seruus, posse eũ impuberi substitui [i] cũ libertate: [k] quemadmodum institui potuit legatari[5]: [1] & euanescet [l] legatum existente conditione substitutionis.

[5] P. Fl. legatus

Iulianus lib. xxx. Digestorum. XIX.

IDem est, [m] & si post mortem legatarij substitutus sit seruus.

Testamentum patris, & filii impuberis habetur pro vno: & sufficit vna solennitas, si conficiatur vno contextu: & vnum potest confici in scriptis, aliud nuncupatiuè, Alex.

Vlpianus lib. xvj. ad Sabinum. XX.

PAtris, & filij testamentum pro vno habetur, etiam in iure prętorio.

SVbstitui. CASVS Institui mihi hæredem Titiũ meum impuberem, & postea ita dixi: si quis mihi natus fuerit post mortẽ dicti impuberis, quẽ institui, hæres dicto impuberi: & decessit. & postea decessit dictus filius meus impubes in pupillari ætate, & postea ex vxore mea prægnante existente tẽpore mortis meæ natus est mihi posthumus. certè ille posthum[a] habebit hæreditatẽ dicti impuberis sui fratris. Viuian.

[a] Substitui. Dic natum post mortẽ instituti posse substitui. sed argu. contra ff. de vsufr. leg. l. qui plures. & ff. de reb. dub. l. 5.

[b] Substitutus. Nondum natus.

SI seruus. CASVS. Titius habens seruum communem cum Seio, puta Stichum, instituit sibi hæredem filium suum impuberem: & eundem Stichum cum libertate pupillariter substituit dicto impuberi, & postea emit dict[a] Titius à Seio partem, quam habebat Seius in dicto Sticho, & postea decessit dictus Titius: & postea vendicauit sibi locum dicta pupillaris substitutio, dicto impubere in pupillari ætate decedẽte: nũquid erit dictus Stichus liber, & hæres impuberis, ex cõstitutione prædicta necessarius, an vero voluntarius? Et dicitur quod necessarius. si autem post mortem Titij redemisset Stichi partem dictus impubes, erit Stichus liber, non autem hęres impuberis necessarius, sed voluntarius. si autem neque Titius, neque impubes redemit partem Stichi à dicto Seio, potest ipse Stichus de æquitate offerre dicto Seio precium dimidię sui Stichi, & consequi libertatem ex testamento Titij, & hęreditatem impuberis. Si Titio. in testamento meo legaui Titio Stichum seruum meum, & institui mihi hæredem filium meum impuberem: & pupillariter dictum Stichum substitui dicto impuberi cum libertate, vel instituí mihi hæredem dictum Stichum cum libertate. certè valet dicta substitutio, vel institutio: & primo casu cum eum substitui, euanescit legatum de Sticho existente conditione dictæ substitutionis per mortem impuberis. & idem est si dictus Stichus legatus Titio, substitutus sit dicto impuberi post mortem dicti Titij legatarij: nam semper euanescit legatum de Sticho existente condit. dictæ substitutionis, etiam non expectata morte legatarij Titij. hoc dicit, cum l. seq. Viuianus.

[c] Si seruus cõmunis substitutus. Ab vno dominorũ.

[d] Impuberi. Idest, filio.

[e] Patrefamilias. Testatore.

[f] Non necessarius. Quia nec potuit esse necessarius patri: vt s. ti. 1. l. sed & si in conditione. §. si seruum. & quos possum, &c. vt s. eo. sed si plures. §. quos possum.

[g] Ratio suggerit. Non rigor iuris. ad quod infra de statuliber. l. si pecunia. §. is cui.

[h] Offerens. Sufficit sola oblatio: vt hic. Vel dic etiam cõsignatio & depositio: vt C. de seruo commu. ma. l. 1. §. 1. Et nota quod hodie est hoc verum in omni casu: vt dicta l. 1. de seruo cõmu. ma. nõ ita olim, vt Instit. de don. §. fi. & not. in d. l. sed & si in conditione. §. si seruum. nisi in casu huius legis. cõtra. hic Instit. de noxa. §. si autem damnũ. & C. de patr. qui fil. distr. l. 2. & ff. de li. cau. l. duobus. & arg. ff. ad Trebel. l. si cui purè. §. fin. & de acquir. hæred. l. si quis seruũ. in prin. & ff. ad Sylla. l. domino.

[i] Substitui. Et institui potest seruus legatus.

[k] Cum libertate. Hodie etiã sine eas vt C. de neces. ser. l. pen. in fin.

[l] Euanescet. Redit ad primum. & facit s. eod. l. si quis eum quem. Accursius.

[m] IDem est. & Quo ad hoc vt euanescat legatum, sed hoc casu statim euanescit legatum non expectata morte legatarij, quam venturam certum est: vt ff. de lega. 1. l. si post mortem. §. fi. secundum quosdã. sed certè licet non expectem mortem, tamen conditionem institutionis exigo existere, id est, quod impubes decedat, ad hoc vt sit liber, & hæres: vt C. de neces. ser. l. pen. §. fi. & facit ff. de manu. test. l. si peculiũ. §. 1. & s. tit. 1. l. qui filio. in principio.

PAtris & filij. CASVS. Institui mihi hæredem filium meum impuberẽ, & ei pupillariter substitui Titium: & sic feci mihi vnum testamentum, & impuberi aliud. certè ista duo testamẽta habentur pro vno non solum iure ciuili, sed etiam iure prætorio. nam si meum testamentum, quod in scriptis faciebam, est signatum, & si testamẽtum filij mei quod in scriptis similiter faciebam, est resignatum. i. apertum, nihilominus valet vtrunque, & habentur loco vnius testamenti. sed & si in meo testamento, quod in scriptis faciebam, sunt signa septẽ testiũ, & in testamento filij mei quod in scriptis similiter faciebam, nõ sit signum alicuius testis, nihilominus valet vtrunque, & sunt loco vnius: sed & si meum testamẽtum feci in scriptis, filij autem mei testamentum feci per nuncupationẽ, vel contra, nihilominus valebit vtrunq; : nõ tamen dicit in hoc casu, quod sint loco vnius testamenti. Viuian.

Prætorio.

a Prætorio. Imo non vt ĩ. de secun. tab. l. si ita. §. fin. Sed certè verum est de iure prætorio, quo ad id quod subiicit, nam &c.

b Resignatæ. Id est apertæ nõ signatæ, vel. i. signatæ sed apertæ corã præside & coram honestis personis: vt C. quemad. testa. ape. l. 2. H.

torio. a Nam (vt Marcellus lib. viij. Digestorũ scribit) sufficit tabulas patris esse signatas: etsi resignatæ b sint filij: & si septem signa c patris suffi ciũt. Si pater sibi per scripturã d filio per nuncupationem, vel contra fecerit testamẽtũ, valebit.

Substitutio pupillaris fieri potest ad minus tempus quàm pupillaris ætatis: & tunc vltra illud tẽpus effectũ nõ hẽt. Ale.

Idem libro xij. ad edictum. XXI.

SI ita qs substituerit, § Si filius meus intra decimũ annũ decesserit, Seius hæres esto: § deinde hic ante quartũdecimũ annũ, post decimũ e decesserit, magis est, vt non possit bonorum possessionem substitutus petere. nõ enim videtur in hunc casum substitutus.

Qui impugnat testamentum per contra tabu. siue obtineat, siue succumbat, priuatur commodo pupillaris substĩonis. Alex.

Caius libro xv. ad edict. prouin. XXII.

IS, qui cõtra tabulas testamẽti patris bonorũ possessionẽ petierit, f si fratri ĩpuberi substitutꝰ sit, repelliĩ à substõne. g

Spes institutionis reciprocæ nõ transmittitur ad hæredes. & in dubio censetur facta per nomina appellatiua, ideo illi solum qui superstites sunt, vocãtur pro hæreditariis portionibus. h. d. cum l. seq. Alex.

Papinianus libro vj. responsorũ. XXIII.

QVi plures h hæredes instituit, ita scripsit: § Eosq; oẽs inuicem substituo, § post aditã à quibusdam i ex his hereditatem, vno eorũ k defuncto, si cõdõ substõnis extitit, l alio hærede partẽ suam repudiante, ad superstites m

c Signa. Id est sigilla de iure prætorio inducta, sed subscriptiones de iure ciuili vt Insti. de test. §. sed prædicta.

d Per scripturam. Per hoc videt. quod sint duo testamẽta. ar. C. de test. l. iubemus. §. & quẽadmodum assimilatur ergo præcedenti casui per copulam, sed 1 & in hoc quod vtrobique valet pupillare testamẽtum, sed differũt in hoc, quia in primo vnum, in secundo duo sunt. est ergo vnum quo ad quid: & quo ad quid duo. vnum: qa vnꝰ testator: & vna signacula: vt hic, & ĩ. de secun. tab. l. vt bonorum. sed pro duobus habetur, qa duæ hæreditates: vt Inst. eo. §. igitur. Itẽ quia expugnato iure ciuili (vt per querelam) paterno pro parte, non infirmatur pupillare: vt s̃. de in off. testa. l. Papinianus. §. sed nec. Item quia expugnato testamento paterno in totum per contra tab. non rumpitur pupillare: vt ĩ. e. l. & si contra. Item quia paternum in scriptis, pupillare nũcupatiuum potest esse, vt hic: & ĩ. de secun. tab. l. si ita. §. fi. Itẽ quia institutus in paterno in pupillari substitutus, si habet cohæredem, potest omittere: paternam hæreditatem, & pupillarem amplecti: vt ĩ. de aequi. hæ. re. l. quæsitum. & supra, eo. l. sed si plures. §. si ex asse. & facit ĩ. de acqui. here. l. si quis mihi bona. §. pen. & supra, eo. l. si quis eum quem. §. si suo.

1 Not. gl. quod quã do post dictionẽ sed poniĩ copula, &c, denotatur dimes sitas facti & identitas iuris. Bar. Paul. Ale. & Ias.

2 Totam glo. reprobant Bar. P. & Ale.

SI ita quis. CASVS. Titius instituit sibi hæredem filium suũ impuberẽ, qui erat minor x. ann. & taliter ei substitutum dedit: si filius meus decesserit intra x. annum, Seius hæres esto. & decessit dictus testator, postea dictus filius impubes decessit post decimum annum, intra 14. nunquid habebit hæreditatem substitutus? Et dicitur quod non: quia non fuit substitutus in eum casum. & hoc dicit Vi.

e Post decimum. Dixit intra, decessit post. Et not. ꝙ specialis permissio derogat tacitæ concessioni. sic C. de procu. l. maritus. & concord. ĩ. eo. l. qui plures liberos in prin. & l. ex facto. §. item quæro. & supra, e. l. in pupillari. & de libe. & posth. l. commodissimè. sic supra, sol. ma. l. si cum dotem. in prin. Arg. contra s̃. de condi. cau. dat. l. si extraneus. & ĩ. de sup. leg. l. legata. in prin. & ĩ. de fun. instr. l. quæ situm. §. fi.

Species generi derogat.

IS qui contra tabulas. CASVS. Institui mihi hæredem filium meum impuberem, & alium filiũ meũ puberem à me emancipatum preterij, & eundem præteritum substitui pupillariter dicto impuberi instituto, & decessi: & postea dictus præteritus petiit contra tab. bono. poss. in bonis meis. certè ex quo voluit impugnare principale test. per contra tab. nihil cõsequitur ex testamẽto secundario, id est, ex substitutione impuberis. Vi.

f Petierit. Secus si tãtum renunciet: vt s̃. eo. l. si filius. at si succubuerit, perdit vtrunque vt indignus. si obtinet in principali, pdit substitutionem: vt indignus: vt ĩ. de iis qb. vt indig. l. 2. & l. 5. §. qui principale. & de acquir. hæred. l. quæsitum.

g Substitutiõe. Oppo. ĩ. eo. l. si contra tabu. vbi non rumpitur pupillare expugnato principali per contra tabulas. Respon. nec hic expugnatur, sed vt indignus repellit: vt dictum est. & facit ĩ. de contra tab. l. si filium. §. omnibus. & §. non solum. & ad Treb. l. si cui purè. §. nec non illud. & s̃. de inof. test. l. Papinianus. §. meminisse.

QVi plures. CASVS. Institui mihi hæredes, Titium & Seium, & Caium, & Sempronium: & ita postea eis dixi, vos omnes inuicem substituo. & decessi: & postea hæreditatem meam adiuit Titius, & Seius. & postea decessit Titius, & sic portio sua Titij ad hæredem suum deuenit. postea Caius repudiauit partem suam, & ita in parte sua Caij extitit conditio substitutionis: & postea Sempronius adiuit pro sua parte. & sic habes, quod Titius, & Seius, & Sempronius adiuerunt pro suis partibus, & quod Titius decessit: & ita pars sua adita deuenit ad hæredem suam, & quod Caius partem suam repudiauit, & sic in ea locum habuit substitutio. quæritur vtrum hæres Titij prædicti veniat ad substitutionem cum Seio & Sempronio? & Dicitur quod non: imo soli Seius, & Sempronius, qui extiterunt mihi hæredes nullo mediante. Illi enim qui per se hæredes mihi extiterunt, soli videntur substituti qualitercunque vnus viuus suam portionem amiserit. & hoc dicit. Vi.

h Qui plures. Quatuor ad minus.

i Quibusdam. Tribus puta.

k Eorum. Adeuntium.

l Extitit. Ita scilicet an alio &c.

m Ad superstites tantum. Quasi dicat, nõ ad hæredes mortui: licet secus sit in iure accrescendi: vt hic, & ĩ. eo. l. Lucius. §. fin. & ĩ. de legi. hæred. l. si ex pluribus. Item oportet, quod suas partes acceperint ex institutione, vt admittantur ex substitutione, nõ gratia repudiantis: vt hic in fi. & C. de iur. delib. l. quidam. & s̃. eod. l. sed si plures, & de leg. 2. l. cum pater. §. libertis.

In omnem

tota portio pertinebit: quoniam inuicem in omnem causam [a] singuli substituti videbunt. Vbi enim quis hęredes instituit & ita scribit, [z] Eosque inuicē substituo: [z] ij substituti videbuntur, qui hæredes extiterūt. [b]

Vlpianus libr. iiij. disputationum. XXIIII.

SI plures sint instituti ex diuersis partibus, & omnes inuicem substituti: plerunque [c] credendum est, ex eisdem partibus substitutos, ex quib. instituti sint. [d] Vt si forte vnus ex vncia, secundus ex octo, terti[us] ex quadrāte sit institutus: repudiante tertio, in nouem [e] partes diuidat quadrās, feratque octo partes, qui ex besse institutus fuerat. vnam partem, qui ex vncia scriptus est: nisi alia fortè mens fuerit testatoris. quod vix [f] credendum est, nisi euidenter fuerit expressum.

Extraneus in dubio post mortem omnium liberorum videtur esse substitutus. Bar.

Iulianus libro xxiiij. digestorum. XXV.

SI pater impuberes filios inuicem substituerit, [g] & ei, qui nouissimus mortuus fuerit, Titium: respōdendum est, solos fratres bonorum possessionem [h] accepturos, & quodammodo [i] duos gradus hui[us] institutionis factos: vt primò fratres inuicē substituerentur, si illi non essent: tunc Titius vocaretur.

Substitutio vulgaris habet locum etiam in instituto decedente viuo testatore, Alex.

Idem libro xxix. digestorum. XXVI.

SI pater filium impuberem hæredem scripserit, & ei substituerit, si qs sibi [k] post mortē [l] natus fuerit: [m] deinde viuo fratre [n] posthumus natus fuerit, testamentum rūpetur. [o] post mortem autem fratris viuo patre natus, solus hæres patri suo existet. [p]

[a] In omnem causam. Id est, in quacūque causa vnus suam portionem amiserit.

[b] Extiterunt. Et nullo mediante. hæredes. n. hæredis [z] hæredes sunt aliquo mediante: vt not. s. eod. l. qui liberis. §. hæc verba. Et not. quod per hoc repellitur hæres hæredis & repudians.

SI plures. CASVS. Instituī mihi hæredē Titiū in vna vncia: & Seium in octo vnciis, & Caium in tribus vnciis, & eos inuicē substitui. & postea decessi: & postea Caius repudiauit suas tres vncias. certe dictæ tres vnciæ debent diuidi inter Titium, & Seiū, ita quod fiant inde nouem partes. & de his nouem partibus trium vnciarum debet habere octo partes Seius in octo vnciis institutus, & vnam Titius ex vncia institutus, nisi euidenter appareat aliam fuisse meam testatoris voluntatem: quia tunc mea volūtas seruaretur. Vi.

[c] Plerunque. Quare hoc dicit, in fi. l. dicet.

[d] Instituti sunt. Vt & C. eo. l. 1. & s. eo. l. si in testamento, & l. qui liberis. §. fi. & l. si pater, & infra, eod. l. qui complures.

[e] In nouem. Videbatur institutum in vncia habere duodecimam trium vnciarum: & ita institutum ex viij. debere habere viij. de tribus in xij. diuisis. & sic remanent tres vnciolę vacantes: [z] ne ergo istud contingat, ita fit computatio.

[f] Quod vix. Sic est supra, de iudi. l. vix. ergo si nō euidenter fuit expressum: tamen si ex aliis coniecturis apparet, satis est: vt quia propria nomina substituendo dixit: vt j. ad Trebel. l. nonnunquam. Item si eos aliquam pecuniam equaliter dare iussit: vt j. de reb. dub. l. vtrum. §. fin. & j. ad Treb. l. quoties. & propter hoc dixit plerunque, in prin. l.

SI pater. CASVS Seius instituit sibi hæredes duos suos filios impuberes, & eos inuicē substituit. Item substituit Titium ei ex dictis impuberibus, qui nouissimus mortuus fuerit: & decessit dictus Sei[us]. mō queritur, verū dictus Titius admittat cum dictis impuberibus fratribus ad bo. pos. secundum tab. Et dicitur q̄ nō, imo soli fratres admittuntur, quia de institutione dictorum fratrū duo gradus sunt facti. & tertio gradu est vocatus Titius. nā sunt dicti fratres instituti, vt dictū est, & si vnus decedat, eorū alter est substitutus: & si substitutus postea decedat: vel non habeat hęreditatem, veniet Titius ad hęreditatem. & hoc dicit. Vi.

[g] Substituerit. Alias instituerit: alias substituerit. nā siue dixit vos inuicem instituo, siue dixerit, vos inuicem substituo hæredes: videtur eos instituere, & substituere breuibus verbis: vt supra, tit. 1. l. cum in testamēto. §. hæc verba. si autē simpliciter filios instituit: & si morerentur, Titiū substituit, vltimo morienti videtur substitutus Titius: vt C. eo. l. pen.

[h] Possessionem. Secundum tabul. vt j. de bono. pos. secun. tab. l. a. §. deseruie.

[i] Quodammodo. Id est, breuiter: vt dixi per l. cum in testamento, & secundum hoc non computatur gradus tertius, id est, Titii. & secundum hoc cautè dicit institutionis. Vel dic, [z] quodammodo, id est, verè duos gradus institutionis & substitutionis: & secundū hoc non cōputatur prima institutio inclusa in breuibus verbis. & facit j. eod. l. vel singulis. & j. de vlusfr. lega. l. codicillis. in princip. & de rebus. dub. l. qui duos, in princ.

SI pater filium. CASVS. Titius instituit sibi hęredem filium suum impuberem: & postea ei ita substituit, si quis mihi natus fuerit post mortē dicti impuberis, sit hęres dicto impuberi, & postea decessit dictus Titius, postea viuente dicto impubere natus est ei impuberi frater. certè rumpitur testamentum. si autem nascatur posthumus viuo patre, & mortuo impubere, existet solus hęres patri suo Titio prędicto: quia in eum casum fuit institutus. Vi.

[k] Sibi. Patri viuenti. Acc.

[l] Post mortem. Illius impuberis quem instituerat. Accursius.

[m] Fuerit. sub. filio meo substituto. per quod videtur tantum facere vulgarem, cum designaret impuberem moriturum in vita patris, & ita non hęredem.

[n] Fratre. posthumi.

[o] Rumpetur. Quia eo casu natus est, qui non est testamento comprehensus: vt s. de liber. & posthum. l. commodissimè. & l. posthuma. Azo. Sed contra. C. de posthumis hęred. l. fi. Sol. vt dixi in l. commodissimè. Acc.

[p] Existet. Id existente conditione, & eo casu in quo fuit institutus: vt s. de lib. & posth. l. cum posthumus. dicet quis, Qualiter substitutus pupillariter esse pōt, cum institutus in paterno viuo testatore decessit, & irrito facto paterno irritatur pupillare, vt s. eo. l. a. §. 1. resp. non est: quia hic posthumus ex testamento patris nō est hęres, non ex pupillari. nec. n. impubes extitit hęres, & in pupillari ętate decessit, & iō substitutus patri

[1] Ad hāc glo. hęres hęredis dicitur hęres generaliter. Cōtrariū nota. in l. qui liberis. §. hęc verba. s. eod. vbi Bald. singulariter, limitat, vbi verbū, hęres, est prolatum a testatore. nā tūc non venit hęres hęredis appellatione hæreditatis. vide ad id gum per Bart. in l. filius. §. diui. in ti. de leg. 1. & familiaris familiaris an dicat familiaris. Mando. 1 17. quęs. 3. Regn. Cancel.

[2] Quę accrescent eisdē pro rata, & sic in effectu tātum valet vna cō putatio sicut altera secundum Paul.

[3] Sequitur hanc glo. Bar.

[4] Ista gl. est in omnibus val de singul. secundum Alex. in l. inter. s. de liberis, & posthu. & secundum Paul. hic.

[5] Ista placet Barto. Bal. Paul. & Alex.

[5] Substitutionis, vt infra, de lega. 2. §. Seia.

[6] Istū intellectum sequitur Dyn. Bar. Paul. Ale. & Iaso. licet displiceat Iaco. de Are.

parti est hæres. non impuberi: ut Insti. de pup. subst. in prin. Azo. Itē nonne est incertus heres. & sie nō ualet: ut s. titul. 1. l. quoties. in prine. & §. hæres ? Respon. 1 imo certus indubitabili signo. s. ex se nasciturus: vt supra tit. 1. l. quoties. §. si quis nomen. & §. si quis ita dixerit. Accur.

1 Sequit glos. Bart.

SI Titius. CASVS. Institui mihi Titium hæredem, & Seium, & Seio substitui Titium, & prædicto Titio substitui Semptonium: postea antequam Titius adiret hęreditatē meā pro sua parte, post mortem meā decessit Seius antequā partem suam adiret: & ita Titius habere nunc totā hæreditatē meam ꝑt, postea decessit Titius antequam adiret. modo quæritur utrum Semptonius Titio substitutus habeat ex substitutione solam partem Titij, an uero & partē Seij, cui fuit Titius substitutus? Et dicitur quod vtranque. Viu.

*Continuæ l. bona de capt. ĵ.

a Vtranque partē. neutro hęredū adeunte. quod dic vt Insti. e. §. sed si instituto. & facit ĵ. eo. l. cohæredi. in prin.

LEx Cornelia. CASVS. Institui mihi hæredē filiū meum impuberē, & ei pupillariter substitui Titiū, & postea fui ab hostibus captus: & ita testamētum meum fuit irritum factū: & per consequens pupillare, postea apud hostes decessi: & postea dictus filius meus impubes decessit in pupillari ætate in ciuitate, certè hæreditas pertinet perinde ad Titium substitutum: ac si ego nunquam ab hostibus captus fuissem: quia lex Cornelia, quæ testamēta eorum, qui in hostium potestate decesserūt, confirmat, perinde ac si nunquam capti fuissent, pertinet non solum ad hæreditatem ipsorum, qui testamenta fecerunt, sed etiam ad omnes hæreditates, quæ potuissent pertinere ad quemcunq; ex eorum testamento, si in hostium potestatem nō peruenissent. Sed retēto eodem casu pone, quod dictus meus filius captus fuit ab hostibus me patre iam in ciuitate mortuo, & ibi decessit dictus meus filius. certe hoc casu per dictā legem Corneliam pertinet hæreditas dicti impuberis ad dictum Titium ei substitutū. si aūt me patre adhuc in ciuitate viuente dictus impubes fuit ab hostibus captus, & ibi decessit me iam in ciuitate mortuo, nō habebit substitutus eius hæreditatē ex dicta lege Corne. nā nō efficitur per dictā l. vt dictus impubes, qui nulla bona in ciuitate reliquit, habeat hęredem vel hęredes. & idem dicerem, si filius meus etiam pubes captus fuerit ab hostibus me adhuc in ciuitate viuēte: & postea me in ciuitate mortuo decesserit in hostiū potesta

Substitutus vulgariter uni, censetur substitutus alteri, cui ille erat substitutus. Alex.

Idem lib. xxx. digestorum XXVII.

SI Titius cohæredi suo substitutus fuerit, deinde ei Sempronius: verius puto in vtranq; partem a Sempronium substitutum esse.

Fictio legis Corneliæ sicut testamentum confirmat paternum, ita & pupillare, si pupillus post mortem testatoris vere, vel fictè in pupillari ætate decesserit. h. d. cum l. seq. Bar.

Idem libro lxij. digestorum XXVIII.

LEx *Cornelia, b quę testamēta eorū, qui in hostium potestate decesserunt, confirmat: non solùm ad hæreditatem ipsorum, qui testamenta fecerunt, pertinet: sed ad omnes hæreditates, quæ ad quemque ex eorum testamēto pertinere potuissent, si in hostiū potestatē non peruenissent. Quapropter cum pater in hostium c potestate decessit, d filio impubere relicto e in ciuitate, & is intra tempus pubertatis decesserit: hæreditas ad substitutum pertinet f perinde, ac si pater in hostium potestatem non peruenisset. Sed si pater in ciuitate decessit, filius impubes apud hostes (si quidem mortuo patre g filius h in hostiū potestatē peruenerit) i non incōmodè dicitur, hęreditatem eius ex ea lege i ad substitutos pertinere. Si verò viuo patre filius in hostiū potestatē peruenerit: k non existimo, l legi Corneliæ locum esse, quia nō efficitur per eam, vt is, qui nulla bona in ciuitate reliquit, hæredes habeat. m Quare etiam si pubes n filius viuo patre captus fuerit: deinde mortuo in ciuitate patre, o in hostium potestate decesserit: p patris hæ

* In P.F. non commodè dicitur, &c. ut l. pr. §. si mortuo ĵ. de capt.

te existens. nā eo casu hęreditas mea pertinet ad proximum agnatum ex l. xij. tabul. quę solet uocare agnatos ab intestato, non aūt pertinet ad substitutū hęreditas dicti mei filij ex l. Cornelia: quia ut dictum est t nullā hęreditatē reliquit in ciuitate dictus meus filius; cum fuit ab hostib. captus. s. quia ego tunc viuebam. Viu.

b Lex Cornelia. De hac habes s. de testa. l. lege. & Inst. quib. nō est permis. fac. testa. §. fin. & s. de iniust. testa. l. qui uxorem.

c Cum pater in hostium. Aut capitur pater, & filius remaner, ut hic. aut contra, ut infra §. sed si pater. in fi. aut uterqueut ĵ. l. prox.

d Decessit. Ante filiū. aliàs cessat Cornelia: ut ĵ. de capt. l. qđ si filius in prine.

e Relicto. Instituto & ei substituto dato pupillariter. Et nota relicto. secus si post mortem impuberis caperet pater: sicut & in filio infra distinguitur. §. sed si pater. & §. si uero.

f Pertinet. Ex testamento pupillari. Azo.

g Mortuo patre. Prius uerè, non fictione legis Corneliæ: ne sit cōtra ĵ. l. px. & statim. dicess.

h Filius. Impubes. si nō habes in tex.

i Ex ea lege. Non ex uerbis, cū secundæ tabulæ sint irritę capitis diminutione: ut supra de iniust. testam. l. si quis ex. §. irritum. sed suppletione, & benignitate prætoris, ut in contrario t ut infra de captiui. l. pater. §. si mortuo. Sed oppo. pone, quod pater capitur, deinde filius. ecce pater in captiuitate moritur: quarto moritur ibidem filius. ecce pater fingitur prima captiuitatis hora mori. ergo filio uiuente debet succedere substitutus filij per hunc §. quod lex. ĵ. proxi. negat. Sed resp. quod ad id quod supra dixit, si quidem mortuo patre &c. subauditur uerè, & non fictè.

k Peruenerit. Et ibi decesserit impubes: quia impubes ex l. Corn. fingitur decessisse. secus si reuertatur, & pubes decesserit.

l Non existimo. Ad hoc scilicet, ut ex testamento pupillari aliquis sit hæres: est tamen locus legis Corneliæ, ut substitutus ex testamento sit hęres, scilicet ex uulgari expressa, uel saltem ex tacita.

m Habeat. Non distinguitur quis prius moriatur, scilicet filius apud hostes, uel pater domi. ut ĵ. proximo responso.

n Pubes. Factus ille impubes prædictus.

o Patre. Prius.

p Decesserit. Scilicet post, quādo est plus dubij, quàm si econtra filius ante decessisset.

reditas ex lege duodecim tabularum, [a] non filij [b] ex lege Cornelia ad agnatum proximum pertinet.

Scæuola lib. xv. quæstionum. XXIX.

SI pater captus sit ab hostibus, mox filius, [c] & ibi ambo decedant: quamuis prior pater decedat, [d] lex Cornelia ad pupilli substitutionem non ptinebit: nisi reuersus in ciuitate impubes decedat: quoniam & si ambo in ciuitate decessissēt ueniret substitutus. [e]

Ex præsumpta uoluntate defuncti coniunctus præfertur substituto. Bar.

Iulianus libr. lxxviij. digestorum. XXX.

QVidam testamento Proculum ex parte quarta, & Quietum ex parte dimidia & quarta [f] hęredē instituit. deīde Quieto Florū, Proculo Sosiā hæredes substituit. deinde si neque Florus, neq; Sosia hæredes essent: tertio gradu ex parte dimidia, & quarta coloniā Leptitanorū, [g] & ex quarta complures hæredes substituit in plures, quam in tres [h] uncias. Quietus hæreditatem adiit: Proculus & Sosia uiuo testatore decesserūt. [i] Quæritur quadrans Proculo datus ad Quietum, [k] an ad substitutos tertio gradu pertineat? Respōdit, eam uideri uoluntatē patrisfamilias fuisse, ut tertio gradu [l] scriptos hęredes ita demum substituerit, si tota hǣditas [m] uacasset: idque apparere euidēter ex eo, quod plures, quā duodecim uncias inter eos distribuisset, [n] & idcirco partem quartam hæreditatis, de qua

a Duodecim tabularum. Ad agnatum &c. & hoc intelligo cū non erat aliquis substitutus, uel si erat, obierat uiuente patre, uel ille admittitur ex uulgari expressa, uel saltem tacita, quæ in pupillari expressa continetur: ut s. e. l. iam hoc iure.

b Non filij. Quia nulla Ioan. & adde dist. quā habes infra de cap. l. pater. in fi.

SI pater. CASVS. Ego pater fui captus ab hostib. & postea fuit captus dictus filius meus impubes, cui pupillariter substituerā Titium, vt dictum est in l. pręced. & apud hostes ambo decessimus. certè siue ego ante decessi, siue dictus meus filius, non habebit substitutus impuberis hæreditatē ex substitutione p dictam legem Corneliam. si autē impubes reuersus fuisset in ciuitatem, & in ciuitate decessisset, bene veniret substitutus per dictam legem Cornel. quia & si ego, & ipse in ciuitate decessissemus, ueniret substitutus ex uulgari, aut pupillari substitutione.

c Mox filius. Idest, in eodē momento, & statim vnus post alium: ut s. cōmu. pręd. l. si cum duas. secundum Ir. Vel dic id est, incontinenti. & tunc perinde est, ac si simul: quia ea quæ incontinenti fiunt, inesse uidentur. uel idest, eodem libello. i. eodem tempore. Quid ergo si ex interuallo? Respon. habet locum substitutio filij, secūdum H. Sed Bul. dixit idem etiam si ex interuallo: ut in dist in. j. de capt. l. pater. in fi.

d Decedat. Tunc autem pertinet. quoniam &c. Azo. ut j. de cap. l. quod si filius. in fi.

e Substitutus. Ex uulgari, præmoriente patre vel pupillari, uel tacita, uel expressa pręmoriente filio. ratio autem huius legis est, quia non potest dici hęres filius, dum pater speratur reuerti. ergo substitutus locum non habet. Ac.

QVidam, CASVS Sempronius fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Proculum in tribus uncijs. i. in quarta parte hæreditatis suæ, & quendā nomine Quietum instituit in ix. uncijs, quæ sunt dimidia & quarta hæreditatis, postea substituit Quieto in ix. uncijs instituto quendā noīe Florū: & Proculo in tribus uncijs instituto substitui quandam noīe Sosiam. & postea ita dixit. si neq; Florus Quieto substitutus, neque Sosia Proculo substituta hæredes mihi erunt. simul repudiantes hęreditatē meam: Quieto, & Proculo à me institutis, substituo tertio gradu coloniā Leptitanorum in dicta dimidia, & quarta hæreditatis meæ, in qua institui Quietum prędictū, & substituo Caium, & Cornelium, & Stichum ex quarta parte hæreditatis meæ, id est ex tribus uncijs: in quibus institueram Proculum, & substitueram Sosiam: & uolo quod de dicta quarta parte habeat duas uncias dictus Caius, & duas dictus Cornelius, & duas dictus Stichus, & ita diuisit testator prędictus in hac secunda substitutione in sex uncias dictam quartam hæreditatis suę, id est, supradictas tres vncias. postea decessit Proculus in tribus dictis unciis institutus, & Sosia ei substituta viuente adhuc dicto testatore. & sic dictæ tres vnciæ sunt factæ in cāsā caduci. & sic ad hǣdem Proculi nō possunt pertinere, nec etiam ad hæredem Sosię ei substitutæ. & postea decessit dictus testator, & prædictus Quietus in nouem vncijs institutus adiuit hæreditatē pro ea parte. modo quęritur, vtrum dictæ tres vnciæ factæ in causam caduci pertineant ad dictum Quietum Proculi cohæredem, qui quidem Quietus adiuit hæreditatem, vt dictum est: an ad Caium & Corneliū, & Stichum substitutos tertio gradu? Et dicitur quod debent pertinere ad Quietum: quia ea videtur fuisse testatoris voluntas, vt ita demum substitueret tertio gradu scriptos hæredes, si tota hæreditas vacasset. in nostro autem casu non vacauit: quia Quietus adiuit hæreditatem, ut dictum est. & hoc ideo præsumitur? quia plures quam xij. vncias inter eos distribuit. nam coloniam Leptitanorum substituit tertio gradu in nouem vncijs, & Caium, & Cornelium, & Stichum substituit tertio gradu in sex vncijs, & ita substitutos prædictos in tertio gradu substituit in quindecim vncijs. Viuianus.

f Ex parte dimidia & quarta. i. dodrante.

g Leptitanorum. Nomen villę, uel ciuitatis.

h Quam in tres. Quia in dodrante erat institutus.

i Decesserunt. Sicque eorum pars est in causa caduci: vt C. de cad. tol. l. 1. §. cum triplici.

k Quietum. Cohæredem. Acc.

l Tertio gradu. Ciuitatem & alios, seu alios tantum.

m Tota hæreditas. i. tam gradus institutorum, quam substitutorum primo loco.

n Distribuisset. i. distributæ essent vnciæ. Io. non dicas, quod distribuerit, quasi dicat, si substituti admitterentur: ergo ciuitas in dodrante, & alij in quadrante. Item Quietus habet & ipse dodrantem, & sic fierent xxj. vnciæ: sicque Quietus non haberet dodrantem totius assis quod testator voluit: igitur in totum substituti repellerentur. supplet ergo dictū testatoris, ne aliquid inepte dicatur: vt & s. tit. 2. l. 1. §. fin. & l. fin. Item apparet, quod verba illa, quod si neq; &c. copulatiuè ponuntur. sic. s. tit. 1. l. Lucius.

De

a De qua quæritur. In qua Proculus erat institutus. Azo. facit ͡J. de usufru. leg. l. codicillis. in prin.

IN substitutinoe. CASUS Exhæredaoi filiũ meũ impuberem, & Titium, & Seium mihi hæredes iostitui: & ita postea substitui dicto meo filio, Quisquis mihi ex suprascriptis hæres erit, idẽ hæres esto dicto meo filio. & postea decessi: & postea dictus Titius, & Seius adierunt hæreditatem meã: postea tunc dicti mei filij egit querela inofficiosi testamenti, siue eam intentauit contra dictum Titium, & uicit cõtra eum. & ita fuit ruptum testamentum meum pro parte, qua Titius fuit institutus. & sic desijt hæres esse dictus Titius. postea decessit dictus filius meus in pupillari ætate: nunquid ueniet dictus Titius ad hæreditatem impuberis ex substitutione? Et uidetur qđ non: quia tempore mortis dicti impuberis nõ inuenitur meus hæres, & ego dixeram in substitutione, Quisquis mihi ex suprascriptis hæres erit, sit hæres filio meo: dicitur tamen hic, quod hæres erit impuberi, quia fuit meus hæres, ut dictum est: licet esse desierit: secus esset in hoc alio casu, pone quod habebam filium puberem, qui uocabatur Caius, & filium impuberem, qui uocabatur Lucius, exhæredaui impuberem, & institui puberem. & ita substitui dicto impuberi exhæredato, si Lucius filius meus impubes decesserit, & in pupillari ætate, & si dictus filius meus Caius pubes, quem institui, hæres mihi non erit: tunc Seius hæres esto dicti impuberis. nam isto casu si Caius filius impubes fuit mihi hæres ante mortẽ impuberis, & si tempore mortis impuberis non sit hæres: habebit locum substitutio Seij. & hoc facit dictio tunc, posita in substitutione. Vio.

quæritur, a ad Quietum pertinere.

Sufficit quem semel hæredem extitisse: nisi testator eum hæredem esse tempore mortis requirat: quod ex dictione tunc præsumitur. Bart.

Idem libro sing. de ambiguitatibus. XXXI.

IN substitutione filio ita facta, Quisquis mihi ex suprascriptis b hæres erit, idem filio hæres esto; quæritur, c quisquis hæres quandoq; d fuerit, intelligatur: an quisquis tum hæres erit, cùm filius moriatur? Placuit prudentibus, si quandoq; hæres fuisset. e Quamuis enim viuo pupillo hæres esse desijsset, fortè f ex causa de inofficioso, quæ pro parte g mota est, futurum tamen eum hæredem ex substitutione, creditum est. Non simili h modo in hac specie dicendum est: si quis cùm duos filios haberet, Caium puberẽ, Lucium impuberem, ita filio substituisset, i Si Lucius filius meus impubes decesserit, neq; mihi Caius filius k meus hæres erit: tunc Seius hæres esto. l nam prudentes ita hoc interpretati sunt: ut ad impuberis mortẽ m conditio substitutionis esset referenda.

quod Papinianus. in fi. §. Solo. illud regulare: ut ĩ. tit. e. l. ei qui. in fi. Vel dic, quod non per prætorem, ut ibi sed per restitutionem in integrum. quia nec facit hæredẽ ut Institu. de bono. poss. §. quos autem. sed iure ciuili sic, ut in præmissis.

Ex præsumpta voluntate defuncti plures coniuncti vocantur in virilem respectu vniu. defuncti, sed inter se in hæreditarias portiones. Bar.

Idem libro j. ad Vrseium Ferocem. XXXII.

QVi complures n hæredes ex disparibus partibus instituerat, & in his Attiũ, si Attius non adiret, cæteros ex ijsdem partibus, quibus instituit hæredes ei substituerat: deinde si Attius non adijsset, Titium cohæredem ijs, qui substituti sunt, adiecit. n Quæsitum est, quam

b Supraścriptis. Scripserat enim aliquos hæredes cum filio, uel etiam exhæredauerat filium.

c Quæritur. Quisquis sub. ao.

d Quandoque. Alias quandocunque.

e Fuisset. Breuis solutio.

f Forte. Aduerbium fortè 1 varietatem facti, non in ius dubitationem 2 inducit. Nã constat hæredẽ esse institutum ante perlatam querelam, quia dicit desijsset: ut ͡J. de re iudi. l. non potest videri desinere. & ĩ. de inoffi. testa. l. 2. Item & constat quód in alijs varijs casibus quis desinit esse hæres, vt si fiat seruus hæres: vt ͡J. e. l. ex facto. §. fi. Item Instit. de here. quę ab intest. §. per contrarium. in quibus erit idem quod hic. Sed opp. qui semel est hæres &c. ut ĩ. de min. l. aut prætor. §. sed

g Pro parte. Secus si in totum, quia pupillare euanescit: ut supra de inoff. test. l. Papinianus. §. sed nec.

h Non simili. Sed per contrarium.

i Substituisset. Dic quod instituerat, uel exhæredauerat impuberem: alias non ualet testamẽtum. item puberem instituerat, ut patet.

k Caius filius. Institutus.

l Esto. substitutus. & est quidã 4 tertius hic Seius, & habeas ĩ. neque mihi &c. Alij non 5 habent, & Caium, & Seiũ idẽ esse dicunt, & sic unus filius alij filio substitutus secundũ eos. Et no. quod hic articulus tunc: 6 denotat diuersitatẽ inter hũc & superiorem casum: ut infra de cõdi. & demonstr. l. 4. in fin.

m Mortẽ. Vt tunc sit hæres Caius vt hic: & capax: ut ĩ. eo. l. si is qui hæres. & facit ad hanc legẽ ͡J. de adim. leg. l. alumnæ. §. fi. & de codicil. l. si quis eũ. in fi. t. relp. & ĩ. eo. l. qui liberis. §. fi.

QVi complures. CASUS Institui mihi quendam hæredẽ nomine Attiũ in duabus uncijs hæreditatis meæ, & Caium in 4. & Seiũ in 5. & Corneliũ in una: & postea ita dixi: si dictus Attilius non adierit pro sua parte, substituo ei dictũ Caiũ, & Seium, & Corneliũ ex eisdem partibus, quibus eos institui, & do eis tribus cohæredẽ Titium, & decessi: & postea Attius noluit adire hæreditatẽ meã: & ita habuit locũ substitutio, & dicta hæredis adiectio. modo q̃rit quã partem habere debeat dictus Titius adiectus, & quam Caius, & Seius, & Cornelius de duabus vncijs, in quibus fuit Attilius institutus? Et dicitur quod Titius habebit quartam partem duarũ unciarũ Attilij, & prędicti tres habebunt tres partes dictarum duarũ vnciarũ, & diuident dictas tres partes dictarũ unciarum inter se pro eis partibus: pro quibus a me instituti fuerũt: si autẽ adiecissem Titium: & Stichum cohæredes prædictis tribus, fient tunc quinq; partes de dictis duab. uncijs Attilij, & Titius, & Stichus habebit quilibet unam quintam: & aliæ tres quintæ diuidẽtur inter prędictos tres pro his partibus, pro quibus eos hæredes institui. & sic est plana hæc lex. Vin.

n Qui complures. Quatuor puta. computato Attilio.

o Adiecit. Substituendo, non instituendo: alioqui etiam si Attius adiret, nihilominus hæres esset Titius

[Marginal notes:]

- cit tñ allegã dubitatione: ut per Fel. in c. accedẽs. 1. ex. ut lite nõ cont. test. & gl. no. in cle. 1. in vers. appellando. de appella.
- 1 Sequuntur hãc gl. Bar. Paul. Alex. Ias.
- 4 Et bene Alc. & Ia.
- 5 Et male Alex.
- 6 In hac gl. tunc significat tpa extremum, & de eius significatione uide omnino p Bald. in l. ex illo. C. de appell. & l auth. contra rogat'. ͡J. eo. C. ad Trebel.
- 1 Et sic cõsiliũ pt dari p uerbũ fortè, s̃m Bald. & Alex. licèt Raph. contra.
- 2 Cõcor. glo. no. in c. x. ex̃ de testa. indu

ut J.de ſecun.tab.l.2.§.ſi quis ita ſcripſerit.

a Quam partem. Scilicet Attianæ patris cum Attius non adierit.

b Tres fuiſſent. Scilicet ſubſtituti pręter Titium.

c Hęreditarias. Cur nō ſolus medietatē: ut ā. ti. 1.l. Titi⁹ fundi? R̄n.qa oēs: ſeparatim fuerūt īſtituti. At oppo nit, ergo debēt hēre uiriles: ut Inſtit. de hęred. inſtit.§.ſi plures? Reſpon. uerum eſſet, niſi pręceſſiſſet partium diſtributio etiā in inſtitutione. tunc em̄ uidetur eaſdem partes repetiiſſe in perſonis eorum tantū, quos inſtituit: ut ſ.eodē.l. ſi plures. Azo. magis obſtat ā.eo.l.ſi pater filio. ſed & ibi cōiūctim fuerūt inſtituti, uel hic ſubſtituēdo nominatim dixit, pro partibus hæreditarijs uor ſubſtituo, ut hic patet: quod ibi non fecit. Itē contra C.e.l.ſi.§.1.ubi habent omnes uiriles. Sed ideo, quia ita habuerant ex inſtitutione, ut ibi nota.& facit J.de ſtatulib.l.qui pecuniā.

Diuinat ſm Bart.

partem[a] is, & quam cæteri habituri eſſent? Reſpondi, Titium virilem, cæteros hæreditarias. veluti ſi tres fuiſſent,[b] Titium quartam partem Attianæ partis habiturum: reliquarum partiū hæreditarias[c] partes, ex quibus inſtituti erant, reliquos habituros eſſe. Quòd ſi non ſolùm Titium, ſed etiam alios adiecisſet hæredes: hos quidem uiriles partes habituros: veluti ſi tres (puta) cohæredes fuiſſent ſubſtituti, extranei duo adiecti. hos quintas[d] partes Attianæ partis: reliquos autem cohæredes hæreditarias partes habituros eſſe dixit.

d Quintas. Id eſt, quilibet quintam.

Mater poteſt inſtituere filiū in tempus pubertatis, & ei ſubſtituere vulgariter. Bart.

Aphricanus lib. ij. quæſtionum. XXXIII.

SI mater ita teſtetur. vt filiū impuberem, cum erit[e] annorū xiiij. hæredem inſtituat, eique in pupillaribus[f] tabulis,* ſi ſibi hæres non erit, alium ſubſtituat: valet ſubſtitutio.[g]

SI mater. CASVS. Titia inſtituit ſibi hęredem filium impuberem cū erit pubes, & ei uulgariter tali modo ſubſtituit, ſi dictus meus filius non erit mihi hæres, ſubſtituo ei Seiū. & poſtea deceſſit Titia, & poſtea deceſſit dictus eius filius in pupillari ętate: nunquid habebit ſubſtitutus hæreditatem? Et uidetur quod nō, quia ſubſtitutio non poteſt ante habere locū quā habeat locum Inſtitutio. Inſtitutio autem non uidetur poſſe habere locum, niſi adueniente pubertate, ſicut apparere uidetur ex uerbis inſtitutionis prædictis: dicitur tamen hic, quod ſubſtitutus habebit hęreditatem ex tacita pupillari, quæ ſubintelligitur in dicta uulgari: ut dictum eſt ā. e.l. iā hoc iure. nam nō videtur in noſtro caſu in diem collata inſtitutio, ſed hæreditatis tantum petitio propter vtilitatem impuberis. Si filius & ex eo. Seius habens filium habentem uxorem prægnantem, uenit ad mortem, & fecit taliter teſtamentum: Inſtituo mihi filiū meum hæredem: & ſi filius meus morietur me uiuo, tunc ſi quis mihi nepos ex eo, ſiue quæ neptis poſt mortem meam in decem menſibus proximis, quibus filius meus morietur natus, natave erit, hæredes ſunto: & ſi dictus nepos, vel neptis mihi hæres non erit, ſubſtituo ei Titium. & deceſſit dictus teſtator, & filius ſuus prędictus inſtitutus extitit ei hęres. certè amodo nō poteſt habere hæreditatem alterius ſubſtitutus nepoti, uel nepti, ſiue nepos, vel neptis naſcatur, ſiue nō. nam ſi non poteſt habere locum amodo nepos, uel neptis, multominus habebit locum ſubſtitutus eius, ſcilicet Titius. Viuianus.

e Cum erit. Nec filius intelligitur ad tēpus inſtitutus, ſed purè: ut C. quādo di.leg.ced.l.ex his, & J.quādo di.lega.ced.l. firmio.§.1.niſi aliud ſenſiſſe teſtatorē probet. ut J.de manumiſ.teſt.l.ſi ita ſcriptū fuerit. §.cum Titius. & tunc uitio temporis ſublato hęres erit: ut ſ.eo.l.hæreditas. erat autem dubitatio de ſubſtitutione: quia uidebatur facta antequam poſſet ualere inſtitutio, ſed, ut dixi, pro pura eſt inſtitutio.

f In pupillaribus. Non quod pupillaris ſubſtitutio ibi fiat, ſed quia pupillus inſtitutus fuit, eſt vulgaris. fœminæ enim pupillarē non faciunt: quia in poteſtate nō habēt, ut ſ.eo.l.2.2.reſp.

g Subſtitutio. Nec in ſubſtitutione uidetur repetita eadē conditio, ſeu dies: ut ſ.tit.1.l.ſi ſub cō ditione. & facit J. de leg.1.l. ſi cui.

* Pupillares tabulę qua rōne hic Aphricano dicātur, explicat, Vigl. tit. de pupil.ſubſtit. in princi. Inſtitu. libro x. Fœminæ pupillariter nō ſubſtituunt.

Si filius inſtitutus in primo loco ſit hæres, ceſſat ſubſtitutio vulgaris tam prima, quàm omnis alia ſequens. Alex.

Si filius, & ex eo nepos poſthumus, ita hæredes inſtituantur, vt Gallo Aquilio placuit:[h] & nepoti, ſi is hæres non erit, Titius ſubſtituatur: filio hærede exiſtente, Titium omnimodò, id eſt, etiam ſi nepos natus non fuerit, excludi[i] reſpondit.

h Placuit. ſcilicet ſi filius morietur uiuo teſtatore, & nepos poſt mortem teſtatoris naſcatur: ut ſ.de lib.& poſth.l. Gallus in prin.

i Excludi. Vt & ſupra titu.1.l. cum in teſtamento. in locū enim deficiētis primi, & ſecundi gradus uidetur eum ſubſtituiſſe: ut & ſupra eo.l. quidam teſtamento. & ſupra tit.1.l. Lucius. Sed pone, quod filius vixit poſt mortem defuncti, & repudiauit hæreditatem. Item ſimiliter nepos repudiauit, nunquid admittitur Titius? Videtur quod non, qa filius extitit hæres ipſo iure, licèt poſtea repudiauerit. Econtra uidetur admittendus, quia nec filius, nec nepos hæreditatem adiuit, imo uterque repudiauit. Sed certè non eſt admittendus, illa ſcilicet ratione, quia filius non deceſſit teſtatore uiuo, & ſubſtitutio ita facta erat, ſi filius me uiuo morietur. Item uerba ſuperiora, ſi hæres non erit, expone cum eſſe poſſet: quia filius præmoreretur, non hæres: & facit J.de acquiren. hæred.l. quandiu.

Supremus, ſeu vltimus eſt, quem nemo ſequitur, licet nullus præcedat, & econtra proximus dicitur, quem nullus præcedit: licet nemo ſequatur. Alex.

Idem libro [illegible] quæſtionum. XXXIIII.

EX duobus impuberibus ei, qui ſupre-

EX duobus. CASVS. Inſtitui mihi hæredes duos meos filios impuberes, & ei qui ſupremus moreretur, ſubſtitui Titium. poſtea ambo impuberes ſimul deceſſerūt. certè Titius erit hæres utriq; eorum. & eſt ratio, quia ſupremus dicitur non ſolum is, qui poſt aliquem eſt, ſed etiā ille poſt quē nemo eſt. in noſtro aūt caſu omnes videntur ſupremi deceſſiſſe: quia nullus eorū remanſit poſt alium. & idē eſt econtrario. nā nō ſolū dicitur proximus eſſe alicui, qui ante aliquem alium eſt, ſed etiam is ante quem nemo eſt. Filium. Seius inſtituit ſibi hæredes Caium filium ſuum impuberem, & Titium extraneum: & Titio prædicto ſubſtituit Męuium, & prædicto ſuo filio taliter ſubſtituit, quiſquis ex ſupraſcriptis, ſcilicet Titio, & Mæuio hæres mihi erit, ſubſtituo eum filio meo. & poſtea deceſſit prædictus

dictus Seius, Titius institutus omisit hæreditatem: Mæuius autē ei substitutus adiuit ex substitutione. postea decessit dictus impubes, quæritur cui deferatur hæreditas eius impuberis: utrum Titio qui omisit hæreditatē patris, an Mæuio qui adiuit hæreditatem patris ex substitutione? Et dicitur quod Mæuio. Etiam si cōtra. Filium meum emancipatum prætereo, scilicet Titium, & Seium filium impuberē, & in mea potestate constitutum instituo mihi hęredem in totum, & ei impuberi substituo Caium, & à dicto impubere reliq multa legata danda quibusdam mihi coniunctis, & quibusdam alijs extraneis, & a Caio substituto reliqui similiter multa legata: & postea decessi. postea emancipatus petiit bonorū possessio. contra tabul. eo, qd' a me pręterit' fuit. & uicit, & ita ruptum est testamentum meum, & sic factum est, quod ipse emancipatus habuit dimidiā hæreditatis meæ ab intestato, & alia dimidia remansit apud impuberem prędictū: postea in pupillari ętate decessit impubes. nunquid habebit hęreditatem impuberis Caius prędictus substitutus ei? Et dicitur, quod sic, & tenebitur pręstare legata à se relicta, & etiam ab impubere. Sed & si dictum emancipatum pręterij, & dictum impuberem institui in tribus uncijs, & Cornelium extraneū institui in nouē uncias: & dicto impuberi substitui dictū Caium, & multa legata reliqui a dicto impubere pręstanda quibusdam mihi coniunctis, & quibusdam alijs extraneis. & a dicto Caio impubere substituto reliqui similiter legata, & committente dicto emancipato pręterito edictum, ut scilicet contra tabul. petat bonorum possess. non solum dictus emancipatus, sed etiā dictus impubes, & sic excludāt dictum Cornelium in nouem uncijs institutum, & habeant ambo soli hæreditatem meam, scilicet emancipatus pro dimidia, & impubes pro alia dimidia, cum ex institutione non haberent nisi tres uncias. & postea impubes decedat in pupillari ętate, & ueniat ad hęreditatem suam dictus Caius ei substitutus: certe tenebitur dictus substitutus pręstare legata ab impubere relicta coniunctis personis tantum: sicut & impubes si uiueret teneretur præstare tantum coniunctis personis, & licet si non esset petita bono. possel. contra tabu. impubes, uel eius substitutus posset detrahere ab omnibus legatarijs Falci. puta quia essent relicta legata ab impubere ultra dodrantem suę partis: tamen petita contra tabu. (quo casu non tenetur impubes, uel eius substitutus ad pręstanda legata nisi coniunctis personis, ut dictum est) augebuntur legata relicta ab impubere coniunctis personis, ideo quia non pręstat extraneis legatarijs legata: ita quod Falci. in eis non habebit locum, uel tanto minus detraheret nomine Falcidię de legatis relictis coniunctis personis, quantum ei accreuit propter hoc, quod extraneis legata non præstat. & sicut ipse filius impubes plus debet coniunctis personis nomine legatorum, etiam ex eo quod petita contra tabul. extraneis non præstat legata, ut dictum est, ita plus debet dictus impubes, & eius substitutus ex eo, quod per bonorum possessionem, scilicet cōtra tabulas plus ad filium impuberem prædictum peruenit quam haberet ex institutione, cum postea ex substitutione peruenerūt ad eum tres unciæ, vt dictum est: per bonorum autē possess. contra tabu. peruenerunt sex vnciæ ad eum, vt dictum est. & ita duabus rationibus crescunt legata coniūctis. siue exceptis personis relicta. & idem debet esse contra, scilicet vt quemadmodum portio per bonorum possessionem contra tabulas accreuit impuberi auget legata, vt dictum est, ita & portio, quę ablata est impuberi propter bonorum poss. contra tab. minuat legata coniunctis personis ab impubere relicta: puta qa impubes, sicut dixi in princi. fuit à me institutus ex asse, & per bonorum possessionem contra tabulas quam accepit frater suus emancipatus, & a me præteritus, dimidia hæreditatis fit ei impuberi ablata. nam pro ea dimidia sibi ablata substitutus eius exoneratur circa legata. & hoc dicit cum l. seq. Viu.

† Iuxta hanc sententiam vi indicasse P. Scipio. la. n. duobus, militibus qui simul, & eodē ipse mutū ascēderāt, donauit coronā muralé, qui ei, qui prim' ascēdisset promiserat. author Liuius lib. 26. ab vr. cōd.

mus moreretur, hæredē substituit. a Si simul morerentur, vtrique hæredē esse respōdi: † quia supremus b nō is demum, qui post aliquē, sed etiā post quem nemo sit, intelligatur: sicut & ecōtrario proximus non solum is, qui ante aliquem, sed etiam is, ante quem nemo sit, intelligitur.

Hæres ex substitutione vulgari admittitur ad substitutionem impuberi factam per hæc verba, quisquis mihi hæres erit &c. Bar.

Filium impuberem, & Titium hęredes instituit. Titio Męuium substituit c filio, quisquis sibi hæres esset ex suprascriptis, substituit. d Titius omisit hæreditatem, Mæuius adijt. e Mortuo deinde filio, putat, magis ei soli f ex substitutione deferri pupilli hæreditatem, qui patris quoq; g hæreditatem adierat.

Licet testamentum per contra tabu. expugnetur: firma tamen manet substitutio pupillaris. & relicta à substituto pupillari debentur omnibus. Alexander.

Etiam si h contra tabulas patris bonorum possessio petita sit: substitutio tamen pupillaris valet: & legata omni-

a Hæredem substituit. Vt j. de reb. dub. l. qui duos. licèt singulari numero usus sit: ut j. de leg. I. l. qui filiabus. §. I. & ideo de vtriusque portione detrahit Falcidiam: vt j. eo. l. qui duos. Sed contra, j. ad Treb. l. cum qui. Solu. hic totum uolebat ad substitutum peruenire, ibi partem. Vel dic ut ibi.

b Supremus. Ad hoc j. de verb. sign. l. proximus. & l. in vulgari. & vnde cog. l. I. §. proximus.

c Mæuium substituit. Scilicet vulgariter.

d Substituit. Scilicet pupillariter.

e Adijt. Et sic testatori directo est hæres: ut Instit. de pupill. substitu. in princ.

f Soli. Scilicet Mæuio non autem Titio repudianti. vt s. eo. l. qui plures.

g Patris quoque. Vnde continetur substitutus uulgaris. nam verbum quisquis, ad solum Titium pertinere non putuit: nec ad pauciores quam duos. sic ergo qui eorum duorum erit hæres, ille admittetur, secus tamē si dicam in testamento: quisquis mihi hæres erit: decesserit. nam duo comprehenduntur, id est etiam qui uenit ab intestato, non solum scripti, ut j. de codicil. l. si quis. hic non nisi scripti ueniunt: ut s. eo. l. cum filio. & l. qui liberis. §. hæc uerba & facit s. eo. l. 5. & j. eo. l. cum ex filio. §. fin.

h Etiam si. Pone impuberem in potestate constitutū, institutum, & emancipatum puberem præteritum, & extraneum pupillo substitutum, a quo sunt relicta legata, quæ ualent, licet commisso edicto per emancipatum. i. licet egerit per contra tab. etiam si impubes petierit contra tab. ut dices j. l. prox. Et quæro hic quare rupto testamento per querelam in totum rumpatur pupillare: ut s. de inoffi. testa. l. Papinianus. §. sed nec. & non per contra tab. ut hic, & j. l. prox. Respond. quia testamentum est de iure ciuili, & querela sic vtū po-

* Fallitur hic Viuia. dū putat substitutu impuberis non teneri ad legata relicta extraneis petita bonorū possessio. cōtra tab. tenetur enim ad ea præstāda: & inde speciem facti ex Accursio colliges.

rest tollere aliud: ut Insti.de leg.ag.tut.§.fi.sed contra tabu. est de iure pretorio, quod non tollit testamentū, quia cum pretor non pōt facere hęredē, multo minus desinere.ut Instit.de bo.pos. §.quos autē. inde est quod in querela dicitur quęri de uiribus testamenti: in contra tab. non, sed de patris & filij qui agit, an sit filius seu pater, uel non: ut s̄.de inoffi.testa. l.filio.§.contra tab. & differt in alio, qa querela nascitur de mū hæreditate adita: ut C. de inof.testa.l.si quis filium. sed contra tab. etiā prius, ut j̄. de contra tab.l.illud. in fi. Et secundū hoc nō obst.s̄.eod.l.2.§.t. quia ibi iure ciuili rūpitur per præteritionem posthumi: ut s̄.de iniust. tes.l. posthumus. Item nō obstat s̄.eod.l. is qui. qa ibi ut indignus repellitur: ibi dixi.

bus præstanda sunt, quę à substitutione data sunt.

Ista lex reputatur difficilis, & habet tres partes. Prima durat usq; ad versi. sic & crescere. Secunda usq; ad versi. hic consequens. Tertia usq; ad finem, & secundum quod textus habet tres partes, ita gl. magna quæ est hic: quæ ponit casum, habet tres partes, prout ponit casum. Bar.

Idem libro v. quæstionum. XXXV.

ET si contra tabulas [a] patris petita sit à pupillo [b] bonorum possessio: in substitutum tamen eius [c] actionem legati [d] dandam esse, ita vt augeantur legata, propterea quod [e] filius extraneis [f] non debuerit, sic & crescere à substituto data legata, si per bonorum possessionem plus ad filium peruenisset: quemadmodum & ipse filius plus exceptis [g] deberet. His cōsequens esse existimo, vt si impubes ex asse hæres scriptus sit, & per bonorum possessionem semis ei ablatus sit: substitutus in partem legati nomine exoneretur, vt quemadmodum portio, quæ per bonorum possessionem accesserit, auget legata: ita & hic [h] quæ abscesserit, minuat.

Casum ponit.

[a] ET si contra tabulas. Pater filium puberem emancipatum præterijt, impuberem in potestate constitutum Instituit: & ei extraneum substituit, à quo substituto & etiam ab impuberem legata reliquit, pręteritus egit contra tabulas, & sic aperta est uia instituto, ut & ipse habeat per cōtra tab. tandem in pupillari ætate decessit. quæritur an teneatur amplius substitutus ad legata? & dicit eum teneri amplius, quam teneretur pupillus: quia hic omnibus, pupillus coniunctis tantū personis: & sic auget onus legatorum. Hic alio casu, si ponas pupillum esse in uncia una institutum, extraneum in xj. & pupillo substitutum datum. & relicta legata ab utroque: si habeat pupillus contra tab. commisso sibi edicto per puberem præteritum, & sic habeat dimidiam hæreditatis, pro ea rata dabit substitutus legata, non pro uncia tantum: & hoc omnibus. nam & pupillus teneretur pro vj. unciis, nō pro una tantū. sed solūmodo coniunctis. ecōtra decrescit onus legatorum: si ponas pupillum in assem institutum, & per puberem agentem contra tab. ablatum ei dimidium. nam pro dimidia dabuntur legata, nō pro asse, sed a substituto omnibus, à pupillo coniunctis, & probātur etiam hæc j̄.de leg.præst.l.filium. quis. & de lega.3.l.fi.§.fi.& de contra tabu.l.non putauit.§.fi. In exhæredato pupillo ponere nō potes: tū quia non habet contra ta.ut j̄.de cōtra ta.l.nō putauit. in prin. tū quia à substituto eius legari nō posset: ut j̄. de leg.j.l.ab exhæredato.t.respō. Sed quidā dicunt qd in eo pōt poni, si modo per præteritum committatur edictum: per eandem l.j̄.de legat.3.l.fina.2.respons. Sed certè de substituto instituti non exhæredati ibi dicit. Itē nec de præterito pupillo potest dicere: quia non potest relinqui ab eius substituto. arg.C.de lega.l.cū quidam: licet ei posset dari contra tab. vt C. de li-

In P.F. nō est legata.

be.præte.l.maximum.& adde quod not.s̄.l.proxi.in fi. Accursius.

[b] A pupillo. Instituto, alio committente edictum.

[c] Eius. Impuberis.

[d] Legati. Relicti in substitutione: ut s̄.l.proxi.in fin. & j̄.de leg. præst.l. filium.§. sed si impubes. sed & relicta à pupillo dabit sicut dicitur j̄.de lega.3.l.fina.§.fin. Nec obstat Institu. de pupillari substitutione. §.liberis. quia ibi iure ciuili annullatur: ut ibi not.& supra l.proxi. unde non ualet substitutio ibi.

[e] Quod. i. quia.

[f] Extraneis: sed parentibus. Azo. ad quod j̄.de legat.2.l. cum patronus. substitutus autem omnibus etiam extraneis.

[g] Exceptis. Non aliis, sed substitutus omnib. si ab eo sūt relicta: ut j̄. de leg. pręstan.l.filium. Et est ratio, quia substitutus in totū qd succedit, uoluntate testatoris succedit. Azo. Quæ autem sunt personæ exceptæ, habes j̄.de leg. præstan.l.t. & 3. & C. de contra tabul. l.prima.

[h] Ita & hic. Contrariorum eadē est ratio. sic j̄. ad legē Falci.l. si hæres institutus. & s̄.mand.l. si mandato.§.quoties. & Institu. de contrah.emp.§.cum autem. Sed argu. contra s̄.de neg.gest.l.si quis negotia.& de procu.l.qui proprio.§. vsque adeo.& §.item contra.& facit ad l. j̄.de leg.t.l. si hæres.& de cond.& demonst.l.Plautius.

Cōtrariorum eadē est ratio.

Licitum est testanti facere tot gradus substitutionum, quot vult, & plures possunt substitui in locum unius, & econtra. & si substituatur nouissimo morienti, videtur testator voluisse inter omnes conseruare ius legitimarum hæreditatum, uel successionum ab intestato. h.d. cum l. sequen. Alexan.

Martianus libro iiij. institutio. XXXVI.

POtest [i] quis in testamento plures gradus hæredum facere: pu-

POtest. CASVS. Faciens testamentum potest facere plures gradus hæredum hoc modo. Instituo mihi hæredē Titium, & si Titius hæres non erit, Seius hæres esto: & si Seius hæres non erit Mæuius hæres esto, & sic deinceps, & ultimo substituto pōt substituere seruum suum, vt sit hęres necessarius. Item pōt substituere plures in locum unius: & in locum plurium pōt substituere vnum. Item potest substituere cuilibet de institutis alium extraneum, dando cuilibet suum substitutum extraneum. Item hæredes institutos potest adinuicem substituere. Itē si habet duos filios pone impuberes, pōt dare substitutum cuilibet eorum per se. & tunc si unus eorum filiorum decedat, habebit substitutus eius partem mortui: & ita non decedit tunc ab intestato dictus filius: quia pater eius dicitur ei fecisse testamentum substituendo ei. si idem erit in alio filio postea decedente. Item pōt substituere illi soli de dictis filijs, qui ultimo morietur, & tūc si vnus decedit, alter succedit ei iure legitimo. i. ab intestato. & si alter postea decedat, substitutus eius habebit vtriusque hæreditatem ex substitutione: hoc dicit cum l. sequent. Vin.

[i] Potest. Vt Insti.de uulga.substi.in prin.

a Vel ſingulis. Legitimarum. ſic Inſtitu.eo.§.uel ſingulis.& C.eo.l.pe. Sed contra j. de lega.2.l. Titia Seio.§. Seio. ubi per fideicommiſſum uidetur eos inuicem rogare, non ius ab inteſtato reſeruare. Sol. ibi.

Qvi plures. CASVS. Si habeo quatuor filios, & eos hæredes inſtituo, poſſum ſubſtituere duobus & aliis duobus nullũ dare ſubſtitutũ, nam & poſſum ita eos inſtituere, ut nulli eorum ſubſtituã. & ſic poſſum diminuere numerum illoru quibus ſubſtituo, ut dictum eſt: ergo ſi impuberes ſunt, poſſum diminuere. cum eis ſubſtituo pupillariter, tempus quod ſolet poni in pupillari ętate, uel ſubſtitutione hoc modo, ſi Seius filius meus hæres mihi extiterit, & intra decimum annum deceſſerit, Titius ei hæres eſto: cum in pupillari ſubſtitutione ſoleat poni tempus xiiij. ann. Item & ita poſſum ſubſtituere, ſi Seius filius meus hæres mihi extiterit, & intra decimum annũ deceſſerit, Titius ſit ei hæres. ſi autem poſt decimũ annũ deceſſerit dictus filius meus, intra tamen xiiij. ann. Mæuius hęres eſto. Et ſi à patre. Titius inſtituit ſibi hæredẽ Seium filiũ ſuũ impuberem, & rogauit eum per fideicõmiſſum vt ſi in pupillari decederet ætate, reſtitueret hæreditatem Caio: & poſtea dedit, pone tutorẽ filio ſuo Semproniũ, & deceſſit dictus Titius: nunc dictus Seius filius eius, & tutor Seij nolebant hæreditatem adire: unde Caius fecit eos cogi ut adirent: & adierunt. Poſtea in pupillari ætate deceſſit dictus Seius, nunquid ex dictis ſecundis tabulis pertinebit hæreditas ad Caium fideicommiſſarium, uel debebit ei reſtitui? Et videtur quod nõ: quia teſtamentũ Titij patris Seij prædicti fuit iure ciuili deſtitutum, ideo quia Seius adire noluit: & per conſequens ſecundæ tabulæ. vnde quamuis per coactionem reſuſcitetur principale teſtamentum: non tamẽ uidentur debere reſuſcitari ſecundę tabulæ, licet reſuſcitentur legata, & fideicommiſſa ſpecialia in principali teſtamento relicta. & hoc quidã dixerunt: ſed certè male dixerunt, q̃a bene debent reſuſcitari ſecundæ tabulæ reſuſcitato principali teſtamento: quia ſunt pars principalis teſtamenti. Viuia.

b Omnibus. Subſtituere. Accur.

c Ergo & ad breue. Quia abbreuiare poteſt numerum: ergo & tempus. ſic s. de iudi. l. nonnũquam. & facit j. eod. l. ex facto. §. item quæro. & s. eo. l. ſi ita quis ſubſtituerit. & l. in pupillari. & l. verbis. & j. de mili. teſtamen. l. miles ita. §. 1. & de ſecun. tabu. l. 2. §. ſi primus.

d Finem ætatis. Scilicet decem annorum.

e Si à patre inſtitutus. Filius, per hoc quod dicit, patre, & impubes. Acc.

f Reſtituere. Si deceſſit in pupillari ætate.

g Fideicommiſſario. Alias cõmiſſo, alias commiſſario.

h Confirmentur. Valebant [2] enim utpote filio hærede ipſo iure: vt Inſt. de hære. quali. & diffe. §. ſui. ſed per aditionem accipiunt eſſe ctũ, [3] quaſi hæres contrahat: vt j. ex quib. cau. in poſ. ea. l. 3. in fin.

i Tabulas. In quibus cogatus fuerit reſtituere.

k Deſtituto. Cum ſua uoluntate ſpontanea non adiit. Azo. per quod videt repudiare: vt Inſtitut. de hæred. quali. & differ. §. fi.

l Opinione. Et bene: [4] ut j. ad Trebel. l. nã quod. § ſi quis. & l. apud Iulianum. §. 1. & infra ſi quis omiſ. cauſa teſtamenti. l. ſi quis omiſſa.

m Pars ſunt. Vt Inſtitu. eodem. § liberis.

ta, ⁅ Si ille hęres nõ erit, ille hæres eſto.⁆ & deinceps plures: vt nouiſsimo loco in ſubſidium, vel ſeruum neceſſarium hęredẽ inſtituat. Et vel plures in vnius locum poſſunt ſubſtitui, vel vnus in pluriũ, vel ſingulis ſinguli, vel inuicem ipſi, qui hęredes inſtituti ſunt.

Florentinus libro x. inſtitutio. XXXVII.

Vel ſingulis liberis,[a] vel ei, qui eorum nouiſsimus morietur, hæres ſubſtitui poteſt. Singulis, ſi neminem eorum inteſtatũ [1] decedere velit. Nouiſsimo, ſi ius legitimarum [a] hæreditatum integrum inter eos cuſtodiri velit.

Poteſt quis omnibus liberis ſubſtituere, uel parti eorum: aut nulli, aut ad tempus totum pupillaris ætatis, uel ad partem eius. Bar.

Paulus lib. ſingulari de ſecun. tab. XXXVIII.

Qvi plures liberos habet, poteſt quibuſdam ſubſtituere: neq; vtiq; neceſſe habet omnibus: [b] ſicuti põt nulli ſubſtituere. Ergo & ad breue [c] tempus ætatis ſubſtituere poteſt vt puta, ⁅ Si filius meus intra annum decimum deceſſerit, Titius hæres eſto.⁆ Itaque & ſi diuerſos ſubſtituat poſt finẽ [d] ætatis, admittendũ erit: veluti, ⁅ Si intra decimũ annum deceſſerit, Titius hæres eſto: ſi poſt decimum intra xiiij. Mæuius hæres eſto.⁆

Aditione facta à coacto ex Trebelliano confirmantur tabulæ pupillares. Bart.

Si à patre inſtitutus [e] rogatusque hęreditatem reſtituere, [f] coactus à fideicommiſſario [g] adierit: quamuis cætera, quæ in eodem teſtamento relicta ſunt, per eam aditionem confirmentur, [h] vt legata, & libertas: ſecundas tamen tabulas [i] non oportere reſuſcitari, deſtituto [k] iam iure ciuili teſtamento, Quint. Cerbidius Scęuola noſter dicebat. ſed pleriq; in diuerſa ſunt opinione: [l] quia & pupillares tabulæ pars ſunt [m] prioris teſtamenti: quo iure vtimur.

Filio impuberi emancipato non poteſt pupillariter ſubſtitui: ſed poteſt eius inſtitutio oneri, & per fideicommiſſum ſibi in tempus pubertatis relinqui: quod importabit tantundem, quantum ſubſtitutio pupillaris. Bartolus.

Iabolenus lib. 1. ex poſte. Labeo. XXXIX.

Cvm ex filio quis duos nepotes impu-

Cvm ex filio. CASVS. Titius habebat duos nepotes ex filio ſuo mortuo, unus quorum erat in dicti Titij poteſtate, alius non: & uolebat quemlibet pro dimidia inſtituere. & adinuicem pupillariter eos ſubſtituere: tamen ei qui non erat in ſua poteſtate, non poterat pupillariter ſubſtituere: alij autem ſic, quæritur quid habet facere Titius, ut habeat dictum ſuum propoſitum? Et certè debet inſtituere hæredem ſolum ſuum nepotem illum, quem habet in poteſtate, & ab eo legare alij, qui nõ eſt in poteſtate ſua, dimidiam hæreditatis, cum fuerit factus pubes nepos prædictus, qui non eſt in poteſtate. & contra debet illum nepotem qui non eſt in poteſtate, ſubſtituere pupillariter

[a] In P.P. nõ eſt, vel ei. ſed puto id factũ negligentia librarij. vide autem q̃ in hunc locũ ſcripſit Vigli' in §. vel ſingulis. de pupil. ſub ſtit. Inſtit. lib. 2.

[a] P.F. inteſtato.

[1] Et ſic ualet argumentũ de pſona ad tẽpus, ſm Bar. Paul. Ale. & Iaſ.

[2] Diſplicet Dy. & Bart. ideo dic q̃ filio inſtit. fuit datus cohæres extraneus, q̃ cohęres p̃ tem ſuam poſtea repudiauit: ſm Dyn. Bart. Bal. Imo. Are. Ale. & Ia.

[3] Diſplicet omnibus, dẽpto Pau.

[4] Idẽ omnes ſcribẽ.

beres haberet, sed alterũ eorũ in ptãte, alterũ non: & vellet utrũq; ex ęquis partib. hæredẽ habere: [a] & si quis ex his impubes decessisset, ad alterũ partem eius [b] transferre: ex consilio [c] Labeonis, Offilij Cascelli, Trebatij, eũ quem in potestate habebat, solùm hæredem fecit: & ab eo alteri [d] dimidiã partẽ hæreditatis, cum in suã tutelam [e] venisset, legauit. ꝙ si is, qui in sua ptãte esset, impubes decessisset: alterũ hæredem ei substituit. [f]

Expressum facit cessare tacitum. Bart.

Filio impuberi † in singulas causas [g] alium, atq; alium hæredem substituere possumus: veluti ut alius, [h] si sibi nullus filius fuerit, [i] & alius, [k] si filius fuerit, & impubes mortuus fuerit, & hæres sit.

Ius accrescendi transit ad illum, ad quem transit portio iure substitutionis. Bar.

Quidam quatuor herędes fecerat, & omnib. hæredibus præter vnum substituerat. vnus ille, [l] cui non erat quisquam substitutus, & ex cæteris alter viuo patrefami. decesserat. Partem [a] eius, cui nemo erat substitutus, ad substitutum quoque [m] pertinere, Offilius & Cascellius responderunt: [n] quorũ sententia vera est.

Substitutus impuberi, qui se postea dedit arrogandum, habet utilis actiones, si postea impubes decedit. Bart.

Papinianus libro xxix. quæstionum. XL.

pupillariter illi nepoti, qui est in potestate: & ita faciendo idem consequetur testator, ac si inter eos pupillarem substitutionem fecisset, posito quod valeret substitutio pupillaris inter eos, qua quidem non valet in persona nepotis in potestate non existentis, vt dictum est. nã moriente in pupillari ætate nepote in potestate constituto habebit sine dubio ex pupillari substitutione totã hæreditatem nepos non constitutus in potestate: & econtra moriente in pupillari ætate nepote non constituto in potestate, retinebit sibi totam hęreditatem nepos in potestate constitutus in qua tota ipse fuit institutus, ut dictum est. nam non fuit grauatus nomine legati dare dimidiam hæreditatis nepoti non constituto in potestate, nisi cum nepos nõ constitutus in potestate esset pubes, vt dictum est: ipse aũt decessit in pupillari ętate. & sic amplius pubes effici non potest. & hoc cõsilium testatori dederunt quatuor iurisconsulti. s. Labeo, & Offilius, & Cascellius, & Trebatius. Filio impuberi. Filium meum impuberem mihi hęredem instituo, & ita ei substitui. Titius sit mihi hæres, si mihi nullus meus filius fuerit hæres. Seius ãt sit mihi hęres, si dictus meus filius impubes hæres mihi erit, & impubes mortuus fuerit: & decessit. modo quæritur nunquid valeat substitutio? Et dicitur ꝙ sic. filio. n. impuberi in singulas causas aliũ, & aliũ hæredẽ substituere possumus in casum vulgarem, & alium in casum pupillarẽ. Quidam. Ita dixi in testamento meo: instituo mihi hæredes Titium, & Seiũ & ita coniunxi eos re & uerbis, & Seio substituo primũ. Titio autem nullum substitutum dedi: postea ita dixi, instituo mihi hæredes similiter Caium, & Sempronium, & Caio substituo secundum, & Sempronio substituo tertium. me adhuc uiuente decessit dictus Titius, & Seius: postea ego decessi: & sic partem dicti Seij debet habere primus eidem Seio substitutus: modo quæritur ad quem debeat pertinere pars Titij, cui nemo erat substitutus, utrum ad dictum primum substitutum Seij, an uero ad Caium, & Semproniũ cohæredes dicti Titij? Et dr̃ quod debeat pertinere ad substitutũ Seij, nam Seius erat cõiunctus Titio, ut dictum est: vnde sicut partem Seij habet substitutus eiusdem Seij: ita & habere debet partem Titij Seio coniuncti, iure accrescendi. Vin.

a Hæredem habere. Hic auus desiderabat, ut quicunque eorũ decederet impubes solida eius dimidia perueniret ad aliũ, quod facilè erat sibi disponere in eo, qui in ipsius aut potestate erat, sed in emãcipato durũ uidebatur, cũ ei pupillariter aliũ substituere non posset. Idem si rogaui eum per fideicõmissum, saltẽ quartam transmittat ad eum, qui in proximiori gradu esset, quam frater, si impubes decederet, vt est mater defuncti impuberis, quare horum quatuor sapientium consilio est testatus auus, ut filio quem in potestate habebat emancipatum pupillariter substituere, & emãcipato si ad xiiij. annum peruenerit, dimidiam cum fructibus legauit. idem si nihil dictũ fuisset de fructib. ut sup. de usur. l. in fideicõ. §. cum Pollidius. hic emancipatus si ante xiiij. ætatis ann. decedat: ad hęredẽ nil transmittit, cum cõditionale legatum sit: ut j. de leg. 2. l. si cui. nec querelam inoff. intendere potest, cũ plene erãt ei omnia restituenda: ut C. de inoffi. test. l. si pater. Sed hodie ꝓ uo contra: vt C. de inoffic. test. l. quoniam. Azo. & in authẽ. de trien. & semis. §. ꝓhibemus. col. 3. Itẽ quæro si hic, cui dimidia pars hæreditatis legata est, pro parte præstet legata? Respon. secundum Io. quod sic: ut j. de mil. test. l. militis codic. in princi. sed & onus æris alieni ꝓ parte subibit: arg. j. de leg. 3. l. ab omnibus. §. fin. & j. de leg. 2. l. cum filius. §. Lucio. sed argumẽt. contra j. ad trebel. l. mulier §. fi. Vel uerius dic ut not. j. de leg. 2. l. non amplius. §. fi.

b Partem eius. Totam. & insolidum. Azo.

c Consilio. Modo respondet.

d Alteri. Scilicet emancipato. Azo.

e Tutelam. Intra xxv. ann. secundum quosdam, argu. C. de ijs qui uen. æta. impe. l. fina. Sed dic ad xiiij. ann. ut j. de lega. 3. l. cum filio. Alij dicunt, idest sui iuris: & nepos erat in potestate patris sui, cui auus non vult quæri.

f Substituit. Pupillariter, & sic nulla quarta retinetur: ut C. de inoffi. test. l. ex tribus.

g In singulas causas. Idest in vulgarem casum vnum. & in pupillarem, alium. Azo.

h Alius. Puta Titius. H.

i Fuerit. Non habeatur hæres, sed intelligitur. H.

k Et alius. Puta Sempronius. Hug. & no. qđ hoc casu uulgaris substitutio nõ cõcipit pupillarem, nec pupillaris uulgarẽ. alioqui nõ esset alius, & alius in diuersis casib. substitutus, sed ambo in vtroq; ſm Io. qđ lex ista prohibet. Azo. sic s̃. eo. l. iam hoc iure. in fi.

l Vn' ille, alias vn' ex illis. s. hędib. ille. Scilicet cui &c.

m Quoq;. Non solum ad duos hæredes, qui superiunt: hic enim substitutus directo testatori est hęres: vt s̃. eo. l. ex duobus. §. filium.

n Responderunt. Sed hic extraneus non fuit ei qui decessit, nec re, nec verbis coniunctus, cur ergo iure accessionis aliquid habet? Respon. ideo quia ille cui fuit substitutus, coniunctus fuit.

A [illegible] O. Dic idẽ si non esset: quia inter hęredes disiũctos est locus iuri accrescẽdi. Bar. Pau. & Ale.

† In quantum iste tex. sentit expressũ facere cessare tacitũ. Limitabis eum ꝑ l. nõ secùs. C. de fideicõ. vt non procedat, quã do tacitè insunt, qa illo casu nõ tñ nõ facit tacitum cessare, imo eorũ expressio nihil operat: de quo vide in l. 2. & ibi Dy. j. de leg. a.

g Ista gl. substentatur per P. Imo. Ale. & Iaso. q̃uis displiceat Bal.

z Ista gl. q̃uis hic approbat per Bart. & Imolã: Displicet tamẽ Bal. Ang. Ale. Alb. & Ia.

a In P. Fl. nõ est us°.

Causa

CAusa. CASUS. Filium meũ impuberem institui mihi heredem:& ei pupillariter Titium substitui, & postea decessi. uenit postea Seius, & causa cognita eum impuberem arrogauit. quia monstratum fuit iudici causam arrogationis honestam esse,& impuberi expedire. certè Seius arrogator debet cauere tabellario publico: si intra pubertatem impubes decesserit, restituturum se bona illis, qui ad successionẽ impuberis uenturi essent, si arrogatio non fuisset facta. & hoc casu per istud uinculum cautionis nõ solum legitimis hæredibus impuberis prospicitur, sed etiam Titio ei substituto. quibusdam tamen uidebatur, non debere prospici ita substituto, sicut legitimis per dictã cautionem: quia per arrogationem ruptũ est testamentum pupillare. & ita substitutus s modo est extraneus impuberi. legitimi autem non efficiuntur propter hoc extranei, sed certè ipsi male dicunt: quia eiusdem conditionis sunt in hoc casu legitimi, quo est substitutus, si dicta cautio non esset interposita. nam sicut substitutus non admitteretur rupto pupillari testamento per arrogationem: ita nec legitimi admitterẽtur patre adoptãte bona impuberis peculii iure occupante. Interposita ergo cautione prædicta substituto similiter ut legitimis prouisum est. s. ut sicut legitimi habent utiles actiones ex dicta cautione: ita & habeat substitutus. & h. d. licet per pauca uerba. Viuia.

CAusa cognita impubes [a] arrogatus decessit. Quemadmodũ [b] legitimis hæredibus [c] authoritate principali prospicitur vinculo cautionis, ita si fortè substituit naturalis [d] pater ĩpuberi, succurrendũ erit substituto. [e] Nam & legitimis hr̃dibus futuris non aliæ quã vtiles actiones præstari possunt.

Substitutus ei, qui est substitutus cohæredi suo, utroque defuncto uocatur in utriusque portionem. Bart.

Idem lib. vj. responsorum. XLI.

COhæredi [f] substitutus, [g] prius quàm hæreditatẽ adiret, [h] aut cõditio substitutionis existeret [i] vita decessit. [k] Ad substitutum [l] eius, siue ante substitutionem, [m] siue postea substitutus [n] sit, vtraq; portio [o] pertinebit. nec intererit prior substitutus post institutum, an antè decedat.

Ex his verbis, [{] Eosq; inuicẽ substituo: [{] non adeũtis [p] portio scriptis hæredibus ꝓ modo sibi, [q] vel alij [r] quæsitæ [s] portionis defertur.

Iste §. sex ponit notabiles casus, ut patet ad literam. Bar.

Cùm filiæ, vel nepo-

[a] Causa cognita impubes. Demum causa cognita arrogatur:& sunt causæ s̃. de adop. l. nec ei. §. corũ. usq; in fi. & inter cętera cauet seruo publico de restituendis bonis arrogati illis personis quæ erant habituræ, si arrogatio facta non esset:& sic legitimis,& aliis prouidetur, ut hic, & supra de adopt. l. nec ei. §. fin. & l. non aliter. & l. his uerbis. & l. seq. & Insti. de adopt. §. cum autem.

[b] Quemadmodum. Id est, sicut.

[c] Hæredibus. Arrogati.

[d] Naturalis. Et legitimus.

[e] Substituto. Contra arrogatorem, qui fortè est hæres, sed restituit. Nam rumpuntur secundæ tabulæ: vt d. l. nec ei. §. 1. Succurritur ergo hoc casu his personis, vt vtiles habeãt actiones. nec enim possunt habere directas: quia iure isto nullum haberet hęredẽ, [a] quia in alterius potestate moritur, nisi filius esset habẽs castrense, faciens testamentum: aliter non. Secus autem esset iure authenti. vt in Authenti. de hæredi. ab intest. §. 1. col. 9.

[a] Adde tñ q̃ testim ĩgressi religionẽ valet, si relinquat parẽtib. legitimã. Bart. I l. si q̃ mult er. pe. col. iu fi. C. de sac. san. ec. & ibidem Bal.

COhęredi. CASUS. Institui mihi heredes Titiũ, & Męuium: & dictũ Męuium substitui Titio cohęredi suo, & eidẽ Męuio substitui Semproniũ. & postea decessi. postea decessit dictus Męuius, antequam pro sua parte hæreditatem meam adiret. vel antequã existeret conditio substitutionis per repudiationẽ Titij cohr̃dis sui, & postea repudiauit Titius, sicq; extitit cõditio substitutionis, per quã fuit substitutus Męuius Titio: certè ad dictum Sempronium substitutum Mæuij pertinebit utraque portio hæreditatis. i. portio Titij, & portio Mæuij: & hoc siue ante substitutionem, qua fuit substitutus Mæuius Titio cohæredi suo, substitutus fuit Sempronius Męuio, siue postea: nec facio uim, utrum Mæuius primo loco substitutus Titio decedat post dictum Titium institutum: an uero decedat ante eum: quia semper existente conditione substitutionis, qua Mæuius fuit substitutus Titio, habebit Sempronius substitutus Męuii, partem Titii, & partem Męuii.

Ex his uerbis. Institui mihi hæredem Titium in tribus unciis hæreditatis meæ: & Seium in iiij. & Sthicum seruum Sempronis in v. & postea ita dixi in dicto testamento meo: eosque inuicem substituo: & postea decessi. postea Titius in tribus unciis institutus renuit pro sua parte adire. certè tres suæ unciæ, in quibus eum institui deferunt Seio in quatuor unciis instituto, & Stichio seruo Sẽpronii in v. unciis instituto: quæ quinq; unciæ fuerunt acquisitæ Sempronio per dictum Stichum, & deferuntur eis pro modo quæsitæ portionis hæreditatis meæ. i. pro ea parte, pro qua eos institui. institui autẽ Seium in quatuor unciis: & Stichum in v. ut dictum est. Viu.

[f] Cohæredi. Duo fuerunt instituti. Titius, & Mæuius, Titio quoq; substitutus fuit cohæres suus. i. Męuius. Mæuio quoq; substitutus fuit Seius. secundum Ro. dic ergo cohæredi. s. Titio. Acc.

[g] Substitutus. Scilicet Mæuius.

[h] Adiret. Mæuius ex institutione. s. aliàs extincta esset uulgaris: ut C. eo. l. post aditam.

[i] Existeret. Scilicet prius quam hæreditatem repudiet Titius.

[k] Vita decessit. Mæuius institutus, idemq; cohæredi substitutus. Accur.

[l] Ad substitutum eius. Mæuii. s. Seium.

[m] Ante substitutionem. Primi substituti. Ro.

[n] Substitutus. Scilicet Seius.

[o] Vtraq; portio. Cum uterq; decessit antequam hæreditatem adiret. & facit Insti. de uulg. subst. §. sed instiutos cohæredis. & s̃. e. l. si Titius cohæredi. Nec obst. contra ĩ. eo. l. qui habebat. [a] ut ibi no.

[a] Quia sol deficit cõditio in p̃sonã instituti, hic ẽ, sm Alex.

[p] Non adeuntis. Id est repudiantis.

[q] Sibi. Scilicet repudianti. Accur.

[r] Vel alij. Puta domino repudiantis.

[s] Quęsitæ. Id est quærendæ. nec enim plus confertur, q̃ cõpeteret repudianti. Vel dic sibi. s. cohæredib. substitutis. & tunc concor ut s̃. eo. l. qui liberis. in fin. & l. si in testamento. Sed in id quod dicit alii: uidetur uocari dominus serui instituti ex substitutione. & sic est contra s̃. e. l. qui liberis. §. hæc uerba. Sed dices seruum remãsisse eius: ut s̃. eo. l. cum filio. in fi.

Cum filiæ. CASUS. Ad euidentiã huius §. not. q̃ ad hoc ut pater, uel alius parẽs possit pupillariter substituere filio, uel filiæ uel nepoti uel nepti, necesse est quod

quod eos habeat in potestate, & aliàs non ualet substitutio: ut supra eo.l.ij.§.j.& Insti.de pup.substi.in prin. quibus autem tēporib. debeat eos habere in potestate, sicque ualeat tunc substitutio, dicit hic §. Pone ergo quòd Sempronius instituit sibi hæredem filium suum

ti, qui locum filij tenuit.[a] aut post testamentum cœpit tenere,[b] parens substituit:[c]

impuberem: uel filiam, qui, uel quæ erat in sua potestate tempore testamēti, uel instituit sibi hæredem nepotem ex filio mortuo, qui nepos tenebat locum patris sui tempore testamēti dicti Sempronij sui aui, & eodem tempore erat in potestate dicti sui aui: uel instituit sibi hæredem nepotem nasciturum ex uxore filij sui mortui: & substituit dicto filio, uel filiæ: uel dicto nepoti nato, uel nascituro Seiū pupillariter: & sicut pono exemplum in substitutione filij, ita intelligas in omnibus prędictis: & hoc modo dixit Sempronius: instituo mihi filium meum impuberem hæredem: & si hæres nō extiterit, uel extiterit, & in pupillari ætate decesserit, substituo ei Seium: & postea dictus Sempronius emancipauit dictū impuberem, & decessit dictus Sempronius: & sic tempore mortis suæ nō ĩuenitur in eius potestate dictus impubes: & postea in pupillari ętate decessit dictus impubes: modo quæriē quis ueniat ad hæreditatē: utrum Seius ei substitutus, an uero legitimus impuberis hæres? Et dicitur quod legitimus hæres impuberis, & non substitutus: quia dicta pupillaris substitutio est ex eo irrita facta, quod dictus impubes exiuerit de potestate Sempronij patris sui, ante mortē eiusdem Sempronij. Ad hoc em̄ ut fiet firma substitutio pupillaris, necesse est, quod impubes sit ĩ potestate patris substitutionem facientis tempore testamenti. & tempore mortis ipsius patris: & hoc in pīma parte usq; illuc. Quod si hæredem &c. Sed finge testatorem nō substituisse quidem directo Seium filio suo impuberi: ut q a non dixit, si filius meus in pupillari ætate moriatur, Seius hæres esto. Sed per obliquum substituisse (si tamen substitutus dici debeat is, cui fideicōmissum uniuersale relictū est) hoc modo: rogo te fili, ut si in pupillari ætate moriaris, restituas hęreditatem meam Seio. Quęritur, mortuo filio in pupillari ætate, quis ei sit hęres, an Seius per fideicōmissum substitutus, an potius proximior agnatus? Respō. proximiorem agnatum fore impuberi legitimū hæredem: sed cogēdus erit is legitimus hæres hæreditatem a testatore patre pupilli profectam Seio ex causa fideicōmissi restituere: deducta tamen eius hęreditatis parte quarta. quam ex beneficio senatusconsulti Trebelliani retinet hæres rogatus p̄ fideicōmissum restituere hæreditatem. Et certe hic eadem omnia obseruanda sunt, quæ obseruarentur, si quis pubes rogatus esset per fideicōmissum restituere hæreditatem quandocunq; decederet: ut enim eo intestato decedente, legitimus ipsius hæres cogeretur hæreditatem restituere fideicommissario retenta quarta parte eius hæreditatis ex senatusconsulto Trebelliano, ita & legitimus hæres impuberis grauati restituere cogendus est similiter ad restituendam hæreditatem substituto ipsius pupilli ex causa fideicommissi deducta similiter quarta ex senatusconsulto Trebelliano, ut superius diximus: atque hic est uerus intellectus ad uersicu. Quod si hæredem: usque ad uersicu. Quæ ita locum. ubi iurisconsultus dicit quod ea quæ dicta sunt in secunda, & tertia parte huius §. s. q̄ legitim⁹ hæres impuberis teneat ad restituēdā patris hæreditatē Seio, uel teneatur dare eidē Seio fideicommissum speciale relictum eidē Seio ab impubere prędicto, ita demū uera sunt, & locum habebunt, si testamentum Sempronij prædicti patris impuberis ualuit de iure. si autem non ualuit, puta quia non fuerunt ibi septem testes, sed pone tātum quinque, qui quinq; testes sufficiunt in codicillis: non tenebitur dictus legitimus ad prædicta: quia dicta scriptura quam noluit Sempronius ualere ut testamentum, & quæ non ualuit ut testamentum, ut dictū est, non ualebit, tanquam sint codicilli: quia hoc testator non expressit, ut ualeret iure codicillorum, si non posset ualere iure testamenti. Si autem hoc expressisset testator bene ualeret ut codicilli: & bene tenetur legitimus ad prędicta: & hoc usque illuc, nec fideicommisso &c.

si quis ex his[d] mortis[e] quoque tempore nō fuit in familia,[f] substitutio pupillaris fit irrita. Q͞d

ubi dicit: quamuis dictum sit supra in secundo & tertio dicto huius §. quod legitimus hæres impuberis tenetur restituere Seio hæreditatem Sempronij patris impuberis: tamen ꝓpter facultates filij impuberis quas habuit aliunde quam a patre: non tenebuntur fideicommisso Seio relicto per dictum Sempronium impuberis patrem: id est, dictus legitimus hæres impuberis non tenebitur eas præstare ex dicto fideicommisso prędicto Seio. unde euenit. quod si dictus Sempronius exhæredauit dictum filium suum impuberem, & nihil iure legati ei reliquit: & eidem substituit dictum Seium substitutione fideicommissaria: ut quia rogauit dictum impuberem restituere hęreditatem Seio, si intra annos pubertatis, aut etiam quandocunque decederet. certè hoc casu si dictus impubes intra pupillarem, aut etiam post pubertatem intestatus decesserit, legitimus hæres ipsius nihil tenebitur præstare fideicommissario nempe Seio ex causa fideicommissi. quem enim nō honorauerat, eum nec onerare potuit. quid autem si testator filium suum impuberem exhæredauit quidem, sed tamen aliquid ei nomine legati aut fideicommissi reliquit. Deinde grauauit eum: ut si in pupillari ætate, aut post pubertatem quandocunque decederet, hæreditatem Titio restitueret: & is filius uel intra pupillarem ætatem, uel intestatus pōst tempora pubertatis decessit: atque ita hæreditas eius ad proximiorem agnatum tanquam ad legitimum hæredem deuenerit. Quæritur, an legitimus hæres aliquid, & quantum restituere debeat de hæreditate dicti filij dicto Titio ex causa fideicommissi? Respondetur quod legitimus hæres tantum præstabit de hæreditate dicti filij ipsi Titio ex causa fideicommissi, quantum ipsi filio fuerat a patre legatum, uel fideicommissi nomine relictum, neque quicquam amplius. Sed nunquid detrahet Falcidiam de dictis legatis dictus legitimus uel fideicommissis, quæ tenetur præstare Titio: quæque pater reliquit filio, ut dictum est? & nunquid detrahet Falcidiam de dictis facultatibus impuberis, quas tenetur dare Titio intra modum legatorum uel fideicommissorum impuberi a patre relictorum? Et dicitur quod non: quamuis in secundo casu huius §. detrahat quartam Trebellianicam: ut dictum est: & est ratio, quia nec ipse impubes cui data sunt a patre legata, uel fideicommissa, posset detrahere Falcidiam, si rogatus esset Titio restituere dicta legata, uel fideicommissa: nec etiam substitutus eius impuberis posset detrahere Falcidiam si rogatus esset Titio dicta legata restituere, uel fideicōmissa. ut ĩ. ad legem Falcid. l. lex Falcidia. §. fina. Viuia.

[a] Tenuit. Tempore testamenti: ad quod s̄. tit. 1. l. sed & si. §. nepotes.

[b] Cœpit tenere. ut s̄. eo. l. 2. §. sed si extraneum.

[c] Substituit. Directo uulgariter uel pupillariter, cum semper contineatur utraque: ut s̄. eo. l. iam huc iure. in principio.

[d] Si quis ex his. Scilicet filia uel nepos.

[e] Mortis. testatoris.

[f] In familia. Quia emancipatus, uel in adoptionem datus: ut Insti. quib. mod. ius patr. §. sed & si pater. & ĩ. de cap. l. pater. sunt enim plura necessaria ut teneat: ut no. s̄. eo. l. 2. circa prin.

Filium...

a Filium. Impuberem.

b Rogauerit. Per fideicommiſſ. & ſic per obliquum, non directò vt ſuprà.

c Impubes. ſ. tunc reſtituat: & quandocunq; etiam poſt pupillarem ætatem, ſecundum H. ſed dic intra pupillarem tantum vt differat a ſequenti ibi, nec aliud &c.

d Reſtituere. Accipe placuit. quod eſt infra.

e Legitimum. Ad hoc C. de fideicom. l. eam. & C. eo. l. ꝓcibus. in fi.

f Falcidia. Trebellianica.

g Fideicommiſſo. Scilicet ſpeciali vnius rei, vel fundi. & ſic ſit arg. de ſpeciali ad generale fideicommiſſum.

h Eius. ſ. filij.

i Dato. Id eſt, relicto. aliàs eſt fideicõmiſſum datum.

k Reſtituere. Titio fideicõmiſſario.

l Nec aliud. Redit ad primum caſum, qñ fuit rogatus de generali quandocũque decederet ſm H. vel dic ꝙ ſ. tantũ intra pupillarem ætatẽ, hic qñcunq; decederet. Et no. ꝙ hic aſſumũt quidã, quod ſubſtitutione facta vltra pubertatẽ in forma pupillaris debet reſtitui hæreditas ſubſtituto. ſed certè non de directa: ſed de fideicõmiſſaria hic dicit: quia ſ. dixit, rogauit, & infra dicit precarijs.

m Egredimr. Nam & tunc cogitur reſtituere legitimus. filio inteſtato decedente. Accur.

Si hæredem filium a pater rogauerit, b ſi impubes c diẽ ſuum obierit, Titio hæreditatem ſuam reſtituere: d legitimũ e hæredem filij ſalua Falcidia f cogendum patris hæreditatem vt ab impubere fideicõmiſſo g poſt mortẽ eius h dato, i reſtituere k placuit. Nec aliud l ſeruandum, cum ſubſtitutionis conditio puberem ætatem verbis ꝓcarijs egrediẽ. m Quæ ita locum habebũt: ſi patris teſtamẽtum iure valuit: alioquin ſi non valuit n ea ſcriptura, quã teſtm̃ eſſe voluit, codicillos non faciet: niſi hoc expreſſum eſt: nec fideicõmiſſo propriæ facultates filij tenebunẽ. o Et iõ p ſi pater Filium exhæredauerit, & ei nihil reliquerit, nullum fideicommiſſum q erit: alioquin ſi legata, vel fideicõmiſſa filius acceperit, intra modũ eorum fideicommiſſum hr̃ditatis à filio datum, circa Falcidię rationem debebitur. r

Subſtitutio breuiloqua vocat prius in inſtitutione coniunctos: poſtea diſiunctos. Bart.

Qui diſcretas ſ portiones coniunctis pluribus ſeparatim dedit, ac poſt omnem inſtitutionis ordinẽ ita ſcripſit, § Quos hæredes meos inuicem ſubſtituo: § coniunctos primo loco vice mutua ſubſtituere videtur: quibus inſtitutionũ partes non agnoſcentibus, cæteros omnes cohæredes admitti.

Subſtitutio breuiloqua non refertur ad eos, quibus ſpecialiter eſt ſubſtitutum. Bar.

Qui patrem, & filium pro parte hæredes inſtituerat, & inuicem ſubſtituerat: reliquis cohęredibus datis, poſt cõpletum aſſem ita ſcripſit? § Hos oẽs inuicem ſubſtituo: § voluntatis fuit quæſtio, an commemoratione, * omniũ patrẽ, & filiũ ſubſtitutioni cohæredũ immiſcuiſſet, * an eam ſcripturam ad cęteros omnes tranſtuliſſet? Quod magis veriſimile videtur, propter ſpecialem t inter patrẽ, & filium ſubſtitutionem

l. pe. ſed ſubſtitui põt ei directò, quia in hoc non grauatur. vt ſ. eo. l. 1. §. pen.

r Debebitur. At relictum à ſubſtituto eius non debetur: vt C. de le. l. cum quidã. quæ eſt contra. Et no. circa Falcidiam quod legatarius ſingularis rogatus alijs reſtituere non deducit Falcidiam, vt hic, & plenè not. C. commu. de leg. l. 1. §. fi.

Qui diſcretas.

CASVS Titius fecit teſtamentum, & ita inter ſex pone hæredes ſuam hæreditatem diuiſit: inſtituit enim in tertia parte hæreditatis ſuæ, id eſt in quatuor vncijs primum, & ſecundũ, & in alia tertia inſtituit tertium, & quartum, & in alia tertia inſtituit quintum, & ſextũ, & poſtea ita dixit: dictos meos hæredes inuicem ſubſtituo. Certè ſi primus non habeat ſuam partem, id eſt, dimidiam tertiæ, ſecundus ei coniunctus eam habebit, ſi autem primus & ſecundus non habeant tertiam eis relictam, puta quia agnoſcere noluerũt, admittentur ad eã tertiã tertius, quartus, & quintus, & ſextus prædicti. Vi.

ſ Qui diſcretas. Tertiam duobus, & aliã tertiã alijs duobus, & alijs duobus aliam tertiam: & facit C. de caduc. toll. §. his ita, & ĵ. de cõiun. cum emanci. li. l. 1. §. ſi quis ex nepotibus. Azo.

Qui patrem.

CASVS. Titius in teſtamento ſuo inſtituit ſibi hæredem Seium in tribus vncijs pone: & Caium filium Seij inſtituit ſibi in alijs tribus vncijs. & dictum Seium, & Caium ad inuicem ſubſtituit. Item inſtituit ſibi poſtea hæredes primum, & ſecundum, & tertium pone in alijs ſex vncijs hæreditatis ſuæ: & ita compleuit ſiue diſtribuit totam hæreditatem ſuam, ſiue totum aſſem inter dictos hæredes: & poſtea ita in eodem teſtamento ſcripſit: vos omnes inuicem ſubſtituo: & poſtea deceſſit: & poſtea Seius prædictus repudiauit ſuam partem hæreditatis: quæritur vtrum Caius eius filius habeat eam ſolus, an vero cum prædictis primo, & ſecundo, & tertio? Et dicitur, ꝙ ſolus Caius habebit partem patris ſui: & hoc ideo: quia ſpecialis fuit facta ſubſtitutio inter dictũ Caiũ, & patrem ſuũ: licet Titius teſtator ſcripſit poſtea generalẽ ſubſtõnẽ dicẽdo, hos oẽs inuicẽ ſubſtituo &c. q̃ a illa generalis ꝑtinet tm̃ ad illos, inter quos nõ fuit fcã ſpãlis. Vi.

t Specialem. Facit ĵ. de adim. leg. l. alimenta. §. baſilicas

n Non ualuit. ſ. iure teſtamẽti: nec codicillorum: niſi hoc actum ſit, vt ſub icit, & ĵ. de codic. l. 1. & ĵ. de milit. teſtamen. l. ſi miles. Item 2 hoc niſi inter filios: vt C. fam. erciſc. l. fi.

o Tenebuntur i. non erũt adſtricti. i. aliquis nomine eorum non tenebitur. Sic ergo no. inſtitutum de ſuis proprijs bonis non poſſe 3 grauari, ſed de bonis tantum teſtantis: vt infrà ad Trebellia. l. ex facto. in principio. & §. non tantum. & hic ſubiicit in exhæredato: vt & Inſtit. de ſing. reb. per fideicomm. re. §. hoc ſolum. & infra de lega. 2. l. Imperator. in princi. & §. 1. Sed hoc fallit, ſi tantum percepit de fructibus relictorum, quantum alij dare eſt grauatus, vt ĵ. de leg. 1. l. filiusfamilias. §. apud. & infra de lega. 3. l. 3. §. 1. & ĵ. de leg. 2. l. cum pater. §. Titio.

p Et ideo. Quia eſt neceſſe, vt voluntas patris ſit iuſta: ſecundum Ioan.

q Nullum fideicommiſſum. Cũ iniuſte ſit ſic teſtatus, vt eum oneraret, quẽ non honorauit. vt C. de fideicõ.

1 Glo. innuit qđ dictio impubes, accipit demõſtratiuè: qđ eſt falſum: immo diſpoſitiuè ſm Pau.

2 Singul. gl. ſecundum Bal. Alexã. & Iaſo. in l. hac cõſultiſſima. §. ex imperfecto. C. đ teſt.

Inſtitutus in bonis ꝓprijs grauari nõ põt.

3 In ſubſtitutiõe fideicommiſſaria: ſecus i dir達 pupillari ſecundum Bal. & P.

* P. F. ſit qõ cõmemoratione.

* P. F. miſcuiſſet.

lex.& de uerb.obli.l.doli & ī. ex qui.cau.ma.l.sed & si per prætorem.§.deinde.& C.de dolo.l.1.& ĵ.de le.3.l.seruis urbanis.§.fi.& ĵ.de ædil.edic.l.bouem.§.iumentorum.& C.de pac.con.l.fi.

a Cohæres. Pater familias habens cc. in bonis, filiū impuberem, & Titium extraneum æqualiter instituit. Item Titium filio substituit, & c.legauit a substituto: modem filio decedēte Titius totam hæreditatem habet partim ex paternis: partim ex pupillaribus tabulis. petuntur legata ex pupillaribus: opponitur Falcidia. dicit hic, qđ non potest opponi, cum habeat quartā, & plus computata parte quam habuit ex paternis tabulis: quæ debet computari, ac si partim pure, partim sub conditione esset aliquis institutus. Aliud erit in secundo casu scilicet si pater dedit co hæredem Titium: & substituit pupillariter Seium, & a substituto c. legauit. nā Seius deducit Falcidiam licet: pars Titii pinguis remaneat Titio: sic enim pinguedo Titii non nocet Seio ad petendū Falcidiam, sed pinguedo Titii in paternis nocet eidē in pupillari parte. Et uere dicto secundo casu censentur cohæredes, ut sic quilibet suam Falcidiā deducat separatim. s.Titius cohæres, & Seius substitutus. nam & duo legatarii eiusdem rei legatæ uni in paternis, alii in pupillaribus tabulis cēsentur collegatarii, & concurrunt, ut ambo habeant, ac si in eisdem tabulis ea res esset eis legata. Acc.

Legata in secundis tabulis relicta contribuuntur cum relictis a substituto. Bar.

Cohæres[a] impuberi filio datus, eidemque substitutus, legata è secundis tabulis relicta perinde prestabit,[b] ac si purè partem, & sub conditione partem alteram accepisset. Non idem[c] seruabitur alio substituto.[d] nā ille Falcidiæ rationem induceret, quasi planè[e] sub conditione primis tabulis hæres institutus: tamet si maximè cohæres filio datus[f] quadrantem integrum[g] obtineret. Nam & cum[h] legatū primis tabulis Titio datur, secūdis autem tabulis eadem res Sempronio: Sempronius quandoque Titio cō currit.

Substitutio pupillaris facta ultimo morienti in pupillari ætate expirat, si ultimus moritur factus pubes: si et primus in pupillari ætate decesserit. Bar.

Cùm pater[i] impuberi filiæ quæ nouissima diem suum obiisset, tabulas secundas fecisset, & impubes filia superstite sorore pubere uita decessisset: irritam esse factam substitutionem placuit: in persona quidē prioris, quia non nouissima decessit: in alterius uerò, quia puberem ætatem compleuit.

Hic est no.§.& legitur duobus modis. & uterque est pulcher casus: & secundum primā lecturam hoc dicit. Substitutus in partem, admittitur in totum si non reperiatur alius. Vel sic. Substitutio facta filio si impubes decesserit, ualet: licet uerè institutio non præcedat, quia præcedere fingitur. Bar.

Non uideri cum uitio factam substitutionem his uerbis placuit, [k] Ille filius meus, si (quod abominor) intra pubertatis annos decesserit: tunc in

‡ Secus si ‡ diuersis dispōnib. vt ī testō & codicil lis. Alexā. & Iai.

b Præstabit. Nam hic legata augentur propter pinguem partem huius hæredis: & eadem ratione relicta ab ipso cohærede in institutione. 1. in primis tabulis debent augeri propter partem pupillarem. Sed secus est in iis quæ sunt relicta a pupillo in institutione: ut ĵ.ad legem Falci.l.qui fundum.§. qui filium.& l.in ratione.§.quod uulgo.& §.quæ situm. Azo. Apparet ergo in hoc casu, quod fit contributio relictorum tam in principalibus, quam in secūdis tabulis & sic si habeat quartam saluam de portione sibi data, omnia secundis tabulis relicta integra dabit. Sed argo. contra ī. quib. mo.usussr.amit.l. si sub conditione. in fin. Sed hic paternum, & pupillare unum est.

c Non idem. No.quod non ut extraneus deducit Falcidiam. sic ĵ.ad leg. Falci.l.cum emptor. Azo.& argu. C.de dolo.l.1.

d Alio substituto. Qui non est institutus cum filio.

e Plane.i. simpliciter.

ADDITIO No.ex hac gl.quòd idem importat verbum simpliciter, quod verbum de plano: de quo per Bar.in extrauag.ad reprimendā.super verbo, de plano.

f Datus. Et non substitutus. Azo.

g Quadrantem integrum. Etiam totius hæreditatis. vel fortè integram suam dimidiam: per quod videbatur Seium substitutum non inducere Falcidiam: sed secus est: quia in singulis hæredibus ratio legis Falcidiæ est imponenda: vt infrà ad legem Falcidiam l. in singulis.

h Nam & cum. vere hic Seius intelligitur cohæres Titii cum pupillo institutí: quia si cui testamento paterno legatur, & eadē res alii in pupillari, collegatarii videntur: vt hic, & infrà de leg.1.l. plane.§.si coniunctim. in.& facit infra ad leg. Falcid.l. quod si alterutro.

Cum pater. CASVS. Titius habens duas filias impuberes.s. Caiam, & Seiam instituit eas hæredes, & ita secundas tabulas, siue substitutionem fecit, illi mex filiæ quæ nouissima impubes moritur, substituo Semproniū. & postea decessit dictus Titius: postea autē Caia facta est pubes, & Seia, quæ non erat adhuc facta pubes, decessit in pupillari ætate superstite dicta Caia pubere: & postea decessit dicta Caia. certè non valet à modo prædicta substitutio, imo irrita facta est in persona vtriusque aliæ, scilicet Caiæ & Seię. & hoc dubio in persona Seiæ impuberis, quę prior decessit, vt dictum est: irrita dicta est substitutio ea ratione, quia non decessit nouissima, id est vltima. in persona autem Caię puberis, ideo irrita dicta est substitutio, quia tempore mortis suę inuenitur ingressa esse puberem ætatem, licet nouissima decessit, vt dictum est. Viu.

i Cum pater. Duas filias pupillas habebat, & ei quę vltima in pupillari ætate decederet, substituit, & facit. ī.eod.l. vel singulis.

Non videri. CASVS. Filium meum Seium impuberem institui mihi hæredē: & ita pupillariter, postea ei substitui: Seius filius prædictus meus si (quod abominor) intra pubertatis annos decesserit, tunc in locum partemve eius Titius esto hæres. & postea decessi. & postea in pupillari ętate decessit dictus Seius filius meus, venit Titius prędictus substitutus, & petit totam hęreditatem impuberis ex substitutione. opponunt se ei legitimi impuberis: & dicunt quod substitutio non valuit pluribus rationibus, & ideo hęreditatem ex substitutione habere non debet. Prima ratio est: quia dicta substitutio non fuit facta, sicut solent fieri alię substitutiones: solent autem fieri hoc modo: Si filius meus impubes intra pubertatē decesserit, iubeo mihi hęredem Titium esse. Alia ratio est: quia

quia in partem impuberis fuit Titius substitutus ei, sicut apparet in uerbis substitutionis ibi, tunc in locum partéve &c. Et ideo non uidetur, quod debeat habere substitutus totam hęreditatem, sed partem .s. dimidiam sed certè male dicunt legitimi: & prima eorū rō sine dubio nihil ualet. Item secūda non ualet: qa & ille qui certę rei hæres instituitur, cohærede ei nō dato: debet obtinere hæreditatē totam. Viui.

locum, partemve[a] eius Titius hæres esto[z] non magis, quàm si post demonstratam conditionē sibi hæredem esse substitutum iussisset. Nam & qui certæ rei hæres instituitur, cohærede non dato bonorum omniū hæreditatem obtinet.

a Partemve. Hoc facit dubiū qa dicit partē, sed nō nocet: qa totū cōprehēdit, ut pbat l. fi. & s. ti. 2. l. 1. §. si ex fundo. & j. ad Treb. l. si quis priore. in prin. & s. titu. 1. l. quoties. §. si duo. & quod dicit conditionē. s. aliam quam si decesserit. Alij dicunt dubiū: quia nō fuit hic expressa institutio, sed quia dixi in locum, uideor instituere: ac si expresse instituissem: & conditionē adiecissem. si hęres &c. sic & aliàs admittitur institutio de parte, & ualet, ut subijcit. & facit s. ti. 1. l. Lucius.

1 Nō tenetur secundum Bar. Ale. & Ias.

Si duo impuberes simul decesserint, substitutus succedit utrique eorum ex pupillari directa: aliàs ultimo tantùm in cuius hæreditate reperiet hæreditatem primi tanquam bona aliunde quæsita. Bar.

Idem libro primo definitionum. XLII.

Qui duos impuberes filios hr̄des relique rat, ita substituit. Si ambo mortui eēnt: deinde pueri post mortem patris simul perierunt. Duæ hr̄ditates[b] substituto deferunt, sed

Quidam. Casus. Titius instituit sibi hr̄des duos suos filios impuberes .s. Seium & Caium, & ita quemlibet in sex uncijs: & ab utroque dictorum filiorum legata reliquit quibusdam: & postea eis ita substituit, Cornelium substituo filijs meis, cum ipsi ambo mortui erunt in pupillari ætate: & postea reliquit legata a dicto substituto pręstanda de parte Seij impuberis: & postea decessit dictus Titius, & postea dicti sui filii perierunt simul in pupillari ætate: certè dicitur hic, quod Cornelius substitutus habet hæreditatem cuiuslibet pueri per se. si autem periissent in diuersis temporibus dicti pueri, succederet dictus substitutus tantum ultimo decedenti: & in eius hæreditate inueniret hæreditatem prius mortui: quia ultimo mortu' successit ab ītestato prius mortuo: & in isto casu, quando diuersis temporibus perierunt, non ueniet in ratione Falcidiæ detrahēdę de legatis relictis ab ultimo moriente hæreditas prioris pueri mortui, quia substitutus non habet iure testamenti, nisi sex uncias ultimo decedentis: unde si sex unciæ ultimo decedentis erant nimis legatis oneratæ, & sex unciæ primo decedentis non erant nimis grauatæ, sed totus eorum dodrans tantum erat expensus in legatis, & non quadrans: & uelit substitutus commiscere sex uncias primi, & sex uncias secundi, & de utrisque habere tantum, quod habeat quartam totius hæreditatis Titii testatoris, non potest: imo detrahet Falcidiam tantum de sex uncijs secundo morientis. i. unciam & dimidiam, & de quadrante sex unciarum primo morientis: qui remanebat apud eum substitutum solutis legatis a primo moriēte relictis, soluet legata. a secundo moriente relicta: & ita cū de tota hæreditate deberet habere alias tres uncias noīe Falcid. non habebit nunc, nisi unciam & dimidiam, ut dictum est: & dicit litera: quia substitutus nō habet iure testamenti, nisi sex uncias ultimo decedētis: & Falcidia non habet locū, nisi ex testamento: unde etiā conuenit, quod legata, si qua sunt relicta a dicto substituto impuberis primo decedētis, recidāt ad irritum: quia pupillus primo decedens ab intestato decessit, ut dictū est & ideo suum pupillare testamētum factum est irritum. & hoc dicit. Viui.

si diuersis temporibus uita decedant in hęreditate nouissimi pueri, eius fratris, qui ante mortuus est, hæreditatem substitutus inueniet[c]: sed in ratione Falcidiæ pueri prioris hęreditas non ueniet[d] [*] nec substitutus amplius, quam sex uncias iure testamenti desiderabit.[e] legata quoque, quæ a substituto eius filij data sunt, qui prior intestato decessit, ad irritum recidunt.[f]

Hic tractatur materia substitutionis exemplaris. Substitutio exemplaris expirat impedimento cessante, uel liberis postea susceptis. Barto.

Paulus libr. ix. quæstionum XLIII.

Ex facto quæritur, Qui filium habebat mutum puberem, impe-

b Duæ hæreditates. Vterq; ergo ex testamēto succedit: ut supra e. l. ex duobus. & j. de re. dub. l. qui duos. Azo.

* In P.F. nec substituus amplius quā sescūciam iure &c.

c Inueniet. Vt aliā quālibet rē acquisitam: ut s. eo. l. sed si plures. §. ad substitutos. sic ergo habet non ut primo substitutus, sed ut augmentum bonorum secundi. Nā primus intestatus decessit, & legitimum hæredē fratrē habuit: ut j. ad l. Fal. l. pater. §. fi. & C. eo. l. pe. Sed secūdus testatus per testamentum quod pater fecit pro eo. Sed opponitur, ergo pater pro parte decessit testatus, pro parte intestatus? Respond. imò testatus in totum, sed unus puerorum intestatus, alter testatus.

d Non ueniet. Quia sex uncias prioris non computabit sibi in Falcidiam, si conuenīatur de legatis ab ultimo relictis: secundum Ir. ut j. ad leg. Fal. l. pater. §. fi. Azo. & est ratio: quia substitutus non est ei ex testamēto cohæres: nec enim ex alia portione detrahit quis Falcidiam, quam ex qua institutus inuenitur: at institutus est in dimidia, cuius quarta est semuncia, secundum Ro. i. uncia & dimidia: ut s. de inoff. test. l. Papinianus §. proinde. Acc.

e Desiderabit. Principaliter ex sua persona, & per obliquum ex persona eius cui decessit, habet alias sex, secundum Ioann.

f Recidunt. Hoc referri euidenter potest ad primū[2] casum, ubi simul periissent: sed & optimè refertur ad proximum, ut si ita legauit pater in pupillari substitutione, si filius meus, uel aliquis filiorum meorum decesserit in pupillari ætate: lego tibi centum, non ita dixit. si decesserit intestatus, licet hoc litera uideatur innuere. cum enim ex filij testamento sit relictum. ergo si decedat intestatus, non debetur, secundum Ioann. ut ergo ipsa institutio recidit ad irritum, ex quo prior decedit, sic legata. Item contra[3] huic l. suprà de iniust. test. l. penul. secundum Ioan. & C. eo. tit. l. penul.

2 Nihil ē Dy. Bart. & Alex. licet Cum. gl. sequat.

3 Ibi, illi gradus nō faciūt nisi unū testm̄: hic uero sunt plures institutiōes, sm̄ Ias.

Ex facto. Casus. Talis quæstio fuit facta corā dn̄o Paulo Iuriscon. Seius habebat filium mutum puberem: impetrauit dictus Seius a principe, ut liceret ei substituere dicto suo filio: & substituit ei hoc modo, prius de eo filio facta institutione: instituo mihi hęredem filium meū puberē mutū: & si hęres erit.

&

& existens mutus decesserit, substituo ei Titium: & decessit dictus Seius, postea dictus mutus duxit uxorem, & natus est ei ex ea uxore filius. Nunquid rumpetur testamentum, & dicta substitutio? & certè ante quam soluat hanc q. dicit alia ad comprobandam solutionem, quam dabit ſ. dictæ quęstioni. & primo dicit, quod omnia beneficia a principe concessa, sicut fuit beneficium concessum dicto Seio de faciēda substitutione filio puberi muto, ipsi principes solent interpretari. si autem non interpretantur, uel quia nolunt, uel quia pluribus alijs impediti non possunt: debemus inspicere illud quod uerisimile est principem uoluisse, eum priuilegia cōcessit. uerisimile est autē eum uoluisse, ut tādiu duraret substitutio, quā fieri concessit, quādiu filius Seij perseuerasset mutus, & non plus: sicut finitur pupillaris substitutio adueniente pubertate filius, cui facta est substitutio, quia & idē esset si furioso substituisset pater. nā eo effecto sanę mentis, rupta est substitutio: quia non pōt à modo sibi facere testamentum: & beneficium principis patri furiosi, vel muti concessum non debet auferre testamenti factionem filio postea facto sanæ mentis, vel audienti, alias esset iniquum beneficium: quod esse non debet: si ergo, vt dictum est, rumpitur substitutio facta muto, eo audiente facto, & rumpitur substitutio facta impuberi, eo facto pubere, & rumpitur substitutio facta furioso, eo facto sanæ mentis: igitur dicendum est vt agnatione sui hæredis (sicut fuit in nostra quæstione) rumpatur substitutio facta puberi muto. nihil enim interest, alium hæredem instituerit ipse filius postquam factus sit audiēs quod ei licet, vt dictum est, an vero antequam efficiatur audiens, iure cœperit habere suum hæredem: quia vtroque casu rumpitur substitutio ei facta. nec enim verisimile est, quod pater, qui fecit ei dictam substitutionē, vel princeps, qui concessit ei eam facere, voluerit exhæredatum esse filium dicti filij puberis muti: & quod dixi in vno filio pubere muto, idem esset & in pluribus. Item quæro. Seius habens filium infantem instituit eum hæredem, & substituit ei pupillariter tali modo, si filius meus Mæuius intra decem annos decesserit, Titius hæres esto. si autem intra quatuordecim annos decesserit dictus meus filius, Męuius consanguineus meus hæres esto. & postea decessit dictus Seius testator, & postea dictus filius suus decessit octo annorum existens: modo quęritur vtrum Titius solus sit ei hęres ex substitutione, an & Męuius consanguineus? videtur quod vterq;: quia certum est filium decessisse intra x. & intra xiiij. ann. Sed respond. quod solus Titius, qui erat substitutus, si intra x. ann. decederet filius habebit hæreditatem: omne enim spatium tēporis quod est intra pubertatē, liberum esse patri ad substituendum filio: sed finis substitutionis est pubertas, unde in utroque eorum. s. Titio, & Mæuio substitutis, tempus in quo de eis facta est substitutio filio separatim debet seruari. Lucius Titius. Lucius Titius habēs duos filios in potestate ex uxore sua Seia, scripsit dictam Seiam sibi hæredem, & ei substituit dictos filios suos: & ita prǽterijt eos a primo gradu, & a secundo non: quia eos substituit uxori suæ, unde quæritur an institutio uxoris ualeat? Et dicitur quod non. & sic dicti filij erunt hæredes patris ex testamento: scilicet propter dictā substitutionem: quia filij pręteriti a primo gradu, eum solum rumpunt, & non sequētes, à quibus non sunt pręteriti: & esset idem, si essent præteriti a primo gradu, & a secundo exhæredati: non enim est differentia utrum filij dicti sint instituti in secundo gradu, an exhæredati, cum sint a primo gradu præteriti: quia semper ualet secundus gradus, & non primus. Iulius Longinus. Quidam nomine Iulius Longinus habens filium impuberem, puta Titium, fecit testamētum, & instituit sibi hæredes Caium, & Seium: & rogauit dictum Caiū, ut dimidiam suæ partis, puta x. restitueret Sempronio non capaci: ualebat enim forte pars Caij xx. & idem Caius accommodauit dicto testatori tacitam fidem de restituendo dicta x. dicto Sempronio non capaci: & postea dictus testator exhæredauit Titium prædictum impuberem suum filium, & ei taliter substituit: quisquis mihi Iulio Longino hæres erit, sit hæres filio meo in pupillari ætate decedenti: & postea decessit dictus testator, & postea Caius restituit dicta x. dicto Sempronio non capaci secundum quod fidem accommodauerat: & ita non remanserunt ei Caio, nisi x. de hæreditate testatoris, & cohæredi suo, scilicet Seio remanserunt xx. & postea in pupillari ætate decessit dictus impubes: & ita debent uenire ad successionem eius dictus Caius, & Seius pro eisdē partibus, quas habuerūt in institutione quam de eis fecit dictus Iulius Longinus: ut supra eodem. l. qui liberis. in fine: nunc quæritur an dictus Caius ueniat ad dictam substitutionem impuberis pro ea parte, qua scriptus fuit hæres a Iulio Longino, quæ pars capiebat xx. ita scilicet ut augeatur eius pars in substitutione, an pro ea parte quam cum effectu cœpit, quę pars capiebat x. extractis de parte sua alijs x. quę restituit prędicto non capaci? Et respond. quod uenit ad dictam substitutionem pro ea parte qua scriptus fuit, quę capiebat uiginti: nam quamuis fidē accomodauit testatori restituendis decem non capaci, ut dictum est: tamen adeūdo hęreditatē pro parte sua, quę, ut dictum est, capiebat uiginti, est hęres effectus in uiginti, nec desinit hęres esse. licet illa decem quę relicta sunt nō capaci, auferantur per fiscum. Item & alia ratione uenit ad dictam substitutionem pro ea parte, qua fuit scriptus. id est pro uiginti, & non pro ea quæ ei remansit. i. pro decem, quia satis punitus est non ualendo retinere Falcidam ex dicto fideicommisso non capaci relicto, eo quod eam ei accepit fiscus ex eo, quod fecit contra leges, accommodando fidem de restituēdo non capaci, et idem esset, si dictus Caius desijsset esse hæres in totum: puta quia esset in seruitutem redactus postquam adijsset hæreditatem: & postea esset donatus libertate. nam licet totam suam partem hæreditatis Iulij Longini amiserit propter seruitutem prædictam: tamen pro dicta parte quam amisit propter seruitutem, ueniet ad substitutionem dicti impuberis. Viuianus.

[trauit a principe, ut muto substituere ei liceret,] a [& substituit Titiū: mutus duxit uxorem] b [post mortem patris, & nascitur ei filius: quęro, an rumpatur testamentum?]

Respondi: Beneficia quidem principalia ipsi principes solent interpretari: c verùm voluntatem principis inspicientib. d potest dici, eatenus id eū tribuere uoluisse, quate-

a Liceret. Directo, sicut in pupillo, uel furioso habemus. ut infra ibi, nam & furioso. nam per fideicommissum hoc facere poterat iure communi: unde non est opus impetrari per priuilegium: ut C. de thesaur. l. j. libr. x. & ſ. ad municip. l. j. in fine. & ſ. de legatis j. l. si quando. & facit C. qui testa. face. pos. l. discretis. & ſ. de testa. l. si mutus.

b Vxorem. Quod potest: ut ſ. de iur. do. l. mutus. licet non loquatur.

c Interpretari. Vt infrà de regu. iur. l. Neratius. & infrà de uerborum obligatio. l. in conuentionalibus. & sup. de iudi. l. si quis. in contractu secus: ut sup. de pact. l. ueteribus.

d Inspicientibus nobis. Et nota quod non respondet nunc, sed ſ. ibi, igitur etiam agnatione &c. sed ex his suam responsionem confirmabit. Azo.

Testamentum

nus filius eius in eadem ualetudine pseuerasset: ut quemadmodũ iure ciuili pubertate finitur pupillare testamẽtum: [a] ita princeps imitatus sit ius in eo, qui propter infirmitatem non potest testari. Nã & si furioso filio substituisset: diceremus desinere ualere testamẽtum, cum resipuisset: quia iã posset sibi testamentũ facere. Etenim iniquum incipit fieri beneficiũ principis, si adhuc id ualere dicamus: auferet [b] enim testamenti factionem homini sanæ mentis. Igitur etiam agnatione sui hæredis dicendum est, rumpi substitutionẽ: quia nihil interest, alium hæredem instituerit ipse filius [c] postea, an iure habere cœperit suum hæredem. Nec enim aut patrem, aut principem de hoc casu cogitasse, uerisimile est: ut eũ qui postea nasceretur, exhæredaret. Nec interest, quemadmodum beneficium principale intercedat circa testamẽti factionem, utrum in persona unius, an complurium.

Species temporis derogat generi temporis Bart.

Item quæro: si ita facta proponatur substitutio, [f] Filius meus, si intra decimum annum decesserit Titius hæres esto: si intra quartum decimũ, [d] Mæuius: [g] filiusq̃ue octo annorum decesserit: [e] utrũ Titius solus ex substitutione ei hæ̃s erit, an & Mæuius: quia certum est, & intra decimum, & intra decimumquartũ annũ filium decessisse. Respondi: omne quidem spatiũ, quod est intra pubertatem, liberum esse patri ad substituendum filio: sed finis huius pubertas est. [f] Magis autem est in utroque eorum tempus suũ separatim seruari: [g] nisi contraria uoluntas testatoris apertè ostendatur.

Rupta in filii: ti ne, tunc testamentum incipit à substitutione. Bar.

Lucius Titius cùm haberet filios in potestate, uxorem hęredẽ scripsit, & ei substituit [h] filios. Quæsitum est, an institutio uxori nullius momenti [i] sit, eò quòd ab eo gradu filij nõ essent exhæredati? Respondi: eum gradum, à quo filij pręteriti sint, nullius esse momenti, & ideo cum ijdem substituti proponãtur: ex testamento eos hæredes extitisse uideri, scilicet quia non totum testamentum infirmant filii, sed tantũ eum gradum, qui ab initio nõ ualuit: sicut respõsum est, [k] si à primo sit filius præteritus, a secũdo exhæredatus. Nihil autẽ interest: [r] qua ratione secundi hæredis institutio ualeat: utrum quia ab eo filius exhæredatus est, an quia ipse filius substitutus est.

Qui semel est hæres, licet ei ut indigno auferatur hæreditas, uel ipso iure desinat esse hæres uocatur ex substitutione per hæc uerba, Quisquis mihi hæres erit. Bartolus.

Iulius Longinus pater, eos quos sibi hæredes ĩstituerat filiis ita substituit, Quisquis sibi hæres esset: [m] unus ex hæredib. institutis, qui tacitã fidem accõmodauerat, [n] ut non capiẽti, [o] partem [p] ex eo, quod acceperat, [q] daret, ad substitutionẽ impuberis [r] admissus, utrum pro ea parte, pro qua scriptus sit, ueniat: [s] an uerò pro ea, quam cepit, [t] ita ut augeatur eius [u] pars in substitutione? Respõdi: Qui ĩ fraudem legum fidem accõmodat, [x] adeũdo hæres efficitur: Desinet,

---

[t] Quia est introducta ad exẽplum sub stitutiõis pupillaris, secundũ Barto. Pau. Alc. & Ias.

[a] In P. F. eũ resipisset.

[z] Hæc Solut. sequit Pau.

[a] Testamentum. Vt C. eod. l. humanitatis. & ideo dicitur exemplaris: vt ibi dicit.

[b] Auferret. Ergo recedit. ut ab eo, quod diu æquum visum est, propter vtilitatem superuenientẽ, vt supra de constit. princip. l. pen. Azo. & facit intra de lega. 3. l. fideicommissarius. §. si cui. & de auro & argen. lega. l. 2. in fin. & C. de reuo. dona. l. si vnquã. & de contrahen. emptio. l. in lege. & infrà de condit. & demonst. l. si in diem. in fine.

[c] Ipse filius. Qui liberatus sit.

[d] Si intra quartum decimum, scilicet annum.

[e] Decesserit. Subaudi hæres esto.

[f] Pubertas est. Facit suprà eo. l. in pupillari. & l. cẽturio. & l. verbis. & l. qui plures. & l. cum ex filio. §. filio. & infra de secund. tabu. l. 2. §. si primus. & sup. eod. l. si ita quis substituerit. & supra de adop. l. si arrogator. §. an ĩpuberi. & C. eod. l. 2.

[g] Seruari. Species ergo tẽporis detrahit generi: vt & suprà eod. l. cohæredi. §. patrem.

[h] Substituit. Vulgariter.

[i] Momenti. suprà de liber. & posthu. l. si posthumus. §. quod vulgo. contra: Solut. [a] ibi econtra in primo gradu filius institutus fuit [r] ideoque sequentes valent, licet ab eis præteream tur. hic à primo pręteritus, a sequenti substitutus: quare primo subducto sequens ualet, & cæteri qui sequuntur, secundum Ioan.

[k] Responsum est. Vt ĩ. de lib. & posthu. l. & si pepercerit. §. fin. & ĩ. tit. j. l. si filius. Acc.

[l] Interest. Quo ad hoc, ut gradus ualeat.

[m] Hæres esset. subaudi, hæres sit filio meo.

[n] Accomodauerat. Scilicet testatori.

[o] Nõ capienti. Puta filio naturali testatoris.

[p] Partem. Institutus erat in quatuor unciis, & de una restituenda rogatus.

[q] Acceperat. Iste institutus.

[r] Impuberis. Filij testatoris.

[s] Veniat. Ad substitutionem, & ita pro tertia, quia in quatuor unciis fuit scriptus: quæ sunt tertia hæreditatis. Et accipe. ut ita augeatur eius &c. & dic ceperit, id est: cẽ esse & tu retinuerit: ut j. de uerb. signifi. l. apud.

[t] Cœpit. pro tribus unciis, quas ante accepit, prius deducta illa uncia, quã restituit non capaci.

[u] Eius. Instituti rogati tacite.

[x] Accommodet. Quod est cum promittit de restituendo non capaci.

nec deſinet [a] hęres eſſe, licet res quæ ita relictæ ſunt, auferantur: [b] vnde & ex ſecundis tabulis, in tãtum hæres eſſe poteſt, in quãtum ſcriptus [c] eſſet. [d] Satis enim punit[9] [e] eſt in eo, in quo fecit cõtra legẽ: quinimo & ſi deſineret hęres eſſe, idẽ dicerem: [f] quemadmodum intelligẽdum eſt in eo, qui cum ſcriptus eſſet hæres, poſtquã adijſſet hæreditatem, in ſeruitutem redactus eſt, & poſtea libertate donat[9]: cui permiſſum eſt ad ſubſtitutionem venire, q̃ ei in teſtamẽto fuerat relicta. Licet.n. hæreditatem ex inſtitutione amiſit: tñ ex ſubſtitutione iſtam portionem, [g] quantam [*] amiſit, [h] percepturum.

Principale per acceſſorium non confirmatur. Bar.

Idem libro x. quæſtionum. XLIIII.

Ex pupillari teſtamẽto ſuperius prĩcipale, [i] neque ex parte, neque in totum [k] confirmari poſſe Męcianus ſcripſit. [l]

Subſtitutio breuiloqua facta perſonis imparibus continet tantum vulgarem, ſi perſonis paribus, continet etiam pupillarem, quæ matrem excludit. h. d. vſq; ad § Paulus.

Idem libro xij. reſponſorum. XLV.

Lvcius Titius legitimum [m] filium, & alterum naturalem [n] hæredes inſtituit, eosq; inuicẽ ſubſtituit. [*] Titius legitimus filius, quẽ pater anniculum reliquit, poſt patris mortẽ ĩpubes deceſſit ſupſtite matre, [o] & fratre naturali, quẽ ẽt cohæredẽ habebat. Quæro, an hæreditas eius ad Titiũ naturalem fratrem ex cauſa ſubſtitutiõis ꝑtineat, an vero ad matrẽ? Reſp. ad primũ caſum [p]

a Deſinet. Ad hoc s̄. ti. 1. l. ei qui ſolidum. in fi. & s̄. de mi. l. & ſi ſine. §. ſed quod Papinianus.

b Auferãtur. Et fiſco dentur. ut j̄. de iis qui. ut ind. l. qui Titij. in fi. & l. cum tabulis. in fi.

c Scriptus. Id eſt ex ſubſtitutione in quatuor unciis admitteretur, ſicut ex inſtitutione.

d Eſſet. Sic s̄. de ac. empt. l. Iulianus. §. offerri. Sed contra. j̄. de aequi. hære. l. ſi totam. Solu. ut ibi. Item arg. s̄. de ſena. l. qui indignus.

ADDITIO Dic q̄ ibi ille erat inhabilis ad minorem dignitatem, ſed hic hęres indign[9] reſpectu hæreditatis paternæ nõ erat indignus reſpectu hæreditatis pupillaris, ſecundum Bartolum & Imolam.

e Punitus. Sic s̄. de officio præſid. l. diuus.

f Idem dicerem. Vt in querela: ut s̄. eod. l. 1 ſubſtitutione. & in redacto in ſeruitutem: ut j̄. prox.

g Portionem. Ex ſubſtitutione delatam.

h Quantam amiſit. Ideſt, ꝓ rata q̄d habebat prius, licet id amiſerit. Apparet ergo, quod ſufficit ſemel factum, & ſi nõ duret. : Et not. ꝓ & contra s̄. de in rẽ uer. l. ſi pro parte. §. uerſum.

[margin] s Glo. ſequuntur Imo. & Alexã. licet diſplicent Angelo.

[margin] * P. F. quãtum.

[margin] : Idẽ Bar. in l. air. §. ſed quod Papinian[9] ĩ 4. not. s̄. demi. Bal. in authẽ. hoc amplius. I j. opp. C. de fidei com.

Ex pupillari. CASVS. Inſtitui mihi hęredes Caiũ & Seiũ, & filium meum impuberem exhęredaui, & ei pupillariter ſubſtitui dictum Caium, & Seium & poſtea exhæredaui Sempronium filium meum puberem, & ſic apparet, quod feci meum principale teſtamentum, in quo inſtitui dictum Caium, & Seium, ut dictum eſt, & in quo exhæredaui dictos meos filios, ut dictum eſt. Item apparet, quod feci pupillare teſtamentum ſubſtituendo inſtitutos dicto filio meo impuberi, & poſtea deceſſi: uenit poſtea dictus Sempronius meus filius, & agit pone querela inofficioſi teſtamenti contra dictum Caium, & Seium à me hæredes ſcriptos, & uicit: ſicque rumpitur teſtamentum meum principale. nunquid poterit confirmari dictum principale teſtamentum propter prædictum pupillare teſtamentum? & uidebatur dicto Caio, & Seio, quod ſic: non tamen eſt uerum. Mortuo ergo dicto impubere in pupillari ætate, ſuccedent ei ex ſubſtitutione, non autem erunt hæredes ex principali teſtamento quod ruptum eſt. Viu.

i Principale. Si forte expugnatum ſit per querelam. Azo.

k Neque in totum. Sed propter principale ua[9] et acceſſorium: ut s̄. de pec. l. nam quod.

l Scripſit. Quia pars eſt, & ſequela: ut Inſti. eo. §. liberis. & s̄. eo. l. qui plures. §. fi. primum enim teſtamentũ non capit uires a ſecundo, ſed ſecundũ à primo: ut s̄. eo. l. patris.

Lvcius. CASVS. Lucius Titius habens uxorem Caiam, & ex ea filium legitimum nomine Titiũ, anniculum: & habens filium naturalem tantum, qui etiam uocabatur Titius: inſtituit ſibi hęredes dictos filios naturalem & legitimum: & poſtea ita dixit: uos adinuicẽ ſubſtituo, & poſtea deceſſit: & poſtea filius legitimus deceſſit in pupillari ætate. modo quæritur, an hæreditas dicti impuberis perueniat ex ſubſtitutione prædicta ad naturalem filium, an uero ad dictam Caiam ſuam matrẽ ab inteſtato? & certè ſubſtitutio prædicta quæ fuit breuiloqua, habet duos caſus. unus eſt ſi hæres non erit, alius ſi ſit hęres. ſequẽs caſus eſt, ſi hæres erit, & in pupillari ætate deceſſerit, alius ſit hæres. nonquid ergo prædicta ſubſtitutio facta inter dictos hæredes pertinet ad dictum primum caſum, uel ad ſequentem? & dicitur quod pertinet ad primum, & non ad ſecundum, & eſt ratio, quare non pertinet ad ſecundum, quia duplex ſubſtitutio, id eſt, uulgaris & pupillaris non poteſt habere locũ in perſona Titij filij naturalis, ſed uulgaris tãtum, de qua loquitur dictus primus caſus: & ideo non poteſt pertinere ad eum pupillaris: quia filius naturalis prædictus non eſt in poteſtate patris: unde nec pater poteſt ei pupillariter ſubſtituere. arg. l. a. §. r. s̄. eo. ſi ergo nõ poteſt ei ſubſtitui pupillariter: ergo nec ipſe poteſt ſuccedere ex pupillari ſubſtitutione: unde apparet, quod hæreditas Titij filij legitimi pertinet ad matrem eius ab inteſtato. ſecus autem ſi dicti filij Lucij Titij eſſent ambo legitimi, & ambo eiuſdem ætatis. ſ. pupillaris: & eſſet eis facta dicta ſubſtitutio: quia tunc quicunque eorum decederet in pupillari ætate, alter ei ſuccederet. & mater dicti filij legitimi excluderetur. Paulus reſpondit: Inſtitui mihi hæredes Titium, & Seium, & Caium, & Sempronium: & poſtea ita dixi, vos omnes adinuicem ſubſtituo. & poſtea deceſſi, & poſtea deceſſit dictus Titius, & Seius: & poſtea dictus Caius repudiauit partem ſuam hęreditatis. certè pertinet pars Caij repudiantis ad Sempronium ſuperſtitem, non ad hæredem Titij, & Seij prædictorum. Vin.

[margin] * In vetu. exempla. Titianus. atq; ita legendũ cẽſet Anto. Aug. emẽ. li. 3. c. 8. vt ſit cognomẽ ex nomine factũ: quod fieri ſolet his, q adoptãtur: vt ex Octauio, Octauianus: ex Aemilio, Aemilianus.

m Legitimum. Impuberem.

n Naturalem. Puberem, vel impuberem, non curo: quia cum non ſit in poteſtate, non poteſt ei pupillariter ſubſtitui: vt s̄. eo. l. a. circa prin.

o Matre. Sua.

p Primum caſum. ſ. vulgarem: ſed quomodo, cum vltra vnciam habere non poſſit: vt C. de natu. lib. l. a. & aut. ibi poſita? Reſp. hoc iure ſecus erat.

Ad

non existentium hæredum substitutionem, de qua quæritur, pertinere, non ad sequentem, [a] si quis eorū postea [b] decessisset intra pubertatē. cū in naturalis filij persona duplex [c] substitutio locum habere nō possit: & ideo ad matrem legitimi filij hęreditas ab intestato pertinet, [*] (aliter si eiusdem ætatis [d] liberi [e] īstituti, inuicemq; substituti fuissent: tūc enim altero defuncto ītra pubertatem, eius successio non ad matrem, [f] sed ad substitutum fratrē eius deuoluitur.)

Spes substitutionis reciprocæ ad hæredem non transit. Bartolus.

Paulus respondit: si omnes instituti hæredes, [*] omnes inuicē substituti eēnt: eius portionē, qui quibusdam defunctis postea portionem suā repudiauit, [g] ad eū solum, [h] qui eo tēpore superuixit, ex substitutione ptinere.

Pupillaris expressa etiam quæ non continet uulgarem tacitam trahitur ad bona patris, & filii. Vel sic, Hæc conditio, si mihi hæres eris, uidetur existere si aliquis est hæres hæredis ex dispositione defuncti. Bar.

Idem libro xiii. responsorum. XLVI.

Paterfamilias primis tabulis posthumo hęrede instituto, secundis sibi, uel filio, [i] si intra pubertatē decessisset, [k] Caium Seium fratrem suū substituit, deinde Titium Caio Seio: [l] & postea sic dixit, § Quòd si Caius Seius frater meus primo loco substitutus, hęrs mihi [m] erit: tunc Titio fideicōmissū relinquo. § Quęro, cum filius patri hæres extiterit: eoq; [n] ītra pubertatē mortuo, frater testatoris [o] ex substītōne hæres sit: an fideicommissū debeatur: cum ita relictū sit, si Caius Seius frater suus sibi [p] hæres extitisset? Respōdi: defuncti fratrē, qui in utrūq; casum institutus, uel [q] substitutus est, filio impubere defuncto, ea quę testator reliquit pręstare debere. nec aduersari hæc uerba, § Quòd si Caius Seius mihi hæres erit [r] tunc dari uolo: § cùm uerum sit, eum testatori hæredē extitisse. [s]

Spes substitutionis pupillaris non transit ad hæredem pupillariter substitutum. Bar.

[a] Ad sequentem. Scilicet pupillarem, s. si quis &c.
[b] Postea. Quam fuisset hæres.
[c] Duplex. Id est, quod ipse in duobus casibus succedat legitimo: sed legitimus in uno tantum: & hoc propter inæqualitatem uitandam: ut C. eo. l. 2. & l. quamuis. & ff. e. l. iam hoc iure. §. sed si alter. & not. hic secundum quosdam tacitā pupillarem non admitti contra matrē: sed hoc nō, quia mater: ut infra lege proxi. sed propter inæqualitatē: nec enim hic est tacita, [*] ut statim dices.
[d] Aetatis. Scilicet impubes. nam & si unus 11. annos alter unum tantū habeat, non nocet hæc inæqualitas, dūmodo ambo sint impuberes.
[e] Liberi. Scilicet legitimi. nam I hoc est uis.
[f] Non ad matrem. Hanc dicimus breuiloquam: quia breuibus uerbis fit, scilicet uos inuicem substituo: & quatuor substitutiones continētur. s. duæ uulgares, & duæ pupillares, & omnes expressæ: & sic mater reiicitur. sicut in cōpendiosa dicimus. C. eo. l. precibus. in fine, forte ideo: quia uerisimile est quod testator filios uxori prætulisse uoluit: ut C. eo. l. pe. & hæc eadem dicitur reciproca: ut ff. eo. l. iam hoc iure. §. j. Itē no. hic quod tacita pupillaris excludit matrem: quod aliàs nō inuenitur, ut quādo est instituta cum filio: ut C. de insti. & subst. l. fi. sed nō placet, quia hæc nō est tacita.
[g] Repudiauit. Alter ex hæredibus.
[h] Solum. Ut & ff. e. l. qui plures hæredes. & ff. eo. l. qui habebat: secus in iure accrescēdi habetur: ut ff. de legiti. hęred. l. si ex pluribus. Itē est ratio huius dicti, quia tunc demum admittitur substitutus, cum certum est institutum habere nō posse: quod est cum moritur institutus, nō cum testator. Item & est ratio: quia conditionale relictum non transmittitur pendente conditione: ut C. de cad. tol. §. sin autem.

Paterfamilias, CASUS. Seius habens uxorē prægnantem: & habens unum fratrem, qui uocabatur Caius Seius fecit sibi testamentū, & instituit sibi hæredem posthumū nasciturū ex dicta sua uxore, & post ea fecit secundas tab. substituēdo taliter dicto posthumo, si filius meus posthumus nō extiterit mihi hęres, sit mihi hęres Caius Seius frater meus: si aūt extiterit mihi hęres dictus posthumus, & in pupillari ætate decesserit, substituo ei dictum Caium Seiū fratrē meum & postea dicto Caio Seio substituit Titium, & postea sic in eodē testamento dixit, si dictus Caius Seius primo loco substitutus hæres mihi erit: tunc relinquo dicto Titio centum per fideicōmissarium & postea decessit dictus Seius testator, & postea natus fuit dictus posthumus institutus, & extitit hæres dicto testatori: & postea in pupillari ætate decessit: sicq; ex pupillari substitutione extitit hęres impuberi dictus testatoris frater: modo quęritur utrum dicta cētum debeātur Titio? Et uidet quod non, cū ita ei relicta sint, si Caius Seius frater testatoris esset sibi testatori hæres: ipse autē frater fuit hæres ex substitutione pupillari, ut dictum est: dicitur tamē hic, quod debentur, & frater testatoris tenetur ea Titio præstare. cum enim sit hæres frater ea pupillari substitutione, ut dictum est, sine dubio uerū est eum testatori hæredem extitisse: & hoc dicit. Viu.

[i] Vel filio. Sic. s. hæres mihi esto, si filius meus intra pubertatem &c. uel esto, filio, si &c.
[k] Decessisset. Posthumus.
[l] Caio Seio. Fratri si hæres nō esset. Azo.
[m] Hæres mihi. Ex hoc uerbo mihi, oriebatur dubitatio: uidebatur enim ex substitutione pupillari non sibi sed filio hæres fuisse. ut Insti. eo in prin. u.
[n] Eoque. Filio.
[o] Testatoris. Caius Seius.
[p] Sibi. Testatori primo.
[q] In utrunque casum. s. uulgarem, & pupillarem: ut ff. e. l. iam hoc iure. circa prin.
[r] Mihi hæres erit. Habetur enim pro non apposita hęc conditio: ut ff. de sec. tab. l. si ita. §. qui filio. & arg. ff. de ser. urb. præd. l. antepe.
[s] Extitisse. Mediante filio hærede. cum & ipse est directo hæres. nam hæres hæredis &c. ut & infra de acq. hæredita. l. si quis seruum. §. ti. & C. de hære. institu. l. finali.

[*] Verbis gñalibus: est tā tacita ꝓ bis spālibus. Bar. Imo. & Ias.
[*] Hęc inclusa desunt in P. F. atq; ēt in ve. cā ēpla. Ant. Aug. li. 3. c. 1.
[*] In P. F. oībus Iuicem, &c.

Pupillaris tacita matrem excludit.

Scæuola libro ii. responsorum. XLVII.

[a] Qui habebat filium, & filiá impuberes, instituto filio hærede filiam exhæredauit: & si filius intra pubertatē decessisset, filiā, eidem substituit: sed filię, si ante quàm nuberet, [a] decessisset, uxorem suā, item sororem suam substituit. Quæro, cum [a] filia pubes [b] prior decesserit, deinde frater eius impubes: [c] an filii hæreditas ad uxorē & sororem testatoris iure substitutionis pertineat? [d] Respondi secundum ea, quę proponerentur, non pertinere. [e]

Aditio hæreditatis extinguit spem substitutionis uulgaris in portionem adeuntis tantummodo. h.d. istud principium. Bart.

Idē libro singulari quæstionum publicè tractatarum XLVIII.

Seruum communem

Qui habebat. CASVS. Titius habens filiū, & filiā impuberes, & habens vxorē & sororem, instituit hæredem filium, & filiā exhæredauit: & si filius decederet intra pubertatem, substituit ei filiam, filiæ aūt substituit vxorem & sororē, si ante decederet filia quā ad nubendū esset apta, id est. ante 12. ann. & postea decessit dictus Titius testator, & postea filia pubes facta, & ita apta ad nubendum decessit: & postea decessit dictus filius testatoris impubes: modo quæritur, an dicti filij hæreditas pertineat iure substitutiōis ad vxorem, & sororem testatoris? Et videtur qđ sic: quia in ius filię successerunt ab intestato. Dicit tamē quod non: ius enim substitutionis non potuit filia trāsmittere ad hæredes suos, id est ad dictam vxorem, & sororem testatoris. Viua.

[a] Nuberet. id est nubilis esset. Azo.

[b] Pubes. igitur iam nubilis erat facta, sed si habes impubes: dic quondam, nunc pubes.

[c] Impubes. Iam hæres, vnde vulgaris iam locum nō habet. nec obst. supra eod. l. cohæredi. in princ. vbi de vulgari dicit.

[d] Pertineat. Quod videbatur: quia habebat filiæ bona iure substitutionis, & ita in eius ius videbatur successisse.

[e] Non pertinere. Quia conditionale relictum non transmittitur: vt C. de cad. tol. §. si autem. sed eadem iura dicunt contra. quia hæc filia sibi habebat substitutos. Sed responde, hic deficit conditio, sub qua vxor, & soror essent substitutæ. & sic non ob. & facit s. eod. l. Lucius §. fi.

Seruum. CASVS Seruus communis mihi, & Titio fuit institutus hæres à Seio, & si hæres non esset, fuit ei substitutus Mæuius. mortuo Seio testatore, ego iussi dicto seruo, vt adiret dictam hæreditatem pro mea parte, Titius autem non iussit ei: & ita seruus adiuit: venit Mæuius substitutus, & vult partem dictæ hęreditatis quam habuisset Titius, si iussisset adire seruum. certe benè debet habere.

Titius. Ita dixit Cornelius testator in testamento suo: Titius mihi hęres esto. & Stichum seruum meum Mænio do, lego: & Stichus prædictus hæres mihi esto: & si idē Stichus hęres non erit, idem Stichus sit liber, & hęres mihi. & postea decessit dict⁹ Cornelius testator. modo quæritur, vtrum dicta institutio Stichi & substitutio sit vnus gradus, an sint duo gradus: an sit mutata causa in substitutione, & sic valeat, an permaneat eadem cā in substitutione: & sic non valeat. & hoc vsque illuc, & quidem in plerisq; &c. ver sic. quidē. Antequam quæstionem soluat, altius exorditur: & dicit ibidem, & quærit, an aliquis institutus possit sibijpsi substitui. Et resp. qđ sic. si causa institutionis mutetur in substitutione. si aūt non mutetur causa, substitutio nullius erit momenti: puta si testator instituat sibi Titium: & ita postea dicat, si prædictus Titius hæres nō erit, idem Titius sit hęres. isto enim casu nō mutaē causa: & ideo non valet substitutio, sed mutata causa benè valet, vt dictum est: puta si testator instituit sibi hęredē Titiū sub conditione, si nauis ex Asia venerit. & eundē Titium substituit sibijpsi Titio purè: & hoc casu dicit ideo mutari causā: quia pōt deficere conditio institutionis, & afferre locum substitutioni. sed & isto eodem casu potest effici dicta substitutio nullius momenti: puta si conditio dictæ institutionis Titij extiterit naue ex Asia veniente: quia tunc sunt duæ puræ institutiones Titij: & ideo vltima non valet. sed ecōtrario si testator instituat sibi hæredē Titium purè, deinde eundem Titium sibijpsi Titio sub cōditione substituat, non intelligitur mutata causa in dicta substitutione: & iō non valet: quia & si extiterit conditio substitutionis, sunt duæ puræ substitutiones, id est, institutiones, sicque vltima non valet, vt dictum est: & hoc vsque illuc, secundum hæc proposita &c. secundum ergo ordinationem prædictam ab illo versi. & quidem in plerisq; &c. vsque huc potest & debet terminari quæstio in prin. huius §. proposita, scilicet vtrum videatur mutata causa in dicta substitutione Stichi, & sic valeat: sicq; possit ipse Stichus habere dimidiā dictæ hæreditatis: an non videatur mutata, & sic habere nō possit dimidiā dictę hęreditatis: & certè mutata nō videtur cā in dicti Stichi substitutione, nec est necesse vt mutata videaē, cum sit vnus gradus institutio, & substitutio Stichi, & non duo: Stichus. n. fuit eodem testamēto legatus Męuio, & libertatem acceperat. præualet ergo libertas legato: & si præualet libertas, non debeē Męuio legatū dicti Stichi. si non valet dictū legatum: ergo non pōt dictus Stichus adire hęreditatē iussu Mæuij legatarij: & sic non erit Stichus pro parte hęres, ad hoc vt Męuio legatario eam acquirat, sed competet eidē Sticho libertas ex sequentibus testatoris verbis, illis scilicet, si Stichus hæres non erit, Stichus liber hæresque esto &c. si non acquirit pro dimidia Mæuio hæreditatem, & habet libertatem: ergo sibijpsi Sticho acquirit dimidiam dictæ hæreditatis, & aliam dimidiam habet dictus Titius prædictus primo à testatore institutus: & hoc vsq; illuc, quid ergo &c. vbi ponit aliam qōnem, quę est talis. Pone quod dictus Titius primo institutus non adiuit hæreditatē pro sua parte, id est, pro dimidia: nunquid incipiet dictus Stichus liber & hæres esse ex substitutione prędicta in tota hæreditate? Et resp. quod sic per Scęuolā, & dicit, q̄ Iulianus sentit cum eo: & est ratio, quare hoc casu insolidū est hęres Stichus, s. quia ille Męuius legatarius non est hęres ex aliqua parte: eo quod dictus Stichus ei legatus non adiuit hæreditatem iussu eius Męuij: ideo quia ex causa legati non intelligitur Stichus effectus dicti Męuij legatarij: ideo quia fuit in eodem testamento legatus Mæuio, & libertatem consecutus: vt dictum est.

Si pupillus. Filium meum impuberem institui mihi hæredem: & si hæres mihi esset, & in pupillari ætate decederet, substitui Stichum seruum meum: & postea decessi: & pupillus prædictus extitit mihi hęres: & alienauit dictum Stichum in Sempronium titulo vēditionis: postea Sempronius emptor instituit Stichum sibi hęredem cum libertate: & postea pupillus decessit in pupillari ætate: & ita vēdicauit sibi locum substitutio pupillaris: nunquid dictus Stichus habebit in dicta substitutione statim omnia, quæ habēt vniuersi homines liberi, scilicet, vt sit hæres ex substitutione si velit, & non

[a] Hoc Scæuolæ sēsū pulchrè explicat Viglius I cōmenta. ad §. sed si I. stituto. de vulg. sub. lib. 2. insti tutio.

[a] In P. F. filia impubes.

Relictū cōditionale nō trāsmittitur.

non neceſſarius? Et uidetur quod ſic: quia data etai ſi bi libertas a dicto emptore. Dicitur tamen hic, quod ex ſubſtitutione prædicta liber, & hæres erit, & erit neceſſarius hæres mihi patri impuberis: ſed dicto emptori erit hæres ſi uoluerit: alias non conſtringetur. Si autem dictus pupillus ad pubertatem perueniſſet, & ſic pupillaris ſubſtitutio euanuiſſet, nō erit hęres ex ſubſtitutione prædicta: ſed erit neceſſarius hæres emptori. Vi.

a Scriptus eſt. Ab extraneo.

b Alterius nō. Imo repudiauit eius iuſſu, uel ipſe dominus: quod poteſt: ut ī. de ſucceſ. edic. l. 1. §. per ſeruum. alioqui in pendēti eſſet ſua portio interim: ut s. ſi pars hæ. pet. l. 2. & ī. de acquirē. hæred. l. ſeruus duorum. & l. ſeruus cōmunis ab extero. & l. ſequen.

c Subſtituto locū eſſe. In altera parte: ut ī. de acquirend. hęred. l. ſeruus communis ab extero. & l. ſequen. & l. ſeruus duorum. erat enim alter dominus cohæres, qui uult præferri iure accreſcendi. Item alia ratione uult pręferri: quia quandiu inſtitutus eſt, non admittitur ſubſtitutus: ut ī. de acquiren. hæred. l. quandiu. ſed ſubſtitutus habet pro ſe: ut C. de cad. tol. l. 1. §. in primo. & §. pro ſecundo. ubi ſubſtitutus præfertur cohæredi. l. item quandiu. non obſtat: quia non in partem adeuntis ſed repudiantis uenit, cum ſeruus uicem duorum ſuſtinet: ut ī. de ſtip. ſer. l. 1. §. communis. Et ita not. hic quidam ſubſtitutum præferri inſtituto: contra regulam illius legis, & adducunt alium caſum ī. de bo. liber. l. ſi libertus patrono. ſed non eſt bona, ut ex præmiſſis patet: quia non pręfertur inſtituto, ſed in locum repudiantis admittitur. Item opponitur hic de expoſitione illorum uerborum, ſi hæres non erit, cum inſtituitur ſeruus: quæ ſit s. titu. 1. l. ſi pater. & Inſti. eod. §. ſi. Reſp. quoniam hic habet locum conditio ſubſtitutionis repudiante cohærede. qui ſubſtitutus eſt Mæuius per ſeruum medium: & hoc ideo: quia ſeruus communis perſonam duorum obtinet, ut dixi.

habemus: hic hæres ſcriptus eſt: a & ſi hæres non ſit, Mæuius illi ſubſtitutus eſt: alterius dominorum iuſſu adijt hæreditatem, alterius nō: b quæritur, an ſubſtituto locus ſit, an non? Et verius eſt, ſubſtituto c locum eſſe.

Quoties ſubſtitutio eſt plenior quàm inſtitutio, præualet ſubſtitutio. Bartolus.

d Titius d hæres eſto. Stichum Mæuio do, lego: Stichus hæres eſto. e ſi Stichus hæres nō erit f Stichus liber, hæreſque eſto. g In hac quæſtione in primis quærēdum eſt, vtrum g vnus gradus ſit, an duo: & an cauſa mutata ſit ſubſtitutionis, an eadem permaneat? Et quidem in pleriſque caſibus quæritur, an ipſe ſibi ſubſtitui poſſit? Et reſpondetur, h cauſa inſtitutionis mutata ſubſtitui poſſe. Igitur ſi Titius hæres ſcriptus ſit: & ſi hæres non ſit, idem hæres iuſſus ſit: ſubſtitutio nullius momenti i erit.

d Titius. Ad euidentiam not. quod nemo ſibi ſubſtituitur, niſi cauſa mutata, g uel niſi fiāt duo gradus, ut in hoc §. & s. eo. ti. l. ſed ſi plures. §. ſi.

e Stichus hæres eſto. Hæc inſtitutio fit, ut per ſeruum quæratur legatario hæreditas, cum ſit ſine libertate.

f Non erit. Id eſt, ſi hæreditatē Męuio non quæſierit. Azo. ſic enim exponuntur hæc uerba s. ti. 1. l. ſi pater.

t Id eſt, niſi ſubſtitutio afferat commoditatē inſtituto primo loco, quo caſu ſubſtitutio dicitur inſtitutio. prima ex mēte Acct. & Alex.

g Vtrum. Hæc duo dubia ſolues iam ibi, cum unus gradus &c.

h Et reſpondetur. Vt s. eo. tit. l. ſed ſi plures. §. ſi.

i Nullius momenti. Id eſt, nullam commoditatem affert: aliqua tamen eſt: vt ī. ſi quis omiſ. cau. teſt. l. 1. §. ſed & ſi proponatur. Azo. Alij dicūt nullam eſſe ſimpliciter.

Sed ſi ſub cōditione quis hæres ſcriptus ſit, purè autem ſubſtitutus k eſt, cauſa immutatur: quoniam poteſt ex inſtitutione deficere conditio, & l ſubſtitutioni locum afferre. Sed ſi extiterit conditio, duæ puræ ſunt: & ideo nullius momenti erit ſubſtitutio. Contrà ſi purè quis inſtituatur, deinde ſub conditione ſibi ſubſtituatur: nihil facit ſubſtitutio l conditionalis, nec mutata cauſa n intelligetur: quippe cùm & ſi extiterit conditio, duæ puræ m ſint inſtitutiones. Secundum hæc propoſita quæſtio manifeſtetur: n d Titius hæres eſto: Stichum Mæuio do, lego: Stichus hęres eſto: ſi Stichus hęres non erit, o Stichus liber hæreſque eſto. g Nos didicimus, quoniam eodem teſtamento & legatus ſit Stichus, & libertatem acceperit, præualere p libertatem. & ſi præualet libertas, non deberi legatū: q t & ideo iuſſu lega

k Purè autem ſubſtitut⁹. Scilicet ſibi: & dicitur pura, quia non fuit expreſſa contraria conditio: alia tamen fuit inſerta, ſi hæres non eris. Item tacita intelligitur contraria condit. ſcilicet ſi nauis non uenerit: ut s. ſi cer. pet. l. pecuniam. & ī. de leg. 1. l. ſi poſt mortē. §. pen. ſed per hoc nō facit conditionem. vt ī. de cond. & demon. l. conditionis. ſed cum in omnem euentum ſit futurus hæres, non uidetur expectandum: ut s. tit. 1. l. ſi qs ita ſcripſerit. contra. Solu. ibi omnino erat pura in parte, hic non: ut ī. quando di. leg. ced. l. huiuſmodi. Accurſius.

l Nihil facit ſubſtitutio. Vt ī. tit. 1. l. ſi te ſolum. & ī. de ſecund. tabu. l. ſi ita. in princ.

m Duæ puræ. Altera earum purificata: ut ī. tit. 1. l. antepen. & arg. ī. de fideiuſſori. l. ſi à reo.

n Manifeſtetur. Id eſt, aperiatur.

o Hæres non erit. Id eſt, ſi alium hæredem non fecerit.

p Pręualere. In dubio: ut infra de manumiſ. teſt. l. ſi peculium. §. 1 & infra de fideicom. lib. l. ſi ſeruus. cum enim eſt ſpes libertatis, legatum non ualet, infra de legat. 1. ſi poſt mortem. §. n. ſed ſi ponas defunctum expreſſiſſe ſe nolle legatarium priuare legato, niſi tunc demum, cum iſte ſeruus eius iuſſu hæreditatē quærere nollet, tunc dic, aut Titius adijt: & ſtatim ſeruus quærit legatario, & ſi ſeruus eius iuſſu adeat, ſubſtitutionis conditio expirat, ſi non pareat. poteſt enim eo iubente &c. ut C. de hæred. inſtit. l. 3. & tunc poteſt exiſtere conditio ſubſtitutionis: ſi autē Titius non adijt, legatarius nihil omnino habere poteſt ratione impoſſibilitatis, ut ſtatim dices in gloſ. quæ incipit, ratione impoſſibilitatis &c. ubi ergo talem, (ut dixi) uoluntatem non expreſſit teſtator: legatum pro non ſcripto habetur: ſeruus ergo liber dici poterit, & hæres, non ſolum ex uerbis in ſubſtitutione poſitis, ſed etiam ex iis quæ continentur in inſtitutione. ſ. cum dixit, Stichus hæres eſto.

q Non deberi legatum. Niſi ſub contraria cōditione, ut ī. de leg. 1. ſi poſt. §. fin. hodię tamen uidetur eſſe in

l In P. Fl. & ſubſtitutio aliquid afferre.

n Cauſa nō eſt in P. Flor.

t Sic legatū tacitè auſertur. & quot & quib. modis tacitè auſert legatum, vi de in Spe. titu. de iu di. delega. §. 8. verſi. ſed nūqd.

tarij non posse adire hæreditatem, ac per hoc verum est, Stichum hæredem non esse, [a] & ex sequentibus verbis libertatem [b] illi competere: cùm vnus gradus [c] videatur. Quid ergo [d] si non adierit Titius? incipiet ex substitutione Stichus liber, & hæres esse. Porrò quãdiu non adijt iussu legatarij: nec ex causa legati intelligitur legatarij esse effectus. Et ideo certum est, illũ hæredẽ [e] nõ esse: [f] ac per hoc ex his verbis, Si hæres nõ erit Stichus, liber, hæresque esto: liber & hæres existet. [g] Hoc autem, quod sentimus, Iulianus [*] quoque in libris suis probat.

Seruus substitutus cum libertate pupillo pupillariter, eueniente conditione substitutionis, erit ipsi pupillo, & patri per mediam personam pupilli hæres necessarius, atque liber emptori voluntarius hæres: sed si deficiat conditio substitutionis, hæres erit necessarius emptori Alexan.

Si pupillus substitutũ sibi seruum alienauerit, eumq; emptor liberũ, hæredemq; instituerit: nunquid iste [h] in substitutione habeat statim [*] vniuersum? [i] & si quidem pupillus ad pubertatem peruenerit, necessarius ex testamẽto emptori [*] hæres existit. [*] si verò intra pubertatẽ decesserit: ex substitutione quidem liber & hæres fit, & necessarius patri pupilli: [k] emptori autem voluntarius hæres extitit. [l]

pendenti: vt C. de necess. ser. l. pen. §. fin.

ADDITIO. Dic quod hodie iste §. non est correctus, neque habet locum dispositio d. l. penult. secundum Bartolum, & Iason.

[a] Hæredem non esse. Ad commodum legatarij, & sic alium hæredem nõ facere. Azo. uel dic non esse ex primis uerbis. H.

[b] Libertatem. De hæreditate non apparet: sed dic eam deberi: ut in fi. huius §. statim dices.

[c] Vnus gradus. Id est. remota prima institutione serui remanent seruus, & Titius instituti eodem gradu, quem constat remoueri: ut s. ibi, nos didicimus &c. & sic impropriè substitutio, cum nulla quę ualeat præcesserit institutio. Vel dic un[us] gradus, scilicet substitutionis, idemque secundus uidetur respectu institutionis factæ ob alterius commodum, & subaudi etiam eã unus: & sic satis potest dici, quod sit unus gradus: quia eadem persona est instituta, & substituta: & ad hæc ut sint duo gradus, oportet plures esse personas, s. vnũ institutum, & aliũ substitutum: ut Instit. de grad. cog. §. hactenus. & tñ bene ualet talis substitutio, licet sit un[us] gradus: quia causa est mutata cum prima institutio ad cõmodum legatarij, secundæ ad suum fuerit facta. & secundum hoc est unus gradus, & causa est mutata: sicque solutæ sunt quęstiones supradictę. Itẽ potest dici quod sint duo [*] gradus, ut cum dicit, si Stichus nõ erit hæres, perinde si ac si dicat, si Mæuius per Stichum hæres non erit: ut Instit. de uulg. sub. §. fin. & s. titu. 1. l. si pater. & sic sunt duæ personæ, institutus & substitutus, ergo duo gradus: ut s. eo. l. 2. in princ. Azo. ex his apparet, quod hæres erit, cum ualeat substitutio.

[d] Quid ergo. Supra adiuit cohæres: quid ergo si non adierit &c. & dic incipiet, scilicet indubitanter esse hæres, & liber, etiam si testator uoluit præferre legatarium libertati, & hoc ratione impossibilitatis, ut subijcit. nam Titio non adeunte non transit seruus in dominium legatarij, nisi adita hæreditate a seruo iussu legatarij: sed contra legatarius iubere non potest, nisi suus sit.

[e] Illum hæredem. Scilicet Stichum ex primis uerbis, sed ex sequentibus sicut subijcit. Vel dic melius aliũ, scilicet legatarium per seruum.

[f] Non esse. Ratione impossibilitatis: oportet enim ut primo sit legatarij, & postea eius iussu adeat. & ecõtra oportet, quod primo adeat: & sic fiat suus, quod est impossibile. Azo. quia nõ potest utrũq; prius esse quã alterum. Io.

[g] Existet. Tam hoc casu propter impossibilitatẽ: quã ubi libet: ut ita generaliter hic concludat. Nec ob. cõtra s. e. l. sed si plures. §. fi. ubi dicit non ualere huiusmõi substitutionẽ serui: quia ibi ẽt prima institutio erat cũ libertate: & sic nihil cõmodi affert substitutio. hic prima erat sine libertate, ideoq; secunda commodum affert.

[h] Iste. Seruus.

[i] Vniuersum. respõdi sic: & si &c. ut s. tit. 1. l. pater filio.

[k] Patri pupilli. Quia pupillus patri extitit hæres. sic eo medio seruus necessarius, quia hęres hæredis, &c. ut s. eo. l. paterfamilias. in fi. & j. de acq. hæredi. l. si quis filium. §. fi. in fin.

[l] Extitit. Nunquid tunc abstinere poterit? Resp. Ioan. itaque & nihilominus erit hæres. sicuti in suis abstinẽtibus est. & facit Insti. de hære. insti §. seruus. & s. eo. l. sed si plures. §. quos. & s. tit. 1. l. seruus alienus. §. qui fideicommissarium.

TITVLVS VII.

DE CONDITIONIBUS institutionum.

Vlpianus lib. v. ad Sabinum. I.

Svb impossibili [m] conditiõe, uel alio modo [n] factam institutionem placet nõ vitiari. [o]

DE CONDItionibus institutionum.

Quia in institutione hæredũ apponitur conditio, ideo de hoc dicit. & dic quod alia impossibilis: ut l. 1. alia possibilis: & tunc aut casualis, aut potestatiua, aut mista: ut C. de cad. tol. l. 1. §. sin autem. & differt ab illo j. de cond. & demon. quia hic circa institutiones, & illa circa singularia relicta.

Svb impossibili. CASVS. Institui te hæredem, si cœlũ digito tetigeris: & ita sub impossibili conditione de natura. certè nõ uitiatur institutio, sed cõditio & idem est, si alio modo sit impossibilis cõditio, i. de iure: puta instituo te hæredem, si patrem tuum ab hostibus captum non redemeris, uel si patri tuo pauperi alimenta non pręstiteris. semper enim uitiatur conditio, & non institutio: ut j. eodem, l. conditiones. & l. filius. Viu.

[m] Sub impossibili. De facto: quia natura resistit: ut j. eo. l. si quis ita institutus.

[n] Alio modo i. de iure impossibili: ut j. e. l. conditiones. Vel dic alio, i. contrario impossibili, ut tota die dicimus, nisi aliud cõuenit, & ibi, quicunq; aliud cuangelizauerit, id est, contrarium.

[o] Non uitiari. Vt Inst. de hære. instit. §. impossibilis. & j. e. l. cõdões, 1. & l. cõdões, 2. Sed cõtra. Inst. de lega. §. fi. Sol. hic apposita fuit honorato: ut ibi, relinquo si cęlum

[*] Cuius sñia repetitur in l. sed & si plures. §. ult. s. eo.

[*] Attenta ueritate ex mente Aretin. & Ias.

[*] P. Fl. habeat substitutus uniuersũ.

[*] P. Flo. emptoris.

[*] P. Flor. extitit. sin uerò.

Conditionũ plures sũt modi.

[*] P. F. mẽdo, i. uitio seu errore: sic apud Ci. Attic. lib. 2. Castritianũ mendum nos corrigemus.

eçlũ tetigeris digito, & ibi oneraio ut det hæres, si ex lum digito tetigerit, secundũ Azo. & est ratio: quia non debet auferri beneficium honorato, cui prouidere uoluit per sequentem uoluntatẽ: sicut & si lego usum fructum sine aditu, non ualet adiectio: ut ſ. si usus fructus pe. l. 1. §. t. quasi dicat, tange si potes. Vel ibi non fuit impossibilitas in cõditione, sed in ipso relicto, vt des illi chimeram, & si nõ dederis da x. nomine pœnæ, & sic x. non sunt legata sub conditione, sed nomine pœnæ relicta. Item contra infra eod. l. filius. Sol. fauore honorati habetur pro non apposita, vt hic. sed si expediat ei totã institutionem dicere nullam, vt quia ab intestato libertus est habiturus: potest, vt ibi: vt arg. C. de leg. & const. l. quod fauore. sed in filio speciale: quia nõ potest sub conditione nisi potestatiua institui: vt ibi. Item contra ĩ. eo. l. si Titius. Sol. ibi speciale, quando propter perplexitatem occurrit impossibilitas. Item cõtra Instl. de inuti. stipu. §. si impossibilis. vbi vitiatur. Sed ibi in contractu. & est ratio: quia ibi utriusque cõsensus exigitur: ut ſ. de pac. l. t. ibi, duorum consensus &c. & ĩ. de act. & obl. l. non solum. at hic ex uoluntate testãtis tantũ: sed in contractibus innominatis secus quã in aliis: quia ita ibi agitur, si fuit impossibilis, sicut & si possibilis fuisset conditio. nam condicã ea cessante: ut C. de condi. ob caus. l. si militem. Vel ibi loquitur cũ re contrahitur obligato, secus si consensu, & verbis, uel illa non est impossibilis conditio: ut C. de proc. l. ita demum. Item quid si in personam tertij fuit apposita conditio impossibilis? respon. pro non apposita habetur: ut ſ. ti. 2. l. si Mæuia. licet quidam cõtra. Item quid si matrimonium vel spõsalia fiant sub impossibili conditione? Quidam dicunt ualere. & facit ad l. istã supra titu. t. l. seruum meum. §. pe. & de inust. test. l. cum in secundo. in fi. ĩ. de cond. & demon. l. 1. Acc.

Conditio impossibilis quãdo noceat.

Conditio si meus erit, verificatur in proprietate tantum totius, vel partis nisi contraria voluntas appareat. Bar.

Idem lib. vj. ad Sab. II.

SI testamento comprehẽsũ sit, ille seruus si me[a] erit: aut, Qui meus erit, cũ moriar, hrs esto: quatenus accipiatur meus quæritur?[b] Et si quidem alienauit in eo vsumfructũ, nihilominus ipsius est.[c] Si verò partem in eo alienauit: an deficiat conditio institutionis quæritur? Et verius est non defecisse conditionem:[d] nisi euidentissimis probationibus testatorẽ voluisse apparuerit pro hac conditione hæc verba inserere.[e] Si totus seruus in dominio eius remanserit, tunc enim parte alienata, conditio deficit.

SI testamento. CASVS. Ita dixit Titius in testamento suo. Stichus seruus mihi hæres esto, si meus erit cum moriar, uel qui meus erit cum moriar, & post factum testamentum alienauit dictus testator usumfructum in dicto Sticho, uel partem Stichi? & postea decessit dictus testator: nunquid erit hæres Stichus? Et dicitur quod sic: nisi probetur testatorem non aliter uoluisse Stichum esse suum hæredem. nisi tempore mortis suę testatoris totus Stichus inueniatur esse in dominio suo. Sed pone quod duos seruos instituit sibi hæredes hoc modo: primus, & secundus si mei erunt cum moriar, liberi sunto, & mei hæredes. & post testamentum alienauit unũ de eis: & postea decessit, nũqd solus non alienatus erit eius hæres? Et dĩ qđ sic. Vi.

[a] Qui meus. Hæc paria sunt: ut infra de legat. 3. l. nuper. in fine.

[b] Quæritur. An plenam, vel nudam, vel totam proprietatem contineant vel eius partem. Azo.

[c] Ipsius est. Quid si contra fecerit? videtur idẽ: arg. supra de vsufructu. l. 4. Sed dic contra: vt ĩ. ad Sillan. l. prima §. t.

[d] Non defecisse. Conditionem. Sed quis erit hęres? Respon. vt in seruo cõmuni diximus: vt ſ. de hęred. in sti. l. sed & si in conditione. §. si seruũ communem: ar. ĩ. e. §. sed si duo. Itẽ not. hic qđ commune est, meũ est: sic ĩ. de ver. sig. l. pupillus. §. fi. & s. de ritu nup. l. illud. Sed arg. cõtra, ſ. de proc. l. Pomponius. §. sed & si is. & ĩ. de leg. 1. l. serui electione. §. Labeo. & l. sequen. & ſ. de re. diui. l. in tãtum. §. vniuersitatis. & de interrogat. act. l. si defensor. §. qui interrogatus. & ĩ. de aur. & arg. lega. l. Quintus. I prin. sed in dubio dicas non dici meũ nisi totum sit meũ.

[e] Inserere. Ad quod ĩ. de condi. & dem. l. in conditionalibus. & de leg. 1. l. Iulianus. §. seruos. Accur.

Vna pluralitas geminat plures singularitates. Bar.

Sed si duo[f] serui ita sunt hæredes instituti, Primus, & Secũdus, si mei erunt, cum moriar, liberi & hr̃des sunto. & alter ex his sit alienatus. Celsus rectè putat, sic accipiendum, atque si singulos separatim sub eadem conditione[f] hæredes instituisset.

[†] Gl. fi. in c. olim. in med. de relc. induxit hũc §. I arg. q si quia plura proponat t relc. quorũ alterũ sufficeret ad victoriam, suffi cit alterũ pbare.

Conditio potestatiua habetur pro impleta, si stat per eum, in cuius persona debet impleri. Bartolus.

Paulus libro primo ad Sabinum. III.

SI ita hæres institutus sim: si decẽ dedero, & accipere nolit, cui dare iussus sum: pro ĩpleta conditione habetur.[g]

[f] Eadem conditione. Scilicet si meus erit. & not. per hoc potest reprobari illa propositio, duo & tria sunt quinq;. vel duo, & duo, & tria sunt septem. Azo. & secundum quod hic dicitur, est vera, id est, duo sunt de numero septem. & tria sunt de numero septem. Hug. Item no. verbum plurale geminat significationem singularis. sic ĩ. de leg. 3. l. qui cõcubinam. §. si Stichus. & de cond. & dem. l. falsa. in fi. & l. cui fundus. & ſ. de hære. instit. l. hoc articulo. & l. paterfam. testamento. Sed arg. contra C. de impub. & alus subst. l. 2. & l. quamuis. & l. pen. Item facit ĩ. ti. 2. l. talem. §. 1. Accur.

Plurale significationẽ singularis geminat.

SI ita hæres. CASVS. Titius instituit me hæredem sub cond. si dedero Seio x. & decessit dictus Titius, & postea ego obtuli x. Seio: & ipse accipere noluit. certe perinde ero hæres, ac si conditionem impleuissem: quia per me non remanet. Viu.

[g] Habetur. Sufficit enim sola oblatio: vt ĩ. de statulib. l. statuliberos. §. Stichus. nũ ab sit cui dando est, quia tunc debet deponi: vt in eo. ti. l. cũ hęres. in prin. Sed an iste cui est dandũ, loco legatarij sit? Rñ. nũ, vt ĩ. si quis omis. cau. test. l. si quis sub conditione. Argu. contra ĩ. de lega. 3. l. fideicommissa. §. cum esset. Azo. Itẽ quod hic dicit haberi pro impleta. verum est ẽt in institutione: porro in legato secus est. nam si statim possit impleri: q: in dãdo, habet pro impleta, si prohibetur legatarius implere. sed si nõ poterat statim impleri, vt quia x. lego tibi si feceris domũ hinc ad centũ dies: licet prohibearis facere, tempus tñ expectatur: vt ĩ. de verbo. obl. l. in illa stipulatione, si Calen. secus si ita relinquatur libertas Arethusæ, si tres pepererit: & per hæredem fiat, quo minus possit parere. tunc enim propter malitiã hæredis statim habetur pro impleta: vt

vt infrà de ſtatulib.l.ſtatuliberos.§.1.& fi.& l.ſeq.& l. ſi peculium.§.pen.& facit.ĵ. de condit.& demon.l.iure ciuili & ĵ.de reg.iur.l.in iure. Hug.

SI qui ita. CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredes Caium, & Sempronium ſub conditione ſi permãſerint ſocij, ipſi inter ſe vniuerſorum bonorum ipſius teſtatoris vſq; ad 16. annũ, & poſtea deceſſit teſtator, nunquid valet dicta inſtitutio? Et vi. Marcello quod non: ideo quia teſtator videt voluiſſe, ꝙ pri' ſint hæredes quam ſocij. & econtra non videntur poſſe eſſe hæredes antequam conditionem adimpleant, id eſt, antequam ſint ſocij. Iulianus autem dixit valere dictam inſtitutionem. & benè dixit: quia & ante aditam hæreditatẽ poteſt iniri ſocietas eiuſdem hęreditatis quaſi rei futuræ: ſed & ſi dictus Caius, qui habuit cohæredem Sempronium, fuit inſtitutus ſub conditione, ſi ſeruũ hæreditarium non alienauerit, poteſt implere conditionẽ cauendo dicto ſuo cohæredi de non alienãdo dictum ſeruum. ſi autem non habuiſſet cohęredẽ, ſed ſolus eſſet inſtitutus ſub dicta conditione, videtur Inſtitutus ſub impoſſibili conditione, cum non habeat cui caueat: & ideo erit hæres remota conditione prædicta: vt dixi ſuprà eodem, l. 1.

Vlpianus lib. viij. ad Sabinum. IIII.

SI qui ita ſint inſtituti, Si unà ſocij bonorũ meorum permanſerint [a] uſque ad annos xvj. hæredes ſunto: inutilẽ eſſe inſtitutionẽ ſecundũ uerborum ſignificationẽ, [b] Marcellus ait. Iulianus autem, quoniam & ante aditam hæreditatem iniri ſocietas poteſt, quaſi rei futuræ [c] ualere inſtitutionem. quod uerum eſt.

Hic §. tractat de Mutiana cautione. Bar.

Idem Iulianus ſcribit eum, qui ita hæres inſtitutus eſt, Si ſeruum hæreditarium non alienauerit: cauentem [d] cohęredi [e] impleri cõditionem. Cæterum ſi ſolus hæres ſcriptus [f] ſit: ſub impoſsibili [g] conditione hæredem inſtitutum uideri. quæ ſententia uera eſt.

Ad veritatem copulatiuæ requiritur vtranque partem eſſe veram: ſed ad veritatem diſiunctiuæ ſufficit alteram partẽ eſſe veram. Bart.

Paulus libro ii. ad Sabinum. V.

SI hæredi plures conditiones cõiunctim [h] datæ ſunt, omnibus parendum eſt: quia unius loco habentur: ſi diſiunctim, cuilibet. [i]

Impoſſibilitas de inſtitutione reiicitur. Bar.

Vlpianus libr. ix. ad Sabinum. VI.

SI quis ita ĩſtitutus ſit, ſi monumentũ poſt mortẽ teſtatoris ĩ triduo proximo mortis eius feciſſet: cum monumentũ in triduo perfici nõ poſſit, dicendum erit conditionẽ euaneſcere, [k] quaſi impoſſibilem.

a Permãſerint. Erat enim teſtator ſocius omnium bonorum cum aliquo de illis ad 16. annos. Acc.

b Significationẽ. Hoc ideo: quia ex verbis ennuincitur, qđ teſtator prius voluit eſſe hæredes, quã ſocios. ſic enim dixit, meorũ. Item eſt contra, quod non põt prius eſſe hæredes: quia oportet quod ſit impleta conditio: vt ĵ.eo.l. qui ita hæreditatem. rurſus ſocij in alienis bonis eſſe nõ poſſunt, antequam eſſent dñi, id eſt hæredes, ſed quia poteſt iniri ſocietas ante aditã hæreditatem, & ſic poſtea adiri poteſt, valet inſtitutio ſcđm Azo. ſed an debeant ſtare in ſocietate per 16. annos antequam adeant? Azo. videtur quod non: quia conditione impleta remanet ſolus dies, qui habetur pro nõ adiecto: vt ſ̄.ti.a.l. hæreditas. Sed certè imo non videẽ impleta ex contractu, ſed ex perſeuerantia in dictum tẽpus. aliud ſi inſtituo te poſt 16. annos: ſi cras feceris hoc, quia ibi ſolus dies remanet.

c Futuræ. Fit enim ſocietas præſentium, & futurorũ bonorum: & quod dicit ante aditam hæreditatẽ, poſt mortem tamen: quia tunc non valeret, niſi dominus conſentiret: vt C. de pac. l. fi. niſi fieret ſuper hæreditate incerti hominis: vt ſ̄. pro ſoc. l. 3. §. 1. ſed talis ſocietas hæreditatis incertæ non implet iſtam conditionem: quia ſpecialiter teſtator dixit, meorum.

d Cauentem. Modo reſpondet.

e Cohæredi. De non alienando: vt ĵ. de condi. & demon. l. Mutianæ. ſed an hęc cautio Mutiana eſt: Reſpon. ſic, per l. iſtam, quæ generaliter dicit quando eſt in nõ faciendo conditio. Sed np. impleri poteſt viuente eo, cui eſt impoſita, ſcilicet hærede poſt mortem ſerui: ergo ipſa locum nõ habet, ſed conditionis euentus expectandus eſt: vt ĵ. de condit. & demõ. l. cum tale. §. Titius. & l. pater. §. ſocrus. Sed dic triſtis eſt talis expectatio: vt ĵ. e. l. cum tale. in principio.

f Scriptus. Sub dicta conditione.

g Sub impoſſibili. Cum non eſt cui caueat, & ideo pro nõ adiecta habetur: vt dicta l. Mutianæ. in fi. & facit ĵ. eo. l. mulier. in prin. & de cõdit. & demonſtra. l. cum ſub hac. Accurſius.

SI hæredi. CASVS. Inſtitu' mihi heredem Titium ſub conditione, ſi aſcenderit Capitoliũ & ſi dederit Seio x. certè non erit mihi hęres Titius, niſi prius vtrique conditioni paruerit. ſi autẽ inſtituit eum ſub cõditione ſi aſcenderit Capitolium, vel dederit Seio decem: ſatis eſt obtemperare ei conditioni, cui voluerit, & erit hæres. & hoc dicit. Viu.

h Coniunctim. Scilicet ſi illud, & illud: diſiunctim, ſi illud aut illud: vt Inſti. de hæred. inſtitu. §. ſi plures, & verbum cuilibet, ſunt duæ partes: vel ſi vna, ſubau. obtemperari ſatis eſt: vt habes Inſti. de hære. inſti. §. ſi plures. ſi autem diſiunctim, id eſt, ſeparatim in diuerſis partibus teſtamenti, tunc ſecus: vt ĵ. de condi. & demon l. ſub diuerſis. & l. quod traditum. & l. nam ad ea. in prin. & l. per fideicom. & facit ad hanc legem ĵ. de verbo. obl. l. ſi ita quis. & l. ſi quis ita. & ĵ. iud. ſol. l. cum quærebatur. & de cond. & demonſ. l. cum pupillus. & ſupra titu. 2. l. ſi te. in fi. de reb. dub. l. ſi is qui. §. verũ. ſed quandoq; diſiuncta pro copulatiua ponitur: vt ſup. ti. 2. l. Lucius. & C. de verb. ſig. l. pe. & C. de inſti. & ſubſt. l. generaliter. & ĵ. de ver. ſign. l. ſæpe. quæ ſunt arg. contra ſed ſpecialia ſunt.

i Cuilibet. Id eſt, cui placet.

SI quis ita. Inſtitui mihi hęredẽ Titium ſub conditione, ſi monumentũ poſt mortẽ meam in triduo ꝓximo mortis meæ feciſſet: & poſtea deceſſi. inuenitur poſtea verum eſſe, ꝙ dictum monumentum non poteſt fieri in dicto tempore, certè euaneſcit conditio prædicta, quaſi impoſſibile de natura. & ita erit mihi hæres ſpreta dicta conditione. Viu.

k Euaneſcere. Sed nunquid facere debebit monumẽtũ? Rñ. vtiq;. Ro. ſic ſ̄. de arb. l. Celſus. §. idem ait. duo enim fuerunt teſtatoris pręcepta. Azo. ſic ĵ. de cõdit. & demonſt. l. hæc ſcriptura. in prin. & facit ĵ. de lega. 1. l. ſi mihi & tibi. §. ſi quis ſeruo. Itẽ facit ā. eo. l. 1.

Si quis

Pompili v ad Sab. VII.

SI quis sub conditione [a] hæredes instituisset, si inuicem cauissent, legata eo testamento relicta reddituros: placet remitti eis conditionem: quia ad fraudem legum respicerent, quæ [b] vetarent, quosdam legata capere. quamquã & si cautum esset, in ipsa exactione [*] exceptione tuendus esset promissor.[c]

Iurisiurandi conditio hæredi, uel legatario, uel fideicommissario, uel mortis causa donatario apposita, remittitur: siue sola siue coniunctim, siue disiunctim cũ alia fuit apposita. h. d. vsq; ad §. quoties. Bar.

Vlp. lib. I. ad edi. VIII.

QVæ sub conditione [d] iurisiurandi relinquuntur, à prætore reprobantur. Prouidit enim, ne is, qui sub iurisiurandi conditione quid accepit, [f] aut omittendo [g] conditionẽ [h] perderet hæreditatem, legatũve, aut cogeretur turpiter accipiendo, [*] [i] conditionẽ [k] iurare. Voluit ergo eum, cui sub iurisiurãdi conditione quid relictũ esset, ita capere, [l] ut capiunt hi, quibus nulla talis iurisiurandi cõditio inseritur, & rectè. Cùm enim faciles [m] sint nonnulli hominũ ad iurandũ [†] contemptu religionis, alij perquam [n] timidi, [o] metu diuini numinis usque ad superstitionem, [p] ne uel hi, [q] uel illi [r] aut cõsequerẽtur, aut perde-

SI quis sub cõditione. CASVS. Instituit Titius sibi hęredes Seium, & Caium sub cõditione si inuicem cauissent se soluturos legatarijs legata in eodem testamento relicta ab eodẽ Titio: inter quos legatarios erãt quidam qui per legẽ legata capere non poterant, puta, quia erant in metallum damnati: ut ĩ. de ijs quæ pro non scriptis. l. tertia: & postea decessit Titius testator prædictus. nũquid tenentur sibi adinuicem facere dictã cautionẽ, si uolunt esse hæredes? Et dicitur quod non, quia dicta conditio videtur apposita in fraudẽ legum, quæ leges uetãt aliquos capere legata, sed & si vnus de dictis cohæredibus cauisset alteri de soluendis legatis, & legatarius non capax exigeret ab eo legatum, habet excep. contra eum. Viuianus.

[* P. Fl. In ipsa actione.]

a Si quis sub conditione. Argu. contra eos, qui copulãt aliquos in matrimonium: & iurãt, quod neuter iure consanguinitatis separet matrimonium. præsumitur enim quod scierint consanguinitatem. Argu. contra C. de euict. l. penul. Azo. quilibet enim ignorare præsumitur: ut ſ. de probat. l. uerius. & C. qui manumi. non possunt. l. super seruis.

b Quæ. Leges. Accur.

c Promissor. Siue promiserit non capaci: ut ĩ. vt leg. no. ca. l. 1. §. si quis sub cõditione, siue hæredi. nã & hęredi obijcit exceptio, nõ legatario, cum ex pacto hęredis legatario non detur actio: ut C. de pact. l. pacto successorũ. Sed quidam dĩt dari: quia interest hæredis: ut ĩ. de uer. ob. l. stipulatio ista. §. si stipuler. & secundum hoc etiam ei obijcitur exceptio. Sed certè ibi stipulanti non alij: ut C. eo. tit. l. liber homo. in fin. & facit ſ. de condictione sine causa. l. 1. & ĩ. de superficiebus l. 1. §. quod ait. & ĩ. vt in poss. lega. l. 1. §. 1. in fi. & ad leg. Fal. l. quod de bonis. §. 1. & l. Seius & Augerius. Acc.

QVæ sub conditione. CASVS. Institui te hæredem, vel legaui tibi centũ, vel fideicõmissum te liqui, uel mortis causa donaui sub cõditione, si iuraueris te facturũ mihi monumentũ, ponamus: & postea decessi, certè remittitur tibi conditio iurisiurandi per prætorẽ, & debes facere monumentũ, & cõseq postea hæreditatem meam, uel legatum, uel fideicommissum, vel mortis causa donationẽ, & consultissimè interuenit prætor ad remittendã conditionẽ iurisiurãdi. Nõnulli enim homines sunt faciles ad iurandũ propter religionis contemptũ: & malum esset, quod illi ita faciles consequerentur aliquod prædictorum ita facile iurando. Itẽ & quia alij homines sunt ualde timidi ad iurandum, adeo quod credant esse superstitiosum iurare. & hoc faciant metu diuini numinis: & malũ esset quod illi ita timidi perderẽt illud quod relictũ est eis, ex eo, quod iurare timent, & nolũt. Sed quid si instituit te hæredẽ, si iurares te facturum mihi monumentũ: & si Titio decem dederis? certè remittitur tibi conditio iurisiurandi: sed monumentũ facere debes, & dare Titio x. & idẽ si dictas duas conditiones adscripserim tibi alternatiuè. nam semper remittitũ tibi conditio iurisiur. teneris tñ (ut dictũ est) facere illud quod iussus eras iurare facere, uel dare, dũ tñ illud non sit improbum uel impossibile de facto. Quid enim si mortuus ẽ Stichus, uel manumissus viuo me testatore, quem iussus eras à me iurare manumittere? certè non uideris conditione defectus: implere. n. debes uolũtatem meam si potes: si aũt nõ potes iure, uel facto prohibente (ut dictũ est) nihilominus habere debes hæreditatem. Item scias, quod ille, cui apposita est conditio iurisiurandi, nõ habet necesse adire prætorem, vt sibi remittat conditionem iurisiurãdi: semel enim in perpetuum à prætore remissa est: & est remissa legatario etiã ignorante hærede. unde si legatari⁹ cui apposita est conditio iurisiurãdi, decedat post mortem testatoris, qui ei reliquit legatũ. & ante mortẽ suã legatarij fecerit ipse legatari⁹ illud quod rogatus erat iurare facere, hæres ipsius legatarij petet legatum: quasi fuerit purũ a conditione iurisiurandi. i. ac si non esset apposita conditio iurisiurandi. nam in perpetuum à prætore remissa est, ut dictum est. Vmi.

[* P. Fl. accipiendi.]

[† In hac sententiã eleganter Plato dialogo xij. de legib.]

d Quæ sub conditione. Prætor reputauit quandã cõditionẽ turpẽ, quę non uidetur turpis: ut ecce, instituo te, uel tibi lego, uel causa mortis dono, si iuraueris aliquid te daturum, uel facturum, & est ratio, quare sit habenda turpis: quia quidam facile iurãt, & forte non seruant, alij potius relictũ dimitterent, quã iurarent.

e Reprobantur. Quod ad iuramentũ: sed conditio est implẽda, nisi sit turpis alias: ut ĩ. e. §. quoties. & ĩ. ꝓx. uoluit, &c. & ĩ. de condi. & demon. l. hæc scriptura.

f Accepit. Destinatione. Azo.

g Omittendo. Propter religionem.

h Conditionem. Iuramenti. Azo.

i Accipiendo. s. relictum, cogeretur turpiter iurare.

k Conditionem. s. se impleturum. Acc.

l Capere. Scilicet absolutè.

m Faciles. Ad id quod dicit faciles, est sic C. de indiuid. l. a. ad quod dicit difficiles, sic C. ad leg. Iuliam repetun. l. fi. & C. de fide instru. l. fi. §. fi.

n Perquam. Id est, ualde.

o Timidi. Repete, sunt ad iurandum.

p Ad superstitionẽ. i. [r] putãt esse superstitiosũ iurare, uel idẽ dicere, et p superstitionẽ nolũt iurare: quod nõ licet, si sit publice improbata, ut per Iunonẽ, Apollinẽ, & similia: secus in superstitione nõ publice reprobata: ut per crede mihi, quod est iuramentũ monachorũ: ut ſ. de iureiu. l. non erit. §. diuus Pius. & §. sed & si quis.

q Hi. Faciles ad iurandum. Accur.

r Vel illi. Difficiles ad iurandum.

[r Quid sit religio, quid itẽ superstitio, pulchrè Bud. I an not. tit. de ędil. edi. l. 1. §. apud Iulianũ. ibi, superstitiosum &c. Monschi per Crede mihi, iurare debẽt.]

rent, quod relictum esset prætor consultissimè interuenit. a Etenim potuit is, qui uoluit b factum, quod religionis cō ditione astringit, sub conditione faciendi c relinquere. Ita enim homines aut facientes admitterentur, aut non facientes deficerentur cōditione. Hoc edictum etiam ad legata pertinet, non tantum ad hæredum institutionem. In fideicommissis quoque oportebit eos, qui de fideicommisso cognoscunt, subsequi prætoris edictum eapropter, quia vice legatorum funguntur. Et in mortis causa donationibus dicendum est, edicto huic locū esse: si fortè quis d cauerit, nisi iurasset se aliquid facturū, restituturum quod accepit. Oportebit itaque remitti cautionem. e Si quis sub iurisiurandi conditione, & præterea sub alia f sit institutus: hic * videndum est, an remittatur cōditio. Et magis est, vt remitti iurisiurandi conditio g debeat, licet alij conditioni parendum habeat. h Sed si sub iurisiurandi i conditione sit institutus, aut si decem dederit: hoc est, alternata conditione, vt aut pareat conditioni. k aut iuret: * illud quidem videndum, nunquid ei remitti conditio non debeat: quia potest alteri conditioni parendo esse securus? sed est verius, remittendā cōditionem: l ne alia m ratione † conditio eū altera n vrgeat ad iusiurandum.

Licet iusiurandum remittatur: tamen dandum, uel faciendum est, quod sub illo iuramento præcipiebatur. Item conditio potestatiua, uel modus habetur pro impleto, si non stetit per eum qui debet implere, sed per casum. Bart.

Quoties hæres iurare iubetur daturum se aliquid, vel facturum, quod non improbum est: o actiones hæreditarias non aliàs habebit, quàm si dederit, vel fecerit id, quod erat iussus iurare. p Mortuo autem, vel manumisso Sticho, viuo testatore, qui q ita hæres institutus est, si iurasset se Stichum manumissurum, non videbitur defectus conditione r hæres, quamuis verum sit,

a Interuenit. Vt sacramētum prædictum remitteret: ut s. in pri. huius l. Sed contra s. de iureiu. l. si quis eū. & C. communia utriusq; iud. l. si cum patro. Sol. ille in contractibus, hæc in ultima uoluntate. hoc non placet: ut s. de pac. l. pactū. Sed dic ibi de præterito, hic de futuro erat iuradu. Itē contra j. de manu. testa. l. si quis liber. Sol. ibi speciale fauore eius: quia talis posset esse conditio, quam seruus implere non posset: ut cum Titia contrahere matrimoniū. quia matrimonium non est cum seruo secundū leges, licèt secus secundum canones, & sæpe sub iuramento continetur, quod seruus facere non posset. Vel dic, quod ibi de præterito. Item contra infra, de cōditioni. & demonstratio. l. municipibus Solut. speciale ibi. Vel dic, ibi non dicit, an debeat remitti conditio iurisiurādi, vel non: sed si possibilis, uel non: & qualiter, & per quos possit ei pareri. Vel dic quod ibi de præterito. Item cōtra j. de acquir. hære. l. Antistius. Solue ut ibi. Vel dic, & ibi de ꝑterito, & est ratio ad hanc generalem solutionem de præterito: quia in præterito non pōt aliter impleri cōditio: quia non potest amodo non dare, uel nō facere. Sed si de futuro, sic. sie dicimus de periuro, an fiat infamis. ut C. de trā sactioni. l. si qs maior. & facit ad hoc j. ad Trebel. l. facta. §. si sub cōditiōe. & infra, de lega. 1. l. si quis inquilinos. in fin. & supra, de conditio. & demonstratio. l. hæc scriptura. & l. non dubitamus, & de legat. 2. l. cum pater. §. filius. & C. communia de lega. l. 2. & j. quando dies legat. ced. l. 5. & infra, de bo. libert. l. libertus sub conditione. & j. de militari testam. l. si à milite. §. edictum. & j. de lega. 3. l. nō dubiū. §. 1. & j. eo. l. conditiones contra edicta.

b Voluit. i. prætor.

c Faciendi. Simpliciter sine iuramento.

d Si forte quis. Scilicet donatarius, cum accipit à donante. ad quod Institutionibus, de donationibus. §. primo. Accur.

e Cautionem. i. iuramenti.

f Sub alia. Si decem dederit.

g Conditio. I. iurisiurandi.

h Parendū habeat. id est, parere necesse habet. similis expositio s. de rei uen. l. in fundo. & j. de uerb. oblig. l. in illa stipulatione, si Calendis. Item facit j. si quis omissa causa testa. l. qui autē. §. si. & j. eod. l. si quis ita hæres. Item & huic debet parere, licet non iuret: ut j. in prin. huius legis notatur. Sed cur secus infra, de condit. & demonstra. l. cum tale. §. Mæuiç. ubi innuit, qd' nec alteri sit parēdum. Sol. ut ibi.

i Iurisiurandi. Vt uadat Romam.

k Cōditioni. De dādis decem.

l Conditionem. Sacramenti tantū, nō facti vel dādi quod sub sacramento cōtinetur: ut j. de conditio. & demonstr. l. hæc scriptura. §. 1. Azo. Et not. s. in princip. huius l. ubi turpe cōtinetur sub iuramēto: vt j. proximo §.

m Ne alia, id est, si ei non remitteremus alia rōne &c. id est, quia alia alternatim ei coniungitur: cogeretur ad id ad quod non cogitur in simplici, & & si cōditio altera, scilicet alternatim iniuncta. Vel dic, conditio alia, puta grauis, cui non pōt parere commodè cogetur &c. & sunt simila, supra de trā sactio. l. cum hi. §. sed cum his. & de rebus eo. qui sub tut. l. magis. §. si pupill'. & de suspect. tutor. l. tutor. §. liberi. uel sicu. sed patronum. & de iudi. l. 2. §. sed & si agant. & l. sed si susceperit. §. 1. Sed arg. contra infra qui & a qui. l. si. §. is qui operas.

n Altera. Alternatim iuncta. Acc.

o Non improbum est. Tunc secus: ut j. l. proxi.

p Iussus iurare. Solo iureiurando ei remisso: ut j. de condi. & demō. l. hæc scriptura. & j. de manu. testa. l. si quis libertatem.

q Qui. Scilicet hæres.

r Defectus conditione. Imò uidetur deficere, & sic est contra s. ad l. Aquil. l. inde Neratius. §. idem Iulianus. Solu. ibi post mortem testatoris decessit, hic eo viuo. hoc non ualet, quia & ibidē dicit, idem qn ante. Alij, qd hic nō erat in mora manumittendi: ibi sic, uel hic alius erat relictus', ibi non. Tu dic qd ibi fuit ab alio occisus, hic sua morte obijt. Et qd dicit hic uiuo: idē si post mortem, dummodo ante moram: ut j. de conditio. & demonstratio. l. antepenul. §. 1. Item contra ad idem, C. de condi. inser. l. legatum. & j. de condition. & demonstratio. l. in testamento. Sed ibi erat conditio, quæ

* P. Flor. huic.

* In P. Fl. aliud qd videndū.

† Nā qd' vna via ꝓhibet, alia ꝑmitti nō debet. Cō cot. c. vlt. in glo. sup verb. & ꝑsonaliter. post med. ibi, & qd' nolemeo. extra, de offi. dele.

quæ pendebat ex suo, & alterius facto, scilicet si illi nubat: hic ex facto manumittentis tm: quia inuitus manumittitur: vt C. de manu. testa. l. fi. §. licet enim, & adde hic distinctionẽ quã habes C. de insti. & subst. sub. condit. fact. l. 1. Item facit ad §. ℥. de lega. 2. l. Tu͏̈ pta. §. 1. & l. si fundum, §. Iulianus, & C. de cadu. tol. §. ne autem, & ℥. de verbo. sign. l. quæret aliquis, in fi. & de reg. iur. l. iure ciuili, & ar. ℥. de cura. bo. dã. l. 1. & ℥. co. l. si quis testamento.

a Eum. Hæredem.

b Viueret. Scilicet seruus.

c Voluntas. Scilicet defuncti ab hærede vel legatario.

d Si potest. Hæres vel legatarius.

e Remittendo. Sic in auth. de hęred. & fal. circa prin. col. 1. & C. ne liceat poten. l. 1. in princi. & 24. q. 1. c. 1.

f Remissum ẽ. Per hanc legem.

g Cesserit. Id est, dies mortis testatoris venerit: à quo solent pura legata cedere: vt C. de cadu. toll. l. 1. §. 1. & in §. in nouissimo. Sed videtur remanere cõditio, vt det vel faciat: vt ꝭ. eodem §. quoties Respon. conditio expressa & hominis, id est, testantis, nõ fuit nisi iusiurandi. sed legis & tacita est de dando, vel faciendo, quod erat iurandum: quæ tacita nõ facit rem conditionalem: vt ℥. de condi. & demonstra. l. conditiones. est ergo hic purum quantum ad transmittendum: quia conditionale non transmittitur: vt C. de cadu. tol. §. si autem.

† Quod ergo illicitum est, contra id potest qs venire ꝓpria auctoritate. simile in c. venerabilem. cum glo. super verbo, venire. ex. de ele. Conditio tacita rẽ conditionalẽ non facit.

compellendũ eum a manumittere, si viueret. b Idem est, & si ita hæres institutus esset qs, Titius hæres esto, ita vt Stichum manumittat. aut, Titio cẽtum ita lego, vt Stichum manumittat. Nam mortuo Sticho, nemo dicit submouendũ eum. Non videtur enim defectus conditione, si parere conditioni non possit. Implenda est enim voluntas, c si potest. d

Quod à iure remittitur, non est necesse remitti à iudice. Itẽ tacita conditio non impedit transmissionem. Bar.

De hoc iureiurando remittendo e non est necesse adire prætorem. † Semel enim in perpetuũ à ꝑtore remissum est: f nec per singulos remittendum. Et idcirco ex quo dies legati cesserit, g remissum videtur, ẽt ignorante scripto hærede. ideoque in hærede legatarij rectè probatur, vt post diem legati cedẽtem si decesserit legatarius, debeat hæres eius actiõe de legato vti, quasi purè legato relicto ei, cui hæres extiterat.

Paulus libro xlv. ad edictum. IX.

Conditiones, quæ cõtra bonos mores inseruntur, remittendæ sunt: veluti, si ab hostibus patrem suum non redemerit: h si parentibus suis, patronove alimenta non præstiterit.

Vna scriptura videtur continere id, quod continetur in alia, ad quam illa refertur. Bar.

Vlpianus libr. viij. disputatio. X.

Institutio talis, Si codicillis Seium hæredem scripsero, hæres esto non est inutilis in quouis hęrede instituto: ꝑter filiũ. i est enim conditionalis institutio: nec videtur hæreditas codicillis data: qđ interdictũ est. k verum conditionalis est hęc institutio, quę testamento data esset. l Proinde & si ita scripserit, Cuius nomẽ m co

Conditiones. CASVS. Legaui Titio decẽ sub cõditione, si non redemerit ab hostibus patrẽ suum ab eis captum, vel sub ista alia conditione, si non præbuerit alimenta parentibus, suis pauperibus, vel patrono suo, & postea decessi. certè habebit dictum legatũ Titius, remissis sibi dictis conditionibus tanquam cõtra bonos mores insertis. & h. d. hæc l. Viu.

h Non redemerit. Scilicet eum instituo, vel ei lego. Ad quod naturaliter filius tenetur: aliàs potest exhæredari: vt C. de episco. & cle. authen. si captiui, & facit Inst. de leg. in fi. & C. de iis, quæ pœ. nomine. l. 2. & ℥. eo. l. conditiones, & quod no. ꝭ. co. l. 1. Ac.

Institutio. CASVS. Ita dixi in testamento meo, Si codicillis Seium hæredem instituero hæres esto, & postea feci codicillos, & in eis institui mihi hæredem dictum Seiũ, & postea decessi. certè valet dicta institutio, nã est data Seio hęreditas conditionaliter à me in testamento meo: & nõ videtur esse data in codicillis, in quibus prohibitum est fieri institutionem, secus autem si prædicto modo instituissem mihi hæredẽ filiũ meum in mea potestate constitutũ, quia tunc erit inutilis institutio: & quasi à me præteritus dictus meus filius faceret ipso iure nõ valeret testamentum meũ, nam filius debet institui pure, vel sub potestatiua conditione: vt ꝭ. de hæredib. instit. §. suus, & l. iam dubitari, vel si instituatur sub casuali conditione, debet in eius defectũ exhæredari: vt C. de institutio. & substi. l. si pater. in nostro autem casu fuit casualis conditio, & in eius defectum nõ fuit à me exhæredatus dictus meus filius, & ideo non est mirũ, si est inutilis institutio. & quod dixi ꝭ. in persona Seij, scilicet vt valeat institutio: idem esset si ita dixissem, cuius nomen codicillis scripsero, ille mihi hæres esto, & postea fecissem codicillos, & in eis scripsissem nomen Seij, non valebit institutio, non quasi in codicillis facta, qđ est prohibitum: sed quasi facta in testamento. Si autem dixissem In testamento, Ille Seius, quem in codicillis hæredem scripsi, hęres esto, & in veritate scripseram Seium hæredem in codicillis, quos ante testamentum prædictum feceram: valet institutio non solum, si dictus Seius erat mihi extraneus, sed etiam si erat filius meus: cũ conditio in præteritum collata, sicut fuit prædicta non videatur, nec sit conditio: & ideo videatur filius pure institutus: & quod dixi in conditione in præteritum collata, idem esset in ea, quæ esset collata in præsens tempus, puta si rex Parthorum viuit. vel, Si nauis in portu stat. Viuia.

i Præter filium. Vt & ꝭ, de hęre. inst. l. suus, in prin. secus in verbo præteriti temporis: vt ℥. proxi. §.

k Quod interdictum est. Vt C. de codicil. l. 2. & ℥. eo. l. quidam. nisi in milite: vt ℥. n. 2. l. quærebatur. Acc.

l Data esset. Sic ℥. de cond. & dem. l. si ita scripsero, & ꝭ. de hære. inst. l. asse toto, & l. si quis ita scripserit. & ℥. de vsuf. le. l. q plures, & de leg. 1. l. si quis. in prin. testa. & de leg. 1. l. si ita sit adscriptum, & sic videmur eligere, cũ eligimus quẽ ni nominabis: sic ℥. ꝓxi. resp. & ꝭ. quod cuiusq; vniuer. l. item eorũ. §. si decuriones. Sed arg. contra ℥. de codicil. l. quidam referunt. Acc.

m Cuius nomen. Licet solum nomẽ sit scriptũ in codicillis. & est arg. pro P. qui dixit, quod per solum nomen proprium in testa. potest fieri institutio, sicut per duo

duo verba,vt ſ. de hære.in ſt.l.1.§.ſi autem.

a Valet inſtitutio. Hic valet de præterito:quia vel vera eſt, & ſtatim tenet inſtitutio quaſi pura: vel falſa, & ſic tanquam impoſſibilis, habetur pro non adiecta,& ſic valet, ſecũdum Hu.quod vltimũ non eſt verũ:vt ſ. de iniuſt.teſta.l.cum in ſecundo teſtamento,& facit ḟ.de verb.oblig. l.conditio,& l.ſi ita ſtipulatus fuero hãc ſummam, & Inſtit. de verb. oblig.§.cõditiones, & ſ.tit.3. l.circa, & ḟ. de ſec. tab.l.an ſcriptus, & de bonis li.l.3.§.ſi patron⁹, & ſ. ſi cer. peta.l.cum ad præſens.

dicillis ſcripſero, ille mihi hæres eſto: pari ratione dicendum erit, inſtitutionẽ valere, nullo iure impediente. Si quẽ ita inſtitutum ponamus, Ille,ſi eũ codicillis hæredẽ ſcripſi,hęres eſto: valet inſtitutio a etiam in filio, qui in poteſtate eſt: cum nulla ſit conditio, quæ in præteritum cõfertur, vel quę in pręſens: veluti, Si rex Parthorum viuit: Si nauis in portu ſtat.

Nota hic bonum exemplum de conditione miſta.

Iulianus lib. xxix. Digeſtorum. XI.

SI quis teſtamẽto hoc modo ſcripſerit, Filius, b meus, ſi Titiũ adoptauerit, hæres eſto: ſi non adoptauerit, exhęres eſto: & filio parato adoptare, Titius nolit ſe arrogandum dare: erit c filius hæres, quaſi expleta conditione.

SI quis teſtamento. CASVS. Ita ſcripſit Caius in teſtamento ſuo: Seius filius me⁹ hęres mihi eſto, ſi Titiũ adoptauerit, ſi autem nõ adoptauerit, exhęres eſto,& poſtea deceſſi, filius eũ voluit adoptare Titiũ, Titius voluit ſe dare ei, certè erit fili⁹ hæres Caij, quaſi expleuerit conditionem, cum per eum non ſteterit, & hoc dicit. Viui.

b Filius. Vel erat emancipatus: vel (quod eſt verius) in defectum miſtæ conditionis fuit exhæredatus: & ſic tenet teſtamentum vt hic, & C. de inſtitu. & ſubſtitu. l. ſi pater.

c Hæres erit. Imò non erit: vt infra, de legat. 3. l. vxorem, §. hæres, vbi dicit inualidum eſſe ſub tali conditione relictum. Sol. ibi ſtetit per filium, hic nõ, vt hic dicit, parato &c. ad quod ḟ. de cõditio.& demon.l. iure ciuili, & l. multa.& ḟ.de reg.iur.l.in iure ciuili. Vel dic, quod hæc cõditio, ſi adoptauerit, eſt contra bonos mores, & ideo inualida conditio, ſeu rogatio de adoptando, vt ibi dicit,& ideo pro non adiecta debet haberi. Et qđ hic dicit filio parato: ſub. maximè. nõ autẽ dicit, quod inſtitutio, vel legatũ non valeat, ſed rogatio de adoptãdo.

VErba hæc. CASV. Ita ſcripſi in teſtamento meo: Publius Mæuius, qui eſt filius meus, ſi volet: hæres eſto, & deceſſi: certè conditionalis eſt dicta inſtitutio, ſcilicet vt ſi nolit eſſe hæres, non ſit: & hoc ideo: quia dictus Publius Mæuius eſt meus filius, vt dixi: & ita eſſet neceſſario mihi hæres, ſi non poſuiſſem illa verba, ſi volet: & idem eſſet, ſi eſſet meus ſeruus, Si autem non eſſet meus filius, vel ſeruus, & ita eſſet voluntarius hæres, & non eſſet neceſſarius: fruſtra addidiſſem dicta verba, ſi volet: quia etſi non addidiſſem, non efficeretur mihi hæres, ſi nolet. Viui.

d In neceſſario. Qualis eſt filius, & ſeruus: vt Inſti.de hær.quali.& diff.in prin.& §.ſui.

e Si nolit. Ridiculum tamen eſt fieri exhæredationẽ in hunc caſum: vt ſ. de hęre.inſti.l.iam dubitari,& facit ſ. de hære.inſti.l.Cornelius, arg.contra ḟ. de ma.l.ſi quis locuples, in ſi.

f Fruſtra. Sic C.de fideiuſ.l.non rectè, & ſ. man.l.qui mutuam, & ḟ.de verb. obli.l.ſi ita ſtipulatus fuero, §. Si Titius. Sed argum.contra ſ. de vſur. l.ſi ita ſtipulatus, & ḟ. de leg.1.l.ſi quando.

Hermogenius li.iij.iuris epitomarum. XII.

VErba hæc, Publius Mæuius ſi volet, hæres eſto: in neceſſario d cõditionem faciunt: vt ſi nolit, e hæres non exiſtat. nam in voluntaria hęredis perſona fruſtra f adduntur, cum & ſi non fuerit adita, inuitus hæres non efficiatur.

Implementum conditionis non inducit aditionem, vel legati acquiſitionem irreuocabilem. Bar.

Iulianus lib. xxx. Digeſtorum. XIII.

EI, qui g ita hæreditatem, vel legatum accepit, Si decem dederit: neque hæreditas, neque legatum aliter poterit acquiri, quàm ſi poſt impletam h conditionẽ id egerit ſcriptus hęres, vel legatarius, per quod hæreditas aut legatum acquiri ſolet. i

M[illegible]rtianus lib. i[illegible] inſtitutionum. XIIII.

EI, qui ita. CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titium ſub conditione, ſi 10. dederit Seio. & poſtea deceſſi, certe ad hoc vt habeat hæreditatem meam dictus Titius, duo ſunt ei neceſſaria. Primum eſt, vt adimpleat conditionem. Secundum eſt, vt poſtea adeat hæreditatem meam per quã aditionem acquiri ſolet hæreditas, & idem eſt, ſi legaſſem dicto Titio ſub dicta conditione. nam poſt impletam conditionem neceſſe eſt quod agnoſcat legatum, ad hoc vt habeat legatum irrepudiabiliter. loquitur enim hic de ea acquiſitione legati, quæ eſt irrepudiabilis, ad hoc vt concordet iuri, quod eſt in hæreditate.

g Ei qui ita. Aliàs ſi quis ita. aliàs ei qui ita.

h Impletam. Hic enim opus eſt adimpleri conditionem, vt infra, de conditio. & demonſtratio. l.qui hæredi, §. final.

i Acquiri ſolet. Id eſt, adierit hæreditatem, vel legatum agnouerit, ſed in hæreditate poteſt hoc tolerari. ſed in legato qualiter: cum ſtatim impleta cõditione quæratur dominium legatario: vt ſupra, quemadmo. ſeruit.amit.l. ſi partem, §.1. & ḟ. de lega.2.l.legatum? Reſpon. loquitur hic de ea acquiſitione, quæ eſt irrepudiabilis, & incõmutabilis: quod contingit poſt agnitionem legati, ante.n.quæſitum eſt: ſed non ſic, vt repudiari non poſſit: & ſere non quæſitum dicitur, cum propter repudiationem perinde habeatur, ac ſi legatum non eſſet: vt ḟ.de leg.1.l.ſeruum filij, §.ſi quis, & l.ſi tibi homo, §. cum ſeruus, & ſupra, ad legem Aquiliam, l.nã ſicut, ergo acquiri ſolet incommutabiliter: ſed ante quæritur commutabiliter. Item ad hæreditatem eſt contra infra, de acquiren. hæreditate. l. Antiſtius, vbi ſit hęres implendo cõditionem. Solu. ibi impleuit cõditionem, vt hæres eſſet, hic vt eſſe poſſet, & purificaret conditionem, & haberetur pro purè inſtituto: quẽ conſtat non eſſe hæredem, niſi adeat, ad qđ ſupra, de condictio. ob cauſam. l. 1. §. 1. & de cõdict. indeb. l. in ſumma, §. ſed & agere, & ḟ. c. l. ſi pupillus, & hic innuit. Item contra ſ. de hære. inſtitu. l. iam dubitari, in fine. Solu. ibi impleuit conditionem vt eſſet hæres: hic vt purificaret conditionem. Sed alii hãc diſtinctionem

ctionem in extraneo admittunt: sed suus semper sit ex tunc hæres: vt dicta l iam dubitati, argument. pro eis infra de conditio. & demonstrat. l. conditionibus pupillus. sed corrigitur infra de acquir. hæredit. l. cum bonis, vbi idem in vtroque dicit.

CONditiones contra edicta Imperatorum,[a] aut cõtra leges,[b] aut quæ legis vicem[c] obtinẽt, scriptæ, vel quæ cõtra bonos mores,[d] † vel derisoriæ[e] sunt, aut hmõi, quas prætores[f] improbauerũt, pro non scriptis habẽtur: & perinde, ac si conditio hæreditati siue legato adiecta nõ esset, hæreditas, legatumve capitur.[g]

COnditiones. CASVS. Institui te hæredem, si eam duxeris in vxorem, quam de sacro fonte suscepisti: vel reliqui tibi legatum sub dicta conditione. certè perinde capies hæreditatem meam, vel legatum, ac si dicta conditio non esset adiecta hæreditati, vel legato, & hoc ideo, quia dicta conditio est contra edictum Imperatoris, quod est C. de nup. l. si quis alumnam, & idem esset, si apposuissem conditionem quæ esset cõtra leges, puta institui mihi hæredem quendam senatorẽ, si acciperet in vxorem quandã libertinã: vt s. de ritu nup. l. lege Papia. & idem similiter esset, si apposuissem conditionẽ: quæ esset contra ea, quæ legis vicem obtinent, puta institui mihi hæredem Titium curatorẽ Seiæ, si acciperet dictam Seiam in vxorem: vt s. de rit. nup. l. senatusconsulto, & idẽ esset similiter, si apposuissem conditionem, quæ esset contra bonos mores: puta institui mihi hæredem Titium, si patrem suum nõ redimeret ab hostibus: vt s. eod. l. conditiones, & idem esset, si apposuissem conditionem quæ esset derisoria: puta institui mihi hæredem Titium, si publicè sui ludibrium fecerit: vt s. de his qui not. infa. l. 2. §. finali idem esset si apposuissem talem conditionem, quam prætor reprobat: puta institui mihi hæredem Titium si iurauerit se facturum mihi monumentum: vt s. eodem l. quæ sub conditione. Vivianus.

† Hæc pertinent ea, quæ de promissis nõ seruandis differit Mar. Cic. lib. 1. Offic.

Conditio turpis adiecta in institutione filii, vitiat testamentum. Item non dicimur posse, quod honestè non possumus. Bartolus.

Papinianus lib. xvj. quæstionum. XV.

FIlius, qui fuit in potestate, sub cõditione scriptus hæres, quã senatus, aut principes improbant:[h] testamentum infirmat[i] patris, ac si conditio nõ esset in eius potestate.[k] Nã quæ facta lædunt pietatem, existimationem,[l] verecũdiã nostram, & (vt generaliter dixerim) quæ contra bonos mores fiunt: nec facere nos posse[m] credendum est.

a Imperatorum. Vt instituo te hæredẽ, si eã ducas in vxorẽ, quã de sacro fonte leuasti: vt C. de nup. l. si qs alumnam, §. fi. Idẽ magis si cõtra edicta Iesu Christi.

b Contra leges. Vt senator libertinam ducat: vt s. de ritu nuptiar. l. lege.

c Vicem obtinent. Vt contra senatusc. curator adultam suam sibi coniungat: vt C. de interdict. mat. l. 1.

d Bonos mores. Vt ne patrem ab hostibus redimas, vel ne patronum alas: vt s. eo. l. conditiones.

e Derisoriæ. Vt si ludibrium sui populo facias, vel voceris vespertilio: vt j. ad Treb. l. sed sciendum, & l. facta, §. si in danda, in fi. §. vel vt j. eo. l. quidam. Ac.

f Prætores. Vt si cogeris illum per metum tibi vendere, instituo te hæredem, vel tibi lego: vel si iuraueris te aliquid daturum vel facturum: vt s. eo. l. quæ sub conditione, in prin. & in §. quoties.

g Capitur. Vt s. eo. l. 1. nisi et, à quo relinquitur, imposita sit: vt Instit. de leg. §. fi. & facit j. de leg. 1. l. si quis inquilinos, in prin & §. pen. & §. fi.

FIlius. CASVS. Ego filiũ quẽ in potestate habebam, institui mihi hæredẽ sub aliqua condi. quam princeps improbauit: puta, si acciperet in vxorẽ illã quam de sacro fonte suscepit. certè facit non valere testamentum, ac si cõditio nõ esset in eius potestate. nã filius debet institui sub conditione sibi potestatiua, vt dixi s. e. l. institutio, & est ratio quare nõ videtur esse in eius potestate dicta conditio: quia credendũ est facere nos nõ posse illa facta quæ lædunt pietatem, vel existimationem, vel verecundiam nostrã, & (vt generaliter dixerim) credendum est nos non posse facere ea facta, quæ contra bonos mores fuerint. & quod dixi in ea cõditione, quam princeps improbauit, habet locum & in ea quam senatus improbauit: puta institui mihi Titiam filiã meam hæredẽ, si fideiusserit pro Seio apud Sempronium, & postea soluerit, quæ cõditio est contra senatuscõsultum Velleianum. Viuianus.

h Improbant. Pone exemplum: vt s. l. proxim.

i Infirmat. Non ita si patronus, nam nõ rumpit per contra tab. sed conditio habetur pro non apposita, & ex testa. est hæres: vt j. de bon. liber. l. si libertus sub conditione. Item quia non habetur hæc conditio pro non adiecta: vt s. l. prox. & l. conditiones, quæ sunt contra. Respondeo: vt s. eod. l. 1. notatur.

k Potestate. Quod est necesse vt valeat Institutio: vt s. de hæ. insti. l. suus, & C. de insti. & substi. l. si pater.

l Existimationem. Id est, famã, vt j. de var. cog. l. pe.

m Nos posse. Licet de facto fieri facile possit. ad hoc j. de verb. signifi. l. nepos, & de auro & argen. leg. l. vestis, §. vestimenta, & j. de furt. l. pen. & s. de vsu. l. 3. & 4. & s. quib. ex can. ma. l. in eadem, & xxij, q. 2. c. facit homo quod potest.

Impossibilitas ratione perplexitatis vitiat institutionem. Bartolus

Martianus lib. iiij. institutionum. XVI.

SI Titius hæres erit,[n] Seius hæres esto: si Seius hæres erit, Titius hæres esto. Iulianus inutilem[o] esse institutionẽ

SI Titius hæres erit. CASVS. Ita dixi in testamento meo: si Titius hæres erit, Seius hæres esto: & si Seius hæres erit, Titius prædictus hæres esto, certè istæ institutiones non valent: quia propter perplexitatem conditio existere non potest. Viuianus.

n Si Titius hæres erit. Hic Titius ergo debet esse primo hæres: vt s. de hære. inst. l. seruus alienus, §. si quis, & alter primo eadem ratione: quod esse nõ potest: vt in procemio digesto. §. discipuli. Azo. ibi, quia quod primum &c. vt s. tit. 1. l. fi. §. Titius, in fi. §.

o Inutilem. Ratio est in euidenti: quia vt sit Titius hæres, oportet vt primo eius cõditio impleatur, id est, quod Seius primo sit hæres: vt d. l. seruus alienus. Sed Seius hoc facere non pt, nisi sua conditio impleatur, scilicet quod Titius primo hæres sit, inuicẽ ergo propter perplexitatem verborũ se impediunt. sic j. de ver. ob l. si Titius, & de reg. iu. l. vbi repugnantia, sed vbi esset impossibilis de natura vel de iure, valeret institutio, ex conditione habita pro nõ scripta: vt s. eo. l. 1. & l. conditiones, & l. si ita quis institutus, & Insti. de hære. insti. §. impossibilis, quæ sunt cõtra. Item videtur superuacua hæc cõditio: vt s. e. l. verba contra. Sed ibi implere conditionẽ scilicet volẽdo fieri hæres, & adire: ab eodem

dem & simul sunt, hic ab alio. Vnde debet impleri conditio prius, quam alter possit adire: vt ℑ. eo. l. si ita scriptum, quod euidentius apparet, si ponas conditionem, quæ eget longo temporis tractu, vt si domũ fecerit. Itẽ an erit idem ecõtra, si dicam, Titius hæres esto, si Seius hæres non erit: & Seius hæres esto, si Titius hæres non erit? Sed potest ibi dici, quod extensio huius verbi erit, dabit vtilẽ, vel inutilem institutionẽ: & sic expectabitur alterius repudiatio. Vel dicas, quod qui primo adierit, ille sit hæres, & si alius postea velit, non potest: vt arg. ℑ. de verbo. oblig. l. si Titius. Sic ergo aliud est in conditione faciendi, & aliud in non faciendi. sic alias in altera cauetur: vt s. eod. l. si quis ita, & ℑ. de cond. & dem. l. Mutianæ. altera impleri debet ante: vt s. de hæred. insti. l. 3. §. si quis, & ℑ. de condit. & demonstrat. l. qui hæredi. §. finali.

dicta conditio hæreditati apposita: videtur enim in legato repetita: & ita etiam videtur repetita conditio in isto alio casu: Titia instituit sibi hæredem nepotẽ suũ Seium in dimidia hæreditatis suæ sub conditione, si emanciparetur à patre suo: & postea fecit codicillos, in quibus legauit eidem nepoti centum vltra illud, in quo eum hæredem instituit. & postea decessit: certe eadẽ conditio videtur repetita in legato in codicillis dato, quæ fuit adiecta in institutione: quamuis in legato non fecisset substitutionem siue repetitionem conditionis, sicut fuit adiecta in institutione. Viu.

scribit, eùm conditio existere non possit. [a]

Florentinus lib. x. institutionum. XVII.

SI plures [b] institutiones ex eadem parte [c] sub diuersis conditionibus [d] fuerint: conditio, quæ prior extiterit, occupabit institutionem.

Conditio adiecta in institutione, videtur in legato repetita. Barto.

Martianus lib. vij. institutionum. XVIII.

CVm seruus [e] purè liber, & hæres scriptus [f] sub conditione [g] sit: & si hæres non extiterit, [h] legatum acceperit: in legato repetitã [i] videri condõnẽ, [l] diuus Pius rescripsit. Hac ratione & Papinianus scribit: cùm auia nepotem sub conditione emancipationis pro parte hæredem instituit, & postea codicillis scriptis, hoc amplius ei legauit, [k] q̃ ꝙ hæredẽ eum instituit: repetitã videri conditionem emancipationis ẽt in legato, quãuis in legato nullam ut in hęreditate, substitutionem fecisset. [a]

Idẽ lib vij. insti. XIX.

SI ita scriptum fuerit, [a] Titius hæres esto: si Titius hæres erit, Mæuius hr̃s esto. [b] si Titius

[f]* Excepto vno casu, quẽ Lud. Ro. ponit in sing. suis, in ver. cõditio. vide oino p Bart. in l. sub conditione. infra, de hę re. insti.

[a] Non possit. Vtraque, vel altera. duæ anim sunt.

SI plures. CASVS Institui mihi hæredem Titiũ in duabus partibus hæreditatis meæ: & Seium institui mihi hęredem in tertia parte sub conditione, si nauis ex Asia venerit: & Caiũ institui in eadem tertia, si Sempronius consul factus fuerit: & postea decessi: certe quæcunque dictarum conditionum prius extiterit, ille habebit dictam tertiam, cui fuit ad scripta dicta conditio, quæ prius extitit. Viu.

[b] Si plures. Institui Titium ex triẽte, si nauis ex Asia venerit: item Seium ex eodem triẽte, si nauis venerit ex Aphrica. Et secundum hoc proprie dicit plures institui, & nihil est cõtra: vel dic, quod eundem sic institui: sed tunc quomodo plures? Resp. quia bis facta fuit, tamen in eandem partem, & in eundem hæredẽ.

[c] Eadẽ parte. In specie. Sed quid si ex alio triente primo, & ex alio secundo instituit eundẽ sub diuersis cõditionibus? Respon. existente conditione vnus institutus ex ea erit hæres: & si in secundo habeat institutus substitutum, expectatur conditionis euentus illius institutionis: alioqui idem quod hic, vt insolidum sit hæres: vt ℑ. de acq. hære. l. cum hæres, §. fi. & l. seq. & s. de hære. insti. l. si te solum, in prin. & §. 1. Acc.

[d] Sub diuersis conditionibus. In diuersis testamenti partibus appositis, secundum Io. Sed contra ℑ. de cõd. & demon. l. sub diuersis, & l. quod traditum, & l. nam ad ea. Sed hic à primo recedere noluit, & hoc expressit: alioqui contra præsumitur. Vel hic fuerunt alternatiuè positæ. Azo. & simul, ad quod est quod not. s. eo. l. si hæredi. Vel hic in hæreditatibus, in quibus non fuit tantum expectandum, vt testamentum valeat, illud in legatis. & facit s. de procuratorib. l. pluribus.

CVm seruus. CASVS. Sticho seruo meo dedi libertatem pure & eum hæredem institui sub cõditione, si nauis ex Asia venerit, & si hæres mihi nõ extiterit legaui ei centũ: & postea decessi, vult modo dictus seruus habere saltem legatũ, & repudiare hæreditatem: certe non habebit legatum, nisi prius exstat ꝑ

[c] Cum seruus. Proprius testatoris: alij de alieno, vel testatoris, sed viuo testatore alienato. Accursius.

[f] Scriptus. Pro parte: vt cõueniat cum sequenti casu, quia dicit de legato, qđ non valeret, nisi ab intestato esset repetitum, si cohæredem non haberet: vt C. de fideicommis. l. eam quam.

[g] Sub conditione. SI Titius fuerit consul.

[h] Non extiterit. Quia defecit conditio.

[i] Conditionem. Scilicet quod Titius sit cõsul. & dic etiam libertatem: vt hic, & ℑ. de cond. & demonst. l. auia. alioqui inutile esset legatum: vt C. de lega. l. seruus & adde de libertate vt dicitur & notatur s. ti. 3. l. Trebatius, & l. seq. Item hoc nisi talis conditio, quæ legatum reddit inutile: vt ℑ. de leg. 1. l. seruo alieno, §. si ab impubere, & l. si quis à filio, & ℑ. de fideicommis. liber. l. fin. & ℑ. de verb. oblig. l. Titia, §. idem respondit, quæ sunt arg. contra. Azo.

[k] Hoc amplius ei legauit. Prædia illa subaudi: vt ℑ. de condi. & demon. l. auia, & not. de repetitione: sic ℑ. de condi. & demon. l. cum seruus, in prin. & de leg. 2. l. Latinus. in fi. & ℑ. de manu. testa. l. diuus, & de leg. 3. l. in repetendis, & ℑ. de vsufr. lega. l. codicillis. Sed arg. contra s. tit. 3. l. sub conditione, & ℑ. de annuis leg. l. Seio, §. vxori, & s. de act. empt. l. si venditor, & no. Insti. ad leg. Aquiliam, §. ex hoc capite.

[a]* Sic I. P. Flo. Hal. autẽ scripsit, mentionẽ fecisset.

SI ita. Ita scripsi in testamento meo, Titius hæres mihi esto: & si dictus Titius hæres erit, mihi Mæuius hæres esto, & rogo eos ambos per fideicommissum, vt hæreditatem meam restituãt Sempronio: & postea decessi, cum Titius nollet adire meã hæreditatem. Sempronius fideicommissarius fecit eũ cogi per prætorem, vt adiret: & ita Titius coactus adiuit, sicque quartam non retinuit: tamen restituit Sempronio ex Trebelliano partem: quam coactus adiuit, modo quæritur, vtrum prædictus Mæuius possit pro sua parte adire suo arbitrio sine coactione, & quartam retinere, cum restituet Sempronio prædicto? Et videtur quod non: quia cum Titius suspectam adiuerit, perinde est quantũ ad eũ, ac si non adiuisset, vnde quia Titius non adiuisset, videtur ꝙ Mæuius adire non possit: qui Mæuius fuit à me institutus sub condõne, si Titius adiuisset, vt dictum est. Item & quia Titius coactus adiuit, vr̃ ꝙ Mæuius adire debeat eodem modo, ac si

te si esset coactus, & sic quartam nō retineat, dicitur tamen hic, quod & suo arbitrio possit adire dictus Mæuius, & quod quartam Trebellianicam a Sempronio retinere possit. Viui.

a Adierit. Coactus per fideicommissum, qui erant rogati alij restituere.

suspectā adierit [a] hæreditatem: potest Mæuius suo arbitrio adire, & quartam retinere.

Conditio de non petendo in vltimis voluntatibus, per acceptilationem impletur. Idem si alio modo de iure peti non potest. Barto.

Labeo libr. ij. poste. à Iaboleno epitoma. XX.

MVlier, q̃ viro suo ex dote promissam pecuniam debebat, [b] virum hæredem ita instituerat: [c] si eam pecuniā quam doti promisisset, neque petiisset, [d] neque exegisset. Puto, si vir denuntiasset cæteris hæredibus, ꝑ se nō stare, quò minus acceptum faceret id, quod ex dote sibi deberetur, statim eum hæredem futurū. Quòd si solus hæres institutus esset sub [*] tali conditione, nihilominus puto, statim eū hæredem futurū: quia ἀδύνατος † cōditio pro non scripta [e] accipienda est.

Si conditio non potest impleri de iure, sufficit quod impleatur de facto. Bart.

Si quis hæreditarium seruum iussus est manumittere, & hæres esse: [f] quamuis si manumiserit, nihil agat: tamen hæres erit, verū est enim eum manumisisse: [g] sed post aditionem libertas seruo data secundū voluntatē testatoris conualescit. [h]

Substitutio, est propriè institutio, vel substitutio, est propriè institutio Bar.

Si quis te hæredē ita instituit, [i] † si se hæredē instituisses, aut quid sibi legasses, nihil interest, quo gradu is à te hæres institutus, vel quid [k] ei legatum sit: dummodo aliquo gradu id fecisse te probes.

Celsus lib. xvj. Digestorum. XXI.

SEruus alienus ita hæres institui potest, {Cū liber erit: } propriꝰ aūt ita institui non p̄t. [l]

Caius lib. xviij. ad edict. prouin. XXII.

Item adeunte Titio: completa est conditio Mæuij: vt s. titu. 2. l. 3. §. si quis. dubitatio autem huius legis erat hæc secundum Azo. quia cum Titius suspectam adiit, perinde est quantum ad eū ac si nō adiisset: vnde quasi non adiisset, videbatur quod hic adire non posset: vel quia Titius fuerit coactus adire, videbatur quod & hic coactus adire debet: & sic quartam retinere non debet: quia q coactus adierit quartam non retinet: vt j. ad Trebellianum, l. quia poterat.

Aditio coacta Trebel. impedit.

MVlier. CASVS Titia vxor mea promisit mihi centum nomine dotis, & feci secum pactum de dicta dote lucranda, si ipsa in matrimonio prædecederet. postea constante matrimonio ipsa venit ad mortem, & instituit me hæredem sub conditione, si dicta centum nō peterem nec exigerē, & dedit mihi duos cohæredes pures, & postea decessit, certè si ego denūtiē dictis meis cohæredibus quod per me nō stat quo minus liberem eos per acceptilationem ab obligatione dictorum centū, statim sum hæres pro tertia parte, si aūt nō dedit mihi aliquē cohæredem, dicta mea vxor videtur me instituisse sub impossibili conditione, eo quod non habeo cui denuntiem: & sic ero eius hæres in solidum, habita dicta conditione impossibili pro non scripta. Si quis hæreditarium. Institui mihi hæredem Titium, si manumitteret Stichum seruum meum, & postea decessi: certè potest Titius manumittere dictum Stichum de facto, licet non de iure: & hæres esse, & post aditionem hæreditatis per Titium factam conualescet libertas Stichi.

Si quis te. Titius instituit te hæredem sub conditione, si tu eum instituisses hęredem, certè quocunq; gradu probes te eum instituisse, erit eius hæres, & idem esset, si Titius instituisset te hæredem sub conditione. si tu ei aliquid legasses, nam quocumque gradu probes te ei aliquid legasse, eris eius hæres. Viuia.

* F. F. in tali

† Idest Impossibilis

b Debebat. Sub pacto lucrandæ dotis, si ipsa præmoreretur, vt habeant locum sequentia.

c Instituerat. Pro parte.

d Neque petiisset. Id est, accepto ferret: & sic iuris sunt: vt j. de li. leg. l. 3. §. nunc de effectu, aliàs locū haberēt Cautio Mutiana: vt j. de cō. & dem. l. Mutianę,

e Pro non scripta. Vtpote impossibilis, cū non esset cui caueat: vt s. eo. l. si qui, §. idem Iulianus, & j. de cōdi. & demon. l. Mutianæ, & facit ad hoc, C. de hære. inst. l. si compensandi.

f Hæres esse. Et hęc institutio nulla videbatur, cū prius deberet manumittere seruum hæreditarium, quam hæres esse: vt s. de hæredi. instit. l. 3. §. si quis, & j. de cond. & demon. l. qui hære. in fine, & manumittere non poterat, nisi hæres esset, vtpote non dominus: vt C. de iis, qui a non domi. l. 4. valet tamen magis per voluntatem defuncti, quam per manumissionē.

g Manumisisse. Scilicet de facto, & sic sufficit de facto fieri, etsi de iure nō teneat: vt j. de sta. lib. l. pe. & l. Stichus, §. hæredi. & j. de manumis. test. l. seruū testamento, & j. de condi. & demon s. l. Mæuius, & j. de verbo. oblig. l. quidam, in fin. Sed arg. contra j. de cond. & demon. l. hęc cōditio, & s. quod quisque iuris. l. 1. in fi. & C. si manci ita fue. ali. l. ea quidem.

† Sic Substitutio dicitur propriè institutio. Bal. in tim. C. d impub. & alus subst. nec debet fieri, nisi verbis expressis. Bal. in l. fina. 10. opp. C. de hær. insti.

h Conualescit. Cōtra j. qui & a qui. l. si seruo, vbi non cōualescit. Sol. non ipso iure, vt ibi, sed tamen si veniat cōtra factum suum obstabit exceptio: vt s. de pigno. acti. l. si rem alienam, & l. 1. & de pigno. l. si a Titio, & facit ad hoc C. de lib. causa. l. si ab eo. & quod ibi notat.

i Instituit. In præteritum, non in futurum: vt s. tit. 2. §. hoc articulo, & j. de iis quæ pro non scripr. l. 2. in fi.

k Vel quid. Subaudi, etiam modicum.

SEruus. CASVS Seruum Titij institui mihi hæredem cum liber erit. certè valet institutio: proprium autem meum seruum non possem taliter instituere, quia cum ei libertatem dare possem, debeo ei dare libertatem, si volo eum liberum esse, & mihi hęredem, vel pure, vel in diem, vel sub conditione: nec facultatem habere debeo instituēdi eum hæredem in casum obuenientis ei libertatis à quocūque alio: & h. d. cum l. sequenti. Viui.

l Non potest. Scilicet vt institutio sit conditionalis. Ro. sed erit pura, conditione habita pro nō scripta. in dic, nulla est omnino, secūdū Ioannē, vt hic dicit Sed contra supra tit. a l. talem, in princip. Sol. ibi bis data fuit libertas seruo. Primo purè & vtiliter. Secundò sub conditione & inutiliter, vt & hic: quare licet ex secunda donatione nō teneat, tenet tamē ex prima pura & vtili. Item facit Insti. qui tutor. dari pos. §. seruus. vbi

vbi eodem modo distinguitur in seruo tutore dato: licet illa distinctio videatur tolli per legē ꝭ. de test. tu. l. si hæreditas, §. si. vbi non refert inter seruum suū, & alienum tutorem datū. Sed dic, quod vterq; liber est sed alter directo, cum suus: alter per fideicommissum, cum alienus.

QVia ratio [a] suadet eum, q libertatē [b] dare potest, ipsū debere aut præsente die, aut in diē, aut sub condōne dare libertatē: nec habere facultatē in casū à quolibet [c] obueniētis libertatis hæredē īstituer.

Marcellus lib. xij. Digestorum. XXIII.

VTer ex fratribus meis consobrinā [d] nostram duxerit vxorem ex dodrante, [e] qui non duxerit, ex quadrante hęres esto. [f] Et vbi alteri nō vult nubere cōsobrina qui ex his duxit vxorem, habebit dodrantem: eritq; alterius quadrans. Si neuter eam duxerit vxorem, non quia ipsi ducere voluerūt, sed qa illa nubere noluerit: ambo in partes æquales admittuntur. [g] Plerunque [h] enim hæc condō si vxorē duxerit, si dederit, si fecerit: ita accipi oportet, quòd per eū non stet, quò minus ducat, det, [i] aut faciat.

Papinianus lib. vj. respōsorum. XXIIII.

QVi ex fratribus meis Titiā consobrinā vxorē duxerit, ex besse hęres esto: q nō duxerit, ex triente hæres esto. Viuo testatore [k] consobrina defuncta, ambo ad hæreditatem venientes, semisses habebūt, quia verū est, [l] eos hæredes institutos, sed emolumento portionum euentu nuptiarum discretos.

Modestinus lib. ix. regularum. XXV.

SVb conditione hæres seruus institutus.

[a] QVia ratio. Si volo seruum hęredē istituere, debeo ei libertatē relinquere vel purè, vel in diem, vel sub conditione: nec debeo fortunæ committere, vt fiat liber ab aliquo domino futuro, vt sic postea sit hæres. Azo. Vel dic ratio, scilicet vt nō pendeat ex alieno arbitrio: vt ꝭ. ti. 2. l. illa. Item & ille, qui potest stare certo, nō stet i incerto: vt dicit prouerbiū: vt hic, & ꝭ. ti. 2. l. quoties. §. hæredes. Accur.

[b] Libertatem dare. Scilicet ex quo dat ei hæreditatem. Sed contra supra tit. 2. l. hæreditas ex die. Solu. libertas, & hæreditas potest differri vt post Pascha sit liber & hęres: sed tantum hæres nō. verū in prędicto casu subducitur tempus quā tum in hæreditate: vt sic habeat commodum medij temporis, secundum Azo. Vel dic, ex die incerto: vt ꝭ. ti. 2. l. in tempus, & l. qui filio. Accur.

[e] P. Flo. aut nubit alteri, aut non vult nubere cō sobrinam

[c] A quolibet. Futuro domino, quasi fato committendo. ad quod ꝗ. de condit. & demonst. l. 1. in fi. & de leg. 3. l. sed & si sic. Accur.

VTer. CASVS. Ego habens duos fratres, & vnā consobrinam, ita dixi in testamento meo. Vter ex fratribus meis consobrinam nostram vxorem duxerit: hæres mihi esto ex dodrante: ille autem frater meus qui eam non duxerit, hæres mihi esto ex quadrante, & postea decessi: & dicta consobrina nupsit vni de dictis meis fratribus, certè ille cui ipsa nupsit, habebit dodrantem hæreditatis meę, & alter quadrantem. Si autem aliquis eorum non duxit eam in vxorem, eo quod ipsa voluit: tunc erunt ambo mihi hæredes pro æquali portione: quia per eos non remanet, quin conditionem adimpleant, sicut si essent instituti hæredes, si darent c. Titio, vel facerent mihi monumentum: & per eos non remanet, quin darent centū, vel monumētum facerent: & idem esset, si dicta consobrina decessisset viuo me testatore: & ita certum est quod per eos non remanet, quin conditionem adimpleant, & h. d. cum l. sequen. Viui.

[d] Consobrinam. Quę dicitur consobrina, habes Inst. de gradi. §. 4. & licitum est tale matrimonium secundum leges, vt Instit. de nup. §. duorum autem. & intellige hoc verū, quādo honeste ei nubere poterat: aliàs conditio pro nō adiecta habetur: vt C. de inst. & substit. l. 2. & ꝗ. de condi. & demon. l. cum ita, & l. seq. & l. Titio, §. 1. & sic tūc vterq; admittitur in semisse: vt ꝗ. l. prox. satis probatur. Sed secundum canones constat talem conditionem pro non adiecta debere haberi cum interdictum sit tale matrimonium. Azo.

[e] Dodrante. Id est, nouem vnciis.

[f] Hæres esto. Hæc institutio est pura: sed distributio partium sub conditione: vt ꝗ. l. proxi. in fi. vnde viriles habēt portiones deficiente conditione: secundū hoc nō est contra ꝗ. de cōd. & demon. l. in testamento, vbi aliter distinguitur: quia ibi sub conditione fuit relictum.

[g] Aequales admittuntur. Quid si alteri nupserit, & per alterum non steut quo minus ei nuberet? Respond. secundum Ioan. alter 9. alter 3. habebit, licet finis huius l. ei sit contrarius. Azo. Sed non ob. quia vtrique nubere non poterat. Item pone, quod neuter vult eā ducere. Ioan. viriliter admittentur: qa duplex est institutio, scilicet pura sine parte: item cum partibus discretis sub conditione: vt ꝗ. l. proxim. sicut sunt duo arbitri præcepta: vt ꝭ. de arbit. l. Celsus. Cum ergo deficit conditionalis, remanet pura: vt ꝭ. titu. 2. l. si quis ita scripserit. Et sic quatuor casibus vterque admittitur in virilem portionē, & æqualē, id est, vterque in semissem: puta si illa moriatur viuo testatore, vel etiam postea, dummodo antequam sit in mora contrahendi: vt ꝗ. l. proxi. & ꝗ. de condit. & demon. l. pen. §. 1. Item si illa nō vult nubere. Item quando vterque sine iusta causa non vult. Item quando honeste eam ducere non possunt, vt dictum est. E contra in duobus inæqualiter, scilicet si alteri nupserit post mortem testatoris, vel in vita post testamentum: vt hic, & C. de institu. & substit. l. si quis hæredem. Item si alter noluit ducere volentem: vt hic in fin. colligitur.

[h] Plerunque. Nam quandoque non sic est: vt potest colligi ex distinctione, quam no. ꝭ. eo. l. 1. Hug.

[i] Det. Sic in Auth. vt exact. instā. do. §. fin. & facit ad le. ꝗ. de secū. tab. l. 2. §. si quis ita, & de annuis le. l. Mænia, in prin. & C. de condi. inser. l. 3. & C. de institu. & substit. l. 1. & ꝗ. de leg. 1. l. Turpia, §. 2. & de contrahē. emp. l. hæc venditio. & ꝭ. de hęre. instit. l. quoties. §. si quis. & ꝗ. de condi. & demon. l. si Titius, & ꝗ. l. prox.

[k] QVi ex fratribus. Viuo testatore. Vel post mortē ante morā: vt ꝭ. l. prox. in. Itē dic, qđ & in vita testatoris potest impleri, vt ibi nota.

[l] Quia verum est. Hæc est ratio, quare hæc, & superior l. non obstant distinctioni, quę fit ꝗ. de conditio. & demonstr. l. in testamento, & facit ad hoc ꝭ. l. proxi. cum suis concor.

SVb conditione. CASVS. Institui mihi hęredem Stichum seruum Titij sub conditione, si ascenderit ipse Stichus Capitoliū, & postea decessi: certè nō potest Stichus adimplere cōditionē inuito domino suo, scilicet

scilicet quantum ad hoc, vt dominus fiat hæres. Sed pupillus sub conditione institutus, vel cui sub cõditione est legatũ relictũ, bene põt parere cõditioni etiam sine authoritate tutoris, quia ,ppter hoc non efficitur statim pupillus hæres, vel acquirit legatum: sed in eo statu efficitur, quasi purè ei hæreditas relicta sit, vel legatum, & hoc dicit cum l. sequenti. Viuianus.

sine iussu domini conditioni parere nõ potest. [a]

Pomponius lib. ij. ad Q. Mutium. XXVI.

SI pupillus sub conditione [b] hæres institutus fuerit: cõditioni etiã sine tutoris authoritate parere potest. Idemque est, & si legatum ei sub conditione relictum fuerit: quia conditione expleta, pro eo est, quasi purè ei hæreditas, vel legatum relictum sit. [c]

Conditio, quæ continet inhumanitatem, respuitur: & ex sermonibus incõgruis præsumitur qui non sanæ mentis, nisi probetur contrarium. Bart.

Modestinus lib. viij. responsorum. XXVII.

QVidam in suo testamẽto hæredẽ scripsit sub tali condõne, Si reliquias ei* in mare abiiciat. Quærebatur, cum hæres institutus conditioni non paruisset, an expellendus esset ab hæreditate? Modestinus respondit, Laudãdus est [d] magis, quàm accusandus hæres: qui reliquias testatoris non in mare, *secundũ ipsius voluntatem abiecit, sed memor * humanæ conditionis sepulturæ tradidit. Sed hoc prius inspiciendum est, ne [e] homo, qui conditionem talem posuit, neque compos mẽtis esset. [f] Igitur si perspicuis rationibus hæc suspicio amoueri potest, [g] nullo modo legitimus hæres de hæreditate controuersiam faciet scripto hęredi. Hęredi, quem testamento purè instituit, codicillis adscripsit [h] cõditionem: quæro, an ei parere necesse habeat? Modestinus respondit: Hæreditas codicillis, neque dari, * [i] neque adimi potest. porrò in defectu cõditionis, de ademptione hæreditatis cogitasse intelligitur. [k]

[a] Non potest. Vt dominus fiat hæres: paret tamen, & facit puram, vt dominus possit iubere adire: vt j. de conditionibus & demonstration. l. in conditionibus, §. t. quæ est contra. Vel dic, quod nec eam purificat, si domino nõ placet, quod facit alioqui sic, vt ibi: vt ita possit iubere adire, & facit infra l. proxima.

[b] SI pupillus. Sub conditione. Si seruierit illi per mẽsem: secus si in dando: vt nota. infra, de conditionibus & de monstrationibus l. in conditionibus in principio.

[c] Relictũ sit. Quasi dicat, non eo ipso quæritur hæreditas, vel legatum, nam nec purè relicta statim quæritur: vt supra eodem. l. si quis ita, & ibi notatur. & de condi. ob cau. l. 1. §. 1.

QVidam. CASVS. Titius instituit sibi hæredẽ Seiũ sub condõne, si reliquias eiusdem Titij testatoris proiiceret in mare, & postea decessit dictus testator. Seius autem prædictus hæres non proiecit reliquias in mare, sed tradidit eas sepulturæ in memoriam humanæ conditionis, nunquid repellitur dictus hæres ab hæreditate? Et videtur quod sic: quia dictus testator videtur propter suum præceptum non fuisse sanæ mentis, & ideo non potuisse aliquem instituere, & sic illum, qui esset legitimus hæres ab intestato, posse de iure hęreditatem habere: & ita verum est, nisi hæres scriptus probet contrarium, scilicet testatorem non fuisse furiosum. si autem probet, non est ab hæreditate repellendus: laudandus est enim ex eo, quod non proiecit dictas reliquias in mare. Quem testamento. Ei Titio, quem testamento purè instituit sibi hæredem Seius codicillis à se Seio postea factis adscripsit conditionem dictus Seius in dictis codicillis: & ita scripsit, Volo mihi esse hæredem Titium, si det Caio c. nunquid si vult hæreditatem Titius, tenetur dare centum dicto Caio? Et dico quod non, hæreditas enim non potest adimi in codicillis, & dictus testator intelligitur cogitasse de ademptione hæreditatis in codicillis facienda, si hæres non adimpleret dictam conditionem in codicillis appositam. sicut autem non potest adimi hæreditas in codicillis, vt dictum est: ita nec dari. Et hoc dicit tota lex. Viuia.

[d] Laudandus est. Est n. derisorium: vt s. e. l. conditiones. sic & aliàs voluntati testatoris non paretur: vt j. ad Trebellianum. l. debitor. ibi, non & cum, &c. & C. de iis quibus vt indig. l. nõ oportet, & infra, de legat. 1. l. seruo alieno, §. finali, & supra de relig. & sumptib. funerum. l. at si quis, §. hæc actio. & C. de institutionibus & substitutio. l. reprehendẽda. Azo. Item facit s. de pericu. & commod. rei venditæ. l. 1. §. licet. Sed argument. contra, infra, de conditionibus & demonstrationibus. lege, Mæuius. Solut. hic fauore religionis speciale, argumen. s. de religio. & sumptibus funer. l. sunt personæ.

[e] Ne. Id est non.

[f] Mentis esset. Quod est verum, vt præsumatur non fuisse cõpos mentis, nisi probetur econtra.

[g] Amoueri potest. Per scripturam probantem eum fuisse sanæ mentis. Ex sermonibus enim præsumitur non sanæ mentis, hoc est talis præsumitur, cuius verba gerit: vt hic, & supra de tutori. & curator. dat. ab his. l. si qui. §. t. & §. diuus, & j. de leg. 1. l. apud Iulianum, §. final. & l. 4. §. 1. sic & talis, cuius & gesta ducit: vt j. de iniuriis, l. item apud, §. si quis virginem. Quo non probato, institutio nulla est: vt C. de testa. l. qui in potestate, & sic legitimus faciet controuersiam hæreditatis, & facit C. qui testamenta facere poss. l. 1. & C. de codicil. l. nec codicillos. Item nota argumentum, quod si quis vtatur te, vt dominus, quod præsumitur dominus, licet non sit, quia possideat.

[h] Adscripsit conditionem. Subaudi, ei quem &c.

[i] Dari. Directo: vt s. eo. l. institutio, & Insti. de codicil. §. fi. & C. de cod. l. 2. nisi a milite: vt j. ti. 2. l. quærebatur, & l. militis in prin.

[k] Intelligitur. Sed an cũ effectu est cogitatio? Resp. quidam sic vt confiscetur, vt C. de iis quib. vt indig. l. hæreditas. Sed ibi expressim dixit eos indignos. Itẽ pro eis, j. de leg. 1. l. cum quis decedẽs, §. Sciam, in fi. Sed ibi alij assignauit. Et eodem modo respon. ad l. j. ad Trebel. l. Scæuola. Itẽ pro eis, j. de iis quib. vt indi. l. quidam. Sed ibi perfectum fuit secundum testamentum: hic codicillus. Sed Azo. dicit quod in vanum cogitauit: vt j. de iure codi. l. diuus, & Insti. de cod. §. fi. ibi, neque conditio &c. item pro eo, C. de testa. l. hac cõsultissima, §. si quis autem. Sed interpretari potest vt s. de testa. l. hæredes. §. 2.

Testatoris voluntati non semp parendũ est.

*Pro iis, & aliis inhumanis actibus in defunctos vide Mando. de ingratitudine viuorũ in defunctos, cap. 127. ver. ex quibus patet, quod Sylla.

*P.F. sed memoria.

Mẽs sana ex verbis probatur.

*In P.F. non sunt hæc verba, neque dari.

Si filius

Filio instituto sub conditione potestatiua, quæ non potest impleri vltimo vitæ spiritu decedẽtis antequàm impleat conditionẽ sit locus substituto, & venientibus ab intestato ipso viuo: secus in ea conditione, quæ vltimo vitæ spiritu potest adimpleri: quia tũc ipso mortuo admittuntur. Bar.

Papinianus lib. xiij. quęstionum. XXVIII.

SI filius [a] sub conditione hæres erit, & nepotes [b] ex eo substituentur: cũ non sufficit sub qualibet condõne filium hæredẽ institui, [c] sed ita demum testamentũ ratũ est, si cõditio fuit in filij potestate: cõsideremus, nunquid intersit, quæ cõdõ fuerit adscripta: vtrũ q̃ moriente filio impleri non potuit: veluti, § Si Alexandriã [d] ierit filius, hęres esto: § isq; Romę decesserit, an verò q̃ potuit ẽt extremo vitæ momẽto ĩpleri: veluti, § Si Titio decẽ dederit [e] filius, hæres esto. § quę cõditio noĩe filij per aliũ [f] impleri põt. Nã superior quidem species conditionis [g] admittit viuo filio nepotes [h] ad hæreditatẽ: qui [i] si neminem substitutum haberet, dũ moritur, [k] legitimus patri hæres existeret. Argumẽtoq; est quod apud Seruium quoque relatũ est. Quẽdã [l] enim refert ita hæredem institutũ, Si in Capitoliũ ascenderit. & si nõ ascendisset, legatum ei datum: eumq; antequàm ascẽderet, mortẽ obiisse: [m] de quo respondit Seruius, cõditionem [n] morte [o] defecisse, ideoq; moriente eo legati diẽ cessisse. [p] Altera verò species conditio-

SI filius. CASVS. Ego habẽs filium in potestate, & ex eo duos nepotes, institui mihi hæredẽ dictũ filium sub conditione, quæ erat in eius potestate: nã nec sub alia cõditione poteram eũ instituere ad hoc, vt valeat meum testamẽtum: & dictos meos nepotes ei substitui, & postea decessi, & postea venit ad mortẽ dictus meus filius, antequam impleret dictam conditionẽ. quęritur, vtrum dicti nepotes veniant ex substitutione filio in mortis articulo constituto? Et distinguitur inter potestatiuas conditiones: nam aut fuit talis, quę non impleri potuit moriente filio: veluti, si ad Alexandriã ierit filius, hæres esto, & dictus filius Romę est in mortis articulo, quæ valde ab Alexandria distat, aut fuit talis potestatiua conditio, quæ potuit impleri extremo momento vitæ: veluti si Titio 10. dederit filius, hæres esto, quæ vltima potest adimpleri per alium nomine filij prędicti. Primo casu veniunt nepotes ex substitutione filio in mortis articulo constituto, & adhuc viuo: nam cum certum sit eo tempore filium Alexandriam ire non posse, ergo certum est eũ non exiturũ hęredẽ, & sic veniũt substituti ad hęreditatẽ. Si aũt retẽto eodẽ casu nõ habuisset aliquẽ substitutũ filius, existeret mihi ab intestato hęres legitimus ipse idẽ filius in mortis articulo constitutus, & ad istũ eundẽ casum adduco tale simile, Titius instituit sibi hęredẽ Seiũ, si in Capitolium ascenderit, q̃ si nõ ascẽderit, legauit ei c. postea dictus Sei⁹ fuit in mortis articulo cõstitut⁹ anteq̃ Capitoliũ ascẽderet: & ita certũ est eũ ascẽdere nõ posse Capitoliũ, & sic nõ posse esse hęredẽ. certe incipit cedere dies legati statim, cũ cœpit esse Seius in mortis articulo. Secundo aũt casu. i. qñ filio meo quẽ institui, apposui condõnem potestatiuã, quę poterat adimpleri vltimo vitę momẽto: non admittuntur ad hęreditatem nepotes pdicti filio substituti, viuo ipso filio, licet in mortis articulo cõstituto: q quidẽ mei testatoris nepotes existerent⁹ mihi auo hæredes ab intestato mortuo dicto meo filio, si eos non substituissẽ eidẽ filio: nec eis nepotib⁹ ab intestato mihi succedẽtibus, vt pximè dictũ est: filius pdictus iã mortuus põt obstare, quin mihi succedãt ab intestato: qa demũ post mortẽ eiusdẽ mei filij destitutũ est test. meũ, in quo eũ institui, vt dictum est. quasi dicat, si destitutũ fuisset testa. ante mortẽ filij, obstaret filius nepotib. ab intestato succedere volẽtib. sicut in primo casu dictũ est, qñ .s. talis fuit conditio apposita institutõni filij, q̃ vltimo vitę momẽto adimpleri nõ põt: sic nec in isto casu, quẽ stati ponã obstat fili⁹ nepotib⁹: puta exhęredaui filiũ meũ, & institui mihi hęredes nepotes ex eo, cũ ipse fili⁹ moriet, nã nõ põt hoc casu obstare nepotib. cũ ipsi veniãt ex testamẽto ad hæreditatẽ meã aui, demũ mortuo filio. Et hoc dicit hæc l. Vi.

a Si filius. Ad euidẽtiã nota duas regulas. s. quod quãdiu locus est successioni ex testamento, non habet locum ab intestato. Item quandiu locus est institutioni: non est locus substitutioni, & probantur regulæ. j. de acquir. hęr. l. quandiu, & de reg. iur. l. quandiu, & C. communia de succ. l. ante. Hug. Itẽ not. quod filius non potest sub conditione institui, nisi sit potestatiua, sub qua institutus non facit patrẽ intestatum non parendo, si habeat cohęredem vel substitutum: aliàs sic: vt supra de hęre. insti. l. suus, circa principium. Item nota, quod potestatiua alia est, quę potest tũc impleri vltimo vitę spiritu: vt dare decem: & tunc nec substitutus, nec ab intestato aliquis venit, nisi post mortẽ filij: alia quę nõ potest tunc impleri vltimo vitę spiritu: vt si ascendat Capitoliũ, & tunc substitutus admitiũt ẽt filio viuo, vel si substitutus non est, admittitur legitimus, & cũ ipse filius sit legitimus, ipse idem succedit patri ab intestato in articulo mortis existens.

b Nepotes. Vel quilibet extraneus: vt s. de hęre. instit. l. suus. Hug. imo cautè dicit nepotes: quia vt substitui, vel vt legitimi admitterentur: vt j. hac l.

c Institui. Alias instituisse.

d Alexãdriã. Cũ ipse improprie sit tpe testamẽti institutus: vt sic sit potestatiua, sed alij dicũt hic poni exẽplũ de mista: vt C. de inst. & sub. l. si pater, qđ nõ placet.

e Decem dederit. Cum diues sit.

f Per alium, vt s. de statu hominum, l. Arethusa. in fine. sed superior non.

g Superior species conditionis. Si Alexandriã ierit.

h Filio nepotes. Substitutos, nã moriẽte instituto, cõstat q̃ ipse nõ põt implere condõnem: ergo ea deficiẽte. admittiẽ substitutus, vel cohęres: alias si non haberet substitutũ, vel cohęredẽ, idẽ filius succederet vt legitimus patri ab ĩtestato defecta ei condõne in articulo mortis posito: vt hic subijcit, & s. de hę. inst. l. suus, §. fi. sed an eũ nepotes admittũtur, q̃rẽt patri moriẽti, vt sic habeãt postea vt hæreditatẽ patris: an nõ, & ita habeant vt aui: Arg. qđ nõ q̃rant. C. de bo. quę libe. l. s. in fi. e contra quod sic. arg. j. de acqui. hęre. l. placet.

i Qui. Scilicet filius.

k Moritur. Idem filius.

l Quendam. Extraneum.

m Mortẽ obiisse. Et sic cõditio eo viuente defecisset.

n Conditionem. Institutionis.

o Morte. Superueniente in vita tamen.

p Cessisse. Et sic ad hęredẽ transit, quod alias non fieret: vt C. de caduc. tollen. §. si autem sub conditione

Viuo.

* Vide in hunc locũ Duare. li. 1. Disput. c. 15.

nis uiuo filio [a] non admittit nepotes ad hæreditatem: quia si substituti non essent, intestato auo hæredes existerent, [b] neque enim filius uideretur obstitisse, post cuius mortem patris testamentum destituitur: quemadmodum, si [d] exhæredato eodem filio, nepotes, cùm filius moreretur, hæredes fuissent instituti.

TITVLVS VIII.

DE IVRE DEliberandi.

Seruo hærede instituto, non datur ius deliberandi: sed domino suo.

Vlpianus libro lx. ad edictum. I.

Si seruus fuerit heres institutus: utique non ipsi [e] præstituemus tempus ad deliberandum: sed ei, cuius seruus est: quia pro nullo isti habent apud prætorem. [f] Itemque si plurium seruus sit, utique omnibus dominis præstituemus. Ait prętor, [g] Si tempus ad deliberandū petet, dabo: Cùm dicit tempus, nec adijcit diem: sine dubio ostēdit, esse in ius dicentis potestate, [h] quem diem [i] præstituat. [k]

Paulus libro lvij. ad edictum. II.

Itaque [l] pauciores cētum dierum non sunt dandi.

Vlpianus. lib. lx ad edictum. III.

Necnon illud sciendum est, nonnunquam semel, nonnunquā sæpius [m] diē ad deliberandum dandum esse: dū prætori suadeatur tēpus, quod primū aditus præ-

[a] Viuo filio, Quia quandiu ipse uiuit, possibile est conditionē impleri: & cum possit locus esse instituto, cessat substitutio. Itē post mortē filij demū incipit esse certum conditionem impleri nō posse, & sic admittunt substituti: uel si nulli sunt substituti, cū tunc certum sit patrē sa. decessisse intestatum, soli nepotes inueniuntur proximiores: & sic succedunt auo ut legitimi: ut hic subijcit: & Inst. de hęre. ab intesta. §. cum autem. Nec obst. in eod. titul. §. ita demum. ubi tempore mortis morientis inspicitur quis tunc est proximior: quia illud nullo cōdito testamēto: quæ distinctio [1] probatur Inst. de leg. agn. suc. §. proximus.

[b] Hæredes existerent. Vel sub. auo, non filio, qui nunq̃ fuit hæres: sed R. dicit ipsi filio, qui ab intestato patri successisset deficiente cōditione instit. cū nullum cohęredē, uel substitutum haberet: ut s. de hęre. insti. l. suus. qđ non placet: cū nō sit eo viuo cōditio impleta, & ita nō fuit hæres: & hoc statim ꝓbatur, neq;. n. &c.

[c] Neque enim. Bene dico quod nepos succedit auo ab intest. quoniam filius qui non successit, ille non impedit eos, quin auo immediate succedant.

[d] Quemadmodum. Innuit quod ualeret testamentū in quo filius exhęredatus est, etiā post mortē suam, si demum post mortem filij exhęredati destituatur testamentum. & sic est contra s. de lib. & posth. l. si ita. §. fi. vbi ab initio nō tenet. Solu. hic destituit ab initio, vt & ibi: & similitudo, q̃ fit ꝑ verbū queadmodū, ē vt deferatur: vt hic, & s. sed nō in tpe: q̄a s. post mortē filij: hic eo viuo. Itē nō in hoc: vt admittātur nepotes in vita: sed supiori sic: vel hic habuit cohrēdē nepos, ibi n̄, vt ibi not. Sed tūc quō deserit testm̄ post mortē filij? Resp. vt amodo nō possit rūpi ꝑ querelā: & sic admittuntur nepotes instituti. Vel dic quod fuerit exhęredatus sub conditione potestatiua. s. si nō dederit illi a. & sic optimè conueniēt eū prędictis. Sed tunc ob. s. de libe. & posth. l. 3. §. pure. sed ibi prohibet sub casuali, vel mista, & in institutione distinguitur. Vel dic destituitur rupto testamento per querelā, qū cohęredē habebat nepotē pure institutū. & facit j. vnde li. l. scripto.

DE IVRE DELIBERANDI.

Hęredes instituti, de quibus dictum est, deliberant de adeunda hęreditate: ideo de hoc dicit.

Si seruum. CASVS. Titius instituit sibi hęredē Stichū seruum meū: vult seruus tempus ad deliberandū, vtrum adeat hęreditatē, vel non: certè nō debet ei dari: nam seruus pro nullo est: sed debet mihi dari: si uolo, qui sum dominus eius. Ait pretor. Ita dixit prætor. Si aliquis hæres institutus petet à me tēpus ad deliberandum, ego dabo ei. postea dicit Vlpianus, cū dixit prætor, tempus dabo, nec adiecit quantum tempus ostendit esse in potestate iudicis, quantum tēpus det: non tamen debet dare minus, quam centum dies, sed & pluries pōt dare tempus ad deliberandum: ueluti si primum tempus datū non sufficit hæredi: sed non debet dare ultra semel, nisi ex magna, & iusta causa per hæredem probata: & istud est in fauorē, & adiutorium creditorum, scilicet quod hæredibus præstituatur tēpus, intra quod adeant: sed & hęredibus debet subuenire prętor, scilicet iubendo creditorib. hæreditarijs, ut faciāt hæredibus copiā instrumentorum suorum inspiciendorum, ut exinde possint hæredes se instruere, expediat eis agnoscere hæreditatē, necne. Et hoc dicit vsque ad legem Aristo. §. 1. Viuian.

[e] Non ipsi. Quia nec cōditioni sine iussu domini parere potest: ut s. tit. 1. l. sub conditione, nec adire nisi præcedat iussus: ut j. de acq. hęre. l. si quis mihi. §. iussum. sed nolle adire potest: vt C. de hęre. inst. l. 3. in fi. Azo.

[f] Apud pretorem. Nec quantum ad ius ciuile: vt j. de reg. iur. l. quod attinet. & l. seruitutem, & supra de test. lege, qui testamento. §. seruus. nec pretoris edicto. vt ibi: & hic, & infra de ope. noui nun. l. de pupillo. §. seruo, & intra de vsucap. l. nunquam. §. seruus.

[g] Petet. Hæres: Non autem legatarius, cum tantum lucrum afferat legatum: vt ā. mand. l. si hęreditatem. & no. quod dicit de maiore, quam sit pupillus. & j. eo. l. ait prætor. dicit de pupillo.

[h] Potestate. Sic j. de bo. autho. iudi. poss. l. in venditione. §. de tempore. & j. de leg. 1. l. si quis a filio. §. si qs plures. & j. de effrac. l. 1. §. expilatores. & j. de verbo. obl. l. continuus. §. cum ita.

[i] Diem. Dummodo non vltra nouem menses: sed à principe annum: ut C. eo. l. fi. §. sed quia quidam.

[k] Præstituat. Post centum dies tamen: vt j. l. prox.

[l] Itaque. Pro &, uel illatiue: quia prætor diem non adiecit, itaque non adijciamus.

[m] Nec non. Sæpius dummodo ultra centum dies, & minus nouem mensibus à iudicibus, nec minus anno a principe: vt C. eo. l. fi. §. sed quia. quæ est contra. Alij quod illa corrigitur: sed hodie hoc tempus est superuacuum, si fiat inuentariū: vt C. eo. l. fi. §. 1. & Insti. de hære. qualitate, & differentia. §. pe. & facit supra de eden. l. si quis ex argētarijs. §. fi. & l. seq. & C. In inuentarium. C de

[Left margin:] T. F. qui substituti.

[1] Istā distinctione tenet Bartol. in l. q. se patris. C. vñ lib. in 2. col. ver. contra istā lecturā opponn. uide ibi.

[Right margin:] † Cōcor. ī c. pe. cū glo. 2. extra de tē. ord. & facit c. finē litibus. cū glo. fi. ibi, & hoc est gñale. de dol. & cū tuma.

de dilatio.l. 2.& ȷ.ut legata.no ca. l.1.§.si cui.& ȷ.de leg.3.l.xi.§.si quis decem. & C. si sæpius in integ. restit.po.l.1.& ȷ.de bo.autho.iud.poss.l.fin.§.fin.& ī.de minori.l.si ex causa.§.si.& l.seq.

& l.si bonæ fidei poss.& ī.de procu.l. procurator totorum.& ȷ.eo.l.ait prætor.& s.de se.l. solent.

f Igitur. Facit ad hoc. C. de bo.quæ libe.l.fi.§.nt autem. & C.de admi.tu.l.lex.in fin.& l.seq.

g Venire. Id est, uendi.

stituerat, non suffecisse.

Idem libro lxj. ad edictum IIII.

Sed hoc impetrari nō debet, nisi magna ex causa.

Idem li. lxx. ad edict. V.

Aristo scribit, non solum creditoribus, sed & hæredi instituto: prætorem subuenire debere, [a] hisq; [b] copiam instrumentorum [c] inspiciēdorum facere: vt perinde instruere se possint expediat necne agnoscere hæreditatem. Si maior [d] sit hæreditas, & deliberat hæres, & res sunt in hæreditate, quæ ex tractu temporis deteriores fiunt: adito prætore potest is qui deliberat sine præiudicio eas iustis pretijs vendere: qui possit etiam ea, quæ nimium sumptuosa sint, velut iumenta, aut venalitia, [e] item ea, quæ mora deteriora fiant, vendere, quique præterea curaturus sit, ut æs alienum, quod sub pœna, vel sub pretiosis pignoribus debeatur soluatur.

Caius lib. xxiij. ad edict. prouincia. VI.

Igitur [f] si quidem in hæreditate sit vinum, oleum, frumentū, numerata pecunia: inde fieri debebunt impendia: si minus, à debitoribus hæreditarijs exigenda pecunia: quòd si nulli sint debitores, aut iudicem prouocent: venire [g] debent res superuacuæ.

Vlpianus libro lx. ad edictum. VII.

Ait prætor, Si pupilli, pupillęve nomine postulabitur [h] tēpus ad deliberandum, an expediat eum hæreditatem retinere, & hoc datum sit: si iusta causa esse videbitur, bona interea deminui, nisi si causa cognita boni uiri arbitratu, vetabo. Meritò prętor impedit interim deminutionem, quamdiu nomine pupilli petitur tēpus ad deliberandum. Quid sit autem, deminui vetabo, videamus. His verbis prætor non tantū alienationem impedit, verum etiam actiones exerceri [i] non patitur. Est enim absurdum † ei, cui alienatio interdicitur, permitti actiones exercere: & ita Labeo scribit. In causæ autem cognitione hoc vertetur an iusta causa sit, vt deminuere prætor permittat. Ergo & funeris causa deminui permittet: itē eorum, quæ sine piaculo

Aristo. Casus in principio huius l. continuatur. l. 1. ī eod. Si maior. Institui mihi hæredē Titium in magna mea hæreditate, in qua erant uinum, oleum, & frumentū, & numerata pecunia, & iumenta ad uendendum: & erant etiam credita in hæreditate mea, quæ debebā sub pretiosis pignoribus: & postea decessi, & dictus hæres deliberat. Nunquid pendente deliberatione potest sine præiudicio suo uendere dictas res, quæ propter morā deteriores futuræ sunt uel nimiū sint sumptuosæ? & dicitur quod sic. Itē debet soluere dicta debita, & etiam facere sibijpsi impendia ex dictis rebus sumptuosis, uel quæ tēpore sunt perituræ: si autem non sint ibi res prædictæ, ꝑpter prædicta expedienda: exigēda est pecunia à debitoribus hæreditarijs: si autem non sint in hęreditate debitores, uel sunt sed soluere nolūt: debet ꝑdictus hęres deliberans uendere res superuacuas propter prędicta expedienda. hoc dicit cum l. seq. Viu.

a Debere. Statuendo diē adeundæ hæreditatis: ut ȷ. de cura.bo.dan.l.1.& de bo.auth. iud.poss.l. si seruus.& ī.de hęredi. instituend.l. si quis Institutur.§.1.

b Hisque. Hæredi, & creditoribus: ad quod ȷ. de acquir. hęre.l. Aristo.& de bo.autho.iudi. poss.l.fi.sed post aditionem creditores non petunt instrumenta edi.

c Instrumentorum. Hęreditariorum: ut d.l. Aristo. uel secundum quosdam existentium penes creditores hæreditarios. & facit quod not. supra de eden.l.1.§. edenda. & d.l.de bo.auth.iudi. pos.l.fi.

d Si maior. Quam sint onera: uel.i. quia multæ res sunt in ea. Acc.

e Venalitia i. serui uenales, & facit ȷ.de cur. bo. dan. l.1.& de uen.in posmit.l.1.§.mulier.& ȷ.de acq.hę.l. pro hęrede.§.seruos.& ī.de pet.hær.l.diuus.in princi.

Ait prætor. Casus. Filium meum impuberem mihi hęredē institui, & ei Titium tutorem dedi: delatū est tutori nomine pupilli tempus ad deliberandum: nunquid pōt interim diminui de bonis hæredetarijs per tutorem? & dicit prętor quod uetabit interim diminutionem, nisi causa cognita, & uiri boni arbitratu fiat diminutio. Vlpianus autē laudat illud qđ dixit ꝑtor: & uult similiter dicere qđ cōtineatur appellatione diminutionis per prętorem uetitę: & certè per dicta verba non solū impeditur alienatio rerum: uerum etiam exercitium actionum hęreditariarum. Item dicit dictus Vlpianus, quę sit causę cognitio, de qua prętor mentionem facit. Et dic quod si iusta causa sit diminuendi, debet permitti diminutio, puta causa funeris. Item permitti causa eorum quę sine periculo non possunt pręter.ri: & uel etiam di grata: vt & ędificia hęreditaria sarciantur: & ne agri hęreditarij remaneant inculti: & vt restituatur creditori pecunia, quę ei debetur sub pœna, vel pignore: quæcunque autem dictarum causarū interueniat: siue alia similis, debet cum permissu prętoris fieri diminutio, & non aliter. Viu.

h Postulabitur. Per tutorem.

i Actiones exerceri. Sed in procuratore secus, cui exercitium demandatur: nec tamen vendit. vt ī.de procuratoribus.l.procurator totorum. & in tutore, & curatore: vt ī.de administratio.tuto.l.fi. Item in omni ecclesiastica persona ut C.de sacrosanct.eccle.l.iubemus. Item quod hic dicit est verum, nisi sint res perituræ vt ī.eod.l. Atill.§.1.cum concord.& ȷ.hac l.& ī.de petitione hęreditatis l.diuus.& ȷ.ut in poss.le.l.is cui.§ qui legatorum.& l.pe.

† Cōcor. gl.1. prope finē.in verb. & dicit tex. in c.edoceri. extra, de rescrip. & gl.j.i c.cōtingit.circa princi. extra, de transact.

Permissu.

non possunt præteriri. Vescendi gratia æquè deminui permittet. Sed & vbi vrget, ex alijs quoque causis permittere eum oportet: vt ædificia sarciantur: ne agri inculti sint: si qua pecunia sub pœna debetur, vt restituatur, ne pignora distrahantur. Ex alijs quoq; iustis causis prætor aditus deminutionem permittet. Neque enim sine permissu [a] eius debet deminutio fieri.

Idem libro lxj. ad edictum. VIII.

SI quis suus hæres, postea quàm se abstinuerit, tunc petat tempus ad deliberandum: uideamus, an impetrare debeat. Magisq; est vt ex causa debeat impetrare, cum nondum bona venierint. [b]

Paulus libro lviij. ad edictum. IX.

FIlius [c] dum deliberat, alimenta habere debet ex hæreditate.

Quando sunt plures gradus hæredum: cuilibet per se assignatur tempus ad deliberandum. Paulus.

Marcellus libro xxviij. digestorum. X.

SI plures [d] gradus sint hęredum institutorũ: per singulos obseruaturũ se ait prætor id, * quod de præfiniendo tempore deliberationis edicit: uidelicet ut à primo quoq; ad sequentem translata hæreditate. quam primũ inueniat successorem, qui possit defuncti creditoribus respondere.

Appellatione filii, continetur naturalis in seruitute conceptus, & figura matrimonii. Paul.

Iabolenus libro iiij. ex posterio. Lab. XI.

QVi filiũ [e] libertinũ [f] habebat, hæredẽ eũ instituerat: deinde ita scripserat, §. Si mihi fili⁹ nullus erit, qui in suam tutelã [g] veniat, tunc Dama seruus liber esto: § is filius pupillus & libertin⁹ erat. Quærebatur, si Dama liber esset? Trebatius negat: [h] quia filij appellatione libertinus quoque contineretur. [i] Labeo contra: quia eo loco verũ [k] filium accipi oportet. Trebatij sententiam probata est eius sententia. Viuia.

[a] Permissu. Sed nonne aliàs vendit tutor sine indice res, quę seruari non possunt. vt C. de admi. tut. l. lex §. in fine. Respon. ibi erant pupilli: hic nondum. Item quare de pupillo specialiter dicit in principio huius l. cum s. l. 1. generaliter dixerat? Respon. quod sibi plus permittitur: et quia etiam causa vescendi: quod supra non erat. Item hic erat hæreditas maior, si ue non: quod s. in l. Aristo. §. 1. nõ erat secundum Io.

SI quis. CASVS. Institui mihi hęredem filium meũ quem habebam in potestate, me mortuo ipse abstinuit ab hæreditate mea: uendita tamen nõ fuerunt postea adhuc bona mea per creditores: nec ali⁹ hęreditatẽ meã adiuit: postea adhuc nunc petit dictus meus filius tempus ad deliberandũ, nũquid habere debet? Et dicitur quod sic. & pendente deliberatione debet habere alimenta ex hæreditate, & hoc dicit cum l. seq. Viu.

[b] Venierint. Nã suum repudiantem postea adire indistinctè, si bona sint in suo statu: ut hic, & C. de repu. hære. l. fin. in princip. hodie maior intra triennium, nisi res alienatę sint: minor habet trienniũ post utilem annum etiã rebus alienatis per in integ. rest. vt C. eo. l. fi. Sed contra huic & illi, C. de iur. & fac. igno. l. 3. Sol. ibi in tacendo, hic expresse. Vel uetius, ibi erat substitutus: at legitimus suum non excludit, nisi post triennium hodie: ut argu. s. de minor. l. quod si minor. §. Scæuola, uel dic ut notatur plene C. de iur. & fact. ignor. l. a. Item quid in emancipato? Item quid in materna hęreditate repudiata? Responde, ut nota. C. de repu. hęre. l. fi. & facit j. ad Terty. l. filij mater. §. 1. & j. de opr. leg. l. mancipiorum. in fi. Item extraneus post repudiationem non potest adire: ut C. de repudianda hęreditate. l. sicut. nisi minor: in quo dic ut s. de minoribus. l. quod si minor. §. Scęuola.

Legitim⁹ suum non excludit.

[c] FIlius. Aliud in extraneo, nisi sit pupillus. In fine: ut s. e. l. 3. proximi. & facit s. de inoff. test. l. si institutа. §. de inofficioso. Azo. & C. de ordi. cogni. l. fin. & s. de peti. hære. l. hæres furiosi. §. sed & si quid. & j. ut in possessio. lega. l. qui legatorum.

SI plures. CASVS. Institui mihi hęredem Titiũ & substitui ei Seium, & decessi, postea petit primus tempus ad deliberandum, certè bene debet habere: & si deliberatione habita repudiet hęreditatem, & Seius substitutus petat similiter tempus ad deliberãdum, habere deberet, dando enim prętor tempus ad deliberandum, etiam substituto, quam primum. i. citius inueniet successorem, qui respondeat creditoribus defuncti. Viu.

[d] Si plures. Facit j. tit. 2. l. quãdiu institutus. & quod notatur. C. de cura. bo. dan. l. 1.

QVi filiũ. CASVS. Titius hñs filiũ impuberem ex ancilla sua, & sic suum seruũ, manumisit eũ: & ita effectus est libertinus: instituit dictus Titius sibi hęredẽ dictũ suũ filiũ impuberẽ, & libertinum, & postea ita dixit, Si filius mihi nullus erit, qui in suã tutelam veniat: tunc Dama seruus meus liber, & hęres esto, & decessit dictus testator, quęrebatur, an Dama liber esset, ex dictis uerbis testatoris? Et dicit Trebatius quod nõ, ea ratione, quia filij appellatione, libertinus quoq; prędictus filius testatoris continetur, & ipse libertinus erat pupillus: & sic in suã tutelã veniebat: ergo Dama non debet habere libertatem, cũ testator ita dixerit, ut dictũ est: si filius mihi nullus erit, qui in suã tutelam ueniat, tũc Dama seruus meus liber, & hęres esto. Et uerum dixit Trebatius, si appareat ex aliquo iusto iudicio testatorem de hoc filio locutum esse. Labeo autem voluit dicere contrarium: sed reprobata est eius sententia. Viuia.

* In P. Fl. nõ est de.

[e] Qui filium. Pupillum.

* Vide Alciat. lib. 4. parerg. capit. 5.

[f] Libertinum. Habuit enim ex ancilla sua, vel ex aliena, & postea fuit manumissus: & sic non erat legitimus, sed naturalis.

[g] Tutelam. Id est adultam ętatem: ut j. de legat. 3. l. cum filio.

[h] Negat. Scilicet eum statim liberum esse. nam hic articulus tunc extremum tempus significat: vt j. de cõdi. & demon. l. 4. §. fi.

[i] Contineretur. Nota appellatione filij, etiã naturalis continetur: sic & j. de leg. 2. l. Lucius. §. fi. & l. cum pater. §. unlo. & j. ad Treb. l. hæredibus. §. fi.

[k] Verum. Id est iustũ & legitimũ: sed hic nõ fuerat legitimus: ergo nullus erat filius, qui in suam tutelam venire posset: unde videbatur, quod statim esset liber: sed cõtra est: ut subijcit. Et nota secundũ Labeonẽ, quod appellatione filij

Filij appellõne et naturalis continetur.

filij.legitimi tantũ continentur: sic C.de inst.& subst. l. generaliter.§.si.in eo quod dicit iusta sobole &c.

a Appareat. In dubio perpenditur hoc ex dignitate,& uoluntate,& conditione eius qui fideicommissum reliquit: vt ĩ.ad Trebel.l.ex facto.§.si quis. & facit ad l. istam ĩ. de hæred. instit.l. quoties. in princ. sed arg. cõtra in d.l. generaliter. §.fin.C.de instit.& subst.

bo: si tñ testatoré de hoc filio locutũ eé appareat.[a]

Digestorum, seu PANDECTAnum Liber vigesimusnonus.

TITVLVS I

[a] DE MILITARI testamento.

DE MILITARI testamento.

Quia dixit in genere de test. nunc in specie, sed in C. econtra.

Militib[us]. CASVS. Quia milites sunt simplices à legum obseruatione, ideo uoluerunt Imperatores antiqui, & noui quod rata esset eorum uoluntas quoquo modo testati fuissent, etiã si nuda uolũtas eorum sit intestata. Secundo planè dicit, unde dicatur miles. Tertio dicit, unde dicatur exercitus. Quarto, reddit rationem, quare prætor tractat in Intortiato de testat. militum separatim à testamentis paganorum: de quibus dictũ est, scilicet quia cognouit prętor ex cõstitutionib[us] principũ obseruari singularia iura, & propria in testamentis militũ. Et hoc dicit cum l. seq. Viu.

Vlpian.li.xlv.ad edict. I.

Militibus liberã testamẽti factionẽ primus quidem diuus Iulius Cęsar cõcesſit: sed ea concesſio temporalis erat: postea verò primus diuus Titus dedit: post hos Domitianus: postea diuus Nerua plenisſimã indulgentiam in milites contulit: eamq; & Traianus secutus est: & exinde mandatis [b] inseri cœpit caput tale: Cùm in notitiam [c] meam prolatum [a] sit, subinde testamenta à commilitonibus relicta proferri, quæ posſint in controuersiam deduci, si ad diligentiam legum, & obseruantiam reuocentur: secutus animi mei integritudinem erga optimos fidelisſimosq; cõmilitones, [d] simplicitati eorum consulendum existimaui: vt quoquo modo testati fuissent, rata esset eorum voluntas. Faciant igitur testamenta, quomodo volent: faciãt quomodo poterint: sufficiatque ad bonorum suorum diuisionem faciẽdam nuda [e] voluntas testatoris. Miles autẽ appellatur [a] vel à mollitia.i.duritia [f] quam pro nobis sustinet: aut à multitudine, aut à malo [a] quod arcere solent: aut à numero mille [a] hominum dictum à Græco verbo tractũ χιλιοὶ. nam Græci mille hominum multitudinem χιλιαστὺν appellant: quasi millesimum [g] quenque dictum. vnde & ipsum ducem χιλιάρχον appellant. Exercitus autem nomen ab exercitatione traxit.

Caius lib. xv. ad edictum prouinciale. II.

De militum testamẽtis ideo [h] separatim proconsul edicit, quòd optimè nouit ex constitutionibus principalibus propria, atque singularia iura in testamẽtis eorum obseruari.

Id quod ex nostra voluntate dependet intelligitur facere omnimiure, quod melius facere possumus.

Vlpianus lib. ij. ad Sabinum. III.

Si miles [f] qui destinauerat cõmuni iure testari, ante decesserit quã testaretur: Põponius dubitat. [i] Sed cur non in milite diuersum [k] pro-

b Mandatis. Principum.

c Cum in notitiã. Aliàs cum innocentiam: aliàs cum in notitiam.

d Commilitones. Nota, q[uod] appellat se militem: sic ĩ.de ver.sign.l. familiæ. Azo.& no. fidelissimos. alias secus, sicut in clericis: ut C.de epis. & cler.l. generaliter. & ĩ.e. l.testamenta eorum.in principio,&.§. 1.

e Nuda. A solennitate: & dic, aut est domi: & tunc iure cõmuni: ut C.eo.l.penul. aut in prælio: & tunc etiã nullo uocato teste: ut C.eod.l.milites.dum tamẽ duobus saltẽ testibus probetur: ut ĩ.e.l. Lucius. aut in tentorio: & tunc sunt duo vocandi: vt ĩ.eo.l.diuus.

f Miles. Alludit vocabulo: sic ĩ.de acq. poss.l.1.in pri.

g Millesimum. Quia de mille unus strenuus eligebat.

h De militum. Ideo. Sic ĩ.de iniurijs, l.Itẽ apud.§. hoc edictum.

Si miles. CASVS. Quidam miles cũ posset iure militari testari, cœpit eo iure facere testamẽtum, quo pagani cõmuniter faciunt: & antequã compleret testamẽtum, decessit: fuit tamen quæsitũ. an ualeat illud quod fecit de testamẽto? Et responde quod sic, licet enim in pagano non ualeret testamẽtum inceptum, & non consummatum: tñ in milite diuersum debet probari. s.vt ualeat: licet de hoc Pomp. dubitauerit. neq; enĩ dictus miles, qui noluit testari iure cõmuni uidetur statim renũtiasse beneficio militari: nec credendum est, quod elegerit dictũ modum testãdi ad impugnãdum illud q[uod] faceret testãdo: sed magis uoluisse ualere iudicium suũ vtroque genere testandi.i. cõmuni, & militari, & hoc pp fortuitos casus valẽtes contingere circa testamentum suũ iure militari factũ: qui eius illud vitiare possent, & unus casus esse posset si transiret annus à tempore missionis de militia: quo casu non ualet testamentum iure militari factum: ut Insti.eo.§. & quod in castris. & sicut dictus miles tacitè videtur voluisse, quod testamentum suum ualeat utroq; genere testandi, vt dictũ est, ita plerique pagani testamentum facientes solent expresſè per scripturã adijcere in testamẽto, velle valere testamentum etiam iure codicillorum: & tunc sine dubio erũt codicilli, si sit testamentũ dicti pagani imperfectum: & iure codicillorum ualebit. Viuia.

i Dubitat. An ualeat iure militari. uel non.

k Diuersum. Quã in pagano, in quo non tenet: ut C. de test.

[a] In P.F. hic ita sic scribitur, de testo militis.

[a] P. Flor. post hoc.

[a] Hoc loco in Pl. Fl. additur hęc, caput ex mã datis.

[a] P. Flor. perlatum.

[a] In P. Fl. vel à milita. Halo. aũt legit, vel à malitia, vide I hũc locũ Alci.li. pętermiss. hoc ipso titu.

[a] Per antiphrasim puta: mili tẽ.n. igt, Sext. Põp. Fest. ð uer bo. s.li.z. Aelius à mollitia dictũ putat, q[uod] nihil molle, sed potius asperum q[uod] gerat.

[a] In P.F. q[uod] arcere milites solent. aut à numero mille hominũ: dictũ à Gręco verbo tractum à tagmate. Nã Gręci mille hominũ multitudinem τάγμα appellãt, quasi millesimum quẽq; dictũ. Halo. autẽ sic legit, q[uod] arcere milites solẽt: aut à Græco verbo χιλιοὶ, vnde χιλιαστὺς tractũ est, nã ita Gręci τάγμα & mille hominũ numerũ appellãt, quasi millesimum quẽq; dicas. vide I hũc locũ Alc.lib.pętermiss. z. hoc ipso titu.

[a] Eutropius lib. 1. Rerũ Romæ ð Romulo loquẽs: mille (inqt) pugnatores delegit, quos a numero milites appellauit.

[f] Facit ad hãc leg. in cap. cũ su-

betur ? Neque enim qui uoluit iure communi testari, statim beneficio militari renuntiauit. Nec credendus est quisquam genus testandi eligere ad impugnanda sua iudicia: sed magis utroque genere uoluisse propter fortuitos casus: quemadmodum plerique pagani solent, cum testamentum faciũt, per scripturã adijcere, ut hoc etiã uice codicillorum ualere. Nec quisquam dixerit si imperfectum sit testamentum, codicillos non esse. Nam secundum nostram sententiam & diuus Marcus rescripsit.

IIII.

Iure militari surdũ, & mutum testamentũ facere posse ante causariã missionem in numeris manentẽ placet.

V.

Militibus etiam ijs, qui hæredes extiterint possunt substituere in ijs duntaxat, quæ sunt ex testamento eorum consecuti.

VI.

Si miles unum ex fundo hæredem scripserit: creditur quantum ad residuũ patrimonij, intestatus decessisse. Miles enim pro parte testatus pôt decedere, & pro parte intestatus.

Inspicitur a tempore militiæ circa testamentum ut non rumpatur agnatione quod in pagano secus esset.

VII.

Qui iure militari testatur, & si ignorauerit prægnantem uxorem, uel non fuit prægnans: hoc tamen animo fuit, ut uellet, quisquis sibi nasceretur, exhæredẽ esse: testamentum non rũpitur.

VIII.

Idẽ est, & si arrogauerit filiũ, nepos ve successerit in locũ filij.

IX.

Demq; erit dicẽdum, & si nato filio, uiuo se maluit eodẽ testamento durante decedere. Nã uidetur iure militari refecisse testamentum: ut est rescriptũ a diuo Pio in eo, qui cùm esset paganus, fecit testamentum, mox militare cœpit. Nã hoc quoq; iure militari incipiet ualere, si hoc maluit miles.

X.

Facere testamẽtũ hostiũ potitus, nec iure militari potest.

Sermo debet intelligi secundum conditionem personæ, ad quam dirigitur. Bart.

de testa.l.hac consultissima.§.si quis autem.& §.ex imperfecto.

Genus testandi.Iure communi.

Iudicia.Iure speciali.& ad hoc quod eligẽs vnũ nõ renunciat alteri [illegible] l.Claudius.& [illegible] quis omi.cau. te [illegible] quia autem. [illegible] Sed argu. contra. C. de testa. l.non codicillum. ff.de diuor.l.si.§.fi.

Voluisse Testari. Valere. Vt C. de codi.l.ti.& supra de uul. substi.l.cohæredi.§.cum filia. & ad idem C.de codicil. [illegible]

Nec quisquam. Alias nec quisquam alias deest nec: & tunc subaudi nõ dicet. nã &c. & alias est q is & lege tertio [illegible]

Iure militari. Surdus, & mutus miles in militia existens pôt iure militari facere testamentum. Viu.

Surdum. Id est eũ qui est surdus & mutus. quid autem sit in pagano plenè dicitur [illegible] qui testa.fa. poss.l.discretis.& ĩ. de testa.l qui in potestate.§.nu.& l se quẽ. H.

Missionem. Sed an post, dic vt Insti. eo.§.quãmo.

In numeris. Id est exercitu.

Miles. Substituere directo cum illis deo [illegible] fiant, alias nullum est priuilegium, vt Instit. de pupill. sub.§.fin.& probat hoc ĩ.eod.l.miles ita.§.ex hæredato.& C.eo.l.in testamento.in fi.& ĩ.ut.s.l.Centurio.

Si miles.

Si miles instituat sibi hæredẽ Titiũ ex fundo: quo ad totum aliud suũ patrimoniũ remanet intestatus: miles.n.pôt decedere pro parte testatus, & pro parte intestat is:quod non est in pagano.Viu.

Creditur. Imo cõtra.ut ĩ.eo.l.si certarũ. q est contra. Sol. creditur hic f. a iure.si probatur hoc voluisse militem. nam præsumo, quod hæredi omnia dare voluerit: ut ibi.lĩẽ cu.ra C.eo.l.quanquã.Solu. ut modo dixi, vel ibi intelligitur [illegible] ex vnde non potest ibi probari contrariũ hic in re certa: & est ratio quia ibi in quotis: & ideo secundum eã proportionabilitatem in cæteris valenti, quod hic in singulis non videtur sic fieri: si autem unum ex paganis institu-

eriat, vel ex castrensibus, illa sola habet ut C. eo.l.t.& l.& ibi nota.distincte:& facit ĩ.de hæred.inst.l.t.§.si ex fundo & de vul.subst.l.cohæredi.§.fi.& ĩ.ad Treb. l cogi.§.sed & si.& ĩ.de regu.iur.l.ius nostrum.& ĩ. de castr.pecu.l.hæreditate.§.t.& Insti.de hære.insti. §.non autem.

Vi iure.

Miles iure militari faciens testamentum, & ignorans vxorem suam prægnantem esse, cum esset prægnans præterijt posthumum: vel in ueritate non erat prægnans: sed post testamentũ viuo dicto milite conceptt, & peperit. & viroque prædictorum casuum fuit eo animo dictus miles, vt nollet suũ hæredem esse: tunc qui cunq; sib. nasceretur, non rumpitur testamentum eius. Et idẽ est, si post testamentum arrogauit filium, nam nõ rumpet eius testamentũ arrogatus; si maluit miles prædictus decedere durante eodem testamento: idemq; est similiter, si post testamentũ nepos sue cessit ei in filij mortui locum. & idem est si post testamentum natus est filius ei viuo se, & ita est in isto alio casu. Quidam paganus fecit testamentum nõ iu re: & postea cœpit militare: & voluit quod dictũ suum testamentum ualeret iure militari. Certe bene incipiet valere iure militari. & hoc dicit cum duabus ll.seq.Vio.

Qui iure. Facit C. eodem, l.sicut. & ĩ. si cum.& ĩ.eod.l.si filius.& ĩ.de iniusto testa.l.si quis filio.§.ultimum. vers. qua ratione.& ĩ.eodem, l.in fraudem.§. a.& Inst.eodem §.sed & si quis.

Non rumpitur. Scilicet agnatione posthumi.

Dem est, & si arrogauerit. Post testamentum.

Nepos ve. Id est natus ex filio adrogato.

Filij. Quia non rumpitur testametum.

Denique. Eodẽ testamento, quod ante fecerat.

Maluit. De hoc dicit ĩ.eod. tribunus.

Facere. Miles in hostium potestate positus, non potest facere testamentum iure communi nec etiam iure militari. Viuia.

Facere. ĩ. de testa.l eius.in prin.

P.Fl.patrimoniũ.

* Sic P.P. Hal. autẽ legit. vel cũ prægnans sciens, hoc tamẽ animo fit velit quis quis sibi &c.

Infra e. ut.l.ĩ. eo.

Hostiũ potius, i. captus ab hostibus Aut. Aug. emẽd. lib. 4 c. 10.

Idem li[illegible] XI.

Ex militari delicto capite dānatis testamentum facere licet de his duntaxat castrensibus. Sed vtrum iure militari,an iure communi quæritur. Magis autem est, vt iure militari ei testādum sit. Nam cùm ei quasi militi tribuatur ius testandi:consequens erit dicere iure militari ei testādum. Quod ita intelligi oportet,si nō sacramenti fides rupta sit. Si miles incertus, an sui iuris sit testamentū fecerit: in ea conditione est testamentum eius, vt valeat. Nam & si incertus, an pater suus viuat,testamentum fecerit: testamētum eius valebit. Si filiusfamilias ignorans patrem suum decessisse,de castrensi peculio in militia testatus sit: non pertinebunt ad hæredem eius patris bona, sed sola castrensia.

Papinianus [illegible] responsorum XII.

Milites enim ea duntaxat, quę habēt, scriptis relinquunt.

Vlpianus li. xlv. ad edictum. XIII.

Idem est, & si de testamento mutādo cogitauerit: non quia adimere volebat castrensia bona hæredi scripto, sed quia de paternis testari volebat, & alium hæredem scribere. Sed si iam veteranus decessit: vniuersa bona etiam pater na ad hæredem debent pertinere castrensium.

Marcel[illegible] [Dige]storum XIIII.

Neque enim [illegible] iam potuit de parte bonorum testari. De

De militaribus delictis dissertatio Alex. ab Alexā. li.2. c. 13.

EX militari. Miles capite damnatus ex militari delicto. potest testari super bonis cast.& non super alijs: et iure militari, & non alio iure. Si autem fidem sacramenti rupisset dictus miles,non posset aliquo iure testari. Quid si miles sit incertus,an sit sui iuris? Certe pōt facere testa.& idem dico, si incertus esset an pater suus viueret Sed quid si pater dicti militis decessisset, & ipse miles ignorabat, & fecit test. in militia? Certe bona sua castrensia pertinebūt ad hæredem, & nō bona patris sui: quia milites relinquunt scriptis hæredibus ea duntaxat, quæ habent: paterna autem bona non habebat adhuc dictus miles: quia pro hærede adhuc non gesserat. Sed quid si dictus miles sciebat bene patrem decessisse, & instituit sibi hæredem Titiū in castren.sib.& paternis bonis & postea cogitauit d. test. mutando, & de instituendo sibi aliū hæredem in paternis bonis solis: nunquid dicta bona habebit primus hęres s. Titius? Et dicitur quod non, sicut nec a in prox. casu. habebunt ergo hoc casu paterna bona venientes ab intestato,& nō primus hæres,neq; ille quem in secundo instituere in corde gesserat.sed si tertio eodem casu decessit factus ueteranus, uniuersa bona debent ad Titium primum hęredem pertinere,& non ad uenientes ab intestato: & est ratio:quia postquam factus est ueteranus,non potuit de parte bonorū testari: & de parte non,et hoc dicit infra ad l.neque.§.1. Viu.

a Licet. Sec. in pagano:ut ſ. de test.l.ei q.§.1.& § fi.

b Vtrum militari. Alias naturali: ut ſ. de iniust. test. l. si quis ex. §.irritum.& ʒ.de leg.3.l. si quis in princ. §.miles. & ʒ.de uet. mi.fue.l.t.Sed contra.C.de inoff. test.l.si quādo Solut.ut ibi.& adde hic distinctionem, quæ est C.eo.l.à militibus.

ADDITIO. Dic secūdū Bar.hic,quod si cum milite loquebatur, intelligitur, q̄ facit iure militari. nā sermo debet intelligi secundum cōditionem personæ, ad quam dirigitur: ut hic: & l.plenum.§. equitij.ſ.de usu & habi. & per Dy.in ca.ea quæ.de reg.iur.lib.6.

c Sacramenti fides.i. si non fecit cōtra aliquod capitulum, quod iurauit: utirc ad hostes,uel uedere arma.

d An sui iuris. Quia dubitat, an fuerit competens iudex, uidelicet ille coram quo fuit emancipatus: qd̄ est opus:ut C.de emanci.lib.l.t.&.l.fi.vel an sint latrones,uel hostes,qui eum ceperunt,vt in pagano dicitur: vt ʒ.de leg.3.l.t.in princ.

e Nam & si incertus. Sec. in pagano: vt ſ.de test.l. de statu.& ʒ.de leg.2.l.t in prin.& de codicil l. Aristo. & ʒ de acqu. hære.l.hæres.quæ sunt cōtra: sed si hęres de statu suo dubitet,nō nocet aditioni.vt ʒ.si.j.l.sed &

si de sua. & dic ut ibi.

Pro intellectu istius glossæ,dic quod si est incertus, an sit filiusfamilias,uel paterfamilias miles pōt testari, quia quomodocunq; se habet, permittitur sibi testari: secus si miles sit incertus, an sit sui iuris, uel seruus: puta est incertus an sit captus ab hostibus,vel a latronibus: quia tunc non potest testari, secūdum Iacobum de Raue.Pet.& Cy. & Bald.

f Ignorans. Maxime, secundum quosdam. Acc.

g Non pertinebūt. Secus si paganus.i. veteranus est fact⁹: vt ʒ.l.3.in fin.& ʒ. de castrēsi peculio. l.hērditate.§.1.Acc.

h Milites. Habent.i.tenēt scilicet in castris: sic ʒ.de uerbo. obli gat.l.stipulatio ista habere, & ubaudi, scilicet si noluerit. & de paganis temanet intestatus:ut C. eod.l.1 & sic hic em de paganis testari noluit.

i Idem est. Vt hæres castrensium non habeat nisi castrensia.

k Veteranus. Post annū missionis, secus si ante:ut Insti. eo. §.sed hactenus.

l Vniuersa bona. Vt ʒ. de castrensi peculio.l.hæreditate.§.primo

In P. Fl. ad hęredē pertinere castresiū.

Marcel. li.10.Digestor. scribit, Neque enim iam potuit de parte bonorum testari. De porta.&c. atque ita ca. Neque enim, nō est separatum, prę cedenti.

Neq; enim.Casus in §. depotati. uf[illegible] fine l.eū l.seq. Non solū deportati, sed etiam omnes [illegible] qui alias testan[illegible] capere non possunt, a mi[illegible] hæredes institui [illegible] præ. et etiam [illegible] ę he redē instituere non pōt.sed si tēpore mortis dicti [illegible] rus inueniatur in ciuitate dictus pœna [illegible] confirmatur institutio. & idem est in omni alio non capace a milite instituto: & potest capace inuento tempore mortis militis.Quid si dictus miles instituat sibi hæredem seruum suum,quem liberum esse credebat,& non dedit ei libertatē? Certè non valet institutio.Sed quid si dictus miles instituit sibi hæredem [illegible], & ei substituit Seium: & di[cto] suo seruo libertatem dedit, & rogauit dictum institutum, & substitutum,ut hæreditatem restituerent dicto seruo: & postea decessit dictus miles: & postea antequam adiret, decesserunt in stitutus, & substitutus? nunquid habebit libertatē & hæreditatem dictus seruus? Et dicitur quod sic: ac si libertas,& hæreditas data esset ei directā. In testamento autem pagani distinguereetur in prędicto casu: quia si decederent institutus,& substitutus viuente dicto testatore, & sciente: tunc nihil noui statuendum esset & sic non ualeret libertas testamento data dicto seruo.Si aut decessissent dictus,institutus, & substitutus ignorante testatore, uel post mortē testatoris: subueniendum est,ut ualeat libertas,& habeat hæreditatem dictus seruus libertate donatus. Vin.

m Neque enim. Cōtinuatur cū superiori lege, idē &c.

n De parte. Cum iure communi debeat testari:ut Insti.eo.

portati, & ferè omnes ij, qui testamenti factionem non habent, à milite hæredes institui possunt. Sed si seruum pœnæ hæredem scribat, institutio non valebit. Sed si mortis tempore in ciuitate inueniatur: institutio incipit cõualescere, quasi nunc data hæreditate. Et generaliter in omnibus id poterit dici, quos miles scribit hæredes: vt institutio incipiat uires habere si mortis tempore talis inueniatur, vt à milite institui potuerit. Si seruum proprium, quem liberum esse credidit, miles hæredem sine libertate instituit: in ea conditione est, ut institutio nõ ueleat.

Fauore militis, & fauore libertatis, & institutionis fideicommissaria libertas trahitur ad directam

Cum miles in testamento suo seruo libertatem dederit, eidemq; & à primo, & à secũdo hærede per fideicommissum hęreditatem reliquerit: quamuis & primus hæres, & substitutus prius quam adierint hæreditatem, mortem obierint: non debere intestati exitum facere, Imperator noster cum diuo Seuero rescripsit. sed perinde habendum esse, ac si eidem seruo libertas simul, & hęreditas directo data esset: quæ utranque ad eũ peruenire testatorem voluisse negari non potest.

[illegible] deicom XV.

TRactabatur, an tale aliquid & in paganorum testamentis indulgendum esset. Et placuit, non sine distinctione hoc fieri: sed si quidẽ uiuo testatore, & sciente decessissent: nihil noui statuendum: si autẽ ignorante, aut post mortem eius: omnimodo subueniendum.

[illegible] XVI.

IN frau-

fi.eo.§.sed hactenus.

Deportati. Hi non capiunt iure communi: ut C. de hęre.insti.l.1. & ĩ.de bo.pos.l.edicto pretoris. sed ex testamento militis sic: ut hic, & ĩ. de leg.3.l.si deportati.§.si miles. sic ergo hic passiue accipitur testamẽn factio ut Inst. de hære.quali.& diffe.§.testamenti.

Et ferè. Sunt autem multi: vt nota. Instit.de leg.§.legari.Iere autem dicit propter illud quod est ĩ.proxi.§. & §.si seruum. & de ijs, quæ pro non scri.hab.l.fi.& ĩ.de ijs, quib.ut indig.l.mulierem.& ĩ.e.l.miles.§.mulier. & C. de hęred.l.ti. & sic facit C.eod.l.ex testamento.

Seruum pœnæ. Ad hoc ĩ.de ijs, quę pro non scrip.l.3.

Conualescere. Sic ĩ.de reb. du.l.si contraus. Arg. contra ĩ.de reg. iur.l.q̃ ab initio.

Mortis tempore. In a ijs tria tempora ut ĩ.de hæredi. insti.l. si alienum.§.1.

Non ualeat. Vt Inst. qui dat.tut. post.§ plane. sic & ĩ.de fideic. lib.l.generaliter §. si quis tutorem. Sed contra C.de hæredi.institu.l. cum proponas. ubi tenet testamentum. Solu. nec ibi tenet institutio in primo casu: & tõ substitutus admittitur. Item in secũdo ideo ibi tenet, quia erat cõmunis: unde erat cui quærere posset, hic pupilus: unde non erat. cui quærere posset, nisi ipsi testanti, uel eius futuro legitimo facto hæredi: quia erat eadẽ persona secum. Item facit C.de nec.ser.l.2.

A primo. Scilicet instituto.

Secundo. Scilicet substituto.

Reliquerit. s.ut qui eorum esset hæres, restitueret.

Obierint. Viuo, uel mortuo testatore: sed in pagano distinguitur: ut ĩ.l.1.

Data esset. Quod quidem tam militię quam libertatis fauore contingit. R. & sic est C.ad Treb.l.pen.§. cum autem.& ĩ.ad Trebel.l.facta.in fi.

TRactabatur an tale aliquid. Quale est illud qd̃ dictum est de mili.testa.ŝ.l.proxi.in fi.

Nihil noui. id est nihil ualebit. & sic non ualet libertas eo testamento data. potuit enim mutare, & nõ fecit, & ideo uidetur firmare, ut ŝ.eo.l.idem erit. & argu. C.de inof.test.l.3.

Subueniendum. Et testamento ut ualeat, & quidẽ fauore libertatis. sed hodie uidetur hoc ius commune etiam sine fauore libertatis, uel militiæ, ut C.ad Treb. l.pe.§.cum autẽ. ubi mortuo instituto transeunt actiones sine restitutione. sed illud quando est, in quem transeant: hic erat seruus in quem transire non potest fideicomissum nisi sit liber, & liber esse non potest nisi adita hæreditate: ut C.de cadu. tol.l.1.§.in nouissimo. sed dispensatur fauore libertatis. ut hic, & ĩ.ad Treb.l. facta.§.fin. sed ŝ.l.prox. fauore libertatis, & militię. & sic not. ualere testamentum sine institutione.

IN fraudẽ. Casus in princ. est planus usq; ad §. sicut autem. Miles potest dare hæreditatem suam nuda sua uolũtate, & etiam adimere ei cui dedit. unde nullius erit momẽti militis testamentum, si ipsum miles cancellauerit uel inciderit. si autẽ post cancellationem ualere uoluerit testamentum suum: ualebit ex suprema eius uoluntate. Quid si miles induxit testamentum suũ: & postea eũ annulo suo signauit ipsum: certe tũc distinguitur, quo proposito signauit, nam si signauit ex eo, quod pœnituit eũ, quod mutauerat uoluntatem cum induxit testm̃: intelligitur renouatũ testamentum: si autem ideo cum annulo signauit, quia uolebat ita stare clausum testamẽtũ, ne possent legi ea, quæ in eo scripta fuerant: existimabitur potior causa iudicij militis facti irriti ꝓpter dictã inductionem, & ita sicut erat irritũ testam per inductiones, ita remanebit. Testamẽtum ante. Titius paganus fecit non iure testamentum: & postea factus miles decessit. nunquid militari iure ualet dictum testamẽtũ. Et dicitur quod sic: nisi dictus miles contrarium dixisset. Sequens §. dicit, quod si aliquis scribat se hæredem in testamento militis. non remittitur ei pœna senatusconsultu [illegible] Iboniani, de qua dicitur ĩ.de falsis.l.diuus. Miles & ad tempus. Hic §. dicit quatuor. quæ permittuntur militi, quæ non permitterentur pagano. Primum est: quia potest Titium instituere usq; ad pascha, & dicere quod a paschate in antea sit sibi hæres Seius. Secũdũ est: quia põt dicere ita in testamẽto suo, Titius sit mihi hæres: & postq nauis ex Asia venerit, Seius sit mihi hæres. Tertiũ est, quia potest ita dicere. Titius sit mihi hæres, usq; dum nauis ex Asia venerit. Quartum est: quia sibi, & filio suo põt facere testamentu iure militari: & soli filio, & non sibi: & hoc caso cũ facit soli filio testamentu ita demũ valet, si miles prædictus in militia decesserit: uel si decessit domi intra annum a tempore, quo fuit missus de militia. Bonorũ. Generaliter determi[illegible]tũ est Insti.de bono post §.fi.

Testm̃ sine institutione q̃n. que ualet.

intra quantum tempus potest peti bonorum possessio, nunquid post illud tempus poterit hæres militis petere bonorū possessionē in bonis militis? Et dicit quod non: & sic etiam utitur iure cōmuni in hoc alio casu. Legauit miles Titio fundum sibi in dotem inæstimatum datum.certè si

ᵃ Soli filio. Vt ǰ.eo.l.miles ita.§.fi.in pagano secus ut s̄. de uulg.substi.l.2.§.quisquis autem.

Quod testamentum. Scilicet solius filij.

Tempora. Centum dierum, uel anni: ut Instit. de bonorum possessione.§.liberis.

dem planè creditorum nec miles amplius, quàm vnum necessarium facere poterit. Sicut autem hæreditatē miles nuda voluntate dare potest, ita & adimere potest. Denique si cancellauerit testamētum suum, vel inciderit, nullius erit momenti. Si tamen testamentū cancellauerit, & mox valere voluerit, valebit ex suprema voluntate. Et ideò cum miles induxisset testamētum suum, mox an nullo suo signasset, qui super ea re cogniturus erit considerabit, quo ꝓposito id fecerit. Nam si mutatæ voluntatis eum pœnituisse probabitur, renouatum testamentum intelligitur. Quod si ideo, ne ea, quæ scripta fuerant, legi possint; causa irriti facti iudicij potior existimabitur. Testamentum ante militiam factum à milite, si in militia decesserit, iure militari ualere, si militis subiuncta voluntas contraria non fit, diuus Pius rescripsit.

Priuilegium militis non tollit delictum scribentis.

Si quis se scribat hæredem in testamento militis: non remittitur ei senatusconsulti pœna. Miles, & ad tempus hæredem facere potest, & alium post tēpus, vel ex conditione, uel in conditionem. Item, tam sibi quam filio iure militari testamētū facere potest: & soli filio, tametsi sibi non fecerit. quod testamentum valebit, si fortè pater vel in militia, uel intra annum militiæ decessit. Bonorū possessionē vltra tēpora edicto determinata nec militis posse agnosci, Papinianus li. quartodecimo quæstionū scribit: quia generalis est ista determinatio.

XVII.

Dotalem fundum si legauerit miles: nō erit ratum legatum propter legem Iuliam.

XVIII.

Si certarum rerum hæredes instituerit miles: veluti alium urbanorum prædiorum, alium rusticorum, alium cęterarum rerum. valebit institutio: perindeque habebitur, atque si sine partibus hęredes eos instituisset, resque omnes suas

sicut lex Iulia hoc ꝓhibet in paganis: ita & in militibus, & hoc dicit cum seq. Viuianus.

In fraudem. Facit s̄.de hęred. inst. qui soluendo. & l. soluendo. nec enim in alterius damnū alteri debet dari priuilegium. vt C. de emancipa. lib.l.nec auus.

Nuda. A solennitate verborū, verbis tamen opus est: ut ǰ.eo l. Lucius.

Signasset. Id est, sigillasset, & clausisset. Accur.

Cogniturus. Id est iudex considerabit.

Si ideo. Scilicet clausit, & sigillauit.

Potior. Quā causam reformari: nā neque firmatur. sed qd in dubio? Resp. non cancellatum testamentum maneat, ut hic: & quia dixit probabitur sup. proximè. & facit ad l.s. de test.l. ad testiu.§.si signa. & l. si testamētum quod resignauerit. & ǰ.si tabul.testa.l. 1.§.si hæres. & s̄.e. l.idem erit.& ǰ.eo. l.tribunos.§.fi.& l. Titius. in fi.& Instit. eo.§ sed & si quis.

Testamentum. Non solenne.

Ante militiam. Sed quomodo erat miles ante militiā? Respon. miles non militans, & in eo hoc intellige, secus si paganus erat: ut hic, & ǰ. eo.l.tribunos.§.fi. & sup.e.l.idem:pe.in fine, quæ sunt contra.

Iure ciuili. Mutato personæ statu plenius tenet prima voluntas: vt s̄.eo.l.neq;.§.1.& arg.s̄. de actio.empti.l.si quis alienam.& de rei uendi.l.si à Titio.

Senatusconsulti.f. Liboniani quod fuit factum ad supplendam l.Corn.de fal.& quod dicit pœnā, dic falsi.vt ǰ.de fal.in tit.& l.diuus. sic ergo priuilegium testantis non tollit delictum scribentis, sed priuilegium scribentis tollit: vt C.de ijs,qui sibi adscri.l.quod adhibitus, & facit ǰ.de ijs qui sibi adscri.l.fi.

Miles. Facit ǰ.eodē l.miles ita.in princip.& l.quęrebatur.§.fi.& C.eo.le.certi.Sed aliud in pagano: ut s̄.de hære instit.l.si hęreditas.& Insti. de hæred.institu.§. hæres pure. Hugo.

In P. Fl. nō est subiūcta. Porro locum hunc pulchre, ac subtiliter explicat Viglius in commēt. ad §. sed & si quis aū. de militar. test. Institu. lib. 2.

Testantis priuilegiū delictum scribentis nō tollit.

Generalis. Scilicet ut non sit ulla exceptio.

Dotalem. Legem Iuliā. quæ inhibet alienationem fundi dotalis. ut Insti.qui. ali.licet vel non. in pri.& facit ǰ.de leg.2.l.cū pater.§.qui dotale. Et non. priuilegium non tollere priuilegium: ut s.ex quib. caus.ma.l.fi. Sed an debeatur hoc casu æstimatio? Resp. non: cum legatarius non habeat eius cōmercium: ut ǰ.de legat. 2. l. mortuo.§. Labeo.

Si certarū. Titius miles instituit sibi Seium hæredē in vrbanis prędijs suis, & Sempronium in rusticis, & Caiū in omnibus alijs bonis suis: postea decessit dictus miles nunc quæritur, an valuerit dicta institutio? Et dicitur quod sic, & perinde haberi debet ac si instituisset eos sine partibus, & prælegasset dicto Seio vrbana prędia, & Sempronio rustica, & Caio alias suas res, vt sic habeant ęquales partes vniuersæ hæreditatis. sed dictas res habet vnus ab alijs suis cohæredib. per præceptionem. Sed quid si instituit Seiū in castrensibus suis rebus, Caium autem in alijs? nunquid ille qui institutus est in castrēsibus, tenebitur ære alieno per militem cōtracto in alijs rebus, vel ecōtra? Et dicitur quod non, imo quilibet hęredum tenebitur pro illo tantum ære alieno, quod cōtractum est in illis bonis, in quibus ipse institutus est. & quod dixi in debito a milite: idē est in credito. Sed quid si pars instituti in castrensibus rebus non sufficiat æri alieno per militem cōtracto super castrensibus bonis, & ita noluit hęreditatem adire, & institutus in paganicis rebus, quæ non erant grauatæ multum ære alieno, adiuit pro sua parte, nunquid tenetur satisfacere etiam illis creditoribus, qui crediderunt super bonis cast. Et dicitur quod sic. aut si non vult satisfacere debet eis dimittere totam hæreditatem. & quod dixi in instituto in paganicis, idem esset in instituto in castrensibus & econtra.

De hoc §. vide i c. 1. in gl.sup verb. absque deductione. cit. ca medie. ibi, cū peo dicta quæ fit his verbis ex, de testis.

Priuilegiū non tollit priuilegium.

Si eodem

Si eodem. Titius miles instituit sibi hęredem Seium, & in eodem testamento exhæredauit dictũ Seiũ. Certè adempta uidetur Seio hæreditas: paganus aũt nõ posset ita adimere per exhæredationẽ. Si pater. Filiusfamilias miles & castrense peculium habẽs instituit sibi hęredem patrem suum in dicto peculio: & quibusdã legata reliquit. pater nolens legatarijs respõdere omisit ad[i]t[i]onẽ ex testamento, & possidebat alio mõ quasdam res ex dicto peculio, certè tenetur legatarijs & idem eẽt, si dolo desijsset possidere dictas res peculiares. Si miles. Titius miles fecit testm̃ in militia existẽs, & legata specialiter certis i[n] dicto testamẽto quibusdam reliquit: & post ea in eodẽ testõ ita dixit. Si quos codic. faciã, eos c[on]firmo in hoc meo testõ [...] his cõpletis tempus suũ de militia. & postea domi existẽs, fecit codicillos, & reliquit qu[...]idam alijs legata [...] cer[...] Et ideo annu[...] de di[...] missus decessit nũqu[...] codici[...] seruabitur forma [...] iuris ciuilis & cõmunis. f. ut de di[...] is legatis in codi[...] is se[...] his possit detrahi quarta, cum quadrans solutis legatis nõ remaneat hędi[...] Et uidetur quod nõ: quia dicti codicilli fuerũt (ut dictũ est) confirmati in dicto testamẽto in militia facto. Vnde sicut de legatis in dicto testõ rel[ictis] nõ potest detrahi Falc. iure militum [...] ita uidetur quod non possit detrahi Falc. de dictis legatis in codicil[lis] relictis. Dicitur tamen hic quod bene possit detrahi falc. de dictis legatis in codicillis relictis & hoc ideo, quia iam desie[r]at esse miles, cum fecit codicillos. Viuianus.

alienum res, ut hic? Responde: ibi non est uniuersitas, hic sic. nam bona castrensia una uniuersitas est: & sic est pagsnica alia: & ita ibi totum patrimonium intuetur æs alienum. ut ĩ. ad Trebelli. l. 1. §. si hæres. & sup. de iudi. l. si fideicommissum. §. tractatum.

per præceptionem, cuiq; legando distribuisset. Iulianus etiam ait, si quis alium castrensium rerum, alium cæterarum scripsisset hęredẽ: quasi duorum hominum duas hæreditates intelligi: ut etiam in æs alienum, quod in castris contractum esset, solus is teneatur, qui castrensium rerum hæres institutus esset: extra castra cõtracto ære alieno is solus obligetur, qui cæterarum rerum hæres scriptus esset. Cui scilicet conueniens uidetur respondisse, ut ex quaqua causa debeatur militi: uel huic hæredi, uel illi ipso iure debeatur. Quod si alterutra pars bonorum æri alieno, quod ex ea causa pendebit, non sufficiat: & propter hoc is, qui ex ea parte hęres insti tutus est, non adierit: alterum, qui adisset, compellendum esse, aut defendere totam hæreditatem, aut totam creditoribus soluere.

Miles posse hæreditatem relinquere: & eandem adimere in eodem testamento.

Si eodem testamento miles eundem hæredem, deinde exhæredem scripserit, adempta uidetur hæreditas: cum in paganorum testamento sola exhæredatione hæreditas, [a] adimi nõ posit.

Si pater a filiosamilias & milite ex castrensi peculio hæres institutus omissa causa testamenti aliquid ex peculio posside bit: dolo ue malo fecerit, quò minus possideret: datur in eum legatorum actio. Si miles testamentum in militia fecerit, codicillos post militiam, & intra annum missionis moriatur: plerisque placet in codicillis iuris ciuilis regulã spectari debere: quia non sunt a milite facti, nec ad rem pertinere, quod testamẽto cõfirmati sunt.

Ideoque in ijs legatis, quæ testamẽto data sũt, legi. Falcidiæ locum non esse: at in ijs, quæ codicillis scripta sunt, locum esse.

[...] XIX.

Si eodem. Prout habes in fine. §. non possit: pone casum in seruo hærede instituto, & libero. nam eo dem testamento potest ei adimi hæreditas sola sine libertate: & hoc a milite &̃ à pagano: ut & sup. de libe. & posthu. l. si ita. §. regula. Et qđ dicit exhæredem. id est, hæreditatem adimendo, dicendo, exhæredo, uel adimo. Item pone in libero extraneo instituto, & eodem testamẽto postea exhęredato: nam hoc miles facere potest, non paganus: quia res est in extraneo inepta exhæredatio: ut ĩ. de uerb. obli. l. quidam cum filium. sed miles nuda uoluntate aufert: ut sup. eod. l. in fraudem. §. j. & secundum hoc ordinabis literam in fin. sola exhæredatione non possit &c. Si uero habeas, sine nõ, dic, q̃ miles potest adimere hæreditatẽ datã eodẽ testamẽto, cũ hoc possit paganus: & fortè fiet illud ẽt per uerbum exhæredo, quod sprè ponitur iam eo instituto, aliàs nõ, ut d. l. quidam. & facit sup. de test. l. hæredes. § si quis post. C. de test. l. hac consultissima. §. si quis autem. & l. si socius. Dic secundum Bal. hic, quod prima casus positio est uera secundum literam negatiuam, ul[tim]a secundum affirmatiuam est uera, sed media est falsa: ut sup. de hære. insti. l. si pater.

Legatorum actio. Vt in eũ qui omissa causa testamẽti ab intestato possidet hæreditatẽ, ut ĩ. si qs omis. cau. testa. l. j. & intellige patrem teneri ad finẽ peculij, & proprio: licet alias deberet teneri, & soleat nomine peculij usque annum tantu. [...] cum ab intestato [fi]lius decessisset: ut omnia hæc probãtur apette ĩ. de cast. pec. l. pater qui. H. Item dic qđ' nisi fuisset testatus, pater iure peculij occupasset, ut ĩ. de castr. pec. l. s.

Si miles. Ad euidentiam dic, quod Falcidia cessat in testamento militis: ut C. ad l. Falc. l. in testamento, & j. C. eo. l. in testamento.

Plerisque. Et bene.

Regulam. Id est solẽnitatẽ, ut habeat locũ Falcidia.

Confirmati sunt. Et ideo uidebatur tempus testamenti

Distribui[sset]. Sic & in pagano: ut sup. de hæredibus instit. l. ex facto §. 1. & facit sup. eodem. l. si miles. & qđ ibi notatur. & C. eo. l. 1. & s. & quæ ibi notantur.

Duas h[æ]reditates. Ad hoc sup. de compen. l. si cum militi. & sup. familię ercisc. l. hæredes. §. 1. & facit sup. eo. l. si miles. & quod ibi not. & C. eo. l. 1. & s.

Soluere. Id est, tradere: & hoc ne priuilegiũ noceat creditoribus: ut ĩ. e. l. cum filius. & est ad hoc ĩ. ut. j. l. cum hæreditate. & ĩ. de bon. pos. l. sed cum patrono. in pri. Itẽ contra ĩ. eo. l. si duobus, solu. ibi. Itẽ contra sup. quib. mo. usus f. amit. l. si sub cõditione. sed ibi sunt duo testantes. hic unus. Item ibi duo testamenta. hic unũ. Item quare in princ. huius legis non concomitatur æs

[a] Quidã putãt hoc loco negationem abundare: tamẽ Anto. August. emen lib. 1. c. 3. admonet ita scriptum esse in Pã. Flo. ut hic legitur.

Si verò composita verạque legata, tam quæ testamento, quàm quæ codicillis data sũt vltra dodrantem sint: quæritur, quatenus minuantur ea, in quibus Falcidia locum habet. Commodissimė autem id statuetur, vt ex vniuersitate bonorum insolidum solutis legatis, q̃ testamento miles dederit, id quod supererit, pro dodrante, & quadrante diuidatur inter hæredes, & eos, quibus codicillis legata data sunt. Quid ergo, si consumant vniuersorum bonorum quantitatem legata, quæ testamento data sunt? utrum nihil ferant ij, quibus codicillis legatum est, an aliquid? Et quoniam si adhuc miles hęc quoque legasset, cõtribuebantur omnia, & pro rata ex omnibus decedebat ea portio quã amplius legauerat, quam in bonis habuerat: nunc quoque idem fiet: deinde constituta quantitate legatorum, quæ codicillis data sunt, ex summa, quæ efficiebatur debita, si æquo iure omnia deberentur, quartam deducent his solis, quibus codicillis legata sũt. Quòd si post vtraque legata solida computata deprehenderetur, quod remaneat apud hęredẽ, non tñ sufficiens quartæ eorundem legatorum: quod ei deest, detrahatur ijs solis, qui-

menti tantum inspiciẽdum: & perinde ac si i testamẽto essent relicta legata in codicillis: ut j̄.de codicill.l. ij.§.codicillorum. sed tñ secus: ut hic dicit. & j̄.l.prox. & j̄.ad l.Fal.l.si miles. H.& no.arg. qđ si legatus reseruat sibi primã. uacaturam in aliqua ecclesia, & exeõmunicauit rebelles: & eo facto priuato locus cœpit uacare: quod nõ teneat eius excõicatio: ut ita tẽpus in quo præbẽda debet conferri inspiciatur: & non quo ipse retinuit sic arbiter non põt statuere diem in tempus, in quo non est futurus arbiter, ut s̄.de arb. l.si cum dies.§.si in tra.& facit j̄. de codic.l.cõtinemus §.si miles.& C. de man. testa.l.1.& cõtinua l.seq.

r Adde rõnẽ ad hãc gl. qa reseruatio legalis dr̄ expirare cũ legatione, in c.p̄senti. de off.leg.in 6. Cat. in cle.1.4.q. extra de præben.

S I uero. [illegible]

Pone quod in dicto testamento, & i dictis codicillis vt in proxi.§.1. præceden. reliquit dictus miles legata in quãtitate consistentia: & tot reliquit: quod utrisq; simul compositis, & cõputatis excedunt dodrantem, & tangunt quadrantẽ, qui debet ad minus remanere hæredi de iure, quomodo minuentur per Falci.legata, in quibus dictum est locum habere Falcid. id est legata in codicillis data? Respon. quod ex omnibus bonis debet solui solida legata in testamento data: quia de eis non debet detrahi Falcidia, ut dictum est. Illud autem quod superest de dictis legatis debet diuidi iter hæredes ex una parte & illos legatarios, quibus legatum est in codicillis ex alia. hoc modo scilicet, ut legatarij habeant dodrantem, & hæredes quadrantem. Sed quid si dicta legata testamento relicta consumant quantitatem uniuersorum bonorum, nunquid habebunt aliquid illi legatarij, quibus legatum est in codicillis, an nihil? & certe hic talis modus seruabitur. Pone, quod dictus miles habeat in bonis 12. & in testamento legauit 12. & in codicillis 4. & sic legauit quatuor plus quam haberet in bonis. certe ista 4. debent statim detrahi de utrisque legatis: & ita remanebunt legata testamenti x. & legata codicillorum duo. certe de duobus quæ remanent relicta in codicillis detraheẽ Falcidia: & non de x. quæ remanent relicta. in testamento. Et hoc ideo, quia & si antequã esset missus de militia dictus miles legasset, non solũ in testamẽto, sed etiam in codicillis dicta 16. contribuerẽtur oĩa legata. Et pro rata ex omnibus legatis decederet dicta portio quã amplius legauerat, quã in bonis suis habebat, id est dicta quatuor. Si autẽ legasset i dicto testamẽto 5. & in dictis codicillis alia 5. cum habeat in bonis suis 12. soluuntur integra 5. legatarijs testamenti, & quod deest hæredi ad quartam supplebitur eidem de legatis in codicillis relictis, id est de alijs quinque, unde hæres habebit tria, & legatarij codicillorum habent quatuor. Viuianus.

a Si Vero cõposita. Id est cõputata: cum sint in quantitate relicta. Nam supra locutus est ubi sunt in specie relicta: vt si uni fundũ, alii domum legauit: & tunc euidens est, de quo detrahitur, & quid debeat soluere hæres, si uero i quantitate sunt hæc & alia relicta: tũc merito quæritur, quãtũ, uel quo debeat soluere hęres. Az.

Data sunt. Id est relicta uidentur.

Vltra dodrantem sint. Ita qđ totã substantiam consumãt: ut differat ab ultimo casu legis. §. quod si post &c. Vel dic quod & hic aliquid remanebat hæredi: ut & ibi: & sic sit idem casus. Et dic quod Titius cccc. habebat in bonis: & in testamento tempore militæ facto legauit ccc. in codicillis factis post militiam intra annum legauit xc. & decessit intra eundem annum de primis ccc non detraheret Fal. hæres, cum cessat in testamento militis: sed de relictis in codicillis sic: quia tunc nõ erat miles. Secundo quæritur si in testamẽto cccc. codicil lis c. legauit. Rñde idem esse quod esset hic alio casu quando omnia quingenta i testamẽto legasset. nam tũc sicut antea deduceret qđ in bonis non e[st], diminuendo cuilibet legatario quintã eius quod ei relictũ est: sic & nunc deducet de quolibet quintam eius qđ ei relictum est. sic & nunc deducet de quolibet quintam tam de legatis testamenti, quam codicillorum. & sic legatarij codicillorum debent habere xx. ex quibus detrahitur quarta.s.xx ai legatarijs testamenti nihil detrahi[tur] sed detracta quinta quadringentorum. lxxx. quæ non erant in bonis, solidum residuum habent.s.cccxx sic ponitur casus j. ad legem Falcid.l.si post missionem.

Locum habet. Vt sunt relicta in codicillis. vt sup.l. proxi in fine.

Dodrante. Vt dodrantem legatarij, quadrantem hæres ferat.

Bonorum. Quę sunt cccc.

Testamento data sunt. Quia cccc. testamento, codicillis. c. legauit.

r Et quoniam. Nunc adducit simile per qđ soluet.

Adhuc miles. Id est nondum missus de militia

Legasset. In testamento, quæ dedit in codicillis.

Amplius. Præmitte legauerat amplius &c. hoc.n. fieri debet: vt Insti.ad leg. Falc.in fi.& facit C. eod.l.in testamento.§.sane. & j.ad leg. Falc.l.in ratione.§. quod vulgo

Constituta. Id est considerata, quæ est. lxxx.

Æquo iure. Nam si nulli detraheretur Falcidia, ita his deberetur totum quinta detracta, quæ in bonis nõ erat vt legatarijs testamenti, sed in nostro casu nõ debetur æquo iure. cum his detrahatur Falcidia non.

o His solis. Id est ab his solis.

p Quod si post. Redit ad primum casum legis.

q Quartæ. Quæ sunt xx. de lxxx.

r Legatorũ. s. in codicillis relictorũ: vt in primo casu huius

bus codicillis legata data sunt.

Vlp[illegible] tion[illegible] XX.

QVærebatur, si miles, qui habebat iã factum testm̃, aliud fecisset: & in eo cõprehendisset, fidei hæredis cõmittere, vt priores tabulæ valerent: quid iuris esset? Dicebam, Militi licet plura testamenta facere. sed siue simul fecerit, siue separatim, vtique valebunt, si hoc specialiter expressit: nec superius per inferius rumpetur: cùm & ex parte hæredem instituere possit: hoc est, ex parte testatò, ex parte intestatò decedere. Quinimo & si codicillos ante fecerat, poterit eos per testamentum sequẽs cauendo, in potestatem institutionis redigere, & efficere directam institutionem quæ erat precaria. Secundum hæc in proposito referebam: si hoc animo fuerit miles, vt valeret prius factum testamentum, id quod cauit, valere oportere: ac per hoc effici, vt duo testamenta sint. Sed in proposito cum fidei hæredis committatur, vt valeat prius testamentum: apparet, eum non ipso iure valere voluisse, sed magis per fideicommissum, id est, in causam fidei commissi, & codicillorum vim prioris testamenti conuertisse. Vtrum autem totum testamentum in eam causam conuersum sit, hoc est, & hæredis institutio, an verò legata tantùm, & fideicommissa; & libertates, quæritur. Sed mihi videtur non solùm cætera præter institutionem hæredis, sed & ipsam institutionem in causam fideicommissi vertisse: nisi aliud testatorem scripsisse probetur. Si quis à milite hæres ad tẽpus scriptus sit, & alius ex tempore: quæritur, an posterior hæres à priore relicta legata debeat? Et arbitror hũc non debere: nisi alia voluntas militis probetur.

Iulianus lib. xxv. Digestorum XXI.

TRibunus militũ si intra dies certos, quã

---

huius legis. non autem dicas, quod hæres retineat sibi quartam totius hæreditatis de legatis codicillorum, quia sic nihil eis remaneret.

QVærebatur. [illegible] Titius miles fecit testm̃, & instituit sibi hęredem Seiũ, & quibusdã aliis reliquit legata: & quibusdã fideic. & quibusdam seruis libertatem dedit: & postea fecit aliud testm̃, & instituit in eo Caium hæredẽ, & fidei Caij commisit vt prius testm̃ valeret modo quæritur, vtrũ valeat prius testm̃: & si valet, vtrum valeat directè, an per fideicõmissum & an valeat quãtum ad institutionẽ, & quãtum ad omnia alia, quæ in eo sunt? & antequam respõdeat ad dictas quæstiones, dicit ꝙ licitum est militi plura facere testamenta: & siue faciat ea simul, siue separatim valebunt, si specialiter dixit miles ne superius per inferius rumperet. Item dicit quod miles [illegible] parte decedere testat[illegible] & pro parte decedere intestatus. Item dicit quod miles fecit codicillos & rogauit venientes ab intestato vt restituerent hęreditatem suã Sẽpronio per fideicommissum, & postea fecit testamentum, & in eo dixit, volo quod dictus Sempronius habeat hæreditatem meam: per codicillos supradictos efficietur directa institutio codicillorũ, quæ prius erat precaria. Si põt facere miles dicta tria: ergo & in nostra quęstione debet valere prius testamẽtum, in quo instituit Seium: & valebit iure fideicommissi. & non directo: nam commisit fidei hæredis in secundo testamẽto instituti, vt prius testm̃ valeret. & non solum alia quæ sunt in testamẽto primo valebunt iure fideicommissi: sed etiam institutio. nisi contrarium scripsisset testator.

Si quis a milite. Titius miles instituit sibi hæredẽ Seium vsque ad pascha: & Caium a pascha deinceps: certe pro cõstanti ponit, quod valet institutio vtriusque. Sed nunquid legata à primo hęrede data debebit soluere secundus post Pascha? Et dicitur quod nõ nisi testator hoc voluisset. [illegible]

a Licet. Id est licitum est.

b Simul. Alias semel, alias simul, id est, incontinenti vnum post aliud: vt sup. si cer. pet. l. lecta. §. dicebam.

No. ex hac gl. ꝙ simul fieri intelliguntur, quorum vnum fit post alterum sine temporis interuallo. vnde facit ad quęstionem, an possint testificari duo qui per foramen viderunt duos adinuicem cõmisceri de hoc no. 4. q. 8. can. nihilominus. No. etiam ex ista gloss. quod id dicitur simul fieri, quod fit pluries sine temporis interuallo: & facit ad not. in l. vulgaris. in princ. ff. de iure. secundum Bal. hic.

c Nec superius. In priuato vero semp vnum per aliud rumpitur: vt supra de iniust. rest. l. 1 & 2. vel vtrũque vice vnius habetur: vt infra de secund. tabu. l. 1. §. sed & si l duobus. Azo. at codicillos plures priuatus potest facere vt Insti. de codic. §. codicillos.

d Decedere. Vt & ff. e. ti. l. si miles. l fi.

e In proposito. i. in primo casu legis.

f Vt valeret. Scilicet prius testamẽtum. s. directo iure, quamuis verba non portent quia fideicommissi hæredia.

g Cauit. Expressè. In proposito. i. in casu primo legis

h Magis per fideicõmissum. Insta eod. l si militis. §. r. cõtra vbi vtrumque directo valet. Solut. hic miles videtur expressisse vt priores tabulę iure fideicomm. valerent: sic enim dixit fidei hęredum, alioqui si in secundis non faceret mentionem priorum vtrumque valeret directo. vt ibi. nec ob. quod superius dixit, si hoc specialiter, &c. quia subaudi ibi maximè: vel exigitur expressè, quando verba non portant.

k Conuertisse. Ergo institutus in secundo tam hęreditatem restituit instituto in primo, quam legata relicta in primo soluent tanquam in secundo relicta. & hoc subijcit, vtrum autem totum &c.

l Ad tempus. Supra eod. l. in fraudem. §. pen.

m Non debere. Aliud in substituto pupillo: vt ff. ad legem Falc. l. in ratione. §. quod vulgo. & vulgari substituto: vt infra de lega. 1. l. licet. hic autem non est substitutus.

TRibunus. [illegible] Tribunus cuiusdam cohortis militum finiuit tempus suum: & fuit ei missus successor in tribunatu in castris, in quibus erat cũ militia: & sciens dictus tribunus successurem venire, fecit codicillos adhuc manens in dictis castris: & ibi decessit modo

Limita, nisi codicilli eẽnt eadẽ die facti, & nõ appareret de prioritate, & essẽt contrarij. quia tunc non valerent. Bar. in l. 3. C. de codic. alij dicũt ꝙ vltim', in quo adimit qd' in cæteris fuerat dispositum: vide Bal. in prædicta l. 3.

modo quæritur an dicti codicilli ualeant iure milita- ri? Et dicitur quod non: imo iure communi. unde si non sint in eis ea, quæ debent esse in codicillis iure communi factis non ualebunt.

Cum aliquis. Titius Paganus fecit testamentum nō iure pone: & postea cœpit militare: & existiens in militia aperuit dictu testamentum, & legit. & postea suo sigillo signauit. certe incipit ualere dictum testamentum. perinde ac si in militia factum fuisset. & idem esset, si postquam factus est miles, aliquid interleuit de dicto testamento. uel perduxit pennā super aliq a parte ipsius testamenti: uel si adiecit aliquid, uel amendauit. alias autē non ualet iure militari. Viu.

Codicillos fecesit. sciens successorem aduenisse. alioqui forte secus: ut s. de offic. præsid. l. si forte.

Desinit. Habere. sic est simplex miles tantum dum est in numeris: ut j. eo. l. ex eod. licet antea factum duret ibi postea per annū: q hic non est: ut j. l. prox. Item facit j. de bo. pos. ex testa. mili. l. s. Sed argu. contra. in Auth. de admi. §. penult. collat. ubi per decem dies ante desinit præs s. Dic secundum Bal. hic, q hic loquitur de priuilegio: ibi de iurisdictione inter subditos exercenda. Et est ratio, quare citius clauditur administratio quia in fine officij, officiales consueuerunt esse nimis gratiosi: ut no. C. unde ui. l. meminerit.

successor eius ī castra venerat, manens in castris codicillos fecerit, & ibi decesserit: quoniā desinit militis loco haberi, postquam successor eius in castra venit: ideo communi iure ciuium Romanorum codicilli eius æstimandi sunt. Cum aliquis facto testamento militare cœperit, id quoq; testamentum quod antequam militare cœpit, fecerat, aliquo casu intelligitur militiæ tempore factum: veluti si tabulas inciderit, & legerit testamentum, ac rursus suo signo signauerit. Amplius & si aliquid interleuerit, pduxerit, adiecerit, emendauerit. Quod si nihil eorum inciderit, testamentum eius ad priuilegia militum nō pertinebit.

In P. F. nihil hoc.

XXII.

Quod constitutum est, vt testamētum militiæ tēpore factum, ēt intra annū post missionē valeret: quātum ad verba eius ad eos dūtaxat, qui mitti solent, id beneficium ptinere existimaui. secundùm quod neque præfectos, neq; tribunos, aut cæteros, qui successoribus acceptis militare desinunt, hoc priuilegiū habituros.

Testamentum militis filiifamilias nō rumpitur minima, vel media capitis diminutione.

XXIII.

Miles filiusfamilias si capite minutus fuerit, vel emancipatus, vel in adoptionē datus à patre suo: testamentum eius valet, quasi ex noua voluntate.

XXIIII.

Idem & si paterfamilias miles de castrensibus rebus duntaxat testatus adrogandum se dederit. Si vero missus iam hoc fecerat: non valet testamentum.

Incideret. f. incidendo filum ut aperiret & legeret.

Signauerit. Per quod approbare uidetur: ut supra, q iussu. l. 1. §. sed & leru. & s. quib. mod. pig. uel hypo so. l. Titius. §. fi. & j. de codicil. l. conficiuntur. §. si miles. Item facit supra de iustit. & iure l. ius ciuile. & supra eo. l. idemque. in fi. & s. communia præd. l. fi.

Non pertinebit. ut & j. eo. l. Titius. Nec ob. supra eo. l. in fraudem. §. testamentum. quia ibi milies non militans, hic paganus fuit testator.

Quod constitutū. Cōstitutū est. s. e. l. in fraudē. §. testamētū, q testamētū a milite militiæ tēpore factū ualeat etiā intra annū a tēpore quo miles qui fecit testamētū, missus est de militia. certe quantum ad dicta uerba constitutionis pertinet. et tantū ad eos qui de militia mitti solent, & non ad illos qui desinunt militare sine missiōe. f. successoribus acceptis sicut est præfectus, & tribunus, & alij qui sine missione desinunt militare: ut etiam supra l. proxi. in prin.

Quod constitutum. Vt Insti. eo. §. & q in castris: & j. eo. l. quod dicitur. & C. eo. l. ex testamento.

Post missionem. Causariam uel honestam: sunt enim multa genera, ut j. de re. mil. l. milites. §. missionum. Enn Constituti.

Mitti. Id est remitti solent.

Militare . i. militiæ præesse non. n. erāt milites: vt j. de bo. pos. ex tes. mil. l. 1. Sunt enim quidā ad pugnandū inepti, sed ad disponendū apti. vt j. de ca. l. postliminium §. fi. Secus ergo si isti essent commilitones. & facit supra eod. l. tribunus. in prin. & s. quibus ex cau. ma io. l. ab est e.

Miles. Titius filiusfamilias in militia existēs fecit testamētum: & postea durante militia fuit a patre emancipatus, vel in adoptionem datus, & ita capite minutus: licet, fuit ruptū testamētum suu minima capitis diminutione interueniente: & postea durante eadē militia dixit quoquo modo velle valere primum testm. certè valebit ex noua voluntate. Et idē esset si paterfamilias miles de castrensibus dūtaxat testatus se dederit ad arrogandū durante militia. nā quāuis per arrogationē ruptum sit dictū testm. tn̄ si militia durante dicit quoquo modo q ve lit valere, valebit ex noua voluntate: si autem dedit se ad arrogandum eo tempore quo erat iam de militia missus, & sic desierat esse miles: non valebit testamentum ex noua uoluntate. ruptum enim est testamentum postquam militare desiit. h. d. cum l. seq. Viuia.

Si capite. Minima capitis diminutione, ut subijcit. si aūt maxima: dic ut s. de iniust. test. l. si quis filio exhæredato. §. sed si quis. si aūt media: tunc uide gl. Insti. de capi. dimi. §. cū aūt. quia ibi dicitur idem q in minima capi. dimi. & hoc fauore militis. secus in priuatis.

Vel. Pro, id est.

Voluntate. scilicet prima quoquo modo retineat uoluntatem. rupt enim fuerat minima capitis dimi. ut Insti. quib. mod. testa. infir. §. alio. & §. non tamen. & facit Insti. eo. §. sed & si quis.

Idem est. Duntaxat. Secus forte de aliis.

Missus. Id est remissus de militia, & sic iam Paganus factus.

Hoc fecerat. Id est dederit se ad arrogandum: quia rumpitur, postquam desiit militare. Accur.

Diuus

D Iuus Traianus. CASVS. Datum est ī.eod.l.i. priuilegium militibus, vt testamenta ab eis facta quoquomodo, sint rata & firma, modo pone, quod quidam militans dixit alicui per ludum, ego facio te hæredem: vel relinquo tibi bona mea. nunquid habebit illa bona militis, cui miles ita locutus ē? Et videtur quod sic: quia verba sunt ita larga, quoquomodo facta testamenta à militibus, sint rata. dicitur tamen hic, quod nō debet pro testamento obseruari: alioqui priuilegium militū i corū læsionē retorqueretur: quia post mortē alicuius militis de facili inuenirentur aliqui testes, qui dicerent se audiuisse militē dicentē se relinquere bōa sua ei, de quo diceret vellēt: & per hoc subuerterentur vera militū iudicia, sed hoc modo debent restringi dicta verba, quoquo modo &c. vt ad minus hoc faciat miles volens facere testamentum. debet.n. vocare quoscunque testes vult, & debet eis dicere ego vocaui vos ad hoc, vt vltimam meam volūtatem tester coram vobis, & postea debet nominare corā eis hæredem, & seruum, cui vult dare libertatem: & ei dare. & tunc videbitur sine scriptura testatus esse: & erit rata eius voluntas. Viuianus.

Verba testamentorum militum debent seriosè esse dicta de institutione hæredis non iocosè, aut cum quadam leuitate.

Florentinus libr. x. institutio. XXV.

DIuus Traianus[a] Catilio Seuero ita rescripsit: Id priuilegium, quod militantibus datū est,[b] ut quoquomodo facta ab his testamenta rata sint, sic intelligi debet, ut utique prius constare[c] debeat testamentum factum esse: quod & sine scriptura, & a nō militantibus fieri potest. Si ergo miles, de cuius bonis apud te queritur, conuocatis[d] ad hoc hominibus, ut uoluntatem suā testaret, ita locutus est, vt declararet, quem vellet sibi hæredem esse,[e] & cui libertatem tribueret. potest videri sine scripto hoc modo esse testatus: & voluntas eius rata habenda est. Cæterùm si (vt plerunque sermonibus fieri solet) dixit alicui,[*] Ego te hæredem[e] facio,[*] aut[*] bona mea tibi relinquo:[*] nō oportet hoc pro testamento obseruari. Nec vllorum magis interest, quam ipsorum, quibus hoc priuilegium datum est, eiusmodi exemplum non admitti.[f] alioquin non difficulter post mortem alicuius militis testes existerent, qui affirmarent, se audisse dicentem aliquem relinquere se bona, cui visum fit: & per hoc iudicia vera subuerterentur.[*]

[a] Diuus Traianus. De verbo, ad verbū habes Insti. eodem, §. 1.

[b] Datum est. Vt ī. eo. l. i.

[c] Constare. Legitimis probationibus: vt ĵ. eo. l. Lucius.

Testes rogati in militis testō quoq; requiruntur.

[d] Conuocatis. Sic ergo debent esse rogati testes, cum nō est mortis angustia præpeditus. qd' dic vt nn. C. eo. l. milites. & facit ĵ. de leg. 3. l. Pamphilo. Accursius.

[e] Hæredem. Non rogando testes: nec angustia mortis impeditus. & est sic C. de test. l. si.

[*] P. F. subuertūtur.

[f] Non admitti. Sic C. de testa. vers. l. ratas. & Insti. ad legem Falc. in princ.

T Itius. CASVS. Titius Paganus fecit testamentū pone nō iure: & postea fuit factus tribunus legionis militum: & existens in dicta militia decessit manēte eodē testamento. quæritur vtrum valeat iure militari. Et dicitur quod nō nisi dictus tribunus in militia existens declarauit aliquo modo se velle valere. per constitutiones enim principū non confirmantur nia testamenta militum, sed illa sola, quæ fecerūt in militia. fecisse aūt i militia dictum testm̄ dictus tribunus videtur, cū aliquo modo declarauit se velle valere testamentum quod ante fecerat, vt dictum est. Viuia.

Qualitas iuncta verbo, vel participio debet intelligi secundum tēpus verbi vel participii. h. d. ista solemnis lex. Bar.

Marcellus libro sing. respon. XXVI.

TItius[g] prius, quàm tribunus legiōis factus esset, testamentum fecit: & postea cinctus, manente eodem[h] defunctus est. Quæro, an militis testamentum videatur esse? Marcellus respondit: Testamentū, quod ante tribunatum fecisset,[*] nisi postea quā ab eo factum esset, dictū esse probaretur, quòd valere vellet: ad commune ius pertinet. Constitutionibus enim principū non militum testaméta,[i] sed quę à militibus,[k] facta sunt, confirmātur. Sed planè fecisse testm̄ eum interpretādum est, qui se velle testamentum, quod ante fecerat, valere, aliquo modo declarauit.

Priuilegium datum militibus, vt eorum testamenta valeant intra annum missionis, habet locum in honesta missione, non in ignominiosa. idem in filiisfamilias.

Macer libro ij. militarium. XXVII.

TEstamenta eorum qui ignominiæ causa missi sunt, statim desinunt militari iure valere: quod[l] anni spatium testamentis eorum,[m] qui honestā, vel causariā missionem meruerunt, tribuitur. Ius testandi de castrensi peculio, quod filiisfamilias militanti-

[g] Titius. Paganus. nec ob. ī. e. l. in fraudem. §. testamentū.

[h] Eodem. Testamēto, id est non facto alio.

[*] In P. F. nihil postea ab eo factū, dictū eē pbaret &c.

[i] Testamenta. Scilicet quælibet.

[k] A militibus. id est in actu militiæ existētibus. & facit ā. eo. l. ideōq;. in fi. & l. tribunus. in fin. & ĵ. de leg. 3. l. 1. §. 2.

T Estaméta. Titius miles fecit testamentū in militia minus solēne: cum esset sui iuris: & postea honesta, vel causaria missione fuit remissus domum: & mortuus est intra annū à tempore missionis, certè valet testamentum eius iure militari: secus aūt si ignominiæ cā missus fuisset: quia tunc non valeret. & quod dictum est in eo milite, qui sui iuris erat tempore testamenti, idem in eo, qui erat in potestate patris. Viu.

[l] Quod. Id est qa.

[m] Eorum. Scilicet tantum. nam vnde debent puniri, non debent præmium reportare: vt sup. de neg. ge. l. si se hæreditaria. & facit ī. e. l. quod constituitū.

Premium reportare nō debet quis, vnde pœnā meretur.

&

& J.eo.l. quod dicitur. in prin. & §.1.

a Quod hoc. Id est, quia hoc. Accur.

Centurio. CASVS. Ita sunt de facto, q̃d Centurio cohortis militū fecit testamētū, in quo instituit sibi hæredē Titiū: & postea in eadē militia existēs fecit testamētū secundū, in quo posthumos suos hæredes instituit, nec eis substitutos dedit: quibus substitutis non additis in secundo testamēto, testatus est in eodem secundo testamento se redire ad superius testamētū. certè omnia alia, q̃ sunt in dicto secundo testamento, sunt irrita propter dictā testationē, nisi post dictā testationē confirmasset oīa, q̃ erāt in secundo testamēto. Viu.

b Quibus. Scilicet substitutis.

c Testatus est. Fecerat enim primum testamentū, postea secū dum in quo instituit posthumos: & quædam reliquit ab eis. in fi. testamenti adiecit, redeo ad primum testamentum. unde quæritur an primo instituti debeāt relicta a posthumis? Respon. non: quia omnis, quæ in secundo testamento scripta erant, uidetur retractasse, & sic non ob. J. eo. l. militis §. 1. Vel dic, q̃d dicit in fine secundi testamenti, si posthumi hæredes nō essent, redeo ad primū: nā & tunc irritatur secundum, si posthumi nō sint hæredes: & sic non debēt peti legata à posthumis: licet aliud sit in substitutia. ut J. de lega. 1. l. licet. Accur.

d Cætera. Nunc respon. & facit s̄. de uulg. subst. l. si quis ei m.

bus cōcessum est: ad eos, qui ignominiæ causa sūt missi, nō pertinet: quòd hoc a præmii loco merē tibus tributum est.

Papinianus libro vi. respon. XXVIII.

Centurio secundo testamēto posthumos hæredes instituit: neque substitutos dedit. quibus b nō additis, ad superius testamentum se redire testatus est, c Cætera, d quæ in secundo testamē to scripsit, irrita esse placuit: nisi nominatim ea confirmasset, ad priorem voluntatem reuersus.

Filiusfamilias miles potest filium impuberem instituere, & eidem substituere: non tamen potest ei tutorem dare.

Vlpianus lib. xxxvi. ad Sabin. XXIX.

Cum filiusfamilias miles decesisset, filio impubere hærede instituto, eiq; substituisset in aui potestate manenti, tutoresq; dedisset: diui fratres rescripserunt, substitutionem quidem valere: tutoris autem dationem non valere: e quia hæreditati quidem suæ miles, qualem velit f substitutionem facere

Cum filiusfamilias. CASVS. Titius miles, q erat in potestate patris, decessit in militia, & filiū suum impuberē, qui erat in aui potestate, instituit sibi hæredem & substituit ei Titium, & dedit ei tutorem Sempronium modo quæritur, an ualeat dicta substitutio? Et dicitur q̃ sic, quia miles potest facere hæreditati suæ quamcunque substitutionem vult: pra dicta autem tutoris datio non ualuit, ideo quia non potuit dictus miles minuere per dationem tutoria ius potestatis, quod habebat pater eiusdē militis in filiū eiusdē militis. Vi.

e Non ualere. Vt & J. eo. l. miles §. nec tutorem. & s̄. de test. tut. l. 2. & de admi. tut. l. impuberi. Accur.

f Qualem uelit. Etiā extraneum. nedum filium: & di-

recto: ut C. eo. l. in testamento.

g Ius. Scilicet patriæ potestatis.

h Non potest. ad hoc C. eo l. si Rufinus. & de statuis & imagi. l. & uirtutum.

Si a milite. CASVS. Seius miles instituit sibi hæredem Titium, & rogauit eum per fideicommissum, ut hæreditatē suā restitueret Caio. dictus Titius adiuit dictā hæreditatē spontè, & restituit Caio non detracta quarta: sicut nec detrahere potuit, certe trāseūt hæreditariæ actiōe a l dcm Caium fideicommissarium. Secundo dicit, q̃ miles in testamēto suo nō potest dare libertatem illi seruo, cuius libertas impedit per l. Aeliā Sentiam, uel per aliquam aliam. Tertio dicit, q̃d sicut in testamentis, paganorū remittitur hæredib⁹, & legatarijs, & fideicommissarijs conditio iurisiurādi & etiā turpis cōditio: ita & i testamētis militū.

Patri eius. Titius miles erat relaxatus à potestate patris, & habebat bona castrensia & aduentitia: fecit testamētū in militia existens, & instituit sibi hæredem Seiū, & dictum suū patrē pterijt, & decessit. modo quæritur, an pater possit petere bon. pos. contra tabul. contra testamentum militis prædicti? Et dicitur, quod sic quantum ad bona aduentitia: & non quantum ad bona castrensia. nā in bonis castrēsibus habet miles liberam testamenti factionē. & hoc dicit cum l. sequenti. Viua.

potest: veruntamen alienum ius g minuere nō potest. h

Marcellus libro x. Digestorum. XXX.

Si à milite scriptus hæres sua sponte adierit hæreditatem, & rogatus totam hæreditatem restituerit: ex Trebelliano transeunt actiones. i Miles testamēto suo manumittendo nihil efficit in eo, cuius libertas lege Aelia Sentia, k vel alia l impediatur. Edictū m prætoris, quo iusiurandum hæredibus institutis, legatariisque remittitur, locum habet etiam in militum testamentis, sicut etiam in fideicommissis. Idemque, si turpis n esset conditio.

Patri manumissori filii militis præterito datur bonorum possessio contra tabu in bonis aduētitiis filii: non in castrensibus. h. d. l. seq.

Patri eius, qui in emancipatione ipse manumissor o extitisset, contra tabulas testamenti dandam bonorum possessionem partis debitæ p placet: exceptis iis rebus, quas in castris acquisisset: quarum liberā testamenti factionem habet.

i Transeunt actiones. Vt & infrà ad Trebell. l. 1. §. in filij. non tamen quartam retinet: vt ead. l. §. denique. nec ex nulitis. & sic quo ad quædam habet locum Trebellianica, & quo ad quædam non. Acc.

k Aelia Sentia. Vt C. eo. l. si Rufinus.

l Vel alia: Scilicet lege. puta Flauia. ut J. de manu. l. lege. & J. qui & a qui. l. a.

m Edictum. de quo fit mentio s̄. de cond. insti. l. quæ sub conditione.

n Si turpis. Vt habeatur pro non adiecta: ut in testamento pagani: ut s. de condi. insti. l. conditiones. & l. conditio.

o Manumissor. Impropriè. sic s̄. de offi. procon. l. 2.

p Debitæ. Quæ est tertia, si est maior centenario, &

& liberos non habet. sic enim est in patrono: vt Insti. de succ.lib.§.cu vero. Idem ergo in patre: vt ĩ.si à pa. quis fue.ma.l.1.in prin.& Instr.qui. mo. ius patr. pot. sol.§ praeterea.in fi.§.

a Nam. Non esse. Vt ĩ. si à pa.quis fue.ma.l.1.§. est & aliud. & ĩ. de bo.li.l. etiã. §.patronus. nec q̃rela inofficiosi testamẽti.vt C.de inoff. test.l.fi. & s̃. de inoff.test.l. Papinianus.§.1.Hug.

Paulus libr. vii. quaest onum. XXXI.

NAm in bona castrẽsia non esse a dandam contra tabulas filii militis bonorum possessionem, diuus Pius Antoninus rescripsit.

Seruus duobus legatus, uno legatario manumittente efficitur liber: licet postea ambo legatarii legatum repudient.

Marcellus libr. xiii. Digestorum. XXXII.

SI miles Titio, & Seio seruum legauerit, & eum Titius manumisisset deliberãte Seio, moxque is b legatum omisisset: liberandum c fore dico: quia & si hæres seruũ alicui legatum interim manumisisset, deinde legatarius repudiasset: liber esset. d

Modestinus lib. ix. regularum. XXXIII.

SI secundum probabilem volũtatem e militis hæreditas eius non adeatur; nec res castrenses hęredibus f competunt.

Ista lex duos casus ponit per pulcherrimam rationem: et unus est, quando posthumus natus est milite existente in militia. secundus quando nascitur post militiam. Bart.

SI miles. CASVS. Miles Titio & Seio seruũ suũ legauit & decessit: dicto Seio deliberãte vtrum vellet habere legatũ, vel nõ. Titius suus collegatarius manumisit dictum seruum, & postea dictus Seius omisit legatum. nunquid valet libertas p̃ dicta? Et dicas, q̃ sic, & est ratio: quia & si hæres seruum alicui legatum deliberãte legatario manumisisset, & postea legatarius repudiasset, liber eẽt seruus prædictus. Viu.

b Is. Scilicet Seius.

c Liberandum.i.liberum: quia retro ae creuisse videtur ei dominium: vt s̃. ad legem Aquil. l. quia retro.

d Liber esset. Vt & ĩ. de ma.l.2. & ĩ de opt.le.l. si cũ optio. & facit s̃. si cer.pet. l.proinde. Acc.

SI secundũ. CASVS. Titius miles instituit sibi hæredes Seium, & Caium sub aliqua honesta cõditione.puta si nauis ex Asia venerit in bonis paganis & castrensibus, & decessit. hæredes nolunt adire hęreditatem, & uolunt habere sola bona castrensia. certè non possunt hoc obtinere. Viu.

e Probabilem uoluntatem. vt quia sub conditione honesta eos instituit.

f Hæredibus. Scilicet scripitis. R. & facit s̃. de hæredi. insti.l.1.§.si.quis.

SI filiusfamilias. CASVS. Titius filiusfamilias miles iure militari fecit testamentum. & instituit sibi hæredem Seium, & eo existente adhuc in militia decessit pater eius, & natus est ei filius postea. certè rumpitur testamentum suũ dictum agnatione posthumi: nisi perseuerasset in ea uoluntate, ut uellet adhuc dictum testamentum valere: tunc enim bene ualeret, quasi rursus fecisset testamentum. secus autem si natus fuisset ei militi filius post dictũ testamentum, & ante mortẽ patris ipsius militis: quia tũc nõ rũpeẽ testamentũ eius: quia dictus filius militi natus, non est in potestate patris, sed aui. Sed nunquid eodẽ casũ rumperet testm̃ aui, si qd̃ fecisset auus? Et dr̃ quod non. & est rõ, q̃a licet in potestate aui statim cum nascitur esse incipiat, tamen antecedit eũ nepotẽ filius miles prędictus, qui est eius pater, si ergo, vt dictum est, filiusfamilias miles faciat testamẽtum, & posthumũ p̃tereat p errorẽ: nõ aũt ideo prætereat, q̃a velit eum esse exhæredẽ: deinde posthumus post mortem aui, & viuo adhuc filio.i. patre suo fuerit natus, omnino rumpet testamentũ patris sui: potest tamen quandoq; facere reconualescere testamẽtum suum dictus miles, & q̃nque non. nam si adhuc eo militante nascatur ei dictus posthum' post mortem patris sui, deinde voluit dctm̃ suũ testm̃ esse ratũ, conualescet testamentum taliter, ac si de nuuo factum esset. si ãt dicto milite iã pagano facto natus sit dictus posthum' non conualescet testamentum, et si dicat quoudam paganus miles ipsum cõualescere velle. & hæc oĩa vera sunt nato nepote mortuo auo. si aũt uiuo auo nascetur filius, ñ rumpet continuo testamentũ patris: sed ita demum rumpet, si superuixerit auo, viuo adhuc dcõ suo patre: & ẽ ratio quare tunc rumpit: q̃a nũc primum, id est mortuo auo viuo patre suo agnascitur hæres patri suo. quãuis autem in hoc casu eum superuiuit auo: viuo patre suo, rumpat testamentum patris, vt dictum est, tamen aui testamentum non rumpet. & hoc propter dictam rationem, scilicet quia pater suus miles antecedebat eum. Viu.

Tertyllianus lib. singulari de castrensi peculio XXXIIII.

SI filiusfamilias miles fecisset testamentum more militiæ, deinde post mortem patris g posthumus ei nasceretur: vtique rũpitur eius testamentum. Verùm si perseuerasset in ea voluntate, vt vellet adhuc illud testamentum valere: valiturum illud, quasi rursus aliud factum: h si modò militaret i adhuc eo tempore, quo nasceretur illi posthumus. Sed si filiusfamilias miles fecisset testamentum, deinde postea viuo eo, & adhuc auo k quoq; superstite, nascereẽ ei posthumus: non rũpitur eius testamentum, quia cùm id, quod nasceretur, in potestatem eius non perueniret, non uidetur suus hæres agnasci. ac ne auo quidem suo hunc nepotem posthumũ (cum uiuo filio nasceretur) suum hæredem protinus agnasci. & ideo nec aui testamentum rumpi. quoniam licet in potestate aui protinus esse inciperet, tamen antecederet eum filius. l

g Post mortem patris. Qui est anus. quo ad posthumum. secus si in vita. vt ĩ. prox.§. Acc.

h Aliud factum. Scilicet testamentum sola voluntate. non quod hæc voluntas sit testamẽtum, sed perinde primum resuscitatur ac si nunc fieret: vt s̃. eod. l. miles filius.

i Militaret. Aliud si desijt militare: vt ĩ. ea.l.§. sed si qdẽ. & facit ĩ. eo. l. militis.§.a. & s̃. eod. l. idemque.

k Auo. Quantum ad nascentem.

l Antecederet eum filius. Vt Instit. de exhæred. lib.§. posthu-

posthumi. & C. de posthu. l. 1. & 2.

a Exhæredatum. Tunc enim secus: ut ī. eo. l. qui iure. & C. eo. l. sicut.

b Omnimodo rumpet illius testamentum. An autem resurgat statim distinguit.

Secundum quæ, si filiusfamilias miles testamentum fecerit, & omiserit posthumũ per errorem, quem non uolebat exhæredatum: a deinde posthumus post mortẽ aui, uiuo adhuc filio, idẽ patre suo natus fuerit: omnimodo b rũpet illius testamentum: Sed si quidem pagano iam illo facto natus sit: nec conualescet ruptum. si uero militante adhuc natus fuerit: rumpetur. deinde si uoluerit ratum illud esse pater: conualescet sic quasi denuo factum. d Sed si uiuo auo nascatur posthumus, hic non rumpet continuò patris testamentum: si superuixerit post aui mortem uiuo adhuc patre, rũpet: quòd c nouus illi nunc primum hæres agnascitur: ita tamen ut nunquam f possit duorum simul testamenta rumpere, & aui, & patris.

Rumpetur. Testamentum patris.

d Factum. Vt in principio huius legis.

e Quod. Id est qa. & ad hoc ſ. de libe. & posth. l. filius. §. j. & facit ĩ. de lega. j. l. pe. Acc.

P. F. Nõ qđ volebat exhæredatum.

f Vt nunquam. Nã si auus primo moriatur. rumpit testamentum patris. & si pater præmoriatur, rumpit testamentũ aui per legem Velleiam: ut ſ. de iniu. test. l. posthumorum. si autem ambo simul, & tunc neutrũ cum neuter sit præmortuus, ut sic appareat secundi morientis ruptum. Sed quidam dicunt utrunq; rumpi. argu. ĩ. de re. dub. l. qui duos. Sed ibi fuerat substituto: quia uenit secundum uoluntatẽ: hic autem præter uoluntatem uenit.

Papinian libr. xiiij quæstionum. XXXV.

Ius militis, qui doloris impatiẽtia, uel tędio uitæ mori maluit: testamentum ualere, uel intestati bona ab ijs, qui a lege uocantur, uendicari diuus Adrianus rescripsit. g

Ius militis. A s Titius miles fecit testamentum, & postea impatientia doloris, uel propter tædium uitæ se præcipitauit. nunquid ualet testamentum eius? Et dicitur ꝙ sic. & hæres ab eo institutus habebit bona sua. sed & si non fecisset testamẽtum, bona sua haberent uenientes ab intestato, & non fiscus. Militia. Titius miles fuit de militia remissus, & intra annum missiõis cœpit facere aliud testamentum, cum aliud in militia fecisset: nec perficere potuit secundum, morte præuentus. nunquid secundum non perfectum rumpet primum? Et distinguitur: aut primum erat factum iure militari, aut communi. primo casu rumpet, secundo non. secus autem si dictus Titius antequam remitteretur de militia fecisset dicta testamenta: quia tunc siue fecit primum iure militari siue cõmuni, semper per secundum rumpetur: siue secundum fuit perfectum: siue non. militis enim testamentum sola perficitur uoluntate. unde sequitur, quod ille miles, qui plura scribit per uarios dies, uidetur sæpe facere testamẽtum & h. d. cum l. seq. Vi.

g Rescripsit. Secus si conscientia criminis, & ad hoc ĩ. de iniusto test. l. si quis, filio exhæredato. §. pinde. & C. qui testa. face. pos. l. 2. & ĩ. de bo. eorũ, qui ante senten. l. 2. & 1.

h Militia. Fecerat enĩ duo testamenta: quorũ unũ fecit in militia, aliud intra annum missionis: & istud secundũ nõ cõpleuit: rũpitur primũ per secundum si primum fuit factũ iure militari, aliàs non.

Facilius tollitur quod ualet iure speciali, quàm quod ualet iure communi. Bart.

Militia h missus intra annum testamentum facere cœpit, neq; perficere potuit: potest dici solutum ita esse testamentũ, quod in militia i fecit, si iure militiæ fuit scriptũ. alioqui si iure communi ualuit, nõ esse iure rescissum. Nec tamen circa militem eadem adhibebitur distinctio. k nam quocunque modo l testamentũ fecerit, n nouissima uoluntate rescindetur: quoniam uoluntas quæque militis testamentum est.

i Tamen circa militem. i. circa eum, qui adhuc militat.

k Distinctio. Quæ est facta circa eum, qui desijt militare.

l Quocunque modo. Siue cõmuni, siue militari. Et nota hac l. facilius tolli priuilegium, quam ius commune: ut in auth. de non alie. §. quia uero uerisimile. in fine.

Priuilegiũ facilius tollitur quã ius commune.

m Fecerit. Adhuc militans. R.

n Nouissima. Licet non sit solennitate communi suffulta. R. & facit Institut. quib. mod. test. infir. §. ex eo. & ſ. de iniusto testa. l. 2.

Idem libro xix. quæstionum XXXVI.

Miles si testamentũ imprefectũ o relinquat: scriptura, quæ profertur, prefecti testamenti potestatem obtinet. nam militis testamentum sola perficitur uoluntate: quique p plura per dies uarios scribit, sæpe q testamentum facere uidetur.

o Miles. imperfectum. Iure comuni: sed perfectum iure speciali. Accur.

Aliàs, quoque.

p Sola. Vt ĩ. eodem l. Luctus.

q Quinque. s. miles.

r Plura. Scilicet testamenta.

s Sæpe &c. Vt ſ. eo. l. quærebatur. & ita facit C. eo. l. milites & quod ibi no.

Idem libro vi. responsorum XXXVII.

Militis codicillis ad

Militis. s Titius miles fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Seiũ, & multa ab eo legata reliquit: & postea statim fecit codicillos: & in eis instituit sibi hærede Caiũ ꝓ dimidia: & postea decessit. modo quærit, an ille, ꝗ fuit institutus in codicillis, debeat habere dimidiam hæreditatis: Et dr̃ qđ sic. & aliã dimidiã debet habere Seius in testamento ex asse institutus: & prędicta legata a solo Seio in testamẽto data debent cõmuniter solui per dictũ Seium, & Caium. & nõ mireris, si dictus Caius in codicillis pro dimidia ĩstitutus habere debet dimidiã hæreditatis, qa militis codicillis ad testamentũ factis, etiã hęreditas iure directo uidetur dari licet secus sit in codicillis pagani. Miles. Titius miles instituit sibi hæredem Seium in bonis suis castrensibus, & Caium in paganicis, & postea fecit secundum testamentum. & in eo instituit sibi hæredes Petrũ, & Martinũ in dictis suis castrensibus bonis: & decessit postea. certè Petrus, & Martinus erũt hǣdes in castrẽsibus bonis, & nõ Seius prio in eis institutus. & idẽ eẽt, si in

si in primo testameuto instituisset dictum Seium so lum in castrensibus, & paganicis bonis: & postea prædicto modo secundum testamentum fecisset. tantum enim uidebitur abstinuisse priori testamento, quantũ contulit in secundo. Miles in supremis. Titius miles habens uxorem prægnantem fecit in militia testamentum: & ignorans uxorem esse pregnantem, uentris in eodẽ testamẽto nõ habuit mentionem, & Seium sibi hæredem instituit: & decessit postea dictus miles, & postea fuit ei nata posthuma. nunquid rumpit testamentũ prædictũ? Et dicimus quod sic. unde non debentur legata in eo relicta. sed si dictus Seius heres soluisset aliqua de dictis legatis medio tempore inter mortem testatoris, & natiuitatem filiæ prædictæ, poterit reuocare ipsa dicta filia utilibus actionibus, id est, indebiti condictionibus eidem filiæ datis, & hoc propter improuisum casum natiuitatis dictæ filiæ, quę rumpit testamentum. si autẽ aliquis de legatarijs cui per hæredem solutum est, non inueniatur soluendo, habebit filia inde damnum: nec poterit recuperare ab instituto, cum antequam filia nasceretur, fuerit bonæ fidei possessor. Veteranus. Titius miles in militia existẽs iure cõmuni condidit testamentũ: & in eo instituit sibi Seium, & Caiũ, & ab eis multa quibusdam legata reliquit: & dictis hæredibus substituit duos alios, & postea fuit de militia remissus, & ueteranus effectus. & in periculo mortis postea existens dixit, quod uolebat irritũ esse dictũ testamentum: & quod intestatus decedere uolebat: & postea decessit. modo quæritur, an dictæ institutiones & substitutiones, & legata permaneant in eodẽ statu: an uero annihilentur? Et respõ. quod institutiones, & substitutiones in eodem statu permanẽt nihilominus. legatarij autẽ legata petẽtes submoueri debẽt secundũ ius cõmune exceptione doli mali. si autẽ dicti legatarij essent in possessione rerũ collegatarum, potior esset eorum causa, unde hęredes ab eis repetere non possent. Miles iure. Titius miles in militia iure cõmuni testamentum fecit: & postea in eadem militia existens fecit secundum testamentum super omnibus bonis suis iure militari. & postea fuit de militia domum remissus, & postea stetit domi per annum, & decessit: & sic non ualuit secundum testamentum iure militari factũ: ut s.e.l. in fraudẽ. §. testamentum. nunquid uires primi testamenti per secundum rupti redintegrantur, ex eo quod secundum rumpit primum, & est annihilatum ex eo, quod testator decessit post annum missionis? Et dicitur quod non. Vi.

testamentum [a] factis, & hæreditas iure videt̃ dari. [b] Quare si partem dimidiam [c] hæreditatis codicillis dederit, testamẽto scriptus ex asse hæres partem dimidiam habebit: legata autẽ testamẽto data, communiter [d] debentur. Miles castrensium bonorum, & non castrensium diuersis hæredibus institutis, [e] postea [f] castrensium bonorum alios hæredes instituit. Prioribus tabulis tãtum abstulisse videtur, quantum in posteriores contulerit: nec videt̃ mutare, [g] & si prioribus tabulis unus hæres scriptus fuisset. Miles in supremis ordinandis ignarus [h] vxorem esse prægnantem, ventris nõ habuit mentionem. Post mortem patris filia nata, ruptum esse testamentũ apparuit: neq; legata deberi. Si qua verò medio tempore scriptus hæres legata soluisset vtilibus actionibus [i] filiæ datis, ob improuisum casum esse reuocanda: [k] nec institutum, [*] cùm bonę fidei possessor [l] fuerit, qđ ĩde seruari nõ potuisset, pręstare. Veteranus moriens testamentum iure communi tẽpore militiæ factum irritum esse voluit: & intestatus esse maluit. Hæredum institutiones, ac substitutiones in eodem statu mansisse [m] placuit. legata verò petentes exceptione doli mali secundum ius commune [n] submoueri: cuius exceptionis vires ex persona petentis [o] æstimantur. & alioquin potior est in re pari causa possessoris. Miles iure communi testatus, postea testamento iure militiæ super bonis omnibus facto, post annum militiæ vita de-

[a] Ac testamentum. Id est, iuxta, uel id est, testamẽto confirmatis. aliàs post. Accur.

[b] Dari. Et directo: ut s. eo. l. quærebatur. Nec ob. Insti. de codicil. §. codicillos. quia ibi speciale.

[c] Dimidiã. Et aliam dimidiã scriptus in codicillis. H.

[d] Cõmuniter. Ab utroq;, quamuis nõ fuerit peritia. cum enim ab instituto in assem decrescat emolumẽtum, decrescat & onus. sic supra de uulg. subst. l. & si contra. & j. de lega. 3. l. fi. §. fi. & infra ad leg. Falcid. l. Plautius.

[e] Institutis. Vno in unis, alio in alijs: & hoc in primo testamento.

[f] Postea. In secundo testamento.

[g] Mutare. Id est, aliud esse: & si unus &c. scilicet quam si plures. uel dic primũ testamentum, scilicet in alijs bonis. Nec obstat contra. s. eo. l. quæ rebatur. Sol. ut ibi. & l. Centurio. contra. Solu. ut ibi. Item aliud in priuato, quam hic dicat: quia ex toto rumpitur primum, ut j. ad Trebel. l. si quis priore. contra. Accur.

[h] Ignarus. Aliud si sciens: ut C. e. l. si eũ. & l. sicut. & est ad hoc s. e. l. si filius. in prin. & §. 2.

[i] Vtilibus actionibus. Et condictione indebiti, & condictione sine causa: ut s. de cond. inde. l. 1. a 3. 4. & 5. Accur.

[k] Cum. Id est, quia. Accur.

[l] Bonæ fidei possessor. Vt s. de peti. hæred. l. item ueniunt. §. eos autem qui iustas &c & huic bonæ fidei iustam causam præbuit testator.

[m] Mansisse. Quia non sic mutati iure testamentũ perfectum potuit: ut C. de test. l. sancimus. & s. de test. l. hæredes. §. si quis post. & s. eo. l. eius. §. fi. & Insti. qb. mod. test. infir. §. ex eo. Sed nonne vt indignus est hęres, qui voluntatẽ non habet: vt C. de his qui. vt indig. l. hæreditas. & j. de his quib. vt indig. l. cũ quidã? Respon. in prima expresse dixit eos non mereri: hic non. Item in alia fecit secundum testam̃: hic non: sed tãtum noluit valere primũ: & hoc in verbis, secus si in factis vt quia tabulas inciderit: vt j. si tab. test. nul. exta. l. 1. §. si hæres. & C. eo. l. nostram. quæ sunt contra.

[n] Secundum ius commune. Quod est, vt nuda voluntate adimantur legata: vt j. de adi. leg. l. 3. §. fi. & l. si transferam. & l. ex parte. & j. de leg. 3. l. si iure. Accu.

[o] Petentis. Scilicet legatarij, non quod hæres habeat ius retinendi, cum teneatur ex prima voluntate. vnde si soluat, repellitur repetens: vt subiicit, & j. de exce. do. l. apud. §. præterea. & arg. in eo. tit. l. si procurator. Sed quomodo habet legatarius, cum fuit ademptum, licet hæres non repetat? Respon. aufertur vt indigno. arg. j. de his quib. vt indi. l. cum quidam.

[*] Hal. scd psit, nec Institutũ, cũ bonę fid. possessor fuerit: qđ ĩde seruari potuisset pstare. Pandectæ tñ F. nobis scũ conueniũt, pterquã ĩ illis non rectè scriptũ est pstari. vid. Ant. Aug. lib. 1. emẽ. c. 2.

ceſſerat. Prioris teſtamẽti,quod ruptum eſſe conſtabat, a non redintegrari vires, & cõſtitit. b

Paulus lib. vij. quæſtionum. XXXVIII.

SI duobus c a milite liberto ſcriptis heredibus,alter omiſerit hæreditatem: pro ea parte inteſtatus videbitur defunctus d deceſiſſe:quia miles & pro parte teſtari poteſt, & competit patrono ab inteſtato bonorum poſſesſio: e niſi ſi hæc voluntas defuncti probata fuerit, vt omittẽte altero ad alterũ vellet totã redire hr̃ditatẽ.

Idem lib. viii. quæſtionum. XXXIX.

QVod dicitur, ſi miles intra annũ,quã miſſus eſt, f deceſſerit, valere eius teſtamentũ, quod iure militari fecerat. verum eſt, ẽt ſi poſt annum conditio inſtitutionis extiterit,

a Cooſtabat. Alioqui ſecus:ut ſ̄.eo.l.quærebátur.

b Cooſtitit. Sufficit ergo, quod ex ſecuodo teſtamento hæres eſſe potuit, ſi itra anoum deceſſiſſet:ut Ioſti. quib. mod. teſta. infir.§. poſteriore. & ſ̄. de iniuſt. teſta.l.1. §. ſed & ſi cooſtante.

SI duobus. CASVS. Titius habebat libertum Stichum, qui libertus fuit factus miles: exiſtens io militia fecit teſtamentum, io quo īſtituit ſibi hæredes Seium, & Caium. & poſtea deceſſit dictus libertus miles. unus ex dictis hæredibus omiſit pro ſua parte hæreditatem. ouoquid cohæres ſuus habebit totam hæreditatem iure accreſceodi? & dicitur quod ooo, imo pro dicta parte omiſſa uidetur miles inteſtatus deceſſiſſe. miles enim pro parte poteſt teſtari, & pro parte inteſtatus decedere. & dictæ partis omiſſæ competet Titio patrono booorũ poſſeſſio ab inteſtato. & hæc uera ſunt, niſi probetur teſtatorem uoluiſſe alterum heredem totã habere hæreditatẽ altero omittẽte: quia tunc habebit alter totam, & patronus nihil. Viu.

e Si Duobus. Dic Titium inſtitutum in caſtrenſibus: Seium in paganicis, qui Seius repudiauit, non accreſcet Titio, ſed patrono ab inteſtato: ut iofra de bon.liber. l.ſi filius.§.primo. Nec obſt. ſopra eod.l. ſi certarum §.quod ſi alterutra.quia hoc fauore patroni, qui repellitur in caſtrenſibus a cootra tab. ut ī. de boo. liber. l.3. §. patronus.& ideo etiam in cæteris admittitur. Et eodẽ modo ſoluitur C. de cad. tollen.§.his ita.ubi præfertur cohæres legitimo io iure accreſceodi. Vel dic quod iodiſtinctè hic inſtituit duos. Nec obſt. ſ̄. eo. l.ſi certarum.quia ibi eſt ideo, quia noo erat ſoluendo hæreditas, & per hoc nullus ab inteſtato uolebat: arg. ſ̄.de minor.l.& ſi ſioe.§. ſed quod Papioianus.& C.de oeceſſa.ſer.l.ſi.Sed tũc eſt cõtra dictã legẽ.C. de cadu.tol. §. his ita. Sed erit ſpeciale io inſtitutis a milite. & eſt ratio: quia & prius potuit pro parte teſtatus decedere: quod eſt ſecus in priuato: ideo accreſcit potius, quam detur legitimo. unde legatarijs noo accreſcit inuitis. ut C. de cad.tollen. §. ubi autem. quia non redditur pro parte ioteſtatus. Accur.

d Deſuoctus. Scilicet miles.

e Bonorum poſſeſſio. Vnde legitimi: ut ī. unde legi. l.a.§. 1.& facit.C.eo.l.1.& 2. Accu.

QVod dicitur. CASVS. Titius miles fecit teſtamentum iure militari: & filium ſuum ſibi hæredẽ inſtituit:& ei Seiõ ſubſtituit, & poſtea fuit miſſus de militia:& itra annũ miſſiõis deceſſit:& filius

mortuo eo intra annum. & ideo ſi hr̃di filio ſubſtituerit: nihil intereſt, quando filius moriatur. ſufficit enim intra annũ patrem obiiſſe.

Miles teſtamentũ fecerat: deinde non ignominiæ g cã miſſus, rurſum cinctus eſt h in alia militia. quærebatur, an teſtamentum eius, quod in militia. i fecerat, valeret? Quæſiui, vtrũ iure militari, an communi iure teſtatus eſſet? Et ſi quidem iure communi teſtatus eſſet: nulla dubitatio eſt,quin valeat. Sed ſi vt miles feciſſet teſtamentum: agitari cœpit, quando k aſſumptus l fuiſſet, poſtquam deſiit in numeris m eſſe: vtrum intra annum, an poſt annum? cognoui intra annum eum aſſumptum.ergo ſi cùm adhuc iure militari valeret, n rurſus eodem iure poſſet

ſuus prædictos deceſſit poſt annum: nunquid ſubſtitutus habebit hæreditatem: Et uidetur ꝙ oon: quia ſubſtitutio oõ habuit locũ niſi poſt aoou miſſioois?R.ſi. tameo ꝙ ſic.& eſt ratio,quia ſufficit teſtatorem mortuũ eſſe intra anoum miſſioois ad hoc, ut ualeat teſtamẽtũ, etiam ſi poſt aonum cõditio ioſtitutionis, uel ſubſtitutiõis extiterit.

Miles teſtamentum. Titius miles fecit in militia teſtameotum, & poſtea fuit remiſſus domũ ex honeſta cauſa, poſtea fuit in aliam militiam miſſus. & poſtea deceſſit in militia ſecuoda exiſtens. quæritur, ao teſtamentum,quod fecit in prima militia ualeat? & diſtinguitur, aut fecit teſtamẽtum iure communi, aut iure militari. primo caſu ualet ſine dubio dictum teſtamẽtum. ſecundo caſu diſtinguitur, utrum fuit teſtator aſſumptus ad ſecundam militiam intra aooum à tempore miſſioois primæ militiæ, an poſt anoum, primo caſu ualet teſtm̃ ſecũdo caſu uidet ꝙ oõ ualeat, quia ſecũda militia eſt alia a prima, ſed certè humanius eſt dicere ut ualeat teſtm̃. quaſi cooiuncto munere militiæ primæ & ſecundæ. ſed ſi in hoc ſecundo caſu exiſtẽs io ſecunda militia dixiſſet ſe uelle oalere teſtameotum ſactum in prima militia: tuoc nullô dubium eſſet, quin ualeret teſtameotum. uidetur enim feciſſe io ſecunda militia teſtamentum. & ſi paganus feciſſet oon iure teſtamẽtũ,& poſtea factus miles dixiſſet ſe uelle illud ualere: hoc caſu ualet iure militari: ut ſ̄.eod.l. jdemque. Viu.

f Miſſus eſt. Honeſtè uel cauſariè. alioqui ſecus: ut ſ̄. eo.l.teſtamẽta.ad hoc C.e.l.ex teſtamẽto.& ſ̄. de ino. teſt.l.Papinianus. §.ſi quis in militia.& Ioſti.eod. §.ſed hactenus.& ſ̄.eo.l. quod cooſtitutũ.& ī. §. 1.& ar.C.de teſt.ma.l.1.& qui po.in pig. ha. l.potior. Azo.

g Noo ignomioiæ. In libr. Roge. deeſt ooo. & ſic legebat, io miſſo igoominioſe. in alio indubitanter loquitur, ſcilicet quod honeſtè mittitur. noo dico cauſariè: quia ille ooo debet iterum cingi, 1 ut C.de re milit. l.6 .li.12. & eſt pro R. exemplum pagani: ut in fine huius legis.

h Cioctus eſt. Noo ſine Auguſti affatibus: ut C.de dimer.offic.l.a. lib. 12.

i Militia. Scilicet,prima.

k quaodo. Id eſt, quanto tempore curreote poſtquàm. &c.

l Aſſumptus. Ad ſecuodam militiam.

m Io numeris. primæ.

n Valeret. Scilicet ſi ignominia miſſionis nõ obſtaret ignomioioſe

1 Iſta gl. eſt multũ oot. ad hoc ꝙ doctor degradatus doctorato,nõ poteſt iterũ fieri doctor: de quo not. ī l. 2. & ibi glo. C.de cin. mili.

ignominiose quippe missorum militaria testamenta statim infirmantur, etiam non trãsgresso anno: ut C. eod.l.ex testamento. R.

a Testari. Id est, testamentum valere dico, vt argu.ĩ. de execu.tut.l. pen.in princ.& arg.j̃.de iure fisc.l.ñ.

b Quasi cõiuncto. Vt sic ab initio potius de militia ad aliam trãslatus per interpretationẽ videat, quam missus ignominiosè iterũ cinctus cẽleatur. R. ad quod j̃.de bono. possei. ex testamen. mili.l.t.

c Militiæ. Primæ & secundę.

d Voluit. Expressè.

e Assumptus. Ad secũdam militiam.

f Cœpit. Vt ĩ.eod. l.idemq́; erit. in fi.

testari:[a] nunquid etiam post annũ eo mortuo testamentum ualeat? Me mouebat, quòd alia militia eẽt posterior. Sed humanius est dicere, ualere testamentum quasi coniuncto[b] munere militiæ.[c] Non loquor de eo, qui uoluit[d] ualere testamentum etiam assumptus:[e] hic enim quasi in militia sequenti fecit testamentũ exẽplo eius, qui paganus fecit: deinde militare cœpit.[f]

Idẽ lib.ix.quæstio. XL.

SI filiusfamilias miles captus, apud hostes decesserit: dicemus legẽ Corneliam etiam ad eius testamẽtum pertinere.[g] Sed quæramus, si pater ei[9] prius[h] in ciuitate decesserit, relicto nepote[i] ex filio, an similiter testamẽtũ patris[k] rũpatur? Et dicendum est non rũpi testamentũ: quia ex eo tempore, quo captus est, uidetur decessisse.[l]

SI filiusfamilias. CASVS. Titi[9] filiusfamilias miles fecit in militia testamentum iure militari, & postea fuit captus ab hostibus: fuit ruptum testamentum suum: & postea ibi decessit: certè reconualescit per mortem suam testamentum suum & hoc ex lege Cornelia. quæ fingit eũ mortuum fuisse prima captiuitatis hora. Sed pone, quod pater dicti militis capti decessit prius in ciuitate, suã q̃ decederet ipse miles apud hostes, relicto nepote in ciuitate ex dicto milite nato post captiuitatem eiusdem militis sui patris. & postea decedat apud hostes dictus miles, qui ut dictum est, fecerat testamentum in militia ante captiuitatem. nunquid per agnationem dicti filij ipsius militis rumpetur testamentum eiusdem militis? Et uidetur quod sic, quia natus fuit dictus filius uiuo patre suo milite, & remansit post mortem aut viuente patre suo licet apud hostes esset pater suus vt ĩ. eo. l.si filiusfamilias.§. fina. Dicitur tamen hic, quod non rumpitur testamentum: quia sicut dictum est, ex quo dictus miles decessit apud hostes, videtur per l.Cornel. prædictum decessisse eo tempore quo captus est, & sic ante natum. quo casu certum est, quod non rumpitur testamentum patris: ut dicta l.si filiusfamilias.§. 1. Viuianus.

g Pertinere. Vt ĩ.de testa.l. lege Cornel. Acc.

h Prius. Quam filius, scilicet: sed tamen post captiuitatem filij.

i Nepote. Nato post captiuitatem filij, id est, sui patris. Azo. Idem si ante captiuitatẽ: sed post testãnem: ut ĩ.eo.l.si filius.§.sed si viuo. si vero tpe testamenti natus, dic ĩ.de lib.& posth.l.filius.§.filius. Accur.

k An similiter testamentum patris. Id est, huius capti ui, qui pater est nepotis: sic rumpitur testamentum aui per nepotem, qui fingitur locum filij tenuisse viuente auo: vt ĩ.de libe.& posth.l. si quis posthumos.§. si filium. ibi, diuersumq́; &c.

l Decessisset. Et ita eo tempore quo filium suum in potestate non habebat, id est, u uenit ano. unde nepos ei[9] testamẽtum non irritat: ut ĩ.eo.l. si filius.§.1.

Idem libro xj. responsorum. XLI.

LVcius Titius miles notario suo testamẽtum scribendum notis dictauit: & ante quàm literis[*] perscriberetur, uita defunctus est. quæro, an hæc dictatio ualere posit? Respondi, militibus quoquomodo uelint, & quoquomodo possint,[*] testamentum facere, concessum esse:[m] ita tamen ut hoc ita subsecutum esse legitimis probationibus[n] ostendatur. Idem respondit, ex testamento eius, qui iure militari testatus esset, seruum qui, licet sub conditione, legatum meruit, etiam libertatem posse sibi uindicare.[o] Idem respondit Lucius Titius miles testamentem ita fecit, Pãphila serua mea ex asse mihi hęres esto. alio deinde capite Sempronio commilitoni suo eandem Pamphilam reliquit: cuius fideicommisit, ut eã manumitteret. Quæro, an hæres esset Pamphila, atq; si directò

* Præscriberetur, in P. Flor.

* P. Fl. & quomodo possunt.

LVcius Titius. CASVS. Miles dictauit notario suo testamentũ suũ per notas scribendum: & antequam notarius perficeret testamentum decessit dictus miles: nũquid ualebit tanquã testamẽtum dictatio, quam fecit miles dicto notario? Et dicitur quod sic, si legitimis probationibus, puta duorum testium, probetur dictam dictationem à milite factã fuisse. Secundo dicit: pone dictus miles qui iure militari testatus est, reliquit Sticho seruo suo legatum purè, vel sub conditione, & non habita mentione libertatis, nũquid erit liber? Et dicitur quod sic. Tertio dicit, pone, quod ita dixit dictus miles in testamento suo: Pamphila serua mea ex asse mihi hẽs esto. & postea in eodem testamẽto, Sempronio cõmilitoni suo eandem reliquit. & eius Sẽpronij fidei commisit, ut eam manumitteret: & postea decessit dictus miles. nunqd Pãphila erit eius hæres, ac si directe ei dedisset libertatẽ miles? Et dicitur quod sic. miles enim prędictus q̃ ancillam suam hæredẽ instituit, ut dictum est, potest intelligi ignorasse competere ancillæ libertatem ex institutione. & ideo sine causa postea à Sempronio cõmilitone petisse, vt eandem manumitteret, cũ ex priore institutionis scriptura libera, & hæres facta esset & sic legatum non ualuit. si nõ valuit legatum ipsius ancillæ: ergo frustra fuit rogatus legatarius per fideicommissum ut eam manumitteret. Viu.

m Concessum est. Contra j̃.de bon.poss.l.sed cum patrono.§.fi. Sol. hoc est priuilegium militis. Acc.

n Probationibus. No. communem probationem in testamento militis fore necessariam, i. ad minus duorũ testium: quia pluralis &c. vt ĩ.de testib.l.vbi & dicut not.C.eod.l.milites.& facit ĩ.eod.l.diuus.

Probatio cõis in militari testamento requiritur.

o Vindicare. Contra C.de necel. ser.l.quidam.§.illo. & de fideicom.l. ex fideicommisso. Sol hic specisle in milite q̃a magis præsumitur liberalis ut C.eo.l.ex his. & in Auth.ut lib. decę.§.si quis autem.

a Ignorasse. Non mirum: quia adhuc non erat lex quæ hoc dicit. C. de necel. ser. l. quidam. uidetur ergo legare, vt sic manumissa accipiat hæreditatē: sed erat speciale, ut directo sit liberta & hæres, cum & per legatum ei relictum idem contingat: ut supra proximo respon. Acc.

accepisset libertatē? Respondi: intelligendū militem, qui ancillam suam hæredē instituerat, ignorasse[a] posse ex ea institutione etiam libertatem ei cōpetere: & ideo sine causa postea[b] à cōmilitone petisse, vt eandem manumitteret: cū ex priore scriptura libera, & hæres effecta est: postea nullo præiudicio voluntati facto, frustra legata est.

Triphoninus libro xviij. disputationum. XLII.

Miles ita hæredē scribere pōt, Quoad viuit Titius, hæres esto:[c] post mortem eius Septitius. Sed si ita scripserit, Titius vsq; ad annos decē hæres esto: nemine substituto, intestati causa post decem annos

b Postea. Frustra est postea legata libertas: nullo &c. eū & idem habeat per primam voluntatem.

Miles ita. CASVS. Ita potest miles heredem sibi scribere: Titius sit mihi hæres donec uiuet: & post mortem eius Titij, Septitius sit mihi hæres. si autē scribat miles, Titius usque ad annos decem hæres esto. & à decem annis deinceps non scripsit aliquem heredem: vsq; ad decem erit testatus & postea ex eo tempore intestatus. ea pdictis patet quod miles potest instituere heredem ex certo tēpore, & ad certum tps, & quando instituit ex tempore, hæreditas defertur venientibus ab intestato: & antequā dies uenisset, quo admittatur institutus. & ita illud quod militi licitum est in bonorum suorum portione, scilicet ut pro parte possit decedere testatus, & pro alia intestatus: competit ei ea eodem militari priuilegio etiam in spatio temporis, licèt sit non modicum spatium: scilicet ut pro parte temporis inueniatur testatus, & pro parte non.

Mulier in quā. Hic § ponit duos casus, in quibus toties communi iure utitur. Primus est, quia non potest in testamento suo aliquid relinquere mulieri, in quam turpis suspicio cadere potest, puta adulterij cum ipso milite commissi. Secundus est: quia nō potest ei dare tutorem miles, qui est in aliena potestate.

Si miles. Titius miles fecit testamētum: & instituit sibi hæredem Seium: & filium suum exhæredauit: uel sciens eum filium suum esse, silentio præterijt: quod in milite pro exhæredatione habetur: & eidem filio substituit Caium: & substituto ampla legata de suo reliquit: & ab eo substituto reliquit alijs legata, & postea decessit dictus miles testator. modo quæritur, an valeant legata, quæ à dicto substituto reliquit? Et dicitur quod non. quamuis enim ampla legata de suo reliquerit substituto, ut dictum est, tamen non instituit eum in aliqua parte, suorū bonorum: vnde non est mirū, si nō potest ab eo legata relinquere: nō enim reliquit ab eo legata tanquam à legatario, quæ quidem valerent: sed tanquam à substituto filij: exhæredato ergo, ut ex prædictis patet, miles substituere potest: emancipato etiam potest substituere: quamuis paganus non possit substituere filio suo impuberi emancipato. & cum substituit miles filio emancipato, habebit locum substitutio tātum in his bonis, quæ ab ipso milite peruenerunt ad eum filium, cui substituit: non etiam in his, quæ habuit filius tempore substitutionis, uel postea acquisiuit. nam & si substituisset filio suo viuo, adhuc auo: acquisitam postea filio militis aui hæreditatem nemo dicat ad substitutum pertinere. & hæc omnia vera sunt, si habes §. ibi. exhæredato miles &c. si autem habeas ibi §. miles & emācipato, &c. erit ille §. separatus ab ipso §. si miles exheredauerit &c. & huius §. si miles. ali quantulum diuersi habitur casus ab eo quod diximus, erit tamen planus. Si militis. Titius miles fecit testamentum in militia: & instituit sibi hæredem Seium, & filiū suū impuberem exheredauit: & eidem filio substituit Caiū pupillariter, q̄ substitutio ualet: ut s. §. & postea decessit dictus miles, & Seius non adiuit hæreditatē suam & postea dictus filius militis decessit in pupillari ætate. nunquid Caius ueniet ex substitutione ad hæreditatem impuberis? Et uidetur qd non: quia ex quo non est adita hæreditas ex principali testō, perinde est, ac si non esset factum principale testamentum: ergo nō uidetur quod ualeat accessorium, id est, pupillare, ut s. de uulg. substi. l. 2. §. adeo. Dicitur tamen hic, quod ueniet substitutus ea priuilegio testatoris militis. nam & si sibi penitus non fecisset testamentum, valeret tamen substitutio. Viu.

locum habebit. Et quia diximus ex certo tpe,[d] & vsque ad certū tempus milites posse instituere hæredē: his consequens est, vt ante quàm dies veniat, quo admittatur institutus, intestati hæreditas[e] deferatur. & quod in bonorum portione ei licet,[f] hoc etiam in temporis spatio (licet non modicum sit) ex eodem priuilegio competat. Mulier, in quam turpis suspicio cadere potest,[g] nec ex testamento militis aliquid capere potest, vt diuus Adrianus rescripsit: nec tutorem[h] ei, q in aliena potestate est miles dare potest. Si miles exhæredauerit filiū, vel sciens[i] eum filiū suum esse, silētio præterie-

c Esto. Scilicet Titius. Azo.

d Ex certo tempore. Hoc non dicit hic, sed alijs in suis liberis. nam primum exemplum legis diem habet incertum: ut j. de condi. & dem. l. 1. Vel dic etiam contra illum esse certum: quia certum est extiturum: ut in Authen. de here. & fal. §. his omnibus. col. 1.

e Intestati hæreditas. In priuato secus: quia die sublato pure essent heredes: ut supra, de hæred. instit. l. hæreditas. Accursius.

f Ei licet. Vt pro parte possit decedere testatus, pro parte intestatus: ut s. eo. l. si miles unum. hoc in spatio temporis competit, licet sit tempus nō modicum ea eo priuilegio, post quod debet esse heres. & est sic quod tēpus, sicut summa est pars rei: vt s. de eden. l. 1. §. diē autem. & in tempore est plus, & minus, ut in textu Inst. de actio. §. plus autem. & hęc erit ratio, quare priuatus non possit ex tempore heredem instituere: quia sicut est in rebus, sic fit in tempore. Acc.

g Cadere potest. Quia eā cognouit: vt infra, de ijs qui. ut indig. l. mulierem. & facit C. de do. inter vir. & uxo. l. 2. in alio secus: ut infra de do. l. affectionis. Itē hoc nisi tempore mortis bonę opinionis erat absq; suspicione: ut s. eod. l. neq; . §. 2. & non suspicio. sic C. de codicil. l. quamuis. & C. de iudic. l. apertissimi. Acc.

h Nec tutorem. Ad hoc supra eod. l. cum filius. cum suis concordantijs. Hug.

i Sciens. Sic C. eod. l. sicut. & l. si eum.

i Qn̄ tps mortis inspiciat, & qd nō. vide Bal. in ti. de ver. & rerū si gn. in fin. Bartol. & Alex. in l. 2. §. quando aut. C. de iure fi.

Et

rit: an legatum a substituto ei [a] dare possit quæsitum est. Dixi, non posse. licet ampla legata reliquerit. [a] Exhæredato miles & emãcipato [b] filio substituere [c] potest: verũ hoc ius [d] in iis exercebitur, quæ ab ipso ad eũ, cui substituit, peruenerint: non etiam in iis, si quæ habuerit, uel postea acquisierit. Nam & si filio suo, viuo adhuc auo substituit: post acquisitã ei aui hæreditatem nemo diceret, ad substitutum pertinere. Si militis adita nõ fuerit hẽditas: an substitutio, quã pupillo fecit, valeat, quæritur? Et consequens erit hoc dicere: quia permittitur militi, [e] filio facere testamentum, quamuis sibi non fecerit.

Non a tempore electionis, sed ex eo tempore quo scriptus est in matricula militũ, incipit quis priuilegio militari uti. Bar.

Vlpianus lib. xlv. ad ædictum. XLIII.

EX eo tempore quis iure militari incipit posse testari, ex quo i numeros relatus est, [f] antè non: proinde qui nõdũ in numeris sunt, licet ẽt electi [g] tyrones sint, & publicis expensis iter faciant: [h] nondum tamen milites sunt. debent. n. in numeros referri.

Habetur pro facto, quod de proximo est fiendum. Bar.

Papinianus lib. vi. responsorum. XLIIII.

FIliusfamilias equestri [k] militia exornatus, & ĩ comitatu principum retentus, cingi cõfestim [l] iussus, testamẽtum de castrẽsi peculio facere potest. [*]

Vlpianus lib. xlv. ad edictum. XLV.

REscripta principũ ostendunt, omnes omnino, q̃ eius sunt gradus, vt iure militari testari non possint, [m] si in hostico [n] deprehendãtur, & illic decedant: quomodo velint, & quomodo possint testari: siue præses [o] sit prouinciæ, siue quis alius qui iure militari testari non potest.

TITVLVS II.

DE ACQVIrenda vel omittenda hæreditate

Aditione partis totum quod potest, quæritur: siue simul, siue discretis partibus hæreditas deferatur. h. d. cum l. seq. Bart.

Paulus lib. ii. ad Sab. I.

a Ei Scilicet exhæredato: vt C. de leg. l. cum quidam. idem si ipsi substituto, secundum quoidã, & dic vt ibi.
b Emancipato. Eodẽ filio. alias si esset in potestate filius etiã paganus posset: & sic non esset priuil. militis.
c Substituere. Directo: vt C. eo. l. in testamento. in fine. Accur.
d Hoc ius. Quod dixit in emancipato. & sic non ob. Insti. de pup. subst. §. non solum. & s. de vulg. & pup. l. sed si plures. §. ad substitutos. vbi ẽt res pupilli in substitutionem veniunt. & facit sup. eo. l. milites etiam. & C. de impuber. & aliis substi. l. precib. in fi. & sup. de vulg. substi. l. centurio. in fine.
e Permittitur militi. Vt & s. eod. l. in fraudem. §. item tã sibi. in pagano secus vt supra de vulgari substitut. l. 2. §. quisquis.

EX eo tempore. CASVS. Titius fuit electus tyro: & fuit ei præceptum quod iret ad standum cum aliis militibus, qui erant in quodã castro pro Imperatore. & qui erant ibi scripti in numeris eorum, & in matricula: & fuerũt ei dati nummi pro expensis in itinere faciendis. & postea ipse cepit iter: & venit ei periculũ mortis, antequam esset in dicto castro & in dictis numeris redactus, nũquid potest iure militari testamentum facere? Et dicitur quod non potest: quia ex eo tempore iure militari potest quis testari, ex quo in numeros relatus est, & nõ ante. Viu.
f Relatus est. Vel iussus cingi: vt infrà l. proxi.
g Electi. Electio ergo non tribuit ius electo: sic nec electus successor facit desinere prædecessorem: ut in Auth. de admi. §. fi. Item nec sola electione ad dignitatem filius fit sui iuris: ut in Auth. consti. quæ de digni. §. fin. nec Imperator est, nisi suscepta infula: ut C. de quadriẽ. præ. l. 1. in fi. Nec tribunus, nisi accepto cingulo: ut s. e. l. tribunus. Nec miles, nisi sit in numero scriptus: ut hic. Nec magister: ut s. de excu. tut. l. si duas. §. minuere. Nec pistor: ut s. de excu. tut. l. fi. Sed arg. contra. Insti. quib. mod. ius pat. pot. sol. §. filius. & in Auth. de defen. ciui. §. & si eadẽ. & C de decu. l. fi. lib. x. & j. de bo. pos. ex test. mili. l. unica. §. fi. Sol. utibi.
ADDITIO. Dic quod ibi loqtur in casibus specialibus, in quibus ex sola electione cum acceptatione secuta quis consequitur dignitatem: sed hic loquitur in dignitatibus minoribus, in quibus electus quis non potest consequi dignitatem: ut non. l. Auth. de arb. §. 1 lud. col. 6. & in Authen. constit. quæ de dig. §. 1. col. 6. cum concor. secundum Bart. hic.
h Iter faciant. Arg. contra s. qb. ex cau. ma. l. qui mittũtur. §. antep. & penul.
i In numeros referri. Item stigma: hoe est nota publica brachiis eorum debet infigi: vt C. de fabr. l. stigmata. & alia quæ not. s. ex quib. cau. maio. l. pe. Ac.
FIlius familias. CASVS. Si filiusfamilias equestri militia honoratus, & in comitatu principum retẽtus, & iussus confestim in militia cingi, fecerit testamentũ iure militari, valebit. Sũt etiam quidam, sicut præses prouinciæ, qui non possunt iure militari testari, q quidem si in hostili loco deprehendãtur in periculo mortis constituti: possunt facere testamẽtum quomodo volunt, & quomodo possunt. h. d. cum l. seq. Viu.
k Filiusfamilias equestri. Not. militia equestris. Item cælestis: vt clericorum. Item legalis: vt advocatorum: vt C. de aduoca. diuer. iudi. l. aduocati. Item remiges, & vigiles milites sunt: vt j. de bo. pos. ex test. mili. l. 1.
l Confestim. Habetur cinctus, qui statim est cingendus. Habetur perditum quod statim est perdendum: ut j. pro emp. l. si quis cum. Habetur datum quod paratum est, vt detur: vt j. de leg. 3. l item legato. & in Auth. vt exac. instan. do. §. si deficit conditio, quã constat statim defecturam: vt potestatius, quæ non potest impleri vltimo uitæ spiritu: vt s. de condi. insti. l. fi.
m REscripta. Non possint. Quia non sunt milites.
n Hostico. Alias hostili loco. & alias hostico.
o Præses. Qui non erat de numero militum: sed ob aliquam causam illic erat, & sic de aliis: vt hic, & s. eod. l. quod constitutum. & j. de bon. poss. ex testa. mili. l. 2. Sed contra habetur C. eo. l. scriniarios. Sol. vt ibi.

[*] Viglius I cõmẽ. ad §. si solũ. de pu. sub. Insti. lib. 2. locum hũc subtiliter, ac doctè explicat. Putat aũt dictionẽ, exhæredato, ptinere ad pcedẽs responsum, & hũc §. sic incipere, Miles & emãcipato, &c. nullũ videto.

Impatoe non dr̃ nisi suscepta infula.

[*] Vide q ad itellectũ huius capitis scrĩpsit Vigli in cõmẽt. ad §. sed & si quis. de mili. test. Instit. l. 2.

Militia multiplex

DE ACQVIRENDA VEL omittenda hæreditate.

Post deliberationem adit institutus, vel repudiat: & ideo de hoc dicit. & dic adire, & repudiare extraneorum: immiscere, & abstinere suorum: vt Insti. de hæred. qual. & differ. §. extraneis.

Vi totam [a] hæreditatẽ acquirere [b] pôt, is pro parte eã scindendo adire nõ potest. [c]

Vlpianus lib. 4. ad Sabinum. II.

Sed & si quis [d] ex pluribus partibus in eiusdem hæreditate institutus sit: nõ potest quasdam partes repudiare, quasdam agnoscere. [e]

Donec est locus instituto, excluditur substitutus. Alex.

Idem libro sexto ad Sabinum. III.

Vamdiu prior hæres institutus hæreditatẽ adire pt, [f] substitutus nõ pôt. [g]

Eius est priuatio, cuius est positio. Alex.

Idem libro tertio ad Sabinum. IIII.

Nolle [h] adire hæreditatem non videtur, qui non pôt adire.

Mutus surdus, & prodigus cui bonis interdictum est, possunt hæreditatem adire. Alex.

Idem lib. 3. ad Sab. V.

Mutum, necnon surdum, etiam ita natos, pro hærede gerere, & obligari hæreditati [i] posse cõstat. Eum, cui lege [k] bonis interdicitur, hæredem institutum posse adire hæreditatem, cõstat. [l]

Hæreditatem quocumque modo delatam filius adeundo non obligat patrem, nisi præcedat iussu: sed in bonorum possessione sufficit, si ratihabitio subsequatur. Bar.

Idem lib. vi. ad Sab. VI.

Vi ĩ aliena [a] est potestate, non potest

Vi totã. CASVS. Titius instituit me, & Seiũ hæredes. Seius repudiauit suã partẽ, ego autẽ nolo adire nisi ꝓ mea parte, certè non possum hoc facere: imo debeo habere totam aut nihil. Vin.

[a] Qui totam. Pone casum: vt C. de impu. & ali. sub l. testamento, vt aliqd videatur addere. l. sequens. nã dicit, sed & si quis &c. Item pone in instituto ex asse: qui si gerit pro hærede pro parte, totam hæreditatem videtur agnouisse: vt ĩ. eo. l. si ex asse. & secundum hoc non potest pro parte adire, & successiuè. & facit ĩ. eo. l. si solus. §. idem puto. & C. de omni agro deser. l. 4. lib. 11.

[b] Acquirere potest. Si tota sit delata, alioqui secus esset: vt ĩ. eo. l. si solus §. idẽ puto. in fi. §. Itẽ hoc si per se. si autẽ non per se, sed per alium, dic ut ĩ. eod. l. si ego. & l. si ex sua parte.

[c] Non potest. Idem ĩ legato unius rei, licet in hærede legatarij sit secus: ut ĩ. de leg. 1. l. legatarius. & de leg. 2. l. neminem. & l. Grege. secus si plura legata essent: nec onus vt uni iniunctum: ut ĩ. de le. 2. l. sed duobus.

Sed & si quis. CASVS. Testator me ex pluribus partibus hæredem instituit: & ego uolo habere quasdã partes, & alias non. certè non debeo audiri. Vi.

[d] Sed & si quis. Primo ex tertia, scilicet est institutus Titius: & idem Titius secundo ex alia tertia: tertio & idem Titius ex alia tertia.

[e] Agnoscere. imo agnoscendo aliquẽ ex eis: [1] cæteras acquirit: nec est opus aliqua aditione, etiam si non delatæ essent cæteræ partes, cum adijt unam: quia sufficit semel adiuisse. & hoc intelligas in eadem persona: nõ tñ per alium est acquirenda hæreditas: ut ĩ. eo. l. si solus. per totam l. quod ergo dicit hic: & s. l. proxim. non potest scilicet, quin sit hæres in totum, sed cũ partem repudiat, partem adit: cur præualet aditio? Respõ, quia fauorabilior: arg. s. de lib. & post h. l. cum quidam. Item quid si partem repudiat. & aditionem aliam differat? Respon. non ualet: ut ĩ. eod. l. si solus. in prin. & est ratio quã dixi. & facit C. eo. l. cũ quidam. & ibi no.

Vamdiu. CASVS. Si testator me instituat, & Seium mihi substituat: quamdiu ego adire possum: & uolo: nõ potest adire Seius mihi substitutus: uelle autem meum non potest habere locum sine possibilitate. unde si non possum adire, non prodest mihi, si adire uolo. hoc dicit cum l. sequen. Vin.

[f] potest. Quod est usque ad xxx. ann. ut C. e. l. si curatoris. [a] est enĩ de iure ciuili aditio, ergo ꝑpetua: ut in stit. de perpe. & temp. act. in prin. licet P. dixerit usque ad annum. per l. C. eod. l. cum antiquioribus. Sed ibi de hærede hæredis, qui non adit post annum: sed ipse uiuẽs sic perpetuo: nisi staturũ sibi tempus ut adeat, sit elapsum: ut ĩ. eod. l. quamdiu institutus: uel nisi repudiet: vt C. de repu. hære. l. sicut. Acc.

[g] Non potest. Vt ĩ. in d. l. quamdiu. in prin. hoc tamen fallit ĩ casibus: vt s. de vulg. subst. l. fi. §. Titius. in fi. & s. de hære. insti. l. si pater. & ĩ. de bo. liber. l. libertus patrono. Sed hęc vltima potest aliter intelligi. & facit infrà de secund. tab. l. 2. §. defertur. & §. primo gradu. & C. de edict. diui Adri. toll. l. 1. Acc.

[h] Nolle. Aliàs nolle. & est sensus: non potest repudiare, qui non potest adire. ad quod est ĩ. eo. l. is qui hæres. & l. is pôt. Alii habẽt uelle. q. d. si aliquis gerat pro hærede in bonis uiuentis, non potest: ut ĩ. eo l. nemine. & l. qui superstitis. & eius est priuatio, cuius affirmatio: & econtra: sic ĩ. de reg. iur. l. eius est. & l. qui pôt. §. quod quis. Accursius.

Mutum. CASVS. Ille qui est natus mutus, & surdus, si instituatur ab aliquo hæres, potest gerere pro hærede, & obligari potest hæreditati. Quid de prodigo, cui bonis interdicitur, & curator datur? Certè potest cum authoritate curatoris sui adire hæreditatem, si institutus est. Vin.

[i] Hæreditati. Quia in aditione non desideratur nisi uoluntas declarata: perfectum est enim opus, si intelligat [3] quid agatur: ut ĩ. de bono. poss. infan. fu. con. l. fi. & Insti. de hære. qua. & diffe. §. fin. Item potest iussu domini adire. aut alium adire iubere: ut ĩ. e. l. pater. §. 1. & 2. & facit s. de. hæred. insti. l. 1. §. mutus. Accur.

[k] Eum cui lege. Id est, a iudice per legem: ut s. de cura. furi. l. 1. in princ. not. & dic quia prodigus, secus si propter delictum: ut si cõmisit crimen maiestatis, vel etiam hæreticus fuit: ut C. ad legem Iuliam maiestat. l. penult. & de hæreti. l. manichæos.

[l] Constat. Cum authoritate curatoris: ut argu. C. de admini. tutor. l. cum quidam. Nec obst. ĩ. de reg. iur. l. furiosi. quia nulla est uoluntas scilicet in alienando: secus in acquirendo. arg. s. de reb. cred. l. certi condi. §. sed si numerauero. & ĩ. de uerbor. oblig. l. is cui. & facit s. de testam. l. filius. & l. is, cui. Acc.

Vi in aliena. CASVS. Seruus, uel filius meus fuit hæres institutus a Titio: & dictus meus filius uel seruus adiuit hæreditatẽ sine iussu meo, nũquid audeũdo possunt me obligare dictæ hæreditati? Dicitur ꝙ non: nec ẽt ratã habere possum ex postfacto, licet secus sit in bo. pos. quam filius, uel seruus meus agnouit sine iussu meo: quia illã agnationẽ bene possũ habere ratã. Sed & si legitima hæreditatis matris delata sit filio meo ex senatusconsulto Orficiano, & adeat eam

[†] Quia substitutio dicit sc̃da īstitu. Bal. tn tĩ. C. de impub. & al. sub. dicitur tñ quã doq; instõ in l. si qs hęredi sa-rũ. § si qs hęredũ. s. de hęt. instit.

[a] Etiã si ꝑtestatus fuerit de his nõ acquirendis. Bar. Bald. An. Are. Pa. & Alex.

[a] Gl. corruptè al-legat. debuit allegasse l. licet. C. de iure delib. ſm Alex.

[a] Alci. li. 4. Parad. c. 2.

[3] Sequuntur hãc gl. Bar. Bal. &c. & Alex. & Aret. nam alias cẽt ĩ ꝑtãte curatoris: & sic solus non posset adire, ſm Barto. Bal. Pa. & Alex.

inuitum a hæreditati obligare eum, in cuius eſt poteſtate: ne æri alieno pater obligetur. b Sed in bonorũ poſſeſsione placuit, c ratã haberi d poſſe eã, quã citra voluntatẽ agnouit is, qui poteſtati ſubiectus eſt. Sed & ſi legitima hæreditas matris filio delata ſit ex ſenatuſconſulto e Orficiano: idẽ erit probandum. f

Ex diuturnitate tẽporis præſumuntur omnis ſolenniter acta. Bartolus.

Sed & ſi non adierit filius, diu g tamen poſſedit pater h hæreditatem: i credendus eſt vterque * adiuiſſe hæreditatem: vt diuus Pius & Imperator noſter reſcripſerunt.

Qui iuſſu alterius adit, præſumitur ſolum iubenti quærere velle, ſi iuſſum credat valere, ſecus ſi ſciat inualidum, vel ſine iuſſu adiit. Bar.

Si is, qui putabat k ſe

eam ſine iuſſu meo: idem eſt, ut non poſſim habere ratam aditionem. Sed ſi non adierit filius meus hæreditatẽ matris ſuæ, ego tamen diu poſſedi eam, uideor adiuiſſe hæreditatem. Sed quid ſi filius meus à Titio inſtitutus erat à me emancipatus, & putabat ſe eſſe in poteſtate mea, & ſic iuſſu meo adiuit hæreditatem Titij uolens mihi acquirere? Certè non acquirit mihi hæreditatem, nec etiam ſibi. Si autem nõ erat à me emancipatus: & ego iuſſi quod adiret: & ipſe me mortuo adiuiſſet: bene obligaretur hæreditati, & hoc ſiue dubitet utrũ ſit filiusfam. an ſit factus paterfamilias per mortem meã, ſiue non: uelit tamen ſibi acquirere adeundo. Quod autem dictũ eſt in principio huius legis, ſcilicet quod ille qui eſt in poteſtate alicuius, non poteſt eum inuitum hæreditati obligare, in qua inſtitutus eſt, qui eſt in poteſtate: fallit quandoque: nam interdum filijfam. etiam ſine aditione acquirent hæreditatẽ ijs, in quorũ ſunt poteſtate: ut puta, ſi nepotem quẽ habeo ex filio meo, inſtituam mihi hæredem: & filium, id eſt, patrem ſuum exhæredem, & decedam: & ita ueniat dictus meus nepos inſtitutus in poteſtate patris ſui. nã ſit ſine aditione faciet dictum ſuum patrem, meumq; filiũ hæredem neceſſarium mihi. cũ enim dictus meus nepos fuiſſet mihi neceſſarius hæres, ſi non habuiſſet patrem, bonum eſt, vt tunc cum patrem habet, faciat eũ mihi neceſſarium hęredem, etiam ſine aditione ipſius nepotis, ut dictum eſt. ſecus autẽ, ſi dictus meus filius quem exhæredaui, adoptaſſet ſibi in filiũ poſt mortẽ meam quendam extraneum, quẽ hęredem inſtitueram. nam ille extraneus quem adoptauit, non faciet eum mihi hęredem neceſſarium: liberi tamen debet per iudicem dicto meo filio, ut ſi uult, adeat hæreditatem meam, & creditoribus ſatiſfaciat. aliàs comminari ei debet iudex ſe daturum hæreditatem creditoribus, ſi intra certũ tempus ab eo iudice ſtatutum nõ adierit: & eſt ratio quare in hoc caſu non ſit mihi neceſſarius hæres filius meus per extraneum a me inſtitutũ, quẽ poſtea adoptauit: quia tempore mortis meæ non fuit dictus extraneus in poteſtate dicti mei filij: nec eſt in mea poteſtate. unde cũ ipſe nõ eſſet mihi extiturus hæres neceſſarius, eo qđ nõ erat in mea ptãte, non faciet filium meum mihi neceſſarium imo uoluntarium.

Celſus lib. xv. ſtorum. Titius inſtituit ſibi hæredẽ Seium, & deceſſit. & cum Seius hæreditatem adire nollet, uenerunt duo de creditoribus dicti Titij, & dixerunt ei: Si tu non adeas, nos occidemus te. vel nihil ei dicendo intulerũt ei timorem iuſtũ, vel non iuſtum, ad hoc ut adiret. Seius autem prædictus dixit eis. Expectate me, quia ego reuertar ſtatim ad vos, & adibo hæreditatem, ex quo non poteſt eſſe aliud. & iuit ad duos ſuos amicos, vel ad tres, & retulit eis prædicta, & dixit eis: Ego uolo redire ad dictos creditores, & adire. tamen quicquid faciam, nolo quod aliquid valeat: & ita ſitis teſtes. & reuerſus fuit ad dictos creditores, & adiuit, fallendo taliter eos vt dictum eſt. Certè dicitur hic quod ſi dictus Seius erat liber, non erit hæres. ſi autem erat ſeruus non faciet hæredem dominum ſuum. Vlpianus.

a Inuitum. Id eſt, cum cuius non præceſſit uolũtas: vt differat à caſu ſequenti, ſed in bonorũ &c. pręcedere enim debet iuſſus, ut ĩ. eod. l. ſi quis mihi. §. iuſſũ. ſed ſe bene obligat hodie, ut C. de bo. quę liber. l. fi. Accur.

b Obligetur. Scilicet inuitus. Accur.

c Placuit. Etiam ſi ab initio non conſentiat.

d Ratam haberi. Vt & C. qui admit. ad bon. poſ. l. 1. & ĩ. rem ratam habe. l. bonorum. ſic & Trebellianica reſtitutio poteſt haberi rata: vt ĩ. ad Treb. l. ſeruo inuito. §. 1. & ſic peti põt per procuratorem hæreditas, non adiri: ut ĩ. eodem l. per procuratorem.

e Senatuſconſulto. Vt Inſti. ad ſenatuſconſul. Orfi. nam & ea legitima dicitur, licet non ſit ex lege xii. tab. vt ĩ. vnde legi. l. 2. §. fin. & l. ſeq. Accurſi.

f Idem erit probandum. Vt ſcilicet non poſſit adiri. Accur.

g Diu. Id eſt, lõgo tempore. ut ĩ. qui & à qui. l. ſi cum fideicommiſſa. §. Ariſto.

h Pater. Filio ſciente, & non contradicente. idem & ſi poſſediſſet filius: ut C. de pet. hære. l. ſi filius. Azo. & arg. ſ. ad Maec. l. ſi filius. ex tempore. ergo præſumitur ſolẽnitas obſeruata. ſic ſ. de vſuris. l. cũ de in rẽ verſo.

i Credendus eſt uterque. Id eſt, pater & filius. Azo. uel dic pater, in quem tranſeunt obligationes. ſecundum has ll. ut ĩ. eod. l. placet. Acc.

k Si is qui putabat. Tria dicit, primũ, ſi is. ſecundum, quanquam &c. tertiũ, nam cum &c. in primo adiuit viuo iubẽte, in ſecũdo eo mortuo, in tertio uiuo vel mortuo. † Dic ergo ſecundum Ioan. qđ facit differentiã inter errãtem, ut primo caſu, & dubitantẽ, vt tertio caſu: ut primo aditio non teneat, alterius ſic: ut ĩ. eo. l. qui putabat. §. qui bona. & §. fi. Sed arg. contra C. de cond. indeb. l. fi. & expreſſè reprobatur dicta diſtinctio. ĩ. de condi. & demon. l. multum. in fi. ubi de errante, & dubitante dicit quemlibet poſſe adire. Et qui erret, vel dubitet, dic ut ſ. de teſtam. l. de ſtatu. Diſtingue ergo inter dubitantem, & errantem in facto: ut quia credat matrem ſuam fuiſſe uxorem, quæ fuit concubina, ut in primo, & eum qui in iure: ut ibi, nam cum &c. & ſecundum hoc ſciebat ibi patrẽ mortuum, ſed non credebat per hoc filium fieri ſui iuris. Vel melius, in omni errante, uel dubitante attendas, an eius erat propoſiti, ut ſi liber, uel paterfamilias eſſet, uellet eſſe hæres: an uero iubenti tantũ quæri, nec de ſe aliquid cogitauit. in primo caſu quærit ſibi, ſi abſq; iuſſu alicuius adiuit, vt ibi, nam enim &c. ut ſ. tit. 1. l. qui iure. in ſecundo nõ ſibi, quia non uoluit: nec iubenti, quia non potuit. ſic ĩ. de teb. dub. l. in ambiguo. Et bene ſic diſtinguitur: quia propoſitum adeuntis dicit lex diſtingui ut quęrant poſſeſſori. Cur ergo non attenditur, ut quærat ſibi ſciẽti conditionem ſuam, uel dubitanti, vel erranti in ea: ut ĩ. de acqui. re. domi. l. homo liber? Et forte ideo hic ſic diſtinguitur, adeat cum iuſſu, uel non: quia non creditur ſibi uelle acquirere cum adiuit iuſſu: ſed ſi ſine iuſſu, contra. & hæc omnia cum is, qui putabat ſe filiumfam. ſcit ſe non eſſe neceſſarium hæredem alioqui ſi putabat ſe neceſſarium, quamuis ſit extraneus hæres, nec adire, nec repudiare poteſt: ut ĩ. eod. l. is qui. & l. ſeq. Dic ergo, ſi is qui putabat, errando in facto, uel in iure: ſed ĩ. dubitando, ſecundum primũ. Vel dic, qui putabat ſcilicet errando in facto: ſed ĩ. in iure, ſecundum

* In P. F. credẽdus eſt admiſiſſe hæreditatem.

† Imo uero mortuo Bal. & P. niſi ſaluãdo glo. intelligeres patrẽ qđ erat naturalis tantum. Bal.

secundum alium. Vel dic, qui putabat scilicet errando vel dubitando, non tamen sibi sed iubenti acquirere volens: sed infra sibi, secundum tertium. Acc.

filiumfamilias, patris a iussu adierit: eum neque sibi, b neque ei, qui iussit, c quæsijsse hæreditatem constat: quanquam d is, quem pater e iussit adire, & decessit, si adierit iam mortuo patre, obliget se hæreditati: ut Iulianus libro xxxj. Digestorum scripsit. Nã eũ, f qui dubitat, vtrũ filiusfamilias, an paterfamilias morte patris factus sit: g posse adire hęreditatem, magis admittit.

Si filius in potestate est alicuius hæres necessarius: facit patrem necessarium hæredẽ. secus si fuit voluntarius. Bar.

Interdum h filijfamilias & sine aditione acquirent hæreditatem ijs, in quorum sunt potestate: vt puta, si nepos ex filio exhæredato hæres sit institutus: i patrem enim suum sine aditione faciet hæredem, k & quidem necessarium. Sed si quis hæres institutus l adoptetur à filio exhæredato, necessarium eum non facit: sed iuberi debet, vt adeat: quoniam mortis tempore in potestate m non fuerit. Nam per eum n quis existere necessarius non põt, qui ipse non esset exciturus. o

Protestatio præcedens actui sequenti contraria, facit vt subsequens actus nihil operetur. hoc dicit secundum Dy. Bart.

Celsus p lib. xv. Digestorum scribit eum, qui metu verberum, vel aliquo timore coactus: † fallens * q adierit hæreditatem: siue liber sit, hæredem non fieri r placet: siue seruus sit, dominum hæredem non facere. s

Vulgaris substitutio expirat, si per institutum alteri hæreditas acquiratur. Bar.

Paulus lib. primo ad Sabinum. VII.

SI quis filiumfami-

---

a Patris. Putatiui.

b Sibi. Quia non vult.

c Qui iussit. Quia non potuit.

d Quanquam. Ab initio iussus inutilis aditionẽ uitiat, ut s. quãquam ille qui ex postfacto sit inutilis, nõ uitiat quin quærat adeunti. & est ratio, quia sufficit semel fuisse utilem: arg. j. de diuer. & tẽp. pręscript. l. de accessione. in fine. Alij dicunt ideo obligari hæreditate filium: quia succedit patri, qui tenebatur hæreditati ratione iussus.

e Pater. Scilicet verus. Acc.

f Nam eũ. Valet aditio mortuo iubente. nam valet quandoq; etiam eo viuo, quando adiẽs dubitat, sed non errat secundum primum, uel quando errat in iure secundum alium, vel quando sibi quærere voluit adiens secundum tertium ❍. Accursius.

g Factus sit. Igitur de sua cõditione dubitabat: secus si testatoris: ut j. e. l. sed & si de sua. Itẽ error, uel dubitatio facti esse põt, sic credebat uiuere patrem cũ esset mortuus. Idem iuris, si scribat mortuum, sed nõ credebat, quod per hoc filius fieret sui iuris. & facit j. eod. l. si quis mihi bona. §. iussum. & de usucapio. l. iusto. Accur.

h Interdum. Regulariter cũ filius instituitur, iussus pcedere patris, & sequi aditio debet, ut patri quærat: ut j. e. l. si quis mihi bona. §. iussum. sed hic fallit. Accur.

i Institutus. Ab auo, qui utrunque in potestate habebat. Accursius.

k Faciet hæredem. Et ita quæret ei: cum enim exhæredatus filius habeatur pro mortuo, ut in Auth. de hæred. & falci. §. exhęredatos. coll. 1. nepos fit hęres auo ipso iure, & necessarius: ut in fin. huius legis: & Institu. de hære. quali. & diffe. §. sui. quæ uidetur contra, sed nõ est, cum hic pro mortuo sit. Item per consequens eodem momento quærit patri, in cuius est potestate: ut j. eo. l. placet. & necessarium facit: ut hic, & in fi. huius legis: quia quod filius quærit, patri quærit: hodie secus: ut C. de bon. quę lib. l. fi. & facit j. de cast. pecu. l. ex castrensi. in prin. Accur.

l Institutus. Ab aliquo extraneo, ut locũ habeat qđ dicit in fine: quia ipse nõ esset &c. Vel hic a patre suo, in cuius erat potestate institutus: uel teriue personas superiores: & dic, nepos ab auo, id est à patre filij exhęredati, qui filius exiuerat de sui patris potestate. alioq; nulla esset adoptio: cũ mortuo auo nepos in sui patris caderet potestatẽ: ut Insti. qui. mod. ius patriæ potest. solui. §. 1. sed certè hic vidimus casus stare non potest: quia adoptione facta: statim est hæreditas iam quæsita nepoti, vt pote suo hæredi, acquireretur adoptanti: vt s. de adop. l. si pater. in prin. & sic iam denuo adiri, seu acquiri potest. Itẽ & finis nõ posset bene adaptari. Itẽ nec alię duæ positiones casus valẽt: sed hæc valet, vt dicas, quod Titius filium suum exhæredauit, & extraneũ instituit: eorũ mortuo antequam adiret a filio exhæredato est adoptatus. Az.

m In potestate ❍. Adoptantis, uel patris eius.

n Nam per eum ❍. Benedico quod nõ facit eũ necessariũ. nam &c. hæc tamẽ regula fallit infra, de castren. pec. l. ex castrensi. & dic ut ibi not.

o Exciturus. Scilicet necessarius.

p Celsus. Aliàs §. Celsus. alias l. eum.

q Fallens. Vt quia pręsciens se cogendum: clam, vel coram quibusdam fuit protestatus, quod licet adiret, pro nihilo ualebat esse. ad quod j. de leg. 2. l. si quis. in princ.

r Non fieri. Imò fit, sed abstinet: ut s. quod met. cau. l. si mulier. §. si metũ. & infra eo. l. si metus. quę sunt cõtra. Solu. hic fallens: ibi non. Alij dicunt, quod hic de æquitate, ibi de rigore. Alij econtra, quòd ibi de æquitate prætoria: hic de stricto iure, i. ciuili. Alij, non fit hæres. s. cum effectu, quia abstinet. prima placet. Item opponitur, metus verborum non fuit iustus, ergo non impedit fieri hæredẽ: vt s. qđ met. cau. l. 5. 6. & 7. & quib. ex cau. maio. l. metus. Solut. hic fallens. unde euasit si nullus fuisset metus, non tenuisset aditio. Item opponitur C. e. l. cum aliqui. sed ibi per iudicem cogitur adire. sic infra ad senatusconsult. Treb. l. nam. §. qui compulsus.

s Non facere. Hoc potest intelligi cum seruus ab aliquo compellitur, non à domino. alioqui contra: vt j. si quis omis. caus. test. l. 1. §. 1. Azo. & facit ad l. s. de nego. gest. l. atqui natura. §. si libero. & de testa. l. qui testamentu. in fi. & de iudi. l. 2. circa prin. & de auth. pręst. l. 1. in fi. & de acqui. rer. dom. l. homo liber. in princip. Argu. contra s. de rit. nupt. l. si patre ❍.

SI quis filiumfam. Seius instituit sibi hęredem Titiũ filium Caij: & bene sciebat dict' Seius dictũ Titium esse in ptãte dicti sui patris: & ita postea in eodem testamẽto dixit dict' testator: si mihi dictus Titius hæres non erit, Sempronius mihi hæres esto. & postea decessit dictus testator, & postea dictus Titius adiuit hæreditatem iussu sui patris, nũquid excluditur dictus substitutus? Et uidetur qđ non: quia Titius non est hæres, imo pater suus: ut j. e. l. placet. sed certè imo excluditur. nã cũ testator ita dixit, si mihi Titius hæres

---

Ista ratio. displicet. Bart. Ale. & Aret. iõ dic, qđ rõ est ſm Bart. quia sciebat filius iussum esse reuocatum per mortẽ patris: nec pmittitur adire ex necessitate iussus.

† Facit c. cum dilectus. cum glos. super ver. mortis, ex. de his quę vi met. caus. fi.

* Fallens, i. cãlculũ, qđ Gręci λαγθανόμενος dicunt.

res non erit Sempronius mihi hæres esto &c. intelligitur a iure taliter intellexisse: si Titius neque ipse hæres erit, neque alium hæredem fecerit, Sempronius mihi hæres esto &c. sciebat enim testator, vt dixi, filiumfamil. esse Titium. si autem ignorasset, habebit locum quod dicitur supra, de hære. institu. l. si paterfamilias.

lias a hæredē instituerit, & ita scripserit, si mihi Titius iste filiusfamilias hæres non erit, Sempronius hæres esto: filio adeunte iussu patris, b substitutus excluditur.

Suus hæreditatem patris non agnitam transmittit cum beneficio abstinendi. Bar.

Si filius prius, quàm sciret c se necessariū extitisse patri hæredē, decesserit, relicto filio necessario: permittendū est nepoti, abstinere d se aui hæreditate: quia & patri eius idem tribueretur. e

Hæreditatem agnitam per defunctum, non potest hæres eius repudiare. Bar.

In omni successione, qui ei f hæres extitit, q g Titio hæres fuit, Titio quoque hæres uidetur h esse: nec pōt Titij omittere i hæreditatem.

Si filius. Ego habens filium in potestate, & ex eo nepotē, institui mihi hæredem dictum meū filium & decessi: & ita est mihi necessarius hæres dictus meus filius ipso iure: ipse sūt nesciens prædicta, decessit instituto sibi hærede dicto meo nepote, suoq; filio: vult nūc dictus nepos patris adire hęreditatē. & à mea abstinere. certe bene potest hoc facere tanquam hæres patris. nā cū pater eius, si viueret, posset beneficio prætoris abstinere à mea hæreditate: ergo & hęres suus. secus aūt si dictus meus filius extitisset mihi hæres: quia nunc dictus meus nepos, qui adiuit hęreditatem patris, nō posset se abstinere à mea. & hoc idē esset in quolibet alio hærede hæredis. Viuia.

quid adire hæreditatem meam sine tutoris autoritate, & æri alieno obligari potest? Et dicitur quod non: & est ratio, quia nec pupillus, nec pupilla possunt obligari sine tutoris autoritate: hæreditas autē bene obligaret eos æri alieno hæreditario, si adire possent eā, & adirent, etiā si ipsa hæreditas eēt nō soluendo: quia bene obligat maiores, q per se adire possūt, & adeunt: secus aūt si dictus pupillus quem institui, esset tocus filius, vel seruus, & ita mihi hæres necessarius: nā tunc non esset ei necessaria in aditione tutoris autoritas: qa ipso iure esset hęres etiā sine aditione: si autem dictus Titius esset filius Seij (vt I primo casu dixi) & viueret dictus Seius, & iussu ipsius Seij adiuerit hæreditatē meā dictus Titius, acquirit eam patri suo, licet sit Titius eius ætatis, vt non sit consilij capax: si autē tempore quo dictum Titium institui, pater eius Seius non viuebat, vt dictū est primo casu, & dictus Titius erat maior infante: bene potest adire hæreditatem autoritate tutoris, quamuis similis furioso videatur esse, & hoc dicit cum l. seq. Viuia.

Qui non potest se obligare, non potest adire. Bar.

Vlpianus libr. vi. ad Sabinum. VIII.

MOre nostræ ciuitatis k neque pupillus, neque pupilla, sine tutoris autoritate obligari l possunt. Hæreditas autem, quin m obliget nos n æri alieno, etiā si non sit soluendo, o plus quam manifestū est. De ea autem hæreditate p loquimur, in qua nō succedunt huiusmodi personæ quasi necessariæ. q Impubes, r qui in alterius potestate est, si iussu eius adierit hæreditatē: licet consilij s capax nō fuerit, ei acquirit hæreditatem.

Pupillus potest cum tutoris autoritate hæreditatem adire. Bartolus.

a Si quis filiumfamilias. Alterius. & sciebat eum filiumfamilias esse. alioqui distingue, vt in seruo: vt supra de hæred. institu. l. si pater. & l. sequente.

b Patris. Licet ergo pater, non filius videatur esse hæres: vt s. eo. l. qui in aliena. §. interdū. non ideo deficit conditio. qa intellexit si hæres non erit, id est, si hæreditatē sibi, vel patri nō acquisierit: vt d. l. si pater. Acc.

c Sciret. Quid si ignorauerit? Respō. idem, nisi se immisceret.

d Abstinere. Et habere paternā. sed si vellet abstinere à paterna, & habere auitā, posset: vt C. si vt ab hære. se absti. l. 1. & l. 2. & C. vnde liber. l. qui se. Azo.

e Idem tribueretur. Si viueret: vt infra, eo. l. ei qui. & Instit. de hære. qua. & diffe. §. sed his prætor permittit. ergo idem ius habebit eius hæres. vt C. de iure delib. l. cum antiquioribus. in fi. & de reg. iur. l. qui in ius. Itē contra infra proxi. §.

f Qui ei. Puta Seio.

g Qui. Seius.

h Videtur. Not. quia hęres hæredis &c. vt & C. de hære. inst. l. fi. & j. de verb. sig. l. hæredis. & s. de pet. hær. l. 3. §. sed & si Titio. & dic vt ibi not. & ad idem C. de leg. l. in annalibus. & j. de iur. immu. l. 4. Fallit in casibus: vt j. de ver. si l. sciendū. & s. de vulg. sub. l. q liberis. §. fi. & C. de vsuf. l. antiquitas. & de vul. sub l. si filius. & j. de cast. pe. l. 3. vno modo litera illa intellecta. Ac.

i Omittere. Vt s. proxi. §. contra. Sol. hic adierat Titius: ibi non. Acc.

Vide de hoc latè per Bart. in l. gerit. 7. col. versi. sed quæro. in fin. de acquir. hæred.

MOre nostræ. CASVS. Institui mihi hæredē Titiū pupillū filiū Seij quondā, & decessi: nunquid adire...

k Ciuitatis. Romanæ, per excellentiam: ut Instit. de iure natu. § ius autem. quem seruamus: ut s. de legi. & senatusc. l. de quibus. in prin.

l Obligari possunt. Scilicet hæreditati, ut subiicicit: & s. de auth. præst. l. obligari. §. hæreditatem. & est ratio, ne habeant damnum: ut Instit. de aut. tut. §. neq; & ne uexentur: ut s. de mino. l. minor. xxv. annis. Idem de adulto dicas sine curatore. ut C. de adm. tut. l. cum quidam. si autē est infans, solus tutor: vt C. eo. l. si infanti. §. 1. Vel dic secundo obligari alicui ex pacto: vt similitudinariè ponatur, quod sequitur de hæreditate.

m Quin. Id est, quod. Accut.

n Obliget nos. Et sic obligare pupillos: vt hic, & infra, ad Treb. l. oō. n. & infra, q. ex cau. in pos. ea. l. 4. Ac.

o Soluendo. Vt & C. e. l. si testamenta, nisi fiat inuentarium: vt C. de iure deliber. l. fi. §. si autem.

p De ea autem hæreditate. Vt pupilli eam non adeāt sine tutore: & facit infra de condi. & demon. l. cum pupillis, & de reg. iur. l. pupillus. Accut.

q Necessariæ. Huic enim ipso iure obligātur, licet possint se abstinere iure prætorio: vt s. l. proxi. §. 1. & infra, de fideic. lib. l. cum quasi, §. sed & si quis. Item & necessarius hæres tantum quādoque abstinet quo ad quid: vt s. de hær. insti. l. 3. §. qui fideicōmissarium, qd qualiter intelligendum sit, dicam infra, eo. l. necessarij, & s. de min. l. ait prætor, §. non solum, Azo.

r Impubes. Maior infante: alias solus pater. vt C. eo. l. si infanti. in prin. Accut.

s Consilij. Plenū: aliqui tamen habeat, vt dixi. & facit

Paulus libro secundo ad Sabinum. IX.

PVpillus, si fari a possit, licet huius ętatis sit, vt causam acquirēdæ hæreditatis non intelligat: quamuis non videatur scire huiusmodi ętatis puer (neque.n.scire, neque discernere talis ætas pōt, b non magis quàm furiosus) c tamen cum tutoris d autoritate hæreditatem acquirere potest. hoc enim fauorabiliter ei prętatur.

Vlpianus libr. vij. ad Sabinum. X.

SI ex asse hæres destinauerit partem e habere hæreditatis, videtur in assem pro hęrede gessisse.

Pomponius libro iij ad Sabinum. XI.

IMpuberibus liberis omnimodo abstinendi potestas fit: puberibus autem ita, si se non immiscuerint.

Suus qui se non immiscuit, potest abstinere beneficio edicti prætoris sine aditione iudicis. Bartolus.

Vlpianus libr. xj. ad edictum. XII.

EI, qui se nō miscuit f hærediati paternæ, siue maior sit, siue minor: g non est necessę prætorem adire: sed sufficit se non miscuisse hæreditati. * Et est in Semestribus diui Seueri Victorino rescriptum, nō esse necesse, pupillis in integrum restitui ex auito contractu. quorū h pater i constituerat nō agnoscere hæreditatem: k neque quicquam amouerat, l vel pro hærede gesserat. m

Illa hæreditas repudiatione amittitur, quæ potest adiri: secus si adiri non poterit. Bart.

* In P.P. & est, in semestribus viuis Soteri & Victorino &c.

Pubes an restituat contra aditionē.

cit ī.eod.l.pater,§.fi.Accur.

a PVpillus, si fari.id est, maior infante: aliàs solus tutor. vt C.de iur. del. l. si infanti, §.1. vel infans tutore autore: vt ī.ad Trebel.l.seruo inuito,§.si pupillo: sub.ergo hic, maximè: sed in hoc differt: quia si est maior, non potest solus tutor: vt statim dices.

b Discernere pōt. Sic ī. de inter.l.quæ iu talle, & de iur.& ia.igno.l.regula, & C. de fal.mo.l.1.& ī.rē pup.sal.fo.l.fi.in fi.

c Furiosus. Sed in isto adit solus curator: vt C. de curato. fur. l.fi. §.tali, & ī. e. l.qui setuum suū, sed an faciat furiosum hæredem: dic vt ibi, at ibi oportet ambos consensisse: vt C.eo. l.potuit. & ad hoc ī. de regul. iur. l.in negotiis.

d Cum tutoris. Vt ī.l.proxi.not. At curatoris autoritas nō sufficit pupillo: vt ī.de appel.l.cum in vna,§. tutor, sed adulto sic: vt C. de administr.tut. l. cū quidam, item in bono. pos. solus tutor: vt ī.de bono. pos.l. tutor. Accursius.

SI ea asse. ... A ... Institui mihi hæredē Titiū in omnibus meis bonis, & decessi. Titius adiuit pro dimidia, & aliam dimidiam nō vult habere, certe cogetur etiam inuitus totam hęreditatem adire.

e Partem. Tantum, vel sciens se insolidum hæredem, vel credens tantum de parte, quam vult adire, & dic, destinauerit, id est, proposuerit cum effectu scilicet adeundo: vt s.eo.l.1.& a.& ī.de leg.2.l.neminem,& l.si cui,& ī.eo.l.qui se.& de legat.1.l.legatarius. Sed contra ī.eo.l.ex semisse. Sol. vt ibi. Accur.

IMpuberibus. ... Si impubes sit hæres institutus a patre suo, & mortuo patre adiuerit hęreditatem sine autoritate tutoris, & velit postea abstinere, poterit et sine in integrū restōne. sua.n.aditio nihil valuit ipso iure, si aūt esset pubes, & sine curatoris autoritate adiuerit, nō haberet ius abstinēdi, nisi per in integrū rest. si aūt se non immiscuit aliquo modo: pt beneficio prætoris abstinere sine aliqua in inte.rest. & ipso iure pt p pretorē abstinere. non autem est necesse quod propter hoc personaliter prætorem adeat. Et ex hoc determinatur quæstio de facta ad postulationem duorū, qui de hoc quæsierunt. vnus quorū vocabatur Soter, & alter Victorinus, quæ quæstio fuit talis. Titius habens filiū, & ex eo nepotes in potestate, habuit contractum cum Seio, & fuit in eo deceptus. & decessit instituto sibi hęrede dicto suo filio: dictus aūt filius suus noluit donec vixit agnoscere hæreditatem suam: nec aliquid de hęreditate amouit: nec pro hærede in ea aliquid gessit. & postea decessit dictus filius institutis sibi hęredibus dictis suis filiis, qui erāt pupilli, & nepotes dicti Titij testatoris. certe dicti pupilli possunt abstinere ab hęreditate auita, & sic non teneri oneribus hæreditariis auitæ hæreditatis, & sic non est eis necessarium in integrū restitui aduersus dictū contractū, in quo fuit deceptus auus: quia ipso iure nō tenentur, possunt ergo dicti pupilli habere hęreditatē patris eorū, & abstinere ab hæreditate auita: nec est eis necesse, quod personaliter adeant prætorem pro abstinēdo. vt in principio huius legis, et qui se.& facit optime s.eo.l.si quis filium, §.1. & hic est intellect' huius legis cum l.sequ. Vlpianus.

Impuberibus. Per hanc legem dicit P. non esse necessariā in integrum restitutionē impuberibus etiam cum tutore adeuntibus: alioqui idem esset in impuberibus, quod in puberibus. nam & puberes restituuntur: vt ī.eo.l. si minor, Sed tu dic, quod hic impubes sine tutore. pubes sine curatore adiuerunt, cum non haberent tutorē, vel curatorem: cuius impuberis aditio non tenet ipso iure: vt s. eo.l.pupillus, ergo sine restitutione deserit: at puberis tenet, cū curatorē non habe ret: vt C.de i integ. rest.mi.l.si curatorē: & ideo nō sine restitutione iuuatur, si adulit: vt hic, & ī.e.l necessarius: si autem curatorem habet, similis est pupillo vt d.l.si curatorem. Vel secūdo intellige, quod impuberes vocet minores 25. ann. qui iuuantur, etiam si adierint vel ipso iure, vel per restitutionem in integrum: vt ex præmissis patet. at puberes vocat maiores 25.ann.qui nullo modo iuuantur, vt hic, & C.de rep.hæred.l.4.& secundum hoc nō facit hæc lex pro P. in eo quod dicit, pupillum, soluentem debitum naturale condicere nō prohibita restitutione: vt s.de cōd.indeb.l.interdum. quia hic nec ante aditionem tenebatur nec post cum sine tutore adiuit, at ibi naturaliter saltem tenebatur & ideo non condicit solutam & consumptam sine restitutione: vt ibi no.& facit s.de mi.l.ait prætor,§.sed & si hæredi,& ī.l.proxi.Accur.

f EI, qui se non miscuit. Erit ergo suus: vt in titulo nota.

g Siue minor. Sed minor etiam potest: vt supra lege proxima.

h Quorum. Pupillorum.

i Pater. Cui successerant pupilli.

k Hæreditatem. Aui, id est, patris sui idem si decessisset q notans delatam: vt s.eo.l.si quis,§.1.

l Amouerat. Quia tunc beneficium abstinendi amisisset, cum sit suus: vt ī.eo.l.si seruum,§.prætor ait, in extraneo secus: vt infra eodem, l. si quis extraneus, Accursius.

m Gesserat. In bonis aui: & facit C.si min.se ab hær. absti.l.1.

absti.l.1.& ī.l.proxi. & ͞j.eo.l. necessariis. Accur.

IS quis hæres. [illegible] Institui te hæredem, si nauis ex Asia venerit, & decessi: m ante conditionem prædictam existentem repudiasti hæreditatem mea: & postea venit conditio: tu videns, quod locuples erat hæreditas mea, volebas eam adire nō obstante repudiatione: nunquid potes? Et dicitur quod sic: nec obstat quod lege cauetur: quod is qui hæres institutus est, vel cui legitima hæreditas delata est, repudiatione hæreditatem amittit: quia illud verum est, si in ea causa erat hæreditas, tempore repudiationis, vt adiri potuerit: qđ in nostro casu non erat: & idem esset, si sub quauis alia conditione te hæredem instituissem, etiam sub potestatiua conditione. Vidisti ergo vnum casum, in quo non valet repudiatio hæreditatis: nunc volo tibi dicere plures alios. Primus est, si tempore repudiationis dubitet hæres viuat testator, necne. Secundus est, si substitutus repudiet eo tempore, quo hæres non decreuerat vtrum vellet hæreditatem, vel nō. Tertius est, si filiusfamilias ab aliquo institutus, vel cui legitima aliqua hæreditas est delata, repudiet sine patre, vel pater sine eo: vterque autē eorum simul bene potest repudiare. Quartus est, cum hæres institutus putat se necessarium hæredem, cum sit voluntarius, nam non potest repudiare, nec hæres etiam existere, tanquam voluntarius. Quintus est, cum hæres institutus putat non valere testamentum: vel esse falsum: si autem dicitur à quibusdam testamentum esse falsum, ipse autem hæres certus est, quod non est falsum: bene posset repudiare hæreditatē sibi ex eo delatam, sicut & posset acquirere si vellet. Sextus est, cum heres institutus idemq; legitimus repudiauit quasi institutus, nam non amittit propter hoc hæreditatem quasi legitimus: sed econtra si repudiauit tanquam legitimus, distinguitur: quia aut sciuit se hæredem institutum, aut ignorauit: primo casu videtur repudiasse vtroq; modo, id est, tanquam institutus: & tanquam legitimus: secūdo in nullo casu nocebit repudiatio neque ad testamentariam: quoniam hanc non repudiauit: neque ad legitimam: quia adhuc non fuerat ei delata patet ergo per prædicta, quod ille potest hæreditatem repudiare, qui & acquirere potest, & nō alius. Item patet, quod ille qui vult repudiare hæreditatem, vel bonorum possessionem vel etiam acquirere: debet esse certus testatorem esse mortuum: & aliàs non potest acquirere, vel repudiare, & hoc dicit vsque ad legem, pro hærede. Viu.

[illegible] sexto ad Sabinum. XIII.

IS, qui heres institutus est, vel si cui legitima hæreditas delata est, repudiatione hæreditatē amittit. Hoc ita [a] verū est, si in ea causa erat hæreditas, vt & adiri posset. Cæterū hæres institutus sub conditione, si ante conditionem existentem repudiauit: nihil egit, [b] qualisqualis [c] fuit conditio, & si in arbitrium [d] collata est.

Qui non potest propter dubitationem seu inhabilitatem, seu conditionis pendentiam adire: non potest repudiare. Bartol.

Si quis dubitet, [e] viuat testator necne: repudiando nihil agit. [f] Substitutus quoque similiter si ante repudiet, quā hæres institutus decernat de hæreditate: [g] nihil valebit [h] repudiatio.

Hæreditatem delatam filiofamilias, nec ipse sine patre repudiare potest: nec econtra: sed vterque simul. h.d. cum l. seq. Alexan.

Neque filiusfamilias [i] repudiando sine patre, neque pater sine filio alteri nocet: vterque autem possunt repudiare.

Paulus libro secundo ad Sabinum. XIIII.

a Hoc ita. Scilicet, quod institutus repudiet: & sic ad primum non ad proximum dictum refertur, vel sic: hoc ita verum est eam esse delatam, si adiri &c. non sic, hoc ita scilicet delatam posset repudiari, si in ea &c. quia hæc conuertibilia sunt, esse delatam, & posse adiri: vt infra, de verb. signi. l. delata, & sic malè loquebatur. Accursius.

b Nihil egit. Nisi coram iudice creditoribus instantibus renunciet, & se non aditurum dicat, etiam si conditio extiterit: vt ͞j. de cur. bo. dan. l. 1. & infra eodem. l. in plurimum, in fin. quæ sunt contra, argum. supra de orig. iur. l. 2. §. & cum placuisset, & de offi. præto. l. legatus. Item contra ͞j. eo. l. nec is, §. sed si quasi. Sol per l. ͞j. e. l. illud. Item contra C. de pact. l. 1. solu. vt ibi. Itē aliud est in bonorum possessione petenda, quā in aditione hæreditatis vt ͞j. de secun. tab. l. 2. §. si sub conditione, & §. si quis ita, cum concor. & ͞j. de reg. iur. l. qui potest. & ͞j. de succe. edi. l. 1. §. decretalis, & de leg. 2. l. si ita scriptum, §. 1. & ͞j. eo. l. is potest, & l. si quis extraneus, §. sed ita.

c Qualisqualis. Dū modo non impossibilis de natura, vel iure: quia tunc habetur pro non adiecta: vel nisi sit talis, vt habeatur pro impleta: vt quia nō stat per hæredē, vt supra de condit. insitu. l. 1. & l. conditiones, & infra quando dies lega. ced. l. 5. & de condition. & demonstration. l. obtinuit, & l. aliquando. Accur.

d Arbitrium. Scilicet hæredis, & sic est potestatiua, & dic tacite: vt si decem dederis, hæres esto: secus si expresse, vt si voles: vt ī. de condi. insti. l. fin. & l. verba, vel in arbitrium extranei tacite, non expresse: vt infra, de cond & demonstra. l. nonnunquam: hæc autem conditio, si ille arbitrabitur, hæres esto, vel tibi lego, videtur pura: vt infra de leg. 2. l. 1. Item quidam dicunt, quod si expressit, si voles, hæres esto, non fit pro pura: quanquam statim possis acquirere, & sic tunc fallit regula infra eodem. lege, is potest: sed primo debeo purificare. sed dic vt præ dixi, & not. supra de hæred. institu. l. iam dubitari.

e Si quis dubitet. Quis dicitur dubitare. dic vt ͞j. eo. l. cum quidam, §. quod dicitur. Accur.

f Nihil agit. Quia nec adire potest: vt ͞j eod. l. hæres institutus, & l. sequen. Hug.

g De hereditate. Scilicet repudianda.

h Nihil valebit. Quia nec adire potest: vt ī. ead. l. in prin. & l. quandiu, & ͞j. eo. l. quandiu, & facit C. de capti. l. nec nos. ͞j. eo. l. qui superstitis.

i Neque filiusfamilias. Institutus filius ab aliquo cō templatione patris: vt sic profectitia, scilicet sit hæreditas: vt ī. de vulg. subsii. l. sed si plures. §. in arrogato, vel sui contemplatione: & sic aduentitia non potest repudiari, vt patri noceat: sed iubebit adhuc enim adire: vt hic, & C. de pact. l. filius, & econtra pater non nocet filio: quia nec antea pertinebat ad filium: vt ͞j. eo l. placet. Vel non nocet: quia post mortem patris adire poterit. Sed an ipsi patri? forte non. Argu. contra ī. solu. mat. l. 2. §. denique. At sequens lex quando ab intestato: vt per Orficianum: vt s. eo l. qui in aliena, §. sed & si legitima. sed nouo iure secundum quod quæritur proprietas filio, in aduentitia indubitanter obtinet quod hic dicit: vt C. de bon. quæ lib. l. fin. Alij dicunt hic à matre filium institutum: & l. seq. ab eadē matre

IDem etiam est, si legitima [a] hęreditas filijs obuenit.

Si putãs se necessariũ hæredẽ, cũ sit voluntarius, repudiet, vel adeat: nec repudiatio, vel aditio valet. h.d. cum l. seq. Alex.

Vlpia. li. vij. ad Sa. XV.

IS, qui putat se necessarium, [b] cùm sit voluntarius: nõ poterit [c] repudiare. [d] Nam plus est [e] in opinione, quàm in veritate.

Idẽ li. xx iij. ad ed. XVI.

ET econtrario, [f] qui se putat necessariũ voluntarius existere non potest. [g]

Incertus de viribus testamenti non potest ex testamento adire secus si sit certus, licet per alium super viribus testamenti quæstio mota sit. Alex.

Idem libro vij. ad Sabinum. XVII.

NEc is, [h] qui non valere testamentum, aut falsum esse putat, repudiare [i] potest. [k] Sed si certum sit [l] falsum nõ esse, quod falsum dicitur, sicut adeundo acquirit, ita & repudiando amittit hæreditatem.

Repudiatione vnius iuris non videtur repudiatum aliud: nisi repudiatum non potuit sine illo repudiari. Alex.

Hæres institutus, idẽque legitimus, [m] si quasi institutus repudiauerit: quasi legitimus nõ amittit [n] hæreditatem. Sed si quasi legitimus repudiauit: si quidem scit se hæredem institutum: credẽdum est, vtrunque [o] repudiasse. Si ignorat: ad neutrum ei repudiatio nocebit: neque ad testamentariã: quoniam hãc nõ repudiauit: neque ad legitimã: quoniam nondum ei fuerit delata. [p]

Qui habet ius adeundi principaliter, & per se nõ impeditũ, ad sui vtilitatẽ is repudiare potest: aliter non. Bar. & Alex.

Pau. li. ij. ad Sa. XVIII.

IS potest repudiare, [q] qui & acquirere pôt

---

matre hæreditatẽ delatam ab intestato: & dicunt etiã iure isto eam quęri filio per l. s. e. l. qui in aliena, §. sed & si. quod non placet, quia primo per Constantinum hoc fuit inuentu: vt C. de bonis mater. l. 1. & licet filio deferatẽ, statim patri quæritur. Item opp. Inst. per quas perso. §. 1. vbi pater dat cui vult. Respõ. illud post acquisitionem: quia iam non est spes filio: sed ante: quia spes ẽ filio, si fiat sui iuris, non põt pater repudiare: sicut in seruo: vt Insti. de hære. insti. §. alienus, tempore enim aditionis ĩ hęreditate consideratur conditio instituti, secus in legatis, & in stipulationibus: vt ibi no. licẽ secus [t] est in domino & seruo: vt j. de lega. 1. l. legatum seruo, & de succes. edi. l. 1. §. per seruum, & facit C. de repu. bono. poss. l. filio, & s. de iureiur. l. quanto magis, ibi, ipsi autẽ defen. &c. & C. eo. l. senitente, & de fideic. l. ex repudiatione.

[a] IDem etiam est si legitima. Ex Officiano: vt s. e. l. qui in aliena, §. sed & si legitima.

[b] IS qui. Necessariũ. Quis sit suus, & necessarius, vel necessarius tantum: habes Insti. de hæred. qual. & differentia, in prin.

[c] Non poteris. In eodem errore consistens: vt sic verba ad idem tempus referantur: sicut arbor mala non facit fructus bonos, scilicet existens mala, & est ratio: quia credens se necessarium, credit se non posse repudiare: & quia de iure suo nõ est certus: quod omnium hæredum commune est.

[d] Repudiare. Vel adire: vt j. l. proxim.

[e] Plus est. Quia in animo consistit aditio: vt Insti. de hære. quali. & diffe. §. fi. Et no. generale dictum: sic j. de iniur. l. cum qui, §. fin. & l. item apud. §. interdum, & s. quibus mod. vsufr. amit. §. is qui. Sed arg. contra j. de cri. expi. hæt. l. fi. & pro emp. l. 2. §. si à pupillo, & Instit. de leg. §. si quis rem, & j. de man. vin. l. 4.

Dic quod hic loquitur in aditione, quę cõsistit in solo animo, vbi magis inspicitur opinio: ibi in his, quę in solo animo nõ consistunt. secundũ Bat.

[f] ET contrario. Sed in quo est econtra, cum idem videatur? Respon. s. non repudiat, hic econtra non adit: sed vtrobique erat voluntarius: sed putabat, quod esset necessarius. Sed nunquid econtra si in veritate erat necessarius tantum, sed se volũtarium credidit? Respon. si necessarium tãtum, protinus est hęres: vt Insti. de hære. quali. & differen. in prin. nisi in causa quando fit de necessario voluntarius: vt s. de hære. instit. l. 3. §. qui fideicommissarium. Sed quidam dicunt eum non fieri protinus hæredẽ per hunc casum huius legis: & in hoc dicit, econtrario. si autem suus, & necessarius est, per prætorem voluntarius fit: vt no. supra eodem lege, more, & ideo adire non poterit, vel repudiare, cum in suo iure erat.

[g] Non potest. Scilicet adire hæreditatem etiam si velit, in errore permanens.

[h] NEc is. Alias incipit. is q. & deest nec, & tunc primus, & secundus casus idem sunt: tu habeas, nec, & erũt duo casus. Acc.

[i] Repudiare. Vel adire: vt j. l. proxi.

[k] Potest. Etiam si nolit: quia de iure suo est incertus.

[l] Sed si certum sit. Puta cum ipse hęres dicitur falsum commisisse, tunc certus est de iure suo: & ideo adire, vel repudiare potest: secus si alius dicitur fecisse falsum: vt hic, & j. eo. l. cum falsum, & l. cum quidam, in fi. Accur.

[m] Legitimus. Quia proximior.

[n] Non amittit. Potest ergo vno iure repudiare, [z] & altero amplecti: sicut & ille qui iure ciuili, & prætorio succedere potest: vt nota, C. eod. l. impuberem, & hoc verum si nulli sint legata relicta: alias tenetur ad onera, ac si ex testamento adisset: vt C. si quis omis. cau. test. l. 2. in prin. Itẽ potest hic ratio colligi, quid operetur substitutio duobus extraneis substitutis, vos inuicem substituo: cum iure accrescendi sunt idem consecuturi: quia vno iure repudiare, altero amplecti poterunt.

[o] Vtrunque. Id est, hæreditatem vtroque iure obuenientem: & est sic j. e. l. in plurium. Sed contra s. eo. l. is qui. 2. respon. in eo quod potest hic repudiari legitima, quæ non est delata. Solut. j. eo. l. illud.

ADDITIO. Dic quod censetur esse delata propter quendam occultum ordinem: secundum Bal.

[p] Delata. Bona ratio. vt s. e. l. is qui. 2. respon. & j. de succ. edi. l. 1. §. cum furiosi. habes ergo, quod adhuc potest adiri ex testamento: quia non tenuit repudiatio, cum ignorabat sibi delatam, sed si potest adire ex testamento, non est locus ab intestato: quia quandiu est locus testamentarię &c. vt j. e. l. quandiu, & j. de reg. iur. l. quandiu, & C. commu. de suc. l. antequam, & C. vnde lib. l. 2. & facit j. de excep. rei iudic. l. ex sextante, in prin. & j. de reg. iur. l. quoties ex duplici.

[q] IS potest repudiare. Et tunc quis autem, & quãdo possit acquirere, dic homo liber, paterfa. cõpos mentis, maior 25. an. qui scit testatorẽ mortuũ, & sibi delatã hæreditatem. Seruus ergo, & filiusfa. adire non possunt, nisi præcedat iussus, vt j. e. l. si qs mihi bona, §. iussum. Itẽ furiosus nõ: vt infra, e. l. q seruũ. In minore dic vt s. e. l. more. & l. pupillus, no. Item scire debet testatorem mortuum: vt infra, l. prox. & sibi delatam scire

---

[t] Istã tenent Bal. & Alex. tamen tenent contrarium Bart. & Pau.

Arbor mala non facit fructus bonos.

[z] Hoc est verum, nisi simpliciter repudiasset hęreditatẽ: quia tunc vtroq; iure esset repudiata. Pau. & Alex. in gl. singulari, in l. t. infra de suc. edi.

ſcire debet: quia pure inſtitutus, vel purificata eſt inſtitutio: & hoc ſcit: vt ſ.eod.l.is qui hæres,§.1. & j.de ſecun.tab.l.1.§.ſcientiam. Itē debet eſſet certus, quod teſtator potuerit teſtari: alias de viribus teſtamenti dubitat: vt & j.co.l.hæres,§.fi. Item quod nullus eum præcedat ſcire debet: alias de viribus teſtamenti dubitare videtur: vt j.eod.l.cum quidã,§.1. Itē ſcire debet qua ex cauſa ad eum pertineat, ex teſtamento, vel ab inteſtato: vt j.e.l.ſi is ad quē. Sed regula huius l. fallit, nã tutor quãdoque ſolus adit, vt infanti acquirat: vt C.eo.l.ſi infanti,§.2. & bon. poſ. petit ſemper: vt j. de bo. poſſeſ.l.tutor, & l.ſi pupillus, ſed repudiare nunquam: vt d.l.tutor, & j.de ſuc ceſ. edict. l.1.§.tutor. Item ſeruus repudiare nō poteſt, ſed poteſt nolle adire: vt C. de hæred. Inſti.l.3.in fi. Quid autem in filiofami. habuiſtis ſ.eod. l.is qui, in fin. Item decretalem bo. poſ. acquirere quis poteſt, non tamen repudiare: & eſt ratio vt j. de ſuc. edi. l.1.§.decretalis, & concord. ſunt ſ. eo. l.4. cum ſuis conc. & j.eo.l.ſi quis extraneus,§. ſed ita.

Idē li.lix ad edi. XIX.

Qvi hęreditatem adire, vel bonorũ poſſeſsionē petere volet: certus eſſe debet, defunctum [a] eſſe teſtatorem. [b]

Qui aliquid facit tanquam hæres, oneribus hæreditariis eſt obligatus: ſecus ſi alio animo faciat: quod apparere poteſt, vel ex proteſtatione, vel ex facti qualitate. h. d. vſque ad §. ſi quid tamen. Bar.

Vlpianus lib.lxj. ad edictum. XX.

Pro hærede [c] gerere videtur is, qui aliquid facit quaſi hæres.[d] Et generaliter Iulianus ſcribit, eum demum pro hærede gerere, q aliqd quaſi hæres gerit. ꝓ hærede aũt gerere,[*] nō tã eſſe facti, q̃ animi.[e] Nã hoc aĩo eſſe dēt: vt velit hrs eſſe. Cęterũ ſi qd pietatis, ſi qd cuſtodię [f] cauſa fecit, ſi quid non quaſi hæres egit, ſed quaſi alio iure dominus: apparet, non videri pro hærede geſsiſſe. Et ideo ſolēt teſtari [g] liberi, qui neceſſarij exiſtunt, nō animo hæredis ſe gerere, q̃ gerunt: ſed aut pietatis, aut cuſtodiæ cauſa, aut pro ſuo:[h] vt puta patrem ſepeliuit, vel iuſta [i] ei fecit: ſi animo hæredis, pro hærede geſsit, enim vero ſi pietatis cã hoc fecit: nō videtur pro hęrede geſsiſſe. Seruos hæreditarios pauit, iumēta aut pauit, aut diſtraxit: ſi hoc vt hæres geſsit, pro hærede: aut ſi non vt hæres, ſed vt cuſtodiat: aut putauit ſua, aut dum deliberat, quid [l] fecit: conſulens, vt ſaluæ ſint res hæreditariæ, ſi fortè ei ň placuerit ꝓ hærede gerere: apparet, non videri

[a] Qvi hæreditatem. Defunctum ideſt mortuum.
[b] Teſtatorē. Et alia quædam no. ſ.l.proxi.& facit j.e.l.neminē, & l.qui ſuperſtitis. Ac.

Pro hærede. CASVS. Si aliquis eſt inſtitutus hęres, vel poteſt ſuccedere defuncto ab inteſtato, & incipiat gerere pro hęrede in bonis hæreditariis, obligatur creditoribus hęreditariis: & aliis hæreditariis oneribus. Quis autem videatur gerere pro hærede, & quis non, vult dicere hæc lex. Et certè ille demum gerit pro hęrede, qui in hęreditate aliquid geſſit quaſi hęres: & hoc animo vt velit hæres eſſe, ſi autem non eo animo fecit, nō videtur geſſiſſe pro hærede: vt puta ſi qd fecit in hęreditate cauſa pietatis, vel cuſtodię, vel quaſi alio iure. pietatis aũt cauſa poſſet feciſſe: puta ſi ſepeliuit patrē ſuum, de cuius hæreditate tractatur: vel fecit in eo impendium quod fit circa mortuos: & hoc fecit cauſa pietatis: ſed & hoc poſſet feciſſe eo animo, vt eſſet hæres: & tũc videret ſine dubio ꝓ hærede geſſiſſe. cuſtodiæ aũt cauſa poſſet feciſſe: puta ſi pauit ſeruos hæreditarios: vel iumenta hæreditaria: vel etiã diſtraxit: vel fundos hæreditarios, vel ædes locauit, vel fulſit: vel res tempore perituras diſtraxit: & hoc fecit cauſa cuſtodiæ. nam non videtur pro hærede geſſiſſe: quia nō hoc animo fecit: & idem eſt, ſi ideo fecit prædicta circa res hæreditarias: quia putauit ſuas: vel quia adhuc deliberabat vtrũ vellet eſſe hrs, vel nō: vel quia volebat proſpicere ei, qui ſubſtitutus erat ei: vel ei, qui ab inteſtato erat hřa capturus defuncto, de cuius hæreditate agit, ſed & ꝓdicta poſſet feciſſe eo aĩo, vt eſſet hæres: & tunc videretur ſine dubio pro hærede geſſiſſe: & ideo ſolent, & debent liberi qui patribus neceſſarij ſunt hæredes, corã teſtibus dicere non animo hæredis ſe gerere ea, quæ gerunt in hæreditatibus patrum, ſed cauſa pietatis, vel cuſtodiæ, vel ſuo alio iure, quam hæreditario. Viuia.

[c] Pro hærede. Aliter accipit hoc verbum pro hęrede. cũ tractatur de peti. hęre. vt ſ. de peti.hæ. l.pro hæ. & per totum tit. Azo. & aliter cum tractatur de vſucapione pro hærede: vt j. pro hęrede, l.1. & per totum titulum.

[d] Quaſi hæres. Sic ſupra familiæ erciſcundæ, l.qui hæres erat, in fi. & l. & puto, §.ſed & ſi quia, ſic & ſupra de iure dot. l.profectitia,§.ſi pater.

[e] Quàm animi. Quàm electiue ponitur, nã ſolus animus ſufficit: vt Inſtitu.de hære.quali. & diff. §.fi. Azo. & j. eod.l.gerit, & C.eo. l. ſi aua, per factũ, tamen probatur voluntas: vt C. de repu. hæred. l.1. Accur.

[f] Cuſtodiæ cauſa. Sic ſ. de iure delib. l.ait prætor, & lege Ariſto.

[g] Teſtari. Id eſt, proteſtari corã pluribus, ſic ſ. de nego. gel. l. Neſenius. Sed an habeat neceſſe, ſcilicet proteſtari? Reſpõ. H. non, ſed cauſa tollendæ dubitationis, & pro eis, ſ. de relig. l.at ſi quis,§.plerique, ſed illud ſunctando, non aliud gerendo. Vnde dic ſecundum Io. & Azo. neceſſe eſſe: alias præſumitur eſſe hæres: vt infra eo. l.duo fratres, & C.de repu.hære l.1.& d.§.plerique, nam cum quia aliquid gerit quod ſuo iure facere poteſt, magis ſuo iure præſumitur, quàm alieno: vt infra, eo. l. Iulianus, [z] §.ſi ſeruum, & hoc in ſuis, in extraneis dic, vt infra in proxi §.vel dic tertio vt ſtatim ibi dices.

[h] Pro ſuo. Quia putat rem aliunde ſuam: vel fortè maternam: vel aliunde. Azo.

[i] Iuſta. Quę pro ſepeliendo iuſta ſunt fieri, aliàs iuſſa, alias buſta: quia olim comburebantur in rogo cadauera mortuorũ: ſic & ponitur ſ. de in ius voc. l.2. in fi.

[k] Animo hęredis. Scilicet hoc fecit, & facit ſ. de inoffic. teſta. l. ſi vt proponis,§.pen.

[l] Quid. Id eſt, aliquid: ad quod ſ. tit.2. l.ait prętor, & l. Ariſto. Sed quis hoc probabit? Diſtinguitur ſuus ab extraneo, ſiue emancipato: vt infra, eo. l. Iulianus. [z] §.ſi ſeruum, & C.de repu.hęr l.1.& C.de iu.delib.l.1. Sed forte in emãcipato eſt ratio, quia de iure ciuili eſt incognitus: vt Inſtit. de hęre. quę ab inteſt.§ emancipati. ſed aditio hereditatis eſt de iure ciuili, ſed in extraneo non videtur, quare aliud ſit quã in ſuo meli'; ergo videtur perpendendum ex qualitate heredũ, & perſonarum eorum: & ex qualitate actuum, & rerum: quas attigerunt: vt ſic quandoque non habeant neceſſe probare ſe nō feciſſe animo adeundi: quandoq; ab aditex-

[*] Sic legēdũ ex P. F. admonet Ant. Aug. emē. lib.4. c.8. Gręco, vel potius Iudaico dicendi genere, quo non vno in loco Iuriſconſultus vtitur quin & in fine hu' capitis ſimilem locutionem reperies.

[†] Glo. t. in c. qualiter, extra de ele. dicit ꝑ hãc l. qd ſi electus ante confirmationem aliquid diſponat de rebus eccleſię vt ſaluę eſſent, q alias eſſēt periturę: non videtur ꝑ hęc adminiſtrare: ſō ei non nocet.

[z] Aliàs incipit, ſi pupillus.

[z] Aliàs Incipit, ſi pupillus.

[z] Dic qđ poſsũt habere: verũ vbi nō cõſtaret de voluntate facientis, vt quia eſſet mortuus ſecũdum Bar.

aduersario probetur fecisse animo adeundi. Azo. aliquis tamen actus in suo præsumit aditionem: quod in emancipato non præsumitur: vt manumissio: vt ĩ.eo. l.Iulianus, §.si seruum, & C.de iure delibet.l.t.

Si qu d. CASVS. Si filius petat a liberto patris defuncti operas, tanquam hæres patris, nunquid videtur pro hærede gessisse? Et certè non: quia earũ petitio nõ competit ei, eo quod sit hæres, sed eo quod est filius, & quod non competat ei, earum petitio tanquam heredi in promptu est ideo, quia si esset extraneus hæres, non competeret ei earum petitio: competit ergo ei earum petitio tanquam filio, id est, quasi ei debitæ, etiam si nõ esset heres. nã & creditoribus paternis competit earum petitio, qui nõ sunt heredes. nõ solum præteritarum operarũ competit petitio creditoribus, postquã sunt missi in pos. bon. hæreditariorum, sed etiã futurarum: & dicuntur præteritæ illæ operæ, quarum dies cessit ante quã creditores mitterentur in pos. scilicet, per moram liberti interuenientem: & illæ dicuntur certæ operæ, futuræ autem dicũtur, quarum dies cessit, postquam creditores sunt missi in possessionem. nam nisi dies earum cessisset, peti non possent: cedit autem earum incertarum operarum dies, cum indictæ sunt. Et quod dixi in operis per filium peti is, idem est circa sepulchrum hæreditarium, nam si filius intulit mortuũ in sepulchrum patris hereditarium, non videtur propter hoc gerere pro hærede: & iõ non est existimãdus obligari paternis creditoribus: & hoc propter prędictã rationẽ: quia ius inferendi in sepulchrum quondã patris: non competit ei tãquam hæredi, sed tanquã filio.

Papinian. scribit filiũ. Titiũ filiũ meũ mihi hæredẽ institui: & Sticho seruo meo libertatẽ dedi, sub condõne si hetedi meo dederit centũ: & postea decessi: dict᷑ meus filius abstinuit se ab hęreditate mea. postea venit ad eũ dict᷑ Stichus statuliber, & dedit ei dicta c. siue de peculiaribus nũmis, siue de acq sitis aliũde: nunquid accipiẽdo dictã pecuniã dictus meus filius vr̃ taliter pro hęrede gerere: vt a creditoribus meis valeat cõueniri? Et dr̃ quod sic: & multo magis esset hoc verũ, si ab hæreditate mea se nõ abstinuisset. Sed quid si dictũ meũ filiũ institui cũ quodã alio pone Seio, & Sei᷑ hæreditatẽ ꝓ sua parte adiuit: & filius meus abstinuit & postea a statulibero ꝑdicto pecuniã accepit? Certè non tenebitur pp hoc filius creditoribus prędictis: habent enim quem cõueniant, scilicet, Seium qui adiuit: cum .n. filius in potestate constitutus abstineret ab hęreditate patris iure prętorio permittente, idem debet consequi per ius prætorium, quod consequitur emancipatus per ius ciuile: qui emancipatus repudiauit patris hæreditatem, s. vt creditoribus hęreditariis non teneatur, quo facto, id est, filio in potestate constituto abstinente & postea à statulibero pecuniã accipiente, peruenit statuliber ad libertatẽ dando dictã pecuniam, dicto filio non hęredi: & dictus filius creditoribus nõ tenebitur, & hoc qñ dictus statuliber fuit iussus dare nominatim filio, nõ habita mentione de hęrede: si autem habita fuisset mentio de hęrede, bene obligaretur filius creditoribus accipiẽdo pecuniam à statu libero. toties enim pro hærede gerere filium dicendum est, quoties aliquid accepit, quod accipere non poterat citra nomen, & ius hæredis. Si sepulchri. Filium meum mihi hęredem institui, & decessi: & antequã dictus meus filius se immisceret hæreditati meæ, Seius violauit sepulchrum meum siue familiare, siue hæreditarium: & dictus filius accusauit eum sepulchri violati: nunquid propter dictam accusationem videtur filius se bonis meis immiscere? Et dicitur quod non, & est ratio, quia propter hoc nihil videtur accipere ex bonis meis, nec illa actio sepulchri violati est rei persecutoria: imo pœnalis & popularis. Viuia.

ꝑ hærede gessisse. Proinde & si fundos, aut ædes locauit, vel fulsit, vel quid aliud fecit non hoc animo, quasi pro hęrede gereret: sed & dũ ei, qui substitutus est, vel ab intestato hæres exititurus, prospicit: aut res tempore perituras distraxit: in ea causa est, vt pro hærede non gesserit: quia non hoc animo fuerit.

In his, quæ non transeunt ad hæredes extraneos, nomen hæredis intelligitur de filio: & ideo si illum actum facit vt hæres, oneribus hæreditariis non obligatur. hoc dicit secundum intellectum, quem habuit hic iurisconsultus, licet gl. aliter ĩtelligat Bar.

Si quid tamen quasi hęres petat, [a] sed ex ijs, quę ad hæredem extraneum non transeunt: videamus, an oneribus se immerserit hęreditariis, vt puta à liberto parẽtis operas petit, quas hęres extraneus petere non poterat: [b] hic tamen petẽdo cõsequi potest. Et cõstat, pro hærede eum nõ gessisse: [c] cũ petitio earum etiã creditoribus [d] competat, & maximè futurarum. [e] Sed & qui in sepulchrũ hęreditarium

[a] Petat. Scilicet filius Accursius.

[b] Non poterat. Vtq a stipulatus est [1] patronus sibi, & liberis suis: vt ĩ.de uerb. oblig.l.quodcunque, §.a. vel melius erat stipulatus incertas, vt ĩ.de oper. lib.l.si operarum, si antẽ certas. & sibi tãtum peteret etiam extraneus hęres: vt ĩ. de oper.lib.l.fabriles, & l.a duobus, & l. cũ patronus, §.t. non autem placet, quod de obsequialibus infaciendo dicat, quę ad extraneum hęredem non transeunt: vt C.de ope.liber.l.liberti, quia creditoribus nõ datur earum petitio, cum nihil proficeret eis, & facit infra eodem lege, si quis non quasi, & infra ad Trebellia.l. si patroni filius.

[c] Non gessisse. Satis respondet quęstioni, cum hęc duo sunt paria, pro hęrede gerere, & pro hęreditate obligari: vt s.eo.l.more. Et no. quod quidam habent quasi gessisse, sine nõ. [2] pro quo est supra in prin. huius §. vbi dicit tamen, quasi superioribus aduersetur: & vbi dicit quasi hęres, & ĩ.eo.l.gerit, in fi. & ĩ.l.proxi.§.1. secũdum hoc quod subiicit earum, scilicet incertarum. Accursius.

[d] Creditoribus. Scilicet patris.

[e] Maxime futurarum. Scilicet post dictam aditionẽ filij, [3] quasi sic faciẽdo approbet se teneri creditorib᷑, vel antequam adiret, erat dubium an creditores erãt habituri aliquod ius in eis, & not. plus dari creditoribus, quam extraneo heredi. cui earũ incertarũ petitio non daretur: sed hoc ideo est, quia est qui aduersetur, scilicet filius. hic autẽ non potest resistere, vt põt hæres. Alij habent non gessisse, sed tũc est contra d. l.gerit. & ĩ.l.proxi.§.t. & s. in prin.§.t. sed dic petit, scilicet ipse quasi hęres, id est, nõ vt exhęredatus, [4] q petere non posset: ut ĩ de ope.lib.l. si operarũ, in fi. secus si vt hęres petiisset: licet non hęreditariã: vt in d.l.gerit, & sic vna positio non est alij contraria. Item ſm hanc dic creditoribus: scilicet filij, & ita est bona ratio. ut suo non hęreditario iure habeat eas filius. Et quod dicit maxime futurarum, id est, earum quarũ dies cessit, postquã ipsi creditores filij missi sunt in posses. bonorũ filij nõ defensi. nã in eis potius ius habẽt creditores, quã in primis: vt ar. ĩ. quę in frau.credi.l.qui autẽ.§.sciendũ. Nam nisi dies earũ cessisset, peti nõ possent. Cedit aũt cũ indictę fuerint, & nõ ante, & hoc in incertis

[1] Diuinat secundũ Alex.

[2] Et malè Bar. & Alex.

[3] Ista lectu. displicet B. P. Alex. & Aret.

[4] Ista expositio destruit tex. secundũ B. Alex. & Aret. ideo dic aliter, secundum eosdem.

incertis, de quibus loquitur hic, sed operarū certarum cedit dies sta.im cum petitæ ſ.iit, idest cū fuerit in mora, & probant hæc j.de ope.liber. l.ſi qs hac, § iudicium, & l.cum patronus, in prin. & l. quoties certa. Vel dic de creditoribus paternis: huc modo, competit petitio creditoribus paternis: nec p hoc fiunt hæredes: multu fortius in filio, & secūdum hoc mutet casum, & dicat de certis, quæ ad hæredes transeunt: vel etiam de incertis quarum dies cessit viuo patre, & pecunia erat deducta in cōdemnationem: alias non transiret ad hæredes extraneos: vt j.de op. lib. l.ſi operarum, & l.qui libertinus, §. & non solum, & l. a duobus. Et q dicit futurarū, idest postquam creditores cœperint cōuenire patrem viuētē. Sed si hic de incertis dicit, quomodo alias dantur quā patrono vt argu.s. de condi.indebi.l.ſi non furtem, §.libertus, & j. de ope. lib. l.operę, §.1.& 2. Respon. hoc fit propter inopiam vel necessitatē, vt not. in distinctione operarum, quæ est super d.§.libertus.

Imo dic q dies cedit à die stipulationis, & nō constituitur quis ī mora, nisi lapsu temporc, quo potuerūt prestari, & nō sunt prestitę, secundū Alex.

mortuū intulit: obligari paternis creditoribus nō est existimādus, [a] vt Papinia. ait, quæ sententia humanior [b] est: licet Iulianus contra scripserit.

Si filius etiam se abstinuit, recipiendo tamen causa conditionis implendæ à legatario, censetur abstentionem renocasse, & se immiscuisse si erat solus institutus, vel si habebat cohæredem qui nondum adiuit: & omnis actus qui geri non potest citra ius, & nomen hæredis, inducit aditionem. h. d. vsque ad §. si se pulchri. Alex.

Papinianus [c] scribit, filium hæredem institutum, qui se bonis paternis abstinuit, vulgò putare [d] quosdā, si à statu libero pecuniam accepit à creditoribus [e] conueniendum: siue nūmi peculiares [f] fuerint: siue nō fuerint: quia ex defuncti voluntate accipitur, qđ conditionis implendæ causa datur. Iulianus autem, & si nō abstinuit: [g] idem existimauit. Ita demum [h] autem pro hærede gessisse [i] ait Papinianus, si solus hæres sit. [k] Cæterum si cohæredē habeat, & cohæres adiit: non est cogendus (inquit) is, qui accepit à statulibero, actiones creditorum suscipere. Nam cū se filius abstinet: idē debebit cōsequi iure prętorio, [l] quod emancipatus cōsequitur, qui hæreditatem repudiauit: quo facto [m] statuliber filio nominatim [n] pecuniam dare iussus, potuisset & non hęredi [o] dando, ad libertatem peruenire. Itaque tunc pro hærede geri dicendū esse ait: quoties accipit, quod citra nomen & ius [p] hæredis accipere non poterat.

[a] Non est æstimandus. Quia exhæredatus etiam infert: vt s. de reli.l. vel quod. Azo. & dic quod inferre potest, etiam si noli esse hæres: vt in stipulatione operarum: vt supra proxim. §.dicitur.

[b] Humanior. Ergo tenenda: vt C.de iud. l. placuit.

Sententia humanior tenenda est.

[c] Papinianus. Hoc est & si filius solus est hæres institutus, & statuliber rogatus est dare 10. hęredi, non est dubium, quin videatur pro hærede gessisse, accipiendo à statulibero conditionē implente. Idem esset & si non facta esset mentio hæredis, sed dictum est vt det filio. si autem habet filius institutus cohæredem: tunc distinguitur quibus verbis vsus est testator. nam si dixit hæredibus: tunc filius accipiendo pro hærede gerere videtur, si vero dixit vt filio daret: filius accipiendo non obligat se hæreditati, secundum Io.

[d] Vulgo putare. Sed male, imo bene: quia licet abstinuit, tamen & iterum adire potest: vt C.de repu. hęr. l.fi. Sed argu. contra j.eo. l.ſi seruum alienum, §.fin. Sed ibi furtipiendo: vt j.l. prox. in prin. Item arg. contra supra, de min. l. 3. §.scio etiam.

[e] A creditoribus. Paternis. Et not. quod quidam habent non conueniendum: sed male stat non: vt patet per sequentia.

[f] Numi peculiares. In hoc casu magis: quia pecunia est hæreditaria: vt s. de pet. hær. l. nec vllā. §. planè. Et no. quod permittitur statulibero dare cā implendæ cōditionis, quod iussus est dare vndecunque et de peculio inuito hærede: vt supra de condi. cau. da. l. dedi. §. fin. & ibi no. Si quęras an in Falcidiam computetur datum causa implendæ conditionis, dic vt C. ad legē Falci. l. pe. & j. de don. cau. mor. l. quod statulib. & l. quod conditionis. Hug.

[g] Abstinuit. Multu magis, & facit C. arb tut. l. eum.

[h] Ita demum. Non debet hic esse §. quia continuatur cum superiori, & ea eo pendet.

[i] Gessisse. Subaudi eum.

[k] Si solus hęres sit. Tunc enim quia accipiēdo pecuniam, voluit vt haberet libertatem, ergo & id voluisse videtur: sine quo libertas esse nun potest. sed cum solus sit, si ipse hæres non sit, non valet libertas, secus si cohæredem habet. tunc enim & sine eo valere potest. Azo. Sic ergo nota. quod cum aliquid volo id videor velle sine quo id primum velle non valet: sic in sia rē rat. habe. l. 3. §. fi. & C. de reli. l. a.

[l] Iure prętorio. Nā prætor dedit ei beneficium abstinendi: vt j. eod. l. necessarius, & Insti. de hære. qualita. & diffe. §. sed his, non tamen id eo necesse habent adire prætorem viuum, vt supra eodem lege, ei qui. & facit j. ad Trebelli. l. ita, §. qui suspectam.

[m] Quo facto. Id est, emancipato repudiante. vel suo abstinente.

[n] Nominatim. Secus si simpliciter: tunc enim non nisi vt hęres accipere potest, vt infra de statuliberis lege, ita & lege, qui pecuniam, habeat vel non habeat cohæredem.

[o] Nomen hęredi. Sed emancipato qui repudiauit, vel suo qui abstinuit. Hug.

[p] Citra nomen, & ius. Id est, effectū hęredis habet ille, cui restituitur hęreditas per Trebell. Item bonorū possessor. Itē is, cui bona sunt addicta causa libertatū conseruandarum. Item nomen solum habet, qui restituit: vt Inst. de fidei. hęre. §. restituta. Itē qui abstinuit: vt s. de fidei. lib. l. cū quasi, §. sed & si qs. Itē qui p restitu. in inte. dimisit: vt s. de mi. l. & sine, §. sed quod Papinianus, & tamen constat, quod qui restituit hęreditatem, accepit a statulibero quod datur causa implendę conditionis: licet quandoque debeat restituere fideicommissario: quandoq; non: vt infra de condi. & demonstra. l. qui heredi, §. cum hęreditas, & supra de peti. hered. l. nec vlla. [1] §. planè. Item bonorū possessori datur causa implendę conditionis: vt infra de leg. prestan. l. is cui. §. fi. & de conditio. & demonstr. l. 4. in prin. Item ei cui bona sunt addicta causa libertatum conseruandarum: vt j. de fideicom. lib. l. 4. §. si sub conditione. Item ei qui omisit ex testamento & adiuit ab intestato: vt j. si quis omis. can. test l. qui autem. §. fi. ius & nomen hęredis habet, qui directo est hęres iure ciuili ex testamēto, vel ab intestato. Et no. quod cum quis facit aliquid quod non potest facere nisi sit hęres, videtur id velle facere, vt sit hęres.

[1] Aliàs est in l. si putaui.

Ageret

Qui agit actione personali competenti ad vindictam, licet pro re hæreditaria: non censetur se gerere pro hærede. Alex.

Si sepulchri violati filius ageret, [a] quamuis hæreditarii: [b] quia nihil ex bonis [c] patris capit, non uidetur se bonis immiscere. hæc enim actio pœnã,& vindictam [d] potius, quàm rei persecutionem continet. [e] †

Animus delinquendi est contrarius animo adeundi. Bar.

Idem lib. vii. ad Sabinum. XXI.

SI quis extraneus [f] rẽ hæreditariam quasi surripiens, vel expilãs [g] tenet, nõ pro hærede gerit, nam admissum [h] cõtrariam voluntatem declarat. [i]

Si quasi hæres rem hæreditariam attingat, adire videtur, si fuerit ei delata. Bar.

Interdum autem animus solus eũ obstringet hæreditati: vt puta si re non hæreditaria [k] quasi hæres vsus sit. Sed ita demum pro hærede gerẽdo acqret hæreditatẽ, si iã sit ei delata. Cæterũ ex quibus causis repudiãtẽ nihil agere dixim⁹: ex iisdẽ causis, nec ꝑ hærere gerendo quicquam agere [l] sciendum est. †

Ignorans portionem ex qua institutus est, non prohibetur adire. idem est, si scit se sub conditione institutum, licet ignoret conditionem extitisse: dummodo opinetur illam extitisse, & qui scit partem sibi tantum esse delatam, potest adire, licet ignoret aliam partem sibi fore delatam. h.d. secundum magis cõmunem intellectum. Alex.

Si quis partẽ, ex qua ĩstitutus est, ignorauit: [m] Iulianus scripsit, nihil ei nocere, quò minus ꝑ hærede gerat. qđ & Cassius probat, si cõditionẽ, sub qua hæres institutus est, non ignorat: [n] si tñ extitit [o] condõ, *sub qua ĩstitut⁹ est. Quid tamen si ignorat conditionẽ extitisse? [p] Puto posse [q] adire hæreditatẽ: quem admodum si ignoret, an

[a] Ageret. Actione in factum, quæ pecuniaria est & pupillaris: & ex primo capite datur in quantũ iudici æquum videtur, ei ad quem ea res pertinet: alij postea in c. aure. ex secundo vero in ce. aure. sine delectu personarũ: & infamiã irrogat: vt ꝫ. de sep. vio. l. 2. in princi. & §. 1. & §. fi. & l. de sepulchro. Azo.

[b] Hæreditarij. Quia liberorum, & si hæredes nõ sint, sunt tamen iura sepulchrorum, & ideo dicit hæreditarij, quia tunc videbatur magis se non immiscere quam si esset familiare, sed tamen idem est in vtroque: vt s. de reli. l. vel quod, & supra hac l. §. si quid tñ, in fi.

[c] Bonis. Hæreditariis.

[d] Potius. Electiue ponitur, vt patet ex prædictis, & infra de sepulchro viol. l. sepulchri, in prin. & l. pen. in fi. Azo.

[e] Continet. Mala ratio nam si furti actio intentatur, quæ solã pœnã continet, adire videtur: quia citra ius hæredis facere non potest, sed certè imo bona: quia hæc non datur, ideo quod absit aliquid de nostro patrimonio, sed actio furti sic, & licet hæc actio propter hæreditatem contingat, nihil tamen ea defuncti capitur voluntate: vt ꝫ. de sepul. violat. l. pe. Itẽ signatur contra s. de minor. l. 3. §. scio etiam. sed non est contra: quia ibi adiui. Item accepit vt hæres sed restituitur: quia ex sequentia prioris lapsus incidit in secundum: vt ibi not. Item nec est bona ratio quia nihil &c. vt ꝫ. leg. proai. §. 1.

SI quis extraneus. [illegible] Titiũ mihi extraneũ institui mihi hæredem, me autẽ mortuo dictus Titius tenet aliquam rem ex hæreditate mea: quam rem surripuit volendo expilare hæreditatem meã. nũquid videtur propter hoc gerere ꝑ hærede? Et dicitur quod non, imo pp dictum delictum videtur declarare se nolle esse hæredẽ. Secũdo dicit, ꝙ aliqñ solus animus obligat hæredem hæreditati, puta si vtatur re nõ hæreditaria quasi hæres sed quandoq; facto, & animo interueniente non obligatur hæreditati: puta si hæreditas nõ est ei adhuc delata: sicut enim non pt repudiare non delatam, ita nec acquirere. Quid autem si ignoret ex qua parte est institutus? Certe nihilominus põt gerere pro hærede: si tñ institutus est sub cõditione, oportet hoc eum scire, ad hoc vt possit gerere pro hærede: & oportet quod conditio prædicta extiteri: sciente eo, vel ignorante, nõ enim nocet ei si ignoret conditionẽ institutionis extitisse: sicut & nõ noceret ei, si ignoraret, an portio cohæredis sui, cui substitutus est, sit ei delata propter repudiationem ipsius cohæredis. Viu.

[f] Si quis extraneus. Secus in suo: vt ꝫ. eo. l. si seruum quis, §. ait prætor: suus enim facilius amittit priuilegium abstinendi, quam extraneus ius cõe repudiãdi. Azo. Item suus accipit id, quod est quasi suum: vt s. de libe. & posthu. l. in suis, & sic non delinquere, sed immiscere se creditur, Accur.

[g] Expilans. Hæreditatem.

[h] Admissum. Id est, delictum.

[i] Declarat. Scilicet quod nolit esse hæres, sic & infra eo. l. fuit.

[k] Non hæreditaria. Quam putabat hæreditariam: vt ꝫ. eo. l. gerit. magis autem si erat hæreditaria: & econtra si hæreditaria fuit visus vt non hæreditaria non fit hæres: vt ꝫ. eod. l. cum bonis, & hoc ideo, quia animus inspicitur & opinio: vt & C. eod. l. si auia, & ꝫ. eo. l. si seruum, §. pen. Sed arg. contra ꝫ. de cu. expi. hære. l. fi.

[l] Agere. Aliàs ageret: & tunc est §. sciendum, alias agere: & tunc est §. si quis partem, & facit supra eo. l. is qui hæres, §. 1. & ꝫ. de verbo. sign. l. delata.

[m] Ignorauit. Quia erat institutus ex maiori quam putaret, secus si putaret se institutum in maiori, quam esset in veritate: vt ꝫ. eodẽ, l. si quis mihi bona, §. sed si mandauit, & l. pater, in prin. & s. eo. l. si ea asse, & infra eo. l. qui putat, in prin. sed hoc non valet per l. infra, eo. l. ex semisse, quę est contra. Dic ergo attendendum, an eius propositi erat, & volũtatis, vt ex quacunque vel ex quantacunque portione esset institutus, vellet adire: vt tunc sit hæres, & nihil noceat error: vt hic, an non: & tunc nihil agit: vt d. l. ex semisse, pro qua solutione est s. tit. 2. l. qui iure, verum cum est institutus ex maiori quã putat: verisimile est tunc eum velle adire. Vel pone institui quotcunque mihi nati essent, & Lucium, nam adibit Lucius, quanquam suam partem ignoret: vt supra si pars hære. peta. l. illud, in fine.

[n] Non ignorat. Quandoque tamen & si ignoret: vt ꝫ. eo. l. qui putat, in prin. sed non videtur ibi ignorare, sed scire, licet quantitatem ignoret.

[o] Extitit. Alias secus: vt s. eo. l. is qui hæres, §. 1.

[p] Extitisse. Quę verè extitit. Accu.

[q] Puto posse. In casuali non habet locũ, vt ꝫ. de cond. & demon. l. multum. contra, nec in potestatiua: vt ꝫ. de cond. & dem. l. 2. in fi. contra. Sol. hęc secundũ illã, multum. & de conditione iuris intelligatur, non facti: vel secundum Io. hęc l. loquitur, quãdo quis pro parte purè, & pro parte sub conditione: puta si cohæres non erit, vel sub alia est institutus: nam licet alterius partis

* In P. F. desideratur particula potius, modo scilicet loquendi Hebræis familiari. de qua re vide Ant. Aug. emẽda. lib. 4. cap. 8.

† Pœnã Violati sepulchri à Solone impositã refert Cice. libr. 2. de legib.

† Aliàs §. iste fuit, quicquam aget. sequens vero sic incipit, Sciendũ est (vt Inno. scripsit) si quis partẽ ex qua institutus est ignorat nihil ei no. &c.

* In Pan. Flor. sub qua substitutus est.

cohæredis, cui substitutus est, repudiatione portio ei [a] delata sit.

Ignorantia circa causam acquisitionis: ex qua scilicet causa delata est hæreditas, vitiat aditionem. Alex.

Paulus libro ij ad Sabinum XXII.

SI is, ad quem legitima hęreditas pertinet, putauerit defunctum seruũ suum esse, & quasi peculium [b] eius nactus sit: placet, non obligari [c] eum hæreditati. Idem ergo dicemus (vt ait Pōponius) si quasi libertini sui, cum is ingenuus esset, bona eius occupauit. [d] Nam vt quis pro hærede gerēdo obstringat se hæreditati, scire debet, qua ex causa [e] hæreditas ad eum pertineat: veluti [f] agnatus proximus iusto testamento scriptus hæres, ante quã tabulæ proferantur, [g] cũ existimaret intestato patrēfamilias mortuũ: quãuis omnia pro domino [h] fecerit, hæres tamen non erit. [i] Et idem iuris erit, si non iusto [k] testamento scriptus hęres prolatis tabulis, cùm putaret iustũ esse, quamuis omnia pro domino administrauerit, hæreditatem tamen non acquiret. [l]

Sicut in aditione quis debet esse certus, ita etiam in repudiatione. Alex.

Pomponius libro ij. ad Sabinum. XXIII.

IN repudianda [m] hæreditate, vel legato, certus [n] esse debet de suo iure is, qui repudiat. [o]

Si quis accepit pecuniam, vel promissionem vt repudiet, non videtur adire. aliàs si vt hæreditatem adeas, videtur pro hærede gerere. Bart.

Vlpianus libro vij. ad Sabinum. XXIIII.

FVit quæstionis, an pro hærede gerere videatur, qui pretium hęreditatis omittendæ mortis causa † capit. [p] Et obtinuit hunc pro

---

...sit ignoret conditionem extitisse. adire pōt. Et secundum hoc quod subijcit, quemadmodum &c. ponitur exemplificatiuè nō similitudinariè, sed secundũ primum casum similitudinariè ponitur. Vel dic, duplex est ignorantia: una, quę habet secũ uehementē opinionem, quod cōditio extiterit, licet uerũ ignoret: & hæc nō nocet, vt hic: alia quæ non habet & illa sic, vt ibi. Itē contra, j.l. prox. l. Sol. ibi.

[a] Et. Id est sibi.

SI is ad quem. CASVS. Hæc lex ponit vnam regulã cui dantur quatuor exempla. Et regula est talis. Si aliquis gerit se pro hærede in hęreditate alicuius: non attingit se oneribus hęreditarijs, nisi sciat qua ex causa hæreditas ad eum pertineat. Et primum exemplum dictæ regulę est tale: Titius ad quem ab intestato pertinebat hęreditas Seij, nactus fuit eum quasi peculium dicti Seij, putans dictũ Seiũ defunctum suũ seruũ fuisse: certè nō obligat hæreditati dicti Seij: quia nescit qua ex causa hęreditas ad eum pertineat. Et idem est si occupauit bona dicti Seij quasi libertini sui, cum esset ingenuus. Et idem est, si fuit scriptus hæres a dicto Seio suo proximo agnato, & ipse Titius existimans ab intestato eũ decessisse, eo quod tabulę non erant adhuc in publicum prolatæ, omnia loco domini in eius hęreditate fecerit. nam non erit hęres propter dictam regulam. Et idem esset, si dictus Seius instituisset eum hęredem in testamento non iusto: & cum Titius hęres putaret testamentũ iustũ esse, omnia loco domini administrasset. nam nec in hoc quarto casu hęreditatem acquiret.

[b] Peculium. Nam non potest seruus habere hæredē, nisi in casibus: ut no. C. communia de suc. l. seruus.

[c] Non obligari. Quia ignorat causam, ex qua possunt bona ad eum pertinere: ut j. eod. l. pater: & j. in hac l.

[d] Occupauit. Iure patroni, cum esset hęres ut agnatus, & sic errauit in causa, & occupauit ab intestato: fuit etiam error in conditione testantis, qui nocet: ut infra eo. l. hæres. §. si. Acc.

[e] Qua ex causa. Domini, uel hæredis agnati, uel ut patroni. Item ex testamento, uel ab intestato: uel institutionis, uel substitutionis iure: ut hac l. & j. e. l. si quis mihi bona. §. alter atque. & l. pater. Sed contra supra, l. proxima. in fi. Sed non obst. quia bene sciebat ibi, ex qua cã ad eum pertinebat hęreditas: quia ex testamento, licet ignoraret conditionem extitisse: qua de causa nihil adijcit ad conditionem: & econtra nec aliquid habet unum commune cum altero.

[f] Veluti. Addit tertium exemplum prout est hic §. uelut.

[g] Proferantur. Id est adducantur in propatulum.

[h] Pro domino. Id est pro hęrede: vt Instit. de hær. qual. & diff. §. fi. & s. de liber. & posthu. l. in suis. Acc.

[i] Non erit. Quia ignorat causam, & quia eius conditionem faceret deteriorem: ut j. eo. l. si qs mihi. §. alter. adhuc ergo adibit ex testamento, cum non videatur ob hoc repudiasse: ut j. eo. l. nec is. §. hęres & de inoffi. test. l. mater. & infra eo. l. illud. & l. in plurium.

[k] Si nō iusto. Ecōtra ad superiorem. & est quartus casus legis.

[l] Non acquiret. Nec repudiare videtur ab intestato, ut in superiori casu dixit. & facit. infra eodem l. pater. & s. de pact. l. si cum te ex causa. & not. ex hac l. q adeundo ex causa putatiua non fit hæres, licet si ex vera adijsset, esset hæres: sic iudex si ferret sententiam ex causa falsa, non ualet sentētia cum effectu: licet motus veris probationibus potiet eandem protulisse, & valeret: ut C. si ex falsis instrumētis. l. 4. no.

IN repudianda. Pone hic casum ut posui supra, eod. l. is qui hæres.

[m] In repudianda. Sic ēt in adeunda: ut s. l. prox. ad paria enim iudicantur repudiatio, & aditio: ut s. e. l. is pōt.

[n] Certus. Vehementi opinione: ut j. e. l. cum quidam. §. 1. secundum Ioan. & sic accipe dictionem illã legis superioris scire debet.

[o] Repudiat. Cum ignorat sibi delatam: si repudiat, nihil agit: ut supra, eod. l. is qui hæres, per totam. & sequentib. usque ad l. qui hęreditatem. & arg. C. de don. l. nec ignorans, & supra de inoff. test. l. mater decedēs. in fi. & l. nihil. §. si cum. & de pact. l. si cum te.

FVit quęstionis. CASVS. Titius instituit sibi Seium hęredem, & ei substituit Caium, & decessit dictus Titius. Venit Caius substitutus, & dedit pecuniam Seio instituto ad hoc ut Seius omitteret, sieque eam haberet Caius, uel propter hoc accepit ab eo promissionem pecunię, & ipse Seius omisit hęreditatem. nunquid uidetur dictus institutus propter hoc gerere pro hęrede? Et dicitur quod non: incidit tamē in edictum si quis omis. cau. test. unde tenetur legatarijs, & fideicommissarijs: ut j. tit. 2. l. 1. & 2. Vl.

[p] Capit. Dicitur enim mortis causa capere, quod oc-

Sententia ex cã falsa lata non ualet.

† In P. Fl. non est, mortis.

[?] Adde qđ nó cōprehenditur in statuto de ultimis uolũtatibus donat. cã mortis, q̃uis codicillus sit. Baldus in l. hac cõsultissima. 4. col. C. qui testa. face. poss.

casione alicuius mortis ad eum obuenit: siue ex uoluntate eius, scilicet defuncti. siue non: ut j.de donat. cau. mor. l. qui pretio & l. mortis causa capitur. in prin. & §. si donaturus. Azo.

a Ne hæres sit. sic supra, eodem l. si quis extraneus. in princip.

hærede quidem non gere re, q ideo accepit, ne hæres sit. a in edictum tamen prætoris incidere. b Siue igitur à substituto hæres accepit, siue à legitimo: mortis causa accepisse videtur. Ideóq; erit, & si non accepit, sed pro missa sit ei pecunia. nam & stipulando c mortis causa capit.

Seruus alienus bona fide possessus, vel fructuarius adeundo hæreditatem sibi delatam iussu possessoris, vel fructuarij, non acquirit illi: sed vero domino, vel proprietario. Alex.

Idem libro viij. ad Sabinum. XXV.

SI quis mihi bona fide seruiat seruus alienus iussu meo hæreditatem adeundo, nihil promouebit, d nec acquiret mihi, nec fructuarius e quidem.

Seruus uniuersitatis iussu rectoris, & seruus fisci iussu procuratoris, adibunt hæreditatem: & seruus pœnæ non est capax. Bar.

Seruus municipij, vel collegij, vel decuriæ, hæres institutus, manumissus, vel alienatus adibit hæreditatem. f Si seruus fisci sit: iussu procu-

b Incidere. Si omiss. caus. testamenti: ut j. si quis omiss. causa test. l. 1. §. s. & l. a. & C. si quis omiss. cau. test. l. 1.

c Stipulando. ut j. de don. causa mortis. l. mortis causa capitur. & l. mortis causa donatio. & l. senatus in fi. & arg. C. ad legem Falc. l. fi. Acc.

SI quis mihi. CASVS. Stichus seruus Titij mihi bona fide seruiens, vel in quo solum vsumfructum habebam, fuit hæres institut⁹ à Seio, & meo iussu adiuit hæreditatē. certè non acquiret mihi. Secundo dicit qđ si seruus municipum, vel collegij, uel curiæ sit ab aliquo hæres institutus, & postea sit manumissus à muncipibus, uel curia, uel collegio adibit hæreditatem suo proprio arbitrio: si autem alienatus à municipibus, uel curia, uel collegio, adibit hæreditatem iussu noui domini. Si autē seruus fisci sit hæres institutus ab aliquo, adibit hæreditatem iussu procuratoris Cęsaris. si autem seruus pœnę sit hęres institutus, non ualet institutio. Iussum eius qui. Dictum est ĩ. eo. l. vj. quod ille qui est in potestate, siue filius, siue seruus alicuius, debet habere iussum patris vel domini in acquirenda hæreditate. nunc autē dicit quando: & dicit, quod præcedere debet iussus aditionē. & potest intercedere dictus iussus per nuntium, vel per epistolam missam à patre filio. specialiter tamē intercedere iussus debet de adeūda hæreditate certi hominis mortui. nam si ita iubeat pater filio. quęcunq; hæreditas fuerit tibi delata, adeas eam: non ualet iussus: vel si ita dicat, vel mittat dicendum filio, adeas hæreditatē Lucij Titij, qui quidē viuit: nō valet iussus. planè si rumor fuit Lucium Titium prædictum decessisse, poterit mandare pater filio ut si dictus Lucius Titius scripsit dictum filium hæredem adeat filius: quo casu mortuo postea Lucio Titio, poterit adire filius ex iussu patris prædicto: sed si Lucius Titius mortuus instituit filium Seij hæredem insalidū, & non sunt adhuc apertæ tab. testamenti, & sic sit incertum, an dictus filius sit hęres scriptus, & pater mandet ei vt adeat hæreditatem, apertis postea tabul. adire poterit filius. Sed quid si pater mandauit filio ab aliquo instituto, vt colligat hæreditatē nunquid uidetur ei mandasse ut adeat? Et dicitur qđ sic: & idē est si mandet ei ut petat bono. pos. vel ut rē hæreditariā distrahat. Itē idē est, si pater habeat ratam bo. pos. per filium petitam, & mox filius hæreditatem adiuit. Idē e't, si pater mādauit filium gerere pro hęrede, & filius adiuit hære. Idē est si pater ita scripsit filio ab aliquo instituto: scio fili quod pro tua prudētia inuigilabis hæreditati Lucij Titij delatæ tibi. Itē idem est si ita mandauit pater filio: adeas si expediat adire, vel si putas expedire adire, vel entā Titio adeas: uel arbitrio Lucij Titij adeas: secus si mādauit quasi ex asse instituto, & inueniat filius institutus ex parte tm̄: qa non ualebit aditio: sed secus esset ex cōtrario: tunc eñ bene ualeret aditio filij. Itē non ualeret aditio filij, si pater mandauit ut adiret ab intestato, & ipse adiuit ex testamento: sed secus econtrario: tunc enim bene ualeret aditio, sicut & ualeret, si quasi instituto filio præcepit vt adiret, & inueniatur dictus filius substitutus, vel econtrario. Sed qđ si Lucius Titius substituit filium meū filio suo impuberi: & ego mandaui dicto meo filio, ut dicti Titij hæreditatem adiret? Certè non ualet dictus meus iussus: & per consequens nec aditio: secus autem si in prædicto proximo casu ita iussissē filio meo, si qua ex testamēto Lucij Titij deferatur tibi filio meo hæreditas, adeas eam. nam tunc adeundo ex substitutione impuberis, valebit aditio. Sed quid si pater iussit filio, vt adiret, & prius, quam filius adiret, pœnitentiam de iussu egit pater? Certè nihil valet filij aditio. & idem est si pater, qui iussit filiū adire dedit se alij ad arrogandū, prius quam filius adiret h. d. tota. l. Viu.

d Promouebit. Quia mihi non quærit. Sed contra j. eo. l. aditio. §. & quod à quibusdam. quæ est contra. Solut. ibi loquitur in libero homine bona fide possesso: qui suam conditionē sciens voluit mihi quęrere, & sic adiuit me iubente: & sic mea, & sua, ibi concurrit voluntas & in alio seruo eadem ratione non mea tantū, sed & veri domini exquiritur voluntas: & sic non ob. & cogitur tunc dominus, si mei contemplatione est institutus iubere adire: ut j. eo. l. aditio. in fin.

e Ne fructuarius. Seruus quærit hæreditatem fructuario iubenti. ut j. eo. l. aditio. §. præterea. & j. de acqui. rerum dom. l. fructuario. Sed contra. supra, de vsufru. l. si serui. & l. seq. Sol. ibi dominus iubet, ut hic: sed mihi restituit per condictionem sine causa: ut j. de stipula. seruo. l. pen. & sic mihi quęrit in contrariis quasi ex re mea: ut j. eo. l. aditio in fin. & supra de uulgar. & pupil. l. sed si plures. §. in arrogato. & ad hoc pōt agi ut ibi plenè not. in l. si seruus. sed legatum quod mihi quæritur etiam sine iussu alicuius quæritur: & est ratio quia nulla opera est in eo: ut j. de acquir. rer. domi. l. liber homo. Item secundum hoc intellige Inst. per quas perso. no. acquir. §. de his.

f Adibit hæreditatem. Primo casu suo arbitrio: secundo iussu domini noui. vt Institu. de hęre. inst. §. seruus. & j. eo. l. Antistius. §. t. at si in sua cā permanserit, iussu curiæ, municipum, vel collegij adibit: & ei acquiret. Nec ob. quod uniuersitas dicitur non posse consentire ut argu. s. de dolo. l. sed si ex dolo. §. t. & j. de lib. vni. l. t. quia sub. ibi facile, ut probatur s. quod met. caus. l. metū. §. 1. & j. de acq. pos. l. s. §. fi. & l. seq. & supra, de orig. iur. l. a. §. omoiū. uel adibit iussu eorū. p quos vniuersitas regit. arg. j. de cōd. & dem. l. municipib. & hoc intellige cum collegiū est licitum: quod est tunc demū cum aliqua lege conceditur: vt j. de coll. illi. l. 3. & supra, qđ cuiusq; uni. l. t. Si ergo est illicitum, non potest ei acquiri: vt C. de hæredi. inst. l. collegiū, & j. de reb. dub. l. cū senatus. Et no. quod seruus uniuersitatis non est

Vniuersitas cōsentire non potest.

Seruus vniuersitatis non est singulorum.

ratoris Cæsaris adibit hæreditatē, [a] ut est sæpe rescriptum, Siquis planè seruus fuerit pœnæ effectus, † ad gladium, uel ad bestias, uel in metallū damnatus: [b] si fuerit hæres institutus, pro non scripto [c] hic habebitur. idq; diuus Pius rescripsit.

Iussus præcedere debet: authoritas sequi. Bar. & Ale.

Iussum [d] eius, qui in potestate habet, non est simile tutoris authoritati, quæ interponitur perfecto negotio: [e] sed præcedere debet: [f] ut Caius Cassius libro ij. iuris ciuilis scripsit: & putat, uel per internuntiū fieri posse, [g] uel per epistolam.

Iussus debet specialiter interponi respectu hæreditatis: licet per iubentem dubitetur de causa acquisitionis. Bar.

Sed utrum generaliter quæcunq; tibi hęreditas fuerit delata, an specialiter? [h] Et magis placet (ut Caius Cassi⁹ scripsit) specialiter debere [i] mādari. Sed ° an nominatim de uiui hr̄ditate mādari possit quęrit̄? Sed ego nō puto recipiendū ut de uiui [k] hæreditate mādetur: Planè si rūmor [l] fuit, Luciū Titiū decessisse: poterit ei mādari ut si scripsit eum, [m] adeat: aut si clausæ ° adhuc tabulę sint, & sit incertum, an filius scriptus sit [n] hęres.

Iussus intelligitur quocunque modo, & per quæcunque verba, si de voluntate præcedente patris appareat. Bar. & Alex.

Sed quid si mandauit, ut hęreditatem colligat, an uidetur mandasse, ut adeat? Quid si, ut petat bonorum possessionem, aut ut rem hæreditariam distrahat? aut quid si petitam bonorum pos-

est singulorum: ut s̄. de rer. diui. l. in tantum. §. 1.

[a] Hæreditatem opulentā: ut supra de of. pro. Cæsa. l. 1. in fi. & l. 2. & j̄. de iure fisci. l. 1. §. an bona. & l. aufertur. §. seruus. & dicitur opulenta, quæ affert opes sine vexatione: sed locuples, quæ etiam vexationem habet. Itē in alio procuratore secus: vt j̄. eo. l. per procuratorem. nec tamen iste repudiat: ut s̄. de offi. procu. Cęsa. l. 1. §. 1.

[b] Damnatus. Sic enim statim fit seruus: ut hic, & j̄. de pœ. l. qui vltimo: & Insti. quib. mod. ius pa. po. sol. §. pœnæ. non sic in deportato, qui liber remanet, ut C. de bo. proscrip. l. 2. cōtra. licet ciuitatem, & ius capiēdi ex testamēto pdat: vt j̄. de pœ. l. quidam. & C. de hære. instit. l. 1. Itē gladium dic, nō alio ferro: ut j̄. de pœn. l. aut damnū. Item nemo hodie bene natus &c. ut in Authē. de nu. §. quod autem. col. 4. Item ad bestias damnatus olim efficiebatur seruus: hodie vero nemo bene natus &c.

[c] Pro non scripto. Et sic remanet penes substitutum uel coniunctum uel uenientes ab intestato vt olim: & ita hodie: ut C. de cad. tol. l. 1. §. 1. Itē bene dicit pro non scripto haberi: quia non est seruus fisci. nec Cæsaris, sed pęnæ. & hoc intellige siue primo fuerit damnatus, & post institutus: siue econtra. idem in legato nisi ad alimenta, ut j̄. de iure fisc. l. in metallum. & j̄. de iis, quæ pro non scrip. ha. l. si in metallum. & j̄. de alim. leg. l. is cui. de pe. le. l. quidam. & sic in priuati seruo tenet legatum ad alimenta: ut j̄. de alimen. leg. l. seruos.

[d] Iussum. Alias iussum. & in neutro: & alias iussus. & dic loqui in profectitia hæreditate, si contēplatione patris: uel aduentitia si cōtēplatione filij sit institutus: quia in utraq; s. hæreditate hoc iure omnia quærebantur patri, ut Insti. per quas perso. no. acq. §. 1. Acc.

[e] Perfecto negotio. Subaudi etiam. nā ante cōstat ꝙ pōt: ut j̄. de usuc. l. nunquam. in prin. sed hic innuit, ꝙ etiam post contractū. & sic sunt cōtra. s̄. de auth. tuto. l. obligari. §. tutor. & j̄. de vsuc. l. nunquā. in prin. & Insti. de auth. tut. §. tutor. Sol. interponit perfecto negotio: sed perperā: quod nihil est: vel pfecto. i. ad perficiē dum negotium, licet sub conditione: contrahitur. n. ut s̄. de auth. tu. l. etiam si non. sed dic perfecto incōtinenti tamē, ut hic, non ex interuallo, ut in cōtrarijs: ut no. Insti. d. §. Et no. hic arg. ꝙ consensus patris post sententiā nō ualet, ut no. C. de bo. quæ lib. l. fi. §. 1. Itē no. quod Py. dicit, quod etiam statim post iussus interueniēs sufficit: & sic in mr̄imonio filij: vt Inst. de nup. in princ. Et no. quod in filio & seruo hic loquitur, qui pōt non pater: ut C. de hære. instit. l. 3. in fin. licet sit cōtrariū. arg. j̄. si quis omis. cau. test. l. 1. §. 1. dic vt ibi.

[f] Pręcedere debet. Scilicet iussus, sic alias mādatū. sed & fideiussor præcedit & subsequitur: ut supra man. l. si uero non remunerandi. §. si post. Sed in casib. non oportet interuenire iussum si castrensis hæreditas sit: vt j̄. de castren. pec. l. 5. Item in alio s̄. eod. l. qui in aliena. §. iterdū. Itē in alio, j̄. eo. l. cū hæres. Itē & alias s̄. e. l. qui in aliena. § sed & si ñ adierit. & alias: ut C. de pet. hær. l. si filius. Itē hodie in aduētitia filius sine patre, & pater sine filio adit: vt C. de bo. quæ libe. l. fi. Itē no. hęc specialia in iussu. ut præcedit: alias tantum valet sequens ratihabitio quantum pręambulum mandatum: vt C. ad Mace. l. fin. & j̄. de aqua plu. arcē. l. si autem.

[g] Fieri posse. Scilicet iussum. secus in authoritate tutoris ut Insti. de auth. tu. §. tutor cōtra. quod uerum est, quātum inter tutorem & pupillum. sed secus est quantum inter tutorem & contrahētem cum pupillo: ut s̄. de auth. tuto. l. obligari. §. fin.

[h] An specialiter. Scilicet exigimus interuenire iussum.

[i] Specialiter debere. No. speciale mādatum. sic s̄. de mino. l. illud. §. 1. de ritu nup. l. gn̄ali. & j̄. ad Trebel. l. qui ita. §. ēt. & s̄. si quis cau. l. sed & si. §. quæ sitū. & quod cuiusq; vniuers. nomine. l. itē §. sed si ita decreuerit. & j̄. de iniu. l. itē apud. §. hoc edictum. & s̄. de proc. l. Pomponius. in prin. & l. non solū in fi. & l. qui duos. Sed regulariter contra: ut s̄. quod iussu. l. 1. §. 1. & s̄. man. l. 1. & de admi. tutor. l. si duo. & ff. pro soc. l. uerum. & l. actione. §. renuntiate. Acc.

[k] De uiui. Quia non debet esse solicitus de hæreditate uiuentis: ut supra, de vulg. substit. l. 2. §. interdum. & facit j̄. eod. l. nemine. & l. qui superstitis. igitur hoc casu post mortem iterum erit mandatum.

[l] Si rumor. Falsus: quia viuebat, sic s̄. de hær. inst. l. fi.

[m] Eum. Scilicet hæredē, & tenet iussus dūmodo tpe aditionis decesserit, & hoc sciat adiens: vt j̄. eod. l. hæres. in prin. & supra, eo. l. is qui hæres. §. si quis dubitet. & l. qui hæreditatem. & C. de cap. l. nec nos.

[n] Scriptus sit. Subaudi, poterit mandari prædicto modo. dummodo hic tempore aditionis sciat sibi delatā, licet tabulæ apertæ non sint: alias adire non potest, nisi sciat sibi esse delatam, & qualiter: vt s̄. eo. l. is qui hęres. 1. respon. & j̄. eo. l. hæres. §. 1. erit ergo incertū tēpore mandati, sed non aditionis, uel incertū patri, non filio. Et not. secūdū Azo. quod insolidū institutus etiā clausis tabulis adire pōt: pro parte autē institutus eis apertis demū, nisi sit suus hæres: vt s̄. de iur. & fa. ign. l. 1. in fi. & C. de iur. deli. l. si fratris. & C. de cad. toll. l. 3. §. 1. hodie secus: ut in §. in nouissimo. C. e. de ca. tol.

1 Ista glo. est no. ſm Bald. hic, nec reperiē alibi secundū eū dē. Vide ēt Ang. & Pau. castr. hic dicentes faccie ad qōnem de pupillo, qui licèt sine tutore lucrosam, vel locupletē hęreditatē nō possit adire, poterit tñ adire opulentā, sicut procurator fisci.

† De seruis pœnæ Celius Rhodigi. lectionū antiq. lib. 33. c. 31.

2 Qui bā nito nr̄i tpis ęquiparat. glo. in l. relegati. Insti. q. bus modis ius pat. potesta. sol. Bart. in l. illicitas. §. uniuersas. s̄. de offi. pręsi.

° Sed, nō est ĩ P. Fl.

No. glo ſm Bald. ꝙ iura antiqua, quæ loquūtur de iussu ĩ hr̄ditate aduētitia, sunt correcta.

° P Flor. clusæ.

sessionem [a] ratam habuit, mox filius adeat [b] hæreditatem? vel quid si pro hęrede gerere [c] mandauit, filius adijt hæreditatem? an iussu videatur adijsse, dubitari potest. Imo verius est, ex his omnibus aditionem esse introducendam. [d] Pater filio ita scripsit: Scio fili, quod pro tua prudẽtia inuigilabis hæreditati delatæ tibi Lucij Titij: Puto iussu patris adijsse. [e] Quid si mandauit, [f] si expediat adire, adito: si putas expedire adire adito? erit iussu aditum.

Pater potest iussum limitare vel in numero, vel in quota: quam limitationem non licet egredi, si per eum conditio fieret deterior: secus si melior. Bar.

Si coram Titio [g] iussit adire: si arbitrio Lucij Titij: rectè puto [h] iussisse.

Iussus respectu paternæ hæreditatis non porrigitur ad pupillarem: secus si simpliciter iussit respectu testamenti. Bar.

Sed si mandauit quasi ex asse instituto, & inueniatur ex parte: non puto ex iussu adijsse. Quod si ex parte [i] iussit: potest ex asse [k] adire: aliter atq; si mandauit quasi ab intestato, & ex testamento [l] adijt. Nam non puto quicquam egisse. At si ex testamento mandauit: poterit [m] & ab intestato: quoniam non fecit deteriorem conditionem patris. Idemque, & si quasi instituto præcepit, & inueniatur substitutus, [n] vel contra. [o] Sed si mandauit, vt patris adiret, sit autem & impuberi substitutus: non sufficit iussum. [p] Planè si sic mandauit, si qua ex testamento Lucij Titij deferatur hæreditas, potest de feudi iussu adijsse. [q]

Nuda pœnitentia iubentis reuocatur iussus. Item mutatione status eius, cui iubetur. Bar.

Sed si postea, quàm iussit, pœnitentiam egit [s] prius, quam adiret: nihil agit adeundo. Item si se arrogandum dederit [t] prius, quam filius adiret: non est acquisita [u] hæreditas.

Qui vult portionem sibi delatam per alium, uidetur uelle etiã suam. Bar. Bal. & Alex.

Paulus libro ij. ad [illegible]inum. XXVI.

SI ego, & seruus meus, vel filius hæres institutus sit: [x] si iussero filio, uel seruo adire, statim & ex mea institutione me hæredem esse Põponius scribit. [y] Idẽ & Marcellus probat, & Iulianus.

Iussus quãque necessitatẽ importat.

[a] Petitam bonorum possessionẽ. Sed non decretalẽ & ideo poterit filius desistere, alias nõ posset: ut j. de suc. edict. l. 1. §. decretalis. Sed opp. nonne perẽdo gerit se pro hęrede, & sic quærit: quomodo ergo amplius adeundo denuo quęrit: ut C. eo. l. puberem. Respon. ibi fuit decreta, vel habita pro decreta per iura C. secundũ quę sufficit sola agnitio: ut C. qui admitt. ad bono. poss. l. pe. & l. fi. hic non: & sic ratihabitio non operatur hic ad bonor. poss. quę posset ope rari. si decreta esset: ut infra, ad Trebell. l. seruo inuito. §. fin. sed operatur iussum ad sequentem aditionem.

[b] Adeat. solo uerbo uel animo, quod sufficit: vt Insti. de hæred. quali & diff. §. fi. uel mãdauit ut adiret iure ciuili: & ipse perijt iure prætorio per bonorum possessionem, vel econtra.

[c] Gerere. Id est de facto administrare.

[d] Introducendam. Si post hoc adeat.

[e] Adijsse. Si adeat post hoc. & facit s. de tut. l. si filius. & j. eo. l. eum qui duobus. §. 1. Et nota quod iussus improtat hic necessitatem. Sed arg. contra Insti. de Attil. tut. §. pe. & in Auth. ut nulli iudi. §. hoc uero. coll. 9.

[f] Mãdauit. Scilicet hoc modo, si ex &c.

[g] Titio. Id est filio iussit quod adeat, & in tempore aditionis debeat Titius esse pręsens, uel quod adeat arbitrio Lucij Titij. Acc.

[h] Rectè puto. Sed quid si adiuit sine eius consilio? Respon. nulla est aditio: ut arg. s. de instit. actio. l. sed & si pupillus. §. cõditio. & de exerc. l. 1. §. si plures. & s. de admi. tu. l. si Titium, in prin. & s. manda. l. idem. §. si quis. Azo.

[i] Si ex parte. Scilicet quasi institutum.

[k] Potest ex asse. Sed contra s. eo. l. si quis ex. §. sciendum. Sed hic error fuit, ibi ignorantia, quę non nocet: ut j. eo. l. ex semisse. Dic ergo ut ibi not. & facit j. eo. l. eum qui duobus. §. fi. & l. pater.

[l] Ex testamento. In quo legata erant plura. & sic deterior conditio patris fieret.

[m] Poterit. Adire. Accur.

[n] Substitutus. Et ita adiuit ex substitutione. acquirit enim ex substitutione hæreditatem.

[o] Vel contra. Præcepit ut adiret ex substitutione, & non erat substitutus, sed institutus: & ita adijt ex institutione. Sed quid si ab instituto sunt relicta legata, à substituto nulla, uel cõtra? fortè sic ideo dixit, quia ad ea quę &c. ut s. de leg. & senatuscon. l. nam ad ea. uel fortè erit distinguẽdum, faciat meliorẽ cõditionem patris, uel non. Azo. & facit s. mand. l. diligẽter. in fi. & s. quib. mod. pig. vel hypo. solu. l. sicut. §. sed si permiserit. & j. ad Tre. l. sed & si ante.

[p] Non sufficit iussum. Quia pupilli hæreditas potest esse grauata legatis.

[q] Iussu adijsse. Etiã pupillarem: quia testamentum pupillare pars est paterni: vt Insti. de pupilla. substi. §. liberis. Az. Posset & planè legi quod nulla fuerit pupillaris: sed tunc nulla esset dubitatio.

[s] Pœnitentiã egit. Scilicet pater. idem si furere cœpit: ut j. eo. l. qui seruum. & l. sequen. sed secus si obierit: ut s. eod. l. 6. §. quanquam. Et not. quod non oportet certum fieri filium huiusmodi pœnitẽtiæ. sic infra, de mann. vind. l. 4. & s. de diuor. l. si pœnituit. & si cert. pet. l. eum qui. §. quas uero. Sed argu. contra infra, de acq. poss. l. fundi. §. fi. & de sol. l. nemo. §. sed & si. Inst. mand. §. rectè. & infra, de aqua pl. arc. l. in diem.

ADDITIO. Dic quod ibi vertit damnũ mãdatarij: hic non, secundum Dyn. & Bar.

[s] Egit. Filius.

[t] Dederit. Scilicet pater.

[u] Non est acquisita. Quia iussum eius expectari oportet, cui est quærenda: ut j. e. l. Antistius. §. 1. & Insti. de hęred. inst. §. seru. & §. alienus. & s. e. l. vj. §. fi. & de hęre. inst. itu. l. si seruus communis.

SI ego & Seruus. CASVS. Titius instituit sibi hæredes me, & filium meum, uel seruũ, & decessit: & ego iussi dicto meo filio, uel seruo, ut pro eorum parte adirent hæreditatem: certè non solum statim hæres sum ex eorum parte hæreditatis, sed etiam ex mea. Viuianus.

[x] Hæres institutus sit. Subaudi pro parte.

[y] Pomponius scribit. Cur secus econtra: ut j. eod. l. si ex parte sua? respon. quia cum iussu uideor uelle, & meum

meam partem habere. quam sola uoluntate expressa, uel præsumpta habere possum: ut Inst. de hære.qualit. & diff. §.fi.igitur eam habeo: sed si primo meā adiui non uideor uelle habere partē serui, cū sine iussu quæ ri non pōt: sed certe imo possum habere uoluntatem, & habere partē filio, vel seruo delatam. Dic ergo, quod hæc est ratio: quia cum iubeo, volo habere partem serui: ergo totam quæro, quicquid velim de mea: vt s.eo.l.si ex asse. at econtra si meā. adeo non possum alium habere, cum iussus præcedere, & aditio serui, vel filii debeat sequi, quicquid velim, vt s.eo.tit.l.si quis mihi bonæ. §. iussum. & facit ad hoc j.eo l.si solus. in fi. Item bene facit lex ista ad id quod dicit Paul. j. eod.l. per procuratorem.

Ad hoc vt quis possit pro hærede gerere necesse est mortuum esse illum, in cuius bonis geri debet. Alex.

XXVII.

Neminē pro hērde gerere posse uiuo eo, cuius in bonis gerendum sit, Labeo ait.

Rationes defuncti possunt peti, vt uideatur causa deliberationis: nec per hoc uidetur hæreditas adiri. h.d.cū l seq. Bar. et Al.

XXVIII.

Aristo existimat, prætorem aditum facultatem facere debere hæredi rationes defuncti ab eo petere, penes quem depositæ sunt deliberanti de adeunda hæreditate.

Impeditus iubere propter absentiam sui filii, restituitur ad commodum hæreditatis: ut habeat eā ac si aduisset sui iussu. Alex.

XXIX.

Qui hęres institutus prohibetur ab eo, qui una institutus iam hæreditatē adiit: tabulas, literas, rationes inspicere mortui, unde scire posset, an sibi adeunda esset hereditas: non uidetur pro hærede gerere.

XXX.

Cum quidam lega-

Neminē. Viuo eo. verè, vel opinione hæredis: vt j.eod.l.hæres. Azo.

Labeo ait. Quia viui hereditas nulla est: ut supra, de hęr.uend.l.1.& facit supra, e.l.si quis mihi.§.iussum. & j.eo.l.qui superstitis.& supra, eod.l. qui hęreditatem. & j.pro hærede.l.1.& j.ti.1.l.2.§.si dubitetur.& C.de capti.l.ue nos.

Vivi hęreditas nulla est.

Aristo. Aliquis hęres deliberans de adeunda hæreditate, si adeat prætorem, & petat ab eo ut constringat quendam, apud quem defunctus rationes suas deposuit demonstrare dictas rationes: prętor debet ei concedere, & hęres qui petit dictas rationes sibi edi, non uidetur propter hoc gerere pro hærede, siue petat a cohærede suo, siue ab alio, qui habeat. hoc dicit cum l.seq. Vi.

Aditum. Quem adiuit hęres. Azo.

Petere.i.petendi efficaciter. & dic uel per edictum, quemadmodum testa. aperian. uel per interdictum de tabu exhi.ut j. [illegible] Sed quidam dicunt officio iudicis, quasi uideretur gerere pro hærede si dictis edictis ageret, sed non est uerum: ut j.l.prox.l.qui hęres. Plus me mouet, quod no est hæres, & sic instrumentum ad se non pertinens petit: ut supra, de iure delib.l. Aristo. Dicam ergo dari in factum extra ordinē quæ ex uarijs figuris datur: ut C.de sacros.eccl.l.sancimus. vel officium iudicis. & est mirum quod hic dicit, sed propter fauorem vltimæ voluntatis. Acc.

Qui hæres. Vna, id est, in simul.

Non videtur. Imo magis vt deliberet, uidetur hoc petere exhiberi, non autē ideo adit. sunt enim exhibenda sibi ut deliberet: ut s.l.prox. Aristo.& s.de iur.deliber.l.4. Acc.

Cum quidam. Titius prouincialis, habens filiū in prouincia fuit missus in legationē in Italiam, & interim filius suus fuit ab aliquo hęres institutus: pater aūt non potuit ei iubere, vt adiret hęreditatem: eo quod aberat causa legationis: & sic filius decessit antequā adiret, & patri acquireret. modo quęritur vtrum patri reuerso subueniatur, vt adeat hæreditatē? Et dicitur quod sic: & hoc ideo, qa aberat causa reipublicæ. Quod dicitur proximus. Titius habens uxorem prægnantem, fecit testamentū, & instituit me extraneum hæredem, & uentrem prætеriji: modo quęritur, an ego possim adire hæredi. antequā uenter nascatur? Et dicitur quod non: quia quædam regula reperitur in iure, in qua ita continetur. proximus hæres à filio posthumo, id est post filium posthumum nō potest adire hęreditatem, dū mulier prægnans est, aut putatur esse prægnans, etiam si non est. sed si dictus hæres proximus à filio scit non esse prægnantē mulierē, pōt adire: quæ regula habet locū, si uenter pariturus est suum hęredē, vt fuit in casu quē posui. & idē esset, si dictus Titius ab intestato decessisset. nā non poterunt adire hæreditatem suam uenientes ab Intestato dum vxor defuncti prægnās est, aut esse putatur. Et qd dixi in uentre, qui suum pariturus est: idē est in eo ventre qui pariturus est legitimum defuncto, id est, agnatum. vel est pariturus consanguineum defuncto, id est fratrem ex eodem patre tantum cum defuncto natum. nam semper illi qui subsequuntur dictum legitimum, vel consanguineum, non possunt adire hæreditatem defuncti, dum mulier est prægnans, vel esse putatur: quia ille qui est in vtero vxoris tempore mortis defuncti, seu sibi locum quantum ad faciendam moram in adeundo illis, qui sunt inferiores defuncto, quā ipse. nam si fuerit postea editus, retro pro iam nato habetur. sicut autem hereditas interim per inferiores adiri nō pōtest ita nec bon. poss. peti de iure prætorio, imo prætor interim mittit in possessionem uentrē prędictum, qui est pariturus suum defuncto. & est ratio, quia interim in eo statu est testamentum a defuncto factū, ut rūpatur nato posthumo, nisi esset uenter institutus, uel exhæredatus. Quod dicitur si putetur. Quod autem dictum est nō posse interim adiri hæreditatem defuncti, uxor eiusdē defuncti putetur esse pręgnans: ita intelligendum est. s. si ipsa dicat, se pręgnantē: & idē est si ipsa neget se pręgnantem. Alii autem dicant, puta obstetrices: sed & si ipse hęres sequens postliminium putet usorē defuncti non esse pręgnantem etiam iusta ratione ductus, nō potest adire secus autem si putat eam non esse pręgnantē secundum multorum opinionē, quia tunc bene pōt adire. Sed quid si hęres putabat eam non esse pręgnantē cum esset prægnans, & hęreditatem adiuit, & mulier postea abortum fecit? Certe nihil ualuit aditio: toties ergo proficit hęredi ad hoc ut adire possit sua pręsumptio, qua credit non esse prægnantē uxorē defuncti quoties eum ueritate concurrit. Sed quid si defunctus instituit hæredē uxorē suā non pręgnantem, nunquid ipsa pōt adire? Et certe sic: nisi ipsa se putaret pręgnantem: quia tunc adire non posset. & hæc omnia haberēt locum in extraneo hęrede instituto à defuncto. Si autem esset hæres suus, & uxor defuncti non est prægnans, ex asse hæres est sine aditione: etiā si

tionis causa absens a filium hæredem institutū b nō potuisset iubere adire, c in prouincia agentem: diuus Pius rescripsit consulib. subuenire d ei oportere mortuo filio: eò ꝙ reipublicę cā aberat. e

Venter qui pariturus est posthumum, qui alijs antefertur, impedit sequentes adire: siue sit plenus venter, siue putetur: secus si venter est vacuus, & sic opinio adeuntis est communis.

Quod dicitur, f Proximus à filio posthumo g hæres, dum mulier prægnans est, aut putatur h esse, adire hæreditatē nō potest: sed si scit i non esse prægnantē, potest. k accipe proximus a ventre, qui l suum m hæredem pariturus est. n Et non solum ad testatos o hæc verba, verum ad intestatos quoq; pertinent. Et in eo vētre idem accipias, p qui legitimum, q vel consanguineum r pariturus est: s quoniam mortis tempore qui in vtero est (quantum ad moram faciendam inferioribus, t & sibi locum faciendū, si fuerit editus) pro iam nato habetur. u

si putet pręgnātem esse uxorem defuncti. Si autē sit pręgnans uxor defuncti tetento eodem casu, & habet unum in uentre, suus hæres defuncti prædictus etiam ignorans est hęres defun. o pro dimidia. Dictum est ergo in prin. huius §. quod proximus hæres defuncto post filium posthumum nō potest adire hæreditatem dū vxor defuncti prægnans est, aut putat eā pręgnantem dictus hæres post posthumum. si autē dictus hæres sciat eam non esse prægnantem potest adire. Pone ergo, quod dictus defunctus instituit hæredem filium meum, vel seruum, & ego pater, vel dominus puto vxorem defuncti pgnantem esse, filius autem vel seruus meus prędictus scit eam non esse prægnantem, & adiuit hęreditatem d. functi dictus meus filius uel seruus: nunquid acquirit mihi hæreditatē? Et certe sic: quia potius debemus inspicere scientiam dicti filij mei, uel serui instituti, quàm meam opinionem. Sed econtrario si dictus meus filio, uel seruus putat pręgnantē esse uxorem defuncti: ego autem scio eam non esse prægnantem, & dictus filius meus, uel seru' adeat hęreditatem defuncti. non acquiret mihi, quia non ualet aditio propter credulitatē dicti filij mei, uel serui, qui (ut dictum est) credabat prægnantem esse uxorem defuncti. Occasione autem prædictæ scientiæ instituti ponit in fi. l. de alia scientia. Pone ergo, quod Titius instituit me hæredem, & decessit: uicini mei dicunt, qđ testamentum dicti filij est falsum, vel irritum, vel ruptum: ego scio, quod non est uerum. nunquid possum adire hęre. dicti Titij? Et dicitur quod sic. Viu.

a Absens. Scilicet pater. alias est absentem filium &c.

b Institutum. Ab aliquo.

c Adire. Hæreditatem.

d Subuenire. Nā ita bene subuenitur in lucro, vt in dāno: ut s. ex quib. cau. maio. l. Iulianus. & l. non solū. in prin. & §. 1. & l. & siue. & l. si quis Titio. & l. si qs stipulatus. petet ergo restitutionem pater, & eo restituto adibit, quamuis ipse non fuerit institutus. nam & alias adit pater. s. filio infante instituto: ut C. eo. l. si infanti.

e Aberat. Pater, sed hic erat absens pro sua ciuitate: ergo non reipublicæ causa: ut j. de verb. sig. l. eum qui uectical. & supra, ex quib. cau. mai. l. sed & si per prętorem. §. fi. Resp. ō. uerum non est ut ex clausula iuuetur, qui iuuantur absentes causa reipublicæ, sed iuuatur p generalē: ut s. ex qui. cau. maio. l. s. in fi. & l. a. & l. legatis. Vel impropriè hoc dicit causa reipub. sic j. de publie. l. sed & si. §. præterea. Vel reipublic. causa abiuit ad principem puta. & filium domi in prouincia dimiserat: ut C. ex quib. cau ma. l. 1. Sed econtra pone filiū fuisse absentem. Respō. idem erit. & pro hoc si habeas hic literam, absentem, & secundum hoc pater iuuatur per filium. Et sic est cōtra supra, de min. l. 3. §. sed an hoc auxiliū. Sol. plus iuuatur pater per filium maiorē, quam per minorem. nam præsens contra absentem restituitur, uel econtra: ut supra, ex qui. cau. maior. l. 1. ergo præsens per absentē. Item patet plus maiori succurri: ut s. de min. l. auxilium. & s. ex qui. cau. ma. l. si qua

Qua causa vt absenti causa reipublicæ subueniatur ad omnia cō moda, quę habuisset pñs. l. Iulianus. §. fin. & ibi Bart. s. ex quib. cau. maio.

mihi. sed si habeas absens. d. l. de mi. non ob.

f Quod dicitur. Tota hæc lex amodo, & inferior tractant de una materia, præter ultimum §. huius legis.

g A filio posthumo. Id est post filium posthumum, inter quem, & istum nullus est medius, licet post illum nulli alij sequātur: vt j. vnde cognat. l. 1. §. proxim. & j. de verbo. sign. l. proximus. Azo.

h Putatur. Cōmuni opinione: vel sua, id est hæredis: licet non sit, ut infra apparebit.

i Non potest. Pendet usque illuc, non solum &c. Et ex eo qđ dicit adire, not. quod in extraneo dicit usq; ad §. suū. cum adire sit extraneorum: ut Insti. de hęre. qualita. & differ. §. extraneis. vt dixi.

k Sed si scit. Multorū opinione, quā hoc facere possunt. & hæc scientia cum veritate concordat: ut j. eo. l. quid ergo. in suo secus: ut §. suum. & hoc non facto testamento, aliā idem in extraneo, quod in suo, si fuit institutus cum posthumo: vt supra, si pars hęre. pe. l. illud.

l Qui. Scilicet venter. Ac.

m Suum defuncto. Sed proximus non est suus.

n Pariturus est. Si quem pariturus est. & facit j. de suis & legi. l. in testamento. §. utique. & de cōtra tab. l. illud. in fi. & l. seq. & j. eo. l. ventre, & s. si mul. vent. no. l. 1. §. sub prætextu.

o Ad testatos. Præterito posthumo, vt hic, & j. §. siue igitur. si aūt institutus. aut [illegible] posthumus, tūc idem ut hic: si enim alio, tunc alius institutum habet dimidiā quecunq; sit: ut supra, si pars hæc. pet. l. illud. & j. l. proxi. Item si exhæredatus, statim admitti. ut institutus per eandē l. illud. & tunc non habet locum quod hic dicit.

p Idem accipias. Vt sequentes differant.

q Legitimum. Id est agnatum.

r Consanguineum. Idest cognatum, scilicet defuncto, licet tertio, uel quarto gradu. nam sequentes differunt: quoniā &c. ut s. de sta. homi. l. qui in vtero. & l. an. & s. si pars hær. pe. l. antiqui & j. de vent. in poss. mitt. l. ubicunque. & unde cogna. l. 1. §. si quis proximū. & de suis & legi. l. intestato. §. vti ij. Item dicunt quidam legitimum, & consanguineū ad diuersas personas referri: quasi non possit aliquis esse legitimus, & consanguineus: sed certe imo pōt, cum omnis agnatus, sit cognatus, sed non conuertitur. Itē dicunt quidā, legitimum tantū sequentib. sed defuncto suum: propter hoc quod postea dicit de uentre in pol. mit. & ponunt, quod decessit Titius relicta uxore prægnante, & fratre ad quē partus erat futurus legitimus, ut relicto filio, vel nepote emancipato, ad quem partus erat futurus consanguineus. nā differūt, donec partus speratur: sed certè hic casus erat s. in princ. §. nec obstat quod dicit postea de uentre in poss. mit. quia ibi mutatur casus.

s Pariturus est. Scilicet si quem pariturus est.

t Inferioribus. Paribus ergo idest secū institutis nō obstat: ut d. l. illud. Itē alijs suis: ut j. eo. §. suum. Idem in remotioribus, ut posthumus faciat partem alijs in eodem gradu constitutis, non aūt faciat in totū differre: ut j. de suis & leg. l. intestato. §. ubicunque. Sed in quo

Sic in P. Flo. Halo. āt legit, deniq; & p bono. potalem prę tot uenuē mittit in possessionem.

Ideq; & per bonorum [a] possessioné edictalem. [b] Denique prætor uétrem mittit in possessioné. Siue igitur puté prægnanté, siue sit reuera ṗgnans, quæ eum paritura [c] est, qui suus hæres futurus est: adire hæreditaté non possum: quoniam in eo est vt rumpatur testamétum: nisi si proponas ventrem institutum, [f] uel exhæredatum.

Exponit illa verba posita supra proxi. § si putet. Siue igitur putem prægnantem.

Quod dicitur, [g] si putetur esse ṗgnás: [g] sic accipiendú est si dicat se ṗgnantem. Quid ergo si ipsa non dicat, sed neget: alij dicant prægnantem esse? adhuc adiri hæreditas nó pôt. Finge obstetrices dicere. Quid si ipse putet solus? si iusta [i] ratione ductus: nó potest adire. Si secundú multorú opinioné, pôt. [k] Quid ergo si prægnans fuit, cum putaret [l] hæres non esse prægnátem, & adijt, mox abortum factum est? Proculdubio nihil egerit. Toties igitur ei sua præsumptio proficit, [n] quoties concurrit cum veritate. Sed & si ipsa mulier hæres instituta sit, quæ se prægnantem fingit: adeundo adquiret hæreditatem. Per contrarium non adquiret, si se putet prægnantem, cum non sit.

Lex semper certa est de eo quod est: id incertitudo hominis non uariat aditionem, quæ per legem inducitur. Bar.

Suum hæredem certum est ex asse hæredem esse: & si putet esse prægnantem mulierem: quæ non est prægnans. Quid si vnum in vtero habeat? an ex parte dimidia sit hæres: siue institutum posthumum proponas, siue intestatum patré decessisse? Quod & Sextú Pomponium opinatum Tertyllianus lib. iiij. quæstionum refert. Putasse enim, sicuti cum vacuo vtero suus ex asse hæres est: ita & cum vnú gerit, nec per naturá humanæ conditionis alium partú formare pôt, (quod quidem post certú tempus conceptionis eueniet) ex

quo differt à suo? Respon. quia suus in totú est hęres, si nullus est in utero, hic pro quarta tantum, vt l. antiqui. & j. §. suum. & j. de suis & legi l. intestato. § est autem. Item si unus est in vtero: suus pro dimidia secundum Pomponium, hic pro quarta secundum omnes: vt §. quid si vnum. Acc.

a Per bonorum. Quasi dicat sicut proximus à posthumo non potest iure ciuili adire: ita nec bon. possess. accipere iure prætorio, nisi qui est eodé gradu quo posthumus, vt inf. j. §. quid si vnum. vbi emancipato datur contrà tab.

b Edictalem. Si habeas edictalem, incipit uersus denique &c. si habes talem, incipit uersus talé &c. & semper dic quod redit ad posthumum suum. nam alias non haberet missio ex edicto de vé. in pos. mitt. vt j. de vent. in pos. mit. l. 1. §. 1. Item dic, quod bonorum poss. alia est edictalis, quæ defertur edicto prętoris mortui de qua dicitur j. de bo. pos. l. 3. §. proinde. & hæc repudiari potest cum competat alia decretalis: & illa non nocet, nec ante decretam, nec post. & est ratio: ut j. de suc. edic. l. 1. §. decretalis. Ité quod dicit per bonorum poss. edictalem, id est propter. ná propter edictalem petitur decretalis. Vel dic decretalem, quę non tribuitur, sed per decretum datur ipsa poss. ut Car. & ventris, & illa hic datur. Ité edictalis dicitur, quæ tribuit ius ut unde liberi, hic quidem non datur. & sic large etiá pro decretali ponitur hic edictalis. Sed quid si Titius est mihi in gradu quarto, & uenter Seię similiter in quarto gradu, an differt? non uidetur, vt hic.

c Putem. Licet non sit reuera prægnans, quicquid ego putem.

d Paritura est. Semper dic. si quem paritura esset.

e Non possum. Qui sum in gradu remotiori.

f Ventrem institutum. Tunc enim non rumpitur testamétum: ut Instit. de exhær. lib. §. posthumi. in prin. Sed an interim alius adire possit? Quidam dnt, quod nó. Sed tu dic vt not. s. §. non solum. hic ergo §. loquitur cum intestatus decesserit, uel testatus, sed posthumo præterito. Accur.

g Obstetrices dicere. Eam esse prægnantem, quę probabilius debent scire, quam aliæ personæ: vt pote familiares. sic j. de Carbo. ed. e. l. 3. §. dug autem. & C. de re

pu. l. consensu. §. super plagis. & s. de ven. inspi. l. 1.

h Quid si ipse putet, scilicet non esse prægnantem, nec est.

i Iusta. Alias si non iusta, & plana est alias sine nó, & tunc subaudi propria iá, nó communi, vt differatá sequenti. alias dic si pro quamuis.

k Potest. Scilicet adire. & ad hoc j. de fun. instruc. l. cú de lanionis. §. asiná. in fi. & s. de offi. præt. l. Barbarius Philipp. & C. de test. l. 1. & Insti. de testa. §. sed cum aliquis.

l Cum putaret. Cói opinione, uel nó, cú erat pręgnans.

m Nihil egit. Adeúdo. Nec obst. Instit. de exhæred. libe. §. posthumi. vbi non nocet aditioni partus abortiuus: ut j. de uerbo. sign. l. qui mortui. vbi ptu uó natis habétur: quia uerum est quo ad hoc, ut modo possint adire si velint post abortú, non ante, nec ante obstabat sibi, nisi cóis opinio, quę erat eam esse prægnanté, & in ueritate erat.

n Proficit. Sed nec tunc semper: sed ita si cómunis opinio sit: ut s. §. quod si ipse. Et nota quod quantúcunq; te inuoluat, hæc est summa, quod tria cócurrere debent, ut possit adire. s. propria opinio. item comunis, & ueritas: quorum si quod defuerit, nó tenet aditio, ut hic, & s. & infra dicitur.

o Hęres instituta sit. Præterito posthumo: vt supra, ead. l. §. non solum. qui sperabatur nasciturus, nullus tamen erat. Azo.

p Fingit. Cum contra putet communi opinione. Azo. Alioqui alius esset. Hugo.

q Cum non sit. Cum, pro quamuis. vel causatiuè.

r Suum. Prædicta omnia sunt in extraneo hærede, uel instituto uel legitimo, hic casu in suo. imo idé in extraneo uí. ut s. de peti. hære. l. illud. sed certe uerum est, ubi uéter est institutus, vel exhęredatus, vt ibi dicit: sed secus, ubi est ṗteritus, vt s. dixi, & dic suum natum.

s Et si. Id est, quamuis.

t Sit hæres. Suus natus.

u Proponas. Vna cum nato.

x Post certum tempus. Id est, post xl. dies. Io. & hoc ex eo percipit: quia quandoque in xl. die post partum primum denuo peperit: vt s. si pars hęre pet. l. antiqui. ergo infra tanto tempore conceptus concipitur, cú certo tépore tantú potest esse in utero. ut in Auth. de test. 1. & ea quæ pa. §. vnum.

Et quib. casib' sit necessaria docto. maxime Bal. in l. certum per dictum tou leg. C. vnde cogna. & l. otum. C. de testamen.

De superfætatióe, quam hic tangit, pulchre Bud. s. si ps hę re. peti. l. antiqui.

§.vnum, col.4.& poteſt dici quod Pōponius tunc demum voluit hunc eſſe hæredē pro dimidia, cū iam certum eſt in rerum natura, quod alium concipere nō poteſt: quia clauſæ ſunt cellulæ, quæ ſunt ſeptem: a vt j. de ſolutionibus.l.ſi pater.

a Imò quæ dūtaxat: vt ex ſententia Ariſt. tradit Iulianus in d. l. ſi pater. ff.de ſolu.

parte dimidia a & ignorantē fore hæredem: non ex quarta, ut Iulianus putat.

Adeuntis ſcientia inſpicitur non patris, uel iubentis. Bar.

Sciētia autem, vel opinio, ſi filiusfamilias, vel ſeruus inſtituti ſunt, b utrum ipſorum, an domini, vel patris accipienda ſit? finge patrem putaſſe prægnantem, filiū certum eſſe finge, c & ſic adire: an acquirat hæreditatem? puto acquirere: ſed contra, d non acquirere.

Quū eſt certus per ſeipſum, nō redditur dubius per litem. Bar.

Si certus ſum non eſſe falſum teſtamentum, vel irritum, vel ruptum, licet dicatur eſſe: e poſſum adire hæreditatem.

Tertio deficiente accreſcit etiā ignoranti eam defectam. Bar.

Dimidia. Sic ſ.de peti. hæred. l.illud. Sed contra in e. ti.l. antiqui. in fin. & de indi. l. ſed & ſi teſtituatur. §. fi. vbi approbatur ſententia Iuliani. Sol. hæc eſt ſententia Pompon. quæ ibi reprobatur. Vel dic vt d.l. antiqui. no. Sed cum Iulian. fateatur hunc inſolidum, cum nullus eſt in vētre. quare nō habet partem pro dimidia cum in ventre eſt vnus? Reſpon. quia facilius eſt ſcire an ſit prægnans, quā ex quo eſt, & quot ſint. Vltimo diſtingue, quia vel deceſſit inteſtatus, qui ventrem reliquit, aut teſtatus: primo caſu ſi habet ſuum natū, ille habet ſtatim totum, ſi nullus eſt in vtero. alias virilem ſecundum Pompo. ſed ſecundum Iulianum quartam, quod præualet, vt hic: ſi autē natus erat emancipatus, habet ſtatim quartam: vt d.l.antiqui. quæ videtur indiſtinctè loqui & in emancipato. Sed quidam dicunt eum non admitti in aliquo de iure ciuili, ſed per bonorum poſſeſſ. vnde liberi, & dicam in quarta, ſi autem eſt remotior, interim tacet dum poſthumus ſperatur vt ſupra, §.quod dicitur.& j. vnde cogo.l.1. §.antepenul. Vbi autem teſtatus deceſſit, aut inſtituit ſuum, aut non ſuum. ſi ſuū natum, adit etiam præterito poſthumo: & etiam ſi eſt granida, vt hic. nam admittitur ab inteſtato, vt interim adeat, multo magis inſtitutus. ſi autem poſthumus eſt inſtitutus cum nato, vel exhæredatus, nō eſt dubium: vt no. ſ. e. §. non ſolum. emancipatus autem, vel alius non ſuus poteſt adire, ſi venter eſt inſtitutus cum eo, vel exhæredatus. ſecus ſi præteritus: vt no. ſ. §. non ſolum. Quod dixi emancipatum inſtitutum non poſſe adire poſthumo prӕterito, verum eſt iure ciuili, ſed habet contra tab. quaſi aperta ſibi via per poſthumū prӕteritum, etiam antequam naſcatur: vt j. de contra tab. l.illud. §. fi.& l.ſeq. & de Carb. edi. l. ſcriptus. & ad Syl. l. ſi quis graui. §. eleganter. & j. eod. l. ventre. Item & hic dixi ventrem obſtare inferioribus non paribus.

b Inſtituti ſūt. Prӕterito poſthumo: vt ſ. e. §. nō ſolū.

c Certum eſſe finge. Hic finge, præcedentia determinat. & dic certum. ſ. non eſſe prægnantem communi opinione, nec eſt.

d Sed contra. Scilicet ſi filius putet prægnantem, pater non. in contractibus aliter diſtinguitur: vt not. ſupra de contrahend. emptio. l. in huiuſmodi. & de edil. edict. l. cum mancipium, & facit infra, pro empt. l. 2. §. ſi ſeruus. Item argu. contra ſupra, de iuriſd. om. iud. l. ſi quis id. §. pe. & de eo per quem fac. erit. l. 1. §. l.

e [illegible] Dic quod ibi inſpicitur factū vtriuſque ſ. mandantis, & mandatarij: ſed dic qđ ſolus filius eſt hæres, & ſolus adit. & ideo eius inſpicitur ſcientia, vel ignorantia: ſed in contrario mandatū fuit iniuſtū, & ideo inſpicit ſciētia mandantis, ne ſuum maleficiū remaneat impunitū. ſecundum Dyn. & Bart. hic.

[illegible] XXXI.

HAEredi cum poſthumo f inſtituto, reliquӕ partes g accreſcunt, q̄ poſthumo datӕ ſunt, ſi certū ſit h nō eſſe p̄gnantē, licet hӕres ignoret.

Ignorantia mortis teſtatoris, vel exiſtentiæ conditionis, & dubium an teſtator fuerit ſui iuris impedit aditionem, niſi in omnem partem dubietatis teſtamentum eſſet taliturum. h. d. cum l. ſeq. Bar. & Alex.

V[illegible]pianus lib. [illegible] XXXII.

HAeres inſtitutus ſi putet teſtatorem viuere, quamuis iam defunctus ſit, adire hæreditatem non poteſt. k Sed & ſi ſcit ſe hæredem inſtitutum, ſed vtrum purè, an ſub conditione, ignoret: non poterit adire hæreditatē, licet purè hæres inſtitutus ſit: vel

Dicatur eſſe. Etiā cōmuni opinione, licet ſecus not. in alio caſu. ſ. ead. l. §. quid ſi ipſe putet, certus autē poſſum eſſe: vt quia dicitur, quod ego id falſum eſſe feceram: vt & j. ea. l. cum falſum. & ſ. eo. l. nec is. 2. reſp. Accur.

HAeredi cum. [illegible] Titius vxorem, q̄ putabat prægnātem, inſtituit ſibi hæredē, filium ex ea naſciturū in tribus vnciis purè, & in tribus ſub conditione, & me in ſex vnciis, & deceſſit. ego autem cohæres credebam eam eſſe prægnantem, cum in veritate non eſſet. certè mihi etiam ignorāti accreſcunt dictæ partes poſthumo relictæ: & ita ſum hæres dicti Titij inſolidum, & in totum. Viuia.

In P. Fl. & ſub cōditione, licet pateret conditioni.

f Hæredi cum poſthumo. Qui ſperatur, ſed non eſt.

g Reliquæ partes. Id eſt reliqua pars, plurale pro ſingulari ſic ſ. de orig. iur. l. 2. §. exactis. Vel dic quod plures portiones erant datæ poſthumo vna poſt aliā, vel alia purè, alia ſub conditione. ſic ſ. e. l. ſi ſolus. in prin. & C. eo. l. quidam. Accur.

h Certum ſit. Id eſt in rerum natura. In qua omnia certa ſunt: vt ſ. de iud. l. ſed & ſi. §. fin. & Inſti. de verb. obli. §. conditiones. Hug.

Ignoret. Ignoranti ergo accreſcit. nam cū etiam inuito, ergo ignorāti: quod eſt j. quaſi in ſi. gl. vt C. de cadu. tol. §. his ita. & j. eo. l. ſi quis hęres. & l. ſi duo. niſi in milite: vt ſ. tit. t. l. ſi duobus, & niſi ſuam repudiet: vt j. eo. l. cū hæreditate. ergo ignoranti: vt j. de reg. iur. l. qui poteſt. Item cōtra j. de le. t. l. ſi duobus. in prin. dic vt ibi. & facit j. eo. l. ſi. §. ſi.

HAres inſtitutus. [illegible] Titius inſtituit me hæredē, & deceſſit: ego autem putabam eum viuere. certè eius hæredi. adire nō poſſum: ſed & ſi ſcio me ab eo inſtitutum, ſed ignoro vtrū purè, vel ſub cōditione me inſtituerit, non poſſum adire, ſiue inſtitutus ſui purè, ſiue ſub cōditione: & ego iam impleui conditio. Sed & ſi incertus ſum vtrum dictus Titius ſit paterfamil. an filius, non poſſum adire eius hęreditatem. licet fuerat paterfamil.

k Non poteſt. Non enim credit eſſe hæreditatem, cū nihil aliud &c. vt j. de verbo. ſign. l. nihil. & viuentis nulla eſt hæreditas: vt ſ. de hære. ven. l. 1. Hug.

l Licet purè. Inſpecta potius ſua dubitatione, quā rei verita-

veritate: vt s. eod. l. si quis extraneus. §. sciendum. Accur. Floren.

a Sub cõditione. Scillcet institutus verè. & sub. cũ putet se institutũ purè, adire nõ poterit, licet &c. quia facto implet, quod non sufficit. Vel nolt subaudire q putet se institutũ purè, sed ignorabat purè, vel sub conditione: vt s. licet eẽt vere pure: vel licet esset verè sub conditione, & paruisset. nam pro certo scire debet conditionem insertam: vt s. e. l. si qs extraneus. §. sciẽdũ. & j. de cond. & demõ. l. 2. vel putare: vt j. e. l. sed si de sua. §. sed & si cũ & sic non ob. j. eo. l. sed si de sua. §. pen. & vlt. R.

b An filiusfamilias. qui testari non potuisset: vt s. de testa. l. qui potestate.

Testari potuerit. quia verè erat sui iuris. sic ergo nota, q hic & superioribus casibus inspicitur potius opinio q veritas, & sic est ar. contra j. pro emp. l. 2. §. si sub conditione. sed aliud in acquisitione aliarũ rerum quam hæreditatis. Item ad ñ. hoc legis est contra, ff. de edict. diui Adri. tol. l. a. Sol. ibi possessorio, hic petitorio: vt & C. de peti. hære. l. liber. vel vtibi. Itẽ facit s. de test. l. de statu. & si pars hæred. pet. l. illud. & infra, de sec. tab. l. 1. §. sententiam. & infra, vnde legit. l. a. §. pe. & ad Tertyl. l. t in prin. Accur.

Y. Flo. Quod si dubitet apud hostes decesserit.

Adde q hoc est uerum regulariter vt no. glo. in cle. 2. § t & ibi Cardi. q. 3. de pœ. iie & remis.

sub conditione, [a] & paruerit conditioni. Sed & si de conditione testatoris incertus sit paterfamilias, an filiusfamilias [b] sit: non poterit adire hæreditatem, etsi eius conditionis sit in veritate vt testari potuerit.

Paulus lib. xij. ad Plautium.

XXXIII.

Quòd si dubitet an apud hostes decesserit, [d] an ciuis Romanus: quã vtroq; casu [e] est ius adeundi, & in re est, vt posit adire: dicendum est, posse adire.

Error in conditione personæ adeuntis aditionem non impedit; quia per hoc de causa aditionis non dubitatur. Bar.

Vlpianus lib. vij. ad Sabinum.

XXXIIII.

Sed & si de sua conditione quis dubitet, an filiusfamilias [g] sit: posse eum acquirere hæreditatem, iam dictum est. Cur autem si suam ignoret conditionem, adire potest: si testatoris, non pōt? Illa ratio est, quod qui conditionem testatoris ignorat, an valeat testamentum, dubitat: [i] qui de sua, [k] de testamẽto certus est.

Institutus purè, qui putat se institutum sub conditione, ea purificata non impeditur adire. Bar.

Sed & si cum esset purè institutus, putauit sub conditione: [m] & impleta [n] conditione, quam iniectam putauit, adiit: an posit acquirere hæreditatem? Consequens est dicere, posse eum adire: maximè cum hæc suspicio nihil ei obfuerit, nec periculum attulerit. Facilius [o] quis hoc admittet, si quis purè institutus, putabit sub conditione [p] se institutum,

Q Vod si dubitet. Casus. Ego dubito an testator Titius decesserit in ciuitate, an apud hostes. certè possum adire eius hæredi. & est rõ, quia vtroq; casu est ius adeundi. i. siue decessit in ciuitate, siue apud hostes: licet. n. per captiuitatẽ Titij sit ruptum testamentũ suũ, in quo me instituit, tamẽ si mortuus est in captiuitate, fingitur prima hora captiuitatis mortuus: & ita per mortẽ suam reconualescit testamentũ.

d Decesserit. Constabat tamen eũ decessisse, alias cõtra: vt s. eo. l. qui hæreditatem. & C. de cap. l. nec nos.

e Vtroque casu. Quod nõ est in superiori l. in fi. cum qua hæc continuatur: & hæc præualet altero casu per legem Cornel.

f In re. Id est veritate. sic infra, pro emp. l. a. §. si à pupillo. & s. de iureiuran. l. quoties.

S Ed & si. Casus. Ego à Titio Institutus dubito an sim patersa. vel filius: certè adire possum, quãuis si dubitẽ, vtrũ testator sit patersa. vel filius adire nõ possum, vt dictũ est. & est rõ, quia qui conditionẽ testatoris ignorat, dubitat an valeat testamẽtũ: qui aũt de sua condit. dubitat, de testõ põt esse certus, vtrũ valeat vel non. Sed quid si putaui me institutum sub cõditione, cum essem institutus pure, & impleui condi. potatiuã: & postea hęred. adiui: certè valet aditio. & idẽ multo magis esset, si putaui me institutũ sub condi. & putaui impletam esse conditionem, & adiui cum essem institutus pure. nam in his duobus proximis casibus nihil nocet mihi mea credulitas de condi. Viuia.

g An filiusfamilias. Sub. vel non. ad quod facit supra de vsucapi. l. iusto. §. filiusfamilias. & j. de cõdi. & demõ. l. multũ. in fi. idẽ si ante sit liber, vt j. e. l. qui putat. §. fin. & facit j. e. l. qui se pupillũ. Sed nonne præsumitur pater viuere? ergo & hic filius adire non põt. Rñ. iustis præsumptionibus mouebatur patrem mortuum credere.

h Dictum est. Vt s. e. l. 6. §. nam eum. Sed cõtra s. eo. l. is qui putat. & l. seq. Sõl. refert vtrum in omnem euentũ velit acquirere, quod põt, vt hic, an non, vt ibi, & vt plenè no. in d. §. nam eũ. Vel hic in acquirendo, sed contrarium in repudiando: nã aliquis acquirit qd non repudiat, sed non econtra: vt s. eo. l. is potest.

Additio. Tu solue aliter, & melius secundum Bar. hic, quod hic dubitabat vtrum esset filiusfa. s. alterius q illius, de cuius hæreditate agitur, ibi an esset filius eius de cuius hæreditate agitur. & sic dubitabat, an esset suus vel voluntarius: vt ibi per eundem Bar.

i Dubitat. Vnde non adit: ut j. eo. l. si cum falsum, & s. eo. l. cum quidam. §. fi. & l. nec is. in prin. quod est verum cum dubitat. & decessit. paterf. uel filiusfa. seruus vel liber, vel an fecerit testm̃, vel non. sed secus si dubitat, decessit in ciuitate, vel apud hostes, & ita ciuis vel seruus: quia tunc bene potest esse certus de testamento, valeat, an non valeat. & si certus est, adire põt: ut s. eo. l. hæres. in fi. & l. seq. Hug.

k Qui de sua. Scilicet conditione dubitat.

l Certus est. Idest esse potest.

m Sub conditione. Potestatiua, si daret decem, vt differat a sequenti.

n Impleta. à se uel ab alio pro se, cũ sit potestatiua. Ac.

o Facilius. Cur nõ dicit eo tem modo? Rñ. quia potestatiua est à sciẽte adimplenda. vt j. de cõdi. & demon. l. a. casualis etiã inscio hærede impleta proficit: vt s. eo. l. si quis extraneus. §. sciendũ. Sed certè imo oportet q eo sciente ut j. de cond. & demon. l. multũ. Sed forte aliud est cũ fuit uere apposita: & aliud cũ putatur. & nõ est. Vel dic ideo facilius. [z] quia in ista non desideratur factum, uel uoluntas hæredis in ea implenda, in superiori secus. nam non facto, sed per se vel alium pro eo est implenda, ut dictum est.

p Sub conditione Casuali: ut subijcit. & sic differt. à præcedenti. R.

z Dic conditionem potestatiuam facilem, quando pro ea.

Impleatam

conditionemque impletam, quam in euentu putabat. nã in nullo hæc suspicio obfuit.

Ei qui adiuit partem, alia sibi delata accrescit inuito. Bar.

Idem libro ix ad Sabinum. XXXV.

SI quis hæres institutus ex parte, mox Titio subſtitutus, antè quàm ex causa substitutionis ei deferatur hęreditas, pro hærede gesserit: erit hæres ex causa quoq; substitutionis: quoniam inuito quoque ei accrescit portio. Idem dico, & si filiusfamilias, vel seruus iussu domini, vel patris adierit hęreditatem, mox emancipatus, vel manumissus ex causa substitutionis adeat: erunt nanque hæredes. Sunt enim appendices pręcedentis institutionis.

Acquisitione partis non acquiritur alia eo iure quo deficit, nec debet acquiri per alium, nisi noua aliqua interueniat. Bartolus.

Si exclusus per conditionem sibi datam pater filium iussit adire: dicendum erit, eum non quæsisse suã portionem. Sed si ex duo-

implenda quis non exponit se periculo, maris vel terrę: alias dicit difficilis. Ang. & Imo. in l. a. s. de cõdi. inst. Alex. col. 95. 4. gre.

Impletam. Putabat repetè, non curo sit impleta vel nõ. Vel melius subaudi ponas. i. verum sit eã impletã, & sciebat eam impletam esse. Accur.

b In euentu. Scilicet fortunæ positã: & ita erat casualis vel mixta: vt s. de hæredi. instit. l. suus. & de condi. insti. l. si. & C. de insti. & subst. l. si pater. Accur.

Obfuit. Impleta enim conditione se purè institutum putat: vt s. de condi. insti. l. si pupillus. q̃ opinio veritati consonat. sic enim verè fuit institutus. At contrario s. e. l. hæres ibi, & sub condi. &c. a veritate dissonat: ideoq; non adit. ar. s. eo. l. cũ quidam. §. quid ergo. Vel dic, quod ibi ignorabat, purè, vel sub conditione esset institutus: & sic nunquam applicabat animum suum ad vnũ, magis quã ad aliud: sed hic bene putabat se institutum sub conditione. Sed hoc nihil aliud est dicere, quã quod hic ignorabat, ibi dubitabat, quam re probauimus s. eod. l. 6. §. non enim. Vel dic, quod ibi fuit impleta cõditio eo inscio s. facto: hic a se sciente potestatiua, vel eo sciente casualis. Vel ibi est casus econtra: quis ibi sub conditione institutus putauit purè: hic econtra.

SI quis hæres. A Caius instituit hęredẽ sibi Semproniũ in dimidia, & Titiũ in alia dimidia: & postea dictum Sempronium substituit dicto Titio, & postea decessit dictus Caius testator. Sẽpronius autem gessit pro hærede in sua parte, antequam ea cã substitutionis deferretur ei pars Titij, id est antequam Titius repudiaret suam partem: & postea dictus Titius repudiauit suam partem: nunquid Sempronio accrescet dicta pars Titij? & dicitur quod sic, etiam inuito: & ita erit Sẽpr. hęs in totũ. Sed pone, quod dictus Sempronius cũ dicto Titio institutus erat meus filius, vel seruus, & iussu meo adiuit hęrdi. dicti testatoris pro sua parte, & postea manumisi dictum seruum, vel emancipaui filium: & postea Titius eorum cohæres repudiauit suã partẽ, & postea dictus me⁹ filius, vel seruus olim adiuit partẽ Titij ex causa substitutionis. nunquid erunt hæredes pro parte Titij? & dr̃ quod sic: licet ego pater, vel dñs eorum habeam hæreditatis parte. si autem non adiuissent ea causa substitutiõis partem Titij, obueniret dicta pars Titij mihi patri vel domino, quia ea, quæ obueniunt ex substitutionibus, siue substitutiones sunt appendices pręcedentis institutionis, partem cuius institutiõis ego pater, vel dñs habeo ex persona dicti filij mei, vel serui, qui iussu meo adierunt ex institutiõe, vt dictũ est. & ita in hoc casu cũ filius meus vel seruus nõ adierit ex substitutione: est idẽ quantũ ad ius accrescẽdi, quod in primo casu huius legis. Sed quid si dictus Caius instituit filiũ meũ purè in sex vncijs, & me in alijs sex sub cõditiõe, si nauis ex Asia venerit vsq; ad annũ, & defecit dicta cõditio, & ego iussi dictũ meũ filium adire suã partẽ, & ita mihi acquisita est pars filij mei: nunquid propter hoc accrescet mibi dicta mea pars? & dicit quod nõ. credo tñ quod ea habebo, quasi accreuerit filio meo. Item quid si dictus Caius instituit duos meos filios, & ego vnũ adire iussi, & sic sua pars mihi quęsita est? certè ad hoc vt per aliũ meũ filiũ mihi sua pars acquirat, debeo eũ iubere adire: & alias nõ acquirit mihi per eũ sua portio. credo tñ, quod si ipse nolit adire, quod iure accrescendi mihi acquirat. Viu.

Titio. cohęredi.

c Ea causa quoque. Quasi d. non solum in parte, in qua est institutus, sed & in parte, in qua est substitutus, & dic quod hęres erit ea delata, non prius, & etiam sine alia cõditione. secus vbi per aliam sit hæres: vt j. eo. l. si sol. I si. Sed quid si vult habere vt cohæres iure accrescendi, non vt substitutus? Dicunt quidã, quod possit. & hic subaudiunt, si volunt. quod euidentius ostendit in hoc exemplo, vbi sunt tres hæredes. & vnus solus alteri substitutus: quo decedente, si iure substitutionis veniat, solus habet: si iure accrescendi, non: imo & alter cum eo veniet. imo certè videtur, quod etiã si nolit: habeat iure substitutionis, & iure accrescendi. nam postea dicit, quod accrescit quoque ei inuito, q. d. ignoranti accrescit substitutio: quia & ei inuito, vt insis de re iu. l. qui potest. & facit C. de impub. & alijs subst. l. testamento. & de iure delibe. l. quidam. & s. de vulg. substi. l. sed & si. § filio. Vel dic ea causa quoque substitutionis, non solum iure accrescendi, & ignorans in vtroque quis & inuitus, vt subijcit. Item facit j. de suis & legiti. hære. l. si ex pluribus.

Huc pertinet exẽplum, quod diffuse tractat M. Cice. li. 2. de inuẽ. Rhe. vbi cõstitutionem negotialẽ explicat.

Eruntnanq; hæredes. Pater, & dñs: & secundum hoc bene dicit idẽ, & bene sequitur sunt enim &c. Sed hoc est filium. imo manumissum, & emãcipatum acquirunt: vt j. e. l. si solus. §. 1. quæ est contra. Dic ergo erunt hæredes filius, & seruus. Ratio aut quę sequitur, ad subauditum refertur, hoc modo: dixi vbi adierunt, secus vbi nõ adierunt. Tunc. n. dicimus idẽ quod supra s. quod habeat substitutionẽ, qui habet institutionẽ. erunt nanq; &c. & quod dixi appendices, q. d. applicentur substitutiones eis qui habent institutiones. Non aut dicas quod pendeat substitutio ex institutione: vt vbi vna valeat, ibi & alia: & vbi non vna, nec alia: quia quandoq; valet una, & non alia, vt sup. de lib. & posth. l. 3. §. fi.

g Si exclusus. Dic patrem, & filium institutos: sed pater sub conditione. filius purè. Accur.

h Dicendum erit. Hoc ideo, ne semper euitaret implere conditionem, quod faceret, si sine ea iure accrescendi alia portio sibi daretur. & secundum hoc in potestatiua ponitur. sed melius est dicere, quod pater iubendo filium adire, non acquirat hoc ipso ex sua persona suam portionem: quia defecerat conditio. alioqui secus esset: vt s. e. l. si ego. Sed bn̄ sibi acquirit ea persona seruus iure accrescendi, quasi accreuerit ipsi seruo, ne alioqui inueniatur pro parte testatus, & pro parte intestatus: quod esse non debet, nisi in milite. vt Insti. de hære. insti. §. non autem. Alij hic dicunt patrem institutũ sub conditione potestatiua, & filium substitutũ.

Eum filium. Vel dic patrem.

k Suam. Scilicet patris. Acc.

Vnum

a Vnum iusserit. Scilicet adire. Acc.
b Aliū. Vt per illū fiat hæres, qui tñ pōt nolle adire. ut C. de hær.inst. l. 3. & tunc habet iure accrescendi. ut C. quando non pe.par.l. 1. & facit ī.l.prox.

Adire uidetur. Vt omnibus satisfaciat, nec admittitur probatio in contrarium. quia est fictio, non præsumptio. & facit ad hoc, qđ inuito accrescit C. quando non pet.par.l. 1. & 3. & l. si quis hæres. in princ. & C. de impub. & ali. substi. l. testamento.

iura ignorare, & quibus nō, vide de Ale. cō si. sa. prima parte.

bus filiis unū iusserit: debebit & alium filiū iubere adire.

Pomponius libro [illegible] ad Sabinum XXXVI.

SI ex sua parte dominus, vel pater adierit: necessariū est iussum, vt filius, vel seruus cohæredes adeant.

Idem lib. [illegible] ad Sabinum XXXVII.

HAeres in omne ius mortui, non tantū singularum rerum dominium succedit: cùm & ea quæ in nominibus sunt, ad hæredem transeant.

Qui vult unam partem videtur velle alteram accrescentē. Bar.

Vlpianus [illegible] ad edictum. XXXVIII.

SI duo sint hæredes necessarii c instituti, quorū alter se abstinuit, alter postea quàm prior abstinuit, se immiscuit: dicendum est, hūc non posse recusare, quò minus tota onera hæreditaria subeat. Qui.n. scit, aut scire potuit, illo abstinente se oneribus fore implicitum: ea conditione adire videtur.

Idem lib. xl[illegible] ad edictum XXXIX.

QVandiu potest ex testamēto adiri hęreditas, ab intestato non defertur. k

Qui repudiat paternam, potest adire pupillarem hæreditatem, si habeat cohæredem: aliàs secus. Bar.

Idem lib. iiij. disputationum XL.

QVæsitum est, an liceat quis paternę hęreditatis nihil attigat, aliquid tamen propter patris voluntatem

Si ex sua. Caius instituit me, & filium meū, uel seruum, & ego adiui pro mea parte. certè non possum habere partem filij uel serui mei, ni si iubeam eos adire, & ipsi adeant.

c Necessarium. Secus in contrario casu. & est ratio: ut s. eod. l. si ego contra. & facit s. l. pæ. in si.

Additio. Dic quod nō acquiritur patri iure institutiōis, sed accrescendi. & ita intelligit ista gl. & facit ī. de lega. 2. l. si mihi pure. secundum Bar. hic.

HAeres in omne. Titius instituit sibi hæredem Seium, & decessit. certe Seius succedit ei non tantū in dominiis singularū rerū suarū, sed etiā in omne ius qđ ipse Titius habebat. vñ etiam ea, quæ in nominibus sunt, transeunt ad dictum Seiū iure hęreditario. Vi.

In omne ius. Si est unum ius, nō in omne, sed uniuersum ius mortui. vt ī. de uerbo. sig. l. nihil. & de reg. iu. l. hæreditas nihil. & l. hæredem: & dic in id ius quod pōt ad hæredē transire. non ergo ususfructus, uel alia iura, quæ cum persona finiuntur. & facit ī. de bon. pos. l. 1. 2. & 3. in prin. & §. 1. & 2.

SI duo sunt. Institui mihi hæredes duos meos filios & decessi: & unus eorum abstinuit se ab hęreditate mea prætoris beneficio. alter aūt postea se immiscuit. certe ille, qui se immiscuit omnia onera hęreditaria subire debet, siue uelit siue nolit. & ratio planè redditur in litera. Sequens l. planissima est.

Necessarii. Et sui. Acc.

f Abstinuit. Quod potuit: vt ī. e. l. necessarijs. sed necessarius tantum non: vt Inst. de hęr. qual. & diff. §. 1.

g Nō posse. Etiam si uelit suam portionem recusare, quia est sibi imputandum. si adiuit sciens alium abstinuisse: secus si nondū abstinuisset: uel abstinuisset, sed hic ignorat quando habet locum: vt ī. eod. l. cum hęreditate.

h Scire potuit. Cōsulēdo peritiores. sic ī. de bo. pos. l. in bon. & s. de iur. & fac. ign. l. regula. §. sed iur. & hoc cum facile scire potuit: vt d. §. sed iuris: & arg. ī. de uerb. sign. l. nepos Proculo. Item not. quod iuris ignorantia nocet hic in damnis. & sic est contra. supra, de iur. & fa. ign. l. error. in fi. & l. iuris ignorātia. & l. regula. Sol. hic fallit: ut & alias in ll. illis no. Vel dic singlrus hic scire: tum quia originem habet a lucro: tum quia agnoscebat in sua parte scienter, fingitur idem uelle in accrescente, ut hic subijcit. sed quidam reddunt rationem, quasi potuerit consulere peritiores.

i Et quis præsumitur ius ignorare l. leges sacratissimę. & l. si. C. de legi. & quibus permittatur

k Qvandiu. Nō defertur. fallit hæc regula s. de hære. insti. l. si quis. Item non obst. ī. vnde lib. l. vl. quia ibi non poterat adiri ex testamento vtpote deficiente cond. institutionis, quæ erat, si emācipareturintra decē dies. Item quid est, quod alias dicit lex, quod quandiu pōt dari cōtra tab. non dabitur secundū tab. ut ī. de se. tab. l. æquissimū. in prin. & §. 1. de cōtra tab. l. illud. §. fin. nam contra tab. dat ab intestato: ut C. de coll. l. vt liberis. R̃n. non dari ab intestato eā: sed ex testamento: vt C. de col. l. filiæ dotem. & Inst. de bon. poss. §. fuit aūt. & ī. de bo. poss. l. sed eam. §. 2. nec est dicenda dari eam ab intestato, nisi cum nullus adit ex testō. nā & tunc datur: vt ī. de cōtra tabu. l. illud. in principio. Item quod dixi non dari secundum tab. quandiu habet locum contra tabu. non dixi, qđ de iure ciuili adiri non possit: unde forte adibit. Sed contra hæred. l. illud. in fi. & facit ad hanc l. ī. de reg. iu. l. quandiu. & supra, eo. nec is. §. fi. & infrà eo. l. illud. & l. in plurium & l. quandiu. & C. commu. de succes. l. antequā. & ī. si tab. testa. nul. ext. l. 1. §. 1. & in Authen. de hære. & falc. §. ad hæc. collatio. 1. & supra, de testamen. tute. l. si quis sub conditione. in principio.

QVæsitum. Filium impuberem & Titiū institui mihi hæreds: & postea ita dixi, si filius meus adierit pro sua parte: & in pupillari ætate decesserit: substituo ei dictū Titiū, & postea decessi: & postea dictus meus filius adiuit pro sua parte, & in pupillari ętate decessit. Titius autem uult ei succedere ex substitutione: non aūt vult partem, in qua ego eum Titiū institui. ueniunt modo creditores mei, & conueniunt dictum Titium pro parte sua Titij, quam ipse Titius nō adiuit. nunquid possint? Et dicitur quod sic, ac si adiuisset hæreditatem meā pro sua parte, & idē est, si dictū Titium solum instituissem, & filium meum exhæredassem, & eidē filio dictū Titiū pup. substituissem: nā nō poterit Titius habere impuberis hęreditatē sine mea, & hic casus colligit in litera, licet nō nimis planè. secus autem esset si ego instituissem Titiū, & Semp. & filiū meū prædictū exhæredassem, & pup. ei substituissem dictū Titiū, & Sēp. adiuisset pro sua parte. nā mortuo eo postea in pupillari ætate bene pōt Titius adire ex substitutione hæreditatem impuberis, & dimittere partē meæ hæreditatis. & idem esset si dictus Titius quē institui cū Sempron.

esset

habeat, uel faciat, an creditorib. paternis cogatur respondere: ut puta si impuberi fuerit substitutus. In qua specie Iulianus lib. xxvj. Digestorũ scripsit, incidere eum in edictum, si se immiscuerit impuberis hęreditati. Nam qui iudicium paternis oppugnauerit: non debet ex eadem hęreditate quicquã consequi Sed Marcellus eleganter distinguit, multũ interesse, utrum ex asse fuerit institutus patris testõ, an ex parte: ut si ex parte potuerit sine metu, remota patris successione, impuberis hęreditatem amplecti.

Existentia sui hæredis confirmat tabulas pupillares ad commodum filij abstinentis. Bar.

XLI.

Filius, qui se paterna hẽditate abstinuit, si exhẽdati fratris hæreditati se immiscuerit: & ꝓ hærede gesserit: poterit ex substitutione hęreditatem obtinere.

Existentia sui hæredis confirmat tabulas pupillares ad commodum filii, cui facta est substitutio Bar.

XLII.

SI pupil-

---

essem meus filius. & hoc uult dicere cum l. sequen. Vivianus.

Habeat. Ex substitutione facta filio.

Eum. substitutum. Acc.

In edictum. Forte illud, si quis omis. cau. test. l. 1. quanquam illud nõ uideatur prospicere creditoribus, sed legatarijs, & fideicommissarijs. Vel dic quod aliud edictum erat quod nõ habemus, quod creditoribus paternis subueniebat hoc casu, ut paterna uideatur adita.

Hęreditati. Scilicet ipsa paterna hæreditate.

Nam qui. q. d. ex quo non uult paternam, dimittat & pupillarem & suã, uel utranq;, uel nullã. & est ad hoc ĩ. ad Treb. l. ita tñ. §. qui suspectã. & de contrahẽ. emp. sub conditione. §. fin. & de ijs quib. ut indi. l. 5. §. qui principale. & de lega. præst. l. filium. §. omnibus. & §. nõ solum. & supra, de uul. subst. l. ir qui.

Oppugnauerit. Spernendo hæreditatem patris.

Consequi. Ratione pupilli.

Amplecti. Si ex asse, non: quia cũ nullus adit paternã, ergo uitiatur testm primũ, & ꝑ cõsequẽs pupillare: ut supra, de uul. & pu. subst. l. 2. §. adeo. habeat igitur hic cohæredẽ, q adiuit. Et dic extraneu non pupillarẽ quia tunc secur. ut ĩ. de uulg. subst. l. sed & si. §. filio. quæ est contra. Et dic distictionẽ quæ est C. e. l. quidã.

Filius abstinuit an qua erat institutus.

Fratris. Cui fuit substitutus. ut in fin. l. & hoc potuit fieri: ut Inst. de pup. subst. §. non solum.

Obtinere. Imo cum non sit adita ex paterno, non tenet pupillar. ut ĩ. de uulg. subst. l. 2. §. adeo. & ĩ. l. proxi. in fi. Sol. & hic alius cum filio fuit institutus, qui adiuit. Vel dic speciale in filio abstinente: quia adhuc uidetur esse hæres: ut ĩ. de fideicõ. lib. l. cum quis si. §. sed & si quis. Vel illud fauore libertatis. & sic tenebis primũ. Vel dic speciale alia ratione: quia ab intestato erat habiturus eam. Nõ est ergo ei inuidendum: si ex substitutione habeat quod ab intestato erat habiturus. Sed ĩ contrarius extraneus erat ex asse institutus: ad quod supra, de uulg. subst. l. si filius. Acc.

SI pupillus. Filiũ meũ impuberẽ, & Titium mihi hæredẽ institui, & decessi. Titius adiuit hæreditatẽ meã pro sua parte. impubes aũt abstinuit: & postea decessit dictus impubes, & Sempronius extitit ei hæres, nunquid ille Sempronius pro dimidia debet respondere creditoribus meis & dicitur quod non. & hoc fuit primũ dictum Iuliani, & bonum. Secundo dicit Iulianus quod si ego substituissem dicto impuberi dictum Sempronium retento eodem casu, quod ipse substitutus debet sustinere onera hæreditatis meę pro ea parte, qua impuberem institui. mea enim uoluntate successit filio meo impuberi prædicto, licet impubes a mea hæreditate abstinuerit. & hoc usque ad uersic. quæ sententia &c. Tertio dicit Iulianus in uersi. alioqui &c. quod si dictus Sempronius quẽ substitui filio meo impuberi esset frater, bene posset onera hæreditatis meę euitare, scilicet omittendo causam testamenti pupillaris. i. substitutionis, quã de eo feci filio meo impuberi. & ab Intestato hæreditatẽ impuberis possidendo. & sine poena põt hoc facere. nam non uidetur dictus Sempro. uoluisse fraudare edictũ, si quis omiss. cau. test. prospiciendo sibi, ne pupilli hæreditas implicaretur onerib. hæreditatis meę patris. dñs aũt Mar. reprehendit in uer. quæ sententia &c. secundum dictum Iuli. in quo dixit Iuli. ut dictum est, quod substitutus impuberi debet sustinere onera hęreditatis testatoris pro ea parte, qua impubes fuit institutus. etiã si impubes abstinuit se ab hære. & dicit quod etiam eo casu nõ teneretur dictus substitutus: quia illud quod dixit Iuli. esset contra utilitatem impuberis quæ utilitas est: ut habeat successorem, qui pupillus de iure põt habere successorem, etiã si ipse pupillus nõ sit hæres patris. quis enim uellet esse successor impuberis si timeret, quod propter successionem impuberis deberet sustinere onera hæreditatis patris, a cuius hæreditate abstinuit se impubes, ut dictum est. q. d. nullus. siue ergo Sempronius prædictus succedat impuberi ab intestato, ut in primo casu Iul. siue ex substitutione, ut in secundo casu: non debet sustinere onera hære. patris, cum impubes se abstinuerit a patris hæreditate, ut dictum est. Tertium autem dictum Iul. remanet firmũ cum determinatione tamen domini [illegible] cuius est hæc. dicit enim dictus [illegible] esse intelligendum dictum tertium Iulia. in fratres testatoris, & nõ in fratre impuberis [illegible] esset dictus Sempr. frater impuberis, & esset substitutus impuberi, ut dictum est: & esset Titius institutus cum impubere ut dictum est: & adiuisset Titius pro sua parte, ut dictum est: & impubes abstinuisset pro sua parte ut dictum est: & postea decessisset dictus impubes, ut dictũ est & substitutus uellet de iure ciuili omittere causam testamenti pupillaris, & ab intestato hæreditatem impuberis possidere, sicq; sibi prospicere, ut onerib. hære. patris impubes nõ teneat: non põt hoc facere, cũ sit sine dubio necessarius hæres pr̃is de iure ciuili quantũ ad sustinẽda dicta onera hẽditatis. & h. d. a uer. sed quod in fre &c. usq; ad §. si in societatẽ. credo tñ quod sicut impubes ꝑ p̃tore habet ius abstinẽdi ab hẽditate patris ita & frater suus ei substitutus. Si ĩ societate. Titius meus filius me uiuo inchoauit societatẽ cũ quibusdam, & post mortẽ meã pseuerauit in eadẽ societate, nunquid propter hoc uidetur se immiscere hæreditati meæ ut onerib. hęreditarijs teneatur? Et distinguit, utrũ re coepta in ĩ dicta societate sub patre pfecit post mortẽ patris: & tunc uidetur se immiscere hæreditati meę: an nouã inchoauerit, & tunc non uidetur se immiscere. Quid si seruũ meum manumisit post mortẽ meã? certe bene uidetur se immiscere. Quid si dictus meus filius erat miles, & de castr. pec. emit a me seruos. & ego postea eum hæredẽ institui & rogaui eũ, quod dictos seruos manumitteret, & postea decessi, & ipse abstinuit se ab hẽditate mea,

&

---

† Cõcor. c. ex eo, extra, de te iud.

In P. Fl. ins pi. Iu lianus li. 2. Dige st. Sa pupillus &c.

& postea manumisit dictos seruos, nunquid uidetur se immiscuisse hr̄ditati meæ? Et dicit ꝙ nō, nisi hoc euidenter ostendatur, quod quasi hæres manumisit. Viui.
a Si pupillus. Alias Iulianus lib. xxvj. Dig. scribit. sed tunc no habet paulo post, Iul. scribit, alias si pupillus.

lus [a] paterna hęreditate se abstinuisset: [b] deinde ei aliquis hæres extitisset: Iulianus scribit, non esse eum [c] compellendum creditoribus paternis [d] respōdere: nisi substitutus ei [e] fuisset, Inclinat [f] enim in hoc, vt putet [g] substitutū [h] etiam patris [i] onera subiturum. [k] Quæ sententia a Marcello rectè notata [l] est. Impugnat [m] enim vtilitatem pupilli, qui [n] ipse saltem [o] potest habere successorem. [p] Metu enim onerū patris timidius quis [q] etiā impuberis [r] hæreditatem adibit. Alioqui [s] (inquit) [t] & si frater [u] fuit, omissa causa testamenti ab īestato possidebit [x] hæreditatem, & quidem impunè. Nec enim videtur [y] voluisse fraudare edictum, [z] qui sibi prospicit ne oneribus patris, pupilli hæreditas [a] implicaret. Sed quod in fratre scripsit, credo ita intelligendum, si non impuberis frater fuit, sed testatoris. [b] Cæterum [c] vtique si frater a patre fratri impuberi substitutus sit: sine dubio necessarius hęres existet. [d]

Qui perseuerat in inchoatis in uita patris, se uidetur immiscere, secus si noua inchoaret. Barto.

Si in societate, quam uiuo patre inchoauerat filius, post mortem patris perseuerauerit: Iulianus rectè distinguit interesse, utrum rem cœptā sub patre perficiat, [e] an nouam inchoauerit. Nam si quid nouum in societate inchoauit: [f] non uideri [g] miscuisse hr̄ditati patris, scripsit.

Qui manumittit seruum paternum, uidetur se immiscere, secus si seruum castrensis peculii. h. d. cum §. seq. Bart.

Si seruū paternum filius [h] manumiserit: sine dubio miscuisse se paternæ hæreditati uidebitur. Proponebatur filius a patre de castrensi peculio seruos comparasse, eosque a patre manumittere rogatus, cum hæres esset ab eo institutus. quærebatur si se abstinuisset paterna hæreditate, eosque manumisisset: an

b Abstinuisset. Per in inte. rest. postquā se immiscuerat. Vel dic ab initio se abstinuit, sed habebat cohæredem, qui adiuit, uel nullum habebat ut iam dicam. Accur.
c Eum. Scilicet hæredem pupilli.
d Paternis. Id est, patris pupilli.
e Ei. Id est, pupillo. Accursius.
f Inclinat. Scilicet Iulianus, p hoc ꝙ dicit, nisi substitutus.
g Vt putet. Sed male. nā statim subiungit.
h Substitutū. Scilicet pupilli.
i Patris. Pupilli.
k Substitutū. Hoc idem, quia patris uoluntate succedit. Azo.
l Notata. Id est reprehensa.
m Impugnat. Sententia Iuliani.
n qui. pupillus.
o Saltem. Et si pater non habeat.
p Successorē. Substitutū. Scilicet quā uis pater nō habeat, & hoc notat saltē: sed si nō tenet paternum, qn̄ tenet pupillare: ut s. de uul. subst. l. 2. §. adeo. & s. eo. l. quæ situm. in fi. Rñ. pater nō habuit hunc, sed alium: uel pater nullum alium habuit: & tenet eius testamentum, licet hic abstinuit: quia semel fuit hæres: sed per restitutionem est abstentus: unde nihilominus hæres permanet: ut s. de mino. l. & si sine. §. sed ꝙ Papin. vel dic quod ab initio abstinuerit. sed nihilominus remanet hæres, ut j. de fideicomis. lib. l. cum quasi. §. sed & si quis.
q Quis. Substitutus impuberi. Accur.
r Impuberis. Scilicet tantum. non patris.
s Alioq. Prędicta in extraneo instituto, alioqui &c.
t Inquit. Iul. temperando quod dixerat. Vel dic Marcellus. q. d. & si uerum dixisset Iul. alia uia occurreretur eius dicto.
u Frater. testatoris: ut j. apparet ibi, sed quod &c.
x Possidebit hęreditatem. Scilicet impuberis. & hoc innuit, cum postea dicit, pupilli hæreditas implicetur.
y Nec enim uidetur. No. non committit dolum, qui fraudem repellit. sic infra de lega. 2. l. cum pater. §. Titio. & infra, si quis omis. causa. test. l. qui autem. §. non simpliciter. & l. mater. §. 1. & s. de inoffi. testa. l. Papinianus. §. quarta. in fi. §.
z Edictum. Quod coercet eos, qui omiss. causa testa. possident ab intestato: ut j. si quis omis. cau. test. l. 1.
a Hæreditas. Quam adijt. Accur.
b Testatoris. Qui alias ab intestato erat habiturus bona impuberis: qa patruus. Accur.
c Cæterum. Nam frater pupilli respōdebit creditoribus paternis: alioqui nō bene continuatur: nisi sic exponas. Sed hic quæritur, utrum ille frater impuberis erat institutus in parte, & substitutus in alia parte: an substitutus tantum? primo casu pōt paternam repudiare, & pupillarem adire. ut de uulg. substit. l. si filius. Licēt do nec pupillare tenet: ut s. de uulga. substit. l. 2. §. aden. Respon. fuit hic institutus pro parte, & substitutus in alia: & non exponas: ut dicas eum teneri creditoribus patris, Sed ita, frater testatoris extitit uoluntarius, sed frater pupilli necessarius: quia quod possum &c. ut de uul. substitu. l. sed si plures. §. 1. Azo. & erit hic necessarius patri, uel etiam fratri: ut d. l. dicitur. H. sed & tunc poterit adire ex substitutione, & impetrare separationem bonorum paternorum ex æquitate prætoris, ut s. de uulg. substit. l. si filius. & hoc dixit hic R. licet abstinere possit. Vel aliter intellige l. illam, ut ibi nota. & adde distinctionē, quam feci ad solutionem multarum legum. C. eo. l. quidam. & supra eodem, lege 1. & 2. & s. de uul. subst. l. sed & si. §. filius. & l. si filius. & s. eo. l. quæ situm.
d Existet. Patri, necnon impuberi: sed poterit abstinere a paterna, si vult: vt supra, de vulga. substi. l. si filius.
e Perficiat. Et tunc adire uidetur.
f Inchoauit. Post mortem patris.
g Non uideri. Hoc ideo, quia sui iuris facta uoluntati paruisse dici non potest: quia huic rei non assensit. ubi uero cœptam patris iussu perfecit: patris iussui parēdo adire uidetur. Azo. sic alias refert perficiat quis cœptum, an inchoet nouum: ut supra, pro soc. l. si idq;. §. si filius. & supra, de admi. tut. l. tutorem qui. & supra de tu. & ra. dis. l. si postea. & supra, de neg. gest. l. cum actum. & l. Proculus. & l. at qui natura. & l. nā & Seruius. & de mino. l. 3. §. si. & §. scio.
h Filius. Suus, secus in emācipato: quia de iure ei illi sola

Dolū non cōmittit, q fraudē repellit.

sola voluntate adire non potest; sed quædã solennitas in bon. poss. petenda ibi desideratur: vt C. eo. l. 1. quæ est contra. Item secus in milite: vt j. §. proxi.

a Calumniam. Speciale in milite: vt s. prox. §. Vel est hoc ideo, quia primo se abstinuerat vt ipsa litera dicit: & hoc cõstabat, vñ non est in eo speciale, imo idẽ est l quolibet alio. Azo. vt C. de repu. hę. l. sicut. & facit qd̃ not. sup. eo. l. pro hærede. §. Pompo.

miscuisse se paternæ hæreditati videatur? Dicebamus, nisi euidẽter quasi hæres manumiserit: nõ debere eum calumniã [a] pati, quasi se miscuerit hæreditati.

HAeres per seruũ. CASVS. Institui mihi Titiũ hæredẽ, & decessi. Titius iussit seruo q erat in hæreditate mea, vt dimidiã hęreditatis meæ apprehenderet, vel etiam equum hęreditariũ. & ita fecit seruus. certè non acquirit dicto Titio.

Per seruum hæreditarium non potest quæri aliquid, quod sit hæreditatis. Bar.

Iulianus lib. xxx. Digesto. XLIII.

HAeres per seruum hæreditariũ eiusdem hęreditatis partẽ, [b] vel id quod eiusdem hæreditatis sit, acqrere non potest.

b Partem. Quotã. & sic no. quod nec pars, nec res singularis hæreditatis ratione proprietatis, vel possessionis, vt hic, nec tota hæreditas, nec aliqd aliud quæritur per eum: vt j. de acqui. re. do. l. per hæreditarium. & l. hæreditas. & de acq. poss. l. 1. §. veteres. nec obs. j. de acqui. pos. l. 1. §. itẽ acquitimus. qa ibi impropriè dicis hæreditarius. i. hæredis: qui iam adiuit. Sed quæ est ratio? Rñd. quia antequam adeat. nõ est suus. igitur p eũ non quærit postea quam adijt. non quęrit p hęreditariũ: quia suus est factus, cũ desijt esse hęreditarius: nisi impropriè qñq; ut mõ dixi. Alij dicunt rationem esse urgentẽ disputationẽ. ut Ioan. Alij dicunt, quia dedignat per comparẽ quæri. nã & asinus auribus intumesceret, si per comparẽ se videret cõprehendi. Itẽ est & alia bona ratio, quia hęreditas in qua est institutus non põt per aliũ acquiri: vt j. eo. l. per procuratorẽ. [a] licet locus sit in ea, in qua seruus est institutus. Nec obs. q dicitur in d. §. veteres, per seruũ legatum, vel donatũ posse q̃ri. nam hæc nomina, vel participia designant titulos. vnde licet sit factus dñs legatarius, adhuc seruus legatus dicitur: & ita de cæteris. Sed hoc nomen hæreditarius designat [b] dominã hæreditatẽ. s. vnde non dicitur hæreditarius: si factus est hæredis.

Asinus intumescit, cum per cõparem videt se comprehendi.

[a] Aliàs incipit lex Paula.

[b] Est tñ dñs rei legatæ, qđ est verũ tempore aditæ hęreditatis. in l. a Titio. j. de fur. & l. si hæredis seruus. in fi. de le. 2.

Gesta per pupillũ bona fide habentur rata, eo per restitutionem abstinto. Bar.

Idem lib. xlvij. Digestorum. XLIIII.

QVoties pupillus patri hæres extitit, & abstinuit [c] se hęreditate: quamuis patris bona sub creditoribus fiant: tamẽ rata haberi debent, quæcunque pupillus bona fide gesserit. [d] & ideo ei, qui fundum [e] tutore authore a pupillo emerit, succurrendum erit. nec interest pupillus soluendo sit, necne.

QVoties. CASVS. Filiũ meum pupillũ mihi hæredẽ institui, & ei tutorem dedi. & decessi. & dictus meus filius extitit mihi hæres. & quædã prædia hæreditaria vendidit cũ authoritate tutoris, & bona fide Sẽpronio. postea videns tutor, q nimis erat onerosa pupillo hæreditas mea pp æs alienũ iminẽs, petijt resti. in integ. nomine pupilli: & ea habita abstinuit ab hæreditate, & ita creditores mei acceperũt bona hæreditaria. nunquid poterunt dicti creditores recuperare dicta pdia a dicto Sẽpronio? & dr̃ q non: nec est vis vtrum dictus pupillus sit idoneus ad satisfaciendum Sempronio qui emit, an non: quia semper erit Sempronius securus. Viu.

c Et abstinuit per in integ. restitutionem.

d Bona fide gesserit. Vel ipse, vel ei' tutor. secus si mala: vt j. quæ in frau. cred. l. pupillus. & de cond. inde. l. tutores. & l. non est nouum. Acc.

e Fundum. Ex hæreditate. & facit ad hanc legẽ, j. de bo. auth. indi. poss. l. si nõ expedierit. §. 1. & s. de min. l. in integrum. & l. si mulier.

Aditio hæreditatis non est opera: ideo requiritur iussus domini. Bar.

Idem libro j. ad Vrseium ferocem. XLV.

ADitio [f] hæreditatis non est in opera seruili. Idcirco si seruus dotalis adierit, [g] actione

ADitio hæreditatis. CASVS. Hęc. l. ponit unã regulã, ad quã ponit, siue subijcit tria exẽpla, & in fine respõdet tacitæ obiectioni, quæ posset fieri contra regulam. Regula autẽ est talis. Aditio hæreditatis nõ est in opera seruili. Primũ exẽplũ regulæ est tale: Habeo seruum in dotẽ ab vxore mea, & sic oña, quæ acquirit dictus seruus ex operis suis, debent ad me pertinere. Modo pone, q dictus seruus fuit institutus hæres a Seio. & adiuit hæreditatẽ. nunquid debet ad me ptinere dicta hæreditas, ita q soluto matrimonio nõ tenear restituere vxori meę, an vero tenebor ei restituere? Et dicitur q teneor ei restituere: & hoc ideo, quia aditio hæreditatis nõ est in opera seruili. si nun est I opera seruili, ergo mihi viro non acquiritur. Scd̃m exẽplũ regulæ est tale. Titius, & Sempronius inierũt societatẽ inter se q̃stus, & cõpendij: & ita quicquid quilibet eorum acquirit ex operis suis debet esse cõmune. Quid ergo si unus eorũ institutus fuit hæres a quodã tertio, & adiuit hęreditatẽ: nũquid dẽt esse cõmunis? & dr̃ q non, imo illius tñ, qui fuit institutus: quia ut dicit dicta regula, aditio hæreditatis nõ est in opera. Tertiũ exẽplũ regulę est tale: ego habeo usumfr. in Sticho, & Titius proprietatẽ, & sic acquirit mihi dictus seruus quicquid acqrit ex opis suis. pone ergo, qđ dictus seruus fuit hæres institutus a Caio. nunquid pot iussu meo adire hæreditatẽ dictus seruus? & dicitur q non: quia ut dicit dicta regula, aditio hæreditatis non est in opera. Tacita ãt obiectio quę posset fieri regulę est talis. pone, qđ ego bona fide possideo Titiũ liberũ hominẽ. & ita quicqd acqrit ex opera sua, mihi acquirit: pone ergo q Caius instituit cũ hęrede pp me. nunquid possum eũ iubere adire, & dicit q sic, & mihi acquiret: ergo vr̃, q aditio sit in opera. sed rñdet iuriscõ. & dicit, q in dicto casu nõ videt mihi acqrere dictus liber homo dictã hæreditatẽ ex opera sua, imò ex re mea. fuit enim institutus propter me, vt dictũ est: sicut acqreret mihi stipulando, & p traditionẽ accipiẽdo ex re mea: & ita non obs. dicta oppo. Viu.

f Aditio. Ponit lex ista unũ, quod dicit in primis verbis: & illud nititur probare esse verum tribus rationibus, siue arg. siue exẽplis. quarto inducit arg. in cõtrarium, siue rationem: & ei respondet. Primum est illud, idcirco &c. Secundum: & cum quæstus &c. Tertium, pręterea &c. Quartum, & quod quibusdam. Et ei quarto ar. in contrarium respon. cum dicit, potest verum esse, vt intelligatur &c. Azo.

g Adierit. Ad hoc. s. solu. mat. l. si dotale. & de pecu. l. hinc quæritur. §. potest Accur.

Ex

a Ex operis. uel ex re mariti: ut C. de rei uxor. actio. §. cumque. & supra, de iure dot. l. si legato.
b Acquirit. Vt & supra, pro so. l. cohęredi. & ll. se. & l. duo. §. si. hoc aūt, nisi sint socij omniu bonorum: ut in eo. tit. l. 1. §. 1. uel nisi contēplatione societatis sit reliquis institut⁹, ut arg. a. in fine huius l. & no. ī. pro soc. l. sociū qui. §. si. & l. seq.
c Hæreditatem poterit. Vt ī. e. l. si quis mihi. in princ. & dic ut ibi no.
d Respōdetur. Vt ĵ. de acquir. re. do. l. liber homo.
e Propter me. Q. præsumitur si dicat illum seruū illius: vt C. eo l. cum aliquis.
f Non opera. Quia liber homo est.
g Sed ex re mea. sic ĵ. de acq. re. do. l. liber homo. & supra, de uulg. subst. l. sed si plures. §. in ar rogato. & facit Inst. per quas ps §. itē nobis acquiri. quod serui. & qd ibi not. & d. l. liber homo. Item facit supra, de usu. & hab. lege, per seruum.

de dote eam hæreditatē mulier recuperabit: quāuis ea, quę ex operis [a] dotalium seruorum acquiruntur, ad virum pertineant. Et cum quæstus, & compēdii societas initur: quicquid ex operis suis socius acquisierit, in medium conferet. Sibi autē quisq; hæreditatē acquirit. [b] Præterea nec fructuarius quidem seruus iussu eius, qui vsumfructum in eo habet, adire hæreditatem poterit. [c] Et quòd à quibusdam respondetur, [d] si liber homo, qui bona fide mihi seruiebat, propter me [e] hæres istitutus erit, posse eum iussu meo adire hæreditatem: potest verū esse, vt itelligatur nō opera [f] sua mihi acquirere, sed ex re mea: [g] sicut stipulando, & per traditionem accipiendo ex re mea, mihi acquirit.

Quæstis falsi non impedit aditionem eius, qui suo facto est certus de virib. testamenti. Bar.

Aphricanus libro j. quæstio. XLVI.

CVm falsum testamē tum diceretur: si quidem ipse heres accusaret: [h] quoniam certus esse debeat [i] se falsum non fecisse, rectè adibit hæreditatem. si autem alius argueretur, citra conscientiam eius: [k] † non potest adire: [l] quasi dubitet verum esse testamentum.

Iussus reuocatur furore superueniente. Bar.

Idem libro iiij. quæstionum XLVII.

QVi seruum suum hæredem institutū adire iusserat, prius, quā ille adiret, furiosus est factus. [m] Negauit [n] rectè seruum aditurum: [o] quoniam non nisi voluntate domini acqri hæreditas potest: furiosi autem voluntas nulla est. [p]

Furor superueniens non reuocat ea, quæ sunt perfecta vigore mandati, sed impedit perficienda. Bar.

Paulus libro primo manualium. XLVIII.

SI quis alicui [q] mandauerit, vt si æstimauerit [r] peteret sibi [s] bo. pos. & postquā ille petiit furere cœperit: nihilominus acqsita [t] est ei bono

CVm falsum. CASVS. Cum Titi⁹ diceret se meū hęredē. & monstraret testm̄, in quo dicebat se a me istitutum: uenit Seius, & dixit dictū testm̄ eē falsum, & dictū Titiū accusauit de falso. nūquid pōt dict⁹ Titius adire hæreditatē meā? & dicitur quod sic. certus enim debet esse se falsum testamētum predictum non fecisse si autem dictus Seius accusaret, & argueret Caium, falsum fecisse dictum testamentum: citra conscientiam dicti Titij, non potest adire hæreditatem meam dictus Titius. potest enim dictus Titius iuste dubitare, utrum sit uerum dictum testamentum, uel falsum. & sic cum dubitet de uiribus testamenti, adire non potest. Vi.
h Accusaretur. Si autem hæres accusaret falsum, tunc habet locum quod dicitur C. de ijs quibus ut indignis. l. alia.
i Debeat. De facto suo: ut supra, ad Vell. l. quanquam. supra, de iur. & fac. ign. l. plurimum. quandoque tamē & suum factum dicitur quis ignorare iuste: ut supra, de cond inde. l. sed si me. de pac. do. l. inter. §. 1.
k Eius. Scilicet heredis. Acc.
l Non pōt adire. s. qa iusta est ignorantia alterius facti. ut ĵ. pro suo. l. si. Et not. citra cōsciētiā, ut si pbabiliter in alieno pōt scire. & tunc pōt adire: ut ī. e. l. Pantonius. §. rei. q̄ est. ar. contra. & hoc subijcit, quasi dubitet &c. ad qd ĵ. e. l. sed & si de sua. §. cū aūt. & facit ī. e. l. cū qdā. in fi. & l. nec is. in prin. Sed cōtra, C. de edi. diui Adr. tol. l. 2. Sol. ibi iam adierat cum quæstio quasi falsi fuit mota. Vel hic tractatur de aditione q̄ fit uolūtatę sola, & tribuit dominiū: ibi de sola possessiōe, q̄ datur a patēte scripto.

QVi seruū. CASVS. Titius Stichum seruū suū hæredē a Seio istitutū iussit hrditatē adire: prius antē quā Stichus adiret, furiosus effectus est dictus Titius: certè nō rectè adibit amodo Stichus. & est ratio: qa Titio non pōt acquiri hæreditas, nisi sua Titij uoluntate: ipse autē est furiosus, ergo nullā habet uoluntatē. Secus antē esset si Stichus adiuisset, uel bonn. poss. petijsset, antequā Titius inciperet furere: qa tūc bene est acquisita Titio bon. pos. Item secus esset. si Titius cęperit ante furere, quā seruus suus Stichus peteret bonor. pos. & post petitam efficiatur sanæ mentis, & ratum habeat: qa tūc acqrit ei Titio. & h. d. cū l. seq.
m Est factus. Qui iussit. i. dominus.
n Negauit. Aphricanus. de se enim in tertia persona loquitur. sic no. supra, sol. ma. l. diuortio.
o Seruum alienum. Infra eod. l. cum hæres. in princ.
p Nulla est. Vt ĵ. de reg. iur. l. furiosi. sed aliqā tacita in eo dicitur uoluntas esse: ut & ī. so. ma. l. 2. §. uoluntatē. & ā, de ijs, q sunt sui uel alie. iuri. l. patre. & facit, ĵ. l. prox. & l. si per epistolam. & ī. eo. l. si quis mihi bona. §. si. Acc. ADDITIO. Dic quod ista intra allegata loquuntur in retinendo: hic loquitur in acquirendo de nouo. Vel dic melius, quod in d. §. uoluntatē. si sanæ mentis esset, nō posset cōtradicere. In l. patre non sufficit uoluntatē cessare: imo requiritur expressus dissensus: ut de diuor. per to. furiosus aūt nō dissentit: quia uoluntatē nun habet secundū Bart. hic.
q SI qs alicui. Filio vel seruo institutis, ut ī. e. l. si qs mihi bona. §. iussū. Vel dic, pcuratori: ut ĵ. de bo. pos. l. 3. §. acquirere. in aditione secus: ut ĵ. eo. l. placet.
r Si æstimauerit. Bene enim pōt sic mādari. ut ĵ. eo. l. eum qui. §. 1. & supra, eo. l. si quis mihi bona. §. pater.
s Sibi Mandati. Acc.
t Acqsita. Retinet eī eā quartā q̄ iuris est: sicut eā. q. facti ē: ut ĵ. de usu. l. nūq̄. § si seru⁹. & ĵ. de acq. pos. l. si is. nā & matrimoniū: ut ī. de ijs q sūt sui, uel al. iu. l. pre.

† No. ex hoc text. & gl. conscietiā verū eē iudicē. sic alibi in glo. vnica, q̄ multū a do. Ia. cōmendat i §. sed istę. col. 25. Instit. de sc. situata in l. semp in cōiūctionibus. la si. de reg. iu. qui cosciētiā bonū virum dicit. sic B. Tho. ut à dictn la so. in §. p all. refertur, tenuit 2.2. q. 68. art. 1.

a Ille. Filius uel seruus uel similes.
b Acquisitam. Sicut ergo morte reuocatur mandatũ petendæ bon. poss. ut ℑ. rem rat. hab. l. si is. & ℑ. e. l. si per epistolam. & sicut per pœnitentiã: supra, e. l. si qs mihi bona. § fin. sic per furorẽ: vt hic: & ĩ. l. prox. Non ergo ob. ĩ. de cond. inde. l. indebitũ. quia ibi non fuit mandatum reuocatum expressè vel tacitè.

rũ possessio. Quòd si antè quàm ille [a] petat, is, qui mandauit petendam, furere cœperit: dicendũ est, nõ statim ei [a] acquisitam [b] bonorum possessionem. Igitur bonorum possessionis petitio ratihabitione debet confirmari. [c]

Tutor qui non gerit, sed qui gerere potest, authorari potest. Bart.

Aphricanus lib. iiii. quæstio. XLIX.

PVpillum etiam eo tutore authore, qui tutelam non gerat, hæreditatem adeundo, obligari ait. [d]

Morte tutoris reuocatur mandatum factum ab eo. Bartolus. Vel sic. Epistola de adeunda hæreditate a tutore scripta non habet effectum, si tutor moriatur ante aditam hæreditatem.

Modestinus lib. singulari de heurematicis. L.

SI per epistolam seruo pupilli tutor hæreditatẽ adire iusserit: si post subscriptam epistolam tutor moriatur antè quàm ex epistola seruus adiret: nemo dicturus est, obligari postea pupillum hæreditati. [e]

a P. Fl. dicẽdum nõ e.t statim ei &c.

c Comfirmari. Per furiosum factum sanæ mentis: ut C. de cur. fur. l. fi. § tali. & intra tempora petẽdæ bonorum possessiõis. ut ℑ. tẽ ra. ha. l. bonorum. in prin. quæ tñ tẽpora cum sint vtilia, furioso non cedunt: ut ℑ. de bon. poss. infan. fur. co. l. 1. in princ. & facit ℑ. de bo. pos. l. fi. Vel dic procuratorem: vt arg. ℑ. eod. l. Antistius. § fi.

PVpillum. CASVS. Titius pupillus habens duos tutores, quorum vnus administrabat, alius non, fuit hæres institutus a Seio: & eam hæreditatẽ adiuit eũ authoritate illius tutoris, qui non administrabat. nunquid obligatur hæreditati? Et dicitur quod sic. quãuis. n. dictus tutor non administraret. tamen non erat ei interdicta administratio.
d Obligari ait. Contra. ĩ. de aut. tut. l. & si pluribus. Sed ibi non fuit concessa. id est, denegata. hic autem concessa fuerat, licet non gereret: uel si non fuerat concessa, non tamen denegata. Azo. & facit ad l. istam ℑ. de sol. l. quod forte. § 1. & C. de iure delib. l. potuit. & supra, eo. l. more. & l. pupillus. & Inst. de aut. tut. § neque. & supra, de auth. præst. l. obligari. § antep. Acc.

SI per epistolam. CASVS. Titius pupillus habebat seruum, & habebat tutorẽ Seium. dictus seruus fuit institutus hæres a Caio: & dictus tutor absens misit epistolam dicto seruo, in qua iussit ei, ut adiret hæreditatem dicti Caij: & in fine epistolæ subscripsit dictus tutor nomẽ suum: & postea decessit dictus tutor, antequam seruus adiret ex epistola. & postea seruus adiuit. nunquid obligatur dictus pupillus dictæ hæreditati? & dicitur quod non. & h. d. Vi.
e Hæreditati. Quia voluntas q̃ fuerat, deficit: vt sup. eo. l. qui seruũ. & l. si qs mihi bona. § fi. & ℑ. rẽ ra. ha. l. si is. si ergo nõ defecisset, teneret aditio. vt hic dicit. & sic est contra, ĩ. de auth. præst. l. obligari. § tutor. & Inst. de auth. tut. § tutor. vbi dicit, quod præsens debet esse, sed illud est cũ pupillus contrahit cũ alio, hic quasi contrahit. Vel ibi authorat pupillo: hic iubet seruo. & sic iussus Inter absentes fit: s. e. l. si qs mihi bona. § iussum. Item hoc qñ pupillus est infans, alias & ipse debet iubere: ut C. eo. l. potuit. Ac.

EVm qui. CASVS. Titius fecit testamentũ, & instituit sibi heredẽ Seium, postea fecit aliud testamentũ, & istituit sibi eundẽ Seium. dubitat aũt dictus Seius, an posterius testm̃ sit falsum, uel nõ. Nũquid ex aliquo dictorum testamentorũ põt adire hæreditatem? & dicitur q non. non enim põt dubitare de secundo, quin dubitet an primum ualeat. Filiusfam. Titius filius meus Imolæ existens fuit hæres institutus a Seio. ipse autem meus filius misit literas mihi Bononiæ existenti, in quibus continebatur quod sibi filio uidebatur esse soluendo hæreditas dicti Titij, & ideo uolebat adire, si mihi placebat. ego autem rescripsi ei, quod quidam renunciabant mihi dictã hæreditatem non esse soluendo, & ita scripsi ei, quod ipse deberet diligentius explorare, an dicta hæreditas esset soluendo, & ita adiret eam, si idoneam comperisset. filius autem meus prædictus meis literis acceptis hæreditatem adiuit, non explorãdo aliter. nũquid obligauit hæreditati me patrẽ? & dicitur quod non. Sed quid si ita dixisset dictus filius in adeũdo: adeo hæreditatẽ si soluẽdo ẽ. nunqd ualet aditio? & dicitur quod non. actus enim legitimi non recipiunt conditionem. Viu.

Si dubitatur de uiribus testamenti, non potest adiri hæreditas. Bart.

Aphricanus lib. iiii. quæstio. LI.

EVm, qui duobus testamentis [f] eiusdem testatoris hęres scribitur cùm dubitet, num posterius falsum sit, ex neutro [g] eorum posse adire hæreditatem placet.

Etiam in mandatis habet locum argumentum a contrario sensu. Vel sic, Non ualet aditio si non est seruata forma iussus. Bart.

Filiusfamilias hæres scriptus patrẽ suum certiorem fecerat, uideri sibi [h] soluendo esse hæreditatem. [i] pater rescripserat, sibi parum idoneã renunciari: [k] itaq; [l] debere eum diligentius

f Eum qui duobus testamentis. Diuersis temporibus factis.
g Ex neutro. Ex ultimo non: quia dubitat, an falsum sit. ex primo non. quia cum dubitat an ultimum sit uerum, ergo dubitat an primum sit irritũ: ergo an valeat. igitur adire ex eo non põt: nisi accusaretur de falso ipse: ut supra, eo. l. cũ falsum. & l. hæres. & l. sed & si de sua cõditione. § cur autem. & l. cum quidam. § fi. & l. nec is. in prin. & idem intellige si dubitet, an ultimum sit solẽne, uel minus solẽne. quando ex neutro adire põt: quia si est solẽne, primum tollitur: ut Institut. quib. modo. test. infir. § 1. & ℑ. de secun. tab. l. 1. in princip. alias nõ: ut d. §. ex eo. nisi I duobus casibus: ut C. de test. l. hac cõsultissima. § pẽ. & l. sancimus. si autẽ utrũque sit solẽne testamentũ, nec appareat qd prius, uel posterius, habebit locum quęstio mota a domino. R. Azo. quam no. C. de edic diui Adri. tol. l. fi.
h Videri sibi. Filio. Acc.
i Hæreditatem. Sibi delatam.
k Renuntiari. A quibusdam.
l Itaq;. Quę pro &: sic sunt verba remissiuæ epistolæ patris

explorare, [a] & ita adire, si idoneam cõperisset. Filius acceptis literis [b] patris, adijt hæreditatẽ. Dubitatum est, an rectè adijsset. Probabilius dicetur, quamdiu persuasum ei [c] non sit, soluendo esse hæreditatem, patrem non obligasse. [d]

Hæreditatis aditio non recipit conditionem. Bar.

Sed & si quis ita dixerit, [e] Si soluendo hæreditas est, adeo hęreditatẽ, [e] nulla aditio est. [e]

Si pater est furiosus, filius potest adire, & sibi quærere sine iussu. Bar.

Martianus lib. iiij. institutionum. LII.

CVm heres institutus esset filius, & hẽret patrẽ furiosum, in cuius erat ptãte: [f] interponere se suam beneuolentiam, diuus Pius rescripsit: vt si filiusfa. adierit: perinde habeatur, atq; si pater fam. adijsset: permisitq; ei, & seruos hæreditarios [g] manumittere. [g]

Non expectatur cõditio, cuius euentus nihil operatur. Bar.

Qui ex parte hæres institutus est purè, ex parte sub conditione solus: [h] etiam pendente conditione si adierit hæreditatẽ, ex asse hæres erit: qa solus hæres futurus est omnimodo: [i] nisi habeat in conditionalem [k] partem substitutum.

Etiam hæredi hæredis acquiritur pro parte portio in conditionis euentum. Bar.

Caius lib. xiiij. ad legem Iul. & Pap. LIII.

QVi ex duabus [l] partibus hæres institutus fuerit, ex alia purè, ex alia sub cõdõne: & ex pura institutiõe

patris: & nõ habeas ibi. §. filius. secundũ R. qđ placet: vel dic, Itaq;, illatiuũ. & est resp. & erit ibi. §. filius.

[a] Explorare. Scripsit pater secundum R.

[b] Acceptis literis. Quibus pater scripserat hęreditatem uideri sibi parum idoneam. Ro.

[c] Ei. Scilicet, patri. Vel dic filio secundum eundem casum. R. vt supra, eo. l. si quia mihi bona. §. pater.

[d] Non obligasse. Hæreditati, id est, filius non obligauit patrem hæreditati, per verba epistolæ, vel per aditionem, vel ergo nõ habeas §. secundum R. vel potest vterque §. legi per se: vt dicas, quod illud itaque, sit illatiuum, & incipiat ibi respõsio. & verba quæ præcedũt, videri sibi &c. sunt verba remissiuę epistolæ patris. nam hoc ipso videtur ei mandare, & permittere adire, si est idonea. Vel forte ita subiunxit, quod ipse filius deberet explorare, & videre, an esset idonea, vel non: & ita adire: vel nõ adire: vt supra, eo. l. si quis mihi bona. §. pater. Sequẽs §. loquitur, quando pater direxit epistolam quandam filio, ot adiret hęreditatem cuiusdam, quę filio deferebatur, si persuaderet sibi, id est, filio idoneã: & postea expone persuasum ei non sit. s. filio. Vel dixerat pater, si persuaderetur sibi, id est patri, & postea, expone ei, id est patri, & sic differt unus ab alio, cum non fuerit hic nisi una epistola, scilicet patris. Item plenius scripsit quam supra. Accur.

[e] Aditio est. Vt j. de reg. iur. l. actus.

CVm heres. CASVS. Quamuis fili⁹ in potestate patris constitutus non possit adire sine suo iussu: ut supra, l. prox. in fi. tñ. si pater est furiosus, põt adire filius ab aliquo institutus. Qui ex parte. Institui mihi hęredem Titium pro dimidia pure, & ex alia dimidia institui eundẽ sub cõditione, & decessi: postea Titius adiuit pro dimidia, pura pendente conditione alterius dimidię: certè ex asse hęres est: sed & si decedat Titius prędictus ante dictã conditionem existentẽ, & postea extiterit conditio: non solũ pars, quã adiuit Titius, pertinet ad hęredẽ suum: sed etiã pars cuius postea extitit conditio, nisi in conditionalẽ partẽ habuit Titius substitutũ: quia nunc nõ existente conditione habebit eã substitutus: sed si eidem Titio dedi cohęredes, & cohęredũ partes aliqua ratione defecerũt: tacitè accrescũt Titio etiam inuito. & h. d. cum tota l. seq. Vi.

[f] Potestate. Durat enim post furorẽ patria potestas, ut supra, de ijs qui sunt sui, uel alie. iur. l. patre. & tñ filius erit curator patris: ut supra, de cur. furio. l. 1. & 2.

Patria potestas furore non dissoluit.

[g] Manumittere. & cętera facere, ut hęres. Et sic not. quędam facere filium propter defectum patris corpore uel mẽte. sic supra, de rit. nu. l. si nepos. et l. si ita. & l. si filius. & Inst. de nup. §. 2. & C. de nup. l. si furiosi. & C. de episc. aud. l. tã dementis. & s. sol. mat. l. si cum dotem. §. necnon. & de proc. l. filius in prin. & j. de iniur. l. sed si unius. §. filio. Item an pater sit hęres: quod uidei per legẽ istã. Sed quomodo posset filius manumittere: non potes dicere vt curator: vt j. de manu. l. seruũ. Dicas ergo nõ fieri patrem hęredem: vt C. de cur. fur. l. fin. §. tali. Sed ex priuilegio fieri hęredem filiũ acsi esset sui iuris: vt hic dicit. & sic de iure communi manumittere, vel si dicas patrem fieri hęredem, est arg. C. de cur. fur. l. fin. §. si autem. & ex priuilegio manumittit seruum patris.

[g] P. F. hæreditatis.

[h] Solus. Accipe ex asse &c.

[i] Omnimodo. Exist at, vel deficiat cõditio alterius partis, ne inueniatur decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus: vt Instit. de hær. insti. §. non aũt. ergo bonũ est expectare conditionẽ, cum in omni euentu sit etiam illam partem habiturus: vt arg. s. de hęr. inst. l. si quis ita scripserit Titius. & l. si quis ita scripserit hæredẽ. & supra ad Velleia l. aliquãdo. §. si & j. eo. l. si quis heres ita. & s. de iniusto test. l. nã & si. in prin. & de lib. & post. l. posthuma. & de condi. inde. l. Iulianus. §. 1. & a respon. Sed ar. contra in eadẽ l. §. 1. & s. si cert. pet. l. pecuniã. & j. quã. di. leg. cel. huius. & de uer. ob. l. in illa stipulatione, si cal. §. liberis. ADDITIO. Responde ad d. l. huius. & dic secundũ Dy. ꝙ ibi expectatio põt impedire transmissionem. & ideo aliquid operatur, hic nõ. Ad l. in illa stipu. si calẽdis. dic ꝙ ibi expectatio affert debitori cõmodũ dilationis: hic expectare nihil operatur. Nec ob. l. aliqñ. supra, ad Velleia. quia ibi reprobatur tota obligationis substantia: ut l. si mulier. §. fin. s. e. tit. ad Velleia. Bar.

[k] In conditionalem. Quo casu expectatur defectus conditionis: & sic est pro opinione Ioann. & nostra in quęstione, quam fecimus supra, si pars hęre. petat. l. 2. & facit supra, eo. l. 1. & 2. & j. l. prox in fin.

[l] QVi ex duabus. Dic secundum R. & Azo. quod in dimidia purè, in alia dimidia sub conditione fuit institutus: & in eius defectum datus substitutus: ut supra, l. prox. in fi. Vel põt dici secundũ eosdẽ, quod in tertia purè, in alia tertia sub cõditione. in alia fuit dat⁹ cohęres: ut s. de hęr. ist. l. liber homo. §. si ita. 1. respõ. Si aũt poneres eundẽ pure in parte, & sub condi. in alia parte: & nullo dato cohærede, vel substituto: tunc obtinet s. l. prox. l. §. fin. sed qñ hoc quomodo transmitteretur ad hęredem, cum conditio non extiterit viuente instituto. vt s. de hęre. instit. l. liber homo. §. si ita. 2. respon. & j. de suis & legi. hęre. l. si ex pluribus. in fi. Respon. non succedit hic hęres hęredis ratione cõditionis quę extitit post mortẽ instituti, sed

ſeſsionem ᵃ ratam habuit, mox filius adeat ᵇ hæreditatem? vel quid ſi pro hęrede gerere ᶜ mandauit, filius adijt hæreditatem? an iuſſu videatur adijſſe, dubitari poteſt. Imo verius eſt, ex his omnibus aditionem eſſe introducendam. ᵈ Pater filio ita ſcripſit: Scio fili, quod pro tua prudētia inuigilabis hæreditati delatæ tibi Lucij Titij: Puto iuſſu patris adijſſe. ᵉ Quid ſi mandauit, ᶠ ſi expediat adire, adito: ſi putas expedire adire adito? erit iuſſu aditum.

Pater poteſt iuſſum limitare vel in numero, vel in quota: quam limitationem non licet egredi. ſi per eum conditio fieret deterior: ſecus ſi melior. Bar.

Si coram Titio ᵍ iuſſit adire: ſi arbitrio Lucij Titij: rectè puto ʰ iuſſiſſe.

Iuſſus reſpectu paternæ hæreditatis non porrigitur ad pupillarem: ſecus ſi ſimpliciter iuſſit reſpectu teſtamenti. Bar.

Sed ſi mandauit quaſi ex aſſe inſtituto, & inueniatur ex parte: non puto ex iuſſu adijſſe. Quod ſi ex parte ⁱ iuſſit: poteſt ex aſſe ᵏ adire: aliter atq; ſi mandauit quaſi ab inteſtato, & ex teſtamento ˡ adijt. Nam non puto quicquam egiſſe. At ſi ex teſtamento mandauit: poterit ᵐ & ab inteſtato: quoniam non fecit deteriorem conditionem patris. Idemq́ue, & ſi quaſi inſtituto præcepit, & inueniatur ſubſtitutus, ⁿ vel contra. ᵒ Sed ſi mandauit, vt patris adiret, ſit autem & impuberi ſubſtitutus: non ſufficit iuſſum. ᵖ Planè ſi ſic mandauit, ſi qua ex teſtamento Lucij Titij deferatur hæreditas, poteſt de ſeudi iuſſu adijſſe. ᵠ

Nuda pœnitentia iubentis reuocatur iuſſus. Item mutatione ſtatus eius, cui iubetur. Bar.

Sed ſi poſtea, quàm iuſſit, pœnitentiam egit ʳ prius, quam adiret: nihil agit ˢ adeundo. Item ſi ſe arrogandum dederit ᵗ prius, quam filius adiret: non eſt acquiſita ᵘ hæreditas.

Qui vult portionem ſibi delatam per alium, uidetur uelle etiã ſuam. Bar. Bal. & Alex.

Paulus libro 1. ad Sabinum. XXVI.

SI ego, & ſeruus meus, vel filius hæres inſtitutus ſit: ˣ ſi iuſſero filio, uel ſeruo adire, ſtatim & ex mea inſtitutione me hæredem eſſe Pōponius ſcribit. ʸ Idē & Marcellus probat, & Iulianus.

ᵃ Petitam bonorum poſſeſſionē. Sed non decretalē & ideo poterit filius deſiſtere, aliàs nō poſſet: ut j. de ſuc.edict.l.1.§.decretalia. Sed opp. nonne petēdo gerit ſe ꝑ hęrede, & ſic quærit: quomodo ergo amplius adeundo denuo quęrit: ut C.eo.l.puberem. Reſpon. ibi fuit decreta, vel habita pro decreta per iura C. ſecundū quę ſufficit ſola agnitio: ut C. qui admitt. ad bono.poſſ.l.pe.& l.fi. hic non: & ſic ratihabitio non operatur hic ad bono.poſſ. quę poſſet operari. ſi decreta eſſet: ut infra, ad Trebell.l.ſeruo inuito. §.fin. ſed operatur iuſſum ad ſequentem aditionem.

ᵇ Adeat. ſolo uerbo uel animo, quod ſufficit: vt Inſtit. de hæred. quali & diff. §.fi. uel mādauit ut adiret iure ciuili: & ipſe petijt iure prætorio per bonorum poſſeſſionem, vel econtra.

ᶜ Gerere. Id eſt de facto adminiſtrare.

ᵈ Introducendam. Si poſt hoc adeat.

ᵉ Adijſſe. Si adeat poſt hoc. & facit ſ. de tut.l. ſi filius. & j.eo.l. eum qui duobus.§.1. Et nota qđ iuſſus importat hic neceſſitatem. Sed arg. contra Inſti. de Attil. tut.§.pe. & in Auth. ut nulli iudi. §.hoc uero. coll.9.

Iuſſus q̃ſque neceſſitatẽ importat.

ᶠ Mādauit. Scilicet hoc modo, ſi ex &c.

ᵍ Titio. Id eſt filio iuſſit quod adeat, & in tempore aditionis debeat Titius eſſe pręſens, uel quod adeat arbitrio Lucij Titij. Acc.

ʰ Rectè puto. Sed quid ſi adiuit ſine eius conſilio? Reſpon. nulla eſt aditio: ut arg. ſ. de inſtit. actio.l. ſed & ſi pupillus.§. cōditio. & de exerc.l.1.§. ſi plures. & ſ. de admi.tu.l. ſi Titium, in prin. & ſ. manda.l. idem.§. ſi quis. Azo.

ⁱ Si ex parte. Scilicet quaſi inſtitutum.

ᵏ Poteſt ex aſſe. Sed contra ſ.eo l. ſi quis ex.§. ſciendum. Sed hic error fuit, ibi ignoraotia, quę non nocet: ut j.eo.l. ex ſemilie. Dic ergo ut ibi not. & facit j.eo.l. eum qui duobus.§.fi. & l. pater.

ˡ Ex teſtamento. In quo legata erant plura. & ſic deterior conditio patris fieret.

ᵐ Poterit. Adire. Accur.

ⁿ Subſtitutus. Et ita adiuit ex ſubſtitutione. acquirit enim ex ſubſl ioi ione hæreditatem.

ᵒ Vel contra. Præcepit ut adiret ea ſubſtitutione, & non erat ſubſtitutus, ſed inſtitutus: & ita adijt ea inſtitutione. Sed quid ſi ab inſtituto ſunt relicta legata, à ſubſtituto nulla, uel cōtra? fortè ſic ideo dixit, quia ad ea quę &c. ut ſ. de leg. & ſenatuſcon.l. nam ad ea. vel fortè erit diſtinguendum, faciat meliorē cōditionem patris, uel non. Azo. & facit ſ. mand.l. dulgēter. in ſi. & ſ. quib. mod. pig. vel hypo. ſolu.l. ſicut.§. ſed ſi permiſerit. & j. ad Tre.l. ſed & ſi ante.

ᵖ Non ſufficit iuſſum. Quia pupilli hæreditas poteſt eſſe grauata legatis.

ᵠ Iuſſu adijſſe. Etiã pupillarem: quia teſtamentum pupillare pars eſt paterni: vt Inſti. de pupilla. ſubſti.§. liberis. Az. Poſſet & planè legi quod nolla fuerit pupillaris: ſed tunc nulla eſſet dubitatio.

ʳ Pœnitentiā egit. Scilicet pater. idem ſi furere cœpit: ut j. eo.l. qui ſeruum. & l. ſequen. ſed ſecũ ſi obierit: ut ſ. eod.l. 6.§. quanquam. Et not. quod non oportet certum fieri filium huiuſmodi pœnitētiæ. ſic infra, de manu. vind.l.4. & ſ. de diuor.l. ſi pœnituit. & ſi cert. pet. l. eius qui.§. quas vero. Sed argu. contra infra, de acq. poſſ.l. fundi.§. ſi. & de ſol. l. uero.§. ſed & ſi. Inſt. quod.§. rectè. & infra, de aqua pl. arc.l. in diem.

ADDITIO. Dic quod ibi vertitur damnū mādatarij: hic non. ſecundum Dyn. & Bar.

ˢ Egit. Filius.

ᵗ Dederit. Scilicet pater.

ᵘ Non eſt acquiſita. Quia iuſſum eius expectari oportet, cui eſt quærenda: ut j.e.l. Antiſtius. §.1. & Inſti. de hęred inſt.§. ſenſ. & §. alienus. & ſ.e. l.vj.§.fi. & de hęre. inſt. un.l. ſi ſeruus communis.

SI ego & Seruus. CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredes me, & filium meum, uel ſeruū, & deceſſit: & ego iuſſi dicto meo filio, uel ſeruo, ut pro eorum parte adirent hæreditatem: certè non ſolum ſtatim hæres ſum ex eorum parte hæreditatis, ſed etiam ex mea. Viuianus.

ˣ Hæres inſtitutus ſit. Subaudi pro parte.

ʸ Pomponius ſcribit. Cur ſecus econtra: ut j. eod.l. ſi ex parte ſua? reſpon. quia cum iuſſu uideor uelle, & meum

meam partem habere. quam sola uoluntate expressa, uel præsumpta habere possum: ut Inst. de hære. qualit. & diff. §. h. igitur eam habeo: sed si primo meã adiui non uideor uelle habere partẽ serui, cu sine iussu quæri non pôt: sed certe imo possum habere uoluntatem, & habere partẽ filio, uel seruo delatam. Dic ergo, quod hæc est ratio: quia cum iubeo, uolo habere partem serui: ergo totam quæro, quicquid uelim de mea: vt s. eo. l. si ex asse. at econtra si meã adeo non possum aliam habere, cum iussus præcedere, & aditio serui, uel filii debeat sequi, quicquid velim, vt i. eo. tit. l. si quis mihi bona. §. iussum. & facit ad hoc j. eo l. si solua. in fi. Item bene facit lex ista ad id quod dicit Paul. j. eod. l. per procuratorem.

Ad hoc ut quis possit pro hærede gerere necesse est mortuum esse illum, in cuius bonis gerere debet. Alex.

XXVII.

Neminẽ pro hrẽde gerere posse uiuo eo, cuius in bonis gerendum sit, Labeo ait.

Rationes defuncti possunt peti, ut uideatur causa deliberationis: nec per hoc uidetur hæreditatem adire. h. d. ut l. seq. Bar. et Al.

XXVIII.

Aristo existimat, prætorem aditum facultatem facere debere hæredi rationes defuncti ab eo petere, penes quem depositæ sunt deliberanti de adeunda hæreditate.

Neminẽ. Viuo eo. vere, vel opinione hæredis: vt j. eod. l. hæres. Azo.

Labeo ait. Quia vivi hæreditas nulla est: ut supra, de hær. uend. l. 1. & facit supra, e. l. si quis mihi. §. iussum. & j. eo. l. qui superstitis. & supra, eod. l. qui hæreditatem. & j. pro hærede. l. 1. & j. ti. e. l. 2. §. si dubitetur. & C. de captiu. l. nec nos.

Viui hæreditas nulla est.

Aristo. Aliquis hæres deliberans de adeunda hæreditate, si interim adeat prætorem, & petat ab eo ut compellat quendam, apud quem defunctus rationes suas deposuit demonstrare dictas rationes: prętor debet concedere, & hæres q; petit dictas rationes sibi edi, non uidetur propter hoc gerere pro hærede, siue petat a cohærede suo, siue ab alio, qui habeat. hoc dicit cum l. seq. Vi.

Aditum. Quem adiuit hæres. Azo.

Petere. i. petendi efficaciter. & dic uel per edictum, quemadmodum testa. aperian. uel per interdictum de tabu exhi. ut j. si. 1. l. 2. in fin. Sed quidam dicunt officio iudicis, quasi uideretur gerere pro hærede si dicta edicta ageret, sed non est uerum: ut j. l. prox. l. qui hæres. Plus me mouet, quod nu est hæres, & sic instrumẽtum adire non pertinens petit: ut supra, de iure delib. l. Aristo. Dicam ergo dari in factum extra ordinẽ quæ ex uariis figuris datur: ut C. de sacros. eccl. l. sancimus. vel officium iudicis. & est mirum quod hic dicit, sed propter fauorem vltimæ voluntatis. Acc.

XXIX.

Qui hęres institutus prohibetur ab eo, qui una institutus iam hæreditatẽ adiit: tabulas, literas, rationes inspicere mortui, unde scire posset, an sibi adeunda esset hereditas: non uidet pro hærede gerere.

Impeditus iubere propter absentiam sui filii. restituitur ad commodum hæreditatis: ut habeat eã ac si adiuisset sui iussu. Alex.

XXX.

Cum quidam lega-

Qui hæres. Vna, id est, in simul.

Non uidetur. Imo magis vt deliberet, uidetur hoc petere exhiberi, non autẽ ideo adit. sunt enim exhibenda sibi ut deliberet: ut s. l. prox. Aristo. & s. de iur. deliber. l. 4. Acc.

Cum quidam. Titius prouincialis, hñs filiũ in prouincia fuit missus in legationẽ in Italiam, & interim filius suus fuit ab aliquo hęres institutus: pater aũt non potuit ei iubere, vt adiret hęreditatem: eo quod aberat causa legationis: & sic filius decessit antequã adiret, & patri acquireret. modo quęritur vtrum patri reuerso subueniatur, vt adeat hæreditatẽ? Et dicitur quod sic: & hoc ideo, quia aberat causa reipublicæ. Quod dicitur proximus. Titius habens uxorem prægnantem, fecit testamentũ, & instituit me extraneum hæredem, & uentrem præteriit: modo quęritur, an ego possim adire hæredi. antequã uenter nascatur? Et dicitur quod non: quia quædam regula tepe ritur in iure, in qua ita continetur. proximus hæres à filio posthumo, id est post filium posthumum nõ potest adire hęreditatem, dũ mulier prægnans est, aut putatur esse prægnans, etiam si non est. sed si dictus hæres proximus a filio scit non esse prægnantẽ mulierẽ, pôt adire: quæ regula habet locũ, si uenter pariturus est suum hęredẽ, vt fuit in casu quẽ posui. & idẽ esset, si dicta ua Titius ab intestato decessisset. nã non poterunt adire hæreditatem suam venientes ab intestato dum vxor defuncti prægnãs est, aut esse putatur. Et qđ dixi in ventre, qui suum pariturus est: idẽ est in eo ventre qui pariturus est legitimum defuncto, id est, agnatum. vel est pariturus consanguineum defuncto, id est fratrem ex eodem patre tantum eum defuncto natum. nam semper illi qui subsequuntur dictum legitimum, vel consanguineum, non possunt adire hæreditatem defuncti, dum mulier est prægnans, vel esse putatur: quia ille qui est in vtero vxoris tempore mortis defuncti, facit sibi locum quantum ad faciendam moram in adeundo illis, qui sunt inferiores a defuncto, quã ipse. nam si fuerit postea editus, retro pro iam nato habetur: sicut autem hęreditas interim per inferiores adiri nõ pôt, ita nec bon. poss. peti de iure prætorio, imo prætor interim mittit in possessionem uentrẽ prędictum, qui est paritur' suum defuncto. & est ratio, quia interim in eo statu est testamentum a defuncto factu, ut rupatur nato posthumo, nisi esset uenter institutus, uel exhæredatus. Quod dicitur si putetur. Quod autem dictum est nõ posse interim adiri hæreditatem defuncti, uxor eiusdẽ defuncti putetur esse pręgnans: ita intelligendum est. s. si ipsa dicat, se pręgnantẽ: & idẽ est si ipsa neget se pręgnantem. Alii autem dicant, puta obstetrices: sed & si ipse hęres sequens posthumum putet uxorẽ defuncti non esse pręgnantem etiam iusta ratione ductus, nõ potest adire: secus autem si putat eam non esse pręgnantẽ secundum multorum opinionẽ, quia tunc bene pôt adire. Sed quid si hęres putabat eam non esse pręgnantẽ cum esset prægnans, & hęreditatem adiuit, & mulier postea abortum fecit? Certe nihil ualuit aditio: toties ergo proficit hęredi ad hoc ut adire possit sua pręsumptio, quã credit non esse prægnantẽ uxorẽ defuncti quoties cum ueritate concurrit. Sed quid si defunctus instituit hæredẽ uxorẽ suã non pręgnantem, nunquid ipsa pôt adire? Et certe sic: nisi ipsa se putaret pręgnantem: quia tunc adire non posset. & hæc omnia haberẽt locum in extraneo hęrede instituto à defuncto. Si autem esset hæres suus, & uxor defuncti non est prægnans, ex asse hæres est sine aditione: etiã

tionis causa absens filium hæredem institutū nō potuisset iubere adire, in prouincia agentem: diuus Pius rescripsit consulib. subuenire [d] ei oportere mortuo filio: cò ꝙ reipublicę cā aberat. [e]

Venter qui pariturus est posthumum, qui alijs anteferetur, impedit sequentes adire: siue sit plenus venter, siue putetur: secus si venter est vacuus, & scit opinio adeuntis est communis.

Quod dicitur, [f] Proximus à filio posthumo [g] hæres, dum mulier prægnans est, aut putatur [h] esse, adire hæreditatē nō potest: sed si scit [i] non esse prægnantē, potest. accipe proximus à ventre, qui [k] suum [m] hæredem pariturus est. Et non solum ad testatos [o] hæc verba, verum ad intestatos quoq; pertinent. Et in eo vētre idem accipias, qui legitimum, vel consanguineum pariturus est: quoniam mortis tempore qui in vtero est (quantum ad moram faciendam inferioribus, & sibi locum faciendū, si fuerit editus) pro iam nato habetur.

si putet prægnātem esse uxorem defuncti. Si autē sit prægnans uxor defuncti retento eodem casu, & habet unum in uentre, suus hæres defuncti prædictus etiam ignorans est hęres defuncto pro dimidia. Dictum est ergo in prin. huius §. quod proximus hæres defuncto post filium posthumum nō potest adire hæreditatem dū vxor defuncti prægnans est, aut putat eā pręgnantem dictus hæres post posthumum si autē dictus hæres sciat eam non esse prægnantem potest adire. Pone ergo, quod dictus defunctus instituit hæredem filium meum, vel seruum, & ego pater, vel dominus puto vxorem defuncti pgnantem esse, filius autem vel seruus meus prędictus scit eam non esse prægnantem, & adiuit hęreditatem d. functi dictus meus filius uel seruus: nunquid acquirit mihi hæreditatē? Et certe sic: quia potius debemus inspicere scientiam dicti filij mei, uel serui instituti, quàm meam opinionem. Sed econtrario si dictus meus filio, uel seruus putat pręgnantē esse uxorem defuncti: ego autem scio eam non esse prægnantem, & dictus filius meus, uel seru' adeat hęreditatem defuncti non acquiret mihi, quia non ualet aditio propter credulitatē dicti filij mei, uel serui, qui (ut dictum est) credabat prægnantem esse uxorem defuncti. Occasione autem prædictæ scientiæ instituti ponit in fi. l. de alia scientia. Pone ergo, quod Titius instituit me hæredem, & decessit: uicini mei dicunt, qd' testamentum dicti filij est falsum, vel ruptum, vel ruptum: ego scio, quod non est uerum. nunquid possum adire hęre. dicti Titij? Et dicitur quod sic. Viu.

[a] Absens. Scilicet pater. alias est absentem filium &c.

[b] Institutum. Ab aliquo.

[c] Adire. Hæreditatem.

[d] Subuenire. Nā ita bene subuenitur in lucro, vt in dāno: ut s. ex quib. cau. maio. l. Iulianus. & l. non solū. in prin. & §. 1. & l. & fiue. & l. si quis Titio. & l. si qs stipulatus. petet ergo restitutionem pater, & eo restitutio adibit, quamuis ipse non fuerit institutus. nam & alias adit pater. s. filio infante instituto: ut C. eo. l. si infanti.

[e] Aberat. Pater, sed hic erat absens pro sua ciuitate: ergo non reipublicæ causa: ut j. de verb. sig. l. cum qui uectigal. & supra, ex quib. cau. mai. l. sed & si per prætorem. §. si. Resp. ō. uerum non est ut ex clausula iuuetur, qua iuuantur absentes causa reipublicæ, sed iuuatur p generalē: ut s. ex qui. cau. maio. l. 1. in fi. & l. 2. & l. legatis. Vel impropriè hoc dicit causa reipub. sic j. de public. l. sed & si. §. præterea. Vel reipublic. causa absunt ad principem puta. & filium domi in prouincia dimiserat: ut C. ex quib. cau ma. l. 1. Sed econtra pone filiū fuisse absentem. Respō. idem erit. & pro hoc si habeas hic literam, absentem, & secundum hoc pater iuuatur per filium. Et sic est cōtra supra, de min. l. 3. §. sed an hoc auxiliū. Sol. plus iuuatur pater per filium maiorē, quam per minorem. nam præsens contra absentem restituitur, uel econtra: ut supra, ex qui. cau. maiori. l. 1. ergo præsens per absentē, Item pater plus maiori succurrit: ut s. de min. l. auxilium. & s. ex qui. cau. ma. l. si qua mihi. sed si habeas absens. d. l. de mi. non ob.

[f] Quod dicitur. Tota hæc lex amodo, & inferior tractant de una materia, præter ultimum §. huius legis.

[g] A filio posthumo. Id est post filium posthumum, inter quem, & istum nullus est medius, licet post illum nulli alij sequātur: vt j. vnde cognat. l. 1. §. proxim. & j. de verbo. sign. l. proximus. Azo.

[h] Putatur. Cōmuni opinione: vel sua, id est hæredis: licèt non sit, ut infra apparebit.

[i] Non potest. Pendet usque illuc, non solum &c. Et ex eo qd' dicit adire, not. quod in extraneo dicit usq; ad §. suū. cum adire sit extraneorum: ut Insti. de hęre. qualita. & differ. §. extraneis. vt dixi.

Sed si scit. Multorū opinione, qui hoc scire possunt. & hæc scientia cum ueritate concordat: ut j. eo. l. quid ergo. in suo secus: ut §. suum. & hoc non facto testamento, alias idem in extraneo, quod in suo, si fuit institutus cum posthumo: vt supra, si pars hęre. pe. l. illud.

[k] Qui. Scilicet venter. Acc.

[m] Suum defuncto. Sed proximus non est suus.

Pariturus est. Si quem pariturus est. & facit j. de suis & legi. l. in testamento. §. utique. & de cōtra tab. l. illud. in fi. & l. seq. & j. eo. l. venire, & s. si mul. uent. no. l. 1. §. sub prætextu.

[o] Ad testatos. Præterito posthumo, vt hic, & j. §. siue igitur. si ant institutus aut ... us posthumus, tūc idem ut hic: si cum alio, tunc alius statim habet dimidiā qualicunq; sit: ut sup a, si pars hær. per. l. illud. & j. l. proxi. Item si exhæredatus, statim admittitur institutus per eandē l. illud. & tunc non habet locū quod hic dicit.

Idem accipias. Vt sequentes differant.

Legitimum. Id est agnatum.

Consanguineum. Id est cognatum, scilicet defuncto, licet tertio, uel quarto gradu. nam sequentes differunt: quoniā &c. ut s. de sta. homi. l. qui in vtero. & l. fin. & s. si pars hær. pe. l. antiqui & j. de vent. in pos. l. mitt. l. ubicunque. & unde cogna. l. 1. §. si quis proximū. & de suis & legi. l. intestato. §. vtiq; . Item dicunt quidam legitimum, & consanguineū ad diuersas personas referri: quasi non possit aliquis esse legitimus, & consanguineus: sed certe imo pōt, cum omnis agnatus, sit cognatus, sed non conuertitur. Itē dicunt quidā, legitimum tantu sequentib. sed defuncto suum propter hoc quod postea dicit de uentre in pos. mit. & ponunt, quod decessit Titius relicta uxore prægnante, & fratre ad quē partus erat futurus legitimus, ut relicto filio, vel nepote emancipato, ad quem partus erat futurus consanguineus. nā differūt, donec partus speratur: sed certè hic casus erat s. in princ. §. nec obstat quod dicit postea de uentre in poss. mit. quia ibi mutatur casus.

Pariturus est. Scilicet si quem pariturus est.

Inferioribus. Paribus ergo idest secū institutis nō obstat: ut d. l. illud. Itē alijs suis: ut j. eo. §. suum. Idem in remotioribus, ut posthumus faciat partem alijs in eodem gradu constitutis, non aūt faciat in totū differre: ut j. de suis & leg. l. intestato. §. ubicunque. Sed in quo

Qua caueī vt absenti causa reipublica ex subueniatur ad omnia cō moda, quę habuisset pñs. l. Iulianus. §. fin. & ibi Bart. s. ex quib. cau. malo.

Sic in P. Flo. Halo. āt legit, deniq; & g bono. pos. talem prętor uenuē mittit in possessionem.

quo differt à suo? Respon. quia suus in totū est heres, si nullus est in utero, hic pro quarta tantum, vt l. antiqui. & ¶. §. suum. & ¶. de suis & legi. l. intestato. §. est autem. Item si unus est in vtero: suus pro dimidia secundum Pomponium, hic pro quarta secundum omnes: vt §. quid si v-

Ideóq; & per bonorum possessioné edictalem. Denique prætor uétrem mittit in possessioné. Sicue igitur puté prægnantem, siue sit reuera prægnans, quæ eum paritura est, qui suus hæres futurus est: adire hæreditaté non possum: quoniam in eo est vt rumpatur testaméntum: nisi si proponas ventrem institutum, uel exhæredatum.

Exponit illa verba posita supra proxi. § Licet, Si ue ignarum prægnantem.

Quod dicitur, si putetur esse prægnās: sic accipiendū est si dicat se prægnantem. Quid ergo si ipsa non dicat, sed neget: alij dicant prægnantem esse? adhuc adiri hæreditas nō pôt. Finge obstetrices dicere. Quid si ipse putet solus? si iusta ratione ductus: nō potest adire. Si secundū multorū opinioné, pôt. Quid ergo si prægnans fuit, cum putaret hæres non esse prægnātem, & adijt, mox abortum factum est? Proculdubio nihil egerit. Toties igitur

ei sua præsumptio proficit, quoties concurrit cum veritate. Sed & si ipsa mulier hæres instituta sit, quæ se prægnantem fingit: adeundo adquiret hæreditatem. Per contrarium non adquiret, si se putet prægnantem, cum non sit.

Lex semper certa est de eo quod est: ideo incertitudo hominis non vitiat altionem, quæ per legem inducitur. Bart.

Suum hæredem certum est ex asse hæredem esse: & si putet esse prægnantem mulierem: quæ non est prægnans. Quid si vnum in vtero habeat? an ex parte dimidia fit hæres: siue institutum posthumum proponas, siue intestatum patré decessisse? Quod & Sextū Pomponium opinatum Tertyllianus lib. iiij. quæstionum refert. Putasse enim, sicuti cum vacuo vtero suus ex asse hæres est: ita & cum vnū gerit, nec per naturā humanæ conditionis alium partū formare pôt, (quod quidem post certū tempus conceptionis eueniet) ex

num. Aec.

Per bonorum. Quasi dicat sicut proximus a posthumo non potest iure ciuili adire: ita nec bon. possess. accipere iure prætorio, ni si qui est eodé gradu quo posthumus, vt not. ¶. §. quid si vnum. vbi emancipato datur contra tab.

Edictalem. Si habeas edictalem, inepit uersus deuique &c. si habes talem, incipit uersus talé &c. & semper dic quod redit ad posthumum suum. nam alias non heret misiō ex edicto de vé. in pos. mitt. vt ¶. de vent. in pos. mit. l. i. §. i. Item dic, quod bonorum poss. alia est edictalis, quæ defertur edicto prætoris mortui, de qua dr: ut ¶. de bo. pos. l. i. §. proinde. & hæc repudiari potest cum competat decretalis: & illa non nocet, nec ante decretam, nec post. & est ratio: ut j. de suc. edic. l. i. §. decretalis. Ité quod dicit per bono non poss. edictalem, id est propter. n. propter edictalem peti tur decretalis. Vel dic decretalem, quę non tribuit ius, sed per decretum datur ipsa poss. ut Car. & ventum, & ita hic datur. Ité edictalis dicitur, quæ tribuit ius ut unde liberi. hic quidem non datur. & ne l: ... edictali ponitur hic edictalis. Sed quid si Titius ... nohit in gradu quarto, & uenter Seię similiter in quarto gradu, an differt? non videtur, vt hic.

Et quib. casib' sit necessaria decretalis doctor. t. a ximé Bal. in l. cenu pe. d cur. lum tou leg. C. vnde cogna. & Loium. C. de testa men.

Putem. Licet non sit reuera prægnans, qui quid ego putem.

Paritura est. Semper dic. si quem paritura esset.

Non possum. Qui sum in gradu remotiori.

Ventrem institutum. Tunc enim non rumpitur testamentum: ut Instit. de exhær. lib. §. posthumi. in prin. Sed an interim alius adire possit? Quidam dīt, quod nō. Sed tu dic vt not. ¶. §. non solum. Iue ergu §. loquitur eum intestatus decesserit, uel testatus, sed posthumo prætetito. Accur.

Obstetrices dicere. Eam esse prægnantem, quę pro babilius debent scire, quam aliæ personæ: vt pote familiares. sic ¶. de Carbo. ed. c. l. 3. §. deq autem. C. de re

pu. l. consensu. §. super plagis. & ¶. de vent. inspi. l. i.

Quid si ipse putet, scilicet non esse prægnantem, nec est.

Iusta. Alias si non iusta, & plana est. aliás sine nó, & tunc subaudi propria tū, nō communi, vt dicitata sequenti. alias dic si pro quamuis.

Potest. Scilicet adire. & ad hoc ¶. de fun. instruc. l. cu delanionis. §. alind. in fi. & ¶. de offi. præt. l. Barbarius Philipp⁹. & C. de test. l. i. & Insti. de testa. §. sed cum aliquis.

Cum putaret. Cōi opinione, uel nō, cū erat prægnans.

Nihil egit. Adeō do. Nec obst. Instit. de exhæred. libe. §. posthumi. vbi non nocet aditioni partus abortiuus: ut ¶. de uerbo. sign. l. qui mortui. vbi pro nō natis habé. ur: quia uerum est quu ad hoc, ut modo possint adire si velint post abortū, non ante, nec ante obstabat sibi, nisi eōs opinio, quę erat eam esse prægnanté, & in ueritate erat.

Proficit. Sed nec tunc semper sed ita si cōmunis opinio sit: ut ¶. §. quod si ipse. Et nota quod quantūcunq; se inuoluat, hæc est summa, quod tria cōcurrere debent, ut pos sit adire. s. propria opinio. item comunis, & ueritas: quorum si quod deficerit, nō tenet aditio, ut hic, & ¶. & infra dicitur.

Hęres instituta sit. Prætetito posthumo: vt supra.

ead. l. §. non solum. quis sperabatur nasciturus, nullus tamen erat. Azo.

Fingit. Cum contra putet communi opinione. Azo. Alioqui alius esset. Hugo.

Cum non sit. Cum, pro quamuis. vel causatiue.

Suum. Prædicta omnia sunt in extraneo hærede, uel instituto, uel legitimo. hoc casu in suo. imo idé in extraneo ut: ut ¶. de peti. ha re. l. illud. sed certe uerū est, ubi uéter est institutus, vel exhęredatus, vt ibi dixit: sed secus, ubi est prætitus, vt ¶. dixi, & dic suum natum.

Et si. Id est, quamuis.

Sit hæres. Suus natus.

Proponas. Vna cum nato.

Post certum tempus. Id est, post xl. dies. Io. & hoc ex eo percipit: quia quandoque in xl. die post partum primum denuo peperit: vt ¶. si pars hęre. pet. l. antiqui. ergo tanto serius concipitur, eū certo tépore tantū portetur in utero. ut in Auth. de tes l. & ea quæ pa.

De superfetatióe, quam hic tangit, pul chre Bud. i. si ps hę re. peti l. antiqui.

§.vnum, col.4.& potest dici quod Pōponius tunc demum voluit hunc esse hæredē pro dimidia,cū iam certum est in rerum natura, quod alium concipere nō potest: quia clausæ sunt cellulæ,quæ sunt septem: vt j. de solutionibus.l.si pater.

Imò gn que dūtaxat: vt ex sententia Arist. tradit Iulianus in d. l. si pater. ff.de solu.

parte dimidia a & ignorantē fore hæredem:non ex quarta, ut Iulianus putat.

Adeuntis scientia inspicitur non patris, vel iubentis. Bar.

Sciētia autem, vel opinio, si filiusfamilias, vel seruus instituti sunt, b utrum ipsorum, an domini, vel patris accipienda sit? finge patrem putasse prægnantem,filiū certum esse finge, c & sic adire: an acquirat hæreditatem? puto acquirere: sed contra, d non acquirere.

Qui est certus per seipsum,nō redditur dubius per litem. Bar.

Si certus sum non esse falsum testamentum, vel irritum, vel ruptum, licet dicatur esse: e possum adire hæreditatem.

Tortio deficiens accrescit etiā ignoranti eam defectam. Bar.

Dimidia. Sic s̄.de peti. hæred. l.illud. Sed contra in e. ti.l. antiqui.in fin. & de iudi. l. sed & si testituatur. §. fi.vbi approbatur sententia Iuliani. Sol.hæc est sententia Pompon. quæ ibi reprobatur. Vel dic vt d.l. antiqui.no. Sed cum Iulian. fateatur hunc insolidum,cum nullus est in vētre. qua se nō habet partem pro dimidia cum in ventre est vnus? Respon. quia facilius est scire an sit prægnans, quā ex quo est,& quot sint. Vltimo distingue, qa vel decessit intestatus,qui ventrem reliquit, aut testatus: primo casu si habet suum natū, ille habet statim totum, si nullus est in vtero. alias virilem secundum Pompo. sed secundum Iulianum quartam,quod præualet, vt hic: si autē natus erat emancipatus, habet statim quartam: vt d.l.antiqui. quæ videtur indistinctè loqui ēt in emancipato. Sed quidam dicunt eum non admitti in aliquo de iure ciuili, sed per bonorum possess. vnde liberi,& dicam in quarta, si autem est remotior, interim tacet dum posthumus speratur vt supra, §.quod dicitur.& j. vnde cogn.l.1. §.antepenul. Vbi autem testatus decessit,aut instituit suum, aut non suum.si suū natum,adit etiam præterito posthumo: & etiam si est grauida, vt hic.nam admittitur ab intestato,vt interim adeat,multo magis institutus. si autem posthumus est institutus cum nato,vel exhæredatus, nō est dubium: vt no.s̄.e.§.non solum. emancipatus autem, vel alius non suus potest adire, si venter est institutus cum eo, vel exhæredatus.secus si præteritus: vt no.s̄.§.non solum. Quod dixi emancipatum institutum non posse adire posthumo præterito,verum est iure ciuili,sed habet contra tab.quasi aperta sibi via per posthumū pręteritum,etiam antequam nascatur:vt j.de contra tab. l.illud.§.fi.& l.seq.& de Carb.edi.l scriptum.& ad Syl. l.si quis graui.§.eleganter.& j.eod.l.ventre. Item & hic dixi ventrem obstare inferioribus non paribus.

b Instituti sūt. Pręterito posthumo:vt s̄.e.§.nō solū.

c Certum esse finge. Hic finge,præcedentia determinat. & dic certum.i.non esse prægnantem communi opinione,nec est.

d Sed contra. Scilicet si filius putet prægnantem,pater non. in contractibus aliter distinguitur: vt not. supra de contrahend. emptio.l.in huiusmodi.& de edil. edict. l.cum mancipium, & facit infra, pro empt.l.2. §.si seruus. Item argu.contra supra, de iurisd. om.iud.l.si quis id.§.pe.& de eo per quem fac.erit.l.1.§.l.

A [illegible] Dic quod ibi inspicitur factū vtriusque.s.mandantis, & mandatarij: sed dic qd solus filius est hæres, & solus adit. & ideo eius inspicitur scientia, vel ignorantia:sed in contrario mandatū fuit iniustū, & ideo inspicit scientia mandantis, ne suum maleficiu remaneat impunitū. secundum Dyn. & Bart.hic.

Paulus [illegible] Sabinum XXXI.

Haeredi cum posthumo a instituto, reliquę partes b accrescunt, q̄ posthumo datę sunt, si certū sit c nō esse pgnantē, licet heres ignoret. d

Ignorantia mortis testatoris, vel existentiæ conditionis, & dubium an testator fuerit sui iuris impedit aditionem, nisi in omnem partem dubietatis testamentum esset valiturum. h. d. cum l. seq. Bar. & Alex.

V[illegible]us lib. [illegible] ad Sabinum XXXII.

Haeres institutus si putet testatorem viuere,quamuis iam defunctus sit, adire hæreditatem non potest. k Sed & si scit se hæredem institutum, sed vtrum purè, an sub conditione, ignoret: non poterit adire hæreditatē, licet purè l hæres institutus sit: vel

e Dicatur esse. Etiā cōmuni opinione, licet secus nnt. in alio casu. s̄.ead.l.§. quid si ipse putet, certus aūt possum esse: vt quia dicitur, quod ego id falsum esse fecerim: vt & j. ea. l. cum falsum.& s̄.eo.l.nec is.2.resp. Accur.

Haeredi cum. [illegible] Titius vxorem,q̄ putabat prægnātem, instituit sibi hæredē, filium ex ea nascitū in tribus vnciis pure, & in tribus sub conditione, & me in sex vnciis, & decessit. ego autem cohæres credebam eam esse prægnantem, cum in veritate non esset. certè mihi etiam ignorāti accrescunt dictæ partes posthumo relictæ: & ita sum hæres dicti Titij insolidum, & in totum. Viuia.

In P.Fl. & sub cōditione, licet parue sit conditioni.

a Hæredi cum posthumo. Qui speratur, sed non est.

b Reliquæ partes. Id est reliqua pars, plurale pro singulari.sic s̄.de orig.iur.l.2.§.exactis.Vel dic quod plures portiones erant datæ posthumo vna post aliā, vel alia purè,alia sub conditione.sic s̄.e.l.si solus.in prin. & C.eo.l.quidam. Accur.

c Certum sit. Id est in rerum natura. in qua omnia certa sunt: vt s̄.de iud.l.sed & si.§.fin.& Insti.de verb obli.§.conditiones. Hug.

d Ignoret. Ignoranti ergo accrescit. nam cū etiam inuito,ergo ignorāti:quod est j. quasi in fi.gl.vt C. de cadu.tol.§.his ita.& j.eo.l.si quis hęres. & l. si duo.nisi in milite: vt s̄.tit.1.l.si duobus, & nisi suam repudiet: vt j.eo.l.cū hæreditate.ergo ignoranti.vt j.de reg.iur. l.qui potest.Item cōtra j.de le.1.l. si duobus.in prin. dic vt ibi.& facit j.eo.l.fi.§ fi.

Haeres institutus. [illegible]. Titius instituit me hæredē, & decessit: ego autem putabam eum viuere.certè eius hæredi. adire nō possum: sed & si scio me ab eo institutum, sed ignoro vtrū purè, vel sub cōditione me instituerit,non possum adire, siue institutus fui purè,siue sub cōditione: & ego iam impleui conditio. Sed & si incertus sum vtrum dictus Titius sit paterfamil.an filius,non possum adire eius hęreditatem.licet fuerat paterfamil.

k Non potest. Non enim credit esse hæreditatem, cū nihil aliud &c. vt j. de verbo. sign. l.nihil.& viuentis nulla est hæreditas: vt s̄.de hære. ven.l.1. Hug.

l Licet purè. Inspecta potius sua dubitatione, quā rei verita-

sub conditione, [a] & paruerit conditioni. Sed & si de conditione testatoris incertus sit paterfamilias, an filiusfamilias [b] sit: non poterit adire hæreditatem, etsi eius conditionis sit in veritate vt testari potuerit. [c]

Paulus lib. xij. ad Plautium.

XXXIII.

Quòd si dubitet an apud hostes decesserit, [d] [e] an ciuis Romanus: quin vtroque casu [c] est ius adeundi, & in re [f] est, vt possit adire: dicendum est, posse adire.

Error in conditione personæ alicuius aditionem non impedit; quia per hoc de causa aditionis non dubitatur. Bar.

Vlpianus lib. viij. ad Sabinum.

XXXIIII.

Sed & si de sua conditione quis dubitet, an filiusfamilias [g] sit: posse eum acquirere hæreditatem, iam dictum est. [h] Cur autem si suam ignoret conditionem, adire potest: si testatoris, non pôt? Illa ratio est, quod qui conditionem testatoris ignorat, an valeat testamentum, dubitat: [i] qui de sua, [k] de testamento certus est. [l]

Institutus purè, qui putat se institutum sub conditione ea purificata non impeditur adire. Bar.

Sed & si cum esset purè institutus, putauit sub conditione: [m] & impleta [n] conditione, quam iniectam putauit, adiit: an possit acquirere hæreditatem? Consequens est dicere, posse eum adire: maximè cum hæc suspicio nihil ei obfuerit, nec periculum attulerit. Facilius [o] quis hoc admittet, si quis purè institutus, putabit sub conditione [p] se institutum,

veritate: vt s. eod. l. si quis extraneus. §. sciendum. Accur. Floren.

Sub cōditione. Scilicet institutus verè. & sub. eū putet se institutū purè, adire nō poterit, licet &c. quia facto implet, quod non sufficit. Vel noli subaudire quod putet se institutū purè, sed ignorabat purè, vel sub conditione: vt s. licet eēt verè pure: vel licet esset verè sub conditione, & paruisset. nam pro certo scire debet conditionem insertam: vt s. e. l. si quis extraneus. §. sciēdu. & j. de cond. & demō. l. a. vel putare: vt j. e. l. sed si de sua. §. sed & si cū & sic non ob. j. eo. l. sed si de sua. §. pen. & vlt. R.

An filiusfamilias. qui testari non potuisset: vt s. de testa. l. qui potestate.

Testari potuerit. quia verè erat sui iuris. sic ergo nota, quod hic & superioribus casibus inspicitur potius opinio quam veritas, & sic est at. contra j. pro emp. l. 2. §. si sub conditione. sed aliud in acquisitione aliarū rerum quam hæreditatis. Item ad n. h[...] est contra, C. [...] edict. diui Adri. tol. l. 2. Sol. ibi possessorio, hic petitorio: vt & C. de peti. hære. l. liber. vel vtil. i. Itē facit s. de test. l. de statu. & si pars hæred. pet. l. illud. & infra, de sec. tab. l. 1. §. sententiam. & infra, vnde legit. l. 2. §. pe. & ad Tertyl. l. 1 in prin. Accur.

Quod si dubitet. [...] Ego dubito an testator Titius decesserit in ciuitate, an apud hostes. certè possum adire eius hæredi. & est rō, quia vtroque casu est ius adeundi. i. siue decessit in ciuitate, siue apud hostes. licet. n. per captiuitatē Titij sit ruptum testamentū suū, in quo me instituit, tamē si mortuus est in captiuitate, fingitur prima hora captiuitatis mortuus: & ita per mortē suam reconualescit testamentū.

Decesserit. Constabat tamen eū decessisse, alias cōtra: vt s. eo. l. qui hæreditatem. & C. de cap. l. nec nos.

[c] Vtroque casu. Quod nō est in superiori l. in fi. cum qua hæc continuatur: & hæc præualet altero casu per legem Cornel.

In re. Id est veritate. sic infra, pro emp. l. 2. §. si à pupillo. & s. de iureiuran. l. quoties.

Sed & si. [...] Ego à Titio Institutus dubito an sim paterfa. vel filius: certè adire possum, quantūs si dubitē, vtrū testator sit paterfa. vel filius adire nō possum, vt dictū est. & est rō, quia qui conditionē testatoris ignorat, dubitat an valeat testamētū: qui autē de sua condit. dubitat, de testō pôt esse certus, vtrū valeat vel non. Sed quid si putaui me institutum sub cōditione, cum essem institutus pure, & impleui condi. putatiuā: & postea hæred. adiui? certè valet aditio. & idē multo magis esset, si putaui me institutū sub condi. & putaui impletam esse conditionem, & adiui cum essem institutus pure. nam in his duobus proximis casibus nihil nocet mihi mea credulitas de condi. Viuia.

[g] An filiusfamilias. Sub. vel non. ad quod facit supra de viucapi. l. iusto. §. filiusfamilias. & j. de cōdi. & demō. l. multū. in fi. idē si ante sit liber, vt j. e. l. qui putat. §. fin. & facit j. e. l. qui se pupillū. Sed nōne præsumitur pater viuere? ergo & hic filius adire non pôt. Rū. iustis præsumptionibus mouebatur patrem mortuum credere.

Dictum est. Vt s. e. l. 6. §. nam eum. Sed cōtra s. eo. l. ia qui putat. & l. seq. Sōl. refert vtrum in omnem euentū velit acquirere, quod pôt, vt hic, an non, vt ibi, & vt plenè no. in d. §. nam eū. Vel hic in acquirendo, sed contrarium in repudiando: nā aliquis acquirit quod non repudiat, sed non econtra: vt s. eo. l. is potest.

ADIIT. [...] Tu solue aliter, & melius secundum Bar. hic, quod hic dubitabat vtrum esset filiusfa. s. alterius quam illius, de cuius hæreditate agitur, ibi an esset filius eius de cuius hæreditate agitur. & sic dubitabat, an esset suus vel voluntarius: vt ibi per eundem Bar.

[i] Dubitat. Vnde non adit: ut j. eo. l. si cum falsum, & s. eo. l. cum quidam. §. fi. & l. nec is. in prin. quod est verum cum dubitat. & decessit. paterf. uel filiusfa. seruus vel liber, vel an fecerit testm̄, vel non. sed secus si dubitat, decessit in ciuitate, vel apud hostes, & ita ciuis vel seruus: quia tunc bene potest esse certus de testamento, valeat, an non valeat. & si certus est, adire pôt: ut s. eo. l. hæres. in fi. & l. seq. Hug.

[k] Qui de sua. Scilicet conditione dubitat.

Certus est. Idest esse potest.

[m] Sub conditione. Potestatiua, si daret decem, vt differat à sequenti.

[n] Impleta. a se uel ab alio pro se, cū sit potestatiua. Ac.

[o] Facilius. Cur nō dicit eodem modo? Rñ. quia potestatiua est à sciēte adimplēda: vt j. de cōdi. & demon. l. a. casualis etiā inscio hærede impleta proficit: vt s. eo. l. si quis extraneus. §. sciendū. Sed certè imo oportet quod eo sciente: ut j. de cond. & demon. l. multū. Sed forte aliud est cū fuit uere apposita: & aliud cū putatur. & nō est. Vel dic ideo facilius. [r] quia in ista non desideratur factum, uel uoluntas hæredis in ea implendo, in superiori secus. nam non facto, sed per se vel alium pro eo est implenda, ut dictum est.

Sub conditione Casuali: ut subijcit. & sic differt. à præcedenti. R.

[r] Dic conditionem potestatiuam faciliem, quando pro ea.

P. Flo. Quod si dubitet apud hostes decesserit.

Adde quod hoc est in tam regularit. vt no. glo. in cle. 2. § [...] & ibi Car di. q. 5. de pœnit. & remis.

Impletam

implenda quis non exponit se periculo, maris vel terrę: alias dicit dissi. cilis. Ang. & Imo. in l. 2. ff. de códi. instit. Alex. cöl. 95. 4. gte.

Impletam. Putabat repetē. non curo sit impleta vel nō. Vel melius subaudi ponas. i. verum sit eá impletā, & sciebat eam impletam esse. Accur.

In euentu. Scilicet fortunę posita: & ita erat casualis vel mista: vt ff. de hæredi. instit. l. suus. & de condi. insti. l. fi. & C. de instit. & subst. l. si pater. Accur.

Obliuit. Impleta enim conditione le purè institutum putat: vt ff. de condi. instit. l. si pupillus. quia opinio veritati consonat. sic etiā verè fuit institutus. At ē contrario ff. e. l. hæres ibi, & sub condi. &c. a veritate dissonat: ideoq; non admittit. ar. s. eo l. cū quidam. §. quid ergo. Vel dic, quod ibi ignorabat, purè, vel sub conditione esset institutus: & sic non applicabat animum suum ad vnū, magis quā ad aliud: sed hic benè putabat se institutum sub conditione. Sed hoc nihil aliud est dicere, quā quod hic ignorabat, ibi dubitabat, quam te probauimus ff. eod. l. 6. §. non enim. Vel dic, quod ibi fuit impleta cōditio eo inscio, s. facto: hic a se scitē potestatiua, vel eo sciēte casualis. Vel ibi est casus econtra: quia ibi sub conditione institutus putauit purè: hic econtra.

conditionemque impletam, quam in euentū putabat. nā in nullo hæc suspicio obsuit. e

Ei qui adiuit partem, alia fi bi delata accrescit inuito. Bar.

Idem lib. ix ad Sabinum. XXXV.

Si quis hæres institutus ex parte, mox Titio substitutus, antè quàm ex causa substitutionis ei deferatur hereditas, pro hærede gesserit: erit hæres ex causa quoq; substitutionis: quoniam inuito quoque ei accrescit portio. Idem dico, & si filiusfamilias, vel seruus iussu domini, vel patris adierit hęreditatem, mox emancipatus, vel manumissus ex causa substitutionis adeat: erunt nanque hæredes. f Sunt enim appen dices pręcedentis institutionis.

Acquisitione partis non acquiritur alii inuito quo defi cit, sed debet acquiri per alium, nisi noua a lito incurrat. Bartolus.

Si exclusus g per con ditionem filium sibi datam pater filium iussit adire: di cendum erit, h eum non quæsisse suā k portionem. Sed si ex duobus meos filios, & ego vnū adire iussi, & sic sua pars mihi quęsita est: certè ad hoc vt pa̅trū meū filiū mihi sua pars acquirat, debeo eū iubere adire: & alias nō acquirit mihi per eū sua portio. credo tñ, quod si ipse noluit adire, quod iure accrescendi mihi acquirat. Vlp.

Si quis hæres. CASVS. Caius instituit hrdē sibi Sempronium in dimidia, & Titiū in alia dimidia: & postea dictum Sempronium substituit dicto Titio, & postea decessit dictus Caius testator. Sēptonius autem gessit pro hærede in sua parte, antequam ex cā substitutionis deferretur ei pars Titii, id est antequam Titius repudiaret suam partem: & postea dictus Titius repudiau. suam partem: nunquid Sempronio accrescet dicta pars Titij? & dicitur quod sic, etiam inuito: & ita erit Sēpr. hęs in totū. Sed pone, quod dictus Sempronius eū dicto Titio institutus erat meus filius, vel seruus, & iussu meo adiuit hrdi. dicti testatoris pro sua parte, & postea manumisi dictū seruum, vel emanci paui filium: & postea Titius eorum cohæres repudiauit suā partē, & postea dictus me' filius, vel seruus olī adiuit partē Titij ex causa substitutionis. nunquid erunt hæredes pro parte Titij? & dr quod sic: licet ego pater, vel dñs eorum habeam hæreditatis partē. si autem non adiuissent ex ca̅ sa substitutionis partem Titij, obueniret dicta pars Titij mihi patri vel domino, quia ea, quæ obueniunt ex substitutionibus, siue substitutiones sunt appendicea pracedentis institutionis, partem cuius institutionis ego pater, vel dñs habeo ex persona dicti filij mei, vel serui. qui iussu meo adiuerunt ex institutiōe, vt dictū est. & ita in hoc casu cu filius meus vel seruus nō adiuerūt ex substitutione: est idē quantū ad ius accrescēdi, q̃d in primo casu huius legis. Sed quid si dictus Caius instituit filiū meū purè in sex vncijs, & me in alijs sex sub conditiōe, si nauis ex Asia venerit vsq; ad annū, & deficit dicta cōditio, & ego iussi dictū meū filium adire suā partē. & ita mihi acquisita est pars filij mei: nunquid per hoc accrescet mihi dicta mea pars? & dicit quod nō. credo tñ quod eā habebo, quasi accreuerit filio meo. Item quid si dictus Caius instituit

f Titio. cohęredi.

e Ex causa quoque. Quasi d. non solum in parte, in qua est institutus, sed & in parte, in qua est substitutus, & dic quod hęres erit ea delata, nō prius, & etiam sine alia cōditione. secus vbi per alium fit hæres: vt ff. eo. l. si sol'. & fi. Sed quid si vult habere vt cohæres iure accrescendi no vt substitutus? Dicunt quidā, quod p. & hic subaudiunt, si volunt. quod euidentius ostendit in hoc exemplo. vbi sunt tres hæredes. & vn' solus alteri substitutus: quo decedēte, si iure substitutionis veniat, solus habet: si iure ac res. ē dimidium: imo & alter cum eo veniat imo certè videtur, quod et si nolit: habeat tute substitutionis, & iure accrescendi. nam postea dicit, quod accrescit quoque ei inuito, q. d. ignoranti accrescit substitutio: quia & ei inuito, vt infra de re iu. l. qui po test. & facit C. de impub. & alijs subst. testamento. & de iure delibe. l. quidam. & ff. de vulg substit. l. sed & si. § filio. Vel dic ex causa quoque substitutionis, non solum iure accrescendi, & ignorans in vtroque quia & inuitus, vt subiicit. Item facit ff. de suis & legiti. hære. l. si ex pluribus.

f Erunt nanq; hæredes. Pater, & dñs: & secund' hoc bene dicit ide, & benè sequitur sunt enim &c. k hoc est falsum. imo manumissum, & emācipatū eq uunt vt ff. e. l. si solus. §. 1. quæ est contra. Dicergo erū hæredes filius, & seruus. Ratio aut quę sequit, ad subaudītum refertur, hoc modo: dixi vbi adierunt, secus vbi no adierunt. Tunc. n. dicimus idē quod supra f. quod habeat substitutionē, qui h bet institutionē. erunt nanq; &c. & quod dixi appendices. q. d. applicentur substitutiones eis qui habent institutiones. Non aut dicas quod pendeat substitutio ex institutione: vt vbi vna valeat, ibi & alia: & vbi non vna, nec alia: quia quandoq; valet una, & non alia, vt sup. de lib. & posth. l. 1. §. fi.

g Si ex causa. Dic patrem, & filium institutos: sed pater sub conditione. filius pure. Accur.

h Dicendum erit. Hoc ideo, ne semper euitaret implere conditionem, quod taceret, si sine ea iure accrescen di alia portio sibi daretur. & secundum hoc in potestate omnium. sed melius est dicere, quod pater iubendo filium adire, non acquirat hoc ipso ex sua persona suam portionem: quia defecerat conditio. alioqui seruus esset: vt ff. e. l. si ego. Sed bū sibi acquirit ex persona seruiture accrescendi, quasi accreuerit ipsi seruo, ne alioqui inueniatur pro parte testatus, & pro parte intestatus: qđ esse non debet, n. si in milite. vt Iusti. de hære. insti. §. non autem. Alij hic dicunt patrem insti tutu sub conditione potestatiua, & filium substitutū.

i Eum filium. Vel dic patrem.

k Suam. Scilicet patris. Acc.

Hic g. tinet exēplo, quod diffuse tractat M. Ci ce. li. 2. de iuē. Rhe. vbi cōstitutionem negotialē explicat.

Vnum

a Vnum iusserit. Scilicet adire. Acc.
b Aliū. Vt per illū fiat hæres, qui tñ pōt nolle adire. ut C. de hæt. inst. l. 3. & tunc habet iure accrescendi. ut C. quando non pe. par. l. 1. & facit ♃. l. prox.

Adire uidetur. Vt omnibus satisfaciat, nec admittitur probatio in contrarium. quia est fictio, non præsumptio. & facit ad hoc, qđ inuito accrescit C. quando non pet. par. l. 1. & 3. & l. si quis hæres. in princ. & C. de impub. & alt. subst. l. testamento. iura ignorare, & quibus nō, vi de Ale. cō si. 82. prima parte.

... bus filiis unū iusserit: [a] debebit & alium [b] filiū iubere adire.

P[omponius] ... ad ...n XXXVI.

SI ex sua parte dominus, vel pater adierit: necessariū [c] est iussum, vt filius, vel seruus cohæredes adeant.

I[dem] ... ad ...num. XXXVII.

HAeres in omne ius [d] mortui, non tantū singularum rerum dominium succedit: cùm & ea q̄ in nominibus sunt, ad hæredem transeant.

Qui unis unam partem videtur velle alteram accrescentē. Bar.

V[l]p[i]anus lib. xl... ad e... t[u]m. XXXVIII.

SI duo sint hæredes necessarii [e] instituti, quorū alter se abstinuit, [f] alter postea quàm prior abstinuit, se immiscuit: dicendum est, hūc non posse [g] recusare, quo min᷒ tota onera hæreditaria subeat. Qui. n. scit, aut scire potuit, [h] illo abstinente se oneribus fore implicitum: ea conditione adire uidetur.

Idem lib. xl... a... [edi]ctum XXXIX.

QVandiu potest ex testamēto adiri hęreditas, ab intestato non defertur. [k]

Qui repudiat paternam, potest adire pupillarem hæreditatem, si habeat cohæredem: aliàs secus. Bar.

Idem lib. ... num XL.

QVæsitum est, an liceat qs paternę hęreditatis nihil attigat, aliquid tamen propter patris voluntatem ...

Si ex sua. ... Caius instituit me. & filium meū, uel seruum, & ego adiui pro mea parte. certè non possum habere partem filij uel serui mei, nisi iubeam eos adire, & ipsi adeant.

c Necessarium. Secus in contrario ea su. & est ratio. ut ♃. eod. l. si ego contra. & facit ♃. l. px. in fi.

d ... Dic q̄ nō acquiritur patri iure institutiōis, sed accrescendi & ita intelligit ista gl. & facit ♃. de lega. 2. l. si mihi pure. secundum Bar. hic.

HAres in omne. ... Titius instituit sibi hæredem Seium, & decessit. certe Sei᷒ succedit ei non tantū in dominiū singularū rerū suarū, sed etiā in omne ius qđ ipse Titius habebat. vñ etiam ea, q̄ in nominibus sunt, transeut ad dictum Seiū iure hęreditario. Vl. [i]n omne ius. Si est un[um] alias nō in omne, sed uniuersum ius mortui: vt ♃. de uerbo. sig. l. nihil. & de reg. iu. [l.] hæreditas nihil & l. hæredem: & dic in id ius quod pōt ad hæredē transire. non ergo usus fructus, uel alia iura, quæ [c]um persona finiuntur. & facit ♃. de bon. pos. l. 1. 2. & 3. [i]n prin. & §. 1. & 2.

SI duo sunt. ... Institui mihi hæredes duos meos filios & decessi: & vnus eorum abstinuit se ab hęreditate mea prætoris beneficio. alter aūt postea se immiscuit. certe ille, qui se immiscuit omnia onera hęreditaria subire debet, siue uelit, siue nolit. & ratio plane redditur in litera. Sequens l. planissima est.

e Necessariū. Et sui. Acc.

f Abstinuit. Quod potuit: vt ♃. c. [l.] necessarijs. sed necessarius tantum non: vt Inst. de hęr. qual. & diff. §. 1.

g Nō posse. Etiam si uelit suam portionem recusare, quia est sibi imputandum, si adiuit sciens alium abstinuisse: secus si nondū abstinuisset: uel abstinuisset, sed hic ignorat quando habet locum: vt ♃. eod. l. cum hęreditate.

[h] Scire potuit. Cōsulēdo peritiores. sic ♃. de bo. pos. l. in bon. & ♃. de iur. & fac. ign. l. regula. §. sed iur. & hoc cum facile scire potuit: vt d. §. sed iuris: & arg. ♃. de uerb. sign. l. nepos Proculo. Item not. quod iuris ignorantia nocet hic in damnis. & sic est contra. supra, de iur. & fa. ign. l. error. in fi. & l. iuris ignorātia. & l. regula. Sol. hic fallit: ut & alias in ll. illis no. Vel dic fingitur hic scire: tum quia originem habet a lucro: tum q᷑ n᷒ agnoscebat in sua parte scienter, fingitur idem uelle in accrescente, ut hic subijcit. sed quidam reddunt rationem, quasi potuerit consulere peritiores.

i Et quis p̄sumitur ius ignorare ī l. leges sacratissimę. & l. fi. C. de legi. & quibus permittatur

k QVandiu. Nō defertur. fallit hæc regula ī. de hære. insti. l. si quis. Item non obst. ♃. vnde lib. l. vl. quia ibi non poterat adiri ex testamento vtpote deficiente cond. institutionis, q̄ erat, si emācipearetur intra decē dies. Item quid est, q᷒ alias dicit lex, qđ quandiu pōt dari cōtra tab. non dabitur secundū tab. ut ♃. de se. tab. l. æquissimu. in prin. & §. 1. de cōtra tab. l. illud. §. fin. nam contra tab. dat ab intestato: ut C. de coll. l. vt liberis. R̄n. non dat ab intestato eā, sed ex testamento: vt C. de col. l. filiæ dotem. & Inst. de bon. poss. §. sunt aut. & ♃. de bo. poss. l. sed cum. §. a. nec est dicendu dari eam ab intestato, nisi cum nullus adit ex testō. nā & tunc datur: vt ♃. de cōtra tabu. l. illud. in principio. Item quod dixi non dari secundum tab. quandiu habet locum contra tabu. non dixi, qđ de iure ciuili adiri non possit: unde forte adibit. Sed contra hæc d. l. illud. in fi. & facit ad hanc l. ♃. de reg. iu. l. quandiu. & supra, eo. nec is. §. fi. & infrà eo. l. illud. & l. in plurium & l. quandiu. & C. commu. de succes. l. antequā. & ♃. si tab. testa. nul. ext. l. 1. §. 1. & in Authen. de hære. & falc. §. ad hæc. collatio. 1. & supra, de testamen. tute. l. si quis sub conditione. in principio.

QVæsitum. ... Filium impuberem & Titiū institui mihi hæreds: & postea ita dixi, si filius meus adiuerit pro sua parte: & in pupillari ætate decesserit: substituo ei dictū titiū, & postea decessi: & postea dictus meus filius adiuit ꝓ sua parte, & ī pupętate decessit. Titius aut uult ei succedere ex substitutione: non aūt vult parte, in q̄ ta ego eum Titiū institui. ueniunt modo creditores mei, & conueniunt dictum Titium pro parte sua Titij, quam ipse Titius uō adijt. nunquid possunt? Et dicitur quod sic, ac si adiuisset hæreditatem meā pro sua parte, & idē est, si dictū Titium solum instituissem, & filium meum exhæredassem, & eidē filio dictū Titiū pup. substituissem. nā uō poterit Titius habere impuberis hęreditaté sine mea, & hæc ea sus colligit in litera, licet nō nimis plenè, secus āt esset si instituissem Titiū, & Semp. & filiū meū prædictū exhæredassem, & pup. ei substituissem dictū Titiū, & Sēp. adiuisset ꝓ sua parte. nā mortuo eo postea in pupillari ætate bene pōt Titius adire ex substitutione hæreditatem impuberis, & dimittere partē meæ hæreditatis. & idem esset si dictus Titius quē institui cū Sempron.

essel

habeat, uel faciat, an creditorib. paternis cogatur respondere: ut puta si impuberi fuerit substitutus. In qua specie Iulianus lib. xxvj. Digestorũ scripsit, incidere eum in edictum, si se immiscuerit impuberis hęreditati. Nam qui iudicium paternis oppugnauerit: non debet ex eadem hęreditate quicquã consequi. Sed Marcellus eleganter distinguit, multũ interesse, utrum ex asse fuerit institutus patris testõ, an ex parte: ut si ex parte potuerit sine metu, remota patris successione, impuberis hęreditatem amplecti.

Existentia sui hæredis confirmat tabulas pupillares ad commodum filij abstinentis. Bar.

[illegible]

XLI.

Filius, qui se paterna hr̃ditate abstinuit, si exhr̃dati fratris hæreditati se immiscuerit: & ꝓ hærede gesserit: poterit ex substitutione hęreditatem obtinere.

Existentia sui hæredis confirmat tabulas pupillares ad commodum filii, cui facta est substitutio Bar.

[illegible]

XLII.

Si pupil-

essei meus filius. & hoc uult dicere cum l. sequen. Viuianus.

Habeat. Ex substitutione facta filio.

Eum. substitutum. Acc.

In edictum. Forte illud, si quis omis. cau. test. l. 1. quanquam illud nõ uideatur prospicere creditoribus, sed legatarijs, & fideicommissarijs. Vel dic ꝙ aliud edictum erat qđ nõ habemus, qđ creditoribus paternis subueniebat hoc casu, ut paterna uideatur adita.

Hęreditati. Scilicet ipsa paterna hæreditate.

Nam qui. q. d. ex quo non uult paternam, dimittat & pupillarem & suã, uel utranq;, uel nullã. & est ad hoc ĩ. ad Treb. l. ita tñ. §. qui suspectã. & de contrahen. sub conditione. §. fin. & de ijs quib. ut indi. l. 5. §. qui principale. & de lega. præst. l. filium. §. omnibus. & §. nõ solum. & supra, de uul. subst. l. is qui.

Côcor. e. ex eo, extra, de re iud.

Oppugnauerit. Spernendo hæreditatem patris.

Consequi. Ratione pupilli.

Amplecti. Si ex asse, non: quia cũ nullus adit paternã, ergo uitiatur testũ primũ, & ꝑ cõsequẽtiã pupillare: ut supra, de uul. & pu. subst. l. 2. §. adeo. habeat igitur hic cohæredẽ, q adiuit. Et dic extraneu non pupillũ: quia tunc secus. ut ĩ. de uulg subst. l. sed & si. §. filio. quæ est contra. Et dic distinctionẽ quæ est C. e. l. quidã.

Filius abstinuit in qua erat institutus.

Fratris. Cui fuit substitutus ut in fin. l. & hoc potuit fieri: ut Inst. de pup. subst. §. non solum.

Obtinere. Imo eum non sit adita ex paterno, non tenet pupillare. ut ĩ. de uulg. subst. l. 2. §. adeo. & ĩ. l. prox. in fi. Sol. & hic alius cum filio fuit institutus, qui adiuit. Vel dic speciale in filio abstinente: quia adhuc uidetur esse hæres: ut ĩ. de fideicõ. lib. l. cum quasi. §. sed & si quis. Vel illud fauore libertatis. & sic tenebis primã. Vel dic speciale alia ratione: q a ab intestato erat habiturus eam. Nõ est ergo ei inuidendum si ex substitutione habeat qđ ab intestato erat habiturus. Sed ĩ contrarijs extraneus erat ex asse institutus: ad quod supra, de uulg. subst. l. si filius. Acc.

Si pupillus. Filiũ meũ impuberẽ, & Titium mihi hæredẽ institui, & decessi. Titius adiuit hæreditatẽ meã pro sua parte. impubes aũt abstinuit: & postea decessit dictus impubes, & Sempronius extitit ei hæres, nunquid ille Sempronius pro dimidia debet respondere creditoribus meis & dicitur quod non. & hoc fuit primũ dictum Iuliani, & bonum. Secundo dicit Iulianus quod si ego substituissem dicto impuberi dictum Sempronium tenentio eodem casu, quod ipse substitutus debet sustinere onera hæreditatis meę pro ea parte, qua impuberem institui. mea enim uoluntate successit filio meo impuberi prædicto, licet impubes a mea hæreditate abstinuerit. & hoc usque ad uersic. quæ sententia &c. Tertio dicit Iulianus in uersi. alioqui &c. quod si dictus Sempronius quẽ substitui filio meo impuberi esset frater, bene posset onera hæreditatis meę euitare, scilicet omittendo causam testamenti pupillaris. i. substitutionis, quã de eo feci filio meo impuberi. & ab intestato hæreditatẽ impuberis possidendo. & sine pœna põt hoc facere. nam non uidetur dictus Sempro. uoluisse fraudare edictũ, si quis omiss. cau. test. prospiciendo sibi, ne pupilli hæreditas implicaretur onerib. hæreditatis meę patris. dña aũt Mar. reprehendit in uer. quæ sententia &c. secundum dictum Iuli. in quo dixit Iuli. ut dictum est, ꝙ substitutus impuberi debet sustinere onera hęreditatis testatoris pro ea parte, qua impubes fuit institutus. etiã si impubes abstinuit se ab hære. & dicit ꝙ etiam eo casu nõ tenetur dictus substitutus: quia illud qđ dixit Iuli. esset contra utilitatem impuberis: quæ utilitas est: ut habeat successorem, qui pupillus de iure põt habere successorem etiã si ipse pupillus nõ sit hæres patris. quis enim uellet esse successor impuberis si timeret, quod propter successionem impuberis deberet sustinere onera hæreditatis patris, a cuius hæreditate abstinuit se impubes, ut dictum est. q d. nullus. siue ergo Sempronius prædictus succedat impuberi ab intestato, ut in primo casu Iul. siue ex substitutione, ut in secundo casu: non debet sustinere onera hære. patris, cum impubes se abstinuerit a patris hæreditate, ut dictum est. Tertium autem dictum Iul. remanet firmũ cum determinatione tamen domini Vlpian. cuius est hæc [illegible] dicit enim dictum [illegible] ipsa esse [illegible] endum dictum tertium Iulia. in fratres testatoris, & non in fratre impuberis. si enim esset dictus Sempr. frater impuberis, & esset substitutus impuberi, ut dictum est: & esset Titius institutus cum impubere ut dictum est: & adiuisset Titius pro sua parte, ut dictum est: & impubes abstinuisset pro sua parte ut dictum est: & postea decessisset dictus impubes, ut dictũ est: & substitutus uellet de iure ciuili omittere causam testa. pupillaris, & ab intestato hæreditatem impuberis possidere, sicq; sibi prospicere, ut onerib. hære. patris impubes nõ teneat: non põt hoc facere, cũ sit sine dubio necessarius hæres pr̃is de iure ciuili quantũ ad sustinẽda dicta onera hr̃ditatis. & h. d. a uer. sed ꝙ in fre &c. usq; ad §. si in societatẽ. credo tñ ꝙ sicut impubes ꝑ ꝑtorẽ habet ius abstinẽdi ab hr̃ditate patris: ita & frater suus ei substitutus. Si in societate. Titius meus filius me uiuo incohoauit societatẽ cũ quibusdam, & post mortẽ meã perseuerauit in eadẽ societate, nunqd ꝑpter hoc uidet se immiscere hæreditati meæ ut onerib. hęreditarijs teneat? Et distinguit, utrũ re coepta in dicta societate sub patrẽ, pfecit post mortẽ patris: & tunc uidetur se immiscere hæreditati meę: an nouã inchoauerit, & tunc non uidetur se immiscere. Quid si seruũ meum manumisit post mortẽ meã? certe bene uidetur se immiscere. Quid si dictus meus filius erat miles, & de castr. pec. emit a me seruos. & ego postea eum hæredẽ institui. & rogauit eũ, ꝙ dictos seruos manumitteret, & postea decessi, & ipse abstinuit se ab hr̃ditate mea, &

In P. Fl. incepit Iulianus li. [illegible] Digest. scribit, Si pupillus, &c.

& postea manumisit dictos seruos, nunquid uidetur se immiscuisse hǣditati meæ? Et dicit ꝙ nõ, nisi hoc eui denter ostendatur, quod quasi hæres manumisit. Viui.
a Si pupillus. Alias Iulianus lib. xxvj. Dig. scribit. sed tunc nõ habet paulo post, Iul. scribit, alias si pupillus.

Papinianus. §. quarta. in fi. §.
z Edictum. Quod coercet eos, qui omiss. causa testa, possident ab intestato: ut j. si quis omiss. cau. test. l. 1.
a Hæreditas. Quam adijt. Accur.
b Testatoris. Qui alias ab intestato erat habiturus bona impuberis: qa patruus. Accur.

lus [a] paterna hęreditate se abstinuisset: [b] deinde ei aliquis hæres extitisset: Iulianus scribit, non esse eum [c] compellendum creditoribus paternis [d] respõdere: nisi substitutus ei [e] fuisset. Inclinat [f] enim in hoc, vt putet [g] substitutũ [h] etiam patris [i] onera subiturum. [k] Quæ sententia a Marcello rectè notata [l] est. Impugnat [m] enim vtilitatem pupilli, qui [n] ipse saltem [o] potest habere successorem. [p] Metu enim onerũ patris timidius quis [q] etiã impuberis [r] hæreditatem adibit. Alioqui [s] (inquit) [t] & si frater [u] fuit, omissa causa testamenti ab ĩtestato possidebit [x] hæreditatem, & quidem impunè. Nec enim videtur [y] voluisse fraudare edictum, [z] qui sibi prospicit ne oneribus patris, pupilli hæreditas [a] implicaret. Sed quod in fratre scripsit, credo ita intelligendum, si non impuberis frater fuit, sed testatoris. [b] Cæterum [c] vtique si frater a patre fratri impuberi substitutus sit: sine dubio necessarius hęres existet. [d]

Qui perseuerat in inchoatis in uita patris, se uidetur immiscere, secus si noua inchoaret. Barto.

Si in societate, quam uiuo patre inchoauerat filius, post mortem patris perseuerauerit: Iulianus rectè distinguit interesse, utrum rem cœptã sub patre perficiat, [e] an nouam inchoauerit. Nam si quid nouum in societate inchoauit: [f] non uideri [g] miscuisse hǣditati patris, scripsit.

Qui manumittit seruum paternum, uidetur se immiscere, secus si seruum castrensis pec. lii. h. d. cum §. seq. Bart.

Si seruũ paternum filius [h] manumiserit: sine dubio miscuisse se paternæ hæreditati uidebitur. Proponebatur filius a patre de castrensi peculio seruos comparasse, eosque a patre manumittere rogatus, cum hæres esset ab eo institutus. quęrebatur si se abstinuisset paterna hæreditate, eosque manumisisset: an

b Abstinuisset. Per in inte. rest. postquã se immiscuerat. Vel dic ab initio se abstinuit, sed habebat cohæredem, qui adiuit, uel nullum habebat ut iam dicam. Accur.
c Eum. Scilicet hæredem pupilli.
d Paternis. Id est, patris pupilli.
e Ei. Id est, pupillo. Accursius.
f Inclinat. Scilicet Iulianus, p hoc ꝙ dicit, nisi substitutus.
g Vt putet. Sed male. ut statim subiungit.
h Substitutũ. Scilicet pupilli.
i Patris. Pupilli.
k Substitutũ. Hoc ideo, quia patris uoluntate succedit. Azo.
l Notata. Id est reprehensa.
m Impugnat. Sententia Iuliani.
n qui. pupillus.
o Saltem. Et si patri non habeat.
p Successorẽ. Substitutũ. Scilicet quẽ suus pater nõ habeat, & hoc notat saliẽ: sed si nõ tenet paternum, quo tenet pupillare: ut s. de uul. subst. l. 2. §. adeo. & ĩ. eo. l. quæ situ. in fi. Rñ. pater nõ habuit hunc, sed alium: uel pater nullum alium habuit: & tenet eius testamentum, licet hic abstinuit: quia semel fuit hæres: sed per restitutionem est abstentus: unde nihilominus hæres permanet: ut ĩ. de mino. l. & si fine. §. sed ꝙ Papin. vel dic quod ab initio abstinuerit. sed nihilominus remanet hæres, ut j. de fideicomis. lib. l. eum quasi. §. sed & si quis.
q Quis. Substitutus impuberi. Accur.
r Impuberis. Scilicet tantum, non patris.
s Alioq. Prędicta in extraneo instituto, alioqui &c.
t Inquit. Iul. temperando quod dixerat. Vel dic Marcellus. q. d. & si uerum dixisset Iul. alia uia occurreretur eius dicto.
u Frater. testatoris: ut j. apparet ibi, sed quod &c.
x Possidebit hęreditatem. Scilicet impuberis. & hoc innuit, cum postea dicit, pupilli hæreditas implicetur.
y Nec enim uidetur. No. non committit dolum, qui tandem repellit. sic infra de lega. 2. l. cum pater. §. Titio. & infra, si quis omis. causa. test. l. qui autem. §. non simpliciter. & l. mater. §. 1. & s. de inoffi. testa. l.

Dolũ non cõmittit, q fraudẽ repellit.

c Cæterum. Nam frater pupilli respõdebit creditoribus paternis: alioqui nõ bene continuatur: nisi sic exponas. Sed hic quæritur, utrum ille frater impuberis erat institutus in parte, & substitutus in alia parte: an substitutus tantum? primo casu põt paternam repudiare, & pupillarem adire. ut de uulg. substit. l. si filius. Iteĩ do nec pupillare tenet: ut a. de uulga. substit. l. 2. §. adeo. Respon. fuit hic institutus pro parte, & substitutus in alia: & non exponas: ut dicas eum teneri creditoribus patris, Sed ita, frater testatoris existat uoluntarius, sed frater pupilli necessarius: quia quod possum &c. ut de uul. substitu. l. sed si plures. §. 1. Azo. & erit hic necessarius patri, uel etiam fratri ut d. l. dicitur. H, sed & tunc poterit adire ex substitutione, & impetrare separationem bonorum paternorum ex æquitate prætoris, ut ã. de uulg. substit. l. si filius. & hoc dixit hic R. licet abstinere possit. Vel aliter intellige l. illam, ut ibi nota. & adde distinctionẽ, quam feci ad solutionem multarum legum. C. eo. l. quidam. & supra eodem, lege 1. & 2. & s. de uul. subst. l. sed & si. §. filio. & l. si filius. & s. eo. l. quæ situm.
d Existet. Patri, necnon impuberi: sed poterit abstinere a paterna, si vult: vt supra, de vulga. subst. l. si filius.
e Perficiat. Et tunc adire uidetur.
f Inchoauit. Post mortem patris.
g Non uideri. Hoc ideo, quia sui iuris factus uoluntati paruisse dici non potest: quia huic rei non assensit. ubi uero cœptam patris iussu perfecit: patris iussui parẽdo adire uidetur. Azo. sic alias refert perficiat quis cœptum, an inchoet nouum: ut supra, pro soc. l. si idq̃, §. si filius. & supra, de admi. tut. l. tutorem qui. & supra de tu. & ra. dis. l. si postea. & supra, de neg. gest. l. eum actum. & l. Proculus. & l. at qui natura. & l. nã & Sernius. & de mino. l. 1. §. si. & §. scio.
h Filius. Suus, secus in emãcipato: quia de iure ei illi sola

sola voluntate adire non potest; sed quædã solennitas in bon. poss. petenda ibi desideratur: vt C. eo. l. 1. quæ est contra. Item secus in milite: vt j. §. proxi.

a Calumniam. Speciale in milite: vt s. prox. §. Vel est hoc ideo, quia primo se abstinuerat vt ipsa litera dicit: & hoc constabat, vñ non est in eo speciale, imo idẽ est ĩ quolibet alio. Azo. vt C. de repu. hę. l. sicut. & facit qd̃ not. sup. eo. l. pro hærede. §. Pompo.

miscuisse se paternæ hæreditati videatur? Dicebamus, nisi euidẽter quasi hæres manumiserit: nõ debere eum calumniã [a] pati, quasi se miscuerit hæreditati.

Per seruum hæreditarium non potest quæri aliquid, quod sit hæreditatis. Bar.

Iulianus lib. xxx. Digesto. XLIII.

HAeres per seruum hæreditariũ eiusdem hęreditatis partẽ, [b] vel id quod eiusdem hæreditatis sit, acqrere non potest.

Gesta per pupillũ bona fide habentur rata, eo per restitutionem absente. Bar.

Idem lib. xlvij. Digestorum. XLIIII.

HAeres per seruũ. CASVS. Instituit mihi Titiũ hæredẽ, & decessi. Titius iussit seruo q erat in hæreditate mea, vt dimidiã hęreditatis meæ apprehenderet, vel etiam equum hęreditariũ. & ita fecit seruus. certè non acquirit dicto Titio.

b Partem. Quotã. & sic no. quod nec pars, nec res singularis hæreditatis ratione proprietatis, vel possessionis, vt hic, nec tota hæreditas, nec aliqd aliud quæritur per eum: vt j. de acqui. re. do. l. per hæreditariam. & l. hæreditas. & de acq. poss. l. 1. §. veteres. nec obs. j. de acqui. pos. l. 2. §. itẽ acquirimus. qa ibi improprie dicit hæreditarius. i. hæredis: qui iam adiuit. Sed quæ est ratio? Rñd. quia antequam adeat. nõ est suus. igitur p eũ non quærit postea quam adijt. non quęrit p hęreditariũ: quia suus est factus, cũ desijt esse hęreditarius: nisi impropriè quoqs ut mõ dixi. Alij dicunt rationem esse urgentẽ disputationẽ. ut Ioan. Alij dicunt, quia dedignat per comparẽ quæri. nã & asinus auribus intumesceret, si per comparẽ se videret cõprehendi. Itẽ est & alia bona ratio, quia hęreditas in qua est institutus non põt per aliũ acquiri: vt j. eo. l. per procuratorẽ. [a] licet secus sit in ea, in qua seruus est institutus. Nec obs. q dicitur in d. §. veteres, per seruũ legatum, vel donatũ posse q̃ri. nam hæc nomina, vel participia designant titulos. vnde licet sit factus dñs legatarius, adhuc seruus legatus dicitur: & ita de cæteris. sed hoc nomen hæreditarius designat [1] dominã hæreditatẽ. s. vnde non dicitur hæreditarius: si factus est hæredis.

Asinus intumescit, cum per cõparem videt se comprehendi.

a Aliàs incipit lex Paula.

1 Est tñ dña rei legatæ, qđ est verũ tempore aditæ hęreditatis, in l. a Titio. j. de fur. & l. si hæredis seruus. in fi. de le. 1.

QVoties. CASVS. Filiũ meum pupillũ mihi hæredẽ institui, & ei tutorem dedi. & decessi. & dictus meus filius extitit mihi hæres. & quædã prædia hæreditaria vendidit cũ authoritate tutoris, & bona fide Sẽpronio. postea videns tutor, q nimis erat onerosa pupillo hæreditas mea pp æs alienũ ĩminẽs, petit resti. in integ. nomine pupilli: & ea habita abstinuit ab hæreditate, & ita creditores mei acceperũt bona hæreditaria. nunquid poterunt dicti creditores recuperare dicta pdia a dicto Sẽpronio? & dr̃ q non: nec est vis vtrum dictus pupillus sit idoneus ad satisfaciendum Sempronio qui emit, an non: quia semper erit Sempronius securus. Viu.

c Et abstinuit per in integ. restitutionem.

d Bona fide gesserit. Vel ipse, vel eius tutor. secus si mala: vt j. quæ in frau. cred. l. pupillus. & de cond. inde. l. tutores. & l. non est nouum. Acc.

e Fundum. Ex hæreditate. & facit ad hanc legẽ, j. de bo. auth. iudi. poss. l. si nõ expedierit. §. 1. & s. de min. l. in integrum. & l. si mulier.

QVoties pupillus patri hæres extitit, & abstinuit [c] se hęreditate: quamuis patris bona sub creditoribus fiant: tamẽ rata haberi debent, quæcunque pupillus bona fide gesserit. [d] & ideo ei, qui fundum [e] tutore authore a pupillo emerit, succurrendum erit. nec interest pupillus soluendo sit, necne.

Aditio hæreditatis non est opera: ideo requiritur iussus domini. Bar.

Idem libro j. ad Vrseium ferocem. XLV.

ADitio [f] hæreditatis non est in opera seruili. Idcirco si seruus dotalis adierit, [g] actione

ADitio hæreditatis. CASVS. Hęc. l. ponit unã regulã, ad quã ponit, siue subijcit tria exẽpla, & in fine respõdet taciæ obiectioni, quæ posset fieri contra regulam. Regula autẽ est talis. Aditio hæreditatis nõ est in opera seruili. Primũ exẽplũ regulæ est tale: Habeo seruum in dotẽ ab vxore mea, & sic oĩa, quæ acquirit dictus seruus ex operis suis, debent ad me pertinere. Modo pone, q dictus seruus fuit ĩstitutus hæres a Seio. & adiuit hæreditatẽ. nunquid debet ad me ptinere dicta hæreditas, ita q soluto matrimonio nõ tenear restituere vxori meę, an vero tenebor ei restituere? Et dicitur q teneor ei restituere: & hoc ideo, quia aditio hæreditatis nõ est in opera seruili. si non est ĩ opera seruili, ergo mihi viro non acquiritur. Scd̃m exẽplũ regulæ est tale. Titius, & Sempronius inierũt societatẽ inter se q̃stus, & cõpendij: & ita quicquid quilibet eorum acquirit ex operis suis debet esse cõmune. Quid ergo si unus eorũ institutus fuit hæres a quodã tertio, & adiuit hęreditatẽ? nũquid dẽt esse cõmunis? & dr̃ q non, imo illius tñ, qui fuit ĩstitutus: quia ut dicit dicta regula, aditio hæreditatis nõ est in opera. Tertiũ exẽplũ regulę est tale: ego habeo usumfr. in Sticho, & Titius proprietatẽ. & sic acquirit mihi dictus seruus quicquid acqrit ex opis suis. pone ergo, qđ dictus seruus fuit hæres institutus a Caio. nunquid pot iussu meo adire hæreditatẽ dictus seruus? & dicitur q non: quia ut dicit dicta regula, aditio hæreditatis non est in opera. Tacita ãt obiectio quę posset fieri regulę est talis. pone, qđ ego bona fide possideo Titiũ liberũ hominẽ. & ita quicqd acqrit ex opera sua, mihi acquirit: pone ergo q Caius instituit eũ hęrede pp me. nunquid possum eũ iubere adire, & dicit q sic, & mihi acquiret. ergo vr̃, q aditio sit in opera. sed rñdet iuriscõ. & dicit, q in dicto casu nõ videt mihi acqrere dictus liber homo dictã hæreditatẽ ex opera sua, imò ex re mea. fuit enim institutus propter me, vt dictũ est: sicut acqreret mihi stipulando, & p traditionẽ accipiẽdo ex re mea: & ita non obs. dicta oppo. Viu.

f Aditio. Ponit lex ista unũ, quod dicit in primis verbis: & illud nititur probare esse verum tribus rationibus, siue arg. siue exẽplis. quarto inducit arg. in cõtrarium, siue rationem: & ei respondet. Primum est illud, idcirco &c. Secundum: & cum quæstus &c. Tertium, præterea &c. Quartum, & quod quibusdam. Et ei quarto ar. in contrarium respon. cum dicit, potest verum esse, vt intelligatur &c. Azo.

g Adierit. Ad hoc. s. solu. mat. l. si dotale. & de pecu. l. hinc quæritur. §. potest Accur.

Ex

de dote eam hæreditatẽ mulier recuperabit: quáuis ea, quę ex operis [a] do talium seruorum acquiruntur, ad virum pertineant. Et cum quæstus, & compẽdii societas initur: quicquid ex operis suis socius acquisierit, in medium conferet. Sibi autẽ quisq; hæreditatẽ acquirit. [b] Præterea nec fructuarius quidem seruus iussu eius, qui vsumfructum in eo habet, adire hæreditatem poterit. [c] Et quòd à quibusdam respondetur, [d] si liber homo, qui bona fide mihi seruiebat, propter me [e] hæres ĩstitutus erit, posse eum iussu meo adire hæreditatem: potest verũ esse, vt ĩtelligatur nó opera [f] sua mihi acquirere, sed ex re mea: [g] sicut stipulando, & per traditionem accipiendo ex re mea, mihi acquirit.

Quæstio falsi non impedit additionem eius, qui suo facto est certius de virib. testamenti. Bar.

Aphricanus libro 3. quæstio. XLVI.

Cvm falsum testamẽtum diceretur: si quidem ipse hęres accusaret: [h] quoniam certus esse debeat [i] se falsum non fecisse, rectè adibit hæreditatem. si autem alius argueretur, citra conscientiam eius: [k] [l] non potest adire: [l] quasi dubitet verum esse testamentum.

Iussus reuocatur furore superueniente. Bar.

Idem libro iiij. quæstionum. XLVII.

QVi seruum suum hæredem institutũ adire iusserat, prius, quã ille adiret, furiosus est factus. [m] Negauit [n] rectè seruum aditurum: [o] quoniam non nisi voluntate domini acq̃ri hæreditas potest: furiosi autem voluntas nulla est. [p]

Furor superueniens non reuocat ea, quæ sunt perfecta vigore mandati, sed impedit perficienda. Bar.

Paulus libro primo manualium. XLVIII.

SI quis alicui [q] mandauerit, vt si æstimauerit [r] peteret sibi [s] bo. pos. & postquã ille petiit furere cœperit: nihilominus acq̃sita [t] est ei bono

a Ex operis. uel ex re mariti: ut C. de rei uxor. actio. §. cumque. & supra, de iure dot. l. si legato.

b Acquirit. Vt & supra, pro so. l. cohęredi. & ll. se. & l. duo. §. fi. hoc aũt, nisi sint socij omnium bonorum: ut in eo. tit. l. 3. §. 1. uel nisi contẽplatione societatis sit reliquis institut⁹, ut arg. 3. in fine huius l. & no. s̄. ꝓ soc. l. sociũ qui. §. fi. & l. seq.

c Hæreditatem poterit. Vt s̄. e. l. si quis mihi. in princ. & dic ut ibi no.

d Respõdetur. Vt j. de acquit. re. do. l. liber homo.

e Propter me. Qđ præsumitur si dicat illum seruũ illius: vt C. eo l. cum aliquis.

f Non opera. Quia liber homo est.

g Sed ex re mea. sic j. de acq. re. do. l. liber homo. & supra, de uulg. subst. l. sed si plures. §. in arrogato. & facit Inst. per quas ps. §. itẽ nobis acquiri. quod serui. & qđ ibi not. & d. l. liber homo. Item facit supra, de usu. & hab. lege, per seruum.

CVm falsum. CASV. Cum Titi⁹ diceret se meũ hęredẽ. & monstraret testm̃, in quo dicebat se a me istitutum: uenit Seius, & dixit dictũ testm̃ eẽ falsum, & dictũ Titiũ accusauit de falso. nũquid põt dict⁹ Titius adire hæreditatẽ meã? & dicitur quod sic. certus enim debet esse se falsum testamẽtum predictum non fecisse si autem dictus Seius accusatet, & argueret Caium, falsum fecisse dictum testamentum: citra conscientiam dicti Titij, non potest adire hæreditatem meam dictus Titius. potest enim dictus Titius iuste dubitare, utrum sit uerum dictum testamentum, uel falsum. & sic cum dubitet de uiribus testamenti, adire non potest. Vi.

h Accusaretur. Si autem hæres accusaret falsum, tunc habet locum quod dicitur C. de ijs quibus ut indignis. l. alia.

i Debeat. De facto suo: ut supra, ad Vell. l. quanquam. supra, de iur. & fac. ign. l. plurimum. quandoque tamẽ & suum factum dicitur quis ignorare iustè: ut supra, de cond. inde. l. sed si me. de pac. do. l. inter. §. 1.

K Eius. Scilicet heredis. Acc.

l Non põt adire. f. q̃a iusta est ignorantia alterius facti. ut j. ꝓ suo. l. fi. Et not. citra cõscietiã, ut si ꝓbabiliter in alieno põt scire. & tunc põt adire: ut j. e. l. Pantonius. §. rei. q̃ est. ar. contra. & hoc subijcit, quasi dubitet &c. ad qđ j. e. l. sed & si de sua. §. cũ aũt. & facit s̄. e. l. cũ q̃dã. in fi. & l. nec is. in prin. Sed cõtra, C. de edi. diui Adr. tol. l. 2. Sol. ibi iam adierat cum quæstio quasi falsi fuit mota. Vel hic tractatur de aditione q̃ fit uolũtate sola, & tribuit dominiũ: ibi de sola possessiõe, q̃ datur a parẽte scripto.

QVi seruũ. A. V Titius Stichum seruũ suũ hæredẽ a Seio istitutũ iussit hædĩtarẽ adire: prius autẽ quã Stichus adiret, furiosus effectus est dictus Titius: certè nõ rectè adibit amodo Stichus. & est ratio: q̃a Titio non põt acquiri hæreditas, nisi sua Titij uoluntate: ipse autẽ est furiosus, ergo nullã habet uoluntatẽ. Secus autẽ esset si Stichus adiuisset, uel bono. poss. petijsset, antequã Titius inciperet furere: q̃a tũc bene est acquisita Titio bon. pos. Item secus esset. si Titius cęperit ante furere, quã seruus suus Stichus peteret bonor. pos. & post petitam efficiatur sanæ mentis, & ratum habeat q̃a tũc acq̃rit ei Titio. & h. d. cũ l. seq.

m Est factus. Qui iussit. i. dominus.

n Negauit. Aphricanus. de se enim in tertia persona loquitur. sic no. supra, sol. ma. l. diuortio.

o Seruum alienum. Infra eod. l. cum hæres. in princ.

p Nulla est. Vt j. de reg. iur. l. furiosi. sed aliq̃n tacita in eo dicitur uoluntas esse: ut & s̄. so. ma. l. 2. §. uoluntatẽ. & s̄. de ijs, q̃ sunt sui uel alie. iuri. l. patre. & facit, j. l. proxi. & l. si per epistolam. & s̄. eo. l. si quia mihi bona. §. fi. Acc. ADDITIO Dic quod ista iura allegata loquuntur in retinendo: hic loquitur in acquirendo de nouo. Vel dic melius, quod in d. §. uoluntatẽ. si sanæ mentis esset, nõ posset cõtradicere. In l. patre non sufficit uoluntatẽ cessare: imo requiritur expressus dissensus: ut de diuor. pet to. furiosus aũt nõ dissentit: quia uoluntatẽ non habet secundũ Bart. hic.

q SI q̃s alicui. Filio vel seruo institutis, ut s̄. e. l. si q̃s mihi bona. §. iussũ. Vel dic ꝓcuratori: ut j. de bo. pos. l. 3. §. acquirere. in aditione secus: ut j. eo. l. placet.

r Si æstimauerit. Bene enim põt sic mãdari. ut j. eo. l. cum qui. §. 1. & supra, eo. l. si quis mihi bona. §. pater.

s Sibi Mandati. Acc.

t Acq̃sita. Retinet enĩ eã quare q̃ iuris est: sicut eã. q̃ facti est: ut j. de usu. l. nũq̃. § si seru⁹. & j. de acq. pos. l. fi. is. nã & matrimonium: ut s̄ de ijs q̃ sũt sui, uel alie. iu. l. p̄re. ille

t No. ex hoc text. & gl. con sciẽtiã verũ eẽ iudicẽ. sic alibi in glo. vnica, q̃ multũ a do. Ia. cõmendat I §. sed istę. col. 25. Inst. it. de ac. situata in l. senip in cõiũctionibus. in fi. de reg. iu. qui cõsciẽtiã bonã virum dicit. sic B. Tho. ut à dicto Ia. so. in §. p̄ all. refertur, tenuit 2. 2. q. 68. art. 1.

rũ possesio. Quòd si antè quàm ille [a] petat, is, qui mandauit petendam, furere cœperit: dicendũ est, nõ statim ei [a] acquisitam [b] bonorum possessionem. Igitur bonorum possessionis petitio ratihabitione debet confirmari. [c]

Tutor qui non gerit, sed qui gerere potest, authorari potest. Bart.

Aphricanus lib. iiii. quæstio. XLIX.

PVpillum etiam eo tutore authore, qui tutelam non gerat, hæreditatem adeundo, obligari ait. [d]

Morte tutoris reuocatur mandatum factum ab eo. Bartolu. Vel sic. Epistola de adeunda hæreditate a tutore scripta non habet effectum, si tutor moriatur ante aditam hæreditatem.

Modestinus lib. singulari de heurematicis. L.

SI per epistolam seruo pupilli tutor hereditatẽ adire iusserit: si post subscriptam epistolam tutor moriatur antè quàm ex epistola seruus adiret: nemo dicturus est, obligari postea pupillum hæreditati. [e]

Si dubitatur de uiribus testamenti, non potest adiri hæreditas. Bart.

Aphricanus lib. iiii. quæstio. LI.

EVm, qui duobus testamentis [f] eiusdem testatoris hęres scribitur cùm dubitet, num posterius falsum sit, ex neutro [g] eorum posse adire hæreditatem placet.

Etiam in mandatis habet locum argumentum a contrario sensu. Vel sic, Non ualet aditio si non est seruata forma iussus. Bart.

Filiusfamilias hæres scriptus patrẽ suum certiorem fecerat, uideri sibi [h] soluendo esse hæreditatem. [i] pater rescripserat, sibi parum idoneã renunciari: [k] itaq; [l] debere eum diligentius

[a] P. Fl. dicendum nõ esse statim ei &c.

[a] Ille. Filius uel seruus uel similes.

[b] Acquisitam. Sicut ergo morte reuocatur mandatũ petendæ bon. poss. ut j. rem rat. hab. l. si is. & j. e. l. si p epistolam. & sicut per pœnitentiã: supra, e. l. si qs mihi bona. § fin. sic per furorẽ: vt hic: & j. l. prox. Non ergo ob. j. de cond. inde. l. indebitũ. quia ibi non fuit mandatum reuocatum expressè vel tacite.

[c] Confirmari. Per furiosum factum sanæ mentis: ut C. de cur. fur. l. fi. §. tali. & intra tempora petẽdæ bonorum possessiõis. ut j. rẽ ra. ha. l. bonorum. in prin. quæ tñ tẽpora cum sint vtilia, furioso non cedunt: ut j. de bon. poss. infan. fur. cõ. l. 1. in princ. & facit j. de bo. pos. l. fi. Vel dic procuratorem: vt arg. j. eod. l. Antistius. §. fi.

PVpillum. CASVS Titius pupillus habens duos tutores, quorum vnus administrabat, alius non, fuit hæres institutus a Seio: & eam hæreditatẽ adiuit eũ authoritate illius tutoris, qui non administrabat. nunquid obligatur hæreditati? Et dicitur quod sic. quãuis n. dictus tutor non administraret. tamen non erat ei interdicta administratio.

[d] Obligari ait. Contra. j. de aut. tut. l. & si pluribus. Sed ibi non fuit concessa. id est, denegata. hic autem concessa fuerat, licet non gereret: uel si non fuerat concessa, non tamen denegata. Azo. & facit ad l. istam j. de sol. l. quod forte. §. 1. & C. de iure delib. l. potuit. & supra, eo. l. more. & l. pupillus. & Inst. de aut. tut. §. neque. & supra, de auth. præst. l. obligati. §. antep. Acc.

SI per epistolam. CASVS Titius pupillus habebat seruum, & habebat tutorẽ Seium. dictus seruus fuit institutus hæres a Caio: & dictus tutor absens misit epistolam dicto seruo, in qua iussit ei, ut adiret hæreditatem dicti Caij: & in fine epistolæ subscripsit dictus tutor nomẽ suum: & postea decessit dictus tutor, antequam seruus adiret ex epistola: & postea seruus adiuit. nunquid obligatur dictus pupillus dictæ hæreditati? & dicitur quod non. & h. d. Vi.

[e] Hæreditati. Quia voluntas q̃ fuerat, deficit: vt sup. eo. l. qui seruũ. & l. si qs mihi bona. §. fi. & j. rẽ ra. ha. l. si is. si ergo nõ defecisset, teneret aditio. vt hic dicit. & sic est contra, j. de auth. præst. l. obligari. §. tutor. & Inst. de auth. tut. §. tutor. vbi dicit, quod præsens debet esse, sed illud est pupillus contrahit cũ alio, hic quasi contrahit. Vel ibi authorat pupillo: hic iubet seruo. & sic iussus inter absentes: ut s. e. l. si qs mihi bona. §. iussum. Itẽ hoc qñ pupillus est infans, alias & ipse debetet iubere: ut C. eo. l. potuit. Ac.

EVm qui. CASVS Titius fecit testamentũ, & instituit sibi heredẽ Seium, postea fecit aliud testamentũ, & istituit sibi eundẽ Seium. dubitat aũt dictus Seius, an posterius testm̃ sit falsum, uel nõ. Nũquid ex aliquo dictorum testamentorũ põt adire hæreditatem? & dicitur q̃ non. non enim põt dubitare de secundo, quin dubitet an primum ualeat. Filiusfam. Titius filius meus Imolæ existens fuit hæres institutus a Seio. ipse autem meus filius misit literas mihi Bononiæ existenti, in quibus continebatur quod sibi filio uidebatur esse soluendo hæreditas dicti Titij, & ideo uolebat adire, si mihi placebat. ego autem rescripsi ei, quod quidam renunciabant mihi dictã hæreditatem non esse soluendo, & ita scripsi ei, quod ipse deberet diligentius explorare, an dicta hæreditas esset soluendo, & ita adiret eam, si idoneam comperisset. filius autem meus prædictus meis literis acceptis hæreditatem adiuit, non explorãdo aliter. nũquid obligauit hæreditati me patrẽ? & dicitur quod non. Sed quid si ita dixisset dictus filius in adeũdo: adeo hæreditatẽ si soluẽdo ẽ. nunq̃d ualet aditio? & dicitur quod non. actus enim legitimi non recipiunt conditionem. Viu.

[f] Eum qui duobus testamentis. Diuersis temporibus factis.

[g] Ex neutro. Ex ultimo non: quia dubitat, an falsum sit ex primo non. quia cum dubitat an ultimum sit uerum, ergo dubitat an primum sit irritũ: ergo an valeat. igitur adire ex eo non põt: nisi accusaretur de falso ipse: ut supra, eo. l. eũ falsum. & l. hæres. & l. sed & si de sua cõditione. §. cur autem. & l. cum quidam. §. fi. & l. nec is. in prin. & idem intellige si dubitet, an ultimum sit solẽne, uel minus solẽne. quando ex neutro adire põt: quia si est solẽne, primum tollitur: ut Instit. quib. modo. test. infir. §. 1. & j. de secun. tab. l. 1. in princip. alias nõ: ut d. §. ex eo. nisi i duobus casibus: ut C. de test. l. hac cõsultissima. §. pẽ. & l. sancimus. si autẽ uterq̃ sit solẽne testamentũ, nec appareat q̃d prius, uel posterius, habebit locum quęstio mota a domino. R. Azo. quam no. C. de edic. diui Adri. tol. l. fi.

[h] Videri sibi. Filio. Acc.

[i] Hæreditatem. Sibi delatam.

[k] Renunciari. A quibusdam.

[l] Itaq. Quę pro &: sic sunt verba remissiuæ epistolæ patris

explorare, [a] & ita adire, si idoneam cõperisset. Filius acceptis literis [b] patris, adijt hæreditatẽ. Dubitatum est, an rectè adijsset. Probabilius dicetur, quamdiu persuasum ei [c] non sit, soluendo esse hæreditatem, patrem non obligasse. [d]

Hæreditatis aditio non recipit conditionem. Bar.

Sed & si quis ita dixerit, [§] Si soluendo hæreditas est, adeo hęreditatẽ, [§] nulla aditio est. [e]

Si pater est furiosus, filius potest adire, & sibi quærere sine iussu. Bar.

Martianus lib. iiij. institutionum. LII.

CVm heres institutus esset filius, & hẽret patrẽ furiosum, in cuius erat ptãte: [f] interponere se suam beneuolentiam, diuus Pius rescripsit: vt si filiusfa. adierit: perinde habeatur, atq; si pater fam. adijsset: permisitq; ei, & seruos hæreditarios [g] manumittere. [6]

Non expectatur cõditio, cuius euentus nihil operatur. Bar.

Qui ex parte hæres institutus est purè, ex parte sub conditione solus: [h] etiam pendente conditione si adierit hæreditatẽ, ex asse hæres erit: qa solus hæres futurus est omnimodo: [i] nisi habeat in conditionalem [k] partem substitutum.

Etiam hæredi hæredis acquiritur pro parte portio in conditionis euentum. Bar.

Caius lib. xiiij. ad legem Iul. & Pap. LIII.

QVi ex duabus [l] partibus hæres institutus fuerit, ex alia purè, ex alia sub cõdõne: & ex pura institutiõe

patris: & nõ habeas ibi. §. filius. secundũ R. qđ placet: vel dic, itaq;, illatiuũ. & est resp. & erit ibi. §. filius.

[a] Explorare. Scripsit pater secundum R.

[b] Acceptis literis. Quibus pater scripserat hęreditatem uideri sibi parum idoneam. Ro.

[c] Ei. Scilicet, patri. Vel dic filio secundum eundem casum. R. vt supra, eo. l. si quis mihi bona. §. pater.

[d] Non obligasse. Hæreditati, id est, filius non obligauit patrem hæreditati, per verba epistolæ, vel per aditionem, vel ergo nõ habeas §. secundum R. vel potest vterque §. legi per se: vt dicas, quod illud itaque, sit illatiuum, & incipiat ibi respõsio. & verba quæ præcedũt, videri sibi &c. sunt verba remissiuę epistolæ patris. nam hoc ipso videtur ei mandare, & permittere adire, si est idonea. Vel forte ita subiunxit, quod ipse filius deberet explorare, & videre, an esset idonea, vel non: & ita adire: vel nõ adire: vt supra, eo. l. si quis mihi bona. §. pater. Seqnẽs §. loquitur, quando pater direxit epistolam quandam filio, ut adiret hęreditatem cuiusdam, quę filio deferebatur, si persuaderet sibi, id est, filio idoneã: & postea expone persuasum ei non sit. s. filio. Vel dixerat pater, si persuaderetur sibi, id est patri, & postea, expone ei, id est patri, & sic differt unus ab alio, cum non fuerit hic nisi una epistola, scilicet patris. Item plenius scripsit quam supra. Accur.

[e] Aditio est. Vt ĩ. de reg. iur. l. actus.

CVm heres. CASVS. Quamuis fili[9] in potestate patris constitutus non possit adire sine suo iussu: ut supra, l. prox. in fi. tñ. si pater est furiosus, põt adire filius ab aliquo institutus. Qui ex parte. Institui mihi hęredem Titium pro dimidia pure, & ex alia dimidia institui eundẽ sub cõditione, & decessi: postea Titius adiuit pro dimidia, puta pendente conditione alterius dimidię: certè ex asse hęres est: sed & si decedat Titius prędictus ante dictã conditionem existentẽ, & postea extiterit conditio: non solũ pars, quã adiuit Titius, pertinet ad hęredẽ suum: sed etiã pars cuius postea extitit conditio, nisi in conditionalẽ partẽ habuit Titius substitutũ: quia tunc nõ existente conditione habebit eã substitutus: sed si eidem Titio dedi cohęredes, & cohęredũ partes aliqua ratione defecerũt: tacitè accrescit Titio etiam inuito. & h. d. cum tota l. seq. Vi.

Patria potestas furore non dissoluit.

[f] Potestate. Durat enim post furorẽ patria potestas, ut supra, de ijs qui sunt sui, uel alie. iur. l. patre. & tñ filius erit curator patris: ut supra, de cur. furio. l. 1. & 2.

[g] Manumittere. & cętera facere, ut hęres. Et sic not. quędam facere filium propter defectum patris corpore uel mẽte. sic supra, de rit. nu. l. si nepos. et l. si ita. & l. si filius. & Inst. de nup. §. a. & C. de nup. l. si furiosi. & C. de episc. aud. l. tã dementis. & ĩ. sol. mat. l. si cum dotem. §. necnon. & de proc. l. filius in ptm. & ĩ. de minor. l. sed si unius. §. filio. Item an pater sit hęres: quod uidet per legẽ istã. Sed quomodo posset filius manumittere: non potes dicere vt curator: vt ĩ. de manu. l. seruũ. Dicas ergo nõ fieri patrem heredem: vt C. de cur. fur. l. fin. §. tali. Sed ex priuilegio fieri hęredem filiũ acsi esset sui iuris: vt hic dicit. & sic de iure communi manumittere, vel si dicas patrem fieri hęredem, est arg. C. de cur. fur. l. fin. §. si autem. & ex priuilegio manumittat seruum patris.

[6] P. P. hæreditatis.

[h] Solus. Accipe ex asse &c.

[i] Omnimodo. Existat, vel deficiat cõditio alterius partis, ne inueniatur decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus: vt Instit. de hær. insti. §. non aũt. ergo honũ est expectare conditionẽ, cum in omni euentu sit etiam illam partem habiturus: vt arg. ĩ. de hęr. inst. l. si quis ita scripserit Titius. & l. si quis ita scripserit hæredẽ. & supra ad Velleia. l. aliquãdo. §. si. & ĩ. eo. l. si quis heres ita. & ĩ. de iniusto test. l. nã & si. in prin. & de lib. & post. l. posthuma. & de condi. inde. l. Iulianus. §. 1. & a respon. Sed ar. contra in eadẽ l. §. 1. & ĩ. si cert. pet. l. pecuniã. & ĩ. quã. di. leg. ced. huius. & de uer. ob. l. in illa stipulatione, si cal. §. liberis. ADDITIO. Responde ad d. l. huius. & dic secundũ Dy. ꝙ ibi expectatio põt impedire transmissionem. & ideo aliquid operatur, hic nõ. Ad l. in illa stipu. si calẽdis. dic ꝙ ibi expectatio affert debitori cõmodũ dilationis: hic expectare nihil operatur. Nec ob. l. aliqñ. supra, ad Velleia. quia ibi reprobatur tota obligationis substantia: ut l. si mulier. §. fin. ĩ. e. tit. ad Velleia. Bar.

[k] In conditionalem. Quo casu expectatur defectus conditionis: & sic est pro opinione Ioann. & nostra in quęstione, quam fecimus supra, si pars here. petat. l. 2. & facit supra, eo. l. 1. & 2. & ĩ. l. prox in fin.

[l] QVi ex duabus. Dic secundum R. & Azo. quod in dimidia purè, in alia dimidia sub conditione fuit institutus: & in eius defectum datus substitutus: ut supra, l. prox. in fi. Vel põt dici secundũ eosdẽ, quod in tertia purè, in alia tertia sub cõditione. in alia fuit dat[9] cohęres: ut ĩ. de hęr. ist. l. liber homo. §. si ita. 1. respõ. Si aũt poneres eundẽ pure in parte, & sub condi. in alia parte: & nullo dato cohærede, vel substituto: tunc obtinet ĩ. l. proxi. §. fin. sed ani hoc quomodo transmitterentur ad hęredem, cum conditio non extiterit viuente instituto: vt ĩ. de hęre. instit. l. liber homo. §. si ita. 2. respon. & ĩ. de suis & legi. hęre. l. si ex pluribus. in fi. Respon. non succedit hic hęres hęreditatione cõditionis quę extitit post mortẽ instituti, sed

cum ipse iam sit hæres pro parte adita & esse velit: nō potest testator decedere pro parte intestatus, & pro parte testatus. ac si dicat, magis iure accrescendi, quam iure succedendi per eandem l. si ex pluribus. 1. respon. Sed H. dixit hic, quod nec cohæredem, nec substitutū habeat: vt non obstent dicta iura. Et quod dicit hic conditio extiterit, subaudi maximè: nec obil. ī. eo. l. prox.

adierit, & decesserit, post eaq; conditio extiterit: ea quoque pars [a] ad hæredem eius pertinet.

Portio deficienti: accrescit co hæredi inuito. Bart.

Qui semel ex aliqua parte hęres extiterit, deficiētiū partes etiā inuitus excipit: [*] (id est, ei tacitè deficientium partes etiā inuito [b] accrescunt.)

Hæreditatis aditio retrotrahitur ad tempus mortis. Bar.

Florentinus libro viij. institutionum. LIIII.

HAeres quandoq; [*] [c] hæreditatem adeūdo, iam tunc à morte successisse defuncto intelligitur. [d]

Propter unum abstinentem potest alius qui adierat, à toto rece

dere: nisi creditores eum pro parte abstinentis noluerint molestare. Idem de hærede eius. h. d. cum l. seq. Bar.

Martianus. li. ij. reg. LV.

CVm hæreditate patris necessarius [c] hæres se abstinet, cōditio [f] cohæredi, siue suo, siue extraneo defertur: ut aut totā [g] agnoscat, aut à tota recedat: & ita se abstinere pōt propter alium, qui per suam personā nō poterat: [h] si tñ creditores dicant se cōtētos esse eius portione, [i] quia nō potest exonerari, [k] nisi deferatur conditio: [l] & alterius [m] parte abstinere se creditores debent, vt eius actiones [n] ei, qui conuenitur, dentur.

[a] Ea quoque pars. Eiusdem hæreditatis: quia imitatur ius accrescendi: vt ī. de suis & legi. hære. l. si ex pluribus. §. fin. Azo. secus in alia hæreditate ex eodem testamento: vt supra, de vulgar. subst. l. qui ex pluribus. §. fi. secūdum. R. & Azo. & secundum hunc casum facit supra eodem. l. si quis hæres. in prin. Item facit infra pro ximo §.

[*] Hæc, q̄ parenthesi sunt inclusa, omisit Haloā. hñt tñ in P. Flor.

[b] Inuito. Hoc quādo repudiātes sunt extranei: alias sec': vt ī. l. proxi. secundum quosdam. Vel dic idē in omnib. & facit C. de impu. & alijs substit. l. testamento. & quādo nō per. par. l. 1. & ī. de bon pos. l. 3. §. fi. & l. seq. & supra, co. leg. hæredi eum. & supra, e l. 1. & 2. & C. de cad. tol. §. his ita. & de iure delib. l. quidam. Acc.

[*] Quandoq; pro qncunq;, Ant. Aug. li. 1. Emē. cap. 7.

HAeres quandoq;. CASVS. Dicitur supra, de hęr. instit. in l. seruus alienus. quòd seruus alienus potest hæres ab alio institui. pone ergo quod institui mihi hæredem Titium, & decessi. antequam autē ipse adiret hæreditatem meam, seruus hæreditarius fuit à Sempronio institutus hæres: & postea post aliquod tempus Titius prædictus adiuit. Certè habebit idem Titius non solum meam hæreditatem: sed etiā illam hæreditatem, in qua fuit institutus seruus hæreditarius: quia ex quo semel adiuit Titius hæreditatem meam, intelligitur adiuisse tēpore quo decessi: & ita intelligitur fuisse suus dictus seruus hęreditarius, statim cum decessi ego testator. Viuia.

[c] Hæres quandoque. Alias quandocunq;, alias quandoque. & dic uel prope mortem, uel diu post. Acc.

[d] Intelligitur. Id est fingitur, sed rei ueritas est ex quo adiuit: ut ī. de stip. ser. l. si ex re. §. fi. & de leg. 1. l. si tibi homo. §. cum seruos. Sed hæc fictio non semper locum habet, & ideo ī. de reg. iur. l. omnia. apposuit fere. nam fallit in multis: ut ī. de stip. ser. l. si seruus hæreditarius. & l. usufructuarius. & de acq. ter. do. l. in eo quod. & ī. de fur. l. a Titio. & de acq. re. do. l. hæreditas. & ī. de usuc. l. fi. & de iniuri. l. 1. §. Labeo. & supra, de pecu. l. licet. in fi. 1. respon. & ī. de crimi. expi. hęre. l. 2. & facit ī. ad Sylla. l. si exhæredatus.

CVm hereditate. CASVS. Titius instituit sibi hęredes filium suum Seium, & Caium extraneū pone uel non extraneum nō curo, quēlibet pro dimidia: & decessit: postea Caius adiuit hæreditatem pro sua parte: & postea Seius abstinuit se a sua parte: certè cōditio siue electio datur dicto Caio, ut aut agnoscat totā hæreditatem, aut dimittat eam totam: & hoc ad postulationem creditorū hæreditariorum: & ita dictus Caius qui adiuerat pro sua parte (vt dictum est) potest se abstinere a dicta sua parte propter Seium suum cohæredem: qui Seius abstinuit se a sua parte, vt dictū est: qui Caius per suam personā non poterat se abstinere. Sed quid si dictus Caius eligat illam partem vt abstineat se a tota hæreditate, & creditores hæreditarij dicant se esse contentos sua sola portione, scilicet Caij? Certe tunc non defertur eidem Caio dicta conditio siue electio, scilicet, ut abstineat se à tota hæreditate, aut nihil habeat: imo necesse est, quod teneat partem suam quam adiuit: & pro ea respondeat creditoribus: & ab hoc exonerari non potest idem Caius: & in eo casu dicti creditores debent se abstinere de conueniēdo Caiū pro parte Seij, à qua ipse Seius abstinuit: ut dictū est. Item in eodem casu dabūtur creditoribus actiones eius soli' partis Caij, quam adiuit ipse Caius, ei Caio, id est, contra eū Caium, qui conuenit à dictis creditoribus. Sed quid si Caius qui adiuit pro sua parte decessit, antequam Seius repudiaret suā partē, & postea Seius eam repudiauit? certè illa conditio siue electio danda est hæredi dicti Caij, quæ ipsi Caio deferretur, si uiueret, scilicet, ut aut à tota hæreditate recedat, aut totam habeat. & h. d. cum l. seq. Vi.

[e] Necessarius. Idem intelligit Ioan. in omni hærede repudiante. Azo.

[f] Conditio. Id est, electio. Acc.

[g] Totam. Hæreditatem. Acc.

[h] Non poterat. [*] Vt C. de repu. hęr. l. sicut. Et nota hic, quod non possum per me, possum per aliū: ut supra quemad. seru. amit. l. si communem. & ī. de decur. l. de curio. & ī. de liber. & posth. l. fi. & de pign. act. l. si pignore. §. si prædo. & ī. de accep. l. & per iusiurandum. §. & si fideiussori. & ī. de liber. legat. l. si is qui duos. Argum. contra ī. de bonis. lib. l. qui in seruitutem. & ī. ad Treb. l. antep. & supra, tit. 1. l. si certarū. §. 1. & hæc no. supra, quæ res pig. ob. pos. l. Aristo. Acc.

[*] Adde ad hanc glo. ꝑ verbū pōt, negatione p̄cedente, ita portat p̄cisam necessitatem. alias nō. glo. sing. in reg. beneficium. de re. iur. in 6. Bart. in l. Gallus. de lib. & posth.

[i] Eius portione. Scilicet qui adiuit, & nunc uellet dimittere. sut pro dimidia duntaxat parte eum conueniant creditores: subaudi possunt hoc facere, quia tūc. fac. non pōt. Vel sub dicendū est tunc, quia nō p̄t &c.

[k] Exonerari. Parte adita a se. Acc.

[l] Conditio. Hic autem cum creditores dicunt se contentos eius portione, non defertur ei conditio prædicta: & ideo non exoneratur in totum. Azo.

[m] Et alterius. Qui se abstinuit, scilicet, ut pro ea iste qui non adiuit, non conueniatur. Acc.

[n] Vt eius actiones. Scilicet, qui se abstinuit. Vel dic eius partis scilicet non aditæ, actiones &c. quasi dicat pars non adita detur adeunti suam. Vel dic detur. i. remittatur: & ita emolumentum habebit iste in totum. sed pro parte a se adita tantum sentiat onus. Posset tamen

men satis dici, q portio illius qui se abstinuit, applicari debuit creditoribus isto casu : & expones vt eius actiones &c. id est, eius portionis quam habet ex sua persona qui adiuit : ei, id est, in eum qui conuenitur nunc à creditoribus, dentur, eius portionis dico duntaxat. Nec ob. ĭ. de regul. iu. l. i... s nostrum. quia dico hunc esse hæredem in solidũ : sed portio eius qui non adiit debet cedere creditorib. cũ creditores hoc velint, & velint esse contenti conuenire eum pro sua portione tantum & facit ĭ. l. proxi. & C. eo. l. quidam. Sed contra ā. eod. l. qui ex duab. §. qui semel. Solut. hic in suo, qui non abstinet nisi p priuilegium prætoris : vt ĭ. l. necessarijs. quod non debet dari in alterius iniuriam : vt C. de eman. l. nec auus. at extraneus iure communi repudiat. hoc nõ placet. Dic ergo quod ibi inuitus accepit. nisi, s. velit aliam partem dimittere. sic soluitur C. de impuber. & alijs subst. l. testamento. & C. de cadu. toll. l. vnica. §. bis ita. & s. eo. l. s. & C. de repu. hęr. l. iij. l tẽ non obst. s. eo. l. si duo.

Vlpianus lib. lvij. ad edictum. LVI.

SI is, qui immiscuit se hæreditati, decessisset deinde alter se abstinet eadẽ cõditio [a] deferẽda: est hæredi eius, quæ & ipsi, [b] quod Marcellus ait.

Suus habet à prætore beneficium abstinendi, si se solenniter non immiscuit, sed si solenniter immiscuit, tunc secus: nisi restituatur ut minor: necessarius vero hæres nullo modo abstinere se potest. Bar.

Caius lib. xxiii. ad edict. prouinc. LVII.

NEcessariis [c] hæredibus non solum impuberibus, sed etiam puberibus [d] abstinendi se ab hæreditate proconsul [e] potestatem facit: ut quamuis creditoribus hæreditariis iure ciuili teneantur; [f] tamen in eos actio non detur, si ueline derelinquere hæreditatẽ. Sed impuberibus quidẽ etiã si se immiscuerint [g] hæreditati præstat abstinendi facultatem: puberibus [h] autem ita, si se non immiscuerint. [i] Sed tamen & puberibus minoribus xxv. annis, si temerè damnosam hæreditatem parentis appetierint, ex generali edicto (quod est de minoribus xxv. annis) succurrit, cũ & si extranei [k] damnosam hæreditatẽ adierint, ex ea parte edicti [l] in integrum eos restituat. Seruis autem necessariis hæredibus (siue puberes, siue impuberes sint) hoc non permittitur. [m]

Seruus licet habeat cohæredẽ extraneum pro sua parte est necessarius: nisi sub conditione fuerit institutus. Bar.

Paulus libro secundo regularum. LVIII.

EX parte hæres institutus seruus, & nondum adita hæreditate à

[a] SI is. Conditio. Id est, electio.

[b] Et ipsi. Scilicet vt hæres eius propter cohæredem abstinentem se abstinere possit, vt supra. l. prox. vbi plenè not.

NEcessarijs. CASVS. Institui mihi hæredẽ Titium & Seium meos filios, & decessi: certè quãuis creditoribus hæreditarijs iure ciuili teneantur dictus Titius, & Seius, tamen si velint se a mea hæreditate abstinere, prætor permittit eis, & tunc non agent contra eos creditores hæreditarij. & hæc sunt vera, siue erant impuberes dictus Titius, & Seius, siue puberes minoribus tamen xxv. annis. Est tamen differentia inter impuberes minores xiiij ann. & minores xxv. quia dicti impuberes habent abstinendi facultatem ẽt si se immiscuerint hæreditati. prædicti autem puberes ita demum habent à prætore abstinendi falcultatẽ, si se hæreditati nõ immiscuerint succurritur tamẽ eis, vt possint se abstinere ex edicto de minoribus. s. si probent hæreditatem esse damnosam. nam & extranei puberes habebent super hoc in integ. restit. illud autem quod dictum est in suis, & necessariis hæredibus non habet locum in necessarijs tantum, id est, in seruis hęredibus institutis. illis enim non permittitur abstinere, siue puberes sint siue impuberes: siue immiscuerint se, siue non. & hoc dicit. Viu.

[c] Necessariis. Et suis. nam de necessariis tantum secus: vt ĭ. eod. §. fin.

[d] Puberibus. Etiam necessariis, cum se non immiscuerint. Accur.

[e] Proconsul. Id est, prætor: vt Instit. de hære. qual. & diffe. §. sed his. sic s. quod cum eo. l. t. nec est opus pro hoc adiri prætor viuẽs: ut s. eo. l. ei. & facit ĭ. de leg. t. l. nam nec. & s. eo. l. si quis filium. §. t. Accur.

[f] Teneantur. Facit hoc valde pro sententia quorundam, qui dixerunt filium existentẽ in potestate statim effici suum hæredem, & necessarium, & statim teneri creditoribus. arg. Pauli. Si filius, ergo hæres. nos fatemur suum, & necessarium: vt Instit. de hære. qualit. & diff. §. sui. sed hoc quãtum ad nomen, non quantum ad commodum, uel incommodum, nisi se immisceat: & ita quod hic dicit intelligi potest, vt quod dicit teneantur, id est, teneri videantur prima facie, quã doq; tamen libertatis fauore habetur, ac si statim se immiscuisset: vt ĭ. de fideicom. libe. l. cum quasi. §. sed & si qs. licet aliter posset l. illa exponi: ut ibi not. pro nostra opinione est C. si vt ab hęr. se absti. l. j. & a.

[g] Si se immiscuerint. Sine authoritate tutorum. alioqui restitutio locũ hẽt Azo. licet quidam etiam tunc sine restitutione: ut no. s. e. l. impuberib. Acc.

[h] Puberib. Curatores non habentibus: alioqui idem est quod in pupillo: vt C. de in integrum restit. l. si curatorem.

[i] Non immiscuerint. Alias non: vt supra, de hæred. instit. l. iam dubitari. § suis. & C. eo. l. sicut. nisi in casu: vt s. eod. l. cum hæreditate. & supra eod. l. prox. nisi sit minor: vt subiicit.

[k] Extranei. Genitiuus vel nominatiuus. & facit supra de minor. l. 3. § scio. & l. ait prætor. §. sed & si hæreditatem.

[l] Edicti. Quod est s. de min. l. 3. §. scio. continebat .n. edictum plura: & inter cætera de minorib. dicebat.

[m] Non permittitur. Vt ā. de min. l. ait prætor. §. non solum contra. Sol. non restituitur, quia semper hæres manet: sed restituitur vt bona, quæ acquisiuit post aditam hæreditatẽ, separentur si mista sint, per in integ. restit. quia minor est. si autem non sint mista: iure cõmuni separari petit, sit minor, uel maior. ut ĭ. de sepa. l. 1. §. fi. & Instit. de hæred. qual. & differ. § t.

EX parte. CASVS. Stichum seruum meum mihi pro dimidia hæredem institui, & Seium institui in alia dimidia, & decessi, postea Seius repudiauit partem suam: certe erit amodo dictus Stichus liber & hæres mihi in totum, & necessarius. Sed quomodo erit liber, cum cohæres suus non adierit, ut dictum est? Certè non uidetur, quod eo casu habere debeat libertatem: quia cum instituo mihi unum hæredem liberum, & seruo meo do libertatem: per aditionem

 hæredis

hæredis consequitur seruus libertatem: hic aũt hæres liber, id est, Seius non adiuit. Sed certè prædicta non obstant: quia hoc casu ipse seruus fuit institutus, vt dictum est: quo casu accipit a se libertatem, & non a cohærede. Si autem ita dixissem, ego testator instituo mihi Seium pro dimidia: & cum mihi Seius hæres erit, Stichus liber, & hæres esto: tunc repudiante Seio, non esset Stichus liber, & hæres & hoc dicit. Viu.

a A semetipso. Q.d. non ab alio: quod dic vt s.de hęre. institu.l sed si in cōditione.§.fi. Acc.

b Cum mihi qs. Quãdo oportet cohęredem primo adire hæreditatem: quia institutus est seruus sub cōditione, quã primo oportet impleri: vt j.de cond. & demon.l. qui hęre.§.fi.& s.de hęr. insti l.2.§.aliter atque. & l.Clemẽs.§.fi.& l.1.§.1.& l.eũ qui soluẽdo.nã hęc monosyllaba cum, facit conditionem, & tantum, quantũ si: i vt j.de verb. obliga.l.huius. & l. quodcunq;. §. non solum. & s.de condic.inde.l.qui promisit.& videtur hic intellexisse. cũ quis, id est, si aliquis alius à seruo: id est, cohæres: nam de seruo non potest intelligi, cum de sua persona antequam sit cohęres, impossibile sit impleri illam conditionem, id est, quod sit hęres antequam sit cohæres. vt s.de hæred.instit.l. si Titius hæres.

i Si, & cũ, quo differant, Bart. in l. qui promisit. s.de cōd. inde. Alex. in l. quodcunque.§.1. j.de ver. ob.& quo ponitur dictio cum, nota. in l. Titiæ textores.§. nihil. l fi. j.de leg.j.

cohæ̃de eius, liber, & hæres fit necessarius: quia non à cohærede, sed à semetipso a accipit libertatẽ: nisi ita institutus fuerit. { Cũ mihi quis b hæres erit, Stichus liber, & hæres esto. }

Ius accrescendi transit ad hæredem: & si est vnitum cum pupillari substitutione, trahitur ad eam vt habeat locum post aditam hæreditatem, & trahatur ad bona impuberis. Bar.

Neratius lib.ij.membranarum. LIX.

QVi patri hæres extitit, c si idẽ filio impuberi substitutus est, nõ pt hæreditatẽ eius prætermittere. d Quod sic recipiendum e est, etiam si viuo pupillo mortuus erit, deinde pupillus impubes decesserit. Nam is, qui hæres extiterit, f pupillo quoq; hæres necessario g erit. Nam si ipsum h inuitum obligat i cõiungi eam k paternæ l hęreditati, & accrescendi iure acquiri cuicũq; patris hęredi, m existimandum est.

Institutus qui adit ab intestato, videtur repudiare ex testamẽto, & facit locum substituto. Bartolus.

Iabolenus li.j.ex posterioribus Labeonis. LX.

FIlium emancipatum pater solum hæredẽ instituerat: & si is hæres non esset, seruum liberũ & hęredem esse iusserat, filius, tanquam pater demẽs fuisset, bonorũ eius

QVi patri. CASVS. Filium meum impuberẽ institui mihi hæredem pro dimidia, & Titiũ pro dimidia alia: & postea ita dixi: si filius impubes erit mihi hæres, & in pupillari ætate decesserit, substituo ei Titium cohæredem suum, & postea decessit, & Titius extitit mihi hæres pro sua parte: & postea impubes extitit mihi hæres pro sua parte: & in pupillari ætate decessit: nunquid dictus Titius potest prætermittere impuberis hęreditatem, quam habet etiam aliunde quam à patre? & dicitur quod non. Sed quid si dictus Titius, qui pro sua parte adiuit, decessit viuente dicto impubere, & habuit hæredem Seium, & postea decessit impubes: nunquid Seius hęres Titij erit necessario hęres impuberis? Et dicitur quod sic. nam cum hęreditatis paternæ aditio obliget Titium viuentem etiã inuitum, vt dictum est: existimandũ est dictam hæreditatem impuberis coniungi hęreditati paternæ, & acquiri iure accrescendi cuicũq; hęredi meo, qui fuit pater impuberis. Seius autem prædictus hæres Titij est meus hęres per mediam personã Titij: quia hęres hęredis testatoris est hæres: ergo accrescit ei Seio hęreditas dicti impuberis. hoc dicit. Viu.

f Extitit. Cum filio impubere testatoris: & ita sicut institutus inuitus compellebatur adire hęreditatem pupilli, vt hic: ita hæres eius vt hic dicit: alioqui a contra: si non adijsset patris hęreditatem hic substitutus, vel pupillus: vt s.eo.l.quæsitum.§.fi.& l.sequen. & l.Iulianus. vel fortè nihil refert, adierit hæreditatẽ pupillus, vel non. Azo.

a Ista est vera secundum Bal. hic.

d Prætermittere. De rigore: vt C.eo.l.quidam. de æquitate secus, cum sit frater impuberis: vt s.de vulg. substit.l.si filius. vel aliter intelligitur illa l. vt ibi not. Et adde distinctionem, quæ est C.eo.l.quidam.

ADDITIO. Istum vltimum intellectum gl.dicit esse verum Bal. quia lex si filius. loquitur de immistione nõ obligatoria, hic de obligatoria.

e Recipiendum. Id est, intelligendum & procedendum.

f Extitit. Substituto. Viuian.

g Necessario. Id est, de necessitate.

h Nam si ipsum. Scilicet substitutũ.

i Obligat. Hæreditatis paternæ aditio.

k Eam. Scilicet hęreditatẽ impuberis.

l Paternæ. Vt una intelligatur.

m Patris hæredi. Primo, vel secũdo: quia hæres hæredis &c. vt hic, & s.eod. l.si quis.§.fi.& etiã inuito: vt prædixi: vt C.de impube. & alijs substit.l.testamento.& C. eod.l. quidam. Sed in eo quod transit ad hæredem pupillariter substituti est cõtra s.de vulg.substitu.l.qui liberis.§.fin.l.sed si plures. in prin. Sol. secundũ Ro. hic per proprium nomen substituti dixit, ibi per appellatiuũ, i quisquis mihi hæres erit. ad qđ j.de leg.1.l.si hæredes. & ad Treb.l.nonnunquã. Vel dic quod hic iure accrescendi, a vt hic dicit: non autẽ iure substitutionis: vt ibi. Et hoc puto verum, cum alij iure substitutionis admitti nõ possunt, vel quia nullus alius erat, vt hic: vel quia mortuus fuit: vel quia noluit. tunc enim illi præferẽtur: vt d.l.sed & si plures. In prin. quia ius successionis, vel substitutionis est potentius iure accrescendi: vt in Authen.de hære.& fal.§.si vero.in fi.col.1. & s. de vulg. substit.l.qui habebat. Aliũ dñt, quod hic pupillus adimit & sic transferat, ibi non, & sic non transferat. Itẽ adhuc contra j. de suis & legi.l.si ex plurib. in fin. vbi hæres substituti non auditur, nisi existat cõditio viuo substituto. Sol. ibi in vulgari: hic in pupillari. Vel hic s suus substitutus ibi extraneus: vel hic substitutus erat qui adiuit in parte, qua erat institutus, sed ille substitutus non erat institutus: & ideo ibi non defertur hęredi: hic sic, vt non pro parte decedat testatus, pro parte intestatus: sicq; hic iure accrescendi: qđ pt: vt in ea.l.in prin. dicitur: quod ius accrescendi ibi locũ habere nõ potest. Item contra ad idem j.eo.l.toties. Sol. ibi. & facit Insti. ad Orfi.§.fi.& j.ad Treb.l.antep.& s.e.l.1. & 2.& C.de ead.toll.§.his ita. Azo.

i Ista sol. non valet sm Bald. hic.

a Ista est vera sm Bal. hic.

s Ista diuinat quantũ ad primum mẽbrum sol. sed quantũ ad sm membrũ ibi, sed ille, &c. continet veritatem, sm Bald.

a Ista est vera rõ legis. Bal.

FIlium emancipatũ. CASVS. Titius instituit sibi hæredem solum Seium filium suum emancipatũ. & ita postea dixit: si filius meus mihi hæres nõ erit: Stichũ seruum meũ iubeo liberum esse, & mihi hæredem. & postea decessit dictus testator. Seius fingens patrem suum fuisse dementẽ eo tempore, quo eum instituit, omisit hæreditatem ex testamento, & petijt bonorum possessionem ab intestato: & ab intestato hæreditatem possedit. in veritate aũt pater fuerat sanę mentis.

tis. modo quæritur, an dictus Seius sit patris hæres ex testamento. an uero non sit hæres ex testamēto, uel ab intestato, imo pertineat hæreditas ad dictū cum liber tate substitutum? Et dicitur, quod pertinet ad Stichū, licet Labeo dixerit (& male) Seium ex testamento hæredem esse. & est ratio quare male dixerit, quia cum dictus Seius noluit ad se pertinere hæreditatem sibi ex testamē to delatam, & ex alia parte edicti bonorum possessionē petijt, id est, ab intestato, ut dictum est, non potest uideri ꝓ hærede ex testamento gessisse. Vi.

l. qui ex duabus. §. qui semel. Solut. ibi non fuit hæres repudians, hic fuit: unde desinere non potest: licet non petat restitui: ut supra, de min. l. ait prætor. §. sed quod Papinianus. & dic ut ibi not. & quod not. C. de impuber. & alijs sub. l. post aditam. Acc.

possessionē ab īte stato petijt, & ita hæreditatē possedit Labeo ait, si probaretur sana mēte patrem testamentum fecisse, filium ex testamento patri hęredē esse. Hoc falsum puto. Nā filius emancipatus cum hæreditatē testō datam ad se ptinere noluit, cōtinuò ea ad substitutū hæredē transiit. Nec potest videri pro hærede gessisse, qui vt hæreditatē omitteret, ex alia parte edicti possessionem bonorum petit. Paulus & Proculus Labeonis sententiam improbat, & in Iaboleni sententia est.

Tertio abstinentis se per restitutionem non accrescit cohæredi inuito. Bar.

LXI.

SI minor annis postea, quàm ex parte hæres extitit, in integrum restitutus est: diuus Seuerus constituit, vt eius partis onus cohæres suscipere non cogatur sed bonorum possessio creditoribus detur.

Qui implet conditionem, non videtur adire, nisi expressè hoc animo fecerit. Bar.

LXII.

ANtistius Labeo ait, si ita istitut' sit, Si iurauerit, hrs esto: quamuis iurauerit, nō tamen eum statim hæredē futurum ante quam pro hærede aliquid gesserit: quia iurādo voluntatem magis suam declarasse videatur. Ego puto, satis eum pro hærede gessisse, si ut hęres iurauerit: idem Proculus: eoq́ue iure vtimur.

Si dominus serui mutatur, nouus iussus requiritur. Bar.

Si seruus hæres institutus, post iussum do-

Sic in P. F. tametsi Halo. aliter legerit vide Ant. Aug. em. lib. 3. c. 8.

Bonorum eius possessionem. Vnde liberi: quæ emancipatis est necessaria, suis uoluntaria: ut Insti. de hære. ab intestat. §. emancipati. sed eadem procedere possunt in constituto in potestate. nā si tei substitutio, si hæres non erit: ut supra, de hæt. insti. l. iā dubitari

Labeo ait. Et male. Acc.

Si probaretur. Quod probatur hoc ipso, quod non probatur contrarium: ut C. de codic. ll. l. nec codicillos. illud constat, quod quandoq; præsumitur quis demens ex sermonib. quib. utitur. & supra, de cond. insti. l. quidam. & de tut. & curat. da. ab his. l. is cui. & ī. de quæst. l. de minore. §. finali.

Demens iudicatur qs ex sermonibus.

Puto. Ego Iabolenus, cuius est hæc l. Et quod dicit in ti. loquitur de seipso in tertia persona. sic & alias supra, sol. matri. l. diuortio. Vel dic, puto ego Neratius: ut habeas in prin. idem. & tunc dic in fi. Iaboleni sententia est, sc. licet talis qualis nostra. uel dic tertio, quod Neratius refert hic uerba Iaboleni. & sic sub. ait Iabolenus: ut concordet finis.

Transit. Hoc cum sciebat sibi delatam: alioqui. contra. ut supra, de inof. test. l. mater. arg. ī. e. l. nec is. §. hæres. & l. si is. & tūc ibi adhuc adire potest, uel potest hic loqui, cum ius ignorauit: ut ī. si quid in frau. pat. l. si patronus. in prin. & facit C. de imp. & alijs. sub. l. 1. & ī. eo. l. Claudius. & ī. si quis omis. cau. test. l. si non solus. & l. si testamento. in prin. Acc.

SI minor. instituī mihi hæredem Titium minorem 25. ann. & Seium, & Caium maiores: & decessi: & ipsi adiuerunt hæreditatem meam: postea Titius habuit in integrum restitutionem, ut dimitteret partem suam, & dimisit: certè eius partis Titij detur bono. possessio in creditoribus hæreditarijs. non autem coguntur suscipere onus dictę partis Seius, & Caius Titij cohæredes, & h. d. Vi.

Non cogatur. Sed si uelit, nunquid potest? Respon. potest ut ī. eo. l. pe. & ad Tertyl. l. 1. §. si quis adita. & l. 2. §. si bonorum. Sed contra supra, eo. l. cum hæred. &

Bonorum possessio. Factum, non ius hoc significat. nam quasi uacantium fit missio in causa rei seruandæ: sed uidetur insolidum cohæredem teneri: ut infra de fideicom. l. si Titius, & Seia. Sol. ibi ab initio insolidum tenebatur fideiussor, & sic in solidum remanet sub dicto cōfideiussore per in integrū restitutionē. hic ante pro parte: nam & ibi esset idē quod hic, sed pro parte teneretur: ut C. ad Velleia. l. si paternam. Accur.

ANtistius Labeo. Ego taliter mihi Titium hæredem instituī, Titius hæres mihi esto si iurauerit se Capitolium ascendisse: & decessi. postea Titius uolens mihi hæres existere, iurauit se Capitolium ascendisse, nunquid erit statim mihi hæres? Et dicitur quod sic. licet Antistius Labeo diceret contrarium & male.

Si seruus. Titius instituit sibi hæredem Stichum seruum meum, & ego iussi eum adire: & postea eundem alienaui antequam adiret, in Seium certe non poterit Stichus adire nisi habeat iussum noui domini. Secundo dicit quod furiosus non potest sibi acquirere commodum hæreditatis ex testamento, nisi instituatur a patre, uel domino suo: quia tunc sibi etiam inuito acquirit: per seruum autem, uel filium suum potest sibi acquirere hæreditatem dictus furiosus. Vi.

Si iurauerit. Scilicet, ascendere Capitolium, uel aliquid tale.

Voluntatem suam. In iurando, non adeundo. Azo. ut institutio pro pura habeatur: ideoque ut in pura sit necessaria pro hærede gestio. Acc.

Ego puto. Non corrigendo, sed determinando: si ergo iurauit ut purificet institutionem, non fit hæres: ut supra de cond. inst. l. si pupillus. & l. si quis ita hæreditatem. & ī. de condi. & demon. l. in condi[t]ionibus. quæ sunt cōtra: si autem ut fit hæres, tunc idem, quod hic: & plene no. supra, de hæt. inst. l. iam dubitari. item contra supra, de cond. inst. quę sub conditione. §. hoc edicto. Sol. de pterito. ut ī. de [illegible] l. si [illegible] in prin. ibi, hic de futuro. Vel hic nō dicit qd si cond[ition]i[s] implēda: sed exponit modū per q[uem] [u]ideat[u]r adire hæreditatem adimplendo eam: & facit ī. de sta[tu] liber. l. si quis ita. §. qui ita. Sed tamen in duobus casibus. ī. de cond. & demon. l. municipibus.

mini ante quā adiret, alienatus esset: nouū iussum posterioris domini, nō iussum prioris exigitur.

Furiosus non acquirit voluntate sua, sed voluntate legis, vel alterius cum iussu curatoris. Bar.

In libro singulari regularum Pomponij Marcellus notat. Furiosus acquirere sibi commodum hæreditatis ex testamento non potest, nisi necessarius patri, aut domino hæres existat, per alium autem acquiri ei potest, veluti per seruum: vel eum, quem in potestate haber.

In P. Fl. caput est separatū, à præcedēti, cuius inscriptio ē Marcell. lib. singu. regularū Pōponij, notat.

Seruus plurium potest partem uni acquirere. & partem sibi, si fuerit manumissus. Bar.

[illegible] LXIII.

SEruus duorum hæres institutus, & adire iussus, si alterius domini iussu adierit, deinde manumissus fuerit: poterit ipse adeundo ex parte dimidia hæres esse.

[illegible] LXIIII.

ET si substitutum haberet idē seruus ita, Si hæres non erit, ille hæres esto: substitutus locum non habet.

Seruus plurium potest omnibus necessarius existere hæres. Bartolus.

[illegible] LXV.

SI seruus cōis, vel vni ex dominis, vel pluribus, vel omnibus hæres extiterit necessarius: nullius eorum hæreditate se poterit abstinere.

Ex coniunctione legali in hæreditate locus est iuri accrescendi. Bartol.

[illegible] LXVI.

SEruus communis ab extero hæres institutus, si iussu vnius adierit hæreditatem: nō pro maiore parte interim hæredem eū facit, quàm pro dominica: deinde cæteris socijs non iubentibus, tacito iure partes ei accrescunt.

Seruus plurium potest separatim adire propter separationem, quæ à lege inducitur, licet non à testante. Bart.

Exigitur. Vt Inst. de hæred. institu. §. qui alienatus. & s. eo. l. si quis mihi bona. §. 1. & §. fin.

Notat. Idest, reprehendit Pomp. secundum quosdā: imo non reprehendit eum, cum ab eius dicto excipiat.

Non potest. Hæc Pompo. sed contra C. de cur. fur. l. fin. §. si vero perpetuus. & §. tali. vbi fit hæres. Sol. hic reijcitur opinio Pomponij. Vel hic corrigit vt ibi plene nut.

Necessarius. Hęc Marcellus, & bene: vt Instit. de hær. ab intest. §. posthumi. & s. de cond. institut. l. 2.

Ei potest. Hæreditas, legatū, dominium, possessio, actio, vt & j. de vsucap. l. si seruo. & de actio. & oblig. l. si a furioso.

Potestate. Scilicet filium vt s. de his q sunt sui vel alie. iur. l. patre. & hoc interueniente iussu tutoris, vel curatoris vt supra eod. l. si per epistulam. Item videtur contra C. de hære. insti. l. neque. vbi quis non potest per se, nec per aliū acquirere. Sed ibi propter delictum: hic propter infelicitatem fati.

SEruus duorum. [illegible] Stichus seru⁹ meus, & Titij fuit hæres institut⁹ a Seio, & ego solus iussi eū adire: & adiuit. & postea ego & Titius prædictus manumisimus eū. certè dictę hæreditatis habeo ego dimidiā. & aliā dimidiā ipse Stichus manumiss⁹ si eā adeat. Sed si dictus Seius testator dedit eidem Sticho substitutū, & manumissus postea Stichus adeat pro dimidia, ut dictum est: substitutus locū nō habebit. Sed quid si ego & dictus Titius instituimus hęredē dictū nostrū seruū? certè non poterit se abstinere ab hæreditate alicuius nostrū. Item quid si dict. Stichus meus, & Titij, qui fuit institutus a Seio, adiuit iussu meo tantū, & nō fuit à nobis postea manumissus? certè antequā Titius eum adire iubeat. non pro maiori parte hęredē me facit, quā pro dominica. postea autē quā certū est Titiū prędictum non iussurum, tacito iure pars Titij mihi accrescit. si autem dictus Titius postea iuberet adire. acquireretur eidē Titio sua pars, nec oberit eidem Titio mea festinatio, qui prius iussi seruum adire: quia eū ipse seruus adiuit meo solo iussu, non uidetur uenire ad dictam hęreditatē ex testamēto, quo sint ei datę plures portiones. quo quidē casu non est opus nisi semel adire: ut j. e. l. si solus. imo uidetur uenire ex iussu meo, & Titij, qui fuimus sui domini. & hoc casu nostrę prædictæ utilitatis. & hoc dicit cum quatuor legib. seq. Viui.

Adire iussus. Ab altero tantum.

Domini iussu. Tantum.

Dimidia. Sed quare non acquisiuit hæreditatem totam ei cuius iussu adiuit, sicut si stipulatus esset altero tantum iubente: vt j. de stip. ser. l. 1. §. cōmunis. & l. seruus communis? Respō. quia nō potest alicuius iussu amplius ei q̄ri, quā pro parte dominus est: quia non potest in plus iubere: & ei acqri sine iussu nō potest: vt j. eo. l. seruus communis. sed ex stipulatione bene potest acquirere, licet iussus non interueniat.

ET si substitutum. Locum non habet omnino si manumissus adeat, alias pro parte locum habet: vt s. de vulg. substit. l. fin. in princip. cum seruus communis personā duorum dominorū sustineat: vt j. de stip. seru. l. 1. §. communis.

SI seruus. Vel pluribus aperte dici potest hoc per legem nouā: vt C. de cōm. seru. manu. l. 1. sed secundū hāc legē vni soli hæres esse non pōt: vt Insti. de don. §. fi. nisi dicas res cæterorū ad vnū peruenisse vt hic, vel nisi in ea sit: ut s. de hær. instit. l. duo socij.

Eorum. Scilicet cuius hæreditatem adiuit: nec enim p vnius hæreditatis aditionem liber factus altam cogitur adire. Azo. secundū ius nouum.

SEruus communis. Pro dominica. Vt supra de uulgari substit. l. fin. in principio. & infra de legatis primo, lege, si seruus plurium. in princip. & supra eodem lege, seruus duorum. & Institution. de hęredibus instituend. §. seruus plurium. & infra de stipul. seruo. l. si communis seruus ita.

Non iubentibus. Id est, repudiantibus expressè, uel tacitè, puta non implendo conditionem intra tempus quod testator uoluit.

Accrescunt. Si non sit substitutus: cuius causa potior est. Idem & si eis iubentibus adire nollet: ut supra de uulg. substit. l. fin. in prin. & ibi not. & supra eodem l. & si substitutum. Itē secus, quam si hic, in legato proprietatis: ut infra de leg. 2. l. & Proculo, quæ est contra. sed diuersum in legato usufructus: ut supra de vsufruct. ac. l. 1. uerum & aliter dici potest. ut ibi not. & est ratio quare ius accrescendi sit in proprietate: ne pro parte decedat testatus, & pro parte intestatus: qd' ius nostrum non patitur: ut infra de regulis iu. lege, ius nostrum.

Cum

LXVII.

Cum solus seruus hæres institutus est sicut licet [a] vno tempore omnium dominorũ iussu adire hæreditatem, ita & separatis temporibus singulorum iussu rectè adit. Nam quia sæpius adit nõ ex testamento, sed ex iure dominorum venire [b] vtilitatis causa videtur: ne alterius festinatione, alterius ius lædatur.

Sequentes in gradu non admittuntur, nisi primis exclusis: ideo primis statuitur tempus ad adeundum, vltra quod non audiuntur. Bar.

LXVIII.

Quandiu institutus admitti põt, substituto locus non est: nec ante succedere potest, [c] quàm excluso hærede instituto. Eueniet igitur, [c] vt necessarium sit remedium prætoris, & circa denegandas primò actiones, & circa præstituendum tẽpus substituto: quia intra diem primo præstitutum, neque adire hæreditatem potest, neq; pro hærede gerere. [f] Is autem, qui tertio gradu scriptus est, si primo deliberante secundus decedat, ipse potest succedere. Ergo expectamus in singulis, vt prius eis deferatur hæreditas. tũc deinde postea, quàm delata est, expectamus diem præstitutũ: intra quẽ nisi aut adeat, aut pro hærede gerat, denegamus [i] ei actiones.

Siue succedatur de iure ciuili, siue de iure prætorio scripti præcedunt legitimos, etiam si conditio sit adiecta: & interim non potest repudiari, nisi coram iudice. Bar.

LXIX.

In plurium hæredum gradibus hoc seruandum est: vt si testamentũ proferatur: prius à scri

[a] Cum solus. Licet. Id est licitum est non ex testamento scilicet, quando duæ separatim in testamento sunt datæ portiones: quia tunc non est opus nisi semel adire: vt ĩ.eo.l. si solus. sed quia duorũ uicem sustinet. vt ĩ.de stip. ser.l.1.§. communis. vnde & dñi quasi duo instituti habebũtur: sed alia litera est: nã quia sæpius nõ ex testamẽto adit, sed &c. sed vtraque litera cundem sensum repræsentat, vt curiosus lector põt notare.

[b] Venire. Ad hæreditatem.

Lædatur. Scilicet, quia nulla facta deliberatione damno sæ applicaretur hæreditati quandoq; Azo. & facit s̃. de ali.iudi.l.1. in prin. & ĩ. de reg. iur.l. nõ debet alieri. & s̃. de transact.l.3. in fi. 1. respon.

Quandiu. A- Instituti mihi hæredem Titium: & si Titius hęres non erit, substitui ei Mæuium: & si Mæuius hæres non erit, substitui ei Caium: & postea decessi, certè quandiu institutus admitti potest non pot admitti substitutus aliquis. Quid ergo si Titius institutus tenet substitutũ suum in verbis, & nõ adit, nec repudiat? Certè debet prætor ita dicere, Titio primo instituto statuo 8. dies vt adeat: & si non adierit intra dictum tẽpus denego ei in posterũ actiones hæreditarias: & in eum casum statuo Mæuio secundo instituto alios octo dies: & si non adierit intra dictum tempus, denego ei secundo ex eo tempore actiones hæreditarias: & in eum casum uolo quod Caius tertio institutus habeat hęreditatem. intra diem igitur primo præstitutum non potest substitutus primi adire hæreditatem, uel gerere pro hęrede: sed si deliberante primo decedat secũdus, & postea primus repudiet: ipso tertio gradu scriptus potest succedere. Viuianus.

Notanter dic, q posse non dicitur, q facit per beneficiũ restitutionis, seu p aliud remediũ extraordinariũ. Car. in Clem. 1.13. q̃st. 8 cau. pos.

Potest. Vt s̃. eo l.3. & de hęre. inst. l. cum in testamento. & s̃. de uulg. substi. l. si mater. §. fi. Sed cõtra s̃. de uulga. subst. l. fi. 1. respon. Sol. ibi non admittitur in eam partẽ quam habebat institutus. ut ibi not. Itẽ contra s̃. de hęre. insti. l. si quis ita hæres. sed non est cõtra ut ibi patet. Itẽ cõtra s̃. de mino. l. ait prætor. §. sed qd Papinianus. ubi minor institutus põt admitti, & tamẽ substitutus admittitur. Sol. ibi per restitutionẽ, nõ iure cõmuni nõ enim repudiauerat minor. Et eodẽ mõ respon. ad illam l. quod si minor. §. Scæuola, in eo. tit.

[c] Eueniet igĩ. Ne lõga mora fiat substituto. igĩ &c.

Substituto. Circa duo interponit se prętor, scilicet ut statuat tẽpus primo instituto: post quod non audiatur agens pro hæreditate, vel aliqua alia actione. Item quod statuat tempus, vt ex tũc admittatur substitutus: & hoc dicat. Vel dic, statuit tempus substituto. vsque quo admittatur, quod erit post tempus primum finitum, & ad instantiam sequẽtis substituti. hoc autem statuit ut in instituto, uel substituto uariis ex causis, ut ecce ad instantiam substituti: vt hac l. Item quia spetatus mouet querela inofficiosi testamẽti, quãdo certum tempus est statutum: ut C. de inoffi. testa. l. sancimus. §. si quando que, quia hęres institutus dicit se repudiaturum: vel abstenturum: quo casu tres menses statuantur: ut C. de iure delibe. l. fin. §. 1. quandoque quia instant creditores: & tunc statuitur tempus arbitrio iudicis: ut ĩ. de bo. auto. iudi. possi. l. 4. & de cur. bon. dan. l. 1. & s̃. de hære. institu. l. si quis instituatur, quandoque quia ipsemet hæres petit sine instantia alicuius: vt s̃. de iur. deliber. l. 1. §. 1. alias si non esset tẽpus statutũ, perpetuò posset adire tam suus, quã extraneus, nisi repudiasset, secũdũ nos: licet Pet. dixit in extraneo ad annum vsque: vt nota. C. eo. l. cũ antiquioribus. & facit ad hoc vt vltra tempus statutum nõ audiatur. C. de inge. manu. l. diffamari. & C. de accus. l. si accusatoribus. & qui accu. non pos. l. 3. & l. si ea. & ĩ. de re iud. l. contumacia. 1. respon. & de re mil. l. 3. §. si additur. & s̃. qui ex cau. ma. l. sed & si per prætorem. § ait prętor.

[f] Gerere. Cum non sit ei delata: in prin. huius legis; quod est opus. ut s̃. eo. l. is qui. § 1

Ipse. Potest. scilicet qui tertio loco scriptus est· sed primus repudiat, uel non adit intra tempus ei statutũ: facit supra, de iure delib. l. si plures.

Denegamus. Hodie omnino est hęres, nisi repudiet, ut C. eo. l. fi. §. sin autẽ. & §. si quis nõ temerario. secũdum Azo. & H. quę sunt contra, Alibi quandoq; ad instãtiam creditorum, hic substituti.

In pluriũ. Instituti mihi hæredes Titium & Seium: & de duobus meis consanguineis nihil dixi, & decessi. certè instituti prius possunt habere hæreditatẽ meam, si uolunt: uel prius possunt repudiare si uolunt, quam dicti duo mei consanguinei possint habere, uel repudiare: prius enim debet incipi à scriptis, & postea debet fieri transitus ad eos, qui ueniunt ab intestato. & idem est, si ille qui ueniret ab intestato sit a me institutus: nam nõ potest adire: uel repudiare ab intestato, donec potest adire, uel repudiare ex te-

ſtamento.& quod dixi in hæreditate de iure ciuili,habet locum in bonorum poſſeſſione de iure prætorio. Sed quid ſi ille qui ſuccederet mihi ab inteſtato, fuit a me inſtitutus ſub cõditione, ſi nauis ex Aſia venerit? non poteſt certè adire,vel repudiare ab inteſtato, donec exiſtat dicta cõditio, ſub qua a me inſtitutus fuit, ſed poſt exiſtētiā dictæ conditionis põt repudiare vtroq; modo, id eſt, ex teſtamento, & ab inteſtato: & in eo caſu creditores hæreditarii poſſidebunt bona hæreditaria. Vivianus.

Incipiatur. Circa adeundum,vel repudiandum.

Legitima. Ab inteſtato: vt ſ. p ſoc.l. 3.§. de illo, & facit ſ.eod.l. quandiu poteſt. & C. commu. de ſucce. l.antequā.

Vtroque modo. Primo ergo vt ex teſtamento repudiet hæres: vt ſ.eo.l.nec is.§.fina.Sed contra j.eo.l.illud.Solu.ibi ſciens,hic ignorans. Item facit j. de ſucceſſ.edic.l. 1.§. ſed videndum.

Repellat. Id eſt, repudiet. Ioan.

Bonorum poſſeſſionem. Secundum tabulas.

Data ſit. Id eſt, ſub conditione eſt inſtitutus, ſcilicet ſi Titius fuerit conſul.

ptis incipiatur, deinde tranſitus fiat ad eos, ad quos legitima hæreditas pertinet: etiā ſi idem ſit, ad quem vtroque modo pertineat. Nam hoc gradatim conſequitur,vt prius ex teſtamento delatam, deinde legitimam repudiet. Idē iuris eſt in bonorum poſſeſſione: vt prius ſcriptus repellat bonorum poſseſſionē: deinde is, qui ab inteſtato petere poteſt. Si vero ei, ad quem legitima hæreditas poteſt pertinere, conditio data ſit: nihil conſtituere poteſt de legitima ante, quàm dies conditionis tranſeat. Et ideo dicendum eſt, & in eo caſu ſi reſpōdit neutrā hæreditatē ad ſe velle pertinere,bona defuncti a creditoribus poſſidenda ſunt.

Conſtituere. Scilicet adeundo. ſed an repudiando, ſtatim dicet.

In eo caſu. Quando conditio tranſiit, & extitit conditio,& ſic concor. j.eo.l.illud. Acc.

Neutram. Id eſt, neutro modo: ergo erat ſciens.

Bona defuncti. Sed quomodo potuit ante conditionem: vt ſupra,eo.l.is poteſt. & l.is.qui.§. 1. Reſpon.in manu iudicis: vt arg. ſupra,de ori.iur.l.2.§.& cum placuiſſet.& de offi.præſi.l.legatus. Vel dic, quod extitit conditio: vt modo dixi.

Si ſeruum, Titius ſeruū Seii ab hoſtibus captum redemit bona fide: & poſtea fecit teſtamētum dictus Titius: & dictū ſeruum cum libertate inſtituit ſibi hæredem: certè erit dictus ſeruus liber, & dicti Titii hæres neceſſarius: debet tamen dictus ſeruus nunc liber effectus præſtare dicto Seio primo ſuo domino æſtimationē ſuſpſius: aut ſi nō pſtet remanet ei obligatus,donec ſoluat ei dictā æſtimationē: & rō eſt plana in litera. Sed quid ſi dictus Seius dominus ſerui vendidit dicto Titio dictū ſeruum non ab hoſtibus captum, eo pacto vt eum manumitteret intra menſem dictus Titius: & poſtea idē Titius inſtituit ante menſem eundem ſeruum hæredem cū libertate: nunquid põt ſe ſeruus abſtinere ab hæreditate eius? & dicitur quod ſic præterito menſe,non autē ante menſem, ſicut euenit in eo teſtatore, cui ſe teſtator dedit libertatem ſub [illegible] ſub conditione aliqua: & hæres dictū ſeruum ante conditionem inſtituit ſibi hæredē cum libertate. qui quidem ſeruus eſt hæredi hæres neceſſarius ante dictam conditionem exiſtentē, & poſt conditionem volūtarius. Item quid ſi ſeruus Titii dedit eidem Titio nummos, vt idem Titius eū manumitteret: & ipſe Titius non manumiſit eū, ſed inſtituit eū cum libertate: nunquid erit eidem Titio hæres neceſſarius? Et dicitur ꝙ nō: imò ſuccurritur ei, vt ſit volūtarius.

Seruum alienum ab hoſtibus redemptum poteſt quis ſibi neceſſarium hæredem facere: ſed domino primo æſtimatio debetur. Bart.

LXX.

Si ſeruum quis alienū ab hoſtib⁹ redemerit & hæredem eum cum libertate inſtituerit: magis puto, eum fore liberum, & neceſſarium hæredē. Nam cum ſcribit ei libertatem, uinculo ſuo reſoluit: & in hoc ſolum redit iure poſtliminij, vt non iterum ſeruus eius fiat, cui⁹ erat antequā caperetur (hoc .n. ſatis impium eēt) ſed vt priſtino domino ſuam æſtimationē omnimodo offerat: vel maneat ei obligatus, donec pretiū ſoluat, quod libertatis fauore introductum eſt.

Prætor ait. Dictū eſt ſ.eod.l. neceſſariis. quod prætor dat abſtinendi facultatem hæredibus ſuis & neceſſariis, qui de iure ciuili ſunt & inuiti hæredes, nunc ponit idem prætor quoddam ſuum edictum ita dicens, ſi per eum eamve hæredem factū fuerit, vt aliquid amoueretur ex ea hæreditate, quæ ei delata eſt, abſtinēdi beneficiū non habebit: dicit poſtea Vlpianus, Ex quo dicit prætor, per eum, eamve hæredem factum fuerit, vt aliquid amoueretur ex ea hæreditate, quæ ei delata eſt, abſtinēdi beneficium non habebit, vt dictum eſt: ergo ſiue ipſe hæres amouerit, ſiue amouendū per alios curauerit, habebit locū dictū edictum: ſiue ergo aliquid celauerit, interuerterit, vel conſumpſerit ea dicta hæreditate: amouiſſe videtur. Item habebit locum dictum edictum, ſiue vna res, ſiue plures amotæ fuerint: & ſiue res amotæ ſint ex ea hæreditate, ſiue ad eam pertineant: non autem videtur hæres amouiſſe, ſi rem abſtulit non putans eam eſſe hæreditariam. Item nō habet locum dictum edictum, ſi ſe abſtinuit, & poſtea amouit eam. nā non valebit propter hoc minus abſtentio. tenebitur tamen hoc caſu creditoribus actione furti. Vin.

Neceſſarium hæredem. Eſt enim eius factus ſeruus vt j. de cap.l.in bello.§. ſi quis ſeruum. Item hoc ſi neſciebat alienum: alias ſecus: vt in d.l. in bello.§.manumittendo.in fi.§. Acc.

Reſoluit. Quod vinculum qualicunq; iudicio reſoluitur: vt C. de cap.l. liber. Acc.

In hoc ſolum. Iunge qđ eſt j. ſed priſtino dño, &c. nō vt fiat denuo ſeruus eius: aliter eſt ſi ſine redēptione redeat. qa domino reddit: vt C.de cap.l. ſicut. Acc.

Offerat. Sic ſ.de vulg. ſubſt.l.ſeruus cōis.§.1. & Inſti.de noxa.§. ſi autem. & j. ſi lib. inge.eſſe dic.l.2.in prin.& C.de pat.qui. fi.diſtr.l.2.in prin.& j. ad Sylla. l.domino à familia. Et no. quod duobus videtur teneri, redimenti: vt j.de le.1.l.ſenatus.§.fi.& dño quondam, vt hic, quod falſum eſt ſimul. Sed dic, ſi redimo bona fide ſeruū. nec manumiſi: oblato mihi pretio à domino intra trienniū, ſoluitur ius pignoris: nec mirum ſi mihi tenetur: quia & liber redēptus licet liber ſit: tamen tenetur vel ad pretiū, vel ad operas 5. ann. vt C.de cap.l. ab hoſtibus.& l. fi.& ſ.de teſt l. qui teſtamento

Liber redēptori tenet ad ꝓtiū, uel operas.

stamento.§.1.post triennium autem offerri mihi redi menti seruum nihil potest, nisi mala fide tedemerim: vt j.de capt.l.in bello.§.si quis seruum. si autem manumisi: ius meum videor remittere: & sic ad primum dominum redire videtur: sed hoc est impium, fauore libertatis: vt hic, & infra, de capt.l. in bello.§. manumittendo.

Potest quis pro parte temporis esse necessarius, & pro parte voluntarius. Bart.

Si quis hac lege emptus sit, vt intra certum diem manumittatur, & cum libertate hæres institutus sit; an ei succurrendum sit, vt se abstineat videamus. Magisq; est, vt donec dies non extiterit, possit ei necessarius hæres effici, & non possit se abstinere: sin autem dies præteritus fuerit: tunc non necessarius, sed voluntarius hæres efficitur: & potest se abstinere secundum exemplum eius, cui fideicommissaria libertas sub conditione debebatur. Si quis dederit nummos domino, vt manumittatur: puto huic omnimodo esse succurrendum.

Qui amouet aliquid de hæreditate antequam abstineat mala fide, perdit beneficium abstinendi, secus si post abstentionē. h.d. vsque ad fi. Barto.

Prætor ait, Si per eū, eamúe factum erit, quo quid ex ea hæreditate amoueretur, Si quis suus se dicit retinere hæreditatem nolle, aliquid aūt ex hæreditate amouerit: abstinendi beneficiū nō habebit. Non dixit prætor, Si quid amouerit: sed si per eū, eamúe factum erit, quod quid ex ea amoueretur. Siue ergo ipse amouerit, siue amouendum curauerit, edictum locum habebit. Amouisse eū accipimus, qui quid celauerit, aut interuerterit, aut cōsumpserit. Ait prætor: Quò quid ex ea hæreditate amoueretur. Siue autē vna res, siue plures fuerint amotæ: edicto locus est, siue ex ea hæreditate sint siue ad eam hæreditatem pertineant. Amouere non videtur, qui non callido animo, nec maligno rem posuit: ne is quidem, qui in re errauit dum putat, non esse hæreditariam. Si igitur non animo amouendi, nec vt hæreditati dānum det, rem abstulit, sed dum putat non esse hæreditariam: dicendum est, eum amouisse non videri.

Hæc verba edicti ad eum pertinent, qui antè aliquid amouit, deinde se abstinet. Cæterum si ante se abstinuit, deinde tunc amouit: hic videamus an edicto locus sit. Magisq; est, vt putem hic Sabini sententiam admittendam: scilicet vt furti potius actione creditoribus teneatur.

Liberatis: vt hic, & infra, de captı.l. in bello.§. manumittendo.

Si quis hac lege. Id est pacto: vt s. de posiu.l. 1.§ si conuenit. Accur.

Debebatur. Vt s. de hære.instı.l.3.§. qui fideicommiss. & dic vt ibi. & facit. C.de oper.lib.l. mater. & supra, de hęre.insti.l.pater.

Si quis. Quinque modis: die primo domino futuro: & tunc succuritur vt manumittatur: vt s. de iudic. l.vix §. sed & si. Vel dic dederit, id est, dare voluerit: cum hoc per pactū conuenerat: vt s. de iudi. l.vix. in fi. & hoc etiam casu succurritur, vt manumittatur. Sed quid ad titulum? Respō. quod si postea manumittatur, erit volūtarius redimēti, si ab eo restituatur. Vel dic tertio, dederit domino præsenti. Sed tunc in quo succurritur? Respond. vt sit voluntarius post manumissionem spontè factam: & sic consonat cum superiore §. Vel dic, quod suadeatur ad manumittendum, non dico cogatur: vt C. de libe. cau. l.cū a firmes. & C. de condict.ob cau. l. si liber. Vel dic quinto, vt cogatur manumittere, sed hoc nō placet: vt C.de tran fact. l. interposita. & C. de libe. cau.l. post certi. Accur.

Si per eum. Scilicet hæredem.

Quo. Pro vt.

Quid. Id est, aliquid.

Ex ea hæreditate. Quæ ei defertur.

Amoueretur. Sub. abstinēdi beneficiū nō habebit.

Si quis suus. Per hoc apparet, & per id quod postea dicit abstinendi, quod loquitur in suo hærede: secus in extraneo: vt supra eo.l. si quis ex. in prin. & est ratio, vt ibi not. Accur.

Amouerit. Scilicet ante: vt j. ea.l.§.fi.

Curauerit. Etiā si non amouerit, vel melius curauerit, scilicet ab alio: & secuta fuerit amotio: vt s. de eo per quem fact. est.l. 1.§. 1. & j. vi bono.rapt.l.4.§.2.& de iniur.l.non solum.in prin.& in §.si mandato. alioqui non punir. tur: vt j.de ver.signi.l. sæpe.§.fi.& de iniu.l.item apud §.si curauerit. & s. quod quis.[illegible] l. 1.in fi.& C.de iur.delib.l.fi.§.illo.

Vna res. Habes quod sub appellatione singularis numeri, & pluralis cōtinetur, & econtra. sic s. de neg.gest.l. 3.§.1.& j.vi bono. rapt.l.2.§.quod ait prætor. & j.de iniur. l. item apud.§. si quis bona.& s. de te[illegible] l. si qs ita. §.1.Accur.

Pertineāt. Id est ad eius periculum, vt commodatæ, pignoratæ: vt s.de pe ti. hæred. l.& non tantum. §.1.

Non videri. Quod malo animo non fit, nullam pœnā meretur, sic j. de fur. l. falsus. §.si iactum. & l. si quis vxori. §. si quis de naui. & l.qui vas.§. 2.& s. de in rē verso.l.3.§. nō tantū. & j. de iure fisc.l.2. §.fi. & l. senatus.in princip. & s. de ser. cor. l.doli. & j.e.l. pro hærede. §. seruos. Sed arg. cōtra. j.de iniur.l.eū qui. §. si iniuria. & s. de leg. & senatuscons. l.1.

Dic quod est speciale hic in aditione hæreditatis, quæ consistit in solo animo, vt d. l. pro hærede. §.1. Vel dic quod in l. eum qui. animus erat delinquendi: & ideo punitur si aliū ostendit, quàm crediderit. Hic vero nō erat animus delinquendi. Ad l. 1. s. de leg. dic quod posito quod illa ignorantia debet puniri hic tamen non debet puniri tanta pœna, vt perdat beneficium abstinendi, secundum Bartol. hic.

Hæc verba. Quæ sunt supra, eo.§. prætor. Accur.

Deinde. Id est postea.

Abstinet. Id est abstinere vult, & abstinet de facto. nā de iure nō pōt: vt s. eo.§. prætor nisi esset minor, quia in integ. re. vt s. e. l. necessariis.§.sed tū. & l. si minor.

Creditoribus. Quibus fuerunt traditæ, vel speciali pactione obligatæ: vt j. de fur.l. [illegible] s. in prin. & l. inter. §.hæc actio. vel ei [illegible] missi in possessionē vacuā: alias non: vt s. de præscr. ver.l. si rem.§. fi. non autē hæredi datur

Hæreditate, non est in P. Fl.

Bona si de factū, bene factū censetur, & nō meretē pœnā quod malo animo non fit. l.quāuis, & ibi Paul. Castrē. ff.de condi. & demon.

Facit iste §. in argu. ad id quod supra dicebam, scilicet, quod animus ē in delictis quandoq; attēditur. de quo per An. Corf. [illegible] fin. suis [illegible] ver. vis.

Abstinuit.

datur actio furti cum iacet hæreditas: vt ī.eo.ti.l.hæreditatis.& ī.si quis test.lib.esse iussus.l.1.§.Scæuola.

a Delicto. Scilicet amouendo. Acc.

b Obligetur. Scilicet hæreditati: certè nullo modo: imo nec aditione. vt C.de rep.hær.l.sicut. nisi in casu: ut in eo.tit.l.fi.

Beneficiū indultum nō tollit, quod impedit indulgēdū.

Item not. hic quod non tollit indultū beneficium quod impedit indulgendum. sic ś. de his q sunt sui, vel alie. iu. l.patre. id est amotio non tollit beneficium abstinendi iam habitum: est.n. beneficium prætoris contra ius ciuile datum suis & necessarijs, vt abstinere possint: vt ś.eod.l. necessarijs. Itē hoc nisi veniat alia via: vt ī.de suc.edic.l.1. §.sed videndum.

S I quis hæres. [illegible] Institui mihi hæredē Titium ita, vt intra diem Paschæ adeat hæreditatem: & si non ita adiret, substitui ei Seium, & decessi: & postea Titius decessit per octo dies pont ante Pascha, & anteq adiret: certe nō debet Seius substitutus expectare Pascha vt adire possit: imo statim adire potest. Viu.

Quin. Id est. qd: & facit Insti.de bo. poss.§.pe. & C. qui ad bo.poss.l.fi.& ī. de ver.obli.l.hoc in te,& l.cum stipulatus.& C. eo.l. creationum. Sed arg.cōtra.ī de ver.ob.l.in illa stipulatione.& l.insulam.& ś.si quis cau.l si eum. §.1.Item contra ī.de cōdi. & demon.l.4 in [illegible].Sed ibi est uerbū tunc:hic non, imo & si esset hic, non ideo suspēderet. ex quo cessaret primus: ut s.de hær.inst.l.hæreditas ex die. at ibi est legatum, quod ea die da[ri] pōt.

tur etenim qui semel se abstinuit, quemadmodū ex post delicto [a] obligatur. [b]

Finita causa dilationis, finitur dilatio. Bar.

[illegible] LXXI.

SI quis hæres ita scriptus fuerit, vt intra certum tempus adeat hæreditatem: & si non ita adierit, alius ei substituatur: prior autem hæres ante quam adiret, decesserit: nemo dubitat, quin [c] substitutus vltimum diē aditionis expectare non soleat.

Quod quis facit vt filius, non vt hæres, non inducit immistionem.

[illegible] LXXII.

SI quis non quasi hæres, sed quasi patroni filius [d] egens [e] à liberto paterno [f] al. velit: proculdubio hoc extra causam est immiscendi se bonis paternis; & ita recte Labeo scribit.

Conditio dandi impletur si datur plus. secus si minus. Bar.

S I quis non. [illegible] Titius habens filiū, & libertum decessit. postea filius non extitit ei hæres: sed pauper existens quasi filius patroni petebat alimenta à dicto liberto: nunquid uidetur propter hoc immiscere se bonis paternis? Et dicitur quod non. Viuia.

d Filius. Scilicet patroni mortui. Accur.

e Egens. Alias secus: ut ś.de lib. agno.l.si quis, à liberis.§.alimenta.& §.de alimentis.

f Paterno. Not. libertum patern[u]m nostrum [li]bertum dicimus non econtra: ut ī.de uerb.sig.l.licet.§.paternos.& facit ad l. supra, eo.l.pro hærede.§.seruos.& §.si quid. Item not de quasi, & tanqu[am]: sic ī.ad Treb.l.mulier.§.fin. & not. supra, de a[d]op.l.si pater.§.qui duos.

Q Vi putat. [illegible] In[st]itui mihi hærede Titiū sub conditione, si d[ar]et Seio q[ui]nq;, & decessi. Titius putans se iu[s]sum da[re] decē, d[edi]t decem Seio, & certè adeūdo postea e[fficit]ur hæres. sec[us] tū esset econtra. puta si iussi eum dare x.& ipse putans se iussum dare v. dedit v. nam hoc casu non implet cōditionē: si tamen dederit dicto Seio alia quinq;, erit impleta conditio, & adire poterit. Qui bona. Titius putans se non esse libertum, sed meum seruum seruiebat mihi bona fide tanquam meus seruus: & ita seruiens fuit hæres institutus à Seio & iussu meo adiuit: postea apparuit eū liberū esse, nunquid creditores dicti Seii poterunt eum conuenire? Et dicitur quod nō. nō enim est obligatus propter dictam aditionē. Et idē est in hoc alio casu. Caius dedit libertatē Sticho seruo suo sub conditione, si nauis ex asia venerit, & instituit sibi hæredē Sempronium: & decessit. & postea pendente dicta cōditione libertatis Seius instituit sibi hæredē dictum Stichum: & dictus Sempronius hæres Caii iussit dictum Stichum adire dictam hæreditatē Seii. & postea extitit dicta conditio ignorante dicto Sticho: & sic ignorās dictus Stich[us] fuit factus liber: & postea adiuit ex dicto iussu hæredis: nā nō obligatur hæreditati dictus Stichus. Secus autem si dictus Stichus non errabat in libertate sua tempore quo adiuit, sed dubitabat. quia tunc adeundo bene esset hæres. Viu.

[illegible] LXXIII.

QVi putat se decē dare iussum, cū quinque iussus sit: si decē dederit, fiet hæres [g] adeundo: at si quinq; putet se iussum dare, cùm decē dare iussus sit, & det quinq;: non implet cōditionem: [h] sed ad aliquid proficit, ut si adimpleuerit reliquū: aliorum quinque datione videatur cōditio esse impleta.

Liber putans se seruum, iussu alterius adeundo non obligatur: secus si sua sponte. Bar.

Qui bona fide seruit, [i] si quasi iussu domini adierit: non obligabitur [k] Similis est huic statuliber, qui iussus ab hærede adire hæreditatem; post conditionem libertatis existentem, cū hoc ignoraret, adijt. De eo, qui hæres institutus ab aliquo, [l] dubitat an libertas ei ex testamento domini obtigerit, cū nesciat conditionem [m] libertatis extitisse, vel hæreditatem [n] aditam; an

g Fiet hæres. Quia pars est in toto. ut ī.de uerb.obliga.l.1.§.si stipulāti.& supra, de pac.l.si un[us].§.si eū. & ī.de excep.rei iud.l.si quis eum.in prin. Hug.

h Non implet conditionem. Etiā pro parte quantum ad hoc, ut pro parte sit hæres: ut ī.de cond. & dem.l. cui fundus.in prin. & ī.de cond. inde.l.si non sortē.§. pe.& ś.de cond.inst.l.si qs hæditatē. Sed c[on]tra, in d.l. cui fundus.§.1.aliud est, eu est implenda cōditio a pluribus, ut ibi dicit. Itē contra supra.e l.si quis extrane[us]. §.sciendū. Sed imò alius est omnino casus: quia ibi qualitatem, hic quantitatē conditionis ignorat. Item non obstat ī.de conditio.& demonstratio.l.2.in fin. quia ibi non fato, sed implere uolens.

i Seruit. Liber homo.

k Non obligabitur. Etiā si sui contemplatione est institutus: quia non libera uoluntate adijt: ut s.eo l.qui in aliena.§.Celsus. Et adde quod not. ī.de acquir.rer. domi.l.liber.homo.& l.homo liber. & facit supra, de hæred. institu.l.liber homo. Sed contra ī.eo.§.de eo.

l Ab aliquo. Non a domino.

m Conditionum. Sub qua dñs ei reliquit libertātem.

n Vel hæreditatem. scilicet domini. & dic quod etiam si pute

si purè sit relicta, ei nō cōpetit nisi ab adita hæreditate: ut C. de ead. toll. l. 1. §. in nouissimu. Itē cōtra supra ead. l. §. qui bona fide. Sed supra bene putabat se non esse liberū: & sic errabat, hic d bitabat. Azo. sic supra, e. l. si qs extraneus. §. scitēdum. & l. si quis mihi bona. §. sed si mandauit.

oel dic ut no. s. eo. l. qui in aliena. §. 1. & j. l. prox. Itē est ad legē istam j. de condit. & demon. l. multum. & supra, e. l. sed si de sua. in prin. Hinc

Hæredē. Si vult sibi acquirere secus si iubenti &c.

X semisse. A Seius instituit sibi hæredem Titium in sex uncijs, & decessit. Titius autem eredens se institutum tantū in tribus uncijs adiuit, vel bonorū possessionē petijt pro tribus uncijs tantum, nunquid ualet quod egit? Et dicitur quod non.

Bonorum possessionem. Secundum tabulas.

Non sit. In petēda, vel danda bonorum possessione.

Adit hæreditatem. De iure ciuili, differat à prætorio: sed detur in totū vt supra. e. l. si ex asse. cont ut. ibi sciuit se insolidum institutum. Itē contra, eo. l. si quis mihi bonæ. §. quod si ex parte. Sed ibi in iubente fuit error, sed adiens erat certus, cuius scientia præualet: vt l. cum quidam. §. fin. Item contra supra, eo. l. si quis extraneus. § sciendum. & supra, si pars bæt. per illud. Sol. hic error, ibi dubitatio: vt supra l. prox. in fi. Vel melius to omnibus distingue, an erat eius propositi, vt si sciret maiorem partem adiret: vel non erat eius propositi. argu. supra, de mil. test. l. quæritur. quod est verisimile, vbi erat maior: non tamen certum quia potest esse alia pars grauata. Alij ad omnes d cunt, quod hic insolidum est hæres, & q od dicit nihil scilicet, vt sit pro parte, sed tunc non est differentia inter scientem, & errantem. Resp. sic ita: vel etiam est, quia errans potetit vtranque dimittere, quando sciens de alia quod sciens non potest: vt supra, eod. l. si duo. & l. cum hæreditate. quod non placet: quia & hic quæ fietat, an insolidum esset hæres: & tamen dicit nihil. Alij distinguunt, an vna est institutio: & adiens pro parte sciens, vel ignorans erit insolidum vt in contrarijs casibus omnibus. an vero plures institutiones, & adiens ex vna distinguitur, sit sciens, vel ignorans: verum ad hoe vt sit, vel nō sit hæres ex alia: vt hic.

* In F. Fl. quemadmodū cū.

* Differūt & qūo, vi de p gl. in titu. s. de iur. & fac. ign. & ple ne p Bart. in l. si. C. de condi. inde.

* Ista distictio nō procedit, gl. quidā eulogio. C. eo. fm Bal.

adeundo hæres fiat, vidēdum est. Iulianus hunc dicit fieri hæredem.

Qui adiuit ex parte minori quàm deferretur hæreditas: pro maiori obligatur, si eius erat propositi. Bar.

Iulianus libro o ... LXXIIII.

EX semisse Titius hæres scriptus ex quadrantis bonorū possessionē b per errorem petit. quæro, an nihil actū sit? an verò perinde oīa seruanda sint, ac si quadrās nominatus nō sit? Rñdit, nihil magis actum esse. quàm cùm ex semisse scriptus hæres ex quadrante per errorem adiit hæreditatem. d

Quæcunque iure aditur portio alia, quæ potest acquiri, sine noua aditione acquiritur. Item

I tu ex parte. Titius instituit me hæredem in duabus vncijs hæreditatis suæ sub cōditione, & Seium in decem vncijs instituit. Item substituit me eidem Seio, & decessit. pēdente conditione meæ partis Seius omisit suam partem, & ego adiui partē suam ex substitutione, & postea extitit conditio dictæ meæ institutioni, nunquid habeo necesse adire pro mea parte? Et dicitur quòd non imo pertinet ad me

dicta pars, in qua fui institutus, etiā sine aditione: sufficit enim quod adiui ex substitutione. Itē quid si ego expressè dixi me nolle habere ex institutione dictam meam partem? Certè non habeo eam tanquam ex aditione, & hoc dicit. credo tamen, quod accrescet mihi ps repudiata a me.

qui ex institutione repudiat partem, potest in alia parte ex substitutione succedere, et repudiatā iure accrescendi habebit. Bar.

Iauolenus libro ... LXXV.

SI tu ex parte c sexta sub cōditione institutus fuisses hæres, & omittente partem suam Titio, cui substitut' eras, ex substitutione adiisses, deinde conditio iure sextantis extitisset, quæro an adire necesse h habueris, ne sextans tuus intereat? i Rñdit, nihil interesse, vtrū ex substitutiōe prius adietit, k an ex prima institutione: cùm ab vtraq; l causa vna aditio sufficiat. m Sextans itaq; qui sub conditione datus mihi n est, ad me solū o pertinet. Itē si tu sextantis Titij mei consanguinei, & repudiate ex testamento. & hoc est verum, si solo ex testamento mihi competere: quia si ignorarem me institutum a dicto Titio, non possem repudiare ex testamento. vt supra eodem. l. nec is. §. bæres. & hoc dicunt istæ duæ leges. Viuianus.

Sed pone quod dictus Titius meus cōsanguineus instituit me solum hæredē: cuius quidem hæreditatē haberem ab intestato. si me nō instituisset: nūquid possum simul repudiare ex testamento, & ab intestato? Et videtur qd nō: quia antequam repudiauerim ex testamento, non pertinet ad me ab intestato: & ita non possum repudiare ab intestato eū ad me adhuc non pertineat. Dicitur tamē hic, quod possum simul vtranque repudiare, & eo casu intelligor prius repudiare ex testamento, & postea statim eodem momēto intelligor repudiare ab intestato: sicuti videor ante repudiare ex testamento: & postea ab intestato acqrere eo casu, qñ volo ab intestato adire hæreditatē di

c Si tu ex parte. In primo casu fuerunt duo instituti: Seius sub coditione in duabus vnciis, & Titius purè in decem. Item Seius Titio substitutus. In secundo fuerūt tres instituti. Seius in duabus vncis: Titius in quinq; & Caius in quinque: & Seius Titio substitutus.

Sub condi ione. Quæ adhuc pendet.

Omittente. Id est, repudiante.

An adire necesse. Iterum pro sextante.

Intereat. Si eam non adeas.

Adierit De secunda persona transit ad tertiam: & j. de eodem loquitur prima. & sic est variatio personarum. sic C de in tus voc. l. ti.

Cum ab vtraque. Id est, propter: vel subaudi præcedens. Azo.

Sufficiat. Conditione prius existente: ante verò ad eam, quæ iam est delata. Nec dicas, quod propter aditionem primam habeat sequentem partem non aditam: sed accrescendi iure, cum non erat tunc delata. & facit j. eod. l. si solus. in fi.

Mihi. Id est, tibi.

Ad me solum. Id est ad te solum: etiam si alij quam Titius, & Seius essent hæredes. Sed quida dicunt, quod hic fuerunt tres instituti: scilicet Mæuius cum Seio, & Titio, & pro nc hæc v rba poni debent & quod dicit ad me solum: ce Seio repudiante. nec enim Titio accrescet, cū & ipse suam portionem repudiarit: quod non

tis, ex quo institutus es ses hæres, omiseris adi tionem: nunquid dubitas, quin ex substitutione adeundo, Titianæ par tis habiturus partem esses? Respondit, Non dubito, quin si prima institutione adeundo hæres esse posśim: in pote state mea sit, quam par tem hęreditatis aut omit tere uelim, aut uindicare.

Qui uult consequens, uult & antecedens. Vel sic, Ad positionem cōsequentis, sequitur positio antecedentis. Bar.

LXXVI.

Illud dubitari potest an si cum testamento heres institutus essem ab eo, qui etiā si intestatus decessisset, legitima hereditas eius ad me ptineret: an simul utranque hæreditatem repudiare posśim? quoniam antè quam ex testamento hę reditatē repudiauerim, legitima non [illegible] ad me pertinet. uerum eodem momēto intelligo & ex testamēto & legitimā repudiare, sic [illegible] si legitimam uelim ad me pertinere, cum sciam testamento mihi relictam: ui debor ante repudiare te stamentum, & ita legitimam acquisisse.

Vsus rerū communium aditionem hæreditatis facit non indu cis, nisi quid ultra feceris, quam ex necessitate communionis facere teneatur. Bar.

LXXVII.

Duo fratres fuerant: bona communia habuerāt: eorum alter inte stato mortuus, suū hæredem non reliquerat. frater, q superstes erat, nolebat ei hæres esse. consulebat, num ob eam rem, quòd communibus (cùm sciret eum mortuum esse) usus esset hæreditati se alligas set? Respondit: nisi eo cō silio usus esset, quòd uellet se hæredem esse, non adstringi. itaque cauere debet, ne qua in re plus sua parte dominationem interponeret.

Quæ nobis acquiruntur per eos, qui sunt in po[illegible]ate nostra, momento non residens penes eos. Bartol.

LXXVIII.

Placet, quoties acqui ritur per aliquem hæ reditas, uel quid aliud

non placet: sed infra proxim. respon. erat ille casus.

Institutus. Et alij duo quilibet in quinque: & tu vni ex his, puta Titio substitutus.

Omiseris. Id est, repudiaueris.

Adeundo. Id est, si adieris.

Partem. Quidam dicunt, quod & hic duo sunt instituti tm: & dicunt partē partis Titianę. i. partem Titianam, id est, in qua fuit institutus Titius: quod non placet: vt j. de dam. infec. l. plures. Vel dic te tento eodem esse partē Titij, id est, sextātem totum, qui fuit factus pars Titianæ partis te repudiante. Tu dic, quod tres eramus instituti, & sic sextantem amisisti, & accreuit mihi Caio, & Titio: cui Titio eras substitutus: & partē sextantis, quę venit ad Titium, habebis iure substitutionis, nā in accipiendo partem ex qua Titius fuit institutus, inueniet in ea medietatem sextantis. At si tāum duo essent in stituti, non partem sextāis, sed totum habebis cum parte Titij: vt supra, e. l. 2. & j. de hęr. inst. l. si quis ita scripserit.

Esses. Id est, vnā vnciam. quæ ex tuo sextante Titio accreuerat.

Adeundo. Scilicet partem Titij cui fueras substitutus.

Posśim. Et hic de secunda persona transit ad primam.

In ptāte mea. Sci licet re integra.

Omittere. Id est, repudiare. sic ergo posśum repudiare sextantem, & adire dextantem, & econtra. sed in parte adita obueniet mihi pars repudiata iure accresc[illegible] & sic responsum est quæstioni. & nota est contra j. eod. l. si solus. & j. eo. l. 2. & C. e. l. q[illegible] ibus dicitur non posse vnā repud[illegible] [illegible] ample[illegible] præterea in legibus illis omnes parte[illegible] [illegible]rebantur iure institutionis: hic alte ra iure [illegible] ationis [illegible]ulgar[illegible], sed tamen est idem quo ad effectum [illegible] si autem tute substitutionis pupil lar[illegible] pars deter[illegible] vt supra eod. l. quæsitum. & C. eo. l. quidam. not[illegible] [illegible].

Illud. Vtran[illegible] e. t est, testamentariam, & legitimam, ut est [illegible] reditatem e[illegible] vtraque causa. H.

Ex [illegible] Duo enim actus interueniente, identur A[illegible] do. inter vi. & vx l. 3. § [illegible]tendū.

Cum sciā. A Lud. si ignorē: vt j. e. l. necis. in princ.

& §. 1. & l. si is ad quem. & ibi not. Item videtur cōtra huic l. 1. & 2. dicto j. e. l. in pluriū. Sed ibi ignorās: hic sciens: vt ibi no. Item facit C. de imp. & alus subst. l. 3.

Testamentum. Id est, testamentariam.

Acquisisse. Nam quandoque quæritur, & repudiatur. sic j. de noua l. si Stichum. §. 2. sed quo mō eodem mo mento, cum non ex eodem modo deferantur. vt j. eod. l. quandiu? Respond. fingitur prius fieri quod primo est faciendum: quod facile fieri potest, cū in animo tātum cō sistat vtrunque vt Instit. de hær. qua. & diffe. §. fin. Item arg. contra j. de iniur. l. item apud. §. si quis verberato.

Dic quod ille cau[illegible]æ se compatiuntur: vt l. nūquam de priuat. delic. illa non: vt l. quamdiu. supra, eo. secundum Dyn. & Bartol.

Duo fratres. Titius, & Seius fratres habebant bona eorum communia, quæ pater eorum eis reliquerat. Titius autē prędictus decessit sine filiis ab intestato. Seius autem frater eius rebus communibus vsus fuit, cum sciret eū mortuum. nunquid vi[illegible] [illegible] pr[illegible]ter hoc se obl[illegible] hæredi tat[illegible]? Et dicitur quod non, nisi eo animo fecit quod vellet hæres esse: & videtur habere animū vt sit hæres, si in aliqua re commu ni interponet et dominationem suā vl tra quam ipse in ea parte haberet.

Ne qua. Id est, ne in aliqua re communi.

Interponeret. Alias adire videtur: facit supra eod. l. pro hærede. §. 1. Argum. contra supra pro facio. l. merito.

Dic quod illa concordat: vt in iis, quæ possint fieri in soldum iure communionis [illegible] facta esse intel[illegible]guntur. alias secus secundum Bar.

Placet. Fil[illegible] us meus, vel ser[illegible]us fuit hæres institutus a Titio. & m[illegible] [illegible] adiuit. Certe sta tim mihi acquiritur hæreditas [illegible] quod nullo momē to permanet apud filium, vel [illegible].

Qu[illegible] aliud. Nimis large loquitur: est ergo cō ra, j. de condi. inde [illegible] quod do[illegible]nus. Sol. ibi naturali obligatione. hic in ciuili acq[illegible]tione. [illegible] ibi not. Item contra j. de solu. l. qui hominem. §. quidam. vbi filius est

Limita per Bart. in l. pe. ff. de mil. te sta. & i l. t. §. sed si in e. j. ad Sylla.

est hæres, & sic confunditur obligatio fideiussorũ. Soln. ibi pater directo tenebatur: quia iussu eius contractum fuerat, vel in rem eius versum: vnde fit confusio. Vel dia loquitur secundum iura noua. secundũ quę filij habent aduentitia: vel in peculio castrensi. sed & aliter: vt ibi no. Item contra ĩ. de le. 1. l. cũ filio. Solu. ibi. Itẽ cõtra ĩ. de cond. & demonst. l. qui hæredi. Solu. ibi vt scripto, non vt hæredi. Item contra C. de vsufr. l. fi. §. fi. vbi patre capite minuto remanet filio vsusfructus Sol. ibi speciale: quia a persona decedere nõ potest: vt s̃. fa. ercil. l. si seruus. Vel ibi pater erat mortuus naturaliter vel ciuiliter: vnde dicitur redire in filium, nõ autem quod hactenus fuerit filij. & facit ĩ. de verbor. signific. l. cœpisse quis.

S I solus. CASVS. Titius Istituit me heredem in 4. vnciis hæreditatis suæ, & postea instituit me i aliis 4. & postea in aliis 4. & decessit. ego autem volo vnã partem repudiare, & aliam habere, certe non possum hoc facere. quod locum haberet etiam si habeam substitutum in aliqua, vel aliquibus dictarum partium, sed & si instituit Seium in tribus vnciis, & Caium in tribus, & Mæuium in tribus vnciis. idẽ erit scilicet si adiuero vnam partem, acquiram omnes alias, si tamen sint aliæ mihi delatæ: vt quia sunt mihi datæ purè, vel in diem, vel sub conditione: & extitit conditio, vel venit dies. Item si seruus. Titius Instituit sibi hæredem seruum meum in tribus vnciis hæreditatis suæ purè, & in aliis tribus sub condit. & Seium instituit in sex vnciis. & postea decessit dictus Titius, & postea dictus meus seruus adiuit iussu meo, quo ad tres vncias sibi purè datas à Titio prædicto: & postea eum manumisi, & postea extitit conditio aliarum prædictarum trium vnciarum ei sub conditione relictarum: certè primæ tres vnciæ acquirentur mihi, & secundæ tres vnciæ acquiruntur dicto meo seruo. & est ratio quare non mihi, sed ei acquiruntur dictæ tres vnciæ cõditionales: quia omnia paria permanere debent in id tempus, quo conditionalis portionis conditio extet vt acquiratur mihi domino, cui prior portio acquisita est. in nostro autem casu non permanserunt mihi domino, cui acquisita est portio. paria, id est, in eodẽ statu, eo quod seruum manumisi. igitur mihi domino nõ acquiritur portio conditionaliter dicto seruo meo data. Sed quid si dictus meus seruus erat adhuc in mea potestate tempore dictæ conditionis existentis? nunquid acquiritur mihi dicta portio cõditionalis sine alia aditione serui facta iussu meo? Et videtur q sic: quia hoc euenit in libero instituto partim purè, & partim sub conditione: qui quidem si adeat ex pura parte, & postea veniat conditio partis: acquiritur ei conditionalis sine noua aditione: vt supra, ea. l. §. idem puto. sed in hoc casu non est ita, imò adire debet iterum seruus iussu meo, ad hoc vt mihi acquirat partem conditionalem factam puram per conditionis existentiam. & sic est differentia, vtrum liber instituatur in diuersis partibus purè, & sub conditione: an seruus alienus. Viuianus.

ei, cuius quis ĩ potestate est: confestim acquiri ei, cuius est in potestate: neque momento aliquo subsistere in persona eius, p quam acquiritur: & sic acquiri ei, cui acquiritur.

In iis, quæ acquirere potest quis per se, aditione partis totũ quærit: secus in iis, quæ quis pot quærere per alium. Bart.

Paulus. LXXIX.

SI solus hæres ex pluribus partibus fuero institutus, unam partem omittere non possum: nec interest, [a] in quibusdam substitutum habeam, necne. Idem puto, etiam si alijs institis hæredibus, ex pluribus partibus hæres institutus sim: quod & hic adeũdo unã portionem, omnes acquiro, si tamẽ delatę sint. [b]

Si plures portiones eiusdem hæreditatis deferantur mihi per alium in potestate mea constitutum, una purè, altera sub conditione: adeundo ex pura iussu meo, illa tantum mihi acquiritur. in conditionali verò expectatur conditionis euentus. & si tunc reperitur sui iuris, potest eam acquirere sibi, si autem in mea potestate, acquiret mihi interueniente noua aditione. Bartolus.

Item si seruus meus ex parte hęres institutus sit purè, ex parte sub conditione, dato scilicet cohærede: [c] & iussu meo adierit, deinde eo manumisso cõditio alterius [d] portionis extiterit: verius est, non mihi esse acquisitam illam portionem, sed ipsum comitari. [e] Omnia enim paria [f] permanere debent ĩ id tempus, quo alterius portionis cõditio extet, vt acquiratur ei, [g] cui prior portio acquisita est. [h] Ego quidem puto & si adhuc in potestate sit iterum adeundum eẽ, si conditio extiterit. & illud quod dicimus, semel adeundum, in eiusdẽ persona [i] locũ habet

[a] Nec interest. Videbatur contra vbi habeo substitutum, quia nunc pro parte testatus, & pro parte Intestatus decedere non potest: sed altero casu potest: quod est cõtra ius: ut ĩ. de reg. iu. l. ius nostrũ.

[b] Delatæ sint. Ante non: vt ĩ. de secun. tab. l. a. §. pro qua. & l. 1. §. sciẽtiam. & s̃. eo. l. is qui hæres. & l. nec is. §. fi. licet videatur contra s̃. de hæred. instit. l. liber homo. §. fi. [?] Item videtur contra s̃. eo. l. si tu. §. fi. in fi. Sol. ibi. Item contra s̃. e. l. eũ hæreditate. sed dic vt ibi. Item est sic s̃. eo. l. 1. & 2. & l. si ex asse, & C. eod. l. quidam.

[c] Cohærede. Aliàs non expectaretur cõditio: vt supra eo. l. cum hæres. §. 1. Ac.

[d] Alterius. In qua fuerat sub cõditione institutus. Ac.

[e] Comitari. Cõtra videbatur. ex aditione enim vnius partis, quam fecerat iussu meo, videbatur & tunc alia pars mihi acquisita adueniente conditione.

[f] Paria. In suo statu. Accur.

[g] Ei. Scilicet domino.

[h] Acquisita est. Quod hic non fuit: vnde alteri vna, alij altera pars defertur. nec ob. s̃. eo. l. si quis hæres. §. 1. vt ibi. no.

[i] In eiusdem persona. Dic quod siue sim institutus in asse, siue semel, siue in pluribus vicibus, siue ex parte aliqua: adeũdo etiam modicum, videor adire in totum, in quo sum institutus. & statim insolidum sum hęres. vt s. eo. l. si ex asse. & l. si ego. Item si in parte purè: & In parte sub conditione, & in diem, & nullus datus cohæres, nec substitutus in defectum conditionis: & tunc idem ut supra, eo. l. cum hæres. §. 1. & his duobus casib. habet locum hæc regula: ut una aditio sufficiat. si autem habeo in conditionali parte substitutũ, uel habeo cohæredem in aliqua parte, tunc secus: quia tunc est in pendenti pars illa, ut in ea nunc nõ possit fieri hæres, ut ĩ. de hære. insti. l. liber homo. §. si ita. & s̃. eo. l. cum hęres. §. 1. Alij contra. ut no. supra, e. l. qui ex duabus. in prin. Item habet locum hæc regula in casu seq. legis.

Non

Dic q ibi hẽditas defert mihi p alium ex noua dispositione, s. qa hẽdi primo successit, fm Bart.

non cum per alium a acquirenda est hæreditas.

Ius substitutionis non transmittitur ad hæredes. Bart.

Vlpianus lib. xiii. ad leg. Iul. & Pap. LXXX.

TOties videtur hęres institutus etiam in cā substitutionis adisse, b quoties acquirere sibi possit. c Nam si mortuus esset d ad hæredē nō transferret substitutionem. e

Cum seruus non capacis in totum, uel in partem instituitur contemplatione sui: secundum tempus aditæ hæreditatis inspicitur. Bart.

Terentius Cle. lib. xvi. ad leg. Iul. & Pap. LXXXI.

SI seruus eius, † qui capere non potest hæres instituatur: & ante quam iussu domini adeat hæreditatē manumissus, alienatusve sit: & nihil in fraudē legis factū esset: ipse admittitur ad hęreditatē. f Sed & * si partem capere non possit dñs eius: eadem dicenda sunt de parte, g quam ille capere non potest. Nihil.n. interest, de uniuerso quęratur, quod capere non possit, an de portione.

Toti accrescit portioni, non personæ: & certè qui perdit portionem, per his ius accrescendi: licet nomen hæredis retineat. Bartolus.

Vlpia. li. [illegible] ad leg. Iul. & Pa. LXXXII.

* SI to-

a Non cum per alium. Puta filium vel seruum: secus si per eum cui succedo vt hæres: ut ī. de hęre. institu. l. liber homo. §. fi. Sic ergo not. quod refert. sim hæres per me, vel per alium: vt hic: sic & aliàs: vt ī. de vulg. subst. l. qui liberis. §. fi. & alias ǰ. de oper. lib. l. cum patronus. §. 1. Item potest hic esse ratio: quia quando per seruum opus est facto, scilicet iussu. at eū per me, sufficit nuda voluntas. Item facit ad l. istam ǰ. de contra tabul. l. si post mortem. §. si in adoptionem. & ǰ. de bon. posses. sed cum patrono. & ī. eo. l. Antistius. §. 1.

Voluntas nuda in aditione sufficit.

TOties. CASVS. Institui mihi hæredem Titiū in sex vnciis, & Seiū in aliis sex. & ita postea dixi: si Seius mihi hæres nō erit substituo ei dictum Titiūm. & postea decessi: & postea Titius adiuit hæreditatem meam pro sua parte, & postea Seius repudiauit pro sua parte. nunquid pars Seii pertinet ad Titium sine alia aditione, eo quod substitutus fuit ei? & dicitur quod sic, secus autem si dictus Titius decessisset ante quam Seius suam repudiaret partem: quia tunc repudiante postea Seio nō transfert nec transtulit Titius ad hæredē suum substitutionem: non enim erat Titius tempore repudiationis Seii in ea causa, ut acquirere sibi potuerit, quia mortuus erat, ut dictum est: & ideo nec cum noua aditione hæredis Titii, nec sine aditione habet hæres Titii partem Seii, & hoc uult dicere. Viuianus.

† Pulchrè in hac l. cum Vi- glius in §. seruus aut pluriū. de hęre. inst. & §. in extraneis. de hęre. qua. & differ. Insti. li. 2.

b Adisse. Scilicet adeundo ex sua persona: quod sufficit: ut supra eod. l. proxim. in fin.

c Possit. Quia est delata: & quia uiuit. nam &c.

d Mortuus esset. Ante aditam hæreditatem. Item & post eo casu quando sic substituitur: quisquis mihi hæres erit, filio meo hęres esto: cęterū si nominatim uulgariter, uel pupillariter sit substitutus tunc adita sua portione si decedat, accrescit eius hæredi iure accrescendi: sicut ipso inuito si uiueret: ut ī. eo. l. qui patri. & l. qui ex duob'. in prin. & l. eū hęres. §. fi. & l. si quis hæres. in princ. & C. de cad. toll. l. 1. §. his ita. & supra, de uulg. subst. l. qui liberis. §. fin. secundum R.

e Substitutionem. Id est, eam partē hæreditatis: quæ sibi obuenit ex substitutione. Sed uidetur huic l. contra. ī. eo. l. qui patri. Solu. ibi proprio nomine hæredis expresso facta fuit substitutio: hic appellatiuo, quisquis hæres &c. R. sed secundū Ioan. hic in uulgari: ibi in pupillari substitutione, ratio est, quia pupillo adeunte, sua paternæ iuncta est hæreditas. unde qui habet paternam, & pupillarem adiunctam habere cogitur Azo. sed non nego, quin illa l. sic intelligatur, ut ibi no. nerum dico, q̄ ista l. loquitur cum tres fratres fuerunt instituti: ibi soli duo. Et quod dicit hic, q̄ ad hæredem non transfert substitutionem, uerum est iure substitutionis: ut ǰ. de suis & leg. hær. l. si ex pluribus sed iure accrescendi transmittit: & sic potest intelligi supra, e. l. qui ex duabus. in princ. & l. cum hæres. §. fin. & l. si quis hæres. in princip. secundum Hug.

SI seruus eius CASVS. Titius fuit in insulā deportatus, & ita ex testamento capere nō potest: postea Seius instituit sibi hæredem Stichum seruum eiusdem. Titij: qui Titius ex testamento capere non potest: ut dictū est, & dicitur C. de hęred. instit. l. 1. & decessit dictus Seius: postea dictus Titius manumisit dictum seruum ante quam ipse seruus adiret dictam hæte. iussu ipsius Titii domini. nunquid ipse manumissus admittetur ad hęreditatem? & dicitur quod sic. & idem esse, si Titius eundem seruum alienasset in Caiū ante quam ipse seruus adiret iussu ipsius Titij: nam admitteretur tunc Caius ad hęredi. Sciasnam. Sed quid si dictus filius dominus dicti Stichi à Seio instituti erat talis persona, quæ poterat capere partem tantum dictæ hæte. puta quia erat filius tantum naturalis dicti Seii, & si non potest capere ex hęreditate patris ultra unam unciam filiis legitimis, & naturalibus extantibus: ut in auth. quib. mod. na. effi. sui. §. discretis? Certe idē est in ea parte, quam capere non potest, quod dictum est supra, in eo toto, quod capere non potest dominus serui insti. scilicet ut si antequam seruus suus adeat iussu suo manumittat eū, uel alienet eum in Caium, ipse manumiss. admittatur ad eam partem hæred. in quam instit. fuit, quam dominus suus capere non poterat: uel cum fuit alienatus seruus, admittatur Caius emptor. & hæc uera sunt, si Titius manumisit dictum seruum uel alienauit bona fide, & non in fraudem l. quæ prohibet eum Titium capere totam hæred. datam seruo suo, uel etiam partem, si autem manumisisset in fraudem dictarum legum quas quidem supra nominaui, uel etiam alienasset, paciscendo furtè cum eo de manumittendo, uel cum emptore serui instituti ut ei non capaci totum, uel in partem restitueretur: postea non admitteretur ad hæreditatem dictus manumissus, uel emptor. Viuianus.

* In P. F. partem capere non possit, &c.

* In P. F. Si totam. an ptē ex qua &c. Vt sit an pro eam, vti veteres vsurparūt auctore Sex. Pompeio. L. R.

f Ad hæreditatem. Contra ǰ. de reg. iur. l. qđ ab initio. & l. pe. Sol. hic ex benignitate illud dici nō potest interesse, per se an per aliū capiat: quia utrobiq; idem est: ut ǰ. si quis ali. te. prohi. l. 1. §. 1. quæ uidetur huic contra. & eodē modo respō. ad l. ī. de hæ. insti. l. si alienū. §. in extraneis. Sic ergo potest hic notari illud generale: quod nō tenet, confirmatur. Item est ad l. istā, ī. de hę. inst. l. nō minus. & ī. e. l. Antistius. §. 1. & l. si solus. §. 1. & ǰ. de le. 2. l. si debitor. §. fi. & ǰ. de ser. le. l. 5. Ac.

Inualidū quandoq; confirmatur.

g De parte. De toto ad partem. sic ī. de admin. tu. l. si duo. in fi. & ǰ. pro derelicto. l. an pars. Accursius.

SI totam. CASVS. Institui mihi hæredē Titiū in sex unciis, & rogaui eum, ut restitueret eas cuidam non capaci: & ipse mihi super hoc tacitam fidem accōmodauit. & sic debet eas perdere, & debet eas habere fiscus: ut ǰ. de iur. fis. l. non intelligitur. §. 1. & 2. & 3. & postea institui mihi hæredem Seium in aliis sex unciis: &

ciis: & postea decessi. & postea Titius adiuit hæreditatem meam pro sua parte prædicta. & postea Seius suã repudiauit, nunquid pars Seij repudiata accrescit Titio? Et dicitur quod non, quamuis enim Titius adiuerit pro sua parte, tamen eã non videtur habere, eo q fiscus põt ei auferre, vt dictum est. vnde cũ fingatur non habere suã partem, non potest sibi accrescere pars cohæredis sui. Vi.

a Si totam. Scilicet hæreditatem: si nõ habes in textu.

b Restituere. Non capaci. nam verbũ tacite, vitiũ notat. Et no. quod hic nõ est capax, & non datur: sed infra l. proxi. in 3. respon. est indignus, & confiscatur. & dic vt C. de iis, quib. vt indig. l. hæreditas. & infra, de iure fisci. l. 3. §. 1. & 2. & argu. ĵ. de verb. sig. l. aliud. & d. c, q secus est, si iure substitutionis deferatur hæreditas huic tacite rogato: vt s. de vulg. sub. l. ex facto. §. fi. contra. hic ergo nihil accrescit rogato de parte cohæredis repudiantis, q nec ipse videtur institutus, qui fidem accõmodat: & hoc non prout dicit partem. sed prout totam.

tam [a] hæreditatem, aut partẽ, ex qua quis hęres institutus est, tacitė rogatus sit restituere: [b] apparet, nihil ei debere accrescere: quia rem non videtur habere.

Ex testamento non potest esse hæres, qui de eius uiribus dubitat, nisi sit suus, & iusti uerum sit testamentum ualere: aliàs secus, & qui in omnem euentum futurum se hæredem cognoscit: interim hæreditatem decedens transmittit. Bar.

Papinian. libr. xvi. quæstionum. LXXXIII.

VEntre præterito, si filius q suit emãcipatus, aut exter hæres institutus sit, quãdiu rumpi testm̃ potest, nõ defertur ex testõ hæreditas. [c] Sed si uacuo [*] uentre mulier fuit, & incerto [d] eo filius in familia [e] retentus uita decessit: hæres fuisse intelligitur. [f] Emancipatus uerò, aut exter nõ aliter possunt hæreditatem quærere, quàm si non esse prægnantem sciant. [g] ergo si ventre pleno sit mulier: nonnè iniquum erit interea defunctum filium [h] hæredi suo relinquere nihil? [i] Et ideo decreto [k] filio succurrendum est: quia siue frater ei nascatur, siue nõ nascatur: patri hæres futurus est. Eademq; ratio facit, ut emancipato quoque subueniri debeat, [l] qui alterutro casu [m] rem omnimodo habiturus est.

Aditio facta metu, rescinditur. Bart.

Idem libro xxx. quæstionum. LXXXIIII.

SI metus causa adeat aliquis hæreditatem: fiet, ut quia inuitus hęres existat, detur abstinendi facultas. [n]

VEntre. CASVS. Ego habens vxorẽ pręgnantem, & filium emancipatum, feci testamentum, & institui mihi hęredem filium prædictũ: & ventrem præterui, & decessi. nũquid ex testamẽto põt mihi succedere dictus meus filius antequã posthumus præteritus nascatur? Et dicitur quòd non: quia hæreditas non defertur ex testamẽto, quãdiu põt rumpi testa. sed tunc demũ potest mihi succedere dictus meus filius, cum certum erit posthumum non nasciturum, & ita non posse per eum rũpi testamẽtum. Sed quid si dictus filius decedat, antequã certum sit posthumum nasciturũ, vel non nasciturũ? Distingue, aut vxor mea habebat vacuum ventrẽ, aut plenum, si vacuũ, & dictus filius emancipatus hoc sciebat: certè hæres mihi fuisse intelligitur dictus meus filius: & sic hæredes eius habebũt hæreditatem meam: si autem hoc ignorabat dictus meus filius, non intelligitur mihi fuisse hęres. si autem habebat vxor mea vẽtrem plenũ, & dictus meus filius decessit antequã certũ esset posthumũ nasciturũ, vel nõ nasciturũ: & postea certum factum fuit posthumum non nasciturũ, vt quia fecit vxor mea abortum: nunquid subuenietur hæredi dicti filij mei per prætorem. vt hæres suus habeat totam hęreditatẽ meam? Et dicitur quod sic: quia hæreditatẽ meam habiturus esset, si viuus esset tẽpore quo certum factum fuit posthumum non nasciturũ. & idem per omnia esset, si extraneum instituissem posthumo præterito, præterquã in vno: quia extraneus decedens antequã certum sit posthumum nasciturũ, vel non, nihil transmittit de hæreditate mea ad hæredem suum. etiam si posthumus postea non nascatur. & hoc dicit in primo respõso, & secundo, & tertio, & in quinto, si aũt filium in potestate mea cõstitutum instituissem, & posthumum præteriissẽm: haberet locum primum responsum huius l. & secundum, & quartũ, quod incipit, ergo si ventre &c. vl' pue illuc, eadem rõ &c. & est plana hæc l. Vi.

c Hæreditas. Tum quia instituti expectant prę teritos: vt ĵ. de secun. tab. l. 2. in princip. tum quia extranei expectant posthumũ in potestate nasciturũ: vt s. eo. l. cũ quidã. §. j. contra tabulas tamen potest petere emancipatus, quãuis institutus beneficio præteriti: vt ĵ. de contra tabu. l. illud. §. fi.

d Incerto. Adhuc, id est, dum esset incertum hoc vtrum venter esset vacuus, vel non.

e In familia. Id est, in ptãte. & sic mutat casum. Acc.

f Intelligitur. Vt supra eo. l. cum quidã. §. siue.

g Sciant. Id est opinentur, & sit verũ quod opinantur: & communis est opinio. hæc enim tria sunt necessaria: vt s. eod. l. cum quidã. §. quid ergo. cum l. sequen.

h Defunctum filium. Emancipatum: imo suum: vt discrepet a sequenti casu.

i Relinquere nihil. Certè sic: relinquit ergo cõtra tabu. vel etiam secundũ tab. si venter etiam erit vacuus, & nolet differre: vt ĵ. de contra tabu. l. illud. §. fin. & l. seq. Sed contra supra, si mulier ven. no. l. 1. §. sub prætextu. Sol. vt ibi. Item not. quod hic transmittitur non adita hæreditas, seu bonorum possessio. sic infra, de Carb. edi. l. scriptus. Item ad Syllania. l. 3. §. eleganter. & l. qui posthumos. Item C. de iis, qui ante aper. tab. l. 1. Item C. eod. l. cum antiquioribus. Item C. de suis & legi. l. apud hostes. Item C. de inst. & subst. l. fin. Item ĵ. de bo. lib. l. si filius. §. fi. Item C. de iure deli. l. si infanti. Sed regulariter contra: vt C. e. l. 4. & l. quoniam. C. de cadu. tol. §. in nouissimo.

k Decreto. Dando cõtra tab. vt d. l. illud. & l. seq. sed & si non petiit, nihilominus transmittit, vt dixi. Accur.

l Debeat. Dando contra tab.

m Alterutro casu. Melius dixisset vtroque: sed ideo hoc dixit, quia si nasceretur, tunc ab intestato. si non, tunc ex testamento: ergo ex alterutro. & facit supra, de vulg. substi. l. si filius. Acc.

SI metus. CASVS. Ego habens multos creditores institui mihi hæredem Titium, & decessi: & postea creditores intulerũt metũ Titio, & fecerũt eũ adire p vim. certe debet habere Titius beneficiũ abstinẽdi. Vi.

n Facultas. Per beneficium edicti quod metus causa: vt supra, quod met. cau. l. si mulier. §. si metu. & dic vt no. supra eo. l. 6. §. si. contra. Hug.

* F. Et. va cua

Decreti appellatio q̃ significationem hic habeat pulchrè Alci. lib. parergon 3. c. 14. quo loco respon sum hoc eleganter interpretatum est. Et d̃cretũ, & decerno quot modis sumantur, Mãdo. sup Glo. Facul. §. habita, in ver. decernentes.

Hęreditas non adita quandoq; transmittitur.

Panto

Impeditus adire propter instam absentiā si decedat interim, ius petendi restitutionem ad adeundum suo hæredi relinquit. Bart.

Idem libro vj. responsorum. LXXXV.

[a] PAntonius Auitus cùm in Cilicia ꝓcuraret, hęres institutus, antè uita decesserat, quā hæredē se institutum cognosceret. [a] Quia bonorum possessionē, [b] quā procurator eius petierat, hęredes Auiti ratam habere non potuerant: [c] ex persona defuncti restitutionem in integrum implorabant, [d] quę stricto iure non competit: quia intra diem [e] aditionis Auitus obijsset. [f] Diuum tamen Pium cōtrà constituisse, [g] Męcianus libro quęstionum refert in eo, qui legationis cā Romę erat: [h] & ī filio, [i] qui matris delatam possessionem [i] absens amiserat, sine respectu [k] eius distinctionis [l] restitutionem locū habere. quod & hic [m] humanitatis gratia obtinendum est.

Eius qui est suspectus de crimine læsæ maiestatis, interim potest adiri hæreditas. Bar.

Rei [n] pduellionis † [o] hæreditatem, suspensa [p] cognitione filius emancipatus, cui de patris innocentia liquet, potest quærere. [q]

PAntonius. CASVS. Quidā Bononiensis nomine Pantonius Auitus fuit missus in quandā prouinciam nomine Ciliciam, causa reipublicæ Bononiæ. & cum ibi esset, Titius uicinus suus Bononiensis istituit eum hæredem. ipse autem Pantonius decessit in Cilicia existens, antequam sciret se hæredem institutum: & ante diem præfinitum ad petendam bonorum possessionem quod est centum dierum: ut ǰ. de suc. edict. l. 1. §. quod dicimus. procurator tamen suus quē Bononiæ reliquerat, petierat bono. possessionem nomine eius: uenit hæres ipsius Pantonij, & habuit consilium cum sapientibus: & petijt ab eis utrum posset habere ratam petitionem bono. possessio. quam fecit procura. Pantonij. & ipsi responderunt ei quod non, eo quod nunquam transit ad hęredem bono. possessio. nisi fuit petita a defuncto, uel rata habita per eum petitio, quā pro eo fecit procu. Inuenit ǰ. de bono. posses. l. 3. §. acquirere. unde ipse hæres Pantonij petijt in integrū restitutionem nomine ipsius Pantonij: eo quod fuit læsus Pantonius propter absentiam reipub. Bononiæ: ut dictum est, nunquid potest eam restitutionem impetrare? dicitur quod non de stricto iure: quia sicut dictum est, Auitus decessit intra diem aditionis, siue petitionis bon. posses. & sic non habebat Pantonius tempore mortis suæ in integrū restitutionem, cū adhuc ipso iure bon. posses petere poterat, si non poterat ipse Panto. petere in integrum restitutionem, ergo ad hæredem suum non transmittit petitionē ipsius restitutionis. Dicitur tñ hic in fine, quod de humanitate, siue æquitate possit hæres Pantonij petere in inte. rest. & sic Imperator Pius constituit in quodam alio, qui legationis causa pro ciuitate sua erat Romæ, & Romæ decessit, ut fecit Panto. in Cilicia. & idem constituit in quodam filio, qui absens amiserat bono. poss. matris sibi delatam. nam constituit rest. in integr. eum habere, non habita distinctione decessisset ante dies exactos, an post. Rei perduellionis. Quidam puta Titius instituit sibi hæredē filium suum, & decessit: & post mortem suam fuit accusatus de crimine perduellionis. i. quod aliquid molitus fuit contra Imperatorem: filius autē certus erat, ꝙ pater non commiserat dictū crimē, nunquid potest sibi quærere hære. patris? Et dicitur ꝙ si tamen non esset certus, non posset quærere: quia debet eam tunc fiscus habere. Pro hęrede. Titius ab intestato moriens fecit codicillos: & in eis petijt ab hęrede suo, ut manumitteret seruos matris suæ Titij, quę mater decesserat ab intestato. Item ꝓcepit eidē suo hæredi, ut sibi hæredi, & parentib. suis extrueret monumētū in possessione dictę suę matris. nunquid propter prædicta uidet dictus Titius gessisse pro hærede in bonis matris? Et dicitur quod sic. Vi.

a Cognosceret. Cum ergo tempus sit utile: ut C. qui admit. ad bo. poss. l. 2. qualiter ignorātia [i] incipit currere: ut sopra, de ijs qui no. infa. l. genero. & ǰ. de diuer. & temp. præscrip. l. 1. & ǰ. de calū. l. annus. & de ædili. edic. l. cum sex? Resp. ut not. C. de test. mil. l. 1.

b Bonorum possessionem. Secundum tab.

c Non poterant. Ideo qđ cum rata habetur, perinde est, ac si nunc peteretur: sed nunc neque ꝑ defunctum, neq; per hæredē peti potest: quia a defuncto non fuit rata habita: ut ǰ. rē ra. hab. l. bonorum. & l. si is cui. Azo. & ǰ. de bo. po. l. 3. §. acquirere. Acc.

d Implorabāt. Hæredes Auiti. sic ergo officio iudicis, non actionis iure: sicut & minor: ut supra, de min. l. quod si minor. §. fin.

e Intra diem. Scilicet anni. si erat de liberis: uel centū dierum, si extraneus: ut Inst. de bon. poss. §. lib. & ǰ. de suc. edic. l. 1. §. largius. improprie ergo dicit aditionis, id est, petitionis bonorum possessionis. Acc.

f Obijsset. Et sic nō habebat in integrū restitutionem, cum adhuc ipso iure eam bon. poss. petere posset. igitur ad hæredem ius petendi in integrum restitutionem nō transmisit: & sic stricto iure hæres petere ex persona aui in integrum restitutionem non potest: hic petit de æquitate, quia aliter ad bonorum possessionem petendam uenire non potest. nec enim potuit auus ad hæredē bonorum possessionem trāsmittere. Azo. ut infra, de bo. pos. l. 3. §. acquirere. Acc.

g Constituisse. Dedit ergo restitutionē. & sic est contra, C. de rest. minorum. l. 3. Sol. ut ibi.

ADDITIO Pro solutione huius cōtrarij uide Bar. hic hanc materiam late discutientem.

h Romę erat. Et ibi decessit ut superior.

i Possessionem. Bonorum subaudi.

k Sine respectu. Scribit enim sine &c.

l Distinctionis. Decesserit ante exactos dies uel post.

m Et hic. Id est, in casu Pantonij proposito.

n Rei. Construe, filius emācipatus, cui de patris innocentia liquet, pōt quærere hæreditatem, subaudi patris sui. & hoc dico suspensa cognitione perduellionis.

o Rei perduellionis. Id est rei accusati. sic C. de adul. l. 1. & l. quamuis. & ǰ. ad Syll. l. propter ueneni. §. fi. Perduellionis. Id est. l. Iulia maiestatis: ut ǰ. de uerbo. signifi. l. quos nos.

p Suspensa. Idest, pendente principali causa, uel appellationis.

q Potest quærere. Non dicit quod possit alienare. Itē nec quod in accusatione nō procedat. & sic nō est contra C. ad l. Iul. maiest. l. pen. & fin. erit ergo hic hæres interim: sed deficiet secuta cōdemnatione ēt post mortem: ut Inst. de hęre. ab intestato. §. per contrarium. & ǰ. de leg. a. l. cū filius. §. fin. Sed cōtra supra, eodem l. cum falsum. ubi dicit, ꝙ de alieno facto non sumus certi: & sic non potest adire. Solu. hic est certus quoad opinionē Azo. sed Hu. dicit debere liquere quo ad ueritatem: quia dicebat, qđ certa die, & hora deliquerat, & certo

[a] In P. F. Pantoni[a]. Alc. autē l b. 7. parerg. cap. 16. legendum censet, P. Antonius.

[i] Quin sic in l. cū ter. §. surdo. ǰ. de legat. 2. Bal. in l. repudiatos. C. de fideic. Itē ignorāti, an & quā currat terminus. Bal. In l. quandiu. C. qui admit. ad bo. poss.

[a] P. Fl. Et filium.

† In hūc locū vide orationē Ci. pro C. Rabirio ꝑduelliōis reo.

& certo loco. & hic filius sciebat non esse nerum, quia secum, id est, cum patre alibi tunc fuerat filius. & facit ј. de don. l. post cõtractum. & l. donationes. §. fi. & de solutio. l. quod si forte. § quid ergo. & l. ſeo.

ſcd'm quosdã. ut no. ĩ. e. l. ꝓ hærede. 1. & 2. cosu. l. Acc.

Liberandos. Per in integ. rest. quia adierant: ut ĩ. eo. l. necessariis.

Confusas. Quas habebant contra hæreditatem, uel econtra.

Comperto. Sic C. eo. l. si auia. sec' si ignorans: ut C. eo. l. quoniam. & ј. de leg. 2. l. seruum filij. §. si quis.

Vltimam voluntatem eandem do potest quis hæreditatem adire. Bar.

Pro hærede gessisse filium placuit, qui moriẽs, comperto matrem suam intestato vita decessisse codicillis petit ab hærede suo, ut maternorum bonorum seruum manumitteret, ac sibi parentibusque suis in possessionem matris monumentum extrueret.

Ille actus, qui in extraneo inducit aditionem, in suo inducit immistionem. Bar.

Idem libro [illegible] responsorum LXXXVI.

Cum bonis se patris miscere conuenit, qui remoto familiæ uinculo pro hærede gerere videtur. & ideo filius, qui tanquam ex bonis matris, cuius hæreditatem suscepit, agrum ad hæreditatem patris pertinentem, vt maternum ignorans possedit: abstinendi consilium, qđ in bonis patris tenuit, amisisse non videtur.

Minore restituto, restituuntur actiones confusæ. Bar.

Pupillis, quos placuit oneribus hæreditarijs se liberandos, confusas actiones restitui oportet.

Hæreditas animo aditur: licet nihil hæreditarium attingatur. Bar.

Pa[illegible] quæstionum LXXXVII.

Gerit pro hærede, qui animo agnoscit successionem: licet nihil attingat hæreditariũ. Vnde & si domum pignori datam, sicut hæreditariã retinuit, cuius possessio qualisqualis fuit in hæreditate: ꝓ hærede gerere videtur: Idẽq; est & si alienam rem vt hæreditariam possedisset.

Restitutio pupilli prodest fideiussoribus eius. Bar.

Scæuola libro [illegible] quæstionum LXXXVIII.

Si pupillus se hæreditate abstineat: succurrendum est, & fideiussoribus ab eo datis, si ex hæreditario contractu conueniantur.

Hæreditas non potest adiri per procuratorem, & mutatione personæ desinit peculium esse castrense. Bar.

Pa[illegible] quæstionum [illegible] LXXXIX.

Matrem. Quondam. hęc enim certa ius, & nomen hæredis non põt facere. & ideo est hæres: ut hic, & ĩ. eo. l. pro hęrede. §. pe. & l. Iulianus. §. seruum. & §. proponebatur.

Codicillis. Sui filij.

Petit. s. filius.

Sibi. Scilicet filio.

Suis. s. filijs.

Cum bonis. Casus. Titius abstinuit se ab hæreditate patris: & hęreditatem matris adiuit Titius: & possedit agrum paternum, tanquam maternum. s. credẽs eũ esse maternũ: nunquid propter hoc videtur amisisse abstinendi consilium, quod habuit in bonis patris. Et dicit quod nõ: conueniẽs est enim cum demũ bonis paternis se videri immiscuisse, q aliquid faciendo ꝓ hærede gerere videtur, etiam si nõ esset in potestate patris: quod quidẽ nõ reperitur in casu supra posito. Sed pone, quod dictus Titius, qui adijt hæreditatem matris, vt dictum est, erat pupillus, & erat creditor matris, & ita propter aditionem confusæ fuerunt actiones suæ, & pone quod ipse in integrum restitutus fuit ab oneribus hæreditarijs. Certe debent ei restitui dictæ actiones confusę. Viuianus.

Cum bonis. Demum, & omnem. Azo.

Conuenit. Id est cõueniens est intelligi se &c. quasi dicat suus hęres eo facto se immiscet, quo extraneus pro hærede gereret. Et no. differentiam inter adire, & immiscere: ut hic, & Insti. de hęred. qual. & diffe. §. extraneis. quandoque tamen ponitur unum pro alio: ut ј. ad Tertyl. l. a. §. si bonorum. & C. de leg. hære. l. si defuncti. Accur.

Remoto. Id est, si remotum esset. Accur.

Familiæ. Id est patriæ potestatis.

Non uidetur. Quia nec extraneus pro hærede gereret, uel adiret: ut ĩ. eo. l. pro hære. & l. si seruum. §. pe. sic ecõtra. ј. eo. l. gerit. in fi. & s. e. l. si extrane'. §. interdũ. in aliquo tñ uidetur differre suus ab extraneo

Oportet. Maiori autem qui ex causa quandoque desinit habere hæreditatẽ, actiones restituũtur nisi dolũ. adhibuit: ut ј. de ijs qui. ut in dig. l. hæredẽ. & ad Syll. l. propter. §. nepos. & s. de hæred. vel act. vẽ. l. a. §. pe.

Gerit. Casus. Titius retinuit tanquam ex hæreditate matris quandã domum pignori datã matri. Certè pro hærede gerere uidetur in bonis maternis. & idem est, si alienam rem nõ pignoratã matri possedit vt hęreditariã: quia etiam ille gerere uidetur pro hærede, qui animo agnoscit possess. licet nihil attingat hæreditarium, ut fuit in dictis duobus casibus ꝓximè positis. Viu.

Datam. Defuncto ab aliquo suo debitore: & sic cœpit possidere ciuiliter, & naturaliter: vt ј. de acquire rer. do. l. per seruum. Accur.

Qualisqualis. Sed nonne vera. vt ј. de a. e. & oblig. l. qui a ferro ł Reipon. to. non uer:. ut ј. si qs test. li. l. 1. §. Scæuola. & no. ј. de acqu. poss. l. si de eo. §. 1. Accursi.

Alienam. Etiã si in ea nullum ius habuit defunctus: ut & ĩ. eodem. l. si quis extra. §. interdum. solus enim animus sufficit qualitercunque declaretur: ut Instit. de hęre. qua. & diffe. §. fi. & C. unde legi. l. non hoc. & ĩ de rei uen. l. si ager. & C. eo. l. si totori. & l. si auia. & ĩ. eo l. pro hęrede. in princi. & §. 1. Sed contra supra eodem. l. pro hærede. §. si quid tamen. Sol. ut ibi. Accursi.

Argumento. Dic quod nomẽ hæredis ibi accipitur pro filio: & sic gessit ibi pro hærede, hoc est pro filio, non propriè vt hęres secundum Bar. hic.

Si pupillus. Casus. Pupillus immiscuit se hęreditati patris: & creditoribus hæreditarijs dedit fideiussores postea per in integrum restitutionem abstinuit se a dicta hæreditate, & ita liberatus fuit a dictis creditoribus, certè & fideiusso. prædictis succurrendum est. Viu.

Abstineat. Per in integ. rest. quia adiuerat cũ tutore.

Conueniantur. Ab hæreditarijs creditoribus, quib.

Quõ declarẽ animus vide in l. Fulcinius. §. qd sit latitare. ex qui. cau. in po. ea. l. reprehendẽda. C. de inst. & subsiti. sub conditio. factis. Bal. in tit. C. de fide instr.

eos dedit. sic ꝭ. de admi. tut. l. 2. & de ꝑeu. l. si minor. Sed contra C. de fideiuſ. mi. l. 1. & a. Sol. hic creditoribus daꝭ in aliū regressus, ibi nō, ut ibi not. Et eodē modo solue ꝭ. de mino. l. in causæ. & de arbi. l. pupillus. uel ut ibi. Accursius.

institui mihi hæredem filium meū, & decessi: & filius meus prędictus se ab hæreditate mea abstinuit: quia cum creditores mei possiderent bona hæreditatis per fraudem, supposuit dictus filius quendam, qui emeret dicta bona, & sibi filio donaret: certè potest conueniri dictus filius à creditorib. ac si se immiscuisset bonis meis. Viuia.

ᵃ In P. F. per curatorem.

Per procuratorē ᵃ hæreditatem acquiri non posse, idem respōdit: si iussu aui nepos patris, qui de castrensi peculio testamētum fecit, hæreditatem adiisset: acquisisse ᵇ ei ᶜ ea, de quibus pater testari pōt: quia castrensia esse mutatione personæ desierunt. ᵈ

Abstentio facta mala fide non prodest: quod præsumitur, si omnis bona patris emerit. vel per interpositam personam mercatus fuerit. h. d. secūdū verā intellectum, & est no. lex. Bart.

Idem libro xv. responsorum. XC.

SIis, qui bonis paternis se abstinuit, per suppositā personam emptoris bona patris mercatus ᵉ probētur: perinde eum conueniri oportere à creditorib. ᶠ atque si bonis paternis se immiscuisset.

Non valet aditio facta iussu patris, à nepote, qui est in potestate aui. Bar.

Idem libro xvi. responsorum. XCI.

FIliusfamilias duxit uxorē. ea filiis sublatis ᵍ intestata decessit. filii iussu patris, non aui adierunt hæreditatem. Quæro, an auo acquisita sit hæreditas? Paulus respondit, secundum ea, quæ proponerentur, nihil actum esse. ʰ

In mandato requiritur certitudo causæ. Bar.

Item libro j. sententiarum. XCII.

PAter quoties filio mādat adire, certus esse debet, an ꝑ parte, an ex asse: & an ex institutione, an ex substitutione: & an testamento, an ab intestato filius suus hæres existat. ⁱ

Iussu: potest fieri nutu, & literis. Bar.

Mutus pater, vel dominus ᵏ filio, vel seruo hęredibus institutis, ma-

PEr procuratorē. CASVS hic in princi. est facilis: quia dicitur, quod hæreditas iure ciuili per procuratorem acquiri non potest. Secundo dicit. Filiusfamilias miles instituit sibi hęredē filium suū: & filius militis adiuit iussu aui sui nunquid acquirit auo? Et dicitur quod sic. & plana ratio est in litera. Viuia.

ᵃ Per procuratorē. Alias incipit. Paulus. alia lex, per ꝑcuratorem. & dic generalem uel specialem. sed hoc fallit in procuratore generali Cæsaris: ut ꝭ. de offi. proeu. Cæsa. l. j. §. fin. & ꝭ. de iu. fisc. l. aufertur. §. pen. Itē secus in bo. pos. ut ꝭ. de bon. po. l. 3. §. acquirere. & C. man. l. si maritus. & est ratio: quia bono. poss. non consistit in solo animo, vt hęreditatis aditio: ut Inst. de hære. qua. & diffe. §. fin. statim enim quod mādo de adeundo, iam adeo: & ita nihil remanet faciendum per procuratorem. Item per meam uoluntatem, & animo debeo fieri hæres, non per alienam. Item secus in Treb. restitutione eadem ratione. ut ꝭ. ad Trebel. l. qui ita. §. 2. sed R. dixit, quòd per specialem tantum potest adiri hæreditas. & bono. pos. peti. & hic uetet per generalem. arg. ꝭ. de min. l. illud. §. si talis. Sed ar. contra ꝭ. de admi. tut. l. si duo. sed certè cū bo. pos. possit rata haberi, ab eo etiā, qui nullum habet mandatum, petita: magis per habētem generale mandatum. Tertij etiam dicunt per generalem posse peti hæreditatem, & bo. pos. sed quod hic dicit: loquitur, quando procurator meus esset institutus nomine meo: quia per eum non fio hęres: ipse tamen tenetur mihi mandati, si ad meū mandatum fuit institutus, & institutionem recepit: ut ꝭ. de hæred. inst. l. quidam. sed & si non rogaui, sed tantum fuit euidens uoluntas testantis, ut mihi quæreretur, mihi restituet: vt ꝭ. de acqui. rer. dom. l. liber homo. Prima placet. vt nec per specialem, nec per generalē possim adire nisi forte in casu, quando suspendi uoluntatem meam. In eum eo modo, quo dicitur ꝭ. eo. l. si quis mihi bona §. sed si mādaui. & l. si quis alicui. Sed & sic dixit Hug. non posse fieri.

ᵇ Acquisisse. Pleno iure olim: vt ꝭ. e. l. placet. hodie quo ad usumfructum: ut C. de bo. quæ lib. l. pe. & fin.

ᶜ Ei. Scilicet auo. Accur.

ᵈ Desierunt. Et facit C. de Inoff. testa. l. si. in fi.

SIis q. CASVS Ego habens multos creditores

ᵉ Mercatus. Ante abstentionem, nam posterius delictum, vel factum nō obligat hæreditati: ut ꝭ. eo. l. si seruum. §. fi.

ᶠ A creditoribus. Imo non: ut C. de re pu. hæred. l. 2. Solu. hic omnia: ibi res certas. Vel verius. hic fraudulenter: ibi non. & sic soluitur aliud contrarium ꝭ. tit. 2. l. fi. & facit ad l. istam, ꝭ. quib. mo. pig. vel hypot. sol. l. sicut. §. superuacuū. & C. de distr. pig. l. & qui sub imagine. & ꝭ. de authorit. tut. l. pupillus. §. sed & si per interpositam. & C. quod me. cau. l. pe. & ꝭ. & C. de natura. liber. l. 3. §. quod de subeunda.

FIliusfamilias. CASVS. Filius meus Titius duxit vxorem Seiam, & habuit ex ea filios: & ipsa postea intestata decessit: & filij sui adierunt hęreditatem eius mulieris iussu dicti mei filij eorum patris. & non meo. nunquid mihi acquirunt dictam hæreditatem? Et dicitur quod nulla est ea aditio.

ᵍ Sublatis. i. susceptis. sic ꝭ. de pac. dot. l. si liberis.

ʰ Nihil actum esse. Iure ueteri, nouo autem secus uidet: vt C. de bo. quæ libe. l. fi. & l. pen. Vel dic in Auth. de hæred. ab intest. col. 3. Azo. Nã per illa iura nō quæritur iussus, ut uidetur. & facit ꝭ. ad Mace. l. filium. Itē argu. ꝭ. de nego. gest. l. qui aliena § quanquam. & C. de hære. actio. l. 2. Sed argum. contra ꝭ. de ma. un. l. apud filium. Accur.

PAter. CASVS. Si filius meus institutus est hęres ab aliquo, & ego iubeo eum adire, non valet iussus, nisi ego sim certus, virū filius sit īstitutus ex asse, vel ex parte, vel ex institutione, vel substitutione, vel ex testamento, uel ab intestato: & non nocet, si ego sū mutus, dū tamen non caream intellectu. nam nutu iubere possum: & si scio literas, possum scribere, quod iubeo eū adire: & idem est, si seruus meus sit institutus. sed & si ipse seruus sit mutus, iussu meo pro hęrede gerendo obligat me hæreditati. Viu.

ⁱ Existat. i. existere possit alicui. Sed uidetur contra ꝭ. eo. l. si quis mihi bona. §. sed si mandaui. & l. si quis extraneus. §. sciendū. cōtra. Sed distingue, per se, an ꝑ alium quæratur hæreditas. Azo. uel dic ut ibi.

ᵏ Mutus pater, vel dominus. Not. quod duo nomina disiunctiue posita, verbo singularis numeri pluraliter copulantur.

Non

gis est, ut si intellectu nõ careat, [a] nutu iubere posſit adire hæreditatē, ut ei [b] iure eius [c] commodum quæri posſit. quod facilè explicari poterit ſcientia [d] literarum. [e] Mutus [f] ſeruus iuſſu domini pro hęrede gerendo, obligat dominum hæreditati.

Non nocet mihi repudiatio facta de bonis viuentis. Bar.

Hermogenia. lib. iuris epito. XCIII.

QVi [g] ſuperſtitis [h] bona repudiat, [i] poſt mortē eius adire hęreditatē, item bonorū poſſeſsionē petere non prohibetur.

Paulus libro ii j. ſententiarum. XCIIII.

REcuſari hæreditas non tantum uerbis, [k] ſed etiam re [l] poteſt, & alio quouis [m] indicio uoluntatis.

Error adeuntis in ætate propria non impedit aditionem. Bar.

Hermogenianus li. i j. iuris epit. XCV.

QVi ſe pupillum [n] falſo exiſtimans, cũ eſſet pubes, pro hærede geſsit: quò min⁹ hęres exiſtat nihil error ei talis nocebit.

Qui adit ex posteriori testamento inualido per iuris errorem, videtur ex primo repudiare secundum Papinianum: sed Paulus contra. Bar.

Paulus libro iii. Decretorum. XCVI.

CLodius Clodianus facto prius teſtamēto, [o] poſtea eundem hæredem in alio teſtamēto inutiliter facto inſtituerat. ſcriptus hæres cum poſterius putaret ualere, ex eo adire hæreditatem uoluit, ſed poſtea hoc inutile repertum eſt. Papinianus [p] putabat, [q] repudiaſſe eũ ex priore hæreditatem, ex poſteriore autem nõ poſſe adire. Dicebam, [r] non repudiare eũ, qui putaret poſterius ualere. pronuntiauit [s] Clodianum inteſtatum [t] deceſsiſſe.

Post abstentionem cohæredũ, alius se implicans uniuersa hæreditati, vniuersis oneribus teneatur. Bar.

Scæuola libro xxvj. Digeſtorum. XCVII.

---

[a] Non careat. Pater uel dominus. ſi autem pater careret, habet locum quod dicitur ſ.eod.l cum heres.in prin. ſi autem dominus, tunc habet locũ quod dicit.ſ.e.ti.l.qui ſeruũ.& C.de cu.fu.l.fi.§.talis. & ar.ſ.e.l.ſi quis alicui. Item quidam referunt careat, ad filium uel ſeruum, quod non poteſt ſtare, cum de eis cœpit pluraliter loqui. Item facit ſupra.eo.l.Antiſtius.§.fin.

[b] Vt ei. Patri uel domino.

[c] Eius. Scilicet hæreditatis.

[d] Scientia. Quæ ei in loquendo non eſt.

[e] Literarum. Scribendarum. Et not. ubi uoce non eſt opus, nutus interuenit. ut j.de regu.iu. l.ubi.& j.de act.& obliga. l. conſenſu. Itē facit ſ.eod.l.ſi per epiſtolam. Azo.

[f] Mutus. Facit Inſti.de hęredi. quali. & diff.§.fi.et ſ. eo. l.mutum.

QVi ſuperſtitis. Caſus in hac lege, uſque ad l.Clodi⁹. eſt talis. Repudiaui hæreditatē Titij uiuentis: & poſtea deceſſit dictus Titius. & inſtituit me hæredē. nũquid poſſum adire hæreditatem eius de iure ciuili, vel bon.poſſ.petere de iure pretorio? Et dicitur quod ſic: quia repudiaui illud quod mihi non competebat. Et ſciat quod recuſatio hæreditatis poteſt fieri non tantum uerbis, ſed etiam re, puta abijciendo a me res hæreditarias. Sed quid ſi ego qui geſſi pro hęrede, exiſtimabam me eſſe pupillum, cum eſſem pubes, & ita errabam in ætate mea? Certè nihilominus ero hęres. Viui.

[g] Qui. Vt ecce ſi repudio hæreditatem Titij, qui eſt uiuus. nam poſt mortē potero effici hęres uel de iure ciuili, uel de iure prætorio.

[h] Superſtitis. Pro certo. idem ſi dubitetur: ut ſ.eo.l.is qui hæres.§.ſi qs. & C.de poſtli.reuer.l.nec nos. Sed cõtra.C.de bo.lib.l.ſi.Sol.ibi tacitè, nã expreſsè ñ poſſet: ut j.de bo.liber.l.Paulus.§.patroni. Itē cõtra j.de dona l.quidam.§.ſi.Sol. ibi delinquendo.

[i] Repudiat. Idem ſi pactum faciat: ut C.de inoff.teſt. l.ſi quando.& C.de pac.l.pactum.& l fi. & C.de coll. l.pactum. Idem ſi iuret: ut C.de leg.& ſenatuſc.l. non dubium. Et not. eundem venire contra, ubi non tenet quod ait. ſic j.de opt.leg.l.homine.& j.ad Tertyl.l.filij.§.1. Item no.de pact.futuræ ſucceſsionis. Item not. non poſſe repudiari, quæ non poſſunt peti. ſic j.de lega.2.l. ſi ita ſcriptum.§.ſi ſub conditione. & j.de ſuc. edi.l.1.§.decretalis.

[k] REcuſari. Verbis ſolis. cum quibus præſumo talem uoluntatem, qualem uerba declarant: ut infra, de ſuppellectili legat. l. Labeo.§. idem Tubero.

[l] Re. Et uerbis, rem à ſe abdicando: ſed etiam ſine verbis talia poteſt oſtendere, per quæ apparet eum nolle: vt Inſtit.de hæred. quali.& diffe.§. fin. nam nihil refert re vel verbis aliquid fiat. ſic de legib. & ſenatuſc. de quibus, & infra tem. ratam habe.l. Paulus reſpon. Item facit C. de condit. indeb.l.indebitum. & infra ad Trebell. l.reſtituta. Item facit ſ. pro ſocio.l.4. t.reſpon.

[m] Alio quouis. Aliàs aliquouis. aliàs quouis.

[n] QVi ſe pupillum. Nota, qui ſe putat nihil agere, tamen tenet quod agit. facit ſ. eo.l.ſed & ſi de ſua. Accurſ.

CLodius. CASVS. Quidã nomine Clodius fecit de iure teſtamētum: & inſtituit in eo ſibi hæredem Titium, & poſtea fecit nõ de iure aliud teſtamentum: & inſtituit ſibi eundem Titiũ: & deceſſit: Titius cum putaret ualere ſecundum teſtamenti: & ex eo adiuit. & poſtea nolebat ipſe adire ex primo, cũ nihil ualeret aditio ex ſecũdo, nunquid poteſt? Et pronuntiauit Papinianus deceſſiſſe inteſtatum Clodium: quia Titius adeundo ex ſecundo teſtamento uidetur repudiaſſe ex primo: & quia aditio non ualuit ex ſecũdo: ſed ipſe male dixit: nõ enim uidetur Titius repudiaſſe ex primo, cum putet ſecundum ualere: & ideo poterit adhuc adire ex primo teſtamento. Viui.

[o] Prius teſtamento. Solenni & utili. Accur.

[p] Putabat. Sed male: ut ſ.de inoffic.teſta.l. mater ſed pro eo erat ſ.eo.l.filium emancipatum. ſed ibi ſciēs teſtamentum ualere accepit ab inteſt. ut ibi no.

[q] Dicebam. Et bene: ut d.l.mater & ſ.de pet. hęre. l.legitimam. & j.de legat.3.l. ſi iure teſtamento. & l. Lucius.§.Sempronię.& arg.ſ.tit.1.l.3.arg.ſ.de dona. inter virum, & uxorem.l.quod autem.§.ſi uxor. & de lega.2.l.qui fideicommiſſum. & l. Lucius.§.quiſquis. & j.de appel.l.icio. Accur.

[r] Pronuntiauit. Iudex huius cauſę. Accur.

[s] Inteſtatum. Ergo uidetur iudicaſſe ſecundum Papi. unde dic, quod male pronuntiauit: quia per inutile nõ infirmauit utile: ut Inſti.quib.mod.teſta.inf.§. ex eo.

Nutus interuenit, vbi voce non eſt opus.

Repudiari non poſſunt, q pe ti nõ pnt.

[t] Vide in hũc locũ Vigliũ in cõmēt. ad §.ex eo au tē. q. mo. teſt. infir. Inſt. li. 2.

& C.de testa.l.hac cōsultissima.§.si quis.& d.l.qui fideicommissum, quæ sunt contra. Vel dic q̄ bene pronuntiauit: sed non quia non possit ex primo adiri: sed quod scriptus hæres in priori testamento priusquā ex primo adiret decesserit, secundum Io.& sic sunt d.ll.cōtrariæ.& facit j.de ijs,qui. vt indign.l.cū quidam. & de verb.obl.l. si dari.

QVæ neptis suæ nomine, quam ex Seia habebat, [a] Sēpronio tot dotis nomine spoponderat, [b] & pro vsuris in exhibitionem [c] certam summam præstabat: decessit relicta Seia filia, & aliis hæredibus, cū qbus Sēpronius [d] iudicio [e] egit: cōdemnatiq; pro portionibus hæreditariis singuli hæredes (inter quos & Seia) [f] Sempronio cauerunt [g] summam, qua quisque condēnatus erat iisdem vsuris, [h] quæ ad exhibitionem à testatrice præstabantur. postea (excepta Seia filia) cæteri hæredes abstinuerunt [i] hæreditate beneficio principis: & tota hæreditas ad Seiam pertinere cœpit. Quæro, an in Seiam, quæ sola hæres remansit, & omnia vt sola hæres egerat, pro eorum quoque portionibus, qui beneficio principali hæreditate abstinuerant, vtilis actio dari debeat? Respondit: pro parte eorum, qui se abstinuissent, actiones solere decerni in eam, quæ adisset, & maluisset [k] integra hęreditaria onera subire.

QVæ neptis. C. A[illegible] Titius hōs filiam Seiam, & ex ea Seia neptem Sēproniam: maritauit dictam neptem Sēpronio: & centum nomine dotis eidē Sempronio spopondit: & quolibet mēse dabat eidem Sempronio x. nomine vsurarum dictorum cētum promissorū pro dote ꝑ satisfaciendo Sēpronio de exhibitione sine alimentis, quæ dabat de suo vxori suæ quæ erat, vt dictum est, neptis dictæ Titiæ. decessit temporе procedente dicta Titia auia, institutis sibi hæredibus filia sua Seia, & duobus alijs impuberibus. postea Sempronius maritus neptis egit cōtra dictos tres hæredes auię ad centum prædicta sibi promissa per auiā. & quilibet eorum fuit ei cōdemnatus pro hęreditaria portione. & postea quilibet dictorum trium hæredū promisit eidem Sempronio soluere partem, in qua erat ei condemnatus cū eisdem vsuris quas Titia testatrix præstabat quolibet mēse eidem Sempronio pro alimentis dictæ suæ neptis. postea dicti duo hęredes impuberes, qui erāt cohæredes dictæ Seiæ filiæ Titiæ testatricis abstinuerunt se ab hęreditate Titię per beneficium in integrū restitutionis ab imperatore impetratum: & sic tota hęreditas cœpit pertinere ad dictā Seiam testatricis filiam quęritur utrum dictus Sēpronius maritus neptis dictæ Titiæ testatricis possit conuenire Seiam filiam testatricis pro partibus cohęredum qui abstinuerunt? Et rñ.qđ sic. Item habebit Seia filia testatricis oēs hęreditarias actiones, & denegabuntur eis duobus cohęredibus qui se abstinuerunt. & hoc idem retulit Arist.in decretis Frontonianis in quodam alio casu simili supradicto.& hoc dicit cum l.seq.V[illegible].

[a] Seia. Filia. Accur.
[b] Spoponderat. Sed non soluerat.
[c] In exhibitionem.i.propter exhibitionem, quam faciebat uir. sic j.de except.do.l.fi.1.respō.& j.de in rē uer. l.pen.& fi. Accur.
[d] Sempronius. Maritus neptis.
[e] Iudicio. Subaudi, in, & dic egit ex promissione dotis.
[f] Seia. Scilicet condemnata.
[g] Cauerunt. Id est, per cautionē ꝓmiserunt summam, &c.
[h] Vsuris. Id est sub vsuris.
[i] Abstinuerunt. Beneficio in integrū restitutionis, q a minores, vel milites erant: ut Insti.de hęre.qua.& diff.§.extraneis.& §.sciēdū.
[k] Maluisset. Nec enim cōpellebatur: vt s.eo.l. si minor. & facit j.de suc. ed. l.fi.& s. de mino.l. ait prætor §. sed qđ Papinianus. & j.l. proxi.& j.ad Treb. l.1.Acc.

In eum qui post abstentionem uarius omnia bona uendicat, datur actiones integræ. Bar.

Pomponius libro 1. [illegible] tuscon XCVIII.

ARisto [*] in decretis Frontonianis ita refert. Cùm duæ filiæ patri necessariæ hæredes extitissent: altera paterna hæreditate abstineret: [l] altera bona paterna vindicaret, totumque onus suscipere parata esset. [*] Secundum Cassiū prætoré causa cognita actiones hæreditarias vtiles daturum rectè pollicitū ei, quæ ad hæreditatem patris accesserat: [*] denegaturumq; ei quæ se abstinuerat.

[l] ARisto. Abstineret. per in inte. re. cū iā adijsset, secundum Azo. certe idem & si nō adierat, sed abstinuit: quod pōt vt s. e.l. necessarijs. Acc.
Parata. Ad quod non cogebatur secundum primū casum: vt s.l. ꝑx.no. vel ad quod cogebatur secūdum alium: vt s. eo.l. qui ex duabus.§. qui semel.

[*] In P.F. in decretis Frontonianis.

[*] In P.F. Sanctum Cassium.

[*] In P.F. delegaturumq; ei, &c. sed hic rectè.

TITVLVS III.

[*] QVEMADMODVM testamenta aperiantur, inspiciantur, & describantur.

[*] Hic tit. vī primuis se ad leg. de vicesima: ut Ps. lib.4. sen. titul.6. de qua apud Capitolin. vita Mar.

QVEMADMODVM testamenta aperiantur, inspiciantur, & [illegible].

Gratia deliberationis, & aditionis hæreditatis, de qua dictum est, opus est tabulas aperiri ideo de hoc dicit.

Caius libro [illegible] ad edictum prouinc. I.

OMNIBVS, quicunque desiderant ta-

OMnib. Primo ponit mentē edicti. Secūdo rationē. Tertio incipit exponere. Scđa ibi ratio. Tertia ibi, Si quis. Bar. CASVS. Titius fecit testamentū: & instituit sibi hęredem Seium, & mihi legatū reliquit, & decessit. nunc uolo petere ab hęrede legatum. unde peto ab eo coram iudice, ut permittat mihi inspicere, & legere, uel etiam describere tabulas testamenti: quia per testamentum uolo probare mihi relictū legatum, & dixi iudici, Domine quæratis ab hærede, si habet, uel habere potest tabulas testamēti. & cum iudex iuter rogaret hæredem, heres respondit, bene habeo, sed non teneor ei facere copiā inspiciendi, uel describēdi: probet aliter de legato suo si uult. modo q̄ritur utrum hæres ad prędicta teneatur? Et dicitur quod sic: & non solum mihi legatario tenetur ad prædicta. sed etiam pro creditori

Diuisio.

bulas testamenti inspicere, vel etiam describere: despiciẽdi, describendique potestatem facturum se prætor pollicetur: quod vel suo, vel alieno nomine desideranti tribuere eum manifestum est. Ratio autem huius edicti manifesta est. Neque enim sine iudice transigi, neque apud iudicem exquiri veritas de ijs controuersijs, quæ ex testamento proficiscerẽtur, aliter potest; quam inspectis cognitisq; verbis testamenti.

Unus ex tribus necessariis adscriptis in testamento contradicens, fidem testamenti facit vacillare. Bar.

Si quis neget sigillum suum agnoscere: non ideo quidem minus aperiuntur tabulæ: sed aliàs suspectæ fiunt.

II.

Tabularum testamẽti instrumentum non est unius hominis, hoc est hæredis, sed vniuersorum, quibus quid illic adscriptum est: quin potius publicum est instrumentum.

Omnis scriptura, quæ primo fa..e continet ultimam voluntatem, pertinet ad hoc edictum. Bartolus.

Testamentum autem propriè illud dicitur, quod iure perfectum est. sed abusiuè testamenta quoque appellamus ea, quæ falsa sunt, vel iniusta, uel irrita, vel rupta. Itemque imperfecta solemus testamenta di-

curatori meo. Et est ratio, quare tenetur mihi, q͂a non bene possum probare corã iudice delegato meo, nisi inspectis, & cognitis uerbis testamenti. nec etiam possum transigere super legato, nisi uerbis testamenti lectis, & cognitis. Sed quid si unus de testibus, qui signauerunt testamentũ, neget sigillum suũ agnoscere, cũ ostenditur ei testamentũ sigillatim coram iudice: pertinet enim ad officium iudicis, facere venire corã se omnes testes, qui signauerunt antequã aperiat testamẽtũ. & ostendat legatario: ad sciendum verũ ipsi cognoscant eorum sigilla. Certe non ideo minus aperientur tabulæ: habẽtur tamẽ aliàs suspectæ. Item non mirum, si mihi legatario debet facere iudex prędictam copiam, nã instrumentum tabularum testamenti non est tantum hęredis, sed etiam est uniuersorum, quibus aliquid est in eo relictum. Item illud quod dictum est, habet locum non tantum in testamento iure perfecto, sed etiam in falso, vel iniusto, vel irrito. quamuis enim illa non dicãtur testamenta proprie: tamen abusiuè testamenta appellãtur. Item habent locũ prædicta, siue sit mihi relictũ legatum in codicillis, siue in epistola, siue in principalibus tabulis, siue in secũdis. Quid si liquet eũ viuere, ex cuius tabulis p̃dicta pero: certè non debet mihi fieri copia. Et q͂d dixi in uno testõ, habet locum in pluribus dicam tamen, & consulem tabularum nõ debeo describere, uel inspicere: possem enim falsum cõmittere. Quid si hęres petat a iudice tempus ad exhibitionem testamenti mihi faciendã? certè habere debet secũdũ angustias seu prolixitatem loci, in quo dicit esse testamentum. Item quid si neget se posse habere testamentum: certè tunc non habeo beneficium huius edicti: sed debeo agere contra eum interdicto de tabulis exhibendis: hæres autem potest ad exhibendum agere pro tabulis testamenti ab alio possessis, & etiam vindicare. & hoc dicit vsq; ad l. cum ab initio. Viu.

Tabulas testamenti. Videtur ergo quod ad solum testamentum in scriptis pertineat hoc edictum, sicut & interdictum de tabulis exhibendis: ut ꝟ. de tabu. exhi. l. j. Item ad omnem scripturam, quę pertinet ad testamẽtum: vt ꝟ. eod. l. 2. § ad causam. & C. eod. l. 3. Sed quid prodest hęc descriptio, & inspectio? Respon. prodest: quia sic est clausum, quod nullus scit etiam de testibus quid ibi sit scriptum: vt C. de testa. l. hac consultissima. in prin. Itẽ immutatur sola incisione, arg. C. de testa. l. nostrã. Itẽ nunquid in nuncupatiuo scripto? an pt agi, vt huius fiat copia? Videtur q͂ sit vtile, sicut & interdictum de tab. exhi. nam & datur sm nuncupationem: ut C. de sec. tab. l. 2. & edictum diui Adriani vtile: ut C. de edi. diui Adrian. toll. l. fi. Item & in alijs instrumentis hæreditariis hoc fit: ut ꝟ. ad leg. Fal. l. pe. §. fi. & pe. Item s̃. de eden. l. 1. §. 2. & 3. Accur.

Describere. & legere: ue ꝟ. eo. l. 2. §. inspectio.

Quod. i. quod fiat copia describẽdi. & inspiciendi.

Alieno nomine. Vt tñ de calũnia iuretur: ut C. eo. l. 3. & procurator debet iurare de calumnia: vt & ꝟ. de dam. infe. l. qui bona. § q in alieno. nec enim hoc omnimodã formã iudicij habet: ue dico in bon. pos. nel dicas quod ipse dñs non procurator iurat: vt C. de iura. calũ. l. 2. §. fin antem.

Verbis testamenti. & ideo æquũ fuit vt desiderium volẽtus aperiri testamentum reciperetur. Azo. ad q̃d s̃. de trã. l. de his. Item iuramentum hoc piete xtu retractatur. ut C. de re. cre. l. fin & sententia de ęquitate, licèt non de rigore: vt ꝟ. de excep. rei iu. l. si mater. l prin. Item facit s̃. de interro. act. l. de ętate. §. si ex causa.

Siqs. Ex testibus.

Neget. Cum aperitur testamentum, & conuocantur testes, ut sua sigilla recognoscãt: ut ꝟ. eo. l. cum ab initio. & l. seq. & vnus negat, i. dicit ibi non esse suum: vel, i. reprobat. aliàs aliter ponitur negat: ut C. de pet. hær. l. si putas. Quid aũt si dubitat? dicam idẽ: & hoc si non est suum sigillum. alias præsumitur pro sigillo: vt ꝟ. rem rat ha. l. nec satisdatio. & in Auth. de fide instr. col. 6. §. si uero mouantur.

Suspectæ fiunt. Ergo uox unius inducit suspicionẽ. sic ꝟ. de do. præle. l. Theopompus. Sed Io. dicit hoc speciale: quia maior solẽnitas exigitur hic, quam alibi. Itẽ ar. cõtra ꝟ. de quęstio l. maritus. plenam autem probationem non inducit: ut C. de test. l. iurisiurandi. Itẽ quid si præter hoc sint alia sufficientia sigilla? Respon. Sufficit. arg. C. si ex fal. instru. l. 3. Accur.

Tabularum. Instrumentum. No. testamentum uocari instrumentum publicum, ut statim dicetur, & bene. q͂a generalis est appellatio instrumẽti: ut s̃. de fide instru. l. 1. Accur.

Vnius hominis. Subaudi tantum.

Adscriptum est. Vt & ꝟ. de tab. exhi. l. 3. §. solent. & dic quod est uniuersorum utilitate, non proprietate: sed hæredis tantum proprietate: ut ꝟ. l. proxi.

Publicũ authoritate. Vt ei credatur, cum sint ibi septẽ sigilla: etiã si non uiuant testes, q͂d nõ placet nisi sit ꝑ manũ publicã scriptũ. Vel publicũ. i. ad publicã utilitatẽ pertinẽs: ut ꝟ. eo. l. uel negare. & facit s̃. de edẽ. l. pretor. §. huius. an autẽ ille cui est nihil legatũ, possit agere, ut sciat an sit sibi relictũ. uidetur quod nõ, ut in prin. huius l. & s̃. de tab. exhib. l. 3. §. solent. Sed dicas cõtra: ut hic, & s̃. l. 1. ī prine. & §. ratio. & ꝟ. eo. §. si dubitetur. & no. C. de tab. exhi. l. 1.

Imperfecta. Hoc quo ad hoc, ut edictũ habeat locũ: ut hic, & interdictũ de tab. exhi. ut ꝟ. de tab. exhi. l. 1.

Inspiciẽdi.

Quæ sit quasi officio iudicis, in Spec. tit. de off. om. iud. §. 1. vers. itẽ improbat quãdoq; , & quãdoque, vt hic per edictũ de tab. exhib. Bart. in l. fin. ꝟ. de tabul. exhib.

Vnus ego testis audii, & est similo in c. 3. cũ glos. super verb. cleri ei. ex de procurat.

Vox vnius suspicionẽ inducit.

cere. Ad causam a autem testamenti pertinere videtur id, quodcunq; quasi ad testamentum factũ sit, in quacunque materia fuerit scriptum, quod contineat supremam voluntatem. Et tam principales, quàm secundæ tabulæ edicto continentur. Si plura b sint testamenta, quæ quis exhiberi desideret: vniuersorum ei facultas facienda est.

Si dubitatur de vita testatoris, testamentum non aperiatur nisi causa cognita. Bar.

Si dubitetur, vtrum viuat, an decesserit is, cuius quis quod ad causam testamenti pertinet, inspici, describique postulat, dicendum est prætorem causa cognita statuere id debere: vt si liquerit c eum viuere, non permittat inspici tabulas, d vel etiam vt ipsam scripturam e quis inspiciat, & sigillet f & quod aliud g ex tabulis uelit spectare. Inspectio tabularum etiam lectionem earum indicat.

Inspectio & descriptio tabularum fit sine die & consule. Bar.

Diem autem, & consulem tabularum non patitur prætor describi, vel inspici idcirco, ne quid falsi fiat. Namq; i inspectio materiam falso fabricãdo instruere potest.

Ex causa datur terminus ad exhibendum tabulas. Bar.

Verum autem inconti nenti potestatem inspiciendi vel describendi præbebit? an desiderãdi tempus dabit ad exhibitionem? Et magis est, vt dari debeat k secundum locorum angustias, seu prolixitates.

Hoc edictum competit confitenti contra negantem interdictũ: & hæredi vendicatio competit. h d. cum l. seq. Bar.

Si quis non negans apud se tabulas esse, nõ patiatur inspici & describi: omnimodò ad hoc compelletur. m Si tamen neget n penes se tabulas esse: dicendum est, ad interdictum remitti, quod est de tabulis exhibendis.

Caius libro xxv. ad edictum. III.

Psi tamen hæredi vindicatio tabularum, sicut cæterarum hæreditariarum rerum competit: & ob id ad exhibendum quoque agere potest.

In his ll. tractatur, quale debet esse officium iudicis in aperiendo tabulas postquam liquet quod aperiri debent. Bar.

Vlpianus libro v. ad edictum. IIII.

§. hoc interdictum. Sed contra j. ad l. Corne. de fal. l. si quis legatum. Sol. pro salso & non perfecto testõ: nec hoc edictum nec illud interdictum de tabu. exhib. locum habet: vt ibi, sed pro falso perfecto, vel pro vero & imperfecto vtrunq; datur: vt hic. sed dic vt ibi no. in §. hoc Iterdictũ.

Item facit s. de verbo. sign. l. Paulus. & pro emptore. l. 3. §. separata. Sed arg. cõtra Insti. quib. mod. test. infir. §. ex eod. sed quo ad hoc, edictum obtinet quod hic non vt rumpat ptimum.

a Ad causam. Continebatur in edicto quod nõ habemus, quod omnis scriptura pertinens ad causam testamenti posset peti: vt & C. eo. l. pe quod hic exponitur: in illo autem de tab. exhi. cõstat hoc dici: vt j. de tabu. exh. l. 1. in prin. siue ergo sit testamentum, siue codicilli pertinent: vt hic, & C. eo. l. fi. sic ergo accipitur causa testamenti. i. testatio mentis: sic ergo large omnis talis scriptura est testm: vt Institu. de test. in princi. & facit j. de verb. sig. l. verbũ ptinet. & de tab. exhi. l. 1. §. hoc interdictũ. & j. eo. l. sicut.

b Si plura. Id est in pluribus chartis: puta in vna Titius, in alia Sei' scripti sũt, & simul signata: & sic est vnum: vt j. de secun. tab. l. 1. §. si quis in duobus. & j. de tab. exhib. l. 3. §. 1. Vel dic plura integra, & simul signata, vt s. de test. l. vnum. & j. eo. si in duobus. Vel Tertio quod etiam prius vnum, postea aliud: & sic primum ruptum: tamen pertinet ad hoc edictũ: vt s. prox. §. Acc.

c Liquerit. i. liquido apparuerit, quadrisyllab. Sed nonne quilibet præsumitur uiuere, etiã usque ad centum annos, nisi probetur mortuus. ut C. de sacr. eccl. l. fi. sed hic probatur uiuere. Sed rñ. qđ probatũ erat eũ mortuũ: quod sufficit semiplene probari per unũ testẽ, uel aliam præsumptionem, ut habeat locum hoc edictũ.

d Tabulas. In totum.

e Scripturam. Pro parte.

f Et sigillet. Scilicet inspectam. Accur.

g Et qđ aliud. Alias: & quod aliud, & alias & quid: & expone ꝓ qđ, quasi dicat, & sigillet. i. sigillaturum se dicat id aliud, quod vult inspicere: puta aliqua signa quæ consueuerunt appo. chartis. vt in Auth. de fide instr. §. oportet. coll. 6. si ergo esset mortuus hoc permitteretur, licet ibi nihil sit relictum, vt hic innuit, & not. s. in princ. huius l. Acc.

h Nam testamentũ inqt Pau. ad Hebr. capi. 9. in mortuis confirmatũ ẽ. alioqui nõ ualet qdiu viuit is, qui testat' est.

i In P. Fl. est, vt ipsã scripturã quis inspiciat, & sigilla, vel qđ aliud &c.

P. Flor. Nãq; etiã inspectio.

l Hoc lege aliqua nõ probatur, vt per Mand. in 6. q. Reg. Cãcell. de Infir. n. 5. & seq.

k Inspectio. Et hoc verbum erat in edicto, quod hic exponit. i. ex quo permittitur inspectio à remotis, & lectio de proximo permittit: quia cum quid conceditur, & id quod ex eo sequitur. arg. s. de iurisd. om. iud. l. a. & econtra cum quid prohibetur. C. de legib. & constitu. l. nõ dubium. Acc.

i Nam inspectio. Nedum descriptio, & electio. nam viso eo die posset ꝓbari, quod testator eo die fuisset alibi: vt s. de edend. l. 1. §. editiones. & §. diẽ. & ideo non fit vt hic, & C. eod. l. 3. in fi. Sed cõtra s. de eodem l. prætor, vbi rationes cum die, & consule eduntur. q̃ sunt communes, vt est testamentũ, & communium scripturarum fit editio cum die, & consule. Sed ibi me mandante, hic non: vt s. de edend. l. si quis ex. §. ex hoc. Item hic maior timor falsitatis: vt C. de fideicomm. l. fi. Item nota, q tollitur via maliciis. sic C de rodi. vid. tol. l. a. Ac.

In P. F. vel describendi iubet? an desiderandi.

k Dari debeat. sic s. de eden. l. prætor. §. fin. & l. seq. & ad exhib. l. sed si hæreditas. §. 1. & Insti. de offic. iudi. §. q si neget. & j. de tabu. exh. l. 1. §. 1. & arg. s. de interrog. act. l. qui interrogatur.

l Prolixitates. Ad hoc C. de dil. l. 1. & s. de ferijs. l. oratione.

m Compelletur. Per hoc edictum.

n Si tamen neget. Vel non neget. sed causam quare non exhibeat prætendat: ut j. de tabu. exhi. l. 1. §. 1.

o Psi tamen hæredi uendicatio. Hoc post aditam hæreditatem.

p Et ob id. s. quia daĩ uindicatio, datur ad exhibendũ: quod est speciale in chartis: ut ita demũ detur ad exhibẽdũ, si & meæ sint chartæ ut hic, & s. ad exhi. l. 3. §. 1. alias sufficit qualitercunq; intersit exhibere: ut s. ad exhi. l. 1. & l. 3. §. est autẽ. cũ sequẽtib. §§. & in ea. l. §. si quis extra hæredẽ. an aũt hoc edictum detur hæredi. Respon sic, ut s. eo. l. a. in prin. & C. eo. l. 2. & 3. Accur.

Cum

CVm ab initio aperiẽde sint tabulæ: prætoris id officium est, ut cogat [a] signatores conueni re, & sigilla sua recognoscere. [b]

Paulus lib. viij. ad Plautium. V.

VEl negare se signasse. Publicè.n. expedit, suprema hominum iudicia exitum habere.

Vlpianus libro v. ad edictum. VI.

SEd si maior [c] pars signatorum fuerit inuẽta: poterit ipsis interuenientibus resignari testamentum, & recitari.

Caius lib. vij. ad edictum prouinc. VII.

SEd si quis ex signatoribus aberit: [d] mitti debent tabulæ testamenti, vbi ipse sit, uti agnoscat, nam reuocari eum agnoscendi causa, onerosum est. quippe sæpè cũ magna captione à rebus nostris reuocamur: & sit iniquum, damnosum [e] cuiquã esse officiũ suũ. Nec ad rem pertinet, vnus absit, an omnes. Et si fortè omnibus absentibus causa aliqua [f] aperire tabulas vrgeat: debet proconsul curare, ut interuenientibus optimæ opinionis viris aperiantur. [g] & post descriptũ, & recognitum factum ab eisdem, quibus interuenientibus apertæ sunt, obsignentur: [h] tunc deinde eò omittantur, vbi ipsi signatores sint ad inspicienda sigilla sua. [i]

Tabulæ pupillares non aperiuntur viuo pupillo, nisi ex causa. Bart.

Vlpianus libro l. ad edictum. VIII.

PVpillares tabulas etiã si nõ fuerit suprascriptum, ne aperirentur: attamen si seorsum eas signatas testator reliquerit, prætor eas aperiri, nisi causa cognita, [k] non patietur.

CVm ab initio. CASVS. Dictum est à princi. tit. usque huc, qualiter hæres tenetur mihi legatario facere copiam corã iudice inspiciendi, & legendi, & describendi tabulas testamenti, in quo mihi relictum est legatum, nunc uult dicere de uno quod debet facere iudex, antequam faciat mihi dictã copiam, nam ante debet cogere testes, q suis sigillis signauerunt testamentũ, uenire coram se, & sigilla sua, quæ apposuerunt testamẽto, recognoscere, aut negare se signasse. Sed quid si aliqui ex dictis testibus, vel etiam omnes, sunt absentes? Certe mittere debet iudex testamentum ad eos, vt agnoscant sigilla eorum: & postea debet aperire testamentũ, & recitare, & facere mihi copiam prædictam, non autem debet iudex dictos testes absentes facere venire ad se: quia hoc sæpe eueniret cũ magna captione testium, qui absunt causa expediendi negotia eorum. est enim iniquum, quod dictũ officium testium sit eis damnosum. Sed quid si aliqua iusta causa subsit, ꝓpter quã non potest iudicari apertura tabularum, donec tabulę mittentur ad dictos testes absentes, & reportentur ad iudicem? Certè tunc iudex debet curare: ut aperiantur tabulæ interuenientibus uiris optimæ opinionis: & debet mihi, uel legatario fieri copia describendi uerba testamenti, & recognoscendi uerba legati, & hoc facto debent obsignari tabulæ testamenti ab illis uiris optimæ opinionis, quibus interuenientibus, ut dictum est, sunt apertæ, & postea debent mitti dictæ tabulæ ad illum locum, ubi sunt dicti testes absentes, ut ipsi recognoscant sigilla sua. & hoc uult dicere usq; ad legem, pupillares. Viui.

[a] Cogat. Captis pignoribus: ut argu. Insti. de satisda. tuto. §. pe. uel pœnali iudicio: ut s. si quis ius dicen. nõ obt. l. 1. Et no. testes cogi ad testificandum: ut. j. de tab. exhi. l. locum. §. exhibere. & C. de testi. l. si quando. Itẽ dicas eos cogi si pręsentes sint, alias non: ut j. eo. l. sed si quis. Acc.

[b] Recognoscere. Iurando dicere uerum. sint sua, uel non? & an sit testamentũ illius: ut hic, & j. l. prox. nec enĩ aliter creditur testibus: ut C. de testi. l. iurisiurandi.

[c] SEd si maior. Non est attendendũ de maiori parte: quia idem esset & si nulli inuenirentur: ut C. eod. l. 2. & j. l. proxi.

[d] SEd si quis ex signatoribus aberit. In alterius territorio, alioqui inuiti uenirent: ut s. eo. l. cum ab initio. & C. de testi. l. si quãdo. in prin. & de fide instr. l. iudices. Vel refert inter hanc cognitionem & testimonia. Azo. quia etiam in eodem territorio constituti non coguntur uenire: cum etiam domi possit ostendi eis: sed testificatio fit coram iudice causæ. in cæteris tamẽ ubicunq; sint, coguntur uenire, scilicet si cõsuetudo sit: vt s. de testi. l. 3. §. si. Accur.

[e] Dãnosum. Sic j. de fur. l. si seruus cõmunis. §. quod uero. & j. de cur. bon. dan. l. 2. §. quęrit. & C. de testi. l. si qũ. §. sed enĩ & s. qbus ex caus. ma. l. uidelicet. & C. de excus. tut. l. apparitores. Sed hæc iniquitas qñq; toleratur, & statuit: ut j. de ijs qui. ut in dig. l. post legatum. §. his vero.

[f] Aliqua causa. Puta moriebatur hæres. unde nisi adiret non trãsmittebat ad hæredes: sed nec adire poterat ante apeturam tabu. ut C. de cadu. tol. l. 1. §. cum igitur. & j. eod. l. si in duobus. 2. respõ. uel dubia exemplũ, infra eodẽ l. si mulier. Acc.

† Cõcor. c. sane di lecto. cum glos. super verb. sustinere, ꝓpe princ. ext. de tenua.

[g] Aperiantur. Scilicet tabulæ.

[h] Obsignentur. Id est resigillent. i. iterũ sigillent: ut C. e. l. 2. & s. depositi. l. 1. §. si pecuniã. Item not. hac lege testẽ habere officium, & quidem, publicum: qđ sane intellige.

Testis, officium publicum habet.

[i] Sua. Et ibi etiam domi iurent: iudex tamen mittet aliquem de suis ministris ad recipiẽdum iuramentum: ut C. de episco. & cleri. auth. sed iudex, uel committet iudici illius terræ: ut in Auth. de test. §. & quoniã colla. vj. quo facto una cum testamento sigillato remittentur dicta testium scripta ad iudicem illum ordinarium, coram quo petebatur aperiri, & aperietur, & decreto iudicis authenticabitur: & ex tunc habet uim publicæ scripturæ: quod prius non erat: ut C. de test. l. publicati. Accur.

PVpillares. CASVS. Titius fecit testamentum: & instituit sibi hæredem filium suum impuberem: & postea fecit pupillares tabulas. i. pupillariter substituit eidem suo filio: & dictas tabulas pupillares signauit seorsum à testamento suo: ita quod testamentũ suum erat in una charta, & pupillare in alia. certè siue testator subscripsit dictis pupillaribus tabulis quod non aperiantur, siue non: non debet pati prætor eas aperiri, nisi causa cognita: ut quia dico mihi relictum esse legatum in eis tabulis pupillaribus: uel quia mulier uentris nomine in posses. bono. testatoris sit, scilicet ut sciatur, cui demandauit testator curationem uentris. & h. d. cum l. seq. Viui.

[k] Causa cognita. Puta pupillo mortuo. Ad quod C. e. l. 3. & Insti. de pupilla. substi. §. sin autem, uel dic, ut j. l. proxi. in princip.

[illegible] alv ad e[illegible]

IX.

SI mulier uentris nomine in possessione [a] sit: aperiendæ sunt secundæ tabulę: vt sciatur, cui demandata sit curatio. [b]

Vlpia[illegible] lib. xiij. ad leg. Iul. & Pap.

X.

SI in duobus exemplarijs [c] scriptum sit testamentum: alterutro [d] patefacto, apertæ sunt tabulæ.

Quod natura facit, non eget ministerio iudicis. Bar.

Si sui natura tabulæ patefactæ sunt: apertum videri testamentum, non dubitatur. Nō enim quærimus, a quo aperiātur. [e] Si tabulę non cōpareant, vel exustæ sint: futurum est, ut subueniri legatarijs debeat. [f] Idem est, si suppressæ, vel occultæ [g] sint.

[illegible] lib. [illegible] ad leg. Iul. & P[illegible]

XI.

SIcut codicilli, [h] pars intelliguntur testamenti: ita secundæ tabulæ [i] principalium tabularum partem obtinere videntur.

V[illegible] x. ad leg. Iul. & Pa[illegible]

XII.

SI quis fecerit testamētū & eius exemplo [k] quidem aperto, nondum apertum est testamentū: quòd si authenticum patefactum est: totum apertum [l] est.

TITVLVS IIII.

SI QVIS OMISSA causa testamenti ab intestato vel alio modo possideat hæreditatem.

Qui possidet ab intestato, tenetur legatariis, ac si adisset ex testamento, si hoc poterat. Bar.

V[illegible] lib. [illegible] l. a[illegible] ctum.

I.

PRætor voluntates defunctorum

---

[a] SI mulier ventris nomine in possessione. Missa p prætorem, quia pręgnans inuenitur post mortem viri: ut j. de vent. in pos. mitt. l. 1. in prin.

[b] Curatio. Scilicet ventris, nam curator non tutor datur ventri a magistratu: vt s. de tut. & cur. dat. ab his. l. ventri. nec tamen hic tenet datio à testatore. se debet per iudicem cōfirmari: vt s. de confir. tut. l. 3. at pupillo qui est in uētre, pt à testatore tutor dari: vt Instit. de tut. §. pe.

SI in duob. In duob. exemplarijs anthēticis fecit testamentum Titius. legatarius petit testamentum aperiri: certè sufficit alterum esse apertum: & nō est uis à quo apertum sit, siue sui natura, siue alio modo: qa semper videtur apertum. Sed quid si tabulæ testamēti sunt exustę vel suppressæ, vel occultatæ, & ita nō comparent? Certè debent legata solui legatarijs, si alio modo probent sibi relicta. Itē scias quod non solum testamentum aperiri potest legatarius petere, sed etiā codicillos & secundas tabulas: quia pars sunt testamenti: quod autem dixi in duobus exemplarijs authenticis, non habet locum, si vnū exemplariū est authenticū, & aliud exēplū: quia aperto exēplo nō uī apertū authenticū. & hoc dicit usq; ad fi. tit. Viuia.

[c] Si in duobus exemplarijs. Hoc fieri potest, & utrunque est authenticū: ut Inst. de test. §. pe. & j. de secun. tab. l. 1. §. si quis in duob'. & s. de testa. l. unum. secus si alterum est exemplum: ut j. eo l. fi.

[d] Alterutro. Id est altero: sic j. de lega. 1. l. si ea toto. §. 1. in fi.

[e] A quo aperiantur. Vt & j. de secun. tab. l. 1. §. si rosę. & s. de iniusto test. l. fi. & s. de iisquę in testa. dele. l. 2. §. sed consolto. & C. e. l. nostrā. & j. de uerb. obli. l. cū seruus. & C. de cond. & demō. l. 2. & de leg. 3. l. fidei commissa. §. si cui. & de aqua quoti. l. 1. §. quęsitum.

[f] Debeat. Vt agant licet ignoretur quid cōtineatur in testamento: in processu tamen probabitur, ut sequatur condēnatio: ut arg. s. depos. l. 1. §. si quis argento.

[g] Occultę. Et hic habentur ac si nō sint, uel ac si apertæ sint, cum non appareant. Accur.

[h] SIcut codicilli. Vt possint peti aperiri: ut C. e. l. fi. & facit j. de codici. l. quidam. Accur.

[i] Secundę tabulę, ut. s. possint peti aperiri nisi fuerint seorsum positæ: ut s. eo. l. pupillares. & facit Institu. de pupilla. substi. §. liberis.

[k] SIquis fecerit. Exemplo. Modo respondet.

[l] Apertum est. Facit. j. de sec. tab. l. 1. §. sed si unū. & j. de fideicomis. l. 2. & in Auth. vt spon. lar. §. 2. & C. de eden. l. procurator. & s. fam. ercis. l. Pomponius. §. 1. & C. de ver. sig. l. sancimus.

SI QVIS OMISSA CAVSA TESTAMENTI.

Quia instituti omittunt adire ex institutione propter euitanda onera legatorū, & accipiunt ab intestato: ideo de hoc dicit. Et no. q propter tria introducitur hoc edictū. Primo propter eum qui omittit ex testamento: & ipse idem tenet ab intestato: ut j. l. 1. in prin. secundo, vt legitimus habeat: & si mulier in fraudem: vt j. l. 1. §. fi. Tertio vt vadat ad substitutum: ut j. eo. l. 3.

PRætor. CASVS. Titius instituit sibi hæredem filiū suum Seium: & multa legata reliquit quibusdam, & decessit: filius repudiauit hęreditatem ex testamento patris, vt non teneretur aliquid dare legatarijs: & cœpit eam possidere ab Intestato, nunquid debet teneri nihilominus legatarijs? Et dicitur qđ sic: & non solum habet locum hoc edictum, si ego, qui possim succedere ab intestato, sim institutus, & omitto ex testamēto, & possideo ab intestato: sed etiam si filius meus, uel seruus sunt instituti. & ego cum potui eos iubere adire nolui id facere, & possideo ab intestato. Sed ēt si iussi eis ut adirēt, & ipsi non obtēperauerūt mihi, nō excusor, ppter hoc quia potui eos cōpellere. Sed quid si seruus meus institut' ab aliquo, nō certiorauit me d̄ hoc, & ego possideo ab intestato hęreditatē illius, q dictum seruū instituit. certe nō incido in edictū: secus aūt si fingerem me ignorare dictum seruum esse institutum: qa tunc bene incido. Item quid si testator, cui poteram ab intestato succedere, instituit me hæredem sub cōditione, si nauis ex Asia uenerit usque ad annum: & si non uenerit substituit me ipsum mihi pure: & postea uenit nauis, & ego omisi ex institutione adire, ut adeam ex substitutione, nunquid incido in edictū? Et dicitur qđ non. Itē quid si sum institutus sub cōditione potestatiua, & eā nolui adimplere, & ab intestato possideo hæreditatē? Certe in hoc edictum incido. sed & si ego qui omisi ex testamento, nō possideo hæreditatē iure legitimo, sed alio modo: puta quasi prædo fingens aliquē tit. mihi ab intestato possessionis: idē erit dicēdū. s. ut teneatur legatarijs soluere legata: ipsi tamen legatarij debent mihi in eo casu cauere, quod reddent mihi legata, si mihi euicta fuerit hæreditas. secus autē si ego omittens ex testamento, ex alia iusta causa possideam hęreditatem

hæreditatem. quia tunc non teneor hoc edicto, puta si eã possideo missus in possessio. à iudice gratia seruandorum fideicõmissorum mihi à testatore relictorum, vel gratia crediti mei seruandi. Et si nõ possideat. Institui mihi heredem Seium, qui sine institutione poterat mihi succedere ab intestato, & ab eo multa legata, & fideicommissa dedi quibusdam, & decessi. ipse autem Seius omisit ex testamento in fraudẽ prædictorũ: & dolo fecit quo min' possideat ab intestato. & transtulit ad aliũ possessionẽ per fraudem. nunqd tenetur prædictis, ac si adiuisset hęreditatẽ ab intestato? Et dicitur qd sic, & idem est, si non habuit poss. ab intestato, & dolo eã dimisit, siue ab initio maliciosè fecit, vt non possideret. Sed pone, quod dictus Seius à me institutus omisit ex testamento per fraudem, vt dictum est, ad hoc ut ad aliũ legitimum vel ad sibi substitutum perueniat: nunquid tenetur legatariis? Et dic quod sic. Item nunquid legatarij poterunt conuenire dictum legitimum vel substitutum ad quẽ peruenit hæreditas dolo instituti? Et dicitur quod sic. Sed quos conueniẽt prius? virũ institutũ, qui omisit, an legitimũ, vel substitutũ qui possidet hæreditatem? Et distinguitur verum institutus accepit pretium a legitimo, vel substituto vt omitteret, an gratis omisit. Primo casu debet prius conueniri institutus, & legitimus, vel substitutus in subsidium. Secundo casu debet prius cõueniri substitutus, vel legitimus. Sed quid si etiã substitutus cui dimissa est hereditas per institutũ, omittat ex substitutione, & possideat ab intestato, quia & legitimus erat defuncto dictus substitutus? Certe poterũt legatarij conuenire institutum & substitutum; & si sit inter legatarios aliquis, cui legatũ sit à dicto instituto, & a substituto, idem ille habebit actionem cõtra vnũ eorũ tñ quem voluerit eligere. & h.d. per prolixa verba vsq; ad l. si quis pecuniam. §. quanquam. Viui.

tuetur: [a] & eorum calliditati [b] occurrit, qui omissa causa testamenti ab intestato hæreditatẽ, partemve eius possident, [c] ad hoc vt eos cit cumueniãt, quibus quid ex iudicio defuncti debe ri potuit, si non ab intestato possideretur hæreditas: & in eos actionem pollicetur. [d]

Qui potest esse hæres per se, vel per alium, si omisit ex testamento, & habet ab intestato, hoc edicto tenetur. Bar.

Et parui [e] refert, utrũ quis per semetipsum, an per alium acquirere potuit hæreditatem. Nam quomodocũque potuit, si non acquisierit [f] hęreditatem in ea causa est, vt incidat in edictum [g] pretoris. Pretermittere autem causam testamenti videtur, [h] qui cùm possit iubere, noluit id facere. Quid ergo si seruus eius, cùm iuberetur adire hęreditatem, [i] dicto audiens non fuit? Sed compellendus est [k] seruus hoc facere. ideoq; dominus ab intestato [l] veniens, in edictum incidit. Si autem nec certioratus dominus est a seruo, [m] & postea ipse ab intestato possedit [n] hęreditatem: nõ debet incidere in edictum, nisi si fingit ignorantiam.

Si idem est sibi substitutus, potest institutionem omittere ex præsumpta voluntate defuncti. Bart.

Si proponatur idem & institutus, & substitutus, [o] & pretermiserit institutionem: an incidat in edictum, quæritur: Et non puto incidere: quasi testator hãc ei dederit facultatem, qui eũ substituit.

Est in extraneo repudiare, in suo abstinere, in instituto sub conditione potestatiua conditionẽ non implere. Bar.

Pretermittere causam testamenti est, si quis repudiauerit hęreditatem. Qui sunt in potestate, [q] statim hæredes sunt seu ab intestato, seu ex testamento, nec quòd se abstinere põt, quicquam [r] facit. Quòd si postea [s] se immiscuerint, [t] ex testamento videntur hæredes: nisi [v] abstinuerint [u] quidẽ se testamẽto, verum [x] ab intestato petum.

[a] Tuetur. Quas publice expedit habere exitum: vt s. ti. 1. l. vel negare. Accur.

[b] Calliditati. Demum: secus si sine fraude: vt infra eo. l. qui autem. §. si patronus. in fin. §. Azo. & facit s. tit. secundo. l. fuit.

[c] Possident. Omissa ad hoc, &c. Azo.

[d] Pollicetur. Vtilem ex testamento.

[e] Et parui. Quoad hoc edictum nihil: sed alibi parui, vt s. tit. a. l. si ego, & l. si ex parte sua. & no. in l. si sol'. in fi. & facit j. eo. l. cui. & s. de inoff. test. l. nihil. Acc.

[f] Acquisierit. Ex testamento. Accur.

[g] In edictum. Hoc s. vt videatur adisse ex testamento.

[h] Videtur. Dominus seruo suo instituto. Azo.

[i] Hæreditatem. Ex testamento. Accur.

[k] Sed compellendus est. Hæc est responsio. & est sic C. de iure delib. l. pen. Sed contra C. de hęred. instit. l. cum propunas. i fi. sed quod hic dicitur ideo est, quia semp possit fingi seruum nolle adire: & sic s. de transf. l. cũ hi. §. sed cũ his. Item secus est quàm hic dicit. cũ seruus adire non potuit: vt j. eo. l. excusatus. Accursius.

[l] Ab intestato. Repudiando successionẽ ex testamẽto: aliter non eẽt locus ab intestato: vt s. tit. a. l. quandiu. Sed an solus dñs põt repudiare? quidã dicunt qđ non licet nec adire. Sed dic contra: vt j. de succes. edi. l. 1. §. per seruum.

[m] A seruo. Instituto, quia ipse seruus sit institutus. hic tamẽ cũ sciuit, debet ex testamento adire iubere.

[n] Possideat. Dominus iam defecta conditione in testamẽto posita: vt ex testamento iã adire non possit.

[o] Substitutus. Cohæredi: & tunc facit s. titu. a. l. quæ fitum. & l. Iulianus. circa prin. Vel aliter, vt s. de vulga. subst. l. 6. §. 1. & facit. j. eo. l. qui autem. §. planè.

[p] Hæreditatem. Testamentariam. Acc.

[q] Statim. Post mortem testatoris.

[r] Quicquam facit. Quo minus ipso iure sint hæredes: facere tamen potest abstentio, quo minus teneantur creditoribus: vt s. tit. a. l. necessariis. Item vt hoc edicto teneantur: vt j. proxi. Item quod dicit statim, verum est, nisi sub conditione potestatiua instituãtur: vt supra de hæred. insti. l. suus. & l. iam dubitari. & de condi. insti. l. fiu.

[s] Si postea. Ex interuallo post mortẽ testatoris. Acc.

[t] Videntur. Ex tunc quo ad effectum, vt in edictum non inciderint, nisi &c.

[v] Abstinuerint. Antequam se immisceant, nã postea abstinere se non possunt: vt s. ti. a. l. necessariis.

[x] Verum. Pro etiam.

Ita P. F. statim hæredes sũt ex testamento: nec qđ &c.

Pã. Flo. Quòd si postea miscuerunt.

P. Fl. nisi si.

Hic

tierint bonorum possessionem. Hic[a] enim incident in edictum. Qui sub conditione hæres institutus potuit parere cõditioni nec paruit: cùm conditio talis sit, vt i arbitrio sit hæredis institui: deinde ab intestato possideat hereditatẽ: debebit edicto teneri: quia eiusmodi conditio ꝓ pura haberi debet. [b]

Qui omittit ex testamento, tenetur hoc edicto si possidet pro hærede ab intestato, vel pro possessore, vel dolo desiit possidere, vel possessionem acquirere. Bartolus.

Non quærimus, qui prætermissa causa testamenti ab intestato hæreditatem possidẽt, vtrum iure legitimo possideãt, an non. Nam quoque iure possideant hæreditatem, vel partem eius, cõueniri ex edicto poterũt: vtique si non ex alia causa[c] possideant: vt puta, si quis omisit quidem hæreditatem, sed ex causa fideicommissi[d] possidet missus i possessionem fideicommissorum seruandorum causa, vel si proponas eum crediti seruandi causa venisse in possessionem. Nam nec ex hac causa legatariis respondere cogetur. Toties igitur edictum prætoris locum habebit, quoties aut qua si hæres legitimus possidet: aut quia bonorum possessionem accipit ab intestato: aut si fortè quasi prædo possideat hæreditatem, fingens aliquem sibi titulum ab intestato possessionis. Quocunque enim modo hæreditatem lucri facturus quis sit, legata præstabit. sanè interueniente cautione[e] { cui cta hereditate legata reddi. { Et si non possideat quis hrditatẽ, dolo autẽ malo fecerit, quò minus possideat: eueniet, vt perinde teneatur atq; si hæreditatem adiisset. Dolo aũt malo fecisse videtur, quò minus possideat, qui ad alium transtulit possessionem per fraudem, vt legatarii cæterique, quicquid in testamento acceperunt,[f] careant iis, quæ sibi relicta sunt. Sanè quæstionis fuit, vtrum is demum dolo malo facere videatur, quò minus possideat, qui per dolum eam possessionẽ dimittat, quam aliquando habuit: an verò is quoque, qui hoc ipsum malitiosè fecit, ne ab initio possidere inciperet? Labeo sibi videri ait, nõ minus[g] delinquere eum, qui non incipiat possidere, quàm eũ, qui desinat: quæ sententia obtinet.

Qui omittit hæreditatem, vt vadat ad legitimum: tenetur legatariis, si pecuniã recepit, possessore prius excusso h.d. cũ l. se. B.

Si quis per fraudem omiserit hæreditatem, vt ad legitimum perueniat, legatorum petitione tenebitur.[h]

Idem libro vii ad Sabinum. II.

Licet pro hærede gerere non videatur[i] qui pretio accepto prætermisit[k] hæreditatem: tamen dandam in eum actionem exemplo eius, qui omissa causa testamenti ab intestato possidet hæreditatem,[l] diuus Adrianus rescripsit. Proinde legatariis, & fideicommissariis tenebitur. Sed verum ab eo erit incipiendum, & sic ad hæredẽ[m] veniendũ: an cõuertemus ordinẽ? Mihi videt humanior esse hęc sententia, vt possessor hrditatis prior excutiatur, maximè[n] us,

---

[a] Hic. Id est, hoc casu.

[b] Haberi debet. Quo ad hoc edictũ, non aliter: vt s. de acqui. hære. l. is qui hæres. & de condit. insti. l. hæc verba. & ad hoc j. e. l. mater. §. in sententiam. & l. si quis sub conditione. & j. de regul. iur. l. qui potest.

[c] Ex alia causa. Nõ lucratiua, sed alia, vt subiicit statim, & infra eodem l. fina.

[d] Fideicommissi. A defuncto debiti. Rog. fecerat enim quidam tertius primo testm̃, in quo legauerat mihi decem præstanda ab isto defuncto modo quẽ i-stituerat, qui postea me instituit: ego omitto, ex testamẽto mittor in pos. pro fideicõmisso mihi debito a defuncto ex testamento eiusdẽ primo testantis: vel eram creditor testatoris, & pro debito mittor in poss. omittẽdo hrditatẽ. nam non teneor creditoribus his duobus casibus. & h. d. vt arg. C. de bon. auth. iud. pos. l. 1.

[e] Cautione. Scilicet prĉstãda. ad qđ C. de petit. hær. l. fi. §. 1. Accur.

[f] Acceperint. Scilicet destinatione. Accur.

[g] Nõ minus. delinquere. sic j. de verb. ob. l. in illa. §. 1. & s. de rei ven. l. 2. & de pet. hæred. l. sed & si lege. §. perinde. Sed arg. contra, s. pro so. l. nemo. §. 1. & quę i fraud. cred. l. qui autem. in princ & j. si quid in frau. patr. l. 1. §. vtrum. Acc.

[h] Tenebit. Scilicet omittens. Sed contra j. eo. l. si quis pecuniam. ibi, vbi vero gratis &c.: vbi possessorem tãtum dicit conueniri. Solu. ibi gratis omisit: hic accepta pecunia: & sic cõuenitur, excusso tamen prius legitimo: vt infra l. proxi. sic & distingue in eo qui omittit, vt vadat ad substitutum: vt j. eo. l. si nõ solus. pe. resp. & C. eod. l. 1. Alij dicunt quod hic idem erat legitimus, & omittẽs. quod nõ placet. Alij dicũt, quod tenebitur. s. qui possidet. nec hoc placet.

[i] Licet. Non videtur. vt s. ti. 2. l. fuit. & de pet. hære. l. etiam si. §. plane si accepta.

[k] Prætermisit hæreditatem. secus si gratis. tunc enim tãtũ possessor tenet, vt j. eo. l. si quis pecuniam. §. vbi vero gratis.

[l] Possidet hæreditatem. in quem constat dari per titulũ, & s. l. 1. i princ & j. vt le. no. ca. l. hei quoque. Acc.

[m] Ad hæredem. s. legitimum. Azo.

[n] Maxime. Abundat: sic j. eo. l. si quis pecuniã. ibi, & maximè &c alias enim iste non tenetur: vt s. eo. l. fi. quæ est cõtra. Sed cum pecuniam dat, quo habet gratis l Ru. alius ꝓ eo dedit, vel nihilominus dicitur habere gratis. Nec enim dat bono modo. Alij dicunt quod hic ordo seruatur, quando nihil accepit institutus: & sic abũdat maxime. alias si accepit, qlibet a principio potest conueniri. pro quibus est infra l. proxim. Alij dicunt q prior, & omittẽs nil accepit: & sic non conuenitur: vt infra eodem, l. si quis pecuniam. ibi, vbi vero gra-

[i] Videtur innuere, qđ nõ est dolus i eo qđ fit gratis. quod intellige actiuè & passiuè. nã dolus ẽ nõ tm̃ in eo, qui nõ sentit cõmodũ, sed in eo qui malitiosè prorũpit i alterius dãnũ. Bal. i l. § fortuitis. 2. colum. C. de pig. ac. & quõ ꝓbet dolus, vide Alexã. post. Bar. i l. metũ. ff. qđ met. causa.

tis. &c. Item uidetur utrunq; simul cōuenIri non ser uato ordine:ut j.eo.l. si non solus.§.ti. ibi item si solus contra.Sol. hic ab utroq; idem legatum, ibi secus: unde quilibet suus tenetur. Item uidetur quēlibet insolidum teneri ut j.eo.l. si ab instituto.Sol.ibi ambo possidebāt, hic solus legitimus:

ut hęres non adeat, tenentur nihilominus fideicōmissariis. Secundo dicit, quod hęres qui uendidit hæreditatē, possidere uidetur: & ea ratione legatariis tenetur: nō e o, q uideat dolo fecisse, quo minus possideat. Viu.

l Simpliciter.i. sine pecunia, non sine fraude.

si lucratiuam habet possessionem.

Si institutus omisit propter pecuniā, & substitutus ab intestato adit, quilibet tenetur pro priis legatariis: & à communibus quilibet poterit insolidum cōueniri. Bar.

Pomponius libro III. ad Sabin. III.

SI pecuniam a substituto acceperis vt pretermitteres, isque adierit, an danda sit legatariis actio, dubitari potest. Et puto, si ipse quoq; preter miserit: & quod [b] lege [c] ad se rediret, possidebit hæreditatem: in vtrunque [d] uestrum dandam: vt ei tamen, cui ab vtroque [e] legatum sit in alterutrū [f] detur actio. [g]

Si institutus omisit in fraudem, vt vadat ad alium, pecunia non accepta, possidens solus tenetur: sed pecunia accepta tenetur vterquē. Bar.

Vlpianus libro L. ad edictum. IIII.

SI quis pecuniam non accepit, simpliciter autem omisit causam testamenti, dum vult pręstitum ei, qui substitutus est, vel legitimo: nunquid locus nō sit edicto? Planè indignandum est, circunuentam voluntatem defuncti: & ideo si liquidò constiterit, in necem legatariorum hoc factum, quamuis non pecunia accepta, sed nimia gratia collata: dicendum erit, locū esse vtili actioni aduersus eum, qui possidet hæreditatē: & rectè dicetur, vbicunque quis dum vult præstitum ei, qui se repudiante venturus est, nō repudiaturus, nisi præstitum vellet: & maximè [k] si ob euertenda iudicia [l] id fecit, ibi dicendum est aduersus possessorem cōpetere actionem: sic tamē vt vbi quidem pecunia accepta repudiauit: ibi dicamus eum, qui omisit, conueniendum: vbi verò gratis, in fraudem tamen eorū, quibus quid relictum est, possessorē [n] debere conueniri vtili actione.

Quicunque procurat, vt omittatur ex testamento, ista actione tenetur. Bar.

Quanquam de hæredibus institutis videatẽ prætor loqui, attamen etiam ad alios hæc res serpit: [o] vt si sit legatarius à quo fideicommissum relictū est: & hic id egisset, vt omittatur hæreditas, doloque id fecerit: conueniri debeat.

Venditor hæreditatis tenetur quasi possidens, nō quasi dolo desinens possidere. Bar.

Si quis vēdiderit hęreditatē: vtiq; possidere

& eodem modo rñ. ad l. j.eo.l. si non solus. in princ. & § ij. in fin. ibi. nunc &c. Sol.ibi. Item contra j.eo.l. si nō sol⁹. §. fi.ibi, & alias &c.Solut.ibi.Item contra j.l.proxi. Sed illam intellige secundum istam: ut ibi dices. & facit ad hoc quod prius possessor conuenitur, q de debitore, & fideiussore dicitur in Auth.de fideius.§.t.col.j.& de tutore gerēte, & nō gerēte dicitur C. de di.tu.l.a.& arg.j.de leg.2.l.cum ab uno.

[a] SI pecuniam. Prætermitteres. Adite ex substitutione. & quoque dicit: quasi dicat, nō solū institutus omisit. Vel dic, non solū si adiuit, ut dixit, tenetur, sed si omisit. Accur.

[b] Quod. Id est quia.

Lege. Id est, ab intestato. Accur.

[d] In utrunq;. Vt tamen prius possessor conueniatur: ut s.l. proxi. quæ uidetur cōtra. Alij quod hic uterque ab intestato apprehēdit, ut j. eo.l. si ab intestato. quod est contra hāc literam. Tertij quod in fi. l.nil accepit institutus, hic sic: primam probo.

Ab utroque. Id est ergo legauit ab utroque: potuit enim & ab alterutro legasse:ut j.de legs.1. l.licet.sed tūc si tantum ab intestato, teneretur propter hoc quod pecuniam acceperit: ut hac lege & supra l. proxi.

Pręstitū. Id est, hęreditatem pręstari, siue dari.

[k] Maxime. Abundat. sic j.eo. l. licet. in fi. & probatur qđ abundat s.eo.l.1.in prin. & j. eod.l.qui autē.§. si patronus. in fi.§.& j. ead.l.§. quanquam. Item ad id quod dicit, non alias facturus, s. de alie.iudi.l. quia redhibiro.

[l] Iudicia. Id est, ultimā uolūtatē. sic s. tit.j.l.uel negare. H.

Conueniendū. Post nō ualet.i. possessore prius excusso: ut s.e.l.licet. uel ibi loquitur, quando gratis habebat.

[n] Possessorem. Tātum forte, & non repudiantē: licet quidam contra j.e.l. si nō solus.t. tū.& §. fi. & facit quod no. C.e.l.1. & s.ea.l.& l.proxi.

Serpit. Alias serpit, alias repsit: & est sensus, id est, trahitur sententia.

Conueniri. Fraudis particeps conuenitur, licet lucra ad eū nō peruenerint: sic s.de neg.ge. l.ex facto. Sed uidetur hunc legatariū non teneri, cum legatum non habeat: ut j.de leg. 1. l. fideicōmissum. Respō. imo: quia tenetur cedere actiones saltem, quas cū sua culpa cedere nō possit, quia procurauit ut testamentum nō ualeret, tenetur: ut j.de leg.3. l. si legatarius. Sed an hæres in subsidium? Arg. quod sic s. de eo, per quem fac. erit.l. finali. in principio.

Particeps fraudis cōuenitur, licet lucri particeps non sit.

In alterutrum. Id est, in utrunque, secundum quod distinguit j.e l. si nō solus.§. si duo. & l. si ab instituto.

Actio. Vtilis ex testamento. Accur.

SI quis pecuniam. Casus s. positus est usque ad §. quanquam.

Quanquam. A prin. tit. usque huc dictū est de hæredibus ex testamēto omittētibus, & ab intestato adeuntib⁹. Cur teneantur legatarijs, nūc dicit qđ idē est & in alijs qui non sunt heredes, puta legatarijs, à quibus sunt fideicōmissa relicta. nā si ipsi dolo procurauerint,

Aduerte hic secundum Bart. quod ista gloss. debet intelligi, quod legatarius erat de illis, qui ueniunt ab intestato, & bona peruenerunt ad eum, alias tenerentur illis, ad quos bona deuenerunt secundum Iacobum de Aretio, quod placet Bartol. Solum enim tenetur ex hoc edicto ille, qui hoc procurat facturus sibi aliquid lucri: ut lege prima. §. non quærimus. supra eodem.

[q] Possidere. qa pro hō loco reiest. ut s. de peti. hære.l. si & rē.& s. de usuc.l. qui pretio. Item hæres est: non ideo

ideo minus quod uẽdidit, & legatariis omnibus tenetur actione ex testamento. ut C. de hær. uendi. l. 2.

Quo minus possideat. Sed nõne qui dolo desiit possidere: uf possidere: ut j. de reg. iu. l. ad ea. §. semper & Rñ. uers. est, sed tamẽ non ois q uf possidere, dolo desiit possidere.

Xcusatus. Patronus institutus a liberto taliter quod portio patroni est onerata eo quod nimia legata reliquit libertus: potest omittere ex testamento, & adire ab intestato. & excusatus est ab hoc edicto. nam & si libertus instituit seruum patroni, & non onerauit partem patroni legatis: & patronus seruo iussit ut adiret, & seruus non potuit adire aliquo casu impeditus, impune põt patronus prætermittere hæreditatem liberti ex testõ, quo instituit seruum patroni. Viuia.

Oporteret. Quia eius portio erat onerata legatis: ut j. l. proxi. §. si patronus.

Eius. Scilicet patroni.

Non potuerit. Vel noluerit secundum R. ad quod C. de hære. insti. l. 3. in fi. & sic speciale in patrono. vel dic secus si noluerit: ut & idem sit in eo quod in alio: ut supra. eod. l. 1. §. quid ergo. & facit C. eodem. leg. 2. §. 1.

uidetur: non dolo fecisse quò minus possideat.

Si aliquis est grauatus in legitima, habet causam iustam omittendi. Bart.

Marcellus libro ... Digestorum V.

Excusatus uidetur patronus, qui institutionem prætermisit: cùm aliter esset à liberto scriptus hæres, quàm eum instituí oporteret. Nam & si seruus eius ex asse institutus fuerit, & per quẽcunque casum non potuerit iussu domini adire hæreditatem: impunè prętermittet ex testamento hæreditatem.

Non uidetur permissum institutis, ut adeat ab intestato ex eo quòd aliqua fideicommissa ab intestato subintelliguntur relicta: & si fecerit, in edictum incidit: ut tamen prius relicta in testamento soluantur. sed si testator hoc expresse permiserit, non incidit in edictum, ut omnia legata tribuantur. Bartolus.

Quia autem. ... Dictum est s. eod. l. 1. quod is hæres, qui ab intestato possidet hæreditatem omissa causa testamenti conueniri potest à legatariis. Modo quæritur an possit conueniri, si quasi ex uoluntate testatoris uideatur ex testamento omisisse: puta, quia fratrem suum scripsit testator hæredem, & multa legata in testamento ab eo reliquit, & postea fecit codicillos, & in eis petiit a dicto suo fratre, ut si legitima sua hæreditas ad eum pertinuerit, præstaret quibusdam fideicommissa: & postea decessit dictus testator: & postea frater suus omisit hæreditatem suam ex testamento, & adiuit ab intestato: nunquid tenetur respondere legatariis, quibus legatum est in testamento? Et dicitur quod sic. tenetur etiam respondere illis, quibus fideicomissa sunt relicta ab intestato in codicillis. non tenetur tamen utrisq; ultra dodrantem, imo quadrans integer debet apud eum remanere. prius autem debet satisfacere dictis legatariis, quàm dictis fideicõmissariis. Sed quid si testator nominatim permisit dicto suo fratri, ut dimitteret hæreditatẽ ex testamento, & adiret ab intestato? Certè nõ incidit frater in edictum faciendo illud quod testator ei permisit. & ideo nõ tenetur respõdere legatariis. Sed pone quod dictus testator reliquit Titio, & Seio legata in testamẽto & eisdem reliquit fideicõmissa ab intestato. item & ab intestato reliquit fideicõmissa Caio, nũquid illũ ordinem debemus sequi, quẽ Iulianus supra monstrauit. s. ut illis, quibus relicta sunt legata in testamẽto, & fideicõmissa ab intestato, soluãtur prius de dodrãte dicta legata, & fideicommissa: & si aliquid superest de dodrãte, soluãtur fideicommissa illi Caio prædicto, cui ab intestato tãtũ sunt data fideicõmissa? an uero contribuemus oẽs fideicõmissarios quasi æquale. s. ut prius soluantur sola legata: & postea si superest de dodrante soluantur omnia fideicõmissa æqualiter, & non habeant aliquam prærogatiuam fideicommissa data ab intestato dicto Titio, & Seio quibus legatum fuit similiter in testamento ante fideicõmissa data dicto Caio ab intestato tantum? Et distinguitur hic. Aut hæres qui omisit ex testamẽto, & adiuit ab intestato, incidit in edictum omittendo ex testõ sine speciali testatoris permissu. Aut non incidit, ut quia specialiter ei hoc permisit testator, vel quia alia iusta causa interuenerit omittendi ex testamento. Primo casu præferẽdus erit dictus Titius, & Seius, quibus ex testamẽto relicta sunt quædam, & ab intestato quædam, ut eis prius satisfiat de legatis eis relictis in testamento, & de fideicommissis eisdem relictis ab intestato. Et si superest aliquid ex dodrante, satisfiat dicto Caio fideicommissa. cui ab intestato tantum relicta sunt fideicommissa. Secundo uero casu debent contribui fideicommissa quasi ex æquata. s. ut dicto Titio, & Seio soluantur fideicõmissa eis relicta ab intestato, & Caio prędicto soluantur fideicommissa sibi similiter relicta ab intestato: legata autem relicta in testamento dicto Titio, & Seio, non præstentur eis: quia iuste, ut dictum est, possidet hæres ab intestato hęreditatem. Hoc dicit usque ad § non simpliciter. Viuia.

Testamenti. Vt s. eo. l. 1. in prin. Accur.

Ab intestato. i. si contigerit non adiri hæreditatem ex testamento.

Pertinuerit. Quod tamen hic volebat testator: ut j. hac l. §. 1. & 2.

Fideicommissa. Non dixit, legata: quia secundum hanc l. ab intestato non præstabantur, ut Institu. de fideicom. hær. §. præterea. Azo. sed hodie non est differentia: ut C. commu. de leg. l. 2. sed quo ad hæc, quæ hic dicuntur, idem est etiam hodie.

Mox dimissis. Non fuit dicendũ, ut legata in testamento relicta præstaret, quasi adiret ex testamento. & simul fideicõmissa ab intestato relicta, quasi ab intestato adierit. hoc enim esset iniquum. Accur.

VI. ... libro ... Digestorum VI.

Quia autem is, qui ab intestato possidet hæreditatem cõueniri põt, si omittat caũm testamenti: quæsitum est, si quasi ex uoluntate testatoris uideatur omisisse, an cogatur præstare: ut puta fratrem suum scripsit hęredem, & codicillos fecit ab intestato, petijtque à fratre, ut si legitima hæreditas ad eum pertinuerit, fideicommissa præstaret quibusdam. Si igitur omissa causa testamenti, ab intestato possideat hæreditatem: uidendum est, an legatariis cogatur respõdere. Et Iulianus libro trigesimoprimo Digestorum scripsit, cogendum primum legata præstare: mox dimissis legatis, si quid superfuerit ex dodrante, tunc fideicommissa cogi pręstare.

Quædã exẽplaria habẽt, ex uoluntate prætoris.

Quadrantem

Cæterùm si legata [a] absumant dodrantem: tunc nihil fideicommissariis præstandum. Habere enim integrum quadrantem [a] legitimum hæredem oportet. Ordo igitur a Iuliano adhibetur, vt prius legata præstentur, deinde ex superfluo fideicommissa: dummodo quadrans non tangatur. Ego puto Iuliani sententiam ita accipiēdam, vt si omissa causa testamenti, ab intestato possideat hæreditatem: cogatur omnimodo [b] legata præstare. Nec enim vtique omittere [c] ei hæreditatem permisit, qui fideicommissa ab eo reliquit ab intestato. Planè si nominatim id ei ꝑmisit, dicemus eum nō incidere in edictum: quia vsus est facultate ea, quam ei testator concessit. [d] Quòd si non ei concessit specialiter testator omittere: is ordo erit sequendus, quem Iulianus ostendit. [e] Quid deinde dicemus, si iisdē & ex testamento legata, & fideicommissa ab intestato fuerint relicta, [f] & præterea aliis fideicommissa? an ordinem illū debeamus facere, quem Iulianus monstrat? [g] an verò contribuemus omnes fideicommissarios [h] quasi æquales? Et magis est, vt ita distinguamus, multum interesse, vtrum inciderit in edictum hæres, an non. Nam si incidit, præferendi erunt ij, quibus testamento relicta fuerunt quædam. [i] Sin verò non incidit: [k] quia hęc fuit testatoris voluntas vt daret ei facultatem & ab intestato succedendi: vel quia alia causa [l] intercessit, quæ secundum ea, quæ supra scripta sunt, nō offendit edictum: dicendum est, contribui fideicommissa debere: quasi exæquata.

Qui omittit dolo, tenetur hoc edicto si possidet: secus si ex iusta causa. Bart.

Non simpliciter autem prætor pollicitus est se daturum actionem, sed causa cognita. Nam siue īuenerit testatorem huius rei authorem esse, ipsumque permisisse ab intestato succedere, aut si qua alia iusta causa [m] omittendi interuenerit: vtique non dabit actionem in eum legatorum. Item si inuenerit bona ad alium pertinere: [n] nō dabit [o] actionem, si modò [*] nulla [p] collusiōis suspicio religionē prætoris instruxerit. Si autē is, cui auferri hæreditas potest [q] aliquid possidebat

[a] Quadrantem. Contra omnes etiam legatarios: vt C eo.l.fin.& ī.ad l.Falci.l.1.§.ad eos. & l.Nesennius. §.1.& ī.eo.l.duo.§.fi. Acc.

[b] Omnimodo. Deducta Falcidia: vt dixi.

[c] Omittere. Vt ī.de milit.test.l.3.& C.de cond.inser.l.2.qđ enim ponitur in grauamen, non releuat. sic C.si manci. ita fue. alie.l.fi.§.2. Accur.

[d] Concessit. Sic suprà eo.l. 1.§. si proponatur.

[e] Ostendit. Superiore parte legis.

[f] Fuerint relicta. Quasi dicat, quædā prædia iure legati reliquit Titio in testamento, & eadem ꝑdia eidem Titio reliquit iure fideicommissi ab intestato, si contigerit hæredem ab itestato succedere, forte dicens si non valet iure testamenti, valeat iure codicilloꝝ, quod potest, vt C. de codic.l. fi. Item quædam alia prædia iure fideicommissi. & sic ab intestato reliquit alij.

[g] Monstrat. Vt præferatur Titius velut ex testamento: vt ī. eo.l. 1.ibi, Iulianus scribit &c.

[h] Omnes fideicommissarios. etiam Titium: vtpote fideicōmissarium per repetitionem.

[i] Quædam. Et sic Titius præfertur: & dictum Iuliani seruatur.

[k] Sin vero non incidit. Quod potuit cōtingere, quia &c. vt ī.§ plane. & inf. prox.§.& ī.l.1.§.si proponatur.

[l] Alia causa. Puta vt fraudem testatoris repelleret: vt supra l.proxi.& inf.e.§.si patronus. & ī. de acqui.hær.l. si pupillus. §.1. & ī.de inoff. testam.l.Papinianus. §. quarta.in fi.& ī. de leg.2.l.cū pater.§.Titio.in fi.§.& arg.ī. de vsuc.l.non solum.§. quod vulgo. Accur.

Non simpliciter. CASVS. Dictū est ī.eo.l.1.in prin.& vsq; huc, ꝙ prætor dat actionē legatariis cōtra hǽrdē, q omittit adire ex testō, & possidet hereditatem ab intestato, certè illud non est intelligendū simpliciter, sed cā cognita. nā qñq; nō dat in eū actionē legatorū. puta si testator ꝑmisit expressè ei omittere ex testamēto & adire ab intestato, vel si alia iusta causa interuenerit, ut omitteret ex testamēto: vel si inuenerit prætor bona ad alium pertinere, & repudiantem ex testamento nihilominus sine dolo possidere. vel si inuenerit prætor illum, qui omisit ex testamento possidere, vel quasi possidere, postea desiisse sine dolo malo ante litem contestatam contra eum per legatarios. In istis ergo quatuor casibus non datur actio ī eum, qui omisit ex testā. secus est in quodam alio casu quinto, qui est talis. Institui hæredē Titiū mihi extraneū, cum non haberē alium, qui mihi attineret. Vnde si Titiū non instituissem bona mea essent vacātia, & ad fiscum pertinerent: & multa legata a dicto Titio reliq. & postea decessi. Titius omisit ex testamento in fraudem legatariorum: & sic bona mea sint vacantia, & ad fiscū pertinent. ante autē quam fiscus peteret dicta bona, dictus Titius, qui omisit ex testamento, cœpit ea possidere, & tenuit per quadriennium. & ita per dictam ꝑscriptionem tutus est contra fiscum. nunquid tenebitur legatariis? Et dicitur quod sic. h.d. vsque ad §. si patron'. Vin.

[m] Iusta causa. Puta ut fraudem testatoris repellerent: ut ī.§.proxi.

[n] Ad alium pertinere. Puta quia euicta sunt sine suspicione, vel repudiatiōe, vel vltra quadrantē nil omnino possidere, nec dolo fecisse, quo minus possideret. alias cōtra ī.e.l.1.§. toties. vsque ad finē legis.& ī. proxi. respon. Accur.

[o] Non dabit. quibusdam.

[p] Si modo nulla. Id est, si prætor non fuerit per suspicionem instructus collusionem intercessisse: ut ī.eo.l.1.§.fi.

[q] Potest. Scilicet scriptus per legitimum: nec tamen aliquod preparamentum erat ad petitionem hæreditatis. alioqui differrent legatarij secundum hæc tempora, hodie secundum C.de petitio. hæredita. lege finali. in princip. & §.1. Vel fortè in odium eius etiam lite mota in petitione hæreditatis non differrent legatarij etiam hoc iure.

[a] Materiā grauaminis supple ꝑ Bar. in l. si q̃s suo. C.de inoff.test. & Pau. de Cast.cōsi. 232.

[*] In P. F. adiungit.

[*] P. F. si verò.

Possidere

a Possidere desijt. Postea. sic ῑ. ad leg. Falc. l. in ratione. §. Imperator. Acc.

b Desinat cõueniri. Interim tñ dũ possidet, tenet exacta cautione euicta hęreditate: vt s̄. l. 1. §. nõ q̄rimus.

c Litis. Hæc est responsio. sic s̄. de neg. gest. l. litis.

d Quis possideat. Institutus omittés ex testamento, & ab intestato tenẽs: nec vllus erat substitutus, vel legitimus, & sic vacabant.

e Quadrienniũ. A tpe denũtiationis: sed à tpe quo fuerit dalata xx. ann. vt ῑ. de iure fisc. l. 1. §. diuus. & §. p̄scriptio. & C. de quadr. pręscri. l. 1. & dic vt ibi no. Item ante quadrenniũ poterit cõueniri: ut s. p̄xi. dixi. §. si sũt. & §. qđ ergo. & s̄. eo. l. 1. §. non q̄rimus. Acc.

de hæreditate, & possidere desijt [a] sine dolo malo. magis est, vt desinat conueniri. [b] Quod ergo tépus spectabimus. possideat necne? Litis [c] cõtestatæ tempus spectari debet. Certè si vacantia bona quis possederit, [d] & quadriennium [e] præterierit: indubitanter conueniri poterit ex hac parte edicti: & quia omisit causam testamenti, & quia ab intestato possedit: & quidem sic, vt pręscriptione quadriennij tutus sit.

Licet ex [illegible] iustam causam omittat [illegible] : [illegible] ex hoc edicto si [illegible] fraudem cum hærede omittente. Bart.

Si patronus ex debita sibi portione [f] hæres scriptus, dato sibi cohærede [g] ex alia parte, omiserit institutionem, [h] quia debita pars eius erat exhausta: [i] omiserit & cohæres. deinde possideat patronus ab intestato legitimam hæreditatem totam: dandam in eum legatorum [k] actionem Celsus libro decimosexto Digestorum ait, quæ in Titium competeret: sufficeretque [l] patrono, quòd integram debitam sibi portionem habeat. Hæc auté ita sunt, si cohæres collusit cum patrono: aliter enim nõ esse patronum cogendũ, legata præstare. Neq; .n. interdictum est, vt quis omittat hæreditatem, si sine fraude [l] id fiat.

Qui omisit contra tabulas & adijt ab intestato, tenetur hoc edicto. Bart.

Hoc edictum [m] etiam ad contra tabulas bonorum possessionem pertinere magis dicendũ est, scilicet ut is, qui accipiendo contra tabulas bonorum possessionem liberis parentibusque legata præstaret, si omiserit eam bonorum possessionem, & ab intestato possidet hęreditaté, cogatur ea pręstare, q̄ pręstaret, si contra tabulas bonorũ possessionem accepisset.

Si patronus. CASVS. Libertus meus instituit me hæredẽ ex debita mihi ab eo portiõe. i. ex tertia bonorum suorũ: vt Inst. de suc. lib. §. sed nostra. & multa legata a me reliqui: & instituit sibi Titium in duabus partibus hæreditatis: & ab eo similiter reliquit multa legata, & decessit dictus libertus: postea ego patronus omisi institutionem, quia dicta mea pars nimis erat exhausta legatis: postea dictus Titius meus cohæres collusit mecũ hoc modo. Dixit .n. mihi: ego omittam meã partẽ ex testõ, sicq; ad legata non tenebor: & tu patrone accipies eam, & dabis mihi centũ libras pone: & ita fecimus. vnde ego patronus habui totam hæreditatem ab intestato. nunquid tenebor soluere legata a dicto Titio relicta [illegible] sic, non tñ in totũ, q̄ non remaneat mihi mea portiõ. i. tertia integra. si at nõ feci collusionẽ cũ cohærede meo non tenebor legata soluere. Viu.

f Portione. Scilicet tertia: ut Institu. de succes. lib. §. sed nostra.

g Cohærede. Puta Titio: vt ῑ. dicit.

h Omiserit institutionem. Sed nõne idẽ si solus cohęres omisisset, vt onus totũ subeat patronus? Rñ. idem: vt ῑ. de bo. lib. l. si libert'. & l. si patronũ 1 prin. Sed tñ in vno casu patron' hét ab itestato totũ, in altero iure accres. habet totũ. Azo. Est ergo idẽ qñ solus cohęres, & qñ ambo: sed colludẽdo ac tertio casu cũ non collusit, nõ est idẽ: cũ nulls p̄stentur: ut in fi. huius §. Acc.

i Exhausta. Hodie tollitur omne grauamen: vt Instit. de succ. lib. §. sed nostra. in fi. §. Azo. Sed olim nõ sic: vt infra de leg. 3. l. cum patronus. & ibi diximus. & ῑ. de cond. & demon. l. si ijs legatum. H.

k Legatorũ. a se relictorũ. nã pp fraudẽ priuilegium perdit, secũdum Io. vel quia nũc totũ habet, & sic vltra legitimã: vt subijcit. Itẽ relictorum à cohærede cũ quo collusit. [l] vt s̄. eo. l. si quis pecuniã. & quod subijcit in Titium, s. coheredem, qui tenetur de relictis à se. Item tenetur de relictis à patrono, si solus patronus omitteret: vt ῑ. de leg. 2. l. cum patronus. §. 1.

l Sine fraude. Vt & s̄. tit. a. l. si pupillus. §. j. & s̄. l. p̄x. & ῑ. de lega. 2. l. cũ pr. §. Titio. & ῑ. eo. l. p̄terea. & l. si quis omissa. & C. eo. l. 2.

Nota, q̄ collusio vbiq; est prohibita in clemẽ. cõstitutionem. §. fi. nè. & ibi Cardi. de elec. & in tit. de collu. dete. p totum.

Alias sufficereque.

Hoc edictũ. CASVS. Filiũ meũ in potestate mea constitutũ institui mihi hæredẽ, & ab eo reliqui multa legata danda liberis, & parentibus, & quibusdam extraneis: & filiũ meu emancipatũ præterij: unde cũ pteritus possit petere bo. pos. cõtra tabul. sicq; cõmittat edictum taliter, q̄ cũ institutus põt petere, & sic cũ institutus petat bo. pos. contra tabu. teneat̃ præstare legata a se relicta liberis, & parẽtib. non autẽ extraneis legata. ijs. si ipse institutus omittat bon. pos. contra tab. & ab intestato possideat hæreditatem cũ emancipato quieq; contra tab. & hoc faciat i fraudem liberorum, & parentũ, quib erant a se relicta legata, ut dictum est: tenebitur eis præstare legata, ac si accepisset bon. poss. cõtra tab. illud enim edictum, si quis omi. cau. test. & c. pertinet etiam ad bon. pos. contra tab. Vi.

m Hoc edictũ. Pone casum secũdum Io. in filio in p̄tate cõstituto, & pręterito, qui habet si uult bon. pos. contra tab. ut C. de lib. pręt. l. fi. §. scimus. qua petita pręstabat legata q̄busdã: ut ῑ. de le. præ. l. 1. & C. de bo. pos. cõtra tab. l. 1. Itẽ põt dicere nullu ipso iure testm, si uult: ut Insti. de exhære. lib. in prin. qđ si faciat in fraudẽ eorũ q̄bus præstaret legata, si peteret contra tab. nõ facturus alias, nihilominus tenet̃ eis: ut ar. s̄. eo. l. si qs pecuniã. In emãcipato poni nõ põt: q2 ipse citra bono. pos. contra tab. adire nõ põt: q2 aditio de iure ciuili est. sed nec unde liberi, habet, donec est locus bon. pos. contra tab. ut ῑ. si ta. te. nul. ex. l. 1. in prin. sed in pręterito suo uidet reprobari: ut ῑ. de leg. præst. l. is qui. in prin. & l. si duo. ubi non præstat legata ius præteritus, etiã si per contra tab. uenit: nisi dicas, qđ fraus hic faciat eũ præstare: & sic fraus beneficiũ excludit: ut C. ubi te. uel cla. l. 1. Pone ergo secundum Azo. in suo instituto, qui habet cõtra tab. si alius præteritus committit ei edictũ: ut ῑ. de bon. pos. contra tab. l. 3. §. si quis ex liberis. & de legat. præst. l. is qui. §. ubi uero. & §. sed si scriptus. si ergo

Fraus beneficium excludit.

ergo omittat contra tab. & accipiat ab intestato, habet locum, quod hic dicitur: sed tunc ad oia teneri videt. vt j.e.l. si filius. quare prima positio bona est. Vel pone sicut notatur j. de cōtra tab. l. illud. §. fi. in quæstione ibi facta. Itē facit j.e.l. si filius qui. & quod ibi no.

Relicta conseruantur ex hoc edicto cum sua causa, scilicet vt conditionalia debeantur conditione impleta. Bar.

Si libertas sub cōditione fuerit data, Si decē dederit, & omissa causa testamenti fuerit: non aliter libertas competet, quàm si conditioni paritum sit. a

Qui potest adire hæreditatē, si omittit, beneficio huius edicti non vtitur. Bar.

Marcellus libro xij. Digestorum. VII.

Quidam Titium, & Mæuiū instituit hęredes, & centum Titio legauit: b vterque omisso testamento legitimam adiit hæreditatem. Non probè legatorum actionem Titius postulabit. c Idem est, si vterque legasset.

Pro eo quod in vim conditionis relinquitur, non competit actio: ideo non conseruatur hoc edicto. Bar.

Si libertas. CASVS. Institui mihi hæredem Seium, & dedi libertatem Sticho seruo meo sub conditione, si dederit Titio x. & multa alia legata ab hęrede reliqui, & decessi: & postea Seius hæres omisit adire ex testō, & adiuit ab intestato, cū esset meus frater forte, certè de legatis planū est quod possint ab eo peti. Item & Sticho prædicto cōpetit libertas, ac si hęres adiuisset ex testo: non tñ antequā det Titio decē. Viu.

a Paritum sit. Patet ergo per omnia idē esse, ac si ex testamēto adita esset hęreditas: vt j. eo. l. duo. §. fi. & l. si dolo. §. fin. & l. pen. & C. eo. l. fin. & j. de leg. pręst. l. is qui. §. fi. & facit j. de condi. & demō. l. qui hęredi. in fi. & s. de cō di. inst. l. quæ sub cōditione. §. quo.ies. Sed argu. contra j. eo. l. si quis sub conditione.

Quidam. CASVS. Seium instituit sibi hęredes Titium, & Mæuium: & prædicto Titio legauit centū, & decessit. postea dictus Titius, & Mæuius omiserunt ex testō, & adiuerunt ab intestato. certe non potest Titius petere dicta centum a Mæuio. ita enim bene peccauit Titius, sicut Mæuius: & idem esset si cuilibet eorum prælegasset aliquid dictus testator. Vi.

b Legauit. Id est prælegauit.

c Postulabit. Quia alter alteri quod omisit causam testamenti, obiicere non pōt: quia vterq; in ea causa est. ad quod facit j. eo. l. si non solus. §. 1. vnde Iuuenalis. Nihil Catilinā Cethego. vt C. de hæreti. l. quoniā. C. de inoffic. testa. l. in arenam. & facit j. de leg. præst. l. bonorum. Accursius.

Si quis sub. CASVS. Institui mihi hęredem Titiū, si daret Seio decē intra annū: & decessi: ipse autem Titius omissa causa testamēti ab intestato cœpit hæreditatē possidere. nunquid dictus Seius poterit petere ab eo dicta decē? Et dicit quod non: non est enim legatarius dictus Seius. sed pone quod intra dictū annū omisit ex testamēto, & possidet ab intestato: & est adhuc intra dictum annum: & sic pōt adhuc parere dictæ cōditioni: nunquid tenetur Seio ad danda dicta decem. Et dicitur, quòd non valuit repudiatio ex testamento, & aditio ab intestato: ideo quia non erat tempore repudiationis adhuc ei delata. & h. d. cum l. seq. Viuia.

d Omissa causa. Sed qualiter poterit omittere. i. repudiare ante impletā conditionē, cū nec fuerit delata ab intestato, vel ex testō: vt s. tit. 2. l. is qui hæres? Rñ. hic delata erat ab intestato defecta iā cōditione, quæ implenda erat intra certū tēpus. lex vero sequens loquitur cū adhuc superesset tempore: & ideo bene respo. est in l. seq. eum non teneri hac parte edicti. q.d. non habet locum hoc edictum, cum nec repudiare ex testamento, nec adire ab intestato potuerit. in superiori vero casu locum habet edictū: sed non in illis, in quorū persona fuit adimplenda conditio, vt hic, sed in persona conditionalium legatorum: sic vt s. l. 1. §. qui sub conditione.

Vlpianus libro l. ad edictum. VIII.

Si quis sub conditione dandorum decem, vel qua alia, quæ in dando, vel in faciendo fuerit, hęres institutus, omissa causa d testamenti ab intestato possideat hęreditatem: videndum est, an huic, in cuius personam conditio collata est, subueniri debeat. Et magis est, ne subueniatur, neque enim legatarius e est.

Paulus libro xlv. ad edictum. IX.

Sed & si adhuc parendi f conditioni tempus habeat: hac parte edicti non tenetur.

Si plures possident ab intestato, non emittente quilibet tenetur in virilem: si pecunia accepta, quilibet insolidum tenetur.

Vlpia. lib. l. ad edic.

Si non solus, g sed cū alio h possidet hære-

e Neque. n. legatarius. imo videtur, quod sic: vt j. de le. 3. l. 1. §. cum esset. Sed ibi fuit pura institutio sub modo facta vt det hæredi rogato certam summā, hic sub conditione: vt j. de cond. & demō. l. qui hęredi, in fine. & l. Mæuius. Alij quod hic fuit expressa cōditio, ibi nō. Itē contra s. de condit. ob cau. l. dedi. §. fi. Sol. ibi habuit initium: quia dare voluit quod debebat dare: hic non. vnde quasi in principio est nata actio in factū, argu. j. de polli. l. 1. §. 1. Itē arg. contra s. de transact. l. cū hi. §. hæc oratio. ibi, sed & condōnis &c. s Dic quod ibi nec est legatarius sicut hic, licet in ea habeat locum oratio, quæ prohibet transactionem, secūdum Bar. hic. Itē contra s. eo. l. quia aūt. §. fi. Sed ibi hæres recipere, hic dare debebat. Itē cōtra j. de leg. 1. l. quidā testamēto. §. fi. sed pōt grauari si habuit: non aūt dicit posse peti dandum causa implendæ conditionis.

f Sed & si adhuc parendi. Expone, vt s. proxi.

Si non solus. CASVS. Institui mihi hæredē Titiū meū consanguineū: & nihil reliqui Seio, qui erat similiter meus consanguineus: & multa legata reliqui à dicto Titio quibusdā: & decessi. postea Titius gratia dicti Seij, & non accepta ab eo aliqua pecunia, omisit ex testō, & cœpit possidere hæreditatem ab intestato cū Seio. certe non solū Titius tenebitur legatariis, sed etiā Seius: nec. n. debet Seius aspernari obesse sibi factū Titij hæredis scripti, cui Seio et profuit dictum factū dicti Titij hæredis scripti, i. omissio ex testō. secus aūt si propter hoc Titius à Seio accepisset pec. quia tunc tenetur insolidū ipse Titius ad legata. Cum substitutis. Titiū & Seiū meos filios institui mihi hęres, & Caio & Sēp. legata reliqui: & ita postea dixi, si dicti mei filij non erunt mihi hæredes substituo eis dictū Caiū, & Sēp. postea decessi. Instituti, & sub omiserunt ex testō, & adiuerunt ab intestato. hæred. mō petunt dicti substituti lega. ab institutis. certe nō possunt. liberū. n. fuit subst. adire ex substitutione, & vniuersa bona obtinere, & nō petere legata. h. d. vsque ad §. si duo sint. Vini.

g Si non solus. Scriptus.

h Cum alio. Puta Titio fratre suo.

Hæredita-

ditatem a is, b qui omisit causam testamenti: rectissimè Iulianus ait (quod & Marcellus probat) dandam in ipsum d quoq; legatorum vtilem actionem. Nec enim aspernari debet, obesse sibi factum hæredis scripti, cui e etiam profuerit. f Hoc autem ita est, nisi si pecuniam accepit is, qui causam testamenti omisit. tunc enim insolidum g tenebitur.

Ei qui adeundo potest consequi hæreditatem, si omittit h.c. edicto non subiicitur. Bartolus.

Cùm substitutis ab institutis legata fuissent relicta, & tam instituti, quàm substituti omissa causa testamenti possideant ab intestato hereditatem, diuus Pius rescripsit, neque improbè, neque impudenter institutos legata recusare substitutis data. Rectè enim recusat in se dari legatorum, fideive commissorum petitionem substituto, cui liberum h fuit adeunti hæreditatē, non fideicommissum petere, sed vniuersa bona obtinere.

Si institutus, & substitutus omittunt ex testamento, & institutus solus possidet, tenetur ad omnia, & etiam substitutus qui dolo repudiauit: & si substitutus solus possidet tenetur ad omnia, & etiam institutus si repudiauit accepta pecunia si vterque possidet, vterque suis legatariis tenetur. Bart.

Si duo sint hæredes, institutus, i & substitutus, & ambo omissa causa testamenti ab intestato possideant hæreditatem: quæstionis est, an ambo cogantur legata præstare: & vtrum vnusquisque ea legata, quæ à se relicta sunt, an verò ambo vtraque legata cogantur præstare? Ego puto, insolidum aduersus singulos legatorum petitionem dandam. Sed verum k eorum, l

a Hæreditatem. ab intestato, ut subijcit.
b Is. Scilicet scriptus.
c Omisit causam. Gratia alterius. s. Titij fratris, qui una cum eo ueniebat ab intestato.
d In ipsum. Scilicet Titium, cum possidet institutus: & dic pro parte, ut statim patet.
e Cui. Scilicet Titio uenienti ab intestato cum scripto, cū forte fratres erant.
f Profuerit. Factum hæredis scripti. sic j. de re. int. l. ex qua persona. j. eod. l. mater. §. si. authoris enim dolus nocet habenti causam lucratiuam, ut j. de excep. do. l. apud Celsū. §. si qd autem. Item & hic participauit fraudē. præsciuit enim.
g Insolidū. s. non pro parte tantū. Azo. & dic, tenetur omittēs quasi hæreditatem habens, cum pretiū habeat partis, & alterutrā habet partē. Vel dic etiam Titiū teneri insolidū: cum sit deterius pretio corrumpere quā precibus, sicut in sententia: ut C. quando prouo. non est necel. l. uenales. & j. ad Trebel. l. seruo. §. cum prætor. Item contra s. eod. l. licet. nā hic non seruatur ordo conuentionis: ibi sic. Solut. hic uterque possidebat, ibi alter tantum. Item & hic conueniuntur qui gratis omisit causam testamenti, & hoc ideo quia possidebat. & sic non obstabat s. eo. l. si quis pecuniam. ibi, ubi uero gratias &c. Item ad hoc s. eo. l. si pecuniam.

Pretio corrūpere deterius est, q̄ precibus.

h Cui liberum. Quasi dicat, ideo cū ipse omisit, omittentē incusare non pōt. sic s. eod. l. quidā. Item est alia ratio quia potest habere totū: ut hic, & C. de impub. & aliis substi. l. 4. unde sibi imputet: ut C. de test. manu. l. fi. §. 1. Sed contra. j. e. l. si i testamēto. §. fi. Sol. vt ibi.
A [illegible] Intellige istam secundum illam prout loquitur in instituto, qui repudiauit accepta pecunia: & eodem modo prout loquitur in substituto, qui repudiauit accepta pecunia. s. si loquitur de pecunia legatorum relictorum ab alio, sed quando ab utroque legata sunt relicta, tūc quilibet tenet suis, nec discutici primo possessor: ut hac l. in fi. Ratio, quia cū subeat onera per se ex dispositione defuncti, lex mitius agit cum eo pro legatis ab eo relictis: & circa hoc uide distinctionem quā ponit Bar. in. l. fi. j. eo. Si duo.
Institui mihi hæredem Titium meum cōsanguineum, & ab eo quibusdam legata reliqui: & eidē Titio substitui similiter Seium meum consanguineum: & ab eodem Seio legata quibusdam reliqui, & decessi. postea institutus prædictus, & substitutus omiserunt ex testamento, & adierunt ab intestato. modo quæritur utrū teneatur legata præstare? & dicitur quod sic: & insolidum. sed utrum dicemus petitionē dandam aduersus quemlibet, eorum legatorum quæ sic a se relicta sunt: an uero ab utroque legata præstare cogantur? Et dicitur quod quilibet suis legatariis debet respondere. & hoc dicit hic §. à princip. vsque ad illum uersum, & alias proponamus &c. & in hoc ibi, nam cum ambo &c. in illo autem uersicu. & alias proponamus &c. ponit talem casum. Pone quod dictus institutus omisit. ex testamento: & cum hæreditas uenire deret ad dictum substitutum, permisit substitutus solum institutum ab intestato possidere. nūquid patiemur dictus institutus actionem solummodo eorum legatorū quæ sunt a se relicta? an uero etiam eorum, quæ sunt relicta a substituto prædicto? & dicendum est ita demū etiam eorum legatorum à substituto relictorum actionem pati debere institutum, qui solus possidet ab intestato, si dolo substituti peruenit hæreditas ad institutum, & sine pecunia: nam si pp hoc accepisset substitutus pecuniam ab instituto, ipse substitutus esset conueniendus ad omnia legata. & intelligo in subsidium, scilicet ut prius institutus possidens conueniatur, & in subsidium substitutus. Item quid econtra si solus substitutus ab intestato possidet hæreditatem? Certè si accepit propter hoc pecuniam institutus a substituto, & participauit substitutus fraudem cum instituto, institutus erit debitor suis legatariis, & substitutus suis. si autem sine pecunia omisisset institutus aduersus substitutū datur actio omnium legatorum. Sed pone quod ego testator a dictis instituto & substituto eandem rem legaui Caio, puta equum meum, & omissa causa testamenti possident ab intestato institutus, & substitutus? Certè pōt Caius legatarius eligere, quē uult conuenire ad legatū, vel institutum, vel substitutum, & si fuerit ab electo equū consecutus: ab altero petere amplius non poterit. Sed qd erit de libertatibus directis, & de datis per fideicōmissum à dicto instituto, & a substituto? Et rū. qp utraq; competet, instituto, & substituto omittentibus ex testamento: & adeuntibus ab intestato. & h. d. usque ad l. de libertatibus. §. 1. Vinianus.
i Institutus. Alias instituti, & substituti, alias institutus, & substitutus.
k Sed utrum. Repetit quæstionem, quia non clare respondit, qualiter intellexit insolid. m. Accut.
l Eorum. Legatorum.

Videamus.

Videamus. Et certè quilibet pro relictis à se: ut j. in si. ibi. nunc autem &c. Sed contra s. eo. l. licet. ubi [illegible] tur ordo. Sol. ut ibi.

Et alias &c. Aliam proponit, & [illegible], scilicet si institutus dedit pecuniam substituto. & licet ipse institutus repudiet ex testamento. non tamen substitutus adiret ex substitutione: & sic institutus haberet ab intestato, quia ab intestato ueniebat non substitutus.

quæ a se legata sunt, an uerò etiam eorum, quæ ab altero hærede, uideamus. Et alias proponamus institutum solum possidere hæreditatem: eorum legatorum, quæ sunt à se relicta, an etiam eorum quæ à substituto relicta sunt, actionem patietur? Dicendum est, ita demum etiā eorum, si dolo substituti peruenniat ad institutos hæreditas sine pecunia. Nam si pecuniam accepit substitutus: ipse erit côueniendus. Item si solus substitutus possideret [illegible] si quidem pecunia accepta institutus omisisset: dicemus, institutum suis legatarijs respondere debere, substitutum suis. Si autem sine pecunia aduersus substitutum dabimus actionem. Nunc cum ambo possideant: melius dicetur, singulos suis legatarijs respondere debere.

I. g. xxij. communes possunt conuenire quem uolunt institutum, uel substitutum: & competunt libertates tā directæ, quam fideicommissariæ. h. d. cum prin. l. sq. Bart.

A se. Scilicet tantum. Accur.

Etiam eorum, quæ sunt relicta a substituto.

Sine pecunia. Tunc enim substitutus conueniri nō potest, ut supra eod. l. si quis pecuniam. ibi, ubi uero gratis. &c.

Ipse. Scilicet, substitutus.

Conueniendus. Pro omnibus relictis etiam ab instituto. & est rō, quia a substituto repetita uidentur: vt j. de lega. i. l. licet. Hugo. sed secus in instituto, ut statim ponet. & est ratio, quia habet pecuniam: & sic hæ[illegible] habere uid[illegible]: ut s. de pet. hære. l. si & rē. Sed contra s. eo. l. licet [illegible] primo po[illegible]otem, quam eam, qui omisit, pecunia accepta. Sol. & hic intellige secū dum eundem ordinem. sic enim [illegible] conuenietur h[illegible] institutus quantū ed in relictis [illegible]

Possideret. Ab intestato data instituto pecunia, ut repudiet ex testamento: ut sic substituto delata hæreditate, eam repudiet ex testamento, & ab intestato habeat. Azo.

Omisisset. Qui ab intestato succedere non poterat.

Suis legatarijs. Scilicet tantum, & est ratio. quia relicta a substituto non uidentur repeti ab instituto: Azo. Sed certe imo uidetur quilibet: & pro quibuslibet & prior possessor: in quo toto est contra s. eo. l. licet. Sol. ut ibi, quia ibi, idem ab utroque: hic secus.

Aduersus substitutum. Pro omnibus, scilicet & pro relictis ab instituto, ita demum si participauit fraude cum instituto. & non aliter. ut C. eo. l. Sed an in[illegible] tus in subsidium pro relictis à se instituto? Quidam dicunt quod sic per l. licet. quod non placet: quia ibi pecunia accepta. dic ergo hic, quod etiam in subsidium non tenetur institutus: ut s. eo. l. si quis pecuniam. ibi, ubi uero gratis. &c.

Nunc. Soluit quæstionem factam in prin. §. & facit j. eo. l. duo. Accursius.

Isub instituto. Legata. Expresse, uel etiam [illegible] a substituto: ut j. [illegible] lega. i. l. licet.

Lege. Id est, ab intestato, scilicet l. xij. tab. uel alia. & facit s. eod. l. j. & j. eo. l. duo. & l. si eadem. Sed contra s. eo. l. licet. Sol. ibi. Item facit j. de leg. j. l. planè. §. si eadem.

XI.

I ab instituto, & substituto eadem res mihi legata sit, & omissa causa testamenti hæreditatem possideant lege: etiam si ab utroque hærede solidum mihi debetur: tamen ab uno legatum cōsecutus, ab altero petere non potero. Eligere itaque reum potero.

XII.

E libertatibus quoque in hoc casu q̄situm est, an cōpetant: tam ex quæ ab instituto, q̄ ex quæ à substituto datæ sunt? Et magis est, ut competant tam directæ, q̄ fideicommissariæ.

Actio ex hoc edicto transit contra hæredem insolidum: sed si defunctus tenebatur ex dolo, transit inquantum ad hæredem peruenit. Barto.

Hæredem eius, qui omissa causa testamenti ab intestato possidet hæreditatem, insolidum legatorum actione teneri constat. Magis est enim, rei persecutionem, quàm pœnam continere: & ideo perpetua esse. Hoc autem ita est, nisi pro-

E libertatibus. Casum in hoc princ. uide s. in fin. casus pro xi. præceden. Hæredem eius. Institui mihi hæredem Titium & legata ab eo reliqui, & decessi: Titius autem prædictus omisit ex testamento, & ab intestato possidet hæred. & postea decessit dictus Titius: & habuit hæredem Seiū: certe Seius hæres Titij hæredis mei tenetur insolidum legatarijs. continet enim actio pro legato competens rei persecutionem, & non pœnam: & ideo est perpetua. Si autem dictus hæres hæredis mei conueniretur a legatarijs propter dolum hæredis mei, qui defunctus est, non teneretur nisi in id quod ad eum hæredem hæredis peruenit, puta quia hæres meus defunctus non solum commisit dolum in omittendo ex testamento, & adeundo ab intestato: sed etiam in hoc, quia quasdam res hæreditarias in fraudem legatariorum uoluit ab intestato adire. Imo permisit quosdam alios eas habere: quo casu l. c[illegible] hæres meus defunctus pro omnibus teneretur: ut supra eod. l. j. §. planè. dictus tamen hæres hæredis mei in id tantum quod ad se peruenit, tenebitur: puta si aliquid ex illis rebus non adeptus a defuncto hærede meo acquisierit. Viuianus.

De libertatibus. Vel continua superiori proximè, uel illi, si non solus. in fin.

Tam ex. Sic Azo. sed Al. sic, tam ijs qui ab instituto, quam qui a substituto.

Tam directæ. Directæ sine dubio in fideicommissarijs distinguetur ut s. ut quisque teneatur suis: ut s. eo. l. si non solus. §. i. enim si solus. Vel dic imo uterque insolidum tenetur fauore libertatis. & facit C. eo. l. 2.

Persecutionem. Scilicet rei, quæ peruenit ad hæredem. Azo.

Dolum. Scilicet tantũ sub quia non possedit ab intestato. tunc enim hæres tenetur insolidum: & da hic exemplum, ueluti cum in legatariorum necem dolosè quis id egit, ne ad se, sed ad aliũ hæreditas deueniret: ut s.eod.l.1.§.pen. Sed nunquid secundũ hunc locũ habet hoc edictum, etiam si defunctus sine dolo omisit? Respon. certe non: ut j.de leg.2.l. cum pater.§. Titio. & s.eo. l.qui autem.§. si patronus. in fi.§. quid est ergo quod hic dicitur? Respon. si hæres hæredis qui omisit dolo malo ex testamento conueniatur, quia adiuerit ab intestato, tenetur in solidum, nisi conueniatur propter dolum defuncti admissum in hoc, quia defunctus hæres res quasdam uoluit adipisci, licet enim defunctus pro omnibus teneretur: ut s.eo. l.1.§.sane. hæres tamen si quid ex rebus illis nõ adeptus à defuncto acquisiuerit, in id quod ad se peruenit, tenebitur. Azo. & hoc dicit. Accur.

pter dolũ defuncti cõueniatur hæres: tunc.n. in id, quod ad eum peruenit, conuenietur.

Siue partem, siue rem ex hæreditate quis possideat: hoc edicto tenetur. Bart.

XIII.

Et si non totam hæreditatẽ aliquis partemve eius, ex qua hęres institutus est, ab intestato possideat, sed vel minimam portiunculam, vel etiam vnam aliquã rem: tenetur hoc edicto.

XIIII.

Quamuis non ꝓpriè pars hæreditatis in vna re intelligatur.

Idem

XV.

Nec id iniquũ est, cùm ex suo quisq; vitio[d] hoc incommodo afficiatur.

XVI.

Cum enim hæreditas ab eo quoque ꝑeti possit, qui vnam aliquã rem hęreditario nomine possideat: dubitari nõ oportet: quin verum sit, quod diximus.

Qui omittit hæreditatẽ absq; dolo non tenetur hoc edicto: sed ad petitionem fideicommissarij poterit cogi adire. Bar.

Et si non. Institui mihi hæredem Titiũ, & legata ab eo reliqui, & decessi: postea Titius omisit ex testamento, & adiuit ab intestato minimam portiunculam hæreditatis meæ, uel etiam aliquam rem singularem: & totum aliud dimisit cuidam alij accepto ab eo pretio, certè tenetur ac si totam hæreditatẽ ab intestato possideret: nec debet de hoc conqueri, quia hoc patitur ex sua culpa: nam & hæreditatis petitione tenetur ille qui possidet unam rem hæreditariam, & hoc dicit cum tribus l. seq. Vivia.

Tenetur hoc edicto. Et insolidum: ut s.eo.l.1.§. non miramus. sed excipitur ut minor: ut j eo.l.si dolo.

Quamuis. Hæreditatis. Quod uidebatur opus: ut in titulo uidetur, & facit Institutio. de fideicom. hære.§. si quis una. sic nec res singulæ sunt pars domus: vt j.de acq.pos.l.quæ vniuersas. licet sit ar. contra quod area sit pars: vt j.de usu.l.quæ res.§.areã. Dic secundum Bar. hic, quod quandoque plures res faciunt unũ totum integrale; ut unam uniuersitatem corporum: & tunc quælibet potest dici pars illius corporis: ut in l. rerũ mixtura. de usuc. quædam sunt res quibus colligitur uniuersitas iuris: ut hæreditas. & tunc nulla res potest proprie dici pars illius iuris, quia res est facti. ita loquitur hic.

Nec iniquũ. Vitio. Sic j.de reg. iu. l. quod quis ex sua. Accur.

Cum. Possideat. Vt s. de peti. hære. l. 4. & l. penul. & l. regulariter. & l. legitimam.

[d] Dic & tene cõ. tineri appellatiõe domus, in l. si fundũ. §. qui fundum. j. de leg. 1.

[e] In hac materiam Ari. lib. 5. Ethic. ca. 11.

XVII.

Si quis omissa causa testamenti, omnino eam hæreditatẽ non possideat: excluduntur legatarij. Nam liberũ cuique esse debet, etiã lucrosam hæreditatem omittere: licet eo modo legata, libertatesq; intercidũt. Sed in fideicommissariis hæreditatibus id prouisum est, vt si scriptus hęres nolit adire hæreditatem: iussu prætoris adeat, & restituat. Quod bñficiũ ijs quibus singulæ res ꝑ fideicommissum relictæ sunt, non magis tributum est, quàm legatariis.

Plures omittentes, ab intestato possidentes: ac si ex testamento adiuissent, conueniuntur. Bar.

XVIII.

Duo hæredes instituti, si ambo omissa causa testamẽti, ab intestato possideant hæreditatem: tunc quia vterque prætorio iure periu de habetur, atq; si ex testamẽtõ hęreditatem adiisset, pro partibus in singulos competit actio.

Ex hoc edicto petuntur legata salua ratione l. Falcidiæ, vel portionis alio iure debitæ. h. d. cum l. seq. Bar.

Admonendi sumus: huic, in quem ex hac parte edicti legatorum actio

Si quis omissa. Instituti mihi hæredẽ Seium, & reliqui ab eo legata, & fideicõmissa singularia, & libertates, & decessi. postea ipse omisit hæreditatẽ ex testamento, & ab intestato non possedit sine dolo. nũquid tenetur pręstare legata & fideicommissa, & libertates? Et dicimus quod nõ. si autem rogassem eum, quod totam hæreditatem meã, uel partem eius restitueret Caio: posset Caius eum inuitum cogere ad adeundum, & restituendum sibi: & hoc per senatuscon. Trebelli. Viuia.

Si quis omissa. Dolo, vel non dolo, gratis nullo pretio accepto inde: quia tũc tenetur: ut j.eo.l. licet. & l. si quis pecuniam. Accur.

Non possideat. Nec aliquis eam possidet: alioqui possessor conueniretur, si fraudem adhibuisset: si autem fraudis ignarus erat, non conueniretur, licet institutus in fraudẽ omisisset. Azo. ut C. eo.l.1. Accur.

Intercidunt. Vt C.eo.l.2. & s.eod.l. qui autẽ.§. si patronus. & facit j. de ui & vi arma. l. 3. §. si quis autem. & j. eo. l. si seruum. §. 1.

Prouisum est. Nihilominus & hic edictum habet locum: vt j.eod.l. si seruum.§.1.

Non magis. Nam nec istis, nec illis: vt j. ad Treb. l. nã qd.§. si. & l. mulier. §. fin. & l. si patroni. §. sed & si.

Duo hæredes. Istum casum habuisti s. eo. l. si non solus.§. si duo. in prin. & in fi.§. Secundo dicit hæc l. quòd illi, qui omisit ex testamẽto, & adiuit ab intestato, sicq; tenetur legatariis, datur beneficium l. Falcidię contra legatarios. Viu.

Pro partibus. Ad hoc s. eo. l. si non solus. in prin. & §. si duo. in fi.

Falcidiæ. Ad hoc C. eo. l. fi. & ĵ. eo. l. cui seruus. & l. pen. & s̃. eo. l. quia autem. §. fi. & ĵ. ad leg. Fal. l. 1. §. ad eos. Sed contra hanc l. ad princ. s̃. de dolo. l. si duo. vbi insolidum tenentur duo dolosi: sed ibi circa idem, hic circa suam partem quilibet.

datur, beneficiũ legis Falcidiæ concedendum.

Ræterea. Si aliquis patronus sit hæres institutus ex asse à liberto, & ab eo relicta sunt legata quibusdã: & patronus omittat ex testamẽto, & adeat ab intestato. sicque legatarijs teneatur: debet habere, velint nolint legatarij, commodum partis suę, quę defertur ei à lege in bonis liberti: de qua parte dixi s̃. eod. l. quia autem. §. si patronus. & hoc ita bene, ac si adiuisset ex testamento hæreditatem liberti. Viu.

Debitæ. Quæ est tertia. vt Inst. de succes. liber. §. sed nostra. & facit supra eod. l. qui autem. §. si patronus.

XIX.

Ræterea patrono quoque, qui ex asse hęres institutus est, si ab intestato possideat hæreditatem: commodum partis debitæ, quod habiturus foret, si ex testamento adijsset hæreditatem, saluum ei esse debet.

In specie præfertur ille, cui ab instituto relicta est. Bart.

XX.

SI eadem res diuersis personis ab instituto, & substituto fuerit relicta: non vterq;, sed qui ab instituto accepit, solus vindicabit.

Actio ex hoc edicto competit contra patrem, qui ex persona filii omisit ex testamento, & adiuit ab intestato. Bar.

I eadem. Institui mihi hęredem Titium. & legaui primo equum meum, & prædicto Titio substitui secũdum: & ab eodem secundo substituto legaui eundem equum tertio. & postea decessi: & postea Titius institutus omisit ex testamento: & cum deberet venire hæreditas ad substitutũ, permisit substitutus solum institutũ ab intestato possidere: & gratis hoc fecit. certè primus cui fuit legatus equ' ab instituto, petet equum & non tertius, cui fuit legatus equus à substituto. Viu.

Accepit. Destinatione. & dic quod solus institutus adiuit ex testamento: vel ab intestato omissa causa testamenti: vt C. de fideicom. l. quoties. ij. sed s̃. eo. l. si instituto. secus.

XXI.

SI filius meus à matre sua hæres scriptus fuerit, & ego testamenti causa omissa, bonorum possessionem eiusdem filij nomine petiero: actio legatorum in me dari debebit non secus, ac si ipse hęres scriptus omissa causa testamenti, bonorum possessionem ab intestato accepissem.

Si filius. Si ego sim institutus hæres, & à me sinę relicta legata, & ego omitto ex testamento, & adeo ab intestato in fraudem legatariorum, datur in me actio legatarijs. Et idem est, si filius meus sit hæres institutus. Viuia.

Bonorum possessionem. Vnde legitimi. ĵ. unde legi. l. 2. §. fin. & l. 3. Accursius.

Ipse. Scilicet ego. sed ĵ. e. l. mater. §. 1. secus.

Per hoc edictum non conseruantur ea, quæ per se possunt subsistere: & de necessitate alterum aditio non expectatur. Bar.

XXII.

SI in testamẽto ita scriptum fuerit, Titius hæres esto: & si Titius hęres erit, Mæuius hæres esto. & Titius omissa causa testamenti, hæreditatem legitimam possederit: Mæuio aduersus eum petitio hæreditatis dari non debet pro parte, quam habiturus esset, si testamenti causa omissa non fuisset. Cum enim omisso testamento hæreditas possidetur, legatorum quidem, & libertatũ ratio habenda est: quia aliter, quàm ab hærede dari non potuerunt. hæreditatis verò, quæ ita data est, rationem habere prætor non debet. Sua enim culpa testator sub hac conditione hæreditatis partem dedit, quam potuit purè dare. Quare & si ita scriptum fuisset, Titius hæres esto. Seius hæres esto. Quisquis mihi ex suprascriptis hæres erit, Stichus liber & hæres esto: & Titius omisso testamento, hæreditatẽ possideat: libertatẽ Stichi p̃tor tueri non debet, nec hæreditatis

SI in testamento. Ita scripsit Caius in testamento suo: Titius hæres esto: & si Titius hæres erit, Mæuius hæres esto. & decessit dictus Caius, & postea prædictus Titius omisit ex testamento, & adiuit ab intestato totam hęreditatem, modo uult Mæuius petere dimidiam ab illo, ac si adiuisset ipse Titius ex testamento. certè dicitur hic, ꝙ nõ potest quanuis secus sit in legatis, & libertatibus. & ratio est plana in litera. Sed ꝗd si ita scripsisset dictus Caius, Titius hæres esto, & Seius hæres esto: & quisquis mihi ex suprascriptis hæres erit, Stichus liber, & hæres mihi esto: & postea Titius omisso testamento, ab intestato hæreditatem possideat? non debet habere Stichus libertatem, nec hæreditatis partẽ, quãuis si sola libertas esset ei relicta, eam haberet, vt dictum est. Item quid si ita scripserit dictus Caius: Titius hæres esto: si Titius hæres nõ erit, Mæuius hæres esto: quisquis mihi ex suprascriptis hæres erit Męuio prędicto, si mihi hęres non erit prædictus Męuius, centũ dato. Et postea decedat dictus Caius, & postea dictus Titius omisso testamẽto legitimam hęreditatem Caij possideat ideo quia Mæuius substitutus noluit ex substitutione adire habens aliquam iustã causam (de quib. iustis causis dixi s̃. eo. l. quia aũt. §. quid deinde. Ibi. Non offendit &c.) nunquid poterit petere dictus Męuius dicta centũ? Et dicitur quod sic. Vi.

In P. Fl. non sunt hęc, Seius hęres esto. nec etiam in uet. exẽpla. manu scri.

Non debet. Sed nonne ex uti condito? nã Titius hæres est. Respon. non, quia intellexit ex testamento ad quod s̃. de vulg. substi. qui liberis. §. 1. & s̃. de hęre. instit. l. seruus alienus. §. si quis ita.

Culpa. Non est bona ratio: quia & in legato eadem ratione posset obijci testatori: quod ea ab intestato nõ relinquit. imo nõ posset obijci: quia secundũ hãc l. ab intestato non ualebat: ut Insti. de fideicom. hęred. §. pręterea. sed in fideicõmisso bene obijci potest. Azo.

Libertatem. Quoniam hanc ab hærede non debuit accipere, sed à scipso: ut supra de hęr. insti. l. sed & si in conditione. §. fi.

Non debet. Sed quare? nõne eam meretur, si mentio

hæreditatis habita nõ fuisset? Certè sicut ī.eo.l.de li bertatibus. in prin.perdit ergo, quia plus est ei datum. Respon. imo perdit ideo, quia testator eum voluit a se ipso consequi libertatem sub conditione scilicet si Titius hæres esset: ut dicta l.sed & si in coditione.§.fin.

Et.si serno.

In potestate. Vt C.de impub.& alijs substi.l.3. & ī.tit. a.l.filium.

Dari. Contra ī.eo.l.si non solus.§.1.Sol.ibi vterq; possidebat, hic alter tātum: sed secundum hoc illius l.ratio nihil valeret. quare dic.quod hic omisit iusta causa: vt argu. ī.de leg.1.l.filio pater.vel hic iusta causa adijcitur vnde cōtrarium euitatur. Azo. quæ sit iusta causa, dic vt suprà eod.l. excusatus. & l.qui autem.§.plane. Accur.

I filius.

Ego habens filium emancipatum,& aliū, & filiam in potestate, instituit mihi hæredes filiū, & filiam, quos habebā in potestate, & legata ab eis reliqui, & emancipatum præterij, & decessi. filius,& filia instituti omiserunt ex testamēto: & adierunt ab intestato certè legata omnibus præstabunt a se relicta, nō solum liberis,& parentibus quibus ego legata ab eis reliqueram, sed etiam extraneis personis,quibus legaueram,imputatur enim eis, quod nō petierunt contra tabulas cum emancipato. quo casu nō præstitissent legata, nisi liberis & parentibus. Sed nunquid in prædicto casu cum omiserunt ex testamento,& adierunt ab intestato,conferet dicta filia dotem,quam ego ei dederam,fratri suo qui secum omisit? Et dicitur quod non: quia secundum has leges nō habet locum collatio ex testamento. ipsa autem quæ omisit ex testamento (vt dictum est) videtur habere hæredi. ex testamento,& non ab intestato, per istud edictum. & hoc dicit.Viu.

Acceperint. Filius & filia instituti. Azo. & etiam emancipatus vna cum eis secundum Ir.

Omnibus. Non ob. ī.eo. l. quia & ī §.pe. vt ibi not. Et no.hic breuiter [illegible] institut[illegible] [illegible] emancipato,& petente con[illegible] tab[illegible] habe[illegible] [illegible] remedia.nam adire po[illegible] est ab int[illegible] [illegible] [illegible] in fra[illegible], omnib[illegible] præstat lega[illegible] [illegible] & hoc [illegible] co[illegible] [illegible]redē nō habet alioqui cohæredi [illegible] cete[illegible] [illegible] ex institutione,& tenebitur tunc in parte adscriptam.nisi maior sit uirili: & præstat omnibus legata. Item bonorum possessionē cōtra tabulas potest petere:& tunc tenebitur in uirilem,& certis tantum personis præstabit legata. sed hoc forte de accrescendi portione. Sed nunquid de adscripta præstabit omnibus? Azo. dubitari potest. & [illegible] ī.de legat.præst[illegible] qui.§.vbi vero. Sed ille §.sed si scriptu. ī.l.is qui.de leg.præstan.est contra hæc quæ dicta sunt. Sed ibi solut. Hug.

petitionem ei dare.

Legatum substituto etiã in institutionis defectum conseruatur per hoc edictum. Bar.

Si quis hoc modo testamentū scripserit. Titius hęres esto: si Titius hæres non erit, Mæuius hæres esto: quisquis mihi ex suprascriptis hęrs erit Mæuio, si mihi hęres nō erit, centum dato: deinde Titius omisso testamēto legitimam hæreditatem possideat: an Mæuio cuius in potestate fuit vt ex substitutione adeundo totam hæreditatē haberet, legatorum actio dari debeat, quæritur? Et placet dari: quia nihil prohibet Mæuium iustā causam habuisse, propter quam nollet negotijs hæreditarijs implicari.

Institutus omittens contra tabul. sibi competentem beneficio præteriti: omnibus ad integra legata tenetur. Bar.

XXIII.

I filius, qui mansit in potestate patris, itē filia hæredes instituti, prætetito fratre emācipato, qui contra tabulas possessionē accipere potuit, vt intestati patris possessionem acceperint: legata omnibus præstabunt: nec dotem suam filia fratri conferet: cùm vt scripta videatur hæreditatem habere.

Pupillus ex hoc edicto non tenetur nisi in eo, quod ad eum peruenit ex [illegible] tutoris: idem in adulto. Bar.

Conferet. Quia quasi adijsset [illegible] stat legata. ex testamento aut [illegible] hanc legē nō [illegible] collatio. vt C. de col.l.[illegible] hodie [illegible] vt in Auth. ibi posita.

I dolo tutoris.

F[illegible] meū impuberem institui mihi h[illegible]: & legata ab eo [illegible] qui,& dedi ei tutorē Titiū: & decessi. postea dictus tutor in fraudem legatariorū fecit pupillū omittere ex testamēto,& ab intestato hæreditatē possidere certe danda est actio legatorum in pupillū eatenus, quatenus hæreditas ei acquisita est ab intestato si.n.possidet cum alio legitimo hæreditatē ab intestato, nō debet teneri legatarijs nisi pro parte quā possidet. Et quod dixi in pupillo, habet locum etiam in impubere, qui dolo curatoris omisit ex testamento, & adiuit ab intestato. Viu.

XXIIII.

I dolo tutoris omiserit pupillus causam testamenti, & legitimam hæreditatem possideat: dāda est legatorum actio in pupillum: sed eatenus quatenus hæreditas ei acquisita est. Quid enim, si cum alio possideat hæreditatem? Sed hoc & in eo, qui pubes est plerique putant obseruandum. vt pro qua parte possideat, teneatur: quamuis prætor perinde in eum det actionem, atq; si adijsset hæreditatem.

Qui [illegible] ex i[illegible]stitutione sua, & [illegible] ex [illegible]: hoc edict[illegible] tenetur. Bar.

Acquisita est. Dic secūdū [illegible] aut delinquendo. & in nihil tenetur pupillus: vt C.vnde vi.l.meminerint & de reg.iur.l.neque aut cōtrahendo: & tunc in [illegible] etiā si non est soluendo tutor. C.de euic.l.illud. & C.de ijs quib. ut indig.l.Pol[illegible]. administrare.n.tenetur,aut medium inter hoc & obtinet quod hic,& ī.ne vis fiat ei.l.1.§.hoc edictum. I[illegible] item facit ī.de doli excep.l.apud §.illa.& ī.de tributo.l.3.§.1.in maiore constat, quod tenetur insolidum: vt ī.eo.l.& si non totam. & l.1.§.pen. Accur.

XXV.

Vi [illegible] seruus

Vi seruus. Instituit mihi hæredem Titium,& ab eo legata reliqui,& eidem Titio substitui Stichum [illegible] suum & ab eodem Sticho legata [illegible] [illegible], & decessi postea Titius omisit institutionem suam & iussit seruum suum adire ex substitutione & [illegible] fecit, quia nolebat præstare legata a se [illegible]. Certè dicitur hic, quod vtraq; legata præstabit l.& [illegible] se, [illegible] relicta a seruo suo. detrahet tū Falcidiam [illegible], si sint vltra dodrantem. Viu.

Cui. Scilicet instituto.

Ipsius

ipsius [a] substitutus erat, seruum suum adire iussit. Si idcirco fecit, ne legata [b] præstaret: utraque præstabit: & quia hæres est, [c] & quia omissa causa testamenti [d] possidet ex substitutione hæreditatem, salua Falcidia [e] ei seruata.

Qui omisit ex institutione, & sibi quærit ex substitutione: tenetur hoc edicto: nisi sit substituta filia suo: & relicta ex substitutione prius defalcantur. Bartolus.

Pap[illegible] lib. xvi. [illegible]

XXVI.

IVlianus scribit, patrem, [f] qui filiam sibi substitutam iussit [g] adire hæreditatem: legata, quæ ab ipso data sunt, ex sententia edicti præstaturum: quoniam filia patri substituitur in casu: [h] non ut arbitrium eligendi relinquatur. Sed si uaria legata supra dodrantem data [i] sunt: eorum prius [k] rationem habendam, quæ a filia relicta sunt. Non enim [l] carere dolo patrem, qui honore [m] proprio omisso, propter compendium [n] alienam institutionem [o] maluit. Denique [p] si filiæ pater substitutus adijt [q] hæreditatem: nihil eum dolo facere, Iulianus existimat: quia nemo filiæ patrem contra uotum [r] parentum substituere uidetur, sed ut arbitrium eligendi relinquat.

Idem libro [illegible] rum.

XXVII.

MAter secundis tabulis impuberi filio substituta, locum

---

a Ipsius. Instituti.

b Legata. A se relicta.

c Et quia hæres est. Scilicet ex substitutione, præstet à substituto data.

d Causa testamenti. In quo erat institutus: & ideo tenetur ad relicta à se, ac si ex testamento adijsset.

e Salua Falcidia. Ex legatis à seruo relictis. sic non obstat ĩ. l. proxima. vel aliter, id est, salua Falcidia, quam detrahit noie serui. Hugo. & facit ĩ. eo. l. duo. §. fi. & C. eo. l. finali.

IVlianus. [illegible] Institui mihi hæredem Titium, & substitui ei filiam suam: & ab eo solo legata reliqui: & ipse omisit suam institutionē, & filiam ex substitutione iussit adire. Certe præstabit legata a se relicta. & est ratio quia filiam videor patri substituisse in vno casu tātum, scilicet cum pater nollet adire, vel non posset ex institutione, vel ex substitutione. non autem videor dedisse arbitrium patri, vtrum adeat ex institutione, vel ex substitutione. unde si noluit pater adire ex institutione, & hoc facit ad hoc tantum, ut fraudaret legatarios, quibus ego ab eo legaui: merito tenetur ad præstanda ei legata: detrahet tamen de his Falcidiam, si sunt vltra dodrantem: ut dictum est in lege præcedenti. Sed quid si in prædicto casu reliqui ultra dodrantem legata ab eo, & a filia? Certe de vtrisque debet detrahi Falcidia. prius tamen debet haberi ratio eorum legatorū, quæ a filia sua reliqui scilicet ut detracta de eis Falcidia remaneat quarta apud eum Titium hæredem, soluere autē debeat integra legata a se relicta: & est hoc propter dolum ipsius Titij. nō enim uidetur carere dolo ipse Titius pater, qui omisso proprio honore, id est, institutione maluit institutionem filiæ propter suum compendium. Sed quid econtra, si institui filiam Titij, & substitui ei patrem: & cum posset Titius adire ex institutione filiæ, adijt ex sua substitutione? Certè mihi uidetur dolo facere: & ideo legata à filia relicta nō præstabit, & est ratio, quia hoc casu uideor reliquisse patri arbitrium, utrum adeat ex institutione filiæ, an ex sua substitutione. & est ratio huius rationis, quia nemo substituens patrem filiæ, uidetur substituere eundē patrem filiæ cōtra uotum ipsius patris: quod uotum est, ut filia ei superuiuat, & nō ipse pater filiæ, & intelligas in hoc casu ultimo talia legata me reliquisse à filia Titij, q̃ institui, quæ non uideantur repetita a Titio, quē substitui filiæ suæ de quibus dixi ĩ. de lega. 1. l. licet. si aūt videntur repetita a patre, præstaret ea pater. siue omisisset institutionem filiæ dolo, siue non. Viuia.

f Patrem. Institutum.

g Iussit. In fraudem legatorum à se patre relictorum.

h In casu. Aliàs in testamento, & alias in casu, scilicet proposito, quasi substituta fuit: ut si pater nollet vel non posset esse hæres, ipsa esset substituta: non autē ut pater habeat electionem, an velit esse hæres per se vel per filiam, id est, per institutionē vel substitutionem.

i Data. Id est, aliqua a patre, & alia a filia: & si omnia soluantur excedent dodrantem.

k Prius. Quantum ad hoc vt ex eis Falcidia detrahatur: sed de relictis a patre non detrahitur: sed quantum ad solutionem faciendam prius est habenda ratio relictorum à patre, id est, prius ea debent solui. & hoc est quod dicitur ĩ. ad legem Falcidiam. l. Nelennius. §. pen. Item contra supra l. proxim. Solutio. ibi. Hugo.

l Non enim. Merito pater ex edicto tenetur. non enim caret, &c.

m Honore. Id est. institutiōe, qua fuit honoratus pater.

n Compendium. Scilicet nō præstandorum legatorum à se patre relictorū. Accursius.

o Institutionē. Id est, substitutionem.

p Denique. Bene infert, denique &c. cū eum puniatur, vt dixi, tunc demum cum proprium omittat honorem ergo vbi non omittit, non tenetur. ubi autem omisit institutionem filij, suum honorem non dimisit, sed filio habitum. infra de leg. præstan. l. tertia. §. hoc autem solum.

q Adijt. Ex substitutione. Azo.

r Votum. Natura enim ita ordinauit, quod liberi parentibus secundum suum uotum succedant: & ideo testator videtur patrem substituisse, ut haberet arbitrium adeundi, ex quo uellet. si autem testator intellexisset, quod tunc demū pater admitteretur, si filia non esset hæres: uideretur sentire, quod pater post filiam remaneret: quod est contra votum parentum: vt ĩ. unde liberi. l. scripto. in fi. & sic not. quod propter naturam aliter hic statuitur, quam superiori casu, sic ĩ. de cōdit. & demon. l. cum tale. & not. hac l. honorem lucro præferendum. Idem de voto parentum.

MAter. [illegible] Filium meum impuberē institui mihi hæredē, & matrē suam ei pupillariter substitui, & ab ea legata reliqui, & decessi: & postea impubes decessit in pupillari ætate. mater aūt noluit ei succedere ex substitutione, sed ab intestato cœpit eius hæreditatē possidere. certe tenebitur legata p̃stare. & idē esset si eam matrē dedissem cohæredem dicto filio: & eam ei substituissem pupillariter. In sententiam. Titius frater meus instituit sibi hæredem filiū suum impuberem nomine Seium: & ei pupillariter substituit filium meum sub cōditione, si a me fuerit emācipatus intra decem dies post mortē suam testatoris: & à dicto meo filio legata reliquit in substitutione: & postea decessit dictus Titius: & postea ego non emancipaui dictum meū filium intra dictū terminū: & ita fecit de- ficere

Margin notes: In P.Fl. & quia hæres est, & quia omissa causa, &c. uide Ant.Aug. emen. lib. 2. cap. 2.

Honor lucro præferēdus est.

ficere conditionem ſubſtitutionis: & poſtea cœpi poſſidere bona fratris mei ab inteſtato propter dictum meum filium. nunquid tenor præſtare dicta legata a filio meo in ſubſtitutione relicta? Et dicitur quod non. poteſtas enim patria, quam habebam in dictum meum filium, ſubſtitutum filio fratris mei ſub cōditione, ſi eum emanciparē, eſt inæſtimabilis.

In eum, qui. Inſtitui mihi hæredes Titium & Seium, & legata ab eis reliquit: uenit Caius, & iniuit fraudis cō ſilium cum dictis meis hæredibus, ita quod ipſi omiſerunt ex teſtamento: & ipſe cœpit poſſidere totam hæreditatem ab inteſtato. Certe dabitur contra eum actio legatorum non ex verbis, ſed ex ſententia prætoris. Viuia.

a Legitimam. Per Tertyllianum.

b Frater. Teſtatoris.

c Subſtitutum. Sub conditione, ſi eſſet emācipatus intra x. dies. Accurſius.

d Impuberi. Filio fratris.

e Sed ab inteſtato. Defecta iam conditione, non interim dum pendet: ut ꝭ. de reg. iu. l. quādiu. Ac.

f Per eum. Filium. Sed nōne ipſe pater præcedit filium in gradu, & ſic in ſuccedendo: ſed dic & ipſum repudiaſſe. Itē contra ſ. eod. l. 1. §. qui ſub conditione. Solu. patria poteſtas inæſtimabilis eſt: ut infra de lega. 1. l. filiusfamilias. §. ſecundum uulgatem. & eodem modo ſoluitur. ſ. eod. l. ſi filius meus. Item contra C. de inoffi. teſt. l. filius. Solu. ibi nolebat accipere ex teſtamento, cum non impleta eſſet cōditio: hic ab inteſtato defecta conditione, & facit ꝭ. de condit. & demon. l. ſi cui.

g Solus. Secus ſi cū hæredibus poſſideat: ut s. e. l. ſi nō ſolus. in prin. an aūt & omittens in ſubſidiū teneatur: diſtingue, habeat pretium, uel non: ut ſ. eo. l. licet.

In P. F. & ſi filio hęres data ſit &c.

Patria poteſtas inæſtimabilis eſt.

Sic in P. Fl. Halo. tamen legit, hæredem ſubſtitutum.

edicto facit, ſi omiſſo teſtamento legitimam ^a hæreditatem filij poſſideat. Idem iuris erit, ^e ſi filio cohæres data ſit, & ſubſtituta.

Qui non implet conditionem poteſtatiuam directam, & adit ab inteſtato: non tenetur hoc edicto. Bartolus.

In ſententiam edicti propter legatorum cauſam frater ^b incidiſſe nō uidebitur, qui filiū ſuum ſubſtitutum ^c impuberi ^d teſtamento fratris non emancipauit, ſed ab inteſtato ^e per eum ^f bona poſſidere cœpit.

Tertius poſſidens ab inteſtato tenetur hoc edicto, ſi cum inſtituto participauit fraudem. Bartolus.

In eum, qui teſtamento ſcriptus hæres nō fuit ſi fraudis conſilio cū hæredibus ſcriptis participato legitimam hæreditatem ſolus ^g poſſideat: actio legatorum ex ſententia prætoris dabitur.

Qui habet pretium, uidetur habere hæreditatem, ideo relicta à ſe præſtare tenetur. Bart.

Marcia. lib. iiij. fideicommiſſorum. XXVIII.

SI ſeruum ^a hæredem inſtitutum dominus, qui ipſe rogatus ^h fuerat fideicommiſſum præſtare, prius quàm adire iuberet, uendiderit: preſtare id debet. cùm per pretium ſerui, hæreditas quoque æſtimationem conſequatur.

Fideicommiſſa uniuerſalia conſeruantur per hoc edictum ſalua Trebellianica. Bart.

Inſtitutus hæres, & rogatus reſtituere hęreditatem, ſi omiſſa cauſa teſtamenti, legitimam hęreditatem poſsideat, non dubiè ut legara cęteraque fideicommiſſa, ita hęreditatem quoq; ^i reſtituere cōpellendus eſt: libertates quoq; tā directas, quàm fideicōmiſſarias. ^k Sed etſi alienos ſeruos rogat ^a ſit manumittere: utiq; redimere eos debebit. ^l eam autem deceſſionem, ^m quam is, qui ei reſtituerit paſſurus fuit, patietur is, cui reſtituta fuerit hęreditas. ^n

Per hoc edictum conſeruantur libertates ſaluo iure patronatus. Bart.

Vlpianus li. v. fideicommiſſorum. XXIX.

QVi omiſſa cauſa teſtamenti ab inteſtato poſsidet hęreditatē, ſeruos ad libertatē pducere debet: ne eis ^o

SI ſeruum. CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredem ſeruum meū, & à me dño reliquit fideicommiſſum Seio: & poſtea deceſſit dictus Titius: & antequam ego iuberem adire dictū meum ſeruū uēdidi eū Sēpronio, nunquid debeo præſtare dictum fideicōmiſſum Seio? Et dicitur ꝗ ſic, cū ſim conſecutus hæreditatis æſtimationem per pretium ſerui. Inſtitutus. Inſtitui mihi hæredem Titium, & rogaui eum, ꝗ reſtitueret hæreditatē Seio: & deceſſi: ipſe autē Titius omiſſa cauſa teſtamēti cœpit hæreditatem ab inteſtato poſſidere, nunquid tenetur reſtituere hæreditatem Seio? Et dicitur quod ſic. Sic etiā teneretur præſtare legata, & fideicommiſſa, & libertates. Sed & ſi rogaui eum, ut manumitteret ſeruos alienos: tenetur eos redimere, & manumittere: & nō debet remanere aliquod commodū vel incommodum apud dictum hæredem ex dicta hæreditate: ſed debet tranſire ad fideicommiſſarium, cui reſtituta eſt hæreditas. Sed nunquid dicti ſerui quos dixi hæredem debere manumittere erunt eius liberti? Et dicitur quod ſic. Item quid ſi dictus hæres, qui omiſit ex teſtamento non poſſidet hæreditatem ab inteſtato, nec pro hærede, nec pro poſſeſſore, ſed poſſidet aliquo iuſto titulo, puta pro emptore, vel pro dote, vel pro donato? nunquid poteſt conueniri à legatariis? Et dicitur quod non. & hoc dicit cum duabus ll. ſequentib. Viuianus.

h Rogatus. Si autem ſeruus rogatus fuiſſet: directo ab emptore peti poſſet. hic autem non poteſt, quia ſeruus rogatus non fuit. Azo. & facit ꝭ. de leg. 1. l. planc. §. 1. & l. cum filio. & de leg. 2. l. ſi alienus ſeruus.

i Hęreditatem quoque. Videbatur enim quod hic, cui hęreditas reſtituenda erat, agere ex hoc edicto non poſſet. Sed quia alia uia eſt ei conſultum, ſcilicet per Trebellia. ut cogat hæredem adire: ut ſ. eo. l. ſi quis omiſſa. cum ſuis concor. & quia fideicō miſſarius loco hęredis eſt: ut Inſtitu. de fideicommiſſ. hæred. §. reſtituta. & ꝭ. de reg. iur. l. in pari. §. 1. & ad Trebel. l. 1. in princ. hæredi autem hoc edictum non proficit, ut ſupra eod. l. ſi in teſtamento. ſed tamen ſecus eſt: quia non per omnia vt hęres cenſetur: quia nec iura ſepulchri habet: ut infra ad Trebel. leg. quia perinde. §. 1.

Fideicommiſſarius loco hæredis eſt.

k Fideicommiſſarias. Vt ꝭ. eod. l. de libertatibus.

l Redimere eos debebit. Et manumittere.

m Deceſſionem. Id eſt, diminutionem propter prædicta, uel propter alia hæreditaria onera. & facit ꝭ. ad legem Falcidiam. l. filiusfamilias. & C. eo. l. 2.

n Hæreditas. Per Trebellianum.

o QVi omiſſa. Ne eis. Scilicet ſeruis, ut ſ. de ali. iu. l. 1. §. prin. & ſi qs eau. l. 2. §. poſt. & ꝭ. l. 1. § ex contrario

contrario. & ĩ. de reg. iur. l. non debet.

a Qui omissa. Pro donato. Quia est illi ab aliquo donata hereditas. secus autem si ex se lucratur etiam ab intestato: ut ĩ. eo. l. licet. in fi. & facit ĩ. eo. l. 1. §. non querimus.

stam, idē erit dicendū, scilicet ut dicti serui torqueantur: quamuis enim si non esset occisus. dicti serui non essent mei futuri ex eo, quod ego essem hæres patris mei, sicq; recta uia transiuissent ad eum, cui pater meus eos pure legauerat, uel essent liberi. cum pater meus d. dederis libertatem. pure, sicq; non deberent torqueri, propter mortem meam: tamen ex quo occisus fui ante aditam à me hæreditatem, remanserunt ipsi in hæreditate. & ita debent torqueri. Scias etiā quod patre meo occiso serui mei castrensis peculij torqueri debēt siue erant in potestate dicti mei patris, siue non. Item & si ego sim occisus, serui uxoris meæ & soceri mei debent torqueri. & idem est econtra uxore mea occisa h. d. usque ad §. occisorum. Viu.

DE SENATVS consulto Sylla. & Claudia no: &c.

Et hoc titu. punitur hæres, si adeat ante quæstionē habitam de familia.

Cum aliter. CASVS. Titius habens familiā seruorum fuit interfectus vel a domesticis, vel ab extraneis. certe serui debent torqueri ad inquirendum veritatem: & si non dederunt auxilium domino, debent puniri capite. nulla.n. domus esset tuta, nisi talis pœna imponeretur seruis interfecti domini. & continentur appellatione domini ille, qui habet nudam proprietatem in seruis: non autem ille, qui possidet seruum alienum bona fide, nec ille, qui vsumfructum solū habet in seruo. Sed si dedit seruum pignori, habetur dominus ille: qui obligauit. Sed & si ab eo qui instituit illum, qui modo est interfectus, hæredē, sit legatus seruus alicui sub condi. pēdente conditione loco domini est ille hæres interfectus. & idem est si data sit seruo libertas sub condi. secus autem in eo seruo, cui data est fideicōmissaria libertas, nisi ipse seruus fuisset particeps sceleris: quia tunc bene torqueretur. Item continetur appellatione domini ille, qui pro parte est dūs, & filius, & alij liberi illius, cuius est seruus siue sint in potestate, siue non. idē est si essent adoptiui. sec9 autē si essent dati alij in adoptionē. Itē sec9 in alumno illius, cuius est seruus, quia in eis nō habet locū senatusconsultū. Item filio occiso nō habet quæstio de seruis matris. Sed pone, quod pater me9 fecit testamentum, & instituit me hęredem: & seruos suos quosdam purè legauit: & c. manumisit: & postea fuit ab hostibus captus: & eo existente apud hostes ego fui occisus, nūquid torquebuntur dicti serui? Et uidet quod nō, quia pater meus vr mortuus prima hora captiuitatis: & ita uidetur, quod ego sim eius hæres: & ita uidetur, quod dicti serui sint liberi, uel sint illius cui legati fuerūt. & ita vr quòd tempore quo fui occisus, ipsi non fuerunt mei. dicitur tamen hic, quod bene debent torqueri: quia ego non sum adhuc hæres patris mei: cum ipse adhuc uiuat apud hostes, sed & si dictus meus pater sit mortuus apud hostes, & ego fili9 ab eo emancipatus sum occisus, antequā ei hæres exi-

† Huius Senatusc. meminit Corn. Tacit. li. 14.

factū noceat eius, qui ex testamento adire noluit: sic tamen, vt habeat libertos.

Qui omisit ex testamento, & possidet aliquo iusto titulo inter uiuos, non tenetur hoc edicto. Bar.

Hermoge. lib. iij. iuris epitomarum. XXX.

Qui omissa causa testamenti, pro emptore, vel pro dote, vel pro donato,[s] siue alio quolibet titulo, exceptis pro hærede, & pro possessore, possidet hæreditatem: à legatarijs & fideicōmissarijs non conuenitur.

TITVLVS V.

DE SENATVS-consulto Syllaniano † & Claudiano: quorum testamenta ne aperiantur.

Vlpianus libro I. ad edictum. I.

Cum aliter nulla domus[b] tuta esse possit, nisi periculo capitis[c] sui, dominis custodiam tam à domesticis,[d] quam ab extraneis præstare serui cogantur: ideo senatusconsulta introducta sunt de publica quæstione à familia necatorum[e] habenda. Domini appellatione continetur, qui habet proprietatem, & si vsusfructus alienus sit.[f] Qui seruum bona fide possedit, domini appellatione non continebitur: nec qui vsumfructum solū habuit. Seruus pignori datus, quod attinet ad debitoris necē, per omnia perinde habetur, atq; si pignori datus non esset.[g] Serui appellatione etiam ij continentur, qui sub conditione legati sunt. nam medio tempore hæredis sunt:[h]

b Cum aliter nulla domus. Quæ debet esse tutissimum cuique refugium: vt ĩ. de in iu. uoc. l. plerique.

c Capitis. Vt ĩ. eo. §. potuisse.

d A domesticis. Id est, ijs, qui sunt de familia. Nam ut ait Boetius nulla pestis efficacior est ad nocendum, quā familiaris inimicus.

e Necatorum. Scilicet nomine, & dic torqueri familiā nomine necati, scilicet à quocunque: ut ĩ. proxi. Vel dic: fit quęstio. s. familiæ. i. tormenta ad eruendā ueritatē nomine necati à familia, & subaudi, uel ab alio necati: ut patet ĩ. proxi. & in sequentibus. non dicas ut alius, qui nō sit de familia torqueatur: ut ĩ. ea. l. §. ita eo. & §. de matris.

† Idē dicendū in coniūctis. nā persona coniūcta pro altera torqueri pōt, & esse testis cōtra aliā eque coniūctā. Bar. i l. repeti. §. de quæstione ĩ. de qōnib. Bal. & do cto. ĩ c. postremo. de appell.

f Alienus sit. Ad hoc ĩ. de leg. 3. l. si quis suos. & ĩ. de acqui. hęr. l. si quis nulli bona. in prin. & ĩ. de iniur. l. item apud. §. si usumfructū. & ĩ. qui satisd. cog. l. fuē dū. §. 2. & 3. & ĩ. de relig. l. a. §. 1. Sed arg. contra ĩ. de reb. eo. l. magis. §. 1. & ĩ. de adul. l. si postulata. §. de eo. & ĩ. de leg. 3. l. si quis suos. & ĩ. de nox. l. quoties. §. 1.

ADDITIO. Dic quòd bonæ fidei possessor habetur loco domini, ut ipse, uel hæres eius non possint dicere se non dominum, nec alius cuius interest, donec contrarium probetur: ut l. quidā in suo. in ñ. de condi. insti. & l. Titia. ĩ. de sol. Et ita loquitur ista cōtraria. sed postquam detegeretur ab alio quòd non sit dominus, loco domini non habetur: & ita loquitur hic secundum Bartolum.

g Datus non esset. Sic ĩ. qui satisd. cogan. l. sciendum. §. creditor.

h Hęredis sunt. Vt ĩ. de rei uend. l. non ideo. & faml. ercisc. l. post litem. §. res quæ. Sed ar. contra ĩ. ad leg. Falcid. l. in ratione. §. 1.

ADDITIO. Dic s̄m Bar. quod ibi uere nulla est fictio: ut per eundē in l. is qui pro emptore. ĩ. de usuc.

[a] Ne puniatur. Scilicet capite. & facit C. de quæſtio. l. nec ſi mors. & ī. l. 3. §. de his quoque. & ſ. de hær. inſtit. l. ſi ſeruo fideicommiſſaria.

[b] Pro parte dominum. Sic ſ. de ritu nuptia. l. illud. & ī. ad legem Falcidiā. l. ſtatuliber.

[c] Continentur. In his deeſt ſola adminiſtratio: ut ſ. de liber. & poſthu. l. in ſuis. & facit ī. ead. l. §. ſi pater. & l. ſi ex hæredatis.

[d] In poteſtate. Natura .n. repelli non poteſt: ut Inſti. de hered. l. ab inteſta. §. eadē. & facit ī. tit. 1 l 1. §. 1.

[e] In eo. Occiſo.

[f] Dxius. A me alij.

[g] Senatusconſultū. Vt mei ſerui torqueantur tanquam ſui, & puniantur.

[h] In adoptato. A me occiſo ſcilicet.

[i] Non habebitur. Quia filius eſt de patris, & non matrisfamilia: vt Inſtitu. de leg. agn. ut. §. 1. non autem eſt hic, quia filium in poteſtate eſſe oportet: vt ſ. eod. §. quid deinde dicemus. & facit C. de adult. l. verba.

[k] Probat. Scæuola mouebat hic quæſtionem ſecundum R. illud, quod patre capto filius pro certo nondum erat hæres.

Conſtantius. Ergò q dixi, mouebat quæſtionem, ſecundum R.

[m] Inſtituto filio. Emancipato. Suus .n. ſtatim eſſet hæres: vnde ſerui vtpote liberi non torquerentur: ut ſ. ea. l. §. in eo. Azo.

[n] Exiſtente. Id eſt, adita hæreditate animo.

[o] Futuri. ī. de fur. l. à Titio.

[p] Licet non ſit in poteſtate. Idē econtra: ut ſ. eo. §. domini appellatione etiā filius.

[q] Vxoris. Scilicet ſerui.

[r] Neque vxoris. ſ. ſerui.

[s] Viri. Scilicet ſerui dicantur.

[t] Vna domus. No. ergo unā domum eſſe uiri & uxoris, & unam familiam eſſe. & ſic eſt ar. quod unus non poſſit eſſe teſtis pro alio: vt C. de teſtib. l. etiam. & ſic eſt ſ. rerum amot. l. 1. & C. de adult. l. verba. & ſ. qui ſatiſda. cog. l. ſerendū §. ſi fundum. & ſ. ſi qs cautio. l. ſed & ſi quis. §. præterea. & de iudi. l. interdū. & C. de crimi expil. hær. l. aduerſus. & ſ. de cit. nu. l. 1. Sed arg. contra ī. de quæſt. l. 1. §. ſeruū mariti. [illegible] Dic ſecundum Bar. hic, quod ſeruus nō torquetur contra vxorem, vt ibi, quia quodammodo eſt domina: ſed pro morte vxoris ſic: vt hic eadem ratione, & ſic concordat.

[u] Occiſorum. Vſque huc dictū eſt, quibus caſibus ſerui debeāt torqueri pro dño occiſo: nunc vult dicere qui cōtineantur appellatione occiſorū. Et dī q illi qui ſunt interfecti p uim aut cædē. & de his ponit exēpla. ſi aūt nō per vim ſunt occiſi: non continentur occiſorū appellatione quantū ad hoc, vt ſerui torqueant: puta ſi veneno ſunt extincti. & eſt ratio plana in litera. In caſu tamē bene torquerentur etiā tunc, puta ſi venenum fuit eis infuſum p vim. Sed quid ſi quidam extranei dederūt venenum domino eiā, & non per vim: & ſerui alij qui fuerunt de hoc conſcij, vel fautores: nunquid illi debent ſupplicio affici? Et dicitur quod ſic, licet .n. non debeant torqueri, eo quod clam datum fuit venenum, illi qui non fuerunt cōſcij, vel fautores vt dictum eſt: tamē ſcientum conſciorū, & fautorum non debet eē impunitū: & in hoc caſu poſſunt aperiri

[e] Limitabis hanc gl. & ſuas concord. per text. in l. nati. C. de decur. lib. x. .ſ. vt non procedat ſi mater eſt ex nobili familia, pr vero ex vili, & quo in l. filius. C. de municip. & orig. eo. li.

[m] Aūt, nō eſt in P. F.

Mariti an poſſit pro vxore teſtificari, & econtra.

[a] P. Flor. qua.

[a] P. Flor. vindicandum.

nec quòd conditio exiſtens efficit, vt deſinant eſſe hęredis, facit ne videātur interim eius eſſe. Idemq; erit dicendum & in ſtatulibero. Sed in eo, cui fideicommiſſa libertas purè debetur, extat reſcriptum diui Pij ad Iubentium Sabinum: quo oſtenditur non eſſe feſtinandum ad tormenta eius, cui fideicommiſſa libertas debetur. Et magis eſt, ne puniatur [a] ob hoc, quòd ſub eodem tecto fuit, niſi particeps ſceleris fuerit. Domini appellatione, & pro parte dominum [b] contineri, dicendum eſt. Domini appellatione, etiam filijfamilias cæteriq; liberi, qui in poteſtate ſunt, continentur. Syllanianum enim ſenatuſconſultū nō ſolum ad patrēfamilias, verùm ad liberos quoque pertinet. Quid deinde dicemus, ſi liberi non ſint in poteſtate? Marcellus libro duodecimo Digeſtorum dubitat. Ego puro plenius accipiendum, vt etiam ad eos liberos pertineat, qui in poteſtate [d] non ſunt. In eo [e] autem [f], q eſt in adoptionem datus, [g] non putamus locum habere ſenatuſconſultū, [h] quamuis in adoptato [a] locum habeat. Sed nec in alumno occiſo locus eſt ſenatuſconſulto. De matris ſeruis, filio, filiave occiſis, quęſtio non habebitur. [i] Si pater ab hoſtibus captus ſit: quæſtionem de ſeruis habendam, & ſupplicium, filio occiſo, eleganter Scæuola ait. quod etiam poſt mortē patris probat, [k] ſi ante quàm ſuus ei hæres exiſtat, occiſus fuerit. Idem Scæuola ait, Cōſtātius defendēdū, hrēde inſtituto filio, [m] de ijs quæſtionē habēdā, & ſuppliciū, q purè legati, vel manumiſſi ſunt, añ aditam hæreditatem filio occiſo. quamuis enim ſi viueret, hærede eo exiſtente [n] ipſius non eſſent futuri: [o] attamen vbi deceſſit, quia [p] extinctū legatum, & libertas eſt, ſenatuſconſulto fore locū dicit. Si pater necatus ſit, an de ſeruis filij quæſtio habeatur, ſi fortè in caſtrenſi peculio ſeruos habuit? Et magis eſt, quęſtionem de ſeruis filij habendam, ſuppliciumq; ſumendum: licet non ſit in ptāte [p] filius. Si vir, aut vxor occiſi eſſe proponantur: de ſeruis eorū quæſtio habetur. quanquam neq; viri ſerui propriè vxoris [q] dicantur, neq; vxoris propriè viri: [r] ſed quia cōmiſta ſamilia, & vna domus [t] eſt: ita iudicandū, atque in proprijs ſeruis, ſenatus cenſuit. Sed neque vxore occiſa, neque marito, de ſeruis ſoceri quæſtionem habendam, ſenatus cenſuit. Marcellus autem libro xij. Digeſtorum etiā in ſoceri ſeruis, idē quod in mariti rectè dicit.

Nō tenētur ſerui de morte dñi, ſi ei opē ferre non potuerunt. Bar.

Occiſorum appellatione eos contineri Labeo ſcribit, qui per uim, aut cædem ſunt interfecti: ut puta iugulatum, ſtrangulatum, præcipitatum,

uel saxo, vel fuste, vel lapide percussum, vel quo alio telo necatum. [a] Quòd si quis puta veneno, vel etiam quo alio, quod clam necare soleat, interemptus sit: ad hoc senatusconsultum vindicta mortis eius non pertinebit. Ho. ideo, quia toties puniendi sunt [b] serui, qui auxilium domino non tulerunt, quoties potuerunt ei aduersus uim opem ferre, & non tulerunt. Cæterùm quid potuerunt facere aduersus eos, qui ueneno, vel quo alio modo insidiabantur? Planè si uenenum per uim infusum sit: senatusconsultum locū habet. Vbicunque igitur uis adhibita est, quæ interimere solet, ibi dicendum est, locum senatusconsulto fore. Quid ergo si dominus veneno, non per uim necatus [d] esse proponatur, impunitum erit factum? Nullo modo. Licet enim cesset senatusconsultum Syllanianum, nec quæstio suppliciumq; de ijs, qui sub eodem tecto fuerunt, habeatur: tamen si qui conscij [e] uel fautores sceleris fuerunt, hi demū supplicio afficiuntur: & adiri hæreditas, apeririq; tabulæ etiam ante quæstionem habitam possunt. Si sibi manus quis intulit, senatusconsulto quidem Syllaniano locus nō est: [f] sed mors eius uindicatur: scilicet ut si in conspectu seruorum hoc fecit, potueruntq; eum in se sæuientem prohibere, pęna [g] afficiantur: si uerò non potuerunt, liberentur. Si quis non metu criminis imminentis, sed tædio vitæ, [h] uel impatientia doloris sibi manus intulit, eius testamentum aperiri, & recitari mortis casus non impedit. Item illud sciendū est, nisi constet aliquem esse occisum, non haberi de familia quæstionē. Liquere igitur debet scelere interemptum, ut senatusconsulto locus sit. [i] Quæstionem [k] autem sic accipimus, non tormenta tantùm, sed omnē inquisitionem, & defensionem mortis. Hoc autem senatuscōsultum eos quidem, qui sub eodem tecto fuerunt omnimodo punit: eos verò, qui non sub eodem tecto, sed in eadem regione non aliter, nisi conscij fuissent. Eodem autem tecto, [a] qualiter accipiatur: uideamus: utrum intra eosdem parietes, an & ultra intra eādem dietam, uel cubiculum, uel eandem domum, uel eosdem hortos, uel totā uillam. Et ait Sextus, sic esse sæ-

aperiri tabulæ testamenti illius qui est occisus: & hæreditas eius adiri ante quæstionem habitam de dictis seruis consciis, uel fautoribus. & postmodum possunt torqueri, & supplicio affici. quamuis si dominus fuisset occisus palam a familia, vel ab alio, debeerent serui prius torqueri, quā hæres adeat hæreditatem. Sed si dominus occidit se: tædio vitæ, vel impatientia doloris, & serui potuerunt prohibere, debent certe pœna affici. si autem non poterant prohibere liberati sunt, & eo casu dictus casus mortis non impedit testamentum eius aperiri, & recitari: licet impediretur aperiri & recitari, si metu criminis imminentis se occidisset dominus. Itē scire debes non haberi de familia quęstionem, nisi constet dominum occisum. & appellatione q̄stionis continentur non tantū tormenta, sed etiam omnē inquisitionē & defensionem mortis acceperunt continenri: hoc dicit vsque ad §. hoc autem senatus. Viui.

[a] Necatum. Facit ī. Ad legem Aquiliam. l. si seruus seruum. §. huius legis, & §. si is. & §. si qs igitur. & ī. de liberis agnos. l. necare.

[b] Puniendi sunt. Capite: vt ĩ. ead. l. §. potuisse.

[c] Potuerunt. Hoc expone: vt ĩ. §. potuisse. & facit ī. eod. l. item quæritur. §. exercitu. & l. si quis fundum. §. fin.

[d] Necatus. Non à familia: & sic pōt adiri hæreditas ante vindictam, ut hic subijcit. & ĩ. eod. l. necessarios. §. fin. & l. propter veneni. in prin. & C. eod. l. cum fratrem secus si a familia: vt ĩ. l. j. §. qd ad causam. & §. fi. & l. seq. & l. necessarios. in prin. quæ est contra.

[e] Conscij. No. ex sola scientia eos teneri.

[f] Locus non est. Quo ad tormenta.

[g] Pœna. Capitalis: ut ĩ. eod. §. potuisse. Azo. & facit ad hoc ī. §. exterū. Item facit s. de pec. l. sed si damnum. §. si ipse.

[h] Tædio uitæ. Facit ī. pxi. §. & C. q testa. fac. pos. l. 2.

[i] Locus sit. Sed ego quæro, ad quid fiat hæc quæstio? Respon. ad inquirendam mortem defuncti: vt ĩ. proximo §. sed hic quæstio non fit, nisi cum liquet eum scelere interfectum: vt hic. Nunquid ergo fit quæstio semper quando liquet? respon. liquere debet eum scelere defunctum, & si persona ignoretur quæ fecerit. ad personam ergo declarandam fit quæstio: quæ ignorari potest, etiam si constet eum scelere occisum. Azo. Sed & de communi seruo habetur quæstio, si vnus ex dominis nō compareat: ut ĩ. eo. l. & si percussor. §. si unus. Item no. nō iri ad quæstionem, nisi præcedant indicia: ut ĩ. de quæstio. l. j. in princ.

[k] Quæstionem. Facit ī. de iniur. l. itē apud Labeonem. §. quæstionem. Accursius.

Hoc autem senatuscon. [illegible] Si dominus fuit occisus, & serui sub eodem tecto cum domino existentes nō dederunt ei auxilium, debent torqueri & puniri: alij autem serui non, nisi fuerunt conscij. Sed qualiter intelligis tu idem tectum? Respon. si serui erant ita prope dominū, quod uocem domini audire poterant, licet quidam domini habeant ualidiorem uocem, & quidam exiguiorem. & si serui possunt iuuare dominum aliquo modo, non debent eorum salutem præponere saluti domini. unde non excusatur seruus, vel ancilla, si dicat, & etiā verum sit, percussorem minatum ei, si proclamaret ipse seruus, vel ancilla. Et hoc casu debent pati serui vltimum supplicium. ei ergo seruo non parcitur, qui fuit in eodem conclaui cum domino cum occideretur: nec ei qui timuit mori pro salute domini: nec ei qui non proclamauit cum occideretur dominus. Ille tamen seruus non punitur, qui tempore mortis domini erat ita longe, quòd exaudire non potuit. sed si dominus fuit in itinere occisus: sumendum est supplicium de illis seruis, qui erant cum eo, vel non erant cum eo, quia aufugerunt. alij autem non puniuntur. Hoc dicit vsque ad §. impubes. Viui.

* P. Flo. vel quo alio more insidiant.

Indicia præcedere debēt.

[a] Huc spectant quæ scribit Q. Mando. sup signa. Gratiæ titu. de dispē. ad bene. sub eadē tecto.

Iudi-

pe iudicatum:[a] vt quicunque eo loco[b] fuerũt, vnde vocem exaudire po tuerunt : hi puniantur quasi sub eodẽ tecto fuerint : licet alij validioris vocis,alij exiguioris sint, nec omnes vndique exaudiri posint. Iuxta hoc tamen videtur & diuus Adrianus rescripsisse in hæc verba : Serui quoties dominis suis auxiliũ ferre possunt,[?] non debent eorum saluti[b] suã anteponere. Potuisse autem ancillam,quæ in eodem conclaui cum domi na sua fuerat, auxilium ei ferre,[c] si non corpore suo, at certè voce plo rantem vt ij, qui in domo fuerant, aut vicini au dirent, hoc ipso[d] [e] manifestum est ex eo, quòd dixit,[d] percussorem sibi mortem minatum, si proclamasset. vltimum itaque[e] supplicium pati debet. vel hoc,[e] ne cæteri serui credant in pe riculo dominorum sibi quenquam consulere debere. Hoc rescriptũ multa[f] continet. Nam ei nõ parcit, qui in eodem con claui fuit: & ei, q timuit mori, non ignoscit: & ꝙ vel voce[g] oporteat seruos dominis auxiliũ ferre, ostendit. Si quis in villa agens occisus sit: plus quàm iniquum[h] est (si fortè diffusa latè prædia habeat) de omnibus, qui in ea regione fuerunt, seruis quæstionem haberi, & supplicium sumi. Sufficit ergo de ijs,[a] qui cum ipso, qui occisus dicitur, fuerunt: & qui suspicione cædis, aut conscientia attingi videbuntur, quæstionem haberi[?]. Cùm dominus in itinere[i] est occisus: de ijs qui vna cum eo fuerunt, cùm occideretur, vel cùm vna fuissent, ꝓfugerunt: supplicium sumendum est. Quòd si cum domino ne mo fuit, cùm occideretur: cessant ista senatusconsulta. Impubes seruus, vel ancilla nondum uiri potens, nõ in eadem cau saerunt Aetas enim[k] excusationem meretur. Impuberi autem vtrum in supplicio[l] tantũ parcimus, an vero etiam in quæstione?[m] Et magis est, vt de impubere nec quæstio habeatur. & aliàs[n] solet hoc in vsu ob seruari, vt impuberes nõ torqueantur:terreri tantùm solent, & habena, vel ferula[o] cædi. Excusantur autẽ serui,qui auxilium tulerunt sine dolo malo. Nam si finxit se quis auxiliũ ferre,[a] vel dictis[p] gratiam tulit:[q] nihil hoc commẽtum ei proderit. Tulisse autem auxilium non tantùm is videtur, qui seruauit dominum,hoc est, qui potuit ita opem ferre,vt sal uus esset dominus:verum is quoque, qui quicquid potuit,fecit, tametsi dominus interfectus est:veluti si quis exclamauit, vt ad auxilium conueniretur: aut terruit aggressores, atq;[r] si quis turbam con uocauit:aut si corpus suũ obiecit, vel alias corpore suo auxiliũ tulit. Non tñ semper qui clamore vsus est, auxiliũ tulisse videt. Quid enĩ si cũ posset ma nu depellere à dño periculũ, ille clamorẽ inanẽ elegit? Plectendus vtiq; erit. Quid si vulnerati sint serui, cum protegerent dominum? Dicendum est parci eis[t] debe-

[a] Iudicatum. Loquitur secundũ ius: vt C.eo.l.fin.& facit ĩ.eod.l.cum dominus.
[b] Eorum saluti. Scilicet dominorum. sui enim iuris non sunt serui: nec salus eorum ab eis est:sed à dominis hoc iure. vt Institut. de ijs q sunt sui, vel alieni iuris. §.1.& not.argumen. contra vasallos. Accursius.
[c] Hoc ipso. Id est, hoc argumento. Accursius.
[d] Quod dicit. Aliàs quod & subaudi, nec prodest ancillæ quod dicit &c. Accursius Florentinus.
[e] Vel hoc. Id est, in eum finem, ne &c. aliàs, vel hoc, scilicet mancipium: & vel pro saltem: vel pro etiam. Et nota quod quis patitur supplicium in exemplũ. sic C. ad legem Iuliam repetunda.l.j. Accur.
[f] Multa. Quia tria: aliàs duo dicuntur multa. vt Institu. de iure persona. §.fin. Accursius.
[g] Vel voce. Vel pro saltem. Accursius.
[h] Plus quam iniquum: vt ĩ. proxi. §. & C. de adulter. l.in adulterij. Sed contra ĩ. qui & à quib.l.prospexit.So lut.ibi de stricto iure: hic de æquitate, quæ prævalet:vt C. de iudic. l. placuit. Vel dic vt in d. l.in adulterij. Accursi°.
[i] Cum dominus I itinere. Sic ĩ.proxi. §. Accur.
Impubes seruus. CASVS. Si dominus sit occisus ab aliquo extraneo, & serui non tulerunt ei auxilium: capite puniuntur. & etiam torquentur, vt dictum est. Certè istud fallit in impuberib° seruis & ancillis: & in his enĩ impuberibus seruis, quiauxilium domi no tulerunt sine dolo malo. si autem finxerunt auxilium ferre domino & nõ tulerunt. non excusantur. & ille sine dolo videtur auxilium tulisse domino, qui saluauit eum, sed & si non saluauit, imò est mortuus dominus: seruus tamen iuuit eum quantum potuit,videtur ei auxilium tulisse,& sic non punitur: & de. hoc ponit plana exempla vsque ad §. si dominus. Viuia.
[k] Aetas enim. Scilicet minor:vt & C. si aduer.delic. l.j.& etiam maior: vt ĩ. cod.l.3. §. ignoscitur. & C. qui ætat. lib.10.l.j.& adde quod est infra eodẽ. l.excipiuntur.
[l] Supplicio. Id est in pœna capitis. Accursius.
[m] Quæstione. Pro eruenda veritate.
[n] Et aliàs. Cum de adulterio q̃stio habetur, secundum quosdam.& facit ĩ. de quæstio.l.ex libe ro. § de minore. & l.de minore. Acc.
[o] Ferula. Sic C. de cust.public. l.j.libro xij.
[p] Dictis. Aliàs dictis gratis.
[q] Tulit. Id est, dixit se dolere, alias iudicis gratia tulit, id est,distulit faciẽdam vindictam per iudicem.
[r] Atque. Id est, si.
[t] Parci eis. Scilicet si debilitati per vulnera non iuuerunt postea dominum. Accursius.
Si dominus. CASVS. Domin° quondam seruorum fuit à quibusdã mortifere vulneratus: vixit tamen postea aliquot diebus. & non fuit cõquestus de aliquo seruorũ, ꝙ nõ dederunt auxilium ei: tunquid amodo torquebuntur, vel vltimo supplicio afficiẽtur? Et dicit quod non: & multo

* P. Fl. eo loci.
† Memorabilia in hanc sententiã exempla refert Vale. Maxi. lib. vj.ca.8 de fide seruorum erga dominos. Et de gratitudine, & ingratitudine ser ui ad dominum. Mand. cap. 64.
* P. Fl. rei ferre.
* P. Fl. ipso.
* P. Fl. vu que.
* P. Fl. sufficit ergo eos qui.
* P. Fl. de his quæstionem haberi.
* In P. Fl. dicis gratia. de qua locutione vide Ant. Augu. lib. emend. ij. cap. 2.

multo magis non punientur, si dominus in testamento suo dixit expresse, quod serui exercuerunt bene officium suum in iuuando eum: & hoc dicit cum lege sequenti. Viuianus.

a Superuixerit. Ita quod eo vulnere non decessit ar. gu. s. ad leg. Aquil. l. huic scriptura vel secundum Irn. dic e- tiam si decessit qua si dissimulatione remiserit: vt Instit. de iniur. §. fin. & C. de reuo. dona. l. j. in fi. & l. si in fi. de inofficio. testa. Lominimodo. & s. de probat. l. Procula. & de cur. fur. l. si furioso. §. his consequens. Sed argu. contra ad hoc j. l. 3. §. 1. Item facit j. l. proxima. Accur. Floren.

b Diuus. Pisoni. Praesidi prouinciae.

c Pro seruis. Torquendis. Accursius.

d Nec sollicitudo. Quae cogit haeredem testatoris vindicare necem. Azo. & facit C. fami. ercisc. l. in ipsis. s. & s. l. pen. l. fi. & quod ibi nor. Sed an occisores potest dominus absolutere? Respon. non cum ea actio competat vnicuique de populo: vt j. de publi. iud. l. j. quippe in facinore, aut ser uum omittendo deliquerunt.

e Siquis. Casus. Cum dominus deteretur, seruus eius non tulit ei opem ideo, quia valetudine gra ui valetudine erat affectus. Certe subuenitur seruo, vt nõ puniat: & idẽ est si dñs dixit, q seruus eum occidit, & non probauit. & idẽ est si marit' occidit dominam serui, & nõ exaudiuit hoc seruus, secus si exaudiuisset: & opem non tulisset: qa tunc bene punitur: nisi in vnoeasu, puta si maritus occidit vxorẽ l adulterio deprehẽsam: qa tũc nõ punitur seruus, si non tulit ei opem. Item non punitur seruus, si cum oẽs dñi sui aggressuram paterentur, & ipse omnibus simul nõ potuit auxiliũ ferre, tulit quibusdam. secus si potuisset omnibus ferre opem: & tulit tñ quibusdam. Item nõ punitur seruus, si tempore cædis dñi sui, vel dominæ ita erat clausus sine suo dolo malo, vt non potuerit erumpere causa succurrendi eis. secus si fuisset in dolo, vt clauderetur. & idem est vt non puniatur, si erat ligatus taliter vt auxilium dare non posset. Item non punitur, si taliter erat senex, quod non potuit dare opẽ: & idem est, si erat serus surdus. & idem, si caecus, vel mutus, vel furiosus. hoc dicit vsq; ad §. si quis illatam. Viui.

f Si quis in graui. Id est, valde graui: sic s. pro soc. l. cum duobus. §. damna. & l. Gallus. §. ille casus. s. de liberis. & posthu. alias graui.

g Credendum domino. Contra seruos sed pro seruis sic: vt supra l. proxi. & l. j. in fin.

h Si. Id est, quamuis. & facit j. d Carbo. edic. l. j. §. si qs. Non obst. s. ad Velleia. l. Seia. j. respon so. & de inoffi. test. l. non est enim concedendum. & C. ad hit. aut. l. j. & de proba. l. rationes. & l. exemplo. & de testa. l. verba. & s Authen. vt cũ de appe. cogno. §. sine igitur omnes. colla. s. arg. contra j. de bon. liber. l. qui eũ maior. §. si. & l. Paulus. §. j. & s. de cura. fur. l. si furioso. §. e. & C. de calum. l. mater.

Addictio. Dic secundum Dyn. hic quod propter verba defuncti pœna nõ imponitur, vt hic: sed hæres vt filius si accusat, a pœna sum pta calumnia excusatur, vt in contrario, secundum Bart.

i Si maritus. Sic s. l. j. §. si vir.

k Ignoscitur. Quantum ad pœnam legis Cornel. de sica. sed non in totũ: vt infra de adult. l. si adulteriũ. §. imperatores. & l. nec in ea. §. ideo aũt. & l. marito. j. rñ. & ad legẽ Cor. de sica. l. j. §. fi.

l Non restiterunt. Nol. non est culpa. non resistere, sicut pta de noxa. l. 3. §. si extraneus. de actioni. empti. & vendi. l. emptorem. ibi, & si non defendat & c.

l Contraxisse. Est ergo gratificationi tũc locus, vt & s. de reli. l. si. & s. loc. & cond. l. in naue Saupheli. & j. ad leg. Falcidiam. l. pater filium.

Ignosci-

Alias, diuus Marcus Commodus Pisoni rescripsit.

Vindicta pro interfectis illata an & quando permittat. Glo. in ea. j. §. hoc autem, q̃ feud. dat. poss. vsi. bus feud. Bal. in l. is penes. C. depo.

Nol. ex hac glo. q vulnus dicitur mortale, licet mors nõ sequatur, secundum Bald.

In P. Fl. Si quis in grauescente valetudine & c.

P. Fl. illatam esse sibi.

P. Fl. exequenti.

Simile in cap. venerabilẽ. cum gl. lu per uer. sa uete. extra de ele. Pro ijs, & de gratificatione, etiã in nia teriabene ficiaria, Mando. 1 14. & vlt. qst. Reg. 33. desi. gna. pñat. nu. 22. & seq.

---

re: nisi si aut ipsi sibi vulnera ista[a] fecerunt data opera, ne punirentur: aut talia vulnera isti acceperunt, vt possent nihilominus opem ferre, si voluissent. Si dominus mortiferè vulneratus superuixerit, [a] nec de quoquam seruorum suorum conquestus sit: etiam si sub eodem tecto fuerunt, tamen parcẽdum illis erit.

Dominus percussus potest purgare innocentiam seruorum suorum. Bar.

Callistratus lib. v. de cognition. II.

Diuus Marcus[c] & Commodus Pisoni[b] rescripserunt in hæc verba. Cùm constiterit apud te, Piso charissime, Iulium donatum postea, quàm conterritus aduentu latronum profugerat in villam suam, vulneratum esse: mox testamento facto purgasse officiũ seruorum suorum. nec pietas pro seruis,[c] nec solicitudo[d] hæredis obtinere debet, vt ad pœnam vocentur, quos ipse dominus absoluit.

Ad impossibile nemo obligatur.

Vlpia. lib. l. ad edict. III.

Si quis in graui[e] valetudine affectus, opem ferre domino non potuerit: subueniendum est ei.

Assertio interfecti non probat: nisi probetur aliter mors illata. Bar.

Si quis moriens dixisset, à seruo vim mortis sibi illatam esse:[*] dicendum est, non esse credendum domino,[f] si[g] moriẽs hoc dixit: nisi potuerit & probari. Si maritus[h] vxorẽ noctu intra cubiculum secũ cubantẽ necauerit, vel vxor maritum: serui pœna senatuscõsulti liberabũtur. Sed si exaudissent, & opẽ non tulissent: plectendi erunt, non tantũ si proprij essẽt mulieris, sed etiam si mariti: Si tamen maritus in adulterio deprehensã occidat: qa ignoscitur[i] ei, dicendũ est, non tantum mariti, sed etiam vxoris seruos liberãdos, si iustũ dolorem exequendi[*] domino non restiterunt.[k]

Licet seruo uni ex dominis gratificari. Bart.

Si cùm omnes domini aggressuram paterẽtur, vni seruus opem tulit, an sit excusandus? an uero quia omnibus non tulit, plectẽdus? Et magis est, vt si quidem omnibus ferre potuit: quãuis quibusdam opem tulerit, suppli cio afficiendum. Si verò simul omnibus non potuit: excusandum, quia quibusdam opem tulerit. Nam illud durum est dicere si cum duobus auxiliũ ferre nõ posit, eligat alteri esse auxilio: electione crimen eum contraxisse.[l] Quare & si seruus mulieris, marito domino magis auxilio fuit, quàm

dominæ, vel cõtra dicendum est ignosci ei debere. Subuenitur eis, qui eo tẽpore, quo dominus dominaue occisa est, clusi ita fuerunt sine dolo malo, ut erumpere succurrendi causa, aut comprehendendi eos, qui cædem fecerunt, non potuerint. Nec interest, à quo clusi continebuntur: sic tamen, si non data opera uoluerint b se ita includi, ne opem ferre possent. Clusos accipere debemus, & si sunt uincti: si tamen ita uincti: ut omnino erumpere uincula, & auxilio esse non potuerunt. Ignoscitur etiam ijs, q ætate defecti sũt. Surdus quoque inter imbecilles numerandus est: aut inter eos, qui sub eodem tecto non sunt: quia vt illi per spatiũ, ita hic per morbum nihil audit. Cæcus quoque ueniã mereri debet. Mutum simili modo excipimus: sed ibi, vbi vocis auxilium tantùm superfuit, Furiosos excipi nequaquam dubium est.

Qui defendit unum ex seruis malefactoribus: uidetur esse obnoxius criminis. Bart.

Si quis c quem eorum seruum, seruamue ex ea familia, qui e eius f facinoris noxius erit, recepe rit, uel celauerit sciens dolo malo: in ea causa est ac si lege, quæ de sicarijs lata est, facinoris noxius fuerit. Si ex stipulatu seruus debeatur, & cædem dñi arguerit, g & pro hoc p̃mio liber esse iussus sit, ex stipulatu actio stipulatori nõ datur. Nã h & si supplicio affectus fuisset: nõ daretur. Quòd si sub eodem tecto non fuit: i ex stipulatu actio in æstimationẽ serui utilis erit creditori. k

Non uidetur iudicasse, qui non ultrò uindicauit, & fauore publicæ utilitatis generalis locutio non recipit restrictionem de habilitate personæ. Bar.

Verum l autem is solus uideatur indicasse vel arguisse, qui ad hoc prosiluit ultrò: an etiam is, qui cum accusaretur, ipse detorsit in alium crimen? Et magis est, ut ille hoc præmio dignus sit, qui ultrò ad accusationẽ prosiluit. Hi quoque, qui non potuerunt alias ad libertatẽ peruenire (ut puta si hac lege distractus erat quis, ne manumitteretur) poterunt pp hoc, quod in cõmune utile m est, ad libertatẽ peruenire. De ijs quoque seruis, qui testamento manumissi sunt, perinde atque de seruis supplicium n sumendum est. De ijs, qui antè quàm testamentum occisi, occisæue aperiret,

a Ignosci ei debere Quidam interrogatiuè legunt: & dicunt non debere seruo uxoris ignosci, qui prætulit virum: & econtra si seruus viri prætulit vxorem. sed lego plene: & dico quod possit eligere, quasi sit eorum communis: vt & s. eod in l. j. §. si vir. & s. ea. l. §. si maritus. Accursius.

b Voluerint. Sic s. quod metus cau. l. si mulier. in princ. & j. quod ui aut clam. l. j. §. sed & Aristo.

c Aetate. Id est, senectute: ut no. s. eo. l. j. §. impubes.

Si quis. Seruus, uel serua Titij occidit eum: & Seius in domo sua recepit dictum seruum, uel seruã. certe tenetur Seius l. Cornelia de sic. Vi.

d Si quis. Extraneus. quasi dicat, nõ debet quis recipere aliquem noxiũ de seruis occisi. alias punitur l. Cornelia de sic. sic j. de recepta. l. j. Item facit s. de ser. fugi. l. j. §. 1.

e Qui. Seruus. & facit j. eod. l. lege. in principio.

f Eius. Occisi.

Si ex stipulatu. Seius habens seruum Stichum promisit per stipulationem Titio eum ei dare: & postea cum existeret dictus seruus sub eodem tecto cum domino suo Seio: dictus Seius occisus fuit: postea dictus seruus argute probauit, & detexit mortem domini: & pro hoc præmio factus est liber. nunquid Titius prædictus poterit eum petere ab hærede Seij ex stipulatione? Et dicitur quod non. nam & non daretur dicta actio dicto Titio, si dictus seruus fuisset vltimo supplicio affectus ex eo, quod nõ arguisset mortem dñi: ut & s. eo. l. j. §. potuisse. si autem non fuisset dictus seruus sub eodem tecto cum domino eo tempore quo dominus fuit occisus, & sic non defendisset dominum, & ob id nõ fuisset passus vltimũ supplicium: ex stipulatu actio utilis erit Titio creditori contra hẽdem Seij ad æstimationẽ dicti serui. & ille seruus dignus est dicto præmio libertatis, qui vltro prosiluit ad accusandũ iterfectores domini: non autem ille seruus est dignus, qui cũ accusaretur dominum interfecisse, ipse retulit in alios crimen: sed ille seruus qui arguit ultro necem domini, poterit ad libertatem peruenire: qui non poterat alias ad libertatem puenire, puta si hac lege distractus erat, ne manumitteretur: h. d. vsque ad §. de his quoque. Viuia.

g Argueri. Probando: ut C. pro quib. cau. ser. pro præ. acc. lib. l. j. sed uidetur j. proximo §. caponi.

h Nam. Bona ratio.

i Non fuit. Ergo non iure est affect[us] supplicio. hæc ergo iniuria creditori nõ obstat. Hug.

k Creditori. Contra hæredem. sed ui detur in primo dicto hæredem teneri, cũ a fisco habeat pretium: ut C. pro quibus caus. ser. l. 2. cõtra. Sed dic quod hic a fisco non habet: ut ibi not. & j. ad legem Falcidiã. l. æris. Vel aliter lege hunc §. quia in primo casu erat sub eodem tecto, & nõ præbuit auxilium: sed post conuicit occisores. unde euitat pœnam, & cõsequitur præmium. in secundo secus: quia non conuicit. In tertio verò nõ erat sub eodem tecto: unde consequitur libertatem dato pretio domino à fisco: qđ in primo casu non datur: cum si non conuicisset, capitis pœnam esset passus: & sic nihil hic haberet hærea. & facit ad §. j. de suis & legi. l. 1. §. quod si necem. & iusta de verb. oblig. l. si seruum Stichum. & l. qui seruum. & infra eodem, lege, si seruus. & lege, domino. & infra de bon. liber. l. si necem. .

l Vtrum. Exponit proxim. §. superiorem, vel exponit l. infra eodem. l. lege. in principio. Et no. differre spontaneũ a coacto. sic j. de bonis libet. l. qui cum maior. §. si libertus. & §. fin. & j. de legat. 2. l. unum ex familia. §. 1. & C. ne tut. uel cura. uec. con. l. j.

m Vtile. Contra s. pro soc. l. actione. §. Labeo. & in authen de resti. & ea quæ par. §. ea vero. col. 4. Sol. hic speciale, vt etiam contra pactum ad libertatem perueniat. & facit s. proxi. §. si ea stipulatu.

n Supplicium. Et quæstio: ut j. eod. l. si exhæredatus. §. fin. & intellige ut dicitur s. eo. in l. j. §. in eo.

* P. Flor. clausi, pro ut etiã infra ibi à quo clusi, sed postea prius hic clusos accipere debemus.

* Sic legẽdum esse cẽset An. Aug. emẽ. lib. 1. c. 9. nõ ut antea legebatur, iudicasse uel arguisse.

* Huc spectat l. 197. quæ incipit, iudicasse. ff. de uerb. sig.

r Quid sit spontaneũ, uide Bar. in l. j. in fi. & ubi not. j. de quæst.

De his

De his quoque ... Quæritur, nunquid ... testamento ... libertate ... debeat ...

profugisse ... aperto testamento liberi ... fit ... de seruis quæ ... est. Nam est æquissimum ... vltionem non obstare indulgentiam ipsorum quo quisque plenio rem est expert⁹, eo grauiorem sceleris sui pœnam merebitur.

Hic iurisconsul ... aliam materiam. Supra expeditum est de quæstione ...

Quod ad causam testamenti pertinens ... cisus esse dicetur: id nequis sciens dolo ...

sed tantùm naturaliter clausæ. Aperire accipere ... nos, vel palàm, vel secreto: omnis enim apertura prohibita est. Si quis ignorãs occisum, aperuerit: non debet hoc edicto teneri. Et si sciens, non tamẽ dolo aperuerit, æquè non tenebitur. si fortè per imperitiam, vel rusticitatem ... edicti prætoris, vel senatusconsulti aperuit. Si quis tabulas quidem non aperuit naturaliter, linum autẽ inciderit: excusatus erit, quia dolo caret, qui ipsas tabulas non aperuerit. Si autem non tantum testamentum, sed pars eius aperta sit, dicendum est, in edictum incidisse eum qui aperuit. Parui enim refert, vtrum totum, an partem aperuerit. Si quis codicillos aperuit, testamentũ non aperuit: in edictum incidit. Nam & codicilli ad causam testamenti pertinent. Item siue iure valeat id, quod apertum est, siue non valeat: attamẽ edicto locus est. Eadẽ seruantur & de ijs, quæ ad causam substitutionis pertinent, si pupillus, pupillaue occisus, occisaue esse dicetur. Si alius aperuit, alius recitauit, alius descripsit:

Non tantum. ... Non solum si occisus fecit testamentum sed etiam si ab intestato decessit, nõ debet hæres eius adire hæreditatem, vel bon. poss. petere, ante quam quæstio de familia occisi habeatur ...

Delinquens in parte, in totum tenetur.

Cõcor. tex. in ca. olim. extra. de rescrip. & in c. cũ olim. per glo. de offi. deleg.

cisi? Certe transmittit ad suos hæredes vtiles hæreditarias actiones. Item quid si occisus in testamento suo instituit hæredes Titium & Seium sub conditione, si à die mortis suæ vsque ad mensem darent centum Caio: & hæredes non paruerint conditioni ex eo, quia non debebant tabulæ aperiri ante quæstionem de familia habitam? succurritur eis certe, vt adhuc adimplere possint. si autem aliud impedimentum concurrat cum prædicto impedimento vt tabulæ non aperiantur occisi, vel hæreditas non adeatur, puta si fuerit prægnans vxor occisi, vel esse putabatur (quo quidem etiam casu instituti adire non poterant) certè nihil prodest dictis hæredibus impedimentum quæstionis seruorum: & ita non transmittent ad suos hæredes hæreditatem occisi non aditam. Vini.

omnes in edictum incident, qui singula eorum fecerunt. Non tantum ex testamento, sed etiam ab intestato hæreditas ad hoc edictum pertinet: vt ne quis adeat, bonorumue possessionem petat antè quàm quæstio de familia habeatur: ne hæres propter compendium suum familiæ facinus occultaret.

Si hæreditas metu pœnæ huius edicti non adeatur: si interim hæres decedat, transmittitur: secus si propter aliud impediretur adire. hoc dicit cum versi. sequen. Bar.

Eleganter Scæuola ait, vt quis ad hæredem suũ vtiles actiones trãsmittat, si forte ante aditionem decessit: exploratum esse debere idcirco eum non adisse, quod senatusconsulto, edictoque terrebatur. Si conditioni intra diem ex die mortis præstitutum parere iussi, ignorantia non paruerunt: idcirco ignoratum est, quia metu senatusconsulti aperiri tabulæ non potuerunt: succurritur eis ad implendam conditionem.

Edictum. Quod est supra, §. quod ad causam. & adde quod ibi not.

Suum. Quemcunque etiam extraneum.

Actiones. Pro hæreditate vtiles, & pro hæreditarijs iurib.

Ante aditionem. Non factam ideo, quia per senatusconsultum impediatur. hoc autem constare debet: vt statim subijcit. Azo. & sũt similia vt hæreditas non adita trãsmittatur: vt not. supra de acquir. hæredi. l. vẽtre. Sed regulariter contra: vt C. de caduc. tollen. §. in nouissimo.

Edictoque. Vt j. proxi. § probatur.

Si conditioni intra diem. Puta centesimum.

Iussi. Hæredes.

Succurritur. Ad hoc C. de anna. except. l. j. §. fin. & j. de condit. & demon. l. in testamento.

Implendam. Etiam post diem.

Si & aliud. Senatusconsultũ. quod est supra, §. quod ad causam.

Non potuerit. Vt s. de acquir. hær. l. cum quidam. §. quod dicitur. & l. ventre. & j. l. proxim. & contra. s. de dam. infe. l. fluminum. §. idem ait si damni. & s. depo. l. j. §. merito. Item no. magis inspici quod obest, quam quod prodest: quia & sine hoc impedimento adire nõ potuisset: vt arg. s. man. l. ante, § 1. & j. de lega. præstan. l. 1. §. fi. Sed arg. contra. s. de iur. fisc. l. 3. §. si quis palam. & s. de sena. emancipatum. §. fin. Accur.

Ad §. si quis palam. respondé secundũ Bar. quod quandoque causa, quæ prodest, est vt potentior & ita quod obfuscat, & perimit illam quæ nocet: & tunc inspicimus quod prodest. vt in d. §. ibi enim quis reliquit clam, & palam: & eo ipso quod relinquitur palam, tollitur clandestina: ideo illa inspicitur: hic vero causa quæ nocet, est potentior. nam potest dici, quod propter metũ edicti omisit aditionem: qui si adire vellet, non posset alio impedimento subsistente. sicut tãgitur in gl. i l. si vir. j. pro donat. ad l. emancipatum. §. fi. dic quod ibi erant duæ causæ, quarum nulla nocet, sed vna prodest, alia nõ: ideo inspicitur id quod prodest secundum eum. Bar.

Sed si aliud impedimentum sit de non adeunda hæreditate, quam aperiendarum tabularum, & senatusconsulti: nihil prodesse impedimentum senatusconsulti, si & aliud fuit: veluti si prægnans vxor occisi fuit, uel etiã putabatur, & propterea adire hæreditatem institutus non potuerit.

P. Fl. si & aliud.

IIII.

Qvi posthumos hæredes istituerat non natis posthumis vxorem secundo loco scripsit hæredẽ. cùm à familia diceretur necatus, vxor diem suum obierat. hæredes mulieris actiones ex constitutione sibi dari postulabãt. Eos ita demum audiẽdos esse respondi: si mulier, quã in vtero nihil gesta re cõstabat, propter senatuscõsultum hæreditatem adire noluit. alioqn prægnante ea defuncta, nullam iniuriæ querelam interuenisse.

Pœna, quæ imponitur extraneo adeunti, imponitur necessario si immiscenti. Bar.

Qui posthumos. Aliquis occisus instituerat sibi hæredes posthumos quos habere sperabat ex vxore sua: & ita dixerat postea si posthumi mihi non nascentur, vxor mea sit mihi hæres, & postea vxor sua quę nihil gestabat in vẽtre decessit ante aditam hæreditatem à se ex substitutione viri occisi: & ideo adire noluerat: quia non erat adhuc habita quæstio de familia. nunquid vtiles actiones hæreditariæ dabuntur hæredibus vxoris? Et dicitur quod sic. si autem ipsa vxor erat prægnans ex occiso tempore mortis suæ vxoris, & ita propter hoc etiam non poterat adire ex dicta substitutione, & sic habebat duo impedimenta ad adeundum. s. illud senatusconf. & quia prægnans erat certe non poterũt dicere hæredes vxoris iniuriam mulieri factam per senatusconf. & sic hæreditas prædicti occisi ad eos hæredes vxoris non perueniet. Viuianus.

In stituerat. Primo loco.

Secundo loco. i. substituit, si hæredes non essent.

Actiones. Hæreditarias.

Ex constitutione. Senatusconsulti huius.

Constabat. In rerum natura. nõ apud homines, vel dic apud homines, quo ad opinionem communem: vt no. s. de acqui. hær. l. cum quidam. §. quod dicitur.

Alioquin. Id est, si aliud fuit impedimentum quam senatusconsultum, puta quia prægnans erat: nihil habebit hæres eius

Prægnante. Ideoque adire non potuit: vt supra l. proxima. §. fin.

Interuenisse. Si hæreditas eius non præstetur hæredibus t

dibus: vt ī. l. proxi. §. fina. hoc est dicere, nihil habebit hæres mulieris: quia hæreditatem non aditam ad hæredem mulier non trāsmittit: vt C. de iur. delib. l. quoniam: & facit ī. l. proxi. §. quod ad cautam

Secundo dicit, quod quamuis alias serui in caput domini non torqueantur, tamen bene torquentur in caput hæredis: qui est eorum dominus, siue sit hæres extraneus, siue ex suis: ad sciendum verum ipse hæres occidit dominum, vel non. Tertio dicit: pone quod duo

[a] Necessarios. Scias quod non solum voluntarij hæredes occisi continentur in senatusconsulto. s. vt non adeant ante quæstionem habitam, sed etiam necessarij. & non solū non possunt adire hæred. ante quæstionem habitam, sed etiam non possunt petere aliquam bo. poss. Si autem faciāt contra, debēt publicari bona. sed non alias publicantur, nisi constet etiā esse occisum patremfami. & hæredē eius adijsse hære. ante quæstionem de familia habitam. & ante sumptum supplicium. Sed quid si dominus est occisus propter malam curam medici, vel insidias medici, nū quid potest adiri hæreditas ante q̄stionem habitā? Et dicitur quod sic. defensio tamē dictæ mortis incumbit dicto hæredi. Viuianus.

[b] Comprehendi. [illegible] auferatur eis hæreditas.

Omnes bonorū possessiones. Quæ sunt [illegible]. ordinariæ: & septima extraordinaria: vt Instit. de bono possess. Et not. suum non fieri hæredem ipso iure, nisi nomine: vt no. ī. de acq. hær. l. necessarijs: & facit ī. l. proxi in fi. & ī. §. 1. & l. in cognitione & C. eodem. l. 3. Sed contra supra eodem lege prima, §. quid ergo si dominus. Solut. ibi ab extraneo.

[illegible] V.

Necessarios hæredes puro edicto comprehendi,[a] si se misceāt hæreditati: nec bonorum possessionem peti prætor permittit: & ego puto ad omnes bonorū possessiones hoc edictum pertinere.

Non aliàs publicantur bona, nisi adita contra edictum sit secuta. Bar.

Non alias bona publicantur, quam si constabit esse occisum patremfamilias, & hæredē ante quæstionem de familia habitam, suppliciumq; sumptum, adijsse hæreditatem.

In occiso clàm, non habet locum hoc edictum. Bar.

Vbi quis incuria necatus est, vel medici insidijs: adiri quidem hæreditas potest:[c] sed hæredi suo defensio mortis incumbit.

[illegible] lvi. ad ed[illegible] VI.

Et si certus sit percussor: tamen habenda est quæstio, vt cæ dis mandator inueniatur: vtique autem ipse maximè quæstioni dabitur: quamuis & cæteri puniantur. Quamuis aliàs i caput domini serui nō torquentur: rectè tamen fiet quæstio, etiam si hæredem accuset, siue extraneus hæres, siue ex suis sit.

Serui possunt torqueri pro non cōparente, sicut pro mortuo. Bar.

Si vnus ex dominis nō compareat: quærendum est, de casu eius per seruos, quos communes habuerunt. Magis enim de salute, aut vltione domini non comparentis, quam in caput præsentis torquebuntur. Si appetitus sit, nec occisus dominus: nihil senatusconsulto cauetur. ipse enim in familiam suam potest aĩmaduertere.

[illegible] VII.

Et in libertos extraordinarium auxilium habebit.

[illegible] VIII.

habebant seruos cōmunes: vnus de dominis prædictis nō comparet: certe serui cōmunes debent torqueri ad sciendū de casu dicti domini non comparētis. Quarto dicit: Pone quod serui appetierunt occidere dominum eorum: non tamen occiderūt: certè nō habet locum Syllanianum: sed ipse dominus potest eos castigare: etiam manumissos in seruitutem reuocare petere. hoc dicit cum l. seq. Viuia.

Quæstio. Torquetur percussor vt indicet mandatorē: vt & ī. eod. l. prius. & arg. ī. de iur. fisc. l. 2. §. diuus. Sed arg. contra C. de accu. l. fio. sed hic est principalis criminosus. Item facit C. de accusa. l. non ideo minus. & C. eod. l. minoribus.

Ipse. Percussor. Cæteri. Scilicet mandatores.

In caput domini. s. regulariter: sed hoc fallit hic, & in alijs: vt C. de quæstio. l. j.

Hæredem accuset. Aliquis, q̄ occiderit defunctum ille hæres: ad quod C. eo l. sororem. est enim ibi publica accusatio: vt ī. d̄ pub. iu. l. j. Vel dic, q̄ aliquis accusat occisorem aliquem de familia: qui videtur accusare hæredē, qui adiuit ante mortem vltam: nam finita accusatione illa coram præside, auferentur bona hęredi per procuratorem Cęsaris: vt C. vbi cau. fisc. l. j. & in vtroque casu serui torquentur. & contra hęredem vel directò, vel per obliquum torqueri videntur. Vel dicas adiungi hunc casum cum pręcedenti: quia percussor nominat hęredem mandatorem: per quod videtur eum accusare, vel inculpare.

P. Fl. Et si percussor certus.

[d] Adijsse. Vt C. eod. l. si ea. hoc autem fit primo i accusatis, & coniunctis occidentibus, vel humicidis: vt C. vbi causæ fisc. l. j. non ergo punitur si putans mortuum adijt, cum sit viuus. ī. de suis. l. inter. § pen.

Simile est in impetrāte beneficium viuentis: vt not. & cō. text. in clem. 2. & ibi glo. de offic. iudi. & melius i cle. si de bñ ficio. de pbeo.

[e] Incuria. Alterius quam hęredis: alias per hoc ipsum fieret indignus: vt ī. de his quib. vt indi. l. indignum.

Potest. Vt ī. l. j. §. quid ergo si dominos. & C. eod. l. cum fratrem.

Defensio mortis. Id est, vindicatio: & facit C. eo. l. j.

Et si certus. [illegible] Mortuo domino certū est apud iudicem, quod Stichus seruus suus occidit eū: certè adhuc debet torqueri Stichus, vt inueniatur mandator cædis: & ipse Stichus solus dabitur quæstioni: cæteri autem sui conserui tantum puniuntur ex eo, q̄ non tulerunt domino auxilium: non aūt torquentur.

Magis. Sic ī proxi. §. Acc.

[h] Si appetitus sit. Id est, inuasus à seruis. Accur.

Animaduertere. Occidendo de eis vt de bestijs, cum causa sit iusta: vt ī. de leg. 1. l. quid ergo. §. si hęres & ī. de verbor. oblig. l. qui seruum. & not. ī. de [illegible] qui sui vel alie. iur. sunt l. j. Acc.

[i] Et in libertos. Qui patronum suum appetierūt: vt ī. proxi. §. Et quod sit hoc extraordinarium, ille vt C. de lib. & eo. lib. l. 2.

Senatusc.

Enatusconsul. [illegible] occideretur, [illegible] non [illegible] eu posset: & [illegible] debe[illegible] res occi[illegible] vendidit eum [illegible] postea [illegible] supplicium est sumptū: certe tenetur his reddere emptori dicta c.

Senatusconsulto Pisoniano cauetur, vt si pœnæ obnoxius seruus uenisset, quandocunque animaduersum in cū esset, vt venditor pretiū præstaret: ne emptori iniuriā fecisse uideretur senatusconsultum.

Ex quibus causis ex testamenti au fertur hæreditas: et eisdem casis castrense peculium confiscatur. Rart.

Si filiusfamilias, qui in castrensi peculio testatus est, occisus sit: omnimodò id defendendum est, vt ex quibus casibus ad fiscū patrisfamilias bona perueniunt, ijs casibus & huius peculiu potius, quam ad hæredes, qui [illegible] urrunt in adeūdo, & [illegible], vltiue non sunt.

Ad [illegible] transferuntur bona cū onere [illegible] Lar.

IX.

Vm fisco [illegible] uca bona d[illegible] adiicūtur propter inu[illegible] mortem, in eum legatorum actio datur & libertates ratæ sunt, eorum scilicet q senatusconsulto excipiuntur.

X.

I exhæredatus filius antè quàm adiretur patris hæreditas, occisus sit: ex euentu inspicietur, ut si adita fuerit hæreditas: quasi alieni fuisse uideantur. Si verò irritum testamentum factum sit: quia ipsius essent, si viueret, omnia perinde aguntur, ac si domi nus esset. Sub diuo Traiano constitutum est de ijs libertis, quos viuus manumiserat, quæstionem haberi.

XI.

Demq; erit & de ijs qui ius annulorū petierant.

XII.

I seruus à testatore occiso legatus sit, & prætor pro præmio statuerit liberum eum esse dicendum est, non

Sic in l. Fl. Haloā. tamen legit, Syllaniano. hoc vero [illegible] est Nerone. A. 11. & Pisone cos. [illegible] lib. 13. & 14.

P. Fl. Senatus.

St[illegible] Titius [illegible] testamentum de castrensi pecul. & [illegible] Cannm, & Seium & postea [illegible] & [illegible] des [illegible] uet [illegible] hæreditatem eius antequam [illegible] haberi quæ[illegible] & suppli[illegible] occi[illegible], uel antequā viceret mortem occi[illegible] hæreditas debet pertinere ad fiscum & fiscus tenetur præstare legata relicta ab occiso: & libertates eorum seruorū occisi, qui excipiuntur senatuscon. vt nō puniani, puta quia nō potuerunt [illegible] domin[illegible] h. d. cum l. seq. [illegible].

Pœnæ Capitis. Obnoxius. Qui a sub eodē tecto constitutus dom[illegible] [illegible] & §. hoc [illegible] per hære[illegible] alium ven[illegible] ber dici hoc: vt. de ædil edic. l. cum autem. §. excipitur. & l. quis [illegible] §. antepe. ali[illegible] co ablato emp[illegible] per pœnæ im po[illegible] nem venditor reddit pretium: vt [illegible] Præstaret. Id est, red[illegible]

dictus T[illegible] & postea Seius [illegible] filius fuit occisus, antequam Caius adiret. n[illegible] debent torqueri pro morte d[illegible] vtrū dictu Cai[illegible] dixerit [illegible] postea h[illegible] an non primo calu uidentur seru prædicti fuisse [illegible] hæredis Caii, & sic nec quæstio de his ha[illegible] nec [illegible] secundo calu [illegible] h squæstio & supplicium [illegible] nus eorū [illegible] illius tēpore quo fuit occi[illegible] essent, si viueret.

Sub diuo. Titius manumisit seruos suos, & postea fuit occisus eis præsentibus. certe poterūt torqueri. & idem si accepissent [illegible] liberti ius annulorum aureorum [illegible] in l. si seruus. pone quod d[illegible] Titius legauit quosdam suos seruos Seio & postea ipsi facti [illegible] liberi, ideo quia detexerunt mortem ei[illegible] Titij, nunquid propter legatum [illegible] dici libertas? Et dicitur quod non. Itē in l. in communione, dicit, pone quod hæredes dicti [illegible] fuerunt testamentum ei[illegible] antequam [illegible] haberi quæstionem, & [illegible] eiusde familia & sic possunt de hoc accusari [illegible] annulum aureum ut ff. eod. l. lege. §. fin. certe post quinquēnium non poterunt accusari, si sunt extranei hæredes, si autem sint de suis, poterunt perpetuo accusari & hoc dicit eum tribus ll. sequen. Viuis.

Sen[illegible] m. Scilicet Sylla. nec enim à lege debe[illegible] iniuria. sic C. v[illegible] l. ment[illegible].

Patrisfamil. Alicuius occisi à fam[illegible] est si hæres adiuit hæreditatem [illegible] quæstio fami lia. [illegible] eod. l. 3. §. [illegible] nec [illegible] §. 1.

Potius. Scilicet a[illegible].

In adeundo. Ante habe[illegible] quæstionem familiæ & su[illegible] sumpto.

[illegible] non sunt. Des[illegible].

Vm[illegible]. Ex [illegible] sub eodem te cto [illegible] impub[illegible] §. [illegible] §. [illegible] & ff. de [illegible] ad Treb. [illegible] & de fideico. [illegible] ex causa. & l. [illegible] ona.

I exhæ[illegible] filium suum Seium, & substitu[illegible] Cai[illegible].

Infi[illegible] cietur. Torqueant serui pl[illegible] pro filio: an non.

Al[illegible] Se. ui & sic non torquendi, nec supplicium [illegible].

Si dominus. Scilicet filius. & dic seruorum eum fuit occ[illegible] & sic torquentur: ut ff. eod. l. j. §. domini ap[illegible] actione etiam [illegible] & facit ad hoc quod iret [illegible] ff. de acquiren. hær. l. heres quādoq. & ff. de leb. dub. l. quæ dam. & ff de [illegible] ex re. §. fin. & de reg. iur. l. omnes. & [illegible]

Quos. Simplex relatio. sic ff. de Iniur. l. dominium.

Haberi. Maiorem [illegible] & c. ut Fl. [illegible] §. de his.

Demq. Quo ad hoc [illegible] alia non [illegible] nous. [illegible] C. de iu. aur. anul. [illegible]

Annulorum. S[illegible] aureorum [illegible]

I seruus. Occiso. Opposito in obiectū homo m[illegible]

[illegible] iudicatur C. pro qua[illegible]

Non

Quia se [illegible] torq[illegible] debent. cō cor. l. I l[illegible] seru[illegible] C. de [illegible] qui. ut indi. eā c[illegible].

Cōcor. tex. in ele. j. & ibi Car. in s. no. ut lite pen. & in capit. cum quidā. de iuretur.

impediri libertatem.[a]

Accusatio facta contra occisores habet effectum confiscationis bonorum contra hæredes extraneos intra quinquennium: contra eos qui de morte defuncti possent de parricidio teneri semper. Bar.

Venuleius Saturninus libro ij. de publicis iudicijs. XIII.

IN cognitione[b] aperti aduersus senatusconsultũ testamenti eius, qui a familia sua occisus dicatur: quinquennij tempus constitutum est senatusconsulto, Tauro, & Lepido consulibus: quod tamen ad extraneos[c] pertinet. nanque eos,[d] qui parricidij pœna teneri possunt:[e] semper accusare[f] permittitur eodẽ senatusconsulto.

Impubes qui non iuuat dominum, non tenetur senatusconsulto, nisi in eo tria concurrant, quæ exprimit hæc lex. Bar.

Martianus li. ij. de pub. iudicijs. XIIII.

EXcipiuntur[g] senatusconsulto Syllaniano impuberes serui. Trebius autem Germanus legatus etiam de impubere sumi iussit supplicium: & tamen non sine ratione. nam is puer nec multũ à pubertate[a] aberat: & ad pedes domini cubuerat, cùm occideretur, nec postea cędẽ eius ꝓdiderat: vt enim opem ferre eum non potuisse constabat, ita silentium præstitisse etiam postea certum erat:[h] & ijs duntaxat impuberibus senatusconsulto parci credebat, qui tantum sub eodem[i] tecto fuissent. Qui verò ministri, vel participes[k] cædis fuissent, & eius ætatis (quanquam nondum puberis) ut rei intellectum capere possent: ijs non magis in cęde domini, quàm in nulla alia causa[l] parci oportere.

Fiscus succedit in locum hæredis indigni, & præfertur substituto etiam necessario: & necem vindicanti. Bar.

Martianus lib. singul. de delatoribus. XV.

SI sequens gradus[m] vltus[n] fuerit necem

---

[a] Non impediri libertatem. Propter legatum: sed an hęres dabit ęstimationem legatario? quod uidetur: ut s. l. 9. §. si ex stipulatu. & l. senatus & j. eo. l. domino.

[b] IN cognitione. Dixit H. quod ob solam aperturã sine aditione non perditur hæreditas, & secundũ eũ subaudi hic aperti, & hereditatis aditę: sic & subauditur C eod. l. si ea. non autem quod actio in factum in e. aut. quinquennio tollatur: quæ pœna ob solam aperturã imponitur: ut j. eo. ti. l lege. § si. Alij ut Io. & Azo dicunt, quod etiam hæreditas perditur ob solã aperturã, per l. C. eodem l. si ea. & j. eo. l. si. sed quocunque modo intelligas, q accusatio fit de hærede? Quidam dicunt eum accusandum de his & puniri in confiscatione bonorum: sed non videtur. nam nõ punitur, nisi pecuniariter propter aperturam, uel propter aditionem. s. amissione hæreditatis: sed dico quod occisores debent primo accusari: quo ipso & hęredes bona amissuri videntur accusari: quibus cõuictis hæc bona fisco deferũtur: vt C. vbi cau. fis. l. j. & sic intelligitur s. eod. l. necessarios. §. nõ alias, intra quinquennium. ergo debet hoc expe iri, ut hic: non dico quod accusatio de homicidio quinquẽnio tollatur cõtra homicidas: vt l. querela. C. de fal. sed effectus confiscandorũ bonorũ contra hæredem tollitur quinquennio: ad quod j. de diuer. præsc. in oĩbus. Dic ergo in cognitione. i. accusatione cõtra homicidas quinquenniũ est cõstitutum. s. quo ad effectum cõfiscandorum bonorũ. Vel dic[1] in cognitione i. in delatione, quę fit fisco de bonis, iã punitis homicidis. & hoc si est extraneus hęres: sed ꝓximus plus tenetur. s. quandocunq; homicidæ cõuenjãtur usque ad 20. an. arg. j. de parri. l. si. Poterũt bona postea à fisco peti. uel intra quadrienniũ etiam à die denuntiationis, uel alias an. 20. à die quo cœpit fiscus petere posse: ut j. de iure fisci. l. 1. §. pen. & C. de quadrien. præscrip. l. 1.

[1] Prima est uerior, secundum Bal. hic.

[c] Extraneos. Hęredes.

[d] Eos. Scilicet hæredes. Accur.

[e] Teneri possunt. s. si committerent id delictum: non dico quod hic commiserint aperiendo, uel adeundo: & sunt istæ personæ j. de parri. l. 1. 2. 3. & 4.

[f] Accusare. Per obliquũ: uel dic. i. deferre ꝑ directum huic l. est contra j. e. l. Cai⁹. Sol. ibi. itẽ C. de fal. l. querela. Sol. hic speciale. imò & hic durat 20. an. accusatio de homicidio: sed nũ quo ad effectũ confiscandorum bonorum. ut dixi.

[g] EXcipiuntur. CASVS. Dictum est s. eo. l. 1. §. potuisset. & in prin. quod serui qui non tulerũt auxiliũ dño, torquentur: & supplicium de eis sumitur: certè istud fallit in seruis impuberibus, qui fuerunt sub eodem tecto cum domino cum occideretur, uel etiam alibi, & non fuerunt ministri, uel participes cædis: si autem fuissent ministri, uel participes, non parcitur eis in cæde domini, nam & in nullo alio delicto eis deberet parci. Item non parcitur eis, si erant proximi pubertati eo tempore quo dominus fuit occisus, & si erant ad pedes domini cũ occideretur. & postea facti puberes non prodiderũt necem. Viu.

[a] P. Fl. à pubertate.

[g] Excipiuntur. Vt s. eo. tit. l. 1. §. impuberis. & §. impuberi. & l. cum filio. in fi.

[h] Certum erat. Ad hoc de silentio facit C. de incest. nup. l. 2. in fin. & l. 4. in fin. Et not. tria contra hunc: quorum si quod deficit, non habet locum quod hic dicitur. illa tria sunt hæc, quod prope pubertatẽ, quod ad pedes domini, & quod tacuit.

[i] Sub eodẽ. Quasi dicat non autem interuenerunt prædicta.

[k] Participes. Vt in nostro casu, ubi uidetur fuisse particeps propter tria.

[l] Alia causa. Nam alias tenentur impuberes ex delictis:[2] ut Inst. de obl. quæ ex deli. §. pe. nisi quatenus miseratio ætatis &c. s. de mino. l. auxiliũ. §. si. & nisi in crimine adulterij: ut j. de adulte. l. si minor.

[2] Dic hoc esse verũ in omittẽdo: & ita debere intelligi hãc l. s'm doc. hic: quod tñ dictum limitatois ꝑ tex. in ca. 1. & quod ibi no. extra, de delic. pue. s. vt nõ procedat in d'licto carnis, quod in eo nõ prę sumitur.

SI sequens. CASVS. Titius instituit sibi Seiũ, & substituit ei Caium: & postea fuit occisus: & postea Seius adiuit hæreditatẽ anteq̃ necẽ defuncti uindicaret: & Caius postea uindicauit necẽ. nunquid trãsfertur ad Caiũ substitutũ hęreditas instituto delata? Et dicit q nõ. pœna em̃ instituti nõ debet eẽ ꝓmiũ substituti: imo dictã hęreditatem habebit fiscus. Sed quid si dicti Seius, & Caius fuerũt ambo instituti, & fuit datũ Seio pręlegatũ? certè nũ solũ pars hæreditatis aufertur Seio, & datur fisco, sed etiã pręlegatũ, eo quod non uindicauit mortem Titij testatoris ante aditam hæreditatem à se. sed & si uiueret ab intestato ad hęreditatem. aufertur ei: idemque & si quasi patronus occisi ueniat ad hęreditatem: quãuis ille qui uenit intestato, & ille qui uenit quasi patronus admittantur suo iure. Viui.

[m] Si sequens gradus. Substitutus.

[n] Vltus. Accusando occisores.

testatoris, an prior a hæreditas ad illum transferatur? Et ait Papinianus non esse hoc. Nam pœna illius, huius præmiũ esse non debet.

Ab indigno aufertur hæreditas, & legatum, & quicquid quocunq; iure de bonis testatoris mortis causa caperetur. Bar.

Cùm ex parte hæredi instituto legatum quoque erat, & in vlciscenda morte cessauerat: diui Seuerus, & Antoninus rescripserunt, tam hæreditatis portionẽ, quàm legatum ei auferendum. Hæredibus autem, qui in vlciscenda morte defuncti cessauerant, tam testamẽto, quàm ab intestato auferuntur bona forte & si quasi patronus uenit, e quamuis hic suo iure admittatur. f

Etiam seruus communis pro præmio libertatem consequitur. Bartol.

Martellus libro xij. digestorum. XVI.

DOmino à familia occiso, seruus communis necem eius dete-

a Prior. Id est primo delata instituto.

b Non esse hoc. Scilicet dicendum. & est hoc expeditum, cũ institutus primo adiuit, quã uindicaret: quod potest aliquando, ut s. eo. l. 1. §. quid ergo si dominus. Quid ergo si nullo modo adiuit, uel adierat cum non debuerat. Respond. quidam non idem: sed lo. idem. Argu. contra in Auth. de hæred. & fal. §. si vero institutio & substitutio. coll. 1. & j. ad Tertyl. l. 2. §. fi.

c Illius. Instituti q non vindicauit necem defuncti. & facit ad hoc s. quod met. cau. l. si eũ exceptione. § Pædius. in fi. §. Itẽ facit ad l. C. eod. l. si sororẽ. Accur.

d Legatũ. j. ad Trebel. l. ita. §. qui suspectam.

e Venit. Id est venire uult.

f Admittatẽ. Alias non: vt hic, & j. de iur. patro. l. pe. t. respon. sed arg. contra s. de inoff. test. l. Papinianus. §. si quis impubes. & l. pe. §. fi. & in Auth. de hære. & fal. §. si quis ãt non implens. colla. 1. item facit supra proximo §.

ADDITIO. Dic quod ibi est in culpa, hic in dolo: vt l. propter veneni. §. neptis. j. e. vel istud delictũ est maius illo. Vel aliter: ibi delictum committitur solum contra testamentum: & ideo peritur solum quicquid ea testamento capitur nõ aliunde. hic delictum committitur circa uindicandam mortem: & ideo perditur quicquid causa mortis capitur, secundum Barto.

DOmino. [illegible] Dominus fuit à familia occisus: & seruus, quem habebat communem cum Titio, detexit necem. certè erit liber. hęres autem occisi debet dare Titio partem pretij Titio contingentem. Viu.

g Socium consequi. Sed à quo? Respon. de bonis defuncti: quæ si non sufficiunt, de publico. arg. j. eo. l. lege Corncl. in princ. non autem à fisco prima facie: ut no. s eod. l. 3. §. si ex stipulatu. & C. pro quib. cau. ser. lib. pro. præ. ac. l. 1. & 2. & de ser. commu. ma. l. 1.

PRius. [illegible] Dicitur hic, quod si dominus est occisus, quod familia prius de se debet torqueri: & si confiteantur serui, quod occiderunt dominũ, tunc debent interrogari, quo mandante occiderunt. Viuianus.

h Prius de se. Id est, an quis de familia fecerit: & sic uidetur non esse necesse ut precedant indicia. regulariter secus: ut j. de quæstio. l. 1. in princ.

xit fauore libertatis: liber quidem fieri debet: pretij autem partem sibi cõtingentem socium consequi g oportet.

[illegible] XVII.

PRius de se h familia torquenda est: & si cõfiteatur: tunc interrogetur, quo mandante i flagitium admissum sit.

Idem libro ix. regularum. XVIII.

EX inofficioso testamẽto queri idẽ, k & mortem vindicare defuncti non prohibetur. l Idq; Paulus respondit.

In familia, quæ non iuuit dominum erit vindicta, & supplicium. Bar.

Idẽ li. viij. Pan[illegible] XIX.

CVm dominus. m occiditur, auxilium ei familia ferre debet, & armis, & manu, & clamoribus, & obiectu corporis. Quod si cum posset non tulerit: meritò de ea supplicium sumitur.

Papin li. ij. respon. XX.

HAeres, qui veneni causam perse-

i Quo mandante. Non autem debet interrogari mandauit ne Titius: an Seius: ut j. de quæstio. l. 1. §. qui quæstionẽ. & facit s. eo. l. & si certus sit percussor. & j. de iure fisci. l. 2. §. diuus. Sed arg. cõtra s. de eden. l. 1. §. rationem. sed nil facit ut ibi patet. alias est in litera, quo Ianno flagitiũ &c. & tunc est arg. quod testis est interrogandus de die. sic in Auth. de testi. co. 7. §. & licet. ibi, antetiam causam testimonij &c. Accur.

EX inofficioso. CASVS Dicitur quod quamuis hæres non possit adire hæreditatem occisi ante mortẽ occisi vindicatam: vt supra eod. l sena tus. §. 1. tamen si filius occisi ab eo exhæredatus sit, bene potest idem filius queri de inofficioso testamento, & postea mortem vindicare. Viu.

k Idem. Filius exhæredatus.

l Non prohibetur. Imo tenetur vt successor ab intestato: vt s. eo. l. si sequẽs. §. fin.

m CVm dominus. Facit s. eo. l. 1. §. eodemq;. & §. pe. & j. de iiur. l. sed si vnius. §. si iussu. in fi. Acc.

HAeres qui. [illegible] Dñs fuit clam ab extraneo veneno interemptus: hęres ãt deliberabat, vtrum adiret hæreditatem eius, vel nõ: & psequebatur accusationẽ quam & fecerat de dicto extraneo: certè bñ pt interim ordinare res hereditarias urgentes: ut tamen salua sint illi indicia, quibus probet ueneno interemptum testatorem: & siue pendeat dicta quæstio ueneni, siue non, dum incepta sit: potest hæres petere bonorum possessionem in bonis occisi: secus autem est, cum dominus dicitur necatus à familia: quia tunc non põt peti bon. pos. ab hærede ante quæstionem de familia habitam, & supplicium sumptũ: & redditur ratio in litera, quãuis non bona, scilicet, quia si posset peti bonorum possessio, uel adiri hæreditas ante quæstionem, & supplicium seruorum: iam essent liberi serui, quibus libertatem in testamento dedit occisus: & sic torqueri nõ possent: bonum est ergo negligi libertatem eorum, donec de eis quæstio habeatur: dicitur autem negligi, dum non permittitur aditio hæreditatis ante quęstionem. Sed (sicut dixi) dicta ratio non est bona: quãuis principale dictum sit bonum. nam etiã manumissi torquentur: ut s. eod. l. si exhæredatus. § fin. Neptis quæ. Seius instituit sibi hæredem Titiam, & ab ea Titia reliquit fideicommis. Caiæ nepti dictæ Titiæ: & postea decessit

* Cõcor. tex. in ca. abbate sane. de re iudi. lib. 6. in ca. 2. & ibi notat Pa. cattà, de fi. inst.

* In P. F. incipit, Et de inofficioso.

quitur, res hæreditarias urgentes [a] ordinare, saluis probationum indicijs, [b] non prohibetur.

Mors clandestina ab extraneo facta aditionem non impedit: secus si à familia facta dicatur. Bartolus.

Idem lib. vi. resp. XXI.

PRopter ueneni [c] quæstionem tempus petendę possessionis [d] non profertur: [e] cũ eo quoque suspenso crimine [f] rectè petatur. [g] Aliud senatui placuit, cum à familia dominus necatus dicitur: seruorũ, uidelicet causa: [h] quorũ libertatem quæstionis habendę gratia negligi [i] necesse esset.

Ei cui aufertur hæreditas, ut indigno propter dolum, non restituuntur actiones confusæ: secus si propter culpam. Bar.

Neptis, quæ possessionem auiæ petierat, mortem eius (interfectã sciens) non defenderat, [m] Fideicommissum quod auia ex alio testamento nepti debuit, in restituendis fisco bonis non esse deducẽdum placuit. dolus [n] enim hæredis punitus est. Si autem negligentia mulier emolumentum [o] bonorum amiserit: fideicommissum esse retinendum integrato [p] iure debiti, rationis est.

In dubio non dicuntur hæredes indigni, si non prouocauerunt. Bart.

Præsidis iniquitate [q] reis [r] illatæ [s] cædis absolutis: hęredibus, qui non defunctoriè [t] debitum officium impleuerant, quamuis nõ prouocassent, [u] hæreditatem auferre non oportere visum est.

Causa ciuilis bonorum contra hæredes occisoribus condemnatis non finitur decennio, nec morte hæredis. Bar.

Paulus libro xvj. responsorum. XXII.

decessit dictus Seius: postea eadem Titia instituit sibi hęredem dictam Seiam neptem: & postea fuit occisa ab aliquo dicta Titia: & dicta sua neptis, antequã uindicaret mortem eius, petiit & habuit bonorum possessionem in bonis dictæ Titię suę auiæ: & ita debet restituere bona Titię fisco: ut sup. eod. l. ne cessarios. §. 2. nũqd in dicta restitutione fisco facienda debet Caia neptis deducere fideicommissum, qđ ei debebat auia ex testamento dicti Seij? Et dicitur quod non, & hoc si dimisit neptis vindictam per dolum: si autem dimisit vindictam per negligentiam, puta quia non studuit inuenire interfectorẽ cum posset: tũc quãuis amittat emolumentum bonorum auiæ, eo quod debet restituere fisco: tamen retinet dictũ fideicommissum: & cum per aditionem hęreditatis auiæ extinctum fuerit debitum dicti fideicommissi, rationis est hoc casu ut redintegretur eidem nepti ius debiti ipsius fideicommissi. Præsidis. Cum Titius esset occisus à quibusdam, ego hæres eius accusaui eos coram pręside, antequam adirem hæreditatem, sicut debeo ut sup. prox. §. & præses postea absoluit eos per iniquitatem suam: ego autem hæres non appellaui à sententia præsidis, cum possem. nunquid aufertur mihi hęreditas à fisco? Et dicitur quod non. Viuia.

[a] Vrgentes. Sed cur non omnes cum adiuit? potuit enim, cum nõ à familia dicitur uenenatus: ut s. eo. l. 1. §. quid ergo. & C. eo. l. cum. fratrem. Resp. hic non adiuit, sed deliberabat: persequebatur tamẽ causam ueneni: unde urgentes tantum distrahit: nec tamen per hoc adit. sic s. de iure deliberã. l. Aristo. § 1. Vel dic, quod a familia dicit necatus: ut j. l. proxi. & est sic s. de peut. hęred. l. diuus. & l. si bonę fidei poss. hęre. & s. de admi nist. tutor. l. tutor qui repertorium. §. 1.

[b] Saluis indicijs. Quia torquendos non uendat seruos. arg. C. de adulte. l. 3.

[c] PRopter ueneni. Ab extraneo illati. & sic intellige C. eo. l cum fratrem.

[d] Possessionis. Scilicet bonorum.

[e] Profertur. Id est prorogatur.

[f] Crimine. Id est accusatione.

[g] Rectè petatur. Scilicet bonorum. possessio.

[h] Videlicet causa. Durius enim torquentur serui, quam liberi: ideoque non potest adiri hæręditas ante uindicatam necem. Azo. & facit s. si ex noxa. cau. aga. l. penulti. & l. fi.

[i] Negligi. Id est, differtur aditio, & sic libertas negligitur, id est, differtur, quæ adita hæreditate cõpeteret: ut C. de cadu. tolle. l. 1. §. in nouissimo. sed hęc nõ uidetur bona ratio, & quia idem dici potest, si ab alio sit occisus: & quia torquentur. etiam si libertas diceretur competere: ut sup. eo. l. 3. §. de his. & l. 1. §. in eo. & l. si exhęredatus §. fi. Item facit s. eod. l. 1. §. quid ergo si dominus. & s. l. pro xi. hęres. & j. de legat. 3. l. si seruus plurium. §. 2.

[k] Possessionem. Sub. bonorum, scilicet unde cognati.

[l] Sciens. Per hoc dolus pręsumitur.

[m] Non defenderat. Id est, non vindicauerat.

[n] Dolus. Dolus est cum scit, & non uindicat: ut hic. sed si ignorauit per culpam tunc est culpa: & perdit bona, non relictum: vt subijcit: vt infra de ijs quibus vt indig. l. hæredem. si uero nec dolus, nec culpa, tunc nullo modo punitur: ut C. eodem. l. si ultio. & secundum prędictam distinctionem accipe supra de inofficioso testamẽto. l. cum qui. §. fina. & C. de inof. testa. l. si maritus. in fin. Itẽ quod est supra qui pet. tut. l. fina. § penultimo. quæ est argu. contra. Item uidetur, quod etiã si in dolo fuit nũ perdat ius suum, ut supra titulo pximo, l. duo. in fine. contra. Solu. hic fuit in dolo adeundo: unde habetur pro facto quod dolo fecit, id est, pro adita ex testamento: & sic remanet actio ut confusa: ibi non fuit dolus in adeundo, sed in omittendo ex testamento. & idem habetur pro facto, id est, pro adita hæreditate ex testamento: & sic retinet Falcidiam.

[o] Emolumentum bonorum. Scilicet hæreditariorũ. uel id est, bono. posses.

[p] Integrato. Not. actionem extinctam resuscitari. ad quod s. de hęre. nend. l. a. §. cum quis. & d. l. hæredem. & d. l si maritus arg. contra sup. eod. l. si sequens. §. fi. Item facit j. ad Treb. l. pen.

[q] Præsidis iniquitate. Hoc aliàs iniuria dicitur: ut Institu. de iniur. in principio.

[r] Reis. Id est occisoribus.

[s] Illatæ. Defuncto.

[t] Defunctoriè. Id est, non malitiosè. ad quod infra de legatis primo. l. si seruus plurium. §. secundo, in fine §.

[u] Non prouocassent. Non ergo appellare tenentur: ut hic, & sic est contra C. eo. l. minoribus. in fi. Sol. hic propter inopiã necessitas remittitur: ut arg. s. mãd. l. si procuratorem. §. si ignorantes. secundum Ioan. & Azo. uel ibi alterius appellationi respondit, hic ipse

Actio semel extincta resuscitatur.

De significatione huius vocis defunctoriè, pulchrè Budæ. s. de act. empt. l. emptorẽ noxali.

Adde in opiani ẽt in fom cõsciẽtię excusare, gl. in c. sicut dignũ. de homici. & in reg pec catum. de reg. iur. li. 6.

non appellat. Vel non tenetur appellare, vt hic, si tamen appellat, prosequi tenetur: ut ibi, arg. ꝟ. de euict. l. Herennius. §. Caio. In procuratore dic vt ꝟ. de neg. ge. l. liberto. §. fi. & C. de procu. l. inuitus. In emptore dic, vt in dicto §. Caio.

CAius Seius. CASVS Caius Seius habens sororem Luciam Titiam iacēs infirmus dixit, qđ Stichus seruus suus infuderat ei venenum, & postea decessit & ei extitit hæres dicta sua soror: & ipsa adiuit hæreditatem: ante quam faceret torqueri familiam, & supplicium de ea sumi: & postea decessit dicta Lucia Titia: trāsactis x. ann. venit Sēpmnius, & nuntiauit fisco bona dicti Caij Seij nūqd debēt auferri dicta bona hrēdibus Luciç Titiæ, & fisco applicari? Et dicit quod sic: non enim est extinctū crimē Titiæ propter mortem suam. Viu.

CAius Seius cum languesceret, questus est [a] se veneno occidi à seruo suo: & sic expirauit. cui hæres extitit Lucia Titia soror: & mortē eius exequi neglexit: & ipsa post annum decimum [b] decessit: extitit, qui bona nuntiaret Caij Seij. Quæro, an morte Titiæ extinctum sit crimē? [c] Paulus respōdit, causam, de qua quçritur, cum sit pecuniaria, morte ingratæ hæredis extinctam nō videri.

Ex causa per fideicommissarium cogitur hæres adire ante vindicatam mortē defuncti. Bar.

Mętianus libro iiij. fideicommiss. XXII.

SI ante quam patefieret testatorem occisum, [d] tabulæ testamenti apertæ essent, deinde innotuisset id admissum esse, causa cognita [e] puto compellendum institutū adire [f] hæreditatem quā suspectam diceret, & ex Trebelliano senatusconsulto restituere.

Vlpianus libro l. ad edictum. XXIIII.

SI quis quasi suspectā hæreditatē [g] coactus adijt: nō tenetur [h] edicto.

Pro quolibet seruo aufugiente conuicto, renunciconti quinque aurei de bonis conuicti, si habet, alias à fisco dantur. Bar.

Caius lib. xvij. ad edict. prouinc. XXV.

LEge Cornelia cauetur de præmio [i] accusatoris, † qui requisiuit, & renuntiauit eos seruos, qui ex ea familia ante quæstionem fugerint: vt in singulos seruos, quos conuicerit, quinque aureos ex bonis occisi: aut si inde redigi ea quantitas non possit, ex publico accipiat. Quod præmium non in omnes seruos, qui sub eodem tectò, locove fuerint, sed in eos solos, qui cædem admisissent, [k] accusatori tribuitur. Præterea cauetur: vt de his, qui ante quæstionem habitam fugerint, si aperto testamento liberi scripti inueniantur, lege de sicarijs iudicium fiat: [l]

[a] Quæstus est. Sed non creditur: vt ꝟ. eo l. 3. §. 1.

[b] Decimum. Sed non videtur licere vltra quinquenniū: vt ꝟ. eo. l. in cognitione. cōtra. Sol. ibi in alio casu loquitur, scilicet, cum dicitur hæres amisisse. q tabulas apuit, vel hęreditatem adiuit ante habitā quęstionem, & supplicium sumptū à familia: hic autē qñ eo, quod non vindicauit necē defuncti. Vel istud intellige secundum si. illius l. s. in eo hærede, qui parricidij pœna teneri potest vt hic. Vel hic dicit post decem annos .i. quia hæres compleuerat x. ann. non dicit decenniū lapsum a die aditæ hæreditatis. & facit C. ne de statu defuncti. l. 3. & ĵ. de Carbo. edict. l. licet. & ĵ. de vsufr. leg. l. vxori maritus. in fi. & C. vbi causæ fisc. l. 2. & C. si pend. appel. l 3. in fi.

[c] Crimen. Non accusati occisoris.

SI ante quam. CASVS Titius instituit me hæredem, & rogauit me, quòd restituerem hæreditatem Seio: & postea fuit occisus idem Titius: & ego nesciens eum occisum, aperui tabulas testamenti eius: & postea nolebam adire hęreditatem, quia erat damnosa: Seius autem petit me compelli vt adeam, & ei restituam: certè causa cognita compelli debeo. si enim Seius esset talis persona, quæ ex testamento capere non posset, non debeo compelli: aliàs debeo cōpelli: & si sum compulsus adire, antequam vindicē mortem dicti testatoris, & etiam Seio restituere, non habet locū edictum quod dicit hæreditatem fisco restituendam, quod est ꝟ. eo. l. ne cessarios. §. non aliàs. & ita habebit hęreditatē dictus Seius fideicōmissarius, & nō fiscus. & h. d. cū l. seq. Viu.

[d] Occisum. A familia. Sed nonne idem si notū esset hæredi? Respon. non: quia tunc applicatur hæreditas fisco, & fiscus conuenitur: vt ꝟ. eo. l. cum fisco. & ĵ. ad Trebe. l. Marcellus. §. fi. Sed hic ignorantia eum excusat: vt ꝟ. eod. l. 3. §. si quis ignorans.

[e] Cognita. Id est si talis erat persona, cui debebat restitui. Azo.

[f] Adire. Nec per hoc incidit in edictum: vt ĵ. l. proxi.

[g] SI quis hæreditatem. Occisi.

[h] Nō tenetur. Iussus iudicis excusat. [g] sic ꝟ. de min. l. ait pętor. §. 1.

LEge Cornelia. CASVS. Cū Titius esset occisus quidam ex seruis suis aufugerunt ante quæstionem de eis habitam. venit Seius, & requisiuit dictos seruos, & nūtiauit vbi erant pręsidi, certè debet habere pro quolibet seruorū quinq; aureos ex bonis occisi. & si ex dictis bonis non possit redigi dicta quantitas, debet eam habere ex publico, & prædicta vera sunt, si dicti serui occiderunt dominum eorum: quo quidem casu dicti serui punientur. l. Cornelia de sicar. & si receperunt libertatem in testamento occisi, nihilominus puniuntur tanquam serui. Ex hoc edicto. Titius instituit sibi hæredem Seium, & postea fuit occisus: postea dictus Seius aperuit tabulas testamenti, antequam de familia occisi quęstio, & supplicium haberetur, certè popularis actio prodita est contra eum in centum aureis, eis soluendis per eum ex bonis occisi: quorum aureorum medietas debet esse fisci, & alia illius, cuius opera cōuictus est. sed & si aliud fecit contra edictum prætoris, veluti quia adiuit hæreditatem ante mortem defuncti vindicatam, datur fisco actio contra eum: & intelligas hoc casu ad totam hæreditatem. nam, vt ex supradictis apparet, plura sunt propter quæ pœna edicti constituta est: vt ꝟ. eo. l. 3. §. quod ad cautum. Viu.

[i] Præmio. Not. præmio incitari. sic supra de iustitia, & iure l prima, circa principium. & ꝟ. eodem l. tertia. §. verum.

[k] Cędem admisissent. Quia maius delictum est in faciendo, quam in omittendo.

[l] Iudicium fiat. Id est, accusentur l. Corn. de sica. quia dominum dicuntur occidisse.

† Cōcordat tex. in regula, qđ quis mandato. de reg. iu. lib. 6. & glos. ordi. in l. non vſ. §. qui iussu. ĵ. eo. ti. de reg. iur.

† Nā (vt in oratione ꝓ Roscio Amerino M. Cice. ait) accusatores multos in ciuitate esse, vtile ē, vt metu audacia cōtineat. unde & apud iudices (vt idem inquit libro 2 de Inuētione) de pręmio sępe accusatorū quæritur.

a Ex uinculis. Quia fugerunt, etiam si satisdarent, secus si non fugitient: ut j. de custo. reo. l. 2. in princ.
b Ac serui. Hoc generale: ut j. de pœ. l. 1. in prin.
c Damnati. Forte: & si non sufficiunt, ex publico: ut C. de seruis, qui pro præmio accu. li. l. 2. & facis s. eo. l. 1. §. de his.

ita ut ex uinculis [a] causam dicant: & conuicti perinde ac serui [b] puniantur: & ei, qui conuicerit, deni aurei præmij nomine darentur ex bonis damnati. [c]

Qui testamenti tabulas aperuit contra edictum, tenetur ad centum aureos actione populari, quorum medietas est actoris, alia medietas est fisci Bar.

Ex hoc edicto actio proficiscitur contra eum qui aduersus edictum [d] prætoris tabulas testamenti aperuisse, uel si quid aliud fecisse dicetur. nam (ut ex supradictis apparet) plura sunt, [e] propter quæ pœna edicti constituta est. Palàm est autem popularem [f] actionem esse, cuius pœna in centum aureos ex bonis damnati [g] extenditur: & inde partem dimidiam ei, cuius opera conuictus erit, præmij nomine se daturum, prætor pollicetur partem in publicum redacturum.

d Aduersus edictum. Quod est s. eo. l. 1. §. quod ad causam.
e Plura sunt. Aperire, reetrare, describere: ut dicto §. quod ad causam.
f Popularem. Sic j. de sepul. uiola. l. 3. a. respon. & §. si.
g Damnati. Id est, hæredis hac actione conuicti, etiam si postea hæres nõ adeat, secũdum Io. quia ob hoc solum quod aperuit, nõ publicantur bona secundum H. sed alij contra: ut nota. C. eo. l. 1. & s. eod. l. in cognitione. & secũdum eos & bona publicantur, & centum aurei præstantur de bonis hæredis.

Qui debitum accepit ab hæredibus, non prohibetur eos accusare de inulta morte defuncti. Barto.

Scæuola libro xxxiiij. digestorum. XXVI.

Fideicommissum, quod ex testamento fratris patruelis [h] Caius Seius Titio debebat, ab hæredibus Seij Titius accepit. Quæsitum est, cùm necem Caij Seij hæredes eius nõ vindicauerint: an Titius nihilominus hæredes vt indignos accusare poßit ob id, quod necem eius non vindicauerint: nec obsit ei quòd ab ijsdem fideicõmissum ex testamẽto fratris patruelis consecutus sit? Respondit, nihil proponi, cur obstaret.

Fideicõmissum. CASVS Sempronius erat natus cum Caio Seio ex duobus fratribus, & ita erant fratres patrueles: dictus Sempronius instituit sibi hęredem dictum Caium Seium suũ fratrum patruelem, & Titio reliquit fideicommissum: & decessit dictus Sempronius: postea dictus Caius Seius hęres fuit occisus, & hæredes eius soluerunt dicto Titio fideicõmissũ. postea hic Titius qui accepit fideicomissum accusauit hęredes dicti Caij Seij hęredis Sẽpronij, quod mortem dicti Caij Seij hæredis Sempronij nõ uindicauerunt. nunquid potest, nõ obstante quod accepit ab eis fideicõmissum? Et dicitur quod sic. Viu.
h Patruelis. Filij duorum fratrum patrueles sunt: ut Insti. de gradib. §. quarto. & dic quod frater meus patruelis instituit Caium, & mihi ab eo fideicommissum reliquit, Caius decessit occisus: hæredes eius soluerũt mihi fideicommissum: accuso eos, quia mortẽ Caii nõ uindicauerunt, possum, non obstante quod accepi ab eis fideicommissum: nam & fiscus debet mihi soluere: ut s. eo. l. cum fisco. Accur.

Delictum unius ex hæredibus non nocet aliis. Bar.

Callistra. libro j. de iure fisci. XXVII.

Si de pluribus hæredibus, quibusdam inuitis, aut ignorãtibus, apertum erit testamentũ: non amittũt portiones [i] suas qui culpa carent.

Si de pluribus. CASVS. Titius instituit sibi quatuor hæredes: & postea fuit occisus: postea duo ex eis inuitis, uel ignorantibus alijs aperuerunt testamẽtum, & adiuerunt hæreditatẽ ante quęstionem, & supplicium de familia habitum. certe illi duo tantum, qui aperuerunt, & adiuerunt, admittunt suã partẽ, & non alij. & dic: ut s. eo. l. 3. §. quod ad causam. Viu.
i Portiones. Videtur ergo, quod ex sola apertura perdatur hęreditas: quod est verum secũdum quosdam. Vel si uelis tueri alios, dic quod & adita hic fuit hæreditas a quibusdam: ut no. s. eo. l. in cognitione. & nota dolũ vnius alteri non nocere. [k] sic s. de hæredi. instit. l. paterfamilias. & C. de dona. inter virũ & uxorem. l. ea uxoris. nec prodesse: ut s. l. si quis cau. l. si duo. t. responso. Accursius.

k Dolus unius alteri non nocet, nec prodest. Sed an dolus procuratoris noceat domino in beneficialibus, dic quod nõ, quãuis negligentia noceat. Imo. in ca. cũ olim. de cã poss. & proprieta. & Bal. in marg. uer. dolus.

TITVLVS VI.

SI QVIS ALIQUEM TESTARI PROHIBUERIT, VEL COEGERIT.

Ab eo qui prohibet testamentum fieri, vel mutari, aufertur hæreditas vt ab indigno. Bar.

Vlpianus libro xlviij. ad edict. I.

Qui, dum ca-

SI QVIS ALIquem testari prohibuerit &c.

Aliã causam ponit perdendæ hęreditatis: & habet locum, quãdo cogo te ut me instituas. Itẽ & quando cogo te, ut aliũ instituas: licet hoc casu quidã secus: ut C. eod. l. 1. Item & quando impedior testari, uel de nouo, uel quia volo testamentum primum mutare: ut j. eo. l. 1. in princi.

Qui, dũ captat. CASVS. Cũ pater meus uellet cõdere testam̃, ego prohibui ire notarium ad eũ quia volebã hẽre hĩditatem eius ab intestato: certè hãc hęreditatem debet habere fiscus, & non ego: & idem si pater meus instituit extraneum: & cum uellet mutare testamentum, extraneus nõ permisit uenire notariũ. Quid si Titius instituit seruũ meũ: & cum uellet mutare testamentũ, ego dolo feci quo minus mutaretur, & postea manumisi dictũ seruum: certè nõ habebo ego uel ipse hęreditatẽ: & idẽ est cum filium meũ instituit dictus Titius. l. ut si ego prohibui mutare testamẽtũ, nõ habeam ego uel ipse hæreditatẽ: secus si legatũ fuisset filio meo relictum in testamẽto, quod ego mutare prohibui: & fuit rogatus ut alij restitueret. nam aduenit tunc ad legatum filius à me emancipat⁹. Et si omnes hęredes instituti dolo fecerint, quo minus muta-

peat [a] hæreditatem legitimã, vel ex testamento [c] prohibuit testamẽtariũ introire, uolente eo [d] facere testamentum, [e] vel mutare: [f] diuus Adrianus constituit denegari ei debere actiones: denegatisque ei actionibus, fisco locum [g] fore.

Dolus domini prohibentis mutare testamentum, nocet seruo, & alijs institutis, non legatariis. Bar.

Si dominus dolo fecerit, ne testamenetum mutaretur, in quo seruus eius scriptus erat: quãuis manumissus adierit hæreditatem: actiones [h] ei denegantur. cum & liberis eius, si quid fuerit datũ, denegari debeat: & si nõ fuerint in potestate. Sed si legatum ei relictũ sit [k] idque restituere sit rogatus: consequens erit dicere, admitti eum ad legatum, quod non [l] ipse habiturus esset, sed ad aliũ sit translaturus. Si plures hæredes instituti sint, & oẽs dolo [m] fecerint, quo minus testamentum mutaretur: dicendum est actiones omnibus denegari: quia omnes dolo fecerunt.

Qui impedit testes accedere impedit testamentum fieri.

Paulus libro xlv. ad edictum. II.

SI quis dolo malo fecerit vt testes non veniant, & per hoc deficiat facultas [n] testamenti faciendi: denegãdæ [o] sunt actiones ei, qui dolo fecerit: siue legitimus hæres sit, siue priore testamento scriptus. Fratris autem factum [p] fratri non nocet. [q] Si fidei [r] eius, qui dolum admisit, commissum est, vt hæreditatem restitueret: ea hæreditas caduca cum suis oneribus fiet, ut commodum legis Falcidiæ [t] fiscus sentiat, dodrantis autem fideicommissarius.

Licet testatorem placare blando sermone. Bar.

Pap. lib. xv. respon. III.

VIrum, qui [u] nõ per vim, nec dolũ quò minus vxor contra eum mutata voluntate codicillos faceret, intercesserat, sed (vt fieri assolet) offensam ęgrę mulieris maritali sermone placauerat, in crimen nõ incidisse rñdi: nec ei, qđ testamento fuerat datum, auferendum.

TITVLVS VII.

DE IVRE CODICILLORVM.

---

retur testamentum: omnibus denegantur actiones. & idẽ est, si prohibuerũt uenire testes. Sed si frater meus prohibuit uenire testes cotam testatore, qui erat meus consanguineus, qui uolebat alium instituere: non nocebit mihi, quia habeam legitimam hæreditatẽ. Sed si institutus qui prohibuit mutare testam. rogatus erat hæreditatem restituere Titio, veniret hæreditas ad fiscum cũ suo onere, scilicet vt fiscus retineat ex ea quartam Trebel. & restituat dodrantem Titio. h. d. cum l. sequen. ultima autem lex plana est. Viuianus.

[a] Qui dum captat. Extraneus institutus, vel agnatus nõ institutus.

[b] Vel ex testamento. Dudum facto, in quo institutus erat.

[c] Testamẽtarium. Id est, notariũ scripturum testamẽtũ.

[d] Eo. Cuius hæreditas captatur.

[e] Facere testamentum. Hoc ad legitimum.

[f] Mutare. Hoc ad extraneum.

[g] Fisco locũ. Imo ad venientes ab intestato utroq; casu: vt ĩ. e. l. 2. §. fratres. cõtra. vbi fratri non aufertur. & arg. ĩ. si tab. te. nul. exta. l. 1. §. pe. Sol. hic iste ꝓhibens proximior erat alijs, alias delictũ eius prioribus nocere non debet: nec etiam paribus in suis partibus: ut in arg. cõtrario. sed tantum in parte delinquentis: vt ĩ. l. 2. in prin. & C. de his qui. vt indig. l. hæreditas. & facit ĩ. ad Trebell. l. 3. § fin. & de his qui. vt indi. l. eum qui. §. fin. & in Auth. ut cũ de app. cog. §. si conuictus. col. 3. & C. eod. l. 2. Item not. haberi quid pro facto quo ad pręiudicium prohibentis: sic ĩ. de condi. & demon. l. iure ciuili. & s. de rei uend. l. item si. §. fi.

[h] Actiones ei. Scilicet domino, si fortè quid ei à seruo legatum erat: quod potuit: ut Instit. de leg. §. ex diuerso. Azo. & H. imo dic: ipsi manumisso: ut ĩ. qui. non comp. bo. pos. l. 1. & quod proxime dixit de liberis.

[i] Et si non fuerint. Eo tempore quo competunt actiones: fuerunt tamen eo tẽpore, quo pater uel dominus prohibuit mutari testamentum: alioqui contra, secundum Io. Alij ꝙ etiã si utroque tempore fuerunt sui iuris, ar. s. ti. 1. l. 1. §. domini. & ĩ. qui nõ cõp. bo. pos. l. 1.

[k] Relictum sit. Ei qui prohibuit: ut ĩ. de his quæ pro non scrip. l. fin. quæ tamen in hoc est argu. contra. sed non est ratio: quia hęres ibi distribuit, hic indignus.

[l] Quod non. Sub. ideo quia non &c. ut ĩ. de leg. 2. l. ei qui. & s. de excu. tut. l. legatarius. & s. de inof. test. l. Papinianus. §. meminisse. & ĩ. ad Trebel. l. eogi. §. hi qui. & facit ĩ. de ijs qui. vt indig. l. post legatum. §. si pater. & §. si seruum. & §. si filius. & ĩ. ad Treb. l. facta. §. fi. & infra de lega. præst. l. 3. §. sed si proponas. & s. de excul. tut. l. tutor petitus. §. 1. & de his quæ in testa. delen. l. 2. sed argu. contra infra de leg. 2. l. debitor. in fin. & supra de acq hæred. l. si seruus eius qui capere.

[m] Omnes dolo. Alias tantum istis dolosis denegantur: ut infra l. proxi. §. 1. & ar. s. tit. 1. l. fi.

[n] SI quis dolo. Facultas. Sic & ĩ. de itine. actuq; pri. l. ueteres. & s. l. 1. 1. respon.

[o] Denegandæ. Est enim in rem ex parte opponentis, ex altera m personam: vt ĩ. de doli exceptio. l. 1. alias secunda. in princ.

[p] Factum. Prohibitio scilicet.

[q] Non nocet. Proprie non nocet, quãdo testatorẽ prohibuit. impropriè, id est, prodest quando solus scriptus frater prohibuit mutari. sic s. de officio procon. l. 2. & dic, & solue cõtra: vt s. l. 1. in prin. Alij hoc referunt tantum ad primũ casum, vt arg. ĩ. de regu. iur. l. alteri. & facit quod alterius factum alij nõ noceat. [1] ut ĩ. tit. 2. l. si hæredi. §. fi. & ꝓdest s. de inof. test. s. de alie. iudi. l. 1. Itẽ ad hoc quod l. posthumus. §. si quis ex his.

[1] Cõcor. tex. l. c. ex parte decani. ext. de rescri. & in c. fi. extra de præsump.

[r] Si fidei. Facit ĩ. ad Treb. l. 3. §. fi. & s. eo. l. cum filian. & C. ad legem Falcidiam. l. 3.

[s] Admisit. Vt testamentum non mutetur.

[t] Legis Falcidiæ. s. Trebellianicę.

[u] VIrum qui. Facit C. eo. l. fi. & arg. C. de sen. pas. l. fi. in fi. & famil. ercis. l. in ipsius. Sed arg. contra ĩ. de iniur. l. item apud Labeonem. in princ.

Post maiores volūtates ponit de minoribus. In quibus quinque testes ad probationem, non ad solennitatem exiguntur: ut C. eo. l. fi. §. fi. & Instit. eo. in fin.

Saepissimè. CASVS. Feci testamentum coram quinque testibus: & non expressi, si non ualeret iure testamenti, quod ualeret iure codicillorū: nū quid ualent ea, quae in eo relicta sunt? & dicitur qd non: quia si opinatus esset facere codicillos coram dictis testibus, ualerent. Viuia.

a Saepissimè rescriptum. In causis singularibus.

b Et constitutum. In commune.

c Nec uoluit. Expressim: ut C. eo. l. fina. § illud. & ff. de vulg. substi. l. cohere di. §. cū filiae. Et no. hic generale, quod si non ualet qd ago vt ago, nec valet vt valere potest. sic ff. de constit. pecu. l. j. §. 2. & C. de testam. ma. l. si mater. & ff. tit. 3. l. fideicommissa. §. r. & l. fi. & ff. de testa. l. antep. Sed ar gu. contra Instit. de adoptio. §. fi. & ff. de ser. rustico. praedi. l. uia. j. respon. & j. de leg. 2. l. codicillis. & j. l. prox. §. j. itē cōtra. j. ad Treb. l. Scaeuola. Sed ibi de aequitate loquitur. immo hic secus. ideo quia uoluit facere testamentum: sed ibi codicillos.

Si non ualet quod ago ut ago, non ualet ut ualere potest.

Vlpianus lib. iiij. disputationum I.

Saepissimè rescriptū[a] & constitutū[b] est, eū qui testm̄ facere opinatus est, nec uoluit[c] quasi codicillos id ualere, uideri nec codicillos fecisse. ideoque quod in illo testamento scriptum est, licet quasi in codicillis poterit ualere: tamen non debetur.

Potest relinqui ei, qui non est tempore testamenti, sed tempore codicillorum: secus econtrario. Barto.

Iulianus libr. xxxvij. Digestorum. II.

Si ei, [d] qui post testamentum factum, [e] & ante codicillos scriptos [f] natus esset, codicillis per fideicommissum aliquid daret: utile est. [g] Quod si ei, qui post testamentū [h] factum, & ante quàm codicilli scriberentur, [i] mortuus esset, datum esset: [k] pro nō scripto [l] haberetur.

Facta in codicillis perinde habentur, ac si facta essent in testamento. Barto.

Si ei qui. CASVS. Ad euidentiam huius l. not. quod secundum haec iura posthumo alieno legari non poterat: licet hodie possit: ut Insti. de leg. §. posthumo. Itē not. quod ius codicillorum est per se singulare, & non coniunctum testamento: unde ea quae in codicillis relinquuntur, perinde habentur ac si in testamento sine codicillis essent relicta: ut j. eo. l. 1. §. r. & ff. de mili. testa. l. si certarum. §. fi. & ita amodo sunt plana quamoi responsa vsque ad §. furiosus. & dictus §. cum sequenti planus est usque ad fi. legis. Viuianus.

d Si ei. Posthumo alieno.

e Factum. Primo loco.

f Scriptos. Secundo loco.

g Vtile est. Inspecto tempore codicillorum, non testamenti quo ei, qui nōdū natus erat. s. posthumo alieno legari non poterat. Azo. secundū haec iura. hodie secus ut Instit. de leg. §. posthumo quoque alieno.

h Testamentum. Factum primo loco.

i Scriberentur. Secundo loco.

k Datum esset. In codicillis. Azo.

l Pro non scripto. Tempus ergo codicillorum inspicitur: ut arg. j. eo. l. diuus. §. fi. & l. quaedam. & l. quids. & sie pro non scripto: ut C. de cadu. tol. l. 1. §. & cū triplici. & ff. de haered. instit. l. quo loco. in fine.

Codicillorum ius singulare [m] est, ut quaecūq; in his scribentur, perinde haberentur ac si in testō scripta essent. ideoq; seruo, qui testamēti facti tēpore testatoris fuisset, & codicillorū tpe alienus, non rectè libertas directa [n] datur: & contra, si cùm testamentū [o] fiebat, alienus esset, codicillorū tpe testatoris: intelligitur alieno seruo libertas data. & ideo licet directę [p] libertates deficiunt, attamē ad fideicommissarias eundum est. [q]

Furiosus habetur pro absente, & non consentiente. Bart.

Furiosus non intelligitur codicillos facere: [r] quia nec aliud quicquā [s] agere intelligitur: cū per omnia, & in omnibus, absentis, [t] uel quiescētis loco habeatur.

Haereditas non potest directo dari, uel confirmari in codicillis, sed ad fideicommissum trahitur. Bart.

Haereditas testamento inutiliter [u] data non potest codicillis quasi haereditas [x] confirmari, sed ex fideicommisso petitur: [y] salua ratione legis Falcidiae. [z]

m Singulare. Ex eo quod ibi finguntur quaedam facta aliter quam sint, ut sta tim probat.

n Directa. In codicillis: quia nec in testamēto dare tur seruo alieno, ut Instit. de sin. teb. per fidei commis. § libertas. & C. de manu. test. l. seruo. sed eam libertatem & in codicillis directò dare posset, si tēpore codicillorū esset eius, & testamento codicilli sint confirmati: ut j. de manu. testa. l. libertates.

o Si cum testamentum. Quo relicta est libertas directa subaudi. & sic non obstant iura, quae dicunt tempus codicillorum inspici: ut ff. de manu. test. l. r. & ff. de milit. testa. l. si certarum. §. fio. licet Io. dubitauerit in positione huius casus.

p Licet directae: qa eo tēpore quo dabatur, dominium testatoris in seruo nō erat: & dic quod refer tur ad primum, & ad secūdum casum.

q Eundū est. Cōtra ff. e. l. j. Sed nō ob. vt ibi dixi in solutione illius cōtrarii. Acc.

r Facere. i. posse: ut C. eo. l. nec codicil.

s Nec quicquā. ubi desideretur uoluntas, uel cōsensus de nouo: & secundum hoc non obstat ff. sol. mat. l. 2. §. fin. & de his qui sunt sui vel alie. iur. l. patre. quae sunt contra.

t Absentis. [t] Contra ff. de procu. l. 2. Sol oā habetur ibi absens ut possit habere ratum: & sic cōcordat & facit j. de re iu. l. furioso. & ff. de arbi. l. diem. §. si quis litigatorum. & j. quib. ex cau. in pos. eatur. l. si pupillus.

Vel quiescentis loco habeatur. cōcor. tex. cū gl. in c. fi. extra de succes. ab intesta. & Lanfran. in c. qm̄ cōtra falsā. ver. testes. de probat.

u Inutiliter. Quia non septem testes, uel non rogati: quae sunt necesse: ut C. de test. l. hac consultissima.

x Quasi haereditas. Id est, iure directo.

y Petitur. A legitimis haeredibus. nam per fideicom. haereditas codicillis potest relinqui: ut & Insti. eo. §. fi. & C. e. l. 2. & ad Trebel. l. & fine. & ff. si quis omis. cau. test. l. qui aūt. circa princ. & j. ad Trebel. l. Scaeuola. & j. eo l. cōficiuntur. §. t. & j. tit. t. l. antepe. & j. l. proxi.

z Falcidiae. Id est, Trebellianicae.

SI quis. CASVS. Titius habens testamenti factionem nō fecit testamentum, sed codicillos: & ita in eis dixit: quisquis mihi hęres erit, bonorumve possessor, eius fidei committo, ut det Caio centum, & Seio totidem: & decessit, & habuit legitimos hæredes: certè pręstabunt dicta fideicōmissa: siue erant nati dicti legitimi hæredes tempore codicillorum, siue nō: si āt fecisset testamentum, & non esset ex eo adita hæreditas: non deberentur fideicōmissa data in codicillis. Vinia.

Per codicillos factos ab intestato videntur rogati omnes quocunque iure succedentes iam nati, & nascituri. Bar.

Idem libro xxxix. Digestorum. III.

SI quis cum testamentum nullum a habebat, codicillis fideicōmissa hoc modo dederit: b Quisqs mihi hr̃s erit, bonorumve possessor, eius fidei committo: 3 fideicommissa præstari debent: quia paterfamilias qui testamenti factionē c habet, & codicillos facit perinde haberi debet, ac si omnes hæredes d eius essent, e ad quos legitima eius hæreditas, vel bonorum possessio peruentura f esset. Sed & si post codicillos factos natus quis esset proximus agnatus, vel suus hęres: fideicommissum præstari debebit. Intelligitur enim is quoque hæres scriptus: & ideo non perinde g habēdus est, ac si rupisset h hos codicillos.

Ad confirmationem codicillorum requiritur aditio ex testamento si factum est. Bart.

Testamento facto, etiā si codicilli i in eo confirmati non essent, vires tamen ex eo k capient. Denique si hæreditas ex testamento adita nō fuisset: fideicommissum ex huiusmodi codicillis nullius erit momenti. l

a Nullum. Factū.
b Fidei committo. Vt det illa, & illa.
c Factionem habuit. Aliter enim codicilli non ualent, ut ĩ.e.l. diuus.§.pē. & l. cōficiūtur.§. codicilli. & l. Atilio. & s̃.eo.l.2.§. furiosus.
d Hęredes. Ex testamento.
e Essent. Scripti.
f Peruentura. Ab intestato. & not. q̃ secus probatur in substitutione pupillari: ut s̃. de uul. substitu.l. qui liberis.§. hęc uerba. & Insti. de pup. substi.§. liberis. in fin.§.
g Non perinde. Hoc quod dixi, quisquis &c. sec⁹ si simpliciter reliquisset: ut C. eod.l.1. cōtra. uel dic nec tūc rūpi codicillos, cum non est factū testamentum, à quo dicantur pendere: ut d.l. not.
h Rupisset. Quia uidetur ex uoluntate testatoris succedere: ut ĩ. eod.l. conficiuntur. §. 1. Sed contra ĩ. de leg.3.l. 2.§. fi. 3 Solu. ibi & facit ĩ. de lega.3. l. decem. & ĩ. tit.s. l. si fundū per fideicommissum.§. fi. & l. antepenult. & s̃.l. proxi. in fi. & Insti. eo. titu. in fi. & s̃. de uulga. substit.l. in substitutione.

3 Solue & dic scd̃m Bart. quod ibi nominatim ab vna persona relinq̃tur, hic simpliciter.

i Codicilli. Facti post testamentum, non ante secundum has leges: ut ĩ. eo.l. antepen. & dic ut ibi.
k Ex eo. Ex testamento ergo nascitur actio, propter ea, quæ codicillis data sunt: ut ĩ.e.l. ab intestato. Azo. Vel dic agi ex ipsis codicillis, id est, utili ex testamēto: quia sunt testatio mentis: uel condictione ex lege: ut not. C. communia de leg.l.2.§. fi.
l Nullius momenti. Non est ergo per omnia idē, ac si non fuisset factum testamentum. sic enim ualerent codicilli: ut Instit. de fideicom. hær.§. preterea. Azo. & est ratio. quia facto testamento uidetur in codicillis rogasse scriptos: qui cum nō adeant, deficit fideicōmissum.

Idem libro lxiij. Digestorum. IIII.

EVm, qui codicillorū tempore soluēdo sit, m rectè libertatem dare placuit: n quamuis testamenti facti tempore soluendo non fuerit.

Per sequens testamentum reuocantur, codicilli, nisi aliquo iudicio confirmentur. Bar.

Papinianus libro vij. responso. V.

ANte tabulas * testamenti codicilli facti nō aliter valent, quàm si testamento, quod postea factum est, vel codicillis confirmentur, 1 aut voluntas eorum quocunq; iudicio o retineatur. Sed non seruabūtur eà, de quibus aliter defunctus nouissimè iudicauit. p

In codicillis non potest adijci conditio institutioni purè factæ, Bartolus.

Martianus libro vij. institutio. VI.

DIui Seuerus, & Antoninus rescripserūt, nihil egisse matrem, quæ cū purè liberos suos hæredes instituerit, cōditionem emancipationis codicillis adiecit: q̃a neq; conditionem hęredi instituto codicillis adijcere, q neq; substituere directò potest. Codicillos & plures r quis facere potest & ipsius manu neque scribi, s neque signari t necesse est.

EVm qui. CASVS. Hæc & sequentes duę leges planę sunt. Vin.
m Soluendo sit. Videbatur codicillum trahendum ad tempus testamenti: sed contra est: vt s̃. eo. l.2. in prin. & ĩ. eo. l. diuus.§. fin. & C. de test. ma.l.1. & s̃. de mili. test.l. si certarum.§. fi. & dic testamētum factum ante codicillos, sed certè idē & si post, secundum Ir.
n Placuit. Aliàs nō valeret fideicōmissaria etiā solo euentu inspecto: sed in directa etiam consilium: ut C. qui manu. non poss.l.1. & fi. & hoc propter legem Aeliam Sentiam: vt Insti. qui. non est permis. fa. ce. testa. in prin.
o ANte. Iudicio expresso. Sed quid si post? Resp. secūdum quosdam idem: vt ĩ. eo.l. ab intestato. imò secus est etiam hoc iure: vt supra eo.l. si quis cum.§. fina. quę est contra. Sed hodie siue ante, siue post semper confirmari videntur, nisi reprobentur: vt Insti. eo. §. non tm̃. & C. eo. l. siue in initio. & sic corrigit Papinian⁹ insti. d.§. p diuū Seuerū, & ita lex.
p Iudicauit. Aliqd relictum codicillis: postea ademit testamento confirmans codicillos in alijs.
q DIui. Aducere. Vt & Inst. e.§. fi. Sed cōtra s̃. de condi. insti.l. pe. §. pe. Sol. hic fortè in suo hęrede: ibi in extraneo. Vel dic vt ibi. Itē contra, ĩ.e. tit.l. institutio. sed alius est omnino casus: & facit ĩ.e.l. quod per manus.
r Plures. Secus in testamentis: quia per secundū s rūpit primū. nisi I milite: ut s̃. de iniust. test.l.1. & Insti. q. nō est pmis. fa. test.§.1. & s̃. de mil. test.l. quærebat.
s Scribi. Secus in testamento in scriptis: ut C. de test.l. iubemus. & facit Insti. eo. in fi.
t Signari. Id est, sigillari.

* Hęc sētētia Pap. aliter refertur tit. d codicil. Instit. sed iccirco hic Imutata est à cōpositoribus pandect. ne rescripto Seuer. & Anton. aduersei Duare. lib.2. Disput. c. vl.
1 Ac contra. in l.1. C. de cod. qd̕ solue vt p Spec. in titul. de instr. edi. §. viso de impugnatione. vet. & not. qd̕ tutius. & §. compēdiosa. vet. sed ad cōsiderādū.
2 Dic hoc esse verū si sit f̃m testam̄ solēne, aliàs non: q̃uis hēret clausulam, oē aliud testamētū cassantem: vt not. in l. si intre. p Ba. in 2. col. vet. q̃ ro deit testatot, ĩ. de leg.3. Sed confirmatur tale secundū nō solēne cū dicta clausula p aditionem venietiū ab intestato, & tollitur primū, nisi dictam clausulam hēat. ita sing. not. Bar. vbi s̃.

Licet

Nemo potest sibi legem imponere, à qua non liceat recedere. Bart.

Licet in confirmatione [a] codicillorum paterfamilias adiecerit, vt non aliàs valere velit, [b] quã sua manu signatos, & sub scriptos: tamen valent facti ab eo codicilli, licet neque ab eo signati, neq; manu eius scripti fuerint. [c] Nam ea, quæ postea geruntur, prioribus derogant. [d] Codicillos is demum facere potest, qui & testamentum facere [e] potest.

Legata pro non scriptis, non valent etiam in codicillis. Bar.

Si post testamẽtum factũ, mortuo [f] codicillis quis legauerit, licet testamento cõfirmatis: pro nõ [g] scripto legatum sit.

Per fictionem aliquid retro non fingitur, vbi deficit extremum à quo, vel ad quod. Vel aliter, Codicilli facti ab eo, qui desiit esse testabilis non referuntur ad testamentum. Item verba prolata in codicillis intelliguntur vt ex tunc, non ex tempore testamenti. Bar.

Idem libro secundo regularum. VII.

Quædam non [h] referuntur ad confirmationem codicillorum: veluti si ante captiuitatem quis codicillos cõfirmauerit, & in captiuitate codicillos scribat: nam non valent. Idem est, si aliquo modo ius testamenti faciendi habere desierit. [i] Præterea in illis, quæ nõ iuris, [k] sed facti sunt, nõ est perinde habendum, quod codicillis scribitur, [*] atque si ibi confirmatio scripta fuisset: veluti si ita codicillis scriptũ erit. § Vestem, quæ mea est: § codicillorum tempus spectandum, non quo confirmantur. Item si ita, § Si Titius viuus est: § vel, § Si tot annorũ [l] est, [*] § codicillis legauit Seio: tẽpus codicillorũ non quo fit testamentum, spectandum est.

Iurisconsultus ponit hic determinationem, quibus modis fiant codicilli, & hoc d. Quatuor modis hic in textu ponit is quis potest codicillari: dum tamen non impediatur testari impedimento iuris: secus si impedimento facti. h. d. cum §. seq. Bartolus.

Paulus lib. singulari de iure codi. VIII.

Conficiun-

[a] Licet in confirmatione. Quæ in testamento fiebat. [b] Velit. Codicillos futuros. [c] Fuerint. Imo contra: ut ĵ. de leg. 3. l. si quis in princ. testamenti. nisi expressè prioris voluntatis pœniteat, vt ibi dicit. Sol. & hic expressè pœnituit. & hoc subijcit. nam ea &c. & similiter ibi in fin. l. dixerat valere secundo relicta: sed postea determinat. Vel solue vt ibi. Itẽ contra ĵ. eo. l. conficiuntur. §. fin. Solu. ibi non expressit. Item contra, ĵ. titu. 1. l. si mihi, & tibi. in §. fi. Sed dic quod & ibi nõ expressit. Item contra, ĵ. titu. 2. l. fi. in princi. Sol. & ibi expressit. & sic concurd. & faciunt prædicta, an valeat priuilegium contra legem indultum non obstante tali lege, quod dic: ut C. si contra ius, vel vti. pub. l. fi. [d] Prioribus derogant. Ad hoc s. de proc. l. si quis autẽ. §. fi. & de contrah. empt. l. pacta. & C. de pact. l. pacta. [e] Testamentũ facere. De iure: vt & ĵ. eo. l. cõficiunt. §. codicillis. & s. eod. l. si qs cum. in prin. sed de facto secus: quia qui nõ pt̃ de facto, quia septẽ testes nõ habet, põt codicillari si habet quinque, vt Insti. eo. in prin. Item facilius confirmantur: vt ĵ. de leg. 3. l. 1. §. 1. & facit ĵ. tit. 1. l. 2. [f] Mortuo. s. iam. [g] Pro non scripto. Videbatur codicillũ trahi ad tp̃s testamenti, vt & videbatur similiter s. eo. l. cum. & sic videbatur esse in causa caduci legatum. sic ĵ. eo. l. quædam. sed tamen nõ est in causa caduci: sed pro nõ scripto: ut hic. & s. eod. l. 2. in prin. & quid sit pro non scripto, & quid in causa caduci, dic ut C. de cadu. tol. §. ea enim. & facit ĵ. proxi. [h] Quædam. Innuit quod regulariter quæ fiunt in codicillis, respiciunt testamentũ: qđ est uerũ. nã si non tenet testm̃, nec codicillus: ut s. l. proxim. §. pe. Item rupto testamẽto rũpunt codicilli: ut C. e. l. 1. & sic sẽper id respiciunt: ut ĵ. e. l. ab intestato. in fi. Sed hoc fallit: ut hac l. si enim referũtur ualẽt codicilli facti in captiuitate: uel cũ aliàs desiit posse testari inspecto tp̃e testamẽti: quo & cõfirmauit codicillos futuros. Sed hoc nõ debet esse: ut in exẽplis huius legis. & ĵ. de cap. in bello. §. codicillis. & s. eo. l. prox. §. fi. & l. cũ. & l. 2. in pri. & C. de test. manu. l. 1. & facit ĵ. de verb. obl. l. Titia. §. idem respondit. [i] Habere desierit. Quod multis modis contingit: ut no. s. de testa. Et no. p confirmatio non trahitur ad id tp̃s quo facere, vel confirmare non potest. [*] sic ĵ. de verb. obl. l. eu qui ita. § fi. & arg. s. de acq. l. si cum dies. in prin. Sed ar. contra, ĵ. de verb. obl. l. si filius. & s. de cõdit. institu. l. institutio. & supra de inst. test. l. quod dicitur. Accur. [k] Quæ non iuris. Superiora fuerunt iuris. nam iuris est posse testari, vel nõ: vt s. de testa. l. 3. & 4. sed in his, quæ sunt facti, idem ut non trahantur ad tempus confirmationis: ut subijcit exempla. [l] Tot annorum. Facit ĵ. de aur. & argent. legato. l. si ita. Conficiuntur. CASVS. Codicilli confecti, vel conficiendi confirmãtur quatuor modis. In futurum, ut cum dicit testator codicillos quos faciam confirmo. Itẽ in præteritum. vt cũ dicit, codicillos quos feci, cõfirmo. Item confirmantur per fideicõmissum ex testõ: vt cum in testõ fidei hæredis committit testator, vt det, & faciat ea, quę in codicillis continentur. Item per fideicomissum sine testo: puta cũ corã quinq; testibus reliquit fideicõmissa, s. in codicillis. Sed quo ab intestato possunt relinqui fideicomissa? Certè nõ videtur, cum hæreditas in codicillis ab intestato nõ detur: ut j. eo. l. quod per manus. si nõ detur hæreditas in codicillis, ergo in eis nõ potest grauari hęres legitimus: ut arg. ĵ. de lega. 1. l. non amplius. in prin. sed certè hæc argumẽtatio nõ ualet, quia ideo fideicõmissa dari pñt a succedẽtib' ab intestato, quoniã creditur defunctu spontè eis relinquere legitimã hęreditatem. Codicilli. Non põt aliquis facere codicillos, nisi de iure testm̃ facere possit: si autẽ testm̃ nõ possit facere facto impediente, nihil nocet. Si post factum Titius fecit testm̃, & in fine testamẽti confirmauit codicillos, quos sperabat se postea facturum. postea dedit se arrogandum: & existẽs in potestate patris arrogãtis fecit codicillos: & postea arrogator emãcipauit eu. numquid debentur legata, quæ reliquit in dictis codicillis? & dicas qđ sic: nam quãuis fecerit codicillos eo tp̃e, quo de iure ciuili testamenti factionem non habebat

[*] Cõcor. tex. in c. j. de despõs. impu. lib. 6. & in . nõ firma. & ibi per Dyn. de regul. iur. eodem lib.

[*] Sic I P. Fl. Haloã. aũt legit. atq; si vbi confirmã tur script. fuisset.

[*] P. Flo. si tot annis est.

tur [a] codicilli quatuor modis: aut enim in futurum [b] confirmantur, aut in præteritum, [c] aut per fideicommissum testamento facto, [d] aut sine testamento. [e] Sed ideo fideicommissa dari possunt [f] ab intestato succedentibus, quoniam creditur [g] paterfamilias sponte sua his relinquere legitimam hæreditatem. Codicilli toties ualent, quoties quis testamentum quoque facere posit. [h] Non tamen hoc ita intelligemus, ut exigamus potuisse eũ eo tempore, quo scribit eos codicillos, [i] testamentũ facere (quid enim si, sufficientium testium facultatem non habuit?) sed si [k] iure testamenti factionem habuit.

Valent codicilli facti medio tempore, quo quis erat intestabilis, si tempore testamenti, & mortis erat testabilis. Bartolus.

Si post factum [l] testamentũ codicillos [m] quis confirmauerit, deinde arrogandum se præbuerit, & ibi [n] codicillos fecerit, atque ita emancipatus decesserit: quæritur an ex codicillis legata debeantur? [o] Nam & testamentum [o] ualet: sed eo tempore [p] eos fecit, quo testamenti factionem non habuit. [q] Nec similis [r] est muto, qui rectè codicillos confirmauerit. (Licet enim is [s] testamentum facere non posit: [u] tamen testamentum, quod ante fecerat, in eodem statu est. huius autem [x] testamentum sublatum est, [y] & de alienis quodam modo rebus testatur. [z] Sed dicemus codicillos ualere. [a] Nam etsi posthumus natus ruperit testamentum, & decesserit: [b] nihilominus codicilli ualent. [c]

Codicilli facti à milite possunt stare per se: ideo ad testamentum non referuntur. Bartolus.

bat. i. eo tpe quo erat in potestate dicti arrogatoris, tamen dictũ testm̃ quod fecit ante arrogationẽ, valet de iure prætorio ideo quia decessit iam emancipatus ab arrogatore: & ideo nõ est mirum si codicilli in eo confirmati ualẽt: nec est similis dictus arrogatus muto: qui mutus confirmauit codicillos futuros in testamẽto qđ antequam mutus esset fecit: & postea factus mutus fecit codicillos: & postea effectus sanus decessit. licet enim prædictus mutus non potuerit testm̃ facere tẽpore quo erat mutus, tamen testamẽtum quod ante fecerat remanet firmũ de iure ciuili & prætorio: prædictum autem testamentum arrogati sublatũ est de iure ciuili, ut dixi: nã de alienis rebus, i. de suis rebus quæ sunt factæ arrogatoris, testatur dictus arrogatus quodãmodo faciendo codicillos. quãuis autẽ quãtum ad ius ciuile sit differẽtia inter testm̃ arrogati, & muti: tamẽ quãtum ad codicillos eorum nõ est differẽtia, nã utriusque codicilli ualẽt. nã & si posthumus alipnus ruperit per natiuitatẽ testamẽtũ patris, & postea decesserit, nihilominus ualent codicilli, quos pater fecit posthumo uiuẽte. Si miles Titius fecit testamentu, & postea effectus est miles: & in militia fecit codicillos coram tribus testibus pone. certè ualent codicilli iure militari, quãuis eodem iure nõ ualeat testamentũ. Sequens §. si ei &c. planus est: & alius sequẽs, si quis &c. & sequens l. quæ incipit, Aristo. Viuia.

[a] Conficiuntur. Id est, confecti confirmantur, ut statim subijcit.

[b] In futurum. Vt codicillos quos faciam confirmo. Accursius.

[c] In preteritum. Vt codicillos, quos feci &c.

[d] Testamento facto. Non iure, ut coram vj. testib. & dixit si non ualet iure testamenti, ualeat iure codicillorum.

[e] Aut sine testamento. Vt omnino uolens intestatus decedere, facit codicillos saltem coram quinque testibus: ut C. eo. l. fin. & hoc subijcit, sed ideo &c. & facit C. de nat. lib. l. quoniam.

[f] Possunt. Committit enim fidei hæredis legitimi, ut faciat quæ in codicillis continebantur.

[g] Quoniam creditur. Ita quod nõ potest probari contrarium: quia magis est fictio ut hic, & s. eod. l. si quis. in prin. & C. de adop. l. cum in adoptiuis. §. sed si quidem. & Insti. de vulg. substi. §. uel singulis.

[h] Possit. De iure, ut subijcit.

[i] Codicillos. De facto. nã stipulatio uitiatur impotentia iuris: ut Insti. de inutil. stip. §. impossibilis. non de facto: ut j. de uerb. ob. l. continuus. §. illud.

[k] Sed si. Sub. exigimus &c. & sic loqtur s. e. l. diuus. §. pe. & Inst. e. §. 1. Nec obs. j. de cap. l. i bello. §. codicilli. in fi. §. ut ibi patet.

[l] Si post factum testamẽtũ. Scilicet cõpletũ post finẽ cuius confirmauit codicillos futuros.

[m] Codicillos. Quos facturus sit.

[n] Et ibi. i. in arrogatione constitutus.

[o] Nam & testamentum. Scilicet prædictum tenet iure prætorio non ciuili: ut Instit. quib. mod. test. infir. §. non tamẽ. & j. de sec. tab. l. q ex liberis. §. fi. & sic videbantur codicilli ualere.

[p] Sed eo tpe. Alias cũ eo tpe &c. aliàs, si eo tẽpore &c. & tũc si pro quamuis.

[q] Non habuit. Et ideo ualere nõ uidebatur: ut s. prox.

[r] Nec similis. Alia ratio quare nõ uidebantur valere: quia iure ciuili testamentũ est irritũ: licet secus in muto: ubi nõ irritatur per sequentem mutitatem.

[s] Confirmauerit. Antequã fieret mutus: & rectè dicit hic hoc: quia sine timore rumpendæ confirmationis per mutitatem.

[t] Is. Scilicet mutus.

[u] Non possit. Cum est mutus, nisi sciat literas: ut C. qui testamentum face. pos. l. discretis.

[x] Huius autem. Scilicet arrogati.

[y] Sublatum est. Iure ciuili, nõ prætorio: ut s. dixi.

[z] Testatur. Faciẽdo codicillos testatur, cũ sit testm̃, testatio mẽtis: ut Insti. de testa. in prin. & uere de alienis facit hic: nõ tñ ꝓprie dicitur testm̃: & ideo dicitur quodãmodo. & sic determinatur uerbũ testatur. per hæc uerba quodãmodo, & cum statim dicat ualere codicillos: noi. quẽ testari de alienis. sic & C. de sac. san. ecc. auth. si qua: & Insti. de pup. substi. § nõ solum. Sed certè hic fuerunt suæ tempore mortis: unde remanent. no. in cõtrarium, quod nemo de alienis testatur.

[a] Valere codicillos. Contra C. eod. l. 1. Sol. est ibi ruptum testamentum iure ciuili posthumi agnatione: hic capitis diminutione, & iure prætorio. unde hic adhuc ualet testamentum: ibi nullo modo.

[b] Decesserit. Post ruptum: ut C. eo. l. 1.

[c] Valent. De iure prætorio, non ciuili: ut s. de iniust. test. l. posthumus. & hoc ubi decessit adhuc uiuo testatore. si autem eo mortuo, dico quod non tenet. nec codicilli extunc, sed exnunc, si dixeris postea eo mortuo tunc ualere, quæ in codicillis legauerat: ut C. eod. l. 1. & j. de leg. 3. l. 1. § 1.

• Sic in P. F. Haloã. tamen legit, nã nec testamẽtũ ualet, & eo tẽpore eos. &c.

• Et ratio est, qa codicillos facere possunt, qb. est pmissa testamẽti factio, ut l. diui. §. codicillos. s. eo.

Testatur quis quãdoque de alienis.

Testa-

Si miles testamentũ [a] quidem ante militiam, sed codicillos ĩ militia [b] fecerit: an iure militari ualeant codicilli, quæritur: [c] quoniam testamentum iure cõmuni ualet, nisi si militię tẽpore resignauerit, [d] uel quædam adiecerit? Certè codicilli militię tempore facti non debent referri ad testamentum, sed iure militari ualent.

Si legatum non ualet ab initio confirmatur ex postfacto impedimento ex ultima *uoluntate testatoris sublat.. Bar.*

Si ei seruo, qui testamẽto legato acceperit, libertas codicillis detur: utile legatũ [e] esse dicemus, quasi ab initio constiterit legatum.

Qui confirmat codicillos posteriores, uidetur reprobare priores. Bartc.

Si qs certi generis codicillos confirmauerit, puta, [f] Quos nouissimos fecero: [g] nõ utiq; statim quæ codicillis dantur, consistere [f] uidebuntur, quandiu alij quoque fieri possunt: & ideo si alij postea fiant, legata in prioribus data non ualebunt. [g]

Non possunt fieri codicilli ab eo, qui dubitat de statu suo nisi sit miles. Bar.

Marcellus libr. xx. Digesto. IX.

ARisto negauit ualere codicillos ab eo factos, qui paterfamilias necne esset, ignorasset, Vlpianus notat: [h] nisi ueteranus [i] fuit: tunc enim & testamentum [k] ualebit.

Principale non potest confirmari ab accessorio. Bar.

Papinianus libr. xv. quæstionum. X.

QVod per manus traditum est codicillis hęreditatẽ dari nõ posse, [m] rationẽ illam habet, ne per codicillos, qui ex testamento ualerent, ipsum testamentum, quod uires per institutionem [n] hæredum accipit, confirmari uideretur.

Legata ab eo quem quis putabat insolidũ sibi successurum. si postea aliquis cũ eo succedat: in partem, non in totum debentur. fallit in libertate. Bar.

Idem lib. ix. quæst. XI.

QVi graui utero uxorem esse ignorabat codicillis ad filiũ [o] scriptis libertates dedit. nata post mortem patris, filiæ, cùm de ea nihil patrẽ sẽsisse cõstitisset, placuit libertates à solo filio [p] præstari posse.

Idem libro xxij. quæstionum. XII.

REdemptis à sorore partibus.

Idem libro xix. quæstionum. XIII.

[a] Testamentum. Iure communi.

[b] In militia. Coram duobus testibus. quod potest, etiã testamentum: ut C. de test. mili. l. milites.

[c] Quæritur. Videtur quod non, quoniam &c.

[d] Resignauerit. Alias signauerit. quo casu etiã testamẽtũ iure militari ualet: ut supra, de mili. test. l. tribun°. §. fin. & l. Titius. & facit l. si certarum. §. fin.

[e] Vtile legatum. Videbat ualere quasi seruo proprio, ut C. d leg. l. seruis. sed secus est, quia simul uidetur hic dedisse legatum cum pendebat usque ad mortem: ut C. de neces. ser. l. quidã. §. si eũ ueteres. & de testa. tut. l. & si à pr̃e. Sed argu. cõtra Insti. de leg. §. an seruo. Sed ibi perfecerat uolũtatẽ, hic non, cũ adhuc facturus erat aliquid.

[f] Consistere. In cõmutabiliter. Ad qd̃ ĩ. de uer. obl. l. quicquid. §. fi.

[g] Non ualebunt. Nam ultimos condendo, priores reprobare, uoluntatemq; restõ expressim uidetur immutare. R. Item not. q approbãdo ultimos uidetur reprobare præcedẽtes: sic ĩ. de procu. l. maritus. & de pac. con. l. fin. & facit s̃. eo. l. diuus. §. licet. & ĩ. titu. 1. l. si mihi. § fin. & l. seq. & de leg. 3. l. si quis in prin.

[h] ARisto. Not. prædicta uera, ut s̃. de testa. l. de statu. & ĩ. de leg. 3. l. 1. ĩ prin. nisi in casu ut subiicit.

[i] Veteranus. Vel miles: ut C. de test. mil. l. ex militari. §. 1. & facit ĩ. de lega. 1. l. filiusfamilias. in prin.

[k] Testamentum. q. d. non solum codicil.

QVod per manus. CASVS. Hęc l. uult reddere rationẽ, quare in codicillis non põt fieri institutio. & reddit talẽ rationẽ: qa si cõcederetur daẽ posse hęre. ĩ codicillis, tũ in quodã casu eueniret qddam absurdum puta si facerem testamentum, & in codicillis institnerẽ mihi hęredẽ. nã uideretur cõfirmari testm̃ per codicillos quod esset absurdum, ut dixi: quia codicilli debẽt cõfirmari ex testõ, & nõ testamentũ ex codicillis: imo cõfirmatur testamẽtũ per institutionem hæredum. Viul.

[l] Quod per manus. Id est, uulgo.

[m] Non posse. Vt & C. eo. l. si idem. & s̃. eo. l. diuus.

[n] Per institutionẽ. Quia est caput testamẽti: ut Inst. de leg. §. ante. & est tale quod hic dicit: quia cum testamentũ sit causa codicillorũ, non debẽt codicilli eẽ causa suæ causę. sic s̃. de acqui. hęre. l. per seruum. sic & qui instruere debet aliũ, non debet ab eo instrui: ut s̃. de eden. l. si quis ex. §. prohibet.

QVi graui. CASVS. Titius habẽs filiũ & oxorem prægnãtem ignorans uxorẽ esse pręgnantem codicillis ad dictũ suum filiũ scriptis reliquit libertatem Sticho, & Pamphilo suis seruis. & postea decessit: & postea dicta uxor peperit filiam: certe solus filius præstabit libertatem dictis seruis, & non filia: quia non intelligitur grauata filia, cũ tpe codicillorum pater de ea nihil senserit, & debet dictus filius redimere à dicta sua sorore partes, quas ipsa habebat in dictis seruis. & h. d. cum duabus ll. sequentibus.

[o] Filium. Natum. & dic nominatim, & specialiter.

[p] A solo filio. Imo nec à filio: quia rupti sunt codicilli: ut C. eod. l. 1. Sed dicas non ruptos: ut pote cum non pendeant ex testamento aliquo: ut Infra eodẽ l. is qui. Alij dicunt ruptos, quia ex testamento pendebant sed filiũ teneri, qa ab intestato fuerat rogatus: filia non, quia rogata non fuerat. Item uidetur distingui, an sit diuisibile relictum: & tunc filius pro parte: an indiuiduum, & tunc in nihilum: ut infra eodem lege, sed cum ea. & lege, is qui. in fine. quæ sunt contra. Solutio: illa distinctio in alijs, non in libertate: ut infra de legatis secundo. lege cum pater. §. cum existimaret. & lege cum filius. in principio. Vel dic, ut dicta lege, is qui. nota. Item imo uidetur filiam teneri pro parte oneris: ut C. de caducis tollendis. lege prima. §. nec autem. contra. Solutio. ibi.

Item

Item eo modo arg. contra ff. de fide.lib.l.alieno.§.liber.Sol.ibi.Item ar.contra ff.de pact.l.tale.§.fin.& ff. de uerbo.oblig.l.eum qui.§.t. Sed ibi inter niuos: hic non. Item hic nominatim a filio. Item hic filius preter uoluntatem successit, quod ibi non erat.

Illud. Casus in principio continuatur in precedenti casu. Tractari. Seius non facto testaměto ita dixit in codicillis suis: Titium heredem esse uolo. nunquid Caius legitimus hæres dicti Seij tenetur dare hereditatem dicto Titio? & distinguitur utrum Seius uoluerit ualere dictā scripturam pro testō, & tunc nihil poterit petere Titius a legitimo: an uero uoluerit Titio relinquere fideicommissariā hæreditatem a legitimo: & tunc eam Titius consequeretur. quod aūt de duobus predictis uoluerit dictus Seius, ex scripto quod fecit Seius, declarabitur plerunq;: nam si fortè a dicto Caio, quem uoluit esse hæredē, legata reliquit: & si hæres ei non esset, adscripserit ei substitutū. intelligitur uoluisse facere testamentū, & non codicillos: & sic nihil a legitimo peti poterit: ut dictum est. Viu.

Illud sine dubio dici non potest, etiam filiam manumittere cogendam: cùm ab ea nihil pater petierit, & iure suo hæres extiterit.

Si testator fecit institutionem hæredis: in dubio uidetur uoluisse testari. Bar.

Tractari solet de eo, qui cùm tabellas testamenti non fecisset, codicillis ita scripsit: Titiū hæredem esse uolo. Sed multum interest, utrum fideicommissariam hæreditatem a legitimo per hanc scripturam, quam codicillorum instar habere uoluit,[a] reliquerit, an uerò testamentum facere se existimauerit. Nā hoc casu[b] nihil a legitimo peti poterit. Voluntatis autem quæstio ex scripto[a] plerūq; declarabitur. Nam si fortè a Titio legata reliqt, &[a] substiturum adscripsit, si hæres non extitisset: sine dubio non codicillos: sed testamentum facere uoluisse intelligetur.[c]

[a] P.F. ex eo scripto

[a] Et, non est in P. Fl.

a Voluit. Quod potuit: ut infra ad Trebellia.l. ea facto in principio. & l. Scæuola.

b Hoc casu. Scilicet proximo.

c Intelligetur. Vt C. de test.l.non codicillum.

Quidam. CASVS. Titius instituit sibi duos heredes in testō, & alios ei substituit: & postea decesserunt dicti duo hæredes: & postea idē Titius fecit codicillos: & in eis qbusdā legata reliquit ab institutis vel ēt ademit legata quibusdā quibus dederat in testō: quæritur, nunquid substituti institutorū debeāt in dicta legata in codicillis relicta ac si essent relicta in testō? & vtrū ademptio valeat ac si esset facta in testamento? & Sabinus, & Cassius dixerunt quod sic: Proculus aūt dixit qp nō: & bene. & hoc probat Proculus à simili. video enim, dicit Proculus, qp si legetur ei, q tpe codicillorū nō est in rebus humanis non valet legatū, licet legatarius fuerit in rebus humanis tpe testamenti. ergo in nostro casu non debet esse vllius momēti illud, qp post obitū hæredis legatū est, uel ademptum codicillis: quia hæres ad quē sermonem dirigebat relinquens legatū in codicillis, non erat in rebus humanis. & hæc vera sunt, cū duo sunt instituti hæredes, & ambo decesserunt, anteq̄ testator faceret codicillos: uel qā unus tm̄ fuit institutus & ipse decessit antequam testator faceret codicillos, si aūt duo essent instituti, & cuilibet eorū esset datus suus substitutus, & unus dictorū institutorū decessisset, antequā testōr faceret codicillos, in quibus reliquit legata, & alter institutorum remā sit uiuus post mortē testatoris, uti lia erunt dicta legata data in codicil. post mortē dicti hæredis, sed pdictus cohæres qui remansit uiuus, nunquid debet oīa integra legata, an uero debeat pro dimidia, & substitutus cohæredis mortui p alia dimidia? Et respon. quod solus cohæres, qui remansit uiuus, debet omnia, & integra legata: & est ratio, quia is cohæres adiunctus fuit ei in pręstādis legatis qui nō erat in rebus humanis eo tpe, quo ei in codicillis adiūgebatur. & hæc uera sūt, siue talibus uerbis legauit in codicillis testator, quisquis mihi heres erit, lego talibus tm̄. siue in legando expressit propria nomina hæredū. sed si appareret expressa uoluntas testatoris uolentis ut ex uniuersa hereditate prędicta legata erogarentur, tunc tenetur heres prædictus qui remā sit uiuus, & substitutus mortui cohæredis pro hæreditaria parte & si conueniātur a legatarijs ultra hæreditariā portionem, habent exceptionem. doli. & h.d. cum lege sequen. Viuian.

Scæuola lib. viij. quæstionum. XIIII.

Quidam referunt,[d] quātum repeto, apud Viuianū Sabini, & Cassij, & Proculi expositam esse in quęstione huiusmodi controuersiā: An legata, quę postea quàm instituti mortem obierint,[e] codicillis adscripta,[f] uel adempta sunt, a substitutis debeantur? id est, an perinde datio & ademptio[g] etiam hoc tēpore codicillis facta ualeat, ac si in testamento facta esset? Qđ Sabinum. & Cassium respondisse[h] aiunt, Proculo dissentiente.[i] Nimirum autem Sabini & Cassij collectio,[k] quam & ipsi reddunt, illa est: quòd codicilli pro parte[l] testamenti habeantur: obseruationemque,[m] & legem[n] iuris inde traditam seruent. Ego[o] autem ausim sententiam Proculi uerissimam dicere.[a] Nullius enim momenti est legatum, quod datum est ei, qui tempore codicillo-

[a] In P.F. ni em̄ nullius mo. est leg. qđ da.ē ei, q tēpo.cōd. ī reb. hu. nō est li. test.tēpo. fuerit (esse.n. do. cui detur dein. sic quę an iu. ra. quā p. q̄ sit) ita igiē in proposito qđ &c.

d Repeto. Id est, recordor.

e Obierint. Viuo testatore ante codicillos.

f Adscripta. Id est, relicta ab institutis, qui tamen iam erant mortui.

g Ademptio. Legatorum.

h Respondisse. Et male.

i Dissentiente. Et bene.

k Collectio.i.argumētatio, ex qua seqtur ergo, uel igitur, q̄ est collectiua vel illatiua cōiūctio. sic.n. īferebāt, uicē testī repręsentat: sed in testō data ualent: igiē & in codic. Vel dic collectio.i.illatiua cōiūctio ergo, vel igiē, q̄ ipsi inferunt, ex sequētibus inferunt & concludunt.

l Pro parte. Sic supra, quemad.test.ape.l.sicut.

m Obseruationemq;. Obseruationē uocat nō solēnitatem: hoc enim falsum esset. sed ius qđ statuitur, ut is demum faciat codicillos, qui & testamento: & ei demum legetur in codicillis, cum & in testamento.

n Et legē. Vt infirmetur testm̄ codē iure, quo codicilli: & cōtra. Azo. & facit ff. de rei uē.l.q̄ de tota.in prin.

o Ego. Scæuola. Accur.

Non

a Non est. Sed quid ad rhombum? Respon. probat à simili: vt sicut legatum non valeret relictum ei persone: quæ non est in rebus humanis: ita & relictum ab ea persona quæ non est in rebus humanis. Acc.
b Licet testamenti. vt s. eo. l. diuus. §. fi.

transit cum onere. Respon. verum est in ea posito, sed non in codicillis posito.
q Tractari. Quod in appellatiuis est dictũ. q̃squis &c.
r Ia. Institutus.
s Adiunctus. A codicillante in onere legatorum.

rum in rebus humanis non est, [a] licet testamenti [b] tempore fuerit. Esse enim debet cui detur: deinde sic quæri, an datum consistat, vt non antè iuris ratio, quàm persona quærenda sit. [c] Et in proposito igitur [d] quod post hæredis obitum codicillis legatum, vel ademptum est, nullius momenti est: quia hæres, ad quem sermonem conferat, [e] in rebus humanis non est, eaq; ademptio & datio nunc vana efficiẽ. [f] Hæc [g] in eo hærede qui ex asse institutus [h] erit, dato substituto, ita vt ab instituto codicilli confirmarentur.

Legata in codicillis à duobus institutis relicta uni, uno eorum mortuo, pro parte eius in effectu tantum sunt legata inualida. h. d. cum l. sed cum ea, quæ debet continuari ad istam: licet cõmuni er veniat post l. ab intestato. Bar.

Quòd si duo instituti sint, substitutis datis [i] vnusq; [k] eorum decesserit: vtilia videntur legata. [l] sed circa cohæredẽ [m] erit tractatus: nũquid totum [n] legatũ debeat, si, Quisquis mihi hæres erit, legatum erit: an verò non: quia sit substitutus hæres, qui partem faciat, [o] licet ipse non debeat. [p] Idem etiam potest circa nomina expressa [q] tractari. [r] Multóque magis solum cohæredem totum debere puto: quia is [s] adiunctus [t] sit, qui [u] etiam tũc cum adiũgebatur [x] in rebus humanis non erat.

Africanus libro ij. quæstio. XV.

SEd cùm ea testatoris [a] voluntas fuerit: vt ex vniuersa hæreditate legata [y] erogarentur: dicendum: scriptis hæredibus profuturam doli exceptionem, si amplius, quàm hęreditaria portio petatur. [z]

Codicilli facti ab intestato nõ infirmantur agnatione posthumi: secus si sint facti ex testamento. Bal.

Paulus lib. xxj. quæstionum. XVI.

AB intestato factis codicillis, relicta [a] etiam postea natus intestati successor debebit. Quicunque enim ab intestato successerit, locum habent codicilli. nã vnus casus [b] est. Nec interest, quis succedat: dum ab intestato succedat. Ad testamentum

c Persona quærenda sit. tam eius, cui relinquitur, & à quo, vt hic, & statim subijcit: quã ét relinquentis: vt s. de testa. l. si quæram. & est sic s. de transf. l. cũ hi. §. sed & personarũ. & ff. de ver. obli. l. si ita stipulatus. §. Chrysogon. in fi. vbi in persona est speciale vt non subintelligatur.
d Igitur. A simili.
e Conferat. Faciendo codicillos. & facit ff. tit. 3. l. cũ quis decedens. §. Seiam. Sed arg. contra. ff. ti. 2. l. cum pater. §. cũ donationis. in fi.
f Efficitur. Adde quod codicilli ad tẽpus testamenti nõ referuntur vt s. eo. l. diuus. §. fin. & l. quædam.
g Hęc. Scilicet prædicta vera sunt.
h Institut. Et post ea ante codicillos mortuus. idẽ si plures: si tñ oẽs mortui sũt ante codicillos, vt in q. s. posuit. secus si aliqs superest tempore codicillorum: ut subijcit.
i Substitutis datis. Ita quod quilibet suo separatim.
k Vnusque. Eorum institutorum.
l Legata. Quia nullum auxiliũ a testamento requirent. i. ab instituto q decessit, cũ per se valeãt & teneãt. nec ex accidenti rũpi pñt, & tñ reducunẽ oĩa ad tp̃s testamenti: ut s. e. l. diuus. §. fi. simul tamen cũ testamento incipiunt ualere, id est post aditionem hæreditatis.
m Cohęredem. Superstitem.
n Totum. Quod uidetur si ponas ita legatum: quisquis. &c.
o Partem facit. Institutum habere: & ipse ita partem pro me habet. Azo. & est sic ff. titu. 2. l. huiusmodi. §. si Titia, aliàs si Titio.
p Nõ debeat. Legatũ. Sed quare nõ, ut ff. ti. 1. l. licet, & ff. tit. 2. l. cũ pater. §. pr. & §. ab instituto. & l. debitor. §. j. & C. ad Treb. l. nõ iusta. R. ñ. quia inutiliter fuit datũ. ab eo qui mortuus erat. hic tamẽ à cohęrede debeẽ, ut subijcit. Item est contra ff. eo. l. pe. Sol. illa hanc corrigit. Item uidetur in causa caduci illa institutio: ergo

t Qui. Adiunctus.
u Cum adiungebatur. Id est tempore codicillorum. nam ab eo & ab alio instituto relinquebat legata in codicillis: & ita vnus alteri adiungebatur in onere legatorum, sed tamen vnus erat mortuus.

x Expressum quid dicatur, & an & quo modo differat ab euidenti. Bart. in l. p̃tor ait. in prin. ff. de no. operis nun. & in l. 1. 2. col. s. de vulgar. & pup. subst.

a SEd cum ea testatoris. Qui testamentũ solẽne fecit, & codicillos, in quibus legata reliquit: & natus est postea posthumus, qui rũpit testũ pro parte: quia alter scriptus frater erat posthumi, at. s. de inoff. test. l. mr. Azo. Sed videtur in totũ rupi: ut s. de inius. test. l. pe. Sed ibi extranei erant instituti. Vel pone hic posthumum exhæredatũ, & fratrẽ eius cũ extraneo institutum. & relicta ab eis legata: & omnia sunt plana, ut s. de inoffi. test. l. circa.
y Legata. In codicillis relicta.
z Petatur. Per legatarios. secus in libertate: ut s. e. l. qui gratis. & facit ff. tit. 2. l. mortuo. §. fi. & l. si Titio. §. Iulia. & l. cum pater. §. cum existimaret.

AB intestato. CASVS. Titius fecit codicillos: & non testm̃: & legauit ab illis qui debebãt ei succedere ab intestato, quibusdã quędam. certe ad dicta legata præstãda tenetur non solum successor ab intestato, q natus erat ante dictos codicillos, sed etiã ille qui natus est postea. habent enim locũ dicti codicilli quicunq; successerit dicto Titio ab intestato. secus autẽ esset, si dictus Titius fecisset testm̃ & codicillos. quia tũc pertinẽt codicilli ad testm̃, & uires ex eo capiunt. unde si testam̃ aliquo casu non ualeat, nõ ualebũt codicilli: & hoc siue fecit testamẽtũ ante codicillos, siue post. & h. d. Viuia.
a Relicta. Quamuis nõ erat natus tpe codicillorũ. Acc.
b Nã unus casus. Id est sine distinctione p̃sonarũ natorum, vel nasciturorum: vt s. eo. l. si quis cũ. i princ. & §. 1. sed si testamẽtũ est factũ tũc sunt plures casus nã si ualet testamẽtum, ualent & codicilli: si non, nec illi ualent,

Autem

Similē glo. habes l leg. hoc anté. §. de his. s. de dam. infe. & in lege, trāſigere. C. de trāſaction.

autem [a] quod quoquo [b] tempore fecerit, pertinēt [c] codicilli. Et (ut manifeſtius dicam) inteſtato [d] patrefamilias mortuo, nihil deſiderant codicilli, ſed uicem teſtamēti exhibent: teſtamēto aūt facto, ius eius ſequuntur. [e]

Paulus libro iij. Sententiarum. XVII.

Literæ, quibus hæreditas promittitur, [f] uel animi affectus [g] exprimitur, codicillorum uim non obtinent.

Si actus importatus per uerbum futuri temporis cadit in eo, quod eſt de præterito: diſpoſitio refertur ad illud. Bart.

Celſus lbr. xxx. Digeſtorum. XVIII.

Plotiana Celſo ſuo ſalutem. Lucius Titius his uerbis ita cauit, [§] Si quid tabulis, aliove quo genere ad hoc teſtamentum pertinens reliquero, ita ualere [h] uolo. [i] Quæro, an codicilli, qui ante hoc teſtamentum ſcripti ſunt, debeant rati eſſe. [l] Iuuentius Celſus Plotianæ ſalutem. Hæc uerba, Si quid ad hoc teſtamentum pertinens reliquero ualere nolo: [§] etiā ea, quæ ante teſtm̄ ſcripta ſunt, cōprehendere conſtat. [k]

Relicta ab eo, quem quis ſolum ſibi ſucceſſiorum putat: ſi in parte ſuccedit, pro parte debentur ſi diuidua ſint: ſi indiuidua nihil. Bar.

Marcellus libro xiiij. Digeſto. XIX.

Is, qui unum filium habebat, cū codicillos ad eū ſcripſiſſet, deceſſit inteſtatus, hr̄de eo relicto [l] & quem poſtea procreauit. Agnatione ſui hæredis nemo dixerit codicillos euanuiſſe. [n] Igitur ſi nihil tum de poſthumis ſperauit: codicilli nō euaneſcent: & quæ relicta ſunt, pro parte dimidia [n] filius, ad quem codicillus factus eſt, ſoluere cōpelletur, non etiam poſthumus. Sed & ſi codicillos reliquiſſet duobus ſuperſtitibus filiis decedens, cùm putaret alterum ex his prius deceſſiſſe: ſimili modo dici poteſt, [o] omnia perinde debere filium, ad quem ſcripti ſunt codicilli, atque ſi

---

[a] Autem. Pro ſed.

[b] Quoquo. Ergo. ſiue ante, ſiue poſt: quod dic ut no. ſ. eo. l. ante.

[c] Pertinent. Id eſt uires ex eo capiunt. ut in fi. huius l. & ſ. eo. l. ſi quis cum. §. fi. & l. quidam referunt.

[d] Inteſtato. Id eſt nullo omnino facto teſtō. alioq ſecus: ut l fin. huius l. patet. & diximus ſ. eo. l. ſi qs cū. §. fi. aliter uero ponitur. Inſt. de hære. ab inteſt. in prin.

[e] Ius ſequuntur. Id eſt uires ex eo capiunt: & tunc de ſide ratur ut teneat teſtamentū: quia eo ſufirmato, & illi infringuntur: ut j. l. proxi. Azo. & facit j. titu. 1. l. filius. in prin. & §. 2. & j. tit. 3. l. 1. §. fi. & l. 9.

Literæ. CASVS. Titius miſit mihi tales literas, q̄ ita cōtinebant: ego Titius promitto tibi Viuiano, qđ faciā te hæredē, uel inſtituo te hæredē, uel diligo te tāq iam filium meum: & ideo faciā te hæredem. nūquid habent vim codicillorū dictæ literæ? Et dicitur quod nō. Viuianus.

[f] Promittitur. Dicendo, ego faciā te hæredē. Vel dic directò & uerè eū inſtituendo, dicendo, ego facio te hæredem meum.

[g] Affectus. Dicendo, diligo te ut filiū. Vel dic, qđ eū inſtituit, aſſerens eū diligere ut filium. & ad primū intellectum utriuſque uerbi facit j. de lega. 3. l. fideicommiſſa. §. 1. & Inſti. de teſt. mil. §. exterum. & ad ſecundū facit C. de teſt. l. non codicillū. & de fideicom. l. & in epiſtola.

Plotiana. CASVS. Quædam mulier nomine Plotiana miſit in quadā epiſtola ſalutes Celſo, & in ea epiſtola expoſuit ei talē queſtionē, quærendo ab eo qd iuris eſſet. Lucius Titi' his uerbis ita cauit in teſtō ſuo: ſi quid ad hoc meū teſtamentū pertines reliquero alicui in tabulis, uel in quo alio genere: ita ualere volo ſicut reliquero. ipſe autem Titius fecerat codicillos ante dictum teſtamētum. nunquid ex dictis uerbis illi codicills valebunt? Et dicit Celſus quod ſic. Viuia.

[h] Ita ualere. Scilicet ſicut relictum inuenietur: alias deeſt ita.

[i] Rati eſſe. Dubitatio eſſe poterat ex eo, quod Papinianus dicebat, quod eſt Inſti. e. §. ſed cum ante. & no. ſ. eo. l. ante.

[k] Cōprehēdere. No. qđ' verbū futuri tpis etiā pterita comprehēdit: quia licet ante teſtamētū facti erāt codicilli, tamen poſtea uerum eſt eū reliquiſſe codicillos, Azo. facit j. de uerb. ſig. l. uerbum erit.

Is, qui unum. CASVS. Titius habens filium & uxorē prægnantē fecit codicillos, in quibus à dicto filio legauit quædā quibuſdam: & uxor ſua poſtea peperit aliu filium: & poſtea deceſſit dictus Titius relictis ſibi hæredibus ab inteſtato dictis duobus ſuis filijs. modo quæritur, nūquid codicilli prędicti euanuerint agnatione dicti poſthumi? Et dicitur qđ' nō. nūquid debētur ergo legata in eis relicta? Et dicit quod ſic, pro dimidia. ſ. quia filius qui uiuebat tēpore factorū dictorum codicillorum tenebitur dicta legata pro dimidia pręſtare. poſthumus autem nihil præſtabit: quia Titius eorū pater' nihil cogitauit de poſthumo tēpore quo fecit codicillos: quia non credebat uxorem prægnantē tunc eſſe: unde nō fuit eius intētio, ut grauaret poſthumum. Sed quid ſi uterque filiorū erat uiuus & natus tēpore quo fecit Titi' codicillos: putabat autem Titius alterum deceſſiſſe eorū? Dicūt quidā (& male) omnia perīde debere filiū illum ad quē ſcripſit Titius codicillos, atque ſi ſolus hæres extitiſſet patri. ſed Iuriſconſultus dicit, & bene, qđ duntaxat partē eorum debet. Sed quid retēto eodem caſu, ſi dictus Titius reliquerat in dictis codicillis ſeruitutē in prædio ſuo euidam: quæ quidem p parte pſtari nō pōts vel etiā libertatē alicui ſeruo? certe nihil pſtabit dictus filius de his indiuiduis. ſ. de iure ſtricto: & eſt ratio, qa pater Titius p̄ lictus nō fuiſſet ablaturus dicto filio, ad quem ſcripſit codicillos ea legata, niſi putaſſet eū ſolū ſibi eſſe hæredem: ipſe autē eſt cū alio hæres: credo tamen de æquitate, quod intregra libertas præſtabitur p eū: ut ſ. eo. l. qui graui. & æſtimatio partis ſeruitutis pdictæ, ut j. de leg. 2. l. cum filius. & h. d. Viuia.

[l] Hærede eo. Scilicet relicto, & dic eo relicto hærede. quem &c.

[n] Euanuiſſe. Vt & ſ. e. l. qui graui. & l. ab inteſtato. & l. ſi quis cum. §. 1. & hoc quando nō eſt factum teſtamentum. alias ſecus, ut C. e. l. 1.

[n] Dimidia. Supra eo. l. quidam. In fi. contra. Solu. hic corrigit, ut j. ſtatim dicet.

[o] Dici poteſt. Sed malè. nam ſtatim corrigitur, ſecundum Azo.

Imo.

a Imò. Corrigit quod dixerat: & sic corrigitur quòd est s.eod. l.quidam. in fin.

b Non possunt. Vt sunt seruitutes prædiales, ut j.de uerb.obl.l.stipulationes non diuiduntur. & libertates: ut j.de lib.can. l.duobus.

solus hæres extitisset patri. imò [a] duntaxat partem debet eorum: tamen quæ pro parte præstari non possunt, [b] nihil eorum [c] præstandum: quoniam ille [d] non fuerit filio ablaturus, nisi solúm putaret successorem sibi futurum.

Nominatio hæredis sine scriptura non facit, ut scriptura continens legata sine institutione sit testamentum: sed ut codicilli habentur. Bart.

Paulus libr. v. ad leg. Iul. & Papiam XX.

SI palàm [e] hæres nuncupatus sit, legata aût in tabulis collata fuerint: Iulianus ait, tabulas testamenti non intelligi, quibus hæres scriptus non est: [f] & magis codicilli, quàm testamentum [g] existimandæ sint. & hoc puto rectius dici.

c Nihil eorũ. Imo in totum: ut supra eod. l.qui graui. & lege sequen. Sed speciale in libertate: ut ibi dixi. Vel hic de rigore: ibi de æquitate. Item contra infra de leg.a.l.cum filius. in princ. Sol. ibi, per querelã fuit testamentũ ruptum pro parte, hic per agnationem posthumi. hæc sol. tollitur per d. l. qui graui. imo hic non fuit testamentum, sed nec codicilli rupti: ut in princ. huius leg. Dic ergo cum R. qui dixit non præstandum, scilicet ratione mera, non de æquitate: si quidem nunc tota vt libertas, non partis æstimatio præstatur, ut in seruitute legata, ut in d.l.cum filius. in princ. Vel refert uoluit a filio in totum præstare, etiam si non insolidum sit hæres, ut in vtroque contrario, an uero nihil, si in totum non sit hæres: ut hic subijcit.

d Ille. Alias ille, scilicet pater: & alias ille, scilicet filio qui est postea. & dic ablaturus. s. pater. q.d. nõ præsumitur, quòd pater filio abstulisset prælegata. Item contra infra tit. 3. l.post emancipationem. ij. respon. ubi insolidum alter præstat. Sed illud de æquitate, nel ut ibi, & j. de lega. a. l.cum pater. §.cum existimaret.

SI palam. CASVS. Titius uolẽs facere testm̃ in scriptis nuncupauit corã testibus hæredem, & non scripsit in testũ nomẽ, & legata quę reliquit, scripsit in tabulis. certè nõ est testm̃, imo codicilli: quia nomen hæredis non est scriptum in tabulis testamenti. Viuia.

e Si palam. i. coram testibus: nomen tamen hæredis in testamento scriptum non est. & ideo non tenet ut testamentum in scriptis: quia non sic ualere potuit: ut C.de test. l.iubemus. & authen. & eo. Item nec ut nuncupatiuum: quia noluit, cum dicit tabulas: ut arg. ã. ea. l. j. sed ualebit ut codicillus.

f Non est. Vt & s. de hære. insti. l.quoties. ij. respon. & Insti. de leg. §.ante hæredis.

g Testamentũ. Alias testm̃, alias tabulę, sed quõ ualẽt ut codicilli, ut supra eod. l. j. quæ est contra? Solu. hic rogaui legitimos de his legatis. Vel dic, quod si simpliciter reliquit, credunt facere codicillos potius quam testm̃: quia in eo non est institutio, uel exhęredatio: ut C.de testa. l.non codicillorum. & ne pereat quod agitur, ut infra de reb. dub. l.quoties. & est ad hoc C. de fideicõ. l.eam quam. ubi hęredes non possunt adire: & sic tenẽtur legitimi, ut ibi dicitur. Nec ob. s. l. j. quia ibi scriptũ erat nomen hæredis, & si qua alia solennia deerant. Item contra C.de testa. l.errore. Sol. ut ibi. Item C.eo. l.fi. §.illud contra. sed magis est simile.

A[illegible] Dic quod ibi fuit omissum errore scribentis. hic uoluntate testantis, secundum Bart. hic.

Digestorum, seu PANDECTArum Liber trigesimus.

TITVLVS I

DE LEGATIS, ET fideicommissis. j.

V[illegible]anus li[illegible]ro lvij. ad e[illegible]. I.

PEr oĩa exæquata [h] sunt legata fideicommissis.

Idem libro j. fideicommissorum. II.

SCiendum est eos demũ fideicommissum posse relinquere, qui testandi [i] ius habent.

Expressio conditionis per eum modum, per quem ex necessitate inest, nihil operatur. Bartol.

Idem libro iiij. ad Sabinum. III.

DE L[illegible] & [illegible]

Dixit de testamẽtis, nunc de accessoriis testamẽti. i. legatis. Sed quare in tres libros diuiditur iste tractatus de legatis? Resp. pp. plixitatẽ vitãdã, q̃ esset, si sub uno titulo posuisset. Vel dic in primo agi principaliter de reb' legatis. In secundo de psonis legantiũ, & legatariorum. In tertio de significatione uerborũ: & tñ quod uni attribuit, frequenter in aliis ponitur: ut no. j. de lega. 3. in rubr.

PEr oĩa. CASVS Mulæ dĩię erãt olĩ inter legata, & fideicõmissa: quas potes inuenire in Institu. per istam l. illæ dñiæ sublatæ sunt, & per omnia concordant. Viuia.

h Per oĩa exęquata. Imò I multis differunt. nã fideicom. non pñt peti efficaciter hoc iure: ut Insti. de fideicõ. hære. in prin. sed legata sic. Itẽ legata in testõ tm̃ relinquunt: ut Insti. de fideicõ. hęr. §.pterea. Itẽ post mortẽ hæredis nõ legari, sed fideicõmitti põt: ut Insti. de leg. §.post mortẽ. Itẽ a legatario non legat, sed fideicõmittit. ut Instit. de singu. reb. p fideicõ. re. in prin. q̃ sunt cõtra. Sol. [1] hoc est de media iuris prudentia, hodie p Iustinianũ approbata. ut C.cõm. de leg. l. 1. & 2. at illa ſm antiquũ ius: uel hęc erat Vlpiani opin. sed alij oẽs erãt in contrariũ legibus illis. sed Iustinia. approbat sñiam Vlpiani: ut C.cõmu. de lega. l. 1. & 2. & Insti. de lega. §.sed nõ vsq; . uel dic quod aliquid est hic detractũ a uerbis Vlpiani a cõpilatoribus noui iuris. & illud detractũ inducit nouitatẽ. Fraternizãt ergo hodie, ut cões habeant actiones, & effectũ & nomẽ: ut C.cõmu. de lega. l. 1. & 2. & in casu quo ad usum licet nõ de iure, remanet dr̃a nois: ut fideicõ. hæreditas, & libertas dicatur, nõ legataria. Item hęc cõto non est ad uniuersalis fideicõ. cũ ibi hęres cogatur adire, hic non: ut ã. si quis omis. cau. testa. l.si quis omissa, & Instit. ad leg. Fal. §.ex diuerso. & j. ad Trebel. l.mulier. §.fin.

SCiendum. CASVS. Quidam in codicillis reliquit Titio fideicommissum, quęritur vtrum ualeat? dicitur quod sic, si habet relinquens testamenti factionem actiuè. Viuianus.

i Qui testãdi. ut s. ti. j. l.diuus. §.pe. & j. ti. 2. l. j. I prin. & C.de fideicom. l.ex testamento. Qui antẽ sunt isti? Dic omnes, qui nõ prohibentur. Sunt aut xij. per quæ prohibitæ

[a] Vide q in hũc titulum scribit Anto. Aug. emẽdat. lib. 3. c. vlti. circa fi. uide et Vigliũ in §. legatariis autem. de testam. ord. Insti. li. 2.

Legata & fideicommissa conueniũt, & differunt.

[1] Ista solutio est uera, sed impfectè loquitur ſm Barto. & Pau.

prohibitæ: ut no. ṡ. de test. l. si quæramus. Sed oppono de donatione causa mortis, quæ relinquitur a filio, qui testari non pōt: ut j. de do. cau. mor. l. tā is. sed illa non est legatum, uel fideicō. imo in multis differunt: ut no. Inst. de donat. §. 1. in uerbo, fere. Item ecōtra legatur capacibus. quod dicit ut Insti. de lega. §. legari. sed licet hic pariſi cet testari, & legari: tamen facilius legatum, seu fideicommissum, quam testamētum confirmat: ut j. tit. 2. l. 1. §. 1.

Haec uerba testatoris, Quisquis mihi ex suprascriptis hęres erit [a] aut, Si hrs erit Seius: [b] uel, Si hęreditatem adierit: [c] subiectum [d] legatum, uel fideicommissum non faciunt [e] conditionale. [f]

Error nominis proprii non uitiat legatum. secus si erretur in corpore, uel in nomine appellatiuo. Bar.

Idem libro v. ad Sabinum. IIII.

Si quis in fundi [†] uocabulo [g] errauit, & Cornelianum pro Semproniano nominauit: [h] debebitur Sempronianus. Sed si in corpore [i] errauit: non debebitur, Quod si quis cum [k] uellet uestem legare, supellectilē adscripsit, dum putat [l] supellectilis appellatione uestem contineri: Pomponius scribit uestem nō deberi, [m] quemadmodum si [†] quis putet [n] auri appellatione electrū, [o] uel aurichalcum contineri: uel (quod est stultius) uestis appellatione, etiam argentum contineri. Rerum enim [p] uocabula [q] immutabilia sunt: [†] hominum [r] mutabilia.

Distributionem quisquis quod reperiris duo uerba: secundum quod distribuis actum primi, ita distribuis actū secundi. Bart.

HAec uerba. CASVS. Testator ita dixit, instituo mihi Titium, & Sēpronium, & Caium: & quisquis mihi ex suprascriptis hæres erit, ab eo lego Cornelio decē, uel instituit sibi Seium hęredem, & ita dixit. Si Seius erit mihi hęres, uel hęreditatē meā adiuerit: ab eo lego Cornelio decem. Certè dicit hic Iurisconsultus, q prędicta uerba testatoris non faciunt prædictum legatū uel fideicōmissum cōditionale: & ita si legatarius prędictus decedat ante dictam a testatore conditionem. i. ante aditam ab hærede hæreditatem: transmittet petitionem ad suos hæredes. Viu.

[a] Erit. Sub. Titio decem det: cum plures instituisset.

[b] Seius. Subaudi det Titio decem: & dic solus Seius, secus si duobus institutis lego Titio x. si unus de institutis, puta Seius sit hæres: ut j. quando dies leg. ced. l. si Titio. in fi. Accur.

[c] Adierit. Subaudi det Titio decem.

[d] Subiectum. Id est, quod fuit ita relictum, ut dixi. Accursius.

[e] Non faciunt uerba testamenti.

[f] Cōditionale. i. ut ius legati conditionalis sortiatur hæc locutio: hoc est: ut ad hęredē nō transeat pendente conditione, mortuo legatario: ut d. l. si Titio. §. 1. idem est, & si sub eadē conditione legetur: sub qua hæres instituitur, ut j. quando dies le. ced. l. si dies. §. si sub con ditione. & est ratio in prædictis, quia idē esset etiā conditione nō apposita: ut arg. C. de fideius. l. non rectè. q. d. hæres præstat hoc illi: quis non præstat nisi hæres, & magis suspenditur hæreditas, quā legatū: ad hoc j. de condi. & demon. l. aliquando. & l. in conditionibus. §. 1. & ṡ. de hære. insti. l. talem. in prin.

Si quis in fundi. CASVS. Hæc lex facit differentiam: utrum testator uolens legare, errat in nomine proprio rei, quā uult legare: an in appellatiuo. Et dicit, quod si erret in noie proprio, nihil nocet, dū tamen de corpore sensit. unde si uolēs legare fundū Sempronianū, legauit Cornelianū, & in corpore non errauit, debebitur Sēpronianus: si aut in corpore errasset, non debetur. si aūt errat in nomine appellatiuo: non ualet legatū: etiā si non errauit in corpore: & de hoc ponit tria exēpla. Vnum est, qn uolebat legare uestem, & dixit, lego supellectilē. Secūdū est, qn uolebat electrum uel aurichalcū legare, & dixit, lego aurū. Tertium est qn uolebat legare argentū, & dixit, lego uestē. Vltimo reddit rationē diuersitatis: quare ualet legatū etiam si erretur in nomine proprio, nō aūt si in appellatiuo: quia uocabula rerū sunt immutabilia. s. appellatiua ab initio mundi constituta & naturalia, ut uestis, fundus, bō, domus, & similia. hominū aūt uocabula sunt mutabilia id est, illa quæ ab hominibus imponuntur: ut fund' Sempronianus, homo Stichus. Si qs hęredes. Quidā Gallicanus, siue Gallicens instituit sibi hæredem Titium, & Sēpronium, & postea ita dixit. Quicūque erit mihi hæres i rebus meis quæ sunt i Gallia, Seio det decem. quęritur utrum quilibet hęredū, qui habuit res Gallicanas debeat dare Seio decē, an vero oēs. & dicit hic, q oēs debent sola decem. Viuianus.

[g] Vocabulo. Id est nomine. [i] proprio. Et not. errat in proprio nomine. qui error non nocet. Item in corpore rei, seu substantia: & hic error nocet. Item & in appellatiuo: & ille nocet, ut j.

[h] Nominauit. Adiecta aliqua demonstratione, quæ fungatur uice proprij nominis: ut dicendo continea, uel quod sit ibi oliuetum fortè, ut ṡ. si cer. pet. l. certum.

[i] Sed si in corpore. Vt si intendebat testator legare pratū, qd iuxta Titium credebat esse: & dixit lego fundū quem habeo iuxta Titium: cum ibi erat uinea. & sic neutrū debet. No. ergo q error proprij nominis nō nocet, sed corporis sic. ut ṡ. de leg. l. si Fortidianum. & de test. l. si in nomine. & Insti. e. §. si quis in nomine. & j. de uer. obl. l. si in noie. & de hær. inst. l. quoties. in princ. & de rei uendi. l. idē Pōponius scribit si fūmé. ū. §. pe. & de cōtrahen. emp. l. in conditionibus. & j. tit. 2. l. patronus. § libertis. & j. de aur. & arg. leg. l. pediculis. §. argento. Item facit j. de reb. dub. l. penul.

[k] Quod si quis. Not. si in appellatiuo erretur, nocet. Accursius.

[l] Putat. Sed male putat: ut infra de supe. leg. lege 1.

[m] Non deberi. Quia uestem non scripsit, nec supellectilem: quia de ea non sensit: ut j. de re. du. l. in ambiguo & j. de sup leg. l. Labeo. in fi. Sed contra. j. tit. 2. l. librorum. §. quod tameo. Sol. ut ibi.

ADDITIO. Dic quod ideo ibi sustinetur dispositio: quia nomina appellatiua habebāt magnam conformitatem inter se, secundum Bart. & Ias.

[n] Puter. idē si sciat: ut in e. l. i ambiguo. & l. Labeo. i fi.

[o] Electrum. Genus metalli.

[p] Rerum enim. Nota rerum uocabula immutabilia sunt, hominum mutabilia. Accur.

[q] Vocabula. i. quæ habēt hoc ipso, q sunt res sine impositione nois: qualia sunt appellatiua, ut si ego legem equū, cū de mulo sententiā, licet hoc constet: q de mulo sentiam, nō ualet. ut hic: & modo dixi de ueste, & j. de sup. le. l. Labeo. in fi. nisi hoc actū erat añ inter testatorē, & legatariū, cū dicā equum de mulo sentiam. nam & tunc posset legare: ut j. tit. 2 l. nutu. uel nisi consuetudo communis loci sic uteretur eo nomine: ut j. de sup. leg. l. Labeo. §. nec mirum. & §. uerum.

[r] Hominum. i. imposita ab hominibus: ut ā. in princ. huius

† Tu fac regulā indubitabilem, q error in nomine proprio nō uitiat. idē in cognomine, aut agnomine, cui cōcor. l. si in nomine. & ibi glo. C. de testa. quā tamē limitabis, eū ista & restringes per l. si. cū gl. 1. C. de impub. & ali. sub. & in le. 2. C. qui ætate. lib. 12. & glo. in l. si mater. §. si qs homines. ṡ. de exceptio. rei iudica.

† Facit gl. 1. post prin. in c. quoniam nobis. de off. deleg. Et quādo in ꝓprio, uel appellatiuo nomine uitiet, uide Bald. in l. si I nomine. C. de testa. & eūdem in le. non ideo. C. de hęredib. insti.

† Vide q̄ in hunc locū scripsit Alci. li. 7. Parer. c. 4.

† Idem agnomine, uel cognomine. secundū Alex. Error ꝓprij nominis nō nocet.

Si quis hæredes instituerit, & ita legauerit, Quisquis mihi Gallicanarum rerum hæres erit, dãnas esto dare: ab omnibus hæredibus videri legatum: quando ad omnes eos res Gallicanæ pertinent.

In ultimis uoluntatibus non possumus in electione uariare. Bar.

P u us ro j. ad h. V.

SErui electione legata, semel duntaxat optare possumus.

Quod commune est, meum est quantum ad dispositionem partis meæ. Bar.

Labeo ait, cum certa res aut persona legatur ita, Qui meus erit, cũ moriar, hæres dato: & communis fit: totum deberi. Trebatium uerò respondisse, partem deberi, Cassius scripsit. quod & verius est.

In dubio legando rem uidetur quis legare partem, quam habet in re. Bar.

Cùm fundus communis legatus sit non adiecta portione, sed meũ nominauerit. portionem deberi constat.

Relatiuum quit uel qui, iunctum uerbo futuri temporis inducit conditionem: uerbo præsentis temporis, demonstrationem. Bart.

us libro xxxi VI.

STichum, qui meus, erit, cum moriar, hæres meus dato. magis conditionem iniecisse legato, quàm demonstrare voluisse, patrem familias apparet: eo quòd si demõstrandi causa hęc oratio poneretur, ita concepta esset: Stichum qui meus est: non, Qui meus erit. Sed conditio

---

huius l. & facit C. de mut. no. l. j. Alij dicunt inspici hic frequentiam: nam cæteræ res frequenter in appellatiuis nominibus stant: & rarò imponitur proprium. & secundum hoc nõ expones, id est, imposita &c. Sed dic hominum vocabula, vt Stichus, & Titius. Econtra contingit in homine: quia vix stat in appellatiuo, qn assumat propriũ: & ideo illa non mutantur: hic sic. non ergo nocet, si alio nomine vocem Stichũ in legando: & est ratio secundum lo. q probabilius dubitatur in tali nomine, quam in appellatiuo. sic ȷ. de tri. ui. & ol. leg. l. si q vinũ. sic ergo substãtiua, & appellatiua non mutantur. Sed quid de adiectiuis? Rñ. idem quod de proprijs, cum sint accidentalia: vt albus, niger, rufus: vt ī. de ser. ven. l. si in eẽ. & facit ȷ. si cer. pet. l. certũ. & de aqua quot. l. j. §. 3. & facit ȷ. ti. eo. x. l. librorum. §. quod tñ Cassius. & de actio. & obli. l. in omnibus negotijs.

Ab omnibus. Ad quod est ȷ. tit. 2. l. si pluribus hæredib'. in prin. & hoc, nisi vni sint assignatæ: vt supra de hæred. instit. l. ex facto.

Erui.

Titius mihi legauit, q eligerem vnum de seruis suis: & Stichũ postea ego elegi, nunquid possum pœnitere, & alium eligere? Dicit quod non. Labeo. Titius fecit test. & ita legauit, Sempronio lego Stichum, qui meus erit cum moriar. vel prædicto modo legauit fundum. inueniẽ tempore mortis suæ Stichus, vel fundus communis esse testatori & cuidam alij: quæritur vtrũ legatarius possit petere totum, id est partem, quæ nunc est testatoris, & æstimationem alterius partis, quæ non est testatoris: an vero partem solam, quę nunc est testatoris? & dicit Labeo, & malè, quod totum. Trebatius dixit partẽ deberi: & bene: & Cassius approbat dictum Trebatij in quasi simili casu, s. quando testator legauit fundum sibi communem cum alio, non adiecta quantitate, sed dixit, lego fundum meum. nam debetur legatario medietas. Secundo dicit quod legatum de quo dicitur in princ. huius §. non solum habet demõstrationem inter se, sed etiam cõditionem. nam si voluisset testator demonstrare tm̃, & non conditionale legatum prædictum facere: adiecisset verbum præsentis temporis dicendo, lego Stichum qui meus est: non autem futurũ, sicut fecit dicendo, qui meus erit. Sed opponitur, si est ibi conditio, ergo deficiente conditione & non inuento eo toto testatoris tẽpore mortis testatoris, nihil habebit legatarius. sed respon. dicta condi. accipitur hoc modo, quod si totus inueniatur testatoris tẽpore mortis, totum habebit legatarius. & si pro parte, illam habeat. si nullo modo, nihil. & h. d. cum l. seq. tota. Viuia.

Serui. Quia testator legat mihi vnum de seruis suis, quem elegerim. Accur.

Possumus. Vt & ȷ. de opt. lega. l. apud Aufidium. & arg. ī. de trib. l. quod in hæredem. §. eligere. & hoc, si tenuerit electio ad quod plura sunt necessaria, s. q sit de seruis testatoris. Item q tota familia sit exhibita. Itẽ q hẽditas erat adita: vt ȷ. de opt. leg. l. 2. & 4. & l. optione. & quod eram maior: vt ā. de mi. l. ait prætor. § hodie certo. cũ princ. l. seq. & q dixi, eligo, nõ volo eligere: vt ȷ. de verbor. obl. l. si q stip. & q sit sui iuris optans: vt ȷ. eo. l. Iulia. Sed argu. contra ȷ. de verb. obli. l. est qui certarum. §. fin. Dic q ibi in contractibus, hic in vltimis volũtatibus, in quibus est secus, ex quo in eis electio trahit secum executionẽ. Bart. Pau. & Iason.

Ait. Et male.

Persona. s. serui.

Communis. No. q cõmune est, meũ dicere possum. sic ī. de serui. vrb. pd. l. in re cõmuni. & facit ȷ. de pecu. lega. l. dominus. §. dña. & de verb. sig. l. pupillus. §. fina. Itẽ facit ī. de condi. inst. l. 2. §. fi. & ȷ. de condit. & demon. l. falsa. §. fin. & Instit. de leg. §. si res aliena.

Constat. Etiã si post testamentum incipiat esse suus totus: vt ȷ. de aur. & arg. leg. l. si ita. Sed cur pars alterius non debetur: cũ si totus esset alienus, totus deberẽ, si testator hoc sciret: vt Insti. eo. §. si res aliena. Rñ. quia dixi suum: vnde ius quod in eo habet, videtur legare: vt ȷ. eod. l. si domus. §. fi. secus ergo si dixisset, Cornelianũ. Itẽ facit ȷ. de aur. & arg. leg. l. Quintus. §. 2. & ȷ. tit. 2. l. qui concubinã. §. qui fundũ. & l. vxori. & ȷ. de fun. istru. l. fundus. Sed arg. cõtra ȷ. de no. op. nunc. l. stipulatio. §. fin. Dic quod prouisio vnius ex socijs, poterat prodesse alijs, & non nocere: ideo ibi secus, secundum Bar. & Paulũ. Vel dic quod ibi speciale in stipulatione prætoria, ex quo eius verba fuerunt in rem concepta, secundum Petrum, & Iaso.

STichum qui meus. Id est si meus erit, vt statim probat.

Magis. Comparatiuè, non electiuè. nam utrumque continet, scilicet conditionem, & demonstrationem: vt ȷ. de aur. & arg. leg. l. scribit. §. fi. & ad hoc ȷ. de condit. & demon. l. nominatim. §. fi. Sed contra, ī. de hær. instit. l. 2. in prin. vbi verba, ex partibus quas adscripsero, non faciunt conditionem: sed certè & ibi est conditio, si ad diuersitatem partium fiat adscriptio, alias quia totũ testamentũ periret, non est cõditio. Itẽ arg. contra ī. de hære. instit. l. talem. §. 1. & ȷ. de condit. & demon. l. si in diẽ. §. fin. sed ibi rõ diuersitatis apparet.

Demonstrandi causa. Scilicet solummodo.

Qui meus est. Vel Stichum meũ: non aũt dixisset, qui meus erit &c. sic C. de cad. tollen. §. sin autem ad

---

Ista est vera expositio in se, sed non congruit tex. secundum Bar.

P. Flor. quoniam.

Istum tex. cui cõcor. l. si colon'. §. fi. & l. quod in rerum. §. 2. ȷ. eo. tit. glo. in l. vicino. §. fundus. ȷ. de lega. 2. & l. Stichus. ȷ. de vsufr. leg. & l. uxor C. de legatis. limitabis, & restringes p tex. uel de nota. 1 l. Iulia. in prin. ȷ. de lega. 2.

Ista respon. glo. nõ procedit, si referaẽ ad istũ tex. sed bene procedit, si referaẽ ad id, quod glo. voluit in prima parte sui. Bar. & Pau.

Istud dl, scilicet p dictis scribẽtibus: ideo dic aliter, vt per eosdem.

deficientis. ibi, sed varietatis &c.

a Coodiuo talis. Tacita.

b Extinguatur. H.d. ut j. titu. 2. l. 11. §. si rem. & de adi. leg. l. rem legatam. & facit j. de condi. iostit. l. 2. §. fin. & s. l. proxi. & j. de leg. 3. l. nuper. in fi. & j. de con di. & demon. l. illis. §. Titia. & j. eo. l. si quis legauerit. & j. titu. 2. l. Iulianus. §. serui. & de adimen. lega. l. cum seruus. & l. legatum. §. pater. Sed argu. contra j. de verb. oblig. l. si decem.

ADDITIO. Dic quod ibi dictio est, fuit adiecta executioni: ideo solu importat conditionē secundum Barto. & Iason.

talis a accipi debet, quatenus meus erit: ut si rotum alienauerit, legatum extinguatur: b si partē, pro ea parte debeatur, quæ testatoris mortis tēpore fuerit.

Paulus libro ij. ad Sabinum. VII.

Legatum a seruo delatum dominus pōt c repudiare.

Si res legatæ detrahitur, legatum minuitur: si adiicitur, augetur. h. d. Vel aliter. Quod operatur adiectio ad augmentum, idem operatur detractio quò ad diminutionem. Bart.

Legatum seruo. CASVS. Titius legauit seruo meo decem, ego uolo repudiare, quæritur vtrum possim? Et dicitur quod sic. Viuianus.

c Potest. Non tamen domino adimi potest: ut j. de adi. legat. l. legatum, & concordat huic, infra eod. l. si fundus. §. 1. & de op. leg. l. si Pamphilo. & de suc. eed. edi. l. 3. §. per seruum. Sed arg. contra infra titu. 1. l. Titia. §. Lucia. Solue ut ibi. Item contra s. de acquir. hær. l. in qui. §. fin. Solu. plus iuris hēt filius, quā seruus. Accur.

Pomponius lib. ij. ad Sabinum. VIII.

Si ex toto fundo legaro testator partē alienasset, d reliquam duntaxat e partē deberi placet: quia etsi adiecisset f aliqd ei fundo: augmentū legatario accederet.

Alternatiua posita inter grauatos, facit eos teneri insolidum, ut duos reos: & per petitionem,

uel partis perceptionem factam ab uno, nō inducitur diuisio. Bar.

Si ita scriptum sit, Lucius Titius hæres meus, aut Mæuius hæres meus decem Seio dato: cum utro uelit, g Seius aget: ut si cum uno actum sit, & solutum, alter liberetur: quasi si duo rei promittendi insolidum obligati fuissent. Quid ergo si ab altero partem petierit? Liberum ei erit, ab alterutro h reliquum petere. Idem erit, & si alter partem soluisset.

Si in una parte alternatiuæ legatum est unum, sed in alia plura, illud quod est unum: non recipit diminutionem. Bar.

Si ita legatum sit, Lecticarios i octo, aut pro his in homines singulos certam pecuniam, utrum legatarius uolet: non potest legatarius partē seruorum uindicare, pro parte numos petere: k

ADDITIO. Imò dic quod ibi loquitur in hæreditate: hic in legatis, secundum Alexan.

Si ex toto. CASVS. Legaui fundum tibi, postea sponte alienaui partem. certè pars alienata non debetur legatario. nam & si adiecissem etiā illud augmentum legatario deberetur.

Si ita scriptum. Io feci mihi Titium & Mæuium, & dixi ita postea: Aut Titius soluat Seio decem nomine legati, aut Mæuius hæres. dicitur hic quod legatarius Seius potest petere à quocunque hæredum vult solidū legatum: & si ab vno exegerit totum, alter liberatur in totum. Item si ab vno partem petierit, potest adhuc à quocunque vult partem petere superfluam. idem est si ab vno eorum pars legati soluta est. nam aliam petet à quocunque uoluerit.

Si ita legatum. Octo seruos, qui deferendæ lecticæ destinati erant, legaui tibi, aut pro quolibet decem libras, ad tuam electionē. tu uis petere quatuor seruos, & æstimationem aliorum quatuor, id est, quadraginta. dicitur quod non potes: quia legatū seruorum est unum: unde illud nō potes diuidere: ut j. de lega. 2. l. omnibus. & legatū æstimationis eorū est vnum similiter. unde nec illud potes diuidere. idem est, si lego tibi quinquaginta libras olei, aut octo denarios pro qualibet libra. ad tuā electionē: nā nec hoc casu poteris diuidere. si aūt cōcederet, q posset diuidi: iam sequeret illud absurdū: quia si legarem hominem tibi, aut decem, ad tuam electionem: posses quinque petere: & hominis partem. dico ergo in nostro casu, quod non possit diuidi taliter: nec interest vtrum dicta pecunia fuit legata, vt dixi, id est, pro quolibet seruo decem, uel pro qualibet libra olei octo denarij, an iuncta summa ponatur: puta hoc modo, Lego tibi octo seruos lecticarios, quorum quilibet valet decē, vt eos possis petere: aut octoginta sicut valent: & hoc ad tuam electionem, nā lecticarios utroque casu non poteris diuidere. Viuia.

d Alienasset. Animo adimendi: quod dic ut infra, titu. 2. l. 11. §. si rem. & de adimen. legat. l. rem legatam. & s. eod. l. Stichum. in fin.

e Duntaxat. Quā testator non alienauit.

f Adiecisset. Vt j. eod. l. quod in rerū. §. 2. & j. titu. 1. l. cū fundus. & l. peculium. & facit j. eod. l. grege. & l. seq. & In stit. eo. §. si grex. & j. de auro & arg. lega. l. si statuam. & l. pediculis. in prin. & j. de adim. lega. l. cum seruus. & s. de contrahen. empt. l. in modicis. & de do nat. inter uir. & uxor. l. cum hic status. §. pœnitētiam. & j. de fun. instru. l. si mancipia. & j. de condit. & demō. l. filiæ. § fin.

g Cum vtro uelit. Etiam insolidum, vt subijcit. & sic est contra, j. de duob. re. stipu. l. antepen. Sol. hic testator uoluit eos teneri insolidum: quod patet, quia alternando separauit eos, quod potuit: ut in eod. titu. l. ea. & C. de cad. tol. l. 1. §. sin autem ad deficientis. Vel solu. ut ibi. & facit j. titu. 2. l. ille aut ille.

h Ab alterutro. Ergo etiam ab eo, quem iam exegerat pro parte. & sic est contra C. de pact. l. si creditores. & de fideiuss. l. liberum. ubi dicitur, q ad eundem non potest redire. Sol. habeas hic altero: & nihil est contra. uel si habeas alterutro, pone pro altero. sic s. de libe. & posth. l. si ita scriptum, ibi, utroq; nato &c. & s. de pact. l. rescriptum. §. si pacto. uel dic q est hic fauor legati. quod dictum, siue quæ responsio non ualet, quia idem in alijs: ut C. de fideiuss. l. reos. dic ergo hic, q unum tantum pro parte exegerit. & sic ad eundem pro alia parte redit. & sic in d. l. reos. at in contrarijs omnes conuenit, & ab uno, vel quibusdam exegit. uel dic ut in d. l. si creditores. not. Item contra C. de uerb. signi. l. pen. Sed ibi in honorato, hic in onerato.

i Lecticarios octo. Id est qui sciebant facere lecticas. & facit uim in hoc quod dicit viij. quia secus si singulariter eos nomino, uel pro quolibet x. quia tunc plura legata sunt: & esset secus quam hic dicit: & sic potest loqui j. de verbor. obligat. l. scire debemus. §. stipulationes.

k Numos petere. s. de act. empt. l. si sterilis. §. si contra. So-

1 Ista glo. est singul. secundum Iol. de Imo. in le. cum quidam. j. de legat. 2. ad hoc q cōditio adiecta per relatiuum dicitur tacita.

2 Coniun ge l. 14. & 15. de acquir. hær.

3 P. si cedere t.

4 Dic q̄ ibi nō interuenit actus sufficiens ad inducendam repudiationē. Bart. & P. in l. cōtraria, allega ta j.

5 Per hūc text. limitabis le. si quis ita. ad fi. j. de verb. obli. & in capi. cum iter. de testi. & l ele. j. cum glo. in uerbo, quem et de concess. præbend. dum dicit alteroalius partē unam esse neram, satis esse, q fallit casu huius l. scilicet, quando alternatiua ponit inter grauatos de eodē facto. aliam fallentiam, vide in le. si duo. j. de uerbo. oblig.

tra. Solu. hoc in vltima voluntate: quia unum legatum est, vt subijcit: vnde diuidi non pôt: vt j. ut. 1. l. neminem. Hu. Vel ibi, quot anni, tot obligationes habitationum, & pensiunū: hic una obligatio q̄ semel tm̄ cedit.

a In alterutra. Si dicas alterutra: id est, utraque. & sic vnum legatum est. sic j. tit. j. l. si illud. Sed tunc contra j. titu. 2. l. 8. §. 1. & j. de verb. obli. l. scire debemus. §. stipulationis. & j. eo. l. plane. §. fin. si uero dicas proprie: quia in qualibet causa sit unum, id est, uel ī seruum, vel in decem, erit contra dictam l. si illud. quare dic quod est unum pp vnam præstationē: sed duo ꝓpter duas res nominatas ī legando. Accursius. ADDITIO. Ista glossa est uera ī se, sed non congruit menti huius literæ, quæ noluit dispone re, an esset unum legatum, vel plura respectu totius dispositionis, sed solum illud dicit q̄d in illa parte alternatiuè, in qua ponitur dictio numeralis, censetur esse vnum legatum, secūdum Bar. & Pau. & Iason.

quia unum in alterutra [a] causa legatum fit: quēadmodū si olei pondo quinquaginta, aut in singulas libras certum æs legatū sit: ne aliter obseruantibus, etiam uno homine legato, [b] diuisio concedatur. [c] Nec interest diuisa [d] ea summa, an iuncta [e] ponatur. Et certè octo seruis legatis, aut pro oībus certa pecunia [f] legata: non posse inuitū hæredem partem pecuniæ, partem mācipiorum debere [g] constat.

* Cōstat, nō est in F. Flor.

Id in quo habemus spem postliminii, potest legari. coniunge l. cum duæ. de cap. & postli. Bar.

Idem libro iij. ad Sabinum. IX.

ID, quod apud hostes est, legari posse, Octauenus scripsit, & postliminij iure [*] consistere. [h]

b Legato. Supple aut decem, prout legatarius uolet.

c Concedatur. Quod esse non debet: ut j. de verbor. obli. l. 2. §. 1. & l. in executionibus. §. pin parte. & s̄ de condi. inde. l. si nō sorté. §. pe. & j. tit. 1. l. si qs duob⁹. & facit j. eo. l. hmōi. §. fi. & j. tit. 1. l. cū filiꝰ. §. ualijs.

d Diuisa. Scilicet pro singulis seruis lego decem.

e Iuncta. Vt subijcit, & certe &c.

f Certa pecunia. Puta centum.

Vsiistio reprobat.

g Debere. Cum effectu vt soluat. Et not. uariationem reprobari. sic s̄. de procu. l. in causæ. Sed arg. contra j. de coll. bo. l. nonnunquam. in prin. Sed ibi specialet t ut ibi no. Item facit ad §. de acqui. hære. l. cum hæreditatem. & j. de duob. reis. l. 3. §. un. & j. titu. 2. l. si Titio aut Seio. & l. si quando. §. fin.

* Quia uerba edicti prætoris habebant tractu in futurum secundū Iasonem.

ID quod. CASVS. Seruus meus captus fuit ab hostibus, & ita amisi dominium: quæritur utrū ego in ciuitate existens possim eum legare? Et dicit quod sic. & in eo ius postliminij consistit, ut si quidem reuertatur, fingatur non fuisse captus: & ita eum habeat legatarius. Viuianus.

h Consistere. Id est, valere legatum. nam & in fa. erc. iudicio uenit: ut s̄. fam. ercisc. l. item Labeo. in fin. & l. seq. & in uēditione, & in stipulatione: ut s̄. de act. empt. l. fin. sed hoc si fuit noster, alias secus, si semper fuit hostium: vt j. de verb. obli. l. liber homo. in fi. Itē facit sup. de hære. instit. l. illa. §. 1. & j. eod. l. si seruus ab hostibus. & l. ab omnibus. §. etiam.

IVlianus. CASVS. Cuidam filiofamil. legaui optionem seruorum meorum. nunquid potest optare sine iussu patris? Certè non, nec etiam ante aditā hæreditatem: siue legatarius optionis sit filiusfamilias, siue sui iuris. Viuianus.

i Optari posse. Id est, filius nō pôt optare, licet optio alicuius rei sit ei relicta: & sic est contra j. de uerbor. obli. l. fin. in princ. Sol. ibi inter uiuos: uel ibi mera uoluntas: hic optio, quæ cum deliberatione fit. Vel ibi supple, quod & iussus sit necessarius per istam legem. Vel ibi per suam prouisionem habet electionem: quia sic fuit stipulatus, quē uolam &c. hic nō.

Paulus libro ij. ad Sabinum. X.

IVlianus nec à filiofamilias sine iussu patris optari posse, [i] nec ante aditam hæreditatem [k] putat. quod est uerum.

Qui capit commodum per mediam personam ex alterius ultima uoluntate, potest onere fideicommissi grauari: & si extraneo restituere grauatur, tunc ut hæres Trebellianicam quartam deducet. si ei per quem acquiritur, non uidetur grauatus ut hæres, nec quartam deducet: & fideicommiss. mortuo ante diem cedentem fideicommissum remanet apud grauatum. Bar.

k Nec ante aditam hæreditatem. Etiā cum iussu. sont enī plura necessaria: vt possit optari: ut no. s. eo. l. serul. Accur.

* Vide Ant. Aug. lib. 1. c. 2.

CVm filiofamilias. CASVS. Titius instituit mihi hæredem filium meum, & ēt legauit ei x. nunquid à me patre pôt relinquere fideicom. alicui alij? Et dicitur q̄d sic, & ī prædicto casu, quādo Titius instituit filium meū, & à me patre reliq̄t fideic. aut reliquū à me dādū dicto meo filio aut extraneo. si filio meo à me reliquit dandū, ex persona mea pr̄is capit uires fideicom. ut ualeat: & nō ex psona filij īstituti eiusdemq; fideic. si enī diceretur fideicom. capere uires ex persona filij, iam idem ipse esset īstitutus, & eidem esset fideicommissum relictū à seipso, quod esse non debet. si autem instituto filio meo à me relictū est fideicom. cuidam extraneo, tunc capit uires fideicōmissum ex persona filij mei instituti, & non ex mea: quia iam cessat hic illud absurdū quod s̄. dixi. Vnde pone quod dictus Titius testator instituit filium meū, ut dixi: & me patrem rogauit per fideicommis. quod cuidam extraneo restituerem illā hæreditatē: nunquid potero mihi retinere quartam Trebellianicā? & dicit quod sic, quod in isto casu tenet pater ad fideicom. ex psona filij sui instituti: & ita tenetur vt hr̄s. si aūt sim rogatus ego pater à testatore quod restituā ipsi filio meo hr̄ditatem prædictā, in qua ipse idē testator instituit dictum filiū meum hæredem: tunc non possum detrahere quartā Treb. quia in hoc casu non teneor ego pater ad fideicommissum filio præstandū ex psona filij: & ita non tanq̄ hæres videor esse rogatus à testatore, sed tanquā pater, i. tanquā aliquis, qui hēt commodū ex testamento. si non sum rogatus tanq̄ hr̄s, ergo non possum detrahere quartā. vt j. ad Treb. l. mulier, in fi. & quod nō sum obligatus ex psona filij mei, & ita non tanq̄ hr̄s ad restituendū dicto filio meo fideicom. taliter ꝓbat. si sum rogatus restituere filio meo, vt dictum est. ergo non possum dici obligatus filio ex psona filij: qui filius non erat obligatus sibi ipsi: ergo nec ego pater debeo teneri ex psona filij ipsi filio. Vnde pono tibi etiā talē alium casum, retento eodem themate. Titius instituit filium meū hæredem, vel ei aliquid legauit: & rogauit me patrē, vt post mortē meam restituerem illā hæreditatē, vel legatū ipsi eidē filio: filius autē meus antequā ego morerer, decessit: & ita antequā cederet dies fideicommissi tibi filio post mortē meā relicti. nunq̄d debet illud fideicōmissum remanere apud me prēm? Et

Papinianus lib. ix. quæstionum. XI.

CVm filiofamilias [†] uel seruo alieno legatum, uel hæreditas

† Vide Alcia. lib. Paradoxo. v. cap. 14. ad vltimi versiculi huius le. intelligentiā.

datur: fideicommitti patris [a] vel domini potest: ac tunc demum ex persona ipsorum [b] fideicommissum vires capit, [c] cùm ipsis, [d] per quos cõmodum hæreditatis, vel legati patri, dominoue quæritur, fideicõmissum hæreditatis relinquitur. Denique [e] Iulianus non insubtili ratione motus, patrem, cuius filius hæres institutus est, extero [f] quidem habita ratione legis Falcidiæ, [g] restituere hæreditatẽ respondit, quoniam ex persona filij [h] teneretur: ipsi vero filio, non admissa [i] Falcidia: quia ex persona sua sibi filius obligari non posset: [k] pater non ut hæres, sed vt pater [l] rogari uidetur. & ideo si filio rogatus sit pater post mortem suam, quod ad se peruenit ex legato, vel hæreditate filio relictis, [m] restituere: isq; uiuo patre decedat, omnimodo patrẽ id retenturũ: [n]

Et dicitur quod sic: & est ratio, vt dicit litera: quia dictum fideicommissum capit vires, vt valeat ex persona patris, & non ex persona filij instituti, vt dictum est. nam secus est si ex persona filij caperet uires fideicommissum: vt puta, qa extraneo rogatus esset pater restituere. quia tantum post mor.ẽ patris cederet dies fideicommissi. vnde post mortẽ filij nõ extingueretur, imo pater nihilominus teneretur illi extraneo. & quod dicit in in filio meo instituto a principio legis vsque ad finem, idẽ intelligas in seruo meo instituto. Viu.

Cum filiosfamilias. Titius reliquit filio, vel seruo Seij hæreditatem, vel legatum, vel patri, vel domino acquirendum: potest rogari pater, vel dominus, vt restituat, & aut ipsi filio, vel seruo: & tunc tenetur pater, uel dominus ex sua uoluntate, [1] scilicet si manumiserit: sed extraneo tenetur ad uoluntatem fideicommissarij detracta Falcidia, quam non detrahit, quando filio restituit. & est ratio: quia hæres retinere consueuit. unde primo casu, quando extraneo: ex persona filij qui est hæres retinet, in secundo non retinet: quia non pater, sed filius est hæres: & quia non ut hæres restituit, sed ut hæredi non retinet: sed si ante emancipationem decessit filius, remanet patris, ex cuius uoluntate pendebat fideicommissum. Accursius.

Patri. Alias patris, uel domini. aliàs patri uel domino. q. d. potest grauari pater, uel dominus, cum cõmodum ei quæritur, licet per obliquum, ut usufructus: ut C. com. de lega. l. j. §. & hæc disponimus. & ĩ. titu. 1. si alienus. in princ. & s. si quis omis. cau. test. l. si seruum. & ĩ. ad l. Falc. l. Nesennius. § seruo. & argu. l. si a seruo. & ad Treb l. quidam ita. §. si seruo.

Ex persona ipsorum. Id est, patris uel domini: id est ex eorum uoluntate.

Vires capit. Id est, ualet. Accursius.

Cum ipsis. Scilicet filio, uel seruo &c. sed si extraneo, [2] tunc habet necesse pater restituere, uelit nolit. Vel dic ea persona patris uel domini, id est non filij, nec serui: quia ipsi sibiipsis non debent: sed ipse pater uel dñs, si fiant sui iuris, quod est uerius. Sed quomodo filio uel seruo restituit: cum si una manu det, alia quæratur ei: ut etiam per momentũ non stet apud filium, uel seruum: ut s. de acquir. hæred. l. placet. Rñ. [3] fuit rogatus sub conditione, uel in diẽ restituere: & ante conditionem, uel diem emancipat uel manumisit. alias etiam secundum nouam leges cum pater habeat usumfruc. nisi à testatore sit uetitum: ut in Auth. at si. ma. & aui. in prin. nõ habet ea locũ quod hic dicit, secundum R. uel dic, [4] si pater sibi retinere nõ uult, nec filium emancipare, restituat filio res illas. & detur curator illis bonis: ut C. de bon. quæ liber. l. fi. §. sin autem patre, in seruo hoc nõ dico. Item cogitur pater restituere, si dissipat: ut ĩ. ad Treb l. Imperator. Vel dic [5] purè rogatum teneri quando erit sui iuris: ut ĩ. ad Treb. l. ubi purè. inest ergo tacita conditio, si fiat sui iuris.

Denique. Nunc dicit quando extraneo restituere rogatus est pater.

Extero. Aliàs ex Trebelliano, aliàs extero, aliàs ex testamento, aliàs extraneo.

Falcidiæ. Scilicet Trebellianicæ. Accursius.

Quoniam ex persona filij. Ergo vt hæres retinet. hoc autem ea ratione euenit, quoniam pater, vel dñs ex persona filiorum, vel seruorum eadẽ ratione & modo teneretur, qua teneretur filius, vel seruus si manumissi essent: sed si manumissi essent, extraneo tenerẽtur ex persona sua. & quartam detraherẽt. ergo & dominus, uel pater eorum ex psona tenentur, & detrahent. Item si manumissi essent sibi ipsis a seipsis legari non possent, uel relinqui: vt ĩ. eod. l. & quidã. nec ergo hic ex persona eorum tenebit relictũ a patre. & hoc subijcit, ipsi vero &c. Itẽ ad id quod dicit ex psona filij, quasi filius teneatur, est contra ĩ. titu. 1. l. si alien⁹, ibi, nec seruus &c. Solu. ut ibi.

ADDITIO. Dic quod quando à patre relinquitur fideicom. extraneo, filius non est grauatus expressè. est tamen grauatus tacitè. Paul. de Cast.

Non admissa. Id est, non retenta quarta: habent tñ locũ alia remedia Treb. ut ĩ. ad Treb. l. j. §. si filio. Acc.

Non posset. Ideoq; pater nõ ex psona filij tenetur filio, sed ex sua. Azo. ad quod est s. de euict. l. si ei cui. a. rñ. & ex sua non ut hæres: quia sic filiũ faceret hęredem utiliter restituendo, quod nõ facit: qa ipse filius directo est hæres. & ad hoc ĩ. ad Treb. l. mulier. §. fin.

Sed ut pater. Id est, ut homo, qui integra omnia ei reddit. & in hoc potest grauari. & nihil detrahit: quia hoc consueuerunt facere hæredes, non alij. a similia: ut ergo magis legatario, qui nil retinet: ut in C. commu. de leg. l. j. §. 1. Sed uidetur cõtra C. ad Treb. l. iubemus. §. idemq; in retinenda. Sol. ibi pater fuit institutus, & filio suo rogatus restituere. Sed quæro, quis est hæres? Respon. hic dicitur, filius est hæres. Sed obst. s. de acquir. hær. l. placet. ubi pater uel dominus uidetur hæres. sed ibi non dicit patrẽ hæredem, sed ei quæri hæreditatem. Et pro hoc quod filius sit hrs, est ĩ. de solu. l. qui hoiem. §. quidã. uel si dicas quod pater, dic quod potest rogari, ut hæres. & tunc retinet quartam. uel ut pater cõmodum sentiens: & tunc non, & sic hic fuit. & sic non refert filio, uel extraneo sit rogatus. prima placet: & cautè tacet de seruo, ab illo §. denique. usque ad fin. qualiter autem restituatur s. dixi.

Relictis Not. ad [6] duo singularia dari adiectiuum plurale, uel uerbum pluralis numeri. sic C de rep. l. cõsensu. §. hoc nisi. in fi. & ĩ. ad l. Iul. de adul. l. si postulauerit §. pe. & ĩ. de cap. l. 2. & s. de lib. & posthu. l. Gallus. in prin. & ĩ. ut le. no. ca. l. filio. & ad Treb. l. j. §. si filio. & s. de offi. præt l. illicitas. §. & ne tenuis. & s. de tut. & ra. distr. l. j. §. sed nonnullos. & s. de distr. pign. l. cum secundus. §. 1.

[7] Retenturum. Idem & in singulari fideicõmisso sic relicto post mortẽ hrdis: ut ĩ. de cõd. & demonst. l. hrs meus. 2. respon. sed in uniuersali est hoc plus: qa etiam purè rogato hærede, si decedat fideicõmissarius filius, uel alius non transmittit ante restitutionẽ: ut ĩ. ad Treb. l. apud. §. utrum. & §. Aotisti⁹. & l. postulante. sicut nec hrditas non adita: ut C. de cad. toll. l. j. §. in nouissimo. nec bo. poss. ut ĩ. de bon. poss. l. 3. §. acquirere. Sed hic fortè ita transmittit ius deliberandi, ut hæredi: ut C. de iur. delib. l. cũ antiquioribus. Sed ẽm hoc quare dicit.

[1] Imò potest ad fideicom. compelli. ideo dic melius ut per gl. positã in uerbo, cũ ipsis, secundum Bar. & P.

[2] Ista secunda expositio gl. est melior, secundum Bar. Pau. & Ias.

[3] Dimicatum est, licet sit in se uera, secundum Bar. Bald. & Ias.

[4] Ista est uera in se, sed nõ cõgruit literæ Bar. Pau. & Iason.

[5] Ista solutio glo. placet Bar. sed displicet Oldr. Pau. & Iasoni. ideo dic aliter secundum eos hic.

[6] Not. qđ quandoq; pluralitas resoluitur in singularitates. Bar. in l. talis. §. fi. ĩ. de cõdi. & demõ. Bald. in l. quauis. s. de impub. & ali. sub.

[7] Imo trãsmittit secundũ Bar. Pau. Are. Alex. & Ias.

re dicit, qm̃ fideicom. &c. enim semper fit idẽ ius cuicunque legetur? R. n. sibau. maxime. Vel verius: q̃a secus si extraneo. tetento eodẽ casu quod filius decesserit, non qd̃ fideicõmissarius extraneus. Sed an hr̃ a rogati cogat adire & restituere? R. ṽt no. C. eo. l. eã quã.

illa legatã quæ dedi, quibus dies non est appositus, ea hæres tali die det. & etiam post illa verba relinquat alia legata purè: non solum præcedentia, sed etiam sequentia legata pura, proferuntur & differuntur à testatore dicto. & ita nõ semper vltima scriptura valet, sed inspicimus uoluntatem testatoris, ut ibi posui duo exempla. hoc dicit. Viui.

quoniam fideicõmissum ex persona patris[a] vires acceperit.[b]

Quando plurium iura deueniunt ad unum, potest ille facere quod poterant illi plures. Bar.

Pomponius libro iij. ad Sabinum. XII.

SI mihi, & tibi eadem res legata fuerit,[c] deinde die legati cedẽte,[d] hæres tibi extitero: liberum mihi esse Labeo ait, ex meo legato, an ex eo, quòd tibi hæres sim, acquiram legatum. & si uoluero eam rem ex meo[e] legato ad me ptinere, vt tota[i] mea fit: ex hæreditario legato[f] petere eã me non posse.[g]

In testamentis difficultas præstat onus subducitur: & legatum firmum remanet. Bar.

Proculus ait,† Si quis seruos, quos Gadibus[h] haberet, eo testamento, quod Romæ moriens fecerat, triduo, quo mortuus fuerit, hæredem dare mihi damnauerit: ratũ esse legatum: & angustias[i] temporis nihil legato nocere.

Seruus dicitur esse capax, si capax est dominus. Bart.

Regula iuris ciuilis est, quæ efficit, ut quibus ipsis legare possum*,[k] eo-

ADDITIO Dic q̃ si est intra tẽpus deliberãdi, qd̃ habebat primus, poterit compelli; alias non. glo. & Barto. Bald. & Salicet. in l. eam quam. ĩ. alleg.

[a] Patria. Id est, ex volũtate: ut ĩ prine. huius l. no. secus ergo si esset relictum extraneo. tunc enĩ q̃a ex p̃sona filij teneret. non fideicõmissarij extranei: licet decederet filius, non periret legatũ. Azo. Itẽ huic verbo est cõtra ĩ. tit. 1. l. si idem termus. Sol. ibi. speciale in libertate, vt non pendeat ex uoluntate dñi.

[b] Acceperit. Et sic ipsũ si ualeret onerare: uerum si deficiat secundum l. C. de cad. toll. §. fin autem. eiusdem cõmodo cedit. R. & facit ĩ. de cõd. & demon. l. si tibi. §. 6. & l. seq. & C. de fideicom. l. quiuis.

SI mihi & tibi. CASUS Titius legauit mihi, & tibi equum suum, uolens q̃ quilibet nostrum haberet solidum equum. vnde vnus nostrum debet habere equum & alter æstimationem: vt ĩ. eod. l. si pluribus. 4. respon. mortuo testatore, & ita die legati prædicti cedente, tu instituisti me collegatariũ tuum hæredẽ. certè possum totum legatũ hr̃e, uolo ex meo legato, vel volo ex tuo: sed tamen ex quo voluero ex vno, nõ possim habere ex alio. Si quis seruos. Quidã Romanus fecit testamentum Romæ, & legauit mihi seruos, quos habebat Gadibus, remotis forte a Romana ciuitate per v. dietas. legauit dico præstandos mihi per hæredem suum tertia die post mortem testatoris quæritur nunquid ualeat legatum? Et uidetur q̃ non, quo enim dabit hæres legatario tertia die post mortẽ testatoris: cum terra vbi erant serui, distet ab illa, ubi fiebat testamentũ v. dietas? Resp. tñ q̃ valet legatũ, nec dẽt nocere dicta longinquitas: cũ bene possit tm̃ viuere testator post testamentũ, quod duci possint serui Romã: & ideo legatum non est impossibile, ex quo põt eueni re. quod ualeat. Regula. Quidam habent infra in litera legare possumus, & in fi. legare possimus: alij habẽt legare non possumus, & legare non possimus. & vtraque est bona & plana: quia si potest domino legari ut quia bene est capax, poterit etiam seruo suo: aliàs non.

In legatis. Quidã legauit mihi x. præsentia: postea dixit, illa x. volo ei præstari intra annum. Dicit̃ hic, q̃ non habeo nisi post annum: quia ultima scriptura ualet, & non prima. & idem est, si iussit mihi dari sub cõditione, q̃ mihi legauerat purè, vel in diem. & idẽ est si legauit, & postea ademit. vnde si ademit mihi dictũ legatum sub duabus cõditionibus. illa quæ vltimo scripta est, ualet. Quamuis aũt dixerim ultimam scripturam ualere generaliter: hoc tamen fallit, uelut si ita dicat testator: Quod Titio infra legauero, id neq; do, neq; lego nisi tunc ualet prima scriptura, & nõ secũda: & ita nõ habebit legatũ Titius. & ad hoc adducit simile. si enim testãtor purè leget aliquib. & postea ita dicat.

[c] Legata fuerit. Insolidum. vel dic cõiunctim. & sic partim iure suo, partim iure accrescẽdi, vel die disiũctim. & sic insolidum suo iure per alium nõ diminutum: vt C. de cadu. tollen. §. ubi autem. & §. si uero nõ omnes &c. & facit Instit. eod. §. si eadẽ rea duobus. & ĩ. eo. l. si pluribus.

[d] Cedente. Quod est à morte testatoria, quo ad trãsmissionem: ut C. de cadu. tollen. §. in nouissimo.

[e] Ex meo. Partim iure meo, partim iure accrescendi. secũdum primũ casum. vel die totum vno iure, secundum alium casum.

[i] Vt tota. Videtur q̃ partem tantũ altera repudiata, vt ĩ. titu. 1. l. si Titio. Solu. ut ibi. Sed quid prodest hoc posse: Respon. propter onus impositum parti defectæ quando disiunctim, & sic insolidum fuit ambobus legatum: ut C. de cadu. toll. l. j. §. sin autem. ad fi. Accur.

[f] Non posse. Non ob. ĩ. de act. empt. l. non est nouũ. quia ibi non sunt causæ lucratiuæ, hic sic: & ideo hic sufficit semel percipi: quod non est ibi: ut arg. ĩ. de act. & obl. l. omnes. & facit ĩ. de sol. l. si duo. & ĩ. de euict. l. si ei. §. 1. & ĩ. eo. l. duobus. & l. seruo meo. Sed an partim iure meo, partim iure hereditario? Respon. hic innuit q̃ possim. ibi, ut tota mea &c. quasi possim velle contra. Sed alij contra causã minuendarum litium: ut no. d. l. non est. Item si uelit dimidiam suo iure petere, & alterã repudiare, an possit? Rñ. qñ disiunctim, nõ: ut ĩ. tit. 1. l. neminẽ. qñ cõiunctim, ut q̃ sic: ut C. de cad. tol. §. ubi autẽ. & sic põt loq. ĩ. tit. 1. l. si Titio & mihi.

[h] Gadibus.* Nomina quorundam locorum, quæ sunt distantia à Roma.

[i] Angustias. id est breuitatẽ. Sed contra Insti. de verbor. obli §. loca. & ĩ. de eo qd̃ cer. loc. l. 2. §. si quis ita. Sol. ibi inter uiuos. Vel sol. vt inferiora contraria. Item contra Instit. eo. §. fin. & C. de his quæ pœ. no. l. j ubi impossibilitas uitiat legatũ. Sol. ibi impossibile ab initio fuit: hic possibile. nã testator poterat tantũ uiuere, quod serui poterãt Romã duci. vel hic remouet quod est impossibile scilicet festinatio: sed non tollitur legatum: quasi sit unum præceptũ habens duo mẽbra. sic ĩ. de arbi. l. Celsus. §. idẽ ait. Item no. angustiam tẽporis non nocere. sic C. eo. l. non tantũ. & ĩ. de int. act. l. edict. §. 1. & ĩ. ex quib. cau. mai. l. necnon. & si quis cau. l. 2. §. qd̃ aũt diximus. & ĩ. de dam. ifect. l. hoc amplius. §. 1. Sed arg. contra ĩ. de constit. pecu. l. item illa.

ADDITIO Tu dicas, quod ibi angustiæ temporum nocent, id est, non prosunt, ut reus constituatur in mora: ut ibi no. secundum Bart.

[k] Possumus. Sed fallit: quia aliquid seruo potest legari, quod non domino: ut si seruo lego rem domini, uel quod ei debeo, ualet: sed si domino, non ualet, ut infra

In P. P. petere eã posse, Proculus ait.

† Aliàs iste §. incipit, Si quis.

* Gades insulę duę sunt in fine Belgicæ prouinciæ, quo loco Europa ab Africa dirimitur.

Angustia temporis nõ nocet.

rum quoque seruis legare possimus.

Posterior voluntas seruatur, nisi præcedens sit derogatoria. Bart.

In legatis[a] nouissimę scripturæ ualent: q̃a mutari causa præcedentis legati, vel die, vel conditione, vel in totum ademptione potest. Sed & si sub alia, & alia conditione legatum ademptum est: nouissima[b] adẽptio spectanda est. Interdũ[†] tamen in legatis nõ posterior, sed præcedens scriptura ualet. Nam si ita scripsero: Quod Titio infrà legauero, id neq; do, neque lego: quod infra legatum erit, nõ ualebit.[c] Nam & eum[d] sermonẽ, quo præsentia legata[e] data in diem proferũtur ad postea quoque[f] scripta legata pertinere placuit. Volũtas ergo facit, quòd in testamento scriptum ualeat.[g]

In legato generis uidetur is legatus, qui postea legitimè est solutus. Bart.

Idem libro iiij. ad Sabinum. XIII.

CVm incertus[h] homo legatus tibi esset, hæres Stichum seruo tuo[i] tradidit. Neratius respondit, si voluntate[k] domini tradidit, uel ratum hoc dominus habuerit: perinde eum liberatum,[l] atq; si Stichus[m] legatus esset.[n]

Siue ademptio præcedat, siue sequatur in eodem testamento. legatum perimit ipso iure, & quod minimum est, debetur.

Vlpianus lib. xv. ad Sabinum. XIIII.

SI ita sit adscriptũ,[o] Si cui bis legauero, semel ei hæres dato: uel vt semel debeat: & eidem duas quantitates adscripserit, uel duos fundos: an utrunque debeatur? Et ait Aristo, unum uideri legatum,[p] nam quod ademptum[q] est, nec datum uideri, secundum Celsi, & Marcelli sententiam, quæ vera est. Sed Papinianus libr. xix. digesto. ait, & si post legata sæpius adscripta idẽ hoc subiecit, semel præstari velle, & hoc ante impletum testamentum fecerit: ipso iure[s] uideri cætera legata adempta. Sed quod magis erit ad-

---

situ. 1. l. debitor. §. fin. & ecõtra aliquid domino, quod non seruo: vt seruitutem ad prædium domini: vt infra de ser. leg. l. & si maximè. & sic nec id omne, nec quod solum: sed dicas id euenire mixta ratione personæ & rei: hic ratione personæ tñ: quia sit non capax, vel capax: vt d. l. debitor. in fin. & facit supra de hær. Instit. l. non minus. & l. seruum meum. in princ. & C. de hæred. instit. l. neque. Accur.

a In legatis. Apponendo diem, vel cõditionem in legatis puris: vt ĩ. eod. l. talis. vel adimẽdo in totum: vt C. eod. l. datum. Sed si ponas legatum purè ademptum. & postea sub conditione adimi, quid adimitur? Respon. adimendo sub conditione denuo legare videtur. arg. contra. in Authen. quib. mod. nat. effi. legit. §. quoniam. vbi faciendo repudium, uideor confiteri matrimonium: vt s̃. de acquir. hær. l. illud. Accur.

b Nouissima. Facit infra de adi. legat. l. translatio, in fi. & ĩ de condit. & demonst. l. quod traditũ. & s̃. de test. tu. l. tutor datus. §. fin. Accur.

c Non valebit. Nisi expressè prioris voluntatis dicat se pœnitere: vt ĩ. tit. 2. l. si quis ĩ prin. test. & s̃. titu. 2. l. diuus. §. licet. Sed quid si primo dixit, q̃d nõ liceret sibi pœnitere? Respon. nihilominus potest pœnitere, si exprimat qualitatẽ illius primæ volũtatis in secunda ut d. l. si quis.

† Facit ad hunc §. c. 1. cum gl. sup uerb. mortis. in medio ibi, & qui uoluntate. extra, q̃d met. cau.

* No. singulare q̃d pœnitẽtia testatoris debet probati per tot testes, quot requiruntur in testamento: signanter Bal. in l. fi. v. col. C. de fidei cõ. & Bar. in l. fideicommissum, e. tit.

d Nam & eum. Videtur quod prior scriptura magis spectetur: quia & hoc est alibi, nam &c. Azo. facit infra proxim. l. si ita.

e Præsentia legata. Vt si dixero, quæ purè legauero, tali die dentur.

f Postea quoque. Ergo & hic nõ tàm posterior scriptura, quàm prior spectatur: vt ĩ. eod. l. talis. in fi. nam tota velut vna scriptura videtur: vt s̃. titu. 1. l. conficiuntur. §. si ei servo. Sed contra ĩ. titu. 2. l. vxori. §. 1. Sed non est contra. vt ibi patet.

g Valeat. Vel non valeat. Azo. & facit infra de condi. & demonst. l. in conditione. Accur.

CVm incertus. CASVS. Legaui tibi hominem in genere, hæres meus tradidit seruo tuo Stichum voluntate tua, præcedente vel sequente traditione. nunquid est liberatus hæres à legato generis? Et resp. quod sic, quamuis Stichus non fuerit legatus, quem soluit hæres. Accursius.

h Cum incertus. Scilicet in genere. & dic quis eligat, vt no. famil. ercisc. l. hæredes. §. si incerto. Accur.

i Seruo tuo. Scilicet legatarij.

k Voluntate. Alioqui nõ: vt ĩ. eo. l. seruus legatus. §. 1.

l Liberatum. Hoc ita si pleno iure Stichus factus fuerit legatarij: vt ĩ. e. l. si a substituto. § j.

m Stichus. Ergo legatus non erat, & secundum hoc soluitur aliud pro debito: vt ĩ. pro solu. l. j. & Instit. quib. mod. tol. obli. in prin. Sed est contra ĩ. titu. 1. l. Mæuius. §. duob°. ibi, hominis &c. Sed dices: continet singulos, quo ad solutionem, nõ quo ad obligationẽ: vt singuli videantur obligati. vel sint l obligatione. Nec obstat s̃. de cõdict. indeb. l. cum his. §. fina. vt ibi not. Accur.

n Esset. Scilicet tantum in specie.

SI ita sit. CASVS. Ita scripsit testator in testamento. Si cui bis legauero: volo debeat ei semel tantum, & postea legauit bis x. vel duos fundos. Certè vnius solius fundi legatum ualebit, & vna tantum x. quando bis legauit decem. hæc vera sunt, etiam si post legata data bis ipse scripsit verba quæ dixi. in quo sic distinguendum est: nam aut scripsit ante testamentũ completũ dicta verba, aut post. primo casu liberatur hæs à legato ultra semel dato ipso iure, secũdo per exceptionẽ. sed cum non appareat, quod legatum de duobus prædictis sit ademptum: quæro, quod erit ademptum? Et respondeo quod maius: & minimum est præstandum.

o Adscriptum. In testamento. Accur.

p Videri legatum. Vt supra eodem lege, si mihi. §. fin. nisi expresse prioris voluntatis se pœnituisse dicat: vt ibi not. & facit supra de conditionibus institutionum. l. institutio.

q Ademptum. Eodem testamento, vt statim dicet.

s Ipso iure. Quia nec datum, alioqui si post perfectũ testamentum in alia voluntate: si quidem solenni, vt testamento alio, ipso iure adimitur si non solenni, vt codicilli: tunc per exceptionem: vt supra de his quæ in testamento delentur, lege prima. §. sed hoc ita. & §. sed consulto. & lege, proxime. §. sed nonnullos. Azo. Item & hoc quando expresse. nam si tacitè, & tunc per exceptionem doli: ut infra de adimen. lega. l. 3. §. fin. & lege ex parte.

Exiguus.

emptum? non enim apparet. Et ait, posse dici exiguius [a] esse pstādū. [b]

Voluntas testatoris probata, prævalet scripturæ in augmento, & diminutione legati. Bart.

Paulus libro iij. ad Sabinum. XV.

QVi quartam partē bonorum legare uoluit, dimidiā scripsit. Proculus rectè ait, posse defendi quartā legatā: quia inesset dimidiæ. Idem erit, & si quinquaginta voluit legare, & centū scripta sint: quinquaginta enim debebuntur. [c] Sed & si plus legare voluit, & minus scripsit: ualebit legatum. [d]

Nomina siue appellatiua, siue collectiua relata ad plures, coniunctionem uerbalem inducunt: & inter eos est ius accrescendi. Bar.

Si quis unam summā filiabus legauerit, ut etiā de posthuma sentiret: [e] si ea non est nata, superstiti solidum debebitur.

Qui non est, sed esse speratur, facit partem. Bar.

Pomponius libro v. ad Sabinum. XVI.

SI duobus res coniunctim legata sit: quamuis alter in rerum natura non fuerit, alteri deberi [f] solam partem. & hoc puto uerum esse.

Hæres tenetur ad totum onus iniunctum sibi, & ei qui à testatore grauari non poterat. Bar.

Hæres, adiecto ei nomine cuiusdā, qui hæres non sit, dare damnatus, [g] totū legatū dēt. [h] Nā & si duos ex hæredibus suis noïatim quis dānasset, & alter hæreditatē non adisset: qui adisset, [i] totū deberet: si pars eius, qui nō adisset ad eum, qui adisset peruenerit.

Qui non est in rerum natura, nec esse speratur: non facit partem, sed totum debetur coniuncto re tantum, uel re & uerbis tantum. Bar.

Si Titio, [k] & posthumis legatum sit: non nato posthumo totum Titius uendicabit. Sed & si testator Titio, & posthumis viriles partes dari [l] uoluerit, uel etiam id expresserit: [m] totū legatum Titio debetur, non

[a] Exiguius. Nota exiguum esse præstandum. sic ĵ. titu. 2. l. qui concubinam. §. 2. & l. omnis. & ĵ. eod. l. apud §. Seio. & de reg. iur. l. semper in obscuris. & de verb. obli. l. si ita. Sed arg. contra. ĵ. de reb. dub. l. si fuerit. Sed ibi est ambiguitas in personis, vbi vtrunque videtur ademptū: hic in rebus. Item argu. contra ĵ. de auro & argen. lega. l. qui lāceam. Sol. ibi. Et l. Titia. §. Seia. arg. contra. Sol. ibi. Item argum. contra ĵ. pro empt. l. emptor fundi. Sol. ibi. Item argu. contra ĵ. de aur. & arg. leg. l. scribit. §. item. Solu. ibi. Itē contra ĵ. de condit. & demon. l. id est, quę ipsi. Solu. ibi in libertate accipitur, qđ est vilius seruo.

[b] Præstandū. Not. in legatis quod minimum est debere præstari.

In legatis minimū præstandum est.

QVi quartam. CASVS. Titius testator gerens ī animo legare mihi quartā partem bonorum suorum, legauit dimidiam partē: certè quarta debebitur: & quod dictum est in qualitate, idē est in quantitate: vt si volens legare quinquaginta: legauit c. Sed econuerso, si plus legare uolens, minus legauit per errorem: valebit legatum in plus.

Si quis. Titius legauit filiabus suis xx. sentiēs quod & filia quæ erat in uētre vxoris suæ admitteretur ad hoc legatū. illa posthuma non fuit nata: & certum est, quod non nascetur. Certè superstitibus, vel superstiti debebit hæres legatum totum. sed secus si duobus lego, quorū vnus nō est in rerū natura, sed nasci speratū. nā ille qui est in rerū natura nō habebit nisi dimidiū. & hoc dicit vsq; ad primū. §. l. seq. Viuia.

[c] Debebuntur. Vt & s̄. de hæred. institu. l. quoties. §. sed & si maiorem.

[d] Valebit legatum. Scilicet in minus, vt ibi innuit: sed & si plus. & arg. s̄. l. proxi. in fi. & ĵ. de verb. obli. l. j. §. si stipulanti. Sed arg. s̄. de hæred institu. l. quoties. §. sed si non in corpore. ubi ualet ī eo qđ plus voluit. Sol. ibi constabat de voluntate per verba, licet non essent scripta: hic steterat in finibus voluntatis. Vel dic hic valebit in eo quod est plus, & sic concordat, & facit s̄. de arbit. l. diem. §. si plures. & C. plus val. quod agi. l. j.

[e] Sentiret. Quod est, si de ea fecit mentionem in testamento: vt ĵ. eod. l. qui filiabus.

SI duobus. Casum in prin. vide circa finē casus præcedē. Hæres. Institui Titiū hæredē solū, & postea dixi, à Sempronio hærede meo lego Caio x. certè bene debetur legatum: & adducit simile. nam si instituimihi quatuor hæredes, puta Titium, & Caium, & primom, & secūdum. & ita postea dixi. Titium, & Caium hæredes meos Mæuio damno dare x. & postea Titius hæres non adiuit hæreditatem, & pars sua peruenit ad Caiū simul secum grauatū: certè totum legatum debet Cai⁹ Mæuio.

Si Titio. Titio legaui xx. & posthumis, qui nascentur ex tali muliere. postea non fuit aliqs posthumus natus, & certum est quod non nascetur: certè Titius habebit totum legatū: & hoc est verum siue testator reliquit illa xx. coniunctim Titio prædicto, & posthumis, siue separatim. Viuia.

[f] Deberi. Imò coniuncto debet dari: vt C. de cad. toll. §. in primo. & §. pro secundo. Sol. secundum R. hic nō erat in rerū natura, sed sperabatur: vt & ĵ. ea. l. §. fi. ibi nō sperabatur, puta mortuus: vnde hic habet partem, s. interim, vel secundum Io. hic loquit̄ ī causa caduci: & qđ dicit, nō fuerit, s. tēpore mortis testatoris: sed tpe testamēti sic: & secundum hoc id corrigi per illū § pro secundo. at in pro non scripto etiam olim coniuncto debebatur: vt s̄. de hær. instit. l. quo loco. §. fin. & d. §. in primo. Item nō facit partē: etiā qui non admittitur ad partem. sic ĵ. eod. l. planè. §. si coniunctim. & l. huiusmodi. §. si Titio. Accur.

[g] Damnatus. Vt Titium hæredem meum, & regem Angliæ damno x. Seio præstare.

[h] Totum debet. Sic s̄. titu. 1. l. quidam. In fin. & ĵ. ad Trebel. l. si aliena res. In fi. & ĵ. eo. l. quidā. §. quoties. & s̄. de pac. l. tale. in fi. & ĵ. de verb. oblig. l. cū qui. § 1. & ĵ. titu. 1. l. mortuo. §. fi. Sed contra infra tit. 1. l. Celsus. §. pe. vbi nihil debet. Sol. ibi. repudiantem tm̄ damnauit: hic vtrunq;. vel ibi vn⁹ solus erat, & ille omisit.

[i] Qui adisset. Vtpote coniuncti re, & uerbis. erant enim & alij disiuncti: vt s̄. vbi dixit de hæredibus. ad quod fa. C. de cad. tol. §. si verò quidam.

[k] Si Titio. Scilicet primo, & posthumo postea: & sic sunt re tantum coniuncti: sed in sequenti re & verbis: in tertio, verbis tantum. & sic sunt tres casus.

[l] Dari. Scilicet tacitè, re & verbis eos coniungendo.

[m] Expresserit. Vt haberent viriles, & ita coniuncti verbis tm̄. & sic datur eis ius accrescendi: vt s̄. de hære. insti. l. si ita quis hæredes. sed s̄. de vsufr. accre. l. j. ij. responsum

Partẽ nõ facit, qui nõ admittitũ ad partem.

ſpon. & l. pen. quæ ſunt contra. nullo modo erant con iuncti. quinimo in l. pen. à diuerſis erat ſingulis legatum. & ſic etiam ſoluitur ī. tit. 1. l. & Proculo. Itẽ not. quod non facit partem, qui non admittitur ad partem: vt not. ī. eod. l. huiuſmodi. §. ſi Titio.

ª Non nato. Id eſt, quando incommutabiliter ſcietur eũ non naſci. ſic ī. de ve. b. obli. l. quicqd. §. fina. & facit ī. de rebus dub. l. utrum. in princ. & ī. titu. 2. l. re coniunctis. Accurſius.

Q Vi filiab⁹. CASVS. Filiabus meis reliqui decem: nunqd poſthuma admittetur? Et certè ſic: maximè ſi uerisſimile eſt quod uolui ego teſtator poſthumã admitti: vt puta, qa eã aliquo modo nominaui ĩ aliqua parte teſtamẽti. Sed pone, quod ita dixit teſtator, Siqua filia mihi naſcetur, hæres meus det ei cẽtum. poſtea fuerunt plures natæ: certè quælibet habebit c. niſi contrarium uoluiſſet teſtator, & hoc appareat.

Si uni. Inſtitui mihi duos hæredes, & uni ꝓlegaui fundum. uterque adiuit hæreditatẽ, & inceperunt iudicium fami. erciſc. petit ille cui fuit prælegatum, a iudice inter eos cognoſcente, quod det ante diuiſionem legatum. certe bene petit, & iudex debet eũ exaudire. nec obſtat, quod tibi à ſe legari non poteſt: quia hoc habebit pro parte iure hæreditario, cum non poſſit habere legati iure: pro parte autem cohæredis habebit iure legati. Sed pone, quod ille cui fuit prælegatum, abſtinuit ſe ab hæreditate, certe poterit totum conſequi act. ex teſtamento ab illo, qui fuit ſecum inſtitutus. nec obſt. quod a ſe ſibi legari non potuit: quia non uidetur inſtitutus, ex quo abſtinuit. h. d. cum l. ſequen. Viuia.

† In hũc locũ uide Alc. li. Parergon. 8. c. 13. concor. text. ĩ c. præſentis. eñ ibi not. extra de proba. & in c. de cætero. in fi. de teſtibus.

ª In P. Fl. mihi genitur. fortè legẽdum gignetur.

nato ª poſthumo.

Appellatione filiarum continetur poſthuma, ſi de ea teſtatorem ſenſiſſe aliquid appareat per indicia. Bar.

Vlpianus libr. xv. ad Sabinum. XVII.

QVi filiabus legauit, ſi mentionẽ aliqua parte teſtamẽti poſthumæ fecit, ᵇuidetur in filiarũ legato, & de poſthuma † ſenſiſſe.

Diſtributiuum ſi quis, ſi actũ primi uerbi attribuit pluribus inſolidum, eos in ſolidum ad emolumentum uocat. Bart.

Si quis ita legauerit, Si qua filia ª mihi genita erit, ei hæres meus centum dato: pluribus natis videtur ſingulis tantundem legaſſe. ᶜ quod ita accipiendum eſt, niſi euidens ſit contraria ſententia teſtatoris.

ᵇ Fecit. Non alias vt & ſ. eo. l. qui quartam. §. fin. Sed contra Inſti. qui dati tut. poſſ. §. fin. & ſ. de teſta. tute. l. ſi quis filiabus. Solu. hic legatum affectionis, ibi tutor ratione filiationis datur. & facit ī. de uerbor. ſign. l. nomen filiarum.

ᶜ Legaſſe. Hoc facit charitas: ut ī. eod. l. ſi ſeruus plurium. §. fin. aliàs ſecus: vt ī. titu. 2. l. ſi quis Titio. in fi. vel hic diſtributiua ſunt verba, ibi alia. Item not. omnes comprehendi. ſic ī. de reb. dub. l. utrum. 2. reſpon. & arg. C. de fideicom. lib. l. cum intes. in fi. Sed contra ſ. de liber. & poſthu. l. 2. Solu. ibi exhæredatio odioſa nullum comprehendit. Item facit ſ. de hæred. inſtitu. l. clemens. & de pet. hæred. l. illud. in fi.

ᵈ Legatum. Id eſt prælegatum.

ᵉ Manifeſtum. Vt & C. famil. erciſc. l. à qua. & ſ. famil. erciſc. l. ſi tale. & continua l. ſequen.

ET quidem totum legatum. Cum enim repudiat hæreditatem pars, quam iure hæreditario habebat in legato, accreſcit cohæredibus cum certa parte hæreditatis, ſed cum ſuo onere: & ſic totum habet iure legati, vt hic, & ī. de his quib. vt indig. l. cum qui. §. pro parte. & ī. eod. l. quæſitum. §. duobus. Sed contra ī. tit. 2. l. miles. §. 1. vbi pro parte cohæredis tantũ habet. Sol. hic in ſuo propter verbum abſtinẽdi, quod eſt ſ. l. proxi. in fi. ibi, ſ extraneo. Vel aliud in eius hæde. ut ibi: argu. C. de euictio. l. fi. Vel dic ut ibi. Itẽ contra ī. de do. ea cept. l. apud. §. ſi ex vncia. 2. reſpon. Solu. ibi. Item in eod. tit. l. fi. §. fi. contra. Sol. ibi. Item arg. cõtra ī. ad Trebellia. l. ſi patroni. §. quid ergo. & facit ī. eod. l. filio. & l. nã nec. & l. quid ergo. ī. reſpon. Sed contra ī. eod. l. ſed non alias. & l. quid ergo. §. 1. Sed ibi apparet teſtatorẽ uoluiſſe cõtra. quæ poteſt eſſe ſolutio omnium. Accur.

Qui repudiat hæreditatem, conſequitur prælegatum totum. h. d. cum l. ſeq. Bar.

Si uni ex hæredibus fuerit legatum: ᵈhoc ei deberi officio iudicis familiæ erciſcundæ manifeſtum ᵉ eſt. Sed & ſi abſtinuerit ſe hæreditate: conſequi eum hoc legatum poſſe, conſtat.

Iulianus libro xxxj. digeſtorum. XVIII.

ET quidem totum legatum ᶠ petere poteſt: quàuis à ſemetipſo ᵍ inutiliter ei legatum fuiſſet.

Verbum, hoc amplius, inducit repetitionem, per quam præcedentia legata inualida confirmantur: ſecus in adiectione: quæ fit ad dilationem concedendam hæredi. Bar.

Vlpianus libro xv. ad Sabinum. XIX.

LEga----

ᶠ A ſemetipſo. Vt & ī. eod. l. legatum. §. 1. Sed nonne ſeruus hæres inſtitutus habet libertatẽ à ſeipſo? Sed dic ut ā. de hæred. inſtitu. l. ſed ſi in conditione. §. fin.

LEgata. CASVS. Legaui tibi ĩquilinos, ſiue colonos ſine ꝓdio quod mihi laborabant: certè illud legatum non ualet: quia non potuerunt alienari ſine ſolo: ut C. de agri. & cenſi. l. quemadmodum. & ī. eod. l. ſi quis inquilinos. poſtea dixi, lego tibi hoc amplius, domum Titianã: & hoc dixi ſiue in teſtã, ſiue in codicillis: certe nõ ſolum habebis legatum domus Titianæ, ſed etiã legatum inquilinorũ, quantum ad æſtimationem: qa efficitur utile ꝑ illam repetitionẽ teſtatoris hoc amplius &c. ſecus autem ſi dixiſſẽ iſto eodem caſu, quæ legata purè dedi, hæres meus debeat anno, biennio, triennio ſoluere: quia per hæc uerba non confirmatur inutile legatum: ꝑ prima autem uerba bene confirmatur illud quod erat inutile: unde de hoc pono tibi aliud exẽplum. Inſtitui mihi filium meum impuberem, & ab eo legaui Titio c. cum peruenerit impubes ad pubertatẽ puta: iſtud legatum inutile põt eſſe in caſu, puta ſi impubes filius moriat: poſtea dixi, Si filius mihi hr̃s non erit, uel ſi hr̃s erit, & in pupillari ætate deceſſerit, ſubſtituo ei Caium: & repetij legatum relictum dandũ à ſubſtituto impuberis, hoc modo: Seio qđ delegaui Titio à filio meo impubere c. certè hoc amplius lego eidẽ Titio fundũ Cornelianum à ſubſtituto impuberis, ſ. Caio poſtea ĩpubes pr̃i hr̃s nõ extitit, & deceſſit in pupillari ætate. ita qđ legatum ab eo relictum Titio nõ ualeret, ſi nõ fuiſſet repetitũ à ſubſtituto: unde hẽt ſubſtitutus hr̃ditatẽ & dẽt ſoluere tàm legata à ſe relicta, quàm relicta ab impubere. Certè dr̃ hic, qđ illud legatũ relictum Titio ab impubere, & quod apparet inutile fore, niſi fuiſſet repetitum à ſubſtituto debet ꝓſtare Titio dictus ſubſtitutus & hoc propter uerba teſtatoris, hoc amplius &c.

In legato. Titio & Mæuio fundum reliqui non adie-

ctia

ctis partibus. Certè quilibet habebit dimidiam. Viuia.
a Legaui. Testator in testaméto minus solénl reliquit legatum fundi Titio: & sic inutiliter, uel fundus erat Titij: & sic non ualet legatum: postea fecit codicillos, & eidem Titio sic legauit: Titio hoc amplius lego c. Certè per hoc quod dicit hoc amplius, videtur legare iterū fundum: & sic cōfirmauit. Si tépore codicillorum fundus inuenitur alienus. Secundo dicit esse fictus in hoc alio casu: testa. ut inutiliter legauit fundum Titio purè: & postea eadem scriptura, uel alia dixit, Quæ legata purè reliqui, nolo deberi post annū, nā nō intelligitur cōfirmare tātū, sed ēt prorogare solutionem. Tertio adducit casum similem primo. Si testatur instituto filio impubere, reliqt legatū fundi inutiliter, & dedit ei substitutum, scilicet, si hæres non esset, & ab eodē substituto his uerbis, hoc amplius Titio lego c. vt repetere legatū fundi, & cōfirmare. Acc.
b Inutiliter. Propter defectū solénitatis, vel quia pinepta uerba: secus si propter personā legatarij: quia nō capax: uel propter rē: quia legari non possit ut j eod. l. apud. §. fi. & facit j e. l. si quis a filio. in prin. & l. seruo alieno. §. pe. & j. ti. 2. l. si pure. & l. si sic. & argu. s. de mili. testa. l. tribunus. §. fi.
c Dato. Scilicet decem.
d Quas pecunias. Quia plura legata reliquit, & I uno decem, & in altero alia decem: & sic de singulis, quorū legatorum quædam utilia, quædam inutilia erant.
e Impuberi. Exhæredato, secundum R. & secūdum hoc dic idē quod in proximo casu, sed ut nō ualeat repetitio, vel uerius institutio. & sic idem quod in primo casu legis. & dic inutiliter eodē modo, quo & s. nō, ut R. quod sit exhæredatus. Ideo dico institutū: quia alias nō pōt relinqui etiam a substituto: ut C. eo. l. cū quidā. & j. ad leg. Falc. l qui fundum, §. qui filios. ibi, nec contrarium &c. & j. tit. 2. l. fi. j. respon. & j. eo. l. planè. ij. respon.
f Et decesserit. Et pupil. nā utroq; casu admittit substitutus. s. siue nō sit hēs, siue sit, & decedat īpubes: & tenet repetitio, qn̄ lutiliter pri' data fuerūt, alias si utiliter, nō tenet repetitio eo casu quo eēt hēs īpubes: sed debebit substitutus tūc ut hæres impuberis, nō aūt ex repetitione: ut j. e. l. si fundū. §. si pf. & l. seruo alieno. §. fin si pf. & facit j. ti a l. 2. & j. e. l. si fūdū. §. fi. & l. se.
g Aequæ seruātur. Etiā si unis sæpius: ut C. eod. l. cū qū. a. Itē hoc nisi aliud appareat ex uoluntate testatoris expressa vel tacita: ut hic, & s. de hær. inst. l. quoties. §. hæredes. & l. Titius. & l. interdū. & j. ad Treb. l. quoties.
h Qui duos. Cum haberē duos seruos, legaui tibi unum: nec apparet quem legauerim: certè legatarius debet eligere. uolūtas enim testatoris nō est obscura hic, imo certū est, quod vnū de seruis suis legare uoluit: & mentem suā non retulit ad certum seruū: & ideo interpretatio hæredis non est necessaria. Viuia.
i Vnum ex his. Non nominādo proprio nomine, quia tunc hæres eligeret ut j. eo. l. si quis a filio. §. si quis plures. & l. apud. §. Scio, quæ sunt contra.
i Legatarij. A principio enim, secundum R. hoc hærede differēte eligere: ut infra eo. l. huiusmodi. §. si cui. Sed ibi in genere: & non erat aliquis seruus in familia. qd dic ut infra eo. l. legatū generaliter. Itē in seruitute legata quis eligat locum? dic ut no. s. de ser. rust. præd. l. si uia. Itē cōtra j. eo. l. cū res. §. sed si Stich'. Sed ibi alternatiuè, hic vnū de seruis suis, cum duos tantum haberet. Itē aliud in venditione, vt s. de act. emp. l. pe. §. fi. contra. Sol. hic testator necessarium legatario vt ei legaret sed certè & emptor emere. Sed dic fauore ultimę volūtatis.

ta a inutiliter b data. Papinianus libris quæstionum putat cōfirmari per repetitionē: idest, p hanc scripturā postea fortè in codicillis factā. Hoc amplius ei hæres me' dato: c & diuersum esse in illa scriptura, Quas pecunias d legaui, quibus dies appositus non est, annua, † bima, trima die heres meus dare damnas esto. non enim hoc egisse testatorē: ut cōfirmaret, q̄ inutilia essent: sed ut diē utilibus prorogaret. Idem eodē loco & in substituto impuberi e scribit: ut si fuerit ab impubere inutiliter legatum substitutus hoc dēat: si hoc amplius † legatum ab eo sit relictum aliquid, nec ille patri heres extiterit, & * impubes decesserit. f

Si partes no adijciantur in legato. intelliguntur æquæ. Bart.

In legato pluribus relicto, si partes adiectæ non sunt, æquæ seruantur. g

Si legatur incertum de certis, legatarii est electio. Bart.

Pomponius lib. v. ad Sabinum. XX.

QVi duos seruos habebat, si unum ex his h legasset, ut nō intelligeretur, quem legasset, legatarij i est electio.

Vniuersitati legata accedunt postea nata. Bart.

Vlpianus lib. xv. ad Sabinum. XXI.

GRege legato, & quę postea accedunt, ad legatarium pertinent. k

Vniuersitate legata, quod superest tēpore mortis, debetur: licet mutata fuerint legata, uel ad unum peruenerint. Bart.

Pomponius lib. v. ad Sabinum XXII.

SI grege legato † aliqua pecora uiuo testatore mortua essent, inque eorum locum alia essent substituta, eūdem gregem l uideri: & si deminutum ex eo grege pecus esset, & uel unus bos superesset: eum vindicari posse, m quamuis grex desijsset esse: n quē admodum insula legata

G Rege. C A- S. Gregem tibi legaui, in quo decē tantū oues erāt. q̄ gregē dicūtur facere, & postea adiunxi quinque. certè oēs legatarius habebit. Viuia.
k Pertinent. Etiam mora nō intercedēte, ut s. de uib. l. equis. R. quinimo etiā uiuo testatore: ut Insti. eo. §. si grex. & s. eo. l. si ex toto. in prin. & facit infra l. proxi.
SI grege. Aliqs legauit mihi gregē: si aliqua pecora de illo grege sunt mortua uiuo testatore, & in locum mortuorū aliqua sunt substituta: certè nihilominus habebit legatarius: quia idē grex vr. Sed quid si diminutū esset unum pecus de dicto grege decē ouium? Certè nouē pecora habebit legatarius, q̄uis non sit grex, & gregē legauerit testator. Item si sunt nouē pecora, uel boues diminuti de grege, & remansit unus solus: nihilominus uendicabit legatarius illum bouem uel pecus. Nā etsi insula, i. domus legata sit, & postea combusta est. legatarius aream uendicabit. Viuia.
l Eundem gregem. Vt infra de usucapio. l. rerum mixtura. §. fi. & supra de iudic. l. proponebatur. & facit infra tit. 2. l. peculium. & supra l. proxi. Accur.
m Posse. s. quib. mo. vsufr. amit. l. fi. cōtra. Sol. ibi, in legato usufructus, hic proprietatis: & ille facili' extinguitur, ut in domo cōbusta: ut j. pxi. & Inst. de usufr. §. fi.
n Desijsset esse. Imo nō desinit: ut s. qd cuiusq; uniuers.

Hic locutionē explicat Valla, 4. elegā. & Bu. l an. ad l. si necessarijs. ff. de pig. actio.

† Tu vide in hoc bo. glo. in l. 1. §. hæc uerba. ff. si cui pl' quā per l. Falc. plenius il si seruus §. si ita scriptum. J. atto tit.

In P. Fl. nō est, impubes.

† Facit ad hanc l. c. bonæ memoriæ. ij. cū glo. in uer. & licet illi dereliquerint. extra de elect.

si cōbusta esset, area posset uendicari. a

Legatarius partis bonorum non petit fructus, nisi a tempore moræ. Bart.

Paulus libr. iij. ad Sabinum. XXIII.

SI quis bonorum partem legauerit, ut hodie fit: b sine fructibus restituitur: c nisi mora hæredis intercesserit.

Quod futurum est, legari potest. Bart.

Pomponius lib. v. ad Sabinum. XXIIII.

QVod in rerum natura adhuc non sit, A legari posse: ueluti, Quicquid illam ancillam peperisse constiterit: e uel ita, Ex uino, quod in fundo meo natum erit, • uel fœtu, tantum dato.

In dubio uidetur quis legare ius quod habet in re, licet eius morte sit periturum. Bart.

Si usumfructū habeā, eumq; legauerim: nisi postea proprietatē eius nactus sim, inutile f legatum est.

Si res legata augetur, legatum crescit: si diminuitur, decrescit. Bart.

Si quis post testamentum factum, fundo Titiano legato partem aliquam adiecerit, quā fundo Titiano destinaret, id quod adiectum est, exigi à legatario d potest. & similis est causa alluuionis: maximè si ex alio agro, qui fuit eius cum testamentum faceret, eam partem adiecit. Quòd si post testamētum factum, ex fundo Titiano aliquid detraxit, & alii fundo adiecit: uidendū est, utrumne eam quoque partem legatarius petiturus sit, an hoc minus, quasi fundi Titiani esse desierit: cùm nostra destinatione, fundorum nomina, & domus, h non natura constituantur? Et magis est, ut quod alii destinatum est, ademptum esse uideatur.

Eadem est nauis, quæ destruitur, & reficitur, eadem carina remanente.

Si nauem legauero, & specialiter eam i adscri-

uet. l. sicut. §. si. Sol. noīe durat, ut hic: nō re, ut hic. Vel ibi duo sunt, vniuersitas, & res eius: vñ licet ad vnū recedat, remanet in uno pp res: hic autem solus numerus.

a Posset uendicari. Forte quia area insulæ pars est, & quidem maxima: ut ĵ. de sol. l. qui res. §. aream. Itē contra ĵ. eo. l. si ita legatū. §. fin. sed alius casus est. Accur.

SI quis bonorum. CASVS. Legaui Titio partem bonorum meorum, puta quartā: tenuit forte hæres p tres mēses, uel quatuor, ante quàm daret legatario, non tamē fuit in mora: certè non tenetur dare legatario fructus. & h. d. Viuianus.

b Hodie fit. Id est consuetum est fieri. & sic not. partē bonorum posse legari: vt ĵ. ad Treb. l. mulier. §. fi. & ĵ. e. l. nō amplius. §. fin. & ĵ. sit. 1. l. si quis seruū. §. fi. & l. seq. & s̄. de vulg. substitu. l. cum ex filio.

c Restituitur. Vt & s̄. de usu. l. Paul°. & ĵ. de adi. leg. l. cū annus. §. uerbis. ĵ. ad Treb. l. in fideicom. §. quoties. hoc autē secundum Io. si nō præsumatur testatorem contrarium uoluisse ex legatarij affectione, uel uerborum cōceptione: ut s̄. de usufr. l. in fideicō. §. nōnunq̄. & §. cū Polidius. Et eodē modo respōsum est ad l. ĵ. ad Treb. l. balista. & de do. præle. l. cum quis uxori. in fine. & infra titu. s. l. si ita relictum. §. Pegasus.

QVod in rerum. CASVS. Legaui tibi partū, qui nascetur ex Arethusa ancilla mea: uel decē amphoras uini, quod nascetur in fundo meo Titiano, uel tres agnos, qui nascentur ex pecudibus meis. nunquid ualet legatum? Et dicitur quod sic: quãuis partus Arethusæ, uel uinum ex fundo Titiano, uel agni prædicti nō sint in rerum natura: quia sperantur esse. Si usumfructum. In fundo Titiano habeo usumfructum: cum usumfructum legaui Sempronio. certè non ualet legatum: nisi proprietatem fundi prædicti Titii acquirā ante mortē meam. quomodo enim possum alicui legare usumfructum, qui morte mea finitur? non certe. Si quis post. Legaui tibi fundum Titianum: & post testamentum factum aliquid dicto fundo adieci. nunquid potes adiectionē prædictā tu legatarius uendicare? Dr̄ quod sic: siue dicta adiectio fundo Titiano fuit facta ex fundo, qui pertinebat ad testatorē eo tpe quo testamentū fecit: siue ex eo quē postea acquisiuit, sicut & si aliquid per alluuionem dicto fundo Titiano adiectum esset. quod quidem alluuionis incrementū ad legatariū sine dubio pertinet: & idem est econtrario, si aliquid ex dicto fundo Titiano detraxit testator. nam non debet ad legatariū pertinere: & est ratio, ut dicit litera. Si nauem. Legaui tibi nauem: & postea eam totam destruxi particulariter, fundo nauis integro manente, qui appellatur hic carina, quasi currina: quia currit super aquā: & postea eam totā refeci. nunquid potest legatarius eā habere? Et vr̄ quod non: quia non sunt ijdē asseres. & tñ dicitur quod sic: quia carina eadem permansit. Viuia.

d Non sit. Sed speratur, per hoc quod dicit adhuc. nec est conditionale tale legatum: ut infra, de conditionib. & demonstration. l. conditiones.

e Cōstiterit. Vt Insti. eo. §. ea quoque. & ĵ. tit. 2. l. etiam. & infra de conditio. & demonstratio. l. 1. in fi. & infra de annu. lega. l. legatum. §. viii. & supra, de contrahen emptio. l. nec emp. de verb. oblig. l. inter stipulantem. §. pro q. o. & l. interdum.

f Inutile. Vt & C. eod. l. uxor patrui. Sed cur nō tenet ut rei alienæ cū fuerit sciēs? vt ĵ. tit. 2. l. qui cōcubinam. §. fi. & de usufru. lega. l. Sticho. Resp. quia errabat, credēs posse legare, alias non legaturus, uel dic ut not. d. l. uxor. Itē si enim proprietatē, tenet relictum, vt hic. Sed oppo. de regula Catoniana: ut ĵ. de reg. Ca. l. 1. Respon. dies legati usufruct. cedit ab adita hæreditate: ut C. de cad. toll. l. 1. §. in nouissimo. & s̄. quando dies usufru. leg. cedat. l. 1. ergo Catoniana regula cessat: quia non habet locum, nisi in legatis. quorum dies cedit a morte testatoris: ut infra de regu. Cato. l. 3. & in aliis casibus fallit, ut C. eo. l. 1. & 2.

g A legatario. Quasi hæres est in hoc: ut infra de usufru. l. ad tempus. §. 1. & facit ad hoc, & ad sequentia. s̄. de pig. acti. l. si conuenerit. §. si nuda. & s̄. de vsufru. si Titio. §. fi. & infra tit. 2. l. si cui. & l. sæpe. & l. si chorus. §. area. & infra de auro & arg. leg. l. pediculis. §. fi. & s̄. eo. l. si ex toto. cum suis concor.

h Et domus. Pariete medio posito in domo, & fundo per regiones: ut s̄. commu. præd. l. si quis duas. §. si quis partem. & ĵ. eo. l. planè. §. fi. & de uerb. sign. l. locus. & s. communi diui. l. communi diui. §. 1. Item not. quod detractio est ademptionis loco, sic s̄. titu. 2. l. prædiis. per totum. & l. item. §. fin.

i Et specialiter eam. Si enim simpliciter nauem legasset, secus esset, ut infra eo. l. si domus. in princ. in fundo secus. & est ratio, ut not. s̄. de iur. dot. l. cum post. §. generi. Et dic specialiter, id est proprio nomine.

b In P. Fl. uel fœtus.

: Quid Bal. dicat uide in authē. ex e°. r t. col. C. de liber. præteri.

• P. Flor. meam.

Adscripsero.

a Adscripsero. In testamento. Accur.
b Carina. Id est, uentre. Ioan.
c Manente. Alioqui distinguo, quo animo dissoluitur, ut infra de verb. oblig. l. inter stipulantem. §. & nauis. & de sol. l. qui res. §. aream. & supra quib. mod. usus fru. amit. l. quid tamen. §. si nauis. Accur.

A Filio hærede. CASVS. Titius instituit hæredem filium meũ: & mihi patri ab eo filio decem purè legauit. quæritur, nunquid ualeat legatũ? Et certe ualet, eo quod non est incõtinenti inutile. nam deberemus expectare ad sciendũ utrũ ualeat, uel non tẽpus quod dictus meus filius hæreditatẽ adibit, si tempore quo adit hæreditatem, in mea potestate est, nõ ualet legatũ, quia ipse acquirit mihi hæreditatem: unde legatum non potest mihi acquiri: quia iam essem hæres, & legatarius: quod esse non debet, ut ĩ. eod. l. legatum. §. 2. si autem tempore aditæ hæreditatis nõ est in mea potestate, ualet legatum, quãuis inspiciam tempus aditæ hæreditatis per filiũ: non tamen aliquid facit ad rhombũ tẽpus, quo dies legati cedit, id est, tẽpus mortis testatoris. Si ergo ponas dictũ filium esse in potestate patris tempore quo adit dictã hæreditatem, non ualet legatum patri relictum: ut dictum est: quãuis autem non ualet legatum, imputatur tamen mihi patri dictũ legatum in Falcidia. de quo ponas ita exẽplum. Filius meus (ut dixi) fuit institutus a Titio, & ab eo mihi patri x. fuerunt relicta: ut dictum est, & quibusdam aliis legata fuerunt relicta a dicto testatore. tempore quo adit filius meus hæreditatẽ, est in mea potestate: & ita hæreditatem mihi acquirit, unde legatum meum non ualet, ut dictũ est. nunc uolo soluere ego pater legata aliis legatariis relicta a testatore, cuius hæreditatẽ habeo per filium meum: & eis uolo detrahere Falcidiam de legatis dicens me non posse habere quartã. nisi deducam de legatis. Legatarii dicunt, computa tibi in Falcidiam illud legatum: quod fuit tibi relictũ a filio tuo hærede instituto. nunquid possunt hoc dicere legatarii? Et dicitur quod sic. Viuia.

† Cõcor. tex. in ca. consuluit. per rationẽ ibi positam, extra de iud.

* Coniunge l. ubi cura ad S.C. Treb. infra.

...psero,[a] eamq; per partes totam refecero, carina[b] eadem manente: [c]nihilomin[us] rectè à legatario uindicabitur. †

A filio hærede potest legari patri, sed si adierit iussu patris, non tenet legatum. Bart.

Paulus libro iij. ad Sabinum. XXV.

A Filio *[d] hęrede etiã purè patri legari potest: [e]nec interest: an die legati cedente [f] in patris potestate sit. [g]Igitur & si iussu [h] patris adita sit hæreditas, imputabitur ei in Falcidiam.[i]

Illud uideť quis habere, quod remanet deducto onere. Barto.

Pomponius libr. v. ad Sabinum. XXVI.

NOn amplius [k] legatorum nomine ad quenquam pertinere uidetur, quam quòd deducto eo, quod explendæ conditionis causa datum esset, superest.

Species legata perit periculo legatarii Bart.

Si certum corpus [l]

d A filio. Filiumfamilias institui: eius patri pure legaui præstandum a filio, ualet legatũ: nec curo tẽpe mortis meæ erit sui iuris, uel non: uerũ refert utrum tẽpore quo adiit, est sui iuris, ut tunc ualeat: uel non est sui iuris, & sic iussu patris adiit, & non ualet legatum. & sic remanet in hæreditate, & submouet Falcidiã aliorum legatorũ. Et sic no. q[uod] l uer. igitur & sic iussu patris &c. incipit loqui, quando non ualet: & sic iure ueteri potest loqui, uerum iure nouo potest loqui in aduentitio peculio: & sic est tota plana. & q[uod] in fi. dicit, imputabitur in Falcidiam. i. deducetur Falcidia de hoc ut de aliis.
e Potest. Ut ĩ. eo. l. quæsitum. in prin & Instit. eo. §. ex diuerso. sed non econtra, scilicet filio a patre instituto. ut Insti. eo. §. an seruo. & quære ibi rationem. Accur.
f Cedente. Id est, cum moritur testator: ut C. de cad. tollen. §. in nouissimo.
g Patris potestate sit. Sub. uel nõ sit: quia utrobiq; tenet legatũ. illud autẽ interest sit in patria ptãte, necne, cum eius iussu aditur hæreditas: quia altero casu tenet legatum. s. cum non sit in ptãte: altero non: ut infra quando dies leg. ced. l. cũ legato. in fi. & Instit. in d. §. an ser-

uo. & ad hoc subauditur casum scilicet, quando non tenet quia est in potestate: ut ĩ. dicit, infert, igitur &c. usq; in fi.
h Iussu. Per hoc patet, quod non loquitur in castrensi uel quasi: ut infra de castr. pecul. l. v. & per id quod sequitur, patrem retinere Falcidiam.

i Imputabitur ei in Falcidiam. Ut eam submoueat, non ut eam inducat: ut infra ad leg. Falc. l. si a seruo & l. ex asse. in fin. sed uidetur legata seu prælegata in Falcidiam, seu in quartam non imputari: sed lucro hæredis cedere: ut infrà ad leg. Falc. l. id autem. & l. in quartã. & l. in ratione. ij. §. pe. quæ sunt contra. Sed illud quãdo ualet, hoc quando nõ ualet hoc casu quo hic dicit: ut d. l. ex asse, in fine. Alii dicunt hanc loqui secũdum iura noua in aduentitio peculio, & dicunt imputari in Falcidia, id est, contribui secum in Falcidia: ut eam detrahat filius de hoc legato ut de cæteris, quod non placet.

NOn amplius. CASVS. Legaui Titio decem, si daret hæredi meo quinque. volo postea grauare legatarium in dandis sex Sempronio: certè non possum. nõ enim debet quis in plus onerari, quam honoretur: honoratus est autem Titius in x. & grauatus in xj. Si certum. Equum meum tibi legaui, & hæres meus non fuit in mora dandi tibi: postea periit equus dolo uel culpa hæredis non interueniente: certè damno legatarij perit, & ita fit eius legatarii deterior conditio. Cum bonorum. Legaui tibi quartam partem bonorũ meorum, quæ bona mea erant fortè in diuersis locis constituta: unde fortè malũ esset legatario, ire ad quatuor uillas, uel quinque, & in unaquaq; accipere quartam partem cuiuslibet meæ rei. unde perit ab hærede æstimationẽ dicti legati. quæritur quis habeat electionẽ? Et dicit hic quod hæres: licet quidã dicãt contrarium: & si uelit dare partẽ rerum, non concedetur ei, si res sunt, quæ non recipiunt diuisionem per naturã, sicut sunt seruitutes: uel non recipiunt diuisionẽ sine graui damno: sicut est equus. Sed pone, q[uod] hæres elegit dare legatario partem bonorũ, & non æstimationẽ: certe illarum rerum partem põt dare legatario in certis rebus, uel etiã in una re tantũ, sed uoluntate legatarii: ut si hæres dicat legatario, ego dabo tibi talem fundum, uel fundos pro parte tibi relicta: & legatarius dicat, libenter. si autem dicat, ego nolo dictos fundos pro dicta mea parte. imò uolo tales alios, tunc iudex debet æstimare, quos accipiat: & sic cõtinuando cõsulit etiã legatario, ne necesse habeat in omnibus rebus partem uindicare: quod quidem esset ei incommodum. h. d. cum l. seq. Viuia.
k Non amplius. Alicui legata est domus, si decem det hæredi. deductis decem residuum domus uĩ esse in legato, & nõ tota domus: & hoc si quæramus de eo onerando: ut infra tit. 1. l. Imperator. & ĩ. eo. l. ciuitatibus. §. 1. & infra ad leg. Falci. l. sed si non seruus. § quod si alienus. sed quoad alios legatarios tota domus intelligitur esse in legato: ut infra ad leg. Falci. l. ad ueterani. §. 1. quæ est contra. nam illud datum lucrifacit hæres, & sic cæteris non prodest: ut in eod. titu. l. in quartam. in fi. & facit infra de uerb. sign. l. subsignatum. §. bona. & supra solut. matrimo. l. fructus. Accur.
l Si certum corpus. Incertum enim perire non potest: ut ĩ.

ut infra ad legem Falc. l. in ratione. ij. §. incerta.

a Legatarii. Hic autem præsumitur, quod esset dolus uel culpa: ut j. eo. t. l. cum ita. §. species. & facit j. eo. l. cum res. §. item si res. & l. cum seruus. Sed contra j. eo. l. si seruus. §. qui quinq; . & §. si seruus. sed in utroque fuit hæres in culpa.

g Aestimauerit. Qui considerat quod utrique expedit. sic infra de solutio. l. 1. & 2. & infra de cap. l. postliminium §. transfuga. Accur.

Si creditori. C... Hæc lex tota cum l. seq. loquitur, quãdo debitor legat creditori illud quod ei debet & super hoc ponuntur tres casus.

hæres dare damnatus sit: nec fecerit, quò minus ibi, ubi id esset, traderetur: si id postea sine dolo, & culpa hæredis perierit, deterior fit legatarij[a] conditio.

Legatario partis bonorum potest hæres soluere æstimationem, uel partes rerum, uel res, prout sibi placebit, & iudici expedire uidebitur. Bart.

Cùm bonorum parte legata[b] dubium esset, utrum rerum partes,[c] an æstimatio deberetur. Sabinus quidem, & Cassius æstimationem, Proculus, & Nerua rerum partes esse legatas existimauerunt: sed oportet hæredi succurri, ut ipse eligat: siue rerum partes, siue æstimationem[d] dare maluerit, in his tamẽ rebus partem dare hæres conceditur, quæ sine damno diuidi possunt. Sin autem vel naturaliter indiuisæ sint: uel sine damno diuisio earum fieri nõ possit: æstimatio ab hærede omnimodo præstanda est.

Paulus libro ix. ad Plautium. XXVII.

POtest[e] autem hæres uel paucioribus, uel in una relictam partem[f] legatario dare, in quam uel legatarius cõsenserit, uel iudex æstimauerit.[g] nec necesse habet legatarius in omnibus rebus uindicare portionem.

Si creditori debitor leget debitum, ita demum ualet, si creditoris intersit. h. d. cum l. seq.

Vlpianus lib. xci. ad Sabinum. XXVIII.

SI creditori meo, tutus aduersus eum exceptione, id quod ei debeo, legem: utile[h] legatum est: quia remissa ei exceptio uidetur. Sic ut Aristo ait, Id quod honoraria[i] actione mihi debetur, si legetur mihi, legatum ualere: quia ciuilis mihi datur actio pro honoraria. Marcellus libro uigesimooctauo Quæstionum putat rem, quam ex stipulatu

Cõcor. tes. i. c. in nostra. extra de iureiur. & I c. sicut dignum. extra de homi. & l e. cãm. cum ibi no. de testib.

Item no. dãnum patitur qui perdit lucrum. i sic j. ne q d in loco publi. l. 2. §. merito. Sed arg. contra j. de dam. infec. l. Proculus.

A[c]ceptio Dic quod ibi impropriè dicitur damnum: ut infra l. 3. de dam. infec. vel dic quod legatarius patiatur dãnum, cum in eum recta uia dominiũ transit, & sic perdit quod est suum. Vel dic quod lex nõ dicit q patiatur damnũ, sed fit deterior conditio eius, quod est etiam perdẽdo lucrum: quod patet, quia ob hoc minor restituitur: ut l. 3. §. si. quid minori. cũ l. seq. s. de mino. secundum Barr. hic.

b Legata. Quod fieri potest: ut s. eo. l. si quis bonorum.

c Rerũ partes. Nõ ergo cõpellitur adire ex Trebel. ut infra ad Trebel. l. mulier. §. fin. lo.

d Aestimationem. Secus ergo si hic Trebel. locum haberet. nam tunc ipsarũ rerum fieret restitutio secundum lo. vt Instit. de fideicom. hæred. §. si quis. & infra ad leg. Falci. l. linea. in fin. Sed nõne pro parte uterq; sentit onera, ut Insti. de fideicom. hære. §. post quod senatuscon. Respon. non, imo hæres tantũ, & præstatur legatario pars eorũ, quæ supersunt, deducto ære alieno. & ita est intelligendũ, licet aliter in quadã sui parte innuat, quod est j. ti. 1. l. si quis seruum. §. fi. & l. seq. Azo. Et pro hoc q fiat restitutio deducto ære alieno, est s. de iure do. l. mulier. Item quomodo datur æstimatio, & aliud pro alio soluitur inuito legatario? Respon. bonorum dr in genere, non rerũ singularium: quia tunc secus, ut j. de verb. sign. l. bonorum & s. de usufr. l. quoties. §. fin. & facit q æstimatio possit præstari. j. de aur. & arg. leg. l. 2. in fi. & l. cũ certum. & l. Titia. §. 1. & j. titu. 1. l. cũ filius. in prin. & l. mortuo. § t. & C. cõi diui. l. 2. & j. de usufr. leg. l. generali. §. pe. & l fundi. & cõtinua l. sequ.

e Otest. Id est, debet, si utrique expediat: ut infra de alim. leg. l. solent.

Põt pro debet, & debet pro põt. Mãdo. in gl. facul. in procr. in uer. debemus.

f Partem. Scilicet, legitimam, tertiam, uel quartam, & hic est arg. q in una re possit detrahi Falci. sic infra ad leg. Falci. l. si ex pluribus. & C famil. ercisc. l. filium. & C. quãdo & qui. quat. pars. deb. l. 2. circa prin. & supra famil. ercisc. l. plane. Sed nos contra: ut C. ad leg. Falcid. l. 2. & arg. infra, de pec. leg. l. si peculium. §. 1.

Primus est, quando habeo exceptionẽ contra creditorem meum, qua me contra eum tueri possum: & postea lego illud quod ei debeo, & super quo habeo dictam exceptionem. certè ualet legatum: quia ex eo habet legatarius, idemq; creditor commodum, quia exceptio uidetur ei a me remissa. Secundus est, tu debes mihi pone centum, actione redhibitoria, quæ nõ durat ultra sex menses, & est prætoria, siue honoraria: legasti mihi dicta centum. certè ualet legatum: quia datur mihi postea actio ex testamento, q est ciuilis & perpetua loco illius, quæ erat tẽporalis: unde commodum habeo. Tertius est, actione ex stipulatu debes mihi centum, usque ad annũ pone, illa centum mihi legas in tuo testamẽto certè utile est legatũ per cõmodũ repræsentationis. si aũt nõ sit plus utilitatis in legato, q̃ fuerat in debito: nõ ualet legatum. Vtil.

h Vtile. Vt infra titu. t. l. Maximus. §. debitor. & Instit. eodem. §. si quis. & j. de lib. leg. l. si debitor. §. 1. & l. si creditor. & l. seq. & l. legaui. §. contra. & l. Aurelius. §. cum & infra tit. 2. l. si deportari. §. fi. & infra ea. l. §. fi. & l. seq. & infra tit. 1. l. debitor. Accur.

i Id quod honoraria. Vt de peculio, uel redhibitoria. & est tunc ratio, quia ex testamento perpetua, ut argu. s. proxi. respon. cum suis concord. & h. d. quia ciuilis, si perpetua, pro honoraria, scilicet temporali. Sed tunc est arg. cõtra s. si quis cau. l. si eum. §. qui Iniuriarum. Sed dic quod ibi proponebat testator facere perpetuum ius agentis, uel pone in prætoria perpetua vt de constitu. pecu. Et quod dicit, quia &c. dic secundum Azo. quod melior est ratio: quia iure ciuili erat indebitum quod legatur: cum ergo ius ciuile in testamentis, & legatis uertetur, dicitur tenere legatum: quia prætorium per ciuile non distinguitur: sed ciuile per prætorium sic. quod est posterius: ut s. de iusti. & iur. l. ius autem ciuile. §. 1. Item quod dicit pro honoraria: non dicas, quod per testamentum tollitur prætoria: sed adijcitur ciuilis, sic s. de exer. l. si eum. §. pen. sed respexit quod legatarius omittet prætoriam, & ciuilem intentabit: sic & ex sententia datur actio: licet & alia

primo

primo competeret: vt J. de re iud. l. miles. §. decẽ. Acc.

a Debes. Non purè. alioqui non teneret legatum: vt infra proxim. Azo. vel fortè tenet propter dominiũ: quod statim habebit, & propter sumptum: vt infra titulo secundo. l. tertia. §. si rem quis.

b Minuat. Imo minuit: ut infra ad leg. Falcid. l. 1. §. si quis creditori, contra. Solu. minuit in cõmodo repræsentationis, vt ibi: non in plus, ut hic. Vel cauit dies uel conditio uiuo testatore, nihilominus tamen tenet legatum: ut J. ad leg. Falc. l. verbis. cessat tamen Falcidia, quod nullũ commodum habet: ut J. titu. 2. l. debitor. in prin. sed in cõtrario extitit post mortẽ. Accursius.

c Si autem neq; modo. Dic modo: ut infra de his quæ sub modo. l. si. Vel dic quod erat alternatiua: ut infra de actio. & obliga. l. obligationum fere. §. modus. & facit J. l. prox. l. in princ. cũ suis concord.

e Talis scriptura. Titius faciens testamentũ, legata multa reliquit, & quædam purè, quædam in diem, quædam sub conditione, & quædam in pecunia, quędam in specie, & quædam in rebus, quæ cõstabant pondere, numero uel mensura. Item legauit Sempronio annua x. Caio legauit x. cum erit 20. annorum. & Cornelio legauit vinũ quod habebat in apotheca sua: uel pecuniam, quam in arca habebat: postea subiecit uerba, quæ hic ponuntur: Quas pecunias legaui, quibus dies appositus nõ est, eas hęres meus annua, bima, trima die dato: & post illam clausulam positã, quædam alia legata reliquit quibusdam: quæritur nũquid dicta clausula, quas pecunias &c. referatur ad ea legata quę sunt in specie, ut scilicet ea præstentur annua, bima, trima die? Et dicitur quod non, sed bene pertinet ad ea, quæ sunt data in his rebus, quæ constant pondere, numero, uel mensura. Item & ad ea legata pertinet: quibus non est appositus dies, sed non pertinet ad illud legatum quod relictum est annuatim: nec ad illud quod relictum est sub conditione: nec ad illud quod relictum fuit Caio cum habuerit 20. annos. quia omnia ista legata habent diem: & testator noluit prorogare, per dictam clausulam nisi ea, quæ non habent diem. Item non pertinet dicta clausula ad illud legatum quod fuit relictum Cornelio, id est, ad legatum pecuniæ, quæ est in arca, vel vini quod est in apotheca: quia speciei videtur legatum: & testator dixit quas pecunias &c. Item pertinet dicta clausula ad legata pura, & in pecunia existentia, quæ data sunt in testamento, uel in codicillis post prolatam a testatore dictam clausulam, quas pecunias &c. h. d. cum l. sequen. Viuia.

*In P. Fl. nõ est, mihi.

mihi debes, a si *mihi legaueris, utile esse legatũ: ut neq; Falcidia hoc minuat. b

[illegible]s lib. vj. ad leg. Iu[illegible] & [illegible]apiam. XXIX.

Si autem neq; modo, c neque tempore neq; conditione, neque loco debitum differatur: inutile est legatum.

Scriptura per quam legata pecuniaria, quibus dies non est adiecta, prorogantur: non pertinet ad corpora, nec ad legata, quibus dies est gratia differendæ solutionis, uel multiplicandæ obligationis, uel inducendæ conditionis adiecta: & porrigitur ad legata præcedentia & sequentia etiam post in codicillis relicta Bar.

V[illegible]ianus libr. xix. ad Sabinum. XXX.

Talis scriptura, e quas pecunias legaui, quibus dies appositus non est, eas hęres meus annua, bima, trima die dato, ad corpora d legata nõ pertinet: sed ad ea, quæ pondere, numero, mensura continẽtur: f & ad ea tantum legata pertinet, quibus dies nõ est appositus. Proinde si fortè purè g legatum est, ex hac adiectione prorogabitur. h

Quòd si fortè cẽtũ mihi legata sint præsentia: i * utrũ annua, bima, trima die dabũtur, an uerò præsentia? Et ait Seruius & Labeo, in * pñsens deberi. Quãuis igitur superuacua sit hæc adiectio, quãtum ad uim, & effectũ legati pertinet, k tamen ad hoc pficiet, ut præsenti die l legatũ debeatur. Sed & si in annos singulos, aut singulos mẽses sit legatum relictum, cessabit ea scriptura: quia hoc legatum & initium, m & finẽ habet. Sed & si sub conditione sit legatum relictum: potest dici, cessare annuã adiectionem: quia dies incertus appellatur conditio. n Cui cõgruit quod Trebatius existimat, si cui legetur, quãdo annorum xx. erit: uulgarẽ hãc clausulam cessare. Item si legetur pecunia, quæ in arca est, uel uinum, quod in apothecis est: dicendum est, cessare clausulã: quoniam quoties species o legatur, cessare dicimus.

Verbum legaui, præteriti temporis, porrigitur ad præterita, & futura Barto.

Hanc autẽ scripturã p

*In P. Fl. utrum annua die dabũtur.

*In, non est in P. Fl. alibi præsentia deberi.

d Corpora. Et pecunias testator legauit & purè, & non purè. Accur.

e Non pertinet. Cõtra J. tit. 2. l. quisqs. Sol. ibi, in summas: hic in pecunias. Itẽ ibi futuri temporis, hic præteriti uerbũ posuit. Accur.

f Continentur. Sic accipitur supra si cert. pet. l. 2. §. 1. Itẽ mutuum. alias largius: aliàs strictius ponitur, ut ibi nota. sed quare non omnia quæ legauerat? Respon. quia facilè erat ei dare quæ legauit, nisi restringere noluisset. fac C. de cadu. tollen. l. 1. §. sin autem ad deficientis. Accur.

g Purè. Exprimendo purè uel simpliciter.

h Prorogabit. Quia huic dies appositus non est. Sed contra infra de do. prælег. l. cum vulgari. sed ibi erat dies appositus saltem a lege. Vel speciale in legato solius repræsentationis: ut ibi.

i Præsentia. Hoc expressio: præsenti ergo die apposita.

k Pertinet. Vt utrũque statim possit exigi: siue simpliciter, siue in præsenti sit relictum. Accur.

l Præsenti die. Id est, non purè considerato hoc extrinseco. scilicet, prorogatione. sed uidetur purè, ut infra de verb. obl. l. liber homo. §. 1. contra. Sed ibi effectũ considerauit: & nihil extrinsecus. Item contra infra tit. 2. l. Titio. Sol. ibi. & facit infra de reg. iur. l. in omnibus.

[illegible] Dic quod ibi dixit, quas pecunias legaui, hæres meus dato annua, bima, trima die, nec ibi adiecit, quibus dies adiectus nõ est. unde refertur ad omnia. secundum Bart. hic.

m Initium. Id est, certitudinem temporis in se continet: & ideo non habet locum repetitio. & facit supra de dona. causa mort. l. senatus §. fi.

n Conditio. Et e cõtra: ut infra de cõdi. & demõ. l. dies.

o Species. Accipitur ergo pecunia, vt species quandoque: vt infra eod. l. plane. §. sed hoc. Accur.

p Hanc autem scripturam. Quibus dies &c. ut in princ. huius legis.

Vniuersa

non ad præcedentia sola legata, sed & ad uniuersa:[a] quæ testamento adscripta sunt, extendi Gallus Aquilius, Ofilius, Trebatius responderunt: idque uerum est.

Paulus libro iij. ad Sabinum. XXXI.

SEd etiam ad ea, quæ codicillis confirmatis postea[b] legata fuerint, hæc clausula pertinet.

Repetita a substituto intelliguntur repetita purè, nisi aliud exprimatur. Bart.

Vlpianus libr. xx. ad Sabinum. XXXII.

SI quis à filio pupillo hærede instituto, cùm is in tutelam suam[c] uenisset, pecuniam legauerit, & à substituto hęrede legatum repetierit: impubere filio mortuo, secundus hæres legatum non debebit. quod ita uerum esse, tam Sextus, quàm Pomponius putant, si repetitio legatorũ ad eum modũ concepta sit, Quæ à filio meo legaui, quæq; eum dare iussi, si mihi hæres esset, hæres meus iisdem diebus[d] dato. Sed si ita repetita fuerint. Quæ à filio meo legaui, hæres meus dato: purè repetita uidebũtur legata, & duntaxat demonstratio[e] eorum facta. igitur & hoc ipsum legatũ, de quo quęritur, præsens debebitur.

Si testator sensit de certo, & dubium est de quo, electio est hæredis. Bart.

Si quis plures[f] Stichos habens, Stichum legauerit: si non apparet, de quo Sticho: senserit quem[g] hæres elegerit[h] debet præstari.

Valet quod relinquitur parti ciuitatis Bart.

Si parti ciuitatis aliqd sit relictũ, quod ad ornatum, uel compendiũ Reipublicæ spectet, sine dubio debebitur.[i]

Si pluribus eadem res legatur coniunctim, cuilibet debetur

---

a Vniuersa. Etiam quæ sequuntur: dummodo sint in numero, pondere, & mensura: ut in prin. l. & facit ӡ. de verb. sign. l. Scęuola respon. & ӡ. l. proxim. & ӡ. de reb. dub. l. si. Sed contra ӡ. tit. 2. l. vxori. §. vxori. Solu. secus in donationibus, quæ fiunt inter viuos. quia uariis temporibus earum dies cedit, vt valeant, vel non, sed legata omnia simul cedũt. Azo. argum. ad hoc. ī. com. præ. l. fi. in fin. & ӡ. de do. causa mor. l. senatus. in fi. Sed hoc nõ placet, cum ibi loquatur de illis donationibus quæ morte confirmãtur omnes. Nec obst. C. de donatio. inter uir. & uxor. l. donationes. quia uerum est trahi retro: non quantum ad dominium, sed quãtum ad fructus. Hugo. Dic ergo, quod ibi erant contra ius futuræ, ad quod lex suam fictionem nõ extendit. argu. C. de condit. inser. l. 2. Hugo. Item ibi substantiam confirmauit: hic solam adiicit quantitatem. Item argu. contra hũc si. supra quib. ex cau. maio. l. sed & si per prętorem. §. deinde adiicit. & de postu. l. 1. §. eum qui.

ADDITIO Pro solu. huius cõtrarii, uide Bar. hic istam materiam late discutientem.

b SEd etiã. Postea. Verbum postea, determinat vel dictionem cõfirmatis, uel dictionem legata, quasi dicat, facti sint postea uel ante, & not. hic & superiori l. in fine præteritum porrigi ad futurum.[1] & sic est ӡ. tit. 1. l. cum pater §. fidei. & ī. l. proxi. in fi. & ī. eo. l. si mihi & tibi. §. fin. Accur.

[1] Cõcor. tex. ī e. de caussis. cũ gl. 1 verb. certũ. extrà, de off. dele. ca. si eo tempore. de rescript. lib. 6. & c. statutũ. eod. titu.

SI quis à filio. CASVS. Instituit mihi hæredem filiũ meum impuberem: & ab eo legaui Titio decẽ cum dictus impubes fuerit factus pubes: postea ita dixi, si filius meus mihi hæres non erit, uel si hæres erit, & in pupillari ętate decesserit: substituo ei Cornelium: & à Cornelio substituto, si habuerit hæreditatẽ meam ex substitutione, lego eadem x. dicto Titio: postea filius in pupillari ætate decessit, & sic substitutus habuit hęreditatem meam: nunquid debet legatum Titio? Et certè dicitur quod sic: secus si repetiisset legatũ ab impubere relictum cum fuerit factus pubes, eodem modo à substituto, scilicet cũ impubes fuerit factus pubes. nam non debebit legatum substitutus. impossibile enim esset præstari legatum per substitutum, cum impubes factus pubes nõ fuerit, nec enim potest amplius fieri pubes ille, qui mortuus est. Si quis. Plures seruos habebam, qui uocabantur Stichi: legaui Titio Stichum, & non apparet de quo Sticho ego senserim: certè hæres debet eligere quem præstet. Si parti. Quarterio sancti Proculi pone legaui x. ut facerent depingi sertalium, uel ut emant uineam, ex cuius fructibus soluant collectam: certè ualet legatum. Viuianus.

c In tutelam suam. Id est, in pubertatem: ut ӡ. titu. 2. l. cum filio. & sic sub conditione, & in diem: si autẽ purè ab utroque distingueretur: adiret impubes, uel non: ut ӡ. eo. l. seruo alieno. §. si pater. & l. si fundus. § si pater.

d Iisdem diebus. Id est, sub eadem conditione, si in suã tutel. &c. ita dato, sicut filius tenebatur dare: non aliter. sed filius non tenebatur dare, quia decessit impubes: ergo nec hic: & est hic nugatio quædam. sic suprà quib. mod. pig. uel hypo. sol. l. si debitor. §. 1. Azo.

e Duntaxat demõstratio. Quasi dicat, non conditio repetita: non enim debet uideri conditio repetita, quæ uitiaret legatũ: sic ӡ. de verbo. obli. l. Titia. §. 1. in dubio non uidetur repetita: ut ӡ. e. l. seruo alieno. §. si ab impubere. & l. si cui. §. si à filio. & l. licet. & ī. de hæred. insti. l. si sub conditione. & facit ӡ. tit. 1. l. cũ pater. §. ab intestato. & ī. eo. l. legata inutiliter.

f Si quis plures. Puta x. Et not. secundum R. quod hæc l. & aliæ, quæ legatariis electionẽ dant sic sunt intelligẽdę, ut ex pluribus nec hæredi deteriorem, nec legatario meliorem eligere cõcedant: ut infrà eod. l. legato. R.

g Hæres elegerit. Scilicet, quandocunq; etiã post suã moram, licet sm R. aliud sit, quando in genere: uel quãdo non sensit de certo: vt ӡ. eo. l. legato. & s. e. l. qui duos. quæ sunt contra. & reddebat rationem: quia non sic uerbum singulare, ut generale transfert electionem. Tu dic ad l. qui duos. quod hic sensit testator de aliquo certo, quod ex eo apparet, quia nomen Stichi apposuit, per quod nomen quisq; dignoscitur: unde uoluntatem defuncti hæredi magis[3] vt det quem uelit quam legatario interpretari concedit. ī. uero de nullo certo sensit: quia nec nomen propriũ adiecit, unde legatarii est electio, sicut & ubi in genere: ut ӡ. e. l. legato. & l. si seruus legatus. §. cum homo. Et not. s. sa. ce. l. hæredes. §. si incerto. Item cõtra ī. de testa. tut. l. duo. Sed ibi certo iudicio debet in tutela cauere: ut Insti. eod. §. tutor. sed adhuc subest quæstio. Sed dic ibi periculosum esse pupillo, si esset ille de quo non sensit: hic autẽ quicquid habeat legatarius, sibi commodum esset. Item facit ӡ. de vi. tri. leg. l. cum certum. Sed argu. contra ī. de iure deli. l. 1. in fi.[4] Item quid si dixit unũ de Stichis? Rñ. habet locum l. qui duos quia non sensit de certo.

h Debebitur. Vt ӡ. tit. 1. l. cum pater. §. fi. & infra eod. l. si hæres. §. 1. Accursius.

[*] In P. fl. nõ est, hæres.

[2] Cõcor. tex. in c. si tibi. cum ibi no extrà, de testa. & in e. nos quidẽ. eo. tit. & aliquid in e. si cautio quam. de fide instrument.

[3] Hãc gl nota. dicit Bart. in l ita stipulatus. nu. 8. q declaratio spectet ad hęredẽ. ff. de verb. obli.

[4] Dic quod ibi incertitudo erat in verbis prorogatis

Si

Paulus libro v. regularum. XXXIII.

SI pluribus eadem res legata fuerit: si quidē cōiunctim, etiam si alter uindicet, alter ex testamēto agat: [a] non amplius, quam partem habebit is, qui ex testamento aget. Quod si separatim: si quidem euidentissimè apparuerit, adēptione à priore legatario facta, ad secundum legatarium testatorem conuolasse: [b] solùm posteriorem ad legatum peruenire placet. Sin autem hoc minimè apparere potest: pro uirili portione [c] ad legatum omnes uenire: scilicet nisi ipse testator ex scriptura manifestissimus esset, vtrúque eorum solidum accipere voluisse: tunc enim vni pretium, [d] alij ipsa res assignatur: electione rei, uel pretij seruāda ei, qui prior de legato, fideive cōmisso litem contestatus est. [e] ita tamen, ut non habeat licentiam altero electo, ad alterum transire.

Vlpianus lib. xxj. ad Sabinum. XXXIIII.

PLanè ubi transferre uoluit legatum in nouissimum, priori non debebitur, tametsi nouissimus talis sit: in

ideo declaratio est iudicis. hic in verbis testatoris: ideo declaratio ē hæredis, ſm Bart. hic.

SI pluribus. CASVS. Titio & Sempronio legaui fundum Cornelianum: & sic fuerunt re, & uerbis coniuncti: certè quilibet debet habere dimidiam, quacunque actione quilibet eorum agat pro hoc legato cōtra hæredem. Quid si ita dixi, Titio lego fundum Cornelianum, & Sempronio lego eundē fundum Cornelianum: & ita sunt separati uerbis, non tamen re? Certè aut apparet uoluisse testatorē adimere primo, & dare secundo, aut non. primo casu secundus habebit totum fundum: secundo ueniet ad legatum quilibet pro dimidia, nisi testator uoluisset quemlibet habere solidū: quia tunc unus debet habere fundum, & alter æstimationē. Sed qui habebit electionem, utrum habeat fundum, uel æstimationem? Et certe ille qui primo fuerit litem contestatus super uno de eis postquam tamē fuerit litem contestatus super uno, puta super æstimatione: non poterit postea petere fundum. dixi ergo suprà ꝙ quando testator vult adimere primo, & dare secundo: secundus debet habere, & primus amittere. Sed quid si cum de secūdo non erat testamenti factio, id est non poterat capere legatum? Certe nihilo magis habebit primus. Dixi ergo tibi, quando quibusdam coniunctim lego re, & uerbis, & quando lego aliquibus separatim uerbis, & coniunctim re: modo uideamus, quando legaui fundū Cornelianum quibusdam, & quosdam eorū posui coniunctos re, & uerbis & quosdā coniunctos re, & separatos uerbis: puta ita dixi. primo, & secundo, & tertio lego fundū Cornelianum: quarto lego fundū eundē: quinto lego fundū eundem. quomodo admittētur ad petitionē legati? Et certe tres coniuncti re, & uerbis loco unius habentur, & habebunt dimidiam fundi: ut duo habebūt aliam dimidiam, & h. d. usque ad §. j. l. plane. Viuia.

pars: si disiunctim. partes sibi faciunt per concursum: nisi testator voluerit a primo adimere, uel cuique insolidum concedere. h. d. cum prin. l. seq. Bart.

[a] In P. Fl. ad secūdū legatum.

[b] Cōcor. cum hoc tex. c. pen. in fi. super uerb. cum aliis ante medi. ibi, unde supple. extra, de procur.

a Agat. Vt & j. eod. l. duobus & facit ad sequentia, j. de duob. reis. l. reos. §. 1. & C. si plures una sententia. l. 1. & j. de uerb. obl. l. eum qui. 2. respon. & Insti. eo. §. si eidem. & C. eo. l. si Fortidianum.

b Conuolasse. Sic j. de his quæ pœ. no. l. 2. & j. tit. 2. l. uxorem. §. felicissimo. Accur.

c Portione. Nisi sint qui tam coniuncti re, & uerbis: alii re tantū cōiuncti, sed uerbis disiuncti, tunc coniuncti utroque modo, pro uno reputantur: ut j. l. proxim. 2. respō. & ita ipsi soli habent unā medietatē: alii disiuncti uiriles habent partes alterius medietatis. Azo.

d Pretium. Sic infra tit. 2. l. si res mihi. & infra titu. 3. l. qui duos. §. fi. & infra de manu test. l. Iulianus.

e Contestatus est. Sic s. de procu. l. pluribus. quādoque tamen expectatur sententia, ut sit melior cōditio: ut s. de noxa. l. si quis a multis. & de pec. l. si uero. Et not. ꝙ hic dicit Ioan. ꝙ ante litem contestatam nulli debetur: & tunc demū lite cōtestata incipit deberi, alioqui & duo haberent actionem insolidum, & dominium insolidum, quod est impossibile. sed & dici potest pro parte cuique quæsitum: sed sub conditione insolidum, si prius litem contestetur. quo casu alio contestante, alteri nihil quæsitum uidetur ſm Ioan. & facit j. de iniu. l. iniuriarum actio. & de verb. obl. l. si Titius. & C. de cad. tol. §. ubi autem leg. & s. de iudi. l. qui prior. & no. in fin. de uariatione. similia not. s. de procura. l. in causæ. in prin.

PLane. Casum lа hoc princ. uide in fine casus præce.

Si eadem. Titius in testamento suo legauit mihi bis equum suum, vel ter, uel quater. certè si extat equus, eum mihi debet dare hæres, aliàs æstimationem: sed equum & æstimationem habere non possum, secus si pluries legauit mihi eandem summam, uolens quod pluries eam mihi daret hæres: quia tunc bene potero habere plures. & reddit rationem inter speciē, & summam: sed quod dixi in specie, habebit locum in quantitate relicta tanquam esset species. ea autem quæ consistunt in pondere, numero uel mensura, non uidentur species, sed quantitas: & pluries præstātur, si pluries legata fuerint. Sed pone, ꝙ Titius legauit mihi equum suū in suo testamento, postea Sempronius legauit mihi eundem equum. certe si habeo æstimationem ex testamento unius, bene potero habere rem ex testamēto alterius. Sed quid si Titius legauit mihi equum, & ego eum postea emi a Sēpronio, & habeo ex causa emptionis, nunquid potero adhuc petere dictū equum ab hærede Titii? Certè sic, & consequar ab eo illud, quod mihi abest pro equo, i. pretium quod dedi Sempronio. Item quid si Titius legauit mihi equum suum, & nullū onus mihi imposuit, & Sempronius mihi eundem equū in suo testamento legauit, & rogauit me ꝙ eū restituerē Caio, uel rogauit me, ꝙ darem decem Caio: uel legauit mihi dictum equum dictus Sempronius sub conditione, si darem hæredi suo x. & postea habui equum legatum ab hærede Sempronii prædicti: & sic teneor eum restituere Caio, sicut Sēpronius me grauauit cum mihi legauit, uel teneor dare x. Caio, sicut Sempro. me grauauit. uel teneor dare x. hæredi Sempronii, sicut ipse me grauauit: postea peto equum ab hærede Titii primi testatoris, qui mihi legauit: certè bene possum hoc facere, sed tamen ipse nō dabit mihi equū, uel eius æstimationem, quia iam habui equū ex cā lucratiua: sed dabit mihi illud quod præstare teneor ex testō Sempronii: uidetur. n. illud mihi abesse occasione rei, quam habui ex causa lucratiua: ex quo teneor ad dandum aliis. literam aūt ita prosequaris sicut posui in casu. primo. u. legas vsque ad §. sed si duorum. & illum dimittas, & capias illū, sed si nō corpus. & legas vsque ad §. ꝙ si rem. & ibi dimittas, & reuertaris ad §. sed si duorū, & legas vsque ad §. sed si non corpus. & ibi dimittas, & capias §. quod si rem. & legas usque ad §. si coniunctim. Si coniunctim Titio & Sēpronio legaui fundū Cornelianū: certe quilibet debet habere dimidiā, si ambo capaces sunt:

sunt: si autem unus eorū non est capax, puta, quia seruus est testatoris: nihilominus alter habebit alterā dimidiam: unde pono tibi talem casum. Filium meum impuberem institui, & in hoc testamento equum meū Titio legaui: postea praedicto meo filio substitutū dedi, si intra pupillarem aetatem decederet: & in casum eundem equum legaui Seio: certè quilibet de dictis legatarijs debet habere dimidium in dicto equo. Sed antequam perueniat haereditas ad substitutum: Seius cui legatum fuit à substituto, non potest habere partem equi. nunquid in totum debet habere alius legatarius totum equum? Et dicitur quod nō: imo suam partem tantum, & ita non solum in superiori casu, sed etiam in isto ille qui non potest capere facit partem suo collegatario capaci.

Si duobus. Institui mihi haeredem Titium solum, & eidem Titio, & Caio fundum legaui: certè totum istud legatum pertinebit ad Caium collegatarium: quia Titio a seipso legari nō potuit: & super hoc quod non possit haeredi a seipso legari, ponit aliud exēplum. Ecce institui haeredes Titium, & Caium, scilicet Titium in una uncia, & Caium in undecim unciis: & postea eis fundum legaui: certè quia nullus eorū potest accipere legatū pro ea parte qua institutus est, ut dictum est: capiet quilibet eorum legatum pro parte haereditaria alterius. unde Titius qui fuit institutus in uncia, habebit legatum pro xj. partibus: & Caius qui fuit institutus in xj. uncijs, habebit legatum pro uncia vna: & habeas in secundo responso huius §. unciarum haeredem &c. quamuis autem dixerim, quod haeredi a seipso legari non potest: tamen si institui mihi haeredē, & legaui duobus fundum, & vnus de illis legatarijs extitit haeres haeredi, & sic deuenit pars sua legati ad eum casum, a quo incipere non potest, nihilominus retinebit pro sua parte legatum. Si ita. Legaui hoc modo Titio: habeas tibi fundum Seianum, aut usumfructum: est certè in arbitrio Titii utrum habeat fundum, uel usumfructum. Sed pone quod ita legaui Titio [illegible] fundum Seianum, ut partem eius habeat: certè [illegible] habebit Titius & non plus. Viuia.

a [illegible] constitit, ut infra de adimen. lega. l. & si transferam. Accursius.

* In P. Fl. disiunctique.

cuius persona legatū non constitit. a At si coniuncti b * disiunctique commisti sint, cōiuncti unius personae potestate c funguntur.

Si circa idem corpus multiplicetur a testatore legatum, non debetur nisi semel: secus si à diversis testatoribus. sed si circa quantitatem, vel genus, pluries debetur, si de voluntate testatoris processerit. Barto.

Si eadem res saepius legetur in eodem testamento: d amplius quàm semel peti non potest: sufficitq; uel rem consequi, uel rei aestimationē. Sed si duorum e testamentis mihi eadem res legata est: bis petere f potero: ut ex altero testamento rem consequar, ex altero aestimationem. Sed si non corpus sit legatum, sed quantitas eadem in eodem testamento saepius: diuus Pius rescripsit, tunc saepius praestandam summam: si euidentissimis probationibus ostendatur. g testatorē multiplicare legatum uoluisse, idemque & in fideicommisso constituitur. eiusq; rei ratio euidēs est: quod eadem res saepius praestari non potest: eadem summa uolente testatore multiplicari potest. Sed hoc ita erit accipiendum, si non certum numorum corpus sit saepius relictū: ut puta centum, quae in arca habet, saepius legauit: tunc enim fundo legato esse cōparandum h credo. Sed si pōdus auri, uel argenti saepius sit relictum: i Papinianus respondit, magis summae legato comparandum, meritò: quoniam non species k certa relicta uidetur. Proinde & si quid aliud l est, quod pōdere, numero, mensura continetur saepius relictum: idem erit dicendum. id est, saepius deberi, si hoc testator uoluerit.

Si res legata efficiatur mea, eatenus uales legatum quatenus mihi abest pro ea. Bart.

Quòd si rē emissem n mihi legatam, usque ad pretiū quod mihi abest, competet mihi ex testamento actio. Et multò magis hoc dicendum est, si duobus testamentis mihi eadem res legata sit: * si alter me re-

b Si coniuncti. Hic continua supra l. proxi. ibi pro uirili, &c. ut & ibi dixi secundum Azo. & Hugo.

c Potestate. Ut id solum ambobus praestetur, quod uni soli praestaretur. R. & facit infra de dot. praeleg. l. a. ij. respon. & C. de impu. & ali. substi. l. fin. & infra eod. l. huiusmodi. §. si Titio. & supra de haered. insti. l. Titius fundi. & s. de usufr. accre. l. si quis. H.

d In eodem testamēto. id est eiusdē. nam sine eodem testamento, siue testamēto & codicillis, idem est: ut hic, & j. de leg. 2. l. Maximus. §. duobus. & §. eum. & C. de lega. l. cum quidam. §. fina. & s. si quis omis. cau. testamen. l. si ab instituto. secus si essent duorum ista uoluntates. ut infra subijcit. Accur.

e Duorum. Quorum alter alterius non sit haeres: ut j. eod. l. huiusmodi. §. si Sempronius. quae est contra.

f Bis petere. Haec uera sunt, si prius habuit aestimationē ex altero, secus econtra: ut Institu. de le. §. si res aliena. & infra de act. & obl. l. omnes. quae sunt contra. & argu. s. de usufru. l. si alij. §. rerum. Item hoc si directo: secus si per obliquum: quod dic ut infra eod. l. si seruus legatus. §. 1.

g Ostendatur. Legatarius ergo probat. sed certè imo haeres: ut supra de proba. l. quinquaginta. quae est contra. Solu. haec secundum illam, ut dicatur hic legatarius probare eo ipso quod non probatur contra. secundum Ioan. Tu dic secundum R. & Azo. quod ibi in diuersis scripturis, hic in una. secundum hoc intellige j. de adi. leg. l. cum certū. & facit s. de iure dot. l. cum pater. Item no. hic cuidam permitti uariare. & sic ponunt similia. j. de colla. bono. l. nonnunquam. sed hic magis addidit: quam uariaueris. Item facit infra titu. 2. l. nutu. §. 1.

h Comparandū. No. etiā quantitatem accipi quandoque, ut speciē: ut hic, & j. eo. l. sed si certos. & s. eo. l. talis. §. item si legetur. & j. eo. l. si seruus legatus. §. qui quinque.

i Relictum. Puta marcha argenti. Accur.

k Non species. Imo quantitas: quia consistit in pondere: ut Insti. quib. mo. re contra. ob. in prin.

l Aliud. Ut decem pondo auri, uel olei.

Idem. Quod supra ea. l. §. sed si non corpus.

n Quod si rem emissem. Ab alio non ab haere. alioqui actione ex empto repeteres pretiū: ut j. ea. l. huiusmodi. §. qui sequu. & s. de act. emp. l. cum tes. & facit j. ad l. Fal. l. 4.

Restituere.

* In P. Fl. sed alter me restituere &c.

Per hāc glo. limitabis & restringes isto textu isto, l. fin. C. de codi. & l. Papi. §. sed nec impuberi. s. de inoff. test. cui concord. tex. i. e. cū cessante. extra de appell. de qua uide text. in l. gl. iustit. s. de re iudica.

stituere[a] rogauerit, vel ipsam rem, vel aliud pro ea: aut si sub conditione legasset dandi quid pro ea: nã hactenus mihi abesse res uidetur, quatenus sum præstaturus.[b]

Coniunctus, in cuius persona quoquo modo legatum consistit, vel speratur consistere, facit partem coniuncto. Bar.

Si coniunctim res legetur, constat partes ab initio fieri.[c] † nec solum ij partem faciunt,[d] quorum persona cõstitit legatũ: uerum ij quoque, in quorum persona non constitit legatum: ut puta si Titio, & seruo proprio[e] sine libertate. Sed si in pupillari testamẽto alij legauerit eandẽ rem, quam mihi in suo testamento legauit: Iulianus scribit concursu[f] partes non hr̃e. Interim igit̃ partem[g] habebit is, cui in suo testamento legauit.

Hæres idemque legatarius ab initio non facit partem collegatario: secus si legatarius per personam mediam hæres fuerit. Bar.

Si duobus sit legatum, quorum alter hæres institutus sit: à semetipso ei legatum inutiliter[h] uidetur. ideoq; quod ei à se legatum est, ad collegatarium pertinebit.[i]

Si à legatario legatur hæredibus, hæredes admittuntur pro hæreditariis portionibus. vel sic: Si hæredes grauantur inuicem præstare corpus hæreditarium, quilibet capiet pro hæreditaria portione alterius. Bar.

Inde dicitur,[k] si duo sint hæredes,[l] unus ex uncia: alter ex undecim uncijs, & eis fundus legatus sit: unciarum hæredẽ 11. partes in fundo habiturum: cohæredẽ unciã. Planè si alter ex legatarijs[m] hr̃s extiterit hæredi, à quo legatũ erat relictũ, non ideo minus partẽ collegatario faciet. retinet em̃ ꝓ parte legatũ.

In alternatiua si uerba executiua referuntur ad legatariũ, eius erit electio. Bar.

Si ita Titio legetur, Fundum Seianum, uel vsumfructũ eius sibi habeto. duo esse legata, & in arbitrio[n] eius esse an uelit usumfructum vindicare.

Pars fundi dicitur fundus, si de mente testatoris appareat. B.

Sed & si qs ita leget, Titio fundum do, lego, ut eũ pro parte[o] habeat: mihi uidetur, posse dici, partem habiturum: uideri enim fundi appellatione, non totum fundum, sed partem appellasse. Nam & pars fundi, fundus rectè appellatur.[p]

---

a Restituere. Quo casu id non uidetur mihi relictũ, quod mihi non remanet: ut j. titu. 1. l. cum ei qui. & j. eod. l. non quocunque. Accur.

b Præstaturus. Vt & s. eo. l. non amplius. in princ. & j. de condi. & demon. l. sed si hoc. §. 1. Sed contra j. ad leg. Fal. l. ad ueteran. §. si cui. Item facit supra, de negoc. gest. l. si qs mãdato.

c Ab initio fieri. Idem si disiunctiuæ: ut Insti. de leg. §. si eadem.

ADDITIO. Dic hoc uerum ex postfacto ꝑ concursum, non ex natura uerborum legati: ut C. de cadu. tol. §. si uero non omnes. secũdum Bal. hic.

d Partem faciunt. Id est, ut pariẽ, non totum legatum habeant: ut j. de reb. dub. l. utrum.

e Proprio. Testatoris, non Titij: vt j. tit. 1. l. si mihi pure. Et not. q̃ licet hoc legatum actionis deficiat: ut C. de leg. l. seruus. & j. titu. 1. l. statuliberũ. in prin. & de adi. leg. l. & si transferam. non tamen impij hæredes debent esse &c. vt C. de neces. seru. l. quidam. §. illud. unde secundum R. nõ est omnino inutile. Item contra j. eod. §. si duobus. & plenè dic, ut j. eo. l. huiusmodi. §. si Titio.

f Concursu. Quia uidetur repetitum à substituto: vt j. eod. l. licet.

g Partem. Scilicet suam pleno iure secundũ Io. & sic facit pro Io. in quæst. proposita s. si pars hære. pe. l. 2. Sed Azo & H. dicunt aliã, quam fortè ali⁹ est habiturus, & sic nõ facit pro Io. nam de sua nõ est dubium, & pro hoc s. quib. mod. vsusfr. amit. l. si sub conditione. & facit infra titu. 1. l. si Titio.

h Inutiliter. Vt & infra eo. l. legato generaliter. §. 1. & infra titu. 1. l. Titia. §. 1. & l. fin. §. Seio. Sed cõtra s. de vsufr. accr. l. si qs Titio. Sol. ibi. Itẽ à cohĩde põt ei legari: quod dic ponẽdo casum infra eo. l. legato. §. 1. Itẽ à legatario põt legari hr̃di, vt infra statim subijcit lecũdum vnã lect. & facit s. eo. l. qui filiabus. §. fi. & l. seq.

i Pertinebit. s. §. si coniuncti. contra. sed dic ut j. eo. l. huiusmodi. §. si Titio. Item continua hic j. §. planè.

k Inde dicitur. Quia inutiliter legatur hæredi à semetipso, ergo quod non à semetipso, debet ualere.

l Hæredes. Alleuius. & dic casum secundum Io. quod duo sunt instituti: alter ex vndecim vncijs: alter ex vna, & à quodam legatario cui legata fuerunt cẽtum, legatus est fundus hæredibus: certè habebunt fundum pro hæreditarijs portionibus, scilicet unus pro undecim partibus, alius pro duodecim: quia & pro eisdem partibus senserant onus de centum: & secundum hoc habeas in litera 11. vnciarum hæredem. Vel si habeas unciarum hæredem, secundũ Py. literam: dic casum vt prius: quod duo sunt instituti: alter ex 11. uncijs, alter ex una, & adiecit testator, vobis lego fundũ. nã tale est, ac si dixisset, à te instituto in 11. vnc. lego cohæredi fundũ, & ab alio instituto in vna legaui alij fundum: quibus casibus videor grauare institutum in 11. ut det 11. partes fundi alij, & alium ut det huic vnam: secus si vnum tantum onerasset alteri restituere: quia tunc ille suo cohæredi tenetur insolidum: sed hæc litera non placet R. & secundum neutram positionẽ legatur hæredi à seipso. & sic non ob. s. proxi. §. si duob⁹. Item contra j. eod. l. seruus, §. si ex pluribus. Sol. ut ibi. Itẽ facit j. de stat. liber. l. ita. §. 1. contra.

ADDITIO. Dic quod ibi propria nomina fuerũt expressa: hic non, secundũ Bar. hic.

m Legatarijs. Scilicet extraneis. nam adiungitur ad prin. §. si duobus.

n Arbitrio. Sic j. titu. 1. l. Lucio. & j. de vsufru. leg. l. si fundus Titio. Sed contra s. de iur. dot. l. plerunque in fi. Sol. in vltima uoluntate speciale. Item contra j. tit. 1. l. si ita relictum. §. fi. Sol. ibi est dato: hic habeto. Vel sol. ibi.

o Pro parte. Quæ intelligitur dimidia: vt j. de verbor. sign. l. nomen filiarum. §. portionis.

p Rectè appellatur. Sic supra, communi diuid. l. communi diuidundo. §. 1. & j. de uerb. sig. l. locus. & l. appellatione. & supra, eod. l. quod in rerum. §. pen. & de fun. dot. l. dotale prædium. §. 1. sic & in domibus pariete interposito: ut supra, commu. præd. l. si quis duas. §. planè. Sed contra hunc §. infra tit. 1. l. Caius. §. fin. Sol. ibi. Item facit infra titu. 1. l. si quis seruum. §. 1.

† Qui cõiuncti faciant, uel nõ faciãt partes iure digestorum, pulchre explicat Vldaric⁹ Zasius I intellectib⁹ suis singularib. q & §. hũc intelligit de ijs qui re, & uerbis coniuncti sunt.

† Per hãc gl. cũ suo textu limitabis, & restringes tex. in l. si quis arbitratu. j. de uerb. obli. de qua materia recurrea ad l. fin. §. sed & si quis. C. comm. de leg. : Mãdo. I 13. q. 13. Reg. cancel. not.

SI alienum. CASVS Legaui tibi seruum alienū, postea dominus serui prædicti eum manumisit antequam hæres meus esset in mora dandi tibi dictum seruum, vel æstimationem: certè ad nihil tenebitur hæres meus. Vinianus.

a Hæres. Secus si suā, vel testatoris: vt j. qui & à quib. l. hæres seruum.

b Nihil. Nisi culpa vel mora possit ei obijci. vt j. de verb. obl. l. si seruum. §. 2. & l. ia qui. & Inst. eod. §. si res legata. cum §. seq.

Interitu speciei sine culpa, hæres liberatur. Bar.

Paulus libro iij. ad Sabinum. XXXV.

SI alienum hominem hęres a dare damnatus sit, & hic à domino manumissus sit, nihil b ex hoc legato debetur.

Si duobus diuersæ species seruorum legantur, serui qui participant de vtraque debentur: siue fuerint excepti obscurè, siue non excepti. secus si clarè fuerint excepti. Bartol.

Pompo. libro vj ad Sabinum. XXXVI.

TItiæ c textores meos omnes, prterquā quos hoc testō alij legaui lego, Plotiæ † vernas meos omnes, præterquā quos alij legaui, lego. Cū essent quidā vernæ, ijdē & textores: Labeo ait, quoniā nec quos Titiæ textores non legauerit, aliter apparere possit, quā si cognitum fuerit, quos eorū Plotiæ legauerit: nec quos Plotiæ vernas non legauerit intelligi possit: d neutrius legato exceptos esse eos, de quibus q̄ritur. & ideo communes ambobus esse. Hoc enim iuris est, & si neutrius legati nomine quicq̄ esset exceptū. e Quòd si hoc modo esset legatū, Textores omnes pter vernas: & rursus, Vernas oēs præter textores: qui & vernę & textores essent, neutri fuisse legatos.

Inter &, & cum, non est differentia, quando ponuntur inter personas. Bar.

Nihil distat, f vtrū ita legetur, Titio, & Mæuio: an ita, Titio cum Mæuio. vtrobique enim coniunctim legatum videtur.

Si quantitas debetur ratione speciei, perempta specie debitor liberatur.

Si alteri Stichū hæres dedit, quem duobus dare damnatus fuerat: & ante quam interpellaretur ab altero, Stichus mortuus est: hæres non tenetur: g quia nihil per eum factū intelligitur.

In legato generis electio est legatarii, vt mediocrem eligat: sed si testator sensit de certo, electio est hæredis. Bar.

Vlpianus lib. xxj. ad Sabinum. XXXVII.

LEgato generaliter relicto veluti hominis, Caius Cassius scribit, idem esse obseruandum, ne vel a optimus, vel pessimus h † accipia-

TItiæ textores. CASVS. Quidam habebet multos seruos textores, qui non erant vernæ. i. non erant nati ex ancillis testatoris & habebat vernas, qui non erant textores, & multos alios, qui erant vernæ simul & textores, & dixit taliter in testa. suo: Titię lego omnes textores meos, præter illos textores quos i hoc testa. legaui alij. Plotiæ autem lego vernas meos omnes: præter illos vernas quos legaui aliū in hoc testamento. q̄ritur quid erit de illis, qui erant vernę, simul & textores? Et dicitur quod Titia & Plotia habebunt eos. & reddit rationē quare: quoniam nec quos &c. est alia ratio, hoc enim iuris &c. secus autem esset, si ita dixisset: Textores omnes præter vernas. lego Titiæ, & vernas omnes præter textores lego Plotiæ. nam illo casu illi qui sunt vernæ simul & textores, non videntur legati alicui earum. Nihil. Dixi supra, eod l. planè a. respon. quod illi qui sunt coniuncti re, & verbis, loco vnius habentur: nunc dicit quod cōiunctionem facit dictio cum. Si alteri. Legaui Stichum duobus insolidum, vnde tenetur hæres vni legatario ad dandum Stichum, alteri æstimationem: ut s. eo. l. si pluribus. in verbo. s. nisi ipse & cætera. fuit hæres interpellatus ab uno de legatariis, vt solueret ei Stichum: & postea apud legatarium decessit Stichus, antequam interpellaretur hęres ab alio legatario pro æstimatione. certè non tenetur amodo hęres: quia non est factum per eum ut Stichus moriatur. Viu.

c Titiæ. Cum quis testator haberet plures seruos textores, quosdam emptitios, quosdam natos de ancillis, qui dicuntur vernæ, dixit sic in testa. Omnes seruos textores lego Titiæ præter illos, quos alij legaui hoc testamento: & omnes vernas lego Plotiæ, præter illos, quos alij legaui hoc testamēto. certè cum omnes sint textores, nihil videtur primo legatum quod in exceptione non videatur secundo datum. vnde perinde est ac si diceret, Titiæ, & Plotię, omnes seruos meos textores lego, secus quando primo omne legat, & excipiendo nulli legat: quia nulli aliquid debetur. Nota ergo quod exceptio debet discerni ab eo a quo excipit, vt valeat.

d Intelligi possit. Subaudi aliter quā si apparuerit quot vernarum Titiæ legauit: si non habes in textu hoc quod subiicit, aliter quam si cognitum &c.

e Exceptū. Sed sic simpliciter dictum Titiæ textores, Plotiæ vernas lego. sed quidam illud habēt in text. sed tunc est contra j. de lega. 3. l. seruis vrbanis. §. si. Sol ibi. Item contra, j. de pec. le. l. seruo manumisso. Sol. ibi. Item contra. j. de le. 3. l. lez. seruia. §. si vnus. sed dissimilis casus est. Item dic. vernā natum esse ex ancillis nīis: vt Instim. de leg. §. huic proxima. Item adhuc contra j. de lega. t. l. vxorem. §. codicillis. Solut. ibi ideo ne diuidatur legatio.

f Nihil distat. sit s. cōmod. l. si ut certo. §. si me. & j. eo. l. si qui sequalimus. §. si i. a. & j. de reb. dub. l. si is. §. 1. & s. de vsufr. accresc. l. si quis Titio. Sed arg contra de fund. instrud. si cui. & s. depo. l. t. §. quæ depositis. Sol ut ibi.

g Non tenetur. Sic j. eo. l. filiusfa. § fi. & j. de actio. & obl. l. is qui. & s. eo. l. si hæres. & dic vtriqꝫ insolidum legatum: ut s. eod. si ex pluribus. § pen.

LEgato. CASVS. Legaui tibi hominem in genere, certè tu legatarius qui habes electionem, non potes capere meliorem seruum de hæreditate mea, puta actorem, id est, castaldum: nec hæres poterit dare deteriorem. unde accipias mediocrem, secus si non legaui in genere: sed cum haberem plures fundos Titianos, legaui tibi fundum Titianum: nec apparet de quo, nam tunc tu hæres habes electionem: sed si appareat, ille dabitur: & quod dico in fundo, idem est in lance legata. Vin.

h Pessimus. Idē in cæteris rebus, puta animalib. quæ sunt

† Qui apud veteres vernę dicti fuerint, & vnde, Alc. ab Alex. Genial. dierū. li. 3. cap. 22.

Verna qs dicatur.

a P. Fl. ne optimus.

† Nā promissio in genere, mediocritatē significat. & cōcordat c. literas. cū glos. super ver. in electiuum. extra, de filiis presb.

tur, [a] quæ ſententia reſcripto imperatoris noſtri, & diui Seueri iuuatꝰ qui reſcripſerūt, homine legato actorē nō poſſe eligi. Si de certo fundo ſenſit teſtator, [b] nec appareat, de quo cogitauit: [c] electio hæredis erit, quē uelit dare. at ſi appareat, ipſe fundus uindicabitꝰ. Sed & ſi lancem legauerit, nec appareat quam: ęq̄ [a] electio eſt hęredis. quàm uelit dare. [d]

Actio pro legato diuiditur inter hæredes: & ideo pōt unus acquirere, alius repudiare, licet defunctus non poſſit. Bar.

Pomponius. libro vj. ad Sabinū. XXXVIII.

Legatarius pro parte acquirere, ꝓparte repudiare legatum nō poteſt: [e] hæredes [f] eius poſſunt, ut alter eorum partem ſuā acquirat, alter repudiet.

Non dicitur legatum, ex quo eſt repudiatum. Bar.

Si legatum nobis relictum conſtituerimus nolle ad nos pertinere: ꝓ eo erit, quaſi nec legatū [g] q̄dē ſit: & ideo dicem⁹, nec confuſas [h] ſeruitutes, ſi fortè prędiū mihi legatū prędio meo debuerit ſeruitutes. Sed & īegra furti actio manebit, ſi ſeruus legatus ſit ei, cuius nomine furti agere poterit legatarius. [i]

Seruū exiſtentem in fuga, uel in lōginquo tempore teſtamēti, hæres debet ſuis ſumptibus perſequi, & legatario dare. Bar.

Paulus libro xxj. ad Sabinum. XXXIX.

Cum ſeruus legatus in fuga eſſet, [k]

ſunt talis generis, in quo reperiuntur nōnulla, quæ nō habere magis expediat quā habere. ſ. ut detur mediocris. in cæteris nempe ſecundu regulam, ut multis exēplis oſtendit, id quod minimū eſt, pręſtatur: ut ſ. eod. tit. l. ſi ita. in fi. & j. eo. l. ſi idem Iulianus. §. ſcio. & l. ſi domus. & j. tit. i. l. ſi ita relictum. §. ſi. & j. tit. 2. l. qui concubinā. §. 2. & l. numis. ſecundum R. Itē adhoc quod mediocris eligatur, eſt C. de dona. l. ſi quis argu. §. 2. & C. cō. de leg. l. fi. §. 1. & j. eo. l. ſi hæres generaliter. Sed quis habet electionē rei relictę in genere qū non minima eſt dandaꝰ Reſp. aut eſt genus generaliſſimū, ut legu rem, vel ſubſtantiam, & non valet. Aut ſubalternum, vt animal, & tunc idem: quia dando muſcā liberaretur. vnde eſt deriſoriū his duobus caſibus, vt de fundo iam dicam. Aut in genere inferiori: & tunc aut res eius generis habet certos fines à natura deſignatos: vt bos, equus, homo: aut habet fines ſola deſtinatione hominis: vt fundus: vt ſupra eodem, l. quod in rerum. §. ſi aut facto hominis: ut domus. nā per factū hominis de una fiunt duæ: uel de duabus una, reiectū uel appoſito pariete: ut ſ. cōmuni. prę. l. ſi q̄s duas §. 1. in prin. Circa electionē triplex eſt opinio. nam R. dat hæredi electionē ab initio, ſed ſi differat, tranſit electio in legatariū: ut & alias ſ. de ſerui. l. ſi cui. & j. de ſolu. l. 1. & ita ſoluit nodum multarū legum, quarum aliꝫ dant hæredi: aliæ legatario. ſed H. econtra ſemper legatario. Tu ſecundum Io. diſtingue: aut teſtator relinquit ſeruos, uel boues in ſuo patrimonio: & tunc eligit legatarius, ut hic, & Inſt. de leg. §. ſi gñaliter. & j. eo. l. ſi ſeruus legatus. §. cum homo. & j. de opti. leg. l. 2. & ſ. fam. ercis. l. hæredes. §. ſi incertū. Aut nō: & tunc hæres eligit: ut j. de tri. leg. l. 3. in prin. & l. 4. ubi autem teſtator de certis ſeruis reliquit incertum. aut ſenſit de certo, & hoc apparet per aliqua indicia: & tunc hæres eligit: ut ſ. e. l. ſi quis à filio. §. ſi quis. & arg. j. proxi. §. & arg. j. eo. l. ſi domus. primo reſpon. aut non ſenſit de certo, & tunc legatarij eſt electio: ut ſ. eo. l. qui duos. in ſecūdo dic ſcilicet in fundo quod non ualet: ut ſ. de iur. do. l. cū poſt. §. gener. & eſt rō: quia dando palmū terrę hęres liberatur, cum ſola deſtinatione conſtituatur fundus, ut d. l. quod in rerum. §. ſi in tertio, ſcilicet domu, dic ut j. eo. l. ſi dominus. in prin.

[a] Accipiatur. Per legatarium. eſt ergo eius electio: licet R. contra, ut ſtatim dices.

[b] Teſtator. Quia dixit Titianum: cum tamen plures Titianos haberet fundos: ut j. eo. l. ſi domus.

[c] Quo cogitauit. Vnde ſecundum cōmunem regulam inutile debet fieri legatum: ut de tutore dato cum eſſent duo Titij, legitur ſ. de teſt. tut. l. duo. R. ex benignitate ergo detur electio hæredi potius, quam pereat omnino. Et no. quod R. inducit hoc ꝓ ſe, ut relicti in genere hæres habeat electionem: quod dic ut ſ. proxi. Sed quid ſi non habeat fundum aliquem, ſed ſenſit de Titiano: cum uicini ſui plures haberent Titianos? uidetur legatarij electio: ut in ſeruis dixi ſ. proxi. ut illū teneatur hęres emere, & dare.

[d] Quam velit dare. ſed j. de auro & arg. lega. l. qui lācē, contra. Solu. ibi teſtator dixit minorem, vnde de media intelligitur: ut Inſtitu. de capit. dimi. §. 1.

Legatarius. CASVS. Legaui tibi fundum, tu vis habere medietatē, & aliam repudiare: certè nō potes. ſin autem decedas relictis duob. pone hæredibus, unus bene pōt acquirere ſuam partem, & alter repudiare. Si legatum. Legaſti mihi fundum tuum, qui fundo meo debebat ſeruitutē, certè ſi accipiā legatum, extinguitꝰ ſeruitus: ergo meꝰ fundus meo fundo ſeruire non poteſt. Si autem repudiaui legatū, non extinguitꝰ ſeruitus: quia perinde eſt, ac ſi mihi nō fuiſſet legatus, ex quo repudio: & idem eſt ſi legas mihi ſeruum tuum, qui mihi fecit furtum, ut ſi accipiam legatū extinguatur actio furti: ſi autem repudiem, non extinguatur. Viuia.

[e] Non poteſt. Vt j. ti. 1. l. 4. 5. & 6. & l. ſi cui tes.

[f] Hæredes. Poſſunt. j. de condi. & demon. l. cui fundus. in fi. contra. Sol. illud intelligitur, niſi det totū hęredi, quod debet ei dare. ſed illo dato poterit partem habere unus hæredū. Itē contra j. de uer. obli. l. 1. Sol. ibi ſtipulatio non recipit diuiſionem: hic autem res legata ſic, & facit ſ. de uſufruct. l. ſi alij.

[g] Nec legatū. Vt & j. e. l. ſeruū filij. §. 1. & l. ſibi homo. §. cū ſeruus. & ſ. ad le. Aquil. l. nā ſic. & ar. ſ. de iureiu. l. nō erit. §. ſi neq;. & C. de cur. fur. l. fi. §. pe. Acc.

[h] Nec confuſas. Quod eſſet ſi idem prædij utriuſque dominus eſſe cœpit: ut ſ. quemadmo. ſer. amit. l. 1.

[i] Legatarius. Qui extingueretur, ſi dominus eſſet factus, ut j. de. fur. l. à Titio. & facit infra de mann. l. 2.

Cum ſeruus. CASVS. Legaſti mihi Stichū ſeruū tuū, poſt mortē tuā ille Stichus aufugit cum culpa hæredis tui. Certè dicitur hic, q̄ non ſolū operā in eum requirendo, ſed etiā ſumptum hæres præſtare debet. Sed & ſi legaſti mihi fundū ruſticū, & hæres tuus fuit in mora præſtandi tenetur ad fructus etiam. & idē eſt ſi legaſti mihi ſeruos, & hęres tuus fuit in mora, nā tenetur ad operas: & idē eſt ſi legaſti mihi iumēta, uel boues, uel nauē, uel pecuniā. & non ſolū fructus tenetꝰ hęres pręſtare poſt moram: ſed etiam interitum rei legatæ: ſicut euenit in ſtipulatione. Item tenetur ad partus ancillarū legatarum. Itē tenetur præſtare, ſi hæreditatem uel legatum acquiſiuit ſeruus legatus. Viuia.

[k] In fuga eſſet. Tempore teſtamenti vel die ſecundo poſt mortem culpa hæredis. Accur.

[a] Natura huius dictionis æque, eſt parificare, nō ſolum in qualitate, ſed etiā in ſubſtantia, & effectu. Mando. in glo. Facult. §. Et in ipſa in ver. æquè. vbi ēt alia prin hac dictione æque.

Rei legatæ cuiuſ electio.

uel longinquo absens exigatur: [a] operam præstare hæres debet, ut eam rē requirat, & præstet. & ita Iulianus scribit. Num & sumptum in hanc rem facere hęres debeat.

Idem. XL.

APhricanus † libro xx. epistolarum apud Iulianum [b] quærit: putatq; sumptum pręstādum, quod & ego arbitror sequendum.

Hæres post mortem tenetur de fructibus perceptis, & qui percipi potuerunt: & de interitu, & omni casu. Bart.

Fructus autem ij deducuntur [c] in petitionem, nō quos hęres percepit, sed quos legatarius percipere potuit: & id in operis seruorum: uel uecturis iumentorum, uel nautis nauium dicēdum. Quod in fructibus dicitur, hoc & in pensionibus urbanorum ędificiorum intelligendum erit. In usurarum [d] autem quantitate mos regionis erit sequendus. Iudex igitur usurarum modū æstimabit, & statuet. † Ipsius quoque rei interitum [e] post moram debet: sicut & in stipulatione. si post moram res interierit, ęstimatio eius præstatur. Item partus ancillarum, & si seruus fuerit legatus, & vel hęreditas, [f] vel legatū, vel aliud per eum acquisitū sit, hęres præstare debet.

Res mea testatori debita mihi p test legari & in quo consistat legatum, declarabit: euentus. idem in re aliena testatori debita. Bart.

Si Titius rem à me emisset, & eandem mihi legasset ante quam ei traderem, mox ei tradidero, & pretium recepero: uidetur quidem is prima facie rem mihi meam legasse: & ideo legatum non consistere. [g] sed ex empto actione liberatus, [h] vtiq; per legatum rem vindicare potero, quā tradidi. Sed si nondum erat solutum mihi pretiū: Iulianus scribit ex vendito quidem me acturū, vt pretiū consequar: [*] ex testamento uerò ut rem, quā uēdidi, & tradidi, recipiā. Idem subiungit, si pretiū quidē mihi erat solutum, rem autem nondum tradideram: ex testamento me agentem, liberationē consequi.

IDem † Iulianus scribit, si fundum testator,

[a] Exigatur. Scillicet per legatarium ab hærede. Distingue ergo quatuor tempora: scilicet tempus testamenti. & tunc suo sumptu hęres recuperat: ut hic. Si autem dubitetur sit in rerum natura, uel nō, tunc cauet: ut j. eo. l. seruo legato. §. fi. Item post testamentū ante mortem: & tunc hæres prosequitur sumptu, & periculo legatarij. & est ratio: quia debet dari, vbi erat tempore testamenti: ut j. eod. l. si seruus legatus. r. resp. Si autem post mortem, & aditam hæreditatem, & tunc aut culpa hæredis: & tunc tenetur ad æstimationem, aut non. & tunc cauebit de restituendo, si ad eum peruenerit. Sed si alien⁹ sit, uel hæredis, similiter distinguitur sit in culpa fugæ, vel nō: vt j. e. l. cū res. §. itaque si Stichus. & §. seq. & j. tit. 1. l. si quis seruum. hoc etiam casu cum fuerit in culpa posset hic loqui. Si autē ante aditā, uidetur idem: cum etiam in alieno potest culpa committi post aditam hæreditatem: ut j. eod. l. cum res. §. sed si alienus. & arg. j. de regu. iur. l. omnis hæreditas.

APhricanus. Casus in hac l. usque ad §. si Titius. fuit continuatus in casu præcedenti. Si Titius rem. Vendidi equum Titio, & ipse Titius eundem legauit mihi in suo testamento, antequam traderem ei ex causa venditionis, & antequā solueret mihi pretiū: postea ego tradidi ei equum prædictū ex causa uenditionis, & ipse soluit mihi pretium: & sic apparet, quod tempore legati ego uenditor habebam dominium rei legatæ: & sic non uidetur ualuisse legatum: cum res mea mihi legati non possit, & tamen dicit, quod actione ex testamento uendicare potero ego uenditor dictum equum ab hærede emptoris. si autem post legatum relictum mihi uēditori ab emptore ego tradidi ei rem, ipse autem non tradidit adhuc mihi pretium: tunc actione ex uendito petam pretium, & actione ex testmento equū. Sed econtra, si ego non tradideram ei equū, sed ipse mihi pretium: sic potero agere ex testamento contra hæredem, ut me liberet ab actione ex empto. dictum est ergo quando emptor uenditori legat rem, quam ab eo emit. Sed quid si legat alicui alij tempore, quo nō erat adhuc ei tradita. Certe hæres tenetur pręstare legatario actionem ex empto: quam habet contra uenditorem. Viuianus.

[b] Apud Iulianum. Continuatur pręcedenti l.

[c] Deducuntur. Ratione fugæ. & dic deducuntur, id est, detrahuntur qđ posset esse uerum secundum primam positionē casus superioris legis: sed non bene accederent sequentia: & ideo dicas fugisse post mortē, & culpa hæredis, & deducuntur. i. inducuntur in petitione, & cōcordāt ad sequentia. j. ti. 1. l. is qui. & l. patronus.

[d] In usurarum. Facit s. de admi. tut. l. tutor qui repertorium. §. ea cæteris. & s. de usur. l. 1. §. fi. & l. Herennius. 2.

[e] Interitum. ut j. e. l. cum res. in fi. & l. seruus legatus. §. si seruus.

[f] Hæreditas. Infra eod. l. si tibi homo. §. cum seruus. in fi.

[g] Non consistere. Quia quod meum est, amplius meum fieri non potest: ut Inst. eod. §. sed si rē legatarij. & C. eod. l. propria, sed tamen hic ualet: quia potius qđ ei debetur, videtur mihi legare quam quod sit meum: unde saltem consequor liberationē. & facit ad hoc j. de lib. lega. l. si ei cui. & s. de usufruc. l. quoties. §. si colono. & s. loc. l. si in lege. §. fin. & j eod. l. si tibi homo. §. valet.

[h] Liberatus. Per traditionem, quam feci.

IDem. Casus in princip. ponitur cum casu præcedenti. Si quis alicui. Legaui tibi ius cædendi lapidem in fundo meo, in quo erant fortè lapidicinæ. Certè nō transiuit it ad hęredem tuum, nisi ego fecissem mētionem de hęrede. Hæres. Tributa debebat fundus meus Titianus fisco, uel alia de quibus dicitur in litera. cum fundum tibi legaui, & à te legatario nouo possessore exacta sunt prædicta. certe hæres meus tenetur tibi ad id reficiēdum, & secundum hoc expone literam. Scio ex facto. Titius habens duos fundos Cornelianos, quorum unus erat maioris pretii quam alter, legauit mihi fundum Cornelianum: & non apparet de quo: nec apparere potest per probationes legatarij. minor certè intelligitur legatus. Constat. Rem Titij legaui Sempronio, certè ualet legatum, quamuis difficilè sit

Seruus fugitiuus legatus cui⁹ sumptibus quæri debet.

† Aliàs incipit, apud Iulianum.

† In quibusdā exēplar. legitur Ipsi⁹ quoque rei interitū post moram: sicut ī stipulatiōe. Itē partus ancillarū: & si seruus fuerit legatus, & uel hęreditas, vel legatū, vel aliud per eum, &c.

* P. F. exequar.

† Aliàs est §.

fit hæredi meo emere eam, puta quia Titius eam non vult vendere, uel nimis magnum pretium petit. Sed quid si legaui rem, quæ publicis vsibus seruit: uel quæ in patrimonio imperatoris est? Certe non ualet legatum: adeo vt æstimatio non debeat præstari. Vnui.

a Ex empto. Quasi uideatur legasse ius quod habebat: vt s. prox. l. §.

b Cedere. Hæc posset esse seruitus prædialis, si ad vtilitatē prædij quod haberet legatarius, ei legaretur: vt s. de ser. rust. præd. l. ergo. & l. veluti. & transiret ad hæredem. hic ergo nō habebat prædium ad cuius vtilitatem constitueretur illa seruitus unde ius est personale: non dico seruitus personalis: ut no. in eod. titu. l. pecoris. sic & alibi. j. de vsufru. lega. l. j. & de ser. leg. l. pater. & in d. l. pecoris.

c Præteritum. Imò legatari' possessor: vt infra de publi. & vect. l. Imperatores. & C. sine censu vel re. l. si quæ sunt contra. Sol. dic cogi tur legatario: vt j. d. censi. l. cum possessor. §. fi. & facit j. ti tu. 2. l. qui concubinā. §. q hortos. Ac.

ADDITIO. Quæri hic Bart. § est rō, quod hæres tenetur? Et respon. quia res est obligata: ergo hæres tenetur el luere: ut l. fi. res. j. eod. secundū Iac. de Are. & Bar.

d Solarium. Alias solariū: quia pro solo. alias salarium: & omnia hæc agnoscit fructuarius pro futuro tempore: ut j. de vsufruct. leg. l. quæro. & s. de usuf. l. si pendentes. §. si quid. & l. hactenus.

e Ferebatur. Id est dicebatur à sapientibus.

• In P. F. fatebatur.

quem ab alio emerat, mihi legauit: hæredem cogendum, mihi actionem ex empto a præstare. sed si nondū res tradita fuerit vel defuncto, vel hęredi.

Si uerba legati referuntur ad factum, in dubio concessio intelligitur personalis. Bar.

Si qs alicui legauerit, licere lapidem cędere: b quæsitum est; an eità ad hrdē hoc legatū trāseat? Et Marcelli' negat ad hæredē hoc legatum transmitti, nisi nomē hæredis adiectum legato fuerit.

Onus tributi, & uectigalis spectat ab hæredem pro tempore præterito. Bar.

Hæres cogitur legati prędij soluere vectigal præteritū, c vel tributū, uel solariū, d uel cloacariū, uel pro aquæ forma.

In dubio debetur quod minus est. h. d. Bar.

Scio ex facto tractatum, cùm quidā duos fundos eiusdem nominis habens legasset fundum Cornelianum, & esset alter pre tij maioris, alter minoris: & hæres diceret minorem legatū, legatarius maiorem: vulgo • fereba tur, e vtiq; minorē f eū legasse, si maiorē non potuerit docere legatarius.

Res quæ non est in commerci commercio, uel est in magna difficultate, non potest legari. secus

f Minorem. Sed si vellet hæres dare maiorem, utique poterit: ut infra, de verbor. obligatio. l. qui ex pluribus. nam is minor intelligitur: vt Instit. de actio. §. præterea. & infra, de condit. & demon. l. sub diuersis. & l. leuissimam. & sic intellige j. tit. t. l. si ita relictum. §. fi. & not. minimum uideri legatum, quod plenè not. supra, eo. l. legato. Sed arg. contra j. tit. t. l. Caius. §. fi. Itē contra j. de auro & arg. leg. l. qui lancem. Solu. minor ibi media dicitur: ut Instit. de ca. di. §. t. Item arg. contra supra, de test. tut. l. duo.

g Difficilis. Sed non multum difficilis: alioqui contra vt in fine huius l. & j. de statulibe. l. cum hæres. §. non est. & j. titu. 2. l. non dubium. § fin.

h Principalib. vt ibi solatietur, vel faciat hastiludium.

i Martium. Ad vsum publicum. &c.

si est in commerci commercio, sed non legatarii absque eius delicto: quia tunc æstimatio debetur. h. d. cum l. seq. Bar.

Constat etiam res alienas legari posse: † vtique si parari possint: etiam si difficilis g earum paratio sit. Si uerò Salustianos hortos, qui sunt Augusti, uel fundum Albanum, qui principalibus h vsibus deseruit, legauerit quis: furiosi est, talia legata testamēto adscribere. Item campum Martium, i aut forum Romanum, uel ædem sacram legari non posse constat. Sed & ea prædia Cæsaris, quæ in formam patrimonij redacta sub procuratore patrimonij sunt, si legētur, nec æstimatio k eorū debet præstari, quoniā commercium eorum, nisi iussu principis, non est: cum distrahi non soleant.

k Nec æstimatio. s. de eōtrah. empt. l. pacta. §. si. contra, vbi dicit posse uendi. Sed dic Iter ignorantes, ut uenditoc teneatur: ut in eod. titu. l. & liberi. Vel solue vtibi. & facit s. de offi. proc. Cæsa. l. j. §. t. & de tran sact. l. nulli. & facit Insti. eodem. §. nō solum. Acc.

SEd si res. CASVS. Legaui tibi rem, cuius commercium nō habes sicq; possidere eam non potes, puta per vitium pionæ, tuæ, vt quia tibi contracto legaui militiam cursoris, & bene sciebam te esse contractum: tamen habebis æstimationē, quamuis legatum habere non possis. Viuia.

l Non habet. Hoc est ad legatariū nō pertinet, siue habere non potest: vt qa est mutus, & legata est ei militia cantoris: vel debilis, & militia cursoris: uel seruus, & militia liberi: & hoc sciebat testator: ut j. de leg. 3. l. fideicommissa. § si quis seruo. Et distingue. aut nullius est commercium rei legatæ, vt quia uel sacra, uel religiosa, vel liber homo. uel est cum graui difficultate, & tunc nec æstimatio debetur, nisi in casu: vt s. l. prox. §. fi. & j. eod. l. senatus. §. fin. Aut non est hi di, sed legatario eit: & tunc valet: ut j. titu. a. l. mortuo. §. Labeo. Aut econtra: & tūc

† Istum §. limitabis p tex. in l. cum alienā. C. de lega. & tex. in c. si ius, & ibi In. & Hostie extra de test. ut non procedat in re ecclesiæ maximè Romanę, q. illo ea iu nec res nec eius æstimatio debetur. & vtrū hoc sit uerum in re omnium ecclesiarū, doc. ibi ambigūt: de quo g Bar. hic.

Idem libro ij. fideicommisso. XLII.

SEd si res aliena, cuius commercium legatarius non habet: l et cui m ius posidēdi nō est, p fideicōmissum relinquat: puto ęstimationē deberi.

Omnia possunt legari, quæ nō sunt prohibita. Item prohibita sunt, quæ adibus sunt iniuncta. Bart.

Idem libro xxij. ad Sabinum. XLIII.

aut propter delictum suum, ut quia Iudæus, uel hæreticus, cui legatur mancipium Christianum: & non ualet: ut dicto §. Labeo. & de uerb. obliga. l. multum. Aut propter corporis vitium, & testator scit: & tunc debetur æstimatio, alioqui non: vt hic, & dicta l. fideicommissa. §. si quis seruo. & j eo. l. filiusfamilias. §. si quid alicui.

m Et cui. Quidam dicunt, id est, et cuius non sit illa res: cæterum sua res frustra ei legatur. Vel dic ei cui &c. scilicet ex prædicta causa.

CAetera [a] igitur præter hæc videamus. Et quidē corpora legari omnia, & iura, [b] & seruitutes possunt. Sed ea, quæ ædibus iuncta sunt, legari non possunt: [c] quia hæc legari non posse senatus censuit, [d] Auiola, & Pansa consulibus.

Legatum purum ab initio inualidum, non confirmatur impedimento cessante: secus in legato conditionali. Bar.

Tractari tamē poterit, si quando marmora, vel colūnæ fuerint separatæ ab ædibus, an legatum cō ualescat? Et si quidem ab initio nō cōstitit legatū, ex postfacto non conualescet: quēadmodū nec res mea legata mihi, si post testamentum factū fuerit alienata: [e] quia vires ab initio legatum non habuit. Sed si sub conditione legetur: poterit legatum valere si existentis cōditionis tempore mea non sit, vel ædibus iuncta non sit: secundū eos, qui & emi rem meā sub conditione, & promitti mihi stipulanti, [f] & legari posse aiunt. Purum [g] igitur legatum Catoniana regula impediet, conditionale non: quia ad cōditionalia [h] Catoniana non pertinet.

Ex unius ædibus possunt res affixæ in alium transferri, si idē ast dominus utrarumque insolidum, secus si unius tantum, vel pro parte. h.d. cum §. si duobus. Bar.

Item quæri potest: si quis binas ædes habens, alteras legauerit, & ex alteris [i] aliquid iunctum ei, cui ædes legauit: an legatum ualeat? Mouet quæstionem, quòd ex senatusconsulto, & constitutionibus licet [k] nobis ab ædibus nostris in alias ædes transferre, possessoribus earum futuris, [l] id est, non distracturis. & ita Imperator noster, & diuus Seuerus rescripserunt. Nunquid ergo legari ei possit, cui aliam domum leget? Sed negandum erit: quia cui legatū est, non est possessor futurus. Si duobus domum legauerit Semproniană, & ex ea alteri eorū marmora ad extructionem domus Seianæ, quam ei legauerat. non malè agi-

CAetera. CASVS. Postquam ergo vidimus de rebus legatis, quarum non est commercium in cōmuni, sed legatario soli, videamus de aliis rebus, quæ sunt in commercio omnium. Et certè non solū corpora legari possunt, sed etiam nomina, & seruitutes. marmora autem, vel columnæ ædibus iuncta vel iunctæ legari non possunt: & non conualescit legatum. licet desierunt esse iunctæ, nā & si leges mihi rem meam, sicq; nō ualet legatum: nō conualescit, licet desierit esse mea. si vero res mea mihi leget sub conditione: si inueniatur nō mea tempore conditionis, bene ualet legatum. nam & emere, & stipulari rē meā sub conditione possum. regula ergo Catoniana non impedit legata conditionalia, pura autē sic, & hoc vsq; ad §. itē quæri. Item quæri. Ego habebam domum Titianam, & Seianam, legaui Sēpronio Titianam, & marmora Seianæ. certè non ualet legatum marmorū: quia legatarius prædictus non est possessor futurus utrarumq; ædium: imò remanet Seiana penes heredem testatoris. si autem esset possessor vtrarumque, bene valeret legatum.

Si duobus. Titio albo, & Titio nigro legaui domum Sempronianam. Item eidem Titio nigro legaui fundum Seianum, & ad eius Seianæ domus extructionem legaui marmora ex dicta domo Sēproniana, nunquid ualet legatū marmorum? Et certè non, nisi quantum ad æstimationem. Et idem dico tibi in isto alio casu. legaui tibi domū deductis marmoribus, non habebit heres meus marmora, sed æstimationem. Sed & si quis ad opus. Legaui reipub. columnas domus meæ ad faciendum palatium nouum, certè bene ualet legatum, & idem si promisi. Sed nunquid possum legare dictas columnas reipub. Mutinentium cum domus illa ex qua lego columnas, sit Bononiæ? Et certè non. ad domum autem meā Mutinæ constitutam bene possū portare colūnas de domo mea Bononiensi. Item scias quod senatusconsultum factum Auiola, & Pansa consulibus, de quo dictū est s. ea. l. §. 1. habet locum in omni ciuitate: & nō solum ad marmora, & columnas extenditur, sed etiā ad multa alia: scilicet ut non possint detrahi de domo per testatorem, de quib. uideas per te usque ad §. sed si parauerit quædam &c. vbi dicit pone: testator parauerat quædam de una sua domo causa transferendi in aliā. certè bene potest legare dicta parata. Si autem legauit aliquid ædibus non iunctum, & postea ædibus iunxit, ea iunctum erit legatum, nō autem extinguitur si hæres iungat, etiā si ignorauit hæres legata esse per testatorem ea quæ ipse hæres ædibus iunxit: quia ista iuncta domui per heredem cum prius legata a testatore fuissent, non erant iuncta ædibus tempore mortis testatoris. Viuia.

[a] Cætera. [1] de quibus dubitatur, an possint legari.

[b] Iura. i. actiones.

[c] Non possunt. Vt ea debeātur, sed debebitur æstimatio: ut j. e. l. §. si duobus. Accursius.

[d] Censuit. Hoc idē diuus Vespasianus: vt C. de ædi. pri. l. 2. & facit s. de contrahen. emptio. l. senatus.

[e] Alienata. Imo ui detur ualere: vt j. de regu. Cato. l. 1. in fi. Sol. ibi in una alienauit, hic post mortem. sed nō placet hæc solutio: ut Insti. eo. §. sed si rē. & facit C. eo. l. proprias.

[f] Stipulanti. Vt j. de uerb. ob. l. si rē. & l. si duo. & l. nemo. & de contrahē. empt. l. existimo.

[g] Purū. Cuius dies cedit a morte testatoris, non autem illa, quorum dies cedit ab adita hereditate, ut j. de reg. Ca. l. 3. quæ autem cedant ab adita hereditate, habes C. de cad. tol. l. 1. §. in nouissimo. hoc autem fallit in casu: ut j. de optio. leg. l. si optio. ubi legatū seruo legato cedit ab adita hæreditate, & tamen uitiatur per regulam, si est hæres necessarius.

[h] Ad conditionalia. [2] Quorum conditio, etiam si incontinenti moreretur testator, suspēderetur, alioqui quid dicemus, si Titio rem suam lego sub hac conditione, si sua non erit cū moriar? Certè per regulam Catonianā uitiatur secundum R. ut j. tit. 1. l. hæredem. & facit s. de cond. institu. l. mulier. §. pen. & de condit. & demonst. l. Mæuius.

A[illegible] [i] Quærit hic Bar. quæ sit rō qd regula Catoniana habet locum in legatis cōditionalibus? Respon. secundum eundem, quia ex eo, quod testator apponit conditionē, apparet qd non uult, quod inspiciatur tempus testamenti, sed aliud tempus futurum.

[i] Ex alteris. s. retentis, & repete, legauerit ei cui &c.

[k] Licet. Vt C. de ædif. priua. l. a. & l. si qs post hanc.

[l] Futuris. Vtrarumq; ædiū. uel, id est, ille de quo cogita

Spartia. in Adriano, & l. 2. C. de ædif. priua.

[1] De hac dictione cætera, qd ex ēsiue, & quid ab breuiata importet, vide bon. glos. in ca. qm cōtra falsam. in princip. in ver. & e. & ibi Lanfran. ā Orna. l prin. num. 13.

[2] Legatū cōditionale, vel in diem, vel submodo, vel an debeat naturaliter, vel ciuiliter, & quid dicatur, vide plenè per Bart. In l. ista stipulatio. j. de verb. obli.

tabitur, an valeat, quia dominus est vtriusque [a] legatarius. Et quid si quis domum deductis marmoribus legauerit, quæ voluit hæredem habere ad extruendam domum quã retinebat in hæreditate? Sed melius dicetur, in utroq; detractionem non valere: [b] legatum tamen valebit, vt æstimatio eorum præstetur.

Potest detrahi, vel legari ex ædibus ad vtilitatem reipublicæ, in cuius territorio res est, non alterius. Bar.

Sed si quis ad opus reipublicæ faciendum legauit: puto valere legatum. Nam & Papinianus libr. xj. responsorum refert, Imperatorem nostrum, & diuum Seuerum constituisse, eos, qui reipublicę ad opus promiserunt, posse detrahere ex ædib[us] suis vrbanis atque rusticis, & his ad id opus vti: quia hi quoque non promercij [c] causa id haberẽt. Sed videamus vtrum ei soli ciuitati legari possit, in cuius territorio est: an & de alia ciuitate in aliam transferre possit? Et puto non esse permittendum, quanquam cõstitutum [d] sit, vt de domo, quã aliquis habet, ei permittatur in domum alterius ciuitatis transferre.

Hoc senatusconsultum habet locum vbique, & pro debito publico non debet domus destrui. Bar.

Hoc senatusconsultũ [e] non tantum ad vrbem, [f] sed & ad alias ciuitates pertinet. Sed & diuorum fratrum est rescriptũ ad libellũ Procliani & Epityncani, ob debitum publicum [g] desiderantium, vt sibi distrahere permitteretur: quod eis ius distrahendi denegauerunt.

Prohibitio senatus extenditur ad omne ædificium, vt et iniuncta non detrahantur, secus in aliis quæ non sunt affixa. Bar.

Hoc senatuscõsultũ [h] non tantum ad ædes, sed & ad balnea, vel aliud quod ædificium, [i] Vel porticus in ædibus, [i] vel tabernas, vel popinas extenditur. Item prohibentur hæc legari, quæ non aliàs præstari possunt q̃ vt ædibus detrahantur, vel subducantur, id est, marmora, vel columnæ. Idem & in tegulis, tignis, & ostijs senatus censuit. sed & in bibliothecis, [k] parietibus inhærentibus. Sed si cancelli, [l] vel vela [m] sint, legari poterũt: non tamen fistulæ [n] vel castella [n] [†] sed & automata: [o] aut si qui canthari [p] sunt, per quos aquæ saliunt, poterunt legari, maximè si imposititij sint. Quid ergo in statuis dicendum? Si qui dem inhærẽt parietibus, non licebit: si verò aliàs existant: dubitari potest. verum mens senatusconsulti plenius accipienda est, vt si quæ ibi fuerunt perpetuo quasi portio ædium, [q] detrahi non possint. Proinde dicendum est, nec tabulas ædium affixas, & parietibus adiunctas, vel singula sigilla adæquata legari posse.

Licet res sit ædibus destinata, non prohibetur legari, & legatum extinguitur si postea per testatorem iniungitur: secus si per hæredem. Bar.

Sed si parauit quædam testator, quasi translaturus in aliam domum, [r] & hæc legauit: dubitari poterit, an valeat. Et puto valere. Sed si ea, quæ legauit, ædibus iunxit: extinctum [s] erit legatum. Sed si hæ res ea iunxit puto non extingui.

Idem lib. ij [...] Sabinum. XLIIII.

Siue sciuerit [t] siue ignorauerit.

Idem lib. xxj. ad Sabinum. XLV.

---

gitauit senatus scillicet verus dominus & est hęc ratio, qa in traditione potest cõstitui seruitus: ut ff. de ser. vr. præ. l. binas. & facit j. iii. 2. l. fideicommiss. §. si quis illi. & j. de dã. infec. l. si.

[a] Vtriusque. Alterius insolidũ. & alterius pro parte: per quod videbatur valere: vt ff. proxi. §. Et not. dict dominum qui est dominus partis. sic ff. eo. l. serui. §. si.

[b] Non valere. Scilicet in re. & sic loquitur supra eadem l. §. 1. quæ uidetur contra.

[c] Non promercij. In quem casum vetatur: ut ff. de contrahen. emp. l. senatus. sed si negotiandi causa sit prohibitio, cur prohibẽtur legari l Respõ. quia & illud quodammodo ex negotiatione quæritur legatario: vt ff. pro soci. l. nec adiecit. & l. & ita. & facit j. de dam. infec. l. fin.

[d] Constitutum. Vt C de ædi. pri. l. si qa post hanc.

[e] Hoc senatusconsultum. Adiunge cũ præcedenti §.

[f] Vrbem. Id est, Romam. per excellentiã: vt Inst. de iu. na. §. sed quoties. [t]

[g] Ob debitum publicũ. id est, ob pecuniam quam debebant reipublicæ.

[h] Hoc senatusconsultum. de quo dicitur ff. ea. l. §. 1.

[i] Aedibus. Aliàs porticus sine ædib. & aliàs porticus in ædibus, scilicet applicatas.

[k] Bibliothecis. Id est armatijs: vt infra tl. a. l. librorum. §. sed & si bibliothecam.

[l] Cancelli. Id est, ostia, quibus murus prętorij ante domũ positi tecto nõ coopertus clauditur, secundum Hug.

[m] Vela. Quæ frigoris causa, vel ventiponuntur: vt j. de fundo instruc. l. quę situm. §. idẽ. Acc.

[n] Castella. Quid sit. legitur j. de aqua quoti. & æsti. l. prima. §. hoc interdictum. & alias ponitur hic in masculino genere castelli, alibi neutro genere castella: vt ff. de actio. empt. & vendi. l. fundi. §. castella.

[o] Automata. Alias ornatoria: puta tabulas pictas: vt j. de fund. instructo. l. quæ situm. §. si domus.

[p] Canthari. Qui vulgariter dociæ dicuntur.

[q] Sigilla. Sigilla sunt quidam annuli de ferro, qui ponuntur ad murum. Accursius.

[r] In aliam domũ. sic ff. de acti. empti, & vend. l. granaria.

[s] Extinctum. Sic j. de aur. & ar. leg. l. Seia. in fin. Sed arg. cõtra j. tit. 2. l. fideicommissa. §. si rem.

ADDITIO

Dic quod hęc res iniũcta dicitur desijsse extare, quia per se non censetur: ut l. qui vniuersas, de acquiren. possess. secundum Bar.

[t] Siue sciuerit. sic infra titu. 2. l. si hæres rẽ. & ff. loca. l. sed

[†] Hoc spectant quæ latè tradit Q. Mãd. in gl. Facul. §. necnon electioni, in ver. vrbis.

[a] In P. Fl. vel porticus sine ædibus.

Automata ea dñr, q̃ spontaneã actionẽ habẽt, ut sunt horologia, & machinulæ, q̃ sponte videntur moueri. de qua voce pulchrè Politia. Miscella. 196.

Quid sit sigillũ, & an & qñ sigillo credatur, no. Bald. in l. 2. C. de rebus alien. non alie. Bar. in l. q̃ dotia. in fi. ff. solut. mat. tu vide melius in ca. 1. in fin. & ibi Ins. extra. de leg. gl. or. in c. 1. 89. di. Pa. in c. quod super his. in ver. in glos. 3. ex de fide instru. & latissimè p Mãdo. in gl. Facul. §. & propriũ. l ver. sigillum.

In P. Fl. vel castelli. sed & automataria & canthari. per quos &c. porro quę sint automata pulchrè. Alc. lib. 1. parerg. c. 20.

De Castellis pulchrè Bu. 1 anno. ad l. si fundi. ff. de acti. emp.

In P. Fl. distrahi.

l.sed addes.§.si inquilinus. Sed arg.contra ff.de cond. inde.l.in summa.§.pe. ADDITIO. Tu dic secundũ Bar.hic quod natura condictionis indebiti est, vt quis teneatur in quantum factus est locupletior: vt l.nã natura.& l.si non sortem.§.liberius.s.de cõdi.indebi.Si vero ignorans manumisit,ibi in nullo est locupletior: & sic nõ tenetur in aliquo. hic vero loquitur in actione ex testamento, quæ est alterius naturæ.Præterea si iniunxit domui suę, satis effectus est locupletior secundum Bar. hic.

Senatus enim ea, quæ sunt ædium, [a] legari non permisit. hæc autem mortis tempore ædium nõ fuerũt. hęres ergo ęstimationẽ [a] præstabit. sed si detraxerit, vt pstet: pœnis [b] erit locus: quamuis non vt vẽdat detraxerit, sed vt exoluat.

Parua domuncula rustica potest destrui, & per consequens legari. Bart.

Marcellus etiam scribit: si maritus [a] dietã in vxoris hortis, quos in dotẽ acceperat, fecerit: posse eũ hæc detrahere quæ vsui eius [c] futura sint, sine mulieris tamen dãno: neq; hoc ei senatuscõsultũ futurũ impedimento. Ergo si non est ei obsuturũ, quò minus detrahat: dici oportebit, posse eum hæc legare, q̃ detrahere potest. Legatũ in aliena [d] voluntate poni potest: in hæredis non potest. Qui ab hostibus redemptus erit, legari sibi poterit, [e] & proficiet legatum ad liberationem vinculi pignoris, [f] quod in eo habuit, qui redemit.

Regula Catoniana non habet locum in legatis, in quibus impedimentum cessat ex causa, quæ retrotrahitur. Bart.

Idem libro xxij. ad Sabinum. XLVI.

Seruum filij sui castrensis peculij legare pater potest, & si viuo patre mortuus sit filius, & apud patrẽ pecu-

[a] In P.F. legari permisit: sed nõ rectè.

[a] Diætas pro cœnaculo & loco, in quo excipiunt hospites, vsurpauit Aristophanes. Est itẽ immoratio apud Strabo. li. 1. Et hic tex. nõ est alibi secundũ Rom. singu. 330.

Senatus. CASVS. Titius legauit ea, quæ sunt iniuncta domui, an per hæredem detrahẽtur de domo? an præstabitur æstimatio? Et certè ęstimatio præstabitur. Sed si testator legauit mihi columnas nõ iunctas ædibus, & hæres post mortem testatoris eas iunxit ædibus, postmodum detraxit de domo, & mihi legatario præstitit: punietur secundum quod leges volunt. Item pone, quod vxor mea dedit mihi in dotem quosdam hortos: & ego feci domum delectationis causa. nunquid possum detrahere columnã de illa domo, & legare? Et certè dicit q̃d sic. Legatum. Lego tibi domum si volueris, certè bene valet legatum, sed hoc modo non valet, lego tibi domum, si hæres meus voluerit. Qui ab hostibus. Redemi Titium ab hostibus meis nummis: postea eũ sibiipsi legaui, certè valet legatum. Viuia.

[a] Aestimationem. Hoc quia est affixa modo. aliàs ipsam rem, non æstimationẽ. vt ff.titu.2.nutu.§.si.quæ est contra.

[b] Pœnis. Quæ sunt ff.de contrah.emp. & vendi.l.senatus. & ff.de dam.Insec.l.fi.

[c] Quæ vsui eius. Id est, ad eius commodum. secus si nihil est lamrus, nisi vt officiat: vt s.de impen.l pro voluptariis & facit s.de dona.inter vir. & vxo.l.Marcellus.& quod ibi not.

[d] Legatum in aliena. Scilicet legatarij: vt & ff.eo.l.si ita.§.illi.& ff.de cond.& demõ.l.si ita expressum. quę dicit aliena respectu hæredis: sic ff.de Sal.interdic.l.1. Valet ergo si dicam: lego tibi si voles. at in extranei voluntate tacita potest, expressa non potest: vt ff.eo.l. captatoriç.& ff.de condi.& demon.l nonnunquam & ff.de hæredi.insti.l.si quis Sempronium.Sed contra ff.titu.2.l 1.Sed expone vt ibi.Item si hæres velit, nõ valet: vt hic. quod intellige si libera sua voluntate: puta si voles.secus si non libera, vt si Castum putaueris, quæ valet: vt ff.eo.l.si sic.Vel nisi volueris, vel cũ volueris, vt ff.titul.2.l.fideicommissa.§.sic fideicommissum. quæ videntur cõtra. & sic facit ff.de reb.dub.l.vtrum.§.cum quidam.

[e] Sibi poterit.Sic C.de commu.seruo manu.l.x.

[f] Pignoris. Tenetur enim in pignore, donec reddatur pretium redẽptionis, vel etiam hodie seruiat per quinquennium.licet sit liber ut hic, & ff:de test.l.qui testamento, circa princ.& C.de cap.l.1. & l.fi.& facit ff.de li.l.e.l.ij.§.j.& ff le.iij.l.iij.§.fi.& ff.e.l.si dom'.§.fi. A.

Seruum. CASVS. Filium militem habebam, qui habebat peculium castrense, in quo erant serui. feci testamentum, & vnum de illis seruis legaui Titio credens illum meum esse, cum non esset: quo casu dixit lex non valere legatum: vt Insti.e.§. non solum. certè non erit incontinenti inutile legatũ sed expectabitur. donec ego moriar: & si inuenietur dictus meus filius mortu' ante me nõ facto testamento, sicque bona sua peruenerint ad me, firmum erit legatum: quia fingit me habuisse dominium serui tempore quo testamentũ feci. si autem superuixit mihi dictus me' filius, vel decessit ante me facto testamento, non erit firmum legatum a cõtrario sensu literæ. Si quis rem. Titius legauit mihi seruũ suum, ego ignorans mihi legatum, legaui eum Seio credens esse meum: vel etiá sine legato. vel non credens, non facio vim. postea cognoui mihi legatum esse a Titio dictum seruum, & volui ad me pertinere. certè valebit amodo legatum per me relictum Seio de eodem seruo: quia ex quo non repudiaui legatum tempore quo cognosco mihi legatum, videtur seruus meus fuisse ex illo tempore quo hæreditas Titij mihi legantis adita est, & in veritate fuit me'. si autem repudiassem, cum cognoui mihi legatum seruum, non valebit legatum de eodem seruo per me datum Seio, quia ius fingit fuisse hoc casu hæredis Titij mihi legantis rem legatam ex illo tempore quo adita fuit hæreditas dicti Titij: vt si quid interim acquisitum sit per seruũ, sit hr̃dis Titij: vt ff.e.l.si tibi homo.§.cum seruus. & est ratio vt credo, quare non valet hoc casu legatum, etiam quantum ad æstimationem dandam legatario, cui legaui: quia repudiando legatum mihi relictum de dicto seruo, videor dictum seruum mihi acquisitum per legatum alienare: & sic non mirum est, si extinguitur legatum quod debeo alij acquirere. vt s.eo.l.si ex toto, cum similibus. Si pocula. Scyphos argenteos tibi legaui, me mortuo de eis fecit hæres meus massam, vel tibi legaui massam argenti: & hæres meus fecit inde Scyphos, vel legaui tibi lanam, & hæres meus fecit inde vestimenta. nunquid debebuntur legatario ea quæ extant? Et certè sic, si ego testator non mutaui voluntatem. Sed pone, quod legaui tibi argenteam scutellã, & postea de ea facta est massa: & postea de illa massa factus est scyphus: certè debetur legatario scyphus. Si area. Legaui tibi aream: postea imposita est ibi domus, certè habebis domum & aream. Eum qui. Titius debebat mihi x. & inde habebam chirographum, siue instrumentum. legaui Seio dictum chirographum certè videor legare debitum. nam & si venderem ei dictum chirographũ, videor vendere ipsum debitum, & idem est si legem ei nomen. Si idem. regulariter si seruus sit legat', & est data ei libertas, præualet libertas: vt ff.

vt ĩ.titu.1.l.si idem seruus. quod dicit hic §.fallere in tribus casibus & uideas eos per te. Si statuliberum. Seruo dedi libertaté in testamento meo sub conditione si nauis ex Asia venerit, unde ipse factus est statuliber. me mortuo hæres meus eũ legauit Titio, certe hr̃s hæredis mei, qui tenetur legatario, melius faciet pro se, si det statuliberũ legatario, quam si det eius æstimationẽ, & est ratio in litera, & plana.

Si duos. Habebã fundum Titianum & Seianum. legaui primo vsumfructu Titiani, & secundo solidum Seianum. nunquid iure seruitutis debebit aditũ ad fundũ Titianũ, per fundu Seianum secundus, cui fuit legatus Seianus insolidũ ei, cui primo fuit legatus vsusfructus Titianus? Et dicitur quod non, sed hr̃s meus cogitur redimere aditũ à secundo, & dare primo, vt possit hr̃e vsumfructum suũ. Vivia.

lium remanserit: consistit [a] legatum. Cum enim filius iure suo [b] nõ vtitur: retro creditur pater dominium in seruo peculiari habuisse.

Qui rem sibi legatam ignorãs legat, sine acceptat. ualet legatum: secus si repudiat tunc enim euanescit legatum. Bartol.

Si quis rem sibi legatam ignorans [c] adhuc legauerit: postea cognouerit, & uoluerit ad se pertinere, legatum ualebit: quia vbi legatarius non repudiauit, retro ipsius fuisse videtur res, * ex quo adita hæreditas est. [d] si verò repudiauerit: retro videtur res repudiata fuisse hæredis.

Si fiat mutatio de materia in formam, uel econuerso, legatum non mutatur, si testator uoluntatem non mutauit Bart.

Si pocula quis legauerit, & massa facta sit, uel contra: item si lana legetur, & vestimentum ex ea fiat: Iulianus libr. xxxij. Digestorum scripsit, legatum in omnibus suprascriptis consistere: [e] & deberi, quod extat. quam sententiam puto ueram, si modo non mutauerit testator uoluntatem. Sed & si lancẽ legauit, & massam fecit, mox poculum: debebitur poculum. durante scilicet uoluntate.

Quod ædificatur in area legata, debetur legatario. Bar.

Si areæ legatæ domus imposita [f] sit: debebitur legatario, [g] nisi testator mutauerit uoluntatem.

Vbi est eadem ratio, licitum est arguere de contractibus ad ultimas uoluntates. Bar.

Eum, qui chirographum legat, [h] debitum legare, non solum tabulas, argumento est venditio. Nã si * chirographa ueneunt, nomen uenisse uidetur. [i] Sed & si nomen legetur: benignè id quod debetur, accipiendũ est, ut actiones aduersus debitorẽ cedantur. [k]

Legatum libertatis inualidum, ipsius serui legatum non perimit. Bart.

Si idem seruus & legatus, & liber esse iussus sit, [l] interdum procedere solum legatum poterit: ut puta si in fraudem creditoris [m] data erit libertas: uel si is sit seruus, qui in perpetuam seruitutem uenierit. [n] idem erit, uel si seruus est fortè pignori [o] datus.

Legato statulibero expedit hæredem soluere ipsum potius, quã æstimationem. Bart.

* Si statuliberum quis legauerit: expediet hæredi ipsum statuliberum

[a] Consistit. Si autẽ præmoriatur pater, uel filius testetur, nõ valet: quia ius quod habet, legare uidetur: vt ĩ.eo. l. si domus. §. fi. & facit ĩ. de castren. pe. l. 2. Accur.

[b] Iure suo. Scilicet testando, quod põt ut Instit. quibus nõ est permis. fa. e. testa. §. 1. Accur.

[c] Ignorans. Si uero sciuisset, eo ipso uidetur agnoscere: ut C. de iure delibet. l. si auia.

[d] Adita est. Hic ueritatem intuetur. sic ĩ. eod. l. si tibi homo. § cum seruus. & ĩ. si cer. pet. l. proinde. alias fictionẽ intuetur: ut ĩ. tit. 2. l. legatum. & infra de fur. l. à Titio. & ĩ. de pec. l. sed si dãnum. §. a. quæ sunt contra. & facit ĩ. eo. l. si fundus. §. si Titius. & ĩ. ad leg. Aquil. l. nam sicut. & ĩ. eo. l. legatarius. §. 1.

[e] Consistere. Sic infra titu. 2. l. quæsitum. §. illud. & l. item. §. pen. Sed contra infra eod. tit. l. lana. & infra de aur. & arg. leg. l. Seia. in fi. Solu. ibi testator, hic hæres hoc fecit. Item secus in usufructu, qui rei mutatione extinguitur, vt ĩ. quib. mod vsusfruct. amitta. lege quid tamen, §. si massæ. & de vsufructu, lege qui vsumfructum. circa principium.

[f] Imposita. A testatore.

[g] Legatario. Quia eadem est area, licet domus imposita fit: ut ĩ. de sol. l. qui res. §. aream. Secus econtra si legauerit domum, & eadem ceciderit viuo testatore, quia desinit esse domus, vt ĩ. eod. l. si ita legatum. §. si domus. & ĩ. de verb. obl. l. inter. §. sacram. in fi. §. Azo. & concor. huic ĩ. titu. 2. si areæ. & ĩ. eod. l. si ex toto. in prin. Sed contra ĩ. tit. 2. l. si chorus. §. aream. Sol. ibi mutauit uoluntatem. Item cõtra ĩ. quib. mod. vsusfruct. amit. l. repeti. §. fin. Solu. ibi in vsufructu.

[h] Legat. Debitoris ut differat à sequenti casu. Vel hic chirographum, ibi nomen. & facit infra tim. 2. l. qui chirographum. & l. nomen. & C. quæ res pi. ob. pos. l. 2. & de remis. pign. l. creditricem.

[i] Videtur. Arg. C. de hær. uel act. uẽ. l. postquam. Et not. arg. quod nos. Iostu. de lege Fusi. Ca. tol.

[k] Cedantur. Alij, non debitori. at debitor haberet exceptionem: vt ĩ. ut in pos lega. l. j §. si debitori. & ĩ. de libe. leg. l. 3. in princ. Itẽ contra ĩ. tit. 1. l. Caius. Sed ibi non legauit chirographũ specialiter.

[l] Iussus sit. Directo, & ita secũdum istam regulam præualet legatum libertatis: vt ĩ. titu. 1. l. si idem seruus. & l. q testamẽto. sed hoc fallit his tribus casibus. Accur.

[m] In fraudẽ creditoris. Quomodo ergo legatum ualet, si creditores fraudentur? Respon. fuit legatus, si legatarius det x. hæredi. Item quia Falcidia detrahitur de legato, nõ de libertate: ut ĩ. de inoffic. testa. l. Papinianus. §. quoniã. & sic propter totum, nõ propter partem fraudantur creditores.

[n] Venierit. Quod fieri potest: ut C. si manci. ita fue. alie. l. ea quidem. Sed videtur hoc casu etiam legatum non valere: vt infra de fun. Instr. l. 3. §. fin. Sol ibi tacitè, hic expressè fuit legatus. Item ad idem contra infra titu. 1. l. si quis. Sed ibi non legauit, sed ut ministrum eum elegit. Item facit infra de fideicom. lib. l. si seruus, & de condit. & demon. l. si quis eum.

[o] Pignori. Specialiter. secus si generaliter: ut C. de ser. pig. da. l. ab eo. Nec ob. ĩ. de fideic. lib. l. generaliter. §. si quis seruo: qa ibi gñaliter: vel ibi de æquitate. Item hoc

* P. Fl. cõstitit.

* Res, nõ est ĩ P. Fl. nec infra ante uet. repudiata.

* P. Flor. nam cũ.

* In P. F. atque etiã in uet. quibus. f. exep. Si statuliberum hęres legauerit.

hoc nisi seruus luat ferat ȷ̃.de hær.insti.l.pignori.& fa cit C.de nece.ser.hære.insti.l.s.Accur.

a Præstabit. Si legatarius uolet recipere : nec eñ cogitur. nisi casu : ut ȷ̃.eo.l.si domus.§.qui confitetur.

b Liberi. Quia non habet æstimationem : ut s̃. ad.l. Rhod.de iact.l.a.§. cum in eadem.& §. corporum.

c Si duos. Plenius est ȷ̃.de usufr.leg.l. damnas.§.1.

d Legatarius. Id est, Titius.

e Non debebit. Obligatione personali.sed quia non dando aditum uidetur prohibere uti frui, habet cõfessoriam actionem: ut s̃.si ususfru.pe.l.1.§.1.& si ser. uend.l.a.§.recte. secundũ R.sed certè ibi debebatur seruitus fundo fructuario,hic non,nisi cõstituatur : quia antea esse nõ poterat : cũ ambo fundi erãt eiusdẽ domini: ut s̃. quemad. seru. amitt. l.1.

f Redimere aditũ. quem aut retentione, aut condictione incerti, & sine causa nullo dato redimet ab ipso legatario: ut s̃.de cond. inde.l.sed & si me putem. & de condi.sine cau.l.1.de acti.empt.l.si tibi.& ȷ̃.e.l.si fundũ.§.q fundũ.& s̃.si ser.uendi.l.testatrix. Idem est si fundũ alienasset: ut Insti. eo.§.2. secũdũ Ro. & facit s̃.de ser. ur.prædi.l. binas.& l.Olympico.& l.si binarum. & s̃.de reli.l.si quis sepulchrum.

præstare magis,quàm æstimationem. etenim æstimationẽ verã p̃stabit : a ipsum verò si dederit:existente cõditione, nullum sentiet damnũ. iam enim æstimatio liberi b hominis ab eo postea nõ petitur.

Qui legat vsumfructum in fundo videtur legare viam, si aliunde non habet. Bar.

Si duos c fundos habens testator, alterius mihi vsumfructum,alterum Titio leget: aditum mihi legatarius d non debebit. e sed hæres cogetur redimere aditum, f & præstare.

Quod contingit medio tempore,non vitiat legatum. Bar.

Pomponius libro vj. ad Sabinum XLVII.

SI à substituto pupilli ancillas tibi legassem, g easq; tu à pupillo emisses,& ante quam h scires tibi legatas esse, alienasses : vtile legatum esse, Neratius,& Aristo,& Offilius probant.

In legato generis hæres de euictione tenetur i secus in legato speciei. idem in stipulatione rem tradi. Bart.

Hæres seruum generaliter dare damnatus,sanũ esse eum promittere non debet, i sed furtis, & no

SI à substituto. CASVS. Instituti mihi filiũ impuberem hæredẽ:& ei substitui Titium: & à Titio substituto legaui equũ meum Seio.Seius eundem equũ emit ab impubere, & postea uendidit Caio.certè aget contra substitutũ, & petet equũ.& substitutus præstabit ei tm̃, quantũ abest ei Seio ex emptione,quã fecit ab impubere. Hæres. Legaui tibi hominẽ in gñe, unde hæres debebit tibi mediocrẽ seruũ de hæreditate mea: tu nisi qđ ipse caueat tibi de sanitate serui, & q non si ligatus seruus furtis, uel noxijs.certè de primo non tenet hæres.sed de secũdo sic.debet eñ talẽ seruũ legatario dare, qui nõ possit auferri legatario. sanitas autẽ serui nihil ad hoc facit sed furtũ à seruo factum, uel noxia ab eo cõmissa bene auferi cum legatario,noxia eñ caput sequitur, uñ legatarius tenetur illis, qui

sunt passi damnũ à seruo datũ, & ita est bñ obligatus seruus pro furtis & noxijs, ac si testator eũ obligasset alicui spãliter:sed si legaui Stichum,nõ debet hæres cauere de sanitate,nec de furtis, & noxijs.talẽ eñ dabit qualis est. Et quod distinxi in legato in specie uel in genere dato: idẽ distinguitur in stipulatione facta in genere, uel in specie. Viuianus.

xijs solutum esse,promittere debebit : quia ita dare debet, vt eum habere liceat. k Sanitas autem serui ad proprietatẽ eius non * pertinet. Sed ob id, quod furtum fecit seruus, aut noxam nocuit : euenit, quò minus eum habere domino liceat : sicut ob id, quòd obligatus est fundus, accidere possit, vt eum habere domino non liceat. Si verò certus homo legatus est:talis dari debet, qualis est.

Ista lex quia breuis est,non summatur, lex verò, Cum res. etiam quia ponit tot casus, non recipit congruam summationem, secundum Iacob. de Areti. sed diuide eam secundum Dy. prima ponit in quo loco debeat solui res legata. Secunda quid iuris sit. si res legata non appareat. Tertiã qualiter culpa hæredis æstimatur circa rem legatam. secunda ibi, itaque. tertia ibi. culpa. Bartol.

Idem libro ix. epistolarum. XLVIII.

QVæ de legato l dicta sunt, eadem transferre licebit ad eum qui vel Stichum, vel hominem dare m promiserit.

Vlpianus lib. xxi. ad Sabinum. XLIX.

g Legassem. Scilicet ego testator.

h Et ante quã. Maximè.Nã siue sciat, siue nesciat,siue alienet, siue non,tenet: quia desinit esse suus:ex causa emptionis,& incipit esse ea causa legati:ut ȷ̃.e.ti.l.huiusmodi. §.qui seruum. & infra ad leg. Falci.l.4. Azo. & Insti.eo.§. si rem alienam. Accursius.

* P. F. nihil.

i Non debet. Mediocrẽ tamẽ dare debet : ut s̃.eodem.l. legato.

k Liceat. Ergo ipsum non esse fugitiuũ debet promittere.quia eum habere non licet:ut s̃.de acti. em.l.Iulianus. §.j.& facit ȷ̃.eo.l.si hæres generaliter. & ȷ̃. de sol.l.qui decem.§.qui hominẽ & s̃.de euict.l.hæres seruum.& ȷ̃.tit. a.l. qui cõcubinam. §. si hæres. & ȷ̃.l. proxima.

l QVæ de legato. Subaudi ĩ genere relicto, & eñ hoc disiunctio testatoris erit, quæ sequit.sic s̃.de cõd. inde.l. cum in. §.si.& ȷ̃. de verbo. obli.l.2. Vel dic q de legato.s. in specie: & tunc erit disiunctio legis illa q sequitur. Acc.

m Dare. Id est,tradere. alioqui cõtra : vt ȷ̃.de verb. oblig. l.vbi autem. in fine. Accursius.

CVm res. CASVS. Hæc lex distinguit : ubi res legata præstari debeat:& qñ, & qualiter hæres teneat,si eã nõ habeat:& si qdẽ est res testatoris,& statim dari potest.statim debet eã hæres dare, alias tenet ad usuras ex mora. si autẽ res sit alibi, certè debet præstari ibi, ubi est:nisi testator uoluisset alibi p̃stari,nam uolũtatẽ eius sequemur, uel illud quod uerisimile est eum uoluisse.Sed quid si hæres post testm̃ transtulit eã ad aliũ locũ dolo ? Certè tenetur eam præstare in illo loco, ubi legatarius eam petit,& potest petere. si autẽ eã transtulit ad aliũ locũ sine dolo, p̃stabit eã colonĩ ubi

ubi eam transtulit. Si ergo Stichus, pone legatus non appareat culpa hæredis interueniente: præstabit æstimationẽ. si aũt sine culpa: cauebit legatario de restitutione serui, si in suã potestatẽ peruenit: sicut fit in rei uẽdi. Quid si dictus Stichus erat alienus, nõ testatoris ẽt, & aufugit sine culpa hæredis? cauebit hæres, ut prędixi. & idem si dictus seruus esset captus ab hostibus sine culpa hęredis. Item pone, qd legauit tibi Stichum aut Pamphilum disiunctiue. Stichus aufugit, uel ab hostibus captus est sine culpa hęredis. certè hæres qui habet electionẽ in alternatiuo legato p̃stabit legatario qdcunque uult ipse hęres, siue Pamphilũ præsentẽ, siue æstimationem Stichi absentis. Sed pone, qd dictus Stichus decessit sine culpa hæredis, certè adhuc habet hæres electionẽ utrum det legatario uiuum, aut mortui pretium. Quid si dictus Stichus & Pamphilus sint ambo in fuga sine culpa hæredis? Debet cauere hæres, quod quicunque eorum peruenerit in suam potestatem, dabit eum legatario, uel absentis æstimationem. Distinxi ergo supra, utrum culpa, uel nõ culpa hæredis res pereat, uel non pereat: modo uideam' de qua culpa debet intelligi. & certè debet intelligi de lata & leui. & etiam diligentiam debet præstare hæres. Sed nunquid casum præstabit hæres, puta si fundus legatus perijt chasmate? Et certè non, nisi culpa uel mora casum præcedant. Viuianus.

si cum dies. §. quid ergo.

f Alienis legatis. Scilicet rebus.

g Relicta est. Id est, existit.

h Petitur. De iure, quod est in trib. locis, Vbi est maior pars hæreditatis. Item ubi hæres habet domicilium. Item ubi res est: ut s̃. de iudi. l. si fideicõmissum, in princi. & §. fi. & l. seq. & l. si sic. § si ea. & not. in d. l. quod legatur.

Cvm res legata[†] est: [a] si quidem propria fuit testatoris, & copiã eius habet hæres: moram facere non debet, sed eam pręstare.* qua[b] intercedẽte, usuras[c] & omnem utilitatem præstãdam Sabinus ait. Sed si res alibi sit, quàm ubi petitur: primùm quidem constat, ibi esse præstandam, ubi relicta est: [d] nisi alibi testator uoluerit. Nam si alibi voluit: ibi præstanda est, ubi testator uoluit, uel ubi uerisimile [e] est eum uoluisse. & ita Iulianus scripsit tam in proprijs, quàm in alienis legatis. [f] Sed si alibi relicta est, [g] alibi autem ab hærede trãslata dolo malo eius, nisi ibi præstetur, ubi petitur, [h] hæres condemnabitur doli sui nomine. cæterum si sine dolo: ibi præstabitur, quò transtulit. [i] Sed si id petatur quod pondere, numero, mensura continetur: si quidem certum corpus legatum est, ueluti frumentum ex illo horreo, uel uinum ex apotheca illa: ibi præstabitur, ubi relictum est: [k] nisi alia mens fuit testantis. Sin uerò non fuit certa species: ibi erit præstandum, ubi petitur.[l] Itaq; [m] si Stichus sit legatus, & culpa hæredis non compareat,* debebit æstimationẽ eius p̃stare. Sed si culpa eius nulla interuenerit: cauere hæres debebit de restitutione [n] serui, non æstimationem præstare. (* Idem & in alijs [o] in rem actionibus Iulianus putat.) Sed & si alienus [p] seruus in fuga sit sine culpa hæredis, idem dici potest. Nam [q] in alieno culpa admitti potest. Cauebit [r] autem sic, ut si fuerit apprehensus: aut ipse, aut æstimatio præstetur, qd & in seruo ab hostib. capto constat. Sed si Stichus, aut Pãphilus legetur, [s] & alter ex his uel in fuga sit, uel apud hostes: dicẽdũ erit, pręsentẽ præstari, aut absentis æstimationem. Toties enim hæredi electio est cõmittenda, quoties morã non est facturus legatario. [t] Qua ratione placuit, & si alter decesserit alterum omnimodo præstandum, uel fortassis mortui pretium. [u] Sed si ambo sint in fuga: non ita cauendũ est, ut si in potestatem ambo redirent, sed si uel alter: & uel ipsum, uel absentis æstimationẽ præstãdam. Itẽ si res aliena uel

† Ista lex est magistralis, secundũ B. hic.

* Pręstare: q̃ postea sequuntur usque ad ueri. sed si res, non sunt in P. Flo.

* P. Flo. pareat: in aliquibus libris appareat.

* In P. F. desũt hęc, quę parentheti inclusa sunt.

a Cum res legata est. In specie.

b Qua. Scilicet mora.

c Vsuras. Si erat pecunia, aliàs contra: nisi in casibus ut supra, de usur. l. in fideicommissi. §. si auro. & l. cum quidam. §. fin. & facit s. eod. l. cum seruus. & l. apud.

d Relicta est. Id est, ubi factum est testamentũ, secundum quosdam. tu dic id est, existit: ut no. C. ubi fideicommis. pe. l. 1.

e Verisimile. Ex genere cõparationis, uel conditione personarum. quod plene not. ubi soluatur, & ubi petatur supra, de iud. l. quod legatur. & argum. s̃. de arbi. l.

i Transtulit. Nisi actor uelit dare sua impẽsa ubi petitur: ut s̃. de rei uendi. l. si res. & ad exhib. l. sed & si hæreditas. §. 1. & s̃. de posi. l. si in Asia. §. 1.

k Vbi relictum est. i. existit. Et not. qd quantitas ut spẽs. [l] relinquitur, sic s̃. e. l. plane. §. sed hue ita.

l Vbi petitur. Ratione fori. quod dic ut dixi in l. quod legatur.

m Itaque. Infertur ex illo. §. Sed si alibi. & §. cæterum. non ex proxi.

n De restitutione. si ipsum apprehenderit: ut j̃. sequitur. Sed arg. contra s̃. de rei uendi. l. si a bonæ fidei. & l. si uero. & l. si culpa.

ADDITIO. Dic sm Bar. hic, q̃ ista iura in cõtrariũ alle. concordat: & quia hic. & ibi tenetur de restituendo cauere, licet non de prosequendo.

o Idem & in aliis. ut fiat talis distinctio, qualis est ab illo uer. si. itaque si Stichus. usque huc. Accursius.

p Alienis. Quẽ legauit testator.

q Nam. Et bene dico sine culpa, nam &c. ut quia saltem fuit in mora: ut infra de uerbo. obliga tio. l. si seruũ. §. sin autem. & infra titulo primo, lege, si qs seruum. & quod subijcit cauebit, scilicet quando non fuit in culpa. & facit supra eod. l. cum seruus. & quod ibi no.

† Sic appellatione quãtitatis uenit quãdoque species. l. quis quis. j̃. de leg. 3. & ibi Bar. et in l. s. 1. op. C. de act. & ob.

r Cauebit. Scilicet hæres.

s Legetur. Alternatiue.

t Legatario. Hic autem faceret moram: quia diceret hæres se uelle dare illum qui est ab hostibus captus. & facit infra titulo primo, lege statuliberum. §. Stichum. & supra de eo quod cer. lo. lege secunda. §. qui Stichum.

u Pretium. f. cum uiuente non longe uilior foret, qui est

hæreditaria sine culpa hę redis perierit, uel nõ cõpareat nihil amplius quã cauere a eum oportebit. Sed si culpa b hæredis res perierit: statim damnandus est.

Quando testamentum uidetur factum principaliter causa hæredis, tenetur de culpa leuissima. h.d. cum glo. Bart.

Culpa autem qualiter sit æstimanda, videamus: an non solum ea, quæ dolo proxima, c verum etiam quæ leuis est? d aut nunquid & diligentia e quoque exigenda est ab hærede? Quod verius est. f

Testatoris periculum interitus pertinet ad hæredem. Bart.

Item si fundus chasmate † perierit: Labeo ait, vtique æstimationem non deberi. g quod ita verum est, si nõ post moram factam id euenerit. Potuit enim eum acceptum legatarius vendere. h

Legatarius agit contra hæredem ex delicto serui hæredis, et circa rem legatam. Bar.

Pomponius lib. vj. ad Sabinum. L.

SI hæredis seruus rem legatam ignorante dño subtraxisset, & vẽdidisset: ait Attilicinus in factum i dandã actionem: vt vel noxę k seruum dederet dominus, vel ex peculio l præstaret, quod ex venditione eius rei haberet.

Hæres delinquens tenetur, nõ cohæres. Bar.

Si vnus ex hæredibus seruum legatum occidisset: omnino mihi nõ placet cohæredem teneri, cuius culpa factum non est, ne res in rerum natura sit. m

Si legatum confertur in tempus certæ ætatis: vltimus annus debet esse completus vt debeatur: & exinde dies præstationi adiectus currit: nisi propter scientiam testatoris aliud inducatur. Bart.

Vlpianus lib. xxiij. ad Sabinum. LI.

SI cui legetur, Cùm xiiij. annorum erit:

est mortuus: vt j. de sol. l. Stichum, aut Pamphilũ. quæ est cõtra. Sol. vt ibi. Itẽ cõtra s. de nox. l. si ad libertatem. §. si quia. Sol. hic vterque est in obligatione: ibi alter tantum. s. seruus. vt j. de re iud. l. miles. §. decẽ. Itẽ facit s. ad l. Aquil. l. Stichum. & j. de fideicom. lib. l. si legatario. §. a duobus. & j. de usufru. le. l. Titio. Acc.

a Cauere. Cum nõ compareat.

b Sed si culpa. multo magis si dolo. vt supra de rei vend. l. quod si dolo.

c Proxima. l. lata.

d Leuis est. In negligendo.

e Diligentia. i. vt faciat quod debet: nõ autem dicas de leuissima eum teneri: vt j. ad Trebell. l. mulier. §. si hæres. nec enim gratia hæredis legatum relinquitur: vt ar. s. commod. l. si vt certo. §. nunc uidendum. & est bona similitudo: vt j. eo. l. si seruus legatus. § cum quid. sed H. hic dixit teneri de leuissima. & facit s. cod. l. non amplius. §. j. de verbo oblig. l. si seruum Stichum. §. j. & j. tit. t. l. cum ita. §. species. & j. de aur. & ar. le. l. si imaginera.

f Quod verius est. quod dic per exempla j. eo. l. quid igitur. §. si hæres.

g Non deberi. Vt supra, de iure dot. l. si is qui.

h Vendere. Et ideo omnino debet teneri: et l. si in iestitura erat penes actorẽ, vt s. so. ma. l. si filio. §. si post diuortiũ. & j. de usuf. leg. l. 6. & s. e. l. apud. §. ipsius. & j. de re. iu. l. si homo. & de uer. obl. l. nemo. §. j. Sed contra s. de rei uen. l. itẽ si uerberatũ. in fi. ubi distinguit erat peritura alias, vel non. Sol. secundũ M. q hic non erat peritura: q erat uẽditurus, uel ibi instã cãm litigandi habebat: hic non. Item cõtra s. depo. l. si plures. §. fi. Sol. ibi. Itẽ contra s. ad leg. Rhod. de iact. l. fi. §. j. Sol. ibi. Itẽ contra s. quod met. cau. l. si cũ. §. quid si homo. Dic vt ibi. Itẽ no. inspici quod euenire põt. sic supra, de iurisd. om. iud. l. si i lẽ. §. fin. & s. de auro & ar. leg. l. argumento. in prin. & supra de arb. l. si euti. At contra supra, qui & a quib. l. Iulianus. Item cõtra supra, quod met. cau. l. si cum ex. §. quid si homo. ibi, sed & sine culpa. Sol. ibi tenebatur in triplo.

SI hæredis. CASVS. Legaui tibi equũ, seruus hr̃dis mei surripuit equum ignorante dicto hr̃de, & uendidit Titio. Certè tu legatarius habes actionẽ in factũ contra hæredẽ, ut dedat tibi seruũ prædictum pro noxa. uel ꝓpter pretiũ dicti equi quod habet apud se.

Si vnus. Institui duos hæredes, & legaui tibi Stichum, & unus ex hæredibus eum occidit. Certè alter liberatus est: quia nõ fuit in culpa vt occideretur seruus. Vi.

i In factu. Imo furti noxalẽ, cũ res legata trãsierit in legatariũ: ut j. de furtis. l. a Titio. & j. tit. j. l. legatũ ita. Sol. inspecta vniuersitate, in qua continet res legata. hæc sicut cæteræ est hr̃dis. vnde si ab hr̃dis seruo surripiatur: actiõe furti deficiẽte, quasi sui dñi rem subtraxerit hic seruus, ne huiusmõi scelere dãnũ patiat legatarius: aut ex maleficio quo res subtracta est in factũ subsidiaria, aut neg. gest. vtilis, vel quia rei vẽditæ ad legatariũ pertinẽtis pretium perceperit seruus: vel cõdictio subrogatur. at ipsa re per se inspecta non hæredis, sed legatarij fit cõdictio: & furti actio noxalis competit, si ab hæredis seruo surripiatur, vt in contrarijs secũdum R. uel vocat hic in factum actionẽ furti, & cõdi. ne. gest. oĩs enim actio ex delicto, uel quasi, ex contractu vel quasi i factũ põt dici, & secundum hoc diuidit cũ subijcit, & noxæ &c. Vel dic in factũ. i. propter factum serui daĩ actio. s. furti &c. & sic non est nomẽ actionis. Vel dic secundum Azo. q hæredis, non testatoris erat res legata. Vel hic nõ erat adita hęreditas: uñ res non est legatarij ita ritate inspecta: ut j. eo. l. si tibi. §. cũ seruus. & sic nõ agit furti, vt s. de pręsc. uer. l. si tibi rem. §. fina. Et quod dicitur j. de furt. l. si dominium. dic de furto facto testatori dari legatario actionem furti.

k Noxæ. Facit s. de min. l. quod si minor. §. si seruus.

l Ex peculio. Vel cõdictiõe furti. vt s. de pec. l. 3. §. ex furtiua. vel neg. gest. re perẽpta: vt s. de neg. gest. l. fi. & vna aliam tollit. ut C. de fur. l. 2. Acc.

m Natura sit. sic s. de dolo. l. arbitrio. §. fi. sed occidẽs tenetur cum distinctione: ut j. e. l. quid ergo. §. si hr̃s.

SI cui legetur. CASVS. Legaui tibi x. cum eris 14. ann. certè non habebis legatũ, nisi cõpleueris 14. ann. Sed pone q legaui tibi hoc mõ, lego tibi 10. cũ ad 14. an. perueneris, annua bima trima die. i. post triẽniũ. i. dicere, post trienniũ quã habueris 14. ann. i. post 17. ann. tu aũt eras maior 14. annis. quæritur quando incipiat currere trienniũ prædictũ: vtrum a tẽpore testamenti facti, vt sic plus differatur legatũ, an uero si inuentatur legatarius maior esse decẽ & septẽ annorum, vel 17. annos complesse, incontinenti habere debet legatum? Et distinguitur, aut sciui ego testator legatarium esse maiorem 14. annorum, aut ignoraui: primo casu incipit currere triennium a tẽpore testamẽti: secundo

† Cõcor. cum hoc §. glo. 2. in c. 1. extra de resp. spo. circa finẽ.

† Mira exẽpla locorũ, quæ chasmate perierunt, siquidem imminentis huius periculi, & remedia, vide apud Pliniũ li. natu. hist. 2. c. 41. & sequen.

† Aliat incipit, l. Africanus. Inspicitur quãq; quod euenire potest.

certo iure vtimur, vt tunc ſit xiiij. annorum, cû eos [a] impleuerit, [a] & ita Imperatorem decreuiſſe, Martianus [b] ſcripſit. Ergo & cum ſic relictû eſſet, Cum ad xiiij. annos [a] peruenerit, annua bima trima die, [b] & xvij. annorum mortis tẽpore inueniatur: [c] præſens [d] legatum erit. proinde ſi xv. annorum: conſequenter dicemus, poſt biennium [e] deberi. ſi xvj. poſt annum debebitur, ſi menſes [f] deſint ad xvij. annum: [g] reſiduis [h] menſibus debetur. hæc ita, ſi putans minorem eſſe xiiij. annorum, cum iam exceſſiſſet, ſic legauit. ſi verò ſcit: [i] triennium ad legati præſtationem ex die teſtamenti facti numerabimus.

Hoc autem legatum [k] & conditionale eſt, & in diem. Conditionale tandiu: quandiu xiiij. annus ſit completus: [l] poſtea in diem, & ideo ſi quidem ante xiiij. annum deceſſerit: ad hæredem nihil tranſit, certè poſtea [m] ad hęredẽ tranſfert. Quod ſi teſtamẽti facti tempore minor xiiij. annis filius inueniatur: puto tẽpus annua bima trima die præſtatiõis ex die cõpleti xiiij. anni ſtatim cedere: niſi euidens † alia mens probaretur teſtatoris aliud ſentientis.

Tempus certæ ætatis honorati facit conditionem, ſecus in tempore ſimplici vel ſecundum Dominum Ray. ſic ſummatur. Dies incertus diſpoſitiõi adiectus reddit legatum conditionale: non autem certus ex voluntate defuncti a fine ipſius computandus.

Si legatarius grauatur ſoluere creditori defuncti hæres, & fideiuſſor agere poſſunt, non creditor. Bar.

Si Titio decem, quæ ego debeo, [n] legauero, & rogauero [o] eadem creditori [p] præſtare: fideicommiſſum quidem in creditoris perſona nõ valet, [q] quia nihil eius intereſt, hæres verò [r] poteſt cum legatario agere: quia ipſius intereſt creditori ſolui, ne eũ

ſecundo habet legatũ hæres incõtinenti, ſi inuenietur eſſe decem & ſeptẽ annorũ t pe teſti: & nõ expectat. q currat trienniũ. Sed quid ſi legatarius inuenit xv. annorum tẽpore teſtamenti, & mortis teſtatoris? Certè poſt biennium habebit legatũ, ſi ego teſtator ignorabã legatariũ eſſe maiorẽ xiiij. annorũ. ſi aũt ſcirẽ, curreret trienniũ a tempore teſtamenti, & ante nõ haberet legatari[b] legatũ. ſi aũt inueniat legatarius xvj. an. tempore, teſtamenti, habebit legatum poſt annum, ſi ego teſtator ignoraui eum eſſe maiorem xiiij. annorum. ſi autem ſciui expectabitur triennium. ſi autẽ inueniat legatarius tempore teſtamenti, qui habeat xvj. annos, & ix. menſes, & ita deſunt ad xvii. annum tres menſes tantũ. certè finitis illis tribus menſibus habebit legatũ, ſi ego teſtator ignoraui eum eſſe maiorẽ xiiii. annorum: ſi aũt ſciui expectabitur triennium. Et ſcias quia dictũ legatum hoc modo relictum, lego tibi x. annua bima trima die cum eris xiiij. ann. eſt cõditionale, & in diẽ. Dicitur autem conditionale, cũ legatarius eſt minor xiiij. annis vſq; ad xiiij. annos completos, ſed a xiiij. annis vſque ad xvij. dicitur in diẽ. vnde primo caſu non tranſmittit legatarius ad hæredem ſuum petitionem ipſius, ſecundo ſic. & in hoc caſu quando inuenitur legatarius minor xiiii. an. tempore teſtamenti, incipit currere triẽnium duntaxat completis xiiii. annis: niſi teſtator voluit cõditionem facere de illis verbis, annua bima trima die &c. quia tũc non cederet dies legati, niſi adueniẽte cõditione. Si Titio. Legaui Titio x. quæ debebã Sẽpronio: & rogaui Titium, quod ea daret eidem Sẽpronio, creditor certè non aget cõtra Titiũ, ut det ei x. ſed hæres meus aget contra dictũ Titium, vt ſoluat illa x. Sẽpronio creditori. & ſi dictus Sempronius habebat fideiuſſorem a me pro dicto debito etiã fideiuſſor aget cõtra Titium, vt ſoluat Sempronio. & hoc dico ſiue ſit ſoluendo fideiuſſor, ſiue non. Viuia.

[a] Impleuerit. ſic C. qñ di. leg. ce. l. ex his. in fin. ergo nõ ſufficit ſi tñ inchoauerit, vt j̃. de condi & demõ. l. nõ putabã. ſecus ſi dixit xiiii ann. vt j̃. de manu. teſta. l. ſi ita libertas. Itẽ ſi dixerit. cũ peruenerit ad xiiii. an. idẽ qđ hic: vt j̃. ad Treb. l. Seius. ſecus ſi dixerit, cũ peruenerit ad xiiii. ann. vt j̃. ad Trebel. l. qui filium. §. j. Vel ibi, ſpeciale, quod eſt verius, ne ſit cõtra qđ ſtatim ſequitur. Itẽ ar. cõtra j̃. de mune. & hon. l. ad Rem pub.

[b] Trima die. Lego xxx. ſub conditione. vt ſic omni anno decem ſoluantur.

[c] Inueniatur. Legatarius. Accur.

[d] Præſens. Id eſt, purum omnium trium annorum.

[e] Poſt biennium. q. d. primi anni eſt purum: ſed quod remanet: debet ſolui poſt bienniũ. ſ. completũ: nam & proximo ſequenti anno fiet ſolutio pro eo anno.

[f] Si menſes. Puta tres. Accurſi.

[g] Annum. Scilicet complendum.

[h] Reſiduis. Scilicet elapſis. & ſic ſoluiẽ pro tribus menſib. q. d. pro primis trib. temporibus hr̃ vt purũ, & ſic videtur in fi. anni ſoluendũ ſic relictũ annua bima trima die. ſecus ſi ſimpliciter annuum vt C. quãdo dies le. ced. l. j.

[i] Si vero ſcit. Scilicet eum eſſe maiorem xiiii. anno.

[k] Hoc autem legatum. Scilicet relictũ alicui minori xiiii. an. cũ erit xiiii. an. annua bima trima die.

[l] Completus. Vt j̃. de condi. & demon. l. quibus diebus. §. ij. & quando di. leg. ced. l. ſi Titio. Sed contra C. qñ di. leg. ced. l. ex his. Sol. ibi.

ADDITIO.

Dic ſecundum Bartol. hic, q ibi tempus certæ ætatis poſt legatum perfectum adijcitur præſtationi: hic vero adiicitur ſubſtantiæ legati.

[m] Poſtea. Quia eſt in diem: vt j̃. quando di. le. ce. ſi cum præfinitione.

[n] Debeo. Sempronio. Accur.

[o] Rogauero. Titium legatarium.

[p] Creditori. Scilicet. Sempronio.

[q] Non valet. In vno ſaltem: quia eius intereſt habere duos debitores: vt j̃. de lib. leg. l. iij in ſi. cõtra. Sol. ibi ſub conditione erat debitum, vel ibi alius nõ debitor legauit creditori. Vel hic nõ cõtẽplatione [1] creditoris. alias ſecus, vt ibi. Vel dic, nil intereſt. i. nõ p ola intereſt: ſed in aliquo intereſt: & ea rõne tñ. ſ. q duos habet reos. Item quia habet actionem ex teſtõ quę habet naturam bonæ fidei, cum prius erat ſtricti iuris.

[r] Hæres vero. Cuius contemplatione relinquitur fideicommiſſum. ad quod. j̃. e. l. ſeruo legato. §. ſi teſtator & ſ. fa. erciſ. l. ſi filia. §. Pomponius. & j̃. tit. ij. l. ſi deicommiſſa. §. interdum. & j̃. eod. l. ſi tibi. in princ. & no. hic hæredi legati a legatario: vt & not. ſ. eodem. l. planè. §. ſi duobus.

[a] eos, non eſt in P. F.

[b] P. Fl. Marcell.

[a] annũ peruenerit, P. Fl.

† Limitabis hũc textũ p tex. in l. vnica, §. in nouiſſimo. C. de cad. tol. vt nõ procedat, qñ cõditio tacitè ineſt.

[1] Iſta eſt vera ſecũdum Bart. hic.

conueniat, ergo propter hoc ualebit legatum, a Sed si testator decē mihi sub fideiussore debuit, b fideicommissi petitio nō solum hæredi, sed & fideiussori competit. interest enim eius, solui mihi, * quam ipsum conuentum mandati actionem intendere. c nec interest, soluendo sit, necne.

Vitiato expresso, non uitiatur tacitum æquè principale. Bartolus.

Iulianus * lib. xxxix. Digest. scribit. LII.

SI fideiussor d creditori legasset, quod ei deberet, an legatum ualeret? Et ait creditoris quidem nihil interesse: uerū debitorē habere ex testamento actionē. e interest enim ipsius liberari: quippe cōueniri a fideiussoris hęrede non poterit. f Quòd si idē fideiussor Titio leget: & fidei eius cōmiserit, ut creditori soluat: & debitor, & fideiussoris hęres agere cum Titio ex causa fideicōmissi poterunt: quia utriq; interest, legatariū soluere.

Damnatus uendere, intelligitur iusto pretio. Bar.

Meminisse autem oportet, eum qui damnatur, e fundum uendere: non gratis damnari hoc facere, sed * solum ut uendat uero pretio. g quod si certo pretio sit damnatus facere: necesse h habebit tanti uendere, quanti damnatus est.

Idem libr. xxiiij. ad Sabinum. LIII.

SI seruus plurium sit, pro dominij portione legatū ei relictum acquiret. i

Sententia lata contra hæredem non defendentem, uel culpabiliter non appellantem legatariis non præiudicat. & quis non potest suam turpitudinem allegare. Bar.

Si hæreditatis iudex contra hæredem k pronuntiauerit nō agentem causam, uel lusoriè agentem: nihil hoc nocebit l legatariis. Quid ergo per

* Subaudi potius, Ant. Aug. lib. 4. emē. cap. 8.

* In P. F. Iulianus est §.

* P. F. Dānatur. hoc solum fundū vēdere.

* P. F. Sed hoc solū.

Tacitum quādoque ualidius est expressio.

a Legatum. Id est, fideicōmissum. nā primū cōstat ualere: licet alij sit restituēdū, si modo legatarius uult, nec enim cogitur, cum nec hæres cogatur propter singulares legatarios: ut Inst. ad l. Fal. §. ex diuerso. accepit ergo hic sponte. Accur.

b Debuit. Et legauit alij, ut mihi solueret.

c Intēdere. Vt & ∫. de lib. leg. l. si debitor. & ff. de cōpen. l. 3. & ∫. pro ai. §.

SI fideiussor. CASVS. Retento eodē casu. ut 10 §. proa. ff. l. precedenti. pone, quod dictus fideiussor a medatus dicto Sempronio pro dictis x. legauit creditori ea. certe non aget creditor contra hæredem fideiussoris: sed ego principalis debitor agā contra eum, ut soluat creditori, sicut fideiussor uoluit: & si soluat hæres fideiussoris dicta x. creditori, non habebit cōtra me principalem debitorē actionem mandati ad ea a me repetēda, quā uis habuisset, si fideiussor non legasset ita, ut dictum est. Sed quid si dictus fideiussor legauit Titio dicta x. & rogauit eum, ut dicto creditori soluat? Certè non solum ego principalis habeo actionem contra Titium prædictum, ut soluat creditori, quia mea interest, sed etiam hæres fideiussoris eiusdemque testatoris.

Meminisse. Damnaui hæredem meum, ut uendat equum meum Titio. certè iusto pretio tenetur ei uendere. si autem nomina ui pretium certum, pro illo debuit uendere, etiam si res ualeret plus quam dicerim. Viuia.

d Si fideiussor. Alias §. Iulianus. & aliàs lex, si fideiussor. Accursius.

e Ex testamento actionem. Contra hæredem fideiussoris. ni soluat creditori.

f Non poterit. Actione mandati. fuit ergo legatum eo animo, ut gratis liberaretur reus sine spe actionis mandati. & facit ff. pro a. §. & quod ibi no. item facit ∫. de libe. leg. l. non solō. in prin. Itē no. quod expressum est inualidum. s. creditori legatum. & tū ualet tacitū. Sed arg. contra ff. de ier. rusti. præd. l. Item sic. §. fi.

ADDITIO. Pro solutione huius contrarii uide distinctionem, quam ponit Barto. hic.

g Vero pretio. Id est iusto. sic ff. de adml. tu. l. t. & de pe. hæred. l. si possessor. §. fi. & facit ∫. e. l. & si æquo.

h Necesse. Sic ∫. ad leg. Fal. l. si dignum. & l. in tōne. §. uendere. & l. qui fundum. in prin. Accur.

SI seruus. CASVS. Seruo triū dñorū legata fuerūt x. certè pro dñij portione eis acquirit. Sed'o dicit, institui mihi extraneū hæredem, & filiū meū exhæredaui. & ab instituto reliqui multa legata. filius agit querela inofficiosi testamenti contra hęredē, & colluserunt simul in fraudem legatorū, ita quod hæres non defendebat cām inofficiosi testamenti, uel lusoriè defendebat, ita quod amisit causā. certè istud non nocet legatariis. & idē est si hæres bene defendebat causam: sed in iniuriā hæredis iudex pronūtiauit contra eum. Sed pone, quod inter institutum & substitutum erat quæstio: & iudex pronuntiauit pro substituto in iniuriam instituti. ueniunt legatarii, & petunt a substituto legata qui habet hæreditatem. dicit substitutus, ego non habeo hęreditatem ea substitutione, sed per gratiam iudicis: unde non teneor ad legata. Certè non debet audiri, imo debet soluere eis legata, & etiam creditoribus respondere. Si quis ante. Testator fuit occisus a familia hæredis: hæres ab eo institutus adiuit hēditatē, anteq̃ faceret torqueri seruos ad inquirēdū qs occidit testatorē, unde amisit eam: & habet eam fiscus: tenetur respondere legatariis. Sed qd si fiscus nolit hęreditatem, quia non est soluendo? certè debet eam habere dictus hæres: & malo suo uelle debet respondere legatarijs. & idem est, si ipse hæres qui non fecerat seruos torqueri, tamen habebat hæreditatem absconice, credens eam utilem, postea uidit eam non esse utilem. uñ cogitauit talē fraudem: rogauit enim unum de uicinis suis ut deferret se fisco, quod teneret hæreditatē ad fiscum pertinentē: & ita factum est. unde fiscus petijt ab eo, & ipse non defendit causam, nam & in isto etiam casu non euadet onera. Si omnetus. Legaui tibi 10. libras. tu intelligis de Bonon. grossis, & hæres meus de paruis. certè, si nō apparet uoluntas testatoris, debemus inspicere cōsuetudinē testatoris, & postea alia, quæ planè in litera dicuntur. Si autem legaui hoc modo, lego tibi numos, quos habeo in arca: uel lego tibi lancē. certè tales debent dari, quales sunt: & tāquā species æstimandę sunt. & h. d. cū l. se. Vi.

i Acquiret. Sic ff. de acqui. hæ. l. seruus cōis. & ∫. de sti pu. ser. l. seruus cōis. sic & ∫. de iniu. l. sed non esse. & ∫. ut. t. l. & Proculo. & ∫. eo. l. si fundum. §. t. Accur.

k Hæredē. Scriptū pro legitimo, uel pro filio exhæredato. ad quod ff. de inof. test. l. qui Reipublicæ. §. fi.

l Nocebit. Quia ageret contra institutū. ut no. in d. l. qui

Colludēti sententia nō ꝓdest.

qui reipu. in fi. & ꝫ. proxi. §. I fi. Sic ergo no. ꝙ colludē ti sentētia nō ꝓdest. sic s. de dolo. l. elegāter. §. si dolo. nec empori: ut ꝫ. pro empto. l. qui fundū. §. ꝓcurator.

Per iniuriā. Cuius causam præbuit hæs: ut s. de euic. l. si per imprudentiam. & ꝫ. de fideiuss. l. exceptione.

iniuriam [a] fuerit pronuntiatum, non tamen prouocauit? Iniuria ei facta non nocebit legatarijs, [b] ut & Sabinus significat. Si tamen secundum substitutum pronuntiet, [c] an ille legatariis teneatur, uideamus. Et cū ius facit hæc pronuntiatio, quod attinet ad ipsius personā: [d] nunquid legatariis teneatur? Nec enim tam improbè [e] causari potest, secundum se iudicatum per gratiam. Respondebit igitur & legatariis, ut creditoribus.

Hæreditas transit ad fiscū cum onere legatorum. Bar.

Si quis ante quæstionem de familia habitam adierit hæreditatem, uel necem testatoris non defenderit, [f] legatorū persecutio aduersus fiscum [g] locum habet. Quid tamen si fiscus bona non agnoscat? Ex necessitate redundabit onus legatorum [h] ad hæredem. Sed si subiecit delatorem sibi, ut ei [i] hæreditas adiudicetur, & oneribus careret: uel minus plenè defendit causam: non se exonerat exemplo eius, qui collusoriè de hæreditate litigauit. [k]

b Non nocebit legatarijs. quia appellant: ut ꝫ. de appel. l. si plus forte. imo forte ipso iure non nocet, nisi in cā inoff. test. & est simile in cohærede, cui nō fit præiudicium, & tamen appellat. ꝫ. de appel. l. a sententia.

c Pronuntiet. Qui institutum repudiasse dicebat, & hæreditatem ad se deuolutam. nam si uere substitutus nō esset, qualiter legatarius teneretur?

d Ad ipsius personam. Nam habetur pro substituto cum effectu: licet non repudiasset institutus: non tamē est de casibus illis, in quibus fit ius inter omnes, quos not. s. de inof. testa. l. Papinianus. §. fi.

e Improbe. No. improbum esse allegare propriam turpitudinem. similia sunt C. de transa. l. transactione. Item concor. sunt ꝫ. de excep. rei iu. l. 1. Sed cōtra, s. de pig. l. si superatus. §. 1. sed ibi non fuit collusum, ab hærede.

† Tu dic quod regula est firma, quòd allegās ꝓpriam turpitudinē non audi tur. quod est uerum agēdo, sed excipiēdo sec'. et ita intelligas hāc gl. cū suis conco. secundum Bal. & doctor. in l. j. col. 2. uer. quæro hic. C. de cōd. ob turpem cau.

f Non defenderit. Accusando occisores. sic C. de testi. l. 1. & dicunt not. C. de his quib. ut indig. l. 2. & l. cum fratrem.

g Fiscum. Ad quem bona ueniunt: ut s. ad Sylla. l. cum fisco. & s. titu. 2 l. 2 & ꝫ. ad Treb. l. Marcellus. §. finali. & C. ad leg. Falcid. l. etiam.

h Onus legatorum. Nam quod eius odio est inductum. s. hæredis: nō debet cedere ad eius commodum. & ut ꝫ. de interdi. & rele. l. relegatorum. §. fina. & est hic argu. ad q. utrum hæres non implens uoluntatem defuncti omnibus alijs deficientibus compellatur ipse accipere, & legata dare. ut in Authentica de hæred. & falc. §. si quis autem non implens.

i Ut ei. Scilicet fisco, uel delatori nomine fisci: ut sic non subeat hæreditaria onera. & facit C. eodem. l. si in fraudem.

k Litigauit. Ut supra, proxi. §. dixit.

Legatum obscurum ex septem cōiecturis declarat.

l Si numerus numorum. puta c. solidos.

m Consuetudo. Not. ex septem colligitur, de quibus senserit testator. Primū consuetudo testatoris, scilicet loquendi, non utendi. ne sit contra, ꝫ. de fun. instr. l. cū certum. Item arg. cōtra de usufr. leg. l. damnas. §. fin. & de ali. leg. l. pen. Secundū consuetudo regionis. ad quod ꝫ. de fun. instr. l. cū de lanionis. §. asinā. in fi. §. & s. de leg. & senatuscon. l. nam ad ea. Sed contra, ꝫ. de trit. le. l. cum certum. Sol. aliud in uino & similibus quam in numis, secundum Ro. Tertium, mens, quæ colligitur ex præmissis & sequentibus, uel etiam quod expressit: et hoc ante omnia inquiretur: ut C. de libe. præte. uel exhære. l. 3. & ꝫ. de regu. iur. l. semper. Quartum, dignitas legatarij. ut et s. de iudi. l. sed & si susceperit. §. sed si pro ponas. & ꝫ. de auro & arg. lega. l. Titia. §. finali. Quintum. charitas, i. dilectio: ut ꝫ. de rebus dub. l. si fuerit. & l. si is qui §. 1. & de lib. lega. l. pe. Sextum necessitudo. i. consanguinitas: ut s. de iusti. & iur. l. fi. & ꝫ. de lib. leg. l. Aurelius. §. Titius. Septimum, uicinitas scripturæ, sic s. de testa. l. hæredes, §. sed & si nullā. & s. eo. l. quæ ulians. t. resp. & s. de postu. l. 1. §. deinde adiicit. & ꝫ. de auro & argē. le. l. Plautius. & l. spēs. & C. fami ercisc. l. quoties. sed si ex his nō apparet, quid sense rit exiguiores debentur. ut infra. tit. 2. l. numis. Acc.

Legatū obscurum declaratur ex coniecturis hac l. expressis. Bar.

Si numerus numorum [l] legatus sit, neque appareat, quales sint legati: ante omnia ipsius patrisfamilias consuetudo, [m] deinde regionis, in qua uersatus est, exquirenda est. Sed & mens patrisfamilias, & legatarii dignitas & charitas, & necessitudo: itē earum, quæ præcedent, uel quæ sequuntur, summarum scripta sunt spectanda. †

† Et facit ad hāc materiā c. causam quę. cu gl. sug uerb: præcedat. extra, de rescript.

Papinianus lib. iiij. quæstio. L I I I I.

Sed si certos nummos ueluti, Quos in arca habeo, aut certam licem legauerit: non numerata pecunia, sed ipsa corpora nnmorum, uel rei legatæ continentur: [n] neque per mutationem [o] recipiunt: & exemplo cuiuslibet corporis æstimanda [p] sunt.

Dictio cum. ponitur augmentatiuè, non taxatiuè. Bar.

Paulus lib. iiij. ad Sabinum. LV.

Si cui serui omnes cū peculio legati sint, etiam ij serui debentur, qui nullum peculium [q]

n Sed si certos. Continentur. Sic s. eo. l. plane. §. 2. & ꝫ. de dot. præ. l. 1. §. sed si dotem. & ꝫ. ad le. Falci. l. in ratione. §. diligenter. & ꝫ. eod. l. si seruus legatus. §. qui quinque. & supra de pecu. l. si creditor.

o Permutationem. Ut aliquid aliud pro eis soluat. sic in aliis speciebus est: ut C. de sol. l. cum a quo. Acc.

p Aestimanda. i. habēda, hoc tñ fal u quādoq; ut s. de in lit. iur. l. numis. & ꝫ. de fideiuss. l. si ita. in fi. Acc.

S I cui serui. C A S U S. Testator ita dixit: lego Titio oēs seruos meos cū peculio. certe ētiā qui nō habēt peculiū ēi sunt legati. Si a filio. Filium meum impuberē mihi hæredē institui: & ab eo tibi aliquid legaui sub conditione: & prędicto impuberi aliquē in substitui a quo substituto pure legata repetii: decessit dictus impubes. adita tamē a se hæreditate: certè purè & statim tenetur substitutus ad dicta legata præstanda. Vi.

q Nullū peculiū. Quia uerba illa cum peculio: causa augendi

habent.

Repetitio à substituto simpliciter facta intelligitur purè, & impubere adeunte debetur ex primis tabulis, nisi relictū sit ultrà: uel cōiunctus sit datus. h. d. cum prin. l. seq. Bar.

Si à filio impubere, sub cōditione [a] legatum sit, [b] & filius hæres extiterit: [c] deinde mortuus sit: potest dici patremfamilias, qui à filio sub cōditione legauit, à substituto purè [d] repetiit, statim uoluisse à substituto dari, si filius pendente cōditione decessisset.

Vlpianus libr. xxv. ad Sabi. LVI.

QVid ergo si maiorem [e] quantitatem à substituto reliquit? Quod excedit, [f] hoc erit, quòd à substituto relictū est. quod uerò concurrit cū summa superioribus tabulis inscripta: inde [g] debebit. Sed si [h] repetierit legatum [i] (cum aliū [*] fortè fundū mihi legauerat ab impubere, & repetijt hunc ab impuberis hærede mihi & Seio) repetitio hoc efficiet ut pars mihi debeatur. [k]

Quod relinquitur a diuersis perinde est ac si relinqueretur in diuersorum testamentis. Bar.

Si quis duos hæredes scripserit, & damnauerit unumquenq; solidam rē legatario præstare: idem est, atque si duobus testamentis legatum esset. Nam & si mihi & filio, uel seruo meo esset eodē testamento legatum: sine dubio ualeret legatum utrisque, ut & Marcellus apud Iulianū adijcit. [l]

Si hæres rem legatam iustè interimit, non tenetur. secus si iniustè, uel non diligenter se habuit. Bar.

Si hæres hominem legatum occidit ob facinus, hoc est merētem. [m]

agendi nō minuēdi sunt dicta: ut ͡j. de ui. trit. & oleo leg. l. cum uinū. in fin. & ͡j. de auro & arg. leg. l. si quis. Sed arg. contra. ͡j. de triti. leg. l. cum certus. Acc.

a Sub conditione. Si nauis ex Asia uenerit.

b Legatum sit. Et a substituto expressè repetitum: ut statim colligitur.

c Extiterit. Sub maxime quātum ad ea quæ hac l. dicuntur: sed quantum ad id quod ͡j. l. proxi. dicit, non subaudio: quia ex utriusque tabulis non possent deberi legata: quod ibi cōcedit Azo, ut ibi dicitur.

d Pure. Hic distingue quando quis instituit aliquem hæredem, & ab eo legat, deinde substituit: intelliguntur a substituto repetita legata tacitè, nisi aliqua coniectura appareat mens testatoris contraria: ut ͡j. eod. l. licet. & sub eadem die & conditione ut ͡j. tit. 1. l. cū pater. §. ab instituto. quod si expressè repetit legata: nec repetit conditionē uel diem: purè præstantur a substituto: ut hic, & ͡s. eo. l. si quis à filio. §. sed si ita. si uero repetit diem uel conditionem, expectabitur ea: nisi erat talis, quæ uitiat legatum: ut ͡s. eod. l. si qs à filio. i prin. & ͡j. de fideico. lib. l. si. §. j. & ͡s. e. l. si fundus. §. si. & facit ͡s. de hære. inst. l. sub conditione. Acc.

QVid ergo. CASVS. Legaui tibi 10. ab instituto supra. & a substituto legaui tibi 20. postea institutus adiuit hæreditatē, & decessit: quæritur utrū substitutus debeat 30? & certè non, imò 20. tantum. intelligitur enim testator uoluisse augmentare legatum ab instituto relictum potius quam alia 20. legare a substituto. Secundo dicit legauit mihi testator fundum unum ab impubere. s. Titianum, & repetiit a substituto mihi & Titio eundem fundum Titianum. certe hæc repetitio facit, ut pars tantum fundi Titiani mihi debeatur. Si quis. Institui mihi Titium & Sēpronium, & a quolibet eorum insolidum legaui Seio equum meum. certè perinde est, ac si Seio legatus esset dictus equus in testamento duorum, & quid iuris sit, habuisti ͡s. eo. l. planè. §. 1. secundo probat a simili. Si hæres. Legaui tibi Stichum seruum meum, hæres meus occidit eum ex iusta causa: quia inuenit eum cum uxore sua. certè nō tenetur amplius. Sed quid si dictus seruus cōmiserat noxā alicui. i. dānū dederat, puta in 10. & seruus prædictus ualebat 20. & cum expediret potius reficere damnū quā dare seruū, ipse dedit seruum pro noxa: certè tenetur legatario. Quid si legaui tibi equū, & hæres meus occidit eum? puto teneri hæredem ad æstimationē, nec distinguo ut dixi in seruo, quia animal qd sensu caret non pōt delictū committere. Item quid si legaui tibi domū, & domus cœpit minari ruinā uicinis: unde postulauerunt ab hærede cautionē de dāno infecto & cohærede nō prętāte eis cautionē ipsi sunt missi in possessionē dictæ domus ex primo & secūdo decreto: & ita dñi sunt facti: nunquid tenetur hæres meus tibi legatario? Certe sic. Item quid si legaui tibi fundum, & hæres meus intulit me mortuum ibi, & fecit fundum, religiosum: unde legatarius nō potest eum amodo habere: nunquid tenetur hæres prædictus tibi legatario? & distinguitur, aut habuit necesse testatorē ibi sepelire. quia non habebat aliū locū, & tūc nō tenet ad fundū, sed ad p̄tiū, nisi intulit testatorē suo arbitrio. i. nō præcipiente hoc testatore, aut non habuit necesse: & tūc tenetur. Dixi ergo i prin. huius §. q si hęres seruū legatū occidat cū cā, q non tenet, Sed qd si nō occidit eū, sed cōpulit eū ad maleficiū faciēdū: & ipse ꝓpter hoc mortuus est? certe bene tenetur ad pretiū legatario. si aūt seruus legatus sua ꝓpria uoluntate cōmisit maleficiū ꝓpter qd mortuus ē, postea nō tenet hæres ad æstimationē. Sed qd si seruus legat⁹ captus ē ab hostib. aut dolo hæredis, & tenetur, aut sine dolo, & non tenetur. & idē dicerem in culpa lata, & leui: ut ͡s. e. l. cum res. in fi. Vi.

e Maiorem. Forte ab instituto & reliquit a substituto 20. Acc.

f Quod excedit. Nunc respondet. Acc.

g Inde. i. ex primis tabulis. i. tanquā ab impubere relictū nō a substituto: & hoc qa impubes adiuit hīditatē, alioqui tanquam a substituto relicta debentur: ut ͡j. ad l. Fal. l. qui fundū. §. q filiū. H. & hoc cōsiderare necesse est propter fal. si quæratur de parte impuberis, uel substituti sit grauamē uel nō. sic no. ͡j. ad l. Fal. l. quod si in alterutro. Item not. quod partim ex unius tabul. partim ex alijs debetur: ut & supra, eo. l. proxi. no.

h Sed & si. i. quāuis. ergo supra dixit ubi est repetitū a substituto cum augmento, hic cum diminutione.

i Legatū. Vnius fundi, cum duos legasset: & hoc si habeas cum alium. si uero cum alio, tunc plana est.

k Vt pars mihi debeatur. Etiā uiuente impubere: ut supra, e. l. plane. §. si coniunctim. & facit ͡s. de usufr. accresc. l. si quis Titio. & supra, e. l. Titiæ. §. nihil. Acc.

l Legatū esset. Distinguitur ergo prius rē uel æstimationē petat: ut Insti. de le. §. si res. & supra, e. l. planè. §. sed si duobus. Sed cōtra tit. e. l. Meuius. §. eum. Sol. distingue ut no. R. ͡j. tit. 1. l. si pluribus. & Azo. ibi suppleuit. & facit ͡j. eo. l. seruo alieno. §. 2.

m Merentē. Vt qa cū filia, uel uxore inuenit. & facit ͡j. de

F. Fl. cū alio.

† Adde ad istam glo. merentē,

quod non sit pr pōr impune occidere adulterū inuētū cū filia, sed si illā ꝑptiā ēt ꝑgnanté. Bar. in l. Imperator. 2. ī. de sta. homi.

ᵃ λώβα, id est, reliquiæ sunt. Herodianus, vsurpat pro reliquiis, diuorum, hoc loco intellige mus carnē coriū, & cornua vt l. mortuo. ȷ. ti. j.

ȷ. de uerb. obli. l. qui seruum. & ī. de pig. actio. l. eleganter. §. fi. & C. de adult. l. Gracchus. Acc.

ᵃ Et puto teneri. Imo uidetur quod non, quia & talis fuerat dādus qualis erat, ut ī. e. l. si a substituto. §. fin. & ȷ. e. l. si legati. & ī. de rei uen. l. a quo. in fin. quę sunt contra. Sol. hic erat aliāa tantundem legatum arg. C. de fideicommiss. l. prædia. Vel hic sciebat noxium testator. argumen. ȷ. eo. l. si res obligata. Vel dic ꝙ hic magis expediebat retinere eum, ꝙ noxæ dedere. arg. ȷ. de bon. author. iud. pos. l. prætor. §. his verbis. & ī. de peti. hæred. l. vtiles. & de procur. l. vel in operis. & de rei vend. l. finaulem. §. in tepe tita.

ᵇ Non vt carnem. Imo ad carnem, & corium: vt ī. de condit. fur. l. si seruus. §. boue. & ī. de rei vēdic. l. solum. quæ est contra. Sol. rei vendicatione agitur ibi, non actiōe ex testamento: vt hic, & secundum hoc occidit post aditam hæreditatem. Vel dic, quod hic occidit ante aditam hæreditatem: ibi post: vt ī. de dolo. l. eleganter. §. itē si seruum. Vel dic, quod hic erat alienum animal legatū: vt ȷ. tit. 1. l. mortuo.

ᶜ Passus est. Hæres. & dic ea secundo decreto: vt iam sit locus cautioni: vt inf. de dam. infect. l. si finita. §. postea autē. aliās si ex primo tātum, non possidet: vt ȷ. de acquir. poss. l. 3. §. fi.

ᵈ Repromittere. Si hoc erat melius: non aliās: vt supra, de proc. l. sed & hę. §. fina.

ᵉ Non tenebitur. Vt supra, de reli. l. scriptur. §. fi.

sine dubio dicendū erit, eum ex testamēto non teneri. Sed si noxæ dederit, an teneatur, quia ꝑt redimere? Et puto teneri. ᵃ Sed si animal legatū occiderit, puto teneri, non ut carnem ᵇ ꝑstet, vel cæteras ˢ λώβαra: sed vt præstet pretium, q̄ti esset, si viueret. Item si ædes legatas ob dānū infectum possideri passus est: ᶜ puto eum teneri. debuit. n. repromittere. ᵈ Sed si mortuū intulit, fecitq; religiosum locū legatum: si quidē patremfamilias intulit, cum aliō inferre nō posset, vel tam opportunè non haberet: ex testamento non tenebitur. ᵃ An verò teneatur, vt pretium loci præstet? Et si quidem ipse paterfamilias illō inferri voluit: ex testamento ᶠ non tenebitur. Quod si hæres intulit suo arbitrio: debebit præstare ᵍ si sit in hæreditate, vnde pretium præstetur. testator. n. qui legauit: vel aliō voluit inferri, vel pretium loci legatario offerri. Item si seruum non ipse occidit, sed compulit ad maleficium, vt ab alio occideret, vel supplicio afficeretur: æquissimum erit pretium eum ꝑstare: ꝙ si sua mala mente ad hoc processit: ᵃ cessabit æstimatio. Seruus legatus si ab hostibus captus sit, sine dolo ᵇ hæredis non præstabitur, si dolo, præstabitur.

Legata facta per verba diffamatoria non valent. Bar.

Pomponius libro viij. ad Sabinum. LVII.

Turpia legata, quæ denotandi magis legatarii gratia scribuntur, odio scribentis pro non scriptis ᵏ habentur.

Defectus conditionis inualidæ non perimit legatum. Bar.

Si Titiæ legatum relictum esset, si arbitratu Seij nupsisset, & uiuo testatore Seius decessisset, & ea nupsisset: legatum ei debebitur. ˡ

Si cōditio potestatiua deficiat per casum, legatum non perimitur. Bar.

Sed & si serui mors impedisset manumissionem cum tibi legatum esset, si eum manumisisses: nihilominus debetur tibi legatum: ᵐ quia per te nō stetit, ⁿ quò minus per ueniat ad libertatem.

Nominati per nomina propria, tenentur in viriles: per appellatiua, in hæreditariis portiones. Bart.

Si pars ᵒ hæredum nominata sit in legando, viriles partes hæredes

nupserit: Seius autem decessit me uiuo: & ipsa nupsit postea. certè debet habere legatū. Itē pone q legaui ubi to. si Stichū seruū tuū manumiseris. Stichus uor tuus est morte naturali: & ita legatarius c non potuit manumittere. certè habebit legatum nihilominus. Si pars. Aut nomina hæredem in legando propriis nominis: aut dico omnes hæredes mei dent tale legatum. primo casu tenentur viriliter, secūdo pro hæreditariis partibus. Viu.

ᵏ Pro non scriptis. Imò videtur qd valeant: vt ī. de hære. instit. l. his uerbis. §. 1. cōtra. Sol. refert, an exprimat causam turpitudinis vt illi adultero: uel illi ex monacho nato: & tunc nō ualet: ut hic. Aut in genere: ut illi impio, uel maledicto: & tūc tenet legatū: ut ibi. sic est in commendatione rei uenditę: ut ī. de dolo. l. qd uenditor. Item contra ā. de liber. & post. l. & si pepercerit. §. 1. Sed ibi in priuando ab hęreditate: hic in dando legato. & facit ī. de hęre. insti. l. quoties. §. sed si nomē. Itē facit C. quē ad. test. ape. l. 3. Ac.

ˡ Debebitur. Vt & ȷ. de cond. & demō. l. filię. & est ratio, quia & si esset fuspē ſa quia uiueret Seius, ꝓ nihilo foret, vt ȷ. de condi. & demonstr. l. cum tale. §. si arbitratu.

ᵐ Legatum. Scilicet aliquid.

ⁿ Per te non stetit. Sed per casum decessit. ergo viuo testatore, vel postea ante moram: vt ī. de condit. instit. l. quę sub conditione. §. quoties. secus si post moram: vt infr. de condit. & demonst. l. penu. §. 1. si autem non casu, sed ab alio occideretur viuo testatore: tunc agitur. l. Aquil. contra occisorem, in qua uenit pretium legati: vt ī. ad legem Aquil. l. inde Neratius. §. idem ait. in fi. §. quę est contra. Item not. haberi pro facto quod casu impeditur: vt C. de condi. insert. l. fi. & ȷ. tit. 2. l. pater. §. Tusculanus. est & alia ratio: quia pro hoc legato magis potest granari, quā pro alio: vt ī. de min. l. si minor xxv. ann. seruum. & facit ȷ. de condi. & demon. l. cum ita. Acc.

Casu Ipeditū, ꝓ facto habeł.

ᵒ Si pars. Vt quia quatuor instituit, & ex disparibus partibus, & duos rogauit vt darent alijs uel extraneis

ᵃ Ex testamento non tenebitur. Etiam ad pretium.

ᵍ Debebit præstare. Vt ȷ. tit. 1. l. Mœuius. §. in fundo. & supra, de relig. l. si. t. resp.

ᵃ Ad hoc processit. scilicet seruus. Acc.

ᵇ Dolo. Et culpa: vt supr eod. l. cum res. §. pe. & l. hoc amplius. §. 1.

Turpia. CASVS. Legaui Titio x. vt expendat ea cum Sempronia, cū qua adulterium cōmisit. certè non ualet legatū quia magis relictum est causa infamandi legatarium, quā ut inde haberet aliquam utilitatem. Si Titiæ. Legaui Titiæ x. si ad arbitrium Seij

debent. si uerò omnes: [a] hæreditarias.

Idem libro ix. ad Sabinum LVIII.

NEmo [†] potest in testamento suo cauere, ne leges [b] in suo testamento locum habeant: quia nec [c] tēpore, aut loco, aut conditione finiri obligatio hæredis legatorum nomine potest.

Stipulatio erronea in effectu non obligat. Vel aliter. Stipulatio accessoria limitatur secundum naturam sui principalis, secundum aliam lecturam. Bar.

Idem libro xiiij. ad Sabinum. LIX.

decem: si nominibus expressis, habet locum quod hic dicitur: si appellatiuis, quod in fi. dicitur.

[a] Omnes. Sed quando para, illi tenentur, non alij. & facit ĩ. eod. l. si hæredes nominatim. & de stipu. ser. l. si communis seruus. & ĩ. de statulib. l. ita. & ad Trebel. l. quoties. & l. nonnunquam. & ĩ. titu. a. l. si plures. & de reb. dub. l. utrū. §. fi.

NEmo. CASVS. Legaui Titio vsumfructum fundi mei: & præcepi hæredi meo qd nō exigeret ab eo satisdationem de vtendo, fruendo arbitrio boni uiri: quod uolunt leges ut C. ut i poss. leg. l scire. Certè istud præceptum nō valet. nemo enim potest in testamento &c. sicut aūt hoc quod dixi, non pōt præcipere: ita nō p̄t præcipere, vt obligatio hæredis qua tenetur ad præstanda legata, finiatur citeriori tempore quam leges statuerunt, & pone exemplum in actione ex testamento, quæ competit legatario ad legatum petendum, quæ est personalis: & sic durat xxx. annis: ut C. de consti. pec. l. 2. & idem dicam in rei uendicatione, & in hypothecaria, quæ ambæ similiter cōpetunt pro legato: ut Instit. de leg. §. nostra. Item non potest testator præcipere, vt finiatur obligatio qua tenetur hæres legatario quantum ad certum locum, puta quantum ad illum locum, in quo habet hęres domicilium. si enim dicat nolo conueniri posse hæredem meum in eo loco, ubi habet domicilium, non ualet præceptum. in eo enim potest, & debet de iure legatarius hæredem conuenire: ut dixi s. eo. l. cum res. Item si legaui tibi pure x. & dixi, uolo quod hæres meus nō teneatur tibi, si nauis uenerit ex Asia vsq; ad mensē: certè non possum facere, quod finiatur tali modo obligatio, qua tenetur hæres meus tibi. nam nihilominus tenebitur hæres adueniēte dicta conditione, quāuis habeat exceptionem per quandam aliā l. non per istam: ut ĩ. de actio. & obligat. l. obligationum fere. §. placet. & hic est intellectus huius l. Viui.

[†] Pulchrè in hāc sententiam Plat. dialog. 2. de leg. ubi testatorum aduersus legū latores querimonias refert. cō. cor. c. si diligenti cū glo. 1. post princ. extra, de fo. compet.

[b] Ne leges. Siue hoc dicat in genere: nam nō ualet in substantialibus testamenti, siue specificet, dicens nolo nocere, quod septē testes non adsint, uel non rogati, vel non puberes, vel non masculi, vel non liberi: vel aliud substantiale. Sed arg. cōtra ĩ. tit. 1. l. codicillis. §. fi. Sed ibi erat volūtas solennis iure codicillorū. Acc.

[c] Quia nec. Accipe finiri: quod est infra, & subaudi: licet testator velit, nam quia sequentibus tribus casibus voluntas nō operatur quicquam. ergo nec in alijs similibus. Et dic tēpore sic: quia testator dixit, uolo quod si legatarius non petat vsq; ad decē annos, uel quinque, non possit postea agere: non enim per hoc finitur actio ex testamento, quæ durat xxx. ann. ut cæteræ personales: ut C. de constit. pecu. l. 2. §. sed neque. sed tamen exceptione pōt repelli. arg. s. de serui. l. 4. & ĩ. de actio. & obligatio. l. obligationum fere. §. placet. Item non finitur obligatio loco, forte quia dixit testator, nolo conueniri hæredem, ubi habet domicilium, & ipse alibi non inuenitur. argumentū supra de eo qd cer. loc. l. j. Vel dic, quod hæres mutauit domiciliū re & facto: vt ĩ. ad munici. l. domicilium. uel per dignitatem: ut ĩ. eod. tit. l. municipes. uel cū esset laicus, factus est clericus: [1] & sic de loco, & foro epi: vel paganus, & factus est miles, & sic locum fori mutauit: quia sub magistro militum amodo erit hæres: certè non p hoc liberatur: licet testator dixit quod dic de rigore, sed

SI legati serui [d] nomine stipuletur [e] legatarius, fugitiuum eum non esse, pręstari: nihil ueniet in eam stipulationē: quia qualis est, talis [f] ex testamēto præstari debet: nec ullum in legato damnū facere intelligitur.

Rem legatam cogitur hæres luere in tribus casibus, & illis modis qui hac lege exprimuntur. Bar.

Vlpianus libr. xxxiij. ad Sabinum. LX.

SI res obligata, per fideicommissum fuerit relicta: si quidem scit

de æquitate potest dici contra, ut l alio articulo dixi. Item quod dicit conditione, scilicet tacita, q̄ in primo, vel secundo anno deficit: nō ideo tamen obligari desinit hæres: vt ĩ. de condit. & demon. l. j. §. fin. & ĩ. de verb. obli. l. inter stipulātem. §. sacrā. Posset dici idem in expressa si deficiat: tunc enim non potest dici finiri obligatio hæredis: quia nunquam fuit obligatio contracta: ut ĩ. de verb. obligat. l. cedere. & de conditio. & demonstra. l. Titio. vlusfr. Vel pone in expressa seruitute prædiali: ut s. de serui. l. 4. Item ad id quod dicit tempore, est contra. C. eod. l. fin. vbi ad tempus legatur. Solu. ibi. [a] Item ad idem contra. ĩ. de verb. oblig. l. si Stichum. §. stipulatio huiusmodi. Sed ibi non tantum tempus, sed mors legatarij interuenit, cui erat annuū legatum dum viueret. Item facit ad hoc C. ut in possess. lega. l. scire debet. & supra de administrat. tutor. l. quidam. & ĩ. de regu. iur. l. nec ex prætorio. & ĩ. de oper. liber. l. cerdonem. & l. cum donatione. & ĩ. ad legem Falcid. l. quod de bonis. §. 1. Item argu. contra C. vt in possess. lega. l. a. Sed ibi suo fauori tantum derogat. Accur.

[1] Adde ad hoc bo. gl. in c. proposuisti. & ibi Fel. col. 3. uer. circa hoc. extra, de for. competen.

[a] Dic q hoc nihil est dicere: ideo dic aliter, & bene, vt p Bar. hic.

SI legati. CASVS. Legaui tibi Stichum seruum meum: & ita tenebitur hæres meus talem pręstare, qualis est, & non tenetur aliquid promittere legatario qd non sit fugitiuus Stichus: per errorem promisit tñ: certè non tenet ex illa promissione: & hoc dicit. Viui.

[d] Si legati serui. In specie: ut in fi. legis colligit. Acc.

[e] Stipuletur. Ab hærede errante: secus forte si scit se non teneri: ut s. si quis cau. l. sed. & si quis. §. fi. Accur.

[f] Talis. Vt s. eod. l. si à substituto. §. hæres. ergo nec plus venit in stipulatione. arg. ā. de vsur. l. si stipulatus. §. verum si emptor. & ĩ. ut legat. nom. caue. l. j. §. si qs sub conditione. sed uidetur valere hæc promissio: ut supra, de euict. l. si ita. & C. de ædi. act. l si apud. quæ sunt contra. Sol. ille in contractu uenditionis, quibus conuenit dicta promissio. Accur.

SI res. CASVS. Rem meam, quæ erat obligata Titio & Sempronio, legaui Seio: quæritur quis debeat luere, vtrū hæres, an legatarius? Distinguitur, aut sciui ego testator eā esse obligatā, aut ignoraui: si sciui hrs luere debet: si aūt ignoraui, legatarius luere debet: nisi in duobus casibus. Primus est, quādo legaui ita cōiunctæ personæ & charissimæ, quod ei legassem eandem rem per hæredem luendam, si sciuissem obligatā esse, vel etiā aliam rē ei legassem. Secundus est, quando erat pro tanto obligata dicta res, quod si legatarius lueret, non remaneret ei aliquod commodū pro legato: puta qa non ualebat nisi decē, & pro decē erat obligata. Sed pone qd dictam rem possidebat legatarius: & ego testator bene uolui in corde meo quod hrs lueret, non tamen hoc expressi: & ita non apparet, utrū sciuerim

aerim obligatam rem, uel non: quo casu præsumor ignorare, ut ā. de proba. l. uerius. agunt tunc creditores contra legatarium possidentem rem legatam hypothecaria actione, & certè habet legatarius contra eos exceptionem doli tandiu, quandiu ei legatario cedant actioes quas habēt pro debito, pro quo fuit eis obligata dicta res. cedant dico cōtra hæredes meos testatoris. facta autē ab eis cessiōe dabit eis legatarius rem eis obligatam, & agere poterit contra hæredē cessis actionibus. Sed quid si tēpore quo ferebatur sententia cōtra eum super hypothecaria, non petijt actiōes sibi cedi? Certè etiam post sententiā, poterit petere, dum tamē petat antequā restituat creditoribus rem, uel antequam soluat eis debitum. Viuianus.

eam testator obligatam: ab hærede [a] luenda est nisi si alio animo fuerit. Si nesciat, [b] a fideicommissario: nisi si vel hanc, vel aliam rem relicturus fuisset, si scisset obligatā: [c] vel potest [d] aliquid esse superfluum exoluto ære alieno. quod si testator eo animo fuit, vt quāquam liberandorum prædiorum onus ad hæredes suos [*] pertinere voluerit, nō tū vtiq; aperte de his liberandis senserit: poterit fideicommissarius per doli exceptionem [e] a creditoribus, qui hypothecaria secum agerent, consequi, vt actiones sibi exhiberentur. [f] quod quanquam suo tempore [g] non fecerit: tamen per iurisdictionem præsidis prouinciæ id ei præstabitur.

Expensæ factæ in reparanda re sub conditione legata, a legatario repetuntur rei valore inspecto. Bartolus.

[*] In P.F. pertinere voluerit. sed hic rectius, ut apparet, ex eo qd' statim subijcitur, nō tamen utique apertè, &c.

[a] Ab hærede. Vt j. de dot. præleg. l. licet. ubi ponitur no ster casus.

[b] Si nesciat. Quod præsumitur: ut ā. de proba. l. uerius. Sed quomodo suum factum ignorat? Respon. ceceſſerat ſec uo, uel procurator qui aliquam rem obligate: nec diaerat quam. si autem probet obligasse, satis uidetur sufficere: ut ā. ad Velleia. l. quanquam, nec obstat s. de condit. indeb. l. sed & si me putem. ubi etiam in facto suo tolerauit ignorantia: quia illud in damno uitando, quod sustineret sine sua, uel antecessoris uoluntate. Accursius.

[c] Si scisset obligatam. Quia erat coniuncta persona: ut C. de fideicommiss. l. prędia. Accur.

[d] Vel potest. Repete si non, quod trahitur ex uerbo nisi, & sic diuisim ponitur in repetitiōe, secundum Io. & facit j. eo. l. ciuitatib. §. fi. & j. ti. 1. Mæuius. circa prin. ibi, debitor autem &c. & sic no. trib. casib. hęredem luere. Acc.

[e] Doli exceptionem. Et tunc habet necesse probare illum animum.

[f] Exhiberentur. Id est cedantur.

[g] Suo tempore. Id est, ante sentētiā in hypotecharia latam. ad quod est j. de fideiuss. l. si fideiussorem. §. idē respon. Vel dic, antequā soluat, licet post restitutā hypothecam per sentētiam. nam adhuc uiuit personalis contra debitorē. alias autem si post solutionem, secus: ut j. de sol. l. Stichum. §. si mandato. & l. Modestinus. Vel dic etiā post solutionem, quam fecit luendo hypothecam. magis enim suę rei liberandę causa soluisse uidetur, quam causa hęredis, ut ā. mand. l. Papinianus. & ideo nō tollitur actio: ut d. ll. & j. de fideiuss. l. cū is. Sed quo iure? Resp. officio iudicis hoc consequitur legatarius, ut ei fiat cessio (ut subijcit) per iurisdictionem &c.

Domus. CASVS. Domus meas tibi legaui post mortē hęredis mei: & postea fuerunt cōbustę: & hæres refecit, & multis uicibus suis expensis. postea mortuus est hæres, & sic cessit dies legati. Certè debentur legatario illæ domus ab hærede hæredis: deducet tamen illud, quod hæres expendit, & hoc si non fuerint combustę domus culpa hæredis. alias si fuisset in culpa, hęres eius nō detrahet expensas. Sed qd si hęres hęredis tradidit legatario domos non facta retentione dictarum expensaru? Certè potest condicere a legatario. Sed qd si dictus legatarius refecit dictas domos ita combustas ut dixi. & mortuo hærede, & sic cōditione legati existēte, hęredis hæres uult deducere has impensas cum soluit legatum domuū, quasi legatarius uideatur donare ei ea occasiōe quia fecerat pendēte cōditione? Certè non potest. & hoc dicit cū tribus legibus sequentib. Viu.

[h] Hæreditarias. Scilicet legatas. Accu.

[i] Exustas. Scilicet casu: ut j. colligitur.

[k] Examinatis. Alias æstimatis, & alias examinatis. sed cū sciens in rem alienā impendit, nō uidetur posse deducere: ut C. de rei uēdi. l. si qs sciens. quę est cōtra. Sol. ibi in propria sua re impēdit, & nomine suo, licet alienam sciret. hic eo animo impendit, ut eum haberet obligatum, ad quem sciebat rem peruenturam. Item hic personaliter erat obligatus: ibi non. licet rei uendic. ibi tenetur: ut Insti. de act. §. 1. Item contra j. eod. l. si ita legatum. §. fin. Sol. ibi in uita testatoris

Papinianus lib. ix. responsorum. LXI.

Domos [*] hæreditarias [h] exustas, [i] & hęredis numis extructas, ex cā fideicommissi post mortem hęredis restituendas, bōi viri arbitratu sūptuum rōnibus deductis, & ædificiorum ætatibus examinatis [k] respondi.

[*] Malè Halo. hęc duo capita coniunxit. Anto. Aug. li. 3. Emen.

Vlpianus libro xxxiij. ad edictum. LXII.

SI modò nulla culpa [l] eius incendium contigisset.

Iulianus lib. xxxix. Digestorum. LXIII.

QVòd si nulla retentiōe facta domū tradidisset: īcerti [m] condictio ei cōpetet, quasi plus debito soluerit.

Papinianus lib. ix. responsorum. LXIIII.

SVmptus [n] autem in reficienda domo, necessarios [o] a legatario

[l] SI modo. Culpa. Lata uel leui. de leuissima nō tenetur: ut not. ā. eo. l. cū res. §. pen. item caute dicit eius: Scilicet hęredis. nam sine alicuius culpa nō fit facile incendium: ut s. de peri. & comm. rei uend. l. si uendita. & facit ā. de nego. gest. l. siue hęreditaria. & s. manda. l. inter. §. sed cum seruus. Accur.

Incēdium facile non fit sine alicuius culpa.

[m] QVod si nulla. Incerti. Huius actionis naturam habes supra de condic. inde. l. sed & si me putem. §. cum inter. Sed contra ā. de condict. inde. l. si in area. ubi non condicitur possessio domino restituta, propter impēsas. Sol. hic erāt legata sub cōditione: & ea pendente extruxit eam hæres: ibi putè debebat restitui secundū R. Vel dic ut not. ā. de cōdic. inde. l. qui exceptionem. §. si pars. Accursius.

[n] SVmptus. Legatarius, cui legatum erat sub conditione, ea pēdente refecit, conditione existēte. hæres uult deducere has impēsas, quasi legatarius uoluisset donare ea occasiōe, qa fecerat pēdēte cōditiōe. Ac.

[o] Necessarios. Puta ea custodia & diligentia rei legatę debita R. secundū eū reficit particulatim: puta circa sarta tecta, uel etiā in totū: si id culpæ ratio nō induxit: ut ā. e. l. cū res. R. & sodm hoc facit j. de usuf. le. l. 7. §.

quoniam.& l.seq. Vel dic necessarios quo ad rem, non quo ad personam legatarij: & omnia sunt plana. Ac.

Si ancilla. CASVS. Legata est mihi ancilla cum liberis suis. Certè si habet liberos, nihilominus ipsa debetur. & si ipsa mortua sit relictis liberis, liberi debentur. Seruius tamen dixit contrariũ, & male: & hoc dicit cum l. sequen. Viuia.

factos, petẽti ei legatum cuius postea conditio extitit, non esse reputandos existimaui.

Dictio cum, & dictio &, posita inter personas seruorũ legatorũ, æquiualent. h. d. cum l. seq. Bar.

Paulus libro xlj. ad edictum. LXV.

Si ancilla cum liberis legata sit: & ancilla sola, si non sint liberi, & liberi soli, si non sit ancilla, debentur.[a]

Celsus libro xvij. Digestorum. LXVI.

Si ancillas omnes, & qđ ex his natũ erit, testator legauerit: una mortua, Seruius[b] partũ eius negat deberi: quia accessionis loco legatus sit. quod falsum[b] puto: & nec verbis nec volũtati defuncti accõmodata hęc sñia est.

Legatum quod confertur in alterius voluntatem, non valet. Bartol.

Caius libro xv. ad edict. prouinc. LXVII.

Captatoriæ[c] † scripturæ simili mõ neque in hæreditatibus, neque in legatis valent.

Dictio præter, habet excludere id, ad quod refertur. Bar.

Idem lib. j. de leg. ad edi. præt. vrb. LXVIII.

Si ita legatum sit, Seio seruos decem do, præter eos decẽ, quos Titio legaui:[d] † si quidem decem tantum inueniãtur in hæreditate: inutile est legatum, si verò ampliores: post eos, quos Titius elegit,[e] in cæteris valet legatum: sed non in ampliores quàm decem, qui legati sunt, quòd si minus sunt:[a] in tantos, quanti inueniantur.[f]

Expressio eorum, quæ tacitè insunt, per alium modum quàm insint, aliquid operatur. Bar.

Illi, si volet, Stichum do: conditionale est legatum: & non aliter ad hæredem transit, quàm si legatarius voluerit. quamuis aliàs quòd sine adiectione, Si volet, legatum sit, ad hęredẽ legatarii[g] transmittitur: aliud enim iuris est, si quid tacitè cõtinetur, aliud si verbis exprimatur.[h]

Si domus legata particulatim reficiatur, legatum non extinguitur: secus si in totum destruatur, & a testatore reficiatur. Bar.

Si domus fuerit legata, licet particulatim ita refecta sit, vt nihil ex pristina materia supersit: tamẽ dicemus, vtile manere legatũ. at si ea domo destructa, aliam eodem loco testator ædificauerit: dicemus, interire[i] legatum: nisi aliud testatorem sensisse fuerit approbatum.

Valet legatum de re emenda vel vendenda iusto pretio. Bar.

---

[a] Debentur. Ponitur ergo cum,[1] pro &, ut s. de usufruc. accrescen. l. si mulieri. & i. eo. l. si cui. & j. de pec. legat. l. 3. & 4. & j. de man. testa. l. si ita fuerit. §. fin. Accur.

[b] Si ancillas. Falsum. ut j. de pecul. leg. l. 3. Acc.

Captatoriæ. CASVS. Si instituo te hæredem, si Titius uoluerit, nihil ualet institutio. idem si lego sub eadem conditio. Et dicuntur captatoriæ, id est, adulatoriæ: volebam enim captare beneuolentiã Titij prædicti. hoc dicit Viuianus.

[c] Captatoriæ. Id est adulatoriæ. R. & sũt exempla. s. de hære. instit. l. illa. & l. captatorias. & C. de testam. mili. l. captatorias. sed in libertate tenet: ut j. de fidei. libe. l. fideicommissa. Item contra j. ti. 3. l. 1. Solut. ibi.

ADDITIO: Dic q ibi fuit collatũ in arbitrium alterius, qđ intelligitur boni uiri: hic in liberam uoluntatem alterius, secundũ Bartol. hic.

Si ita legatum. CASVS. Legaui Titio decẽ de seruis meis: postea ita dixi: Lego Seio 10. seruos præter eos 10. quos Titio legaui: certè si tãtũ x. serui in hæreditate inueniantur, Seij legatũ inutile est: quia illos x. debet habere Titius primus legatarius: si autem plures quam x. serui in hæreditate inueniantur, Titius primus legatarius primo accipiet suos x. postea Seius accipiet reliquos si sunt x. vel infra: si autem sunt vltra x. non accipiet vltra decem: quia non fuerunt ei legati plures. Illi si volet. Ita dixi in testamento. Titio Stichum do, si ipse Titius volet. antequam dicat se velle Stichum, legatarius decessit. Certè non transmittit ad hæredẽ suum legatum: quia conditionale est, secus autẽ si non dixisset, si volet: ga bene transmitteret: expressa enim nocent. Si domus. Legaui tibi domum Titianam: illa domus destructa est, & postea refecta, nunquid debetur legatario? Et distinguitur. Aut particulariter est refecta, & tũc debetur: aut simul tota cecidit, & ibi alia domus posita est: & non debetur. Vi.

[d] Titio legaui. Cui verè legauerat: aliàs per hæc verba non vr legare: vt j. ti. 2. l. Titia. in princ. Accurtius.

[e] Elegit. Elegit legatarius. sic s. eo. l. qui duos. secus in cõtractibus: vt i. de contrah. empt. l. comprehensum.

[f] Quanti inueniantur. Ad hoc supra de act. empt. l. qui fundum. §. qui agrum. & l. si debitor. §. 1.

[g] Ad hæredem legatarij. sed videtur ñ valere: vt C. de cõtrahen. emp. l. in vẽdentis. contra. Sol. hic etiam si non dicatur, tamen erit in eius arbitrio, ibi secus: vt C. de actio. & obli. l. sicut. Item videtur non conditionale: vt supra eo. l. 3. quæ est contra. Solu. ibi hæredi, hic legatario fuit apposita.

ADDITIO. Dic quod istud nihil est dicere secundũ Barto. ideo dic aliter secundum eundem. quod hic exprimit per alium modum quam tacitè inest, nam legatum acquiritur mihi etiã ignorãti: vt l. cum pater. §. surdo. infra tit. 2. sed hic exprimit cõditio si velit expresse. & sic aliter quam insit: ita not. in l. si quis ita. supra de cõdi. instit. & l. aliquãdo. de conditionibus & demonstrationibus.

[h] Exprimatur. Vt & infra de condi. & demonstrat. l. si ita expressum. & l. non nunquam. & l. si in diem. & de regul. iur. l. actus. & infra titu. 2. l. 1. & 3. & infrà de verbor. oblig. l. cum qui. §. fina. Sed argu. contra infrà de condit. & demonstr. l. aliquando.

[i] Interire. Sic j. de fund. instruc. l. tabernam. & j. de verb. obli. l. inter stipulantem. §. sacram. & j. de solu. l. qui res. §. aream. & j. tit. 2. l. si chorus. §. aream. & sup. quib. mod. vsusfruct. amitt. l. quid tamen. § 1. & s. eodem l. cætera. §. fin. Sed arg. contra s. eod. l. seruum filij. §. si area. Sed ibi est econtra casus. Item est contra. s. de

---

[1] Cũ pro et, & quot modis cũ ponat, Mã do. in glo. Facul. §. habita, in ver. cum.

† Captatoria institutio, quæ dicat, pulchrè Ant. Aug. emẽ. li. 4. c. 15.

† Limita non valere quantũ ad instituẽdũ hęredẽ & legata: licet quo ad distribuẽdã hẽditatẽ sic. Bal. in l. captatorias. in 1. col. 4. op. C. de test. mil. Bar. i l. pñti. versi. dignus. Iducit ad quõnem.

[a] In tãtos, pro in tot, dictum est Græcorum imitatiõe, qui τοσοῦτος pro tot & tantus, vsurpant.

supra de pig.leg.l. si fundus.§. si res. Sed ibi de dāno ui tando agitur, hic del uero captando. Item arg. contra supra eod.l.si grege.in fi.Sed ibi combusta, & non refecta, hic destructa,& refecta:& sic nihil fit ibi a testatore,per quod uideatur mutari uoluntas.Acc.

communis. si autem appellatiuis: tunc pro hæreditariis:ut supra,eo.l.plane.§.si duobus.&].eod.l. si.hæredes. quæ sunt contra. Alij dicunt quod hic plures erāt instituti ex eisdem partibus ,& legatum eis simpliciter relictum , ideoque in uirilem admittuntur. quod non placet.

Idem lib. xviij. ad edictū prouinc. LXIX.

ET si æquo ꝑtio emere vel vendere iusserit hrdē suū testator: adhuc utile legatū ē. Quid .n.si legatari*, a quo emere fundū hæres iussus ē, cum ex necessitate eum fundū venderet, a nullū inueniret emptorē? vel ex diuerso,quid legatarij magis interesset, eū fundum emere: b nec aliter hæres vēditurus eēt, quā si testator iussisset?

Traditio rei legatæ differtur ex causa legitima. Bart.

Idē lib.j.de leg. ad edict. præto.vrb LXX.

SEruus † vni ex hæredibus legatus, c si qd in hæreditate malitiosè fecisse dicatur, forte rōnes d iterleuisse: nō aliter adiudicandus e est, quā vt † ex eo volētib. coħæredibus quæstio habeatur. Idem est, & si extraneo fuerit legatus.

Nominati per nomina propria, vocantur in viriles. Bar.

Si ex pluribus f hæredibus & ex disparib* partibus institutis, duobus eadem res legata sit: hæredes non pro hrditaria portiōe, sed pro virili id legatum habere debēt. g

Quo ad acquisitionem inspicitur dies legati cedentis: & si occurrit in puncto: fauemus ei, cui legatum est, Barto.

Idem lib. xviij. ad edict. prouin. LxxI.

SI post mortem patris filio legetur: dubium non est, quin mortuo patre, ad filium pertineat legatum. Nec interest, an patri hæres extiterit, necne. Sed si seruo post mortem domini relictum est legatum: si quidem in ea causa dura

---

ET si æquo. CASVS. Ita dixit testator, damno hæredē meum,ut uendat Titio domum meam Seianam pro xxx.quæ tantum ualebat, & non plus. Certè valet legatū: quia potest Iteresse legatarij: ut dicit litera ,& idē si iubeo hæredē meum emere rē Titij etiā ęquo pretio: quia ualet legatum: quia potest interesse. Vi.

a Venderet. Id est, uendere uellet. & dic , necessitate rei familiaris, quæ necessitas non facit rescindi uenditionem ut C.de rescin. uen. l.non idcirco.

b Emere. Quia confines fundos habet: ut].ti. e.l.si cui fundus. uel quia maiorum eius fuit: ut ī. de minor.l.si in emptione.& facit ī.ti. e.l. qui concubinā. §.si fundus. Acc.

SEruus. CASVS. Institui mihi tres hrdes:& uni eorum prælegaui Stichum seruum, sunt modo hæredes corā iudice ad diuidendam hæreditatem: & ille cui prælegatus est seruus, petit eum sibi adiudicari : cohæredes uolunt eum priūs facere torqueri propter malitiam quā in hæreditate commisit. certè audiuntur cohæredes,& idem est si legatus esset extraneo. Si ex pluribus. Institui mihi quatuor hæredes , & dixi , Titius meus hæres & Seius hæres meus dent Sempronio xx. sicque tenentur dare pro uirilibus partibus : ut ī.eod. l. turpia. in fin. postea dixi : uolo quod Sempronius prædictus det fundum eisdem hæredibus meis . certe sicut dicti hæredes dederunt illa xx.Sempronio pro uirili: ita debent habere fundum pro uirili.& sic non obst.ī.eo.l.planè. §. si duobus. Viuia.

c Legatus. Id est, prælegatus. Acc.

d Rationes. Vel per se confectas. ut].eod.l.seruo. §. seruus.uel alias:ut ī.fa.erc.l.his consequenter.in prin.

e Adiudicandus. Vt in iudicio familiæ erciscun.ut C. familiæ erciscun. l.si qua.

f Si ex pluribus. Tres sunt hæredes, unus in sex, alter in quatuor uncijs , tertius in duobus uncijs institutus, & in sex institutus rem suam date duobus iussus est, uel a legatario cui cētum legauerat , præcepit date fundum duobus. ab his enim potest legari : ut Inst.de leg. §.non solum.si autem res erat testatoris.& tunc idem in parte qua ualet legatum. nam pro parte duorum quibus legatur, non ualet:ut]. eo.tit.l. legatum.§.I.

g Habere debent. Cum proprijs expressis nominibus eis fuisset relicta : ut infra ad Trebell. l. nonnunquam.& ī.eod.l. turpia. §.fin.&]. de stip.ser.l.seruus

†De materia dilationis rei legatæ vide ad longū p Bar. in l.is cui. §.post q̄.].vt l pos. le. Bal.l l. I.ī. si cer. per. Cy.& B.i l. a.C. ad Treb.

† Aliàs deest,vt.

SI post mortem. CASVS. Filio tuo post mortē tuā aliquid legaui.certè ualet legatum. Sed pone , quod legaui seruo tuo post mortem tuam . certè & hic ualet legatum. Sed cui acquiritur? & distinguitur. Aut tu dominus cum decederes īstituisti alium seruum tuum hæredem,aut alium hæredem. si non instituisti alium tuum seruū : dictus seruus cui legaui : acquirit hæreditati tuæ , & per consequens hæredi tuo : & hoc si seruū tuum cui legaui, nō manumisisti in testamento tuo: Idem tamē est,& si eum liberum eē iussisti,scilicet ut acquirat legatum hæreditati tuæ,& per consequens hæredi,quia dies legati a me tibi relicti post mortem tuā domini cedit a morte tua domini, & ita antequam adeatur hæreditas tua per hæredem tuum, & ita antequam libertas competat ex testamento tuo huic seruo, cui legaui post mortem tuam . dies enim libertatis non cedit nisi adita hæreditate. Si aūt tu dominus serui cui legaui , instituisti tibi hæredem alium seruum tuum,& dicto seruo cui legaui , libertatem in testamento tuo dedisti:tūc legatum quod reliqui dicto seruo,post mortem tuam domini ei seruo libero facto acquiritur, non autem hæredi tuo necessario,id est,seruo quem instituisti:quia dies dicti legati& dies libertatis ei a te domino relictę in una hora cedit,id est,statim te domino serui mortuo. unde cum sit liber eo tempore quo cedit dies legati,non est mirum si ei acquiritur:quod autem dies libertatis cedat statim mortuo te domino, appareteo quod hæres tuus prædictus , scilicet, seruus tuus alius est tuus hæres statim mortuo te siue uelit siue nolit,ut Inst.de hære.quali & diffe.in princ.Si putè. Legaui Titio seruum purè. postea dixi , si nauis ex Asia uenerit vsque ad mensem , do eidem seruo libertatem : certè aut uenit nauis,& ualebit libertas:aut nō uenit, & ualebit legatū Titij . uidetur.n.legatus dictus seruus dicto Titio, si nō uenerit nauis,ex quo est eidē seruo data libertas, si venerit nauis , sicq; legatum cōditionale effectum est:& ideo si intra mensem Titius decedat nō transmittit ad hæredem suum legatum. Sed pone, q᷑ dicto Titio legaui dictum seruum purè vt supra,& ex die paschæ iussi eum esse liberū,uel etiā post mortem eius legatarij. certè videtur relictum legatum Titio,si pascha non uenerit, uel mortuus nō fuerit legatarius, vt dictum est ī. quando sub conditione fuit ei data li-

bit, [a] ad hæredem domini pertineat vsq; adeò, vt idem iuris sit, & si testamento domini liber esse iussus [b] fuerit. Antè eñ cedit dies legati, quàm aliquis hæres domino existat. [c] quò fit, vt hæreditati acquisitum legatum, postea hærede aliquo existente, ad eum pertineat: præterquã si suus hæres aliquis, aut necessarius domino ex eo testamẽto factus erit. tũc enim quia in vnum concurrit, vt & hæres existat, [d] & dies legati cedat probabilius dicitur ad ipsum potius, cui relictum est, pertinere legatum, quàm ad hæredem eius, a quo scilicet libertatem consequitur.

Datio libertatis directa sub conditione, facit legatum videri datum sub contraria conditione, sed si detur in diem omnino exiturum, legatum videtur simpliciter euocatum. Bar.

Si purè legatus seruus sub conditione liber esse iussus fuerit: sub cõtraria conditione valet legatum. & ideo existente cõditione legatum perimetur: deficiente, ad legatarium pertinebit. & ideo si pendente conditione libertatis legatarius decesserit, posteaque defecerit conditio [*] ad hr̃dem legatarij non pertinet [e] legatum. Quòd si idem purè legatus sit, & ex die liber esse iussus fuerit: omnimodo inutile legatum est: quia diem venturam certum est. [f] & ita Iulianus quoque sensit. vnde ait, Si seruus Titio legatus sit, & idem post mortem Titij liber esse iussus fuerit: inutile [g] legatum est: quia moriturum Titium certum est.

Seruo proprio legato potest quis legare, & dies cedit ab adita hæreditate. Bar.

Idem lib. ij. de leg. ad edi. præse. vrb. LXXII.

SEruo legato legari posse receptum est: quòd adita [h] hæreditate statim seruus acquiratur legatario: deinde sequatur legatum. [i]

Alienatio rei sub conditione legata vires legati non perimit. Bartol.

Si seruum sub conditione legatũ hr̃s alienauerit, [k] deinde conditio extiterit: pòt nihilominus a legatario [l] vindicari: nec extinguitur legatum.

Ille agit ex legato, cuius interest, licet ad eum verba non dirigantur. Bar.

Si testator quosdam ex hæredibus iusserit ęs alienum soluere: non creditores eius habebunt aduersus eos actionem, sed cohęredes, [m] quorum in

[*] P. Fl. cõditio libertatis.

bertas: quia autem certum est pascha uenire debere, & moriturum legatarium, non ualet legatum. Vi.

[a] Durabit. Seruus sub. & moriatur dominus. Acc.

[b] Iussus. Non tamen institutus: ut subijcit.

[c] Existat. Ergo antequam libertas huic seruo competat: quia cedit libertas a die aditę hæreditatis, sed dies legati a die mortis testatoris: ut C. de cadu. tol. l. 1. §. 1. & §. I nouissimo. & ita acquiritur huic seruo legatum, & per eum hæreditati non aditæ, & per hæreditatem futuro hæredi, & facit ĩ. si cer. per. l. eius qui in prouincia. uer. quod si sibi secundum. H.

[d] Existat. Domino aliquis. ergo libertas competit seruo relicta: quia cum cedit dies legati, liber est. Azo. necesse est ergo, ut adita sit hæreditas, ut ualeat legatum libertatis & pecuniarum. & sic est cõtra ĩ. ti. t. l. peculium. §. Titio. 2. respon. Solu. necesse est adiri hæreditatẽ eius, qui libertatem reliquit, ut hic: non eius, post cuius mortem alij reliquit: ut ibi. Azo. & facit ĩ. de opt. le. l. si optio. & ĩ. tit. 1. l. statuliberum. & l. quod seruus. Acc.

[e] Non pertinet. Videtur enim legatũ eius esse, si conditio aduenerit. lo. nt ĩ. de condit. & demon. l. aliquando. in fin. & ideo ea pendẽte nõ transmittitur: ut hic & C. de cad. tollen. §. sin autem.

[f] Certum est. Alio qui legatũ serui est in suspenso: ut & C. de necessa. ser. l. pe. §. fi. & supra, proxi.

[g] Inutile. Libertas tamen tenet: sed uidetur etiam primũ ualere: ut ĩ. tit. 1. l. peculium. §. ti. quæ est contra. solu. hic primo fuit legatus, & postea liber esse iussus, ibi vero econtra, quod non placet: arg. ĩ. ti. t. l. si idem. Dic ergo sm Hug. hic directam fuisse libertatem relictam vel fideicommissariam ab hærede præstandam: ibi de fideicommissaria: & ab hærede legatarij præstanda. Acc.

SEruo. C [illegible] Legaui tibi seruũ: & eidẽ seruo legaui to. ualet utrunq; legatũ. Secundo dicit: legaui tibi seruũ sub cõditione: & interim hæres meus eũ alienauit, uenit postea conditio. certè nõ extinguitur legatũ, & uendicat eum legatarius ab eo qui possidet.

Tertio dicit, instituti quatuor hæredes: & iussi duos eorum soluere debitum, quo Titio tenebar & Sempronio. certè creditores nõ agunt contra eos: imo alij hæredes, quorum interest, ut illi etiam soluãt, & ita alius habet actionẽ ex testamento, & nõ ille cui iussit testator dari, & hoc etiã euenit in alio casu, qui planè ponit in litera. Quarto dicit, legaui tibi fundum Titianum, reperitur postea quod debet seruitutem, certe talis debet legatario dari, qualis ẽ, id est seruiens. Secus autẽ si ita dixit, lego tibi fundum Titianum uti optimus maximusque est: quia liber præstari debet tunc. Quinto dicit, legaui tibi Stichum seruum. tu petis ab hærede, hæres dicit, non dabo tibi, nisi ipse seruus reddat mihi rationes, quas administrauit, unde fuerunt ꝓpter hoc coram iudice, certè audiri debet hæres. Sexto dicit, legaui tibi seruum meum qui in fuga existebat. decessi, & dubiũ est nunc: utrum uiuat dictus seruus uel non. certè hæres debet tibi legatario cauere, quod eum persequetur. & ibi restituet, si eum habere poterit. Vi.

[h] Adita. Veritate inspecta, ut & ĩ. eo. l. si tibi homo. §. cũ seruus.

[i] Legatum. Id est. res legata sequitur seruum, & sic ab adita hæreditate cedit dies legati relicti a domino seruo legato: ut hic, & C. de cadu. tol. §. in nouissimo. si autẽ ab extraneo reliquatur tali seruo: tũc Inspicitur tempus; quo cedit dies legati: ut si ante aditam hæreditatẽ cederet, tũc hæreditati, & per eam hæredi futuro. si autem post, tunc legatario: vt ĩ. ti. 1. l. qũ seruus. & ã. l. prox. circa princ. & facit ĩ. de opti. leg. l. si hæres.

[k] Alienauerit. Sed manumittere non potest: vt ĩ. qui & a qui. l. generaliter. §. 1. & argu. C. si manc. ita fuer. alie. l. ea quidem. sed hodie nec alienare, vt C. commu. de leg. authen. res quę. Acc.

[l] Legatario. Id est, legatarius poterit vendicare: vt ĩ. de condit. & dem. l. si fundum. in medio autem an teneat alienatio, dic ut C. comm. de leg. l. fi. §. si autem.

[m] Sed cohęredes. Vt & ĩ. fam. ercisc. l. si filia. §. si pater. &

ter.& §.idem Papinianus. Accur.

a Non enim gener. Sic j.titu.2.l.fideicõmissa.§.inter dum.& j.de li.leg.l.nõ solũ.§.1.in fi.& l.Aurelius.§. penul.& de iure dot.l. cum pater. Sed contra C.de do. pro.l.si pro te.Sol.ibi stipulatio:hic legatũ. Item contra supra de iu. dot. l.tali. & j.de condi. & demonst.l. Titio. §.fi. ubi etiam sponso cõpetit actio ex testã. Solu. ut in l. Titio.notatur.Item contra infra de liber.lega.l.3.in fi.Solu. alius est ibi casus, & adde quod no.s. eod.l.si cui legetur. §.fi.

*In P. F. nõ est, in dotatã nõ esse.

b Maximè. Hoc ideo, quia viri interesset propter fructus: ut C. de iure dot.l. pro oneribus. & reipublicæ: ut j. solut. mat. l.1.

c Qualis est. Vt & j.tit.1.l. Mænius.§. penult. & argum. s. eo.ti.l. si a substituto.§. fi.

d Præstandus est. sic supra de contrahen. emptio. l. cum venderes. & de euictioni.l.penul.

e Seruus qui in negotio. Id est qui domini negotium gesserat.

f Tradi debet. Extra ius, ut differat a seq. respon.

g Explicet. Facit C.de bo.proscri.l.1. & s.eo.l.seruus vni. & j.fam.er. l.cum. in princ.

h Restituturum. j.eo.l.si seruus legatus.l prin. & sup.e. l.cũ seruus. & l.eũ res.§.sed si culpa eius. Accur.

SI seruus Titij. CASVS. Seruus Titij mihi furtum fecit: dictus Titius me instituit hæredem, & eundem seruum Sempronio legauit: certè non ante dabo legatario dictum seruum, quã ipse me indemnem conseruet de dicto furto. Et idem est, si fecit mihi furtũ postquam Titij domini sui hæreditatem adiuit: vt in fi.l. Item ponit simile tale. Titij fundus meo fundo seruitutem debebat: Titius dictus me instituit hæredẽ, & dictum suum fundum seruientem legauit a me sub conditione Sẽpronio, & ita dominiũ dicti fundi seruiẽtis meũ factum est: sicq; extincta est seruitus, quam meo fundo debebat. petit Sempronius fundum sibi legatum a me hærede: certè non debeo ei prius tradere dictum fundum seruitutem sibiq́ne legatum, quam ipse cõstituat mihi in eo de nouo seruiẽtem: sicut & prius quam hæres essem institutus, habebam. Sic euenit ẽt alibi. mandato meo seruum mihi emisti. ille seruus fecit tibi furtum, vel antequã eũ nomine meo emeres, vel post. certè dictũ seruũ nõ teneris mihi restituere nisi conseruem te indemnem de dicto furto. Et idem est in isto alio casu. emisti a me seruum, qui seruus fecit tibi furtum, vel antequã a me emeres, vel post: inuenisti postea eum vitiosum esse, ideoq; egisti contra me redhibitoria, vt redderem tibi pretium serui, & tu mihi seruum, certè nõ solum teneor tibi restituere pretium serui, sed etiam conseruare indemnem te de furto, quod tibi seru⁹ fecit, & hoc si fui condemnatus in redhibitoria. Viuianus.

terest hoc fieri. Nec solũ hoc casu alius hẽt actionẽ, quã cui testator dari iussit: sed alio quoq;: veluti si filiæ nomine genero, aut spõso dotem dare iusserit. nõ.n.gener, [a]aut spõsus, sed filia hẽt actionẽ: cuius maximè [b]interest [c]indotatam non esse.

Species legata debet dari talis, qualis est, nisi aliud sit expressum. Bar.

Si fundus, qui legatus est, seruitutem debeat impositam: qualis est, [c]dari debet. Quòd si ita legatus sit, Vti optimus maximusq;: liber præstandus est. [d]Seruus, qui in negotio [e]fuerit legatus, non ante tradi debet, [f]q̃ rationes explicet. [g]& si ad iudicium itum sit: iudicis eædem partes esse debẽt.

Si dubitatur, an res legata existat: hæres debet cauere de persequendo & restituendo: si eã inuenerit. Bar.

Si res, quæ legata est, an ĩ rerũ natura sit, dubitetur: fortè si dubiũ sit an homo legat⁹ viuat: placuit agi quidem ex testõ posse: sed officio iudicis contineri, vt cautio interponeretur, qua hæres caueret, eã se rem persecuturum: & si nactus esset, legatario restituturum. [h]

Si res, in qua vel pro qua ius habeo, peruenit ad me sub spe restituendi: possum per retentionem conseruare ius meum. Bar.

Idem lib. xxiij. ad edictũ prouin. LXXIII.

SI seruus Titij furtum mihi fecerit, deinde Titius hærede me instituto, seruum tibi legauerit: [i]non est iniquum, talem seruum tibi tradi, qualis apud Titium fuit: id est, vt me indemnem pręstes furti nomine, quod is fecerat [k]apud Titium. Nã & si fundus, qui meo fundo seruiebat, legatus tibi fuerit: non aliter a me tibi præstari debet, quàm vt pristinam seruitutem [l]recipiam. Nec dissimile est ei, qui mandatum alicuius seruum emit: [m]vel ei, qui seruum redhibet: [n]qui omnes non aliter restituere seruum coguntur, quàm vt ratio habeatur furti, quod ab eo seruo factũ fuerit, vel antè quàm negotium cõtraheretur, vel postea. Quare [o]& si post aditã hæreditatem seruus legatus hæredi furtum fecerit, ita p̃stari debebit, vt ob hoc delictum quasi litis æstimatio a legatario [p]*offeratur hæredi.

*In P. Fl. sufferatur.

Legatum incertum rei, quæ habet fines facto hominis, valet si in patrimonio reperiatur, alias secus. Bart.

Vlpianus libro lj. ad edictum. LXXIIII.

SI domus alicui simpliciter...

i Legauerit. Sub cõditiõe vel in diem, vt aliqua sit dubitatio.

k Is faceret. Scilicet mihi, ad quod s. de furt.l. a Titio. & l.si seruus communis.

l Recipiam. Vt & j.e.l.legatum. §.fi. & s.de serui.l. Papinianus. aliud in seruitute personali vsusfructus: vt j. tit. 2.l.is cui. & l.cũ filius.§.dominus.quæ sunt contra, & est ratio: vt ibi in §. dominus.

m Seruum emit. vt s.man.l. inter causas.§. sed cũ seruus. Accur.

n Redhibet. Vt s. de ædil. edic.l. cum autẽ filius. §. Iulianus.& facit infra ad Trebel.l.cum hæreditas. Acc.

o Quare. Et sic redit ad primũ casum.

p Legatario. Nam & si esset manumissus actiõe in factum teneretur ex illo edicto. j.si quis test.li.esse ius.fue.l.1.

SI domus. CASVS. Legaui tibi domũ in genere, aut habebã domũ vel domos: & valet legatum, & habet hęres electionẽ: aut nõ habebã, & nihil valet. Secundo dicit: legaui tibi domũ in gñe, vt dixi. nunquid tenetur hæres meus tibi de euictiõe cauere? & siquidẽ p̃stet eã tibi sine iudicio, & tibi euincat, habes adhuc actionẽ ex testõ, si autem priusquam daret permisit

 se ad

citer[a] sit legata, neq; adiectum sit, quæ domus:* cum de certa domo testator senserit, non tamen appareat de qua: cogẽtur hæredes, quam domum vellet ex iis, quas testator hẽbat,[b] legatario dare. Qđ si nullas ædes reliquerit:[c] magis derisoriũ[d] est, quã vtile legatũ.

Re leg. eq euicta non præstita cautione agitur ex testamento, sed antequam euincatur, officio iudicis cautio postulatur. Bartolus.

De euictione an cauere debeat is, qui seruum præstat ex causa legati, videamus. Et regulariter dicẽdum est, quoties sine iudicio[e] præstita res legata euincitur, posse eam ex testamento[f] peti. Cæterum si iudicio petita[g] est: officio iudicis cautio necessaria est, vt sit ex stipulatu[h] actio.

Confitenti fit. præceptum de soluendo a iudice, & datur terminus ad soluendũ, & ex causa permittitur; vt soluatur æstimatio pro specie: sine causa non. Bar.

In pecunia legata confitenti hæredi modicum tempus[i] ad solutionẽ dandum est: nec vrgendus ad suscipiendum iudicium: quod quidem tẽpus ex bono, & æquo prætorẽ obseruare oportebit. Qui confitetur se quidem debere, iustã autem causam affert, cur vtiq; prestare nõ possit, audiendus est: vt puta, si aliena res legata sit, negetq; dominum eam vẽdere, vel immensum pretium eius rei petere affirmet:[k] aut si seruum hæreditarium neget se debere præstare, fortè patrem suum, vel matrem, vel fratres naturales: æquissimum est enim cõcedi ei ex hac causa æstimationem officio iudicis præstare. Cũ alicui poculum legatum est, velitq; hæres æstimationem præstare:[l] quia iniquum esse aiebat id se parari a se, non impetrauit[m] id a prætore. Alia enim conditio est hominum, alia cæterarum rerum. in hominibus enim benigna ratione receptũ est, quod suprà[n] probauimus.

Ei qui habet dominium directum, potest legari ab eo qui habet vtile: & ĩ dubio videtur quis legare ius quod habet in re. Bartolus.

Si fundus municipũ[o] vectigalis ipsis municipibus sit legatus,[p] an legatum consistat, petiq; possit,[q] videamus. Et Iulianus lib. xxxviij. Di-

---

se ad iudicium vocari: iudex debet facere ut hæres promittat de euictione. Tertio dicit: legaui tibi pecuniam, & hæres confitetur hoc corã iudice: certe iudex debet ei dare ad suum arbitrium spatiũ ad soluendum. Quarto dicit: si lego tibi aliquid, & hæres illud habet, tenetur illud dare tibi legatario: nisi habeam iustam causam quare non det, & de hoc duo plana exempla ponit. hoc dicit eum se quẽ. §. quinto dicit: Municipes fundum suũ Titio in emphyteusim dederunt, Titius legauit eis dictum fundum, certè valet legatum ratione iuris quod in eo habet Titius, & idẽ si leget alii: nam semper videtur ius legare, & non proprietatem fundi, cum eam non habeat, imo municipes. Viuia.

seruum. Aut legatur species aliena. de propria enim frustra quæreretur: nisi fortè in pignorata. ut C. de fideicõ. l. prædia. & Insti. eo. §. sed si rem. legatur quidẽ res aliena aut a sciente, aut ab ignorante, seu tacẽte.[i] primo casu debetur euictio: ut C. e. l. cũ alienam. & Insti. eo. §. non solum. & ĩ. tit. 2. l. qui concubinam. §. fi. secundo; & tertio aut coniunctæ personæ: & hic debetur euictio, nisi alias non legaturum præcedentis causæ nullæ vel etiam finitæ error ad legandũ induxisse præsumitur quempiam: ut C. eo. l. cum alienã. & ĩ. de aur. & arg. le. l. quintus. & ĩ. tit. 2. l. cum pater. §. euictis. & ĩ. de usufr. l. Sticho. & s. eod. l. quod in rerum. in princi. & §. 1. aut extraneæ: & hoc casu cessat euictio: ut ĩ. ti. 1. l. unum. §. si rẽ. & Inst. eo. §. non solum. & C. eo. l. cum alienã. & ĩ. de au. & arg. leg. l. qui uxori. Ro. de donatore dic, ut no. C. de euic. l. 2. Accur.

* In P. F. deest totũ hoc, cum de certa domo testator senserit, non tamen appareat de qua.

i An & quãdo dicatur aut præsumatur ignoranter factum: & quãdo tacẽs habeatur pro consentiẽte, vide per Bal. & cõmuniter omnes in l. cum alienam. C. de lega.

a Simpliciter. Sensit tamen de certa, licet nesciamus de qua: ut ĩ. eod. l. legato. §. 1.

b Habebat. Sic & ĩ. de aur. & arg. leg. l. si uxori. in fi.

c Reliquerit. Id est, non habuerit. Accursius.

d Derisorium. Quoniam nõ natura, sed nostra destinatione domus, & fundus constituuntur: ut s. eo. l. quod in rerum. §. si quis post. & facit s. de iur. do. l. cũ post. §. gener. Sed argu. contra ĩ. de tri. ui. & ole. leg. l. 3. & C. de dona. l. si quis arg. §. si autem. sed ille in quãtitatibus uel generibus: ut no ta. s. eo. l. legatu. in prin. Accur.

e Sine iudicio. Hęc uerba, sine iudicio, determinant illud uerbum præstita, nõ illud, euincitur. Azo.

f Ex testamento. Nec enim potest implorare iudicis officium, ut caueatur de euictione: quia nõ est actio cui seruiat. est enim solutione sublata: quod est ubi iudicio petitur.

g Petita. Ab hærede.

h Ex stipulatu. Et nihilominus ex testamento. alioqui contrarius ĩ. de exce. rei iudi. l. euidenter. & ĩ. de reg. iur. l. nõ solet. & l. nemo eũ. H. uel sic. alioqui si cautũ non sit: non ex stipulatu, ex testamento agetur: licet dicat contra Azo. & no. secundũ R. aut genus legatur, & hic debetur euictio magis ex qualitate quantit. siue obligationis specie: ut s. e. l. si a substituto. § hæres. & ĩ. tit. 2. l. q concubinã. §. si hæres. & s. de euict. l. hæres

i Modicum tempus. Quod indulget condemnatis: ut s. de iud. l. si debitori. lo. Alij dicunt ad arbitrium iudicis: ut s. de iure delibe. l. 1. & hic subijcit. & facit ĩ. de iure fisci. l. in fraudem. §. fiscalibus. & ĩ. de solu. l. qđ dicimus. in fi. ti. & ĩ. de re iudic. l. 2. & de suc. edic. l. 1. §. licet. & ĩ. de col. bo. l. si quis filiũ. §. fi. & s. de procu. l. si reus.

k Affirmet. Dabitur ergo iusta. æstimatio: ut hic, & ĩ. tit. 2. l. qui concubinam. §. fin. & l. non dum. §. fi.

l Præstare. Habetur ergo ratio affectionis rei: & sic est contra s. de ope. serno. l. si. circa fi. sed non habetur ibi ad utilitatẽ actoris sed rei sic: ut hic. Itẽ no. aliud pro alio solui. sed regulariter contra: quæ dic, ut no. s. si cer. pet. l. 2. §. 1. & facit ĩ. proxi. §. & C. commu. utriusq; iudi. l. possessionũ.

m Non impetrauit. Quia erat in specie, secus si in pondere: ut ĩ. de auro & argen. lega. l. 2. & l. cum certum. & facit C. de dona. l. si quis argentum.

n Supra. Sic s. proxi. §. Accur.

o Si fundus municipum. Quem municipes dederũt in emphyteusim.

p Legatus. Ab emphyteuta. Accur.

q Possit. A municipibus.

gestorum scribit, quãuis fundus uectigalis municipiũ[a] sit: attamẽ quia aliquod ius[b] in eo is, qui legauit hẽt: ualere legatũ. Sed & si nõ municipibus, sed alij fundũ uectigalẽ legauerit: nõ uideri ꝓprietatẽ rei legatã: sed id ius, quod in uectigalibus fundis habemus.[c]

Exceptio rei, quæ non reperitur, nihil importat. Bar.

Paulus lib. xlviij. ad edictum. LXXV.

SI quis legauerit fundum Cornelianum[d] exceptis uineis, quæ tempore mortis eius erunt:[e] si nullæ uineæ erũt,[f] legato nihil deceder.

Qui iussus est facere ut habeam, tenetur mihi dare. Bar.

Caius lib. iij. de legatis ad edictum prætoris urbani. LXXVI.

SI hęres iussus sit facere, ut Lucius cẽtũ habeat. cogẽdus est hęres cẽtũ dare:[g] quia nemo facere potest, ut ego centũ habeam nisi mihi dederit.

Vicis potest legari, sicut ciuitatibus. Bar.

Vicis legata[g] perinde licere capere atq; ciuitatibus,[h] rescripto Imperatoris nostri significatur.

Legata ab instituto relicta, censentur repetita a substituto vulgari: nisi ex aliqua coniectura de contraria voluntate defuncti constet. Alex.

Vlpianus libro iiij. disputationum. LXXVII.

LIcet Imperator noster cũ patre rescripserit, videri volũtate testatoris repetita a substituto q̃ ab instituto fuerant relicta: tñ hoc ita erit accipiẽdũ si nõ fuit euidẽs diuersa volũtas, q̃ ex multis colliget, an qs ab hr̃de legatũ, vel fideicõmissum relictũ noluerit a substituto deberi. Quid.n. si aliam rem a substituto reliquit ei fideicõmissario, vel legatario, quam ab instituto non reliquerat? Vel quid si certa cã fuit, cur ab instituto reliquerat,[i] quæ in substituto cessaret? Vel quid si substituit ex parte fideicommissarium, cui ab instituto reliquerat fideicommissum? In obscura igit voluntate locũ habere rescriptum, dicendum est.

Valet legatum, si in arbitrium hæredis tanquam in bonum virũ collatum sit. Bar.

Idẽ lib. v. disp. LXXVIII.

SI sic legatum, vel fideicommissum sit relictum, si æstimauerit hæres, si comprobauerit, si iustum putauerit: & legatum, & fideicommissum debebitur,[k] quo-

---

a Municipum. Directo dominio.

b Aliquod ius. Id est, utile dominium.

c Habemus. Aut ergo est plenè legantis, aut est hæredis, uel extranei prorsus: & tunc dic ut Insti. de lega. §. non solum. & ĩ. ea. l. §. qui confitetur. aut aliena, sed legãs habet ĩ eã aliquod ius: & tunc id solum uidetur legare scilicet ius quod habet: ut hic, & infra eo. l. si cui. §. fin. & l. non quocunq;. §. 1. & j. de lib. leg. l. 1. in fi. & ea. l. senatus. §. fi. & sup. ĩ. de contrah. emp. l. qui tabernas. & ĩ. eo. l. serui. §. fina. Accursius.

SI qs. CASVS. Habebã fundũ nomine Cornelianũ: in angulo cuius fundi erat aliquantulum uineæ, feci testamentum, & cum talibus uerbis interuenientibus legaui, lego Titio fundum Cornelianum exceptis uineis, quæ ibi erunt tempore mortis meæ. post autem mortem meã incidi uineam, quæ erat in dicto angulo tẽpore testamenti mei, certè nihilominus angulus fundi ubi fuerat uinea legatarij erit. Viuia.

d Cornelianum. In cuius parte erant uineæ.

e Erunt. Futurum facit conditionẽ, scilicet hoc uerbum erunt, præsens scilicet sunt, demonstrationem facit: ut ĩ. eod. l. Stichum qui meus. & facit j. de auro & argen. leg. l. si quis ita, & l. fin. in princip.

SI hæres. CASVS. Iussi hæredi meo, ut ita faciat, quod Lucius habeat cẽtum. certè tenetur Lucio dare c. Secundo dicit, q̃ non solum ciuitatibus. sed etiam uicis legari potest. Vivi.

f Centum dare. Imo non: quia reum locupletẽ offerendo liberabitur: ut ĩ. si cer. pe. l. fi. §. fi. & j. de uer. ob li. l. illa stipulatio. §. eum. Sol. secundum R. in testamẽtis uerba plenius quã in stipulationibus exponũtur. ibi, si quidem magis signisicatur.

g Vicis legata. Villa castellum dicitur, uici qui nulla ciuitatis dignitate honoratur, sed quia uiee ciuitatis reguntur, uici dicuntur: uel die quia uijs, non muris clauduntur, secundum Hug.

h Ciuitatibus. De quibus constat: ut j. e. l. ciuitatibus.

* Plurs hic ptinẽtia congerit Mãdo. in 7. q. Regu. 3. cancel. nu. 2. cũ plurib. sequen.

a Condi-tio ꝓpriè est de futuro. Mand. q. 18. n. 16. in Regu. 32. cãcel.

a Non.n. est aliquo mõ recedendum a verbis testatoris nisi contrariũ de mẽte eius appareret ñ aliter. l. si mihi. §. his verbis. j. de le. 3. Bal. ĩ l. cũ antiquitas C. de vsuf.

& j. eo. l. si quis a filio. & j. ad Trebell. l. omnibus. & C. de hæred. insti. l. hæreditatis. Accur.

LIcet. CASVS. Institui hæredẽ filiũ meũ, & ab eo legaui centum: postea ei substitui Titiũ, mortuus fuit hæres, & sic substitutus habuit hæreditatem. Certè bene tenetur præstare legatũ ab instituto relictũ, nisi appareat cõtraria uoluntas mea testatoris expressa uel etiam tacitè: quod potest apparere in tribus exẽplis, quæ hic planè ponuntur & hoc dicit. Viuianus.

i Reliquerat. Fidei com. tunc enim nõ uidetur repetitum: ut j. tit. 2. l. Latinus. & facit in eo. tit. l. si Titio. §. Iulianus. & l. cum patronus. & l. cum pater. §. ab insti. & C. ad Treb. l. non iustam. & ĩ. tit. 2. l. qdã. & j. e. l. seruo alieno. §. pe. & ĩ. eo. l. si quis a filio in princ. & j. de ali. & cibar. legat. l. Caio. Accursius.

SI sic legatum. CASVS. Quãuis in expressam uoluntaté hæredis nõ possit legatum committi, tamẽ tanquã bonum uirum bene potest committi: uelut, si dicat testator, lego Titio, si hęres æstimauerit &c. Secundo ponit tres casus. Primus est talis: lego Titio qd' mihi debet Sempronius. & in ueritate nihil mihi debet Sempronius: certè nihil ualet legatum & idem est si dixit: lego Titio 10. quæ mihi debet Sempronius. & Sempronius nihil debeat. & hoc dicit in uersiculo, proinde &c. usq; ad fin. §. ꝓbat per similia, quare non ualet legatum. Secundus casus est in uersiculo, nam & si &c. & est talis: lego Titio quod ei debeo, & in ueritate nihil ei debeo. & non ualet legatum: quia non fuit adiecta quantitas: si autem adijecerem quantitatem certam, ualeret: quia falsa demonstratio &c. Tertius casus est in uersiculo, quod addiderit &c. & est talis: Lego Titio 10. quæ ipse mihi debet: & in ueritate ipse nihil mihi debet: & non ualet legatum: quia ego testator posui in legando falsam cãm, siue conditionem, quæ bene uitiat legatum. h. d. usque ad §. si quis ita. Viuia.

k Debebitur. Vs & j. tit. 2. l. fideicommissum. & §. sic fideicommis-

fideicommiſſum. & §. hoc autem. & §. quanquam.

a Collatum. Hoc non ualeret, ut ſ. e. l. ſenatus. §. legatum. quæ eſt contra. & facit j. de uerb. obl. l. ſtipulatio nō ualet. & j. tit. t. l. 1. & ſ. de contrahen. emp. l. hęc uēditio. Item facit hæc l. ad id quod no. ſ. de arbi. l. pe.

b Debet. Teſtatori.

c Fuerit legatum. Idem ſi dixerit certam quātitatem, ut decē tibi lego, quæ debet mihi Titius: ut ibi, quod ſi addiderit &c. ſiue eidē: ſiue alij legē quod Titi' debet, ut ibi. quod ſi addiderit: & ibi, pro inde &c.

d Non perimat legatum. Refert ergo dicā in prima perſona: & tunc ſi nō debeo, diſtinguit, adijciam certam quantitatem, uel non: ut in dote: ut hic, & C. de fal. cau. adiecta leg. l. 3. & l. fin. & l. t. aut 3. ut q̄d debet Titius mihi, ei lego: uel alij, & tunc non ualet certum, uel incertum: ut ſ. & j. in hoc §. & eſt ratio. quia ſi uerum eſſet debitū, non tenetur hæres niſi ad ceſſionem actionis. Idem ergo in ſecunda: ut quod debes, tibi lego: qa & ibi ſi uerum eſſet debitum non teneretur hæres niſi ad liberationem: at eñ in prima imponitur neceſſitas hæredi dandi ſi uère debet: ergo & ubi non debetur. Idem ſi certū adijciat: ut in fine huius legis, & infra eod. l. non quocunque. §. qui Caium. & infra de lib. leg. l. leg aui.

niam quaſi bono viro potius ei cōmiſſum eſt, non in merá voluntatem hæredis collatum. a

Defectus debiti demonſtrati quantitate non expreſſa, facit deficere ſubſtantiam legati: idem ſi quantitate exprimatur, & ipſi debitori, vel tertio relinquatur: ſecus ſi per debitorem creditori. Part.

Si mihi quod Titius debet b fuerit legatū, neq; Titius debeat: ſciēdū eſt nullū eſſe legatū. Et quidē ſi quātitas nō ſit adiecta: euidenti ratiōe nihil debebitur: quia nō apparet, quantum fuerit legatū. c Nam & ſi quod ego Titio debeo, ei legauero: quantitate non adiecta, conſtat nullum eſſe legatum: cum ſi decem, quæ Titio debeo, legauero: nec quicquam Titio debeam, falſa demonſtratio non perimat legatum: d vt in legato dotis Iulianus reſpondit. Quòd ſi addiderit: Decem, q̄ mihi Titius debet, lego: ſine dubio nihil erit ī legato.

e Demonſtrationem. Falſa demoſtratio non nocet legato: ut Inſt. de lega. §. huic. Item falſa cauſa non nocet: ut infra de conditioni. & demoſtratio. l. cum tale. § falsā. ſed conditionis ſine de futuro (quę ꝓprie dicitur conditio) nocet eiuſdem defectus: ut j. de conditio. & demonſtra. l. qui hęredi. §. ſi. ſiue de præterito ut impropriè, nocet defectus: ut Inſti. de leg. §. longe. in fi. §. quare ergo ponit hic cauſam cum conditione? Reſpon. pro eodem poni conditionē & cauſam: uel alias non erat legaturus: ut dicto §. falſam. uel conditionaliter fuit cauſa expreſſa: ut dicto §. longe. Sed quid ad prędicta? Reſpon. cum dicit in prima perſona: certa eſt demoſtratio. cū uero dicit in tertia, uel ſecunda, quæ & quot faciunt conditionem: ut infra de annu. lega. l. quintus. & C. de fal. cauſa. l. 3. & l. fi.

2 Adde meliorē, tex ī l. de monſtratio. & ibi Doc. j. de conditio. & demonſtra. gl. ordi. in l. ſi ſecūdis. §. qui quinque. j. eo. & in l. 2. & 4. C. de fal. cā. adie. leg.

f Et ſi uiuus. Poſtquam legaui. ante mortem tamen.

g Extingueretur. Vt & j. titu. 2. l. fideicommiſſa. §. ſi rem. Sed contra j. tit. t. l. cū filius. §. hæres. & facit j. de fun. inſtru. & inſtru. leg. l. nepoti. & j. de cōdi. & demō. l. nominatim. §. ſi. & l. quibus. §. dūs. & §. qui dotalem. & l. cū tale. §. ſi. & l. demū. & j. ti. 1. l. Luci'. §. quiſquis. & §. ciuibus. & l. cū filius. §. hæres. & j. eo. l. legatum.

Si quis ita. CASVS. Tria dicit hic §. cum l. ſequen. Primum eſt tale: Titius promiſit mihi Stichum, aut 10. ad meam electionē. & ego teſtamentum faciens legaui Sēpronio, quod mihi Titius debebat. quæritur, ad quid teneatur hæres meus legatario Sempronio? Et certè tenetur ei, ut pſter actionem contra dictum debitorem: & ſicut habebam electionē ego teſtator utrum a Titio peterem Stichum, aut decem, quæ electio trāſijt ad hæredem meū, ita habebit legatarius, cui ceſſę ſūt actiones. Secundum dictum tale eſt: Titius tenebatur mihi dare aut Stichum aut 10. & erat electio promiſſoris. & econuerſo legaui Sempronio Stichum: quæritur ad quid hæres legatario teneatur? Et tenetur ei, ut experiatur contra promiſſorem alternatiuē, qui promiſſor præſtabit hęrede Stichū aut 10. quodcunque ꝓmiſſor ipſe uoluerit, & ſi quidem præſtiterit hæredi Stichum, hæres eum legatario dabit, ſi autem det ei 10. nihil ei debebit: quia 10. non fuerunt ei legata, imo Stichus, ut dictum eſt: Tertium dictum eſt. Ego ſtipulatus fui a Titio Stichum, aut Pamphilum ad meam electionē: poſtea Sēpronio Stichū legaui, & Męuio legaui Pāphilum: quærit ad qd hęres legatarij teneat? Et certè uni de legatarijs cuicunq; uoluerit, tenetur præſtare actiones ſuas contra debitorē, & alteri legatario dare tenetur æſtimationē Stichi, uel ſi uult Pāphili. Vi.

Nam inter falſam demonſtrationē, e & falſam conditionē, ſiue cauſam multum intereſt. Proinde & ſi Titio decē, q̄ mihi Seius debet, legauero: nullum erit legatum. eſſe. n. debitor debet. Nam & ſi viuus f exegiſſem: extingueretur g legatum: & ſi debitor maneret: actiones aduerſus eum hæres meus duntaxat præſtare cogeretur.

In alternatiua obligatione ſi legatur quod debetur, rogatur hæres ad cedendum, ſi legatur vna de rebus, rogātur ad agendū. ſi legatur utraque res diuerſis, cogitur hæres utrique ſatiſfacere inſolidum. Bar.

Si quis ita ſtipulatus Stichum, aut decē, vtrum ego velim: h legauerit, q̄d ei debebat: tenebitur hæres eius, vt præſtet legatario actionem electionem habituro. i vtrū Stichum, an decem proſequi malit. Proinde ſi Stichum k legauerit, cum ille Stichum ei, aut decem deberet: incerti

h Velim. Secus ſi uerbum ſubiunctiui modi poſuiſſet: ut j. de uerb. obli. l. ſi ſtipulatus fuerim. ſed certè imo idem: ſed non poſſet ibi mutare electionē: & eſt ratio, ut ibi not.

i Habituro. Scilicet legatario. Accur.

k Proinde ſi Stichum. Supra loquitur ubi teſtator habebat electionē: hic quando promiſſor: ut in fine huius legis apparet, & ideo aliud quā ſupra ſtatuit illa pręcipua rōne, quia ſupra quod ſibi debetur, legauit: ergo ceditur actio, & tranſit ad legatarium electio. hic uero Stichū qui ſibi debetur, legauit: unde non ceditur actio, quia non eſt legata, ſed ius quod habet in Sticho: unde non Sticho ſed alio ſoluto apparet Stichum non debitum fuiſſe: & ita nihil uidetur legatum, quia in arbitrio eſt debitoris, quid debeat: ut argumen. ſ. de eo quod certo loco. l. 2. §. Scæuola. dic ergo proinde. id eſt, ergo. quaſi dicat ubi non legat ita: ut ſ. aliud eſt. Azo.

Incerti

a Incerti actio. Id est, ex testamento: vel proprium actionis nomen, vbi factum est in obligatione circa sti pulationem: vt oo. supra de cond. indeb. l. sed & si me. §. 1. & facit §. loc. l. cum plures. §. messem.
b Si Stichum. Hoc adiecto, qui mihi debetur: vt ex superioribus patet. Sed quare ooo cogitur hæres Stichum redimere & præstare? lesebat em testator Stichum suũ oõ esse quãdo legabar, vt Insti. de leg. §. oõ solum? Respo. illud quaodo ius nollum in eo, vel pro eo habet: alias illud legare videtur: vt §. eo. l. si domus. §. fi. & l. seruũ. §. t. euentus ergo dubiæ perseeu: io nia Stichi legatus videtur: vt & alias C. de litig. auth. ounc si hæres.
c Legatus. Facit J. ti. t. l. si Titius.
d Quod si quis. Aut Pãphi lũ. Vtrũ ipse stipulator vellet: & ideo quia hæres habet electionem: suo facto, scilicet eligendo vnum, võr oõ so luta fieri indebita: vnde teoetur, vt J. titu. t. l. qui duos. sec' si nõ habet electionem. noc enim res soluta præstatur ei cui legata est, & alteri nihil. ideoq; & si soluatur testatori sicut & cũ Stichum tantum legat voi: vt supra proxi. & hoc est quod ex euentu &c. vt J. titu. t. l. si Titius. in principio. & argu. l. cũ Titius. §. hæres.
e Actionem suam. Id est, actionis commodum: ideoq; me lius dixisset ex actio nem suã: vt §. l. pro. dixit. non ergo ceditur actio: quia nõ fuit legatum quod I stipulatione contineiur. & facit infra de liber. lega. l. si dã natos.

actio [a] legatario aduersus heredem cõpetit (vt scribit Iulianus li. xxxiij. Digestorum) per quam actionem compellat hæredem experiri. & si Stichum [b] cõsecutus fuerit: præstabit ei si decẽ, nihil cõsequetur secũdũ quod erit in arbitrio debitoris, an sit legatarius is cui Stichus legatus est. [c]

Iulianus lib. xxxiii. Digestorum LXXIX.

Quod si quis Stichũ, aut Pamphilum [d] stipulatus, Sẽpronio Stichũ legasset, Mæuio Pam philũ: oneratus hæres in telligit: vt necesse habeat alteri actionem suam, [e] alteri æstimationem Stichi, aut Pamphili dare.

Debitor potest grauari onere fideicommissi. Bar.

Vlpianus lib. v. disputationum. LXXX.

Si pecunia apud aliquẽ deposita, eius [f] fideicõmissum fuerit, vt eã pecuniam pstet: fideicõmissum ex rescripto diui Pij debebitur, quasi videatur hæres rogatus remittere id debitori. [g] Nam si conueniatur debitor ab hære de: doli exceptiõe vti potest, [h] quæ res vtile fidei cõmissum facit. Quòd cũ ita se habeat, ab omni de bitore [i] fideicommissum relinqui potest.

Idem lib. v. disputationum. LXXXI.

Fideicõmissum, quod a legatario relinquitur, ita demum ab eo debetur, si ad legatarium legatum peruenerit. [k]

Qui relinquit decem, non videtur relinquere viginti. Bar.

Iulianus libro v. Digestorum. LXXXII.

Si quis testamento [l] Titio & Seio decẽ dari iusserit: nullam hæc verba recipiunt ambigui tatẽ: vt dena [*] dixisse videatur, qui decem dixit.

Propter defectum facultatum, & propter Falcidiam fit diminutio legatorum pro rata. Bar.

† Apud Iulianum lib. xxxij. Digestorum Marcellus notat, Is, qui sola xxx. reliquerat, [m] Titio xxx. legauit, Seio xx. Mæuio x. Masurius Sabinus probat, Titium xv. Seium x. Mæuium v. consecuturos [n] ita tamẽ, vt ex his pro rata portionis Falcidiæ satisfiat.

Per legatum hæredis non aufertur dominium legatario defuncti. Bar.

Iulianus lib. xxxij. Digestorum. LXXXIII.

Si fundum sub conditione legatum hæres pendente cõditione,

f Eius. Depositarij.
g Debitori. Id est, depositario. Acc.
h Vti potest. Sic infra de doli excep. l. dolo.
i Debitore. contra J. tit. t. l. eum patet. §. qui dotale. Sol. si defuncti agnoscat iudiciũ, teoetur, vt prædixit: si ooo, oõ teoetur: sed tamen valet, vt hæres actiones cedat: vt ibi. & facit J. eod. l. si seruus. §. qui margaritam. & J. titu. 2. l. cum quis decedens. §. pater. & J. l. prox.
k Fideicommissum. Peruenerit. Vt & C. commu. de leg. l. 1. §. cum. n. & infrà titu. t. l. Imperator. & infrà tit. 2. l. 8 & l. cum quis decedens. in prin.
l Si quis testamento. Legaui Titio, & Sticho decẽ. certe ambo habebũt decem, & non quilibet decem. Secundus casus est planissimus. Vi uianus.
* Si quis testamento. Facit J. de verb. ob. l. stipulatio ista. §. eum. & l. eum q. & J. tit. t. l. si pluribus. & de duobus reis. l. reos. §. t.
m Reliquerat. Id est, l boois dimisit.
n Cõsecuturos. Sic supra de lib. & posthu. l. si ita sit. & de hæred. iostitu. l. interdũ. & l. Clemẽs. & l. si ita fuerit. & ios. eod. ti. l. mortuo. in fine.
Si fundum. Casus. Legaui Titio fundum sub condi. & hæres meus eundem fundum legauit Sẽpronio sub conditione. venit postea conditio mei testamenti: & sic legatum fundi fuit acquisitum Titio primo legatario. postea venit cõditio legati, quod reliquit hæres meus. nõ amittet propter hoc primus legatarius.

Vide his Aot. Aug. li. 3. emẽ. cap. 1.

† In P. Fl. caput hoc separatũ est a præcedenti.

Si pecunia. Casus. Deposui pecuniam apud Titium, postea feci testamentum, & fidei depositarij commisi, vt præstet eam Sempronio. certe bene tenetur depositarius ad fideicommissum præstandum: & si hæres meus ab eo depositario pecuniam repetat, repellet eum per exceptionem: & quod dixi in depositario, idem est in omni alio debitore. Sed lex dicit, quod legatarius a quo relictum est fideicommissum, non tenetur ad illud, nisi legatum ad eum peruenerit. Viuianus.

Si seruo. Seruo Titij & Sempronij legaui equum meum. certè vnus de dominis potest repudiare legatum, alter acquirere.

Stichum. Sempronio Stichum legaui: & ita subiunxi: si prędictus Sempronius nõ manumiserit intra annũ dictum Stichum, lego eum Titio. certè antequã annus sit completus, Sempronius debet habere apud se Stichum, & elapso anno Sticho non manumisso, totum eum Stichum habebit Titius: si autẽ manumiserit eum

cum intra dictum annum Sempronius liber erit.

Qui fundum. Titius habebat fundum, in quo erat quædam villa, id est domuncula ad fructus colligendos. fecit testamentum hic Titius, & legauit mihi fundum prædictum excepto ędificio dictę villę. quid iuris sit? & certè aut voluit excipere solam villę superficiē, aut voluit excipere ēt solum super quod erat dicta villa: aut dubium est quid voluerit excipere. primo casu ego legatarius possum vendicare ab herede totū fundum, sed tandiu habebit exceptionē contra me, donec permittam eum habitare ī dicta villa, & etiam ire ad dictam villam, item & agere per aliquā partem fundi, non tamen iure seruitutis: cum solū super quod est villa, sit legatarij, & etiam totus fundus. vnde res sua suę rei seruire non potest. In secundo casu ego legatarius totum fundum vendicabo excepta villa cum solo, & seruitutem eundi habebit ad villam hęres per aliquam partē fundi: quia neq; illa villa, neq; solū villę est suum. & ad hoc adducit simile ī tertio casu. pręsumere debemus testatorē voluisse excipere nō solum superficiē villę, sed ēt solum. & sic est idem quod in secūdo casu dixi. h. d. vsque ad §. si libertus. Vin.

In P.F. proposita.

sub alia conditione alij [a] legasset: & post [b] existētem conditionem, quæ priore testamento [c] proposita fuisset: tunc ea cōditio, sub qua hæres legauerat, extitisset: dominiū a priore legatario nō discedet.

Vnus ex dominis potest repudiare legatum factum seruo communi. Bart.

Si seruo communi res legata fuisset: potest alter dominus agnoscere legatū, alter repellere. [c] Nam in hac causa seruus communis quasi duo serui sunt. [d]

Existente conditione substitutionis factæ legatario, legatum transit ad substitutum. Bar.

Stichum Sēpronio do, lego. si Sempronius Stichum intra annū non manumiserit: eundem Stichū Titio do, lego. Quæsitum est, quid iuris eēt? Respondi, Sempronium interim totum habiturum. & si quidem intra annum manumisisset, liberum eum effecturum, si autem hoc nō fecisset, totum ad Titium pertinere, [e]

Qui excipit ædificium, videtur excipere solum, in quo con-
sistit, in dubio. & per rem legatam debet heredi cōstitui ius eundi ficus ibat testator. Bar.

Qui fundum excepto ædificio legat: appellatione ædificij aut superficiē significat, aut solum quoque, cui ædificium superpositū est. Si de sola [f] superficie exceperit: nihilo minus iure legati totus fundus vindicabiť: [f] sed exceptione doli mali posita, cōsequetur hæres, [g] vt sibi habitare in villa liceat. in quo inerit, vt iter quoq;, & actum [g] in ea habeat. Si verò solū quoque exceptum fuerit: fundus excepta villa vindicari debebit: & seruitus ipso iure [h] villæ debebitur: non secus, ac si duorum fundorum dominus alterū legauerit ita, vt alteri seruiret. [i] Sed inclinandum est, testatorem etiā de solo cogitasse, [k] sine quo ædificium stare non potest.

Vnus ex hæredibus in specie hæreditaria grauatus, pro portione sua tantum grauatus videtur, & æstimatio testatoris nihil operatur. Bar.

Si libertus patronum ex septunce hæredem scripserit, alios ex cæ-

[a] Alij. Si autem eidem, dic vt ꝭ. ii. t. l. vnum. in prin.

[b] Post. Si autem primo, dic vt ꝭ. ad leg. Falci. l. 4. Hug. & facit infrà de condit. & demonstrat. l. si fundum. & supra eod. l. seruo legato. §. 1.

[c] Repellere. ꝭ. tit. t. l. & Proculus. & ī. eo. l. legatarius.

[d] Sunt. Sic in stipulatione: ut infra de stipu. ser. l. 1. §. communis seruus.

[e] Pertinere. Imo uidetur succedere constitutio ad Aufidium Victorinum, & facere eum liberum: ut C. si manci. ita fu. ali. l. 2. & nemo potest facere &c. ut ī. eod. l. nemo. Respō. imo testator potuit hoc facere. nec ob. d. l. nemo. ut ibi not. Vel aliter, refert, præcipit ut manumittat: & tunc succedit constitutio. aut posuit in eius voluntate: & tunc non valet vt hic, & argum. ī. de cond. instit. l. verba. Hug. Vel certo modo, puta vindicta voluit fieri manumiss. quo casu cessat constitutio: ut ꝭ. de uerborum obli. l. qui Romæ. §. Flauius.

ADDITIO Sol. aliter secundum Pet. quantum ad propositum quod hic non succedit constitutio: ideo quia testator disponit quid futurum esset de seruo post tempus, secundum Bar. hic.

[f] Vendicabitur. Nam superficies sequitur solum: vt ꝭ. de act. & oblig. l. obligationum ferè. §. placet. & ā. de pign. act. l. domo.

[g] Et actum. Et licet in ea habet. sine his enim habitare non posset: non tamen erit seruitus, vt ī. de serui. vrba. prędio. l. Olympico.

[h] Ipso iure. Id est, equissimo. impropriè .n. ponitur. sic ꝭ. de sol. l. Stichū. §. naturalis. R. sed certè imo ibi propriè, & hic dic, id est, quę erit seruitus de iure quod non est superiori casu. non dicas ipso iure, id est, sine constitutione: imo cōstitui debebit. sic ī. de actio. emp. l. si tibi liberum. & ad hoc cogitur legatarius ex voluntate testatoria: cum alias non valeret habitatio. secus si talis voluntas non appareret. vt ī. de ser. rust. prædio. l. ma. §. fin. quę est contra. vel ibi inter viuos. vnde sibi imputet qui de seruitute non sibi cauit. & facit ꝭ. si usus fruct. pe. l. t. & si serui. uen. l. testatrix. & infra de serui. leg. l. s. & ī. eod. l. seruum filij. §. fi.

[i] Seruiret. Quod fieri pōt: vt sup. communia. prędi. l. 5. §. finali.

[k] Cogitasse. Supra de serui. rusti. pręd. l. qui duo. contra. Solut. ibi ex eo quod ęquè seruitutem exceperat, similiter in to. pedibus seruitutem excepisse videtur. Item est arg. pro eo qui legauit ducem, [s] vt & solum videatur legasse, & uiam.

Alias fo li.

P.F. heres id, vt fi bi.

[s] Aliter, villam.

Si libertus. CASVS. Libertus instituit patronum suum hæredē in vij. vncijs hæreditatis suæ. & Mæuiū, & Semproniū in quinq;. & postea legauit ita, quisquis mihi alius a patrono hæres erit cum patrono: volo, quod det Titio Stichū, & Pāphilū: quorū seruorum quēlibet æstimo xx. aureis. quæritur quid iuris sit? & certè non videť patronus oneratus de legato, imo cohæredes sui. & ideo Titius legatarius nō poterit petere a dictis cohæredibus patroni nisi illam partē, quā in dictis seruis habent, id est, de 12. partibus quinq;. Sed pone, quod ita parum habent in sua parte hæreditatis dicti cohęredes patroni: quod possunt, & uolunt de dicta parte dictorum

dictorum seruorum detrahere Falcidiam : ut puta quia data pro eis legatarijs parte quã in s:ruis habent, non remanet eis dodrans eorum partis, & de seruis nõ possum eã trahere, quia diuidi non possunt : & sic oportet quod æstimentur, ut quartam parte æstimationis eorum dent eis legatarijs pro falcidia nun quid remanebit æstimatio firma quam fecit libertus, idemque testator, si plus uel minus ualet qui libet seruorum de uiginti aureis? & certè non : imo æstimabũtur secundum quod in ueritate ualent.

Titio fundum. ita dixit testator quidam . lego fundum Titio si dederit hęredi meo decẽ . hæres debebat dicto Titio decem unde Titius uult ea decem remittere hæredi, & habere fundum . certè bene potest hoc facere.

Si Titius Cornelius pone, fecit testamentum , & Titio Stichũ legauit : iste Titius antequã sciret dictum Stichum ad se pertinere, legauit eum Seio: postea hæres Titij prędicti didicit quod legauerat Cornelius Titio dictum Stichum : & illud legatũ non repudiauit, imo habere uoluit. certè tenetur eũ Stichũ Seio dare. h. d. usq; ad §. si pater. Viuianus.

teris, a & ita legauerit : Quisquis mihi ali[*] b ex suprascriptis cum patrono meo hęres erit, seruos illum , & illum Titio lego, quos singulos æstimo vicenis aureis : intelligendum erit , a cohærede [*] patroni duntaxat legatũ datum : & ideo Titium c non amplius quincunce, d in seruis vindicare posse. Adiectio autẽ illa, Quos singulos æstimo vicenis aureis, nõ mutat e legati conditionem, si legis Falcidiæ rationem habere oporteat : f nihilo minus enim verum pretium seruorũ in æstimationem deducetur.

Liberatio habetur pro solutione, etiam quò ad conditionem implendam Bart.

Titio fundum do , lego, si hæredi meo x. dederit . Si x. hæres Titio debuisset, & ea Titius accepta ei fecisset : fundũ vindicare potest. g

Dominium quod erat apud defunctum, transit ad legatarium, etiam si defunctus ignorabat, & possessio apud eum non erat. Bartol.

a Ex cæteris. Scilicet quinque uncijs.

b Mihi alius. A patrono scilicet , & ita liquet , ꝙ patrono uoluit consulere, ut in seruis retineret portionẽ suã. alij ergo portiones suas tantummodo pręstabunt: quia nihil amplius habens, nec habere possunt , ut exigant a patrono , cui prospexit testator, sed aliud in quantitate. & est ratio, quia in solidũ pręstari potest de eorum parte, quos onerauit testator. Az. ut ĩ. e. l. ab omnibus. in prin. quę est cõtra. & facit ĩ. ti. 2. l. si tibi. §. 1. & ĩ. ti. 2. l. cũ pr. §. pater ꝗ filio. & l. fi. §. 1. Ac.

c Titium. Legatarium.

d Quincunce. Nam & in tantũ erãt illi alij instituti.

e Non mutat. Videbatur contra per id quod modo dixi: aliud in quantitate.

f Oporteat. Quia non remanet eis quarta institutionis: ut Instit. ad leg. Falcid. §. 1. & facit ĩ. ad leg. Falci. l. pretia. & ĩ. tit. 2. l. cum pater. §. pater qui filio.

g Potest . Sunt enim paria , dare , & accepto ferre: ut hic & ĩ. de condit. & demon. l. Iulianus ait. & ĩ. de condit. ob cau. l. si mulier. & ĩ. de cal. l. 2. Accursius.

h Pertinere . Pertinebat tamẽ , quia cesserat dies eius, ut C. quando dies leg. ced. l. fi. & facit ĩ. e. l. seruum. §. 2.

i Non repudiauerit. Sed quomodo hęres Titii potest repudiare iam in secundum legatarium translatum : ut ĩ. quemadm. ser. amit. l. si partem. §. 1. Respon. ante aditam hęreditatem Titii a se. & sic non est translatum: ut infra eo. l. si tibi. §. cum seruus. sed tunc nec sibi competit: unde repudiare non potest : ut supra de acquirend. hæredit. l. is qui. Dic ergo. hic non dicit q̃ teneret repudiatio. Accursius.

[*] Hunc text. sing. dicit Crẽ. singu. 10. vide eum omnino.

[*] P.F. quincuncem.

a Quid ꝓpriè sit dare, & quomõ ponitur in cõtractibus, & quõ i libellis, vide plenè ꝑ Bar. & alios in l. vbi autẽ nõ apparet. §. fi. ĩ. de ver. ob. Alex. in l. si qs nec eã m. ĩ. si cer. peta.

Si Titius , cui Stichus legatus fuerat , antè quã sciret ad se legatum pertinere , h decesserit , & eundem Seio legauerit , & hæres Titij legatũ non repudiauerit : i Stichum Seius vindicabit .

Repetitio facta a substituto impuberis habet locum etiam , si legata ceperunt non deberi ab instituto. Bar.

Si paterfamilias ab impubere filio k Titio fundum legauerit : & a substituto l eundem eidem Titio, & pupillus patri hæres extiterit : siue vindicauerit Titius legatũ , siue repudiauerit (quamuis filius impubes decesserit) a substituto uindicare non poterit . m hoc enim , quod rursus a substituto legatur, perinde habendum est , ac si repetita legata essent. n quare & si purè a filio , o sub conditione a substituto legatum fuerit : perinde omnia

Si paterfamilias. CASVS. Institui mihi hæredem filiũ meum impuberem, & ab eo legaui fundum Cornelianum Titio : postea dicto impuberi substitui Mæuium : & ab eodem substituto legaui eundem fundum eidem Titio : impubes adiuit hæreditatem, & dedit legatario fundum : postea habuit locum substitutio Mæuii : uult prædictus legatarius petere a substituto æstimationem prędicti fundi, quem habuit ab impubere. certè non poterit: sicut enim non debetur legatum nisi semel, cum repetitum est ab instituto , ita & cum idem legatum datum est a substituto, ut fuit in nostro casu . & quod dixi in impubere soluente legatum, scilicet ut non possit interim peti a substituto, idem est, si non solum per eum non remãsit: ueluti quia legatarius repudiauit: & idem est, si pure legaui ab impubere. & sub condi. a substituto: quia non debebitur nisi ex institutione, secus autem econtra, scilicet quando legaui sub conditione ab impubere , & pure a substituto, & pendẽte conditione legati impubes decedat , sicque locum sibi uendicet substitutio. nam quia eo casu expedit legatario habere magis a substituto purè , quam expectare conditionem sub qua fuit legatum ab impubere : ualebit legatum ex sola substitutione.

His uerbis. Ita dixit quidam testator , Lucio , & Titio fundum lego , uel alicui eorum: nunquid ualet legatũ? Et certè sic. unde si Lucius, & Titius sunt uiui, ambo habebunt legatũ, si autem unus eorum tantũ uiuit, ille solus habebit. h. d. usq; ad §. cum statuliber. Viuia.

k Filio instituto.

l Substituto . Scilicet pupillariter , licet tacitè insit uulgaris: ut supra de uulg. substit. l. iam hoc iure.

m Non poterit. Vt puta cum habet, uel repudiauit: unde perinde est, ac si haberet.

n Legata essent. Ab instituto ita ut nõ nisi semel debetur: vt C. de leg. l. eũ q̃ stio. §. fi. Vel dic relicta ab instituto impubere uidẽtur repetita a substituto. ꝙ nõ ualet, ut debeantur ex expressa repetitione. sed ex tacita debẽtur: ut ĩ. eo. l. si seruo. §. si quis. 2. resp. & ĩ. e. l. licet.

o Filio. Scilicet instituto.

Fuisset.

ſeruabuntur, ac ſi tantum a filio legatum fuiſſet. [a] cõtra autem ſi a filio ſub conditione, a ſubſtituto purè legatum fuerit, & pupillus pendente conditione deceſſerit: ex ſubſtitutione ſola [b] legatũ valebit.

Hæc verba, vobis, vel alteri veſtrum, intelliguntur ſi omnes non ſuperſunt. Bar.

His verbis, Lucio, & Titio, eorumve [c] cui [d] fundum do, lego, vtiliter legatur: & ſi vterque † vixerit: vtrique: [e] ſi alter: [f] alteri totum debebitur. [g]

Defectus conditionis libertatis validat legatum ſerui. Bar.

Cum ſtatuliber [h] ſub conditione [i] legatus [k] eſt, & pendente cõditione legati, cõditio ſtatutę libertatis deficit: [l] legatũ vtile fit. [m] nam ſicut ſtatuta [n] libertas tunc [o] perimit [p] legatum, cum vires accipit: [q] ita legatum [r] quoque non antè perimi poteſt, quàm dies eius [s] ceſſerit. A filio impubere [t] legatus, [u] & a ſubſtituto liber eſſe iuſſus: ſi quidẽ pupillus ad pubertatem peruenerit: ab eo, cui legatus fuerat, vindicabitur: [x] mortuo verò pupillo, libertas competet. Longè magis hoc ſeruari [y] cõueniet, ſi idem ſeruus ſub conditione ab impubere legatus [z] fuerit, & pendente conditiõe filius intra pubertatem deceſſerit.

Si res ex cauſa lucratiua nobis debita ad nos peruenerit ſub ſpe recedendi: alia actio ex cauſa lucratiua competens non perimitur. Bar.

Idem libro xxxiij. Digeſtor. LXXXIIII.

NOn quocun-

---

[a] Fuiſſet. Si habuit, vel repudiauit: vt ſ. vel etiam neutrum, fuit: vt j. eo. l. ſeruo. §. ſi quis.

[b] Sola. Hoc ideo, quia non valet ab inſtituto relictum expreſſe: nec ergo tacita repetitio: vt arg. ſ. de ſeruitu. ruſti. prædio. l. item. §. ſi. Refert ergo interſit legatarij valere repetitionẽ expreſſam: & tunc valet, vt hic, an non & tunc nõ valet: vt ſ. prox. reſpon. inde eſt, quod quandoq; tacita repetitio non intelligitur, & valet expreſſa: vt j. eo. l. ſi ſeruo. §. ſi ab impubere. quę eſt contra. Sed valet quod aut ex interuallo relinquit a ſubſtituto, & valet ſecundum legatum tantum. aut incontinenti: & tunc vtrũque, ex quo eliget petere: vt infr. de cõdi. & demon. l. nam ad ea. quæ eſt contra. Sol. ibi non erat tacita repetitio per legem: hic ſic. & facit ſ. de vulg. ſubſti. l. ex facto. §. fin.

[c] Ve. Pro vel. & facit ſ. de hær. inſti. l. Titius & Seius. & duabus ll. ſequen.

[d] Cui. Id eſt, alicui.

[e] Vtriq;. Scilicet, debebitur. Acc.

[f] Alter. Scilicet vixerit.

[g] Debebitur. Ex ordine literæ hoc intelligitur: vt infrà eod. titu. l. cum pater. §. penult.

† De verbo vterq;, vide gl. in l. quidã cũ filiũ. § vetc ſic. vtroq; caſu. j. de verb. ob. l. creditor. §. duob^o. ſ. mã. Bal. in l. aneil-lę.4. not. C. de fur.

Cum ſtatuliber. CASVS. In teſtamento meo dedi libertatem ſeruo meo ſub conditione, ſi nauis venerit ex Aſia intra annum, & deceſſi. hæres meus eundem ſeruum legauit Titio ſub alia conditione. pendente alia conditione legati tranſiuit annus, & nõ venit nauis ex Aſia: ſicq; conditio libertatis defecit. Certè legatum relictum ab hærede meo ſub conditione de dicto ſtatulibero erit vtile conditione exiſtente ſub qua fuit relictum. ſecus autem ſi extitiſſet conditio libertatis: quia tunc extinguitur legatum ab hærede meo relictum.

A filio. Inſtitui mihi hæredem filium meum impuberem, & ab eo legaui Titio Stichum. poſtea ei ſubſtitui Mæuium, & a ſubſtituto dedi libertatem dicto Sticho. Certè ſi impubes perueniat ad pubertatem, ſicq; deficiat conditio ſub qua libertas tacitè fuit relicta dicto Sticho. Id eſt, non habeat locum ſubſtitutio: legatarius vendicabit Stichum ab impubere quondam ſibi relictum. ſi autem impubes moriatur intra pubertatem, & ſic habeat locum ſubſtitutio, libertas competit dicto Sticho relicta ſibi a ſubſtituto. & quod dixi, quando dictus Stichus fuit legatus purè ab impubere, idem eſt ſi ſub conditione. hoc dicit tota lex. Viuianus.

[h] Cum ſtatuliber. Titius reliquit Sticho libertatem, ſi Seius erit conſul, hæres Titij legauit eundẽ Stichum, ſi nauis ex Aſia venerit.

[h] Statuliber. Qui debebat eſſe liber, ſi Seius eſſet conſul.

[i] Sub conditione. Si nauis ex Aſia venerit.

[k] Legatus. Ab hærede defuncti.

[l] Deficit. Quia deceſſit Seius.

[m] Fit. Id eſt, fieri poteſt exiſtente eius conditione.

[n] Statuta. Si Titius fuerit conſul.

[o] Tunc. Scilicet demum: ſi non habes in textu.

[p] Perimit. Hæredi relictum.

[q] Accipit. Quia Titius factus ẽ conſul.

[r] Legatum. Ab hærede relictum.

[s] Eius Statutę libertatis. & facit j. de optio. leg. l. cum ita. in fine.

[t] A filio impubere. Inſtituto.

[u] Legatus. Scilicet ſeruus. & dicũt quidam ſub conditione hac, ſi ad pubertatẽ peruenerit. quod non valet: vt j. eod. l. ſeruo legato. §. pen. ſed ſecundum hoc idẽ videtur repetere, cum dicit, ſi idem ſeruus &c. ſcilicet quod ſub conditione fuit legatus vnde dic, quod purè fuit legatus in primo caſu. ſed cum poſtea relinquitur libertas à ſubſtituto videtur relinqui ſub conditione. & ſic videtur ademptum eẽ legatum ſub contraria conditione: vt j. de condi. & demon. l. aliquando in fine. Inde eſt quod debemus, niſi perueniat pupillus ad pubertatem. facit C. de neceſſ. ſer. l. quidam. §. fina.

[x] Vendicabitur. Id eſt, legatarius vendicabit. Acc.

[y] Hoc ſeruari. Videlicet vt ſeruus iſte perueniat ad libertatem.

[z] Legatus. Sub. liber iuſſus eſſe a ſubſtituto.

NOn quocunque. CASVS. Ad euidentiã huius legis no. quod mea res mihi legari nõ poteſt: vt ſup. eo. l. cætera. §. quemadmodum. & ſi nõ ſit mea tempore quo legatur, inueniatur tamen mea tempore quo cedit dies legati: ſimiliter non valet legatum: ſed hæc lex dicit, quod ſi talis inuenitur eo in tempore, quo cedit dies legati, quod poſſit mihi auelli, non vitiatur legatum. & de hoc ponit duo exempla. Primum eſt tale. Titius legauit mihi Stichum, quem ſciebat eſſe alienum, puta Caij: poſtmodum Caius dominus legauit eundem Stichum Mæuio. deinde hæres Caij donauit mihi primo legatario dictum Stichum, pendente conditione legati relicti per Caium, venit conditio. vnde legatarius Caij vendicat a me primo legatario Stichum, quem donauerat mihi hæres Caij quod poteſt: vt ſupra eodem. l. ſeruo legato. §. 1. volo agere ex teſtamento Titij etiam ante quam vendicet a me Stichum dictus legatarius Caij: certè bene poſſum. & eſt idem in ſtipulatione. nam ſi Titius promittat mihi ex cauſa lucratiua Stichum, quem alienum ſciebat, puta Caij: & Caius dominus eundem Stichum legauit Mæuio ſub conditione, poſtea hæres Caij donauit eundem

que [a] mō si legatarij res facta fuerit, die cedēte [b] obligatio legati extingui tur: sed ita, si eo mō fuerit eius, quo auelli nō possit. Ponamus rē, [c] q̄ mihi purè legata sit, [d] accipere me per traditionem die legati cedente [e] ab eo hærede, [f] a quo eadem sub conditione alij legata [g] fuerit. nempe agam [h] ex testamento: quia is status est eius, [i] vt existēte conditione discessurum sit a me dominium. Nam [k] & si ex stipulatione [l] mihi Stichus [m] debeatur, [n] & is cùm sub conditione alii legatus [o] esset, factus fuerit [p] meus ex causa lucratiuà: [q] nihilominus existente conditione ex stipulatu agere potero. [r]

eundem Stichum mihi: adueniente conditione poterit a me Mæuius uendicare: & ideo possum agere ea stipulatione contra Titium. Secundum exemplum est tale, Rem absentis causa reipub. usucepi, postea eam mihi legauit quidam alius, qui nō fuerat eius dominus. certe quamuis habeam eam ea causa lucratiua, scilicet usucapionis: tamen possum agere ex testamento contra hæredem illius qui mihi eam legauit. & hoc ideo: quia potest a me auelli per illum, cuius fuit, si reuertatur, & in integrū restitutionem petat. h.d. usque ad §. fundus. Vi.

[a] Non quocunq;. Regulariter traditur duas lucratiuas causas in eadem re & persona concurrere non posse: ut j. de actio. & obligatio. l. omnes. hinc est, q̄d si res mihi legata ab aliquo fiat mea ex causa lucratiua per alium, desinit mihi deberi ex causa legati: ut Insti. de leg. §. si res. hoc autem est uerum, si ita fiat mea, ut mihi auelli nō possit: alias secus. de quo hic ponit duo exēpla. Primum. Titius legauit mihi rem Caij purè: deinde Caius eius dominus legauit sub conditione eandem rem Seio. hæres Caij pendente conditione dominus existens mihi donauit. certe licet sit mea, tamen quia auelli mihi potest per Seiū existente conditione sui legati, adhuc petam ab hærede Titij. Aliud exemplum est, Titius ex causa donationis mihi promisit rem Caij purè. deinde eandem Caius sub conditione legauit Seio. hęres Caij pendente cōditione dominus ex istens mihi donauit, quia pōt mihi auferri per Seiū. idcirco adhuc agā ex stipulatione cōtra Titium.

[b] Die cedente. Subaudi etiam. nam idem si ante: vt Insti. de leg. §. si res.

[c] Rem. Scilicet Caij.

[d] Legata sit. A Titio, qui eam rem sciebat alienam: vel eram coniunctus, ita quod mihi legasset, etiam si alienam sciisset. alias non teneretur hæres de euictione: vt C. de leg. l. cum alienam.

[e] Cedente. Sub. etiam: vt supra.

[f] Eo hærede. Scilicet Caij, cuius erat res.

[g] Legata. In testamento Caij: vt sup. l. prox. in prin.

[h] Agam. Vel statim, vel re mihi iam ablata conditione existente. R.

[i] Eius. Scilicet rei legatæ.

[k] Nam. A simili.

[l] Ea stipulatione. Interposita ex causa lucratiua.

[m] Stichus. Seruus.

[n] Debeatur. A Titio, non a domino, cum esset Caij.

[o] Legatus. A Caio eius domino.

[p] Fuerit. Quia hæres Caij mihi donauit pendente conditione legati relicti.

[q] Lucratiua. A Caio.

[r] Potero. Contra Titium. & facit j. de acquir. possess. non uidetur. & supra, e. l. seruo. §. 1. & l. planè. §. j. & j. eo. l. si seruus. §. Stichum. Acc.

[s] Legata fuerit. Sed uidetur quod nō ualeat legatum, cum res sit legatarij: ut Insti. eo. §. sed si rem leg. & j. e. l. apud Iulianū. §. si Titius. Sed respond. non uidetur usucepisse, cū ab eo res auferri possit: ut j. de in integ. resti. l. nemo. & dic legata sit, scilicet ab alio, cuius nō erat: & fuit sciens uel cōiuncta p̄sona legatarij: ut C. de lega. l. cū alienam. & sic nō obst. j. eo. t. l. cū pater. §. euictis. & j. de usufructu, leg. l. Sticho. quæ sunt contra.

Regula Catoniana cessat, quando impedimentum subest verè, non tamen iuris fictione. Bar.

Si ex bonis eius, qui rei publicæ causa aberat, rem vsu acquisierim: & ea antè, quàm euinceretur, mihi legata fuerit: [s] deinde postea euincatur: rectè ex testamento petam, eam mihi dari oportere.

Quatenus ex te ad me ex causa lucratiua peruenit: catenus actio ex alia causa lucratiua perimitur. Bar.

Fūdus mihi legat[9] est: proprietatem eius fundi redemi, detracto vsufructu: postea venditor capite minutus est: & vsusfructus[9] ad me ptinere cœpit. Si ex testamēto egero: iudex tanti litem æstimare debebit, quantum mihi

Fundus mihi.

CASVS. In tribus §§. superioribus dictum est, quod si res mihi legata inuenitur mea ex causa lucratiua tēpore, quo dies legati cedit, & tali modo, quod potest a me auelli, possum agere ex testamento. ubi colligitur, quod si non posset a me auelli, non possem petere ex testamento. nū e dicit, quando efficit mea ea causa non lucratiua: & est talis casus, Titius legauit mihi fundum alienum sciens alienum esse: ego postea emi a vero domino proprietatem dicti fundi detracto vsufructu, postea dominus idemque venditor nudæ proprietatis fuit minutus capite, quare vsusfructus ad me proprietarium pertinere cœpit, & sic habeo proprietatem ea causa non lucratiua, & vsumfructum ex causa lucratiua: egi postea ex testamento illius non domini, qui mihi fundum p̄dictum legauit, & petiit fundū, q̄uis eum haberem. Certè bene potui hoc facere: & index condemnabit mihi hæredem legantis in tm, quantum dedi pro pretio proprietatis vero domino, non autem in æstimationem vsusfructus. quia eum ex causa lucratiua habeo, & idē esset si emissem a domino partem fundi mihi a non dño legati, & partem haberem ex cā lucratiua, nam partem tantum q̄ emi, petam ab hærede non domini qui mihi legauit, & æstimationē eius consequar, & aliā partem non. Sed pone, quod Titius non dominus Pamphilæ legauit mihi, quod ex Pamphila nasceretur. postea ego a vero domino Pamphilam emi, & ipsa peperit apud me: nunquid videor habere partum ex cā non lucratiua, vt sic eū petere possim ex testō illius, qui mihi legauit? & certè sicut matrem habeo ex cā non lucratiua, quia eam emi a domino: ita & partum q̄ erat in vētre tempore quó emi eā. & video alias, quod si emo Pamphilā prægnantem, & ipsa pariat apud me, & partus mihi euincatur: habeo actionē ex empto contra venditorē pro euictione, q̄uis mihi nō vendiderit partum expresse. Qui Caius, Caius & Lucius mihi promiserunt in solidū. ego feci testamentum, & ita legaui quibusdā, q̄d mihi Caius debet, lego Sēpronio: q̄d mihi debet Lucius, lego Mæuio. Certè hæres meus tenetur præstare actiones suas contra vnum de reis uni legatario, & alteri legatario tene-

tenetur præstare litis æstimationē. Sed quid si ego testator post testamentum factū unum de dictis reis per acceptilationē liberaui? Certè annihilatur utrunq; legatum: quia uno de reis liberato, & alter liberatus est.

Cum mihi, Titius legauit mihi Stichum aut Pamphilum, & Caius legauit mihi Stichum aut Pamphilum, bene possum petere ex unius testamēto Stichum, & ex altero Pamphilum. & adducit simile planū. Viui.

aberit: [a] Marcellus: Idē erit, & si partem redemero, pars mihi legata est, aut donata: partem.n. dūtaxat petere debebo. [b]

Quo titulo ad me peruenit ancilla, eodem titulo partus dicitur peruenire. Bar.

Iulianus: Quòd si legatum mihi est, quod ex Pāphila natum erit, ego Pāphilam mercatus sum, & ea apud me peperit: non possum videri partum ex causa lucratiua habere: quia matrem eius mercatus sum. [c] argumentum rei est, quod euicto eo, actio ex empto [d] competit.

Si duobus separatim cōtra singulos ex duobus reis actio legetur: hæres cuilibet in solidum satisfacere compelletur: licet exactione vnius facta per testatorem vtrūq; legatū perimatur. Bar.

Qui Caium & Lucium eiusdem pecuniæ reos habebat, si ita legauerit: Quod mihi Caius debet, id hæres meus Sempronio dare damnas esto: qđ mihi Lucius debet, id hęres meus Mæuio dare dānas esto: eam conditionē hæredi suo constituit, vt is necesse habeat, alteri actiones suas, alteri litis æstimationem præstare. [e] si tamen viuus testator Caio acceptum fecit: necesse est, vt Sempronii, & Męuij legatum inutile [f] fit.

Si vna ex rebus alternatiuè debitis ex causa lucratiua efficitur mea: aliam petere potero. Bar.

Cùm mihi Stichus, aut Pāphilus legati fuissent duorum testamentis, [g] & Stichum ex altero testamento consecutus fuissem: ex altero [h] Pamphilum petere possum: [i] quia & si vno testamento Stichus, aut Pamphilus legati fuissent, & Stichus ex causa lucratiua meus factus fuisset: nihilominus Pamphilum petere possem.

In re, quæ non potest ad oculum demonstrari: duæ causæ lucratiuæ possunt concurrere. Bar.

Marcellus libro xiij. Digestorum. LXXXV.

Titius Stichi [k] partē tibi legauit: eiusdem Stichi partem Seius tibi legauit. ex vtriusque testamento consequeris. [l]

Legatum sub conditione, si cauerit de aliquo dando, vel faciēdo, assimilatur legato, cui in vim modi, vel conditionis fideicommissi onus imponitur. Bar.

Iulianus lib xxxiij. Digestor. LXXXVI.

Huiusmodi lega-

Vsusfructus vicē dominij obtinet.

[a] Aberit. Videbatur quod nihil possem consequi, cum usus fru. tus uicē dominij obtineat: ut s. de usufru. l. 4. & eum sum consecut' ex causa lucratiua: ut j ea. l. in prin. sed certe imo hoc casu uicē seruitutis obtinet: ut Insti. eod. §. si cui fund'. ergo proprietas tantum præstabitur. & intellige quod testator sciuit alienū: uel erat coniūcta persona: ut C. eo. l. cum alienam.

[b] Debeo. Sic s. de contrahen. empti. l. sui rei. & l. seq.

[c] Mercatus sum. Et plus propter partum. & sic etiā eum uideor emisse: igitur nihil in deducto petā utranq; æstimationem. Sed contra j. titulo t. l. si quod ex Pamphila, Sol. ibi.

[d] Ex empto. Vt & s. de euict. l. uenditor. nō autem ad duplam: ut eod. tit. l. si prægans. & l. uacca. quæ sunt cōtra.

[e] Præstare. Vt & j. titul. t. l. qui duos. Sed ar. contra in eo. tit. l. si Titius.

ADDITIO. Dic secundum Bart. hic, quod hæres habebat electionem conueniendi quem uolebat: ubi erat electio debitoris: ut no. s. eod. l. quod si quis. secundum Dy. & hoc prout contrarium uadit ad primam partem. §. sed prout opponitur ad fi. dic quod ibi in solutione debitoris, hic in liberatione facta per testatorem, per quam præsumitur mutatio uoluntatis. Bar.

[f] Inutile. Quia uidetur testator in utroque uoluntatem mutare. Ioan. & facit s. eo. l. si sic. §. 1. in fi. & j. de lib. leg. l. non solum. & l. si damnatus. & j. ti. 1. l. fideicomm. ssum. §. si rem. & de accep. l. 1. & l. periusiurandum. §. fin.

[g] Testamentis. Scilicet in quolibet Stichus aut Pamphilus.

Ex altero. Nunc respondet. Acc.

[i] Possum. Hic potest colligi utrunque esse in obligatione, alias non possent in eadem re duæ causæ lucratiuæ concurrere. sic s. de cōstit. pec. l. illud. & semper dicas, quod testator sciebat alienū qđ legabat: uel erat legatario coniunctus: ut C. de legat. l. cum alienam. & facit j. e. l. huiusmodi. §. si cui. & §. Stichum.

Item. CASVS. Titius legauit tibi partem in Sticho, & non dixit ex quo latere Stichi utrum ex dextro uel sinistro: & Seius legauit tibi eidē partem eiusdem Stichi neque apparet quā: certè ex uno testamento habebis dimidiam Stichi, & ex altero aliam dimidiam, & ita habebis totum Stichum. Vi.

[k] Titius Stichi. Alieni. unde dic testatorem sciuisse alienum, uel coniunctū legatario fuisse.

[l] Consequeris. Dimidiam. nam appellatione partis dimidia intelligitur: ut infra de uerb. signi. l. nomen. §. portionis. & ita totum Stichum: ut j. titu. 1. l. Mæuius. §. duobus. ibi, sed si pars, &c.

Partis appellatione dimidia venit.

Huiusmodi. CASVS. Testator dixit: lego Titio centum, si ipse cauerit hæredi meo se daturum Mæuio centum. certè bene ualet legatū, sicut si dixisset, Titio lego centum, & rogo eū ut ea restituat Mæuio: ualet ergo istud aliud legatum, lego Titio centū aureos, si ipse cauerit hæredi meo se facturum opus in municipio ex centum aureis.

Si Sempronius. Sempronius instituit sibi Titium hæredem, legauit Mæuio fundum post biennium, postea Titius prædictus hæres Sempronii legauit prædicto Męuio eundem fundum pure. egit Męuius legatarius contra hæredem Titij, & habuit ęstimationem fundi prędicti. certè nō potest petere fundum ex testamento Sempronij.

Si cui homo. Legaui tibi hominem in genere tali modo qđ erat hęredis electio. hęres elegit Stichum dare tibi, tu noluisti accipere: & postea mortuus fuit Stichus. si agas contra hęredem, repellet te exceptione.

Aedes quibus. Aedes meę seruiebant tuis. tu instituisti me hęredem, & legasti Titio ędes tuas dominas sub conditione, & ita me hęrede habente dictas ędes

dominas

Si Titius hæredi meo cauerit centum Mæuio se daturum, & hæres meus Titio cẽtum dato: utile est, quemadmodum quod alicui legatum est, ut ex causa fideicommissi restituatur. Eadem ratione [b] hoc quoque legatũ utile est, Si Titius hæredi meo cauerit, se ĩ municipio ex centum aureis opus facturum: tum ei cẽtum aureos hæres meus dare damnas esto.

Duæ causæ lucratiuæ ex persona duorum, qui habentur loco unius, iudicantur ac si ex testamento unius procederent. Barto.

Si Sempronius Titium hæredem instituerit, & ab eo post bieunium fuundum dari iusserit Mæuio: Titius deinde ab hærede suo eundem fundum Mæuio præsente die [c] legauerit, & Mæuius pretium fundi ab hærede Titij acceperit: si ex testamẽto Sempronij fundũ petere uelit: exceptione repelli poterit, [d] si pretio fundi cõtentus non erit.

Debitor generis re oblata perempta liberatur. Bart.

Si cui homo [e] legatus fuisset, & per legatarium stetisset, quò minus Stichum, [f] cum hæres tradere uolebat, [g] acciperet: mortuo Sticho, [†] exceptio doli mali proderit hæredi.

Actio ex testamento durat ad rem, si res est tradita legatario, non tamen perfectè. Bart.

Aedes, [h] quibus hæredis ædes seruiebant, legatæ sunt, & traditæ legatario, non imposita [i] seruitute. Dixi, posse legatarium ex testamento agere: quia non plenum [k] legatum accepisset. nam & eum, qui debilitatum ab hærede seruum accepisset, rectè ex testamento agere.

Qui rem legatam sibi emit, debet habere rem, & pretium non soluere: quod si solueret, potest repetere mediis competentibus hic expressis. Bar.

Qui seruum testamento sibi legatum, [l] ignorans eum sibi legatum, ab hærede emit: [m] si cognito legato ex testamento egerit, & seruum acceperit: actione ex uendito [n] absolui debet: quia hoc iudicium [o] bonæ fi-

dominas confusæ sunt seruitutes: ego hæres tradidi dictas ædes legatario non imposita seruitute, quæ prius extincta fuerat. certè adhuc potest agere legatarius actione ex testamento cõtra me, ut reponam seruitutẽ. & adducit simile planum. Qui seruum. Legasti mihi Stichum, ignorãs eum mihi legatum: emi ab hærede tuo: postea cognoui, qđ mihi legaueras. unde egi contra hæredem tuum actione ex testamẽto, & seruum habui. postea egit hæres tuus actione ex uendito cõtra me ad pretiũ. certè absolui ab eo debeo. Sed pone, qđ hæredi tũ solui pretium dicti hominis ex causa emptionis: & postea ago ex testamento, non ex empto ad hominẽ. certe peream consequar dictum hominem: sed actione ex empto pretium potero recuperare: sicut si mihi homo euict[*] fuisset ab alio, nam ego in hoc casu uideor eum mihi euicisse, cum habeo hominem ex testamento: & non ex causa emptiõis: qua tenebatur mihi hæres. Sed pone, quod solui hæredi pretium dicti hominis ex emptione: & postea intentaui contra eum actionem ex empto, ut hominem mihi tradat. & postea pendente actione ex empto cõperiens mihi hominem eũdem legatũ fuisse, egi contra hæredem actione ex testamento: & seruũ consecutus sui actione ex empto pendẽte: non absoluetur hæres, idemque uenditor, nisi pretiũ quod ei solui, restituat mihi: & nisi faciat meum hominem, quem ab eo habui agens actione ex testamento. hoc dicit, usq; ad §. cum pater. Viuia.

[a] Legatum. Quod Titio relinquitur. sed uideĩ prius legatarius grauari. nã. j. cauere debet, quam centum accipere. Sed respon. quod & prius petere potest centum Titius: ut C. ad legem Falci. l. pen. & s. de condit. instit. l. mulier. §. 1. in fi. nec etiã grauaĩ, si nõ uult. Itẽ non uidetur ualere cautio, quia alteri stipulari &c. ut j. de uerb. obl. l. stipulatio ista. §. alteri. Respon. secundum H. quod debet soluere Mæuio, uel ei cauere, quia hæc fuit testatoris uoluntas, argu. j. ad Tre. l. cogi. circa princ. & arg. j. proxi. respon. Vel dic, cauet hæredi. l. sic, ut ualeat, puta recipienti nomine Mæuij: & succedet Mæuio: ut ar. s. de ne. gest. l. pe. Item quid si Titius non uult legatũ? Respon. non cogetur cauere: quia nec hæres adire posset pro singulari relicto: ut ad Treb. l. cogi. §. generaliter.

[b] Eadem ratione. Et hic oppone, & responde ut prius.

[c] Præsente die. s. cuius solius ratione ualet hoc sequẽs legatum. s. propter repræsentationẽ. alioqui non ualet. eo quod eidem Mæuio Titius teneretur: ut Insti. de le. §. econtrario.

[d] Repelli poterit. Quoniam testator duplicare legatum, nec potuit, nec uoluit, sed solutionem duntaxat accelerare. R. non potuit dici eo: quia debitum eidem. & quia ius qđ habet. s. retẽtionem biennij, legare uidetur, ut s. eo. l. si domus. §. fi. Sed cõtra Institu. eo. §. hac ratione. & s. eo. l. planè. §. sed si duorũ. ubi distinguitur, primo res uel æstimatio habita fuerit. sed ibi ex testamentis prorsus diuersorum hic hæredis, qui est unus cum testatore: ut in Authen. de iureiur. à mo. præ. col. 1. in princip. & facit j. eo. l. si mihi Sẽpronius. & j. titu. 1. l. unum ex familia. in princi. & l. statuliber. & l. Mæuius. & l. Lucius. §. pen. & supra eo. l. si fundum sub conditione. in princ. & ar. j. de uerb. obli. l. si stipulatio.

[e] Si cui homo. In genere: sed si ĩ specie, ipso iure interitu speciei liberaretur: ut j. de sol. l. qui decem. in prin.

[f] Stichum. Mediocrem.

[g] Volebat. Hæres ergo eliget, quia nõ erat in familia: ut not. s. eo. l. si quis à filio. §. pe.

[h] Aedes. Dominantes.

[i] Imposita. Nam oportet quod imponatur. nam cõfusa fuerat seruitus aditione hæreditatis. Accur.

[k] Non plenum. Inspecta uniuersitate, nõ ipsa re. & facit j. de solu. l. etiam. & j. eo. l. si legatum. §. fi. & s. de seruitu. l. Papinianus.

[l] Legatum sub conditione, uel in diem, alioqui cum sua esset res, [1] nulla etiam esset emptio. [2] uel die, seruus erat hæredis, non defuncti.

[m] Emit. Sed non accepit adhuc, nec pretiũ fuit solutũ.

[n] Ex uendito. Proprie. & dic, absolui debet legatarius, si hæres petat pretiũ alij ex uendito. i. ex empto: & debet absolui hæres, cum pretium non habeat, & rẽ tradiderit ex causa legati.

[o] Hoc iudiciũ. s. ex uendito: ut Instit. de act. §. actionũ. & ideo omnia ueniunt, quæ rationabile est uenire: licet non sit actum tam ex parte actoris, quam rei:

[†] Limitabis hũc tex. dũ vẽ sentire de bitorẽ generis liberari re oblata pẽ empta, p tex. ĩ l. fi. & qđ ibi no. Bal. C. de nauti. fœ. ut pcedat qñ creditor ĩtegre oblatas recipere recusauit.

[1] Debitũ enim extĩgueret cõfusione, p reg. allani. qđ meum est, amplius meũ fieri nõ põt. uj de Spe. in ti. de loca. §. nũc aliqua. uers. 65. & no. ĩ l. Stichũ. §. aditio. j. de sol.

[2] probat singulariter gl. ista q̃ siue res mea sit irreuocabiliter, siue reuocabiliter nec emi possit, prout not. Ale. in l. q Romæ. in §. duo fratres. l. 27. qst. ff. de uerb. obli.

vt Institu.de oblig. quæ ex contra. in fi.& hic subijcit ibi,& continet &c.& s.sol.mat.l.sed & si ideo. in fin.

a Consequi debebit. Actione ex testamento. & sub. actio, &c.& dic recuperabit quasi re sibi euicta: cum ex alia causa habetur ut s.de euict.l.si uendideris.

b Fuisset. Ab extraneo.

c Actum fuerit. Ad rem. & sic res tradita, & pretium solutum. alias autē non admittitur ad agendum: vt s.de actio. empt.& uendi. l.Iulianus.§.offerri.vel dic actum, sed non peractum.

d Ex testamento. Alio iudicio, & alia actione, scilicet ex testamento. sed certè imo uidet, quod actione ex empto debeat agere. vt s. de act. emp. l. cui res.& quod incipiat rem habere ex causa legati: ut j.ad legem Falci. l. fundo. quæ sunt contra. Sol. hic emit ab extraneo, ibi ab hærede in l. cui res. & ideo cum possit ibi agere contra hæredem actione ex empto, nō agit actione ex testamento: at hic secus est. Sed obstare videtur: quia dicit in prin.§.quod si ab hærede emit: nisi punctues ibi post uerbum, ab hærede. Item uidetur obstare quod in fi.dicit, quia hominem actoris facere cogitur: quia id conuenit tantum hæredi. Sed dic, quod non aliter absolui &c. s.ab actione ex testamento, nisi reddat pretium, scilicet extraneo solutum. quasi dicat æstimationem rei legatæ: & hominem faciat actoris.i.legatarij. quod non erat factum per extraneū uendentem: vt s.de act.empt. l.ex empto. §. 1. Sed in hoc est contra s.eod.l. si à substituto. §. 1. Vbi hæres non cogitur facere accipientis: sed hic hæredis erat, licet ab alio esset emptus. Vel secundo dic, quod emit ab hærede. & quod dicit actione ex testamento, improprie pone.i.actione ex empto occasione testamenti. siue etiā proprie ponas, dic quod non dicit, quod de iure potuerit agi. & quod dicit absolui.s.ab actione ex empto. Et quod dicit supra, actū fuerit ex empto.dic, sed nō peractum, & ita etiam aliud venit in condemnatione, quā pretium est. Vel dic planius, agi ex testamento: & petere legatarium quod habet: quia non videtur habere ex causa legati, nisi rehabeat pretium.arg. j.de sol. l.etiā. & s.de euict. l.si seruus uenditus. & emit ab hærede. & quod dicit, fecit actoris, id est, factum reliquit: nam quando tradidit ex uenditione, transtulit dominium, ex quo erat suum, scilicet hæredis: vt j.de acquiren.rerum domi.l.traditio. Accur. Cū pater. CASVS. Pro filia mea promisi in dotē centū genero meo: & postea eidem filiæ eadem centum legaui. certe si agat contra hæredem meum filia ex legato, & gener ex promissione: exceptionem doli idem hæres habebit. Si ita. Titius erat debitor Sempronij in xij. pone, & habebat inde chirographum Sempronius. forte Titius prædictus fecit testamentum, & legauit dicto Sempronio x. hoc modo. Hæres meus det decem Sempronio, si idem Sempronius reddiderit ei chirographum, in quo teneor ei ad xij. certè perinde est ac si dixisset hæres meus det x. Sempronio, si Sempronius eum liberauerit à debito xij. aut ergo prædictum chirographum extat, aut non. si extet, non sufficit creditori, eidemq; legatario. s. Sempronio chirographum reddere, ut testator dixit: imo necesse est, quod etiā hæredem liberet per acceptilationem, si uult habere legatū. si autem non extat: non curo, quādo interciderit: sufficit si hæredē liberet: nec exigitur quod chirographum reddat: & implesse conditionem uidetur, ut sic legatum habeat.

Si Titio. Stichum Titij seruum legaui eidem Titio, & Mæuio: non ualet legatum, quantum ad Titium: quia res sua sibi legari non pōt. nunquid ergo Mæuius totum habebit ex testamento? Et certè non: imo medietatem tantum.

Stichum aut. Ita dixit testator: Stichū aut Pamphilum lego Titio: & fit electio hæredis quem det. certè si unum hæres eligat, & ille decedat, liberatus est hæres. ex quo autem unum elegit hæres: non potest mutare uoluntatem. Legatum. Ita dixit testator, Lego Titio fundum Cornelianum, & mancipia mea, quæ in meo fundo erūt tēpore mortis meæ, postea ancilla aufugit ante mortē testatoris de dicto fundo, & alibi peperit. certe nihilominus habebit eā Titius, & etiā partū eius. Si Titio. Legaui Titio ad suā electionē Stichum aut Pamphilū: postea unum de dictis seruis alij donaui. certè alter remanet in obligatione. Quib' ita. Siue ita dicat testator, Titio & Mæuio singulos seruos lego: siue ita, Titio seruū lego: Mæuio alterum seruū lego. semper habebit quilibet eorū unū seruum insolidum, non aūt erunt eis cōmunes pro indiuiso ambo serui. Si is cui. Quamuis legatarius possit eligere. utrum agat pro legato actione ex testamēto, an rei uē dicatione: tū quilibet hæredū suorum nō potest ita eligere: unde si unus eligat actionē ex testamento, & alter rei uendicationem: non admittuntur, si autem consentiat in unā actionem, uel sua sponte, uel etiā iudice ad hoc eos cōstringente: bene admittūtur ambo. Viui.

dei est, & continet in se doli mali exceptionem. quod si pretio soluto, ex testamēto agere instituerit: hominem consequi debebit: [a] & actione ex empto pretium recuperabit: quemadmodum recuperaret, si homo euictus fuisset. [b] Quòd si iudicio ex empto actū fuerit, [c] & tunc actor compererit legatum sibi hominem esse, & agat ex testamento: [d] nō aliter hæredem absolui oportebit, quàm si pretium restituerit, & hominem actoris fecerit.

Si pater primo dotat promittendo, postea legat: uidetur pro dote legare. Bar.

Cùm pater pro filia sua dotis nomine cētum promisisset, [e] deinde eidem centum eadem [f] legasset, doli mali exceptiōe hæres tutus erit, si & gener ex promissione, & puella ex testamento agere instituerint. conuenire enim inter eos oportet, ut alterutra actione contenti sint. [g]

Conditione de instrumentis reddendis continet in se etiam liberationem præstari: quod solum sufficit, si instrumenta reddi non possunt. Bar.

Si ita legatum cui [h] esset, Si tabulas chirographi mei hæredi meo reddiderit, hæres meus ei decem dato, huiusmodi conditio hanc uim habet, si hæredem meum debito liberauerit. [i] Quare & si tabulæ exta-

e Promisisset. Genero.

f Eadē. Quod semp præsumit, nisi aliud liquet. Ro. ut j. ti.1. l.Titia. §.q in uita. & l.cū pater. §.pater filiæ. & de dote præle.l.2.in prin.& s.sol.ma. l. si cū dotē.§. si pr.

g Contenti. Vt se nō impediāt: ut & j.e.l.j.in fi. Si aūt separatim ueniāt, dic ut s.de iure do.l.cum pr.& facit C.eo.l. filia. Itē nota ex prædictis patrem legare filiæ profectitiā dotē: & debet esse contēta alterutro: secus in uiro: ut C.de rei uxo.act.l.1.§.1. Accur.

h Cui. Id est alicui. & facit j.ti.2.l.qui chirographū. & j.de lib.leg.l.3. & s.de pact.l.Labeo. Sed contra j. eo.l.ab omnibus.§.in testamento. Solu.ibi. Item facit s.eo.l.legatum. Et no. utilem § pro instrumentis, quæ non possunt reddi: sic C.de solutio.l.pecuniæ.

i Liberauerit. Scilicet, si tabulæ non sunt: aliàs secus,

vt

ut subiicit.

a Si Titio. s. domino Stichi.

b Pars. Quasi dicat, non totus: quia Titius facit partē ut subijcit: id est, facit aliū admitti ad partem tantum. Et nota, quibus casibus fit pars: & quibus non fit: ut ecce, legatur mihi, & ei, qui non est in rerum natura tēpore testamenti. Item legatur mihi, & ei, qui est tunc: sed decedit ante testatorē & nō fit mihi pars ut C. de cad. tol. l. j. §. 1 primo. & §. pro secundo. & ī. eo. l. si duobus. in prin. Itē ecce, legatur mihi, & posthumo qui nascitur abortiuus: & tunc idem, ut ī. eod. l. plane. §. si duob⁹. in prin. Item legatur mihi & hæredi: & tunc idem quod ī. eo. l. planè. §. si duobus. Itē legatur mihi, & tibi, & tu repudias: & etiā idē. ut Insti. de lega. §. si eadem, quæ omnes sunt huic contrariæ. Item legatur mihi, & non capaci: & tunc fit mihi pars: ut j. tit. 1. l. si Titio. Item legatur mihi, & tibi res tua: & tunc idem: ut hic. Item legatur mihi, & seruo suo, & tunc idem: ut ī. eod. l. plane. §. si coniūctim. Item legatur mihi, & seruo meo: & tūc idem. ut j. tit. 1. l. si mihi pure. Itē sunt argumen. contra ī. de autho. tut. l. si seruus communis. & j. de stipu. ser. l. itē. & l. proinde. & j. ti. 1. l. cum pater. §. libertis. concor. j. de leg. præstā. l. 2. §. 2.

c Nō poterit. Imo uidetur quod si ei ga uerbum uoles, tractum habet, &c. ut j. de uerbo. obli. l. si quis stipulatus. quæ est contra. Sol. hic. erat electio debentis, ibi stipulatoris: unde ne sit hic in eius potestate, an debeatur, non potest mutare: ut ī. de eo quod cer. loco. l. 2. Sed certè idem si legatarij esset electio: ut j. de opti. leg. l. apud Aufidium. Dic ergo aliud in stipulatione quam in legato: quia hic facta electione statim fit res legatarij: & ideo mutare non pōt. ut d. l. apud Aufidiū. & j. tit. 1. l. statuliberu. §. Stichū. in stipulatione secus. Item sunt arg. contra. ī. de sepul. uiola. l. 1. §. pe. & ī. depos. l. 1. §. pe. & j. de uerb. obli. l. cum qui certarū. §. j. Item facit j. de solut. l. Stichum. in princip. & j. tit. 1. l. si is cui.

Pars quādo fit, quādo non.

bunt: non intelligitur cōditioni satisfecisse creditor, nisi acceptum hæredi fecerit. Et si tabulæ in rerum natura non fuerint: existimabitur implesse conditionem, si hæredem liberauerit. Nec ad rem pertinebit iam tūc, cum testamētum fiebat, tabulæ interciderint, an postea, uel mortuo testatore.

Qui non admittitur ad partem iure actionis, facit partem si habet ius retentionis, etiam in re sua. Bart.

Si Titio, [a] & Mæuio legatus fuerit Stichus, qui Titij erat: debebitur pars [b] Stichi Mæuio. nā Titius quamuis ad legatum non admittatur, partem faciet.

Ei qui habet electionem ex ultima uoluntate, uariare non licet. Barto.

Stichum aut Pamphilum, utrum hęres meus uolet, † Titio dato; si dixerit hæres, Stichum se uelle dare: Sticho mortuo liberabitur. cum autem semel dixerit hęres utrum dare uelit: mutare sententiā nō poterit. [c]

Qui est in fuga, uidetur esse in loco a quo recessit. Bar.

Legatum est ita, Fundum Cornelianum, & mancipia, quę in eo fundo, dum [a] moriar, [d] mea erunt, hęres meus Titio dato. ancilla, quę in eo fundo esse consueuerat, mortis tempore (cum in fuga esset) enixa est. Quęro, an uel ipsa, uel partus eius legato cedat? Respōdi: Ancilla, quamuis in fuga sit, legata uidetur; & licet fugitiua erat, perinde habetur, ac si in eo fundo fuisset moriente patrefamilias. Huic consequens est, ut partus quoque matrem sequatur, [e] & perinde legato cedat, ac si in fundo editus fuisset.

Si unus ex rebus alternatiue legatis a testatore donatur: alia in legato remanet. Bart.

Si Titio Stichus aut Pamphilus, utrū eorum malit, [f] legatus sit: deinde Pamphilum testator Titio donauerit, Stichus in obligatione remanet.

Coniunctio uerbalis non inducit ius accrescendi in rebus prorsus diuersis. Bar.

Quibus [g] ita legatum fuerit: Titio, & Męuio singulos seruos do, lego: constat non concursuros in eundem seruum: sicuti non concurrunt, cum ita legatur, Titio seruum do, lego: Męuio alterum seruum do, lego.

Plures simul uenientes ad legatum concordare coguntur qua actione agant: secus si ueniant separatim. h. d. cum l. seq.

Si is, cui legatum fuerat ante quàm constitueret, qua actione uti uellet, [h] decessit duobus hęredibus relictis: legatum accipere simul [i] uenientes, nisi consenserint, non possunt. quare quamdiu alter rem uindicare uult, alter in personam [k] agere non potest. sed si consenserint; rem communiter habebunt. consentire autem uel sua sponte debent, uel iudice imminente.

† Quādo ponit uerbū uolet, uolā, & uoluero, no. Bal. ī l. uerbū. C. de fidei com. gl. & Doc. in l. hæc uēditio. I prin. in uerbo, obstrictus. ī. de cōtra. emp. tu ui de melius quā alibi I cle. j. §. uolumus. & ibi Card. de foro cō pet. glo. & Cardi. in cle. j. de rerū permut. & in cle. j. in fine, de censitis.

a F. Fl. cū.

ADDITIO. Dic quod istud est fauore ultimæ uoluntatis, secundum Bart. hic.

d Dum moriar. Sic j. de fundo instr. & instru. leg. l. Seiæ. §. Pamphilæ. & ī. de hæredi. instituen. l. ex facto. §. si. & j. de auro, & argen. leg. l. si uxori. §. cum ita. & j. titu. 2. l. quæsitū. in princ. & l. seruus. & l. si ita. Acc.

e Sequatur. Accessoriū sequitur principale. sic j. de pec. leg. l. 2.

f Malit. Ex hoc notant quidam, quod aliàs legatarius non eligeret, nisi a testatore ei data esset electio: sed est falsum. & hic sub. maximè: si enim hoc casu hęredi daret electionem, posito quod testator nō dederit legatario: iam eligeret Pamphilum. & sic legatū esset inutile, quod esse nō debet: imo sic interpretari debet ut ualeat, ut j. ti. 1. l. Titio. §. Lucius. & arg. j. eo. l. planè. §. si cui. & facit ī. e. l. si tibi. §. si. & l. seq. & l. non quocunq;. §. si.

g Quibus. Sic ī. de usufructu accres. l. fina.

h Vti uellet. Cum plures ei competāt: ut j. ti. 1. l. cū filius. §. uarijs.

i Simul. Secus si separatim: ut j. l. proxima.

k In personam Scilicet ex testamēto. & facit ī. de usufru. l. quoties. in prin. cōtra. Solu. ibi. & de seruitute rusticorū prædiorū. l. itinere. cōtra. Sol. ibi. Item facit ī. quib. modis usus fruct⁹ amittat. l. ij. in prin: & §. fi.

Paulus libr. xj. ad Plautium. LXXXVII.

DVobus coniunctim a fundus erat legatus. alter ex his partis æstimationem per actionem personalem b abstulit, alter, si totũ fundum vindicare c uelit, exceptione doli repellitur pro parte dimidia: quia defunctus semel ad eos legatum peruenire uoluit. d

Si res mea pignorata mihi legatur ab extraneo: tenetur hæres mihi soluendo pignus liberare. Barto.

Iulianus lib. xxxiiij. Digesto. LXXXVIII.

SI tibi homo, e quem pignori dederas, f legatus ab alio fuerit: actionem ex testamento habebis aduersus hæredem, ut pignus luatur. g

Qui consecutus est æstimationem totius a grauato singulariter: nil debet consequi a grauato ultra. Barto.

Si testamento Stichus ab uno hærede legatus fuerit Mæuio, & eidem codicillis idem Stichus ab omnibus hæredibus: h & antequam codicilli aperirentur, Mæuius litis æstimationem consecutus i fuerit: ipso iure uindicari ex codicillis non potest, k quia testator semel legatum ad eum peruenire voluit.

Rei legatæ vere, dominium transit ab adita hæreditate: & eodem modo debentur, quæ rei legatæ accedunt. Bar.

Cùm seruus legatur: & ipsius serui status, & omnium, quæ personam eius attingunt, in suspenso l est. Nam si legatarius repulerit m a se legatũ: nunquã eius fuisse uidebitur. si non repulerit: ex die aditæ hæreditatis m eius intelligetur. Secundum hanc regulam & de iure eorum, quæ per traditioné seruus acceperit, aut stipulatus fuerit, deq; ijs, q̃ legata, vel donata ei fuerint, statuetur: ut uel hęredi, uel legatario seruus singula gessisse existimetur

Actione personali ex testamento non potest conueniri hæres, nisi pro hæreditaria portione, etiam si insolidum rem possideat.

Si fundus n ab omnibus hæredibus legatus sit, qui unius hæredis esset, is quidem, cuius fundus esset, non amplius, quã partẽ suã præstabit, cæteri in reliquas partes tenebuntur. Valet o legatum, si superficies legatum...

DVobus. CASVS. Legaui coniunctim fundum duobus: alter egit actiõe ex testamento, & fuit cõsecutus æstimationem medietatis fundi, alter uult fundum totum uendicare, certè non potest. Viui.

a Duobus coniunctim. Re, & uerbis: uel re tantum: ut C. de caducis tollendis. §. ubi autem. & §. fin autem.

b Personalem. Ex testamento.

c Vendicare. Per rei vendicationem.

d Voluit. Pro uirilibus portionibus ut s. eodem. l. si mihi. in principio. & l. si pluribus. in principio.

SI tibi homo. CASVS. Stichum seruum meum obligaui Titio, & Sempronius eũ mihi legauit. certè tenetur mihi hæres Sempronij, ut luat pignus meum prædictum.

Si testamento. In testamento meo legaui Stichum Titio ab uno de hæredibus meis, postea feci codicillos, & eũdem Stichum ab omnibus hæredibus meis legaui eidem Titio. antequã aperirentur codicilli, egit Titius contra hęredem grauatum in testamento, & habuit ęstimationẽ Stichi. certè aperta postea codicillis non potest ex eis agere contra hæredes ad eundem Stichum, cuius æstimationem habuit. Cum seruus. Titius legauit mihi seruum, & decessit: & adita est hæreditas eius. unde dominium prædicti serui habeo ego legatarius etiam ignorans mihi legatum. certè adhuc est in suspenso status serui. scilicet utrum debeat remanere apud me, uel nõ: nam bene possum repudiare: & si repudio, nunquam fuisse meus fingetur: quamuis in ueritate fuerit. unde si aliquid seruus p̃dictus interim acquisiuit. i. postquã legatus fuit mihi usque ad tempus quo repudiaui eum, hæredi uidetur acquisisse. si autem uelim ad me pertinere seruum: intelligitur fuisse meus a tempore aditæ hæreditatis, sicut in ueritate fuit. & ea quæ interim acquisiuit, mihi acquisiuit. Si fundus. Instituit mihi tres hæredes: & ab eis reliqui fundum unius hæredis Titio, certe pro hæreditarijs partibus tenetur Titio, non autem solus ille hæres, cuius est fundus. Valet. Habeo superficiem in solo Titij, feci testamentum, & ei legaui superficiem in solo Titii. ualet legatum, & lucrifaciet dominus soli ipsam superficiem. Viuia.

e Sit tibi homo. Scilicet Titius.

f Dederas. Aliũ non leganti. alioqui aliud esset: ut j. de libe. leg. l. j. §. j.

g Luatur. Pignoris enim luitionem potius legare quam dominium eius uoluisse testatoré, est uerisimile. R. Sed arg. contra j. tit. a. l. Mæuius. §. pen. & not. hic, quod ualet legatum rei meæ, in qua alius habet ius. t

h Ab omnibus hæredibus. Secus si ab alio specialiter eadem res: ut s. eod. l. quid ergo. §. j. & j. eo. l. seruo. §. j. & facit ad hoc s. eodem, l. si fundum. §. si pater.

i Consecutus. Petendo Stichum nõ æstimationem: sed quia non præstitit eum, in æstimationem damnatus ille hæres a quo fuit relictus.

k Non potest. Quia nullum commodũ esse potest. Alias cõtra j. ti. j. l. Mæuius. circa prin. Item cõtra ea. l. §. eum. Sol. ibi, & dic plenè vt ibi notatur. Accursius.

l In suspensu. Nec obst. j. eo. l. legatũ. §. fin. quia refert an suspendatur legatũ expressim, ut per cõdi. ut ibi: aut tacitè, ut quia legatarius deliberat: ut hic, ibi autem non suspẽditur: sed statim extinguitur seruitus.

m Aditæ hæreditatis. Not. quando dominium rei legatæ transit in legatariũ. sic j. tit. j. l. mortuo. in prin. Sed alii dicunt a morte testatoris: ut j. de furtis. l. a Titio. & s. de nox. l. si seruus lega. & supra de peculio. l. sed si damnum. §. primo. & infra titu. primo. l. legatum. Sed proprie & inspecta ueritate istæ aliæ de fictione. & facit infra de rebus dubiis. l. quædam. & s. de fur. l. si is qui. & l. si dominium. & s. de rebus eo. l. magis. §. fundum. autem. & s. eod. l. legatarius. §. j. & l. apud. & l. seruum. §. j. & s. si certum peta. l. proinde. & j. si quid in frau. pa. l. j. §. utrum.

n Si fundus. Plana est litera. & facit j. titu. j. l. unum ex familia. §. si rem.

o Valet. Quia ei uendicanti de cætero non obstabit exceptio, quæ competebat superficiario: ut j. de superfic. l. j. §. quod ait.

t Pone exemplũ, ut l l. j. C. de usu. le. s. i re testatoris alteri locata. & ẽ diuerso an possit legari res, in qua quis habet ius, no. l. l. eũ alienã. C. de leg.

n Aliud repudiando, aliud in alienã do Lap. alle. 25. ad fi. & Mandos. I addit. ad ipsũ Apostil. pen. & ult.

Dñiũ rei legatæ qñ trãseat i legatarium.

Lucrifaciat

ta sit ei, cuius in solo fuerit: licet is dominus soli sit. nam consequetur, vt hac seruitute liberetur, & superficiem lucrifaciat. a

Suus, vel emancipatus si se abstinet: prælegatum in totũ cõsequitur: nisi testator aliud voluerit, vel prælegata loco hæreditatis posuerit. h. d. vsque ad l. quæsitum. Bar.

Papinianus li. xviij. quæstio: LXXXIX.

FIlio pater, quem in potestate retinuit, hærede pro parte instituto legatum quoq; reliquit. Durissima sententia est existimantium denegandam ei legati petitionẽ, b si patris abstinuerit hæreditate. Non enim impugnatur iudiciũ ab eo, qui iustis c rationibus noluit negotiis hæreditariis implicari.

Martianus libro vj. Institutionum. XC.

SEd si non alias voluit eũ pater habere legatum, nisi hæreditatem retineret: tũc neque aduersus cohæredem dandam ei legati petitionem secũdum Aristonis sententiam constat: cum ipsi filio non videretur eẽ soluendo hæreditas. & hoc ita est, licet non conditionaliter expressisset: intellexisse tamen manifestissimè approbetur.

Iulianus libro xxxvj. Digesto. XCI.

NAm nec emancipatus hrẽditate omissa legatum ab hærede petere prohibetur. Prætor enim pmittẽdo iis, qui in potestate fuerint, abstinere d se hrẽditate paterna: manifestum facit, id ius se in persona eorum tribuere, quod futurum esset: si liberum arbitriũ adeundæ hæreditatis habuissent.

Papinianus li. xviii. quæstionum. XCII.

QVid ergò si ita legauerit: Hoc ampli9 filio meo? Non dubiæ volũtatis quidem q̃stio erit: sed non absimilis prioris casus circa filii prouidentiam: nisi euidens volũtas contraria patris probetur. Planè si pluribus e filiis ĩstitutis, f (inter eos verbis legatorum bona diuiserit: g voluntatis) h ratione legatorum actio denegabitur ei, qui i non

a Lucrifaciat. Sed nonne superficies sequebatur solum, ut Instit. de rerum diui. §. cum in suo. Re spon. sic: sed per hoc dicitur lucrari, quia petet rem, exceptione non obstante. & facit s. eo. l. si domus. §. fi.

FIlio pater. CASVS. Filium meum quem in potestate habebã, hæredem institui cum quibusdam aliis, & ei prælegatum dedi. filius uult abstinere ab hæreditate, & legatum consequi, dicebant cohæredes sui: tu impugnas iudiciũ patris tui abstinendo ab hæreditate sua, unde non debes aliquid ex eo consequi. quæritur quid iuris sit? & dicitur quod bene habebit legatum quamuis ab hæreditate abstineat: nisi ego pater nolui eum alias habere prælegatum prædictum, quam si adierit hæreditatem meam: quia tunc non habebit, nisi adeat. & bene dixi filium in potestate cõstitutũ debere habere legatũ etiã si abstineat ab hæreditate patris, quando non apparet contraria uoluntas patris: quia idem dicitur in emancipato. & in potestate cõstitutus non habet minus ius abstinẽdi per prætorem, quã habeat emãcipat9 per ius ciuile. h. d. usque ad l. quid ergo. Vin.

b Petitionẽ. Quia nõ denegat. ut C. e. l. cũ responso, & j. de exce. doli. l. apud. §. si quis. & s. eod. l. qui filiabus. §. fin. & l. seq. & j. eo. l. quæsitum. §. duobus. Sed cõtra j. tit. 2. l. miles §. fi. nã ibi decedens & sic repudians non habet, nec transmittit legatum pro sua parte, & ita non ualet. Sol. hic repudiauit, ibi decessit: quæ non sunt paria: quia cum repudiat, extat conditio tacita sub qua ualet pro sua parte, at cum moritur ante aditam hæreditatem, ut ibi non extitit conditio eo uiuo, & sic non transmittit pro sua parte, ut ibi. pro alia. n. sp ualet: & ideo transmittit, ut ibi. Itẽ cõtra j. de excep. do. l. fi. §. fi. So. ut C. e. l. cum responso.

ADDITIO Vel dic secundum Barto. hic, quod ibi legatum habebat in se aliã conditionem q̃uã istam, si hæres non eris: quia conditio apposita in institutione, videbatur repetita in legato.

c Iustis. Vel non iustis, nam est pro ratione uoluntas: ut j. ad Tre. quia poterat. & facit s. si quis omis. cau. testa. l. si in testamento. in fi. & j. tit. 2. l. Sextilium. Acc.

d NAm nec. abstinere. Permittitur enim quod ius ciuile non facit: ut s. de acqui. hære. l. necessariis. & Insti. de hære. quali. & diffe. §. sed his. Accur.

QVid ergo. CASVS. Pater ita prælegauit filio quem habet in potestate: hoc amplius quam habet in hæreditate mea, prælego ei centum. nũquid erit idem quod dictum est, quando pater non dixit, hoc amplius. s. ut patris hæreditatem nolens adire in potestate constitutus nihilominus habeat prælegatum, & certe sic, nisi probetur per cohæredes patrem noluisse eũ habere prælegatum, nisi adeat hæreditatem suam. Sed quid si plures filios puta tres sibi instituit pater, & inter eos diuisit totam hæreditatem uerbis legatorum, hoc modo: uni hæreds lego tertiam hæreditatis, secundo aliam tertiam: & tertio aliam tertiam: & unus eorum uult repudiare suam tertiam: iure hæreditario, & eandem habere iure legati: nunquid potest? Certe non. uerisimile est enim in hoc casu, q non aliter uellet eos habere ea, quæ assignauit, nisi hæredes existant. & hoc dicit litera uoluntatis ratione scilicet præsente. Vinia.

e Plane. Fecit quidam testamẽtũ suũ, filios suos hæredes instituit: & diuisit inter eos bona, vt vnus haberet ultra Rhenum, & alter citra Rhenũ. nũc iste q habebat citra Rhenũ, habet in quolibet cespite medietatem iure suo: alterã medietatẽ iure prælegationis. si autem uelit habere id qd habet iure prelegationis, aliud repudiare non potest. sed contra s. eo. l. qui filiabus. §. fi. Sed ibi prælegatum est à testatore, hic autẽ habet illud prælegatum à lege.

f Si pluribus. Hic intendit, quod quando plures sunt instituti, unusquisque suam partem partim habet iure cohæredis, & sic iure prælegati: partim suo iure habet. sed si id quod suo iure habet, noluit, non potest habere aliquid iure cohæredis, & sic iure prælegati: quia habet a lege, & sic non obst. s. eo. l. qui filiabus. §. fin. ubi habet à testatore prælegatum.

g Bona diuiserit. Sed non omnia, sed maiorem partẽ: alia bona indiuisa reliquit. H.

h Volũtatis. Præsumptæ. i cum eni n pater inter eos diuiserit omnia, vel partẽ maiorem: uerisimile est non aliter uelle eos habere assignata, nisi essent hæredes.

i Ei qui. Cui per diuisionem maiorẽ partem assignauerat, quam ab intestato habiturus erat. Se facit s. fam.

* Sic I. P. F. Hal. legit, volunt negantis, &c. sed si rectè vide Ant. Aug. li. emẽ. 4. c. 17.

* Hæc, quæ parẽthesi ĩclusa sũt, nõ habentur I. P. Fl.

i Quia voluntas testatoris ea p̃sumit, q̃ de iure eẽ dẽt. Bal. s l. 2. C. de Ipu. & ali. sub. In. de Imn. in l. fi. j. de cõ dit. & demonstrat.

ercisc. l. si cum pater.

Quæsitum. CASVS. Filium, & ex eo nepotẽ habebã in potestate, dictus filius hæres fuit institutus à quodam extraneo, & ab eo fuit legatũ dicto nepoti meo. certe ualet legatũ, & etiam si legatũ fuisset fratri prædicti instituti, uel etiam seruo suo, uel patris sui, ualet legatum: quia etiam à filio meo instituto potest mihi legari. Præsente. Quando in testamento meo dedi pure libertatẽ seruo meo, bene possum ei legare, uel pure, uel sub conditione, si autem dem ei libertatem sub cõditione, & do ei legatum purè: quandoque ualet legatũ, quandoque non. nã si conditio libertati apposita potest adimpleri ante aditã hæreditatem, & sic antequã cedat dies legati sibi seruo purè relicti, inuenitur liber: unde potest sibi acquirere, dies autem dicti legati cedit ab adita hæreditate: ut C. de cadu. tol. l. j. §. in nouissimo. si autem conditio libertati apposita non possit adimpleri ante aditam hæreditatẽ, si alius esset institutus, de quo ponit duo exẽpla, non ualet dictum legatum: quia cum dies eius cedit. s. ab adita hæreditate, inuenitur seruus hæredis. unde sibi non potest acquirere legatum dictus seruus, nec hæredi: quia iam esset hæres & legatarius: quod esse nõ debet: quod autem dixi ualere legatum purè relictum seruo, cui data est libertas sub conditione, si conditio possit adimpleri ante aditam hæreditatem, & adimpleta sit: fallit in uno casu. ueluti quando Stichum seruum meum institui mihi hæredẽ necessariũ, & Pamphilo seruo meo dedi libertatẽ sub tali conditione, quæ posset adimpleri ante aditam hæreditatem, si alius esset institutus, & eidem Pamphilo aliquid purè legaui: quia hoc casu statim mortuo testatore, Stichus hæres est. siue uelit, siue nolit. unde non potest inueniri aliqua conditio, quæ in hoc casu possit adimpleri ante aditam hæreditatẽ. tẽpore ergo quo cedit dies legati, scilicet aditæ hæreditatis, si inuenitur seruus, ut dictum est, sibi legatum acquiri non potest, nec hæredi. unde iudicatur non ualere. h. d. usque ad §. duobus. Viuia.

agnouit hæreditatem.

A filio instituto potest legari patri, uel alteri cuicunque in eadem potestate constituto. Bart.

Iulianus libr. xxxvi. Digesto. XCIII.

Quæsitũ est, si filiusfamilias, q filiũ habebat, hæres ĩstitutus fuisset, [a] cum esset uterq; in potestate aliena: an ab eo, filio eius legari possit? Respondi: cum possit à filio patri legari: [b] cõsequẽs est, ut uel fratri ipsius, uel filio, uel ẽt seruo [c] pr̃is sui leger.

Si libertatis dies & legati cedit simul, uel libertatis prius, ualet legatum, secus si prius cedit dies legati. Bar.

Præsente quidem die data [d] libertate, seruo legari [e] uel purè, uel sub conditione poterit. [f] cũ uerò libertas sub conditione data fuerit: aliàs utiliter, aliàs inutiliter purè

[a] Institutus fuisset. A patre secundum quosdam: Imo ab extraneo: ut statim innuit cum dicit, aliena.

[b] Patri legari. Etiam pure: quod dic ut s. eo l. à filio. & facit infra, quando dies legati cedat. l. cum legato.

[c] Seruo. Imo uidetur quod filio uel seruo hæredis non iure legetur: ut Insti. de leg. §. an seruo, quæ est cõtra. Sol. hic sub conditione: ut & ibi permittit. Vel dic secundum Io. quod hic non erat filius, uel seruus hæredis: sed patris hæredis. Vel dic secundũ quosdam, quod ualeret secundum noua iura, secundum quæ quæritur proprietas legatario filio. sed secundum uetera iura ualebat, siue ipse hęres, siue legatarius fuit ante aditam hæreditatem emancipatus.

[d] Data. Id est, directè relicta à testatore.

[e] Legari. Eidem seruo.

legabitur. [g] nam si ea cõditio libertatis fuerit, ut patrefamilias statim mortuo, possit ante aditã hæreditatem existere conditio: ueluti, Stichus si decem Titio dederit, uel Capitolium ascẽderit, liber esto: utile [h] legatum est. [i] Huiusmodi autem conditiões, si hr̃di x. dederit, si post aditam hæreditatẽ Capitolium ascenderit: inutile legatũ efficient. [k] Necessariò autẽ hærede scripto [l] ex asse: etiam eę cõditiones, quę ante aditam [m] hæreditatem impleri possunt, inutile legatum efficient. [n]

Si seruo legato uiuo testatore obuenit libertas: relictum eidem debebitur. Bar.

Duobus hęredibus institutis, alteri Stichum legauerat, & eidem Sticho x. cum Stichus uiuo testatore ad libertatem

[f] Poterit. Et utriusque legati dies cedit ab adita hęreditate: ut C. de cad. tol. §. in nouissimo.

[g] Purè legabitur. s. à domino: ab extraneo uero indistinctè etiam purè legaretur.

[h] Vtile. Scilicet de decem. nam de libertate legatũ semper ualet.

[i] Legatum est. Imò quandoque non, ut j. de condit. & demon. l. cum seruus. in prine. Solu. ibi in mista cõditione, & dic ut ibi no.

[k] Efficient. Quia dies huius legati ab adita hæreditate cedit: ut in d. §. in nouissimo. quod hic esse non potest. Sed contra j. tit. z. l. qui concubinam. §. cũ testamento. Solut. ibi. & facit s̃. de hæredi. inst. l. qui filio. §. z. & s̃. eo. l. si post mortẽ. & j̃. de opt. legat. l. si optio. & infra titu. t. l. si quis seruo.

[l] Scripto. Et relicta libertate seruo, & legato ut supra.

[m] Aditam. Aliàs cum institutus est extraneus secundum R. nã suus, uel necessarius non dicitur adire. Vel dic ante aditam hæreditatẽ. i. ante immistionem. prætor enim permittit abstinere. ut s̃. eo. l. nam nec.

[n] Efficient. Si non impletæ fuerint statim testatore mortuo, uel adhuc eo uiuo, & est ratio secundum Ro. quia in hoc casu inter mortem, & hæreditatis acquisitionem nullum est medium. Duobus. CASVS. Duos mihi hæredes institui, & alteri eorũ legaui Stichum, & eidẽ Sticho legaui 10. Stichus peruenit ad libertatem me testatore uiuo. certè legatum prædictum habebit insolidum: id autem uerũ esse, uel hoc argumento probari potest. Nã si is seruus Stichus non fuisset liber effectus: alter hæres (cui legatus fuerat ipse Stichus) etiam hæreditate abstinens integrũ legatum ab altero hęrede adeũte cõsequeretur: nempe & ipsum Stichum, & decem Sticho legata. Seruo. Titio seruum legaui, & seruo legaui 10. & postea seruum alienaui in Mæuium: certe Mæuius habebit legatum seruo relictum. Cum seruus. Legaui Titio Stichum. & eidem Sticho legaui 10 certe possum grauare Titium de fideicommisso alicui dando, uel ipsi seruo cum erit liber. Si quis. Legaui Titio Stichum: & postea eundem alienaui in Sempronium: postea eidem seruo dedi in codicillis legatum. certe illud legatum Sempronio acquiritur. & idẽ est si eũ manumisi, postquã eum legaueram, & eidem postea legatum dedi in codicillis. nam ei manumisso acquiritur legatum. Si mihi. Titius instituit te hæredem, & mihi Stichum legauit.

Sempronius

Sempronius quidam alius fecit testamentum, & dicto Sticho legauit decem, decessit Sempronius secundus testator, & uiuo Titio primo testatore, sicque cessit dies legati, Sticho relicti: quare acquiritur hæreditati Titij primi testatoris, id est, ipsi Titio qui adhuc uiuebat, ut dictum est. certè licet postea moriatur Titius, cui acquisitum est legatum relictū seruo, qui adhuc erat suus, quamuis mihi legauerat eum, ut dictū est: tamē ad me cui Titius Stichum legauit, non pertinebit legatū relictū dicto Sticho per Semproniū, imo pertinebit ad hrdē Titij pdict l. Cum homo. Legasti mihi Stichū, ego sui litem contestatus contra hæredem tuum super hoc. certè quicquid à lite contestata usq; ad sententiā habitur[a] fuissem, si mihi datus esset tēpore litis contestatæ, totum debet mihi dare hæres, & ponit simile de ancilla legata, & de fundo legato. Viui.

[a] In P. Fl. non est, Titij.

peruenerit: totum legatum ei[a] debebitur. Nam insolidum constitisse causam legati in eius persona, hoc quoque argumento est: quòd si hæres, cui legatus fuerat, hæreditatem non adisset, solidum ab altero hærede consequi posSit.[b] Seruo legato legatum datum est. Si alienatus à testatore fuisset: legatum ad emptorem pertinebit.[c] Cùm seruus Titio, & eidem seruo aliquid legatur: fidei[a] Titij committi potest, ut aut seruum alicui restituat, uel ea, quę seruo legata sunt. Hoc amplius, etiam ipsi seruo, cum liber erit, fideicōmissum a Titio dari potest. Si quis Stichū legauerit, & eūdem alienauerit, uel manumiserit: deinde eidem legatū codicillis dederit: uel manumisso, uel emptori legatum debebitur.[d]

Ea quæ acquiruntur per seruum uiuo testatore non debentur legatario: secus in quæsitis post mortem, & aditam hæreditatem. Bart.

Si mihi seruus a te hærede legatus[e] fuerit, & eidem seruo aliquis[f] legauerit: & uiuo eo, qui mihi seruum legauerat, dies legati seruo dati cesserit:[g] confestim[h] id legatū hæreditati[i] acquiritur: & ideo quāuis postea moriatur is, qui mihi seruum legauerat: ad me id, quod seruo legatū est, non pertinebit.

Si legatur homo alienus, fructus, & accessiones ueniunt a tempore litis contestatæ. Bar.

Cùm homo ex testamēto petitus est:[k] causa eius temporis: quo lis cō testabatur,[l] repręsentari debet actori. & sicut partus ancillarū, sicut fruct[9] fundorū interim pcepti in hoc iudicium deducū tur: ita qd̄ seruo legatorū, uel hęreditatis nomine interim obuenerit, pstandum est petitori.

Qui consensit alienationi rei a testatore purè sibi relictæ, potest adhuc petere pretium, licet hæres soluendo rem, liberare se possit. Bart.

Iulianus libr. xxxix. Digesto. XCIIII.

SI fundum per fideicommissum relictum unus ex hęredibus (excusso ptio secūdū redditū[m] eius fundi) mercatus sit[n] pp̄ter ęs alienū[o] hęreditariū, pręsente, & assignā te eo, cui fideicōmissum debebatur: placet, nō fundum, sed pretium eius restitui debere.[p] Marcellus notat,[q] Si fundum restituere malit hęres: audiendum existimo.

[a] Totum legatum ei. Sticho: ut & j. quando dies legati ce. l. cum legato.

[b] Potuisset. j. tit. 1. l. miles. §. fi. contra. Sol. ibi.

[c] Pertinebit. j. §. 2. & j. quando dies le. ce. l. cum legato.

[d] Debebitur. supra, §. ij. & infra, quando dies leg. ced. l. cū legato.

[e] Legatus. A testatore.

[f] Aliqs. Extraneus.

[g] Cesserit. Quia decessit qui legauit.

[h] Confestim. Eo legante mortuo.

[i] Hæreditati. Id est bonis, quæ nunc sunt, spe futuræ hæreditatis. & sic nomē destinatum post mortem imponitur ante mortem: ut & posthumus dicitur post testamentum, natus etiam in uita & facit j. tit. 1. l. quod seruus.

[1] Limita istud dictū qn̄ cōmittat mora: & a quo tpe incipiat, uide p Ang. i l. unum. ij. col. s. si cer. pet.

[k] Petitus est. Per legatarium.

[l] Contestabatur. Ex hoc dicunt quidam moram fieri à tempore litis contestatæ.[1] Ioan. uero prius etiā à die interpellationis: ut j. ti. 1. si quis seruo. quod plenè dic: vt C. de usur. & fru. lega. l. 1. & facit s. si cert. peta. l. cū fundus. & j. de acquirendo rerū dominio. l. quæsitum. & s. eo. l. apud Iulianum. & j. ad Trebel. l. in fideicommissariam. in princip. & s. de usur. l. equis. & l. Paulus. & j. de opt. leg. l. filium. & j. tit. 2. l. patronus. ij. respon.

CASVS. SI fundū. Pluribus mihi hæredibus institutis fundum Titio per fideicommissum reliqui: unus ex hæredibus dixit cohæredibus: quia hæreditas est multum onerata debitis, uēdamus fundum prædictū, & expediamus nos à creditoribus: & si uultis, ego inquitā reddit[9] fundi, & ita quid potest ualere fundus, & emā eū. dixerunt cohæredes, uocemus Titiū cui relictus est dictus fundus: & si placebit ei, faciem[9]. unde uocauerunt eum, & dixerunt ei prædicta: & ipse respon. non consentiam aliter, nisi dentis mihi quantum postea ualet fund[9]: sed ita bene consentio. & ita factū est: postea uult fideicōmissarius fundum: non potest, sed pretiū eius sic. si tamē hæredes uelint ei dare fundum, bene possunt. Viui.

[m] Secundum redditum. No. pretiū rei secūdum redditum: ut in Auth. de non alie. §. quod aūt. in fi. col. 2. & C. de rescin. uen. l. si quos.

[n] Mercatus sit. A cohæredibus suis, quo casu etiam partem suam potest emere. ut s. de in diē addic. l. quod si uno. §. fi.

[o] Propter æs alienū. Quod fortè minuebat legatum. R. sed hoc non allegabatur hic.

[p] Restitui debere. Imo nihil uidetur deberi: ut j. titu. 1. l. codicillis. § j. contra. Sol. hæc secundum illam, quia eo animo hic cōsensit, ut non perderet fideicommissum. Et eodem modo respōdetur ad l. infra eodem. l. nihil. §. 1. quæ est contra. uel dic ut ibi. Item eodem modo respon. infra tit. 1. l. cum pater. §. liberis. Item not. hic prxsentiam nocere quo ad fundum. sic s. de pignor. l. fideiussor. §. 1. Sed argumen. contra. s. de pigno. actio. l. Caius. & j. titu. 2. l. Titia. §. Lucia. Sed dic ut in qualibet earum no. Item no. quod pretium succedit loco rei.[2] sic. s. de peti. hæreditatis. l. si & rem.

[2] Limitabis hanc glo. & l. in ea alleg. p tex. sing. i l. 1.

[q] Marcellus notat. Corrigendo, ut tantum fundus debeatur secundum quosdam, quod non placet, sed est in

Licet modus per casum deficiat, debetur legatum. Bar.

Iulianus. XCV.

[a] SI Titio [a] pecunia legata fuerit, & eius fideicommissum, ut alienum seruum manumitterer, nec dominus eum uendere uelit: [b] nihilominus legatũ capiet: qa per eum non stat, quo minus fideicõmissum pstet. nam & si mortuus fuisset seruus a legato nõ submoueretur. [c]

Potest relinqui fideicommissum a succedentibus ab intestato pupillo, quod expirat pubertate adueniente h.d. usq; ad §. qui rogatus, in l. planè. Bart.

Sicuri cõcedit unicuiq; ab eo, ad quem legitima eius hr̃ditas, uel bonorũ possessio puentura est, fideicõmissum dare: [d], ita ab eo, ad quẽ impuberis filij [e] legitima hr̃ditas, uel bonorum possessio puentura est, fideicommissa rectè dabuntur.

Vlpianus lib. j. fideicommissor. XCVI.

QVod fideicommissum hactenus, quatenus [f] impubes decedat, ualebit: cæterũ si pubes factus decesserit: euanescit [g] fideicõmissũ.

Iulianus libro xxxix. Digesto. XCVII.

PLanè si filium impuberem exhæredauerit: fideicommissum legitimus hæres præstare cogendus [h] non erit, nisi idem & patri hæres fuerit. [i]

Venditor serui hæredis de restituendo rogati tenetur fideicommissario. si est soluendo: aliàs contra emptorem habetur regressus. Bart.

Qui rogatus erat hæreditatem, ex qua seruus eius hęres institutus erat restituere alij, seruum uendidit. * [k] Quæsitum est, an hæreditatem restituere cogendus esset is, ad quem hęreditas ex emptione serui hæredis scripti peruenisset? Dixi compellendum esse ad fideicommissum restituendum eum, qui seruũ suũ hęredem scriptum uendidit: cum pretium hæreditatis, quam restituere rogatus est, habeat. [l] Is autem, ad quem hæreditas ex emptione serui hæredis scripti puenerit: [m] ex causa cogendus erit fideicommissum præstare, id est, si dominus serui hæredis scripti soluendo non erit. [n]

Grauatus dare unam de rebus alternatiuè relictis, tenetur ad illam, etiam si aliam elegerit. Barto.

Si cui Stichus, aut Da-

in solutiõe fiend*. & facit s. sol. ma. l. si uerò. §. si. Itẽ facit j. ti. 1. l. si. §. quatuor. cõtra. Sed ibi alij ignorauerũt.

SI Titio. CASVS. Titio legaui x. & fideicitus commisi, ut seruum Mæuij manumitteret, si dominus serui non uult eum uendere, nihilominus Titius legatum habebit. nam nõ remanet per cũ ac si mortuus esset dictus seruus. Sicuti. Filium meum impuberem mihi hæredẽ institui, & ita dixi. quicunq; erit hæres filio meo ab intestato, uolo qd det Titio x. certe ualet hoc fideicommissum: nam & ualet cum relinquo ab hærede meo legitimo: & est uerũ qd dixi, si dictus filius meus decedat impubes, non aliàs. h. d. cum l. seq. Viui.

[a] Si Titio. Aliàs §. Iulianus. aliàs l. si Titio.

[b] Velit. Idẽ si uelis, sed immẽso pretio: ut j. tit. 1. l. non dubium. §. si.

[c] Non submoueretur. Vt & arg. s. e. l. Turpia. §. 1. & infra de opt. leg. l. filium. & C. de insti. & substi. l. j. & j. de ali. le. l. pecunię. & s. de cõdi. institu. l. quæ sub condi. §. quoties. & j. tit. 1. l. si qs Titio. & infra tit. 2. l. pr. §. Tusculanus.

[d] Dare. Vt & s. tit. 2. l. 3. & C. de fideicommis. lib. l. ex testamento.

[e] Filij. Instituti, nõ exhæredati: ut C. de legat. l. cum quidam. & infra eod. l. planè. in princ. cum enim posset pro eo testari: ut Inst. de pupil. substi. In princ. ergo si non facit ipse pater, uidetur relinquere legitimis filiis: ut s. tit. 2. l. cõficiuntur. circa princip. Vel dic, quod pater intestatus obiit: sed codicillos fecit pro filio: secus in testamento, quod hic pater tantum filio faceret: quia non ualeret, nisi & pater sibi faciat: ut s. de uulg. substi. l. 2. §. prima.

[f] [g] QVod fideicommissum. Quatenus. l. quãdo. Euanescit. Sic substitutio pupillaris euanescit adueniente pubertate: ut Instit. de pupill. substi. §. 1.

PLanè. CASVS. Ego exhæredaui filium, & ab eius legitimo hærede reliqui fideicommissum: non ualet, nisi legitimus filius fuerit meus hæres, & tunc præstabit fideicommissum, non quasi hæres filii, sed quasi meus. Qui rogatus. Seruum tuum hæredem institui & hęreditatem meam rogaui te dominum, ut alii restitueres: tu uendidisti seruũ, & habuisti pretium serui & hæreditatis: certè teneris ad fideicommissum præstandum: & emptor ita demum, si tu soluendo non es. Si cui. Legaui tibi Stichum, aut Damam, ad tuam electionem: & rogaui te, quod Stichum Titio dares ex testamento: ut petisti Damam, & habuisti: certè quãuis Dama sit uilior quam Stichus, nihilominus Stichum Titio dabis: quia per te stetit quo minus habeas Stichum ex testamento meo, quem rogaui te Titio dare. Qui testamento. Si do seruo meo libertatem, & nihil aliud t non possum grauare eũ in aliquo: nec illum similiter possũ grauare cui lego seruum, ut eum manumittat quia isti duo non recipiunt in testamento meo pecuniarium commodum. quidam tamẽ dicebant recipere pecuniarium commodum illum. cui rogatus est de manumittendo: quia potest eidem manumittendo operas imponere. unde sic põt grauari fideicõmissum: quod uetat lex sequens. Viui.

[h] Cogendus. Vt & infra tit. 2. l. si. & C. de leg. l. cum quidã. & infra ad legẽ Falcid am. l. qui fundum. §. qui filios.

[i] Hæres fuerit. Sic infra ad legem Falcidiam. l. in ratione. §. fina.

[k] Vendidit. Antequam uellet adire hæreditatem. & sic iussu emptoris adiuit: ut Institu. de hęredibus Instituendis. § alienus. alias si iã adisset, apud uenditorem remaneret: sicuti aliud eius peculium: ut supra de contrahenda emptione. l. quotiens. Accursius.

[l] Habeat. per medium. fiducia enim hæreditatis quærendæ carius emit. Et not. pretium succedere loco rei: ut s. de peti. hære. l. si & rem.

[m] Peruenerit. Quia emptor serui iussit adire.

[n] Non erit. Sic s. de eo per quem fact. erit. l. si. in prin. Sed quid in nostro casu: si eum manumisit, antequam adeat iussu domini? Resp. manumissum teneri: ut infra tit. 1. l. si alienus seruus.

j. de dist. pigno. l. in Bar. in l. is qui a debitore. l pri. uers sic. sed qo. j. de bis quæ in fraud. cre. Bal. 1 l. si. §. & si pssa tã. 14. no. C. de iur. deli. & Ange. & Ale. plenè in l. si rem. de pe. hęr. ut nõ pcedat in actione hypothecaria particulari.

* In P. Fl. & scriptis qbusdam exẽpla. incipit, Iulianus. & est §. legis pcedentis.

* P. Fl. cũ alii seruũ uẽdidisset

Stetu-

ma legatus esset, electione legatario data: & fidei eius commissum eẽt, vt Stichum alteri præstaret: si Damam vindicare maluerit, nihilomin' Stichum ex causa fideicommissi præstare debebit. Siue enim pluris est Dama, compellendus est Stichum redimere: siue minoris, æquè Stichum iustè dare cogetur, cùm per eum steterit, a quò minus ex testamento haberet, quod fideicommissum fuerit.

Cui est prouisum non pecuniariter, grauari non potest. Bartolus.

Qui testamento manumittitur, b & neq; legatum, neq; hr̃ditatẽ capit: fideicommissum præstare cogẽdus non est: ac ne is quidem, qui seruum legatum rogatus fuerit manumittere. c Is enim demum pecuniam ex causa fideicommissi præstare cogendus est, qui aliquid eiusdem generis, vel simile ex testamento consequitur.

Vlpianus lib. primo fidei com. XCVIII.

VIdendum est tamẽ nunquid si vice operarum rogauerit eum aliquid d dare, e debeat hoc fideicommissum valere. Quod nequaquam dicendum est: quia nec operæ imponi huiusmodi liberto possunt: nec impositæ exiguntur: e quãuis testator ita cauerit.

Designatio unde legatum soluatur, post legatum relictum apposita, ipsum conditionale non facit. Bar.

Iulianus lib. xxxix. Digestor. XCIX.

QVidam testamẽto, vel codicillis ita legauit, aureos quadringentos Pamphilę dari volo, ita vt infra scriptum est, ab Iulio actore f aureos tot: & in castris, quos g habeo, tot: & in numerato, quos habeo, tot: post multos annos eadem voluntate manente decessit: cùm omnes summæ in alios vsus translatæ essent: quæro, an debeatur fideicommissum? Respondi, vero similius esse patremfamiliàs demonstrare potius hæredibus voluisse, vnde aureos quadringẽtos sine incommodo rei familiaris contrahere possent, quam conditionem fideicõmisso iniecisse, h quod initio purè datum esset: & ideo quadringenti Pamphilæ debebuntur.

Bona vadunt ad fiscum cum onere legatorum. Bar.

Quoties † lege Iulia bona vacantia ad fiscum pertinent: & legata & fideicommissa pręstantur, i quæ præstare cogeretur hæres, a quo relicta erant.

Qui tenetur ad pretium rei, re perempta liberatur. Vel sic, Qui tenetur ad quantitatem ratione speciei, perempta specie liberatur. Bar.

Si tibi seruus legatus fuerit, & petitum a te, vt Titio aliquid præstares vsque ad pretium serui, deinde seruus decesserit: k nihil fideicommissi

a Steterit. Et est alia ratio: qa is uidetur melior, quem elegerit: ut Inst. de act. §. huic autẽ: aliàs nisi essent istę rationes: esset contra j. tit. e. l. Imperator.

b Qui testõ manumittitur. Directo. idẽ si p fideicommis. ut statim innuit. Sed arg. cõtra j. de manu. test. l. libertas. §. hæc scriptura, & l. Mæuia. sed reddere rõnes nõ est soluere de suo: & accendere candelas nõ est pecuniarium: & sic nec per hoc dicitur grauari.

c Manumittere. Nam non est locupletior, qui liberum habet: ut j. de regu. iur. l. nemo. §. fi. & j. de assign. lib. l. assigna re.

c Manumittere. Non enim persenserit commodũ: ut & j. eod. l. quidam. §. si tibi.

d Videndũ. Aliquid. s. dare. uel dic ad dationem pertinens.

e Exiguntur. Vt C. de oper. lib. lege matet. etiam si hoc dixit testator: ut j. de ope. lib. l. cerdonem. & l. campanos. nisi esset filius testatoris, & pater hoc præceperit. ut j. de bo. liber. l. qui ex eã. & de fideicõm. liber. l. si filius. in prin.

QVidam. CASVS. Titius ita legauit: Pamphilæ uolo dari aureos quadringentos, & uolo quod hæredes mei accipiant partem tertiam de dictis quadringentis a Iulio castaldo meo: & superfluum accipiant de talibus aliis locis. postea testator abstulit denarios castaldo, & in alios usus conuertit, & decessit non mutato testamento. certe nihilominus ualet fideicommissum Pamphilæ datum, quamuis sint summę in alios usus translatæ: quia non apposuit conditionem, imo demonstrationem, cum dixit, a Iulio, &c.

Quoties. Institui mihi hæredem, & ab eo legata reliqui. ipse non uult hæreditatem: & uacat hæreditas: unde fiscus uult eam habere: certè fiscus præstabit dicta legata. Si tibi. Legaui tibi Stichum ualentem 10. & rogaui te, quod Titio 10. dares. postea antequam legatum agnosceres, est mortuus Stichus: certè non præstabis fideicommissum a te relictum. Si scriptus. Plures institui mihi hæredes & legata ab eis reliqui: & dixi, uolo quod Titius hæres percipiat omnia legata, & ea inter legatarios distribuat: certè legatum alicui sub conditione relictum nou percipiet Titius hæres ante conditionem: pendente tamen conditione legati, cauebunt cohæredes aut Titio commissario, aut legatario conditionali, quod præstabunt legatum cõditione adueniente.

Cui statulibet. Libertatẽ dedi seruo meo sub conditione, si daret tibi 10. & te grauaui in præstandis Titio 10. certè bene ualet fideicommissum a te relictum Titio, & est ratio quare possum te grauare ut dicit litera, nam cũ possit, &c. Viuianus.

f Actore. Id est castaldo.

g Quos. Aureos. Accurs.

h Iniecisse. Sic j. ti. t. l. Lucius. i prin. & j. titu. 2. l. Paulo Callimacho. §. fina. & j. de ali. & ciba. lega. l. Lucius. & j. titu. 2. l. prædiis. in prin. & l. fideicommissa. §. si rem.

i Præstantur. A fisco: ut s. ad Sylla. l. cum fisco. & j. de iure fis. l. quod dicitur. & j. ad Trebel. l. Marcellus. §. fin. & s. si quis ali. test. p. l. si quis. & C. ad leg. Fal. l. etiam.

k Decesserit. Non præcedente mora hæredis, antequam legatum agnosceres. vel dic etiam postea: & ideo liberatur interitu serui: qa cum dixit testator usque ad pretium serui, uidetur ei electionem dedisse uelit dare seruum, uel eius

* Date, si est i P. Fl.

† Et rõ huius §. est, qa quãuis fiscus succedens in hr̃ditate, nõ sit hęres noĩe, est tñ effectu, vt nota. in l. ex facto. §. fi. inf. de vulga. & pup. & bonus est tex. i l. 3. C. ad L. Falcid. de quo vide in l. si ser uus. §. si quis ante. & ibi Bar. s. eo. tit.

eius pretium: & si etiam alterum tantum sit in obligatione, & electio sit debitoris, seruo mortuo debet liberari: quia cum eligere potuit, argu. ad hoc ȷ.eo. l. filiusfam. §. apud Marcellum. & ȷ. de re iudi. l. miles. §. 1. & dixi s. eod. l. cum res. H. sed in vera alternatiua altero mortuo, qui superest, dandus est: ut s. de eo quod cer. loc. l. 2. §. qui stichũ. & facit C. com. de leg. l. 1. & ȷ. titu. 2. l. si legatarius.

nomine præstare cogendus eris.

Executor non debet ante pecuniam petere, quàm conditio legati extiterit. Bar.

Si scriptus ex parte hæres rogatus sit percipere[a] pecuniam, & eis quibus testamento legatum erat, distribuere: id, quod sub conditione legatum est,[b] tunc percipere debebit, cùm conditio extiterit: interim[c] aut ei, aut iis, quibus legatum est, satisdari oportet.

Ille cui datur aliquid causa conditionis implendæ, potest onerare fideicommissi grauari. Bart.

Cui statuliber pecuniam dare iussus est,[d] is rogari potest, ut eandem pecuniã alicui restituat. Nam cùm posit testator codicillis purè libertatem dare, & hoc modo conditionẽ extinguere:[e] cur non etiam per fideicommissum eandem pecuniam adimendi potestatem habeat?

Fideicommissum inuinctum de re legata præstatur, ut accipitur: si de alia præstatur, in integrum. Bart.

Idem lib. xlii. Dig. C.

SI mihi Stichus legatus esset, fideiq; meæ commissum, ut aut Stichum,[f] aut Pamphilum seruum meum redderẽ, & in Sticho aliquid ex legato propter legem Falcidiam perdidissem: necesse habeo, aut Pamphilum seruum meum Titio totum dare, aut eam partem[g] Stichi, quam legatorum nomine accepero.

Is, in quo ius est postliminii, potest legari. Bar.

Idem libro ij. Digestorum. CI.

SEruus[h] ab hostibus captus rectè legatur. Hoc enim iure postliminij fit: ut quemadmodum hæredem instituere possumus seruũ, qui in hostium potestate est: ita legare eũ quoq; possumus.

Cui optio est legata, potest optare seruum specialiter alteri legatum. Bar.

Idem libro lxx. Digestorum. CII.

SI domino[i] Stichus legatus esset, & seruo eius[k] optio data,[l] partem dimidiam Stichi dico ad dominum pertinere, quod[m] posit seruus manumissus eundem Stichum optare.[n]

Dispositio hæredis non tollit dispositionem defuncti. Bar.

Idẽ lib lxxvj. Dig. CIII.

SI mihi[o] Sempronius à Titio hærede legatum ...

---

a Percipere. Vt minister, & ut momẽtaneam curam habeat. aliàs contra ȷ. titu. 1. l. si quis Titio. & de adi. leg. l. pecuniæ.

b Legatum est. Facit s. famil. ercisc. l. & post. §. 1.

c Interim. Id est pẽdente conditione.

d Iussus est. In testamento.

e Extinguere. Et sic directò aufert pecuniam ei, cui statuliber iussus erat dare: q̃ñq; tñ p obliquum, siue p fideicommissum. ut hæreditas i codicillis: vt C. de codi. l. hæreditatẽ. & facit s. de donat. cau. mor. l. quod statuliber.

SI mihi Stichus. CASVS Matius legauit mihi Stichum, & rogauit me, quod darem Titio dictum Stichũ, aut Pamphilum seruum meum: hæres Mæuii detraxit mihi Falcidiam de Sticho. certè adhuc est mea electio, utrum dem Titio partem Stichi quam habeo, an Pamphilum seruum meum. Viuia.

f Aut Stichum. Mihi legatum.

g Eam partẽ. Non deducto aliquo. sic s. de annu. leg. l. liberto. §. à liberto. & ȷ. tit. 1. l. cum pr. §. 1. & l. Imperator. Sed contra ȷ. ad leg. Falc. l. pœnales. §. si. vbi legatarius deducit, si ei deductum est. Sol. ibi in relicto quantitatis, hic in specie indiuisibili. sic & alias s. eo. l. si fundũ sub conditione. §. si libertus, & ȷ. eod. l. ab omnibus. 1. respon. & not. de hoc C. commu. de leg. l. j.

SEruus. CASVS Dicitur hic, quod sicut seruũ ab hostibus captum possum hæredem instituere: ita eum aliũ legare possum. Viui.

h Seruus. Facit s. de hæred. instit. l. illa. § 1. & ȷ. eod. l. si seruo. § 1. & l. ab omnibus. §. etiam. & s. eod. l. id quod. Sed arg. contra ȷ. de verb. oblig. l. liber homo.

SI domino. CASVS Pamphilo Titij seruo legaui optionem seruorum meorum, inter quos erat Stichus. postea ipsi Titio dño legaui dictum Stichum. certè seruo Pamphilo, cui legaui optionẽ, non habet Titius dñs Pamphili nisi dimidiam in Sticho: quia poterit esse, quod Pamphilus perueniet ad libertatẽ, & optabit Stichum, qui legat' est domino suo. unde in eo cõcurreret quilibet in dimidia. Viui.

i Si domino. Puta Pamphili.

k Seruo. Eius domini. s. Pamphilo.

l Data. Scilicet ut optet vnũ ex illis, cũ duo tñ essent: alioqui generale legatũ optionis l uno seruo de familia nõ derogaret speciali: vt ȷ. de pec. le. l. seruo manumisso. & ȷ. opt. le. cum ita. §. 1. & l. si hæs. q̃ sunt cõtra. Sed R. intelligit qđ hic dicit, esse verum ex significatio ne verborũ defuncti: sed secus ex interpretatione uoluntatis eius, vt in contrariis. Et hoc not. hic per plura uerba, & secundũ hoc fuit legata optio serui à tota familia. Sed pone me instituiũ, & seruo meo relictam optionẽ serui, videtur non ualere: ut Inst. de lega. §. an seruo. Sed dico contra: quia legatũ optionis est conditionale, scilicet si optauerit, ut Insti. de leg. §. optionis. sed regula Catoniana non pertinet ad conditionalia recte: ut ȷ. de reg. Caro. l. 1. & d. §. an ser uo. in fi. Acc.

m Quod. i. quia.

n Optare. De rigore verborum. Vel dic, q erant duo tantum ut dixi, & secũdum vtrunq; fiunt partes concursu. nã potest eligere in Sticho: cum & ipse cõtinebatur in optione hominis cui legatur &c. ut ȷ. titu. 1. l. Mæuius. §. 1. Sed huic l. secundum quod R. ponit, sunt contraria iura, quæ dicunt generi per speciem derogari, non speciei per genus: ut ȷ. titu. 2. l. seruis urbanis. §. fin. & ȷ. de regul iu. l. in toto. sed ex prædictis apparet sol.

SI mihi. CASVS Sẽpronius legauit mihi equũ suum sub conditione ab hærede suo Titio. Titius hæres postea mihi eundem equum sum eadem conditione legauit. certè adueniente conditione consequar equum ex primo testamento Sempronii, & non ex secundo Titii. Viuianus.

o Si mihi. Facit ȷ. de legat. 2. l. Mæuius. 1. rñ. & ȷ. ad l. Falcid.

---

* In P. F. præcipere.

* Præcipere, I. P. Flor.

r Quæ debet hæres ab hærede, etiã si agat de præiudicio tertii in lucris captãdis, non si de dãnis inferendis. Bart. in l. si quis à filio. §. 1. s. e. Quãdo autem agitur de interpretatione totius testamenti, ptinet ad iudicem, per l. uoluntatis. & ibi Bal. C. de fideicom.

Falcid. l. fundo. Sed contra ī. eo. l. planè. §. t. solu. vt dixi ī. eod. l. huiusmodi. §. t.

SI seruo. CASVS. Titius in testamento suo legauit seruo meo Stichum, & postea fecit codicillos, & mihi legauit eundem Stichum. ego nesciens mihi legatum esse Stichū in codicillis, repudiaui ex testamento: certè nihilomin⁹ postea potero petere ex codicillis.

Siei. Capto apud hostes aliquid legaui, & ipse ibi mortuus est. certè nihil valet legatū quamnis si redisset ab hostibus per postliminiū confirmarē legatū, & ualeret. Vi.

a Possum. Vt infra titu. r. l. si duob⁹. & l. si mihi purè. & ī. de transact. l. cū Aquiliana. & l. qui eū tutoribus. in princ. & Insti. de inoffic. testam. §. mater. & §. cæterum.

b Momenti. Habetur enim hoc legatum pro nō scripto: vt C. de cadu. tol. §. in primo. & facit ī. eo. l. seruus.

SI minor. CASVS. Quidam minor xx. annis manumisit seruū suum non probata causa apud consilium, sicut debet facere per l. Aeliam Sentiam, & ita nō ualuit manumissio: & postea eidem seruo legatū reliquit in testamēto suo. & postea eūdem seruum alienauit in Titium, & Titius dedit ei libertatem, quę ualuit. nūquid capiet dictus seruus, nunc liber legatum, sibi à dicto minore relictū? Et dicitur q̄ non. sicut enim nō valeret legatum, si ei legasset sine libertate, ita non valet quando legat ei data ei libertate inutiliter: vt fuit in nostro casu. Viuianus.

c Alienatus. Ab illo testatore viuente postea.

d Sine libertate. Nam non pōt minor sine causa probata corā iudice dare libertatē etiā in ultima voluntatē: vt hic, & Insti. qui manumit. nō pos. §. eadem. licet ibi ad 17. an. reducatur, & hodie per auth. ad 14. an. ut C. qui ma. non pos. auth. sed hodie. & sic nō ob. C. eo. l. seruis. sed cum tēpe mortis minoris sit liber, uidetur ualere. sed certè ideo non ualet; quia sub conditione uidetur legatum, scilicet ac si ex manumissione perueneri ad libertatem: ut ī. de condi. indeb. l. seruo.

IN tacitis. CASVS. Si testātor nō in testō vel codicillis, sed domestica cautione obligat hæredem suū de præstando fideicōmisso illi, qui capere non pōt, vī fieri fraus legi, quæ dicit, quod non capientibus nō relinquatur. & habebit fiscus illud fideicommissum. Vi.

e Rogatur. Expresse, & euidenter, licet dicat, facias quod scis, vel da ei, cui scis me velle.

f Non potest. Ad hoc ī. de iur. fisc. in prin. & l. in fraudem. & ī. de vsur. l. cum quidam. §. i tacita. Accur.

---

uerit, Titiusq́ue mihi sub eadem conditione eandē rem legauerit, existente conditione capiam legatum ex testamento Sempronij.

Qui repudiat ex persona serui, potest agnoscere ex sua. Bart.

Idem libr. lxxviij. Digestorum. CIIII.

SI seruo meo Stichus legatus fuerit testamēto, idq́; legatum repudiauero: deinde prolatis codicillis apparuerit, mihi quoq́; eundem Stichū legatum esse: nihilominus eundē vendicare possū. a

Qui decedit apud hostes, uidetur mortuus tempore captiuitatis: qui reuertitur, uidetur semper fuisse in ciuitate. Bar.

Si ei, qui in hostiū potestate est, legatū fuerit, & is apud hostes decesserit: nullius momenti b legatum erit: quāuis postliminio cōfirmari potuit.

Legatum purè relictum seruo non iustè manumisso non ualet: nec confirmatur, si postea manumittatur. Bar.

Idem libro lxxxj. Digestorum. CV.

SI minor xx. annis dominus seruum causa non probata manumiserit, & postea legatū ei dederit, isq́; alienatus c ad libertatem perductus fuisset: legatum non capit: nā perinde nullius momenti est legatum, ac si sine libertate d datum fuisset.

Tunc in fraudem uidetur quis fideicommissum assumere, quando non publicè, sed secretè de restituendo promisit. Bar.

Idem libr. lxxxiii. Digestorum. CVI.

IN tacitis fideicommissis fraus legi fieri uidetur, quotiens quis neque testamento, neq́; codicillis rogatur, e sed domestica cautione uel chirographo obligat se ad præstandum fideicōmissum ei, qui capere non pōt. f

Si testator unum ex hæredibus exemit ab onere, cæteri ad onus integrum tenebuntur. Bart.

Idem libr. j. ad Vrseium Ferocem. CVII.

AB omnibus hæredibus legatū ita erat, {Quisquis mihi hēs erit, dānas esto Titio dare c.} deinde infrà comprehen

---

AB oībus. CASVS. Ita dixit testator, Quisquis mihi hęres erit des Titio centum. i. omnes hēdes dent Titio centū: postea dixit, nolo q̄ Titius hæres meus aliquid præstet de dictis c. certè reliqui hæredes dabunt tota c. Titio.

In testamēto. Ita dixit testator. hęres meus det c. Lucio Titio, si ipse Lucius Titius reddiderit dicto meo hæredi tabulas, siue chartam, in qua sum ei Lucio obligatus in lx. pone: Lucius decessit ante quā daret chartam hēdi. nunquid hæres Lucij poterit petere legatū de cētum? & certè si tempore testamenti tabulæ siue chartæ erant in rerum natura, non habebit hæres Lucij legatum, quia non adimpleuit Lucius conditionem de dādis tabulis hæredi testatoris, quare non trāsmisit ad hæredem suum legati petitionē: si aūt non erant in rerū natura uidetur apposita legato Lucij īpossibilis cōditio. unde pro non scripta habeī, sicq́; legatū purū trāsmisit ad hæredē suum Lucius Titi⁹ p̄dict⁹.

Etiā. Quædā res hostium possunt emi, & quædā non. illa res ergo hostiū quæ pōt emi, pōt legari. & non alia. Si Attio. Institui mihi hæredes Attium & duos alios: & postea ita dixi. Quisquis mihi hēs erit, det x. Attio. certè pro parte cohæredū habebit legatū Attius, & nō pro sua: quia hæredi à semetipso sibi legari nō pōt. Quid si ita dixi, uolo quod Attius habeat fundū Cornelianū, & det hęredibus meis decem? certè pro parte cohæredū habebit fundū, & non pro sua. & sicut pro tertia non habet fundū, ita pro tertia non soluit decē. Quid si ita dixi, Quisquis mihi hæres erit, det hæredibus meis decē? & sic grauaui oēs hæredes dare oībus hæredibus x. certè omnes hæredes habebunt æquales partes de x. & sic nullus dabit aliquid de legato alteri. Cum quidam. Institui mihi hæredem Titium quandocunque mater eius decederet: quod perinde est, ac si sub conditione

sum erat, ne unus ex hæredibus ei daret. Quærit, reliqui hæredes vtrū tota centum [a] dare deberent, an deducta vnius illius hæreditaria portione? Respondit verius esse, reliquos hęredes tota centum dare debere: cum & significatio verborū non repugnet huic sententiæ, & voluntas testatoris congruat.

Legatario mortuo ante conditionis possibilis existentiam, legatum extinguitur: secus in conditione impossibili. Bar.

In testamento sic erat scriptum: Lucio Titio, si is hæredi meo tabulas, quibus ei pecuniā expromiseram, dederit, centum dato. Titius deinde antè, quàm tabulas hæredi redderet, decesserat. Quæsitum est, an hæredi eius legatum deberetur? Cassius respondit: si tabulæ fuissent, non deberi: quia non redditis his, dies legati nō cessit. Iulianus notat: Si testamenti faciendi tēpore tabulæ nullæ fuerunt, [b] verâ [†] ratione dici potest: legatum Titio deberi: quòd ἀδύνατος [†] conditio [c] pro non scripta habeatur.

Etiam rem hostium posse legari Sabinus ait, si aliquo [d] casu emi possit. Si Attio [e] ita legatum fuerit, Quisquis mihi hæres erit, damnas esto Attio hæredi meo decem dare: deducta [f] sua parte Attius decem petet. Item si iussus fuisset [g] hæres decem dare, & fundum sibi habere: deducta sua parte, decē dabit. [h] Deuique constitit, cùm ita legatum fuisset, Quisquis mihi hæres erit, damnas esto hæredi meo [i] decem dare, exæquari omnium hæredum partes: eo quòd vnusquisque & sibi, & cohæredi suo dare damnatus videretur. [k]

Conditio adiecta in institutione, non videtur repetita in legato eidem ab alio gradu relicto. Vel sic, Conditio tacita vel expressa, quæ tacitè inerat, transmissionem non impedit. Bart.

Cùm quidam hæredem instituisset, [l] quandocūque [*] mater eius [m] decessisset, deinde secundus hęs [n] scriptus fuisset: & ab eo legata ei, qui sub conditione [o] hæres institutus fuisset relicta

ne eum instituissem: quia sub die incerto eum institui: & si hæres non esset Titius, substitui ei Mæuium, & à substituto prædicto reliqui legata instituto me postea mortuo, & sic cedente die legati a me testatore instituto relicti præstandi ei per substitutum, ipse institutus decessit viua matre sua: & ita ante, quam existeret dies, sub quo eum institui: vnde hæreditatem meam nō trāsmisit ad hęredē suū, imo habet eā dictus substitutus, qui de legato pręstando instituto erat oneratus. venit hæres instituti, & petit legatum à substituto dicens, quamuis institutus ad me suū hæredem nō transmiserit hęreditatē, tñ legatū bene transmisit, quia tēpore quo decessit institutus cesserat dies legati, vt dictū est. certe optimè petit, & habere debet legatum, non solum quādo ego testator ei instituto taliter reliqui legatū vt dictum est. i. purè, sed et si reliquissem sub cōditione, si hæres nō esset institutus prædictus, illa. n. conditio impletur eo moriente: vnde debet hęres eius habere legatum sub dicta conditione relictū, & ita intelligitur illa conditio etiam si non eēt apposita. nō tñ posset habere legatū, si hæres esset: vt dixi in casu s. prox. §. si intelligitur etiam si non sit apposita. ergo legatū non facit cōditionale: vt s. e. l. 3. non est ergo mirum, si hæres institutus habet legatum in prædicto casu. Si socero. Dedi dotem pro filia mea Titio genero meo, ipse gener me socerū instituit hæredem, & partem hæreditatis suæ legauit Mæuio, certe ego socer, & hæres possum ante partem accipere dotem quam dedi genero, & postea legatum soluere, & idem est, si alio modo erat meus debitor gener, qui me instituit. Vin.

[a] Tota centum. s. eo. l. si fundū sub conditione. §. si libertus. contra. Sol. ibi. Item arg. contra s. de admi. tut. l. si pupillus. [†] & j. de le. a. l. cum ab uno. [a] sed pro hoc j. de duo. reis. l. pe. & j. de fideiu. l. si stipulat⁹. §. fi.

[b] Nullæ fuerunt. Et sic fuit cōditio impossibilis legatario imposita: & sic vitiatur, & non vitiat: vt Insti. de hęre. insti. §. impossibilis. & hic subiicit, & j. de condi. & demonst. l. obuenit.

[c] Conditio. Hic est Græcum, quod significat impossibilis. Sed videtur non haberi pro nō adiecta: quia debet accepto ferri, vt s. eo. l. huiusmodi. §. si ita. quę est contra. Solu. quo ad ipsas tabulas reddēdas dicitur impossibilis.

[d] Si aliquo. Si. i. quia, secundū quosdam. & facit s. de de act. emp. l. si. Sed contra j. de ver. ob. l. liber homo. & dic vt ibi. Item facit s. eod. l. id quod. & l. seruus. Acc.

[e] Si Attio. Alias Titio, Alias Attio: vt hic & inf. & dic, testator instituit quinque hæredes: & Attio qui erat vnus ex his legauit, id est prælegauit x. quinta deducta: & petit octo a cohęredibus. Nā sua enim parte non tenet legatum: vt sup. e. l. & quidem. & facit infra de cond. & demon. l. qui hæredi §. fi.

[f] Deducta. s. decem. sibi. n. ipsemet Titius & sui cohęredes decem dare damnati videntur? secus si in specie consistat legatum: quia nihil deduceretur: vt s. e. l. plane, §. si duob⁹. contra. & infr. tit. 2. l. cō pater. in princ. & Inf. ad Treb. l. deducta. § nummis. & inf. ad leg. Falc. l. in quarta. Alii dicunt deducta sua parte, scilicet hęreditatis.

[g] Iussus fuisset hæres. s. Titius, & dic x. dare hæredibus. s. omnibus, & sic sibi ipsi & aliis: vt in fi. huius §.

[h] Dabit. Scilicet eo hæredibus, & percipiet fundum.

[i] Hæredi meo. Impersonaliter, non adiecto proprio nomine, vel dic personaliter: puta, Titio x. det Sepronius, & Sepronio x. det Titius, & sic admittitur compensatio ab vtraq; parte. H. & facit s. fa. ercisc. l. hæredes. §. fi. & l. seq. Sic ergo patet ex prædictis, quod aut relinquitur vni hæredum ab hæredibus: aut econtra ab vno hæredum hęredibus, aut hæredibus ab hęredibus. Accu.

[k] Videtur. Quare, vt pote illusorium, nullum est legatum.

[l] Hæredem instituisset. Puta Titium.

[m] Eius. Titij

[n] Secūdus hęres. i. secundo in testō scriptus, & sic purè & impropriè j. vocat substitutū. Vel dic q: fuit substitutus sub conditione, si primus hæres non esset.

[o] Sub conditione. Id est sub die incerta. s. quādo mater eius morietur, quæ pro conditione habetur: vt j. de condi. & demon. l. dies.

[1] Si pro quia, & quot aliis modis accipiatur. M. do. sugg. Facul. in proœm. versi. pcepto.

[*] P.F. una ratione.

[†] Id est impossibilis.

[1] Dic quod ibi pupillus nō poterat liberare unū ex tutoribus in piudiciū alio rū: sed hic testator poterat, sm Bart.

Dic q il la concordat secundum Bar.

[*] P.F. quique. i. pro quicunque. Ant. Aug. li. 3. emē. cap. 7.

a Isque. Scilicet Titius.
b Decessisset. Sic ergo institutionis conditio deficit.
c Cesserat. Quod est à morte testatoris.
d Hæredi eius. Scilicet Titij qui primo fuit institutus.
e A substituto. Id est qui est secundo institutus: vel dic proprie, vt supr.

accipiat legata prædicta à cohæredibus, debet eis cauere de præstando eos indemnes. Si quis seruum. Seruum meum legaui Titio, & eidem seruo legaui x. sine libertate, cum morietur ipse seruus, bene ualet legatum: & illud habebit ille Titius cum morietur seruus. Viui.

essent: isq; [a] viua matre decessisset, [b] postquam dies legati cesserit: [c] quæsitum est, an hæredi eius [d] legata deberentur? Et verius est, legatum deberi hæredi: [e] siue purè à substituto [e] legatum datum est primo hæredi: siue sub hac conditione, Si hæres non fuerit: quia moriente eo, conditio impletur. [f]

Hæres instituit fideicommissum deducto eo quod sibi debetur. Bar.

Si socero à genero suo hærede instituto, pars hæreditatis alij legata fuisset: deducta dote, eum debiturum esse partem hæreditatis legatam, Sabinus respondit: quemadmodum si pecunia ex crediti causa socero debita fuisset, ea deducta, [g] partem hæreditatis daturus fuisset.

Qui legat quod alius sibi debet, videtur legare actiones. Bar.

Idem libro j. ex Minutio. CVIII.

Legatū ita erat: Quæ Lucius Titius mihi debet, ea hæres meus Cornelio dare damnas esto. Nihil amplius ex hoc legato, quā actiones [h] suas hæres præstare debet.

Oratio imperfecta perficitur ex præsumpta voluntate defuncti. Barto.

Alphenus Varus. ij. Digesto. à Paulo Epitomatorum. CIX.

Si in testamento [i] scriptum esset, Hæres meus aureos centum Licinio damnas esto: neque adscripsisset, dare: deberi ei legatum constat. †

Legatarii possunt conuenire omnes hæredes pro hæreditaria portione, vel eum hæredem, qui factus est executor insolidū. Bar.

Aphricanus libr. ij. Quæstionum. CX.

Si à pluribus hæredibus legata sint ea, quę unus ex his percipere iubeatur, & præstare: [k] in potestate eorum quibus sit legatū, debet esse ait, vtrumne à singulis hæredibus perere uelint, an ab eo, qui pcipere sit iussus. itaq; eum, qui pręcipere iussus sit, cauere debere cohæredibus indemnes eos præstari. Si quis seruum, [l] cui aliqd sine libertate legauerit, cùm morieē ipse seruus leget: minimè dubitandum, quin vtile legatum futurum sit: propterea scilicet, quòd moriente seruo id, quod ipsi legatum erit, ad eum, cui ipse legatus fuerit, peruenturum sit.

Seruus, qui fugit post testamentum ante mortem, debet requiri sumptibus legatarii. Barto.

Idem libro v. Quæstionum. CXI.

Si seruus legatus viuo

f Conditio impletur. Hæc. l. Si hæres non erit: ut pote cū decedat antequam conditio exstet, sub qua erat hæres institutus. i. antequā mater moriatur. Itē tunc videtur diē legati viua matre nō debere cedere, cum pendeat ex institutione facta sub conditione cum mater decesserit. Sed ob hoc non cedit tardius. ut j. qñ dies lega. ced. l. hæredis. & facit j. titu. j. l. si pecuniam. §. 1. cōtra. ADDITIO. Dic quod hic non erat relictum legatum post mortē alicuius: sed institutio fuit collata post mortē: quod non videtur repetitum in legato: secūdum Barto.

* In P. F. purè substituto legatū, &c.

g Ea deducta. Vt & arg. j. ad leg. Falcid. l. pater filiam. & C. de iure delibe. l. fi. §. in cōputatione. & j. de viuiru. lega. l. fina.

Legatum. CASVS. Ita dixit testator, illud quod debet mihi Lucius, volo quod hæres meus det Cornelio. certè ad nihil aliud tenebitur hæres Cornelio, nisi ut cedat ei actiones contra Lucium. Viui.

h Actiones. Sic s. eodem, lege, si sic. §. primo.

Si in testamento. CASVS. Hæc l. dicit quod licet quædā verba deficiāt in legato, nihilominus ualet. Viui.

i Si in testamento. C. de testa. l. errore. & de fideicommiss. l. uerbum. & s. de hær. instit. l. qui neque. & j. titu. 1. leg. cum pater. §. cum imperfecta.

Si a pluribus. CASVS. A pluribus mihi hęredibus institutis legata multa quibusdā reliqui: & iussi vni ex hæredibus vt legata acciperet, & legatarijs præstaret. certe habebunt legatarij electionem, utrū cōueniant hædem iussum pcipere an oēs hędes. & si iussus

k Et præstare. Sic ergo bis legauit. l. semel ab omnibus, & semel ab vno: nec p hoc multiplicauit: vt s. eod. l. planè. §. x. & 3. & facit s. famil. ercisc. l. si filia. §. Pomponius. & §. Idem Papinianus. & s. tit. 1 l. cum ab vno. & C. de episc. & cleri. l nulli. & s. eod. l. quidam. §. si scriptus.

† Amplia bis hanc l. inquantū dicit, quod oratio imperfecta ex præsumpta mente testatoris perfici debet, per text. in l. cū pater. §. cū imperfecta. j. de lega. 2. ut procedat etiā ex præcedētibus si commodè fieri potest.

l Si quis seruum. s. leget, quod est j. & dic quod purè legauit seruum Titio, & eidem seruo x. cū morietur ipse seruus: ualet enim, ut argu. j. de condit. & demō. l. hæres meus. secus econtra, si seruū legat Titio cū morieē seruus, & ipsi seruo x. quia sic inuenit legare suo seruo sine libertate, quod non valet: vt C. eo. l. seruus. nec enim pōt tunc cedere dies legati: ut s. eod. titu. l. quæsitum. §. præsenti. & facit j. de op. le. l. si optio. s prin. & j. tit. 1. l. si legatarius. §. fina.

Si seruus. CASVS. Legaui tibi Stichum, & ipse Stichus me viuo iuit Mutinam. certè impensam debes tu legatarius præstare in eo recuperando. Si id quod. Debebas mihi equum ex testamēto. quidam alius donauit dictū equū seruo meo, & ita acqsitus est mihi per obliquum ex causa lucratiua. s. donationis seruo meo factæ. certe nihilominus petam eum à te ex testamento. nam & tu ipse qui tenebaris mihi ex testamento ad equū, si donasses eum seruo meo, non liberareris ab actione ex testamento. nā & si soluetis seruo meo illud, quod debebas mihi ex testamento, inuito me non liberareris.

Cum homo. Legaui tibi hominem in genere. certè tu habes electionem, & non hæres. nam ex pluribus actionibus tibi pro legato competentibus tu habes electionem,

ctionem, quam intentes.

Huiusmodi. Ita dixit testator. Titio aut Mæuio lego decē, quicunq; eorum prius Capitolium ascenderit. uel ita dixit: Instituo mihi hæredē Titiū, aut Mæuium quicūq; eorū prius Capitolium ascenderit. certè ualet legatum, & ualet institutio. & hoc probat tali argumento: quidā legauit libertis suis usumfructū fundi Corneliani: & legauit proprietatē eiusdē fundi illi ex dictis libertis, qui uixerit post alios, certè ualet legatum. h.d. usque ad §. Stichum. Viui.

a Fugisse. Postquā legauit. & ita hæredem nō commisisse culpam certum est: secus si cum legebat, erat in fuga: ut s. eod. l. cum seruus. & l. sequen. quę sunt contra. & j. tit. j. l. si quis seruum. & s. eo. l. seruo le. §. fi.

b Debet. Vbi relictū est. qm̄ &c. ut & not. s eod. l. cum res.

c In quo. Vt hæredis quidē sit inquisitionis labor: legatarij uero periculum sit & dispēdium. R. & facit s. ad exhib. l. sed si hæreditas.

d Ex testamento actio. Nam per seruum meū deterior mea conditio fieri nō potest. Item hoc nisi in rē meam sit uersum, uel nisi habui ratum: ut Insti. eo. §. si res aliena. & s. eod. lege, cum seruus.

testatore fugisse a dicatur: & impensa, & periculo eius, cui legat' fuit debet reddi: quoniam rē legatam eo loco præstare hæres debet, b in quo c à testatore sit relicta.

Duæ causæ lucratiuæ, quæ habuerunt originem in personis diuersorum, possunt in eadem re cōcurrere. Bart.

Si id, quod ex testamēto mihi debes, quilibet alius seruo meo donauerit, manebit adhuc mihi ex testamento actio, d & maximè si ignorem, meam factam esse. alioquin consequens erit, vt etiā si tu ipse seruo meo donaueris eam inuito me, libereris. quod nullo mō recipiendum est: e quando ne solutione quidem inuito me facta libereris.

In legato generali legatarij est electio Bar.

Cùm homo f Titio legatus esset, quæsitum est, vtrum arbitrium hæredis sit, quem velit dandi: an potius legatarij? Respondi, verius dici, electionem eius esse, cui potestas sit, qua actione vti velit: id est legatarij. g

Potest legari vni ex duobus, qui prius conditionem impleuerit. Bar.

Huiusmodi legatum, illi, aut illi, vter eorum prior Capitolium ascenderit: vtile esse, h euidēti argumēto probari ait: quod constet vsufructu libertis legato, ei qui eorū superuixerit, proprietatem vtiliter legari. i Idque & de hærede instituendo dicendum existimauit, k

Duæ causæ lucratiuæ non possunt concurrere circa idem, nisi ex altera aliquid absit ex ipsa re, vel eius occasione. Bartolus.

Stichum, quem de te stipulatus eram, Titius a te hærede mihi legauit. Si quidem non ex lucratiua causa stipulatio intercessit: vtile legatum esse placebat. sin ex * duabus: l tunc magis

* P. Fl. è duabus.

e Recipiendum est. Vt & C. de pact. l. seruus.

f Cum homo. In genere.

g Legatarij. Legatarius eligit actionem: vt hic, & inf. ti. t. l. cum filius. §. variis. Itē rem legatam. sed h. d. R. si hæ res differat eligere. Sed tu dic secundum Io. etiam a prin. ut no. s. fa. etc. l. hæredes. §. si incerto. vt tamē mediocrem eligat: vt s. eo. ti. l. legato. & arg. infr. de auro & arg. leg. l. qui lancem. & facit s. e. l. qui duos. & Insti. eod. §. sed si generaliter. Sed arg. contra s. eod. l. si quis a filio. §. 2.

h Vtile esse. Vt Insti. eo. §. sub certa, & infra de reb. dub. l. si fuerit.

i Vtiliter legari. Vt inf. de reb. dub. l. quoties.

k Existimauit. Vt & s. de hær. instit. l. quoties. §. si quis ita. in prædictis autem erat causa dubitandi, obscuritas: vt infra de inlu. l. prætor. §. quod autem prætor.

Stichum. CASVS. promisisti mihi Stichum: postea Titius instituit te hæredem, & eundē Stichū mihi a te legauit. nunquid valet legatum? & distinguit, verum promisisti mihi ex cā non lucratiua. & valet legatum prædictū: an debes mihi dictū Stichum ex duabus lucratiuis, puta quia dicta stipulatio fuit interposita ex causa lucratiua, & ex testamento mihi debes, q̄ est causa lucratiua: & tūc nō ualet legatum. s. si iam sum cōsecutus dictū Stichum ex stipulatione ex cā lucratiua mihi a te facta: quia mihi legatario de Sticho mihi legato nihil abest: quia habeo eū ex stipulatione, ut dixi: nec pōt mihi legatario præstari eadem res bis. Item pone, quod Titius te instituit, & a te mihi legauit Stichū, & postea Sempronius instituit te hæredem, & eundē Stichum a te mihi legauit, & rogauit me dictus Sempronius secundus testator per fideicommissum, ut eundem Stichū restituam Caio: certè teneris mihi ad dictum Stichum præstandum ex testamēto primi testatoris: quia non uideor capere ex testamento secundi testatoris, cū alii restituere debeā. & idem est si dictus Sempronius secundus testator a me cui legauit Stichum, legauit pecuniam Caio tātam quantum ualet Stichus prædictus, quia bene potero agere contra te ad Stichū ex testamēto primi testatoris: & idem est, si primus testator, qui mihi a te hærede Stichum legauit, rogauit me per fideicommissum, ut Caio restituam dictum Stichum, aut tantam pecuniam quantum ualet Stichus. nam agere potero contra te ad Stichum ex testamento Sempronij secundi testatoris, qui mihi a te eundem Stichum legauit. non enim uideor habere ex testamento primi, cum alii debeam restituere, uel tantum quantum ualet. Item quid si in testamento Titij primi testatoris tu hæres eius detraxisti Falcidiam de Sticho prædicto mihi a te hærede legato: certe illud quod detraxisti, cōsequar a te ex testamento Sēpronij secundi testatoris, qui mihi a te suo hærede dictū Stichum legauit. Itē pone, quod Sempronius legauit mihi fundū Titij a te suo hærede: Titius prædicti fundi dn̄s instituit me hæredē, & hæreditas sua Titij nō est soluendo creditoribus suis: unde creditores abstulerunt mihi dictum fundū, & alia bona. certè tu prædictus hæres Sempronij teneris mihi ad dictū fundū, quia nō uideor habere fundū ex testamēto Titij, qui me instituit, cum eum mihi auferre creditores possint ex eo quod hæreditas Titij non est soluendo. & idē est in isto casu, si fundū mihi ab aliquo legatū emissem ab alio: nam possum ex testō petere, cum habeam eum ex causa nō lucratiua: ut in princip. §. dictum est. h. d. vsque ad §. si ita scriptum. Viuianus.

l Ex duab. s. causis lucratiuis: quia & stipulatio erat ex

ex causa lucratiua, non solum legatum. & est ad hoc ȷ̃.de verb.obligat.l.inter stipulantem.§.si rem.& de actio.& obli.l.is qui.& ȷ̃.titu.2.l.nam.§.1. Sed argu. contra ĩ.eo.l.planè.1.§.2.

a Nec absit quicquam. Mihi legatario. tunc enim catenus ualet:ut ȷ̃.proxi.responso.

b Item si domino. Titius non soluendo suis creditoribus fecit me hæredem. fundum eiusdẽ Titij legauit mihi Sẽpronius.petam legatum: nam non habeo ex causa lucratiua, sicut si emissem,vt Institu.eod.§.si res aliena.

Si ita scriptum. CASVS. Ita dixit testator, Titio lego sex: & amplius quã Titio legaui, lego Seio decem. certè quilibet hẽbit suũ legatum integrum, & non plus: sed si ita legauit testator, Lucio Titio lego sex,& hoc amplius lego x.vxori eius & liberis. certè uxor & liberi Lucij Titij debent concurrere in legato de sex cũ ipso Lucio Titio per illud pnomẽ hoc. & sic non obst.contrarium.Sed pone, quod Titio cui nihil legaueram legaui hoc modo, hoc amplius Titio lego decẽ.certe bene ualet legatũ.nã & ita est in stipulatione.

Si seruus. Seruo alieno directè libertatẽ reliqui: & postea eum alij legaui. certè ualet legatũ, & non libertas.

Qui quinque. Quinque libras in arca mea habebã: ita dixi in testã, x. quæ in arca habeo, Titio lego.certe valet legatũ,quantum ad ea q̃ ibi sunt, & non quantũ ad alia v. quæ ibi nõ sunt. quantum enim ad alia v.quæ desunt, videtur certũ corpus legatũ,quod in rerũ natura non sit: quo casu non valeret legatũ: si autẽ tẽpe mortis meæ testatoris erant integra x. in arca, & aliquid de ijs postea perijt culpa hæredis: ipse hæres legatario tenetur ad integra x. & quod dixi in legato,idem est in stipulatione. Si seruus. Legaui tibi Stichũ: hæres meus fuit in mora dandi eũ tibi, certe amodo est in periculo hæredis. Cũ quid. Titius testator legauit tibi equum,& rogauit te, quod eũ mihi dares. si equus moriat anteq̃ exigas ab hæ de Titio, nũqd teneris mihi: & distinguit, an accepisti aliqd aliud in testamento Titij: & tunc teneris mihi, si non exegisti eum dolo tuo, & lata culpa, siue leui. si autem nihil aliud habuisti in testamẽto Titij,non teneris mihi nisi de dolo & lata culpa. & ita est etiam in cõtractibus bonæ fidei.h.d.vsq; ad §.qui margaritã. Vivia.

placet inutile legatũ esse: quia nec absit quicquam, [a] nec bis eadem res præstari possit. Sed si cùm mihi ex testamento Titij Stichum deberes, eundem à te herede Sempronius mihi legauerit, fideiq; meæ commiserit, vt eum alicui restituam, legatum vtile erit, quia nõ sum habiturus. Idemque iuris erit, & si pecuniam à me legauerit. Multò magis si i priore testamento fideicommissum sit. Item si in priore testamento Falcidiæ locus sit: quod [*] inde decessit ratione Falcidiæ, ex sequenti testamento consequar. Item si domino [b] heres extitero, qui non esset soluendo, cuius fundum tu mihi dare iussus esses: manebit tua obligatio: sicut maneret, si eum fundum emissem.

Dictio amplius, quando facit comparationem actus ad actum, non inducit repetitionem: sed si rei ad rem, tunc repetitionem inducit, si reperitur quod repetatur. Bart.

Si ita scriptum erit: Amplius quàm Titio legaui, hæres meus Seio decem dato. dubitandum non erit, quin & Titio suum legatum maneat, & Seio nihil ultra [c] decem debeatur. Nam & vsitatum ferè est sic legare, Lucio Titio tot, & hoc amplius uxori, & liberis eius tot. Si ei, cui nihil legatum est cum hac adiectione, Hoc amplius, aliquid legetur: minimè dubitandum est quin id, quod ita legatum erit, debeatur. [d] Multoque minus [e] dubitandum, si ab eo, qui nihil mihi debet, ita stipulatus fuero, amplius quàm mihi debes, decẽ dare spondes? quin decem debeantur.

Vtile legatum per inutilem libertatis dationem non uitiatur. Barto.

Si seruus alienus liber esse iussus, & legatus sit: peti eum ex legato posse ait. [f] Nam cùm libertas nullius momenti [g] sit: [*] absurdum esse, per eam legatum infirmari: [h] quod alioquin valeret, & si solùm datum fuisset.

Defectus demonstrationis, per quam deficit substantia legati, legatum perimit. Vel sic, Demonstratio falsa adiecta rei quæ non reperitur, uitiat legatum Bart.

Qui quinque in arca habebat, ita legauit, uel stipulanti promisit, {decem, quæ in arca habeo.} Et legatum, & stipula-

c Nihil ultra. Contra ȷ̃.titu.2.l.si sic. & l.si tibi purè. & ȷ̃.de do.præle.l.qui ita legat. in quibus dicit admitti cũ Titio in primo legato. Sol. verbum hoc tollit contrariũ: nec ob.ȷ̃.proxi. nam & vsitatum &c. quia ibi non dicit, quod nihil ultra suũ legatum habeat. Itẽ nec ȷ̃.proxi.§.quia nec ibi dixit, q̃ nihil vltra. unde etiã in primo legato ibi admittitur. Sed alij,ut R.dicunt, quod hoc est verũ regulariter & in dubio: nisi ex uerbis uel dignitate,uel charitate, uel cõiectura similiali ter appareat: ut in legibus contrarijs, & ȷ̃.tit.2.l.pater.§.fina. Tertij dicunt, aut ex hac tacita repetitione præiudicatur alij legatario: & tunc obtinet quod hic: aut soli hæredi, ut in contrarijs: & pro hoc facit illa l.si tibi purè, sed non placet: ut prædicta l.si sic.

d Debeatur. Participat enim cũ primo: vt not.ĩ.proximo §.

e Multoq; minus. arg.q̃ valet in ultima uoluntate, magis ualet inter uiuos: sic ĩ.de pact.l.pactum sic econtra: Institu. de l.Fusia cani. tol.§.fina. & facit infra de verb.signific.l.uerbum amplius.

f Ait. Quia rẽ alienam potest quis legare, ut Insti.eo.§.non solum.

g Momenti. Quia alienus: ut C.de manu.testa.l.seruo.& nu.ut ibi.

h Infirmari. Sic supra eod.l.si fundum sub conditione.§.cum statuliberum.& infra titu.2.l.si quis seruũ. Sed contra infra titu.2.l.si quis quos. Solu. ibi. Item contra ȷ̃.de fun.instru.l.3.§.fin. Solu. hic expresse fuit legatus, ibi tacite: quod non placet: ut infra eodem,l.seruum filii.§.si idem. Solu. ergo ut ibi. Item not.non uitiatur utile per inutile. sic supra de usu.l.placuit. Sed argum. contra Institut. quibus modis testamen. infir.§.primo.in fi.& Instit.quib.mod.tol.obl.§.præterea.

[a] In P.F. inde abscidit, alias decedit, uel abscinditur.

[*] Quæ ratio sit ratio, quod libertas directè seruo alieno data non ualeat, nec in vim quidem fideicõmissi, pulchrè explicat Alc.li.Parad.t.c.v.

[t] Facit ad hoc ĩ.eo.l.si domus.§.de euictiõe. & glo.in vet.ex sti pulatu.

ADDI-

ADDITIO. Dic quod ibi non erat omnino inutile: ut ibi patet. & per Dyn. in c. vtile per inutile. de reg. iur. lib. 6. secundum Bar. hic.

a Valebit. Vt & j. de do. prelег. l. j §. pen. & ā. eod. sed & si certos. & j. de verb. obli. l. si ita.

b Vix. i. nullo modo. Sed contra ī. de actio. empt. l. si quia eum. sed ibi affirmauit tot dolia: uel ibi emptor qui habet titulū onerosum: hic legatarius, qui hēt titulum lucratiuum. Item cōtra ā. famil. ercisc. l. hæredes. §. fin. Solu. ibi.

ADDITIO Dic q̄ ibi fuit relicta vt quantitas, hic ut species secundum Bar.

c Deperierit. Culpa hæredis, non aliàs: vt j. ad le. Fal. l. si in rōne. in prin. & ī. eo. l. cum res. & j. ad Treb. l. mulier. §. si heres. & j. proximo §.

d Teneatur. Vt ī. eod. l. cum res. §. fi. & l. huiusmodi. §. ædes. & ī. proxi. §.

e Alioqui. Id est si aliquid habuisti.

f Tantūmodo præftetur. ut j. de regu. iur. l. contractus. & ī. cōmo. l. si ut certo. §. videndum. & de præscript. uerb. l. si tibi rē. in princ. quid autem si non vult agere? Respō. non cogitur nisi cedere actiones: ut j. titu. t. l. Imperator. in princ.

Qui margaritam. CASVS. Titio margaritam meam pignori obligaui pro centum. postea feci testamentū, & instituimihi hæredē filium meum, & filiā meam exhæredaui: & postmodū ita dixi in testamēto: creditor rogo te, ut vēdas margaritam. & accipias: quod debes recipere, & superfluum des filiæ meæ, quam exhæredaui. nunquid aget filia contra creditorem ut vendat margaritā, & superfluū eius quod debet recipere ei filiæ præstet? & certè non, imò aget contra fratrem suum hæredē patris, ut ipse cedat filiæ actionem. quam habet idem filius contra creditorem, ut prædicta faciat. & ita creditor est rogatus, & hæres tenetur, & istud non solum in hoc casu euenit, sed etiam in hoc alio, si testator ita dixit: rogo Titium: ut acceptis centū manumittat Stichum seruum suū: & non expressit à quo acciperet centum prædicta: & tamen hæres tenetur dicta centum Titio præstare. Titius ergo qui rogatus est. s. seruum suū manumittere, aget cū hærede. s. ad centū: & libertatē seruo prædicto præstare cogetur, & idem est si testator ita dixisset, rogo Titium ut acceptis cētum seruū suum Stichum Sempronio præstet. nā & hic. Titius ipse q̄ rogatus est præstare Sēpronio seruū, acturus est cū hærede ad centū, & Sēpronio præstare cogendus dictū seruū.

tio ualebit: a ita tamen vt sola quinque, vel ex stipulatione, vel ex testamento debeantur. Vt verò quinque quæ deerūt, ex testamento peti possint, uix b ratio patitur. nam quodammodo certum corpus, quod in rerum natura non sit, legatū videtur. Quòd si mortis tempore plena summa fuerat, & postea aliquid ex ea deperierit c sine dubio soli hæredi deperit.

Post moram hæredis res legata est in periculo eius. Barto.

Si seruus legatus sit, & moram hæres fecerit: periculo eius, & viuit, & deterior fit, ut si debilem fortè tradat: nihilominus teneatur. d

In legatis & fideicommissis, dolus, & culpa uenit ad similitudinem contractuum bonæ fidei Bar.

Cum quid tibi legatum, fideiue tuæ cōmissum sit, ut mihi restituas: si quidem nihil præterea ex testamento capias, dolum malum duntaxat in exigendo eo legato: alioquin e etiam culpam te mihi præstare debere existimauit: sicut in contractibus bonæ fidei seruatur: ut si quidem utriusque contrahentis commodum uersetur, etiam culpa. si unius solius: dolus malus tantummodo præstetur. f

Licet uerba legata referantur ad debitorem, actio competit contra hæredem, cui in dubio ui detur onus in positum. Bart.

Qui margaritam i Titio pignori dederat, filium hæredem instituit, & filiam exhæredauit: deinde ita cauit, Te Titi rogo, fideique tuæ committo vti margarita, quæ tibi pignori dedi, uendas: & deducto omni debito tuo, quod amplius erit, id omne filiæ meæ restituas. Ex ea scriptura filiam à fratre fideicommissum petere posse, ut is actiones suas aduersus debitorem g ei præstaret. hoc enim casu eum qui creditor fuisset debitorem intelligēdum eius scilicet, quod *pretium pignoris summam debiti excedat. Non autem mirandum, si cùm alius rogatus sit, alius fideicommisso obstringatur. h Nam & cùm in testamento ita scribitur: Rogo te Titi, ut acceptis centum, illum seruum manumittas, uel Sēpronio quid præstes: parum quidem aptè scribi: uerùm æquè intelligendum hæredis fideicommissum, ut pecuniam Titio præstet. ideoq; & ipsum Titium cum hærede acturum, & libertatē seruo, uel Sempronio, quod rogatus sit, præstare cogendum.

Onus de mutuando alicui inbonestum ualet. Bar.

*Aufidius filio suo fideicommisit, ut certam pecuniam quatuor libertis suis mutuam daret: & usuras leuiores taxauerat. Placuit hoc fideicommissum utile i totū esse.

Verba debent intelligi, ut aliquid operentur. Bar.

Aufidius. Quidā testator rogauit filium suum quē hæredem instituit, vt quatuor libertis daret centum mutuo sub certis usuris. certè valet fideicōmissum, & poterunt agere liberti prædicti contra filium. Viuianus.

g Dehitorem. Idest creditorem, quia & debitor est quo ad quid, ut subiicit, sed & Titius potest conueniri, si utatur exceptione contra hæredem: vt & supra eod. l. si pecunia.

h Obstringatur. Sic j. titu. 2. l. fideicommissa. §. interdum. & ī. eo. l. seruo legato. §. si testator. & j. tit. a. l. 4. & l. Paulo Callimacho. §. t. & l. cum quis decedens. §. pater. & de ali. & cibar. lega. l. alio. Sed contra argumen. C. de fideicommis. l. eam quā.

ADDITIO Dic quod ibi hæreditas non fuit adita p hæredem: secundum Barto.

i Vtile. Sic ā. eod. l. & si æquo. & Ista tit. a. l. 18. §. hæres. si

*Aliàs quo.

* In P. F. Auidius.

Aliàs margarita.

SI quando. CASVS. Vxori meæ donaui plura, & in quibusdā ualebat donatio de iure, in quibusdam non, postea feci testamentū, & ita dixi: ea quæ uiuus uxori meæ donaui, ei lego. certe ad illas donationes quę ualuerunt, nō pertinet legatum, quia nō est necesse: sed ad illas, quæ nō ualuerunt. & idem est in hoc casu, quantū ad donationes, quæ ualuerūt, quod esset si expressissem hoc modo: ea, quæ iure ei donaui, ei lego. quo casu sine dubio non ualet legatum.

Hæres cuius. Ita dixit testator, lego Seio fundū, & si hæres non dederit ei fundum, uolo quod det ei centum. postea hæres uēdidit dictum fundū Titio, petit Seius fundum ab hærede. uenit Titius cui hæres eum vendidit, & offert Seio centum. certè inhiberi debet Seio fundi persecutio aduersus hæredē: nam & ipse hæres si fundum nō alienasset, & si nollet præstare fundum, nō tenetur nisi ad centum. habet ergo hæres electionem utrum det fundum, uel cētum, uel alius pro eo. Viuianus.

Idem libro vi. Quæstionum. CXII.

SI quando quis vxori suæ ea, quæ viuus donauerat, [a] vulgari [b] modo leget: non de aliis donatiōibus eum videri sentire ait, [b] quam de iis, quæ iure valituræ non sunt: [c] alioqn frustra [d] ei legaturus sit, atque si ita exprimat, Quæ vxori iure donauero: [e] vel ita, Quæ vxori manumissiōis [f]. causa donauero, ea ei lego. nam inutile legatum futurum est. [g]

Facultas soluendi aliud pro alio, transit ad singularem successorem. Bar.

Hæres cuius fideicommissum erat, vt mihi fundum, aut centum daret, fundum Titio vendidit. Cùm electio ei relinquatur, [h] vtrum malit, dandi, vt tamen alterum solidum præstet [i] prætoris officio conuenire existimo: vt si pecuniam Titius [k] offerat, inhibeat fundi persecutionem. ita enim eadem causa constituetur, quæ futura esset, si alienatus fundus non fuisset: quando etiam aduersus ipsum hæredem officium prætoris siue arbitri tale esse deberet, vt si fundus non præstaretur, [l] neque pluris, neque minoris, quàm centum æstimaretur.

[a] Vulgari. Vt lego ea quæ ei donaui.

[b] Ait. Aphricanus de se loquens. Sic ſ. de nego. gest. l. si ex duobus.

[c] Nō sunt. Vt sunt regulariter omnes inter uiuos: licet fallat in casibus: ut ſ. de donation. inter uir. & uxo. l. si spon sus. §. concessa. usque ad §. fina.

[d] Frustra. Sic no. intelligi scripturam, ut aliquid operetur & addat. sic ā. de usur. l. si stipulatus. & j. ad muni. l. 2. in fi. Sed arg. contra j. de verb. obli. l. stipulatio ista. §. cum. & l. qui sic. [a] Item not. sic uolūtatē [a] intelligi ut non pereat. sic j. de rebus dubiis. l. quoties. & supra, de liber. & posthu. l. Gallus. §. 1.

[e] Iure donauero. Quod est in casibus: ut modo not.

[f] Manumissionis. Vt C. de do. inter vi. & ux. l. maritus.

[g] Futurum est. Cum nihil plus sit in legato. arg. instl. eo. §. econtrario.

[h] Relinquatur. Etiam post alienationem. & hoc ex generali regula: ut supra, de iure dot. l. plerunque. in. fi.

[i] Præstet. Non ergo partem unius, & partem alterius: ut ſ. e. l. si ex toto. §. fi. & j. tit. 2. l. si quis duobus. & j. de sol. l. qui hominem. l prin. & de uerb. obli. l. fi. §. pe.

[k] Titius. Possessor.

[l] Non præstaretur. Quod fieri potest: ut ſ. ibi, cum electio &c. Et not. q uidetur hic primo ferenda sententia de fundo præstando: sed non est ita, quia nō fertur sententia: sed quæritur & interrogatur, an uelit fundum præstare: si dicat nolo, damnatur ī centum. Azo.

[a] In P. P. vulgari.

[i] Solue vt per Bart. hic.

[a] Quot modis interpretetē, & probetē voluntas testatoris, vide plenè p Bar. j l. 2. ſ. de vul. & pu. sub. Alex. consi. 80. 4. parte.

Qui soluit seruum malum, actione de dolo tenetur ad damnum, & actione personali tenetur ad rem legatam. Bar.

Idem libro viij. Quæstionum. CXIII.

SI hæres generaliter seruum, quem ipse voluerit, dare iussus, sciens furem dederit, isque furtum legatario fecerit: de dolo [m] malo agi posse ait. Sed quoniam illud verum sit, hæredem in hoc teneri, vt non pessimum det: [n] ad hoc tenetur, vt & alium hominē præstet: [o] & hunc pro noxæ deditione [a] relinquat. [p]

Onus pro parte recusatum facit legatarium perdere totum. Bartolus.

SI hæres. CASVS. Rogaui hæredē meū ut daret Titio seruum in genere ad suam hæredis electionē: ipse dedit Stichū quē furem sciebat, & ille Stichus fecit furtum legatario: certe aget legatarius aduersus hæredem actiōe ex testamēto propter dolum hæredis: quia sciens dedit furem: & per eam actionē coget hæredem ut alium hominē præstet sibi, & illū quē soluit, relinquat legatario pro noxa, quam cōmisit apud legatarium. Viuianus.

[m] De dolo. Agi, id est, ex testamēto nomine doli ad solidū damnum: ut ſ. de pigno. act. l. si seru' pig. uel dic de dolo proprie. licet eīn actio ex testamento similia aliqua haberet cum bonæ fidei: ut C. in quib. cau. in inte. rest. l. in minorum. est tamen stricti iuris, cum non sit numerata inter bonæ fidei actiones: ut Inst. de act. §. actionum. ergo non ex eo contractu uel quasi, sed de dolo agitur, dolo commisso: ut supra. de dol. l. et elegāter. §. non solum. in fi.

[n] Non pessimum det. Vt j. de uerbo. oblig. l. quicquid. & ſ. eo. l. legato. & C. de don. l. si quis argentum.

[o] Præstet. Actione ex testamento conuentus.

[p] Relinquat. Si noluerit legatarius qui insolidum agere potest si uelit: ut dictū est. Sed tu dices, eadem ratione liberaretur, si quamlibet aliam speciem præstet pro noxa legatario uolenti. Respon. uerum est: sed non ipso iure, sed per exceptionem. at cum illud præstatur, ad quod præstandum quis tenetur, ipso iure liberatur: ut infra de uerbo. obligatio. l. fina. §. fina. in principio. Vel dic, quod hic corrigit quod supra dixit, dari de dolo insolidum. & aliud in contractibus: ut supra de pigno. actio. l. si seruus. cum similibus ibi not. hic igitur liberatur dando pro noxa, si non uult præstare litis æstimationem. & facit ſ. de ædil. edict. l. cum autem. §. Iulianus.

[a] P. F. dedito.

Marcianus libro ij. Institutionum. CXIIII.

ETiam [a] si partis bonorum se excusaue-

ETiam. CASVS. Ego habens patrimonium meū in Italia, & prouincia, institui filium meum hæredem in omnibus: & ei dedi tutorem Titium, & ei Titio legaui centum. hic Titius excusauit se à tutela filij mei pro parte bonorum, puta Italicorum, certe etiam totum amittere debet legatum. qui enim deliquit etiā in parte, reus est in totum. Viuia.

[a] Coniunge l. 3. de iure patr.

a Totum. Plus uidetur egredi pœna quàm delictum. ſic ſunt arg. contra, vt ĵ de iis qui. vt indig. l. recipt. & ſ. de admin. tut. l. ſi duo. & facit ad l. ſ. de caeuſa. tut. l. tutor petitus. §. 1. & de teſt. tu. l. qui tutelã. in prin. & ĵ. de iis qui. vt ind. l. poſt. legatum. § amittere. & C. de leg. l. pen. in fin.

rit tutor, puta Italicarum vel prouincialium rerum: totum, [a] quod teſtamento datum eſt, ei auferetur. & ita diui Seuerus & Antoninus reſcripſerunt.

Si legatur res, cuius non eſt commercium ſeparatum ab alia, debetur æſtimatio. Bar.

Idem libro vj. Inſtitutionum. CXV.

SI quis inquilinos [b] ſine prædiis, quibus adhærent, legauerit: inutile [c] eſt legatum. Sed an æſtimatio debeatur: ex voluntate [d] defuncti ſtatuendũ eſſe, diui Marcus, & Commodus reſcripſerunt.

Qui alienat rem legatam, tenetur legatario ad æſtimationem. Bar.

Cùm ſeruum ſuum hæres dãnatus dare, eum manumiſerit: tenetur in eius æſtimationem, [e] nec intereſt, ſcierit, an ignorauerit legatum. Sed & ſi donauerit ſeruum hæres, & eum is, cui donatus eſt, manumiſerit: tenetur heres: quãuis ignorauerit à ſe eum legatum eſſe. Si ita legatum [f] fuerit, Titio cũ [*] Seio do, lego: vtriuſq; legatum eſt: ſicut vtrunque legatum eſt, cùm fundus cum domo Formiana legatus eſſet.

Legatum & iuramentum contra bonos mores, non tenet. Bartolus.

[†] Si quis ſcripſerit teſtamento fieri, quod contra ius eſt, vel bonos mores: non valet, veluti ſi quis ſcripſerit contra legem aliquid, vel contra edictum prætoris, vel etiam turpe [g] aliquid. Diui Seuerus, & Antoninus reſcripſerunt iuſiurandum contra vim legum, & authoritatem iuris [h] [1] in teſtamento ſcriptum, nullius eſſe momenti.

Seruo alieno legari poteſt, quoad ſeruiet. Bartol.

Idem libro vij. Inſtitutionum. CXVI.

SEruo alieno ita legari poteſt. Quoad

SI quis inquilinos. CASVS. Colonos qui erant adſcripti fundo meo legaui Titio ſine fũdo: certè non valet legatũ: quia nõ poſſunt alienari ſine fundo. ſed ſi tacitè vel expreſſe voluit teſtator æſtimationem colonorum dari legatario, bene dabitur.

Cũ ſeruum. Rogaui hęredem meũ, vt daret Titio ſeruum ſuum propriũ & ipſe hæres eum manumiſit, tenetur legatario ad æſtimationem, ſiue ſciuit à ſe legatum, ſiue nõ. & idẽ eſt, ſi alii donauit, & donatarius eum manumiſit.

Si ita legatum. Ita dixit teſtator, Titio cum Seio lego decẽ. certè vtrique legaſſe uidetur, & vtrũque videtur legatum, cum teſtator ita dixit, talẽ rẽ cũ tali lego Titio.

Si quis. Teſtator iuſſit in teſtamento fieri aliquid quod erat contra bonos mores, vel cõtra leges, vel prætoris edictum. non ualet iuſſio, adeo quod ſi faciat iurare hęredem de hoc adimplẽdo, non valet. Viuia.

b Si quis inquilinos. Id eſt adſcriptitios.

c Inutile. Quia nec uendi poſſunt ſine ſolo: ut C. de agri. & cenſi. l. quemadmodum. lib. 11.

d Ex voluntate. Expreſſa, vel etiam tacita: quia erat coniuncta perſona: uel alio modo, ut C. e. l. cum alienam. & ſ. eo. l. ſi ſeruus plurium. §. fi. vel quia ſciebat eos adhærere ſolo. arg. ſ. eo. l. ſed ſi res. & ĵ. tit. 2. l. non dubium. §. fi. Sed contra ſ. eo. l. apud Iulianum. §. fin. vbi nec ęſtimatio debetur. Solu. ibi erat legatum inutile ratione rei, cuius non erat commercium alicui: ſed certè & hic nõ eſt commercium. vnde dic, quod & ibi debetur æſtimatio, ſi appareat teſtatorem uoluiſſe. & diſtingue hic. vt no. ſ. eo. l. ſed ſi res.

e Aeſtimationem. Vt Inſti. de leg. §. ſi res legata & ar. ĵ. ti. 1. l. ſi hæres. & l. un. §. ſi rẽ. & de verb. ob. l. ſi ſeruum. § 1. Sed contra ĵ. de man. l. ſeruum qui ſub cõditione. ubi non tenet manumiſſio. ſed hic tenet. Sol. ibi teſtatoris erat ſeruus: hic hæredis. ſic ſoluitur ĵ. qui & a quibus. l. hæres. uel dic ut ibi.

f Si ita legatum. Vt ĵ. de vſufruct. leg. l. illi. & ſup. de vſufruct. l. ſi quis Titio.

g Turpe. Pone exempla: vt ĵ. l. proxi. §. fi. & l. filiusfamilias. §. ædes. & ſ. de condi. inſtit. l. quidam. & C. de iis quæ pœ. no. l. 1. & facit ĵ. de uerb. oblig. l. generaliter. & ĵ. prox. §.

h Iuris. Vt lego ædem deſtruendã, & uolo hæredem vel legatarium iurare: vt ĵ. ti. 1. l. cũ filius. §. filius matrem. uel dixit: lego tibi decem, ſi iuraueris nõ aſcendere Capitoliũ. quod hodie non ualet, ut ſ. de condi. inſtit. l. q ſub conditione. niſi in duobus caſibus, ut ĵ. de cõdi. & demon. l. municipib. & ĵ. de manumiſ. teſta. l. ſi quis li. Et ad hoc facit quod iuramentum nõ firmat, quod non valet: vt C. de legib. & conſti. l. non dubiũ. & ſ. de pac. l. iuriſgentium. §. & generaliter & arg. ſ. qui ſatiſ. cog. l. ſi. & ſ. proximo §.

SEruo alieno. CASVS. Sticho ſeruo Titij legaui alimẽta, donec ſeruiet domino ſuo: valet legatũ. vel legaui decem ſeruo Sempronij, cũ idẽ ſeruus erit Titij. & hoc caſu valet legatum, tunc cum erit Titij.

Si quis poſt. Poſt Paſcha venturũ dedi libertatẽ ſeruo meo & iuſſi hæredi meo ut daret ei interim cibaria, certè valet legatum cibariorũ.

Si quis a Primo. Inſtitui mihi hæredem Primum nomine, & poſtea inſtitui Secundum: & a Primo legaui Titio centum, & à Secundo legaui ducenta eidem Titio, poſtea ita dixi, quę legata reliqui, præſtari uolo. certe uideor repetiſſe trecenta, ſcilicet, vt Primus ſoluat centũ Titio, ſicut fuit rogatus, & Secundus ducenta. ſecus autẽ eſt in iſto alio caſu. inſtitui mihi hæredem filium meum impuberem, ab eo legata reliqui, eidem ſubſtitui Stichũ, & ab eo ſubſtituto ita repetii: illa legata quæ reliqui ab impubere præſtãda, uolo & à ſubſtituto præſtari, poſtea impubes hæres mihi extitit, & intra pubertatẽ deceſſit: & ſic vendicabit ſibi locum ſubſtitutio. non ualet dicta repetitio à ſubſtituto facta: quia non tenetur ſubſtitutus pręſtare dicta legata niſi ſemel ex perſona impuberis, non ex ſua. uoluiſſe enim uideor ego teſtator, ut non præſtentur legata niſi ſemel. Itẽ quid ſi ab impubere legem Titio, ſi ad pubertatẽ impubes peruenerit, & à ſubſtituto legatũ repetij ſimpliciter, & ſubſtitutus habeat poſtea hæreditatẽ ex ſubſtitutione? certè debet ſubſtitutus legatum. nec in repetitione legati a ſubſtituto facta videtur repetita illa cõditio, ſi ad pubertatẽ impubes peruenerit: quia illa faceret inutile legatum. non enim impubere decedente intra pubertatem valuiſſet legatum, etiam à ſubſtituto repetitum.

[*] Cũ, quãq; cõiũgit acceſſorie nõnũquã, principaliter. Mãdo. I gl. Facul. §. habita, in ver. cũ. iuramẽtũ nõ firmat, quod de ſe nõ valet.

[†] Concor. c. ſi diligẽti. in gl. ſup verbo iuramentũ. ibi, & ga. extra de fo. compe.

Ineptas.

Ineptas. Iussi in testamento meo ut hæres indueret me de scarleto cũ essem mortuus, & cũ eo me sepeliret. non debet mihi obedire, uel iussi q expenderet mille marcas in facienda arca mea: non debet obedire. V in.

o Non ualere. Vt C. de iis qui. ut indig. l. non oportet. & ā. de condit. instit. l. quidam. & s. l. prox. § pen. & ī. de petit. hæred. l. hæreditas. §. 1. & j. de aur. & argen. leg. l. fin. §. fin. Sed contra C. de rel. l. mil. tis. Sed ibi non præcepit illicite. Item. arg. contra j. de condit. & demonstration. l. Mæuius. Sed ibi non præcepit.

seruiet, [a] vel, Si forte seruus Titij [b] erit: vt & Marcellus ait.

Alimenta possunt relinqui seruo proprio. Bar.

Si quis post tempus libertatem seruo suo dederit, [c] & interea rogauerit hæredem, donec ad libertatem perueniat, cibaria ei [d] dare: testatoris voluntati obtẽperãdũ [e] esse, diui Seuerus, & Antoninus rescripserunt.

Ab illo, qui substitutus est vulgariter, intelliguntur repetita relicta ab institutis, a substituto pupillariter non debentur ea repetitione, quæ a pupillo deberi cœperunt. Bar.

Si quis a primo [f] hærede cẽtum legauerit alicui, & eidem a Secundo ducenta, posteaque generaliter repetierit legata, * trecenta videtur repetisse. Sed si pater [g] impuberi filio substituerit, [h] & a substituto legata [i] repetierit: si pupillus hæres extitit, & intra pubertatem decesserit, repetitio non valet: quia defuncti voluntas hæc est, vt semel debeantur. [k]

Non censetur repetita conditio, quæ repetita vitiaret. Bar.

Si ab impubere legatum fuerit sub conditione, [l] Si ad pubertatẽ peruenerit, & a substituto repetitum [m] fuerit legatum: debetur & a substituto, nec videtur repetita [n] conditio, quæ inutile legatum facit.

Ineptæ voluntates defunctorum non sunt seruandæ. Bar.

Ineptas voluntates defunctorum circa sepulturã, † veluti vestes, aut si q̃ * alia superuacua ei in funus impendantur, non valere [o] Papinianus lib. iij. Digestorum scribit.

Filius pubes a patre, libertus a patrono, quilibet a fisco succedente potest ab intestato fideicommissum relinquere. Bar.

Idem libro v ij. Institutionum. CXVIII.

Filiusfamilias miles, vel veteranus, licet sine testamento decedat, potest fideicommit-

a Seruiet. Vt & arg. j. de ann. leg. l. fi. & j. tit. 2. l. debitor. §. fina.

b Titij. Et ualet tunc cum erit factus Titij.

c Dederit. Id est, reliquerit.

d Ei. seruo.

e Obtemperandum esse. Officio iudicis fauore alimentorũ: ut & infra de ali. & ciba leg. l. seruos. & C. de neces. ser. l. pe. §. illo. alias contra C. eod. l. seruus. & j. tit. 2. l. si legatarius. §. 1. & ī. fami. ercisc. l. ex parte. §. seruo. quæ sunt contra.

f Si quis a primo. Primus, & Secundus ꝓpria nomina sunt: uel si dicas notari ordinem, dic ambos institutos, unum prius, & alterum post: & non unum alteri substitutum. tunc ducentis ab eo relictis, & centum quæ ab instituto fuerunt relicta, uidentur inesse ĩ ducẽtis, ut ī. eod. l. si cui. & l. quid ergo. secundum R. cum enim rursus a substituto idem eidem legatur, perinde est ac si eadem legata repetita essent: ut supra eod. l. si fundum sub. §. si paterfami. 1. respon.

g Sed si pater. Superiori casu dixit, ubi a duobus cohæredibus. & facit infra, titulo 2. leg. si pluribus seperatim legatum sit. hic uerò cum ab instituto & substituto.

h Substituerit. Pupillariter.

i Legata. Scilicet ab impubere relicta.

k Debeantur. Cum igitur hic ex primis debeantur tabulis, ex secundis ultra deberi nequeunt legata, licet modo prædicto repetita. debebit ergo substitutus ut quilibet alius hæres hæredis. si autem non debeantur ex primis tabulis, ut quia prius decederet impubes quam esset hæres: ualebunt ex secundis, siue ex expressa, siue etiam ex tacita repetitione. idem si conditionaliter a primis, sed pure ex secundis tabulis essent relicta, ut supra eod. leg. si fundum sub conditione. §. si pater. & §. fina. & supra eod. leg. licet. & infra proxi. §.

l Sub conditione. s. hac, si ad pubertatem.

m Repetitum. Scilicet idem legatum. & facit supra proxim. respon. & quod ibi not.

n Repetita. Ideo quia uitiaret, ut hic dixit. & supra eodem, leg. si quis a filio. nisi expresse repetatur, ut ibi dicitur. & facit ad repetitionem quod not. Institu. ad legem Aquil. §. cæterum. & infra, de uerbor. oblig. l. Titia. §. idem respondit.

Filiusfamilias. CAIVS. Filius meus familias miles uel ueteranus, potest facere testamentum si uult: & si ab intestato decedat, bene potest fideicommissum a me, qui debeo habere bona sua, relinquere. Item si libertus meus ab intestato decedat, bene potest a me patrono fideicommissum relinquere, ita quod non tangat de parte mihi in bonis eius debita. Item si aliquis alius ab intestato decedit, & scit quod bona sua ad fiscum peruenire debent, ex eo quod non credit se habere aliquem successorem, bene potest fideicommissum a fisco relinquere.

Apud Marcellum. Legaui fundum Caio, & fidei eius commisi, ut dictum fundum restitueret Sẽpronio post mortem suam Caij. Item eiusdem Caij fideicommisi, ut Titio centum daret ex fructibus dicti fundi perceptis ante mortem suam Caij: & ita uidetur rogatus Caius de prestandis centum Titio in tempus mortis suæ Caij. quæritur, quantum debeat Caius prestare Titio in dictis centum? dicitur quod si Caius tandiu uiuat, quod ex fructibus dicti fundi percipiat integra centum, uel plus, Titio centum dabit ipse si uiuit, uel hęres eius si mortuus est: si autem uixerit ita parum Caius, quod ex fructibus fundi nihil percepit, uel minus, quam centum, tantum dabit Titio, quantum percepit, & non plus, quia non potuit in plus onerari, quam honoratus sit. Sed quid si a dicto Caio, cui fundum legaui, ita simpliciter Titio centum legaui: Caius de Titio centum: non autem dixi, rogo Caium legatarium fundi ut de Titio centum, quæ uiuus Caius percipiet ex fructibus dicti fundi: nunquid statim dabit Caius centum Titio etiam ante quam recipiat aliquem fructum ex fundo? Et dixit Marcellus, quod sic: sed cauebit Titius Caio, quod si minus percipiet Caius ex fructibus fundi in uita sua quam centum, illud quod plus est in centum quæ soluit ei Caius, reddet ei Titius: & dixit dictus Marcellus, quod ita demum committetur hæc cautio contra Titium, si Caius ante decesserit, quam ex fructibus dicti fundi c. perciperet, sed hic Marcellus malè dixit, nam

* In P. Fl. trecentã.

† Idem est statuisse Lycurgũ, refert Alexan. lib. 5. Gen. dier. ca. 2. & li. 6. c. 14. vbi copiose de concessis & vetitis apd varias gentes impẽsis funeraũ disserit.

* P. F. Aut si qua alia superuacua, vt i funus &c.

tere [a] à patre: quia etiã teſtamentum facere poteſt. [b] Si libertus ab inteſtato deceſſerit, a patrono poteſt vſque [c] ad partem debitam fideicõmiſſum relinquere: quia ſi teſtamentum faceret, licebit ei partem debitam ſolam relinquere. Qui inteſtato [d] decedit, & ſcit bona ſua ad fiſcum peruentura vacantia, fidei fiſci cõmittere poteſt.

In quantum quis honoratur, in tantum grauatur. Bar.

Apud Marcellum lib. xij. Digeſtorum talis q̃ſtio agitatur: Quidã ab eo, cui fundum legauerat fideicommiſerat, vt eum fundum poſt mortem ſuam [e] reſtitueret Sempronio. eiuſdem legatarij fideicommiſerat, vt Titio daret centum, [f] quęritur quid iuris ſit? Et ait Marcellus: ſi Titio teſtator centum ex fructibus, quos viuus legatarius pciperet, reliquiſſet: & legatarius poſt tantũ temporis deceſsiſſet, vt ex fructibus centum fierent: Titium centum accepturum. ſi poſt acceptum legatum confeſtim deceſſiſſet legatarius, Titij fideicommiſſum extingui: quia placet non plus [g] poſſe rogari quem reſtituere, quàm quantum ei relictum eſſet. Sed ſi Titij fideicommiſſum non eſt in tempus mortis legatarij collatum: ait Marcellus, [h] confeſtim fideicommiſſum Titio dandum: ſed cautione exacta, quantò amplius [i] ceperit, reddi. quam cautionem ita committi, ſi prius legatarius deceſſerit, quam ex fructibus centum perciperet. Sed vix eſt, [k] vt legatarium ex redditibus voluerit ante dare, quàm fructus legatarius percepiſſet. [l] Certè erit legatarius audiendus, [m] ſi velit totum fundum præſtare, ſi de reſtituendo caueatur. Abſurdũ [n] enim eſt, de ſuo eum præſtare cẽtum: maximè ſi fundus centũ, vel non multo pluris ſit: quo iure vtimur. [o]

Legatum rei, cuius eſt commercium in communi, licet non ſit legatarii, valet: & æſtimatio debetur. Bar.

Si quid [p] alicui licitè fuerit relictum, vel ius aliud, quod ipſe quidem propter corporis ſui vitium, [q] vel propter qualitatem relicti, vel aliam

non debet Caius ante dare c. Titio etiam in iſto caſu, quam ea ex fundo percipiat. abſurdum eſt enim de ſuo eum centum præſtare, maxime ſi fundus &c. ſed ſi dictus Caius uelit dare Titio fundum prædictum, & dicere ei, teneas tantum, donec habueris centum, & ca ueas mihi, quod eũ fundum mihi reſtitues, cũ centum ex eo perceperis, audiendus eſt: non autem cogendus: ut dictum eſt.

Si quid alicui. Cuidam contracto legaui militiam curſoris, uel cuidam ſeruo militiam legaui: & ita non poſſunt capere legatum, & bene ſciebam legatarium eſſe contractum, uel ſeruũ. certe accipient æſtimationem legati, quamuis legatum accipere non poſſint.

Vt quis. Inſtitui te hæredem. & rogaui quod Titium hæredẽ inſtitueres: nõ ualet fideicom. directo: trahitur tamen ad fideicõmiſſum, ſcilicet ut tu meus hæres tenearis reſtituere hæreditatem meam Titio. Quid ſi rogaui hæredem meum, ut Titio reſtitueret quartam partem hæreditatis ſuæ propriæ hæredi? certe bene tenetur eam ei reſtituere ſi tamen illa quarta hæreditatis hæredis non ſit plus, quã hæreditas quam ei dedi: quia nõ debet in plus onerari, quã ſit honoratus.

Secundum uulgarem. Legaui tibi centum, & rogaui te ut emãcipares filium. tu agnouiſti legatum: & nõ uis emancipare filium, nunquid cogeris actione ex teſtamento, quæ dicitur uulgaris formula? & certè non. poteſt enim &c.

Aedes. Ego legaui Titio ædes Seianas, vt eas diſtrueret, nihil valet adiectio: & non tenet obtemperare.

Si fideicommiſſum. Seruo Titij legaui fundum ſine mentione libertatis: & poſt ille ſeruus ad libertatem peruenit. habebit legatum. hoc dicit uſque ad §. diuus. Viuianus.

[a] Fideicommittere. In codicillis: vt ĩ. ad leg. Falc. l. filius. qui ſunt quaſi teſtamentum, cum teſtamentum non ſit: vt ſ̃. tit. 1. l. ſi quis cum. & ſic non ob. ĩ. de caſtren. pecul. l. 2. nam qui poteſt teſtari, de iure & codicillari poteſt: vt ſ. ti. 1. l. diuus. §. pen. & hoc ſubiicit.

[b] Poteſt. Aliter tamen miles: quia iure ſingulari aliter veteranus: quia iure communi: vt Inſti. de teſt. militar. §. 1. & facit infra prox. §. & ĩ. ti. 2. l. 1. §. ſi.

[c] Vſque. Excluſiue. nam in ea non poteſt onerari. ut inſtit. de ſucceſ. lib. §. noſtra, ſed nonne eo decedente inteſtato, ut hic fuit, tota eſt debita? certè ſic, ut d. §. noſtra. ſed R. hic dicit debitam ſcilicet alias ubi decederet teſtatus, & patronũ uellet excludere, quæ erat olim dimidia, hodie tertia ut Inſt. de ſucceſ. lib. §. 1. & §. noſtra. & facit. ĩ. & ſ̃. §. proxim.

[d] Qui inteſtato. Supra proximis duobus reſponſis.

[e] Suam. Scilicet legatarij.

[f] Daret cẽtum. Repeteret ũc, ſcilicet poſt mortem legatarij.

[g] Non plus. Facit ĩ. ti. 2. l. Imperator. §. 1. & l. cum pater. §. Titio. & de an. lega. lege Titia. & de do. prælega. l. 3. §. ſi. & Inſtit. de ſingu. re. per fideicom. re. §. 1. & C. communia de leg. l. 1. & ĩ. tit. 2. l. ſi legatarius.

[h] Ait Marcellus. Et male. Acc.

[i] Quanto amplius. Scilicet quã legatarius ex fundi fructibus percepit ante quam obeat. R.

[k] Sed vix eſt. Autor l. corrigit Marcellum.

[l] Percepiſſet. Et ideo non eſt uerum quod dixit Marcellus, ſcilicet fideicõmiſ. confeſtim Titio dandum.

[m] Audiendus. Sed non cogendus: ut ſic ſ̃. dicatur corrigi. R. & ſecũdum hoc dic totum, ſcilicet legatum. & hic non habeas fundum. ſi autem habeas totum fundum, alius caſus eſt, quam ſupra. Ac.

[n] Abſurdum. Adiungitur proxi. ſecundum Ro. ſi habeas fundum, redit ad aliud reſpon. ſupra.

[o] Quo iure utimur. Vt audiatur legatarius uolens cautione exacta de ſuo totum præſtare. non etiam ut compellatur inuitus. R. vel ſi habeas fundum, dic vt volens fundum præſtare audiatur, non cogatur.

[p] Si quid. Scilicet corporale, & dic licite, quia teſtatur legare, & hæres dare, & ipſa res legari poteſt, ſed in legatario erat defectus. Acc.

[q] Vitium. Vt muto militia, ſeu feudum cauſidici: uel ei qui ire non poteſt, militia curſoris. & quod ſubiicit de qualitate relicti, dic idem exemplum. vel dic exẽplum: vt ĩ. de an. le. l. legatũ. §. uni. Itẽ quod ſubijcit. aliam cauſam vt ſeruo militia liberi: & ſemper dic teſtatorẽ ſciuiſſe, aliàs non deberetur æſtimatio: vt infra uiu.

Vſq; in dilationibus ſemp includit. Bal. in c. 1. §. decedẽte. vlt. col. verſi. extra no. qui feud. da. poſ. in vſib. feu. de dictione vſq;, vide ad longũ p eundẽ i auth. hoc amplius. vlti. col. verſi. de dictione, vſq;. C. de fidei com.

tit. 2. l. fideicōmissa. §. si seruo. cætera dicut no. ī. eod. l. sed si res. Accur.

eis restituat hæreditatem prędictam etiam ante cōdi. prædictam, & Titius consecuti. certe non potest hoc facere, cum illi sunt in potestate patris: quia acquireretur iam commodum patri. quod testator noluit: sed nunquid etiam adueniente conditione tenebitur eis restituere,

quancunque probabilem causam[a] habere non potuit:[b] alius tamen hoc habere potuit: quanti solet comparari, tantā æstimationem accipiet.

Verba directā trahuntur ad fideicommissum, si iure directo nō possunt valere. Bar.

Vt quis hæredē instituat aliquem, rogari non potest. Planè Senatus cēsuit, perinde habendum, atque si rogasset hæreditatem[c] restitui. Quid ergo si hæres post mortē suam rogatus fuerit hæreditatis suæ[d] partem quartam restituere? Verius esse existimo (quod & Scæuola notat, & Papyrius Fronto scribit) valere fideicommissum, atq; si de hæreditate sua[e] restituenda rogatus esset. & eatenus restituenda est, quatenus hæreditas testatoris patitur.

Non potest quis grauari, vt filium suum emancipet. Bar.

[f] Secundum vulgarē formam iuris, si quis liberos suos emancipare rogatus fuerit: non cogitur hoc facere. Potestas enim patria inæstimabilis est.

Non possunt legari ædes destruendæ. Bar.

Aedes[g] destruendæ, neque legari, neque per fideicōmissum relinqui possunt: & ita senatus cēsuit.

Legatum seruo acquiritur ei, si liber reperitur tempore, quo dies cedit. Bart.

Si fideicommissum relictū fuerit seruo alieno sine libertate, & ad libertatem peruenerit:[h] dicendum est, posse[i] eum ad capiēndum admitti.

Fideicommissum vniuersale cō ditionale non potest ante conditionem restitui fideicommissario in potestate constituto: etiam si sint plures fideicommissarii. Item ante diem quis non cogitur restituere, sed cauere: alias patitur missionem: & missio patris, vel domini potest prodesse seruo, vel filio. h. d. multum not. & magistraliter. Bar.

Diui Seuerus, & Antoninus rescripserunt: eum qui rogatus est sub cōditione,[k] fratris sui filiis restituere, ante diē fideicōmissi cedentem:[l] ne quidem ex voluntate eorum posse restituere his in potestate patris

[a] Probabilem causam. Quæ causa ad legatarij difficultatem potius, quam impossibilitatem pertineat. R.

[b] Non potuit. Facile, nō tamē legatario eius rei, quæ legatur, sit interdictum cōmercium, scilicet in sui delictum. Azo. ut quia hæreticus, uel Iudæus: & legatur mācipiō Christianū:[t] quia tunc nec æstimatio: ut ī. titu. 2. l. mortuo. §. Labeo. & ī. de uerbo. signi. l. multum.

ADDITIO. Intellige hāc gl. quod non erat prohibitus propter delictu: sed alia ratione, secundum Bar.

[c] Hæreditatem. Rogantis: ut ī. ad Treb. l. ex facto in princi. & facit ī. tit. 1. l. 1. in princ. & l. pater. §. peoul.

[d] Suæ. Scilicet rogati. Azo.

[e] Sua. Scilicet rogantis. & facit ī. tit. 2. l. cum pater. §. Titio.

[f] Secundum uulgarem. Id est, secūdum stricti iuris regulā: secus de æquitate, uel iure actionis: sed cogetur officio iudicis: ut ī. de cōdit. & demōst. l. si cui. quæ est contra. & eodem modo respondeo. ī. de cas. furi. l. 1. quæ est contra, & ī. ti. 2. l. uxorē. §. hæres. & ī. de condit. inst. l. si quis testamento. & ī. de regu. ior. l. non est. §. 1.

[g] Ædes. Pone, lego tibi centum, vt ædes tuas, destruas: quæ forte mihi obsunt, secundum quosdam. Imo sic: lego tibi ædes, ut eas destruas, & alias fortè ædifices. & facit ī. de damn. infect. l. final. & l. ad curatoris. & C. de ædifi. priu. l. 2. & ī. eod. l. cætera. §. 1. & de contrahend. emptio. l. senatus.

[h] Peruenerit. Antequàm dies legati cedat: ut infra quando di. leg. ced. l. quinta. §. fio.

[i] Posse. Nisi dominus quondam repudiet: ut infra de optio. leg. l. si pater filio. & facit ī. proxim. §.

Diui. CASVS. Titius habebat fratrem Seium: & Seius habebat filios tres in potestate sua pone, ego feci testamentū, & institui mihi hæredem dictū Titium: & rogaui eum, quod restitueret hęreditatem meam filijs fratris sui Seij prædicti, qui Seius uiuebat, sub conditione si nauis ex Asia ueniret: & nolui quod aliquod cōmodum dictæ hæreditatis perueniret ad Seiū patrē fideicommissariorum, & fratrē hæredis Titij. ueniunt filij Seij, & petunt à Titio hęrede, & eorum patruo, ut & acquiretur commodum patri eorū? ergo illam conditionem expectare non debemus: imo ex quo cōsentit hæres, & fideicommissarij similiter, etiā ante conditionem debet posse eis restitui: sed ista oppositio non obstat: quia potest esse, quod adueniente dicta conditione, & ita fideicommissi die cedēte, ipsi fideicōmissarij non erūt ī potestate patris. & ita non acquiretur commodū patri, sed fiat eis omnibus uiuentibus tunc restitutio, uel eis, qui supersunt. secus autem esset, ubi non esset fideicommissum relictum sub conditione, sed ex die, ut in tali casu. Quædam mulier uirum habens & filios instituit sibi hæredē quēdam extraneum. & rogauit eum quod restitueret hæreditatem filijs suis prædictis qui erant in potestate patris, post Pascha uenturum. & nolebat quod inde haberet marit' suus prædictus aliquod commodum. certe si hæres uult eis restituere ante diē bene potest. non enim est damnum illorum si acceleretur restitutio: quia quandocunque differatur restitutio, semper patri acquiritur, qui eos habuit in potestate, cedente die fideicommissi, id est, tempore mortis matris testatricis, etiam ante diei aduentum: si autē noluit hæres matris restituere ante diem, non tenetur: sed tenetur eis cautionem præstare quod adueniente die restituet: si autem cautionem præstare non possit, dicti filij testatricis mittentur in possessionem dictæ hęreditatis matris fideicommissi seruandi causa: & tenebunt iure pignoris cum patre eorum prædicto, non tamen poterunt uendere, sed fructus percipient & conseruabunt. & quod dixi in filio, cui iussa est restitui hæreditas per fideicommissum, idem est in seruo: hoc dicit, usque ad §. cum quis. Viuia.

[k] Sub conditione. Emancipationis: ut C. de inoffi. testa. l. filius. uel dic in extraneo, & tunc dic, scilicet sub conditione si nauis uenerit ex Asia.

[l] Cedentem. Quod est existente conditione: ut C. de caduc. tollen. §. si autem.

[t] Quid si legatum esset mancipium Iudæū christiano? vñ quod valeat legatū, quia Iudæi sūt subditi Christianis. no. in ca. Iudæi, & ibi Sicu. de testi. nō tamen sunt vēdibiles vt serui. vide Alc. consi. 72. 2. parte.

[a] In P. F. verba, Secundum vulgarem formam iuris, pertinent ad pcedentē §. incip. sed si quis liberos &c. vide Ant. Aug. emē. li. 1. ca. ix.

agentibus [a] cum possit die fideicommissi cedente sui iuris constitutis ipsis debere restitui. vel si aliquis ex his antè decesserit, [b] non oĩbus. Iidem principes [c] rescripserũt, filiis ante diem fideicommissi venientem restitui hæreditatem maternam necesse non esse; [d] sed p̃stare hæredem posse vulgarem cautionem: [e] aut si eam præstare non poterit, [f] mitti liberos in possessionem [g] fideicommissi seruandi causa: vt pro pignore, non vt pro dominis possideant: nec vt alienandi ius, sed vt pignus habeant: vt filius p patrem fructus [h] consequatur, & seruus per dominum.

Quod ad conditionis defectum sufficit extare liberos: licet non sint hæredes. Bar.

Cùm quis rogatus erit, si sine liberis [i] decesserit, per fideicõmissum restituere: conditio defecisse videbitur, si patri superuixerint liberi: nec q̃retur, an hæredes extiterint. [k]

Prohibitio alienationis facta sine causa, non respectu certæ personæ, non valet: aliàs valeret, nisi in præiudicium creditorum. Bart.

Diui Seuerus & Antoninus rescripserũt eos, [l] qui testamento vetant quid alienari, nec causam [m] exprimunt, propter quam id fieri velint: nisi inueniatur persona, cuius respectu [n] hoc à testatore dispositum fit: nullius esse momenti scripturam: quasi nudũ præceptum reliquerint: quia

[a] Agentibus. Sic ergo emancipentur, sic & C. de fideicomm. l. post mortem. quæ est contra, quasi præsumatur testatorem distulisse fauore filiorum: vt j. ti. 1. l. si ita. §. Pegasus. Alii dicunt hic pluribus. sed in l. contra. vni erat facienda restitutio. & dic vt ibi.

[b] Decesserit. Scilicet si possit debere restitui solis qui superfuerunt. & dic secũdum Azo. etiam si decesserit postquam cessit dies fideicommissi.

[c] Iidem principes. Mater instituit extraneum: & post tẽpus præcepit restitui filiis suis.

[d] Non esse. Imo quandoq; non posse: vt s̃. proxi. §.

[e] Vulgarem cautionem. quæ præstatur nomine singulariũ relictorum: vt infra vt lega. no. ca. per totum. & etiã nomine hẽditatis: vt hic & C. vt in poss. leg. l. cum Archimedorum. & dic vt ibi.

[f] Non poterit. Vel nolit.

[g] In possessionem. Scilicet rerum hæreditariarũ: & statim. sed hẽdes post sex menses: vt C. vt in poss. lega. l. certa.

[h] Per patrem fructus. Scilicet custodiendos: vt res principales, non vt lucretur: vt j. vt in poss. leg. l. is cui. §. queri. & §. q legatorum. & facit j. quib. ex cau. in pos. ea. l. cum legati. & j. quę in fraudem creditorum. l. patrem. & C. vt in pos. legat. l. qui legati.

Cum quis. [illegible] CASUS. Institui hæredem Titium, & rogaui eum, quod si sine liberis decederet, restitueret hęreditatem Seio, ipse habuit filios, qui non fuerunt ei hęredes. certè deficit nihilominus conditio.

Diui. Institutis mihi quibusdam hæredibus, prohibui ne fundum Sempronianũ alienarent. nunquid poterunt alienare? certè sic, nisi ponam causam, quare prohibeã alienationẽ, vel nisi inueniatur persona, cuius respectu hoc prohibui. si autem aliquid istorũ subsit, non poterunt alienare, quin ille cuius gratia facta est prohibitio reuocare possit. hoc autem quod possit reuocare, est verum, quando voluntariè alij alienauerint: secus autem si ex necessitate, puta quia creditores mei testatoris rem a me prohibitam alienari acceperunt in solutum pro debito. Cum pater. Filium habebam, & ex eo tres nepotes in potestate. dictum filium institui, & fideicommisi ne fundum meum Sempronianum alienaret: & adieci benè causam prohibitionis, & alienationis, scilicet vt in familia relinqueret dictus meus filius dictum fundum. hic filius fecit testamentum, & duos de dictis suis filiis instituit hæredes: tertium exhęredauit: & cuidam extraneo dictum fundum legauit: & sic alienauit extra familiam: certè exhæredatus reuocare poterit dictum fundum a legatario possidente, filius autem institutis non permittitur contra voluntatem patris eorum venire. & idem est si vnum de dictis suis filiis instituit, & duos exhæredauit: quia duo exhæredati reuocabunt. Sed quid si dictos filios à se exhæredatos emãcipauit postea, ad hoc ut non dicerentur de familia, sicque non possent reuocare? certè nihilominus reuocabunt. Sed pone, quod hic filius institutus à patre, & taliter rogatus vt dictum est, non alienauit fundum extra familiam, sed dictos suos tres filios ex disparibus partibus instituit. nunquid illi qui sunt ex minore parte scripti poterunt petere, ut habeant cũ aliis ęqualem partem in dicto fundo propter verba fideicommissi? & certè non: imo etiã vni eorum soli potest relinquere totum dictum fundũ si vult, nedum quod ex disparibus partibus habeãt. ex quo extra familiam eũ non alienauit. Item si unum filiorũ instituit, & alios exhęredauit, sicut & fuit in secundo respon. huius §. fundum tamẽ alij nõ legauit, non poterunt exhęredati fundũ peteř, ex quo extra familiã nõ est alienatus.

Interdum. Seruũ meum, uel alienũ, nõ facio vim, Titio, & Seio ita legaui, vt unus eorũ haberet eum, & alter eius æstimationem: mortuus est seruus predictus sine culpa hæredis mei. certè liberatur hæres ab utroque. & sic dicitur lucrari hæres propter mortem serui, id est, damnum vel dispendium non pati. Lex sequens est planissima. Viuianus.

[i] Liberis. Quod dicitur infra ad Trebell. l. ex facto. §. si quis autem.

[k] Extiterint. Ergo etiam exhęredati: arg. s̃. de relig. l. familiaria. maxime nõ mala mente: ut j̃. de bo. lib. l. si patronus. §. si quis. [r] Vel dic secus si exhẽdatur: quia filiorũ causa, ut habeant, apposita uideretur conditio. & quod dicit nõ quæri an sint hæredes, subaudi, dũ tamen esse possint ex testamẽto, uel ab intestato. Sed cõtra vtrunque. C. de con. inser. l. 2. vbi videtur quod debeant institui. sed subaudi ibi maximè.

[r] Ista est vera ∫m Bal. hic.

[l] Eos. Caret regimine hic accusatiuus eos, p̃pter obliuionem iuriscon. sed dic eos, id est, eorum scripturam, quod est infra: sic casus pro casu. C. de fidei. l. cũ q̃. Et pone casum in legatario cui fundus est legatus ea lege, ut non alienet, uel etiam in hęrede, uel hæredibus, vetito, vel vetitis alienare fundum, neque apparet causa quare, nisi quia ipsi sunt prohibiti vt sibi remaneat. certè non valet, vt hic dicit.

[m] Causam. Vt quia velit in familia remanere: vt infra titulo primo. l. cum pater. §. libertis. & l. pero. §. fratre. & no. de causa. sic s̃. de transl. l. cum hi. §. in causa. & §. vlti. & s̃. man l. si procurator. in princ. & l. seu ob aliam. & infra de liber. cau. l. si pariter. & C. de iudic. l. properandum. §. illo.

[n] Respectu. Vt quia voluit, certam personam habere, si contra fieret.

Noñ

talem legem testamento non possint dicere. [a] Quòd si liberis, aut posteris, aut libertis, aut hæredibus, aut aliis quibusdã personis cõsulentes, eiusmodi voluntatem significarent, seruandam eam esse: sed hæc [b] neque creditoribus, neque fisco [c] fraudi esse. [*] Nam si hęredis [d] propter creditores testatoris: bona venierint: fortunam communem fideicommissarij [e] quoque sequuntur.

Ad reuocandum fundum contra defuncti voluntatem alienatum viuo hærede admittuntur filii eius emancipati: in potestate vero retenti eo mortuo, si ei hæredes non sunt. Item non videtur extra familiam alienatum, si omnibus inæqualiter, vel vni tantùm est relictum. Bart.

Cùm pater filio hærede instituto, ex quo tres habuerat nepotes, fideicommisisset, ne fundum alienaret, & vt in familia relinqueret: & filius decedens duos hæredes instituisset, tertium exhęredasset, eumque fundũ extraneo legasset: diui Seuerus, & Antoninus rescripserunt, verum esse, nõ paruisse voluntati defuncti filium. [f] Sed & si cum duos exhæredasset, vnũ hæredẽ instituisset, fundumq; extraneo legasset: putat Marcellus, posse exhæredatos [g] petere fideicõmissũ. Quod euenit, & si viuus filios emancipasset, [h] & postea fundũ alienasset. Sed si oẽs filij hæredes instituti sint ex disparib9 partibus: [i] non possunt petere fideicommissum ex minore parte scripti, vt viriles, non hæreditarias partes in eo habeant. Verũ est enim in familia reliquisse, licet vni reliquisset. [k] Item si vnum hæredem instituisset, nec quicquam legasset: exhæredati nihil interim quã diu in familia res est, petere posſunt.

Per interitum speciei pluribus insolidum debitæ quis liberatur ab omnibus. Bar.

Interdum [†] etiam cũ lucro hæredis morit seruus legatus, vel per fideicommisum relictus: veluti si alienus: vel [*] proprius, si tamen pluribus separatim est ita relictus, vt vnusquisq; insolidum capiat: [l] scilicet si sine culpa hr̃dis mortuus sit.

Vlpianus lib. ij. Institutionum. CXVIII.

Etiam hoc modo, [m] Cupio des, opto des, credo te daturum: fideicommisum est.

Ponit hic definitionem legati. Bar.

[a] Non possint dicere. Sed nonne gratia hæredis uidetur apposita, si nihil aliud appareat: ut ∫. tit. t. l. peto. 2. respon. contra? Resp. nõ: quia hic prima facie gratia legatarij, uel hæredis cui sit prohibitio uidetur apposita prohibitio: sicut uerba innuũt. nam ita dixit testator ne alienaret. i. apud se semper haberet. si ergo alienet, quis est admittendus? at ipse non admittitur: quia alienando, fauori suo renuntiauit, quod potuit: ut ∫. ad l. Falci. l. potest hæres. at in contrario nunquam gratia hæredis, cui loquit, ita testator statuit. contentus esto cẽtum aur. Imo in eius onus: quia apparuit uoluisse testatorem ut careat sua parte acceptis cẽtum. at illa ad legitimum uenire non potest: quia pro parte testatus, & pro parte intestatus decederet: quod esse non potest. deuenit ergo ad cohæredem per fideicommis. nisi gratia legitimi hęredis id appareat dixisse testatorem: ut ibidem dicitur secũdum Azo. Item contra. ∫. de conditio. & demonst. l. Titio. in princip. sed ibi apparet Solu.

[b] Sed hæc. Id est, huiusmodi prohibitiones etiam cum causa.

[c] Fisco. Si aliquid ei debeatur a defuncto causa tributorũ, uel alia.

[d] Nam si hæredis. Id est, si bona testatoris uẽdantur propter creditores hæredis, secũdũ quosdã. sed hoc fieri non debet petita separatione: ut infra de separatio. l. t. in princ. uel econtra, id est, si bona hæredis uendantur propter creditores testatoris. sed nec hoc placet, quia iure isto non tenetur hæres ultra uires hæreditatis. licet secus iure nouo, si non fiat inuentarium: ut in authen. de hære. & falci. §. si uero. col. 1. secundum alios certe: imo etiam olim tenebatur ultra uires hæreditarias: ut C. de iure delibe. l. fina. §. t. Tu dic bona hæredis, scilicet quæ fuerunt testatoris, uel sub nomine, scilicet hæredis, bona defuncti: ut Instit. qui manu. non pos. §. primo.

[*] Sic in P. F. Hal. aũt legit, Nam si pp hęredis creditores testatoris bona &c.

[e] Fideicommissarij. Scilicet isti, quibus relictę sunt res alienentur. Ro. ab hærede prohibito. Io. & dic communem, scilicet legatariorũ, exterorũ quib. nihil debetur, quando superetat æs alienum: ut ∫. ad Trebel. l. 1. §. pe. & ∫. ad l. Falc. l. in ratione. §. quod uulgo. & l. æris. & C. ad l. Falc. l. in imponenda. Sed uidetur quod mortuo hærede reuocẽt: ut ∫. tit. t. l. peto. §. p̄dium. contra. Solut. ibi propter creditores hæredis facta fuit alienatio, at hic defuncti. Azo. Alij quod hęc secundum illam. & est ratio secundum eos, quia æs alienum nõ sequitur fundum: ut infra ad Trebel. l. t. §. si hæres. & facit ad §. istum, I authenti. de resti. fidcicomis. §. nos igitur. col. ix. & infra titu. 2. l. pater. §. 3. & 4. & 5. & C. de rebus alien. non alie. l. final. & C. de pigno. l. debitorem. & C. debi. uen. pig. impe. non pol. l. 1. & 2. & ∫. proxi.

[f] Filium. & sic exhæredatus reuocat: ut & infra proxi.

[g] Exhæredatos. Institutos non: quia ex qua persona &c. ut infra de regu. iuris. l. ex qua persona. sed an in totum reuocent? Respond. ut infra titu. 2. lege, Is qui.

[h] Emancipasset. Vt hunc fundũ posset ex fideicomm. nũc consequi, non obstãte eo, quod familiæ luta capitis diminutione uideantur iam perdidisse.

[i] Ex disparibus partibus. Nec tamẽ fundus alienatus, nec extraneo legatus.

[k] Vni reliquisset. scilicet totum, nedum quod hic quilibet habet partem, licet non æqualem, & facit C. de fideicommis. l. uoluntas. & ī. proxi. §. cum suia concor.

[†] Limitabis hoc dictum per tex. in l. in illa stipulatione, & sequen. ∫. de ver. obl. vt non pcedat qñ perimit post tẽpus purgandi moram.

[*] P. Fl. vel licet proprius.

[l] Capiat. Nã in primo casu redimere, uel æstimationẽ dare debebit. ut ∫. tit. a. l. non dubium. §. fin. si modo testator sciebat eam alienam. in secundo uni rem, & alteri æstimationem: vt ā. eo. l. si pluribus. §. si autem. a quibus liberatur nunc: ut hic, & ∫. titu. t. l. si quis in prin. §. si. & at. ∫. de hære. uen. l. uenditor ex. & s. ad l. Aquil. l. liber homo. §. si.

[m] Etiam hoc mõ. Facit ∫. ti. t. l. un. §. si. & ∫. ti. 2. l. Pamphilo. & l. 3. §. hæc uerba. & ∫. de usufru.

leg.l.generaliter. in prin. & de ann. leg.l.qui marito, & ȷ̄.eo.l.& eo modo.Sed contra ȷ̄.titu.2.l.pater filiū. §.penul.Sol.ut ibi.

Florentinus libro xi. Inſtitutionum. CXIX.

Legatum eſt delibatio a hæreditatis, qua teſtator ex eo quod vniuerſum hæredis foret alicui quid collatū velit.

Quatenus relinquitur hæredi à ſeipſo, non valet : & accreſcit coniuncto. Bar.

Hæredi à ſemetipſo legatum dari non poteſt, b a cohærede * c pōt. Itaque ſi fundus legatus ſit ei, qui ex parte dimidia hæres inſtitutus eſt, & duobus extraneis: ad hæredem, cui legatus eſt, ſexta pars d fundi pertinet: quia a ſe e vindicari nō poteſt: à cohærede verò ſemiſſario f duobus extraneis concurrentibus, non amplius tertia parte: g extranei autem & ab ipſo hærede, cui legatū eſt, ſemiſſem, h & ab alio hærede trientem i vindicabunt. Alienus ſeruus hęres inſtitutus legari ipſe a ſe k nec totus, nec pro parte poteſt.

Seruo hæreditario l rectè legatur, licet hæreditas adita non ſit: quia hr̄ditas perſonæ defuncti, qui eam relinquit, vice fungitur. m

Seruitutes prædij legati aditione hæreditatis confuſæ ſunt reſtauranda. Bar.

Fundus legatus n talis dari debet, qualis relictus eſt. Itaque ſiue ipſe fundo hæredis ſeruitutē debuit, ſiue ei fundus hæredis: licet confuſione dominij ſeruitus extincta ſit: priſtinum ius ei reſtituendum eſt. & niſi legatarius imponi ſeruitutē patiatur: petenti ei lega-

*P.Pate cohęrede.

Legatum. CASVS. in prin. eſt planus. Hæredi. Regulam ponit quam uno comprobat exemplo. Regula eſt talis: Hæredi a ſemetipſo legatum dari non poteſt, ſed a cohærede ſuo ſic. Pone ergo quod inſtitui mihi hæredes Titium, & Seium, & Seio prædicto, & Caio, & Sempronio legaui fundum. certe Seius cohæres & legatarius habebit in fundo legato ſextā partem, id eſt, duas uncias. duo autem extranei ſui collegatarij habebunt 10.uncias, ſ. Caius, & Sempronius. & eſt ratio: qa Seio a ſemetipſo legari non poterit. uode de medietate fundi quam erat habiturus iure hæreditario, nihil legati nomine habebit, ſed eam habebunt collegatarij ſui, ſcilicet Caius, & Sempronius. de parte autem fundi, quam habebat iure hæreditario Titius cohæres Seij, habebit Seius ſolam tertiā partem. cum ſint alij duo, qui concurrant cum eo in legato: quorum quilibet debet habere trientem illius medietatis, quam Titius in fundo habebat.

Alienus. Seruum Titij mihi hæredē inſtitui, & eum legaui Mæuio: nihil ualet legatum.

Seruo. Iacente hæreditate Titij mortui ſeruo hæreditario legaui decem, certe ualet legatum. quia hæreditas, &c.

Fundus. Fundum meum Sempronianum tibi legaui ſub conditione. certe talem eum tibi dare debet hæres, qualis e.: quia ſi ipſe fundus legatus debuit ſeruitutem fundo hæredis mei, priſtinū ius reſtituendū eſt fundo hæredis in ipſo fundo legato: quod ius erat extinctum dominij cōfuſione: quia cū dominium fundi mei, quē legaui ſub cōditione vt dictū eſt, peruenit ad hæredem meum: extincta eſt ſeruitus, cū res ſua nemini ſeruiat. & ſi legatarius petit legatum fundū prædictum ab hærede, & non patiaē ſeruitutē ei imponi, hæres repellet eum per exceptionē. ſi aūt fundo prædicto legato ſub conditione fundus hæredis mei ſeruitutē debeat, quæ extincta eſt per dominij confuſionē, reſtitui debet cū traditur legatario: & ſi per hæredē reſtituatur, adhuc habet legatarius actionem ex teſtamento. Viu.

a Delibatio. Id eſt, diminutio. alias deliberatio. & ſic dic propriè. deliberat. n. in legando: vt hic. ſic in donando cauſa mortis: vt s. de do. cau. mor. l. Senatus. §. 1. definitur & alio modo: vt ȷ̄.tit.2.l. legatum.

b Non potes quando eſt ſolus, ſed ſi habet cohæredem, tunc ſic pro parte cohæredis: ſiue dicat, prælego illi ab hæredibus: ſiue etiā dicat a ſeipſo. vt partem habeat iure hæreditario, aliam iure legati: vt ȷ̄.ti.1.l. Titia. §. Lucius. quæ eſt contra. ſi autem cum duo ſunt hęredes. fundus legetur uni hæredū, & duobus extraneis: duo extranei petūt totum ſemiſſem fundi, quem habet hæres legatarius. ſ. duas tertias iure ſuo, aliam iure accreſcendi. nam cum non ualet iure legati, accreſcit collegatarijs: ut hic, & s̄.e.l. plane. §. ſi duobus ſed in alio ſemiſſe fundi, quem habet cohæres, non legatarius, quilibet ſcilicet tam hæres legatarius, quam duo extranei petent tertiam: & ſic ſextam tantum habet cohęres legatarius: ut hic ſubijcit. ſed Ro. dixit, uereor, ne huic interpretationi uoluntas teſtatoris refragetur: nimirū inter omnes æqualiter rem legatam diuidi uoluiſſe teſtator uidetur R. & ita aliā ſextam dabit ei iure hæreditario.

c A cohærede. Puta Caio.

d Sexta pars. Totius fundi, quā habet a cohęrede: & quam uocat tertiam: ſecundū R. & aliam ſextā iure cohæreditario ſi uult: ut ȷ̄. titu.1.l. Titia. §. Lucius, qđ nō placet: ut s̄. dixi.

e Quia a ſe. Bene dico ſextam tātum: quia aliā ſextā quā uidetur habere debere a ſeipſo nō poteſt uendicare a ſe, id eſt, dicere, aſſerere ſe habere ut a ſe iure legati: quia a ſe ipſo non poteſt ei legari.

f Semiſſario. Id eſt inſtituto in alio ſemiſſe.

g Tertia parte. Scilicet, uendicabit cohæres legatarius: & hanc tertiam iſtius ſemiſſis uocabit ſextam totius fundi.

h Semiſſem. Id eſt, totam medietatem fundi, quam habet cohæres legatarius, ſcilicet duos trientes iure ſui legati, & tertiam iure accreſcendi: ut s̄. dixi. Acc.

i Trientem. Id eſt, quilibet extraneorum tertiam, reliquam tertiam petet cohæres legatarius, ut prædixi. & facit ad prędicta infra, quorum leg.l.1.§. ſi quis ex. & ȷ̄.de ijs quib. ut indig.l. cohæredi. & ȷ̄.tit.1.l. miles. §.pe. & s̄.eo.l. ab omnibus. §. ſi a Titio. & ȷ̄.ti.1.l. ſi. §. 3. & s̄. de uſufruct. accreſ.l. ſi mulieri. Sed arg. contra. ȷ̄. tit.1.l. ſi Titio §. 1.

k Ipſe a ſe. Videtur contra: quia cum ipſe ſeruus aliquid dare rogatur, ipſe hæres rogari uidetur, ut s̄. eod. l. cum filio. & cum ad dominum perueniat hæreditas, uidetur quod ipſe tali modo poſſit adſtringi. & facit s̄. eo.l. ſenatus. §. fin. Hug.

ADDITIO. Dic qđ in l. cū filio. loquitur in aliena re, hic in ſeruo: & rationem uide ex ijs, quæ no. in l. ſed ſi in conditione. §. fi. in fi. magna gl. s̄. de hære. inſtit. ſecundum Bar.

l Seruo hæreditario. Id eſt, qui eſt in aliqua iacente hæreditate.

m Fungitur. Vt s̄. de hære. inſti.l. non minus. §. fin. & ȷ̄. de ac. re. do.l. hæreditas. & ȷ̄. de nou.l. nouatio. in fi.

n Fundus legatus. Sub conditione: alioqui recta uia tranſit in legatariū; & ſic nō eſtinguit: ut ȷ̄. de fur.l. Titio. cōtra ȷ̄.ti.2.l. legatū, & no. s̄. de ſer.l. Papinianus.

Oppo-

a Opponet. Aliud in seruitute vsusfr. vt j. tit. 2. l. is cui, quæ est contra. & est ratio, vt j. ti. 1. l. cum filium. §. do minus. & l. Mæuius. §. pen.

b Ex testamento. s. eo. l. huiusmodi. §. ædes.

SI quid. CASVS. Lego aliquid ciuitati: valet legatum in quancunque rem ei legem. Secundo dicit quosdam modos, per quos potest legatũ relinqui: & sunt planissimi. Viu.

c Omne. Id est totum valet. Ioan. vt C. de hær. insti. l. hæreditatis. & infr. ad Trebell. l. omnibus. & infra, eo. l. ciuitatibus.

d Siue quid aliud. Nam hoc totum est honor ciuitatis. cæterum si non sit iusta causa, nõ ualet: vt infra de donat. l. hoc iure. in prin. nisi in casibus tribus quia cœpit facere: vel ab alio ea contẽplatione est cœptũ: vel cœpit soluere: vt infra de pol. l. 1. §. 1. & l. toties. §. 1. secundum quosdã, vel illud quando inter viuos.

e ET eo modo. Valet. contra infra titu. 2. l. pater. §. penul. Solu. vt supra eod. l. etiam hoc modo.

tum, exceptio doli mali opponetur. a Si verò fundo legato seruitus nõ restituatur, actio ex testamento b superest.

Quod relinquitur in honorem ciuitatis, valet. Bar.

Martianus libr. xiij. Institutionum. CXX.

SI quid relictum sit ciuitatibus, † omne c valet: siue in distributionem relinquatur, siue in opus, siue in alimenta, siue in eruditionem puerorum, siue quid aliud. d

Neratius libro x. regularum. CXXI.

ET eo modo relictũ, Exigo, desidero, vt des: fideicommissum valet. e sed & ita, Volo hæreditatem meam Titij esse. Scio hæreditatem meã restituturum te Titio.

Remissio reddendarum rõnũ non se extendit ad reliqua, nec ad dolum, nec ad decidium. Bar.

Martianus libro j. regularum. CXXII.

SI seruus vetitus est a testatore rõnes reddere: non hoc consequitur, vt ne quod apud eum sit, reddat, & lucrifaciat: sed ne scrupulosa inquisitio fiat, f hoc est, vt negligẽtiæ ratio non habeatur, sed tãtum fraudum: ideo & manumisso non videtur peculium legari per hoc, quòd vetitus est rationes reddere.

Onus præstandarum redditionum alienationem proprietatis non impedit. Bar.

Vlpianus libro iij. respon. CXXIII.

NIhil proponi, g cur prohibeatur hæres ædificia distrahere, * è quorũ redditu sportulæ † sunt relictæ, salua tamen causa legati. h

Quoties est prohibitũ aliquid: consensu eorum, in quorum fauorem prohibitum est, efficitur licitum. Bar.

Omnibus, quibus fideicommissum relictum est, ad distractionem consentientibus, nullam fideicommissi petitionem superfuturam. i Fructus ex fundo purè legato, post aditam k hæreditatem a legatario pceptos, ad ipsum pertinere: colonum l autem cum hærede ex conducto habere actionem.

Dictio cum, siue proferatur a testatore, siue a lege, coniunctionem inducit. Bar.

Martianus libro iij. regularum. CXXIIII.

SI quis † legauerit Titio cum Mæuio, m & sine altero alter ad legatũ admittitur. n Nam & cũ dicit prætor, Ventrem cũ liberis in posses-

SI seruus. CASVS. Seruo meo libertatem dedi in testamento, & vetui eum reddere rationem de rebus meis dominicis, quas administrauit. certè non videor propter hoc peculium suum sibi legare: nec remittere fraudes, si quas commisit in administratione rerum mearum dominicarum: sed videor remittere, vt de negligẽtia nullatenus teneatur, quam habuit in dicta administratione. Viuian.

f Fiat. Facit s. de admin. tuto. l. qui plures. & l. quidam decedens. & j. de libe. leg. l. non solum. a. §. si hæres. & l. si quis rationes. & l. Aurelio. §. Caius. & l. Aurelius. §. Mæuia. & §. filias. & l. creditor.

NIhil. CASVS. Testator aliquis legauit certam summam sportularũ nomine ordini decurionum ciuitatis ex redditibus cuiusdã domus suæ ab hærede præstandam. Quæritur, an hæres eã domũ possit alienare? Respon. q sic. sed ita tamen, vt cum onere legati sportularum transeat. cogetur itaq; possessor, in quẽ ea domus alienata erit, onus sportularum legatarum agnoscere. Fructus. Locaui fundum meum Titio, vt coleret, & certam fructuum partem haberet. postea feci testamentum: & eum fundum legaui Mæuio: & mortuus sui. & hæres quem institui, adiuit hæreditatem meam, & dedit fundum legatario. certè legatarius debet omnes fructus habere, & colonus potest agere contra hæredem. Viu.

g Proponi. Præcepit testator reddit* cuiusdã domus dari ad sportulas, vel alimenta decurionum vel officialium: vt j. eod. l. si quid. & l. ciuitatibus. in prin. nihilominus hæres poterit vendere domũ vt s. de contrahend. emp. l. fi. §. fi.

h Causa legati. Præstandi ab hærede a* has possessore fundi: vt j. de vsufruc. leg. l. fundi. & s. de vsufruc. l. hactenus. & j. de ann. leg. l. liberto. t. respon.

i Superfuturam. Vt & C. eod. l. quoties. & infra tit. primo. l. cum pater §. libertis. Sed contra suprà eod. l. si fundum per fideicõ. in prin. Sol. ibi tacuit, hic expressè cõsensit. Vel hic in fundo, ibi in pretio: vel distinguitur quo animo sit cõcessum: vt j. tit. 2. l. codicillis. §. 1.

k Aditam. Ante secus: vt infra titu. 1. l. quod seruus. & facit sup. de vsur. l. Hæreñnius.

l Colonum. Qui fuit expulsus à legatario: quod potuit fieri. vt s. loca. l. qui fundum. & C. eo. l. emptori. & s. de vsufru. leg. l. arbores. §. 1. Sed videtur qd talis sit dãdus, qualis est: vt s. eod. l. si domus. §. fin. & l. si a substitutn. §. fi. & l. legatum. §. fi. quæ sunt contra. Solu. ibi aliud ius in re habebat: hic non in re, sed in persona locatoris habet ius colonus: scilicet personale.

SI quis. CASVS. Titio cum Mæuio fundum legaui: Titius non est in rerum natura: & ita deficit pars sua legati. certè Mæuius totum habebit. & adducit simile quod est leuissimum. Viu.

m Cum Mæuio. Ergo coniunctim: vt s. eod. l. Titia. §. penult. R.

n Admittitur. Dubitatio erat ex eo quod est j. de con di. & demon. l. pe. in prin. & facit s. ad l. Aquil. l. Titio. & j. de man. test. l. si ita.

† Quid si legatum fuerit imaginibus. in ciuitate depictis? tenet Ang. qd valet & debet legatũ loco, vel domino loci, in quo depictæ sunt g eũ dẽ, in Auth. de sanct. epi. §. œconomos. col. ix. Fl. in l. statuæ. s. de vsufr.

* In P. F. quorũ reddit* sportulæ &c.

† De sportulis pulcht. Bu. s. de don. inter vir. & vxor. l. si mulier. & Alc. lib. di spunct. 3. c. 17.

† Facit ista l. pro gl. in l. negat. inf. de mor. infe. dũ dicit q dictio cũ, est amplicatiua, dictiõis &, q cõiũctione iducit, sed nihil allega. de quo vide i l. cũ qdã. & ibi Bal. col. pe. C. de verbo. sig. & Mã du. sup gl. Facult. §. habita, in ver. cum. vbi etiam quot modis cũ accipiatur.

sionē esse iubeo: & si non sint liberi, venter in possessionem mittetur.

Ciuitas potest petere, quod relinquitur in honorem, vel ornatum ciuitatis. Bar.

Paulus libro iij. regularum. CXXV.

Ciuitatibus legari [a] potest etiã quod ad honorem, ornatumq; ciuitatis pertinet. Ad ornatum: puta, quod ad instruendum forum, theatrum, stadium, legatum fuerit. [†] Ad honorem: puta, quod ad munus [b] edendum, venationem, [c] ludos scenicos, [d] ludos circenses relictum fuerit, aut quod ad diuisionem singulorum ciuium, vel epulum relictum fuerit. Hoc amplius, quod in alimenta ætatis infirmę: puta senioribus, vel pueris, puellisq; relictũ fuerit: ad honorem ciuitatis pertinere respondetur.

Portio hæreditatis pro nõ scripta accrescit cum onere cohæredi, simul cum deficiente grauato. Bar.

Lucius Titius, & Caius Seius Publio Mæuio decem dare damnas sunto. Caius Seius hæres [e] non extitit. Sabinus ait, Titium solum legatum debiturum. nam Seium pro non scripto habendũ esse. Hæc sententia vera est: hoc est Titius tota decem debebit.

Non potest quis in plus grauari, quàm apud eum remaneat deducto onere conditionis. Bar.

Eum, cui fundus sub hac conditione legatus est, si centum hæredi dedisset: si tantum sit in precio [f] fundi, quantum hę redi dare iussus est, non est cogendus legatarius fideicommissum a se relictum præstare: [g] quoniam nihil ex testamento videtur capere, qui tantum erogat, quantum accipit.

Si creditor debitori succedit: creditum extinguitur pro parte hæreditaria, nisi probetur testatorem compensare voluisse. Bar.

Marcellus lib. singul. respon. CXXVI.

Lucius Titius cùm duos filios hæredes relinqueret, testamento ita cauit, Quisquis mihi liberorũ meorum hæres erit, eius fideicommitto: vt si quis ex his sine liberis decedat, hr̃ditatis [h]

Ciuitatibus. CASVS. Non solum quod ad compendium pertinet, potest legari ciuitatibus: sed & illud quod pertinet ad honorem ciuitatis, & ad ornatum. & de vtroque leuiter exemplum ponit. Lucius. Quidam instituit sibi hæredes Lucium Titium, & Caium, & Seium: & postea dixit, Lucius Titi⁹ &c. postea Caius Seius hæres ei non extitit: quia repudiauit: certè solus Lucius Titius dabit totum legatum, cũ hæres sit in totum. Eum cui. Legaui tibi fundum c. valentem tantum, si dares hæredi meo c. postea rogaui te, vt dares Titio decē nihil valet fideicõmissum de decem. Viuian.

[a] Ciuitatibus legari. Not. hanc legem, quę ad honorē, vel ornatum ciuitatis pertinet.

[b] Ad munus. De frumento, vel vino in die natalis. ar. ff. de verbo. signifi. l. inter.

[c] Venationem. Vt si legat venatorib⁹, vel decurionibus.

[d] Ludos scenicos. Vt cum relinquitur recitantibus versus, vel comœdias in scena. aliter autem ponitur ī. de iis qui no tan. infam. l. 2. §. ait pretor. & facit s. eo. l. si hæres. §. vicis. & l. si quid. & ff. de ope. pub. l. pecuniam. & ff. de auro, & arg. lega. l. Lucius. & ff. de annu. lega. l. v. & 6. & ff. de vsufruct. lega. l. legatum. & l. quidam.

[e] Hęres. Accrescit ergo cohęredi cum suo onere etiam inuito: vt C. de cadu. tollen. l. vnica. §. his ita. & facit suprà eo. tit. l. si duobus. §. hæres. & ff. titu. primo, l. si Titio, & mortuo. §. fi. & supra titulo t. l. quidam. Sed contra ff. titu. 1. l. Celsus. §. fin. Solu. ibi.

[f] Tantum sit in pretio. Et non plus.

[g] Pręstare. Vt omnia contraria tollas. dic q centum non sunt in legato, vt hic, & s. si quis omis. cau. testa. l. si quis sub cõditione. sed fundi legatũ valet: quia pôt interesse legatarii eum habere, licet non valet plus: vt ff. ti. j. l. si cui. & ff. ad l. Fal. l. si fundus. in prin. quæ sunt contra. & arg. s. eo. l. & si equo. quæ sunt contra. si aũt non interesset, non valet: vt quia centum sunt legata, si centum det hæredi: vt d. l. si fundus. in fi. itẽ cõtra. ff. ti. 1. l. Imperator. §. 1. sed ibi vtrunq; est legatum, & qđ alicui relinquitur, & quod ab eo: & valet vtrunque, vt ibi dicit, sed non dicit, quod prius cogatur accipere, cũ nullum commodum habeat. tãtum ergo cogitur cedere actiones: vt ff. tit. 2. l. si legatarius. Sed si accepit, tenetur alteri dare vt in contrario dicit.

Lucius Titius. CASVS. Duos habebat filios Lucius Titius, Seium & Caium: eos sibi instituit hæredes, & pręcepit eis, vt si aliquis eorum decederet sine liberis, quod bessem hæreditatis fratri suo restitueret, id est, octo uncias. Seius sine liberis decessit: & fratrē suum Caium hæredem instituit in nouem uncijs: & quendam extraneum in tribus. nũc uult Caius agere contra illum hæredem extraneum dicens: frater meus debebat mihi bessem partis suæ hæreditatis paternæ, & te instituit in tribus uncijs suæ hæreditatis. uolo quod pro his tribus uncijs satisfacias mihi de besse a fratre meo mihi debito ex testamēto patris nostri: & ita cum sis in quarta institutus, soluas mihi quartam bessis quæritur nunquid hoc dicere possit? Et respond. quod sic, nisi probetur Seium dicentem animo compensandi Caio fratri suo dodrantem reliquisse. & quod Caius possit agere, ut dictum est, adducit simile, nã si creditor succedat debitori suo cũ alijs, pro ea parte qua hæres est, agere non potest. ꝑ alijs autem partibus agit contra hæredes suos, & hoc usque ad uersicul. sed plane, &c. ubi repetit idem quod dixerat in uersiculo, nisi euidenter, &c. In testamento. Dictum est s. eo. l. In tacitis. quod tunc uidetur fieri fraus legi, quæ uetat relinqui non capacibus, & relictum debet fisco applicari, quando aliquis hæredem suum, uel etiam illum, cui legauit aliquid obligat domestica cautione ad dandum fideicommissum non capaci: non autem tunc fit fraus, cum obligat in testamento illum. hic autem §. dicit, quod rogando in testamento illum, cui legauit, & eum obligando ad fideicommissum præstandum non capaci, uidetur fraus dictæ legi fieri. ueluti si illum non capacem non nominat, sed dicit: des ei, impersonaliter. & inter se intelligunt de non capace: & ideo fisco applicatur fideicommissum. Viuian.

[h] Hæreditatis. Totum pro parte, id est, hæreditatem pro semisse. & bessem pro triente accipe. Ro. id est, dicere bessem suæ dimidiæ: quod est quatuor unciæ totius hæreditatis.

† De his honorariis ludis diffusè: Alex. ab Alexã. lib. 6. Genia. die. c. xix.

Vel cuius vis, vel ciuitatis, pro quib⁹ Mãdo. inter casus Annales nu. 21. cũ sequen.

Fratri-

a Fratribus. Id est fratri. duos enim tantum reliquerat.
b Hæredem. Sub. etiam extraneum in quadrante. ɔ.
c Testator. Scilicet unus de filijs sine liberis decedens.
d Pro ea parte. Scilicet quadrante. ɔ. Accur.
e Hęres. Quia pro rata tantum institutionis extinguitur debitum: ut C. ad leg. Fal. l. irritum. & de bō. auth. iudi. poss. l. si uxor. & de negn. gest. l. si ab eo. Accursius.

hæredibus meis, lego Mænio centum. certè tenētur ad fideicommissum præstandum, & non pro hæreditarijs. secus autem si eos non nominassem: quia tūc tenerentur pro hęreditarijs. Viuianus.
l. Viriles. Contra ī. de duobus re. l. siue. ubi dicit hæreditarias. Solut. ibi.

meæ bessem, cum moreretur, fratribus a suis restituat. frater decedens fratrem suum ex dodrante fecit hæredem: b quæro, an fideicommisso satisfecerit? Marcellus respondit: id, quod ex testamento Lucij Titij fratri testator. c debuisset, pro ea parte, d qua alius hæres e extitisset, peti posse: nisi diuersum sensisse eum probaretur. nam parum inter hanc speciem interest, & cùm alias creditor debitori suo hæres extiterit. Sed planè audiēdus f erit cohæres: si probare possit, ea mēte testatorem hæredem instituisse fratrem suum, vt contentus institutione fideicōmisso abstinere dēret.

Si ex uerbis testatoris non appares persona, cui debet fieri restitutio: qualisqualis præsumptio assumitur tacitæ fidei in fraudem legis assumptæ. Bar.

In testamento ita scriptum est: Caio Seio illud & illud hæres meus dato: & te Sei rogo, fideiq; tuę mando, vti ea omnia, quæ supra scripta sunt, reddas sine vlla mora, & g reddas ipse. Quęro, an tacitum fideicommissum sit: cum personā testator, cui restitui vellet, testamento non significauerit? Marcellus respondit: si in fraudem legum tacitā fidem Seius accōmodasset, nihil ei prodesse h pōt, si his verbis paterfamilias cum eo locutus esset. non enim iō circūuenisse minus leges existimandū esse, i cū perinde incertum sit, cui prospectum voluerit. k

Nominati nomine proprio tenentur in uiriles: si appellatiuo, tenentur in hæreditarias portiones. Bart.

Neratius lib. v. Membranarum. CXXVII.

SI hęredes nominatim l enumerati dare quid damnati sunt: propius ē, vt viriles partes debeāt: quia personarum enumeratio hunc effectum habet, vt exæquētur ī legato pstādo: qp m si nominati nō essent, hæreditarias partes debituri essent.

Sicut legata per contra tabulas patroni minuuntur: ita præceptiones hæredum. Bartolus.

Rutilius Maximus lib. singulari ad legem Falcidiam. CXXVIII.

SI hæres m centū præcipere iussus sit, & restituere n hæreditatem, & patronus bonorū possessionē cōtra tabulas o petierit: sicut legata, p ita & præceptio pro parte, quam patronus abstulit, minuetur.

A substituto, uel legitimo exhæredati non potest legatum relinqui, secus in instituto, qui beneficio præteriti succedit per contra tabulas. Bart.

Paulus lib. sing. de secun. tabul. CXXVIIII.

AB exhæredati substituto inutiliter legantur: ut not. C. de bon. poss. contra tabul. lib. l. 1. & facit ī. eod. l. si mihi Stichus.

f Audiendus. Vt & C de hære. instit. l. si compensandi. & ī. ti. 1. l. creditorem. & facit ī. tit. 1. l. fin. §. pen. & de ali. leg. l. penult.
g Et. Non dicit cui: sed addit, reddes ipse scilicet tu. & ita ex his uerbis præsumitur in Seij fide alliquid secretum esse collatū quod palam dicere erubesceret testator sm R.
h Prodesse. Ad eulitandum pœnam. ɔ.
i Existimandum esse. Dummodo personę, cui uerbis talibus prospicere uoluit testator, ex testamento illius capere sit legibus uetitum. ɔ. Acc.
k Voluerit. Scilicet ac si oīa tacuisset testator. aut ergo palam relinquitur capaci, uel non capaci: & non patitur hæres pœnam: ut ī. de iure fisci. l. nō intelligitur. in prin. aut tacite, ut quia nihil testator dixit: sed alias in secreto: uel etiam dixit, sed non clare: & tunc si non est capax, patiē pœnam: quia perdit, nisi se deferat: quo casu retinet partem: ut C. ad leg. Falcid. etiam. & ibi not. si autē est capax, nulla est pœna, in dubio uidetur præsumere hæc lex non capacem. sed magis uidetur contra: quia non potest hæres facere, quin testator talia dicat: est tamē qualisqualis præsūptio: ut hic dicit. & facit infra titulo 2. leg. cum quis §. Titia. & infra de iure fisci. leg. ita fideicommissum. ɔ.

Item facit ī. e. l. turpia. §. fi. & ī. ti. j. l. si pluribʼ. & ī. ad Trebe. l. nonnunquam. & ī. eo. l. 4. in fi. & ī. de stip. ser. l. si cō munis seruus.

SI hæres centum. CASVS. Libertus meus instituit sibi hæredem Titium & rogauit eum ut restitueret hæreditatē Caio deductis sibi hęredi cētum de dicta hæreditate. & quibusdam alijs legata reliquit, & me patronum præterijt. unde ego patronus petij bonorum possessionem contra tabulas liberti, & partem tertiā bonorum liberti consequi debeo, quæritur unde debet extrahi dicta tertia: nunquid de uniuersa hæreditate solummodo, quam debet habere fideicommissarius ab hęrede liberti? an uero & de illis centum, quæ debet retinere hæres liberti, & etiā de alijs legatis? Et certe dicitur quod debet extrahi de omnibus prædictis, & omnia prędicta debet minuere dicta portio mei patroni. Viuianus.
m Si hæres. Quidā extraneus à liberto cuiusdam institutus. & hoc pręterito patrono.
n Restituere. Puta Mæuio.
o Contra tabulas. Et sic tertiā habet.
p Legata. Pro tertia parte uitiātur legata, & pro eadem parte minuuntur cētum, ut hic, & ī. de cond. & dem. l. Plautius. & hoc in cōtra tabul. patroni. sed in contra tabu. liberorum in totum cassantur

SI hęredes. CASVS. Institui mihi hæredes Titium, & Sempronium, & Caium, & ex disparibus partibus. & postea dixi Titio, & Sempronio, & Caio

AB exhæredati. CASVS. Filium meū impuberē exhęredaui, & ei Titiū substitui qđ bñ possum facere: & a dicto substituto reliq fideicomissum Mæuio. nunquid

P. Fl. ei redderes ipse.

P. F. existimādum est.

P. P. q.

nunquid poterit petere Mæuius? & certè non. & idem est si ab illo, qui debet ab intestato succedere filio meo impuberi, quem exhæredaui, relinquam fideicommissum alicui per eum præstandum: quia non tenetur prę stare. illi enim legitimi eo iure præstare coguntur fidei commissa à se relicta quasi si scripti fuissent hæredes. q. uis enim scripti nō fuissent, ex eo quod ab eis fideicommissum relinquitur tacitè ad hæreditatem relinquentis fideicommissum vocantur: & ideo hoc casu grauari nō possunt instituti ab intestato venientes. in nostro autē casu nō possunt grauari etiam si essent instituti à me patre impuberes prædicti. ec ce.n. si instituo mihi Titium, & Sēpronium hæredes, qui tantum attinebant filio meo impuberi, q possent eius eē hæredes ab intestato, & dictum impuberem exhęredo, & ei substituo Titiū, & Sēpronium, quos mihi institueram, & ab eis tanquā à substitutis filij mei impuberis fideicōmissum relinquo, non pręstabunt illud. In nostro casu. ergo quando non fuerūt instituti: non pręstabunt. quamuis autem substitutus exhęredati grauari non possit fideicommisso, ut in primo respō. tamē substitutus instituti pręstat quandoque legata ampliora, quam deberet pręstare ex testamento grauantis. & de hoc ponit exemplum tale, Filium meum institui hęredem in tribus uncijs, & ab eo multa legata reliqui, quę exuberant taliter dictas tres uncias, quod habet locum Falcidia, si non peteretur contra tab. bo. pos. & quendam extraneum in nouem: & alium filium meū pręterij: & filio instituto in tribus uncijs, substitui Titium. Certe filius iste pręteritus potest committere in edictum pretoris taliter, quod non solum ipse, sed filius institutus potest petere bonorum possessionē contra tabulas si uult. petita ergo bonorū possessione contra tabulas, quilibet filiorū habet sex uncias de hæreditate, excluso extraneo instituto, & nihilominus ualet ista substitutio filio facta. substitutus ergo filij instituti præstet legata pro toto illo quod à filio instituto ad eum peruenit ex substitutione. i. pro sex uncijs, nō pro tribus tantum, in quibus fuit filius institutus.

Cum a posthumo. Filium quem in uentre uxor tua portabat, institui mihi hæredē & si nō esset hæres, substitui ei Titiū, & Mæuiū, & ab eo posthumo reliqui legata sub hac cōditione: si hæres erit. certe ista cōditio superuacua est, & non facit legata cōditionalia: quia intelligitur etiā si non apponatur: ut s̄. e. l. 3. unde perinde est, ac si purè legatū esset à posthumo. posthumo ergo non nato, & sic substitutis hæreditatem habentibus legata prædicta ipsi præstabunt: legata enim ab instituto relicta repetita uidentur à substituto. Viuia.

gatum datur.[a] ergo nec a legitimo exhæredati fideicōmissū dari poterit.[b] qđ & legitimi eo iure p̄stare cogunt,[c] quasi scripti fuissēt. Sed si cōmittēte[c] aliquo ex liberis in edictum p̄toris, quo contratabulas bonorū possessionē pollicetur,[d] scriptus quoq; filius cōtra tabulas bonorum possessionē petierit, substitutus ei legata p modo patrimonij,[e] quod ad filiū peruenit, perinde præstabit, ac si id, quod per bonorum possessionē filius habuit, à patre accepisset.

Relicta à posthumo instituto, debentur à substituto non nato posthumo. Bar.

Cum à posthumo[f] ita legatur, Si hæres erit. & non nato posthumo substituti adeant: legata debere eos[g] existimandum est, quę ille, si viueret, debiturus erat.

Posthumo alieno potest legari, & potest hæres institui. Bar.

Idem lib. singulari de iure codic. CXXX.

[a] HAeredi[h] posthumo fideicōmissū dari potest. Sola enim volūtas[i] seruatur in fideicōmissis: & obtinuit sententia[*] Galli alienos quoq; posthumos legitimos[k] nobis hæredes fieri.

Qui accepit vxorem illegitimè scienter, ab ea non capit: sed ipsi relinquere potest. Bar.

Martianus lib. iij. Institutionum. CXXXI.

SI tutor pupillā suā[l] contra Senatusconsultum vxorem duxit, illa q dem ex testamento eius capere potest: ipse autem non potest,[m] & meritò: delinquunt enim, qui

[a] Datur Vt C. eod. l. cum quidam. nec ab ipso exhæredato: vt ibidem notatur.

[b] Quod. Id est, quia,[*] vt j. titu. 2. l. 1. §. fin. ergo à cōtrario, a cuius substituto non possum, nec ab eius legitimo: vt hic dicitur.

[c] Sed si cōmittente. Pone casum: ut j. tit. 2. l. fin. §. fi.

[d] Pollicetur. Liberis. scilicet p̄teritis.

[e] Patrimonij. Scilicet pro besse, personis exceptis sed si ab ipso sunt repetita in solidum: ut s̄. de uul. sub. l. & si cōtra.

[f] Cum à posthumo. Hęc conditio superfluè ponitur, nā & non dicta intelligitur. sic C. de fideicomiss. l. 3. in fin.

[g] Eos debere. Qua si ab instituto pure relicta: cōditio enim si hæres erit, quasi nulla, conditionale legatum no facit: ut j. quādo dies legat. ced. l. si dies. §. si sub conditione. & l. si Titio. §. quædam. & j. de condi. & demon. l. aliquando.

HAeredi. C A S V S. Posthumum alienum institui mihi hæredē in testamento legitime confecto, & quodā alios eum eo: quod bene possum facere: ut dixit Gallus Aquilius: & ei posthumo aliquid prælegaui. nunquid ualet: & certe sic. hic tamen posthumus non potest habere legatum quantum est pro parte sua hæreditaria, sed pro parte cohæredum sicut dici s̄. eod. l. legatum. §. 1. & sic ponitur principium legis plane, sicut iacet. Alij dicunt hæredi, id est, ab hęrede: sed mea positio satis est plana, & eorum similiter. Viuia.

[h] Hęredi. Alias hęredi. & alias fratri. & dic relinqui à cohęrede uel ab aliquo legatario, à quo potest legari uni hęredū: ut Insti. de sing. re. per fideic. re. in prin.

[i] Voluntas. Siue ex uerborū proprietate, siue ea corū consueta interpretatione liqueret. & facit j. ad Tre. l. hęredes. §. 1. & C. de fideicom. l. cum uirū. & j. tit. 1. l. cū proponeretur. & j. tit. 2. l. fideicōmissa. §. itē si quis.

[k] Legitimos. Ergo iure ueteri poterat institui posthumus alien⁹. nam ius Galli dicitur uetus, sed legis Velle. nouū: ut s̄. de libe. & posth. l. Gallus. sed iure uetustissimo secus: ut instit. eo. §. Posthumo. qui est contra.

SI tutor. C A S V S. Pupillā meam quondam in uxorem duxi: quod phibitum est, ipsa postea fecit testamentum: & me suū uirum hęredē instituit, uel aliquid mihi reliquit, certe nū potero capere ppter delictum, quod commisi ducendo eam in uxorem: ipsa tamen bene posset capere e a meo testamento. Viuia.

[l] Si tutor pupilam suam. Scilicet quondā: nam dum est pupilla, uirum aliquem habere nō potest, etiam extraneum: ut Insti. de nupt. in prin.

[m] Non potest. Facit j. de ijs quib. ut indig. l. 2. & s̄. de rit. nupt. l. prefectus. & de don. inter uir. & uxo. l. cum hic status. §. si. & C. de interdi. mat. l. si pater. Acc.

Decepta

[a] In P. F. quo scripta fuissent.

[*] Quod pq a Mādo. in glo. Facult. §. sanè, I versi. & qđ.

[a] In P. F. A fratris posthumo. q̄ lectionem amplectitur Vigl. I comm. ad §. seruus ēt alien⁹. de hęd. insti. Institutio. li. 2. quo loco tāsā hoc pulchrè I terpretat.

[*] Nō nihil hac de re Alc. parad. 1. c. 2. & lib. Parergo. 9. c. 1. ibi explicat qs dicat posthumus alienus. & Duar. 2. disput. c. 38.

a Decepta. Sic C. de rap. vir. l. 1. §. huic.

DE LEGATIS ET FIDEICOMMISSIS SECUNDO.

prohibitas nuptias contrahunt: & meritò puniendi sunt. quod imputari non potest mulieri, quæ a tutore decepta [a] est.

Digestorum, seu PANDECTARUM Liber trigesimusprimus.

TITULUS I.

DE LEGATIS & fideicommissis ij.

Si legatum in arbitrium alterius conditionaliter cõferatur, suspenditur sicut per quamlibet aliã conditionem, sed si non conditionaliter, non suspenditur. Bar.

Vlpian. lib. ix. ad Sabi. I.

IN arbitriũ [b] alterius conferri legatum, [c] veluti conditio [c] potest. Quid.n. interest, Si Titius in Capitolium ascenderit, mihi legetẽ, an si voluerit? [d] Sed cùm [e] ita legatũ sit pupillo, siue pupillæ. Arbitrio tutorũ: neque conditio inest legato, neque mora, [f] cùm placeat, in testamentis legatum in alterius arbitrium collatum, pro viri boni arbitrio accipi. Quæ enim mora est in boni viri arbitrio quod iniectũ legato, velut, certã quantitatẽ exprimit; pro viribus [g] videlicet patrimonij?

Si plures res nominantur, plura sunt legata, secus si uno universali nomine comprehendantur. Bar.

Paulus libro lxxv. ad edictum. II.

QVoties nominatim plures res in legato exprimũtur plura

Quare dicit de legatis, secundo, dic vt infra tit. 1. in rubr.

IN arbitrium. CASVS. Hęc lex intelligitur in quatuor generibus legatorũ, cũ in alterius arbitrium conferũtur. & super eis quatuor loquit. Primũ est, qñ in tacitã voluntatem, id est, sub condõne intrinseca quodãmodo alicui legatur: puta, lego Titio decẽ, si Seius Capitolium ascẽderit. & istud legatum valet. Secũdum est, quando in voluntatem expressam Seij legatur Titio, hoc mõ, si Seius voluerit, lego Titio decẽ: quod legatum non valet. quid enim interest, si mihi legetur sub hac conditione, si aliquis alius Capitoliũ ascenderit: quo casu valet. an si voluerit: quia tunc non valet. Tertio casu loquitur quando ita legatum est, si tutores talis pupilli, vel pupillę existimabũt, hæres meus det dicto pupillo uel pupillę 10. quo casu legatum non dicitur conditionale: neque moram possunt facere tutores ad petitionem legati, uel transmissionem in hæredem. & quod dicit in tutoribus, intelligas in quolibet alio. Quartus casus loquitur, quando ita dicit testator, quantum Seius existimauerit, hæres meus Titio dato. Vel sic, pro uiribus patrimonij mei dato. quod etiã legatum bene ualet. Viuianus.

b In arbitriũ. Lego centum illi si Titius arbitratus fuerit. ualet sicut si dixisset, si Titius ascẽderit Capitoliũ. & secundũ hoc ueluti, ponitur similitudinariè ꝓ sicut.

c Conditio. Scilicet quęlibet alia, uel dic ueluti, id est in tum conditionis per si. ꝙ subijcit, quid enim &c. interrogatiue lege: quasi dicat, nõ est differentia si dicitur, si Capitolium ascenderit: an si uoluerit, scilicet arbitrari. secundum Ioan. Sed Ro. sic, lego illi si Titius arbitratus fuerit, ualet quidem sicut quodlibet conditionale: & hoc quia tacita est uoluntas: secus si expressa, scilicet si Titius uoluerit. quia non ualet. quid enim &c. id est aliquid interest inter hanc si Titius ascenderit Capitolium, & hanc si uoluerit: quia ualet, secunda non: ut ꝟ. de condi. & demon. l. nonnunquam. & de reg. iur. l. expressa. & ꝗ. de hær. insti. l. si quis Sempronio. & secundum hoc, quid enim &c. non legitur interrogatiue. in arbitrium ergo extranei potest conferri. Sed an cogatur arbitrari? Respon. nõ memini me legisse. nihil hominus tñ valet. sed si non arbitretur deberi, uel arbitretur, & male: an recurratur ad alium? Resp. sic: ut ꝟ. de reg. iur. l. in persona. §. generaliter. sed in contractibus non sic semper: quia non arbitrante eo non recurritur ad alium. sed si malè, sic: vt C. de contrah. emp. l. fin. & de verb. obl. l. si quis arbitratu. & ꝗ. de contrah. emp. l. hæc venditio. debet ergo hic arbitrari, si arbitretur pro viribus patrimonij testatoris: vt arg. ꝟ. in fi. huius legis. & secundum merita legatarij vel charitatem. nam secundum hæc dicuntur deberi legata, vt supra pro socio. l. nec adiecit. Vltimo nota. quod legatum arbitrio legatarij relictum valet, siue dicatur ad arbitrium, siue si voluerit: vt ꝟ. de condi. & demon. l. si ita. Si autem hæredis, refert dicat ad arbitrium, an si voluerit: vt primo valeat, secundo non: vt supra titu. 1. l. Senatus. §. pen. & ꝟ. titu. 1. l. fideicommissa. §. quanquam. sic. n. esset in eius arbitrio an deberet: quod esse non debet: vt infra de act. & obliga. l. sub hac. & sup. de contrahen. emptio. l. si in emptione. §. pen. si autem extranei, aut si voluerit: & non valet: vt ꝟ. de condit. & demon. l. nonnunquam. Aut si arbitretur, 1 & sic in vim conditionis: & obtinet quod hic dicit, aut non in oim conditionis: ut lego arbitrio Titij. & tunc obtinet quod hic subijcit.

d Si voluerit. Arbitrati. id est, si voluntariè fuerit arbitratus, ut ꝗ. si cer. pe. l. quod si ab. & de ret. diui. l. si. non enim uoluntas, sed arbitrium facit uideri paritum conditioni. & facit ꝗ. tit. 1. l. si ita. §. 1.

e Sed cum. ꝗ. inest conditio per si. hic non. & hoc dicit, si &c. Item supra fuit expressa quantitas si arbitretur tertius: hic non. Alij continuant ad casus subauditos. q. d. ualet in arbitrio hæredis: sed certè & in arbitrio tertij: quod sic non placet.

f Neque mora, ut differatur obligatio, uel diei cessio quantum ad transmissionem: inest tamen quãtum ad solutionem, quæ differtur propter incertas uires patrimonij: & est hoc tempus in iudicis arbitrio: ut ꝟ. eo. l. cum quidam fideicommis. & ꝟ. de solut. l. tutum. & ꝗ. de hær. inst. l. si quis institutus.

g Pro uiribus. Ergo hoc legatum tenet pro uirib. patrimonij: sed an recurratur ad alium? Respon. ut ꝗ. ea. l. Sed uidetur non ualere hoc casu: ut ꝗ. de iure dot. l. cum post. §. genet. ibi nec uideri simile &c. Solut. hic incertitudo committitur alicuius arbitrio, ibi non: quod in dote non requiritur, ut ibi dicit. Item contra ꝟ. de reb. dub. l. utrum. § 1. Sed ibi hæredis arbitrio id est, uoluntate. hic tertij. facit C. de dot. promiss. l. 3.

QVoties. CASVS. Ita dixit testator: lego Titio equum, bouem, & asinum. certe plura legata sũt, unde legatarius Titius unam de illis rebus poterit petere.

a Sic in P. Fl. Hal. tñ scripsit, velut cõdõ nõ p̃t. qa .n. interest. &c. ꝗ quare vid. Anto. Augus. emẽ. li. 1. c. 3. & lib. 3. c. 15.

Legatũ arbitrio legatarij rectè relinqui.

1 Legatũ arbitrio Titij, aut si Titius arbitrabit, differunt: qđ tegre g oo. Bal. in l. 2. §. sed & si quis. colũ. 9. C. cõ. de lega.

tere,& alteram repudiare , ſi autem relinquat teſtator plures res ſub uno nomine Titio . puta lego Titio ſupellectilem meam & his ſimilia , de quibus dicit litera, unum eſt legatum: unde legatarius debet aut petere totum, aut repudiare totum. Viu.

legata [a] ſunt. Si autem ſupellex , aut argentum , aut peculium, aut inſtrumentum legatum ſit: vnum legatum [b] eſt.

Valet legatum etiam ſi conferatur in conditionem, quæ in alterius poteſtate conſiſtit. Bar.

Idem libro iij. ad Plautium. III.

SI ita legetur , Hæres dare damnas eſto, ſi i Capitolium non aſcenderit: [c] vtile legatum eſt, quãuis in poteſtate eius ſit aſcendere , vel non aſcendere.

Si vna res , vel plures legentur ſub nomine collectiuo : poteſt vna acceptari, alia non : ſecus ſi plures nominatim : niſi illa quæ repudiatur , habeat onus annexum. h. d. cum duab. ll. ſeq. Bar.

Idem libro viij. ad Plautium. IIII.

NEminem [†] eiuſdem rei legatę [d] ſibi partem velle , & partem nolle, verius eſt.

Idem libro vij. quæſtionum. V.

SEd duobus [e] legatis relictis , vnum quidẽ repudiare , alterum verò amplecti poſſe, reſpondetur. Sed ſi vnum ex legatis onus habeat , & hoc repellatur. non idem [f] dicendum eſt. pone eũ, cui decẽ, & Stichus legatus eſt , rogatum ſeruum [g] manumittere . ſi Falcidia locum habet : ex decem vtriuſque legati quarta deducetur. [h] Igitur repudiato ſeruo , [i] nõ euitabitur onus deductionis : Sed legatarius [k] ex pecunia [l] duas quartas [m] relinquet.

Idem lib. ſingu. ad legem Falcid. VI.

GRege [n] autem legato nõ poſſunt q̃dam ſperni , quædam vindicari: quia non plura, ſed vnũ legatum eſt. Idemq́; dicemus peculio legato , vel veſte, vel argento , & ſimilibus .

Qui non capit partem quia indignus, faci. partem. Bar.

Idem libro viij. ad Plautium. VII.

SI Titio, [o] & ei qui capere non poteſt , decem legata ſint: quia duobus hæres dare damnatur , & unus capere non

a Plura legata . Et ita unum ſperni, alterum peti poteſt: ut infra eodem l. ſed ſi duobus.

b Vnum legatum. Idem in ſtipulationibus: ut j. de uerbo. oblig. l. ſcire debemus. in prin. & §. ſtipulationũ. & l. quod dicitur . & l. pluribus. & facit. j. eo. l. ſi illud. & j. eo. l. gregem.

SI ita legetur. CASVS. Teſtator ita dixit : hæres meus det Titio decem, ſi Seius Capitolium nõ aſcenderit. certe ualet legatum: quia in tacita uoluntate Seij legatum eſt Titio: ut dictum eſt in l. 1. ſubaudi, & poterit petere legatarius tunc legatum, quando certum erit Seium aſcẽdere Capitolium non poſſe. Viuia.

c Non aſcenderit. Scilicet hæres, & ita ẽ tacitæ eius uolũtati commiſſum, an debeat : uel dic de extraneo : uel dic de legatario : & ita habet locum cautio Muciana: ut j. de condi. & demonſtr. l. Mucianæ. & ſecundum hoc non eſt contra s. titu. 1. l. ſenatus. §. pen. & facit s. e. l. 1. & quod ibi no.

NEminem. CASVS. Aut lego tibi unam rem, aut plures . primo caſu non potes habere partem , & partem repudiare: ſecundo potes unam habere, & aliam repudiare. Iſtud tamen fallit in duobus caſibus. Vnus eſt quando legaui tibi decem , & Stichum, & tot alia legata alijs reliqui , quòd Falcidia locum habet, unde & pro ſeruo & pro decem : quæ tibi legaui , debet detrahi Falcidia de dictis 10. quia de ſeruo non poteſt detrahi Falci. ſi ergo tu legatarius repudies Stichum, & uelis 10. habere, non poteris euitare, quin hæres meus detrahat tibi duas quartas de legato de decem : quæ non repudias, ſcilicet unam pro legato de 10. quod non repudiaſti, & aliam pro legato Stichi, quẽ repudiaſti. non ergo in hoc caſu ita potes repudiare unum legatum, quin onus eius apud te remaneat. Secundus caſus eſt , in quo fallit principium huius l. ſed duobus , quando ſub uno nomine lego plures res: ueluti lego Titio gregem meum , uel prædium , uel ueſtem, uel argentum : quia unum eſt legatum, unde idẽ debet iudicari, quod dictum eſt in l. neminem. & hoc dicit cum duabus legibus ſequen. Vi.

d Legatæ. Inſolidum, ſecus ſi ſibi & alij. nam partem accreſcentem poteſt repudiare, licet ſuam agnouerit, ut C. de cadu. tollen. §. ubi. & facit ſupra titulo primo. l. legatarius. & infra eod. l. ſi cui res. & j. pro der. l. 3. & infra eodem l. gregem.

e SEd duobus. Id eſt, duabus rebus.

f Non idem . Vt j. de fideicom. lib. l. ſi legatario.

g Seruum. Scilicet Stichum prędictum.

h Deducetur. Sic j. ad leg. Falc. l. planè. in prin. & §. 1.

i Seruo . Quod fieri poteſt : ut in prin. legis.

k Sed legatarius. Scilicet prædictus.

l Ex pecunia . Id eſt, ex decem.

m Duas quartas. Vnam pro decem, aliam pro Sticho.

n GRege. Facit s. eo. l. quoties. & s. cõmo. l. in commodato. §. ſi. & C. de iure deliber. l. quidam. & s. de acqui. hære. l. 1. & 2.

SI Titio . CASVS. Titio capaci, & Seio non capaci legaui decem: certe Titius capax habebit quinque, & Seius nihil: & tamen facit quod Titius non capit niſi medietatem , vt dictum eſt. Viui.

o Si Titio. Contra C. de cad. tol. l. unica. § in primo. & §. pro ſecundo. & j. de contra tab. l. ſi poſt mortẽ. §. liberi. Sed ſpeciale eſt hic. ut s. de leg. 1. l. plane. §. ſi coniunctim. & l. huiuſmodi. §. ſi Titio. & l. ſi duobus. in prin. Sed illud hodie corrigitur : ut C. de cadu. toll. l. unica. §. in pro non ſcripto. Item & alias aſſignatur ſpeciale . ut j. de conditio. & demonſtratio. l. mulieri. Sed ibi illa eſt ratio ; quia ridiculum eſt , ut admittatur tanquam uirgo, & tanquam uidua: ut j. de condit. & demon. l. Titiæ ſi nupſerit. Item illius l. planè. poteſt aſſignari ratio: ut C. de neceſ. ſer. l. pen. Item illius l. hæc eſt ratio: quia in re ipſa eſt impedimentum , non in perſona legatarij: ſicut j. de lib. leg. l. antep. ergo illud ſolum eſt ſpeciale. Sed ſecundum R. hic loquitur in caſu, qui eſt s. tit. 1. l. ſi duobus. in prin. & §. fin. ſ. quando alter non poteſt capere nunc, ſed ſpes eſt quod poterit: quia ſub conditione inſtitutus, uel cum ſit poſthumus naſciturus. Alij aſſignant aliud ſpeciale: ut j. eo. l. fin. §. Seio. H. Item aliud s. de inoffi. teſt. l. Papinianus. §. quoniã autem quarta. Item contra s. ti. 1. l. qui quartam. §. ſi. [†] et l. plane. §. ſi duobus. ſed ut dixi, hic ſpeciale eſt: & facit j. de uerb. obli. l. ſi mihi & Titio.

† Nemo pro parte uelle , & pro parte nolle poteſt: limitabis qđ hic dicitur per l. ſi mihi pure. & qđ ibi poſui j. eod. de quo uide text. in l. legatari'. & quod ibi no. j. tit. proxi.

† Tu dic quod non eſt cõtra. Imo concor. ſecundum Bar.

a Quinq;. Nunc respon. Accur.

b Dantur. Id est dari debent.

SI quis seruum. CASVS Seruum hæredis mei tibi legaui, vel etiam alienum: & hic seruus aufugit viuo testatore, scilicet me, & culpa hæredis prædicti: certè debet hic cauere tibi legatario de reducendo eo tuis expensis: si autem aufugit me testatore mortuo, debet cauere de reducendo eo suis expensis. Si ita. Ita dixit testator, Sempronio decem do lego, & si noluerit decem, lego ei Stichum: hoc casu duæ res sunt legatæ: sed legatarius nō potest petere nisi vnam quam vult. Si quis ita legauerit. Legaui Titio decem amphoras vini ex certo dolio: modo non inueniūtur in dolio. nisi quinque amphoræ: certè ille quinque debentur ei solæ. Si inter. Titio legaui equum meum: & plures habeo. Titios amicos, & non apparet de quo sensi: & hæres bñ vult vni soluere, qui promittet ei conseruare eum indemnem ab aliis Titiis: omnes autem Titij petūt legatum: & quilibet unlt promittere: certe hæres debet habere electionem cui det. Certam. Viginti Titio legaui, & rogaui eum quod dicta uiginti daret Seio, & Sempronio, & sic sunt substituti Titio in legato per fideicommissum: Titius petit legatum ab hærede, & uult ei cauere quod extrahet eum indemnem à substitutis prædictis: & substituti ex alia parte petunt legatum prædictum ab hærede, & ei eodem modo uolūt cauere. certe hæres potest eligere cui det, & ab eo cautionem prædictam recipere: & si nullus petitorum est in calūnia, bene faciet hæres, si præferat Titium, cui primo legaui dicta uiginti. Si cui. Tertiam partem hæreditatis meæ legaui Titio: nunquid æs alienum deducetur de parte legata: ut scilicet solus hæres onera sustineat, & non legatarius & maxime pretia manumissorū, & impensas funeris? Et dicitur quod non, imo pro ea parte, quæ legata est, onera legatarius sustinebit: secus autem si dixi: lego Titio tertiam partem bonorum meorum: quia tunc nullum de dictis oneribus legatarius sustinebit: & h.d. cum l. seq. Viuia.

potest: quinque a sola Titio dantur. b

Idem libro ix. ad Plautium. VIII.

SI quis seruum hæredis, vel alienum c legasset. & is fugisset: d cautiones e interponendæ sunt de reducēdo eo. Et si quidem viuo testatore fugerit, expensis legatarii reducitur: f si post mortem, sumptibus hæredis.

Legatum alternatiuè censetur plura quò ad rerum nominationem: unum quò ad præstationē. Bart.

Si ita legetur, Sempronio decem: aut si noluerit, hominem Stichum lego: hoc casu duo legata g sunt: sed vno e contētus esse debet.

Si legatur certum corpus: illud debetur quod ex illo corpore reperitur. Bar.

Si quis ita legauerit, Ex illo dolio amphoras x. & si non x. sed pauciores inueniri possint, non extinguitur legatum: sed hoc tantummodo h accipitur quod inuenitur.

Si testator sensit de certo legatario, nec appares de quo, potest hæres eligere quē vult. Bar.

Si inter duos i dubitetur de eodem legato, cui potius dari oporteat: vt puta, si Titio relictum sit, & duo eiusdem nominis amici testatoris veniant, & legatum petāt, & hæres soluere paratus sit, deinde ambo defendere hęredē parati sunt: eligere debere l hæredem, cui soluat, vt ab eo defendatur.

Si in petendo legatarius, & substitutus sibi concurrant: in dubio est primus legatarius præferendus. Bar.

c Alienum. Multo magis si suum: ut s. tit. 1. l. cum seruus. & l. cum res legata. §. 1. & 2. secundum Hug.

d Fugisset culpa hæredis. nam in alieno culpa potest esse: ut s. tit. 1. l. cū res. §. sed si alienus. & l. apud. & l. cum seruus. unde uel æstimationem dat, uel cauet de reducendo: ut s. solu. matri. l. si filiofa. §. si qui. & s. titu. 1. l. cum res. §. Itaque. alioqui. nō tenetur reducere: sed cauet de restituendo si recipis: ut s. tit. 1. l. cum res. §. si uero non fuit. & §. sed si culpa. & s. de rei uēdi. l. si à bo. fi. & l. si uero. Accur.

e Cautiones. Si hoc maluerit legatarius. nam & æstimationem consequi potest, si hæredis culpa interuenerit: vt s. ti. 1. l. cum seruus. & l. cū res. & s. de rei vendi. l. si à bonæ fidei. & l. seq. Hug.

f Reducitur. Cauet enim de restituendo, si recuperauerit, non de persequendo: quia eo tēpore non tenetur de culpa: sed post mortem sic: & hoc ideo: quia sic post mortem quasi in re aliena præstat culpam. ante enim, nec hæres in culpa, nec legatarius videtur fuisse dominus. Itē quòd dicit post mortem, supple & ante aditam hæreditatem. aliàs contra argum. sup. ad leg. Aqui. l. inde Neratius. §. 2.

ADDITIO Dic qđ ibi aufugit post mortem, & aditam hæreditatem. vnde cum legatarius sit dominus, potest sibi p actionem leg. Aquil. consuli, secundum Bar.

f Casum hui' §. ponit gl. I c. quoniā ab bas. super verb. substitutum. post med. ex de offi. dele. & ibi vid ad quē finem.

g Duo legata. Quātū ad nominationē plurium rerum: vt s. eod. l. s. vnum autem, quantū ad vnā solutionem: vt j. e. l. si illud. a. respon. quod non placet: vt j. quando dies leg. ced. l. cum illud. dic ergo ideo: quia in unum tempus non possunt concurrere. nā necesse est in primo repudiari x. quam petat Stichum: sicut vsusfructus diuersi separari uidentur propter diuisionē tēporis: ut s. quib. mod. usufr. amit. l. si duobus. sic s. ti. 1. l. plane. §. fi.

h Tātummodo. Quis quodammodo certum corpus, qđ in rerum natura non sit, legari uidetur, scilicet, in quinq; quæ desunt. ut s. tit. 1. l. si seruus legatus. §. qui quinq;. & l. si certos. secus autem si ut quantitas. nam si x. quæ tibi debeo, ualet: licet nihil tibi debeā. si x. quæ Titius debet: non ualet, cum nihil debeat: ut s. tit. 1. l. si sic. §. 1. & l. legatū. & j. de lib. lega. l. legauit. & facit s. da contrahen. empt. l. si debitor. §. 1. & j. ad le. Fal. l. in ratione. §. diligenter. Accur.

i Debere. Id est posse. k sic s. de offi. procō. l. obseruare. in fi. nō enim necesse habet: imo dicitur impedire legatū: ut j. de reb. dub. l. si fuerit. licet sit contra. j. de adim. leg. l. 3. §. si duobus. put est ibi in litera, uterque. sed 'oi. ibi. Et not. qđ quidam dicunt omnino nullū esse legatū: tu dic aliquod esse, sed impediri, & ei præstandum, qui probauerit de se testatorem sensisse: ut j. de conditio. & demonstra. l. falsa. alioqui non. nec enim deficit ius se probatio: ut j. de manu. testa. l. cum ex pluribus. & s. de testa. tu. l. duo. secus autem si est incertum legatum propter rerum incertitudinem. tunc enim res minoris pretij est pręstanda, nisi probetur contra: ut s. tit. 1. l. apud Iul. §. Seio. Item habebit locum tunc quod dicitur s. tit. 1. l. qui duos. & l. si quis à filio. §. si quis. Et no. hic gratificationi l esse locū, ut s. ad Syllein. l. 3. §. sicut. & s. loca. in naue. in fi. & j. proxi.

k Debere pro posse, & posse pro debere, Mando. in pœ. gl. Facul. in vers. debemus.

l Facit c. venerabilem. cū gl.

P.F. sed vni.

super verbo, fauere, post prin. extra. de elect.

J.proxi.§.& ī.depo.l.1.§.si apud.arg. contra J.eo.l.si Titio. Accursius.

a Legatarius. Primus scilicet.

b Substituti. Per obliquum: quia rogatus erat eis restituere.

Certam pecuniam legatam si & legatarius [a] & substituti [b] legatarii [c] peterent, & hæres soluere paratus sit: si ambo defendere hæredem sunt parati: eligere debet hæres, cui soluat, vt ab eo defendatur, & si neutrius [d] manifesta calumnia videatur: ei potius soluendum, cui primum legatum est.

Si legatur pars hæreditatis, intelligitur, cum honoribus & oneribus, si pars bonorum, intelligitur deductis oneribus. Bartolus.

Si cui certam partem [e] hæreditatis legauero: diuus Adrianus rescripsit, vt neque pretia manumissorum, neque funeris impensa deduceretur. [f]

Modestinus libro ix. regularum. IX.

CVm autem pars bonorum ita legatur: Bonorum meorum, quæ sunt cũ moriar, [g] do [*] & manumissorum [h] pretia de medio [*] [i] deducenda sunt.

* P. Flor. dos.

* P. Flo. è medio.

c Legatarij. Nominatiui vel genitiui casus.

d Neutrius. Vel substituti tantum, aliud si legatarij tantum: vt quia alij daturus, vel statim consumpturus, nec fidem de facto seruaturus petit: vt ī.solu.mat.l. si cum dotem. §. eo tempo. e. Argumen. infra pro empt. l. si quis cum. & facit C. de edict. diui Adria. tollend.l. 1. & J.de secun.tabu.l.2. §. defertur. Item ī. proxi.§.

e Partem. Puta tertiam. Accur.

f Deduceretur. Loquitur secũdum primam naturam legatorum: quia legatarius olim etiam in tali legato non sentiebat onera: unde stipulationes interponebantur: sed hodie stipulationes captiosæ uidentur. ideoque ut in uniuersali fideicom. ita & in tali legato uniuersali pro parte diuiduntur onera: quia una eorum est natura: ut instit. de fideicom. hæredit. §. post quod. & §. sed quia. & J.e.l.cũ. filius.§. 1.& C. cõmunia de lega.l.1.& a.secundum Ro. Et quod infra.l. proxi. dicitur, est in speciali casu secundum eum, Vel dic certam partem, id est, rem quæ faciat tertiam. sic supra. si pars hæred.peta.l. 2.§. 1.& J.de usufruc.leg.l.fi. Aliud si quotam partem ut J.l.proxi.quæ est contra. secundum Azo. arg. insti. tu. de fideicommiss.hæred.§.nihil. Vel secundum Azo. dic quod si legem quotam portionem hæreditatis, diuiduntur onera: quod denotat nomen hæreditatis: ut hic. & d. l. cum filius. Aliud si dico partem bonorum: ut J.l. proxi. quia bona non intelliguntur nisi deducto ære alieno: ut J.de uer. signi.l.nihil aliud.& l.bonorum.& l.sub signatum.§. 1. & l.hæreditas: & in.ī. tit. 1.l.non amplius.§. penul. Acc.

g CVm autem. cum moriar, id est, mortuus ero: sic ā.de nego.gest. l. 3. §.hæc uerba.& hæc primo deducta intelliguntur. quia protinus mortuo testatore est facienda impensa. & idem in pretio seruorum fauore libertatis. Ro. Est ergo secundum eum speciale in his duobus casibus: regulariter contra. hoc iure antiquo: ut supra.l.proxi. uel aliter ut ibi not. Acc.

h Manumissorum. Non tantum funeris impensa. R. ut colligitur ex ista dictione autem, quæ est in prin.l. & dic manumissorum, id est, eorum quos præcepit redimi & manumitti. & facit insti.ad l.Fal. §.cum ratio.

i De medio. Id est, ex medio. Accur.

CVm fundus. CASVS. Legaui tibi fundum Sempronianum: & postea aliquid dicto fundo adieci, & adiectionem prædictam cum dicto fundo uniuersaliter simul possedi. Certe tu legatarius & fundum & adiectionẽ uendicabis. Viuianus.

Quod rei legatæ accedit, ad legatarium pertinet. Bar.

Iabolenus libr. 1 ex Plautio. X.

CVm fundus [k] nominatim legatus est: si quid ei post testamentũ factum adiectum sit, id quoque legato cedit, etiã si illa verba adiecta non sint, Qui meus erit, si modo testator eam partem non separatim possedit, sed vniuersitati prioris fundi adiunxit.

Statulibero non potest hæres legare nisi sub conditione libertatis: vel, si moriente hærede seruus futurus sit liber. Bar.

Pomponius libro vii. ex Plautio. XI.

STatuliberum ab hærede ne tunc quidem cũ dubia eius sit ex testamento libertas legatum sine libertate accipere posse Labeo ait: quia seruus eius esset, [l] sed si hæres eandem conditionem legato inserat, quæ libertati à testatore [*] datæ proposita fuerit:

* In P. Fl. si data proposita fue

k Cum fundus. Facit ī.titulo.1.l.si ex toto.in princip.& l. quod in rerum. §. si quis post. & J. titu. 1.l.ex prædijs. & J. de uerb. signifi.l.locus. & ī. de usufru. l.itẽ si fundi.§.huic. & de peri. & com. rei uẽdit. l. id quod. Accursius.

STatuliberum. CASVS. Institui mihi hæredem Titium: & dedi libertatem Sticho seruo meo si nauis ex Asia uenerit, & sic dictus Stichus est statuliber: & dubium est, utrum sit futurus liber, uel non. Dictus Titius, quem institui, legauit eidem statulibero decem in suo testamento: & non dedit ei libertatem, certe nihil ualet legatum: quia nemo potest seruo suo sine libertate legare: sed si prędictus Titius meus hæres legauit eidem statulibero sub ea conditione, sub qua ego ei libertatem dederam, ualebit legatum: quia inuenitur tunc liber eo tẽpore, quo cedit dies legati sibi ab hærede relicti. & eidem est, si dicto meo seruo reliqui libertatem cum moreretur hæres meus. & dictus hæres eidem seruo leget: quia ualet legatum, etiam si non det ei hæres libertatem: quia & si daret superfluum esset: non enim caperet ex hęredis testamento libertatem, sed ex meo: & inuenitur liber eo tempore quo cedit dies legati sibi ab hærede relicti, id est tempore mortis dicti hæredis.

Stichum Seium hæredem mihi institui, & legaui Titio Stichum, aut Pamphilũ ad electionem hæredis: dũ tamen hæres eligeret intra certũ diẽ quem apposui: intra illum diẽ hæres non eligit, conuertitur certe electio in legatariũ. Si autem intra dictum diẽ eligeret Stichum, & Stichus postea moriatur: liberatus est. Quid si moriatur Stichus ante diẽ legati cedentẽ? Alter certe remanebit in obligatione. Quid si hæres intra dictum diem eligit dare Stichum, & nunc uult dare Pamphilum: Certe non auditur. & h. d. Viuianus.

l Eius esset. Scilicet hæredis: ut J.de sta.li. l. statuliberum. & sic non tenet legatũ: ut hic, & C. de legat. l.seruus: & J.titu. 1.l. 8.§. seruo.& ī.tit. 2.l.planè.§. si cõiunctim. fallit in casibus, ut I Auth. ut liberti de cætero.§. si quis.col.7.& J.de ali.leg.l. seruos. & J. ad l. Falcid.l. Plautius.& ī.tit. 2.l.si à pluribus. §.fi.

Quod.

ualet legatum. nam & si cùm moreretur hæres, seruus liber esse iussus esset: rectè sine libertate ei ab hærede legari posse constitit: quod [a] superuacuum [b] sit ei libertatem dare, quam ex testamento hæredis capturus non sit, sed ex testatoris [c] habet.

Permissum ad tempus post tempus uidetur prohibitum esse: & post electionem sola res electa, uidetur esse in legato & uariare non licet. Bar.

Stichum, aut Pamphilum utrum [d] hęres meus uolet, Titio dato: dum utrum uelit dare eo die, quo testamentum meum recitatũ erit, dicat. Si nõ dixerit [e] hæres, Stichũ, an Pamphilum dare malit, perinde obligatum eum esse puto, ac si Stichum, aut Pamphilũ dare damnatus esset, utrũ legatarius elegerit. si dixerit, se Stichũ dare uelle: Sticho mortuo liberari eum si ante diem legati cedentẽ alter mortuus fuerit: alter, q̃ supererit, in obligatiõe manebit. [f] Cùm autem semel dixerit hæres, utrum dare uelit: mutare sententiã non poterit. [g] & ita etiam Iuliano placuit.

Pecunia legata etiam si in bonis non esse reperitur: ex hæreditate soluenda est. Bar.

Paulus libro ij. ad Vitellium. XII.

SI pecunia legata i bonis legantis nõ sit, soluendo tamẽ hæreditas [h] sit: hæres pecuniam legatam dare compellitur, siue de suo, siue ex uẽditione rerum hęreditariarũ, siue unde uoluerit.

Dies incertus habetur pro conditione. Bar.

Quod ita legatum est, Hæres cùm morietur, [i] Lucio Titio dato decem: cùm incerta die [k] legatum est, ad hæredes legatarii nõ pertinet, si uiuo hærede decesserit. [l]

Quando facto hæredis debitor liberatur: imputatur hæredi. Bar.

Pomponius libro vij. ex Plautio. XIII.

QVi duos reos eiusdẽ pecunię habebat, Titium, atq; Mæuiũ: ita legauit, Quod mihi Titius debet, Męuio [m] hæres meus dato: qđ mihi Mæuius, Seio [n] dato. his uerbis [o] onerat [p] hæredẽ. nã cũ actiones suas hæres Mæuio præstiterit aduersus Titiũ, uidetur Mæuius facto eius liberatus esse: & idcirco Seio hæres tenebitur.

Si idem legatur duobus insolidum: uni debetur res, alij æstimatio. Bar.

[a] Quod. Pro quia.

ADDITIO. Quod, quot modis accipiatur, Mando. in Gl. Facul. §. sanè. in uer. & quod.

[b] Superuacuum. Id est, quid inutile. & no. s. man. l. a. in princ. & j. eo. l. Lucius. §. fi. & l. unum. in princ. Acc.

[c] Sed ex testãtoris. Sic s. ti. j. l. si fundũ sub conditione. §. si pr.

[d] Vtrũ. q. d. dũ modo eligat usq; ad diẽ recitati testamenti. nã p hoc uĩ ea tunc dare legatario electionẽ. ut s. de neg. ge. l. galiena. §. libertos. & s. de seru. l. si cui. alias si semp esset electio hr̃dis, inutile esset: ut ã. ti. t. l. senatus. §. pe. Acc.

[e] Si non dixerit. Nunc incipit respõdere.

[f] Manebit. Sic supra de cõtra h. emp. l. si in emptione. §. pe. & j. de sol. l. Stichũ aut Pamphilũ. in princip.

[g] Non poterit. Cõtra j. de ver. obl. l. si quis stipulatus. fuit enim hic uerbũ uolet. Sol. illa in contractibus. & est ratio, quia dominium hic trãsiuit, quod sine facto meo nõ potest discedere, ut infra de reg. iur. l. id q̃ nostrum. & no. s. ti. t. l. huiusmodi. §. Stichũ. & infra de opt. leg. l. apud Aufidiũ. Vel aliud est, si dico, cum uolet: & aliud, quẽ uolet: uel aliud, cum reus uolet: quia tunc habet electionẽ: ut hic: & aliud cum actor: ut ibi. Arg. s. de eo qđ cer. loco. l. 2. §. qui Stichum. & facit j. tit. 1. l. fideicommissa. §. si fideicommissum. Accur.

SI pecunia. CASVS. Legaui tibi decem. non inuenitur in hæreditate pecunia, sed res tantũ. Certè cõpellitur hæres meus soluere tibi pecuniam: inueniat eam undecunque uult. Secundo dicit, testator ita dixit, cum morietur hæres meus, det Titio 10. postea Titius uiuo hærede decessit. Non transmittit certè ad hęredem suum legatum: quia legatum, relictum est sub die incerta, quæ habetur pro conditione. Conditionalia autem legata non transeunt ad hæredẽ legatarij eo mortuo ante conditionem. Viu.

[h] Hæreditas. Aliter non tenetur: ut j. ad l. Falc. l. in ratione. §. quod uulgo. in fi. hodie secus, si nõ fiat inuentarium: ut in Auth. de hær. & Fal. §. si uero nõ fecerit, col. t. & facit s. familiæ erciscundæ. l. hæredes. §. fine. l. sequenti. Sed contra s. eodem. l. si quis seruum. §. 2. Sol. ibi.

[i] Cum morietur. Scilicet ipse hęres, secus si dixit, cum Titius uel legatarius morietur: ut j. quando di. lega. ce. l. si cum hæres. & j. de condi. & demonstra. l. hæres meus.

[k] Incerta die. Et sic est conditio: ut infra de cõd. & demõ. l. dies. & s. tit. t. l. talis. item contra s. tit. 2. l. ab omnibus. §. cum quidã. sed alius est ibi casus.

[l] Decesserit. Scilicet legatarius. Accursius.

QVi duos. CASVS. Titius & Mæuius mihi insolidum decem debebant, ego feci testamentum, & ita dixi, quod mihi Titius prædictus debet, Mæuio prædicto lego: & quod mihi Mæuius prædictus debet, Seio extraneo lego. Certè oneratus est hæres meus ad cędendum actionem Męuio aduersus Titium suũ correum. & ad dandum tantũ Seio extraneo, quantũ Mæuius debebat hęredi antequam eidẽ Mæuio cederet actionẽ contra Titium, & per consequens dictum Mæuium liberaret: & est ratio, quare tenet̃ taliter Seio hæres, quia facto ipsius hęredis euenit quod non potest ipse hæres cedere actiones dicto Seio aduersus Męuiũ, & factum hæredis fuit cessio, quam fecit Mæuio contra Titium: propter qđ Mæuius liberat9 fuit ab hr̃de: si fuit liberatus ab eo, ergo alij aduersus eũ cedere actionem non potest. Secundo dicit: quidam debebat mihi decem: puta Titius: ego legaui Mæuio illud quod mihi Titius prædictus debet, & postea Seio legaui eadem decem. Certè hæres meus tenetur uni actionem cedere, & alteri decem soluere. Viuianus.

[m] Mæuio. Correo.

[n] Seio. Cuidam extraneo.

[o] His uerbis. Scilicet proximis.

[p] Onerat. Etiam ad dandũ Seio de suo, non solum ad cedendũ. sic j. de lib. leg. l. si dãnatus. sed contra ã. ti. j. l. si sic. §. 1. ubi cedẽdo liberatur. sed hic redditur ratio

quare sic, quia facto hæredis liberatur Mæuius, & ideo non liberatur hæres cedendo actiones Mæuio contra Titium: & ad idem in d.l. si sic. §. fi. & l. sequen. & facit ĵ. proxi. §.

Si is, qui unum reum habebat, quod is sibi deberet duobus insolidū † separatim legasset, oneratur hæres duobus satisfacere: uni actionem cedendo, alteri pecuniam soluendo.[a]

In dubio libertas præualet legato. Bar.

Paulus libr. iiij. ad Vitellium. XIIII.

SI idem seruus & legatus, & liber esse iussus sit: fauor libertatis præualet.[b] sin autem & in posteriore scriptura legat[a] est, & euidens ademptio libertatis ostendatur: legatum propter defuncti uolūtatem præualebit.[c] Seruo alieno[d] hærede instituto, post mortē domini eius, cui acquisita hæreditas esset, & libertatem fideicommissariā dari[e] posse constat.

Vtriusque rei legatæ alternatiuè nō potest pars præstari: sed una solida debet solui. Bar.

Celsus libro vj. digestorum. XV.

SI quis duobus hæredibus institutis ita legauerit, Stichum, aut decem hæredes dato: non potest alter hæredū quinque, alter partē Stichi dare: sed necesse est utrunque, aut Stichum totum, aut decem soluere.[f]

Duo rei credendi per dictionē alternatiuam possunt constitui: et ille erit potior, qui prius litem contestabitur. Bar.

Idem libro xvj. digestorum. XXI.

SI Titio, aut Seio, utri hæres uellet, legatū relictum est: hæres alteri dando, ab utroque liberatur:[g] si neutri dederit, uterq; perinde petere potest, atque si ipsi soli legatum foret:[h] nam ut stipulando duo rei cōstitui possunt, ita & testamento potest idem fieri.

Quando fideicommissum deficit, legatum remanet penes legatarium: nisi sit nudus minister. Bart.

Marcellus libr. x. digestorum. XXII.

SI quis Titio decē legauerit, & rogauerit, ut ea restituat Mæuio, Mæuiusq; fuerit mortu[a]: Titij cōmodo cedit, non hr̄dis: nisi si[a] dūtaxat ut ministrum[i] Titium elegit. Idem est, & si ponas

a Soluendo. Contra ĵ. ti. 1. l. uxorem. §. j. Sol. ibi. Item cōtra s̄. tit. j. l. si sic. §. j. sed loquit' in alio casu. Item facit contra s̄. tit. j. l. si pluribus. & l. plane. in princ. & l. non quocunq;. §. qui Caiū. & ĵ. tit. 1. l. si res mihi. & de usufr. lega. l. duos.

SI idē. CASVS. Legaui tibi Stichum: & postea ei libertatem dedi. præualet certè libertas. Et idē est si primo dedi libertatem & postea eū tibi legaui, quia adhuc præualet libertas: nisi expressi, quod uolebam per legatum libertatem adimere. Secundo dicit, Seruū Titij institui mihi hæredem, & ita Titio acquiritur hæreditas post mortē meam: postea eidem seruo libertatē per fideicōmissum reliqui post mortē dicti sui domini, id est, rogaui dictum suum dominum, ut daret ei libertatem post mortem suam. Certè ualet fideicōmissum libertatis. Viuianus.

b Præualet. Quodcunque præcedat, in dubio: ut ĵ. de fideicommis. libe. l. si ser uus. & facit s̄. de dona. inter uirum & uxorē. l. uxori suæ. & ĵ. de manu. test. l. si pecuniā. in prin. & C. de neces. ser. l. quā. I princ. & §. fi.

c Præualebit. Idem si libertas ualere non potest: ut s̄. tit. 1. l. seruum filij. §. si idem. & ĵ. eod. l. qui testamento. Accur.

d Seruo alieno. Facit s̄. tit. 1. l. cum filio. & Insti. de singul. reb. per fideicom mis. re. § libertas. Acc.

e Dari. Id est, relinqui à testatore: sed dandam ab eo, cui per seruum institutum quæsita est hæreditas.

SI quis duobus. CASVS. Institui mihi duos hr̄des: & ita dixi, hæredes mei dent Titio Stichū, aut decem. Certè si unus de hæredibus uelit dare Titio quinque, & alter medietatem Stichi: non debent audiri: sed necesse est utrunque eorum dare: uel Stichum, uel decem integra. Viu.

f Soluere. Sic in stipulationibus: ut supra, de condi. indeb. l. si non sortem. §. fina & facit supra tit. 1. l. si ex toto. §. fina. & l. si quando. §. hæres. & ĵ. de sol. l. qui hominem. §. si decem. & ĵ. de uerbo. oblig. l. in executione. §. pro parte.

SI Titio. CASVS. Ita dixit testator: Titio aut Seio lego decem, ad electionem hæredis. si hæres certè eligit unum, & soluit ei decem: liberatur ab utroque. si autem nullum uult eligere: uterq; eorum poterit petere, ac si soli esset legatum. Viu.

g Liberatur. Imo utrique: ut aut, pro & accipiatur: ut C. de uerb. sig. l. cū quidam. & s̄. de condi. indeb. l. si nō sortē. §. fi. Solu. electio hic data tollit contrarium.

h Foret. Sunt ergo duo rei credendi, ut hic, & infra de duo. reis. l. eādem. & sic occupantis melior est conditio: ut ĵ. de uerb. obliga. l. si Titius. & ĵ. de duo. re. l. ea duobus. & arg. ĵ. l. proxi. §. fin. sed ille qui exegit, tenetur alteri neg. gest. ut no. C. de duo. re. l. j. Item facit s̄. eo. l. si quis. §. si inter. Sed argu. contra, ĵ. de statulib. l. qui pecuniam. Acc.

ADDITIO. Dic quod hic hæres dānatus est dare alternatiue: ibi simpliciter. & ideo cuilibet pro parte secundum Bar. hic.

SI quis Titio. CASVS. Legaui Titio x. & rogaui, quòd ea restituat Mæuio. Mæuius ante diē fideicommissi cedētem decessit: & ita in sua persona deficit fideicommissum. Certè Titius legatarius habebit dicta decem & nō hæres: nisi Titius esset electus ut minister à testatore: quia tūc ad hæredē redibūt. & idem dico in usufructu eo modo legato, sicut fuerunt 10.

Si hæres. Damnaui hæredem meum, ut uni ex libertis meis quem eligeret, daret 10. hæres non uult eligere cui det. Certè omnes liberti admittentur ad petitionem dictorum decem. Viu.

i Vt ministrū. Cū alicui sic relinquitur ut ministro, sicut fit quotidie commissarijs, perere nō potest relictū: ut ĵ. de adi. leg. l. filio. §. mari. & ĵ. ad Treb. l. Lucius. §. j. nisi relictū sit pro anima, seu ad pias causas: ut C. de episc. & cler. l. nulli. & nisi in alimenta: ut ĵ. de ali. lega. l. alio hærede. Vel nisi aliquod commodū sit ipse habiturus, quod debet sibi remanere, uel alij restituere: ut ĵ. tit. 1. l. si legatarius. Sed tunc non relinquitur ut ministro. Itē facit s̄. tit. 1. l. si à pluribus. in prin. & l. quidā. §. si scriptus. & infra, si cui plus quā per legē Falc. l. diuus. Itē contra ĵ. eo. l. codicillis. in prin. sed refert, an ab initio possit consistere fideicomm. in persona eius, cui restitui debet, quia Mæuius uiuit tempore testamenti

¶ Quid si unus legatariorū esset icapax legati? dic portionē accrescere collegatario. Bal. in l. eā quā. ī fi. C. de fideicō. uide q̄ ibi dicit, qa plenius discutit.

a Si, nō est in P. Fl.

menti. & tunc obtinet quod hic dicitur, & ⁊.tit.1.l.pater.§.Tusculanus.aut non.& tunc non cedit in cōmodum legatarij:ut d.l.codicillis. Accur.

a Legatum. Titio, sicut ipse Titius rogatus sit Mævio restituere. Ro. ut ⁊.de usufru.lega.l.si quis usumfructum. Item facit ⁊.de ali. lega. l.pecuniæ.& ⁊.eo.l. Iulianus. & ⁊.de donat. cau.mor.l.filiofamilias.

b Cogēdus est. Supra eod. l. si quis servum. §.si inter.& l.si Titio contra. sed alijs casibus loquuntur. Item facit infra eod. tit. l.cum quidam.

ADDITIO. Dic quod ibi in l.si Titio. testator legauit duobus alternatiuè, hic uni de certis, quem hæres elegerit: unde eo non eligente omnes simul admittuntur,& uocantur, secundum Bart.hic.

* In aliquibus codicibus, constiterit.

† Sic pōt legari mihi res mea

I qua alius hæres:qd no. p Bar. in l.Mæui ns. & ibi gl. et l.l.si tibi hō. in prin. ⁊.de leg.1.

usumfructum legatū. a

Negligentia eius, qui potest eligere unum ex certis, facit omnes ad legatum admitti. Bar.

Si hæres damnatus esset decem uni ex libertis dare, & nō cōstituerit, * cui daret: hęres omnibus eadem decem præstare cogendus est. b

Potest mihi legari res mea sub conditione: si mea esse desierit. Bart.

Celsus libro xvij. digestorum. XVIII.

HAeredem meum c † ita tibi obligare possum, ut si quandoque cùm ego moriar, tuus seruus Stichus non erit, dare tibi eum damnas sit.

Per petitionem uel solutionem unius ex rebus alternatiuè legatis, ius eligendi consumitur, etiam si eam solam quis legatam putauit. Bar.

Idem libro xvij. digestorum. XIX.

SI is, cui legatus sit Stichus, aut Pamphilus, cum Stichum sibi legatum d putaret, uindicauerit: amplius mutandæ uindicationis ius nō habet, tanquā si dānatus hæres alterutrū dare, Stichum dederit, cùm ignoraret sibi permissum e uel Pamphilum dare: nihil repetere f poterit.

In legato proprietatis coniunctio legalis non inducit ius accrescendi. Bart.

Idem li. xxix dige. XX.

ET Proculo placebat, & à patre sic accepi, quod seruo cōmuni legatū sit, si alter dominorū omitteret, alteri nō accrescere: g non enim cōiunctim, sed partes uideri legatas nam si ambo uindicarent, eam quenq; legati partē habiturum, quā in seruo haberet.

Falsa demonstratio quantitatis expressa, legatum non uitiat. Bart.

Idem libro xx. digestorum. XXI.

CVm quidam uxori suæ dotem reddidisset, & xl. ei legare uoluisset, & quanquam sciret dotem ei redditam, hoc tamen prætextu h usus esset, quasi dotis reddendæ nomine eam summam legaret: existimo deberi xl. Etenim uerbum, reddendi, quanquā significationem habeat retro dandi: recipit i tamen & per se dandi significationem.

Legato facto à testatore post eo soluto, legatario actio denegatur: nisi per eum de testatoris mēte doceatur: idem de parte soluta. Bart.

Idem libro xxj. digestorum. XXII.

LVcius Titius ī testamento suo Publio

c Hæredem meū. Facit ī.tit.1.l.cætera.§.j. & ⁊.de cōdi. & demon.l.in ea.

HAeredē meum. CASVS. Tu habebas seruum Stichum: ego feci testamentum: & rogaui hæredem meum. ut si dictus Stichus nō erit tuus tempore mortis meæ: eum tibi det. nunquid ualet legatum? Et uidetur quod nō: quia res tua non potest tibi legari, & tamē dicit quod ualet. possum enim tibi rē tuā legare in eū casum, quo tua non erit. Vi[illegible].

SI is cui. CASVS. Legaui tibi Stichum, aut Pamphilum, ad tuam electionem: tu credens Stichum tantum tibi legatum, Stichū ab hærede meo uendicasti, postea cognouisti te electionem habere, & uolebas Pamphilum petere, & Stichum reddere. Certè non audieris: & idem est, si hæres meus habēs electionem utrum det tibi Stichum, aut Pamphilum, credens se tantum teneri ad Stichum, eum tibi soluerit. nā non repetet. Viuia.

d Legatum. A testatore. & sic in facto errabat.

e Permissum. A iure Ro. uel dic, à testatore, qd melius est dicere: ut sit hic casus similis prio casui. Io. cuius ergo est electio ī alternatiuo legato? Resp. ut ⁊.e.l. Lucio.

f Nihil repetere. Imò repetet, & aliud soluet si uult, ut ⁊.de condi.indeb.l.cū is.§.si.Sol. illa hanc corrigit. utpotè à Iustiniano approbata: ut C. de cōdic.indeb.l.pen. uel ibi in facto errauit, hic in iure, credens se teneri ad meliorem. tu dic, ut ibi. Acc.

ET Proculo. CASVS. Ego & Titius seruum communē habebamus, scilicet ego pro duabus partibus, & ipse pro tertia. Seius testator ei seruo x. legauit: ego repudiaui legatum. Certè non accrescit Titio habito respectu ad dominorum personas: quia non uidentur eis legata to. prædicta coniunctim, sed pro partibus: quas ī seruo prædicto habent: unde eorū personis inspectis nō ē inter eos ius accrescendi. Viuia.

g Non accrescere. Imo sic accrescit: ut ā.de usufr. accres. l.1. §.1. contra. Sol. hic secundum rigorem uerborū, illud secundum interpretationem: & mentē testatoris. Rog. Tu dic, quod ibi in usufru. hic in proprietate: qui ususfructus sicut facilius accrescit. ut infra eod.l. fina. ita facilius ius coniunctionis recipit. alij aliter, ut no. ibi. Item contra infra eo.l.si duobus. Sol. ut ibi.

CVm quidam. CASVS. Titia dedit mihi in dotem 40. & sol.mat. ea sibi restitui: postea feci testamētum, & uolens ei donare 40. ita dixi, lego uxori meæ 40. quæ ei nomine dotis debeo. nunquid ualet legatum? Et certè sic. non obst. quod ei dotem reddideram. etenim uerbū &c. Viuia.

h Prætextu. Id est, colore uerborum, scilicet præcipio ei reddi dotem 40. ualet enim non obstante falsa demonstratione: quia quantitas, uel species est nominata, aliàs secus: ut supra titulo primo. l.si sic.§.1. & C. de fal. cau. adie. leg.l.ij. & fin.

i Recipit. Sic ⁊.de uer.sig.l.uerbum reddendi. & ⁊.ti.1.l.Lucius.§.1.& l.hæres meus. Accur.

LVcius Titius. CASVS. Lucius Titius habebat quandam militiam, ex qua certos redditus quolibet anno colligebat: dictam militiam Publio Mæuio legauit, uel pecuniam, quæ redigi poterat ex uenditione

Mæuio militiam [a] ſuam reliquit, ſiue pecuniam eius, quæcunq; redigi ex uenditione eius [b] potuerit, cum ſuis cõmodis. [c] ſed [*] cũ ſuperuixerit teſtator Lucius Titius, militiam uendidit, & pretiũ exegit: & hoc ei dedit, cui militiã illam, uel pretium eius teſtamẽto dari uoluerit. poſt mortẽ Lucij Titij iterũ [d] Publius Mæuius uel militiam, uel pretium eius ab hæredibus Lucij Titij exigebat: Celſus: Exiſtimo pretiũ militiæ præſtari nõ oportere: [e] niſi legatarius oſtenderit, teſtatorem, & poſt factam ſolutionem iterum eum pretium militiæ accipere uoluiſſe. [f] qđ ſi nõ totũ pretiũ militiæ, ſed partem eius teſtator legatario dedit: reliqui [g] ſupeſſe exactionẽ: niſi hæres & ab hoc receſsiſſe teſtatorem oſtenderit: [h] onus enim probandi mutatam eſſe uoluntatem defuncti, ad eũ [i] pertinet, qui fideicommiſſum recuſat.

In alternatiuis in dubio electio eſt legatarij. Bart.

Marcellus libr. xiij. Digeſtorum. XXIII.

Lucio Titio fundum Seianum, uel uſumfructum fundi Seiani lego. Poteſt legatarius, uel fundum uindicare, [k] uel fructum: [l] quod facere non poteſt is, cui tantum fundus legatus eſt.

Si electio perſonæ committitur in liberam uoluntatem hæredis, poteſt eligere indignum: ſecus ſi in arbitrium: & ſi eligere differat, omnes uocantur, & ad hæredes tranſmittunt: niſi ipſi in petendo negligentes fuerint. Bart.

Vlpianus libr. ij. fideicõmiſſorum. XXIIII.

Cum quidam ita fideicommiſſum reliquiſſet, Rogo, reſtituas libertis meis, quibus uoles: Marcellus putauit, hæredem poſſe etiam

---

diſtæ militiæ: poſtea idẽ teſtator antequam decederet, dictam militiam uendidit, & pretium habuit: & illud pretium dedit prædicto legatario, & mortuus eſt Lucius Titius teſtator. nũc petit legatarius dictã militiã iterum. Certè non tenẽtur hæredes, niſi legatarius probet teſtatorem uoluiſſe eum iterũ habere pecuniam. Sed quid ſi dictus teſtator, qui uendidit militiam poſtquã eam legauerat, & pretiũ habuit, non dedit dicto legatario niſi pretij medietatem? Certè mortuo teſtatore petet legatari[us] ab hæredibus ſuperfluum pretij, niſi probent hæredes quod eo animo dedit teſtator legatario medietatem pretij militiæ, quod nolebat legatarium amplius debere habere. nam ſi hoc probauerint, nihil amplius legatarius habebit. & h. d. Vitia.

[*] In P. Fl. cũ ſuperuixiſſet teſtamento, Luci[us] &c.

a Militiam. Talem, ſcilicet quæ alienari poſſit, ut ſubijcit: ut C. de pig. act. l. fin.

b Eius. Militiæ ſcilicet quæcunq;. Accurſius.

c Commodis. Sed hoc non dicto non debent præſtari cõmoda, quæ medio tempore obueniſſent: ut in fructu uideo: ut j. eod. l. cum pater. §. filiæ. & l. Lucius.

d Iterum. Propriè cõſiderata datione habita inter uiuos. ſic ſ. de eden. l. ueluti. §. hæc uox.

e Non oportere. Vt C. eodem. l. filia. & ſ. de iur. dot. l. cum pater. & ſ. ſol. ma. l. ſi cum dotẽ. §. ſi pater. & j. e. l. Titia. §. qui in uita. & j. de do. præle. l. j. §. ideo. & j. de ma te. l. 4.

f Voluiſſe. Præſumitur ergo quod noluit plus dari, niſi contra liqueat. ſ. ſi illud pretium conſumpſit teſtator uiuens adhuc. uel alias in rationes ſuas cõuertiſſet: ut j. eo. l. Lucius. in princ. & in l. cum pater. §. filia.

g Reliqui. Scilicet pretij propter illa uerba, ſiue pecuniã &c. alias res ipſa peteretur, ſi ex neceſſitate eſſet alienata: ut ſ. tit. 1 l. fideicõmiſſa. §. ſi rem. aliud ſi ex uoluntate: ut j. de adi. leg. l. rem legatam. Azo.

[*] Aliàs, incipit, lege quinquaginta. Et quod mutatio uoluntatis nõ præſumatur, Mãdo. in 4. q. 5. Reg. cancel. nu. 4. & i præfa. 13. Reg. nu. 1.

h Oſtenderit. Qui enim mutatã uoluntatẽ dicit, probet: ut & ſ. de prob. l. eum qui. & l. quingenta. [*] Acc.

i Ad eum. Scilicet hæredem.

Lucio Titio. CASVS. Ita dicit teſtator, lego Lucio Titio fundum Seianum, uel eiuſdẽ fundi uſumfructũ: & do ei electionẽ, quod habeat quodcunq; uult. Certè poterit legatarius petere uel proprietatẽ nudam dicti fundi, uel uſumfructum ſine proprietate. ſi autẽ legaſſet fundũ ei: quãuis & uſumfructum uideatur ei legaſſe, tamen nõ poterit petere uſumfructũ, & dimittere proprietatem, uel econtra: quia unum ſolum legatum eſt: & ideo illud diuidere non poteſt. ut ſ. eo. l. neminem. Viuia.

k Vendicare. Eligit ergo legatarius: ut hic. Sed contra ſ. de iure do. l. pleruque. §. fi. Sol. illud in cõtractibus, qđ non placet: ut j. eo. l. ſi ita. §. fi. Vel hic expreſſe dedit electionẽ legatario. Tu dic, ſi dicat teſtator, uendicato uel percipito tibi rẽ iſtam. in uendicando uidetur dediſſe electionem: ut hic, & ſup. de lega. j. l. planè. §. fi. ſed ſi dicat, hæres dato; in dando uidetur dediſſe hæredi electionem: ut j. e. l. ſi ita. §. fin. ſed ſi dicat, lego: in dubio interpretor pro legatario, quia benignius, & plenius, ut hic, & ſ. eo. l. ſi is cui. & j. de reg. iu. l. in teſtamẽtis. hic in legatis, ſecus in contractibus, ut in cõtrarijs: ut ſup. de contrahẽ. empt. l. ſi ita diſtrahitur. & l. ſi in emptione. §. fi.

l Vel fructum. Nõ partẽ unius, & partem alterius: cum unum legatum ſit: ut j. eo. l. ſi illud. & ſ. eo. l. neminem. ſed quo ad numerationem ſunt plura: ut ſ. titu. 1. l. planè. §. fi. Accur.

Cum quidam. CASVS. In hac l. primo ponuntur dicta quatuor Marcelli, uſque illue, Scæuola autem. & in primo & ſecũdo ſuo dicto bene dixit uſque illue, Idem ait in tertio, & in quarto male. Idem in tertio una ratione per Scæuolam reprehenditur, in quarto duabus. In primo ergo; & ſecundo dicto facit differentiam inter hæredem rogatum: ut reſtituat fundum pone quibus libertis uolet: & ei rogatum reſtituat, quos dignos putauerit. nam primus poteſt eligere etiam indignum, alius non: imo ſi eligat, ut ei reſtituat: dignus habet repetitionem contra eum indignum ab hærede electũ. Tertiũ dictũ Marcelli eſt, quod ſi hæres, cui data eſt electio ut præſtet, quibus libertis uolet (ut in primo dicto continetur) omittat eligere libertos, quos uult, in continenti: omnes liberti continuo admittuntur ad petitionem fideicommiſſi. & in hoc tertio reprehenditur: quia hoc non eſt uerum, niſi aliquo modico tempore tranſacto, quo poterit hæres eligere: & hæc reprehenſio colligitur in fine l. ibi, niſi forte &c. Quartum dictũ Marcel. eſt ibi, Planè &c. & dicit, quod ſi omnes decedant liberi rectẽ to primo caſu huius l. & unus ſolus libertus ſuperſit: ille ſolus ad petendum fideicõmiſſum admittitur, cum hæres iam fuerat in mora eligẽdi ante mortem dictorum libertorum, uel eius liberti hæres ſi moriatur ipſe ante, quam petat: alij autem primo mortui ad ſuos hæredes non tranſmittunt: & in hoc quarto caſu reprehenditur

hendituc duabus rationibus. Prima est illa, si omnes li berti petere potuerunt: quare superstes tantum potest transmittere, & non cæteri. quasi dicat nulla ratione: & sic omnes transmittere possunt. Secunda reprehensio sumitur ex ipsius Marcelli dicto, ubi dicit, si hæres nulli restituit, & nō eligit incontinenti, quos libertos uult, continuo omnes habēt petitionem. male ergo dixit, quod unus tantum transmittat ad hæredem suum. Vltimo occasione reprehensionis tertij dicti Marcelli quæ est in si legis, adijcitur similis casus in l. seq. & dicit, si hærede differente eligere, ticque liberti petition m habent, aliqui ex libertis sint absentes & præsentes petant fideicommissum, uocari debent absentes per iudicem: ut sciatur an uelint petere, & debet eis certum tempus dari, intra quod ueniant, & si non ueniant intra illud tempus, non audientur postea. hoc dicit cum l. seq. Vlu.

In P.F. desūt hęc, & alij noluerunt.

indignum [a] præferre. at si ita ijs, quos dignos putaueris: petere posse ait [b] eos, qui nō offenderint. [c] Idem ait: [d] si neminem elegerit, [e] omnes ad petitionem fideicommissi admitti uideri, [f] quasi iam præsenti die datum sit, cùm sic [g] relinquitur, Quibus uoles: nec ulli offerat. [h] Planè si cæteri defuncti sunt: superstiti dandum, uel hæredi eius, [i] si prius, quam peteret, decessit. [k] Scæuola autem notat, [l] si omnes petere potuerūt, [*] & alij noluerunt, [m] cùm nulli offertur: [n] cur non & qui decesserūt, ad hæredē transmiserunt: [o] utique si uno [p] petente iam eligere non potest cui det? Videtur [q] enim Marcello, cùm fideicommissum ita relinquitur, Ex libertis, cui uolueris: arbitrari, nisi offerat hæres, cui uelit, & statim offerat, sine aliquo scilicet interuallo: [r] statim competere omnibus petitionem. [s] Cùm igitur omnibus competat: meritò notatus est, [t] cur superstiti soli putet dandū, nisi fortè antè, quā iustū [u] tēpus ꝑtereat, quo potuit eligere, cui potius offerat, cæteri decesserint.

Marcellus lib. xv. digestorum. XXV.

SI tamen quibusdam absentibus præsentes petant, cùm præsente [x] die relictū sit fideicōmissum: causa cognita [y] statuendū est, explorandūq; an & alij sint petituri.

Hæres non potest retinere usumfructum in re legata antea sibi debitum. Bar.

Idem libro xvj. Digestorum. XXVI.

IS, cuius in seruo proprietas erat, fructuario hærede instituto, ali-

[a] Etiam indignum. Nec enim &c. ut ȷ. de reb. dub. l. utrū. §. cum ita.

[b] Ait. Marcellus. Accur.

[c] Qui non offenderint. Scilicet si eligat indignos: quia ut bono uiro est ei commissum: ut ȷ. tit. 2. l. fideicō[illegible]. §. quanquā. secus autem si dignos: quia alij repelluntur. ubi autem nullum eligit, habet locum quod sequitur. Azo. Quid si aliqui sunt plus digni? Respon. non est uis: ut ȷ. eod. l. cum pater. §. rogo. Item not. quod quilibet præsumitur bonus &c. sic ȷ. de manu. testa. l. seruos. Accur.

[d] Idem ait. Scilicet Marcellus, & male. nam reprehenditur à Scæuola.

[e] Neminem elegerit. Scilicet eo tempore quo debuerit, scilicet cum potuit, & ita cœpit esse in mora: ut in fin. Azo.

[f] Admitti uideri. Quod dicunt ȷ. e. l. cū filius. §. pater.

[g] Cum sic. q. d. hæc sunt uera, cum sic &c. nam si dixit, quos dignos &c. tantum digni admitterentur: hic uero omnes. uel sub. etiam cum sic &c. quasi dicat; multo magis idem erit, ubi ita dixit, quos dignos pu. &c. quia minorem habet potestatem cum tanquam uir bonus sit electus.

[h] Offerat. Scilicet hæres, & sic sit in mora. Accur.

[i] Hæredi eius. Scilicet superstitis, quasi dicat, non cæterorum primo defunctorum hæredibus: & sub. dicit Marcellus.

[k] Decessit. Scilicet, superstes.

[l] Notat. s. q Marcellus dixit: & superstiti, & eius hæredi tantum, non autem cæterorum hæredibus. Acc.

[m] Noluerunt. Id est, non agnouerunt legatum ante, quam decederent, non tamen spreuerunt. Accur.

[n] Offertur. Scilicet ab hærede. Accur.

[o] Ad hæredem transmiserunt. Scilicet potestatem hanc petendi, subaudi, & certe transmittunt.

[p] Vtique si uno. Scilicet de superstitibus, uel de hæredibus præmortuorum. Et no. primo committi morā, & sic omnes posse petere: & superstites, & hæredes mortuorum: sed adhuc potest offerre hæres, & eligere, quasi purget moram: ut probatur hic: ibi, sed omnes petere &c. & ibi, cum nulli offertur. cæterum si unus de prædictis in iure petat: aufert hæredi electionem. & h. d. utique &c. q. d. trāsmitut ad hæredes, ita quod hæres non purget moram, utique &c. Sed an petens aufert ius alijs legatarijs? Respon. quod sic, quasi sint plures rei credēdi. arg. ȷ. de duo. re. l. ex duob. & sup. de cōst. pec. l. idem est. nisi per in integr. resti. iuuantur: ut infra l. proxim. uel dicas quod nō. sed solummodo hæredi aufertur electio.

[q] Videtur enim. Merito Marcel. notatur, quia hoc etiā ex uerbis eius apparet: uidet enim &c.

[r] Interuallo. Scilicet maximo. modicum autē est, quod magis intellectu, ꝗ elocutione potest exprimi: ut ȷ. de sol. l. ratum. & ȷ. ad legem Fal. l. j. §. itē si ita. hoc autem contingit, cum est in mora eligendi, uel eligit indignum.

[s] Petitionem. Multo magis cū relinquitur his, quos dignos esse putaueris, cum minus sit in cōditionali relicto. Accur.

[t] Notatus est. Scilicet Marcellus in eo quod dixit s. §. plane. & statim repetit.

[u] Iustum. Quod est modicum tempus, post quod cedit dies legati: & usque tunc uidetur conditionale. & ideo pendente conditione legatarius ad hæredem non transmittit: ut C. de cad. tol. §. sin autem.

[x] SI tamen. Præsente. Cū iā fuerit hæres in mora eligendi: & sic præsenti die uidetur relictum. Acc.

[y] Causa cognita. Scilicet si talis, quæ indulgeat restitutionem in inte. uel non secundū R. quod est falsum apte: quia licet iusta cā sint absentes, non tñ petunt legatū per restitutionē: sed suo iure. Azo. sed est intelligendum, q explorabit iudex, & statuet tempus intra quod ueniant, & petant si uoluerint: & si non uenerint, nō admittentur post: ut ȷ. de bo. auth. iud. poss. l. 4. Acc.

IS cuius CASVS. Cum nudā proprietatē in seruo Sticho haberē, & tu usumfructū, te fructuarium hæredem institui, & dictū seruum alij sub cōditione legaui: & sic pendente cōditione existente dominio serui apud te hæredē, extinctus est ususfructus tuus: post aduenićte cōditiōe legati, legatarius petitate seruū prædictum,

dictum, & plenam eius proprietatem: tu hæres uis eũ exceptione repellere, ea eo quod ipſe legatarius non permittit tibi retinere uſumfructũ in dicto ſeruo. Certè non potes eum repellere. Viu.

a Seruum legauit. Purè, uel ſub cõditione: ut ꝟ.eo.l. cum filius. §.dominus, diuerſum tamẽ in ſeruitutibus prædialibus: ut ſ.de ſer. l.Papinianus. & ſupra tit.j.l.ſeruus Titij. & eſt ratio, quia hic duas res uidetur legaſſe, quod non poteſt dici in ſeruitute prædiali: ut d. §.dominus. H. & facit infra de uer.obl. l.qui uſumfructum. Accur.

cui eũ ſeruum legauit, a nõ poteſt hæres doli mali exceptione uti, ſi legatarius uindicare ſeruum uelit, non relicto hæredi uſuſfructu.

Legatum alternatiuè, uel ſub diuerſis conditionibus relictum, eſt unum reſpectu unius ſolutionis. Bar.

Celſus libro xxxij. Digeſtorum. XXVII.

Si illud, aut illud legatum ſit, unum legatum b eſt. Si ſub contrarijs conditionibus aliud, atque aliud legatum eſt: unum legatum eſſe arbitramur. neque refert & hæredum, & eorum, quibus legatum eſt diuerſas pſonas eſſe: ueluti ſi ita legatum eſt, Si Nerua conſul factus erit, Titius hęres Attio det fundum: ſi non erit Nerua conſul factus, Seius hæres Mæuio centum dato.

Si illud. CASUS. Si lego tibi Stichum, aut Pamphilum, unum eſt legatum. Et idem eſt, ſi lego tibi Stichũ, ſi nauis ex Aſia uenerit: & ſi non uenerit, lego tibi Pãphilum. & idem eſt ſi ſub contrariis cõditionibus lego diuerſas res a diuerſis perſonis hæredũ, & diuerſis perſonis legatariorum: de quo litera plenè exemplũ ponit. Viu.

b Vnum legatum. Mirũ eſt hoc caſu: & magis in inferiori, quod eſt unũ, ut infra quando dies le.ce.l.cum illud. & ſic eſt contra ſupra tit. 1.l.planè. §.fin. ſolu. unum eſt, quia unius rei præſtatione liberatio contingit: ſed duo propter duas res nominatas in legando: ſic dicitur ĩ duobus reis ſtipulandi, uel debendi. ut infra de duo. re.l.3. §.ſi. & l.eadem. §.ſi. & Inſti.de duo. reis. §.ſi. Item cõtra ſ.eo.l.ſi quis ſeruum. §.ſi ita. ſol.ut ibi. Accur.

Priuilegium perſonale non tranſit ad cohæredem. Bar.

Marcellus libro .x. digeſtorum. XXVIII

Cum patronus ex debita c parte inſtitutus, fideicommiſſum relictum ab eo præſtare nõ cogatur: d ſi omiſerit inſtitutionem: utrum qui eam partem uindicat, eodẽ modo retinere, an uerò præſtare debeat fideicõmiſſum? Et magis eſt deberi e fideicõmiſſum, quoniam quod illius perſonæ f præſtatur, hoc nequaquam ad aliam pertinere debet.

Cum patronus. CASUS. Libertus inſtituit patronum ſuum hæredem in ea parte bonorum ſuorũ liberti, quam lex dat ipſi patrono: & eum patronũ de fideicommiſſo alicui dãdo grauauit. Certè nõ cogitur patronus illud præſtare. Sed quid ſi patronus repudiet dictam partẽ, in qua eũ inſtituit libertus, & ſic accreſcat cohæredi ſuo: nunquid cohæres tenebitur præſtare fideicõmiſſum prædictum à patrono relictũ? Et dicitur quod ſic, & redditur ratio in litera. Vin.

c Ea debita. Olim dimidia: hodie tertia: ut Inſt.de ſuc. lib.in princ. & §.ſed noſtra. H.

ᵃ Iſtam materiã Dy. tractat latius in cap. priuilegium perſonale. de reg. iur. lib. vj.

d Non cogatur. Niſi quod relictum eſt liberis & parẽtibus: ut ꝟ.de condi. & demonſt. l.ſi is. hodie autem habet debitam partem ſine omni grauamine: ut Inſtitu. de ſucceſ.lib. §.ſed noſtra. H.

e Deberi. Sic ſ.de admi.tut.l.ex pluribus. & de reg.iur. l.priuilegia. & ſ.ſi quis omiſ.cau.teſta. l.quia autem. §.ſi patronus. & facit ꝟ.ti.1.l.ſi. §.ſi. & ſ.de uul.ſubſt. l.& ſi cõtra. & ſ.de ijs, quæ in teſta.delen. l.2. & infra de leg.præſt. contra tabul.bon.poſſ.pe.l.ſi filium. & ſ.tit. 1. l.ſi duobus. §.hæres. Accurſius.

Legata caduca remanent apud hæredem cũ onere ſuo. Bar.

Celſus libro xxxvj. digeſtorum. XXIX.

Celſus pater f meus referebat, cùm eſſet in conſilio Ducennij Veri cõſulis, itum in ſententiam ſuam, i ut cum Otacilius Catullus filia ex aſſe hærede inſtituta, liberto ducenta legaſſet, petiſſetq; ab eo ut ea concubinæ ipſius daret, & libertus uiuo teſtatore g deceſsiſſet, & quod ei relictum erat, apud filiam remanſiſſet: cogeretur filia id fideicommiſſum concubinæ reddere.

Portio cohæredis deficiens accreſcit ſine onere, [illegible] nominatim aduncto h.d. [illegible] ſeq. Bart.

Quod alicuius hæredis fidei nominatim committitur: poteſt uideri ita demum dari uoluiſſe, ſi ille extitiſſet h hřs.

Celſus. CASUS. Hæc lex tres caſus ponit. Primus eſt, quando legatum eſt in cauſam caduci: ut quia ille qui debebat habere legatum, & alij dare, deceſſit poſt teſtamentum adhuc uiuo teſtatore: quo caſu legatum redit ad hæredem cum ſuo onere. Secundus caſus eſt, quando ab uno de hæredibus proprio nomine ei' expreſſo legatum relinquitur: quo caſu ſi ille hæres nõ exiſtat, ille cui portio ſua accreuit, non pſtat legatum. Tertius caſus dicit idẽ quod ſecundus, & de filio, cui accreuit portio cohæredis, ſpecialiter loquitur: ne quis credat quod in filio aliud ſit, quam in alio hærede, quaſi ipſe tantam debeat affectionem patri, ut omnino debeat ſuam uoluntatem adimplere. Viu.

i Suam. Id eſt, conſulis: uel ſuam, Celſi conſulentis, uel dic interlocutum, id eſt, interlocutoriam datam. Accurſius.

g Viuo teſtatore. Sed poſt teſtamentum: & ſic eſt in cauſa caduci, & ita remanet cum onere: ſed ſecus in pro non ſcripto: vt C.de caduc. tollend. §.in primo. & §.pro ij. & infra §.penulti. & §.finali. Sed cum hoc ſit ius uetus remanere cum onere quaſi caduca: quomodo dicit Iuſti. ibi ſe hoc nouum inueniſſe? Reſpond. id eſt, nullus alius Imperator ante eum fecit: ut & ibi notatur. Item huic contra infra de ann. lega. l.Titia. Solut. hic non cœpit uile legatum eſſe: ibi cœpit deberi, uel ibi finitur commodum: ſic ergo & onus hic autem incipit commodum hæredis: & ita onus. Item facit infra eodem, lege cum pater. §.cum exiſtimaret. & l. peculium.

h Extitiſſet. Ex hoc & ſequenti §. nota partem hæreditatis defectam accreſcere alteri cohæredi ſine onere. Sed contra, ſupra de ijs, quæ in teſtamen. delen. l.2. & ꝟ.eod. l.ſi Titio. §.Iulianus. & infra ad legem Fal. l.in ſingulis.

ᵃ Quod priuilegia perſonalia alteri pſit, uide plene p Bal. l. ı. infanti. iij. opp. de iure delibe. Spe. in tit. de inſtru. edic. §.nũc aũt uidendũ. verſi. Itẽ qđ fuit cõceſſum pſonæ.

f Alias, incipit, pater &c.

ᵍ In P.F. Ducem.

singulis.& l.seq.& C.de cad.tol.§.pro secũdo. & ĩ.de usufr.leg.l.si ab eo.& C. ad Treb.l.non iustam.& s.in prin. huius l.Solu.hic loquitur in pro non scriptis: aliæ in quasi caducis & in caducis:ut C.de cad.tol.§.in j.& secundum hoc dic, hic extitisset hæres, id est,esset in rerum natura tẽpore testamenti. Nam tunc demum uel ab eo, uel alio cui accrescit, præstatur. Alij distinguunt,an testator utatur uerbis appellatiuis,puta hæredes mei sic faciant, uel dent. & tunc transibit onus ad alios hæredes uno non existente hærede. An ꝓprio. puta, Titius hæres me' ita faciat.& tũc non: ut s.tit.r.l.si duobus.§.hæres. & hoc se. §.cum dicitur nominatim.Tertij ut Ro. distinguunt, an onus sit tale, quod possit ab alio adimpleri, uel non, ut C.de cadu.tol.§.ne autẽ.sed illa distinctio habet locum qñ in faciendo, nõ in dando, ut ibi dicit. sed hic dicit in dãdo:unde nõ deberet distingui. Tu dic secundum Azo.quod hic loquitur secũdum ius antiquum,quod hodie corrigitur:ut ĩ.eod.l.si Titio.§.Iulianus. sic etiam loquitur in caduco, & in causa caduci : ut C.de cad.tol.§.ne autem.in fi.§.

Si filio [a] hæredi pars eius,à quo nominatim legatum est,accrescit: non præstabit legatũ, quod [b] iure antiquo capit. [c]

Legatum incertum ad uiam reficiendam ualet.Bar.

Idem libro xxxvij. digestorum XXX.

Q Vidã in testamento ita scripsit,Reipublicę [a] Gallicanorũ lego in tutelã uiæ, [c] quæ est in colonia eorũ, usq; ad [d] uiã Aureliam. Quæsitũ est, an hoc legatũ ualeat? Iuuentius Celsus respõdit, Propemodũ quidẽ imperfecta est hęc scriptura: in tutelã Aureliæ uiæ : quia summa adscripta non est. potest tamen uideri tanta summa legata, quanta ei rei sufficiat: [e] si modo nõ appareat aliam fuisse defuncti uoluntatem, aut ex magnitudine eius pecuniæ, aut ex mediocritate facultatum, quam testator reliquit. tunc enim officio iudicis secũdum æstimationẽ patrimonij, & legati quantitas definiri potest.

[a] In P.F. Grausfeanorum.

[b] P.F.viæ reficiẽdæ.

Si deficit fideicommissum, legatum non remanet apud nudum ministrum.Bar.

Modestinus libro [illegible] regularum. XXXI.

S I quis quos non poterat manumittere [f] legauit,ut manumitterentur: nec legatum, nec libertas ualet.

Legata simpliciter debentur ab adita hæreditate.Bar.

Idem libro [illegible] regularum. XXXII.

O Mnia, [g] quæ testamentis sine die uel conditione adscribũtur: ex die [h] aditæ hæreditatis præstantur.

Pendente conditione legati potest res legata cum fructibus reuocari à legatario. Bar.

Fundum ante conditionem [i] completam ab hærede nõ traditum, sed à legatario detentũ hæres uindicare cum fructibus poterit.

Appellatione rerũ, quæ sunt in loco,continentur serui. Bar.

[a] Si filio. Superiori in genere hic in specie, id est, in filio qui uidebatur teneri,quasi magis debeat adimplere uotum patris:sed tamen idem est.

[b] Quod. Scilicet, legatum una cum alijs bonis accrescentibus. Accur.

[c] Capit. Id est,caperet de iure antiquo. Id est, lege 12. tab. si nemo esset institutus:ut Instit.de hære.ab intesta.in princi.non autem dico, qđ suam habeat iure institutionis accrescẽtem ab intestato: quia sic pro parte testatus,& pro parte intestatus decederet: qđ non potest esse:ut Insti.de hæred.insti.§.non autem. uel dic, capit propriè iure antiquo.i.leg.xij.tabu. quæ confirmat testamentarias successiones:ut ĩ.de uer.sig.l.lege.& facit ĩ.de reg.iur.l.quoties duplici. & s.proxi. §.& quod ibi not. Accur.

Q Vidam. CASVS. Reipublicæ cuiusdã ciuitatis ita legaui, Lego ei ad reficiendam talẽ uiam, & eã nominaui:non tñ nominaui certã summã in legato.Certè ualet legatum fauore reipublicę,licet sit incertũ. & tantã dabit hæres meus pecuniã dictæ reipublicæ, quantã sufficiet ad dictã uiã reficiẽdã: nisi fortè nimis magna summa esset necessaria ad uiã reficiendam:uel nõ erat nimis magna, sed tamẽ facultates meę testatoris non erant sufficientes ad commode soluendã summam necessariam uię:quia in his duobus casibus debet præsumi me testatorem uoluisse tãtam summam dari,quãta esset necessaria uiæ. unde iudex debet tunc æstimare quantam soluet hæres,uidẽdo quantitatem patrimonij mei.Viuia.

[d] Vsque ad. Inclusiue:ut infra,ibi pater, in tutelam uiæ Aureliæ.

[e] Sufficiat. Sic ergo ualet fauore relicti. sic ĩ.ti.r.l.Sticnus. & ĩ. de ann. le.l.si cui. & ĩ.de adi.leg.l.pen. Sed regulariter contra : ut supra de iure dot. l.cum post.§.gener. & ĩ.e.l.Titia j.respon.nisi conferatur in arbitrium alicuius: ut ĩ.eod.l.prima. Accursius.

S I quis quos. CASVS. Quidã minor 20.ann. cũ seruos suos non posset manumittere propter legem Aeliam Sẽtiam, legauit eos Titio ut eos manumitteret. Certè nõ ualet legatum : & ideo legatarius eos manumittere nõ poterit.Viuia.

[f] Manumittere. Quia ad libertatem non poterant peruenire: secus si in fraudem creditorum fiat. tunc enim interdum tenet legatum, quandoq; nõ: ut supra titulo primo,l.seruum filij.§.si idem seruus. Sed uidetur etiam quod in primo ualet legatum, licet non libertas. ut infra,de conditio.& demonstr. l.si quis eum quem. quæ est contra.Solu.hic ut ministro legabatur, ibi non:uel solu. ut ibi.Item facit infra eodem.l.qui testamento. & supra titulo j.l.si seruus. §.si seruus.& facit ĩ.eodẽ.l.codicillis.in princip.& infra tit. t.l.uxorem.in fine. Accursius.

† Hãc materiã, ubi & qñ debeant legata, uide ad longũ in l.qđ legat.& Igl. & doct.s.de iudic. Cy.in l.1. C.ubi fideicõ.peti opor.

O Mnia. CASVS. Legaui Titio equũ meũ purè: tũc certè petere põt, cũ hæres meus adiuerit hæreditatem meã.Secundo dicit,legaui tibi fundũ sub cõditione. pendente cõditione tu intrasti in possessionẽ fundi tua autoritate,& fructus percepisti. Certè hęres meus potest a te uendicare fundum,& fructus. Tertio dicit, legaui tibi fundũ Cornelianũ cum omnibus rebus,quæ erat in eodem fundo.Certè mãcipia,quę sunt in fundo,continentur in legato.Viuia.

[g] Omnia. Nisi talia sint, quæ in se tacitam conditionẽ habeant:ut ĩ.de cond.& demon.l.r.in fi. & de uer.obl.l.interdum. H.alias est in litera nomina.

[h] Ex die. Cum quodã temporis temperamẽto quod magis intellectu percipi, quam elocutione possit exprimi,ut ĩ.de sol.l.quod dicimus.& diximus s.e.l.cũ quidam.H.& facit ĩ.de reg.iur.l.in omnibus.Acc.

Fundum ante conditionẽ.Sed postea, poterit hæres petere

petere per interdictum quorum legatorũ: ut ĩ.quo.le. l.j.& C.quo.le.l.j.non autem per rei uendi.H.& facit ĩ.de cond. & demon.l.legata.

a Hoc amplius. Fortè legauerat ei aliud. Vel dic quod alij domum,& huic hoc amplius fundũ:unde & in domo habet partẽ: ut ĩ. tit.j.l.ſi ſic.

b Mancipia. Quæ perpetuo ibi ſunt:ut ĩ.tit.j.l.ſi ita legatũ. & C.de uerb.ſigni.l.s.Accur.

CVm ita. CASVS. Ita dixit teſtator, lego Titio quicquid in horreo meo erit,cũ moriar. Titius poſuit me ui uẽte teſtatore quaſdam res in horreo, quæ non erant ſibi legatæ: poſuit dico ad hoc,ut contineãtur in legato. certè non continebũtur. Secundo dicit:legaui tibi decem, & rogaui te ut alij reſtitueres,poſtea cedente die legati legatarius deceſſit: certè hæres legatarij ad fideicommiſſum tenetur. Tertio dicit: legaui tibi certam ſpeciem, puta equũ meum brunum: & ſine dolo hæredis nõ inuenitur in hæreditate. certè non poteſt petere legatarius legatũ. Quarto dicit: Titius faciens teſtamentum familiæ ſuæ fideicõmiſſum reliquit: dixit tamen quibuſdam de familia, quod uolebat eos ad fideicommiſſum admitti primo, puta Titium, & Seium, & Caium, qui erant agnati ipſius,& fortè non de proximioribus,certe ipſi debent prius admitti ad fideicommiſſum:eis autem deficientibus admittentur ij, qui de familia fuerunt tempore mortis teſtatoris:ut tamẽ ipſi primo admittantur, qui ſunt in gradu proximiori: & hoc niſi defunctus dixerit aliquos primo admittẽdos,qui erant in gradu ulteriori. Viuia.

Cùm ita legatur, Illi hoc amplius [a] fundum illum cũ omnibus rebus, quæ in eodẽ fundo erũt: mancipia [b] quoque continentur.

Nõ uidetur eſſe ĩ loco quod dolo legatarii illuc illatũ eſt. Bart.

Idem. XXXIII.

[a] CVm ita legatur, Quicquid in horreo meo erit: [c] & is cui legatum eſt, ex rebus nõ legatis ignorante eo, ampliandi legati ſui gratia in horreũ intulerit:quod illatum eſt, non uidetur eſſe [d] legatum.

Morte grauati non extinguitur fideicommiſſum. Bart.

Quòd à legatario petitum erat, ut alij reſtitueret:ſi legatarius decedat, [e] hæres quoq; eius id,qđ legatum eſt,prẹſtare debebit.

Hæres nõ tenetur ad ſpeciem legatam, niſi probetur eam habere, uel dolo deſiiſſe poſſidere. Bartolus.

Species [f] nominatim legatę ſi non reperiãtur, nec dolo [g] hæredis deeſſe probentur: peti ex eo teſtamento non poſſunt.

Ad relictũ familiæ primo uocantur nominati, poſt eos qui proximiores ſunt in gradu. Bar.

In fideicõmiſſo quod familiæ [h] relinquitur: ij ad petitionem eius admitti poſſunt, qui nominati ſunt: [i] aut poſt eos omnes extinctos [k] qui [l] ex nomine defuncti fuerint eo tempore, quo teſtator moreretur, [m] & q ex his [n] primo [o] gradu procreati ſint: niſi ſpecialiter defunct [o] ad ulteriores [p] uoluntatẽ ſuam extenderit.

Non tenetur quis ad legatum ex perſona cohæredis, qui non eſt ſoluendo. Bar.

Idem lib ix. reſpõſorum reſpondit. XXXIIII.

c Erit. Puta cum morior. Accur.

d Non uidetur eſſe. Sic C.de tranſac.l.ſi de certa.& ĩ. de tranſa.l.cum Aquiliana. & ĩ.de pact. l.tres fratres. & de contrah.empt.l.in l.& ĩ.tit.j.l.ſi ita legatũ. & l. ſi fundus.& ĩ.de auro.& arg.leg.l pen.§.ſi.

e Decedat. Qui ſponte agnouerat legatum ſibi relictũ eſſe.nec enim cogitur, nec hæres eius tenetur: ut ĩ.ad Treb.l.nam quod.§.ſi.ſed hæres legantis.ut ĩ.eo.l.Celſus.ſiue ſit caducum, ſiue in cauſa caduci. ut C.de cad. tol.§.ne autem.in ſi.§.

f Species. Secus ſi pecunia:ut ĩ.eo.l.ſi pecunis.

g Nec dolo. Qui ergo dolum dicit, probet: ut ĩ.de probatio. l.quoties. §.qui dolo. Sed cõtra ſup.loca.l.ſi quis domũ.§.Imperator. ubi caprarius probat ſe ſine fraude amiſiſſe capras.Sol.ibi. Itẽ cõtra ĩ.de eden.l.ſi quis ex argentarijs.§.prohibet. ſed ſpeciale in argẽtario,ut pbet caſum:q̃a eius officiũ eſt cuſtodire,& habere rõnes. ſic & in cuſtode carceris. nam probare debet non ſuo dolo occiſum illũ,qui cuſtoditur:ut ĩ.de cuſt. re.l.ſi.§.ſi.& facit ĩ.eo.l.cum res.§.item.

h Familiæ. Accipe,ut C.de uerb.ſig.l.ſi.

i Nominati ſunt. Quid eſt quod dicitur nominatos admitti,cum,ut ĩ.dictũ eſt,familiæ relictũ eſt? ſi enim familię eſt relictũ, omnes de familia priores debent admitti. Item ſi quibuſdam nominatis de familia reliquit, alij non admittuntur: ut C.de uerb.ſign.l. ſi. Reſp.ita reliquit, familiæ meæ c.do. ſ. Petro & Ioanni, Azo. Vel ſicut prius uocentur Petrus, & Ioãnes. hi enim omnibus alijs præferuntur,poſt hos admittuntur,qui eodẽ gradu: & eodem nomine ſunt tempore mortis defuncti. puta nominati erant fratres conſobrini, innominati ſunt ſimiliter conſobrini: hi admittantur poſt nominatos. & non patrueles, qui ſunt ex alio nomine, ſcilicet agnationis,ſed prædictæ cognationis, (& hoc innuit uerbum, ex eo nomine, quod ex eo, quidam habent cancellatum) deinde ſi ſij conſobrinorum non patruelium: licet hodie hæc differẽtia agnationis, & cognationis ſublata eſt:ut in Authen.de hæ.ab inteſt. §.ex his.col.9.planius autem eſt ſi habeas cancellatum eo, & dic ex nomine, id eſt,ex familia, & ſic poſt nominatos admittuntur oẽs,qui proximiores ſunt in gradu ſiue agnationis, ſiue cognationis,& ſecundũ hoc non eſt quæſtio quæ ſit, an poſt nominatos admittantẽ pcedentes, ut fratres defuncti: & patrui, & dicunt quod non,quaſi per hanc literam poſt eos &c.uocentur tãtum ſequentes, non præcedẽtes: ſed dic,poſt eos defunctos notare ordinem ſucceſſionis, nõ ordinẽ graduũ. Item eſt pro eis arg.cõtra ĩ.de ſucceſ.edic.l.j. §.q̃bus.

k Extinctos. Scilicet nominatos.

l Qui. Subaudi,illi poſſunt admitti,qui & cætera.

m Moreretur. Imo & tẽpore teſtamẽti:ut ĩ.de reb.du. l.ſi cognatis. quæ eſt contra. Sol.ibi non erat ordo in ſuccedendo:& ideo etiã tunc tẽpus teſtamenti inſpicitur.omnes enim cognati ibi uocãtur quocunq; gradu. At hic per ordinem admittũtur poſt nominatos: ut C. de uerb.ſig.l.ſi.ſic an ſit capax tempore mortis inſpicitur:ut ĩ.de iur.fiſc.l.non intelligitur.§.quando.

n Et qui ex his. Scilicet conſobrinis. Vel dic ex his,ſcilicet proximis tempore mortis.

o Primo. Quandoq, qui ſunt in gradu impari, æqualiter admittuntur:ut filij fratrum cum fratribus: ut C. de leg.hær.Auth. ceſſante. Accur.

p Ad ulteriores. Puta patrueles: ut dicunt. Vel dic ad quintum uel ad ſextum gradum. Item facit ĩ.de aur.& arg.leg.l.ſi.in princip.

Lega-

[a] In P.Fl. eſt caput ſeparatũ,ſed θεμάτιον eſt pcedẽtis capitis.

[f] Dolũ allegãs probet.cõcor. gl.ĩ c.ſi.ex tra de renun.lib.6. Mando.q. 2. Reg. de uerif. n.j. & qualiter pbet.uide to gl. in l. ſi quis domũ. §.Imperator. ĩ. locati.

Legatorum[a] petitio aduersus hędes pro partibus hæreditarijs cō petit:[b] nec pro ijs, qui soluendo non sunt, onerari cohæredes oportet.

Clausula generalis restringitur ad specificata tantùm, si plura fuerint. Bar.

Qui plures hæredes instituit, testamento à quibusdam nominatim reliquit legata: postea codicillos ad omnes hæredes scripsit,[c] Quæro quæ legata debeantur? Modestinus respondit: Cùm manifestè testator testamento expresserit, à quibus hæredibus legata præstari uellet: licet codicillos ad omnes scripserit: apparet tamen ea, quæ codicillis dedit, ab ijs præstanda esse, quos munere[d] fungi debere, testamento ostendit testator.

Verba enunciatiua de futuro emissa propter aliud, uel enunciatiua de præterito, sine expressione rei dispositionem non inducūt. Barto.

Idem libro x. responsorum. XXXV.

Titia cùm testamento facto decederet hæredibus institutis Mæuia, & Sempronio filijs suis ex æquis partibus,

Legatorum. CASVS. Legatarij debent conuenire hæredes pro partibus hęreditarijs, & vnus hęres non debet pro altero teneri. Secūdo dicit, Titius instituit sibi quatuor hęredes, & à duobus legata reliquit: postea fecit codicillos, in quibus ita dixit, Præcipio q̄ hæredes mei indistinctè legata præstent legatarijs. & istos codicillos misit omnibus hæredibus, cum essent absentes, quæritur utrum ob ea verba I codicillis generaliter ad omnes hæredes directa, legata indistinctè debeant præstari ab omnib' hæredibus: an uero ab illis duobus solū qui onerati fuerunt in testamento? Et dicit quod illi soli debent præstare legata omnia. & sic p̄ præcedentia determinantur sequentia. Viuianus.

a Legatorum. Alias l. legatorum. alias §. idem respondit.

b Competit. Nisi nominauit hæredes omnes, vel quosdā proprijs nominibus & tunc tenentur ad uiriles: vt ī. titu. r. l. turpia. §. fin. & ī. titu. r. l. si plures. ī. ad Treb. l. l. nonnunquam. & l. quoties. Accursius.

c Hæredes scripsit. Scilicet præcipiens hæredes suos indistinctè legata præstare. R.

d Munere. Id est, onere. & facit C. fami. ercisc. l. quoties. & ī. de alim. lega. l. Caio. in princ. & ī. eod. l. Mæuius. §. cum. Arg. contra ī. de verb. sig. l. si cum fundū.

ADDITIO. Dic secundum Dyn. quod hic præcedentia declarant, & limitant sequentia, ibi sequentia declarant & limitant præcedentia, & sic non est contra. Item hic non dicitur, quod omnes damnauerit in codicillis, sed quod scripserit codicillos ad omnes, secundum Bar. post Dyn.

Titia. CASVS. Titia instituit sibi hæredes Mæuiam, & Semproniū filios suos ex æquis partibus, postea fecit codicillos, & in eis dixit, peto à te filia mea Mæuia, ut Stichum seruum tuum manumittas cū legauero tibi decem seruos: & postea decessit hæc Titia, & non legauit ei dictos x. seruos. quæro nunquid Mæuia possit petere dictos seruos propter uerba testatricis, & nunquid teneatur seruum Stichū manumittere? Et dr̄ quod non tenetur, nec pōt dictos seruos petere.

Lucius. Lucius Titius instituit sibi hęredes Octauianam, & Octauianum filios suos: & postea ita dixit, uolo te Octauianam à te ipsa accipere talem meum fundum, & volo te Octauianum a te ipso accipere talem alium meum fundum. nunquid quilibet eorum poterit habere totum fundum sibi prælegatum, vt partem habeat iure hæreditario & aliam partem iure prælegationis a cohærede? an vero oportet, quod filia soluat cohæredi suo pro parte sua pretiū fundi, ut sic habeat totum, & idem sit in filio? Et respon. quod quilibet habebit integrum suum prælegatum, ut dictum est.

Lucia Titia. Lucia ab intestato decedens reliquit seruo Titij quandam domum: ea mortua sibi, qui sunt ei hæredes diuiserunt hæreditatem, & etiam domū prædictam inter se: & Titius prædictus dn̄s serui prædicti fuit testis illi diuisioni, & non contradixit diuisioni prædictæ domus. certè non amittit propter hoc legatum domus per seruum sibi acquisitum.

Caius. Caius iuit ad standum in domo vxoris suæ, & portauit secum quasdam suas res, & ibi decessit facto testamento, in quo instituit vxorē suam hæredem cū quibusdam alijs: & ita dixit: sciant hæredes mei nullā pecuniam penes vxorem meam esse, nec aliud quicquam: ideoque hoc nomine eam inquietari nolo: certe nisi mulier probet maritum dixisse dicta verba in testamento, quia uolebat eam legati nomine percipere omnia, quæ portauit maritus in domum suæ vxoris, non habebit mulier ea præcipua: imo communicabit cohæredibus suis.

Si ea. Liberto meo legaui decem, si à filijs meis non recederet: me mortuo tutor filiorum meorū non permittit libertum stare cum dictis filijs meis: habebit certè libertus legatum: quia per eum non remanet.

Qui inuita. Soluto matrimonio inter filiam meam, & maritum suum egi inuita dicta filia mea actione de dote contra generum meum quondam: & exegi dotem: postea exhæredaui filiam prædictam, & filium meum mihi hæredē institui: & legaui dictæ filiæ c. ut ea in dotē habeat: certe propter hoc legatū non amisit actio. de dote filia contra maritū suum quondā: sed non debet cōsequi totū legatū à fratre suo, & totā dotē à marito: sed si dos est maior quam legatū, & illā vult petere à marito suo quondā, non petet à fratre legatū: si autem plus sit in legato quam in dote, & vult legatum petere, non admittetur nisi in eo quod excedet dotis quantitatem: & postea rationem reddit.

Lucius. Lucius Titius instituit sibi hęredes Titianū, & Paulianam filios suos. & Titianum in octo uncijs pone: & Paulianam in quatuor: & inter alia verba, quæ dixit, ita dixit, uolo quod Titianus præstet omnia legata quæ reliqui. & postea dixit: peto à te Pauliana ut nō irascaris ex eo, quod plus dedi Titiano, quam tibi: quia tu scis eum magna onera sustentaturum, & legata, quę supra reliqui præstaturum. certè propter ista verba, quia tu scis &c. non debet Titianus soluere creditoribus solus: sed legata debet bene præstare solus.

Titia. Titia Caio Seio nupsit: & ei in dotē dedit prædia, & partē Castelli Naclcorum, & multa alia: & ex eo postea filiam habuit: & ab intestato decedens hæc Titia ita dixit filię, Caium Seium commendo tibi ò filia, & volo des ei omnia, quæ ei in dotē dedi: ut inde habeat uitam suam: & rogo te, quod non molestes eū in prædictis: quia erunt prædia tua, & filiorum tuorum post mortē dicti mei viri: & postea multa alia eidē viro legauit, vt habeat ea quandiu viuet. mortua hac Titia maritus suus prædictus habuit oīa prædicta, & donec vixit tenuit: & postea mortuus est. petit filia prædicta ab hæredibus dicti viri omnes illas res, quas reliquit ei Titia, tanq̄ ex fideicom. propter illa verba quæ dicta

Titia

Titia: erunt enim post mortem eius tua ô filia, & filio rum tuorum &c. certè bene potest hoc facere. & hoc dicit tota hæc lex. Viuianus.

a Periit. In codicillis postea factis.

b Seruum suum. Proprium Mæuiæ. sed quid in hæreditario? Respõ. idē, quia verba quæ subiiciuntur, exprimūt conditionem.

c Tot capita. q.d. multa.

d Et mancipia. Repete, & cautum sit man. &c.

e Duarum. Scilicet Mæuiæ, & Sempronij.

f Nihil. Iudicij sub audi.

g Legasse. Id est, legaturum esse. & sic tempus pro tēpore. vel facit similitudinē. q.d. sicut si dixit, legaui, non expressa quātitate vel specie, cum nihil legauerit, nullū est relictum: sic si dixerit legauero, non expressa quantitate, & nihil postea leget.

h Nec adiecerit. Testator.

i Speciem. Quid si dixerit? Respō. nec tunc valet quasi cōditionale: & ideo subau. maximè. Inerat enim etiā expressa specie, vel q̄titate cōditio: vt s. de condi. indeb. l. q promisit. & ī. tit. 1. l. Stichum. & non idē in præterito dico re expressa: ut ī. de do. Lex hac. arg. cōtra ī. ēd. cōd. & dem. l. cū tale. §. falsam.

k Neque legati. Scilicet de capitib' seruorū. sed cōtra ī. de do. Lex hac. Sol. ibi donator est vlsus verbis præteriti tempo ris, hic futuri secundum quosdā. vel hic nō fuit expressa species, vel quātitas, ibi sic: & ideo valet ar. C. de fal. cau. adiec. l. 1. §. Vel ibi æquitas: hic rigor. Item cōtra ī. eo. l. quidā. vbi incertitudo nō nocet. Sol. ibi. Itē in eo quod subijcit non valere libertatē, videt valere non obstante falsa demonstratione: vt ī. de cōdit. & demō. l. demonstratio. cōtra. Sol. ibi demōstratio sit in præterito, vel præsenti, hic in futuro: dicit em̄ legauero, quod conditionem inducit. vt ī. titu. 1. l. 4. Item cōtra ī. eo. l. cū pater. §. si. Sol. ibi non inducit conditionē, licet futuri tēporis sit. & hoc ideo, qa hic in repræsentatione

* In P. Fl. Græca sic habētur, Ὀκταβιάνῃ Στρατονίκῃ τῇ γλυκυτάτῃ μου θυγατρὶ χαίρειν. Βούλομαι αὐτὴν παρ' ἑαυτῆς λαβεῖν χωρίον Γάζαν σὺν ταῖς ἐνθήκαις αὐτοῖ πάσαις. Ὀκταβιανῷ Ἀλεξάνδρῳ τῷ γλυκυτάτῳ μου υἱῷ ἐξαίρετον. Βούλομαι αὐτὸν παρ' αὐτῆς λαβεῖν σὺ γύτησιν ἀγρορόρον κομιδήν, σὺν αἷς ἔχει ἐνθήκαις πάσαις.

† Id est Octauianæ Stratonicæ dulcissimæ filiæ meæ S. Volo vt ipsa a semetipsa prædium Gazan cū oībus eius dotib' ac-

petijt[a] à Mæuia, vt Stichum seruum suum[b] manumitteret, in hæc verba, A te autem Mæuia filia charissima peto, ut Stichum seruum tuū manu mittas: cum in ministeriū tuū tot capita[c] seruorū tibi his codicillis legaue ro: nec legauit. Quæro, quid his verbis relictū videatur: cùm (vt suprà cautum est) duobus hæredibus institutis defuncta testatrice, & mancipia[d] hæreditaria duarū[e] personarū fuissent, & codicillis nihil[f] relictū sit de p̄ stādis mācipijs: nec possit vtile fideicommissum putari, quod datū nō sit: cùm legasse[g] se dixerit, nec adiecerit[h] speciem[i] legati: nec ab hærede vti præstarentur mancipia, petierit: Modestinus r̄ndit. ex verbis consultatio ni insertis, Mæuiam neq; legati,[k] neque fideicommissi petitionem habere, neque libertatem seruo suo dare compelli.

Verba testatoris extra propriā significationem verborum intelliguntur, vt legatum non reddatur inutile. Bart.

Lucius Titius in testamento suo ita cauit:

* Ὀκταβιάνῃ † Στρατονίκῃ τῇ γλυκυτάτῃ μου θυγατρὶ χαίρειν. Βούλομαι ἐκείνην παρ' ἑαυτῆς λαβεῖν τὴν κώμην. Γάζαν σὺν ταῖς ἐν αὐτῇ ἐνθήκαις ἁπάσαις Ὀκταβιανῷ Ἀλεξάνδρῳ τῷ γλυκυτάτῳ μου υἱῷ χαίρειν. Βούλομαι ἐκεῖνον παρ' ἑαυτοῦ ἐξαίρετον λαβεῖν τὴν συνθεσιν τῶν ἀφόρων κωμῶν σὺν ταῖς ἐν αὐταῖς ἐνθήκαις.

(Id est, Octauianæ Stratonicæ dulcissimæ filiæ meæ, salutem. Volo eā à seipsa accipere villam[l] Gazā cū impositionibus suis omnibus. Octauiano Alexādro dulcissimo filio meo salutē. Præcipuā volo eā à seipso accipere * synthesi[m] steriliū villarū cum impositionibus suis.) Quæro, an huiusmodi scriptura integrum prædiū singulis hr̄dibus datū esse videat[n] an verò partē hæreditariam dūtaxat côtineat?[o] cùm inutiliter à semetipso quē que eorū, quam habebat partē, accipere voluerit? Modestinus r̄ndit, nō sic interpretādam[p] scripturam, de qua quæritur, vt fideicommissum inutile fiat. Item quæro, si integrum prædium relictum esse uideat, an pretiū portionis fratri & cohæredi soluendū sit: vt hoc ipso quòd à semetipso accipe re p̄cepit, pretio illato integrum eū habere uoluerit? Itē r̄ndit, ad solutionē pretij fideicōmissariū minimè compellendum.

Qui est adhibitus actui vo testis, non praeiudicat iuri suo. Bartolus.

onere, ibi secus. & facit infra de vsufr. leg. l. qui plures.

l Villam. Id est, vniuersitatem quandam prædiorum, & holum. vel id est, domum. nam infra vocat prædiū.

m Synthesim. Nomen villæ legatæ.

n Videatur. Hoc erat verum.

o Continent. Hoc non erat verum.

p Non sic interpretandam. Innuit hāc scripturam, lego vni hæredum talem rē à seipso. multas habere significatiōes, seu interpretationes: duas malas, & tres bonas. Prima vt capiat portionem hæreditariam tātum, & nō vltra: quia ei à se legari nō potest. Secunda: vt capiat totam, sed non gratis, quia debet pretiū soluere pro parte cohæredis: quasi à se, id est, à sua bursa capiat alterā partem: & has reprobē dit Modestin. Sunt aliæ benigniores, q̄ non vitiant, vt à seipso dicatur accipere, id est, non per filium, vel ser. ut: q̄d posset quādoq; sibi prodesse: vt ī. de le. præstan. l. 3. §. liberis. & §. hoc autem. quasi dicat, non lego filio vel seruo institutū: quia tunc nō videtur legari à se, vel non ab alio accepit per fideicommis. quod esset, si testator extraneo legasset, & eū rogasset restituere vni hæredum: sed à se, id est, per se habet dice ā q̄: quod est expeditius. Vel tertio à se, id est, vt non petat ab alio, sed sua autoritate ingrediatur, quasi ex præmissione defuncti. sic & aliàs C. de pig. l. creditores. istæ expositiones sic quidē sunt eligēdæ, nō vt pereat: vt ifra de reb. dub. l. quoties. & secundū hoc con tra ī. tit. 1. l. planè. §. si duobus. & l. legatū. §. hr̄di. quæ di cunt hæredi à seipso non legari. Sol. si vnus hæres tan tum est, ei à se nunquam legatur. Si autem plures sunt hæredes, vni ab altero legatur, & tenet vt præcipiat: vt ī. titu. 1. l. qui filiabus. §. si. & ī. eo. l. 6. §. quatuor. & l. miles. §. pro parte. & ī. de hæred. institu. l. ex facto. & sic hic intelligitur. si autē legatur vni hæredū, & alij, vel alijs extraneis, puta duobus: dic ut ī. titu. 1. l. legatum. §.

cipiat. Octauiano Alexādro dulcissimo filio meo salutē. Volo vt ipse à se ipso possessionem Comianā agnitā cū vniuersis dotibus, quæ i ea sunt, percipiat, inque eximium habeat.

* Synthe sis quidsit pulchrè Alc. lib. 1. p̄termis. ī hac ipsa dictione.

* Hæredibus, nō est in P. Flor.

rum. §. hæredi. & no. in l. planè. §. si duobus.
a Reliquit. In codicillis.
b Adfuit. Solummodo, & fortè sui iuris ignarus.
c Non esse. Tria not. ad primũ scilicet quod non præiudicat præsentia. est contra ſ. de pigno. l. fideiussor. §. t. & quibus modis pignus, vel hypo. sol. l. Titius. §. fi. Solu. super huiusmodi quæstionibus inter scientiam domini & causam, quare interfuit diuisioni, distinguitur secundum Ro. tu dic secũdum lo. an eo contradicente poterat fieri, & tunc præsentia vel scientia non nocet, vt hic. an nõ: & tunc nocet: vt in contrarijs: vt nota. ſ. de pignorat. acti. l. Caius. Item cõtra ad idem ſ. in eod. titu. l. codicillis. §. 1. Solu. ibi consenserunt. Item cõtra ad idem ſ. tit. 1. l. si fundum. in prin. Sol. ibi plus fecit, quia ssignauit: & sic nõ in fundum, sed in pretium remanet fidei commi. Item ad id qđ subijcit nõ posse dominum repudiare, est contra ſ. titu. 1. l. legatum. in prin. Solut. non potest scilicet taliter existẽdo testis: alio modo sic. Vel subaudi videri: quod in idem recidit. vel hic agnouerat iam: vt ſ. de suc. edic. l. j. §. de e[illegible]alis. & facit infra de conditio. & demonstratio. l. qui hæredi. & de solut. l. Strichum. §. vsumfruct. & l. si stipulãtem. & de doli exceptin. l. apud. §. quæsitum.
d Penes vxorem. Quod verum erat: quia testator penes se dicebatur habere translata, nõ vxor: vt infra de verborũ significat. l. penes. nisi vxor testamẽti tempore amonerat res & testator sciebat, 1 nam tũc liberationẽ legasse videtur: nisi hæredes probent contrariũ: vt C. de sal. cau. adiect. leg. l. j. qđ pñt: nisi testator luraue rat: vt ſ Auth. de iu-

In P. Fl. ijdem qui hæredes.

In P. Fl. qđ ne repudiatū q. dè potest. atque ita etiã scriptum reperimus in vet. exempla. manu scripto.

Dñm. non est in P. Flor.

1 Collige ex ista gl. qđ scientia & patientia habetur pro expresso consensu de filiosami. & quẽ admodũ pater C. lib. 10. vide omnino Bal. in l. si fine. i fin. j. col. C. ad Velleia.

Lucia Titia intestata moriens à filijs suis per fideicommissum alieno seruo domum reliquit, a post mortem eius, filij, ijdemq; hæredes, cùm diuiserunt hæreditatẽ matris, diuiserunt etiam domũ: in qua diuisione dominus serui fideicommissarij quasi testis adsuit. b Quæro, an fideicommissi persecutionem acquisitam sibi p seruum, eò q interfuit diuisioni, amisisse videatur? Modestinus respondit: fideicommissum ipso iure amissum non esse, c quod ne repudiatum quidem videri potest, sed nec dominũ p doli exceptionẽ submoueri, nisi euidẽter apparuerit, omittẽdi fideicõmissi cã hoc eũ fecisse.

Verba enunciatiua non inducunt dispositionem vltra verborum significationem. Bart.

Caius Seius cùm domum haberet, & in prætorio vxoris suæ se transtulisset, quasdam res de domo sua in eodem prætorio trãstulit: ibiq; post multos dies decedens, testamento vxorem suam hæredem, & alios cõplures reliquit, quo testamẽto significauit verba, quę infra scripta sunt. In primis sciant hęredes mei, nullam pecuniam esse penes vxorem d meam, sed nec aliud quicq̃: ideoque eam hoc nomine inquietari nolo. Quęro, an ea, quę viuo eo in prętorio vxoris eius trãslata sũt, communi hęreditati uendicari possint? & an secũdũ uerba testamenti prę scribi cohęredibus possit à parte vxoris defuncti? Modestinus respondit: si ea, quę in domum, seu prętorium vxoris defunctus transtulit, pręcipua ad eam pertinere voluit: nihil proponi, cur voluntati ipsius testatoris standum non sit: necesse igit habet mulier, talem fuisse testatoris uoluntatem ostendere. e quod nisi fecerit, in hęreditate mariti eius & hęc remanere oportet.

Si non stat per legatarium, videtur impleta conditio. Bar.

Si ea conditione liberto fideicommissum relictum est, ne à filijs eius recederet: & per tutores factum est, quò minus conditionem impleret: iniquum est, eum (cùm sit inculpatus) emolumento fideicommissi carere. f

Si pater legat filiæ, quæ inuita dotem exegerit: filia debet esse contenta alterutro, nisi plus sit in dote. Bar.

Qui inuita g filia de dote egerat, decessit eadem illa exhęredata, filio hęrede instituto: & ab eo fideicommissum filię dotis nomine reliquit. Quęro, quantum à fratre mulier consequi debeat? Modestinus respondit (quod in primis est h) non esse consumptam de dote actionem mulieri, cũ patri suo non consenserit, i vtiq; non ignorans. k Sic autem l res explicatur: ut si quidem maior quantitas m in priore dote fuerit: il-

reiur. à mo. §. 1. col. 5.
e Ostendere. Non ergo debentur translata in prætorium. sed contra infra de conditio. & demonstratio. l. cum tale. §. falsam. sed ibi certa quantitas vel species fuit nominata in legãdo, hic non. Et eodẽ modo sol. aliud contra infra de aur. & arg. leg. l. qui vxori. nam & ibi res est in testamento nominata, & iussi sunt hæredes reddere quasi propriã vxoris: hic neutrũ fuit. & facit C. communia vtri. iudi. l. scriptura. & infra de conditio. & demon strat. l. si ita. & C. arb. tu. l. j.
f Carere. Et facit infra de ann. legat. l. Mæuia. & l. annua. & infra de adim. lega. l. 1. §. si quis Titio. & C. de legat. l. j. & infra de conditin & demon stratio. l. si quis ita. & C. de conditin. in ser. l. si ea conditione.
g Qui inuita. Id est, contradicente, & causam contradicendi habente: vt ſ. solu. matr. l. si cũ dotem. §. eo tempore. alias patre recipiente liberat maritus: vt ſ. solu. matri. l. dotẽ. quod hic inferius negat. Accursius.
h In primis est. Scilicet respondendũ.
i Non consenserit. Id est, contradixerit. poterit ergo filia ista legatũ spernere: sed an maritus aget ad legatum, qui adhuc est debitor filiæ: & ei soluit? Respon. non: quia eius contẽplatione non reliquit hic pater: vt in fi. huius §. & infra titu. 1. l. fideicõmissa. §. interdum. secundum Azo.
k Non ignorans. Quid ante si ignorauerit? Respondeo idem: quia videtur contradicere: vt ſ. sol. mat. l. 2. ſ fi. sub. ergo hic maximè.
l Sic autem. Mutat casum: nam supra non agnouit legatum, hic sic.
m Maior quãtitas, puta dos fuit decẽ, legatum quinque.
Illius

lius a petitione b sit tantummodo mulier contenta. quòd si in summa dotis nomine legata amplius est, quàm in dote principali: compensatio c fiat usque ad eandem summam, quæ concurrit: & id tantummodo, quod excedit in sequenti summa, d ex testamento consequatur. non est enim verisimile, e patrem dupli ci præstatione dotis filiũ, eundemq; hæredem onerare voluisse. præterea cum putauerit se efficaciter (licet nõ consentiente filia) instituisse aduersus generum de dote actionem. f

Dispositio specialis derogat generali. Item uerba generalia obscura declarantur per præcedentia clara. Bart.

Lucius Titius relictis duobus filijs suis hæredibus diuersi sexus institutis, addidit caput g generale, vti legata & libertates ab his hæredibus suis præstarentur: quadam tamen parte h testamenti à filio petijt vt omne onus legatorum in se susciperet, in hunc modũ: Ea quæcunque in legatis reliqui, vel dari præcepi, ab Attiano filio meo, & hærede dari, præstarique iubeo. deinde subiecit in præceptione relinquenda filiæ suæ hæc uerba, Paulinæ dulcißimæ filiæ meæ, si quæ me viuo cõparaui, i dedi, k sibi habere iubeo, cuius rei quæstionem fieri ueto: & peto à te filia mea charißima, ne velis irasci quod ampliorem substantiam fratri tuo reliquerim: quem scis magna onera l sustenturum, * & legata, quæ supra feci præstaturum. Quæro, an ex his extremis uerbis, quibus cum filia sua in testamento pater locutus est, effectum videatur, vt hæreditarijs actionibus omnibus filium suum onerarit? an verò iam solum propter onus legatorum locutus esse uideatur, petitiones autem hæreditariæ in vtrunq; hæredem creditoribus dari debeat? Modestinus respondit: vt actiones creditorum filius solus excipiat, iussisse testatorem non proponi.

Verba dispositiua ad quemcunque directa fideicommissi petitionem inducunt. Item qui uoluit res ad aliquem pertinere ad tempus, post illud uidetur uelle ad suum hæredem redire. Barto.

Titia cùm nuberet Caio Seio, dedit in dotem prædia, & quasdam alias res. postea decedens codicillis ita cauit.

† Γάϊον Σέϊον τὸν ἄνδρα μου παρακατατίθεμαί σοι ἀθύγατερ δ᾽ βούλομαι δοθῆναι ὑπὸ σοῦ χρῆσιν καὶ ἐπικαρπίαν † μετοχὴν κώμης Νακλήνων ἣν ἔδωκα αὐτῷ χώρα εἰς προῖκα, σὺν σώμασι τοῖς ἐμφερομένοις τῇ προικὶ, καὶ κατὰ μηδὲν ἐνοχλῆθῆναι αὐτὸν περὶ τῆς προικός. ἔσται γὰρ μετὰ τὴν τελευτὴν αὐτοῦ σοῦ καὶ τῶν τέκνων σου. Id est, † Caium Seiũ virum meum commendo tibi ò filia. cui m volo dari in uitæ vsum fructum & participationem n castelli Nacleorum, quam o præueni dedisse in dotem, cum corporibus quæ inferuntur p doti, & in nihilum molestari eũ de dote. erunt enim post mortem eius tua, & filiorum tuorũ. præterea

a Illius. Scilicet dotis quæ excedit legatum. b Petitione. Scilicet quinque. & dic, contenta a fratre, residuã dotis quantitatem scilicet alia v. à marito cõsequitur actione ex stip. de dote. nam cum agnoscit legatũ scilicet pro dote: & onus ei iniunctũ agnoscere cogitur, ut scilicet à uiro id nõ petat: vt ℐ. eo. l. Imperator. §. si centũ. & ℐ. ad leg. Falc. sed si non seruus. imò vetiua dic econtra, sit contenta à viro scilicet de v. agêdo contra eum uitum nec enim plus potest onerari quam fuerit honorata. ut dictis ii. Prima non placet: quia male diceret contenta: cum in plus nullum ius habet, vel habuit eõtra fratrem. Sed qd si nolit legatum admittere sed tantum dotem a viro recipere? Respon. potest. hoc enim fuuit Modestinus, cum dicit actionem de dote superesse.

c Compensatio. Dotis & legati: & dic quod impropriè dicit: cũ nõ sit hinc inde debiti contributio, vbi propriè dicitur cõpensatio: vt ℐ. de cõpen. l. j. sed est tale, id est, reputatio. sic ℐ. de rei vẽdi. l. emptor. & ℐ de ne go. gest. l. Nesenni*. d In sequenti summa. Legati nomine debita. e Non est enim verisimile. Imo certũ est, quod nõ uoluit ex uerbis: sic enim dixit, nomine dotis. eo autem nõ dicto præsumptiones istæ maximè in filio suoq; hærede prodessent: vt ℐ. de do. pleg. l. 2. & argu. C. de impo. lu. desc. l. j. sed ab extraneo vtrunq; hodie cõsequetur: licet aliud esset olim p interdictũ de alterutro: vt C de rei vxo. act.

§. sciendũ. fin Hu. f Actionẽ. Per hoc apparet, qd non voluit filiam vtrunq; habere, sicut opinabatur testator. nam sine filia se posse exigere credebat. & est ad legem istã ℐ. de ali. leg. l. Caio. §. r. & l. Stichum. §. si. & ℐ. sol. mat. l. cum dotem. §. si pater. & ℐ. de dot. prælega. l. pen. de solu. l. q hominem. §. si gener. Accur.

g Caput. Id est, capitulũ: ut in l. Aqui. quæ habet tria capita, id est, capitula. h Parte inferiori: ex qua apparet immutatam prioré uoluntatem: vt ℐ. de vulg. subftit. l. si ga eum. Azo. i Cõparaui. Pro te. k Dedi. tibi. l Magna onera. Ecce quod quæstionẽ inducebat: sed dicas quod ex abundanti hæc verba ponuntur, & sic nihil proficiunt: vt & alias ℐ. de aur. & arg. leg. l. pediculis. §. Labeo. & ℐ. de fun. instru. l. quæ fundi. §. 6. Sed argu cõtra ℐ. de vsur. l. si stipulatus.

ADDITIO Dic secundũ Dyn. quod ibi sunt hæc verba, quorũ significatio potest aliquid certũ inducere. hic non: quia simpliciter dixit onera. sicut eñ incertitudo reddit legatũ inutile: vt l. cũ post. §. gener. ℐ. de iure dot. Ita reddit inutile onus. argu. l. cũ pater. §. fin. ℐ. eo. secundũ Bart.

m Cui. Scilicet viro vel marito. n Participationẽ. Aliàs perceptionẽ, aliàs portionẽ, aliàs participationem, & dic castelli Nacleorum scilicet cuiusdã castri nomen. o Quã. Scilicet par ticipationẽ præueni &c. id est, olim dederam in dotẽ eandem pceptionem. p Quæ inferuntur. Id est, cũ alijs, quæ dederam in dotem.

Legauit.

† Cõpensatio propriè dicitur, sperare conuẽtionis, cuide ber respõderi tanq̃ petitioni. Bald. in a. col. in fi. in l. si cõstat. ĩ ver. item ecõtra habemus. C. de cõpens. p eundẽ in l. neq; eo. titu.

* P. Flor. substentaturum.

† Gratiã hanc Alc. debemus, quod lib. dispun. 4. c. 19. locũ hunc integritati suę reddidit.

† Alias κατοχὴν.

† C. Seiũ maritum meum cõmendo tibi ò filia, cui volo dari in uitæ vsum, & fructũ participationẽ pagi Naclẽ, quã olim in dotem cum corporib⁹ do ti illatis dedi, & in nulla re eũ molestari de dote: erũt. n. post mortem ipsius tua, & filiorũ tuorum.

alia multa huic eidẽ marito legauit: [a] vt quandiu viueret haberet: quæro, an propter hæc, quæ codicillis ei extra dotem relicta sunt, [b] possit post mortẽ Caij Seij ex causa fideicommissi petitio filiæ, & hæredi Titiæ cõpetere, & earum [c] rerum nomine, quas in dotem Caius Seius accepit? Modestinus respondit, Licet non ea uerba proponantur, ex quibus filia testatricis fideicommissum Caio Seio, postquam prę stiterit, quæ testamento legata sunt, petere possit: [d] tamen nihil prohibet propter voluntatem [e] testatricis post mortẽ Caij Seij fideicõmissum peti.

Ea uidentur ad alicuius vsũ parata, quæ ad eius tantum, non quæ ad communem vsum cum alijs sunt parata. Bar.

Idem lib. xvj. Responsorum. XXXVI.

Legatis [f] vxori ijs, quæ vsus eius causa parata sunt, eos seruos ad eam non pertinere, qui non proprij ipsius, sed communis vsus causa parati sint. [†]

Idem libro iij. Pandectarum. XXXVII

Legatum, est [a] quædam [g] donatio testamento relicta. [h]

Vtile per inutile non uitiatur. Barto.

Iabolenus libro j. ex Cassio. XXXVIII.

Qui testamento inutiliter [i] manumissus est, legari eodem testamẽto potest: [k] quia toties efficacior est libertas legato, quoties utiliter data est.

Idem libro secundo ex Cassio. XXXIX.

Quod seruus legatus ante aditã hæreditatem acquisiuit, hæreditati acqrit. [l]

Quod ædificatur in area legata, cedit legato. Bar.

Idem lib. iij. ex Cas. XL.

Si areæ legatæ post testamentum factũ ædificium impositum est: utrunque debebitur, & solum, & superficies. [m]

Si relinquitur duobus seruis: ita habet locum ius accrescendi, sicut si duobus liberis legetur. Barto.

Idem libro primo epistolarum. XLI.

Si duobus seruis meis eadem res legata est, & alterius serui nomine ad me eam pertinere nolo, [n] totum ad me per

---

[a] Legauit. Quæ non erant in dote.

[b] Relicta sunt. Vt s. ibi præterea &c.

[c] Et earum. Quasi dicat de iis, quæ in dotem erãt data, & dicto modo legata, similiter quæro.

[d] Possit. Non enim rogauit virum: ut filiæ restitueret, quia tunc esset expeditum: vt j. de aur. & argen. legat. l. species.

[e] Voluntatẽ. Qui enim relīqt donec viueret, uidetur nolle: vt post mortem haberet: & sic filiæ restituatur. Itẽ quia dixit, erunt tua: ut C. de do. ante nupt. l. si cũ ante. sed an in medio habuit uir proprietatem uel vsumfructum? & videtur quod vsumfruct. quia sic dixit, ad vitæ vsumfru. & arg. s. de serui. rusti. prædio. l. q duo. sed dic proprietatẽ: qa dixit dari, id est, accipientis fieri: ut j. de verbor. obl. l. ubi autem. §. fina. Item quia dixit, erũt tua post mortem. argu. j. de aur. & arg. leg. l. species.

Legatis. CASVS. Vxori meæ legaui omnia, quæ paraueram propter eam: certè non continentur ea, quę paraui pro me & ꝓ ea. Viuianus.

[f] Legatis. Et facit j. de verb. sign. l. in lege. & j. titu. t. l. hoc legatũ. & ḋ an. & ar. leg. l. Quint⁹.

[g] Legatũ. Quædam. Bene dicit quædam: tres. n. sunt, & hęc est vna: alia causa mortis, & alia inter uiuos: & differt prima ab aliis: quia in prima non obligat donãs donatario: nisi forte incipiat à traditione: vt s. eo. l. Lucius. & C. de iure dot. l. 1. in aliis sicut Instit. de dona. §. 1. & §. aliæ. & j. eod. l. vt hæredibus. not. Item aliter substituitur in donatione quam in legato: ut j. eo. l. vt hæredibus. Sunt & aliæ differentiæ: ut no. Insti. de donat. §. 1. at illã inter uiuos cõstat in multis differre ab aliis. Azo. & facit s. tit. 1. l. legatu. & Instit. eo. in prin.

[†] Hunc text. dicit esse sing. Lud. Ro. i sin. suis. fo. 17 ad hoc, quod hic dicitur in summario.

[h] Relicta. Et ab hærede præstanda. & in hoc differt a donatione causa mortis: quæ quandoque à defuncto, quandoque ab hærede datur. sed & legatum quandoque à defuncto præstatur: vt s. eod. l. Lucius.

Qui testamento. CASVS. Dedi seruo meo libertatem in testamento inutiliter, & eũ postea legaui alicui. præualet legatum. Viuia.

[i] Inutiliter. Puta, sit liber post mortem suam. vt j. de ma. te. leg. libertas.

[k] Eodem testamento potest. Si enim primo legetur seruus, obstat doli exceptio, licet non ualeat libertas: vt s. titu. 1. l. planè. in prin. & s. de iis quib. ut indig. l. cum quidam. Azo. & infra, de fun. instru. l. 3. §. minor. Item not. vtile per inutile non vitiari.

[a] Quædã, nõ est in P. Fl.

[g] sic Insti. qb. mo. testa. in fir. §. posteriori. & s. de rescin. uen. l. si id quod. & ã. de in di. addi. l. si venditor. §. si. & facit s. titu. 1. l. seruũ filii. §. si idem. & l. si post mortem. §. fin. & j. de ma. te. l. si peculium. §. 1.

[b] Vtile p inutile nõ uitiatẽ indiuiduis, sed in indiuiduis sic, Mãdo. in 9. q. Regu. de idioma. num. 6. & seq. Itẽ uitiatur inducta forma. Idẽ Mando. in 24. quæst. Regu. de nõ iudi. vet. for. sup. nu. 19.

Quod seruus. CASVS. Legaui tibi seruũ: ipse seru⁹ acquisiuit aliquid ante aditã hæreditatẽ meam, certè hæreditati acquirit. Viui.

[l] Acquirit. Sed postea omnia debent restitui legatario, si purè erat legat⁹ seruus: vt s. tit. 1. l. si ibi homo. §. cũ seruus. & l. apud Iulianum. J prin. & l. nihil. §. si. si autẽ sub conditione, nõ restituerẽtur: ut C. de fideicõ. lib. l. 3. Azo. Item no. acquisiuit. nam quædã non ꝗ-rit: vt hęreditatẽ: & vsumfructũ: quia in primo iussus debet præcedere hæredis institutio: in secundo requiritur in persona, ꝗ possit vti frui: vt j. de acquir. rer. dom. l. hæreditas in multis. & Institu. de hæred. institutẽ. §. seruus. Accur.

Si Areæ. CASVS. Lego tibi aream: & postea superpono ei ædificiũ. legatari⁹ vtrũque habebit. Viuia.

[m] Et superficies. Facit ad istã l. infra de solu. l. qui res. §. aream. & s. titu. 1. l. seruum filii. §. si areæ. & l. si ex toto. in prin. & l. quod in rerum. & j. de aur. & arg. lega. l. si statuam. Sed est argu. contra j. titu. 1. l. si chorus. §. aream. Solu. ut ibi. Accur.

P. Fl. superficiẽ.

Si duobus. CASVS. Titius legauit duobus meis seruis fundum: ego repudiaui legatum ex persona vnius seruorum, certe ex alterius serui persona possũ totum habere legatum: quia accrescit una pars alteri, & idem est in hoc alio casu: Legauit Titius fundũ seruo meo proprio: & alii seruo qui erat Sempronii, unde duo serui duorum dominorum sunt coniuncti in legato, & sic habet locum hic ius accrescendi, & sic non obstat contrariam a. eod. l. & Proculo. Viuia.

[n] Nolo. Quod possum. f. repudiare. vt s. tit. 1 l. legatũ.

Pertine-

a Pertinebit. Scilicet per alterum, per quē ad me pertinere volo.
b Serui. Scilicet repudiatam.
c Per alterum seruum. Cuius nomine eandem rem uolo meam fieri. Accursius.
d Legatū. Si tunc dominus alterius legatum repudiet. nā mihi accrescit. Sed cōtra. s̄.eo.l.& Proculo. Sol.ibi vni seruo cōmuni duorū. vnde non sunt coniuncti re, cum nō faciant partes per concursum, sed dn̄icas. hic duobus seruis dominorū diuersorū: & sic sunt coniūcti re & verbis. Item facit ī.eod. l.mihi pu rè.& ī.de exceptio. rei iudic. l.si mater. §.1.& §.eandem.& l.& an eadem. §.actiones.& ī.de reg. iur. l.quoties duplici.& s̄.de vsufru.accresc. l.fins. Accur.

Maeuio. CASVS. Ita dixit testator, lego Maeuio partem dimidiā fundi Seiani: Seio lego eandē partem dicti fundi, eundē fundū lego Titio, & ita omnes eos coniunxitre, & verbis disiunxit: & Titius debet habere in fundo dimidiā, & Maeuius, & Seius aliam dimidiā. Seius postea decessit ante diē legati cedentem, & sic pars sua debet accrescere collegatarijs, & non transire ad hæredes suos Seij. sicut ergo Titius habuit plus in legato quam Mæuius, ita nunc habeat plus, quam Mæuius in parte Seij, quæ eis accrescit.

A me. Caius instituit me suum hæredem, & a me legauit vxori meæ Titiæ quicquid propter eam ad me peruenit. ipsa nunc agit contra me pro legato, & ego volo ei tantum minus dare de legato, quantū expendi ob necessaria in dote, quæ ab ea ad me peruenit, quæ expensa solet minuere dotē ipso iure: certe nō possū: quia dicta verba, quicquid propter &c. ponuntur loco taxationis à testatore: vt nō possit minus dari. secus si legasset a me hæde vxori meæ dotem: quia tunc videt legare ei illud, quod actione potest mulier cōsequi. vnde dictas expēsas bene possum detrahere. & qd distinxi in extraneo, idē distinguo in marito vxori legāte. Vi.

e Mæuio. Tribus modis potest loqui. Primo: vt sint verbis coniuncti, sed re disiuncti: hoc modo, Mæuio, & Seio lego fundum pro æquis portionibus, & Titio eundem fundum, & secundum hoc dic, id est, cum separatim &c. scilicet quo ad rem, & non quo ad verba, alias si quo ad verba nullo modo essent coniuncti, nec esset locus iuri accrescendi: vt s̄.eo.l.& Proculo. sed cū verbis tantū, sic: vt ī.tit.1.l.re cōiuncti. Alij dicūt primos duos cōiunctos re, quia eandē dimidiā: sed tertius sit coniunctus verbis: & secundum hoc coniunctus re tantum admittitur cum coniuncto verbis tantum: licet videatur, quod coniunctus re tantum præferatur: vt ī.titu.1.l.re coniuncti. quod non est verum, vt hic, tu dic, quod omnes sunt coniuncti re tantum.

tinebit: a quia partē alterius b serui b per alterū seruum c acquiro: perinde ac si meo & alterius seruo esset legatum. d

Portio deficiens accrescit coniuncto verbis tantum, & coniuncto re tantum pro rata. Bar.

Idem libro vij. epistolarum. XLII.

Maeuio e fundi partem dimidiam, Seio partem dimidiam lego: eundem fundum f Titio lego. Si Seius decesserit, pars eius vtrique accrescit, quia cū separatim & partes g fundi, & totus legatus sit: necesse est vt ea pars, q̄ cessat, p̄ portione legati cuiq; eorū, quibus fundus separatim legatus est, accrescat. h

Si maritus, vel alius legat mulieri dotem aut dicit, quicquid in dotem dederit: & non deducuntur impensæ: aut dicit dotem simpliciter: & impensæ deducuntur. Bar.

a A me hærede i vxori k meæ ita legatum est, Quicquid propter Titiā ad Seium l dotis nomine peruenit, tantam pecuniā Seius hæres meus det Titiæ: quæro, an deductiones impensarū fieri possint quæ fierent, m si de dote ageretur? Respondi: Non dubito, quin vxori suæ n (quod o ita legatum sit, à te hæres peto, quicquid ad te peruenit, ut tantū ei des) tota dos sine rōne deductionis impensarum mulieri debeatur. Non aūt idem ius seruari debet ex testamento extranei: qd̄ seruatur in testamento uiri, qui dotem vxori legauit. p hic enim q taxationis loco habendū est, Quicquid r ad te peruenit: illic autem vbi vir vxori legat, s id videtur legare, quod t in iudicio dotis consecutura fuit.

Qui partem tantum capit propter se, potest solidum capere propter alium. Bart.

Idem libro xj. epistolarum. XLIII.

Cvm ei, f qui par-

f Eundem fundū. videlicet totum.
g Et partes. Id est, pars. plurale pro singulari secundum duos vltimos modos: vel dic, partes p concursum secundū eosdem, sed secundū primum propriè.
h Accrescat. Titio in duas, alij in tertiam secūdum duos vltimos modos, vel cuilibet in virilem, secūdum primum. argumen. C.de leg. l.cum quæstio.& facit s̄. de vsufruc.accresc.l.j.in princip. & C.de cadu.toll.§. his ita. & s̄. de hæred. institutē. l.si ita quis.
i A me hærede. Qui uocor Seius.
k Vxori. Quæ vocatur Titia. Accursius.
l Ad Seium. Testator in tertia persona loquitur de hærede: & legatario.
m Fierent. Secundum tenorem l. C. de rei vxor. actione .l. vnica. § sed nec ob impensas.
n Vxori suæ. Adiunge tota dos &c. quod est ī.
o Quod. t Id est, quia ita le.&c. secus ergo si aliter, vt in utro dicit statim.
p Dotem vxori legauit. simpliciter: non ita, quicquid ad me peruenit: tunc enim idem quod in extraneo dico. & h.d.s̄.qd̄, i. quia ita le.&c. q.d. secus si aliter leget puta dotem: sit extraneus siue vir: vt ī.de dot.præle.l.j.in princ.& ita inter legata tantum non personas fit differentia: valet autem semper legatum dotis saltem propter repræsentationem dotis: vt ī.de dote præleg. l.j.§.verum est.
q Hic enim. Id est, super dicto primo casu scilicet in testamento extranei.
s Quicquid ad te. Et ita in prin. donationis, sed cū dico dotem &c. tunc qd̄ hodie est videor legare, & sic fit deductio. Sed contra ī.de dot. præle. l.dote prælegata. sed hanc secundum illam intellige. Item contra ī.eo. l.cum filius. §.bases. Sol. hic legatum dotis valet etiā facta relatione ad præsens: quod ibi non esset: & ideo ad principium fit ibi relatio, vt non pereat.

Cvm ei qui. CASVS. Filio meo naturali, qui nō potest capere à me nisi vnam vnciam filijs legitimis extantibus, legaui quatuor vncias de hæreditate mea, & rogaui eum, quod alijs restitueret. certè cum alijs debeat restituere, totum debet habere: non enim videtur capere illud. Viuianus.
f Cum ei. Pone exemplū. C.de nat.lib.l.2. vbi naturali

Marginal notes:
e Locus hic in Pā. Fl. admodum mutilus est: illic enim desūt hæc, quæ parēthesi īclusa sunt.
f In hunc locū, non nihil, Al. libr. 7. parerg. c. 8.
a In P. Fl. à me hæredi vxori, &c.
n P. Flor. hæc enim taxatiōis loco habēda est.
s P. Flor. relegat.
t In P. Fl. in iudicio dotis mulier consecutura fuerit.
r Quod pro quia Man So. in Glo. secul.§.sanè, in ver. quod.

tem[a] capiebat, legatum esset,[b] vt alij restitueret: placuit, solidum capere posse.[c]

Indefinita æquipollet vniuersali, secus in oratione particulari, quæ si dubia sit, interpretatur in minorem partem. Bar.

Pomponius libr. viij. ad Quintum Mut. XLIIII.

SI ita relictum fuerit, Quantum[d] hæres[f] meus habebit, tantum Tithaso dari uolo. pro eo est, quasi ita sit scriptum, Quantum omnes hæredes[e] habebunt. Quod si ita fuerit, Quantũ vnus hæres habebit, tantum Tithaso hæredes meos dare volo: minor pars accipienda erit, quæ venit in legato.

Relictum in diem debetur sine fructibus medii tẽporis, si gratia hæredis fuit appositus dies, secus si gratia legatarii. Bart.

Pegasus solitus fuerat distinguere: si in diem fideicommissum relictum sit, veluti post annos decem: interesse, cuius causa tempus dilatum sit, vtrumne hæredis: quo casu fructum hæres retinere deberet, an legatarij: veluti si in tempus pubertatis ei, qui impubes sit, fideicommissum relictum sit: tunc enim fructus præstandos & antecedentis tẽporis. Et hæc ita intelligenda[f] sunt, si non nominatim adiectũ est vt cum incremento hæres fideicommissum præstet.

In alternatiua summarum, vel temporum inspicitur illud quod minus est in obligatione. Barta.

Si ita scriptum sit, Decem, aut quindecim hæres dato: pro eo est,[g] ac si decem sola legata sint: aut si ita sit scriptũ: post annum, aut biennium, quàm ego decessero, hæres dato: post biennium videtur legatũ, quia hæredis est potestas in eligendo.

Indefinita æquipollet vniuersali.

Idem libr. iiij. ad Quintũ Mutium. XLV.

SI pluribus hæredibus institutis ita scriptum sit: Hæres meus damnas esto dare aureos quinq;. non quilibet hæres, sed omnes[h] videbuntur dãnati, vt vna quinq; dent.

...ali filio vna cum matre relinquitur vncia cum extat legitimi.

a Partem. Tantum.

b Legatum esset. Videlicet vltra partem.

c Capere posse. Improprie dicitur capere, nam cũ effectu dr: vt ĩ. de verbo. sig. l. aliud est capere. & facit ã. de ino. offi. test. l. Papinianus. §. meminisse. ibi, eo aũt sol. &c. & de vsuc. l. nunq̃. §. 2. & ã. si qs ali. testa. prohi. l. j. §. sed si. & l. 2. §. si fidei eius. & ĩ. ad Treb. l. cogi. §. hi qui solidum. & ĩ. titu. 2. l. si fidei meæ committat. & ĩ. ad l. Falci. l. cum dotẽ.

SI ita relictum. CASVS. Institui quatuor hrdes, & ita dixi postea, quantũ hæres meus habebit, tantũ volo dari, certè hæc indefinita vniuersali æquipollet: vt scilicet quãtum omnes habent, teneaui Sticho dare, secus si ita dixissem, quantum vnus hrs habebit, tm̃ Sticho hæredes meos dare volo: qa tunc quãtum habet vnus hæredũ, tantũ debent inter oẽs hæredes Sticho dare. Sed quid si hrdes diuersas partes habent? certè tm̃, quãtum hẽt hæres, qui minorẽ partem habet inter omnes hęredes, dabũt Sticho.

Pegasus. Reliqui cuidam fideicõmissum post decem annos ei præstãdum: transiuerunt x. anni: vnde ipse petit fideicõmissum cum fructibus medio tẽpore ab hr̃de percerptis. quæritur, nunquid fructus habere debeat? Et distinguitur. aut tempus dilatum est in fideicõmisso pręstando gratia hæredis, & tunc non tenebitur hæres ad fructus, nisi ego testator nominatum dixissem vt hæres præstet: aut gratia legatarij & fideicommissarij, & tunc tenebitur ad fructus & de hoc vltimo ponit exemplum.

Si ita. Institui mihi hæredem, & ita dixi, x. aut xx. hæres meus dato Titio: hæres vult soluere x. & non xx. certè bene auditur: quia eius est electio. & qd dixi in quantitate, idem est in tempore. Viu.

d Quantum. Alias quantũ quis hæres, & aliàs quintus &c. & aliàs deest vtrunq;. & est quantũ hæres &c.

e Hæredes omnes. Et est ratio, si habeas quintus: quia hoc nomen quintus, habet significare de pluribus tantum: & respectu plurium tantum dicitur ideoq; oĩum hæredũ vt vnius, quia quilibet põt dici quintus, portio videtur legata: nomen verò vnius de quo subijcit, vt ipsum nomen indicat, vni tantũ, non respectu plurium potest attribui: ideoq; vnius tantum. & minima propter incertitudinem videtur portio legata: vt ĩ. titu. 2. l. nummis. & ã. tit. 2. si ita sit adscriptum. In fi. licet quilibet hæredũ vnus posset dici. Azo. Si verò habes quis. nomen est infinitũ: & sic omnes cõprehendit secundum H. & facit ĩ. eod. l. si pluribus. in princ. & quod ibi not. & ĩ. titu. 2. l. si plures. & de reg. iu. l. semper in obscuris. & ĩ. eod. l. Sempronius. & ĩ. de tri. vi. & ole. lega. l. quidam. & ĩ. titu. 2. l. q concubinam. §. 1.

f Intelligenda. Scilicet quæ dicta sunt in primo casu. & facit ad hoc ã. de vsu. l. in fideicommissi. §. cum Pollidius. & ĩ. titu. 2. l. quod his verbis. & de opti. lega. l. filium. & infra ad Trebel. l. mulier. §. si hęres. & l. in fideicom. §. 1. & l. si ante. & C. eodem. l. post mortem. & ĩ. de an. lega. l. eum. & l. liberta. §. filium.

g Pro eo est. Non omnino, quia quindecim non sunt indebita cũ eligi possunt: vt in fin. huius l. non tñ est verisimile quòd eligantur: vt hic, & infra de verbor. obliga. l. si ita stipulatus fuero decem, aut quinque. & l. inter stipulantem. §. 2. & ĩ. titu. 2. l. si quis à filio. §. si quis. & l. apud Julianũ. §. scin. Sed contra ĩ. eod. l. Lucio. vbi legatario datur electio. Sol. ibi. & eodem modo solu. ã. titu. 1. l. planè. §. fin. & ĩ. eod. l. si is qui. & facit ĩ. titu. 2. l. qui concubinam. §. cum ita. & ĩ. de re iudi. l. inter pares.

SI pluribus. CASVS. Institui mihi tres hæredes, & dixi: hæres meus det Titio quinque aureos: certè hæc indefinita æquipollet vniuersali, vt omnes hæredes ad illa quinque teneantur. Si ita. Institui mihi duos hæredes. scilicet Lucium Titium, & Publium Mæuium: & ita dixi, Lucius Titius hæres meus det Sticho quinque aureos. Publius Mæuius det eidem Sticho quinque aureos. petit Stichus ab vno eorum quinque, & ab alio alia quinque: certè bene potest: nisi Lucius Titius hęres à quo fuit primo legatum, probet legatum esse postea à cohærede suo causa adimendi legatum à se relictum. h. d. Vivi.

h Sed omnes. Coniunctim & generaliter: nã si quilibet esse dãnatus quilibet in solidũ teneretur: vt in sententia: vt C. si plu. vna sen. l. j. & 2. Et not. ex hac l. differentiã inter has propositiones: oẽs illi ferunt lapidẽ, & quili-

---

f Hic indefinita æquipollet vniuersali: sed an in statutis æquipolleat? videtur velle Bal. qd non, in l. fina. §. in computatione. C. de iur. deliber. vide plenè per Bart. in l. omnes populi. ã. de iusti. & iu. per Alex. ibidem 9. col. circa med. Tu adde melius Dyn. in titu. de regu. iur. lib. 6. glo. & Car. in clemen. j. quæst. 2. extra vt lit. nõ cõtest. Pan. in c. fi. in fin. extra de cõiug. leproso. & Phil. Frã. post gl. in c. cũ mulieris. extra de rescri. lib. 6.

Si vni à diuersis hæredibus quantitas relinquatur: in dubio ab v.roque debebitur. tota. Bart.

Si ita legatum fuerit: Lucius Titius hæres me[9] quinque aureos Tithaso dare damnas esto: deinde alio loco ita, Publius Mæuius hæres meus Tithaso quinque aureos dare damnas esto: nisi Titius ostenderit, adimendi causa à Publio Męuio legatum esse relictum: qui nos [a] aureos ab utroque accipiet.

Masculinum concipit fœmininum non econtra. Bar.

Idem lib. viij. ad Quintū Mutium. XLVI.

SI ita scriptum sit: Filiabus meis centū aureos do: an & masculini generis, & fœminini liberis legatum uideatur? Nam si ita scriptū esset: Filijs meis hosce tutores do: responsum esset, etiā filiabus tutores datos esse: [b] quod non est ex cōtrario accipiendum, ut filiarum nomine etiam masculi contineantur. [c] Exemplo enim pessimū est, fœminino vocabulo [d] etiam masculos contineri. †

Ante aduentum diei vel conditionis legatum non potest repudiari. Bar.

Si sub conditione, vel ex die certa nobis legatū sit: ante conditionem uel diem certum repudiare non possumus. [e] nam nec pertinet [f] ad nos, antè quàm dies ueniat, uel conditio existat.

Conditio nuptiarum intelligitur de futuris nuptiis: nisi testator ignorauerit præsentes. Bart.

Si pater filiæ suæ testamento aureos tot hæredem dare iusserit, ubi ea nupsisset: [g] si filia nupta sit cùm testamentum fit, sed absente patre, & ignorante [h] nihilominus legatum debetur: si enim hoc pater nō ignorabat, videtur de alijs nuptijs sensisse.

Verba præsentis temporis non porriguntur ad debita in diem, vel conditionalia: nisi aliud exprimatur. Bar.

Proculus libr. v. epistolarum. XLVII.

SI ita scripsisset, qui legabat: Quicquid mihi Lucium Titium dare facere oportet, Sēptonio lego: nec adiecit, præ-

---

& quilibet istorum fert lapidem, nam quilibet distributionem notat, sed omnes non sic, sed magis collectionem, nam secundum Azo. verbum quilibet, rē de qua agitur insolidū cuilibet appropriare solet: secus in verbo omnes: nec enim semper attribuit insolidū, vt hic. nec est cōtra s̄. de hære. insti. l. hoc articulo. qa ibi quēlibet istituisse oportet vel insolidū, vel pro parte, vt impleatur conditio. Item no. quod indefinita æquipollet vniuersali. sic s̄. de pig. act. l. si necessarias. §. si annua. & j̄. de verbor. sign. l. in vsu. & facit s̄. tit. i. l. si plures. & de duob. re. l. reos. §. fi. & s̄. tit. i. l. turpia. §. fin. & l. si hēdes nominatim.

[a] Quinos. Id est, quinq; sic ergo duplicatur legatum quantitatis, & sic est contra s. tit. i. l. planè. §. i. Sol. secūdum Ro. ibi legata fuit binis vicibus eadem quātitas ab vno, eodemq; hēde instituto: quo casu non nisi semel debetur: nisi contrarium probet legatarius: ut ibi, hic autē à diuersis: & sic debetur bis, nisi pars hæredū probet contra. vt hic. quæ distinctio in corpore legatum non habet locū, quia ibi etiam si à diuersis nō debetur nisi semel: vt j̄. eo. l. Lucius. §. impuberem. & fi. §. nisi testator dicat ab vtroq; tē pręstari insolidum: vt s̄. tit. i. l. quid ergo. §. si qs duos. Itē hoc quando in vno testamento: si autē in diuersis, dicūt j̄. eo. l. Sēpronius. alij indifferenter dixerunt speciem, vel quantitatem deberi insolidum, si a singulis legauit testator illam rem uel summam, secus si ab vno nominatim, & postea ab alijs legat generaliter: ut s̄. titu. i. l. si tibi. §. i. & facit s̄. titu. i. l. seruo alieno. §. si quis a primo. & C. de leg. l. cum quæstio. Accur.

[f] Huius dicti ratio nē adfert Ale. lib. 2. pater. ca. 48.

SIlia. CASVS. Ita dixit testator, do filiabus meis centum aureos: nunquid esse videtur legatum etiā masculis? & dicitur quod non: quia sub fœminino nō continetur masculinum: sed econtrario sic.

[a] SI sub conditione. Aliquid fuit mihi legatū sub conditione, vel ex die, certè interim repudiare non possū.

Si pater. Ita dixit testator, tibi lego decem aureos cū nupseris, ipsa autem erat nupta tempore testamenti, & petit legatum: nunquid potest? Et certè sic: si testator ignorabat eam esse nuptam: si autem sciebat, non habebit nisi secundo nubat. & hoc dicit V ini.

[b] Datos esse. Vt s̄. de test. tutel. l. si quis ita. in princ.
[c] Contineant. Arg. cōtra j̄. de iur. pat. l. adigere. i prī.
[d] Vocabulo. Quia quod minus dignum est, dignius non continet: vt j̄. de verb. sign. l. i. & l. pronunciatio. in prin. & s̄. de senat. l. i. & de consti. pec. l. i. §. i & s̄. de nego. gest. l. 3. & j̄. titu. i. l. qui duos. sed in duobus casibus non continet: vt j̄. de ven. in poss. mit. l. i. §. sed si incertum. ubi ea hēdato filio non videtur exhæredari filia, qa est odiosa exhæredatio. vt s̄. de lib. & posth. l. cum quidā ałius. & j̄. de iur. immu. l. i. §. si. ubi data imunitas ea masculis descendentibus non videtur dari descēdentibus ex fœminis: & illud, ne infringatur publica vtilitas. Item arg. contra j̄. de op. liber. l. sicut. in princip. & §. fin.

Dignius subminus digno nō continet.

[e] Non possumus. Sic s̄. de acqui. hær. l. is qui. & l. is pōt. & j̄. de suc. edi. l. i. §. decretalis. Sed cōtra habeē C. de pac. l. 3. Sol. aliud est repudiare vt hic, quā pacto remittere. vt ibi, & s̄. de pac. l. & hæredi. §. filia. Acc.
[f] Pertinet. Propriè quo ad conditionale: quia nō cessit ut habeat, nec ut trāsmittatur: & impropriè quo ad diem, quia cessit quo ad vtrunq;: ut j̄. qū di. le. ce. l. si dies, & c. & C. de cad. tollen. §. cum igitur. & §. sin autē. non tamē transit in me dominium statim: ut no. j̄. eod. l. antepe. §. si. & est sic in uerbo potero: ut s̄. si cert. pet. i. l. certi condictio. aliter ut Ro. dicunt diem, & conditionem certam quo ad nominationem, non quo ad euentum, & sic dicit de incerta die quæ est pro conditione: vt j̄. de condi. & demon. l. dies. diuersis. ergo respectibus dies dicitur certa, & incerta: sic & transactio dicitur fieri de re certa, & incerta diuersis respectibus, ut C. de transactio. l. si de certa. & s̄. de transact. l. i. & facit j̄. de condit. & demonstr. l. i. & j̄. de opt. leg. l. homine. Accur.
[g] Nupsisset. Id est, postquam, uel cum, uel si.
[h] Ignorante. Quomodo hoc, cum matrimonium nō valuit sine uoluntate patris: ut Instit. de nupt. in prin. & s̄. de stat. hom. l. Paulus? Respon. erat emancipata. & facit j̄. de condit. & demonst. l. si iam. & l. solemus. & l. si ita legatū. & C. de insti. & substit. l. si quis. Acc.

SI ita scripsisset. CASVS. Lucius Titius dēbat mihi quædā facere & dare purè, q̄dā sub cōditione, &

quædam

sens, in diem ve: non dubitarem (quantū ad verborum significationem [a] attinet) quin [b] ea pecunia comprehensa non esset, cuius dies moriente eo, qui testamentum fecisset, nondum venisset. adiiciendo autē hæc verba, præsens, in diemve: apertè mihi videtur ostēdisse, eam quoq; se pecuniam legare voluisse.

Si in duabus scripturis principalibus eiusdem testamenti apparent diversæ quantitates legatæ, minor debetur. Bar.

Idem libro vj. epistolarum. XLVIII.

Sempronius Proculus nepoti suo salutem. [c] Binæ tabulæ testamenti eodem tempore exemplarii [d] causa scriptæ (vt vulgò fieri solet [e]) eiusdem patrisfamilias proferuntur: in alteris centum, in alteris quinquaginta aurei [f] Titio legati sunt. Quæris, vtrum centum, & quinquaginta aureos, an cētum duntaxat habiturus sit? Proculus respondit: in hoc casu hæredi [*] parcendum est: ideoque vtrunque legatum nullo modo debetur, sed tantummodo quinquaginta aurei.

Fructus, & partus percepti conditione pendente ad legatarium non pertinent. Bar.

Idem libro viij. epistolarum. XLIX.

Licinius Lucusta [g] Proculo suo salutē. Cùm faciat [h] conditionem [i] [*] in prælegenda [k] dote, vt si mallet vxor mancipia, quæ in dotem dederat, quàm pecuniā numeratam, [l] reciperet: si ea mancipia vxor malit, nunquid ea etiam mancipia, quæ postea ex his mancipiis nata sunt, vxori debeantur, quæro? Proculus Lucustæ suo salutem. Si vxor mallet mancipia, quàm dotem [m] accipere: ipsa mancipia, quæ æstimata in dotem dederit, non etiā partus [n] mancipiorum ei debebuntur.

Curator qui bonorum possessionem pro demente accepit, & agnouit: tenetur ad legata cautione recepta. Bar.

Bonorum possessione [o] dementis curatori

---

quædam in diem, ego in testamento meo ita dixi: quicquid oportet Lucium Titium mihi dare facere, lego Sempronio, certè nō continetur in legato ea pecunia, cuius dies nondum venerat me testatore moriente. & hoc euenit propter dictū verbū, oporteat. sed bene cōtineret in legato dicta pecunia, si ita dixissem: lego Sempronio quicquid præsēs, in diemue Lucium Titium mihi dare facere oportet. Viu.

[a] Significationem. Cui statur, nisi contrarium ostendatur vt infra titu. 1.l. non aliter.

[b] Quin. Id est, quod, quasi dicat, non debetur. Sed quid si euenisset tēpore mortis: non autē venerat tempore testamenti? Respon. nō debebitur: vt j. titu. 1.l. Iulianus respon. §. fi. & de auro & argē. lega. l. si ita. Azo. Sed arg. contra j. e. l. si ita quis testamēto. Sed ibi propter largam significationē verbi potest. Item argumen. contra infra eod. l. cum filius. §. hæres. Solut. ibi ne pereat legatum. Item habet ibi principium veritatis: hic non. Item facit infra de verbo. obliga. l. si stipulatus fuero. §. primo. & l. si a colono.

Sempronius. CASVS. Titius fecit testamentum: & descriptus fuit tenor testamēti in duabus chartis: & in vna charta inueniunt legata Titio centum, in alia quinquaginta: certè non debet habere Titius, nisi vnum de illis legatis, & quidem minimum. Viu.

[c] Salutem. Et hanc quæstionem.

[d] Exemplarij. Quia cum vellet ire ultra mare, uel ad bellum fecit scribi duo testamenta: quorum unū portauit secum, aliud dimisit in domo sua: in quorum vno legata sunt c. Titio, in alio eidem Titio quinquaginta, debebuntur tantum quinquaginta.

[e] Solet. Vt j. de sec. tab. l. 1. §. si quis. unum tamen est testamentum: ut Insti. de testa. §. pe.

[f] Aurei. Imo videtur utrunq;: ut s. de proba. l. quingenta. Sol. ibi duarū voluntatū duę scripturę erant, quę simul possunt esse verę. at hic vnius tātum voluntatis duę scripturę: quarum vna alterā non paritur, sed seorsum censentur: aut enim centum, aut quinquaginta tātum legata sunt. Ro. sed cōtra. huic solutioni j. de ali. l. libertis. in prin. sed dic vt d. l. quingenta. & facit s. tit. 1. l. plane. §. 1. & s. eo. l. si ita relictum. in prin.

Licinius. CASVS. Titia dedit mihi in dotē mancipia æstimata c. ego postea feci testamētum, & ita dixi do electionē uxori meæ, ut accipiat ab hærede meo uel ipsa mancipia, quia extant, uel centum quibus æstimata fuerunt mancipia. ipsa uult postea mancipia, & eorum partus? certè non potest habere nisi mancipia.

Bonorum. Quendā furiosum, vel dementem mihi hæredem institui. & legata ab eo reliqui, curator eius accepit nomine eius bonorum poss. certè legatarij possunt petere à curatore legata. debent tamen ei cauere quod si hæreditas fuerit ei curatori euicta restituentur ei legata soluta per eum curatorem. Viuianus.

[g] Licinius Lucusta. alias Lucius. Accursi.

[h] Faciat. Maritus, idemque testator. dixit enim, lego tibi mancipia, quæ in dotem æstimata mihi dedisti, si magis volueris, quam æstimationem: est enim cōditionale: vt sup. tit. 1. l. si ita legatum. §. illi. Acc.

[i] Conditionem. Si eligeret mancipia: quæ si noluerit, eligat pecuniam.

[k] Prælegandæ. Alias leganda, alias prælegandæ. & nihil ibi operatur præ, vt infra de dot. prælega. per totum.

[l] Numeratam. Id est, æstimationem factam.

[m] Quam dotem. Id est, dotis æstimationem.

[n] Non etiam partus. Sic s. de iure do. l. si mancipia. & supra solut. matri. l. in his. §. si mancipia. & j. ti. 1. l. uxorem. §. sorori & C. de rei uxo. act. §. cumq;, ibi æstimatarum enim &c. & hęc est ratio, quia cum mancipia debeantur ex causa legati, non debentur partus, nisi a tempere quæsiti dominij ex causa legati quod dicitur s. de usur. l. Hæreditatis. Sed quid si pure huiusmodi mancipia uir legasset? Respond. idem. sed hoc plus alt in puro legato quia & æstimationem dotis, & mancipia haberet Item & in puro ea, quæ post aditam hæreditatē nascerentur, legatarij essent in conditionali, ut hic erat. ea tantū quæ nascuntur post existentem conditionem, id est declarationem uoluntatis, scilicet istius uxoris: ut s. titu. 1. l. si ita legatum. §. illi. & C. de fideicom. lib. l. cum libertatem. Item contra j. de pecu. leg. l. fi.

ADDITIO. Dic secundū Bar. quod in exercēdo usuras noluerit augere legatū: quia filij nomine fœnus exercuit.

[o] Bonorum possessione. Secundum tab. uel aliqua ab intestato.

[*] P. Fl. in hoc casu magis hæredi.

[*] In P. Fl. in relegan da dote vtrū mallet vxor mãc. q̃ in dotē dedeit q̃ pecu. numeratã recipere: & si ea &c.

data, [a] legata a curatore, qui furiosũ defendit, peti [b] poterunt. sed qui petent, cauere debebunt, si hr̃ditas euicta fuerit: quod legatorum nomine datum sit, [*] redditum iri.

Quod superest ex re mihi debita, ante moram perempta non debetur. Bart.

Paulus libr. v. ad l. Iul. & Papiam. L.

Mortuo boue, [c] qui legatus est: neque corium, neque caro debetur.

Legatum, cuius æstimatio debetur, ita ad hæredem transmittitur: sicut quando res legata debetur. Bar.

Si Titio tessera frumẽtaria [d] [†] legata sit, & is decesserit: quidã putant, extingui legatum: sed hoc non est verum: nam cui tessera, vel militia legatur, æstimatio videtur legata.

Res cuius commercium legatarius propter eius delictum non habet, non debetur, nec eius æstimatio: secus si legatarius habet eius commercium, hæres non. Bar.

Labeo [e] refert, agrũ, cuius commercium non habes, legari tibi posse, Trebatium respondisse: quod meritò Priscus Fulcinius falsum esse aiebat: Sed Proculus ait: si quis hæredem suum eum fundum, cuius commerciũ is hæres non habeat, dare iusserit ei, q eius cõmercium habeat: hæredem obligatum esse (quod verius est) vel in ipsam rẽ, si hæc in bonis testatoris fuerit, vel si non est: in eius æstimationem.

Portio hæreditatis deficiens accrescit cum onere pro rata. Barto.

Si testator dari quid iussisset, aut opus fieri, aut munus [f] dari: pro portiõe [g] sua eos præstare, quibus pars hęreditatis accresceret, æquè atque cætera legata, placet. [†]

Hæredibus, legatarijs, & donatariis causa mortis potest substitui. Bar.

Marcellus lib. xxviij. Digestorum. LI.

Vt hæredibus sub-

[a] Data. Accepit ergo bo. pos. quæ ius tribuit. alioq quo modo peterẽtur legata, cũ nec esset pro eis actio? Rñ. vere non est acquisita, nisi resipuerit, & tunc velit: vt C. de cur. fur. l. fi. §. talis. sed pro quæsita interim habetur, antequam furiosus factus sanæ mentis agnoscat: vt & C. de cur. fur. l. fi. §. j. vnde interim petuntur legata: sed qa verè, & incommutabiliter nõ est q̃sita, pręstatur cautio, licet nulla qõ moueatur: quamuis R. dicat contra, scilicet caueri mota demũ quæstiõe. Azo. & est hæc cautio necessaria: vt supra qui satisda. cog. l. die. §. itẽ legatarius.

[b] Defendit. Nam si non defenderet, nõ peteretur ab eo: cũ ab administratione remoueatur: vt C. de procur. l. eum.

Mortuo. Casvs. Legaui tibi bouem: & ante diem legati cedentẽ mortuus est bos: nõ habebis tu legatarius, neque corium, neque carnem.

Si Titio. Testator aliquis legauit Titio tesseram frumentariam (erant autem tesseræ frumentariæ, vt pulchrè explicat Budæus in Annotationibus in Pãdectas, signa quædam frumentaria, quibus exhibitis, frumentum a principe dabatur populo Ro. quales sunt hodie nummi plumbei aut ærei quibusdam in locis) is Titius decessit post aditam ab hærede hæreditatem: atque ita cum iam dies legati cessisset, quærebatur, an morte Titij legatum extinctum esset? Respon. non esse extinctum, sed æstimationem eius tesseræ hæredi legatarij deberi. Quod obtinet, & si militia legata sit. Porro qua in significatione hic accipiatur militia, docet Alciatus lib. Prętermissorum primo.

Labeo. Aut legatarius solus nõ habet commercium rei sibi legatæ: nõ habet dico, propter suum delictum: aut hæres solus non habet commercium rei a se legatæ: non habet dico, quacunque ex causa: primo casu nihil valet legatum, secundo sic. vt ipsa res vel eius æstimatio detur. Vin.

[c] Mortuo boue. Antequam sit factus legatarij, vt qa sub conditione legatus decessit ante conditionem: vel non erat legantis. alioqui contra. s̃. de rei vend. l. nõ solum. §. 1. vt. n. in domo testatoris legata, & postea diruta, distinguitur an post cedentem diem legati, & maximè post aditam hæreditatem ruat: vt tũc debeat area, quasi pars rei: vt s̃. eo. l. si areæ. & j̃. tit. 1. l. si chorus. §. area. si ante, secus: vt supra, ti. 1. l. si legatũ. §. si domus. sic & in boue distinguitur: vt & arg. s̃. e. l. peculium. §. si quadrigæ. & s̃. quib. mod. vsusfr. amit. l. quid tamen. §. fi. & seq. & j̃. de pecu. lega. l. tunc inutile. Alij vt R. dicunt idem quod hic dicit, etiam si post aditam hæreditatem hæres non sit in culpa, vel mora: quod admitto in pՙonali, in qua interitu speciei liberatur: vt j̃. de verb. obliga. l. si ex legato. & j̃. eo. l. antepe. §. fi. at in rei vendicatione secus: vt in d. l. non solum. §. 1. & in condi. fur. quæ & ipsa datur domino, vt s̃. de cõd. fur. l. si seruus. §. boue. & facit s̃. quib. mod. vsusfr. amitt. l. pe. & s̃. titu. 1. l. quid ergo. §. si hæres.

[d] Tessera frumentaria. [1] erat fortè tas, quo soli ciues Romani & eo solo mensurabant. ar. s̃. l. de iudi. sed & si suscceperit. §. si libertis. iste autem legauit prouinciali cuidam tesserã frumentariã: & sic cum ea mensura metiri nõ possit, videtur legatum nullum: sed tamen valet, & debetur æstimatio. Sed nunquid distingues vt in militia de qua subiicit: in qua distinguitur, si legatur ei qui capere non potest: aut propter delictum suum, & tunc nec æstimatio debetur: aut propter aliã causam, & tunc si testator scit, debetur æstimatio: alias nõ: vt j̃. tit. 1. l. fideicommis. §. si seruo. & s̃. tit. 1. l. filiusfam. §. si quid. & certè videtur idẽ: vt infra eod. l. Titia. in prin. & facit s̃. de iu. do. l. si mulier. §. ex asse. & sd l. Aquil. l. hæres. & j̃. prox. §. & sup. ti. 1. l. non amplius. §. fin.

[e] Labeo. Hic distingue, vt no. s̃. tit. 1. l. sed si res.

[f] Munus. Cum causa. sed donum sine causa: vt j̃. de verb. sign. l. inter donum. & est distinctio legis, non testatoris: sed & testatoris dici posset.

[g] Pro portione. Scilicet accrescente, quæ est hęreditaria: vt C. de cad. toll. l. 1. §. his ita. accrescit & onus. & sic loquit l caducis, & in cã caduci, nõ pro nõ scriptis: vt C. de cad. tol. l. vnica. §. ne aũt. in fi. & §. in pro non scripto. Itẽ referas ad cætera legata. non operis: quia illud insolidum quemq; obligat: vt j̃. de verb. obl. l. stipulationes non diuiduntur & j̃. tit. 1. l. fideicom. §. pe. vel fit opus pro parte, sed non contingit liberatio, nisi facta alia parte. & facit s̃. titu. 1. l. si duobus. §. hæres. & l. ciuitatibus. §. pe. & supra. tit. 2. l. sed cum ea.

Vt hæredibus. Casvs. Sicut hæredibus meis possum substituere alios, ita legatariis, & illis, quibus mortis causa dono, possum substituere. Vin.

[*] In P. F. redditur i: i. vide in hũc locũ Ant. Aug. li. emẽ. 2. cap. 2.

[†] Alias addit, vel militia. qd aũt sit tessera, & quot modis in iure accipiat, pulchrè Ale. ab Alex. genialiũ dierũ libr. 4. c. 2.

[1] De tessera frumentaria, pulchrè Bud. s̃. de iudi. l. sed & si suscceperit.

[†] In hũc locũ, vide Alc. lib. 2. Parergon c. 22.

Porcẽ

a Poteſt. Directò, & per fideicommiſſum ita legatarii vt Inſtit. de ſing. re. per fideicom. relic. §. 1.
b Non poterit. Scilicet ſub hac cōditione, vel ſub aliaſ: vt infra de donat. cauſa mort. l. ſi cui. idem ſi ſine conditi. & ſine ſtipula. vt ℑ. de dot. prælega. l. Seia. in fi. & no. C. de donatio. cauſa mor. l. 1. & not. permittit. vtenim ſi donatiōe obligatur donās cauſa mortis ſecundum Azo. quaſi ob cauſam dans, vel donans, ſcilicet vt ſi moriatur: vt colligitur ſupra de donat. cauſa mortis. l. Senatus. §. donatio. & §. finita. & is cui ſubſtituitur, obligatur ſub ſtituto.
c Conferetur. Per obliquum.

exactio, & ſpontanea ſolutio tol lit hoc diuerſum. Ter tij dicunt ex euentu: quia ſi mihi ſoluatur, nō debetur, ſed hæredi meo ſic. prima placet: & ſi ſoluatur mihi nō diſtinguitur quis habeat electionem. Si uerò ſoluatur hæredi meo: diſtingue ut dixi ſup. titu. 1. l. quod ſi quis. Item eſt contra ℑ. titulo 1. l. fideicommiſſa. §. ſi rem. Sol. hic ſponte obtulit debitor, ut ibi diſtinguitur; & patet ex prædictis: ucl ibi nomen fuit legatū: vnde exactum debetur quaſi olim debitum, ſi conſeruetur. hic uero res alterna tiue debita fuit legata, unde alia ſoluta, nec iſta uidetur fuiſſe debita. ius ergo quod in ea habuit, legaſſe uidetur: ut ℑ. tit. j. l. ſi dom. §. bna. & facit infra de lib. leg. l. non ſolum. §. 1.

... ſtitui poteſt, a ita etiā legatarijs. Videamus, an idem fieri poſſit, & cùm mortis cauſa donabitur: vt id ꝑmittat ille alteri, ſi ipſe capere nō poterit. b Quod magis eſt q̄a in poſterioris quoq; perſonam donatio conferē. c

Si legatur vna ex rebus alternatiuè debitis: euentus ſolutionis declarabit, an legatum valeat. Bartolus.

Paulus. LII.

SI Titius mihi Stichum, aut decē debeat: d & legauero tibi Stichum, quem mihi e debet: placet extingui legatum, decem ſolutis. Et ex diuerſo ſi alii decem, alii Stichus legatus fuerit: f ex euentu g ſolutionis legatum valet.

Relatiuum quantitatis coniunctum verbo futuri temporis, in dubio conditionem non facit. Bartolus.

Cùm ita legatum eſt: Quantam f pecuniam hæres meus a Titio exegerit, tantam Mæuio dato: ſi ſub conditione legatum eſt, ante quā exacta pecunia ſit, legatarius agere nō poteſt: h q̄ ſi ſta tī dies legati cedit i (vt Publicius rectè putat) le gatarius agere poteſt, vt actiones præſtentur.

Verbum poteſt, eſt extenſiuum: & ideo licet ſit præſentis temporis, porrigitur ad futura. Barto.

Vlpia. li. viij. ad leg. Iul. & Papiam. LIII.

SI ita quis teſtamento ſuo cauiſſet, illi, quantum plurimū per legem accipere pôt, dari volo: vtique tunc cùm a quandoque k capere poterit, videtur ei relictum. Sed & ſi dixerit. Quantam maximam partem dare poſſum, l Damnas eſto hæres meus ei dare: idem erit dicendum.

Ciuiles filii conditionem non implent. Vel aliter: Ad implementum conditionis non ſufficit ciuiliter factum. Bar.

Is, cui in tempus liberorum tertia pars relicta eſt, vtique non poterit adoptando tertiam partem conſequi. m

Non debet de habilitate perſonæ diſputari ſeparatim ab alia lite. Bar.

Terentius Clemens libr. iij. ad legem Iuliam & Papiam. LIIII.

d S I Titius. C A S V S. Titius debebat mihi Stichū, aut decē, & ſic erat ſua electio: ego legaui tibi dictum Stichum: poſtea Titius debitor ſoluit hæredi meo decem: & ita eſt liberatus à Sticho. Certè extinguitur legatum de Sticho. Sed retento eodem themate, ſi alij Stichum legaui, alij decem: & Titius debitor electionē habens ſoluat hæredi meo decē: valet legatum de decem, & extinguitur legatū Stichi: & ſi ſoluat Stichum hęredi, valet legatū Stichi: & extinguitur legatū de decem. Cum ita. Titius mihi centum debebat: ego feci teſtamē tum, & ita dixi, quātam pecuniam hæres meus exegerit à Titio, tantam det Mænio, certè legatarius Mæuius poteſt agere contra hæredem meum, vt hæres præſtet ei actionē contra Titium. non enim iudicatur legatum conditionale: quia tunc non poſſet agere legatarius, niſi hęres exegiſſet pecuniam a Titio. Viuianus.
d Debeat. Ex ſtipulatione.
e Mihi. Scilicet teſtanti: uel hęredi meo, ſi hæres non habet electionem: ut ſup. tit. 1. l. ſi ſic. §. fin. & l. quod ſi quis. & l. non quocunque. §. qui Caium.
f Legatus fuerit. A me, cui debeatur alterum eorum. & dic ex diuerſo: quia ſup. uni, & unum: hic duo, & duo bus legauit. Item ſup. ſolum unum caſſauit tantum: hic fecit unum ualere, alterum annihilauit.
g Ex euentu. Si enim mihi Stichus ſoluatur, ualet in eo legatum, & non in decem, idē econtra. ſic ergo rei ſolutæ duntaxat, tenet legatum: niſi probetur quod teſtator pœnituit. Alij dicunt econtra, ut rei exactæ non teneat legatum, niſi ex coniecturis contra pateat: ſed

h Non poteſt. Vt ℑ. de condition. & demonſtrati. l. qui hæredi. §. fin.
i Cedit. Et ita dicas purum. Sed quid in dubio? Reſpond. præſumo purum, ut hic dicit, & ℑ. eod. l. omnia. & ℑ. de condit. & demonſt. l. j. ℑ princi. & de regulis iuris. l. in omnibus.

S I ita quis. C A S V S. Ita dixit teſtator, lego Titio tantum, quātum poteſt capere ſecundum leges, uel ita, lego Titio tantum, quārum ei dare poſſum ſecūdum leges: certè etiam ſi tunc nō poteſt capere, ſi tamē poterit capere tempore procedēte, illad quod poterit capere, uidetur ei relictum.

Is cui. Tertiam partē hæreditatis mea. legaui Titio. cum liberos habuerit. ipſe Titius adoptauit ſibi filios quoſdam, ut conſequi poſſet legatum: certè nihil prodeſt ei ut legatum habere poſſit. Viuia.
k Quandoque. Id eſt, quandocunque. Et nota, quod hæc benignitas contigit propter duo. Primo propter uerbum poteſt, quod eſt extēſiuū ad futura licet ſit præſentis temporis: ut hic, & ſupra de conditio. cau. da. l. quod ſeruus. in ſi. & Inſti. quib. mod. teſta. infir. §. 1. Secundo ut res non pereat. ut arg. ſup. co. l. Titia. §. 1. aliās præſens tempus teſtamenti inſpiceretur: vt ſup. de iniuſt. teſta. l. cum in ſecundo. §. quod ſi ad præſens. & infra de auro & argen. legat. l. ſi ita ſcripſiſſet. & infra de verbor. oblig. l. continuus. §. cum quis. & ſup. de hęr. inſtit. l. ſi alienum. §. 1. & facit ℑ. de condit. & demon. l. cum qui.
l Poſſum. Inſpecta ſua capacitate legatarij.
m Conſequi. Non ſufficit ciuiliter fieri. ſic ℑ. de cōdi.

* In P. Fl. θεματι-ον eſt capitis præcedentis.
† De telatiuo, quantam, & ad uerbio q̄ti, q̄uo ponat, & ali quādo pro numero quot: vide ad longū ꝑ Bar. i l. ſi ſic legatū. § prin cipio. ſ. de leg. 1. & ꝑ eūdē in l. 1. ℑ. de cōdit. & demon.
* In P. Fl. quādo capeſt potuerit.
* P. Flo. Quā maximam.
† Cōcor. gl. in cle. a. vbi etiā bonus tex tus, de re. leb. mil. & in c. conſit luit. extra de offi. lega. & i cle mē. audi tor. de reſcrip. is.

& demonstr.l.fideicom.& ȷ.deuerb.oblig.l.ex ea.§.in insulam.& C.de iis qui uen. ætа.l. fin. Sed arg.contra C.de instit.& substitu.l. si mater.

N On oportet. CASUS. Legaui Titio decem, uel institui eum hæredem: certe cum quæritur, an capere possit hæreditatem uel legatum uel non possit: debemus inspicere illud tempus, quo possit ad eum pertinere hæreditas uel legatum: & si tunc est capax, habebit, etiã si prius non fuit capax: si autem tunc non sit capax, illud non habebit, etiã si prius fuit capax. illud autem tempus est, quando morior ego testator. Viuianus.

N On oportet a prius de cõditione cuiusquam quæri, quàm ad eũ hæreditas, legatumve pertineat. b

Si legatum ab uno hærede relictum animo compẽsandi cum debito deficiat: ille hæres illius debiti onus sustinet: & debitum quod quis insolidum sustinet, in totum computat in imponenda ratione Falcidiæ. Bar.

Idem lib. iiij. ad leg. Iul. & Papiam. L V.

C Vm ab vno hærede mulieri pro dote cõpensandi animo c legatum est, eaq; dotem suã ferre, quam legatum maluit: utrum in omnes hæredes, an in eum solum, à quo legatum est, actio de dote d ei dari debeat, quæritur. Et Iulianus in eum primum, à quo legatum sit, actionẽ dandam putat. e Nam cum aut suo iure, f aut iudicio mariti g cõtenta esse debeat: æquum esse eum, à quo ei maritus aliquid pro dote legauerat, vsq; ad quantitatem legati onus huius æris h alieni sustinere, reliqua parte dotis ab hæredibus i ei præstanda. Eadem erunt dicenda, k si hæres instituta l pro dote omiserit hęreditatem, vt in substitutũ m actio detur: & hoc verum est. Sed de legatis, & legis Falcidiæ ratione bellè dubitatur: verũ is, in quẽ solum dotis actio n datur, legata integra ex persona sua o debeat, perinde, ac si omnes hęredes dotem totã præstarẽt: an dotem totam in ære alieno computare, quia in eum solum actio eius detur. Quòd sanè magis rõnem habere videtur. p

Vales legatum rei vendendæ pro iusta æstimatione. Bar.

a Non oportet. Id est, non expedit.

b Pertineat. Id est, pertinere possit, vel sit possibile, ut quia testator decessit, nõ ante ut s. ad leg. Aquil.l.inde Neratius §.idem Iulianus scribit, & tunc ergo, id est, tempore mortis quæretur de eo tempore, & de præcedenti. id est, institutionis. sed & tempore aditionis debet esse capax: qđ dic ut not. Insti.de hęr. qual.& diffe §.in extraneis. & s.de hær.insti.l.si alienum.§.1.& ȷ.de reb.du.l.si cognatis. & facit ad hoc ȷ. de iure fisc.l non intelligitur.§. quando. et ȷ. tit. 1.l.1. §. 1.& l.si deportati.& ȷ.de condit. & demonst. l.hæres. & s.tit.2.l.quidam.ubi dicit: esse enim debet cui detur, deinde quæri an datum consistat.

C Vm ab uno. CASUS. Tres hæredes mihi institui & uxori meæ, à qua e.in dotem habueram, legaui fundum in recõpensationem dotis ab vno solo de hæredibus, unde ipsa habet electionem, utrum petat dotẽ, uel legatum uult ipsa nunc dotem. quæro utrum solus hæres legato grauatus debeat præstare ei dotem, an uero omnes hæredes? Et dicitur qđ ille solus: & si dos est plus quam legatum, ad illud plus cum aliis cõmuniter tenebitur: & idem est si eam hæredẽ institui animo cõpẽsandi ei dotem, & ei substitutũ dedi, nam si repudiet hęreditatẽ, & dotem suam potius habere uelit, dabitur ei actio de dote contra substitutum suum. Sed pone in primo casu huius l.qđ ab illo hærede, qui fuit grauatus de legato uxori dando, fuerunt etiam aliis legata relicta & tot quod soluta per eum uxori dote, & aliis legatis solutis non remanet ei quarta pars suæ partis hæreditatis. nunquid poterit detrahere de aliis legatis Falcidiam? Et uidetur quod non: quia nomine duorum suorum cohæredum ipse soluit uxori duas partes dotis. ergo ipsi uidentur soluere: si ipsi soluere uidetur, ergo uidetur soluere tantum tertiam: unde non habet locũ lex Falcidiæ. sed uerius est, ut detrahere possit Falcid. & totam dotem in suo ære alieno computare, cum ipse solus eam soluat, ut dictum est. Viuianus.

c Compensandi animo. Alioqui utrunque consequi posset sublato interdicto de alterutro: ut C. de rei uxo. actione. §. sciendum.

d De dote. Quæ uocatur ex stipulatu: ut Instit. de actio. §. fuerat.

e Putat. Ex stipulatu: ut s. & ȷ.hac l. si mulier uult non aliàs. sed hoc quomodo, cum omnes hęredes pro portionibus hæreditariis teneātur: ut s. tit. 1.l.seruo legato. §.si testator. & ȷ.ti. 1.l.nomen.§.uni.& s.fam ercisc.l.si filia. & C.de pac.l.pactorũ Respon. speciale in dote causa vitandi circuitus: ut argu.s. de cond. inde.l. dominus. Alij dicunt dari in eum actionẽ non directo, sed per obliquum: quia conuenientur hæredes omnes actiõe de dote, & cæteri conuenient illum actione famil.ercisc. ut s.familercisc.l.si filia.§. 1.& §. Papinianus. & §.fin.& l his consequenter. §.sed si monumentum. uel dic actione ex testamento.

f Suo iure. Scilicet dotis: quo tenentur omnes hæredes.

g Mariti. Quia tenetur unus solus.

h Onus huius æris. No. vnum hæredem solum grauari. sic e contra exoneratur unus tãtum: ut sup. titu. 1.l.ab omnibus.

i Ab hæredibus. suo, & aliis: ad quod est ȷ.tit.1.l. nomen.§.uni.

k Eadem erunt dicenda, scilicet vt sit contenta iudicio defuncti, vel suo iure: vt C. de hære. institu. l. si compensandi.

l Instituta. Vel sola, uel cum alia.

m In substitutum, scilicet ei mulieri.

n Dotis actio, scilicet ex stipulatu: vel dic ex testamẽto nomine dotis: ut s.dixi.

o Ex persona sua. Puta duo sunt hęredes Titius, & Mæuius: unusquisque habet 12.lib. Bononien. pro sua dimidia. à Titio legati sunt xl. solidi Bonon. vni, & xl. solidi Bonon. alij. octo sunt in dote: in quibus Titius tantum est grauatus. si Męuius præstaret tantum partẽ suam de dote, Titius præstaret integra legata, & dimidiam dotis: quæ dimidia sunt 4. lib. Bonon. cum Falcid. habeat, & plus cum habeat 4. libr. Bononienses. sic ergo habet plus Falcid. 20. soli. Bononienses cum tres lib. sint quarta de 12. libris. hic ergo ubi Titius soluit totum, idem uidebatur: quia nomine Mæuij facit: ergo Mæuius uidetur soluere: sed non est ita. computat enim totam dotem in ære alieno, habito respectu ad mulierem: non ad cohæredem, cui uidetur legatum, & ita de legatis, scilicet de 4. lib. Bononiensibus detrahit Falcid. tantum, non de aliis octo quæ sunt dos, & debentur ut æs alienum, secundum Azo.

p Videtur. Vt cũ Titius esset institutus in dimidia hæreditatis, quæ dimidia ualebat 12. lib. Bononiens. & grauatus

e Totam, non est in P.F.

grauatus ad dotem quæ est octo: & ad legata, quæ ualebant 4. lib. Bonnniens. uni 40. alteri alia 40. & sic ad totam dimidiam: deductis 8. lib. Bononiensibus pro dote dandis a Titio, remanent 4. lib. Bononienses penes Titium: & de his 4. habet soluere legata. & si inluctit legata quæ sunt 4. nihil penes eum de sua parte, id est 12. remanet ergo deducet Falcid. de his 4. legatis, non de octo: quæ octo ut æs alienum deducuntur. Accursius.

... ad leg. Iul. &

LVI.

SI cui fund' cētū dign' legatus fuerit, si cētū hæredi, vel cuilibet alij dederit: vberrimū vr̃ esse legatū. nā alias interest legatarij, fundum potius habere, q̃ cētū. Sępe. n. cō fines fundos ét s. iustā æstimationē interest nostra acquirere.

... ad leg. Iul.

LVII.

SI mihi, & Titio eadē res legata fuerit, & is die legati cedente decesserit me hærede relicto: & vel ex mea ꝓpria causa, vel hæreditaria legatum repudiauero, magis placere video partem defecisse.

Hæreditas repræsentat personam defuncti, non hæredis. Bar.

Si eo herede instituto, qui vel nihil, vel non totum capere potest, seruo hæreditario legatum fuerit: tractantibus nobis de capacitate, [b] videndū est, verū hæredis, [i] an defuncti [k] persona, an neutrius spectari debeat. Et post multas varietates placet, vt (quia nullus est dominus, in cuius persona de capacitate quæri posſit) sine vllo impedimento acquiratur legatū hæreditati, [l] atque ob id omnimodò ad eum pertineat, quicunque postea hæres extiterit, secundū quod accipere potest: [m] reliqua autem pars [n] ad eos, qui iure vocantur [o] veniat.

Relictum sub nomine dignitatis transit ad successorem in dignitate, si dignitatē quis habebat per se, secus si per consequentiam alterius: h. d. cum l. seq. Bar.

... a ...

LVIII.

QVod principi relictū est, q antequam dies legati cedat, [p] ...

I cui. Fundum ualentem centum legaui Titio, si Titius daret alicui centum, numquid valet legatum? Et certe sic, si legatarij interest aliquo modo dictum fundum habere: puta quia erat uicinus alijs eius fundus, uel alijs modis interest eius: alias non ualeret. Viu.

Vberrimum. Vt & j. ad leg. Falcid. l. si fundum. in prin. Sed contra ibi, in fi. & sup. ti. 1. l. ciuitatibus. §. fi. ubi plenè solui.

Confines. Et ratione consanguinitatis: ut s. de minor. l. si in emptione. & de tu. & rat. distrah. l. 1. §. sed nonullos. & s. ti. j. l. & si ęquo. & j. de bo. lib. l. libertus qui soluendo. & argu. supra mand. l. cum seruus.

I mihi. Mihi, & Titio legauit Seius fundum: & Titius die legati cedente moriens instituit me hæredem: ego autem meam, vel hæreditariam partem repudiaui: certe illam partē quam repudiaui, non habebo tāquam meæ personæ debitam: licet habeam eam, quia accrescit alteri parti quam non repudiaui.

Si eo hærede ꝛc. Titius instituit sibi heredem Seium non capacem: postea Caius fecit testamentum, & seruo hæreditario Titij legauit centum: certe pro ... dictum centum acquiritur legatum hæreditati Titij, quæ iacet, & per consequens illi qui postea hæres extiterit, si totum potest capere: alias pertinet ad eū pro ea parte quam capere potest: & superfluum ad hæredes Titij venientes ab intestato: & si nil capere potest, totum habebunt legitimi. Viu.

[c] Die cedente. Idem & non cedente die: quia tunc & deficit & accrescit: vt habetur C. de cad. tol. l. 1. §. pro secundo. sed de die ideo dicit, quia tunc demum repudio quod delatum est: ante non: vt j. sequitur. & s. eo. l. si ita. §. si sub conditione ꝛc.

[d] Magis. Electiuè ponitur.

[e] Placere ꝛc. Sapientibus.

[f] Partem. Repudiatā, quæcunque sit illa, aut cuicunque delata: sed tamen accrescit alteri parti nō repudiatę: vt s. ti. 1. l. si mihi & tibi. quæ est contra. & s. e. l. si duobus seruis. Alij dicunt, quod erat ibi legatū, vt vterque haberet in solidum: hic viriliter: quod esse posset: vt s. ti. 1. l. si pluribus. sed non placet: quia tunc non accresceret, q lex illa contraria dicit: sed ex se haberet: ut d. l. si pluribus. & C. de cad. tol. §. si uero nemo. Accur.

[g] Capere potest. Qui multi sunt: ut not. Instit. eod. §. legati.

[h] Capacitate. Esse enim debet persona cui detur: deinde q̃ri, an datū cōsistat: ut j. tit. 2. l. quidam.

[i] Hæredis. Qui non est capax.

[k] Defuncti. Qui est capax.

[l] Hæreditati. Velut dominæ: ut s. tit. 1. l. legatum. §. seruo legato. hic secus in hæreditate ei relicta & usufru. ut j. de acqui. rer. do. l. hæreditas licet institui posſit: ut s. de hęr. insti. l. si seruus. Item contra j. eo. l. debitor. §. seruo. sed hic erat uiuens dominus. Item contra j. de noua. l. nouatio. ubi hæredis personam obtinet hæreditas. Sol. ibi. A ... io. Dic secundum Bart. q iacēte hæreditate personam defuncti repræsentat: ut hic, & l. mortuo. de fideiuſ. & ea adita retro fingitur repræsentasse personam hæredis: ut l. hæres quandoque. de acqui. hęred. & l. si ex rebus. in fi. de stipul. ser. cum concord. quæ fictio non habet locum, nisi pro ea parte pro qua quis potest succedere: ut hic patet.

[m] Accipere potest. De hæreditate, in qua est seruus legatarius.

[n] Pars. Illius legati. Azo.

[o] Vocantur. Scilicet ad hæreditatis partem, quam hic institutus capere nequit: & sunt isti cohæredes uel substituti, uel uxor, uel fiscus, & facit s. de hære. Instit. l. non minus. §. 1.

QVod principi. CASVS. Legaui Imperatori c. & ipse decessit ante diem legati cedentem, id est, ante mortem meam. certè ad sequentem Imperatorem transmittitur: secus autem esset in Augusta, cui legatum esset. & hoc dicit l. sequens. Viu.

[p] Cedat. Loquitur de iure ueteri, secundum quod cedebat dies legatorum ab apertura tabularum, nisi in parentibus & liberis: ut C. de cad. tollen. §. 1. & nisi in principe ut hic. & secundum hoc dic cedeat, scilicet ante apertas tabul. hodie uero communiter a die mortis: ut d. l. C. de cad. tollen. §. cum igitur. Vel dic hic loqui etiam secundum noua iura. & secundū hoc die cedat, scilicet antequam decedat testator: sed post testamentum quo casu priuatus non transmittit: princeps sic: ut C. de cad. tol. §. pro secundo & hic. secundum utranque positionem est contra C. qui ... tace. poss. cum hæredes. ubi dicit communi iure s... ... Sol. ibi quo ad testamenti solennitatem: hic quo ad transmissionem. Item contra infra, lex proxima. Solu. ibi.

ab hominibus [a] ereptus est: ex constitutione diui Antonini successori eius debetur.

Iunius Mauricianus ad legem Iul. & Pap. li. ij. LIX.

SI Augustę legaueris, & ea inter homines esse desierit, deficit quod ei relictum est: sicuti diuus Adrianus in Plotinę, & proximè Imperator Antoninus in Faustinæ Augustæ persona constituit, cùm ea ante iter homines esse desierit, quàm testator decederet.

Qui agnoscit partem, videtur agnoscere totum legatum. Bar.

Caius. LX.

SI cui [c] res legata fuerit, & omnino aliqua ex parte voluerit suam esse: totam acquirit.

Potest quis ex persona sua repudiare, & ex persona serui agnoscere. Bar.

Terentius Clemens lib. xv. ad legem Iuliam & Papiam. LXI.

SI mihi purè, & seruo meo vel purè, vel sub cõditione eadem res legata [d] fit: egoq; legatum quod mihi datum est, repudiem: deinde cõditione existẽte id, quod seruo meo legatum est, velim ad me pertinere: partem legati deficere responsum est: [e] nisi si quis dubitet, an existente con ditione si seruus viuat, [f] omnino legatum meum [g] fiat, quod semel ad me pertinere voluerim. [h] quod æquius eẽ videtur. Idem est, & si duobus [i] seruis meis eadem res legetur.

Si fideicommissum deficit, legatũ remanet penes legatarium, & ad hæredem non redit. Bar.

Vlpianus lib. xvj. ad leg. Iul. & Papiam LXII.

IVlianus ait, Si a filio herede legatum sit Seio, fideique eius [k] commissum sub conditione [l] vt Titio daret, & Titius pendente cõditione decesserit: fideicommissum deficiẽs [m] apud Seium [n] remanet, non ad filium hæredem pertinet: quia in fideicommisso potiorem causam habere eum, cuius fides [o] electa sit, senatus voluit.

Si portio non grauata accedit grauatæ, fit contributio, & legata solida præstantur. Bart.

Idem lib. ... & Pa[piam] LXIII.

SI Titio, & Mæuio hæredibus institutis, qui cccc. relinquebat, [p] à Titio cc. legauerit: & quisquis hæres esset, cẽtum: [q] neque Mæuius hęreditatem adierit ccc. Titius debebit.

---

[a] Ab hominibus. Aliàs ab omnibus & aliàs ab hominibus.

[b] SI Augustæ. Desierit. Aliàs deficit. contra supra l. proxi. nam eum eadem deberet habere priuilegia Augusta, quæ princeps: vt s. de leg. & Senatuscons. l. princeps. & j. de iure fisc. l. fiscus. §. fi. hic non habet. Solu. hic est pro non scriptum. superior l. in causa caduci: & secũdum hoc dic hic, antequam testator decederet. subaudi, & antequã faceret testamentum. vel tu dic eadem priuilegia, sed non omnia: nam nec legis condendæ.

SI cui. CASVS. Legaui tibi fundum: tu uis habere medietatem tantũ: certè non potes. Vi.

[c] Si cui. Facit s. tit. 1. l. legatarius. & s. eod. l. 2. & 4. & 5. & 6. & supra de acqui. hæred. l. si ex asse. & C. de iure deliberã. l. quidam. vbi plenè. nota.

SI mihi. CASVS. Titius legauit mihi purè fundum Sempronianum: & eundem sub conditione seruo meo legauit: & ita nisi repudiatẽ, acquisitus est mihi totus scilicet, propter me medietas, & propter seruum meum alia medietas. ego repudiaui meam medietatẽ & adueniente conditione, sub qua legatum fuit seruo meo, volo habere partẽ, quam habeo propter seruum: certè in specta mea persona, deficit pars mea: sed in specta parte, quã nõ repudiaui, debet accrescere pars quam repudiaui, & totum debet esse legatum meum: & hoc est verius, & æquius.

[†] Limitabis per illũ tex. l. legatarius. s. pro quo dicebat quod legatarius non poterat pro parte accepta re, & pro parte repudiare legatum. de quo vide l. nemine. sup. e.

[d] Legata sit. In eiusdem testamento. Ioan. aliàs non diceret infra, partem deficere, cum totum deficeret ex vno testamento, & totum peteret ex alio.

[e] Responsum est. Et bene vt nec ad me pertineat, nisi per ius accrescendi: & hoc est, nisi &c. Azo. & no. s. e. l. si Titio, & mihi.

[f] Viuat. Scilicet apud me non alienatus existente conditione: vt j. quando dies leg. ced. l. si ususfr. §. fi.

[g] Meum. Partem iure meo partem iure accrescendi: quia pars deficientis alteri accrescit.

[h] Voluerim. Alias voluerit, scilicet testator.

[i] Duobus. Facit supra eo. l. si duobus.

IVlianus. CASVS. Institui mihi hæredem filiũ meum, & legaui Seio decem, & rogaui Seium vt dicta decem daret Titio sub conditione, si nauis ex Asia venerit. pendẽte cõditione Titius decessit: & ita antequam dies fideicommissi cederet: quare deficit in eius persona fideicõmis. certè non redibit ad hæredẽ: sed Seius retinebit. Vin.

[k] Eius. Scilicet Seij.

[l] Conditione. Scilicet aliqua.

[m] Deficiens. Deficit enim: vt supra eodem, l. si pecunia. §. quod ita. Accursius.

[n] Seium. Qui nõ vt ministret tantum fuit electus: vt sup. eodem, l. si quis Titio. & infra titu. 1. l. patet. §. Tusculan. & supra eodem. l. si quis quos. & dic vt ibi not. in l. si quis Titio.

[o] Fides. Non vt ministret tantum: vt dixi. & facit infr. de ali. legat. l. pecuniæ. Argumen. contra infra de adi. lega. l. filio. §. j.

SI Titio. CASVS. Seius habens in bonis cccc. instituit sibi hæredes Titium, & Mæuium: & à Titio cc. legauit: & postea dixit, quisquis mihi hæres erit, det Caio centum. Mæuius postea hæreditatem repudiauit: & ita Titius habet eam totam: certè omnia trecenta soluet Titius legatarijs.

Iulianus. Cũ duos ab intestato hæredes habere sperarem, ab vno eorum fideicommissum Titio reliqui in codicillis. me mortuo grauatus fideicommisso repudiauit suam partem hæreditatis, & sic accreuit cohæredi suo. nunquid cohæres tenetur præstare Titio dictum fideicommissum? Et Iulianus dixit quod non, & male: verisimile est enim quod teneatur, sicut substitutus tenetur præstare legata relicta ab instituto. Viui.

[p] Relinquebat. In hæreditate.

[q] Centum. Scilicet præter, dixit testator. in his ergo centum Mæuius si adiret, pro medietate teneretur: quæ medietas imponitur Titio propter accrescentem partem:

tem: qui Titius suo iure in cel. teneretur. Sed quid econ tra si Titius non adiuit, sed Mæuius? Respond. idem: quia Mæuius in cce. teneretur: sed in l. iure suo: in resi-duo propter partē Titij: ut j. proxi. §. & C. ad Treb. l. non iustam. & ut dixi j. eod. l. Celsus. §. pe. & §. fi. & fa cit sup. ti. t. l. quidā. & sup. tit. t. l. si duobus. §. t. & l. ciuitati bus. §. Lucius. & C. de cad. toll. §. is ita.

a Ex legitimis. Ab intestato venientibus.

b Portionem. Obuenientem sibi ab intestato, puta dimidiam, cum sint duo in eodem gradu.

c Relictum in codicillis.

d Sed post rescriptum. Cuius habet mentio sup. ti. t. l. li cet Imperator.

e Cum suo onere. Hic est argu. contra j. tit. t. l. t. §. fi. vbi si ne onere venit ad alium. Solu. hic ambos grauauit in codicillis, dicens: rogo venientes ab intesta to, ibi vnum tātum nominando eum, secundū Ro. sed certè nec hic, nec ibi grauauit nisi unū. Die ergo quod hic erant ambo eodē gradu: vnde ambo succedunt ex tacita voluntate defuncti. vt supra ti. a. l. conficiuntur. §. 1. & ex tacita voluntate defuncti accrescit: cum testator sciebat eos esse pares. at in contrario erant in diuerso gradu: nec habet sequens ex tacita voluntate, qui cœpit esse proximus post mortem: sed suo iure. vnde non cum onere secundum Azo. sed huic Solut. secundum Hugon. videtur obstare supra titu. a. l. qui graui & l. penul ti. vnde prima placet. Item facit quod not. supra eod. l. Celsus. §. penult. & fina. & infra eodem l. cum pater. §. cum pater.

Portio deficiens accrescit cū onere etiam succedentibus ab intestato. Bar.

Iulianus quidem ait: si alter ex legitimis a hæredibus repudiasset portionem, b cùm esset ab eo fideicōmissum relictū: c cohæredem eius cogendum non esse fideicommissa præstare: portionem enim eius ad cohæredē sine onere pertinere. sed post rescriptum d Seueri, quo fideicommissa ab instituto relicta, à substitutis debentur, & hic quasi substitutus cū suo onere e consequetur accrescentem portionē.

Si per seruum non quæritur hæreditas domino, sed sibi, manumissor tenetur ad onera domino imposita. Bar.

Licinius Rufinus lib. iij. regu. LXIIII.

S I alienus seruus hæres institutus fuerit, a domino eius fideicommissum relinq potest. f sed ita hoc fideicommissum dominus præstare debet, si per seruum factus sit hæres. quòd si ante quā iussu eius adiretur hæreditas, seruus manu-

S I alienus. CASVS. Seruum Titij hæredem instituí, & a Titio domino reliqui fideicommissum Sempronio: certè bene tenetur dominus, si per seruum est factus hæres, aliàs non: puta, quia dictum seruum ante aditam hæreditatem manumisit, & liber factus adierit hæreditatem. Sed nunquid hoc casu ille liber factus tenetur? secundum rigorem non: quia non fuit rogatus de fideicommisso præstando, sed de æquitate benè tenetur: quia emolumentum hæreditatis habet. & hoc dicit. Viu.

f Potest. Vt supra ti. t. l. cum filio. in prin.

g Adierit hæreditatem. Quod facere potest: vt Insti. de hære. insti. §. seruus autem.

h Non est. Id est, non potest lucrari, aliàs, i. non habet lucrum: ergo nō potest onerari. & est bona ratio: vt j. tit. t. l. sed & si sic. in fi. Accur.

i Rogatus non est: Suban. nec rogato substitutus, uel cōiūctus. alioqui nulla esset ratio: ut probatur j. l. pro xi. t. respō. & §. Iulianus. nec successor rogati. tunc enim teneretur: ut j. tit. t. l. sed & si sic. t. respon. Item uidetur quod directo teneatur seruus. si em seruus uel filius iussu domini, uel patris rogati adiuerit, dominus tenetur ex g sona serui, & patet ex filij persona r ut supra titu. t. l. cum filio. §. denique. unde patet seruum adeuntem naturaliter teneri pro eo quod rogatus est domina. si ergo liber factus adeat, tenetur ciuiliter, & naturaliter, quasi liber adeundo cōtrahere ui deatur: ut infra quibus ex caus. in poss. ea. l. apud Iulianum. §. fi. & l. sequen. Respon. si rogatus esset, & adiret in serui tute, naturaliter tenetetur: sed cum dominus sit rogatus, seruus adiens nulli obligatione naturali (ut ita dixerim) tenetur, & ciuiliter teneturs adiens liber. Azo.

k Itaque. Quia æquum est ut quam actionem dari: cum seruus gaudeat testantis uoluntate: licet non sit rogatus. & ita similiter contrarium, quod est infra, titulo t. in l. t. §. fin. & not. sup. l. p xi. §. fina.

l Vtilis actio Quia de rigore alia actio deficit. Accur.

In P. Fl. nec seru°, quia rogatus dominus est.

missus fuerit, & suo arbitrio adierit hæreditatē: g dominus id debiturus nō est: quia hæres factus nō est, h nec seruus: quia rogatus non est. i Itaque k vtilis actio l hoc casu competit, vt is, ad quem emolumentum hæreditatis peruenerit, & fideicommissum præstare compellatur.

Si per hæredem res legata sine dolo consumatur: legatario per actionem in factum succurritur. Bar.

Callistra. libro iiij. edicti monito. LXV.

S I hæres rem legatam ignorans in funus cōsumpsit: ad exhibendum actione non tenebitur: m quia nec possidet, nec dolo malo fecit, quò minus possideret, sed per in factum actionem legatario consulitur, n vt indemnitas ei ab hærede præstetur.

Verba enunciatiua inducunt probationem eorum, quæ in testamento sunt gesta. Bar.

Papinianus lib. xv. quæstionum. LXVI.

C Vm proponeba--

S I hæres. CASVS. Institui mihi hæredē: & tibi legaui fundum: hæres ignorans fundū tibi legatū, eū uendidit & pecuniam consumpsit in meū funus: certe tenetur legatario actio in fact. ut de hoc coletur eum indemnem: non autē tenetur act. ad exhibendum. Vi.

m Nec dolo. Nec culpa, alioqui contra ut j. ad exhi. l. exhibitionis. Accur.

n Consulitur. De æquitate. sic ergo non distinguitur fuerit sciens, uel ignorans. vt Instit. eo. §. si hæredes. & est ratio, quia cōmodum habet a defuncto: alias secus: vt argumen. contra j. de condit. inde. l. in summa. §. penul. Item contra j. de relig. l. si plures. §. fi. Sol. ibi, & facit in eo. ti. l. at si quis. & l. si. §. si hæres. & §. fin. & sup. titu. t. l. si. hæredis. & l. cætera. §. si & l. si quis. & l. quid ergo. §. pe. & j. eo. l. Mæuius §. in fundo.

C Vm proponebatur. Filium meū impu bete institui mihi hæredem, & ei pupillariter substitui Titium, & Sempronium, & eosdē adinuicem substitui.

stitui: postea dixi: si non eritis hęredes filij mei, eius fideicommitto, vt vobis det fundum Sempronianũ: & I eo fundo vos adinuicem substituo: & omnia hæc scripsit tabellio præter substitutionem in fundo factam: & illam dimisit, quia nõ fuit recordatus: postea dictus pupillus excessit pupillarem ætatem, sicque euanuit substitutio, & solum fundum pubes factus dicto Titio, & Sempronio restituit. Titius post ea decessit sine filijs: venit Sempronius, & quærit vtrum possit petere partẽ fundi ex substitutione, quæ fuit dicta non tamẽ scripta? Et dicitur ei quod sic, dummodo probet eam esse dictam. Vel dic ut in gloss. sequen. Viuianus.

† Verba enuntiatiua sufficiunt ad fideicommissum: sed an ex sola coniectura possit fideicõmissũ validari? dic quod non sufficeret, per Bald. in l. cum virum. in vl. colum. uer. Item no. considerari. C. de fideic.

† Coniectura.

† Aliàs, in suis tabulis.

tur, ᵃ † in scriptura ᵇ fideicõmissi, quod plurib' sub cõditione † fuerat relictũ, per errorẽ omissam mutuã substitutionẽ, quã testator in secũdis † tabulis cum eosdem substituere ᶜ expressisset: diui Marcus, & Commodus Imperatores rescripserũt voluntatem manifestam videri mutuò factę substitutionis. etenim ᵈ in causa fideicommissi (vtcunque ᵉ precaria voluntas ᶠ quæreretur) ᵍ coniectura ʰ potuit admitti.

Si legatur uniuersitas, augmentum, & diminutio contingens etiam uiuo testatore, ad legatarium pertinet. Bar.

Idem libro xvj. quæstionum. LXVII.

PEculium legatum augeri, & minui ⁱ põr, si res peculij postea esse incipiant, aut desinant. ᵏ

ᵃ Cum proponebatur. CASVS. Titius instituit duos filios pupillos hæredes, & fundum per fideicommis. reliquit duobus extraneis sub conditione, si nauis venerit ex Asia: & cum pupillariter substitueret prædictos duos fideicommissarios, fecit mentionem: quod eos duos ad inuicẽ granauerat, ut qui eorum decederet sine liberis, alteri suam partem fundi redderet: quod tamen scriptum non fuerat. Acc.

ᵇ Scriptura. Not. in scriptura. q.d. non est omissum in voce, vel in verborum prolatione: sed in scriptura errore librarij: vt ĩ. de reg. iur. l. si librarius. vel testantis: vt ī. de hære. insti. l. quoties. §. 1.

ᶜ Substituere. Pupillo. Acc.

ᵈ Et enim. Scilicet est verum. enim, id est, quia in causa fideicommiss. &c.

ᵉ Vtcunque. Aliàs vbicunq;, id est in cuiuscunq; testamento: aliàs vtcunq;. id est qualitercunque.

ᶠ Voluntas. Scilicet rogatiua.

ᵍ Quæreretur. Id est, inueniretur. per argumenta potest coniectura admitti: & sic est contra C. de fideicõ. l. fi. ibi, cum enim &c. vbi per solẽnitatem testium, nõ coniectura probatur. Sol. per secundas tabulas, & per septem testes in testamento nuncupatiuo, vel quinq; in codicillis probatur coniectura, & non alio modo, etiam per scripturam nũcupatiui testamẽti: sed si erat in scriptis, sola scriptura probat substitutionem, secundum R. & Azo. Alij vt Ioan. & H. generaliter intelligunt prædictis, scilicet alijs modis, vel alijs: vt ĩ prin. huius l. no. & l. contraria intelligatur, cum vult probare per testes, & non per coniecturas alias: & pro hoc s. titu. 1. l. pen. & ĩ. tit. 1. l. nutu. & ĩ. de sup. leg. l. Labeo. Item contra C. de test. l. iubemus. Sol. ibi.

ʰ Coniectura. Id est, probatio per legitimum numerũ septem testium in testamento, vel quinq; in codicillis: sicut in fi. huius legis dicitur & probatur de substitutione facta de fundo legato, ut ad superstitẽ veniat, si vnus decedat sine liberis: licet secundum testamentũ, id est, tabulæ, non proferretur, quod tamẽ hic proferebatur, secundum R. & Azo. vel secundum Io. & H. potest esse & alia coniectura, si testator coram testibus septem dixit se ita velle disponere, vt substituat: & postea vocauit tabellionem, & omisit substitutionem: & postmodum facto testamento dixit coram eisdem testibus per errorẽ se omisisse, uel obliuionem. tali enim coniecturę ex hac leg. in fi. uidetur standum: ut ĩ. de do. præle. l. Theopompus.

Idem in familia erit: siue vniuersam familiam suã, siue certam, veluti vrbanam, ˡ aut rusticam legauerit: ac postea seruorum officia, ᵐ vel ministeria mutauerit. ⁿ Eadem sunt in ᵒ lecticariis, aut pedisequis legatis.

Si legatur res ex pluribus corporibus consistens: si extinguitur, quod ibi est principale, perit legatum. Bar.

Quadrigæ legatum, e quo postea mortuo ᵒ perire quidam ita credunt, si equus ille decessit, qui demonstrabat ᵖ quadrigam. sed si medio tẽpore diminuta suppleatur: ad legatarium pertinebit.

Si legatum relinquitur ab uno sub conditione, quæ ex eius persona dependet: si legatum transferatur ad alium, non transfertur conditio. Bart.

Titio Stichus legatus

ᵃ In, nõ est i P. Fl.

PEculium. CASVS. Legaui tibi peculium quoddam: certè si minuũ aliquas res, tantum de eo minus habebis; si adiungam: tantum plus habebis, & idem est si lego tibi familiam seruorum, uel pedissequas meas, qua lectos ferre sciunt. Quid si legem tibi quadrigam & unus de equis postea mortuus est? certe extinguitur legatum. Sed quid si eo mortuo alium equũ adiungã? debetur quadriga.

Titio. Titio legaui Stichum seruum meum, & rogaui eũ Titium, ut post mortem suam Titij eidem det libertatem: certè si hæres meus adeat hæreditatem, ualet legatum Stichi Titio à me relictum, & etiam libertas post mortem Titij: & idem est si iussi eũ esse liberum moriente Titio: & hoc casu statim cum Titius erit in articulo mortis, erit liber Stichus. & idẽ est si institui Titium ex parte, & dictum Stichum dicto Titio legaui: & libertatem post mortem Titij Sticho reliqui. nam & hoc casu ualet legatum, & libertas, siue adierit Titius hæreditatem, siue non. dum tamen cohæres eius adeat. & h.d. Viuia.

ⁱ Minui. Etiam viuente testatore. Acc.

ᵏ Desinãt. Distinguitur, ut Inst. e. §. si peculium. & ĩ. de pec. leg. l. denique. §. fi. & facit ĩ. de pecu. l. peculiũ.

ˡ Vrbanam. Quod dic vt ĩ. de ver. sign. l. vrbana. & ĩ. ti. 1. l. seruis vrbanis.

ᵐ Officia. Differentiam inter hæc duo vide ĩ. q. mo. vsusfr. amit. l. sicut. & facit ĩ. de adi. le. l. filio. 3. resp. Ac.

ⁿ Mutauerit. In perpetuum, non ad tempus: vt ĩ. ti. 1. l. si fundum. & l. si ita.

ᵒ Mortuo. Testatore uiuo: secus si postea: ut ĩ. tit. 1. l. si ita. §. si domus. & l. grege. & l. si ex toto. & l. si grege. & l. quod in rerum §. si quis. Accur.

ᵖ Demonstrabat. Quia erat magister quadrigæ. imo demonstrabat, quia erat de substantia quadrigæ factę à testatore: secus si legasset quadrigam conficiẽdam ex equis testatoris non nominatis: quia genus nõ põt perire, ut ĩ. ad l. Fal. l. in ratione. §. si uero argenti. Sed cur alio in peculio: vt ĩ. in princ. huius l. & area postea ædificata: ut ĩ. e. l. si areę? R. ñ. quia quadriga desinit vno mortuo: vt ĩ. quib. mod. vsusfr. amit. l. quã tũ. §. fi. & l.

ᵒ Sic C. si cer. pet. l. incendiũ. qd sit genus, vide gl. singul. ĩ §. hactenus. Inst. de gradib. affinita text. in e. nõ debet. de cõsag. & affinit.

post mortem Titij libertatem[a] accepit. Et legatum[b] adita hęreditate,[c] & libertas post mortem Titij competit. Idemque est,[d] & si moriēte Titio liber esse iussus est: si tamen Titio ex parte hære de instituto seruus legatus,[e] & post mortē eius liber esse iussus sit, siue adierit hæreditatem Titius, siue non adierit:[f] post cuius[g] mortem libertas ei data est, defuncto eo libertas competit.

Debitor partis fundi si creditori sub eadem conditione qua debebat, legauit: intelligitur aliam partem, non illam quam debebat legare. Bar.

Idem libro xvij. quæstionum. LXVIII.

MAeuius fundū mihi ac Titio[h] sub conditione legauit: hæres autem eius eundē sub eadem cōditione mihi legauit. Verendum esse Iulianus ait, ne[i] existente conditione, pars eadē[k] ex vtroque testamēto mihi debeatur: voluntatis[l] tamen quęstio erit. Nam incredibile[m] videtur, id egisse hæredem, vt eadē portio bis eidem debeatur: sed verisimile est, de altera parte[n] eum cogitasse. Sanè[o] constitutio principis, qua placuit, eidem sæpe legatum corpus[p] non onerare hæredem, ad vnum testamentum[q] pertinet. Debitor autē[r] non semper quod debet, iure legat: sed ita si plus sit[s] in specie legati. Si enim idem sub eadē conditione reliquit,* quod emolumentum legati futurum est?[t]

Duæ causæ lucratiuæ in eiusdem persona, & in eadem specie, quæ verè possunt ad oculum demonstrari, non possunt concurrere eodem tempore, quo ad effectū solidæ exactionis. Bar.

* P.F. Relinquitur.

& l. nisi. & facit ī. de condi. & demon. l. filiæ. §. fi. & ī. pro soc. l. si id quod. Acc.

a Libertatem. Hęc sunt verba testatoris. & dic accepit à testatore. Acc.

b Et legatum. Hic incipit respondere, sic & legatum, &c. & quod dicit & legatum, sub. Stichi relicti Titio: & ita non est contra quod legitur supra titu. i. l. si post mortem. §. sed si ser un. & §. vsque adeo. Si autem diceres & libertatem, & pecuniarium legatum relictum seruo post mortem Titij, non valet pecuniarium. vel aliter, ibi ab alio legatum, ab alio libertas fuit relicta, hic ab eodem: si intelligas secundo modo. It. tamen dedit multas solutiones, quæ nihil valent, s. quod ibi Titius fuit necessarius, vt ibi postquam &c. vel hic res aliena fuit legata seruo, ibi testatoris. Item contra ad hoc princip. & fi. huius §. sup. ti. i. l. si post mortem. in fi. Solu. vt ibi. [illegible] Dic quod ibi fuit relicta libertas per fideicōmissū. & hoc tenet Dy. secundum Bart.

c Hæreditate. Eius Stichū legauit. R.

d Idemq; est. Quod dicit post mortem Titij: hoc tamen hic plus quam suprà: quod hic etiam viuo Titio, moriendo tamen competit libertas: vt infra de manumiss. testa. l. qui duos. §. i.

e Legatus. Id est, prælegatus. Acc.

f Non adierit. Alius tamen adiuit: vt supra de test. tutel. l. si nemo.

g Cuius. Scilicet Titij: & facit ī. eo. l. si idem seruus.

MÆuius. CASVS. Mæuius instituit hæredem Sempronium: & mihi, & Titio legauit fundū sub cōditione, & ita debemus habere quilibet dimidium. Sempronius hæres instituit sibi hæredem Caium: & ab eo legauit mihi eundem fundum, & sub eadē conditione. modo est quæstio, an partem tantum legatam mihi in primo testamēto possim habere: an aliam, & æstimationē illius quæ iam mihi relicta erat? Et respon. quod hæres Mæuij videtur sensisse tantū de alia: & ita hæres hæredis Mæuij scilicet Caius, tenetur mihi ad aliā, & Titio cui ipsa erat legata, dabit æstimationem. nam non erat solutum adhuc à Sempronio legatum mihi & Titio ex testamento Męuij. Item debebit mihi illam partem, quæ mihi erat legata in testamento Mæuij, quæ non erat adhuc soluta, vt dictum est: & eius æstimationem non debebit iterum ex testamento sui testatoris, scilicet Sempronij hæredis Mæuij: & hoc ideo quia incredibile videtur, vt eadem portio bis eidem debeatur. h. d. vsq; ad §. duobus. Viu.

h Ac Titio. Ac, pro et: non autem habeas à Titio.

i Ne. Id est an.

k Pars eadem. Id est ex vtraque pars eadem: vt confusè ponatur & cōiunctiue, id est, vna dimidia ex uno, & alia dimidia ex altero.

l Voluntatis. Licet eam pro iuris quæstione posuerit, in facto tamen, quod ignotum est, consistit: iuris tamen est, vt attendi, quid magis præsumatur: præsumam enim alteru magis. nam &c. Vel sic, benè dicit voluntatis esse quęstionē: cum vtrunque testator possit velle, & quod eadē ex vtroque, vel ea vno vna, ea alio altera: & magis videtur vltimū. nam &c. & secundum hoc ponitur nam, continuatiuè. sed Rog. ponit pro certè.

m Nam incredibile. Possibile tamen est: vt ī. de fideiuss. l. hęres a debitore. §. non est. Azo. licet sit argu. contra inf. de verbor obligatio. l. quibus. sed expone vt ibi.

ADDITIO. Dic quod alia res est in secundo legato quā in primo, secundum Bar. hic.

n Parte. Cuius æstimatio præstabitur.

o Sanè. Patet denuo grauati hæredem circa eandem rem: & sic obstat cōstitutio: vt sup. de lega. i. l. planè. §. i. sed hic respon. Item & non circa idē hic dicit: sed circa aliam partem non prius legatam eidem. Acc.

p Corpus. Ab uno: quod ipse qui legat facere potest, nō autem hæres eius, qui est debitor legati: & hoc est, debitor autem &c. ne ergo sit inutile facta relatione ad partem debitam, refertur legatum ad alteram nō debitam: sic ā. ti. i. l. si quādo. in prin. & ī. e. ti. l. Titia. §. i. Vel dic, nō obstat huic legi constitutio: sed nec quod debitum aliàs legauerit: ad hoc debitor autem &c. facit ī. de insti. ac. l. in eum. §. tabernæ.

q Vnum testamentum. Id est, unius hominis testamentum. nam si idem plura fecerit, & in eis sæpe idē corpus legauerit, idem erit: vt ī. ea. l. §. eum.

r Debitor autem. Vt hæres Męuij erat.

s Plus sit. Quod quatuor modis attenditur: vt Instit. de ac. §. plus. Item & quinto modo: vt sup. ti. i. l. si creditori. §. id quod. & facit supra ti. i. l. huiusmodi. §. j. & ī. de dot. preleg. l. i. & de libe. lega. l. si idem. & ī. titu. i. l. num. & Insti. eo. §. econtrario.

t Legati futurum est. Quasi dicat nullum.

Duorum testamentis. CASVS. Męuius habebat partem in fundo aliquo, primus cā mihi legauit in suo testamento, & similiter secūdus in suo testamēto legauit mihi eandem partem, & ita dixit quilibet testatorum, lego tali partem Męuij, quam habet ī tali fundo, certè soluta parte Mæuij ex uno testamento, ex alio non

non possum petere: quia sublata est obligatio ex vtroque testamēto per solutionē eius, quod debebatur: nec renascitur postea: licet eam partē mihi solutā alienauero, ĩecēs si primus in suo testamēto legauit mihi partē fundi simpliciter, & similiter secūdus, hoc non addito, quæ Mæuij est: quia tunc licet pars Mæuij mihi fuerit soluta, quam scilicet habebat pro indiuiso ex testamento primi: non propter hoc est liberatus hæres secundi: eū non possit dicere quod illud quod mihi debebat, fuerit mihi solutum: quia tenebatur mihi ad partem simpliciter: non ad partem Mæuij: & plus dicit, quod si alienauero partem solutā mihi pro indiuiso, illa eadem poterit mihi solui. Postea respondet tacitæ obiectioni, quæ sibi posset fieri: diceret enī quis, ergo duæ lucratiuæ causæ in eadem re concurrunt: quod esse non debet, sed respondet, quod non concurrunt in eadem rē, quæ ad oculum possit demonstrari: de qua regula intelligitur. Iam quod Mæuius partem in eo fundo habeat partem alius, puta Sempronius ad iuris duntaxat intellectu, non reali ipsius fundi diuisione fit. & cum verum sit fundum vtriusq; esse non tamen constat, vtra pars alterius sit: non enim habent dominiū in fundo diuisione corporū, vt dictū est, sed solo iuris intellectu: quo iure totus illis fundus communis est. Igitur si soluatur mihi pars fundi, quæ Mæuij est, rectè soluta est, quam si alienauero, eādē aliquo modo suam effectam poterit alter hęs mihi soluere, tanq̃ ferè eadē nō sit, cū potuerit iuris intellectū Sēpronij eē. ergo tāquā diuersa soluit. porro corruptus textus forsit Accursiū & sequaces: ille.n. legit, Neq; plures in vno &c. cū emendati codices habeāt, Nanq; plures in vno &c. secus autē est, qn̄ hō legatur mihi in testō duorū: quia si solutus fuit mihi Stichus ex testamento vnius, ex alio nō pōt mihi solui ille idem, & idē in stipulatione: nam si duo promiserunt mihi hominē, & vnus soluit Stichū: alius eundem soluere non pōt, & reddit rationē quare, qa vbi soluitur Stichus ex legato, vel stipulatione, ille videtur ab initio debitus & ad oculum pōt demonstrari res, in qua duæ causæ lucratiuæ concurrerēt, si alius eundem solueret, quod esse non debet. vnde sicut ille qui promittit hominem, nō pōt illum qui tempore stipulationis est stipulatoris, soluere: ita nec illum qui postea factus est suus, licet alienauerit. Viu.

^a Duorum testamentis ^a pars fundi, quæ Mæuij est, ^b Titio legata ē. Non ineleganter probatum est, ab vno hærede soluta parte fundi, quæ Mæuij fuit, ex alio testamento liberationem obtingere: ^c nec postea ^d parte ^e alienata reuocari actionem semel ^f extinctam. ^g Sed si pars ^h fundi simpliciter, non q̃ Mæuii fuit, legetur: ^i ^• solutio prior non perimit ^• ^k alterā actionem: atque etiam hanc eandem ^l partē aliquo modo suam ^m factam poterit alter hęres soluere: ^• neque plures in vno fundo dominiū iuris intellectu, non diuisionē ^n corporum obtinent. Nō idē ^o respondetur, cùm duobus ^p testamentis generatim homo legatur; ^q Nam qui ^r soluente altero, legatarij factus est: quāuis postea sit alienatus, ^s ab altero hærede idem solui non poterit. Eadem quoque ratio stipulationis ^t est: hominis

^a Duorū testamentis. Id est, duorū. s. Titij, & Sēpronij.

ADDITIO. Prius legebatur duobus. sed iuxta P. Flo. duorum, vt hic.

^b Mæuij est. Habebat ergo Mæuius secundum communem cum alio pro indiuiso. Acc.

^c Obtingere. Propter regulam ĵ. de act. & oblig. l. omnes. & Insti. eo. §. si res.

^d Postea. Benè dicit, postea: quia secus fortè si alienetur viuente testatore altero, ex cuius testō non est solutum: quia nunc ex eius testamento solui poterit.

^e Parte ↄ. Scilicet soluta.

^f Semel. Solutione ab vno facta secundum quosdam.

^g Extinctam. Sic ĵ. de sol. l. qui res §. aream. & de ver. obli. l. inter stipulantem. §. sacram. circa prin.

^h Si pars. Dimidia, si aliud nō liqueat: vt vicesima: vt infra de verb. sig. l. nomen §. 1 vel dic, pro indiuiso.

^i Legitur. Puta dixit vnus testator, lego Titio medietatem fundi Cornel. & alter testator eodē modo dixit.

^k Nō perimit. Et est ratio, quia soluta pars ab uno, nō erat ab altero debita illa eadem pars soluta: quia si esset ab eodem debita illa pars, iam esset sublata solutione ab uno facta: quia non possunt duæ lucratiuæ causæ in eadem persona concurrere: ut d. l. omnes. & supra si pars hære. pe. l. 1. §. 2. & 3. & infra statim, ibi, neque plures &c.

^l Hanc eandē. Malè dicit hanc, cū per hanc, id est, per dictionem hāc, corpus vtiliter & pro diuiso debeat ostendere. dic ergo hanc eandem, scilicet iuris intellectu, & pro indiuiso: & hoc est quod subditur: neq; plures. &c. hoc modo, dixi solui posse eandem partem iuris intellectu non facta demonstratione ad corpus: quia non potest dare aliquam partem, ut dimidiam insolidum, neque enim plures &c. id est, legatarius cui pars soluta est, & alter hæres, qui non soluit aliquid: & sic est quasi loco collegatario. & recipere: neque obtinēt dominium in uno fundo, uel parte aliqua fundi insolidum, ut possit hic, uel ille dicere, hæc pars tantum mea est non tua. non obtinent inquam, iuris intellectu: ius enim intelligit quemcunque habere dimidiam indiuisibiliter in qualibet parte, quæ possit ostendi non facta diuisione: & sic non ostenditur regula ĵ. de act. & obli. l. omnes. cum non possit designari ad oculum pars, in qua duæ causæ lucratiuæ concurrant: alioqui facta diuisione ego meum, tu tuum dicere possumus: ut ĵ. de uerb. signi. l. recte. §. quintus. & tunc ostenderetur regula, si eandem partem diceremos solui posse: & secundū hoc subauditur ibi enim: neque enim plures &c. vel dic secūdum Ro. neq; &c. scilicet ob hoc, quod dixit eandem partem solui posse. nam intellexi de parte indiuisa quæ intellectu percipitur, non oculo videtur. nec enim videri potest: ita subauditur enim ibi. neque plures &c. & facit sup. cōmo. l. si ut certo. §. fina. & de cast. pecu. l. pen. §. pater. & supra tit. 1. l. non quocunque. in prin. Acc.

^m Suam. Alterius hæredis.

^n Non diuisione ↄ. Scilicet facta.

^o Non idē. Scilicet quod dixi quando simpliciter pars fuit legata. Sed certè imo idem: quia sicut s. ita nec hic vno soluente liberatur alius. est tamen hic alius: quia homo qui ab uno mihi soluitur, si desinat esse meus, non soluetur ab alio, quia ostendi pōt homo ad oculū, in quo concurrit huiusmodi causa lucratiua: vnde & solutus videtur in obligatione solus fuisse, & nō alius: & hoc est hominis &c. sed pars fundi soluta nō potest ostendi: vnde nec fuisse videtur ex causa lucratiua debita: vnde eadem solui potest. Azo.

^p Duobus. Id est, duorum ↄ.

^q Legatur. Eidem ↄ.

^r Nam qui. Puta Stichus.

^s Alienatus. A legatario.

^t Stipulationis. Puta si sim stipulatus à te hominem in gñe, & ab alio stipulatus sim similiter hominem in genere: aliud autem si ab vno essem tātum stipulatus, quia poterit solui qui meus fuerit: vt ĵ. de sol. l. qui decem. §.

^• Vide q̃ in hūc. §. scripsit elegāter Alcia. lib. dispun. 1. c. 24.

^• Sic in P. F. Hal. autē legit, solutio rior periuit.

^• Vide Anto. Aug. libr. 1. emē. ca. 2.

^• Sic i P. Fl. Hal. autē [illegible], nanq; plures [illegible] no fun[illegible] [illegible] no diuisione corpo. obtinent. quam lectionēam plectitur Alci. li. 1. dispunct. ca 24. certè locum hunc dicti eīdem esse putat Anto. August. emē. li. 1. c. 2. [illegible] veriorē lectionē, magis probes.

Pronomen hic hæc, hoc est demonstratiuum ad oculū corporis, & intellectus Bar[illegible] l. 1. cir. principi. num. 2. vbi reprehend[illegible] gl. istā, ff. de nou. oper. nun. Et illud pronomē additum [illegible], particulare [illegible] lud fac[illegible] Mand. in s. qō. [illegible] Reg. cancel. nu. 8.

cem. §. Stichum. & l. si quis duos. quæ sunt contra. Vel dic hic de rigore, ibi de æquitate. dicit enim ibi in ipsa l. qui decem.

Orationis. Scilicet si homo legetur: hoc. n. est &c.

Homines continet. Quantum ad solutionem: quoniam quilibet in solutione est: nõ autẽ quantum ad obligationem, vt probatur s. tit. j. l. cũ incertus. cum faciat ibi simili tudinem inter legatũ hominis in genere, & legatũ Stichi: & sic non obst. s. de pact. l. si vnus. §. sed generaliter, secus dico cum quis promittit Stichũ sui Pamphilum, sub alternatione: quia vterque est in obligatione: licet quidam contra: ut s. de mino. l. & si fine. & j. de uerb. obl. l. si duo. Alij dicunt cõtinet, id est, cõtinuisse uidetur, etiam quo ad obligationẽ facta solutioe eius qui solutus est.

enim legatũ, orationis compendio singulos homines continet: vtq; ab initio non consistit in iis, qui legatarii fuerunt, ita frustra soluitur, cuius dominium postea legatari[a] adeptus est, tametsi dominus esse desierit.

Si res legata traditur nõ perfectè actio ex testamento adhuc durat ad ipsam. Bar.

In fundo legato si hæres sepelierit æstimatio referenda erit ad totum pretium [d] fundi, quo potuit ante sepulturam æstimari. Quare si fuerit solutus: [e] actionem adhuc ex testamento [f] propter locum [g] alienatum [h] durare, rationis est.

Dispositio generalis sequens derogat speciali præcedenti, quando cadit inter grauatos. Bartolus.

Eum, qui ab vno ex hæredibus, qui solus oneratus fuerat, litis æstimationem legatæ rei [i] abstulisset: [k] postea codicillis [l] apertis, ab oibus hæredibus [m] eius ei relictæ dixi dominium non quærere. Eum enim, qui pluribus speciebus iuris vteretur, [n] non sæpius eandem rem [o] eidem legare, sed loqui sæpius.

Hæres tenetur si fundus traditur dominatus iure vsusfructus, vel pignoratus, vel ab alio possessus: secus si alteri seruiat. Item non valet legatum rei meæ propter seruitutem alii debitam. Bar.

Aliās I- cipit, ait ptator.

In fundo. In testamento meo legaui tibi fundum. & hæres meus non iussu meo, sed suo arbitrio sepeliuit in eo mortuum: & sic alienatus uidetur · quia incipit in nullius bonis esse: petit legatarius æstimationem fundi: certe debet æstimari fundus secundum quod ualebat, antequam fieret religiosus: ualebat enim plus ante. Quid si hæres meus soluat legatario dictum fundum ita religiosum factum? certè adhuc poterit peti fundus per legatarium, & consequetur illud, in quo deterioratus est fundus propter sepulturam.

Eum qui. Instituit mihi plures hæredes in testamẽto, & ab uno eorum, Titio pone legaui Mæuio fundum, & postea feci codicillos, in quibus grauaui omnes hæredes meos ut darent eidem Mæuio eundem fundum: & anteq iã codicilli aperirentur, Mæuius legatarius egit contra Titium hæredem solum in testamẽto grauatũ: & fundi legati æstimationẽ ab eo consecutus fuit, postea codicilli fuerunt aperti: & uult Mæuius legatarius ab omnibus hæredibus petere fundum prædictum, & ab omnibus eius dominium consequi, certe bene potest hoc facere pro parte cohæredum illius, qui soluit eius æstimationem, non autẽ pro parte ipsius soluẽtis. Et est ratio extra literã quare pro parte aliorũ possit dominiũ quærere, quia ille hæres qui soluit, potest condicere ab eo legatario æstimationẽ legatæ rei pro partibus cohæredum suorũ. ut s. de pac. l. si cum te ex causa. Ratio autem quare non possit habere dominiũ rei relictæ pro parte illius cohæredis, qui soluit ei æstimationem, est in litera: quia non credimus testatorem uoluisse sæpius eidem eandem rem legare, quamuis scripserit eam ei in testamento, & codicillis, sicque usus fuerit pluribus speciebus, sed credimus quod circa eãdem rem locutus fuit sæpius. h. d. usque ad §. fundo.

Sepelierit. Suo arbitrio, non testatoris.

Totum pretium. Vt appareat quanto minus valeat propter sepulturam. sic supra familiæ erciscun. l. Mæuius. §. fin.

Solutus. Pro parte quæ supererat. Vel dic totus, licet inefficaciter quo ad religiosam partem.

[f] Ex testamento. Imo in factum: vt s. eod. l. si hæres rem. quæ est contra. Solut. hic alibi poterat commodè inferri. vnde quasi dolo desiit possidere: alioqui mero iure liberatus est. sed si sit soluendo, agitur in factum: vt ibi. & supra de religi. l. scriptus. in fi. & l. at si quis. §. sed si res legata.

[g] Locum. Locus est pars fundi: vt infra de verb. signifi. l. locus. & nota quod caute dicit, propter partem petitur totum. soluto tamen quod deest, contingit liberatio, & est idem vbicunque in re soluta aliquid deest, vt hic erat. & j. de solut. l. etiam. vel cautio quæ rem solutam respicit: vt j. de verbo. obligat. l. Iulianus §. 1. secus si pars soluitur integrè: quia tn ea parte contingit liberatio, siue species certa, siue quantitas debeatur: licet secus sit in genere: vt infra de soluti. l. si stipulatus. & infra ead. l. §. fundo. & C. de rebus alien. non alien. l. finali.

[h] Alienatum. Dedicando: vt C. de rebus alien. non alien. l. fin.

[i] Rei legatæ. Nunquid hic solus grauatus posset rem hæreditariam insolidum præstare: & si alii non essent grauati, quasi videatur sibi prælegata: an habeat sibi necesse dare æstimationem partium aliorum? Respõ. satis est si pro portione sua tantum præstet: vt s. ti. 1. l. si fundum. §. si libertus.

[k] Abstulit. Id est, accepit. sic infra de fur. l. qui vas. primo respon.

[l] Codicillis. in quibus omnes grauauit hæredes.

[m] Ab omnibus hæredibus. Nunc respondet non quæri dominiũ ab omnibus. nec enim quæritur pro parte eius, qui præstitit æstimationem, sed aliorum: utpote cum æstimationem condicere quasi indebitã pro partibus aliorum possit qui soluit: ut supra de pactis. lege, si cum te ex causa. Azo. & sic isti alij uel dimittent solutam. uel soluent, si non soluerunt. Sed uidetur, quod nec pro partibus aliorum possit peti · ut supra titulo primo leg. si tibi. §. primo, contra. Solutio. hic sponte fuit solutum. Item uidetur quod etiam pro parte primi transeat dominium: cum aut sciens se non debere soluit: & non condicit: aut errando, credens se debere, & tunc transit, sed condicit ut indebitum, uel sine causa. Respondeo non transit irreuocabiliter, sed pars aliorum sic.

[n] Vteretur. Quia fecit testamentum & codicillos.

[o] Eãdem rem. Et non præsumitur, q hoc facere uoluit: posset tamẽ, si uellet, ut s. tit. 1. l. quid ergo. §. 1. Sed cõtra uidetur, ut j. de prob. l. [a] quinquaginta. sed ibi quantitas hic species: ut ar. s. tit. 1. l. plane. §. 1. Itẽ uidetur solum primũ teneri: ut s. eo. l. cum uno. & l. legatorum. §. qui plures. Sol. ibi uerbum omnes, refertur ad designatos in testamento, hic non potest referri: quia unus solus erat in testamento grauatus: unde cũ plura loca eum restringi non possi, merito applicatur ad omnes.

[a] Aliās ē l. quingenta.

omnes: ut hic. & facit C. de leg. l. cum quæstio.

ADDITIO. Illam solu. glo. sequitur Bart. posses tamen aliter dicere, scilicet quod ibi in codicillis non fuerunt grauati omnes, licet omnes fuerint scripti secundum eundem Bart. Sol. tamen gloss. est melior.

Fundo legato.

Fundo legato, si vsusfructus alienus sit: nihilominus petendus est ab hærede. a Vsusfructus enim & si in iure, non in parte b consistit, emolumentum tamen rei continet. d Enimuerò fundo relicto, ob reliquas f præstationes, quæ legatum g sequuntur, agetur: ver bi gratia, si fundus pignori datus, vel aliena possessio fit. Non idem placuit de cæteris seruitutibus. k Sin autem res mea mihi legetur: propter istas causas m legatum non valebit.

CASUS. Fundum meum in quo Titius usumfru. habebat tibi legaui: certè non solum proprietatem fundi, sed usumf. ab hærede meo petere poteris. Itē si dictus fundus esset per me obligatus, uel esset eius aliena possessio, pro utroq; ages cōtra hæredē meū. Si autem seruitutea debebat alijs dictus fundus, non tenebitur hæres eum liberare: puta si debeat fundo Titij seruitutē itineris, uel aquæductus. Sed quid si Titius prædictus, qui habet dictas seruitutes in fundo meo eū meum fundū mihi leget: nunquid ualet legatum ad hoc ut tem, ut videantur remissæ seruitutes? Et dicitur quod non: quia extra rem sunt dictæ seruitutes.

† Bal. facit ad hoc in l. cum alienā. C. de lega. & in titu. C. de cōtrah. emp. & vē dit.

A municipibus. Institui mihi hæredes municipes alicuius loci: & ab eis legaui Titio fundum detracto vsufru. nunquid valet legatum? Et uidetur quod non. quia municipes non videntur posse amittere vsumfru. vnde legatum proprietatis videtur inutile semper ab ea vsufruc. abscedente. Sed certè non est verum, quia municipes benè possunt amittere vsumfru. non vtendo. Viu.

a Ab hærede. Passiuè, quia legatarius petit, scilicet vsumfructum, id est, vsusfructus erit in ratione m.

b Non in parte. Scilicet proprietatis: vt Insti. eod. §. sed si cui. Vel dic in parte, id est, in proprietate, quæ est pars dominij quandoq; quæ dic, vt s. de vsufruc. l. 4.

Rei. Scilicet proprietatis.

d Continet. Scilicet usufru. sed fundi legatum continet omne emolumentum etiam vsumfr. ergo vsusf. peti posset actio. ex testamento: vt ĵ. de vsfru. leg. l. si Titio. & l. si alij. sed in casu seq. petitur ipse fundus & eius ratio: quia in primo casu pro parte contingit liberatio, quasi in parte proprietatis: in secundo non, vt ĵ. de solu. l. ti stipulatus §. 1. & no. s̄. commo. l. 3. §. 1.

e Fundo. Scilicet testatoris, sed in alieno potest poni casus.

f Ob reliquas. Ab vsufructu.

g Legatum. Id est, rem legatam.

Agetur. Ad [illegible] fundum vt modo nota.

i Aliena poss[illegible] io. Id est, alius possidet, & hæres tenetur dare possessionem legatario: alias nec rem tradere videtur: vt ĵ. de act. empt. l. 2. §. 1.

k Seru[illegible] prædialibus: vt ob eas teneatur hæres, si e extraneo debeantur [illegible] vti optimus maximusque est, legatus est: tunc enim liber t[illegible] de[illegible], vt hic, & s̄. tit. 1. serio legato. §. si fundus. & arg. s. de eui[illegible]. l. quod ad seruitutes.

l Res mea. [illegible] upta [illegible] erat testatoris, vel aliena: hic legata[illegible]

m Illas causas. Quia te[illegible] in ea habuit vsumfruct. vel etiam serui[illegible] vipote cum [illegible] etiam sine l[illegible] sito [illegible] proprietaté illo mortuo secundum R[illegible] id [illegible] dici potest in qualibet prædiali

seruitute, quæ debetur leganti in prædio meo quod mihi legauit: ut hic tenuit, & arg. ĵ. eo. l. cum illius. §. dominus. Azo. & secundum hoc refertur hic ad primū, & ad proximum. Sed quid de medio, scilicet si habet ius pignoris? uidetur idē, quod non uideatur esse remissum. ut hic secundū Azo. sed cōtra secundum Py. ut ĵ. de lib leg. l. 1. & s̄. t. 1. 1. senatus. §. fin. sed potest dici hic de rigore, illas de æquitate loqui, secundū Azo. Vel dic hoc nō referri ad pignu, uel ad pos. quæ hei testator. aut ex go testator habet ius in re uel j to re legatarij: aut extra rem, licet propter rem legatarij: si in re, ut hypothecæ, uel ius superficiei. uel simile, unde habet utile in rem: & tunc ualet legatum rei legatarij: ut s̄. ti. 1. l. si domus. §. fi. & d. l. 1. de [illegible] le. & s̄. ti. 1. l. si tibi homo. ut pl. [illegible] si pro se, ut quia legatarius debet eam testatori ex conditione, uel

Municipibus potest usumfructum reseruari: quia potest eum amittere. Bar.

A municipibus hæredibus scriptis, detracto vsufructu legari propriè tas potest: quia non vtendo possunt vsumfructum amittere.

Iussus restituere vni ex certis ciuibus moriatur, sufficit quòd eligat: & vsque ad mortem potest variare. Bar.

Legari aa posse ali cui testatu.

LXIX.

Vnum ex familia propter fideicom-

alia causa: & tunc idem ut s̄. titu. 1. l. 1. apud. §. si Titius. & arg. C. de contrah. emp. l. cum res. In tertio quando extra rem, puta seruitutem pro qua habeo confessoriam, quæ extra rem datur, licet pro seruitute rei tuæ seruitutis siue personalis sit seruitus, siue realis, siue testator, siue alius habet hæc intra in re legatarij, non ualet, ut hic. nam hic non facit idem quis habeat hæc iura: licet quidam dixerunt ualere, quando testator habebat, arg. d. l. apud §. Titium. Sed ibi erat ei debita, non autem dicitur habere ius in re. Item pro eis erat s̄. de contrah em. l qui tabernas. & facit s̄. de emc. l. sed & si quid. §. 1. & s. eo. l. si cu u. & ĵ. de uerb. sign. l. re de in p[illegible] & s. de dolo. & eleganter. §. non solum. & ĵ. de doe præleg. l. licet. & s. ti. 1. l. si res.

k Non utendo. Vt supra de vsufruct. l. 1. Item & alijs modis. ut per aratrum ut s. quib. mod. usufru. amit. l. si usufructus. Item centum annis. ut ĵ. de usufruc. leg. l. qui usufruct. & supra de usufru. l. an usufructus.

Vnum ex familia. Hic casus porrigitur usq; ad §. si rē mā. & usq; illuc multas format quæstiones. & casus primi responsi talis est. Sempronius instituit hæredē Titiu: & rogauit eū, ut cum moreretur idē hæres, restitueret fundū Cornelianū uni de familia ipsius testatoris, cui uellet idē Titius, & ei dedit electionē: certe debet eligere Titius, cui det, eū cte dit se moriturū in breui. & si quidē in suo testō leget illi quem elegit, dictum fundū: inutile est legatū: quia ex testō Sēpronij peti pōt. Sed nunquid dicemus omnino non ualere legatū quasi creditori relictū an uero dicemus ualere propter hoc, quod Titius pōt mutare electionē: & sic non erit creditor ille, qui prius erat electus? & certè siue duret electio, non poterit ex [illegible] testō in quo datum est ei legatū ab hærede, præterea sed ex testamento Sēpronij. siue alium de familia eligat, non poterit primus electus petere ex testaméto S[illegible]nij, neque ex testaméto [illegible] ij hæredis emp[illegible] capias versiculum. itaq; si cum & c. & [illegible] ad §. sed si vnus. & postea reuertaris ad §. si de Falcidia. vbi ita q̄ritur. Nunquid vt habeat locū lex Falcidia in dicto le[illegible] uto, vel non habeat in[illegible] pientius bona Sempronij [illegible] toria, an bona Titij hæredis, qui elegit vnū de familia

familia, ut daret dictum fundum secundum præceptũ Sempronij? & certè inspiciemus bona Sempronij: perinde enim omnia debēt seruari, ac si nominatim legasset Sempronius dictũ fundum illi, quē hæres postea elegit, & hæres nihil ei de suo dat, sed Sēpronius testator. Mó unde ad §. sed si uno, & ita ponas ibi casũ, pone eūdē casu retento, quod Titius hæres unum ex familia Sempronij instituit sibi hæredem, & dictũ fundum extraneo totũ legauit: certè nō uidetur uolũtati Sempronij testatoris satisfecisse, unde alij de familia illũ fundum petent, & pars eius qui institut⁹ est deducetur, & tanto minus alij petent. Quid si instituit dictus hæres duos de familia Sēpronij, & quartam partē dicti fundi extraneo legauit, & sic tres partes fundi in illa hæreditate reliquit: & sic illi duo de familia hæredis instituti ab hærede habent tres partes? certè alij de familia nō petent de illis tribus partibus aliquid, sed de quarta extraneo per hæredem relicta petent partes suas. Sed pone, quod dictus hæres Sempronij dictum fundum uni de familia Sempronij reliquit: & rogauit, vt eum extraneo restituat: certè si tantum illi in alia manu reliquit, q̄tum prædictus fundus valet, benè valet fideicommissum: & non alias: & hæc omnia locum habent quando ita rogauit Sempronius testator hæredem suum Titium, ut dixi in princ. l. Si autem dixisset, quod non exiret de familia sua dictus fundus: si quidem instituat Titius hæres aliquē de familia, & roget eum vt dictum fundum alij det, illũ fundum alij petent de familia, sed hæres institutus ab hærede tenetur dare extraneo æstimationem fundi. sed si hæres Sempronij nō rogat illũ de familia quē instituit, ut extraneo restituat, habebit fundum: sed cauebit alijs de familia, qđ ille fundus de familia non exibit, nec alij præstabitur: & hoc usq; ad §. rogo. vbi ita ponas casum, pone qđ dictus Sempronius testator rogauit Titium hæredem suum ut dictũ fundũ vni ex libertis det, cui volet. Certe potest hæres eligere cui det: & tamen nullus ex libertis potest petere, & si ante moriatur heres quã elegerit: omnes liberti petent fundum, uel etiam unus, si unus tãtũ extitat.

Si rem tuam. Institui mihi hæredem Titium, & rem suam, credens meã esse, legaui Sēpronio. certè benè valet legatũ, quãuis non valeat legatũ, si legē Sēpronio rem quę non est mea, nec hæredis, & eã credo meã eē.

Si omissa. Si instituo te hæredem, & rogo te, ut hæreditatem alij restituas, & rogo per alia verba: certè benè valet fideicommissum, & de hoc ponit unum exemplum. Ecce si maritus instituta uxore dixit, Non dubito, quin filiis meis hoc restituas, verba quidem huiusmodi habentur pro fideicommisso, & filij possunt fideicommissum petere: sed uxore ea, quę donauit sibi vir, nō restituet filijs: nã donationes his uerbis nō continētur: nisi maritus nominatim eam rogasset de dictis rebus donatis, filijs restituendis: quia tunc benè tenetur. & hoc dicit cum l. sequen. Viuianus.

Vnum. Quandoque dignum, quandoque indignum: ut s. eo. l. cum quidam. 1. & 2. respon. & dic quod dicit testator: hæres cum morieris fundum Botrianum restituas uni de familia mea: & uocet testator Sempronius, hæres Titius.

Consi-sit.

missum à se a cùm moreretur relictum, hæres eligere debet: b & ei, quem elegerit, frustra c testamēto suo legat, quod postea, quàm electus est, ex alio testamēto petere potest. Vtrũ ergo non consistit, d quod datur quasi creditori relictum? e an quãdiu potest mutari voluntas, e non rectè creditori comparabitur? Sine tamē f duret electio, fuisse videtur creditor: g siue mutetur; h ex neutro testamento petitio cō petit.

Electus non capit ex testamento eligentis, sed eius qui iussit restitui. & secundum illud Falcidiæ ratio non minuitur: & vno electo, cæteri excluduntur. Bart.

Si Falcidia * i quæratur, perinde omnia seruabuntur, ac si nominatim ei, qui postea electus est; primo testamento k fideicommissum fuisset relictum. Non enim facultas necessariæ l electionis propriæ liberalitatis beneficium m est. Quid enim est, quod de suo videtur reliquisse, qui quod reliquit, omnimodo * reddere debuit? Itaque si cùm forte tres ex familia eius essent, qui fideicommissum reliquit, eodem vel dispari gradu, satis erit vni n reliquisse. nam post quàm paritum est voluntati, cæteri o conditione p deficiunt.

* Si de falcidia.

a A se. Hærede.

b Debet. Non enim 1 est in potestate hæredis an dēt, sed cui de familia det: vt j. §. si falcidia. Accur.

1 *Secus si nō posset apparere de mente testatoris, tunc ad hęredem spectaret interpretatio. l. si quis seruũ. §. si inter duos. s. eo. l. & ibi Bart.

c Frustra. Nam etiã si non legaret, nihilominus ex alio testamento agetur: vt s. eod. l. cum quidã. 1. respon. & sic dicitur superuacuum id est, nullum: vt sup. eod. l. statuliberum. 1. respon.

d Relictum. Quod non valet: vt supra l. proxim. circa princip. ibi, debitor autem, &c.

e Voluntas. In eligendo. Acc.

* Aliàs omnino.

f Sine tamen. Nūc respon. quod nō valet tale legatum.

g Creditor. Facit infrà ad legem Falcid. l. pater filium. & infrà eod. §. si duos.

h Mutetur. Et aliũ eligat. nam primo electus ex nullo testamento petet: alioqui si tantu mutet, & neminem eligat, huic cum cæteris cōpetit petitio: ut s. eo. l. cum quidam, 3. respon. est ergo ante mortem hęredis in suspenso, sit creditor, an nō: & est sic j. de reb. dub. l. quædam. Sed uidetur nō posse mutari: ut s. ti. 1. l. huiusmodi. §. si Stichum. contra. Solu. hic dicit, cum moritur hæres. Itē hic electio personę legatarij, ibi rei legatæ.

i Si Falcidia. Prosequitur superiorem materiam per multas quæstiones usque ad §. rogo. & ideo nō est hic §. nisi gratia euidentioris intellectus.

k Primo testamento. Ideoque primi testatoris nomine duntaxat, & eius bonis inspectis, nō etiam hæredis hoc legatum minuere ualet lex Fal. R. ut j. ad le. Falc. l. pater filium. & s. de hære. instit. l. asse. & C. de iudic. l. apertissimi. in fin. & dic arg. quod ibi not.

l Necessariæ. Necesse habet hæres eligere, ut hic: & s. in prin. huius l. & j. de reb. dub. l. utrum. §. cũ quidam. si non eligat, proximiores de familia ueniunt: ut sup. eo. l. cum quidam. 3. respon. & §. fi. & l. cum ita. §. in fideicommisso. & facit sup. de hæred. insti. in l. si seruo fideicommisso. & ad Syllan. l. 3. §. ortum. & sup. de usufru. earum rer. quæ usu consu. l. tribus. §. illud etiam. & j. de aqua quotid. & æsti. l. 1. §. pen. in fin. Accur.

m Beneficium. Hoc est, nō dicitur hęc liberalitas prouenire ab hærede, quia tunc nō detraheret Fal. sed modo detrahit. quia non prouenit ex eo legatum, ut hic subijcit, quid est enim &c. licet eligere possit.

n Vni. Etiam ulteriori: quia hic habebat electionem: vt sup. eo. l. cum quidam. si verò familię relictum esset, priores in gradu peterent: vt supra eod. l. cum ita. §. in fideic. vt no. C. de ver. sign. l. fi.

o Cæteri. De Familia.

p Conditione. Legati tacita. cum enim leget testator fie,

Si vnus ex certis instituatur, & fundus extraneo legetur: ab eo vendicabitur deducta persona hæredis Bart.

Sed si vno ex familia hærede instituto, a ille fundus b extraneo relictus est: perinde fideicõmissum ex illo testamento c petetur, d ac si nemo de familia hæredi hęres extitisset. e Verũ is, qui hæres scriptus est, ratione doli exceptionis f cæteris fideicommissum petẽtibus facere partem intelligitur. g Nam quæ ratio h cæteros admittit, eadẽ tacitam inducit cõpensationem.

Si plures ex certis instituantur, & pars fundi extraneo relinquatur: illa vendicabitur, excepta parte, quæ institutis competeret. Bart

Si duos de familia nõ æquis portionibus i hæredes scripserit, k & partem (fortè quartam) extero eiusdem fundi legauerit, pro iis quidem portionibus, quas iure hæreditario l retinent, fideicommissum non magis petetur, quàm si alteri m fundum prælegasset. pro altera n verò parte, quæ in exterum collata est, virilem, qui sunt de familia petent, o admissa pp hæredum virilem portionem compensatione. p

Eligens non potest electum grauare, ut alteri restituat, nisi ei tantundem relinquat: & tunc etiam poterit ab extraneo vendicari, si dominus fuerit, ne exeat d. familia. Bartolus.

Sed & si fundum hæres vni ex familia reliquerit, eiusq; fideicommiserit, vt extero eum restituat: q̃situm est, an hoc fideicommissum, scilicet peti q possit? Dixi ita demum r peti posse, s si præterea tantundem t ei relictũ esset, quod fundi pretium efficeret. t Et si quidẽ ille prior testator ita fideicommissum reliquisset, Rogo, fundum cui voles, aut quibus voles ex familia, relinquas, rem in expedito fore. u

sicuti de familia dato: singulis (si alteri non dedit) dare iussus uidetur hæres: ut s. eod. l. cum quidam.

a Instituto. A Titio hærede rogatus, id est, ipsius primi testatoris: & dic insolidum. ac sequens §. si duos. in parte hæreditatis, & parte fundi ponit casum.

b Ille fundus. Botrianus, qui uni ex familia, cum moreretur hęs, iussus est restitui. R.

c Ex illo testamento. Scilicet primo, puta Sempronij.

d Petetur. Id est, petent alij de familia illa, qui non sunt instituti hæredes à Titio instituto hęrede Sempronij rogatus. & hoc propolita actione personali ex testamẽto: cum possent agere in rem contra legatarium extraneum possidentem.

e Hæres extitisset. Hoc uidet falsum: nam instituendo hęredem uidetur eum elegisse: ut infra eadẽ l. §. sed & si fundum, contra. Solu. hic testator uia uit ad extraneum: ut nec momento apud hæredem maneatur supra de pecu. l. sed si damnum. §. 1. ibi, licet nulla &c. & infra de fur. l. à Titio. quod ibi est secus. Vel dic: ut ibi.

f Doli exceptionis. Quæ transit ad legatarium, si conueniatur ac. Item: ut arg. sup. de pa. l. si tibi decem. §. pactum. hęres autem legantis pro una parte infringere legatum non potest: ut infra eadem l. §. si rem. Azo.

g Partem intelligitur. Id est, ut habeant partes tantum uiriles deducta parte instituti: & ad hoc facit quod not. s. eod. l. si Titio.

h Quæ ratio. Est autem hæc ratio, quia de familia sunt, & hæres relinquit extraneo: ergo & ipse cũ sit de familia, admittitur: sic ergo partem facit. & hoc uocat compensationem, impropriè tamẽ: institutus enim est obligatus, sicut testator erat, actione ex testamento ijs, qui sunt de familia: sed contra illi nullo modo instituto sunt obligati. nec enim plures legatarij sunt inuicẽ obligati: sed si unus totam rem possidet, tenetur alij rei uendicatione. nõ ergo potest dici cõpensatio, cum non sit hinc inde debitum: ut s. de cõpen. l. 1. ponit ergo pro computatione: sic sup. eod. l. Titia. §. qui in uita. quidam tamen dicunt contrarium, notantes & dicẽtes hic compensari, quod utrique debetur in genere: quod satis concedi potest per l. sup. de hære. insti. l. qui non militabat. r. respõ. & sup. si pars hęd. pet. l. 1. §. pen. lex tamen ista non probat hoc, secundum Azo.

i Portionibus. Tribus. Ioan.

k Scripserit. Titius rogatus restituere fundum Botria.

l Hæreditario. Id est, hoc ipso, quod sunt hæredes rogan. non tamen ex eius testamẽto, sed legantis scilicet testamento: ut s. eod. l. 1. in prin. Azo. Melius ergo dixisset legatario. Hug.

m Si alteri. Qui esset de familia. facit enim hic tantum generalis collatio, quantum specialis: ut C. de secũ. nu. l. si quis prioris. §. certum. Sed argu. cõtra authen. nunc autẽ. ibi posita, quæ est in Auth. de nupt. §. soluto. collat. 4.

ADDITIO Dic quod illud est speciale, istud regulare, ut no. s. de acquir. hære. l. si quis mihi bona secundum Bart. hic.

n Pro altera. Scilicet quarta.

o Petent. Scilicet si simul uenit ad petitionẽ, alioqui quando sunt plures rei credendi, qui in familia cõtinẽtur gradum dignitate, & absentium ex iusta causa ratione seruata, occupantis erit actio, cõditioque melior: ut sup. eo. l. si Titio. & l. si qs Titio. & l. cum quidam. & l. si tamen. & l. omnia. & j. e. l. peto. §. fratre. R.

p Compensatione. Hoc expone: ut sup. proxim. §. nam & si conueniantur hæredes rogati actione ex testamẽto, uel etiam rei uendicatione, cum nõdum tradiderint extero, excipient, ut retineant uiriles in illa quarta. Item & si extero est tradita, & ipse conueniatur rei uendicatione: quod potest: ut j. eo. l. cum pater. §. libertis. excipiet ex persona hæredum. & hoc not. sup. proxi. §.

q Scilicet peti. Id est, an extraneus petere possit.

r Dixi ita demum. Ita uidetur hæres satisfecisse uoluntati legantis, si præterea &c. quod est uerum, si prior testator ita dixit cui uoles dato. secus si ita, ne prædiũ exeat de familia: tunc enim post mortem electi legatarij cæteri petunt: ut j. In uerb. perlhutis &c. Azo.

s Tantũdem ei. Secus si minus. nam in eo quod ultra est, onerari nõ potest, qualitercunque uaries, nisi in casibus duobus: ut j. eod. l. Imperator. §. si centum. & j. ad leg. Falc. l. sed si non seruus.

t Efficeret. Cum determinatione quam subijcit: & si quidem &c. scilicet quando testator dixit: fundum cui uoles, aut quibus ex familia uoles. si autem dixit ne fundum alienaret extra familiam, tũc locum habet §. quod si talia. ut non petant illi de familia, nisi mortuo secundo hærede, id est, Caio, qui est unus de familia.

u In expedito fore. Quia tunc erit uerũ quod dictum est: & sic est determinatio præcedẽtis, ut dixi. Sed contra sup. eo. §. sed si uno. nam ibi Titius uidetur elegisse hæredem

o In P. F. admissa propter hæredes uirilium portionũ cõpẽsatiõe.

s In P. F. si fundi pretium efficiat. Sed si quidem ille &c.

Quòd si talia verba fuissent: Peto, ne fundus de familia exeat: hæredis [a] hæredem propter sequēs fideicōmissum, quod in exterum collatum est, oneratum [b] intelligi: petituris deinceps cæteris ex primo testamento [c] fideicōmissum: post mortem videlicet eius, [d] qui primò electus est: & ideo si [e] electo vno fideicommissum in exterum non conferatur: [f] nō aliàs ei, qui electus est, fideicommissum præstandū erit, quā interpositis [g] cautionibus, fundū, cū morietur, si nō in familia cū effectu relinqueretur, restitui. [h]

Iussus cum moritur eligere, potest & inter viuis eligere: & antè nullus admittetur, sed eo non eligente omnes, Bar.

Rogo, fundū cùm morieris, restituas ex libertis, cui voles. Quod ad verba [i] attinet. ipsi[a] erit electio: nec hoc [k] petere quisquā poterit, quādiu præferri [l] potest alius: defuncto eo, prius, quàm eligat, petēt omnes: itaq; eueniet, vt quod vni datū est, [l] viuis pluribus vnus [m] petere non possit: sed omnes petant, [n] quod [o] non omnibus datū est. [p] & ita demum petere possit vnus, si solus moriente eo superfuerit.

Si testator legat rem hæredis: ut suam: valet legatum. Bart.

Si rem tuam, quam existimabam meam, te hærede instituto, Titio legem: non est Neratij Prisci sententiæ, nec constitutioni locus: qua cauetur non cogendum [q] pstare legatum hæredem. Nam succursum est hæredibus, ne cogantur redimere, [r] quod testator suum existimās reliquit. Sunt enim magis in legādis suis rebus, quàm in alienis comparandis, & onerandis hæredibus faciliores [s] voluntates. quod in hac specie non euenit: cùm dominium rei [t] sit apud hæredem.

Licet verba fideicommissi sint defectiua: tamen debetur, si ex mente colligitur. Bar.

Si omissa fideicommissi verba [u] sint, & cætera, quę leguntur, cum

hæredem suū: & tantū ei relictum est, quod facit pretium fundi, & plus: nec tamē extraneus fundum sibi relictum ab eo, petere potest, & habere imo & cæteri de familia peterent. Solu. hic specialiter contulit in unum de familia legando ut extero restituat: ibi generaliter instituendo hæredem arg. in Auth. de nup. §. soluto coll. 4. unde ibi nullo momento stetit apud hæredē: hic sic apud legatarium, ut & ibi not. quandoque tamen tantū facit generalis collatio quātū specialis: & econtra, si ponas fundū in hæreditate mansisse: ut s. eod. §. si duos. uel attende an propterea instituat aliquem hæredem de familia, uel ei leget pretium fundi, quod extraneo uelit fundum Bottianum dari, sa non: in primo casu satisfactum est testāti, in secundo non, quia alia mente: ut quia meruerat, uel cognatus erat, potuit eū instituere: & hoc est quod dicit, præterea tātundem &c. & in hæreditate pręsumam non propterea relictū quod legat extraneo: alioqui non faceret par tē alijs: quod tamen facit: ut s. §. si duos. at in legato semper præsumam quod ꝓpterea leget, ut eum grauet de fideicom. quia aliter diceretur nullum cum alia ratione cum grauare non posse: ut supra eo. l. 1 tit. §. 1. in fi. quę ratio in hærede falsa est. Alij dicūt, si ab instituto legetur, nullum est legatum: ut s. secus si per fideicom. ab instituto relinquatur: ut hic, quia aliquo tempore fuit penes rogatum dominium: quod displicet: quia non differūt legata a fideicom. ut s. tit. 1. l. 1. & C. comm. de leg. l. 1. & 2.

[a] Hæredis. Scilicet rogati ne de familia exeat: quia hæres reliquit uni de familia, puta Caio: & rogauit eum Caium, ut extero restituat.

[b] Oneratum. In æstimationē fundi: quasi testator. s. Titius sciens reliquisset per fideic. rem alienam: ut C. eo. l. cum rem alienam: & hoc tunc cum cæteri de familia petent: quod quando sit, subijcit.

[c] Ex primo testamento. Scilicet Sempronij.

[d] Eius. s. legatarij. s. Caij, qui erat de familia, & rogatus erat extero præstare. nam donec iste legatarius uiuit, eū sit de familia, nō debet, qa habere uidetur, cum alius habeat ab eo, sed eo mortuo cū extraneū, i. fideic. reliquit successorē, in ea re cęteri admittūtur: posset tñ & aliter distingui: ut no. j. eo. l. peto. §. prædium. in fi.

[e] Et ideo si. Id est quamuis. q. d. multo magis sit hæc cautio, de qua hic subijcit, ut in extraneū conferatur. secundum R. Vel lege secundum Azo. si conditionaliter: quia si rogauit hæres Titius eum legatarium qui erat de familia, ut extero restitueret, cessaret cautio. ut pote cū in extraneum conferat ex hæredis expressa uoluntate.

[f] Non conferatur. Id est non rogauit eum, qui erat de familia, cui legauerat, ut extraneo daret.

[g] Interpositis cautionibus. Id est cautione: ad quod j. de auro & argen. leg. l. si uxori. §. fina. & l. Titia. Item facit j. titu. 1. l. pater. §. 2. & de reb. dub. l. utrum. §. primo.

[h] Restitui. Ipsi dāti, cum dans ui de familia: alioqui caueret se restituturum familiæ: ut j. e. l. peto. §. fratre.

[i] Quod ad uerba. Non tamen minus quo ad sententiam.

[k] Præferri. Quod est semper uiuente rogato: ut s. ead. l. in princip.

[l] Datum est. Id est dari potuit per electionem, ut j. de statulibe. l. Labeo. uel ponitur pro dandum.

[m] Vnus. Scilicet tantum.

[n] Sed omnes petāt. Si simul ueniant: quod dic, ut supra eod. l. cum quidam. & l. si tamen.

[o] Quod. Subaudi, illud quod &c.

[p] Datum est. ex primo testamento: uoluit enim unum eligi, non omnibus dari præcepit: sed quia non est electus, omnes petent. Azo. & facit j. eod. l. cum pater. §. hæreditate. & §. rogo. & j. ti. 1. l. pater. §. filiam, & j. de reb. dub. l. utrum. §. 1. & j. de bon. liber. l. si filius. §. cum. filius. & j. unde cogn. l. 1. §. si quis. & j. de iur. fis. l. edicto. §. idē. & §. cum autem. & s. si pars hær. pet. l. antiqui. & s. ti. 1. l. si a pluribus.

[q] Nec cogendum. Nam in aliena locum habet: ut hic subijcit, & C. eodem, l. cum rem alienam. de fideicommis. l. prædia. & s. ti. 1. l. si quis inquilinos. §. primo. Sed argu. contra supra tit. 1. l. si domus. §. 1. & leg. non quocunque. §. 1.

[r] Redimere. Quia erat extranei, hic autem ipsius hæredis.

[s] Faciliores. Ideoq; in re hæredis est eadem facilitas, nam sicut propriam, Ita hæredis legare possumus: ut Insti. eo. §. non solum. & j. de usufru. leg. l. Sticho.

[t] Rei. Scilicet legatæ.

[u] Verba. Solennia, quæ olim exigebātur, hodie non: ut Insti,

[a] Hoc, nō est in P.F.

[s] Solu. vt ibi no. se cūdū Bar.

ut Instit. de sin. re. per fi. relic. §. fi. vel pone (& hæc est melior) sic, quod testator semiplene reliquit fideic. Ita scilicet. hæres meus per fideicom. fundum Sempronio. licet enim uerbū dato, uel æquipollens non sit expressum: tamen quia scriptura congruit mēti testatoris, sicut & ea quæ debuerunt scribi, tenet fideicom. ut C. de fideicom. l. 1. sic enim est in institutione: ut ff. de hęr. insti. l. j. §. qui neq;. & §. si non tem. & l. quoties. §. 1. & C. de testa. l. er rore. & in legatis: ut Instit. e. §. nostra autē. & C. cōmu. de leg. l. a. & sup. ti. 1. l. si in testamēto. Vel dic tertio: quia testator legauit chartas suas, intelligens libros. nā significatio verbi non congruit sensui testatoris. sed quia aliquo modo potest aptari, tenet: ut ff. titu. 1. l. libros. §. quod tamen Cassius.

iis, quæ scribi debuerūt, congruant: rectè datum, & minus scriptum exemplo institutionis, legatorumque intelligetur. quā sententiam optimus quoque Imperator noster Seuerus secutus est.

Verba commissiua futuri euētus ad grauatum directa fideicommissum inducunt. Bar.

Item Marcus Imperator rescripsit: verba, quibus testator ita cauerat, non dubitare se, quodcunque vxor eius [a] hæres instituta cepisset, liberis suis redditturam: pro fideicommisso accipiēda. Quod rescriptū summā habet vtilitatem: ne scilicet honor [b] benè transacti [c] matrimonii, & fides etiam communium liberorum decipiat patrem, qui melius [d] de matre præsumpserat. Et ideo princeps prouidentissimus, [e] & iuris religiosissimus, cùm fideicōmissi verba [f] cessare animaduerteret, eum sermonem pro fideicommisso rescripsit accipiendum.

[a] Vxor eius. Hæres instituta.

[b] Honor. Habiturus a uiro uxori.

ADDITIO. No. ex hac gloss. iuncto text. secundū Bal. quod uiri honorant uxores. facit ff. de lega. 1. l. item in legato. Vtrum autē debeant confidere in eorum uxoribus? dic quod sic, ut per hūc text.

[c] Transacti. Id est finiti per mortē, nō mala gratia per diuortium.

[d] Qui melius. Id est, bene: uel melius quam modo ipsa facere uelit.

[e] Prouidentissimus. Prouidentia in armis, religio in leg. est: ut Institu. in proœ. in prin. ibi, uiris religiosis &c. & ibi, summa prouidentia.

[f] Verba. Solennia, uel etiā consueta hodie: nā omnia cessabant: & tamen ualet ut hic, & ff. titu. 1. l. Pamphilo. & de adi. leg. l. alumnæ. Sed contra ff. eod. l. cum pater. §. mando. Soln. ibi dando consilium. Item contra ff. tit. 3. l. generali. Soln. ibi. Item contra ff. tit. 1. l. pater filium. §. pen. Sol. ibi. item facit ff. tit. 1. l. & hoc. & l. eo modo. & ff. eo. l. peto. a. & 3. respon. & supra. titu. 1. l. filiusfamilias. §. ut quis.

[g] SEquens. Extra bonorum causam. Imo contra. cū rerum donatarum a uiro in uxorem detur uiro rei uendicatio. ut C. de rei uxo. act. § taceat. & ff. de dona. inter uir. & uxo. l. uxilem. ergo sunt in bonis defuncti: ut ff. de uerb. sign. l. bonorū. §. in bonis. Sol. quidā dicunt hic loqui de donationibus quæ non sunt prohibitæ inter coniuges: quod non uidetur ex eo, quod sequitur, plane, si nominatim &c. Nam nec l his potest nominatim rogare, nisi tātundē eidē reliquat: ut supra eo. l. proxi. §. sed & si fundum. Dic ergo extra causam bonorū, id est, quia separata sunt ab alia substantia: & licet sint in bonis: non tamen sunt ex bonis. & sic intellige extra bona: hæc nempe inter se differunt, ut in sti. ui bon. rap. §. fin. in prælegationibus autem distingue, ut not. C. de fideicom. l. cum uirum. Vel dic extra causam bonorum: quia trahitur retro reuocatione nō secuta: ut C. de don. inter uirum & uxorem. l. donationes. Accur.

Est tā intelligenda ciuiliter nisi aliter magna præsumptio, & cōiectura de mente ei appareat. l. cū antiquitas. C. de vsu. & ibi Bal. & idē in rub. si cer. peta.

In P. Fl. desūt hęc verba, l. æ res instituta.

Prouidentia in armis, religio in legibus est.

Ea quæ quis expertes alio hærede existente, mortis ex vltima voluntate, in fideicommissum generale non veniunt. Bar.

Paulus libr. xj. quæstionum. LXX.

SEquens quæstio est, an etiam quæ viuus per donationem in vxorem contulit, in fideicommissi petitionem veniant? Respondi, ea extra bonorum causam [g] defuncti cōputari debere: & propterea fideicōmisso non contineri: quia ea habitura esset, etiam alio hærede existente. Planè nominatim maritus vxoris fidei committere potest, vt & ea restituat.

Verba dispositiua, seu præceptiua ad grauatum, vel honoratum directa, fideicommissi petitionem inducunt. Bar.

Papinianus libr. ix. quæstionum. LXXI.

PEto Luci [h] Titi, contentus sis centum aureis. Fideicom-

PEto Luci. CASVS. Volens Titio centum legare, ita dixi: peto Luci Titi ut contentus sis cētum aureis: bene ualet legatum. idem est, si pro parte eum hæredem institui, & dixi, ut centum aureis esset contentus pro sua hæreditatis parte, quæ forte ualebat ducentos. nam cohæredes sui petent ab eo totum superfluum centum aureorū, quasi eis sit relictum fideicōmissum: & idem est, si Titium solum hæredem institui, & dixi postea eum debere esse contentum centum aureis pro tota hæreditate, nā legitimus meus petet totum superfluum a centum aureis.

Prædium &c. Si relinquo prædium uni de familia, hærede eo instituto, & prohibeo ne istud prædium alienet extra familiam: & creditores eius hæredis illud uendiderunt cū alijs bonis hæredis: securus est emptor quandiu uiuit hæres. Mater. Titia instituit filium suum impuberem, eique tutorem dedit, & fidei tutoris commisit: ut si filius iste decederet intra 14. an. restitueret illam hæreditatem Sempronio: certè ualet fideicommissum. licet mater filio de iure non det tutorem. Idem in patre non iure tutorem filio suo dante. nam tunc ualet fideicommissum a tutore relictū: & idē est si a principio ualuit tutoris datio, & postea annihilata si est: quod pōt euenire trib⁹ modis qui in litera ponuntur. & est ratio in omnibus supradictis, quia uidetur relictum fideicōmissum a pupillo, & non a tutore: & eadē ratione attenta, à tutore filio meo ipse legare non possum, si nihil lego tutori. Fratre. Si præcipio hæredi quē instituo ut domū hæreditariā non alienet extra familiam: si hic hæres contra faciat, alij de familia domum petēt, & omnes de familia admittentur: sed priores gradu prius admittūtur, & postea inferiores: & illi posteriores, siue remotiores possunt petere cautionē ab illo priore, qui habet domum, vt nō alienet extra familiā. & si exacta nō fuit cautio, non tenetur postea cauere. & interponitur hęc cautio, et si nullus sit in vlteriori gradu: & filij emācipati admittuntur ad petitionem dictæ cautionis. Viu.

[h] Peto Luci. Primo casu loquitur fideicommissario, secundo

secundo ibi, quid ergo &c. hæredi ex parte, & sic honorato. Item tertio ibi, Idem dicemus &c. hæredi ex asse.

[a] Fideicommissum. s. centum aureorum. & sic hæres præstabit Lucio Titio centum aureos per fideicōmissum quasi tacitè relictum, vt hic & infra eo. j. l. fideicommissum. §. si quis ita.

[b] Instituisset. s. Lucium Titium.

[c] Eo. Scilicet. Lucio Titio.

[d] Quo. Subaudi, illo &c.

[e] Hoc probare. Quod dictum est in secundo casu.

[f] Illud Quod dictū est in primo casu.

[g] Ibi. Scilicet, in primo casu.

[h] Ab ijs. s. hæredibus: vt ipsi hæredes præstent cum quibus &c. i. ad quos nō direxerit sermonē, in secundo casu secus: & ita facilius præstatur, & ponitur hoc verbum facilius, comparatiuè. n. in vtrōq; valet; & sic probatur non esse necessarium, vt testator loquatur cum eo, quem onerat: si tamen apponat uerba præceptiua: vt hic, secus si deprecatiua. tunc enim si dirigat ad legatarium nō valet: secus si ad eum quem grauat: vt & ī. eo. l. vnum. §. fi. & ī. de vsufru. leg. l. generali. j. respon. Item huic respon. est cōtra ī. e. l. cū pater. §. pater qui filio. Solut. ibi. Item contra ī. an. j. l. filius. §. diuus. sed hic tacitè videtur dixisse causam prohibitionis: quia videtur voluisse residuum a centum aureis esse restituendum per fideicommissum cohæredibus. Nam veniens ab intestato habere non posset: quia sic pro parte decederet testatus, & pro parte intestatus quod esse non debet: vt insti. de hære. instit. §. non autem. videtur ergo voluisse, quod esse potest. Item facit ī. tit. j. l. penult.

[i] Idem dicemus. Scilicet ut in fideicommisso tacitè contineatur quicquid sit vltra centum. ad quod facit ī. eo. l. vnum. §. fin.

[k] Gratia. Secus si nullius gratia sic fuisset locutus: vt supra tit. t. l. si filiusfamil. §. pen.

[l] Rediret. Si intestatus decederet.

[m] Prædium. Testator instituit aliquem hæredem de familia sua, & rogauit eum, ne fundum Botrianum alienaret extra familiam. nam distinguitur inter voluntariam alienationem, & necessariam.

[n] Voluntaria. Tunc enim statim fieret reuocatio: ut ī. eo. l. cū pater. §. libertis sed hic differtur post mortē debitoris. s. hæredis: quia fuit necessaria alienatio: vt ī. eo. l. vnū ex familia. §. qd si talia. sic ī. de fun. do. l. j.

[o] Bona hæredis. Id est testatoris nomine hæredis: vt not. supra tit. t. l. filius. § diuus. in fi. Azo.

[p] Debitor. Quandiu viuit debitor, remanebit res emptori.

[q] Post mortē eius. s. hæredis, vel, id est debitoris.

[r] Non habiturus. s. emptor extraneus.

[s] Exter hæres. Institutus a primo hærede q fuerat de familia, cogitur præstare familiæ rē nō alienatā: vt ī. §. fratre. & sic mutat casum. Vel dic, quod dixi si fuit institutus aliquis de familia, ut distinguitur necessariò, vel volūtariè alienet. hoc idem cogitur præstare, Id est seruare & si extraneus sit institutus, & prædicto modo rogatus ne exeat de familia Vel dic tertio aliquem de familia institutum, & rogatū, qui necessario vendidit: & certè non habebit emptor extraneus post mortē rogati. quod est verum, quando & ipse extraneum instituit, & hoc dicit, quod exterus &c. & secundum hoc innuit fideicōmissum non posse peti, si aliquē de familia nō extraneum habeat hæredem: quia eiusdem iuris debet censeri, cuius & defunctus, qui erat de familia. & facit l. qui solidam. ī. eo. & supra titulo primo. l. filius. §. cum pater.

missum[a] valere placuit, idq; rescriptū est. Quid ergo, si cum hæredem ex parte instituisset,[b] ita locutus est, Peto, pro parte tua contētus sis Luci Titi centum aureis. Petere poterunt cohæredes partē hæreditatis eo[c]: retinēte, siue præcipiēte id, quo[d] contentum esse voluit defunctus. Sine dubio facilius est hoc probare,[e] quam probari potuit illud:[f] cum ibi[g] fideicommissum petatur ab ijs,[h] cum quibus testator locutus non est. Idem dicemus[i] si cùm ex asse scripsisset hæredē eius gratia[k] qui legitimus hæres futurus esset, ita loquatur, Peto, pro hæreditate, quā tibi reliqui quæ ad fratrem meū iure legitimo rediret,[l] cōtentus sis centū aureis.

Res prohibita potest alienari ex causa necessitatis. Bar.

Prædium,[m] quod nōmini familiæ relinquitur, si nō volūtaria[n] facta sit alienatio, sed bona hęredis[o] veneāt, tādiu retinere emptor debet, quandiu debitor[p] haberet bonis nō vēditis: post mortē eius[q] non habiturus,[r] quod exter hæres[s] præstare cogeretur.

Relicta a tutore videntur relicta a pupillo: & ideo valent, licet tutoris datio non sortiatur effectum. Bart.

Mater filio impubere hærede instituto,[t] tutorem eidē scripsit,[u] eiusque fidei commisit: vt si filius suus intra xiiij. annum decessisset, restitueret hæreditatē Sempronio. Non ideò minus fideicommissum rectè datum intelligi debet: quia tutorem dare mater non potuit.[x] Nam & si pater non iure facto testamento: tutoris fidei commiserit: æquè præstabitur,[y] quemadmodum si iure fuisset factum testamentum. Sufficit enim, ut ab impubere fideicōmissum datum ab eo dari videatur, quem is qui dabat, tutorem dederat, vel etiam tutorem fore arbitrabatur.[z] Idem in

[t] Instituto. In testamento solenni.

[u] Eiusque. Scilicet tutoris.

[x] Non potuit. Imo potest quando instituit eum hæredem vt hic fecit: ut ī. de test. tut. l. pater. 2. respon. & C. de testa. tut. l. mater. quæ sunt contra. Solu. dic, non potest alias cum non instituit eum: vel non potest: vt datio teneat per se: confirmatur tamen sine inquisitione: sed vbi non instituitur, tunc cum inquisitione: vt supra de test. tut. l. pater, 3. respon.

[y] Aequè pręstabitur. Sed quomodo hoc ex imperfecto testamento: vt C. de test. l. ex imperfecto testō. & famil. ercifcun. l. fi. Resp. iussit restitui vni ex liberis: vt C. de test. l. hac consultis. §. ex imperfecto. & secundum hoc loquitur secundum noua iura Codicis, vel secundum R. canit hic, vt valeat pro codicillis. vel dic testamentum non solenne quantum ad dationem tutoris: quia filius erat emancipatus: vel dedit quē dare non poterat, sed quantum ad alia solenne erat. Acc.

[z] Arbitrabatur. Sic C. de te ere. l. cum etiam. & C. de

* In P. F. nō est, eo.

• P. F. qd nomine.

† No. appellatione alienationis venire volūtariā, nō necessariam: sic in l. & iō. ī. de cōdi. fur. l. cum postulasseret. §. fi. ī. de di. infe. l. alienationis, ī. fami. ercisc. & cum hoc text. concord. tex. in ca. nulli. extra de re. eccle. non alie. gl. in cle. j. §. fi. & ibi Car di. q. a. eo. tit.

• Alias, scripsit.

fideicom.l.etiam.item ff.de confir.tu.l.1.
a Debet probari.ut ff.de usufru.leg.l.codicillis.§.si.
b Datus.Vt quia maior 14.ann.ut supra,de tut.& cur. da. ab his.l.Seiæ.
a Datum uidetur. Si ergo hoc ualeret, præstaretur de rebus pupilli,& rebus pupilli applicaretur, uel ipse pupillus sibiipsi esset obligatus: quod esse non potest: ut ff.tit. 1.l.cum filio.
b Accepit. A testatore pupillo præstitum.
c Petijt. Alter frater testatoris.
f Vel extero. Ex hac l. & C.de secu. nu. l.si quis prioris. §.certum. & §.1.& ff.de uerb.obliga. si ita quis promiserit. §.ea lege,colligitur quod hi qui alienare prohibentur in testamento, etiam in instituendo extraneum hæredem, uidentur facere contra prohibitionem: unde conueniri possunt. dominium tamē trāsit: ut ff.ot.j.l.pater. §. fundum. & ff.de re uend. l.quædam.Io.tamen dicit non transire dominium ad extraneū institutū. unde etiā dicit rei uendicatione cōpetere legatario, cuius causa ꝓhibita fuit alienatio. Quod enim dicitur.ff titu. t.in l.pater.§.fundū. uerum est ideo, quia testator dixit, ne unius alienaret: & quia eam solam prohibuit alienationem, quæ fieret in uita, conceditur ei post mortem alienare: quod est uerius. Itē contra ff.tit. t. l.pater. §. quodecim. Sol.ibi portio. ad legitimum fine pena transit: & si quidem semper,secundum Io.ut in illo §. fundum.no.Sed quid si in cōtractū alienare prohibeā, nunquid impune extraneum hæredē instituet? Resp. potest,sed potest agi ad interesse: ut C.de condict. ob cau.l.ea le & d.l.de uerbo.obliga.l.ita si quisipromiserit.§.ea lege.Item ad l.quædam. dic loqui cum decedit ab intestato,secus si testamento facto. Item contra supra de aliena. iudi.l.ex hoc edicto. §.sed hæredem. Sed illud,ut cesset illud edictum. Item argu. contra su. pra de fno.do.l.j.
g Proximus quisq;.Sic supra,tit.j.l.cum ita. §.in fidei com.& ff.tit.j.l.filius.§.diui.& §.cum pater.& l.nihil. §.j.& ff.eo.tit.l.cum pater.§.libertis.& §.hæreditate. & infra titu.1.l.is qui plures. & l.pater. §.1.2.3.4. & 5.& pe.& C.de uerbo. signifi.l.f.& ff.ad l.Falcid.l.pater filium.
h Cauere. Publico seruo, ut familia utilē habeat actionem: ut ff.de adopt.l.non enim.& l. his uerbis.sed R. dixit,quod inuicem inter se caueant.Azo.

† Limitatio huius tex.io quā tū secit zē alienatā extra familiā non ualere: quo imo posse reuocari p oēs,per tex. in l.j. & qd ibi no. Bal.q. 16. C. de iis,q pœ. no.ut non procedat, qū alienatio a testō re,prohibita habet p petuā cām ꝓhibitionis.

curatore impuberis, uel minoris annis debet probari.[a] Nec interest, tutor rectè datus[b] uiuo patre moriatur, uel aliquo priuilegio excusetur,uel tutor esse non possit propter eius ętatem, cui tutor fuerat datus: quibus certè casibus fideicōmissum nō intercidit; quod à pupillo datū uidetur. [c] Hac denique ratione placuit à tutore, q nihil accepit,[d] fideicōmissum relinqui pupillo non posse: quoniam quod ab eo relinquitur extero, non ipsius proprio,sed pupilli iure debeatur.

Res alienata extra familiam cōtra prohibitionē testatoris,reuocatur per omnes de familia ordine successiuo: sed primus cauet de restituendo sequentibus: & si cautio omittatur, non condicitur res,sed casu eueniente res uendicatur: & sufficit quem fuisse in familia tēpore testamenti. Bar.

Fratre hęrede † instituto petijt [e] ne domus alienaretur, sed ut in familia relinqueretur. Si non paruerit hęres uolūtati,sed domum alienauerit, uel extero [f] hęrede instituto decesserit: omnes fideicommissum petent,q in familia fuerint. Quid ergo, si non sunt eiusdem gradus? Ita res temperari debet, ut proximus quisque [g] primo loco uideatur inuitatus, nec tamen ideo sequentium causa propter superiores in posterum lædi debet: sed ita proximus quisque admittendus est, si paratus sit cauere,[h] se familiæ domum restituturum.[i] Quòd si cautio non fuerit ab eo,qui primo loco admissus est,desiderata: nulla quidem eo nomine nascetur condictio:[k] sed si domus ad exterū quandoque peruenerit, fideicommissi petitio familiæ competit. Cautionem[l] autem ratione doli mali exceptionis puto iuste desiderari, [m]quamuis nemo aliꝰ ulterior ex familia illa superfit. [n] Si quidam sint postea emancipati: tractari potest, an hi quoq; fideicommissum rectè petant. Et puto rectè petituros: quoniam familiæ[o] appellatione hæ quoque personæ demonstratæ intelliguntur.

Legatarius tenetur cedere fideicommissario actionem, uel rē si habet. Bar.

Idem libro xx. quæstio-

i Restituturū. Scilicet post suā mortem, aut forte alienationem. Azo.
k Cōdictio. Incerti, uel alia per quā petetur caueri. Sed contra supra de usufru. ea.re. quæ usu consu.l.hoc senatus. §. primo, sed hic alio modo conditur actione ex testamento,& rei uendicatio ne: ut hic subijcit,& supra.l.unum. §.sed si uno. ibi secus. Itē hic nō interest: quia nunquam forte sit habiturus: sed ibi sic. Accur.
l Cautionē.Illā,scilicet, de re restituenda, si non relinquatur in familia: ut §. eo. l.unum. §.quod si talia. alia uero de restituendo familiæ præstatur iudicis officio, & hoc etiā ratiōe excep. doli. sed propter nullam datur condictio. Itē de secunda uidetur tantum loqui hic,ut dixi s.eod.l.unum. §. quod si talia.
m Desiderari. Propter primam, uel ꝓpter secundam cautionem. Azo.
n Ex familia illa superfit. Nec superesse speratur. & sic superflua exponitur cautio, ex qua non augetur: ut argum. supra de euictio. lege, emptori. §.tio. secundū quosdam, sed Ioan.contra, ut nunquam superuentus interponatur. not.supra de procurat.lege, non cogendum.§.fina.& infra,ut leg.nom. caue.l. hęc stipulatio. §.diuus.Dic ergo,qd nullus superest, sed tamen sperantur,uel etiam dic, si nullus speratur ulterior esse tamē uel esse speratur alius in eodem gradu.alias si esset eodem,uel alio gradu est,uel esse speratur,non interponitur cautio: ut infra eodem.lege,cum pater. §.libertis. & l.qui solidum.§.peo.
o Quoniam familiæ. Nam tempore testamenti cum sic de domo suadisponebat, erant de familia: ut infra de rebus dubi. lege, si cognatis. uel licet emancipatus desinat agnatus esse: de familia tamē est, maxime per Authentic.de hæredib. & fal.collatione prima,& infra de uerborum significatione.lege,pronuntiatio.§. communis.

Imperator

Mperator. CASVS. Legaui tibi decem, & rogaui te, quod ea restitueres Titio per fideicõmissum, tu agnouisti legatum. non uis modo exigere ab hærede, sed fideicommissario dare actiones tuas. certe bene potes. Quid si non rogauit te legatarium, ut totum legatum Titio restitueres, sed partem: & tu uis eis cedere actiones contra hæredem usque ad eã quantitatem, quæ continetur in fidei commisso, & nõ in plus? certè iustum est desiderium tuũ: & idem est, si legatum iam consecutus es. Si centum. Legaui tibi centũ, & rogaui te, quod ducenta Mæuio restitueres. non teneris in plus quam tibi legauerim. sed si legaui tibi centum & rogaui te, quod dares ducenta Mæuio post biennium: certe eatenus præstabis Mæuio ultra, quatenus interim habuisti de usuris centum, & non plus. etiam si tu propter legatum de cẽtum perceptum magnum emolumentum es consecutus ea alio negotio, puta quia domũ optimam inde emisti, uel euasisti aliquam pœnam, in quã incidisses, si non habuisses dicta centũ. & hæc omnia uera sunt, si legaui tibi quantitatem, & rogaui te de quantitate aliqua danda, sicut dictum est. si autem legaui tibi centum, & rogaui te ut dares Mæuio domum tuam, quæ ualebat ducenta, & tu agnouisti legatum de centum, bene teneris Mæuio domũ dare. Cum quidam. Filium meum, & fratrem meum, qui est filio meo patruus, institui mihi hæredes pro dimidia pone: & rogaui dictum meum fratrem, ut dictũ filium meum institueret hæredem pro uirili portione cum filijs suis, cum ueniret ad mortẽ: & ita factũ est. certè aut minus, uel tantum est in uirili portione hæreditatis fratris mei, quã debet habere filius meus, quam pars dimidia hæreditatis meæ, in qua fratrẽ meum institui, aut plus. si minus, uel tantum, non poterit filius me⁹ ultra petere de hæreditate fratris mei. si uero plus sit in dicta uirili portione quam in parte dimidia meæ hæreditatis quam fratri meo reliqui, & tantum percepit dictus frater meus ea dicta mea hæreditate nomine fructuum, quod mea hæreditas eius fructus quos percepit, uel percipere potuit, capit tantum, quantum dicta uirilis: bene percipiet dictã uirilem integram filius meus: alias non, sed eatenus ex dicta uirili habebit quatenus pars mea hæreditatis, quam fratri meo dedi, & fructus eius capiunt, & non plus: quia non debet plus a me onerari frater meus, quam sit honoratus, & ponit simile ibi, non secus &c usque illuc: cum autem &c. ibi ponitur talis casus. Pone quod rogaui dictum meum fratrem, quod quicquid ex dicta hæreditate mea quam ei reliqui superesset ei post mortẽ suam restitueret dicto meo filio, & ipse postea uendidit quasdã res de dicta hæreditate: & ex pretio alias emit, uel etiã pretiũ illud soluit creditoribus suis. nũquid hæres eius fratris mei tenebitur filio meo ad res emptas, uel ad pretium? Et dicitur quod sic. & hoc dicit cũ duabus legibus seq. Viuian.

Consti- tuisse in P.Fl.

num. LXXII.

Mperator Antoninus rescripsit, legatarijs, si nihil ex legato acceperit, ei, cui debet fideicommissum, actionibus suis posse cedere, [a] nec id cogendum soluere. Quid ergo si nõ totum, sed partem legati relicti restituere rogatus abstineat[b] eo? utrum actionibus suis in totum cogetur cedere? an uero nõ nisi ad eam quantitatem quæ fideicommisso continetur? qđ [c] ratio suadet. Sed & si legatum percepit: non amplius[d] ex causa fideicommissi cogendus erit soluere, quàm receperit. Si centum legatis duplum [e] restituere rogatus sit: ad summam legati uidebitur [*] constitisse. Si autẽ post tempus fideicommissum relictum [f] sit: usurarum duntaxat additamentum [g] admittetur. Nec mutanda [†] sententia erit, quod fortè legato percepto [h] magnũ emolumentum [i] ex aliquo negotio consecutus est, aut pœnam stipulationis imminentem euasit. Hæc ita si quantitas cum quantitate[k] conferatur. Enim uero si pecunia accepta rogatus sit rem propriam, [l] quanquam maioris pretij est restituere: non est audiẽdus legatarius legato percepto, si uelit computare. Non enim æquitas hoc probare patitur, si quod legatorum nomine perceperit, legatarius offerat. [m]

Honoratus in quota, non potest grauari in alia quota ultra uires relicti. Bar.

Cum quidam filio suo ex parte hærede in-

[a] Posse cedere. Id est cedẽdo liberari. sed an cogatur? Respon. si agnouit sic: non aliter: ut j. ad Treb. l. mulier. §. fi. & l. nam quod. §. fi. & sic intellige j. ti. e. l. si legatarius.

[b] Abstineat. Id est differat agere, non repudiet. sic s. eo. l. cum quidam. §. Scęuola. Azo. Sed pone quod repudiat. dicunt quidam nullum. quod est uerũ. quantum ad legatarium, sed hæres tenetur ad quẽ redit cum onere: ut C. de ca. tol. §. a. & s. e. l. si Titio. §. Iulianus.

[c] Quod. Scilicet ultimum.

[d] Non amplius. Nisi i casibus: ut j. proxi. §. ibi, hoc ita &c. not. & faciunt cõmuniter adhoc, & ad inferiorẽ proxi. §. j. de uerb. sig. l. aliud. & C. cõmu. de leg. l. j. §. fi. & de ijs quæ sub modo te. l. 2. & supra tit. 4. l. filius. & j. titu. 1. l. cum quis in prin. & l. fina. in princip. & l. 1. §. sciendum. & j. de ali. le. l. Stichus. & s. titu. 1. l. si seruus. §. cum aliquid. & Insti. de sin. re. per fideicom. re. in princ. & j. ad legem Falcid. l. si fundus in fi. & s. tit. j. l. ciuitatibus.

[e] Si centum legatis duplum. Puta 200. & facit s. prox. responsio.

[f] Relictum. Scilicet duplum. ut post quinquennium præstet duplum.

[g] Additamentum. Vt si interim colligat tantas usuras quod possit soluere duplum, quod teneatur.

[h] Percepto. A primo legatario.

[i] Emolumentum. Sic s. de act. empt. l. si sterilis. §. cũ per uenditorem, arg. contra s. de in lit. iur. l. nummis. & de eo quod cer. loca. l. ij. §. fi.

[k] Cum quantitate. Idem si hæreditas cum hæreditate: ut j. proxi. §. & l. cum pater. §. Titio.

[l] Propriã. Scilicet legatarij. secus si alienã quã præstare non potest nisi redimat: ut s. eo. l. unum ex. §. si rẽ.

[m] Offerat. Sic ergo nota casum, ubi in plus grauatur quam honoretur. Est & alius j. ad legem Falcidiam. l. sed & si non seruus. & s. de minn. l. si minor. & alius infra e. l. cum pater. §. mense. & alius s. ti. 1. l. plane. §. si cui. regulariter contra: ut s. in princ. huius §. & s. proxi. §. in fi. cum suis concord. & supra mand. l. si hæreditatẽ. & Insti. de sing. re. per fideicom. re. in princ. Itẽ not. de usuris medij temporis. sic s. titu. 1. l. filius. §. apud. & j. de an. lega. l. Titia. & de adi. leg. l. Stichus. §. Titia. Item facit j. eo. l. cum pater. §. qui dotale. & j. tit. 1. l. 3. §. Iulianus.

[†] Iste tex. est ualde singularis s̃m Bart. hic, nec reperit alibi s̃m Dy.

Grauari qa põt in plus q̃ honorari.

stituto patruum [a] eius [b] cohæredē ei dedisset : & ab eo petisset, ut filium suum pro uirili portione filijs suis [c] cohęredem faceret : [d] si quidē minus esset in uirili portione, quàm fratris hæreditas haberet: nihil amplius [e] peti posse. quòd si plus etiam fructuū, [f] quos patruus percepit, uel cū pcipere potuit, dolo non percepit, habendā esse [g] rationem responsum est: non secus, quā si centum milibus legatis rogetur post tempus maiorē quā titatem restituere.

Pretium & res comparata ex pretio succedit loco rei in uniuersalibus. Bart.

Cum autem rogatus quicquid ex hæreditate superit, post mortem suā restituere, de pretio rerum uenditarum [h] alias [i] comparat : deminuisse, quæ uendidit, non uidetur. [k] †

Idem libro viij. responsorum. LXXIII.

Sed quod inde comparatum est uice permutati dominij restituetur.

Idem libro xx. quæstionum. LXXIIII.

Idem seruandū. [l] erit, & si proprios creditores ex ea pecunia dimiserit. Non enim absumitur [m] quod in corpore patrimonij retinetur. [n]

Partum dicitur quis habere ex titulo, quo habet matrem. B.

Idem lib. xxiij. quæstionum. LXXV.

Si quod ex Pamphila nascetur, legatum mihi fuerit: & ego Pamphilam [o] emam, eaq; apud me sit enixa : summa ratione respōsum est, non ex causa lucratiua [p] partum intelligi meum factum, ideoq; petendū ex testamēto, tanquā illum emissem, vt scilicet pretij contributione facta, consequar tantū, quanti puerū deducta matris ęstimatione mihi [q] constitisse [*] iudex in causa legati datus æstimauerit.

Prolongatio diei legatorum facta simpliciter, refertur etiā ad ea, quæ diem habent. Barto.

Idem libr. xxij. quæstionum. LXXVI.

Titio centū aureos [*] hæres præsenti die dato: deinde protulit diē legatorum. [r] Nō est verum, quod Alphenus retulit, centum præsenti [*] die deberi: quia [s] diem proprium habuerunt.

* In P. F. cōstitisse. sed hic rectius.

* In P. F. hæres præsens dato.

* In P. F. nō est die.

[a] Patruum. Scilicet fratrem testantis.
[b] Eius. Scilicet filij.
[c] Suis. Patrui.
[d] Faceret. Quod ualet iure fideicom. non directo: ut s. ti. t. l. filius. §. ut quis. & j. ad Trebel. l. ex facto. §. nō tātum. & facit j. e. l. cū pater. §. Titio.
[e] Amplius. Scilicet quam uirilem.
[f] Fructuū. Scilicet hæreditatis fœcūdę percipere potuit.
[g] Habendam esse. Viilis ergo ad uirilem fit compensatio, uel computatio sicut in pecunia s. proxi. §. dixi, quia est debitū in genere: sicut dixi supra si pars hær. pet. l. s. §. pen. Azo. & facit j. de do. prælег. l. 3. & s. de rei uendi. l. uenditor. ibi, quēad modum &c. & j. ti. s. l. sed si sic. & s. si cer. pet. l. rogasti. §. si decem.
[h] Venditarum. Id est quas uendidit.
[i] Alias. s. res.
[k] Non uidetur. Est ergo in fideicō. qđ comparatum est: ut j. l. proxi. sic s. de iure do. l. itaq;. & s. solu. mat. l. si cum dotem. §. fi. & s. de pe ti. hære. l. si & rem. in fin. Sed contra in eo. tit. l. sed & si lege. § 1. Sol. hic emit nomine hæreditatis, ibi nomine suo. arg. j. eo. tit. l. Item ue. §. 1. a. & 3. Item quid si alio modo alienauit quam uēdendo, ut quia dissipauit, uel donauit? Resp. distinguitur, an fecerit causa interuertendi fideicō missi an non: ut infra ad Trebel. l. Titius. & s. de peti. hered. l. sed & si. §. qđ autem. & hoc iure ueteri. Hodie autē omnino quartam seruare cogitur, nisi in casibus: ut C. ad Trebel. auth. contra rogati. Item contra j. eo. l. cū pater. § dulcissimis. Sol. ibi. & facit s. de don. inter uir. & uxor. l. uxor mea. & j. de adi. le. l. pater. in §. j. & s. qđ met. causa. l. si ipsa. & s. de dolo. l. itaq;. & de pec. l. sed & si quis. & j. e. l. codicillis. §. in insulam.

† Quia res empta succedit loco rei. & not. c. ecclesia S. Mariæ, cū glo. super uerb. successerunt. extra, ut li. pen.

[l] Idem seruandum. Facit j. de solu. l. in pupil. & s. tit. s. l. Maximus. §. in fundo. ar. contra j. ti. 1. l. prędij. j. responso.
[m] Absumitur. Id est consumitur.
[n] Retinetur. Fictione iuris per aliam rem emptam, ut in primo: uel per hoc quod iste soluit pecuniam hæreditariam creditori proprio: & sic ipse effectus est debitor hæreditatis. Accur.

Si quod ex Pamphila. CASVS. Titius legauit mihi illud quod nascetur ex Pamphila ancilla. ego postea emi Pamphilam grauidam, & ipsa peperit apud me. & ita habeo partum eius ex causa non lucratiua. bene ergo potero dictum partum ex testamento petere.

[o] Pamphilam grauidam. Io. licet R. dixerit fortè. Azo.
[p] Lucratiua. Ergo videor emisse partū. & sic est contra s. de euic. l. vaccę. & l. si prægnans. Sol. nō emi, sed matrem cariorem emi propter hoc, quod erat grauida. & hoc subijcit, tanquam &c. eo ergo euictio non agitur ex stipulatu, vt in cōtrarijs: sed ex empto: vt supra de euic. l. venditor. & supra titul. j. l. non quocunque. §. Iulianus. & est argumen. ad hoc, quod nota. in distinctione quæ habetur C. de furt. l. ancillæ. vbi dico, quod in partu non est titulus: & ideo superueniens scientia nocet. si autem hic apud me fuisset conceptus, esset secus quam hic dicat. vt supra titu. j. non quocunque. §. fundus. Accur.
[q] Constitisse. Scilicet tunc cum mater venderetur.

Titio. CASVS. Legaui tibi centū, & præsenti die dari tibi præcepi: & postea in testamento subiunxi, omnia quæ legaui, volo quod prorogentur soluenda vsque ad pascha pone. quæritur verum sit istud tuum legatum de centum prorogatum? Et respondetur quod prorogatum videtur, Alpheni sententia reprobata, qui dixit, quod ex generali prorogatione non videbatur fieri prorogatio huiusmodi legati præsenti die relicti. & mouebatur Alphenus, licet male, eo quod dictum legatum propriū diem habuit, scilicet præsentem, vt dictum est: & secundum hunc casum adapta totam literam, & planè. Viuia.

[r] Legatorum. Omnium, scilicet idem habentium, & non habentium: secus si protulisset tantum legata sine die relicta: vt supra titu. j. l. talia. contra. Azo.
[s] Quia. Ratio contra Alphenum. & secundum hoc dic diem, scilicet prolatum. vel ratio pro Alpheno, quasi prolatio diei pertineat ad legata sine die, nō ad hoc quod habet diem; vt dicta l. talia. Sed argum. contra.

tra ȷ. de uerb. obligã. l. liber homo. §. decem. Sol. ut in dicta l. talia.

Miles. CASVS. Cum essem miles, epistolã misi sorori meæ dicens, quod donabam sibi centum aureos. Dicitur hic, quod hæc uerba trahuntur ad fidei com. & soror centũ aureos petere potest. hoc idem seruandum erit in uoluntatibus priuatorum: nec refert sit præsens, uel absens qui hoc dicit.

Pro parte. Titius instituit sibi tres hæredes, & uni aliquid prælegauit: & illi substituit cohæredes suos. legatũ præceptionis nõ ualet pro sua parte, sed ꝑ parte cohæredũ sic. unde si decedat i. testalis, & sic portio suæ hæreditatis deueniat ad substitutos: legatum præceptionis pro partib. cohęredum trãsmittit ad hæredẽ suum, quasi dicat, non suam partem: & ita non uidetur habere totum prælegatum. Vi.

Non refert cum quo quis loquatur: quando uerba dispositiua proferuntur. Bar.

Idem libr. vj. responso. LXXVII.

Miles ad sororem epistolam, a quã post mortem b suam aperiri mandauit, talem scripsit, Scire te volo, donare c me tibi aureos octingẽtos. Fideicommissum deberi sorori constitit. Nec aliud d probandum in cuiuslibet e suprema uoluntate. Placet enim consistere fideicommissum, f ac si defunctus cũ eo g loquatũ, quẽ precario h remunerat. i

Prælegata non veniunt in substitutione vulgari. Bar.

Pro parte hæres institutus, cui præceptiones erant relictæ k post diẽ legatorum cedentem l ante aditam hæreditatẽ vita decessit. Partem hę reditatis ad cohæredes substitutos m pertinere placuit: n præceptionũ autem portiones, quæ pro parte cohæredũ constiterunt, o ad hæredes eius transmitti.

P.F. remuneratũ.

a Epistolã. in præsentia quinque testium factam. aliàs non ualet: ut C. de codicil. lege fina. & C. de fideicommis. l. in epistola.

b Mortem. Per hoc probatur fideicommissum.

c Donare me. Ex hoc putabatur donatio inter uiuos.

d Nec aliud. Quam dixi in milite. Azo.

e Cuiuslibet. Etiam pagani.

f Fideicommissum. Licet cum fideicommissario non loquatur testator: qui absens erat. Azo.

g Cum eo. Scilicet fideicõmissario.

h Quem precario. Quia rogat hæredem de præstando fideicommissum.

i Remunerat. s Nam ob præcedens meritũ uidetur dari, ut supra pro soc. l. nec adiecis. & facit ȷ. eod. l. cum pater. §. donationis. & no. ex hac l. fideicommis. fieri per uerbum dono. nam donatio est. quæ in quo differat a legato, dic ut supra, tit. 1. l. legatum.

Remuneratio a natura instituta Mãdo. in 3. q. 3. Regul. Cancel. num. 9.

Fideicõ. ꝑ uerbũ dono, fieri potest.

k Relictæ. Puta duo fundi ante partem.

l Cedentem. Quod est a morte testatoris: ut C. de ca. tol. §. 1.

m Substitutos. Vulgariter.

n Placuit. Quia hæreditas non nisi adita ad hæredes transmittitur: ut C. de cad. tol. §. in nouissimo.

o Constiterunt. Id est, ualuerunt iure legati, ad hæredem &c. & ad hoc C. de cadu. toll. §. in nouissimo. pro alia autem parte, quia ipse fuerat hæres, non ualuerunt: quia hæredi a seipso non potuit legari: ut supra tit. 1. l. legatum. § hæredi. Sed contra ȷ. tit. 1. l. qui filiabus. §. fin. & l. seq. ubi dicit altero repudiante totum prælegatum ei deberi. Soln. hic cohæres fuerat ei substitutus in omne, quod iure hæreditario capiebat qui decessit: unde portionem præceptionis, quam nomine hæredis, uel iure hæreditario habebat substitutus capit: ibi non fuerat substitutus. sed iure accrescendi ei debebatur. Vel aliter sub conditione uidetur ei legari pro sua parte. s. si hæres non erit: quæ hic deficit eo demum mortuo: & sic moritur pendente conditione: unde non transmittit: ut C. de cadu. tollen. §. sin autem. ibi, uiuit. & sic extitit conditio eo uiuo: quia repudiat. Vel ibi loquitur in suo hærede: quod patet ex eo quod dicit, abstinuit. hic in extraneo sine dubio. suus enim trãsmittit hæreditatem: ut C. de ijs qui ante apertas tabul. l. j. & eisdem modis solui supra titul. 1. l. quęsitum. §. duobus. quæ est cõtra. Item contra ȷ. eodem tit. l. Titia. §. 1. ubi in totum ualet. Soln. ibi ambo uiuunt, & ambo adeũt, & omnes sunt hæredes. unde in una dimidia dominiũ habet iure hęreditatio: in alia iure legati. & facit C. eo. l. cum responso. & ȷ. tit. 1. l. Scatiliam. & C. de fideicom. l. si in persona.

Si testamentum rumpitur pro parte prælegata non debentur, sicut nec legata extraneis: libertates debentur, & præstantur insolidum. pro seruitute actio datur insolidum, sed pro parte obstat exceptio: nisi partis æstimatio offeratur. hoc dicit. Bar. secundum Dyn.

Idem libro vij. responsorum. LXXVIII.

Cum fi--

Cum filius. CASVS. Titia fecit testamentum, & instituit sibi hæredes Titium, & Seiũ, & Titio prædicto prælegauit centum, & quibusdam alijs extraneis legata reliquit, & quibusdã suis seruis reliquit libertatem: & quibusdam alijs extraneis reliquit seruitutem in fundo, uel fundis suis. & filium suum exhæredauit, scilicet Caium. Caius filius egit contra unum de prædictis hæredibus, scilicet Titium querela inofficiosi testamenti coram uno iudice, & contra alium. s. Seium coram alio iudice. & ita euenit, ꝙ iudex coram quo Titius conueniebatur, absoluit eum, & sic pro parte sua remansit testamẽtum firmum: & alius iudex coram quo Seius conueniebatur per filiũ, condemnauit eum: & sic pro parte sua fuit infirmatum testamentum. Titius hæres, qui habuit prælegatum, ut dictum est, & qui uicit filium ut dictum est, uult habere prælegatum sibi datum etiam pro parte cohæredis sui Seij, quem filius uicit, quamuis pro ea parte sit ruptum testamentum, ut dictum est. Item alij extranei legatarij, quibus reliquit mater legata, ut dictum est: uolunt ea etiam pro parte hæreditatis cohæredis uicti per filium. certè non possunt habere, nisi pro parte hæredis, qui uicit filium. Sed nunquid erit idem in libertatibus seruis supradictis relictis? certè non: imò integrè præstabuntur, cum pro parte tantum uicerit filius, & sic pro parte ruptum sit testamẽtum, & non in totum. Item nunquid erit idem in seruitutibus prædiorum relictis per testatricem, ut dictum est, quod est in prælegato relicto Titio hæredi & in alijs legatis, scilicet ut pro parte tantum debeãtur? Respon. non, imo in totum. hoc tamen modo, scilicet ut illi quibus relictæ sunt seruitutes, perant eas integras a Titio hærede qui uicit filium in querela inofficiosi testamenti, & præstabunt partem æstimationis seruitutum eidem hæredi, qui uicit filium. licet enim hic hæres qui uicit filium, non habeat nisi dimidiã hæreditatis: tamen præstabit integras seruitutes, ut dictum

lius [a] diuersis tribunalibus [b] actionem [c] inofficiosi testamenti matris protulisset, atq; ita uariæ sententię iudicum extitissent: hæredem, qui filium uicerat, pro partibus, quas alijs cohæredibus abstulit filius, [d] non habiturum pręceptiones sibi [e] datas, non magis, quàm cæteros legatarios actiones, constitit. [f] sed libertates ex testamento competere placuit: [g] cùm [h] pro parte filius de testamento matris litigasset. [i] quod [k] non erit trahendum ad seruitutes, quæ pro parte [l] minui non possunt. Planè petetur integrè seruitus ab eo, [m] qui filium uicit. partis autem æstimatio [n] præstabitur. at si paratus erit filius [o] accepto pretio seruitutem præbere: doli exceptione legatarius submouebitur, si non offerat partis æstimationem: exemplo scilicet legis Falcidiæ. [p]

Legatarius hæreditatis debet sustinere commoda, & incommoda illius. Bar.

ctum est: concordabit enim cum filio, qui habet aliam dimidiam hæreditatis a cohærede, qui succubuit, ut ipse filius patiatur seruitutes integras legatarijs præstari. Sed pone quod legatarius seruitutis petit integram ab hærede qui uicit filium pro parte, qui habet tantũ dimidiam hæreditatis. uenit filius qui habet aliam dimidiam, & dicit: nolo pati imponi seruitutem in mea parte: & tu legatarius seruitutis præsta mihi dimidiam æstimationis seruitutis, quã petis. dicit legatari⁹ ego peto ab hærede qui uicit te filium, integrã seruitutem, & ei uolo offerre dimidiam æstimationis, & non tibi: & uolo quod ipse hæres integram mihi præstet seruitutem. certè dicitur hîc q̃ dictus hæres remouebit exceptione legatariũ: nisi ipse legatarius offerat filio partem æstimationis. sicut fit etiã circa leg. Fal. nam si lex Falc. resecat partem aliquam ex legatis, & legatarius seruitutis petat eam integram ab hærede, debet hæredi offerre æstimationem pro ea parte, qua Falcidia resecat ex legatis, aliter remouetur exceptione. Viuia.

In P.F. diuisis.

P.F. pertulisset.

[a] Cum filius. Pone casum: ut C. de inoffi. testa. l. cum duobus.

Tribunal qd sit, & quot modis capiat. Mãd. to Gl. Facul. §. itaque. l. uer. tribunal.

[b] Tribunalibus. Id est, apud diuersos iudices pro tribunali cognoscẽtes. idẽ dico, & si essent delegati: uel si unus esset tantum: quia actor contra unum nõ contra alium apud iudicem probauit. Azo. Ad quod s̄. de inoffi. test. l. nam & si. §. filium.

[c] Actionem. Id est, querelam.

[d] Filius. Hic puncta.

[e] Sibi. Scilicet hæredi, qui uicit filium.

[f] Constitit. Nam iure isto rupto testamento per querelam, annihilantur legata: ut s̄. de inoffic. testa. l. Papinianus. §. si.

[g] Placuit. Scilicet in totum, & pro parte qua est rescissum. consulitur tamen filio pro parte officio iudicis: ut j̄. de excep. rei iudi. l. iudicatæ. Vel dic aliter secundum R. & ut not. C. de inoffic. test. l. cum duobus. hodie non: cum ualeant per se: ut C. de lib. præte. auth. ex causa.

[h] Cum. Id est, quamuis. uel dic cum pro parte, scilicet tantum.

[i] Litigasset. Et obtinuisset. H.

[k] Quod. Scilicet quod dixit in legatis, ut legata minuantur. Io. & est plena. uel dic quod supra dixit in libertatibus. est enim inter ea hæc differentia: quia seruus põt dicere se totum liberum: at seruitutem in toto prædio legatarius uendicare non potest: quia prędium pro parte liberum est, ut in constitutione dicitur. est enim per consequentiã, uel tacitè pro parte facta condemnatio. sed expressim non potest: ut s̄. de seruitutibus. l. ut domum. §. fin. & l. pro parte. §. fina. Licet autem seruitus pro parte extinguatur, obligatio tamen, & actio ex testamento pro eo competens contra institutum qui uicit, in solidum durat: quia obligatus remanet ut in utraq; parte constituatur, licet utranq; non habeat: quia & in aliena potest quis promittere seruitutem. habet tamen exceptionem, nisi partis offeratur æstimatio: ut hic, & s̄. famil. ercisc. l. hæredes. §. antea. præstita autem æstimatione pro parte necesse habet cũ filio conuenire, ut patiatur seruitutẽ imponi: alioqui damnatur ad interesse secundum Azo. Itẽ ad hoc q̃d de libertate dicimus, est contra s̄. de codicil. l. pen. Solu. ibi agnatione posthumi: hic per querelã rumpitur. uel dic ut ibidem.

[l] Quæ pro parte. Scilicet una, idest, ea quæ apud institutum, qui uicit, residet. nam pro illa durat, pro alia quã habet filius extinguitur seruitus. Azo. Vel dic, non minuitur quo ad actionẽ, ut insolidum duret: ut modo no. cũ omnes sint indiuiduæ præter usumfructũ: ut infra, ad legem Falcidiam. l. prima. §. si usufructus. & hoc subiicit, planè &c. & dic, petetur actione ex testamẽto, quæ insolidum durat.

P. Fl. integra.

P. Fl. pręstituitur.

[m] Ab eo. Scilicet hærede. & lege passiuè. alius enim uictus conueniri nõ potest. Azo.

[n] Partis æstimatio. Id est, pars æstimationis: sicut s̄. de iure do. l. cum in fundo. §. si fundus. nec enim põt propriè poni: quia seruitus partem non recipit, præter usumfructu, ut modo dixi. Item in ijs quæ diuidunt, ut insolidũ æstimentur: quia maior ex uniuerso fit æstimatio: ut s̄. eo. l. Mæuius. §. in fundo. & j̄. ad legẽ Fal. l. 1. §. si usufructus. sic & ponitur in eo. titu. l. si is qui quadringenta. §. si.

Seruit⁹ oĩs p̃ter usum fruct. indiuidua est.

[o] Filius. Vltro respondẽs pro Instituto, animo nouãdi, uel dic institutu conuentũ habere exceptionẽ ex facto filij, si insolidum conueniatur, si & filius dare uelit seruitutem accepta parte æstimationis.

[p] Falcidiæ. Nam legatarius seruitutis offerre debet æstimationem Falcidiæ hæredi, si uult integram seruitutem: ut j̄. ad leg. Falc. l. leg. Falcidia interueniente. & j̄. de doli exce. l. putè. §. 1. & facit j̄. de ser. leg. l. fi. & s̄. de codicil. l. quisquis. Item not. in quo immutentur prædicta per authen. ex causa. quæ est C. de liberis præteri. Lucio Sempronio. CASVS. Publius Męuius me hæredem instituit. ego hanc hæreditatem Lucio Sempronio legaui. dicitur hic, quod Sempronius iure sustinebit noera hæreditaria illius hæreditatis Mæuianæ. & habet etiam Semprooius actionem contra debitores dictæ hæreditatis Mæuianæ.

Dominus hærede. Cum proprietatem in fundo Titiano haberem, tu tamen usumfructum, te hæredem institui, & hunc fundũ sub cõditione alij legaui. legatarius petit à te fundum adueniente conditione: tu uis retinere usumfructum, & dare ei fundũ. Certe non potes: quia usus fructus dicitur portio rei, in qua est ususfructus. unde non dicitur hæres fundum dare legatario, nisi usumfructum eius det: secus si habes in fundo meo aliam seruitutẽ quã usumfructum. nam nõ cogeris fundum tradere legatario, nisi ipse patiatur serui tutes tedimponi: quia tales seruitutes præter usumfructum non sunt pars fundi. Hæres meus. Sempronius mihi aliquid legauit: ego nouaui istam obligationem: quia stipulatus sum animo nouãdi ab hærede Sempronij, postea feci testamentum, & sic dixi: Quicquid debetur mihi ex testamento Sẽpronij, lego Seio: nunquid

nunquid ualet legatum? Et dicit quod sic,& duas reddit rationes. Seruus purè. Titia cōmisit adulterium cū seruo suo, postea fecit testamentum, & ei libertatem reliquit, & legata similiter. Certè neq; libertas neque legata ualent. h.d. usq; ad §. pater. Viuia.

aliud impediret, ut hic fuit.

k Quod. Id est, quia,

ADDITIO. Quod pro quia, & alijs modis sumit ut per Mando. in Gl. Facul. §. sanè, in uer. & quod.

l Quæstionē. Adulterij cū dña a seruo cōmissi, unde accusat: ut ī. de hære. inst. l. his uerbis. §. interdū. Alij dicūt, ut R. cū dña ab alio cōmissi. & sic interim differt libertas, ut de seruo possit haberi qō: ut j. qui & à quibus. l. propè ait. quod nō placet, qa tunc speraret legatum, post purgationē criminis: ut arg. C. ad Sil. l. pen. Itē si alias ex delicto serui nō cōpetit libertas. ut C. qui nō pos. ad li. p. ue. l. 1. & qbus ad libert. procl. nō licet. l. 2. quid dicea? Respon. idē quod hic, arg. supra cōmunia prædiorum. l. fin. in fi. nec obstat C. qui non poss. ad libertatem perueni. l. 1. in fi. quia dicit ibi eo tempore. s. finito tēpore pœnæ. Sed Azo. dicit hic, & alibi percipi primo legata finito impedimēto. secus si ex senatusconsulto Syllaniano is impediretur: ut C. ad Syllanianum. l. pen. Acc.

m Sperare. Audi R. sed ipse dicit ante innocentiam ab eo purgatam. & sic no. secundum primum actus morientis nō suspendi. sic supra communia prædiorum. lege finali, in fine.

Lucio Sempronio lego omnem hæreditatem Publij Mæuij. [a] Sempronius ea demum onera [b] suscipiet, quæ Mæuianæ hæreditatis fuerunt, & in diem mortis eius, [c] qui hæres Mæuij extitit, perseuerauerunt: sicut uice mutua præstabūtur [d] actiones, quæ ei [e] præstari potuerunt.

Hæres non potest retinere usumfructum, uel partem rei legatæ, secus in cæteris seruitutibus. Bar.

Dominus hærede fructuario scripto, fundum sub conditione legauit. Voluntatis ratio non patitur, ut hæres ex causa usufructus [*] emolumentum retineat. Diuersum in cæteris prędiorum seruitutibus, quas hæres habuit, [e] responsum est: quoniam fructus portionis [f] instar obtinet.

Non uidetur esse falsum, quod innatur primordio ueritatis. Bart.

Hæres meus Titio dato, quod mihi ex testamento Sempronij debetur. Cum iure nouationis, quam legatarius, idemque testator antè fecerat, legatum ex testamento [g] non debeatur: placuit falsam demonstrationem legatario nō obesse: nec in totum falsum uideri, quod ueritatis [h] primordio adiuuaretur.

Si aliquo casu libertas impeditur tempore quo cedit dies legati, uitiatur legatum. Bar.

Seruus purè manumissus, [i] cui libertas propter iuris impedimētum post aditam hæreditatē non competit, quòd [k] status eius extrinsecus suspenditur, fortè propter adulterij quæstionē [l] ex eodem testamento, neque legata, neque fideicommissa purè data sperare [m] pôt, quia dies inutiliter cedit.

Qui legat uni ex certis plus, uidetur omnibus legare. & excessum in illa in hæredis arbitrio ponere. Bar.

Pater cum filia pro semisse hærede instituta, sic testamento locutus fuerat, Peto cum morieris, licet alios quo-

a Publij Mæuij. Cui Mæuio testator hæres fuerat, ut hic subijcit. & facit C. de hæred. insti. l. fi.

b Onera. Promittendo creditoribus animo nouādi, uel ipso iure: ut no. ī. e. l. si quis seruum. §. fi. Azo. & Instit. de fideicom. hæredi. §. post quod. & §. sed quia.

c Eius. Lucij Sempronij.

d Præstabuntur. Percessionem. Sed & tunc ea habet utiliter: ut C. eo. l. ex legato. & facit j. ad Trebe. l. cogi. §. sed & fine. & supra, titu. 1. l. nō amplius. §. fin. & j. eo. l. Lucius. §. 2.

e Habuit. In prædio testatoris: qui prædiū seruiēs sub conditione legauit. Accur.

f Portionis. Idest sicut si testator partē haberet in pdio legato, & partem eius hæres: teneretur dare totum. argum. ī. eo. l. unum. §. si rē. ita & usumfructum, quia instar dominij obtinet: ut ī. de usufruc. l. 4. & supra eodem. l. Mæuius. §. fundo. Et not. quod distinctio huius §. tollit contraria quarundam legum, scilicet supra eo. l. is cuius. & ī. tit. 1. l. seruus Titij. quæ de usufru. dicunt: & ī. tit. 1. l. legatum. §. fundus. & ī. de ser. l. Papinianus. quæ de cæteris seruitutib. dicunt. & facit ī. de rei uendicatio. l. fructus.

g Ex testamento. Scilicet actione: debetur tamen ex Aquiliana stipulatione animo nouandi facta. secus si esset per acceptilationem extincta, uel alio modo: ut ī. eo. l. si ita scripsisset. & l. si ita quis. & j. de do. præ. l. 1. §. adeo. & ī. ti. 1. l. si sic. §. 1. in prin. q sunt cōtra. hic autem nunquam deficit debitum: ut C. si certum pet. l. si ex pretio. Acc.

h Veritatis. No. quod origo obligationis, non titulus actionis cōsiderandus est. sic & j. de fideius. l. tutor. & de dona. l. qui id. & C. ad Maced. l. si filius. & j. de lib. le. l. fi. §. fi. & ī. de consti. pec. l. item. §. quod df. argu. contra ī. de cond. sine cau. l. 1. §. siue autē. & j. de cap. l. in bello. §. codicillis. & ī. de hære. uendi. l. j. Itē facit. j. de au. & arg. leg. l. Quintus. in fine.

i Manumissus. Id est iussus esse liber à domino, & ei legatum relictum: quod potest esse, ut C. e. l. tertia. nisi

*Ei, nō est in P. Fl.

* In P. Fl. ex eo fructus.

Origo obligatiōis, nō titulus actionis, cōsiderādus est.

Pater cum filia.

CASVS. Sempronius fecit testamentum, & instituit filiam suam Titiam pro semisse, & alios quosdam in reliquo: & rogauit dictam suam filiam in testamento. ut Sempronio nepoti suo, quem habebat ex dicta filia, relinqueret plus ex dicto semisse cum ueniret ad mortem, quam alicui alij de filijs suis, si quos alios haberet tempore mortis. & hoc ea ratione dixit, quia ita vocabatur nepos prædictus sicut testator, ut dictum est. Certè uidetur testator imposuisse necessitatem filiæ: ut relinquat uiriles partes de dicto semisse nepotibus testatoris ad minus: sed tamen secundum filiæ arbitrium Sempronio nepoti uidetur maiorem partem reliquisse: ipsa ergo debet arbitrari, quanto plus Sempronio, quam reliquis filijs relinquat.

Non iure. Titia filio suo tutorem dedit: & sic inutiliter, & non iure: eo quod mater filio tutorem dare nō potest. & eidem tutori decē legauit. prætor cum cōfirmare noluit, quamuis id maximè desideraret tutor, ut s. ab ipso prætore confirmaretur. certè cū per eū non steterit, quo minus tutor esset: legatum consequetur.

Qui Mutianam. Legaui Titio decem, si non ascenderet Capitolium. Titius cauit hæredi meo de non ascendendo Capitolium, & sic hæres soluit ei legatum secundum naturam Mutianæ cautionis. postea Titius prædictus ascendit Capitolium, & ita fecit contra cautionem suam. Certè legatum, vel legata quod, vel quæ consecutus fuit ab hærede, debet ei restituere & etiam fructus inde perceptos.

Varijs. Legatarius habet plures actiones ad consequendum legatum, scilicet actionē ex testamento, & rei vendic. & hypothecariam: ut Insti. de legs. §. 1. Pone ergo quod legaui Titio fundum: ipse vult petere ab hærede medietatem per rei vendicatio. & aliā actionem ex testamento. Certè non potest, imo debet vnam de prædictis eligere, & aliam interim non habebit.

Repetendorum. Titius commisit crimen perduellionis, id est, læsæ maiestatis. postea testamentum fecit, & legata reliquit Caio, & Seio. hæres ab eo institutus soluit eis legata. mortuo prædicto Titio testatore accusatus fuit ipse Titius crimine læsæ maiestatis, & cōdemnatus, & sic testamētum suū fuit irritum, & hæreditas eius ad fiscū peruenit. Certè fiscus, ad quem deuoluta est dicta hæreditas, potest a prædictis legatarijs legata eis soluta repetere. Viuia.

que filios susceperis, Sēpronio nepoti meo [a] plus tribuas, in honorem nominis [b] mei. necessitas quidem restituēdi nepotib. viriles partes præcedere videbatur: sed moderandæ portionis, quā maiorem in vnius nepotis psonā conferri voluit arbitrium filiæ datum.

Ille per quem non stat, quo minus tutor suscipiatur: non priuatur legato. Bar.

Non iure tutori dato [c] mater legauit, Si consentiat, [d] vt decreto prætoris confirmetur, & prætor non idoneum existimet: actio legati non denegabitur.

Qui venit contra cautionem Mutianam, tenetur restituere rem cum fructibus. Bar.

Qui Mutianam cautionem alicuius non faciendi [e] causa interposuit, si postea fecerit: fructus [f] quoque legatorum, quos in principio promitti necesse est, restituere debet.

Quando sunt plures actiones, quæ electione tolluntur, non admittitur cumulatio. Bar.

Varijs [†] actionibus legatorum [g] simul legatarius vti non potest: [h] quia legatum datum in partes diuidi nō potest. Non enim ea mente datum est [i] legatarijs, pluribus actionibus vti: [k] sed vt laxior eis agendi facultas sit, ex vna interim, quæ fuerit electa, [l] legatum petere.

Damnata memoria testatoris repetūtur legata soluta. Bar.

Repetendorum legatorum facultas ex eo testamento solutorum danda est, [m] quod irritum esse post defuncti memoriam damnatam apparuit: [n] modò si iam [o] legatis solutis, crimen perduellionis [p] illatum est.

Si debet retineri species, et pecunia, species de tota hæreditate deducitur: pecunia de parte restituentis tantum. Bar.

Idem lib. viij. Respon.

LXXIX.

Cvm pater filios, eorumq; matrem hæredes instituisset: ita

[a] Nepoti meo. Nato ex eadem filia.

[b] Nominis. Quia vocatur ut testator. & not. per hæc uerba duo uoluisse testatorem, scilicet nepotibus restitui: & uni plus. primum necessitatis, secundum ad arbitrium. & si hoc secundum non fuisset, uiriles deberent restitui nepotibus: ut hic, & s. eo. l. cū quidā. ij. respon. si autem arbitretur quanto plus habeat, illi stabitur, dummodo parum: quia hoc indicat dictio plus: ut j. de uerb. signi. l. hæc adiectio. & argu. j. de reg. iur. l. in personam. § j. & de ope. lib. l. si libertus. & si non arbitretur morte præuēta: uel iudicis stabitur arbitrio, uel nihil plus habebit. at. s. e. l. cū quidā. & j. de uerb. obl. l. triticū. & facit j. eo. l. cū pater. §. hæreditatem.

[c] Dato. A matre: ut quia eum non instituit hæredem: ut not. s. eod. l. peto. §. mater.

[d] Consentiat. Non ergo stat per eum: ut hic, & C. eo. l. ab administratione. alias secus ut C. eo. l. pe. quæ est cōtra. Alij distinguunt an dixit: ideo lego: ut sis tutor. & tunc obtinet contra. aut non: & tunc quod hic. & facit s. de excus. tut. l. tutor. §. 1. & l. Nesennius. & de testa. tut. l. qui tutelam. & facit s. de confir. tuto. l. j. & de ijs quib. vt indig. l. v. §. ei qui tu. & s. vbi pupil. edu. l. j. & supra titu. 1. l. etiam.

[e] Non faciendi. Vt j. de condi. & dem. l. Mutianæ.

[f] Fructus. Nam & fructus & rem promittere debet, & reddere, si cōtra faciat: vt hic, & j. de condi. & demon. l. hæres meus. §. qui post. & C. de indi. vi. tol. l. ij. & authē. cui relictum.

[g] Legatorum. Scilicet nomine.

[h] Non potest. Quod fieret si legatarius partem rei peteret rei vendicatione, & sic haberet rem pro parte: & partem actione ex testamento, & sic haberet æstimationem. H. Idem si uni legatario duo sunt hæredes: ut supra titu. 1. l. huiusmodi. §. hua. Sed quid econtra si duo sunt hæredes? uidetur secus.

[i] Datum est. Id est concessum a lege.

[k] Vti. Vt ea simul exerceat.

[l] Electa. Hæc electio fit tempore dati libelli: ut C. de eden. l. edita. & eligit legatarius: ut hic, & supra tit. 1. l. si seruus legatus. §. cum homo. Sed cōtra infra, quorum leg. l. j. §. quia autē ubi nō eligit actor. Sol. ibi nodum rei, qui nō certificat actorē de modo possidendi. cętera dic, ut no. supra de trib. l. quod in hæredem. §. fi. & facit C. communia de lega. l. j. & infra de act. & oblig. l. plura.

[m] Danda est. Scilicet fisco qui obtinuit, si de hæreditate sint soluta. & hoc condictio. indeb. licet alius soluat: ut s de cond. indeb. l. 1. §. 1. & l. 2. 3. 4. & 5. si uero de pecunia hæredis, ipse repetit ut supra de pet. hære. l. quod si possessor.

[n] Apparuit. Licet defuncto uiuo mota non fuit quæstio: quod est in hoc crimi. maiest. spāle, & quibusdā alijs: ut j. de accu. l. ex iudiciorū. alia a regulariter contra: ut C. ubi causæ fiscales. l. j. & ij. & C. si reus uel accu. l. j.

[o] Si iam legatis solutis. Nam si postea sunt soluta, aliud esset: quia non repetit soluens: sed magis fisco tenetur: ut infra ad legem Fal. l. dolo.

[p] Perduellionis. Id est hostilis. nā perduelles dicūtur hostes, ut j. de uer. signi. l. quos nos. Alij dicūt ideo, quia hoc solo casu pmittit duellū: [1] quod non placet, ut ullo casu admittatur, sm legem Rom. ut no. s. ad legem Aquil. l. qua actione. §. si quis in colluctatione. Accur.

Cvm pater. CASVS. Titius instituit sibi hæredes uxorē suā, & unum suum filium, & unam suam filiam

P. Fl. da tum.

[†] Lan. dicebat per istū §. quod quando ex una cā oriuntur plures actiones, tunc quis cōpellitur actionē pponere, ut dixi gl. 2. post prin. in c. dilecti filij, extra de iud. licet de iure canonico actiões non sint proponendæ: ut dicto c. dilecti.

[1] An & quā & quo potest indici duellum, uide ad lōgum in spe. tit. de accus. §. 1. uersi. quod si fuerit Alexā. post Bart. i l. ex hoc supra de iust. & iu.

filiam. postea rogauit dictam suam filiā per fideicom. vt suam partem hæreditatis restitueret dictæ vxori testatoris retentis sibi centum aureis, & prædio Tusculano. filia vult hoc totum facere. Certè fundū Tusculanum, in quo habent cohæredes quilibet tertiam, habebit filia iudicio fa. erci. cētū aūt aureos pdictos habebit de parte sua, & superfluum suæ partis restituet matri. Eorū quib'. Quatuor sunt dicta huius §. Primum est tale. Testator aliquis donauit alicui causa mortis. quæritur an possit ipsum donatarium rogare per fideicō. vt quod sibi donatū est, restituat? Et resp. q̄ potest. In secūdo dicitur, q̄ si ipsa donatio remaneat penes hæredem. ipse debet onus fideicom. agnoscere detracta Falci. In tertio dicitur, q̄ siue totam rem donatam, seu partem eius rogatus sit restituere donatarius: q̄ quēadmodum donatio sua per Falcidiam diminuitur debet etiam fideicom. diminui. In quarto dicitur, q̄ si non sit donatarius rogatus de re sibi donata restituenda, vel de parte eius, sed sit rogatus præstare aliud, vt puta alimenta: licet res sibi donata per legē Falci. diminuitur, tamen ipse de residuo præstabit alimenta sine diminutione: quia testator ita voluisse videtur. h. d. vsq; ad §. mater. Viuianus.

scripsit, Peto à te filia, vt acceptis ex hæreditate[a] mea in portionem tuam centum aureis, & prædio Tusculano, partem[b] hæreditatis matri tuæ restituas. Respondi, prædium[c] quidem hæreditarium iudicio diuisionis de communi filiā habituram,[d] pecuniam[e] autem de parte sua retenturam.

Donationi causa mortis potest fideicommissum imponi: & ex ea detrahitur Falcidia: qua detracta fideicommissum intrinsecum minuetur, secus in extrinseco. B.

Eorum, quibus mortis causa donatum est, fidei committi quoquo[f] tempore potest, quod fideicommissum hæredes[g] salua Falcidiæ ratione (quam in his quoq; donationibus exemplo legatorum locum habere placuit) præstabunt. Si pars[h] donationis[*] fideicommisso contineatur: fideicommissum quoque munere Falcidiæ fungetur. Si tamen alimenta præstari uoluit,[i] collationis totum onus[k] in residuo donationis esse respondēdum erit ex defuncti voluntate: qui de maiore pecunia præstari non dubiè[l] integra[m] voluit.

[*] In P.F. fideicommisso teneatur.

Legatarij eidemq; debitori nō solum actio competit, sed exceptio. Bart.

Mater filijs suis vul-

a Ex hæreditate. Per hoc videbatur ex vniuersa hæreditate centum esse deducenda. quod remouet. R.

b Partem. Tuam filiæ.

c Prædium. Tusculanum.

d Habituram. Imò videtur, quod veniat in restitutionem quod habet filia in prædio iure hæreditario: vt ff. ad Trebel. l. in fideicom. §. fin. sed hoc est quando vult detrahere quartam Treb. & tunc restituit in quartam imputando. Azo. quod hic etiam faceret, si esset necesse detrahi quartam.

e Pecuniam. Quare secus est quod pecuniam de parte sua tantū retinet, dic vt ff. ad Treb. l. deducta §. nūmis. & arg. ff. de sol. l. si is cui. & si cer. pet. l. nā & si. in fi. & C. depo. l. fin. Et not. q̄ mater videtur rogare de sua parte prædij, &c. vt filiæ det: ut ff. tit. 1. l. post emā. §. fin. sed quomodo de parte centum, cum ad eā peruenerint: vt s. eo. tit. 1. l. fideic. contra. sed satis uidetur peruenire cum accepit eo minus: argu. Insti. de rer. diui. §. interdum. Item in eo q̄ dicit totum prædium relinqui filiæ, est contra s. tit. 1. l. si fundum sub conditione. §. si libertus. ibi apparet sol. & facit ff. de ali. leg. l. alio. & ff. fami. ercisc. l. hæredes. §. fin. & l. seq.

f Quoquo. Vel eadem voluntate, vel postea alia, & facit C. de fideicom. l. ab eo. Accur.

g Hæredes. Imo donatarius detrahere debet, cum & ipse patitur Falc. ut hic subi cit. & est C. ad l. Falc. l. si mortis. & l. penult. R. si. expone fideicom. i. donatio, q̄ postea cadit in fideicō. Vel dic quod hæredes præstant, apud quos cum onere remansit donatio ut caduca, vel in causam caduci. vt C. de cad. tol. §. pro secundo. & §. in nouissimo.

h Si pars. Donaui Titio causa mortis quantitatem, vel speciem, & eandē Caio. refert onere intrinseco, vt ex eadē donatione: vel extrinseco. & primo de vno, postea de alio dicit: vt ecce, Donauit quis tibi xx. causa mortis, ex his x. Seio rogauit te restituere, si tibi auferat quartam per l. Fal. ab hærede, tu quoq; quartam similiter detrahes de fideicōmisso ex voluntate defuncti: quæ præsumitur nunc esse talis. vt ultra dimidiā eius, q̄ ex donatione habes, nil Seio dares. R. & secundū hoc non est Fal. sed magis oneris partitio, & sic cōcordat ff. ad leg. Falc. l. pœnales. §. fin. Vel sic patitur diminutionem fideicōmissarius, vt solēt legatarij pati quatenus Falcidiæ munus penes hæredem maneat.

i Præstari voluit. Reliqua mortis causa donata. Idē in quolibet alio legato. vt enim cætera legata, ita & alimentorum diminuuntur per leg. Falc. vt ff. ad leg. Fal. l. hæreditatum. sed hic ea est ratio, quia non pars donationis, sed extrinsecum onus continet fideicom. ut & s. titu. 1. l. si mihi Stichus. Azo.

k Onus. Vt alimenta præstentur.

l Non dubiè. Id est sine dubio. & dic maiore, quam esset onus alimētorum. q. d. & si plus esset onus quam fuit emolumentum, necesse habet subire: sed & si maius esset quam donatio, quandoque tenetur donatarius: ut s. titu. 1. l. si mihi Stichus. non est igitur ita exponendum. i. de pecunia donata: licet Fal. nil resecasset. nec enim est arg. necessarium, si de pecunia maiori te oneraui, & de minori: quia fallit ubi pars donationis est in fideicommisso.

m Integra. Alimenta. & facit ff. ad leg. Falc. l. pœnales. §. si Titio. contra. Sol. Azo. ibi plenè dices. & facit ff. de ann. leg. l. liberto. §. 1. & ff. ad Treb. l. facta. §. si Titius. & s. de uulg. & pup. substi. l. cohæredi. §. cum filie. & s. eod. l. si Titio. §. 1. & ff. si cui plus quā per leg. Fal. l. nideamus. & s. eod. l. Celsus. & s. de condi. & demon. l. Plautius. §. fin. & s. proxi. §.

Mater filijs. Casus. Titia quæ habebat uirū, cui dederat in dotē centū, instituit sibi hæredes Titiū, & Caium: & uolens donare causa mortis filijs suis quibusdam uulgo conceptis dictā suam dotē, pmisit eos eā stipulari à dicto suo uiro. postea rogauit dictos suos filios quib. taliter donauerat causa mortis, ut dictum est, ut dictā dotem restituerent dicto suo uiro, si uir eis soluerit eā ex stipulatione, nunqd ualet hoc fideicommissum dotis relictū uiro p uxorē à filijs? Et certè sic. unde si maritus nō soluit adhuc filijs mulieris dotem, hēt eius retentionē, si Falcidia nō hēt locū in dicto fideicōmisso: puta quia nō est exinanita hēditas p legata, uel fidere. si aūt habeat locū Falcidia, & dict' maritus hēat adhuc penes se dotē, agēt dicti filij mulieris contra

contra maritum ex dicta stipulatione, quam fecit mater interponi. & petent ab eo partem, quam Falcidia requirit ex dicto fideicommisso uiro relicto, & eam partem reddent filij hæredibus dictæ mulieris cōuenti ab eis hæredibus actione in factum. Surdo & muto. Titio qui erat surdus, uel mutus, reliqui legatu: & mandaui ei, vt cum moreretur, restitueret Scio. Certè valet fideicommissum Seio relictum. nam sicut ignorātes possunt acquirere ex testamento, ita possunt grauari. & ita est ī hoc muto, uel surdo. h. d. vlq. ad §. hæreditatem. Viui.

gò conceptis, dotem suā mortis causa donando stipulari permisit. ᵃ cum alijs hæredibus institutis petisset ᵇ à filijs, viro dotem restitui: totum viro fideicommissum dotis deberi, ᶜ si Falcidiæ ratio ᵈ non interuenerit. ideo retentionem dotis uirum habere placuit. ᵉ alioquin ᶠ Falcidiæ partem ᵍ hæredibus à filijs ex stipulatu cum uiro agētibus ex dote, esse per in factum actionem reddendam.

ᵃ Permisit. A viro quod fieri potest, ui si ex damnato coitu sint nati: ut In stitu. ad Orsi. §. nouissime. & in Auth. quib. mod. nat. effi. sui. §. fin. colum. 6.

ᵇ Petisset. Donationis ergo in filios collatæ pœnituisse uidetur.

ᶜ Deberi. Scilicet uiro a filijs donatarijs, qui grauari possunt: ut s. proxi. §.

ᵈ Falcidiæ ratio. Quia non est exinanita hæreditas.

ᵉ Placuit. Scilicet in totum.

ᶠ Alioqui. Id est, si Falcidię ratio interuenit. Azo. uel id est, si in donatione perseuerauerit.

Legati onus & emolumentum quæruntur etiā ignorantibus. Bar.

Surdo, & muto, qui legatū accipit, vt cū morietur restituat: rectè mādatur. Nā & ignorātes † adstringuntur fideicōmisso, quibus ignorantibus, emolumentum ex testamento

† Quid si ignoret: cui testator legauerit? debebit ei, cui testator verisimiliter dare uoluerit. Bar. in l. quē hæredē. ī. de reb. dub.

ᵍ Falcidiæ partem. Id est. Falcidiam quæ erat pars donationis. Vel dic Falcidiæ partem, quæ Falcidia debetur ex omnibus legatis, & accipe ex dote esse, & per in factum actionem &c. Sed quare tenentur filij hæredibus, si volunt habere donationem? Respon. quia stipulando semel incommutabiliter agnouisse videntur. sed aliud in legatis: vt no. ī. de donat. cau. mort. l. ei. & facit ī. ad Treb. l. mulier. & l. facta. in princ.

ʰ Quæritur. Commutabiliter. nam adhuc pōt repudiare. ergo non ob. s. de condi. instit. l. ei qui ita hęreditatem. quæ est contra. & facit s. quemad. ser. amitt. l. si partē. §. 1. & C. qñ. di. le. ced. l. fin. & s. de iudi. l. cū furiosus. t rñ. in fi. & s. de reb. eo. qui sub tu. l. magis. §. fundum autē legatū. & ī. de act. & obl. l. si a furioso.

Hæreditatē. CASVS. Institui mihi hrēdem filium meū, & rogaui eū, vt cum moreretur, restitueret hæreditatē meam filijs suis, vel cui ex his voluerit restituere. filius meus prædictus anteq̄ naturaliter moreretur, fuit deportatus in insulā. Certè adhuc potest eligere unum ex filijs suis, cui relinquat hæreditatē meam. Itē quamuis sit mortuus ciuiliter per deportationē, tamē antequā veniat mors naturalis, non cogitur filijs suis inuitus restituere hæreditatē prædictā. Sed quid si tempore mortis naturalis dicti mei filij quidā de filijs suis viuunt, & quidam non: & ipse filius meus nullū elegit, cui daret dictam hæreditatē: & sic quilibet suorum filiorum debet habere virilē partem: nunquid hæredes filiorū mortuorum filij mei debent cū viuis habere virilē, an solūmodo viui? Et dicit q̄ solūmodo uiui. Vi.

ⁱ Filijs suis. Sic C. ad Trebel. l. iubemus.

ᵏ Deportato. Et sic ciuitatem tantum amisit. secus in damnato in metallum: vt ī. ad Treb. l. ex facto. §. si qs rogatus. & C. de dona. inter vir. & vxo. l. res vxoris. & ī. de donatio. inter virum & vxor. l. sed si mors. & ī. de uerb. obliga. l. ex ea §. in insulam.

quæritur. ʰ

Mutatione status non perditur ius eligendi: & mors ciuilis non facit conditionem existere: sed mors naturalis sic. Bart.

Hæreditatem filius cū moreretur, filijs suis ⁱ uel cui ex his voluisset, restituere fuerat rogatus. quo interea in insulam deportato, ᵏ eligendi facultatem non esse pęna ˡ peremptā placuit: nec fideicommissi conditionē ᵐ ante mortem ⁿ filij hæredis existere: ᵒ uiriles ᵖ autem inter eos fieri, qui eo tempore vixerint, cū de alijs eligendi potestas non fuerit. ᵠ

ˡ Pœna. Deportationis.

ᵐ Conditionem. Quod bona restituantur filijs.

ⁿ Mortem. Naturalem.

ADDITIO. Nā aūt ciuilem, quę nō uenit appellatione mortis, nec mortī naturali æquiparatur nisi in casibus à iure expressis, & ubi cautioni locus est. Mādo. sup Reg. de uerisi. quæst. 7. nu. 17. & 20. & in illa quæst. discutit an Regula illa de obitu loquens, in obitu ciuili locum sibi uendicet.

ᵒ Existere. Incommutabiliter. s. ut dixi ī. ead. l. §. a filia. idest, ut inuitus alicui restituere teneatur. uolens enim & ante restituere, pōt: ut C. de fideicō. l. post mortē, dum tamen duret uoluntas: ut s. eo. l. unum. Hug.

ᵖ Viriles. Puta si neminē elegerit: alioqui contra: ut ā. eo. l. cum quidā. & l. cum filius. §. pater. & l. vnū. §. rogo.

ᵠ Non fuerit. Vt quia sit mortuus, qui eligere debuerat: vt s. eod. l. vnum. §. rogo. cū enim conditionale fuerit fideicom. pendente cōditione, non potuerunt trāsmittere: vt C. de cad. tol. §. sin autē. licet quidā contra, per l. C. de ijs qui ante aper. tab. & facit ī. tit. 1. l. vxorē. §. Seia. & ī. ea. l. §. pe. & ī. de reb. du. l. verū. §. cū qdā.

Qui legat pretium rei, videtur legare animo compensandi cum re. Bart.

Qui dotale prędiū cōtra legem Iuliā ʳ vendidit, vxori legatū dedit, ˢ & emptoris ᵗ fidei com-

Qui dotale. CASVS. Prædiū inæstimatū ab vxore mea in dotem accepi: & cum non liceret mihi alienare istud prædiū propter leg. Iuliā, quæ inhibet alienationem, & dat mulieri licentiā faciendi irritā uenditionem: illud vendidi Titio pro x. cū valeret xij. postea feci testm̄ & legaui dictæ vxori meæ viginti, & dicti emptoris, qui totum pretiū mihi soluit, scilicet x. fidei commisi, vt restitueret dictæ meæ vxori superfluū eius quod valebat fundus, scilicet duo: dixi enim quod fundus valebat xij. & ego dedi pro decem. certè emptor non tenet fideicom. de illis duobus: rogatus est enim illud restituere, ad quod non tenebat. potuit eñ bene me maritum in precio circūuenire. Sed nunquid mulier poterit reuocare ab emptore dictū suum fundum? Certè sic, si non accipit legatum de viginti, quod ei reliqui: & si non offertur ei per hæredes mariti, uel per emptorē prædij verum pretium prædij, id est, duodecim. si autem hæc duo concurrunt & ipsa velit venditionem reuocare: remoueretur exceptione. Viuian.

ʳ Legem Iuliam. Vt instit. quib. mod. alie. licet. ī prin.

ˢ Dedit. In quo erat etiam minus, quā in fundi pretio: vt s. eod. l. Imperator. §. si centum. Accursius.

ᵗ Emptoris. Istud fuit fideicommissum.

Amplius

a Amplius. Quàm legatum relictum ab hæredibus.
b Pretium. Iustum.
c Constat. Imò potest ab omni debitore fideicom. relinqui, ut s. titu. 1. l. si pecunia. in fi. & l. si seruus. §. qui margarita. quę sunt cōtra. Sol. nō ualet ab emptore siue a debitore, ut hic, nisi debitor vtatur exceptione doli cōtra hæredē, sicq; agnoscat tacitū sibi legatū: vt d. l. si pecunia. 2. rñ. Sed hęs tenet cedere actiones vt d. §. qui margarita. Alij dicunt, q hic constabat quibusdam impetitis, & malè. Tertij dñt, quod totum pretiū fuerat solutum defuncto, sed aliquid plus valuerat fundus, quā uēditus fuerat: & illud plus pręcepit testator solui vxori: q nō potuit. cū non erat vltra dimidiā iusti pretij. & secundū hoc quod dicit postea pretio, scilicet iusto. & facit suprà, de fundo do. l. dotale. §. fi. & s. solu. matri. l. si cum dotem. §. si pater. & supr. manda. lege diligenter. §. primo. Accur.

In P. Fl. fideicommissi non tenetur.

In P. Fl. irritam facere eam, &c.

misit, vt amplius [a] ei pretium [b] restituat. Emptorem [a] fideicommisso nō teneri constat. [c] si tamē accepto legato, [d] mulier venditionem [e] irritam facere velit: eam, [e] oblato pretio [f] doli placuit exceptione submoueri.

Mandatum simplex, cuius effectus confertur post mortem, reuocatur morte, si mandatarius sciuerit: secus si ignorauerit. Bar.

Mæuio debitori suo reus stipulandi mandauit vt Titio, cui mortis causa donabat, [g] pecuniam debitam solueret. Cùm sciens dominū vita decessisse [h] Mæuius pecuniam dedisset: non esse liberationem secutā constitit. nec si Mæuius soluendo non esset, in Titium actionem solidi, vel iure Falcidiæ dandam esse: [i] quia mortis causa accepisse non videretur. Diuersum probandum fore, si Mæuius ignorās dominum uita decessisse, pecuniam errore lapsus dedisset: tunc enim portio iure Falcidiæ reuocaretur. [k]

Portio deficiens defertur substitutis & cohæredibus cum onere suo. Bar.

Cùm pater [l] fideicommissum prædiorum ex

d Legato. Relicto ab hæredibus.
e Eam. Vxorem.
f Pretio. Ab emptore.

Mæuio debitori. CASVS. Seius fuit stipulatus à Mæuio x. hic Seius reus stipulandi cum vellet Titio donare causa mortis illa x. mandauit prædicto Mæuio reo promittendi, vt solueret dicto Titio dictam pecuniam postea decessit Seius reus stipulādi, institutis sibi aliquibus hæredibus. Mæuius debitor sciens creditorem suū decessisse, & ita mādatum esse finitum dedit dictam pecuniā Titio. Certè non est liberatus ab hæredibus rei stipulandi, imo poterunt eū nihilominus cōuenire ad dicta x. sed quid si reus promittendi nō habet unde soluat dictis hędibus rei stipulādi: nunqd ipsi hæredes poterunt conuenire Titiū cui donatū fuit causa mortis, cuiq; soluit Mæuius debitor, vt dictum est? Certè q nō possint eū cōuenire ad integra x. nō est dubiū. sed & pro eo q quærunt hędes hēre ab eo tōne Falc. non poterit similiter conueniri: quia ipse Titius non videt accepisse dicta x. causa mortis. nā ipsa euanuit annihilato mandato per mortē Seij creditoris, vt dictū est. q. d. si esset donatio causa mortis, bene possent habere Falcidiam. Si aūt dictus reus promittendi ignoraret mortuū esse Seium reū stipulandi, & soluisset dictam pecuniā Titio, cui reus stipulandi cau. mortis donare volebat, liberatus est debitor ab hæredibus creditoris: & ipsi hæredes reuocabunt à Titio portionem tantum eis iure Falcid. competentem, scilicet si habet locum Falcidia in hæreditate creditoris. Viuia.

g Donabat. Promittendo p stipulationē reus stipulandi Titio olim, vel hodie sine stipulatione, secundum Azo. alioqui nō video, quare in sequenti casu nō totū reuocaret. cū mandatū mortuo mādante sit finitū, & p cōsequens donatio. H. itē nō audeo dicere, q solutio p mādatū dēt fieri post mortē: qa tūc nō finiretur morte. vt s. man. l. si vero nō remunerādi. §. fi. hic ergo inter viuos fuit conceptū, sed quātū ad effectū post mortē cōcipitur: quia tunc demū confirmat donatio: vnde quædā media via in finiendo mandato eligitur, scientia ab ignorantia separata. vt hic subijcit.

h Decessisse. Ergo sciebat, vel scire debebat mandatum reuocatum: vt C. man. l. mandatū. & Instit. mād. §. rectè, & sup a, man. l. inter causas. in princ.

i Dandā esse. Hæredib. institutis s. cōdictione sine causa, quæ consueuit dari pro reuocandis huiusmodi donationibus in firmatis, in solidū: vel si sint confirmatę, quo ad Falci. ut hic, & j. de donat. cau. mor. l. senatus §. 1. & C ad leg. Falci. l. si mortis. & reddi ut hic bona ratio. Sed an si quis soluit possit repetere? Respon. non videtur quod possit: quia sciens soluit indebitū: nisi ponas, q errore iuris soluerit id indebitum. Et sic not. quod stultitia soluentis lucratur donatarius: ut infra ad legem Falcidiam. l. tertia in princ.

Indebitum scienter solutū, an possit repeti.

k Reuocaretur per hæredes dñi. Et no. mirabile, quod ignorantia alterius. s. Mæuij, facit non finiri donationem à creditore in Titium collatam. & sic est contra s. de iur. & fact. ign. l. iniquissimū. Vel dic quod Mæuius promisit centum mortis causa Titio iussu creditoris: & eidē iussit soluere. si ergo ignorabat Mæuius, cum ille percepit debitū, repeti non potest, secundum Azo. Item not. quod hic finis corrigitur per C. de don. l. si quis argentum. §. fin. quasi in nihilum hodie reuocetur secundum R. & quod hic scripsit, respicit antiqua tempora &c. quod H. non placet, quia dixit mandatum finiri morte: & per consequentiam videtur reuocata donatio, nisi quando nesciuit Mæuius. & facit s. de iudi. l. de qua re. §. fi. & j. de sol. l. fin. & C. de act. & obli. l. si quidem. & j. de donat. l. hoc iure. §. si quis.

Cum pater. CASVS. Titia instituit sibi hæredem Seium maritum suum, & rogauit, eum per fideicom. vt filiæ eorum communi quædam prædia præstaret. prædictus Seius instituit prædictam filiam cum quibusdam alijs ea conditione, vt partem in qua eam instituerat, compensaret cum fideicommisso prædiorū, quod ei filiæ debebat ex testamento dictæ Titiæ suæ vxoris: & iussit prædictus Seius pater dictæ filię, & suis cohęredibus, vt dicta pędia daret Caio filio dicti Seij, quem exhæredauit. filia autem prædicta noluit accipere partem hæreditatis patris, in qua eam instituit, vt dictum est: & sic illa pars deuenit ad cohæredes filiæ. nunquid ipsi cohæredes tenentur dare dicto filio exhæredato dicta prædia? Certè sic: quamuis non ipsi, sed filia habet prædia. Sed quid si dictus pater instituit filiam pro parte, & substituit Semproniuni filiæ in dicta parte hæreditatis, & filia noluit hæres esse: & sic habet partem filiæ substitutus eius? Certè debet tantū de fideicommisso præstare dicto filio exhæredato, in quantum filia teneretur, si non repudiasset hæreditatem. Viuianus.

l Cum pater. Ab vxore institutus, & rogatus, vt quædam prædia filiæ daret per fideicommissum.

Eandem

testamento matris filiæ deberet, eandẽ [a] pro parte ita hæredem instituit, vt hereditatem fideicommisso compẽsaret: [b] eademq; prædia filio exheredato dari voluit Quanquam filia patris hæreditatem suscipere noluisset: fideicommissum tamen ab hæredibus esse filio præstandũ, ad quos hereditatis portio quam accepit [c] filia, redierat, [d] placuit. quod si alium filiæ substituisset oportere & eum [e] filiæ fideicõmissum reddere.

In prælegato vni non debetur euictio: secus si pluribus prælegetur. Bar.

Euictis [f] prædijs, quæ pater, qui se dominum esse crediderat, verbis fideicommissi filio reliqt: nulla cũ fratribus, & cohæredib. actio erit. Si tamen inter filios diuisionem fecit: [g] arbiter coniectura voluntatis non patietur eum [h] partes cohæredibus prælegatas restituere, nisi parati fuerint & ipsi patris iudiciũ fratri conseruare.

Si testator iubet hæredem dotem filiæ stipulari: intelligitur ea moriente in matrimonio, non ea superuiuente. Item sermo simpliciter prolatus, intelligitur pro prima vice. Bar.

Pater certam pecuniã exhæredatæ filiæ verbis fideicommissi reliquit. eamq; nupturæ dotis nomine dari voluit, filio dotem stipulante. [i] Cum minorem filius dotem dedisset: [k] superfluum esse filiæ reddendum constabat. Diuortio quoque secuto, fideicõmissum filiam rectè petituram, ut actio stipulationis sibi p̃staretur. quoniam uerisimile non erat, patrem interponi stipulationẽ voluisse, [l] quo filia post primas nuptias indotata cõstitueretur. Cæterum si postea nuberet: ad secundas nuptias cautionem extendi non oportere. [m]

Cui committitur electio personæ cum moreretur: non potest ante tempus cum effectu eligere. Barto.

A filia pater petierat vt

[a] Eandem. Scilicet filiam.

[b] Compensaret. Quod potuit, vt s. eod. l. cum ab vno. sed hoc non dicto, fideicommissum deduceret, & hæreditatem haberet: vt C. ad leg. Falc. l. in imponenda.

[c] Accepit. Destinatione.

[d] Redierat. Vel iure accrescẽdi, & sic cum onere: vt C. de cad. tollen. l. j. §. his ita. uel qa erãt substituti, vt statim subijcit.

[e] Eum. Substitutum: vt j. ead. l. §. ab instituto. & s. eo. l. si Titio. §. 1. & C. ad Treb. l. non iustam. & s. titu. 1. l. si duobus. §. 1. & s. titu. 2. l. quidam. Item not. secundum H. quod hoc videtur hodie correctum: vt C. cõmun. de lega. Auth. res quæ.

Euictis prædijs. CASVS. Titius instituit sibi tres suos filios & vni prædiũ prælegauit: qd prædium suũ credebat esse dictus Titius: & alijs nihil prælegauit. habuit prædium à cohæredib' ille cui prælegatum est, & est ei euictũ. nũquid aget de euictione contra fratres? certè non. iam enim cresceret inuidia inter eos. si autem & alijs fratribus prælegauit, & isti euictum est prædium, si alij petant ab eo partes rerum eis prælegatarum, nõ restituet eis nisi & ipsi patris iudicium ei conseruent satisfaciendo ei de prædio quod sibi euictum est. Viuian.

[f] Euictis. Refert an vni tantum filiorum rem certam prælegauit: quo casu non agitur nomine euictionis, an omnibus quo casu agitur. Sed op. imò in primo videmr posse agi, cũ sit coniuncta persona. vt C. eod. l. cum rem alienam. Sol. hic speciale, ne crescat inuidia inter fratres: vt C. de bon. quæ lib. l. cum oportet. §. 1. vel vt ibi. Item ad idem contra C. de inoffic. testam. l. scimus. §. 1. Sol. ibi. Item contra ad idem. s. titu. 1. l. non quocunque. §. 1. Sol. ibi. Itẽ contra j. tit. 1. l. qui cõcubinã. §. si hrs. Sol. hic in gñe, ibi in specie fuit legatũ. Itẽ facit C. de eui. l. 2. & j. de do. l. Aristo. & j. de vsufr. leg. l. Sticho. §. fi.

[g] Fecit. Scilicet pater.

[h] Eum. Cui prælegata sunt euicta: & sic ope exceptionis. Sed & potest dici, quod habeat actionẽ, quasi fuerit diuisio inter eos facta ab eis, vt C. communia vtriusque iud. l. si fratres. Vel refert diuidat testator, ut hic: an partes, vel iudex, vt ibi: quod est verius. & facit s. titu. 1. l. si domus §. 2. & quod ibi no.

Pater certam. CASVS. Titius instituit sibi hæredem filium suum, & filiam exhæredauit, & eidem filię centũ per fideicom. reliquit: & iussit dicto filio, vt daret in dotem prædicta centum marito filiæ, & sibi filio stipularetur. filius autem nõ dedit marito filiæ, nisi quinquaginta. certè alia qnquaginta debet dare filiæ: nam centum continebantur in fideic. filiæ, vt dictum est. Quid autẽ si diuortium fiat inter dictã filiã, & maritũ suũ? Certe petet filia act. ex testamento à fratre suo fideicom. i. tanquam quoddam fideicõ. petet filia à fratre, quod actio ex stipulatione fratris prouenient contra maritum, sibi filiæ cedatur p fratrem contra maritum: & reddit litera rationem planam quare hoc debet fieri ibi, qm verisimile &c. Quid si facto dicto diuortio filia nubat secundo, & filius testatoris velit stipulari dotem à secundo marito, quia testator voluit: quod stipularet a primo, vt dictum est? Certè non potest. Viui.

[i] Stipulante. Hoc totum voluit pater. s. filium etiam stipulari dotem.

[k] Dedisset. Per qd videbatur satisfactũ voluntati patris.

[l] Voluisse. Subaudi ppterea. quo p. ut &c. sed si voluisset, nõ valeret, tum fauore dotis: vt s. de pac. do. l. 2. ib quia Falcidiam iure naturæ debet habere: vt C. de inoffic. testam. l. quoniam. in princip.

[m] Non oportere. Sic j. de verb. signi. l. boues. §. hoc sermone. & s. de iure do. l. dotis. & facit in eo. tit. l. stipulatio quæ. & C. de rei vxor. act. Authen. sed & quamuis. Accur.

A filia pater. CASVS. Titius instituit sibi hæredem filiam suam Seiam: & rogauit eam, vt duo prædia restitueret post mortem suam filiæ, vni ex liberis suis filiæ, cui ipsa filia vellet. ipsa autem donauit inter viuos vni ex filijs suis. Certè videbatur sapientibus non tenere dictam donationem inter viuos incommotabiliter: & hoc ideo quia fideicommissum datum erat filijs post mortem filiæ, vt dictum est, qui dicitur dies incertus, & non venerat adhuc tempore, quo ipsa donauit inter viuos: unde poterit mater mutare voluntatem donec viuet. secus autem si certæ personæ ex filijs suis rogata fuit restituere post mortem suam filiæ: quia tunc bene valet dicta donatio inter viuos: quia illa certa persona habitura esset fideicommiss. etiam non interueniente matris electione. Viuia.

a Suis. Scilicet filijs. Accur.

b Non esse electionem. Accipe videbatur, quod est ī. Sed contra ī. eo. l. vnum. in prin. vbi est electio, nisi te neces. Sol. dic non esse electionē, sin cōmutabiliter ta ctam: quia adhuc potest mutare, & aliam eligere: vt ī. ea. l. §. hæreditatē. sed propter cōmodum medij tēporis valet, vt ibi. Alij, vt R. dicunt nullo modo eligi, ꝓpter incognoscibilē personā fideicommissarij. & secundū hoc ēt cōmodum medij temporis reperitur: ut ī. de condit. indebi. l. sufficit. Item cōtra C. de fideicō. l. post mortē. vbi etiā aorc restituit. Solu. aliud esset, si certæ personæ post mortē suā quis hæreditatē restituere fuerat iussus: tunc enim quandocunq; vellet restituere, voluntas defuncti nō aduersatur. at hic secus ꝑ incognoscibilē fideicōmissarij personā: vt ī. ti. s. l. vxoré. §. Scęuola. Vel sol. vt ibi.

c Nam in eum. Bene dico electionē non tenere: quia adhuc potest eligere vnum aliū de alijs. quia nulla facta electione admittebāt ad fideicommissum vna cum alijs filijs: demū ergo morte insecuta, firma est electio vltima.

d Matris. Eiusdēq; filiæ. & facit ī. de manu. testa. l. libertas. in princ. & l. qui duos. §. fin. & ī. tit. t. l. filiusfa. §. diui.

cui vellet ex liberis suis a prædia, cum moreretur, restitueret: vni ex liberis prędia fideicommissi viua donauit. Non esse b electionem, propter incertum diem fideicommissi certæ donationis videbatur. Nam in eum c destinatio dirigi potest, q fideicommissum inter cæteros habiturus est, remota matris d electione.

Manumissi ex causa fideicōmissi continentur appellatione libertorum testatoris. Bar.

Fidei hæredum meorum committo; ne fundum Tusculanum alienent, & ne de familia nominis mei exeat. Secundum voluntatem e eos quoque inuitatos f intelligendum est, quibus hæredes g extranei fidei commissam libertatem reddiderunt.

Fideicommissum factum in testamento, censetur repetitum in codicillis de bonis in illis relictis.

Fidei hæredū. CASVS Titius instituit sibi duos filios hæredes, & ita dixit postea, Rogo dictos meos hæredes, ne alienent fundū meum qui vocat Tusculanus: & ne exire permittant de mea familia. i. ne alienent fundum meū in aliquē, qui non sit de mea familia. Certe si hæredes alienent dictū fundum in extraneos, illi de familia possunt admitti ad reuocandū fideicom. & certe non solum illi qui sunt proximiores in familia admittūtur ad reuocandū: sed etiam eis deficientibus admittuntur illi liberti, quibus etiā extranei hæredes dederunt fideicommissariam libertatem, id est, à Titio defuncto per fideicom. relictam. Viuia.

e Secundum voluntatem. Istius testatoris.

f Inuitatos. Ad reuocandum, si alienent.

g Hæredes. Istius testatoris iudicio non hæredis. non enim sunt liberti hæredis, sed defuncti: vt ī. tit. 2. l. pater. §. 1. & ī. de ali. lega. l. 4. quæ sunt contra. & facit C. de verb. signific. l. fi. & ī. titu. 1. l. filiusfamilias. §. diui.

ADDITIO Dic quod ibi fuerunt manumissi iudicio hæredis, hic iudicio testatoris secundū Bart. hic.

Fidei tuæ. CASVS. Titius sibi instituit hæredem Seiam vxorem suam cum quibusdā alijs, & dotē quā habuerat ab ea, ei prælegauit: & postea ita dixit, Rogo te Seia per fideicom. vt quicquid ad te peruenerit aliquo nomine de bonis meis, restituas filiæ meæ, cum tu morieris. postea idem Titius fecit codicillos, & in eis quædam alia eidem vxori legauit. mortua est dicta vxor. petit filia testatoris ab hæredibus vxoris non solū ea quæ legata sunt vxori in testamēto, sed etiā ea quæ in codicillis. quæritur vtrum possit? Et cē, q. sic præter dotem vxori prælegatam & ad vtrunque red dit plenam rationē. Viuia.

Fidei tuæ committo vxor, * vt des, restituasue filiæ meæ, cum morieris, quicquid ad te quoquo noīe de bonis meis peruenerit. Etiam ea, quæ postea codicillis † vxori dedit, fideicommisso continebuntur: h nā ordo scripturæ i nō impedit causam juris ac voluntatis. sed dos prælegata retinebitur: k quoniam reddi l potius videtur, quàm dari. m

Filius naturalis in seruitute conceptus excludit substitutum. Barto.

Volo prædia dari libertis meis. quòd si quis eorum sine liberis vita decesserit: partem eius ad reliquos pertinere * volo. Collibertum patris, eundemq; filium ex voluntate substitutionē excludere placuit. n

Frustra legatur debitum creditori à debitore. Item dilatio in tempus non perfectæ ætatis creditoris fauore eius apposita præsumitur. Bar.

Curatoris frustra sui fidei commisisse

h Continebuntur. Quid mirū, cū verbum peruenerit, sit futuri temporis? sed fortè hic in præteriito posuit. sic & alias ī. titu. 1. l. talis scriptura. §. fi. & l. seq. Azo. Itē cōtra ī. tit. 3. l. vxori. §. vxori. Sol. ibi in donatione inter viuos, quæ statim cū fit, cedit: hic autē tam relicta codicillis, quā testō, eodē tpe cedunt. s. post mortē. vt ī. tit. 2. l. ab intestato. l. fi.

i Ordo scripturæ. Sic ī. de solut. l. nec enim. Sed arg. contra ī. eod. §. penult.

k Retinebitur. Ab ista vxore: quia vxor retinebit in dotem.

l Reddi. Istl prio ri. Accur.

m Quam dari. Sic ī. de po li. l. 1. §. elegāter. & facit ad §. 1. de auro & arg. lega. l. vxori. §. 1. & ī. de dote prælega. l. 3. in princ. & §. fin. & ī. ad Treb. l. cum hæres. & l. Lucius. §. maritus. & ī. ad leg. Falc. l. sed vsumfru. §. dos. & C. ad leg. Falc. l. in imponenda. & l. irritum.

Volo. CASVS. Titius institutis sibi hæredibus ita dixit, Talia prædia volo dari talibus libertis meis, & si quis eorum libertorū decesserit sine liberis, partem eius volo ad reliquos libertos pertinere. q. d. si aliquis eorum libertorum decesserit: & reliquerit liberos suos, liberi eius habeant. & sic hæredes dederunt prædia dictis libertis: vnus eorum libertorum, qui conceperat filium in seruitute, & cū eo postea manumissus fuerat, & sic habebat filium naturalem, & non legitimum, decessit eo relicto: nunquid ille filius naturalis habebit partem prædiorum, quam habebat pater suus ita quod alij collibertī ab ea excludantur? Et dicitur quod sic. Viuianus.

n Placuit. Est filius, & de libertis: quia hic filius simul cum patre fuerat manumissus, qui pater decedit non relicto alio filio. hic ergo naturalis pro legitimo succedit hodie: vt I. ostitu. de gradi. §. illud. Azo. & sic est ī. eod. l. Lucius. §. fina. & ī. ad Trebellian. l. ex facto. §. si quis rogatus. Sed contra C. de insti. & subst. l. generaliter.

*Alc. lib. 4. Dispu. cap. 1.

†Fideicōmissum etiā in codicillis fine mētione prioris testamenti fieri potest. l. a. & ibi glo. C. de codic. casus rotundus in l. codicillis. in prin. de vsufru. lega.

*In P. F. partes eorum ad reliquos. &c.

saliter. §. fin. & dic vt ibi. Item facit ʃ. de alimen. lega. l. 2. Accursius.

Curatoris sui CASVS. Titius adultus curatorem habens fecit testamentum, & instituit sibi hæredem fratrem suum qui erat minor similiter, & curatorē habens: & rogauit hic Titius curatorem suum proprium, vt dicto suo fratri redderet rationem eorū quæ administrauit: quod quidem necesse habebat dict[a] curator facere: & ita postea subiunxit dictus Titius, Tu curator meus esse demum solitus dicto meo fratri illud qđ apparebit te debere ex administratione curæ meæ, cum ipse frater meus erit maior xxv. an. quæritur an frater hæres possit agere contra curatorem fratris mortui antequā habeat xxv. an. Et certè dicitur quod sic, & reddit rationem, cum illis verbis, &c. Viuia.

a Rationem. Et quia non est oneratus in aliquo: ut C. de fideicommissis. l. ab eo. & quia sine hoc tenebatur curator. & ita nec ratione grauati, nec honorati ualet.

b Quanquam igitur. Infert fideicōmissum nullum, ergo dilatio data ad id soluendum nulla est; sic & alias ʃ. de verb. obliga. l. eum qui ita. §. te & Titium. est & alia, quia fauore fratris erat data dilatio: vt ī. eod. l. si ita. §. Pegasus. Azo. & ʃ. de ann. lega. l. eum. & secundum hoc non ob. C. quando di. leg. ce. l. ex his.

frustra commisisse videbatur, vt hęredi fratri negotiorum gestorum rationem[a] redderet. Quanquam igitur[b] testamento cautum esset, vt cum ad statum[c] suum frater peruenisset, ei demum solueretur: tamen sub curatore alio fratrem agentem rectè placuit actionem inferre. cū illis uerbis fratri: potius consultum videtur, quam solutio dilata, quæ iure fieri potuit.

Relicta ab instituto videntur repetita à substituto per legem sub eadem conditione. Bartolus.

Ab instituto extraneo prædia libertis, cum moreretur, verbis fideicommissi reliquerat: & petierat, ne ex nomine familiæ alienarentur. Substitutum[d] ea prædia debere[e] ex defuncti voluntate, respondi. Sed vtrum confestim, an sub eadem conditione, volūtatis esse quæstionem. sed coniectura ex voluntate testatoris capienda, mortem institut[i][f] expectandam.

c Ad statum. Id est maiorem ætatem. quod dic, ut ʃ. titu. prox. l. l. cum filiofamilias.

Ab instituto extraneo. CASVS. Institui mihi hęredem quendam, qui erat mihi extraneus, & reliqui per fideicommissum quædam prædia libertis meis quibusdam cum moreretur dictus hæres: & petij ab eodē hærede, ne alienaret prædicta prædia extra familiam meam. & postea dedi substitutum dicto hæredi. hæres institutus repudiauit hæreditatem, & ita habet eam substitutus. nunquid substitutus tenetur libertis prædictis dare dicta prædia, sicut hæres tenebatur, & sub eadem cōditione, scilicet cum moreretur substitutus? Resp. conditionem conceptam fuisse in mortem instituti, non etiam substituti. vnde mortuo instituto statim debetur fideicommissum. Viuia.

d Substitutum. Scilicet vulgariter.

e Debere. Facit ī. ead. l. §. cum pater. & ī eod. l. si Titio. §. Iulianus.

f Instituti. Id est, substituti. nā oīs substitutus est institutus. vt ʃ. ad leg. Falc. l. in ratione. & l. j. §. si filio. H. Vel dic propriè. ar. C. qñ di. leg. ce. l. ex his. sed quicqd dicas, est cōtra ī. de hær. Instit. l. sub cōditione. Sol. siue repetā legatū, siue substituā, & nihil dicā de cōditione purè videor repetere & substituere: vt ī. ti. 1. l. licèt.

& l. si quia à filio. & l. si cui. §. 1. quæ sunt contra similiter. sed hic non repetijt testator, sed lex repetijt sub eadem conditione: arg. C. de cad. tol. §. si vero nō omnis. in fi. Item facit ʃ. de adi. lega. l. legatum sub conditione. & ī. tit. 1. l. seruo alieno. §. pen. Accur.

Legatum vniuersitatis iure valet, etiam si incommodum contineat. Bart.

Mensæ[g] negotium ex causa fideicommissi cum indemnitate hæredum per cautionem susceptū, emptioni simile uidetur: & ideo non erit quærendum an amplius in ære alieno sit, quàm in quæstu.[h]

Si pater legat filiæ res, quas dedit in dotem filiæ, debetur. æstimatio ipsarum, & earum quæ ex eis natæ sunt, si sint dotales. Idem si res donatæ legentur uxori. Bartolus.

Mensæ negotiū. CASVS. Titius conduxit à fisco, vel ab alio negotium. i. commodum, & incommodum mensæ numulariæ, vel argentariæ. postea decedens instituit sibi hæredes, & per fideicommissum reliquit Sempronio dictam negotiationem. Sēpronius fideicom. suscepit ab hæredibus dictā negotiationem, & cauit eis se conseruaturum eos indēnes ab omni eo qđ mensæ creditoribus debeant. Certè ista talis susceptio videtur similis emptioni, in qua licitum est contrahentibus se decipere: & ideo etiam si plus sit in ære alieno, tamen ex cautione tenebitur fideicommissarius ad præstandum indemnitatem hæredibus: & sic inuenitur fideicommissarius deceptus in cautione quam fecit hæredibus: sicut & in emptione. dixi. Viuia.

g Mensæ. Inde mensularius, qui præest mensæ, in qua sunt debita & credita: & ponit mensam pro vniuersitate debitorum & creditorum in eadem statione: vt ʃ. de priuil. cre. l. si venti. §. in bonis. & ī. de pig. l. cum tabernam. Reliquit ergo hic testator mensam per fideicommissum. hæredes autem timentes ne creditores mensæ conuenirent eos petierunt & habuerūt cautionem indemnitatis à fideicommissario: tenet quidē cautio, licet fideicommiss. decipiatur: quia plus est in ære alieno quam in quæstu: quia hoc videtur simile venditioni: in qua si alter decipitur[t] re ipsa, nihilominus statur conditioni: vt ī. de mino. l. in causæ. §. pen. & facit ī. eo. l. Imperator. §. si centum. Sed an hic fideicommissarius teneatur creditoribus? dic vt no. ī. eod. l. si quis seruum. §. fin. Item proprietas loci vbi sita est mensa, non curo cuius sit, legantis, vel ab alio conducta: quia ipsa non fuit legata.

t Hic no. quod licet mercatoribus se inuicem decipere. sic in l. in causæ. §. pen. ī. de minor.

h Quæstu. Supra pro socio. l. coiri. & l. quæstus. & ī. quando acti. de pecu. est an. l. j. §. pen. ibi. Pegasus autem &c.

Pater filiæ. CASVS. Maritaui filiam meam Titio, & ei filiæ nubenti donaui quædā mancipia simpliciter: & sic donatio nō valuit: postea feci testm̄, & institutis mihi hǣdibus dicta mancipia per fideicō. reliqui eidem filiæ: & ita expresè confirmaui donationē prædictā: trahitur ergo retro tm̄ donatio, vel etiam si mancipia sint mortua ante dictū testm̄, nihilominus partus pertineat ad filiam ex causa fideicommissi: & Idem est in donatione, quam fecit maritus vxori matrimonio constante, & postea confirmat. Viuia.

a Mancipia. Vel æstimata, vel inæstimata: & ita debetur vtroque casu filiæ æstimatio: quia rem alienã filiæ potuit legare, debentur filiæ à marito, an non: quia nõ concurrunt duæ causæ lucratiuæ. maritus enim non donauit vxori, vt ĩ. de actio. & obli. l. si is qui. & ĩ. de lib. leg. l. 3. §. fi. secus si pater primo legasset, & postea in dotem dedisset. Azo. quod dic, vt C. eod. l. filia. & s. titu. 1. l. huiusmodi. §. cum pater.

b Præstandos. Cõtra ĩ. titu. 2. l. vxorẽ. §. sorori. Sol. hoc ideo cõtingit, qđ hi partus dotales sunt: ideoq; si appellatione datarum in dotem contineantur: non est mirũ: vt C. de rei vxor. act. l. 1. §. itaq;. & s. de iur. do. l. cum post. §. fi. R. & eodem modo nõ obstat ĩ. de vsu. l. Paulus respondit, more in princ. §. 1. nam ibi non processerant a legante matres: vt hic fuit. licet ergo non sint in dotem dati, sed potius nati; quasi per medium in dotem dati. & ipsi videntẽ occasione matrũ, siue inæstimati, secundũ R. siue etiam æstimati, secundũ Azo.

c Nec aliud. Imò idem multo magis: quia trahitur retro, vt C. de dona. inter virum & vxorem. lege antepenultima.

Pater filiæ mancipia [a] quæ nubenti dederat, verbis fideicommissi præstari voluit. Partus susceptos (& si matres ante testamentum mortuæ fuissent) ex causa fideicommissi præstandos [b] respondi: nec aliud [c] in vxore confirmatis donationibus [d] pridem obseruatum est.

Per simplicem diuisionem non tollitur ius fideicommissi, & ideo non tenetur quis de periculo rerum vltrà quàm teneretur primo. Bar.

Hæreditatem [e] post mortem suam rogati restituere, nominum periculo, quæ per diuisionẽ obtigerunt, inter cohæredes interpositis delegationibus, non adstringuntur magis, quàm prædiorum: [f] cum [g] permutatio rerum discernens cõmunionem [h] interuenit.

d Donationibus. A viro viuente collatis. Ro. & dic tacitè, vel expressè. Azo.

Hæreditatem. CASVS. Institui mihi sex hæredes: & rogaui tres eorum: vt partes eorum de dicta hæreditate mea restituerent Titio post mortem suam hæredũ. dicti hæredes diuiserunt inter se nomina hæreditaria, ita quod cuilibet ex hæredibus assignati fuerunt certi debitores, & delegationes inter eos factæ fuerunt: illi autem debitores qui fuerãt delegati illis tribus hæredibus qui fuerunt rogati de restituendis partib. eorũ Titio, fuerunt facti non soluendo viuentib. trib. dictis hæredibus: mortuis tribus hæredibus prædictis, vult Titius, cui ipsi debebant restituere, vt dictum est, partes eorum. nũquid erit hęredũ mortuorũ periculum nominũ prædictorum? Certè non, sicut nec periculum prædiorũ debet ad eos pertinere, qñ ipsi hæredes diuiserunt communionẽ prædiorum permutãdo res, & prædia hæreditaria inter se, i. quia vnus cohæres dat alteri partem quam habet in uno prædio, vt in alio prædio recipiat ab eo partem quã non habet. Vi.

e Hæreditatem. Duo instituti, & de restituendo post mortem rogati, non tenentur de periculo nominum, vel corporalium rerum: licet diuiserunt hæc inter se, & hoc nisi lata culpa intercedat: vt ĩ. ad Trebel. l. mulier. §. si enim. & l. deducta. §. cum autem. & s. titu. 1. l. si seruus legatus. §. cum quid.

f Prædiorum. Periculo. Azo.

g Cum. Id est, quando.

h Communionem. Per diuisionem. Azo.

Qui legat hæreditatem sibi quæsitam, non uidetur legare fructus, quos ipse consumpsit. Bart.

Filia [i] mea præcipiat, sibiq; habeat volo, rem [k] matris suæ. Fructus, quos medio [l] tempore pater percepit, nec in separato [m] habuit, sed absumpsit, vel in suum patrimonium conuertit, [n] non uidetur filiæ relicti.

Dictum restringitur per rationem. Bart.

Dulcissimis [o] fratribus meis, auunculis autẽ tuis, quæcunque [p] mihi supersunt in Pamphylia, Lycia, vel ubicunque de maternis bonis, concedi volo, ne quam [q] cum his controuersiam habeas. Omnia corpora maternæ hæreditatis, quæ in eadem causa [r] dominij mãserunt, ad voluntatem fideicõmissi pertinent. Ex eisdẽ igitur facultatibus

i Filia mea. CASVS. Institui mihi hæredẽ filiã meam cũ quibusdam alijs, & ita dixi: Volo quod filia mea habeat, & percipiat domum meã Titianã quę fuit matris suæ. Certè de domo nõ ẽ dubiũ, quin debeat habere filia: Sed nunquid debet hr̃e fructus, quos percepit pater ex dicta domo post factum testamentũ & ante mortem sui patris? Et certè sic, si pater cũ eos colligebat, ponebat separatim & per se, nec eos cõsumebat, vel in patrimoniũ suũ vertebat. alias autẽ non videntur filiæ relicti. Viui.

k Filia. Pater loquitur.

k Rem. Quæ olim in totum, hodie quo ad vsumfructũ patri quæritur.

l Medio. Ante mortem, & post testamentum.

m Nec in separato. Tunc enim esset cõtra ĩ. titu. 1. l. 11. §. si rem. & ĩ. de adi. leg. l. pen. §. fi. item contra ĩ. de pecu. leg. l. fi. Sol. ibi.

n Conuertit. s. eo. l. Lucius.

Dulcissimis fratribus. CASVS. Titia habens duos fratres, & unum filium: instituit sibi hæredem filium: & ita locuta est filio in testamento: volo concedi per te filium omnia quæcunque mihi supersunt in Pamphilia, Syria, vel ubicunque de alijs meis bonis fratribus meis, qui sunt tui auunculi: & hæc omnia ideo relinquo eis: quia nolo quod cum eis habeas aliquam controuersiam. Certè hæc ratio posita in fine uerborum testatricis facit, vt mulier videatur reliquisse fratribus omnia, quæ sunt ei communia cum fratribus: cum per illam rationem videatur ipsa prospexisse, vt sedaret discordiam filij & fratrum: quas discordias solet excitare communio. non autem videtur fratribus suis reliquisse alia, quæ non remanserunt ei mulieri communia cum fratribus: de quibus exemplum ponit ibi, ex eisdem igitur &c. Viui.

o Dulcissimis. Mater est, quæ filio loquitur, fratrib. relinquens bona, quæ communia cum eis habebat ex successione matris eorum communis.

p Quæcunque. Hoc facit pro auunculis.

q Ne quam. Hoc obijciebat auunculus: & sic no. quod hoc restringit primo generalia verba. nam cum s. dixerit generaliter de oĩbus bonis cõibus, & non cõmunib. cũ fratrib. matris, restringitur ad cõmunia: & hoc ne quam cum his &c. sic ĩ. de acqui possess. l. si is qui.

r In eadem causa. Id est, sicut per maternam successionem pro indiuiso ad hunc testatorẽ peruenerunt, & sic communia cum fratribus. & facit ĩ. tit. 1. l. prædijs. in principio.

Pecunia.

percepta pecunia,[a] & in corpus proprij[b] patrimonij versa,[c] item iure diuisionis res propriæ factæ, non præstabuntur, cum discordijs[d] propinquorum sedandis prospexerit, quas materia communionis solet excitare.[e]

Traditio clauium, & assignatio rerum in dubio præsumitur causa custodiæ, sic titulus habilis nō pr... ad domini translationem. Bar.

Pater pluribus filijs hæredib[us] institutis moriēs, claues, & annulum[*] custodiæ causa[f] maiori natu filiæ tradidit: & libertum eidē filiæ, qui[g] præsens erat, res, quas sub cura sua habuit, assignare iussit. Commune filiorū negotium gestum intelligebatur:[h] nec ob eam rem apud arbitrum[i] diuisionis præcipuam causam filiæ fore.[k]

Oratio imperfecta perficitur ex præcedenti, & sequenti, si cōgrue fieri potest. Bar.

Cùm imperfecta[l] scriptura inuenitur: ita demum verbum fideicommissi, vel legati, quod præcedit, vel sequitur, ad communionem assumitur, si dicto scriptum[m] congruat.

Iuramentum testatoris, vel hæredis habet vim repetitionis ab intestato Bar.

Filius matrem hæredem scripserat, & fideicommissa tabulis data cū iurisiurandi[n] religione præstari rogauerat. Cùm testamentum nullo iure[o] factum esset: nihilominus matrem legitimā hæredem, cogendam fideicommissa præstare respondi, nam enixæ[p] voluntatis preces ad omnē successionis[q] speciē porrectæ videbantur.

Verba quæ proferuntur modo consilii, non importans necessitatem. Bar.

Mando filiæ meæ, pro salute ipsius[r] sollicitatem deesse credebat.

---

a Pecunia. Ab ista matre.

b Proprij. Non communis.

c Versa. Maximè: nam idem dicam, & si habuit eam separatam, ut statim subijcit de rebus diuisis: & tunc ratio sequens idem probat. Sed arg. contra ꝭ. eod. l. idē seruandum.

d Discordijs. Not. inspici causam legādi. sic ꝭ. de condit. & demon. l. illis libertis.

e Excitare. Sic C. quādo & qui. quar. pars l. 2. & ꝭ. de sec. vrb. præd. l. in re cō muni. & C. de dōn. l. sancimus. §. finali. Item ad hoc ꝭ. eo l. Lucius. 1 princ. & l. Caius. & ꝭ. eo. l. j. §. curatoris.

Pater pluribus. CASVS. Titius habens duos filios, & vnam filiam, instituit eos sibi hæredes, & filiæ tradidit claues & annulum causa custodiæ, & Pamphilum libertum suum, qui erat ibi præsens: & res quas sub cura habuit dictus libertus iussit eidem filiæ assignari. Certè non poterit filia propter hæc dictas res habere præcipuas. Viuia.

f Custodiæ causa. Quod semper præsumitur.

g Qui. Libertus. Accur.

h Intelligebatur. Alias intelligitur.

i Arbitrum. Id est, iudicem familiæ erciscundæ, ordinarium vel delegatū.

k Fore. Refert ergo quid dator clauium agat. Ro.

† In hanc sententiam multa præclare Arist. lib. 2. Politic. c. 3. & Valer. Maxi. lib. 7. c. 8.

* Annulus iste potuit esse signatorius, vel nō signatorius. item eum gemma vel sine, de quibus, & latissimè ꝺ annulis Mando. § Glo. Facul. §. ac quibus ius. in ver. annuli.

l Cum imperfecta. CASVS. Titius inter alia verba, quæ dixit in testamento suo, ita dixit, Sempronio x. in superioribus autem dixerat, vel dixit in sequentibus: Titio fundum lego: vel dixerat, Titio fundum talem per fideicommi. relinquo. Certè verbum lego, vel relinquo: licet non sit ibi appositum in verbis semiplenis vel imperfectis, quæ dicta sunt de Sempronio: tamen quia in præcedentibus, vel in sequentibus appositum est verbum lego: vel relinquo, iungitur etiā cum illis semiplenis verbis: quia congruit eis, & iunctum cum illis perfectam reddit orationem, & est bonæ latinitas: secus autem esset, si verbum non congrueret, vt puta dixit testator, Sempronius x. Titio fundū lego vel relinquo: quia verbum lego, vel relinquo, non conuenit verbis prædictis semiplenis, nec eis potest coniungi salua ratione rectā sermonis: & ideo non coniungitur. Viuia.

l Cum imperfecta. Duobus modis dicit imperfecta. Primo, i. semiplena: puta dixit, Sempronio x. superiori autem parte, vel inferiori dixit, Titio nominatū fundū lego. & sic verbū lego, est cōe: sic ꝭ. de eden. l. si quis ex. §. si instiū: secus si nō cōgruit: puta: Titio x. lego: Sempronio Romæ. Secundo imperfecta, quia nō propriè significat quod testator sensit: quia dixit: Transfero in illū x. vel mutuo. nā quia aliquo modo adaptari potest significatio positorum ijs, quæ debuerunt poni, tenet. secus si esset oīno extranea: vt ꝭ. eo. tit. 3. l. librorū. §. quod itū Cassius. & ꝭ. eo. tit. 2. l. 4. & facit ꝭ. eo. tit. 2. l. si in testamēto.

m Scriptum. Id est, id quod nō fuit scriptum, si fuisset scriptum, bene conueniret cum dictis secundum primum vel scriptū. l. impropriè, cōgruit dicto, i. ei quod dicere voluit secundum alnē.

Filius matrem. CASVS. Institui hæredē matrē meā & ab ea fideicōmissa reliqui: & feci eā iurare, quod ea præstaret: apparuit postea testamentū meū nullum ipso iure, & ita mater hereditatem meam habuit ab intestato: nunquid cogetur præstare dicta fideicommissa? Et dicitur quod sic: & rationem reddit in litera. Viuia.

n Iurisiurandi. A se testatore præstiti. Arg. ꝭ. tit. 1. l. cū iquis decedens. §. codicillis. & in Auth. de iureiurand. à mo. rien. præst. §. 1. collat. v. vel ab hærede præstandi: voluit enim matrem iurare de his præstandis: vt C. commu. de legs. l. 2. in princ. & forte ideo sic fortiter rogabat, quia testamento suo solennitatem deesse credebat.

o Nullo iure. Quo ad fideicommissi solennitatem.

p Enixæ. Alias enixæ, id est, porrectæ, & sic adiectiuū, substantiui preces, vel substantiui voluntatis: aliàs obnixæ, id est, vinculo iuramenti firmatæ &c.

q Successionis. Etiam ab intestato: & sic est contra C. de fideicommis. lege, si veritas. & l. ex testamento. & lege, eam. Sol. hic speciale propter dictum iuramentū.

Mando filiæ. CASVS. Institui mihi hæredes duas meas filias scilicet Titiam, & Seiam: & postea dixi in eodem testamento, Mando filiæ meæ Titiæ, sollicitus pro ipsius salute, vt donec habeat filios, non faciat testamentum: & ita poterit viuere sine periculo. nunquid propter dicta verba rogasse videor Titiam filiam meam, vt partem suam hæreditatis restituat sorori suæ Seiæ? Et certè non: quia verba prædicta fuerunt consilium, & non præceptum. & hoc dicunt illa verba. quod id est, quia non prohibuit eam testari de pecunia sua, id est de eo quod sibi reliquit pater, sed obtentu consilij voluit derogare iuri communi, quod concedit vnicuique testandi facultatem, & hoc dico prohibendo fieri testamentum. Viuia.

r Ipsius. Scilicet filiæ.

Apparuit.

tus vt quoad liberos tollat, testamentum non faciat. ita enim poterit sine periculo viuere. Fidei commissariam hæreditatem cohæredi sorori nō videri relictā apparuit: [a] quod non de pecunia sua testari, [b] sed obtentu consilij [c] derogare iuri, [d] testamentum fieri prohibendo, voluit.

Si non eligitur vnus ex certis, omnes admittuntur qui non sunt indigni. Bar.

Rogo [†] filia, vt bona tua [e] quādoq; distribuas liberis tuis, vt [f] quisq; de te meruerit. Videtur omnibus liberis, & si nō æqualiter ꝓmeruerint, fideicommissum relictū: qb⁹ matris electiōe cessante, [g] sufficiet, si non offenderint. [h] Eos aūt, quos mater elegerit, fore potiores, si soli promeruissent, [i] existimaui. Quòd si neminem elegerit: eos solos non admitti, [k] qui offenderunt.

Quando verba sunt dispositiua, non refert cum quo quis loquatur, sed in quem voluntatis intentio dirigatur. Bar.

Donationis prædiorum epistolam, ignorante filio, mater in æde sacra verbis fideicommissi non subnixam [l] deposuit: [m] & literas tales ad æditiuum [n] misit: Instrumentum volūtatis meæ post mortem [o] meam filio meo tradi volo. Cū pluribus hæredibus intestato diem suū obiisset: ītelligi fideicommissum filio suo relictum, respōdi. Non enim quæri [p] oportet, cum quo de supremis quis loquať: sed in quem voluntatis intētio dirigatur.

Qui venit contra voluntatē defuncti, in eo quod est causa fideicommissi, ab eius petitione repellitur. Bar.

Libertis prædium reliquit: [q] ac petiit, ne id alienarent, [r] vtq; in familia libertorum retine

[a] Apparuit. Licet antequam liberos habeat testetur. Azo. Sed contra ĵ. eod. l. pen. §. fi. Sol. ibi. Item contra ĵ. ad Treb. l. qui filium. Sol. ibi alia euidenter voluntas testatoris apparet.

[b] Testari. Scilicet prohibuit. sequens enim verbum prohibendo, hic cōcipitur. Azo.

[c] Cōsilij. Not. uerba præceptiua esse consilium: ut hic, & š. ead. l. §. curatoris. & ecōtra suasoria inducunt necessitatem: ut diximus š. eod. l. peto. r. resp. & l. unum. §. fin.

[d] Iuri. Scilicet communi ad tempus cōsulēdo, ne faciat testamentum: & quia est filiæ fauor, potest ei renunciare: vt C. de pact. l. pen. & hic dicitur.

Rogo filia, CASVS Titius instituit sibi filiam suam hæredem. & ita dixit in eodem testamento: O filia rogo te, ut bona tua, scilicet quæ tibi relinquo, quādocunq; decesseris, distribuas inter liberos tuos: sicut unusquisque eorum meruerit communicare. certè uidetur relictum fideicommissum filijs filiæ, quāuis non æqualiter meruerunt, dū tamen non offenderint, quia illi qui offenderunt eam, nō admituntur. & hæc omnia cum mater non elegit aliquos. & hoc dicit a princ. §. vsq; ad versic. eos aūt. cum cauda vers. q incipit, qđ si neminem. si autē elegit quosdam ex filiis fratris, qui ei seruierāt, & erāt alij qui non seruierant. tunc omnes qui seruierunt, soli admittuntur, & electi, & non electi: non autē alij, qui non seruierunt. & idem est si omnes qui seruierunt, eligit, & h. d. ille versiculus, eos aūt &c. vsq; illuc, quod si neminem &c. Vi.

[e] Tua. Quæ es habitura a me, vel habes a te. cum & mihi sis hæres: vt ĵ. ea. l. §. Titio.

[f] Vt. Id est, sicut.

[g] Cessante. No. cessante, id est, matre neminē eligente. si. n. nullum eligat, vel eligat indignū, oēs admittūtur, tam illi qui seruierunt, quā illi qui non offenderunt: vt hic, & in fi. huius §. & š. eo. l. cum quidam. si verò eligat eos, qui seruierant, alij qui nō seruierunt, licet non offenderint, repelluntur. si vero sunt: qui seruierunt, quos tamen cum aliis non eligit, ipsi admittuntur. & hoc indicat verbum soli, infra positum.

[h] Non offenderint. Nam & alias præsumitur quid legitimè factū: vt Insti. de fideiuss. §. fin. & ĵ. de iniur. l. iniuriarū. §. t. & facit ĵ. de manu. testa. l. seruos. & ĵ. de statuli. l. Labeo. in fi. & ā. ea. l. hæreditatē. & l. cum quidam. & l. vnum. §. rogo. & ĵ. ti. 1. l. 11. §. quanquam. & ĵ. de fideicommiss. liber. l. si eum. §. ex iusta.

[i] Promeruissent. Quo casu non sufficit liberis alijs non offendisse.

[k] Non admitti. Id est, repelli.

Donationis prædiorū. CASVS Titia fecit quandam epistolā, in qua ita scripsit, Filio meo Titio dono duo prædia, quæ habeo in tali loco: & deposuit illā epistolā in quadā ecclesia ignorāte dicto filio, & misit tales literas ad sacristam dictæ ecclesiæ, Instrumentum volūtatis meæ ultimæ, id est, dictā epistolā, quā deposui in tua ecclesia, uolo tradi filio meo ꝓdicto post mortē meam, & non ante. postea decessit dicta Titia, & plures ab intestato habuit hæredes. Certè uidetur mater prædicta reliquisse per fideicō. dicta prædia filio suo per uerba dicta: nec obs. quod Titia direxerit uerba ad sacristā: & nō ad filium: nō enim &c. ut dicit litera in fi. Vi.

[l] Non subnixam. Ita scilicet dono centum filio meo: hæc enim verba nō fideicom. sed donationē innuunt.

[m] Deposuit. Apud æditiuum.

[n] Ad æditiuum. Id est, ad eum qui ædes tuetur: ut Institu. de tut. §. 1. Azo. id est, aliquem magistratum.

[o] Post mortem. Ex hoc videť fideicommissum.

[p] Non enim quæri. Not. bonū verbum. sic š. eo. l. miles. in prin. & l. unum. in fi. & l. peto. in princ. & š. ti. 2. l. quidam. & ĵ. tit. 1. l. cum quis. §. Seia. Acc.

Libertis prædium. CASVS. Titius habet 5. libertos pone, scilicet Primum nomine, & 2. & 3. & 4. & 5. eis ominibus reliquit fundū in alios non alienandū. Certè si primus, & secundus, & tertius, & quartus partes suas simul extraneo vendiderunt: solus quintus, q suā partē nō alienauit, ad reuocandas aliorū partes admittet: at si primò primus, postea secūdus, deinde tertius partē suam alienauit: & ad partē primi reuocandā oēs admittunť ipso excepto: ad partē secundi reuocandā nō primus, neq; secundus, sed alij admittunť: ad partē tertij non primus, neq; secundus, neq; ipse, sed alij qui nō alienauerunt admittuntur: & sic licet ad partē tertij non admittať secundus, tertius tamen ad ipsius partem primo alienatā admittitur: sed si primus, secūdus, tertius, & quartus nō alienatis suis partibus decedant: sicque eorum partes ad quintum perueniant, ipse dum sine liberis moritur, relinquere pōt partē suā, cui vult, nec erit qui possit reuocare. Vi.

[q] Reliquit. Scilicet patronus.

[r] Ne id alienarent. Fortè aliud est cum pater duobus filiis

Verba ꝓceptiua qńq; cōsiliū sonant.

[c] Mādo. in Gl. Facu. §. si ex ꝓcepto in ver. diligere. col. 2.

[†] Facit ad hunc §. c. vnicū, cū gl. sup ver. administrare. extra de scruti. in ordi. facien.

[a] Mādo. vbi š. l. ¶. vt ponens ēt alias significatio nis particulæ vt.

[b] Cōcor. gl. in c. bonæ memoriæ. j. sup verbo, naturā. in fi. ex̄ de ele. vbi dicit qđ qlibet ꝓsumitur idoneus, nisi ꝓbeť cōtrariū.

filiis inſtitutis vicissim eos per fideicomm. ſubſtituit, nec expreſſim prohibuit alienationem. nam ibi licèt vnus alienet, nihilominus alterius partẽ reuocabit: qa non fecit expreſsè contra voluntatẽ. Itẽ hic nullo modo tenet alienatio: quia teſtator prohibuit eã: ſed ibi tenet ſtatim, licet reuocetur ex poſt facto: ſm. Azo.

rent, ſi excepto uno cæteri partes ſuas uẽdiderint:[a] qui non uendidit, cæterorũ partes, quibus non dedit alienandi uoluntatem,[b] intregras petet: eos enim ad fideicommiſſum uidetur inuitaſſe, q iudicio paruerunt[c] alioquin[d] perabſurdum erit, uice mutua petitionem induci: ſcilicet ut ab altero partem alienatam quis petat, cum partem ſuam alienando perdiderit.[e] Sed hoc ita procedere poteſt,[f] ſi pariter alienauerint. Cæterùm prout quiſq; prior[g] alienauerit, partẽ poſterioribus non faciet.[h] Qui uerò tardius uendidit:[i] ei qui non uendidit,[k] in ſuperiorum partibus[l] feciſſe partem intelligitur. At ſi nemo vendiderit,[m] & nouiſſimus ſine liberis vita deceſſerit: fideicommiſſi petitio non ſupererit.

Filius libertæ connumeratur in familia libertorum. Bar.

Cum inter libertos ad prædij legatum, liberta quoque fuiſſet admiſſa:[n] quod[o] patronus petiit vt de nomine familiæ[p] † non exiret, hæredem libertæ filium[q] partem prædij, quam mater accepit, retinere viſum eſt.

Si ille, quem defunctus putabat ab inteſtato ſucceſſurum in ſolidum, ſuccedit pro parte: legata ab eo nominatim relicta præſtabuntur pro parte libertates inſolidum. Bar.

Cum exiſtimaret[r] ad ſolam conſobrinam ſua bona peruentura: codicillis ad eã[*] factis, pluribus fideicommiſſa reliquerat. Iure ſucceſsionis ad duos[ſ] eiuſdem gradus poſſeſsione[t] deuoluta rationibus[u] æquitatis,† & perpetui[x] edicti exemplo pro parte dimidia mulierem releuandam reſpondi: ſed libertates ab ea præſtan

[a] Vẽdiderint. Vnus poſt alium.

[b] Voluntatẽ. Sed ſi cõſenſit, nunqd ſaltẽ pretiũ petet? Videtur qd ſic: vt ſ. tit. 1. l. ſi fundum p fideicom. in pñe. Sed contra j. eo. l. codicillis. §. inſulã. Azo.

ADDITIO. Pro ſolutione huius cõtrarij vide Bar. in l. ſi fundum per fidei cõmiſſum. in prin. ſ. titu. 1.

[c] Paruerunt. Id eſt nõ alienauerũt, vel nõ cõſenſerũt. Ac.

[d] Alioqui. Id eſt, ſi non alienauerunt vel nõ cõſenſerũt, ſm Azo & male. quia & is qui alienauit inuitatur in partibus alienatis priuſquam ipſe alienauerit: vt j. ſequitur. Item ſi conſenſerit quibuſdam tantum in aliis, nõ paratur ei præiudicium, ut hic innuit. Intelligas ergo hic in partib' alienatis, poſtquã alienauit is, qui vult reuocare alienatum ab altero. ſecus ſi cõſentiat alienanti: qa fauori ſuo videtur renunciare: vnde partes alienatas poſtea ſine ſe reuocat, quia in nullo peccauit, ſecundum Azo.

[e] Perdiderit. Scilicet ius petendi in alienatis poſt. ſecus ſi ante. Azo.

[f] Procedere poteſt. Scilicet vt iure alienetur, vel vt nemo repetat alienatum: quia abſurdum ſit, vt dictum eſt, vice mutua induci petitionem. Azo.

[g] Prior. Pone Titius, & Mæuius, & Seius, & Caius sũt liberti: alienauit Titius primo, Mæuius ſecundo, Seius tertio, Caius quarto: in alienatis a primo omnes tres ſequentes admittuntur. in alienatis a ſecundo admittitur tertius, & quartus. I alienatis a tertio ſolus admittitur quartus. in alienatis a quarto nullus. & ita regula eſt, vt de alienato poſtquam alienaui, nihil petam: in alienatis prius petam pro parte. Azo.

[h] Non faciet. Id eſt, non faciet vt alij, qui fortè nondum alienauerunt, ſcilicet tertius, & quartus, vendicẽt tãtum pro parte partem ſecundi alienatam, imo totã petent: non obſtante primo, qui ſuam ante alienauit. at licet huic ſecundo alienanti a modo actio nõ naſcatur, nata tamen primo in parte primi perſeuerat.

[i] Tardius vendidit. Puta tertius.

[k] Non vendidit. Puta quartus.

[l] Partibus. Primi, & ſecundi, qui ante alienauerunt.

[m] Vendiderit. Etiam. nam & ei qui vendidit poſterius, faciet partem. Azo. & facit ſ. tit. 1. l. nihil. §. 1. & j. de an. lega. l. quintus. & C. de fideicom. l. quoties. & ſ. ti. 1. l. filiusfamilias. §. diui & j. ti. 1. l. pater. §. quindecim. & ſ. de min. l. auxilium. in fine.

Cum inter. CASVS. Titius babebat tres libertos, & vnam libertam: eis omnibus fundũ legauit nõ alienandũ in alios. dicta liberta habebat vnũ filium: & ea mortua fuit eius hæres. Certè illam partẽ prædicti fundi quam liberta accepit, retinebit filius eius. cũ enim ſit hæres legitimus dictę libertę, non videtur retinere contra voluntatẽ defuncti.

[n] Admiſſa. Vt j. de verb. ſign. l. liberti.

[o] Quod. Subaudi de eo quod &c. vel qd ſcilicet legatum.

[p] Familiæ. Libertorum.

[q] Filiũ. Fortè colibertũ. cęterum ſi familię maternę (alias paternę) qd pertineret? Reſpon. certè nihil: vt j. de obſe. l. hæres. & j. de I. iu. l. non ſolum. §. quanq. & j. tit. 1. l. pater. §. 1. q ſunt cõtra. Sed certè ſecundũ Azo. imo vr eſſe de familia, licet ſit ingenuus: quia viuẽte matre ut liberta põt reuocari in ſeruitutem: vt C. de libe. & eorum libe. l. ſi. & hoc innuit lex iſta, cum Iter &c. quaſi diceret quia mater. nã ſi filius eſſet libertus admitteretur, ſiue admittatur mater, ſiue non. Sed ar. cõtra ſ. eo. l. peto. §. fratre. Sed põt dici quod ibi non loquitur de familia libertorum. Acc.

Cum exiſtimaret. CASVS. Titius habens vnam conſobrinã, & unũ conſobrinum, & neſciẽs ſe habere conſobrinũ: & ſic credẽs ad ſolã conſobrinã prędicta omnia ſua bona debere peruenire ab inteſtato, fecit codicillos. Et ab ea reliquit plura fideicommiſſa & libertates. mortuo Titio peruenit hæreditas eius ad conſobrinum, & conſobrinã. Certè cõſobrina tenetur tñ pro parte ad ſoluenda fideicommiſſa pecuniaria ab ea relicta. ſed libertates ab ea relictas inſolidũ præſtare debebit: quia durum videtur releuare conſobrinã pro parte dimidia damno libertatis præſtandæ, & ſic facere intercidere libertates prędictas. i. interire. interirent enim in totum, ſi pro parte interirẽt. nam nemo poteſt eſſe pro parte liber, & pro parte ſeruus. Vi.

[r] Cum exiſtimaret. Scilicet aliquis.

[ſ] Ad duos. Scilicet dictam conſobrinam, & alium.

[t] Poſſeſſione. Vnde cognati.

[u] Rationibus. Aequitatis.

[x] Perpetui. Id eſt, generalis, quo continebat, vbi emolumẽtũ minuit, & onus: ſic & I iſtituto: vt j. ti. j. l. fina.

† Nomẽ familię, p ſonas, & hẽditatẽ cõplectit. l. ſi. C. de ver. ſigni. ſed qũo cognoſcatur, vide ibi do. & maximè. Bar.

[*] Aliàs ab ea.

† Aliàs deeſt ęquitatis.

[r] Mãd. in gl. Facul. in ſupſcriptio. I ver ſi. ad ppetu ſ. ol. a. & ibi plenè quot modis qd dicat perpetuum.

fin. sed certè imo adhuc insolidum tenetur cõsobrina, ut j.tit.1.l.post emãcipationẽ.§. item quæsijt &c.Sol. hic de æquitate, ut hic prædixit. uel dic ut ibi.

ADDITIO. Vel dic aliter secundum Bar.quod ibi succedit pro parte, sicut testator putabat, licet non eodem modo quo putabat: hic uerò successit pro parte. & testator putabat insolidum.

a Præstandas. Scilicet respondit.

b Damni causa. Id est, ea ratione, qđ habeat damnũ consobrina: nam hic nõ attenditur. Sed cur nõ præstant ab utroque sicut fideicom. Respond. quia fideicom. pro parte præstari potest, libertas nõ: unde ab eo solo præstatur, qui rogatus est. Azo. redemptis partibus a coherede, scilicet isti⁹ serui qui debuit manumitti: ut s.tit.a.l. qui grauis. & l. sequ. Sed videtur quod a nullo: ut s.ti.a.l.pe. in fin. Sol. hic æquitas: ut & s.eo.l.cum filius.in prin. ibi rigor: & facit j.de except.rei iud.l. indicatæ.in princ. & de liber.cau.l. duobus & C.de inoff. test.l.cũ duobus.& s.de pac. l.talc.§.fina.& j.de uerb.obl.l. eum qui ita.§. te & Titium. & j.tit.1.l.1.§. fin.& s. eo.l. si quis testamento. & j. ad Trebel. l. epistolam.

das, [a] quas damni causa [b] intercidere durũ videbatur.

Si fideicom. inuicem datum continet tantundem in qualitate, & quantitate, non valet. Item æstimatio testatoris nullam necessitatem inducit. Bar.

Pater, qui filio semissem dederat, & sororibus eius impuberibus quadrantes: quibus fratrem tutorem dedit, ita fuerat locutus: Fili, contentus eris pro tuo semisse ducẽtis aureis: [c] & vos filiæ, pro vestris quadrantibus, centenis aureis. Vice mutua liberis fideicommissum hęreditatis [d] reliqsse non videbatur, sed æstimationem (vt a parentibus frugi [e] fieri solet) patrimonij sui fecisse: nec idcirco fratrẽ iudicio tutelæ bonæ fidei rationes quãdoque præscriptione demonstratæ quantitatis exclusurum. [f]

Pater qui filio. CASVS. Titius habens filiũ maiorem 25. ann. & duas filias impuberes reliquit filio sex uncias honorum suorum, & duabus filiabus alias sex vncias: & dictum filium sororibus suis tutorem dedit: & ita dixit postea: Fili, contẽtus eris pro tuo semisse ducentis aureis, & vos filiæ sitis contentæ centenis aureis pro uestris quadrantibus, id est, pro vestro semisse quem uobis reliqui. Certè non videtur pater rogasse eos per fideicommissum, vt vnus alteri restitueret: id quod plus habet de hæreditate, quã sit quantitas a patre designata: imo uidetur pater æstimasse patrimonium suum, sicut boni patres solent facere: & ideo fratrem eundemq; tutorem sororum suarum nõ exclusurum aliquo tẽpore rationem reddendæ tutelæ sororum, scilicet quin teneatur reddere rationem etiam de eo quod sorores habent plus in earum semisse quem pater postea æstimauit dicendo. Et vos filiæ pro uestris quadrantibus &c. quod est s. in litera. Viuianus.

c Aureis ducentis. Per hæc verba videbatur legasse ducentos filio: & eum rogasse restituere quicquid habet de hæreditate: sic econtra dic de filiabus: quod remouet hæc lex. Accursius.

d Hæreditatis. Nec etiam aureorum: nam quantũ dat filijs in aureis, tantum recipit: & sic filiæ dat, & eodẽ modo in partibus hæreditatis: unde uidetur ridiculũ: vt j.ad l.Fal. l.si fundus.in fi.secus si appareat utilitas eius cui relinquit: ut s.e.l.peto. in prin. quæ est cõtra.

ADDITIO. Dic quod hoc ideo, quia esset ridiculum: tantum enim daret unus, quantum acciperet: simile s.tit.1.l.ab omnibus.§. quod si Titio.secudum Bar.

e Frugi. Fruges suas æstimantibus. q. d. bene sufficit, quod dimitto uobis: quia ualet tantum.

f Exclusurum. Id est, frater idemq; tutor non excludet ratiões, quin in solidũ substantiam teneatur: licet testator uideatur eam taxasse: & hoc dicit præscriptione taxatæ quantitatis: scilicet a testatore: ut hic, & C.arbi. tutel. l.t.nisi iurasset: ut in Authen. de iureiur. a mo.præst. coll.5.§.1.& facit ã.tit.1.l. si fundum sub conditiõe.§. si libertus.

Si testator grauat hæredem in eo, quod sibi hæredi debebat, & debitum cum fructibus compensat, fraudem facere non videtur: secus si debitum cum Falcidia compensaret. Bar.

Titio, [g] fratri suo [h] Męuius hęreditatem Seij a quo [i] hæres institutus erat, [k] post mortem suã restituere rogatus, [l] eodem Titio hærede scripto [m] petiit vt moriens Titius, tã suam, [n] quam Seij hęreditatẽ Sempronio restitueret. Cum ex fructibus [o] medio tẽpore perceptis fideicommissi debitam quantitatẽ [p] Titius percepisset: æris alieni loco non esse deducẽdum fideicommissum respondi: quoniá ratione compensationis [q] percepisse debitum videretur:

g Titio. Seius instituit Mæuium, & rogauit restituere Titio fratri Męuij post mortem ipsius Mæuij, hic Mæuius postea fratrem Titium instituit tam in suis quam in Seiana bonis: & rogauit utrũque restituere Sempronio post mortẽ Titij: hic Titius rogatus uult retinere hęreditatẽ Seianam ut æs alienum, & nõ restituere Sempronio. Item de Męuianis uult retinere quartã: quod uidetur posse: ut C. ad leg. Falc. l. irritum. sed tamen distinguitur: percepit tot fructus de hæreditate Mæuiana, qui valeant Seianam, & non potest: aliàs sic: non dico de fructibus Seianæ: quia suo iure eos percepit Titius, ut a se. Secũdo pone quod Mæuius prædictus Titium instituit ea lege, ne accipiat fideicommis. Seianæ hæreditatis, certè non adibit Mæuianam nisi renuntiet fideicom. quo facto adeat, & computet sibi in damnum amissi fideicom. Falc. hęredi. Mæuianę, quod est graue: maximè, dum non æquiualet illa Falcidia fideicommisso, & ideo contra iniquitatem dat consilium, quod habet locum re integra.

h Fratri suo. Scilicet Mæuij.

i A quo. Seio.

k Erat. Mæuius.

l Rogatus. A Seio.

m Scripto. In hæreditate. Mæuiana.

n Tam suam. Scilicet. Mæuianam. Quid si de Titiana rogasset? Respondeo: vt s.tit.1.l.filius.§. vt quis. Accursius.

o Ex fructibus. Scilicet Mæuianæ hæreditatis.

p Debitam quantitatem. Id est, fructus, quorum æstimatio continet tantam quantitatem, quantam cõtinet dodrans Seianæ hæreditatis, vel etiam totam, si Mæuius ex fructibus habuit quartam: arg. contra uidetur supra eo.tit.l.Imperator.§.1.ibi, Enim uero &c.

ADDITIO. Dic quod ibi quantitas legatur, & in propria specie quis grauatur. hic autem grauatur in hæreditate, quæ loco quantitatis habetur, in d.l.Impera tor.§. cum quidam. secundum Barto.

q Compẽsationis. Id est, cõputationis. sic impropriè

 ponitur:

ponitur ĩ.eo.l.Titia.§.qui inuita.quæ sit ad concurrẽtem æstimationẽ fructuum, & hæreditat.Seianæ:ut ĩ.eo.l.Imperator.§.cum quidã. Imo & si non cõcurrat idem videtur:ut ĩ.ad leg. Falcid. l. si debitor. Sed respon. hic non dixerat, ne computaret: sed si dixisset, idem tamẽ esset: ut ĩ.e.l. Imperator.§.cum quidam. Azo.

Planè si ea lege Mæuius Titium hæredem instituat, ne fideicommissum ex testamento Seij retineat: [a] Falcidiã [b] quidem [c] cõpẽsationi [a] sufficere: [c] sed iniquitatẽ [d] occurrere. Prudẽtius autẽ fecerit, si ex testõ fratris hæreditatem repudiauerit, & intestati possessionem acceperit, nec videbit dolo fecisse, cũ fraudem [f] excluserit. [e]

Disiuncta posita inter personas, inter quas cadit affectio ordinata: non resoluitur in coniunctam. Bart.

A te peto marite, si qd liberorum habueris, illis prędia relinquas: vel si non habueris, tuis, siue meis propinquis, aut ẽt nostris libertis. Non esse datam electionẽ, sed ordine [*] [f] scripturæ factã substitutionem respondi.

Valet legatum, licet qualitas non fuerit adiecta, quam testator adiecturum se dixerit. Bart.

Vicos [g] ciuitati relictos, qui proprios fines habebant, ex causa fideicommissi [h] nõ ideo minus deberi placuit, quod testator fines eorum significaturũ, & certaminis formam, [i] quam celebrari singulis annis voluit, alia scriptura se declaraturum promisit, ac postea morte præuẽtus [k] non fecit.

Iusta causa in parte, non tollit moram in alia parte.

Idem libro ix. responsorum. LXXX.

QVi solidum fidei-

[a] Retineat. Quo casu ex testamẽto hæreditatem nõ aliter adire conceditur quam si illi cuius interest, ut cohæredi suo Titij, vel etiam seruo publico propter legatarios caueat se nõ deducturum fideicõmissum ut æs alienum: ut ĩ. de cond. & demon. l. Mutianæ. quo facto Seianam hæreditatem non iure proprio fideicõmiss. sed Mæuianæ hæredi. nomine velut cæteras bona Titij accipiet cum cohærede, vel solus: ut ã.eo.l. si mihi pure. Ro. Sed quod dixit de cautione Mutiana, non habet locũ: quia loquitur quando sub conditione non faciendi aliquid relinquit. ut d. l. Mutianæ. Dic ergo, quod aut sub conditione scilicet dandi vel faciendi aliquid relinquitur: & tunc prius debet impleri, quam accipiatur relictum: [t] ut ĩ. de condi. & demo. l. qui hæredi. in fi. Aut non faciendi, & tunc etiam habet locum cautio Mutiana. Aut sub modo, & tunc cauetur de implendo modum. & postea percipietur: vt hic, & ĩ. titulo. r. l. si tibi. & ĩ. de fideicommiss. liber. l. cum in testamento. est enim hic modus ne retineat, id est, vt non retineat. Acc.

[b] Falcidiam. Quæ ex bonis Mæuij detrahitur: licet enim ex Mæuianis, & Seianis possit detrahi Falcidia, quia omnia debent dici Mæuiana: tamen compensationi obijcitur illa tantum Falcidia, quæ ex Mæuiania detrahitur, quę valuerunt pone l. non illa, quæ ea Seianis, quæ fortè valuerunt centum tantum, sic ergo Mæuiana possunt esse adeo ampla, vt eorum Falcidia sufficiat & æquiualeat fideicommisso: alia enim, scilicet Seiana, quo ad hoc non videtur capere a Mæuio. Ro. tamen hic scripsit Falcidiam Mæuianorum semper eẽ minorem fideicommiss. quod apertè quilibet potest perpendere esse falsum. Azo.

[c] Compensationi. Id est, computationi vt prædixi. Item quod dicit sufficere, scilicet posse: potest enim esse sic ampla hæreditas Mæuiana quod eius Falcidia tãta sit, quanta fideicom. & potest esse quod nõ: vtroq; enim casu iniquitas, sed altero maior.

[d] Iniquitatem. Quia & Falc. Mæuianę sine onere & fideicom. Seianę debet habere secundum R. arg. C. de ins. dot. l. cum patrẽ. Sed contra ĩ. ad Treb. l. Lucius. §. maritus. vbi sufficit, si habet tantum in hęreditate testantis, quantum erat dos debita. Dic ergo iniquitatẽ esse, quia iure communi sic solet contingere. vt Falci. habeat, & debitum deducat: vt C. ad l. Fal. l. in imponenda. & l. irritũ, sed hic non facit: sic ergo iniquum:

[*] Quidã, non est in P. Fl.

[*] In P. Fl. sed iniquitate occurrere, & tunc pro iniquitati. Hæc verba recitantĩ in gl. si. in fi. in e. ad andiẽtiã de iis q̃ vi, metusue cau. fi.

[f] Fraudẽ hoc loco possis accipere, pro periculo, aut ẽt lesiõe. nõ est aũt nouũ fraudẽ in iure pro periculo accipi, vt cũ dicim⁹ ne ea res fraudi sit. vel expõe, fraudẽ excluserit, id est effecerit, vt ius suũ saluũ sibi esset. ita.n. dicimus qđ si ne fraude sua, aliorũ q̃ fiat, id est saluo suo, alieno q̃ iure.

[s] Limitabis hãc gl. & alle. l. q hrđi p tea. 1 l. si tibi ĩ. pxi. tit. vt nõ pcedat, quãdo legatarius pstat cautionem de implendo cõditionẽ. de quo vide in le. ea l. §. fin. ĩ. eo.

sed tamen quia ipse sciens voluntatem defuncti adeundo & cauendo consensit, cogitur parere: vt ĩ. ad leg. Fal. l. si debitor. Azo. si modo tantum est in Falcid. Mæuianæ, quantum est Seianæ: ut d. §. maritus.

[e] Excluserit. Not. sic ĩ. ad Treb. l. recusare. §. pen. & ĩ. de inof. testa. l. Papinianus. §. cum igitur. & l. nihil. §. si cũ fili⁹. & de ne. ge. l. acquiri. §. cum me. & de aqua plu n. arcen. l. j. §. deniq;. & ã. si qs omiss. cau. testa. l. qui aũt. §. quid deinde dicemus. & Instit. ad leg. Aqui. §. iniuria. & ĩ. de excep. do. l. r. §. 1. Item facit ad §. C. de bo. aut. iud. pos. l. 2. & ĩ. de dot. præleg. l. 3. & de aur. & arg. lega. l. si vxori. in princip. Accursius.

A te peto. CASVS. Titia vxor Mæuij fecit testamentum, & dicto Mæuio reliquit duo prædia: & postea ita locuta est marito: peto a te &c. usq; illuc, non esse datã: & dicit quod per dicta verba Titiæ non est data electio marito, vt det dicta prædia liberis uel propinquis, aut etiam libertis prout uult, sed uidetur substituisse propinquos liberis secundum ordinem verborum dictæ mulieris: scilicet ut si habeat maritus liberos, illis relinquat: alioqui sui mariti propinquis, illis non existentibus relinquat propinquis mulieris, & sic postea libertis ordo seruetur. Viuianus.

[f] Ordine. Not. de ordine: [z] sic ĩ. de usufruc. l. quoties. in prin. arg. contra. ã. ead. l. §. fidei. tuæ. Item uidetur, quod simul admittãtur, & ita vel, pro & accipiatur: ut C. de ver. sig. l. cũ quidam. & ĩ. de instit. & substit. l. generaliter. in princ. Sol. secundum R. ex sermonis cõceptione & personarum affectione, hæc & illa verba aliter & aliter intelligenda proculdubio patet.

Vicos ciuitati. . CASVS Titius fecit testamentum & reliquit uicos, id est, quasdã cõtratas ciuitati Bononiæ: qui vici habebant certos fines, & ita dixit postea dictus testator: Ego designabo intra fines vicorũ. Item scribam quod certamen volo, quod dicta ciuitas faciat omni anno in meam memoriam propter vicos quos ei relinquo: postea morte pręuẽtus Titius non fecit prędicta duo. Certè nihilominus valet legatum vicorũ. Vi.

[g] Vicos. Expone: ut ĩ. tit. r. l. si hæres. §. 1.

[h] Fideicommissi. In testamento perfecto relicti.

[i] Formam. Quam formã voluit seruari in illo prædio: puta uolebat fortè ut sibi fieret ludus gratorum (alias pugnæ) & hanc formã dixit sed dicturũ ĩ alia volũtate.

[k] Præuentus. Prima scriptura per omnes suas partes iam est perfecta: & sic non obstat infra de vsufruct. legat. l. qui cum plures. Item contra supra eodem lege, Titia in principio. Soln. ibi. Item contra supra de hæred. instit. l. quoties. §. tantundem. Solu. ibi. & C. de institut. & substit. l. penult.

QVi solidum. CASVS Titius fecit testamentũ. & reliquit per fideicommissum ab hærede suo

Titio

[*] P. F. sed ordinem scripturæ factũ substitutioni respondi.

[z] Ordo scripturę quo seruãdus & quo nõ, Mãd. I 46. qõ. 16. Reg. Cancell. nu. 3. & seq.

commissum frustra [a] petebat, hærede Falcidiam obiiciente, si partẽ [b] interim solui sibi desiderauerit, neq; acceperit: [c] in ea [d] moram passus [e] intelligitur.

Legatario debetur æstimatio ipsius rei, vel partis quæ ad hæredem loco rei peruenit. Bar.

Cùm post mortẽ emptoris venditiones prædiorum Reipublicæ [f] optimus, maximusque princeps noster Seuerus Augustus rescindit, hæredib° ꝓtio restituto iussisset: [g] de pecunia legatario, cui prædium emptor ex ea possessione [h] legauerat, coniectura voluntatis [i] pro modo æstimationis [k] partẽ soluendam [l] esse respõdi.

Respublica propter moram tenetur ad vsuras, propter temeritatem ad impensas litis: licet habeat regressum contra administratorem. idem in pupillo, & tutoribus. Bar.

Etiam respublica [m] post moram fideicommissi vsuras [n] præstare cogitur: sed damnum, si quod ex ea re [o] fuerit secutum, ab iis [p] sarciendum [q] erit, qui post dictam sententiam iudicatum soluere supersedere

Titio viginti, & tot alia legata reliquit aliis, quod debebat Falcidia locum habere: postea Titius petiit ab hærede dicta viginti integra: & frustra petebat, quia de eis debebat detrahi Falcid. sicut de aliis relictis: & hoc ei hęres obiiciebat in iudicio: dixit fideicommissarius hæredi, ego peto a te viginti: & vis detrahere quartam propter Falcidiam, solues modo mihi in nomine domini quindecim, & procedamus in causa super v. dixit hæres ei: Ego nolo tibi aliquid dare, nisi prius causa finiatur: quæritur quid iuris sit? Et certè quantum ad dicta xv. hęres videtur fuisse in mora, ideo ad vsuras tenetur.

Cum post mortẽ. Resp. vendidit Titio quandã vniuersitatem prædiorum i certo territorio positorũ: puta i Coralcola. Titius emptor diuisit dictã vniuersitatem prædiorũ in plura pręd ia: postea fecit testamentum dictus emptor, & vnum de dictis prædiis, puta Cornelianum, legauit Sempronio: & sic decessit emptor relictis pluribus hæredibus. Venit postea administrator dictæ Reip. coram Imperatore Seuero, & petiit restitui in integrum nomine dictæ Reipublicæ venditi eis, & probata eam læsam in dicta venditione vniuersitatis prædiorum, habuit restitutionem eius nomine: & sic dictus Imperator iussit dictam venditionem rescindi, & prædia reipublicę per hæredes emptoris restitui: & iussit ei, quod respub. restitueret hæredibus emptoris pretium, quod receperat ab emptore: quæritur quomodo consuli debeat Sempronio legatario, cui emptor legauit prædium Cornelianum ex dicta vniuersitate: quod prædium Sempronius habere non potest: quia reipub. debet restitui ex iussu dicti Imperatoris. & certè de pretio quod restituit resp. hæredibus emptoris, ea pars æstimationis quæ dictum prædium legatum contingit, soluetur legatario: & hoc ideo, quia ita videtur voluisse emptor, qui ei legauit. & hoc dicit coniectura voluntatis, &c.

Etiam. Titius instituit sibi hęredem rempublicam, & ab ea reliquit fideicommissa. fuit in mora soluendi fideicommissa, certè tenetur ad vsuras: sicut teneretur aliquis priuatus. sed totum illud damnum, quod contingit reipubl. propter vsuras prædictas solutas fideicommissario, debent resarcire reipublicæ administratores eius. Item debent resarcire sumptus: quos fecerunt de bonis Reipublic. litigando contra fideicommissarium: & quod dixit in administratoribus reipub. idem est in tutoribus pupillorum.

Prædium. Titius instituit sibi hæredes tres suos filios pone, & ita postea dixit, Rogo vos per fideicommissum, quod prædia mea, quæ sunt in tali loco, non alienetis extra familiam nostram. Vnus de dictis filiis decessit, & non reliquit suam partem dictorũ ꝓdiorũ in familia. secundus decessit, & fecit idẽ. Vnde Titius superstes potest reuocare partes mortuorum in extraneos alienatas. Decedens ergo iste Titius sine liberis, instituit sibi hæredem quendam extraneum: quęritur nunquid iste extraneus hæres Titii possit ita reuocare partes præcedentium in extraneos alienatas, sicut poterat Titius? Et videtur quod non: quia dictus Titius ita bene facit contra præceptum testatoris, sicut alii duo. sed certè benè potest. nam in persona tertii vltimo decedentis finitum fuit testatoris præceptũ.

Si creditor. Ego obligaui domũ meã Titio. post feci testamentum, & dictam domum legaui Seio, vel per fideicõmissum reliqui. postea dictus creditor Titius vendidit dictã domum Caio, sciẽti etiam quòd ego debitor legaueram dictam domum Seio. nunquid Seius fideicommissarius poterit petere domum ab emptore? Et dicitur quod non. Vivian.

[a] Frustra. Propter Falcidiam, quæ resecat: & dic quod commodè poterat diuidi.

[b] Partem. Quæ scilicet deberi poterat ad minus, puta tres partes. & dic quod non offerebat satisdationem: aliàs totum petere potest: vt C. de vsu, & vsufruct. leg. l. a.

[c] Acceperit. Quia hæres non dat.

[d] In ea. Scilicet parte.

[e] Passus. Et sic ad vsuras accesserit, & tenetur hæres: vt C. de vsu, & vsufruc. lega. l. 1. & ĩ. § etiam. & l. si quis seruo. Item hoc si hæres credebat se teneri: vt s̃. si cer. peta. l. quod te. & de vsu. l. sciendum. & facit s̃. de rei vendic. l. quæ de tota. Acc.

[f] Reipublicæ. Respublica vendidit posses. Titio, in qua erant plura prædia: quorum vnum Titius alii legauit, tandem respublica restituta in integrum, recuperauit prædia, & pretium restituit hæredibus Titii. de hoc pretio dic satisfieri legatario, secundum valentiam prædii legati.

[g] Iussisset. Per in integrum restit. vt C. ex quibus cau. maio. l respublica.

[h] Possessione. Per prædia diuisa. vel à republ. vel a Titio, quod potest fieri: vt s̃. tit. t. l. quod in rerum. §. si quis. Acc.

[i] Voluntatis. Scilicet Titii, nam qua ratione voluit legatarium habere ꝓdium: eadem & eius pretium. Acc.

[k] Aestimationis. Quę subtiliter perpenditur, quantũ pro eo pretio datum fuit: vt s̃. de ædil. edi. l. pen. & s̃. de eui. l. 1. & s̃. eo. l. si quid. Item vĩ hoic l. contra. s̃. eo. l. cum pater. §. euictis. Sed ibi rem alienam legauit, hic suam, & quodam speciali iure euictam, & ideo ei, id est, legatario quodam speciali iure fuit prouidendum. sic supra de euict. l. minor.

[l] Soluendam. Ab hæredibus, quibus respublica restituit, vtili forte actione ex testamento, vel officio iud.

[m] Etiam respublica. Instituta & grauata.

[n] Vsuras. Vt ĩ. eo. l. si quis seruo. & ĩ. ad leg. Fal. l diuus. §. 1. & ad Trebel. l. deducta. in princ. & ĩ. eo. l. Titio. §. 1. & sup. ea. l. in princ.

[o] Ex ea re. Id est, mora: vt in vsuris, vel aliis accessionibus. Acc.

[p] Ab his. Scilicet rempublicam administrantibus.

[q] Sarciendum. Id est, restituẽdum reipub. sic supra, si cer. pet. l. ciuitas. & C. vt in poss. leg. l. fi.

derunt. a Nec aliud ser-nabitur ĩ litis sumptib9, b si ratio litigandi non fuit. † Ignauiã c etenim prætendentes audiri nõ oportet, quod ĩ tutorib. d quoque probatur.

Iussus de familia prædium alienare prohibitus, eius petitionem ad extraneum hæredem trã smittit. Bar.

Prædiũ pater de familia liberorũ alienari verbis fideicõmissi prohibuit. Supremus ex liberis, qui fideicommissum petere potuit, e nõ idcirco minus actionẽ f in bonis reliquisse visus est, ꝙ hæredẽ extraneum g sine liberis decedens habuit.

Qui vocantur ad fideicõmissum, prædio alienato non reuocant ab eo, qui emit a creditore testatoris. Bar.

Si creditor ab eo, qui testamentum fecit, h domum acceptam iure pignoris i vendidit: cõtra emptorem k fideicõmissi causa (tametsi voluntatem defuncti non ignorauit) nihil decernetur.

Qui per ignorantiam iuris patitur alium vti re sibi debita, nõ cadit a credito. Bar.

Idem libro xj. responsorum. LXXXI.

QVæ fideicommissum moriens libertis viri debuit, l eorundẽ prędiorum suis quoq; m libertis fructũ reliquit: iuris ignoratiõe n lapsi, qui prædia petere ex mariti testamento debuerunt, secundum fideicõmissum inter cæteros longo tempore perceperunt. Non ideo peremptam o videri petitionem prioris fideicommissi consistit.

Dominium transit in legatarium recta via, sicut in hærede adeunte. Vel aliter, Quod operatur aditio quo ad hæredem, illud operatur agnitio legati quo ad legatarium. Bar.

Idem libr. j. definitionum. LXXXII.

LEgatum p ita dominium rei legatarii q facit, vt hæreditas hæredis r res singulas. Quod eo pertinet, vt si purè f res relicta sit, & legatarius nõ repudiauerit defuncti voluntatem: recta via dominium, quod hæreditatis fuit, ad legatarium transeat, nunquam

a Supersederunt. Vel etiam ante, si prius mora fuit: vt C. de usu & usufruct. leg. l. 1. not.

b In litis sumptibus. Quos dederunt administrantes tunc rempublicã uictori de pecunia reipub. quia reddens respub. & nnt. si ratio &c. quia iusta ignorãtia excusat a litis sumptibus, etiã olim, quod dic, ut C. de iudi. l. properandũ. §. sin. autem alterutra.

c Ignauiam. Id est, stultitiam: sic ĩ. de iur. & fac. igno. l. regula. §. quod imperitia. Acc.

d In tutoribus. Vt damnum ex eorum mora vel malitia in litigando refundãt pupillis: sic, C. de iudi. l. properandũ. §. fi. & arg. ĩ. de adm. tutor. l. quoties. §. sicut. & C. de admin. tut. l. non est.

e Potuit. Alijs alienantibus.

f Actionem. Per quam reuocat alienationem factã ab eis. sic ergo extraneus hic hæres habebit actionem pro partib. aliorum alienatis, & reuocabit. Acc.

g Hæredem extraneũ. Nam quia nullus est, qui petere possit, etiam extraneũ instituit: ut ea. l. cũ pater. §. libertis. ĩ fi. nec obsta. ĩ. e. l. peto. §. frater. in fin. vt ibi dixit Azo. & facit. C. quãdo d. es leg. ced. l. a. & ĩ. tit. 2. l. pater filium. §. fundus. & l. Iulianus. & l. Lucius. & supra titu. 1. l. filius. §. diui.

h Testamẽtum fecit. Et eam domum per fideicommiss. reliquit.

i Iure pignoris. Ex pacto, vel ex lege: si autem vendita non esset, quis debeat luere, dic vt supra tit. 1. l. si res obligata.

k Contra emptorẽ. Et est ratio: quia debitor non potuit impedire venditionem: vt C. debit. vẽd. pig. impe. non pos. l. 1. alias est in tex. contra hæredem: & tunc est eadẽ ratio, vt hæres non teneatur: hoc tamen casu imputatur hæredi, si soluere potuit, & non fecit.

Væ fideicõmissum. CASVS. Titius instituit sibi hæredẽ vxorem suam, & eam per fideicom. rogauit, vt prædia quædam viri restitueret quibusdã libertis viri. hęc vxor decessit, postea reliquit vsumfructum dictorum prædiorũ libertis prædicti viri & quibusdã alijs libertis proprijs vxoris: liberti autem viri cum libertis uxoris longo tempore postea perceperunt vsumfructum dictorũ prædiorum nunqd præiudicant sibi liberti viri taliter percipiendo vt dictũ est, quin possint petere proprietatem dictorũ prædiorum ab hæredibus uxoris? Et dicitur quod non. Bar.

l Debuit. Ex testamento mariti sui. illa moriens eorundem &c.

m Suis quoque. Quasi dicat, non solũ libertis mariti.

n Iuris ignoratione. Quia putabant quod uxor testamentũ mariti sui posset immutare. Accursius.

o Peremptam. Et sic non nocet hic iuris error. Sed contra ĩ. si in fraud. pat. l. si patron9 hęres. Sol. quarta, quæ debetur patrono, dicit quasi debita ut arrogatn: ut ĩ. de inoff. testa. l. Papinianus. §. si quis impubes. hic autem per testamentum uidet debitum: sic & filij hæreditas dicitur quasi debita matri: ut C. de cod. l. fi. §. 2. & ideo errore iuris perdet: vt C. qui pe. tutor. l. fi. Item contra ĩ. de ac qui. hære. l. Clodius, in prin. & in fi. vbi per factũ erroneum iure perdit debitam hęreditatẽ. Solut. vt ibi, & nn. non vitiari utile p inutile. t sic ĩ. de donat. inter vir. & vxorẽ. l. quod autem. §. si uxor. & ĩ. de inoffic. testa. l. mater. & C. de iuris. & fac. igno. l. si post dies. & ĩ. fam. ercisc. & l. cum putarem. Acc.

LEgatum. CASVS. Sicut hæreditas alicui delata facit hæredis res singulas, quæ sunt ĩ hæreditate, scilicet si hrs adit hæreditatẽ, ita legatum facit dominiũ rei legatæ legatarij recta via, si legatarius legatum non repudiauit. & hoc dicit. Vin.

p Legatum. Id est, legatio, seu ipsum legare.

q Legatarij. Vt infra de fur. l. a Titio. & supra de pecu. l. sed si damnum. §. 1. & infra si in frau. patr. l. 2. §. aduersus. & supra titu. 2. l. seruum filij. §. 1. & l. seruus Titij, & supra eodem lege, cum pater. §. fundo. Sed contra supra tit. 1. l. legatum est de libatio &c. § fin. Solut. ibi. Item contra de ser. l. Papinianus. Solut. ibi. Item contra supra de condi. insti. l. si quis ita. Solu. ibi. Item contra supra tit. 2. l. si tibi homo. §. cum seruum. Solut. ibi. Accur.

r Vt hæreditas hæredis. Ibi tamen est necessaria aditio, vt infra de acquirenda possessione. lege, cum hæredes. Sed legatum etiam ignoranti: vt supra eodem lege, cum pater. §. fundo. & facit supra de rebus eorum. lege, magis. §. fundum. & de dolo. l. & eleganter. §. item si. Acc.

f Purè. Nec tacitè in sit conditio. Acc.

Ignorãtia iusta a litis sumptibus excusat.

† Ergo si fit iusta eã litigãdi, excusat quis ab expensis vt hic, & in c. finẽ litibus, in gl. magna post me. ibi, nõ debet condemnari &c. extra de dol. & cõt. in Rota Romana expẽsarũ condẽnatio indifferẽter fit. limita vt p Mãd. ĩ xi. q. Regu. de subrogan. nume. 4. & 12.

t Not. limitationẽ, nisi essent separabilia, q Ba. posuit i l. fi. ĩ. de iu. om. indi. Car. in cle. 1. §. eadẽ, de supplẽ. neg. p la. & vide certos casus fallentiæ p Bal. in l. certi. §. qm. 1. nota. ĩ. si cer. pet. p præmissis vide Mãd. in 9. q. Regu. d idio. nu. 6. 7. & in 24. de non iudi. nu. 19.

factum hæredis.

Legata relicta scriptis uenientibus ab intestato, non debentur. Bart.

Paulus lib. ix. quæstionum. LXXXIII.

SI quis testamento facto a filijs suis, quos hęredes instituisset, fidei commissum reliquerit, non ut a legitimis [a] hæredibus, [*] sed ut a scriptis, & testamentum aliquo casu [b] irritum factũ sit: filij ab intestato uenientes fideicommissa ex testamẽto pręstare compelli non possunt.

Quando superuenit causa tendens ad eũdem effectum: licet ea existente dispositio ab initio non ualuisset, dispositio non uitiatur. Bartolus.

Idem libro. x. quæstionum. LXXXIIII.

DEbitor decem legauit creditori, quæ ei post annum sub pignore debebat. Non (ut quidam putant) medij temporis tantum cõmodum ex testamento debetur, sed tota decem peti possunt: nec tollitur petitio, si interim [c] annus superuenit. nam sufficit quod utiliter [d] dies cesserit. Quod si uiuo testatore annus superueniat: dicendum erit, inutile [e] effici legatum, quanquam constiterit ab initio. Sic & in dote præ legata responsum est, totam eam ex testamento peti posse. alioqui secundum illam sententiam, si interusurium tantum est in legato quid dicemus, si fundus legatus sit ex die debitus? nam nec pecunia [f] peti potest, quæ non est legata: nec pars fundi facilè inueniretur, quæ posit peti pro commodo.

Si plures sunt substituti, quilibet tenetur ad legata relicta ab institutis, in quorum locum succedunt. Bar.

Si Primo, † & Secundo, & Tertio hæredibus institutis, sic legata dentur, Si mihi Primus hæres non erit, Secundns Titio decem dato: si Secundus mihi hæres non erit, Primus Seio fundum Tusculanum dato: utrisque omittentibus hæreditatem, Primo, & Secundo: quærebatur, substituti, quos eis dederat, an & cui legata præstare debeant, ab utroque [g] sub-

SI quis testamento. CASVS. Titius instituit sibi hæredes filios suos, & ab eis reliquit fideicommissa, & dixit: Volo: quod ea præstetis si eritis hæredes mihi ex testamento & non alias: postea testamentum eius fuit irritum & annihilatum, & ita filij, eius habent hæreditatem ab intestato. nunquid præstabunt dicta fideicommissa? & dicitur quod nõ. Viuianus.

[a] Vt a legitimis. Id est, non reperijt ab intestato, quod posset nisi in casu: ut s. de inoff. testa. l. Titia. Accursius.

[b] Aliquo casu. Vno excepto secundum hæc iura: vt s. de iniusto testam. l. posthumus. quę est contra hodie rupto prætetitione, uel exhæredatione relictis ualent: ut C. de liber. præteri. auth. ex causa. Vel in l. posthumus. iure ciuili, non pretorio fuit ruptum: hic vtroq;, vt maxima, vel media capitis diminutione testatoris. & facit C. de fideicommis. l. eam quam. & l. ex testamento. & s. eod. l. cum pater. §. filius. & j. eodẽ. l. Lucius. §. filiam. & l. codicillis. §. fin. Accursius.

DEbitor. CASVS. Sub pignore debebam tibi decem: post annũ feci testamentum, & dicta decem tibi legaui. nunquid ualet legatum? & dicitur quod sic. Sed quid continetur in isto legato? & dixerunt quidam, quod continetur commodum medij tẽporis tantũ, id est, usura, quę possent redigi ab illis decem usque ad annum: sed hoc est falsum, Imo ipsa decem poteris petere ab hærede meo. Quid autem si mortuo me testatore finitus sit dictus annus? Non tollitur certè propter hoc petitio de decem. sufficit enim, quod semel ualuit legatum. si autẽ me uiuo testatore finitus sit annus, efficitur inutile legatũ: quia tẽpore quo fuit finitus annus, non cesserat dies legati, quia ego testator viuebam. unde cum postea tempore mortis mei testatoris non inueniatur aliqua cõmoditas in legato ultra, quam esset in debito, nihil ualet legatum: sicut autem possunt peti tota decẽ legata: quæ debebant legatario post annũ, ut dictum est: ita est in dote in pecunia consistente, quæ debetur quidem uxori post annum a morte uiri. nã si maritus eam purè leget uxori: poteris petere decẽ, & non solúmodo commodum, quod inde euenire posset. Illos autem, qui dicunt quòd in dicto legato de decem continetur commodum medij temporis tantum, & non decem deduco ad incõueniens: pone enim, quod debebam tibi fundũ post diem, & eum tibi legaui: certè ex fundo non põt usura peti, & sic pro certo apparet, & quod x. sunt in legato, & non cõmodo tantũ. hoc dicit vsq; ad §. si primo. Viuia.

[c] Interim. Id est, lite pendente post testatoris mortem.

[d] Quod utiliter. Quia post mortem testatoris.

[e] Inutile, Id est, si nec commodo valet tamen legatum, ut actione ex testamẽto peti possit: ut Insti. eo. §. ecõtrario. quæ est contra. ad quod est j. de uerb. obligat. l. qui bis. & de fideiuss. l. hẽs. §. non est, uel illud nouum, hoc uetus ius.

[f] Nec pecunia. Id est usura. sic ergo in primo casu totius legis sunt decem in legato: & non usura, uel commodum medij tẽporis. Sed tamẽ quo ad l. Fal. ut detrahi possit, cõmodum uidetur legatum esse: ut infra ad l. Falc. l. 1. §. si creditori. & facit s. ti. 1. l. si creditori. & l. seq. & j. de lib. leg. l. si creditor & j. ad leg. Falcid. l. uerbis. & s. tit. 1. l. Mæuius. §. debitor autem.

Si Primo, & Secũdo, CASVS. Institui mihi hæredẽ Primum, Secundum, & Tertium: & si hẽs non esset Primus, substitui ei Quartũ: & si Secũdus hęres non esset, substitui ei Quintum. & postea legata reliqui Primo, & Secundo hæredibus hoc modo: Si Primus hæres mihi non erit: volo quod Secundus det Titio 10. & si secundus hæres non erit, volo quod det Primus Seio fundum Tusculanum. postea Primus, & Secundus omiserunt hæreditatem. quæritur, nunquid Quartus, & Quintus substituti Primi, & Secundi debeant soluere relicta ab illis, quibus fuerunt substituti? Et dicit quod sic. Quartus ergo substitutus primo, debet soluere fundum Tusculanum Seio, & Quintus substitutus Secundo, debet soluere Titio decem. & h. d. Vio.

[g] Ab utroque. Hic respon. uni, sed nõ alteri quæstioni: sed dic cuilibet suum: & facit s. eo. l. cum pater. § ab instituto. & l. si Titio. §. 1.

Seruo alieno. Sempronius fecit testamentum, & seruo Titij legauit propriam rem ipsius Titij: vel id quod Sempronius pure Titio debebat. quærebatur

[*] Sic l F.F Hal. autẽ scripsit, sed vt a scriptis filiis. in quibus data exempl. manu scri pt. sed ut a scriptis aliis.

† Iste §. facit quod iudex talem potestatẽ hẽt in recõuẽtione, qualẽ hẽt in conuẽtione: ut j. e. s. extra de mu. petit.

ſtituto legata debentur.

Seruo alius, qui eſt capax po- teſt relinqui quod eidem ſeruo facto libero relinqui poſſet, licet non eo modo. Bart.

Seruo alieno poſſe rem [a] domini legari, Valens ſcribit. [b] Item id quod domino [c] eius purè debetur. [d] Cum enim ſeruo alieno aliquid in teſtamento damus, domini perſona ad hoc tantum inſpicitur, ut ſit cum eo teſtamenti factio. [e] cæterum [f] ex perſona ſerui conſtitit [g] legatũ: & ideo [h] rectiſsime Iulianus definit, id demũ [i] ſeruo alieno legari poſſe, quod ipſe liber factus capere poſſet. Calumnioſa [k] eſt enim illa adnotatio [l] poſſe legari ſeruo, & quandiu ſeruiat: nam & hoc [m] legatum ex perſona ſerui uires accipit. [n] alioquin [o] & illud adnotaremus, [p] eſſe quoſdam ſeruos, qui licet libertatem conſequi non poſſunt, [q] attamen legatum, & hæreditatem poſſunt acquirere domino. [r] Ex illo igitur præcepto, quod diximus ſerui inſpici perſonam in teſtamentis, dictum eſt ſeruo hæreditario legari poſſe. [ſ] Ita [t] non mirum, ſi res domini, & quod ei debetur, ſeruo eius purè legari poſſit: [u] quamuis domino eius utiliter hæc legari non polsint.

Conditio adiecta fideicommiſſo, intelligitur repetita in ſubſtitutione facta circa idem de eadem perſona. Bart.

batur, vtrum teneret legatum? Et dicitur hic ꝙ ſic. Diceret aliquis, imo videtur quod non teneat: quia cum legatur ſeruo alieno, capit legatum vires ex perſona domini. & domino, ſcilicet Titio non poſſet legari res ſua, vel quod ſibi debetur: ergo nec ſeruo ſuo, cum ex pſona domini, ſcilicet Titij capiat vires legatũ. Ad iſtud autem reſpondet Iuriſcõ. & dicit. Quod dicimus perſonã domini inſpici, hoc ad id ſolum pertinet vt ſciam⁹ ſit capax aliquid accipere ex teſtamento, vel non: vt ſi ſit capax, & ſeruo ei⁹ legari poſſit, aliàs non: ſed nõ inſpicimus perſonã domini. vt ſciamus poſſit capere ipſam rem relictam, vel non: vt ſic dicamus interdum poſſe legari rem illam ſeruo, interdum non: ſed in caſu propoſito ex perſona ſerui conſiſtit legatum. hoc eſt dicere quia ſi tẽpore quo ceſſerit dies legati, inuentus fuerit, liber habebit legatum: aliàs non habebit: & quia ſi ex perſona ſerui conſiſtit legatum, dixit Iulianus, & rectè q̃d id demum ſeruo alieno legari poteſt, quod ipſe liber factus capere poſſet. Et ſi aliquis uellet argumẽtari hoc modo. Dicis, ꝙ ea demũ res põt legari ſeruo alieno, quã ipſe liber factus capere poſſet. ergo ſibi, ſ. ſeruo, quandiu ſeruiat legari non põt: cum liber effectus capere id non poſſet iſtud reprehendere calumnioſum eſt non eſt enim vera reprehenſio legari poſſe ſeruo quandiu ſeruiat: nã ꝑt legari: et ſi aliquis hoc reprehẽderet calumnioſe, id eſt non verè reprehenderet. nam & hoc legatum ex pſona ſerui capit vires, id eſt, quia res talis ei, quam caperet liber factus, licet nõ eo modo: alioqui id eſt, ſi reciperetur illa reprehenſio, iã eueniret iſtud abſurdũ, q̃d ſi ſeruus eſſet talis, qui nõ poſſet ad libertatẽ peruenire, iã ſi legaretur ſibi, nõ valeret legatũ. ſeruũ enim, quia non poteſt ad libertatẽ peruenire, poſſe domino acquirere, iſtud reprehẽdere malũ eſſet, imo bene ꝑt acquirere. ex quo ergo apparet, quod ſerui perſona inſpicitur, apparet quod ſeruo hæreditario legari poteſt. & ex his apparet quod in propoſita ſpecie res domini, vel quod purè ei debet, legari poteſt ſeruo eius. Viuianus.

[a] Rem. Hoc eſt, quod extraneus ſeruo meo rem meã legare potuit.

[b] Scribit. A nõ domino, ſcilicet, potuit legari: vt Inſti. eo. §. ſed ſi rem. & ſ. ti. 1. l. extera. §. 1. Acc.

[c] Domino. Nec hoc dño. vt Inſti. eo. §. ex cõtrario.

[d] Debetur. A teſtatore, ſubaudi, legari poteſt.

[e] Teſtamenti factio. Non vt ſciam dominus capere poſſit, vel non rem ſeruo legatam: quia poteſt eſſe, ꝙ poteſt capere, alias non habet rem. & eſt ad hoc ſ. ti. 1. l. ſi mihi & tibi. §. regula. & ĩ. de hære. inſti. l. non minus. & C. de hære. inſti. l. neq; per ſe. Accur.

[f] Cæterum. Pro certè.

[g] Conſtitit. Vt liber factus eo tẽpore quo cedit dies legati, capiat: nullum autem ſit legatum ſeruo in eadẽ cauſa manente: vt ĩ. quando dies lega. ced. l. ſi vſuſfructus. §. fi. Azo. Sed videtur obſtare regula Catoniana: vt ĩ. de regu. Catonia. l. 1. Solu. ibi.

ADDITIO. Aduerte hic ſecundum Bar. ꝙ regu. Catoniana non habet locum, quando legatum non valeret ab initio, ꝓpter perſonam legatarij.

[h] Et ideo. Quia ex perſona ſerui non domini valet: ideo &c.

[i] Id demum. Sed non omne, & non ſemper: vt ĩ. titu. primo l. fideicommiſſa. §. & ſi ſeruo alieno. & d. l. ſi vſuſfructus. in fin. Chriſtianum ergo mancipium ſeruo hæretico legari nõ poteſt, quia etiam liber nõ caperet: nec illa quorum commercium non eſt: vt C. de epiſcop. & cleric. l. ſi. na. §. fin. & ſupra titu. j. l. apud Iulianũ. §. fina. & l. extera. Item eſt bonum exemplum infra de ſerui. leg. l. & ſi maxiè. & hoc dicit Rom. rei, aut perſonæ rõne non obſtante.

[k] Calumnioſa. Id eſt, mala: quaſi dicat, dixiſti poſſe legari ſeruo, quod libero facto, & econtra: ſed ſeruo poſſum legare quandiu ſeruiat, puta decem annua, & valet quaſi domino relictum: vt hic, & infrà de conditionibus, & demonſtrationibus. lege, filiæ. & infrà de annu. legat. lege finali, ergo & libero quandiu ſeruiat. Reſpondeo nõ valet: quia infert de quid ad quale, uel ad qualitatem relinquendi. ſic infra de regulis iuris, lege, ea eſt natura. Accurſius.

[l] Adnotatio. Id eſt, reprehenſio.

[m] Nam & hoc. Scilicet quandiu ſeruiat.

[n] Accipit. Quia res talis eſt legata, quam caperet liber. non dico quod poſſit ſic libero relinqui, vt dixi. Item non valet hoc ad vtilitatem ſerui, ſed domini: vt d. l. filiæ. Acc.

[o] Alioquin. Scilicet ſi prædicta adnotatio, ſiue reprehenſio reciperetur.

[p] Adnotaremus. Id eſt, reprehenderemus ſubaudi q̃d dicitur econtra. ſecundum quoſdam &c. quod facere non debemus.

[q] Non poſſunt. Pacto fortè domini vendentis.

[r] Domino. Nam & hic videtur vitiari regula prædicta: quia ſeruo relinquitur, quod libero non poteſt relinqui, cum liber eſſe non poſſit. ſed tamen hic valet ex perſona ſerui, licet ad vtilitatem domini, vt ſuperiori caſu dixi.

[ſ] Poſſe. Et quæritur hæreditati ſtatim, non inſpecto ſit capax hæres, vel defunctus, vel non, licet poſtea inſpiciatur: vt ſ. eo. l. ſi mihi. & Titio. §. fi. Acc.

[t] Ita. Quaſi dicat, patet ex prædictis eſſe verum rem domini, &c.

[u] Poſſunt. vt in prin. §. no. hoc verum, niſi ratiõe iuris quod habet aliquis alius: vt ĩ. e. l. Mæuius. §. pe. dixi. Itẽ contra. ſ. tit. 1. l. ſi mihi, §. regula. Sol. ibi. Acc. Latinus.

Latinus. CASVS Titius libertus Sempronij fecit testamentũ. & Semproniũ patronum suum instituit in unum semissem, i. dimidiam hæreditatis sui liberti. quandam suam liberti filiã in alium semissem: & rogauit dictam filiam per fideicõmissum quod suũ semissem restitueret quibusdam ancillis dicti sui patroni, cũ liberæ essent. Item fecit postea substitutionem, dicens, quod si filia sua non esset hæres: illæ ancillæ hæredes essẽt, quibus fideicommissum reliquerat. Accidit autem quod filia non adiuit, & patronus iussit adire dictas ancillas: ancillę autẽ petebant fideicommissum illud cum peruenissent ad libertatem: quia ille patronus postea manumisit eas. & hoc ideo petebant, quia illud fideicommissum relictum fuit a filia liberti hærede instituta, quæ habuit substitutas ipsas ancillas, a quib. dicebant fideicommissum relictum repetitum uideri, quæritur quid sit? Et respon. quod non videtur repetitum fideicommissum in hunc casum vbi filia liberti non adiuit: sed alterutrum, scilicet vel hæreditas, vel fideicommis. videtur dictis ancillis datum, scilicet hæreditas cũ filia liberti non adiuit. melius est ergo, quod dicatur, quod in eum casum videantur esse substitutæ: in quem fideicõmissum habituræ erant, hoc est, cum essent liberæ. Viuia.

[margin: P. Fl. Libertinus.]

[margin: In P.F. iussu dñi, i. p̃roni adierunt, &c.]

Idẽ lib. xj. q̃st. LXXXV.

Latinus [a] Largus. Proximè ex facto incidit species talis: Libertus patronũ ex semisse hæredẽ ĩstituit, & filiã suam ex alio semisse: [b] fideicommisit filiæ: vt quibusdã ancillis patroni restitueret, [c] cum hæ manumissæ essent: & si eadẽ filia [d] hæres non esset, substituit ei easdẽ ancillas. Quoniã filia nõ voluit hr̃s existere: ancillæ [*] iussu domini [e] adierunt defuncti hæreditatẽ. post aliquantulũ temporis ab eo manumissæ q̃rebãt, an fideicõmissũ [f] petere ab eodẽ patrono possent? Rogo ergo, quid de hoc existimes, rescribas. Rñdi, nec repetitũ videri in hunc casum fideicõmissum: sed alterutrum datum, vel fideicõmissum, vel ipsam hæreditatẽ. melius [g] autem dici, in eundem casum [h] substitutas videri, in quẽ casum fideicommissum meruerũt: & ideo ad substitutionem [i] eas vocari. Cum. n. seruo alieno fideicommissum ab vno ex hæredibus sub conditione libertatis fuerit datũ, idemq; seruus ei hæredi substituat: licet purè [k] substitutio facta sit, tñ sub eadem cõditione substitui videtur, [l] sub qua fideicõmissũ meruit.

[a] Latinus. Attulit talem quæstionem.

[b] Semisse. Sub conditione, quæ sequitur.

[c] Restitueret. Sed an possit cogere institutum adire, & restituere? Dic vt j. ad Treb. l. cogi. §. sed si seruo. & l. mulier. §. non est. Accur.

[d] Filia. Ecce substituto.

[e] Domini. Scilicet patroni, id est, adierũt ancillæ iussu domini qui est patronus testatoris. Accur.

[f] Fideicommissum. Scilicet ancillis restituẽdum: sed videtur repetitum: vt s̃. eo. l. cum pater. §. ab instituto. & s̃. titu. i. l. licet Imperator. Solu. hic eædem sunt substitutæ & fideicommiss. ut dicta l. licet. in fi. vel hic repetito esset inutilis, quia legaretur ancillis a domino: vt Institu. eo. § an seruo. & infra de verb. obli. l. Titia. §. antepenul. aliàs secus: ut ibi dicitur. sed licet fideicommissum non sit repetitum: conditio tamen libertatis sic: vt j. proxi. §. Accur.

[g] Melius. Quam contrarium, vel melius quam alterum dictum: licet & illud bene sit, & non reprobat prædicta secundum. Roga.

[h] Casum. Scilicet si erunt liberæ. Accur.

[i] Ad substitutionem. Si sunt liberæ tempore quo cedit dies substitutionis, & domino non quærit: ut j. proxi.

[k] Purè. Quo ad verba: licet non repetita conditione libertatis.

[l] Videtur. Vt s̃. de condi. indeb. l. cum seruus. & j. de condi. & demõ. l. a via. sic ergo hæreditatis dominio non quæritur, quia nõ erat delata: ut j. de reg. iu. l. quæ legata. Accursius.

Si libertas per fideicommissum debita retardetur: nihilominus ipsa & fideicommissum pecuniarum debebitur.

Idem libro xxj. quæstionum LXXXVI.

Si quis seruo suo fideicõmissariam [*] [m] libertatẽ reliquit, & aliud quid adscripsit: quidã dicunt, q̃a placebat ab hærede eum manumitti [n] debere, futurum esse, vt non admittatur ad fideicommissum. Sed hoc iniquũ est. in huiusmodi. n. persona vtriusque quodammodo dies cessit, [o] & libertatis, & pecuniæ petendæ: adeò vt putem si mora fiat pręstandæ libertati; etiam fideicommisso moram videri factam, & vsurarum onus accedere. nam & cætera, quæ medio tempore acquisiuit [p] domino dũ moratur præstare liber-

[margin: P. F. fideicõmissam.]

Si quis seruo. CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & rogaui eum per fideicom. quod daret libertatem Sticho seruo meo, & eidem Sticho legaui 10. postea Titius hæres adiuit hæreditatem meam, & manumisit dictum Stichum: vult nunc Stichus petere ab hærede dicta 10. quæritur utrum possit? Et quidam dixerunt quod non, & dicũt quod dies dicti legati Sticho relicti cessit a morte testatoris, & Stichus tunc non erat liber. imo fuit libertas ei data tantum post aditam hæreditatem ab hærede si cessit dies eo existente in seruitute. ergo videtur acquisitũ legatum hæredi, vnde non valet. sed certè ipsi malè dicunt: imò bene potest petere: quia dies libertatis suæ & legati sibi relicti cessit ab adita hæreditate tantum, non quidem summo iure: sed ex æquitate. vnde si hæres non manumittat eũ incontinenti adita hæreditate, facit moram libertati, & etiam fideicommisso. & tenetur ad vsuram fideicommissi. & non solum fideicommissum debet habere facta sibi mora in libertate præstanda, sed etiã omnia quæ acquisiuit domino interim, dum sit sibi mora in libertate præstanda. Viuia.

[m] Fideicommissariam. In directa non erat dubium: quia simul cedit dies legati, & libertatis. sed hic suspenditur dies legati propter libertatem: ut s̃. ti. i. l. quæsitum. §. i. & C. de cadu. tollen. §. in nouissimo.

[n] Manumitti. Ergo domino, id est, ab isto hærede qui ẽst dominus modo.

[o] Cessit. S. de æquitate, licet de rigore aliud innuat.

[p] Acquisiuit. Ex hoc patet, quod seruus est adhuc, licet mora sit ei facta: q̃a ut domino quærit, ut hic: nec potest

potest hic dici bonæ fidei poss. ut ex ea causa quærat: enim interpellatus scit se debere: ut ī. de acq. re. do. l. quæ sitū. Itē lex uocat ancillā eā, quæ est passa morā: ut ī. ad Trebe. l. nō est cogendus. & ī. de suis & leg. hę. l. 3. §. quæri. Sed tamen ex serua, ut ibi dicitur, nascitur ingenu⁹. cōpetit ergo libertas moram passo, cū iudicatum est libertatem debe rint ī. de fideicom. li. l. cum uero. §. sub uentum. & C. de fideicom. lib. l. ancillā. Azo. & facit s. e. l. qui solidum. in prin. & §. etiam. & ī. eo. l. Titia. §. ultras. & s. ti. 1. l. apud. §. ipsi⁹. & ī. de fidei com. li. l. cum uero. §. 1. & C. ad Sylla. l. pe. & ī. ti. 1. l. si lega tarius. §. seruo. & l. patronus. in prin. & l. qui concub. §. cum in testamento. & ī. ad leg. Falc. l. impuberem. §. 1. & de alim. le. l. cum unus. §. 1.

tatem, eidē restitui oportere rectissimè responsum est.

Si debitor legat creditori: in dubio non intelligitur animo compensandi. Bar.

Idem libr. iiij. responsorum. LXXXVII.

Creditorem, cui res pignoris iure obligata, a debitore legata esset, nō prohiberi [a] pecuniam creditam petere: si voluntas testatoris compensare volentis euidenter non ostenderetur.

In legato generali non continentur nomina debitorum. Bar.

Idem libro xiij. responsorum. LXXXVIII.

Caius Seius pronepos meus hrs mihi esto ex semisse bonorum meorum, [*] exceptis domibus meis paternis, in quibus habito, cū omnibus quæ ibi sunt. quæ oīa scias, ad portionē hæreditatis, quā tibi [b] dedi, nō pertinere. Quæro, cū sit in his domibus argentū, nomina debitorum, supellex, mancipia: an hęc omnia, quæ illic inueniūtur, ad alios hæredes institutos debeant pertinere? Paulus, respondi nomina debitorum [c] non contineri, sed omnium hæc esse communia: in cæteris verò [d] nullum pronepoti locum esse.

Diuisio gratia vberioris culturæ, diuersos fundos non facit. B.

Titius cùm fratris filio fundos, & vrbana prædia legaret, in his & fundum Seianū legauit, quē ipse paterfamilias, quoad viueret vno quidē [e] nomine vniuersum habuit: sed quò facilius cōductorē iueniret, per duas partes locabat: ita vt ex qualitate loci superiorē partē Seianum superiorē: inferiorē autē partem Seianum inferiorem appellaret. [f] Quæro, an is totus fundus ad fratris filium pertineat? Paulus respōdit, si testator fundum Seianum vno nomine vniuersum possedit, quamuis eundem diuisis partibus locauerat: vniuersum eum ex causa fideicommissi præstare oportere, nisi si hæres, de qua parte testator sēserit, euidenter probauerit.

In legato quantitatis non habet locum regula de duabus causis lucratiuis. Bar.

Idem libro xiiij. responsorum. LXXXIX.

Creditorē. CASVS. Titio obligaui codicē meū pro te. postea feci testamentum. & dictum codicem legaui eidem Titio. nunquid poterit Titius petere ab hærede meo decem prædicta? Et dicitur quod sic, nisi euidēter probent hæredes mei, quod ego legaui Titio creditori codicem, ut amplius nō peteret debitum, id est, decem. Viu.

[a] Prohiberi. Licet agnouerit legatum: si autem non agnouerit, certè petit pecuniam, licet testator compensare uoluerit: de rei uero æstimatione nō est quærendum: ut s. e. l. imperator. §. si eē tum. Azo. & facit C. eod. l. creditor. & s. tit. 1. l. Lucius. & ī. l. fi. §. pen.

[*] In P.F. excepta domo mea, & paterna, in quibus habito, &c.

Caius Seius. CASVS. Institui mihi hæredē Titium Seium pronepotē meum in semisse hæreditatis meæ, exceptis domibus meis, in quibus habitabā, relictis mihi a patre meo, cū omnibus quæ in dictis domibus sunt: & institui mihi Semproniū, & Titiū in alio semisse. quæritur utrum omnia quæ sunt in dictis domibus exceptis, debeāt pertinere ad Sempronium, & Titium an uerò & ad pnepotē meum prędictum? Et distinguitur inter res, quę erant in dictis domib. exceptis. nam si erant ibi nomina debitorū, illa nō continebuntur in exceptiōe facta per testatorē, imò erūt & pronepotis: & aliorum hæredū. si autem erat in dictis domibus exceptis argentū, vel supellex, vel mancipia, vel aliæ res: in eis nullum participium habebit pronepos: imo Sempronij erunt & Titij. Titius. Titius habebat fundum nomine Seianum, quem fundū ipse Titius donec uixit, habuit uno nomine uniuersum. sed ut facilius conductorem inueniret, dictus Titius locabat eū per duas ptes & superiorem partē dicti fundi appellabat fundū Seianū superiorē, inferiorēq; partē dicti fundi appellabat fundum Seianū inferiorē: fecit hic Titius testamentū, & filiæ fratris sui legauit multa prædia, inter quæ erat dict⁹ fundus Seianus. quæritur an ad dictam legatariam pertineat totus fundus prædictus, scilicet. inferior, & superior pars? & respondet quod sic: nisi hæredes dicti Titij probauerint de vna dictarum partium testatorem sensisse. Viuianus.

[b] Tibi. Pronepoti. Accur.

[c] Nomina debitorum. nec enim cæteras res augent: vt ī. tit. 1. l. uxorem. §. legauerat. nec minuunt. vt s. de iudi. l. si fideicōmissum. §. tractum. & dicto §. legauerat. & ī. ti. 1. l. si fundus. & l. quę situ. in prin. & §. 1. & l. si mihi Męuia. in prin. & §. his verbis. & l. qui filium. Io. Sed contra s. ti. 1. l. seruum filij. §. cum. Soin. vt ibi. ALITER. Dic quod ibi legauit chirographum specialiter. hic generaliter legauit omnia quæ in domo sunt: in quo legato non uenit chirographū. secus si uniuersaliter legaret mensam vel calendarium, ut l. cum pater. §. mensæ. s. eo. cum simi. secundum Bart.

[d] In cæteris vero. Quæ ibi non sunt ad tempus: vt ī. tit. 1. l. si fundus. & facit ī. de vsufruc. leg. l. generali. §. uxori. & de fun. instru. l. prædia.

[e] Vno quidem. Secus si duo fundi essent eodem nomine: tunc minor debetur: nisi ostendat legatarius testatorem de maiori sensisse: vt s. ti. 1. l. apud Iulianū. §. scio, quæ est contra. sed hic unus erat fundus: sed diuisit, vt congruentius locaretur. simile secūdū unum intellectum. C. de sacrosanct. eccl. l. iubemus. §. 1. & facit ī. ti. 1. l. prædijs. §. fi. & s. ti. 1. l. planè. §. fi. & ī. de rebus dubiis. l. 1. Accur.

[f] Appellaret. Hoc est partem superiorem appellabat fundum

fundum Seianum superiorem, inferiorem autem partem vocabat fundum Seianum inferiorem.

Titia Seio. CASVS. Titia fecit testamentum: & iussit hæredibus suis vt emerent Seio vnam tesseram frumentariã: post certum tempus Seius emit, vel ex causa lucratiua habuit vnam tesseram frumẽtariam. nunquid poterit petere vt hæredes emãt ei aliã tesseram? & dicitur quod sic: & ideo Seio est præstãdum pretiũ tesseræ. & est ratio, quia dictum fideicommissũ non tam consistit ĩ specie, quam in quantitate. Vlpian. Titiæ puellæ in testamento meo decem legaui, quæ Titia erat minor 25. ann. quæritur quando currat vsura de dictis decem legatis? Et dicitur quod ante 25. ann. dictæ puellæ: currunt etiam sine interpellatione. completis autem xxv. ann. desinunt currere, donec interpellatio congruo loco, & tpe sit facta. sed ea interueniẽte ꝑpetuo debebuntur.

Titia Seio tesserã [a] frumentariam comparari voluit post diẽ tricesimum à morte ipsius. [b] Quæro, cũ Seius viua testatrice tesserã frumentariam ex cã lucratiua [c] habere cœperit, nec possit id quod habet, petere: [d] an ei actio competat? Paulus rñdit ei, de quo quæritur, pretiũ tesseræ præstandũ: quoniam tale fideicommissum magis [e] in quãtitate, quàm in corpore consistat.

Finita causa priuilegii, finitur priuilegium: & ad moram sufficit vna interpellatio. Bar.

Vsuras [f] fideicõmissi post impletos annos vigintiquinque puellæ, ex quo mora [g] facta est, deberi respondi. Quamuis enim constitutum sit vt minorib. xxv. an. vsuræ omnimõ præstent: tñ non pro mora [h] †. hoc habẽdũ ẽ: quã sufficit semel interuenisse, [i] vt ꝑpetuò [k] debeantur.

Fideicommissum relictum ab vno ex hæredibus, qui vltimus decesserit, facit videri hæredes inuicem substitutos. Bar.

Seia libertis suis [l] fundum legauit, [m] fideique eorum ita commisit: Fidei autẽ vestræ Vere, & Sapide committo, ne eũ fundum vendatis, [n] eũque, qui ex vobis vltimus decesserit, cùm morietur, restituat Symphoro liberto meo & successori [o] & Berillo, & Sapido, [p] quos infra manumisi, [q] quive ex his tũc

Seia. Seia habebat duos libertos: quorum vnus vocabatur Verus, & alter Sapidus. & fecit testamentum. & instituit sibi hæredem Semproniũ, qui erat similiter suus libertus: & fundũ Titianũ legauit dicto Vero, & Sapido libertis, & fidei eorum commisit, ne dictum fundum venderent, & vt ille qui ex eis vltimus decederet, restitueret eum fundum cum moreretur, dicto Sẽpronio instituto, & etiam duobus suis seruis, quos infra se manumissurum dixit (quorũ unus vocabatur Berillus, & alter Sapidus, sicut libertus qui nominatus est) vel restitueret illi ex dictis tribus, qui superuiueret eo tempore, quo vltimus ex dictis libertis legatariis moreretur. postea decessit Verus libertus: pone: quæritur vtrum pars sua fundi pertineat ad Sapidum suũ collegatarium? Et uidetur quod non: quia cum eis legauit fundũ, non substituit eos ad inuicẽ in legato. sed certè bene pertinet ad Sapidum collegatarium: quia dixit testatrix, vt ille collegatarius, qui vltimus decederet, restitueret cum moreretur, Sempronio successori, & dicto Berillo, & Sapido libertis. Videtur ergo testatrix duos gradus substitutionis fecisse, unum, ut is, qui ex duobus libertis collegatariis prior moreretur, alteri restitueret. alterũ gradum substitutionis uidetur fecisse: ut nouissimus collegatarius decedens restitueret Berillo, & alij Sapido, quos nominatim postea enumerauit testatrix. Imperator. Titia habebat duos nepotes ex filio suo mortuo. scilicet Titium, & Seium, & ipsa magis diligens Titium, quam Seium, & timens ne Seius ageret querela inofficiosi testamenti, si ipsa institueret solum Titium, & uolens Titium habere omnia sua bona, donauit inter uiuos dicto Titio. nunquid Seius poterit habere remedium contra fraudem auiæ suæ? & dicitur quod sic. nã poterit reuocare a Titio dimidiam eius, quod ei donauit auia. hoc dicit usque ad §. Lucius. Vi.

[a] Tesseram. Vas ad mensurandum, [r] sicut si præcepisset emi corbem: vel id est mensurã frumenti: sicut not. s. de iud. l. sed & si susceperit. §. 1. & dic in genere. Et not. quod non legauit tesseram: tunc enim non esset in quantitate, sed in specie: licet in genere iussisset comparari tesseram. vnde vel res, vel pretium datur. vt j. titu. 1. l. nõ dubiũ. §. fi. & j. de aur. & arg. leg. l. Titię. & hic in fi. alias tessera tantum esset in obligatione.

[b] Ipsius. Scilicet Titiæ. Acc.

[c] Lucratiua. Idem si non ex lucratiua causa sit nactus.

[d] Petere. Id est, tesseram in gñe, quam habet in specie: nec impeditur, quia habet: ut not. s. eod. l. Mæuius. §. duobus. sed quia hæres non potest, vel non nisi immodico pretio redimere: vt j. tit. v. l. non dubium. §. fin.

[e] Magis. Comparatiue, quia possit vel non possit redimere tenetur ad p̃tium, sed ad rem ita demum, si possit redimere. Azo. & facit supra eodem tit. l. mortuo. §. 1. & supra titul. primo. l. planè. §. 1. & 2.

[f] Vsuras Casus est, q̃ si fideicom. debetur minori. ex solo tempore tardæ solutionis currit usura, ut in bo. fi. iud. vt hic: & C. in qui. cau. l. in minorũ. sed eo facto maiori desinunt currere iure speciali: & sic solo cursu tẽporis purgatur mora hæc specialis: quia finita ætate pro qua priuilegiatur, finitur & priuilegiũ, & de nouo incipiunt currere, facta de nouo interpellatione iure communi post xxv. an. vt hic, & no. ä. de vsu. l. mora.

[g] Mora. Cõmunis, & post minorem ætatem. Accur.

[h] Mora. Scilicet ætatis priuilegio. Acc.

[i] Interuenisse. Scilicet per interpellationem.

[k] Perpetuo. Vt s. de vsu. l. cum patrisfam. & facit s. e. l. qui solidum. §. etiã. & de admin. tut. l. maximè. & infra de adi. leg. l. 3. §. 1. in fi.

[l] Seia libertis suis. Scilicet Berillo, & Sapido.

[m] Legauit. Id est prælegauit: ut j. dicit, cum esset de institutis. vel dic propriè, quia alius institutus erat: vt infra dicit. Acc.

[n] Vendatis. Ex hoc patet quod unum altero uendente, vel alienante, noluit substitui. non autem ex inferiori verbo vltimus decesserit. & sic non est contra supra de uulg. subst. l. vel singulis.

[o] Successori. Nam eum scripserat hæredem, vel solum, vel cum alijs.

[p] Berillo, & Sapido. Hic de alio Sapido, quam ã. loquitur. alioqui sibiipsi substitui nõ posset, vel alius Sapido mortuo restituere rogari non potest, vt ei Sapido iam mortuo restituatur: vt s. de vul. subst. l. fi. §. 1. Az.

[q] Manumisi. Id est, manumittam, & hoc indicat j. aduerbium, quod est in textu. Item quod dicit in fin. si postea enumerauit. quidam tamen vtrobique habent uerbum, siue aduerbium præteriti temporis. nam infra habent, antea enumeraui.

[r] Budæ. s. de iud. l. sed & si susceperit, tesseræ (inquit) frumentariæ signa erãt frumentaria, eiuib. exhibitis, frumentũ a principe dabat populo Romano; vt hodie qui busdam ĩ locianum mi plumbei, vel ærei, vel qd simile qđ pro symbolo sit, ex quo factũ est, vt tessera ꝑ iure percipiendi frumenti ponatur. hęc ille.

† Iste tex. infringit opi. Io. de Por. l. l. cũ res. s. de leg. 1. vide Bal. in l. g Romæ. § Seia. j. de ver. ob. & hic.

superuiuent, Quæro, cū nec in prima parte testamenti, qua fundum prælegauit, [a] eos substituit: in secunda tñ adiecerit verbum, qui vltimus [b] decesserit: an pars vnius defuncti ad alterum pertineret? Paulus rñdit [a] testatricē videri in eo fideicōmisso, de quo quæritur, duos gradus substitutionis fecisse: vnū, vt is, q ex duob⁹ prior moreretē, alteri restitueret. alterū, vt nouissimus iis restitueret, quos nominatim postea enumerauit.

Donatio inofficiosa colla:a in filiū, vel nepotem per aliū vsq; ad legitimam reuocatur. Bar.

Imperator Alexāder Augustus Claudiano Iuliano præfecto vrbi. Si liquet tibi Iuliane charissime, auiā ad interuertēdā inofficiosi q̄relā [a] patrimoniū suū donationib. ī nepotē factis exinanisse: ratio deposcit, id qd' donatum est, pro dimidia [c] parte reuocari.

It cui donatur inofficiosè, potest onere fideicōmissi grauari. Item querela potest in modum replicationis proponi. Bar.

Lucius Titius, cum haberet quinque liberos, vniuersos emancipauit: & in vnum filium Caiū Seium amplissimas facultates donationibus contulit: & modicum sibi residuum seruauit: & vniuersos liberos cū vxore scripsit hr̄des. In eodē testamento duas possessiones, quas retinuerat, eidē Caio Seio prælegauit: & ab eo petiit, vt ex redditibus prædiorum quæ viuus ei donauerat, Mæuię filiæ tot aureos daret: itē alteri fratri alios tot. conuentus a Mæuia sorore sua legem Falcidiam implorat, quæro, cum sanctissimus Impator (vt supra scriptum est [d]) cōtra volū-

[a] Prælegauit. Vel proprie, vel id est legauit. sic infra de dot. prælег. per totum.

[b] Vltimus. Ex hoc tamen verbo, qui vltimus decesserit &c. non inducitur substitutio. Azo. sed alias substitutio erit ex verbis testatricis. vt j. in fin. §. & modo. not. ī. prox. §. in gl. ex hoc petet. Acc.

[c] Dimidia. Dicas quod auia duos habebat nepotes ex filio, vel filia pmortuia, & vni donauit omnia: alter reuocabat pro dimidia: sed non aperit cuius totius sit dimidia. sed dic secundum H. & M. eius quod excessit dodrantem, scilicet medietatē trium vnciarum, cum tres vnciæ deberentur inter ambos pro debito bonorum subsidio. & sic non obstat C. de inoffi. do. l. si totas. & l. si liqueat. & aliæ quæ dicunt hanc querelam ad instar querelæ inofficiosi testamenti inductam, in qua non fit reuocatio in plus [t] ut ī. de inof. tes. l. 1. 2. & 3. & l. cum donationibus. & secundū hoc intelligitur l. si mater. in eo. tit. Alij dicunt hic dimidiam partem omnium donatorum: & sic totum quod erat habiturus ab intestato. pro quibus est C. de reuo. do. l. si unquā. & dicta contraria soluunt, quod hic fuit inoffic. re, & cō silio, vt hic dicit: [t] ibi re tantum. vel ibi donauit alij filio, hic extraneo: & sic hic reuocat totum: ut not. C. de Inof. don. l. t. in gl. magna. in §. q. Item an ipso iure sit nulla, & sic per ipsum patrē reuocetur. arg. ī. prox. §. an aliqua. & sic eo demum mortuo. & dic ut no. C. de inoffi. don. l. si totas. Item si diuersis temporibus donauit: & tantum propter vltimam apparet inofficiositas. an etiam primæ reuocentur? Respon. vltima tantum: [t] quia primæ statim valuerunt irreuocabiliter. & aliud in Fal. & lega. quia etiā prima ad vltima trahuntur. ut j. ad leg. Falc. l. in quantitate. §. sed & si legata. vel dic ut not. C. de inoffic. dona. l. t.

Lucius Titius. CASVS. Lucius Titius habens quinque liberos scilicet, Caium, Seium, & Mæuiam, & tres alios: & habens uxorem Titiam, emancipauit vniuersos suos liberos: & in prædictū Caium Seiū contulit per donationē amplissimas facultates suas. & reseruauit sibi modicū residuū. & sic alios filios suos fraudauit ea portione, quā ab intestato habituri essent, & dictā suam uxorē Titiam, & Caium Seium prædictū, & Mæuiā suam filiam prædictam, & tres alios suos filios scripsit sibi hæredes in illo modico, qd' sibi retinuit: & in eodē testamēto legauit prædicto Caio duas possessiones, quas sibi reseruauerat in dicto modico: & in eodē testamēto petijt ab eodē Caio Seio ut daret 20. aureos, pone, Mæuiæ filię suæ pdictæ ex redditibus prædictarum amplissimarum facultatum, quas eidem Caio Seio inter viuos donauerat, Item daret alteri ex dictis 5. fratribus, & filijs suis Lucij Titij alios 20. mortuo dicto Lucio Titio testatore, Mæuia prędicta sua filia egit contra dictū Caium Seium fratrem suum, & petit dicta 20. per fideicom. sibi relicta existentibus eis coram iudice. dictus Caius Seius ita opponebat ei. Quamuis pater noster Lucius Titius mihi multa donauerit. & sic sororem meam: & alios nostros fratres debita portiōe fraudauerit, possūt tamē a me reuocari per uos, & ita non habeo nisi hæreditariam portionem, in qua fui institutus vobiscum. unde nolo tibi sorori meæ soluere dictos 20. aureos, nisi secundū hæreditariam portionem contingentem mihi: & quia mea pars hæreditatis est exinanita, ꝓpter tuum fideicommissum de 20. & propter aliud fideicomis. relictū a me altero meo & tuo fratri, volo tibi Falcidiam detrahere. Ista quæstione pēdente, decessit dicta Mæuia, & habuit hæredem Sempronium. modo quæritur, an dictus Caius Seius sit compellendus secundum voluntatem Lucij Titij patris præstare Sempronio hæredi sororis fideicommissum de 20. ex donationibus immensis sibi per patrem factis, an vero ex hæreditaria portione sibi in dicta institutione contingente? & vtrum possit detrahere Falcid. dato quod pro hæreditaria portione debeat conueniri tantum, & dato quod sua hæreditaria portio sit exinanita propter dicta fideicommissa a te relicta? Et respon. quod tenetur dictus Caius præstare dictum fideicommissum hæredi sororis secundum hæreditatis portionem sibi contingentem, & non secundum donationes sibi immensas per patrem factas, quæ quidem donationes immensæ reuocari ab eo possunt per fratres dicti Caij secum institutos, & etiam per Lucium Titium patrem si viueret secundum rescriptum sacratissimi Imperatoris Alexandri, de quo fuit facta mentio supra, prox. §. & si in hoc casu habeat locum Fal. non tamen detraheret eam Caius Seius propter rationem immodicarū donationum in eum per patrem collatarum. nam cū pater poterat dictas donationes reuocare. vt dictum est: ergo Caius Seius suus filius erat in hoc suus debitor: & ideo potuit pater ab eo fideicommissum relinquere insolidum præstandum secundum suam hæreditariam portionem Viu.

[d] Supra scri, tum est. Vt sup. proxi. §.

[a] Vide q ad huius tx̄ si interptationē scribit Vi. gl. I §. vel singulis. de pupill. substit. in stit. lib. 2.

[a] Subaudi gratia, de quo vide Ant. Aug. lib. 2. e. t.

[t] Quid si testator donauit filio suo tm moderatē: q̄ritur, an in totū reuocetur illa donatio? dic q ꝓ ea parte, q est immoderata reuocatur. ita Bar. in l. pe. C. de inof. don.

Secundum

tatem donantis, ea, quæ donata sunt renocari ꝓceperit: an Caius Seius compellendus sit secundum voluntaté patris [a] ex donationibus fideicommissum prestare hęredi sororis? Paulus respondit, post literas īperatoris nostri dubitari nō oportere, quin ī hac quoq; specie de qua q̄ritur, subueniendū [b] sit liberis, quorū portio ī vnū filiū donatiōibus collatis imminuta est: ꝑsertim cū Impator noster cōtra voluntatem patris subuenerit. [c] In proposita auté causa etiā voluntas [d] patris pro ijs, q fideicōmissum petunt intercedit: sed & si Falcidia lex intercedat: fideicommissa insolidum esse præstanda propter immodicarum [e] donationum rationem.

In legato vniuersitatis redit quod ex ea deducitur, si in eam postea redigatur. Bar.

Scæuola lib. iij. responsorum. X C.

LVcius Titius testamento ita cauit: Si quid cuiq; liberorū meorū dedi, aut donaui, aut ī vsum cōcessi, aut sibi acquisiui, aut ei ab aliquo datū, aut relictū ē: id sibi ꝑcipiat, sumat, habeat. filij nomine Calendariū fecerat. [f] postea sententia dicta [g] ē: & placuit, id quod sub nomine ipsius filij in Calēdario remāserat, ei deberi: nō ēt id, quod exactum in rationes suas pater cōnertisset. Quæro, si id, quod exegisset pater ex nominibus filij ante testamentum [h] factū, iterū post testamétum factum, in nomen filij cōuertisset: [i] an ad filiū secundum sententiam pertineret? Respondi, id quod ex eadem [k] causa exactū, in eandem [l] causam redisset, deberi.

Nudus minister nullum commodum sentire debet. Bar.

A te peto Titi, fideiq; tuç cōmitto, vti [m] curā cōdendi corporis mei [n] suscipias: & pro hoc decem aureos è medio ꝑcipito. Quæro, an si Lucius Titius minus, quàm decé aureos erogauerit reliqua summa hæredibus proficiat? Respondi secundum ea quæ proponerentur, hęredum commodo proficere. [o]

Cum iniunguntur onera præterita, & futura, intelligitur de præteritis pendentibus nondum finitis. Bart.

[a] Secundum voluntatem patris. Fideicommissum relinquentis.

[b] Subueniendum. Iure replicationis.

[c] Subuenerit. Iure actionis, scilicét querelę.

[d] Voluntas. Venit pater contra factum suum: quod iure nō tenet. sic C. de agric. & censi. l. quemadmodum. li. xj. arg. contra ī. de adop. l. post morté. & no. C. de inof. dona. l. si totas. & de inoffi. testam. auth. unde & si.

ADDITIO. Intellige istud verum, quando donatio ualet omnino: sed hic poterat aliquo modo reuocari secundum Bar. hic

[e] Immodicarum. Hoc est, immodicæ donationes, siue magnæ faciunt Falci. in fideicommis. &c. Accursius.

LVcius. Titius. CASVS. Lucius Titius instituit sibi hæredes tres suos filios pone. unius autē ex dictis filijs nomīe fecerat idem Lucius Titius Calendarium, id est nomina debitorum. postea de dicto Calendario, siue nominibus debitorum, quæ nomine filij fecerat, aliqd exegit antequam faceret dictū testamentum: & postea iterum in nomē filij cōuertit. postea ita dixit in dicto testamento: si aliquid dedi alicui liberorum meorum aut donaui, aut in usum cōcessi, aut sibi acqsiuit aut ab aliquo datum, aut relictum est: id sibi præcipiat, & sumat, & habeat. postea de dicto Calēdario, siue nominib. debitorū quæ nomine filij fecerat testator, fuit quæstio inter dictū filium, & fratres suos, & fuit iudicatum deberi filio illud quod sub nomine ipsius filij in Calendario remāserat, non etiam id deberi dicto filio quod pater exegit, & in suas patris rationes conuertit: quæritur nunquid propter dictam sententiam, siue pronuntiationē pertineat ad dictum filium id, quod exegit pater ex nominibus filij, & antequam faceret testamentum in nomen filij conuertit: & respon. quod sic. Viuia.

[f] Fecerat. Scilicet pater.

[g] Sententia dicta. In iudicio fa. er. & placuit. s. iudicanti per sententiam, & bene, id q &c. ut s. ti. 1. l. quidam in testamēto. & ī. de pe. le. l. si. & ī. ti. 1. l. prędijs.

[h] Ante testamentum. Vnde in Calendario permansisse negabatur.

[i] Conuertisset. Vnde nullo tempore a Calendario separatum uidebatur, id est, ante testamentum exegit a debitore Calendarij, & post testamentum ex illa pecunia exacta alium constituit debitorem in Calendario.

[k] Ex eadem. Scilicet in quam redigitur postea.

[l] In eandem. Adeo ut non uideatur exisse: ut s. de pignor. l. penult. & ī. de adimen. leg. l. pe. §. fi. & ī. ti. j. l. fideicommissa. §. si rem. & facit s. eod. l. Lucius.

A te peto. CASVS. Caius instituit sibi hæredes Seium, Sempronium, & Titium: & dicto Titio fuit locut⁹ in testamento ita, fidei tuæ committo, ut suscipias curam sepeliendi me: & pro hoc uolo, quod accipias ante partem 10. aureos. mortuo testatore Titius accepit a cohęredibus 10. aureos: & fecit sepeliri corpus, & non expendit nisi sex aureos. nunquid retinebit sibi alios quatuor aureos? & dicitur quod non, imo, erunt omniū hæredū. alij dicunt quod dictus Lucius fuit hæres institutus, & utrunque stare potest. Viuianus.

[m] Vti. Pro ut. Acc.

[n] Corporis mei. Id est sepeliendi. Accursius.

[o] Proficere. Fuit enim electus ut minister. vnde nihil apud eum debet remanere: ut s. eo. tit. l. si quis Titio. & sic nō ob. s. mā. l. ante pe. §. si inter. quia & si ibi deficeret usura. tenebatur de suo supplere maritus hic secus. & facit s. man. l. ex. mandato. & s. de cōdit. ob cau. l. si hæres. & facit ī. de auro & arg. leg. l. si. §. fin. & ī. de ann. leg. l. libertos. §. Lucius. & ī. tit. 1. l. Titius. & ī. de uerb signi l. cum in testamēto. & s. de nego. gest. l. qui aliena. §. libertos. & de reli. & sumpt. fun. l. at. si quis. §. æquum. & de condit. & demon. l. quibus. §. fin. Accur.

Quæ marito. CASVS. Titius instituit sibi uxorē suam Męuiam in dimidiam hæreditatis suæ, & quosdā alios in alia dimidia, postea dicta Mæuia fecit testamētum, & Mæuium & Sempr. filios suos instituit hęredes cum quibusdam alijs: & ita dixit Mæuia, volo quòd tu

tu Mæul, & Sempron. qui estis mei filij accipiatis ante partem quicquid ex hæreditate Titij mariti mei prædicti ad me peruenit mortis eius tempore, sub hac cõdi. vt omne onus eius, quod peruenit ad me de hæreditate dicti mariti mei, agnoscatis, & tam in præteritum, quam in futurum, necnon & si quid post mortem dicti mei mariti solui creditoribus suis. quæritur nunquid pertineat ad onus dictorum filiorum, si ipsa soluit aliqd creditoribus mariti post mortẽ mariti? an verò illud tantum sit ad on⁹ filiorum quod remansit soluendum creditoribus mariti post mortem Mæuiæ? Respond. vt in litera. Viuianus.

Quæ marito [a] hæres extiterat, ita testamento cauit: Mæui, & Semproni dulcissimi filij, præcipitote omne quicquid ex hæreditate, bonisve [b] Titij domini [c] mei patris vestri ad me [d] peruenit mortis eius tempore; ita tamen, vt omne onus eiusdem hæreditatis tã in pteritũ, [e] quàm in futurum, [f] necnon [g] etiam si quid post mortem Titii domini mei * solui, agnoscatis. Quæro, an si qd soluisset post mortem mariti, * cum ipsa fructus quos percepisset, dedisset, [h] ad onus [i] eorum pertineret? Respondi secundum ea, quæ proponerentur, ea duntaxat onera legatariis imposuisse, quæ superessent.

Legatarius per quem nõ stat, quò minus impleat modum: etiã si stet per casum admittitur ad legatum. Bar.

Quisquis mihi hæres, hæredesve erunt, * hoc amplius Lucius Eutychus (quanquã eum hæredẽ [k] institui) è media hęreditate sumito, sibiq; habeto vna cum Pamphilo, quem liberum eẽ iubeo, instrumentum tabernæ ferrariæ, ita vt [l] * negotium exerceant. Lucius Eutychus viua testatrice decessit, pars hæreditatis eius ad cohæredẽ pertinuit. Quæro an Pamphilus eodem testamento manumissus ad pętitionem partis instrumenti admitti possit: licet taberna, vt voluit testatrix, exerceri nõ possit? respõdi admitti. [m]

Qui factum hæredis impugnat, non testamentum, non est indignus legato. Bar.

Sempronia substituta hæredi instituto, legata accepit, si hæres non esset. mouit [n] contra institutum actionẽ [o] quòd dolo eius factum esse

* In P.F. nõ est, solui.

* In P.F. cũ ipsa fructus cæpisset, dedisset &c.

* In P.F. hoc amplius Lu. En. quam quod cũ hrdẽ &c.

* In P.F. negotiũ, exerceatis.

Mar. 16.

[a] Quæ marito. Scilicet domino Titio. Accur.

[b] Bonisve. Id est, facultatibus. Acc.

[c] Domini. Qui fuerat maritus.

[d] Ad me. Vxorem.

[e] Tam in præteritum. Id est, purè à defuncto debitum.

[f] In futurũ. Quod ipse debuit sub conditione, quæ adhuc pendet. & dic quod hic mater filios, & quosdam alios instituerat hæredes.

[g] Nec non. Pro id est, secũdum R. vel dic te mũ esse membrum scilicet olim debitũ, sed per hanc satisfactũ vnde volebat, quod filij hoc refunderent alijs hæredibus.

[h] Dedisset. Ad onera hæreditaria: & hoc si habes in text. si tamen hoc est &c.

[i] Ad onus. Hoc est in quibusdam libris cancellatum: sed bene posset poni. Azo. & facit s̃. eod. l. cum filius. §. 1. & de rei ven. l. emptor. & l. sumptus.

Quisquis. CASVS. Titia testatrix instituit sibi hæredem quendam, qui vocabatur Lucius Eutychus pro dimidia, & Caium pone pro alia dimidia, de quo Caio non fit mentio in hoc §. & postea ita fuit locuta in eodem testamento: Lucius Eutychus, quanquam eum hæredem institui in media hæreditate mea, hoc amplius sumito, sibique habeto vnà cum Pamphilo, quisquis mihi hæres, hæredesve erunt, instrumentum tabernæ mea, in qua venditur ferrum: ita scilicet, vt negotium dictæ tabernę ferrariæ exerceat. his ita factis Lucius Eutychus prædictus decessit viua testatrice: vnde pars eius hæreditatis caduca peruenit ad Caium cohæredem suum. quæritur, utrum Pamphilus prædictus eodem testamento manumissus, & collegatarius dicti Lucii Eutychi in instrumento tabernę, possit admitti ad petitionem partis dicti instrumenti relicti sibi Pamphilo: & videtur quod non: quia dicta taberna non potest exerceri sicut voluit testatrix. id est per Lucium Eutychum, & Pamphilum: quia Lucius Eutychus mortuus est vt dictũ est. respondet tamen, quod potest admitti Pamphilus. Viuianus.

[k] Eum hæredem. Vnde non videbatur esse necessarium, quod interim restitueretur: quod fit per hæc verba, hoc amplius &c. ut j. de ann. leg. l. Seio. §. uxori. sed tamẽ testator (quia fortè offensæ inter eos interuenerunt) hoc fecit, quod prodest hæredi: ut j. de adi. lega. l. 3. §. fin. & l. seq. & l. ex parte. nec tamẽ ut habeat maiorẽ partem. ut C. de leg. l. cum quæstio. §. fi. licet sit ar. contra j. de sti. ser. l. 4. sic & in diuina scriptura, Dicitũ discipulis eius, & Petro. vt C. de ser. & aqua. in tit.

[l] Ita ut. Ergo sub modo, qui fit per vt & j. de condi. & demonst. l. demonstratio. §. fi. Acc.

[m] Admitti. Quia scilicet per Pamphilum non remanet, quo min⁹ pareatur modo, vel exerceat tabernam cum Lucio, ut C. de leg. l. 1. sed ad quam partem admittatur? ad suam dimidiam constat eum admitti: sed dic secundum Azo. ad dimidiam alterius dimidiæ, quæ fuit Lucij. nam suam dimidiam habiturus erat Lucius partim iure hæreditario, in qua non ualebat legatum. & hoc vadit ad cohæredem. aliam quartam iure legati, & hoc ad Pamphilum collegatarium: ut s̃. eod. l. unles. §. fin. & C. de cadu. tol. §. his ita. & §. pro secundo. Alij dicunt totam dimidiam Lucij habere cohæredem quasi coniunctum re, & verbis, & sic Pamphilus suam dimidiam tantum habet. & facit infra de conditio. & demonstra. l. cui & infra titulo. t. l. vxorem. & infra de vsufruc. leg. l. illi. & s̃. eo. l. cum filius. §. non iurę.

Sempronia. CASVS. Titia instituit sibi hæredẽ Seium, & substituit Semproniam, & ita dixit postea Titia in eodem testamẽto. si Sempronia prædicta nõ erit mihi hæres ea substitutione, lego eidem Semproniæ c. & equum meum similiter: dicta Sempronia egit mortua dicta testatrice contra dictum Seium prædictum institutum dicens quod dolo instituti factum erat, quo minus dicta testatrix volens primo loco scribere dictam Semproniam hæredem, testamentum mutaret: & non obtinuit Sempronia. quæritur vtrum possit consequi dicta legata sibi a testatrice relicta: & dicitur quod sic Vin.

[n] Mouit. Dicta Sempronia. Acc.

[o] Actionem. De dolo, vel in factũ ad interesse: ut arg. sup. de dol. l. si qs affirmauerit. & de præscri. ver. l. quoties. hodie condictione ex l. ad duplum. vt in Auth. vt nulli

nulli iudi. §. primo. collatio. 8. & hic peruenit. nam hic confiscatus: ut supra si quis aliquem testari prohibu. l. 1. §. primo.

a Testatrix. Scilicet testamentum mutaret. quod est infra quod volebat testatrix, sed institutus prohibuit.

b Saluam haberet. Imo perdit, vt C. de iis quib. vt indign. l. alliã. & ſ. de iis quibus vt indign. l. post legatum. §. 1. in fin. quæ est contra. Sol. hic non egit contra testamẽtum: sed de dolo conuenit hęredem. ibi verò cõtra testamentum, dicẽs falsum. idem quod hic si dixit non iure factũ: vt dicta l. post legatum. §. 1. l. prin. & l. penulti. & facit supra titu. 1. l. ab omnibus. §. cum quidã. & in Anthe. vt cum de appell. cog. §. causaa. colla. 8.

Casum ponit.

c Testator. Casus sic ponitur secundũ Ro. Testator reliqt plura legata Titio soluenda post quinquennium, quædam soluit hæres ante quinquenniũ. nunc adueniente tẽpore ex aliis vult tantum detrahere, quantum fuit commodum repræsentationis, sicut si soluisset plus re: quod remouet. Vel secundum Azo. hic hæres soluit quædam ante quinquennium. nunc conuenitur ab eodem, & ab alijs vt & alia soluat: quasi in solutis, & in soluẽdis sibi præiudicauerit, quod remouet: & secundum hoc dic non propterea minus: subaudi vel plus. vel etiam minus pro magis, quod in idem recidit. & sic est argumen. contra C. ad legem Falcid. anthent. sed cum testator. sed ibi re, hic tempore plus soluit. Item contra C. de fideicomm. l. 1. Solu. ibi re, & est sauor alimentorum. Acc.

d Repræsentationem. Id est compensationem repræsentationis, secundum primum casum.

e Possit. Scilicet legatarius secundum primum: uel id est, hæres secundum alium.

f Deberi. Sua die. & facit ſ. ad leg. Falc. l. 3. & l. pœnales. §. annua.

Lucius Titius. CASVS. Lucius Titius sibi instituit aliquos hæredes, & postea dixit ita, prædiolum meum uolo dari libertis, libertabusque meis, & illis quos manumisi in hoc testamento, & aliis quos prius manumiserã, & Seiæ alumnæ meæ ita ne de nomine familiæ meæ exeat dictum prædiolũ, donec ad unum de supradictis proprietas eius peruenerit. quæritur utrum omnes prędicti habeant uiriles partes, an uero habeat tantum Seia prædicta, quantum omnes alij simul? & dicitur quod uiriles debent habere omnes prædicti in prædiolo. Vi.

dicebat, quò minus testatrix [a] volẽs primo loco scribere eam hæredẽ, testamentum mutaret: nec obtinuit. Quęro an legati persecutionem saluam haberet. [b] Respõdi secũdum ea, quæ proponerentur, saluam habere.

Solutum ab hærede plus debito non cedit ad incommodũ aliorum legatorum. Bar.

Testator [c] legata ante quinquennium vetuit peti, præstariq;. sed hæres quædam sua sponte ante quinquennium soluit. Quæsitum est, an eius, quod ante diem existentem solutum est, repræsentationem [d] in reliqua solutione legati [e] repu-tare possit? [e] Respondi, nõ propter ea minus relictum deberi, [f] quòd aliquid ante diem sit solutum.

In P. Fl. repudiare possit.

Aliàs uideri.

Plures coniuncti admittuntur in viriles portiones, si res prohibetur alienari extra familiã. Bar.

Lucius Titius testamento ita cauit: prædiolum meum dari volo libertis, libertabusque meis, & quos hoc testamento manumisi, & Seię alumnæ meæ: ita, ne de nomine familiæ meæ exeat, donec ad vnũ proprietas pueniat. [g] Quæro, an Seia in cõmunione cũ libertis habeat portionem, [h] an verò sibi partem dimidiam eius prædioli vindicari possit? Respondi, perspicuam esse testantis voluntatẽ, oẽs ad viriles [i] partes vocantis.

Duplicatio legatorum trahitur ad legata, quæ consistunt in quãtitate: non ad ea, quæ consistunt in specie. Bar.

Impuberem filium hæredem instituit: [k] vxori dotẽm prælegauit, item ornamenta, & seruos, & aureos decem: & si impubes decessisset, substituit: [l] a quibus ita legauit: Quæcunque primis tabulis dedi, eadem omnia ab hæredibus quoque hæredis mei in duplũ dari volo. Quærit̃, an ex substitutiõe impubere mortuo, dos quoque iterum debeatur? Rñdi, non videri de dotis legato duplicando testatorem sensisse. [m] Itẽ q̃ro, cum corpora legata etiam nunc ex lucratiua

g Perueniat. Quasi dicat etiam si unus solus superent de familia.

h Portionem. Virilem. Accur.

i Ad viriles. Imo Seia quantum omnes alijs ut C. de impube. & alijs substitut. l. fina. §. alia applicata. & §. in secunda. & s̃. de uulg. substit. l. si pater. & s̃. de usufr. accres. l. si quis Titio. & s̃. de hæredi. institu. l. Interdum. a. respons. Solu. omnes liberti, & libertæ uiriles partes habebunt, id est unam dimidiam aliam habet Seia: uel dic ex uerbo, quo uetuit alienari extra familiam, præsumitur uoluisse cuique dari uirilem. quia magis voluit prouidere familiæ, quam Seię, quę non erat de familia. vel hic fuit appositum verbum æque, vel aliud ęquipollens, qđ denotat æquas portiones esse faciendas. sic s̃. de hære. insti. l. interdum. 1. respon. vel dic vt not. C. de impub. & alijs substit. l. fin. & acit. ſ. de usufruct. eg. l. codicill. §. fin. & ea. l. si. C. de imp. & alijs substitut. in princ Acc.

Impuberem. CASVS. Titius instituit sibi hæredem filium suum impuberem, & vxori suæ prælegauit dotem, quam ab ea habuit. & legauit ei etiam ornamenta, & seruos, & aureos decẽ: & postea ita dixit, si filius meus prædictus decesserit: substituo ei primum, & secundum vicinos meos: a quibus substitutis, si hæreditatem meam habuerint, in duplum dari uolo ea omnia quæcunque primis tabulis dedi. decessit postea dictus filius testatoris impubes, & ita substituti habuerunt hæreditatem. quæritur nunquid teneãtur substituti præstare duplicatum legatum dotis vxoris relictum, sicut alia legata: & nunquid teneãtur pręstare vxori prædictæ illa legata ex supradictis quæ ipsa inuenitur nũc possidere ex causa lucratiua? & respon. ad vtrunque, quod non. Vi.

k Instituit. Scilicet aliquis.

l Substituit. Aliquos extraneos.

m Sensisse. Forte iõ, qa in specie dos cõsistebat. aliàs contra s̃. ti. 1. l. planè. §. sed si nõ corpus. & l. si seruus

&

& s̃.eod. l. cum quidam. vel quia ad dotem inuitatur mulier tanquam ad æs alienum: ut j̃.ad leg. Falcid.l.si usufru.§.1.& j̃.ad Treb.l.cum hæredes. Hugo.

a Non posse. Aliud in quantitate: ut s̃.tit.1.l.planè.§.1.& s̃.eo.l.si pluribus.§.1.& est ad hoc Insti.eod.§.si res.& j̃.ti.1.l.natu.§.1.& j̃.de actio.& ob.l.oẽs. & de uerb. ob.l.inter stipulantẽ.§.1.& j̃.ti.1.l.Lucius.§.Semproniæ.

Ciuib. meis. CASVS. Titius fecit testamentũ, & instituit sibi hæredem Lucium, & postea in eodem testamento ita dixit, Reipublicæ Bononiæ lego chirographum Caij Seij, in quo ipse debet mihi centum. postea autem fecit codicillos, & in eis uetuit exigi dicta c. a dicto Caio Seio. Item in eisdem codicillis petijt ab hærede suo Lucio, ut de debito quod debebat sibi Petrus, dictam summam de c. daret dictæ reipubli. mortuo postmodum testatore inuenitur non soluendo Petrus debitor in codicillis nominatus: nunquid tenebitur Lucius hæres ad præstandum integra c. reipubli. & dicitur quod nõ. Imo liberatur a republi. si cedat ei actiones cõtra dictũ Petrum, non soluendo existentem. Viuianus.

causa possideantur, an a substitutis peti possint? Respondi non posse. a

Si legatur nomen debitoris: hæres liberatur cedendo actionem. Bar.

Ciuibus b meis do lego chirographum c Caij Seij. postea codicillis vetuit, a Seio exigi: & ab hærede petiit, vt ex alterius debitoris debito, quem codicillis nominauit, eandẽ summã reipublicæ daret. Quæsitũ est, si posterior idoneus non esset: an integrá q̃titaté hæres præstare debeat? d Respondi, hæredem reipublicæ aduersus eum duntaxat debitoré, qui nouissimis codicillis, vt proponit, designatus est, actionem p̃stare e debere. †

Relictum in d. f.ctum institutorum, videtur relinqui a venientibus ab intestato. Item verbum pertinere, trahitur ad fidei commissum. Bar.

Filiam ex asse instituit f hæredé: eiq; substituit nepotem suum, & ita cauit: Si (quod abominor) neque filia mea, g neq; nepos h meus hæredes

b Ciuib. Per hoc videtur ciuitati relinquere: ut j̃.de re. dub.l.2.

c Chirographum. per hoc videtur legare debitum chirographi: vt infra titu.1.l.qui chirographum.

d Debeat. Quod uidebatur fauore reipu. quod remouet.

e Præstare. Sic s̃.tit.1.l.si sic.§.1. Sed arg. contra j̃.ti.1.l.Paolo Cal.§.fi. Sol. ibi hæs exegerat pecuniam a fisco. & fiscus a debitore: unde cum ad hæredem peruenerat pecunia, restituit eam de suo. & facit j̃. de ui.tri. & oleo.lega.l.certus.& s̃.eo.l.seruum filij.§.cum. Itẽ arg. contra s̃.ti.1.l.quidam. in prin.

Filiam ex asse. CASVS. Titius habebat filiam Titiam, & nepoté ex alio filio, vel filia, & pronepoté ex dicto nepote. fecit testamentũ hic Titius, & instituit hoc hæredẽ filiã ex asse, & substituit ei prædictum nepotẽ: & ita postea dixit, si neq; filia, neq; nepos prædicti erunt mihi hæredes, uolo pertinere tũc ad libertos meos portionẽ meã partis dimidiæ fundi Titiani. habebat.n. in eo fundo dictus testator forte dimidiã dimidiæ. his actis dicta filia, & nepos decesserũt añ testatoré dictũ, & sic hæreditas deuenit ab intestato ad dictum pronepoté. nunquid tenebitur præstare dictis libertis dictum fideicommissum? & dicitur quod sic. Vi.

f Instituit. Pater. Acc.

g Mea Instituta. Acc.

h Nepos. substitutus. Acc.

† Cõcor. gl. in ver. actiones. ibi, si cessio actionis sit I vltima volũtate, tenet cessio. c. ex pte, ex de ali. iu. mut. causa fact.

mei erunt, tunc portionem meam partis dimidiæ i fundi illius ad libertos meos ptinere volo. Quæritur, cùm ante testatorem, & filia, & nepos decesserũt, & itestati bona pertinuerunt ad pronepoté eius: an fidei commissum k ad libertos pertineat? Respondi secundum ea, quę proponerenẽ: si nullus alius hęres institutus, substitutusq; esset, quàm filia & nepos: videri legitimorũ fideicommissum esse, vt præstaretur.

Confessio debiti facta a testatore non probat debitum, sed fideicommissi petitionẽ inducit. Bar.

Quisquis mihi hæres erit, sciat me debere Demetrio patruo meo denaria tria: & deposita apud me a Seleucho patruo meo denaria tria, † quæ etiam protinus reddi, & solui ei iubeo. Quęsitum est, an & si nõ deberentur, actio esset? Rñdi si non deberẽtur, nullam quasi ex debito l actionem esse, sed ex fideicommisso. m

i Partis dimidiæ. Id est, quæ est dimidia pars. habet ergo communionem cum alio.

k Fideicõmissum. & est ratio: quia id videtur dixisse. cum enim ita dixit, si neque filia, neque nepos &c. nec alios instituerat: perinde ẽ acsi dixisset, si decedam intestatus. & sic non est contra: sed concordat C.de fideicom. l. eã quã. & l.ex testamento. sic s̃.e.l. cum pater. §. filius. & j̃.l.prox. §.fin.

Quisquis mihi. CASVS. Feci testamentum, & institui mihi hæredes, postea dixi, Quisqs, mihi hæres erit, sciat me debere tria denaria Demetrio patruo meo, & sciat similiter quod Seleuchus patru' me' deposuit apud me alia tria denaria, que etiam protinus reddi, & solui eis iubeo. in veritate autem nihil debebam alicui de dictis meis patruis. nunquid poterunt petere dicti patrui dicta denaria quasi ex fideicommisso? & dicitur quod sic: non autem poterunt petere quasi debita eis. Viuian.

l Ex debito. Vt & C. de prob. l. rationes. nisi iurauerit: vt j̃.ei.1.l.cum quis §.codicillis. Itẽ contra C. de non nu pec.l.generaliter.

m Sed ex fideicommisso. Vt j̃.de donat.l. ex hac. & C.de donat.l.si donatio. Sed contra. s̃.de probat.l.qui testamentum. Sol. ibi non capax. Item hoc nisi probetur testatorem per errorem scripsisse: vt j̃.de au. & ar. leg.l.qui uxori.& C.de falsa cau. adiec. leg. l.1. & tacit s̃.ti.1.l.si sic.§.1.& j̃.de lib.leg.l. legaui. & j̃.tit.1.l. Lucius.§.1.

Lucius Titius. CASVS. Lucius Titius habebat duos libertos, scilicet Damam, & Pamphilum: & habebat multos seruos, quibus omnibus dabat alimenta, & secum in domo tenebat eos. Lucius Titius dictos Damam, & Pamphilum de domo expulit, quia ipsi offenderũt eum, & desiit eis duob. alimẽta pręstare. postea stetit per biennium. & tunc fecit testamentum, & instituit sibi hæredẽ, & quibusdã ex dictis serui dedit libertatem directam, & quibusdã fideicommissariã, & postea ita dixit in co. te l. quisquis mihi hæres erit, omnibus

† Sita l. vi detur esse de directo cõtra rex. I l. 1.& gl. fi. & Bal. I ver. errore, de fal. cã adiecta legato, qđ solue vt g gl. ll. cum qs.§. codicil. j̃.de lega.3.

bus libertis meis quos in testamento hoc manumisi, & quos añ habui, quosque ut manumittantur petij: dn ali mentorum nomine xx. in singulos menses. Quæritur, utrum illis duobus libertis quibus desijt præstare alimenta, fideicōmissum prædictū debeatur, id est Damæ & Pāphilo, qui eum offenderāt: ut dictū est & respō. q̄ non nisi ipsi duo doceāt manifestè. q̄ dictus Lucius Titius patronus cœpit habere de nouo eum animum, cum fecit testamentum, ut ipsi fideicōmissum haberent. Viuia.

a Dimisit, id est, licentiauit non alens eos postea. Acc.

b Desijt Offensus à seruis quondam qui modo sunt liberti.

c Docerent. Sequētibus eorum meritis inspectis: ut quia offensus fuerat patronus: alioqui si non fuit offensus, secus puto cum generalibus uerbis includantur, quibus standū est: ut infra titu. 1. l. non aliter. Azo. & ad hoc infra de adimen. lega. l. iij. in fi. & l. iiij. & C. famil. ercis. l. in ipsins.

Damę & Pamphilo. CASVS. Titia habebat duos seruos scilicet Damam, & Pāphilum, & dictus Pāphilus habebat vnā filiam, quæ uocabatur Pamphila, & sic erat filia naturalis dicti Pāphili, fecit dicta Titia testamētum, & instituit sibi hæredes Seium, & Sempronium, & Damæ, & Pamphilo dedit libertatem directam: & fundum Cornelianum eisdē Damę, & Pamphilo legauit, ita ut post mortem eorum Pāphili, & Damæ restituerent dictum fundum filijs eorum Damæ, & Pamphili. Item petijt a dictis hæredib. dicta testatrix, ut dictam Pamphilam Pamphili filiam manumitterent. mortua dicta testatrice dictus Pāphilus instituit sibi hæredem Mæuiam, & rogauit eum p̄ fideicommiss. ut hæreditatem suam Pamphili, id est, fundi prædicti partem dimidiā, quam solam in bonis ex testamento patronæ suæ prædictæ habebat Pamphilus, restitueret Pamphilæ filiæ suæ Pamphili, cum primum libera fuisset dicta Pamphila sua filia mortuo Pāphilo prædicto, & manumissa dicta Pamphila, uolebat Pāphila habere dictum fideicommissum medietatis fundi ex testamento superiore patronæ prædicti patris sui Pāphili: ut sic Falci. ei non detrahatur, qa patri suo nō fuit detracta, eo q̄ dicta Titia testatrix erat dives, ita quod non habuit locum lex Falcidia in testamento suo. Mæuia aūt hæres dicti Pāphili patris Pamphilæ uolebat ei Pāphilæ dare dictum fideicō. ex testamento Pamphili pauperis, ita q̄ habebat locum lex Falc. nā, ut dictū est, nihil habebat ī bonis Pamphilus, nisi medietatē dicti fundi, qua ritur quid iuris sit? Et dicitur, quòd ex superiore testamento patronę Pamphili habebit Pamphila fideicom. & sic non detrahetur ei Falci. & est ratio secundum Claudium: quia eū dicta testatrix reliquit fundum prædictum Damæ, & Pamphilo, ita ut post mortē eorum Pāphili, & Damæ restitueretur filijs eorum, bene cōtinetur dicta naturalis filia Pamphili, appellatione filiorum. h. d. Viuianus.

Verba generalia etiam in beneficijs restringuntur: ut odiosa nō comprehendantur. hoc dicit secū dum Iac. de Are. Vel aliter. Offendentib. non probantibus sequēns meritum legatum non debetur. h. d. secundum Dyn. Bar.

Lucius Titius Damā, & Pamphilum libertos suos ante biennium mortis suæ de domo dimisit: a & cibaria, quæ dabat præstare desijt: b mox facto testamento ita legauit. Quisquis mihi hæres erit, omnibus libertis meis, quos hoc testamento manumisi, & quos ante habui, quosque ut manumittantur, petij, alimentorum nomine ī mēses singulos certam pecuniam dato. Quæsitum est an Damæ, & Pamphilo fideicommissum debeatur? Respōdi secundum ea, quæ proponerentur, ita deberi, si ij, qui peterent, manifestè docerēt, c eo animo circa se patronum cum testamentū faceret, esse cœpisse, ut ijs quoq; legatum dari uellet: alioquin nihil ipsis præstetur.

Si hæres in suo testamento relinquit quod testator legauerat; debetur ex primo testamento, non ex secundo. Item appellatione filiorum, continentur naturales in seruitute concepti. Bar.

Damæ & Pāphilo, quos testamēto manumiserat, d fundū a dedit, ita ut post mortē suam f filijs suis g restitueret. eodē testamento petijt ab hæredib. suis, vt Pamphilā h manumitterēt, q̄ filia naturalis erat Pamphili. i Idem Pāphilus post diē legati sui cedentem, k testamento hæredem instituit Mæuiam: eiusque fidei commisit, vt hæreditatem suam, id est, fundi suprascripti partem dimidiam, quam solam l in bonis ex testamento patronæ suæ habebat, Pamphilę filiæ suæ, cum primum libera m fuisset, restitueret. Quęro Pamphila manumissa verum ex testamento superiore n patris sui patronæ eā partē petere possit, an verò ex testamento patris naturalis ex causa fideicommissi, habita ratione legis Falcidiæ? o Respondi: ex ijs, quę proponerētur probari, Pamphilā duntaxat ex testamento superiore fideicōmissum petere posse. p Claudius notat: Quia credi-

d manumiserat. Scilicet testatrix directò.

a Fundum dedit. Id est, legauit purè.

f Suam. Damæ & Pamphili, uel suam, scilicet testatricis.

g Filijs suis. Id est, Damæ, & Pamphili. & ex hoc oritur dubitatio: quia dicit filijs. in plurali. & nō fuit nisi una ex Pāphilo. Itē & quia non fuit legitima, sed naturalis tantū. sed primum non nocet: ut infra de condition. & demonstratio. l. pater Seuerinam. §. ita. nec secundum nocet: ut ī fi. huius legis.

h Pamphilam. Per fideicom.

i Pamphili. Prædicti.

k Cedentem. Qđ est post aditam hæreditatem, ut C. de cadu. tol. §. in nouissimo. sed certè imò quia puroni erat, non solum cessit sed etiam uenit dies eius: ut ī. de uerb. signi. l. cedere diem. sed dic & uenientem, secus si ex die: ut infra ad leg. Falci. l. cum quo. §. is qui. & ī. usufru. quemadmo. l. si usufruct. nomine. §. planè.

l Quam solam. Nam aliam dimidiā habebat Dama.

m Cum primum libera. Pamphilus enim directam, eius filia fideicommissariam meruit libertatem: unde tardius ad libertatem peruenit. Azo.

n Superiore. Construe: patronæ patris sui.

o Legis Falcidiæ. quæ cessat, si ex primo accipiat ut æs alienum. ut C. de bo. auth. iud. poss. l. j. & ad hæc quę sequunt, facit ī. e. l. statuliberum. in princ. & ī. ti. 1. l. si fundum sub conditione. § si pater. & l. huiusmodi. §. 1.

p Petere posse. Huic subijcit rationem. Azo.

1 Sic apud Homerū 'Ιλιάδος T. q̄ uerti potest Dun autē claudicantes ibant ministri Martis Tides belli cosus, & dius Vlixes, & tā solus Diomedes claudicabat. pro quib. & quæ, figura sit uā de Mādo. in Glo. Facul. §. Ac etiam in uer. locū tenentes.

[a] Creditur. A sapientibus propter similitudinem talium personarum. & ad idem s. de iur. deliber. l. fina.
[b] Filiorum. cauit enim testatrix ut post mortem restituat filijs suis. Azo.
[c] Id est in seruitute. Ideo glossauit sic Claudius, quia secus est in ijs qui sunt ex concubina. nisi in casibus ut j. ad Treb. l. ex facto. §. si qs. licet tñ naturalis grauat, si decedat, ut restituat: ita demũ si natu rales & legitimos nõ hẽt, restituat: nt C. d insti. & substit. l. generaliter. §. fin. & s. eod. l. cum pater §. uolo. & intra ad Trebel. l. ex facto. §. si quis. & l. hæredibus. §. 1.

† Conco. ca. liberi. ibi, nam & filij ex libero & ancilla, seruilis sunt conditionis. naturales autẽ filij dicuntur sgẽuarum cõcubinarum filij, quos sola natura genuit. est glo. in uerb. liberi. 35. q. 4.

In P. F. θεμάτιον ẽ capitis præcedentis. porro dictio, sequo la, quæ in scriptiõis loco posita est, ĩ eis dem P. circumscripta est ut pro deleta habeatur.

Codicillis. CASVS. In testamento meo institui mihi hrdem Seiũ, & postea feci codicillos in qbus legaui Caio Seio c. & rogaui dictũ Caiũ Seiũ p fideicõmissum, vt Semproniæ ancillæ meæ restitueret dicta c. nunquid ualet ẽm fideicomissum? & dr quod nõ, & ita Caius Seius non tenetur dare ancillæ meæ dicta c. Sed nũquid tenet ea dare hrdi meo? & dr, qd nõ. sed si Seius meus hæres prædictus nondum solnerat dicta c. dicto Caio Seio nunquid ea poterit ab eo petere Caius Seius? Et dicitur quod non. Viuianus.

ditur [a] appellatione † filiorum [b] & naturales liberos, id est, in seruitute [c] susceptos contineri.

Si onus inutile legatario est inutile mixta consideratione testatoris, & fideicommissarii, legatum efficitur inutile quo ad dationem, non quo ad retentionem. Bart.

Scæuola. XCI.

[a] Codicillis Caio Seio c. legauit, eiusq; fideicõmisit, ut ancillæ testatoris ea daret. Quæro an vtile fideicommissum sit, quod legatari[b] ancillę testatoris dare iussus est? Respondi nõ esse. [d] Item si utile non est, an legatarius hæredi, cuius ancilla est, restituere compellat? [e] Respondi nõ compelli: sed nec ipsum legatariũ legatum petere posse. [f]

Si liberti consentiunt hæredi patroni alienanti rem eis relicta[...]

[c] Non esse. Sic C. eo. l. seruis. Accur.
[e] Compellatur. Iam ei solutum. & sic nota potiorem conditionem possidentis.
[f] Petere posse. Hanc regulã serua, quod potior sit hæredis, uel legatarij possidentis conditio: ubicunq; fideicom. est ab initio nullũ mixta consideratione testantis, & eius cui dandũ est, habita. Itẽ si & legatũ sit nullum pp rem quæ legat. nã & ibi neutrum tenet. idem dico, & si qualitercunq; deficiat à principio fideicom. & ita expone quod est s. eo. l. si qs quos. & j. de cõdit. & demon. l. si quis eũ. Sut non teneat legatũ, possit petere tñ, ut habeat exceptionẽ, nisi eligatur ut minister. si uero solummodo fideicom. deficiat ex postfacto, secus est, quia ualet legatũ: ut s. eod. l. si quis Titio. & ibi no. & j. titu. 1. l. pater. §. Tusculanus. & s. titu. 1. l. si fundum per fideicom. §. Iulianus. quæ sunt cõtra. nisi eligatur ut minister: ut dictũ est. si autem solũ legatum sit nullũ, aut a principio, ut pro non scriptum, & tũc nec fideicõmissum tenet. si aũt ex postfacto, & sic in causa caduci, & tunc sic: ut C. de cad. tol. §. in 1. & §. pro secundo. Ex prædictis no. q aut est utrunq; nullũ propter id, uel aliã causam: aut alterũ, & tunc si fideicom. solũ refert uel ab initio, uel ex postfacto. idẽ si legatũ solum. nam & ibi distinguitur a principio, uel ex postfacto. Itẽ ex prædictis patet non esse contra C. de cad. tol. §. in 1. ubi legatũ inutile non remanet apud legatariũ, hic sic, quia hic est inutile fideicõ. non pp se, ibi pp seipsum. Itẽ ex pdictis uidetur, q malè scripsit. M. respon. sic. si ibi legetur ut Titio restituas, ut ualeat, vel deficiat fideicõmiss. illius tantum inspicitur persona fideicõ. cui relinquitur: vt s. de inof. test. l. Papinia. §. meminisse. ibi eo autẽ solo &c. & s. si quis al. testa. pro. l. j. §. 1. & de excu. tuto. l. legatarius. & j. de leg. præstã. bon. poss. contra tab. l. iiij. & j. de bon. libe. l. in seruitute? Respõ. quia imo & hic legatarij tãtum inspicitur psona quo ad aliquid scilicet, vt habeat retentionem: vt hic dicit.

Non præsumitur animo donandi, nisi aliud appareat. Bar.

Insulã [g] libertis vtriusque sexus legauit, ita ut ex redditu ei[h] masculi duplũ, fęminæ simplũ percipiãt, eãq; alienari uetuit. ex cõsensu oĩum ab hrde venundata est. [h] Quęro, an & ex pretio insulæ duplũ mares, simplũ fœminæ caperent? Respõdi, ob pretium nullam fideicõmissi persecutionẽ esse, nisi ea mẽte [i] uenditioni cõsẽserint, ut similiter ex pretio mares qdẽ duplũ, fęminæ autem simplum consequantur. [k]

Prohibitus vẽdere, vel obligare, non videtur prohibitus locare. Vel sic: Qui obligæ nomẽ cõductoris domus alienari prohibitur, non uidetur aliẽare domum vel obligare. Bar.

Insulã. CASVS. Titius habebat vnã insulã fortè in quodã flumine, ex qua magnũ redditũ consequebatur. habebat enim forte ibi cuniculus, vt habent Ferrarienses in lacu eorũ. Ite habebat duos libertos, & duas libertas. Hic Titius fecit testamentum, & instituto sibi hrde, dictis libertis vtriusq; sexus dictã insulã legauit, ita vt ex redditibus eius insulę masculi liberti duplũ pcipiant, & fœminæ simplũ. Itẽ vetuit dictã insulã alienari. Mortuo dicto Titio testatore, hæres eius vẽdidit dictã insulã Seio p c. ponẽ & volũtate oĩum pdicto sũ libertorũ, uolebãt nunc liberti masculi habere duplũ pretij dictæ insulæ, & fœminæ uolebãt simplu, sicut hrẽ debebant, de redditib. insulæ. Quæritur utrum hoc consequi possint? & dicitur q nõ, nisi hoc pacto uẽditioni consenserint. Viuia.

[g] Insulã. Quo ad pprietatẽ. & j uetat aliẽari: sed redditus eius posset legare: ut j. de adi. leg. l. liberto. in pn.
[h] Venundata est. Quod esse pot: ut C. de fideicõ. l. quoties, & s tit. 1. l. nihil. §. 1. Accur.
[i] Ea mente. Id est, eo pacto: eorũ. n. mens tantũmodo non sufficeret: ut arg. supra de condictio. indeb. l. quod quis. Acc.
[k] Consequantur. Tunc ergo ut aliqua sit exceptio, persecutio erit fideicõmissi ad pciũ. Sed hoc quomodo, cũ non sit legatũ, sed insula: ut d. l. liberto. quæ in hoc est cõtra? Respõ. sub. hic nullã fideicõ. persecutionem, uel ex alia cã nisi &c. & ẽm hoc agetur ex pacto, uel mandato, uel ex stipulatione. Io. Vel dic secundum Azo. agi actione ex testamento ad pretiũ, cũ loco rei succedat. ut supra tit. 1. l. Imperator. §. fin. & secundum hoc intellige supra tit. 1. l. si fundum per fideicõmis. in princ. quæ est contra. & in d. l. liberto. non consensit legatarius uenditioni.

Instituto filio hęrede,

Instituto. CASVS. Titius habẽs filiũ & ex eo nepotes emancipatos instituit eos oẽs sibi hęredes, & ita dixit postea in testamento, Volo q hæredes mei non uendant domos meas, neque obligẽt alicui pro denarijs ad usuram: sed uolo manere dictas domos firmas, & simplices meis filijs & nepotib. per uniuersum tempus. & si aliquis dictorum hęredum meorum uoluerit uendere partem suam, uel obligare ad usuras, faciat hoc cũ uno de cohæredib. suis. & si cũ alio fecerit, uolo qđ sit inutile. Mortuo testatore filius pdictus accepit mutuam

fuam pecuniam sub usuris à quadā vsuraria, quæ vocabatur Flauia Dionysia, & obligauit ei partē suarum dictarum domorū datarum ad pensionē. nunquid dicti sibi obligantis poterunt ex mēte testōris, & ex fideicommisso petere dictam partē quasi nunc obligatam contra testatoris pceptum? Et dr quod non: quia non obligauit filius testōria partem suæ domus, imò pensionem. Viuianus.

& ex eo [a] nepotibus emācipatis [b] ita testōr cauit. † Βούλομαι δὲ [*] τὴν ἐμὴν οἰκίαν μὴ πωλεῖσθαι ὑπὸ τῶν κληρονόμων, μηδὲ δανείζεσθαι κατ' αὐτῶν, ἀλλὰ μένειν αὐτὴν ἀκέραιον αὐτοῖς καὶ υἱοῖς καὶ ἐγγόνοις εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον. ἐὰν δέ τις βουληθῇ αὐτῶν πωλῆσαι τὸ μέρος αὐτοῦ, ἢ δανείζεσθαι κατ' αὐτοῦ, ἐξουσίαν ἐχέτω πωλῆσαι τῷ συγκληρονόμῳ αὐτοῦ, καὶ δανείζεσθαι παρ' αὐτοῦ. ἐὰν δέ τις παρὰ ταῦτα ποιήσῃ, ἔσται τὸ χρηματιζόμενον ἄχρηστον καὶ ἄκυρον.

Id est (volo meas ædes non vendi ab hęrdib' meis neque fœnerari [c] super [*] eas: sed manere eas firmas [d] simplices [e] meis filijs, & nepotibus p vniuersum tēpus. si autē aliquis eorū voluerit uendere partem suam, vel fœnerari super eā. potestatē habeat uēdere cohæredi suo, & fœnerari ab eo. si aūt aliquis præter hæc fecerit: erit quod obligatū; inutile atq; irritū.) Quæritur, cum filius defuncti mutuam pecuniā à Flauia Dionysia acceperit, & locatis ædibus, p parte sua pensiones sibi debitas creditrici delegauerit, an cōditio testamēti extitisse uideatur, ut filijs suis [f] fideicōmissi nomine teneatur? Respondi secundum ea, quæ pponerentur non extitisse. [g]

Prohibitus alienare in personas certas, prohibetur in eas ab intestato legitimo iure trāsferre. B.

Matre, & vxore hęredibus institutis, ita cauit, A te vxor charissima peto, ne quid post mortē tuā fratribus tuis relinquas. habes filios sororū tuarum, quibus relinquas. [h] scis unū fratrē tuū filiū nrm occidisse, [i] dū ei rapinā [*] fecit, sed & alia [*] mihi deteriora † fecit. Quæro, cū uxor intestata decessit, & legitima eius hęreditas ad fratrē ptineat: an sororis filij fideicōmissum ab eo petere possint? Rńdi, posse defendi, fideicōmissum deberi.

Hæc verba quòd valeat omnimodo, quo melius de iure potest, intelliguntur etiā ab intestato B.

Lucius Titius hoc meū testamentū scripsi sine ullo iurisperito, rationē animi mei potius secutus, q miserā, & nimiā diligētiā: [k] & si minus aliquid legitimè minusue peritè fecero, pro iure legitimo haberi debet [l] hominis sani uoluntas: deinde hæ

[a] Ex eo. Filio.

[b] Emancipatis. Institutis scilicet.

[c] Fœnerari. Id est, obligari fœneratitio creditori. sed necnō fœneratitio: quia p hæc venire tur ad alienandum. Item statim simplices dicit.

[d] Firmas. Id est, nō alienatas.

[e] Simplices. Id est, non obligatas.

[f] Filijs suis. Scilicet defuncti nepotib'. nam uetando alienari, vel obligari, videtur per fideicom. vicissim relinquere; vt s. eod. titu. l. cum pater. §. libertis.

[g] Non extitisse. Nō ob. C. de re. alie. nō alie. l. si. quia pēsionem, vel ius pēsionis obligauit hic, ibi uero rē. Et est argu. hic quod si quis alienare prohibitus locet in centum annos, vel mille, q nō alienet. sic s. loca. l. non solet.

ADDITIO. Ista glo. sing. pcedit ubi constat de mēte cōtrahentiū uolentiū nō trāsferri dñium vtile, qu si locutio fiat ad mille annos cōductor nullū ius dr habere in re, & hoc mō istā glo. saluat hic Bal. & Bal. & Io. de Imo. in l. si domus. §. si. ff. de lega. 1. pulchrè Alex. cōsi. 68. uisis. lib. 1. & in Apostil. ad Bar. hic. Aliàs contrarium esset verum per nota. per Bart. hic. & p glo. in cle. j. de reb. eccl. non alie. Abb. in c. ad audientiā. eod. titu. Bal. in Auth. ei qui. C. de bo. auth. iud poss. col. 16. & Io. de Ana. in c. si. ne præla. ui. suas.

Matre, & vxore. CASVS. Titius instituit sibi hæredes matrem suam, & uxorem: & ita dixit uxori in testamēto. Peto à te: ne quid post mortē tuam fratribus tuis relinquas. habes filias sororū tuarum, quibus relinquas. nam scis vnum fratrem tuum filium nostrum occidisse, dum ei filio rapinam faceret, & alia mihi deteriora fecit. mortuo dicto Titio testatore uxor sua prædicta decessit postea ab intestato, & sic legitima eius hæreditas scilicet uxoris pertinuit ad fratrem prædictum, de quo taliter vt dictum est, locutus fuit testator, & etiam ad alios fratres dictæ uxoris. ueniunt filiæ sororum dictæ vxoris. & desiderant sibi restitui quicquid ad dictam uxorem Titij ex hæreditate dicti Titij peruenit, quasi sibi debitum ex fideicommisso relicto per dictum Titium in his verbis. Habes filias sororum tuarū quibus relinquas &c. Quæritur utrū sint audiendæ? Et dicitur quod sic. Viuia.

[h] Quib' relinquas. Hic potest subaudiri præcipio, & si uis. Sed Scæuola præcipio subaudit, ne res pereat. sic s. eod. l. Titia. § Lucius. tū amore filiorū prædictorum, tum odio fratrum. & sic non est contra s. eod. l. cum pater. §. mando. ubi est consiliū.

[i] Occidisse. Hoc odium etiam ante legatum reuocat: ut j. de adim. lega. l. 3. in fin.

Lucius Titius. CASVS. Lucius Titius fecit testamentū non solenne, nec sicut debet fieri ad hoc ut valeat. & antequā in eo hæredem scriberet, ita dixit. Hoc testamentum scripsi sine vllo iurisperito, rationem animi mei potius secutus, quam nimiā, & miseram diligentiam. & si minus i eo aliquid legitimè feci, pro iure tamen legitimo haberi dēt hominis sani uolūtas, Postea instituit sibi hæredem. Quia ergo non ualuit dictū testamentū, ab intestato uenientes acceperunt bonorum possessionē ab intestato: & fortè erant illi ijdem, qui erant ab eo scripti hæredes. & ita tantum habet unus, quantū alter ab intestato. ex testamento aūt habebat unus plus, & alter minus, modo vult ille, uel illi qui habebant plus ex testamento prædicto, hrē illud plus ab intestato per fideicom. quia dixit testator in testō, licet non solenni, iure legitimo &c. quæritur utrū possit? Et dr quod sic.

[k] Diligentiā. Id est, solennitatē. & audi stultū testatorem. non tā ei prodest sua stultitia, ut ualeat iure directo. & est contra s. titu. 1. l. nemo. Solu. ibi.

[l] Haberi debet. In plurali: aliàs impersonaliter loquitur de seipso. & dic sani mente, licet nō corpore: ut C. qui test. fac. poss. l. seniū. & est tale, ac si diceret si non

T 2 valet

† Alc. lib. 2. dispun. c. 1. locum hūc ex P. F. reposuit, simul & vertit: tu illū uideto. Greg. Haloan. verò sic trāstulit. Nō volo autē à meis hęredib' ædes meas uendi, neq; sub nomine pecunia mutua accipiat, sed ut apud eos, siue filij, siue nepotis sint in oē æuū inuiolabiliter pmaneāt, si qs uero eorū partē suā, uel uendere, vel in eām mutui obligare uoluerit, saltem cohæredi suo eius vendēdi, vel obligādi potestatem habeto. Quod si ad versus ea qs fecerit, qcquid eius rei gestū esse dicet id īfirmū atq; irritū est.

[*] In P. Fl. τὰς ἐμὰς οἰκίας. μένειν αὐτὰς ἀκεραίας.

[*] Singul. tex. ad pbandū q dictio sup iun. rei, hypothecā īducit, vel pignoris obligationē infert. Bart. in l. fundus quē, ff. de an. leg. & Mando. l 9. qil. 33. cel'. canRe nu. 6.

[*] Rapinā fecit. i. rapos seuit, uel locum illis ferendis parauit. Colu. lib. 2. c. 2. Caro cap. 31. de re rusti. Pulluxus i libel. de rerum alienatione.

[*] P. F. sed & alius.

† Petrus de Rauenna allegat istū text. in alpha. suo adhoc quod maior sit iniuria marito uxorem suam adulterari, q proprium filium occidere. qd not. sēdm Bal. dum dicit hic qd forsitā quandam aliā uxorem testatoris cucubitauerat.

ualet iure testamenti, ualeat iure codicillorum. & sic nō ob.C.de fideic.l.eam.& l.ex testameoto,quæ sunt cōtra.& facit s̃.e.l.prox.in §.filiā.& l.cū pſ.§. filius. & l. si quis testamento.& j̃.ad Treb.l.Scæuola.

Testator. CASVS. Titius instituit sibi hæredē filiū suū, & vxoré, & ita dixit in testamēto, φ si qd obsignatū recepisset a patre dictus filius,id ualeret iure codicillorū. postea scripsit epistolā dicto filio absenti, in qua donauit eidem filio quicquid in peculio habuit filius idē: & ibi erat ĩ eadem epistola, quod volebat dictū filiū habere p̃cipua omnia prædicta, quæ habebat in peculio quæ quidem epistola non fuit signata. quæritur nunquid ea quæ in epistola continentur, ad filium pertineant? Et uidetur quòd non quia eo tempore quo dixit in testamento, si quid obsignatum &c.nō erat facta epistola, & si facta fuisset, nō erat signata.Et tñ dicitur quod pertineāt dū tamē filius possit probare dictam epistolam factā esse per patrem suum,& relictam.h.d.usque ad §.qui indiuisam. Viuia.

redes instituit. Quæsitū est intestati eius bonorū possessione petita,an portiones adscriptæ,ex causa fideicommissi peti possint? Respōdi secundum ea, quæ proponerentur posse.

Voluntas testatoris tacita a contrario sensu sumpta per tacitam uoluntatem reuocatur. Bar.

Idē lib.iiij.resp.

[*] Testator filium, & vxorem suam hæredes instituit,postea epistolā scripsisse dicitur, † qua quicquid in peculio habuit filius, ei donauit: & adiecit, se præcipua hæc eum, suiq; iuris, & post mortem suam habere velle. Quęro, cum testamēto significauerit, si quid obsignatum [a] recepisset, [b] id vice codicillorum valere,epistola autē nō sit obsignata, an q̃ epistola continentur, ad filium pertineāt? Respōdi: si fides epistolæ relictæ constaret: deberi, q̃ in ea [*] dare se uelle significauit.

[*] in P.Fl. incipit, testō filium &c.

† Cōcor. ea.omnes res.in glo. sup uerb. omnis res. ibi, quod enim coo sensu contrahitur, contraria uoluntate dissoluit. ex̃.de reg. iur.

[*] P.Fl.in eam.

[a] Obsignatum. Id est,sigillatū. sic C. quemad.test. ape.l.j.Azo.

[b] Recepisset. Alias recepisti: scilicet tu filius: in hoc testamento signato,qua si diceret quod hoc testameoto tibi reliqui,uolo ualere ẽt iure codicillorum, quæ scriptura non porrigitur ad epistolā quæ tunc facta non erat propter uerbū præteriti temporis recepisti.alias recepisset. s. filius ex dicto testamento signato. Vel dic secundum hanc literam loqui etiam de futuro, quasi diceret,si quid tibi legauero in scriptura obsignata. ualeat iure codicillorū. nam per hoc uenit ualere nō sigoatū. & secundū hoc non est contra j̃.tit.j.l. si quis.in princ. imò & si hoc expresse dixisset, pœnitere posset ut s̃.tit.2.l.diuus.§. licet.& s̃.eo.l.cum pater.§.si. Accur.

Qui indiuisam. CASVS. Titius habeat hæreditatē suā indiuisam cum Lucretio Pacato fratre suo. hic Titius in testō suo instituit sibi hæredes filias suas p̃prias, & in eo.testa.ita postea dixit: ô filiæ meæ fidei. uestræ committo,ut pro portione uestra illarū rerum quas habeo cōmunes cum dicto fratre meo, quas uniuersas.s.partē meā,& fratris mei cōstiterit esse æstimationis duorum milliū aureorum,accipiatis ab eo mille aureos. facto hoc testamento uixit idē Titius p 5.ann. & multa fuit lucratus in illis 5.annis ultra, quā haberet tempore quo fecit testamentum:& sic maior hæreditas remansit filiab. suis, quā remansisset si decessisset testator tempore testamenti.postea decessit dictus frater testatoris.s.Lucretius Pacatus, & habuit hæredes Titium,& Mæuium pone.ueniunt hæredes Lucretij Pacati, & offerunt filiab. testatoris Titij mille aureos:& uolunt φ ipse det ei uniuersa,q̃ habuit Titius tēpore mortis: filiæ autē uolūt eis dare illud tantū φ Titius habebat tpe testamenti quæritur quid iuris sit? Et uidetur φ dictū hæredum Lucretij Pacati præualeat propter uerba, q̃ sunt in hoc §.ibi, propter res uniuersas &c. usque illuc, huic testamēto quinquēnio &c. & tñ in dicatur hic φ dictū filiatū p̃ęualeat. Vi.

Verba generalia debent ad tempus testamenti referri. Bartolus.

Qui indiuisam [c] cum fratre suo rem habebat, filias suas hæredes instituit, & ita cauit:Propter res vniuersas, quæ mihi cum fratre meo patruo uestro cōmunes [d] sunt, quas æstimationis constiterit esse vniuersas [e] duorum [*] miliū aureorum, fidei vestræ committo, vti pro portione vestra mille aureos a Lucretio Pacato patruo vestro accipiatis. huic testamento quinquennio superuixit, & abundè patrimoniū [f]. reliquit. Quęsitum est, an hæredes Lucretij [g] Pacati secundum verba suprascripta offerentes mille aureos, fideicōmissum consequantur? Respondi secundum ea, quę proponerentur, non facere [h] voluntatem vt vniuersa [i] datis millenis aureis restituerētur:sed ęstimationis,quę mortis tpe in rebus fuerat, oblationem [k] debere fieri.

[*] In P.Fl. duo, & tūe indeclinabiliter, sicut apud Grecos δύο nōnūquā.

[c] Qui indiuisam. Rem.i.res plures:ut subijcit j̃.uel, id est hæreditaté. Accur.

[d] Cōmunes sunt. Ex hoc uerbo sunt, quod est præsentis tpis, patet φ hic uoluntas non porrigitur ad ea,quę postea cœperut esse cōmunia:ut in fi.hui⁹ §. dicit.& ar.s̃.e.l. in prin.& j̃.de aur. & arg.leg.l.si ita.& ita spectatur tēpus testamēti:ut uerbū cōstiterit,qđ statim sequitur, quo ad æstimationē rerū est futuri tpis. & sic ad tempus mortis refertur, prout tūc ualent res quondā cōmunes tempore testamenti.

[e] Vniuersas.q.d.eas æstimo, quia poterant ualere tēpore mortis tantum: & non plus. subaudi ergo dumtaxat.iosto enim pretio uolebat dari res tales patruo t ot hæc uerba denotant,quas æstimationis. &c. nā qdā nō concedunt hāc propositionē: tu habes unum oculū:quia subaudiunt tm̃. sed tamen licet iusto p̃cio debuit dari,ualet legatū propter uicinitatem: ut s̃. eo. l.si cui. sic ergo si plures res incipiunt esse: nō debebit augumeotum:nisi augumenti præstetur pretium.

[f] Patrimonium. Scilicet auctum. Item. uidetur contra j̃.tit.t.l.xj.§.3.

[g] Lucretij. Mortui post mortem fratris.aliàs esset p̃ non scriptum, uel caducum,uel in causa caduci,secundum Rom.

[h] Non facere. Id est,non operari.

[i] Vniuersa. Quia nunquam cœperunt post testamentum esse communia.

[i] Vniuersa. Quæsita post testamentum, uel quæ sunt ultra quantitatem duum millium aureorum. Azo. siue ex transcursu tēporis, siue ex augmento patrimonij.

[k] Oblationem. Aliàs obligationē,aliàs oblationem.

Sed

Sed quid si statim decessisset ? nunquid stabitur illi æstimationi ? Videtur argu. quod non, nisi iurasset: ut s. tit. 1. l. si fundum sub conditione. §. si libertus. & C. com. vtriusq; iud. l. scriptura. & in auth. de iureiur. §. 1. sed in casu huius. §. videtur secus. Seio quem. CASVS. Instituit mihi hæredem Titium, & substitui ei Seiū, & post ea ita dixi: Si Seius prædictus non erit mihi hæres ex substitutione, lego ei, & vxori suæ Marcellæ quindecim libras argenti. postea Titius voluit habere hæreditatem, & ita Seius mihi succesit ex substitutione: & ita quantum ad eū defecit conditio legati prædicti, nunquid ergo deficiet dictum legatum quantū ad Marcellā ? Et dicitur quod non. imo habebit dimidiam iure legati, subaudi, & altam dimidiam iure accrescendi, & sic totum. Vi.

a Marcellæ. Putabatur conditio adiecta legato mariti, esse reperita in legato vxoris. sed contra est, vt subijcit: quia sic redderetur legatum inutile: vt s. tit. 1. l. seruo alieno. §. si ab impubere. Sed contra j. de cond. & dem. l. mulieri. vbi apposita mulieri repetita intelligitur in Titio, & tamen per hoc sit legatum Titij inutile. Solu. ibi testator voluit repetere, vt ibi in text. patet, & sic non tacitè, sed expressè. vel hic & ibi trahitur cōditio ad vnam personam ad aliam nō. Sed an pars collegatarij ei accrescit? Respō. sic, vt s. tit. 1. l. planè. §. si duobus r. & l. legatum. §. hæredi. quæ sunt contra. habet ergo dimidiam. s. iure suo: vt hic: & aliam iure collegatarij. & de hoc dic vt no. s. eod. l. si Titio. & facit j. de condi. & dem. l. Iulius Paulus.

[a] P. Fl. aut quod vos.

Conditio apposita in personā vnius, in persona alterius sibi coniuncti non videtur repetita. Bar.

Seio quem hæredi substituerat, ita legauit: Seio si mihi hæres non erit, & vxori eius Marcellæ argenti libras xv. dari volo: quæro cum Seius hæres extiterit, an Marcellæ [a] legati dimidia portio debeatur ? Respondi secundum ea, quæ proponerētur deberi.

Valet fideicommissum iniunctum, de bonis cōmunicādis. Bar.

Lucius Titius intestato moriturus, cum haberet vxorem, & ex ea filiā emancipatam, [b] codicillis hęc verba inseruit: Per tinent [c] autem hi codicilli ad vxorem, & filiam. Primum autem rogo, sic inter vos agatis, vt me viuo egistis, Itēq; rogo, ut quicquid aut ego relinquero, aut vos [a] ipsæ habetis commune vobis sit. filia intestati patris bonorum possessionē accepit. quæritur, an aliqua pars hæreditatis Lucij Titij ex causa fideicōmissi à filia matri debeat, & quota ? Respondi, secundum ea quæ proponerentur, dimidiā [d] partem deberi, si modo vxor parata sit in commune bona sua conferre.

Qui ratione coniunctionis non admittitur vt ipse: admittitur tanquam alius prohibetur. Bar.

Quatuor filios æquis partibus instituit, & fundum [e] per præceptionē singulis legauit. filij cum vniuersa bona patris obligata essent, mutua accepta pecunia, hæreditario creditori soluerunt, & posteriori obligauerunt. qui, cum ei debitum non solueretur, prędia vniuersa lege pignoris vni ex hęredibus vendidit. Quæritur, an cum iste filius ex causa emptionis ea possideat, fratribus, & cohæredibus fideicommissi petitio sit: an verò ea perempta sit, cum communiter vniuersa sequenti creditori obligauerint ? Respondi: actionem quidem fideicommissi in personam competentem [f] omnibus inuicem manere: non autem fideicommissum restituendū esse, nisi prius [g] debitum ab eis emptori, eidem ...

Lucius Titius. CASVS. Lucius Titius ab intestato moriens fecit codicillos: & cū filiā haberet emancipatam, & vxorem: ita fuit locutus eis in dictis codicillis. Isti mei codicilli pertinent ad te filiam, & vxorē meā matrē tuā. & in primis rogo vos, vt sic inter uos agatis, vt me uiuo egistis. Item rogo vt quicquid, aut quod ego relinquo, & quod vos ipsi habetis, sit vobis commune. Mortuo dicto Lucio Titio dicta filia accepit bo. pos. ab intestato. & ita habuit omnia bona patris. vxor prædicta Lucij Titij petit nunc à filia propter fideic. dimidiā bonorū mariti sui partē, & sua vxoris bona vult in commune conferre sicut dixit maritus in codicillis, nunquid debet audiri ? Et dicitur quod sic. Vi.

b Emancipatam. Idem si esset in potestate.

c Pertinent. Hæc sunt uerba testatoris uel iuris cons.

d Dimidiam. No sic supra de hære. insti. l. quoties. §. si hæredes. & pro soc. l. si non fuerit. in princip. & est sic infra ad Trebel. l. Lucius.

Quatuor. CASVS. Institui mihi æqualiter hæredes quatuor meos filios, & cuilibet eorū prælegaui vnū fundum, & decessi: nūc inueniunt dicti mei filij, qd ego pro c. mutuo acceptis à Titio, obligaueram ei omnia bona mea. vnde ipsi non habētes pecuniam acceperunt mutuo dictā pecuniā a Sempronio, & obligauerūt, ei omnia bona dicta & soluerunt ea Titio. qui erat primus creditor. procedēte tpe cum nō restituerēt pecuniā Sempronio, ipse Sempronius vēdidit vni ex dictis meis filijs, nā licebat per pactū factum i obligatione ei vendere scilicet Sempronio secūdo creditori. veniunt modo alij tres & petit quilibet à fratre, qui emit prędium sibi prælegatum. quæritur utrū possint ? & dicitur quod sic non tamē tenetur frater eis dare: nisi quilibet eorum soluat ei partem debiti Sempronio creditori, eidēq; venditori exoluti. Viuia.

e Fundum. Vel singulis singulos fundos, uel vnum, inter omnes. tamen ualet legatum: & si repudiet hæreditatē, habebit: vt s. tit. 1. l. qui filiabus. §. fi. & l. & quidam.

f Competentem. Sed quæ est hæc actio? Respō. fa. er. ut s. fa. ercis. l. si ita legatum. & C. fa. ercis. l. si qua. & datur ut percipiat partē cohæredis, in qua sola consistit perceptio. i. legatum. aliam enim partem debet habere vt hæres, sed vt libertatem tradat: vt s. fa. erc. l. rē. Azo. Item no. propter vinculum fraternitatis, & cōmunionis non debere unum emere, sed luere, sicut fideiussor: vt s. manda. l. si mandato. §. Paulus. & C. de dolo. l. ij. & sic est argum. de tanquam. ut no. s. de adop. l. si pater. §. qui duos. Item non ob. s. fa. ercis. l. hæredes. §. quod pro emptore, & communi diuidun. l. qui cohæredes. vt ibi not. Item argu. contra s. tit. 1. l. si fundum & fideicom. in princ. Solu. ibi.

g Nisi prius. Sic s. de rei vendi. l. emptor. & C. si antiquior credit. l. j. in fi. facit ad §. s. de in diē, addi. l. quod si vno. in fi. & C. de repu. hære. l. ij. & s. de distra. pig.

demq; cohæredi perſolueretur.

Filia poteſt grauari in dotem, quatenus dos eſt vltra legitimam. Bar.

Filiæ fidei commiſit in hæc verba: Peto a te filia mea, vt dotalem cautionem poſt mortem meam mutes: & ita renoues, vt fratres tui dotem ſtipulẽtur hoc caſu: ut ſi ſine liberis vno pluribusve in matrimonio morieris, dos ad eos pueniat. poſt mortẽ patris deceſſit maritus antè, quam renouaretũ cautio dotalis: & poſtea alij nupta deceſſit, nullo liberorum relicto, viuo adhuc Titio, vno ex fratrib. quæſitum eſt, an Titius petitionem haberet rerum, q̃ in dote fuerant? Reſpondi, poſſe ſideicommiſſum ab hæredibus ſororis peti, ſi per eã ſtetiſſet, [a] quominus dotem frater ſtipularetũ.

Pluribus poſt eorum mortem ſimul rogatis: uno mortuo alijs ſuperſtitibus ſtatim competit ſideicommiſſi petitio. Bar.

Filium, & filiam hæredes inſtituit, [b] & libertis legata dedit: eorumq; fidei commiſit in hæc uerba: A vobis peto, ut quicquid vobis legaui, eo [c] cõtẽti ſitis uiuentes: vt poſt uos filijs meis reſtituatis: defuncta teſtatricis filia Mæuia, libertus deceſſit, [d] hærede inſtituto patronæ filio ex parte debita [c] ex altera [d] extraneo. Quæſitum eſt, an adita hæreditate [e] patronæ filins à cohærede ſuo partem eorum, quæ ex teſtamentò matris ad Mæuium libertum peruenerant, petere poſſet? Reſpondi, eius quod ei [f] deberetur [g] ſi hęreditatem non adiſſet, partem [h] à cohærede petere poſſe.

Iuſta hæredis ignorantia alienationem rei per fideicom. relictæ quæ ſubiacet reſtitutioni, confirmat. Bar.

Maritus vxorem ex aſſe hæredem inſtituit, cuius poſt mortem codicillos aperiri teſtator p̃cepit, prædium hæreditariũ vxor infructuoſum rationi ſuæ exiſtimans, vendiuit: emptor quęrit, an retractari hæc vendi-

l. cum ſecũdus. Filiæ. CASVS. Seius inſtituit ſibi hæredes Titium, & Sempronium ſuos filios, & Titiam ſuã filiam quam iam maritauerat, & pro ea dotem dederat marito, & eam ſibi Seio reddi ſtipulatus fuerat. poſtea in teſtamento fidei dictæ ſuæ filiæ commiſit, ut dictam cautionẽ de dote reddenda taliter cum marito ſuo renouaret, ut dicti fratres Titiæ ſtipulentur ſibi reddi dotem prædictam a marito ſi ipſa filia in matrimonio moreretur ſine liberis uno uel pluribus. poſtea poſt mortem dicti Seij patris, deceſſit maritus dictæ Titiæ antequam renouaretur dicta cautio dotalis: & poſtea dicta Titia nupſit alij: poſtea deceſſit Sempronius prædictus, unde de fratribus remanſit Titius alter frater. poſtea deceſſit dicta Titia ſine liberis uno uel pluribus, per quam ſteterat quominus Titius frater ſuperſtes ſtipularetur dotem à marito ſecundo Titiæ. modo quęritur, nũquid dictus Titius poſſit petere ab hæredibus Titiæ ſuæ ſororis res q̃ fuerunt in dote apud ſecundum maritum, quas quidem ſecundus maritus reſtituit dictis hæredibus Titiæ poſt mortem ipſius Titiæ, q̃ ſine liberis deceſſit ut dictum eſt: & reſpondetur quod ſic. Viuia.

[a] Stetit. Quia interpellata non fecit. ut ſupra ſi cert. peta. l. quod te. Sed quid ſi non ſtetit per eam? Reſpon. cum ipſa uel rem dotalem uel actionem habeat, ſola oblatione non potuit liberari: niſi ſequeretur interitus: ut ǂ. de ſolutio. l. qui decem. & ſupra de arbitr. l. Celſus. §. idem ait. Accur.

Filium & filiam. CASVS. Titia teſtatrix inſtituit ſibi hæredes filium ſuum Seium, & filiam ſuã Mæuiam & duobus pone ſuis libertis legata reliquit, & fidei dictorum libertorum commiſit, ut legatis eis relictis contenti eſſent uſq; ad mortem eorum: & poſt mortem reſtituerent dictis filijs teſtatricis. mortua dicta teſtatrice deceſſit dicta Mæuia eius filia, & remãſit frater ſuus dictus. ſ. Seius. unde poſt mortẽ libertorum debebat habere legata libertis relicta hæres Mæuiæ, & ipſe Seius frater ſuus, poſtea unus de dictis libertis deceſſit inſtituto hærede dicto Seio filio teſtatricis ex debita parte, id eſt, ex tertia hodie quæ debetur patronis in bonis libertorum, & inſtituto extraneo quodam in ſuperfluo hæreditatis ſui liberti. poſtea dictus Seius, & extraneus adiuerunt hæreditatem dicti liberti. nunc dictus Seius uult petere à cohærede ſuo extraneo dimidiam eius quod debebat habere idem Seius in legato liberto dicto relicto à Titia teſtatrice, id eſt, quartam partem dicti legati. dicebat enim Seius: teſtatrix dixit quod quilibet libertorum relinqueret mihi & ſorori meæ legatum ſibi relictum poſt mortem ſuam liberti: unde legato relicto liberto mortuo nunc ego debeo habere dimidiam: dimidiam ergo dictæ meæ dimidiæ debeo habere à te cohærede meo, & aliam dimidiam dimidiæ à me: quæritur nunquid bene petat? Et dicitur quod ſic. Viuia.

[b] Inſtituit. Puta Titia. Accur.

[c] Debita. Scilicet tertia: ut inſtitut. de ſuc. lib. §. ſed noſtra.

[d] Ex altera. Puta beſſe. Accur.

[e] Hæreditate. ſ. liberti.

[f] Quod ei. deberetur ſcilicet totum ſi &c. Azo. hæc enim conditio determinat uerbum debendi: non illud petere poſſe.

[g] Deberetur. Qui uocabatur Mænius.

[h] Partem. A cohærede pro beſſe. ſ. hæreditatis. Azo. & facit C. de hæredit. actio. l. ſi adulta. & de neg. geſtis. l. ſi ab eo. & ad legem Falcidiam. l. quãquam. & lege licet, & ſupra tit. primo l. Mænius.

[c] eo, non eſt i P. Fl.

[d] In P. Fl. hærede inſtitutæ patronæ filio.

Maritus. CASVS. Vxorem meam in omnibus meis bonis mihi hæredem inſtitui: poſtea feci codicillos, in quibus eam rogaui per fideicommiſſum: ut Titio pone, illam hæreditatem reſtitueret. poſtea iuſſi ut dicti codicilli aperirentur ſolummodo poſt mortem dictæ meæ uxoris: me teſtatore & codicillatore mortuo, uxor mea prædicta uendidit p̃dium hæreditarium exiſtimans eſſe dictum fundum infructuoſum rationi ſuæ: poſtea deceſſit dicta uxor, & habuit hæredem Caium pone: ueniunt nunc Titius, & Seius fideicommiſſarij prædicti, & petunt hæreditatem meã ab hærede dictæ meæ uxoris, id eſt, a Caio. Item petunt ab emptore prædium, quod uendidit ei uxor, ut dictum eſt, dicentes q̃d ipſa non potuit alienare prędium quod eis reſtitui debebat: quæritur nunquid poſſint dictum prædium taliter reuocare ab emptore? Et dicitur quod non propter iuſtam ignorantiam uenditricis, & emptoris, nã tempore quo ipſa uendidit dictum fundũ, non erant adhuc aperti codicilli, in quib. de reſtitutione hæreditatis continebatur: precium autem fundi poterunt petere dicti fideicommiſſarij ab hærede dictæ uxoris. Viuia.

Ignorantiam

a Ignorantiam. facit ℥. de transa.l. fi. & supra. deposi.l. j. in fi. & l. seq. idam si fuit sciens in libertate: ut infra ad Trebel. l. quidam. §. si quis. Item concor. infra de usu & usufruct. leg. l. Sticho. & supra de peti. hære. l. si & rem. Accur.

l. relegatorum. §. hæc est differentia. in captis secus: ut insti. de iure persona. §. 1.

i Quia nec testari. A simili. & est bonum argum. ā. de lega 2. l. ij. secus in aditione hæreditatis: ubi nō nocet error conditionis hæredis. ut supra de acquir. hæredita. l. sed & si de iua. §. cur autem. Axo. & facit infra de usuca. l. si fur. §. 1. Accur.

tio possit post mortem mulieris ab ijs, quibus codicillis per fideicommissum hæreditas data deprehēderet, an verò solū quātitas ptij ab herede uxoris fideicōmissarijs debeatur? Respōdi, pp iustam ignorantiam^a † tam mulieris, quā emptoris, hæredem mulieris, ut fundus apud emptorem remaneat, fideicommissario pretium dare debere.

Digestorum, seu PANDECTArum Liber trigesimus secundus.

TITVLVS I.

DE LEGATIS ET fideicō. tertio alias lib. tertio.

Dubius de statu suo per errorē facti, uel iuris, non pōt testari. B.

Vlpianus lib. j. fideicommissorum. I.

Si Incertus^b quis sit captiuus^c an a latrúculis obsessus^d sit: testamentum facere non potest.^e Sed & si sui iuris^f sit ignarus, putetq; se per errorem quia a latronibus captus est, seruum esse velut hostium: vel relegatus,^g qui nihil se a captiuo differre putet:^h non posse fideicommittere, certum est: quia nec testari^i potest, qui an liceat sibi testari, dubitat.

Si testamentum ab initio deficit propter defectum testantis, ex noua uoluntate non conualescit impedimenta cessante: secus in codicillis. Barto.

Sed si filiusfamilias, uel seruus fideicōmissum reliquerit:^k non ualet. Si tamen manumissi decessisse proponantur: constanter dicemus, fideicōmissum relictum^l uideri, quasi nunc datum^m † cū mors ei contingit: uidelicet si durauerit uoluntas^n post manumissionem.^o Hæc utique nemo credet in testamentis^p nos^q esse probaturos: quia nihil in testamento valet, quotics^r ipsum testamentum non valet.^s sed valet, si alias^t fideicōmissum qs reliquerit.

DE LEGATIS & fideicō. III.

Hic quæritur quare in tres libros posuit de leg.? Respon. In tit. de leg. 1. dixit, qd, & quantū. In tit. de leg. 2. dixit, quis, & a quo, & quibus uerbis. In isto, de significatione uerborum tā circa res, quā circa psonas potiorum: uel in summa. C. de uer. signi. uerum qa frequenter quod uni esset attribuendum in alio ponitur: alij dixerunt propter prolixitatem euitandā quod non placet; cū enim sint libri, ergo distinctos debēt habere tractatus. licet liber quandoque ponatur pro toto uolumine: ut ℥. e. l. librorum.

Si incertus. Casus. Ad euidentiam huius legis nota, quod hostes sunt, qbus pop. Ro. bellum indixit, aut ipsi eis: latrunculi autem sunt quibus priuatis ciuitas priuata bellum indixit, uel ipsi ei: & capti a primis efficiuntur serui: capti a secundis non: ut ℥. de capti. l. hostes. & ℥. de test. l. qui a latronibus. In prædicta ergo aut captus erat in facto, aut in iure, & in utroque casu statuitur idem, scilicet ut non possit dictus captus facere testamentum, nec fideicommissa relinquere. de errore autem facti, ponit exemplum in primo responso huius legis: de errore iuris in secundo. Viuia.

Sed si filiusfamil. Casus. Filiusfa. uel seruus fecit codicillos: & in eis reliquit legata, & fideicommissa, & extūc adhuc filiusfami. uel seruus decessit. non ualet certè legatum, uel fideicōmissum. Sed quid si post codicillos prædictos factos fuit filius prædictus a patre emancipatus, uel seruus a domino manumissus, & postea decesserunt non mutata uoluntate? Certè ualebunt legata, & fidei cōmissa pdicta. quasi facti sint codicilli tēpore mortis eorū secus autē si dicta legata reliquissent in testamēto ab eis facto quia tūc etiam si inueniātur sui iuris tēpore mortis, non tū ualeant dicta legata & fideicommis.

† Cōco. c. in lectum mariti. & gl. in vers. in lectum ibi, nam si locaui militi tāquā pagano ignorans, possū mercedē exigere. Non enim disciplinam cōtemnit, q militem ignorauit. 34. q. 2.

† P. Fl. captiuus sit.

† Conco. cap. licet ex susceпto. cū gl. sup uerbo terminetis, extra de so. cōpe. vbi literæ prius impetratæ incipiunt ualere ex nunc quo ad effectū.

† In P. Fl. sed si alias &c.

b Si incertus. Vel errans: ut supra de testamen. l. de statu. Accur.

c Captiuus. Scilicet ab hostib. quod dic: ut ℥. de cap. & postli. reuer. l. hostes. primus testari non potest. secundus sic: ut supra de testa. l. qui a latronibus. & l. eius.

d Obsessus. Id est, detentus.

e Facere non potest. Nisi sit miles, ut supra de mill. testa. l. ex milita. §. 1. uel ueteranus: ut ℥. de codicil. l. Ari.

f Sui iuris. Supra, facti, hic iuris errorē ponit.

g Vel relegatus. Aliquis repete, forte in insulam, uel apud Saracenos, uel hostes. Accur.

h Putet. Magna iuris ignorantia, quia relegatus retinet ciuitatem, & libertatem: ut instit. quib. mod. ius pa. po. so. §. relegati. & ideo testari possunt: ut ℥. de interd.

k Reliquerit. In testamēto, uel codicillis: ut instit. qui non possunt facere testa. in prin.

l Fideicommissum relictum. in alia uoluntate quam testamento: ut ℥. dicit.

m Quasi nunc datum. ergo retro facta trahūtur ad præsens: ut supra de seru. rusti. prædio. l. per fundum.

n Durauerit uoluntas. Quod debet apparere per aliquod indicium: ut ℥. de bo. pos. secund. tab. l. qui ex liberis. §. testamento. & In stl. quib. mo. test. in fir. §. non tamen. & sic ℥. eadem. l. §. si quis plane.

o Manumissionem. Hoc propriè in seruo. impropriè in filio: ut supra qn̄ ac. de pec. est an. l. j. §. annus. sic uerbum semel positum &c. supra ut. t. l. si ita scriptum. §. si sub conditione.

p In testamentis. Factis a filijsfamil.

q Nos. Scilicet filiosfamil.

r Quoties ipsum. Quandoq; tñ quod in medio tpe deficit, conualescit iure prætorio, ex postfacto si in initio ualuit: ut ā. de iniusto testamen. l. posthumus. & insti. quib. mod. test. in fir. §. non tamen. Itē fallit hæc regula in plurib. casib. ut not. C. de fideic. l. cum quam.

t Si aliàs. Puta in codicillis, uel epistola corā quinq; testibus facta: ut C. de codicil. l. fi. §. In omni. Sed uidetur, qđ qui nō pōt testari, nec codicillari: ut supra de iure

cods.l.diuus.§.codicillos.Sol. facilius codicilli confirmantur, quam testamentum vt j.de reg. iur. l. omnia quæ.in fin.& s.de testa.l.si filius.& j.de secun.tabu.l. j.§.exiguus. Item contra ad id quod de codicillis hic dicit s.de sta.homi.l.Paulus.sed ibi non prohibet confirmari matrimonium.

Codicilli facilius cõfirmantur quàm testamẽtũ.

Ij quibus. CASVS. Deportati nõ possunt facere testamentum, & ideo nõ possunt legata, vel fideicommissa relinquere: deportatus intelligo illos tantum, qui sunt deportati per præsidem in insulam per principem designatam, vel qui sunt a præside etiam solo deportati ĩ insulã a præside designatam: cui tamen præsidi princeps scripserat, quod eos deportaret: siue ergo ante sententiã præsidis super deportatione latam reliquerunt etiam in testamento legata, vel fideicommissa, & decesserunt, siue post sententiam, ante tamen quam Imperator comprobet sententiam: semper valebunt fideicommissa, & legata. Itẽ deportatos intelligo illos etiam qui sunt deportati a præfecto prætorio, vel ab eo qui vice præfecti cognoscit iussu Imperatoris: vel à præfecto vrbis. sed pone quod Titius fuit deportatus in insulam ab eo, qui ius deportandi habet: existens in insula fecit codicillos, in quibus reliquit legata, vel fideicommissa: postea restituitur, & extractus est de insula iussu Imperatoris, & decessit durante eadem voluntate. Certe ualent legata, & fideic. h. d. usque ad §. sciendum. Viuia.

a In P.Fl. itẽ deportati.

† In hũc locum Ale.ab.Alexãdro genia die. lib. 3.c.5. & Celius Rod. lecti. antiq. lib.14. ca. 48.

Deportatus a præside potest testa. i antequã eius sentẽtia per principem confirmetur: secus in deportato a præfecto prætorio, uel eo qui eius vice cognoscit. Bar.

Ij, quibus aqua, & igni interdictum est, a id est deportati, fideicommissum relinquere non possunt: quia nec testamenti faciendi ius habent: cũ sint ἀπόλιδες b † Deportatos autem eos accipere debemus, quibus princeps insulas annotavit, c vel de quibus deportandis scripsit. d Cæterum prius, quam præsidis factum comprobet, e nondum amisisse quis ciuitatem videtur. Proinde si antè decessit: ciuis decessisse videtur: & fideicommissum, quod ante reliquerat, quam sententiã pateretur, valebit. Sed & si post sentẽtiam, antè quàm Imperator cõprobet: valebit quod factum f est: quia certum statum vsque adhuc habuit: A præfectis verò prætorio, vel eo, qui vice præfecti g ex mandatis principis cognoscit, item a præfecto vrbi a deportatos, (quia ei h quoque epistola diui Seueri, & imperatoris nostri ius deportandi datum est) statim amittere ciuitatẽ: & ideo nec testamenti ius faciendi, nec fidei cõmittendi constat habere. Si quis planè in insulam deportatus codicillos i ibi fecerit, & indulgentia Imperatoris restitutus, ijsdem codicillis durantibus decesserit: potest defendi fideicommissum valere, si modò in eadem volũtate durauit. k Sciendum est autem, eorũ fidei committere b quem posse, ad quos aliquid peruenturum l est morte eius: vel dum eis datur, vel dum eis non adimitur. m Nec tantum proximi bonorum possessoris, verum inferioris n quoque fidei committere possumus. Sed & eius, qui nondum natus est, † fidei cõmitti posse: si modo natus nobis successurus sit.

a P.Fl. urbis.

b P.Fl. fideicõmitti.

† Et eidẽ legari põt ac donari, idẽq; hæres ĩstituitur, in eiusque fauorẽ stipulari possumus, eidẽq; cõpetit actio negociorũ gestorum, & alia de quibus per Mãdo. de Acta. mino.c.2. de exceptio. nu. 25. & sequen.

a Id est deportati. Bene exponit: ut infra ad l. Iul.pecu.l.iij.Imo & ante factum rumpitur: ut s.de testa.l.eius.§.1.secus autẽ est in relegatis: ut j.de interdi. & rele.l.relegatorum.in prin.

b Apolides. Id est, sine ciuitate, ab a, quod est sine, & polis, ciuitas: ut j. de pœ.l.quidam.

c Annotauit.i.designauit: & hoc lata sententia a præside.uel ab alio, ut præfecto prætorio, uel urbis. uel qui cognoscit uice principis, ut infra subijcit.& infra de interdic.& rele. l.relegatorum.in prin.

d Scripsit. Approbando sententiam præsidis, & assignando insulam: d.l.relegatorum.in princip.& l.inter pœnas.& j.quando appella.sit.l.j. in princip. & supra de iniusto testamen.l. si quis ex.§.eius.

e Comprobet. Princeps, si non habes in textu.

f Quod factum. Id est, si decedat ante comprobationẽ principis, alias secus: ut s.de test.l. eius.

g Vice præfecti. Vt, si in locum præfecti defuncti donec alius eligatur, substituatur: vt s. de offic. eius cui man.est.l.1.& C.de offic.eius qui vi.al.ge.l. ij. & adde quod no.s.de offi.præsi.l.illicitas. §. qui uniuersas. & facit infra de interdi.& rele.l.antepe.& supra de offic. præfec.vrb.l 1.§.relegandi.

h El. Præfecto vrbis.

i Codicillos. Secus si testamentum: vt ea.l.§.1.in fi.

k Durauit. Aliquo voluntatis indicio: ut no.s.ea.l.§.1.

Sciẽdum est. CASVS. A principio l. usque huc dictum est, qui possunt relinquere legata, & fideicommissa, & qui non: nunc uult dicere, quibus possunt relinqui. Et certe ab his omnib. possunt relinqui legata, & fideicõmissa, ad quos aliquid peruenturũ est de meo per mortem meam uel quia eis do, uel quia eis non adimo. & non solum possum fidei committere illius, q est mihi proximior: sed etiam illius, qui uenit ad successionem meam post eũ, & etiam illius qui nondum natus est, dũ tamen natus sit mihi successurus. sed si fidei cõmisero ei qui est mihi proximior, & ipse repudiet postea hæreditatem meã, & ad sequẽtem gradum sit deuoluta: sequens dictus gradus nõ tenetur præstare fideicommissum relictũ ab eo, qui repudiauit hereditatem. Idemque est in hoc alio casu. Stichus libertus Titij ab intestato decem fecit codicillos, & fideicommissa reliquit a patrono, qui totam hæreditatem eius habere debebat, eo, qđ libertus non habeat filios. ante autem quam patronus adiret hæreditatem liberti decessit patronus: unde filius patroni habuit ab intestato hæreditatem liberti per bo. pol. quæ uocatur unde liberti patroni. tñ non tenetur hic filius patroni præstare legata relicta a patrono per libertum. h. d. usque ad fi. Viuia.

l Peruenturum. S. demum, non tamen semper. nam nõ nisi pupillus, uel alius qui non potest testari.

m Nõ adimitur. Datur hæredi instituto, uel legatario, uel fideicommissario, uel donatario causa mortis, a quibus põt relinqui: ut hic, & C. de fideicommiss.l.ab eo, Item & illi, qui capit causa mortis. ut s. usu. a.l.qui testamento.§.fi. Item non adimitur ut uenientibus ab intestato, a quibus similiter potest relinqui. ut hic & s., de codicil.l.conficiuntur.in prin.& §. 1. Item facit j.e. l.sed si lic.in fi.& l.si fuerit.in fi.

n Inferioris. Agnati.

Non

a Non debere. Imò videtur quod sic, vt ĩ. de codi. l. si quis cum. 1. respon. Sol. hic nominatum, & specialiter ab eo qui erat in primo gradu, & ita à certa persona, ut j. eod. l. qui graui. & l. is qui. in princ. & l. cũ pater. §. cum existimaret. & l. Celsus. §. pen. & §. fi. ibi ab omni q ab intestato succederet, relinquitur. Et eodem modo soluitur. ĩ. tit. 1. l. si Titio. §. Iulianus. quæ est contra. vel dic ut ibi.

b A patrono. Libertus in testaméto decedens reliquit legata à patrono, successuro ab intestato, quod potest vltra legitimam: vt ĩ. titu. 2. l. filius. §. 1.

c Eo. Scilicet patrono, ante aditam hæreditatem.

d Admissus. Ex sua persona: secus si ex persona patroni: quod aliquando fit, vt j. de contra tab. l. illud. §. fina. & l. seq.

e Ad bonorũ possessioné: Scilicet olim vnde liberti patroni, hodie verò vnde legitimi, ut Inst. de bon. poss. §. sexta. & §. cumq... & j. vnde legit. l. 2. §. 1. & facit ĩ. de leg. 1. l. si fundũ. §. fi.

* P. Fl. ex libertis.

Relictum nominatim ab eo qui est in primo gradu, non debetur ab eo, qui est in secunda, si ad eum hæreditas pertinet. Bar.

Illud certè indubitatè dicitur, si quis intestatus decedens ab eo, qui primo gradu ei succedere potuit, fideicõmissum reliquerit: si illo repudiãte ad sequentem gradum deuoluta sit successio, eũ fideicommissum non debere: a & ita Imperator noster rescripsit. Sed & si à patrono b sit relictũ: & aliquis ex libertis c ei mortuo eo c admissus d sit ad bonorum possessionem: e idem erit dicendum.

Ex filio. CASVS. Titium institui, & filium meũ præterij: & ab eo filio per fideicommissum reliqui Sempronio: testamento autem meo non valente, ipso iure habuit dictus meus filius hæreditatem meam ab intestato, certè non tenetur præstare dictũ fideicommissũ. Viuianus.

f Ex filio. Aliàs ex filio, & aliàs à filio, & pone in matre, vel auo materno, quorum præteritio pro exhæredatione habetur: vt Instit. de exhære. li. § fin. dic ergo, mater extraneum instituit, filium præterijt, à quo reliquit legatum: si filius agit querela & rumpit testamẽtum, & habet bona: non tamen valet fideicõmissum: vt ã. de inoffic. testam. l. Titia. Vel pone in emancipato præterito à patre, qui grauari non potest: vt C. de fideicom. l. pen. & hoc etiam si generaliter ab intestato repetisset non valet, vt d. l. Titia. & j. eod. l. patronus. in fi. Vel tertio pone, quia pater instituit nepoté, filiũ præterijt, & legatũ reliquit à nepote: non valet, cum nec valet testamentum pp præteritionem filij: & sm hoc construe: licet suus hæres erit, subaudi natus ex filio &c. & sm hos tres casus non ponitur verbum suus: vt ponitur Institu. de hære. quali. & diff. §. 1. Vel quarto pater filiũ in potestate præterijt, aliũ instituit, à filio præterito reliquit legatũ, filius dixit nullum testamentũ, vel per contra tab. rumpit: quod põt: ut C. de lib. præt. l. fin. §. fin. & hẽt bona: certe non tenet fideicom. sed nõne est suus hoc casu ab intestato filius? & hic reliquit à succedente ab intestato, uel etiã quid si dixit, vt etiam ab intestato gñaliter debebantur? vr quod valet hic, & superiori casu proximo: ut ĩ. l. prox. §. sciendũ. & hoc quidã dicunt, & subaudiunt hic, non potest. s. vt ualeat ex testamẽto, sed ab intestato sic, si hoc uoluit testator. Sed cõtra vr: quia cõtra uoluntaté pris filius hẽt bona: tunc autẽ ab intestato valent, qñ testor nõ ademit bona successori ab intestato, p qđ vr eis relinqre: vt d. §. sciendũ. & ã. de cod. l. cõficiunt.

Si mulier. CASVS. Vxor mea Titia dedit mihi in dotem c. & fuit à me stipulata, quod redderem ei soluto matri. inter me & eã: dicta Titia infirma existens causa mortis liberauit me per acceptilationé à dictis c. ad hoc vt fideicommissum darem Sempro. puta equum meum: & ego ita liberationé recepi: certè teneor dare equum meũ Sẽpronio ex fideicom. & est satisfactũ in nostro casu legi, q dicit, quod ille potest fideicommisso onerari, qui aliquid percepit ab onerante. nam ego maritus uideor percepisse dicta centũ ab uxore mea eũ ipsa me liberat ab eis præstandis: & nõ solũ in dicto casu ualet fideicom. sed etiã in his alijs duobus, puta si cã mortis fecit mihi pactũ dicta mea vxor đ dote tota lucrãda, vel si i matrimoniũ meũ rediit mortis causa, in eo casu cum mea culpa inter me, & eam factũ erat diuortiũ, & ita qđ potuit lucrari ex rebus meis propter dictũ diuortium, mihi remiserit ad me redeũdo, id est, in meum matrimonium: cum inquam mihi remittat, bene uidetur mihi dare, ut dictum est: vnde nõ est mirum, si à me potest fideicommissum relinquere. Iulianus scribit. Titius legauit mihi Stichum seruũ, & rogauit me quod eum pure manumitterem. Item à me reliquit Seio decem: certè non teneor ad præstandum decem Seio: si autem rogasset me vt dictum seruum manumitterem sub conditione, vel in diem, bene essem obligatus Seio prædicto ad pręstanda ei dicta x. si medio tempore possem percipere tantũ nomine fructuum ex dicto seruo quod ualeat dicta decem. Si rem quis. Titio debebam equum ex stipulatione: dictum equum in meo testamento legaui dicto Titio, & ab eodem Titio reliqui x. danda Sempronio: nunquid tenetur dare Sempronio dicta x. Et videtur quod sic, quia ipse Titius videtur sentire cõmodum ex dicto legato equi: quia non habet necesse agere actione ex stipulatu cõtra hæredes meos: sed statim adita hæreditate mea nanciscitur dominium equi. Item à me videtur testator lucrari sumptus, quos faceret agendo contra me actione ex stipulatu ad equum. Sed non obstantibus prædictis dicitur hic quod non tenetur Titius ad præstanda dicta decem Sempronio: secus autem esset, si Titio habenti nudam proprietatem equi, vel alterius rei, donasset causa mortis vsumfructum: quia tunc bene possem ab eo fideicommissum relinquere, quia licet morte mea fructuarij interiret vsusfructus, & ad Titium proprietarium rediret, tamen commodũ consequitur Titius, propter donationem vsusfructus, scilicet medij temporis quo ego viuam. Quid si dictus Titius debebat mihi decem, & ego habebam in pignore equum suum, & liberaui equum a uinculo pignoris mortis causa, & non liberaui Titium à debito: nunquid possum a Titio fideicommissario aliquid relinquere? Et videtur quod non. Viuia.

Non ualet fideicommissum, quod relinquitur à præterito. B.

Caius libro primo fideicomm. II.

Ex filio f præterito, licet suus hęres erit, fideicommissum relinq non potest.

Ab eo, cui mortis causa donatur, uel relinquitur, potest fideicommissum relinqui.

Vlpianus lib. j. fideicommisso III.

Si mulier dotem stipulata fuerit, & accepto tulerit marito dotem in hoc, ut fideicommissum det: g dicendũ est fideicõmissũ deberi. pcepisse h

g Det. Scilicet maritus ex testamento vxoris: vel det id est, relinquat mulier à viro. Accur.

h Percepisse. Quia nihil interest &c. vt supra de conditio.

enim aliquid à muliere videtur. hæc ita, si mortis causa [a] donatura mulier marito fecit acceptum. Sed & si mortis causa auxerit [b] marito dotem, uel in matrimonium eius mortis causa redierit: [c] potest dici fideicommissum ab eo deberi Iulianus scribit: [d] si seruus mihi legatus sit, eumq; manumittere rogatus sim: fideicommissum à me relinqui non posse: [e] scilicet si purè roger. [f] Nam si sub conditione, vel in diem: propter fructum medij temporis [g] posse me obligari, nec Iulianus dubitaret.

Licèt legatum certæ rei purè debitæ ualeat, non tamen poterit legatarius onere fideicommissi grauari. Bar.

Si rem quis debeat ex stipulatu, [*] eiq; [h] rem legauerit: fidei committere eius non poterit, [†] licet ex legato commodū [i] sentire uideatur, quod dominiū nanciscatur statim, [k] nec expectet ex stipulatu actionem. Fortassis [l] quis dicat & sumptum litis, quem sustineret, si ex stipulatione litigaret, eum lucrari: sed nequaquam dicendū est, huius fidei committi posse. Sed si habenti tibi proprietatem, usumfructum mortis causa cessero, potest dici fideicommittere me [m] posse. nec quenquã moueat, quod ususfructus solet morte extingui. Nam medij potius temporis quo uiuat, qui donauit commodum cogitemus. [n] Si autem pignus debitoris liberauero mortis causa, & eius fidei commisero: non potest valere [o] fideicommissum.

Pater, vel dominus, cuius filius, vel seruus est institutus, nō tenetur legata à se relicta præstare, si filius, aut seruus sibiipsi acquirit hæreditatem, non patri, uel domino.

Paulus lib. iiij. sententiarum. IIII.

A Patre, vel domino relictum fideicommissum, si hereditas ei non quæratur, [p] ab emãcipato filio, [q] uel seruo manumisso utilibus [r] actionibus postulatur: penes eos [s] enim quęsitæ [t] hæreditatis emolu-

dictio. ob causam. l. si mulier. hoc enim est necesse. ut C. de fideicom. l. ab eo.

[a] Si mortis causa. Quid si inter uiuos? si quidē teneat, certum est: quia non ex testamēto, sed ui pacti adstringi potest: secus si non teneat, ut a uiro uxori s'm quosdam, ego contra: q̃a tunc confirmatur. s. per mortem, non tñ habet ex iudicio vltimo, sed inter uiuos habito: qđ exigit oneris impositio: ut s. eo. l. proxi. §. sciēdum. & j. ea. l. sed & si sic. §. fin. Accur.

[b] Auxerit. Simul cum pacto de lucrā da dote. & sic auxit paciscendo.

[c] Redierit. Culpa uiri solutū erat matrimonium, & amiserat donationē p̄p nuptias, ut C. de repud. l. consensu. §. hæc nisi uir. hic redit ad virum, & remittit pœnam donando cū uiro causa mortis. Et no. qđ aliàs est, redierit: & aliàs redegerit.

[d] Iulianus scribit. Impersonale uerbū scribit. secūdū Ro.

[e] Non posse. Vt & dixi s. titu. a. l. planè. §. fi. & j. de manu. testa. l. Iulianus ait. & s. de præscri. uer. l. naturalis §. fi. & j. regul. iur. l. nemo prædo. §. 1.

[f] Roger. Manumittere.

[g] Medij temporis. Sic & s. titu. 1. l. Imperator, & j. de dote prælegat. l. 1. §. fina.

[h] Eiq;. Scilicet creditori. & facit j. titu. a. l. si creditori. §. fina.

[i] Commodū. Duplex, ut sequitur.

[k] Statim. Adita hæreditate: ut s. titu. 2. l. si tibi homo. §. cum seruus. Acc.

[l] Fortassis. Temperamentum philosophicum. ualet enim legatum sumptus, sed non quod per hoc possit grauari, vt subijcit. Certum est enim quod in proprietate quæ nunc legata est, stipulator nullum habet ius. licet haberet personalem actionem: unde & rei uendicationem, vel ex testamento, & sumptum qui fit in lite ista petit actione ex testamento legatarius: quē sumptum, si ageret stipulatu, de suo faceret, ut hic dicit, cæterum si res erat creditoris: non ualet legatum: in re certa, nec in sumptu valet legatum: ut j. de liber. legat. l. peritor. Sed quid prodest legatario, cum uictus uictori condemnetur in expensis: ut C. de iudi. l. properandum. §. sin autem? Resp. quod rationem litis idi potuit habere hæres, unde non præstaret p iud. offi. ut s. tit. a. l. qui solidū. §. etiam. sed per actionē ex testamento sic. item per offic. iudi. debet sententiare eum re de expensis, vel eadem die: ut j. de re iudic. l. Paulus. sed per actionem ex testamentum quandocunque. & facit s. titu. a. l. si creditori.

[m] Me. Mutat personas.

[n] Cogitamus. Si autem commodū post suam mortem fructuarius proprietario leget, nō ualet, vt hic innuit, & s. titu. 1. l. Mæuius. §. pen. in fi.

[o] Non potest ualere. quasi illi debitori nihil sit legatū: q̃a remissio pignoris nō est donatio: vt j. quæ i fraudem credi. l. si pignus. ergo nec legatū: ut s. um. 1. l. legatum: & facit j. de libe. lega. l. j. in fi. & C. ad Velle. l. etiam. & l. iubemus. & s. qb. mod. pig. uel hyp. sol. l. j. §. 1. Sed argu. contra s. de pac. l. postquam.

A Patre vel domino. CASVS. Institui mihi hæredem filiū Titij, vel seruum: & ab eodē Titio domino reliqui decem Sempronio. postea dict' Titius manumisit seruum suum, vel filiū suum emancipauit à me institutum: seruus autē, uel filius postea adiuerūt hæreditatē meam, & sic nō acquisierunt emolumentum dicto Titio: sed sibiipsis, certè Titius eorū dominus, vel pater non tenetur præstare dicta decē Sempronio: sed ipse filius emancipatus, uel seruus manumissus. Viuianus.

A patre. Pone casum ut s. titu. 1. l. si alienus seruus.

[p] Non quæratur. Per filium & seruum hæredes institutos: quia non sunt iussi adire, vel iussi non paruerunt: vt C. de hære. instit. l. cum proponas. in fin. sed si adijssent, pater teneretur: ut s. titu. a. l. cum filio.

[q] Filio. Post dictum testamentum.

[r] Vtilibus. Ex testamento, vel in factum: & sic no. q̃ alius soluit, & ab alio relinquitur. ut s. titu. a. l. si seruus. §. qui margaritam.

[s] Eos. Filium, uel seruum.

[t] Quæsitæ. Scilicet, filio & seruo per aditionem post manumissionem factam: ut Institu. de legat. §. ex seruo. uel die quæsitæ seruo ante manumissionem destinatione testatoris: re uera tamen ei quæri non poterat, etiam si adiret: quia nec momento post aditionem penes eum, vel filium remaneret, vt s. de acquir. hær. d.

[*] In P. F. eius cui rē legauerit fidei committere eius nō poterit.

[†] Cōcor. c. pontifices. in gl. super uer. ab extraneis. ibi, si autē simplici canonico aliquid ē relictum illud uō tenetur dimittere cum ecclesia. 12. q. 3.

mentum remanet.

Vlpianus libro j. fideicõmiss. V.

SI fuerit municipio legatum relictum, a ab ijs, b qui rem publicam gerunt, fideicommissum dari c potest. Si quis non ab hærede, vel legatario, sed ab hæredis, vel legatarij hærede fideicõmissum reliquerit: hoc valere, benignum est. d

Hæres hæredis potest onere fideicommissi grauari sub nomine appellatiuo, non sub nomine proprio. Barto.

Paulus lib. j. fideicõ. VI.

SEd & si sic fideicommissum dedero ab hærede meo, Te rogo Luci Titi, ut ab hærede tuo petas dari Mænio decẽ aureos: utile e erit fideicõmissum: scilicet ut mortuo Titio ab hærede f eius peti possit, idq; & Iulianus respondit. Sic autem fideicommissum dari non poterit, Si Stichus Seij factus, g iussu eius hæreditatem adierit, rogo det: quoniam qui fortuitò, non iudicio testatoris consequitur h hæreditatem, vel legatum, nõ debet onerari: nec recipiendum est, ut cui nihil dederis, eum rogando obliges.

Legatum factum seruo deportati nihil valet, & acquiritur fisco, nisi tempore quo cedit dies legati, reperiatur seruus alienatus: quia tunc acquiritur nouo domino, uel deportatus reperiatur restitutus, quia tunc acquiritur sibi. Pau.

Vlpianus libro j. fideicõmisso. VII.

SI deportati † seruo fideicommissum fuerit adscriptum, ad fiscum pertinere dicendum est: nisi si eũ deportatus uiuo testatore alienauerit, uel fuerit restitutus. tunc enim ad ipsum i pertinere debebit. Similes deportato fideicommissum reliquerit, uerius est (quod & Marcellus

hæred. l. placet. sed dic dominus vel pater non auocat eam hæreditatem, vt Iustit. de hæred. insti. §. alienus. & facit ã. tit. a. l. planè ſi. §. 1. Accur.

SI fuerit. CASVS. Municipio alicui reliqui certo nomine legati, & reliqui fideicommissum præstandum Titio de quinquaginta per potestatẽ municipij prędicti, uel per consules: certè ualet fideicommissum, & præstabitur fideicom. de bõis municipij. Si quis nõ ab hærede. Institui mihi hæredem Titiũ, & ita dixi postea in testamento: ab hærede Titij mei hæredis relinquo Mæuio decem, ex causa fideicommissi nunquid ualet fideicõmissum? Et dicitur quod sic. Viuia.

a Relictũ. Et ideo onus fideicõmissi.

b Ab ijs. Incipit te sponsio tacite intellecta quæstione.

c Dari. Id est relinqui: velut instituto pupillo potest relinqui a tutore: ut ĩ. ui-tu. t. l. peto. §. tutorem cũ cõcordãtijs.

d Benignum. est. Quasi de æquitate, potius quam de rigore iuris: & facit ã. tit. a. l. filiusfamilias. §. apud. sed hoc fallit in casu, ubi à legatarij hęrede nõ possũ legare: ut C. de legat. l. antepen. Item hoc uerũ nisi prius reliquerit ab hærede hędis, quã hæredi: tunc enim non ualet ſm Ro. Idem si relinquat à Titio qui postea extitit hæres hæredis, quia ab initio nullum est: ut argu. ĩ. de vulg. & pupil. substit. l. 2. §. prius. Sic ergo quod hic dicit intellige, si prius honorauit, secus si econtra secundum Ro. sed Azo. & Hug. idem in utroque casu uidetur: & pro eis est eadem lex. §. fina. & illud argum. contra: sol ue ut ibi notat. Item contra infra lege proxima. §. 1. Solu. ut ibi.

SEd & si sic. CASVS. Petij ita ab hærede meo Titio: rogo te vt ab hærede tuo petas dari Mæuio decem. certè ualet fideicommis. Mæuio relictum: mortuo itaque Titio ab hærede eius petit Mæuius dicta x. Sed quid si ita dixit, instituo mihi hæredem Seium: & si Stichus hæres erit Seij hæredis mei, uolo quod dictus Stichus det Mæuio x. nunquid ualet fideicom. in hoc casu Mæuio datum? Et dicitur quod non: & est ratio quare non ualet, quoniam qui fortuito casu habet hæreditatem, uel legatum, & non iudicio testatoris, sicut fuit in persona dicti Stichi, non debet posse onerari a dicto testatore. Item est alia ratio, quia cum non potest aliquis grauare, cui nihil reliquit de suo, sicut fuit in dicto Sticho. Viuianus.

e Utile. Quasi de æquitate potius quàm rigore.

f Ab hærede. Licet Lucius Titius ab hærede suo nihil petierit. Azo.

g Seij hæres factus. Institui Seium hæredem, & addidi, si Stichus seruus Seij fuerit hæres institutus à Seio domino, & iussus adire hæreditatẽ, & adierit, tunc det Stichus x. Sed contra ĩ. l. proxi. §. fin. Sol. hic proprio nomine expresso, ibi appellatiuo: ut ĩ. de stip. ser. l. seruus hæreditarius. & l. si extre. §. fi. & est ratio, quia Stichum esse hæredem est de fortuna, cum multos alios habere põt: at aliquem habere in genere ex testamẽto, vel ab intestato est necesse. Vel si deest hæres in litera, dic me institui: se Stichum seruum alienum & grauasse Seium, si Stichus fuerit factus suus, & eius iussu adeat hæreditatem, ad quod ã. titu. 1. l. si alienus, & sic non est contra ĩ. l. proxi. in fi.

h Consequitur. Vt C. de fideicommi. l. ab eod. & ĩ. eod. l. j. §. sciendum.

SI deportati. CASVS. Titi' fuit in insulam deportatus: qui Titius seruum Stichum habebat, dicto Sticho in testamento meo legaui decem. certè illa decem ad fiscum pertinent nisi in duobus casib. Vnus est quando Titius fuit in integrum restitutus me uiuo testatore, & dictũ seruum alienauit: quo casu pertineret dictum legatũ ad nouum dominum serui: secundus est, quando Titius dominus qui fuit restitutus, dictum seruum non alienauit: quo casu ad ipsum dominum restitutum pertinet legatum, & ita non ad fiscum. quod si aliquis miles legauit alicui deportato, certè capiet deportatus legatum propter priuilegium militum. Si quis creditori Titio debebam x. dicta x. ei legaui: & ab eo fideicõ. reliqui. certe non ualet fideicom. nisi dictus creditor aliquod commodum ex dicto legato consequatur. potest autem consequi commodum, puta si habebã contra eum exceptionem quæ per legatum ei remissa à me uidetur: uel si debebam in diem, uel sub conditione: quo casu repræsentaui debitum propter legatum, & ita habet creditor commodum. Viuianus.

i Ad ipsum. Restitutum, vel ad nouum dominũ: quia tempore mortis quo cedit dies legati, dominus serui capere potest ex testamento. alias non quæreretur ei: vt hic & ã. de acquiren. hæred. l. si seruus eius. & ã. tit. a. l. si mihi, & tibi. §. regula. & ĩ. de reb. dub. l. si cognatis. §. certè. non ergo sufficit tempore testamenti dominum serui esse capacem: ut dictis ll. nec obstat lex si cognatis. in principio, quia subaudi ibi, & mortis sed

† Inquisitum iste tex. dicit legari nõ posse seruo deportati, ista é ratio: quia vt incapaci legari. cũ seruus dño acquirat, & eius dñs hoc casu sit infamis, ut ĩ l. in eo. §. si quis ob carmẽ. alias, ob crimen. ĩ. de pen. & in l. eius. §. si eu. & vtrobiq; per Bar. eo. ti.

sed cum bona deportatorum confiscent: ut C. de poe. l. deportatorum. quo potest alienare, quod hic dicit? Respon. hoc sententiatum erat à præside, non tamen princeps comprobauerat: ut s. eod. l. j. §. hi. secundum Ro. sed certè tunc legatum sibi non fisco quæritur, ut d. §. unde dic, quod hunc seruum post deportationem quæ fierat ex aliquo côtractu forte: & sic suum nô fisci: ut C. de bo. pro. l. 2. & facit ad hanc l. Insti. de hær. quali. & differ. §. in extraneis. & C. de hered. instituen. l. 5.

Item nec fuit minister tantum: quia tunc non ageret nisi in casibus ut no. s. titu. 1. l. si quis Titio. uoluit enim testator in hunc transire dominium, & de eo in fideicommissarium: ut C. commu. de legat. l. j. §. pen. & s. si usufru. pet. l. qui usumfructum. Accur.

probat) a capere eũ posse. b Si quis creditori suo legauerit id, quod debet: fidei committi eius non poterit, nisi commodum aliquod ex legato consequatur, fortè exceptionis b timore leuatus, vel si quid in diem debitũ fuerit, uel sub conditione.

Legatarius non tenetur fideicommissario nisi in quantum ad eum peruenit; uel per ipsum factum est quò minus ad eum perueniret, & nisi ad cedendum actionem, quam habet.

Paulus libro j. fideicommiss. VIII.

SI legatarius, à quo fideicommissum datũ est, petierit c legatum: id tantùm, d quod per iudicem exegerit, præstare fideicommissario cogetur: uel si non exegerit, actionem cedere. Ad eũ enim litis periculum spectare iniquum est, si non culpa e legatarij lis perierit. Seruo hæredis fideicômissum utiliter nô relinquitur, nisi f fidei eius commiserit, ut seruum manumittat.

Quando duo recipiunt unam determinationem, intelliguntur eã uniformiter recipere. Bar.

Cum ita petisset testator, ut quicquid ex bonis eius g ad patrem h peruenisset, filiæ suæ i ita restitueret, ut eo amplius haberet, quàm ex bonis patris habitura k esset: diuus Pius rescripsit, manifestum esse, de eo tempore sensisse testatorem, quod post mortem l patris futurum esset.

Verba generaliter prolata, referuntur ad omnes, & ad omne tempus. Bar.

Marcianus libro j. fideicommissorum. IX.

SI ita fuerit fideicommissum relictum, Ad quemcunque † ex testamento meo, uel ab intestato: uel ita, Ad quemcunque quoquo iure bona mea perueniant: hac oratione, & eius qui postea natus erit, inue eam familiam m venerit, & eius, qui postea cogna-

a Posse. Iure singulari. ut s. de mili. testam. l. neque. §. 1.

b Exceptionis. Tũc ergo eatenus potest grauari, quatenus est emolumentum: ut hic & s. titu. 2. l. si creditori. in princ. & ã. titu. 1. l. debitor. in princ. & j. de dot. prælegat. l. 3. §. fin. & falcidia detrahitur: ut j. ad legem Falcid. l. j. §. si quis creditori. sed aliquãdo etiam si non sit pecuniarium commodum ualet, ut eũ tenebatur iure prætorio tantum: ut s. titu. 2. l. si creditori. §. 1. sed non puto, quod per hoc possit grauari.

SI legatari⁹. CASVS. Legaui Titio x. & ab eo reliqui Seio v. dictus Titius petijt ab hærede meo dicta decẽ, & non exegit nisi quatuor: certè non tenetur præstare Seio, nisi dicta quatuor: si autem nihil exegit ab hærede meo Titius, non tenetur præstare Seio fideicommissario, nisi actionem quam habet propter legatum: quia iniquum est spectare ad Titium legatarium periculum litis: nisi forte dictus legatarius fuit in culpa, ut lites amitterentur. Seruo hæredis. Institui mihi hæredem Titium: & Sticho seruo eiusdem Titij legaui decem, & rogaui dictum Titium hæredem meum, ut dictum seruum manumitteret: certè tenetur hæres præstare seruo suo libertatem, & legatum, si autem non rogassem eum de libertate: non tenetur ei dare legatum. Cum ita. Instituti mihi hæredem Seium: qui Seius habebat filiam nomine Titiam: & ita postea in eodem testamento dixi: quicquid ad te Seium peruenerit ex bonis meis filiæ tuæ, ita restituas, ut hoc habeat Titia ultra illud quod dedisses ei de bonis tuis, si te instituissem: mortuo me testatore, petijt Titia à patre suo Seio, ut sibi restituat illud quod à me habuit Seius: Seius non vult ei restituere nisi post mortem suam Seij: certè melius dicit Seius. Viuianus.

c Petierit. Id est, agnouerit. s. petendo: alias nec agere, nec cedere cogeret: ut no. s. tit. 1. l. Imperator. in prin.

d Id tantum. Nisi post tempus sit rogatus restituere: ut s. tit. 1. l. Imperator. §. 1. Accur.

e Si non culpa. Sub au. maxime. nã de culpa non tenetur, sed de dolo tantum quando nil cõmodi remanet: ut s. si quis omis. cau. testa. l. si pecunia. §. quamq. & s. tit. 2. l. si seru⁹. §. cum quid. uel si aliquod commodũ sibi remanet, nil subaudies: ut d. §. cũ quid.

f Nisi. Facit C. de leg. l. seruis. & s. de hæred. insti. l. antepen. & Instit. eo. §. an seruo. & s. titu. 1. l. statuliberum. in prin. & l. si quis seruo. Sed contra j. ad Trebel. l. cogi. §. sed & si seruo Solo. ibi. Item facit s. titul. 2. l. seruo alieno. §. 1. Accursius.

g Eius. Scilicet testatoris.

h Ad patrem. Scilicet quendam factum extraneum, quem hæredem faciebat.

i Suæ. Scilicet hæredis.

k Habitura. Illa filia, id est, meam hæreditatem, quã pater illius filiæ est hæres: habeat filia illa ante partem.

l Post mortem. Sic j. eod. l. fideicommissa. §. si filio. & j. ad Treb. l. ubi pure. & l. epistola. §. fin. & j. de auro & argen. lega. l. filiam. & C. de fideicommiss. l. quamuis. & ita tacita mora interuenit ex voluntate defuncti. Accur.

SI ita fuerit. CASVS. Feci testamentum, & in eo ita dixi: ad quẽcunque bona mea peruenerint ex testamento meo, vel ab intestato, vel quoquo iure: lego ab eo Titio centum: postea natus est mihi filius, & in familiam meam venit, & habuit hæreditatem meam ab intestato: nunquid tenetur præstare dicta centum Titio? & dicitur quod sic: & idem est si aliquis post dictum meum testamentum cœpit mihi esse cognatus, & hæreditatem meam habeat ab intestato, nam tenebitur ille cognatus præstare Titio dicta centum. Sed si aliqua mulier nupserit mihi post dictum meum testamentum, & habuit hæreditatem meam ab intestato, eo quod non habebam agnatos, vel cognatos, etiam ipsa tenetur præstare dicto Titio. c. prædicta. Viuianus.

m In familiam. Per adoptionem. nam & hi ab intestato succedunt: ut Insti. de adopt. §. 1.

Quoque.

a In P. Fl. capere eũ posse. sed hic testi⁹.

a In P. Fl. non est, leuatus.

† Cõcor. glo. I uer. generali præcepto. ibi, verbũ generale intelligẽdum est generaliter, nisi cõstet cõtra hentem, vel testatorem aliter intellexisse de quibusdã. c. quoniã nemini. extra de cõiug. lep.

a Eã, non est in P. Fl.

tus esse cœperit, fideicõmissum videtur: eius quoque, a quæ nondum nupserit: sed postea: eo scilicet casu. quo ex edicto b ad vxorẽ bona mariti intestati solent pertinere.

Si testator leget certam summam aliquibus, si eor uno quid fecerint, uno non faciente, alter nihilominus habebit partem legati sui. Bar.

Valens lib. ij. fideicommissorum. X.

SI tibi, c & ei qui ex tribus liberis meis in funus meũ venerit, centum aureos legauero: nõ minuetur d in tua persona legatum, si nemo uenerit.

Vlpianus lib. ij. fideicommisso. XI.

FIdeicommissa quocunq; sermone relinqui possunt, non Latina solũ, vel Græca, sed etiã Punica, e uel Gallicana, vel alterius cuiuscunque gentis lingua. Quoties f qs exemplũ g testamẽti præparat, & prius decedit, quàm testetur: nõ valent h quasi ex codicillis, q̃ in exẽplo scripta sunt, licet verba fideicommissi scriptura habeat. & ita diuum Pium decreuisse, Mæcianus scribit.

Verbum commendo, fideicommissum non inducit. Bar.

Si ita quis scripserit illum tibi commendo: diuus Pius rescripsit, fideicommissum non deberi. Aliud est enim personã commendare, aliud voluntatem suam i fideicommittẽtis hæredibus insinuare.

Ablatiui absoluti non solùm conditionem, sed etiam dispositionem inducunt, quando referuntur ad eos quos testator potest grauare. Bar.

Cùm esset k quis rogatus † restituere portionẽ accepta certa quantitate: responsum est, vltro petere ipsum fideicommissum l ab hærede m posse. Sed vtrum si volet, n perciperet, restitueretq; portionem o an verò & si noluerit, cogatur accepta quantitate portionem restituere, propriæ est deliberationis. Et sanè p cùm quis rogatur, accepta certa q quantitate portionem restituere, duplex est fideicommissum: unum, ut posit petere quantitatem, paratus portionem cedere: aliud, ut & si non

a Quoque. Scilicet mulieris extraneæ, quæ fuit nupta huic testatori, qui postea ab intestato decessit, & hæc ei successit per edictum vnde uir, & uxor. & hoc subijcit.

b Ex edicto. Vnde uir & uxor: ut C. vnde vir & uxor. l.j. & facit s. de codic. l. si qs cũ. & l. ab intestato. Accur.

c Si tibi, & ei. CASVS. Institui mihi hr̃des tres filios meos, & ita dixi postea: Titio vicino meo lego centũ aureos, & ei qui ex dictis meis filijs venerit ad meum funus: me mortuo nemo ex filijs uenit ad funus meum, nunqd debet habere tota c. Titius? Et dicit q sic: & nõ minuit legatum pp hoc. Viu.

Si tibi. Si, id est, quis: vel, pprie.

d Nõ minuet. Habebit ergo quinquaginta. sic C. de cod. insert. l. pe. & s. tit. l. Lucius. §. quisqs. & §. pen. & l. fin. §. Sein. & s. de testa. tut. l. qui melam. i prin. Alij dicunt te habere integrũ centũ, quæ tibi non minui debent, qd esset si dispunctim esset nobis legatũ: at hic cõiunctim fuit legatũ: ut C. de cad. toll. l. vnica. §. ubi autẽ. & §. si verò nõ oẽs.

Peculiũ est §. si ęre uin. gl. ff. de pec. Mand. I Glo Facul. §. si ex præcepto. colũ. t. & ibi quotalijs modis si ponat.

Fideicommissa. CASVS. Hic dicitur quod fideicõmissa possunt relinqui p omne vulgare. & ponit exempla de prouincijs, in quibus sunt uaria vulgaria.

Quoties. Ego scripsi in quadã charta tenorẽ testamenti quod uolebã ordinare: & forte etiam adhibui ibi quinque testes, & antequam legerem corã septem testibus testamentum, decessi. Certè nõ ualet dicta scriptura ut testamentum, nec etiam ut codicilli. non enim in corde gerebam codicillos facere, sed testamentum. Si ita. Institui mihi Titium & Seium hæredes: & ita postea eis in codẽ testamento locutus fui, commendo uobis Sempronium. nunquid per hæc uerba tenentur hæredes aliquid Sempronio dare ex causa fideicõmissi? Et dr̃ quod non: quia aliud est cõmendare, quod importat significationẽ laudãdi: aliud alia verba dicere per quæ uelit fideicommissum relinquere testator. Cum esset quis. Institui mihi Titium, & Seium, & rogaui Titiũ, ut suam partẽ hr̃ditatis restitueret Seio cohæredi suo acceptis c. à dicto Seio. Certè si vult Titius petere dicta c. à dicto Seio cohærede, & dare ei suam partẽ hęreditatis: suo arbitrio potest hoc facere. Sed nunquid econtra cohæres suus prædictus potest ei dare c. prædicta, & habere ab eo Titio suam partem hæreditatis, etiam malo velle ipsius Titij? Et dicitur q sic. nam duplex est fideicommiss. prædictum relictũ ab ambobus hęredibus sibijpsis. vnde unus potest cogere aliũ, & ecõtra.

Si quis Ita. Institui mihi hæredẽ Titiũ: & ita dixi, Sufficiant Sempronio uineæ meæ positæ in tali loco, vel fundus meus positus in tali loco, nunquid poterit Sempronius petere ex causa fideicommissi dictas uineas vel fundũ? Et dicitur quod sic. & idem esset si dixissem, Contentus sit Sempronius domo mea in tali loco posita. h. d. vsque ad §. sic fideicõmissum. Viuia.

e Punica. Id est, Aphricana. & est j. de verb. oblig. l. j. §. fin. imo etiam nutu: vt j. eod. l. nutu. & facit s. de supel. leg. Labeo.

f Quoties. Nota casum mirabilem, quod si aliquis tabellio fecit imbreuiaturam testamenti. nec legit eam coram testibus, nec in charta publica scripsit: quod non ualet iure testamenti, nec iure codicillorum, etiam si fideicommissum sit ibi relictum. Accur.

g Exemplũ. Quod dicitur scheda: ut C. de fide instrum. l. contractus. & etiã imbreuiatura i vulgari.

h Non ualent. Vt s. de codicill. l. j. & de testa. l. ex ea scriptura. & j. de secũ. tabu. l. j. §. si quis in duobus. in fi. §.

† In quantum iste text. videt sentire q ablatiui absoluti conditionẽ inducunt: limitabis illũ per tex. in l. j. & qd ibi not. Bald. C. quan. lic. ab emp. dis. d quo vide in l. sbemptione. & ibi bonã glo. in uer. restitutis. s. de pact.

* In P. Fl. pręcipiet.

i Suam. Id est, sui. est ergo commendare, id est, laudare: sic C. de fideicommiss. libe. l. ex illa. & s. mand. l. si vero non remunerandi. §. cum quidam. & hic quandoque pro depo. ere: ut j. de verb. sign. l. commendare. & s. depo. l. Lucius.

k Cum esset. Testator instituit tres hæredes: unum rogauit restituere suam partem Titio, acceptis cẽtum à cohæredibus.

l Fideicommissum. Quantitatis.

m Ab hærede. Vna cum eo instituto.

n Percipiet. Quantitatem. Accur.

o Portionem. Hæreditatis.

p Et sanè. Modo respondet repetendo quæstionem.

q Accepta certa. Vel à cohæredibus, ut s. vel a fideicommissario.

Præstare

petat, tamen cogatur fideicommissario restituere, parato præstare quantitatem. a Si quis ita scripserit, Sufficiant tibi vineæ, vel fundus, b fideicommissum est: quoniã & illud fideicommissum esse arbitramur, Contentus esto illa re.

Iste S. ponit quadruplicem casum, ideo non potest commodè summari.

Sic fideicommissum relictum, Nisi hæres meus noluerit, c illi decem dari uolo: quasi conditionale fideicommissum est; & primam voluntatem exigit. d ideoque post primam uoluntatem non erit arbitrium hæredis dicendi se noluisse. e hoc autem f legatum, Cùm voluerit, tractum habet, g quandiu uiuat is, à quo fideicommissum relictũ est. uerùm si antè, quam dederit, h decesserit: hæres ipsius i præstat. k Sed & si fideicommissarius: antè quam hæres constituat decesserit: ad hæredem suũ nihil transtulisse videtur. conditionale enim esse legatum nemini dubiũ est. l & pendente conditione legati uideri decessisse m fideicommissariũ. Quanquam n autem fideicommissum non debeatur ita relictum; Si uolueris: o tamen si ita scriptum fuerit, Si fueris arbitratus, Si putaueris, Si existimaueris, Si utile tibi fuerit visum, uel videbitur; debebitur. non enim plenũ p arbitrium q voluntatis hæredi dedit, sed quasi uiro bono r fideicommissum ſ relictum. Proindè & si ita sit fideicommissum relictum: illi si meruerit, * omnino fideicõmissum debebitur. si modo meritũ quasi apud virum ſ bonum collocare fideicõmissarius potuit. Et si ita sit, Si te non offenderit: æquè debebi-

a Præstare quantitatem. Hic fideicommissum quantitatis valet, si fideicommissarius hoc velit: non autem cogitur inuitus: nisi iam quid aliud ex testamẽto percepit: & sic potest solui contrarium j. ad Treb. l. facta. §. testripto. & aliud j. ad leg. Falc. l. in rõne. §. tametsi. ibi, quo loco &c. vel dic vt ibi. Item arg. contra s. tit. 1. l. fin. §. 1. Sed ibi ut esset pretium, fuit taxata quantitas: & ideo nõ statur ei, si plus valeat tpe mortis.

b Fundus. Certè. & certus: aliàs non ualeret: vt s. de inr. do. l. cũ post. §. gener. & facit s. tit. 1. l. pedo. in princ. Sed arg. contra s. de offic. præsid. l. sæpe.

Sic fideicommissum. CASVS Hic loquitur principaliter in quatuor generibus legatorum. Primum est tale. Titio a. dari uolo, nisi Seius hæres me' noluerit: & istud certè fideicommissum est conditionale, & exigit primam voluntatem hæredis: vnde si semel placuit hæredi tale dictum fideicommissum, necesse habebit dare, & uoluntatem mutare non poterit in præiudicium fideicommissarij. Secundum est tale, Lego Titio x. cum uoluerit Seius hæres meus: & istud fideicommissum exigit primam hæredis voluntatem, sicut & superius: & dicitur habere dilationem donec uiuat hæres: dum tamen non dicat se uelle soluere fideicommissum. Si autem constituat se uelle dare, & postea decedat antequam det hæres suus: tenetur dare fideicommissario: sed econtra si fideicommissarius decedat, antequam hæres constituat se ei dare: ad hæredem suum nihil transmittit: quia est conditionale, antequam hæres constituat se ei dare: & conditionalia legata: uel fideicommissa non transeunt ad hæredem legatarij, uel fideicommissarij decedentis ante conditionem impletam. Tertium est tale. Lego Seio x. si Titius hæres meus voluerit: quod legatũ nõ debetur. Quartum est tale. Si Titius hæres meus fuerit tale arbitratus, lego Titio x. vel det Seio x. quod quidem legatũ debetur: quia non videor ego testator commisisse legatũ in meram voluntatem hæredis mei: sed quasi in arbitrium alicuius boni uiri. Et idem est si ita dixi, si hæres meus putauerit, uolo quod det Seio a. uel ita, si hæres meus existimauerit, uolo quod det Seio a. uel ita si fuerit uisum uel videbitur hęredi meo utile, uolo quod det Seio x. Quid si ita dixi, ego testator lego Titio decem si apud te Seium hr̃dem meum meruerit, nunquid debetur fideicommissum? Et dicitur quod sic, si modo possit probare fideicõmissarius se taliter meritũ hr̃di, quod bonus uir staret contentus. Item quid si ita dixi, lego Titio decem, si te Seium hæredem meum nõ offenderit? certè debetur fideicommissum, si fideicommissarius probet similiter se taliter esse meritũ de dicto hærede, quod bonus vir, & non infestus staret contentus. h. d. vsque ad § hæc verba, Vtrum.

c Noluerit. Id est, si noluerit. Accur.

d Exigit. Id est q semel uoluit. nam sufficit semel velle.

e Noluisse. Nota. sufficit semel voluisse. sic j. de aqua plu. arcen. l. in diẽ. & j. quorum lega. l. §. prodest. Sed cõtra j. de verb. oblig. l. si quis stipu. Solu. vt nota. s. tim. 1. l. statuliberum. §. si. & facit j. proxi. §.

f Hoc autem. Idẽ in legato libertatis: vt j. de mann. testa. l. seruos. & sic habet dilationem.

g Tractum habet. Id est conditionale est.

h Dederit. Id est, dare uoluerit. & sic est contra j. de verbor. oblig. l. centesimis. §. si ita. ubi hęres non dat. sed ibi in stipulatione. vel ea pone hic dederit, dare eñ voluit: qa dixit hoc uel aliter constat de eius voluntate. & sic concordat l. illa.

i Ipsius. Hæredis.

k Præstat. Statim.

l Dubium est. Nõ diem incertum esse conditionem.

m Decessisse. Aliàs est defecisse. vnde legatum est factum caducum: vt C. de cad. tol. §. finautem. dies enim incertus est conditio: ut j. de condit. & demonst. l. dies. & s. titu. 2. l. talis. Azo Item huic §. & præce. est cõtra s. tit. 1. l. senatus. §. legatũ. Sol. ut ibi.

n Quanquam. Not. ex isto §. expressa nocere. itẽ no. differentiam inter si, & cum.

o Volueris. Tu hęres id est si tu non uis, non debetur: vt s. titu. 2. l. senatus. § legatum.

p Plenum. Alias ad plenum. Accur.

q Arbitrium. Sed quæ est differentia inter primum, & secundum casum? Respon. quia in primo liberæ uoluntati hæredis committitur: & licet testatori iustum appareat: tamen hæredi permittitur ex tam libera uoluntate interpretari æquum iniquum, & iniquum æquum: quod est absurdũ. At in secũdo casu solum permittitur ut æquũ uideat, an sit æquum: quod si est, nõ permittitur hæredi aliter interpretari ſm Ro. ut hic. & sic no. expressa nocere: vt j. de cõdi. & demon. l. nõnunq̃. Item no. differentiã inter si & cũ. & sic est contra s. de conditio. indebi l. qui promi sit. Solu. ibi. Item contra s. tim. 2. l. senatus. §. legatum. Solu. ut ibi.

r Viro bono. Sic j. de reb. du. l. utrũ. §. cũ ita. & de iniu. l. sed si vni°. § ait p̃tor. & s fideic. li. l. fideicõmissa.

ſ Virum. Not. arbitrium, & æstimationem alicuius electi reduci ad arbitrium boni uiri.

*P. Flor. commissum.

*P. Fl. si te meruerit.

Aequè

† Et hoc ex natura huius ad uerbij æquè quæ I tot i pariti est in qualitate, & subst ãtia. Mando. in gl. facul. §. & in ipsa, in uer. æqui.

a Aeque debebitur. Nã æquipollent hæc duo, ut s. tit. 1. l. quidam. & l. eum pater. §. rogo.

a Hæc uerba. Titium filiũ meũ, qui & ipse habebat duos filios, mihi hæredem institui: & cum esset in hæreditate mea prædia, ita sui locutus in eodẽ testamento dicto filio meo: te fili rogo ut prædia quæ ad te peruenerint de hæreditate mea, pro tua diligentia diligas, & curam eorum agas, ut possint ad filios tuos peruenire. me testatore mortuo, dictus meus filius instituit sibi hæredes dictos suos filios, & quosdã extraneos, & decessit. nunc petunt dicti filij sui ante patrem dicta prædia ex testamento meo, qui erã conuiuius: quæritur utrũ possint? Et uidetur quod non: quia dicta uerba quæ dixeram ad filium meum, magis uidentur importare consilium a me datum filio meo de supradictis prædijs, quã necessitatẽ dandi fideicõmissi filijs filij mei. inspecta tamen uoluntate mea potius quam uerbis dicẽdũ est dictos filios filij mei posse habere ante patrem dicta prædia. Viuianus.

tur. [a] nec poterit hæres causari, non esse eum meritum, si alius vir bonus, & non infestus meritum potuit admittere.

Verbum peruenire, inducit fideicommissum. Bar.

Hæc uerba, a te fili rogo, vt prædia, quę ad te peruenerint, pro tua diligentia diligas, & curam eorum agas, vt possint ad filios tuos peruenire: licet non satis exprimant fideicommissum, sed magis consilium, quam necessitatem relinquendi: tamẽ ea prædia in nepotibus post mortem patris eorũ uim fideicommissi uidentur continere. [b]

A patre potest relinqui filio, si verba sapiant quoquo modo ut fideicommissum in tempus existentiæ sui iuris videatur dilatum. Bar.

Si filio [c] a patre hęrede instituto fideicommissum relictum fuerit: & si verbis [†] non sit ita [d] relictum, Cum pater moreretur: sed intelligi [e] hoc possit: puta, quia sic relictũ est, ut relinquat filio: vel Volo eum habere: uel Volo ad eũ pertinere: defendetur, in id tempus fideicõmissum relictum, quo sui iuris filius efficitur. [f]

Non refert quid ex æquipollentibus fiat. Bar.

Si cũ ita fuerit fideicõmissum relictũ. [†] Si morte patris, sui iuris effectus fuerit, & emancipatione sui iuris factus sit: non videri [g] defecisse conditionem: sed & cũ mors patri contingat, quasi existente conditione ad fideicommissum admittetur. [h]

In alienatione rei legatæ distinguitur: an testator alienauerit ex necessitate, aut voluntate. In actione autem debiti non fit ista distinctio: sed hæres se per probat testatorem exegisse debitum animo adimendi legatum.

Si rem suam testator le-

b Continere. Scilicet inspecta potius mente testatoris quã ipsius uerbis: & facit ad hoc s. eo. l. pater. §. pe. & quod est sic s. ti. 1. l. unum. §. fi. & s. ea. l. §. si quis ita. & s. eo. l. Pamphilo. in prin. Accu.

† Cõcor. c. si pater. §. præmisse, ibi, dũmodo, sicut in casu proposito earum uerbis & personis cõueniat in- stitutis. de testa. li. 6.

Si filio. CASVS. Mæuius instituit sibi hæredem Titium habentem filium Caium, & in dicto testamento reliquit Mæuius per fideicommissum a dicto Titio hærede centum Caio filio prædicti Titij. quæritur quando Caius filius Titij hæredis possit petere dictum fideicõmissum? Et certe siue efficiatur sui iuris Caius per mortem Titij patris sui, siue alio modo, potest petere fideicõmissum prædictũ, & non ante: & hoc est uerũ siue Mæuius testator dixit expresse, quod Titius hęres daret fideicommissum Caio filio suo, cum sui iuris esset Caius, uel morte patris, uel alio modo: siue tacite intelligi possit quod Mæuius habuit eam uoluntatem puta, quia dixit Mæuius testator, uolo ut tu hęres Titius relinquas centum Caio filio tuo, uel quia dixit: uolo Caium habere centum, uel uolo ad eum pertinere. Viuianus.

c Si filio. Pater fuit institutus ab extraneo, & filio instituti legatum relictum.

d Non sit ita. Scilicet expressum.

e Intelligi possit. Scilicet ex mente.

f Efficiatur: Ex morte testatoris: & facit supra eo. l. si legatarius. §. si. cum concordantijs.

Si cum. CASVS. Diligebam Titium, & non patrem suum Caium: unde nolebam quod de legato quod uolebam dare Titio, aliquod emolumentum haberet Caius pater: dixi ergo ita, si morte patris, sui iuris fuerit effectus Titius: lego ei centum: postea Titius fuit emancipatus à patre suo, & ita sui iuris effectus est: unde per mortem patris amplius sui iuris effici non pôt: quæritur nunquid defecerit fideicommissum? Et dicitur quod non: imo potest petere, uel statim post emancipatione uel mortuo patre. Viuia.

g Non uidebitur. Cõtra uidebatur iam per mortẽ patris: quia non poterat fieri sui iuris: sed contra est, imo statim extitit quo ad effectum: ut infra ad Trep. l. mulier. in prin. & supra quãdo dies leg. ced. l. si ita. & C. de inst. & substit. l. iij. cum concor. ubi not. nil referre quid de æquipollentibus fiat: & pro hoc s. quem admodum. test. ape. l. antepe. 2. resp. arg. contra C. de his qui ue. æta. impe. l. fina. Accu.

h Admittetur. Scilicet procul dubio, nã & ante extitit, ut dixi: & pro hoc optime s. de don. inter uir. & uxo. l. sed si mortis. §. 1. ar. cõtra s. de cap. l. in bello. §. si quis seruum.

† Vide in hũc locũ Alc. li. 3. de uer. signi. quo loco de condi. necessaria ad casum similem producẽda tractat, & l. si mi. C. de inst. & substi. eũ hoc responso pulchrè cociliat.

Si rẽ suam. CASVS. legaui Titio equum meum. postea antequam morerer sui effectus pauper: & propter necessitatem eum alienaui in alium, postea decessi: uenit Titius ad hæredes meos, & petit dictum equum, uel iustam æstimationẽ equi: nunquid potest? Et dicitur quod sic, nisi hęredes mei probent: ideo me alienasse equum, quia uolebam ei adimere dictum legatum siue fideicõmissum. Sed pone legaui eidem Titio illud quod debebat mihi Seius: qui quidem debebat mihi x. & postea ex necessitate exegi dicta x. a Seio prædicto: & non probant hęredes mei quod exegerim, quasi uellem extinguere fideicommissum. Certe debebunt hæredes mei dicta x. Titio cui legaueram nomen de dictis x. nisi quia interest huius legati, & superioris idest differẽtia est inter hoc legatum, & superius de equo, unde ideo quia interest, non debebunt hæredes, & est ratio quare non: quia in hoc legato nominis extinguitur ipsa substantia debiti cum exigo ego testator à debitore. in legato antẽ superiori de equo durat equus. quamuis sit alienatus per me testatorem. sed secus si dicta x. quæ exegi a Seio debitore, cum nomen eorum legassem Titio, posui in deposito, & non expendi: quia tunc bene poterit petere Titius, & multo magis si ea non exegi a dicto meo debitore, sed ipse debitor sponte ea mihi obtulit: quia hoc casu non potui non accipere ea x. cum ipse debitor ea mihi offerret. sed & si partem dictorum x. quæ exegi à dicto meo debitore, uel quæ ipse mihi obtulit, posui in deposito, & de alia parte emi prędium: adhuc poterit petere Titius fideicommissum de decem. Viuia.

Necef-

gauerit, eamq; necessitate [a] vrgente alienauerit: Mæcianus putat, fideicõmissum peti posse, nisi probetur, adimere ei testatorem voluisse: probationem [b] † autem mutatæ voluntatis ab hæredibus exigendam. [c] Ergo & si nomen quis debitoris exegerit, quod per fideicommissum reliquit, non tamen hoc animo, quasi vellet extinguere fideicõmissum. poterit dici deberi: nisi fortè [d] inter hęc interest: hic enim extinguitur ipsa substantia [e] † debiti: ibi res durat, tametsi alienata sit, Cùm tamen quidam nomen debitoris exegisset, [f] & pro deposito [g] pecuniam habuisset: putaui fideicommissi petitionẽ superesse, maximè quia non ipse exegerat, [h] sed debitor vltrò pecuniam obtulerat, quam offerente ipso [i] non potuit non accipere. [l] Paulatim igitur admittemus, [k] & si ex hac parte pecuniæ rẽ comparauerit, quam non hoc animo [l] exegit, vt fideicommissarium priuaret fideicommisso: posse adhuc fideicommissi petitionem superesse.

Non prohibetur quis legare columnas, aut lapides ex illa domo, quam oportet secundum leges destruere.

Si quis illicitè ædificasset: id est, hoc quod dirui constitutiones iubẽt: [m] an fideicõmisso relinquere ex eo [n] qs possit, videamus? Et puto posse. cum enim dirui necesse sit: nulla dubitatio est, q̃n senatusconsultum impedimento [o] non sit. † Si hæres rogatus sit certam summam vsuris certis fęnori dare: utile [p] est fideicommissum, sed Mæcianus putat, nõ aliàs cogendum credere, quàm si [q] idoneè ei caueatur. Sed ego procliuior sum, vt putem, cautionem [r] non exigendam.

Si rem legatam legatarius habere non potest, absque sui delicto præstabitur æstimatio si testator fuit sciens. Bar.

Si seruo alieno militia [s] relinquatur: an domino quęratur legatũ, quęritur. Et aut scit seruum

---

[a] Necessitate. Rei familiaris: ut C. de rescin. uendit. l. non idcirco. uel quia erat peritura: ut s. de rei uendi. l. item si uerberatum. §. si quis. aliud si ex uoluntate: ut j. de adim. lega. l. rem legatam. & argu. j. de fideicom. libert. l. cum fideicommissa.

[b] Probationẽ. No. probationẽ mutatæ uolũtatis hæredi incumbere.

[c] Exigendã. Scilicet, nunc. Sed econtra tunc oportet probari à legatario, cũ sponte res fuisset alienata, ut j. de adi. leg. l. cũ seruus. & facit Instit. eo §. si rẽ suam. & s. de prob. l. j. & l. eum.

[d] Forte. Philosophicũ temperamentum est. uerè enim nõ interest: ut subijcit hic. & dic interest, s. inter hæc secundum literam Pisanam.

[e] Substantia. Debiti. ex hac dictione: ẽt a oportet hic legatarium probare. ut hic & s. tit. 2. l. nõ quocunque. §. qui Caiũ. & l. si sic §. 1. in fin. & l. Lucius. 1. respõ. & l. cum pater. §. filia. & j. de aur. & ac gen. leg. l. Seia. in fi. & j. de lib. leg. l. nõ solum. §. liberatio. quod secus est in superiori casu, ubi hæres probat.

[f] Exegisset. A spõte soluẽte, & sic improprie ut sequitur.

[g] Pro deposito. Aliud si pro deposito nõ habuisset, ut modo notaui per plures leges. Et no. hic qualiter probetur animi perseuerantia, non ergo &c. Acc.

[h] Exegerat. No. ergo exigere id est, ab inuito extorquere. sic j. quæ in fraud. credi. l. pupillus. item contra s. titu. 1. l. si Titius. Solu. ut ibi.

[i] Non accipere. Scilicet rationabiliter, cũ uideat velle durare dñs debitoris. Nã qui accipit mutuũ, seruus est fœnerantis: [1] vt C. de non. l. 3. & ad hoc j. de solu. l. si debitor. Accur.

ADDITIO Prius legebatur nõ potuit accipere.

[k] Admittemus. Scilicet ualere fideicommissum.

[l] Nõ hoc aio. Et hoc probat per hoc, q̃d habuit eam in deposito, vel alio mõ. Et not. q̃d quidã habẽt cancellatũ hũc versum. & si ex hac &c. & facit j. d adi. le. l. pe.

Si quis illicitè. CASVS Ad huius §. intelligentiam not. quod senatusconsultum factũ Auiola, & Pansa consulibus existentibus, vetat, quod aliquis non leget colũnas, vel marmora de domibus: vt s. de leg. 1. l. cætera. §. 1. qd ergo si ego feci domũ in publico loco, vel in alio loco vetito: quã quidẽ oportet me destruere: ut j. ne qd in loc. pub. l. j. & 2. nunqd potero ex ea domo legare marmora, uel columnas, non obstante dicto senatusconsulto? Et dicitur quod sic. Viuia.

[m] Iubent. Vt in loco publico: ut j. ne quid in loc. pub. l. 2. in princ. & l. fin. uel contra s. fini. regun. l. fin.

[n] Ex eo. Aedificio illicito, puta unam columnam. secus in licito: vt s. titu. 2. l. cætera. & l. filiusfam. §. ædes. & facit j. eod. l. nutu. §. 2.

[o] Impedimento. Huic legato columnæ. Si hęs. CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & iussi ei, q̃d mutuaret Seio amico meo centum vsque ad sex menses pro duobus denarijs in librã quolibet mense, cu alij vsurarij mutuarent ad sex denarios in libram. Certè ualet tale fideicõmissum, & putat Mæcianus, quod deberet dare fideiussores hæredi de dictis centũ reddendis et in termino: sed non est verum: imò nudam tãtum cautionẽ. Viui.

[p] Vtile. Vt s. titu. 2. l. si seruus legat⁹. §. fin.

[q] Idoneè. Scilicet cum fideiussoribus, vel pignoribus: vt s. manda. l. si mandatum. §. fin.

[r] Cautionem. Scilicet talem, vt dixi: sed nuda sic, vt s. de iudi. l. in omnibus. Accur.

Si seruo. CASVS. Seruo Titij legaui militiam meam. uolui enim quod dict⁹ seruus Titij staret ad quoddam meum castrum pro milite, & haberet quolibet die quinque solidos pone quam quidem militiam serui habere non possint, vt datur intelligi in fine huius §. modo quæritur, an Titio domino acquiratur dictum legatum? Et distinguitur: aut ego testator sciui eum esse seruum, cum ei legaui militiam, aut ignoraui. Primo casu debetur legatum: sed quia seruus non potest habere militiam, vt dictum est, datur domino eius æstimatio militiæ. Secundo casu non ualet legatum aliquo modo: & est ratio in hoc secundo casu, quia non est verisimile, quod ego testator reliq̃ssem seruo militiã, si sciuissem eum esse seruũ: quamuis cum sciui eũ esse seruũ tpe quo legaui ei militiam, ualeat legatũ quantũ ad æstimationẽ militiæ dandã domino serui, vt dictum est in ipso casu. ex his aũt, quæ dicta sunt in dicto primo casu, istud potes colligere, quod cũ aliquid relinquit̃ alicui per fideicommissum, vel per legatũ, illud præstandũ est quod relictum est, si potest præstari: aliàs æstimatio est p̃standa. Viuian.

[s] Militia. Quam seruos habere fuerat inusitatũ, non tamen

---

† Facit e. l. cum gl. super uerbo, mortis. in medio ibi, & qui uoluntatem. ex tra, de his q̃ vi, met. cau. & Mã do. in 4. quæst. 1. Reg. cancel. nu. 4. & in p̃sa. 13. Regu. sume. 1.

† Aliàs, constantia, id est, εὐςάθεια.

• In P. Fl. nõ potuit accipere. sed hic rectius. pro inde puto posteriorem negationem omissam negligentia librarij. Et sic putat legẽ dum Taurel. vt in text. nro.

Prouerb. cap. 22. Reg. c. 4. Et ecce creditor venit ut tollat duos filios meos ad seruiendũ sibi Pan. Cast. in l. maritũ. in §. eleganter. ff. sol. matri.

† Nam quod necessario destruendum est, non est in ei⁹ destructione auctoritas superioris necessaria, ut ex̃ d ele. c. venerabile. cum glo. super ver. venire in ius.

• Si, non est in P. F.

• Casus ẽ hic sing. q̃ hæres condemnatus vt mutuet C. Titio, non possit exigere cautionẽ de illo mutuo reddẽdo. Rom. sing. 187.

tamen iure, aut natura vetitum penitus, secundum R. ω. vel fortè de iure est vetitum: vt C. qui mili. non pos. l. super seruis. per totum.

hæres non potest exigere dictã cautionem à legatario. Item dicit, quòd si legatarius vltra semel perdiderit x. non tenetur ei iterũ dare hæres x. colligitur ergo responsio primi, scilicet quod si semel perdiderit 10. legatarius, alia x. ei hæres dare tenetur, non amplius. Vin.

esse: & dico æstimationem deberi. [a] aut ignorauit, & denegari [b] fideicommissi persecutio debet: quia si scisset seruũ, non reliquisset: [c] Ex his apparet, [d] cùm per fideicommissum aliquid relinquitur: præstãdũ ipsum, quod relictum est: cum vero ipsum præstari non potest [e] æstimationem esse præstandam.

Dictio rursus, verificatur in duabus vicibus tantum. Bar.

Si quis alicui decẽ per fideicommissum reliquerit, & si perdidisset id quod testamento relictũ est, rursus ei reliquerit; † quærebatur, an sequẽs fideicommissum valeat, vel an exigere hæres debeat cautionem, [f] salua fore decem, ne cogatur ad præstationem? & an si sæpius perdidisset: sæpius ei sarciretur fideicõmissum? [g] Diuus Pius rescripsit, neque cautionem exigendam: [h] & non amplius quàm semel, [i] post quàm perdidisset, præstandum. nõ enim onerandus est hæres, vt in infinitum [k] † quoties perdiderit, restituere ei tantundem debeat: sed vt per fideicommissum posterius duplicata ei legata videantur: nec amplius ad periculũ hæredis ꝑtineat, si quid postea is consumpserit, exoluto & posteriore fideicommisso.

Fideicommissum relictũ animo compensandi, petitionem nõ inducit. Bar.

Item si quis certã quantitatem cui [l] reliquerit, & addiderit, facilius hãc summam posse [m] compensari: cùm debitor sit fideicommissarius ex causa hẽreditatis Caij [n] Seij: nec velit ille adire hæreditatẽ Caij Seij, sed petat fideicommissum. Imperator noster contra voluntatem [o] eum testãtis petere fideicõmissum [p] rescripsit: cum in fideicõmissis præcipuè spectan-

[a] Deberi. Huic enim relicto talis inest natura: vt supra tit. 1. l. mortuo. §. 1. R.

[b] Denegari. Sed hæc militia posset legari ei libero, ergo ei seruo, vt s. ti. 2. l. debitor. §. seruo. quæ est contra. Sed dic non omne: sed nec id quod ratione rei legatæ, vel personæ legatarij impeditur: potest legari libero, & seruo: & quod impedit, nec vni nec alteri: hic autẽ non rei, personæ ve ratione impeditur omnino legatum, sed ex coniectura mentis defuncti: ꝑsumitur enim, quoniam non consueuerunt serui militiam habere, si scisset seruum, nihil ei relicturus esset testator. nã & aliàs ex legatarij vsu & scientia, testatoris voluntas colligitur: ut s. de vsu & ha. l. plenum. §. sed si pecoris. & §. equitij. & s. de leg. 2. l. si seruus plurium. §. fin. & de iudi. l. sed & si susceperit. §. 1. & 2.

[c] Non reliquisset. Hoc enim hic præsumitur, sicut in re aliena legata: & in substitutione seruo instituto heredi, vulgariter facta aliud voluisse eum, præsumitur, vt C. eod. l. cum alienam. & s. de hæ. insti. l. pater filio.

[d] Apparet. Not. rem legatam præstari debere: quæ si præstari non potest, eius æstimatio præstetur legatario.

[e] Præstari non potest. Huic ergo minime est inhærendum: difficultatis enim, & non impossibilitatis respectu hoc non posse dicit, vt in re aliena legata quã dominus nõ vult vendere: ceterum iure natura vel relicto resistente nihil omnino dabitur: vt in mancipio orthodoxo hæretico: & in campo Martio, & homine libero relicti a dicit, ut s. tit. 2. l. apud Iulianum. * §. fi. & l. cetera. & distingue vt ibi no. in l. sed si rea. & facit j. de aur. & argen. lega. l. Titia. §. 1. & s. ti. 2. l. filiusfamilias. §. 4. & j. de. verb. obl. l. multum.

Si quis decem. CASVS. Legaui 10. Titio ab herede meo: & ita dixi, si Titius perdiderit dicta 10. rursus lego ei 10. modo quærit hic de tribus. Primũ vtrum valeat secundum legatũ. Secundũ est, vtrum hæres meus possit exigere à Titio legatario cautionem ut ipse legatarius faciat salua x. quæ primo ei soluuntur: Ita q hæres non teneatur ad præstãda amplius x. Tertiũ est, si Titius legatarius perdiderit bis, vel ter, vel quater dicta x. an hæres teneatur semper dare alia x. Et iurisconsultus respondet ad secundum, & tertium, per quã responsionem colligitur responsio primi, & dicit, quòd

[f] Cautionem. A legatario.

[g] Fideicõmissum. scilicet legatario.

[h] Exigendam. Id est non exiget hæres cautionem.

[i] Quam semel. Cõtra s. quib. mo. vsus fru. amit. l. sicut. sed ibi dixit quoties. sed hic dixit rursus. Item not. sufficit semel olim, & quandoque non: vt no. C. de iur. delib. l. fi. §. sed quia. Item not. cõtra infinitatem. sic j. de dam. infec. l. qui bona. §. fi. & s. de arbi. l. nõ distinguemus. §. quæsitum. & j. de re iud. l. à diuo. §. sed si emptor. & C. de sac. san. eccle. l. fi. §. sed oe. & s. pro soc. l. si socius pro filia. §. quod si salua. & j. ut leg. no. ca. l. 1. §. si cui. Sed ar. contra. j. de fideiuss. l. si ita stipulatus à Seio. & j. de in lit. iur. l. videamus. §. iurare. & in Auth. de nõn alie. §. sancimus. col. 2. ibi, in quo optima meo iura &c. & s. de edẽ. l. veluti. §. hæc vox. Azo.

[k] In infinitũ. Not. infinitatẽ vitandã.

Item si quis. CASVS. Cum Cornelius deberet existere hæres ab intestato Caio Seio: qui Caius Seius fuerat debitor Titij in decẽ ex aliqua causa, & ita Cornelius propter dictam hæreditatem est debitor Titij in dictis decem, si eam adeat: hic Titius fecit testamentum, & instituit sibi Martinum hæredẽ, & legauit dicto Cornelio decem. & ita subiunxit, tu Martinus hæres poteris facile compensare hæc decem cum Cornelio, qui vt dictum est, debet mihi decem propter hæreditatem Caij Seij. postea Cornelius noluit adire hæreditatem Caij Seij, sed volebat fideicommissum de decem sibi à Titio prædicto relictum. quæritur, nunquid possit habere? Et dicitur quòd non: quia videtur esse contra voluntatem testatoris, quæ præcipuè seruanda est in fideicommissis. Vin.

[l] Cui. Id est alicui.

[m] Posse. No. facilius compensamus, quã soluimus.

[n] Caij. Quia Caius instituit fideicommissarium, quẽ Caius fuerat debitor testatoris secundi.

[o] Voluntatem. Tacitam, quasi sub hac conditione legauerat. si ille Caio Seio fuerit hæres, & compensauerit. Facilius enim remittimus, quæ speramus, quam demus quæ possidemus. sic s. de legat. 2. l. vnum ex. §. si rem. & facit j. tit. 1. l. 1.

[p] Fideicommissum. Not. in fideicommissis præcipuè spectandã,

† Q. rursus verificetur de duabus vicibus, vide in l. 1. §. si cui ff. vt lega. no. cautea. & d. Barto. in l. eũ qui. ff. de verb. obl. Mãd. super cõmis. 11. lo ver. toties, quoties.

* Alias ẽ l. idẽ Iulianus.

† Nam infinitas vitatur. & cõ cor. c. cum in multis, extra de rescri. li. 6.

Infinitas vitanda ẽ.

spectandam, seruandaq; est testatoris voluntas.

[a] Voluntas. Vt & s. tit. 2. l. pe. not. & j. de sup. leg. l. Labeo. & j. de auro & arg. leg. l. Quintus.

Plerunq; euenit. Hic §. ponit duas regulas. In prima non ponit exempla, in secunda sic. Prima est talis: Potest esse qd multorū intersit fieri qd dictū est à testatore: & tamē vnus tantum habet actionem, eo qd testator eum solum honorare voluit: & potes si vis ponere exemplum quando duo non socij promiserunt centum in solidum testatori: & ipse legauit vni eorum libertatem. quamuis enim intersit alterius, vt ambo liberentur: tamen non liberabitur nisi ille, cui legata est liberatio, & liberabitur per pactum, & non per acceptilationem: ad hoc ut liberatio nō prosit alij: ut j. de libe. leg. l. 3. §. 2. Secunda regula est contra ad primam. Potest enim esse, qd vnum est legatum à testatore relictum: & tamen plures ad illum admittuntur eo qd testator plures voluit honorare. & ponitur in litera tale exēplum. Ego, & Titius stipulati fuimus insolidum à Seio nobis dari Stichum. postea Cornelius fecit testamentum, & petijt ab hærede suo vt daret mihi, & Titio dictum Stichum debitum nobis a Seio, quamuis enim vnum, id est vnius hæredis Stichi sit legatum: tamen Seius, & Titius admittentur ad petitionem ipsius: & prout cuiusq; nostrum interest, tantum ex dicto legato consequemur. Quid si ego petij totum Stichum ab hærede Cornelij, & litem tecum sui cōtestatus? certe totum debet mihi soluere: dum tamen caueam ei quod defendā eū à Titio collegatario meo. & hæc sunt verba, siue ego, & Titius meus collegatarius eramus socij, siue non. & qd dixi i hærede Cornelij rogato a Cornelio, vt daret mihi, & Titio Stichum nobis debitum à Seio: idem est si Cornelius dictum Stichum alicui per fideicommissum reliquisset, & dictum fideicōmissarium rogasset de dando mihi, & Titio dictum Stichum. Viuia.

[b] Plerunq;. Not. ex prin. huius §. illi soli deberi fideicommissum, quem testator voluit honorare. Accur.

[c] Vni. Ergo ei soli ex fideicommisso tali competit actio.

[d] Habitum. Pone exemplum, si plures sint rei debendi, & vni legatur liberatio: vel si lego tibi quod Titius tibi debet, qui est forte non soluendo. nam refert gratia vnius vel plurium: ut j. de lib. lega. l. 3. §. fi. & j. ea. l. §. Interdum.

[e] Verissima. Vt ei tantum debeatur, quem testator voluit honorare.

[f] Si pluribus. Creditoribus Titij.

[g] Eius Scilicet legati.

[h] Eiusdem. Scilicet hominis.

[i] Rei. Non testatoris.

da, seruandaque sit testatoris volūtas. [a] Plerūq; [b] euenit, multorū interesse id, quod relinquitur: verum testatorem vni [c] voluisse honorem habitum. [d] & hæc est sententia Marcelli verissima. [e] Sic euenit, vt interdum si pluribus testator honorem habere voluit, & de pluribus sensit: quamuis unum legatum sit, tamen ad persecutionem eius [g] plures admittantur: vt puta si decē fuerunt eiusdem [h] rei [i] stipulandi: [k] & hæres vel fideicommissarius rogatus est, [l] vt eis solueret. hic enim si omniū [m] interest, & de omnibus [n] sensit testator: fideicommissum relictum omnes petere poterunt. Sed vtrum in partem agent, [o] an insolidum, videamus. Et credo, prout cuiusque interest, consecuturos. Vnus igitur, qui occupat agendo, totum consequitur: ita, vt caueat [*] defensum iri. [p] aduersus cæteros fideicommissarios eum, [q] qui soluit; [r] siue socij sint, siue non. Interdum alterius nomen scribitur in testamento, alteri verò fideicommissi petitio, vel legati competit; vt puta, si fidei hæredis cōmittatur, [*] vt ipse publicano pro Titio præstet fideicommissum: hoc legatum non publicanus [f] petit, licet sit ei adscriptum: sed ipse petere poterit, pro quo legatum relictum est. Multùm autē interesse arbitror, cui voluerit [*] [s] prospectum: cuiusque contemplatione testator fecerit. Plerunque autem intelligendum est, priuati causa hoc fecisse, licet emolumentū publicano quæratur. [u]

In indiuiduis quilibet hæredū tenetur insolidum Bar.

Si in opere ciuitatis fa

[k] Stipulandi. Non testatoris.

[l] Rogatus est. Ab eo qui erat non debitor.

[m] Omnium. Scilicet creditorum.

[n] De omnibus. Scilicet honorandis, alioqui aget debitor tantum: ut j. proxi. §. & facit s. tit. 2. l. si fideiussor.

[o] Agent. Scilicet quilibet pro parte debiti sui.

[p] Defensum iri. j. de libe. lega. l. quid ergo.

[q] Eum. Scilicet hæredem.

[r] Soluit legatum.

Interdum. CASVS. Hic §. ponit vnam regulam: & saepe eam ponit exemplum, & illud exemplum postea determinat. Regula est talis. Quandoque vnius nomē in testamento inscribitur in legando, & alteri petitio competi legati. Exemplum est tale: Titius debebat publicano decem propter passagium forte. ego feci testamētum, & rogaui hæredem meum, ut solueret decem publicano pro dicto Titio: certè Titius admittitur ad portionem fideicommissi, & non publicanus: nisi probet publicanus, quod pro suo publicani amore ego reliqui fideicom. prædictum. Viuia.

[f] Non publicanus. Cū nulla eius gratia sit relictum: imò vt minister eligat: ut s. ti. t. l. si quis Titio decem. alias secus ut j. de condi. & demon. l. Titio. §. Titio genero: & s. ea. l. proxi. § & s. de vsufr. ea. te. l. tribus. in fi. quæ sunt contra. & facit s. ti. 2. l. si fideiussor. & l. seruo legato. §. testator. & l. si seruus legatus. §. pen.

[s] Voluerit. Testator.

[u] Quæratur. Prima facie.

Si in opere. CASVS. Institui mihi hæredes Proculā, & Titiū: & rogaui eos, qd facerent fieri vnum palatium reipu. Bononiæ, in quo expenderent mille libras. vel iussi eis, quod ponerēt vnam statuam in curia publicam ad honorem reipublicæ, vel iussi eis quod sustinerent per domos meas, quæ erant iuxta palatium, seruitutem cloacæ cōmunis immittendæ, vel iussi eis qd facerēt aliquid aliđ quod diuisionē nō recipit. nūc veniunt procuratores reipublicæ, & conueniunt ad prædicta faciēda, vel aliquod prædictorū dictam Proculam solam, cum Titius eius cohæres sit absens. vnde hæc Procula conquesta fuit de hoc per literas suas diuo Marco, & Lucio Vero Imperatoribus, dicendo eis. quod

[*] In P. F. defensu iri. Anto. Aug lib. 2. c. 2.

[*] In P. Fl. vt ipse publicum pro Titio præstet fideicōmissum hoc vel legatum nō publicanus.

[*] Aliàs voluit, alias vellet.

quòd ipsa volebat adimplere bene pro parte sua, & nō pro parte Titij cohæredis sui: certe dicti Imperatores rescripserunt ei, quod volebant eam certum tempus habere, intra quod faciat venire cohæredem suum pro faciendis prædictis: post quod tempus volunt quòd ipsa sola faciat prædicta: & quòd possit imputare cohæredi suo Titio partem dimidiam sumptuum, quos faciet in prædictis: vel aliquo prædictorũ: quę diuisionem nō recipiunt. Viuia.

ciendo aliquid relictum sit: vnumquenque hæredem insolidum teneri, diuus Marcus & Lucius Verus Proculæ a rescripserunt; tempus tamẽ cohæredi b præstituerunt, intra quod mittat c ad opus faciendum: post qđ solam d Proculam voluerunt facere imputaturam cohæredi sumptum e pro parte eius. Ergo & in statua, & in seruitute, cæterisque, quæ diuisionem non admittunt f, idem diuus Marcus rescripsit. Si quis opus facere iussus paratus sit pecuniam dare reipublicæ, vt ipsa faciat, cum testator ꝑ ipsum id fieri voluerit: non audietur g, & ita diuus Marcus rescripsit.

Legatum incertum relictum in his, quæ alimenta respiciunt, valet. Bar.

Valens libro j. fideicommissorum. XII.

Stichus liber esto: & vt eum hæres artificium doceat, vñ se tueri possit, peto. Pegasus inutile fideicōmissum esse ait h: quia genus artificij adiectũ nō esset. Sed prætor, aut arbiter ex volũtate i defuncti, & ætate, & conditione, & natura ingenioque k eius, cui relictum erit, statuet, quod potissimum artificium l hæres docere eum sumptibus suis debeat.

a Proculę. Ipsi Proculæ supplicãti, quæ sola pulsabatur.

b Cohæredi. Proculæ genitiui casus. ad quod est s. de usufr. l. cũ quidam. §. fin. & j. de ope. pub. l. si legatum. §. 1.

c Mittat. Ille cohæres.

d Solam. Proculam in iudicio conuentam. Acc.

e Sumptum. In iudicio fam. erci. vt s. fam. ercil. l. hęedes. §. non tantum.

f Non admittunt. Nam quæ diuisionẽ non admittunt, tũc insolidum ab hæredibus, & hæredibus debentur: vt s. fam. erc. l. hæredes. §. antea. & j. de ser. leg. l. fi. & facit j. tit. 1. l. Quætius. §. ad antho ritatem.

g Non audietur. Vt j. de polli. l. antep.

Stichus. CASVS. Institui mihi hæredẽ Titiũ, & Sticho seruo meo libertatem dedi, & præcepi prędicto hæredi, vt doceat, vel doceri faciat dictum Stichũ vnum artificium, ex quo artificio possit lucrari victũ, & vestitum competentem. quæritur nunquid Stichus poterit petere ab hęrede, vt faciat eum doceri leges, vt fiat doctor legum? certè non: imo arbitrabitur iudex, quod artificium competens potius hęres docere eum debeat sumptibus hæredis ipsius: & in causæ cognitione debet inspicere iudex voluntatem defuncti qui dixit: vnde possit se tueri &c. Item debet inspicere iudex ætatem Stichi & conditionem, & naturam, & ingenium: ut si est aptus ad calculariam, ad eam eum ponat: si est aptus ad aliam artem, ad eam eum ponat. Pegasi autem sententia, qui dixit fideicommiss. prædictum non valere, est reprobata. Viuian.

h Ait. Et male.

i Voluntate. C. de fideic. l. voluntatis.

k Ingenioque. Nota quod ex ingenio, & natura, & ętate, & conditione alicuius, eius consideratur officium.

l Artificium. Valet ergo relictum, licet incertum, propter fauorem alimentorum: vt not. sup. tit. 1. l. quidam. & facit j. de solut. l. inter artifices.

Si sic. CASVS. Institui mihi hęredẽ Caiũ, & ita postea dixit, hæres meus dato Titio fundum meum Cornelianum positum in tali loco. Itẽ Seio dato hoc amplius decem. quęritur quid importent hæc verba, hoc amplius decem, posita in legato Seij de decem? Et dicitur quod Seius propter illa verba habebit integra decem: & medietatem fundi Titio relicti. Viuian.

Mecianus lib. ij. fideicommissorum. XIII.

Si sic locutus erit testator, Hæres meus illi fundum dato m: Seio hoc amplius decẽ. n nō erit dubitandum, quin Seius & fundi partẽ, & decem ex testamento percipere debeat. o

Caius lib. j. fideicommissorum. XIIII.

Non dubium p est, quin si vxori legatum sit, si non nupserit, idque alij restituere rogata sit: cogenda sit, si nu-

m Dato. Sed tamen adiecto fundi nomine. alioqui inutile est relictum: ut s. de iure dot. l. cum post. §. gener.

n Decem. Scilicet dato.

o Debeat. Vt j. eod. l. si tibi purè. & s. si certũ petat. l. lecta. circa prin. sed contra s. ti. 2. l. si seruus legatus. §. si ita. sed hic pronomen hoc, soluit contrarietatem: licet R. aliter soluat: ut ibi. Azo. Item facit j. eod. l. si seruus. §. si ei. & j. de usufr. leg. l. si alij. & s. de usufr. ac. l. inde Neratius. §. non solum.

Non dubiũ. CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & legaui uxori meę centũ, si non nupserit. & rogaui eam quod restitueret Sempronio dicta c. si nuberet. ipsa fuit consecuta legatum ab hærede meo, & postea nupsit: nunquid tenetur restituere Sẽpronio? Et dicitur quod nō est dubium, quod bene est cogenda restituere, id est dicere, bene tenetur restituere, quamuis possit nubere contra conditionem sibi appositam in legato & legatum consequi. & tamen nihilominus tenetur restituere Sempronio, ut dictum est: ut euenit in hærede instituto sub conditione, si iurauerit se Capitolium ascẽdere, a quo herede legatum, vel fideicommissum relictum est Sempronio pone, nam quamuis remittatur ei conditio iurisiurandi à iure, & habere possit hæreditatem: nihilominus tamen tenetur legatum, vel fideicom. dare Sempronio. Alij exponunt in princ. huius l. quin, pro quod non: & dicunt ꝙ vxor nō tenetur restituere Sempronio. sed ego pono propriè verbum quia propter aliud verbum quoq; positum ibi, hęres quoque iurisiurandi &c. Sed si cui. Legaui Titio cẽtũ, & rogaui eum, quod emeret equum Sempronij, qui valebat quinquaginta: & eum daret Caio. Titius iuit ad Sempronium: & volebat ei dare de dicto equo quinquaginta. Sempronius dixit, nolo vendere. vel dixit, nolo vendere nisi habeam inde centum libras, vel ducentas. nunquid tenetur Titius dare Sempronio pro equo tantum, quantum petit: vt sic eum equum postea det Caio iuxta pręceptum mei testatoris? Et dicitur quod non, sed dabit Titius Caio iustam æstimationem equi. id est, quinquaginta. Viu.

p Non dubium. Pone casum tribus modis. Primo quòd loquatur secundum iura noua, quę permittunt talem casum

† Cõcor. c. cũ in iuuẽtute. in gl. sup ver. ad senilẽ, ibi, itẽ ꝑ mittur pro senilis ætate potius ꝙ pro iuuenili. Et in risperitus ex verbis senium rusticorũ argumentatur. extra de ꝓsump.

Casum ponit.

pserit, restituere. Hæres quoque, cui iurisiurandi conditio a remittitur, legatum & fideicommissum debet. Sed si cui legatum relictum est, vt alienam rẽ redimat, vel præstet: si redimere non posit, quod dominus id non vendat, vel immodico b pretio vendat: iustam æstimationem inferet. c

Mæcianus lib. ij. fideicommissorum. XV.

HAeres testatoris legata, quæ ĩ profundo d esse dicuntur, quãdoque e apparuerint, præstat.

Pomponius lib. j. fideicõmissorum. XVI.

SAepe f legatum plenius g restituitur fideicõmissario, quàm est relictũ: veluti si alluuione ager auctus h est, vel etiam insulæ natæ. †

Mæcianus libro ij. fideicommis. XVII.

ETiam ea, quæ futura sunt, legari possunt: vt insula vel in mari, vel in fluminibus i nata. Seruitus quoque seruo prædium habenti k. rectè legatur.

Legatum relictum in voluntate solenni per voluntatem minus solennem non intelligitur tacitè reuocatum. Bar.

Pomponius libro j. fideicommissorum. XVIII.

SI iure testamento facto fideicommissum tibi reliquero: deinde aliud postea fecero non iure †, in quo fideicommissum tibi relinquã, * vel aliud, quã quod priore testamento, vel omnino nõ sit relictum: videndũ est, an mens mea hæc fuerit facientis postea testamentum, vt nolim ratum l tibi sit priore testõ relictum: quia m fideicommissa n voluntate nuda o infirmanť. Sed vix id obtinere potest: fortassis p iõ, quòd ita demum à priore te-

casũ imponi nuptæ, ne secũdas ineat nuptias: ut in Auth. de nup. §. quæ uero. col. 4. & C. de indi. vidui. auth. cui. sed iure veteri cõtra: vt ĵ. de condi. & demon. l. quoties. & l. cũ tale. in fi. & secũdum hoc hæc dictio quin, simpliciter ponitur pro ꝙ. & secundum hoc valet fideicõmissum in eum casum in quem voluit testator. vel in quocunque, si hoc voluit scilicet, vel viduitatis, vel si nupserit. Secũdo dic, quod in casu viduitatis tantum relinquitur fideicõmis. sub qua & legatum erat relictũ: sed in l. quoties. quæ est contra, dicit non valere fideicõmissum, si fuit relictũ in casu, si nuberet. & lege quando, pro quod: ut s̃. Vel dic tertio, quod non valet fideicomm. & dic relictum in pœnam si nupserit: vt d. l. quoties. & secũdum hoc quin, ponitur pro ꝙ nõ: & hæc dictio non, ponitur iuxta verbum cogẽda sit: & quod dicit si nupserit, sub. etiã. & tunc hæc, & illa l. quoties. quæ dicit idem, corriguntur per dictam authenticam.

a Conditio. Erat enim institutus, si iuraret se daturum Titio decem. nam licet iuramentum remittatur, decem tamẽ dare debet: ut hic. & s̃. de condit. instit. l. quæ sub conditione. § prin. & § quoties, & ĵ. de condit. & demonstra. l. hæc scriptura. & s̃. tit. a. l. si quis Inquilinos. §. fi.

b Immodico. Id est, magno. Et not. non vendere, vel immoderato pretio vendere, æquipollent.

c Inferet. Nota de re aliena præstanda grauatus si eam habere non possit, vel difficulter: tenetur ad æstimationem: ut Insti. eo. §. nõ solum. & ĵ. e. l. qui concubinam. §. fi. & dic ut ibi. & ĵ. de auro & arg. leg. l. Titia. §. 1. & arg. s̃. deposi. l. 3. & s̃. tit. 1. l. mortuo. §. 1. & 2. & ĵ. ad leg. Falc. l. alienus. & ĵ. de fideic. lib. l. alieno. §. si quis.

HAeres. CASVS. Institui mihi Titium hęredẽ. & legaui Sempronio loricam meam, quam credebam esse in scrinio meo: & ipsa erat in profundo maris. certè non tenetur hæres ante præstare legatario loricam, vel eius æstimationem: quam extracta fuerit de profundo maris, tunc enim tenetur. Viuia.

d In profundo. Maris. Accu.

e Quandoque. Alias quandocunque.

SAepe legatum. CASVS. Legaui Titio agrum, & rogaui eum, quod restitueret Sempronio, fuit consecutus Titius agrum prædictum ab hærede meo: & antequam eum Sempronio restitueret, per alluuionem auctus est ager, vel insulæ in eo natæ sunt. nunquid tenetur Titius restituere Sempronio agrum, & augmentum? Et dicitur quod sic. Viuianus.

f Sæpe. Id est, frequenter.

g Plenius. Id est, pinguius.

h Auctus. Sic s̃. ti. 2. l. quod in rerum. §. si quis. & ĵ. de acqui. re. do. l. ergo. & s̃. de pign. l. grege.

ETiam. CASVS. Hæc lex dicit plene quod non solum præsentia, sed etiam futura legari possunt. Item dicit, ꝙ si seruus Titij habeat in peculio fundum: bene põt alius extraneus legare seruitutem prædij seruo, propter prædiũ quod in peculio habet. Viuia.

i In fluminib9. Qđ frequenter accidit: sed in mari raro: ut ĵ. de acqui. re. do. l. adeo. §. insula. & cũ de futuris dicat, dic nata, id est, nascitura: sic C. de legi. & senatusc. l. 1. & s̃. pro so. l. omne. & ĵ. de verbo. signi. l. verbum erit.

k Prædium habenti. Aliàs deest seruo, & est plana. & concor. s̃. commu. pręd. l. 1. & alias est seruo habenti pręedium: & tunc dic in peculio, non dominicum: ut ĵ. de ser. leg. l. & si maximè. & supra tit. 1. l. si debito. §. fin.

SI iure. CASVS. Feci testamentũ solenne: & in eo Titio reliqui centum: postea feci aliud testamentum non solenne: in quo reliqui eidem Titio vnum equum, vel ẽt nihil reliqui ei in secũdo. nunquid per secundum testamentũ annihilatur illud quod Titio reliqui in primo, id est, centum? Et videtur quod sic: quia nuda voluntate etiam verba fideicommissi infirmantur. sed certè hoc non est verum in hoc casu, quia verisimile est ita demum me velle recedere a primo testamento, si secundum valeat, & non alias: & quia fideicommiss. equi relictum a me Titio in secundo testamento non solenni, non debetur ei Titio, etiam si ijdem hęredes instituti a me in primo & secũdo testamento exstiterint mihi hæredes ex priore testamento. si ergo non potest aliquo modo Titius habere legatum sibi a me relictum in secundo testamento, quomodo auferri debet illud, quod ei in primo reliqui? certè nullo modo. Viuian.

l Nolim ratum. Quod semper præsumitur, nisi contrarium sit liquidum. H.

m Quia. Et videbatur quod sic.

n Fideicommissa. Nota nuda voluntate fideicommissa infirmari.

o Nuda. A sermone. Azo. ad hoc. C. de fideic. l. fideicommissum. & ĵ. de adi. leg. l. ex parte. & leg. 4. & de his qui. vt indi. l. cum quidã. & ĵ. ad Treb. l. si quis priore. & de supel. leg. l. Labeo. & inst. quib. mod. test. infir. §. 1. & facit ad hoc s̃. de mil. te. l. miles. §. si testamẽtũ.

p Fortassis. Abundat.

* Quæcunq; Ant. Aug. ea. 7. lib. 1.

† De insulatum nascẽtiũ rõne. Pli. lib. 11. na. histo. ca. 87. & seq.

Vẽdere ꝓ tio nõ iusto, & non vẽdere æquipollent.

† Cõcor. gl. ĵ ver. reuocat. ibi, si primũ testm̃ sit inter liberos et cũ ipse testator legẽ testandi sibi dixit sic: si fecero aliũ testamentum, non valeat. c. licet R. Põt. de cõst. libro 6.

* P. Fl. fideicõmissũ relictũ tibi.

Fideicommissa nuda voluntate infirmantur.

Velim.

stamento recedi velim a si posterius valiturũ sit: & nunc ex posteriore testamento fideicommissum ei non debetur, etiã si iidem hæredes vtroq; testamento instituti ex priore extiterint.

Non potest peti legatum, nisi caueatur de modo implendo. Ba.

Valens lib. v. fideicommissorum. XIX.

SI tibi legatum est, vel fideicommissum relictum, vti quid facias: b etiam si non interest hæredis id fieri, negandam tibi actionem, si non caueas c heredi futurum, quod defunctus voluit; Nerua, & Attilicinus rectè putauerunt.

Vlpianus lib. vj. fideicõmissorum. XX.

SI res mihi per fideicõmissum relicta, eadẽ tibi legata, vel per fideimissum relicta sit, non communicandi animo, sed vtrique insolidum: d ambigendum non est, si alteri sit soluta, alterum quidem nullum ius in ipsa re habere, sed actionẽ de pretio integram tamẽ habere.

Paulus lib. iiij. sententiarum. XXI.

NVtu e etiam relinquitur fideicommissum: dummodo is nutu relinquat, qui & loqui f potest, g nisi superueniens morbus ei impedimento sit. Fideicommissum h relictum, & apud eum cui relictum est, ex causa lucratiua inuentum, extingui placuit: i nisi defunctus æstimationem quoque eius præstari voluerit. Columnis ædium vel tignis per fideicommissum relictis, ea tantummodo amplissimus ordo † præstari voluit, nulla æstimationis facta mentione, quæ sine domus iniuria auferri k possunt. l

Si prima voluntas est derogatiua vltimæ, prima præualet: nisi per vltimam specialiter reuocetur, Bart.

Hermogenia. libr. iiij. iuris epitom. XXII.

SI quis in principio † testamenti adscripserit: Cui bis legauero, semel deberi volo. postea eodem testamento, vel codicillis sciens sæpè eidem legauerit: suprema voluntas potior m habetur. Nemo enim n eã sibi legem potest dicere, vt à priore * voluntate ei recedere non liceat.

a Velim. Nota ita demum à priori testamento recedi, si posterius valeat. Accur.

SI tibi. CASVS. Legaui tibi centum, vt facias foueam quidam extraneo de Francia pone, peus centum ab hærede meo. dicit hæres: nõ soluam tibi, nisi caueas mihi de fouea facienda: & tu dicis hæredi, non teneor cauere, quia tua non interest quod fouea fiat. certe iudicatur hic, qđ bene teneris cauere, si vis centum. Viuia.

b Facias. Quod tamen ineptũ non sit: ut s. tit. 2. l. seruo alieno. §. fi. Itẽ quod fieri non sui solius intersit: vt j. de con dit. & demonst. l. Titio. 1. respon. & facit s. de arb. l. cum pœna. Accursius.

c Caueas. Not. omnino cauendum: vt no. C. de ijs. quæ sub modo. l. 1. Sed cõtra j. ti. 1. libertæ. §. largius. ubi non cauetur. Sol. ibi Mæuius non legatarius, sed legatarij minister erat, & facit s. loca. l. insulam. §. fin.

SI res. CASVS. Legaui Titio & Sempronio insolidũ equum meum. venit Titius ad hæredem meum, & fecit sibi dari equũ. certè Sempronius nihil habet dicere Titio, qui habet equũ: sed habet integram actionem ad pretium equi contra hæredem meum Sempronius. Viuia.

d Insolidum. Hoc expresso a testatore: vt s. tit. 2. l. si pluribus. & s. tit. 1. l. qui duos. §. si is. & j. tit. 2. l. duos. & C. de caduc. soll. §. sin autem disiunctim.

NVtu etiam. CASVS. Non solum verbis, sed & nutu potest fideicommissum relinqui. dummodo is qui nutu relinquit loqui possit. si autem morbus ita est ei impedimento, vt loqui non possit: non valet fideicommissum ab eo nutu relictum.

Fideicommissum. Locaui Titio fundum Cornelianum: me mortuo inuenitur apud eũ dictus fundus ex causa lucratiua. certe non poterit petere amplius ab hærede, nisi probet testatorem voluisse eum habere æstimationem, & non fundum. Columnis. Legaui Titio columnas vel tigna domus meæ. certè ea tigna & columnas tenetur hæres meus ei dare, quæ possunt de domo extrahi sine iniuria domus, & non præstabit hęres æstimationem earum legatario, quæ possent à domo separari sine iniuria domus.

e Nutu. Nota quod nutu legari, vel fideicommitti potest, nisi sit mutus à natura.

f Loqui. Alioqui nullo modo fideicommissum potest relinquere mutus, nisi superueniens morbus &c. quasi dicat, si à natura, id est, à natiuitate sit mutus & surdus. nõ potest. si ex accidenti. literarum peritus potest, non tamen nutu. si autẽ discretus sit morbus dic vt C. q testa. fa. pos. l. discretis. & facit C. de fideic. l. & in epistola. & j. de supel. leg. l. Labeo.

g Potest. Id est, loqui posset, nisi esset impedimẽto morb.

h Fideicommissum. Facit s. tit. 1. l. Mæuius. §. duobus. & l. antepen. §. impuberẽ. & j. de actio. & obli. l. omnes. & in stit. eod. §. si res.

i Placuit. No. non posse concurrere duas causas lucratiuas in eundem.

k Auferri. No. non posse de domo aliquid legari, propter qđ domus destruatur.

l Possunt. Supra ti. 2. l. senatus. in princ. contra. Sol. ibi. Item facit in eo. tit. l. Lucre ra. & l. filius is mi-lias. §. ædes. & s. eo. l. fideicommissa. §. si quis illicite.

SI quis in principio. CASVS. Titius in capite testamenti sui ita scripsit: cui bis legauero, semel deberi volo. postea in eodem testamento vel codicillis legauit Seio equum & postea legauit eidem Seio eodicem: & postea ita dixit: pœnitet me prioris voluntatis quam scripsi in capite testamenti, & volo vt dictus Seius habeat dictum equum & codicem. nunquid habebit Seius equum & codicem? Et dictur quod sic. non obstante prima voluntate: quia Titius non potuit eam legem sibi dicere, vt ab ea sibi recedere non liceat.

Miles. Miles deseruit militiam. propter quod damnatus fuit. & in sententia ei permissum est, vt testari posset. certe poterit testari, & fideicommissum relinquere.

Mortis. Reliqui tibi Stichũ per fideicommissum, qui Stichus erat meus, vel non erat, non facio vim, antequam hęres meus esset in mora dandi tibi, decessit dictus Stichus. certè damnum est tuum, & non hæredis mei. Vi.

m Potior. Si modo hoc exprimat: vt hic subijcit: aliàs esset contra s. de leg. j. l. si mihi & tibi. §. fi.

n Nemo enim. Not. neminem sibi posse legem imponere,

† De amplissimo ordĩe pulch. è Bud. s. de sena. l. vlti.

† Facit ad hanc l. e. 1. cu gl. sup verti. mortis. circa med. respon. dr q verum est extra, qđ vt nic. cõ. fact. est.

* In P. P. nõ est. voluntate.

nere, vt ab ea recedere non possit. Item not. quod quantumcunque dicat testator, nolo me posse reuocare hoc meum testamentum: nihilominus potest reuocare; si modo hoc exprimat in vltimo testamento.

a Accipiat. Alias prima voluntas quasi vltima valet: vt hic & d. l. si mihi. §. si. & l. si item. Sed contra s. tit. 1. l. si. in prin. Solut. ibi. Item contra s. de codicil. l. diuus. §. licet. Solu. valet quidem, ut ibi dicitur. Sed si agitur obstat excep. Vel distingue an in eodem testamento fiat hæc determinatio, quæ quasi ademptio est, in quo postea legat: sicut & s. de leg. 1. l. si ita sit adscriptū. dixit, illud non multum placet ut dicam hic determinauit ante quam legaret, unde facilius impeditur legatum, an postquam legauit. nam & ibi facta videtur ante: quia dicit, nam ea quæ postea &c. Vel soln. vt ibi. Item qd si dicat, nolo ualere si quod testamentum fecero? Respō. hęc lex locū habet. Item quid si dicat, nolo valere si quod fecero, nisi fiat illo, uel illo modo, vel nisi tales sint testes, uel nisi expressim hæc verba repetantur? Respon. semper videtur, quod habet locum hæc lex, quod valeat primum nisi specialiter reuocetur primum per secundum. tunc enim primum vitiatur. arg. C. de test. aut. hoc inter. super l. hac consultissima & arg. ff. de verb. obl. l. qui Romæ. §. Flauius. Item not. hic ar. pro rescriptis vel priuilegijs contra legem quod valeant, si dicat princeps, non obstante &c. vt C. de test. auth. hoc inter. super l. hac consultissima. & C. si contra ius. l. si. not. Item facit s. de vul. subst. l. si quis eum. & de leg. & senatusc. l. non est. & s. fa. ercis. l. ex parte. §. si. & ff. de don. cau. mort. l. si alienam rem. Sed arg. contra in eodem tit. l. vbi ita. item not. ex sola scientia non præsumi voluntatem. Sed argu. contra s. de vsu & habit. l. plenum. §. equitij, & C. de testa. milit. l. sicut.

Sed hoc ita locum habebit: si specialiter dixerit prioris voluntatis se pœnituisse & voluisse, vt legatari[a] plura legata accipiat.[a] Miles, in eū ex militari delicto capitali dicta sententia, permittente eo in ipsa sententia, q damnauit, sicut testamenti faciendi, ita fideicommissi relinquēdi potestatem consequitur.[b]

Mortis damnum per fideicommissum serui relicti antè, quàm mora fiat, fideicommissarius solus patitur:[c] licet alienus relinquatur.

Paulus libr. v. sententiarum. XXIII.

Ex imperfecto testamento legata, vel fideicommissa Imperatorem vindicare[*] verecundum[d] est: decet[e] enim tantæ maiestati eas seruare leges,[*] quibus ipse solutus esse[*] videtur. †

Neratius lib. ij responsorum. XXIIII.

Creditori[f] ita pôt legari, ne idebitum ab eo repetatur.

Paulus libro ij. ad Neratium. XXV.

Ille, aut ille hæres Seio centum dato. potest Seius ab vtro[g] velit, petere.[h] Cum in verbis nulla est ambiguitas; nō debet admitti voluntatis quæstio.[i]

Idem libro ij. ad Neratium. XXVI.

Is, qui fideicommissum debet, post morā[k] nō tantum fructus, sed etiā omne damnum, quo affectus est fideicōmissarius,[l] præstare cogitur.

Legatum filiæ in testamento non reuocatur per legatum factū patri in codicillis. Bar.

Idem libro secundo decretorum. XXVII.

* Inuerecundū in P. Fl. scriptum esse admonet Ant. Aug. emē. li. 1. c. 3. significat eqꝫ idē qd' impudēs nō ut Ac. putat valde verecūdum.

Priuilegiū cōtra legē quādoque validū ē.

* Vnde Claudianus. In cōe iubes si qd cēsesve tenēdum, Primus iussa subi, &c.

* Côcor. gl. 1 c. j. de côstit. lib. 6. & in c. inter cætera, 16. q. 3.

† Præclarè in hac sniam Plutarc. in libello de doctrina principû, Quia igit (inquit) imperabit principi? Nêpe lex omnium regina, & mortalium, & immortaliū, vt ait Pindarus: nō ista quidē lex foris i libris, aut tabulis scripta ligneis, sed viua illi sita rō semp côuiuēs, & familiaris principi.

f Creditori. CASVS. Titio debebam decem: ipse fecit mihi pactum de non petēdo: postea feci testamentū, & legaui ei dicta decem, postea heres meus soluit ei dicta decem. Certè nō poterit heres meus ab eo repetere dicta decem quasi indebita, quamuis ego habuerim contra eum exceptionem perpetuam, & fauorabilem, scilicet prędicti pacti, & hoc dicit, licet obscure. Viui.

f Creditori. Dic putatiuo, cui iam est solutum indebitum, & sic factus est debitor: vel dic creditori vero, cōtra quē debitor habet exceptionem fauorabilem: ut mulier. Velleiani. nam siue iam soluerit mulier, siue legatum, vt hic: ne condicat hæres conditione in debiti: si ue nō soluerit, tenetur hæres soluere, & solutum non repetere: quod repeteret alias, vt supra de condit. indebi. lege, qui exceptionem.

b Consequitur. Facit s. de mil. test. l. ex militari. & s. de don. inter vir. & vxor. l. cum hic status. §. si miles. & supra de iniusto test. l. si quis exhæredato. §. irritum. & not. C. de test. mil. l. & militibus.

c Patitur. Vt nec æstimatio debeatur, secus si post moram decedat. sic & s. ti. 2. l. cum res. §. si. & s. ti. 1. l. si qa seruo. & ff. de verb. oblig. l. si ex legati. Item facit supra tit. 2. l. filiusfamilias. in fin.

Ex imperfecto. CASVS. Titius reliquit Imperatori legatum vel fideicommissum in testamēto suo non iure facto. Certe non debet capere Imperator, qa verecundia esset Imperatori non seruare leges, quamuis ipse legibus sit solutus. Viuia.

d Verecundum. Alias inuerecundum, id est, valde: & s. de liber. & posthu. l. Gallus. §. ille. & facit C. de testam. l. 3. & qui testa. fac. pos. l. cum heredes. & Instit. quib. mod. testa. infir. §. si. & C. de leg. & const. l. digna. & s. de iudic. l. non quicquid.

e Decet. Not. decet tantæ maiestati eas leges seruare, quibus ipse solutus esse videtur.

Ille. CASVS. Institui mihi hæredes Titium, & Caium: & ita postea dixi: Titius prædictus, aut Caius dent Seio centum. certè potest petere Seius centum, a quo eorum vult. Secundo dicit, pone quod Titio legaui cētum libras Bononiorum paruorum. certè ista verba certum habent sensum: & ideo non debemus recurrere ad interpretādam voluntatem testatoris: in certis enim non est locus coniecturis. Viuia.

g Ab vtro. Id est, à quo velit.

h Petere. Vt suprà tit. 2. l. si ex toto. §. 1. & facit s. ti. 2. l. si Titio aut Seio. & sic aut, ponitur pro &: ut C. de ver. significat. l. penult.

i Questio. Vt s. eod. l. non aliter. & facit C. de fideicom. l. voluntatis. & s. de test. l. hæredes. §. pen. & ff. de lapel. l. Labeo. & infra de auro, & argen. legat. l. pediculis. Accursius.

Is qui. CASVS. Centum per fideicōmissum Titio reliqui, vel etiā fundū: me mortuo hæres meus fuit in mora soluēdi Titio. certè tenetur hæres præstare Titio fructus, & etiā omne damnū quod sustinuit Titius: ex eo, qꝫ sibi per hæredem satisfactum non est. Viuia.

k Post moram. Facit supra e. l. si quis in principio testamenti. in §. fin. & supra de usur. l. equis. & de usufru. l. si usufructus. & l. quæsitum. & supra tit. 2. l. apud. §. item. & ff. de alim. & cib. l. cum vnus. §. verbis. & ff. de ann. leg. l. 2. & C. de usufruct. l. si pater.

l Fideicommissarius. Vt quia res perijt. secus si in rebus suis proprijs patiatur damnum. Accu.

Paula.

PAula Callinico ex p̃te hærede instituto, filiæ eiuſdem [a] Iubentianæ decem, cum in familia nupſiſſet, teſtamento legauit, deinde poſt tempus codicillis factis, centum eidem Callinico reliquerat [b], non adiecto, [c] hoc amplius. Pronunciaui [d], vtranque ſummam [e] deberi: maximè cum in codicillis filiæ Callinici nihil legatum fuiſſet.

Si teſtator iubet aliquem eſſe cõtentum aliqua certa re pro his, quæ in teſtõ reliquerat, intelligitur de relictis purè, non ſub conditione. h. d. iſtis na. § Bar.

Pompeius Hermippus filium Hermippum ex dodrante: filiam Titianam ex quadrante hæredes inſtituerat, & prædia certa ſingulis p̃legauerat. præterea ſi ſine liberis Hermippus moreretur, aliam poſſeſſionem filiæ dari iuſſerat. poſt teſtamentum factis codicillis certa filiæ prædia dederat, eamque his contentam eſſe voluit pro omni hæreditate [f], & iis, quæ in teſtamento reliquerat [g]. Hermippi bona ad fiſcum peruenerant: Titiana ſoror fideicommiſſum petebat. Quærebatur, vtrum pro hæreditate tãtum [h], an & pro iis, quę poſt mortem frater rogatus erat reſtituere, pater eam voluiſſet accipere ea, quæ codicillis reliquerat. Mihi [h] ab omni voluntate receſſum videbatur [i]. Placuit humanius interpretari ea ſola, quæ viuente fratre acceptura erat, adempta videri. non etiam [k] quæ poſt mortẽ eius reliquerat, ſi ſine liberis decederet: & ita pronunciaui. [l]

Si debitum demonſtratur vnde ſoluatur ſeu ut ex eo fiat ſolutio non videtur grauatus debitor, ſed hæres. Bar.

[a] Iulius Seuerus dece-

PAula. CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredẽ Paulum Callinicum, & Seium. & in eodem teſtamento legauit Iubentianæ filiæ eiuſdem Pauli Callinici decem, cum ipſa Iubentiana nupſiſſet in familia ipſius Titij teſtatoris. poſtea fecit dictus Titius codicillos, & reliquit per prælegationem centum eidem Paulo Callinico, & in ipſo prælegato non dixit Titius, hoc amplius quam Iubentianæ eius filiæ decem reliqui, centum ei relinquo. ſed ita ſimpliciter dixit, centum ei relinquo. certè de legato de centum Paulo in codicillis relicto dubiũ non eſt. quin debeatur, ſed eſt dubium de decem Iubentianæ relictis. nam videbatur quibuſdam coram iudice allegãtibus pro hæredibus Titij, quod non debeãtur, quia legatum prædictum de decem Iubentianæ relictum fuit acquiſitum Paulo Callinico cum Iubentiana eſſet in ſua poteſtate. legando ergo poſtea Paulo centum, non adijciendo hoc amplius, videbatur reuocatum legatum de decem ſecũdum eos. iudex tamen prædictus p̃nunciauit, & bene, Paulo deberi decem & centum. Viuian.

[a] Eiuſdem. Id eſt, Callinici.

[b] Reliquerat. Per præceptionem.

[c] Non adiecto. Nam præter hæc certum nihil in codicillis fuerat relictum. Azo ſecundum R. idem eſt, ſi aliud quid, non tamen animo mutandæ primæ voluntatis: vt ã. eod. ſi iure.

[d] Pronunciaui. Scilicet ego Paulus autor huius legis.

[e] Summam. Id eſt præceptionem, & filiæ legatum.

Pompeius. CASVS. Pompeius Hermippus fecit teſtamentum, & filium ſuum Hermippum nomine inſtituit ſibi hẽdẽ in nouẽ vncijs hæreditatis ſuæ: & filiam ſuam nomine Titianam, inſtituit hẽdem in tribus vncijs: & poſtea prælegauit cuilibet eorum certa prædia. poſtea ita in eodem teſtamento dixit, rogo filium meum Hermippum, quod det filiæ meę prædictę Titianæ poſſeſſionem meam, quam habeo ad burgum Panicalem, ſi ipſe Heremippus deceſſerit ſine liberis. facto hoc teſtamento fecit codicillos: & in eis reliquit filiæ prædium Titianum, & Cornelianum, quæ habebat ad Bixanum, poſtea ſubiunxit in eiſdem codicillis, quod volebat dictam ſuam filiã eſſe contentam dicto prædio Titiano, & Corneliano pro illis tribus vncijs hæreditatis, quas ei dederat in teſtamento prędicto, & pro his quæ in teſtamento prędicto eidẽ filię reliquerat: poſtea prędictus filius teſtatoris nomine Hermippus commiſit maleficium, propter quod bona ſua peruenerunt in fiſcum. Titiana prędicta ſoror Hermippi cœpit agere contra fiſcum hæredem dicti ſui fratris, & petijt ab eo fiſco dictam poſſeſſionem poſitam ad burgum Panicalem, relictam ſibi in teſtamento per fideicommiſſum, ſi dictus ſuus frater ſine liberis decederet. fiſcus autẽ, ſiue ille, qui pro fiſco allegabat, taliter reſpondebat, nõ ſolum non potes à me petere partem hęreditatis tibi relictam in teſtamẽto, ſed etiam non potes petere dictã poſſeſſionem ad burgum Panicalem poſitam: quia teſtator voluit te eſſe contentam prędio Titiano, & Corneliano, quod erat ad Bixanum, pro parte hęreditatis tuę, & pro his quę in teſtamento tibi reliquit in codicillis ſupra nominatis. Titiana autem reſpondit ita. teſtator ademiſſe mihi videtur in codicillis ea ſola, quæ viuente fratre meo acceptura erã, id eſt, partem meam hæreditatis, & prædia mihi prælegata in teſtamento: non autem videtur mihi ademiſſe illud quod habere debebam poſt mortem fratris mei, ſi ſine liberis decederet, id eſt, fideicommiſſum, quod a te fiſco peto. quæritur, quid iuris ſit? Et reſpondetur, quod de iuris rigore fiſcus melius allegat: de æquitate autem melius allegat Titiana. & ita pronunciauit ſecundum æquitatem iudex ſuper hoc aditus. Viuianus.

[f] In teſtamento reliquerat. Hic oritur dubitatio.

[g] Pro hæreditate tantum. Subaudi, & pro legato in vita fratris.

[h] Mihi. Paulo autori huius legis.

[i] Videbat. Quo ad verborũ anguſtias, vel prima facie.

[k] Non etiam. Sed certè imò & futura videntur adimi: vt ff. de verb. obl. l. qui Romę. § ſi. quæ eſt contra: vbi duo fratres hæreditatem communem diuidẽtes, & p̃mittentes non venire contra, etiam rõne fideicomm. futuri, nõ poſſunt venire contra. Sol. ibi rigor, hic ęquitas vel hic benignius inter filios, quã ibi inter fratres. nam vt ait R. enixo, imò ardenti deſiderio parẽtũ inſpectu, & voto, & charitate tranſmittendarum ad liberos facultatum, ſic princeps interpretatur, vt hic. & ar. C. de inſti. & ſubſt. l. generaliter. §. cũ autem. vel aliud in contractu, vt ibi, quàm in vltima voluntate, vt hic.

[l] Pronunciaui. Scilicet ego. vel pronunciauit imperator vel eius procurator, qui imet fiſcum, & dictam filiam cognoſcit illa agente actione ex teſtamento.

Iulius. CASVS. Iulius Seuerus in articulo mortis exiſtens fecit teſtamẽtum, & inſtituit ſibi hæredes Titium

[a] In P. F. incipit, Iulianus Seuerus.

dens institutis quibusdã hæredibus, alumno suo quinquaginta legauerat, eaque a Iulio Mauro colono suo ex pensionibus fundi ab eo debitis præstari voluit: eidẽq; Mauro quædam legauerat. Cum de hæreditate [a] fiscus quæstionem mouisset, iussu procuratoris Maurus pecuniam fisco soluerat: postea hæres scriptus obtinuerat fiscum, alumno aũt mortuo, hæres eius, [b] fideicommissum ab hærede Mauri [c] petebat. Placuit Imperatori, non videri eius fideicommissum, sed demonstratum vnde accipere [d] posset: & ideo hæredẽ Seueri hæc præstare debere.

Idẽ lib. sing. ad Senatusc. Tertulianum. XXVIII.

SI fidei meæ committatur, [e] vt quod mihi relictum fuerit supraquã capere possũ, alij restituã: posse me id capere cõstat.

Duo adiectiua prolata respectiue generis verificant dispositionem in altero, licet vtrunq; veritati non concurrat. Bar.

Labeo libro ij. posteriorum a Iabolcho epitomatum. XXIX.

QVi cõcubinã habebat, ei vestem prioris cõcubinæ vtẽdã dederat: deinde ita legauit: Vestẽ, q̃ eius cã empta, parata est. Cascelli[e], & Trebatius negãt ei deberi prioris cõcubinæ cã parata: qa alia [f] conditio esset in vxore. Labeo id non probat: [g] quia in eiusmodi legato non ius vxoriũ [h] sequendũ, sed verborum interpretatio esset facienda. idemq; vel in filia, vel qualibet alia persona iuris esse, Labeonis sententia vera est.

In dubio assumimus, quod est minus. Bar.

[a] A, nõ est in P. F.

[a] In aliquibus codicibus, aduersus fiscũ.

tium, & Seium: & Caio alumno suo legauit quinquaginta. & ita dixit, volo dicta quinquaginta præstari, & dari Caio prædicto per Iulium Mauru colonũ meũ: qui Iulius debet mihi quinquaginta ex pensionibus fundi mei Corneliani, quem colit, & coluit: & eidem Mauro colono lego Codicẽ, & Digestũ meum. mortuo dicto testatore, & possidentibus dictis suis hæredibus hæreditatem suam, vocauit procurator fisci dictos hæredes coram procuratore Cæsaris, & petijt per libellum hæreditatem dicti testatoris forte ideo: quia dicebat dictum testatorem commisisse in legem Iuliam maiestatis. pendẽte lite coram procuratore Cæsaris procedit dictus procurator Cæsaris cum dicto Mauro colono, vt solueret fisco dicta quinquaginta, quæ debebat idem Maurus prædicto testatori pro pensione fundi dicti, postmodum procuratore fisci non probante dictũ testatorem in legem Iuliam maiestatis commisisse, obtinuerunt hæredes prædicti contra fiscum, & sic retinuerunt dictam hæreditatem, & postea decessit Caius alumnus testatoris prædictus, & habuit hæredem. & postea decessit Maurus colonus prædictus, & habuit hæredem. venit hæres Caij, cui Caio legata fuerunt quinquaginta, vt dictum est, & petijt ea quinquaginta ab hęredi Mauri coloni ideo, quia testator dixit, cum legauit ea Caio, volo dicta quinquaginta dari Caio per Iulium Maurum colonũ meum: qui Iulius debet mihi quinquaginta ex pensionibus fundi mei Corneliani, quem colit, & coluit, nunquid potest petere ab hęrede Mauri coloni? Et dicitur quod non: quia non videtur fidei Mauri coloni commissum vt præstaret Caio quinquaginta, sed demonstrauit testator, vnde Caius accipere posset legatum sibi relictum. hæredes ergo testatoris, scilicet Titius, & Seius prædicti præstare debent dicto Caio dicta quinquaginta, & ea repetent a fisco, cui fisco soluta sunt per Maurum colonum iussu procuratoris Cæsaris pendente lite coram eo inter dictos hæredes, & procuratorem fisci. vt dictum est s. Viu.

[a] Cum de hæreditate. s. Seueri.

[b] Eius. Scilicet coloni, alias alumni.

[c] Ab hærede Mauri. Id est alumni.

[d] Vnde accipere. Id est, sine incõmodo rei familiaris vt & s. tit. 2. l. quidã. in prin. & facit ad hoc j. de cond. & demon. l. in conditionib. Sed contra s. ti. 1. l. antep. §. cuibus. Solu. ibi. Item quare non tenetur ut legatarius? quædã enim alia erant Mauro legata. Resp. qa nõ ut a legatario, sed vt a debitore fuit ab eo relictũ: vt patet ex verbis. sed certè etiam a debitore potest legari: ut s. tit. 2. l. si pecuniam. & l. si seruus legatus. §. pe. Sed respon. eo casu fuit per iudicem soluere alij: vel non; agnouit legatum liberationis tacitè et relicta opponendo exceptionem: vt not. in d. l. si pecuniam.

[e] SI fidei. CASVS. Scias, quod filius naturalis tantũ non potest capere de bonis patris vltra vnam vnciam filijs legitimis, & naturalibus extantibus: vt in auth. quib. mod. na. eff. sui. §. di ferentis. Pone ergo, q̃ filio meo naturali tantum reliqui sex vncias de bonis meis, & rogaui eum ut Titio capaciter restitueret. certe quamuis non possit capere sex vncias ad suã vtilitatem, tamẽ capiet propter voluntatem Titij. Viui.

[e] Cõmittatur. Dic casum & concordantias: vt s. de. 1. l. cum ei qui. Accur.

QVi cõcubinam. CASVS. Titiam habui concubinam, & eam expuli, & retinui vestes mihi, quas parauerat eius causa; postea accepi secundam concubinam, & vestes prioris ei vtendas dedi. & postea feci testamentum, & legaui dictæ secundæ concubinæ vestem, quæ eius secundæ cõcubinæ causa empta parata esset: quæritur nunquid dictæ vestes, quæ fuerunt primæ concubinæ, videantur legatæ secundę per dicta verba? & Cascellius, & Trebatius dixerũt q̃ nõ. aliud est enim in vxore secunda, cui maritus tali modo legasset, cui quidem benè deberentur vestes prioris uxoris, & aliud est in concubina sm Cascellium, & Trebatium. Labeo autem dicit q̃ sic: & non approbat p̃dictã distinctionẽ inter vxorẽ, & cõcubinam, imo idem iuris dicit esse in concubina quod in uxore, & idẽ in qualibet alia persona, cui tali modo legatũ esset. & sententia Labeonis est vera. Viu.

[f] Quia alia. Quasi dicat iam video aliud in vxore secunda, cui sic legatur: vt j. eo. l. si quid earum. sed differunt secundum istos.

[g] Non probat. s. distinctionem inter vxorem, & concubinam. nam idem erit in vtraque: vt hic, & j. eod. l. item legato. §. parui.

[h] Non ius vxorium. Quasi dicat non debetur uxori, quia sit vxor, quia verba id portãt. sunt enim eius causa parata, licet fuerint causa primæ parata.

Cum ita. CASVS. Institui mihi vnum hæredem in quinq; vnciis. alium in quatuor, & alium in tribus. postea ita dixi: volo quòd vxor mea habeat quantum vnus de hæredibus meis. nunquid habebit vxor quinque vncias, an tres? & dicitur q̃ tres tantum. Sententia autem Quinti Mutij, & Galli est reprobata, qui dixerunt eam debere habere quinque. Viu.

Esset.

a Effet. Vt & ℏ. de exceptio. rei iu. l. si quis cum eo, & ℏ. de ver. obli. l. 1. §. ex contrario.
b Minor. Nota maiori summę inest minor.
c Daret. Consonat ī. ti. 2. l. si ita sit scriptum. in fi. & l. apud. §. scio. & ī. tit. 1. l. si ita relictum. in prin. & §. fin. Sed contra ℏ. de aur. & arg. leg. l. qui lantem. Sol. vt ibi.

Cum ita legatum esset [a] vt tantam Titia vxor mea partem habeat, quantam vnus hæres: si non æquales partes essent hæredum. Quintus Mutius, & Gallus putabant maximam partem legatam esse: quia in maiore parte minor [b] quoque inesset. Seruius, Ofilius minimam, quia cùm hæres dare damnatus esset, in potestate eius esset, quã partem daret. [c] Labeo hoc probat, idq; verum est.

Verbum peruenisse, seu peruenerit, intelligitur cum effectu. Barto.

Cum ita legatum esset: Quanta pecunia ex hæreditate Titij ad me [d] peruenit, [†] tantam pecuniam hæres meus Seio dato. id legatum putat Labeo, quod acceptum in tabulas [e] suas ex ea hęreditate testator retulisset. cæterum negat cauendum hæredi a legatario, si quid fortè postea eius hæreditatis nomine hæres damnatus [f] esset, ego puto contrà: quia non potest videri ad hæredem peruenisse, qđ eius hæreditatis nomine prestaturus [g] esset. Idẽ Alphenus Varus Seruio placuisse scribit: quod & verum est.

Cum ita, CASVS. Titius instituit me hæredem; & de hæreditate sua peruenerunt ad me centum libræ, & ego hæres feci in libro rationũ mearum, postea feci testamentum, & ita dixi: quanta pecunia ex hæreditate Titij ad me peruenit, tantam pecuniam hæres meus Seio dato: certè illud videor Seio legasse, quod posui in dicto meo libro rationum, id est, centum prædicta. Sed nunquid cum hæres meus soluit dicta centum Seio, tenetur Seio ei cauere de conseruando eum hæredem quantum est pro centum libris prædictis indẽnem, si nomine dictæ Titianæ hæreditatis in aliquo hæres meus damnatus esset alicui: quidam dixerunt quòd nõ: sed verius est quod sic. Viui.

d Ad me: Sempronius fecit testamentum in quo legauit Seio quicquid habuerat à Titio.
e In tabulas. Id est, quod in libro rationum scripsi Sempronius habuisse a Titio.
f Damnatus. Id est, si velit hæres sibi caueri a legatario hoc modo, caueas mihi de reddendo, si testator cui extitit hæres, fuit grauatus a suo testatore aliquid dare propter illud legatum ei relictum. Vi.
g Præstaturus. Sic ℏ. ad Treb. l. cogi. §. sed et si quis. circa princ. & infra de uerb. sign. l. aliud. & ī. de hær. ven. l. 2. §. illud.

Marginalia: * P. Fl. vt Titia vxor mea tantandẽ (alias tãtidẽ) partẽ habeat q̃ tulã, &c. † Istũ tex tũ inquam tum dicit uerbũ peruenit, esse cũ effectu intelligendũ, limita bis per tex. l. 1. 2. §. puenisse. ſ. de hæred. uel act. uẽ. nt nõ procedat in cõtractib. & ult. uolũ. nisi deductis expẽsis. * P. Fl. in tabulis suis. * Per. n. p fectionẽ, & actus consumationẽ desi gnat, ut p bat Mãd. in Gl. Facult. §. ae tã, in uer. p ginnas.

Si hæres. CASVS. Legaui tibi seruum in genere. postea hæres meus tradidit tibi Stichum, & postea Stichus tibi euictus est ab aliquo, nunquid tenetur hæres ex testamento adhuc? Et dicitur quod sic, si tu legatarius eidem denuntiasti, quod Stichi prædicti nomine mouebatur tibi quæstio, alias agenti tibi ex testamento contra hæredem opponet doli exceptionem. Viu.

h Si hæres. Construe. si hæres tibi Stichum tradiderit, & hoc dico, seruo &c. sic sunt ablatiui obsoluti.
i Legatum. Vel etiã promisso vt ī. tit. a. l. quæ de legato.
k Ex testamento. Hoc magis ex obligationis qualitate, quam genere: qui tit. procedit quasi plene traditã, sed postea euicta.

debetur euictio. Item qui ex causa lucratiua est habiturus regressum de euictione, debet ante iudicium acceptum denuntiationẽ facere. Bar.

Si hæres [h] tibi seruo generaliter legato, [i] Stichum tradiderit, isq; a te euictus fuerit: posse te ex testo [k] agere, Labeo scribit: quia non videtur hę res dedisse [l] qđ ita dedẽ rat vt habere non possit: [m] & hoc verum puto. Sed hoc amplius ait, debere te prius, quàm iudicium [n] accipiatur, denũtiare hæredi. Nam si aliter feceris: agenti ex testamẽto opponetur tibi doli mali exceptio.

Pluralitas geminat duas singularitates. concordat l. falsa. in fi. de condi. & demon. Bar.

Si Stichus, & Dama serui mei in potestate mea erunt, cum moriar, tunc [*] Stichus, & Dama liberi sunto, & fundum illum sibi habento. Si alterum ex his post testamentum factum dominus alienasset, vel manumisisset: neutrum liberum futurum, [o] Labeo putat: Sed Tubero eum, qui remansisset in potestate, liberum futurum, & legatum habiturum [p] putat. Tuberonis sententiam voluntati defuncti magis conuenire puto. ...

ex quacunque. n. ca genus sit debitum, non aliter contingit liberatio, quã si res accipienti sit facta sua iri secundum Rom. vt & infra de solut. l. qui res. in princ. & l. cum quis. §. qui hominem. & hic subijcit: quia &c. secus si in specie legatum sit: quia tale, quale est datur: vt ī. tit. a. l. si a substituto.
l Hæres dedisse. Certa li casu in genere. Item contra supra ti tu. primo l. cum pater. §. euictis. Solut. ibi. Item contra infra de vsufr. leg. l. Stichn. Solut. ibi. & facit supra de euict. l. hæres. & de condit. indeb. l. eleganter. §. penul.
m Non possit. Not. non videtur dari qđ ita datur vt non possit retineri ab eo, cui traditur.
n Iudicium. Id est, sententia, dummodo non minus proprie. & sic non est contra ī. de euict. l. si ita quam. §. fin. vel dic vt ibi. & facit ī. de euic. l. emptor. Acc.

Si Stichus. CASVS. Titius ita dixit in testamẽto suo si Stichus, & Dama serui mei in potestate mea erunt cum moriar, tunc dictus Stichus, & Dama liberi sint, & fundũ meum Titianum habeant. postea facto testamento alienauit, vel manumisit testator vnũ ex eis, puta Stichum. nunquid Dama, qui remansit in potestate erit liber, & habebit legatum? Et dicitur quod sic, quamuis Labeo diceret contrarium. Viu.

Marginal: * P. Flo. tum.

o Neutrum liberum futurum. Ex testamento.
p Et legatum habiturum. Scilicet maximè. Nam & manumissus habebit legatum. cum non est verisimile testatorem voluisse adimere legatum ei cui libertatem donare festinauit. & sic non est contra supra de hæred. instit. l. talem. §. si quis. Quia ex eo quod est ibi, suppletur quod hic deficit. vel Solu. vt ibi. Item facit supra de legatis 1. l. 6. & infra de auro, & argento legato. l. scribit. §. item. & supra de condi. insti. lege secunda.

functi magis puto conuenire. a Qui quatuor b pocula oleaginea c habebat d, ita legauit, Pocula oleaginea paria e duo. Respondi vnū par legatum esse: quia nō ita esset f, Bina paria. g neque ita, Poculorum paria duo. Idem & Trebatius. Qui ortos publicos à republica conductos h habebat, eorum ortorum fructus vsque ad lustrū, quo conducti essent: Aufidio legauerat: & hæredem eam conductionem i eorum ortorum ei dare dānauerat k, finereq; eum vti & frui. Respondi, hǣdem teneri sinere frui, hoc ampli⁹ hęredem mercede quoque eorum ortorum reipublicæ præstaturum. l

Conditio apposita libertati videtur apposita legato. Bar.

Cum in testamēto scriptum esset, Sticho seruo meo hæres quinq; dato. & si Stichus hæredi meo biennium seruierit, liber esto. post biennium legatum deberi existimo: m quia in id tempus & libertas, & legatum referri debent. n quod & Trebatius respondit. Si fundum mihi vendere certo pretio dānatus es, nullum fructum eius rei ea venditione excipere tibi liberū erit n: quia id pretium ad totam causam o fundi pertinet. Qui fundum mandatu meo in societatem mihi, & sibi emerat, deinde eū finibus diuiserat: & prius quàm mihi traderet, ita eum tibi legauerat, Fundum meum illi do. Negaui *amplius parte illi deberi: quia uerisimile nō esset, ita testatum esse patremfamilias, ut mandati hæres eius damnaretur. p

Legatum quod quis cum filio moraretur, debetur semper si per filium stat: sed si per casum, debetur pro eo anno tantum, quo morari incepit, non pro futuris. Bar.

Vxori meæ dum cum filio meo Capuæ erit,

da.l.1.ē oot.hic, quod pluralis locutio geminat singularem sigoificatiooem. sic ĩ.de cōd.& demō.l.falsa. §.fi. Sed arg.contra C.de impu.& ali.substi.l.quamuis.

a Conuenire. Ergo prævalet: ut d.l. falsa. Accur.

Qui quatuor. CASVS Ego habens quatuor pocula ad reponendum oleum apta, ita legaui, lego Titio pocula oleaginea paria duo. quæritur, nunquid videat legasse vnum par poculorū tantum, an vero omnia quatuor pocula? Et dicitur quod vnū par tantum videor legasse. secus autem si ita legassem lego Titio bina paria poculorum: vel ita, poculorum paria duo: quia tunc bene videor legasse oīa quatuor pocula mea. Viuianus.

b Qui quatuor. Alias l. alias §.

c Oleaginea. Id est, plena oleo, vel apta ad oleum reponendū vel tenendū. H.

d Habebat. Alias paria habebat. & dic paria. a id est, æqualia.

e Paria. Id est, duo pocula.

f Quia non ita esset. Scilicet legatū.

g Bina paria. Id est, quatuor.

Qui ortos. CASVS. Quosdam ortos à repub. Bononiæ conduxi usque ad quinquennium, & constitui ei dare pro mercede quolibet ann. 20. postea feci testamentum, & legaui Aufidio per fideicommiss. fructus dictorum ortorum, qui ex eis colligerent usque ad dictum quinquennium. & damnaui hęredem meum, ut daret dicto Aufidio dictam conductionem ortorum, & quod sineret eum vti frui dictis ortis usque ad dictū tempus. certè tenetur hæres meus soluere dictam mercedem reipubl. & tenetur dimittere frui dictis ortis dictum Aufidium. Viu.

h Conductos. Mercede in pecunia constituta. & propriè est locatio: ut supra depo.l.1.§. si quis seruum.

i Conductionē. Alias conductionē, alias conditionē.

k Damnauerat. Id est, permittas ei sic frui, ac si conduxisset.

l Præstaturum. Imo conductor: ut ĩ.de vsufr.l. hactenus. & l. si pendentes. §. si quid cloacarij. & ĩ.de vsufr. leg.l. quæro. So. si conductor hic solueret: nihil, vel quasi nihil contineretur in legato. ar. ĩ. tit. 1. l. si res, vel refecti pro fructibus, vt hic: no ex fructibus pensio præstetur: ubi. & facit ĩ. eo. l. his uerbis. §. fi. & ĩ. ti. 2. l. apud Iulianum. §. hæres. & arg. ĩ. de ser. vrb. prædi. l. binas. & ĩ. si vsusfr. pe. l. 1.

Cum in testamēto. CASVS. In testamēto meo ita dixi. Sticho seruo meo hęres quinq; dato: & si dictus Stichus seruierit hæredi meo per biennium, liber esto. certe non debetur Sticho legatum prędictum, nisi post biennium: vt si quidem seruierit hæredi, post biennium habeat libertatem, & legatum: alias si diceremus ante biennium ei legatum deberi, periret legatum. Viu.

m Existimo. Imo videtur non valere ut legatū: vt ĩ. tit. 2. l. quęsitum. §. 1. Sol. illud verum nisi contrarium liqueat. & nisi semper contrarium liqueat, conditio apposita libertati videtur apposita legato. vt ĩ. de cond. & demō. l. Iulianus. & l. cum seruus. & l. auis. & ĩ. de hære. instit. l. 3. & facit ĩ. tit. 1. l. si quis seruo.

Si fundum. CASVS Titius instituit te hæredem, & damnauit te, ut fundū Titianum mihi pro centum venderes, tu in venditione volebas tibi retinere fructus, qui pendebant in dicto fundo. certè non potes: quia dicta centum, quæ tibi do pro pretio, pertinent ad totam causam fundi: id est, etiam ad fructus in eo pendētes. Viuianus.

n Liberum erit. Me inutio.

o Ad totam causam. Scilicet tam ad fundum, quā ad fructus. & facit ĩ. fa. ercisc. l. hæredes eius. & infra ad leg. Fal. l. in ratiōe. §. 1. & ĩ. de rei uen. l. fructus pendētes. & de act. emp. l. Iulianus. §. si fructibus. & l. si hæres. in prin. Accur.

Qui fundum. CASVS Mandaui Titio, ut emeret mihi, & sibi fundū, & ipse emit: & postea eum diuisit per medium ut daret mihi medietatem. antequā autē traderet mihi medietatem, legauit dictū fundum Seio hoc modo: Seio fundum meum do, lego. nunquid debebit habere Seius totum fundū, an vero tantū dimidiā? Et dicitur quod dimidiam tantum: quia non est verisimile, quod dictus testator taliter legasset Seio fundū, ut hæres suus testatoris teneretur mihi mandati actione propter medietatem dicti fundi. Viuia.

p Damnaretur. Vt ar. ĩ. de usufr. le. l. Sticho. in fi. & ĩ. tit. 2. l. 5. §. Labeo. & §. 2. & facit ĩ. pro soc. l. societatē. & ĩ. de do. præleg. l. pe. & ĩ. de pec. leg. l. dominus. §. testamento. & ĩ. eo. l. si quis seruos.

Vxori. CASVS. Ita dixi in testamento meo, vxori meæ dum cum filio meo Capuę erit, hęres meus ducēta dato omni anno. me mortuo filius meus à matre migrauit: nihilominus tamen stetit Capuę, non tñ simul cum matre. nunquid debetur matri legatum ducētorū omni anno? Et dicitur quod sic. si aūt exiuit filius me⁹ de Capua, & uxor mea potuit eū seq, & nō fuit secuta, imò

Mod. in 1.q.3. Regu. nu. 4.

* In P.F. principiū ē capitis, cui⁹ ĩ scriptio ē, Labeo lib. 2. posterio. a Iabolene epitomatorū.

* Sic ĩ P. Fl. Halo. autē scripsit, eam conditionem.

a Paria. i. æqualia, & alias vt p Mod. ĩ gl. Facu. §. & in ipsa, in ver. parib..

* P. Fl. debetet.

* In P.F. & ampli⁹ partē deberi. ĩ vulga. ampli⁹ q partem.

imò remansit Capuę, non debebitur matri legatū, nisi pro illo anno, quo ego decessi, etiam si nō steterit cū filio in illo anno, nisi per vnum diem. si autē mulier nō potuit sequi filium, qui exiuit Capuam, vel alio modo nō fuit in mora, quominus staret cū filio, debetur ei omni anno legatum.

hæres meus ducēta[a] dato. filius à matre migrauit.[b] Si ambo Capuæ habitassent: legatum matri debitum iri putaui, quāuis vnà[a] non habitassent.[c] Sinautem in aliud municipium transissent: vnius tantummodo anni debitum iri, quo vnà habitassent, quantolibet tempore,[d] Trebatius ait. Videamus an his verbis, dum cum filio meo Capuæ erit, non cōditio significetur, sed ea scriptura ꝑ supuacuo debeat haberi. Quod nō probo. Sinautem per mulierem mora nō est, quò minus cum filio habitet: legatum[*] ei deberi.

Qui non potest emere quod testator iussit, tenetur ad æstimationem. Bar.

Si ædes,[e] alienas ut dares, damnatus sis, neque eas vlla cōditione emere possis: æstimare iudicem oportere, Atteius scribit, quāti ædes sint, vt pretio soluto hęres liberetur. Idemque iuris est, & si cum potuisses emere,[f] † non emeris.

Ratione aditus indicatur de cœnaculo cuicedat. Bar.

Labeo lib. Pithanon: Paulo epitom. XXX.

SI cui ędes legatę fint: is oē habebit id ædificium,[*] quod supra solum earū ædium erit.[g] Paulus. Hoc tunc demū falsum est, cum dominus binarum ædium aliquod conclaue, quod esset supra concamerationem alterarum[h] ædium, in vsum alterarum cōuertit, atque ita his vsus fuerit: namque eo modo alteris ædibus id accedet,[i] al teris decedet.

Prælegata non veniunt in substitutione vulgari. Bar.

Scę. lib. xiiij. Dig. XXXI.

SExtiam filiam ex quadrante, ex reliquis Seium, & Marium sororis filios scripsit hæredes: Sextiam substituit[k] Mario, & Marium Sextiæ. dedit autem per præceptionem Mario[l] certas species. Marius partem hęreditatis ex qua scriptus erat omisit: & eo intestato defunctō bona eius ad fratrem legitimū Seiū deuoluta[*] sunt.

Glossa:

per prædicta autē apparet quod dicta verba, dū eū filio meo Capuæ erit, &c. non habentur pro supersluis: imo habēt aliā conditionem. Viuia.

a Ducenta. Scilicet singulis annis.

b Migrauit. Id est, recessit.

c Non habitassent. quia stetit per filiū.

d Quantolibet tempore. Quāto tēpore habitare sufficit pato boni viri arbitrio committi. Vel dic, quod etiam si mini ma parte anni habitauerit, deberet habere, ꝑ totum: ut j. de annu leg. l. à vobis. & l. in singulis. & facit j. de alim. leg. l. Caio. §. Imperator. & l. Stichus. §. fi. & C. de leg. l. 1. & j. tit. 1. l. Mæuia. §. pen. & fin. & l. annua. & j. de auro, & arg. leg. l. Titia. & j. de condit. & demonstr. l. si quis ita.

e Si ædes. CASUS. Instituì mihi hæredem, & rogaui eum, quod daret Seio ædes Caij, certe siue Titius hæres potuit emere dictas ędes à Caio, & non emit, si ue nō potuit emere: dabit initium pretium ædium Seio legatario, & erit ab eo liberatus. Viuianus. Si ædes. Illa conditione, quod dominus non vendat, vel pretio immodico: vt supra eod. l. non dubium. §. fins.

f Potuisses emere. Pretio immodico, nō iusto. Sed quid si iusto potuisti prius emere pretio: nūc autē dominus nullo modo vendere vult? dico te nō liberari præstādo iustam æstimationem: ut probatur j. ad le Fal. l. cū pater. §. fi. & l. leg. & s. de in lit. iur. l. 1. & facit ad hoc, q detur æstimatio. s. tit. 2. l. sed si res. & l. filius fa. §. si quidē. & l. apud. §. fi. & l. seq. & C. de fideicom. l. prædia. s. ti. 1. l. mortuo. §. 1. & l. codicillis. §. insulam.

SI cui. CASUS. Legaui Titio ædes meas Titianas. certe habebit Titius omne ædificium, quod supra solum earum Titianarum ædium est. istud tamē fallit in hoc casu, pone q habebam ædes Titianas, & Seianas. & supra concamerationē Titianarū erat quoddam conclaue, id est quidam locus tutus: sicut videmus de facto, quia ciuis aliquis duas domus habet coniunctas, puta Titianas, & Seianas. & in Titianis moratur in inferiori earum parte: & Seianas locat scholaribus cum superiori parte Titianarum: & ita scholares habent aditum de ædibus conductis, scilicet Seianis in partem superiorem Titianarum, his Titius legauit Titio dictas ædes Titianas, quæ habent supra se dictum conclaue certè remanebit conclaue ad usum ædium Seianarum. Viuia.

g Aedium erit. Nā quicquid est inædificatum, solo cedit: ut instit. de rer. diui. §. cum in suo. & nulla cohæret solo superficies, vt & infra de act. & obl. l. obligationum fere. §. placet.

h Alterarum. Legatarum.

i Accedet. Quibus legatis conclaue debetur ex uia testatoris, nempe ex vsu testatoris eius voluntas quandoq colligitur: vt j. de vsufruct. leg. l. damnas. §. fi. & j. eod. l. tetuus legatus. & supra i. sec. ven. l. testatrix. Item quod hic dicit, est verum, non solum si cōtignatio, quę conclaue sustinet, oriretur ex parte illarum ædium, in quarum vsum conuersum erit, sed & si contignatio tota in aliarum ædium pariete deberetur j. de damn. infect. l. pen. s prin. & §. 1. & facit infra eod. l. prędijs. §. balneas. & §. fin.

SExtiam. CASUS. Ego habens filiam nomine Sextiam, & duos nepotes ex sorore mea scilicet Seium, & Mariū, filiam mei hęredem Sextiā in tribus vncijs hęreditatis meę, & Seiū & Marium in residuo. & Mario prædicto prælegaui codicem, & digestum meum, & postea Marium, & Sextiam adinuicem substitui: & Marius me mortuo omisit suam partem hæreditatis meæ, & postea ab intestato decessit. vnde bona sua peruenerunt ad dictum Seium fratrem sui, venit mō Sextia. & vult habere ex substitutiōe non solum partem hæreditatis Marij, in qua ego eum instituissed & codicem, & digestum, quæ ei prælegaui. Et respondetur hic quod dicta prælegata habere non potest. Viuianus.

k Substituit. Scilicet vulgariter.

l Mario. Scilicet soli. exterum si inter diuisiōis, id est, si singulis prælegasset res certas, secus contingeret: ut supra titulo secundo. lege, quid ergo si ita. R. Hug. & Azo. & facit supra titulo secundo. lege, qui filiabus §. finali. & lege sequenti. & lege filio. & infra de iis quib. ut in dignis. lege eum. §. penultimo. & infra eodem. lege, si Titius. & C. de legatis. lege, cum responso.

Marginalia:

* Pro huius aduerbii significatu, Mād. in glo. Facul. §. & in ipsa. in verū. vnà.

* Aliàs, ꝑ supuacua.

* Aliàs, legata.

† Cōcor. c. nō remittit ꝑmissā diā soluenda sunt. de reg. ipse diā iteque ter sūā mutat iniam sicut scripture idē cal 12. q. 4.

* In P. Fl. quod solū earum ædium erit.

* De bonis, successiōe, hæreditate, & aliis deuolutis, Mando. sug. 4. com. 1 ꝟ. deuolutæ.

Non

a Non esse. Hoc in substitutione vulgari, in fideicommissaria autē dic vt C. de fideicom. l. cum virum. & in ff. ad Trebel. l. Marcellus. §. pen.

Vxori. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium, & vxori suæ Titij legauit pone victum, & vestitum, & domus eam partem, in qua morari consueuerunt. quæritur, an ea tantummodo cubicula videatur ei legasse, in quibus eā ea dormire cōsueuerat, an vero omnem eam partē domus, i qua morari cum familia sua consueuisset? Et dicitur, quod omnem partem domus videtur vxori legasse, in qua morari cum familia sua cōsueuisset. vnde si totam domū in vsu habebat, totam videtur vxori legasse, si de ea aliquid alicui alij non legauit.

Vxori suæ. Titius instituit sibi hęredē Seium, & vxori suæ legauit pone victum & vestitū: & postea ita dixit, vxori meæ quicquid viuus ei dedi, donaui, vsibus ve eius comparaui cōcedi volo. facto testamento donauit vxori suæ prædictæ vnū equum, nunquid equum videtur ei concessisse per dicta verba testamenti? Et dicitur quod nō: quia dicta verba testamēti fuerunt de præterito, & non de futuro. & ut hic casus nō videatur tibi derisorius, videas legem ff. de leg. j. l. si quando. quam nō habes hic in glossa.

Cum Seius. Titia vxor Seij obligauit ornamentum suum Caio pro centum aureis. venit postea Seius maritus eius, & soluit Caio creditori centum aureos. & luit ornamentum vxoris, & restituit vxori. postea hic Seius maritus fecit testamentum: & vxori suæ prædictæ legauit quicquid ad Caium creditorem in stipulatum eius concessit: & hoc amplius vicenos aureos annuos. quæritur an dictos centum aureos, quos soluit maritus pro vxore creditori, hæredes viri ab vxore, vel ab hæredibus vxoris repetere possint? Et dicitur, quod si vir soluit creditori uxoris causa deferendæ donationis in persona uxoris, & hæredes uiri repetant ab uxore, uel ab eius hæredibus, & exigant dictos centum aureos, tenebuntur eos ei restituere ex causa fideicommissi. sed & si uxor, uel hæredes eius nolunt restituere hæredibus uiri: & postea ex causa fideicommissi repetere, sed apponere uolunt exceptionem contra hęredes uiri, benè possunt hoc facere. quod autem uir uoluerit donare uxori dictos centum aureos, quos soluit creditori vxoris, vt dictum est, debet præsumi, nisi ab hæredibus viri contrarium probetur, id est, quod vir noluit donare: quo casu tenebuntur hæredes viri ex fideicom. non autem exceptione repelluntur ab vxore, vel hæredibus vxoris. Viuia.

Quæsitum est, an Sextia ex substitutiōe etiā hæc, quæ prælegata Mario erant, iure substitutionis à legitimo hęrede defuncti sibi vindicare possit? Respondi, secundum ea, quę proponerentur, Sextiam in legatis, quæ Mario data essent, substitutam nō esse. a

Ibi dicitur quis morari, vbi cum familia sua moratur. Bar.

Idem libro xv. Digestorum. XXXII.

VXori suæ inter cætera ita legauit. Et domus eam partem, in qua morari consueuimus. Quæsitum est, cùm tam testamenti faciendi tempore, quàm mortis, totā domum in vsu habuerit, nec quicquam ex ea locatum: b an ea tantummodo videatur legasse cubicula, c in quibus dormire consueuerat? Respondi eā omnem partem, in qua morari cum d familia e sua consueuisset.

Verbum præteritum licet alias porrigatur ad futurum, non tamen porrigitur ad ea, quæ à iure communi exorbitant. Bartolus.

Vxori suæ inter cætera ita legauit: Vxori meæ quicquid viuus dedi, donaui, vsibusve eius comparaui: cōcedi volo. Quæro, an quod post testamētum factum ei donatum est, id quoq; concessum videatur? Respōdit, verba quæ proponerentur, f nihil pro futuro tēpore significare. Cùm Seius pro vxore centum aureos creditori soluerit, & ornamentum pignori positum g luerit: postea autem testamento facto vxori suæ legauit quicquid ad eum, h in ve stipulatum i eius cōcessit, k & hoc amplius vicenos aureos annuos: quæsitum est, an hos cētum aureos hęredes viri ab vxore, vel hæredibus eius repetāt? Respondit: si l donationis causa creditori m soluisset, n teneri hæredes ex cā fideicommissi, o si repetant: atq; exceptione etiam petentes submoueri: quod præsumptum p esse debet, nisi contrariū ab hærede approbetur.

In legato nominis continetur debitum, & vsura. Bar.

b Locatum. Scilicet alij.

c Et cubicula. Quod est infra.

d Morari. Id est, habitare.

e Cum familia. Non ergo horrea aut penus continebuntur relicta: sed tota alia domus cōtinebitur, si totam cum familia habitationem occupabat. nec enim de una parte magis posset dici, quam de alia. & ita propter incertitudinem nomine partis t continebitur tota, sicut in figura synecdochæ, secundum Roge. dicitur. & facit C. de hæred. institu. l. 2.

f Proponerentur. A quibus non receditur, nisi appareat testatorem contrarium sensisse: vt infra eo. l. Iulianus. §. fina. & l. non aliter. Sed contra ff. tit. t. l. cum pater. §. fideicōmis. & facit ff. de vsu & habit. l. si ita. §. licet. Sol. ibi. Item cōtra ff. tit. t. l. si mihi. §. fin. & l. talis. in fi. Sol. vt d. l. talis. in fi. Item contra ff. de ali. leg. l. Mela. §. 1. Solut. hic in præteritū loquitur, vt euidenter apparet. & facit ff. de lib. leg. l. Aurelius. §. Titius.

g Positum. Ab vxore.

h Ad eum. Scilicet creditorē vxoris R.

i In stipulatum. Talis est litera Py. & ponitur, vel pro etiam: & dic in stipulatum, id est, in eius stipulationē vel obligationem soluendam.

k Concesserit. Pro sua vxore. R.

l Si. Id est, quamuis. a Acc.

m Creditori. Scilicet vxoris.

n Soluisset. Scilicet vir.

o Fideicommissi. Nulla enim fuit donatio, sed specialiter potuit confirmari: vt C. de donat. inter vir. & vxorem. l. antepen. si verò tenuisset donatio nulla esset cōfirmatio. vt supra titu. 2. l. si quando. & infra de lib. leg. l. peritor. Azo.

p Quod præsumptō. Scilicet vt sit donatio, ideo quia sic dixit, quicquid concessi pro uxore, ad eius obligationem soluendā, do lego. nisi. n. vellet innuere quod donasset, nō posuisset illud verbum concessi: quia ibi soluisset pro ea, vt eam obligaret. est enim contra. C. de dno. l. donatio. sic ergo pro alio statut verbo eius: vt & sup. ad

t Imò partis appellatione in dubio ueniret dimidia. l. nomē filiarū §. portionis, & l. recté §. fin. ff. de uer. sign. M Sd. qo. te. nu. a. sup 33. Regu. hic uenit pars minor, uel maior, seu tota, ppter demōstrationē, q̄ sumitur vel his uerbis, in qua morari consueuisset.

t Mādo. in §. si ex præcepto; & ibi quot aliis etiā modis si ponatur I Glo. Faco.

ad Sylla.l.1.in fin. R. Azo. ideo præsumitur donatio, quia erat vir nobilis, & diues : ut s. de dona. inter vir. & vxor.l. vtrum. Alij aliter dixerunt:ut not.C. de don. inter virum & vxorem.l.si filij tui. H.& facit s.de iure do. l. cum post.ptimo responso.

visit, & dicto suo filio omnium rerum suarum administrationē concessit. filius aūt ante mortem dicti testatoris procurauit negotia patris bene per decem annos,& contra vete:em consuetudinem dicti testatoris suique patris, quia per eum patrem calendarium exercebatur, multos nouos debitores fecit, & omnes in dicto calendario scripsit : quibus nouis debitoribus amplas patris pecunias mutuauit. Item & veteribus patris debitoribus, qui erant in calendario scripti,& qui paruam debebant pecuniam, magnam pecuniæ quātitatem mutuauit. & eos postea in Calendario scripsit, & ista fecit ideo, vt viginti nominibus ferè omnis substantia in Calendario scripta contineretur: vt sic eligendo ipse filius viginti nomina, quæ vellet ex Calendario secundum præceptionem sibi a patre datam, haberet ipse quasi totam substantiam patris, & cohęredes sui haberent quasi nihil.modo quæritur nunquid debeat ei dari præceptio siue electio eorum nominum,quæ ipse fecit? Et dicitur quod non,imo eorū tantū, quæ testator habuit in calēdario tempore facti testamenti. & sic frans sua nihil ei proderit. Vivianus.

Nomen. CASVS. Titia in Italia existens habebat multos debitores in prouincia : inter quos erant hæredes Caij Seij : & habebat actores, siue castaldos suos in prouincia prædicta, qui procurabant dicta debita.hæc Titia fecit testamentū, & legauit Titio vnum equum: & vnam domū pone. & postea ita dixit, Titio prædicto hoc amplius dari volo decem, quę hæredes Caij Seij mihi debent: aduersus quos hęredes Caij Seij ei Titio actionē mandari volo: eiq; Titio eorum hæredem Caij Seij pignora tradi volo: quæritur, vtrum hæredes testatricis prædictę decem tantum dare debeant Titio, an totum debitum. & in vsuras debeant Titio mandata actionem. Et dicitur. quód videtur legata Titio vniuersa eius nominis obligatio. Sed pone,q dicti castaldi, qui erant in prouincia, traxerūt rationem cum dictis hæredibus Caij Seij de vsura dictorum decem aureorum. & cepit usura alios decem aureos: & illos decem aureos nomine vsurarum stipulati sunt ab eis hæredibus Caij Seij ignorante dicta testatrice. nunquid per verba supradicta dictæ testatricis videātur hæc decem, quę sunt vsura legata Titio? Et dicitur quod sic. Vivianus.

Idem libro xvj. Digestorum XXXIII.

Nomen debitoris in hæc verba legauit, a Titio hoc amplius dari volo decem aureos, quos mihi hęredes Caij Seij debent : aduersus quos ei actionem mandari volo: eiq́ue eorundē pignora tradi. Quæro vtrum hæredes tātum decem b dare debeāt? an ī omne debitū, hoc est, & in vsuras debeant mādare? Respōdit, videri vniuersam eius nominis obligationē legatam. Itē quæro,cū ignorante matrefamilias c actores in ꝓuincia adiectis sorti vsuris, decem stipulati sint : an ex causa fideicōmissi suprascripti etiam incrementum huius debiti ad Titiū ꝑtineat? Respondit, pertinere. d

Verba futuri temporis, propter fraudem hæredis trahuntur ad tempus testamenti. Bart.

Filio e ex parte hærede scripto pręceptionem dedit f inter cætera his verbis : Titio filio meo nomina ex calendario g q̄ elegerit h filius meus sibi, viginti i dare damnas sunto k sine dolo l malo. eidem filio viuus omnium rerum suarum administrationem permisit : qui post testamentū factum ante mortem patris annos m decem, quibus ꝓcurabat patri, contra veterem consuetudinem n patris, qua calendariū exercebatur, nouos debitores amplarum pecuniarū fecit, & in priores, quos pater exiguarū fortunarum habebat, maius creditum contulit ad hoc, vt viginti nominibus prope o omnis substantia p calēdarij esset. Quæsitum est, an huic filio eorum nominū, quæ ipse fecit, præceptio permittenda esset? Respondit, ex iis electionem habere, quæ testamenti tempore q testator in calen

a Legauit. Quędam mulier.
b Tantum decem. Quasi diceret non vsuras.
c Matrefamilias. Quę legauerat Titio x. vt dictum est.
d Pertinere. Facit s.ti.2.l.seruum filij.§. eum qui chirographum. & j.de lib.leg.l. Aurelius.§.1.& 2.& l.creditor.§.pe. & s.qui pot.in pig.hab.l. Lucius.

Filio ex parte. CASVS. Seius habebat multos debitores,quos omnes habebat in quaterno quodā scriptos, in quo quaterno ponebat ea quę mutuabat & ea quę, a debitoribus recipiebat: & illum quaternū calendariū appellabat. hic Seius fecit testam. & instituit sibi hęredem filium suum Titium,& duos alios pone, & dicto suo filio Titio multa legauit : & inter alia quæ ei legauit, pręceptionem siue prelegatum dedit ei his verbis, damno cohęredes mei filij Titij dare ei xx. nomina quę elegerit dictus meus filius ex calendario meo sine dolo. facto hoc testamento non decessit incontinenti dictus testator, imò magno tempore

e Filio. Datiui casus.
f Dedit. Testator.
g Ex calendario. Quid sit hoc, dic ut j.e.l. qui filium.
h Elegerit. Scilicet ipse filius. & hoc verbum futuri temporis facit pro eo filio.arg. s.tit. 2.l.cum pater.§.si dei tuæ.sed alia hic repugnant.
i Viginti. s. nomina.id est, viginti personales actiones contra debitores.
k Sunto. s. vos omnes mei hæredes, quo casu deducta sua parte cohæredes dare debent : ut s.titu. 2.l. ab omnibus.§. si Titio.
l Sine dolo. Hæc oratio & cum superioribus, & inferioribus melius legi potest.
m Annos. Subaudi,per. Accur.
n Consuetudinem. Ergo & contra voluntatem : nisi contrarium sit liquidum. nimirum ex co nsuetudine viuentium, & eorum morientium voluntates præsumuntur: ut s.tit.2.l.si seruus plurium.§. fi. & j.eod. l. nummis.& j.de aur.& arg.leg.l.inter vestem.
o Prope. Id est, fere.
p Omnis substantia. Ex hoc quod fere omnis substātia in calendario erat, dolus præsumitur : ut j.quæ in frau.cre.l.omnes. §. Lucius.
q Quæ testamenti tempore. Sic j. de auro,& arg. leg. l.medico.

l.medico.ſed contrariũ ℸ.de opt. leg.l.ſi. Sol. hic præter rigorem verborum quibus in legando fuit pater uſus recte objiciebatur & cauſa tranſcurſus temporis, & dolus ſuus, & patris conſuetudo, contra quam filius nomina ampliauerat, & ſic etiam ſoluit contra ℸ.de alī.leg.l. Mela. §. 1. quæ eſt contra. & ℸ. de lib.le.l.ſi.ſi ſed dicas ibi tunc id eſt, tempore mortis. ſed ſi dicas tunc, id eſt, tempore teſtamẽti, concordat.

dario habuit.

Legatarius hæreditatis non tenetur ad onera, niſi inquantum vel fuerint onerati per teſtatorem deſtinatæ. Bart.

Vni ex hæredibus per præceptionem reliquit [a] ea quæ ex patrimonio uiri ſui Aretonis ei ſupererant: eiusque fidei commiſit, hæc eadem reſtituere pronepoti, cũ erit annorum 16. in quibus hęc uerba adiecit. Itẽ rogo, uti reliquum æs alienum quod ex bonis Aretonis [b] debetur, omnibus creditoribus ex redditib⁹ eorũ bonorum ſoluas, reddas, ſatisque facias. Quæſitum eſt, an ſi probauerit hæres, non ſufficere redditũ bonorum ad totius debiti ſolutionem, nihilominus tamen ipſe debeat agnoſcere on⁹ æris alieni? Reſpondit manifeſtè ꝓponi, ex redditibus bonorum eorum iuſſum, alienum æs non de proprio [c] exoluere.

Verba ad declarationem appoſita non debent diminutionem inducere. Bart.

Pater filio, & filia hæredibus ĩſtitutis, cum ſingulis certa prædia & calendaria prælegaſſet [d] ita cauit: A te autem fili chariſſime peto, quęcũq; legaui, præſtari volo: & ſi quid euenerit æris alieni, quod in tempus pro mortuo acceperã, & debuero, a te ſolui uolo: vt quod ſorori tuæ reliqui, integrum ad eam pertineat. Quæſitum eſt, an quod ex quacunq; [e] cauſa debuit pater, a filio ſit præſtandum? Reſpondi, poſſe filiam ex fideicommiſſo conſequi† vt releuareẽ [f] quò magis integrũ quod teſtator dediſſet, ad eam perueniat.

Si hæres eſt iuſſus rem alteri comparare: poſt moram poteſt ad æſtimationem conueniri. Bartolus.

Idem libro xvij. Digeſtorum. XXXIII.

PAtronus liberto ſtatim [a] tribum [g] emi petierat. [h] libertus din morã [i] ab hærede patroni paſſus eſt: decedens hr̃dẽ reliquit clariſſimũ virum. Quæſitum eſt

Vni ex hæredibus. CASVS. Titia virum habuit nomine Aretonẽ: qui maritus eam hæredem inſtituit. ipſa autem multa expendit de hæreditate uiri, ita quod non remãſit ei forte ultra centũ libras de eius hæreditate. poſtea fecit ipſa teſtamẽtum: & inſtituit ſibi tres hæredes pone: & vni dictorũ ſuorum hæredum reliquit per pręceptionem ea, quę ſupererãt ei teſtatrici ex patrimonio dicti ſui uiri, & eiuſdem hęredis fidei cõmiſit, ut pręcicta, quæ ei ſupererant, reſtitueret cuidam pronepoti ipſius teſtatricis, cum ipſe pronepos erit xvj. annorum. Item adiecit hæc verba dicta teſtatrix, item rogo te hæredem meum, cui prælegatũ prædictum dedi vt reliquum æs alienum, quod debetur creditoribus ex bonis dicti mei viri, ex redditibus eorũ bonorum, quæ ſupererant mihi de bonis dicti mei viri, interim donec ueniat annus ſexdecim dicti mei pronepotis, ſoluas, & ſatisfacias. veniunt modo mortua teſtatrice creditores dicti ſui uiri, & petunt ab iſto teſtatricis hærede: cui ipſa taliter prælegauit, ut dictum eſt, ut ſecundum præceptum teſtatricis ei ſoluat creditum eorum: & dicunt quod ipſe tenetur eis in totum ſatisfacere debitum. non ſolũ de redditu dicti prælegati, ſed etiam de bonis teſtatricis & de bonis ſuis hæredis. hæres autem prędictus allegat ſe non teneri, niſi ſecundum redditum, qui exiuit de dicto prælegato à tempore mortis teſtatricis vſq; ad 16. annos pronepotis prędictę teſtatricis: & probat dictus hæres per teſtes, quod dictus redditus prælegati nõ ſufficit ad prædictorum creditorum ſolutionem. quæritur quid iuris ſit? Et reſpondetur, quod dictus hæres nõ tenetur ſoluere dicta credita, niſi ex dictis redditibus dicti prælegati: & non de bonis dictæ teſtatricis, neque de ſuis. Viu.

[a] Reliquit. Scilicet teſtatrix.

[b] Aretonis. Proprium nomen viri.

[c] Non de proprio. Ipſius teſtatoris: aliàs multo minus de proprio hæredis.

Pater filio. CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredes filium ſuum Seiũ & filiã ſuã Teucarã: & cuilibet eorũ prælegauit certa prædia, & certa calendaria: & poſtea in eodem teſtamẽto ita dixit: à te aũt Seio filio chariſſimo peto ut præſtes quęcunque legaui alicui, uel aliquibus: ut ſi quid euenerit æris alieni, id eſt, ſi quid pro tempore præterito mutuo accepi, & debui, a te ſolui uolo: ut quod ſorori tuæ reliqui, integrũ ad eã pertineat: quæritur nunquid oĩa legata, & debita teſtatoris ſolus dictus filius debeat, ita quòd ſoror integrã habeat ſuã partem? Et dr̃ ꝙ ſic, & h.d. Viu.

[d] Prælegaſſet. Id eſt per diuiſionem aſſignaſſet.

[e] Ex quacunque, &c. Scilicet etiam extra mutuum, &c.

[f] Releuareẽ. Pro filia erat, quia dixit æris alieni. Itẽ quod dixit debuero: ideo integrũ ad eam: ſed cõtra eam, quia ſpecificauit mutuũ. dic ergo, releueẽ. ſ. ab ꝯ ære alieno, & non a mutuo tantũ: licet ipſum ſolũ fuerit nominatũ. & facit ĩ. ſi. certi. l. ſi filia. §. idẽ pa. & ĩ. tit. 2. l. ſeruo legato. §. 2. & ſi ea filius nominarat, & alij legarat. ut ĩ. eo. l. fideicommiſſa. §. interdum, &c.

PAtronus. CASVS. Titius fecit teſtamentum: & iuſſit hæredibus ſuis, ut liberto ſuo Sticho emerent tribũ. i. progeniem quandam ſeruorũ quã habebat quidã eius uicinus: ſtatim poſt mortẽ ſuã patroni mortuo, dicto patrono hæredes ſui fuerunt in mora emendi dictã tribũ liberto prædicto. poſtea libertus deceſſit, & habuit hr̃dẽ quendã urũ. nõ facio uim utrũ fuerit vir clariſſimus: vel non. modo quæritur, an æſtimatio dictæ tribus hæredi liberti debeatur, cum diſperſa fortè ſit tribus? Et reſpondetur ꝙ ſic. Itẽ quæritur an cõmoda, & liberalitates, quæ eſſent collatæ aliqbus de ſeruis, quia erãt in dicta tribu, quas libertus ex dicta tribu uſq; in diem mortis ſuæ conſecutus fuiſſet ſi dicta tribus eſſet ei cõparata ſtatim mortuo teſtatore: an verò viuręæſtimationis tribus hæredi eius liberti debeantur? Et dr̃ ꝙ quicquid ipſe libertus conſecutus eſſet, ad hæredem ſuum tranſmittit. Viu.

[g] Tribum. Id eſt, progeniem ſeruorum, ſicut dicimus ex tribu Neptalim, &c. Accur.

[h] Petierat. Ab hærede, &c.

[i] Moram, &c. Quia potuit hæres ſtatim tribum emere, &

† Cõcor. c. abbate. §. contra. quod ibi ꝓfecto ſic intelligenda ſunt illa verba, ut res de qua agitur ualere poſſit potius ꝗ perire. & gloſ. in verſ. poti⁹ eẽ de uer. ſign.

* Alc. li. 1. parerg. c. 16. porro tribum emi ut & militiã dicebãt, cũ qs in tribũ, uel militiam aliquo dato cooptabatur. ca. 7. xj. & olĩ. C. de proxi. ſa. ſcri. & cõſtit. noue. 57. & 97.

re, & non fecit.

a Deberi. Sed quare non ipsa tribus? Respondi. quia certe personæ, vt liberto voluit emi, sed propter morā debetur æstimatio. & facit s.ti.2.l. Titia Seio, in princ.

b Consecuturus. Et hoc propter moram hæredis: vt s.ti.2.l. qui solidum. §. etiam. & l. si quis seruo. & s.tit.2.l. apud Iulianum. §. ipsius. & l. quæsitum. §. fina.

an tribus æstimatio hæredi eius debeatur? Respondi deberi. a Itē quęsitum est, an & commoda, & principales liberalitates, quas libertus ex eadem tribu vsq; in diē mortis suæ consecutu-rus fuisset, si ei ea tribus secundum voluntatem patroni sui tunc comparata esset: an verò vsuræ æstimationis hæredi eius debeantur? Respondi quicquid ipse consecuturus b esset, id ad hæredem suum transmittere.

Dictio vsque, quando ponitur ad determinandum prædia discriminas, ponitur inclusiue. Bart.

Sempronio ita legauit, Sempronius sumito prædia ea omnia, quæ sunt vsque c ad prędiū, quod vocatur Gaza in finibus d Galatiæ, sub cura villici primi, ita vt hæc oīa instructa sunt. Quæsitum est, cum in eodem confinio prædiorum vnum sit prædium, non in Galatiæ, sed Cappadociæ e finibus, sub cura tamen eiusdem villici: an etiam id prædium cum cæteris ad Sempronium pertineat? Respondi & hoc deberi. f

Error regionis non nocet, si de corpore constat. Bar.

Sempronio. CASVS. Titius testator ita Sempron. legauit: Sempronius sumito prædia mea omnia, quæ sunt vsque ad prædium quod vocatur Gaza sub finibus cuiusdā prouinciæ, quæ vocatur Galatia, & sub cura villici mei, qui vocatur primus ita sumito dico dicta prædia sicut ipsa omnia instructa sunt. modo inuenitur vsque ad prædium Gaza vnum prædium positū in finibus Cappadociæ, non autē Galatiæ, & sub cura dicti villici primi: quæritur nunquid illud prædium pertineat ad Semproniū cum aliis prædiis: licet sit in eo erratum quantum ad fines Galatiæ? Et dicitur quod sic. Viu.

c Vsq; Inclusiuè. 1

d Finibus. Sub. positum in eodem, extra prædium quod vocatur Gaza.

e Cappadocię. Quæ ipsa sit circa Galatiam.

f Et hoc deberi. Quasi n̄ noceat falsa demonstratio. vel quia in finibus sit erratū: vt j.§.j. & j. eod.l. prædiis.§. Titio. & §. fin. & j. de reb. dub. l. pen. & C. de leg. l. si Fortidianum. & de test. l. si in nomine.

1 Cōcor. glo. in c. si gratiose. ex̄ de resc. li. 6. in c. j. I vers. vsq; de ord. ab epis. pdictiōe vsq; Curt. Iun. consi. 20. nu. 2.

Libertis. CASVS. Titius testator ita dixit: volo dari Pamphilo, & Sticho libertis meis fundum Trebatianum: qui est in regione Arelatia, item fundum Satrianum. qui est in regione Niphana cum taberna, quę est in dicto fundo Satriano: mortuo testatore inuenitur quidā fundus nomine Satrianus inter fundos quos supra legauit dictus testator: non est tamen in regione Niphana: quæritur nunquid libertis prædictis debeatur dictus fundus, quamuis in regione designanda lapsus sit testator? Et dicitur quod sic, si de eo legando sensit testator. Viu.

g Lapsus esset. Sic supra proxi.§. cum suis concor. & supra titu. 2. l. 4.

Codicillis. CASVS. Titius fecit testamentum: & in eo confirmauit codicillos, si quos postea faceret: & postea fecit codicillos: & in eis ita cauit, Tyburtibus municipibus meis, quos valde diligo, scitis, siue sciatis vos hæredes mei, me legare balneum nomine Iulianum domui meæ iunctum, ita vt publicè decē mensibus totius anni pbeatur gratis sumptu hæredum meorum & diligentia: mortuo dicto Titio, quæstio fuit inter municipes & hæredes Titij. nam municipes volebant, quod hæredes Titij facerent sumptus non solum ad calefaciendum, & præbendum balneum, sed etiam ad reficiendum balneum: hæredes autem nolebant sumptus facere, nisi ad calefaciendum, & præbēdum: quæritur quid iuris sit? Dicitur quod municipes habent ius. Viu.

Libertis, quos nominauerat, ita legauit, fundū Trebatianū, qui a est in regione Arelatia, itē fundum Satrianum, qui est in regiōe Niphana, cum taberna dari volo. Quæsitum est, cum inter fundos, quos supra legauit, sit quidam fundus vocabulo Satrianus, in regione tamen Niphana non sit: an ex causa fideicommissi libertis debeatur? Respondi: si nullus esset Satrianus in regione Niphana, & de eo sensisse testatorem certum sit, q alibi esset, † non idcirco minus deberi: quia in regione designanda lapsus esset. g

Legato vsu balnei, videntur legata omnia necessaria ad balneum. Bart.

Codicillis cōfirmatis h ita cauit: Tyburtib municipibus meis a amantissimis, quod scitis, balneum Iulianū iunctum domui meę, ita i vt publicè k sumptu hrēdū meorū, & diligētia decē mēsibus totius anni pbeatur gratis. Quæsitum est, an & sumptus refectionibus necessarios hæredes pstare debeāt? rn̄di secundū ea q̄ proponerent, videri testatorē, & sup calefactionis, & prębitiōis onus de iis quoque sensisse, qui ad quotidianam tutelā pti-

a In P. Fl. in regiōe Atellata.

† Conco. gl. in vers. putabat. ibi, si quis aūt erat I pprio nomine dum tñ certum sit de quo cōsentiat, hoc nōo. ficit. § itē si qs. 19. q. prima.

a In P. Fl. amantissimisq; scitis balneū Iulianum &c.

h Codicillis confirmatis. Testamento: quod erat olim op'; si fierent post testamentum: hodie vero non: vt institutio. de codicillis. §. 1. Acc.

i Ita. Scilicet lego vt &c. & sic not. viu Balnei legato, & ad id necessaria legari videntur.

k Publicè. Id est in publico sumptu hæredum &c.

Apud Scæuolam. CASVS. Titius fecit testamentum, & instituit sibi hæredem quendam extraneum, & filium suum proprium exhæredauit, & legata dedit quibusdam: & postea ita dixit in eodem testamento. Si contingeret aliquo modo testamentum meum rumpi, & ita me intestatum remanere: lego ab eo qui erit mihi hæres ab intestato decem Seio, & viginti Sempronio. Mortuo dicto testatore filius suus prædictus egit querela inofficiosi testamenti, & fecit rumpi testamentum: & habuit hæreditatem patris ab intestato, Nunquid tenetur ad præstanda legata relicta ab intestato? Et dicitur quod non: quia nec aliud aliquid valet quod pertineat ad suprema iudicia eius, cuius testamentū per querelam ruptum est, quasi testator fuerit

rit furiosus: creditur enim furiosus fuisse, qui filium exhæredauit. Viuianus.

a Data. Id est relicta. & facit supra de inofficio. testamen. l. Titia. & l. Papinianus. §. finali. & quod nota supra eodem. l. secunda. & facit C. de fideicom. l. quidam. & supra. tit. secundo. l. antepenult.

*Balineę, id. P. Flo.

neant, quibus, b balneæ aut instruantur, aut deni que inter solitas cessatio num vices parari, purga riq; vt habiles ad lauandum fierent, sint solitæ.

Rupto testamento per querelam, non præstantur legata, nec si ab intestato fuerant repetita. Bartolus.

a Apud Sceuolam libr. xviij. Digestorum Claudius notat: Nec fideicõmissa ab intestato data a debentur ab eo, cuius de inofficioso testamento constitisset: quia crederetur quasi furiosus testamentum facere non potuisse. ideoque nec aliud quid pertinens ad suprema eius iudicia valet.

Simon tenet legatum, nec onus fideicommissi adiectum. Bar.

Scæuola libro xviij. Digestorum. XXXV.

Cum quis decedens Seiæ matri b fundum, c qui proprius matris erat, legauerat, ab ea petiit, vt eundem, cùm moreretur, Flauiæ Albinæ coniugi suæ restitueret: post mortem testatoris mater apud magistratum professa c est, nihil se aduersus voluntatem filii sui facturam: paratamque, se fundum Flauiæ Albinæ tradere, si sibi annua bina d præstarentur redditũ nomine: sed neque possessionem tradidit, neque annua bi

CASVS. Vm quis. Titius habebat matrem Seiam, & vxorem nomine Flauiam Albinam. dictus Titius decedens dictæ suæ matri legauit fundum, qui erat proprius ipsius matris, & ab ea matre petijt, ut cum moreretur ipsa mater restitueret dictum fundũ dictę uxori suæ: mortuo dictu testatore mater dixit coram iudice, q̃ volebat facere illud, q̃ dixerat testator: & quod volebat tradere dictum fundũ dictæ vxori filij, si sibi matri præstarentur reddituũ nomine binæ libræ singulis annis, donec moreretur ipsa mater: possessionẽ autem fundi non tradidit dictæ vxori filij: nec dictas binas libras sibi ea accepit mater. nunc autem volebat mater vendere alicui dictum suum fundum. nun quid potest hoc facere? & videtur q̃ non propter confessionem supradictã, quam coram iudice fecit: tamen respondetur quod bene potest vendere. nam legatum sibi relictum à filio de dicto suo fundo nihil valuit: nec potuit filius eã grauare de restituendo uxori, cum nihil aliud matri reliquerit. Viu.

*In P.F. caput est separatũ à præcedenti.

*In P. F. constituisset.

*Sic in P. Fl. Haluã. autem legit, qui prius mater erat.

b Seiæ matri. aliàs suæ matri.

c Professa. At hinc quæstio oriebatur: & pro hoc s. de test. tut. l. ex sententiis. & infra de falsis. leg. vxori. §. primo. quæ sunt contra.

d Annua bina. Id est, singulis annis duo pondo auri vel argenti.

e Legabat. Vt C. eo. l. propter. tu dic ut ibi not.

f Processisse. Scilicet cum effectu, cum nõ possit onerari, quis honoratus nõ est: vt & C. de fideicõ. l. ab eo. & s. tit. 2. l. planè. §. si. & s. tit. 1. l. Imperator. Accur.

na accepit. Quæ sitũ est, an fundum iure alij uendere possit? Respondi: si de iure legati fideique commissi quæreretur, secũdum ea quæ proponerentur, nec ualuisse, q̃ matri suũ legabat: e ne que onus fideicommissi processisse, f si modò nihil præterea mater cepisset.

Promissio facta contemplatione alicuius certi emolumenti, ipso cassato non tenet. Bar.

Qui testamento hęredem scripserat, ducenta Mæuio legauit: & fideieius commisit, ut centum daret Claucæ, Tichę, Elpidrę g autem quinquaginta. h postea Mæuius uolente testatore literas i emisit ad eas, secundum uoluntatem testatoris k restiturum, postea testator fecit codicillos, l qbus & hoc pręcepit, vt pter hos codicillos m si quid aliud n prolatum esset, non valeret. quæsitum est, an Mæuius, qui ducẽta accepit (quia mutauit voluntatem de ea epistola testator) à mulieribus cõueniri ex causa fideicommissi possit? Respondit secundum ea quæ proponerentur, frustra Mæuium o ex causa fideicommissi conueniri: siue ducenta, siue prædium pro his accepisset.

Qui testamento. CASVS. Titius instituit sibi Caium hæredem, & Mæuio ducenta legauit: & fidei Mæuij cõmisit, vt centum daret cuidã noïe Claudię, & quinquaginta daret Albinę, & quinquaginta alteri dicto Caio hæredi & sic rogauit eum de restituẽdo alijs totũ legatũ suũ ducẽtorũ. postea Mæuius legatarius prædictus no lẽte dicto testatore lras misit ad dictã Claudiã, & Albino fideicõmissarias, in quibus ita cõtinebatur: sciatis quod ego dabo vobis fideicõmissa vestra secũdũ voluntatẽ testatoris postea testator fecit codicillos, in quib. Mæuio legatario prędicto legauit vnum prædium loco ducentorum, quæ ei legauerat: & pręcepit in eis codicillis, ut præter hos codicillos si quid aliud appareret, nõ ualeat. & ita noluit valere dictam epistolam quã de sua voluntate miserat Mæuius fideicommissarijs r motuo Titio testatore petunt Claudia & Albina fideicommissa a Mæuio legato: quęrit, an possint? Et videtur q̃ sic ppter prædictas literas: videtur enim Mæuius dictis literis cauisse dictis fideicommissarijs de præstandis eis fideicõmissum: vnde nõ obstantibus verbis, quę in codicillis dixit testator, videt q̃ fideicõmissarię possunt conuenire Mæuiũ ex propria eius cautione. Respõ. tñ hic quod nõ possũt petere. Viu.

*P.F. legabatur.

g Claucæ Tychæ Elpidrę. Id est, Titiæ, & Seię secundũ R. earum enim nomina posuit in Grę co. Acc.

*In P.F. nõ ẽ, ex cã fideicom.

h Quinquaginta. alias viginti. Accur.

i Literas. Quibus adhęrebant fideicõmissariæ, quasi ex propria cautione Mæuium legatarium sibi teneri contendentes.

k Testatoris. Promittendo se &c.

l Fecit codicillos. In quibus legauit prædium Mæuio pro cc. vt in fine patet, & præcepit, &c.

m Codicillos. Quibus Mæuio p cc. pdium legauit. R.

n Aliud. Vel. I epistola ad eos missa. Azo. vel in testo.

o Pro his accepisset. In testamento vel codicillis.

Sciam

Seiam. CASVS. Lucius Titius qui erat libertus Publij Sempronij pupilli, & qui erat eius pupilli domini sui tutor, habebat duos libertos, scilicet Seiam, & Mæuium. fecit hic Lucius Titius testamentum, & dictos Seiam, & Mæuium libertos suos scripsit hæredes æqualiter: & Mæuio prædicto substituit dictũ Publium Mæuium suum dominum: postea in eodem testamẽto cõfirmauit p fideicõmissum codicillos, quos postea contingeret eum fortè facere: postea fecit codicillos, & ita in eis cauit: ego Lucius Titius testator, & codicillator mitto salutes Seiæ hæredi meæ, quam pro parte dimidia hæredẽ institui: scias q Mæuium liberũ meũ quem tecum æqualiter institui, eam partẽ hæreditatis, q̃ eum tangebat, uetο accipere, ɪ cuius locum, & partẽ nolo esse hæredem Publium Semproniũ dominum meum: & dicto Mæuio dari uolo cẽtum quinquaginta lagœnas uini ueτusti. modo quæritur, an dictus Publius Sempronius dominus Lucij Titij testatoris possit petere fideicommissum de parte hæreditatis, in qua instiτutus fuerat Mæuius libertus testatoris, & a quo possit illud fideicõmissum petere? Et videtur quod non possit petere duabus rationibus. Vna, quia in codicillis erat dicta pars hæreditatis Mæuii liberti verbis directis relicta eidem Publio Sempronio, & dicto Mæuio adempta. Secunda, quia ad Seiam libertam fuerunt scripti codicilli, non ad Mæuium, qui erat oneratus? Respondetur tamen hic quòd bene potest dictus Publius Sempronius petere fideicommissum à Mæuio prædicto. Viuia.

Verba directa in codicillis prolata trahuntur ad fideicommissum. Bar.

Seiam, & Mæuium libertos suos æquis partibus hæredes scripsit: Mæuio substituit [a] Sempronium pupillum suum: [b] deinde codicillos [c] per fideicommissum confirmauit, [d] quibus ita cauit: Lucius Titius [e] Seiæ hæredi suæ, quã pro parte dimidia institui, salutem. Mæuium libertum meum, quem in testamẽto pro parte dimidia hæredem institui eam hæreditatis partem veto accipere: [f] cuius in locum, partemve eius Publium Semproniũ dominum [g] meum hæredẽ esse volo. Et Mæuio, ad quem hæreditatis portionem noluit peruenire, cũ hoc elogio [h] fideicommissum reliquit. Mæuio liberto meo nihil de me merito dari uolo [i] lagœnas vini vetusti centum quinquaginta. Quæsitum est: cum voluntas testatoris hæc fuerit, vt omnimodò perueniat portio hæreditatis ad Sempronium pupillum: an fideicommissum [k] ex verbis suprascriptis valere intelligatur: & à quo Sempronius petere possit, cũ ad certam personam [l] codicillos scripserit? Respondit, posse fideicomissum a Mæuio [m] peti.

In P.Fl. lagynos: puto antẽ scribi debuisse. γαλλητ̃ς

[a] Substituit. Scilicet vulgariter.

[b] Pupillum suum. Eundemque patronum, cuius erat tutor, & ideo infra dominum, hic uero pupillum vocat suum. Accur.

[c] Codicillos. Scilicet futuros.

[d] Confirmauit. Ita scilicet committo fidei hæredum meorum ea fieri, quę dicam in codicillis.

[e] Lucius Titius testator.

[f] Accipere. Id est, capere volebat. volebat enim eam restitui Sempronio. nam directò non potest adimi hæreditas in codicillis.

[g] Dominum. Id est, patronum. sic enim causa honoris vocat.

[h] Elogio. Id est, sermone, qui sequitur.

[i] Lagœnas. Quasdam mensuras.

[k] An fideicommissum. Portionis hæreditatis relictæ Mæuio.

[l] Ad certam personam. Puta Seiam. quod tamen non nocet fideicom. ut supra titu. 1. l. peto. in prin. & l. unã §. tin. & l. cum pater. §. donationis.

[m] A Mæuio. Non tamen a Seia: quia ipsa non habebat eã partem: nec eam poterat dare, licet ad eam codicilli sint facti. Et not. quod duo obijciebantur Sempronio. primum, codicillis solis per uerba directa nec dari nec admitti posse hæreditatem: & ita nec adimi Mæuio nec dari Sẽpronio: ut inst. de codici. §. pen. Item ad Seiam non ad Mæuiũ, qui erat honorãdus codicillos forte directos. sed ad primũ dic, quod in codicillis uerba directa trahuntur ad fideicõ. ut & ff. ad Trebel. l. Scæuola. quod est notãdum. & sic nõ de rigore uerborũ, sed ex benignitate tãtum. & facit, ff. de his quib. ut indig. l. iij. Sed argu. contra ff. de cõd. inst. l. pe. in fin. Solu. ibi. Itẽ facit ff. de exce. do. l. apud Celsum. §. prætera. & ff. de mili. testa. l. militis.

Donatario oblato potest imponi onus fideicommissi tanquam debitori. Bar.

Pater emancipato filio bona sua vniuersa, exceptis duobus seruis non mortis causa donauit: [n] & stipulatus est a filio in hæc verba: Quæ tibi mancipia, quæque prædia donationis causa tradidi, cessi: per te non fieri dolo vt malo, neque per eum ad quem ea res pertinebit quo minus ea mancipia, quæque ex his adgnata erunt, eaque prædia cum instrumento, cum ego

Pater. CASVS. Lucius Titius habens filiũ a se emãcipatũ, qui uocabatur similiter Lucius Titius, donauit inter uiuos dicto suo filio uniuersa sua bona exceptis duobus seruis: & a dicto filio ita stipulatus est, tu promittis mihi, quod omnia ea, quæ extabunt de bonis meis, quæ tibi donaui, restitues mihi cum volã, vel cum morieris si uiuam, aut cui ego volam. & filius dixit, promitto. postea pater decedens misit epistolam filio hæc verba continentem: fidei tuæ fili committo, vt Mæuio præstes decem, & Caio decem: & Lucrionem seruum meum liberum esse uolo. mortuo patre venit Mæuius, & Caius, & Lucrio, & petunt a filio fideicommissum, & filius respondet eis: ego non sum hæres, uel bonorum possessor patris mei, & nihil ex hęreditate sua possideo: imo habent hæreditatem eius petrus, & Martinus, vnde non debeo uobis respondere. quæritur qd iuris sit? Et respondetur, quod hæredes patris scilicet Petrus, & Martinus possunt conuenire filium ex stipulatu ut adimpleat prædicta. Item Mæuius, & Caius, & Lucrio: quorum interest, possunt petere fideicommissa eorum à filio, quasi debitore patris: bene enim potest creditor onerare fideicommissis debitorem suũ. Viuia.

[n] Donauit. Scilicet inter uiuos sub modo. aliàs nulla esset quæstio. nam tam a legatario, quam a donatario causa mortis potest legari: ut supra eodem. l. j. §. pen. & l. ij. in prin. & l. v. §. 1.

a In rerum natura. Sub. esse desijssent, aut in potestate esse desijssent, &c.

b Ab hæredibus patris. Scilicet tantum veteri iure: hodie verò istis fideicommissariis datur ex stipulatu: vt C. de do. quæ sub mo. l. quoties.

c Quasi debitorem. A quo debitore potest legari: vt supra titu. 2. l. si pecunia. & l. si seruus lega. §. qui margarita. & facit infra de do. l. hæreditatem. & supra titu. 2. l. filio. & s. ep. l. Sextiliam, & j. ad Trebel. l. si cui.

uolã, vel cùm morieris, quæque eorum extabũt, neq; dolo malo, aut fraude, factoue tuo, eiusque, ad quem ea res pertinebit, ita in rerum natura,[a] aut in potestate eẽ desiisent: si viuam mihi, aut cui ego volã, reddantur, restituantur: stipulatus est Lucius Titius pater: respondit Lucius Titius filius. Idem pater decedens fideicommissariam epistolam ad filium suum scripsit in hæc verba: Lucius Titius filio suo salutẽ: Certus de tua pietate, fidei tuæ committo, vt des, præstes illi, & illi certam pecuniam: & Lucrionem seruum meũ liberum esse volo. Quæsitum est, cùm filius nec patris bonorũ possessionem acceperit: nec hæres ei extiterit: an ex epistola fideicommissa, & libertatem præstare debeat? Respondi, & si neque hæreditatem adiisset, neq; bonorum possessionem petiisset, & nihil ex hæreditate possideret: nihilominus tamẽ ex stipulatu ab hæredibus[b] patris, & fideicommisso ab iis, quorum interest, quasi debitorẽ[c] cõueniri posse maximè post constitutionẽ diui Pij, quæ hoc iduxit.

Qui stipulatur dotem sibi reddi mandato mulieris: in dubio præsumitur vt minister adhibitus. Bar.

2. Nuptura, duobus filiis suis, quos ex priore marito habebat, mandauit,[d] vt xx. quæ doti dabat,[e] stipularentur in omnem casum, quo solui posset matrimonium: vt ẽt alterutri ex his tota dos soluatur: constãte matrimonio vno ex filiis mortuo, vxor per epistolam[f] petiit a superstite filio, vt quandoque partem dimidiam duntaxat dotis exigeret, & ea[*] cõtentus erat: alterã ãt partem apud maritũ eius remanere concedat. Quæsitũ est, postea in matrimonio muliere defũncta, an maritus si de tota dote cõueniatur a filio, doli mali exceptione se tueri possit: & an vltro[*] ex cã fideicommissi actio ei cõpetat, vt de parte obligatiõis accepto ei feratur? Respondit, exceptionem vtilem fore: & vltra ex fideicommisso peti posse.[g] Idem quærit, an de reliqua[h] dimidia parte mãdati actio vtilis sit hæredibus mulieris aduersus filium eius? Respondit secũdum ea, quæ proponerentur (maximè[i] post literas ad filium scriptas) non fore vtilem. Claudius:[k] quoniam in his expressit, vt contentus esset parte dimidia[*][l] dotis: qbus verbis satis fideicommissum filio relinqui placuit.[m]

Nuptura. CASVS. Titia habuit duos filios ex marito suo Titio: mortuo dicto Titio volebat nubere Sempronio, & dare ei in dotem xx. fecit ergo dicta Titia venire dictos suos filios duos, & fecit eos stipulari a dicto Sempronio secundo marito dictam dotẽ in omnem casum, quo solui posset matrimonium inter eam, & Sempronium, & sic sunt stipulati a Sempronio insolidum id est, vt etiam alterutri ex his filiis Titiæ tota dos soluatur: & duo rei stipulandi fuerunt: illud autem faciebat mulier prædicta: vt magis esset secura de dote sua: non autem volebat quicquã dictis suis filiis donare: postea iis euenit de facto, quod constante matrimonio, vnus ex dictis suis filiis decessit, vnde remãsit filio superstiti integra actio dotis. Titia autem prædicta petiit per epistolam suam quæ vltimam voluntatem continebat a dicto filio superstite, vt cum exegisset a Sempronio suo marito partem dimidiã dictæ dotis, ea dimidia contentus esset, & aliam dimidiã remanere cõcederet apud maritum: postea decessit dicta Titia, & habuit hæredem ab intestato dictum filium superstitem, & quosdã alios: vult nunc filius conuenire Sempronium maritum ad integram dotem ex stipulatione: maritus opponit ei excep. doli propter epistolam matris supradictam, & dicit: non debeo tibi soluere, nisi dimidiã dotis, imo dico tibi plus. dicit enim maritus, ego volo quod tu liberes me per acceptilationem de dimidia dotis, quæritur quid iuris? & dicitur quod maritus habet ius in eo quod dicit: soluit ergo maritus dimidiam dotis filio vxoris, & aliã dimidiam sibi retinet: vnde veniunt alij hæredes mulieris, & agunt actione mandati contra filium eorum cohæredem, & petunt ab eo dimidiam dotis, quã soluit ei maritus: filius respõdit eis & dicit, non debeo vobis dimidiam dotis; quia mater mea reliquit eã mihi per fideic. in epistola supra dicta quã mihi misit: expressit enim in ea epistola, vt ego essem contẽtus parte dimidia dotis: propter quæ verba videtur mihi eã per fideicõmissum reliquisse; quæritur quid iuris sit? Et dicitur q filius habet ius. V m.

d Mandauit. Nolens illis quicquam dare: sed in stipulationis illius negotio illorum filiorum volens vti ministerio. R.

e Dabat. Secundo marito. Acc.

f Per epistolam. s. vltimæ voluntatis: vt & C. de fideicõ. l. & in epistola. & hoc etiam declarat respõsio quæ sit infra.

g Peti posse. Quasi a debitore fideicommisso relicto, quod potest vt s. proxi. §. scilicet vt liberetur: vt j. de lib. leg. l. 1. §. nunc. Sed contra C. de iu. do. l. 2. Sol. ibi voluit filio donare, hic nõ: & eodem modo respond. s. de pac. do. l. cum maritus. §. si. & s. so. ma. l. quæ dotis. & j. de do. prælegat. l. Seia. quæ sunt contra.

h De reliqua. Quæ nõ remanet in viro.

i Maximè. Abundat, vt statĩ subiicit. sic C. de ma. test. l. si §. 1. præterea nullum esset fideicommissi si filius ante literas non teneretur mandati, quia ei donatum esset. Azo.

k Claudius. Continuat præ dicta.

l Dimidia. Præmittit dimidiæ.

m Relinqui placuit. Non ergo præsumitur ab initio donatum filio. alioqui quomodo valeret fideicommissum eius, quod ei donasset? & sic facit hæc lex ad id quod notatur supra de negotijs gestis. l. Nesennius.

[*] In P. Fl. earum natura, aut in potestate, &c.

[*] In P. Fl. contentus erit.

[*] Sic s. de cond. cau. da. l. 3. & alij vltra legunt, id est insup.

[*] P. F. partis dimidiæ.

1 M. id. in glo. Facul. §. nos qui. in ver. præsertim, colum. 2. vbi et de significatu dictionum maximè, præsertim, & similium.

Codicil-

Confessio debiti facta in testamento si testator iurauit, vel iurasse se dicit, probationem inducit.

Codicillis [a] ita scripsit: † Βούλομαι πάντα τὰ ὑποτεταγμένα, κύρια εἶναι. Μαξίμῳ κυρίῳ μου δηνάρια μύρια πεντακισχίλια, ἅτινα ἔλαβον παρὰ κατάθήκην παρὰ τοῦ θείου αὐτοῦ Ἰουλίου Μαξίμου, ἵνα αὐτῷ ἀνδρωθέντι ἀποδώσω, [a] καὶ γίνονται σὺν τόκῳ τρὶς μύρια, ἀποδοθῆναι δὲ αὐτῷ βούλομαι, οὕτω γὰρ τῷ θείῳ αὐτοῦ ὤμοσα. id est, (Volo omnia, quæ infra ordinata sunt, firma esse. Maximo [b] domino meo denaria decies quinquies mille, q̃ accepi in depositũ a patruo eius Iulio Maximo, vt ei [c] viro facto, vel adulto reddam, cum vsuris, q̃ sunt triginta milia, ei dari volo: ita enim patruo suo iuraui. [d]) Quæsitũ est, an ad depositã pecuniam petendam sufficiant verba codicillorũ: cum hanc solam, nec aliam vllam probationẽ hebeant [e]? Respondi ex his, quæ ꝓponerentur, scilicet cum iusiurandũ dedisse super hoc testator affirmauit, credendum [e] esse scripturæ.

Si testator confitetur se debere non capaci, talis confessio nil operatur. Bar.

Titia honestissima fœmina cũm in negotiis suis opera Callimachi semper vteretur, qui [f] ex testamento capere nõ poterat: testõ facto manu sua, [g] ita cauit: [h] †Τιτία διεθέμην † καὶ βούλομαι δοθῆναι Καλλιμάχῳ μισθοῦ χάριν δηνάρια μύρια. (Id est, Titia testm̃ cõdidi: & volo dẽtur Callimacho mercedis gratia denaria decies mille.) Quæro, an hæc pecunia ex causa mercedis ab hæredibus Titiæ exigi possit? Rñdi, non idcirco qđ scriptũ sit exigi posse, [i] in fraudẽ [k] legis relictũ.

Dictio siue, nõ inducit restitutionẽ simile de dictione seq. Bar.

Ex his verbis testamẽti, Oĩbus, quos, quasve manumisi, manumiserã, siue his tabulis, siue quibuscunq; aliis, filios, filiasve suas omnes concedi volo. Quæsitum est, an iis, quos viuꝰ manumisisset, debeãtur filij? Respõdit, iis quoq;, quos, quasve ante testm̃ factum manumisisset, filios, filiasve ex causa fideicommissi ꝑstari oportere. [l]

Prohibitio alienationis ad alienationẽ necessariam se nõ extendit, sed ad voluntariam. Bar.

Idem libro xix. Digestorum. XXXVI.

Codicillis. CASVS. Titius libertus cuiusdam, qui vocabatur Maximus, fecit testamentum suum & instituit sibi hæredes Caium, & Sempronium, postea fecit codicillos, & ita in eis scripsit. Maximo domino meo 10. milia denaria dari volo. Item eidẽ domino meo dari volo quinquies mille, quæ accepi in depositum a patruo dicti mei domini ea cõditione, vt eidem domino meo Maximo viro facto reddã qui patruus vocabatur Iulius Maximus. & dictum depositũ volo dari eidẽ meo domino cum vsuris, quæ cucurrerũt vsq; nunc, quę sunt in summa triginta milia. ita enim iuraui domino Iulio Maximo patruo dicti domini mei Maximi. mortuo dicto Titio agunt procu. Maximi contra hæredes dicti Titij actione depositi, & petũt dictas pecunię quantitates: & non habent pro se alias probationes, nisi dicta verba codicillorũ. quæritur, nunquid obtinere debeãt dicti actores? Et dicitur qđ sic: hoc ideo quia dictus Titius testator & codicillator affirmauit in codicillis se iurasse prædicta reddere patruo domini Iul.

[a] Codicillis. Videtur hic in medio esse Græcum: eius autem interpretatio, volo omnia &c.

[b] Maximo. Proprium nomen est.

[c] Vt ei. Scilicet nepoti ac viro. No. virum demũ esse adultum: sicut & mulier corrupta: ut supra de contrahen. emptio. l. alioqui.

[d] Iuraui. Vsq; huc est Græci interpretatio: quã interpretationem R. nõ habebat, q vaticinabatur hic, dicens quod hæc pecunia fuit ab aliquo deposita apud testatorem, vel a se apud vnum de hæredibus suis, & sic fuit in Græco confessus: & qđ iurauit: verum hæc confessio & iuramentum parum prodest. arg. C. de proba. l. rationes. & l. exempla. & ff. de iureiur. l. 3. §. 1. secundum Ro. sed certè imo prodest, ut hic expresse dicit: quia contra se est confessus, & dictę ll. loquuntur, quando ꝓ se. & est ad hoc ff. de interro. act. l. de ætatę. §. 1. & sup. deposi. l. Publia. § fi. & C. de fal. cau. adie. l. 1. & ff. de leg. 2. l. ante pe. § quisquis. & ff. de dona. l. ex hac scriptura.

[e] Credẽdum. Ab hæredibus tantum: vt in Auth. de iureiur. à mo. §. 1. colla. 5. & C. cõmunia vtri. iu. l. scriptura. Argu. contra ff. proxi. §. sed & si nõ crederetur, tamen haberet fideicom. vt d. §. quisquis.

Titia. CASVS. Honestissima mulier, quæ vocabatur Titia ita dixit in testamento suo, qđ testamentũ fecit sua manu: sciebat enim scribere. Volo dari Callimacho decem milia denar. gratia mercedis: quia opera sua vsa fui in negotijs meis: & in veritate dictus Callimachus erat talis persona, qui ex testamento alicuius aliquid capere non poterat: quæritur nunquid dictus Callimachus possit petere dictam pecuniã sub nomine mercedis? Et dicitur quod non quia præsumitur ei relicta in fraudẽ legis, quæ eũ prohibebat ex testamẽto capere ꝯ. Viua.

[f] Qui. Callimachus. Acc.

[g] Sua. Titiæ: sic ergo fuit in scriptis.

[h] Ita cauit. Habeas, disposui, & volui dare decem milia nomine mercedis. Accursius.

[i] Exigi posse. Quasi sit idonea probatio, quod merces debeatur Titiæ confessione, argu. superioris respon. sed tamen contra est, ut subijcit, & ff. de test. l. qui testamentum. & est ratio, quia ibi iurauit, & fuit capax legatarius: hic in vero que secus: & facit ff. tit. 2. l. In tacitis. & l. Lucius. §. In testamento.

[k] In fraudẽ. Quod semper præsumitur, nisi contrarium probetur, secundum R. vid. l. q testamẽtũ.

Ex his. CASVS. Titius fecit testamẽtum, & multos seruos suos & ancillas libertate donauit & alios, & alias in seruitute reliquit: & postea in eodem testamento ita dixit: oĩbus, quos, quas ve manumiserim siue his tabulis, siue quibuscunq, alijs: volo concedi filios filias ve omnes eorum manumissorum. quæritur an filij eorũ seruorũ, & ancillarũ, quos quas ve viuꝰ manumisit, debeant eis concedi. Et respon. quod sic. Viuia.

[l] Oportere. Scilicet ab hęrede si habeas in textu instituerat, suban. quas. & dic præstari oportere. s. eorum filios, & filias: & facit ff. de alis. le. l. à filio. §. fi.

† Alci. li. dispun. 3. c. 12. locũ hũc ex P. Flo. reposuit. quem ita vertit Græ. Hal. Volo vt omnia quæ subiecta sunt firma tamẽ obtineãt. Maximo Dño meo denariũ quindecim milia, quę depositi nomine à Iulio Maximo patruo eius accepi, vt illi cũ in virũ ꝓuectꝰ eẽt restituerẽ, vt maxĩe cũ vsuris triginta milia excurrãt, ei restitui volo. sic.n. patruo eius iuraui.

[a] In P.F. ἀγίνονται.

[a] P. Fl. habeat.

† Locum hunc (inquit Alci. li. præter. 2.) restituit Ange. Politianus ex P. Flo.

Alias, διατίθεμαι.

Pater filium heredem [a] prędia alienare, seu pignori ponere prohibuerat: sed conseruare liberis ex iustis nuptijs, & cęteris cognatis fideicommiserat: filius prædia, quæ pater obligata reliquerat, dimisso hæreditario creditore numis noui creditoris, à priore in sequentem creditorē pignoris hypothecę ve nomine transtulit: quæsitū est, an pignus rectè contractum esset? Respondi secundum ea, quæ proponerentur rectè contractū. [b] Idem quæsijt: cum filius prędia hęreditaria, vt dimitteret hæreditarios creditores, distraxisset: an emptores, qui fideicommissum ignorarunt, [c] bene emerint? Respondi secundum ea, quę proponerentur, rectè cōtractum, si non erat aliud in hæreditate, vnde † debitum exolueret, [d]

Libertus liberti non continetur appellatione libertorum. Bart.

Duobus libertis Sticho & Erotę hæredibus institutis, ita cauit: Fundum Cornelianum de nomine † meorum exire veto. Vnus ex hæredib. Stichus ancillam Arescusam testamēto liberam esse iussit, eidemque partē suā fundi legauit: quæro, an Eros, & cæteri colliberti Stichi ex causa fideicommissi eius fundi partem ab hærede Stichi petere possint? Respondi, nō contineri. [e]

Res contemplatione plurium prohibita alienari, ad eum ex pluribus pertinet, qui superest tempore alienationis. Bar.

Filiam suam hæredem scripserat, & ita cauerat, Veto autem ędificium de meo nomine [f] exire: sed ad vernas [g] meos, quos hoc testamento nominaui, [h] pertinere volo: quæsitum est, defuncta hærede, [i] & legatarijs [k] vernis, an ad unum libertum, qui remāsit, totum fideicommissum pertineret? Respondi, ad eum qui ex vernis superesset, secundum ea, quæ proponerentur, virilem pārtem pertinere.

Pater filium. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium suum filium: & prohibuit eum alienare, seu pignori ponere prædia, quæ in hæreditate sui testatoris erant: sed fidei eius commisit, vt dicta prædia conseruaret filijs suis conceptis ex iustis nuptijs, & cæteris eius cognatis: mortuo Titio patre Seius eius filius māsulit pignoris, & hypotecæ nomine in Caiū prædia hæreditaria, quæ pater obligata reliquerat Martino: & acceptis a dicto Caio centum mutuo super dictis prędijs soluit ea centum Martino prædicto, cui pater obligauerat dicta prædia pro centum: vel dicta prædia hæreditaria uendidit Caio pro centū, & ea soluit Martino, cui ea obligauerat pater pro centum: quæritur, nunquid valeat obligatio, uel alienatio prædicta. Et videtur qđ non quia testator prohibuit obligationē, & alienationem eorum, & cum eā: dicitur tamen hic, quod valet vtrunque, quia ea fecit filius ex necessitate, & non ex voluntate. Vi.

[a] Hæredem. Institutum à se.

[b] Rectè contractū. Quasi secundus loco sit primus: sic C. de his qui in prio. cre. l. j. & ij. & supra de donatio. inter uirum & vxo. l. si donatæ. §. 2.

[c] Ignorarunt. Maximè. nam idem si sciuissent.

[d] Exolueret. i. Solui posset: prohibita ergo alienatione uoluntaria, uidetur prohiberi nō necessaria: sic s. tit. 2. l. filiusfam §. diui. & §. cum pr. & s. tit. 1. l. peto. §. prędium. l. qui solidū. §. fi. & s. fam. er cis. l. alienationes. & s. de admi. tut. l. quidam. §. pe. & de reb. eo. qui sub tut. vel cura. l. si pupillorum.

Duobus. CASVS. Titius habebat multos liberos, inter quos erant Stichus & Eros. fecit dictus Titius testamentum, & instituit sibi hæredes dictum Stichum, Erotem: & ita postea in eodem testamento cauit: fundum Cornelianum meum de nomine meorum familiarium exire veto. mortuo Titio testatore Stichus prædictus qui erat unus ex hæredibus, uenit ad mortem: & Arescusam ancillā hæreditariam testamento suo liberā esse iussit, & eidem Arescusæ legauit partē suam dicti fundi Corneliani, postea decesserūt. nēs illi q cōtinebantur appellatione familiæ dicti Titij, ueniunt modo, nēpe dictus Eros cohæres Stichi, & cæteri colliberti Stichi, & petūt dictū fundū Cornelianū ab hærede Stichi ſ dicti, quasi dicta pars fundi Corneliani sit alienata per Stichum in eā personam, scilicet Arescusam prædictam, quæ non continetur appellatione familiarium dicti Titij testatoris, quæritur vtrum possint? Et respon. Quod sic. Viuia.

[e] Non contineri. Arescusam istam nomine meorum & ideo Stichi pars ad Erotem, & cæteros collibertos pertinet: scilicet si deficiant cæteri, qui familiæ appellatione continentur, q sunt præferendi: ut C. de uer. signi. l. fin. & supra titu. 1. l. peto. §. fratre. & facit infra de verb. signifi. l. Modestinus. Sed contra supra tit. 1. l. cum pater. §. cum inter. solu. vt ibi. vel ibi in filio libertæ, hic in liberto libertæ, & futuro de quo nō cogitabatur. Itē arg. contra ỹ. de ali. legat. l. alimenta. §. 1. Sed ibi apparet solu. Itē contra s. tit. 1. l. cum pater. §. fidei. solu. ut ibi.

Filiam suam. CASVS. Titius habēs ædificium super solo Sempronij, instituit sibi hęredem filiam suam Seiam: & ita postea dixit, veto autem ędificium de nomine meo exire: sed ad uernas meos, id est, seruos ex ancillis meis natos, quos uernas hoc testamēto nominaui, & manumisi pertinere uolo. mortuo dicto titio testatore filia sua Seia ab eo hæres instituta, instituit sibi hæredē quēdā extraneū, qui non erat de familia sua: postea dicta hæres extraneus decessit. Item decesserunt dicti vernę legatarij, & remansit unus ex dictis vernis. quæritur nunquid ad eum pertineat totum dictum ædificium? Et dicitur quod si omnes vernæ superuixissent, vel eorum pars: ad quemlibet eorum virilis pars dicti ædificij pertineret, si autē unus tantum ex dictis vernis uixisset, totū dictum ædificium haberet: & hoc vult dicere litera, licet ipsa nimis sit breuis. Viuia.

[f] Meo nomine. Huic uerbo cæteri liberti, qui nō erāt vernæ, confidebant: sed perperam. Roma.

[g] Sed ad vernas. Id est, domesticos ex ancillis suis. s. natos: vt infra. eo. §. huic autem proxi.

[h] Nomina ui. Manumittendo.

[i] Defuncta hęrede. Et relicto hærede alio, qui non sit de familia. Rom.

[k] Et legatarijs. Alias est ad legatarios uernas: & tunc dic ad vnum libertum, scilicet alium nō uernam. Item secūdū hoc dic ad eū id est, ad eos. vulgari enim, & simplici sermone hic Scæuola utitur. nam ad eum pro eos omnea

† Cōcor. c. placuit. in gl. sup ver. necessitate. xij. q. 2. & c. ea. n. §. hoc ius porrectū. ibi, in cęteris eatenus excipi si debitū vrget. & ibi si autē debitū qđ vrget, ex mobilibus solui nō valet: primo res immobiles dentur pignori & c. x. q. 2.

† Tu ad loci huius intelligentiam vide Alcia. lib. dispun. 4. cap. 1. circa. fin.

omnes ponit. sic ff. tit. 1. l. cum quidam. & l. si pluribus. in prin. & propriè ponit virilem : vt C. de ca. tol. §. vbi euté. alias est in litera, & legatarijs vernis, scilicet defunctis omnibus præter vnum. & quod dicit ad vnum scilicet vernam, & propriè ponit eum : sed quod dicit virilem, connectotũ:

ª ea quo unus tantum uerna superest, nam pro toto pars, sicut pro plurali singularis numerus ponitur : ut ĵ. de uerb. signi. l. uirili. & l. in uis. & in re eo. l. Lucius. §. collegiũ. sic & uniuersitas remanet i in uno: ut supra quod cuiusque uniuer. l. sicut. §. si. Accur.

Vide q de hac re scripsit Alcia. in cũmen. ad l. virilis. ĵ. de ver. & re. sign.

ꝉ Cócor. text. cum glo. in ca. gretũ. ex. de postu. prælat. & c. si. innct. gl. n. t. 65. distin.

Fundum. CASVS. Seius instituit sibi hæredem filiũ suũ : & in eodẽ testamẽto quo eũ instituit, eum uetuit uenundare, donare, & pignorare fundũ Titianum hęreditariũ quoad uiueret ipse filius, & adiecit hęc uerba : si aduersus meam uoluntatem facere uoluerit dictus meus filius, fundum Titianũ prædictum ad fiscũ pertinere uolo: ita fiet ut fundus Titianus prædictus de nomine nostro nunquã exeat. mortuo testatore filius retinuit dictum fundum usque ad mortem suam, & cũ uenit ad mortẽ, instituit sibi quendã extraneum in dicto fundo, & in elijs suis bonis : modo quæritur, nunquid dictus extreneus possi t tenere dictum fundum, an uero illi de familia testatoris Seij : an vero fiscus ? & uidetur quod extraneus habere non possit : quia ita dixit testator Seius : ita enim fiet, ut fundus Titianus de nomine nostro nunquam exeat &c. iudicatur tamen hic, quod dictus extraneus habeat : quia per uerba Seij testatoris talis eius uoluntas colligi potest scilicet filium, donec uiueret solummodo alienare, uel pignorare, uel donare prohibitum esse, sed hæredes etiam extraneos non solum in elijs rebus sed etiam in dicto fundo instituere posse. Viuia.

Alienatio prohibita ad tempus, uidetur esse permissa post tempus. Bar.

Fundum Titianum à filio, quoad vixerit, vetuit venundari, donari, pignorari: & hæc verba adiecit: Quòd si aduersus voluntatem meam facere voluerit, fundum Titianum a ꝉ fiscum pertinere: ita enim fiet, vt fundus Titianus de nomine vestro ª nunquam exeat. Quęsitum est, cum unius filius eum fundum secundum uoluntatem patris retinuerit: an defuncto eo, non ad hæredes scriptos ᵇ a filio, sed ad eos, qui de familia sunt, pertineat? Respondi, hoc ex voluntate defuncti colligi posse, filium quoad viueret, ᶜ alienare, vel pignorare non posse: testamenti autem factionem, & in eo fundo in extraneos ᵈ etiam hæredes habiturum.

Nudum præceptum, vel prohibitio alienationis sine causa, alienationem non impedit. Bar.

ª Nomine uestro. Loquitur familiæ, & ex hoc oritur dubitatio.

ᵇ Hæredes scriptos. Scilicet extraneos.

ᶜ Quoad uiueret. Solummodo.

ᵈ In extraneos. Vnde apparet, quod superflua sint illa uerba ita enim &c. & facit C. de fideicom. l. uoluntas. & supra tit. e. l. filiusfam. §. diui. & §. cum pater. & l. qui solidum. §. prædium. & ĵ. proxi. §. Item contra supra tit. 1. l. peto. §. fratre. Sol. ut ibi.

Iulius Agrippa. CASVS. Iulius Agrippa primipilaris habens filiã Titiã, & existens patruus magnus cuiusdam mulieris, quæ uocabatur Iulia. i. frater aui Iuliæ dictæ fecit testamentum, & instituit sibi hæredem dictam suam filiam, & pręcepit in dicto testamento, ne ullo modo reliquias rationum, quæ supererant a quodã qui administrauerat negotia sua, & prædium suburbanum, aut domum maiorem hæres eius pignoraret, aut ullo modo alienaret: nec adiecit causam prohibitionis : dicte filia sua hæres ab eo scripta (ut dictũ est) mortuo eo testatore hæredem reliquit filiam suam quæ erat neptis dicti testatoris i. Iulij Agrippæ primipilaris: quæ neptis mortua dicte sua matre easdem res diu possedit : & decedẽs ipsa neptis extraneos instituit hæredes in dictis rebus, quæ prohibitæ sunt alienari: & in alijs suis bonis : modo quæritur, an dicti extranei hæredes neptis possint habere dictas res alienari prohibitas: an uero pertinerent ad dictam Iuliã, cuius erat patruus magnus dictus Iulius Agrippa primipilaris: sicque ipsa Iulia erat de familia Iulij. Et uidetur, ꝙ ad dictam Iuliam debeant pertinere : quia idem dictarum rerum uidetur prohibuisse alienationem ut remanerent illis de familia sua, siue cognatione: quia autem ipse hoc non expressit, sicque fuit suum preceptum nudum, iudicatur hic, quod hæredes extranei dictæ neptis habere debeant. & hoc dicit. Viuie.

Iulius Agrippa primipilaris suo testamento cauit, ne vllo modo reliquias ᶜ eius, & prædium suburbanum, aut domum maiorem ᶠ hæres eius pignoraret, aut vllo modo alienaret: filia eius hęres scripta hæredem reliquit filiam suam neptem primipilaris : quæ easdẽ res diu possedit : & decedẽs extraneos instituit hæredes. Quęsitum est, an ea prędia extraneus hęres haberet : an verò ad Iuliã dominã, quę habuit patrnum maiorem Iuliũ Agrippam, pertinerent? Respondi cum hoc nudum pręceptum esset : nihil proponi contra voluntatẽ defuncti factũ, ᵍ quo minus ad hæredes pertinerent.

Qui prohibetur alienare partem suam, non uidetur prohibitus alienare partem, quam redemit. Bar.

Quindecim libertis, quos nominauerat, pręediolum cum taberna legauerat, & adiecerat hęc

ᶜ Reliquias. Puta monumentum, quod una cum prædio, in quo est, posset alienari, uel ignorantia : nisi esset prohibitio : ut ff. de act. empt. l. si mercedem. §. 1. & ff. de contrahen. empt. l. & liberi.

ᶠ Maiorem. Fratrẽ aui paterni. ut Insti. de grad. §. 4.

ᵍ Factum. imo extraneum instituendo facit contra uoluntatem: ut ff. tit. 1. l. peto. §. fratre. quæ est contra. Sol. transit ad hæredem etiam extraneum ut hic: sed agitur ad interesse, ut ad legitimum institutum transiret sine pœna, secundum Io. Sed contra ẽ. ti. 1. l. codicillis. §. matre. ubi excludunt legitimus omnino. sed certe ibi fuit specialiter prohibitum legitimum: uel hoc fuit præceptũ nudum, in l. illa peto. & in l. illa codicillis non fuit nudum. ad quod est ff. titu. 2. l. si filius. §. diui. Item ad hoc ĵ. eo. l. Lucius in prin. & ẽ. tit. 1. l. cum pater. §. libertis. & l. qui solidum. §. prædium. & supra proxi. §.

ʰ Quindecim. CASVS. Titia fecit testamentum, & instituit sibi hæredem : & legauit quoddam prædiolũ suum cum taberna quindecim suis libertis quos nominauit in testamento, & adiecit postea talia uerba: & uolo eos libertos sibi habere, & possidere dictũ prædiolũ

cum taberna ea lege, & conditione, ne quis eorum partem suam uendere, uel donare, uel aliquid aliud facere alij extraneo uelit. quod si aduersus ea aliquid factum erit: tunc eas portiones, prędiumve cum taberna ad rempublicam Tusculanorum pertinere uolo. mortua dicta testatrice duo ex dictis quindecim libertis uendiderũt suas partes dicti prędioli cum taberna duobus alijs de dictis quindecim libertis, puta Sticho, & Pamphilo. dicti autẽ emptores uenerunt ad mortem, & instituerunt sibi hęredem quendam extraneũ, qui uocabať Caius Seius. modo quæritur utrum partes dictæ uenditæ pertineant ad Caium Seium extraneum institutum à Sticho, & Pamphilo emptoribus, an ad superstites collibertos, qui partes suas non uendiderunt, an verò ad rempublicam Tusculanorum? Et respon. q̃d ad Caium Seium extraneum debent pertinere, & non ad alios collibertos, uel rempublicã Tusculanorum. & est ratio secundum Claudium, quare nõ pertinent ad collibertos: quia non est respicienda persona possidentis, id est, Caij Seij extranei instituti à Sticho, & Pamphilo, qui emerunt ab alijs: sed est inspicienda persona dicti Stichi, & Pãphili emptorũ: qui secundum uoluntatem defunctę tacitè ex illis libertis quindecim fuerũt, q̃bus tacite permiserat testatrix uendi, si inspiciatur eorũ persona. & ipsi aut alij non sunt prohibiti alienare, nisi partes suas: ergo partes quas emerunt ab alijs secundum tacitam uoluntatem defunctæ non sunt prohibiti alienare, vel extraneos in eis hæredes instituere. Item ratio est, quare non habet respublica Tusculanorum: quia conditio dati dictæ reipubli. fideicommissi partium contra præceptum testatricis alienatarum non extitit. eo quod fuerunt partes prædictæ uenditæ dicto Sticho, & Pamphilo: uel ideo quod dicti emptores extraneum hæredem reliquerunt: quia ut dictũ. est inspicienda est persona emptorum, & non hæredis extranei. Viuia.

verba, Sibiq́; eos habere, possidere volo ea lege & conditione, ne quis eorũ partem suam [a] vendere, donare, aliudve quid facere alij velit. quòd si aduersus ea quid factum erit: tunc eas portiones, prædiumve cum taberna ad rempublicam Tusculanorum pertinere volo. quidam ex his libertis [b] uendiderunt partes suas duobus collibertis suis ex eodem corpore: emptores autem defuncti Caiũ Seium extrâneum hęredem reliquerũt. quæsitum est: partes, quæ uenierunt, vtrum ad Caium Seium, [c] an ad superstites collibertos suos, q̃ partes suas non vendiderunt, pertinerent? Respondi secundum ea, quæ proponerentur, ad Caium Seium ꝑtinere. Item quæsijt, an partes uenditæ ad rempublicam Tusculanorũ pertinerent? Respondi non pertinere. [d] Claudius. quia non possidentis persona, qui nunc extraneus est, respicienda est: sed emptorum, qui secundum voluntatem defunctæ ex illis fuerunt, quibus permiserat testatrix venundari: nec conditio extitit [e] dati fideicommissi reipublicæ Tusculanorum.

[a] Partem suam. Nota partem suam.
[b] Ex libertis. Quod permitit tacitè defunctus: ut C. de fideicom. l. uoluntas. & l. quoties. R. & in fi. huius §.
[c] Ad Caium Seium. Ad collibertos enim non pertinet quia si alienarentur, non ipsi, sed reipubli. testator eas uoluit restitui. R.
[d] non pertinere. Sed ipsorum partes, quas ex testamẽto habuerunt, non quas a collibertis emerunt, reipubli. debebuntur extraneo hærede instituto: ut supra titu. 1. l. peto. §. fratre. quæ est contra. quilibet enim de familia de parte sua tantum, & nõ de parte eorũ qui sunt de familia, rogatus est ex quacunque causa eam partem quærat: sed partem suam quilibet necesse habet seruare: ut dixi.
[e] Conditio extitit. Scilicet quia fuerant partes venditæ collibertis: sed extitit, quia extraneum instituit: ut s̃. ti. 1. l. peto. §. fratre. quæ est cõtra, secundum H. uel dic, nec tunc, nisi in partibus suis quas ex testamento habent: ut dixi secundum Ro. & facit supra eodem. §. fundum Titianum. & supra titu. 1. l. cũ pater. §. libertis. & l. qui solidum. §. prędium. & l. unum ex familia. §. 1.

Fideicommissum, quod tenuit a principio, si deficit ex post facto, remanet apud legatariũ. Bar.

[a] Tusculanus fidei eius, cui duo milia solidorum legauerat, commisit in hæc verba, a te Petroni peto, vti ea duo milia solidorum reddas collegio cuiusdam templi: quæsitum est, cum id collegiũ postea dissolutum sit, vtrum legatum ad Petronium pertineat, an verò apud hæredem remanere debeat? Respondi Petronium iure petere, vtique si per eum non stetit, [f] parere defuncti volũtati.

Non solum ex verbis, sed ex mente testatoris fideicommissum inducitur. Barto.

[a] Pater filios hæredes scripserat, & adiecerat: Prædia, quæ ad eos ex bonis meis peruentura sunt, nulla ex causa alienent, sed conseruent successioni suæ: deque ea re inuicem sibi caueant; ex his verbis quęsitum est, an prædia per fideicommissum relicta videantur:

Tusculanus. CASVS. Quidam nomine Tusculanus, instituit sibi hæredẽ Titium, & legauit cuidam nomine Petronio duo milia solidorum, & fidei dicti Petronij commisit in hęc uerba: a te Petroni peto, vt dicta duo milia solidorum, q̃ ubi legaui reddas collegio, pone beati Dominici: mortuo dicto Tusculano dictum collegium dissolutũ est antequam dictus Petronius assequeretur ab hærede dicti Tusculani dicta duo milia solidorum: & sic annihilatum est fideicommis. dicto collegio relictũ: modo quæritur, utrum dictũ legatum pertineat ad Petroniũ legatarium, an uero remaneat apud hæredẽ Tusculani? Et respondetur, quod si non remansit per Petronium, quo minus solueret dictum fideicommissum collegio, sed per casum dissolutionis collegij. potest petere Petronius ab hærede Tusculani dicta duo milia solidorum. Viuia.

[f] Non stetit. Sed per casum fortuitum. Sed contra s̃. tit. 1. l. si quis Titio. Sol. hic alius erat legatarius, ibi non, sed ut ministro. Itẽ contra s̃. tit. 2. l. codicillis. in princip. Sol. vt ibi. Item contra j. de adi. le. l. fillo. §. 1. Sol. & ibi vt ministro. Itẽ facit s̃. tit. 1. l. si quis quos. & l. Iulia. & supra tit. 2. l. si fundum, per. §. 1. Pater filios. CASVS.

[a] In P. Fl. nũ est Tusculanus, sed hoc. θεμάτιον. sic incipit, Fideicommisi eius, cui duo milia legauerat, in hęc uerba &c.

[a] In P. Fl. mater filios &c.

Titius instituit sibi hæredes Seium, & Caiũ suos filios: & adiecit hæc uerba: prædia quæ ad eos ex bonis meis peruentura sunt, nulla ex causa alienent, sed conseruent successioni suæ. i. filiorum, & ita fecit Titius quod dicti filij cauerent sibi, inuicem, quod ita obseruarent: mortuo dicto Titio successores dictorum filiorũ Titij petebant a dictis filijs titij dicta prędia ꝑ fideicõ. quæritur nunquid possint? Et dicitur quod nõ. sed mortuis dictis filijs Titij bene debent peruenire dicta prædia ad successores filiorũ Titij. Viuia.

a Proponi Quo ad uerba, secus ea mẽte, ꝗ præualet. ut supra eodem. l. fidei commissa. §. hæc uerba. & supra titulo 2. l. etiam hoc modo. & l. & eo modo. & supra titu. 1. l. unum ex familia. §. fina. & facit ĩ. eo. l. Iulianus. §. 1.

Ex parte. CASVS. Titius instituit sibi hæredes Seium & Semproniũ quemlibet pro dimidia: & præter partem hæreditariam prædictam prælegauit Seio quendam suum fundum nomine Iulianum, & ab eo Seio ita petijt, peto à te, ut uelis cohæredem tibi recipere in dicto fundo Claudium Verũ nepotẽ meum, qui est tuus cognatus. quæritur an pars dicti fundi debeatur dicto Claudio ex causa fideicommissi? & respon. quod sic, licet nomine cohæredis sit uocatus. Viuia.

Respondi, nihil de fideicommisso proponi. a

Verba institutionis trahuntur ad fideicommissum. Bar.

Ex parte dimidia hæredi instituto ꝑ præceptionem fundũ legauit, & ab eo ita petijt: Peto, ut uelis cohæredem tibi recipere in fundo Iuliano meo, quẽ hôc amplius te ꝑcipere iussi Claudium Verum nepotem meum, cognatũ tuum: quæsitũ est, an pars fundi ex causa fideicommissi nepoti debeatur? Respondi, deberi. b

Verba enunciatiua ad grauatum directa dispositionem inducunt. Bar.

Idem libro xx. Digestorum. XXXVII.

Pamphilo liberto hoc amplius, quàm codicillis reliqui, dari uolo cẽtum. scio omnia, quæ tibi Pamphile, relinquo, ad filios meos peruentura: cum affectionem tuã circa eos bene perspectã habeam. c Quæro, an verbis suprascriptis Pamphili fidei commiserit. vt post mortem filijs defuncti centum restituat? Respondi secundum ea, quæ proponerentur, non uideri quidem (quantum ad uerba testatoris pertinet) fideicommissum Pamphilo, * vt centum restitueret: sed cum sententiam d defuncti e à liberto decipi satis inhumanum sit, centum ei relicta, filijs testatoris debere restitui: quia in simili specie f. & Imperator noster diuus Marcus hoc constituit.

Verbum volo, seu vellem, inducit dispositionem quando à testatore profertur. Bar.

Propositum est, g † non habentem liberos, nec cognatos, in discrimine vitæ constitutum ꝑ infirmitatem, accersitis h amicis, Caio Seio contubernali i dixisse, k ꝙ uelit * ei relinquere prædia, quæ nominas.

Mando. in 4. q. 16. Reg. n. 2. & in 20. ð Infir. n. 7.

* P. Fl. Pamphili.

† Hoc responsum interpretatur Alcia. lib. 3. parer. c. 23.

* P. Flor. uellet.

b Deberi. Licet non nomine fideicõmissarij, sed cohæredis sit uocatus: & facit ĩ. eo. l. Lucius. §. fi. Sed contra ĩ. eo. l. Iulianus. §. ex his. sed illud de rigore: ut ĩ. proxi. not. uel alia uerba sunt ibi.

Pamphilo. CASVS. Titius fecit codicillos, & Pamphilo liberto suo in eis codicillis multa reliquit: postea fecit testamentum, & instituit filios suos sibi hæredes: & ita in eodem testamento dixit. Pamphilo liberto meo hoc amplius, quam in codicillis reliqui, dari uolo centum. Item postea ita subiunxit, scio omnia quæ tibi Pamphile relinquo, ad filios meos peruentura, cum affectionem tuam circa eos bene perspectam habeam. quæritur utrum uideatur Titius per dicta uerba Pamphili fidei commisisse, ut post mortem suam Pamphilus restituat centum prædicta filijs defuncti? & dicitur quod non quantum ad uerba testatoris, sed secundum sententiam sic. Propositum. Titius Caius, & Seius milites erant, & erant cotubernales, id est, socij in quodam castro pro imperatore. dictus Titius non habens liberos, nec cognatos, infirmus existẽs conuocatis amicis suis dixit dicto Caio contubernali suo, quod uolebat ei relinquere prædium suum Titianum. & Cornelianum: & Caius Seius interrogauit eum coram testibus, si ita placebat ei, & ipse respondit quod sic. quæritur nunquid ex causa fideicommissi dicta prædia pertineant ad Caium Seium? Et uidetur quod non: quia Titius non dixit, relinquo: imo dixit, uolo relinquere. Respondetur tamẽ quod sic.

Duas filias. Titius instituit sibi hæredes duas suas filias ex æquis partibus: quarum una uocabatur Titia, & alia Seia: & alteri puta Titiæ prælegauerat fundum Titianum: & ab eadem Titia petijt gratia dicti ꝑlegati, ut sorori suæ Seiæ uiginti daret. Item petijt ab eadẽ Titia, ut partem dimidiam dicti fundi Titiani dictæ Seiæ restitueret. mortuo Titio est nunc quæstio inter Titiam, & Seiam de dictis xx. & dicebat Seia, se debere habere medietatem fundi, & xx. Titia autem dicebat quod Seia non debebat habere, nisi medietatem fundi. quia per fideicommissum relictum Seiæ a Titia de medietate fundi fuit annihilatum legatum Titiæ de dicto fundo: quia illa pars fundi prædicti, quæ remanet apud Titiã, non remanet apud eam iure prælegati: imò iure hæreditario. cũ enim uni ex hæredib. aliquid pręlegatur, medietatem prælegati capit a cohærede suo iure prælegati: & aliam medietatem iure hæreditario: quia a seipso non potest sibi legari. Si ergo est annihilatum, prælegatum meum, dicit Titia, ergo debet præsumi, ꝙ nec sibi Seiæ uoluerit pater noster dari per me uiginti prædicta. quæritur quid iuris sit? Et Respon. quod Titia fouet rationem: & non dabit Seiæ nisi medietatem fundi.

c Perspectam habeam. Quasi dicat & ideo nominatim, & expressim te non grauo.

d Cum sententiam. Tacitam.

e Defuncti. Qui plurimum confidens de liberto non grauauit eum expressim.

f In simili specie. Scilicet inter uirum & uxorem. ut ĩ. titu. 1. l. unum ex. §. fina. & facit infra de adi. lega. l. aliumnæ. in principio. & facit supra. l. prox. §. pe. cum suis concor.

g Propositum est. Quendam militem.

h Accersitis. Id est, uocatis.

i Contubernali. Ex hoc uerbo liquet testatorem hunc fuisse militem. R. cum contubernales propriè dicantur in exercitu. in eodem puta tentorio duo milites uel tres ut supra commodati. l. rem mihi. §. in exercitu.

Contubernales qui dicuntur.

k Dixisse. Propositum est. Quod est ĩ. in prin. §.

set: eaq; dicta in testationem Caium Seium redegisse, [a] etiam ipso testatore interrogato, an ea dixisset, [a] & responso eius tali inserto [b] ναὶ. Quęsitum est an prædia quæ destinata essent, ex causa fideicommissi ad Caium Seium pertinerent? Respondi, super hoc nec dubitandum esse quin fideicommissum valeat.

Reuocato legato uidetur reuocatum onus legato appositum. Barto.

Duas [c] filias æquis ex partibus hæredes fecerat. alteri [d] fundum prælegauerat: & ab ea [e] petierat, [f] vt sorori suæ xx. daret. ab eadem [g] filia petijt, ut partem dimidiam fundi eidem sorori restitueret: quęsitum est, an viginti præstari non deberent? Respondi, non esse præstanda. [h]

Grauatus præstare fideicommissum tenetur ad illud insolidum: licet tam ipse, quam alius cum eo succedat defuncto alio iure, quam defunctus crederet, sed in eadem portione. Bartol.

Idem libro xxj. Digestorum. XXXVIII.

POst emancipationem patris susceptam [i] à patruo vt legitimo [k] hęrede petierat, vt partem hæreditatis auunculo [l] suo daret, & agros duos: ad vtrunq; autem vt proximum cognatum successio eius pertinuit, per bonorum possessionem. [m] Quæsitum est, cum in parte hæreditatis fideicommissum non constiterit, quam suo iure per bonorum possessionem auũculus habiturus esset an nihilominus in parte agrorum consistat, vt Titius partes agrorum duas, [n] id est, vnam, quam suo iure per bonorum possessionem habeat: alteram uero partem ex causa fideicommissi petere debeat? Respondi, petere posse. [o] Idem quæsijt, si ab eodem patruo fideicommissa alij quoque dederit,

[a] In Pan. Fl. responso eius tali, μάλιστα. inserto.

a Redegisse, id est, vocauit de hoc testes, non autem fuit scriptum.

b Tali inserto. Scilicet quod dixit se dixisse, nam ad interrogatum in Latino, videtur responsum in Græco: vt Insti. de inut. stipu. §. præterea. est enim hic Græcum. & facit ſ. de milit. testa. l. duius.

c Duas. Puta Titiā & Seiam.

d Alteri. Scilicet Titiæ.

e Et ab ea. Scilicet Titia.

f Petierat. Scilicet gratia huius prælegati.

g Ab eadem. Scilicet Titia. & sic prælegatum est nullum.

h Præstanda. Cum enim certum sit testatorem pœnituisse de prælegato, ergo & de onere propter id imposito videtur pœnituisse: & sic no. secundum R. quod si uni ex hæredibus aliquid prælegatur, & partem eius, & aliquid aliud rogetur restituere, pro eo quod ultra partem est: non valet relictum.

POst emancipationem. CASVS. Caius habens filiam Titiam, quā habuit postquā fuit emācipatus a patre suo habebat similiter fratrem Seium, qui erat patruus ad dictam Titiā, & qui Seius per emancipatione dicti Caij fratris sui desijt esse eius agnatus & cœpit esse inter cognatos. Item habebat dictus Caius pater Titię fratrem uxoris suæ Caiæ: quæ Caia erat mater dictæ Titiæ qui frater uxoris Caij erat auunculus ad dictā Titiam, & uocabatur Titius. decessit dictus Caius, & remansit filia Titia: quæ Titia fecit codicillos: & credens dictum suum patruum adhuc esse eius agnatum, & solum habere debere hæreditatem eius ab intestato, petijt ab eo in dictis codicillis, ut partem hæreditatis dicto Titio auunculo suo daret. & ut daret eidem auunculo fundum Titianum, & Seianum, qui erat ipsius Titiæ. Item petijt ab eodem patruo ut quędam fideicommissa quibusdam alijs daret: mortua dicta Titia successio eius per bonorum possessionem peruenit simul ad dictum patruum, & auunculum: quia erant eius proximi cognati: auunculus est enim inter cognatos: patruus autem factus est inter cognatos, per emancipationem prædicti Caij patris Titiæ, & sic deuenit hæreditas Titiæ ad eos quos ipsa uolebat, licet alio tramite: de fideicommisso ergo patris hæreditatis dando per patruum auunculo, planum est quod non ualuit, ideo quia suo iure per bonorum possessionem eam partem hæreditatis habiturus erat auunculus, sed de fideicommisso dicti fundi Titiani, & Seiani, dādo per dictum patruum auunculo, quæritur hoc modo. s. an dictus Titius auunculus ambas partes dictorū agrorum habere possit. s. vnam partem suo iure per bonorum possessionē, aliam vero ex causa fideicommissi petere possit à patruo cohærede suo. & dicitur qđ sic. Sed quid? an quod dictus patruus debet solus & insolidum præstare alia fideicommissa relicta per Titiam ab eo patruo quibusdam alijs? an vero tātum pro parte, hęreditatis Titiæ, quæ sibi remansit? Et dicitur quod insolidū.

Seiam ex. Titius instituit sibi hæredem Seiam ex nouem vncijs hæreditatis suæ, & Mæuiū in tribus, & ita postea dixit: quisquis de omnibus hæredibus meis hæres mihi erit, præstet illud, quod alicui legaui, & præstari sic riue iussero: postea fidei prædictæ Seiæ in nouem vncijs institutæ cōmisit in hæc verba: à te Seia peto, fideiq; tuæ cōmitto, vt quicquid ex hæreditate mea ad te peruenerit, restituas filio tuo retētis tibi ortis meis: in quibus quidē ortis dicta Seia habebat tres partes. sicut ipsa erat instituta in nouem uncijs, & cohæres suus Mæuius habebat in eis ortis quartam partem sicut ipse fuit in quadrantem institutus: modo quæritur vtrum Seia debeat habere integros ortos prędictos, cum dictas nouem uncias hęreditatis restituit filio suo secundum pręceptum testatoris? Et respōdetur quod sic. nam fidei Męuij cohęredis uidetur cōmissum per testatorem, ut redderet Seię illum quadrantem, quem in dictis ortis habebat dictus Męuius: ut dictum est. Viui.

i Suscepta. Et concepta: ut insti. quib. mod. ius pa. po. solui. §. si.

k Vt legitimo. Ergo in codicillis rogauit: in quibus possunt grauari legitimi: ut ſ. tit. 3. l. conficiuntur. in prin. Et no. quod hic ignorabat ius agnationis esse finitum per emancipationem sui patris: hodie tamen nō tollitur inter patrem & filium: & sic nec inter hanc neptem & patruum ut Insti. de leg. agna. suc. §. fi.

l Auũculo. Et sic p fideicommis. auunculum hęredē fieri uoluit simul cū patruo, quē sperabat ei successurum.

m Per bonorum possessionē. Vnde cognati: qua uocantur etiam agnati capite minuti ut insti. de success. cog. in prin. & sic deuentum est eo, quo defuncta uoluit, licet alio tramite.

n Duas. Non dicit duas respectu tertię: sed, id est, ambas, eis diuisis in duas partes.

o Posse. Hoc enim uoluit testatrix ut prędia insolidum

dum haberet auunculus.

a Præstari. Non aperit à quo: vnde si dicas ab utroq;, obst. s̄. tit. 1. l. Celsus. §. penult. vbi neuter præstat: nec is qui sperabatur & non est, nec alius qui est præter spem. Sol. aliud est, cum sit testamentũ, & unus instituitur. tunc enim si ille non est hæres, non valet testamentum, & ideo nec legatum. hic aũt fecit codicillos: sed dicas à patruo solo. Sic enim hic quærit: ad quod uidetur esse responsum. sed tũc est contra s̄. titu. 2. l. cũ pater. §. cum existimaret. & de codic. l. is qui. Solu. ibi de æquitate: hic de rigore. ibi unum tantũ credebat successurum: vnde nõ mirum si legatum minuitur: hic autẽ de ambobus credidit: & ambo sunt, licet alio tramite, quam sperabat: & sic patruus solidũ p̃stat.

b Retentis. Hinc oritur quæstio: ut j. dicam.

c Fideicõmissum videri. Licet sit retinere eorum tantũ quæ iam habemus. & facit ā. titu. 2. l. cũ pater. in princ. & s̄. titu. 2. l. si seruus legatus. §. fi. & de alimen. lega. l. à filio.

d Vindices. Id est, dimidiam partẽ: alioqui si hoc non dixisset, vxor haberet dimidiam, & aliam dimidiam diuideret cum filio per medium, & sic filius hẽret quartam & reliquã uxor: ut j. de pec. leg. l. dñs. §. dñs. & facit C. si quis alteri vel sibi. l. mutuum. & s̄. titu. 2. l. serui electio. §. fin.

verum insolidum, an verò pro parte ab eo præstanda sint? Respondi, in solidum præstari. a

Iussus aliquod corpus hæreditarium retinere: pro parte sua retentionem, pro parte cohæredum etiam petitionem habebit. Barto.

Seiam ex dodrante, Meuiam ex quadrante instituit hæredes: fidei Seiæ cõmisit in hæc uerba: A te peto, tuæq; fidei cõmitto, ut quicquid ex hæreditate mea ad te peruenerit restituas filio tuo, retentis b tibi ortis meis. Quæsitũ est, cùm generali capite fideicommisisset, quisquis hæres erit de omnibus, ut præstaret, quod cuiq; legasset, præstari, fierive iussisset: an cùm dodrãtem hæreditatis restituerit, ortos in assem uindicare Seiæ debeat? Respondi, etiam cohæredis fideicõmissum uideri, c ut quadrantem, quem in his ortis hẽt, Seiæ redderet.

Si uerba legati sint ambigua, causa legati est inspicienda. Bar.

Idem libro xxij. Digestorum. XXXIX.

Vxorem, & filium cõmunem hæredes instituit, & uxoris fidei commisit in hæc verba, peto à te domina uxor, ne ex fundo Titiano partem tibi uindices: d cum scias me uniuersam emptionem eius fundi fecisse: sed beneficio affectionis, & pietatis, quam tibi debui, eandem emptionẽ (cùm numis meis comparassem) tecum cõmunicasse. Quæsitum est, an eum fundum insolidum filij esse voluerit? Respondit, eum, de quo quæreretur, perinde rationem in fundo haberi uoluisse, ac si vniuersus hæreditarius esset: ut pro parte dimidia & vxor, & filius agrum ut hæreditarium habeant.

Non est uerisimile testatorẽ grauare hæredem uoluisse dupli ci præstatione. Bar.

In testamento ita scriptum fuit: Domũ meam cum orto applicito e libertis meis concedi uolo. & alio capite f Fortunio liberto meo ex domo mea, quam libertis meis dedi, diætam, in qua habitabam, item cellarium iunctum eidem diætæ ab hærede meo concedi uolo. Quæsitum est, an hæres testatoris oneratus uideatur in præstando legato Fortunio quamuis domus vniuersa libertis sit prælegata? Respondit, non esse oneratum. g

Vxorem. CASVS. Titius de sua pecunia emit fundũ Titianũ: sed quia diligebat uxorem suã Seiã, ita instrumentum cõscribi fecit, quasi ipse cum vxore emeret: postea fecit testamẽtum, & instituit sibi hæredem dictam vxorem, & filium, quẽ ex ea habebat: & uxoris fidei commisit in hæc uerba: peto à te dña vxor, ne uendices tibi ex causa emptionis partem ex dicto fundo: cũ scias me uniuersam emptionem ipsius fundi fecisse, sed communicasse me tecum eandem emptionem beneficio affectionis, & pietatis, quam tibi debui. modo quæritur, utrũ per dicta verba debeat habere filius totum fundum? Et dicitur quòd nõ: imò videtur uoluisse dictus Titius testator, vt pro dimidia diuidant dictũ fundum cum si non dixisset dicta verba, & non appa ret alio modo totam emptionem in ueritate testatoris fuisse, vxor haberet dimidiam fundi ex emptione, & aliam dimidiam diuideret cum filio. Viuia.

In testamento. CASVS. Titius habens multos libertos, inter quos erat quidã qui uocabat Fortunius, ita inter alia scripsit in testamento suo: domum meam Titianam cum orto ei applicito libertis meis concedi uolo. postea ita dixit. Fortunio liberto meo ex dicta domo diætam in qua habitabam, item cellariũ iunctum eidem diætæ ab hærede meo concedi uolo: quæritur, utrum hæs teneatur p̃stare Fortunio dictam domũ, & cellarium? Et dicitur quod non, quia vniuersa domus Titiana, in qua erat dicta diæta, & cellarium, fuit legata libertis, inter quos libertos erat dictus Fortunius. Vnde nõ debet eadem res esse legata bis ab eodẽ testatore: quod esset, si deberetur ei diæta, & cellarium. Viuianus.

e Applicito. Eidẽ domui.

f Ex alio capite. Scilicet, ita scriptũ fuit. Hug.

g Oneratum. Scilicet omnibus libertis generaliter, & isti specialiter: vel isti æstimationem diætæ, & cellarij ex hac clausula: ex superiori uero sibi & alijs totum legatũ quod in idem recidit: & hoc uerũ nisi aliud appareat uoluisse testatorẽ, ut C. de cad. tol. l. j. §. penul. & s̄. titu. 2. l. si pluribus. §. 1. Itẽ non obstat s̄. tit. 1. l. qui duobus. §. 1. sed ibi in quantitate: hic in specie legata bis eidem personæ: ut C. eod. l. cum quæstio. §. 2. & s̄. titu. 2. l. planc. §. 1. Dic ergo secundum Azo. primum legatum minui tantum, quantum secundo datur: & secundum contentum esse suo speciali: quia sic videtur testator voluisse: vt s̄. titu. 1. l. si pluribus. & C. eod. l. cum quæstio in princ.

i Cõ cor. gl. in uer. opposuit. ibi arg. qđ nõ est recedendũ à significatione verborũ, nisi cum constat testatorem voluisse. c. ex literis. extra de sponſ. & matri.

Codicillis. CASVS. Titius fecit testamentum, & instituit sibi hæredem vxorem suam Seiam, & quo'dã alios

alios: & in eodem testamento confirmauit codicillos, si quos postea fecerit; postea fecit codicillos, & ita in eis cauit: omnibus autem libertis meis, quos manumisi inter viuos, vel in his codicillis, vel quos postea manumisero, lego cõtubernales suas, id est, vxores eorũ. Item lego eis filios, & filias eorum preter illos filios, & filias libertorũ, quos, & quas volui in testamento meo pertinere ad vxorem meam: & præter illos, quos eidẽ vxori meæ nominatim legauero: postea fecit quandam epistolam dictus Titius, & in ea petijt ab heredibus suis vt regionem Vmbriæ Tusciæ positam in Piceno restituerẽt vxori suæ prædictæ, que erat eorum cohæres, cum omnibus quæ in dicta regione erant, & cum mancipijs rusticis, & vrbanis, & actoribus, qui in dicta regione erãt exceptis manumissis: & non subiunxit, & exceptis filijs eorum, & filiabus. & contubernalibus. mortuo dict. Titio uenit Dama qui stabat in dicta regione uxori legata, quem Damã testator prædictus viu' manumiserat: & petebat à dicta vxore, & a cohæredibus suis duos suos filios seruos testatoris, quorũ unus vocabatur Stichus, & alter Eros: & allegabat pro se uerba codicillorum quæ talia fuerunt, ut dictũ est: omnibus autẽ libertis meis &c. dicebat uxor, imo debent dicti tui filij ad me pertinere: quia in epistola supra posita mariti mei non continetur aliquid de filijs, imò dixit sic maritus meus, exceptis manumissis &c. & non dixit, & exceptis filijs eorum: quæritur quid iuris fit? Et dicitur quod ad Damam patrem debent pertinere intuitu pietatis. Viuia.

quia non reliquit nominatim vxori. & facit ĩ. titu. s. l. Titiæ textores.

Legato generali per minus generale derogatur. Bar.

Codicillis confirmatis ita cauit: Omnibus autẽ libertis meis, & quos viuus, & quos his codicillis manumisi, vel postea manumisero: [a] contubernales suas, item filios, filiasve lego: nisi si quos, quasve ad vxorem meã testamento pertinere volui, vel ei nominatim legaui, legauero. idem postea epistola [a] ab hęredibus suis petijt, ut regionem Vmbriæ [a] Tusciæ in Piceno cohæredes uxori suæ restituerent cũ omnibus, quæ ibi essent, & mancipijs rusticis, vel vrbanis, & actoribus, exceptis manumissis. Quæsitum est, cùm Eros, & Stichus serui in diem uitæ testatoris in Vmbria, in Piceno actum administrauerint, sint autem Damæ [a] (quem testator viuus manumiserat) filij naturales: utrum eidem Damæ ex verbis codicillorum ab hæredibus præstandi sint: an verò ad Seiam vxorem ex verbis epistolæ pertineant? Respondi, ex codicillis ad patrem naturalẽ eos pietatis intuitu [b] pertinere.

Generi per speciem derogatur. B.

Felicissimo. CASVS. Titia habens filium Titiũ, & habens seruum nomine Felicissimum, & ancillam nomine Felicissimam, & habẽs multa legata ex testamẽto Præsentis sui viri quondam, inter quæ legata erat quidam fundus, qui vocabatur Gargilianus, & habens similiter multa legata ex testamento Cœlij iusti fratris dicti mariti, fecit testm̃, & instituit sibi hędẽ dictũ suũ filiũ, & tres alios: & dicto Felicissimo, & Felicissimæ libertatẽ dedit. postea legauit dicto Felicissimo, & Felicissimæ dictum fundũ Gargilianũ cum quadam casa, siue domo quæ erat iuxta eum fundũ: postea filio suo prædicto prælegauit in hæc verba, Titi fili hoc amplius de medio sumito legata mea, quæ mihi tam Pater tuus Præsens, quàm dict' Clœlius Iustus frater pris tui mihi reliquerũt in veritate aũt, sicut dictũ est, dictus fundus Gargilianus erat inter alia legata, quæ Præsens maritus testatricis reliquerat eidẽ testatrici. modo quæritur cui dict' fundus debeatur, utrum Titio filio testatricis tm̃ ex verbis generalibus testatricis: an Felicissimo & Felicissimæ ex speciali legato eis prius per testatricem relicto: an vero tribus eis? Et dr̃ quod ad Felicissimum, & Felicissimã: quia nõ est verisimile, quod testatrix uoluerit trãsferre legatum dicti fundi de Felicissimo, & Felicissima: quibus nihil aliud reliquerat, nisi dictum fundum, specialiter in filium suum Titiũ, cui hæreditatis suæ quartam partem reliquit: & hoc per illa generalia verba, Titi fili hoc amplius &c. quæ ã. posita sunt. Viuia.

Felicissimo, & Felicissimæ, quibus libertatem dederat, [c] fundum Gargilianum legauit cum casa: & alio capite Titio filio quem ex quarta parte hæredem scripserat, prælegauit in hæc verba: Titi fili hoc amplius de medio sumito legata mea, quæ mihi tàm pater tu' Præsens, quàm Clœlius Iustus frater patris reliquerunt. Quæsitum est, cùm fundus Gargilianus testatrici à marito eius, id est, à patre Titij filij, legatus sit, cui fundus ex causa fideicõmissi debeatur? utrum filio Titio tãtum, an Felicissimo, & Felicissimæ, an tribus? [d] Respondi, non esse verisimile, eam quę nihil aliud Felicissimo, & Felicissimę, nisi hæc, quæ specialiter legauit: ad filiũ, cui & hr̃ditatis suæ partem reliquit legatum generali sermone [e] transferre voluisse.

Verba præsentis temporis restringuntur ad tempus testamenti. Bar.

Testamento ita pueros legauerat: Publio Mæuio [a] domino meo ab heredibus meis dari volo pueros quinq; ex meis, duntaxat intra annos se-

[a] Sic in P. Fl. Haloã. autẽ scripsit contubernales suos, sed nõ rectè, vt annot. Ant. Au. emen. lib. 3. c. 2. quo loco elegãter explicat, q̃ dicatur contubernalis.

[a] Epistola, non est in P. Flor.

[a] In P. Fl. deest, Tusciæ.

[a] Damæ. Datiui casus Damæ.

[b] Pietatis intuitu. Cuius intuitu nonnunquam à iure communi receditur, nedum à proprietate verborum. est ergo hæc pietas ut non separentur: vt & ã. t itu. s. l. si domus. §. qui confitet. & C. cõmu. viri in. l. possessionẽ. & ĩ. ea. l. §. cõcubinæ. Est & alia ratio, quia spẽs derogat generi: & non ecõtra, ut ĩ. ,pxi. §. & ĩ. de reg. iur. l. in toto. & ĩ. eo. l. seruis vrbanis. §. si. est & alia hic,

[c] Dederat. Quædam mulier.

[d] An trib'. Id est, Felicissimo, & Felicissimæ, & Titio.

[e] Generali sermone. Not. ex generali concessione videri detrahi quod alij conceditur specialiter: quia species generi derogat: [t] vt & C. de secund nupt. auth. nunc autem. & ĩ. qui. ex cau. ma. l. sed & si per prætorem. §. deinde. & ã. si quis ex cau. l. sed & si. §. quæ tisi.

[a] In P. Fl. dominulo meo.

[t] Cõcor. text in c. generi. & ibi gl. or. extra de reg. iu. r. q̃ regula an & quãdo procedat, vide Dy. & do tor. ibi.

Testamento

Testamento ita pueros. CASVS. Titius libertus Publij Mæuij fecit testamẽtum, & instituit sibi hǽdes Caium, & Seium: & ita postea dixit, Publio Mænio domino meo dari volo ab hæredibus meis quinque pueros ex seruis meis existentes duntaxat intra annos septem. postea post multos annos decessit dictus testator. certe iudicatur hic, quod illi septẽ pueri, qui fuerunt intra septem annos tempore testamenti, debẽt dari legatario: & non illi qui sunt septem annorum tempore mortis testatoris. Viuia.

ptem. a post annos complures, quàm fecit testamentum, moritur. Quæsitũ est, cuius ætatis Mæuio mancipia debeãtur? Vtrumne, quæ testamenti facti tempore intra septem annos fuerunt, an quæ mortis tempore intra eam ætatem inueniãtur? Respondit eam uideri ætatem designatã, quæ esset, cùm à testatore b relinquerentur.

Propter duram separationem uitandam uerbum filii porrigitur ad nepotes. Bart.

Concubinæ † inter cætera his verbis legauerat, fundum in Appia c cum uillico suo, & contubernali eius, & filijs dari uolo. Quæsitum est, an nepotes quoque uillici, & contubernalis eius testator ad concubinam ptinere voluerit? Respondit, nihil proponi, cur non deberentur. d

Appellatione patriæ etiam suburbia continentur. Item calendaria, & pecunia ad calendariũ destinata non cedunt legato eorum quæ sunt in loco. Bar.

Legauerat per fideicõmissum Mæuio e ita, Quicquid in patria Gadibus f possideo: Quæsitum est, an si quam suburbanam g adiacentem possessionẽ haberet, hæc quoque ex causa fideicommisi Mæuio debeatur? Respondit, posse ad hanc quoque verborum significationẽ extendi. h Item quæsitum est, si calendarij, i quod in patria sua, uel intra k fines eius defunctus exercuit, instrumenta in domo, quam in patria sua l habebat, reliquit: m an id quoque calẽdarium propter verba suprascripta Mæuio ex causa fideicõmissi deberetur? Respondit, nõ deberi. Item quæsitum est: an pecunia, quæ in arca domi Gadibus inuenta esset, uel ex diuersis nominibus exacta & ibi deposita, ex fideicommisso debeatur? Respondi, supra responsum. n

Ex legato reuocato, vel cui renunciatum est, nil petitur. Bartolus.

Testamento, quo filiũ,

a Intra annos septem id est, q sunt minores septẽ annis. & facit ĵ. de verbor. sig. l. pueri. l. fi.

b Cum à testatore. Imò mortis tempore. ut ĵ. de ali. & ciba. lega. l. Mæla. §. 1. Sol. ibi. Item arg. contra ĵ. de cõdi. & demon. l. filiæ. §. fi. & ĵ. de fun. instr. & instru. lega. l. pen. & facit s. eo. l. nomẽ. §. filio. & quod ibi not. & ĵ. de aur. & argen. lega. l. si ita.

Cõcubinæ. CASVS. Titius legauit concubinæ suæ hoc modo: fundum meũ positũ in Appia volo dari concubinæ meæ cum villico, qui stat pro meo in dicto fundo, & contubernali dicti villici, & filijs. Cernẽdũ hic, quod in hoc legato continetur non solũ dicta contubernalis, & filij villici, sed etiam nepos villici. Viuia.

c In Appia. Nomẽ regionis: sed alias mancipia. Accur.

d Cur non deberetur. Nam appellatione filij continentur nepotes ex causa pietatis, dum de dura separatione tractatur: ut hic & ĵ. de verb. sign. l. liberorum. §. 1. & sic potest intelligi in eod. titu. l. filij. & l. Iusta. & sic soluitur contra In institu. qui da. tu. pos. §. fina. Vel aliter ut ibi no. & facit s. ead. l. §. codicillis.

Legauerat. CASVS. Titius qui erat de quadam insula, quæ vocabatur Gades, & qui habebat multas possessiones, & domos in urbe eius insulæ, & in eius suburbijs, & qui habebat ĩ dicta terra, vel in suburbijs calendarium, ubi erant scripta debita sua & credita, & qui habebat in quadam domo in dicta terra posita pecuniam depositam in quadam arca: dictus Titius dico legauit ita Mæuio: lego Mæuio quicquid in patria Gadibus possideo. certè non solum possessio, quæ est intra dictam ciuitatem, continetur legato: sed etiam illa quæ est in suburbijs, non autem continetur dictum calendarium, vel pecunia deposita. Viuia.

e Mæuio. Alias Mæuius, scilicet testator. sed est falsa vt ĵ. patet.

f Gadibus. Sic enim vocatur illa patria de qua fit mẽtio s. tit. 2. l. si mihi. §. ĵ. & subest Venetis, & est sedes eorũ patriarchalis, alias autem est hoc Gradibus & similiter est nomen loci.

g Suburbanam. Id est, in suburbio ciuitatis: sed quandoq; ponitur pro rustico vt C. de præd. mi. l. si prædium. Hugo.

h Extendi. sic ĵ. e. l. cuique. & ĵ. de verb. signi. l. 2. & l. ut Alphenus. & l. ædificia. & l. quæ in continentibus.

i Si calẽdarij. Hoc expone: vt ĵ. eod. l. qui filium. Accur.

k Intra. Id est, iuxta. sic C. de posthu. hæredi. insti. l. fina.

l Patria sua. Scilicet Gadibus p̃dicta.

m Reliquit. Id est, dimisit instrumenta calendarij in domo: non dicas q ea legauerit: & sic nõ continet dictis verbis: quicquid & certũ hic & s. tit. 1. l. Caius & sic sunt verba iurisconsulti, nõ testatoris, alias rectè cõtradiceret ĵ. eo. l. chirographũ. & s. tit. 2. l. seruũ filij. §. cũ. sed certe si sunt iurisconsulti, quare non continent instrumenta? R. q. ga nõ ut perpetuo ibi sint erant ibi: ut s. de hær. insti. l. ex facto. §. rerum. & ĵ. proxi. respon. no.

n Supra respõsum. Scilicet non deberi per hoc, quod nec calendariũ, nec instrumenta debentur & hoc si ad tempus sit ibi, Scilicet vt fœneretur: non perpetuò, ut thesaurus. vt ĵ. eod. l. si chorus. §. 1. & l. si fundum. & ĵ. de auro & argento legato. l. si uxori. §. cum ita. & infra titulo secundo. lege, generali. §. uxori. & Infra de fundo instructo, & instrumento legato, lege cum delanionis. §. Sabinus. & lege, prædis. §. primo. & argumen. infra eodem lege, prædijs. §. Titio.

Testamento, quo. CASVS. Titius habens vxorem, & filium, & filiam, instituit sibi hæredes filium, & vxorem: & filiæ legauit centum cum ipsa in familia nuberet: & adiecit ita, Fidei tuæ filia committo, ut alicui ex familia nubas. & quocunque nubas, patieris de dote tua quam dabis, patrem dimidiam stipulari dictum meum filium fratrem tuum, & matrem tuam prædictam in casum dotis restituendæ. facto hoc testamento ipsemet Titius pater maritauit dictam suam filiam

cuiq;

a In P. Fl. relinquerentur.

b Dic secundum Bar. quod ibi pp factum defuncti augentis, vel minuentis relictũ inspicitur tp̃s mortis, secundum Dy.

† In quantum iste tex. vr innuere q̃ appellatione filiorũ pp duram separationẽ uitandã nepotes ueniant, limitabunt nõ intelligatur de ulterioribus ut per l. liberorũ in prin. ĵ. de verbo. sig. de quo vide l. filius. C. ad Maced.

a P. Flor. Mæuijs, prout etiã infra.

a Calẽdarium etci pe pro libro rationũ in quo fœneratores nomina debitorũ describebant, q solebant ĩ singulas calendas, id est ĩ singulos mẽses mutuũ dare: vt pa tet ex l. lecta. ff. si cer. petat. ibi, in dies trigintaquinq; denarios cẽtenos &c. sic enim illic legendũ est ex Pan. Flor.

& vxorem hæredes instituerat, filiæ per fideicommissum centum, cùm in familia nuberet, legauit: & adiecit ita: Fidei tuæ committo filia, ut cum in familia nubas, & quotiescunque nubes, patiaris ex dote tua, quam dabis, partem dimidiam stipulari fratrem tuum, & Seiam matrem tuam pro partibus dimidijs dari sibi, si i matrimonio eius, cui nubes, [a] siue diuortio facto: prius quàm dos tua reddatur, eove nomine satisfactum erit, morièris nullo filio, filiave ex eo relicto. Pater filiã virginem nuptum collocauit, eiusque nomine dotem dedit, [b] & post diuortium eandem recepit, & alij in matrimonium cum dote dedit, & stipulatus est eam sibi, aut filiæ suæ reddi. Manente filia in secúdo matrimonio, testator mortuus est eodem testamento relicto, eique hæredes extiternnt filius, & vxor. Postea marito defuncto puella dote [c] recepta nupsit alij, præsentibus, & consentientibus fratre, & matre, quæ etiam dotem eius auxit: & neuter eorum stipulati sunt dotem. mox matri filius, & filia hæredes extiterunt: deinde decessit in matrimonio [d] filia marito, hærede relicto. Quæsitum est cum puella non ex causa legati pecuniam in dotem ab hæredibus patris acceperat, sed mortuo secundo marito materfamilias facta dotem recuperauerat: [e] an hæres eius [f] ex causa fideicommissi fratri defunctæ teneatur in eam pecuniam, quam percipere posset, si dotem stipulatus esset? Respondit secundum ea, quæ proponerentur, non teneri. [g]

Onus de aliquo adoptando, & fideicommissum in defectum adoptionis iniunctum non tenet. Bartolus.

[*] Hæres, vel legatarius rogatus est, ut quendam adoptaret, his uerbis adiectis: Si aliter fecerit, exhæres esto: uel perdat legatum. Quæsitum est, si non adoptauerit, an ei qui adoptatus non est, [†] actio quædam ex fideicommisso competat? Respondit fideicommissum, quo quis rogatur, ut adoptet, ratum non esse. [h]

Vno ex his, cui hæres iussus est uendere, parato emere, competit uendicatio patris. Bartolus.

eiusq; nomine dotem dedit: postea filia diuertit à viro suo. dictus pater repetijt dotem, quam dederat pro ea. postea maritauit dictam suam filiã secundo, & dedit dotem similiter, & stipulatus est pater à secúdo viro dotem sibi, aut filiæ reddi. manente filia in matrimonio secúdo decessit pater nõ mutato dicto testaméto, in quo instituerat filium, & uxorem: & in quo legauerat filiæ prædictę centum: ut dictum est, & eius extiterũt hæredes filius, & uxor sicut eos instituerat. postea decessit secundus maritus dictæ filiæ: & ipsa dote sua recuperata ab hæredib⁹ secundi uiri, nupsit tertio præsentibus fratre, & matre sua prædicta, quæ mater etiam dotem dictæ filiæ auxit tertio viro: & neq; frater, neq; mater stipulatus est doté pro aliqua parte à tertio uiro: postea mater decessit, & dicta filia, & filius extiterunt ei hæredes, postea filia decessit, & instituit sibi hæredem dictum suũ virum tertium. modo quæritur, an dictus vir tertius hæres dictæ filiæ suæ vxoris ex causa fideicommissi teneatur fratri ob dotem suæ vxoris in tanta pecunia, quantam percipere potuisset dict⁹ frater, si doté stipulatus esset iuxta pręceptũ patris? Et dicitur quod nõ: quia filia non accepit pecuniam in doté ex causa legati, sicut pr̃ pręceperat, à fratre, & à matre hæredibus patris: sed mortuo primo, & secundo marito, materfamilias facta dicta filia dotem recuperauit, ut dictũ est, & tertio uiro dedit. Vivianus.

[a] Cui nubes. Accipe morieris quod ponitur ĩ.

[b] Dedit. Scilicet centum: ut ĩ. dixit: & quod supra eod. §. legauerat. unde legatum uidetur ademisse: ut C. eod. l. filia.

[c] Dote. Eadem, quod hodie facere tenetur: ut C. de rei vxor. actio. authen. sed quamuis.

[d] Matrimonio suo. Aliàs suo, aliàs secúdo. & dic mortuus est. scilicet pater.

[e] Recuperauerat. Quod facere potuit vel ex stipulatione patris: ut ĩ. sol. matr. l. Caius. & ĩ. de verb. oblig. l. quodcunque. §. 1. vel ex stipulatione legali: ut C. de rei uxor. actio. §. videamus. & §. & hoc. Accur.

[f] Hæres eius. Scilicet mariti: eius, scilicet puellæ.

[g] Non teneri. Tribus rationibus. s. tum quia pater dotem dando, sibique vel filiæ reddi doté stipulando, uoluntatem testaméto expressam credit mutasse: tum quia mater, & frater fideic. repudiasse videtur: cũ sorori danti consentientes stipulationem omiserunt. præterea quod nec ad filiam legatũ puenire potuit si pro ea in doté virum pater dedit, quod testamento antea reliquerat: ut C. de lega. l. filia. R. & facit ĩ. ad Trebel. l. filia.

Hæres vel. CASVS. Institui mihi hæredem Titiũ, & rogaui eum ut adoptaret Seiũ: & si nõ adoptaret, dixi, q esset exhæres. Titi⁹ hæres non adoptauit Seium, & certũ est quod amodo nõ adoptabit. nunquid Seius, qui debebat adoptari, habebit hæreditatem meã? Et dicitur q̃ non. & quod dixi in hærede, idem dicas in legatario. Vivia.

[h] Nõ esse. Ad hoc id est, vt ille q adoptatus non est, petere possit hæreditatem, vel legatum quasi ex tacito fideicommis. secus tamen quãtum ad illũ, q iussus est adoptare: quia habet, si paratus est hoc facere: ut s. de condi. instit. l. si quis testaméto. uel dic quod vocat hic fideicom. id est, rogauit de adoptando: q nõ ualet nec hic, nec ibi: quia contra bonos mores, uel contra ius, sed liberè remanet apud rogatum: & illã expone, ut ibi not. Aliud autem si rogatur de emancipando: vt ĩ. de condit. & demon. l. sicut. licet sit argum. contra s. eitu. a. l. filiusfamilias. §. secundum vulgarem.

Agri plagam. CASVS. Institui mihi hæredes Publium, & Caium & Petrum & Martinum: & ita postea dixi, agri mei plagam siue partem, quæ est ad burgum Panicalis, dicto Publio, & Caio transferibi volo per dictum Petrum, & Martinum, quos cum eis hæredes institui

[*] In P.F. incipi⁺, eius hæres &c.

[†] Aliàs desunt, ei q adoptat⁹ non est.

instituti, pretio facto boni viri arbitratu, & hæreditati illato: & volo quod Petrus, & Martinus promittant de euictione dicto Publio, & Caio nomine dictæ plagæ. Item uolo, quod dictus Publius & Caius promittant Petro, & Martino sub pœna centū quod dicta plaga, vel pars eius nō ꝑueniet aliqua rōne ad Seium, uel posteros eius me testatore mortuo. Caius non vult emere aliquid de dicta plaga: Publius autē sic. quæritur nunquid Publius debeat habere dimidiū ex causa emptionis? Et dicitur quod sic, & debet promittere Publius dicto Petro, & Martino, quod dimidia quā cōsequetur, non ꝑueniet ad Seiū, vel ad eius posteros aliqua rōne, & hoc sub pœna centum. Viuianus.

Agri plagam, [a] quæ est in regione illa, [b] Mæuio Publio, & Caio [c] transcribi [d] uolo, pretio facto viri boni arbitratu, & hæreditati illato, duplæ euictione [e] expromissa à reliquis hæredibus, ita ut sub pœna centum promittant, [f] eam agri plagam, partemue ad Seiā, posterosue eius non peruenturam quaque [g] ratione. Quæsitum est, an legatum ualeat: cùm Publius emere uelit, Caius nolit? Respondit eum, qui fideicōmmissum sibi præstari uelit, posse partem dimidiam eius agri, qui legatus est, petere, [h] quamuis alter persequi nolit. Item quæsitum est: cautio, [i] quæ interponi debet secundum uoluntatem, pro quota parte cuique [k] hæredum præstanda [l] sit? Respondit, pro ea portione, quæ ex fideicommisso præstatur. [m]

* In P.F. ex ꝓmissa reliquis hrdibus, sed hic rectius.

[a] Agri plagam. Id est, partem.

[b] Illa. Septentrionali, uel Australi. Hug.

[c] Et Caio. Qui pro parte fuerant hæredes scripti, & alij plures cum eis: ut patet ex sequētib⁹.

[d] Transcribi. Id est, uendi: quod ualet etiam iusto pretio: vt hic, & s. titu. 2. l. & si equo.

[e] Expromissa. Publio, & Caio a cæteris hæredibus. Accur.

[f] Promittant. Publius, & Caius.

[g] Quaque. Alias qua: & semper dic. id est, aliqua: & sunt uerba testatoris vsque illic: quæsitum est &c. uel si habes qua, posset ibi incipere quæstio: qua ratione quæsitum est &c.

[h] Petere. Nil mirum: quia etiam totū si uelit potest: vt C. de cadu. tol. §. ubi autem R. & facit s. titu. 2. l. si quis le. in fi. & s. titu. 1. l. antepen. §. 3.

[i] Cautio. Ne ad Seiam aliqua ratione perueniat. Io. & sub pœna centum.

[k] Cuique. Id est, cuilibet ex illis quibus est præstāda.

[l] Præstanda sit. A Publio Mæuio, qui solus vult.

[m] Præstatur. Scilicet pro dimidia: & sic sub pœna quinquaginta: uel si totū accipiat, quod potest, ut dixi, sub pœna integra centum promittet. Accur.

Sorori. CASVS. Titius faciens testamentū instituit sibi hr̄des duos filios, & duos extraneos alios: & sorori suæ Titiæ legauit duos seruos, & duas ancillas: & sororis fidei commisit, ut cum moreretur ipsa soror, restitueret dicta mancipia filijs suis testatoris. quæritur, utrum ea, quæ nata sunt ex dictis ancillis, & seruis medio tempore ante mortē sororis, contineantur fideicommisso cum patribus, & matribus eorum, & ita debeant restitui filijs testatoris, uel alijs eius hæredibus? Et dicitur quod non. Imo mortua dicta sorore debent remanere apud hæredem sororis. Viuia.

[n] Homines. Id est, ancillas: ut patet j. quia dicit de partu: est enim communis generis.

[o] Filijs. Scilicet testatoris: & dic non institutis, sed exhæredatis, vel cum alijs extraneis institutis. Accur.

Appellatione mancipiorū non continentur postea nati ex eis. Bartolus.

Sorori legauit homines, [n] quos nominauit, testamento: eiusq; fidei commisit, ut eadem mancipia filijs [o] suis, cùm obiret restitueret. Quæsitum est: agnata [p] ex his: * an defuncti filijs, an hæredibus [q] restituēda sint post mortē legatariæ, an remaneāt apud hæredes eius? Respōdit, q̄ postea agnata [t] essent, uerbis fideicōmissi nō cōtineri. [r]

Pater naturalis dotando filiam, in dubio non videtur habere animum donandi, sed magis animum compensandi cum eo, quod filia debet. Bar.

[p] Agnata. Id est, nata.

[q] Hæredibus. Dicunt quidam, s. filiorum: & sic opponitur eis, quod sit conditionale: & sic interim nō transmittitur: ut j. qn̄ dies le. ced. l. 3. & dātur hic extitisse cōditionem vltius filijs. vel dicunt fuisse diem, non conditionem, vel esse hæredes filios filiorum, qui comprehēdantur sub uerbo liberis, quæ somnia sunt. nam hic dicit an: unde, & filij & hæredes, s. testatoris erant simul, & hæredes legatariæ. Dices ergo hæredibus, scilicet testatoris, si ne filius nullo modo sit hæres, siue sit cum alijs.

[r] Non contineri. Scilicet qa nec sunt relicta, nec accessionis iure debentur, s. cum post mortē testatoris, & ante mortē sororis, & sic ante morā nata sunt: alias secus esset: ut s. de legat. 1. l. apud Iulianu. §. item partus. & j. de fideicō. libe. l. cū vero. §. cū quidam. & C. de fideicom. liber. l. 3. & j. de optio. leg. l. pe. & s. de usur. l. Paulus respon. & s. tit. 1. l. Licinius. Sed cō tra s. tit. 1. l. cū pr̄. §. pr̄ filiæ. ubi partus [t] debet. Solu. ibi ex testatoris sciētia speciale præsumitur: uel ideo est illud, quia dotalis ancillæ partus nec minus quàm ipsa mater dotalis intelligitur: ut C. de rei uxor. actio. §. itaque. at ancillæ legatæ partus nunquam legatus matris ratione dicit.

* In P.F. an defuncti filij hæredibus restituenda sint, &c.

[t] Conco. e. consensus. in gl. super uer. posteritate. ibi, qa post manumissionem proles à libero suscepta nullius patrocinio est obnoxia. extra de reb. eccle. alien. uel non.

[t] An partus ueniat cum legato ancillæ, & an sit fruct⁹ t vide quod no. I apo. in allega. l. cum pater §. pater filiæ. I co. uer.

Pater naturalis. CASVS. Titia habens patrē naturalem, & non legitimum, habebat uirum Titiū: qui vir ueniens ad mortem instituit hæredem dictum patrem naturalem uxoris suæ Titiæ: & ab eo hr̄de multa fideicommissa reliquit uxori suæ. mortuo dicto Titio marito suo dicta Titia nupsit secūdo: & dictus suus pater dedit centum nomine dotis marito secundo pro ea. cum non teneretur hoc facere, ideo quia naturalis tantum erat: ut dictum est: & stipulatus est dictus pater à viro secundo sibi dictam dotem reddi, si filia sua decederet in matrimonio sine liberis. filia postea suscepit filiam ex dicto secundo viro, & ita defecit conditio stipulationis patris. modo petit dicta filia à patre suo illa fideicommissa, quæ primus suus vir ei reliquit. Nunquid potest? Et uidetur q non: quia certum est, ex quo habet filiam ex secūdo uiro, quod dos data pro ea secundo uiro debet iterū manere apud eū, unde uidetur, quod fideicommissa debeant cōpensari cum dote. Resp. tn̄ hic, quod bene potest filia petere fideicommissa, si non habet ratam dationē prædictā dotis, quā fecit pater marito eius secūdo. & idem est, cuū si pater paratus est liberare per acceptilationē maritum suū filiæ à dicta dotis promissione. Sed quid si dictus pater ea conditione dedit dictam dotē dicto secūdo marito filiæ, ut ipse faceret dictam filiā ratum hr̄e: & ipsa nunc non habet ratum, ut dictū est? certè aget pater contra maritum condictione ob causam ad repetendā dotem:

dotem. Viuianus.
[a] Pater. Inſtitutus à marito filiæ naturalis. Accur.
[b] Naturalis. Scilicet tantum. nam legitimus videtur de ſuo dediſſe: nec a fideicō. videtur liberatus: vt C. de dot. promiſ. l. fi.
[c] Fideicommiſſum. Aliàs fideicommiſſi debitor: aliàs fideicōmiſſum debebat: ut quia maritus filiæ inſtituerat patrem, & eum fideicommiſſo grauauerat.

[a] In P. F. mariti ci' fideicommiſſi debitor, cum ea, &c.

Pater [a] naturalis [b] filiæ ſuæ ex teſtamento [*] mariti eius fideicommiſſum [c] debebat, cùm ea mulier nuberet alij, non mandato mulieris dotem marito eius dedit, & ſibi eam reddi ſtipulatus eſt, ſi ſine liberis filia moreretur: filiam mulier ſuſcepit. Quæſitum eſt, an fideicommiſſum à patre exigere poſsit? Reſpōdit: ſi nec ratam [d] habuiſſet dotem datam, ſupereſſe fideicommiſsi petitionē. Item quæſitum eſt, an ſi pater accepto facere ſtipulationem uelit, mulieri perſecutio fideicōmiſſorum denegāda ſit? Reſpondit, ſupra reſpōſum: [e] eumque [f] patrem, de quo quæreretur ſi ita dediſſet, ut mulier ratum [g] hēret, poſſe cōdicere. [h]

Reſtitutio fideicommiſſi facta ante diem, alii non præiudicat. Bartolus.

Seium maritum ſcripſit [i] hæredem, eique ſubſtituit [k] Appiam alumnam: fideique hæredis cō miſit, [l] ut poſt mortem ſuam hæreditatem eidem alumnæ reſtitueret: [m]

[d] Si nec ratam. Ratam autem dotē habere tunc cogitur, ſi pater vult, & remittat ſtipulationem viro. aliàs nullus eſt effectus ratihabitionis, cum ſibi ſtipulatus eſt pater: cum in eius datione vtiliter negotium ipſius pater geſſiſſet: vt ſ. de neg. geſ. l. quæ vtiliter in prin. & §. fi. & j. de doli except. l. ſi opera. R.
[e] Reſponſum. Vt non ſiot denegāda, niſi ratam habuit dotem datam.
[f] Eumque. Tertium anoectit caſum.
[g] Mulier ratum. Id eſt, vt tunc demum apud virum remaneret. Azo.
[h] Condicere. Scilicet condictione ob cauſam ea ratum nō habente: vt & ſ. de cōdic. ob cau. l. ſi donaturus. §. 1. & facit j. de col. do. l. j. §. pe.

Seium maritum. CASVS. Titia ſcripſit hęredem Seium maritum ſuū, & ſubſtituit ei Appiam. Item cōmiſit fidei dicti ſui mariti, vt poſt mortem ſui mariti hæreditatem reſtitueret dictæ Appiæ: & ſi ante Appia moreretur quàm maritus, tunc reſtitueret maritus hæreditatem dictam Valeriano. Seius maritus viuus exiſtens reſtituit dictam hęreditatem dictæ Appiæ, cum non teneretur hoc facere. modo quæritur, an quid ſit liberatus Seius a Valeriano? Et dicitur quod non, imo eſt in pendenti: vt ſi quidem moriatur Appia ante Seium teneatur Seius Valeriano ex fideicommiſſo, ſecundum quod voluit teſtatrix. Viu.
[i] Seium maritum ſcripſit. Scilicet Berta: & hoc ſi habeas Seium. alias eſt Seia.
[k] Subſtituit. Vulgariter, ſ. ſi hęres non eſſet maritus.
[l] Commiſit. Scilicet ſi hæres eſſet.
[m] Reſtitueret. Sic alumna vulgariter, & fideicommiſſi iure Seio ſuit ſubſtituta. R.
[o] Contigiſſet. Alias accidiſſet: qa decederet alumna: vt j. de verb. ſigo. l. in vulgari. §. 1. ſic ergo apparet dupliciter ſuſpenſum alumnæ relictū in diē mortis hæredis. Item & ſi tūc vixerit ipſa alūna. nullo ergo modo teſtatricis voluntate Appiæ reſtitutam hæreditatem dici poteſt i caſu propoſito. at ea ſimpliciter relicta poſt mortem hæredis ſecus diceretur: vt C. de fideicom. l. poſt mortem: & ſ. tit. 1. l. cum pater. §. hæreditatē. & §. à filia. R. & ſ. d le. j. l. ſi filiusfamilias. §. diuus.

aut ſi quid ante contigiſſet [n] alumnæ, tunc Valeriano fratres filio reſtitueret eandem hæreditatem. Quæſitum eſt, ſi Seius uiuus quicquid ad eum ex hæreditate perueniſſet, alumnæ reſtituiſſet: an ſecundum voluntatem defunctæ id feciſſe videret, præſertim cùm hæc eidem ſubſtituta eſſet? Reſpondit: ſi viuo Seio Appia deceſſiſſet, [o] non eſſe liberatum [p] a fideicommiſſo Valeriano relicto.

Rogatus reſtituere cùm volet, poſt mortem rogatus videtur Vel aliter, In vltimis voluntatibus moriendo quis velle videtur. Barto.

Scæuola [q] reſpondit, Cùm hęres ſcriptus rogatus eſſet, cùm uolet, [†] interim [r] non eſſe compellendum [ſ] ad fideicō miſſum. Claudius: Poſt mortem [t] enim utiq; creditur datum.

Fideicommiſſum purè relictum poteſt peti incontinenti; & qui vetat ſatiſdationem exigi, non videtur fideicommiſſi diem differre Bart.

Hæredi ſcripti fidei-

[o] Deceſſiſſet. Vnde defecit Appiæ relictum, & cōditio alterius, ſcilicet Valeriani extitit: licet ni riuſq; dies, id eſt, mortis viri, tūc quoque penderet. R.
[p] Libertatē. Non ergo ſecūdum teſtatricis voluntatem alumnę reſtituiſſe eſt dicendum: ſed eſſet liberatus, ſi illa ſuperuixiſſet: vt ſ. de condi. indebit. l. ſub conditione.

Scæuola. CASVS. Inſtituit Titia Seiū maritum ſuum ſibi hæredem, & rogauit: vt hæreditatem reſtitueret Appiæ cum vellet ipſe maritus. certè creditur rogatus, vt reſtituat poſt mortem ſuam mariti: & ideo interim dum viuit maritus, non eſt compellendus ad fideicommiſſum præſtandū. Viuian.
[q] Scæuola. Aliàs §. & tunc dic quod fuit rogatus reſtituere poſt mortem. vnde tacitè quando vellet, prius videtur rogatus: vt C. de fideicommiſ. l. poſt mortem. Vel dic qđ expreſsè dixit cum voles vel velles ſecundum diuerſas literas: ſecus ſi voles: vt 00. ſupra eodem l. fideicommiſſa. §. ſi ſic. & ſta de verb. obli. l. centeſimis. §. j. aliàs deeſt §. & tunc ſecundum R. pone: vt ſ. quia fuit rogatus reſtituere alumnæ quando vellet tacitè. ſed ſi ipſa præcederet, tunc Valeriano. nam non ſuſper. dicitur poſt mortem. Acc.

[†] Facit iſte tex. ad hoc quod no. Alex. poſt Bart. & Ang. in l. centeſimis. §. ſi. alias eſt l. ſi ita ſtipulatus. a. ſ. de verbo. obl. ſcilicet quod legamus cum hæres volet, intelligitur deberi poſt mortē hǣdis.

[r] Interim. Dum viuit.
[ſ] Compellendum. Sed ſponte poteſt.
[t] Poſt mortem. Hæredis tantū, & non quandocunque vellet ipſe hæres reſtituere. Roger. ſecundum tertium caſum.

Hęredis. CASVS. Titius inſtituit ſibi hęredem Seium, & eius fidei commiſit, vt Sey vxori Titij vniuerſam reſtitueret hæreditatem, & dictæ vxoris fidei commiſit, vt quicquid ad eam ex dicta hęreditate perueneri, reddat Mæuiæ infanti, exceptis iis, quæ ei vxori legauerat: & vetuit exigi ſatiſdationem ab vxore de præſtando fideicommiſſo Mæuiæ infanti. poſtea Seius hæres reſtituit hæredi. dictæ vxori teſtatoris. modo petit

Mæuia

Mænia infans à dicta vxore, vt statim restituat sibi dictam hæreditatem, nunquid potest? Et dicitur quod sic. Viu.

a A qua Seia. s. in secunda persona dixit Seiæ: nunc in tertia dicit de ea: & dic satis exigi, Id est, satisdare de restituendo fideicōmis. vniuersali infanti: quam alias præstaret. nisi testator remisisset: vt C. vt i poss. leg. l. cum Archimedoram. an autem retineat quartā hæc secūdo rogata, dic vt C. ad Trebel. l. iancimus. §. fi. Accursius.

b Eam. Seiam vxorem.

c Rem aucturā. Id est, restitutionem facturam, quam detrimentum &c. cui detrimento adesset Seia, si restitutionē differret. & alias esset auctura.

d Possit. Scilicet statim: dubium autem erat, quia per hoc quod satisdationem remisit, videbatur fideicom. distulisse: quod est falsum. nam & pro puncto pręstatur satisdatio: cum multas moras habeat iudicium: vt s. vt in poss. leg. l. etiam. in prin. & facit s. tit. 1. l. omnia. & j. de condi. & demon. l. t. in princip. Sed contra infra ad Trebellian. l. epistola. §. finali, sed ibi alia voluntas fuit: vt ex verbis ibi apparet.

commiserat, vt Seiæ vxori vniuersam restitueret hæreditatem: & vxoris fidei commisit in hęc verba, A te Seia peto, vt quicquid ad te ex hæreditate mea peruenerit, exceptis ijs, si qua tibi suprà legaui, reliquum omne reddas, restituas Męuię infanti dulcissimę: a qua Seia a satis exigi veto: cū sciam eam b potius rē aucturam, c quàm detrimento futuram. Quæsitum est, an statim Męuia fideicommissum a Seia petere possit? d Respondit, nihil proponi, cur non possit.

It, cui cura monumenti committitur, ad expensas insolidum non tenetur. Bar.

Idem libro xxxiij. Digestorum. XL.

Titius hæredes instituit e Seiam vxorē ex parte duodecima, Męuiam ex reliquis partibus: & de monumēto, quod sibi extrui volebat, ita cauit; Corpus meum vxori meæ tradi volo sepeliendum in fundo illo, & monumētū extrui vsque ad quadringentos aureos. quæro, cū in duodecima parte non amplius, quam centum quinquaginta aurei ex bonis mariti ad vxorē peueniāt: an hac scriptura ab ea sola monumentū sibi testator extrui voluerit? Respondit, ab vtraque hærede monumentum pro hæreditarijs portionibus extruendum.* f

Titius. CASVS. Titius instituit sibi vxorem hæredem suā in vna vncia hæreditatis suæ, in qua vncia esse poterant de hæreditate centum quinquaginta aurei, & non plus. Mæuiam autē instituit in xi. vncijs: & ita postea dixit: corpus meum vxori meæ tradi volo sepeliendum in fundo Titiano, & volo extrui monumentum in dicto fundo, in quo expendantur quadringenti aurei. quæritur, nunquid per dicta verba videatur testator voluisse, vt vxor sola faceret monumentum, an pro hæreditarijs partibus ab vtroque hærede? Et dicitur quod ab vtroque pro hæreditarijs partibus videtur voluisse fieri monumentum. Viu.

e Instituit. His verbis, Seiam &c.

f Extruendum. Alias inferendum. & ad hoc cogitur pontificali vel præsidis authoritate, & prætoris officio: vt s. de pet. hæred. l. hæreditas. & de relig. l. at si qs. §. si cui. & iudicio fami. ercisc. vt s. fami. erciscun. l. is consequenter. §. sed & cum. sola ergo operis faciendi solicitudo seorsum vxori iniuncta est verbis testatoris, & hoc tā gratia oneris quod erat iniunctū magnitudine, quam huius emolumenti pretio, vna cū persona, quæ dicebatur sola grauata affectione. pensatis verbis sic dubijs. talis merito adhibenda fuit distinctio, secundum Ro. Ac.

* F. F. instruendū.

Arbitrio boni viri dos constituitur dignitate, & facultatibus testatoris, & numero liberorum pensatis. Bar.

Celsus lib. xv. Dig. XLI.

Si filiæ pater dotē arbitratu tutoris dari iussisset: Tubero perinde hoc habēdū ait, ac si viri boni arbitratu † legatum sit. g Labeo quærit, quē admodum apparet, quantam dotē cuiusq; filiæ viri boni arbitratu constitui oporteat? Et ait, id nō esse difficile ex dignitate, ex facultatib*, ex numero liberorū h testamētum facientis æstimare.

Si filiæ. CASVS. Titius habens plures filios, & vnā filiam fecit testamētum, & eos omnes sibi hæredes instituit: & dictæ filiæ, quæ pupilla erat, dedit tutorem Seium: & dictæ filiæ cum nuberet iussit dari dotem arbitrio tutoris prædicti. certè perinde est, ac si dixisset, arbitrio boni viri: bonus autem vir, & per consequens dictus tutor debet inspicere in constituenda dote dignitatem defuncti, & facultates, & numerum liberorum eius: & secundum prædicta debet constituere dotem paruam, vel magnam, vel mediocrem. Viu.

g Legatum sit. Hoc enim generale est: vt j. de verb. signifi. l. illa verba. & s. pro socio. l. societatem. & s. tit. 1. l. 1. & j. ti. 1. l. si cui. & s. eod. l. fideicommissa. §. si sic. & s. de iure dot. l. quæro. & l. cū post §. gener. & C. de nupt. l. si furiosi. & C. de admini. tut. l. si curatoris. Sed contra C. de do. promiss. l. 1. Sol. ibi.

h Ex numero liberorū. Propter quos minor constituitur dos: arg. j. de bo. dam. l. fi. §. fin.

† Cōcor. gl. in vers. alieno arbitrio. ibi, testamentum in alterius voluntatem expresse commissum non valet. sic nec legatum expresse cōmissum in alterius voluntatem vt ipse det, sed vt arbitretur benè. e. super e. extra de cōd. appo.

Non videntur esse in loco, quæ ibi sunt ad tempus. Bar.

Pomponius lib. ij. ad Sabinum. XLII.

Si fundus legatus sit cū ijs, quæ ibi erunt: quæ i ad tempus ibi sunt, non videntur legata: & ideo pecuniæ, quæ fœnerandi causa k ibi fuerūt, non sunt legatæ.

Si fundus. CASVS. Legaui tibi fundum cum ijs, quæ ibi sunt, vel erunt tempore mortis meæ. certè ea quæ sunt vel erant ad tempus, & non perpetuo, non debentur tibi. & de hoc ponit vnum planum exemplum. Viu.

i Quæ. Modo respondet.

k Fœnerandi causa. Vel aliàs ad tēpus. & facit j. e. l. si ita legatum. & s. e. l. vxorem. §. legauerat. & j. eo. l. generali.

Ea videntur alicuius causa parata, quæ ad eius vsum proprium sunt destinata: secus si ad vsum communem eius & alterius. Bar.

Vlpianus lib. xxij. ad Sabinum. XLIII.

generali.§.vxori.& ʒ.de auro & argen. lega.l.si uxori.§.1.& s.titu. t.l.Caius.in princ. & C.de verb.signi. l.j.& s.de pigno. l.debitor.

HOc legatum. CASVS Institui mihi hæredem Titium,& vxori meæ ita legaui. uxoris meæ causa paratum ei lego. quęritur quid uideatur vxori legatum per dicta verba? Et respondetur qđ dictum legatū est generale, & continet omnia quæ vxoris meæ causa paraui: siue sit uestis, siue argentum, siue aurum, siue ornamenta. & certè illud videtur uxoris causa parari, quod magis paratum causa uxoris foret, quàm cōmunis uiri, & uxoris usus causa. neq; interest, vtrum aliqua paraui pro uxore mea antequā eā ducerem in uxorē: an postea paraui ꝓ ea aliqua ex rebus, quibus uti ego solebam: quia semper continebūtur in dicto legato. Dicta tamen adiectio quam feci in testamento meo, scilicet quæ uxoris meæ causa parata sunt, lego ei &c. quandoque facit legatū uxori relictum exiguum, quandoque plenius facit. augetur autem legatum per coniunctionis adiectionem cum ita scripsi: lego uxori meæ aurum,& argentum,& vestem,quæq́, eius causa parata sunt. nam continentur tunc in legato non solum ea quæ nominaui, sed etiam alia quæ non nominaui,uxoris tamen meæ causa paraui. minuitur autem legatum per dictam adiectionē.cum detraho coniunctionem, quæ,& ita dico, lego uxori meæ aurum, & argentum,& vestem,& seruos, quæ eius causa parata sunt.& non dixi,quæq; eius causa parata sunt. nam continentur tunc in legato ea sola, quæ ex supradictis uxoris causa parata sunt,& non alia. Item scias, quod in dicto legato continentur ea quæ comparaui anteq̄ dictam uxorem ducerem, & postea ea tradidi ad utendum. Itē continentur ea, quæ prioris meæ vxoris fuerunt,uel filiæ,vel neptis,vel nurus: duntamen ego ad vsum uxoris meæ paraui. Interest aūt inter emptū, & paratū uxoris causa:quia paratū quod est genus, inest in empto,quod est species:sed non conuertiť, id est, in parato non semper continetur emptū: de quo ultimo poniť exemplū. Pone quod ea,quæ prioris uxoris meę causa emi,posteriori meæ uxori tradidi ad utendū. certe constat me dictas res parauisse causa uxoris meæ secundæ:non aūt comparasse eius causa. bene est ergo verū,quia in parato non semꝑ continetť emptū. Itē est alia differentia inter emptū, & paratum uxoris causa: quia si ego posterioris uxoris causa nihil emi, tū tradendo ei ea,quæ prior mea uxor in usu habuit: tunc secundæ uxoris meæ causa parasse videor. Quæ enim causa posterioris meæ vxoris paraui:etiam si secundæ vxori nō assignaui,dicto legato secūdæ uxoris cedūt: ea aūt quæ prioris uxoris cā comparaui:ita demū debent posteriori ex dicto legato, si ei posteriori assignaui: quia non est ita de posteriore uxore cogitatum, cum comparentur dictæ res pro prima uxore, sicut uidetur cogitatum de posteriore vxore,cum comparaui dictas res pro secunda vxore. nam etiam id quod prioris causa paratum est, non cedet dicto legato secundæ vxoris, q̄uis tradidi ei, si postea ei abstuli. Item scias, quod in dicto lega. de quo dixi in princ. continentur mancipia, puta lecticarij,qui solā matremfa. portabant, & multa alia q̄ planè in litera nominantur. Nō autem est differentia, vtrū quis leget prædicto modo uxori, an uero concubinæ: quia semper continebūtur in legato ea,quę dicta sunt. Quid si legaui uxori meæ aurū, quod eius causa paraui: postea autem conflatum est dictum aurum, extat tamen materia eius? certè materia uxori debebitur. intelligas autē supradicta vera esse, si uxor cui ita legatum est: mortis testatoris tēpore vxor inueniatur: & non aliàs. Item & prædicto modo potest legari non solum vxori,& concubinæ,de quibus dictum est,sed etiam filio,& filiæ,& seruo, & seruæ.& eadem obtinebunt,quæ dicta sunt in uxore, & concubina.& hoc dicunt istæ quinque leges. Viuia.

HOc legatum, uxoris causa parata, [a] generale est: & continet tàm vestem, q̄ argentū, aurum,ornamentum, cæteraq́;,quæ vxoris gratia parantur. Sed quæ videntur vxoris causa parari? Sabinus libris ad Vitellium ita scripsit: Quod in usu [b] frequentissimè versatur, ut in legatis vxoris adijciatur. Quod eius causa parata sit, hāc interpretationem obtinuit. Quòd magis uxoris, quàm cōmunis, promiscuiq́; [c] usus causa foret paratum. neq; interesse [d] visum est, antè ductam uxorem id pater familiàs parauisset, an postea: an etiam ex ijs rebus, quibus ipse uti soleret, vxori aliquid assignauisset: dum id mulieris vsibus propriè attributum esset.

Relatiuum quis, uel qui, positum sine copula, præcedentium significationem restringit: sed si copula apponatur, augebit. Bartolus.

Paulus libro ij. ad Vitellium. XLIIII.

EA tamen adiectio [e] legatum alias [*] pleni[*] efficit, aliàs exiguius augetur, [f] cùm sic scriptū est, Quæq́; eius causa parata sunt. id enim significatur, [*] [g] & si quid, pręter ea,quę dicta sunt, [h] eius causa paratum est. Minuitur [i] detracta [k] cōiunctione: quia ex omnibus suprà comprehensis [l] ea sola definiuntur, [m] quæ eius causa parata sunt.

* P.Flor. aliàs exigur*, alias plenius efficiat augetur &c. * P.F. significat.

Vlpianus libro xxij. ad Sabinum. XLV.

a Parata. Scilicet do, lego.

b Quod in vsu. Hæc sunt verba Sabini vsque illuc: neque &c.quibus concor.s.titu. t.l.legatis uxori. & ʒ.de aur.& arg.lega.l.Quintus. In princ. & ʒ.eo.l.item.§. proinde.& ʒ.de verb.sig.l.in lege.§.quid. & ʒ.de fun. instru.lega.l.quæ situm.§.quod.& s.eod.l.uxori.§.1.

c Promiscuique. Infra eod. l.cum quæreretur.§.lana.in fi.contra.Solu ibi.

d Interesse. Infra eod.l.si quid.

e EA tamen adiectio. Scilicet quæ eius causa parata sunt,do lego.R.

f Augetur.Scilicet legatum ea adiectione. Accur.

g Significatur. id est, tali adiectione.

h Quæ dicta sunt.Scilicet nominatim: puta si edixit vir,aurum,& argentum,& vestem,& quæcunque eius causa sunt parata,uxori do lego. R. nam & si qua alia sunt præter prædicta,eius usu sunt legata. sed Ioan.dixit in hoc augeri, ut etiam quæ communis usus causa sunt parata,uideantur relicta. primū placet. sic in copula seu,ut ʒ.de aur.& argen. lega. l.si ita quis legata.

i Minuitur. Scilicet legatum adiectione tali. Accur.

k Detracta coniunctione.Scilicet copula,quæ: sic puta,aurum,argētum,& uestem,quæ eius gratia, uel causa parata sunt,uxori meæ do, lego.

l Comprehensis.Scilicet nominatim: puta aur.& argentum, & vestem.

m Definiuntur. id est,determinantur.& sic per inferiora restringunť superiora: ut ʒ.de supel. leg. l.legata. 2.respon.

respon. & ¶. de fund. instru. vel instru. leg. l. cum de la-nione. §. cui fundum.

[a] SI quid. Adiunge cum l. præcedenti.
[b] Parauisset. Relicto sic legato, quæ causa vxoris meæ sic paraui, ei do lego: ut hic, & ¶, e. l. hoc legatum. §. neque interest.

SI quid [a] earum rerū antè cōparauit, quàm vxorem duxit: si id ei, vt vteretur, tradidit: perinde est, quasi postea parauisset. [b] ex eo autem legato ea pertinent ad vxorem, quæ eius causa empta, comparata, quæque retē ta [d] sunt, in quibus ēt, quæ prioris uxoris, [e] quæque filiæ, neptis, vel nurus fuerunt, continentur. non

Ad positionem speciei, sequitur positio generis (non econuerso). Bar.

Inter emptum, & paratum quid intersit, quæritur? Et responsum est, in empto paratum inesse, [f] in parato non continuò [g] emptum contineri: veluti, si quis, quæ prioris uxoris causa emisset, posteriori vxori tradidisset, eas res eum [h] posterioris uxoris causa parauisse, non emisse, cōstat. Ideoq; quamuis maritus posterioris vxoris causa nihil emerit, [i] tamen tradendo, quæ prior habuit, eius causa parasse videtur. Quæ enim posterioris uxoris causa parata sunt: etsi ei [i] assignata non sint, legato [k] cedunt. At quæ prioris vxoris causa parata sunt, ita posteriori debentur, [l] si ei assignata sunt: quia nō est ita de posteriore vxore cogitatum, [m] cum pararentur. [n]

Paulus libro iiij. ad Sabinum. XLVI.

[c] Empta. Empta, pretio: comparata, alio modo: quæsita, ut permutatione: vt ¶. de contrahē. emp. l. 1. §. 1.
[d] Retenta. Nam aliena esset nisi pro ea retinuisset. & hoc si ue sit ibi copula, siue non.
[e] Vxoris. Hoc si fuerunt ei assignata. aliàs non: ut infra eodem versicu. quæ enim. facit supra eodem. l. qui concubinam. in prin.
[f] Paratum inesse. Sicut genus inest speciei: unde si est emptū, est paratum: sed nō conuertitur: sic in agnatis, ut in specie continentur cognati ut genus. ut infra unde legiti. Inter agnatos. in prin. inest ergo genus speciei per positionē, siue per consequentiam: quia posita specie ponitur genus, & ad speciem sequitur genus: ut homo est: ergo animal est. & species inest generi per cōtinentiā: quia in genere species cōtinentur. nam legatu familiæ, & dispensator debetur, nisi fuerit exceptus. ut infra de auro, & argen. leg. l. 1. in prin. Item paratis legatis; quæcunq; empta continentur legato: sed nō conuertitur: nā generalibus specialia insunt ut ¶. de reg. iur. l. semper. & sic not. hic quod totum est in parte. quod est verum licèt dum qd, vt ex præmissis apparet.
[g] Non continuò. Id est, semper. Quasi dicat, non quicquid est paratū, statim & cōtinuò est emptū.
[h] Eum. Virum.
[i] Etsi ei. Scilicet vxori.
[k] Legata. Relicto primę vxori his verbis, quæ eius causa parata sunt, do lego.
[l] Posteriori debentur. Si sint ei relicta sua causa parata.

[o] Hic recte probat illa dialecticorum traditio, & qua Quin til. lib. 5. c. x. Genus. sad probādū speciē minimū valere, plurimū ad refellēdam. Cōtra, spe cies firmā hēt probationē generis, ī sit mā refutationem.

[*] In P. Fl. tamen tradēdo quæ prior habuit, eius eā parata sunt: etsi ei.

P. F. cōpararent.

[m] Cogitatum. Scilicet in emendo, sicut de priore: cuius causa fuerunt empta.

[n] NAm ne. Alias l. Paulus. nā ne &c. & continua, uere huic legato assignatio prodest: quia eius contrarium, id est, ademptio nocet. Vel sic, bene dico non deberi, quando nō est traditum. nā & quidoque & si sit traditum, non tamē cedet legato. Ro. nā ne &c. Accur.

NAm ne [n] id quidem quod traditum est, si postea ademptum sit, legato cedet.

Vlpianus libro xxij. ad Sabinum. XLVII.

ITē legato [o] cōtinentē mancipia: puta lecticarij, [p] qui solā [q] matrēfamilias portabāt. Item iumenta, [r] vel lectica, vel sella, vel burdones. Item mancipia alia, puellæ [s] fortassis, [*] quas sibi cosmetas mulieres exornāt. Sed & si fortè virilia ei quædam donauerit [t] quodam modo eius causa parata videbuntur. Proinde & si q̄dā promiscui usus sint, solitus [u] tamē fuerit ab ea quasi ulu niquari: dicendum erit, ipsius ea parata videri.

Legato generis continentur omnes species: sed legato speciei non continetur alia species sub genere contenta. Bar.

Item interest, ipsius causa parata sint ei legata, an ipsius causa empta. Paratis enim omnia continentur, quæ ipsius usibus fuerunt destinata: emptis verò ea sola, [x] quæ propter eam empta eius fecit maritus. vnde non continebuntur emptis solis legatis, quæ alia ratione [y] paterfamilias acquisita ei destinauit. vtroque [z] autem legato continebuntur, & quæ maritus emi mandauerat, vel quæ emerat, nec-

[o] Item legato. Prædicto, scilicet vxoris causā paratum ei do lego, vt ¶. eo. l. hoc legatum.
[p] Lecticarij. Qui lecticas, vel lectos dominæ faciunt. vel verius qui portant eam in lectica, ut subijcit.
[q] Qui solam. Id est, solummodo &c.
[r] Iumenta. Quę dominam portabant, vel trahebant in lectica. id ē, carrecta, & ipsa lectica, & sella, id est, sambuca. ad quod est supra de ser. rust. prædi. l. qui sella. & ¶. de aur. & argen. lega. l. vxori. Item burdones. id est, baculi quibus appodiebatur domina, vel etiā illi qui eam portabant. & semper sepete continetur legato.
[s] Puellæ. Quæ deseruiunt in camera, quas puellas mulieres, id est dominæ, comatas, quia comas habēt. vel comatas, id est, ornatas exornant sibi, ut decentiua sint i domo. aliàs quæ scilicet puellæ exornāt ornatas mulieres, id est, dominas, iuuando eas exornare caput sibi scilicet dominabus.
[t] Donauerit. Id est, omnino eius vsibus cōcesserit. & ad hoc infra. de aur. & argen. leg. l. inter uestem. & ¶. de verbo. obli. l. si mihi. §. 1.
[u] Solitus. Scilicet uir: ut ¶. de fun. instru. l. quæ situm. §. si quis eodem.
[x] Ea sola. Scilicet continentur. ad quæ facit supra l. si quid. § inter.
[y] Alia ratione. Scilicet sine emptione. Hug.
[z] Vtroque. Casu, id est, siue empta, siue parata legentur. vel, id est, utroq; modo legato relicto Ro. ut quæ empta parataque &c.

[*] In P. Fl. quas sibi comatæ mulieres exornant. Halo. aut quæ. i. comant mulieres & exornant. Burdones muli dicuntur, q ex equo, & asina nascunt, te ste Sypont. & Valla. Cosmetæ ornatrices ancillę dicuntur. Iuuenal. Ponit Cosmetæ tunicas. cōcor. ¶. eo. l. legata. §. ornatricib*.

[*] In P. Fl. nō est ei*.

dum autem ei assignauerat, assignaturus [a] si uixisset. Parui autem refert, [b] uxori an concubinę quis leget, quæ eius causa empta parata ve sunt. sanè enim, nisi in dignitate, [c] nihil interest. Si uxori aurum, quod eius causa paratum est, legatum sit, & postea sit conflatum, [d] materia tamen maneat: [e] [f] ei debetur [g] sed ut legatum ualeat, mortis tempore uxorem esse debere, scripsit Procul⁹: & uerū est. separatio [h] enim dissoluit legatū. Hoc legatū, Quę eius gratia parata sunt: & filio & filiæ relinqui pōt, & seruo [i] & seruę: & continebuntur, quę ipsis [k] sunt attributa, uel [l] destinata. [m]

Hæc uerba, cùm in suam tutelam peruenerit: diuersimodè intelliguntur inspecta conditione proferentis, & eius de quo proferuntur. Idem in uerbis similibus. Bar.

Idem libro xxiij. ad Sabinum. XLVIII.

Cum filiofamilias ita legatur. Cùm is in tutelam suam peruenerit, pubertatis tempus significatur: Et sanè si impuberi filiofamilias sit legatum: plerumque sentiendū est; quod Sabinus ait, [n] non ut etiam paterfamilias fiat, sed ut pubes. Cæterùm si mater quæ suspectam habuit mariti, a quo diuerterat, uitam, filio suo, quamuis impuberi leget: [o] non uidetur sensisse de eo [p] tempore, quo pubes est; sed de eo, quo & pubes, & paterfamilias est. Nam & si pubes fuit: [q] multò magis [r] dicemus, de patrefamilias eam sensisse: ac si dixisset, in suam tutelam, & in suam potestatem. Quòd si quis patrifamilias impuberi leget, cum suæ tutelę fit: de pubertate sensit. Interdū & de xxv. annis, si mens testantis appareat. Nam si iam puberi, minori tamen uigintiquinque annis legauit: [s] proculdubio anni xxv. erunt præstituti. Item

* In P.F. ut nō fiat paterf. sed &c.

a Assignaturus. Tamē empta fuerunt utroque uiuēte uiro, & uxore, & ante diuortium factum: ut j. de auro, & argento legato. l. 2. 3. & 4. & facit j. eo. l. cum uxori. & supra eod. l. hoc legatum. & l. ea. & l. si quid. & supra titu. 1. l. legatis.

b Parui autem refert. Quantum ad emptorum, paratorumve significationem: ut supra eod. l. qui concubinam.

c In dignitate. Quā uiri tribuunt: ut & j. de senato. l. fœminæ: non concubinarij. Vel dic, nisi qđ dignius, & fauorabilius est relictū uxori, quam concubinę.

d Conflatum. Voluntate nō mutata: alias secus: ut j. de auro, & argen. leg. l. Seia. & j. e. l. lana. & j. de lega. 1. l. seruum filij. §. si Pocula. & j. quibus mod. u usfru. amit. l. quid tamen. §. In asse. H. quæ est contra.

e Maneat. Quia in massam conflata est.

f Ea. Materia.

g Debetur. Scillicet hoc faciēte materiæ ipsius potestate. R. scilicet quia remanet non specificata: aliàs secus: ut insti. de rerum diuisi. §. cum quis.

h Separatio. Non bona gratia facta: ut j. de aur. & arg. leg. l. 2. & l. 3. & j. de dona. inter uirū, & uxo. l. cum hic status. §. si diuortium. sicut aliàs inimicitia: ut j. de adimēd. leg. l. 3. §. fina. Not. ergo tempore mortis esse uxorem. sic infra unde uir, & uxor. l. 1. §. 1. & j. de legata. prestan. l. sed & si. §. 1. & supra de donat. inter vir. & vxo. l. sed interim. §. si. Sed contra j. de ven in pos. mit. l. 1. §. rectissimè. Sol. ibi.

i Seruo. Cum libertate, non aliàs. ut C. de leg. l. seruis. Vel dic seruo quondam, & sic liberto, & libertæ, quanquam non sint in potestate legātis. nam nec vxor, nec concubina & facit j. eo. l. qui concubinam. in prin.

k Ipsis. Filio, & filiæ, seruo, & seruæ.

l Attributa. Id est, tradita.

m Destinata. Id est, assignata sine traditione: vt j. eo. l. si quid. circa fin. & j. eod. l. utroque.

Cum filiofamilias. CASVS. Hæc lex ponit sex modos legandi: & dicit, quòd illi sex modi debent intelligi secundū uoluntatē testatoris. si autē nō appareat uoluntas testatoris, stat ei qđ dicit hęc lex. Primus modus est talis. Titius legauit filiofamil. Seij minori 14. ann. cum is filius in suam tutelā peruenerit, centum. dicitur quod potest petere legatarius legatum cum erit pubes, id est, maior 14. annis: & non expectatur quòd fiat suę iuris, nisi in casu, ueluti si Titia habens filium siue minorem, siue maiorem 14. annis ex marito suo, cuius uitam suspectā habebat, legauit ei filio centum cum in suam tutelā peruenerit. nā tunc non solum expectatur pubertas, sed etiam quòd fiat sui iuris. Secūdus modus qui incipit ibi, quòd si quis &c. est talis: Lego Titio impuberi, cum suæ tutelæ fuerit: quo casu de pubertate intelligitur: quandoq; intelligitur de 25. annis: ueluti si puberi ita legatum sit. si autē furioso, vel prodigo ita legatum sit: tunc intelligitur ei legatum, cum liberabitur tutela, & cura. si autem puberi, uel maiori 25. annis ita legetur, intelligitur ei legatū, cum erit suæ potestatis: Tertius modus qui est ibi, sic autem &c. est talis: Lego Titio cum sui iuris fuerit factus. quæ scriptura ita uaria est, & ita habet uoluntatis quæstionem, sicut superiores. nā quandoque cōtinet liberationem potestatis, puta in casu, qui dictus est supra ead. l. §. cæterum. & §. nam & sic. quandoque continet pubertatem: ut in secūdo responso huius legis. quandoque cōtinet 25. annos, ut in casu qui est supra eadem lege. §. interdum. Quartus modus qui est in §. ego quidem. est talis, Lego Titio minori xxv. annis, & maiori xiiij. centum, cum ad pubertatem peruenerit. quo casu intelligitur ei legatum: cum habuerit xxv. ann. Quintus modus qui est in §. item & si. est talis: Lego Titio, cum suæ ætatis, uel legitimæ ætatis factus fuerit: quo casu intelligitur ei legatum quandoque cum fuerit pubes, quandoque cum habuerit xxv. ann. ut sup. in alijs dictum est. Et idem est in sexto modo, lego Titio cum iustæ ætatis factus erit: uel cum maturæ ætatis erit: uel cum adoleuerit. Quid si filiæfamilias ita legatum sit, & lego Titiæ cum in suam tutelam peruenerit? tunc certè debebitur cum habuerit duodecim annos. hoc dicit cum l. sequen. Vio.

n Sed ut pubes. Sic instit. de pupil. substit. in princip. Accursius.

o Impuberi leget. Scilicet sic, cum in suam tutelam uenerit. Ro. & facit j. ad Treb. l. mulier. circa princ.

p De eo. Solo.

q Pubes fuerit. Cui prædicto modo legatur. Rog.

r Multo magis. Quia hic non cogitauit de pubertate.

s Annis legauit. Illis uerbis, cū in suā tutelam uenerit.

Curatorem

si furioso, vel pdigo[i], vel ei, cui prætor ex causa curatorem [a] dedit, ita sit legatum: [b] puto & de eo sensum casu, quo cura, & tutela [c] liberent. [*] Et ex his apparet huiusmodi voluntatis quæstionẽ Sabinum interpretatum. & vtique non dubitaret, si puberi, [d] & multo magis maiori xxv ann. ita sit legatum: [e] de sua potestate testatorem sensisse. [f] Sic autem scriptura [g] hæc varia est, & voluntatis habet q̃stionem: vt [h] & illa quoq;, si quis ita scripserit, Cùm sui iuris fuerit factus. [i] Nam aliàs aliter accipitur: & plerunque potestatis [k] liberationem continet: plerunque pubertatem, [l] vel xxv. annum. [m] Ego quidem & si quis puberi, minori [n] tamen xxv. annis sic legauerit, Cùm ad pubertatem peruenerit: puto de ea ætate [o] eum sensisse, quæ caret in integrum restitutione. Idem & si quis, Cùm suę ętatis fuerit factus, vel legitimę ętatis. vtrum de pubertate, an de xx[v]. annis sensum sit, disputari de voluntate potest, [p] non minus, q̃ si ita scripserit, [*] Cùm iustę ætatis sit factus, vel, Cùm maturæ ætatis sit: vel, Cùm adoleuerit.

Paulus libro iiij. ad Sabinum. XLIX.

Si filiæfamilias[q] ita legatum sit, Cùm in tutelam suam peruenerit: tunc debebitur, cùm viri potens [r] facta fuerit.

Appellatione librorum continentur omnia volumina in quacunque materia scripta. Bartolus.

Vlpianus libro xxiiij. ad Sabinum. L.

Librorum appellatione continentur omnia volumina, [†] siue

[a] Curatorem dedit. Vt mente captæ, aut luxuriosè uiuenti mulieri: ut ff. de cur. furio. l. antepe.

[b] Ita sit legatum. Illis uerbis, cum in suam tutelam uenerit.

[c] Tutela. Si furiosus est impubes, datur ei tutor: ut ff. de tut. l. qui habet. sed adulto eo facto datur curator. oportet ergo ab vtroque liberatum esse, ut capiat relictum. sic scilicet, cũ in suã tutelam peruenerit. q[uo]d erit etiam post 25. annos: ut institu. de cur. fur. §. furiosi. videlicet quãdo furiosus sanam mentem, uel sanos mores recuperat prodigus: ut ff. de curat. fur. l. 1.

[d] Si puberi. Scilicet filiofamilias.

[e] Ita sit legatum. Scilicet cũ in suam tutelam venerit.

[f] Sensisse. Ad hoc ff. ea. l. 1. in prin. Et no. ex hac l. & inferiore proxima secundum Ro. quod vox hæc id est, hæc propositio, cũ in suam tutelam peruenerit q[uando]que nunc pubertatem significat, & hoc plerunque, scilicet quoties testatorẽ secus sensisse nõ liquet: nũc propriam potestatem, vt cũ filiofamilias puberi, vel maiori 25. ann. sic legatur: nũc vtrunq;, ut cum mater patrẽ odiens impuberi filiofamilias sic legauerit. quod & in similibus dici potest. nunc ann. xxv. clauditur, ut in adulto patrefamilias. nunc etiam ultra extenditur, ut in furioso, & filiofamil. & similibus.

[g] Hęc scriptura. Scilicet cum in suam tutelam uenerit.

[h] Vt. Id est, sicut.

[i] Factus. Scilicet Titio do lego.

[k] Plerunque potestatis. Scilicet quoties seruo, vel filiofam. sic legatur.

[l] Pubertatem. Scilicet cum patrifam. impuberi sic fuit legatum.

[m] Vicesimumquintum annum. Scilicet cum puberi patrifamilias sic est relictum.

[n] Iam puberi minori. Scilicet patrifamilias.

[o] De ea ætate. Scilicet sola, scilicet xxv. annis non autem hic sufficeret ætatis venia: vt C. de iis qui ven. æta. impe. l. fina.

[p] De voluntate potest. In dubio de xxv. annis intelligitur: vt C. de iis qui ven. æta. impe. l. fin. & quando di. leg. ced. l. ex his. & infra de condit. & demonstratio. l. finali.

[q] Si filiafamilias. Impuberi.

[r] Viri potens. Id est, cum xij. annos habebit: vt supra lege proxima in principio, nam tunc pati potest uirum: ut Instit. de nupt. in principio, & infra quando di. leg. ced. l. quod pupillę.

[*] P. Fl. eutę, & tutelæ liberetur.

Librorum. CASVS. Legaui Titio libros meos, certè continebuntur in legato omnia volumina quibus pro libris ego vtebar. siue sint illa volumina in charta, siue in quacunque alia materia. Sed pone, q[uo]d legaui tibi centum libros. certè continebuntur in legato centũ volumina librorum: nõ autem cõputabimus quem libet librum, qui est in vno volumine pro uno libro. & ponit exemplũ in Homero qui habet in se 48. libros. non autẽ debet computari ut si pro vno libro. Sed quid si legaui tibi corpus Homeri, qui habet in se 48. libros, ut dictum est, & non habeo de eo nisi 24. libros certè non debebuntur tibi nisi 24. libri. Sed nunquid appellatione librorũ continebuntur bibliothecæ, vel alia in q[ui]bus scripta reponuntur? Non: nec etiam membranæ puræ, id est, non scriptæ. nec chartæ puræ similiter. nec ecõtra, chartis legatis debebuntur libri: nisi in uno casu, puta, cum aliquis studiosus non habens nisi libros, legauit alij studioso vniuersas chartas suas. tũc enim bene continebuntur libri appellatione chartarum: quia talis uidetur fuisse testantis voluntas. Sed pone, q[uo]d legaui tibi chartas meas puras: certè non continentur membranæ, nec aliæ materiæ, in quibus scribi solet. nec libri qui sunt incepti scribi. Sed & si libros meos tibi legaui, non continebuntur libri, qui sunt incepti scribi: sicut nec continetur vestis appellatione vestis nondum detexta: sed bene continebuntur appellatione librorum libri completi, quamuis non sint in asseribus ligati, uel conglutinati, uel emendati. Item continebũtur membranæ scriptæ. quamuis non sint simul sutæ. Sed quid si legaui tibi chartas? certè non continebitur materia parata ad faciendum chartas.

Sed & si bibliothecam. Legaui tibi bibliothecam meam: quæritur, nunquid cõtineatur legato armarium tantum: an uero etiam libri, qui reponuntur in bibliotheca, vel armario? Et dicitur q[uo]d illud cõtinebitur, q[uo]d testator senserit. si autem nõ appareat voluntas testatoris, non continetur nisi illud armariũ, quod est affixum solo: quia armariũ, quod est affixum solo, dicitur bibliotheca: sed propriè armarium dicitur illud quod non est affixum solo: & largè dicitur armarium etiam bibliotheca. Item dicitur largissimè bibliotheca ipsi libri. quia igitur appellatione bibliothecæ continetur illud, quod testator vult, ita ut etiam libri contineantur, si testator vult, ut dictum est, nõ est per omnia uerum illud, quod Sabinus scribit ff. ead. l. §. libris. scilicet

[*] P. F. adscripserit.

[†] Cõcor, c. si Romanorũ. § dicẽdo, vbi dr, Dicendo ꝑ o oĩa decretalia cõstituta, nullum de decretalib' ꝑtermissis, & glo. in verbo dicendo ibi arguit ꝙ verbo generali oĩa debẽt cõprehendi. dist. 19.

quod libris legatis nõ contineantur bibliothecæ. nam libris legatis etiam armaria debẽtur si testator voluit: dum tamen dicta armaria nõ sint affixa solo. nã eo casu non debebũtur. quod autẽ dictum est in bibliotheca librorum, habet locum etiam in dactylotheca annulorum. nam dactylotheca legata continentur etiã annuli, qui sunt in ea, si testator voluit. quædam tamẽ sunt quæ omnimodo, legatũ sequuntur nam legato lecto continetur etiam fulcra: & armarijs legatis, & vinculis ferreis, in quibus mittuntur homines capti, continentur claustra & claues. Vlt.

no. pro materiam materiam poni.

m Puta Scripsit scilicet tacitè, ut non debeantur libris legatis: cum enim dixit scriptas deberi: innuit quod non scriptæ non debentur. Accur.

n Vt puta si quis. Scilicet studiosus studioso: quod est ꝓ.

in charta, a siue in membrana b sint, siue in quauis alia materia. † Sed & si in philyra, aut tilia c (ut nõnulli conficiunt): aut in quo alio corio, idẽ erit dicendum. Quòd si in codicibus d sint membraneis, e vel chartaceis, vel etiam eboreis, vel alterius materiæ, vel in ceratis codicillis: an debeãtur, videamus. Et Caius Cassius scribit, deberi & membranas, libris legatis. Cõsequenter igitur cætera quoq; debebũtur, si non aduersetur voluntas testatoris.

In dubio appellatio libri intelligitur de uno volumine: non de libris numeralibus, per quos volumen distinguitur. Bar.

Si cui centum libri sint legati, centum volumina ei dabimus: non centum, quæ quis ingenio suo metitus est, qui ad libri scripturam sufficerẽt: vt puta, cùm haberet Homerum totum in vno volumine, non quadragintaocto f libros computamus, sed vniuersum. * Homeri volumen pro libro accipiendum est.

Hæres librum legatum non tenetur facere compleri. Bar.

Si Homeri corpus sit legatum, g & non sit plenum: * quantæcunq; h partes hodie i inueniantur, debentur.

Libris legatis non continentur ea, in quibus libri reponuntur. Bar.

Libris autem legatis bibliothecas, k non contineri † Sabinus scripsit. Idem & Cassius: ait enim membranas, quæ scriptæ sunt, contineri legatis: deinde adiecit, neq; scrinia, neq; armaria, neque cætera, in quibus libri conduntur deberi.

Libris legatis chartæ non scriptæ non continentur: & chartis legatis non continentur libri, nisi aliter voluntas esset inefficax. Id legatò chartarum non continentur membranæ, nec econuerso. Bar.

Quod autem Cassius * scripsit de membranis puris m verum est. Nã nec chartæ puræ debentur libris legatis: nec chartis legatis, libri debebuntur, nisi fortè & hic nos vrserit voluntas: vt puta si quis n fortè sic reliquerit: chartas meas vniuersas, qui nihil aliud quàm libros habebat, studiosus studioso. Nemo enim dubitabit libros deberi. o Nam & in usu plerique libros chartas appellant. Quid ergo p si quis chartas legauerit puras? Mẽbranæ non continebuntur, q neque cæteræ ad scribendum materiæ. r

Libri cœpti scribi non cõtinentur appellatione librorũ: secus si sint bene completè scripti, non tamen correcti, vel miniati. Bar.

Sed nec cœpti libri scribi. s Vnde non malè quæritur: si tibi legati sint: an contineantur nõdum perscripti? Et non puto t contineri: non magis, quàm vestis appellatione nondum detexta u continetur. Sed perscripti x libri non-

a Charta. De bombice.

b Membrana. De membris animalium.

c In philyra aut tilia. Coria sunt quorundam animalium, ut statim patet cum dicit, in aliquo &c. & semper dic si pro libris paterfamilias vtebatur.

d Quod si in codicibus. Repetit, ut addat.

e Membraneis. Id est, libros scriptos in membranis, quasi dicat nõ inceratos, & eboreos: sed statim corrigit consequenter &c. ut omnes cõtineantur in dubio, si pro libris eis vtebatur testator: nisi contraria probetur voluntas, vt hic, & infra proximo §. fortè enim paterfamilias paup tabulis ceratis vtebatur pro libro.

f Quadragintaocto. No. quot libros fecit Homerus.

g Legatum. Id est, libri ab eo facti.

h Quantæcunque. Sic supra titulo secundo l. si seruus. §. quinque.

i Hodie. Tempore mortis in bono defuncti.

k Bibliothecas. Armarium ubi libri reponuntur: vt supra de contrahenda emptio. lege Labeo.

l Contineri. Scilicet libris legatis.

o Libros deberi. Immutatur ergo appellatiuum: & sic ẽ contra [illegible]. Sol. si id quod sensit testator prorsus extraneum est ab eo, quod expressit, nil debetur vt ibi. ubi verò coaptari potest ratione consuetudinis alicuius loci, secus est secundũ Ioan. ut hic: & infra eodem. §. fin. & eodem modo soluitur infra de reb. dub. l. in ambiguo.

p Quid ergo. Aliàs quid ergo: alias si quis ergo: alias & ideo si quis.

q Non continebuntur. Quia appellatione chartarum continentur, quę de bombice sunt, ut hic, sed hanc interpretationẽ non admittit R. in nostro eloquio: cũ membranas nostro usu tantũ chartas dicamus: q usum omni regulę, omnique constitutioni in exaudiendis sermonibus derogat solus: qui quoniam fit magis facto, nulla iuris constitutione mutari potest: tam cæteris, quam Prisciano, & Horatio nostri eloquij authoribus in hac re inuocatis testibus.

r Materiæ. Vt eboreæ, & ceræ.

s Scribi. Scilicet continentur appellatione chartarum.

t Et non puto. Sic ergo libri cœpti nec appellatione chartarum, nec appellatione librorum continentur: secus si legetur argentum factum: ut infra de auro, & argento legat. l. & si non sint. §. quid ergo.

u Detexta. Quæ fit hæc, dicit infra de auro, & argen. leg. l. vestimentorum.

x Perscripti. Id est, in totũ scripti.

Malleat.

† In hũc locũ vide Alexa. ab Alexã. genia. die. li. 2. c. 30.

† Quid sit philyra, vide si lubet Pl. lib. 16. c. 15. ac ꝑ fusè Politiã. miscel. 370.

* Bart. Fl. [illegible]

† Ant. Augu. emen. lib. 4. ca. 2. admonet legendum esse ex P. F. quantæcũq; ῥαψ[ῳ]δίαι fuerint, nã singulos Hom. lib. hoc noie significari ait, ἐπὶ τῶν ῥαψῳδῶν, quas si à cõsuẽdis, seu cõtexendis carminibus.

† Concor. gl. in vers. proposuit, circa me. ibi, nõ est recedẽdũ a significatione verborũ, nisi cũ cõstet testatorẽ aliud voluisse. e. ex literis. extra de spon. & ma.

* Sic in P. F. Hal. tamen scripsit, non membranis de puris.

dũ malleati, a vel ornati b continebuntur. Proinde & nōdum conglutinati, c vel emendati continebuntur. Sed & membranæ d nondum consutę continebuntur.

Legato materiato, non intelligitur legata materia. Bar.

Chartis legatis, neque papyrum ad chartas paratum, neque chartæ nondum perfectæ continebuntur. e Sed si bibliothecam legauerit: verum armarium solum, f vel armaria, an verò libri quoque contineantur, quæritur? Et eleganter Nerua ait interesse, quid testator senserit. nam & locum significare bibliothecam: g a sicuti dicimus ĩ bibliotheca h est. & aliàs armarium: sicuti dicimus, eboream bibliothecã emit. aliàs libros: sicuti dicimus, bibliothecam emit. i Quod igitur scribit Sabinus, libros bibliothecam non sequi, k non per omnia verum est. l nam interdum armaria quoque debentur, quæ m plerique bibliothecas appellant. Planè n si mihi proponas a adhærentia o esse membro domus armaria, vel affixa: sine dubio p non debebũtur: q cùm ædificij portio sint. Quod in bibliotheca tractauimus, r idem Pomponius libro sexto ex Sabino in dactyliotheca s legata tractat: & ait, annulos quoque contineri, non solum thecam, t quę annulorum causa parata sit. hoc autem ex eo cõiectat, u quod ita proponitur quis legasse. Dactyliothecam meam, & si quos præterea annulos habeo. & ita Labeonem quoq; existimasse ait. x Sunt tamen quædam, q̃ omnimodo y legatum consequuntur: vt lectum z legatum continet & fulcra: a & armariis, b ac loculis c claustra & claues cedunt. d

Paulus libro iiij. ad Sabinum. LI.

ARgento legato, constat arculas e ad legatarium non pertinere. f Item annulis legatis, dactyliothecæ non cedunt.

Dictio hoc amplius, praecedentium repetitionem inducit. Bartolus.

Pomponius libro vij. ad Sabinum. LII.

SI tibi purè legauero, deinde postea scriplero ita: Hoc amplius

---

a Malleati. Id est, asseribus inclusi.
b Ornati. Id est, cinnabriati, vel capitulati.
c Conglutinati. Id est, ligati, scripti tamen.
d Sed & membranæ scriptæ. Vel dic etiam non scriptæ, si talis appareat defuncti voluntas: vt ĩ. de auro, & argen. legat. l. argumento. §. penul in fine §.
e Continebuntur. Vt & ĩ. §. pros im. in fine: nisi alia fuerit voluntas defuncti: vt ĩ. de auro, & argen. leg. l. argumento. §. pen. Item secus in argento: vt infra de auro, & argen. legat. l. & si non sint. §. quid ergo.
f Solum. Scilicet sine libris.
g Bibliothecam. Et subaudi per.
h In bibliotheca. Id est scrinia.
i Emit. Sic ponitur ĩ. de contrah. empt. l. Labeo.
k Non sequi. Id est, vt legando libros, non videatur legasse bibliothecam, q Sabinus dixit ĩ. ea. l. §. libris. autem & secundum hoc planum est quod seqt. Alij dicunt Sabinũ alias dixisse, & intellexisse ut legando bibliothecam nõ videatur legasse libros, & ita est hic fallacia amphibologię: vt verum est panem comedere canem. nã licet bene diceret Sabinus, tamen hæc litera non portat hũc sensum. propter verbum quoque, quod est statim.
l Verum est. Scilicet cum mens testatoris sit in contrarium, vt appellatione librorũ contineatur armariũ secundum primum. Vel dic ut appellatione bibliothecæ contineãtur libri, secundum secundum. nec obstat ĩ. de legat. 2. l. 4. quia sol. ĩ. ea. l. §. libris.
m Quæ. Scilicet armaria.
n Planè. Pro sed.
o Adhærentia. Solo, vel ædificio domus, vel affixa: ut subijcit.
p Sine dubio. Quamuis in supradictis possit dubitari. Accursius.
q Non debebuntur. Scilicet cum legantur libri.
r Tractauimus. Vt libris legatis videatur bibliotheca legata, si hoc testator voluit: ut supra §. sed & si bibliothecam.
s Dactyliotheca. Vas vbi annuli reponuntur, ut subijcit. legatis ergo annulis, & vas videtur legari si voluit testator.
t Thecam. Id est, dactyliothecã vt dixi, quod est vas: vt ĩ. de penu lega. l. 3. in fi.
u Coniectat. Id est, coniecturatur, vel præsumit, quòd pars in toto contineatur.
x Existimasse ait. Scilicet Pomponius. aliàs non dicturus nisi in caso proposito cum addiderit: & annulo &c. nec enĩ regulariter id dixit Pomponius. & facit ĩ. l. proxi.
y Omnimodo. Licet nõ sit certa mẽs testantis. sed in superioribus aliud est.
z Vt lectum. Hic ponitur ĩ neutro genere. aliàs in masculino: ut ĩ. de peri. & com. rei vẽ. l. lectos.
a Fulcra. Id est, ornamenta lecti: secũdum Hug. & facit ĩ. de acqui. rer. dom. l. sed si de meis. §. t.
b Armarijs. Scilicet legatis.
c Ac loculis. Alias uinculis, scilicet legatis. secundum hoc dicit de vinculis, quibus homines vinciuntur: quæ cũ clauaturis, & clauibus firmantur, ut in scyphis uidemus: sed aliàs deest &, & est uinculis, & clauibus &c. Vt secundũ hoc dic uincula quibus firmantur armaria, id est, serę & clauaturæ: & quibus clauduntur ostia. aliàs est loculis, id est, uasis, quæ clauibus firmantur. Accur.
d Cedunt. Accessionis potius iure, quã ex significatiõis uerbi natura secundum R.

ARgento. CASVS. Legaui tibi argentũ meum, certè non continentur arcæ, in quibus erat repositum: sed & annulis legatis non continentur dactyliothecæ in quibus annuli reponuntur. Viu.
e Arculas. Paruula arca, vbi ponitur argentum: ut ĩ. de penu leg. l. t. in fi.
f Non pertinere. Nisi mens testantis sit contra, arg. ĩ. l. proxi. §. sed & si bibliothecam.

SI tibi purè. CASVS. Legaui tibi centum purè: postea ita dixi: hoc amplius si nauis ex Asia uenerit, hæres meus tibi fundum det. certè propter hoc uerbum amplius, repetita videntur in secundo legato fundi centum primo legata. vnde etiã centum debebũtur tibi sub conditione, quamuis forent primo purè lega-

---

1 Malleati libri qui dicantur, pulchrè Nebris. in lexico suo iur. ciu. in hac ipsa dictione.

a In P. Fl. non sunt hęc, sicuti dicimus ĩ bibliotheca est, &c.

a In P. Fl. adhærentia eẽ mẽbro armaria, &c. In quibusdã aũt vete. exẽp. adhærentia esse membranarum armaria.

1 Pli. lib. nat. histo. 27. c. 1. gẽmas ingẽ plures, qđ peregrino appellant nõie dactyliothecã, primus omniũ habuit Romæ priuignus Sillę Scaurus. & Mart. lib. 11. de Grãma. de Carino loquens.

ta, postea ponitur leue simile. Sed pone, quod legaui Titio quinque: & postea ita dixi, Scio hoc amplius fundum lego. certè Seius habebit non solum fundum, sed etiam alia quinque. & hoc propter dictum verbū hoc amplius. & hoc dicit. Viu.

[a] Repeti. Et etiam conditio, ut in contrario casu: ut ſ. de condit. & demōst. l. auia. secundum Hu. sed R. dicit hic non intelligi repetitam conditionē, nisi aliquibus appareat coniectuuis: ut ſ. eod. l. non aliter. Acc.

[b] Huiuscemodi. Id est, propter illud verbum hoc. Azo.

[c] Titius. Ecce tertium exemplum.

[d] Intelligimus. Id est, intelligere possumus, si ea mens loquentis appareat. cæterum non est talis perpetuus intellectus, secundum Ro. pro quo est ſ. eod. l. non aliter. & sic soluitur contrarium ſ. de lega. 1. l. si seruus legatus. §. si ita. Sed tu dic aliter, ut ibi not. & facit ſ. e. l. si sic. ſ. de do. prælleg. l. qui ita. & ſ. titu. a. l. legata inutiliter.

† In P. Fl. hoc amplius Seius visceratione, quina milia quinque &c. vt de An. Augus. lib. 4. emē. ca. 1.

si nauis ex Asia venerit, hæres meus ei fundū dato. verius est, eo verbo (hoc amplius) superiora repeti: [a] sicuti cùm dicimus, Lucius Titius plebi quina milia dedit: hoc amplius Seius. † huiuscemodi [b] oratione quina quoque Seium dedisse intelligimus. Et Titius [c] accepit quinque, Seius hoc amplius fundum: Seium quoque quinque accepisse intelligimus. [d]

Appellatione ligni legati continetur lignum comburendi causa paratum a terra separatum speciali nomine non submissum, nisi voluntas testatoris, vel eius condictio aliud induxerit. h. d. sota l. secundum Iac. de Are.

Vlpianus libro xxv. ad Sabinum. LIII.

Ligni appellatio nomē generale est: sed sic separatur, [e] [*] vt sit aliud materia, aliud lignum. [f] Materia est, quę ad ædificandum, fulciendumve necessaria est: lignum quicquid comburendi causa [g] paratum est. Sed vtrum ita demum, si concisum sit, an & si non sit? Et Quintus Mutius libro secundo refert: si cui ligna legata essent, quæ in fundo erant: arbores quidē materiæ causa succisas non deberi: nec adiecit, si non [h] comburendi gratia succisæ essent, ad eum pertinere: sed sic intelligi consequens est. Offilius quoque libro quinto iuris partiti ita scripsit, Cui ligna legata sunt, ad eum ligna omnia pertinere, quæ alio nomine [i] non appellantur: veluti virgæ, carbones, nuclei oliuarum, quibus ad nullam rem aliam, nisi ad comburendū possit vti: Sed & balani, [k] vel si

[*] In P. F. ut sit aliquid materia, aliquid lignum.

Ligni. CASVS. Lignum aliud dicitur materia ad ædificādum parata, aliud lignum causa comburendi paratum. sed vtrum videtur esse lignum ita demum si concisum sit, an etiam si non sit concisum? & certè arbores materiæ causa succisæ non continentur appellatione lignorum legatorum. & hoc dicit Quintus Mutius. nec adiecit dictus Quintus Mutius in arbores, quæ succisæ essent gratia comburendi, quod ligno legato continerentur, & ad legatarium pertinerent. Sed Offilius dixit consequens esse sic intelligi, ut ad eum pertineant: cuius Offilij uerba sunt hęc, Cui ligna legata sunt, ad eum omnia ligna pertinere, quæ alio nomine non appellantur, etiam si non succisa. dum tamen ad comburendum parata. Alieno autem nomine appellantur, sicque appellatione lignorum legatorum non continentur virgæ, carbones, nuclei oliuarum, sed nec balani, & si qui sint alij nuclei: quamuis eis non posset uti legatarius, cui legata sint ligna, ad ullum alium vsum nisi ad comburendum. Item negat dictus Offilius ei cui ligna legata sunt, uideri legatas arbores, etiam cōcisas nisi quæ minutatim sunt concisæ. sed & si non minutatim sunt cōcisæ, sed sunt ad concidendum destinatæ, uidentur legatę. Quid si syluam habebat testator destinatā ad comburendū, & legaui Titio ligna? certè sylua legato non cedet: sed arbore deiectæ in dicta sylua sic. Quod autem dictum est lignorum appellatione contineri illud quod est paratum causa comburendi, verum est siue ad balnei calefactionē solebat uti testator, siue ad calefactionem diætarum, siue hypocaustorum: siue solebat uti ad coquendum calcem, siue ad aliam rem coquendam. Sarmenta autem non continentur appellatione lignorū, nisi hoc testator voluerit. nam tunc continebuntur & sarmenta, & virgulæ, & germina, & superamenta materiarum, & stirpes, & radices vitium. In quibusdā etiam regionibus continentur appellatione lignorum herbulæ quædā, & spinæ, & vepres: sicut est in Aegypto. vbi arūdine pro ligno utuntur, & ubi arundines & papyrum cōburunt. nam & homines de Aegypto appellant Xyligan nauem, quę ducit ligna de paludibus, quasi lignorum uectricem. Item in quibusdam alijs prouincijs vtuntur homines ad comburendū editu, id est, stercore boum: & ideo ibi stercus boum continetur appellatione lignorum. Sed pone, quod lignum est paratum a testatore ad carbones conficiendos. certè non continebitur appellatione lignorū, neque carbonum, nec etiam titiones, nec alia ligna cocta, ne fumum faciant: nec sulphurata de ligno, nec ea quæ sunt parata ad faces: nisi testator hoc voluit. Strobyli autem, id est nuces pinorum, quamuis integri, ligni tamen appellatione continentur: pali, & perticæ non continentur: quia sunt in numero materiæ. hoc dicit cum l. sequen. Viu.

[e] Separatur. A sapientibus propter diuersos usus.

[f] Aliud lignum. nomen generis imponitur speciei: sic ſ. de adopt. l. 2. §. 1. Acc.

Generis nomē quā speciei imponitur.

[g] Comburendi causa. Principaliter, ut combustio prima & sola parandi causa fuerit. Rog.

[h] Si non. Aliàs est si non: & tunc dic si, pro quia: vel propriè: & quod subijcit ad eum, scilicet hæredem: aliàs sine non: & dic tunc ad eum scilicet legatarium: sed habetur pro dicto, ut subijcit. Accur.

[i] Alio nomine. Scilicet speciali, qualia sunt uirgæ &c. nam habent speciale nomen: & ideo non continentur appellatione ligni, licet ad nil aliud valeant: nisi ad comburendum. Sed contra infra eodem §. Offilius. vbi virgæ, & similia continentur. Sed ibi speciale ratione prouincię vnde erat testator: argumento infra eadem lege paragrapho, lignorum. sed Rogerius distinguebat, an essent ad aliud vsum aptæ, ut ad faces, uel ad plantandum salictum, ut infra arborum furtim cæsarum, lege tertia, & tunc non continentur ut hic, an non: & tunc sic, ut ibi, cui obstat quod hic dicit, quibus &c. sed ipse refert ad ligna, & non ad proximè dicta quibus scilicet lignis &c. & facit ad totam hanc legem infra de verborum significatione. l. carbonum.

[k] Balani. Nuclei fructuū illius arboris: sicut nuclei oliuarum. Accur.

† De balanis vide si libet Diosco. c. 155. ex traduc. Hermo. & Hermola. ipsū i corolla. cap. 152. & Pl. li. 13. c. 4.

Nucle.

a Nuclei. Scilicet nō continentur, cum proprium habeant nomen: ut j. de verb. sign. l. carbonum. nisi alia sit uoluntas testatoris: ut j. §. Offilius. licet R. dixerit, quod continentur appellatione lignorum secundum distinctionem præmissam. Offilius. Accursius.

p Non refragatur. Vel quia non sint ad aliam vsum secundum R. uel quia sit consuetudo illius terræ, ut eis utantur pro lignis. secundum nos. ut j. §. prox.. Accur.

q Virgulæ. Alias uirgæ: alias virgulæ.

qui alii nuclei. a Idem b libro secundo negat arbores nondū concisas, c nisi quę minutatim conciduntur, videri ei legatas, cui ligna legata sūt. Ego d autē arbitror, hoc quoque ligni appellatiōe cōtineri, quod nondū minutatim sit concisum, si iam ad concidendum e fuerit destinatum. Proinde f si syluā huic rei g habebat destinatā, sylua h quidē non cedet: deiectæ i aūt arbores, lignorum appellatione cōtinebūtur: nisi aliud testator sensit. Lignis autem legatis, quod comburendi k causa paratum est continetur: siue ad balnei calefactionē, siue dixtarū, l siue hypocaustorum, m siue ad calcem: siue ad aliam rē coquendam solebat vti. Offilius libro quinto iuris partiti scripti: nec sarmenta n ligni appellatione cōtineri. o Sed si volūtas nō refragatur, p etiam virgulæ. q & germina, r & sarmenta, & superamenta s materiarum, & vitium stirpes, t atq; radices continebuntur. u Lignorum appellatione, x in quibusdā regionibus (ut in Aegypto, vbi arundine pro ligno vtuntur, & arundines & papyrum y comburūt,) & herbulæ quædā, vel spinæ, vel vepres continebuntur. Quid mirum, z cùm Græci & ea ξύλα, & naues ξυληγὰς † appellent, quæ hęc a ἀπὸ τῶν ἑλῶν deducunt? In quibusdam ꝓuinciis b & editu c boum ad hāc rē vtuntur. Si lignum paratū sit ad carbones coquēdos, d atq; cōficiēdos: ait Offilius libro v. iuris partiti, carbonum appellatione huiusmodi materiam non contineri. Sed an lignorū? Et fortassis quis dicet, nec lignorū. non enim lignorū gratia hæc testator habuit, e Sed & titiones, & alia ligna cocta, f ne fumum faciant, utrum ligno, an carboni, an suo generi adnumerabimus? Et magis est, vt propriū genus habeatur. Sulphurata g quoq; de ligno æquè eandē habebūt definitionē. Ad faces quoq; parata, non erunt h lignorum appellatione cōprehēsa: nisi hæc fuerit voluntas. De pinu autem integri strobyli i ligni appellatione continebuntur.

Paulus libro quarto ad Sabinum. LIIII.

PAli, k & perticæ in numerum materiæ redigendi sunt: & ideo

b Idem. Scilicet Offilius: sed alias est lex negat: alias §. idem libro secundo negat &c.

c Nondum concisas. Id est, à terra incisas: & subaudi, uel etiam incisas à terra: sed postea minutatim nō incisas: sic ergo tria exigebat Offilius, vt arbor ligni appellatione contineatur, scilicet quòd sit à terra separata. Item facto hominis. Itē quod postea minutatim fuerit incisa.

d Ego. Scilicet Vlpianus.

e Concidendū. Fuerat tamen a terra separatum: & sic Vlpianus primum curat, tertium non curat, dummodo hoc testator facere destinabat, sed nec medium curat, scilicet facto hominis, ut sequitur.

f Proinde. Id est ergo &c.

g Huic rei. Inciden dam, & minutatim incidendam, etiam magnas arbores.

h Sylua. Si habes sylua, scilicet non incisa, non cedet legatario: quia non sunt ligna dum terra alūtur: si uerò habeas syluam: dic nō cedet legatarius eadem ratione, quam dixi.

i Deiectæ. Licet non sint concisæ facto hominis, sed uientorum, uel alio modo deiectæ, in quo secus putabat Offilius ut prædixi: & dic quod & hic minutatim incidere ꝓponebat: ut & superiori casu quando ab homine sunt concisæ.

k Comburendi. Scilicet principaliter, non etiam per medium. Ioan. puta, faces: ut j. §. pen.

l Dietarum. In aulis vbi stant domini ad ignē.

m Hypocaustorum. Vbi stant ægroti, qui quandoque indigent igne. ut arg. s. man. l. si quis mihi. Accur.

n Nec sarmenta. Vulgare Tuscorum. quod inciditur de vitibus in capite, quando putantur.

o Contineri. Si ad alium vsum sit quam ad comburendum, secundum Roge. quod reprobauit supra in §.

r Germina. Id est, pedamenta iuxta alias arbores: ut s. solu. mat. l. diuortio. §. si fundum.

s Superamenta materiarum. Quas uocant Bononiæ amanclos.

t Stirpes. Scilicet uetustas, & facit j. arbo. fu. cæ. l. 3.

u Continebuntur. s. §. Offilius. contra. Solu. ibi.

x Lignorum appellatione. Continebuntur herbulæ quę dam &c. in quibusdam &c.

y Papyrum. Id est, iuncum, unde fit papyrus ad lampades.

z Quid mirū. Hoc est Græcum, quod lignum interpretatur: & sic Græci naues appellant lignū.

a Quæ hæc. Scilicet ligna. & habent hic aliud Græcum, cuius sensus est de paludibus.

b Prouincijs. Vt in Vngaria & quibusdam partibus Hispaniæ.

c Editu. Id est, id quod boues comedunt. & postea stercorant, & eo utūtur ad ligna.

d Coquendos. Puta ad fabricam, ubi prius minutatim inciduntur ligna. Accursius.

e Testator habuit. Sicut nec appellatione librorum chartæ continentur. vel alterius materiæ alia materia, ut supra eodem, lege, librorum. §. si cui. & infra eod. l. seruus.

f Cocta. Fortè in furno.

g Sulphurata. Sic fit, quando in castro proiicitur ignis, id est, titiones sulphurati.

h Parata non erunt. Licet per medium ad comburēdum sint parata, hæc fiunt maximè in alpibus. Accursius.

i Strobyli. alias troboli, qui uulgariter pineæ uocantur, sed hoc accipe quando nuclei sunt extracti: & facit j. de uerb. signi. l. carbonum. §. si. Accur.

k PAli. Facit j. de uerb. sign. l. pali. & s. de act. emp. l. fundi. §. si.

In P.F. siue diæta rum hypo caustorū, sed rectius hic.

Aut. Au gust. li. 3. emē. c. 7. legendum censet ex Pan. Fl. & gremia, putatque ea dictiōe significari tenuia quædā ligna, ob id sic dicta, quòd à rusticis gremio deferantur. quibusdā tamē magis placere ait, ut cremia dicantur, à cremādo scilicet.

De diætis hypocaustis uide Nebri. in lexico suo iuris ciuilis. in his ipsis dictiōib⁹.

† Vide Alc. li. præ termis. a. hoc ipso tit.

P. F. coquendas, atq; cōficiendas.

Leo Albertus li. 3. circa finē lignorum coctorum memi nit. meminit. & Celius Rho. li. lec. ant. 23. c. 48

De strobylis pulchrè Nebris. in lexi. suo lu. ci. in hac ipsa dictiōe & Rho. l. xj. lec. antiq. c. 19. & nō nihil Hermola. in corol. ca. 440.

Seruius. CASVS. Ego legaui tibi omnem materiã meam. certè non continetur arca, vel armarium de materia factum. Viuianus.

a Seruius. Facit s̄ eod: l. librorum. §. quod autem de membranis, ibi, nec chartis &c.

lignorum appellatione non continebuntur.

Cui est legata materia, non est legatum materiarium. Bar.

Pomponius lib. xxx. ad Sabinum. LV.

Seruius a respõdit, cui õis materia † legata sit: ei nec arcam, nec armarium legatum esse.

Vlpianus libro iiij. disputatio. LVI.

Cum uxori suæ quis ea, quæ eius causa parata essent, legasset: a deinde q̃reretur, b cum is c purpuras comparasset in prouincia, nec dũ tamen aduexisset: d rescriptum est, ad mulierẽ purpuras pertinere.

Legato instrumentorũ continentur nomina debitorum. Bar.

Iulianus libro xxiiij. Digestorum. LVII.

Qui chirographum legat, non tm̃ de tabulis cogitat, sed etiam de actionibus, e quarum probatio tabulis continetur. Appellatione enim chirographi, vti nos pro ipsis actionibus palam est: cùm venditis: f chirographis intelligamus nomen venisse. Quinetiam si nomen quis legauerit: id quod in actionibus est, legatũ intelligitur. †

Digestorum à Paulo epitom. LVIII.

Cum quæreret, agni legati quatenus viderentur: g quidam aiebant, agnum duntaxat sex mensium esse. Sed verius est, eos legatos esse, q minores anniculis essent. h Seruis, & ancillis vrbanis legatis, agasonẽ, i mulionem legato non contineri, respondi: eos enim solos in eo numero haberi, quos paterfamil. circum se k ipse sui cultus causa haberet.

In his quæ quis promiscuè vtitur, illud videtur uxoris causa paratum, quod ad eius usum annuum est necessarium. Bar.

Lana, lino, purpura, vxori legatis, quæ eius causa parata essent: cùm multam lanam, & omnis generis reliquisset, l q̃rebatur, an omnis deberetur? Respondi, si nihil ex ea destinasset ad vsum vxoris, sed omnis commista m esset: non dissimilẽ esse deliberationem, n cùm penus legata esset, & multas res quæ penus

Cum vxori. CASVS. Legaui vxori meæ ea, quæ eius causa paraui: me mortuo petebat ipsa ab hærede meo vt daret ei quasdam purpuras, quas ego viuus existens, vel procurator meus emeramus in prouincia: nec mortis meæ tempore apportaueramus in domum: quas quidem purpuras ego destinaueram assignare dictæ meæ vxori causa usus sui: certè tenetur ei dare hæres meus. Viuianus.

b Quæreretur. Scilicet quid iuris sit.

c Cum is. Alias cum is, & aliàs cum vir: & dic comparasset causa vxoris. Accur.

d Aduexisset. Scilicet purpuras ad mulierem, & sic nec assignauit: a ssignaturus tamen erat, si vixeret: vt sup. eo. l. si quid. & l. itẽ legato. §. vtroq; . & facit j. de auro, & ar. leg. l. cum quidam.

† Materia quõ accipiatur, & q quadrifariam sumatur, & quã p subiecto non sherentię, vel p̃dicatinnis, sed sciẽtię: eius ea q̃ subiectũ versatur Man do. in 8. q. 27. Regu. num. 3. & post num. 18.

a In P. Fl. debiẽ niu' purpuras. &c. Alibi Dehinc viuas purpuras. nẽpe ex quibus color uestibus paratetur.

Qui chirographum. CASVS. Habebã chirographũ, siue instrumentum, in quo continebatur, quòd Titius debebat mihi centum: dictum instrumentum legaui Seio. Certè videor ei legare actiones, quas habeo pro centum cõtra dictum Titium: quarum actionũ probatio continetur in dicto instrumento. nam & si ego vendidissem dicto Seio dictum instrumentum, videor ei vendidisse nomen, quod habeo contra Titium prædictum, sed vsus fui hoc uerbo in legando Seio: lego Seio nomen quod habeo contra Titium, certè videor ei legasse similiter centum prædicta, quę continentur in actionibus, quarum probatio continetur in dicto instrumento. Viuian.

e De actionibus. vt s̄. tit. 1. l. seruum filij. §. eum. & l. huiusmodi. §. si ita. Acc.

f Vendidit. Vt C. de donat. l. 1. & C. quæ res pig. oblig. pos. l. 2. & j. de lib. leg. l. 3. in prin. Acc.

Cum quæreretur. CASVS. Legaui Titio agnos meos: certè continentur legata omnes illi agni, qui non habent adhuc annum. Sed pone quod legaui Titio seruos, & ancillas meos vrbanos: certè non continentur legato agaso, & mulio, qui tunc erant rustico operi destinati: sed continentur illi tantum serui, & ancillæ, quos quasve ego testator habebam circa me causa mei cultus. Sed pone, quod legaui vxori meæ lanã, & linum, & purpuram, quæ eius cã paraui. Modo quæritur, cum ego reliquerim i bõis meis multã, & omnis generis lanam, vtrum vniuersa lana ei uxori debeatur? Et dicitur q̃ non, imò uidetur ei legata lana in tãta quantitate, quanta mulieri satis esset ad annuum usum: & idem de lino, & purpura, & hoc ad exemplũ penus legatæ. nã si ego lego vxori meæ penum, & multas res in bonis meis reliqui, quę penuaeẽnt, ex quibus oĩ anno vendere solitus erã, debebitur legatariæ illud tantum, quod & suæ familię erit quolibet anno necessarium, & non plus.

Prædiis. Legaui Titio prædium meum Titianum, & Seianum, & ea quæ eorum prædiorum colẽdorum causa emi, & parani. Certè ea videntur ei legata, quæ sunt parata causa eorum colendorum: puta asinus, q erat à me in dictis fundis paratus, vt apportaret ibi materias ad facienda ędificia necessaria dictis fundis. Itẽ oues quas parauerã causa stercorandi dicta p̃dia: & opilio q custodit dictas oues, non autem videtur ei legati serui, quos habui in dictis prædijs causa ornandi, puta topiarij: nec ij, quos ibi habui causa tuendi & custodiendi dicta prædia, puta saltuarij. Viu.

† Et qui reddit literas, iuri suo renunciare vr: vt extra de renũ. c. lane dilectũ. cũ glo. super vers. reddens. & facit ad hãc l. glos. 1. in fin. verbis, in ca. corã dilecto. extra de off. deleg.

g Viderentur. Scilicet legati.

h Essent. Nisi aliud ex consuetudine regionis liqueat: vt j. eo. l. legatis. §. si. Acc.

i Agasonem. Qui agit, id est, ducit equos: vt s̄. si quadru. pau. l. si. sed mulio qui mulos. & dic ad opera rustica, aliàs secus: vt j. eod. l. seruus. §. muliones. & facit j. de verbor. sign. l. vrbana.

k Circum se. Ergo & mulio, si ad vrbanam familiam fuerit deputatus.

l Reliquisset. Id est, domi dimisisset ad vsum vxoris specialiter.

m Commista. In communem vsum.

n Deliberationem. Scilicet huic quæ sequitur, atque cum penus &c.

Reliquisset.

essent, reliquisset, [a] ex quibus paterfamilias vendere solitus [b] esset. nã & si vina diffudisset [c] habiturus usui ipse, & hæres eius: tamen in penũ omne [d] existimari. sed cũ probaretur eũ, qui testamentum fecisset, partem penus vendere [e] solitum esse: constitutum esse, ut ex eo, qđ ad usum [*] annuum opus eẽt, hæredes legatario darent. sic mihi placere & in lana [f] fieri: ut ex ea qđ ad usum annuum mulieri satis esset, ea sumeret. non.n.deducto eo, qđ ad viri usum opus esset, reliquũ uxori legatum esset: sed qđ uxoris causa paratum esset.

Quæ pertinent ad ornatum, vel custodiam fundi: non pertinent ad culturam. Bar.

Prædiis legatis, & q̃ eorum prædiorum colendorum causa empta, parataq; essent: [g] neque topiarium, [h] neq; saltuarium [i] legatum videri ait. topiarium.n.ornandi, [k] saltuarium aũt tuendi, [l] & custodiendi fundi magis, quàm colendi [*] causa paratum esse. Asinũ machinarium [m] legatum videri. Item oues, quæ stercorandi fundi cã pararentur. [n] Item opilionem, [o] si eius generis. [p] oues curaret.

Mutatio artificii ad officium non mutat substantiam legati. Bartolus.

Idem lib. viij. Digestor. a Paulo epitom. LIX.

TExtoribus [q] omnibus, [r] qui sui essent cùm moreretur, legatis: quæsitum est, an & is, quẽ postea ex his ostiarium fecisset, legato contineretur? Respondi, contineri. non enim ad aliud artificium, [s] sed ad aliũ usum trasductum esse.

Masculinum concipit fœmininum. Bar.

Iulianus lib. sing. de ambiguitatibus. LX.

QVi duos mulos habebat, ita legauit, Mulos duos q mei erũt, cum moriar, Seio hæres dato. Idem nullos mulos, sed duas mulas [t] reliquerat? Rñdit Seruius, deberi legatũ: quia mulorum appellatione etiã mulæ, [†] quẽadmodum appellatione seruorum, & seruę plerunq; [u] continentur. Id autem eò [x] venit qđ semper sexus masculinus fœmininum [y] cõtinet.

Ubi personarum, vel rerum identitas est: dictio item, inducit repetitionem præcedentis qualitatis. Bart.

Idem libro j. ad Vrseium Ferocem LXI.

IN repetendis [z] legatis hęc verba quæ adijci solent, item dare dam

---

[a] Reliquisset. Remansisset in bonis.

[b] Vendere solitus. Hoc autem penu legata non cederet: ut ĵ. de penu leg. l. nam quod. § 1.

[c] Diffudisset. Id est, infudisset, uel miscuisset in penum. ita quod totum erat in penu.

[d] Omne. Licet uideatur excedere mundum. nam nil erat uenale.

[e] Penus vendere. Si habes vendere, dic & partem usui tenere. Si vero habeas pendere, dic, id est, in penu ponere: & subaudi partem vendere. erat ergo commista venalis, & usualis, & sic eligitur hæc uia: ut ĵ. de penu lega. l. nam quod §. item si quis. & facit ĵ. tit. 1. l. si cui. & ĵ. tit. 2. l. generali. §. uxori. & ĵ. de auro, & argen. leg. l. pediculis. §. itẽ cum quęreretur. Accur.

[f] In lana. Quæ est in communi via. ut in quæstione proposuit: & est speciale in lana, & in lino, q̃ appetunt mulieres: sed aliud in seruis, & alijs speciebus, quæ sunt in promiscuo usu: ut sup. eod. t. hoc legato. §. pen. & l. itẽ §. proinde.

[g] Essent. Repete legatis.

[h] Topiarium. Seruum.

[i] Saltuarium. Seruum.

[k] Ornandi. Purgat enim agrum spinis: & eum plantat, & circumit sepibus, & fossis.

[l] Tuendi. Ut ff. de usu, & habi. l. si ita.

[m] Machinarium. Qui portat necessaria machinę, quæ in fundo fiebat fortè propè hostes posito. Accur.

[n] Pararetur. Secus si ad fructus: ut ĵ. de fun. instru. & instru. leg. de grege. Acc.

[n] Pararentur. Scilicet legatæ videri.

[o] Opilionem. Id est, custodem ouium, sic dictus, quia oues ferunt opes, vel quia earum vellere cooperimur. & facit C. de uer. sig. l. 2. & l. eo. i. auribus. & l. seq. & ĵ. de fun. instru. & instr. leg. l. si ita.

[p] Generis. Ut dicat, scilicet causa stercorandi.

TExtoribus. CASVS. Titius habens multos seruos textores, legauit Seio oẽs textores, qui sui inuenientur cum morietur. postea unũ de dictis textoribus fecit ostiarum, & ita fecit eum transire de artificio ad officiũ aliud, siue usum: puta Stichum. certè nõ propter hoc minus cõtinetur dictus Stichus l dicto legato.

[q] Textoribus. Aliàs l. aliàs §.

[r] Omnibus. Secus si non addidisset omnibus, quia tũc hæc verba, qui sui essent, facerẽt conditionẽ: ut ĩ. tit. 2. l. 6. sed certè & hic facerent conditionem ad verbũ sui, non ad verbũ textoribus.

[s] Artificium. Tunc enim secus. ut ĵ. eo. l. legan. §. 1. & ĩ. qui. mod. ususfruct. amit. l. si cui.

QVi duos. CASVS. Titius habens duos mulos ita legauit Seio: Seio lego duos mulos qui mei erunt cum moriar: postea dictus Titius alienauit dictos mulos, & tempore mortis inuenit habere duas mulas tantũ. certè illæ duę mulę debentur legatario: quia appellatione masculi continetur fœmininum. Vi.

[t] Duas mulas. Fortè post testamentũ quæsitas.

[u] Seruæ plerunque. ut ĵ. de verb. signi. l. detestatio. §. 1. & l. inter stuprum. §. fi.

[x] En. Id est ideo.

[y] Fœmininũ. Nisi in casibus: ut ant. ĩ. tit. 2. l. si ita scriptũ. in prin. & facit ĵ. de uer. signi. l. 1. Accur.

IN repetendis. CASVS. Institui mihi Titium hæredem, & ab eo multa legata reliqui & purè, & in diem, & sub cõditione: postea ei substitui Seiũ, & ita repetij legata relicta a dicto instituto, & à dicto substituto. Item damnote substitutũ, quod si habueris hæreditatem meam ex substitutione, des, & soluas ea legata, quæ reliqui ab instituto. Quæritur, nunquid substitutus habens modo hæreditatem meam ex substitutione, teneatur pręstare dicta legata omnia purè? & videtur quod sic, quia in repetendis ab eo legatis non fuit mentio facta de die, uel conditione dictorum legatorum: dicitur tamen hic, quod ita, & taliter tenetur præstare substitutus legata, sicut relicta ab instituto fuerunt. Viuia.

[z] In repetendis. Lego Titio decem sub conditione, uel in diem: Item eidem, uel alij eo amplius fundum: uideor in secundo legare decem. & erit repetitio diei, vel cõditionis tam ad decem, quam ad fundum: ut ĩ. e. ti. l. si sic

---

[*] In P. Fl. itẽ q l uete. exẽ. manuscr. habiturus. usioni. Vid. Ant. Aug. lib. emen. 2. cap. 2.

[*] Usum, ñ est in aliq bus codicibus: hic melius.

Mulieres lanã, & linum appetunt.

[*] In P. F. deest e dictionẽ eã, admonet Ant. Aug. emẽ. li. 2. c. 1. Idque Græco dicendi genere, de quo eodẽ in loco latius tractat.

[†] Cõcor. gl. in vers. sed cũ eas. Ibi quia in masculin genere cõprehendit̃ fœmininũ. §. porrò. c. indẽnitatibus, de elec. lib. 6.

si sic.& l.si tibi parê.& ĩ.de condi.& demon.l. aula.& l.libertis omnibus.& sup.de condi.insti.l. cum seruus. & ĩ.tit.2.l.codicillis.in princ.& per has ll.ponitur hic casus,nisi conditio esset talis, quæ redderet secundum legatum inutile:ut ĩ.tit.2.l. si quis a filio. 1.& 2.respõ. Sed quid si dixerit, lego Titio decẽ sub conditione: item Seio fundum,an videatur conditio repetita ? Videtur quod non:quia non est repetitio legati, scilicet eiusdem, neque legatarij eiusdem, nec est ibi illud verbum eo amplius,vel simile: sed hæc lex est argume. contra. Item facit ĩ.de condit.& demonst.l.legatum. & ĩ. de fun. instru.& instr.leg.l. 3.1.respon.

nas esto , & ad conditiones,& ad dies legatorum easdem repetendas referri , Sabinus respondit.

Calendarium continet nomina debitorum , & pecuniam ad calendarium destinatam , siue calendarium legetur , siue à legato excipiatur. Bart.

Aphricanus libr.vj.quæstionum. LXII.

QVi filium, & nepotem hæredes instituerat,certa p̃.lia, quæq; in his mortis tẽpore sua essent,nepoti per fideicõmissum dederat,excepto Calendario, a mortis tẽpore in ea arca, in qua instrumenta , & cautiones debitorum erãt, pecunia numerata inuẽta est. Plerisque uidebatur , b uix uerisimile esse , ut testator de pecunia numerata sẽsisset . ego autẽ illud dignum animaduersione existimabam : cùm quis Calẽdarium præstari alicui uoluit , c utrũ ne nomina duntaxat debitorũ præstari uoluisse intelligendus sit , an uerò etiã pecuniam , si qua ab eis exacta,eidem tamen Calẽdario destinata fuerit ? Et magis puto, quemadmodũ si exactæ pecuniæ, & rursus • collatæ eẽnt, permutatio nominũ non perimeret , uel minueret fideicommissum:ita ipsas quoq; pecunias si adhuc Calendario, id est, nominibus faciendis destinatæ essent, eidem fideicommisso cedere debere. d quinetiam illud quoque putem defendi posse , ut non modò à debitoribus exactæ pecuniæ , sed quacunque de causa redactæ, eidem tamen rationi fuerint destinatæ, fideicommisso cedant.

Negotiatores dicuntur qui cum aliis contrahunt , secus in eis qui exercent aliquod officiũ, ubi contractus non annumerat . Bartolus.

Martianus lib.vij.Institutionum. LXIII.

LEgatis seruis , exceptis negotiatoribus, Labeo scripsit , eos legato exceptos videri, qui p̃positi essẽt negotii exercẽdi causa: veluti qui ad

QVi filium. CASVS. Titius instituit sibi hæredes filium suum, & nepotem,& prælegauit nepoti prædium Titianum , & Seianum , & ea quæ in dictis prædijs erunt tempore mortis sui testatoris , excepto Calendario , quod erat in dictis prædijs ĩ quadam arca, id est excepto libro rationum debitorũ testatoris:quod quidem Calendarium eidem alij legauit: postea tempore mortis testatoris fuit inuẽtum in dicta arca non solum Calendariũ, sed etiam pecunia numerata eidem Calẽdario destinata per testatorem , quã quidem testator exegerat à quibusdã debitoribus , qui continebantur in dicto Calendario , vel aliunde habuerat , & in dicta arca posuerat : nunquid dicta pecunia continetur legato , sicut & Calendarium . Et dicitur quòd sic,sicut continentur in legato Calẽdarij prædicti illa nomina , quæ contraxit defunctus post dictum testamentum à se factum de pecunia quam exegit à quibusdam debitoribus , qui in dicto Calendario continebantur : de quo quidem vltimo non est dubium, quia permutatio nominum non perimit , vel minuit fideicommissum. Vi.

a Excepto Calendario . Quod alteri legauit : & sic à legato nepotis excepit. Vel dic secundum R. quod præter Calendarium legauit , & hoc eidem similiter legauit. Accur.

b Videbatur. Et certè, scilicet quòd non debeatur nepoti secundum primum casum . Vel dic, & male secundum alium. & ideo statim corrigit,cum dicit , ego autem. &c.

c Voluit . Alij quàm nepoti secundum primum : vel nepoti secundum alium.

d Cedere debere. Duplici ergo ratione pecunia, de qua quæritur,nepoti debetur:tum quia in fundo cõtinetur:tum quia Calẽdario,quod fuerat nepoti legatũ, cedit : si ibi fuit destinata pecunia nominibus faciendis: & hoc secundum secundam lecturam . secundum aliã duplici ratione à legato nepotis exceptum videtur: & dicitur calendarium liber rationum , seu nominum , eo quòd calendæ terminorum sunt ibi.& facit ĩ.de adi leg.l. filio. §.fin.& ĩ.eo.l.uxorem.§. legauerat.& ĩ.tit.2.l.generali.§. uxori.& ĩ.de fund. instr.& instru.leg.l. nepoti.& ĩ.de here. insti.l.ex facto.§.item.& ĩ. ti.1.l.Caius.& C. de uerb.signi.l.2.

• In F.F. collocatę.

Calendariũ qd sit.

LEgatis. CASVS. Legaui tibi oẽs seruos meos exceptis illis , qui sunt negotiatores. certè videntur excepti illi serui de legato , qui sunt præpositi ad vendendum, & ad locandum , & conducẽdum , & ad aliquid aliud quod appellatione negotij exercendi continetur. Alij autem non videntur excepti , quamuis habeant artificium,vel officium ; puta cubicularij , uel obsonatores , vel piscatores.

Si ex officio. Titio legaui omnes seruos meos cocos , & ostiarios, q serui dicũtur habere officium, & nõ artificium. postea añ mortẽ meã feci de coco, vel ostiario seruo lecticarium , uel in alio artificio eũ posui. certè quantum ad eos , qui fuerunt de dictis officiis ad artificium extinguitur legatum : quia per artificium mutatur officium: secus autem si de artificio trãsissent ad officium. quia non extinguitur propter hoc legatũ: quia artificium non mutatur per officium ad quod destinantur serui .

Si vous seruus . Ego habebam multos seruos cocos , qui sciebãt diuersa epulas facere , & optime erant docti circa hoc, sicut est Bonus: & habebam plures textores,& plures lecticarios: & habebam vnum seruum Stichum,qui erat bonus cocus,& textor,& lecticarius, magis tamen versabatur in coquina, quam ad texendum, uel faciendũ lectos . feci testamentum,& legaui Titio cocos,& Seio textores,& Caio lecticarios. quæritur cuius legato cedat Stichus prædictus? & dicitur quod legato Titij cedet ,cui coci legati fuerunt : quia magis vt dixi, versabatur Stichus in coquina , quam ad texendum, uel ad faciendum lectos.

Ornatricibus.Ego habens multas ancillas, quæ scie-

bant

bât ornare dominas: legaui ornatrices meas Titio, certè continentur legato omnes ancillæ, quæ sciebant ornare, siue steterũt apud magistrum, qui docebat ornare, per duos menses, siue plus, siue minus: reprobata illorum sententia, qui dicebant illas non cedere: quæ non steterant apud magistrum per duos mẽses: & ea ratione hoc dicebant: quia illæ adhuc addiscere poterant, sed certè eorum dictum non erat bonum, nec ratio: quia illæ quę steterant per 20. an. apud magistrum, possent adhuc addiscere, quia nẽ artificiũ suscipit incrementũ per exercitium.

Pecoribus. Legaui tibi pecora mea. certè omnes quadrupedes quæ gregatim pascuntur, continentur, & porci etiam. Sed si lego iumẽta, nõ continentur boues, nec econtra. Sed equis legatis bene continentur equæ: ouibus autem legatis non continentur agni: & cognoscemus agnos inspiciẽdo consuetudinem illius regionis vnde erat testator: auibus autem legatis continentur anseres, & phasiani, & gallinę, & domunculæ, in quibus eas tenebat testator: non autem continentur custodes dictarum auiũ. hoc dicit cum l. sequen. Via.

cessare videtur, vbi ex artificio transit ad aliud artificium: ideoq; R. reddit aliam rationem quæ non cessat: quia officium artificio ideo mutatur, non autẽ artificium per officium: quia artificia potentiora sunt: & cum quadam animi perpetuitate discuntur, eo quod inde vberior, & honestior quęstus percipitur. officia uero ad tempus propter necessitatẽ, uel inopias insurgentes subeuntur, secũdũ R.

emendum, locandũ, conducendum præpositi essent: cubicularios autẽ, vel obsonatores, [a] vel eos, qui [*] piscationibus pposìti essent, non videri negotiationis appellatione contineri: & puto veram esse Labeonis sententiam.

Artificium extinguit nomen officii: non econuerso. Bar.

Si ex officio [b] quis ad artificium transierit: [c] quidam rectè putant, legatum extingui: [d] quia officium [e] artificio mutetur. Non idem econtrario, [f] cũ lecticarius [g] cocus [h] postea factus est. [i]

Seruus cedit legato eius artificii in quo plus versatur. Bar.

Si vnus seruus plura artificia [k] sciat: & alij [l] coci legati fuerint, alij textores, alij lecticarij: [m] ei cedere seruum dicendum est, cui legati sunt, in quo artificio plerunq; versabatur [n]

Legatis ornatricibus cedunt scholares illius artificii. Bar.

Ornatricibus [o] legatis, Celsus scribit, eas, q̃ duos tantum menses apud magistrum fuerint, legato nõ cedere: [p] alij [q] & has cedere: ne necesse sit nullã cedere, [r] cùm oẽs adhuc discere possint, & omne artificium incrementum [s] recipiat: [t] quod magis obtinere debet: quia humanæ naturæ [u] congruum est.

Pecoribus legatis, Cassius scribit, quadrupedes contineri, quæ gregatim pascuntur. [n] Et sues autem pecorum appellatione continentur: quia & hi gregatim pascuntur. sic denique & Homerus in [*] Odyssea [x] ait:

† Δήεις τόνγε σύεσσι παρήμενον, αἱ δὲ νέμονται, Γὰρ κόρακος πέτρῃ ἐπὶ τε κρύνῃ Ἀρεθούσῃ

Iumẽtis legatis boues nõ cõtinẽt, [y] nec contra. Equis autẽ legatis, & equæ [z] cõtinentur. Ouibus legatis, non continẽtur agni. Quádiu

a Obsonatores. [1] Qui custodiunt dominum in lecto: vel obsonatores, qui resonant, & cantant domino in mensa.

b Si ex officio. Quod est generale nomẽ ad omne ministerium, sit artificium, vel non, secundũ Io. Itẽ secundum in R. officio habetur, q alias (ut puto) ministeriũ appellatur, mulio, agaso, opilio, saltuarius, armiger, dapifer, cocus, pastor, ostiarius, pistor, & alij, qui sine ulla arte ministeria sua dominis exhibent: de quibusdam quorum habetur mentio s. eo. l. cum quæreretur.

c Transierit Voluntate testatoris. Azo. vt quia cum legasset muliones, aut opiliones suos, de vno istorũ mechanicũ, vel artificẽ fecerit: ut lecticariũ. Itẽ hoc si expresso pprio noie: ut s. de cap dimi. l. tutela. circa prin.

c Transierit. Legatis seruis officialibus.

d Extingui. In seruo mutato.

e Officium. Quod non est artificiũ: & idem est ut mutetur artificium per artificium eadẽ ratione: ut s. eo. l. textoribus. & qua ratione mutatur officium, eadem ratione testatoris volũtas: nõ ita econtra de artificio ad officium: ut subiicit, & est ratio secundum Ioan. quia officium in quo prius erat seruus, non potest dici artificium: & sic nouum statũ incipit habere: si autẽ prius erat in artificio, & postea trãsiuit ad officiũ, secus est: quia artificium potest dici officium: hæc autem ratio

f Non idem econtrario. Si de artifice fiat officialis, legatis artificibus: quia non extinguitur legatũ seruo mutato: & Grecum est istud.

g Lecticarius. Qui facit lecticas, & sic est artifex.

h Cocus. Nomen officij [2] cũ erat nisi tatorẽ ciborum cocus: secus si subtilia præparat cibaria ut s. de ædil. ædic. l. si quid. §. fin. quæ est contra. Item contra j. proxi. §. item contra s. qui. mod. usufru. amit. l. si cui bal neũ. sed ibi ministerium pro artificio ponit. est enim ministerium genus: ut modo dixi.

i Factus est. Nam non per hoc desinit lecticarius esse. sed quid si de officio ad officium? Respond. uidetur extinctum.

k Artificia. Improprie quo ad cocos: proprie quo ad alia artificia dicit. nam cocus nomen officij est: ut s. proxi. §. uel dic de subtili coco hic loqui: ibi de communi, uel ut ibi not.

l Alij. Legatario. Accur.

m Alij Lecticarij. Scilicet legati fuerunt. & facit j. de aur. & arge. leg. l. Pediculis. §. argento & de supel. legat. l. Labeo. & s. eo. l. Tiriæ textores.

n Versabatur. Is, qui plura habebat artificia.

o Ornatricibus. Ancillis quæ ornant dominas. Item cosmetæ: ut s. eod. l. item legato. uel ornant pannos quos dicunt frisare.

p Non cedere. Quia nesciunt ornare, sed addiscunt. sed contra est: ut subijcit.

q Alij. Sapientes.

s Cedere. Supra tit. 1. l. Tiria. §. Lucius.

s Incrementum. Sic C. de re mili. l. milites. lib. 12.

t Humanæ naturæ. Quæ affectat addiscere: ut j. de fideicom. lib. l. apud Iulianum.

u Pascuntur. Sic Instit. ad legem Aquil. in princip. & supra ad legem Aquiliam. l. 2.

x In Odyssea. Nomen libri Homeri: & sequitur Græcum nullius vtilitatis. Accur.

y Non continentur. Vt s. de ædil. edict. l. ædiles. §. iumentorum. & j. de verb. signif. l. boues.

z Equæ. Vt s. eo. l. qui duos. & j. de uer. sig. l. pronuntiatio.

* In P.F. piscatoribus.

1 Obsonatores dicũtur obsoniorũ emptores. est aũt obsoniũ quicqd in cibo additur, prẹter panẽ, & uinum.

a Vnde apud Cice. Cato maior Solonem commendat, q se quotidie aliqd addiscẽtẽ senẽ fieri diceret.

2 Coc' nomẽ officij. Amplia nobis hãc gl. vt cocus q delicata cibaria ppa rat: & officiũ hẽat, & artẽ: fa. Io. Ant. in c. 1. de sagit. vbi allegat ad hoc text. I c. ne tales. de cõse. di stinc. 5. & de hoc plene per Lu. Ro. sing. 649. inci. nũqd esse cocum. & Franc. de Cre. sing. inci. statuto cauet. Sed aduerte q hoc fallit' coco impera toris, vel Papæ q habet dignitatem. per Bald. in c. j. in ti. qs di. ma. in vsi. feudaliũ, in c. 1. de feudo gar. & Roma. ubi s. ac Mãd. in 3. q. 6. Regu. nu. 3.

* In r. P. Odussia.

† Locum hunc Homeri ex Odis. xiij. nobis reposuit Alci. li. p̃ termis. 2.

* Id est, se stante videas g errant p pascua por-

autem agnorũ loco sint, ex usu cuiusq; loci sumẽdum a est. Nam in quibusdam locis ouium numero esse videntur, cum ad tonsuram venerint.

Paulus libro iij. sententiarum. LXIIII.

Avibns legatis, anseres, phasiani, & gallinæ, b & auiaria c debentur. Phasianarij d autem, & pastores anserum non continentur, nisi id testator expresserit.

Verbum solet, denotat perpetuitatem. Bar.

Martianus libro lvij. Institu. LXV.

Qui saltum æstiuum legauit, & hoc amplius ẽt eas res leganerit, quæ ibi eẽ solẽt: non videtur de illis pecoribus sensisse, quę hyeme in hybernis, e aut æstate in æstiuis esse soleut: sed de illis, quæ perpetuò ibi sunt.

Qui omne dicit, nil excipit. Bart.

Vlpianus libro ij. responsorum LXVI.

Vlianus respondit, testatorem adijciẽdo, Prædium Seianum omne, f † eam quoq; partem fundi suprascripti quasi ad se pertinentem videri per fideicommissum reliquisse, quam ex cã pignoris nactus eẽt, saluo.s. iure debitoris. g

Verba enuntiatiua futuri euẽtus, non inducunt dispositionem. Bart.

Ex his verbis, Curate agros attendere, h & ita fiet, vt filius meus filios vestros vobis condonet. i fideicommissum peti non posse. k

Hæc condicio, si meus erit, intelligitur insolidum, si testator hoc senserit. Bar.

Seruos communes ita a Seia relictos, Si mei erunt, cùm moriar: nõ deberi, si modò hoc sensit l testatrix, vt ita deberentur, si insolidũ eius fuissent. Prædijs m † σὺν ταῖς ἐντυχίαις, quæ in ea possessione sunt relictis: mancipia quoq; prædiorum, cùm illic testamenti facti tempore n fuerunt, cedent: sed & q̃ postea accesserũt: o si modò hoc testator manifestè expressit.

Marcellus lib. singul. responsorum. LXVII.

[gloss] ...tistio. in princ. & l. t. & J. eo. l. seruis. Accur.

a Sumendum. Hoc usu deficiente lex dicit anniculũr ut s. eo. l. cum quæreretur. in prin. vnde Horatius. Vsus, & arbitrium est, & vis, & norma loquendi. R. & est ad hoc J. eo. l. serui. §. fi. & s. eo. l. librorum. §. 1. & de supel. leg. l. Labeo. & J. de aur. & arg. leg. l. pediculis. §. argento. & s. tit. 2. l. si lectus plurium. §. fi.

b Avibus legatis. Gallinæ syluestres, puta phasianæ fœminę: ut patet per sequentia. diuersum enim ius in his, & domesticis obseruatur: ut instit. de re. diui. §. gallinarum.

c Auiaria. Id est, gabiæ vbi stant aues, & hoc ideo quia sine his leuiter fugerent aues. Item hoc est verum, si testator talia habebat: alias secus, ut s. tit. 2. l. si domus. in princip. Accur.

d Phasianarij. Id est, serui, qui sciunt artificia capiendi aues. vel dic esse falcões, uel accipitres, uel astures, qui alias aues capiunt. Hug. prima verior, ut patet: quia subijcit de pastore, & secundum hoc astures auium nomine conti nentur.

Qvi saltum. CASVS Ego habebam vnam villam, in qua morabar in æstate: & habebam ibi pecudes, & boues pone: & eas, & eos faciebã sẽper ibi stare. Itẽ habebam quandam aliam villam, in qua morabar in hyeme, & habebam capras, quas ducebam mecũ in villam prædictam, in qua morabar in hyeme, & easdem capras ducebam mecum in æstate in villam prædictam. in qua morabar in æstate: feci testamentum, & dictam villam æstiuam legaui Titio cum his rebus, quæ ibi esse solent: certè non videntur legatæ dictæ capræ, sed dictæ pecudes, & dicti boues sic. Viu.

e In hybernis. Scilicet saltibus. sunt enim æstiui, & hyberni: ut J. de acquiren. pos. l. peregre. §. fin. & l. 3. §. saltus. Item no. non dicitur esse in fundo, quod ad tempus est ibi. sic s. eod. l. vxorem. §. legauerat. & de pig. l. debitor. & J. eo. l. qui filium. & J. titu. 2. l. generali. §. vxori. & J. de aur. & arg. leg. si vxori. §. cum ita.

Vlianus. CASVS. Medietas prædij Seiani pertinebat ad me iure dominij: & aliam medietatẽ obligauerat mihi Seius. ego legaui Titio omne, siue totũ dictum prædium. videor certè legasse etiam illam partem, quam habeo in pignore.

Ex his. Ego manumisi duos meos seruos, & retinui in potestate filios eorum, postea feci testamentum, & institui mihi hæredem filium meum Titium. & ita fui locutus dictis duobus libertis, o liberti curate attendere agrum meum Titianum, & Seianum, & ita fiet ut filius meus filios uestros vobis condonet. me mortuo petebant dicti liberti filios. certè non possunt.

Seruos Seia habens mecum cõmunes duos seruos, ita eos legauit Titio, si sui. i. Seiæ essent dicti serui, cum moreretur Seia. & ita uolebat valere legatũ, si tempore mortis essent sui insolidum. certè si tẽpore mortis non inueniuntur sui insolidum, non debentur Titio.

Prædijs. Legaui Titio prædium Titianum, & Seianum cum his dotibus quę in ea possessiõe sũt: certè mancipia, quæ sunt in dictis prædijs tempore quo feci testamentum, cedũt legato, non autem illa, quæ in eis fuerũt postea, nisi ego testator specialiter de eis dixerim, quod cederent legato. Viu.

f Omne. Secus si simpliciter fundum Seianum legasset: quia tunc eam tantum partem, quæ sua est, legasse videtur: ut s. ti. 2. l. 5. & 6. §. 1. & §. 2. sic s. eo. l. textoribus.

g Debitoris. Aliàs liberationis, ut scilicet debitor possit luere: eam enim partem respectu sui iuris tantum legasse videtur: sic ã. de legat. 1. l. si domus. §. fin. & l. senatus. §. fin.

h Attẽdere. Alias accendere, alias vendere, aliàs attẽtè.

i Condent. Vobis libertis: quorum filij remanserunt serui, & erant futuri serui filiorum domini: & dic condonet, ut vos manumittatis, vel ipsi manumittant, ut ita vobiscum possint manere. Accur.

k Non posse. De rigore verborum, secus de æquitate: ut s. eod. l. pater filium. §. pen. vel ut ibi, vel dic ut not. s. tit. 1. l. unum. §. fin.

l Sensit. Et hoc probetur. nam alia pars, quæ erat testatoris, debetur: ut s. tit. 2. l. 5. §. fin. & l. 6. in fine. & de condit. institut. l. 2. in principio. & s. eo. l. qui concubinam. §. Stichus. Accur.

m Prædijs. Hoc est Gręcum, Id est, insertis.

n Tempore. Sic J. de auro & arg. leg. l. si ita. & J. de lib. leg. l. fi. in fi. & not. s. eo. l. nomen. §. 1.

o Accesserũt. Vt J. de fun. instr. l. si mãcipia. q̃ vẽ contra, & hoc vbi legatari' accedere fecit: ut s. ti. 1. l. cũ ita.

Non

[margin] cos Ad Coracis saxũ, iuxta fonteq; Arethusam.

a In P. F. incipit, Iuliano respondit.

† Cõcor. c. solitę. §. nos aũt, l si. ibi nihil excipiens q dixit qđ cunque. & gl. in vers. qđcunq;. ibi, q dicit oia, nihil excipit. ex de ma. & ob.

† Entheceas, hic intellige dotes de quibus J. de fund. inst. l. 3. §. dotes pdiorum.

NOn aliter. ¶ Habebam fundum Titianum, & Seianum, & quilibet habebat per se côfines: legaui Titio fundum Titianum cum in animo gererē legare Seianum: certè debebitur ei Titianus, nisi euidenter appareat me voluisse ei legare Seianum.

a Titius. Fecit codicillos Titius, & ita in eis cauit, Publio Mæuio dari uolo oēs seruos meos iuuenes, quos in ministerio habeo: quæritur qui contineantur appellatione iuuenum? & certè illi quos Titius voluit: si autem non appareat quos voluit contineri, existimabimus eum iuuenem esse, qui maior est vigintiquinque annis, & minor 70. Viuianus.

NOn aliter † à significatione a verborū recedi oportet, quā cū manifestum est, aliud b sensisse testatorem. c

Quilibet iuuenis dicitur, qui inter seniores non numeratur.

Titius codicillis suis ita cauit: Publio Mæuio omnes iuuenes, d quos in ministerio habeo, dari volo. Quæro, à qua e ętate iuuenes, & in quā ītelligi debeant? Marcellus respōdit quos verbis, quę proponerentur, demonstrare uoluerit testator, ad notionem f eius q de ea re cogniturus esset, ptinere; non enim in causa testamentorum ad verborum definitionem g vtiq; descendendum est: cùm plerunq; abusiuè loquantur, † nec propriis nominibus, ac uocabulis semper utantur. Cęterū exi stimari posse h eum iuuenem, qui adolescentis excessisset ætatem, i quoad inciperet inter seniores k numerari.

Appellatione lanæ continetur lana etiam a pellibus animalium mortuorum non separata; succida, vel purgata, & filata, uel non, dummodo non sit tincta, nec ad formam telæ redacta, uel ad aliam specialem usum deputata. Bar.

Vlpianus libro xxij ad Sabinum, LXVIII.

SI cui lana legetur, id legatum vr, quod tinctū non est. l † Siue aūt facta m est, siue infecta, lanæ appellatiōe cōtinetur. Quæsitum est, utrum lanæ appellatione, ea sola contineatur, quæ neta n nō est, an & ea q̄ neta est: vt puta o stamē, p & subtegmen? Et Sabinus etiam netam q contineri putat: cuius sententia vtimur. Lanę appellationem eatenus extendi placet, quatenus ad

---

b Aliud. Quam sonare verba videntur.

c Testatorem: Tūc enim receditur à significatione verborum: ut ff. de auro & arg. leg. l. pediculis. § Labeo. & de cond. & demon. l. Publius. §. 1. & in alio, quando est talis regionis consuetudo: ut ff. de fund. instr. & instru. leg. l. cum de lanionis. §. asinā. in fi. §. & in alio: ut supra ti. 2. l. 4. itē contra ff. tit. 2. l. si alij. sed potest dici quod ibi erat dubium, quid testator senserit. Item facit ff. de exercito. l. 1. § si is. ibi in re igitur &c. & ff. qui, & a quib. l. prospexit. Item opponi. ut not. C. de fideicommis. l. voluntatis. & facit C. de fideicommiss. l. cum virum. & not. ff. de legi. & senatuscons. l. nō possunt. Item oppon. ff. de reb. dub. l. in ambiguo. Sed dic ut ibi.

d Iuuenes. Seruos.

e A qua. Id est, vnde incipiat dici iuuenis, & usquequo.

f Ad notionem. Sic C. de fideicommis. l. voluntatis. & ff. eod. l. Stichum.

g Ad definitionem. Id est, ad strictam verborum significationem.

h Posse. Considerato vero sensu verbi.

i Aetatem. Id est, compleuit 25 ann. ut ff. de mino. l. 1. in fin.

k Seniores. Is est senex, qui est à 70. an. ff. ut ff. de iure imm. l. maiores. & instit. de excusa. tuto. §. item maior. Item maior quandoque 60. an. ut ff. de adop. l. si pater. §. fi. quandoque 55. ann. ut C. qui ætate. lib. 10. l. fi. hoc secundum leges: sed secundum vulgares prouinciarum mores, & ipsarum varietates, verborum significatio sæpe mutatur, secundum R. ff. de fun. instr. & instr. legat. l. cum de lanionis. §. fi. in fin. & facit supra in princ. huius legis.

S I cui. Legaui Titio lanam meam: certè continetur lana filata & nō filata, dum tamen non sit tincta. Item cōtinetur carminata, & nō carminata: succida, & lota: sed lana filata, quæ iam ordita est in tela non continetur, nec tomentum, id est, coopertorium de lana factum: nec ea lana de qua ego testator feci vestimentum gratia valetudinis, vel deliciarum, uel medicinæ; sed baltones bene continentur, & lana leporina, & anserina, & caprina, & linea: non autem continetur linum. Quid si legaui Titio linum meū? certè credo legatum linum filatum, & non filatum, & pectinatum: & quod iam est orditum in tela; & linum tinctum: quamuis aliud sit in lana: ut dictū est supra. Quid de uersicoloribus? & certum est quòd appellatione lanæ non continentur versicoloria mea: sed legatis versicoloribus omnia ea videntur legata, quæ tincta sunt & neta: & carminata, & pectinata, quæ non sunt detexta, nec cōtexta. Sed nū quid purpura continetur? & certè ea, quæ tincta nō sunt, non continentur: ergo purpura bene cōtinetur. quia bene est tincta: & non habet naturalem colorem. quod si legaui ei purpuras meas, certe cedit legato omnis generis purpura: coccum tamen non continetur, id est, quædam purpura intrinsecus viridis, & extrinsecus rubea. buccinum autem, & ianthinum bene continetur, & subtegmen factum: lana autem destinata causa tingendæ purpuræ non continetur. Viuianus.

l Non est. Not. appellatione lanæ non contineri tinctam: ut infra §. 1. & §. lino. Sed contra infra, de auro, & argent. lega. l. pediculis. §. Labeo. ubi dicit contineri. Sol. inspecta naturali significatione continetur, ut ibi & ff. de acquir. rer. dom. l. sed si ea meis. §. fin. vbi dicit nō desinere esse lanam, licet tincta sit: sed cōsiderata voluntatis interpretatione nō: ut hic: quæ præualet, secundum R.

m Facta. Tunc est facta, quādo est carpinata, & pectinata, & battuta, & in manellis parata ad ponēdū in tela.

n Neta. Id est, filata. nam neo, id est, subtiliter filum a colo traho, secundum Hug. licet aliter alii hoc exponant. Accur.

o Vt puta. Hæc exempla de neta, & non neta possunt intelligi, & non est nisi quia clarè soluet.

p Stamen. Stamen dicitur lana quæ trahitur à trama, nam trama remanet in dētibus pectinum: & sic bona lana, & purgata, ex qua ordinatur postea tela, appellatur stamen, & trama, quę remanet, appellatur subtegmen: ex quo postea texitur tela ordita. hoc stamen aliqui uocant barbam lanæ.

q Netam. Non tamen tinctam: ut ff. in princ.

Peruenit.

---

† Facit op timè c. ad abolendā in glo. ug verb. in se. c. & atibus. altre si. ex tra de fil. presb.

† Plus ergo stat yndicatio qua significatione. ... glo. a. post ... allegatur hæc ... lex, ... p. F. ... ætatem ... inuenis, ... excessit ætatem quo ad incipiat, &c.

a Ant. Aug. emen. li. 4. c. 16. admonet, legendum eē ea P. F. qđ tinctū nō est, sed αυτόρρες qua dictiōne significatur, qđ ita p se natū est nul la arte fucatū. Cuiusmodi Virgil. finxit. Nec varios discet mētiri lana colores, Ipse sed in pratis aries iā suaue rubenti Murice iā croceo mutabit uelleia luto. Sponte sua Sandix pascentes vestiet agnos.

† Et sic Fdefinita ... vniuersali ... de in c. ut circa, ... glo. ... versi. ... ecclesiastico rum. ex de elec. lib. 4.

P. Flo. quoad.

talem puenit. [a] Et sciendum est, succidam [b] quoque contineri, & lotam, si modò tincta nõ sit. [c] Lanę appellatione, tomẽtũ [d] non continebitur. Sed nec ea lana, ex qua quis quasi vestimentũ fecerit valetudinis, [e] vel deliciaram gratia, continebitur. Nec ea [f] quidẽ, quæ fomentationis [g] gratia parata sunt, vel medicinæ, lanarum appellatione cõtinentur. Sed & pelles lanatæ [h] continenť. nã & has [i] lanæ cedere manifestum est. Lana legata, etiam leporinam [k] lanam: & anserinam, [l] & caprinã credo contineri, & de ligno, [m] quam ἐριόξυλον, † Græci appellant: linũ autem lana legata vtique non cõtinebiť. Lino autem legato tã factum, [n] quàm infectum continetur, quodque netum, [o] quodque in tela est, [p] quod nondum est detextum. Ergo aliud in lino, quàm in lana est. Et quidem & si tinctum linum sit, credo lino contineri. De versicoloribus [q] † videndum est. Et constabat apud veteres, lanæ appellatiõe versicoloria non contineri. sed ea omnia videri legata, quæ tincta sunt, & neta, q neque detexta, [r] neq; contexta sunt. Proinde quæritur, an purpura appellatione versiculorum [s] continea tur? Et ego arbitror [t] ea, quæ tincta non sunt, [u] versicoloribus non annumerari: & ideo nec album naturaliter, neque nigrum contineri, [x] nec alterius coloris naturalis. Purpurã † autem & coccum (qm̃ nihil natiui * coloris habent) contineri arbitror: [z] nisi aliud sensit testator. Purpuræ autem appellatiõe omnis generis purpurã contineri puto: sed coccum [y] nõ continebitur: [z] * buccinum, [a] & ianthinum [b] continebitur. Purpuræ appellatione, etiam subtegmen factum contineri nemo dubitat. Lana tingendæ purpurę cã destinata, nõ cõtinebitur. [c]

Sui dicuntur serui, qui ad aliquem pertinent iure dominij, vel quasi: sicut si iure vsusfructus, vel pignoris. Item secus in iis, qui ad vendendum habentur, uel sunt vicarij seruorum: communes verò serui sui dicuntur. h. d. cum legibus seq. Ba.

Idem libro xx, ad Sabinum. LXIX.

Cum suæ † ancillæ,

---

[a] Peruenit. Id est, ita est parata, ut solum restet texere: nondum tamen est in tela posita: quia tunc lanæ appellatione non continetur, licet secus sit in lino: ut infra §. linum autem.

[b] Succidam. Quæ tonsa est de inferiori parte ouis, id est, de corpore. sic dicta: quia plena est succo, id est, sudore, & pinguedine ouis: & affert sanitatem, vel dicitur succida, id est, non tota: ut statim colligitur. nã boccarij malitio si non lauant, ut plus ponderet: & ꝓ hoc facit quod subijcit de lota.

[c] Non sit. Dic ut s. in princ.

[d] Tomentum. Genus uestis de lana: non autem dicas quod lana habeat aliud tomẽtum, quã tramam: quæ bene continetur lanæ vocabulo: vt s. eod. l. t. §. quæ situm est. Vel dic tomẽtum est coopertorium quoddã de lana factũ ut est lana, vel fragana, qua vtuntur rustici pro culcitris.

[e] Valetudinis. Hoc & sequens nescio quale erat.

[f] Nec ea. Scilicet lana. Accursius.

[g] Fomentationis. Calefiebat, ut fouetet stomachum. Accursius.

[h] Lanatæ. Vnde lana non est tonsa adhuc: nõ autem dicit de pellibus quibus operimur.

[i] Et has. Scilicet pelles lanatas.

[k] Leporinam. Si ut lanam habebat.

[l] Anserinam. Vt plumam, & semper dic, si ut lana ad pannum vtebatur.

[m] Et de ligno. Scilicet lana: ut de cannis: ut dicant, fortè id quod in vallibus producunt canellæ.

[n] Factum. Quando nõ restat, nisi ut ponatur in tela: licet quidam aliter dicant: ut not. s. ea. l. in prin.

[o] Netum. Id est, filatum: ut in prin. huius legis.

[p] In tela est. Quia lana, quæ est in tela, non continetur: ut s. §. 1. & j. prox. § itẽ differt l tincto lino, & lana: ut subijcit: & est ratio utriusq; diuersitatis: quia plus pretiositatis accipit lana per tincturam, & per telam, quàm linum, secundum Ir. sed Rom. non curauit reddere rationem.

[q] De uersicoloribus. Id est, de uersis in alium colorẽ, quàm naturalem. Et dic quęstionẽ esse, an appellatiõe lanę cõtineantur versicoloria: & secundum hoc quod dicit, sed ea quæ tincta sunt, scilicet naturaliter: & sic facit s. ea. l. in princ. & qđ ibi not. Alij dicunt quæstionem esse, quę legatis versicoloribus videantur legatis: & quod subijcit, & constabat, non respon. sed ibi: sed ea videri legata, scilicet legando versicoloria, quæ tincta sunt scilicet accidentaliter, scilicet cum color naturalis est mutatus.

[r] Detexta. Nota differentiam inter detexta, & contexta: vt j. de aur. & arge. leg. l. vestimenta.

[t] Ego arbitror. Non respondet quæstioni adhuc: sed infra, purpuram autẽ &c.

[u] Non sunt. Scilicet accidentaliter.

[u] Contineri. Scilicet legatis versicoloribus.

[x] Arbitror. Nomine versicolorium.

[y] Coccum. Statim hoc exponit.

[z] Non continebitur. Purpuræ appellatione.

[a] Buccinum. Genus coloris: sic & sequẽs, & est aliàs ianthinum, & aliàs hyacinthinum: & de cocco bis tincto, & de hyacinthino dicitur in ueteri testamẽto in constructione tabernaculi. * Et dicitur coccus bis tinct' pãnus quidam sericus, qui est duorum colorum, & extra videtur uiridis, & intus rubeus, & qualitercunque voluitur, sic apparet: & facit j. ea. l. quę situm. §. coccum. Hug.

[b] Ianthinum. Dic ut s. ea. l. circa prin. & dic sc̃dm̃ vtet. ibi.

[c] Non continebitur. Purpuræ appellatione. arg. de acti. emp. l. fundi. §. fin.

C A S V S. Cum suæ, Legaui Titio seruos uel ancillas meas. certè illi serui cedũt legato, quos ego habui numero meorum. & quod dixi in seruis & in ancillis, idem est in alijs rebus taliter legatis: & continentur appellatione seruorum, & ancillarum mearum illi serui, & ancillæ, qui erant mei pleno iure: sed illi, in quibus habeo usumfructum tantum non continentur: sed bene continentur illi, qui mihi seruiebant bona fide, & quos habebam numero meorum: & etiam illi, quos alij obligaueram. secus autem si pignori accepissem aliquos seruos: quia illi nõ continentur. Sed nunquid continebũtur illi mei serui. quorũ operas alij locabam? Et dicitur quod sic: nõ autẽ cõtinebantur. nec etiam mancipia uenalia: nisi ego testator hoc uoluissem, & hoc apparent

---

Quid tomentum, pulchrè Nebril. in lexico suo iuris ciuilis, in hac ipsa dictione. & v. Flo. & hoc.

* Id est ligneã lanã puta q gossipinis aut eius gñris arboribus depectitur.

† Vide hic Alc. lib. ꝑ vermis. a. hoc ipso ti. item et lib. parer. 6. ca. xxv. & Herm. in corol. ad Diosc. c. 326.

† Vide in hunc locũ Lau. Val. lib. eleg. 6. c. 470.

* Aliàs, versicolorium.

† De purpura uide Pli. li. 9. c. 36. & duo seq. De ei' inuẽtione Polit. miscel. c. 2. de cocco. Pli. li. 9. c. 41. De buccino, nisi succinum malis legere, ibidẽ. c. 36. de iãtino apud eũdẽ lib. 21. c. 6. & 8.

* In P. Fl. coloris sunt.

* Fucinã, In P. Fl. q dictionem nõ facilè à doctis vsurpatam inuenias.

† Alias est siue ancillæ.

* Exo. 25. 26. & nu. 13.

siue serui in testamento scribuntur: a ij designari videntur, quos paterfa milias seruorum numero habuit.

Paulus libro iiij. ad Sabinum. LXX.

Eadé in omnibus rebus, quas suas quis legauerit, dicenda sunt.

Vlpianus libro xx. ad Sabinum. LXXI.

Seruos autem suos, vel ancillas eos accipimus, qui sunt pleno b iure testantis: inter quos fructuarij non continebuntur. c Sed qui bona fide testatori seruiüt, suorum appellatione magis est, vt contineantur: si modò suorum appellatio ne eos, quos suorum numero habuit, voluit contineri. d Eos verò, quos quis pignori, hypothecæve dedit, sine dubio inter suos legasse videbitur debitor: e creditor nequaquam. f Proinde si quis seruos habuerit proprios, sed quorum operas locabat, g vel pistorias, vel hystrionicas, vel alias similes: * an suorum appellatione etiam hos legasse videatur? Quod & præsumi oportet: nisi contraria voluntas testatoris appareat. Enim, h qui venalitiam vitam exerceat, i puto suorum numero non fa- cilè contineri velle eiusmodi mácipia, k nisi eui dens volūtas fuerit ét de his sentiētis. l Nā quos quis iō cōparauit, vt illico distraheret: mercis m magis loco, quàm suorū habuisse, credēdū est. Vicarios autem seruorum suorum numero non cōtineri, n Pomponius libro quinto scribit.

Pomponius libro vj. ad Sabin. LXXII.

Si quis seruos suos legauit: cōmunes quoq; continentur, o & in quibus vsusfructus * alienus fit.

Vlpianus libro xx. ad Sabinum. LXXIII.

Nummis indistinctè p legatis hoc receptū est, vt exiguiores legati videantur: q si neq; ex consuetudine patrisfamilias: neq; ex regione r vnde fuerit, neque ex cōtextu s testamenti possit apparere. t

Idem libro secundo ad edictum. LXXIIII.

Chartis legatis, nemo dicet a scripturas, & libros iā factos legato cedere. Hoc idem & in tabulis est.

Iabolenus libr. j. ex Plautio. LXXV.

Cum in substitutione legata repetuntur, libertates etiam cōtinentur. x

a pateat: nec vicarij seruorum meorū ordinariorum: sed illi qui sunt mihi cōmunes cum alio bene continentur meorū appellatione. hoc dicit vsq; ad l. numis. Viu.

a Scribuntur. Vt legati.

b Seruos. Pleno. Scilicet saltem quo ad opinionē, ut bonæ fidei pos. ut subijcit. Vel dic pleno iure: sed non solus.

c Non continebuntur. Quia nec quo ad opinionem sunt eius, qui habet usumfructum: & hoc si fructuarius leget suos seruos: secus si proprietarius: ut infra l. proxi. Accursius.

d Voluit contineri. Scilicet expressim: ut j. de auro, & argen. legat. l. Quintus. §. argento. Vel aliud est cum dicit suos, ut hic. aliud cum dicit, qui sui sunt: ut ibi, si quidem in testamentis &c. ut j. de regu. iur. l. in testamentis. Sed argumen. contra s. ad Sylla. l. 1. §. 1. & facit infra eod. l. nuper. & s. eod. l. cum fuit.

e Debitor. Sic C. de pig. act.

f Nequaquam. Nisi volente debitore extant in usu creditoris: ut j. de supel. lega. l. legata. §. fin. & facit s. qui satisda. cogan. l. sciendum. §. creditor.

g Locabat. Vt tamen per dies necessarios sibi utatur, alias mercis nomine magis continentur: ut j. de auro & argen leg. l. cum testamento.

h Eum. Testatorem.

i Exerceat. Emendo, & vendendo seruos.

k Mancipia. Venalia.

l Sententiis. Scilicet testatoris.

m Mercis. Scilicet ex interpretatione, non seruata significatione vocabuli: ut sup. de trib. l. j. §. r. & j. de uerb. sign. l. mercis.

n Non contineri. In lib. R. est non: sed in lib. Tos. est et cellatū. & p. R. est s. de pec. leg. l. seruo manumisso. & s. eo. l. eū fuit. & j. de fun. instr. & instr. leg. l. quæsi tum. §. Celsus. & j. de lib. le. l. cū ita, in fi. Item pro ep. qa magis officijs alterius, id est, ordinarij sunt parati.

o Si quis. Continētur. Vt s. ti. 2. l. 5. §. r. & j. de ver. sign. l. pupillus. §. fi. & s. de cond. insti. l. 2. in fin.

nisi contra probetur seu fisse: ut s. eod. l. Iulianus. §. fez uos. in fi. Accur.

Nummis. CASVS. Legaui tibi decē libras Bononinorum, & decessi, & non apparet, nunc de quibus Bononinis sensi, utrū de grossis, uel de paruis: nec apparet qualem usum intelligerem in uita mea: cum nominabam Bononinos: nec apparet qua liter illi de regione mea hoc intelligūt: nec aliqua parte testamenti mei sunt nominati taliter Bononini, quod possit intelligi de certis, id est, de grossis, uel de paruis, certè decem libræ Bononinorū paruorum legatæ videntur: si autē aliquod de prædictis quatuor apparet, illi standum est. Viu.

p Exiguiores. Vt s. tit. 1. l. si ita sit scriptum. In fi. cum suis concordan. Sed contra j. de auro, & argento lega. l. qui lancem. Sol. ut no. s. tit. 2. l. apud Iulianum. §. scio.

q Consuetudine. Locutionis: ut supra tit. 2. l. si seruus plurium. §. fin. non usu: & j. de ui. trit. oleo. que lega. l. cum certum. quæ est contra. est tamen argu. con tra j. tit. 3. l. si cui. & j. de ali. & ciba. leg. l. alimenta. Acc.

r Ex regione. Expone, id est, consuetudine regionis: & facit j. de regu. iur. l. semper.

s Ex contextu. Sic supra de testa. l. hæredes. §. 1. & j. de ver. oblig. l. Titia. §. idem respondit.

t Apparere. Quales legati sunt, ex alijs quoque apparere potest: vt sup. de leg. 1. l. si seruus plurium. § fin. & j. de uino. tri. & oleo lega. l. cum certum. q sunt contra, secūdū Io. & facit j. de uer. obl. l. inter stipulantem. §. si stipulante. & j. de supel. leg. l. Labeo. Acc.

Chartis. CASVS. Legaui tibi chartas meas, uel tabulas meas ad scribendum paratas, certè non continentur legato libri facti, vel scripturæ. Viu.

a Nemo dicet. Nisi ut s. eo. l. librorum. §. libris. Accu.

Cum in substitutione. Hanc legē intelligas planam esse per casum positum s. eo. l. in repetendis. Viu.

x Continent. Appellatione ergo legatorum libertates

* In P. Fl. an seruorum app. &c.

* P. F. alienus fuit.

* In P. Fl. si neq; ex patrisfamilias, neque ex regionis cōsuetudine vñ fuit ne que &c.

res continentur. Sed contra ff. de transa. l. i. §. Imperator. Sed dic vt ibi.

Quæsitum. CASVS Titius ita legauit libertæ suæ quamuis hoc non sit in litera, Pamphilæ libertæ meæ fundum Titianum cum instrumento, & cum ijs, quæ in eodem fundo erunt, cum moriar, dari volo: mortuo testatore allegabatur per hæredem contra Pamphilam Stichum seruum ex dicto fundo abductum ante annum mortis testatoris, & disciplinæ per testatorem traditum, & postea in dictum fundum non reuersum: & ideo eidem Pamphilæ non deberi ex dicto legato dictum Stichum: quæsitum fuit, an debeatur Pamphilæ dictus Stichus? Et dicitur quod sic, si testator misit eum tantum causa studendi, non quod transferret eum de fundo ad alium locum.

Qui studiorum causa abest, abesse non uidetur. Bar.

Paulus libro ij. ad Vitellium. LXXVI.

Quæsitum est, Stichũ seruũ ex eo fundo añ annũ mortis testatoris abductum, & disciplinæ traditũ, postea in eum fundum [a] non reuersum, an deberetur? Responsum est: si studendi cã misisset, nõ quod de fundo eum aliorsum transferret, deberi.

Genus in medio positum ex præcedentibus, & sequentibus restringitur. Bar.

Mæui fili, quod iam tibi maximam partem facultatum dederim, contentus [b] esse debes fundo Semproniano cum suis inhabitantibus, id est, familia, & quæ ibi erunt. Quæsitum est de nominibus debitorum, & nummis, [c] Eadem [d] epistolam talem emisit, Argentum omne, [e] & supellectilẽ, [f] quancunque habeo, tibi dono, & quicquid in prædio Semproniano habeo. An supellex, quæ in alijs prædijs, vel domibus esset, ad Mæuium pertineret? [g] & an serui, quos ex eo fũdo alijs legauit? [h] Re-

Mæui fili. Titia fecit testamentum, & instituit sibi hæredem filium suũ Mæuium in maxima parte bonorum suorum, & alium filium suum, pone Titium in superstiuo, & postea ita in eodẽ testamento locuta fuit dicto Mæuio, Mæui fili contentus esse debes fundo meo Semproniano cũ suis inhabitantibus, id est familia, & quæ ibi erunt pro eo quod iam tibi maximam partem facultatum meorum dedi ĩ.in eodẽ testamẽto: postea legauit quibusdam duos seruos, qui erant in dicto fundo: facto testõ eadem Titia misit talem epistolã dicto Mæuio filio suo, argentum autem omne, & supellectilem quãcunq;. habeo tibi dono: & quicquid habeo in prædio Semproniano, quod tibi reliqui in testamento meo: modo mortua testatrice quæritur hic de tribus. Primum est, an nomina debitorũ, & nũmi, qui &, quæ erant in dicto fundo, pertineant ad dictũ Mæuium? Et respondetur quod non: nisi manifesta voluntas defunctæ approbaretur per Mæuiũ, quod noluerit ei legare dicta nomina debitorum, & nummos: & secũdum est, an pertineat ad Mæuium supellex, quæ in alijs prędijs, & domibus esset, & etiam argentũ? Et respondetur q non: nisi Mæuius probet quod hoc placuit testatrici. Tertium est, an serui existentes in dicto fundo, quos testatrix legauit alijs in testamento, vt dictum est pertineant ad dictum Mæuium? Et dicitur quod non.

Prædia. Legaui Titio prædium Titianum, & Seianũ sicut a me dicta prædia possessa sunt: & quæcunque in dictis prædijs erunt cum moriar. quæritur utrum pertineant ad Titium ex legato mancipia, quæ in dictis prędijs morata fuerunt causa operis rustici, vel alterius officij: item omnia alia, quæ in dictis prędijs fuerunt tempore mortis meæ. Et dicitur quod sic.

Peto. Petij ab hæredibus meis, vt venderent pro ducẽtis aureis fundum meum Campanũ cuidam meæ alumnæ, quæ vocabatur Genesia, ita ut est dictus fundus. quæritur nunqd debeãtur Genesiæ reliqua colonorum, quæ erant in dicto fundo tempore mortis meæ. Et dĩ q non. alia aũt quæ erant in dicto prædio, bene debentur ei. Illud. Legaui Titio argentum meum. certè cedet legato argentũ factum: puta scyphi, & scutellæ argenteæ. Item cedet infectũ: puta illud quod est in massa. Si aũt legaui Titio marmora mea, non cedet legato nisi rudis materia: & est ratio inter prędicta duo: q. ia argẽtum factum bene põt reduci in massam: sed statua vel aliquid aliud de marmore factũ non potest reuerti ad rudẽ materiam.

Coccum. Legaui tibi versicolaria mea. certè continetur legato etiã quædam purpura, quæ uocatur coccum, de qua dixi s. eod. l. si cui. §. sed coccum. Itẽ continentur quędam aliæ purpuræ, scilicet coracinum, & bysginum, & melinũ. nam ita bene designantur suo nomine dictæ tres purpuræ, & sunt diuersi coloris, sicut coccum, & purpura: & dicas in litera porrò, pro certè: & quanto minus, p quod nõ. & repete nemo dubitauit: & dic, certè nemo dubitauit, quod coracinũ, aut bysginum, aut melinum nõ minus suo nomine designãtur, quam coccum, vel purpura, & ita est plana lex.

Cum vir. Legaui vxori meæ ea, quæ eius causa parata sunt: venit post mortem meam uxor mea, uel ea mortua hæres suus ad prætorem, qui cognoscebat de fideicommissis, & legatis: & petebat ab hærede meo non solum res, quas parauerã pro uxore mea, sed etiam res æstimatas, quarum pretium erat in dote. certe non obtinuit, nec obtinere debuit petitio dictæ meæ vxoris, vel hæredis eius coram dicto prætore, quantum ad dictas res æstimatas, nisi in usum dictæ meæ vxoris datæ fuissent per me. nam tunc semper dicto legato cederẽt, siue a me ipso, siue ab alio comparatæ fuerunt, & mihi in dotem datæ æstimatæ, & a me in vsum eius datæ, & paratæ, & ita etiam relatum fuit apud quendam Iurisconsultum, qui uocabatur Aburnius Valens.

Rebus quæ. Legaui Titio fundum Titianum, & res, quæ in eo fundo sunt, certe cedunt legato illæ res, quę consueuerunt esse in dicto fundo, quamuis per aliquẽ casum nunc non sint ibi: non autẽ cedunt ea, quę nõ solebant ibi esse, quamuis sint ibi nunc per aliquem casum. & h. d. hic §. qui satis bonus est. Viu.

[a] Fundum. Malè uidetur esse grãmatica. sed dic fundum lego tali cum instrumento. & cum ijs, quæ in eo erunt cum moriar; ut ff. de fun. instru. & instru. leg. l. Seiæ. §. Pamphilæ.

[b] Contentus. Per quod uidetur legasse: vt ff. eo. t. l. peto, in prin.

[c] Et numis. Scilicet an contineantur legato: & hæc est prima quæstio.

[d] Eadem. Scilicet mater testatrix. aliàs eidem, scilicet filio. Acc.

[e] Omne. Hic oritur dubitatio ex eo quod subijcit quodcunque &c.

[f] Quancunque. Scilicet supellectilem: vel quodcunque, scilicet, argentum.

[g] Ad Mæuium pertineret. Secunda quæstio.

[h] Alijs legauit. Scilicet contineatur legato. & est tertia quæstio.

Responsum.

† Studiorũ cã absentes pcipa possint fructus beneficiariorũ absq; licẽtia, seu dispẽdio n. c. Mand. sup signa. Gratię. ꝟ. voluerunt aliquo existente in studio tenedo indul. percl. fruc. in absen.

[a] In P. M. eidem epistolã &c.

[e] In P. P. qd cunque habeo.

sponsum est, [a] nomina, & nummos [b] non videri deberi: nisi manifestè de his quoque legandis defunctæ voluntas approbaretur, seruos [c] ex iisdem fundis alijs datos [d] deminuisse [e] filij legatū: de argento [f] & supellectili, quæ alibi esset, eum cuius notio est, æstimaturum: vt id obtineat, quod testatori placuisse a legatario adprobabitur. [g]

Ea videntur esse in fundo, quæ ibi sunt, vt perpetuo sint.

Prædia quidam reliquit, adiectis his uerbis, Vti à me possessa sunt, & quæcunque ibi erunt, cū moriar. Quęsitum est de mancipijs quæ in his prędijs morata fuerunt, [h] uel operis rustici causa, vel alterius officij, cæterisque rebus, quæ ibi fuerunt in diem mortis, an ad legatarium pertinerent? respondi, ea omnia de quibus quæreretur, legata videri. Peto, ut fundum meum Campanum Genesiæ alumnæ meæ ad scribatis, ducentorum [i] aureorum, vti est. [a] Quęritur, [b] an cum fundo & reliqua colonorum, & mācipia, si qua mortis tempore in eo fuerunt debeātur? Respondi, reliqua quidem colonorum non legata: [k] cætera vero videri illis verbis (vti est) data.

Appellatione materiæ non continetur materiatum, quod ad suā materiā reuerti non potest. Bart.

Illud fortassis quęsiturus sit aliquis, cur argenti appellatione etiam factum argentum comprehendatur, cum si marmor legatum est, nihil pręter rudem † materiam demonstratum videri possit? Cuius hæc ratio traditur: quippe ea, quæ talis naturæ sunt, vt sæpius in sua possint redigi initia, ea [l] materię potentia victa, [m] nunquam vires eius effugiant. Coccum, quod proprio nomine appellatur, quin versicoloribus cederet nemo dubitauit: [n] quin minus [o] porrò [p] coracinum, † aut [a] hysginum, aut melinum suo nomine, quàm coccum purpurave designatur?

Res æstimatæ in dotem datæ nō continentur in legato empti, vel parati, si non fuerunt ad vsum traditæ.

Cùm vir ita legasset, Quæ vxoris causa parata sunt, ei do lego. ego [q] apud prætorem fideicommissarium petebam etiā res æstimatas, quarū pretium in dotem erat. nec obtinui, [r] quasi testator de his rebus [s] non sensisset. At quin si in usum eius datæ sint: nihil interest, ab ipso, an ab alio comparatæ sint. Postea apud Aburnium. Valentē inueni ita relatum, Mulier res æstimatas in dotē dederat, ac deinde maritus ei legauerat his uerbis: Quæ eius causa parata sunt, emptaque. Dixit emptorum, paratorumqꝫ appellatione non contineri ea quæ in dotem data essent: nisi si maritus eas postea, quàm ipsius factę essent, in vxoris vsum cōuertisset.

Quæ casualiter absunt, abesse non videntur, & quæ casualiter adsunt, adesse non videntur. Barto.

Rebus, quæ in fundo sunt: legatis, accedunt

[a] Responsum est. Responsio primę.

[b] Nummos. Quos habebat testatrix in alijs suis prædijs secundum quosdam: imò quos habebat in prædio Semproniano, sed ad tēpus: vt infra eo. l. si chorus. §. 1. & l. si ita. & ī. titu. 1. l. Caius. & de hære. instit. l. ex facto §. rerum. & ī. de fun. instru. & instru. lega. l. quæsitū. §. Papinianus.

[c] Seruos. Respon. tertiæ. quæst.

[d] Datos. Id est, relictos.

[e] Deminuisse. Nā per speciale derogatur generali: ut & ī. eo. l. vxorē. §. felicissimo. & ī. de vino triti. & oleo leg. l. ij. & de auro & ar. lega. l. j. & de pecu. lega. l. seruo. & ī. de supel. lega. l. legata. in princ.

[f] De argento. Sol. secundæ quæst.

[g] Probabitur. Sed quid in dubio? Respon. id tantum, quod in prædio Semproniano habetur, videtur relictum. nā & illa demōstratio, & quicquid prædio Sēproniano &c. superiora potest restringere: ut ī. de penu lega. lege, nam quod. §. fin. Sed contra. ī. de fund. instru. & instr. leg. l. quæsitū, §. fi. & ī. de ali. leg. l. a filio. Sed ibi, quia talis apparebat uoluntas testatoris: vel dic ut i eis dixi. Accur.

[h] Fuerunt. Non ad tempus: sed perpetuo destinata: & facit, ī. de fun instru. l. Seiæ. §. fi. & l. prædia. §. 1.

[i] Ducentorum. Id est, pro cc. aureis uos hæredes detis fundum alumnæ meæ: quod legatū ualet ut supra, eo. t. 2. l. & si equo. vel dic talem agrum qui ualet tātum: quia fortè tantum emerat defunctus.

[k] Non legata. Sicut nec cætera, quæ fuerunt ibi ad temp⁹. & facit ī. de fundo instr. & instr. lega. l. Seiæ. §. fi. & l. prædia.

[l] Ea. Scilicet specificata.

[m] Victa. Omnia enim metalla superant sua specificata potentia: quia nullo modo extinguuntur specificatione. Lana autem, & cypressus, siue marmor vincuntur à suis specificatis. cum ad sua vltra non redeant initia: & plerunqꝫ ut lana, & cypressus, & similia. vt farina, nomen ēt perdūt, uel amittūt. metalla aūt & si sint specificata, ius habent ad rudem massam redeundi, nec nomen suū perdūt: nam si annulus est, non minus aureus uocatur: sed uestis nunquā lana: sicut nauis cypressi, non cypressus dī: & facit ī. eo. l. lana. & l. hæres. §. 1. & de auro, & ar. le. l. Quintus. a. & ī. de acquir. rerum do. l. in omnib. & l. seq. Item facit ī. de aur. & arg. leg. l. cum aurum. circa prin. & l. si nō sunt. §. 1. Accur.

[n] Dubitauit. Vt ī. eo. l. si cui. §. pen.

[o] Quin minus. Id est, non.

[p] Porro. Pro certè & sunt isti colores pannorum de quibus dixi supra, eo. l. si cui. §. fi.

[q] Ego. Paulus aduocatus mulieris.

[r] Nec obtinui. Alias obtinuit, scilicet mea opinio: cum ergo acquiescat sententiæ Pauli, & in corpore iuris ponitur: erit lex generalis: & facit supra eo. l. hoc legatum. & ī. de auro, & arg. leg. l. Quintus. & statim hic subijcit.

[s] Rebus. Facit ī. e. l. seruus, qui in fundo. cum suis concor. & ī. e l. qui saltum. & ī. de usu. leg. l. generali. §. 1. & l. proxi. §. 1. Accur.

[a] P. Fl. ita vti est.

[b] In P. Fl. an & fundo reliqua &c. Alibi, fundus: vt infra eod. l. q habebat. §. peto.

† Videtur per hunc §. derogari regulæ, quæ dicit, quod indefinita æquipollet vniuersali. de quo uide in c. ut circa. in gl. sup uer. aliorū ecclesiasticorū. ex. de elect.

† De coracino colore pulchrè Hermo. in castigati. Plin. libr. 21. c. 9. Idē de melino colore in indice suarum castigationū ad Plinium: in dictione, melin⁹ color. Idem de hysgino colore in uer. hysgini color. De coracino ēt colore vide Alcia. li. 2. Parerg. c. 1.

[a] In P. Fl. scriptū est isginum.

etiam ea, quæ tunc non sunt, si esse solebant: nec quæ casu ibi fuerunt, legata existimantur.

Quod operatur genus quo ad oēs idem operatur particulare, quo ad particularia. Bar.

Celsus libro ix. digestorum. LXXVII.

SI chorus, [a] aut familia [b] legetur: perinde est quasi singuli [c] homines legati sint.

Nummi repositi, ut mutuo dentur: non videntur esse in loco: secus si ut ibi perpetuo sint. Bart.

His verbis, Quæ ibi mobilia mea erunt, do lego, nummos ibi repositos, ut mutui darētur, nō esse legatos, Proculus ait: at eos, quos præsidij causa repositos haberet (vt quidam bellis ciuilibus factitassent [d]) eos legato contineri: & sæpe audisse se rusticos senes † ita dicentes pecuniam sine peculio fragilem [e] esse, peculium appellantes qđ præsidij causa seponeretur. [f] Area legata si in ædificata medio tempore fuerit ac rursus area sit: quanquam tunc peti non poterat: [g] nunc tamē debetur. Seruus quoque legatus, si interim manumittatur, & postea seruus factus sit: * peti potest. [h]

Idem libr. xxxv. digestorum. LXXVIII.

COniunctim hæredes institui, aut coniunctim legari, hoc est, totam hæreditatem, & tota legata esse singulis data, partes aūt cōcursu fieri. [i]

Masculinum genus concipit fœmininum: & non econtra. Bar.

Modest. libr. ix. differentia. LXXIX.

SEruis legatis etiam ancillas deberi, quidam rectè putant: quasi commune nomen [k] vtrunque sexum contineat. Ancillis verò legatis, masculos non deberi, nemo dubitat. Sed pueris etiam legatis puellæ debentur. id non æquè in puellis pueros contineri dicendum est. Mulieribus verò legatis, etiam uir-

SI chorus. CASVS. Legaui tibi chorum seruorū: perinde poteris petere singulos, ac si singulos tibi legassem, & idem esset si legassem tibi familiam seruorum. His verbis. Legaui Titio fundum Seianum, & quæ ibi mobilia mea erunt. me mortuo, inuenitur in dicto fundo pecunia a me ibi reposita causa mutuādi eam: & pecunia, quam ibi reposui causa præsidij donec quibusdā bellis ortis in ciuitate mea expedinissem. quæritur utrum istę pecuniæ contineantur legato? Et dicitur quod prima nō, secunda sic: & est ratio: quia prima pecunia est propria pecunia: & est fragilis, id ē, ualde mobilis. & ad hoc fuit a me posita in dicto fundo ut inde moueretur causa mutuandi ut dictū est: & ideo nō est mirum, si nō continetur in dicto legato. & ita audiuit Proculus dicentes senes rusticos. secunda autem pecunia, quæ fuit a me seposita ī dicto fundo causa prædij, dicitur peculiū, & nō est ita fragilis, & mobilis sicut prima: & ideo non est mirū si continetur in legato. Area. Legaui Titio quādam meam aream, & postea feci super eā domum, & postea destruxi domum, & remansit area sicut erat prius, certè debetur legatario dicta area quāuis ei non deberetur, si dicta dom⁹ destructa non fuisset, sed pone, quod legaui Titio seruum meum Stichum: postea hæres meus manumisit eū ante, quā traderet Titio. & postea rediјt in seruitutem dicti mei hæredis: certè poterit eum Titius legatarius petere. p factum enim hæredis peruenit ad libertatem. Viuia.

[a] Si chorus. Seruorum cantantium cum instrumento quodam musico, quod dicitur chorus. habet & alias significationes: vt s. de ædil. edic. l. cum eiusdem. Acc.

[b] Familia. Seruorum. sic ponitur j. si fa. fur. fe. di. Accursius.

[c] Singuli. Quo ad hoc vt omnes peti possint: & legacedunt quo ad quid. tamen aliud est: ut s. titu. i. l. ij. iiij. v. & vj. Item quo ad actionem de euictione vt s. ti. 2. l. si domus. §. 1. & s. de euic. l. serui uenditor.

[d] Factitassent. Facere consueuissent, scilicet testatores. aliàs accidisset.

[e] Fragilem. Id est, de facili potest perdi. sic C. de admi. tuto. l. lex quæ tutores. §. fi.

[f] Seponeretur. Habet & alias significationes: vt not. s. de pecu. l. rub. & facit ad §. j. e. l. si ita. cū suis cōcor.

[g] Non poterat. Contra uidetur s. tit. 1. l. si areæ & s. tit. 2. l. seruum filij. §. si areæ. Sol. hic fuit mutata uolūtas. vt & ibi, & in l. seruum filij §. si areæ. plenè not. Itē facit infra de sol. l. qui res. §. areā. & infra de uerb. obliga. l. inter stipulantem. §. sacram. & supra de usufruc. l. qui vsumfructum. in prin. & l. si in area. Sed contra supra quib. mo. vsusfr. amit. l. repeti. §. fin. Sed aliud in usufructu secundum Hug.

[h] Peti potest. Aliàs peti non potest: & tūc nullū est cōtra. alias est peti potest: & tunc contra j. de sol. l. q res. §. aream. & j. de adi. lega. l. si seruus. in fin. & l. cū seruus. Sol. ut no. in d. §. aream. uel hic uiuente testatore rediјt in seruitutē. & postea ex uoluntate noua uoluit peruenire ad legatarium: ut dixi s. proxim. §. & est arg. huius solutionis j. de adim. leg. l. iiij. & facit s. quib. mod. vsusfruc. amit. l. repeti. §. fi. & l. qd tū. §. j. & s. ti. 2. l. nemo familias. §. fi. & s. proxi. §. cū suis concor.

COniunctim. CASVS. Ita dixit testās, instituo mihi hæredē Titiū, & Seium. certè quia coniuncti sunt re, & uerbis: cōcursu diuidēt hęreditatē meā .i. p medium. Sed & si ita dicat testator, lego Titio, & Seio fundum Cornelianum: erit idem in hoc legato quod dixi in hæreditate. Vt.

[i] Concursu fieri. Hoc autem contingit, siue re, & uerbis, siue re tantum, siue uerbis tantū fit coniunctio: vt s. de vsufr. l. j. §. interdum. sed alias, duo vltimi dicuntur disiuncti: vt C. de cadu. tol. §. his ita. & facit supra, ti. 1. l. qui duos. & facit j. eo. l. re coniuncti. & j. de verb. sig. l. triplici. Accur.

SEruis. CASVS. Legaui Titio seruos meos, siue pueros, siue non. certè continentur ancillæ, sed nō econtra. l. ancillis, uel puellis legatis non continentur serui, & pueri: si aūt legaui ei mulieres meas, etiam virgines debentur: & idem in masculis. sed si legaui ei pecudes meas continentur boues, & cætera iumenta. si aūt legaui ei armentū continentur boues, & non oues & capræ. si aūt legaui ei oues meas nō continentur arietes, & agni: quāuis contineantur legato grege ouiū mearu. Vi.

[k] Cōmune nomen. imò est masculini sexus: sed hic dicit quasi: & fit ex legis interpretatione. sic ergo masculinum concipit fœmininum: sed non conuertitur, nisi in casib. ut no. s. ti. 1. l. si ita sit scriptum: & facit s. eod. l. qui duos, & j. de verb. signi. l. detestatio. §. 1. & l. illa uerba. §. pueri. & supra, de adoptio. l. hoc autem. §. 1.

Virgines.

† Qui fatetur esse ueritatem sensū noscūt. & facit e. vlti. cū gl. super uer. maiores ecclesiæ sen. canonicos. extra de offi. archid.

* Sic legendum esse ex P. Flor. admonet An. Au. emen. lib. j. c. 3. tamet si Accu. an notet esse q legāt, peti non potest.

gines [a] debentur: sicuti viris legatis, etiam pueros deberi respondetur. Pecudibus [b] autem legatis, & boues, & cætera iumenta continentur. Armento [c] autem legato, etiam boues contineri conuenit, non etiã greges ouium, & caprarum. Ouibus legatis, neq; agnos, [d] neque arietes cõtineri, quidam rectè existimant. Ouiũ vero grege legato, & arietes, & agnos deberi nemo dubitat.

Qui fugit, dicitur esse in loco, a quo fugit. Bar.

Idem libr. nono regularum. LXXX.

SEruus, qui in fundo morari solitus erat, si fugerit, licet post mortem testatoris apprehendatur, fundo legato vt instructus est, etiam ipse legato cedit. [e]

Idem li. x. resp. LXXXI.

QVod his verbis relictum est, Quicquid ex hæreditate, bonisve meis ad te peruenerit, cũ morieris restituas: fructus, quos hæres viuus [f] percepit, itẽ quæ fructuum uice [g] sunt, non venire placuit: nec enim quicquã proponi, [h] ex quo de his quoq; restituendis testatricem rogasse, probari possit.

Appellatione posterorum continentur liberi, non liberti. Bar.

Idem testator, qui libertis fideicommissum relinquebat substitutione inter eos facta [i] expressit, vt post mortem extremi ad posteros eorum pertineret. Quæro, cum nemo alius sit, nisi libertus eius, qui extremo mortuus est, an is ad fideicommissum admitti debeat? Respondit, posterorum appellatione liberos tantum, non etiam libertos eorum, quibus fideicommissum relictũ est, fideicõmisso contineri, nequaquam incertum est.

Iabolenus lib. secundo ex Cassio. LXXXII.

CVi, quæ Romæ essent, legata sunt: ei etiam, quæ custodiæ causa in horreis extra urbem reposita sunt, debẽtur. [k]

Pronomen meũ, adiectum certo corpori, et verbo præsentis tẽporis, facit demonstrationem: si incerto corpori, taxationem: si uero verbo futuri temporis, conditionem. Bar.

Pomponius libro secundo ad Quintum Mutium. LXXXIII.

NVper constitutum

a Virgines. Vt & ĩ. de uer. signi. l. mulieris. in princip. & hoc largè accepto uocabulo, alias pro corrupta tñ. vt s. de ædil. ædic. l. quæritur. §. mulierem. & de act. emp. l. ex empto. §. si quis virginem. Acc.

b Pecudibus. Pecus pecudis, uel pecoris. generale nomen est ad ea, quæ gregatim pascũtur, ut s. eo. l. legatis. §. pecoribus.

c Armẽto. Facit ĩ. de uerb. signi. l. boues. in prin.

d Agnos. Qui sunt minores anno: nisi consuetudo patriæ aliter se habeat: vt ĩ. eo. l. cum quęreretur. in princ.

SEruus. CASVS. Legaui Titio fundum Seianum sicut instructus est. de eo fundo aufugit postea seruus Stichus: & post mortẽ mei capit eum hæres meus. certè continetur in dicto legato dictus Stichus. Viuia.

e Cedit. Quia nõ intelligitur ibi morari, ubi est in fuga ut s. de ser. export. lege si Titius. & facit infra eodem. l. si ita. cum suis concord.

QVod his uerbis. CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & ita ei dixi, quicquid ex hæreditate, bonisve meis ad te peruenerit restituas Seio, cum morieris. me mortuo tenuit Titius bona mea per x. ann. & habuit inde fructus, & pecorum fœtus, & decessit. nunquid tenetur hæres Titij dare fructus Seio prædictos & fœtus? Et dicitur quod non, sed ista omnia sic. Sed pone, quod in dicto testamento reliqui quatuor meis libertis fundum Titianum per fideicommissum, & volui, & dixi, quòd si aliquis eorum decederet, pars sua dicti fundi ad alios pertineret. & cum extremus eorum decesserit. dixi, quod pertineret dictus fundus ad posteros omniũ dictorum libertorum. euenit ita quod omnes liberti decesserunt, & vltimo decedens non reliquit libertos, sed vnum libertum suum. nunquid libertus liberti extremi uenit ad fideicõmissum? Et dicitur quod non. Viuia.

f Viuus. Aliud si in hæreditate eos inuenisset. & aditionis tempore, a defuncto forte, uel etiam ab ipsa hæreditate dudum perceptos. R.

g Vice. Quæ sint uice fructuum habes s. de usu. l. usus. & l. prædiorum. & l. in pecudum. & s. de peti. hære. ....

l. mercedes.

h Proponi. Si testatoris mentem benignè exaudias, licet uerborum rigor contra fortè suadeat: ut ĩ. ad Trebel. l. Balista. & s. de vsu. l. in fideicommissi. §. nonnunquã uel l. illa Balista nõ ob. quia ibi dixit testator, quãtacũq; pecunia ex hęreditate siue ex bonis meis ad eum peruenerit. at hic non dixit nomẽ pecunię. Item lex illa de viuis nõ obst. quia ibi aliud apparebat ex voluntate defuncti, & ex verbis eius. & facit supra ti. 2. l. qui fructus. & ĩ ad Trebellia. l. hæredes. in prin. Item contra ĩ. de dote præleg. l. iii. §. fi. l. fi. §. So. ut ibi.

i Inter eos facta. Vt si qs nollet, alij haberent. Item ut altero deficiente, ad alios. Itẽ post mortem vltimi ad posteros. nam liberi, non liberti continentur appellatione posterorum: sic ĩ. de gra. l. iurisconsultus. §. parentes. & C. de fideicommis. l. cum acutissimi.

CVi; . CASVS. Legaui Titio omnia ea, quæ habeo Romæ. certè cedũt legato nõ solum ea, quæ sunt intra muros ciuitatis Romanæ causa custodiæ, sed etiam ea quæ sunt in horreis extra urbẽ positis, dũ tñ sint intra cõtinẽtia ędificia. Vi.

k Debẽtur. Scilicet sicut tota urbẽ, quia nec hæc, nec illa debentur, si sunt causa custodiæ: alias secus si perpetuo. hoc enim solum quærebatur. s. quatenus extenderetur ratione appellationis secundum R. & sic facit ĩ. de aur. & ar. lega. l. si vxori. §. 1. & s. e. l. si chorus. §. 1. & l. quæsitum. §. fi. & ĩ. e. l. si ita. cum suis concor. quæ oĩa essent cõtraria nisi sic exponere contr. & facit ĩ. de pec. leg. l. nã ꝙ §. si ita. & ĩ. de uerb. signifi. l. ii. & l. ut Alphenus. & l. ædificia. & l. qui in continentibus. & l. collegarum. §. 1.

NVper. CASVS. Legaui Titio fundum Seianũ, & non dixi, lego Titio fundũ Seianum, ita tamen. uolebã Titium habere fundum, si meus esset. certè non habebit Titius fundũ, nisi sit meus. unde distingue: aut legaui certum corpus, aut incertum. si certum lego corpus: ita dico fundum meum Seianum lego Titio: aut est meus fundus, & debetur legatario: aut non: & similiter debetur legatario, si sciui ego testator, alienum esse. si uero incertum corpus legaui: & ita disti...

Vinum meum, uel uestem meã lego Titio. tunc istud uinum, & illa uestis quod, & quæ est meum, uel mea, debetur legatario, & non alia, nisi ego testator habebam numero meorum ea, quæ non sunt mea. tunc enim debebuntur legatario: & hoc quando dictum uerbum meum, uel meam, adiectũ est ad præsens tempus, ut posui in exemplis. si autem in tẽpus mortis collatum est, tũc habetur pro conditione: & ita demum debetur legatario, si inuenietur testatoris tempore mortis, & non alias: puta ita dixi, uestẽ, quæ mea erit cum moriar, lego Titio: & Stichum, qui meus erit, cum moriar, lego Titio, & multo magis si dixi ita, Stichum lego Titio si meus erit cum moriar. quidam tamen dicebant, quod pro demonstratione accipitur in hoc casu, sed non est uerum. imò pro cõditione tantum, ut dictum est. Viuia.

det legato illud meum, quod ibi solebat esse, quamuis aliquo casu absit: non autem cedet illud meum, quod ibi non solebat esse, quamuis aliquo casu ibi sit. Itẽ nõ cedẽt nummi ad diem exacti per me a debitorib. meis ut alijs mutuarentur, quos nummos in dicta domo reposueram. Sequẽs lex dicit, quod appellatione legati continentur fideicõmissum, & donatio cã mortis. Viuia.

est a principe, vt & nõ adiecto hoc (meum) [a] si quis corpus alicui leget, & ita sentiat, vt ita demum prestetur, si suum sit: ita valere legatum, vt appareat, magis sententiam legantis, non hoc verbum ([b] meum) respiciendum esse. & ideo [c] elegans est illa distinctio, vt quoties certum corpus legatur, ad præsens tempus adiectum hoc uerbum (meum) [d] non faciat conditionem. [e] Si verò incertum corpus legetur: veluti ita, Vina mea: vestem meam, videatur pro conditione hoc uerbum (meum) esse: vt ea demum, quæ illius sint, [f] videantur legata. Quod [g] non puto fortiter posse defendi: sed potius & hic vestem; vel vinum, quod suorum numero habuerit, [h] hoc legatum esse. sic enim responsum est, [i] etiam quòd coacuerit uinum, legato cedere: si id vini numero testator habuisset. Planè in mortis tempus collatum hunc sermonem, [k] Vestem, quæ mea erit: sine dubio pro conditione [l] accipiendum puto. Sed & si Stichum: qui meus erit: puto pro conditione accipiendum. nec interesse, vtrũ ita, Qui meus erit: an ita, Si meus erit. vtrobiq; [°] enim conditionẽ inesse. Labeo tamẽ scribit, & in futurum tempus collatum hunc sermonẽ, qui meus erit, pro demõstratione [m] accipiendum. sed alio iure vtimur.

Inspici debet, ubi res esse solent perpetuò, non ubi casu desunt vel absunt. Bar.

Proculus lib. v. Epistolarum. LXXXIIII.

SI ita legatum est, Domum, quęque mea ibi erunt, cum moriar: [n] nummos ad diem [o] exactos a debitoribus, vt alijs nominibus collocarentur, non puto legatos esse. & Labeonis distinctionem valde probo: qui scripsit, nec quod casu abesset minus esse legatũ: nec quod casu ibi sit magis esse legatũ.

Paul. lib. iiij. ad leg. Iul. & Papiam. LXXXV.

ET fideicõmissum, [p] & mortis causa donatio, appellatione legati continentur.

Idem lib. v. ad leg. Iul. & Papiam. LXXXVI.

LAna legata, vestem quæ ex ea facta sit, [q] deberi non placet. Sed

[°] Pl. Flo. vtrubiq;.

[a] Hoc meum. Scilicet uocabulo.

[b] Non hoc uerbũ. Quod non fuit appositum, ut ideo dicat quis legatum deberi, licet res non fuerit testatoris: quia non debetur: ut magis inspiciamus mẽtẽ defuncti, qui uoluit ita ualere, si suũ esset, non aliter.

[c] Et ideo. Quia demũ probata uoluntate defuncti nõ ualet in alieno. ideo & cęte.

[d] Meum. Quia dixit Stichum seruum meũ: uel q. est meus.

[e] Conditionẽ. Tenet ergo legatum: licet res aliena sit, dũ modo testator sciat. alias non, nisi in casibus: ut C. eo. l. cum alienam.

[f] illius sunt. Scilicet tempore testamenti: vt j. de aur. & arg. leg. l. si ita. & l. medico. in prin.

[g] Quod. Scilicet quod nõ intelligatur, nisi sit suũ quando est incertum corpus.

[h] Habuerit. Vt supra eo. l. suos.

[i] Responsum est. Vt j. de uino, tritic. & oleo leg. l. j.

[k] Sermonem. Certi, uel incerti corporis: non est vis, quando est de futuro.

[l] Conditione. Vt nõ debeatur, si non est suum.

[m] Pro demonstratione. Quæ non vitiat legatum, licet sit falsa: ut j. de condi. & demon. l. demonstratio.

SI ita. CASVS. Legaui Titio domum meã, & omnia quæ in ea domo erunt cum moriar. certè ce-

[n] Cum moriar. Subaudi, Titio lego.

[o] Ad diem. Id est in termino. uel. i. ut ad tempus teneret exactos, & postea collocaret. Sed quid si proposito remanẽ ibi, ut thesaurus? Resp. secus. ut s. eo. l. si chorus. §. 1. nisi mutato proposito redeant in primam causam, quia tunc non deberet: ut s. ti. 1. l. antepe. in prin. & facit s. e. l. qui filiũ. & de hære. inst. l. ex facto. §. rerum. & j. de auro, & arg. le. si uxori. §. 1. & s. eo. l. si fundũ. & s. de pec. l. id uestimẽtum. & j. de pena lega. l. nam quod. §. 1. & s. ti. 2. l. huiusmodi. §. legatu. & s. eo. l. qui concubinã §. fin. & l. qui salsũ. & l. quæ situm. §. fi. & l. si chorus. §. 1. & j. de fundo instr. & instru. leg. l. Seq. §. Pãphilæ. & §. tyrannæ & l. prædia. & l. quæ situm. §. Papinianus. & l. cum delanionis. §. Sabinus. Accur.

[p] ET fideicommissum. legata, & fideicom. paria sunt: ut hic, & s. tit. 2. l. j. Sed fallit vt no. C. communia de leg. l. ij. Item donatio causa mortis, & legatum: ut hic, & j. de do. cau. mor. l. illud. & C. de do. cau. mor. l. si. sed fallit: vt no. insti. de do. §. 1. super verbo, ferè. Accur.

LAna. CASVS. Legaui Titio lanam meam: certè non continetur uestis ex lana facta. sed & si legaui ei materiã meã aptam ad faciendum naues, & armaria, certè non continetur nauis, uel armarium ex ea factũ. si autẽ legaui ei nauem iam factam, & postea sit dissoluta, non debetur materia, dissoluta naue. sed & si ipsa nauis iterum refecta sit ex dicta materia, nõ debetur nauis refecta: si autem legaui ei massam argenteam: si sit ex ea facta aliqua species, bene cõtinetur legato. Vi.

[q] Facta sit. Nondum cedente die legati alioquin contra: ut s. tit. 2. l. seruum filij. §. si Procula. & no. s. tit. 1. l. mortuo. 1. respon. Azo. & hæc ratio est supra e. l. quæsitum.

tum.§.illud.& l.si cui lana.& ff.de acqui.rerum do.l.in omnib.& legib.sequentib.

a Non vendicetur. Quia aliud si materia, & aliud si nauis: ut s.de pig.act.l.si conuenerit.§. si quis ea.

b Dissoluta.scilicet ea postea.

c Debetur. Quia esse desinit: secus si refecta sit eadem carina nõ mutata: ut s.tit.1.l.quod in rerum.§.si.

d Exigi possunt. Quia aurũ esse minime desinit vt ut s.e.l.quæsitum.§.illud. Sed contra hoc uidetur s.de usufru.l.qui usumfructum.in prin.& s.quibus mo.usufr.amit.l.quantum.§.si massæ. Sed dic aliud in usufru.legato, quam in proprietate legata. Item facit s.eo.l.sed si.§.pe.& ff.de auro,& arg.leg.l.6.& ff.de uer.ob.l.inter stipulantẽ.§.sacram.& s.eo.l.si cui lana.

† Vide q ad intellectum huius capl. scripsit Alcia.lib. paradox.6. cap.7.

& materia legata nauis, armariumve ex ea factũ non vendicetur.[a] Naue autem legata dissoluta,[b] neque materia, neque nauis debetur.[c] Massa autẽ legata, scyphi ex ea facti exigi possunt.[d]

Idem li.vj.ad leg. Iuliam & Papiam. LXXXVII.

† RE coniuncti videntur, nõ etiam verbis, cum duobus separatim[e] eadem res legatur. Item verbis, non etiam re, Titio & Seio fundum æquis partibus do lego: quoniam semper[f] partes habent[g] legatarij. Præfertur[h] igitur omnimodo cæteris,[i] qui & re, & uerbis coniunctus est. Quòd si re tantum[k] coniunctus sit,[l] constat non esse potiorem.[m] si verò verbis quidem coniunctus sit, re autem non:[n] quæstionis est, an coniunctus[o] ...

RE coniuncti. Lex ista diuiditur in partes duas principales. Primo loquitur de coniunctis: secundo de effectu coniunctionis, scilicet de iure accrescendi. secũda ibi, præfertur igitur. Item prima subdiuiditur in tres partes: quia primo loquitur de coniunctis re tantum. secundo de coniunctis uerbis tantum. tertio ponit rõnem præcedentium. secunda ibi, item uerbis. tertia ibi, quoniam semper. Item secunda pars principalis subdiuiditur in duas: quia primo ponit dictum, secundo illud ꝓbat per argumentum a sufficienti diuisione. secunda ibi quod si re tantum. Bar. CASVS. Quidam legatarij sunt coniuncti in legato re, & non uerbis: quidã uerbis, & non re: & quidem re, & uerbis. re tantum dicuntur coniuncti, cum lego duobus eandem rem, & separatim, hoc modo: Titio lego fundum Seianum: Caio lego eundem fundum. uerbis autem tantum dicuntur coniuncti cum lego ita duobus: Titio, & Seio fundum Seianum æquis partibus do lego, quo casu pro parte dimidia habet quilibet fundum. & hęc duo exempla in litera ponuntur: tertium autem exemplum, scilicet, quãdo sunt coniuncti re, & uerbis, non ponitur in litera. est tamen tale, lego Titio, & Seio fundum Seianum: & ita est ibi copula, & non sunt ibi illa uerba, æquis partib. quo casu habet quilibet dimidiã. si ergo decedat legatarius unus, qui habet coniunctum in legato re, & verbis: & coniunctum uerbis tantum, & coniunctũ re tantum: uel etiam repudiet suam partem legati, præfertur in partẽ illius legatarij mortui, uel repudiantis suã partem, uel alio modo amittentis: cæteris omnibus ille, qui coniunctus est re, & verbis, id est, præfertur illi, qui est coniunctus re tantum cũ illo qui amisit suã partem, & illi qui est coniunctus verbis tantum, & omni alij personæ. Et pono sic ita exemplum. Lego Titio, & Seio fundum Titianum. certè Titius, & Seius sunt coniuncti re, & uerbis, ut dictum est. postea ita dixi: lego prædictum fundum Titianum Caio. certè hic Caius coniunctus est prædictis Titio, & Seio re, & non uerbis. postea ita dixi Titio prædicto, & Sempronio lego pro partibus æquis dictum fundum Titianum. certè Titius prædictus, & Sempronius sunt coniuncti in dicto fundo verbis, & non re. me testatore postea mortuo decessit Titius prædictus legatarius ante quam haberet suam partem dicti fundi, id est quartã: vel repudiauit dictus Titius dictã suã partem; uel alio modo amisit. certè suam partem prædictam debet Seius habere, qui erat ei coniunctus in legato re; & uerbis, ut dictum est: & non debet de ea aliquid habere Caius, qui erat coniunctus re tantum, ut dictum est: nec Sempronius, qui erat ei coniunctus uerbis tantum: ut dictum est. Nec aliquis alius debet habere aliquid in dicta parte Titij, nisi dictus Seius. hoc ibi, quòd si re tantum &c. ubi dicitur: Pone quod dictus Titius non habebat coniunctum re, & uerbis, sed unum coniunctum re tantum & alium coniunctũ uerbis tantum. certè in eo casu habebit partem Titij uterque eorum & nõ erit potior re tantũ coniunctus illo, qui uerbis tantum erat coniunctus: nec econtra. Si autem dictus Titius habuit tantum collegatarium unum coniunctum uerbis tãtum, certè iste solus habebit partem Titij. & potior erit omnibus alijs hominibus. & idẽ credo si habuit dictus Titius vnum tãtum collegatarium coniunctum sibi re tantum: quia & ille potior erit omnibus alijs hominibus: quamuis hoc ultimum non sit in litera. & h.d. hæc lex. Vi.

e Separatim. Puta Titio fundũ talẽ: Sempronio eundẽ fundũ do lego, & sic in solidũ, sed concursu faciunt partes: ut s.de usuf.accr.l.iij.& l.j.§.interdũ, & s.eo.l.coniunctim.& C.de cad.tol.§.si uerò non omnes. Accur.

f Q m semper.i.quoties verbis, non re sunt coniuncti.

g Habent.i.ab initio. vel dic semper.i. non demum p concursum: qđ est in superiori casu. Alij dicunt semp, idest hoc casu, & in superiori: sed hic ab initio, ibi per concursum: quod non placet: quia dictio quoniam, nõ bene posset continuari.

h Præfertur. In parte deficiente, quæ debet legatarijs accrescere. & dictio igitur, ponitur inceptiuè: vel dic etiam illatiuè. quasi dicat: quia supra non ad plenum sunt coniuncti, igitur cum utroque modo coniunctus ad plenum non coniungitur: igitur &c.

i Cæteris. i. coniuncto verbis tantum, uel re tantũ. nec ob. s.ti.1.l.Mæuio.in prin. quæ est contra: ut ibi not.

k Quòd si re tantum. Duos casus ponit vsq; ad finem. Primus an coniunctus re tantum potior sit coniuncto re, & uerbis, uel verbis tantum: & dicitur quod non. Secundus est, an coniunctus re, & verbis præferatur coniũcto re tantũ? Et dicitur qđ sic. Tertius casus, an qui coniunctus est re tantum, præferatur coniuncto uerbis tantũ nõ est in litera hic, secundum Io. & Azo. sed R. dixit qđ primo quæritur, an coniunctus re tantũ ꝓferatur coniuncto re, & uerbis? & dř qđ non. Secundo, an coniunctus re tantum præferatur coniuncto uerbis tantum? & dř qđ sic. Tertij ultimo hoc dicunt ecõtra.s. vt verbis tãtum coniunctus præferatur re tantum coniũcto qđ magis sonat hæc litera, sed neutra placet: imò ambo simul admittunt.s.coniunctus uerbis tantũ: vt s. de hær.insti.l.si ita qs.& arg.s.de leg.2.l.Mæuio.l prin.

l Coniunctus sit. Semper dic ei cuius portio deficit.

m Potiorem. Coniuncto re, & uerbis, uel verbis tantum secũdum Io. uel secundum R. coniuncto re & uerbis, nã coniuncto uerbis præfertur, secundum eum.

n Re autem non. Sed alius sit re, & uerbis coniunctus eidem: secundum Io. uel secundum R. est alius qui re tantum coniunctus est.

o Coniunctus. Re, & verbis, secundum Io. uel re tantum, secundum Ro.

a Potior sit. Coniunctio uerbis tantum. ſm omoes.
b Vt ipſe præferatur. Quia re, & uerbis coniunctus eſt ſecundum Io. uel ſecundum Rog. re tantum. & facit ʒ. de verb. ſigo. l. triplici. & inſti. de leg. §. ſed ſi eadem. & ſ. de leg. 1. l. ſi pluribus. & ſ. de hære. inſti. l. interdum. in prio. & ad diſtinctionem, quæ eſt ſ. de oſufruc. accre. l. j. in fin.

a P. Fl. vt & ipſe.

potior ſit. a Et magis eſt, vt ipſe b præferatur. b

Paul. lib. vij. ad leg. Iul. & Papi. LXXXVIII.

NOminatim legatum accipiendum eſt, qđ a quo c legatum ſit, intelligitur: licet nomen d pronunciatum non ſit.

Verba generalia acceſſoriè appoſita ad ſuũ principale reſtringuntur. Bar.

Papinianus lib. vij. reſponſorum. LXXXIX.

PRædijs per præceptionẽ filiæ datis cũ reliquis actorũ, e & colonorũ, ea reliqua videntur † legata, quę de reddit͂u prędiorũ f in eadem cã manſerunt. g alioquin pecuniã a colonis exactã, h & in calendarium i in eadẽ regione verſam, reliquis nõ contineri, neq; colonorũ, neq; actorũ, facilè conſtabit: tametſi nominatim actores ad filiã k pertinere uoluit. l Ex illis verbis, Lucio Titio prædia mea illa cum prætorio, ſicut a me ĩ diẽ mortis meę poſſeſſa ſunt, do. Inſtrumẽtum ruſticum, & omnia, q̃ ibi fuerunt, quò dominus fuiſſet inſtructior, m deberi cõuenit: colonorũ reliqua nõ debẽtur. n Pater filio tabernã purpurariã cũ ſeruis inſtitoribus & purpuris, quæ in diem mortis eius ibi o fuerunt, legauit: Neq; pretia purpuræ condita, p neque

NOminatim. CASVS. Ad intellectũ huius legis no. quòd cum inſtituo mihi plures hæredes, & ab uno eorum nominatim lego Titio: ille ſolus debet præſtare legatum Titio: ut ʒ. eo. l. ſi plures. quid autem ſit nominatim ab vno legare, dicit hic planè hæc lex. Viuia.

c A quo. Onerato. Accur.

d Nomen. Onerarij: ut a primo hærede, uel ab hærede legatarij: ut ſ. e. l. ſi ſic. §. 1. uel ab hæredibus ſimpliciter: ut ʒ. eo. l. ſi plures. ſic econtra in perſona legatarij: ut ʒ. de cõdi. & demon. l. nominatim. & facit ſ. ſi cer. peta. l. certum & inſti. de eah. lib. §. 1.

† Cõcor. c. peruenit ad noſtras. in gl. ſuper uer. multa. ibi, ar. ꝯ per ſequentia in relliguoſ, & præſumuntur ꝑ cedẽtiã. di ſtin. 18. l. 1. tem ciuili modo intelligẽdũ eſt uerbũ glo. in uer. cõtinuè. c. ſicut nobis. ꝺ uer. ſigni. li. 6.

PRædijs. CASVS. Inſtitui mihi hæredes filium meum Titium, & filiam meam Seiam: & prælegaui dictæ meæ filiæ prædium meum Titianũ, & Seianũ, & quoſdam meos actores, & colonos, qui morabantur pro me in dictis prædijs cum reliquis eorum. certè illa reliqua colonorum, & actorum videntur filiæ legata. quæ de redditu dictorum prædiorum remãſerunt penes dictos colonos, & actores, non autem illa, quæ ab eis exegi ante mortem meam. Ex his verbis. Legaui Lucio Titio prædia mea ſcilicet Titianum, & Seianum cũ prætorijs, ſicut a me in diem mortis meæ poſſeſſa ſunt certè videor ei legaſſe inſtrumentum ruſticum paratũ a me pro dictis prædijs, & omnia, quæ in dictis prædijs erant a me parata, ut eſſem inſtructior: non autem reliqua colonorum exiſtentium in dictis prædijs.

Pater filiæ. Legaui filiæ meæ quaſdam meam ſtationem in qua faciebam uendi purpuras, per quoſdã meos ſeruos, quos illi negotiationi præpoſu[illegible]m. & legaui eidem purpuras, quæ erant in dicta ſtatione cauſa uendendi, & etiam dictos ſeruos præpoſitos. certè non uideor legaſſe ei pretium purpurę, quam vẽdiderant dicti ſerui in credentiam, neque debita, neque credita ſtationis, ſed ſolos ſeruos, & purpuras. Titio. Ego emi prædia Seiana, & Gabiniana: & uno pretio. & in rationibus meis quas ſcribebam in quaternis meis: cum colonis prædiorum ſemper intelligebam cum dictis colonis contineri Gabiniana appellatione Seianorum, & ſemper fructus vtrorumq; prædiorum ſimul oiſcebam feci teſtamentum, & legaui Titio Seiana prædia, ſicut ea comparaui. quæritur vtrum contineantur Gabiniana: Et dicitur quod ſic. ſecus autem ſi prædicta nõ feciſſem, cũ dictis colonis, ſed ſolũmodo emiſſem Gabiniana cũ Seianis: quia tunc nõ cõtinerent Gabiniana. Balnees. Habebã ſtufam in domo mea ſicut habet Girardinus Salaros. dictam meam domum legaui Titio. nunquid continetur ſtufa? & diſtinguitur, aut publicè ſtufam præbebam cuilibet uolenti intrare pro certa mercede pone, aut non. primo caſu non uidetur contineri ſtufa ſub legato domus, niſi multa concurrant. Vnum eſt, quod debet concurrere, quod ſtufa adiretur per intrinſecã partẽ domus legatæ. Secundum eſt, quod in vſu Girardini, & vxoris ſuæ dominæ Lõbardæ ſit quãdoq; dicta ſtufa. Tertium eſt, quod mercedes ſtufę miſceantur in rationibus Girardini cum mercedibus aliarum rerum de domo, ex quib. mercces percipit. Quartum eſt, quod uno communi pretio cõparata fuiſſet ſtufa cum domo legata. Quintum eſt, quod uno communi pretio inſtituatur cum domo legata: puta cũ neceſſarium eſt cooperiri domum, cooperitur & ſtufa cũ ea. uel etiam alia, quę ſunt neceſſaria ad inſtructionẽ domus, & ſtufę fiũt ſimul a Girardino. ſecundo caſu indiſtinctè continetur ſtufa domo legata. Quid domum. Ego emi ortum vicinum domui meæ, ut amœniorem domum, & ſalubriorem poſſiderem: & per domum cępi ire ad ortum. poſtea domum legaui Titio. certè continetur & ortus. ſecus autem ſi non emi dictis de cauſis. nam non continebitur & ortus legato domus. Quid de domuncula iuncta dictę domui a me legatæ? certè continetur legato domus dicta domuncula, ſi duo interueniant, & non aliàs. Primum eſt, ſi domuncula fuit a me cõparata cum domo uno pretio. Secundum eſt, ſi penſionem domus, & domunculam ponebam ſimul in rationibus meis. Viuia.

e Actorum. Qui fuerunt & ipſi filio prælegatĩ. vel ẽt eidem filiæ: vt ʒ. dicitur.

f Prædiorum. Reſtringitur nomen reliquorum propter adiuncta: vt ſ. tit. j. l. cum pater. §. dulciſſimis. & ſ. de ſerui. ruſti. præd. l. qui duo.

g Cauſa manſerunt. Vſque in diem teſtatoris. R.

h Exactam. Per teſtatorem.

i In calendarium. Sic euenerat, quòd in calendarium fuerat redacta, alioquin ſufficeret ſola exactio ad huius legati diminutionem, ſicut in quolibet debito legato: ut ſ. ot. 2. l. ſi ſic. §. ſi mihi. & ʒ. eod. l. Offidius. & dic uerſam non nomine filij: aliàs ſecus: ut ʒ. de pecul. leg. l. ſi. & ſupra, tit. 1. l. ao tepe. in prin.

k Ad filiam. Quare eorum reliqua ad ſe potius pertinere allegat filius, licet perperam.

l Voluit. Per quod uolebat filia etiam pecuniam calendarij.

m Inſtructior. Et ſic etiam inſtrumentum patriſfam. ſic ʒ. de fund. inſtru. l. Seiæ. §. ſi. & l. prędia. §. liberto. & ſupra, eo. l. quæſitum. §. prædia.

n Debentur. Vt ſ. eo. l. quæſitum. §. peto.

o Ibi. Id eſt in taberna. Azo.

p Condita. In taberna; cum erant iam exacta: & dic purpuræ venditæ, alias creditæ: ſed tunc ſuperfluit propter hoc, quod dixit debita.

Debita.

a Debita. Scilicet pretia nondum exacta. & facit ǰ.de auro,& argen.lega.l.vxori.§.1.& ǰ.ti. 2. l. generali.§. vxori. & ǰ.eo.l.vxorem.§.legauerat.& s̄.ti.1.l. Casus. in princip. & ǰ.de fun.instru.& instru. lega.l. Seiæ. §. prædia.in princip.& §.1.& 2.& s̄.proxi. §.cum suis concord.& s̄.de act. emp.l.fundi.§.fi. Acc.

debita, a neque reliqua legato contineri placuit.

Ex usu te statoris magis, quã ex instrumentis emptionis voluntas eius perpenditur. Bar.

Titio Seiana prædia si cuti comparata sunt b do lego. Cum essent Gabiniana quoq; simul c cum Seianis vno pretio comparata: non sufficere solum argumẽtum emptionis, c respondi: sed inspiciendum, an literis, & rationibus d appellatione Seianorum Gabiniana quoque cõtinerentur. e & vtriusq; possessionis confusi redditus, f titulo Seianorum acceptolati g essent.

Ex aditu iudicatur, an balneæ vel ortus cedant domui. Bar.

Balneas legatę domus esse portionem constabat: h Quod si eas publicè præbuit: ita domus esse portionem balneas, i si per domum quoque intrinsecus adibantur: k & in vsu patrisfamilias, vel vxoris nonnunquam fuerant: & mercedes l earum inter cæteras, m meritoriorum domus rationibus accepto ferebantur: & vno pretio n comparatæ, o vel instructę coniunctæque fuissent.

Qui domum possidebat, ortum vicinum ædibus comparauit, ac postea domum legauit. Si ortum domus causa comparauit, ut amœniorem domum, ac salubriorem possideret, aditumq; in eum per domum habuit, & ædium ortus additamentum fuit: domus legato continebitur. o Appellatione domus insulã quoque iunctam p domui videri p legatam, si vno pretio p eum domo cõparata fuisset, & vtriusq; pẽsiones similiter acceptolatas rationib. ostenderetur.

In legato generali non continẽtur instrumenta. Bar.

Paul. lib. xiij. resp. XC.

SI mihi Mæuia † & Nigidia filię meę hæredes erunt: q tũc Mæuia e medio sũmito, pcipito, sibique habeto fundos meos, illum, & illum eum casulis r & custodibus omnium horum fundorum, & cum omnibus ijs agris, qui ad coniunctionem cuiusq; eorum fundorũ emptione, s uel quolibet alio casu obtigerint.

b Cõparata sunt. Hinc oriť q̃stio. R.

c Emptionis. Not. q̃d instrumenta emptionis nõ probant fines plebaius, uel plebeium, vel curiarũ. sic C.de iure delib. l. cum aliquis. Sed argu. contra C. de contrahen. stipu. l. optimam.

d Et rationibus. Aliàs traditionibus. alias rationibus. i. instrumento emptionis, & traditionis cõtineretur Seiani uocabulum tantũ: & de Gabiniano cum eo sunt intellectum. vel dic instrumentis locationum, & traditionibus factis colonis a patre familias.

e Continerentur. Id est, significarentur. & facit ǰ. de reb. dub. l. j. & iij. & s̄. titu. 1. l. Caius. §. fi. & ǰ.de fun. instr. & instr. leg. l. Seiæ. §. tyrannæ.

f Redditus. Et fortè sunt eiusdem uilici cura: ut s̄. eod. l. patronus. §. Sempronio.

g Acceptolati. Aliàs acceptolati: & tunc plana, alias accepto legati, & tũc dic titulo, id est nomine accepto. i. electo, & expresso in legando: & legati essent, id est legati intelligerentur. nimirũ enim quo magis Seiano prędio quasi toti pars cedat vt Gabinianum: domini satis erit destinatio: ut ǰ. de verb. signi. l. locus. & s̄. tit. 2. l. quod in rerum. §. 1.

h Constabat vnde legata domo continetur Balneum Vel balnea. & hoc si non publicè præbuit: aliàs distingue ut subijcit.

i Balneas. Scilicet dicendum est.

k Adibantur. Scilicet balneę.

l Et mercedes. Scilicet balneorum.

m Inter cęteras. Scilicet mercedes.

n Et uno pręcio. Scilicet communi. & facit ǰ. proxi. §. & §. fin. & s̄. proxi. §. cum suis concor. & not. hunc §. & sequentes. quia faciunt ad quęstionem facti. Item fa. it supra de action. emptio. l. si mercedem. §. primo Accursius.

o Continebitur. Ortus. sic ǰ. de dam. infect. l. quod cõclaue. & s̄. de ser. urb. pręd. l. fin. & de ser. rusti. pręd. l. si partẽ. Itẽ faciũt s̄. proxi. duo. §§. cũ concor. & ǰ. proxi.

p Vno pretio. Maximè. ad hoc enim ut cedat, sufficit domini destinatio, vt s̄. de leg. 1. l. quod in rerum. §. 1. & not. s̄. ea. l. §. Titio. & faciunt ad hoc superiores tres §. cum suis concord.

SI mihi. CASVS. Institui mihi hęredes filias meas Mæuiam, & Nigidiam: & ita postea dixi, si dictæ meæ filiæ erunt mihi hæredes, & tũc Mæuia pdicta percipiat fundos meos Titianũ, & Seianum cum casulis, & custodibus eorũ fundorũ, & cũ his omnibus agris, qui ad coniunctionem cuiusq; eorum fundorum obtigerint emptione, uel quolibet alio casu: & cum mancipijs & pecoribus & iumentis: cæterisque uniuersis speciebus, quæ in dictis fundis & quolibet eorum, erunt cum moriar, & uti optimi, maximique sunt dicti fundi, & sicut eos possedi in diẽ mortis meæ: & vt plenius dicam, sicut clauduntur dicti fundi. me mortuo inuenitur in uno de dictis fundis, puta Titiano vnum tabularium, sicut sunt tabulę campsorum, in quo tabulario sunt scriptæ emptiones plurium mancipiorum, & fundorum: & in quo sunt scripta instrumenta uariorum meorum contractuum, & in quo sunt scripta nomina plurium debitorũ, quæritur utrum pdicta, quæ continẽtur in dicto tabulario, continentur in dicto legato Mæuię. Et dicitur quod non, imo remanent communia ei, & Nigidię.

His uerbis. Institui mihi hæredes Titium, & Seium, & ita postea dixi: fidei hæredum meorum committo, ut sinant Caium domus meas habere, in quibus habito, nullo omnino excepto, cum omni instrumento & repositis omnibus. nunquid uidetur legata dicto Caio pecunia numerata, quæ erat in dictis domibus, uel etiam instrumenta debitorum, quę ibi erant? Et dicitur quod non. Viuia.

q Heredes erunt. Quos instituerat.

r Cum casulis. Id est paruis domibus, quę in fundis erant: alias casalis id est locum, siue aream paratam ad ędificandum.

s Emptione. Quia vno pretio cum his sunt empti, ut s̄. l. proxi. §. Titio.

c In P.F. nõ est, cũ Seianis.

o In P.Fl. uel instructę cõmuni coniunctu fuissent.

p P.Fl. iunctam.

p In P.Fl. non est, legatam.

† Inquantũ iste tex. dicit, q in strumeta nõ veniũt in legato generali & limitatiuo tex. l. cum alienam. C. de leg. vbi dicitur qd in legato generali uenit omne ius, quod qs habet in re, siue reale sit, siue psonale de quo uide l. si domus. §. 2. s̄. de leg. 1.

Item cum omnibus mancipijs, pecoribus, iumentis, cæterisque vniuersis speciebus, quæ in ijsdem fundis: quove eorum cũ moriar, erunt, vti optimi maximiq; sunt, vtiq; eos in diem mortis meæ possedi: & (vt plenius dicã) ita vti clauduntur, in fundo autẽ vno ex ijs, qui prælegati sunt tabularium [a] est, in quo sunt & cõplurium mancipiorum emptiones, sed & fundorum & variorum contractuũ instrumenta. præterea & nomina debitorum. Quæro, an instrumenta communia [b] sint? Respondi secundum ea, quæ proponerentur, instrumenta emptionum, item debitorum, quæ in fundo prælegato remanserunt, non videri legato [c] contineri. His verbis domibus legatis, Fidei hæredum meorum committo, vti sinant eum habere domus meas, in quibus habito, nullo omnino excepto, [d] cũ omni instrumento, & repositis omnibus, non videri testatorem de pecunia [e] numerata, aut instrumentis debitorum sensisse.

Nudum præceptum testatoris non valet. Bar.

Scæuola lib. iij. Responsorum. XCI.

LVcius Titius testamento suo ita cauit Nullo modo prædia suburbana, [f] aut domum hæres alienet. filia eius hęres scripta hęredem reliquit filiam suam, quæ easdem res diu possedit, & decedens extraneos hæredes instituit. [g] Quæsitum est, an prædia pertinerent ad Iuliam, [h] quę Lucium Titium testatorem patruum maiorem habui? Respondi, nihil proponi contra voluntatem defuncti factum, quò minus ad hæredem [i] pertinerent, [*] cum hoc nudũ [k] præceptum est.

Si fertur absolutoria in vna causa: non obstat exceptio rei iudicatæ in alia agenti. Bar.

Sẽproniæ mulieri meę reddi iubeo ab hæredib. meis centũ aureos, quos mutuo [*] acceperam. Quæsitum est si hanc pecuniam, vt debitam Sempronia petens, [l] victa [m] sit: an fideicommissum [n] peti possit? Respondi, secundum ea quæ propone

[a] Tabularium. Id est liber imbreuiaturarum, a tabulis instrumentis dictũ, uel dic est, scrinium de tabulis, vbi erant instrumenta.

[b] Communia. Vtriusque hæredis. Accur.

[c] Legato. Scilicet Mæuiæ. & sic remanent communia. & facit infra de fundo instru. l. quę situ. §. Papinianus. & s. e. l. vxorem. §. legauerat. & j. de vsufr. le. l. generali. §. vxori. & s. ti. t. l. Caius. & s. l. prox. §. pater.

[d] Excepto. Ex hoc verbo quæstio procedebat, quæ erat similis superiori. Accur.

[e] De pecunia. Quę fœnerandi, uel cuiusuis præsentis erogationis causa ibi foret. R. secus si ut thesaurus: ut s. eo. l. si chorus. §. t. & l. quęsitum. & l. si ita. cum suis concor. & supra proxi. §.

LVcius. CASVS. Lucius Titius, qui erat patruus magnus Iulij. id est frater aui dicti Iulij, fecit testamentum, & instituit sibi hæredem filiam suam Titiam: & præcepit ei, ne ullo modo prædia suburbana, aut domus, quę erant in hæreditate alienaret, & non adiecit causam quare prohibuit. mortuo dicto Lucio Titio, Titia prædicta sua filia reliquit hęredem filiam suam Seiam, & ita non fecit contra præceptum testatoris, quod non alienauit in extraneum. mortua dicta Titia filia testatoris, Seia filia Titiæ inter alias res dictæ hæreditatis, possedit diu dicta prædia suburbana, & domum. decedens dicta Seia instituit sibi hæredes quosdam extraneos. quæritur quis debeat habere dictas res uetitas alienari, verũ extranei hæredes Seiæ, an verò ad Iulium debeant pertinere, qui erat de familia testatoris? Et dicitur quòd ad hęredes extraneos: præceptum enim Lucij Titij fuit nudum, quia ibi non fuit causa prohibitionis: & ideo non valet. Semproniæ. Ita dixi in testamento meo, Semproniæ vxori meæ reddi iubeo ab hæredibus meis centum aureos, quos mutuo ab ea acceperam. me mortuo petijt dicta mea vxor ab hæredibus meis dictos centum aureos ex mutuo, & succubuit. certè potest iterum petere ex fideicommisso. Quidam Titius in testamento suo legauit prædium suum Titianum, & Seianum, sicut ab eo Titio possessa sunt, & quæcunque in eis erunt, cum moreretur dictus Titius duobus suis libertis certa mancipia, quæ morata fuerunt in dictis prædijs, operis rustici causa, uel alterius officij causa, usq; ad mortẽ dicti Titij. pertinent ad libertos. Item cæteræ res, quæ ibi fuerunt. Quæsitum. Institui mihi hæredes duos meos filios, cum haberem 4. filios, & duas filias, & rogaui institutos vt restituerent fratribus suis, certè & sororibus tenentur restituere, nisi ego testator aliud sensi. Collegio. Titius legauit cuidam collegio fabrorum fundum Titianum cũ syluis, quæ ei solent cedere uti optimus maximusq; est dictus fundus: q̃ uerba, uti optimus &c. tãtum libertatẽ fundi significant: vt s. de leg. 1. l. sermo. §. si fundus. modo quæritur, utrum cedat legato prædictũ fœnum, & pabulum, & palea & machina & vasa uinaria, & dolia, & granaria nõ affixa in terra? Et dicitur q̃ non.

Ex patre. Titius instituit sibi hæredes Seiũ, & Caiũ, & Seio prælegauit fundum suũ Iulianum, & ab eo Seio petijt hoc modo. peto uti uelis cohæredem tibi reciperem dicto fundo Claudiũ: quęritur. an Claudius habere debeat dimidiam fundi? Et dicitur q̃ sic. Viuia.

[f] Suburbana. Id est orti in ciuitate: ut C. de præd. min. l. prædium.

[g] Instituit. Et sic facta est alienatio, quã testator noluit fieri. Azo. vt s. titu. 1. l. peto. §. fratre. Sed arg. contra supra de alie. iud. l. ex hoc §. alienare.

[h] Iuliam. Alias Iulium, cui testator erat agnatus, & sic quasi de familia volebat reuocare extra familiam alienatum.

[i] Ad hæredem. Etiam extraneum.

[k] Nudum. Sic s. de leg. 1. l. filius. §. diui. & s. eod. l. pater. §. Iulianus Agrippa. & contra. ibi positum & hic potes ponere, & soluere. & facit j. de condi. & demon. l. Titio in prin.

[l] Petens. Adiecta causa ex mutuo: & secundo aget ex testamento.

[m] Victa. Quod esse debuit, nisi iurasset: vt s. tit. 1. l. Lucius. § quisquis. & s. eo. l. cum quis. §. codicillis.

[n] Fideicommissum. Peti, nisi probetur errore ductum, & credentem debitum legasse: ut C. de fal. cau. l. j. & j. de condi. & demon. l. cum tale. §. falsa.

[*] Pã. Flo. nec vllo. alibi, ne ul lo.

[*] P. Fl. pertinere.

[*] Pã. Flo. mutuos.

Quidam.

a Quidam. Facit ĩ. eod. l. quæsitum. §. prædia. & ĩ. de auro, & argen. lega. l. si vxori. §. 1.
b Pertinere. Not. appellatione fratris, & sororem contineri: vt ĩ. de pact. l. tres fratres. quia masculinum concipit fœmininum: vt ĩ. eod. l. qui duos. & l. seruis.

dicti fundi alicui de tribus collibertis suis, sed cuidam extraneo: certè omnes dicti tres colliberti, simul, & æqualiter possunt petere à dicto extraneo. Viuianus.
h Is, qui complures. Puta quatuor.
i Nomine suo. Id est, familia sua, vel die libertorum.

rentur, posse ex causa fideicommissi peti, quod apparuisset non fuisse ex alia causa debitũ. Quidã [a] prædia legauit liberris, adiectis his verbis: Vti à me possessa sunt, & quæcunque ibi erunt, eũ moriar. Quæsitũ est, an mancipia, quæ in his prædijs morata in die mortis patrisfamilias fuerũt operis rustici cã, uel alterius officij, cæteræque res, quæ ibi fuerunt ad legatarios ptineãt? Rñdi ptinere. [b]

Appellatione fratrum continentur sorores. Bar.

Quæsitum est, an qđ hæredes fratribus rogati essent restituere, etiam ad sorores pertineret? Respondi pertinere: nisi aliud sensisse testatorẽ probetur. Collegio [c] fabrorum fundum cum syluis quæ ei cedere solent, uti optimus [d] maximusque esset legauit. Quæro, an ea quoque, quæ in diem mortis ibi fuissent: id est fœnum, pabulum, palea, item machinæ, vasa uinaria, id est, cuppæ, & dolia, quæ in cella defixa [e] sunt, item granaria, essent legata? Respondi, non rectè peti, quod legatum non esset. [f]

Verba institutionis directa ad alium, non ad eum qui instituitur habent vim fideicommissi. Bartolus.

Ex parte [g] dimidia hæredi instituto per præceptionem fundum legauit: & ab eo ita petijt: Peto, vti velis cohæredem tibi recipere in fundo Iuliano meo, quẽ amplius te recipere iussi, Claudiũ verum nepotem meum, cognatum tuum. Quæro, an pars fundi ex causa fideicõmissi nepoti deberetur? Respondi deberi.

Appellatione familiæ continentur et qui, à testatore non sunt nominati. Bart.

Valens libro ij. Fideicommiss. XCII.

IS, qui complures [h] libertos relinquebat, tribus ex his fundum legauerat: & petierat, vt curarent, ne de nomine suo [i] exiret. Quærebatur, ex tribus, qui primus moriebatur, vtrum vtrique, vel alteri ex ijs, qui in legato sibi coniuncti essent, relinquere partem suã deberet: an posset, uel alij colliberto [k] suo eam relinquere? Placuit (& si voluntatis quæstio esset) satis illum facturum, [l] & si alij [m] reliquisset. Quòd si nulli dedisset: occupantis, an omnium eorum libertorum, & non [n] eorum tantum, quibus pariter legatum esset, fideicommissi petitio esset, dubitabatur. Et Iulianus rectè omnibus [o] deberi putauit.

Verbum quanta, & verbum summa, referuntur etiam ad corpora. Bar.

Marcianus lib. ij. Fideicõmiss. XCIII.

QVisquis mihi hæres erit, dãnas esto dare, fideique eius com-

c Collegio. Quod est licitũ collegiũ, vt ĩ. de iure immuni. l. fina.
d Optimus. Quo verbo liberum tantum legat: vt s. titu. 2. l. seruo legato. §. si fundus. Accur.
e Defixa. Id est q̃ non fixa sunt: quia sic desierunt, secundũ H. sic s. de vsufruct. l. sed si quis. in princ.
f Non esset. Obscure respon. sed dic q̃ ĩ. nominata non uidentur legata: quia fundi nihil est, nisi q̃ intra se a[illegible] ut ĩ. de act. empti. l. fundi. in prin. & ĩ. de sup. leg. l. [illegible] sed si dixisset [illegible] nei eum [illegible] continerentur [illegible] fundi prædicta, & patrisfamilias: vt ĩ. de fund. instr. & instru. leg. l. quæsitum §. 1. & §. sed si fundus. sed simpliciter legato nequaquã, vt dixi s. de fun. instru. & instru. lega. l. 2. §. 1. Accur.
g Ex parte. Sic per omnia. s. eo. l. pr. §. fin. Sed contra. ĩ. eod. l. Iulianus. §. ex his [illegible] vt in l. pater. in fin. [illegible]

IS, qui complures. CASVS. Titius habens quatuor libertos, tribus ex his fundum Titianum legauit: & ab eis tribus petijt, vt curarent, ne de nomine suo exiret dict[us] fundus. mortuo Titio habuerũt tres liberti dictum fundum. postea vnus ex his trib. decedens volebat relinquere partem suam dicti fundi quarto colliberto, cui nihil de dicto fundo fuerat legatum, & non illis, qui erant sibi coniuncti in legato, vel alicui eorum. certè dicitur, q̃ bene potest hoc facere: nisi Titius testator aliud sensit, & hoc appareat. Sed quid si dictus libertus decedens non reliquit suã partem [illegible]

k Alij colliberto. Non nominato.
l Facturũ. Scilicet voluntate testõris.
m Alij. Scilicet nõ nominato. Accur.
n Omnibus. Non occupãti, & non nominatis tñ. [illegible] non sunt coniuncti ex quo semel habuerunt: secus in vsufruc. qui enim postea accrescit: vt s. de vsufru. accresc. l. j. §. fi. Item & hoc est verũ si omnes volunt: omnes enim sunt pariter proximi patrono: & ideo alter alteri non est præferendus: vt s. ti tu. 1. l. peto. §. fratre[illegible]. Accur.

QVisquis. CASVS. Institui mihi Titium, & Seium hæredes, & ita postea dixi, quisquis mihi hæres erit damnas esto dare, fideiq; eius cõmitto uti det quãtas summas dictauero, & dedero aliq b. post hæc verba reliqui prædia, quibusdã, & quibusdã reliqui mancipia, & quibusdam vestem, & argentũ. nunqd dictæ res corporales aliquib. legatæ continentur sub dictis meis verbis, quisquis mihi hæres erit &c. vt & ipsæ debeantur. quia nõ videtur esse in eis q̃titas, vel summa? Et dr̃ q̃ sic. nam dictum verbum quantas, quod posui inter verba mea, non pertinet tantum ad numeratã pecuniã, sed etiam ad corpora. & hoc põt sumi argumento dotis legatæ vxori per maritum, & argumẽto stipulationis, q̃ interponi solet inter venditorem & emptorem alicuius hæreditatis. nam si maritus leget uxori tantam summã, quantam in dotem ab ea accepit, non solum pecunia numerata, sed & cætera res etiã corporales continentur?

o P. Fl. & num[illegible].

tur: vt ℥.de dote prælег.l.vxori meæ. Item si vendo tibi aliquam hæreditatem, & interponitur inter me, & te illa stipulatio, quæ solet interponi hoc modo, quia ego venditor promitto tibi emptori, quod quanta summa peruenit ad me ex dicta hæreditate, quam tibi vendo, tibi restituam: non solum continetur pecunia numerata, sed etiam aliæ res corporales de dicta hæreditate, quæ ad me venditorem peruenerint, postquam tibi vendidi: ut habes hic, & ℥.de verb. signifi.l.cum stipulamur. & ↄ.de hæred. vel act.ven.l.venditor. si ergo est ita in legato dotis, & in stipulatione hæreditatis venditæ, ut dictum est: bene debet esse idem in nostro casu. item & verbum summas, quod posui ego testator inter dicta mea verba quisquis mihi hæres erit &c. debet similiter accipi, sicut accipi solet in dictis argumentis, scilicet dotis prælegatæ, & stipulationis venditæ hæreditatis. Est & tertium argumentum ad probandum, quod dicta verba quantas summas &c. pertineant non solum ad numeratam pecuniam, sed etiam ad corpora postea legata. non est enim

mitto, vti det quantas summas dictauero, [a] dedero. Aristo res quoque corporales [b] contineri ait: vt prædia, mancipia, vestem, argentum: quia & hoc verbum (quantas) non ad numeratam duntaxat pecuniam referri ex dotis [c] relegatione, & stipulationibus emptæ hæreditatis [d] appareret: & summæ appellatio similiter accipi [e] deberet: ut [f] in his argumentis, [g] quæ relata essent, ostenditur. voluntatem præterea defuncti (quæ maximè in fideicommissis valeret) ei sententiæ [h] suffragari. neque enim post eam præfationem adiecturum [i] testatorem fuisse res corporales, si duntaxat pecuniam numeratam præstari voluisset.

Appellatione hæreditatis non

verisimile, quod ego testator legassem corpora aliqua, postquam dixi illa verba, quisquis mihi hæres erit &c. nisi voluissem etiam corpora postea legata sub dictis verbis contineri. Viuia.

[a] Dictauero. Scilicet in futuro: vt ℥.in fi.l.secus si primo dedit, & postea hanc additionem ponat: vt ↄ.tit. 2.l.talis.in princ. & in fine huius legis innuit.

[b] Corporales. Relictas post dictam præfationem.

[c] Ex dotis. Puta dixit vir, vxori meæ tantam summam, quantam in dotem accepi ab ea, ei do, lego: nam non solum pecunia numerata, sed etiam aliæ res continentur. & est ad hoc ℥.de dote prælega.l.vxori meæ.

[d] Emptæ hæreditatis. De qua dic: vt ℥.de verb. signi. l.cum stipulamur. & ↄ.de pecu.l.si creditor. in princ. & ↄ.de hære.vend.l.venditor. Accur.

[e] Accipi. In præfata propositione: scilicet, vt pertineat etiam ad alias res præter pecuniam numeratam. Acc.

[f] Vt. Id est, sicut.

[g] Argumentis. De dote, & hæreditate.

[h] Et sententiæ. Vt summæ appellatione, corpora contineantur. & not. voluntatem circa fideicommissa: vt ℥.titu.2.l.penult.

Posterioribus priora declarantur.

[i] Adiecturum. Ex posteriore ergo scriptura intelligitur prima. sic ↄ.eod.l.nummis.in fin. & ad hoc, quod propter voluntatem verba protrahantur, facit ℥.de supellectili legata.l.Labeo.

SI Titius. CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & Caium, & rogaui Titium prædictum, vt restitueret hæreditatem Mæuio. & postea rogaui Caium, vt restitueret prædicto Titio cohæredi suam partem hæreditatis meæ, vel etiam dimidiam suæ partis, non facio vim. postea Caius ex fideicommisso restituit Titio suam partem, vel dimidiam suæ partis. petit modo Mæuius à Titio partem hæreditatis Titij ex fideicommisso, & etiam illud, quod restituit Titio Caius suus cohæres. certè dicitur hic, quod illud, quod restituit Caius Titio, non potest à Titio petere Mæuius: quia in hoc casu non continetur appellatione hæreditatis, legatum, vel fideicommissum relictum Titio à Caio cohærede suo: quia eo tempore, quo rogaui Titium de restituenda Mæuio hæreditate, non rogaueram adhuc Caium, de restituenda sua parte Titio per fideicommissum. vnde non est verisimile, quod rogem Titium, de eo restituendo Mæuio, quod adhuc eidem Titio non reliqui. hoc dicit hæc lex. Viuian.

continentur legata & fideicommissa. Barto.

Caius libro ij. Fideicommiss. XCIIII.

SI Titius ex parte [k] hæres rogatus sit Mæuio hæreditatem [l] restituere, & rursus Titio cohæres [m] eius rogatus sit suam partem, aut partis partem [n] restituere: [o] an hanc quoque partem, quam à cohærede ex fideicommisso recepit, Titius restituere Mæuio debeat? Diuus Antoninus consultus rescripsit, non debere [p] restituere: quia appellatione hæreditatis, neque legata, neque fideicommissa continerentur.

Appellatione reliquorum, non continetur pecunia iam exacta, vel quæ vsibus patrisfamilias est disposita. Ba.

Paulus libro ij. Decretorum. XCV.

[k] Ex parte. Puta dimidia. Accur.

[l] Hæreditatem. Ita his verbis, rogo te Titium, vt Mæuio hæreditatem restituas: qui Mæuius non erat hæres in aliquo.

[m] Cohæres. Puta Caius, qui in alia dimidia erat hæres.

[n] Partis partem. De dimidia suæ partis intelligitur, nisi dixerat aliud: vt ℥.de verb.sign.l.nomen filiarum. §.1.

[o] Restituere. Per fideicommissum.

[p] Non debere. Imo videtur quod sic: vt C.de fidei.l.cum virum. quæ est contra. Sed distingue, vt ibi no. per l.℥.ad Treb.l.Marcellus. & ℥.ad leg.Falc.l.Titia. & facit ↄ.eod.l.Seatiliam. & ↄ.titu.1.l.miles. § fin.

OFfidius. CASVS. Quidam nomine Offidius instituit sibi hæredem filiam suam Valerianam: & cuidam suo actori, siue castaldo, qui vocabatur Antiochus dedit libertatem, & legauit eidem Antiocho prædium Titianum, & Seianum, & peculium suum Antiochi, & reliqua sua Antiochi, & aliorum colonorum reliqua, qui coloni erant in dictis fundis. Mortuo dicto Offidio testatore Antiochus legatarius petebat coram præside à Valeriana hærede, in quadam sua scriptura, siue libello illa reliqua, quæ exegit testator viuus existens ab ipso Antiocho, & ab alijs colonis. Item in eadem scriptura dicebat sibi deberi omnia ea, quorum ratione reddere debebat dictus Antiochus, cum erat castaldus domino suo Offidio, scilicet frumenti, & vini, & cæterarum rerum: quæ quidem omnia apud eum Antiochum in dictis prædijs in condito habuerat dictus Offidius paterfamil. & dicebat dictus Antiochus, in dicto suo libello omnia prædicta esse de reliquis sibi legatis à domino suo Offidio. Valeriana autem hæres ipsum prædicta habere non debere dicebat. præses tulit sententiam contra hæredem, & in ea dixit, quod Antiochus deberet habere omnia prædia prædicta, quæ petijt in libello suo.

Valeriana

Offidius quidã instituta filia Valeriana hærede, actori [a] Antiocho data libertate, prædia certa, & peculiũ, & reliqua [b] legauerat, tàm sua, quàm colonorum. [c] Legatarius [d] proferebat [e] manũ [f] patrisfamilias reliquatorũ, [g] tàm suo, quàm colonorum nomine. Iterum in eadem scriptura [h] adiectum in hunc modum: Item quorum rationem reddere debeat, scilicet quæ in condito [i] habuerat paterfamilias frumenti, uini, & cæterarum rerum. [k] quæ [l] ab ipsa [m] libertus petebat, & ex reliquis esse dicebat, & apud præsidem obtinuerat. [n] Ex diuerso [o] contradicebať, [p] reliqua colonorũ ab eo [q] nõ peti [r] nec ꝓpria: diuersam aũt [s] esse cãm eorũ, q̃ in cõdito [t] essent. Imperator [u] interrogauit partẽ legatarij q̃rendi cã: Pone (inquit) in cõdito [x] centũ aureos [y] esse, quos in vsum suum [z] sumere soleret: diceres, totũ quod esset relictum in arca, [z] deberi? [a] Et placuit [b] rectè appellasse. [c] A parte legatarij suggestum est, [d] quædam à colonis post mortem patrisfamilias exacta. [e] Respondit,

Valeriana autem hæres appellauit ad Imperatorem, & existens nunc in causa appellationis coram Imperatore allegauit Valeriana hæres reliqua colonorum prædicta, quæ exegit Offidius à colonis, ab eo Antiocho non posse peti: nec etiam propria Antiochi reliqua, q̃ similiter exegit Offidius ab Antiocho: vt dictum est. Item allegabat Valeriana causam eorum, quæ in condito essent, scilicet frumenti, & vini, & aliorum quæ dicta sunt, diuersam esse à legato, id est, non contineri in legato ꝓdicto relicto Antiocho per Offidiũ: & ita dicebat Valeriana hęres vtraque relicta prędicta Antiochum iniustè petijsse in libello suo, ac multo iniustius prædicta, quæ erant in condito. Ex aduerso dixit Antiochus legatarius: Domine sicut præses pronũciauit, & ita debet firmum stare: imò peto, à vobis etiam plus, quam præses pronunciauerit. nam peto, vt faciatis mihi dari quædam reliqua, quæ Valeriana exegit a dictis colonis post mortem Offidij testatoris. Dixit Imperator Antiocho legatario, pone in condito centies centum aureos esse, quos in vsum suum solebat sumere Offidius testator: diceres tu totum, quod esset conditum, & relictum in arca deberi tibi. id est, omnes centum aureos? certè malè diceres: unde placeat mihi, & ita iudico bene appellatum à Valeriana, & malè pronunciatum pro te. dico tamen quod ea reliqua quæ exegit Valeriana à colonis post mortẽ Offidij, restituantur tibi. cum ergo legauit Offidius Antiocho castaldo suo reliqua sua, & aliorum colonorum, vult Imperator quòd intelligatur de reliquis quæ remanserunt penes eum, & alios colonos. post mortem ipsius Offidij, & de his reliquis, quæ exegit hæres Offidij, post mortem Offidij: non autem de his reliquis, quæ exegit ab Antiocho, & alijs colonis dictus Offidius in uita sua post testamentum factum nec etiam de dictis conditis in arca apud dictum Antiochum per Offidium. & sic est plana. Viuia.

a Actori. Villico seruo. qui vocabatur Antiochus.

b Reliqua. Quo nomine tàm in borreis penes se Antiochum reposita ante, quàm fieret testamentum, quã post ex reliquis istis exacta. & sic desierunt esse: reliqua ad se pertinere dicebat iste libertinus. sed perperam. Roge.

c Colonorum. Quos habebat seruus hic in peculio. Ro. vel dominus, & qui sint, dic vt s. eod. l. prædijs, in princ. & s. titu. 1. l. Lucius. in princ.

d Legatarius. Scilicet libertus. & siue habeas manu, siue manum, quia testator sua manu scripsit: item siue habeas reliquatum, siue reliquorum, scilicet legatum: bene est.

e Proferebat. Id est dicebat in libello conuentionali.

f Manuum. Aliàs manu. Accur.

g Reliquatorum. Aliàs manum reliquorum: aliàs manu reliquatorum: aliàs reliqua eorum.

h Eadẽ scriptura. Scilicet libelli conuentionalis dati à liberto. hoc modo. Item petebat, quod est ĩ. reliqua eorum, quorum rationem reddere debet, scilicet uini, & cæterarum rerum &c. quod est infra. dicebat enim de his rationẽ reddere. at sub reddisione rationis, etiã redditio reliquorum continetur: ut ĩ. de condit. & demonst. l. cũ seruus. reliqua autẽ ei Antiocho legauit Offidius. vel dic scriptura testamenti. nã hæc verba sunt testatoris. Item eorũ reliqua lego, quorum rationem reddere debet. Sed ea quæ sequuntur, scilicet quæ in condito &c. non sunt testatoris verba, sed liberti petentis. & secundum hoc dictionem quæ, ĩ. positã repetit, quasi oblitus de primo quæ: sed lectura prima planior est, & coniunge, scilicet vini &c. Alij vt R. hos genitiuos pro accusatiuis ponunt.

i In condito. Aliàs in credito, id est in deposito apud Antiochũ, pro sua villicatione, s. penu, & oris, ad suam administrationem pertinentibus: vel id est in penu vsui suo habuit, scilicet Offidius.

k Rerum. Quæ ex reliquis exierant in vita domini, & vsui domini esse cœperant. ea enim sola reliquorũ nomine [t] videntur, quæ dominus in vsum suum nõ retinuit, sed apud colonos remanent: & probatur hoc etiam infra ibi, pone inquit. &c.

l Quæ. Scilicet omnia petebat libertus.

m Ab ipsa. Scilicet Valeriana.

n Obtinuerat. Et appellatum fuerat. Accur.

o Ex diuerso. Scilicet à parte filiæ.

p Contradicebatur. Liberto.

q Ab eo. Actiuè. & dic à liberto.

r Non peti. Scilicet posse. & sic, hæc duo non iustè petit, multo iniustius, quæ sunt in condito, sed falsa est positio. vel verius petendo, quæ sunt in cõdito, non petis reliqua tua, vel colonorũ: quia in istis nõ te littterẽ.

s Autem. Pro quia: vel autem ponitur pro certè. & sic bat hæc allegatio in causa appellationis.

t In cõdito. Aliàs in cõdito, & bñ. i. in deposito. alias credito, & pro eodem, s'm Hug. nã qui deponit, credit & confidit depositario, & erat conditum apud Antio.

u Imperator. De appellatione cognoscens.

x Aureos. Alias aureorum, scilicet summam.

y Suũ. s. Offidij. Et no. hic, q̃ iudex põt opponere partibus: vt hic, & ĩ. de iis q̃ i te. delẽ. l. ꝓx. §. Antonin'. ibi, Cæsar dixit. & silẽtiũ ĩponere, vt ibi subijcit l. ꝓx. & de iure supplere, & d' fcõ q̃nq; vt C. ut q̃ des. ad. pt. l. j.

z In arca. Apud Antiochum.

a Deberi. Scilicet ei liberto. quasi diceret non.

b Placuit. Imperatori: quoniam obiectioni legatarius rationabiliter non voluit respondere.

c Appellasse. Hæredem: & sic rescissa fuit sñia præsidis. Et no. iudici appellationis sufficere, si dicat ꝓnuncio rectè appellatũ. licet fortè secus, si prima sñtẽtia fuit absolutoria: vt not. C. de appellatio. l. eos. in princ.

d Suggestum est. Post cassatam priorem sententiam.

e Exacta. Per hæredem.

Legatario.

[a] In P.F. scipit Offidius quidam.

[b] In P.F. relegauerat.

[d] In P.F. ꝓferebat manu patrisfa. reliquatum, tã suo &c.

[k] In P.F. quæ & ipsa libertus &c.

[o] In P.F. cum diceretur reliqua &c.

[x] Ant. August. emẽ. lib. 2. ca. 6. legẽdum censet ex Pl. F. centies aureorum: quæ locutio cẽties centena milia aureorũ significat.

[t] Adde q̃ reliquorum appellatione, licet nõ veniat pecunia iã exacta, vel deposita: vt per Bart. hic l pric. venit tñ liber rationum, vt g eundẽ in l. si ita. 1. § q̃stin. ĩ. de manu. testam.

a Legatario. Quia hoc in reliquis mãsit, nec à patref am. nec principis iudicio fuit ademptum, secus autem si ipse paterfamilias viuus exegisset. vt s. hac l. colligitur, & s. eod. l. prædijs. in princ. & s. titu. 1. l. Lucius. in princ. & s. delega. 2. l. si sic. §. 1. in fin. & arg. j. de lib. lega. l. 2. in fine.

cursores legati sunt. Sed quare magis Seio, quam Titio, Respon. quia in dictis seruis, qui erant vernæ, simul & cursores, continebatur genus, quia erant vernæ, & species, quia erant cursores: semper autem species derogat generi. Sed pone q vnus seruus est in specie tantũ, idest, cursor: & duob' cursores legati sũt, puta. Titio, & Seio certè concurrẽt Titius, & Seius in legato dicti cursoris. & quilibet eorũ habebit i eo dimidiũ: nisi appareret aliud, me testatorem sensisse, & propter hoc dicit plerunque. vel pone q vnus seru' est in genere tãtũ, id est, verna: & Titio, & Seio sunt vernæ legati. certè eodem modo concurrent in legato vernæ, vt dictum est in legato cursoris. Vi.

SI plures. CASVS. Institui mihi hæredes Titiũ, & Seium, & ei substitui Caium, & Sempronium, & postea ita scripsi, hæres meus dato Mæuio centũ. certè & instituti, & substituti tenentur ad hoc legatum. Si autem ita dixissem instituti dent Mæuio centum: illi soli tenebuntur. & idẽ si dixissem, substituti dent Mæuio cẽtum: nam soli substituti tenebuntur, & idẽ si dixissem. Titius, & Sei' dent Mæuio centum. & ita Caius, & Sempronius dent Mæuio centum: qa nominatim ab eis legatum est. Viuia.

b Si plures gradus. Instituti, & substituti.

c Debet. Et tenentur illi, & non alij. vt s. titu. 2. l. Celsus. §. pen. & fi. & facit s. titu. 2. l. turpia §. fin. & l. si hæredes. & s. eo. l. nominatim.

SEruis. CASVS. Legaui Titio seruos meos vrbanos, quæritur, qui serui appellatione vrbanorum contineantur? Et dicitur q illi cõtinentur, quos ego inter vrbanos annumerare sum solitus, q pōt deprehendi, & intelligi, quia dabem eis cibaria cum illis de vrbe sed & serui venatores, & aucupes continentur, si ego continebam, & habebam eos in vrbe, & nõ alibi. Item & continentur serui muliones, nisi ego habebã eos causa rurestris operis. Itẽ & continetur ille seruus, qui natus est ex ancilla mea vrbana quamuis sit missus ad villam causa nutriẽdi. Seruis lecticarijs. Legaui Titio seruos meos habẽtes artificiũ faciẽdi lectos. nũquid continebitur legato Titius seruus meus, qui est lecticarius, & habet officium coci? Et dicitur quod sic. Si alij. Habebã multos seruos vernas, id est natos ex ancillis meis, qui serui non erant cursores. & habebã multos alios seruos, qui habebant officium currẽdi ad pallium, qui cursores non erant nati ex ancillis meis, imò eos emeram aliunde: & habebam quosdam alios, qui erant vernæ, & cursores: legaui Titio oẽs seruos meos vernas, & Seio legaui omnes cursores, quæritur cuius legato cedant illi serui qui erant vernæ, simul & cursores? Et dicitur quod cedunt legato Seij, cui omnes

hoc, quod post mortem exactum fuisset, reddendum esse legatario. a

Indefinita æquipollet vniuersali. Bart.

Idem lib. sing. de forma testa. XCVI.

SI plures gradus b sint hæredum: † & scriptum sit, Hæres meus dato: ad omnes gradus hic sermo ptinet, sicuti hęc verba, Quisquis mihi hæres erit. Itaq; si quis uelit non oẽs hæredes onerare legatorum præstatione, sed aliquos ex his, nominatim damnare dẽt. c

In vltimis voluntatibus illi dicuntur serui urbani, quos testator vrbanorũ numero habuit. B.

Idem lib. sing. de instru. signi. XCVII.

SEruis vrbanis legatis quidam urbana mancipia non loco, d sed opere separãt: vt licet in prædijs rusticis sint, tamen si opus rusticũ non faciant vrbani videantur. Dicendum est autem quòd vrbani intelligendi sint, quos paterfamilias inter vrbanos adnumerare solitus sit. quod maximè ex libellis e familiæ, item † cibarijs f deprehendi poterit. Venatores, g & aucupes h vtrum in vrbanis, an in rusticis contineantur potest dubitari. Sed dicendum est, vbi paterfamilias morabatur, & hos alebat, ibi eos numerari. Muliones de vrbano ministerio i sunt: nisi ꝓpter opus rurestre testator eos destinatos habebãt. Eum qui natus est ex ancilla vrbana, & missus in villam nutriendus, interim in neutris esse qdam putant. k Videamus ne in vrbanis intelligatur: quod magis placet. Seruis lecticarijs legatis, si idem lecticarius sit, & cocus, accedet legato. l

Generi per speciem derogatur. & quod in duobus speciebus reperitur, inter legatarios diuersarum specierum communicatur. Barto.

Si alij vernæ, m alij cursores n legati sunt: si quidã & cursores, & vernæ sunt: cursorib. cedent. o semper enim species p generi derogat. q Si verò in specie, aut in genere vtrique r sint: plerũq; communicabuntur.

d Non loco. Sic C. de præd. mi. l. si prędium. & j. de sup. lega. l. quẽadmodũ. Item facit j. de fundo instr. l. quæ situ. §. Alphenus.

e Ex libellis. Id est, panibus albis: quo pane non utunt rustici: sed grosso. sic C. de episc. audiẽ. l. iudices.

f Cibarijs. Scilicet alijs: nam nõ vtitur familia rustica pullis, vel alijs delicatis cibarijs: sed caseo, cepis, & fabis. Accur.

g Venatores. Ferarum. Accur.

h Aucupes. Auiũ.

i Ministerio sunt. Infra eod. l. cũ quæreretur. contra. Sol. vt ibi.

k Putant. Et malè, vt subijcit: & facit j. de verb. sign. l. vrbana. & l. is qui natus.

l Legato. Supra eod. l. legatis seruis. §. primo, & quod ibi not.

m Si alij. Vernæ. verna dicitur domesticus ex ancilla natus in domo: vt Institu. de leg. §. huic proxima.

n Cursores. Nulli vernæ sunt cursores tantum: imò omnis cursor erat verna: sed non econtra, omnis verna erat cursor.

o Cedent. Scilicet legato cursorum. & continebuntur illi, qui sunt vernæ, & cursores.

p Species. Species vocat contentum, vt cursores sub vernis continentur: genus vocat continens, sicut vernas qui continent cursores.

q Derogat. Vt j. de regu. iur. l. in toto. & s. eod. l. vxorem §. felicissimo. & j. de manu. testa. l. si peculium. in princip. & j. de tri. leg. l. 2. in princip. & de pecul. lega. l. seruo.

r Vtrique. Id est, isti, & illi habent suam speciem, vel suũ genus: qa isti non cõtinent sub vernis: nec illi sub cursoribus.

† Huc pertinet exẽplũ quod in topicis M. Ci. proponit i loco à repugnãtibus.

† Glo. hic exponit q dicitur libelli familiæ. sed quot modis ponit, & quot habet significata, vide in Spe. tit. de lib. §. 3. Rosfre. i sum. de libel.

Cibaria rusticorũ.

Verna qs dicatur.

cursoribus,imò quidam sunt cursores tantum, & non vernæ:alij vernæ tantum,& non cursores. & alij cursores sunt,& vernæ, & sm hoc communicabuntur, scilicet serui,qui sunt vernæ,& cursores inter eũ,cui sunt legati vernæ,& illum cui sunt legati cursores, vel dic si in specie,scilicet eadem, vel in genere eodem modo vtrique sunt: quia omnis cursor sit verna, omnisq; verna sit cursor. & secundum hoc communicabuntur, scilicet oẽs serui inter eum cui cursores,& eum cui vernæ sunt legati. plerũq; autẽ ideo dicit, quia si cursore aliquo inter vernas testatur vtebatur, cederet legato vernarũ.& econtra si aliquo verna inter cursores, cederet legato cursorũ: ut ſ. eo. l. legatis seruis. §. vel ideo. quia si testator expresserit quos vernarum numero,& quos cursorum numero intelligebat, sic erit: vt s.eod. l. si non aliter. aliquo autẽ nõ apparente erunt cõmunes: vt hic & s. de legat. 1.l. Titiæ. in princip.

Verbum reddendi, habet significationem per se dandi. Barto.

Iabolenus libro secundo ex posterioribus Labeonis. XCVIII.

HAeres meus dãnas esto Lucio Titio Stichum seruum meum reddere. vel ita, illum seruum meum illi reddito. Cascellius ait, deberi: neque id, Labeo improbat: quia qui reddere iubet, simul & dare iubetur.[a]

Si nominentur aliqua indiuidua speciei contenta sub genere: ad alia in eadem specie contenta non porrigitur illud genus. Barto.

Duæ statuæ marmoreæ cuidam nominatim, item omne marmor erat legatum.[b] Nullam statuam marmoream præter duas[c] Cascellius putat[d] deberi: Offilius, & Trebatius contra. Labeo Cascellij sententiam probat, quod verum puto: quia duas statuas legando, potest videri non putasse[e] in marmore se statuas legare.

Singulare vniuersale positum neutraliter, potest referri ad omnia præcedentia cuiuscunque generis, uel numeri existant. Barto.

Vxori meæ vestem, mundum muliebrem, ornamenta omnia, aurum, argentum, quod eius causa factum, paratumq; est omne do lego. Trebatius hæc verba, quod eius causa factum, paratumq; est, ad aurum, & argentum duntaxat referri putat[f] Proculus ad omnia, qđ & verum est.[g]

Legatis vasis non cedunt alia vasa in quibus reponuntur: nisi sint vilis materiæ. Bar.

Cui Corinthia[h] vasa legata essent: huic & βάσεις[i] quoque eorum vasorum collocandorum causa paratas deberi Trebatius[k] respondit. Labeo[l] autem id non probat, si eas βάσεις vasorum numero testator habuit.

Aeres meus. HCASVS Institui mihi Seium hæredẽ, & ita dixi, Hæres meus damnas, siue damnatus esto reddere seruũ meum Stichum Lucio Titio. uel ita dixi: Hæres meus Stichum reddito Lucio Titio. Certè poterit petere Lucius Titius Stichum quamuis nunquã suus fuerit: quia verbum reddendi habet in se significationem dandi. Duæ statuæ. Habebam sex statuas marmoreas, itẽ habebam multum aliud marmor. legaui Titio duas statuas marmoreas, item legaui eidem omne meũ marmor. nunquid poterit petere omnes sex statuas marmoreas? Et dr̃ q̃ non:n: si duas legatas: quia cũ legaui ei specialiter duas statuas marmoreas non videor velle, q̃ aliæ meæ quatuor statuæ marmoreæ contineantur sub nomine illius legati:quia ita dedi eidem,omne marmor meũ lego Titio &c. Si enim noluissem legasse dictas quatuor statuas Titio,vel si voluissem eũ eas habere: verisimile est quod ego legassem ei cum alijs duabus,& hoc dicit Cascellius,& Labeo,& bene. Offilius autem,& Trebatius dixerunt contrariũ, & male. vel potes ponere, quod omne marmor legaui Seio.

Vxori meæ. Vxori meæ legaui vestem muliebrem & omnia ornamenta, & mundũ muliebrem & aurũ, & argentum, quod eius causa factum, paratumve esset. quæritur nunquid omnis vestis muliebris, & omnia ornamenta, & oĩa quibus mundiores efficiuntur mulieres, videantur uxori meæ à me legata. an vero ea sola, quæ eius vxoris causa facta, & parata essent? Et videtur q̃ oĩa: quia illa verba, quod eius causa factũ, paratumq; est &c. sunt apposita tantũ ad aurum, & argentum. Dicitur tñ hic, q̃ non tm̃ ad argentũ, & aurũ videntur apposita dicta verba: sed etiã ad omnia alia supradicta, & ideo nõ debetur vxori aliquid de suprascriptis, nisi illud quod eius causa factũ, paratumq; esset. Cui Corinthia. Habebam vasa vitrea, & casulas eorũ vasorũ de palea, vel panetis, & fuerãt facta illa vasa, & casulæ in quodã loco, q̃ nominabatur Corinthus. legaui Titio dicta vasa. Certè continentur legato etiã casulæ prędictę. Secus aut si ego testator habebã numero vasorũ dictas casulas, puta q̃ a sũt æneæ. nam tunc nõ cõtinebuntur legato vasorũ vitreorũ: etiam si dicta vasa vitrea solebãt in eis reponi. Cui testudinea. Habebã lectos, qui erant facti in loco, qui dr̃ testudineus, & qdã ex eis lectis habebant pedes inargentatos, & quidã non, legaui testudineam Titio. Certè continentur legato etiam lecti, q̃ habent pedes argẽteos. Viuia.

a Iubetur. Nisi aliud appareat ex vsu testatoris, vel eius verbis, vel alio modo: vt on. s. titu. 1. l. cum quidã. & j. de fundo instru. l. cum delanionis. §. asinã. & sic nun ob. s. tit. 1. l cum pater. §. fideicom. & s. depo l. j. §. eleganter & facit j. de verb. sig. l. verbõ reddendi. & j. de aur. & arg. leg. l. q. vxori.

b Legatum. Scilicet eidem.

c Præter duas. Licet plures sint statuæ, sed tamen omne aliud marmor debetur.

d Putat. Et bene. vt s. eo. l. quæ situm. §. illud. Vel dic q̃ non est ratio, quæ ibi redditur: quia hic dixit omnes: sed illa quæ statim sequitur, quia duas &c.

e Non putasse. Scilicet testatorem. sic ergo in cæteris videtur prohibere. sic s. de iudic. l. cũ prætor. & j. de supel. leg. l. legata. & j. de fund. instr. l. quæ situm. §. fin. & j. de auro & arg. lega. l j. in prio. & l. Quintus.

f Putat. Nudam, & purã superficiẽ secutus. R. nam ad proximũ dicto tñ refertur de quo dic: vt ẽ. tit. a. l. talia.

g Verum est. Et sic sequentia mutuant omnium præcedentium significationem. & facit j. de supel. leg. l. cum quidam. & de aur. & arg. leg. l. cũ in testamẽto. & j. de pe. leg. l. oẽ q̃. in fi. & j de alt. lega. l. à filio. §. fin.

h Cui Corinthia. Vitrea forsan a loco sic dicta.

i Et abaces. Id est, casulas quasdam, in quib. collocabantur vt subijcit. & incipit respõ. ibi abaces &c. aliàs est in litera, & bases: & secundum hoc verba ista non sunt de responsione, sed testatoris. prima verior.

k Trebatius: Sed minus bene.

l Labeo. Determinans quod dixerat Trebatius. Proculus.

* Sic legẽdũ est ex P. F. ut an notauit. An. Aug. emen. lib. 4. c. 16. nõ vt Ha. scripsis, Abaces. Est autem basis pedamentum, & sustentaculũ seu prima pars cuiuscunque rei. vi de Alc. li. Pareg. 4. cap. 2.

a Proculus. Adiuuans sententiam Labeonis, & determinans.

b Aeneæ. Scilicet illæ abaces: & sunt pretiosæ: vnde non debentur. si verò Corinthiæ, id est, de vili materia, ut de palea, vel herba palustri, quales uendunt Bono. cum vitris, & cū modiolis sic: vt ff. de vino tri. & oleo leg. l. si cui. §. 1. & l. vinum. & l. vino.

c Lectos. Quidā vel à loco sic dictos, quia facti erant ad modū testudinis, i. voluę lapideę. & est animal testudo, qd habet duram testā, vt lapideā, & conca uam si remoueret à carnibus: erat ergo forte ita laxū, vt intus quis posset iacere. licet ergo pedes argentei sint positi, debētur. sic ff. de aur. & arg. leg. l. pediculis. in princ.

† De Corinthio ęre, & vasis Corinthijs, pulchrè Neb. in lexico suo in ciuilis in dictione, Corinthiū as. vbi & locū hunc explicat.

Testudo quid sit.

Proculus a verò rectè ait si ęneæ b quidem sint, nō autem Corinthiæ, † non deberi.

Principale trahit ad se accessorium quanquam sit pretiosius. Barto.

Cui testudinea legata essent, ei lectos c testudineos pedibus inargentatos deberi, Labeo, & Trebatius responderunt, qđ verum est.

Legatis prædiis testator non videtur legare, quæ sibi sunt obligata: nisi ex cessione debitoris ea habeat vt propria. Bartol.

Scæuola lib. xvj. Digestorum. XCIX.

Qui habebat in prouincia, ex qua oriūdus erat, propria pdia, necnon alia pignori sibi data ob debita, codicillis ita scripsit. d †

Τῇ γλυκυτάτῃ μου πατρίδι βούλομαι εἰς τὰ μέρη αὐτῆς δοθῆναι, καὶ ἀφορίζω αὐτῇ χωρία πάντα ὅσα ἐν Συρίᾳ κέκτημαι, σὺν πᾶσιν τοῖς ἐνοῦσι βοσκήμασι, δούλοις, καρποῖς, παραθήκαις κατασκευαῖς πάσαις.

a Id est, (Suauissimę patrię meæ volo in partem suam dari, & ipsi separatim adiudico prædia omnia quęcunque in Syria possideo, cum omnibus ī eis existentibus & pecoribus, & seruis, & fructibus, & vsu consumptibilibᵛ, & apparatu omni.) Quæsitum est, an & prædia, quę pignori habuit testator, patriæ suæ reliquisse videatur? Respondi secundum ea, quę proponerentur, non videri relicta: e si modo in proprium patrimonium (qđ ferè cessante f debitore fit) non sint redacta. g

Qui hēbat. CASVS. Quidā, qui morabatī in Lōbardia, pone i Bononia habebat in prouincia Syria ex quo oriūdus erat pdia, Titianū, & Scianū, quæ erāt sua ppria: & pdia Cor. & Sempronianum, q̄ acceperat in pignore pc. fecit iste codicillos, & ita in eis scripsit, Volo dari ciuitati Bo. (q̄ est mea dulcissima patria) ad partes suas Bon. oia pdia quæcūq; in Syria habeo, ita ut nō sit necesse ciuitati Bon. mutuare peccatorē in Syriā, cū oībus pecoribus, quæ sunt in pdictis prædijs, & cū seruis, & fructibus depositis, qui sunt in dictis pdijs. Certè non videntur relicta dicta prædia, quæ pignori habebat: nisi testator accepisset ea in solutum cessante debitore soluere. Peto fundum. Instutui mihi hæredem Titium: & ita postea dixi, Peto dari alumnæ meæ fundū meum Titianū, ut est. Certè mancipia, quæ mortis meæ tēpore in eo fundo fuerunt, & omnia alia videor legasse, non autem reliqua colonorum dicti fundi. Viuianus.

d Scripsit. Hic sequitur Græcum cuius interpretatio incipit, patriæ meæ dulcissimæ, & finitur ibi, quæ sitium &c. Et not. cuilibet suam patriam dulcissimam: sic ff. de offic. præfec. vrb. l. j. §. pen. Accur.

e Non videri relicta. No. q̄ testator dixit, prædia mea dari volo: non autem addidit vniuersitatis signum, s. omnia sm Rom. sed certè imò addidit vt appatet in translatione Græci, hic facta. & facit ff. eod. l. suos. & ff. de sup. lega. l. legatis. § fin. & ff. de aur. & arg. lega. l. Quintus. § argento. & ff. eod. l. Iulianus. in princ.

† Vide Alc. libr. dispun. 4. c. 13.

a In P. F. ἀπεστέ-ταις.

a Græca q̄ hic habentur sic verti possūt. Quo magis dulcissima patria mea fines, ac territoria, sua tueatur volo, decerno, assignoq; illi vniuersa prędia, q̄ in Syria possideo, cū oībus quæ illic sunt pecoribus, seruis, fructibus, recōditis omni apparatu patria est vnicuique dulcissima.

f Cessante. Et fortè desperante de liberatione.

g Redacta. Quasi, s. consensu debitoris præsumpto, tū ex penuria debitoris, tum propter cumulum vsurarū, quæ oēm debitori spem abstulerunt, sm Ro. vel dic q̄ hoc, s. vt in patrimonio redigatur creditoris, ferè fit, id est, vix fit debitore cessante. nā tunc postulabat creditor à Principe possidere iure dnij: vt C. de iure dot. imper. l. fi. & ff. de pig. act. l. eleganter. in princ. & facit ad hoc qđ hic dicit ff. de iure fisci. l. sed si accepto.

ADDITIO. Per istam gl. pōt determinari quæstio quā formāt doctores, an si est prohibita alienatio, sit prohibita pignoris obligatio? Distingue. Aut sunt pignori obligata, p tāta pecunia, q̄ nō est spes luitionis, & vr̄ prohibita obligatio: alias non: ita debet intelligi lex, quorū. ff. de pign. & facit l. legata. in fi. ff. de sup. leg. sed in feudis est expressū, q̄ nullo modo licet obligare: vt c. imperialem. §. fin. de prohib. alien. in vsib. feud. sm Bart. hic.

h Data. Facit ff. de fund. instru. l. prædia. §. affini. & ff. eodem, l. quæsitū. §. peto. & § prædia. & ff. eod. l. prædijs. §. 1. Accur.

Fundo legato uti est, non cedunt reliqua colonorum. Bar.

Peto fundum meum ita vti est, alumnę meæ dari, Quæsitum est, an fundo * & reliqua colonorū, & mancipia, si qua mortis tēpore in eo fundo fuerunt, debeantur? Rndi reliqua quidē colonorum non esse legata: cętera vero videri illis verbis, ita vti est, data. h

* Fundus supra eod. l. 6. §. peto.

Si verbum potest se habere ad præteritum, & futurum, ex coniunctā persōna declaratur ad quod se habeat. Item, præsentis, vel præteriti temporis verba restringuntur ad ea, quæ sunt tēpore testamenti. Bart.

His verbis. CASVS. Ego Bononiēsis uxori meę legaui his verbis: Lego vxori meæ lateralia mea, q̄ sunt mea viatoria, id est, vasa quædam quæ portabam ad latus meum cum ad aliquem locum proficiscebat: & quicquid in his viatorijs conditum fuerit. Item lego ei ea, quæ continebuntur membranulis manu mea scriptis, si non erunt exacta cum moriar: licet in rationes meas modo translata sint, & licet cautiones ad actorem, siue castaldum meum transtulerim. Facto testamento cum essem profecturus ad vrbē Romanam, condidi in dictis lateralibus chirographa debitorum meorum, & cētum libras Bonon. & steti Romæ per biennium: & ibi stando exegi dicta nomina condita in lateralibus, quæ mecū portaui: & pecuniā exactam, & illa centū quæ portaui in lateralibus expēdi: postea reuersus sui Bon. & emi prædia, & chirographa emptionis. quæ scripsi mēbranulis manu mea, cōdidi in dictis lateralibus, & etiam alia centū: & postea decessi. modo quæritur, verū chirographa, & pecunia, q̄ inuenitur in lateralibus tpe mortis meæ, debeantur vxori meæ. Et dr̄ q̄ non. De dictis autem nominibus,

quæ

quæ exegi Romæ, & de dicta pecunia quã ibi expendi, non est dubium, q̃ non debentur uxori, q̃uis portauerim Romę in lateralibus: quia ego dixi in legando, nec ea sint exacta cum moriar &c. quamuis hoc non dicatur in responsione quæ fit. Sed quid si in dictis lateralibus condiderã tẽpore testamẽti mei chirographa emptionũ prædiorum quæ emeram? Certe illa chirographa, & prædia bene continentur in legato vxoris meæ prędicto, si ea mente chirographa prædicta habui in dictis lateralib. ut dictis lateralib. vxori meæ datis proprietas prędiorum præstaretur eidẽ: q̃uis videretur aliqb. cõtrariũ ex eo quod ĩ verbis legati dicũt non esse verba apta ad chirographa emptionũ prædiorũ, sed ad chirographa debitorũ. sunt enĩ hæc verba ibi. ut dictũ est, nec ea sint exacta cum moriar &c. sed certè imò sunt verba apta ad chirographa emptionum, illa. s. & quicquid in his cõditum fuerit &c.

Paterfamilias. Ego emeram à quibusdam, qui uocabantur sigillarij, eo q̃ faciebant sigilla, & alia, quæ faciunt artifices, duas scutellas argẽteas graues, & magni ponderis. feci testamentũ ante triduum quã morerer, & ita in eo inter alia dixi, Volo dari Titio lances, siue scutellas argenteas leues numero duas, quas de sigillaribus emi. modo quæritur, an ex scutellæ debeantur Titio, quas emi a sigillaribus, licet nullas leues ab eis emerim? Et dicitur quod sic. falsa enim demonstratio non vitiat legatũ. Alumno. Titius instituit sibi hẽdes Seium, & Caium, & Sempronio alũno suo dari per hẽdes suos pręcepit his verbis, Sempronio alumno meo Stichum, & Pamphilum seruos Martini comparari volo, & cum per ætatem alumni licebit, eidem alumno militiam illam cõparari volo eũ introitu ipsius militiæ, & demonstrauit hæredibus suis certam militiam, & huic alumno oĩa prædicta integra dari volo. postea tempore mortis testatoris inuenitur dictus Sẽpronius alumnus hẽre dictã militiam ex cã non lucratiua. s. emptionis. quærit̃ nunquid possit consequi ab hẽdib. iustũ pretiũ dictæ militiæ, & id qđ pro introitu militiæ erogari solet? Et dr̃ qđ sic. sed & si ita dixisset Titius testator: liberto meo Seio lego dictã militiã, & demonstrauit certam, vt dixi, quam quidem militiã ipse testator habebat: certè debent hæredes ei dare nõ solum militiam, quam habebat testator, sed etiam illud, quod solet erogari pro habenda militia. Viuianus.

Idem libr. xvij. Digestorum. C.

His verbis legauit, Vxori meæ [*] lateralia [a] mea, viatoria, [b] & quicquid in his conditum [c] erit, quę membranulis mea manu scriptis continebuntur, neq; exacta erunt, cùm moriar: licet in rationes [d] meas translata sint, & cautiones ad actorem [e] meum transtulerim, hic chirographa [f] debitorum, & pecuniam cum esset profecturus in vrbem, in lateralibus condidit: & [*] tam chirographis [g] exactis, [h] quàm pecunia erogata [i] reuersus in patriã post biennium alia chirographa prædiorum quæ postea comparauerat, & pecuniam ĩ lateralibus [*] condidit. Quæsitum est, an ea tãtum videatur nomina ei legasse, quæ postea reuersus in hisdẽ lateralibus condidit? Respondi secundum ea quæ proponerentur, nõ deberi, [k] quæ mortis tempore † in his lateralibus essent, & mẽbranis manu eius scriptis cõtinerẽtur.

In legato generali veniunt ea, quæ in instrumentis continẽtur. Bart.

Item quæsijt, an cùm emptiones prædiorũ in eisdem lateralib. condiderat, [l] prædia quoq; legato cedant? Respondi. nõ quidem manifestè apparere, quid de prædijs sensisset: verum si ea mente emptiones ibi haberet, vt his legataria datis, proprietas prædiorũ præstaretur: posse defendi, prędia quoque deberi.

Falsa demonstratio non vitiat legatum. Bart.

Paterfamilias ita legauit, † Lances numero duas leues, quas de sigillaribus emi, dari volo. is de sigillarib. [m] leues quidem non emerat, lances aũt emptas [n] habebat, & dictauerat testamentũ ante triduũ, q̃ moreretur. Quæsitum est, an eæ lances quas emptas de sigillaribus habebat, legato cedant: cum nullas [o] alias de sigillaribus emerit, nec legauerit? [p] Respõdi secundũ ea q̃ pponerent̃, deberi eas, quas de sigillaribus emisset. [q]

Si legatarius quod sibi debet emi ab hærede, emat: actionem habet ad pretium. Bart.

Alumno præcepit militiam [r] his verbis: Sempronio alumno meo il-

[a] Lateralia. Id est, vascula facta de terra.

[b] Viatoria. Vasa sortè, quibus in itinere vtebatur. Accur.

[c] Cõditum. Aliàs conditum id est, repositũ: & alias creditum: & tũc idem est sensus. & no. q̃ ĩ hoc vase condita erat quædam priuata scriptura, scripta manu patrista. s. qua erant nomina debitorum, de quibus erant cautiones publicæ extra vasa.

[d] In rõnes. Quia destinaret paterfa. hoc nomen destino tali sumptui, & sic de alijs.

[e] Actorem. Id est, castaldionem.

[f] Hic chirographa. Incipiunt verba iurisconsulti, hucusq; fuerunt testatoris.

[g] Chirographis. Exegit ergo nomina, & pecuniã exactam posuit in vase. Accur.

[h] Exactis. Scilicet istis.

[i] Erogata. Id est, in vase deposita. sed Rom. dicit hic esse falsam literam.

[k] Non deberi. Anterior ergo pecunia non debetur: quia fuit exacta: nec secunda, quia nõ erat tpe testamẽti: nã esse dẽt cum dr̃ lateralia mea: & quia dixit manu mea scriptis: vt ĩ. de aur. & arg. leg. l. si ita legatum. vel ideo hic secunda nõ debetur, quia ad tempus fuit deposita: quasi iturus in vrbem: vt s̃. eod. l. si chorus. §. 1. & l. si ita. Accur.

[l] Condiderat. Ante testamentum: ita quod tempore testamenti erant ibi, alias secus: vt no. s̃. proxi. §.

[m] De sigillaribus. Nomen fortè generis: vel genus venditorum.

[n] Emptas. A sigillaribus: puta graues.

[o] Nullas. Scilicet leues.

[p] Nec legauerit. Scilicet aliàs nisi leues.

[q] Emisset. Alias si aliud dicas, nullum est legatũ: q̃ quã de nullo corpore certè cõstitit legatũ. falsa ãm demonstratio nõ nocet: vt ĩ. de cõdit. & demõ. l. demõstratio. & Insti. eo. §. huic. & ĩ. de aur. & arg. lega. l. Quintus.

[r] Militiam. Scilicet dari.

[*] In P. Fl. lateraria.

[*] In P. Fl. deest, iã, atq; id q. dẽ Iudaico dicendi genere. vide Ant. August. emen. li. 4. c. 8. quo loco varia ex Iurisconsultis exẽpla citat ĩ eam rem.

[*] P. Fl. in lateralia.

† De mortis tempore, & tempore testamenti, qđ illorum in legatis debeat inspici, magna est disceptatio inter doct. decide p gl. & generaliter omnes in l. cum q. in fin. de condit. & demonst.

† Sic etiã in P. Flur. alibi, Item quęsitum.

† Eleganter hoc Scæuolæ resp. explicat Alex. ab Alex. genia. dierum. lib. 3. c. 4.

Cum

lud, & illud, & cum per ætatem licebit militiam illam cū introitu [a] † cōparari volo: [c] hæcque omnia integra. [b] Quæsitum est, si Sempronius ipse eam sibi militiā comparauit, an pretiū eius, sed & id quod pro introitu erogari solet, ex causa fideicommissi ab hæredibus consequi posit? Respondi secundum ea, quæ proponerentur, posse. [c]

Si legatur res empta, pretium rei debet solui ab hærede, non à legatario. Bar.

Item testator liberto militiam his verbis legauit, Seio liberto meo militiam do lego. illam militiam, quam & testator habuit. Quæsitum est, an onera omnia, & introitus militiæ ab hęrede sint dāda? [d] Respondi danda.

Legata ab exhæredati substituto non valent, etiam si ad eum bona defuncti perueniant per mediam personam. Barto.

Idem libr. singu. quęstio pub. tra. C I.

SI pater [e] exhæredato filio substituit hæredem extraneum: deinde ille extraneus hunc filiū hæredem instituat, & hæres factus intra pubertatem decedat: puto à substituto ei filio omnino legata præstari non debere: quia non directò sed per successionem ad filium hęreditas patris pruenit. Plus [f] ego in fratre, qui cum hæres extitisset patri, exhæredatum fratrem hæredē instituit: accepi substitutum eius [g] legatum non debere: ac ne quidem si intestato fratri successerit: quia non principaliter, sed per successionem bona fratris [h] ad eū peruenerunt.

[a] Cum introitu. Id est, cū expensa, quæ fit in ingressu militiæ.
[b] Integra. Scilicet comparari volo.
[c] Posse. Etiam consequi expensam introitus: quædam enim expendūtur pro introitu militiæ: ut arg. l auth. vt iud. sine quoquo suf. §. hæc autē omnia. col. 2. & facit ī. de nego. gest. l. quæ vtiliter.

† Plin. ad Traianū, Superest ergo vt ipse Ispicias an in omnibus ciuitatib' certū aliquid oēs, q buleutæ leguntur debeant pro introitu dare.
[a] In P. Fl. huic quoque oīa integra.

[d] Danda. Sed contra ⁊. tit. a. l. quæro. vbi huiusmodi sumptus non p̄stat hæres. Sol. refert inter sumptum, qui fit ut habeatur legatum, & id præstat hæres etiam viusf. legato: vt ā. si viusf. pet. l. j. §. 1. & hic. an eo iā habito. & tunc non vt ibi, & de his dic vt ī. tit. 2. l. apud. §. hæres. & facit ā. de impen. l. neque.

SI pater. CASVS. Titius habens filium impuberem, exhæredauit eum, & instituit sibi hæredem Seiū extraneū: & postea ita dixit: Si fili' me' impubes, quem exhæredaui, decesserit in pupillari ætate: substituo ei dictum Seium meum hæredem, & Caium extraneum similiter: quē Caium non instituit. nec aliqd de suis bonis ei reliqt: & ab eodem Caio multa legata reliqt quibusdam: postea decessit dictus Titius testator, & postea decessit prædictus hæres à Titio institutus: & instituit sibi hæredem dictum filium testatoris impuberem: postea impubes hæres factus dicti Seij decessit in pupillari ætate, & sic Caius substitutus el, & nō a Titio patre impuberis institutus, habet hæreditatem tàm impuberis, quàm patris sui: quæritur, vtrum teneatur hic Caius præstare legata prædicta à se relicta? Et dicitur quod non: quia hæreditas patris, scilicet Titij, non peruenit directo ad filium Titij impuberem, quia fuit exhæredatus: sed per successionem, quia ipse impubes successit dicto Seio instituto à patre impuberis: & idem esset multo magis, si Titius instituisset vnum suum filium fratrem impuberis, & impuberem exhæredasset, & substituisset impuberi quendam extraneum, puta Caium, & ab eo Caio reliquisset legata quibusdam: & mortuo Titio fratre instituto instituisset sibi hæredem dictum impuberem, & postea impubes decessisset in pupillari ætate & sic habuisset Caius hæreditatem: quia nō teneretur substitutus Caius soluere legata à se relicta: quia non directo, sed per successionē ad filium impuberē hęreditas patris peruenit: sed & si intestato mortuo prædicto fratre impuberis successit ei impubes retento eodē casu non tenet substitutus impuberi præstare legata à se relicta, & hoc pp eandē rōnem. vel aliter vt in glo.

[e] Si pater. Testator Titiū extraneū instituit hæredē, filium pupillum exhæredauit: & ei pupillariter Titiū institutum, & Sempronium non institutū substituit: à quibus substitutis reliquit legata, tandē Titius decessit instituto pupillo p̄dicto: & pupillus decessit in pupillari ætate: vnde bona patris habuit filius, & tādem substitutus: & tū dicit, quod non valet legatū & redditur ratio. Item dicit, si dictus pater alium filium maiorē instituit, qui postea fratrem exhęredatum instituit, vel ab intestato habuit eum pupillum hæredē: sicque bona patris ad pupillum, & per eum ad substitutū peruenerunt: tamē non ualet relictum: vt hic, & C. eo. l. cū quidam. Sed quid erit de relictis à Titio dandis? Dicunt quidam aliud. s. ut valeant, & præstentur a substituto. Alij dixerūt idem quod hic. & sic fallit qđ dicitur ā. eo. l. si fuerit. quia ab hærede hæredis potest legari. Accur.

[f] Plus. Id est nō tātum in extraneo, sed & in fratre. q. d. hic plus tibi dico & in fratre &c. Vel dic plus. i. prōptius. Ac.
[g] Eius. Scilicet exhæredati.
[h] Bona fratris. Scilicet facta, quod ergo nō valet a principio, nō cōfirmatur ex postfacto, ut ⁊. de regul. iur. l. qđ ab initio. facit ad l. ī. titu 2. l. antepe. & ⁊. ad leg. Falc. l. qui fundū. §. qui filios. & ī. eod. l. 2. Acc.

Si filius. CASVS. Titium filium meum impuberem institui mihi hæredem in una uncia, & ei pupillariter substitui Seium extraneū: & a dicto meo filio reliqui legata quibusdā, quæ quidē videntur repetita tacitè à dicto suo substituto: & aliū meum filium emancipatum præterij: qui emancipatus uocabatur Caius, & quendam extraneū nomine Semproniū institui mihi hæredē in xj. vncijs. vnde per prædicta apparet commissum esse edictum de cōtra tabulas per filium meū prædictum emancipatū præteritū, & taliter cōmissum dictum edictū, quod non solum ipse emancipatus, sed etiā frater suus impubes, & hęs in vncia institutus pōt petere bono. poss. contra tab. meas: petijt ergo filius impubes bon. poss. cōtra tab. & ita factū est, qđ dictus extraneus in xj. vncijs institutus est ab hęreditate mea exclusus: & impubes, & frater suus prędictus diuiserūt hęreditatem meam per medium inter se. postea decessit impubes in pupillari ætate, & ita medietas hęreditatis meæ peruenit ad substitutū impuberis. i. ad Seiū prædictū. certè substitutus prædictus tenet præstare legata ab impubere relicta, non pro vna vncia tm̄, in qua fuit institutus impubes, sed ēt pro medietate hęreditatis quā habebat ex p̄sona impuberis mediante beneficio bonorū possessionis contra tab. s. illis legatarijs, qui sunt de liberis: vel parentibus mei testatoris, vel sunt de alijs exceptuatis personis, quæ sunt numeratæ, infra de leg. præst.

præst. bo. poss. contra tabu. pe. l. t. sed reliquis legatarijs præstabit legata habito respectu ad unciam tantum, in qua impubes institutus fuit. Sed retento eodẽ casu pone impuberem a me institutum in 9. vncijs, & dictum extraneum institutum in tribus vncijs, & cõmisso edicto per dictum fratrem impuberis emancipatum, & a me pręteritum accepisse dictum impuberẽ sex vncias tantum per bonorum possessionem contra tabulas, & ita minus quam prius haberet. Certè substitutus prædictus impuberis nõ pręstabit legata aliquibus, nisi habito respectu ad sex vncias tantum, & non ad nouem, in quibus fuit impubes institutus. sicut enim dictum est augeri legata a substituto præstanda in primo casu huius §. ex eo quod per bonorum possess. contra tabulas plus accepit impubes, quam fuerit illud, in quo fuit institutus: sic & ubi minus accepit per bonorum possessionẽ contra tabul. quam fuerit illud in quo fuit institutus, ut dictum est in secundo casu huius §. debent minui legata. Vi.

Quod operatur propositum in proposito, operatur oppositum in opposito. Bar.

Si filius [a] ex vncia hęres institutus sit, & ab eo legata data sint, habeat & substitutũ: [b] deinde cõmisso edicto per alium filiũ, accepit partis dimidiæ bonorũ possessionẽ substitutus eius: verũ ex vncia legata præstet? an verò ex semisse? [c] Et verius est ex semisse: sed ex vncia: oĩbus, ex reliquis, [d] liberis & parentibus. [e] Contrà quoque, si ex dodrante institutus [f] commisso edicto semissem acceperit bonorum possessionem: ex semisse tantũ legata substitutus debebit. Quomodo enim augẽtur, vbi amplius est in bonorum possessione: [g] sic & vbi minus est, deducitur. [h]

Digestorum, seu PANDECTARUM Liber trigesimustertius.

a Si filius. Scilicet impubes. & dic qđ pater filium impuberem in unam unciam instituit: aliũ emancipatum pręterijt: pupillo substituit pupillariter, & a pupillo legata reliquit. sed emancipatus rumpit per contra tab. testamentum, & sic aperuit viam succedendi ab intestato etiam pupillo instituto: sicque pupillus ab intestato succedit. quæritur qualiter ipse, vel eius substitutus dabit legata?

b Et substitutum. A quo saltem tacitè relictum intelligitur repetitum: vt s. ti. a. l. licet Imperator.

c Ex semisse. Nam non eo minus succedit ex pupillaribus tabulis substitutus, qđ testamentũ paternũ sit ruptum: quia hic filius ex testamento succedere ualẽs maluit ab intestato succedere: nec pro eius parte, sed fratris tantũ fuit ruptum testamentũ: ut s. de vulg. substit. l. a. §. planè. & l. ex duobus §. fin. & l. seq. & supra, de inoffi. test. l. Papin. §. sed nec impuberis.

d Ex reliquis. Scilicet quinque vncijs.

e Et Parentibus. Et quibusdam alijs coniunctis: ut j. leg. præst. l. 2. & 3. Acc.

f Institutus. Scilicet impubes a patre, cui est pupillariter substitutus datus. Acc.

g Bonorum possessione. ut in primo casu.

h Deducitur. Vt in secundo: & caue tibi, quia hic §. nil facit cum principio huius legis. Item not. hic argumentum est ad numerum unciarum: hæreditas tamen totalis nec fit maior, nec minor. Itẽ non obst. j. ad leg. Fal. in quantitate. ubi non prodest augmentũ, nec nocet diminutio legatarijs: quia de alio augmento ibi dicit: & facit ad hunc §. j. de contra tab. l. 3. §. si quis. & l. non pu auit. §. fi. & l. ex duobus. & j. de coll. bo. l. j. & j. de l. præst. l. filiũ. §. erit. & l. legatus. & s. eo. l. cũ patronus. & s. ti. t. l. cũ pater. §. cum existimaret. & s. e. l. post emãcipationem in prin. & j. ad le. Fal. l. in ratione. §. 2. & s. ubi pupill. educ. deb. l. 4. in fin. & s. de adop. l. per adoptionem. Acc.

TITVLVS I.

DE ANNVIS ET menstruis legatis, & fideicommissis.

Pomponius libro v. ad Sabinum. I.

CVm i annos singulos qd legatum sit, neq; adscriptum quo loco detur: quodcunq; loco petetur, dari debet: sicuti ex stipulatu, aut nomine facto peteretur. [i]

Si mora particularis aufert commodum totius partis, obligatio statim ad totale interesse committitur. Bar.

Idem libro vj. ad Sabinum. II.

IN annos singulos hæres damnatus sinere

DE ANNVIS & menstruis legatis, & fideicommissis.

CVm I annos. CASVS. Legaui Titio centum corbes fruẽmti in annos singulos, & non dixi in quo loco soluat ei hæres meus quolibet anno. Certè tenetur ei soluere hæres meus ubi ipse hæres habet domicilium, & ubi est maior pars hæreditatis: quocunque ergo loco de his duobus petat ab eo Titius legatarius, debet ei dare. nam & ita esset, si promisissem Titio per stipulationem dictos centum corbes frumenti singulis annis, uel alio modo essem debitor in dictis centum corbibus frumenti annuis. Vi.

i Peteretur. Scilicet iure. peti autem potest absque fori præscriptione ubi testator uoluit, & ubi hæres habet domicilium, & ubi est maior pars hæreditatis: & ubi cœpit soluere, uel respondere: ut s. de iud. l. si fideicommissum. in prin. & § fi. & l. quámuis & l. seq. & not. in l. quod legatur. & supra, de transf. l. cum hi. §. causæ. & facit s. si cert. pet. l. uinum. Acc.

IN annos. CASVS. Damnauit hæredem suum Titius, ut sineret me uti frui fundo Titiano ipsius Titij in singulos annos. i. reliquit mihi usumfru. in fundo suo Titiano: hæres Titij non permisit me colere dictum fundum tẽpore, quo debebat coli: certè tenetur mihi ad æstimationem fructuũ oĩum, qui in dicto anno potuissent esse collecti ex fundo, si pmisisset mihi eũ colere eo tpe, quo debebat coli: nec prodest ei ad excusationem, si paratus est permittere me colere postea in eodem anno dictum fundum: quia non permisit mihi tempore quo debui. Et idem est in hoc alio casu: dãnauit hæredem suum Titius, vt daret mihi diurnas operas Stichi serui sui: hæres in quodã die Iouis pone, non permisit Stichũ venire ad laborãdum ad uineam meam in mane, sed misit eũ in sexta hora diei. Certè tenetur mihi ad æstimationem totius dicti diei. nã nõ videtur mihi dedisse aliqd de dicta opera in dicta die,

eum non dederit in mane: nec prodest ei ad excusatio nem, si paratus est dare sequenti die per totam diem operam dicti serui. Vi.

a Fundo. Quod perinde est, ac si vsusfructus relinque retur: ut s. de vsufr. l. si quis ita. & j. tit. 1. l. patrimonij.

b Si initio. Igitur in initio anni est sol nendũ. quod dicut not. C. quando dies leg. ced. l. 1. ad qd est s. loc. si in lege. §. co lonus. & de dolo. l. rem quandam.

c Det. Id est dare paratus sit in primis sex horis, ut j. de oper. lib. l. 1. & facit s. tit. 1. l. is qui. & j. tit. 1. l. 6. & infra de uer. sig. l. 2. §. 1. & supra de vsufr. l. quæ si tam.

P. Fl. me frui fũdo.

me fundo a vti frui, si initio b anni, quo colere deberem, morã fecerit, licet postea patiatur: quia tamẽ a cultura sim exclusus, toti' anni nomine mihi tenebitur: quemadmodum si diurnas operas Stichi dare damnatus non a mane, sed a sexta diei horã det, c totius diei nomine tenebitur.

Legatum annua bima, trima die, debet præstari per annuas præstationes æquales, nisi alia mens testatoris appareat. Bar.

Vlpianus lib. xxxiiij. ad Sabinum. III.

Si legatum † sit relictum annua, bima, trima die, triginta fortè: d dena e per singulos debentur annos: licet non fuerit adiectum æquis pẽsionibus. proinde & si adiectum fuerit, pensionibus, licet nõ sit insertũ, æquis: item & si scriptũ fuerit, ęquis, licet non sit adiectum, pensionibus: dicendum erit, æquas fieri. sed si adiectum sit, pensionibus inæquis: inæquales debebunt. Quæ ergo debeant, videamus. Et puto eas deberi (nisi specialiter e testator electionem hęredi dederit) quas vir bon' fuerit arbitratus: vt pro facultatibus defuncti, & portione f patrimonij debeantur. Sed & si fuerit adiectum, pẽsionib. quas putauerit legatarius: an totũ petere possit, videamus. Et puto totũ simul nõ petẽdũ: sicut & ĩ hæredis electione. h fieri. n. pensiões debere testator voluit: quãtitates duntaxat pensionũ ĩ arbitriũ hr̃dis, aut legatarii contulit. Sed si ita sit legatũ, Hęres meus Titio decẽ trima die dato, vtrum pẽsionibus, an vero post triennium debeant? Et puto sic accipiendũ, quasi paterfamilias de annua, bima, trima die sensisse pponat.

† Ista lex est multũ notabi. & sing. secũdum Bar. hic.

Ex hoc loco & §. pen. apparet qd sit annua, bima, trima dies.

Sic in P. F. Hal. aũt scripsit, pẽsionibus iniquis.

Alias q.

P. Fl. depositione. Alibi dispositiõe. Item positione.

P. Fl. in arbitrio.

C A S V S. Legaui Titio 30. libras Bono. annua, bima, trima die ęquis pensionibus. certe in quolibet triũ annorum debet habere Titius ab hærede meo x. & idem est, si non posui in legato dicta verba, æquis pensionib. &c. & idem si dixissem, Lego Titio 30. libras Bono. annua, bima, trima die pensionibus. & idem si dixissem æquis. si non apposuissem ibi pẽsionibus. nã semper habebit x. quolibet ann. sed si ita dixissem: Lego Titio 30. annua, bima, trima die inæquis pensionib. inæquales pensiones, siue partes dabuntur ei quolibet de dictis tribus annis in dictis 30. & certè arbitrio boni uiri, scilicet ut inspiciatur facultates defuncti, & dispositio ei' patrimonij. & idem si expressissem ego testator dãdas pensiones Titio arbitrio boni uiri. Sed quid si ita dixissem, Lego Titio 30. annua bima trima die pensionibus, quas putauerit idem legatarius? certè non poterit petere Titius tota 30. In primo an. volui enim fieri portiones de dictis 30. per singulos de dictis tribus annis, & posui in arbitrio legatarij solummodo quãtitates pensionũ. & quod dixi in legatario, idẽ est in hærede, ut si posuissẽ in dicto legato hæc verba pensionib. quas putauerit hæres. non possit differre hæres solutionẽ dictorum 30. vsque ad finẽ triennij. si autẽ ita dixissem, Hæres meus Titio x. trima die dato perinde est ac si dixissem, annua bima trima die. vnde quod dictum est in 30. dicto Titio legatis, erit in dictis 10. Si cui certa. Legaui Titio c. & donec ei præstentur per hæredem meum, iussi eidem Titio præstari quolibet anno 10. nomine vsurarum. Certè legatum de c. valet, & ẽt legatum vsurarum prædictarum, si est intra legitimũ modum vsurarum, alias non. Vi.

d Fortè. Sub dubio fortè &c. ut s. de arbitr. l. si duo. & dic dena. Id est, decem: ut s. tit. 2. l. si quis testamento. Acc.

e Nisi specialiter. Subaudi maximè, ut apparet per id quod subijcit: sicut & in hæredis electione.

f Sine vexatione. Scilicet magna. Accursius.

g Et incommodo. Intolerabili: ut infra de verb. significatione. l. nepos. Accursius.

h In hæredis electione scilicet dicemus hæredem nõ posse totam præstationem differre usque ad triennij finem. Sic ergo per l. istam exponuntur leges, quæ dicunt annua, bima, trima die aliquid soluendum: ut C. de rei uxo. ac. l. 1. §. exactiõ. & s. de pignorat. actio. l. si necessarias. §. si annua. & s. de pact. dota. l. aliud, & de contrahenda emptione. l. Celsus. §. 1. Acc.

Annua, bima, trima die soluere, qd sit.

Vsura etiam in ultima voluntate non potest legitimum modum excedere. Bar.

Si cui certa quantitas leget, & quoad pstet, in singulos annos certũ aliquid, veluti usuras, i iusserit testator pstari: k legatũ valet. Sed in vsuris hactenus debet valere, quatenus modũ probabilẽ l usurarũ nõ excedat.

Legatum annuum pro primo anno est purum: pro sequentibus est conditionale. Bar.

Paulus [illegible] ro lxii. ad edictum. IIII.

Si in singulos annos alicui legatum sit: Sabinus (cuius sententia

i Vsuras. Scilicet certas, ut patet: quia dicit certum &c. aliud si non expressisset certum quid, uel certam quantitatem: sed simpliciter dixisset vsuras: ut s. de vsu. legat. l. quod in stipulatione, & s. de iure dot. l. cum post. §. gener. & j. de verb. obli. l. triticum. & l. ita stipulatus.

k Pręstari. Ab hærede.

l Probabilem. Quis est probabilis? Respon. ut C. de vsur. l. eos & sic etiam per testamentum non debetur vsura vltra legitimum modum: & facit supra de usur. l. placuit.

Id probabile est qd per se, vel alijs iunctum facit adminiculis. Sal. i l. ad pbationem. 1. C. de probat.

Si in singulos. C A S V S. Legaui Titio 10. in singulos an. certe cuiuslibet anni unũ est legatũ, & primi anni est purum legatum: sequẽtium aũt annorũ legata sunt cõditionalia: quia inest cõditio si uiuat legatarius:

tarius. vnde primum transit ad hæredem legatarij: sequentia autem non, quod est notandum: quod vltimū est verum: nisi legatarius ante mortem suam tetigisset de secundo anno, vel tertio, vel quarto, vel quinto, vel sexto, uel de alto, nam tunc bene traosmitteret ad hæredem suum, ut in casu sequen. Viuia.

vera est) plura legata eē ait: & primi anni purū, sequentium conditionale: videri enim hanc inesse cōditionem. Si uiuat, & ideo mortuo eo ad hr̄dē legatū nō transire. a

Sufficit vltimum annum esse captum, vt legatum annuum pro illo anno transmittatur. Bar.

Modestinus lib x. responsorum V.

A Vobis quoque cęteri hr̄des peto, vt vxori meæ præstetis, quoad viuet, c annuos decem aureos: vxor superuixit marito quinquennio, & quatuor mensibus. Quæro, an hęredibus eius sexti anni legatum integrū debeatur? Modestinus respondit, integri sexti anni legatum deberi. b

Propter mortem executoris legatum annuum non extinguitur. Bartolus.

a Non transire. Secus in aduocatis fisci: ut C. de aduo. di. iud. l. post duos sed dic, imo consonat huic. Item quod dicis hic, verum est, nisi exonerandi hæredis gratia fuerit legatum per annos diuisum: ut ꝟ. quando dies leg. ce. l. nec semel. circa prin. & l. si cū pręfinitiōe. in prin. & l. Firmio. §. si. quę sunt cōtra. Vel ibi cū non causa alimentorū fuit relictum, hic sic. Vel in l. si cum pręfinitiōe. certum tempus fuit adiectū: prima vera. Item secus in stipulatione, quàm hic dicat in legato: quia facta stipulatio etiā in singulos annos vna est. nec finitur morte stipulatoris. Idē in donatione causa mortis: vt ꝟ. de uer. obl. l. si Stichum. §. 1. & de do. caus. mor. l. senatus. §. fi. & sic quantum ad præscriptionem temporalē facimus differentiam inter legatū relictum in singulos annos, & stipulationem: licet M. & B. inter se dissentientes aliter dicant: vt not. C. de præscrip 30. ann. l. cum notissimi §. pe. Item facit ꝟ. quando di. leg. ced. l. cum in annos. & ꝟ. eod. l. in singulos. & l. cum in annos. & ꝟ. titu. 1. l. cum vsusfruct. & ꝟ. ad leg. Falc. l. j. §. si in annos. Accur.

a Quoad viuet, ad eius vitā, & quo ad morietur idē est dicere, Mando. in Gl. Facul. §. Acēt, l ꝟ. obtineat.

A Vobis. CASVS. Institui mihi quatuor hæredes pone: & a duobus ex his dedi multa legata quibusdam: & postea ita dixi, A vobis quoq; cæteri hæredes peto, ut vxori meæ præstetis, quo ad uiuet decem aureos annuos: me mortuo vxor mea vixit per quinque annos, & quatuor mēses de sexto anno: & decessit. Certè debent habere hæredes sui integrum legatum sexti anni: in initio enim cuiuslibet anni cedit dies annui legati. & hoc dicit. Viuianus.

b Deberi. Cedit enim dies huius legati in initio cuiuslibet anni: ut ꝟ. eo. l. in singulos. sed non videtur deberi, nisi pro rata anni sexti: ut s. de vsufruc. l. si operas. & l. sed & si quis. §. si operas. Sol. ibi delicto fuit amissus vsusfructus, scilicet capitis diminutione: hic morte vt arg. ꝟ. eo. l. in singulos. & s. quib. mod. vsusfr. amitt. l. 1. §. si non mors. Vel sol. vt ibi. Item facit ꝟ. de stip. ser. l. seruus communis. §. cum seruus. & C. de aduo. diuer. iudi. l. post duos. §. his. & ꝟ. eo. l. filiæ. Argu. contra C. de aduo. diuersorum iudi. l. petitionem. §. ut autem.

ADD. T. O. Pro solutiōe huius cōtrarij dic ut dicit gl. quia nihil ad hæredem transit, subaudi, nisi salariū illius anni: & no. in l. post duos. eo. ti. secundum Bart.

A Nnuā. CASVS. Titius reliquit in suo testamento ciuitati Bononiæ annuas centū libras Bonon. causa faciendi curri pallium ad porthecam, & roncinum, & accipitrem in cassatacula, cui ludo, seu quibus ludis voluit præsidere hæredes suos: post mortem huius Titij hæredes sui præstiterunt communi Bononiæ centū libras quolibet anno, pone per quatuor annos & quolibet anno præfuerūt dicto ludo fieri faciendo: & postea decesserū: periit in sequenti anno commune Bononiæ, ab hæredib⁹ dictorum hæredum Titij ut dent ei centum libras causa faciendi dictum ludum: dicūt hęredes hæredum: Nos non tenemur amplius p̄stare centum, quia hæredes Titij, quorum hæredes sumus non possunt præsidere ludo, sicut testator præcepit: Certè dicitur hic, quod nō obstante allegatione hæredum debēt centum præstare communi Bononiæ quot annis id ē singulis annis in pętuum. & ita quāuis morte legatarij pereat annuū legatum, ut supra l. proxi. non tamen morte hæredis, ut hic. Viuianus.

Idem libro xj Responsorum. VI.

A Nnuam pecuniam ad ludos c ciuitati reliquit, quibus præsidere hæredes voluit. successores hęredum negant se debere: quasi testator tandiu præstare voluerit, quandiu præsiderent hæredes. Quæro igitur, cū præsidenti mentionem fecerit: ad tempus fidei cōmissum, an perpetuò præstari voluerit. Modestinus respondit, fideicōmissum quotannis in perpetuum d reipublicæ p̄standum esse.

Dispositio respiciens solam authoritatem defuncti, non commodum alterius, non iure actionis, sed per officium iudicis effectui demandatur. Bar.

Pomponius libro viij. ad Quint. Mut. VII.

Q Vintus Mutius ait: Si quis in testa-

e Ad ludos. Sacros, quibus honestas, & verecundia moribus castis seruata perseuerat: ut C de spe. l. 1. & de maiuma. l. 1. lib. xj. Az. aliud si ad impudicos. nam tunc non in perpetuum pręstaretur, sed nullo modo, uel in aliud opus reipublicæ expenderetur: ut ꝟ. de admini. re. ad ci. perti. l. legatum. §. fin. Accur.

d In perpetuum. Plus ergo est in hoc legato. quam in usufruc. legato: quia tempore finitur: ut ꝟ tit. 1. l. si vsusfruc. municipibus, secundum R. & facit s. ti. 3. l. ciuitatib. & ꝟ. eo. l. pe. & ꝟ. de uer. obl. l. si Stichum. § 2. Acc.

Q Vintus. CASVS. Titius instituit sibi hæredes duos suos filios, & duas suas filias: & Seium extraneum, & Caiū, & Martinum, dedit tutores dictis suis filiis: qa impuberes erāt, & ita postea subiūxit in testamento, filij, filiæq; meæ, ibi morentur ubi vxor mea eorū mater eos morari volet: eisq; filiis, & filiabus meis Seius prædictus hæres meus in annos singulos, inque pueros, puellasq; singolas det nomine cibarij aureos 10. Mortuo isto Titio testatore, mater dictorū puerorum posuit eos ad standum, & ad morādū cum Sempronio. venit nunc Sempronius apud quē collati sunt pueri, ad Seium hęredem. & Caium, & Martinum suū tutores: & petit ab eis x. aureos pro hoc anno pro cibarijs dictorum puerorum: dicit Seius hęres tutoribus: Accipiatis si vultis a. aureos de hæreditate, & date Sempronio. dicunt tutores, nos nolumus ei aliquid date. Modo quæritur nunquid actione ex testamento possit agere Sempronius ad dictos 10. aureos?

Et dicitur ꝙ non, usq; illuc, Pomponius &c. & dimitte ibi, & uade ǂ. per 20. lineas: ibi, itaque hæc Quinti Mutij &c. & ibi reepilogat, & examinat dicta uerba Titij testatoris, filij filiæque meæ ibi murentur &c. & illa, eisque hæres meus &c. Et dicit, quod dicta prima uerba non pariunt aliquam obligationem: scilicet ut omnimodo teneantur filij ibi morari, ubi pater iussit, uel mater ex iussu patris: sed pertinent dicta uerba ad conseruandam authoritatē defuncti unde secundū iussionē iudicis debent morari ubi pater iussit, uel mater: ex iussu patris autem non debent morari. Quid em̄ si iudex cognoscit nūc esse Sodomitas, uel adulteratores illos, apud quos iussit pater filios suos morari. uel mater ex iussu patris: quod quidem pater nesciebat tempore quo fecit testamētum? Certè non debet permittere iudex apud illos morari. Item dicit ibi, si autem pro cibariis &c. quamuis dictū sit in principio legis quod Sempronius apud quem filij collocati erant, non potest agere ad 10. aureos actione ex testamento contra tutores: tamen ita distinguo, aut sunt relicti 10. aurei gratia filiorum, aut gratia Sempronij prædicti. primo casu potest agere Sēpronius contra tutores iudicis officio si ipse Sempronius erat bonꝰ homo. gratia autem puerorum semper præsumuntur relicti dicti x aurei, nisi contrariū appareat. secūdo casu potest agere Sēpronius bonus homo existens actione ex testamento & hoc usq; in finem legis: Modo reuertaris ad versiculū, Pomponius &c. & ibi ponit quædā exempla de ijs, quæ pertinent ad authoritatē testatoris, & non ad obligationē: puta instituo te solum heredem, & iussi tibi ut faceres mihi monumentū, quod constet centū. Certè potes facere monumentū, si uis, aliàs nō cogeris. secus si haberes cohæredem retēto eodem casu: quia tunc posset te cogere cohæres tuus actione familiæ erciscun. sed & si tu & cohæres iussi estis facere, & cohęres tuus paratus sit pro sua parte facere, pōt te cogere pro tua. Secundum exemplum est, cum iussi hęredi meo, ut poneret in municipio imagines: nam non potest compelli nisi gratia honoris municipij hoc iussissem.

a Eisque. Hic est duplex lectio. nam vel filijs, vel illi apud quos debent ali, potest attribui: ut in fin. l. Item potest esse, quod soli filij, vel quod soli alij, vel etiam tertio quod filij cū alijs sunt hæredes. Item & no. duo præcepta: vnum vbi debet morari, aliud de alimentis.

...mento ita scripsit: Filij, filiæq; meæ ibi sunto, vbi eos mater sua esse volet: eisque [a] hæres meus in annos singulos, inq; pueros, puellasq; singulas damnas esto dare cibarij nomine aureos decem: si tutores eam pecuniā dare nolunt ei apud quem pueri, atque puellæ sunt, nihil est, quòd ex testamento agere possit. [b] Nam ea res eò pertinet, vt tutores sciant, quæ voluntas testatoris fuerit, vti possint [c] eam pecuniam sine periculo dare. Pomponius. [d]

† In testamentis quædam scribuntur, quæ ad authoritatem scribentis duntaxat referuntur, nec obligationem pariunt: hæc autem talia sunt: Si te hæredem solum instituam, & scribam, Vti monumētum mihi certa pecunia facias: nullam. n. obligationem ea scriptura recipit: sed ad authoritatem meam conseruādam poteris, si velis facere: [e] aliter atque si cohęrede tibi dato, idem scripsero. Nam si te solum damnauero, vti monumentum facias: cohęres tuus agere tecum poterit familiæ erciscundæ vti facias: quoniam interest illius: [f] quinetiā si vteriq; iussi estis hoc facere, inuicem actionē habebitis. [g] Ad authoritatē scribentis hoc quoq; pertinet, cum quis iussit in municipio imagines poni. Nam si nō honoris municipij gratia id fecisset, sed sua: actio eo nomine nulli cōpetit. [h] Itaq; [i] hæc Quinti Mutij scriptura, Liberi mei ibi sunto, vbi eos mater sua esse volet: nullam obligationē parit, sed ad authoritatem defuncti conseruādā ptinet: [*] vt ibi iusserit, ibi sint. Nec tamē semꝑ volūtas eius: aut iussus cōseruari debet. veluti si prætor doctus sit, nō expedire pupillum eò morari, [*] vbi pr̄ iusserit, [k] ꝓpter vitiū, quod pater fortè ignorauit in eis esse personis, apud quas morari iussit. Si autem pro cibariis eorū ī annos singulos aurei decē relicti sint: siue hoc sermone [l] significantur, apud quos morari mater pupillos voluerit, siue ita acceperimus hunc sermonem, vt ipsis filijs id legatum debeatur: [m] vtile [n] erit. Et magis enim est, ut prouidentia filiorum suorum hoc fecisse videatur. [o] Et in omnibus, vbi autho-

b Agere possit. Ille apud quē erunt scilicet aliqua actione, sed iudicis officio: vt in fine dices. Azo.

c Vt possint. Scilicet si velit: sed nō compelluntur nisi ut in fine dicet.

d Pomponius. Circa prędicta clarius respondens, & præmittēs duo similia, primum de monumento: secundū de imagine.

e Si uelis facere. Imo & pontificali authoritate, uel iudicis officio est cogendus: vt ǂ. de pet. hæred. l. hæreditas. §. fi. & supra famil. ercifcun. l. his consequenter. §. sed & si. & infra ead. l. in fi. Accur.

f Interest illius. Quia ibi sepeliretur: vt ǂ. de reli. l. familiaris. & l. seq.

g Habebitis. Scilicet si alteruter vestrum parere noluerit: alioqui cōmunis culpa: poterit opponi agenti: vt ǂ. de leg. 1. l. nihil. §. 1. & ǂ. de leg. 2. l. cū pater. §. libertis. Acc.

h Nulli competit. Etiam si eius cōmodū aliquis sibi præferat. & facit ǂ. de priu. cre. l. Aufidius.

i Itaque. Redit ad primum casum huius legis.

k Iusserit. Facit ǂ. de admini. tut. l. quidam decedens. §. vsque. & de con fir. tuto. l. vtilitatem. & ubi pupi. edu. de. l. s. Accur.

l Hoc sermone. Eisque hæres meus in annos &c. ut supra, in prin. huius legis.

m Debeatur. Quod potest ꝓsumi, si sunt alij hæredes, uel etiam cohæredes his pueris, & ex annuis cibarijs decem pro magna parte superabundabit: & sic habet locum actio ex testamento: si autem soli filij tunc officio iudicis tantum, uel actione ex testamento: si gratia eorum apud quos morari debent est relictum.

n Vtile. Scilicet visum. Accur.

o Videatur. Nisi aliud liqueat. Acc.

† In quibusdi exemplis lex est.

* Huc spectāt ꝗ voluit Mād. in Gl. Facul. §. Et ꝓpriū. in ver. hēat.

* P. Fl. id ꝑtinebit.

* Sic I P. Fl. Hal. tamen scripsit, ubi mater iusserit.

* Adde ǂ societate culpā considerari: & ei adscribi, qui eam commisit. vid in l. pe. §. naue. ǂ. ꝓ soc. & ǂ l. si ut certo. §. nūc uidendū. ǂ. cōmod.

ritas sola testatoris est: neque omnimodo spernenda, neque omnimodo obseruanda est: sed interuentu iudicis hæc omnia debent, si non ad turpem causam referuntur, ad effectum perduci.

Legatum in annos singulos est simile legato vsusfructus: nisi in tribus, quæ hac l. ponuntur. Bartol.

Caius lib. v. ad leg. Iul. & Papiam. VIII.

IN singulos annos relictum legatum simile est vsufructui, [a] cũ morte finiatur. Sanè capitis diminutione non finitur: [b] cũ vsusfructus finitur. Et vsusfructus ita legari pt: Titio vsumfructũ fundi lego: quotiesq; [c] capite minutus erit, eundẽ vsumfructum ei do. [c] Illud certè amplius est in hoc legato quod ĩ ingressu cuiuslibet anni si decesserit legatarius, eius anni legatum hæredi suo relinquat: quod in vsufructu non ita est: cum fructuarius, etiã si maturis fructibus, nondum tamẽ perceptis decesserit, [a] hæredi suo eos fructus non relinquat. [d]

Etiam res pignorata potest capi ex primo decreto. Bar.

Papinianus libro vij. Responsorum. IX.

FVndus, quem paterfamilias libertis legatorum nomine, quæ ĩ annos singulos reliquit, pignus esse voluit. ex causa fideicommissi rei seruandæ gratia rectè petet. [e] Paulus notat, [f] hoc admittẽdũ & in alijs rebus hæreditarijs, vt & in eas legatarius mittatur. [g]

Legatum relictum ob causam, determinatur secundum causam sibi annexam. Bar.

Idem libro viij. Responsorum. X.

SEio amico fidelissi-

IN singulos. CASVS. Legaui Titio centum annua: certè istud legatum habet unam similitudinẽ cum vsufructu simpliciter legato, & tres dissimilitudines. similitudinem habet cum vsufructu: quia sicut usufructus finitur morte vsufructuarij, ita & dictum annuũ legatũ finitur morte legatarij. Prima dissimilitudo est inter ea, quod vsusfructus bene finitur & maxima & media capitis diminutione: annuum autem legatum non finitur. Secunda dissimilitudo est, quia usus fructus ita potest legari, Titio vsumfructum fundi lego: & quotiescunque ca pite diminutus sit, eundem vsumfructum ei do: quæ quidem adiectio in annuo legato nihil operatur: quia annuum legatum capitis diminutione perire non potest, ut dictũ est. Tertia dissimilitudo est, quia si usufructuari[a] decedat, nihil transmittit de vsufructu ad hæredem suum, etiam si maturis fructibus nondum tamen perceptis decesserit dictus fructuarius, sed ille qui habet legatum annuũ, si decedat in ingressu alicuius anni, puta secundi, vel tertij, vel quarti, uel sequentiũ, illius anni totũ legatum ad hæredẽ suum trasmittit: in initio enim cuiuslibet anni cedet dies annui legati. Vi.

[a] Finiatur. Vt & Instit. de vsufruct. §. finitur. & ff. eo. l. si in singulos. secus in seruitutibus prædialibus: ut supra quemadmod. ser. amit. l. 2.

[b] Non finitur. Scilicet legatũ in singulos annos relictum: quia legatũ sequentis anni est aliud legatũ: & sic illud habebit legatarius. plura enim sunt legata, & sic in capite cuiuslibet anni inspicitur an sit capax, uel nõ: ut ff. eod. l. si in singulos. & j. e. l. cum in anno. sed secus est in vsufructu cum legatũ est simplex, nõ in singulos annos. & secundũ hoc expones capitis diminutione, scilicet maxima, & media nõ minima. & sic est cõtra. C. de vsufru. l. corruptionẽ. Vel dic etiã minima si est relictus usufr. in singulos annos: secus si simpliciter: quia tunc nõ minima, ut ibi. Vel dic secundũ iura vetera ut quocunq; modo relictus, scilicet uel simpliciter, uel in singulos annos, pereat capitis diminutiõe, etiam minima: hodie secus: ut d. l. corruptionem.

[c] Ei do. Vt & j. quib. mo. vsusfr. amit. l. sicut. in princ. & l. reperi. in prin. & secundũ R. hoc casu. videtur perpetuò relictũ, si ciuitati, uel tẽplo sic relinquitur, nisi aliud patiatur: ut ff. quib. mo. vsusfr. amit. l. si vsusfruc. sed certè imo & alio modo põt finiri. ut ibi not. Acc.

[d] Non relinquat. Vt & oo. Instit. de re. diu. §. is verò. Et no. in prin. huius l. unam conuenientiã, quia vtrumque morte naturali finitur. postea tres differẽtias. prima cum dicit, sanè &c. secunda cũ dicit vsusfru. &c. tertia cum dicit, illud certè est. & facit ad legem istam. ff. quib. mod. vsusfr. amit. l. si vsusfr. meum. & ff. de vsufru. l. si quis ita. & l. defuncta. & j. tit. 1. l. patrimonij. & j. ad l. Falci. l. pœnales. in princ. & ff. de ca. diminu. l. legatum. & C. quando di. legs. ced. l. 1. & ff. de euic. l. si rem quã. §. fi. & ff. si vsusfr. pet. l. uti frui. §. fi. & ff. eo. l. a uobis. & j. e. l. a codicillis. & j. tit. j. l. habitatiõis. & l. licet. & l. generali. Acc.

FVndus. CASVS. Duobus meis libertis legaui centum corbes uini, & centum frumenti in annos singulos. & iussi quod pro his legatis consequendis ab hærede meo haberent in pignore fundum meũ Titianum. Me mortuo petebant dicti liberti ab hærede meo, ut caueret eis cum satisdatione de præstandis eis dictis legatis quolibet anno: & hæres noluit satisdare. Certè possunt & debent dicti liberti legatarij mitti in possessionem dicti fundi Titiani, & aliarum rerũ hæreditariarum causa rei seruandæ, id est, legatorum seruandorum. & hoc dicit. Vi.

[e] Petetur. Vt & ff. de transact. l. cum hi. §. si vni. nam testamento potest constitui pignus: ut & supra de pignor. actio. l. non est. & C. communia de leg. l. 1.

[f] Paulus notat. Scilicet esse verum quod dictum est. Vel dic notat scilicet infra scripta: id est, notabiliter dicit. Acc.

[g] Mittatur. Si non satisdetur: quinimò etiã in res hæredis post sex menses: ut C. vt in pos. leg. l. certa. cum. o. sit conditionale huiusmodi legatũ quoad sequẽtes annos, debet satisdare: vt j. ad l. Fal. l. 1. §. si in annos. Ac.

SEio amico. CASVS. Titia habebat unum suũ bonum amicum, qui vocabatur Seius: cui Seio ipsa concesserat vnam suam domum ad habitandum, quia ipse multum bene se habebat circa negotia sua Titiæ. Item habebat hæc Titia tres filios: scilicet unam fœminam, & duos masculos: hæc Titia fecit testamentũ, & instituit sibi hæredes dictos suos filios, & filiam: & ita postea locuta fuit: Seio amico fidelissimo volo pstari annuos senos aureos, & habitationẽ qua vtitur, si ipse voluerit interuenire negotijs filiorũ meorum eodem modo, sicut interueniebat meis negotijs. Mortua postea hac Titia ambo filij sui masculi decesserunt: & ita per casum mortis factũ est, quo minus dictus Seius possit interuenire negotijs omnium trium filiorũ Titiæ testatricis: petit nunc Seius tertiam partem dictorum legatorũ, dicẽs se paratum interesse negotijs filiæ Titiæ quæ viuit: filia Titiæ viuens dicit qd non tenetur ei

[a] P. F. seruatur.

[a] P. F. vsuifructui.

[c] Quoties que p quo tiescunq;.

[a] Sic in P. F. Hal. aũt legit hæredi suo in eos fruct[a] actionem non relinquat.

ei præstate: quia testatrix legauit ei sub conditione si interueniret negotijs filiorum suorum, qui erant tres: nunc autem non est nisi una: ergo non potest interuenire negotijs omnium, sicut testatrix videtur voluisse: ergo non adimplet conditionem: ergo non potest habere legatum pro aliqua parte. sed certè ipsa malè allegat quia conditio adimplenda per Seiũ, bene recipit diuisionem, & pecunia legata eidem Seio bñ recipit diuisionem: vnde bonum est, ꝙ pro ea parte, qua potest adimplere, & ad implet conditionẽ, pro ea habeat legatum.

Medico. Legaui medico Sempronio ea, quæ uiuus ei præstabam: certè ea uideor ei reliquisse, quæ ei singulis annis præstare solitus eram: & perpetuam quasi præstationem habebit: puta quia ei dabam, uel mittebam quolibet anno quatuor libras piperis in natiuitate, eo qđ ipse uidebat uri nam meam cum patiebar, & dabat mihi consilium: si autem inuitabã eum quandoque ad comedendũ mecũ, uel si mittebam ei quandoq; unũ ferculum, hoc nõ uideor ei legasse

Vxori. Legaui uxori meæ aureos centum, præter id quod a me uiuo annui nomine accipiebat. dabam enim ei fortè quolibet anno vnam gonellam: nunquid ei legasse videor centum aureos annuos, & vnam gonellam annuam? Et dicitur quòd non, imò semel tantum centum aureos, & annuam unam gonellam. Libertis dari. Habebã libertos, quibus præstabam habitationem: & cum unus eorum esset meus actor, siue castaldus, & alter esset medicus, pręstabam castaldo sumptus pro iumentis meis, quæ custodiebat: & præstabam medico sumptum, quẽ sumptum accipiebat medicus, ut me, & filiam meã curaret: feci ego patronus testamentum, & ita in eo dixi, Libertis meis dari uolo ea, quæ uiuus præstabam. Certè debetur ei dicta habitatio, non autem dictus sumptus iumentorum uel medicamentorum: & hoc dicit hic §. Viuian.

a Meis. Scilicet Titiæ testatricis: & sic apparet, ꝙ filiorum gratia fuit conditio apposita. Acc.

b Viuentis. Non etiam morientium: quia in eorum vtilitatẽ fuit cõditio apposita, vt in principio legis patet. & quia etiã in eorum persona conditio casu solummodo fortuito deficiebat: vt ĩ. de cond. & demon. l. in testamento. & l. cum ita datur. & sic nõ obstat contrarium. C. de instit. et substi. l. 1. et ĩ. eo. l. Mæuia. vbi nõ p casum. Item nec C. de leg. l. 1. ubi nõ contẽplatione hæredum. vel refert, an hic Seius adhuc non cœperat gerere: & tunc indistinctè deficit, cuiuscunq; causa sit cõditio inserta: an uerò cœperat: & tunc distinguitur an impediatur casu. ut & tunc deficiat: aliàs secus si non casu: ut ĩ. de condit. & demon. l. illis libertis: & secundum hoc in l. C. de legat. l. 1. cœperant iam morari. prima placet. Itẽ nota qđ hic casus in aliquo nocet Seio, in aliquo prodest. nocet & in partibus defunctorum. nam licet non stet per eum, & sic habere debet: ut ĩ. eodẽ l. Mæuia: nocet ei casus. at prodest ut nõ toto legato careat, licet non totam cõditionem impleat: quod aliàs noceret: ut ĩ. de condi. & demonst. l. qui duobus. scilicet quia staret per eum. Item cõtra C. de condit. insert. l. legatum. Item contra. ĩ. de alimen. legat. l. Caio. §. 1. & l. Stichus. §. fi. Sed ex supradictis apparet solutio, & facit ad legem istam C. de legat. l. j. Item facit ĩ. de condit. & demõ. l. pe. §. 1. & §. 2. & ĩ. tit. 1. l. cui. & ĩ. eo. l. annua. & distingue ut not. C. de insti. & subst. l. 1. Acc.

mo, si voluerit, sicut meis [a] interueniebat, eodẽ modo filiorum meorum negotiis interuenire, annuos senos aureos, & habitationem, qua vtitur ꝑstari volo. Non ideo minus annua Seio pro parte hæreditaria viuentis [b] filiæ deberi placuit, ꝙ ex tribus filiis Titiæ [*] testatricis duo aliis hæredibus institutis vita decesserint: cùm tam labor, quàm pecunia diuisionẽ recipiat.

Dictum generale ad extraordinaria non refertur. Bar.

[†] Medico Sẽpronio quæ viua pręstabã, dari volo. Ea videntur relicta, quæ certam formam erogationis annuæ, non incertam liberalitatis voluntatẽ habuerunt. [c]

Dictio præter, ponitur inclusiue: quando cadit inter res separatas, quarum vna non comprehendit aliam. Bar.

Vxori, præter id quod a me viuo [d] annui nomine accipiebat, aureos centum dari volo, annuũ [e] videtur, & semel centũ [f] aureos reliquisse.

Si testator legat quod viuus præstabat: ea sola debẽtur, quæ legatarii causa præstabãtur. B.

Libertis dari volo, quæ viua [g] præstabã. Et habitatio præstabitur. [h] sumptus aũt [*] iumentorum nõ debebũtur, quos actori [i] domina præstare solita fuit vtilitatis suę causa. ideo nec sumptum medicamentorum medicus libertus rectè petet, quem, vt patronam eius, quæ familiam curaret, acceptabat. [k]

Paulus lib. xxj. quæstionum. XI.

Cum in annos singulos legatur, plura legata esse placet, [l] & ꝑ singula legata ius capiendi inspicietur. idẽ in seruo inspiciendũ est ex persona dominorum. [m]

c Habuerint. Vt vna comestio, vel par gallinarum, & similia, hæc. n. non debentur: vt arg. ĩ. ti. 1. l. Sempronio. & s̃. tit. 1. l. qui saltum, & ĩ. ea. l. §. fi.

d A me viuo. Aliàs a me viuo: alias a Mæuio.

e Annuum. Scilicet quod præstatur a Mæulo.

f Et semel centum. Facit s̃. de act. emp. l. si venditor hominis. & ĩ. de dot. præle. l. Seia. nec est contra. C. de leg. l. j. qa ibi appatet esse aliud ex voluntate defuncti.

g Vius. Aliàs viuus.

h Præstabitur. Vt & ĩ. tit. 1. l. Sempronio. & supra. ead. l. §. medico. Acc.

i Actori. Id est, castaldioni quondam seruo. sic ergo ex superueniente dignitate, id est, libertate aliquid immutatur. sic supra, de procu. l. filiusfam. §. fin. & l. aut. & l. vel hæreditas. & s̃. de adopt. l. in omni.

k Accepiabat. Cum erat seruus. Acc.

Cum in annos. CASVS. Legaui Titio c. in singulos annos. certẽ cuiuslibet anni est unũ legatũ, & sic plura sunt legata: & in principio cuiuslibet anni debet inspici vtrum Titius legatarius sit capax, uel non. & si sit capax, consequetur legatum: aliàs non. Idẽ est si legaui Sticho seruo Titij c. in singulos annos, nam in principio cuiuslibet anni debet inspici utrũ Titius dominus sit capax, vel non. & si sit capax, consequitur legatum seruo suo relictum, aliàs non. & h. d. Viu.

l Placet. Dic ut not. s̃ eo. l. si in singulos.

m Dominorum. Vt & s̃. de legatis 2. l. debitor. §. fina. & ĩ. quando dies leg. ced. l. cum in annos. Item ex fuat ut cod. tit. l. Firmio. §. 1. Acc.

[*] In P. F. nõ est, testatricis.

[†] Quòd ad ordinaria, nõ extraordinaria referat dictũ gñale, Mando. 17. q. 3. Reg. n. 2. vbi ampliat procedere et ĩ priicipe. & ꝑ intellectu huius tex. vide Alex. I. l. sed si qs §. q̃situm. circa fi. ff. si qs cautio.

[*] Aũr, nõ est I P. Fl.

Caius.

CAius. CASVS. Caius Seius habens prædia Pontiana ad burgum Panicalis, & habens prædia Luciana ad sanctã Mariã in monte: leganit Mæuiæ dicta prædia Pontiana, & Seiæ dicta prædia Luciana: & post ea ita dixit. Præstari autem volo ex prædijs Pontianis, prædijs Lucianis annua arundinis milia 300. & salicis mundæ annua librarum singula milia, causa releuãdi fortè multas uineas, quæ erãt in dictis prędijs Lucianis. Mortuo dicto Caio Seio, Mæuia, quæ habebat prædia Pontiana, præstitit per tres annos pone dictas arũdines, & salices Seię, quæ habebat dicta prædia Luciana. Postea decessit dicta Seia, quæ habebat dicta prædia Luciana, quibus debebant dari dictæ arundines, & salices. quæritur, nunquid extinctum sit dictum legatum annuæ arundinis, & salicis? Et dicitur ꝙ sic, quia annuum fuit legatum, cuius petitio competebat Seiæ: non autem fuit seruitus in rem uel in personã. si autem fuisset seruitus in rem, id est constituta prædijs Lucianis in prædijs Pontianis, non finiretur morte legatariæ: sed si fuisset in personam, bene finiretur. & h. d. Viuia.

• In P. Fl. ex prędiis Potitianis ex prędiis Luctarianis annua arundinis milia trecena.

Annua præstatio facienda ex redditu certæ rei finitur morte legatarii. Bar.

Idem libro xiij. responsorum. XII.

CAius Seius prædia diuersis pagis [a] posita, Mæuiæ, & Seiæ [b] legauit: & ita cauit, Præstari autem volo • ex prædiis Pontianis, ex prædiis Lucianis annua arũdinis milia trecenta, & salicis mundæ annua librarum singula [c] milia. [d] Quæro, an id legatum [e] defuncta legataria extinctum sit? Paulus respondit, seruitutem iure constitutam non videri, neque in personam, [f] neque in rem: [g] sed fideicommissi [h] petitionem competisse ei, cui prædiã [e] Luciana legata sint: & ideo cũ annua legata fuerint, mortua legataria [i] finitũ legatum videri.

• In P. Fl. Luctariana.

[a] Pagis. aliàs plagis, aliàs pagis. i. cõtratis, uel villis.

[b] Et Seiæ. Scilicet vnum uni, alterum alteri: puta Pontiana Mæuiæ, Luciana Seiæ secundũ. R. & sic sunt omnia plana: sed Ioan. dicit Luciana his fœminis relicta: & Titio cuidam Pontiana: ex quibus Pontianis uoluit fieri huiusmodi præstationes.

[c] Singula. Id est, omni anno. Accur.

[d] Milia. Id est, mille librarum, id est libratarum, id est certæ mensuræ duodecim pedum: cum & libra duodecim vnciarum dicitur.

[e] An id legatũ. Scilicet annuæ præstationis secundũ R. uel dic, prædiorũ Titio relictorũ, ut solueret annuã quantitatẽ. nã cũ annua solutio sit extincta, & legatũ Titio extinctum uidebatur, ꝙ remouet secundum Io.

[f] Neq; in personam. Scilicet Seiæ dominantis: quam infra uocat legatariam. uel dic in personam Męuię seruientis, uel ideo dicit non in personam, scilicet ut sit usufr. tum quia prædia prædijs dari dicit, tum quia Seia cui annuum soluebatur, non poterat per se percipere: ut ĵ. ti. r. l. fundi. & l. patrimonij. & ã. de vsufr. le. l. defuncta. §. fi. & sic nõ ob. ã. de seru. rust. præd. l. item. & l. veluti. quæ est contra: & hoc etiam apparet ex eo, quod dicit præstari volo: ex quo verbo non constitui seruitutem liquet: quia si sit seruitus, percipere potius potest, quam pręstationem ab alio expectare per personalem actionem, ut in prædictis legibus dicitur.

[g] Neq; in rem. Scilicet propter illã annuã cõmemorationem: & quoniã cum quadam perpetuitate huiusmodi seruitutes reales constituuntur: ut ã. de ser. l. 4. numerus enim iste 10. milia &c. ostendit ꝙ potius obligatio personalis, quàm seruitus constituatur: quia seruitus uera nullam certam quantitatem, sed magis sufficientiam, seu integritatem exposcit. aliud quæro, an prædia Pontiana sint obligata ob talẽ præstationẽ: quod hic non dicit, videtur tamen quod nõ: ut ã. ti. 1. l. quidam testamento. in prin. nisi fortè pro alimẽtis, ut ĵ. de ali. leg. l. Lucius. & l. 2. & ã. de vsufr. l. hactenus.

[h] Fideicommissi. Scilicet annuæ præstationis: & dic ei scilicet Seiæ per actionem scilicet personalem ex testamento donec viuit, non vltra, ut in fine. Sed Io. dicit fideicommissi prædiorũ Titio relictorum: & dic ei Titio etiam post mortem Seiæ, & Meuiæ. Sed contra eum est quia dicit prædia Luciana: nam debet dicere Pontiana, Vel si diceret de fideicom. annuæ præstationis deberet secundum eum dicere, eis quibus, in numero plurali: dic ergo secũdũ R. vt prius dixi.

[i] Legataria. Annuæ præstationis, & non prædiorum. vt supra titu. r. l. pater. §. Tusculanus. & ã. de lega. r. l. si fundum. §. Iulianus.

Conditio, quæ pendet ex potestate legatarii, & alterius, si ex facto alterius impediatur sine legatarii culpa, habetur pro impleta. Bar.

Sceuola libro iiij. responsorum. XIII.

MAeuia nepotem ex

MAeuia. CASVS. Mæuia habens nepotẽ Mæuiũ ex filio suo Mæuio, dictum nepotem hæredem instituit. & Lucio Titio ita legauit. Lucio Titio dari volo annuos aureos decem, si rebus nepotis mei interueniat, omnemque administrationem rerum eius ad suam solicitudinem reuocauerit. Mortua Męuia Lucius Titius gessit negotia dicti nepotis per duos annos pone, & percepit ab eo omni anno decem aureos, postea dictus nepos prohibuit Lucium Titium administrare negotia sua pro sequentibus ann. & nolebat ei dare decem aureos: & amplius, & ita non remanet per Lucium Titium quo minus administraret: quæritur vtrum debeat consequi quolibet anno fideicommissum de decem? Et dr̃ ꝙ sic, nisi nepos remouisset eum a negotijs suis propter fraudem ipsius Lucij Titij, quam committebat in administrando negotia dicti nepotis Mæuiæ. vel nisi interueniat alia iusta causa ad improbandum operam dicti Lucij Titij.

Vxore. Dominus Ioseph instituit sibi hæredẽ vxorẽ suã: & ita cauit postea in testõ, Libertis meis omnibus alimentorũ noĩe singulis ann. denarios xij. ab vxore mea, quã institui hęredẽ, dari volo, si ab ea nõ recesserint. Mortuo testatore uxor prędicta assiduè volebat exire ciuitatẽ, & secũ liberos ducere: & liberti dicebãt ei, Dñs Ioseph non solebat tm̃, & toties ciuitatẽ exire. vnde nos nolumus toties vos sequi: & nihilominus volumus legata nostra. quęritur quid iuris sit? Et dicitur ꝙ hoc debet cõmitti ad arbitriũ boni viri: & ipse æstimabit vtrũ vxor habeat iustã cãm toties proficiscendi extra ciuitatẽ, & tũc liberti teneñt eam sequi, aliàs nõ habeant legata: aut nõ habeat iustã causam, & tunc nihilominus habeant liberti legata quãuis eã non sequãtur. Sed quid si ipsa habeat iustã causam proficiscendi extra ciuitatẽ, & liberti noluerint eã sequi: ea ratione quia ipsa nihil amplius eis offert quã sit in legato eorũ? nunquid debẽt legata eorũ annua cõsequi? Et certè cõmittitur hoc similiter arbitrio boni viri, vt videat, vtrũ ipsa velit proficisci in tam longinquas partes quod nõ sufficiant libertis eam sequentibus legata eis relicta pro impensis: & tunc non teneantur eã sequi, nisi ipsa det eis plus quam sit in eorum legatis annuis, & quod sufficiat eis ad perficiendas excursiones cum ea, quæ vult proficisci, an ita prope quod ad faciendum

impensas in itinere bene sufficiunt libertis eorũ legata, & tũc tenẽtur eã sequi, etiã si ipsa nõ det eis amplius quã sit in eorũ legatis. & si tũc eã nõ sequuntur, legata eis relicta annua consequi non possunt. & h. d. Viuia.

a Puberem. Aliàs puberem, aliàs impuberem: & uocabatur Mæuius: ut j. patet ibi. quæro &c. & hic in prin.

Mæuio puberem a hæredem instituit, & Lucio Titio ita legauit: Lucio b Titio bono viro, cuius obsequio gratias ago dari volo annuos, quamdiu viuet, aureos decem, si rebus nepotis mei interuenerit, omnemq; administrationẽ rerum nepotis mei ad solicitudinem suam reuocauerit. Quæro, cum Lucius Titius aliquo tempore Mæuij negotia c gessit, & per eum non stetit, quò minus gerat, Publius autem Mæuius nolit eum administrare: d an fideicommissum prestari debeat? Respondi: si non propter fraudem, aliamve quam iustam causam improbandæ operæ causa remotus eẽt a negotiis, quæ administrare secundum defuncti voluntatem vellet: percepturum legatum.

Qui tenetur cum alio morari, non tenetur eum simpliciter sequi, sed hoc declarabitur boni viri arbitrio. Bar.

Vxore hærede scripta, ita cauit: Libertis meis omnibus, alimentorum nomine singulis annuos denarios xij. ab hærede dari volo, si ab vxore mea non recesserint. e Quæro, cũ paterfam. sua volũtate de ciuitate diffi cile f profectus sit, ea ãt assiduè proficiscatur: an liberti cũ ea proficisci debeant? Respondi nõ posse absolute responderi: cum multa oriri possint, q̃ pro bono sint æstimanda. † ideoq; huiusmodi varietatẽ viri boni arbitrio dirimendã eẽ. Item quærit, cum proficiscens ei nihil amplius g obtulerit, ac propter * hoc eã secuti nõ sint, an legatũ debeatur? Respondi, & hoc ex longinquis, h breuibusq; excursionibus, & modo i legati æstimandum esse.

Fauore alimentorum vales legatum incertum. Bar.

b Lucio. Quidam extraneo. Accur.

c Mæuij negotia. s. nepotis. idẽ si nunquam, sed nõ stetit per eum ut subijcit, & C. de cond. inser. l. si ea. & j. de cond. & demon. l. iure. & l. si quis ita. & s. de lega. i. l. qui concubinam. §. vxori. & j. quando dies le. ce. l. 5. §. item si quis. j. de alimen. lega. l. Caio. §. 1. & l. Stichus. §. fi. & j. de cõdi. & demon. l. in testamento. & C. de insti. & subst. l. 1. & 2. & s. de leg. 2. l. Titia. §. si ea. & s. commo. l. si ut certo. §. abesse. Accur.

d Nolit eum administrare. Secus si stasset per casum fortuitũ: ut s. eo. l. Seio. in pri. & j. e. l. annua.

e Non recesserint. ex hoc oritur quæstio. Accur.

f Difficile, i. raro. & sic cogitabat facturũ vxorẽ, ut allegant liberti. Accur.

g Nihil amplius. Aliàs amplius. scilicet propter hoc, quod eos secum duceret, dare voluit: & alias nihil magis: & alias nihilominus, & tũc dic id est magis. sic C. de iur. & fac. ign. l. non idcirco. Acc.

h Ex longinquis. sic s. de iud. l. si longius. in prin. & §. 1. & l. sed & si susceperit § 1. & j. de ope. li. l. quod nisi. §. 1. itẽ est attendẽdũ cuius cõtẽplatione est dictũ, vt ab ea nõ recedãt: vt j. de cõd. & dem. l. illis. & facit s. ti. j l. q. cõcubinã. §. pe.

ADDITIO. Quærit hic Bar. an vxor teneatur sequi virum peregrinantem? Respon. secundum eundem Barto. quòd si vir incipiat peregrinari per mundum, non tenetur virum sequi, argu. huius l. & l. quod nisi. §. 1. j. de oper. liber. nisi tempore, quo ipsa duxit eum in virum, conditionem suam sciebat. tunc enim videtur in eum cum illis conditionibus consensisse, cõsiderata qualitate personæ: vt l. plenũ. §. equitij. s. de vsu, & habita. C. de sponsa. l. fin. circa medium. & l. promittendo. §. pen. de iure do. Sed si esset quædam peregrinatio modica, & honesta, tunc tenetur ipsa uirum sequi. arg. huius l. & gl. extra. de coniug. lepro. c. 1.

i Modo. Id est, quantitate. sic s. de trãs. l. cũ hi. §. modus.

SI cui annũ. CASVS. Legaui Titio annua alimenta pone: & non adieci aliquã summam. certè id uideor ei reliquisse, quod ego erã solitus prestare in uita mea. si autem nõ eram solitus aliquid ei præstare: ex dignitate personæ Titij legatarij statui oportebit illud quod debeat ei dari quolibet anno pro alimentis. Viuia.

† Huic sẽtẽtiæ congruit quod preclare M. Cic. l ora. pro Cn. Pli. non semper easdẽ sẽtẽtias ab ijsdẽ, sed quascunq; Reip. status iclinatio temporũ, rõ concordiæ postularet, esse defendẽdas.

Vlpianus lib. ij. fideicommissorum. XIIII.

SI cui annuum fuerit legatũ * relictum sine adiectione summæ, nihil videri huic adscriptũ. Mela ait: sed est verior Neruæ sniã, quod testator præstare solitus fuerat, k id relictum videri: sin minus ex dignitate personæ statui oportebit.

Si dilatio apponitur gratia legatarii, non potest ei solui ante, secus si gratia hæredis. Bar.

* P. Flo. pro hoc.

* Legatũ, non est in P. F.

k Solitus fuerat. Consuetudo patrisfamilias attẽditur. sic s. de leg. 1. l. si seruus plurium. §. fin. & de pigno. actio. l. uel vniuersorum. & s. tit. 1. l. cum quæreretur. §. lana. & l. numis. & s. eodem, l. Seio. §. 1. & fin. Itẽ & dignitas legatarij, ut subijcit: ut s. de iudi. l. sed & si susceperit §. 1. & s. de lega. 1. l. si seruus plurium. §. fin. & charitas: ut j. de adi. leg. l. cum alimenta. & not. quod hoc locũ habet in alimẽtis legatis indubitanter: ut licet in certũ, ualeat tamen. ut d. l. cũ alimenta. & in simili pia causa: ut & s. de legatis 2. l. quidam. & supra titu. 1. l. Stichus. & sic lex ista pôt loqui. Alij dicunt in omni annuo relicto quantũcunque incerto, ut ualeat fauore ultimæ uoluntatis: ut hic & arg. s. titu. 1. l. 2. nec obstat s. de iu. do. l. cũ post. §. gener. quis possumus dicere quod ibi non erat annuum, in cõtractibus autem inter uiuos cõstat nõ ualere: ut dicto §. gener. & infra de uer. obli. l. triticum. & l. ita stipulatus. in princ. Accursius.

Valẽs lib. vij. fideicõmissorum. XV.

* EVm, qui l rogatus post decẽ annos

* In P. Fl. inci. lauolenus eum &c.

EVm qui. CASVS. Titium hæredem meum rogaui, vt daret Seio centũ post x. annos a tempore mortis meæ numerandos: hæres sũt soluit nõ transacto adhuc quinquennio pone: nũquid est liberatus? Et distinguitur hic, aut reliqui fideicommissum prædictũ post diẽ propter legatarij personã, puta quia rẽ familiarem suam non poterat tueri: quia erat fortè pupillus, aut propter commodũ heredis: scilicet vt ipse hæres sentiret cõmodũ medij temporis. Primo casu si soluit ante tempus, & legatarius amisit legatum, & baratauit propter suam facilitatem, non est liberatus hæres. Secundo casu est liberatus. Vi.

l Eum qui. Aliàs incipit eum: & aliàs Iabolenus.

restituere pecuniam, ante diem restituerat, respōdit, si propter capientis personam, quòd rem familiarem rueri nō posset, in diem fideicommissum relictū probaretur, & perdituro[a] ei id hæres ante diem restituisset: nullo modo[b] liberatum esse, Quòd si tempus hæredis causa[c] prorogatū esset, vt commodum medij tēporis ipse sentiret: liberatum eum intelligi. nam & plus eum præstitisse, quàm debuisset.

Legatum annuum relictum seruo a domino debetur tempore seruitutis, & libertatis. Bar.

Paulus libro tertio ad Neratium. XVI.

Seruus post decem annos liber esse iussus est: legatumque ei ex die mortis domini in annos singulos relictum est. Eorum quidem annorum, quibus iam liber erit, legatum debebitur:[d] interim autem hæres ei alimenta prꝗstare compellitur.[e]

Legatum donec nubat, intelligitur annuum. Bar.

Labeo libro ij. poster. a labol. epit. XVII.

Legatum ita est: Attię, donec nubat hæres meus quinquaginta dare damnas esto: neque adscriptum est, in annos singulos. Labeo, & Trebatius præsens legatum deberi putant:[f] sed rectius dicitur, id legatum in annos singulos[g] deberi.

Quod deficit in fructu unius anni, suppletur ex fructibus sequentium annorum in annuo legato. Bar.

Vini Falerni,[h] quod domi nascetur quotannis in annos singulos binos culeos[i] hēs meus Attio dato. Etiam pro eo anno, quo nihil vini natum esset, deberi duos culeos respondit: si modo ex vindemia cæterorum annorum[k] dari possint.

Titio legati diuisi per tempora exonerationis gratia, transmittitur ad hæredem: & adiectio temporis in dubio non refertur ad tempus ætatis. Bar.

Scæuola libro xiiij. Digestor. XVIII.

Codicillis testamen

---

[a] Et perdituro. Sic ī. pro emp.l. si quis eum. & supra de minor l. quod si minor. §. testamēto. & ī. de in rem uer. l. 1. §. nec non.

[b] Nullo modo. Nisi ille habeat pecuniam saluam ut arg. institu. qui. alie. licet uel non. §. nunc uidendum. & C. pro empt. l. si. & ī. de admi. tuto. l. si minoris. & facit ad hanc distinctionē supra de vsur. l. 3. §. cum Pollidius. & ī. tit. 2. l. si ita relictū. § Pegasus. & l. cū pater. §. curatoris. & C. de fideicō. l. post mortem. ubi not. cōtraria & solutiões de legibus: ut ī. de le. 2. l. cum pater §. hæreditatem. & §. a filia. & ī. ad Tre. l. sed si ante. & ibi plenè solui.

[c] Hæredis causa. Quod præsumitur in dubio: ut ī. de re iudi. l. sēpus. & arg. ī. de uerb. obli. l. cū qui calendis. in fi. & l. cōtinuus. §. cū ita. in fi. §. & ī. de act. & obl. l. quod quis. & ī. de solut. l. quod in diem. & ī. eo. l. liberto. §. filium.

Seruus post. CASVS. Iussi in testamento meo seruum meum Stichū liberum esse post decem annos, & ita postea dixi, Volo dari eidem Sticho ex die mortis meæ cētum in annos singulos: certè ante decem annos hæres meus tenetur præstare alimenta dicto Sticho. post decem autem annos debebit habere omni anno dictus Stichus centum: post dictos enim decem annos incipit esse liber, & incipit posse capere legatum. Viuianus.

[d] Debebitur. Actione ex testamento: ut ī. tit. 2. l. si quis seruo.

[e] Compellitur. Officio iudicis: quia naturaliter, non ciuiliter debetur: ut infra de all. lega. l. seruos ad custodiam. & supra famil. ercisc. l. ex patre. § seruo. & supra de leg. 1. l. seruo alieno. §. 1. & C. de necess. ser. hær. instituen. l. penult. §. illo. & C de legat. l. seruus. posset etiam hæc l. intelligi secundum quod dicitur infra de verborum oblig. l. huiusmodi. & ī. si certum petatur. l. lecta. in fi.

Legatum. CASVS. Legaui Titiæ donec nubat quinquaginta, & non adieci, in annos singulos. Certè debebit habere Titia quolibet anno quinquaginta quandiu nō nubet: reprobata sentētia Labeonis, & Trebatij, qui dixerunt tm̄ semel ei deberi quinquaginta. Vini Falerni. Legaui Titio binos culeos, siue corbes optimi uini, qđ nascetur ad domum meam. i. in uinea quæ pertinet ad domum meam, singulis annis. me mortuo soluit hæres meus Titio per duos annos pone, duos culeos dicti vini nati in dicta vinea. in tertio anno fuit uinea grandine percussa, ita quod nihil in ea natum fuit, & ita in tertio anno nihil potuit habere Titius de legato. in quarto anō, & in quinto anno fuit satis de uino i dicta uinea: modo petit Titius ab hærede duos culeos vini pro tertio anno, in quo nihil habuit. Certè bene debet habere. h.d. Viuia.

[f] Putant. Et malè.

[g] Singulos. Scilicet quo vsq; nubet: & omni anno habebit quinquaginta. sunt igitur paria, quādiu nubes, et singulis annis quādiu nubes. sicut si lego tibi vsumfructū quādiu uiues, uel usque ad decēnium: tale est quo ad repetitionē ac si legassem singulis annis: ut ī. quib. mo. ususfruct. amit. l. sicut annos. ī princip. et §. unde tractatum est. et maximè quia in testamētis plenius facienda est interpretatio:[1] ut ī. de reg. iur. l. in testamentis. Vel dic in annos singulos, id est singulis annis debet aliquid solui de his legatis: ut ī. eo. l. 1. et ad hoc ī. quando di. leg. ce. l. si eum præfinitione. & ī. eod. l. annua §. fi. Accursius.

[h] Vini Falerni. A loco sic dicti. uel id est optimi. sic enim dicimus in vulgari uinum Falernum. Accursius.

[i] Culeos. Vasa de corio, uel alia materia, quibus mensurabatur uinum, & etiam annona quandoque: ut ī. de pig. act. l fi. § fi.

[k] Annorum. Antecedētium, & sequentium, ad quod ī. quando dies leg. ce. l. Fitmio. in prin. & ī. de uerb. obli. l. inter stipulantem. §. sacram. & ī. de le. 2. l. quod in rerum natura. in prin. & ī. de contr. hen. empt. l. si debi or. §. 1. & sup. loca. l. si uno. & C. loca. l. licet. & ī. de trulco, vino & oleo leg. l. cum certum. & l. ex eo. & ī. de alimen. & cibar. leg. l. Lucius. Accur.

Codicillis. CASVS. Titius in testamento suo, in quo instituit sibi hæredem Seium non dum anniculum, confirmauit codicillos quos postea fecerat, & postea fecit codicillos: & ita in eis dixit: lego fundum meum Titianum libertis meis: & nolo quod eum alienet. imo uolo qꝫ pertineat post mortem libertorū ad filios eorum, & nepotes: a quibus libertis uolo præstari dicto Seio hæredi meo ex redditu dicti fundi x. per an. sing. vsque ad ann. xxxv. a die mortis meæ. Postea dece Tit

[e] Culeus modios duos Gallicos, & semis capiabat. i. lx. Romanos qua nulla olim maior mēsura liquoris fuit: vt qꝫ vicenas amphoras, aut vrnas quadragenas cōtineret, vide Bud. libro 5. de asse.

[1] In testamētis quo tuplex sit interpretatio: vide per Bart. in l. ab executore. ī. de appell. gl. in l. 1. ī. de ord. iu.

deceſſit hic Titius teſtator, & codicillator. poſtea præſtantibus libertis omni anno 10. dicto Seio, ipſe Seius deceſſit ante 35. ann. modo quæritur, an reſidui temporis fideicom. debeatur hæredi dicti Seij? Et dicitur quod ſic. ni ſi liberti probent teſtatorem, eundemque codicillos facientē reſpexiſſe ad 35. anno. Seij hæredis, cū dixit in codicillis vſque ad an. 35. a die mortis &c. quia tūc non debetur fideicommiſſum hæredi hæredis.

Sticho alūno. Titius habes Stichum alumnum minorē 25. ann. & ſororem ſuam Semproniam inſtituit eā hæredē in quatuor vncijs hæreditatis ſuæ, & Seiū, & Semproniū pone[a] octo vncijs: & poſtea iuſſit dari alumno ſuo prædicto c. & omni mēſe, & omni anno alia c. & alijs quibusdā ſuis alumnis legata reliquit: & cōmēdauit oēs dictos ſuos alūnos dictæ ſuæ ſorori ut eos gubernaret, & cuſtodiret, donec haberent 25. annos. & tali modo rogauit poſtea dictā ſuā ſororē, fidei tuæ committo Sempronia ſoror, ut legata, q̄ alūnis meis reliqui, recipias a cohæredibus tuis, & apud te habeas donec cōmendatos habeas dictos alūnos. & poſtea deceſſit dictus Titius teſtator, & dicta ſua ſoror abſtinuit ſe ab hæreditate ſua antequā perciperet a cohæredib. ſuis pecuniam alumnis relictā. venit modo dictus Stichus alumnus, & petit a Seio, & Sempronio cohæredibus Semproniæ legata ſibi relicta, quæritur, vtrum poſſit? Et videtur quod non: quia non habebat adhuc 25. annos dictus Stichus, & ante 25. annum ſuum noluit teſtator Semproniam accipere pro eo legata eius: ipſa autem Sempronia inuenitur nunc non hæres: & ita non poſſe accipere pro eo de medio hæreditatis, ut dixit teſtator. Dicitur tamē hic, quod poteſt petere Stichus dicta legata. Viuia.

[a] Sic I P. P. Hal. ät ſcripſit, j. 35. ann.

to confirmatis [a] fundum libertis legauit, eumque alienare uetuit: ſed pertinere uoluit & ad filios libertorum, uel ex his natos. deinde hæc uerba adiecit: A quibus præſtari uolo hæredi ex reddito eius fundi decē p annos ſingulos uſque ad annos xxxv. a die mortis meæ. Quæſitum eſt, cū hæres a Titio inſtitutus, [a] intra xxxv. annum ætatis deceſſerit: an reſidui tēporis fideicommiſſum ex uerbis ſupraſcriptis hæredis quoque hæredi [b] debeantur? Reſpnodit deberi, niſi oſtendatur a libertis teſtatorem ad hæredis [c] xxxv. annum reſpexiſſe.

Nudo miniſtro recuſante legatum recipere: legatarius poteſt petere ante diem. Bart.

Sticho alumno ſuo cētum, & menſtruos decē & annuos centum, dari

[a] Cōfirmatis. q̄d hodie op⁹ nō eſt: ut inſt. de cod. §. 1.
[b] Hæredi. Nondum anniculo, ut ſtatim innuit.
[c] Hæredis. Quaſi perſonaliter ei alimenta conſtituēdo. nec enim eſt facile credendum, quod teſtator uoluerit dari alimenta a legatario rei ſingularis hæredi omnium bonorum domino: & ideo non pro alimentis videtur legaſſe, ſed in plures penſiones diuiſiſſe legatum exonerandi gratia grauati: & ideo omnium anno rum unum eſt legatum: ut j. quando dies lega. ce. l. ſi cum præfinitione ↄ. & l. Firmio. §. ſi. Accur.
[d] Alumnis. Id eſt, alumno: ſcilicet Sticho. uel dic q̄d & alijs alumnis ſimiliter reliquerat.
[e] Commendatos habeas. Id eſt habere volueris, vel dixit quod vſq; ad 25. annos haberet commendatos: ut ſtatim innuit. Accur.

[f] Alumnis. Id eſt, alumno. vel dic ut dixi ſupra. & ſa. ſupra titulo ſecundo, lege, cum pater. §. curatoris. & infra quando dies leg. ced. l. Firmio. §. 1. & a.

Titia hærede. CASVS. Titia inſtituit ſibi hæredem Seiam, & legauit Mæuio vſumfructum fundi ſui, qui vocabatur Facatianus: & in hæc verba commiſit fidei dicti Mæuij: A te Mæui uolo præſtari Attio Pamphilo, & Attio Sticho ex die mortis meę ſingulis annis, donec viuent annuos ſexcentos ex reddito dicti fundi. & poſtea deceſſit dicta Titia teſtatrix. & poſtea habuit Mæuius a Seia hærede Titiæ dictū fundum, & præſtitit dictus Mæuius aliquot annis annuos ſexcentos prędicto Pamphilo, & Sticho: & poſtea deceſſit dictus Mæuius, ſicque fundus prædictus redijt ad Seiam hæredem Titiæ pleno iure: eo quod vſusfructus extinctus eſt p mortem Mæuij. modo quæritur, annquid Seia hęres Titiæ teneatur præſtare Pāphilo, & Sticho omni anno ſexcenta? Et dicitur quod nō quia non ſunt ab ea hærede relicta, ſed a Mæuio uſufructuario. Sed nunquid hæredes Mæuij prædicti tenebuntur præſtare? Et dicitur quod nō, niſi probent Pamphilus, & Stichus manifeſtè teſtatricem voluiſſe pręſtari prædicta prædictis, etiam vſufructu finito. & tunc etiam ita demum tenebuntur hęredes Mæuij fructuarij, ſi illud quod Mæuius viuus exiſtens percepit ex uſufructu, ſufficit ad prædicta præſtanda, & non alias.

uoluit: & Semproniam, quam hæredem ex triente inſtituerat, rogauit in hæc uerba: Fidei tuæ committo Sempronia ſoror, uti legata, quæ alumnis [d] meis reliqui, ex medio recipias, & apud te habeas, quo ad uſque commendatos habeas: [e] Quæſitum eſt, cum Sempronia, cuius fideicommiſſum ſit, abſtinuerit ſe hæreditate ante, quàm ſecundum uoluntatem defuncti perciperet pecuniā alumnis [f] relictā, an Sticho de legatis actio etiam ante xxv. annum competat? Reſpondit competere.

Legato incæpto, & per mortē legatarij finito onus ſibi iniunctū extinguitur quo ad omnes. Bar.

Idē lib xvij. Dig. XIX.

Titia, hērde Seia ſcripta, vſumfructum fundi Mæuio legauit. eiusque fideicommiſit in hęc verba: A te Mæui

Qui Marco. Titius habens quendam doctum Aduocatum nomine Marcum, præſtabat ei quolibet anno unam libram piperis, & unam croci, eo quod ipſe iuuabat eum in cauſis ſuis in curia. fecit hic Titius teſtamentum, & inſtituit ſibi hæredem Titiam vxorem ſuam: & ita in eodem teſtamento locutus eſt ei: domina ſanctiſſima, ſcio te de amicis meis curaturam, ne quid his deſit. veruntamen uolo dari Marco octoginta: & poſtea deceſſit dictus Titius, & poſtea Titia eius hæres præſtitit octoginta Marco: Marcus nihilominus petebat ab ea omni anno unam libram piperis, & unam croci ſecundum quod teſtator ſolebat ei dare, nunquid poteſt? Et dicitur quod ſic.

Lucio Titio. Titia præſtabat Lucio Titio quadraginta omni anno: & nomine ſalarij decem omni ann. præſtabat eidem, & nomine dierum feſtorum præſtabat ei centum pondus argenti, aut pretium pro eo pondere. hæc Titia fecit teſtamentum, & inſtituit ſibi hæredes Seium, & Caium: & ita poſtea dixit: do lego Lucio Titio quo ad viuet tria pondo auri, quæ ei uiua præſtabam.

ſtabam. deceſſit poſtea dicta Titia, nunc petit Lucius Titius a dictis hæredibus omnia prædicta, quæ ei viua Titia pręſtabat. quæritur nunquid propter dicta verba teſtatricis poſſit ea conſequi? Et dicitur quod ſic. Vi. per quod hic loquitur in legato reiterabili: ibi loquitur in legato alimentorũ, q̃d non eſt reiterabile ſm B. hic.

l Quadraginta. Scilicet aureos.

m Titio quoad viueret. Scilicet teſtatrix.

n Summam. Puta viginti aureorum.

a Pacatiani. Cuius vſumfructum legauerat. Acc.

b Redierit. Per conſolidationem: vt Inſtitu. de vſufru. §. fina. vnde ſicut emolumentum morte finitur, ita & onus, licet teſtator largius ſit locutus.

c Debeantur. Alias debeant, ſcilicet hæredes.

d Si modo. Tunc enim pręſtabitur ſi modo &c. & tunc illud ſi, non ponit, vt no. ſuprà ſi quis ean. l. ſi eum. §. fina. & C. de tranſac. l. actione.

e Ei rei. Aliàs ei rei, & aliàs eius rei. Itẽ contra infra titu. 1. l. ſi ab eod. in eo q̃d hic dicit ab hæredibus non præſtandum fideicomm. Solu. hic finitum erat legatum: & ideo eius onus. at ibi caducum, aut in cauſam caduci factum remanet apud hæredem: & ideo cum ſuo onere. & ſic etiam ſoluitur contra ſ. de le gat. ſecundo, l. Celſus in princip. & facit ſuprà titu. 2. l. Imperator. in princi. & §. 1. & infra de alimen. lega. l. Stichus. §. Titia. & ſ. de lega. primo. l. filiusfamil. §. apud. & infra de dote prælega. l. 3. in princip. & ſupra de contrahen. emptio. l. fina. §. fina. Accurſius.

f Qui Marco. Aliàs lex, Alias §. Acc.

g Præſtabat. Puta x. aureos. Acc.

h Domina ſanctiſſima. loquitur vxori quam inſtituerat hæredem. Accurſius.

i Dari octingenta. Non habetur in textu verbum volo, ſed ſubauditur: ut C. de fideicom. l. uolo, uel æquipollens: ut ſcio te præſtaturam: uel credo: ut hic, & ſ. de leg. 1. l. etiam hoc modo. & l. & eo modo. & ſ. de leg. 2. l. vnum ex familia. §. fin. & ſupra, de leg. 3. l. fideicommiſſa. §. quanquam. Acc.

k Debeantur. Præſumenda ex viuentis vſu eiuſdem morientis voluntate: ut j. tit. 1. l. Sempronio. §. fin. Sed uidetur contra. j. de alim. leg. l. alimenta. §. Baſilicæ. & l. pen. §. 1. & l. Stichus. in prin. Sed ibi aliud apparet dicendum ex voluntate expreſſa defuncti. Acc.

ADDITIO. Vel ſol. aliter ſecundũ Petrum de Bel.

In P. Fl. Speratiani.

1 Impropriè ꝓ ol cõmoditate accipiř. quid ſit & quo ꝓſtandũ ſit, & quibus, vide d. Car. in cle. ſtatutũ. I pri. de elec. & I Spe. ti. de ſala. § 4.

Ex redditu fundi * Pacatiani a præſtari volo Arrio Pamphilo, & Arrio Sticho ex die mortis meę annuos ſexcentos quotannis, quoad viuẽt. Quæſitum eſt, cùm Mæuius annua alimenta præſtiterit, poſt mortẽ autẽ eius fundus ad hæredem Titiæ pleno iure redierit, b an alimenta ex fideicõmiſſo Pamphilo, & Sticho debeãt? c Rñdi, nihil ꝓponi, cur debeãt præſtari ab hęredibus Titiæ: cũ ab vſufructuario alimenta relicta ſint. Idẽ quæſijt, an ab hæredibus Mæuij legatarij pręſtãda ſint? Reſpondi, nihil ab hæredibus legatarij præſtandum: niſi teſtatorem manifeſtè probetur, voluiſſe etiam vſufructu finito ꝓſtari: ſi modo d id quod ex vſufructu receptum eſſe, * ei rei e præſtãdæ ſufficeret.

In P. Fl. ei rei parãdę ſufficeret.

Legato generali per ſpeciale non derogatur. quando ſit ſimpliciter, non ob eandem cauſam. Bar.

Qui Marco f homini docto certa annua præſtabat, g teſtamento cauit: Domina ſanctiſſima, h ſcio te de amicis meis curaturam, ne quid his deſit. verũtamen & Marco dari octingenta. i Quęſitum eſt, an Marcus præſtitis ſibi ex cauſa legati octingentis annua quoq; conſequi debeat? Reſpõdi, nihil proponi, cur nõ (ſecundũ ea, quæ in conſultationem collata eſſent) debeantur. k

Si teſtator reliquit ad põdus quod præſtabat ad numerum: ad pondus tamen valet legatum. B.

Lucio Titio auri pondo tria * quoad viuet, q̃ viua præſtabam, do lego. Quæro, cũ teſtatrix quadraginta l Titio quo ad viueret, m & ſalarij nomine certam ſummam n & amplius ſeſtorum dierum nomine certum pondus argenti, o aut ꝓ eo pretium pręſtiterit: an eadem ex cauſa legati vel fideicommiſſi ab hæredibus eius Titio ꝓſtari debeant? Reſpon. nihil ꝓponi, cur ꝓſtãda nõ ſint.

In P. Fl. ſunt, quo ad viuet. de uni itẽ hæc, do lego.

Si conditio deficiat per mortem eius in cuius perſonam cõfertur, non extinguitur legatum. Bartolus.

Idem libro xviij. Digeſtor. XX.

Annua p his verbis legauit: q Si morentur cum matre mea, quã hæredem pro * parte

P. F. ex parte.

o Argenti. Scilicet vnciã. vel pretium quod ſit decem. hoc quidẽ præſtabat teſtatrix dum vixit: non autem tria pondo auri. vnde quia ad numerum pręſtabat, ſed legauit ad pondus, videbatur non valere, ſed tamen valet, vt iſtæ tres ꝓſtationes ſint loco trium põdo auri: & ſic falſa demõſtratio non vitiat legatum. vt inf. de con dit. & demonſt. l. demonſtratio.

Annua his. CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredem Titiam matrẽ ſuam in dimidia, & Seiũ ĩ alia dimidia, & legauit duobus pone libertis ſuis c. omni anno ſi morarentur cum dicta ſua matre. & poſtea deceſſit dictus Titius teſtator: & poſtea deceſſit dicta ſua mater. & ſic dicti liberti non paſſunt amodo cum ea morari, nunquid nihilominus debent habere omni anno dicta c. annua? Et dicitur quod ſic.

Attia fideicommiſ. Attia habens unũ cęnaculum, ſiue domunculam, & vnũ horreũ cum ea domo ordinauit ita, q̃ quolibet anno ſie bant ibi nundinæ: & ſic magnam penſionẽ de cœnaculo & horreo percipiebat. hæc Attia fecit teſtamentum, & inſtituit ſibi hæredes Titium pone, & Seiũ, & Sempronium. & poſtea ita fideicõmiſſum reliquit: quiſquis mihi hęres erit fidei eius cõmitto, ut det ex redditu cœnaculi mei, & horrei poſt obitum meum ſacerdoti eccleſiæ ſancti Damiani pone, & hic hyerophilaci. id eſt ſacrorum cuſtodi, & libertis qui in illo templo erunt. denarios in die nundinarũ, quas ibi poſui, id eſt, iuxta cœnaculum, & horreum. & poſtea deceſſit dicta Titia. & poſtea deceſſit dictus ſacerdos, & æditnus, & liberti. & alij in eorum loco, & officio poſiti fuerunt. nunquid illis ſubrogatis debetur legatum pro templo recipientibus? Et dicitur quod ſic, & etiam in perpetuũ.

p Annua. Puta centum libertis. Acc.

q Legauit. Scilicet aliquis, puta duobus libertis ſuis. Deberi

instituì. Quęsitum est, an mortua matre conditio apposita defecisse uideatur: ac per hoc neque uestiaria, neque cibaria his debeantur? Respondi secundum ea, quę proponerentur, deberi. [a]

Relictum sacerdoti uel ministris ecclesiæ, ipsi ecclesiæ uidetur esse relictum. Bar.

Attia fideicommissum his uerbis reliquit: Quisquis mihi hęres erit, fidei eius committo, ut det ex redditu cœnaculi mei, & horrei post obitum sacerdoti & hyerophylaci, [a b] & libertis, qui in illo templo erunt, denaria decem die nundinarum, quas ibi posui. Quæro, utrum ijs dũtaxat, qui eo tempore, quo legabatur, in reb. humanis, & in eo officio fuerint, debitum sit: an etiã ijs, q in locum eorum successerunt? Respõdi secundum ea, quę proponerentur, ministeriũ quidẽ nominatorũ [c] designatũ, [†] cæterum datum templo. Item quæro, utrum uno duntaxat anno decem fideicommissi nomine debeantur, an etiam in perpetuum decẽ annua præstanda sint? Respondit, in perpetuum. [d]

Alienatio hæreditatis non extinguit legatum præstandum ex redditu certæ rei. Bar.

Idem libro xxij. Digestorum. XXI.

Liberto suo ita legauit: Præstari uolo Philoni, usq; dum uiuet quinquagesimam omnis redditus, quæ [e] ex ṕdiis a colonis, uel emptorib. fructus ex consuetudine domus meæ præstatur: hæredes prædia uendiderunt, [f] ex quorum redditu [g] quinquagesima relicta est. Quęsitum est, an pretii usuræ, quæ ex consuetudine in prouincia præstarentur, quinquagesima debeat? Respõdit, redditus dũtaxat [h] quinquagesimas legatas, licet prædia uendita sint. [i]

Legatarius onere extrinseco grauatus non defalcat contra legatarium: licet sibi fuerit defalcatum. Bar.

A liberto, cui fundũ legauerat ferenté annua sexaginta per fideicommissum dederat Pãphilæ annua dena. Quęsitũ est, si lex Falcidia liberto legatum minuat, an Pamphilæ quoque annuum fideicõmissum minutũ uidea

[a] Deberi. Verum ob. exceptio, si propter utilitatem matris conditio talis fuit: et apposita: vt ∫. de condi. & demonst. l. illis libertis. Alij distinguunt an cœperunt morari: vel per eos stetit, & tunc distingue vt dixi modo, aut non. & tunc indistinctè non habent: ut not. ∫. eo. l. Seio. & dic plenè vt ibi. & facit ∫. de leg. j. l. turpia. §. j. & ∫. de cond. & demon. l. in testamento. & l. cum ita. & l. si quis ita. & l. iure ciuili. Acc.

[b] Hyerophylaci. nomen est capellę, vel loci vbi est capella: ut sacerdos Ricardinæ delectabilis nostræ uillæ.

[c] Nominatorum. Scilicet ut sic per ipsos præbentes ministerium ipsi tẽplo potius relictum, quã eorum personis legatum videatur. nõ enim sui causa ipsis, sed potius tẽpli, cui ipsi deseruiebant, legatum fore est verisimile. quod eo maximè apparet quoniam legando mentionem templi fecit testator: & ita de eo dicitur, qui in relinquẽdo suo, vel filio alieno domini, patrisve mentionẽ fecerit: ut ∫. de condi. & demon. l. filio. & C. de iure deliber. l. pen. & fac. ∫. de re. dub. l. ciuibus. & ∫. de pac. l. tale. §. fi. & de trib. l. procuratoris. §. si plures. & C. de epi. & cle. auth. li cẽtiam. & ∫. de op. no. nũ. l. de pupillo. §. 2. & l. operis. & in decre. xij. quæst. 3. c. pontifices.

[*] Hierophylas sacrorũ custos Græcè dicitur, Latinè æditutus. vide Alex. ab Alex. lib. 5. c. 17. in P. F. legit hierophilaco.

[†] Per hoc dicit gl. 2. fc. edoceri. de rescr. quod nomine prælati ecclesia designatur.

[d] In perpetuũ. Scilicet deberi, scilicet si tẽplum perpetuò duret alias secus: ut ∫. ti. 1. l. pater. §. Tusculanus. Item pro hoc quod in perpetuum, est ∫. eod. l. legatum. in princ. & ∫. de usufruct. l. defuncta. §. fin. & de condi. inde. l. eleganter. §. pen. in fi.

Liberto suo. CASVS. Titius institutis sibi quibusdam hæredibus ita legauit liberto suo, qui vocabatur Philo, uolo præstari Philoni, donec uiuet quinquagesimam partẽ omnis redditus, qui redditus ꝑstatur pro prædijs meis Corneliano, & Sẽproniano ex cõsuetudine domus meæ a colonis meis, vel ab emptoribus fructus dictorũ prædiorũ. postea decessit dictus Titius, & hæredes sui vendiderunt prædia prædicta, & pretium habuerunt: nunc Philo petit ab hæredibus omni anno quinquagesimam partẽ usuræ dicti pretij ad æstimationem illarum vsurarum, quæ in prouincia frequentabantur, dicens quòd sicut debebat habere quinquagesimam fructuum, si prædia non essent alienata: ita debet nũc habere quinquagesimam fructuum pretij, id est, vsurarum, quæ vsuræ capiebant maiorem summam quam fructus, quæritur nunquid eas petere possit? Et dicitur quòd non, imo potest petere solum modo quinquagesimã fructuum dictorum prędiorum, licet ipsa prædia uendita sint, ut dictum est. Vin.

[e] Quæ. Aliàs qui, scilicet redditus. & secundum hoc dẽt esse ∫. pręstarentur. alias quæ scilicet quinquagesima: & tunc habeas præstaretur. & quod subijcit prædijs, subaud. alias ex, aliàs est, ꝑ prædiis, vel dic prædijs, id est, ad prædiorum aliquam utilitatẽ, scilicet seminandi, uel colẽdi, ut quinquagesimę expensa videatur legata.

[f] Vendiderunt. Iustè quidem, non obstante tali legato: vt ∫. tit. 1. l. fundi.

[g] Redditu. Aliàs redditus. aliàs redditum.

[h] Duntaxat. Quæ tamẽ per suam æstimationem satis ꝑstari absq; istis redditibus potest: vt ∫. tit. 1. l. fundi. & supra de legat. 2. l. codicillis. §. primo.

[i] Vendita sint. Ab emptoribus autem constat nihil deberi vt supra de contrahen. emptio. l. fin. §. fi. Accur.

A liberto cui. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium, & legauit Sticho liberto suo fundum Titianum, ex cuius fundi fructibus percipiebantur omni anno sexaginta libre: & rogauit dictum Stichum, ut daret omni anno decem Pamphilæ. Item a dicto Seio suo hærede reliquit quibusdam multa alia legata, scilicet ultra dodrantem hæreditatis suæ: & postea decessit dictus testator. & postea Seius hæres dedit dictum fundum Sticho extracta de eo Falc. nunc uenit Pamphila, & petit a Sticho annua x. Stichus autem vult ei soluere detracta tamen Falcid. sicut & ei Sticho detracta fuit per hæredem. quæritur vtrum possit detrahere? & respon. quòd non, nisi alia mens testatoris probetur cũ ex redditu dicti fundi legata sunt x. annua Pamphilæ, qui redditus largitur annuam prętationem Pãphilæ, id est, 10. etiam si Falcidia abstulit liberto partem dimidiam fundi. nã cum totus fundus redditus nõ le fructuum 40. libras, ut dictum est, bene reddet 30. libras

medie

medietas fundi remanens apud Stichum. legatum autem Pamphilæ, non erat nisi decem, quolibet anno ut dictum est. Viuianus.

a Legata sunt. Scilicet dena, qui scilicet redditus sufficerent ad annuam præstationem decem, etiam si medietatem fundi Falcidia auferret: quod tamen facere nō potest, nisi ad plus quartam: cum in singulis reb. Falcidia imponatur ut C. ad l. Fal. l. in imponēda. licet quidam contra: ut ibi not. pro quibus erat hęc l. Itē malè dicit x. ex reddítu legata: sed dic, id est occasione fundi, cuius redditū habet libertus. nā aliàs non posset onerari. Acc.

b Minutum. Not. legatarium non detrahere Fal. Sed contra ff. ad leg. Falci. l. pęnales. §. fi. So. ibi rei legatæ pars fidei cō. continetur: ideoque pro rata diminutionis damnū iustè sentit fideicō. at hic secus: ut apparet per id quod dicit, annua decem &c. & eodē modo soln. ff. si cui plus quàm per leg. Fal. l. videamus. & ff. ad Treb. l. Lucicius. §. hæres. & l. facta. §. si Titius. & ff. de cond. & demonstrat. l. Plautius. & in qualibet earum no. & sic etiam non ob. ff. tit. t. l. fi. §. 1. & de leg. t. l. antepe. in prin. item facit ff. ti. 2. l. cum patrisfa. §. 1. & quod no. C. com. de leg. l. 1. Acc.

tur: cū ex reddítu legata sint, a qui largitur, ēt si Falcidia partē dimidiam fundi abstulerit, annuam Pamphilæ præstationē. Respondi secundum ea, quæ proponerentur: non videri minutum: b nisi aliàs mens testatoris probaretur.

Ex uoluntate defuncti portio, quæ iure fideicommissi percipitur, in fideicommissum deducitur, & fructus percepti iudicio testatoris. Bar.

Aliàs, Quidam filium.

Filium * ex dodrante, vxorem ex quadrante instituit hæredes. & filij fidei cōmisit, vt nouercæ restitueret hæreditatem. ab ea autem petiit, vt infirmitatem filij commendatā c haberet: eiq; mēstruos aureos denos præstaret, donec ad xxv. an. ætatis peruenisset: cū autē implesset eam ætatē, partem dimidiam hæreditatis d ei restitueret. filius deducta dodrantis parte quarta, e ex qua institutus erat, nouercæ hæreditatem restituit: f

* & postea impleuit vicesimumquintum annū ætatis. Quæsitū est, cum nouerca uniuersæ hæreditatis habeat dodrantē, semunciā, g & sicilicū, h an eius i partē dimidiam priuigno suo restitueret? Respondi secundum ea, quę proponerentur: tantum restituendum, quantum cum eo, k quod Falcidię nomine filius deduxit, semissem faceret. Itē quęsiuit, an quod infirmitati filij pater consulere uoluerit l fructus

Filium. CASVS. Titius instituit sibi hæredē in tribus vncijs hæreditatis suæ vxorem suam Titiam, & Seium suum filium, quem habuerat ex alia vxore, infirmum existētem, & minorem xxv. annis instituit sibi hæredem in 9. vncijs: & commisit fidei dicti sui filij vt nouercæ suæ supradictæ restitueret dictas 9. vncias. a dicta autem nouerca petijt vt infirmitatē prædicti filij sui priuigni commendatam haberet, & ei filio præstaret denos aureos menstruos, donec dictus filius perueneril ad xxv. an. & cum implesset dictā ætatem, partem dimidiam hęreditatis ei restitueret dicta nouerca, & postea decessit hic Titius testator, & postea dictus filius existens adhuc minor xxv. ann. restituit dictæ nouercæ hæreditatem deducta ex Trebelliano quarta parte dodrantis, ea qua a patre institutus fuerat. & ita restituit nouercæ sex vncias, & tres partes alterius vnciæ, & retinuit sibi duas vncias cū quarta parte alterius vnciæ, & postmodum factus est dictus filius maior xxv. an. & ita venit tempus quo nouerca erat rogata a testatore de restituenda priuigno dimidia parte hæreditatis, vt dictum est. modo quæritur, qualiter debet accipi illa dimidia hæreditatis, quam nouerca debet priuigno restituere. Videtur quibusdam, quòd ipsa debeat ei restituere dimidiam totius hæreditatis testatoris, id est, sex vncias. sed non est verum: imò debet restituere solummodo tantum eius quod habet de hæreditate, quantum faciat semissem, id est, sex vnc. hæreditatis, computato in eo semisse illo, quod detraxit filius per Trebellianū, cum restituit nouercæ dodrantē. detraxit autem duas vncias, & quartā partē alterius vnciæ, ut dictū est: unde apparet quod nouerca non debet ei restituere, nisi tres uncias, & tres partes alterius vnciæ: & ita habebit sex uncias filius. nam nouerca tempore quo restituit priuigno dimidiā hæreditatis, nō inuenitur habere de uniuersa hęreditate testatoris nisi dodrātē, id est ix. uncias. & semunciā, id est, mediam vnciam. & sicilicū, id est, quartam partem vnius vnciæ, id est, cōputatis tribus vncijs, in quib. fuit instituta a ultro, inuenitur habere lx. vncias, & mediam aliā unciā, & quartam partem alterius vnciæ. restituit ergo priuigno tres uncias, & tres partes alterius unciæ, ut dictum est: & sibi retinet sex uncias: & ita nouerca inuenit habere sex uncias, & priuignus alias sex de tota hæreditate testatoris. Sed nunquid nouerca quæ restituit priuigno tres vncias, & tres partes alterius unciæ, ut dictū est, debet similiter eidē restituere & fructus qui exiuerunt de dictis tribus vncijs, & tribus partibus alterius unciæ a tempore mortis testatoris, usque ad tempus quo eas uncias priuigno restituit? Et dicitur quod sic. & hoc intelligitur ex verbis testatoris, qui dixit infirmitatem filij habere nouercam commendatam. vnde videtur voluisse quod fructus prædictos ei restitueret. Vlu.

c Commendatam. Hic oritur ultima quæstio.

d Hæreditatis. Not. hæreditatis scilicet totius, non hæreditariam, quia tres tantum unciæ, quas iure institutionis habet, veniunt in restitutionem, non autē quas per Trebel. filius nouercæ restituit: uel licet diaisset, tamen uenirent, quia hæc uidetur esse defuncti volūtas, aliàs autem dic ut C. de fideicom. l. cum virum.

e Quarta parte. Quæ est duę vnc. & quarta alterius.

f Restituit. Quod fuit sex unciæ, & tres partes alterius vnciæ.

g Semunciam. Id est, mediam vnciam.

h Sicilicum. Id est, quartam vnius vnciæ, * quod sic collige: habet enim tres vncias iure institutionis, item habet sex, & tres partes alterius iure restitutionis: & sic habet nouerca, & dimidiam, & quarta unciæ. & not. quod in lib. Azo est sicilicum, aliàs siliquam, uel silicem. & semper est idem sensus, † scilicet ut quartam unciæ, siue 48. partem assis contineat, uel cuiuslibet rei, & facit quod de hoc not. C. de episco. & cleric. auth. sed hodie. Item ad hanc computationem facit Insti. de hære. institu. §. hæreditas.

i An eius. Scilicet totius quod habet, quod est ferè dextans, non nisi quarta unciæ minus. Acc.

K Cum eo. Quod erat sextans, & quarta unius unciæ. sic ergo quatuor uncias restituet de eo quod habet, deducta quarta unius, & filius habet ij. & quartam alterius, & sic semissem habebit.

l Voluerit. In prædicti temporis dilatione.

a Hoc est sextāte & sicilico deducto semissem, semunciā & sicilicū restituit. itaq; nouerca dodrantē, semunciā, sicilicum: priuignus sextantē, & sicilicū habebat. Dimidia aūt eius partis quā nouerca post restitutionē sibi factā habebat, cōtinet triente, semūciā, sicilicū, & sicilici dimidiū. Atque hic quęrit an id totū nouerca priuigno restituere debeat, an id duntaxat, quod priuigno deest ad semissem totius hæreditatis. quod verius putat Scæuola. Id aūt est quadrās semūcia sicilicus. vide Ant. Aug. emē. li. 2. c. 1.

* Constat .n. sicilicū drachmis duab. porro drachmę oct. vnciam conficiunt.

† Tu v. de hūc locū Alc. in Anno. ad tres posterio. li. C. tit. de metal. & Bar. Pium Ianno. ad leges. cap. 56.

Debere.

a Debere. Scilicet omnes qui menstruam superabant dationem.

b Debere. Licet ex tacita voluntate patris: præsumitur enim pater inducias medij temporis pro utilitate filij posuisse: ut no. & s. eo. l. Quintus. in fi. & s. de leg. 2. l. si ita. §. Pegasus. alias in fructibus aliter distinguitur, utrum veniant in restitutione, ut no. C. ad Trebelli. l. iubemus. & facit s. de usu. l. in fideicommissi. §. cum Pollidius. & s. e. l. cum qui. & j. de re. iur. l. cum in tempus. & j. tit. 1. l. generali. §. duas. & j. ad Tre. l. facta. §. si hæres. Accursius.

quoque medii temporis nouerca ei restituere deberet? [a] Respondi secundum ea, quæ proponerentur, debere. [b]

Si legatarius non implet modum a testatore adiectum, legatum sibi solutum reuocatur. Bar.

Lucius Titius testamento patriæ suæ ciuitati Sebastenorum centum legauit, vt annis alternis ex vsuris eiusdẽ certamina [c] sub nomine ipsius celebrarent. & adiecit hæc verba: Quod si conditione supra scripta recipere legatam sibi pecuniam ciuitas Sebastenorum noluerit: nullo modo hæredes meos ei obligatos esse volo, sed habere sibi pecuniam: postea præses prouinciæ ex nominibus debitorum hæreditariorum elegit idonea nomina: & in causam legati reipublicę adiudicauit: [d] post cuius sententiam respublica adiudicatas a ple

Lucius Titius CASVS. Lucius Titius instituit sibi hęredes Seiũ & Caiũ: & ciuitati Sebastenorum, quę erat sua patria centum legauit ita, ut alternis annis ea vsuris eiusdem pecuniæ celebrarentur in dicta ciuitate certamina suo Lucij Titij nomine: & postea hæc verba adiecit: si conditione suprascripta noluerit dicta ciuitas recipere dictam pecuniã, nullo modo volo ei esse obligatos hæredes meos imo volo quod sibi habeant dictam pecuniã. & postea decessit dictus Lucius Titius testator. & postea venit procurator reipublicæ Sebastenorum, & petijt dictam pecuniam ab hęredibus dicti Lucij Titij coram præside illius prouincię, in qua erat dicta ciuitas Sebastenorum. & cum non inueniretur in hæreditate pecunia, vel alia res mobiles, vel immobiles, elegit præses idonea nomina hæreditaria: & dedit ea in solutum dictæ reipub. vsque ad quantitatem prædictam ei legatam, postea autem dicta respublica exegit pecuniam a quibusdam de dictis debitoribus, quorum nomina erant ei adiudicata: & a quibusdam non exegit. postea respubl. prædicta desiit alternis annis certamina facere, quę iusserat dictus testator fieri. & sic, vt dixit testator, debet remanere dictum legatũ apud hęredes. quæritur ergo qualiter sibi possint hæredes cõsulere? Et respondet, quod possunt repetere a dicta republica illas summas, quæ per numerationẽ, vel nouationem reipub. solutę sunt a dictis debitoribus, a debitoribus autem, qui non soluerant adhuc dictæ reipublicæ, vel non promiserant animo nouandi dictæ reipub. possunt repetere debitum dicti hæredes.

c Certamina. Id est, festiuitates quæ sub ludibrio non fiant, sed sub commemoratione aliquorum honestorum morum, vel rerum bonarum præteritarum boni exempli gratia ex eis capiendi. Ro. vt dixi supra l. annua. Accur.

d Adiudicauit. Sic quod res iudicata præiudicare videtur hæredibus.

e Voluntati. Licitæ tamen. ut j. tit. 1. l. legatum.

f Vti repetitione. Id est, efficaci. scilicet cõdictione sine causa uel ob causam: ut s. de condit. ob caus. l. si hæres. & j. titul. 1. l. quidam. & s. de legat. 2. l. antepen.

risq; sibi pecunias percepit. Quęsitum est, an si respublica cõditionibus testamẽto adscriptis postea non paruerit, legatũ ad filios hæredes pertineat? Respondi, rempublicam testatoris voluntati [e] parere compellendam: ac nisi faciat, in iis quidem summis, quę per numerationem, vel nouationẽ solutæ sunt, vtili repetitiõe [f] hæredes adiuuandos: ab iis verò nominibus, quæ neque soluerunt reipublicæ, neque nouatione abscesserunt a pristina obligatione non prohibendos, [g] quo minus debitum petant.

§. a te. & hoc nisi iussu præsidis fuerit erogata i muros ciuitatis: ut C. de expen. ludo. l. 1. & j. de admin. ter. ad ciui. per l. 1. & 4. & j. titu. 1. l. legatum. secundũ R. & H. sed hic expressè dicit testator remanere apud hæredes, si ciuitas nollet festum facere. Accursius.

g Non prohibendos. Quoniam hoc casu nihil præses indicauerit. & facit C. de dona. quæ sub mod. l. 2. Item no. ea hoc §. relictum sub modo debere solui ante completum modum cautione tamen ea acta: ut no. C. de ijs quæ sub modo. lege prima. Accursius.

Minister electus ad distribuendum satisdare non debet: nisi pauper fiat testatore ignorante. Bartolus.

Largius Euripianus consuluit [h] alumno certam pecuniam patronum testamento legasse, deq; ea re testamento ita ca-

Largius Euripianus. CASVS. Seius habens Titium libertum suũ eundemque eius alumnum, fecit testamentum, & instituit sibi hæredes. Primum, & Secũdum: & legauit dicto Titio suo alumno, & liberto centum. & postea ita dixit in eodem testamento. Dicta centum uolo esse penes Publium Mæuium vsque ad vigesimumquintum annum ætatis dicti Titij legatarij: & pro ea pecunia volo computari cum eo Publio Mæuio vsuras quadrantes pec eum præstandas dicto Titio legatario, quantum autem ei Titio statuendum sit nomine sumptuum, tu Publi Męui ęstimabis, cum patris affectum ei Titio præstare debeas. & postea decessit dictus Seius testator. postea venit dictus publius Mæuius ad dictos hæredes, & petijt ab eis dicta centum: & ipsi soluerunt non exacta ab eo aliqua cautione de præstandis dicto Titio, iis quæ testator iusserat. postea autem dictus Publius Mæuius fuit factus non soluendo, & sic non præstitit Titio, nec præstare potest illa, quæ testator iussit. vnde Titius vel hæredes Titij eo Titio mortuo volunt agere contra dictos hæredes testatoris, pro eo quod a Publio Mæuio satisdationem non exegerunt. quæsiuit Largius Euripianus a Scæuola iurisconsulto virum pollent. & ipse respondit ei quod non possunt, nisi viuente testatore, Publius Mæuius soluendo esse desiisset. tunc enim bene debuissent hæredes ab eo satisdationem exigere, soluentes ei dictam pecuniam, & si non exegerunt: tenentur dicto Titio liberto testatoris, eidemque alumno testatoris & legatario. Viuianus.

h Consuluit. Scilicet me Scęuolã, dicens alumno, &c.

Eius

uisse: Pecuniam, quam Titio liberto meo & aliũ no legaui, esse volo penes Publium Mæuium vsque ad xxv. annum ætatis eius, [a] proq; ea computari [b] cum eo usũras quadrantes. quantum autem ei statuendum sit in sumptum, tu Publi Mæui, cùm patris affectũ ei prastare debeas, [c] æstimabis. Quæsitum est, an hæredes a Publio Mæuio satis accipere [d] debuerunt soluentes eam pecuniam? Respondi: cũ testamento nulla exigendæ satisdationis commemoratio fiat, satis habuisse [e] hæredes secundum voluntatem defuncti Publio Mæuio pecuniam numerare, & ideo nec Titius alumnus, vel hæredes eius audiri debent aduersus hæredes patroni agentes, quod satis non exegerunt. ex ea enim numeratione, et a Titio, ac proinde etiam ab hæredibus eius liberatos [f] esse suprascriptos hæredes: nisi viuẽte [g] testatore Publius Mæuius soluendo esse desierit. tũc * enim cautio ab eo exigenda est.

* Aliàs nunc.

Dispositio collata ad tempus quo tutela finitur, pubertate sortitur effectum, etiam si tutela finiatur morte. Bar.

Pater duos filios æquis ex partibus instituit hæredes, maiorem, [h] & minorem, qui etiam impubes [i] erat: & in partem eius certa prædia reliquit: [k] & cum xiiii. annos impleuit *, certã ei pecuniã legauit, [l] idq; fratris eius fidei commisit: [m] a quo petiit in hæc verba. A te peto Sei, vt ab annis xii. ætatis ad studia liberalia fratris tui inferas matri eius annua tot [n] vsque ad annos xiiii. eo amplius tributa fratris tui pro censu [o] eius dependas, donec bona [p] restituas: & ad te reddit' [q] prædiorum illorum pertineant, quoad perueniat frater tuus ad annos xiiii. Quæsitũ est, defuncto maiore fratre, alio hærede relicto, [r]

* P. F. impleuerit.

a Eius. Scilicet liberti.

b Computari. Repete, volo, vt ita in singulis annis Publius liberto tales vsuras præstet. Acc.

c Debeas. Quia es forte socer eius: vt supra soluto matrimo. l. quia parentis.

d Satis accipere. Tam de vsuris per tempora, quã de sorte post xxv. annum liberti ei restituendis. Acc.

e Habuisse. Id est, debuisse. vel id est, satisfacere si numerauerunt: licet cautionem non exegerint.

f Liberatos. Hoc autem contingit triplici ratione: una, quia testator nihil dixit de satisdatione, vt hic. alia quia paternum testimonium eum excusat: ut alias in satisdat. rem p rp. sal. fo. quæ remittitur tutori testamẽtario ut insti. tu. de satisdat. tutor. §. i. tertia, quia est publicus minister, & nullũ in hoc habet commodũ: alias secus, vt in contrario: ut s. tit. i. l. si cui. & ad ea liben. l. Iulianus. §. si tibi. & j. de condit. & demonst. l. Titio. in prin.

g Viuente post factu testamentũ, uel etiam ante, cũ hoc ignorabat testator: vt argu. j. vt in pos. leg. l. si is a quo. §. ii. & l. sequen. & s. qui satisd. cog. l. ab arbitro. §. i. & idẽ multo magis si post eius mortẽ: quia non est verisimile patrem habuisse ei fidem laplo facultatibus, & opulentia: vt supra de confirm. tut. l. in confirmando. & l. vtiliorem. & infra de adim. leg. l. 3. §. fi. Acc.

Pater duos. CASVS. Caius habebat unum filium maiorem 25. an. qui vocabatur Seius. & habebat aliũ filium impuberem qui vocabatur Publius Mæuius. hic enim pater instituit eos hæredes pro æquis partibus. & in partem dicti Publij Mæuij minoris reliquit prędium Titianum & Seianũ, & legauit eidem Publio Mæuio centum cum 14. an. impleuerit. a Seio aũt maiore filio petijt in hæc verba: A te peto Sei, ut des matri fratris tui Publij Mæuij annua x. ab anno xij. eiusdem tui fratris, vsque ad 14. ad studia liberalia addiscenda per dictum tuum fratrem. & ut soluas tributa pro dicto fratre donec bona, eius ei restituas. nam bona eius, siue partẽ suam, volo quod teneas tanquam tutor, donec ipse habebit 14. an. Item volo quod ad te pertineant redditus dictorum prædiorum qui prouenerint ex parte dicti tui fratris, donec ipse tuus frater perueniat ad 14. ann. postea decessit dictus Caius testator, & postea dictus Seius maior frater decessit antequam minor frater compleuisset 14. annum. & instituit sibi hæredẽ quendã extraneũ: nunquid erit in eadem conditione hæres eius Seij, in qua erat ipse Seius dum uiuebat, scilicet ut possit recipere fructus fundorũ prædictorum, qui prouenerunt ex parte minoris fratris, donec minor frater habuerit quatuordecim ann. & ut teneatur præstare minori fratri centũ prædicta ei legata, & ut teneatur præstare matri minoris fratris annua x. a xij. annis minoris fratris, usque ad quattuordecimũ annum ad studia liberalia addiscẽda per dictum minorẽ fratrem, & ut teneatur tributa minoris fratris soluere, sicut hęc omnia tenebatur facere Seius maior frater si uiueret? an vero id omne quod dictum est, protinus ad Publiũ Mæuium pupillum, & ad tutores suos trãsferri debeat, ita quod nihil habeat ibi facere hæres Seij maioris fratris? Et respon. quod transferri debet ad minorem fratrem, & tutores suos, cùm maior frater morte pręuẽtus est: ut dictum est. si autem nõ fuisset morte præuẽtus ante quartumdecimum annum mortis fratris, nõ transirent pędicta ad minorem fratrem, & tutores suos ante quartumdecimum annum. imo teneretur maior frater vsque ad quartumdecimum ann. non autem plus. testator enim cũ ita rogauit maiorẽ fratrẽ, vt dictũ est, intelligit quasi cum tutore locutus. s. ut tpe quo tutela restituenda est. i. tẽpore xiiij. ann. minoris fratris finiant illa, quæ iussit præstari per maiorem fratrẽ minori: & finiatur perceptio fructuum, quã debebat facere maior frater de dictis prædijs. quæ venerunt in partẽ minoris fratris. Vi.

h Maiorem. Scilicet Seium. Acc.

i Impubes. Et ita maior frater est fiduciarius eius tutor: vt Insti. de fidu. tute. in prin. Acc.

k Reliquit. Ante partẽ, uel etiã in suã partem, seu pro sua parte soluenda ei cum erit 14. ann. ut j. pater. Acc.

l Legauit. Prælegauit, puta centum.

m Fideicommisit. Vt dicta e. daret.

n Annua tot. Puta decem.

o Pro censu. Prędictorum legatorum.

p Bona. Scilicet prædia prædicta. Acc.

q Redditus. Hæc verba prosunt fratri maiori. aliter. n. de fructibus illis nil lucraretur: vt supra eo. l. cum, & de leg. 2. l. si ita. §. Pegasus.

r Alio relicto. Scilicet extraneo. Acc.

Anniuersa-

a Anniuersaria. Id est, singulis annis.
b Pręstetur. Id est, relinquatur hæredi fratris.
c Transierint. Cum onere eiusdem præstationis.
d Et tutores. Datos de nouo post mortē fiduciarij. A.
e Locutum. Scilicet cum fuit locutus cum fratre maiore.

verum omnis conditio ꝑcipiendi redditus fundorum anniuersaria [a] pręstetur, [b] & alia, quæ præstaturus esset, si viueret Seius, ad hæredem eius transierint: [c] an verò id omne protinus ad pupillū & tutores [d] trāsferri debeat? Resp. ſm ea, q̄ ꝑponerentur, ītelligi testatorem quasi cū tutore locutum, [e] vt tp̄e, quo tutela restituenda [f] esset, hæc, quæ pro annuis præstari iussisset, percipiendisque fructibus, finianē. sed cū maior frater morte præuentus sit: omnia, quę relicta sunt, ad pupillum, & tutores eius [g] confestim post mortem fratris [h] transisse.

Sufficit anni initium esse certum. habes simile supra eo.l. a nobis. Bar.

f Restituenda est. A tutore fiduciario: quod est ea finita, non prius: ut Instit. de Attil.tu.§.si quę finitur morte tutoris, & alijs modis: ut inst.quib.mo.tu.fi. per totum.
g Et tutores eius. Scilicet postea datos.
h Fratris. Si enim maior frater fratris impuberis fuit tutor, semper illis verbis, quibus testator iussit restituere eū res pupilli post pubertatē, intelligitur restitutionem velle fieri, quoquo tempore tutela finitetur: ut pubertatis, vel 14. ann. appellatione, omnis tutelæ significet terminus. Si uero non est, scilicet frater maior minoris fratris tutor, sed ali⁹ minoris fratris fuit tutor iubendo pater prędia, pecuniamq; filio prælegatā in tempus pubertatis eius minoris, apud maiorē fratrem remanere tutelæ iudicio, fratrē sanguinis necessitate fideicommissi remedio ꝑtulisse credit testator, potius quā maiori voluisse consultū. Cum ergo fratris hæres pupillo non sit ea necessitudine cōiunctus sicut defunctus: prædiorū redditus (quā uis frater eos fuisset lucraturus) minime percipiet, cum non eadem quæ fratri habebatur fides: ut ī. de leg.2.l.cum pater.§.curatoris. & de usur.l.3.§. cum Pollidius. Ro. lucraturus dico fuisset, si hoc voluisset testator expressè non alias: ut d.ll.

Alphenus Varus libro ij. Digestorum a Paulo epitomato. XXII.

Filiæ meæ, quotiescūque [k] vidua erit, in annos singulos centū hæres meus dato. Quæritur si filia minus annuo [k] tēpore vidua fuisset, nunquid minus centū ei deberentur? Respōdit, sibi videri (tāetsi totus annus nōdū fuisset [*] expletus) [l] tamen deberi. [m]

Legatum relictum in diem reiterabilem, intelligitur esse annuum, & perpetuum. Bar.

Filiæ meæ. CASVS Ego habens filiā viduam, institui mihi hæredē Titium, & ita postea dixi: hæres meus dato centum filię meæ in annos singulos quibus erit vidua. & postea decessi. & postea dicta mea filia nupsit ante annum completum a tempore mortis meæ: & petijt nihilominus ab hærede integra centum pro eo anno. Certe bene debet habere. Vi.
i Quotiescunque. Id est, quotannis.
k Minus annuo. Quia fortè ante annum a morte patris nupsit.
l Expletus. Et in viduitate.
m Tamen deberi. Tota c. ut ī. eo. l.a nobis. & facit C. de indi.vidu.l. fi. §. sed quia. & ĵ. quando dies legat. ce.l.nec.semel. Acc.

[*] In P. F. nō est, expletus.

Martianus libro vj. Institutionum. XXIII.

Cvm quidā decuriōibus diuisiones [n] dari voluisset die natalis [o] sui, diui Seuerus & Antonius rescripserunt, non esse verisimile testatorē de vno anno sensisse, sed de perpetuo [p] legato.

Tantum est dicere, per quadriennium, quantum singulis quadriennijs, eadem ratione tantum est dicere, per annum, quantum singulis annis. Bar.

Cvm quidam. CASVS In testamento meo iussi hæredi meo ut die natalis mei diuideret inter decuriones Bononiæ c. libras de hæreditate mea. Certe quolibet anno in perpetuum debet hæres meus diuidere inter decuriones c. libras in simili die qua ego natus fui. Quidā autem dicebant, & male, quod uno tantum anno deberet dare. Vi.
n Diuisiōes. Id est, aliquid inter eos diuidendū. sic ī. de lega.1. l. ciuitatibus.
o Natalis. Id est. tali die quali natus fuit. sic C.de fer.l. omnes. vel die quali decessit: quasi nunc nascatur ad gloriā, ut fit de natiuitate sanctorum.
ADDITIO. Idē Mado. Iter casus Annuales aā nu. 23.
p Perpetuò. Sic ī. eo.l.legatū.in prin. & l.annua.§. fi. I fi. & ĵ.l.prox.

Idē li. viii. Inst. XXIIII.

Cvm erat pecunia certa, id est, [q] centum reipublicæ Sardianorum relicta per quadriēnium [r] certaminis Chrysantiani: diui Seuerus & Antoninus rescripserunt, videri perpetuam [s] pēsitationem reliquisse testatorem per quadriennium; non in primū quadriennium. [t]

Cvm erat. CASVS Titius legauit c. reip. Sardianorum, ut inde fieret in quolibet capite quatuor an. quoddam certamen, siue ludus, qui appellabatur in dicta ciuitate Chrysantianus. certè non videtur esse relicta dicta pecunia pręstanda tantū per unum quadriennium, sed ut præstetur perpetuo dictæ reip. eā faciēdi dictum ludū in quolibet capite quatuor āno. Vi.
q Id est. Hoc verbū id est, ponit exēplificatiuè pro sicut: nō expositiue, sicut ponit ī. de vul. subst.l.q liberis.§ j.
r Per quadriennium. Id est, ut semel fiat præstatio in quadriennio.
s Perpetuam. Aliud in vsufr. reip. relicto: ut ĵ. tit. t.l. si usus fr. ubi finitur centum annis: [†] ut no. ī. e.l. annua. vel fortè idem erit hic quod ibi dicitur in usufr. Acc.
t Primum quadriennium. Scilicet tantum. & facit ī. l. proxi. cum suis concor.

[†] M. Id. in sup scripti. Gl. Facul. in vet. Ad perpetuā. veri. perpetuū itē. 1. vsq; ad c. annos.

Valens libro ij. fideicommisso. XXV.

Filiofam. quoad in potestate patris est, [*] in annos singulos dena [u]

[*] Aliàs fit.

Filiofa. CASVS. Legaui filio Titij in eius potestate constituto dena in singulos annos: donec in potestate dicti sui patris erit. Certe valet dictum legatum, & contemplatione patris videtur filio relictum: & ita pater petet. Vi.
u Dena. Vel propriè, id est 10. & 10. vel impropriè, id est 10. tantū. & facit ī. de leg. 1. l. si quis testamēto. A.

Dati.

a Dari. Id est relinqui, vt dentur, quæ pater petet quasi sibi relicta: vt j. de con. & demon. l. filio. & no. s. eo. l. annua. §. 1. & dicitur valere ex persona filij, sicut in similis ex persona serui: vt s. de leg. a. l. debitor. §. fi. & facit s. de leg. 1. l. seruo alieno. in prin. Accur.

nullius fructus est, vt supra de vsu. l. videamus. Itē nec de loco seruienti potest legari ab eo, scilicet cui debetur seruitus: quia dominium est alterius: vt s. si ser. vendi. l. loci corpus. vnde non potest constituere seruitutē ille, cui debetur: vt supra com. præd. l. 1. §. ideo. ab eo autem qui debet seruitutes prædictas, bene potest constitui seruitus alia. quæ non noceat primæ: vt supra de ser. ru. præd. l. ij. §. 1. & §. 2. & penultu. & l. per quam. & s. commu. præd. lege, qui per certum.

dari [a] possunt.

TITVLVS II.

DE VSV, ET VSVfructu, & reditu, & habitatione: & operis per legatum, vel fideicommissum datis

Vsusfructus seruitutis realis non potest legari, ut proprie præstetur: sed præstabitur, prout potest. Bart.

Paulus lib. ij. ad Sabinum. I.

NEc vsus, nec vsusfructus itineris, [b] act⁹, viæ, aquæ ve ductus legari potest: [c] quia seruitus seruitutis esse nō potest. nec erit vtile [d] ex senatusconsulto, quo cauetur, vt omnium, quę in bonis sunt, vsusfructus legari [e] possit quia id [f] neque ex bonis, [g] neque extra bona sit. sed incerti actio [h] erit cum hærede, vt legatario, quā diu vixerit, eundi, agēdi, ducendi facultatem [i] præstet: aut ea seruitus constituatur [k] sub hac cautione, ut si decesserit legatarius, vel capite deminutus ex magna [l] causa fuerit, restituatur. [m]

Ista lex ponit tres differentias inter legatum operarum, & legatum vsusfructus. Bar.

Papinianus libro xvij. quæst. II.

HOminis operæ le-

DE VSV, ET vsufructu. &c.

Sed quid differt hic titulus ab illo de vsufruct. s. in quo de his tractatur? Respon. hic in vltima voluntate tantum prosequitur plenè: ibi etiā inter viuos.

NEc vsus. CASVS. Ego habebā seruitutem itineris, vel viæ, vel actus, uel aquæ ductus in prædio Titij Vicini mei feci testamentum, in quo institui mihi hæredem Caiū, & legaui Sempronio usumfructum, vel usum alicuius de dictis seruitutibus, quas habebam in fundo dicti Titij mei vicini, & postea decessi. venit Sempronius legatarius. & petit à dicto Caio hęrede meo usumfructum, uel usum dictarum seruitutum: nunquid potest? Et dicitur quod nō. & est ratio: quia seruitus seruitutis esse non pōt: usus fructus autem, uel usus est seruitus, scilicet personalis, & sic non potest constitui in aliqua dictarum seruitutum realium. Sed oppo. nonne continetur in quodam senatus. quod est s. de usufru. earum re quę usu consu. l. j. quòd omnium quæ in bonis nostris sunt, usumfructum legare possumus? Certè sic: ergo uidetur quod usumfructū dictarū seruitutum nobis cōpetentium legare possumus. Sed hoc non obstat ijs, quæ s. dixi: quia seruitus itineris, uel actus, uel uiæ, uel aquæductus non est ex bonis nostris, neque extra bona nostra, quamuis autem non possumus constituere usumfru. uel usum dictarum seruitutum vt dictum est, tamen dictus Sempronius cui legaui, habet act. incerti contra Caium prędictum hæredem meum ut eidem legatario præstet facultatē eundi, agendi, & ducendi aquam per fundum dicti Titij mei uicini, quandiu uixerit dictus Sempronius legatarius, & tenebitur hoc facere hæres meus, aut si nō uult hoc facere hęres meus, debet constituere dicto legatario seruitutem eundi, agendi, & ducendi per fundum dicti mei uicini. Itē debet promittere dicto legatario, quòd si decesserit ipse legatarius, uel magnam diminutionē capitis passus fuerit, sicque quantum ad eum legatarium extincta fuerit dicta seruitus, restituet ei dictam seruitu. in prædio dicti uicini. quamuis enim ego testator, qui habebam dictas serui. reales in prædio uicini, decesserim. tamen remanent hæredi meo: ut j. de serui. leg. l. pater. Viuia.

b Itineris. Quid sit iter, & actus, & uia, & aquæductus habes s. de ser. rusti. præ. l. j. Accur.

c Legari potest. Ab eo cui debentur huiusmodi seruitutes prælatæ: quia seruitus &c.: & argumentatur à toto. per se enim seruitus intellecta sine re, quæ seruit,

d Vtile. Scilicet legatum.

e Legari. Vt s. de vsufr. earum re. quæ vsu consu. l. j. Acc.

f Quia id. Scilicet seruitus.

g Ex bonis. Imò in alienis bonis est semper, quia sua res nemini seruit: vt s. si vsusfructu. pet. l. vti frui. sed die non in proprietate aliena. secundum quid ergo dicitur non esse in bonis: quia per se sine fundo dominante nō potest alienari: cum ille nō habeat fortè prædium cui alienaretur: vt s. de cura. furio. l. Iulianus. & insti. de ser. §. ideo autem. Item nec usussr. pōt alienari: ut insti. de usufr. §. finitur. Item prædiales non sunt in bonis alia ratione: quia uidentur non esse, uel extinctæ esse. nam & manica uidetur extincta cum accedit uestimento, ut insti. de re. diui. §. si tamen. & tignū nō uidetur possideri cum accedit ædificio: ut j. de usuca. l. cum. & l. rerum. Itē nec in petitione hæreditatis ueniunt, ut s. de peti. hære. l. & non tantum. §. fi. sed non simpliciter sunt seruitutes extra bona, cum possidētes exceptionē, & nō possidentes habeamus actionē: ut ff. de acqui. re. do. l. rem in bonis: & possunt obligari rusticæ, licet non urbanæ. ut s. de pign. l. si is §. tin. & l. seq. & facit s. de ser. rusti. præd. l. cum essent. in fi. Ac.

Seruitutes an sint in bonis, uel extra bona.

h Incerti actio. Scilicet actio ex testamento. quæ datur ad factum: ut C. de rerum permu. l. rebus. Accur.

i Facultatem. De facto.

k Constituatur. De facto.

l Ex magna. Scilicet maxima, uel media, uel etiam minima olim sed hodie secus: ut C. de usufr. l. corruptionem. §. sed nec omni.

m Restituatur. Hæredi. & sic non transit ad hæredem legatarij. sic & s. de usu. & ha. l. usus aquæ. & de serui. rusti. prædi. l. pecoris. & de leg. 1. l. apud. §. si quis.

HOminis operæ. CASVS. Legaui tibi operas in Sticho seruo meo post mortem meā. tu fuisti capite minutus minima capitis diminutione, puta quia fuisti emancipatus, uel adoptatus: ut s. de cap. di. l. fi. in fi. ubi stetisti per x. annos inter pręsentes, uel per xx. inter absentes, quod non fuisti usus illius operis: quo quidem tempore amittitur usussructus, ut C. de usufr. l. corruptionem. nunquid dictis duob. casibus amitteres operas? Et dr̄ quod non: & ita in hoc ultimo casu differt legatum usufructua à legato operarum. Sed nunquid poteris tu legatarius operas dicti serui locare, & mercedem recipere? Et dicitur quod sic. & si hæres pro-

habeat

gatę, capitis diminutione,[a] vel non vtendo nō amittuntur. & quoniam ex operis mercedem legatarius percipere[b] potest, etiam operas eius ipse locare poterit:[c] quas si prohibeat hæres capi, tenebitur.[d] Idem est, & si seruus se locauerit. Et quia legatarius[e] fructuarius non est, ad hæredem suum operarum legatum transmittit:[f] sed seruo vsucapto[g] legatū perit.[h]

Paulus libr. iij. ad Sabinum. III.

Hominis[i] quoq; liberi operæ legari, sicut locari, & in stipulationem deduci possunt.

Vlpianus lib. xviij. ad Sabinum. IIII.

Si purè proprietas legata erit, ea ad legatariū peruenier:[k] quis fructuari[*] hæres sit institutus.

Non potest quid ab eo casu incipere, quo debet extingui. Bar.

hibeat conductorem capere dictas operas, tenetur legatario, qui locauit eas. sed & si seruus, in quo legaui tibi operas, locauerit se alicui: certè tu legatarius operarum debebis capere mercedem: & poteris agere contra hæredem, si non patiatur vti illum, qui conduxit à seruo operas. Item nunquid de legatario mortuo transit legatum operarum ad hæredem suum? Et dicitur quòd sic: quia nō est fructuarius. seruo autem, in quo tibi operas legaui, vsucapto à quodā alio extraneo, bene perit legatum prędictū operarum. apparet ergo per supradicta quod possum tibi legare operas in seruo meo. sed in libero homine, puta in liberto meo possum tibi operas legare, sicut & locare & promittere possem. & hoc dicit l. seq. Viuia.

a Diminutione. Scilicet minimà. Sed contra instit. de acquir. per arr. in prin. sed ibi l opera liberti, quæ non tribuit ius in personā, quia est liber: hic in opera serui. Et no. l duobus hoc dittare legatum operæ ab vsufructu: vt in illis. eodē. §. finitur. Itē facit s. de ope. ser. l. ij.

b Percipere. Imponendo eas ipsi seruo ut s. de vsu, & habi. l. sed si ipsi. nō dico locando: ut supra de usufru. l. adhuc. §. si seruo.

c Poterit. Scilicet alij.

d Tenebitur. Ad interesse illi legatario.

e Quia legatarius. Cui scilicet operæ sunt legatæ, non est &c. imo differt in multis: ut hac l. & s. de ope. ser. l. a. no. Sed contra eo. ti. l. v. ubi dicit usum uideri legatum. sed dic usum, & etiam plus: ut ibi. Accur.

f Transmittit. Nisi aliter testator dixerit: ut s. usufruc. quemad. ca. l. idem est. & l. pe uel illud refertur ad annuum legatum, non ad legatum operæ.

g Vsucapio. Ab extraneo. secus in usu ructu & usu.

h Perit. Vt s. de usufruc. l. locum §. proprietarius. & j. de usuca. l. iusto. §. non mutatur. & quare secus, potest quæri. sic & posset quæri ratio aliarum differentiarum: dic ut in d. §. proprietarius. & facit supra ad leg. Falc. l. j. §. sed operis.

i Hominis. Pone exemplum in liberto, qui debet operas patrono certas: qui patronus pōt locare, & promittere, & legare: ut s de cond. indeb. l. si nō sort ē. §. libertus. ibi, sed si legatus. & j. de ope. lib. l. operæ in serum. Itē & si liber homo locauit mihi operas suas in quinquenniū, ius meum possum alijs legare. An aūt in perpetuum possit liber homo suas locare operas? dic ut not. s. de usufru. l. iiij. §. ne tamen. Accur.

Si purè. CASVS. Institui mihi hæredem Titium, qui habebat usumfructum in fundo meo Titiano: & Seio legaui purè proprietatem fundi prædicti. certè recta via transit in legatarium dicta proprietas nuda. Videbatur aliquibus contra, eo quòd fructuarius institutus fuit hæres. videbatur enim eis quod adita hæreditate à dicto fructuario, dominium dicti fundi ad eum transijsset, sicq; extinctus esset vsusfructus: & sic non nudā proprietatē habere debeat dictus Seius, sed plenā. Sed ipsi malè credunt: quia sicut litera dicit, purè legata fuit proprietas: & ideo recta uia, ut dixi, trāsit in Seium legatarium, taliter quod non efficitur Titij fructuarij. secus autem si sub conditione dicto Seio legassem: quia tunc pendente conditione esset hæredis facta dicta proprietas: ideoque extinctus esset suus vsusfructus, sicque aduenient cōditione legati haberet eam plenam legatarius: vt nota. supra de legat. primo, l. seruus Titij. Viuia.

k Perueniet. Recta uia, ut nec momento apud hæredē fuerit: ut s. de pecu. l. sed si damnum. §. 2. & ideo aditione hęreditatis facta à fructuario hærede non extinguitur usufructus: quod secus esset, si sub conditione proprietas esset legata: vt s. de serui. l. Papinianus. & facit qd not. s. de usufru. l. v. §. fin. Accur.

Paulus libr. iij. ad Sabinum V.

Vsumfructum cum moriar, inutiliter stipulor. idem est in legato:[l] quia & constitutus vsusfructus morte intercidere solet.

In obligationibus faciendi quādo desiit posse fieri, petitur interesse. Bar.

Pomponius lib. xv. ad Sabinum. VI.

Si vsusfructus mihi in biennium continuum à morte testatoris legatus sit,[m] & per hæredem steterit, quo minus eum mihi daret: præterito biēnio nihilominus tenetur quemadmodum teneretur, si res legata in rerū natura esse desijsset, quā quis deberet, moratusque esset in ea danda:[n] vt peti quidem iā vsusfructus, qui legatus sit, non possit, quia alius futurus sit.[o]

Vsumfructū. CASVS. Titius promisit mihi vsumfructum fundi Titiani cum moriar: uel eo modo legauit mihi usumfructū dicti fundi. certè non ualet promissio, uel legatum: quia si iam esset mihi constitutus dictus usufructus, morte mea superueniente intercideret. Viuia.

l In legato. Puta, lego tibi vsumfructū alicui⁹ rei cū morieris: ut s. de usufru. l. Titio. & sic in libertate. ut j. de manu. test. l. libertas. i pri. sic & s. de iure do. l. Iul. Ac.

Si vsusfructus. CASVS. Titius legauit mihi usumfructum fundi sui Titiani usque ad biennium continuum à tempore mortis suę, decessit. postea per hęredem suum stetit, quo minus daret mihi dictum usumfructum intra biennium. certè transacto biennio nihilominus tenetur mihi hęres, & possum ab eo petere æstimationē dicti usufructus p biennium, nō autem usumfructum: quia ex quo transactum est biennium, iam peterem alium usumfructum quam qui mihi legatus fit. nam & teneretur mihi hæres Titij, si aliqua res legata mihi a Titio in rerum natura esse desijsset post moram, quam fecit hęres in ea mihi danda.

m Legatus sit. Et sic ad diem, quod esse potest: ut supra fa. ercis. l. & puto. §. usufructus.

n Danda. Nam tunc tenetur hęres ad æstimationem, quod dicit supra de leg. i. l. cum res. in fin.

o Futurus sit. id est, alius esset usufru. si diceremus cōstitui,

titui, ſed nō dicimus, ſed æſtimationem damus. vt hic, & ſupra de uſufruc. l. quęſitum. & l. qui uſumfructum. §. ſi. & facit ī. de leg. 2. l. ſi quis inquilinos. in prin. & de l. 3. l. nun dubium. §. ſi. Accur.

a Bima. Id eſt, duorum annorum: vt ī. titu. 1. l. 3. aliàs bina, id eſt, biennium, aliàs neutrum habetur in textu.

quam qui legatus fuit: ſed æſtimatio eius bima a dūtaxat facienda ſit.

OPeræ teſtamento. CASVS. Titius in teſtamento ſuo legauit mihi operas ſerui. modo quæritur, quando cedant dictæ operæ, vt ſic cum effectu eas petere poſſim? & certè non ſtatim adita hæreditate ab hęrede dicti Titij, ſed ex quo peto eas ego legatarius. & ſi poſt petitionē meā infirmatus fuerit ſeruus, in quo legatæ mihi fuerunt dictæ operę: mihi legatario pereunt dies infirmitatis eius. Vi.

Vlpianus lib. xxvj. ad edictum. VII.

OPeræ teſtamento relictę quando cedere debeant: vtrum ex quo petit b eas legatarius, an ex quo adita hæreditas c eſt? & cui pereant dies, quib. ęger ſeruus fuerit? Et puto, ex die petitionis d eas cedere: quare ſi poſt petitas ęger eſſe ſeruus ceperit. legatario peribunt. e

Caius lib. iij. de le. ad edic præto. VIII.

SI vſusfructus municipibus legatus erit: quęritur, quouſque in eo vſufructu tuendi f ſint. Nam ſi quis eos perpetuò tueatur: nulla vtilitas erit nudæ proprietatis, ſemper abſcendente vſufructu. Vnde centum annos g obſeruandos eſſe conſtat: qui finis † vitæ longiſſimus eſt.

b Petit. Quaſi tūc indicat eas. Accur.

c Hęreditas. Etiam ſi non petantur.

d Petitionis. Factę poſt aditam hæreditatem, & non prius: vt infra quādo dies lega. ced. l. ij. & no. C. de cad. tol. §. in nouiſſimo. in fin. & dic hic quando ſunt incertæ. aliàs etiam ante petitionem ſcilicet ceduntur: ut ī. de oper. liber. l. ſi quis hac. l. §. iudicium. & l. cum patronus. in princip. & l. quoties. & not. ſupra de ope. ſeruorum. l. prima. Accurſius.

† De ſpatijs uitæ lōgiſſimis Pli. lib. 7. na. hiſto. c. 4. No. uitā hominum non excedere, centū annos: licet quandoq; reperiatur lōgior: ut legunt de illo Zoſimo Abbate, qui vixit 140. annis: ut in Anthē. de mona. §. ſi verò. col. 4. inferunt nō nulli ex hac, & alijs legib. g qs præſumat uiuere uſq; ad cētum annos: qđ falſum eſt Mādo. in 6. q̄ſt. Regu. de infir. nu 5.

e Peribunt. Sic ī. de ſta. libe. l. cum hæres. §. Stichus. & ī. de ope. lib. l. libertus, qui poſt. & l. interdum.

ADDITIO. Quærit hic Bar. quando famulus infirmatur, an debeat habere ſalarium? videtur quòd ſic, quaſi domino pereant operæ. de hoc eſt glo. in l. de arboribus. §. de illo. ī. de uſufru. ueritas tamen eſt in contrarium: ut l. ſi uno. §. item cum quidam. ī. de loca. Nec ob. hæc lex: quia iſte tractat de lucro, merito propter infirmitatem perdit lucrum: non autem debet pati dānum id eſt, dare ſalarium tempore infirmitatis, ſecundum eundem Bar.

SI uſus ructus. CASVS. Legaui uſumfructum fundi mei municipibus alicuius caſtri, & poſtea deceſſi. modo quæritur quantum duret dictus uſuſfructus? Et uidetur quod perpetuo, quia municipes ſemper durant, licet decedant illi, qui uiuebant tempore legati. unde non uidetur, qđ morte, uel capitis diminutione municipium extinguatur uſuſfructus. Ex alia parte uidetur quòd non duret perpetuo, quia iam nulla utilitas erit nudæ proprietatis dicti fundi, uſufructu abſcedente ab ea perpetuò. ſtatuit itaque iuriſconſultus Caius, ut duret centum annis: & non plus: quia illud tempus eſt longiſſimus finis uitæ. Viuia.

f Tuendi. Municipes. Accur.

g Centum annos. Finitur ergo tempore centum annorū: ut hic. & ī. de uſufru. l. an uſuſfructus. Itē non utendo. ut ſupra de leg. 2. l. Mæuius. §. ſi. Item aratro: ut ſupra quibus mod. vſuſfructus amit. l. ſi vſuſfructu. ſed ad id quod dixit tolli centum annis eſt contra ſupra ad leg. Fal. l. hæreditatium. Sol. ibi. Itē an idē in annuo legato relicto ciuitati, ut centum annis tollatur? Reſpon. quod non ſecundum R. ut ī. tit. 1. l. annuam. & l. annua. in ſi. & l. antepen. & penul. Vel ſecundum Hug. idē quod hic. nam & finitur annuum legatum ſicut vſuſfructus: ut ſupra tit. 1. l. in ſingulos. Itē an idem ſi eccleſiæ relinquitur? Reſp. ut not. in d. l. an uſuſfructus. Accur.

Legatum caducum, vel quaſi remanens apud hæredem cum onere ſuo. Bar.

Vlpianus lib. viij. diſputationum. IX.

SI ab eo, cui legatus eſſet vſusfructus, fideicommiſſum h fuerit relictum, licet vſusfructus ad legatarium non peruenerit: hæres tamen penes quem vſusfructus remanet, i fideicommiſſum præſtat. k Quod & in militis teſtamento erit dicendum: ſi legatarius, a quo fideicommiſſum relictum eſt, repudiauerit l legatum, vel viuo teſtatore deceſſerit.

SI ab eo. CASVS. Legaui Titio uſumfructū fundi mei Titiani, & ab eo Titio reliqui Seio x. poſtea Titius me mortuo repudiauit legatum uſusfructus, uel me uiuo deceſſit, & ſic non habet legatum prædictum uſumfructū: imò remanet apud hęredem meum. nū quid hæres meus tenetur præſtare x. Seio prædicto? Et dicitur quòd ſic. & qđ dixi in me teſtatore pagano. idē eſſet in teſtamento militis. & h. d. Viuia.

Coniunctio poſita inter incompatibilia, reſoluitur in disiunctionem. Barto.

Iulianus lib. lxxviij. Digeſtorum. X.

SI Titio fundus, & eiuſdem fundi vſusfructus m legatus fuerit: erit in poteſtate eius fundū, an vſumfructū vendicare malit. & ſi fundum elegerit, neceſſariò plenā

h Fideicommiſſum. Puta decem.

i Remanet. Caducus, uel in cauſa caduci factus.

k Præſtat. Quia cum onere apud eum remanet: ut C. de cad. tol. §. pro ſecundo. & §. in omnibus. Accur.

l repudiauerit. Poſt mortem teſtatoris: & ſic eſt caducum factum legatum: ſed ſi uiuo teſtatore deficit, quia decedit legatarius: tunc eſt in cā caduci, ut ſubijcit. C. de cad. tol. §. & cum triplici. ſed ubi ante teſtamentum: tunc eſt pro non ſcripto, & remanet cum onere: ut d. §. & cū triplici. & §. in primo. Item ſupra, ti. 1. l. Titia. in prin. contra. Sol. ibi. & eodem modo reſpon. ī. de alim. & cib. le. l. Caio. in prin. & l. Stichus. §. 1. & facit ī. de leg. 2. l. ſi quis Titio. & l. Celſus. in prin.

SI Titio. CASVS. Legaui Titio meum fundum Seianum. & eidem legaui uſumfructum dicti fundi: & poſtea deceſſi. certè eſt in electione Titij uendicare fundum, aut uſumfructum eiuſdem. & ſi quidē elegerit uendicare fundum, & uſumfructum a ſe repellere, habito fundo, nihilominus habebit uſumfructum: ſi uerò elegerit uendicare uſumfructum, repelleret a ſe fundum. & habebit ſolummodo uſumfructum. Viuia.

m V ſuſfructus. Formalem repulit, ſed habet cauſalem. & facit ī. de leg. 1. l. plane. §. ſi. & l. legatarius. in pr. & §. 1. & de leg. 2. l. cum filius. §. uarijs.

Habitationis. CASVS. Non solum alia legata relicta in singulos annos, sed etiam legatum habitationis prædicto modo debetur legatario ab initio cuiuslibet anni. Viui.

a Habitationis. Siue habitatio ipsa in singulos annos siue pro ea certa quantitas in singulos annos legetur. Acc.

b Ab initio. Sunt enim plura legata hoc casu, cum dixit in singulos annos, & plures cedit dies & in initio anni: vt hic: & ī.tt.1.l.in singulos. & ĵ. quã. dies leg.ced.l.nec semel. & C.quando dies lega.ce.l.j. alias si nõ esset dictum in singulos annos, secus esset: vt ĵ.eo.l. dãnas. in prin.

proprietatem habebit: licet vsumfructum a se repulerit. Si verò vsumfructum habere maluerit, & proprietatem fundi repulerit: solum vsumfructum habebit.

Idem libro primo ex Minutio. XI.

Habitationis a legatum in singulos annos, ab initio b anni deberi constat.

Non potest hæres tollere ædificium positum in re, cuius est alterius vsusfructus eo inuito. Barto.

Alphenus Varus li.ij. Digesto.a Paulo Epit. XII.

Hæres in fundo, cuius vsusfructus legatus est, villam c posuit. Eam inuito fructuario demoliri nõ potest d nihilo magis, quam si quam arborẽ posuisset, e ex fundo is euellere vellet. Sed si ante quam vsufructuarius prohibuerit, demolierit: impunè f facturum.

Hæres in fundo. CASVS. Legaui Titio vsumfructum fundi mei Seiani, & postea decessi: & postea hæres meus in dicto fundo fecit vnã villam id est, domunculam paruam causa reponẽdi fructus: uel plãtauit ibi quandam arborem, & postea uult eã tollere. quæritur utrum possit? Et certè nõ, fructuario prohibente, sed ante prohibitionem potest. Vi.

c Villam. Id est, domunculam fructuum gratia in uilla: ut intra de uerborum signifi. l.fundum. Accur.

d Non potest. Scilicet hæres. sic econtra nec usufructuarius a se imposita: ut supra de usufru. l sed & si quid. & facit ĵ.eo.tt.l. æquissimum.§.1.& ī. si ususfruc. peta.l.si ab hærede. Accur.

e Potuisset. Scilicet hæres.

f Impune. Not. non omne illicitum puniri. sic supra de relig.l.at si quis.§. Labeo. in fi. Accur.

Paulus lib. xiij. ad Plautium. XIII.

Cum vsusfructus alternis annis legatur: nec ex tempore, nec ad tempus, neque sub conditione constituuntur: vt ī.de ser.l.iiij. licet habeant quandoque intermissionẽ sua natura, ut via: vt ī.de seru.l.seruitutes. & quandoque ex pacto, uel voluntate hominũ de æquitate: vt d.l.iiij.de seru. & quemad.ser.amit.l.si sic. & facit ĵ. de itin. actuq; pri.l.j.§.2.

non vnum, sed plura legata sunt. g aliud est in seruitute aquæ, & viæ. h viç enim seruitus vna est: quia natura sui habet intermissionem. i

Cum ususfructus. CASVS. Legaui Titio vsumfructum fundi mei Seiani hoc modo, scilicet ut uno anno frueretur, & altero non: & sic de singulis annis. Certè plura legata sunt: nam ususfructus ex tẽpore, & ad tempus constitui potest: ut ī.de usufr.l.iiij. & si.sed si prædicto modo legaui Titio seruitutem aquę ducendæ per fundum meum prædictum, uel seruitutẽ uiæ, unum est legatum, & non plura: quãuis dictæ seruitutes reales habeant de earum natura intermissionẽ. nam seruitutes reales, siue prædiales non possunt constitui ex tẽpe, uel ad tempus: vt supra de seru.l.iiij. Vi.

g Legata sunt. Quia ex tempore, & ad tempus constitui potest. ut supra de usufru.leg.l.iiij. & supra fa.ercil. l.si post.§.ususfructus.

h Aquæ, & uiæ. Etiam si relictę alternis annis, quia

i In quibus exem. nõ habet intermissionem atq; ita leg. undum censet Io. Lõgoual. in repeti. le. imperium in 4. parte. ff.de rusti. omnium iudi. motus authoritate Pa. Iuriscõ. qui in lege foramen. ff.de seru. urb.præd. Omnes autem, inqt, seruitutes prædiorũ perpetuas causas habere dẽnt. motus p[illegible] tertia quæ hoc loco secuntur vię adęquetur seruituti aquę quam continuã cãm hẽre nullus negat.

Si hæres non præstat duobus insolidum secundum defuncti voluntatem, cuilibet tenetur ad id quod sibi deficit. Bar.

Celsus lib. xviij. Digestorum. XIIII.

Duos separatim k vti frui sinere dãnatus hæres communiter vti frui passus est. Quærebatur, an vtriq; ex testamento teneretur? Dixi teneri, si testator vtrumq; solidũ habere voluisset: l nam ipsius onus esse, vt solidum singulis legatum præstaret. Qua parte igitur alterum vti frui sineret hæres, ea parte eũ nõ sinere m alterum vti frui ideoq; per æstimationem vnicuique quod deest, repellere n debere.

Duos separatim. CASVS. Dãnaui in testamento hæredem meum Titium, ut sineret Seium, & Caium separatim uti frui fundo meo Cornelíano, uolens ego testator quemlibet prædictorum habere in se insolidum usumfructum dicti fundi & postea decessi, & dictus meus hæres passus est eos uti frui communiter, & non insolidum. quæritur an utrique ex testamento teneatur. Et resp. q sic: scilicet ut suppleat cuilibet eorũ æstimationẽ medietatis ususfructus: nã cum unus deberet habere usumfr. totum, & alius ęstimationem: nõ habuit quilibet eorum nisi medietatem ususfructus, ut dictum est. nam ipsius hæredis onus est, ut singulis prædictorum præstet legatum insolidum: qua parte igitur alterum frui sineret dictus hæres, ea parte nõ sinit alterum uti frui. h. d. hæc lex. Vi.

k Duos separatim. Si separatio fit in utendo. puta unus uno anno, alius alio, planum est, per l. ĵ.qui. mo. ususfru. amit.l.ij.in prin.& §.fi. sed litera inferior hunc sensum non importat, sed est separatio in relinquendo: ut primo uni, secundo alij in eodem fundo: eo dicto ut uterque insolidum, & sic alter rem, alter æstimationem habet ut hic, & ī.de leg.2.l.qui duos.§. si is. alias si hoc nõ diceret, pro uirilibus haberent: ut ī. de leg. 1.l. si pluribus. & de leg.2.l. si pluribus. & de leg. 3.l. si res. & C.de cad.tol.§.ubi. Accur.

l Voluisset. Et hoc expressit, ut dixi. Accur.

m Non sinere. Vsus unius impedit alterius usum quo ad solidum: & est ad hoc quod no. ĵ.de ui, & ui arma. l. uim facit.

n F. Fl. replere.

Marcellus lib. xiij. Digestorum. XV.

Damnas esto hæres, Titium sinere in illa domo habitare, quoad

Damnas esto. CASVS. Ita dixi in testamento meo damnas esto hęres meus sinere Titium habitare, donec uiuet in domo mea Seiana. Certè unum legatũ est. Qui duos. Caius habebat duos fundos: quorum unus uocabatur Titianus, & alter Seianus nomine. legauit Titianum Titio: & usumfructum Seiani legauit Seio, & postea decessit: nunc apparet quod Seius fructuarius

Illicitum non semper punitur.

non habet viam ad fundum Seianum, nisi vadat per fundum Titianum Titio legatum. vnde petit dictus Seius à Titio seruitutem viæ per fundum Titianum. quæritur vtrum teneatur præstare ei Titius? Et respon. quòd sic. nec enim aliter potest Titius vendicare fundum Titianum ab hærede, nisi prius ius transeundi per eum præstet dicto Seio. nam & si fundus Titianus non esset legatus Titio, sed remansisset in hæreditate Caij, teneretur hæres præstare uiam per eum dicto Seio fructuario fundi Seiani. Sicut ergo Caio testatore viuo ibat dominus Caij per fundum Titianum ad fundum Seianum: ita & Caio mortuo seruetur, scilicet vt Seius possit ire ad fundum Seianum per fundum Titianum Titio legatum, donec durat Seio ususfructus ad fundum Seianum: quo finito per mortem, vel capitis diminutionem Caij hæres apud quem erit plena proprietas fundi Seiani poterit habere uiam ad fundum Seianum per fundum Titianum dicto Titio legatum. Viuia.

viuet. Vnum videtur esse [a] legatum.

Et cui legatur fructus fundi debetur via per alium fundum testatoris etiam alteri legatum. Bar.

Qui duos fundos habebat, vnum legauit, & alterius fundi vsumfructũ alij legauit. Quæro, si fructuarius ad fundum aliunde uiam non habeat, quã per illum fundum, qui legatus est, an fructuario seruitus debeat? [b] Respõdit: Quemadmodum si in hæreditate esset fundus, per quem fructuario posset præstari via, secundum voluntatem [c] defuncti videretur id exigere ab hærede: ita in hac specie non aliter concedendum esse legatario fundũ vindicare, nisi prius transeundi ius fructuario præstet, [d] vt hæc forma in agris seruetur, quæ viuo testatore obtinuerit, siue donec vsusfructus permanet, siue dum ad suam proprietatem redierit.

Relictum ad opus illicitum debet conuerti ad opus licitum de cõsensu partium, secus si ad opus licitum fuerit relictum. Barto.

Modestinus lib. ix. Responso. XVI.

Legatum [e] ciuitati relictum † est, vt ex redditibus [f] quotannis [g] in ea ciuitate memoriæ defuncti conseruãdæ gratia spectaculum celebretur, * quod illic celebrari non licet. Quæro, quid de legato existimes? Modestinus respondit, cum testator spectaculum edi voluerit in ciuitate, sed tale, quod ibi celebrari non licet: iniquũ esse hanc quantitatem, quam in spectaculum defunctus destinauit, lucro hæredum cedere. [h] Igitur adhibitis hæredibus, & primoribus ciuitatis dispiciendum esse in quã rem conuerti debet fideicommissum, vt memoria testatoris alio & licito genere celebretur.

Scæuola libr. iij. responso. XVII.

Quidã Prædia reipublicę legauit, ex quorũ redditu quotãnis ludos [i] edi voluit: & adiecit, Quæ legata peto decuriones, & rogo ne in aliam speciem, aut alios vsus conuertere velitis. Respublica per quadriennium continuum ludos non edidit, Quæro, an redditus, quos quadriennio respublica percepit, restituere debeat.

---

a Vnum videtur esse. Et i[deo] semel dies eius cedit. alias secus: vt i. eod. l. habitationis. Accur.

b Debeatur. Ab alio fundo legato. Accursius.

c Secundum voluntatem. Scilicet tacitam, scilicet & ex eius vinctis consuetudine præsumendã. Accur.

d Præstet. Legatarius. sed certè imò hæres debet redimere à legatario, nõ legatarius gratis præstare, ut i. de leg. i. l. seruum filij. §. si. quæ uidetur cõtra. Solu. hic aliunde uiam non habebat ut i. hac l. ibi sic, licet cum incommodo. nam aliqd statuimus, ubi protius ususfructus perimeretur, quod non fieret alias: ut C. de pre. Impe. offe. l. ij. & l. rescripta. Vel melius hanc expone secundum illam. scilicet ut legatarius præstet coactus ab hærede per retentionem, uel condictionem incerti, si oblitus tradidit nullo pretio dato: ut in contra. not. In uia ad sepulchrum: dic ut i. de reli. l. si quis sepulchru. & facit supra si serui. uendi. l. si testatria. & de legs. i. l. si fundum. §. qui fundum, & supra de seru. urbano. prędio. l. binas. & si ususfru. peta. l. i. & supra titu. i. l. j. & de leg. 3. l. si cui ędes. & j. de fun. instru. l. prędia. §. fi. & i. de seru. urbanis.

e Legatum. CASVS. Legaui ciuitati Bononiensi duos fundos pone, vt ex redditibus eorum singulis annis in ea ciuitate memoriæ meæ seruandæ gratia curratur ad palium: quod Bononiæ fieri non licet propter statutum fratris lo. quæritur, vtrum pecunia, quæ debebat expendi in palio, debeat cedere lucro hæredũ meorum? Et dicitur quòd nõ, sed potestas Bononiæ debet in alio licito spectaculo expendere eam in memoriam mei testatoris cũ consilio hęredum meorum, & primorum populi, & mercatorũ. Viui.

e Legatum. Scilicet fundi.

f Ex redditibus. Scilicet dicti legati. Accursius.

g Quotannis. Id est singulis annis. Acc.

h Cedere. Nullo igitur priuilegio utetur hic respub. quoniam omnibus, quibus illicitæ conditiones, aut modi ppõuntur, hoc in cõmune conceditur, vt multis exemplis ostenditur. Ro. ut i. de condi. insti. l. conditiones contra edicta. & Instit. de hæred. insti. §. impossibilis. & facit j. de condi. & demõ. l. in testamento quidẽ. & de admi. rerũ ad ciui. pert. l. legatum. in prin. & §. fi. & j. l. proxi. & i. de lega. i. l. ciuitatibus.

Quidam. CASVS. Iussi fieri ludos licitos, & rogaui consules ciuitatis, ne uellent conuertere pecuniã omni anno in aliã speciẽ, aut in alios usus, post mortẽ meã respu. Bononię stetit per quatuor annos quòd non fecit dictos ludos, nunquid redditus collectos in dictis quatuor annis debet respubli. restituere heredibus meis, uel compensare sibi in alijs legatis, quę reliqueram eidem reipubli. Et respond. quod perceptos fructus in dictis quatuor annis ex dictis fundis debet heredibus meis restituere respublic. si ista respublica apprehenderat possessionem aliorum legatorum à me sibi relictorum mortis hæredibus meis. si autem non apprehenderat possessionem aliorum legatorum, debet compensare dictos fructus in dictis alijs legatis. Viuian.

i Ludos. Scilicet non illicitos. aliàs secus: ut supra l. proxima.

---

* P. Fl. usufructuario

† Voluntas tacita ex ordine interpretatur, nõ expressa. Sal. l. cũ nirũ. j. co. lõ. C. de fideicom.

† Vide in hũc locũ Alci. li. parerg. i. capi. 28.

* In P. Fl. quod illi celebrari &c. Alex. ut in eo loco, quẽ supra citauimus, legit, quod illis celebrare. &c.

a testamento. Reipu. relicti. Accur.
b Restituendos. Etiam si sint erogati: ut C. de leg. l. nõ dubium. Item secundum uoluntatem appte hensa com pensantur: ut subijcit. & facit ̄ſ. ti. t. l. liberto. §. Lucius. & C. de expen. lu. l. unica. & ̄ſ. e. l. uxor. & supra l. pxi. & de leg. 2. l. in ciuitatib. & ̄ſ. de admi. &. ad ciuit. perti. l. ḷ.

Qvi plures. CASVS. Ego habẽs plures libertos, ita dixi in meo testamento. Relinquo habitationẽ illis meis libertis, quos in codicillis nominabo: & postea nullos i codicillis nominaui, & postea decessi. Certè nullus libertorũ debet habitationem: non enim fuit perfectum legatum. Vi.
c Non uideri. Secus si dixerit uni ex libertis meis dato: ut ̄ſ. de leg. 2. l. si quis Titio. § si hæres. Accursius.
d Intelligi possit. Nam incertæ perso nq non potest legari. ut insti. de leg. §. incertis. & ̄ſ. de re. du. l. iiij. & v. & ̄ſ. de hæred. inst. l. quoties. §. tantundem. Sed contra supra de lega. 2. l. cum pater. §. una. Sol. ut ibi. & eodem modo sol. C. de insti. & substi. l. si testamentum. & facit ̄ſ. de uer. oblig. l. triticum.
ADDITIO. Dic quod ibi erat certa persona, licet fines erant incerti, hic uero erat incerta persona secundum Barto. hic.

SI alij fundum. CASVS. Legaui Titio fundũ meũ Titianũ, & Seio legaui usumfructum eiusdem fundi eo animo, ut Titius haberet nudam proprietatem, & Seius usumfructum, & postea decessi. certè fundus erit Titij, & medietas usufructus erit eiusdem Titij, & alia medietas Seij: quia ego testator lapsus fui errore: appellatione enim fundi plena proprietas continetur. & ita hoc casu plus ualet scriptura, quam illud quod in corde agebam ego testator. agebam autem ut dixi, ut Titius haberet nudam proprietatem: & Seius totum usumfructum. si autem uellem ita euenire, sicut in corde gerebam, ita deberem dicere, Titio fundum detracto usufructu lego. Seio eiusdem fundi usumfructum hæres dato, quo casu Titius habebit nudam proprietatem, & Seius totum usumfructum.
e Si alij. Stichu uel Titio. Accu.
f Communicabitur: Imo non: ut ̄ſ. fami. ercis. l. & pu to. §. Iulianus. quæ est contra. Sol. ibi. sed pro hoc ̄ſ. de usufr. accre. l. idẽ Neratius. §. non solum. & de usufr. ea. re. l. si tibi.
g Actum sit. Id est, actum dicitur, non tamen est certũ aliàs præualet actum, secundum R. sed io. & Azo, & Hugo dicunt etiam si probetur hoc sensisse, tamẽ stabimus scripturæ: ut & C. de dei. l. cum uirũ. in eo quod dicit ibi plerunq; & secundum istos est contra. C. plus ua. quod agitur. l. j. & C. de li. præt. l. si quis filiũ. Sol. hic speciale, vt & alia quæ not. C. plus va. quod agi. l. j. & ̄ſ. fa. ̄ſ. de sup. le. l. Labeo. & de lega. 3. l. non aliter.

hæredibus uel compensare in aliam speciem legati ex eodem testamẽto? [a] Respondit, & inuitis hæredibus p osseſſione apprehensa, perceptos fructus restituẽdos [b] esse: & nõ erogatum secundum defuncti voluntatem, in alia quæ deberentur, compensari.

Si non appares persona legatarii, legati redditur nullum. Bar.

Modestinus lib. ix. respon so. XVIII.

QVi plures habebat libertos, testamento suo dixit se habitationem relinquere ijs quos codicillis designasset. Cum nullos postea designauerit: quæro, an oẽs admitti debeant? Respõdi: si patronus, qui se designaturum personas liberatorum pollicitus est, nullum postea designauit: legatum habitationis perfectum esse non videri; [c] non existente, cui datum intelligi possit. [d]

In dubio debet stari scripturæ, etiam si aliud actum sit, si unde de illo non constet. Bar.

Idem li. singulari de heurematicis. XIX.

SI alij [e] fundum, alij vsumfructum eiusdem fundi testator legauerit: si eo proposito fecit, vt alter nudam haberet proprietatem, errore labitur. Nam detracto vsufructu, proprietatem eum legare oportet eo modo, Titio fundum detracto vsufructu lego: vel Seio eiusdem fundi vsumfructum heres dato. quod nisi fecerit, vsusfructus inter eos cõmunicabitur: [f] quia [*] interdum plus valet scriptura, quam quod actum sit. [g]

Pompon. lib. viij. ad Q. Mutium. XX.

SI seruum sub conditione liberum esse iubeã, & vsumfructum eius tibi legauero: valet legatũ. [h]

Pau. lib. vij. ad l. Iuliam & Papiam. XXI.

Titio vsusfructus [i] Stichi, aut si nauis ex Asia venerit, decem legata sunt. Non petet vsumfructum ante, quàm conditio decem existat, vel deficiat: [k] ne potestas heredi, vtrum velit dandi, auferatur.

Vlpianus lib. xv. ad l. Iul. & Papiam. XXII.

PAtrimonij mei reddi tum omnibus annis vxori meæ dari volo.

[*] P. Flor. quod.

SI seruum. CASVS. In testamento meo dedi libertatẽ Sticho seruo meo sub cõditione, si nauis ex Asia venerit usq; ad annũ: & eiusdem serui vsumfructũ legaui pure Titio. certe ualet legatum usufructus. pendẽte enim conditione libertatis non est liber. Viuian.
h Legatũ. Interim. & facit C. de necess. ser. hære. inst. l. pen. §. fi. & quod ibi no. Accur.

Titio vsusfructus. CASVS. Legaui Titio usumfructũ Stichi serui mei: aut si nauis ex Asia venerit x. & postea decessi: vult statim Titius petere usumfruc. Stichi sibi purè legatum, nunquid potest? & dicitur quòd non. cum enim fuerit alternatim legatum, debet esse hæredis electio, quod legatum soluat. auferetur autem hæredi electio prædicta, si statim posset Titius petere usumfructum Stichi, & non expectaretur utrum conditio de legato de x. existat, uel deficiat. quod quidem esse non debet. Viuia.
i Titio usufructus. Licet purè legatum.
k Deficiat. Fa. ̄ſ. quando di. le. uel fideicom. cedit. l. si usufru. in princip. & l. cum ita. & l. cum illud. & ̄ſ. de lega. 1. l. cum res. §. sed si Stichus restitutus. & l. si quando quis. §. 1.

PAtrimonij. CASVS. Ita dixi in testamento meo, Patrimonij mei redditum volo dari uxori meæ omnibus annis, & postea decessi. & postea cum uxor mea aliquot annis percepisset dictum redditum, decessit. nunquid dictum redditum ad hæredem suum transmittit? Respon. quod non: quia dictum legatum est simile
vsui

vsuifructui legato, uel legato relicto in annos singulos, de quibus duobus legatis non est dubium, quod finiantur morte legatarij. Viuia.

a Simile. Et sic morte finiuntur instit. de vsufructu. §. finitur.

Aristo respondit, ad hęredem vxoris non transire: quia aut vsuifructui simile [a] esset, aut huic legato in annos singulos. [b]

Iul. Mauricia. li. ii. ad leg. Iul. & Papiam. XXIII.

Licet [c] testatori repetere legatum [d] vsusfructus, vt etiam post capitis diminutionem [e] debeatur. & hoc nuper Imperator Antoninus ad libellum rescripsit: tunc tamen [*] esse huic constitutioni locum, [f] cum in annos singulos relegaretur.

Vsuræ pecuniæ fœneratæ per defunctum quandocunque currentes debentur fructuario caventi, sed si per hæredem sint fænera-

b In annos singulos. Et tunc similiter finiuntur morte: ut supra titu. t. l. in singulos. sed non apparet, an sit vsusfr. sed dic quod nō: ut no. supra de vsufru. l. si quis ita. & facit ī. eo. l. fundi. & supra, usufruc. quemad. ca. l. idem est.

Licet testatori. CASVS. In quadam constitutione Iuliani iurisconsulti ita continebatur, quod si testator leget usumfruc. Titio in sui testatoris fundo, & postea Titius patiatur minimam capitis diminutionem: per quā secundum hæc iura amittatur ususfructus, licet iterum Titio legatario habere dictū usumfructum quasi videatur tacitè repetitus per dicta verba testatoris. Antoninus autem dixit, & bene, quòd dicta constitutio Iuliani habet locū tantum in uno casu. l. cum legatur ususfructus in annos singulos: quia tunc sequentium annorum non tollitur ususfructus per dictā capitis diminutionem, sed præcedētium tantum: & idem in qualibet alia re legata in annos singulos. non autem debet intelligi dicta constitutio Iuliani ita largè sicut ipse eam intellexit. intellexit autem eam generaliter, etiam si simpliciter sit legatus ususfruct. & malè: ut supra tit. t. l. in singulos. Vivianus.

* ff. Flor. motum.

c Licet. i. licitum est.

d Legatum. Etiam tacitè: ut ī. exemplificat.

e Capitis diminutionem. Legatarij.

f Locum. Vt tacita fiat repetitio, cum &c. q. d. non quādo simpliciter legatur, sed certè & expresse potest repeti: ut s. tit. s. l. in singulos, & ī. quib. mod. ususfruc. amit. l. iiij. in prin.

Vxori vsufructu. CASVS. Legaui uxori meæ vsumfructum bonorum meorum. cū haberē multos debitores, quibus mutuaueram denarios, & postea decessi. venit uxor mea postea ad hæredes meos, & cauit eis de tanta pecunia restituenda, si morietur, uel capite minuetur, quantam ego defunctus mutuaueram dictis meis debitoribus: & petijt ab eis hęredibus pecuniam creditam prædictam, ut sic ex ea habere possit ususfructum secundum meum præceptum testatoris. postea hæredes egerunt contra dictos debitores, & exegerunt ab eis pecuniam cum usuris, quæ concurrerunt ante dictam cautionem, & post. unde dicta mea uxor vult habere usuras anteriores, & posteriores. quæritur utrum possit habere & petere? Et respon. quod non: imò illas tantum, quæ concurrerunt post dictam cautionem: & eas non tenebitur restituere hæredibus finito usufructu. illas autem usuras, quæ concurrerunt ante prædictam cautionem, consequi debet uxor, sed non lucrari: imo in dictam cautionē debent deduci, sicut deducuntur, siue ponūtur sortes: & eas restituere tenebitur sicut sortes. si autem hæredes mutuassent dictam pecuniam, & non ego testator, non debebit tunc habere dicta mea vxor nisi sortes, & non usuras, quę cucurrerūt ante dictam cautionem: uel post. si antē hæredes sint in mora dandi dictas sortes vxori meæ prædictæ. tunc ex mora eorum tenetur ei ad usuras, & non debebit vxor cauere eis de restituendis ei usuris ex mora debitis, finito usufructu. licet teneatur cauere de restituendis eis illis vsuris, quæ ante dictā cautionē cucurrerunt contra debitores hæreditarios, ut dictum est. Serapium. Ego habens seruum nomine Serapium: ita dixi in testamēto meo. Serapium seruum meū Semproniæ concubinę meę seruire uolo, & post ea decessi. certè non uideor legasse concubinæ proprietatem serui, sed usumfructum tantum. & h. d. Vi.

ta, a tempore moræ debentur. Bart.

Papinianus libro vij Responsorum. XXIIII.

Vxori vsufructu bonorum legato, fœnus quoque sortium, [g] quas defunctus collocauit, [h] post impletam ex senatusconsulto [i] cautionem [k] pręstabitur. [l] Igitur vsuras nominum in hęreditate relictorum, ante cautionem [m] interpositam debitas, velut sortes in cautionē [n] deduci necesse est. Non idē seruabitur in nominib. ab hęrede factis: tunc enim sortes duntaxat [o] legatario dabuntur: aut qđ [p] pro-

g Sortium. Id est, pecuniarum.

h Collocauit. i. sub usuris mutuauit.

i Ex senatuscōsulto. Quo cōstituitur in pecunia quasi ususfr. ut Inst. de usufr. §. constituitur.

k Cautionem. De reddenda pecunia finito usufructu: ut infra, eo. not.

l Præstabitur. Ab hærede uxori legatariæ, quod fœnus præstabitur uelut fructus pecuniæ, non uelut sors: nec de restituendo eo fœnore cauet uxor. Accur.

m Ante cautionem. Nam posteriores iure fructuum lucratur.

n In cautionem. De reddendo finito usufruct. & not. argu. quod fructuarius non facit fructus suos ante cautionē præstitam, secundum Ale. Azo contra si bona fide percipiat. i. si non credebat se teneri satisdare.

o Duntaxat. Non autem usuras, quas lucrifecit hæres ex pecunia hæreditaria: quia ex sua negotiatione est eas consecutus: ut arg. ī. de hęred. uen. l. uenditor. & ī. ad le. Fal. l. iij. Item nec fuerunt defuncti: licet sors fuerit hæreditatis. de sua em intelligi nō pōt, cū dicat sortē dandam legatario. Itē fœnerabat suo periculo: ut ar. ī. mād. l. idemq; §. si mādauero. & pro so. l. si nō. §. si un°.

p Aut quod. Potest dici quod sit unus casus, abinde nō idem &c. usque ad fi. huius §. & sic est sensus, quod hæres det sortem. item usuras, quas percepit ex mora debitorum, uel ex stipulatione: & hoc quando erat iam in mora dandi uxori cui mutuauit. & secundum hoc non cauebit uxor, uel secundum aliam lecturam non cauebitur ab uxore hæredi: quia eas lucratur propter moram hæredis. sed secundum hoc, quare dicit duntaxat sortes? Respon. corrigit se cum dixit, aut quod &c. quasi dicat. aut, pro &, scilicet & illud quod placuit hæredi stipulanti usuras propter moram debitorum reddi, postea sub. & super his usu. &c. Sed hæc lectura non placet: quia cum ex sua mora hæres teneatur legatariæ ad usuras, iam nō curo mutuauerit ante moram uel post. dic ergo duos esse casus abinde, non idem &c. usque in fin. §. & primus deducit usuram quam hæres percepit a debitoribus non dandam legatariæ: sed eam lucratur rationibus, quas prædixi in superiori gloss. supra. & ideo non cauet legatariæ: quia non habet usuras. secundus, si hæres fuit in mora, dabit usuras legatariæ ut loquetur:

eretur & non caueat, vt ibi; an quod & c. & die aut pro & per moram, scilicet hæredis. & placuit. s. iurisconsul. ut s. de lega. 2. l. Titia. §. vsuras. & facit ad §. C. eo. l. j.

a Propter moram. Scilicet hæredis.

b Placuit. Scilicet iurisconsul. Azo.

c Vsusfructus. Nisi hoc testatorem intellexerit: vt j. de sta. libe. l. cum hæres. §. Stichus.

per moram a vsuras quoque reddi placuit, b super his non cauebitur. Scorpium seruum meum Semproniæ concubinæ meæ seruire volo. Non videtur proprietas serui relicta, sed vsusfructus. c

Non valet relictum quo fructuarius de re cum fructibus restituenda proprietario, post mortem suam grauatur. Bar.

Idem libro viij. responsorum. XXV.

Qvi fructus. CASVS. Titius legauit vxori meæ vsumfructum prædiorum suorum Titiani, & Seiani, & ita postea dixit in eodem testamento, Volo redire ad hæredes meos dicta prædia cum redditibus post mortem dictæ meæ vxoris, & postea decessit dictus Titius testator: & post multos annos fortè decessit dicta vxor sua, quæ iam usa, & fruita erat dictis fundis. nunquid ex fideicommisso prædicto testatoris proprietas dictorum fundorum, uel usosfructus debet reuerti ad eos hæredes? Et dicitur quod non: & est ratio, quia redditus futuri dictorum prædiorum post mortem uxoris uidebantur demonstrati per uerba dicti testatoris, qui dixit, ut dictum est, post mortem uxoris prædia cum redditibus redire debere ad hæredes suos: dicti autem futuri redditus reuertuntur ad hæredes ipso iure. ergo nihil operantur dicta testatoris uerba ad fideicommissum. Item præteriti redditus non debent redire ad hæredes: quia ratione usosfructus eos lucrata est uxor. Item & proprietatem dictorum fundorum habent iure hæreditario: & sic non possunt habere ex fideicommisso. bene ergo imperitia fuit lapsus dictus testator, qui voluit, & credidit, quod dicti fundi cum redditibus redirent ad hæredes suos post mortem uxoris suæ fructuariæ ex fideicommisso. Viuia.

Qvi fructus prædiorum d vxori reliquit, post mortem eius e prædia cum redditibus ad hæredes suos redire voluit, imperitia f lapsus. a Nullum fideicommissum dicimus, neque proprietatis, g neque fructus h ad eos reuerti debere. etenim redditus futuri, non præteriti temporis demonstrati videbantur. i

Sicut morte finitur usufructus iam constitutus, ita finitur spes usufructus constituendi. B.

d Prædiorum. Scilicet aliquorum certorum.

e Eius. Scilicet uxoris. Accur.

f Imperitia. Iuris. quia nesciebat morte finiri usumfructum, cum l. dicat contrarium: ut in sti. de usufru. §. finitur.

g Neque proprietatis. Quoniam habet eam iure hæreditario. Accur.

h Neque fructus. Scilicet præteriti temporis, quos uxor percepit, & quia fuerunt sui tore legati, & sic bene sequitur, etenim & c. ad quod est s. de lega. 3. l. quod his. Sed argumen. contra j. ad Treb. l. in fideicommissaria. Vel dic fructus futuri temporis non redeunt ad eos, id est, ad hæredes. scilicet iure fideicom. sed iure consolidationis: quia ergo de futuris sen sit, nullum est fideicom. in eis. & hoc subijcit. etiam & c.

i Videbantur. Sic ergo adiectio illa, post mortem & c. superflua est, & hoc ideo, quia imperitia lapsus sic dixit: alias secus fortè, ut j. de auro & argen. leg. l. species. & supra de usufruct. ea. re. quæ usu consu. l. fina.

SEmpronius. CASVS. Quidam nomine Sempronius Attalus instituit sibi hæredem Titium, & fundum suum Sempronianum, quem habebat in Italia, iussit dari Caio Seio post decennium deducto usufruc. & ita uoluit, quod Titius hæres esset usufructuarius dicti fundi post decennium, & Caius Seius esset proprietarius: & postea decessit dictus testator. & in quinquennio postea decessit dictus hæres eius: postea transierunt alij quinque anni & sic transiuit decennium a morte testatoris: & sic venit tempus dandi dictum fundum dicto Caio Seio, vt testator dixerat. petit modo ab hærede hæredis Caius Seius plenum fundum, id est non deducto vsufructu. hæres autem hæredis vult deducere vsumfructum sicut posset deducere Titius hæres, si uiueret: quæritur quid iuris sit? Et videtur quod dictus hæres hæredis non possit vsumfructum deducere: quia dies dicti legati, siue fideicommissi iam cessit: nam fuit relictum post diem. s. post decennium: & illa legata quæ relinquuntur post diem certum, cedunt etiam antequam ueniat dies: & per hoc autem ad hæredem Caij Seij legatarij pertinere potuit si moreretur legatarius ante diem. & ideo iam videtur debitum dictum legatum Caio Seio: & uidetur per consequens usufructus pertinere ad hæredem eius ante decennium. unde mortuo hærede ante decennium, ut fuit in nostro casu, usufructus uidetur extinctus: nec uidetur posse pertinere ad hæredem hæredis: sed tamen respon. in contrarium. s. quod hæres hæredis possit deducere usumfructum dicti fundi, cum dat ei post decennium dicto Caio Seio: quia licet dies dicti legati, siue fideicommissi cesserit statim post mortem testatoris, tamen usufructus dicti fundi nondum est hæredis, nisi cum dominium dicti fundi præstiterit legatario deducto usufructu: & ideo si hæres capite minuatur, uel moriatur ante decennium, sicut fecit in nostro casu, non potest perire usufructus, quem hæres nô debebat adhoc tempore mortis suæ: & sic ab hærede hæredis incipiet in nostro casu usufructus, & ex persona eius finietur. & quod dixi in legato relicto post diem certum, habet locum legato relicto sub conditione: si autem appareat uoluntas expressa testatoris uolentis prius finire usumfructum morte hæredis, quam eum habeat, tunc morte eueniente etiam ante decennium finietur usufructus: quo finito solida, & plena proprietas debet ad legatarium pertinere eo tempore, quo dat ei fundum hæres hæredis, id est, post decennium, ut dictum est: nec hoc casu potest hæres plus transmittere ad hæredem suum, quam si iam habere cœpisset usumfructum ipse hæres. quo quidem casu sine dubio non transmitteret hæres usumfructum ad hæredem suum: quia morte eius finitus est. Si fundus. Legaui Titio, & Seio fundum meum Titianum: & Caio legaui usumfructum eiusdem fundi, & postea decessi. quæritur qualiter diuidatur usufructus inter eos tres? Et dicunt quidam, quod quilibet eorum debet habere tertiam partem. sed malè dicunt: imo debent fieri duo semisses de usufructu: unum quorum habebit Caius, cui legatus est usufructus: alium Titius, & Seius, quibus legatus est fundus. & idem erit econtrario scilicet si legaui Caio fundum prædictum, & Titio, & Seio usumfructum eiusdem fundi. nam & in hoc casu fient duo semisses de usufructu: unum quorum habebit Caius: & alium Titius, & Seius, quibus legaui usumfructum. & in dictum Titium, & Seium in usufructu coniunctos erit

Paulus libro x. quæstionum. XXVI.

SEmpronius Attalus ab hærede suo fundum in Italia Caio Seio post decennium deducto

a In P. Fl. nullū fideicōmiss. do minus neque fruct⁹ neq; pprietatis ad eos reuerti dedit.

solum-

ſolummodo ius accreſcendi. vnde ſi ponas Titium decedere, Seio accreſcit ſua pars dicti vſusfructus: & non debet habere inde aliquid Caius, cui ſoli legata eſt proprietas. Viuianus.

accreſceret ei cui fundus relict' eſt, ſicut alteri fructuario: vt ſ. de vſufruct. accreſc. l. ſi tibi.
o Inter eos tantũ. Scilicet quibus eſt cõiunctim vſuſfru. relictus: quia ſunt coniuncti re, & verbis, ſed legatariu fundi re tm̃: vt ſ. de lega. 3. l. re cõiuncti. ſic & in ſuperiori caſu præfertur collegatarius fundi, vtpote re & verbis coniunctus, tñ illis duob' perẽtibus accreſcit ei ab eis, & cõtra: vt ſ. de vſofru. accre. l. inde Neratius. §. fin. & l. ſeq. Item quod dicit fieri duos ſextantes hoc ſecũdo caſu, eſt cõtra ſ. de vſufr. accreſc. l. ſi tibi. ſed ibi nuda proprietas vni, item vſusfruct. eidẽ, & aliis duob', vnde ués ſunt pariter coniuncti. ſic ergo fiunt ibi triẽtes, & facit ſ. de vſufr. accreſc. l. ſi ꝓprietas. & l. ſi Titio. in princ. & ſ. de hære. in ſtit. l. Titius. & l. liber homo. §. Titius. Accur.

vſufructu dari iuſsit. Quæro, cũ medio [a] hoc decennij ſpatio hæres vita functus ſit: an poſt tẽpus decennij plenus fundus ad legatarium pertinéat? mouet enim me, quòd dies legati huius, ſiue fideicommiſsi ceſſerit, [b] ac per hoc ad hæredem legatarij pertinere potuerit. & ideo quaſi circa debitum iam legatum mortuo hærede vſusfructus extinctus [c] ſit: nec ad hæredis hæredẽ pertinere poſsit. Reſpondi: Dies quidem fideicommiſsi, vel legati ſtatim cedit, cùm poſt [d] certum tempus hæres dare rogatur, ſiue iubetur. ſed vſusfructus [e] nondum eſt hæredis, niſi cum dominiũ deducto vſufructu præſtitit, & ideo capitis deminutione, vel morte perire non poteſt, [f] quod nondum habuit. Idem euenit, ſi proprietas deducto vſufructu ſub conditione legata ſit, & pendente conditione hæres deceſſerit: tunc enim ab hærede hæredis incipit vſusfructus, [g] qui ex perſona eius finietur. Sed his caſibus de ſententia teſtatoris quærendũ eſt: qui vtique de eo vſufructu detrahendo ſenſit, [h] qui coniunctus eſſet hæredis perſonæ: quo extincto, ſolidam proprietatem ad legatarium voluit pertinere, nec plus tranſmitti ad ſucceſſorem ſuum, qui nondum habere cœpit vſumfructum, quàm ſi iã habere cępiſſet. [i]

Plures coniuncti ad vnam portionem vocantur cum alio disiuncto. Bar.

Si fundus duobus, [k] alij vſusfructus legatus ſit: non trientes in vſufructu, [l] ſed ſemiſſes cõſtituuntur. [m] idemq; eſt ex contrario, ſi duo ſint [n] fructuarij, & alij proprietas legata ſit: etenim [*] inter eos tantum [o] accreſcendi ius eſt.

Quod poſtea apparet indebitè ſolutum, repetitur. Bar.

Scæuola libro j. reſponſorum. XXVII.

VXori [†] maritus per fideicommiſſum vſumfructum, & alia, & dotem prælegauit: hæredes vſumfructum ei conceſſerunt: poſt biennium illicitum matrimonium fuiſſe pronunciatum eſt. Quæſitũ eſt, an id, quod præterito tempore poſſedit: ab ea repeti poſsit? Reſpondi, id, quod fructus nomine percepiſſet repeti poſſe. [p]

Vſufructuarius tenetur ad ſoluendam collectam, & alias præſtationes. Bar.

Paulus libro xiij reſponſorum. XXVIII.

a Cum medio. Scilicet ante quã poſſit extingui vſuſfruct. qui non eſt à proprietate ſeparatus.
b Ceſſerit. Quia cum in diem certũ relinquitur, cedit à morte teſtatoris: vt ſ. dicit.
c Extinctus ſit. Aliquam enim ſeparationẽ habebat à ꝓprietate iam, quia erat debita legatario, ſed nõ erat plena ſeparatio: qa dominium erat apud hæredem.
d Cum poſt. Id eſt quãdo. & dic cedit, vt ſit debitum: vt ſ. de verb. ſign. l. cedere. Itẽ ut fiat tranſmiſſio: vt C. de cadu. tol. §. cũ igitur.
e Sed vſusfructus. Scilicet formalis. ſed cauſalẽ habet.
f Non poteſt. Ratione mera, ſed de æquitate ſecus: vt ſ. dicit. Et nota ꝙ nõ perit quod non eſt: vt hic, & ſ. de cõdi. & demonſt. l. Titio vſusfructus. Et no. pro, & cõtra ſ. vſuf. quemad. ca. l. 3. §. 2.
g Incipit vſusfructus. Scilicet ſtricto iure: vel dic ſi hoc voluit teſtator: vt hic. & ſ. de verbo. obligat. l. ſtipulatio iſta. §. ſi quis. & l. ſi ita ſtipulat'. §. Chryſogonus. in fi. Acc.
h Senſit. Id eſt, ſenſiſſe videtur: vt ſ. de vſufr. l. ſi Titio. in prin. & l. qui vſumfru. §. 1. niſi euontrarium liqueat eũ voluiſſe: vt ſ. de verb. obli. l. ſtipulatio. & d. §. Chryſogonus. Accur.
i Cœpiſſet. Sicut enim tunc res, ſic nunc ſpes perijt. & facit ſ. de condit. & demon. l. j. §. 1.

VXori maritus. CASVS. Legaui uxori meæ dotem ſuam, quæ fuit e. & duas meas domos pone, & vſumfructũ aliorũ meorum bonorũ: & deceſſi: poſtea hæredes mei conceſſerunt ei vſumfructũ bonorum meorũ: & dederunt ei domos ꝓdictas, & dotẽ: poſtea cogitauerũt hæredes, quod matrimonium, quod fuit inter me, & eam, fuit illicitũ, puta quia ego erã præfectus cohortis, vel equitũ. vnde dixerunt inter ſe, ꝓbemus hoc coram iudice. ſ. ꝙ ipſa contraxit illicitum matrimoniũ ſcienter, & faciam' hoc ꝓnunciari, & non hẽbit amplius vſũfru. bonorũ, & illũ quem pcepit ab ea repetamus. & ita fecerunt. nunquid poterunt repetere vſumfructum quem percepit mulier? & dr̃ ꝙ ſic. Viuia.

[*] P. Fl. &

[†] Facit ad caſum huius l. quæſtio. quã ponis glo. in e. plerũque. ſuper verb. valebit. in pri. extra de do. inter uir. & vxorem.

k Duobus. Scilicet ſimul: ſi autem ſeparatim verbis fierent trientes: vt arg. ſ. de vſufru. accreſc. l. ſi tibi. & intelligitur plena proprietas: vt ſ. eod. l. ſi alij.
l Vſufructu. Separatim.
m Conſtituuntur. Scilicet vt vnum ſemiſſem habeat legatarij fundi, alium ille cui legatus eſt vſusfructus.
n Duo ſint. Siue re coniuncti, ſiue ſeparati, ſecundum Ro. tu dic coniuncti: vt habeat locum ꝙ ſubijcit, aliàs

p Repeti poſſe. Si habes repeti poſſe, cõcor. ſ. eo. l. q. a. & ſ. titu. 1. l. liberto. §. Lucius. Sed contra ſ. de ritu nupt. l. præfectus. vbi valet relictum illicitæ coniugi à præfecto. Sed ibi ipſa fuit ignorans illicitum: hic vterque ſciuerat, vel ſaltem vxor. Aliàs eſt non poſſe: & tunc dicas eam ignoraſſe: vt ibi plenè no. Et eodẽ modo reſpon. ad illam ſ. de iis qui. vt indi. l. 2. §. 1. & facit C. de

G. de ince. nup. l. q cõtra. & j. vnde vir & vxor. l. j. §. l.

QVæro. CASVS. Legaui Titio vsumfru. fundi mei Titiani, & decessi: & postea hrs meus concessit ei vsumfr. postea fuit imposita collecta per ciuitatem. quæritur quis debeat collectam soluere pro dicto fundo: & tñ. qđ vsufructuarius sicut tenetur soluere vectigalia, id est tributa ordinaria pro dicto fundo: statuerant enim principes, qđ pro qualibet iuratura terræ soluant omni anno tres solidi pone: & istud erat ordinariũ tributũ: & postea per tpa imponebãt collectas, qñ volebãt: & illę erãt indictiones tẽporariæ. Vin.

QVæro, si vsusfructus fundi legatus est, & eidem fundo indictiones [a] temporariæ indictæ sint, quid iuris sit. Paulus respondit, idem iuris esse & in ijs speciebus, quæ postea [b] indicũtur, [c] quod in vectigalibus [d] deprehendendis responsum est: ideoq; hoc onus ad fructuariũ pertinere. [e]

Vsufructu legato, & per fideicommissum relicto inspicitur potius persona fideicommissarii, quam legatarii. Bart.

Caius lib. i. fideicommissorum XXIX.

SI quis vsumfructum legatum sibi alij restituere rogatus [f] sit, eũq; in fundũ induxerit fruẽdi causa, licet iure ciuili morte, & capitis deminutione ex persona legatarij pereat vsusfructus, q [g] huic ipso iure acq̃situs [h] est: tamen prætor iurisdictione sua id agere dẽt, vt idem seruetur, quod futurũ esset, si ei, cui ex fideicommisso restitutus esset, legati iure acquisitus fuisset.

Conditione, sub qua legatum diuiduum debet resolui, impleta pro parte, legatum pro parte resoluitur.

Lab. lib. ij. ex posterioribus Labeo XXX.

CVi [i] vsusfructus legatus esset, donec ei totius dotis satisfieret: [k] cùm hæres [l] ei pro sua parte satisdedisset, quanuis reliqui satis non darẽt: tamẽ pro ea parte vsumfructum fundi [*] desinere habere mulierẽ, Labeo ait. [m] Idem fieri, & si per mulierem mora fieret, quò minus satis acciperet. Colono suo dominus vsumfructum fundi, quem is colebat, legauerat. aget [n] colonus cum hęrede, ita vt iudex cogat hrdem ex locationis actione cum liberare.

Diuisio facta cum proprietario non praeiudicat fructuario. Bartolus.

Labeo libro ij. posteriorum à Iaboleno epitomato. XXXI.

IS, qui fundum tecum communem habebat

a Indictiones. Id est onus impositũ tpe ienilitatis: & sic tẽporariæ. Acc.

b Postea. No. post: ex secus si ante: vt s̃. de lega. i. l. idem Iulianus. §. hæres.

c Indicuntur. Aliàs inducantur.

d In vectigalibus. Scilicet perpetuis: vt differat à præcedenti: & dic pro tpe futuro: vt mõ dixi.

e Pertinere. Sicut & lucrum: ut s̃. de vsufru. l. 6. & l. item si fundi. Item alia ratione. qa fructuũ sunt onera, qđ patet: qa plus, vel minus ẽm quantitatẽ fructuũ percipitur: vt C. de cẽs. l. oẽ & j. de vino tri. l. j. & 2. & j. de cen sib. l. forma. & C. đ alln. & pal. l. 2. Itẽ cõtra s̃. de leg. 3. l. q cõcubinã. §. qui ortos. Sol. ibi. Itẽ est cõtra in eo. tit. l. pen. §. fin. Sol. ibi, & vt ait R. I illis ll. anterioris tpis expensam fecit hrs, quia eũ rẽ debeat dare, sic dẽt facere, vt eã dare possit: at q̃ fit postea, iã liberato hrde, desijt: & ,p non diminuẽdo sui legati cõmodo facit legatarius. Itẽ s̃. de vsufr. l. hactenus. & l. pen. & s̃. de impen. in re. do. l. neque. & j. eod. l. generali. §. fin.

SI qs. CASVS. Legaui Titio vsumfr. fundi mei Seiani: & rogaui eũ, vt dictum vsumfr. restitueret Seio: & postea decessi: hrs meus induxit dictũ Titiũ in dictũ fundũ causa fruẽdi: & Titius induxit in dictũ fundum causa fruẽdi dictũ Seium, cui vsum'f. restituere fuit rogatus: & postea decessit dictus Titius, q erat primus legatarius vsusfr. nunqd remanet dictus vsusfr. Seio? Et vr q non: qa iure ciuili morte, & capitis diminutione dicti Titij ex psona eius perit vsusf. qa & ipso iure acquisitus est. Et tñ respõ. q nõ est verũ: qa ptor ex iurisdictione sua id agere dẽt, vt eidẽ seruet in hoc casu, qđ seruaret si dicto Seio ab initio esset acquisitus vsusfr. iure legati, secundum aũt q nõ periret vsusfru. in persona Seij: ex quo ipse Seius non esset mortuus, vel capite minutus: & in isto casu non erat mortuus, vel capite minutus Seius: ergo in eius persona nõ debet perire vsusfr. licet mortuus sit, vt dictũ est Titius, cui primo legaui vsumfr. & qui tenebatur eũ dicto Seio restituere. Viuia.

f Rogatus. Per fideicommissum.

g Qui. Alias quid.

h Acquisitus. Scilicet ab initio: nõ tñ per oĩa: vt s̃. de leg. 2. l. si quis Titio. in prin. & facit s̃. qb. mod. vsusfru. amit. l. j. in prin. & l. si legatum. & l. antepe. & s̃. si vsusfru. pet. l. qui vsumfructũ. Item facit j. de nouatio. l. si vsusfructus. Accur.

CVi vsusfructus. CASVS. Instituĩ mihi tres hæredes pone, & legaui dotem suã vxori meæ. Itẽ legaui vxori meæ vsumfr. oĩum bonorũ meorũ, donec eis satisfieret per hæredes meos noĩe totius dictæ suæ dotis, & postea decessi. & post ea vnus de dictis meis hrdibus satisdedit pro sua parte dictæ meæ vxori đ reddenda dote pdicta ei. & alij hrdes non satisdederunt: nũquid pro ea parte, qua ei satisdatũ est, desinit hrẽ vsumfr. bonorũ? Et dr q sic: & si aliquis hrdum nõ satisdedit, eo qa ipsa noluit idẽ est, scilicet, vt pro ea parte, qua noluit satis accipere finiat vsusfruct. Colono. Titius nũmis colebat fundum meum Seianum: legaui ei in testamento meo vsumfr. dicti mei fundi: & postea decessi. certè potest agere dictus colonus cum hærede meo, vt liberet eum ab actione locati. Viuia.

i Cui. Scilicet vxori.

k Satisfieret. Id est satisdaretur, q̃ satisdatio valet: vt s̃. sol. mat. l. si constante. §. quoties. non autẽ valet constãte matrimonio: vt C. ne fideiuss. vel man. do. dent. l. j.

l Hæres. Vnus de pluribus.

m Labeo ait. De æquitate, secus de rigore, vt in contrariu s̃. fam. erc. l. inter cohæredes. §. vsufr. leg. Sol. vt ibi. Itẽ facit j. de cõdi. & demon. l. tales. §. 1. & 2. & l. si quis legata. §. 1. & l. cui fundus. & s̃. tit. 2. l. Seio. l prin.

n Aget. Actione ex testõ: & idẽ est si damnauerit hæredem liberare conductorẽ: vt s̃. loc. l. si in l. §. si. & j. de lib. le. l. Cassius. sed actione ex conducto consequitur vtrunque: vt neque mercedem præstet, & impensam, quam in culturam fecerat, recipiat: vt s̃. de vsufr. l. quoties. §. si colono. Accursius.

IS, qui fundum. CASVS. Ego habens fundum cõem cum

* Fundi, non est in P. Flor.

usumfructum fundi [a] uxori legauerat. post mortem eius tecum hæres arbitrum communi diuidundo petierat. Celsus ait, Trebatium respondisse, si arbiter cæteris regionibus fundum diuisisset: eius partis, quæ tibi obtigisset, usumfructum mulieri nulla ex parte deberi: sed eius, quæ [*] hæredi obtigisset, totius usumfructum eam habiturã. Ego hoc falsum puto: nam cum ante arbitrium communi diuidũdo coniunctus pro indiuiso ex parte dimidia totius fundi ususfructus mulieris fuisset, non potuisse arbitrum inter alios iudicando alterius ius mutare: quod & receptum est. [b]

Verba adulatoria ad honoratum directa, non inducunt dispositionem. Bar.

Scæuola libro IV. Digestorum. XXXII.

Generali capite præposito, quidam in testamento suo ita adiecit: Felici, quẽ liberũ esse iussi, usumfructum fundi Vestigiani lego. cuius proprietatẽ peto te [*] Felicem [c] consecututum, si non contenderis cum hærede meo, sed potius concordaueris: sed & tu hæres omnia fac, ut amici sitis; hoc enim uobis expedit. [d] Quæsitũ est, an uiuente hærede exigere possit Felix fundi proprietatem? Respondi, nihil proponi, [e] cur Felici proprietas fundi legata uideretur.

Verba à testatore prolata debent intelligi, ut aliquid operentur, ne alias dispositio reddatur inutilis. Bar.

Filios ex Seio, & filiam ex alio marito hæredes instituit [f] æquis portionibus: & matri [g] ita legauerat: Aeliæ Dorcadi matri meæ dari uolo, quoad uiuet, usumfructum bonorum meorum, [h] ita ut post obitum eius ad liberos meos aut ad eum, qui ex his uiuet, [i] pertineat. filij post aditam hæreditatẽ decesserant. Quæsitum est, mortua matre, superstite filia testatricis: usufructus utrum ad solam filiam, an uerò pro portione hæreditatis pertineret? Respondi ad eos redire, apud quos proprietas esset. [k] Clau

---

cum Titio, in testamento meo vsumfru. dicti fundi legaui vxori meæ instituto mihi hẽ de Seio pone, & postea decessi. postea Seius hæres meus intentauit iudicium cõi diuidundo cum Titio prædicto meo socio, & iudex diuisit fundũ per mediu inter eos. modo quæritur an vxor mea debeat habere vsũfr. pro ea parte q̃ obuenit dicto Titio socio, nedum ex parte, quæ obuenit hæredi meo ? & dĩ q̃ sic & dictus hæres meus tenet ei integrũ præstare: q̃a ante dictum iudicẽ totus vsusfruct. p indiuiso ex parte dimidia cõiunctus mulieris fuit: & dictus iudex iudicãdo inter hẽdem meũ, & Titium socium nõ potuit mutare ius vxoris. Trebatius autẽ dixit eius partis fundi q̃ Titio socio obtigit. vsumfr. mulieri non deberi ab hẽde mariti, vel a dicto socio: sed dixit eam habituram vsumf. eius partis tm̃, q̃ hẽdi meo obtigit in partẽ, sed ipse male dixit. Viui.

[a] Fundi. Pro parte sua.

[b] Receptũ est. Cõmunit & regulari iure. ad qđ est. ff. qb. mod. pign. vel hyp. sol. l. si consensit. §. fi. & qui po. in pig. ha. l. 3. §. fina. & C. commu. diuid. l. 3.

[*] P. Fl. qđ

Generali. CASVS. In principio testamẽti mei talem generalitatẽ posui: oĩa quæ legauero, dari uolo, & postea ita dixi, Felici, quẽ liberum esse iussi vsumfru. fundi mei Vestigiani lego. & postea ita in secũda psona sui locutus dicto Felici: proprietatem dicti fundi puto te Felicem consecututum, si non contenderis cum hærede meo, sed potius concordaueris: & postea ita sui locutus hæredi meo: sed & tu hæres omnia facito, vt amici sitis: hoc enim vobis expedit: & postea decessi ego testator: quæritur an viuente hærede meo possit dictus Felix exigere ab eo proprietatem fundi: & respond. quod non videtur legata proprietas fundi. Viuia.

[*] In P. F. non est, Felicem.

[c] Te Felicem. De tertia persona transit ad secundam: & ex his verbis oritur dubitatio, sed secundum Rom. sunt verba adulationis. Accur.

[d] Expedit. Per hoc etiam apparet consilium esse, &c.

[e] Nihil proponi. Imò vr̃ quod sic: ut ff. de leg. 1. l. etiã hoc modo. & l. & eo modo. sed hic dirigit sermonem ad honoratum, & sic sunt blanditiæ: ibi ad hæredem: & sic probabilis fiducia non debet ipsum fallere: vt & supra de leg. 2. l. vnum ex familia. §. fin. Accur.

Filios ex Seio. CASVS. Titia habebat filium Titium ex Seio, & filiam Semproniam ex alio marito: & habebat matrem, quæ vocabatur Aelia Dorcas: fecit ita testam, & instituit sibi hæredes dictum Titiũ, & Sempro. filios suos ex æquis partibus, & dictæ suæ matri ita legauit: Aeliæ Dorcadi matri meæ dari volo, donec viuet vsumfr. bonorum meorũ: ita vt post obitum eius ad liberos meos, aut ad eũ qui ex his viuet, ptineat: & postea decessit dicta Titia testatrix, & dicti filij adiuerunt hæreditatem suam: & postea decesserũt filij, id est, decessit filius & postea decessit Aelia Dorcas mater testatricis superstite dicta Sempronia filia testatricis: modo quærit vtrũ dictus vsusfruc. qui extinctus est morte matris testatricis ptineat ad solã filiã testatricis, id est, ad Semproniã, an vero ptineat p dimidia ad dictam Semproniam, quæ hẽt dimidiam pprietatis oĩum bonorum testatricis. pro alia vero dimidia pertineat ad hẽdes dicti Titij filij testatricis, q hẽt aliã dimidiã, pprietatis bonorũ: & dixerũt qdã qđ sic: sed Claudius dixit, & meli', qđ sola filia hẽbit totum vsumfr. licet hẽdes filij habeant medietatẽ proprietatis bonorũ: quia quãuis filius, & filia fuerint pro æqs partib. instituti: tamen non credit dictus Claudius ipsum usumfru. datum per testatricem inter filium, & filiã post mortẽ auiæ dicti filij, & filiæ iuxta portionẽ hæreditariarũ, sed tm̃ sm numerũ superstitum liberorum post mortẽ dictæ auiæ: filia aũt sola erat superstes tempore mortis auiæ: ergo ipsa sola debet habere usumfru. & istud assumit Claudius ex uerbis testatricis, prædictis ibi, aut adeũ, q ex his uiuet &c. Viu.

[f] Instituit. Scilicet mater.

[g] Et matri. Suæ scilicet testatricis.

[h] Bonorum meorum. Scilicet omnium: nisi excedat dodrantem: ut supra de usufru. leg. l. omnium, licet sit argum. contra ff. eod. l. uxori meæ.

[i] Ex his uiuet. Hinc oritur quæstio.

[k] Proprietas esset. Hæc resp onsio est uera cõsiderata sola

sola natura vsusfructus.

a Claudius. Scilicet corrigens prædictam sententiam, & inspiciens ipsam substitutionẽ factam in vsufructu.
b Inter ipsos. Filios, & filiorum hr̄des: sed tm̄ ſm̃ numerum liberorum superstitum, & hoc ex illis verbis, scilicet, ita ut post obitum eius &c.
c Eo magis. Nõ credit hoc Claudius.
d Scripti. Vnde iã facta substitutio in vsufructu superflua foret: si æqualiter, id est, consolidatio nia modo ad hæredem filium, & cæterorum filiorũ hæredes vsusfructus perueniret. Accursius.

vxor non amplius habeat ex vsufruct. quam annuos 500. in xxv. annis? Et certè sic. satis enim aperte hoc declarat dicta vltima verba testamenti. Viuianus.
e Omnium rerum. Hic oritur prima quæstio.
f Salinarum. Hic oritur alia quæstio.

dius a nõ credidit ipsum vsumfructum in vicem portionum hæreditariarum post mortẽ auiæ inter ipsos b datum: eo magis c quòd æquis partibus hr̄des scripti d erant.

Legatum generaliter, merces & venalia non comprehendit, & per consequens per speciale generale restringitur. Bartolus.

Vxori vsumfructũ domuum, & omnium rerum, e quæ in his domibus erant, excepto argento, legauerat: item vsumfructum fundorum, & salinarum. f Quæsitum est, an lanæ cuiusque coloris mercis causa g paratæ, item purpuræ, quæ in domibus erant, vsusfructus ei deberetur? Respondi: excepto argento, & ijs, quæ mercis causa comparata sunt, cæterorum omnium vsumfructum habere legatariam. Idem quæsijt, cum in salinis, quarum vsusfructus legatus esset, salis inuentus sit non minimus modus: an ad vxorem ex causa fideicõmissi vsusfructus pertineat? Respondi, de ijs legandis, quæ venalia h ibi essent, non sensisse testatorem. Idem quæsijt, cùm eodem testamento ita cauerit: A te peto vxor, vti ex vsufructu, quem tibi præstari volo * in annum vigesimum quintum, cõtenta sis annuis quadringentis: quod amplius fuerit, i rationibus hæredis, hęredumve meorum inferatur. an recessum uideatur à superiori capite, ideoque vxor non amplius habeat ex vsufructu, q̃ annuos quadringentos? Respondi: satis id, quod quęrereẽ, apertè verba quæ proponerentur, declarare. k

Ad expensas factas pro fructibus colligendis, fructuarius tenetur pro rata. Bar.

Lucius Titius l testamento suo Publio Mæuio fundum Tusculanũ reliquit: eiusq; fidei commisit, vt eiusdem fundi partem dimidiam vsusfructus Titiæ præstaret. Publius Mæuius villam uetustate corruptam, colligendis, * & conseruandis fructibus necessariã ædificauit. Quęro an sumptus partem pro portione vsusfructus Titia adgnoscere debeat? Respondi: si prius, quam vsumfructum præstaret, necessariò ædificauit: nõ alias cogendum restituere, quã si * eius sumptus ratio habeatur. m

Vxori. CASVS. Titius habens multas domos, & in his domib' multas res, & etiam argẽtum, & etiam lanam cuiuscunque coloris, & purpuras paratã, & paratas ci merces, & etiam habẽs multos fundos, & multas salinas, in quibus erat non minimus modus salis: fecit testamentũ, & instituit sibi hæredem Seium, & vxori suæ Caiæ legauit vsumfr. dictarũ domuum, & omnium prædictarum rerũ, quæ i his domibus erant excepto argẽto, & vsusfr. dictorũ fundorũ, & salinarum, & postea ita dixit in eodẽ testã, à te peto uxor, uti ex vsusfructu quem tibi præstari volo i annum vigesimum quintum, contenta sis annuis quadringentis: & quod amplius fuerit, rationibus hr̄dum meorũ inferatur: & postea decessit dictus Titius testator. modo quærit hic de trib'. Primũ est, an dictæ lanæ, & purpuræ mercis causa in domibus paratæ vsusfructus debeatur vxori, & etiam dicti argenti? Et dicitur q non, sed bene debetur ei vsusfructus omnium aliarum quæ erant in dictis domibus. Secundum est, an dictus magnus modus salis, qui inuentus est in salinis post mortẽ testatoris, pertineat ad dictã vxorem? Et dr̄ quod non, quia testator non sensit de ijs legandis, quæ essent venalia. magnus aũt modus salis in salinis inuentus hoc erat venalia: sed vr̄ sensisse de tãto sale legãdo, quantũ sui causa parasset. Tertiũ est, an pp predicta vltima verba testamẽti ibi, à te peto vxor &c. videatur recessum à superiori capite testamenti, & sic

g Mercis causa. Si habes nõ, bene. vel si deest, non idem: quia tñ sio sic certa est, vt venalia non veniant in legato, vel quæ ad tempus ibi sunt, vt hic, & j. proxi. rñ. & ĩ. de lega. 2. l. Caius. & ĩ. de leg. 1. l. vxorẽ. §. legauerat. & l. si fundum. & l. si quæsitum. & l. si chorus. §. 1. & l. si ita. & l. prædijs. p totã l. & l. du quęrit. §. lana. & j. de aur. & arg. lega. l. si vxori. §. 1. & j. de fun. instr. & instru. leg. l. p̃dia. §. 1. & 2. Accorsius.
h Venalia. Scilicet mercis loco: vt ĩ. proxi. respon. cum suis concordan.
i Amplius fuerit. id est si ampli' collegit ex fructibus, q̃ sint xl. aurei, rationibus hæredum inferatur. Accur.
k Declarare. Et sic videtur recessum à capite priori. Accu.

Lucius Titius. CASVS. In testamento suo reliquit fundum suum Tusculanũ Publio Męuio, & commisit fidei Publij Męuij, vt partem dimidiã vsusfru. eiusdẽ fundi præstaret Titiæ. & postea decessit dictus Lucius Titius testator, & hr̄s suus dedit Publio Męuio legatario dictũ fundum. accidit ita postea, quod quædam villa, siue domuncula, quę erat in dicto fundo causa cogendorũ, siue colligendorum, & conseruãdorum fructuũ corrupta fuit propter vetustatem, & dictus Publius Mæuius necessario eam reædificauit: petit modo dicta Titia medietatem vsusfru. dicti fundi, sicut testator ei reliquit à Publio Mæuio legatario prędicto: dicit Publius Mæuius, ego volo detrahere de vsufruct. quem petis, medietatem expensarum, quas feci in dicta domuncula: quæritur quid iuris sit? Et respon. quod bene potest detrahere.

l Lucius Titius. De verbo ad verbum ĩ. de vsufruct. l. Titius Mænio.
m Ratio habeat. Pro rata vsusf. sed si postea expendat,

* In P. Fl. in annum decimum quintum.
* P. Fl. cogendis.
* Si, non est i P. Fl.

dat, vel prius, sed oblitus: non retinuit: agit nego. gest. vt s. de vsufruct. l. si absente. sed hic exceptione doli, & officio iudicis consulitur. Accur.

Duas filias. CASVS. Titius habebat vnum filium mente captum, qui vocabatur Iulius Iustus: & duas filias: quarum vna vocabatur Titia pone, & alia Publia Clementiana. fecit testamentum hic Titius, & instituit sibi heredes dictas suas duas filias in tribus partibus hereditatis suæ, & filium suum prædictum in quarta: & Publiæ Clementianæ prædictæ in hæc verba legauit, vsumfru. dictæ portionis dicto filio datæ: hoc amplius Publia Clementiana percipiat sibi vsumfr. quartæ partis hæreditatis meæ ex qua Iulium Iustum filium meum hæredem institui: petoque a te Publia Clementiana ut fratrem tuum Iulium Iustum tuearis: & alas, & depēdas pro eo illud, quod hēs, vel habebis necesse dependere nomine collectarum forte: pro quo, id est, pro quibus omnibus, vt facias, tibi reliqui vsumfr. portionis eius, donec mentis compos fiat, & conualescat: & postea decessit dictus Titius testator, & post eos dictus filius testatoris decessit perseuerans in eodē furore vsque ad diem mortis suæ: modo quæritur, vtrum dictus vsusfructus filiæ relictus in parte fratris finiatur per mortem fratris prædicti? Et dicitur q non: nisi probetur per hæredem filij testatorem velle finiri per mortem filij: credo autem quòd hoc probat hæres filij eoipso, q contrarium non probatur. Viuianus.

[a] In P. F. filij, sed hic recti' meo iudicio.

[b] In P. F. nō est, usum fructum: sed puto omissum p incuriam librarij.

Finita causa finali in legato; extinguitur legatum: secus si aliud constat de mente testatoris. Bartolus.

Duas filias, & filium [a] mente captum hæredes scripsit: filiæ portionis mente capto datæ, vsumfructum legauit [b] in hęc verba: Hoc amplius Publia Clementiana præcipiet sibi vsumfructum quartæ partis hæreditatis meæ, ex qua Iuliū Iustum filium meum hęredem institui: petoq; à te Publia Clementiana, uti [c] fratrem tuum Iuliū Iustum alas, tuearis, dependasq; pro eo, pro quo tibi vsumfructū eius portionis reliqui, donec mentis compos fiat, & conualescat. Quæsitum est, cùm filius in eodem furore in diem suæ mortis perseuerans decesserit, an vsusfructus intercideris? Respondi, verbis, quæ proponerentur, perseuerare legatum: nisi manifestissimè [d] probetur, aliud testatorem sensisse.

[a] Et filium. In quartam instituit: vt j. dicit. Accur.

[b] Legauit. Id est prælegauit. Accur.

[c] Vti. Prout.

[d] Manifestissimè. Quod fortè non difficulter probabit, si legandi causam diligenter inspicias: vt s. tit. 1. l. liberto. §. filium. Ro. probat ergo secundum H. eoipso quod contrarium non probatur. Item facit C. de vsufru. l. ambiguitatem.

Hæredis instituti. CASVS. Seia habens filiū exhæredauit eum: & Seium instituit sibi hæredem, & cōmisit fidei dicti Seij, vt præstaret dicto filio annua x. aut talia prædia emeret, & eidem filio assignaret. ex quib. filius possit percipere annuatim x. & postea decessit dicta Seia, & Seius hæres suus tradidit filio tales fundos, quales ipsa præceperat: & filius locauit eos postea Caio, & Sempronio: pendente locatione decessit dictus filius: modo quæritur, vtrum reliqua colonorū prædictorum pertineant ad hæredem filij, an vero ad hæredem Seiæ testatricis? Et respon. q non pertineng ad hæredem Seiæ. Viuia.

Vsusfructus surrogatus in locum annui legati debet sequi naturam ipsius h. d. secundum Dy. Barto.

Hæredis instituti fidei commisit, [e] filio suo annua decem præstare, aut ea prædia emere, & adsignare, vt vsumfructum haberet [f] redditū [*] efficientia annua decē. filius fundos tibi ab hærede secundū matris voluntatem traditos locauit, & quæsitū est eo defuncto, reliqua colonorū vtrum ne ad hæredem filij fructuarij, an verò ad hǣrdē Seiæ testatricis pertineāt? Rn̄di, nihil proponi, cur ad hǣrdē Seiæ pertineāt. [g]

[*] P. Flor. reditum.

[e] Fideicommisit. Seia testatrix, si non habes in textu: Accursius.

[f] Haberet. Prædia dico efficiētia redditum &c. Acc.

[g] Pertineāt. Dicta reliqua. & potest dici q hic filius habuit vsumfru. & secundū hoc dic reliqua, i. fructus percepti, aut pensiones q iam cucurrerūt: pēdentes autem suo iure perciperet, & nullam pēsionem pro eis exiget a colonis, qui cum eis non cōtraxit: vt s. tit. 1. l. singulos. in fi. & s. si vsuf. pe. l. uti frui. §. si post litem: & s. vsufr. l. defuncta. & s. qui mo. vsusfrue. amit. l. si vsufructuarius. & secundum hoc nihil est cōtra. Pōt dici & aliter, q pro toto anno quo decessit habeat, licet in primo mense anni decessit filius. & sic est contra s. de vsufruct. l. si operas. & l. adhuc. §. si operas. vel dicas secundum R. q fuit annuū legatū. cuius legati dies cessit in initio cuiuslibet anni. & debet in solidum annuū, licet decesserit anno nō cōpleto: vt s. tit. 1. l. in singulos. & l. à vobis. & q hic dicit vsumfru. haberet, id est fructus, vel reddit. at in contrarijs est usufr. vel etiam si est hic vsufru. potest dici q habeat integrum annum secundum distinctionem quam not. s. de vsufr. l. adhuc. §. si operas. in fi. & s. tit. 1. l. a vobis.

Cui relinquitur vsusfructus partis bonorum. potest hæres soluere æstimationem, vel non: & omnis tributorum pertinet ad legatarium vsusfructus. Bar. 10.

Vsumfructum tertiæ partis bonorum suorum vni ex hæredibus lega-

Vsumfructum. CASVS. Titius instituit sibi hæredes Seium, & Caium: & eidem Seio prælegauit vsumfru. tertiæ partis bonorū suorum, & postea decessit dictus Titius: & postea Seius, & Caius hǣdes acceperunt iudicē pro diuidenda hǣditate: & iudex res quasdā hęreditarias, quæ diuisionē cōmodè recipere nō poterāt adiudicabit totas Seio hǣdi, cui datū fuit prælegatum vsusfr. & eū condēnauit in æstimationē dictarū rerū Caio hæredi meo. petit dictus Seius a Caio cohærede suo tertiā partē dictæ pecuniæ effectæ pp æstimationem dictarū rerū, vt sic in ea tertia habeat vsumfructum sicut pro tertia habebat in oībus alijs rebus, quę fuerunt testatoris. Caius autē cohǣs nō vult ei pstare, imò vult ei dare tm̄ vsumfructū, quantū posset exigere de tertia parte rerū prædictarū adiudicatarū dicto Seio per iudiciū fam. erci. Quærit quid iuris sit? Et dr̄ q electio est dicti Caij cohæredis, qđ prædictorū præter. de alia autē pecunia, quæ est in hęreditate nō est dubium quin Seius debeat habere apud se tertiā, vt inde habeat vsumfru. detractis tm̄ prius tributis de vniuersa pecunia hæreditaria: quę tabatur deberi, & reddi ne-

di necesse est pro prædijs hæreditarijs, & pro rebus se mouentibus. Viuia.

a Legauerat, id est prælegauerat.

b An pecuniæ. Scilicet tertia, quæ tertia pecunia effecta est, id est, effici vel redigi potest rebus diuisis. debēt etenim fieri tres partes de tota hæreditate: & æstimatio tertiæ debet dari.

c Rerum. Cōmodam diuisionem recipientium, cæterū partim legatarij, & partim iudicis arbitrio cōmittitur: vt ī. de leg. 1. l. nō amplius. §. fin. & l. seq.

d Aestimationis. in pecunia, aut etiā in certa re pro omnibus, si hoc voluit hæres: vt ī. de lega. 1. l. pōt. & l. pen. & sic no. ꝙ hic liberatur soluendo æstimationē etiā eius, quod legatum est. sic ī. de legat. 1. l. si domus. §. qui cōsitetur. & §. seq. & ī. de aur. & arg. leg. l. j. §. fi. & l. cū certū.

e Item quæsitum. continua præcedentibus, & nō habent quidam §.

f Mouentibus. Scilicet rebus. aliud si pro capite tributū debeatur. Accur.

g Præstandā. Quādoque tributa, quę pro re dant, de fructibus præstantur: vt C. de an. & trib. l. j. & 2. Ro. Et not. ī. eod. l. quæro. æstimabitur ergo quanto minus ualet propter onus tributi. nam fiscus non petet. nisi ab hærede, cui possidet: vt C. sine cen. vel reli. l. oēs. & sic fructuarius soluet tāto minus accipiendo: vt C. de collat. dotis. l. dotis. & ī. e. l. fin.

† Die secus, vbi non esset dare medium, tūc electio esset legatarij, nō hæredis. Sal. in l. 2. §. sed & si qui. C. cōmu. dele.

* P. Fl. si hoc hæres elegerit reddi debeat.

...uerat. a Quæsitum est, an pecuniæ, b quæ ex rebus diuisis secundum æstimationem effecta est tertia, præstanda sit? Respondi, hæredis esse electionem: verum rerum, c an æstimationis d † vsumfructū præstare vellet. Item quæsitum e est, an tributa præter ea, quę vel pro prædijs aut mouentibus f deberi, & reddi necesse est, eximenda sint ex quantitate, vt reliquæ duntaxat pecuniæ, si hoc elegerit hęres? * Respondi, reliquæ pecuniæ tertiam pręstandā. g

Legato generali habitationis, vel vsusfructus non derogatur per legatum proprietatis. Barto.

Idem libro xvij. Digestorum XXXIII.

SEmpronio ea, quæ viuus præstabam, dari volo. is h etiam habitabat in testatoris domo, i quæ vni ex hæredibus prælegata erat. Quæsitū est, an habitatio quoque debeatur? Respondi, nihil proponi, cur nō debeatur. k Ex his l verbis testamenti, Libertis meis, quibus nominatim nihil reliqui, quæ viuus præstabam, dari volo. Quæsitum est, an libertis qui eum patrono suo in diem mortis habitabant, etiam habitatio relicta videatur? Respondi, videri.

Si hæres grauatur aliquid pati, intelligitur grauatus, vt patiatur eo modo, quo patiebatur defunctus. Barto.

Codicillis ita scripsit, m Nigidium, Titium, Dionē libertos meos senes, & infirmos peto, in locis, in quibus nunc agūt, senescere patiamini. n Quæro an ex hoc capite liberti supra scripti ex fideicommisso fructus o locorum, in quibus morantur, recipere debeant: cum alia, quæ eis specialiter legata sunt, sine cōtrouersia consecuti sunt? Respondi, verbis quæ ꝓponerentur, id petitum, vt ad eum modum paterētur hæredes ibi eos esse, ad quem modum ipsa patiebatur. p

Fideicommissum relictū post mortem omnium, ab vltimo decedente videtur esse relictum. h. d. & est not. casus. Barto.

Idem lib. xviij. Digestorum. XXXIIII.

COdicillis fideicommissa in hæc verba dedit: Libertis, libertabusque meis, & quos in

SEmpronio. CASVS. Dña Ioseph tenebat in domo sua Sempronium: fecit testamētum dictus Ioseph, & instituit sibi hæredes Seium, & Caium: & Seio prælegauit dictam domum vbi habitabat Sempronius, & ita postea dixit: Sempro. dari volo ea quæ viuus præstabam. certe debetur Sempronio etiam habitatio. Ex his verbis. Hic §. planus est propter princ. huius l. quia idem dicit. Codicillis. Titia instituit sibi hæredes Seium, & Caium: & tribus suis libertis, s. Nigidio, & Titio, & Dioni, quos tenebat in quibusdam suis prædijs, multa legata reliquit: & postea fecit codicillos, in quibus ita scripsit: Nigidium, & Titium, & Dionem libertos meos senes, & infirmos peto à uobis hæredibus meis, vt patiamini eos senescere i locis, i qbus nunc degunt: postea decessit dicta Titia, & hæredes sui soluerunt sine controuersia ea, quæ specialiter legata fuerunt dictis libertis: modo petunt dicti liberti à dictis hæredibus fructus dictorū prædiorum, in quibus morari solebant viua testatrice: & hoc ꝑ dicta verba quæ dixit testatrix in codicillis: nūqd possunt hoc petere liberti? Et dī ꝙ sic: si testatrix viua existens permittebat eos accipe fructus de dictis fundis, & alias non pōt petere. & h. d. Viuianus.

h Is. Scilicet Sempronius.

i Domo. Forsitan spatiosa. Accur.

k Non debeatur. Scilicet. Sēpronio habitatio, & similiter hǣdi, cui est domus prælegata. ideo quia cōcursus fit Inter eos: sicut solet fieri, cum alij fundus, & alij vsusfructus legat: vt s. co. l. si alij. & cum alij vsus, & alij fructus legatur qn̄ concurrunt in vsu: vt ī. de vsufr. l. si alij. & facit ī. §. e. & §. fi. & ī. titu. 2. l. Seio. §. medico. & §. fin. & quod ibi not.

l Ex his. Facit ī. in prin. huius legis, & ī ti. 2. l. Scio. §. medico. & §. fina.

m Codicillis ita scripsit. Scilicet testatrix, si non est in textu.

n Patiamini. O vos hæredes. Accursius.

o Fructus. Qui forte ex parte domus poterāt percipi, vel orto, seu alio loco: quo vtebātur cum domo liberti. Accursius.

p Patiebatur. Facit ī. in prin. huius legis. & §. 1. & ī. titu. 2. l. Scio. §. medico. & §. fin. & ī. titu. 2. l. si cui. & l. qui Marco. §. Lucio.

COdicillis. CASVS. Titius fecit codicillos, & in eis ita dixit, Libertis, libertabusque meis, etiam quos in codicillis manumisi, fundum ubi me humari volui, dari volo: ita vt qui ex libertis decesserit, portio eius reliquis accrescat, ita ut ad nouissimum libertum pertineat: post cuius nouissimi decessum ad rempublicam Arelatensium pertinere volo dictum fundū: & postea ita dixit dictus Titius, hoc amplius libertis, libertabusq; meis ꝑdictis habitationes in domo mea Titiana pertinere volo qrādiu viuā: & diætas omnes, quibus vti quisq; libertorū cōsueuit, habitet vnusquisque dictorum libertorum: quam domum supradictam Titia-

Titianam post mortem dictorum libertorum ad dictā rempublicam Arelatensium pertinere volo: & postea decessit dictus Titius: nunc quærit hic de duob. Primū est, vtrū ab hærede Titij, qui fecit dictos codicillos, fideicommissum fundi supradicti datum sit dictæ reipublicæ, an verò a libertis? Et respō. qđ ab illo de libertis vr esse datū reipublicæ fideicommissum, qui ultimo decesserit: 2m est, an defunctis quibusdā ex libertis pdictis, quibus habitatio relicta erat, portiones domuū prædictarū, in quibus habitauerant, ptineāt iam ad dictā rempublicam. Et vr qđ sic: qa testator ita dixit, vt dictū est, quam domum post mortē eorū ad rēp. pertinere volo, & non repetijt in domus legato verba, quæ dixerat I legato fundi. dixerat autem in legato fundi verba, ita vt ad nouissimū libertū ptineat: post cuius nouissimi decessū ad remp. Arelatēsium pertinere volo &c. Resp. tamē hic, qđ donec aliqs dictorum libertorū uiuat nō debet reipu. fideicōmissum domus qa dicta verba I legato primo fundi dicta, vr̄t repetita I legato domus.

Qui Sempronia. Titius habens duas nutrices s. Semproniā, & Mæuiā, & habens Caiū, alūnū, istituit sibi hr̄dem dictā Semproniam in 10. parte hr̄ditatis suæ, & dictam Mæuiā in alia decima: & dictū Caiū alumnū in reliquis partibus: & dedit curatorē dicto alumno Semproniū: quæ datio curatoris non valuit. tum quia alumnus nō erat in sua potestate, tum quia in testamento dedit ei curatorem, putabat tamen testator valere dationem: & dicti Sempronij curatoris fideicommisit, ne pateretur uendi fundum Titianum hæreditarium: sed cū dicta Sempronia, & Mæuia redditu dicti fundi fruerentur: & in eodē testō adiecit oēm voluntatē meā fidei hr̄dum meorum cōmitto. & postea decessit dictus Titius testator. modo quæritur, an quælibet dictarū mulierum possit petere tertiā partē vsusfructus dicti fundi ex fideicommisso. Et vr quod non: quia fideicommissum fuit eis à curatore relictum, qui iure, ut dictum est, non potuit dari alumno. Respon. tamen qđ sic. & fruentur dictæ mulieres dicto fundo simul cum dicto alumno & non cum curatore. Vsus.

In P.F. non est, quisque.

codicillis manumisi,[a] fundum vbi me humari volui, dari volo: vt qui ab his[b] decesserit, portio eius reliquis accrescat, ita vt ad nouissimū pertineat: post cuius nouissimi decessum ad rempublicam Arelatensium pertinere volo. hoc amplius[c] libertis, libertabusq; meis habitationes in domo[d] quandiu viuēt. Sed Pactiæ[e] & Trophimæ diætas omnes, q̄bus uti quisque[f] consueuit, habitet: quam domum post mortē eorum ad rempublicam pertinere uolo: Quæsitum est, reipublicæ fideicommissum vtrum ab hærede, an à libertis datum sit? Respōdi secundū ea quæ proponerentur, posse ita verba accipi, vt eius legatarij, qui nouissimus decederet, fideicommissum videatur. Item quæsitum est, defunctis quibusdam[g] ex libertis, quibus habitatio relicta erat an portiones domuum, in quibus habitauerant, iam ad rempublicam pertineāt? Respondi, quoad aliquis eorum viuat, fideicōmissum reipublicę nō dēri.[h]

Fideicommissum relictum à curatore, quem quis putabat legitimè datum, ab hærede scripto debetur Barto.

Qui Semproniam ex parte decima, & Mæuiā ex parte decima, alumnum ex reliqs partibus instituerat hęredes: curatorem alumno dedit, cū iure facere putaret:[i] & curatoris fidei commisit, ne pateretur fundum uenire: sed cum Sempronia, & Mæuia nutricibus suis frueretur[k] redditu eius: & ima parte[†] testamenti ita adiecit: Omnē voluntatem meam fidei hæredum meorum cōmmitto. Quæsitum est, an tertias partes vsusfructus fundi nutrices ex fideicommisso petere possint, quamuis curator ei[l] receptus[m] sit, quē iure dare nōn potuit alumno? Rn̄di, secundum ea quæ proponerentur, vtiliter fideicommisso voluntatē suam confirmasse. Id igitr̄ cuiq; dedisse, vt & nutrices vnà cum alumno redditu fundi vterentur.[n]

Licet exiuerit cōditio, tamē expectāda ē dies, quæ superest. B.

Idē li.xxij.Dig. XXXV.

a Manumisi. Aliàs manumissuras: & aliàs manumisero, alias manumissum.

b Ab his. Id est ex his, id est primo quàm alij decesserint. & ex hoc oritur prima quæstio. Accur.

c Hoc amplius. Per hęc verba, & in fundo, videtur repetere legatum: vt supra de lega. 3. l. si sic. Accur.

d In domo. Dari volo. Accur.

e Pactiæ. Nomina duorum libertorū, vel libertarum, qb. solam habitationē reliquit.

f Quisque. Aliàs quisque. aliàs deest: & tunc subaudi, q̄sque, scilicet eorum duorum, vel earū, & die consueuit, scilicet testator. vel cō sueui ego testator. Accur.

g Quibusdam. Sic loquitur quasi fuerint plures quam duo. sed dic, id est quodam. Accur.

h Non deberi. Cōditio enim primo legato apposita, scilicet in fundo primo legato, & in habitationis legato repeōta creditur: vt ff. de condit. & demon. l. auia. § prin. & l. illis libertis. & ff. de lega. 3. l. in repetēdis. & supra de condi. instit. l. cum seruus. Item ad legē istā bene est supra de leg. 2. l. Titia Seio. §. Seio. & l. fi. §. filium. Accur.

i Putaret. Cum facere non possit: qa non est in eius potestate: ut Instit. de tut. §. permissum. Item quia curator testamento nō datur etiam ab eo, qui habet in potestate, vt Instit. de cur. §. dantur. Accursius.

k Frueretur. Aliàs frueretur: scilicet alumnus. alias fruerentur, scilicet alumnus, & curator. Accursius.

l Ei. Scilicet alumno. Accur.

m Receptus. Id est, datus fuerit: scilicet talis, qui non potest dari. vnde nec videbatur ab eo posse relinqui: sed tamen & ab alumno potest relinqui: ut hic, & supra de legat. primo. lege, peto. §. mater. & C. de fideicommis. l. etiam. & supra de legat. 1. l. legata inutiliter. Accur.

n Vterentur. Scilicet pro virilibus partibus: vt supra de legatis primo l legata inutiliter. §. fin. & hoc facit enumeratio personarū facta proprijs nominibus expressis: vt infra de statuliber. lege. ita. §. primo, & supra de leg. primo, l. si hæredes. §. fi. & facit ff. de leg. 2. l. Lucius.

† Ima parte. i. quod Sueto. in Iulio cap. 83. dicit ī ima cera. & Cic. in extrema, quæ omnia p vltima parte tabularum, seu testamēti accipiuntur.

r Istud dictum singulariter limita p Bart. in l. in repetēdis. in fi. supra de legat. 3. vbi dicit verum, nisi fi eēt mutata oratio in legato. vide quæ ibi dicit.

l. Lucius. §. Lucius. & ff. de vsufru. accresc. l. si quis Titio. & ff. de legat. 1. l. seruus vni. §. fin.

Vxori vsumfructum. CASVS. Titius legauit vxori suæ vsumfructum cuiusdam suæ villæ vsque ad quinquennium à tempore mortis suæ Titij: & postea ita dixit in eodẽ testamento: Trãsacto quinquennio cum dictus vsusfructus desierit esse dictæ vxoris: tunc eũ fundum, siue villã volo dari Sticho, & Pamphilo, & Eroti, & Damæ libertis meis, & postea decessit dictus Titius: & dicta vxor superuixit ei tantũ biennio pone: & ita decessit ante dictum quinquẽnium. modo quæritur, an statim post mortem vxoris possint liberti petere proprietatem dicti fundi, siue villæ? Et dicitur quod non: imò debent expectare ꝙ quinquennium finiatur. Vlpianus.

a Fundum. Scilicet in quo erat villa: & per consequens villam. Accursius.

b Competat. Petitio.

c Completum. Scilicet demum: sic ff. quando dies leg. ce. l. si dies. & ff. quando di. vsusfru. le. ce. l. j. in fi. & ff. de verbor. obli. l. in illa stipulatione. & l. si Calendis. Sed argu. cõtra ff. ad Velle. l. aliquando. §. fin. & ff. si vsusfruct. pet. l. si fundus.

Vxori vsumfructum villę legauit in qnquennium à die mortis suæ, deinde hæc verba adiecit, Et peracto quinquennio, cum eius vsusfructus esse desierit: tunc eum fundum[a] illi, & illi libertis dari volo. Quæsitum est, cùm vxor intra quinquenniũ decesserit: an libertis ꝓprietatis petitio iam, an verò completo quinquennio competat:[b] quia peracto qnquẽnio testator proprietatem legauerat? Respondi, post completũ[c] quinquennium fundum ad libertos pertinere.

Qui habet ius in re, in dubio videtur legare rem respectu iuris, quod habet, licet morte finiatur. Barto.

Idem libro xxv. Digestor. XXXVI.

Sticho testamento manumisso, fundi vsusfructus erat legatus:[d] & cum is vti frui desijsset, fidei hæredũ testator cõmiserat, vti eum fundum darent Lucio Titio. Sed Stichus[e] testamento suo eiusdem fundi proprietatem nepotibus suis legauit: & hæredes Stichi ex testamento eius, legatarijs nepotibus eum fundum tradiderunt. Quæsitum est, cùm nepotes legatarij[f] ignorauerint cõditionẽ fundi suprà scripti priore testamento datam, & plus, quàm tempore statuto[g] possederint: an eum fundum sibi acquisierint?[h] Respondi secundum ea quæ proponerentur, legatarios sibi acquisisse. Idem quæsijt, si aliquo casu legatarijs auferri[i] possit, an repetitionem ab hæredibus Stichi eius nepotes habere possint?[k] Respondi, supra quidem de acquisitione responsum: verùm si ex alia causa acquisitio cessasset, videri Stichum (si post mortem eorum,[l] quibus ꝓprietas legata esset, testamentum fecisset) po-

ADDITIO. Dic quod ibi sit tantum conditio: hic verò dies est, & cõditio, vnde debet expectari dies: vt l. in illa. ff. de verb. obl. vel dic, quod hic operatur dictio tunc, quæ extremitatem temporis significat: vt l. 4. ff. de condit. & demon. secundum Barto. hic.

Sticho testamento. CASVS. Seius instituit sibi hæredem Caium, & Sempronium, & libertatem directam dedit Sticho seruo suo, & eidem Sticho legauit vsumfructum fundi sui Seiani: & commisit fidei dictorum suorum hæredum vt dictum fundum darent Lucio Titio: cum dictus Stichus vti frui desijsset per mortem, vel capitis diminutionẽ: & postea decessit dictus Seius testator: & dicti sui hæredes tradiderunt causa fruendi dicto Sticho dictum fundũ: & postea Stichus fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Primũ, & Secundum, & duobus suis nepotibus legauit proprietatem dicti fundi, in quo habebat vsumfructum: & postea decessit dictus Stichus: & ita finitus est vsusfructus suus. & postea dicti hæredes Stichi fructuarij dictum fundum tradiderunt ex testamẽto Stichi dictis nepotibus Stichi: & postea dicti nepotes Stichi tenuerunt dictum fundum x. annis, inter præsentes ignorãtes conditionem dicti fundi, quam Seius primus testator dedit eidem fundo: quæ conditio fuit talis, scilicet vt hæredes dicti Seij dictum fundum darent Lucio Titio, cum Stichus prædictus desijsset vti frui: & ita habuerunt bonam fidem dicti nepotes Stichi, & titulum pro legato: nunquid acquisierunt dicti nepotes Titij dictum fundum titulo pro legato? Et dicitur ꝙ sic. Si aũt non habuerunt dictam bonam fidem dicti nepotes Stichi & ita Lucius Titius ꝓdictus auferre eis potuit dictum fundum etiam post decennium prædictũ, & abstulit ponamus: nũquid habẽt repetitionem dicti fundi dicti nepotes Stichi ab hæredibus prædictis Stichi? Et dicitur ꝙ sic, nisi in hoc casu, puta si Stich' fecit dictum suum testamentum eo tempore, quo mortui iã erant illi, id est Lucius Titius, quibus, id est, cui ꝓprietas dicti fundi legata fuit per Seium primum testatorẽ, quo quidem casu videtur legasse Stichus nepotibus suis dictum fundum ea ratione magis, ꝙ proprietatem eius fundi crederet ad se ꝑtinere, quam quod onerare vellet hæredes suos, si ei fundus auferatur ꝑ hæredes dicti Lucij Titij mortui vt dictũ est. Viuia.

d Legatus. Ab eodem qui libertatem reliquit.

e Stichus. Lapsus errore quia nesciebat ius suum morte finiri. idem error est Institu. de vsucap. §. item si is.

f Legatarij. Id est Stichi. Accur.

g Statuto. Scilicet decennio inter præsentes: xx. inter absentes: vt C. de præscript. long. temp. l. fina. & Institu. de vsuca. in princ.

h Acquisierint. Iure quasi dominij per præscript. longi temp. ti. pro legato.

i Auferri possit. Quia nondum præscripserant, vel sciuerant conditionem primi testamenti, & sic fuerunt malæ fidei.

k Possit. Quasi de euictione agentes, vel quasi debeãt redimere, & præstare, vel saltem æstimationem, ut in re aliena legata: vt ff. de leg. 1. l. non dubium. §. 1. Acc.

l Post mortem eorum. Id est eius scilicet Lucij Titij, cui fuerat legatus: sic pluralis[1] sententia pro singulari ponitur: vt C. de ser. reip. ma. l. fin. Item ideo dicit post mortẽ: quia per hoc sibi remansisse credebat: quod non est verum. nam licet deficiat legatum Titij quia pendente die incerto dedit, id est, viuente Sticho: vt ff. de condit. & demon. l. j. §. 1. remanet tamen apud hæredes primi testatoris, vt cætera caduca: vt C. de cadu. toll. §. sin autẽ aliquid. ibi, quod si in medio &c. & isti sunt

1 Pluralis pro singulari, Mando. in Gl. Facul. §. ac etiam in ver. locũ tenentes.

ſunt qui euincent.

a Quod. Aliàs quàm.

b Crederet. Ex cauſa præcedenti, quam ignorabat finitam. & ideo aliàs non legaturus præſumitur, quaſi eum ad legandum ſolus hic error induxerit. R. alioqui

tius, quod a habere ſe crederet, b quã quod onerare hęredes uellet, legaſſe.

Qui legat uſumfructum omnium bonorum ſuorum, intelligitur de mobilibus & immobilibus. Bar.

Idem libro xxxiij. Digeſtorum. XXXVII.

Vxori meæ uſumfructum lego bonorum meorum, uſque dum filia mea annos impleat octodecim. Quæſitum eſt, an prædiorũ tam ruſticorum, quam urbanorum, & mãcipiorum, & ſupellectilis, itemque calendarij uſusfructus ad uxorem pertineat? Reſpondi ſecundum ea, quę proponerentur, omnium pertinere. c

Hæc eſt notabilis lex, & ponit multos caſus: ideo non ſummo eam, & ultima quæſtio poſita in fine, clauis eſt totius legis. Bartolus.

Scæuola a lib. tertio reſponſo. XXXVIII.

Fvndi Trebatiani redditus uxori meę, quo ad uiuet, dari d uolo. Quæro, an poſsit tutor hæredis fundum uẽdere,

ſecus eſſet: puta ſi ſciens pta ſatam cõditionẽ legaſſet, vel alias legaturus eſſet: ſi ſciſſet: vt j. de cõdit. & demon. l. cũ tale. §. falſam, & C. de leg. l. cum alienam. & ſic non ob. cõtraria ſignata: ut ſupra de lega. 1. l. ſi dom'. §. 1. & l. quocunque. §. ſi ex bonis. & de leg. 3. l. qui concubinã. §. ſi hæres. ſed & aliter reſponderi poteſt, vt ibi nota. ſed his obijcitur. qa & hic cõiunctis perſonis legauit, id eſt, nepotibus. & ſic videtur, quod fuiſſet relicturus etiam ſi ſciuiſſet: ut d. l. cum alienam. ſed certe, ut hic dicit R. ſolus error eum induxit ad legandum, quia antea habuerat: & quia legatarius proprietatis deceſſerat. & ideo aliàs non legaturus præſumitur vt dixi. & facit j. de leg. 2. l. unum ex. §. ſi rem. & l. cum pater. §. euictis. & l. fi. §. fin. & j. de aur. & argento lega. l. ornamentorum. & l. Titia. Item C. de legat. l. vxori. & ſupra de lega. primo, l. quod in rerum. §. primo.

a Aliàs, idem.

Vxori meæ. CASVS. Titius inſtituit ſibi hęredem filiam ſuam Seiam impuberem: & poſtea ita dixit, Vxori meæ vſumfr. lego bonorũ meorũ uſq; dũ filia mea Seia annos impleat 18. & poſtea deceſſit dictus Titius teſtator. modo quæritur, an propter dicta uerba pertineat ad dictam vxorem Titij vſusfructus prædiorum, tam vrbanorum, quàm ruſticorum, & mancipiorum, & ſupellectilium, & calendarij? Et reſpondetur quod ſic. Viu.

c Pertinere. niſi excedat dodrantis æſtimationem: ut ſ. de vſufru. l. omnium. & facit j. de verbor. ſign. l. bonorum. & C de uſufr. l. 1. & j. ad Trebe. l. nam quod. §. ſi. & l ſeq. Sed contra. C. de inoff. teſt. Auth. nouiſſima. Solu. ibi quando ſolam legitimam volunt filij, qui putant debent habere. hic autem omnium propietatem, habent, & ſic compenſatur cum vſufructu: quem non habent: & ſic ad aliquod ſupplementũ nõ poſſunt agere, vel hic corrigitur: vt C. de inoff. teſt. l. ſcimus. § cum autem. ut in contrario no. Ac.

Fvndi. CASVS. Inſtitui mihi hæredẽ filium meũ impuberem, & ei dedi tutorem Titium: & poſtea ita dixi, Fundi mei Trebatiani redditus vxori meæ, do. nec viuet, dari volo, & poſtea deceſſi, modo quęrit hic de quatuor. Primum eſt, an poſſit dictus tutor hæredis dictum fundum vendere, & legatario, id eſt legatariæ prædictæ meæ uxori offerre quantitatẽ annuam, quã ego viuus ex locatione fundi redigere conſueueram?

& legatario e quantitatem offerre annuã, quam uiuus paterfamilias ex locatiõe fundi redigere cõſueuerat? Reſpondi poſſe. f Item quæro, an habitare g impunè prohiberi poſsit? Reſpondi, nõ eſſe obſtrictum hæredem ad habitationem præſtandam. Itẽ quęro, an compellendus ſit hęres reficere prędium? h Reſpondi, ſi hæredis facto i minores redditus facti eẽnt legatarium rectè deſiderare, quod ob eam rem deminutum ſit. Item q̃ro, quò diſtet hoc legatum ab uſufructu? Reſpondi ex iis, quæ ſupra reſponſa eſſent, intelligi differentiam. k

Proprietas reuertenda mortuo legatario ad hæredem tanquàm ipſi relicta ſit, declaratur. Bartolus.

Idem libro vj. reſponſorum. XXXIX.

Filios hæredes inſtituit: uxori ueſtem, mũdum muliebrẽ, lanã, linum, & alias res legauerat, & adiecit: Proprietatem autẽ eorum, quæ

Et reſpon. quod ſic. Secundum eſt, an teneatur hæres ad pręſtandum habitationem dictę meæ uxori? Et reſpon. quòd nõ. Tertium eſt an compellatur hæres reficere dictum prædium taliter forte deſtructum, quod minores redditus præſtet quam conſueuerit. Et reſpondetur q ſic, ſi eius facto minores redditus dicti fundi facti eſsẽt & nõ alias. Quartũ eſt, quid differt dictum legatum a legato vſufr. Et reſpõ. quòd differentia poteſt colligi ex ijs, q̃ dicta ſunt. ſ. e. l. quædam enim ſtatuta, & reſpõſa ſunt ĩ hac l. circa hoc legatum, quæ non habent locum in legato vſusfructus. Viuia.

d Dari. Nota dari quaſi de manu hæredis ſingulis annis.

e Legatario. Scilicet vxori teſtatoris.

f Poſſe. Ad quod eſt ſupra ti. 1 l. liber. in prin. Et no. quòd emptor legatariæ in nullo tenebitur: ut ſupra de contrahenda emptione. l. fina. Item & nota aliud pro alio ſolui: ſic ſ. eodem. l. generali. §. pen. & §. fin. & j. de auro & argen. legato. l. 1. § . fi. & l. cum certum. & ſupra de legatis. 1. non amplius. §. fina.

Solui q̃q̃ que aliud p alio p̃t.

g Habitare. ſ. in domo, quæ eſt in fundo.

h Prædium. Id eſt domum prædij.

i Facto .i. culpa: vt ſ. de leg. 1. l. cum res. & l. quid ergo ſi maiorem. §. ſi hæres. & l. non quocunq;. in prin. Ac.

k Differentiam. Quia uſufructuarius nõ de manu hæredis annis ſingulis, ſed ipſemet percipit omne cõmodum: nec poteſt ab hærede uendi in ſui præiudicium. Item non põt prohiberi habitare, cum omnis fructus rei ad eũ ptineat: vt ſuprà de vſufr. l. 6. itẽ. & l. ſed etſi quid. & l. arbores. & de uſu, & habit. l. ſi habitatio. §. fi. & l. ſeq. Sed videtur huic fini contra. j. eo. l. cum ita. & ſupra de vſufr. l. ſi quis ita. ſed dic vt in eis not. Item facit ſupra ſi vſusfructus. peta. l. a.

Filios hæredes. CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredes duos ſuos filios, & duas filias pone, & legauit uxori ſuę veſtem, & mundum muliebrem, & lanam, & linũ, & alias res poſtea ita dixit in eodem teſtamento: propietatẽ omniũ prædictorũ, quę uxori meæ legaui, uolo reuerti ad dictas meas filias poſt mortem dictæ

mex vxoris, vel ad illam ex dictis filiabus, quæ tunc ui xerit: & postea decessit dictus testator. modo quæritur, vtrum videatur legatus vxori vsusfructus dictarum re rum, an verò proprietas? Et respon. quod videtur ei le gata proprietas. Viuianus.

supra scripta sunt, reuerti [a] volo ad filias [b] meas, quæve ex his tunc viuent. Quæsitum est: vtrum vsusfructus, an proprietas earum rerum data sit? Respondi, proprietatem legatã videri.

a Reuerti. Per hoc apparet proprietatem legatam: quia alias reuerti nõ posset. Accursius.

b Ad filias. Post mortem vxoris: & facit ĩ. de auro, & argen. leg. l. species. & s. de vsufruct. l. Proculus. & s. de vsufr. ea. re. quæ vsu consu. l. fina. Accur.

Alfe. Varus lib. xiij. [a] Digest. à Pau. epit. XL.

ILli cum illo habitationem lego. perinde [c] est, ac si ita, illi, & illi legasset. [d]

[a] P.F. lib. viij.

ILli cum illo. CASUS. Ita dixit Titius testator in testamento suo: Seio cum Caio lego habitationem in domo mea Titians. & decessit. certe uterque eorum habebit pro dimidia habitationem: quia perinde est, ac si ita legasset. Caio, & Seio lego habitationem in dicta domo. Viuia.

c Perinde. Idem si dixit, illam eũ illa re lego: ut s. de leg. 1. l. Titio. §. nihil. & l. si quis inquilinos. §. si ita idẽ si dixit: illi, aut illi: ut C. de uerb. signi. l. penul.

d Legasset. Posset & aliter intelligi, ut s. depos. l. 1. §. quę depositi. quæ est cõtra Sol. ut ibi. Item cõtra ĩ. de fundo instru. & instr. l. si cui Sol. ibi. & facit supra de vsufru. accresc. l. si quis Titio. & s. commo. l. si ut certo. §. si me. & ĩ. de uen. in possessionem mitten. l. vbicunque. §. quamuis.

Legatum annuum propria manu percipi debet ad instar usufructus, si uerba congruunt. Bartolus.

Iabolenus lib. ij. ex poste. Labeonis. XLI.

CVm ita legatum esset, Fructus annuos fundi Corneliani Publio Mæuio do, lego. perinde putat accipiendum esse Labeo, ac si vsusfructus fundi similiter [e] esset legatus: quia hæc mens fuisse testatoris videatur.

CVm ita. CASUS. Ita legauit Titius in testamento suo, Fructus annuos fundi mei Corneliani, Publio Mæuio do, lego. & postea decessit dictus testator. postes Publius Mænius pone decessit, uel capite minutus est. nunquid finitur dictum legatum? Et dicitur quod sic: quia uidetur legatus usufruct. dicti fundi. & hoc dixit Labeo, & bene. Sed quid continetur in fructu prædicto? & certè illud, quod ad vsum hominis est inductum. vnde si tales sint fructus, qui non valent ad vsum hominis, nisi sint maturi, illi continebuntur in dicto fructu tũc demum, cum erunt maturi: ut sunt persica, & sorba, & multi alij fructus. si autem sunt tales fructus, qui meliores sunt immaturi quam maturi, ut sunt oleæ: tũc erit in fructu etiam si immatura collecta est olea, & hoc dicit cum l. sequen.

e Similiter. i. in singulos ann. alioqui obuiaret ĩ. quando dies ususfru. lega. ced. l. 1. in 1. respon. ubi dicitur esse differentia, in diei cessione legetur simpliciter ususf. an in annos singulos. vel dic quod perinde est, &c. scilicet quia vtrunq; legatũ finitur morte legatarij: vt s. usufr. quemadmo. ca. l. huic. §. fi. & l. idem. Vel dic ut dixi s. de vsufr. l. si quis ita. & sic non obst. s. eo. l. fun- di. Item facit s. eodem, l. patrimonij. & supra tit. 1. l. in singulos. Accursius.

f IN fructu. Colono. Qui nummis colit, qui propriè colonus dicitur, non autẽ partiarius: ut s. loca. l. si merces. §. uis maior. partiarius ergo teneretur, si nõ suo tẽpore colligit ut in eo. tit. l. si merces. §. cõductos. Sed quid si ille, qui nummis colit, in vltimo mẽse locationis colligit immaturos, ut dominus nõ habeat maturos? Respondi, tenetur: ut supra loca. & hæc distinctio. §. cum fundum. Accursius.

Idem libro v. ex posteriorib. Labeo. XLII.

IN fructu id esse intelligitur, † quod ad usũ hominis inductum est. Neque enim maturitas naturalis hic spectanda est, sed id tẽpus, quo magis colono, [f] dominove eum fructum tollere expedit. Itaque cum olea immatura plus habeat redditus, [g] quam si matura legatur: non potest videri, [*] si immatura legata [h] est, in fructu non esse.

† Pulcherrimam huius sententiæ amplificationẽ, vide apud Cic. lib. j. de legib.

g Plus habeat redditus. i. plus humoris: [i] nõ tamen ita sani & boni: vnde teneretur l. Aquilia, qui taliter in alieno damnum daret: ut s. ad l. Aquil. l. si seruus seruum. §. si olivam. & facit s. de vsufr. l. si absente. §. fi. Acc.

h Legata. Aliàs lecta.

i De tempore oliuę colligẽdæ, vide Pl. li. xv. ca. 1. & 2. & deinceps.

[*] In P. Fl. si immatura lecta est.

Venuleius libro x. actionum. LXIII.

[*] MVltũ interest, [l] vtrum bonorum quis, an rerum tertiæ partis vsumfructum legauerit. Nam si bonorum vsusfructus legabitur, etiam æs alienum ex bonis deducetur: & quod in actionibus erit computabitur. At si certarum rerum vsusfructus legatus erit, non idẽ obseruabitur.

[*] In P. F. incipit, nihil interest. Halo. scripsit, Non nihil interest.

MVltum. CASUS. Legaui Titio vsumfructum bonorum meorum, & decessi. certè hæres meus detrahere poterit de dicto legato æs alienum, i. prius detrahet æs alienũ de bonis meis & postea vsumfructum constituet legatario: in bonis tamen meis computabitur illud, quod alij mihi debebãt. Et quod dixi in usufructu legato omnium bonorum, habet locum si legem vsumfru. partis bonorum puta, tertiæ, vel quartę, vel alterius partis: secus si legaui ei vsumfructum certarum rerum. quia tũc non extrahitur æs alienum, & non computatur illud, quod debetur mihi. Viuia.

l Multũ interest. Aliàs est in litera (ut Py.) multũ interest. & tũc dic rerũ, s. certarũ, & est plana. vel secundũ eandẽ literam, dic bonorũ, an rerũ tertiæ partis sub vocabulo hæreditatis, nõ bonorũ. nã primo deducitur æs alienũ, secundo diuiditur: ut no. s. de lega. 2. l. si quis seruũ. §. fi. & l. seq. & secũdum hoc, quod dicit, at si certarum. mutat casum, uel certarũ, i. certæ quotæ. i. tertiæ hæreditatis, & erit aliud: quia diuiduntur onera, ut dixi. alij habent nihil interest: & tũc, i. nihil interesse uidetur bonorũ an rerũ, s. certarum: sed tamen interest. nam si id est, quia si bonorum &c. vel secundum eandem nihil interest tertiæ partis bonorum, an tertiæ partis rerum mearum simpliciter. Nam vtrobique æs alienum deducitur: secus si certarum rerum, ut in fine. & facit ad l. supra ad Trebel. nam quod. §. fi. & l. seq. & etiam seq. & de verb. signifi. l. bonorum. & sup. de legat. 1. l. non amplius. §. fi. & l. seq. & ĩ. e. l. generali. §. fin. & § penul. & supra de vsufr. l. quoties. §. fi. vbi etiam alis differentia est, legetur omnium bonorum, an certarum rerum.

De ser-

DE SERVITVTE LEGATA, vrbana, & rustica.

Et quęte in his, vt in vsufruc. quæ sui ī. ti. j. in Tit. Acc.

Q Viduas. CASVS. Legaui Titio vnam meã tabernam Mutianam, & Seio legaui aliã meã tabernã Scianã, quę erat ī. pdictã Titianã: & ex ea supiore aliquid erat in ædificatū in inferiorē, & decessi. heres postea meus dedit cuilibet legatario suo tabernã. nũqd dicta inferior taberna debet ita seruire superiori sicut seruiebat me viuente? Et dicitur ꝙ sic. aut. n. ego nominatim in testamēto meo imposui dictã seruitutē: aut ita legaui cuilibet legatariorũ, tabernã meã Titianam lego Titio vt nunc est: & tabernam meam Seianam lego Seio, vti nunc est: quod quidem semper est præsumendum: nisi cõtrarium sit liquidũ: vt supra tit. a. l. damnas. §. t. Viu.

† Hæc vltima uerba, vrbana, & rustica, non sunt in F. Flo.

TITVLVS III.

DE SERVITVTE legata, vrb. & rust.†

Si domus una sustineat actum seruitutis habentis causam continuam & permanentem, & alienetur: in dubio seruitus uidetur imposita. Bartolus.

Vlpianus libro j. ex Minutio. I.

QVi duas tabernas coniunctas habebat, eas sīgulas duobus legauit. Quæsitũ est, si quid ex supiore taberna in inferiorem inædificatum [a] esset, num inferior oneri ferēdo in superioris tabernæ loco cõtineret? [b] Respõdi, seruitutem impositam videri. [c] Iulianus † notat: [d] Videamus, [e] ne hoc ita verum, si [f] aut nominatim hæc seruitus imposita [g] est: aut ita legatum datum [h] est, Tabernam meã vti nũc est, do, lego.

† Vlpianus.

Marcel. lib. xiij. Dig. II.

FVndum cõem habentibus legari [i] potest [k] uia: cùm & communis seruus rectè viam stipuletur. [l] & cùm duo ei, qui ipse viam stipulatus fuerit, hędes extiterint, non corrumpitr [m] stipulatio.

Vt ualeat legatum uiæ, requiritur ut legatarius tempore mortis testatoris reperiatur dominus prædii dominantis in totum uerè, uel fictè: aliàs legatum extinguitur. Bartolus.

Idē li. xxix. Dig. III.

SI fundum Mæuio, &

[a] Inædificatum. Id est, superædificatum esset. Acc.

[b] Contineretur. Quasi dicat, an inferior videatur esse pars superioris in eo, quod ferret eius onus: ac si dicat, an debeat hanc seruitutem.

[c] Videri. Tacitè. Acc.

[d] Notat. Esse verum quod dictum est, non corrigēdo, sed determinando.

[e] Ne hoc. Quasi dicat, an ideo verum sit.

[f] Si. Id est, quia.

ADDITIO. Sic Mand. Glo. Pacul. proœ. in versi. si.

[g] Imposita. In vltima voluntate: secus si inter uiuos, si ue remanet domus vtriusq;: quia sua res sibi non seruit: ut. ī. si vsusfr. pet. l. vti frui. vel etiam si alijs tradat simul: si autem successiue diuersis tēporibus, põt tunc: ut supra, com. præ. l. si quia duas. & l. seq. & l. si cum duas.

[h] Datum, Id est, relictum quod semper præsumitur, nisi contrarium sit liquidum: ut ī. in prin. huius l. & facit sup. tit. t. l. damnas. §. 1. & ĩ. si seru. vend. l. testatrix.

FVndũ. CASVS. Titio, & Seio habētibus fundum cõmunem, legaui viam per fundũ meũ: nũquid ualet legatũ? Et dicitur ꝙ sic. nã & communis seruus dicti Titij, & Seij posset a me stipulari viam ad fundũ eorum. est & alia ratio quare dicto Titio, & Seio habentibus fundum communē possum legare viã per fundũ meũ: quia si Caius fuisset a me stipulatus uiam per fundum meum ad fundũ suum, & dictus Titius, & Seius extitissent ei hæredes, non corrumpitur stipulatio. Vi.

[i] Legari. Scilicet duobus.

[k] Potest. Sed contra si duo domini legent, distinguit, an adeatur hæreditas vtriusq; simul & valet: alias nõ: sed si duo ꝓmiserint etiam diuersis temporibus, valet post vltimam concessionē: vt ī. commu. præ. l. si. in si.

[l] Stipuletur. Concordat ad secundũ, & tertium casum ī. de ser. rusti. præd. l. si vnus ex socijs. §. 1. & §. si. Acc.

[m] Non corrumpitur. Licet pro parte ab initio constitui non potest, tamē per partes retinetur: ut & ĩ. de uer. obl. l. pluribus. §. t. & de ser. l. ut pomum. §. si. & l. pro parte. & l. uiæ. & sic non uitiatur, licet venerit in eum casum, a quo incipere non potest: ut dictis legib.

SI fundum. CASVS. Caius legauit fundum Seianum Mæuio, & ad eundē fundum eidē Męuio legauit viam per alium fundum suum Cornelianũ. & postea eundem fundum Seianum legauit Titio sine via, & postea decessit: & postea dictus Mæuius, & Titius legatarij vendicauerut ab hæredibus dictũ fundũ Seianũ. & sic habuit quilibet eorũ dimidiã dicti fundi pro indiuiso. modo quęritur vtrũ dictus Mæuius cui fuit legatus dictus fundus cũ seruitute viæ, habeat eã seruitutē ꝓ sua parte, quæ tñ est indiuisa? Et dicitur ꝙ nõ: quia seruitus ꝑ partē acquiri non põt. Sed qd si deliberãte Titio prędicto Mæuius cui fuit legatus fundus prędictus cũ seruitute viæ, vendicauerit a dictis hæredibus dictum fundum, & sic eũ habuit pro dimidia pro indiuiso, & sic nõ habuit seruitutem ut dictum est: & postea Titius omisit legatum fundi, & sic sua pars fundi accreuit Mæuio, & sic habuit Mæuius postea totũ fundum. nunquid vię legatum erit saluum Mænio? & dicitur ꝙ sic. non autē esset saluum Mæuio legatũ viæ in isto casu quem dicam: Caius prædictus legauit sub conditione Mæuio dictum fundum Seianum, & seruitutem viæ legauit eidem purè, & pendente conditione fundi legati dies legatæ seruitutis, quæ purè fuit legata, cessit per mortem Caij testatoris. Nam isto casu inualidum erit viæ legatum, & idē esset si pro parte fundum purè legasset, & pro parte sub conditione, & viam sine conditione legasset. & est extra literam ratio istorum duorum casuum: quia fundus prædictus sub conditione legatus, uel pars fundi sub conditione legata est pendente cõditione in bonis hæredum Caij testatoris. vnde cum tempore legati uiæ cedentis per mortem testatoris non possit seruitus eiusdē uiæ acquiri eidem fundo, eo quod est in bonis hæredum: & sic non inueniat seruitus, cui se appodiet, annihilatũ, ut dictũ est. Et sic annihilatur seruitus vię in illo alio casu: Caius legauit Mæuio & Titio vicinis suis habentibus fundum communem, seruitutem uię ad fundum Cornelianum, scilicet Titio purè, & Mæuio sub conditione: & pendente conditione dicto Mæuio apposita decessit idem Caius. Certè nõ poterit seruitutē Titius ad partem fundi suam habere: quia persona Męuij, cui fuit legata seruitus sub conditione, est impedimento. quo minus fundus solidus cum via vendicaretur, id est, via solida fundo. Supra autem dictum est, ꝙ seruitus uiæ non potest acquiri fundo pro parte fundi indiuisa. vnde si nõ põt hoc casu acquiri seruitus solido fundo, nec eius indiuisæ parti: ergo est annihilata. Vi.

a Ad eum. Scilicet fundum.
b Fundum. Retentum.
c Et eundem. Quem Mæuio legauerat.
d Titio. Et sic pro uirili sunt legatarij: ut supra de leg. t. l. si pluribus. §. si autem.

ad eum[a] uiam per alium fundum,[b] & eundem[c] fundum sine uia Titio[d] legasset:[e] si uterque fundum uindicasset: sine uia legato fundum cessurũ, quia neque acquiri[e] per partem seruitus possit. & si prius Mæuius fundum uindicaret: altero[f] deliberante, posse dubitari, an si postea[g] Titius omisisset,[h] uiæ legatum saluum esset. Et hoc magis uidebatur[i] quanquam si sub conditione quis fundum legasset, uiam purè:[k] aut pro parte fundum purè, pro parte sub conditione, & uiam sine conditione: si pendente ea,[l] legati dies[m] cessisset, interiturum fore uiæ legatum ut responsum est,[n] cum alteri ex uicinis, qui fundum communem habebant, uiam sub conditione, alteri purè legasset: & pendente conditiõe decessisset:[o] quia alterius legatarij persona impedimento esset, quo minus solidus[p] fundus cum uia uindicaretur.

Hic est bonus casus: & ex ipso habes, quod si ego uendidi

e Neque acquiri. Scilicet sic, nedum aliter. R. & dic pro parte scilicet incerta: ut s. de ser. l. pro parte. & sup. cõmunia prædio. l. si quis duas. §. t. sed ad certã potest: ut sup. de ser. rust. præd. l. certo.
f Altero. Titio.
g An si postea. Id est, post mortem ante aditam hæreditatem. R. quando dies legatæ seruitutis cedit: ut iam dicam. Accur.
h Omisisset. Id est, repudiasset legatum Accur.
i Videbatur. Scilicet ut uiæ legatum sit saluum.
k Viam purè. Per fundum retentum.
l Pendente ea. Scilicet conditione sub qua fundus tot', uel pro parte fuit legatus.
m Legati dies. Scilicet uiæ, quod est adita hæreditate.
n Vt responsum est. Scilicet interitte simile legatum, ut subijcit.
o Decessisset. Scilicet testator. ex quo uidetur quod uiæ legatum cedit a morte testatoris. est tñ ar. contra sup. com. præ. l. fi. & sup. quem admo. serui. amitt. l. partem. §. fi. & j. ea. l. sed in seruitutibus personalibus certũ est eas cedere ab adita hæreditate: ut j. quando di leg. ced. l. 2. Azo. & C. de cad. tol. §. in nouissimo. Accur.

ADDITIO. Dic quod ibi erat defectus ex parte legantis, qui non erat dominus, nisi pro parte fundi, cui seruitus legatur. Ideo cum est defectus ex parte legantis uel promittentis uiam, quia non est dominus nisi pro parte, non impeditur contrahi obligatio personalis ad uiam, licet ius reale non possit constitui: ut l. per fundum. & s. de seru. rusti. præd. & ideo quãdo est defectus ex parte legantis non inspicitur tempus mortis: quia illo tempore subest habilitas ad contrahendum obligationem personalem: & ideo tunc ius reale non debet constitui: ut l. si tibi homo. §. cum seruus. sup. de leg. t. secundum Barto. hic.

p Solidus. Id est, solido fundo uia vendicatur. ponit enim casum pro casu, ut & aliàs, ille libertati donatur, uel ille libertati uendicatur, id est, libertas illi datur, aut vendicatur. sic & ille se in libertatem uendicat, id est, sibi libertatem defendit. R. sic & Dauid, in conuertendo dominus &c. id est, dominum. & C. de fideicom. l. eam quam. & facit s. l. prox. & q̃ ibi not.

Hæc lex de legato vindicationis accipiẽda est, qđ & Bartol. quoq; uidit.

S I is, qui. CASVS. Titius habens duas domus: inter quas erat unus paries, qui sustinebat onera utriusque domus, legauit unã mihi, & alteram Seio: & decessit. certè dictus paries erit mihi & Seio communis, ac si mihi & ei esset legatus: & quilibet nostrum poterit prędicta onera domorum nobis legatarũ iure supradicto in pariete habere. dictum tamen parietem possumus diuidere iudicio commu. diui. si volum'. Viuianus.

tibi domum, quæ ab alia distinguitur pariete communi, tantum medietatem parietis uideor uendere. Bar.

Iabolenus libro ix. Epistola. IIII.

S I is, qui duas ædes habebat, unas mihi, alteras tibi legauit, & medius paries, qui utrasque ædes distinguat interuenit: eo iure[q] eum[r] communem nobis esse existimo, quo si paries tantum[s] nobis duobus communiter esset legatus. ideoque neque me, neq; te agere posse,[t] ius non esse alteri[u] ita immissum[x] habere: Nam quod[z] communiter socius habet,[a] & id iure eum habere constitit. ita que de ea re arbiter communi diuidundo sumendus est.[y]

q Eo iure. Scilicet legati.
r Eum. Scilicet parietem. Acc.
s Tantum. Id est, sine domibus. secus est in tigno protenso. ut s. de seru. urb. præd. l. binas. Acc.
t Posse. Iure seruitutis.
u Immissum. Habere sub. uel habere iure seruitutis.
z Nam quod. Bene dico non posse agi, quasi nõ sic iure immissum: quia iure habetur, quod in re communi habetur. ar. pro soc. marito.
y Sumendus est. Si inter nos sit discordia. nam quia communi iure hoc habetur, ideo actione de communione de ea agi potest, scilicet actione communi diu. ut s. de serui. urbã. præ. l. in re communi: & facit infra de damno infecto.

u In P. Fl. Ita immissas hře.

a In P. Fl. & in iure. eum.

Non possunt legari seruis ea, quæ ipsis factis liberis legari non possunt. Barto.

Papinianus libro xvj. quæstio. V.

E T si maximè[z] testamenti factio cum seruis alienis ex persona dominorum[a] est: ea tamen quæ seruis relinquuntur,

l. inter quod.

E T si maximè. CASVS. Per fundum meum legaui Sticho seruo Titij seruitutem uiæ ad fundum eiusdem Titij, nunquid ualet legatum. Et dicitur quòd non: quia quamuis ex persona dominorum sit testamenti factio cum seruis eorum, tamen ea quæ seruis relinquuntur ita demum ualent, si possent eisdem effectis liberis hominibus relinqui. libero aũt non posset legari uia ad fundum uicini sui: ergo seruo ad fundum domini non potest legari uia. Viui.

z Et si maximè. Quod maximè videbatur facere ut hoc legatum ualeret. Accur.

a Dominorum. Scilicet ut capere possint. Et sic not. duo necessaria, ut legatũ seruo ualeat. s. q̃ dominus sit capax. Item q̃ talis res sit legata, quæ possit legari ei libero ut hic, & s. de leg. 2. l. debitor. §. fi. & de lega. t. l. si mihi. §. regula. quorum unum quia hic deficit. quia ei libero ad fundum non suum non posset ei seruitus legari

Legatum seruo ut ualeat, duo requiruntur.

legari: vt supra communia prædior.l.1. non valet legatum: vt hic dicit.

a Domini. Secus fortè ad fundum peculij: vt s. de lega.3.l.etiam.§.fi.

b Legatur. Sed stipulari potest seruus seruitutem ad fundum domini: vt s. de seru.rust. pręd. l. si vnus ex socijs. & j. de stipu. seruo. l.proinde.§.fi.& l.si communis. q̃ sunt contra. nam & aliàs in multis differt stipulatio à legato: vt no. supra pro soc.l. verum.§. si seruo.

ita ualēt, si liberis relicta possent valere. Sic ad fundum domini [a] via seruo frustra legatur. [b]

Ex qualitate rei relegatæ, & personis legatarii præsumitur legatum seruitutis magis factum contemplatione personæ, quàm rei. Bart.

Idem lib. vij. Responsorum. VI.

PAter [c] filiæ domum legauit: eique [d] per domū hæreditariam ius transeundi præstari voluit. [e] Si filia domum suam [f] habiter: viro quoque eius transeundi ius præstabitur: alioquin filiæ præstari non videbitur. [g] Quòd si quis non vsum trāseundi personæ datum, sed legatum seruitutis eē plenum [h] intelligat: tantundem iuris ad hæredem [i] quoq; transmittet, quod hic nequaquam admittendū est: [k] ne quod affectu filiæ da-

PAter filiæ. CASVS. Titiæ filiæ meæ legaui domū meam Titianā, & eidem iussi præstari ius transeundi ad dictā domum p domos, quæ remanebant in hæreditate. certe si filia pdicta habitet dictam domum cum viro, non solum ei, sed & viro præstabitur ius transeundi. non aūt hęredi eius: ne quod affectu ei filiæ dedi trāseat ad extraneos eius hæredes, secus autem si legassem seruitutem transeundi filiæ propter domum quam ei legabam: quia tunc trāsiret etiam ad hæredes &. hoc dicit. Viuianus.

c Pater. Aliàs pater: alias mater.

d Eique. Scilicet filiæ, non etiam domui.

e Pręstari uoluit. Cum tamen & aliunde aditus erat ut infra dicam.

f Domum suam. Scilicet sibi legatam.

g Non videbitur. Scilicet si ei vel abitur, cum quo in promiscuo usu habitat: ut s. de usu & hab.l. ex terum. §.1.& j.de uer.obl.l. si stipulatus fuero per te nō fieri. & j.de aur.& arg.leg.l. vxori quis legauit. in fin.

h Plenum. Id est, in rem: & dicetur vrbana, eo quod domui debebitur: licet sit uia.

i Ad hæredem. Si ad eum transiret fundus dominās, alias sequitur fundum: ut s. de seru.rust. præd.l.uia.§. si fundus.& §. quæcunque.

k Admittendum est. Vt sit seruitus rei: sed est quoddam ius personale: non dico, seruitus personalis, licet hoc quidā dicant: ut no. s. de ser. rust.præ.l.pecoris.& j.de ali.leg. l.Mela.§.fi.& s.de usufru. l. si qui binas.

l Datum est. Id est, datum pręsumitur: quoniam aliunde domui legatæ patebat aditus. alias seruitus domui etiam realis tacite videtur cōcedi: ut s. tit. 1 l. damnas. §.1.& s.de leg.1.l. si fundū.§.qui fundum. & s.de seru. urb. præd.l.binas. Item facit s. de leg.3.l. apud Iulianū. §. si quis. Hu.& s.de admin. tut.l. ex pluribus.

CVm pluribus. CASVS. Institui mihi tres hæredes, & ab eis legaui uiam per fundum hæreditarium ad fundum Titij uicini mei. certè si omnes adeant hæreditatem meā, quemlibet insolidum poterit Titius conuenire: ut præstet sibi uiam: quia dicta seruitus est indiuidua. & quia uno solo ex hæredibus adeunte potest ab eo uendicari uia. Viuianus.

m Conueniuntur. Vt s. de serui.l.vlt. & s. fam.ercisc. l.hæredes.§.antea. & de l.3.l. fideicommissa.§.pen. & de leg.2.l.cum filius.§. varijs. Accursius.

n Vno. Not. hic s. de ies.tut.l. si nemo. & j.de bo. lib.l. etiā §.ut patronus. Item not. hic cedere diem legatæ seruitutis ab adita hæreditate: ut no. supra eo.l. si fundum. in fine.

tum est, [l] hoc & ad exteros eius hæredes trāsire videatur.

Paul. lib. xxj. quæst. VII.

CVm à pluribus hæredibus īstitutis via legata est: quia partem non recipit, singuli hæredes insolidum cōueniuntur: [m] quia & vno [n] ex hęredibus adeunte, vindicari potest.

TITVLVS IIII.

DE DOTE prælegata. †

Dotis legatum cōtinet id quod actio de dote originaliter contineret: & exceptio, quæ ex pacto oritur, tollit etiam dilationem legalem: exceptionem verò peremptoriam quæ à lege inducitur, tale legatum non perimit. Bar.

Vlpianus lib. xix. ad Sabinum. I.

CVm dos prę lega-

DE DOTE prælegata.

Istud præ, nihil operatur hic, uel hoc toto titulo: sicut & cum dicitur prælectio: ut C. de emen. Iusti.C.l.1. & est figura Epilepsis, uel Tautologia, secundum Azonem. Vel dic secundum Rog. dotis relictum, quod ante suæ dotis tempus capitur, prælegatum uocaī sicut co hæredi relictū, quod ante, uel extra suam partem habet prælegatum appellatur.

† Relegata. Hal. toto hoc ti. male pro prælegare usurpauit relegare. Bero.

CVm dos. CASVS. Cū maritus legat vxori suę dotem, q̃ ab ea habuit: illud inest legato pędicto, quod inesset actioni de dote. si maritus eā non prælegasset & de hoc ponit exemplum usq; illuc, verum &c. Item in dicto legato habet uxor commodum repręsentationis. nam cū sine legato non posset mulier petere dotē nisi annua die. id est, post annū à morte mariti: poterit nunc petere statim eo mortuo. est & illud bonū argumentum ad dicendū quod dotis prælegatū valeat. video enim, quòd si maritus donat aliquid uxori, & decedit nulla habita mentione de dicta donatione: ita est cōfirmata donatio per illam taciturnitatē, quòd hæredes uiri eam reuocare nō possunt. Si taciturnitate confirmatur dicta donatio, multo ergo magis est firma, si in testamento leget vxori, quod ei donauit. si ergo ualet legatum dictarum rerum donatarum, & dotis legatum ualere debet. impensæ tamen necessariæ, quas fecit maritus prædictus in rebus dotalibus, uniuersitatem dotis minuunt ipso iure, non autem minuunt singula dotis corpora. adeo autē actionem continet pręlegatum dotis, ut in prin.l.ut in quibus casib. cessaret actio dotis non interueniente legato dotis, cessset etiā actio ex testamento propter legatum dotis. & de hoc ponit tres casus planos usq; illuc, nā & si quis &c. ubi ponit planum simile pędictis tribus casibus. Si quis uxori. Vxori meæ taliter legaui: fundum Titianum habentem tales cōfines vxori meę lego. is enim fundus ad me peruenit ꝓpter eandē meā uxorem, & decessi, nunc reperitur, quod dictus fundus peruenit ad me aliunde. nūquid debetur? Et dicitur ꝙ sic: & pro superfluis habentur illa uerba. is enim fun-

tur, a † uerum est, id dotis b legato inesse, quod actioni de dote inerat. c & ideo si inter uirum, & uxorem conuenerat, d ut morte uiri soluto matrimonio, filio communi interueniente, dos apud mariti hæredem remaneret, & maritus decedens dotem prælegauerit: stari e pacto non debet ob hoc, quòd dos prælegata f est. Verùm & citra prælegationem hoc probari debet. g Nam quod est admissum, posse deteriorẽ conditionẽ dotis fieri interuenientibus liberis, toties locũ habet, quoties ipsa in matrimonio decedit, uel diuortiũ interuenit. h Verum † est, in dote prælegata commodum esse repræsentationis: i quamuis k annua die dos præstetur. l Est & illud, m quod n ob res donatas hodie post senatusconsultum nulla fit exactio; si modò uoluntatem non mutauit testator. Impensæ autem o ipso iure dotem minuunt. Sed quod diximus, ipso iure dotem impensis minui: non ad singula corpora, p sed ad uniuersitatem q erit referendum.

r *Dotis legatum extinguitur, si postea dos mulieri rectè soluatur, uel res dotales intereant: uel si ab initio dos perfectè constituta non fuit: sicut cùm legatur corpus, quod in rerum natura non est. Bartolus.*

Adeo autẽ dotis actionem r cõtinet dotis purè s prælegatio, t ut si uiuus eã uxori (scilicet quibus licet casibus u) soluerit: x cesset legatũ. Sed & si mancipia fuerint in dotem nõ æstimata, y & hæc demortua sint: dotis z legatũ in his euanescit. Sed & si dotẽ promiserit mulier, neq; dederit, & decedẽs maritus uxori dotem prælegauerit: * mulier nihil amplius, quã liberationẽ a habebit. Nã & si quis b ita legauerit, centum, quæ in arca habeo, aut quæ ille apud me deposuit:

dus &c. quia quicquid adijcitur rei satis demonstratæ, frustra est. Viuianus.

a Cum dos prælegatur. Id est, legatur.

b Id dotis. Scilicet, & nihil plus: nisi in tempore: ut j. ea. l. §. t. & hoc verum, si quantitatẽ ad æquipollẽs nõ adiecit. sed simpliciter dotem legauit. aliàs continet etiam non datam dotem: ut instit. de leg. §. sed si vxori. & facit j. ea. l. §. adeo autem.

c Inerat. Scilicet, originaliter: & sic bene subijcit, & iõ & cætera.

d Conuenerat. Tẽpore matrimonij. Accursius.

e Stari. pac. primo.

f Prælegata. Id est si non est dos prælegata. Accur.

g Hoc probari debet. Scilicet pacto standum non esse.

h Interuenit. Non autem si vir prædecedat: ut hic. & s. de pact. dota. l. a. Item quod de diuortio dicit, locum habet: si consensu, uel cõmuni culpa captiuitate mulieris, uel culpa eius fiat. Ceterum si tantum culpa uiri, iniquum est stari pacto: quia sic per hoc pactũ, quod esse non debebat, inuitaretur ad delinquẽdum: ut s. de pact dota. l. conuenire. si ergo. nihil operatur pactũ hoc casu, sicut & cum sola lege posset lucrari dotem omnibus etiam deficientibus liberis, quia solius vxoris culpa diuortium fieret: quo casu tale pactum superfluum efficeretur. illud autem palam est, etiam ab ipso Iustiniano quodam tempore, nedum ab anterioribus principibus matrimonij solutionẽ fieri prædictis modis: ut C. de episcop. & cleric. l. fina. §. primo. & de repeti. l. si constante. & l. consensu. & supra de rep. l. vxores. & s. sol. matr. l. viro. & in Authen. de nupt. §. distrahuntur. & §. sed & captiuitatis. col. 4. & in Auth. ut lic. ma. & aui. §. quia verò ex consensu. col. 8. R. hodie autem non permittitur ex tot causis. & no. s. de neg. gest. l. diuortio. sic ergo secundum R. si de retentione dotis (si liberi fortè superessent soluto matrimonio) factũ fuit pactum, profectò stabitur & nunc: vt hic, & in Auth. de nup. §. distrahuntur. aliàs autẽ, idest, sine pacto speciali maximè facto diuortio propter liberos dotis, conditio nequaquam fieret deterior, vt superiores leges ostendunt. & facit supra de pactis do. l. inter socerum, per totam legem, & l. si pater. §. 1. C. de pact. conuen. l. j. & l. si conuenerit.

i Repræsentationis. Et ideo valet legatum, quasi hac prospecta ratione singulari. Acc.

k Quamuis. Id est, quia, vel propriè.

l Prælegetur. Scilicet alias si non foret prælegata. R.

m Est & illud. Scilicet commodum vxoris ex legato uiri: quia si donauit vir vxori, confirmatur morte tacite, ac si legaret: & hoc per senatusconsultum etiam, ut hæres nõ reuocet, nisi uirũ pœnituerit: ut s. de don. inter uir. & vxo. l. cum hic status. multo magis ergo expresse relictũ vxori valet. vel dic, est & illud argum. scilicet quod valeat relictum dotis expressum.

n Quod. Id est, quia &c. & dic ut prædixi. & secundum hoc dic exactio, id est, repetitio donationis. uel dic exactio donationis per retentionem dotis: ut C. de rei vxo. act. §. taceat. si mõ non mutet &c. quia tunc reuocat, sed non per retentionem dotis: ut d. §. dicitur.

o Impensæ autem. Hoc aduersatur ei quod, dixerat, verũ est commodum &c. & dic autem, pro sed &c. uel dic aduersari ad proximum dictum, prout dixi per l. C. de rei vxor. act. l. unica. §. taceat. q. d. non retinetur dos ob res donatas. sed secus est propter impensas. & secundum vtranque expositionem diminuetur hoc legatum dotis propter impensas, secundum Rog.

p Corpora. De hoc dic ut nor. s. de impen. in reb. do. fac. l. quod dicitur. & s. de iure dot. l. si is. §. quod dicitur. & C. de rei uxo. act. §. sed nec ob impensas. & facit j. eod. l. cum quis. in princip. & l. dote.

q Sed ad vniuersitatem. Sic supra de iudic. l. si fideicõmissum. §. tractatum.

r Actionem. Id est, summam dotis: ut supra eo. in prin.

s Purè. Id est, simpliciter non adiecta certa re, uel summa: aliàs secus: ut Instit. eod. §. sed si vxori.

t Prælegatio. Aliàs purè legatio.

u Casibus. Id est, qui sunt s. de iure dot. l. mutus. §. manẽte. & facit s. de lega. 2. l. Mæuius. §. duobus. Sed argu. contra in eodem titulo. l. cum filius. §. hæres.

ADDITIO. Dic secundum. Dyn. quod ibi debitum non erat extinctum, sed erat in aliam speciem obligationis translatum: hic uero erat omnino extinctum. Bar.

x Soluerit. Scilicet uir qui ante, uel etiam post eandem eidem legauit.

y Aestimata. Mancipia dico. Accur.

z Dotis legatum. Simpliciter relictum: ut lego tibi dotem tuam: secus si centum pro mancipijs: ut infra eodem l. uir vxori.

a Liberationem. Quia de ea tantum sensisse uidetur.

b Nam & si qs. Quasi d. si non ualet ubi magis uidetur ualere, quia quantitas exprimitur, multo minus ualet

† Relegatur. & sic deinceps per totum tit.

† P. Fl. Et verũ est.

r Quod. Al. quia. Mando. in Gl. Facult. in ver. & qd. vers. nonnunquam quod pro quia.

* Aliàs relegauerit.

let in casibus superioribus, ubi quantitas nullo modo exprimitur.

a Deberi constat. Imò contra: ut C. de fal. cau. adiec. leg. l. si non designata. Sol. distingue an quantitas exprimatur ut corpus: ut hic, & ī. de leg. 2. l. plane. §. sed hoc ita. & tunc non

si nulla sint, nihil deberi constat: a quia nulla corpora sint. Si quis b uxori fundum Titianum legasset his uerbis, Is enim fundus propter illam ad me peruenit: omnimodo c fundus debebitur, nam quicquid demonstratæ d rei adijcitur e satis demõstratæ, frustra est.

Socero prælegante nurui ius actionis ad dotem repetendam non potest agere nurus contra maritum: secus si legauerit ei dotalẽ pecuniam ab hæredibus suis: & quouis ipsorum siue nurus siue marito agente contra hæredes, debet interponi cautio de indemnitate. Bart.

Celsus libro xx. Digest.

debetur quantitas, ut hic: sicut nec corpus ignotum debetur: ut ī. de lega. 2. l. Lucius. §. quisquis. nam siue dixi, quæ lo arca habeo, siue quæ apud me deposita sunt, ea tibi lego. quodammodo uideor dubitare, sit penes me, an nõ: & sic est corpus ignotum in ea demonstratione. aut ut quantitas in genere certa: & tunc falsa demonstratio non nocet, sicut nec in corpore certo. ut ibi. & j. de liber. leg. l. legaui. & ī. de leg. j. l. si seruus legatus. §. quæ quinque. & l. sed & si certos. & l. si sic. & infra eod. l. cum scriptum. quæ sunt similiter contra. licet enim dicam centum quæ in dotem habui: uel quæ ad me peruenerunt: pro constanti pono sic esse: & ita ualet: ut dictum est. Alij vt Rom. dicunt hīc eum errasse. & hoc probari debet, alias in dubio præsumeb. quod magis animo designandi quantitatem, quam ad certorum numorum corpus se retulit: & sic ualeret legatum nõ obstante falsa demonstratione: licet nulla depositi sunt. ut dicta l. Lucius. §. quisquis. in princip. & insra de condit. & demonstra. l. demonstratio. & l. cum tale. §. falsa. & C. de fal. cau. l. 1. Item facit ī. de contrah. emp. l. hæc venditio. §. pen.

b Si quis. nullo errore lapsus.

c Omnimodo. Etiam si aliunde obuenit.

d Demonstratę. Scilicet ad plus demonstrandum, quasi dicat, satis apparet eum uoluisse deberi per hæc uerba, is enim & cætera, & non oportet, quod adijciat plus. Et not. quod manifesta non indigent demonstratione, vel probatione. sic supra qui satisdat. cogan. l. si uero. §. qui pro rei. & facit j. de cond. & demon. l. quibus diebus. §. qui dotale. & l. cum tale. §. fal. a. & not. supra proxi. §. Acc.

S I socer. CASVS. Titius habens filium, habẽtem vxorem, cuius dotem ipse Titius receperat, dictæ suæ nurui dictam dotem legauit: & decessit instituto sibi herede dicto filio, & alijs. modo queritur, nunquid ualeat dictum legatum? & distinguitur, aut uoluit prælegare ius actionis de dote, vt scilicet actionẽ de dote intẽtet nurus contra maritũ: aut uoluit eã recipere dotalem pecuniam pro se, & marito ab heredibus sui testatoris. Primo casu nõ ualet legatum, ideo quia adhuc nupta est. Secundo valet. Sed pone in hoc secundo casu, quod ipsa nurus recepit dotem ab heredibus: nunquid maritus poterit petere ab heredibus, prędictis dotẽ iterum? Et dicitur quod sic. unde cautè hæredes soceri facient, si nuru agente ex testamẽto ad dotem contra eos petant sibi per eam caueri, quod defendet eos aduersus uirum suum: & ipsa aliter nõ consequitur dotẽ, nisi caueat eis, sed & si maritus eius pri-

agat pro dote contra hæredes testatoris, ipsi nõ aliter soluent ei dotem, nisi caueat eis de defendendo eos aduersus uxorẽ suam valentem postea agere ex testamento. Sed pone econtra, quod dictus Titius legauit dotem prædictam dicto suo filio, & eum exhæredauit, nũquid solut. matr.

scribit. II.

e S I socer e nurui dotem pręlegauit: si quidem ius actionis f de dote uoluerit prælegare, nullius momenti esse legatũ: quippe nupta est. g Sed si uoluit eam recipere dotalem pecuniam: utile (inquit) erit legatum. h Si tamen hæc i dotem receperit: nihilominus maritus dotis persecutionem habebit. siue hæres institutus est, familiæ erciscundæ iudicio: k siue non, utili actione. l Ego puto, quoniam non hoc uoluit socer, ut bis m dotẽ hæres præstaret: et mulierem agẽtẽ ex testamẽto cauere debere

etiam poterit nurus petere a uiro suo dictam dotem? Et dicitur quod non, nec etiam constante matrimonio: poterit tamen petere ab hæredibus soceri: & cum consecuta fuerit ab hæredibus dotem, legatum mariti sui de dicta dote extinguitur ideo, quia nihil est ei de dote, quod marito præstari possit. & h. d. usque ad uersiculum, uerum a meo ipsum &c. & in uersi. idem Iulianus quęrit si dotem &c. in alio autẽ uersi. uerumtamen &c. dicit, quod filius potest petere dictam dotẽ, antequam vxor sua petat ex causa legati ab hæredibus patris sui: sed dicti hæredes non tenentur aliter ei dare, quã si eis cauerit se eos defensurum aduersus uxorem suam agere contra eos postea uolentem. nam quamuis hæredes soluerint marito: nihilominus competit contra eos actio mulieri: & in hoc est differentia inter dictum maritum, cui dos uxoris suæ pręlegata est in testamento patris sui, & ordinum libertum, cui peculium legatum est. namque ipse libertus potest conueniri de peculio: hæres autem illius qui legauit ei peculium, non potest conueniri de peculio, quia ipse hæres desijt habere penes se peculium: at, vt dictum est, dotis actio nihilominus competit mulieri contra hæredes soceri, quamuis hæredes soceri dotem habere desierint eo quod soluerunt marito. h. d. vsq; ad §. idem quærit si dos. Vi.

e Si socer. Aliàs l. aliàs §. Celsus.

f Actionis. Scilicet vt actionem ex stipulatu pro dote intenderet contra maritum.

g Nupta est. Bona ratio: ut C. si dos constan. mat. l. 1.

h Legatum. Et ideo contra maritum non aget tũc: sed contra soceri hæredes: ut ī. solu. matri. l. si cõstante. §. 1. & l. si marito. §. cũ patri. Azo. sed donatio causa mortis constante matrimonio nõ ualet: ut ī. de don. inter vir. & vxor. l. mortis. in princ. quæ est contra. Sed illa magis accedit donationi inter viuos, quæ non ualet, quam legato. ad quod est ī. de donat. inter uirum & vxorem. l. cum hic status. §. oratio. & econtra legatum dotis magis alij legato, quam donationi accedit.

i Si tamen hęc. s. nurus.

k Iudicio. Sed si non habuit cohæredes, nec est soceri hæreditas adita, nunquid nurus põt intẽdere hypothecariam etiam constante matrimonio. de personali constat, ut diximus j. eo. l. pater. & l. antepe. sed subuenitur ei ea generali regula: vt ī. de iu. dot. l. si is. §. 1.

l Vtili actione. Id est, utili iudicio fam. erciscun. uel actione in factum: vt notatur ī. fam. ercis. l. si filia. & l. si maritus. Acc.

m Vt bis. Ad quod est ī. de le. 1. l. huiusmodi. §. cũ pater. & de iure do. l. cum pater. & de rei uxo. act. §. sciendum.

P.F. additur.

Manifesta, probatione non indigent.

a In P.Fl. θεμάτιον est capitis præce. qđ incipit Celsus lib. 20. Dige. scribit, Si socer nurui &c.

dum. Item videtur contra hoc l. ȷ. de leg. præs. l. sed & si. §. nutui. sed nõ ob. ut dicit. seq §. illius l. §. sed & cũ.

a Defensum iri. Facit ṡ. fam. erci. l. si filia. in princ. & §. 1. & §. pen. & supra de condi. indebi. l. frater a fratre. & ȷ. eo. l. pater. Accur.

b Per contrarium. Nam. ṡ. nutui, hic filio legat. & facit ȷ. eo. l. pater. in priu.

c Non posse. Scilicet vxorem nisi in subsidium ut ȷ. eo. l. pater. in fin.

d Eum. Filium exhæredatum.

e Orcinum. i Cui directo libertas a testatore relinquitur: ut Institu. de singu. reb. per fideicõmi. reli. l. libertas.

f Posse conueniri. Imo uidetur econtra ipsum non posse sed hæredem posse: ut C. an ser. ex suo fact. l. 2. Sol. secũdũ Ro. non cõuenitur Orcinus libertus: sed hæres ab initio ut ibi: sed inspecto exitu cõuenitur Orcinus, & non hæres: vt hic: nã hæres conuẽtus de peculio cõuictus, & exactus recuperat a liberto, & sic per mediũ libertus conuenitur: ut alias C. de usu rei in di. l. fi. i fi. nec In plus tenetur quã a liberto recuperare potest: unde liberatur cedẽdo actiones: ut ṡ. de pec. l. quod debetur. in fi. & ad hanc mẽtem applicabat hic literam. Alij dicunt teneri libertum in subsidium. quia hæres non est soluendo. Tu dic quòd hic est directa libertas relicta: ibi per fideicommissum: quod patet: quia dicit orcinus: ut Insti. de sing. reb. per fideicom. rel. §. libertas. sed quæ est diuersitatis ratio, not. in l. contraria. Et eodem modo resp. ad l. de pec. leg. l. si seruo manumis. & ṡ. quando. actio de pecu. est. an. l. 1. §. item heres. & ṡ. de tribu. l. quod in hæredem. §. si seruo. nam in prædictis legibus per fideicommissum fuit relicta libertas. Prima enim solut. non placet. quia sic non esset aliud in orcino liberto, quàm in eo cui est dos prælegata: quia & ibi conuenitur hæres ab initio: sed recuperat a filio: at hic vult esse differentiã, & facit ȷ. de pecu. leg. l. at cum hæres.

¹ Alr. lib. pierni. j. orcin⁹, in quit, libertus is accipit, qui directam libertatẽ accipit: quem ita idcirco dici quidã tradiderũt, qd ab his manu mittatur, q ad orcũ tẽdunt. Nobis placet (inquit) ille, vt orthinã dicamus. qm orthos directum significat. tametsi in Græcis scholijs p x legatur orxinos: nõ per ȝ. Contias aũt scribit per ch, qd, teste Probo Grãmatico, olim orch⁹ scriberetur.

defensum iri [a] hæredem aduersus maritum; ergo & maritus idem cauere debebit aduersus mulierẽ defensum iri, si prior agat.

Contra filium exhæredatum non potest agere vxor pro dote: sed ipse filius agit contra hæredes institutos, præstita cautiõe de indemnitate. Bar.

Per cõtrarium [b] apud Iulianum lib. xxxvij. quæritur, si socer filio suo exhæredato dotem nurus legasset. Et ait, agi quidem cum marito exhæredato de dote non posse: [c] veruntamen ipsum dotem persecuturum ex cã legati. sed non aliàs eũ legatum consecuturum, quàm si cauerit, hæredes aduersus mulierẽ defensum iri: & differentiam fecit inter eum, [d] cui dos prælegata est, & Orcinum [e] libertum, cui peculium legatum est. nanque eum de peculio posse conueniri [f] ait: hæredem nõ posse: quia defierit peculium penes se habere. [g] at dotis actio nihilominus competit, & si dotem desierit habere. Idem Iulianus quærit: si dotem marito prælegauerit socer, an dote soluta mulieri, [h] legatũ marito [i] extinguatur? Et dicit extingui: quia nihil esset iam, quod marito posset præstari. [k] Item quærit, si dos alij legata esset, eamque rogatus sit is [*] mulieri restituere: an lex Falcidia in legato locum haberet? Et dicit habere. [l] sed quod minus sit in fideicommisso, mulierem dotis actione consecuturam. [m] Ego quæro, [n] an commoda repræsentatiõis i hoc legato sic obseruentur, [o] atque si dos ipsi mulieri fuisset prælegata? Et puto habere. Idem Iulianus quærit, si mulieri dos sit prælegata, eaque sit rogata dotem restituere: an Falcidia lo

[*] Is, nõ est in P. Fl.

& virum eius: aliàs non peteret, ut in prin. huius l. uel si ponis constante matrimonio, debes exponere actio de dote. id est, spes actionis de dote: alias non procederet secundum eundem Barto.

i Mariti. Id est, marito relictum.

k Præstari. Vltra commodum repræsentationis: ut ȷ. l. pxi. hoc enim commodum erat uir habiturus propter legatum. si socer nurui dotem non restituisset.

Itẽ quæret si dos. CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & dotem uxoris meæ legaui Sempronio: & eundem Sempronium rogaui, ut restitueret dictam dotem dictæ meæ uxori. & postea decessi: nunc Titius cũ grauauerim hæreditatem meam alijs etiam legatis vult detrahere de dicta dote Falcidiam, quæritur nũquid possit? Et dicitur quod sic, & mulier nõ cõsequetur a legatario nisi illud, quod recepit ille legatarius ab hærede, & quod minus est in fideicommisso restituto mulieri per legatarium prædictũ, consequeri mulier ab hærede per actionem de dote. Sed nunquid dictus hæres poterit detrahere Falc. dicto legatario de commodo repræsentationis dictæ dotis: sicut posset detrahere mulieri, si mulieri esset dos legata? & dicitur quòd sic. & ita mulier in hoc casu non recuperabit ab hærede prædicto illud, quod hæres detrahit nomine Falcidiæ pro cõmodo repræsentationis dotis, quamuis in superiori casu recuperet, ut dictum est. Viui.

l Et dicit habere. Vt ȷ. ad legem Fal. l. cum dotem. cõtra. Sol. illa finem, hæc medios respicit circuitus, qui tandem parum, aut nil prosunt. R. uel hic fuit dos æstimata, ibi non. uel ut ibi.

m Consecuturam. Cũ in medij temporis commodo Falc. nocere non debeat secundum Ro. imo nocet: ut ȷ. ad legem Fal. l. 1. §. si quis. & l. cum dotem. & l. si usufr. §. 1. dic ergo consecuturam ab hæredibus, & sic Fal. inspecto exitu non prodest. nisi in commodo repræsentationis, ut dixi.

n Ego quæro. Quoniam in superioribus parum, aut nihil Falc. profuisse videtur H.

o Sic obseruẽtur. Quantum ad Fal. repræsentationem R. Quid ergo tunc seruatur? Resp. secundum quosdam non habet locum Falc. sed totam dotem soluet statim ut ȷ. ad leg. Fal. l. si vsusfructus. §. 1. sic ergo & quod retinuit hæres a legatario, in solidum dabit mulieri annua, bima, trima die. tu dic Falc. habere locum in cõmodo repræsentationis: ut ȷ. ad l. Falci. l. 1. §. si quis. ut ecce

g Se habere. Sine dolo.

h Mulieri. Sol. ma. quam solutionem cogitur maritus habere ratam quasi suo creditori daram: ut ṡ. de nego. gest. l. si liber. & supra de iur. do. l. cum pater. in fi. & ȷ. de excep. do. l. si opera & ȷ. de bon. libe. l. libertus qui fab. §. 1. uel si hoc non placet, dic nomine mulieris hic dotem marito legatam. ad quod ṡ. de leg. 1. l. seruo legato. §. 1. & C. de do. pro. l. si pro re. & eodem modo responsio. infra, eodem, l. pater. secundo responso.

ADDITIO. Intellige istam glo. secundum Bar. hic quòd matrimonium sit postea solutum inter vxorẽ,

dos est

dos est 60. legat uir eam mulieri. certè statim debet habere, quæ alias nō haberet nisi annua bima, trima die. commodum ergo medij temporis potest ualere 20. certè de his 20. detrahitur quarta, scilicet quinque, quæ retinet hæres liberè, sic & in nostro casu dabit mulieri, qđ detraxit legatario, ut 5. tantum liberè retineat uir: ut hic, & j. ad legē Fal. l. cum dotem. in fi. nec obst. d. l. si usufructus. quia de dote legata non detrahitur, sed tantum de commodo repræsentationis.

Idē Iulianus quærit. CASVS. Ego recepi dotem pro uxore filij mei Titij, & postea feci testamentum, & dictæ meæ nurui dotem prælegaui: & rogaui eam quod restitueret dictam dotē Sempronio, & ultra dodrantem multa alia legata reliqui, ita quod habeat locum Falcidia in hæreditate mea. nū quid poterit hæres meus detrahere Falcidiam dictæ meæ nurui? Et dicitur quod non: nec tenetur ipsa dictam dotem dicto Sempronio ex fideicommisso restituere: quia ego legaui ei illud, quod suum erat, & nihil de meo: si autem præter dotem legaui ei centum, in eo casu hæres meus detrahet ei Falcidiam de dictis centum, & superfluum de dictis centum dabit mulier fideicommissario pro fideicommisso dotis, sed si dictum meum filium hæredem institui cum quibusdam alijs, & dotem nurui meæ prælegaui (ut dictum est) nunquid hæredes mei detrahent Falcidiam de commodo repræsentationis dotis? Et dicitur quod sic. repræsentatur enim dos mulieri, cum hæredes ei eam soluunt ex legato. quæ dos si non eēt ei legata, non debebat ei solui. eo quod indebita erat quantum ad eam, ideo quia adhuc constabat matrimonium inter eam, & filium meum prædictum. dictā tamen Falcidiam, quam cohæredes filij mei extraxerunt de prælegato dotis, habebit filius meus ante partem, cum intentabitur iudicium fam. ercisc. inter eum, & dictos suos cohæredes. sicut totam dotem haberet ante partem, si non prælegassem eam uxori suæ. Viu.

...cum habeat? [a] Et negat habere: quoniam fideicommissum quoque negat ualere. [b] Quod si præterea quid uxori legatū sit purè: [c] putat è re si duo fideicōmissum præstari. quod [d] utique habita ratione Falcidiæ mulieri præstabitur. Sed & marito ex parte hærede instituto a socero [e] dote prælegata, [f] legatum dotis Falcidiam passurum: uidelicet quia adhuc constante matrimonio indebita [g] dos uideatur prælegata; uerum quod Falcidia reciderit, in familiæ erciscundæ iudicio maritum præcepturum: [h] quemadmodum dotem totam præciperet, si non esset prælegata. Mela scribit, si fundus i dotem [i] fuerit, & specialiter sit legatus, mox generaliter dos prælegata: non bis, sed semel [k] deberi fundum. Ibidem Mela coniunxit, si fundus in dotem locatus sit a marito ad certum tempus, uxorem nō alias fundum ex prælegatione consequi, [l] quam si cauerit se passuram colonum frui, dummodo ipsa pensiones percipiat.

Suprà locutus est iurisconsultus de prælegato dotis, hic uerò loquitur de fideicommisso, quo grauatur mulier cui dos est prælegata, siue legetur dos mulieri, siue aliud pro ea: eatenus potest onere fideicommissi grauari, quatenus relictum dotis quantitatem excedit. hoc dicit, secundum Dy. Barto.

Vlpianus libro v. disputationum. III.

CVm quis uxori suæ dotem relegauit, fideique commissum ab ea reliquit: hoc fidei...

tate: quia non illud, sed dotem solam rogatus fuit restituere, secundum R. Sed secundum hoc quare diceretur fideicommiss. dic ergo quod & de hoc fuit rogata: & sic ex necessitate præstet. & non habeas purè. uel si habeas expone, id est, non in diem, uel sub conditione. ...

[a] Locum habeat. s. ad damnum fideicommissarij.

[b] Negauit valere. Et sic nū potest ei nocere Falcidia, & hoc est verum, nisi in commodo repræsentationis, in quo tenet legatum, & fideicommiss. ut j. l. proxi. & sic etiā Falc. detrahit vxori, & per consequens fideicō. de hoc commodo repræsentationis: ut no. ā. proxi. §. & facit ad hoc quod non valeat fideicomm. supra de leg. 3. l. cum quis. in princ. & l. 3. in prin. & §. si rem. & sup. de leg. 2. l. cum pater. §. Titio.

[c] Purè. Aliàs est liberè. Azo. & secundum hoc dicunt quod non fuerit grauatus restituere illud. Et quod subijcit de fideicomm. ab vxore præstari, dicunt ex voluntate...

[d] Quod. Scilicet residuū, id est, legatum extra dotem.

[e] A socero. Mulieris, qui & pater erat mariti.

[f] Prælegata. Eidem marito.

[g] Indebita. Scilicet nurui. uiro enim debita est: cum penes ipsum maneat tempus matrimonij: ut j. famil. ercisc. l. si filia. §. 1. & l. si maritus. & j. de legat. præstand. l. sed & si §. si nurui. & §. sed & cum.

[h] Præcepturum. Scilicet statim, & omnino, cum hic de cōmodo repræsentationis nil sit: ut j. e. l. pater. quæ lex bene facit ad hoc quod hic dicitur.

Mela scribit. CASVS. Vxor mea dedit mihi in dotem fundum Titianum, & ego postea ei legaui eum, & ei postea generaliter legaui dotem suam. certè non poterit petere ab hæredib. meis nisi semel fundum prædictum, sed & si dictum fundum dotalem, quem legaui uxori meæ, ut dictum est, locaueram Seio usque ad certum tempus: non aliter consequetur dicta mea uxor dictum fundum ab hæredibus meis, quam si cauerit eis se passuram colonum prædictum frui: dummodo ipsa percipiat pensiones dicti fundi. Viu.

[i] In dotem. Etiā inæstimatus: & ualebit etiam legatū propter commodū repræsentationis: sed hodie statim reddi debet: unde non ualet legatū secundū quosdam. Tu dic etiam olim non ualere in re immobili. ut C. de rei uxo. act. l. unica. § cū autem. & §. exactio. & Insti. eo. §. si quis debitori. hic enim fuerat æstimatus. Acc.

[k] Sed semel. Sic ī. de leg. 2. l. Mæuius. in princ. & ī. de leg. 1. l. plane. §. 1. & j. de uerb. obl. l. qui his. & supra de iure dot. l. cum pater. Acc.

[l] Consequi. Imo uidetur quod poterit eum deijcere: ut ī. de leg. 1. l. nihil. §. fi. & ī. de usufr. l. arbores. §. 1. & sup. loc. & cōdu. l. qui fundum quę sunt contra. Sol. speciale in dote: ut hic, & ī. sol. mat. l. si filio. §. fi. Vel dic, quod & hic eum deiecerat: ideo cauet hęredibus & hic, & d. l. si filio. deiectus ergo colonus agit cōtra hæredē. & hæres aget ex cautione. & sic facit ī. quando act. de pe. est an. l. 1. §. itē si hæres. & sup. loc. l. si merces. §. 1.

CVm quis. CASVS. Vxori meæ legaui dotē suā, quæ erat centum: & rogaui eam, quod daret 20. Titio. certè ex ipsa dote non dabit mulier Titio 20. sed quatenus lucrum sentit ex cōmodo repræsentationis dotis. & idem est si ego fecerā in dote necessarias expensas, quę quidem ipso iure dotē minuūt. nam nō solum

commissum ex commodo, quod ex relegatione mulier sensit, æstimabitur. a & ita Celsus quoque libro uigesimo Digest. scripsit. Quod si necessariç fuerunt impensæ, quæ ipso iure dotem minuunt: b amplius c dici potest, si tanta d quãtitas dotis, quantam a maritus accepit ei relegata e sit: oportere dici etiam eam quantitatem posse fideicommisso erogari, quæ ipso iure dotem minuit. esse enim mulierem legatariam f nemo est. qui dubitet. Sed & si non dos, sed pro dote aliquid uxori fuerit legatum: adhuc quasi dos relegata accipitur. g Hoc amplius Iulianus scripsit, & si non fuerit adiectum pro dote esse legatum, hoc tamen animo h relictum: adhuc eius esse conditionis. i uxor igitur si rogetur uel dotem, uel quod pro dote legatum est, uel quod in uicem dotis sibi k adscriptum l est, restituere non cogetur, nisi eatenus, quatenus diximus m restituere: & ideo hæres instituta, rogataque hæreditatis quantitatem restituere, id demũ restituet, quod quantitatem dotis excedit, idque n quod ex repræsentationis commodo sentit. Nam & si quis cùm a nuru dotem accepisset, filium suum hæredem instituerit, eumq; rogauerit, quicquid ad eum ex hæreditate peruenisset restituere, mox uxoris morte dotem fuerit lucratus: o id non restituet, quod ex dote percepit: p quia matrimonij causa id lucratus est, non ex patris iudicio. Mulier dotem promisit quadringentorum, & dedit fundos duos in ducẽta, q præter ea nomina debitorum in residua ducenta: mox maritus eius decedens pro dote fundos ei duos, non eos, quos in dotem acceperat, reliquit. & præterea duos illos dotales, quos æstimatos acceperat, reliquit: fideiq; eius commisit, ut quicquid ad se ex hæreditate eius peruenisset, id restitueret Seio, cum moreretur. Quærebatur, quantum esset in fideicommisso muliere defuncta? Dicebam hanc uxorem quæ rogata esset, quicquid ad se peruenerit ex testamento restituere: in

a Aliàs quam.

sulum ex repræsentatione prædicta dabit mulier Titio xx. vt dictum est, sed etiam ex dictis expẽsis. est enim legataria quantum ad dictas expẽsas: & de meo videor ei dotẽ prælegasse. sed & si non legaui ei dotem, sed legaui ei vnum fundum loco dotis, adhuc videor ei dotẽ prælegasse, & tenebitur mulier præstare dicta xx. Titio de commodo repræsentationis, & de expensis prædictis. & idem est, si non dixi expresse, quod legabam ei fundum pro dote, sed hoc in animo gerebam. de dote autem nihil tenetur dare Titio fideicõmissario. Quid ergo si eam institui hæredem, & rogaui eam, quòd restitueret hæreditatem dicto Titio? certè id demum ei restituet, quod quantitatem dotis excedit. vnde idem est in eo, quod excedit, quod est in dicto commodo repræsentationis. Itẽ quid si recepi dotem a nuru mea, & postea filium meum hæredem institui, & eũ rogaui quod restitueret Titio quicquid ad eum filium ex hæreditate mea peruenisset, & postea per mortem vxoris suæ meæ nurus lucratus est dotem? nũquid restituet Titio, quod ex ea dicta dote a me percepit? Et dicitur quod nõ: quia non est lucratus illam dotem ex meo iudicio, sed causa matrimonij.

Mulier dotem. Vxor mea quæ promiserat mihi nomine dotis quadringẽta, dedit mihi pro ducentis fundum Titianum, & Seianũ: & pro alijs cc. dedit mihi nomina duorum suorum debitorum qui debebant ei cc. postea ego decedens legaui ei pro dote sua dictos duos fundos, & etiam alios duos, qui valebant ccc. & commisi fidei eius, vt quicquid ad eam peruenisset ex hæreditate mea, restitueret Seio cum ipsa moreretur, & decessi: postea decessit dicta mea vxor. quæritur quantum debebat dare dicto Seio nomine fideicommissi? & certè illud solum quod peruenit ad eam deducta quantitate dotis. vtpote, si quod lucrum habet propter repræsentationem dotis: item etiam illud superfluum de dote tenetur restituere dicto Seio cum fructibus. & h. d. Vin.

a Aestimabitur. Vt tantum esse possit, non vltra; vt supra de lega. 2. l. Imperator. §. 1. & sup. de le. 1. l. planè. §. fi. & j. ea. l. §. fi.

b Minuunt. Quia fundus, & pecunia est in dote, & in fundo impensa facta: vt supra de impen. l. quod dicit.

c Amplius. Facias punctum minuunt. & dic amplius quam supra. dixit enim fideicom. esse in commodo tãtũ: nunc dicit plus si tanta &c.

d Si tanta. Aliàs si tota.

e Relegata. Hoc adiecto, id est, sine diminutione expensarum, vel fuit nominatim ipsa quantitas dotis prælegata; aliàs aliud esset: vt no. ĩ. cod. l. 1. §. impensæ.

f Legatariam. Scilicet puram. & in duobus. scilicet in commodo repræsentationis, & impensarum remissione: & ideo potest fidei eius committi. & facit ĩ. de legat. secundo, l. debitor. in principio. & §. 1.

g Accipitur. Scilicet vt commodum repræsentationis sit in legato.

h Hoc tamen animo. Quod olim præsumebatur per adictum de alterutro: hodie secus, nisi hoc probetur quod voluerit altero esse contentum: ut C. de rei uxo. act. §. primum itaque.

i Conditionis. Scilicet ut possit grauari in eo solo, quod plus sit in legato, quam in actione dotis. Accur.

k Sibi. Scilicet uxori.

l Adscriptum. scilicet a viro.

m Diximus. Scilicet quod plus est in legato quã in actione dotis.

n Idque. Quasi dicat, & id restituit, scilicet per fideicom. quod habet ex commodo repræsentationis.

o Lucratus. Vel ex pacto, vel uxoris iudicio.

p Percepit. Scilicet familię ercis. forsan iudicio, quasi præceptionis iure magis quam eius titulo in pectore: ut infra, de fideiussor. l. tutor. R. & ad idem C. ad Macedo. l. 3. & infra, de donationi. l. qui id quod. & consonat prædictis infra, ad Trebel. l. cum hæres. & l. deductis. & infra, ad legem Falcidiam. l. si dos. & infrà, de legatis præstan. l. virilis. §. penul. & fin. & infra, de auro, & argen. leg. l. qui uxori. in princ.

q In ducenta. Æstimatos: ut j. dicit nomine ducẽtorũ, percepisse.

ea esse conditione, vt id demum restituere rogetur, quod deducta dotis quantitate ad eam peruenisset. Dotem enim recepisse [a] eã magis, quam accepisse saluo eo, quod ex commodo repræsentationis ab ea fideicommitti potuit. [b] Proinde id quidem, quod pro dote maritus ei reliquit, non cogetur [c] restituere: nisi plus sit in eo, quàm in quantitate dotis. Residuum verò, quod præterea illi relictum est, cũ fructibus coget restituere. Habebit igitur præcipuam dotem cum fructibus suis. [d] id verò qđ extrinsecus ei relictum est, cum fructibus qui ad eam peruenerint, restituet.

Iulianus libro xxxiiij. Digestorum. IIII

QVi ita legat vxori suæ, Titiæ amplius q̃ dotem, aureos tot [e] hæres meus dare dãnas esto: manifestum est dotem quoque legasse. [†]

Aphricanus lib. iiij. quęstionum. V.

CVm vulgari [f] modo dies legatorũ ꝓferuntur, nihil eam rem ad dotis prælegationem pertinere ait: [g] quia diẽ suum [h] habeat.

Propter utiles impensas in dotem aut donationes in uxorem factas, hæres non potest differre solutionem dotis prælegatæ uxori à marito. Bar.

Martianus libro iij. regularum. VI.

DOte prælegata, [i] non est audiendus hęres, si velit ob donationes in mulierem factas solutionẽ [k] differre, vel ob impensas alias, [l] quàm quæ ipso iure dotem minuũt. [m] aliud est enim minorem esse factam dotem, quod ꝑ necessarias impẽsas accidit: aliud pignoris [n] nomine retineri dotẽ [o] ob ea, quæ inuicem mulierem præstare æquum est.

Si legatur aliquid pro dote adiecta certa quantitate, siue dos fuerit nulla, siue minor, tenet legatum. Bar.

Labeo lib. ij. poste. a Iaboleno epito. VII.

[a] Recepisse. Sunt enim diuersa accipere, & re ipere. sic & s̄. deposit. l. 1. §. eleganter. in fi. Sed arg. contra s̄. de legat. 2. l. cum quidam.

[b] Potuit. Vt supra ead. l. in princip.

[c] Cogetur. Non lucratur ergo legataria fructus medij temporis, & sic est contra s̄. de leg. 3. l. quod his verbis. Solu. hic speciale coniectura voluntatis. ex eo enim quod legabat pro debito dotis: quasi quędam taxatio est, ut quicquid ultra habeat, reddat. sic & s̄. de nu. l. in fideicõmis. §. cum Pollidius. nã & ibi fundus retinendus quandam taxationem facit, ut residuum cum fructibus reddat, ut ibi dicitur. Item & si legatur minus, & cogetur restituere plus post tempus, distinguitur quãtitas pro quãtitate: & sic fructus medij temporis computantur ut ualeat fideicom. secus si species: ut s̄. de le. 2. l. Imperator. §. j. & l. cũ pater. §. Titio.

[d] Dotem cum fructibus suis. Id est, quantum dos facit cum suis fructibus. & facit j. de aut. & arg. leg. l. qui vxori. & supra l. proxim. cum suis concor.

QVi ita. CASVS. Titiæ uxori meæ ita legaui: Titiæ amplius quam dotem suam aureos cẽtum det hæres meus. certè non solum centum aureos, sed etiam dotem uideor ei legasse. Sed quid si post dicta legata ita dixi, volo, quòd legata soluat hęres meus vsq; ad mensem? certè ista prolongatio solutionis non pertinet ad legatum dotis: sed ad alia legata tantum: dos ergo soluetur incontinenti, & alia legata post mensem numerandum a morte mea, & est ratio, quia actio de dote habet suum diem. quo debeat solui dos mulieris soluto matrimonio, scilicet quia debet solui post annum quando nõ est legata, vnde prorogatio legatorum nõ debet pertinere ad dotem, cum ad pręsentia tantum legata debeat pertinere: vt s̄. de leg. 1. l. talis scriptura. & hoc dicit cum l. seq.

[e] Tot. Puta decẽ. sic videtur huic l. contra s. de leg. j. l. si seruus. §. si ita scriptũ esset. Sol. vt ibi, vel vt dixi supra de leg. 3. l. si sic. & l. si pure. quæ concor. vel hic dixit amplius quã dotem decem aureorum. secus si dixerit, amplius decem aureis, & omisit quam dotem. Acc.

[f] CVm vulgari. Puta, ego testator, qui legaueram vxori meæ dotem, sic dixi. Cuicunque aliqua legaui post decem ann. dari volo. Vel ita quibus legatis dies appositus non est, post annos decem dari volo. & facit ad hoc s̄. de legat. 1. l. talis scriptura.

[g] Pertinere ait. Præsumpta tali coniectura voluntatis: tum ne relictum euanescat: ut s̄. de leg. 1. l. si quando. in prin. & s̄. de leg. 2. l. Titia. §. Lucius. tum etiam ex legatariæ charitate: ut s̄. de vsufruct. leg. l. qui fructus. & C. de leg. l. cum alienã. & s̄. de leg. 1. l. si seruus plurium. §. si. H. non ergo differt mulier petere, si dos ei est legata.

[h] Suũ diem. Scilicet dos, annua, bima, trima, scilicet die, quod nõ placet: quia sic nihil plus esset in legato, quam in debito: & sic non ualet: ut Instit. de le. §. si quis debitori. quod esse non debet: ut s̄. de leg. 1. l. si quidem. dic ergo, dos habet diem suũ, id est, proexistentia sui. nec enim est aliud eẽ, uel essentia huius legati, quam commodũ repræsentationis: ut supra e. l. 1. in prin. uel sub. in, & dic suũ esse, scilicet 1 diem, scilicet tãtum. & idẽ est sensus. Accur.

DOte. CASVS. Cum in dote vxoris meæ fecissem utiles expensas, quæ quidem non minuũt dotem ipso iure, & cum uxori prædictæ aliqua donassem, legaui ei dotem suam, & decessi. certè propter dictas expẽsas, & donationes non potest hæres meus differre dotis restitutionẽ. secus esset in necessarijs expensis quæ ipso iure dotem minuũt: quia tunc tanto minus restituet de dote, quantum capiunt dictæ expensæ necessariæ. utiles autem prædictas potest à muliere repetere. Viuianus.

[i] Dote prælegata, Id est, legata. de hoc dic ut no. in ti.

[k] Solutionem. Scilicet dotis.

[l] Alias. Scilicet utiles in res dotales factas: uel etiam in alia re vxoris, [l] pro qbus agitur mãdati, uel ne. gest. ut C. de rei uxo. act. l. unica. §. sed nec ob impensas. A.

[m] Minuũt. Quod est in necessarijs. sed tamẽ quando que etiam istæ dotem non minuũt, nec legatum: ut s̄. eod. l. cum quis. in princ. & in alio casu qui ponitur supra de legat. 2. l. Mæuio. §. non qui videtur contra.

ADDITIO. Pro solu. huius contrarij intellige hanc gloss. quando legauit dotem simpliciter: secus si legauit quicquid ad eum perueniet: quia tunc non deduceret impensas necessarias: ut supra eod. l. 3. Bart.

[n] Pignoris. Quod hic nullum est.

[o] Dotem. Scilicet uelle, quod fieri non debet: ut C. de rei uxor. act. §. taceat. & C. cõmo. l. si. & supra hac l. & facit supra eod. l. 1. in prin. & §. 1. & l. cum quis.

[l] Dic secus in gestis affectione paterna. nã t. haberẽt locum hæ actiones mandat. l. is q. & ibi ad lõgum dom. Bar. s̄. de neg. gest.

[†] Ralegasse.

Cum

Cum scriptum esset, Quę pecunia [a] propter uxorem meam ad me peruenit, quinquaginta: tantundem [b] pro ea dote hæres meus dato. Quamuis quadraginta dotis fuissent: tamen quinquaginta deberi Alphenus Varus Seruium respondisse scribit: quia proposita [c] summa quinquaginta adiecta sit. [d] Item ei, quæ dotem nullam [e] habebat, uir sic legauerat: Quanta pecunia dotis nomine, & reliqua [f] pro ea quinquaginta hæres dato. Deberi ei legatum Offilius, Cascellius, item [g] & Seruij auditores [h] retulerunt: perindeque habendum esse, ac si seruus mortuus alicui, aut pro eo centum legata essent: quod uerum est: quia his uerbis non dos ipsa, sed pro dote [i] pecunia legata uidetur.

Papinianus libro xviij. quæstionum. VIII.

Pater dotem à nuru acceptam filio exhæredato legauit. [k] hæres patris, opposita doli exceptione, non ante soluere legatum cogendus est, quam cautum ei fuerit de indemnitate soluto matrimonio. [l] Sed si prius, quam

Cum scriptum. CASVS. Cum habuissem xl. in dote ab vxore mea, ita scripsi I testamēto meo: quæ pecunia propter vxorem meam ad me peruenit, quinquaginta tantundē pro dote hæres meus dato. certè debentur dictæ vxori meæ quinquaginta. Quid si nullam dotē ab ea habui, & ita ei legaui, quãta pecunia dotis nomine ab vxore mea ad me peruenit & reliqua, pro ea quinquaginta hæres dato. & decessi. certè debentur vxori quinquaginta. nam & si legaui alicui seruum qui iā mortuus est, aut pro eo centū: debentur centum legatario. Viu.

a Quæ pecunia. Id est, quæcunque pecunia. Accur.

b Tantundem. Aliàs tantum. alias tantundem. & tunc pūcta post quinquaginta.

c Proposita. Id est, dicta.

d Adiecta sit. Scilicet in testamento.

e Nullam. In superiori casu aliqua erat sed minor.

f Et Reliqua. Scilicet peruenit ad me. Acc.

g Item. Alias idem.

h Auditores. Id est discipuli.

i Sed pro dote. Id est, sub dotis simulatione. R. & facit C. de fal. causa adie. leg. 2. & 3. & fin. & sup. de le. 1. l. si sic. §. 1. & ī. de liber. leg. l. legaui. & sup. de legat. 1. l. cum quidam. & l. Lucius. §. quisquis. & Instit. de leg. §. econtrario. Sed contra supra eo. l. 1. §. adeo in fi. §. Sol. vt plenè nn. ibi. Item facit ī. eo. tit. l. vir vxori.

ADDITIO. Ad §. adeo. dic quod ibi fuit relicta dos non adiecta certa quantitate: hic verò fuit expressa certa quantitas secundum Bart.

Pater. Ista lex videtur aliquantulum intricata, sed in veritate non est. Primo ponit vnum dictū vulgare. Secundo circa illud format septē quæstiones per ordinem. Secunda ibi, Sed si priusquam. Tertia ibi, Quod si ratum. Quarta ibi, Quod si totā. Quinta ibi, Sed si priusquam. Sexta ibi, Si fortè. Septima ibi. Quid ergo. Bar. CASVS. Ab vxore filij mei accepi c. nomine dotis, & postea feci testamentum, & exhæredaui dictum meum filium, & alios mihi hæredes institui: & legaui dicto meo filio dictam dotē, & decessi. petit nūc dotem dictus meus filius. certè obstat ei doli exceptio donec caueat hæredibus de indemnitate propter dānum, quod posset eis contingere soluto matrimonio inter dictum meum filium, & dictam suam vxorē, posset enim ipsa ab eis petere tunc dotē. Sed quid si hæredes soluerunt dictæ mulieri dotem, priusquam dictus meus filius eam ab eis peteret? certè non poterit filius amplius eam petere. Sed quid si eis cauit de dicta indēnitate: & ipsi soluerunt ei dotē, detracta tamen inde Falcidia, eo quòd in hæreditate nimijs legatis grauata habeat locum Falcidia, & dicta mulier habuit postea ratam dictam solutionem? certè propter eā quantitatem, quam hæredes retinuerūt nomine Falcidiæ, vtilis actio dotis dabitur eidem mulieri soluto matrimonio inter se. & dictū filium, si autē mulier non habet ratā dictam solutionē marito suo factam. imò soluto matrimonio vult agere contra hæredes ad dotem: debebit vir defendere hæredes sicut eis promisit cum ipsi soluerunt ei dotem, sed si totā litem, quam mouebat mulier hæredibus prædictis, subierit vir solus, & non cauerit de iudi. sol. & succubuerit: actio iudicati dabitur mulieri contra hæredes pro dicta quātitate, quæ iure Falcidiæ detracta viro per hæredes, petenda est per mulierē. nam si cautum esset per dictum maritū de iudicato soluendo, ex illa cautione ageret mulier cōtra eum. de superfluo autem dotis, quod habuit maritus ab hæredibus, credo quòd teneatur hoc casu maritus actione iudicati. & hoc vsque illuc. Sed si priusquam &c. vbi dicit. Pone quòd dicta mulier diuertit à viro, antequā legatū dotis viro soluerint hæredes: certè ipsa non potest secundū hæc iura repetere dotem ab hæredibus nisi annua, bima, trima die. vir autem eius prædictus potest statim ab hæredibus petere dictam dotem. Et est ratio quare statim potest petere: quia tunc demum responsum est filio solui dotem eisd. in prædictis diebus, quibus, mulieri solui debet, quando pro parte filius hæres extiterit patri, & ad præceptionem, dotis soluto matrimonio postquam hæres extitit, admissus est. in nostro autem casu subaudi, fuit exhæredatus filius. ergo actio iure nō differtur, vt dictum est. & hoc vsque illuc, si fortè &c. vbi dicit, Pone quod hæredes soluerunt dotē prædicto filio meo exhæredato à me: & per errorem non fecerunt sibi caueri per dictum filium de defendendo eos aduersus mulierem. nunquid poterūt ab eo repetere dictā dotem quasi indebitam? Et dicimus quòd nō. necessitas enim præstandæ prædictæ cautionis hæredibus per filium moratur solutionē dotis prædicto filio legatæ. non autem facit indebitū illud, quod fuit debitum ipsi filio, id est, ipsam dotem ei legatā, & hoc de iure stricto. de æquitate autē subueniri debet dictis hæredibus, scilicet vt si mulier agat contra eos soluendo existentes, & dotē ab eis exigat, possint ipsi agere contra virū condictione sine causa ad repetendā dotem, quā ei soluerunt ex cā legati. si autē mulier non inueniat hæredes soluendo dabitur eidem mulieri utilis actio dotis soluto matrimonio aduersus virum suum, cui mulieri dos perire non debet. & ideo datur hoc casu vtilis actio dotis mulieri contra virum suum: quia hæredes non fecerunt sibi caueri per virū. cum soluerunt ei dotem ex causa legati, vt dictum est, si autem interponi fecissent dictam cautionem, cederent mulieri contra maritum actionem ex stipulatu: & sic non esset ei necessaria vtilis actio dotis. Viu.

k Legauit. Fortè vt onus dotis solus subeat: vt ī. fa. ercis. l. si filia. §. pen. & ī. de leg. 1. l. cum ab vno. & sic potest intelligi supra eo. l. 2. §. per contrarium. & ī. fa. ercis. l. si filia. §. 1. quæ benè concor. huic respon.

l Soluto matrimonio. Id est, quem posset pati muliere petente soluto matrimonio. ante enim agere nō posset; vt ī. eo. l. 2. in prin. & statim dicam.

Recupe-

legatum filio solueretur, mulier dotem suam recuperauerit:[a] frustra filius de legato aget. Sed si lex Falcidia locum in legato dotis aduersus filium exhæredatum habuerit,[b] & mulier solutionem ratam fecerit:[c] pp eam[d] quantitatem, quam hæres retinuerit, vtilis actio ei[e] dotis dabitur. Quòd si ratum non habeat: defendi quidem debebit hęres a viro, qui se defensurum[f] promisit. Sed si[g] totam litem vir solus subierit:[h] actio iudicati (si cautum[i] non erit) pro ea quantitate, quæ iure Falcidiæ petenda est, aduersus hæredem[k] dabitur. Sed si prius, quã legatum filio solueretur, mulier diuerterit: quanquam ipsa nondum[l] pcipere dotem possit,[m] non ideo tamen actio[n] filij differtur: quia tunc[o] iisdem diebus filio solui dotem responsum est. Cùm patri filius ꝑ parte hęres extitit,[p] & ad præceptionem[q] dotis soluto matrimonio postquam hæres extitit, admissus est: si fortè per errorem cautio[t] defensionis omissa sit, & ex causa fideicommissi filius dotem acceperit: vt indebitum fideicommissum nõ repeteret. Cautionis.n. præstandæ necessitas solutionem moratur,[r] nõ indebitũ facit, quod fuit debitum. Sed non erit iniquum, hæredi subueniri.[s] Quid ergo, si patris hæres non sit soluendo? nonnè iustè mulieri dabitur aduersus virum vtilis actio dotis, cui[t] dos perire non debet,[u] quia non interposuit cautionem[x] hæres per errorem?

Licet mancipia moriantur, æstimatio eorũ certa legata debetur. Bartolus.

Idem lib. vij. resp. IX.

[a] Recuperauerit. Agendo actione ex stipulatu pro dote, quod est soluto matrimonio, uel uiro ad inopiam uergente: ut C. de iure dot. l. ubi. secundum R. uel dic secundum Azo. constante matrimonio, & recuperauit ab hærede soceri. Sed qualiter? nunquid enim est nata interim actio de dote? Respond. secundum Azo. non: sed de facto recuperauit. & pro eo quòd actionem non habeat, facit, quia potest ei nurui dos legari: ut s. eo. l. 1. 2. & 3. respon. quod non posset, si actio ei cõpeteret: ut Insti. de leg. §. ex contrario. Item pro eo. C. de præscript. 30. ann. l. cum notissimi. §. illud: Sed Ioan. dicit natã. & hoc act. ex stipulatu. & pro eo. s. solu. matr. l. si constante. §. 1. Sed ibi uel solutũ erat matrimonium: ut ibi not. uel agebat ex testamento cũ esset ibi nurui dos legata: nõ actione ex stipulatu. Item pro Ioan. j. de bon. dam. l. 3. in fin. Sed exponetur ibi, sed si uelis tueri Io. dicas, quòd licet habeat acti. ex stipulatu, ut ipse dicit: tamen potest ei legari: quia inefficacem habet: & hęc eadem ratione nõ currit præscriptio ante solut. matrim. Item quomodo alij soluẽdo liberatur? Respond. ut supra eod. l. 2. §. idem Iulianus quærit si dotem.

[b] Exhæredatum habuerit. Erat ergo solutum matrimonium. exterum quasi aliàs sibi debitum reciperet filius, scilicet iudicio fam. ercis. ut s. fam. erci. l. si filia. §. 1. cessat Fal. ut s. e. l. 2. §. idem Iulianus quærit si mulieri. & j. ad leg. Fal. l. 1. §. si quis creditori. & s. de leg. 2. l. si creditori. secundum R. sed certè & tũc si peteret act. ex testamento, patitur Fal. sed act. fam. ercisc. consequetur quod est detractum: ut s. eo. l. 2. §. idem Iulianus quærit si mulieri, in fin. secundum H. & facit ea. l. §. idem Iulianus quærit si dotem. & quod ibi not.

[c] Ratam fecerit. Venerat igitur casus, quo ille petere poterat. R.

[d] Propter eam. Id est, ad eam retentam quantitatem petendam. Azo. nõ autem ad redditam quantitatem.

[e] Ei. Scilicet mulieri, ut eam exigat. Accur.

[f] Defensurum. Et ita ab hærede repeteret totam dotem nihil habendo ratum.

[g] Sed si. Aliàs & si. alias quod si.

[h] Subierit. Scilicet hæredis mandato defendendo hæredem procuratorio nomine cõtra mulierem repetentem dotem, ut ita habeat locum, quod de actione iudicati dicit: ut infra de re iudic. l. 4. & s. de procurato. l. Plantius. & l. si procurator.

[i] Si cautum. Scilicet iudic. solui, cum defendit hæredem. si enim cautum esset, & ex illa cautione agat. totam pecuniam a marito petet. sed aliter si agat actione in factum nihil. sed secundum R. ideo dicit, si cautum non erit, quia tunc ex stipulatu etiam in hæredem forsan daretur, si in iudicio præsens firmasset personam sui procuratoris satisdando pro eo: ut Insti. de satisd. §. sed hodie. & j. iudic. sol. l. si ad defendendum: sed hoc nõ placet, ut s. de proc. l. si procurator. in fi.

[k] Hæredem. Defensum. sed quare non in totum? Respõ. respicit finem. quia cum maritus factus est procurator in rem suam: quia promiserat hæredi se seruaturum indẽnem, cum ipse mulieri reddet, si adsolpiam nerget: uel retinebit loco dotis, & mulier non debet uelle plus: si autem uelit in totum agere contra hæredem defensum, potest: ut s. de procu. l. si actor. & l. si procurator. & tunc hæres ageret ex cautione contra uirum: quia mulier ratum non habet: ut s. proxi. respon.

[l] Dotem possit. Scilicet annua, bima, trima die secundum hæc iura, hodie post annum: ut C. de rei uxor. actio. l. unica. § exactio.

[m] Actio. Ex testamento. nam nec filia differet, si esset ei legata: ut supra, eo. l. 1. in prin.

[n] Quia tunc. Scilicet tantum. Accur.

[o] Eisdem diebus. Quibus & mulier solui deberet. Ac.

[p] Extitit. Repete. & diuortium factum sit, ut præmisit. si enim constat matrimonium, statim percipiet: ut s. eo. l. 2. §. idem Iulianus quærit si dotem. & s. famil. ercisc. l. si filia. §. 1. & l. si maritus. ubi de hoc dicit.

[q] Ad præceptionem. Per iudicium famil. ercisc. non act. ex testamento: ut hic erat.

[r] Moratur. Re integra. Accur.

[s] Subueniri. Conditione incerti ad reponendam cautionem: ut supra, de usufruc. ea. re. l. hoc senatusconsultum. §. 1. & supra de cond. ind. l. si quis cum. & j. si cui plus quam per l. Fal. l. nisi. §. fin. Alij dicunt sine causa, arg. s. de condict. sine causa. l. 2. & 3. quod non placet: ut no. sup. de condi. inde. l. sed & si me. §. cum iter.

[t] Cui. Mulieri. Accursius.

[u] Non debet. Et certè dabitur, quasi eam perceperit uxoris nomine: & quasi sine causa sit apud eum. Acc.

[x] Cautionem. Nam si interposuisset, non esset hic timor, cum habens hoc nomen hæres nõ esset nõ soluẽdo. Item not. ꝙ ex inopia alterius in alium quandoqꝫ datur actio: ut C. quando fiscus, uel pri. l. penul. & facit s. ad exhi. l. Iulianus. §. si tibi. & s. de eo per quem fac. erit. l. si. & de le. 1. l. planè, 2. §. 1. Accur.

[l] In P. Fl. præcipere dotem.

[t] Sin. no. ꝙ cautio qñ dr̃ pstari, itelligit petenti. ca sus in c. In scitata de resti. in Inte gr. do. de Rota 44 r. decis.

Inopia alterius in aliũ qñqꝫ dat actio.

Vir.

Vir. CASVS Vxor mea dedit mihi in dotē mā cipia inæstimata pone decē: ego postea feci testamentum, & legaui ei centum pro dote. & postea ante mortem meā dicta mācipia decesserūt sine culpa mea, & ita nihil in dote remāsit, & postea decessi, & postea decessit dicta mea vxor, & habuit hęredem Titium. nūquid Titius poterit petere ab hæredibus meis ex causa legati centum? Et uidetur q̄d non: quia eū nihil remanserit in dote. ut dictum est: nihil videtur remansisse, ī legato ꝑ dote relicto. dicitur tamen hic ꝙ petere potest. voluntas enim mea seruanda est, qui aliud pro dote ei legaui, & non dotem. Viuia.

VIr uxori, quæ dotē in mancipijs [a] habebat, pecuniam [b] ꝑ dote legauerat. uiuo uiro mancipijs mortuis, [c] uxor post uirum uita decessit. Ad hæredem eius actio legati rectè transmittitur: quoniam mariti uoluntas [d] seruanda est.

Idem libro viij. responsorum X.

VXori meæ fundum Cornelianum, [e] & quæ nuptura obtulit, [f] æstimata, in speciebus restitui uolo. Respondi, nō æstimatum [g] prædium in dotem datum, exceptum non uideri: [h] sed uniuersa [i] dotę prælegata, rerum æstimatarum pretium non relictum: uerùm ipsas res, quales inuenirentur. [k]

[a] In mancipijs. Inęstimatis: aliàs nulla esset huius legis dubitatio.

[b] Pecuniam. Scilicet certam. R.

[c] Mortuis. Scilicet sine culpa uiri: & sic in dote nihil deinceps fit. undæ & in legato nihil forsan diceretur, perperam: quoniam non fit hic dos purè legata, sed ꝑ dote aliud: vt ī. de iure dot. l. plerunque. & l. in rebus. & sup. e. l. j. in prin. & §. t. R. & etiā facit supra de pact. do. l. cum maritus, in prin. & sup. e. l. cum scriptum. in fi.

[d] Voluntas. Quij dotem pure legare voluit, sed aliud pro dote. ut ī. dixi.

VXori meæ. CASVS. Vxor mea dedit mihi in dotē fundum Cornelianum, & quosdā alios fundos: inter quos erat unus inæstimatus, & multa alia æstimata dedit mihi in dotē: postea ego feci testamentum, & ita in eo dixi, vxori meę fundum Cornelianū, & ea quæ obtulit mihi æstimata cum mihi nupsit, nolo restitui in speciebus, & decessi. modo quæritur, numquid prædictum fundum inæstimatū uidear ei legasse. Et videtur quod non: quia in legando nō nominaui eū fundum inæstimatū, nec etiam alios, sed tātum nominaui Cornelianum fundum. dicitur tamē hic. quòd eum legasse videor, & etiam omnes alias res, quas habui ab ea in dotē, siue erant æstimatæ siue nō. & hæres meus soluet ei dictas res tales, quales inuenientur, non autem earum pretium. per dicta enim uerba uideor ei legasse vniuersam dotem talem, qualis est. Viu.

[e] Cornelianum. Hunc dederat inæstimatum: ut ĵ. patet. Accur.

[f] Obtulit. Id est, dedit: & fac punctum æstimata. q. dicat. tam inæstimata quàm æstimata uolo in speciebus ipsis, cum extent, non in pecunia restitui: quod potest esse utile in rebus æstimatis. si meliores factę sunt apud virum: vt ī. de iure dot. l. plerunque. & sup. de pacta do. l. cum maritus. in prin. Accur.

[g] Non æstimatum. Id est, inæstimatum prædium, scilicet corpus: in finitatur enim inæstimatum: ut ibi, non homo curtir. Acc.

[h] Non videri. De legato prædicto.

[i] Vniuersa. Ergo omnia prædia æstimata, & inæstimata. & etiam mobilia.

[k] Quales inuenirentur. Scilicet esse relicta subaudi, apparet ergo ex tali legato omnia relicta esse in speciebus cum dixit, uxori meæ &c. Acc.

SI Seiæ. CASVS. Ab vxore mea Seia habui in dotem centum, & postea feci testamētum: & fundum meum Cornelianū, qui ualebat cētum, legaui ei pro dicta dote: & postea eundem fundum legaui Mæuio: & ita inter eūdem Mæuium, & Seiam vxorem meā debet esse cōcursus in dicto fundo, scilicet ut quilibet eorū in eo habeat dimidiam: & postea multa alia legata quibusdā alijs reliqui, ita quòd habeat locū Falcidia, & postea decessi. uenit Seia & Mæuius prædicti ad hæredes meos, & petunt pro dimidia quilibet dictum fundum. dicūt mulieri hæredes, quāuis tibi non possumus detrahere Falcidiam, quia tu recipis tibi debitum. tamen Męuio de sua parte fundi volumus detrahere Falcidiā: dicit mulier, bene placet mihi. sed tamen illud, ꝙ vultis detrahere de fundo nomine Falcidiæ, q̄ vultis retinere de parte Mæuij, quam habet in dicto fundo, uolo mihi uendicare: & ita cum ego mulier debeam habere in fundo quinquaginta pro dimidia dotis meæ, & Mæuius alia 50. nomine legati. & cum velitis, & debeatis detrahere quartam de dictis quinquaginta Mæuij, nomine Falcidiæ, quæ quarta capit 12. & dimidium detis Mæuio in dicto fundo xxxvij. & dimidium. & mihi lxij. & dimidium. nam & adhuc amplius est in dote mea quæ fuit centum, & ita non remanebitis mihi ad dandum pro dote mea nisi xxxvij. & dimidium: venit dictus Męuius ad ista verba, & dixit, certè ipsa bene dicit. quæritur quid iuris sit? Et dicit, ꝙ dictū dictę mulieris seruandū est: & ita non habebit locum rectus cō cursus inter eam, & dictum Mæuium: eo ꝙ quilibet eorū non habebit dimidiam in dicto fundo: imo mulier habebit in eo, ut dictum est 62. lib. et dimidiam: et Mæuius xxxvij. & dimidiam, & remanebunt hæredes ad dandum Seiæ pro dote sua xxxvij. lib. & dimidiam. Vi.

Scæuola libro viij. Quæstionum. XI.

SI Seiæ pro dote centum [l] fundus legatus sit, idemq; Mæuio: [m] quod Mæuio Falcidia aufert, pro eo, quasi concursus non fuerit, [n] mulier plus uendicat: quia amplius [o] sit in dote mulieris.

Adhibitus ad stipulandū totam dotem, in dubio non uidetur adhibitus animo donandi. Item adhibitus animo donandi, intelliguntur causa mortis, si mortis est mentio facta. Bart.

Paulus lib. vij. responsorum. XII.

SEia cum nuberet Lucio Titio, dedit

[l] Centum. Id est, fundus valebat centum sed dos erat tantundem, vel plus, vel etiam minus. Acc.

[m] Mæuio. Et ita ambobus insolidum, sicq; concursu faciunt sibi partes: vt C. de cad. tol. l. vnica. §. vbi.

[n] Non fuerit. Quia mulier sit sola. & sic non concurrit cum Mæuio, quasi id plus non sit Męuio legatum, at mulieri non detrahitur Falcidia, sicut nec de dotę detraheret, cuius vice hoc legatum cedit, nisi aliquid plus esset in legato, vel nisi in commodo repręsentationis: ut sup. eo. l. 2. §. idem Iulianus quærit.

[o] Amplius. Quam in fundi parte, quod etiam quadrantem poterit excedere, cum etiam hoc postulet æs alienum. R. & facit ĵ. ad legem Falcid. l. 1. §. si quis creditori. & l. si vsusfructus. §. 1.

SEia. CASVS. Seia dedit nomine dotis Lucio Titio centum aureos: & adhibuit Quintum Mutiū,

qui ſtipulatus fuit à marito ſibi dotem reſtitui mortua Seia. poſtea dicta Seia fecit teſtamentum, in quo inſtituit ſibi hæredes Caiu & Corneliu: & poſtea ita dixit in eodé teſtamento, Lucio Titio marito meo dari volo ſuper doté quam ei dedi, centum aureos, & deceſſit dicta Seia. modo quæritur utrum dictus Quintus Mutius, qui fuit ſtipulatus doté, poſſit conuenire maritum actione de dote? Et dicitur quod non: quia aut fuit ſtipulatus dictam doté mandato dictæ Seiæ, eo quod ipſa Seia uolebat ei donare, aut noluit donare. Primo caſu uidetur ſtipulatus cauſa mortis. nam in ſtipulatione fuit facta mentio mortis mulieris: & ideo fidei eius committere potuit Seia de danda dote uiro ſuo. commiſit autem eius fidei, cû dixit in teſtamento, ut dictum eſt, Lucio Titio marito meo dari volo ſupra dotem, quam ei dedi, centum aureos. dolo ergo faceret hoc caſu Quintus Mutius, ſi peteret a marito illud, quod teneretur ei reſtituere, ſi haberet. Secundo caſu tenetur dictus Quintus Mutius dictis hæredibus mulieris actione mandati, ut pecuniam, quam iam foret conſecutus a uiro, aut actionem, cum nihil fuit conſecutus, eis cedat: & ideo eundem Quintum Mutium exceptione a viro repellendum. quod eſt notandum. Viu.

nomine dotis centum aureos: & adhibuit Quintum Mutium, qui nihil numerauit: ſed dotem ſtipulatus[a] eſt, ſi morte mulieris ſolutum fuerit matrimonium. Seia moriens teſtamento ſuo ita cauit: Lucio Titio marito meo, cui maximas gratias ago, dari uolo ſupra[b] dotem, quã ei dedi, tot aureos. Quæro, cû inſtituerit[c] Quintus Mutius conuenire Lucium Titium ex ſtipulatu actione, an repellere eum maritus poſsit ex uerbis teſtamenti? Reſpondi: ſi Quintus Mutius mãdatu Seię[*], non donationis[d] cauſa ſtipulatus eſt, hęredibus mulieris eum teneri:[e] & ideo Quintum Mutium exceptione[f] repellendum eſſe. Quod ſi donationis cauſa Seia ſtipulari permiſiſſet: uideri eum in eum caſum, qui morte mulieris extitit, mortis cauſa ſtipulatũ,[g] & ideo fidei eius cõmitti potuiſſe in eum caſum[h] dicendum fore.

[*] P.F. ſup iuxta vtrãque lect. interpretari debemus, vltra, put p. Mãd. in 9. qõ. 33. Regu. nu. 7.

[*] Aliàs mandato Seiæ. P. Fl. mãdante Seia.

a Stipulatus. Non aperit an gerendo negotium mulieris, vel ut donatarius cauſa mortis, vel vt inter uiuos ſtipularetur, & ideo ĩ. diſtinguit. Accur.

b Supra dotem. Per hæc verba, & dotem ei videtur legare: vt ſ. eo. l. qui ita. & ſ. de annu. leg. l. Seia. §. vxori.

c Inſtituerit. Id eſt, propoſuerit.

d Non donationis. Quod præſumitur quod non donationis cauſa: vt ſ. de leg. 3. l. cum quis decedens. §. nuptura. & arg. ſ. de neg. geſt. l. Neſennius. Acc.

e Eum teneri. Actione mandati, vt pecuniã ſi iã exegit, reddat: alias actiones cedat: vt ſup. mand. l. idem. §. ſi cui. & de legat. 3. l. cum quis. §. nuptura. & ſup. de iure dot. l. mulier. §. ſi. & arg. ſ. de neg. geſt. l. pen. vnde etiam fidei eius committi potuit, vt cuiuslibet debitoris, ne quicquam peteret, & ſic hoc feciſſe rationabiliter præſumitur: vt ſup. de lega. 1. l. ſi pecunia. & not. in d. §. nuptura. Acc.

f Exceptione. Scilicet doli mali.

g Stipulatum. Niſi liqueat contra, ſcilicet quòd inter viuos donare voluit: & hoc ideo, q̃a in ſtipulatiõe habita eſt mortis mẽtio, aliàs eſſet donatio inter viuos: vt ĩ. de dona. cauſa mor. l. Seia. §. ſi. quæ eſt contra.

h In eum caſum. Cû eſt donatio cauſa mortis: ut ſ. de leg. 2. l. cum pater. §. r. ſic ergo not. tres caſus. Primus cum ſtipulatur ut procurator, uel geſtor, quod ſemper prima facie præſumitur: ut ſ. dixi. Secundus cum ſtipulatus mortis cauſa: quod præſumitur, ſi modo conſtet eum ſtipulari cauſa donationis: ut ſ. proxi. & in vtroque poteſt ſideicommitti: & hi ſunt in hac l. Eſt & tertius caſus: quãdo ſtipulatur ex cauſa donationis inter uiuos, & hoc conſtat: & hoc caſu non poteſt grauari uel reuocari niſi eum inſtituat: uel aliud ei relinquat: ut ſ. de pact. dot. l. cum maritus. §. fina. & C. de iure dot. l. 2. & l. cû patrem. & ſ. ſol. matri. l. quæ dotis. quæ ſunt cõtra. Item nota hic ſine ſtipulatione poſſe ſubſtitui in donatiõe cauſa mortis: ut C. de donatio. cau. mot. l. 1.

Si conditio pro parte eſt poſſibilis ſufficit ſi ei pareatur in eo quod poſſibile eſt. Bar.

Scæuola libro iij. reſponſorum. VIII.

QVi dotem in pecunia numerata & æſtimatis rebus acceperat, uxori ita legauit: Seiæ uxori meæ, ſi omnes res, quæ tabulis dotalibus continentur, hæredi meo exhibuerit, & tradiderit: ſummam[i] dotis, quam mihi pro ea pater eius ĩtulit, dari uolo: hoc amplius denarios decem. Quæſitum eſt, cùm res in dotem datæ plures ipſo uſu finitę eſſent, nec moriente marito fuerant: an quaſi ſub impoſſibili conditione[k] legatum datum debeatur? Reſpondi, uideri conditioni paritum,[l] ſi quod ex rebus in dotem datis ſupererat,[m] i. poteſtatem hæredis peruenit.

Labeo libro j. pithanon à Paulo epito. XIIII.

QVi dotem CASVS. Cum uellem accipere Seiã in uxorem, pater eius dedit mihi in dotem cẽtum in denarijs: & aliàs res æſtimatas, quæ valuerunt centum. & ego feci fieri ei chartam, quod reſtituerem ei ducenta pro dote ſoluto matrimonio: & in ea charta fuerunt nominatæ dictę res æſtimatæ: poſtea feci teſtamentum, & ita legaui eidem meæ vxori, Seiæ vxori meæ ſummam dotis, quam mihi pro ea pater eius intulit, dari volo: hoc amplius denarios decem ſub ea conditione, ſi omnes res, quæ in charta dotali continentur hæredi meo exhibuerit, & tradiderit. modo quæritur: cum plures de rebus dictis in dotem mihi datis ipſo vſu finitę ſint me viuente, & quædam non: an non valeat legatum quaſi ſub impoſſibili cõditione datũ à me vxori meę? Et reſpondetur q̃ valet legatum, ſi uxor fecit peruenire in poteſtatem hæredis mei illud, quod ſupererat ex rebus in dotem datis. nam quantum ad alias res, quæ non ſupererant, videtur impoſſibilis cõditio à me adiecta. Viuianus.

i Summam. Scilicet prædictam in pecunia, in rebus æſtimatis conſiſtentem.

k Conditione. Legatario appoſita: quod ſi cõcedatur, nihilominus relictum valet: vt C. de ijs quæ pœ. no. l. 1. & Inſti. de hær. inſti. §. impoſſibilis. & de leg. §. ſi.

l Paritum. Vtpote impoſſibili. Acc.

m Supererat. & quidem de his tantum teſtatorem cogitaſſe credendum eſt, q̃m & vitio caret: ideoque non minus tutior, quã benignior eſt talis interpretatio: vt ſ. de leg. & Senatuſ. l. benignius. & l. in ambigua. Acc.

SI filiusfam. CASVS. Filius meus in potestate constitutus accepit centum ab vxore sua nomine dotis, & postea eũ emancipaui: & ipse post fecit testamentum, & legauit dictæ suæ vxori dictam dotem: & postea antequam ipse decederet: ego exhæredaui eum, & postea decessit ipse, & ego. nũquid hæres eius tenetur præstare vxori dictã dotem legatam ei? Et dicitur quòd sic, quã uis ego exhæredauerim eum meum filium. Viu.

a Acceperat. Vnde de ea reddenda aduersus eum sol. mat. competere debet actio inquantum facere potest sicut de ceteris suis negotijs, sed hæredi eius non dat hoc beneficiũ: vt s. quod cum eo. l. sed & si.

b Solet. Id est, solitum est.

c Debebitur. Insolidum: quia & de dote actio insolidum datur, et modo dixi.

THeopõpus. CASVS. Theopõpus habebat duas filias, scilicet Titiam & Crispinam, quæ erat minor: & habebat unum filium qui vocabatur Caius. Ipse Theopompus maritauit dictã Titiam, & dedit ei in dotem centum. & postea fecit testamẽtum, & instituit sibi hæredes pro æqs partibus dictos tres suos filios, & postea fecit codicillos, & in eis ita cauit, filiam meam Crispinam, quam vellem tradere nuptui cuicunque amici mei, & cognati approbabunt, prouidebit tradi Pollianus cognatus meus: qui Pollianus scit benè vtrum velim dare tantum Crispinæ in dotem, quantum dedi Titiæ sorori suæ: & postea decessit dictus Theopompus, postea amici, & cognati eiusdem Theopompi, inter quos fuit dictus Pollianus, maritauerunt dictam Crispinam Sẽpronio. venit nunc dictus Sempronius: & petit à Titia, & Caio fratribus & cohæredibus dictæ Crispinę tantum ante partem hæreditariam pro dicta Crispina nomine dotis suæ, quantũ habuit dicta Titia cum maritauit eam dictus Theopompus. & hoc iõ petebat, quia dicebat hoc voluisse Theopompum. & cum cohæredes hoc negarent corã iudice, fecit dictus maritus Crispinæ venire dictum Pollianum corã iudice, & iurare se scripturum veritatem sup voluntate Theopompi: qui Pollianus iuratus scripsit Theopompum voluisse candẽ quantitatem in dotẽ accipere ẽt minorem filiam, scilicet Crispinam, quam Titia maior soror accepit. nunquid habebit dicta Crispina tantum, quantum habuit dicta Titia? Et videtur quod non: quia vox vnius testis reputatur vox nullius. maritus autem Crispinæ nõ introduxit super hoc nisi vnum testem, s. prædictum Pollianum ut dictum est. Respon. tamen hic quòd sic. & est ratio: quia Theopompus voluit stari super hoc dicto Polliani, vt apparet ex dictis verbis quæ dixit in codicillis. Vin.

d Cauit. Hic est Græcum, cuius interpretatio est, filiam meam &c. Pyl. sed alij id non habent: & ideo dicunt esse sensum, filias meas pares esse uolo. Accur.

† In P. Fl. Icipit Paulus si filius fam.

† SI filiusfamilias cum uxorem haberet, dotem ab ea acceperat, [a] deinde paterfamilias factus dotem ei, ut solet, [b] legauit: quãuis patri hæres non erit, tamen id legatum debebitur. [c]

Dicto unius testis statur ex voluntate, & dispositione defuncti, cuius solius dispositioni statur. Bar.

† Hancle gem elegãter iterpretatur Alc. lib. Parergon 2. ca. 19.

Scæuola libro xv. Digestorum. XV.

THeopompus † testamento facto duas filias & filium partibus æquis instituit hæredes, & codicillis ita cauit: [d]

Τὴν θυγατέρα μου Κρισπῖναν, ἣν εὐχόμην ἐκδοῦναι ᾧ ἂν οἱ φίλοι μου, καὶ οἱ συγγενεῖς δοκιμάσωσι, προνοήσει ἐκδοθῆναι, Πολλιανός, εἰδώς μου τὴν γνώμην ἐπὶ τοῖς ἴσοις ἐφ' οἷς καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῖς * ἐκδέδωκα.

* In P. Fl. ἐξέδωκα

hoc est, (Filiam meam Crispinã, quam uellem tradi cuicunq; amici mei & cognati approbabunt, prouidebit tradi Pollianus, [e] sciens mentẽ meã, in ęqualibus portiõibus, in quibus & sororem eius tradidi.) Pollian⁹ aũt * à marito puellæ iuratus [f] scripsit uoluisse patrẽ eãdem quãtitatẽ in dotem accipere ẽt minorẽ filiã quam maior accepisset. Quæro, an eandem summam dotis nomine cohęredes extra partẽ hęreditatis minori filiæ præstare debeant? Respondi, eum, cuius notio est, æstimaturum, ut eadem quantitas [g] † [*] ex communi pecunia minori filię dotis nomine detur. [h]

* Autem, non est in P. P.

† Statur ergo dicto unius. sic in c. 3. cũ gl. sup uerbo, clerici. extra de ꝓcur. ubi de hoc uide,

Caius li. ij. de leg. ad edi. Prætoris. XVI.

LIcet placeat, [i] pignoratas * res, uel in publicũ obligatas hæredẽ qui dare iussus est, [k] liberare debere: tamen si is, q. tales [l] res in dotẽ [m] accepit, dotẽ prælegauit: [n] non cogetur [o] hæres liberare eas, nisi aliud spe-

* In P. Fl. communi præcipua minori, &c.

* P. Fl. pignoratas.

e Pollianus. Testatoris fortè filius. Et not. quod prouisio filiæ est in dote, sed amicorum est in eligendo maritum.

f Iuratus. Id est, iurauit, & dixit. sic enim scribunt tabelliones talis testis iuratus dixit. Vel iuratus, id est, adiuratus. maritauerat ergo de consilio amicorum.

g Quantitas. Not. ergo hic stari dicto unius. & sic est contra C. de testib. l. iurisiurandi. Soln. hic voluit testator, qđ potuit, sicut & si ipse iurasset: vt s. de lega. 3. l. cum quis. §. codicillis. Item est argumentũ quod unus testis inducat præsumptionem, vel semiplenam probationem. sic s. quemadmod. testamen. aper. l. 1. in fi. nec obstat. j. de quæstio. l. maritus. quia ibi non quia deficiat iudicium prohibetur quæstio, sed quia cõtra dominum: ut hic nota. & C. de rebus cred. l. in bonæ fidei.

h Detur. Not. ex hac l. Theopompus. stari dicto vnius testis. Item not. quod unus testis inducit præsumptionem, vel semiplenam probationem.

LIcet. CASVS. Duo mea prædia obligaui reipu. uel Titio priuato: & postea Seiam filiã meam maritaui Caio, & dedi ei in dotem dicta prædia ita obligata sicut erãt, & hoc sciente dicto Caio meo genero. postea dictus Caius fecit testamentũ, & legauit dictam dotẽ dictæ meæ filiæ vxori suæ. nunquid hæredes eiusdẽ Caij debẽt dicta ꝑdia liberare à pignore, & postea dare dictæ meæ filiæ? Et videt qđ sic: q̃a ipse Caius sciebat dicta prædia esse taliter obligata eo tempore, quo accepit ea in dotẽ. dicitur tamen hic, quòd non tenetur liberare pignora, nisi Caius testator hoc specialiter dixisset in testamẽto quod hæredes lueren. Vivia.

i Licet placeat. Ex ordine R. ut instit. de leg. §. non solum. & s. de leg. 2. l. si res. et C. de fideicom. l. prædia. et s. de leg. 2. l. Mæuius. §. penul. Acc.

k Iussus est. A testatore sciente eas obligatas. aliàs secus, ut d. ll.

l Tales. Iam obligatas. Roge.

m In dotem. Aestimatam. R.

n Prælegauerit. Vxori purè et simpliciter.

o Coget. Quoniam in hoc legato sola dos uenit, sicut

ueniret in dotis act. ut solum representationis commodũ hic sit in legato. R. ut s. eo. l. j. in prin. & §. adeo. H.

Qui dotem. CASVS Titia dedit mihi in vxorem filiam suam Seiam: & dedit mihi in dotem c. & ego promisi eidem Titiæ meæ restituturũ ei soluto matrimonio: & postea feci testamentum, & legaui dictæ meæ vxori dicta c. & decessi: nunquid dicta mea vxor poterit petere ab hæredibus meis dicta c. & ab eis consequi? Et dicitur qđ non nisi eis caueat se defensuram eos aduersus Titiam matrem suam: uel nisi ꝓbauerit dicta mea vxor me voluisse onerare hæredes meos duplici dotis præstatione: quia tunc habebit ipsa c. & mater sua Titia alia c. Viuia.

a Necesse. Igitur non dabitur vxori actio ex testamento contra hæredem nisi caueat eum defensum iri contra matrē: ut supra eodem, l. ij. in prin. & §. 1. & l. pater. & s. de iur. do. l. cum pater. & supra sol. ma. l. si cum dotem. §. si pater.

b Alias sic respondit. Scilicet idē Sceuola, & alias tractās de hac materia respon. non deberi, scilicet dari. Accur.

c Duplici. Not. ex hac l. non esse quē onerandum duplici onere, uel addi afflictionem afflicto: sic s. de leg. 2. l. Titia. §. qui in vita. & supra ad l. R ho. de iactu. l. nauis. §. cũ autē. & §. quid ergo. & s. de offi. præ. l. dinus. & C. đ imp. luc. desc. l. j. Itē facit supra de le. 3. l. si res. & l. qui concubinam. §. q fundũ. & j. de fund. instru. & instru. leg. l. prædia. § liberto. & supra de leg. 2. l. Maeuius. in prin.

* In P. F. non videri.

Onere duplici quis onerari nō debet.

* In P. F. ad me, in ve stipulatione.

cialiter testator dixerit.

Non est verisimile testatorem velle grauare hæredem duplici præstatione. Barto.

Paulus libr. ij. ad Vitellium. XVII.

Qui dotem a matre vxoris acceperat, & stipulanti ei promiserat, testamento vxori dotē legauit. Cum quæsitum esset, an vxor dotis summā consequi posset: respondit Scæuola non videri dari vxori, quod necesse a sit matri reddi. Aliàs sic respondit: b non deberi, nisi manifestè vxor docuisset, eam testantis uoluntatem fuisse, vt onerare hæredes duplici c præstatione dotis vellet.

Testatore præcipiente vxori reddi quicquid vxor ei dedit, venit ēt id, quod dedit ob cām. Bar.

Scæuola libr. iij. responsorum. XVIII.

Vxori ita legauit, Vxor mea quicquid ei comparaui, & quod mihi dedit è medio sibi sumat. Quæro: an dos prælegata videatur? Respondi verbis, quæ proponerentur, videri & de dote legata loqui: d nisi aliud testatorem voluisse probaretur. Titiæ vxori meę quanta pecunia e ad me ex stipulatione e dotis eius nomine peruenit: quæ dos est dotalibus duobus consignatis instrumentis centum aureorũ. Quæsitum est, an vtranque summam f consequi possit? Respondit, nihil proponi, cur non possit.

Vxori. CASVS. Vxor mea dedit mihi in dotem c. & postea quã ea centum dedisset mihi: ego comparaui ei vestes, & monilia: ipsa etiam dedit mihi quędam alia: postea tempore procedente feci testamento, & ita ei legaui: vxor mea sumat sibi ex medio hæreditatis meæ quicquid ei cõparaui: & quod mihi ipsa dedit, & decessi: modo quęritur, an uideat ei dotem prælegasse? Et dicitur quod sic, nisi probent hęredes mei aliud me sensisse. Sed pone, quod de dictis centum erant duo instrumēta facta, in uno quorũ continebant quinquaginta, & in alio tantundem: & ego ita legaui dictæ meæ vxori: Titio do lego tantam pecuniam: quãta ad me dotis eius nomine peruenit, quæ dos est dotalibus duobus cõsignatis instrumentis centum aureorũ, nunquid poterit vxor mea consequi utranque summã? Et dicitur quod sic. Viuia.

d Loqui. Licet simpliciter dixit, dedit: & non adiecit pro dote.

e Ex stipulatione. Alias est, in ve stipulationem: & dic ve. pro &, secũdum H.

f Vtranque summam. Id est, vtriusque instrumēti quãtitatē. vel dic quod aliquid perueniti re ipsa aliud deductũ erat in stipulatione tantum, & secundũ hoc utrunque. s. datũ & promissũ, licet non datum, vt insti. eo. ti. §. sed si vxori.

TITVLVS. V.

DE OPTIONE vel electione legata.

In hac lege ponitur qualiter relinquatur optio vel electio. Item quis eligat, quid eligatur, quid si electio non ualeat, & qualiter debeat electio fieri. & hoc vsque ad legem, mancipiorum. Bar.

Vlpian. lib. ij. ad Sabi. I.

Diuus Pius g Cecilio Proculo rescripsit: eũ, cui seruorum legata sit electio, tres posse eligere.

Idem libro xx. ad. Sabinum. II.

Quoties serui electio, vel optio datur: h legatarius optabit, quem velit. i Sed & homine generaliter legato arbitrium eligendi,

DE OPTIONE vel electione legata.

Diu' Pius. CASVS. Titius legauit mihi electionē seruorũ. quærit quot possim eligere, & habere? Et dī qđ tres. secus autē si leget mihi optionē, siue electionē serui: quia tunc non possum eligere nisi vnũ. optabo tñ illũ, quem uolam. sic & pertinet ad me arbitrium eligendi, si legauit mihi hominē in genere. pone ego elegi: & malè, ita quod non ualuit electio, nunquid potero iterum eligere? Et dicitur quod sic. & de hoc ponit tria plana exempla vsq; ad l. mancipiorum. Viuian.

g Dinus. Pone casum, quod aliquis legauit mihi optionē seruorũ suorum in plurali numero loquens. eligã tres: ut ita pluralis locutio cõtineat tres, licet alias duos: ut s. de test. l. vbi. & hoc fauore ultimę uoluntatis: ut j. de reg. iur. l. in testamentis. secus si in singulari, quia tunc vnum tantũ: ut j. per totũ hunc tit. Vel dic, qđ testator legauit mihi electionē seruorum q debēt optare unum seruum, uel equum, vel aliud mihi dandũ. Nã eligam tres de familia testatoris, qui eligēt. ideo autem tres, quia si discordant, inuenietur pars maior. ut argu. supra de arbi. l. item si unus. §. fi.

h Quoties. Datur. A testatore.

i Quem uelit. Etiam optimum, secundum Ro.

nos contra, ut statim dicam.

a Ad legatarium. Idem quod hic, habes institu. de leg. §. si generaliter. & ſ. de leg. t. l. si seruus. §. cum homo. & omnes prædictas leges intelligit Ro. hærede frustrante. & pro eod. ſ. de leg. t. l. cum res. §. toties. & l. huiusmodi. §. si cui. & argum. C. de solu. l. j. at Burg. etiã ab initio dat legatario, ut hic, & dictis primo cõcordat: ut & no. ſ. de le. t. l. si quis a filio. §. pe. quæ videtur contra. & ſ. famil. ercifcun. l. hęredes. §. si ĩcerto. Itẽ non eligit optimũ secũdum omnes: vt ſ. de leg. t. l. legato generaliter. sed superiori casu eligit optimum secundum R. sed dic quòd nec ibi eligit optimum: & pro eo est hic copula, sed & homine &c. & C. cõmunia de leg. l. fi. §. t. & argu. supra de leg. r. l. si hęres generaliter.

b Vel hominem liberum. Vel ante aditam hæreditatẽ: ut supra co. l. optione. Accur.

c Amphoratũ. Subaudi uini.

d Data. A testatore, uel a lege: ut ſ. proxi. duobus resp. sed Roge. dixit ibi translata quando à lege.

e Cõsumere. Quia non tenuit ipso iure ut ĩ. l. xi. §. alias secus: ut ĩ. eo. ti. l. apud Aufidium. & ſ. de leg. t. l. v. in prin. & nonnihil refert nõ fiat aliquid, uel id non iure fiat. t sic ſ. qui satisdat. cog. l. quoties. & de iureiur. l. qui per salutem: & de condi. indeb. l. cum indebitum. in fin. & ĩ. de adul. l. si maritus. §. fi. Sed argu. contra ĩ. de re iudi. l. iudex.

ADDITIO. Dic quod ibi sententia tenuit ipso iure. alias esset idem quod hic: ut l. si ut proponis. C. quo modo & quando iudex. Bar.

f Si id. Alias si non id: & abundat negatio. sic C. de ser. fugi. l. j. aliàs deest scilicet non: & sic est planũ. facit ĩ. titu t. l. j. & iij. & l. si quis nimium. Accur.

quem velit accipere, ad legatarium a ptinet. Data igitur optione, si quis optauerit alienum seruũ, vel hominem liberum: b videndum est, an consumpserit optionem. Et puto non consumi. Eum, cui centum amphorarum c electio data d sit, acetum eligentem, †non consumere e optionem, si id f acetum elegerit, quod ui ni numero paterfamilias non habuit.

Idem libro xxiij. ad Sabinum. III.

SCilicet si ante exhibitionem, hoc est, ante degustationem g acetum elegerit.

Ante exhibitionem rerum electio non tenet, nisi legatarius fuerit sciens. Bar.

Paulus libr. iij. ad Sabinum. IIII.

SCyphi electione data, h si non omnibus scyphis exhibitis legatarius elegisset: integram i ei optionem manere placet, nisi ex his duntaxat eligere voluisset, cum sciret k & alios esse.

Aphricanus lib. v. quæstionum. V.

NEc solum l si fraude heredis, sed etiã si alia qualibet causa. m id euenerit.

Legatario optionis terminus ad eligendum statuitur, quo elapso eligere non potest, si res non est integra. Bar.

Pomponius lib. vj. ad Sabinum. VI.

MAncipiorum electio legata est. Ne venditio n quando que o eligente legatario interpelletur, decernere debet prætor, nisi intra certum tempus ab ipso pręfinitum elegisset, actionem legatorum ei non competere. p Quid ergo, si die præterito, sed ante quàm venderet hæres vendicare legatarius velit? Audietur: quia non est damnum subiturus hæres, propter quod decernere id prætor solet. Et quid si die præterito, quẽ q præfinijt r. s prætor, hæres aliquos ex seruis, vel omnes manumiserit: nonne prætor eorum tuebitur libertatem? t Ergo toties actio

g SCilicet. Degustationem. Si autem post, sibi imputet. & facit ſ. de peri. & commo. rei uendit. l. t. §. t. & l. si quis uina. §. si in auersione. & l. si uina quæ in dolijs.

h SCyphi. Data. Id est legata.

i Integram. Quia non tenuit prima, aliàs secus: ut ĩ. e. l. apud Aufidium. in fi. & no. supra l. 2. §. 1. & poterit ad exhibendum agere legatarius: ut ſ. ad exhib. l. 3. §. item si quis optare. Accur.

k Cum sciret. Nam tunc uidetur de omnibus satisfactũ, maximè si legatarius cognoscebat illos absentes: ut argu. supra de actio. empt. l. t. §. si.

l NEc solum. s. tunc integra manet electio. Accur.

m Causa. Quominus omnes exhibiti sint, nisi fraude tertij: quia tunc agit de dolo contra eum: ut ſ. de dolo. l. si quis. quæ est contra, solu. ut ibi.

MAncipiorum. CASVS. Legaui Titio optionẽ seruorum meorum & decessi. & ita põt Titius eligere, & habere tres: ut ſ. eod. l. j. hæres meus vult vendere, uel obligare, uel manumittere omnes seruos hæreditarios: & timet ne uenditio uel obligatio, uel manumissio annihiletur: eligẽte postea dicto legatario tres seruos ex his, quos vult uẽdere, uel obligare, uel manumittere, certè consulitur hic hæredi, ut adeat prętorem, & petat ab eo ut decernat a ctionẽ legatorũ legatario non competere, nisi intra tẽpus ab ipso prętore prefinitum elegisset seruos legatarius: & prætor bene audiet hæredem hoc petentẽ: pone ergo quòd prętor statuit vnũ mẽsem, & trãsijt mẽsis antequam legatarius eligeret, nõ tñ vendidit adhuc hæres seruos. nunquid audietur legatarius uolẽs vẽdicare tres seruos? Et dicitur quod sic: quia nõ sustinet hæres aliquod damnum propter vendicationem prædictã legatarij: ppter hoc autẽ solet prætor decernere ut legatarius eligat intra certum diem: ut hæres non sustineat damnum: si autem prætento dicto mense manumiserit, uel obligauerit, uel uẽdiderit hæres omnes seruos, uel quosdam ex his: non poterit amodo legatarius uendicare aliquos ex dictis seruis. Item & in alio casu debet prætor statuere certum tempus legatario optionis: puta si legaui Titio electionem serui, & Seio legaui reliquos seruos meos. & h. d. usque ad primum §. legis, si tibi. Vi.

n Venditio. Eorum scilicet.

o Quandoque. Id est quandocunque.

p Non competere. Not. quod ad tempus quis agere cogitur: sic ĩ. eo. l. si optio. §. fi. & sunt similia ĩ. eo. l. si tibi. & C. de inge. manu. l. diffamari. regulariter contra: ut C. ut nemo inul. Itẽ ad statuendum diem alicui facto, facit supra de iure deli. l. t. & ĩ. de dam. infect. l. qui bona. §. fin. Accur.

q Quem. Scilicet diem.

r Præfinijt. Id est, statuerit. aliàs definierit.

t Libertatem. Et certè tuebitur: & facit supra si quis cautio. l. & si post tres.

† Facit gl. vlt. in pri. in c. cũm quod de elec.

s Not. quod paria sunt non fieri, aut iniuria fieri: secus in quantũ ad effectum nunciationis noui operis, quia siue iure, siue iniuria opus fiat, per nunciationem inhibetur. tex. in l. j. in prin. ĩ. de nou. ope. nun.

n Sin, I P. Fl. Hal. autem legit, quandoque non eligẽte legatario. sed nõ recte.

l Vide Ant. Aug. li. 4. Emẽ. cap. 17.

s In P. F. nõ est, audietur.

r P. F. finierit, alibi definierit.

Deneganda.

denegandaᵃ non est, si omnia integra[b] sint. Idem est[c] & si pignori aliquos ex his seruis hæres dederit post diem,[d] uel vendiderit.

Paulus libr. x. quæstionum VII.

IMò & si quosdam seruos distraxerit, quosdã retinuerit: non est audiendus legatarius, si velit optare ex retẽtis ab herede, cum iam[e] familiam hæres disposuerit.

Pomponius lib. vj. ad Sabinum. VIII.

SI tibi electio serui, & mihi reliqui legari sint: decernendum est à prætore, nisi intra certũ tempus optaueris, petitionem tibi non datum iri.[f] Si ex quatuor uiriolis[g] duæ, quas elegissem, mihi legatæ sint: siue duę solę sint relictę,[h] siue ab initio[i] duæ solę[k] fuerint: ualet legatũ.[l] Vnius hominis mihi, & tibi optio data est.[m] cũ ego optassem,[n] si nõ mutassem[o] voluntatem: deinde tu eundem optaueris: vtriusque nostrum seruum futurum. Quod si ante decessissem,[p] vel furiolus factus essem: non futurum cõmunem; quia non videor[q] consentire, qui sentire non possim[r] Humanius autem erit, vt & in hoc casu quasi semel electione facta, fiat communis. Si rerum[s] depositarum electio mihi relicta sit: & ad exhibendum[t] cum eo, apud quẽ depositæ sint, agere[u] potero, & cum hærede agere, vt is depositi agendo, facultatẽ mihi eligẽdi pstet.

Iulianus libro xxxij digestorum. IX.

CVm ita legatur,[x] Titio Stichũ do le-

---

[a] Denegandi. Legatario. Accur.

[b] Integra. Facit s. de minn. l. quod si minor. §. Scæuola. & C. de repu. hære. l. fi. & supra de iure delib. l. si qs.

[c] Idem est. Vt actio denegetur: & dic quod idem refertur non ad proximum, sed superius.

[d] Post diem. A prætore, uel iudice statutum. & conuenit seq. l.

[e] IMò. Cũ iam. Alias sic forte non depositurus, nisi optionis timor esset.

SI tibi. Casus in princ. continuatus est sup. proxi. casui. Si ex. Titius habens quatuor uiriolas, legauit mihi duas, quas ex eis elegissem: & postea alienauit duas ex eis, & decessit: nunquid potero uendicare duas quas reliquit in hæreditate post mortem suã? Et dicitur quod sic: & idẽ esset si tẽpore quo legauit mihi prædicto modo, non habebat nisi duas uiriolas. Vnius hominis. Titius legauit mihi optionem unius de seruis suis, quem uolam, & postea eodẽ modo legauit Seio, & decessit: & postea ego elegi Stichum & postea Seius optauit eundem: certè erit Stichus communis mihi, & Seio: nisi ego post electionem meam mutassem uoluntatem. Sed quid si post meam electionem, & ante dictam electionem Seij decessi, uel factus sum furiosus certè de iure stricto non erit dictus Stichus mihi, & Seio communis: quia non uideor consentire, qui sentire non possum. de æquitate autem sic, quia semel fuit à me facta electio. Si rerum depositarum. Titius deposuit apud Seium scyphos argenteos: & postea legauit dictus Titius mihi electionem dictorum scyphorum: & ita possum eligere tres: ut supra eo. l. j. certè contra Seium depositarium possum agere ad exhibẽdum, & cum hærede Titij possum agere ex testamento, ut ipse agat depositi contra Seiũ: ut ab eo consequatur scyphos, & postea mihi facultatẽ eligendi præstet.

[g] Viriola, seu uiria, ornamentum est colli ex gemmis uiridibus, ut putat Bayli[us]. Viriolarũ fit mẽtio in l. fi. §. mulier. j. de auro & arg. leg.

[f] Non datum iri. Scilicet quia de cætero mei fient omnes, si optare cessaueris: ut j. eo. l. cum optio.

[g] Si ex quatuor viriolis. Dicunt quidam, quod sunt uasa, sed certè imò ornamenta muliebria: ut j. de aur. & argen. lega. l. argumento. §. ornamenta. Accur.

[h] Relictæ. Tempore mortis testatoris: ut argu. j. de tabu. exhiben. l. 1. §. fi.

[i] Ab initio. Tempore testamenti.

[k] Duæ solæ. Idem si dixit duo paria: ut s. de lega. 3. l. quæ concubinam. §. qui quatuor.

[l] Legatum. Scilicet quasi purum.

[m] Data est. Id est relicta: ut simul optemus.

[n] Optassem. scilicet non iure. Accur.

[o] Nec mutassem. Quam mutare possem iure fortè minoris ætatis: ut s. de mino. l. et si sine. in prin. aut patriæ potestatis: ut s. de leg. 1. l. Iulianus. aut quia non fuisset mihi tota familia exhibita, ut supra eod. l. scyphi. aut ante aditam hæreditatem: ut infra eo. l. optione. cæterũ semel iure facta optio mutari non posset: ut supra de lega. 1. l. v. in princ. & j. eod. l. apud. in fi. & dixi supra eo. l. ij. §. 1. & l. scyphi. Ac.

[p] Ante decessissem. Quam mutarem optionem minus rectè factam.

[q] Nõ uideor. Aliàs uidetur.

[r] Non possum. vt arg. s. loca. l. qui ad certũ. & de codic. l. ij. §. pe. ar. contra s. sol. ma. l. fi. §. fi. Itẽ ad l. illã est. s. d leg. 1. l. si domino. Itẽ s. cõmunia pdi. l. si.

[s] Si rerum. Puta plurium scyphorum.

[t] Ad exhibendum. Quia mea interest iusta de cã: ut s. ad exhi. l. iij. §. item si optare.

[u] Agere. Scilicet actione ex testã, & sic ago ut agas. sic & s. loc. l. cũ in plures. §. messem. uel dic ad exhibẽdum: quia agendo deposi. ti põt exhibere. sic & s. man. l. si mãdauero tibi. ut a Titio. & facit j. tit. 1. l. ij. §. 1. Accur.

CVm ita. CASVS. Hæc lex dicit esse idem in his duobus legatis. quorum unum est tale. Titio Stichum do lego, si Pãphilum nõ elegerit: & idem Titio lego Pamphilũ, si dictum Stichum nõ elegerit. Aliud legatum est tale, Titio do lego Stichum, aut Pãphilum, utrũ eorum uolet. quibus duobus casibus habet electionem dictus Titius. Quæsitum est. Titius instituit sibi hæredem Seium: & Sticho seruo suo libertatem dedit. siue statuit sub conditione, si nauis ex Asia uenerit usque ad annum: & mihi reliquit optionem serui, siue seruum mihi generaliter reliquit, quod idẽ est: & postea decessit dictus Titius: quæritur nunquid dictũ Stichũ optare possim? Et dicitur quod nõ: sicut nec possem optare seruum, cui testator libertatem purè reliquisset. Quid ergo si dictum Stichũ elegero? certè non ualet electio, & iterum eligere potero. Item quid si antequam eligerẽ, defecit dicta conditio. nunquid optare potero dictum Stichum? Et dr̃ quod sic siue dicta conditio defecit uiuo dicto testatore, siue mortuo eo ante aditã hæreditatem eius & hoc secundũ Mariũ, cui placuit perimi legatum Stichi ipsa libertate contingente Sticho per existentiam conditionis libertatis appositæ, non autẽ datione testatoris, qui dedit Sticho libertatem sub conditione: sicut enim pura libertas accipit uires tpe aditæ hæreditatis, ita & data sub conditione. unde si defecit conditio libertatis, ante aditam hæreditatem siue uiuo testatore, siue mortuo, deficit libertas, & ualet legatum Stichi, ut dictum est, & ideo non est mirum, si possum eum optare. Vi.

[x] Cum ita legatur. Quo casu habeo electionem per

go si Pamphilum non elegerit ([a] & eidem Titio Pamphilum, si Stichum non elegerit :) simile est, ac si ita legatum fuisset, Titio Stichum aut Pamphilum, utrum eorum uolet, do lego.

Cui legata est optio, non potest eligere seruum purè, uel sub conditione manumissum, nisi conditio defecerit. Bart.

Quæsitum est, si Stichus sub conditione liber esse iussus sit, & mihi optio serui data esset, vel seruus generaliter legatus esset: quid iuris esset? Dixi, commodius constitui, eum, qui sub conditione libertatem Sticho det, & optionem seruorum, non cogitare de Sticho: sicuti constat, nõ cogitare eum de eo, cui præsentẽ [a] dederit libertatem. Secundum quòd, si Stichum optauero, uel elegero: nihil agam: & ex cæteris nihilominus optabo. [b] In eodem casu [c] quæsitum est: si optione seruorum data antè quàm optarem conditio statutæ libertatis defecisset: an Stichum optare [d] possit. [e] Puto Mutianæ [f] sententiæ assentiendum: qua placet, ipsa libertate [g] legatum perimi, [h] non datione [i] statutæ libertatis: quare siue viuo testatore, siue post mortem eius, & ante aditam hæreditatem [k] cõditio statutæ libertatis defecerit: legatum erit utile. [l] Nam sicut pura libertas, [m] ita statuta [n] libertas aditæ hæreditatis tempore vires accepit. ideo Stichũ optare possum. [o]

Ius electionis relictum seruo competit eius domino post manumissionem si uult: si uolet, tunc ipsi seruo manumisso licet petere. Barto.

Idem lib. xxxiiij. Digestorum. X.

Si Pamphilo seruo Lucij Titij seruus generaliter [p] legatus sit, deinde dominus Pamphili postquam dies legati cesserit, [q] eum manumiserit, si quidem Titius [r] seruũ vindicauerit: [s] extinguitur Pamphili legatũ, quia non esset in hæreditate, qui possit optari. [t] si verò Titius legatum à se repudiasset, [u] Pamphilum optare posse legatũ constat. licet enim manumissione Pamphili duæ personæ [x] constituantur, Titij, & Pamphili: unius tamen rei legatum inter eas vertitur: & Titio vindicante optio extinguitur: repudiante, Pamphilus optare potest.

Species quãdoque generi derogat.

[a] In P.F. non habẽtur hæc, quæ parẽthesi inclusa sũt.

[e] Pl. Flo. possim.

legem, ut supra eo.l.ij.

[a] Præsentem. Id est puram. Nam speciale derogat generali. ut supra de leg. 3. l. uxorem. §. felicissimo. & hic est contra supra de leg. 1. l. si domino. ubi non derogat species legata generali legato optionis. Solu. ibi non fuit libertas relicta Sticho purè, uel sub cõditione, sed fuit alteri legatus: ad qđ est infra eod l. si hęres. & quare hic aliud quam ibi? Est ratio propter id qđ dicitur, quod præualet legatum libertatis: ut supra de leg. 2. l. si idem. & C. de necess. ser. hære. instit. l. quidam. & supra de ma. testa. l. si peculium. §. 1. uel so. ut ibi.

[b] Optabo. Si uoluero: ad hoc est supra eo. l. j. in fi. t. respõ. & quod ibi not.

[c] In eodem casu. Scilicet quando vni seruorum optio, & Sticho libertas sub conditione.

[d] Optare. Aliàs optarem. scilicet ego legatarius: aliàs optaret. s. legatarius similiter.

[e] Possit. Aliàs possim: & aliàs possit. Accur.

[f] Mutianæ. Mutius enim fuit in sententia quæ sequitur.

[g] Ipsa libertate. Scilicet cõtingente.

[h] Perimi. Scilicet optionis quo ad eũ seruum, cui contingit libertas.

[i] Non datione. s. sola: & aliàs est datione. & alias rõne.

[k] Ante aditam hæreditatem. Et sic antequam possit optari iure: ut j. eo. l. optione.

[l] Erit vtile. Etiam Stichi ratione, vt sic optari possit.

[m] Pura libertas. Vt C. de cadu. tol. l. vnica. §. in nouissimo. & j. de le. præ. l. utilis. §. si adierit. & j. qñ di. l. ced. l. nam cum libertas.

[n] Statuta. Id est, data sub conditione, si tunc s. conditio extiterit ante aditam hæreditatem: aliàs demum existente conditione cedet dies eius: ut C. de cadu. tollen. §. si autem sub conditione.

[o] Possum. Quoniam purè seruus est. R. s. cum defecerit conditio datæ libertatis ante aditam hæreditatem: & est bene ad legem istam ĩ. de leg. 1. l. si fundum. §. pe. & supra de manu. test. l. iiij.

Si Pamphilo. CASVS. Caius faciens testamentũ legauit unum seruum generaliter Pamphilo seruo Lucij Titij, & decessit: & ita cessit dies legati dicto Pãphilo relicti: & sic fuit quęsita actio legati Lucio Titio domino Pamphili: & postea dictus Lucius Titius dominus Pamphili manumisit eum Pamphilum, tunc modo quæritur, an Pamphilus manumissus possit optare unum de seruis Caij? Et dicitur qđ sic, si Lucius Titius dominus eius repudiasset legatũ: aliàs non, & redditur plana ratio in litera. Viuia.

[p] Generaliter. Sic que habet electionẽ: ut ĩ. eo. l. j.

[q] Cessit. quod est à morte testatoris, cum erat purum ut C. de cad. tollen. lege unica. §. in nouissimo.

[r] Titius. Scilicet dominus, quem supra uocant Lucium Titium.

[s] Vindicauerit. Quod potest, quia quæsitas actiones per seruum non perdit per manumissionẽ: ut j. de actio. & obligat. l. quæcunq;. & j. de iniust. l. si seruũ cuius nomine in hęredit a secus, quia ante aditam hæreditatem nulla est actio. & ideo ibi inspicitur tẽpus aditionis: ut Insti. de here. insti. §. alienus. sed hic dies cessionis. Accur.

[t] Possit optari. Scilicet de iure. vno enim petito, cõsumitur electionis facultas: ut j. eo. l. apud. & ĩ. de procu. l. si is qui Stichum.

[u] Repudiasset. Scilicet expresse. Alij dicunt manumittendo animo, ut legatũ eũ sequatur: ut ĩ. de leg. 1. l. seruo legato. §. 1. & insti. de hære. insti. §. seruus.

[x] Duæ personæ. Id est, duo legatarij cum antea una persona fingebatur: vt Insti. de inuti. stipu. §. ei qui. Et no. hic legatũ optionis uel in genere esse conditionale quo ad optionẽ, sed purũ quo ad seruum: ut j. qui, & a quib. l. iij. si enim esset omnino purum, semper domino quæreretur, si fiat manumissio postquã cessit dies legati & econtra Pãphilo si ante esset manumissus. sed certe etiã quo ad hoc nõ uidetur conditionale: quia si esset conditionale, uel domino tñ, uel Pamphilo tantũ deberetur: ut j. de reg. iur. l. quæ legata. & j. qñ dies leg. ced. l. si post. §. fin. Sed dicas illud quando res certa sub conditione legatur, hic incerta: & ideo ambulat electio, vt hic dicit, itẽ olim nõ transmitt-

transmittebatur, si decedebat antequam optaret: hodie per Iustinianum secus: ut insti.eo.§.optionis.& C.cõmunia de leg.l.fi.§.fi.& facit j.de sol.l. si stipulatus.& s.de le.1.l.filius.§.fideicõmissum.& l.quæ situ.§ duob.

SI Eros CASVS. Titius fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Caium, & seruum suum Erotem legauit Seio: & eidem Eroti legauit fundum Titianum. & postea Mæuio legauit optionem vnius de seruis suis, & decessit postea dict⁹ Titius testator. & postea dictus Mæuius optauit dictum Erotem: & sic debet habere in Erote dimidiam Mæuius & aliam dimidiam dictus Seius: vt & s. de lega.1.l.si dominus. modo quæritur an idem debeat esse in fundo prædicto Titiano legato Eroti? Et dicitur quòd non: imò solus Seius debet habere dictũ fundũ. & ratio est, quia tempore aditæ hæreditatis Titij testatoris, a quo tempore cedit dies optionis legatæ Mæuio, ut j.eod.l.optione. solus Seius prædictus est ille, ad quem potest pertinere legatum dicti fundi. legatum enim de Erote Seio datum cessit a morte testatoris: ut C.de cadu. tollen. §. in nouissimo. & sic acquisitus fuit dictus fundus dicto Seio, quamuis postea auferatur ei per Mæuium medius Eros, ut dictum est. nam & si dictus Titius habuisset dictum Erotem communem cum Martino, & legasset eidem Eroti dictum fundũ, totus fundus pertinet ad Martinum: & hoc ideo quia cedente die dicti legati fundi, quod est ab adita hæreditate dicti Titij iam mortui, superest solus Martinus, qui per dictum seruum Erotem potest acquirere legatũ fundi. h. d. Viuia.

De legato facto seruo alij legato ad legatarium optionis nil pertinet. Bar.

Idem libro xxxvj. Digestorum. XI.

SI Eros Seio legatus sit, & Eroti fundus: deinde optio serui Mæuio data fuerit, isque Erotem optauerit: [a] fundus ad solum Seium [b] pertinebit: quoniam aditæ hæreditatis [c] tempore is solus erat, ad quem posset legatum [d] pertinere. [e] Nam & cum seruo communi [f] alter ex socijs legat: idcirco ad solum socium totum legatum pertinet, quoniam die legati cedente [g] solus est, qui per eum seruum possit acquirere.

[a] Optauerit. Quod facere potuit: quia testator hoc permisit. nec obst. s.eod.l.com ita.§.1. quia ibi propter libertatis fauorem: & sic iste Eros erit communis Seij, & Mæuij. alij dicunt, quòd optauit de facto: sed de iure non potuit, quasi tacitè ex mente testatoris ex generali optione sit exceptus Eros: ut argu. supra eo.l.cũ ita.§.1.& j.situ.1.l.ij.in princ.& j.de auro & argento lega.l.1.in prin.& s.de leg.iij.l. vxorem. §. Felicissimo. & l.seruis vrbanis.§.fi.& l.quæ sitũ.§. 1.& sic Eros erit solius Seij, non communis. sed certè simile quod inducit de seruo communi magis suadet quod primo dixi, & quod dicitur s.de leg.1.l.si domino. secundum H.

[b] Solum Seium. Sed Eros est communis Seio, & Mæuio.

[c] Aditæ hæreditatis. Hoc enim tempore cedit dies legati relicti seruo legato: ut C.de cadu. tollen.l. unica. §.in nouissimo.

[d] Legatum. Scilicet fundi.

[e] Pertinere. Id est, acquiri per Erotem seruum. nam Mænio sub conditione videtur legatus seruus, si optauerit: vnde cum ante aditam hæreditatem optare non potuit, ut j.e.l.optione. apparet Seium solum dominũ.

[f] Seruo communi. Iam nunc, & non sola destinatione: & argumentatur a minori.

[g] Cedente. Quod est tempore mortis: ut C.de cad.tol. l.unica.§.in nouissimo. Sed huic respon. est contra j. de acquiren. rerum domi.l.per seruum.§.1.& j. de stipu. seruo.l.proinde.§.2. Sed sol. ut no.s.pro socio. l.uersum.§.si seruo. quæ consonat huic: & j.ad legem Falcidiam. l. Plautius. & facit infra eodem.lege, si optio.& l.seruo.

Idem libr. primo ex Minutio. XII.

SEruo generaliter legato, verius est omnes hæredes, † si eis [h] electio data sit, eundem [i] dare debere: & si non consentiant hæredes, ex testamẽto eos teneri. [k]

SEruo. CASVS. Titio legaui seruum generaliter, & dedi hæredib. meis electionem, quem darent ei seruum, & decessi: certe hæredes mei debent cõsentire in vno seruo dando dicto Titio: & non poterit unus hæredum dare Titio medietatẽ vnius serui, & alius medietatem alterius serui: & ad consentiendũ possunt constringi actione ex testamẽto. Viuia.

† Not. tamẽ quod non cogũtur declarare seruũ legatũ q̃uis essent certi, nisi anno finito: nec ẽt personam cui debetur exprimere. Bal. in l. ij. §. sed & si quis. C.cõmu. de le.

[h] Si eis. Hæredibus. & die data, scilicet nominatim a testatore: alias legatarij est electio: ut s.eod. l.ij.2. respon.

[i] Eundem. Facit j. de uerb.obl.l.ij. circa prin.& l. in executione.§.pro patre.& de sol.l.si stipulatus. §. 1. & l.q hominem.§.1.& s.de condi.indeb. l. si non sortem.§. fi.& s.de leg.1.l.si ex toto.§.fi.& de leg.2.l.si quis duobus. Accur.

[k] Teneri. Cogentur ergo consentire iudice imminente: ut s.de leg.1.l.huiusmodi.§.fin. uel forte: ‡ ut C. commu.de leg.l.fi.in prin.

‡ Pro ijs, & alijs forte dirimẽdis, & terminãdis. Mando. I 14.quæst. Regu. 33. nu.12. cũ alijs seq.

Legatum factum seruo proprio sine libertate: licet sit inutile, potest tamen conualescere, & hoc hærede voluntario instituto, secus in necessario: quia legatũ ei factum est inutile propter regulam Catonianam. Barto.

Paulus libr.viij. ad Plautium. XIII.

SI optio serui data mihi fuit, & Sticho ali-

SI optio CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium extraneum, & mihi optionem serui legauit & Sticho seruo suo legauit fundum sine mentione libertatis, & sic non ualet legatum Sticho datũ: ut C.de leg.l.seruis. nunquid poterit aliquo casu conualescere dictum legatum non obstante regula Catoniana, quæ dicit, quod legatum inutile non potest postea conualescere: ut j.de regula Catoniana l.j.in prin. Et respon. quòd sic: puta si omnes serui hæreditarij præter dictũ Stichum decesserunt ante aditam hæreditatem, a dicto hærede voluntario: eo enim casu videtur purè mihi legatus dictus Stichus sine aliqua optione: & ideo reconualescit legatum eidem Sticho datum. nã seruo alicui specialiter legato bene potest legare testator qui eum legauit, etiam non habita mentione libertatis: ut s.de leg.1.l.seruo legato & est ratio in dicto uoluntario hærede, quia hæreditatis aditionẽ differre potest post mortem testatoris, & per consequens differtur optio: quia ante aditã hæreditatẽ fieri non potest: ut j.e.l.optione, & sic ante aditã hæreditatẽ familia seruorũ põt minui, etiam si statim tempore testamenti decesserit testator. si autem retento eodem casu Titius instituisset sibi necessarium hæredem, qui quidem non potest differre aditionem, imò statim mortuo testatore est hæres: sequens legatum fundi Sticho datum est inutile, propter prędictam regulam Catonianam. Pomponius. Legaui Titio optionem serui, & decessi: postea hæres meus uendidit Seio hæreditatem meã: nunquid Seius poterit cogere Titium ad eligendum, sicut posset hæres eo modo qui dictus est s.eo.l.mãcipiorum? Et uidetur

quòd non: quia dictus Seius, pôt hoc consequi per hæredem: dicitur tamen hic quod sic. Viuia.

a Sine libertate. Contra C. de le. l. seruus. Sol. hic seruus apparet alij legaturus: quod ibi non fuit.

b Sequens legatum. Seruo relictum. Ro.

quid testator sine libertate[a] legauit: tunc sequēs legatum[b] consistit: cum tota familia ad vnum Stichum reciderit:[c] vt quasi pure legato,[d] vtiliter sit legatum: nec aduersatur Catoniana,[e] si voluntarius[f] hæres institutus sit: quia potest ante aditam[g] hæreditatem, etiam si statim decesserit,[h] familia minui. Quòd si necessarius[i] hæres institutus sit: sequens legatum[k] propter Catonianam inutile est.

Vendita hæreditate prætor potest cogere legatarium ut optet petente emptore hæreditatis: sicut si hæres peteret, vt optaret. Bar.

Pompon. scribit: emptore hæreditatis[l] postulante, ut is cui serui optio legata sit, optet: videndū esse, an prætor, vt id faciat, cogere legatarium debeat: quemadmodū si hæres institutus id postularet: quia possit p hæredem id[*] emptor[m] consequi. Et quare non possit,[n] non video.

c Reciderit. Ante aditā hæreditatē. i. antequam optare possit. R. ut j. eo. l. optione. & dic reciderit scilicet alijs mortuis.

d Purè legato. Scilicet Sticho.

e Catoniana. De qua tractatur j. de regu. Cato. l. j. nam legatum seruo legato relictū nō cedit nisi ab adita hæreditate: ut hic patet apertè, & C. de ead. tol. §. in nouissimo. nam si statim post mortem cederet, ergo quolibet instituto esset nullum: qa inutiliter cederet, cū sit possibile alium de familia optari: & Catonis regula ad talia legata non pertinet: ut j. de regu. Cato. l. Catoniana. & ī. de leg. t. l. exterа. §. ij. Accur.

f Si voluntarius. Id est, si hoc est quod voluntarius est, qui hæreditatis aditionem differre potest: & sic differtur optio. R.

g Ante aditā. Post factum testamentū. Accur.

h Decesserit. Scilicet testator.

i Quòd si necessarius. Qui hæreditatis aditionem differre non potest, & sic per eum optio nequit suspēdi. ei enim mortis tempore ipso iure fingitur quæsita hæreditas: & si nihil inter mortis tempus, & hæreditatis aditionem euenire, fierive possit, nullum equidem ibi medium inueniri potest.

[*] In P. Fl. emptus.

k Sequens legatū. Sticho relictum. & facit j. de lega. t. seruo legato. §. t. & l. si a pluribus. §. t. & l. quæsitum. §. p. æsenti. & l. si post mortem. in princ. & ī. eo. l. si Eros. & j. de condi. & demon. l. Iulianus. & j. eo. l. seruo.

l Hæreditatis. Quoniam emptoris non minus, quam hæredis si non vendidisset interest, optionem nō semper impedire dispositionem seruorum: ut ī. eod. l. imò.

m Id emptor. Alias, Id emptus, & aliàs id emptor, scilicet agendo ex empto, ut cogat venditor legatarium optare: quia in bonæ fidei iudicijs omnia ueniunt, quæ æquum est uenire, etiam si non sint dicta: ut Insti. de obli. quæ ex consensu. in fi.

n Non possit. I. eum suo iure. ut optet cogere. Accur.

S I cum optio. CASVS. Legaui Titio optionem serui, & decessi. postea hæres meus manumisit Stichum, antequā Titius optaret aliquē. certè interim nō erit liber Stichus hæres, tamen eum amittit: quia si Titius eligat eum, cedet legato. si autem eligat alium, liber ostenditur. Viuia.

o Non perducit. Sic j. qui & a quib. l. 3. nisi de certo dato tempore & finito: ut ī. eo. l. mancipiorum. & facit infra de ma. uin. l. 3. & infra tit. a. l. fundum. §. minor. & j. de pec. leg. l. cū dominus. §. fi. & supra de lega. t. l. seruo. §. t. & supra eo. l. si optio. in prin. & C. de tera. pig. da. ma. l. si creditorib. & supra de nuli. test. l. si miles. Accur.

Iabolenus lib. ij. ex Cassio. XIIII.

S I cum optio serui ex vniuersa familia legata esset, hæres aliquem prius quam optaretur, manumisit: ad libertatem eum interim non perducit.[o] seruū tamen, quē ita manumiserit, amittit: qa is aut electus legato cedit, aut relictus tunc liber ostenditur.

Idem libro ij. epistolarum. XV.

S Eruo[p] sine libertate[q] legaui:[r] deinde optionem seruorum Mæuio dedi: is[s] eundem seruum optauit.[t] Quæro: an id quoque, quod legatum est, ei[u] debeatur? Respondi: Nō puto legatum huius serui nomine[x] ad dominū[y] pertinere.

Terē. Clē. lib. xv. ad l. Iul. & Pap. XVI.

O Ptione legata, placet non posse ante aditam hęreditatē[z] optari: & nihil agi, si optetur.

Idem lib. xvij. ad leg. Iul. & Pap. XVII.

S Eruo sine. CASVS. Sticho seruo meo legaui fundum sine mentione libertatis, & postea optionē seruorum legaui Mæuio & decessi, postea hæres meus adiuit hęreditatem. & postea dictus Mæuius optauit dictum Stichum. certè bene potuit eum optare, & eū habebit. Sed nūquid habebit fundū quē legaui eidē Sticho? Et dicit qd non. tempore enim aditæ hæreditatis erant plures serui in hæreditate: ut ī. apparet, & ita nō est cōtra ī. e. l. si optio. imò concordat. & bene dixi quod optio fuit secuta aditionem hęreditatis. nam ante aditionē non valet optio. & hoc dicit cum l. seq.

p Seruo: Scilicet meo.

q Sine libertatē. Et sic inutiliter: ut C. de leg. l. seruis.

r Legaui. Fundū quendam.

s Is. Scilicet Mæuius.

t Seruum optauit. Scilicet cum plures essent serui secūdum P. alias secus: ut supra eo. l. si optio.

ADDITIO. Dic quod hic remanserunt plures in hæreditate: ibi vnus tantum, secundum Bar.

u Ei. Scilicet seruo, cui fundus legatus est: uel ei, scilicet optanti.

x Serui nomine. Qui hæredis erat aditæ hæreditatis tempore. Accur.

y Ad dominum. Hunc nouum, & post aditam hæretatem factum dominum: sed ad hæredem: quoniā huic seruo relictum ab extraneo quærere posset. R. ut ī. de le. t. l. si post mortem. in prin. & facit ad l. supra de leg. t. l. quæsitum. §. t. & supra eo. l. si Eros. Sed argu. contra supra de leg. t. l. si a pluribus. §. fi.

z O Ptione. Hæreditatē. Vnde hoc legatū olim nō cedebat a die mortis quo ad transmissionē ut pote conditionale: hodie secus: ut insti. eo. §. optionis. R. & facit ī. de leg. t. l. Iulianus.

ADDI-

Cum optio duorum seruorum Titio data sit, reliqui Mæuio legati sint: cessante primo a in electione, reliquorum appellatione omnes ad Mæuium pertinent.

Scæuola libro xiij. quæstio. XVIII.

Homine legato, b Neratius ait, nihil agi repudiato Pamphilo: c itaque eum ipsum eligi posse. d

Facultas eligendi, quæ competit alicui iure suo, transmittitur ad hæredes. Bar.

Paulus libro iij. sententiarum. XIX.

Illud aut illud, utrum elegerit legatarius: nullo à legatario electo, decedente e eo f post diem legati cedentem, ad hęredē g trāsmitti placuit. h

Quando electio trahit secum executionem non admittitur variatio. Bar.

Labeo lib. ij. poste. à Iauoleno epit. XX.

Apud Aufidium libro primo regularū scriptum est, cum ita legatū est, Vestimenta, i quæ volet tricliniaria * k sumito, sibique habeto: si is dixisset, l quæ vellet, deinde antè quā ea sumeret, alia se velle dixisset mutare uoluntatē eū non posse, m ut alia sumeret, quia omne ius legati prima testatione, qua sumere se dixisset, consumpsit. n quinetiam * res continuò eius fit, simul ac dixerit, eam se sumere.

Fructus pendente conditione ex re legata percepti legatario nō debentur, nec modo ministro. Bar.

Scæuola libr. xxij. Digestorum. XXI.

Filium, & vxorem hæredes scripsit, filiam exhæredauit, * & ei legatum centum dedit, cùm in familia nupse-

ADDITIO. Vel dic secundum Bat. quòd ibi loquebatur de iure antiquo ante tempora digestorum.

Cum optio. CASVS. Seius legauit Titio optionem duorum seruorum: & reliquos suos seruos legauit Mæuio, & decessit: postea Titius refutauit optionem: certe omnes serui debent pertinere ad Mæuium. Vivianus.

a Primo. Scilicet Titio: & dic cessante, id est, repudiante, vel tempore à prætore statuto excluso: ut supra e. l. macipiorum. & facit C. de hæredi. insti. l. ij. & j. de uerb. significa. l. cæterorum. Accur.

Homine legato. CASVS. Si legatarius, cui legatus est seruus in genere, quique habet electionem, repudiet Pamphilū: nihil valet repudiatio & ideo poterit etiam eum eligere. Viuia.

b Homine legato. Scilicet in genere.

c Pamphilo. Scilicet in specie.

d Eligi posse. Imò aliud agitur, & ideo non potest eligi: ut s. de pac. l. si unus. §. si generaliter. Sol. hic hæres habebat electionem per expressā testatoris uoluntatē: ut supra eo. l. seruo. ibi uero creditor ex pacto expresso & secundum hoc eligit eundem hæres non obstante repudiatione legatarij. Aij, ut R. quod hic non erat translata electio in legatarium ab hærede, cuius hæredis dicebat ab initio fore electionem, & ideo hæredem eligere eundem. sed hoc non placet, quia legatarius habet electionem: ut supra eo. l. ij. a. respon. Tertij dicunt utrobique creditorem habere electionem, sed ibi ex pacto, & ideo per pactum determinatur remissio. sed hic per legem habet legatarius electionem: & ideo per legem determinatur remissio, ut nihil valeat. Vel quarto ibi pactum, hic repudiatio: unde hoc non ualet de futuris, ut ā. de legat. a. l. si ita scriptum. §. t. sed pactum sic: ut supra de pact. l. & hæredi. §. filia. & est ratio. quia pactū duorum consensu, repudiatio unius vallatur arbitrio: ut nn. supra de pact. l. j. uerè autem hoc legatum generis de futuro pendet: quia est simile legato optionis: ut supra eod. l. ij. §. a. sed illud est cōditionale, si eligat: ut j. qui & à quib. l. si opito. & supra eo. l. si optio. & supra e. l. si Pāphilo. in fine. ergo & illud. plana est ergo glo. eundē elegi posse: scilicet ut pro quocunque elegendi, facultas uideatur concessiā expressim, aut tacitè. Item contra j. de adimen. lega. l. qui hominem. & l. seq. Sol. ibi ademptio per testatorem, quæ ualuit: hic repudiauit legatarius cum non petijt: & facit j. de reg. iur. l. q. potest. §. quod quis. Accursius.

Illud. CASVS. Pone quòd ego legaui Titio Stichum aut Pamphilum, utrum ipse elegerit, & postea decessi: & ita cessit dies legatorum: & postea decessit Titius, antequam eligeret. nunquid transmittit ad hæredes suos dictam electionem? Et dicitur quòd sic. Vi.

e Decedente. Post mortem testatoris. Accur.

f Eo. scilicet legatario.

g Ad hæredē. Scilicet legatarij.

h Placuit. Hodie forsan a compositoribus est hoc additum. nā olim secus: vt Insti. eo. §. optionis, uel illud quādo ex omni familia legatur optio: hic ex certis duob. Accur.

Apud. CASVS. Ego habēs uestes tricliniarias, id est, quib. utebar in triclinio, id est, in loco ubi comedebam (quod ideo uocabatur triclinium, quia bene erat scopis mūdatum, & ibi tres lecti strati) & habens multa alia genera uestium ita dixi ī testamēto meo, Titius vestimenta quæ uolet tricliniaria sumito, sibique habeto. & decessi: postea dixi Titius heredi meo, quæ uestimēta tricliniaria volebat: & postea antequam acciperet electa, dixit quod uolebat alia vestimenta tricliniaria. nunquid potest uoluntatē mutare? Et dicitur quod non, & ratio est plana in litera Viuian.

i Vestimenta. Duo fortè paria, vel tria: uel sic dixit, cum plura haberet testator.

k Tricliniaria. i. idest quib. utebatur in camera, aliàs aliqua parte domus, quæ triclinium diceretur: quia in ea tres lecti sternuntur. sic ponitur supra commod. l. si ut certo. §. si de me. Accur.

l Dixisset. Scilicet congruo tempore, id est, post aditā hæreditatem, & omnibus suis uestimentis exhibitis: ut supra eo. l. optione. & l. scyphi. & l. homine.

m Nō posse. Nisi esset minor xxv. ann. ut supra de mi. l. & si sine. in princ. uel nisi quando optio non tenet: ut supra eo. titu. l. 2. notatum est

n Consumpsit. Vt & supra de proc. l. si is qui. sed vt qs possit uoluntatē mutare: ut j. de uer. ob. l. si quis sti pu. in princ. & l. eā q. §. 1. sol. ut no. s. de leg. a. l. statuliberū. §. si. & de leg. j. l. homōi. §. Sticum. & l. v. in princ.

Filium. CASVS. Titius instituit sibi hæredem filium suum Seium, & uxorem suam Semproniam, & filiam suam Caiam exhæredauit, & ei legauit centum cum nupserit. & postea ita dixit, insuper arbitratu Semproniæ prædictæ matris dictæ meæ filiæ nolo eligi ab ipsa Sempronia decem mancipia statim post aditam hæreditatem meam, quæ mancipia uolo dari dictæ meæ filiæ cum nupserit: & si antequam nupserit dicta mea filia, aliquod ex dictis mancipijs decesserit, tunc in locum eius arbitratu dictæ Semproniæ matris eius

* P. F. tricliniaria.

* P. F. quoniam.

* In P. F. & ei legatum dedit cum in familia nuberet, centū: & cū in familia nupserit, his uerb. &c.

* Tricliniaria uestimēta dicuntur, quæ & recidipna, uestes. s. cenatoriæ, & quib. in triclinijs utimur.

eius dari uolo: dum ad dictam meam filiam perueniat plenus numerus dictorum decem seruorum: & si dicta Sempronia non elegerit dictos seruos: tunc ipsa mea filia eligat sibi decem mancipia, quæ uolet, & postea decessit dictus Titius testator. & dictus suus filius, & uxor ab eo instituti adiuerunt hæreditatē: & dicta vxor Sempronia, quæ erat mater filiæ testatoris, elegit decem seruos hęreditarios pro dicta sua filia: & postea antequam dicta filia nuberet, nata sunt aliqua ex dictis decem mancipijs. quæritur, nunquid pertineāt ad dictam filiam ultra numerū dictorum decē mancipiorum? Et respōde, quòd non. quia legatū mancipiorū prędictorum decem trāstulit testator in tempus nuptiarum filiæ exhæredatę: imo pertinebunt ad dictā Semproniā testatoris vxorem, & ad dictum Seium filium eiusdem testatoris, quia ab eo sue sunt hæredes instituti, non autem ad solam Semproniā. Viuia.

rit, his verbis: insuper [a] arbitratu Sempronię matris eius mancipia decem, quæ confestim [b] post aditam hæreditatem meam à Sempronia vxore mea eligi volo: [c] quæ mancipia eùm in familia nupserit, dari volo: & si antè, quàm nupserit, aliquod ex his mancipijs decesserit: tunc in locum eius arbitratu Semproniæ matris eius dari volo: dum ad eam plenus numerus perueniat. quòd si Sempronia mater eius non elegerit: tunc ipsa sibi, quæ volet eligat. Quęsitum est, eum mater elegerit: an ea, quæ ex his mancipijs ante nuptias adsignata [d] sunt, ad puellam supra numerum [e] decem mancipiorum pertineant? Respondi, eum mancipiorum legatum in tempus nuptiarum testator transtulerit, id quod medio tempore ancillæ enixæ sunt, ad filiam [f] non pertinere. Idem quęsijt, ante nuptias eorundem mancipiorum fructus, [g] & vsus an ad Semproniam matrem pertineant? Respon. nihil proponi, [h] eur ad matrem pro solido pertineant.

[a] Insuper Sub. legauerit. Accursi.

[b] Confestim. Hoc facit pro filia, licet non multum.

[c] Volo. Ego testator. & sic transit de tertia ad primā personam. Accur.

[d] Assignata. Aliàs agnata, id est, nata: & alias ad signata, scilicet per electionem matris. Accur.

[e] Supra numerum. Alias datum, id est, expressum. Accur.

[f] Ad filiam non. Aliàs sine non: & tunc dic, quia tantum ut ministra fuit electa mater: alias est nō, & bene, ut colligitur, cū dicit ī. respondi eū mācipiorum &c. & sic ante omnem morā: & facit tūc ī. de reg. iu. l. cū tps.

[g] Fructus. Partus enim de quo prædixit, non est in fructu: ut s. de usufr. l. in pecudum.

[h] Proponi. aliàs non ad matrem: tunc est ratio quæ est s. quia ante omnem moram percepti sunt: ad quod est ī. ad Treb. l. mulier. §. si hæres. alias sine non. q. d. ptinet ad filiam: & tunc dic matrem electam: ut ministram ad quod s. de leg. 2. l. si quis Titio. & facit ad prædicta s. de leg. 2. l. si ita relictum. §. Pegasus. & supra de annu. leg. l. eum qui. & de leg. 1. l. apud Julianū. in prin. & § 1. & l. enim tes. & l. quæ situm. §. fi. & ī. ad Trebel. l. mulier §. si hæres. & ī. tit. 3. l. iij. in prin. & s. de leg. 3. l. uxorem. §. sorori.

Maritus. CASVS. Ego habēs x. lances, id est scutellas argēteas feci testamentum & institui mihi hæredem Titium: & postea feci codicillos, & in eis reliqui vxori meæ duo mea prædia, & quatuor lances, quas ipsa elegerit, postea antequam morerer multas alias lances acquisiui, & postea decessi: uenit nunc vxor, & vult eligere quatuor lances ex omnibus, quas habebam tpe mortis meæ: & hæres non uult ei dare electionē, nisi d his, quas habebam tempore testamenti: certè mulieris desiderium est pferendum. Viuia.

[i] Mortis tempore. Licet tempore testamenti condendi nō fuerunt. Sed videtur cōtra s. de lega. 3. l. nomē. §. j. Sol. ut ibi.

Idem lib. xvij. Digestorum. XXII.

Maritus vxori suæ codicillis per fideicommissum dedit prędia: item lances, quas eligeret, quatuor. Quæsitum est, an ex ijs lancibus, quæ mortis tempore [i] sint, eligere possit? Respondi, posse.

TITVLVS. VI.

DE TRITICO, vino, vel oleo legato.

Vlpian. lib. xx. ad Sa.

Vino legato, acetum quoque continetur, quod paterfamilias vini numero habuit. [k]

Generi per speciem derogatur. Barto.

Pomponius lib. vj. ad Sabinum. II.

Cum alij pe--

DE TRITICO, vino, vel oleo legato.

Vino legato. CASVS. Legaui Titio vinū me...: quæritur vtrum in legato contineatur acetum? Et dicitur quod sic, illud scilicet quo vtebatur pro vino. Vivianus.

[k] Numero habuit. Sūpta uoluntatis cōiectura ex ipsi⁹ defuncti uiuentis consuetudine: ut ī. eo. l. si quis uinum. §. itē acetū. & s. tit. 1. l. ij. §. fi. & arg. s. de leg. 3. l. nomē. §. 1. & l. nuper. & l. seruis urbanis. & l. quæsitū. in prin. & §. pe. & l. vxori. I prin. Sed cōtra ī. eo. ti. l. si cui. in prin. So. vt ibi.

Cum alij penum. CASVS. Legaui Titio vinū, & Seio legaui penū, id est, ea quæ sunt esui & potui: certe Titius habebit totum uinum, & Seius omnē aliā penum. Itē quid si legaui Titio centum amphoras uini quas uellet. certè potest agere contra hæredem meū actione ex testamento, vt hæres faciat ei copiam degustandi: & si non faciat ei hęres copiā degustandi, potest petere interesse suum Titius actione ad exhibendum. Sed qd in eodem casu si ego non reliqui in hæreditate mea vinum? certè hæres meus debet emere c. amphoras vini, & præstare ei, non autem debet emere acetum, quod venditor habebat numero uini. Itē nunquid hæres meus tenetur dicto Titio dare uasa, in quibus erat uinum meū, posito, quòd reliqui in hæreditate mea vinum? & distinguitur inter magna uasa, & parua, nam magna, ut dolia, non debentur ei: siue sint depressa in cella vinaria, siue non: parua aūt vt amphoræ, & cuppę, & cuppulę, bene debent: nisi erāt affixæ in agro, uel in la: & est ratio, quare debentur dicta parua uasa, quia credibile est mentem meam eam fuisse, vt vo.uerim accessionem uini esse dicta parua uasa: non autem ea ratione quòd uasa sint pars uini, quia non sunt: quædam tamen

num, [a] alij vinum legatum est: excepto vino, omne penum ad alium legatarium [b] pertinebit. Si centum amphoræ, [c] quas velles, tibi legatæ sunt, ex testamento agendo consequi potes, ut degustare [d] tibi liceat: aut quanti [e] interfuerit, licere tibi degustare, ad exhibendum agere potes.

Vlpianus libro xxiij. ad Sabi. III.

Si cui vinum sit legatum centum amphorarum, cum nullum [f] vinum reliquisset: vinum hæredem empturum, & præstaturum: non acetum, quod vini numero fuit. [g]

Vino legato non cedunt vasa magna, nec parua in quibus vinum portatur de loco ad locum, sed vasa parua, in quibus vinũ conseruatur, & cum vino venduntur, cedunt. Barto.

Si vinum legatum sit: videamus, an cum vase debeatur. Et Celsus inquit, vino legato, etiam si non sit legatum cũ vasis, vasa quoque legata [h] videri: nõ quia pars vini vasa sunt (quemadmodum emblemata argẽti, [*] scyphorum [i] fortè, vel speculi) sed quia credibile est mentem testantis eam esse, vt voluerit [k] accessioni vini esse amphoras: & sic, inquit, loquimur, hr̃e nos amphoras mille, ad mensuram vini referentes. In dolijs non puto verum, vt vino legato & dolia debeantur: [l] maximè si depressa in cella vinaria fuerint, [*] aut ea sint, quę per magnitudinem difficilè moueantur. In cuppis [m] autem, siue cuppulis, puto admittendum, eas [*] deberi: nisi pari modo immobiles in agro velut instr̃m agri erant. Vino legato, vtres [n] nõ debebuntur: nec culeos quidem deberi dico.

Quantitate legata simpliciter electio est hæredis quale soluat: nec consuetudo testatoris inspicitur, Barto.

Paulus libr. iiij. ad Sabinum. IIII.

Cum certum põdus olei nõ adiecta qualitate legatur: non solet quæri, cuius generis oleo vti solitus [o] fuerit testator: aut cuius generis oleum istius regionis homines in vsu habeant. & ideo liberum [p] est hęredi, cuius volet generis oleum legatario soluere.

tamen parua vasa non debentur legatario, puta vtres, & culei. quia in his portatur vinum, & non conseruatur sicut in superioribus: & h.d. cum ll. seq. Viuianus.

[a] Cum alij penum. Quid sit penum, habes ĵ. de pe. lega. l. 3. & no. quod hac l. ponitur penũ in neutro genere. sed ĵ. de pe. leg. in fœmineo. sed quidam habent hic penus, & ĵ. omnẽ penum. Item not. qđ dicit vinũ, scilicet simpliciter, secus si dixisset, quod esset Romæ: vt ĵ. de pe. leg. l. nam qđ. §. fi.

[b] Legatariu. Quoniam de toto pars est eximenda. Ro. vt ĵ. de reg. iur. l. in toto. & ĵ. de mann. testa. l. si peculium. in princ. & s̄. de leg. 1. l. seruis vrbanis. §. fin. & l. hęres. §. 1. & ĵ. de aur. & arg. leg. l. j. & ĵ. de pen. leg. l. seruo. & s̄. titu. 1. l. si tibi. in prin. & l. cum optio. Item facit, s̄. de pericu. & commo. rei vẽ. l. si vina.

[c] Centũ amphoræ. Sub. vini, quod patet propter degustationem.

[d] Degustare. Vt possit approbare, vel improbare. nã ad hoc fit degustatio: vt s̄. de peric. & commo. rei vendi. l. j. in princ. & l. si quis vina. §. 1. & l. si vina.

[e] Quanti. Id est, quantum interest mea. nam in actione ad exhibendum ad interesse fit condemnatio. & oportet interesse vtroq; tempore, vel saltẽ ipso litiscõ: vt s̄. ad exhib. l. tigni. §. fin. & facit ĵ. titu. 1. l. si tibi. §. fi. & s̄. ad exhib. l. 3 §. 2. Accur.

[f] Si cui. Nullum. Aut quo pro vino vteretur.

[g] Numero fuit. Scilicet in bonis vendentis uinũ: non enim hic ea quæ s̄. l. j. põt capi coniectura. & facit s̄. de leg. 1. l. nuper. & s̄. eod. l. si quis vinũ. §. itẽ acetum.

[h] Legata. Si sunt parua, velut amphoras, & cados, quæ cum vino vendi consueuerunt: unde ex regionis consuetudine hoc potius præsumitur: ut ĵ. eod. l. uinũ. §. fin.

[i] Scyphorum. Hæc enim sunt pars scyphorum si sunt adiuncta, uel infixa: ut s̄. ad exhi. tigni. §. 1. Vel dic econtra non sunt pars, quando adhuc non sunt adiuncta: ut ĵ. de aur. & arg. leg. l. argumento. §. pen.

[k] Voluerit. Tam ex regionis consuetudine, quam ex uasorum utilitate: & quia ad usum perpetuum non parantur: ut ĵ. eod. l. uino. & l. uinum. §. fin. Accur.

[l] Debeantur. Ergo s̄. de interpretatione multum facit vasorum vilitas. R.

[m] In cuppis. Genera vasorũ dolijs viliora, vt ex prædictis hic apparet. Accur.

[n] Vtres. Vasa de corio capræ cum pilo, quibus vtũtur Tusculani: sed culei fortè sine pilo, ut & s̄. de pign. act. l. fin. §. fina. & est ratio, quia in his non seruatur vinum, sed de loco ad locum portatur: vt ĵ. titu. 1. l. quæsitũ. in fi. & facit ad l. s̄. de lega. 3. l. hæres. §. cum. & ĵ. de pen. lega. l. 3. in fi. & l. 4. in princi.

Cum certum. CASVS. Legaui tibi c. cados olei, & nõ adieci qualitatem olei, & decessi. certè põt hr̃s meus tibi soluere oleũ cuiuscunq; generis sit, dum tamẽ non vilissimi generis. nec inquiretur in hoc casu, cuius generis oleo ego erã solitus uti, aut cuius generis oleum habeant in vsu homines regionis meæ. Viuianus.

[o] Solitus. In dubijs nõ semp stat defuncti consuetudini: vt ĵ. de ali. lega. l. à filio. §. fi. sed regulariter cõtra: vt s̄. de le. 3. l. numis. & s̄. ti. l. l. 2. in fi. & s̄. de test. l. hr̃des. §. sed & si notã. in fi. §. & ĵ. de ali. & cib. leg. l. cum alimẽta. & s̄. de le. 1. l. si seruus plurib. q̃ sunt cõtra. Sol. defunctus hic dr̃ dedisse expressè electionẽ hæredi. sed hoc ẽ diuinare. vel sm̃ R. hic spãle. Sed quare aliud quã in numis: vt d. l. numis? R. ñ. hic. s. consuetudo defuncti, & regionis, & alia q̃dã in numis cõsiderãtur vt d. l. numis. q̃m eorum dubietas, q̃ñ in pluribus consistit, s. materia, pondere, forma, & vsu: & quanto in singulis vniuersisq; legatis variatur vtilitas, tanto eorum inquiri magis quam in oleo interest consuetudo patrisfam. defuncti. vel dic vsus loquendi, non vtendi: vt ibi not. licet sit arg. contra ĵ. eod. l. ex viu.

ADDITIO. Dic secũdum Bar. hic quod ibi erat incertum genus rei legatæ, & etiam qualitas: hic verò qualitas tantũ. sed de hoc vide latius Bar. hic.

[p] Liberum. Scilicet arbitriũ dummodo mediocre: vt s̄. de leg. 1. l. legato. & de ædi. edic. l. si quid. Sed arg. cõtra s̄. man. l. hdeiussorẽ. & s̄. de leg. 3. l. numis. Ita dic, vt no. l d. l. legato. Itẽ quod dicit hr̃dem eligere, [*] est contra

[*] Emblemata, inquit Bud. in annot. tit. ad exhib. in uasis argenteis, aureisq; & Corinthijs ornamenta erãt apud antiquos exemptilia cum libitũ erat. dicta aũt sunt, inquit Baysius. ἀπὸ τοῦ ἐτεμβάλλεσθαι quod uasis adijcerẽtur aut reuellerẽtur

[*] Ad hũc locum facit quod scribit Macro. lib. 7. unde inquit, agricolę dolia non contenti sub tectum reposuisse, defodiũt & opertimẽtis extrinsecis illitis muniunt: remouẽtes inquam: ñ fieri põt a uino aeris contagionẽ. à quo tam manifeste læditur, ut uix se tueatur in uase pleno, & ideo aeri minus peruio. P. Fl. Et ea deberi.

[*] Quid si legatari°.

ante adi tam hære ditaté oc- cupaſſet legatũ. vide de de ma teria opt. p gl & do cto. in l. j. C. quorũ leg.

contra Inſti. de leg. §. ſi generaliter. & ſ. titu. t. l. 2. §. s. Sol. hic teſtator expreſſe voluit, ſed ibi noluit. vel dic qđ teſtator reliquit in bonis ſuis oleum, vnd. eſt idem quod eſſet, vbi de certis reliquiſſet incertum: vt ſ. de legat. 1. l. ſi quis à filio. §. pe. alias legatarij eſſet electio. & facit ſ. de contrahen empt. l. cõprehenſum. Acc.

Tantum eſt dicere, quod natum eſſet, quantum dicere, quod natum erit. Bar.

Iulianus libr. xv. Digeſtorum. V.

CVm certus numerus amphorarũ vini legatus eſſet ex eo, quod in fundo Semproniano natum eſſet, & minus natum eſſet:[a] non amplius [b] deberi placuit. & quaſi taxationis[c] vicem obtinere hæc verba, quod natum erit.[d]

Si teſtator legat vinum ſimpliciter, valet legatum, etiam abſque mentione vaſorum.

Proculus lib. v. epiſtolarum. VI.

CVm vinũ hæres dare dãnatus eſt: quod in amphoris,[e] & cadis diffuſum eſt, dari debet: etiam ſi vaſorum mentio facta non eſt. Item quãuis cum vaſis, & cadis legatum eſt: tamen id quoque quod in dolijs[f] eſt, legatum eſſe videtur: ſicut ſi ſeruos omnes cum peculio cuiuſque eorum legaſſet, etiam eos, qbus peculij nihil eſſet, legaſſe videretur.[g]

Verbum indefinitum refertur ad omnia. h. d.

Iabolenus libr. ij. ex poſte. Labeo. VII.

QVidam hæredẽ dãnauerat dare vxori ſuæ vinum, oleum, frumentum, acetum, mella, ſalſamenta.[h] Trebatius aiebat, ex ſingulis rebus nõ amplius deberi, quàm quantum hæres mulieri dare voluiſſet, quoniam non adiectum eſſet, quantum ex quacunque re daretur. Offilius, Caſcellius, Tubero, omne, quantum paterfamilias reliquiſſet legatum putant. Labeo idem probat, idq; verum eſt.[i] Lucio Titio tritici modios[k] centũ, qui ſinguli pondo centũ pendeant, hẽs dato. Offilius nihil legatum eſſe. ꝙ etiam Labeo probat: quoniam eiuſmodi triticum in rerum natura non eſſet,[l] quod verum puto.

Pomponius libr. vj. Epiſtola. VIII.

SI hæres damnatus ſit dare vinũ quod in dolijs[m] eſſet: & per legata-

CVm cert⁹. CASVS. Legaui tibi c. amphoras vini qđ i fundo meo Sẽproniano naſcetur, & deceſſi: poſt ea venerunt vindemiæ, & non recollegit hæres meus de dicto fundo, niſi quinquaginta amphoras. certè nõ dabit tibi dictas quinquagĩta amphoras. nam dicta verba ſupra poſita, qđ natũ erit &c. obtinent vim taxationis: vt ita demũ c. amphoras poſſis petere, ſi in dicto fundo naſcentur. Viuianus.

[a] Natũ eſſet. Tũc, vel eo anno quo deceſſit teſtator.

[b] Nõ amplius. Scilicet quã natũ eſt.

[c] Taxationis. Id eſt, determinatiõis: vt ita demũ petat tm̃, ſi tm̃ natũ erit: vt ſ. de cõtrah. emptio. l. ſi debitor. §. veriſimile. ſecus ſi dictum eſſet x. pondo ex illo fundo: tunc eñ expectat: vt ĩ. de verb. obli. l. inter ſtipulantẽ §. ſacrã. Azo. Itẽ ſec⁹, eũ ĩ ſingulis annis ad aliũ ẽta, vel ſimpliciter ſingulis annis aliqđ relinquẽ ex illo fundo: vt ĩ. eo. l. ex eo. & ĩ. đ alim. leg. l. Luci⁹. & ĩ. qñ di. leg. ced. l. firmio. in prin. & ſ. de an. leg. l. legatũ §. 1. & facit ad l. ſ. de leg. 2. l. an te pe. §. cumbus & ſ. de iud. l. ſi fideicommiſſum. §. quid tamen.

[d] Natum erit. Scilicet in eo fundo. R.

CVm vinum. CASVS Legaui vinum meum Titio: certè non ſolũ vinũ, quod eſt in dolijs, ſed etiã illud, quod eſt in amphoris, & cadis, debet dari Titio, quamuis non fecerim dictorũ vaſorũ mentionẽ cũ legaui. Sed quid ſi legaui ei vinum cũ vaſis, & cadis? certè non ſolũ illud debetur ei qđ eſt in vaſis, & cadis, ſed etiam illud quod eſt in dolijs: ſicut ſi legaſſem ei ſeruos meos omnes cum peculio cuiuſq; eorum: videor ei legaſſe etiam illos, qui non habent peculium.

[e] Quod in amphoris. Nunc reſpondet.

[f] Quod in dolijs. Quæ dolia non dicuntur vaſa, cum ſint magna: at vaſa ſint parua, vt ſ. eod. l. ſi cui. §. s.

[g] Videretur. Talis enim adiectio nihil niſi augmentum ſignificare poteſt. R. ſic ſ. de leg. 1. l. ſi cui ĩ prin.

& l. ſi ancilla. & ĩ. de aur. & arg. lega. l. ſi quis. & ĩ. eo. l. vinum. in princ. Item contra ſ. de legat. 3. l. hæres. §. pen. ſed non eſt contra. Item facit ĩ. eod. l. vinum.

QVidam. CASVS Titius legauit vxori ſuæ oleũ, & vinum, & frumentum, & acetum. & mella, & ſalſamenta, & deceſſit. modo quæritur, quãtum debeat hẽre mulier de quolibet prædictorum? Et reſpondetur, qđ tm̃ legatũ ei videẽ, quantũ dictus Titius ei reliquit ĩ hæreditate ſua de omnibus pdictis, reprobata ſñia Trebatij, q dixit ex ſingulis non amplius vxori dẽri, quã quãtũ hẽs vellet dare mulieri. Lucio Titio. Seius ita dixit ĩ teſtõ ſuo, Lucio Titio tritici modios c. qui modij ſinguli põdo c. ponderant hẽs dato: & deceſſit, modo quærit, an aliqđ triticũ debeatur Lucio Titio? Et dr̃ qđ nõ: quia in rerũ natura non eſt aliqđ triticũ, quod tantũ ponderet, ut dixit Seius teſtator. Vin.

[h] Salſamẽta. Id eſt materias: vnde conſueuerunt facere ſalſamenta, quæ ſunt ſaluia, ſerpillum, piper, allia, ſal, petroſillũ: ex his fit ſalſa, niſi ſit ſñia falſa.

Salſa de quo fieri poteſt.

[i] Verum eſt. Quia verbũ generale vniuerſaliter eſt intelligendũ. ſic ĩ. de aur. & arg. leg. l. fi. §. uxori. & ſ. de lega. 2. l. ſi ita legatum in prin. & C. q res pig. obli. poſ. l. fin. & ſ. de ſer. vrb. præd. l. ſi ſeruitus. Itẽ aliud in ſtipu. quã hic in legato: vt ĩ. de verb. obli. l. triticum. & l. ſi ita ſtipulatus fuero. in prin. & ſ. de iure dot. l. cum poſt. §. gener. Item & in vſuris: vt ſ. de vſur. l. quod in ſtipulatione.

[k] Modios. Aliàs modia in neutro genere: & poſtea, qui ſinguli &c. In maſculino: vt ĩ. de verb. ſign. l. Paulus. alias modios, & ſic totum in maſculino.

[l] Non eſſet. Nec eſſe poteſt: ut argu. Inſti. de inut. ſtipu. §. 1 & ſ. de leg. 1. l. apud Iulianum. Accurſius.

SI hæres. CASVS. Damnaui hæredem meum, vt daret Titio vinum meũ, quod in dolijs eſſet: & deceſſi: poſtea ſtetit per Titium, quo minus dictum uinum acciperet: nunquid poteſt hęres effundere vinũ? Et dicitur quod non. ſed ſi legatarius petat poſtea ab eo vinum, poterit hæres eum remouere exceptione doli mali, ſi non præſtaret legatarius ei id, quod propter moram ipſius legatarij damnum paſſus eſt. Viuianus.

[m] In dolija. Et ſic non cedunt vino: vt ſ. eod. l. ſi cui. §. 1.

rium steterit, quò minus accipiat: periculosè hęre dem facturum,[a] si id vinum effundat, sed legatarium petentē vinū ab hę rede doli mali exceptiōe placuit submoueri, si nō pstet id, qđ pp morā ei* damnū hæres passus sit.

Omnis liquor ex vinea procedens est vinum, secus si aliunde, nisi consuetudo viventium aliter se habeat. h.d. cum l. ex usu. & l. nam aliter. Bar.

Vlp. li. xxiij. ad Sab. IX.

Si quis vinum[b] † legauerit: omne continetur, quod ex vinea natū, vinum permansit. Sed si mulsum[c] fit factum, vini appellatione non continebit propriè: nisi fortè paterfamiliàs etiā de hoc sensit. Certè zythū, quod in quibusdam prouincijs ex tritico vel hordeo, vel pane conficitur, non continebitur. Similimodo nec camum, † nec ceruisia cōtinebitur, nec hydromeli.[d] Quid conditum? nec hoc puto: nisi alia mens testātis fuit. Oenomeli planè, id est, vinum dulcissimum, continebitur: & passum,[e] nisi contraria mens sit, continebitur. Defrutum[f] non cōtinebitur: quod potius conditurę loco fit. Acinaticium[g] planè vino non † cōtinebitur. Cydoneum[h] & si qua alia sunt, quę non ex vinea fiunt, vini appellatione non continebuntur.[i] Item acetum vini appellatione non continebitur. Hęc omnia[k] ita demum vini nomine nō continētur, si modò vini numero à testatore non sunt habita. alioqui Sabinus scribit, omnia uini appellatione contineri q vini numero paterfamilias habuit. Igitur & acetum: quod vini numero paterfamilias habuit, & zythum, & camum,[*] & cætera, quæ pro hominū affectione atque vsu vini numero habebuntur.[l] Quòd si totum vinū,[m] quod paterfamilias habuit, coacuerit, nō extinguitur legatū. Si acetum quis legauerit: non continebitur legato acetum, quod vini numero[n] testator habuit. embamma autem continebitur quia aceti numero fuit. Itē si quis vinū, quod habuit, legauit: deinde hoc coacuit: licet postea in aceti locū translatum sit à patrefamilias, vino legato continebitur: quia id, qđ testamēti facti tempore vinum fuit, demonstratū est.[o] & est hoc verum, nisi volūtas aduersetur.[p] Vino autē paterno legato, id demum legatum videtur, quod testator vini numero habuit,[q] non quod pater. Item si peculiare vinum legatum sit: id continebitur, quod ser ui habuerunt.[r] Cur tam diuersè?[s] Quod paternum vinum iam cœpit vsu ipsius testatoris[t] esse: at peculiare in vsu seruorum remansit. Item si vinū[u] vetus sit legatū.

Hermogenia. libr. ij. iuris epito. X.

Ex vsu testōris legatum æstimabitur.[x] id est, quot annorū vino pro vetere vtebatur. Quod si nō appareat,

Vlpianus lib. xxiiij. ad Sab. XI.

Vetus † accipietur, quod nō est nouū, & anni prioris vinum appellatione veteris continebitur.

Paulus lib. xxiij. ad Sabi. XII.

Nam aliter obseruantibus quis finis,[y] aut qđ initium veteris vini sumetur? calendis.

---

† Facit ista lex & est op. ar. pro dominis Cretēsibus ad hoc quòd maluetia sit vinū. de quo g do. in l. si cui. §. vinū. s. eod. titu.

† Fortè carœnū, qđ quā Palla. dec. rust. li. 11. tit. 18. Nā camū nul quā reperio: tu si manis Al. sequitor lib. pręter mis. 1. i dictione camum. Cæterū de zętho Diol. ex tradu. Hermo. c. 311. & Hermo. i corol. ca. 301. & c. 839. De hydromeli, Palla. 8. titu. De œnomeli. Battol. Pius ann. post ca. 4. & Palla. lib. 11. titu. 17. & Alc. lib. 9. Parer. c. 2. De vino acinatico, Her. i coror. ca. 719. De Cydonio, Neb. in lexicō suo iuris ciui. in dictione, cydonium. Cęterum de varijs vinorum generib' copiosè tradit Plin. Natu. histo. li. 14. ca. 6. & sequen.

† Aliàs, Acinaticium planè vinum continebitur. & ita legit Calepin. in dictione: Acini.

* Curmi, vel cal...num.

[a] Facturum. Quod non foret, si uendidisset: vt s. de peric. & com. rei ved. l. j. § licet. & §. si dolia te. & est ratio: quia emptor emendo videtur conuenire de accipiendo: quæ cōuentio non est in legatario: vt arg. s. de actio. empt. l. si qui lapides.

Si quis vinum. CASVS. Legaui Titio vinū meū. quæritur quid contineatur appellatione vini. Item legaui Titio acetū meum. quæritur quid contineatur appellatione aceti. & hęc plane soluuntur à princ. huius l. vsque ad l. ex eo vino. & magis est plana litera, quam esset casus positio. Viuianus.

[b] Si quis vinum. Scilicet solum. Rn.

[c] Mulsum. Id est, nectar. Accur.

[d] Hydromeli. Qđ fit de aqua & melle. & est hydromeli genitiui casus: & abundat vnum, nec.

[e] Et passum. Id est, maturum. Accur.

[f] Defrutum. Forsan ideo sic dictū, quod de vsu sit sublatum: vt quandiu possit seruetur: & ē pono: vt j. l. fi. §. 1. Accursius.

[g] Acinaticium. Id est, ad vsum comparatur: & proferi penultima correpta.

[h] Cydoneū. Quod fit ex pomis cotoneis.

[i] Non continebūtur. alias non, & alias sine non: & vtrūq; potest legi secundum consuetudinem testantis: vt j. proxi. & facit j. eod. l. fin. §. si cui.

[k] Hæc oīa. Quæ diximus vini numero non contineri.

[l] Habebūtur. Sub. vini appellatione continentur.

[m] Totum vinum. Scilicet nedū pars.

[n] Quod vini numero. Id est, vsu simili. cuius vsus viuentis voluntatem deficientis alias dubiam declarat, vt dixi s. eod. l. j. & de supel. lega. l. Labeo.

[o] Demonstratum est. Nota inspici tēpus testamenti. sic j. de lib. leg. l. Aurelius. §. testamento. & § Titius. & j. de aur. & arg. lega. l. si ita. & s. de lega. 3. l. vxorem. §. testamento. Sed contra supra tit. 1. l. fi. sed dic, ut dixi supra de leg. 3. l. vxori. § 1. Accur.

[p] Aduersetur. Quā certè aduersari credo nisi aliud liqat secundum quoldā. Accur.

[q] Vini numero habuit. Scilicet de illo uino paterno.

[r] Serui habuerunt. Scilicet vsum vini etiā si est acetum. & ita nō testatoris, sed seruorum vsus inspicitur: sed in superiori testatoris, non patris. Accur.

[s] Diuersè. Hoc dicunt. & subiūdi respon. qđ id est, quia &c.

[t] Testatoris. Id est, cœpit vti pro vino, quo pater pro aceto vtebatur, vel contra desijt esse in vsu paterno. qđ secus est i peculio, vt subijcit. Accursius.

[u] Item si vinum. Hic §. cum ll. seq. coniungitur.

[x] Ex vsu. Aestimabitur. qđ aliàs sæpe cōtingit: vt j. de pec. leg. l. dominus Sticho. §. testamento. & j. de supel. leg. l. legata. §. fin. Accur.

[y] Nam aliter. Quis finis. sic j. de verbo. obligatio. lege eum qui

† Vinum vet', chrisma vetus, mācipiū vet', & id genus, per Mando. inter casus Anna. nu. 72. & sequen. & ante.

calendis. ubi de primis calendis intelligitur: ne aliàs non inueniatur finis. Accur.

Ex eo uino. CASVS Ita dixi in testamēto meo, & ex eo uino, quod in fundo Titiano nascetur hæres meus amphoras x. dato Titio singulis annis. & postea decessi. & post ea in sequenti anno fuerunt in dicto fundo xx. amphoræ uini, & in alio sequēti non fuit aliquid. certè debet hæres dare Titio x. amphoras uini, etiā in isto secundo anno de eo, quod natū fuit in primo anno, & hoc nisi uoluntas mea huic sententiæ aduersetur. Viola.

a Quotannis. Sub. id est, & sic quod sequitur est expositio præcedentis. alij habent in textu. Item not. in singulos annos, aliàs secus: ut no. s. eod. l. cum certus.

b Existimat. Facit j. de ali. lega. l. Lucius. & s. de an. leg. l. legatum. § 1. & s. loc. l. si uno. & C. loca. l. licet.

Si legatum non potest solui ex fructibus fundi unius anni, supplebitur de fructibus alterius anni.

Vlpianus lib. xxiij. ad Sabinum XIII.

Ex eo vino, quod in illo fundo nascetur hæres meus amphoras x. quotannis a in annos singulos dato. Quo anno natum non fuisset, ex superiore anno eius fundi eū numerum amphorarum hæredem daturum Sabinus existimat: b quæ sententia, si uoluntas nō aduersetur, mihi quoque placet.

Pomponius libro vj. ad Sabinum. XIIII.

Vino legato, 1 ea demum vasa sequuntur, a in quæ ita diffusa sunt vina, vt non ad perpetuum c vsum reseruarentur: veluti amphoræ, & cadi. d

Proculus lib. ij. epistolarum XV.

Vinum cum uasis e 1 legauit. Negat Trebatius, f quod in dolijs sit, deberi. & sensum testatoris alium putat esse, g verborum alium: h cæterum i dolia in vasis vinarijs nō esse. k Ego l & si dolia in vasis vinarijs non sunt, tamen non concederem Trebatio vinum, quod in dolijs esset, m idest, quod in vasis non esset, non esse legatum. Illud verum esse puto, cui vinum cum vasis legatum erit, ei amphoras, & cados, in quibus vina diffusa seruamus, legatos n esse. Vinum enim ī amphoras, & cados hac mente diffundimus, vt in his sit, donec vsus causa probetur: & scilicet cum his amphoris o & cadis id vendimus: in dolia autem tali mēte cōijcimus, scilicet vt ex his postea, vel in amphoras, & cados diffundamus, vel sine ipsis dolijs veneat.

Idem lib. iij. ex posterio. Labeo. XVI.

Qvi vinum Surren-

1 In hanc l. non nihil Alc. li. dispun. 4. c. ar.

a In P. Fl. q̄ ita diffusa sunt, ut non ad perpe. usū uasa reseruarentur.

1 De uasis uinarijs, pulchrè Alc. in cōmē. ad l. uinaria. j. de uerbor. & rer. sig.

1 Vt p. Mar. co. in C. l. Facol. §. Habita, l. uer. cum officio.

Vino. CASVS. Legaui Titio uinum meū. certè ea uasa debent dari legatario, q̄ ita diffusa sunt, ut nō seruentur ad perpetuū usum: sicut sunt amphoræ, & cadi. Vlu.

c Perpetuum. Sed quo magis cum ipso uino uendantur. R. ut j. proxi. §. illud.

d Et cadi. Hæc enim cedunt: ut s. eod. l. si cui. § 1.

Vinum cum uasis. CASVS Ego legaui Titio uinum cum uasis. nunquid debebitur uinum, quod est in amphoris, & cadis, & etiam illud quod est in dolijs? Trebatius putat non deberi Titio: & dicebat sensum mei testatoris, qui ita legaui, alium esse. & sensum uerborum meorum esse alium, unde dicebat, & licet ego testator senserim de uino: uerba tamen mea non possunt hoc portare, ut debeatur uinum, quod est in dolijs: quia dicebat q̄ dolia non continebantur appellatione uasorum. sed dictus Trebatius in omnibus malè dixit: quia appellatione uasorum bene continentur dolia vt & j. de uerb. sig. l. uinaria. sed & si non continerentur, tamen non esset concedendum Trebatio dicenti non esse legatum uinum, quod in dolijs esset, idest, quod in uasis nō esset, i. in amphoris, & cadis: imò bene est, & uidetur legatum. perinde est enim ac si legatum esset uinum, & uasa. unde licet secundū Trebatiū non essent legata dolia: tñ totū uinū debet: nedū q̄ ipse mentitus fuit dū dixit, q̄ dolia non cōtinentur in uasis uinarijs ut dictū est. Item quid si legaui dicto Titio uinum cum uasis? certè debent Titio amphoræ, & cadi: non autem dolia. & est ratio plana in litera. Vi.

e Vinum cum uasis. Quod est ac si uinum, & uasa: ut s. de lega. 1. l. Titiæ textores. §. nihil. & l. si quis inquilinos. §. si ita.

f Negat Trebatius. Et malè: ut j. patet.

g Alium putat esse. id est, latiorem forsitan, cum de omni uino cogitauerit. R.

h Verborum aliū. Scilicet strictiorē, ut de eo solo, quod sit ī uasis: & sic sensui uerba desūt. R.

i Cæterū. Pro sed: aliàs pro certè: aliàs est cæterorum, scilicet uerborum, quæ est falsa. Accur.

k Non esse. Vnde uino legato, simpliciter uasa cedūt, nō dolia. ut s. eod. l. si cui. § 1. unde uidebatur de uino ī dolijs posito nō cōtineri, nec de dolijs. & p Trebatio quo ad dolia: sed contra eum quo ad uinum in eis positū est s. eo. l. cū uinum. §. item q̄uis. Item & pro eo quo ad dolia j. eo. prox. §. in fin. sed contra eū quo ad dolia. j. de uerb. sig. l. uinaria. dicas ergo cum expressit cū uasis, q̄ etiā dolia debeantur: ut d. l. uinaria. Itē & pro hoc est qđ subijcit, non esse. q. d. quod non concedo. Acc.

l Ego. Ideo q̄ doliare uinū non continetur legato, putat Trebatius, licet perperā. R. sed melius esset in litera ego. f. Proculus.

m In dolijs esset. Alias non esset. & tunc dic non concederē id est, non assentirē. & assume, non concederē dico uinū &c. alias deest: & est plana, & secundū hoc dicit in uasis non esset, p out ipse accipiebat uasa. & facit j. de aur. & arg. lega. l. si quis.

n Legatos. Quid de dolijs? d c ut s. proxi.

o Cum his amphoris. Ideoque cum eis dem legatum præsumitur apud nos Romanos: non ergo talis præsumptio in eo habetur iudicio apud eos, qui cum uasis non consueuerunt uina uendere: ut j. titu. 1. l. cum de lanionis. §. asinam. Ro. & facit ad hunc §. s. l. proxi. & l. si cui. § 1.

Qui uinum. CASVS. Ego legaui Titio omne uinum quod est in amphoris, cum haberē uinum in amphoris, & in urnalibus. certè non solum uinum, quod erat in amphoris, sed etiam illud, quod erat in urnalibus debet Titio, & erant fortè urnalia uasa de terra. Item quid si legaui dicto Titio simpliciter omnia dulcia? uideor ei legasse mulsum, quod fit ex melle, & uino, & passum, id est, uinum ex uua passa expressum. & defrutum, id est, uinum coctum usq; ad consumptionem tertiæ partis: & omnes similes potiones, & uuas, & ficus, & palmas, id est, dactylos, & caricas. id est, ficus caricas. si autem ita legassem ei uinum amphorarium, amineum, Græcum, & omnia dulcia

dulcia lego Titio, non computabitur inter dulcia, nisi quod potari potest. Viuia.

a Quj vinum Surrentinum. A' loco sic dictum.
b Vrnalibus. Vasa de terra facte.
c In amphoris. Puta dixit testator lego vinum, quod est in amphoris. & habebat vinum in amphoris, & vrnalibus: vel in vrnalibus tantū, & nullas habebat amphoras. & pro hoc s. eod. l. cum vinum. & s. de leg. 1. l. si cui seruus, § princ. & j. de ali. lega. l. a titio. §. si. secus aūt si dixisset, vinum, quod est in amphoris: cum plures haberet amphoras, & plures vrnas, & in amphoris nihil, in vrnalibus uinum erat. tunc enī nihil videtur legatum: vt s. de leg. 1. l. sed & si certos. & l. si seruus. §. qui gnque. Accur.

tinum a in vrnalibus b habebat diffusum, is tibi vinum legauerat in amphoris. c Omne illud quoque vinum, quod in vrnalibus fuisset, legatū esse Labeo, & Trebatius responderunt.

Adiectiua indefinitè, vel generaliter, vel etiam aliter posita, referuntur ad omnes res, ad quas possunt adaptari ratione adiuncti, cuius significatio restringitur. Bar.

Cui dulcia d legata essent, si nihil aliud testamento significetur: omnia hæc esse legata, mulsum, e passum, f defrutum, & similes potiones: item vuas, * ficus, palmas, g caricas. h Quòd si ita esset legatum, Vinum amphorarium i * ἄρωμα & dulcia omnia: k nihil inter dulcia, nisi quod potionis l fuisset, legatum putat Labeo ex collatione m vini amphorarij, quod non improbo.

d Cui dulcia. Scilicet simpliciter, nō facta mētione vini.
e Mulsum. De vino, & melle.
f Passum. Id est vina vltra marina passa, & dulcis. Vel dic hoc, & sequens: vt & s. eod. l. si quis vinum.
g Palmas. Id est dactilos ab arbore de qua nascuntur, quæ vocatur palma. Accursius.
h Caricas. Genus rei dulcis, nō dicas de ficubus Caricis Bono. quia iam dixit ficus. Accur.
i Amphorarium. A loco vel vase sic dictum.
k Omnia. Sub. lego. nam sunt verba testantis. & caue, qa nō repetit vinū: qa nullū tunc esset dubiū. Acc.
l Potionis. Id est, quod possit potari.
m Ex collatione. Id est, coniunctione. & sic not. hic quod præcedentia minuunt significatum sequētium, vel generalitatem. & econtra sequens restringit præcedentia: vt j. de penu lega. l. nam quod. §. fin. & facit ad §. s. eod. l. si quis. & j. de auro & argen. lega. l. pediculis. §. idem. Accur.

* In P.F. ficos.

* In P.F. ἄρωμα, Græcū, & dulcia omnia. vide quæ scripsi hūc locū Alc. lib. 1. dispū. c. 29.

Sed quid si post dictum legatum alienaui ego testator fundu, & non instrumentum? nunquid poterit dictus legatarius petere instrumentum? Et dr q non. Viuia.

n Intelliguntur. Sed in primo casu alterum est accessorium, in secūdo vtrumq; principale: vt j. eo. l. si cui. & j. proxim. sed & fundo simpliciter legato aliqua cedūt: vt j. eo. l. cui fund'.
o Alienato. Et sic reuocato legato.
p Non vendicabitur. Facit j. de pec. lega. l. j. & 2. & de penu lega. l. a. & j. eod. l. quæ sunt. §. si fundus. Sed contra Instit. de leg. §. si quis ancillas. & j. tit. 1. l. 3. & 4. Solu. vt j. eod. l. si cui.

ADDITIO. intellige istam gl. secundum Bart. hic: qd fundus fuit voluntarie alienatus: & sic est reuocatū legatum fundi. ideo non potest stare legatum instrumēti: cū dixit, fundus cum instrumento: quia instrumētum est accessorium. secus si dixit, fundū, & instrumentum, vel fundum instructum: vt d. l. si cui.

TITVLVS. VII.

DE FVNDO instructo, vel instrumento legato.

* In P.F. de instructo, & instrumēto legato. de instructo & instrumento & quid inter se differant, pulchre Alc. Augu. lib. ... c. ... c. 4.

Paulus lib. iiij. ad Sab. I.

Siue cum instrumento fundus legatus est, siue instructus: duo legata intelligūtur. n Fundo cum instro legato, & alienato: o instrumentū nō uindicabitur p ex snia defuncti.

Prælegata vltra partes hæreditarias, in uirilem deducuntur propter expressionem propriorum nominum. Bar.

Papinianus libro vij. respon. II.

CVm pater pluribus filijs hæredibus scriptis q duobus pceptionē bonorum auiæ, r præter partes s hæreditarias dedisset: pro partibus cohæredum t viriles u habituros legatarios placuit.

CVm pater. CASVS. Titia mater mea instituit me hæredem, & decessit. postea ego feci testamētum, & instituī mihi hęredes quatuor meos filios, scilicet vnum: puta Titium in vna vncia: & alium puta Seium in duabus vncijs & alium in sex, & alium in tribus: & postea dicto Titio, & Seio dedi per præceptionem bona dictæ meæ matris, quæ fuerat eorum auia: & hoc vltra partes hæreditarias. & postea decessi. vnde dicta bona auiæ debent venire ad dictos meos filios iure hæreditario. & pro partibus, quas ei dedi. sed in iudicio fam. erc. debet dictus Titius, & Seius, qui fuerunt legatarij quātum ad dictam præceptionem habere partes, quas habebant cohæredes eorum in dictis bonis auiæ pro modo personarum, & non pro partes hæreditarias eorū, scilicet Titij, & Seij. Dotes prædiorū. Legaui tibi prædium meum Titianum, & Seianum simpliciter. nunquid dotes dictorum prædiorum debentur tibi? Et dicitur q non. secus autem si legassem tibi dicta prædia instructa: quia tunc bene debentur tibi dotes. Viuian.

q Scriptis. Portionibus inæqualibus.
r Auiæ. Scilicet paternæ, cui successerat testator.
s Præter partes. Id est præter eas, quas erant habituri iure hæreditario, in quibus nihil dixit: & si dixisset prælegando, non valeret à seipsis: vt s. de leg. 1. l. legatum. §. s. Accursius.
t Cohæredū. In quibus tenuit plegatū: vt d. l. legatū.
u Viriles. Id est, pro numero personarū: vt C. de cad. tol. l. vnica. §. vbi aūt. & sic nō hēditarias: & hoc ideo, quia

DE FVNDO INSTRVCTO, vel instrumento legato.

Tractat hic titulus de instrumēto fundi, & domus, & patrisfamilias, & atri, & tabernæ, & cauponæ, & balnei, & villæ, & vineæ, & pictoris, & piscatoris, & lanionis, & pistoris, & medici.

Siue cum instrumento. CASVS. Legaui Titio fundum Seianum cum instrumento, nunquid potest Titius accipere ab hērede meo fundū, & dimittere instrumentū, vel ecōtrario? Et dr qd sic: quia duo legata sunt. & idē est, si legaui ei fundū instructū.

quia propria nomina fuerunt expressa: vel fortè aliquam pecuniam viriliter iussi sunt dare cohæredibus pro hoc legato: vt). ad Treb. l. nonnunq̃. & l. pe. & s. de leg. 1. l. seruus vnus. § fin. & l. hæredes noiatim. Acc.

l. in fideicommissaria? R. si. ad instar peculij legati, vbi est accessio, & diminutio: vt s. de leg. 2. l. peculium. in prin. &). de pec. leg. l. denique. §. fin. & idem in equitio, & omni vniuersitate sub nomine collectiuo legata: vt etiam mora non commissa veniant augmenta:

Legata proprietate, instrumentum non videtur esse legatum. Barto.

Dotes[a] prædiorum, quæ Græco vocabulo ἐγκθῆκαι† appellantur, cùm non instructa legãtur,[b] legatario nõ præstant.[c]

Talia sunt subiecta, qualia prædicata demonstrant: & econtra. Barto.

Idem lib. octauo responso. III.

Fundum instructũ libertis patronus testamento legauit:[d] postea codicillis petijt, vt morientes, partes suas fundi superstitibus restituerẽt: [*] nec instrumenti mentionem habuit. Talem in fideicõmissi causam deductum videri placuit, qualis fuerat legatus.[e] sed & medij temporis augmenta fœtuũ & partuum, item detrimenta fatalium, fideicommisso contineri.[f]

Manumissio licet inualida, extinguit serui legatum. Bartol.

Minor viginti annis instructa prædia consobrinæ suæ dari voluit: & quosdam seruos prædiorum viuus manumisit.[g] Non idcirco serui manu missi[*] (cum prædijs ex causa fideicommissi) præstabuntur,[h] quòd ad libertatem peruenire non possunt. Idem iuris est, cùm ex quauis alia causa libertas non competit.

Magis inspicitur fundus, in quo quis operatur, quam fundus in quo moratur. Barto.

Iabolenus lib. xij. ex poster. Labeo. IIII.

Cvm quidam duos fundos iunctos haberet, & ex altero boues, cum opus fecissent, in alterum reuerterentur: utrunque fundum cũ instrumento legauerat. Labeo, & Trebatius boues ei fundo cessuros putãt, vbi opus fecissent, non ubi manere consueuis-

a Dotes. Vt sunt instrumenta.

b Legantur. Legatario, non cũ instrumento, sed simpliciter. Accursius.

c Non præstantur. Scilicet instrumenta: quia fundi nihil est, nisi quod terræ se tenet, paucis exceptis: vt s. de acti. empti. l. fundi. & s. de leg. 3. l. Lucius. §. pen. &). eo. l. cum fundus. Itẽ not. hic dotẽ prædij instr̃m vocari: vt). de fide iuss. l. amici. §. pen. & C. ad l. Fal. si prædiorum. & facit s. de contrah. emp. l. quoties. arg.). eo. l. Seiæ. §. Tyrãnæ. & hoc si habes nõ instructa, aliàs deest nõ. & tunc dic dotes prædiorũ nõ vocari instrumenta, sed fortè quod est in supellectili, vel ornatu: ad qđ est). eod. l quæsitum. §. supellex. & § fin.

Fvndũ. CASVS. Quattuor meis libertis legaui fundũ Titianũ instructũ. postea feci codicillos, & in eis petij, ut liberti morientes, partes suas dicti fundi restituerẽt superstitibus libertis: nec habui mentionẽ instrumẽti. & postea decessi. postea decesserũt duo ex libertis: & sic debet peruenire pars eorũ ad superstites ex fideicom. certè talis veniet ad superstites dictus fundus, qualis ošbus libertis legatus fuit, s. cum instrumentis eiusdem fundi, in quibus instrumentis continent ẽt ancillæ, quæ positæ erant in eo ꝑ fructus quærendi. unde si medio tpe dictæ ancillæ habuerunt partũ, continebiẽ partus i fideicõmisso, sed decedet de fidei. illud qđ perijt per fatũ. Minor xx. Titius minor xx. an. legauit cõsobrinæ suæ Seiæ duo prædia instructa, & sic tacitè continebantur serui, qui in eis erant. & postea anteq̃ decederet, quosdam ex dictis seruis manumisit: q̃ manumissio non valuit: vt Institu. qui manu. non pos. §. eadẽ. & postea decessit dictus Titius. nunquid dictæ suæ consobrinæ debebunt dicti serui de facto manumissi? Et vr̃ quod sic: quia manumissio nõ valuit. sed certè dr̃ ꝙ nihilo magis ei debebuntur. & idẽ esset, si ex quacunque alia causa dicta libertas impediret. Viu.

d Legauit. Vel cum instrumento, vel simpliciter.

e Fuerat legatus. Scilicet instructus. argu. s. mand. l. si vero non remunerandi. § idem Papinia.

f Contineri. Sed qđo augmentũ fœtuum animaliũ, quæ fuerunt instr̃a fundi, ad stercorandũ fortè, debent restitui eĩ defuncti iudicio sunt habiti: vt). ad Trebe.

vt s. de vsu. l. equis. §. equitio. & aliud l relicto iure institutionis; vt d. l. in fideicõmissaria. Vel hic continetur non tanquam vniuersitatis augmentũ, sed tanquam instrumẽti augmẽtum: vt). eo. l. pe. Vel dic fœtuum, & partuũ ꝓ eodẽ poni, s. ancillarũ, qui non sunt fructus: ut). ad Treb. l. mulier. §. si his. ibi, ꝓterea & c. sed dñs M. dixit, timeo ne hic desit nõ. tũc eñi litera esset plana: & quod diceres partuũ, dicas qđ nõ sunt instrumẽta hi partus. Itẽ qđ dicit de dãnis fatalium[*] contineri, vel sm̃ M. non contineri: dic prout fuit in culpa, vel nõ vtrunq; possit esse: vt). ad Treb. l. mulier. §. si hæres. & facit). ad Trebe l. deducta. §. hæreditatem.

g Manumisit. De facto, non de iure propter l. Aeliã Sentiam: vt Institu. qui manumit. non pos. §. eadem.

h Præstabuntur. Certum est enim mutatã volũtatem esse in his, licet nõ teneat manumissio: vt). de adi. leg. l. & ideo. & l. si legatum. in prin. & l. legatum. §. fin. & s. de lega. 1. l. planè. in princ. Sed contra s. de lega. 1. l. seruum filij. §. si idẽ. & l. si seruus legatus. §. si seruus; & s. de leg. 2 l. qui testamento. Sol. ibi expressè legauerat: vnde valet, cum non ualeat libertas. at hic non expressè legauerat: sed sub illo verbo instructa. Vel hic loquitur cum viuus manumisit. secus si eodem testamento. facit). de pecu. leg. l. cũ dominus. §. si. & l. seq.

Cvm quidam. CASVS. Titius habebat duos fundos, scilicet Titianum, & Seianum, & erant simul iuncti dicti duo fundi: & tenebat duos boues in dicto fundo Seiano de die & nocte: & semper cum erat necesse, faciebant dicti boues opus suum in fundo prædicto Titiano, & cum fecerant opus in fundo Titiano reuertebantur ad standum in Seianum. dictus Titius fecit testamentum, & dictum fundum Titianum legauit Seio cum instrumento, & dictum fundum Seianum legauit Caio cum instrumento, & postea decessit. modo quæritur cui prædictorum fundorum cedant dicti boues? Et dicitur quòd ei fundo debent cedere, in quo opus faciebant, id est, Titiano, & non ei fundo, in quo manere consueuerant, id est, Seiano. Viuianus.

† Alc. ll. ꝓtermis. 2. locum hũc ex P. Flo. reposuit.

* In P. Fl. nec instrumenti.

* In P. Fl. non sunt verba hic clausa.

* Quidã currãt fatalia, & qñ non, vide not. in c. ex ratione. extra de appel.

Proba-

a Probo. Pro isto ℈.de pęnu lega. l.nam quod.§.pen. & l.fin.& ﬆ.de lega.1.l.si ita.enim concor.

Si cui. CASVS. Legaui tibi fundũ meum Titianum cũ instro. certè debet tibi fundus, & instrm. Idem est si legaui tibi fundum,& instrm. item idẽ est si lagaui tibi fundũ Instructũ. Est tamẽ in voo dria Iter dicta legata: qa si ego testator alienaui dictum fundũ sine instrumento, post legata prædictia modia à me relicta: ex duobus dictis legatis poterit legatari vẽdicare instrumẽtum fuodi: puta cũ ego testator legaui fundum, & instrumentum,& cum legaui ei fundum instructum. in tertio autem non: puta cũ legaui ei fundũ cũ instrumento. Viui.

b Nil interest. Scilicet quãtũ ad hoc: quia semper vtrunque uidetur esse relictum, & fundus, & instrumentum: sed tamẽ primo extincto dria erit: vt ℈.dicit. & tie noo ob. ﬆ.de vsufr.accr. l.si quis Titio. & ﬆ. de leg.1.l.Titiæ. §. nihil. & l. si quis inquilinos. §. si ita.

c Cum instrumento. Huius cm sermonis tenore adeo secundum legatum primo adhærere da signatur, vt ei' fultura fubducta, non possit esse quin illicò ruat: cum se sustinere nequeat ulterius. R.

sent. Cascellius contra. Labeonis sententiã probo. [a]

Dictio cum, & dictio &, parificantur in coniungendo, sed in modo coniungendi differunt. Barto.

Labeo lib.ij. pithanon, à Paulo epito. V.

SI cui fundum, & instrumentũ eius legare vis: nihil interest, [b] quomodo leges fundum cum instrumento, [c] an fundum & instrumentũ, an fundum instructum. Paulus. Imò, contra. Nã inter ea legata hoc interest: quòd si fundo alienato mortuus fuerit, qui ita legauit: ex hac scriptura, Fundum cum instrumento. nihil erit legatum: ex cæteris [d] poterit instrumentum esse legatum.

Per solam sententiam non fit reuocatio, ut legatum extinguatur. Bart.

Scæuola libr. xvj. Digestorum. VI.

d Ex cæteris. Scilicet fundum,& iostrm. item fundũ instructum: sed ad hoc fm est contra Iostit.de leg.§. si quis ancillas, ibi, idẽ erit si fundus &c. Sol. ꝙ ibi simpliciter, hic distinctè dr.& qd miri? cũ ibi leui, ac simplici via, qm rudibus animis: hic vero diligentissima, & exactissima, qm prouectis singuls iura tradũtur, secundum R. sed non placet ꝙ pp rudes ibi malè dicat. dic ergo ꝙ ibi dicit, idem est, vt fundus instructua referatur ad primos duos casus. s. de ancilla, & de seruis orcinis & vicarijs,& quod subijcit, vel cũ instro, referatũ ad proximum. s. de seruo cum peculio. hoc Io. nõ placet. Alij ꝙ illa haoc corrigat in hoc articulo, quod satis dici potest. Vel sdm Azo. vt fiodo instructo legato,& postea alienato [1] extioguatur legatõ instrumenti, vt ibi: & non extinguatur hic. extingnitur dico iostrumentũ fundi, vt ibi: noo instrm patrisfa. quod ĩ legato contineri. vbi fundus Istructus est legatus: vt ℈.eo. l.quæ situm.§.sed si fuodus. & §.Istructo,& hoc ẽt in cõtrario no.& C.de verb. sig.l.x.Itẽ facit ℈.tit.1.l.2.§. 1.& ℈.tit.2.l.2.& ﬆ.eo.l.2.§.1.& ﬆ.de lega.1.l.7.& 8.

1 Quid si alienatõ postea sit redẽptũ, an superueniente redẽptione fundi redimat legatum? dic quod non, vt io l. cum ser uis ℈. de adi.leg. nisi tantum fauore libertatis secundum Bald. in l. 3.C.d leg.

Nepoti. CASVS. Titia legauit nepoti suo Seio prædia, quæ habebat ad burgum Panicalis, sicut erant instructa. s. cum vino, & grano, & calendario, quæ in dictis fundis erant. in quo quidem calendario erãt scripta noĩa debitorum ipsius testatricis: & postea dixit dicta Titia in eodem testõ: lego dicto meo nepoti quicquid erit cũ moriar in dicta regione burgi Panicalis,& quicquid in quacunq; specie erit in dicta regione cũ moriar. postea dicta testatrix conuenit vnũ ex dictis debitoribus, qui continebanĩ in dicto calendario, & fecit eum condẽnari: & prius quam idem debitor ei satisfaceret, ipsa decessit: nũquid debetur nepoti illud, quod debet dictus debitor condemnatus? Et dicitur quòd sic. Viuia.

NEpoti legauerat [e] prædia, quæ regione certa habuerat, ut instructa sunt, cum uino, grano, calendario. [f] & adiecerat hæc verba, Quicquid erit, cum moriar, in illa regione: &, Quicquid in quacunque specie erit in illa regiõe: &, [*] Quod meum erit. viua testatrice [g] vnus ex debitoribus condemnatus uiuente testatrice satis non fecit. [h] Quæsitum est, an quod ex sententia iudicis deberetur, ad nepotem pertineret? Respondi, nihil proponi, cur non [i] deberetur.

e Nepoti legauerat. Scilicet auia.

f Calendario. Hoc expone: vt ﬆ.de lega.3.l.qui filium. Accur.

g Viua testatrice. Et in eadem voluntate durãte erga nepotem: quod præsumitur propter coniunctionem: aliàs secus, vt ﬆ.de leg.3.l. fideicommissa.§.si rem.& ﬆ.de lega.1. l.si sic.§.1. in fi. secundum R. Sed certè ibi plus erat: qa exegerat.

h Satis non fecit. Sufficienter.

i Cur non. Scilicet tam coniunctæ personæ. non igitur fit nouatio per sententiam solam: sed demum exactione facta. arg. C.de vsur. rei judi. l.fina.

* P.F.vel

In eo, in quo apparet esse mutata uoluntas testatoris, uidetur esse reuocatum legatum, non in alio. Bart.

Idem libr. xxij. Digestorum. VII.

TAbernam [k] cum cenaculo [l] Pardulæ [m] manumissæ testamen-

Tabernam. CASVS. Titius in testamento suo legauit cuidam suæ libertæ, quam manumiserat,& quæ vocabatur Pardula, insulam, siue tabernam cum cœnaculo, mercibus, & instrumentis,& supellectile, quæ ibi erant: & horreum vinarium cum vino,& vasis, & instrumento, & cum institoribus, quos ibi secum habere cõsueuerat dictus testator: & postea viuente eodem testatore insula, siue taberna prædicta, in qua erat dictum cœnaculum dictæ Pardulæ legatum, exusta fuit: & postea idem testator refecit aliam nouam ibidem, & postea vẽdidit idẽ testator dictum horreum vinarium, quod eidem Pardulæ legauerat. uini autem venditionem distulit ad hoc, vt postea carius illud uenderet: & postea decessit dictus testator. modo quæritur, an vniuersa prædicta legata possit consequi Pardula prædicta? Et dicitur quod sic, præterea in quibus voluntas testatoris fuit mutata: mutata autem fuit in insula, siue taberna de nouo facta. Item in horreo vinario, quod vendidit dictus testator. Viuia.

k Tabernam. Id est, domum ad habitandum vilem: vt ℈.de verb. signi. l. tabernæ. nam & hic ℈. vocat eam Insulam. Accur.

l Cœnaculo. Locus vbi cœnat paterfamilias, vel ubi fit cœna: ex quo loco frequenter aqua proijcitur: vt supra de ijs qui deiecerunt, vel effud. lege, si verò. Accursius.

m Pardulæ. Proprium nomen ancillæ, quã manumisit

inter

to legauerat cum mercibus, & instrumentis, & supellectile, q̃ ibi esset: item horreum[a] vinariū cum vino, & vasis, & instrumēto, & īstitoribus, quos secum habere consueuerat. Quæsitum est, cùm viuo testatore insula, [b] in qua cœnaculum fuit, quod ei legatū erat exusta sit, & post biennium eodem loco constituta noua: [c] & horreū, quod eidem legatū erat, à testatore venierit, vini autem vēditio dilata sit, [a] vt ex eo commoda venirent: an vniuersa legata pardula consequi possit? respondit, ea, in quibus voluntas mutata esset, non deberi. [d]

Instrumenta fundi dicuntur, quæ gratia colligendorum, & conseruandorum fructuum sunt parata, & quæ sunt illis, hic ponuntur exempla. Bar.

Vlp. li. xx. ad Sab. VIII.

[*] INstrumenta [l] fundi ea esse, quæ fructus quærendi, cogendi, conseruandi grā parata sint, Sabinus libris ad Vitellium euidenter enumerat. Quærendi, veluti homines, [e] qui agrum colunt, & qui eum exercēt, præpositive sunt ijs, quorum in numero sunt villici, [f] & monitores: [g] præterea boues domiti, & pecora stercorādi causa parata. vasa, quæ vtilia [h] culturæ sunt: q̃ sunt aratra, ligones, [i] sarculi, [k] falces putatoriæ, bidentes, & si qua similia dici possunt. Cogendi, [l] quemadmodum torcūlaria, corbes, falcesq; messoriæ, [m] falces fœnariæ, [n] quali [o] vindemiatorij, exceptorijq;, [p] in quibus vuæ comportantur. Cōseruandi, qualia sunt dolia, licet defossa non sint, [q] & cuppæ. [r] Quibusdam in regionibus accedunt instrumēto, si uilla cultior est etiam atriēses, [s] scoparij. [t] Si ēt viridiaria [u] sint, topiarij. [x] Si fundus saltus pastionesq; hēt, greges [y] pecorū, pastores, saltuarij. [z]

Paulus libr. iiij. ad Sabinum. IX.

DE grege ouium ita distinguendum est, vt si ideo comparatus [a] sit, vt ex eo fructus caperetur, non debeatur: [b] si verò ideo quòd nō ali-

inter viuos, vel in testamento: & ideo quod dicit testamento, potest determinare præcedens manumisisse, vel sequens verbum, legauerat. Accur.

[a] Itē horreū. In quo vinū est repositū. Vel die in quo triticū, & hordeū, vnde fit vinū, est repositum: vt s. tit. t. l. si quia vinum. §. 1. Accur.

[b] Insula. Id est, taberna.

[c] Noua. Scilicet fuerit.

[d] Non deberi. Sic ergo taberna, idest, insula exusta, & postea à testatore noua facta non debetur: vt s. de leg. 2. l. peculiū. §. 1. & s. de vsufr. l. qui vsumfr. l prin. & s. qui. mo. vsusfr. amitt. l. quid tamen. §. 1. & §. aut e pen. & fi. & s. de lega. 1. l. si ita legatū. §. fi. Itē nec horreū debet, cū testator illud vēdiderit: vt s. eod. l. si cui. & s. de lega. 1. l. 6. & l. si ex toto. l prio. & s. de leg. 3. l. ideicō missa. §. si rē. & Instit. de leg. §. si rem suam. vinum autē ēn vasis debebit. nihil enī phibet i quibusdam tenere voluntatē; in quibusdam mutatā esse: vt d. l. si ex toto. l pri. & facit ad hāc l. j. d au. & ar. le. l. Scia.

INstrumēta. CASVS. Legaui tibi fundum, & īstrumenta fundi, & decessi. quæritur quid nomine instrumenti fundi contineat? Et dicitur quod illa contioentur, quę parata sunt à me testatore gratia quærēdi fructus, & gratia cogendi, siue colligendi fructus, & gratia conseruandi. quæ autem parata videantur gratia quærendi fructus, & quæ gratia cogendi, & quæ gratia conseruandi, planè dicitur vsque ad finem legis. Sed nunquid in dicto legato continetur grex ouium, qui erat in dicto fundo? & distinguitur, vtrum comparaueram gregem, vt ex eo fructus caperetur, & tunc non continetur in dicto legato. si vero ideo comparaueram, quia non aliter ex fundo, siue saltu vbi erat fundus, fructus percipi poterat, nisi esset ibi grex, qui stercoraret agrum: tunc bene continebitur in legato, & idem in aluers apum, & in auibus, ex quibus habeat fundus redditum, & in frumento, & vino ad cibaria cultorum fundi parato, & illo frumento, quod paratum erat in fundo causa seminis, & hoc vsque ad leg. quæsitum. §. conseruandi. Viuia.

[e] Homines. Id est. seruos.

[f] Villici. Qui occasione fructuū īsistūt: vt j. e. l. villę.

[g] Et monitores. Id est, qui agros monent, id est, muniūt fossatis, & sepibus, vel qui monent laboratores.

[h] Vtilia. In quibus portantur blada ad seminandum, vel vinum laborantibus.

[i] Ligones. Id est, sarpæ.

[k] Sarculi. Sunt cultri quibus terra scinditur, vel paruæ sarpæ ad arandum fabas, & meliças, itē bidentes, id est, vomera, vel vomeres qui vndiq; scindūt terram. vel furcæ, vel rastelli, qui plures habent dentes. & facit ad l. s. de pe tit. hæred. l. si à patre. §. fin. & C. de verb. signi. l. 2.

[l] Cogendi. Scilicet sunt instrumenta.

[m] Messoriæ. Id est, segulæ.

[n] Fœnariæ. Id est, fœnisecæ.

[o] Quali. Id est, canistri ad vindemiandum in eis.

[p] Exceptorijq;. Id est, corbes, & castellatæ, sed torcularia sunt canales, & tinacij.

[q] Defossa nō sint. Igitur & si sint defossa instrumēta appellatione fundi cōtinentur. secus aūt dicendū de instrumēto domus: quia id quod defossum est, pars domus est. ergo non poterit dici domus instrumētum: vt s. de act. empt. l. granaria. & j. eod. l. quæsitū. §. Papinianus ait. sed; certe & i fundo idē erit dicendū, vt j. eod. l. quæ situm. §. ea vero. sed certè erit distinguendum, vt j. eod. l. cū fundus. Accur.

[r] Cuppæ. Vasa q̃dam sunt lapidea de terra facta. H. & hic puncta: & quod subijcit quibusdam &c. incipit alia oratio.

[s] Atrienses. [*] qui purgant vel custodiunt atrium: vt s. nau. caup. l. j. §. j.

[t] Scoparij. Id est, qui scopis domum purgant. vnde in Euangelio, scopis mundatam.

[u] Viridiaria. Scilicet sunt instrumenta fundi artificialiter facta, alias pars fundi sunt: vt j. eod. l. quæsitum. § ea vero.

[x] Topiarij. Id est, qui ornant, & ordinant saltus fundi: vt supra de lega. 3. l. cum quæreretur. §. fi.

[y] Greges. Hoc dic, vt j. proxi.

[z] Saltuarij. Qui custodiunt fundum, & tuentur magis, q̃ fructibus colligendis præsunt: vt s. de leg. 3. l. cū quæreretur. §. fi. & j. eo. l. quæsitum. §. saltuarium.

[a] DE grege. Comparatus. scilicet principaliter.

[b] Debeatur. Instrumento fundi legato. & est ad hoc

[a] In P. F. vt ex eo cōmodo. Halo. legit, vt ex eo cōmode veniret.

[*] In P. F. inest. in instrumēto fundi &c. Vide in hāc l. Blōdu. de Roma trium phāte, li. 10. circa princip.

[t] In scripto quodam nro exēpl. munitores legitur (si modo germana est ea lectio) vt ne iam vim faciat Acc. ver. monent. Cæterum Col. lib. 1. d re rust. c. vlt. Et i turba, inqt, & sub monitore uinitoro pua facere debet. Catelian⁹ aūt in ditione vinitor, legendū putat villicet, & uinitores: tu dispice.

[*] Atrienses, serui erāt in familia præcipui, ut facilè est intelligere ex Parad. Cic. stultos omnes seruos esse. Matt. 12. & Luc. 11.

ter ex saltu fructus percipi poterit, cōtra erit: quia per greges fructus ex saltu percipiuntur.

Vlpia. lib. xx. ad Sab. X.

SI redditus [a] ex melle constat, etiam aluei, apesq; continentur. [b]

Iabolenus lib. 13. ex Cassio. XI.

EAdem ratio est in auibus, quæ in insulis [c] maritimis aluntur

Vlp. lib. xx. ad Sab. XII.

QVæsitum est, an frumentum, quod cibarijs cultorum paratum foret, instrumento cederet? plurimis nō placet, quia consumeretur: quippe instrumentum [d] est apparatus rerum diutius mansurarum, sine quibus exerceri possessio nequiret. Accedit [e] eò, quòd cibaria victus magis, quàm colendi causa pararentur. Sed ego puto & frumentum, & vinum ad cibaria paratum instrumento contineri: [f] & ita Seruium respondisse, auditores eius referunt. Item nonnullis visum est, frumentum, quod serendi causa sepositum [*] est, instrumento contineri. puto: quia & instar culturæ esset. & ita consumeretur, vt semper reponeretur. Sed causa seminis nihil a cibariis differt.

Conseruandi fructus [g] causa veluti granaria, [h] quia in his fructus custodiuntur, vrceos, [i] capsellas, in quibus fructus componuntur. Sed & ea, quæ exportandorum fructuum causa parantur, instrumenti esse constat: veluti iumenta, & vehicula, & naues, & cuppæ, & culei. [k] Alphenus autem, si quosdam ex hominibus aliis legauerit: cæteros, [l] qui in fundo fuerunt, non contineri instrumento ait: quia nihil animalis instrumenti esse opinabatur. quod non est verum. Constat enim eos, qui agri gratia ibi sunt, instrumento contineri. Quæritur, an seruus, qui quasi colonus [m] in agro erat, instrumento legato contineatur? Et Labeo, & Pegasus rectè negauerunt: quia non pro instrumēto [n] in fundo fuerit, ēt si solitus fuerat & familiæ imperare. Saltuarium autem Labeo quidem putat eum demum contineri, qui fructuum conseruandorum gratia paratus sit: non eum, [o] qui finium custodiendorum causa. Sed Neratius

hoc C. de verb. sign. l. 2. & supra de leg. 3. l. cum quæreretur. §. pen. si autem pro vtroq;, dic vt ī. eo. l. quæsitum. §. si quis eodem.

[a] SI redditus. Scilicet fundi. vt quia locus aptus erat ad mel propter flores, & aquam, & alia quæ apes desiderant, & non ad alium fructum. & facit infra eod. l. quæsitum. §. & si ab aucupio.

[b] Continētur. Fundi instrumento legato.

[c] EAdem ratio. Insulis. vt pauonibus, & phasianis sicut & cuniculis: vt in lacu Perusino. & facit ī. eo. l. quæsitum. §. si in agro. & §. & si ab aucupio.

QVæsitum. Hæc lex diuiditur I tres partes. Primo ponit quid sit instrumentum fundi, vsque ad §. si domus. Secundo quid sit instrumētum domus, vsq; ad §. sed si fundus. Tertio quæ sit differentia inter legatum fundi simul istructi, & simul cū instrumento & circa hoc multa dicta interserit vsque ad finem l. Bar.

[d] Instrumentum. Principale. R. & est hic definitio instrumenti. sic & ī. ea. §. sed si fundus. & ī. de trib. l. procuratoris. §. si propter.

[e] Accedit. Scilicet sententiæ illorū, qui dicunt non esse instrumentum. R. & facit C. de verbo. signif. l. 1. & 2. & sup. de vsufruct. l. item si fundi. §. seminarios.

[f] Contineri. Per medium, accessionis iure.

[*] Sic & in F. F. In aliquibus ā codicibus, repositū.

Conseruandi. CASVS. Dictū est sup. eod. l. instrumenta. de quibusdam quibus fructus conseruantur, quæ quidem continentur in instrumento fundi. nūc adiungit alia, sicut sunt granaria, quæ sunt in fundo instructo legato, & vrcei, & capsellæ, & iumenta, & vehicula, & naues: & cuppæ, & culei, quæ parata erant in fundo causa exportandi fructus de fundo. Sed quid si testator legauit alijs quosdā ex hominibus, siue seruis, qui erant in fundo, quem Titio legauit instructum? nunquid alij, qui remāserūt in fundo continebuntur in instrumento fundi? Et dicit quod sic, licet Alphenus diceret contrarium. seruus antē qui quasi colonus in agro erat, non cōtinetur instrumento fundi. Viu.

[g] Conseruandi fructus. Scilicet contineri dicimus.

[h] Granaria. De hoc dic ut supra eodem, l. instrumenta. in fine.

[i] Vrceos. De terra.

[k] Culei. Vasa de corio: ut & supra de ann. leg. l. legatum. §. 1.

[l] Cæteros. Nam fundum, & instrumentum uni, & alij cæteros seruos eius fundi.

[m] Quasi colonus. Scilicet extraneus. [l] puta mercede certa constituta: vt ī. eo. Seiæ. §. liberto. & l. cum de lanionis. §. 1. & 2.

[l] De colonis pulchrè Col. li. 1. de re rust. c. 7.

[n] Pro instrumento. Ipsi enim instrumētum parant.

Saltuarium. CASVS. Quæritur nunquid fundo instructo legato contineantur saltuarij? Et dicitur quòd sic sine custodiant fructus, siue fines. Item continentur pistor, & tonsor, qui sunt parati causa familiæ rusticæ, & faber, & mulieres quæ panem coquunt, & illi qui molunt frumentum, & focaria, & villica, & lanificæ, & illæ quæ coquunt pulmētaria. Item nunquid continentur vxores prędictorum masculorum? Et dicitur quòd sic. neq; enim credendum est testatorem iniunxisse tam duram separationē. Item cōtinentur pecora, quæ aliqua parte anni in fundo pascuntur, & in alia parte anni pabulum his cōducitur aliunde, & serui qui aliqua parte anni colunt fundum, & in alia parte anni mittuntur ad locandum alibi. Item continentur cellarius, & ostiarius, & mulio, & molæ, & machinæ, & fœnum, & stipulæ, & asinus machinarius, & machina frumentaria, & multa alia, quæ nominantur hic vsque ad §. si fundus non sit &c. quorum quædam continentur, & quædam non: & est planissima litera vsque illuc. Viu.

[o] Non eum. Aliàs deest non. & interrogatiuè tunc legitur, & postea determinat: sed Neratius &c. ad qd̄ est ī. de leg. 3. l. cum quæreretur, §. pen. & ī. e. l. instrumenta. in fi.

etiam hunc: & hoc iure vtimur, vt omnes saltuarij contineantur. Trebatius amplius etiam pistorem, & tonsorem, qui familiæ rusticæ causa parati sunt, putat contineri. Item fabrum, [a] qui villæ reficiendæ causa paratus sit, & mulieres, quæ panem coquant, quæque villam seruent. Item molitores, si ad vsum rusticum parati sint. Item focariam, [b] † & villicā, [c] si modo aliquo officio virum adiuuent. * Itē lanificas, [d] quæ familiā rusticam vestiunt, & quę pulmentaria [e] rusticis coquāt. Sed an instrumēti [f] instrumentū legato instrumento cōtineatur, quæritur? Hæc enim, q̄ rusticorum [g] cā parantur, lanificæ, & laniæ, & tonsores, & fullones, & focariæ, non agri sunt instrumentum, sed instrumenti. [h] Puto igitur ēt focariam contineri: sed & lanificas, & cæteros, q supra enumerati sunt, & ita Seruium respondisse, auditores eius referunt. Vxores [i] quoque eorum, & infantes, qui suprà enumerati sunt: in eadem villa agentes, credendum est voluisse testatorem legato contineri. Neque enim duram separationem [k] iniunxisse credendus est. Si aliqua parte anni in fundo pascantur pecora, aliqua parte his pabulum conducitur. Vel serui, si aliqua parte anni ager per eos colitur, aliqua parte in mercedem mittuntur: nihilominus instrumento continētur. [l] * Cellarium quoque, id est ideo præpositum, vt rationes saluæ sint: [m] item ostiarium, [n] mulionemque, [o] instrumenti esse constat, & molas, [p] & machinas, [q] fœnum, [r] stipulas, [s] asinum machinariū, machinā frumentariam, [t] vas æneū, ī quo sapa [u] coquer, & defrutum fieret, & aqua ad bibendū, lauandamque familiam paretur instrumenti esse: & cribra, & plaustra, quibus stercus euehatur: [x] ea verò, quæ solo continerentur, [y] instrumenti fundi non esse, Cassius scribit: veluti arundineta, & salicta, antequam cæsa sint: quia fundus fundi instrumentum esse non possit. [z] Sed si cæsa sint, [a] puto contineri: [b] qa q̄rendo fructui deseruiunt. Idem & in palis erit dicēdū. Si in agro venationes sint: puto venatores quoque, & vestigatores, [c] † & canes, & cætera, quę ad venationē sunt necessaria, instrumē to contineri: maximè si ager ex hoc redditū [d] habuit. Et si ab aucupio redditus [e] fuit: aucupes, & plagæ, [f] & huius rei instrumentū, agri instrumē to cōtinebitur. [g] Nec mirum, cùm & aues instrumento, exēplo † apium, cōtineri Sabinus, & Cassius putauerūt. [h] Si qs eodem instrumento in plurimis agris vtatur, cuius agri instrumentum sit, quæritur? Et ego arbitror, si quidem apparet voluntas patrisfamilias, cui potius agro destinauerat; eius esse instrumentum. [i] cæteri enim agri mutuantur, veluti ab hoc agro. Si non appareat,

[a] Fabrum. Tignarium, uel quadratarium.
[b] Focariam. Quæ facit focum.
[c] Et villicā. contubernalē villici. Acc.
[d] Lanificas. A lana sic dictas, in qua operātur: ut s. de usu & hab. l. plenū. §. si. nec ob. j. e. l. villę. si. ut ibi dices. H.
[e] Pulmentaria. Id ē farina de hordeo. Accursius.
[f] Sed an instrumēti. Reuocat in dubium, quod tamen iam soluerat, licet non ita aperte.
[g] Rusticorum. Id est, operantium, uel, id est, instrumentorum.
[h] Instrumenti. Vt j. eo. l. villæ. §. si.
[i] Vxores. Impropriè, id est, contubernales: ut C. de incest. nup. l. cum ancillis.
[k] Duram separationem. Sic C. communia utriusque iu. l. possessionum. & supra de leg. 3. l. item. §. pen. & l. vxorem. §. codicillis. & j. e. l. §. sed si fundus. in fi. §. & si etiam exprimatur, succurritur: ut s. de leg. 1. l. si domus. §. qui cōfitetur. Accur.
[l] Continentur. Dū modo illi agro sint perpetuò attributi: ut s. de leg. 3. l. qui saltum.
[m] Saluæ sint. Vt sunt massarij.
[n] Ostiarium. Qui custodit ostium.
[o] Mulionem. Qui ducit mulum ad molendinum.
[p] Molas. De lapide.
[q] Et machinas. Id est, ipsum ædificium molendini, uel pistrini. nam secundū H. omne artificiosè factum, dicitur machina.
[r] Fœnum. de prato.
[s] Stipulas. Quæ secantur cum herba remotis primo spicis. Acc.
[t] Machinam frumentariam. Id est, arcam ad frumentū tenendum, uel aliud artificium artificiosè factum.
[u] Sapa. Id est quoddam quod fit ad potandum. dicta quasi parum saporis habens secundū H, & defructum eodem modo: ut & s. ti. 3. l. si quis uinum.
[x] Euehatur. In quo serua distinctionem Trebatij: ut s. de ac. empt. l. fundi. §. si. & facit in d. l. fundi. §. Labeo. & s. de leg. 3. l. seruis urbanis. in prin.
[y] Continerētur. Secus ī dolijs in fundo affixis: ut s. eo. l. instrumenta. §. fin. uel distingue possint remoueri, uel non: ut j. eod. l. cum fundus.
[z] Esse non possit. Talia enim quandiu non sunt cæsa, pars fundi sunt: vt s. de rei ven. l. fructus pēdentes. & facit j. ea. l. §. Papinia. quoque. & s. de vsufruct. l. itē si. §. fi. & de act. emp. l. fundi. §. si ruta. & §. pen. & fin. & l. granaria. in princ. & j. eo. l. fi.
[a] Sed si cæsa sint. fundi gratia.
[b] Contineri. Scilicet posse.
[c] Et vestigatores. Per odores narium, vel oculorū solicita indagatione: vel cū canibus.
[d] Redditum. Quia in hoc casu pōt locari. & facit s. de lega. 3. l. seruis vrbanis. §. 1. & de vsu l. venationem. & s. de vsufruct. l. item si. §. aucupiorum. & infr. proxi. §.
[e] Redditus. Fundi. Accur.
[f] Plagæ. Id est, palli, quibus tenentur retia recta.
[g] Continebitur. Vt s. proxi. respon. cum suis concor.
[h] Potauerint. Vt supra e. l. si redditus. & l. seq.
[i] Instrumentum. Sic supra de hære. instit. l. ex facto. §. si. Accursius.

† Foratiā legit Blō. libro 9. de Roma triumphante.

* P. F. adiuuet.

Machina quid est.

* In P. F. Cellararium. Et

[t] hodie corrupto vocabulo monaci cellerarium vocant.

[t] De sapa, Pl. lib. 13. ca. 9. & eiusdē lib. c. xxj. De defruto, idem lib. 14. c. 9. & c. 21.

† Blon. vbi supra, legit vestigatores canes, &c.

† Idē ibidē legit, aues exemplo atium instrumē to cōtineri, &c. quē quæso vide.

Nullius.

nullius [a] instrumento ce det. Neque enim pro par te diuidimus [b] instrumē tum. Supellex, [c] cætera-que, si qua i agro fuerūt, quò instructior esset pa-terfamilias, [d] instrumen to fundi [e] non continen-tur. Si domus [f] sit instru mentum legatum, videndum, quid contineatur. Et Pegasus ait instrumen tum domus id esse, quod tempestatis arcendæ, aut incendij [g] causa paratur, non quod voluptatis gra tia. Itaque neq; specula-ria, [h] neque vela, q̃ frigo ris, vel vmbræ causa in domo sunt, deberi. [i] quę sententia Cassij fuit: qui dicebat, inter instrumen tum, [k] & ornamentum multùm interesse: instru menti [l] enim ea esse, quę ad tutelam domus perti-nerent: ornamēti, quæ ad voluptatem: [m] sicut ta bulas pictas. Vela au-tem Cilicia instrumenti esse Cassius ait: quæ ideo parantur, ne ædificia vē-to, vel pluuia laborent. [n] Acetum quoque, [o] quod incendij extinguen di causa paratur: [o] item centones, [p] siphones, [q] funes, [r] perticas [s] quoque, & scalas, [t] & phormiones, [†] & spon-gias, [t] & hamas, & sco-pas [u] contineri pleriq; & Pegasus aiunt. Tegu-lam [x] etiam, & tignum eius rei causa paratum, instrumento contineri: si ad huiusmodi causam ha beat tigna parata ad alios vsus non de'eruientia. Proinde & fulcimenta, si quæ [*] habebat huic rei necessaria, etiā ea instru-mento domus contine-buntur. De velis, quæ in hypæthris [y] extendun-tur. Item de iis, quæ sunt circa columnas, Celsus scribit, magis supellecti-li [z] annumeranda. & ita Sabinum, & Cassium pu tare. Canales autem, & harpagones, & hamas instrumento cōtineri cō stat. Item perticę, quibus araneæ detergūtur: item spongiæ, quibus colum-næ, pauimenta, podia ex-terguntur: scalæ quoq;, quæ ad lacunaria admo-uentur, instrumēti sunt, quia mundiorē domum reddūt. Papinianus quo-que libro septimo respō-sorū ait, [†] Sigilla, & sta-tuæ affixæ, instrumento domus non continentur, [a] sed domus portio sunt: quæ verò nō sunt affixa, instrumēto [b] domus nō continentur. [c] ea enim, inquit, supellectili annu merantur excepto horo-logio æreo, quod non est affixum. nam & hoc instrumento domus pu-tat contineri: sicut pro-thyrum [d] domus, si ve-lamen est, inquit, instru-mento domus contine-tur. Fistulæ autem, & ca nales, & crateres, & si qua sunt alia ad aquas fa-liētes necessaria: item fe-ræ, & claues magis do-mus [e] portio, quàm do mus instrumentum sunt. Specularia quoque affi-xa [f] magis puto domus esse partem. Nam & in emptione domus, & spe cularia, & pegmata [†] ce-dere solent: siue in ædifi cio sint posita, siue ad tē-pus detracta. Sed si non sint reposita, ad hoc ta-men sint, [g] vt suppleantur, si qua desint, instru mento potius continebū tur. Cācellos [h] quoq; in strumēto cōtineri puto.

---

a Nullius. Nota ratione incertitudi-nis neutrum valere. & sic ī. de hære. in-sti. l. in tempus. §. j. & ī. de vsufru. l. sed & si quis. §. quid er-go si amisso. in fi. §. & ī. communia præ dio. l. in tradendis. ubi de hoc not.

b Diuidimus. Sic ī. de neg. gest. l. Nesen nius. in fin. & ibi di xi.

c Supellex. Quid sit. dic vt ĵ. de sup. le ga. l. 1. & 3. Accur.

d Paterfamilias. Non etiam fundus.

e Fundi. Sed instru mento patrisfami-lias sic, & ideo fun-do instructo legato cedit legato: ut infra ead. l. §. sed si fun-dus. Acc.

f Si domus. Dixit de instrumento fun di: nunc domus, ut ĵ. ad §. sed si fundus.

g Incendij. Scilicet, cendi.

h Specularia. Non affixa. aliàs sunt pars domus: ut infra ead. l. §. Papi-nianus. in fi.

i Deberi. Vt instru-mētum: ut ĵ. ea. l. §. Pap. nec vi pars rei: vt ī. de act. empt. l. fundi. §. quæ tabulę.

k Instrumentum. Scilicet domus.

l Instrumenti. Sci-licet domus.

m Ad voluptatem. Quæ possunt dici I-strumenta personę. cum ex his domus non perficiatur: vt ĵ de verbor. signifi. l. penult.

n Laborent. Secus si ad voluptatem: vt ī. prox. §.

o Paratur. Vt & ĵ. de penu lega. l. 3. §. penoꝛ.

p Centones. Id est, pulumaria: opus fa-ctum ad modū plu-marum secundum Hugon.

q Funes. Ad trahē-dum aquam, qui pro pter domum haben tur: ut ī. de act. emp. l. funes.

r Perticas. Ad te-nendos panos: ut ĵ. ea. l. §. canales.

s Scalas. Ad ascen-...

* De specularibus pulchrè Bud. ī. de vsufr. in l. ex sylua cædua.

* Macro. lib. 7. Satur. ca. 6. Quid aceto frigidius, qd cul patum vi nū est? so lū. n. hoc ex oibus humorib' crescentē flāmā vin-cit exti guit dum perfrigus suo calo-rē vincit elementi.

* In P. F. non est fu nes.

† Phormi oēs, qui di cūtur, pul chrè Cæl. Cota in hac ipsa dictione. hamæ ve-...

dedum ad granaria, vel vt ĵ. e. l. §. scalę.

t Spongias. Quæ mundant vestes uel alia. ut ĵ. ead. l. §. ca nales.

u Et scopas. Ad pur gādam domum. sic & ī. e. l. instrumen-ta. in fi.

x Tegulā. Non affi-xā: alias dom' por tio est, & cedit lega-to domus. ut ĵ. e. l. §. Papinianus. l fi. §.

y Hypęthris. ĩ A-lias apothecis, siue stationibus.

z Supellectili. Et ideo non continan-tur instrumento do mus vel fundi: vt ī. eod. §. supellex. sed bene continebitur instrumento patrif-familias: vt ĵ. ea. l. §. sed si fundus.

a Non continen-tur. Vt ī. de act. em. l. fundi. §. si rata. & l. granaria. & ī. e. §. ea vero. Sed arg. con tra ī. eo. l. instrumē ta. §. fi.

b Instrumento. Sci licet domus: aliàs est in textu. & uo est in libro domini. Accur sij.

c Non continētur. Non tamen est hoc generaliter uerum, vt statim subijcit: ut ī. ea. l. §. si dom'. & § seq. Acc.

d Prothyrum. Thyra Græce, dici-tur ianua Latinè.

e Magis domus. Vt ī. de act. empt. l. fundi.

f Affixa. Aliàs se-cus: ut ī. ea. l. §. Papi nianus quoque. Accur.

g Tamen sint. De nouo facta, & para-ta si autē fuissent de tracta, licet nōdum sint reposita, tamen ad hoc seruentur, vt reponantur: magis pars domus sunt, quàm instrumenta sint: vt ī. de act. em: l. fundi § fi. & l. gra-naria. §. fi. H.

h Cancellos. ĵ. qui ufant clam. l. nam & si ramos.

Sed si fundus nō sit. CASV. Legaui tibi fundum meum instructum, & ea certe...

rō ĝ sint infra, di-sertè Ma-rius Cata neus Iepi. Pl. ad Tra ian. in ea. f. quæ inci pit, Cū di uersā par tē prouin ciæ, &c.

† Aliàs, scaphas.

ĩ De hy-pętris pul chrè Bud. ī. de vsuf. in text. l. sylua cædua.

* P. Fl. si qua.

† In hunc locū vide Alexā. ab Ale. genia dier. lib. v. c. 24. circa fi. Et sigil la pro si-mulacris in suis ędi culis col-locatis ae eipiūtur. Mand. in Gl. Fac. §. et pprio. in ver. si-gillū. col. 5.

† Prothyra vestibu la dicūtur in domo-rū ianuis autore Vi truuio. De prothyro item ĵ. de verb. sig. l. pen. vbi vide Ale. hāc ipsam dictionē pulchrè explicatē.

† Pegma-ta, quæ di cātur, pul chrè Cæ-tel. Cota, in di-ctione, spe cularia.

Sed si fundus non sit cum instrumēto legatus, sed ita vt instructus est: quæsitum est, an plus contineatur, quàm si cùm instrumento legatus esset? Et Sabinus libris ad Vitellium scribit, fatēdum esse, plus esse, cum instructus fundus legatur, quā si cum instrumēto. quam sententiam quotidie increscere, † & inualescere videmus. Quāto igiť hoc legatum vberius sit, vidēdum est. Et Sabinus definit, & Cassius apud Vitellium notat. Omnia, quæ eo sunt [a]collata, vt īstructior esset paterfamilias: instructo, inquir, continebuntur, id est, quæ ibi habuit, vt instructior esset. [a] Hoc ergo legato non agri instrumentum, [a] sed proprium instrumentum suum reliquisse videtur: Proinde si fundus sit instructus legatus: & supellex continebitur, quæ illic fuit vsus ipsius gratia: & vestis non solum stragula, sed & qua ibi vti solebat. mensæ quoque eboreæ, vel si quæ aliæ, item vitrea, [b] & aurum, & argentum: vina quoque, si qua ibi fuerint vsus ipsius causa, continebuntur: & si quid aliud vtensilium. Sed si qua eò congesserar non vsus sui causa, sed custodiæ gratia: non continebuntur. Vina etiā, quę in apothecis [c] sunt, non cedent. & hoc iure vtimur, vt quæ ibi paterfamilias quasi in horreo † habuit, hæc nō contineātur. Celsus quoque libro xviij. Digestorum scribir: fructus ibi repositos, vt venirēt, vel in alium vsum quàm fundi conuerterentur, instructo fundo non contineri. Idem Celsus eodē libro ait: etiam supellecticarios, [d] & cęteros hoc genus [e] seruos contineri, [f] id est, ministeria, quibus instructus erat in eo fundo, extra eos, [g] qui libertatem acceperunt, & qui rure [h] morari solebant. Si instructum fundum legasset: ea pædagogia, † q̄ ibi habebat, vt cū eò venisset, præsto essent [i] in triclinio, legato continentur. Contubernales quoque seruorum, id est, vxores, & natos, īstructo fundo cōtineri verum est. [k] Instructo item fundo & bibliothecā, [l] & libros, qui illic erant, vt quoties venisset, [m] vteretur, cōtineri cōstat. Sed si quasi apotheca librorū vtebatur: contra erit dicendū. Neratius quoque libro quarto epistolarum Rufino rńdit: īstructo fundo, & supellectilem, & vina, & mancipia non solū ad cultum, custodiamve villæ, sed etiam quæ ipsi patrisfamilias in ministerio ibi essent, legato cedere. [n] Imagines aūt eæ solæ [o] legatæ vidētur, quæ ī aliquo ornatu villæ fuerunt. Papinianus quoque prędijs instructis legatis, mācipia nō contineri, [p] quæ temporis causa illic fuerunt: ac non eo animo trāstulit [q] paterfamilias ut aut fundi, aut suum instrumentum faceret. Idem respondit, prædijs

certè in hoc legato non tantum continetur instrumentum eiusdem fundi, sed etiā proprium meum instrumētum: sicut est supellex, quæ erat in fundo causa mei usus: & uestes meæ: & lecti, & mensæ, & aurum, argentum, & vina, & omnia alia vtensilia, & serui supellecticarij, & cæteri serui huius generis, id est, ministeria, quibus eram instructus in eo fundo. Item pædagogia, quæ habebam in dicto fundo, ut cum illuc irem, præsto essent in triclinio. Itē vxores, & filij seruorum. Item bibliotheca. & libri, quos ibi habebam. Item imagines, hæ tamē duntaxat, quæ fuerūt ī ornatu fundi. Item actor, qui stabat in fundo. quē quidem miseram in prouinciam, ut ordinatis in prouincia quibusdam meis negotijs, rediret ad fundum. est ergo pleonius legatum fundi instructi, quàm fundi cum instrumento, quia cum lego fundum cum instrumēto non continetur meum instrumentum: quædam tamē non continentur in dicto legato fundi īstructi: puta ea quæ congesseram in eo fundo, non vsus mei causa, sed gratia custodiæ, puta uinum, quod habebam ibi in apotheca causa custodię, uel fructus quos ibi reposueram ut vēderē. Item nec serui, qui iam a me consecuti fuerant libertatem. Item nec illa mancipia, quæ temporis causa in dicto fundo erant, nō ut essent fundi instrumentum, uel meum. & hoc dicit usque ad §. Idem respōdit instructis horreis &c. ubi dicit quid contineatur in legato horreorum instructorum, & domus instructę vsque ad §. Celsus scribit seruus qui in fundo &c. Viuianus.

[a] Non agri instrumentum. Tantum sub. alioqui contra: ut s̄. de vsu, & habi. l. si ita legatus. in prin. & quod dixi s̄. proxi. plus esse cum instructus &c. & j. ea. l. §. Neratius. & §. Papinianus quoque. & facit C. de verb. sig. l. 1. & 2. & s̄. de trit. l. procuratoris. §. si propter.

[b] Vitrea. Scilicet vasa.

[c] In apothecis. Non usus sui gratia.

[d] Supellecticarios. Id est, qui faciunt ibi supellectilia.

[e] Hoc genus. Id est, huiusmodi seruos. sic s̄. nau. cau. sta. l. & ita. §. 1. & s̄. de ijs qui not. īfa. l. athletas. §. ait prætor. & C. de infam. l. decreto. Accur.

[f] Contineri. Legato fundo instructo. Accursius.

[g] Extra eos. Id est, præter eos, qui libertatem &c. ad quod s̄. de opti. leg. l. cum ita. §. 1.

[h] Et qui rure. Repete & præter eos qui rure, id est, in uilla, non tamen in fundo legato. Vel dic nō repeti & secundum hoc non ad proximum: sed ibi in eo fundo &c. & sic cedunt legato.

[i] Presto essent. Ad tenēdum stipendiū & calcaria, & eum sequendum: & de his loquitur Instit. qui ma. nō pos. §. eadem. & facit C. de uerb. sign. l. 1. & 2.

[k] Verum est. Sic s̄. ea. l. §. saltuarium. in fi. §. & communia utriusq; iudi. l. possessionum. & s̄. de leg. 1. l. si domus. §. q cōfitetur. Sed arg. contra j. eo. l. si. in fi.

[l] Bibliothecam. Vas librorum: ut s̄. de le. 3. l. librorum. §. fin. Accur.

[m] Venisset. Paterfamilias in fundum. Accursius.

[n] Cedere. Sic s̄. ea. l. §. sed si fundus.

[o] Solæ. Quasi dicat nō illæ, quæ nec fundi nec patrisfamilias instrumenta essent. Item contra j. e l. si ita. §. domo. Sol. ibi.

[p] Non cōtineri. Sic s̄. de le. 3. l. si fund'. & l quæsitum. §. fin. & l. si ita. cū suis cōcor. alias est cōtineri sine nō: sed est falsa litera. Accur.

[q] Transtulit. In fundum.

† Increscere, ualde crescere, ... and. Gl. Fac. §. Habita. in versi. in officium.

[a] In P. Fl. collocata.

[a] Vide in hunc locū Ant. Aug. li. emen. 2. c. 4.

† Horreū hic accipe locum nō solum ad custodiam frugū, sed & rerū aliarū sepositarum à quotidiano vsu. testis Marius Grapa. li. 1. c. 2.

† Vide in hunc locū Amb. Cal. in dictiōe pædagogium.

[n] Imagines quoq; in F. F.

instructis legatis, actorē ex his in prouinciam missum, vt ordinatis negocijs ad pristinum actum rediret, legato prædiorū cedere, quamuis nondum redierit.[a] Idem respondit,[*] instructis horreis legatis, etiam vina,[b] quæ ibi fuerunt, quò dominus esset instructior,[f] contineri. aliud esse, si horrea ibi habuit, vnde instruebatur, vel in vrbe, vel in alijs prædijs. Idem respondit, domo per fideicommissum relicta cum supellectile Claudio Hieroniano clarissimo viro ab Vmbrio Primo, & mensas[c] & cæteram supellectilem,[d] [*] quam in horrea[e] paterfamilias in proconsulatu profecturus contulerat, vt tutiore loco essent, cōtineri. Idē respondit, theriacam quoque, & cætera medicamenta, quæ secessus[f] causa dominus ibi habuisset, & vestem propter secessum ibi depositam instructo fundo legato inesse. Idem respondit, domo ita vt instructa est cum omni iure suo legata, vrbanam familiam, itē artifices, quorum operæ cæteris quoque prædiis exhibebantur,[g] legato non contineri. Ostiarii autem, inquit, topiarii, diætarii, aquarii domui[h] tantùm deseruientes continebuntur. Sed quod de artificibus ait, falsum est. si eius domus causa parati sūt, licet aliis quoq; prædiis commodabantur.[i] Idem respondit, domo instructa legata, mensas eboreas, & libros nō cōtineri:[k] sed hoc falsū est. Nā omne, quicquid in domo fuerit, vt instructior ibi esset paterfamilias, continebitur. Supellectilē aūt patrisfamilias instrumentū esse[l] nemo dubitat. denique Neratius libro quarto epistolarū Marcello fratri suo rñdit: ēt vestem domus instructæ legato cōtineri: maximè, inquit, in ꝓposita specie. proponebatur. n. qui legauerat,[m] argentū, & rationes excepisse. nam qui hæc, inquit excepit: non ꝑt nō videri[n] de cæteris rebus, quæ in ea essent, sensisse. Sed & ipse Papinianus eodē libro responsorum, ait patrē mercatorē, ac fœneratorē[†], qui duos filios, totidemq; filias hæredes instituerat, ita legasse: Filiis maribus domum meam instructā do, lego, darique iubeo. merces & pignora an cōtineantur, quæri posse. sed facilem iudici voluntatis coniecturam fore, cæteris patris facultatibus[*] æstimatis.[o] Celsus scribit, seruis, qui in fundo morarentur legatis, vicarios[p] eorum nō contineri: nisi appareat & de vicariis eum sensisse. Papinianus quoq; libro vij. Responsorum, vxori, cui vir omnia quæ in domo erant, ab hærede filio præstari voluit: cautiones debitorum, emptionesque[q] seruorum non videri legatas respōdit: nisi, inquit, ex alia parte & de seruis[r] cum

[a] Redierit. Sic supra. de hære. insti. l. ex facto. §. secū. & supra proxi. §. cum concordan.
[b] Vina. C. de uer. signi. l. 1. & 2. Sed contra. ff. eod. l. si ita. §. domo. Sol. ibi.
[c] Mensas. Incipit respondere.
[d] Supellectilem. In domo esse solitam.
[e] In horrea. Aliàs est mortis, & sub. tē pore. alias in ortis cum forte esset extra vrbē. & quod subijcit, contulerat, scilicet in domum secundum primam, vel in ortis secundum aliam.
[f] Secessus. Vt ad tempus secederet à curis ciuitatis.
[g] Exhibebantur. secundario: vt sic bene corrigatur infrà. item dic quæ sit vrbana familia. ff. de leg. 3. l. cum quæreret. & l. seruis vrbanis.
[h] Domui. q. d. non afferebāt aquam in domum, sed illatam in domum ministrabant. Acc.
[i] Commodabant. sic sup. de le. 3. l. instr. §. proinde. & sup. ea. l. §. si quis instrumē tum. & ff. eo. l. si ita. §. domo. Acc.
[k] Nō cōtineri. Habeas non. & sic bene corrigit statim. aliàs deest non: & secūdum hoc quod subijcit falsum est, scilicet sine distinctione. nā distinguitur, vt supra §. sed si fundus. & §. instrumento. & sic tollitur contra. quod tunc signatur ff. eod. l. si ita. §. domo.
[l] Instrumentū esse. Vt infra, de supelle. lega. l. 1. & l. Labeo. in prin.
[m] Legauerat. Scilicet domum instructam.
[n] Non potest non videri. Alias est non potest non videri. & tunc dic sensisse scilicet in legando, nā sine dubio cedunt. alias est, potest videri scilicet sine nō: & tunc dic sensisse, scilicet, excipiendo. & sic nota. quod qui in vno excipit, in cæteris videtur regulam firmare: vt in Authen. de non alie. §. ubi autem. & ff. eo. l. cum de lanionis. §. cui fundum. & facit ff. de aur. & arg. leg. l. 1. & C. de procu. l. maritus. & ff. de iudic. l. cum prætor. in princ. & de mino. l. & si sine. §. sed quod Papinianus. & l. patri. in. prin. & sup. de leg. 1. l. vxorem. §. felicissimo. & l. seruis vrbanis. & ff. de ma. test. l. si peculiū. I. prin. Sed ar. contra. ff. de peti. hæred. l. item veniunt. §. senatusconsult. & §. in priuatorum.
[o] Aestimatis. Vt si sint paucæ, ista non cedant: arg. ā. de leg. j. l. si res in dubio tamen non cedunt, cū temporis causa ibi sint: vt ff. §. Papinianus & §. Papinian' quoque. & §. sed si fund'. & §. instrumento. & supra de leg. 1. l. si chorus. cū concor.

Celsus scribit. CASVS. Legaui tibi seruos, qui habitabant in quodam meo fundo: quæritur an vicarij eorum cedant legato? Respō. quod non: nisi appareat & de his vicarijs me sensisse. Itē legaui a filio meo hærede vxori meæ omnia, quę in domo erant: non continentur hoc legato chirographa debitorum: item nec instrumenta emptionum seruorum, nisi appareat voluisse me eos seruos ad vxorem pertinere.

[p] Vicarios. Qui forte extra fundum morabantur: alioqui contra uidetur: ut ff. titul. primo. l. si peculiū. §. uicario. ubi uidetur legato seruo accedere peculium: sed tamen contra est, ut infra titulo primo. l. ante pen. ubi autem quis tibi legat seruos suos, qui continentur: dic vt supra de legatis tertio. l. cum suæ. cum tribus legibus seq.
[q] Emptionesque. Sed cauere debet de exhibendo: vt C. de fideicōmiss. l. instrumenta.
[r] Et de seruis. Scilicet & instrumentis vt subijcit. & facit ff. de leg. 3. l. si mihi. in prin. & §. fin. & l. quæsi-

[*] In P. F. instructis ortis.

[*] In P. Fl. quam in ortos.

Excipiens in vno, in cæteris regulam firmat.

[†] Istū tex. adducit Ar. in c. 1. de proba. ad hoc quod vsurarius nō dici. ut mercator: quod improbat Abb. de Ingrat. mercatorū in adducentes. cap. 108.

[*] In P. F. examinatus.

quę situm. §. 1. & supra ead. l. §. idem respondit domo instructa. in fin. & §. Papinianus.

cogitasse apparuerit, scilicet vt eorum seruorum ei legasse videatur emptiones, quos & ipsos voluit ad eam pertinere.

Enumeratio specierum respiciens actum legandi, non restringit genus præcedens. Item quando uni legatur genus: alteri species: a legato generis species videtur exempta Bar.

Si quis fundum ita vt instructus est, legauerit: & adiecerit, cum supellectile, vel mancipijs, vel vna aliqua re, quæ nominatim expressa non erat: vtrum minuit legatum adiiciendo speciē, an verò non, quæritur? Et Papinianus respondit, non videri minutũ, [a] sed potius ex abundanti adiectum. [b] Idem Papinianus [c] libro vij. responso

Si quis fundum. CASVS. Fundo instructo legato continetur in legato supellex, & mancipia, & multa alia de quibus dictum est s. ead. l. §. sed si fundus non sit &c. modo pone, quòd legaui tibi fundum instructum non nominando aliqua expressè de prædictis, quæ tacitè cõtinentur in dicto legato, & postea adieci hæc verba, cum supellectilibus quæ in dicto fundo sunt. uel adieci, cum mancipijs, quæ in dicto fundo sunt, uel nominaui aliquã aliam rē de prædictis, quæ tacitè in legato continentur. nũquid uidetur minuisse legatum fundi instructi, scilicet ut non alia contineantur in legato, nisi fundus, & supellectilia nominata a me specialiter? Et dicit qd non, & ex abundanti uideor adiecisse specialiter illud quod tacitè cũ multis alijs continebatur: sicut cum dicitur in diuina scriptura, Dicite discipulis eius, & Petro &c. & de hoc etiam ponit aliud exemplum in matre, & filia.

Mat. 16.

[a] Non videri minutum. Sed contra j. de sup. leg. l. legata. 2. respon. ubi minuitur. Sol. secundum R. hic non minuitur personę legatũ, ibi agri minuitur. uel hic non minauit aliquam de speciebus, quando plures species erant in instrumento, ut supellex, & mãcipia quæ nominando nõ est recessum a priori uoluntate: uerum si nominasset aliquod indiuiduum de illis, quæ continebantur in instrumẽto, uel proprio nomine, uel aliqua demonstratione, quæ uice nominis fungitur, uel adijciẽdo verum numerum, ut duos, uel tres: recessum uidetur a priori voluntate eatenus, ut de alijs mancipijs eiusdem speciei præter quæ nominauit (licet ibi sint plura) non teneatur. R. & hoc etiã modo soluitur j. eod. l. cũ de lanionis §. cui fundũ. Vel plenius distingue: quia cum legatur ab eodem genus & species. aut uni, aut diuersis. si uni, aut a sciẽte, aut ab errãte. Primo casu aut remouendæ dubitationis causa, siue ad maiorē euidentiam. & tunc non minuit: ut hic. Aut determinationis gratia, & in hoc casu ex abundanti genus nominatur: quoniam ei per speciem derogatur: ut j. eod. l. cum de lanionis. §. cui fundum. & §. quidam. & j. de supel. leg. l. legat. in princ. si vero ab errante: eo casu ex abundanti sit specierum nominatio: ideoq; per eã nihil generi derogatur: ut j. de supel. leg. l. legata. in princ. & j. de auro & argen. leg. l. pediculis. §. Labeo. & j. de re. iur. l. quæ dubitationis, si autem uni genus, alteri species legatur, tunc loquitur sequens §. ut de genere semper intelligas speciem exceptam, nisi contrarium liqueat: & sic generi per speciem derogatur: ut & supra de leg. 3. l. uxorem. §. Felicissimo. & l. seruis vrbanis. §. si. & de regulis iur. l. in toto. & j. de manumis. testa. l. si peculium. in princ. & s. de leg. 3. l. hæres meus. §. j.

& l. quæ situm. §. 1. si autem vniuersitas, & pars legatur, ut ticardina, paganella, pro ea parte quæ proprio nomine caret, uidetur positum totum: ut j. de reb. du. l. 1. Azo. Item & facit j. de alim. legat. l. uerba. & l. alimenta. §. Basilicæ. & l. Stichus. Acc.

rum ait: Instructis ortis filio legatis, mater argentum muliebre filiæ legauerat. Respondit, etiam id argentum muliebre, quod in ortis habuit, vt ibi esset instructior, ad filiam [d] pertinere.

Taberna nomen est loci, caupona nomen est negotiationis. Bartolus.

Paulus libro iiij. ad Sabinum. XIII.

TAbernæ cauponiæ [†] [e] instrumento legato, etiam institores cõtineri Neratius [f] existimat. Sed videndum, [g] ne inter instrumentum tabernæ cauponiæ, & instrumentum cauponę sit discrimen: vt tabernæ non nisi loci [h] instrumenta sint, vt doliaria vasa, [†] ancones, calices,

[b] Adiectum. Id est, appositum: scilicet quandoque uideri: ut patet ex prædictis. sic & C. de testamen. l. testamẽtum. Accur.

[c] Idem Papinianus. Alias §. idem Papinianus. & alias lex, instructis: alias nec lex, nec §. usque in finem. & dic quod prædium erat instructum seruis, & alijs rebus: quæ erant instrumenta ortorum, uel matrisfamilias: inter quæ erat argẽti muliebris quædam species, & ita filio uidetur legasse illã speciem non expressum, sed tacitè. R.

[d] Ad filiam. Sumpta præsumptione in hoc tali dubio tam ex rei legatæ, quam ex hac legatariorum ipsorum qualitate, uel cõuenientia. non ergo hic derogatur generi per speciem hoc præcipue efficiendo, quoniam in legando hic species non sit expressa. & sic non obstat huic supra de leg. 3. l. seruis. §. fin. & l. hæres meus. §. 1. & l. quæ situm. §. 1. & quod dixi in superiori §.

TAbernæ. CASVS. Legaui tibi instrumentum tabernę meæ, uel tabernam instructã. certe continebuntur instrumenta ipsius loci, ut vasa doliaria & similia. Si autem legaui tibi cauponã instructam: continentur non solũ prædicta, sed etiam institores, quos præposueram dictæ cauponæ exercendæ. hoc enim nomen caupona, est nomen negotiationis, qd' nõ est in nomine tabernæ. sed & si legaui tibi balneum instructum, continetur balneator, & fornacator. sed & si ita scripsi in testamento meo, quæ tabernarum exercẽdarum, & instruendarum causa facta; parata ve sunt, do, lego Titio, & etiam lego eidem ea, quæ causa exercendi, & instruendi pistrini, & cauponæ facta, parataq; sunt. & postea decessi. certè legati uidẽtur caballi, qui in pistrinis erãt, & pistores, & institores, qui erãt in caupona. & etiam focaria, quæ erant in caupona, & etiam merces, quæ erant in prædictis locis. Sed nunquid domo instructa legata continebuntur uina, quæ ibi erant? Et dicitur q non: quia non potest domus intelligi instructa uinis. & hoc usque ad l. si ita. §. mulier. Viuian.

[e] Tabernę cauponiæ. Id est, ubi est vinum, & similia parata ad uendendum, sed non uenduntur adhuc: ut differat a caupona, in qua iam exercetur negotiatio uini, & ut differat a taberna in genere, quæ est vbicunque negotiatio exercetur: ut j. eo. l. cum quæritur. Ac.

[f] Neratius existimat. Et male. Acc.

[g] Sed videndum. Corrigendo Neratium.

[h] Loci. Id est, quæ semper ibi stãt. sed institutores finito negotio recedunt. & secundum hoc intelligi potest j. de uerb. sign. l. si instructum. §. 1. secundum H.

[†] Cauponæ. vide Ant. Aug. li. 2. Emẽ. cap. 4.

[†] Quæ vasa dicant hic ancones, pulchrè Cat. Cort. in hac ipsa dictione. Nebris. in lexi. suo iuris ciuil.

Etiam

& trullæ, [a] quæ circa cœnā solent traiici: item vrnæ æreæ, & congiaria, & sextaria & similia. Cauponæ autem, cum negotiationis nomen sit, etiā institores. [a] Instrumēto [b] balneatorio legato etiam balneatorem contineri, Neratius respondit.

Idem libro ij. ad Vitellium. XIIII.

Continetur autē & fornacator. [c]

Pomponius libro vj. ad Sabinum. XV.

Si ita testamento scriptum sit, Quæ tabernarum exercendarū, instruendarū, pistrini, cauponæ causa facta, parataq; sunt, do lego. his verbis Seruius respondit, & caballos, [d] qui in pistrinis essent, & pistores, [e] & [e] in caupona institores, & focariā, mercesq;, quę ī his tabernis essent, legatas videri. Domo instructa, [f] responsum est supellectilem legatam: non etiam uina; [f] quia domus vinis instructa intelligi non potest. [g]

Instrumento fundi cedit mulier, quæ villam custodit, sicut & saltuarius. Bar.

Mulier villæ custos perpetua [h] in fundo, qui cū instrumento legatus esset, aut instructo, continebitur, sicuti saltuarius: [i] par enim [k] ratio est. Nā desiderant tam villæ, quā agri custodiam: illic, ne quid vicini aut agri, aut fructuum occupent: hic ne quid cæterarum rerū, quæ in villa continētur. Villa autem sine ulla dubitatione pars fundi [l] habetur.

Villæ instrumento, non continetur supellex. Bar.

Alphenus libro ij. Dig. a Paulo epit. XVI.

Villę [m] instrumento legato, [n] supellectilē nō cōtineri, [o] verius est. Vinea, & instrumēto eius legato, instrumentū vineę nullū eē, [o] Seruius respondit, qui eum [p] cōsulebat, Corneliū respondisse aiebat, palos, [q] perticas, rastros, ligones, instrumenti vineæ esse. qd' verius est. Quidam vxori suæ fundum, vt instructus [r] esset, in quo ipse habitabat, legauit. Consultus de mulieribus lanificis, an instrumento continerentur, respondi, non quidem esse instrumenti fundi: [s] sed quoniam ipse paterfamilias, qui legasset, in eodem fundo habitasset: dubitari non oportere, quin etiam ancillæ, & cæteræ res, quibus paterfa-

[a] Etiam institores. Scilicet contineri, qui dum negotiationi cauponæ, uel tabernæ operam præstant. ipsi enim potius inserri putantur, quam ipsi tabernæ inferantur: ut j. eod. l. cum de lanionis. §. t. & de colono dicitur sup. eod. l. quæsitum. §. Alphenus. & j. eo. §. fi. & j. l. prox. in prin. Acc.

[b] Instrumēto contineri. Scilicet quandoque. ut si paterfamilias per se balneū exercebat: ut j. eo. l. cū de lanionis. §. t. & sup. proxi. respō. & j. eod. l. pictoris. §. fin.

[c] Continetur. Et fornacator. qui facit ignē ad calefactionē balnei. sed certè ille dicitur fornacarius, ut supra ad legem Aquil. l. si seruus seruum. §. si fornacarius. Vel fortè fornicator, qui meretricē ducit, ut Cacus, uel ipse meretricator.

[d] Si ita. Et caballos. causa ducendi pistrinum.

[e] Et pistores. Hos pistores, & institores dicas contineri quādo dominus exercet per se, & istis utitur ut instrumentis: cæterum si ipsi exercent instrumentum eis paratum, nō ipsi sunt instrumentum: ut de colono. s. eod. l. quæsitum. §. Alphenus. in fi. §. & sup. eo. tit. l. cū de lanionis. §. t. & sup. e. l. prima. in prin. & §. t. & §. fin. & hic dicit. R. secundos, non primos contineri.

[f] Non etiam vina. Contra C. de uerb. signific. l. j. & sup. e. l. quæsitum. §. sed si fundus. & §. Neratius, & §. idem respon. instructis hortis. quibus dicitur contineri uina. Sol. aliud ī fundo, ut ibi quā in domo, ut hic: & est ratio, quia ex fundo plerunque nascitur. Vel ibi gratia vsus patrisfamilias: hic causa custodiæ: & secundum hoc non refert inter fundum, & domum.

[g] Intelligi non potest. Nisi secundum quod dixi, quando est gratia vsus. Acc.

Mulier. CASVS. In fundo meo Titiano erat quędam villa, id est paruula domus in qua stabat Arethusa ancilla mea cā perpetuæ custodiæ. ego feci testamētum, & legaui dictum fundū Titio cū instrumēto, vel instructū. nunquid continebit in legato dicta mulier? Et dicitur qd' sic, sicut continentur saltuarij, quos habebam in eodem fundo, cum enim sit utriusque par ratio, idem ius statuendū est. desiderāt enim ita bene custodiam villæ, sicut agri. illic enim, i. in agris desideratur custodia per saltuarios, ne quid vicini occupent de agro, uel de fructibus in agro pendentibus. hic autē, id est in uilla desideratur custodia, ne qd uicini occupēt cæterarum rerū, quę continētur in uilla. dicta autem uilla sine dubio est pars dicti fundi: & ideo dictus legatarius uendicabit eam propter dictum legatum. Viui.

[h] Perpetua. Ad hoc supra de pig. l. debitor. cum concor.

[i] Saltuarius. Ad qd' est supra eo. l. instrumenta. §. fi. & l. quæsitum. §. saltuarium. & de leg. 3. l. cum quęreretur. §. fi. & j. eo. l. idem. §. fi.

[k] Par enim. Ergo idē est ius: ut sup. ad legem Aqui. l. illud. Accur.

[l] Pars fundi. Facit j. de uerbo. signific. l. fundi. & sup. quibus mod. usufru. amit. l. fundi.

Villæ. CASVS. Si lego tibi instrumentum domunculæ, quam habeo in rure causa colligēdi fructus, nō continetur supellex. Secundo dicit, quòd si lego tibi uineam. & eius instrumētum: continētur nomine instrumenti pali, & perticæ, & rastri, & ligones. Tertio dicit quod si lego tibi fundum, sicut instructus est, in quo ego habitabam: continentur mulieres lanificæ, quæ erant in fundo, quamuis non continerentur, si ego in eo habitarē. Viuian.

[m] Villæ. Rustici ædificij: vt infra de verborum significa. l. fundi appellatione, & supra l. proxi. §. fin.

[n] Legato. Secus si villa instructa legetur vbi distinguit legetur fundus instructus, vel cū instrumento: vt s. l. quæsitum. §. supellex. & §. sed si fundus. ibi, proinde &c. Acc.

[o] Non contineri. Contra j. eo. l. Seiæ. §. pe. Sol. ibi.

[p] Qui eum. Seruium.

[q] Palos. Sic s. de vsufr. leg. l. item si. §. fi.

[r] Instructus. No. instructus. secus si cum instrumento: vt s. eo. l. quæsitum. §. sed si fundus.

[s] Instrumenti fundi. Sed patrisfa. si modo vt ibi esset instructior, habebat: aliàs si ut extra fundum locaret,

[a] Alc. lib. 6. parer. c. 3. legit, quæ circa ahenū solent traiici: quo loco pulchrè explicat quid sit trulla.

[a] In hunc locū pulchrè Ant. Aug. emē. lib. 2. c. 11. quo loco de mensuris & vasis tractat.

[c] De fornacatore (ita. n. malo legere, quàm fornicator: quod & sensus magis conueniat. & in victo. exēpla. altero probatiore ita scriptū olim fuerat, quamquam sciolus aliquis deprauauerit) pulchrè Bud. s. ad l. Aq. si seruus seruū. §. si fornacarius. idē. n. est fornacarius, qui & fornacator.

[e] In P. Fl. in cauponio.

[f] Adde hic quod etiā quandoque appellatione domus cōtinetur substantia, & patrimonium: vt l. 1. C. de iudi. & ma. & l. 1. C. ne liceat pot. Alex. in l. lecta. sup. si cert. peta.

[o] P. F. nihil esse.

non cõtinetur legato: ut s̃.l. quæsitũ.§. sed si fundus.& §. Papinianus.& j.e.l.& si mancipijs. in prin. in casu ta mẽ sunt etiã instrumẽta fundi: ut si erãt lanificę ad uestiendum familiã rusticã, ut s.e.l. quæsitũ.§. saltuariũ.

Pictoris. CASVS. Ista lex planè ponit, quid contineatur legato instrumento pictoris serui, uel instrumẽto piscatorio, uel instrumento balneatorio. Viuianus.

milias in eo fundo esset instructus, omnes legatæ viderentur.

Pictoris, vel balneatoris, vel lanionis instrumento legato omnia necessaria ad suum ministerium continentur. Bar.

Martianus lib. vij. Institutionum. XVII.

Pictoris instrumẽto legato, ceræ, colores, similiaq; horum legato cedũt: item peniculi, & cauteria, [a] & cõchę. [b] Instrumento piscatorio cõtineri Aristo ait nauicellas, quæ piscium capiẽdorum causa comparatæ sunt. Sed & piscatores [c] contineri verius est. Instrõ balneario [*] legato, dictum est balneatorem [d] sic instrumento contineri balneario, quomodo instrõ fundi saltuarium, [e] & topiarios, & instrumento cauponio institorem, [f] cum balneæ sine balneatoribus vsum suũ præbere nõ possint. [g]

Paulus libro ij. ad Vitellium. XVIII.

Cum de lanionis [h] instrumẽto quæritur: semota carne, [i] mẽsas, [k] pondera, [l] ferramẽta, & alia, quę laniãdę [m] carnis causa parata sunt, itẽ trutinas, [n] cultros, dolabras [o] istrumẽto relinqmus. Instrumento legato, aliquãdo & [*] personas legãtiũ necesse est inspici; vt ecce, pistorio instru-

[a] Cauteris. [1] Plumbea cum quibus fiunt designatiões antequam fiat pictura.

[b] Et conchæ. Vascula in quibus stant colores, quæ dicuntur esse de auriculis piscium. Accur.

[c] Piscatores. Seruos, & hoc cum ipse testator piscator erat, & seruos piscatores habebat in eo ministerio: vt & j.l. proxi.§. 1.& dis s̃.e.l. si its. in princ.

[d] Balneatorem. Scilicet seruum: vt sup. eo.l. tabernæ. in fi. cũ ipse dominus p̃sit balneo. & not. s. ptos i. respon.

[e] Saltuarium. Id est saltus custodem: sed topiarius ordinator saltus: vt sup. de legatis 3.l. cum quæreretur.§. fin. & facit supra eo.l. instrumenta.§. fina. & l. quæ situm.§. saltuarium. & l. si its.§. fina.

[f] Institorem. sup. eo.l. tabernæ.§. pen.

[g] Nõ possint. Facit s̃. de iur. om. iud. l. 2. cum suis cõc.

Cum de de lanionis. CASVS. Hæc lex primo ponit qd cõtineatur legato instrumento serui lanionis. Secundo dicit, qđ ad sciendũ qđ cõtineatur instrumento legato, est necesse quandoq; inspici personas legantium. nam si lego tibi instrumẽtum pistorũ, ita demũ cõtinentur legato serui pistores, qui seruiebãt mihi in pistrino, si ego pistrinum exercebam, & nõ alias. multum enim interest, vtrum instrumẽtum sit paratum pistoribus, id est, ipsis dominis p se molẽtibus: quo casu cõtinebuntur in dicto legato serui pistores, an pistrinũ sit paratũ seruis molentibus, siue dñis: quo casu nõ cõtinentur ipsi serui. Asinam. Titius habens in fundo suo molendinum quod asina ducebat, fecit testamentum, & legauit Seio dictum fundum cum instrumẽto fundi. nunquid continetur dicta asina, & mola molẽdini? Et dicitur qđ non. bene tamẽ cõtinentur cacabi, & patinę quis pulmentariũ, siue comestio nõ potest coqui sine prædictis. Item cõtinetur uas ahenum, quod supra focum pendet, in quo calefit aqua ad potandum. & eadẽ ratione continentur urcei, quibus aqua infunditur in dictum vas ahenum: & etiam illa vasa cõtinent, qbus aqua infunditur i dictos vrceos & sic usq; ad infinitũ: & hoc si voluit testator. si autẽ nõ apparet volũtas testatoris, debemus inspicere cõsuetudinem regionis unde erat testator, scilicet quid erat in cõsuetudine, ibi quid cõtineretur appellatione instrumẽti fundi. Item continetur appellatione instrumẽti fundi villicus seruus qui colebat fundum fide dominica: nõ autẽ si colebat certa quantitate pensionis. Itẽ continet̃ meta, id est, inferior pars molæ si molebatur rusticis fundi. Itẽ bubulcus, siue stabat fundum cũ bobus, siue pascebat boues aratorios. quilibet enim prædictorũ dicitur bubulcus. Itẽ & putatores vineę qui erant in fundo. Item pastores, & fossores. Item cũ fundus. Legaui Titio fundum Seianum, ita vt optimus, maximusque est, cum omni instrumẽto rustico, & vrbano, & mancipijs, quę ibi sunt, nunquid debentur ei semina, q̃ in fundo erant? Et dicit qđ sic, nisi hæres probet aliud me testatorem sensisse. Item debetur ei frumentum repositum in fundo pro pascẽdis mancipijs, quæ erant in fundo. sequens §. dicit, quid continetur instrõ serui medici cum instrumento legati.

Cum fundum. Titius habẽs fundum, in quo erant decem serui, qui operabantur ibi, & ita erant fundi instructi dicti serui: legauit Seio dictum fundum ĩstructum: & postea eidẽ Seio legauit specialiter quinq; de dictis mancipijs. nunquid alij serui, quis non sunt nominati, continẽtur a modo sub appellatione instrumenti fundi? Et dicitur quod nõ, quia ex eo quod testator nominauit specialiter postea quinque ex seruis, ut dictum est, apparet eum non intellexisse dictos decem seruos esse annumeratos instrumẽto fundi, i. contineri instrumento fundi.

Sabinus ait. Legaui tibi fundũ. & ea quæ in eo sunt. certè habebis fundum, & ea quæ solita sunt esse in eo fundo. non autem ea, quæ tu curasti poni in eo fundo, vnde legatum tuum cumularetur.

Quidam. Titius legauit Seio hoc modo: uillam meã vti ego ipse possedi, lego Seio cum supellectili, & mensis, & mancipijs, quæ ibi deputabantur urbanis & rusticis, & cum vinis, quæ in diem mortis meæ ibi erunt, & cum decem aureis. & postea decessit dictus testator, & tempore mortis suæ inuenta fuerunt in fundo nõ solum prædicta nominata, sed etiã libri plures, & vitrea uasa, & vesticula ipsius. nunquid debentur legatario dicti libri & vitreamina & vesticula? Et dicitur quod non, imò sola ea, quæ expressit in legato.

Domum. Legauit Titius mihi domum instructam cum omnibus affixis. certè non continentur nomina debitorum, quæ erant in domo. Viu.

[h] Cum de lanionis. Id est macellarij, siue becharij: à laniando ii dicti: quia delaniant, id est per frusta incidunt carnes, & vendunt. vel id est, quia lanã separant, & diuidunt à corijs bestiarum: & exuunt, siue excoriãt bestias: & sic dicitur lanio à lanicio: vt arg. sup. de vsu, & habi. l. plenum.§. fi. H.

[i] Semota carne. Hæc enim non cedit legato.

[k] Mensas. Super quibus venditur caro, vel etiã lana.

[l] Pondera. Quibus ponderantur carnes, cum venduntur.

[m] Laniandæ. Id est occidendæ, vel diuidendæ, vel separandę à corijs, & lana. Accur.

[n] Trutinas. Id est stateras, siue bilancias.

[o] Dolabras. Id est bipennes, cum qua dolantur ligna, uel quod habet duo labra, secundum H. Accur.

[1] Cæli⁹ Rhodi. li. lec. antiq. 4. ca. vlu. Sũt & sua inquit, pictoribus cauteria, in ea pingendi rõne quã vocant encausticẽ, Latinè iustitiã diceimus coloribus inustis, & cera igne resolutis. vnde factum vulgo vt librarium atramentum dicat̃ encaustũ, hæc ille.

[*] In P. Fl. incipit, itẽ pictoris.

[*] P. F. balneatorio.

[*] P. Fl. &c.

Pistores,

mento ita ipsi pistores [a] inesse videri possunt, si paterfamilias pistrinum exereuerit.[b] nã plurimũ interest, instrumentum [c] pistoribus, [d] an pistrino paratum [e] sit.

Asinam [f] molendinariam, & molam negat [g] Neratius instrumẽto fundi contineri. Item cacabos, [h] & patinas [i] in instrumento fundi esse dicimus: quia sine his pulmẽtarium [k] coqui non põt. Nec multùm refert inter cacabos, & ahenum, [l] qđ suprà focum pendet. hic [m] aqua ad potandum calesit, in illis pulmentarium coquitur. Quòd si ahenum instrumento cõtinetur, [n] vrcei quoque, quibus aqua in ahenum infunditur, in idẽ genus rediguñ: ac deinceps in infinitũ primis quibusq; proxima copulata [o] procedunt. Optimum ergo esse Pædius ait, non propriam verborum significationem scrutari, sed in primis quid testator demonstrare voluerit: deinde in qua præsumptione [p] sint, qui in quaque regione cõmorantur. Cùm de villico [q] quæreretur, an instrumento inesset, et dubitaretur: Scæuola cõsultus respondit, si non pensionis certa quantitate, [r] sed fide dominica [s] coleret, [t] deberi. Idẽ consultus de meta molendinaria respõdit: si rusticis eius fundi operarijs moleretur: eam quoq; deberi. Est autem meta inferior [t] pars molæ, catillus superior. De bubulco quoque ita respõdit: siue de eo, qui bobus ibi araret, siue de eo, qui boues eius fundi aratores pasceret, quæreretur, deberi.[u] De putatoribus [x] quoq; ita respõdit: si eius fundi causa haberentur, inesse. [y] Pastores [z] quoque, & fossores [a] ad legatarium pertinere. Item cùm fundus ita legatus esset, Mæuio fundum Seianum ita vt optimus, maximusq; est, cùm omni instrumento rustico, & vrbano, & mancipijs, quæ ibi sunt. & quæreretur, an semina [b] deberentur? Respondit, verius esse deberi, nisi aliud testatorem sensisse hæres probaret. Idem respondit de frumento reposito ad mancipiorũ exhibitionem. In instrumento medici esse collyria, [c] & emplastra, & cetera eius generis, Cassius scribit.

Enumeratio quorundam in dividuorum à legato generis exi mit speciem. sub qua indiuidua enumerata comprehenduntur. Bartolus.

Cui fundum instructum legauerat, nomina tim etiam leganit mancipia. [d] Quæsitum est, an reliqua mãcipia, quæ nõ nominasset instrumento cederent? Cassius air, responsum esse, tametsi mãcipia instructi fundi sint: tamen videri eos solos [e] legatos eẽ, qui nominati essent, quòd [f] appareret, non intellexisse [g] patrẽfamilias, instrumẽto quoque seruos [h] annumeratos esse.

In dubio ea videntur esse in

---

[a] Pistores. Scilicet serui.
[b] Exereuerit. Per se.
[c] Instrumentum. Id est, serui de quibus quæritur.
[d] Pistoribus. Id est, dominis per se exercentibus.
[e] Pistrino paratum: Scilicet, seruus, quasi ipsi præcipiant in pistrino ut primo casu cedat legato: secũdo non. & sic instrumẽto agri: ut ĩ. eo l. quæsitum. §. Alphenus & dicitur hic pistrinum, id est, furnus: alias pro molendinu ponitur secundum Hug.
[f] Asinam. Redit ad instrumenta fundi. dic ergo asinã, quæ ducit molam.
[g] Negat. Nisi sit rustico operi deputata: ut j. eo. § idem consulius.
[h] Cacabos. Id est, lebetes. Accur.
[i] Patinas. Id est, patellas.
[k] Pulmentarium. Suauis cibus, secundum Hug.
[l] Et ahenum. Id est, caldarium, uel patolum a materia sic dictum.
[m] Hic. Id est, in aheno.
[n] Cõtinetur. Quod apparet ex præmissis, cum nõ differat à cacabo, & hoc secundario: directo autem instrumento coquinario cõtinetur: ut j. de auro & arg. leg. l. & si non sint. §. si cui.
[o] Copulata. j. eod. l. si fundi. §. fi. & ad idem ĩ. de instit. om. iud. l. 2. cum concor.
[p] Præsumptione. Id est, consuetudine, ex qua uoluntas testatoris præsumitur, & sup. de ędi. edic. l. sciendum. §. illud. & de legat. 1. l. si seruus plurium. §. fin. & de leg. 3. §. numis. & l. non aliter. §. 1. & de regu. iur. l. semper in stipulationibus. & j. de flu. & ne qd in flu. pub. l. 2. §. 1. Accursius.
[q] Cum de villico. Ad hoc ĩ. e. l. instrumenta. in prin.
[r] Quãtitate. Vt extraneus colonus.
[s] Sed fide dominica. Id est domino debita. & facit ĩ. eo. l. quæsitum. §. Alphenus, in fi. & ĩ. eo. l. Seiæ. §. 1. Hug.
[t] Inferior. Id est, pauimentum molendini, uel fortè inferior mola siue machina, sed catillus superior, quia paulatim de eo cadit frumentum in molam.
[u] Deberi. Legatario: ut fundi instrumentum.
[x] De putatoribus. Vitium, uel arborũ. ad quod ĩ. ad legem Aqui. l. si putator.
[y] Inesse. Instrumẽto fundi.
[z] Pastores. Ouium: & ĩ. eo. l. instrumenta. in fin.
[a] Et fossores. Qui faciunt fossata, ut aqua non stet in fundo. Et nota. quod ab illo §. bubulco, usq; huc, dicit de instrumentis causa quærẽdorum fructuum: ut supra eod. l. instrumenta. in prin.
[b] Semina. Facit ĩ. de usufr. l. item si. §. seminarios.
[c] Collyria. Expone ut Insti. de rerum diui. §. cum ex aliena. Accur.
[d] Mancipia. Scilicet rustica.
[e] Eos solos. Sic ergo genus præcedens restringitur per species expressas. Sed contra sup. de supellec. legata. 1. respon. Solu. hic sciebat defunctus quid continebatur appellatione instrumenti, ibi non: vel hic propria nomina expressit, ut Stichum, Pamphilum, & Erotem: ibi speciem generis, ut mancipia. Sed huic solutioni ob. j. de ali. & ci. le. l. verba. Vel hic certum numerum expressit ut ibi in 2. & 3. respon. eiusdem legis contrarię dicitur. vel hic non intellexit seruos contineri in primis verbis, scilicet instrumento, ibi sic. Vel dic plenè, ut no. ĩ. e. l. quæsitũ. §. pe. & fi. & facit ĩ. de leg. 3. l. quæsitũ. §. 1. & l. hæres. §. primo. & j. eod. l. quidam. & infra de ali. leg. l. Stichus.
[f] Quod. Id est, quia.
[g] Intellexisse. Cum dixit, fundum instructum &c. Acc.
[h] Seruos. Scilicet nominatos, vel alios:

P. F. to leretur.

Manendi

fundo, quæ maiori parte anni ibi sunt. Bar.

Sabinus: Cui fundus, quæq; ibi sint legata sũt: ei fundus, & oĩa quæ in eo solita sunt esse, quæq; ibi maiore parte anni morabantur, & qui in eũ manẽdi [*] [a] causa recipere se cõsueuerunt, legati videntur. At si qua consultò [b] in fundum cõgesta [*] contractave sunt quo legatũ cumularetur: ea non videntur [c] legata esse.

Si enumeratio specierum venit ad determinationem verbi, per quod genus significatur, videtur facta causa determinationis. Bartol.

Quidam cùm ita legasset, Villam [d] meam, ita vt ipse possedi, cum supellectile, [e] mensis, mancipijsq;, quæ ibi deputabantur, [*] vrbanis, & rusticis, vinisq;, quæ in diẽ mortis meæ ibi erunt, & decem aureis, & quæreretur, cùm in diem mortis ibi libros, & vitreamina, [*] & vesticulã habuerat, an ea oĩa legato cederent, [f] quoniam quædam enumerasset? Scæuola respondit, [*] specialiter expressa legato cedere. Domum instructam legauit cum omnibus affixis: quæritur de instrumentis debitorum, an ea legatarius habere possit? Respondi, secundum ea, quæ proponerentur, non posse. [g]

Legatum instrumenti est vniuersale, ideo recipit augmentum vsque ad mortem testatoris. Itẽ enumeratio specierum in dubio fit causa augendi legatum. Bartolus.

Idem lib. xiij. Responsorum. XIX.

SI mãcipia, [h] quę post testamentum factum in fundũ Seiæ relictum à testatore ĩducta fundi colendi gratia in eodẽ fundo fuerint: [i] ea quoque instrumẽto fundi cõtineri rñdi. quamuis enim ea mancipia testator demõstrasset, q̃ tunc ibi essent, cum legaret, tamẽ nõ minuendi legati, sed augẽdi causa mancipiorũ quoq; fecit mentionẽ. Cæterũ instrumento [k] fundi mãcipia quoq; colendi agri causa inducta [l] contineri non ambigitur. Paulus respõdit, villæ instrumento neque fructus repositos, neque equitium contineri: supellectilẽ [*] autem legato cedere. [m] seruum verò arte fabrica peritum, qui annuam

[a] Manendi perpetuò.

[b] Consulto. Legatarij dolo, & machinatione: vt s. de leg. 3. l. nomen. §. filio. & de leg. 2. l. cum ita legatur.

[c] Non videtur. Nisi testatorem id voluisse euidenter appareat: vt s. de lega. 3. l. Iulianus. §. fin. & facit j. de pe. leg. l. nã qd. §. 1. & j. de auro & arg. le. l. si vxori. § 1. & s. de leg. 1. l. si fundus. & l. quæsitum. §. 2. & fi. & l. pe. in princi. & §. 1. & l. si ita. & l. si chorus. §. 1. & s. de vsufru. leg. l. generali. §. 1. & de leg. 2. l. Casus.

[d] Villam. Id est, domum.

[e] Supellectile. Hoc est generale nomẽ: sequentia specialia sunt quæ restringũt genus: vt infra subijcit. Acc.

[f] Cederent. Non autem cætera: ut & s. ead. l. §. cui fundũ. & quod not. s. eo. t. quæ situm. §. pen. Itẽ ad hoc quod species derogat generi, est s. de leg. 3. l. vxorẽ. §. Felicissimo. & l. hæres. §. 1. & l. ea ta mẽ. & j. de supelle. le. l. legata. 2. & 3. respon. & j. de ali. leg. l. alimẽta. §. Basilicæ. & l. Stichum. in princ.

[g] Non posse. Sic s. de legat. 2. l. Caius. in prin. & sup. de le. 3. l. vxorem. §. legauerat. & l. si mihi. in princ. §. 1. & j. eod. l. cum fundus. Accursius.

SI mancipia. CASVS: Titius legauit Seiæ fundum cum instrumẽto, & mancipijs, quæ ibi sunt. & postea in eũ fundum transtulit idem Titius quosdã seruos, ut ibi perpetuò morarentur. & postea decessit idem Titius: nũc quæritur nunquid dicti serui cedant dicto legato? Et videbatur quibusdã quod nõ, quasi in hoc casu non possint contineri appellatione mancipiorum, propter uerba in legato posita: illa, s. & mancipijs, quæ ibi sunt &c. quibus demonstrauerat testator illos tãtum seruos cõtineri, qui erant in fundo tẽpore testamẽti. Itẽ & videbatur eisdẽ quod nõ, quasi in hoc casu nõ possint cõtineri dicti serui appellatione instrumenti, qa qui instrumentũ legat, & mãcipia nominat, videtur nolle intelligere in instrumento seruos, sed eis male uidetur: qa bene continebũtur in legato dicti serui. non obst. alleg. illorum.
Paulus respõdit. Legaui Titio villã, id est paruulam domum, cum instrumento. certè non continetur legato equitium, quod erat in dicta domuncula: nec etiam fructus ibidem repositi: nec seruum peritus in arte fabrica, qui annuam mercedem præstabat domino, sed supellex bene continetur. Viu.

[h] Si mancipia. Testator legauit fundum cum instrumẽto, & cum mancipijs, quæ ibi erant. deinde in eodem fundo induxit postea mancipia, vt perpetuo ibi essent. quæritur an cedant legato? Et uidetur quod non: nam ex uocabulo [s] mancipijs non: quia dixit, quæ ibi erant: at hęc non erant tunc. Itẽ ex uerbo, cum instrumento, non: quia eo uerbo non continentur serui, cum postea de his dicitur s. eo. l. proa. §. cui fundum. sed tamen dicit ea contineri ex primo uerbo, scilicet cum instrumẽto. nã adiectio cum mancipijs, causa ampliãdi non minuendi legatum fuit facta. unde nõ debet retorqueri in læsionem legatariæ. sicut ergo ea primis uerbis, scilicet cum instrumento, continentur postea inducta mancipia, si nihil esset adiectum s. eo. l. pe. ita & tũc: nec obst. prædictus §. cui fundum. quia ibi proprijs nominibus expressit: hic in genere adiecit cum mancipijs. Accur.

[i] Fuerint. Scilicet tũnc, cum testator moritur: ut scilicet si liqueat hac uoluntate ibi dimissa. Accurtius.

[k] Cæterum instrumento. Et si nihil esset adiectum: ut j. l. pe. Accur.

[l] Inducta. Vt ibi sint perpetuò: ut s. de ac. em. l. fundi. §. Labeo. & si appareat testatorem hoc uoluisse. & sic non est contra s. de le. 3. l. Iulianus. §. fi. & facit quod huiusmodi generalia legata possint augeri s. de usuf. l. equia. §. 1. & de leg. 2. l. peculium. in princ. & de leg. 1. l. si ex toto. in princ. & l. grege. in princ. & §. 1. & l. quod in tectum. §. si quis. Instit. de leg. §. si grex. & j. de ali. lega. l. filio. §. fi.

[m] Cedere. Cõtra. s. e. l. uillæ. in prin. So. hic quidã habent literã supellectilis scilicet legata. & dicunt cedere, s. prædicta omnia, sed seruos nõ: ut subijcit, qa animalia in supellectili non sunt: ut j. de supell. leg. l. 2. & sic nõ habent §. seruum uero &c. sed non placet: quia non dicit in fra appellatione supellectilis nõ cõtineri seruum: sed seruum nõ cõtineri instrumento. Alij habẽt supellectilẽ, & tunc est cõtra l. uillæ. unde dicunt cancellandum

[*] P. Fl. morari, & hi qui in eũ manendi.
In P. F. contracta-ve sunt.

[*] P. Fl. deputabunt.

[*] Sic in P. F. Hal. aute scripsit vestipicã.

[*] In P. Fl. specialiter expressa, quæ legato cederet.

[s] Vltra hoc quæro, quid in partem eorũ an contineatur in legato mãcipiorum? dic q non per tex. in l. vxorẽ, §. sorori. s. de leg. 3.

[*] P. Fl. supellectilẽ.

Animalia in supellectili non sunt.

dum hunc uersum. Sed tu dic legatur instrumentum uillæ hoc modo, villam cum instrumento: tunc non cedit, ut in contrario. si autem villam instructam, tunc sic: ut supra e. l. quæ situm. §. sed si fundus. Et quod de seruo subijcis ideo est, quia nec fundi, nec patrisfamilias e. l. instrumentum: ut s. l. quæ situm. §. Papinianus quoque. & §. Alphenus. & j. l. proxi. §. 2.

a Præstabat. Scilicet domino; & laborabat cui volebat: non autem dicas, quod dominus locet ei operas: ut s. de usu & habi. l. sed & ipsi. & s. de usufruc. leg. l. si seruum, contra. Sol. vt in princ. Acc.

mercedem præstabat, [a] instrumento uillæ non contineri.

Per enumerationem specierum factam in codicillis restringitur legatum generis factum in testamento. Bar.

Scæuola libro iij. responsorum. XX.

SEiæ ex parte hæredi institutæ, si hæres erit, fundos per præceptionē dederat instructos [b] cum suis uillicis & reliqs colonorum, & codicillis ita scripsit. Postea [c] mihi uenit in mentem, Seiam, [d] fundos, quos reliqui, ita vt sunt instructi rustico instrumēto, supellectile, pecore, & uillicis, cū reliquis colonorum, & apotheca, habere volo. Quæ-

SEiæ ex parte. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seiam, & Caium. & eidem Seiæ legauit fundos instructos cū suis uillicis, & reliquis colonorum sub conditione, si hæres erit, & postea fecit codicillos, in quibus ita scripsit, mihi uenit in mentem, & volo Seiam habere fundos, quos eidem Seiæ reliqui, ita ut sunt instructi rustico instrumento, & supellectili, & pecore, & uillicis, cum reliquis colonorum, & apotheca. & postea decessit, modo quæritur an propter prædicta in codicillis nominata contineantur legato etiam ea, quæ fuerunt in fundo causa quotidiani usus patrisfam. i. prædicti Titij testatoris? Et respon. quod non.

Liberto suo. Titius legauit liberto suo his uerbis, Seio liberto meo fundum Titianum, & Seianū do lego, ita ut instructi sunt cum dotibus, & reliquis colonorū, & saltuarij, non contubernalibus, & filiis, & filiabus suis. & postea decessit; modo quæritur, an Stichus seruus, qui prædium unum ex his coluit, & reliquatus est amplā summā, debeatur Seio ex causa fideicommissi? Et respon. quod non, si coluit mercede: si aūt fide dominica colebat, bene debetur. Caio Seio. Ita dixi in testamento meo: Caio Seio alumno meo fundos meos Titianum, & Seianum dari uolo, ita ut instructi sunt, & domum superiorē, & decessi. petit legatarius ab hærede non solū fundos instructos, sed etiā domum instructam: hæres non vult ei dare instrumenta domus: quia ego testator non feci mentionem instrumenti legādo domum. quæritur quid iuris sit? Et respon. quod petitio legatarij admittenda est: nisi hæres manifestè doceret aliud me testatorē sensisse: in instrumēto autē domus non continebuntur serui parati operę, alij ve rei.

Prædia. Titius legauit Seio prædia, vt instructa sunt cum dotibus eorundē prædiorum, & cum reliquis uillicorum, & colonorum, & cum mancipijs, & omni pecore, & cū peculijs, & cum actore, id est, seruo castaldo, qui morabatur in ciuitate: erant autem tēpore testamenti dicti Titij quidā coloni, qui de colonis discesserant: qui quidē reliquati erant. facto autē testamento dictus testator iuit in prouinciam, cum ipse esset de Italia, & postea quædā sua mācipia transiuerūt in fundos legatos ad parentes, & notos sibi homines, & sua sponte, & non authoritate alicuius: & postea decessit dictus testator: & postea quædam alia eius mancipia transiuerūt similiter ad dictos fundos. modo quæritur hic de tribus: an reliqua dictorum colonorū, qui tēpore testamenti discesserunt de colonia, cedant legato prędicto: Itē an cedāt eidem legato uxor, & filia dicti actoris, qui in ciuitate morabatur. Itē an cedant legato dicta mancipia quæ post profectionem testatoris in prouinciā, aut post mortē eiusdē testatoris transiuerūt in dicta prædia? & in omnibus respondeo quod non. Pamphile libertæ. Hunc §. habes supra de le. 3. l. quæ situm. in prin. & ponas hic casum sicut ibi posui. Tyrannæ. Ita dixit Titius in testamento suo: Tyrannæ sorori meæ fundū meū Græcianum cum stabulo, & cū omni instrumēto rustico relinquo. & postea decessit. modo quæritur, an cedant legato pascua, siue prata, quę peruenerunt ad eum simul cum fundo, & quæ habuerat semper in vsibus fundi, & quę ita coniūxerat fundo, ut haberentur sub una appellatione fundi? Et respond. quod sic.

Instructis. Titia habens grabatum in domo sua Seiana, qui grabatus, siue lectus erat tectus auro, & argento: ipsa extraxit grabatum de domo, & posuit in horreo quodam, ut haberetur in loco tutiore: & postea fecit testamentū eadem Titia. & legauit Caio dictam domum Seianam, & aliam suam domum Titianā instructas, & decessit: modo quæritur, an contineatur legato dictus grabatus? Et dicitur quod sic.

Quod adiecit. Ita dixit testator in testamento suo: lego fundum Titianum, & Seianum Caio, vti dicta prædia possedi, & decessit. certè videtur legasse dicta prædia instructa, id est, cum mancipijs, & pecoribus, & instrumento rustico: non autem uidetur per illa uerba legasse tantummodo ius, quod habebat testator in dictis prædiis. Viu.

situm est, an etiam ea, quæ patrisfamilias usus quotidiani [e] causa ī fundo fuerunt, legato continerentur? Respōdit, testamento quidem, ut proponeretur, Seiæ insuper [f] fundū legatū: uerùm non amplius deberi, quā in codicillis, quos sanè post obliuionē testamentariæ scripturæ fecisset, instructi appellatione cōtineri se uelle manifestè [g] ostendisset.

Legato fundi instructi non cedit seruus, qui colit data mercede. Bar.

Liberto suo quidam prædia legauit his uerbis: Seio liberto meo fundos illum, & illum do, lego, ita vt instructi sunt [h] cum dotibus, & reli-

b Instructos. Per hoc verbū instructos, continebuntur instrumenta patrisfamilias: vt s. eo. l. quę sitū. §. sed si fundus. nisi esset restrictū per sequentes codicillos.

c Postea. Determinat verbum præcedens scripsit, uel uerbum sequens uenit.

d Seiā. Cōstrue, fundos, quos reliqui, volo Seiam habere, ita ut sunt &c. & sic restringuntur verba testamēti.

e Quotidiani. Vt frumentū, vinū, & alia instrumenta patrisfamilias: & hoc uidebatur ex verbis testamenti.

f Insuper. Id est, ultra institutionem. Accur.

g Manifestè. Sic ergo pcedentia per sequentia restringūtur: sic s. e. l. cum de lanionis. §. cui fundum. & j. de supellec. leg. l. legata. 2. & 3. respon. sed in primo est contra j. de adi. leg. l. verba. sed omnia dic, ut not. s. e. l. quæ situm. §. pe. quæ est similiter contra. & facit j. de adi. leg. l. cum centum. & j. de lib. leg. l. Aurelius.

h Instructi sunt. Ergo cum instrumento: & facit s. eo. l. quæ si-

quis colonorum, & saltuarijs, cum contubernalibus suis, & filijs, & filiabus suis. quæsitum est, an Stichus seruus, qui prædium vnũ ex his coluit, & reliquatus est amplam summam, ex causa fideicommissi Seio debeatur? Respondit, si non fide dominica,[a] sed mercede (vt extranei coloni solent) fundum coluisset, non deberi.

Virtus copulatiuæ qualitatem præcedentis legati repetit in sequenti. Bar

Caio Seio alũno meo fundos meos illum, & illum, ita vt instructi sunt, & domum[b] superiorem dari volo. Quæsitum est, an etiam domum instructam dari voluerit? Respondit secundũ ea, quæ proponerentur, ita videri[c] dedisse: nisi is, a quo peteretur, aliud testatorẽ sensisse manifestè doceret. at si habitatiõis, id est, ædificij instrumentũ[d] legasset: non cedere seruos operæ, alijve rei paratos.[e]

Debita in nouationem deducta, legato instrumenti non cedunt. Bar.

Prædia vt instructa sunt, cum dotibus[f] & reliquis colonorum, & villicorum, & mancipijs, & pecore omni legauit, & cum peculiis, & actore: quæsitum est, an reliqua colonorũ, qui finita conductione interposita cautiõe de colonia discesserant, ex verbis suprascriptis legato cedant?[g] Respondit, nõ videri de his reliquis esse cogitatum. Idẽ quæsiit, in actore legato an vxor, & filia legato cedant: cũ actor nõ in prædijs sed in ciuitate moratus sit? Respondit, nihil proponi, cur cedãt. Idem quæsijt, cùm testator facto testamento in prouinciã sit profectus, an ea mancipia, quæ post profectionem eius, aut mortem sine cuiusquam authoritate[h] sponte sua ad parentes, & notos sibi homines in fundos legatos transissent, legato cedãt? Respõdit. non legatos eos esse, qui veluti cõmeantes transissent.

Non videtur absens a fundo, qui alibi causa disciplinæ est missus. Bar.

Pamphilæ libertæ meæ dari volo fundum Titianum cum instrumento, & his, quæ in eodẽ erunt cùm moriar. Quæsitum est, si Stich⁹ seruus ex eodem fundo ante annum mortis testatoris abductus, & in disciplinam traditus, postea in eum fundũ reuersus[i] nõ sit, an debeatur? Respondi, si studendi[l] causa misisset, non quò a fundo eum aliorsum transferret: deberi.

Pascua deputata ad usum fundi, & cum eo uno nomine nuncupata, legato fundi cedunt.

Tyrannæ sorori meę fundũ meum Græcianum cum stabulo, & instrumẽto rustico omni relinquo. Quæritur an fundi appellatione, ẽt pascua, quæ ad eũ[k] simul cũ fundo peruenerunt, & quæ semper in vsibus huius possessionis habuerat, legato cederent? Respondi, si prata fundo Græciano ita coniunxisset, vt sub vna fundi appellatione haberentur: ea quoque deberi.

Quod alicui causa custodiæ est repositum, instrumento domus cedit. Bar

Instructis domibus legatis,* grabatus[l] argento inaurato tectus mortis Titiæ tpe in domibus nõ est repertus, sed in horreis tãtisper conditus: quero an is quoq; pstãdus sit? Respõdit, si in domo esse soleret,[m] & quò tutiore loco haberet, interim in horreũ adlatus esset: nihilominus præstãdum. Qđ adiecit testator, vti possedi:[n] an hoc significet, sicuti instructa ĩ diem mortis habuit: id est, cum mãcipijs, pecoribus, ĩstrumento rustico? Rñ sit, non de iure[o] q̃ri

Cum

l. quæsitum. §. sed si fundus.

[a] Fide dominica. Hoc expone ut s. e. l. cũ de lanionis. §. cum de villico. & facit s. eo. l. quęsitũ. §. Alphenus. Acc.

[b] Et domum. Copula &, plenariam inducit repetitionem. ad quod j. de condi. & demonst. l. avia. & j. subjicit.

[c] Ita videri. Id est, etiã personæ instrumentũ: quia dixit instructos: alij dixerũt de instrumento fundi tantum, vel domus: quod non placet.

[d] Instrumentũ. Id est domũ, & instrumẽtum, vel cum instrumento. & facit s. e. l. quæ sitũ. §. sed si fundus. Accur.

[e] Paratos. Qui. s. non sunt instrumẽta domus, sed vel prędij, vel neutrius. & facit s. eo. l. si ita. §. domo. Acc.

[f] Cu dotibus. Expone ut supra e. l. 2. §. 2. & facit s. d leg. 3. l. prædijs. in princ. & j. de aur. & arg. leg. l. qui vxori. § 1. H.

[g] Cedant. Sed non est contra s. e. l. quęsitũ. §. saluuasium. ĩ fi. §. & §. sed si fundus. in fi. §. sed certè ibi actor in fundo morabatur, & erat instrumẽtum fundi, hic non. & facit j. l. prædia. §. 1. in fi. Ac.

[h] Authoritate. Aliud si voluntate testatoris: ut s. e. l. mãcipia. & j. de adi. le. l. filio. in princ. & s. de le. 3. l. lulia. in fi.

[i] Reuersus. Idẽ habes s. de le. 3. l. q̃sitũ. in prin. & facit j. ea. l. in fin. & l. si ita. & s. e. l. q̃ sitũ. §. idẽ respondit prędijs. & j. e. l. pdia. §. 1. & j. de au. & ar. leg. l. qui uxori. §. 1. & s. de legat. 2. l. Caius. Ac.

[k] Quę ad eum. Testatorem. & facit s. de le. 3. l. prædijs. §. 4. & §. pen. & fi. & facit j. e. l. prędia. §. 1. & s. d le 2. l. Cai⁹. §. fi. & s. si ser. vẽd. l. pe. §. 1. arg. contra. s. de ser. rusti. præd. l. si per te. & supra eo. l. 2. §. fin. & j. de reb. dub. l. 2.

[l] Grabatus. Id est, lectus. vnde in Euãgelio, Tolle grabatum tuum, & ambula. Matt. 9.

[m] Soleret. Pro instrumẽto personę, aut rei: & ut probatur supra eodem. l. quæsitum. §. sed si fundus. & ad hoc j. de auro, & argento legato. l. si uxori. §. 1. & j. de penu leg. l. nam quod. & sup. de le. 3. l. quæsitum. §. finali. & j. eod. l. prædia. §. 1. Ac.

[n] Possedi. Vt lego fundum, ut ego possedi.

[o] Non de iure. Sed de facto. nisi tamen aliud liqueat, omne instrumentum debetur, illis verbis. Ro. & quod supra de legat. 3. l. prædijs. §. primo & secũdo & tertio. & l. quæsitum. § peto. & l. Lucius Titius. & j. eodem. l. prædia. §. penultimo. & lege penultima. Accur.

† Studẽdi cã absens an pro pñsente habeat, Mando. super. signa. Gratiæ, tit. de Indul. pci pien. fruc. ĩ absẽtia. ver. volue runt aliq.

* In F. F, crabatum.

CVm fundus. CASVS. Legaui tibi fundum, & nihil dixi de instrumento eius. nunquid continentur in legato dolia fundo infixa, & molæ oliuariæ, & prælum, quo premitur olea in torculari, quæ omnia erant infixa in fundo prædicto taliter, ut uiderentur esse pars fundi: Et resp. quod sic. secus autẽ si prædicta erant taliter in fundo ut essent apta ad remouendum inde: quia tunc non continerẽtur appellatione fundi. Viuianus.

Fundo simpliciter legato absque mentione instrumenti, ea continentur, quæ in textu exprimuntur. Bar.

† Hũc te. ampliabis per tex. in l. testatrix §. 1. ĩ. si ser. uen. ut et fundo legato veniant pscua. de quo vide l. fi. §. 1. s. de leg. 1.

• P. F. nulls.

a Cũ fundus sine instrumento. i. nihil dictum est de instrumento.

b Oliuarię. Quibus premit, & machinator olea ad prælum quando postea premit in torculari. A.

c Infixa. Scilicet sic, ut fundi pars sint. A.

d Continentur. Nõ enim sunt fundi instrumẽtum: ut s. e. l. quęsitum. §. es. & §. Papinianus quoque. & ideo cedent legato, ut pars rei: nõ ut instrumẽtũ personę uel rei. & sic nõ ob. ĩ. de sup. le. l. fi. Acc.

e Ex ijs rebus. Ergo nec dolia, nec molæ. si tamen non possunt moueri. & facit ĩ. de sc. em. l. fundi.

f Quæri solet. An contineantur appellatione fundi? Et respõ. qđ sic, cum &c. uel in fi. leg. interrogatiuè? & respon. sic tunc demum. & facit ĩ. eod. l. dolia. in princ. & s. eo. l. 2. §. 1. Accursius.

Pomponius libro j. fideicommiss. XXI.

CVm fundus† sine instrumẽto a legatus sit: dolia, molę oliuariæ, b & prælũ, & quæcunq; infixa, c in ædificataque sunt, fundo legato continentur. d Nullæ• autem ex ijs rebus, e q̃ moueri possunt, paucis exceptis, fundi appellatione continentur. De molis tum q̃ri solet, f cum ita affixæ, itave inædificatæ sint, vt partes ædificiorum esse videantur.

Paulus libro iij. Sententiarum. XXII.

FVndo legato vti optimus, maximusq; est, retia apraria, & cætera venariõis instrumenta g continebuntur: † qđ et ad instrumenta h pertinent, si quæstus fundi ex maxima parte in venatione consistat.

Fundo legato cũ mancipiis, & pecoribus, & oĩ instrumento rustico, & vrbano, peculium actoris ante testatorem defuncti (si ex eodẽ fundo fuerit) magis placet ad legatarium pertinere. i

† Aliàs, & cætera, q̃ venariõis ĩstrumento cõtinebunt ad ĩstrumenta ptinẽt, &.

FVndo. CASVS. Legaui tibi fundum uti optimus, maximusque est. certè continentur legato retia apraria, & cætera instrumenta uenationis, & idem est si legaui fundum cum instrumento. quod quidem est verũ, si quæstus, siue redditus fundi, ex maxima parte in venatione consistit.

Fundo legato. Legaui tibi fundum cum mancipiis, & pecoribus, & cum omni instrumẽto rustico, & vrbano, & postea decessi. modo quæritur, an ptineat ad legatarium peculium actoris serui, siue castaldionis, qui erat ex eodẽ fundo, & qui defunctus erat ante me testatorem? Et respon. quòd sic, licet videretur quibusdam contrarium ea eo, quòd actor decesserat ante me testatorem qui eram eius dominus. Viu.

g Instrumenta. Quæ sint ista, habes sup. eo. l. quæsitũ. §. si in agro. & §. sequen. Acc.

h Instrumenta. Quasi dicat, non solum si dixit vti optimus: sed etiam si dixit, cum instrumento. nam sunt fundi instrumẽta hoc casu. & facit sup. e. l. si redditus.

i Pertinere. Licet etiam aliud esset, si principaliter seruus cum peculio legatus esset. R. vt ĩ. ti. 1. & 2.

ADDITIO. Intellige secundum Bart. hic quòd ibi erat aliquid in peculio, quod erat instrumentum: quia hic cedit peculium tanquam instrumentum: non autẽ cedit seruo. alias in legato instrumenti non venirent nomina debitorum: ut ibi.

CVm quæritur. CASVS. Legaui tibi tabernam cum instrumento: quæritur, quid sit instrumentũ tabernæ? Et respon. quod illud est instrumẽtũ tabernæ, quo exercetur negotiatio, quæ fit in taberna. Viuianus.

k Negotiationis. Licet magis loci, q̃ negotiationis sit nomen tabernæ: ut s. e. l. tabernæ. & facit ĩ. de uerb. signifi. l. instructã autem tabernam. Accur.

Neratius libro ij. responsorum. XXIII.

CVm quæritur, quod sit tabernæ ĩstrumẽtum: interest, quod genus negotiationis k in ea exerceri solitum sit.

Paulus libro iij. ad Neratium. XXIIII.

FVndus, q locatus erat, legatus est cum instrumento. Instrũm, qđ colonus in eo habuit, legato cedit. Paulus. • An qđ coloni fuit, an tm̃ id qđ testatoris fuit? Et hoc magis dicendũ est, l nisi nullum domini fuerit. m

Illud instrumentum, quod est in fundo, inspicitur: non quod fundus sustinere potest. Bar.

FVndus. CASVS. Seius legauit Titio fundũ, postea idem Seius legauit eundem fundum Caio cum instrumẽto. certè cedit legato instrumẽtum, qđ colonus i eo fundo habuit, scilicet si erat testatoris dictum instrumẽtum, nõ autẽ continetur instrumentum quod erat coloni, nisi in uno casu, s. si dominus non habebat in fundo aliquod suum instrumentum. sed colonus habebat ibi suum, tunc enim bene continebitur legato instrumentum coloni. Viuianus.

• Hal. hoc locu initium capitis fecit aliter atq; in P. Fl.

l Dicendum est. Scilicet id quod testatoris fuit tantum, deberi: sic ĩ. de leg. 2. l. 5. §. fin.

m Domini fuerit. Tunc enim aliud nõ posset uideri cedere legato, nisi quod colonus habuerat. ad hoc de leg. 1. l. si quando. in prin.

Iabol. lib. ij. ex poster. Labeonis. XXV.

FVndi instrumento legato, id pecus cedere putabat Tubero, quod

FVndi instrumento. CASVS. Legaui tibi fundum cũ instrumẽto eius, certè dixit Tubero qđ cõtinentur legato pecora, non quidẽ quotquot erant in fundo causa stercorandi, sed quot sufficerent ad stercorãdum illum fundum, & non plus, etiam si plura erãt posita in fundo causa stercorãdi. sed Labeo, cuius sententia approbatur, dixit contrariũ, & dixit q omnia pecora parata ad stercorandum continentur legato, licet essent parata vltra numerũ, qui necessarius erat. & dixit non esse quærendũ, qd pecoris debuisset parari causa instrumenti fundi, sed quid paratum esset, & illud legato cedere. nam legata nõ sunt ęstimãda ex numero, aut multitudine magna, uel parua, ut dicebat Tubero. inquit etiam Labeo cõtra dictum Tuberonis, qd fiet si cũ mille oues sufficerent ad stercorandũ fundum, testator posuerit in eo duo milia? quas oues secundum Tuberonẽ existimabimus potius cessuras legato? q. d. nõ possumus discernere: & ideo malè dixit Tubero.

Quidam. Titius habebat in fundo suo Titiano fornaces ad faciendos figulos. id est, uasa figularia, id est, uasa de terra: & vtebatur maiore parte anni opera dicto-

ctorum vaſorum ad opus ruſticũ.i.alterius fundi. Itẽ Titius faciens teſtamentum legauit Seio inſtrumẽtum dicti fundi. nunquid dictæ figlinæ. Id eſt fornaces cõtinẽtur appellatione dicti inſtrumẽti legati? Et dicitur qđ non: quamuis dicta vaſa in eis facta contineantur. Sed quid ſi legauit omne inſtrumẽtum fundi excepto pecore, nũquid continentur legato paſtores ouium, id eſt, ouiliones, qui eas cuſtodiunt, & ouila, in quibus oues claudũtur? & Offilius putauit qđ ſic, quod non eſt uerum. Viuia.

is fundus ſuſtinere potuiſſet.[a] Labeo contra. Quid enim fiet, inquit, ſi cũ mille oues fundus ſuſtinere potuiſſet, duo millia ouium in eo fundo fuerint? quas oues potiſſimũ legato ceſſuras exiſtimabimus: nec quærendum eſſe: quid debuiſſet parari pecoris inſtrumẽti fundi cã: ſed quid paratum eſſet.[b] Non enim ex numero, aut multitudine legata æſtimãda eẽ. Labeonis ſniam probo.

Qui legat inſtrumentum fundi, vbi eſt fornax, non videtur legare fornacem. Bar.

Quidam cùm in fundo figlinas[c] haberet, figulorum[d] opera maiore parte anni ad opus ruſticum vtebatur: deinde eius fundi inſtrumentum legauerat. Labeo, & Trebatius, non videri[e] figlinas in inſtrumento fundi eſſe.

A quo remouetur principale, & eius acceſſorium. Bar.

Item cùm inſtrumentum omne legatum eſſet excepto pecore,[e] paſtores,[f] ouiliones,[g] ouilia quoque[h] legato cõtineri, Offili᷒ nõ rectè putat.

Idem libro v. ex poſter. Labeo. XXVI.

Dolia fictilia, item plũbea, quibus terra aggeſta eſt, & in his viridiaria poſita, ædiũ eſſe Labeo, & Trebatius putant. ita id verum eſſe puto, ſi ita illigata ſint ædibus, vt ibi ꝑpetuò[i] poſita ſint. Molas manuarias[k] quidem ſupellectilis, iumentarias[l] autem inſtrumẽti eẽ, Offilius ait. Labeo, Caſcellius, Trebati᷒ neutras ſupellectilis, ſed potius inſtrumẽti putãt eſſe quod verũ puto.

Inſtrumento fundi maritimi non cedunt ſerui piſcatores dominum ſequentes. Bar.

Scæuola libro vj. Digeſtor. XXVII.

Prædia mariti-

[a] Potuiſſet. Scilicet iſte fundus. Accur.

[b] Paratum eſſet. Not. non quod fieri debuit, ſed quod factum fuit: ſic ſ. de legat. 3. l. cum quæreretur. §. lana. Sed argu. contra ſ. de offi. præſi. l. ſed ſi licet. Accurſius.

[c] Figlinas. Id eſt, fornaces: ut ſ. de ſer. ruſt. præd. l. neluti.

[d] Figulorum. Id eſt ſeruorum, qui exercebant fornacem & dic ruſticum ſcilicet alteri᷒ fundi. & ideo non uidẽtur legati, licet fundus, in quo ſunt figlinæ, ſit cum inſtrumẽto legatus. & ſic tam figlinæ ut pars, quam uaſa ad ruſticum opus parata cedũt: ad qđ ſ. e. l. quæſitum. §. Alphenus. & ſecũdum hoc habeas infra, figulos inſtrumento &c. ſecundum H. uel dic figulorum opera, id eſt, vaſis. & dic legatum tantum inſtrumentum fundi: oẽt fundus, nec etiam fornax eſt legata: nam licet inſtrumentum fabricæ legetur, non ideo domus, vbi ſit fabrica. & ita habeas figlinas in inſtrumento. Accurſius.

[e] Pecora. Quod & ipſum eſt inſtrumentum fundi, ſi vt fructus de fundo perciperetur, ſit paratum: vt ſupra eod. l. de grege. Acc.

[f] Paſtores boum. Vnde illud, Angelus ad paſtores ait &c. nam verbum pecus comprehendit etiam maiores beſtias: vt ſ. de ædil. edic. l. ædiles. §. iumentorum.

[g] Ouiliones. Qui cuſtodiunt oues, qui & opiliones dicuntur. Accur.

[h] Ouilia quoque. Vbi oues clauduntur. & ſic no. remoto principali,[1] & acceſſorium: vt ſ. titu. t. l. 1. & 2. Accurſius.

Dolia. Casvs. Legaui Titio ædes meas Titianam, & Seianam: nunquid continentur in legato dolia fictilia, & plumbea quibus terra eſt aggeſta, & in quibus ſunt viridiaria poſita? Et reſpon. ꝙ ſic, ſi ꝑdicta ſunt illigata ædibus prædictis, vt ibi perpetuò poſita ſint, non ad tempus.

[k] Molas. Titius habens fundum, in quo erant molæ: quæ manu hominum ducebantur: & aliæ molæ, q̃ iumento ducebantur legauit ... eio inſtrumenta dicti fundi. certè continẽtur in legato vtræque molæ: quamuis Offilius diceret, & malè, quod manuariæ molæ ſunt ſupellectilis, & non inſtrumenti. Viuianus.

[i] Perpetuo. Sic ſupra eodem l. cum fundus. & de actio. emp. l. fundi. §. Labeo.

[k] Molas manuarias. Id eſt, quæ manu ducuntur ut molant. Accurſius.

Additio. Vel dic. qđ iſtæ molæ erant paratæ ad vſum prædij ruſtici: ſecus ſi ad vſum quotidianum, in molę, in quibus ſit falſa: quia tũc magis putarem, quod continerentur appellatione ſupellectilis, quam appellatione inſtrumenti, ſecundum Bartolum hic.

[l] Iumentarias. Quę à iumẽto ducuntur: ut ſ. eo. l. cum de lanionis. §. aſinam. A.

Prædia. Casvs. Titius legauit nutritori ſuo ſua prædia iuxta mare poſita cũ ſeruis, qui ibi erunt, & omni inſtrumento, & fructibus, qui ibi erunt, & cũ reliquis colonorum. & poſtea deceſſit. modo quæritur, an videantur eſſe legati ſerui piſcatores, qui ſolebant eſſe in miniſterio dicti Titij teſtatoris, & qui ſolebant ubiq; eum ſequi, non ſolum ad dicta prædia maritima, ſed etiam ad alia ſua loca: & qui fungebantur ubicia rationibus dicti teſtatoris? & videtur quòd legati ſint dicti ſerui, quia ipſi erant piſcatores, & ſolebãt eſſe in miniſterio teſtatoris in dictis fundis circa piſcationem. dicitur tamen hic quod non videntur eſſe legati, qui non ſtabant in dictis prædijs cõtinuè, imò ad tempus, ut dicit litera.

Adfini ſuo. Sela, quæ erat de Aphrica, adfini ſuo Titio legauit ita: inter cætera, quę ei legaui, fundum Cornelianũ Titio adfini meo dari, ita ut eſt inſtructus, cũ omnibus rebus, & mancipijs, & reliquis colonorum. poſtea dicta teſtatrix iuit Romam occaſiõe cuiuſdam litis, quam ibi habebat, & duxit ſecum quædam mancipia, quæ ſolebant ſtare in dicto fundo cum cõſeruabus eorum, & filijs: & alia mancipia de dicto fundo duxit ſecum, quæ ſolebant ſtare in eodem fundo cum eorum patribus, & matribus: & hoc fecit ideo, ut citius ſe expediret de itinere: & poſtea reuerſa dicta teſtatrix domum, deceſſit: nunc quæritur, an dicta mancipia, quę ſecum duxit Romam ad tẽpus, debeãtur dicto Titio adfini? Et reſpon. qđ ſic. Item quæritur, an cedant dicto fideicõmiſſo fructus eiuſdẽ fundi, q coacti in dicto fundo, manſerunt ibi uſque ad diem mortis dictæ teſtatricis? Et videtur quod ſic, quia voluntas teſtatricis fuit pleniſſima circa adfinem, qđ ex eo probatur, quia ipſa voluit pertinere ad eum reliqua colonorũ eiuſdẽ poſ-

ſeſſionis

Luc. 2.

[e] Io P. Fl. figulas.

Principali remoto, remouet & acceſſorium.

[1] Sic Mãdo. in 46. qſt. Regn. de Anna. poſt nu. 8. & nu. ſeq.

sessionis, siue fundi: Respõ. tamẽ quòd nõ cedunt, nisi manifestè appareat testatricem hoc voluisse. nam cũ fecit testatrix in legando specialiter mentionẽ de mancipijs, & reliquis colonorũ prædictis, nihil videtur dixisse de dictis fructibus cõditis. Liberto quem. Titius habens fundũ Titianũ, & agellũ Sẽpronianum, in quo erat aliquantulũ vini, instituit sibi hæredem pro dimidia Pamphilum libertũ suũ, & Seium, & Caium ex alia dimidia, & postea per hæc verba prælegauit fundum eidem liberto. Pãphilæ libertę præcipito, ubique habeto fundũ meum Titianum, & agellum Sempronianum cũ instrumẽto, & cum ijs, quæ in eodem erunt, cum moriar, & cum familia, quæ in fundo moratur, excepta illis seruis, quos manumisero: & postea dictus testator uendidit totum dictum vinum, quod erat in dicto agello, & non tradidit emptori, accepit tamen ab emptore partem pretij: & postea decessit. nũc quæritur, an dictum vinum remanens in dolijs post mortem testatoris pertineat ad libertum ex causa præceptionis? Et dicitur q̃ sic, secundum uerba testatoris: nisi cohæredes prædicti liberti manifestè approbẽt cõtrariam voluntatem defuncti, q̃ ex mul tis liquet, ut hic no. in glo. Sed pone, quod dictus testator reliquit in dicto agello instrumenta, calendaria, & nũmos: nunquid numni debebuntur dicto liberto? Et respon. sicut supra responsum est in uino scilicet ut secundum verba testatoris cedant legato, nisi contraria sit voluntas testatoris, quæ ex multis præsumitur: ut & circa vinum notaui.

Ita legatum est. Seius legauit Septitiæ suæ sorori hoc modo, Septitiæ sorori meæ uolo dari partem dimidiã fundi mei Seiani, qui fuit pr̃is mei, sicut est nũc illa pars, i. tẽpore testamenti, & alterã partẽ dicti fundi, ita dari uolo Septitiæ sorori meæ, ut in diẽ mortis meæ fuerit: & postea decessit dictus testator: nunc quæritur, an pertineat ad legatariã aggeres, & prælia parata, & disposita ad immittendũ in ipsum ædificiũ, & instrumentum vrbanũ, & rusticũ, scilicet quodlibet aliud, & mancipia, quæ erant causa dicti fundi? & respon. quod dicta uerba, sicut est &c. quæ sunt in uerbis testatoris, possunt referri ad prædium instructum: ut si prædicta erant in dicto fundo tẽpore testamẽti, debeãtur legatariç ex dictis uerbis: & quod dixi in dictis uerbis, sicut est &c. idẽ intelligo in alijs uerbis testatoris, quæ fuerũt talia, ut in dicto mortis fuerit &c. scilicet ut si prædicta erãt in fundo tẽpore mortis testatoria, debeantur legatariæ: & hoc vult dicere hic §. Fundum. Titius habens fundum Cassianum, & Numerianũ, & habens quosdã agellos adiectos dictis fundis, quos agellos simul cũ dictis fundis comparauit. & in quibus agellis erant syluæ, & salicta, legauit Sẽpronio fratri suo fundos in hæc verba, Sempronio fratri meo hoc amplius lego fundos meos, scilicet Cassianum, & Numerianum, ita ut instructi sunt cum suis salictis, & syluis, & decessit: nũc quæritur, an cedant legato dicti agelli, in quibus erant syluæ, & salicta? & etiam syluæ cedant, & salicta? Et respon. quod solum syluæ, & salicta continentur legato, & non agelli coniuncti prædictis fundis. Viuia.

ma[a] cum seruis, qui ibi erunt, & omni instrumẽto, & fructibus, qui ibi erunt, & reliquis colonorum nutritori suo legauit. Quæsitum est, an serui piscatores qui solebãt in ministerio testatoris esse, & quocunque eum sequi, & vrbicis rationibus fungebãtur,[b] nec mortis testatoris tempore in prædijs legatis deprehensi fuerunt, legati esse videantur? Respondi secundum ea, quę proponerentur, non esse legatos.[c]

Qui peregrinatur ad tempus, redit instrumento fundi. Item fructus non expressi non cedunt. Bar.

Adfini suo † ita legauit,[d] Fundum Cornelianum Titio, ita vt est instructus cum omnibus rebus, & mancipijs, & reliquis colonorũ dari volo: hæc testatrix Romã litis causa ex Aphrica veniens: mancipia quædam ex fundo suprascripto, quo citius per hyemẽ ad operã legaret,[e] secum adduxit. Quæsitum est, an ea mancipia fideicommisso cedant, cum quædam ex his[f] rusticis[g] officijs ad tempus[h] peregrinatiõis abducta sint, relictis conseruabus, & filijs[i] suis, & quædam[k] matribus, & patribus?[l] Respondi, mancipia, de quibus quæreretur, secundũ ea, quæ proponerentur, ex causa fideicommissi deberi.[m] Idem quæsijt, an fructus eiusdẽ fundi, qui ibi in diem mortis coacti manserint, fideicommisso cedant: cùm plenissima testatoris erga adfinem voluntas ab eo quoque manifestetur, quòd reliqua colonorum eiusdem possessionis ad eum pertinere voluerit? Respondi, in huiusmodi scriptura posse hoc solùm responderi, quærendum, an manifestè appareat, defunctam id de quo quæreretur dari voluisse.[n]

Generali legato eorum, quæ in fundo erant, cedunt omnia: nisi aliud de mente testatoris appareat. Bar.

[a] Prædia maritima. Prope mare posita.

[b] Fungebantur. Quod maxime ex libellis familiæ, item cibarijs potest deprehendi: ut supra de lega. 3. l. seruis vrbanis.

[c] Non esse legatos. Contra videbatur propter eorũ actem & prædij situm comprehendi, ubi commodius possit eã exercere: & facit ĩ. de auro & arg. leg. l. si vxori. §. 1. & ĩ de hęre. inst. l. ex facto. §. fin. & ĩ. de le. 3. l. si ita. & l. quęsitum. §. fi. & infra de pe. leg. l. in quod. §. 1. & ĩ. de usufru. leg. l. generaliter. §. 1. Accursius.

[d] Legauit. Mulier quædam.

[e] Operam legaret. Id est mitteret operã, s. effectui operam dico eundi. nam lego te in Tusciam, id est mitto, secundum Hugo. Item per hoc patet quod non perpetuò a fundo uoluit remouere. Accur.

[f] Ex his. Quæ in fundo erant.

[g] Rusticis. Subaudi, à.

[h] Ad ips. Ergo nõ perpetuò: aliàs est l līa, elegerat. Ac.

[i] Et filijs. s. relictis. per quos etiã ipsi videntur esse ibi, ut & C. de agri. & censi. l. cum scimus. §. fi. lib. 11.

[k] Et quædam. Scilicet adducta sunt.

[l] Patribus. Scilicet relictis.

[m] Deberi. Propter dictam separationem: ut ĩ. e. l. quæsitum. §. saltuarium. in fi. & facit supra de le. 3. l. si ita.

[n] Dari voluisse. Hanc quæstionẽ inducit mentio mãcipiorum, & reliquorum colonorum specialiter facta: ergo non debentur, nisi contra probetur: sic & ĩ.

[a] P. F. vbicunque.

[b] In P. F. venicis rõnibus expungebantur.

† Adfinis qa dicat, & vnde ꝓcessit affinitas, vide in Spe. ti. de consan. & aff. ꝑ totũ, & l. nõ facile §. affines. ĩ. de grad. affin.

[a] P. F. Roma.

[a] Aliàs anitiis.

[b] In P. Fl. ꝑ hyemẽ operã legeret. Halo. aũt scripsit, ꝑ hyemẽ orã legeret.

[a] In P. F. dari noluisse.

& ℐ.de alimen.lega.l.alimenta.§.penul.& l.Stichus.in prio.& supra de usuf.leg. l. generali.§.2.& ℐ. prox.§.

[a] Liberto. Id est, libertæ: ut subijcit.

[b] Et agellum. Id est paruum agrum.

[c] Vendiderat. Vel ante testamentum, uel post.

prælega.l.q doté.& supra de usufr.leg. l. generali.§.uxori.R.& de le.2.l.Caius.& de leg.3.l.prædijs.§.fi.A.

[e] Vt s.l.ut secundū uerborū rigoré cedant legato: nisi cōtraria sit uolūtas, q ex multis psumit, ut dictū é.

[f] Partē. Ergo dimidiā: ut ℐ.de uer.sign.l.nomen filiarum.§.portionis.

Liberto [a] quem hære dem ex parte scripsit, fundum per præceptionem dedit in hæc verba; Pamphilæ libertæ præcipito, tibiq; habeto fundū meum Titianum, & agellum [b] Sempronianum cum instrumento, & iis, quæ in eodem erunt, cum moriar, familiaque, quæ in eo fundo moratur: exceptis, quos manumisero. Quæsitum est, cùm testator in eo fundo aliquâtum vini habuerit in dolijs, quod viuus totum vendiderat, [c] & partem tertiam pretij [d] pro eo acceperat: an vinum in dolijs remanens ad libertum ex causa præceptionis pertineat? Respondi, verbis [e] quæ proponerentur, contineri: [f] nisi manifestè contrariam [g] voluntatem cohæredes approbent. In eo fundo instrumēta, Calendaria, & numos reliquit. Respondi, est de numis quoque, vt supra [h] responsum est.

Legare fundum sicut est, vel sicut erit, æquiparatur legato fundi instructi. Bar.

Ita legatū est, Septitiæ sorori meæ fundi paterni mei Seiani partem dari volo, sicut est: & alteram partem, ita ut in diem mortis meæ fuerit. Quæsitum est, an ex verbis suprascriptis [n] aggeres [k] & præla [l] iam disposita parataque vt immitterentur ædificio, itē instrumētum vrbanum, & rusticum [m] cum mancipijs, quæ fundi causa erant, ad legatariam ptineât? Respondi, possunt hæc verba, sicut est, ad instructum [n] referri.

Fundos legauit [o] ī hęc verba, Sempronio fratri meo hoc amplius fundos meos, ita vt instructi sunt, Cassianum, [p] Nonianum, cum suis [q] salictis, & syluis. Quæsitum est, cùm syluæ, & salicta non in fundis supra scriptis sint, sed in adiectis agellis, [r] & quos simul testator cōparuit, nec sine his fundi coli possint, an legato cederent? Respondi: id tantum cedere legato, quod verbis comprehendisset. [s] [†]

In legato fundi instructi inspicitur tempus mortis. Bar.

Idem libro xxiij Digestorum. XXVIII.

LVcius Titius fundum, vti erat instructus, legauerat: quæsitum est, fundus instructus quemadmodum dari debeat: vtrum sicut instru

[d] Pretij. Id est, pretium tertiæ partis: per quod saltē duæ uint partes videntur remanere in legato. Accur.

[e] Verbis. Scilicet quæ in eodē erunt, cum moriar.

[f] Contineri. Scilicet legato secundū rigorem verborum.

[g] Contrariam. Quę sane liquet, maxime si post testamentū nulla urgente necessitate vinum sit vēditum: ut ī.de leg.2. l.si ex toto. & supra de le.3.l.fideicōmissa.§.si rem suam.R. Et not.secundū eundem R.quod si quis leget, quæ in fundo sunt: aut mortis tempore erunt legantis. quæcunque tunc ibi reperiuntur, legato cedere verborum tenor, angustiaque suasit: sed liquido contrariam volūtatem sæpe demonstrant, aut rei positæ in instrumento: quoniam legatario nil prosit eius qualitas, aut patrisfamil.consuetudo, destinatio, scientia ve: si quo ergo casu uel ex improuiso, inconsulto ve, uel vendēdi, mercisque causa, seu ad tempus sit ibi delatum, non longe post inde alio portandum, aut nummi fœnerandi, alterue cito erogandi, inde ve mutandi eo reperiātur: tali legato volūtatis intuitu iustè puto derogatum: quod etiam eo magis in re præsenti, ac tidem fregisse, dupliqs. i.tam legati quam uenditi præstatione grauasse cohæredes credere tut ex eo ipso qd vinū uendidit, testatoris facto satis euidenter probatur: cætera uero ibi inuenta, id est, in penu conseruanda, uel ad rei personæ ve instrumēta pertinentia, uel custodiæ perennis, ut nomine thesauri deposita, seu aliter perpetuitatis aio destinata: licet absint, casu forsan, huic cedunt legato: ut ī .e.l.cum de lanionis.§.cum fundum.& l.Seiæ.§.Pamphilæ.& ī.de hære.insti.l.ex facto.§.fin. & ī.de leg.3.l.qui concubinā.§.qui fundum.& l.uxorem.§.legauerat.& l.quæsitū.& l.si fundus.& l.qui filium.& l.si chorus.§.1.& l.si ita.& l.si mihi in prin.& §.fi.& ℐ.de aur.& arg.leg.l.si uxori.§.1.& ī.de dote

[k] Aggeres. Id est, Instrumenta ad aggeres, ut ligones & scandiles: & sic sunt instrumenta fundi. Vel dic propriè, vt aggeres, & fossata sint pars fundi, & sic cedunt in modū cum fundus uenditur: uia autem, & similia oō: ut dictum est: ut supra de contrahē.em.l. littora.

[l] Et pla. Istrumēta, qbus pmitur oleū: & sic fundi: ut s. loc.l. sed addes.§.illud.

[m] Rusticū.s.quodlibet aliud.

[n] Ad instructum. Vt si erant tempore testamenti, debeantur ex verbis, sicut est: & facit supra.e.l. Seiæ.§.fin.& de leg. 3.l.quæsitum.§.2.& l.prædijs.§.1.& 2.& l.q habebat.in principio.& §.1.

[o] Fundos legauit. Alias legauit: & alias legaui.

[p] Cassianum. Nomina sunt fundorū legatorum.

[q] Cum suis. Hic oritur dubitatio. Acc.

[r] Agellis. Id est, paruis agris. Accur.

[s] Comprehendisset. Non ergo agelli legato cedunt: nisi voluntate, & destinatione domini fundum nominantis, & legantis, ita sint vniti, ut vno nomine cēseantur, eorumque rationes fructuum uno titulo accepto ferantur: ut s. de le.1. l.quod in rerum.§.si quis post. & de leg. 2.l.cum fundus.& de leg.3.si cui ædes.& l.prædijs.§.4.& § penul.& fin. & ī.eo.l.Seiæ.§.Tyrannæ.& supra de lega.2. l. Caius. §.fi.& sup.de vsufruct.leg.l.damnas.§. fi.& sup.de vsufruct.leg.l.item si.§.fi. Acc.

[t] Lucius. Lucius Titius legauit Seio fundum, vti erat instructus. & decessit: nunc quæritur quemadmodū fundus debeat dari legatario instructus, vtrū sicut fuit instructus tēpore mortis testatoris, ut sic sint hæredis ea, quæ adgnata sunt in fundo, uel illata medio tēpore mortis testatoris vsque ad hereditatē aditā: an uero debeat inspici instructus fundus eo tēpore, quo factū est testamentū, an uero tēpore quo fundus peti cœpit per legatarium, quod erat fortè diudum

[*] P. F. testamento scripsit.

[*] Sic in P. F.Hal.aūt scripsit, asseres. potius

[†] Verba testatoris dubia, vt hic cum dicit, ita vt instructi sūt: postea specificata hic, cum salictis &c. possunt in qualibet parte testamēti ad intentionem testatoris declarari. Bar. & cōiter omnes in l. q filia bus. in princi.ī. de lega. 1.

dudum post aditam hæreditatem: ut scilicet legato proficiat, quicquid prædicto tempore petitionis deprehen datur esse instrumenti l & respon. quòd inspicitur tem pus mortis testatoris: & hoc dicit litera, cum dies lega ti cedit &c. Viuia.

ctus fuit mortis patrisfamilias tempore, vt quæ medio tempore [a] adgnata, aut in fundum illata sunt, hæredis sint: an verò instructus fundus eo tempore inspici debeat, quo factū est testamentū an verò eo tpe, quo fundus peti cœpit, [b] vt quicquid eo tēpore instrumēti deprehendatur, legatario proficiat? Respondit: ea; quibus instructus sit fundus, secundum uerba legati, quæ sunt in eadem cā cum dies legati cedit, [c] instrumento contineri.

Disponens, & dispositum non compatiuntur se sub eodem genere. Item quæ differunt secundum plus, & minus non differunt genere, sed specie. Bar.

Labeo lib. primo Pithanōn. XXIX.

SI nauem cum instrumento emisti: præstari tibi debebit scapha nauis. [d] Paulus. Imó contra. Etenim scapha nauis, non est instrumentum nauis. etenim mediocritate, [e] non genere ab ea [f] differt. [g] instrumentum autem cuiusq; rei necesse est alterius generis esse atq; ea, [h] quæque [i] sit: quod & Pomponio lib. vij. epistolarum placuit.

a medio tempore. Scilicet inter testamentum, & mortē. & dic illata: nō tamē perseuerauerūt usque ad mortem: vel dic medio post mortem, & ante aditam hæreditatē.

b Peti cœpit. Q&ērit fortè dudū post aditā hæreditatem.

c Cedit. Quod est tempore mortis: ut C. de cadu. tol. l. vni ca. §. cum igitur. & secūdum R. hoc est commune in omni vniuersali legato: ut ī. de le t. l. grege. & de leg. 2. l. peculiū. & ī. de usur. l. equis. & sic non est cōtra ī. de leg. 3. l. vxorē. §. testamento. & l. nomen. §. 1. & facit ȷ. de adi. leg. l. filio.

SI nauem. CASVS. Seius habēs nauem magnā, & scapham, id est paruam nauem, quę sequebatur dictam magnam: vendidit tibi nauē cū instrumēto: certè nō continetur scapha sub instrumento nauis. & est ratio plana in litera. Vi.

d Nauis. Hoc dicit Labeo.

e Mediocritate. Quod non mutat: ut C. de incest. nup. l. humilem. Accur.

f Ab ea Scilicet naue.

g Differt. Scilicet scapha. Acc.

h Atq; ea. Scilicet res, cuius instrumentū debet esse: quæq; sit. Scilicet res illa principalis, cuius debet esse instrumentum, siue fundus, siue domus, siue taberna, uel aliud ut supra, in tit. no. sed uidetur quòd homo sit instrumentū hominis, ut ī. eo. l. quæsitum §. sed si fundus. in fi. & l. cum de lanionis. §. 1. quæ sunt contra. Sol. Speciale ibi in homine. argu. supra de ædil. edict. l. iustissime. & eodem modo solue ī. eo. l. quæsitum. §. saltuarium. in fin. §. uel ibi de instrumento instrumenti, hic de instrumēto principali. Itē facit supra, de rei uen. l. iij. §. ornamenta. & supra, de euic. l. scapham.

* Labeonis sentētiā tamētsi improbet Paul', tuetur Lazarus Bayfius in lib. de re naua li. quo loco de fluuiatilibus nauib' tractat: tu illum videto.

* Aliàs, ea cuius sit.

DE PECVLIO LEGATO.

TITVLVS. VIII.

DE PECVLIO legato.

Extincto principali, extinguitur accessorium hoc primo. & dicto cū cōiungit accessoriè in iis quorū natura est, ut una res alteri accedat: in aliis coniūgit principaliter. h. d. c. con trib. ll seq. Bar.

Paulus lib iij. ad Sa. I.

SEruo legato cū peculio, & alienato, vel manumisso, [i] vel mortuo, legatum etiā peculij extinguitur. [k]

Caius libr. xviij ad edic. prouin. II.

NAm q̄ [l] accessionū locū obtinent, extinguunt, [m] cū principales res peremptæ fuerint.

Paul. lib iij. ad Sa. III.

AT si [*] ancilla cū suis natis legata sit: etiā mortua ea, vel alienata, vel manumissa, nati ad legatarium pertinebunt: quia duo [n] legata sunt separata.

Caius libr. xviij. ad edic. prouinc. IIII

SEd & si cum vicarijs [o] suis legatus sit seruus: durat vicariorum legatum, etiā mortuo eo, [p]

Eruo legato. CASVS. Legaui Stichum seruum meū tibi cū peculio suo, & postea alienaui eundē seruū, uel manumisi, uel etiam mortuus fuit idē seruus: i quorū quolibet triū casuū est extinctū legatū serui. nunquid est et extinctū legatū peculij? Et dic q̄ sic, quia extincto principali, id est legato serui, extinguitur accessoriū. i. legatū peculij. secus si legaui tibi ancillā cū natis suis: qa tūc et mortua ea, uel alienata, uel manumissa, ptinebūt nati ad legatariū. & et rō, qa duo legata sunt separata, idē si legaui tibi seruū meū ordinarium cum uicarijs suis. nam mortuo seruo ordinario, aut alienato, aut manumisso, n hilominus durat legatū uicariorū. & hoc dicūt istæ quatuor leges.

i Manumisso. Viuo testatore. si et si post, ut ī. e. l. 1. tūc inutile.

k Extinguitur. Etiā si in peculio sunt uicarij serui, ī ut lo. & facit cum hac, & scripsi. l. & ȷ. tit. 1. l. a. & ī. fa. er. l. ex parte. §. duos. & Instit. de leg. §. si quis. & ī. ti. s. l. j. & v. Sed cōtra in e. t. l. fundo. §. fun do. Sol. ut ibi. Acc.

l NAm quæ accessionū. Per accessoriū confirmatur principale, ut ī. de vul. subst. l. ex pupillari Ro. & facit ȷ. de regu. iur. l. cum in principalis. & C. de usu. l. eos in priu. & ī. de rei uen di. l. si antē. §. si homo. & ī de arb. l. nō distinguemus. §. itē nō est cogēdus. & ī. l. px. itē fit ī. si qs omis. cau. l. 2. l prin. m Extinguunt. idē si principale differat, ut supra si cer. pe. l. lecta. Azo. Itē hoc nisi accessio ner pratiosiores fint, uel plus redditus habeant, quā principale. tunc enim non extinguuntur: ut supra quib. mod. usus fruc. amit. l. quid tamen. in prin. & ȷ. de an. & arg. lega. l. & si non sint. §. peruenitur.

n AT si ancilla. Quia duo. & principale est vtrunque nam accipitur cum, pro & . ascil ancilla, & nati sint legati: ut & supra, de lega. 1. l. si quis inquilinos. §. 2. & de usuf. lec. l. illi. R. & facit supra, de leg. 1. l. an cillar. & Inst. de lega. §. si quis.

o SEd & si cum uicarijs. Et sic cum accessione.

p Eo. Scilicet ordinario. R. nec enim, ut res peculij res

† Accessoria extinguunt extincto pricipali. con cor. c. accessoriū. cū glos. in pri. & c. 16. q. 1. a. a. & hoc diximus.

* Alias. Et si.

r Ista gl. communiter dinatur pscribenter in lege, cum anrum. ȷ. de aur. & a. leg. ubi est crsua directo in op & Bal. in l. cum te. C. d do. ante nup. Imol in l. 4. ī. d le. j.

tes ordinarium, its & vicarij prærogatiua humanæ naturæ sequuntur, secundum io. ut s. de ædil. edic. l. iustissime id est, propter hominis dignitatem. & facit in stu. de leg. §. si quis.

aut alienato, aut manu misso.

Peculio. CASVS. Sticho seruo meo reliqui libertatem, & peculium suum, & decessi, nunquid hæres meus potest exigere a debitoribus peculiaribus illud, qd debebam dicto Sticho? & dicitur qd sic. & actio. tenetur cedere dicto Sticho legatario. Item tenetur dare eidem legatario illud, quod ipse hæres tenebatur suo nomine dare dicto seruo. Vi.

Posse. Et cedendo actiones legatario liberatur: ut s. de pecu. l. quod debet. & adde quod no. in l. si Sticho. in eodem titulo.

Paulus libr. iiij. ad Sabinum. V.

Peculio legato, constat hæredem nomina peculiaria persequi posse, a & insuper ipsum (si quid debeat b seruo) reddere legatario debere.

Si nihil debet seruus, cui legata est libertas cum peculio, uendicabit integra corpora peculii. si verò est debitor, diminuentur corpora peculii pro rata.

a Debeat. Hæres suo nomine. & dic reddere, i. dare. sic & supra, de leg. 2. l. cum quidam. hoc tamen secundũ determinationem, quæ fit j. l. proxi. §. sient.

Si peculium. CASVS. Stichus seruus meus habebat in peculio corpora tantum, puta fundos, uel ædes, & nihil ipse mihi debebat, uel liberis meis, vel conseruis suis. prædicto Sticho legaui libertatem, & peculium, uel etiam cuidã liberto legaui peculium dicti mei serui. quæritur, an legatarius dicti peculij possit uendicare ab hærede meo integra corpora, quæ sunt in dicto peculio? Et dicitur quod sic: secus autem si dictus seruus debebat mihi aliquid, uel etiam liberis meis uel cõseruis suis. quia pro illo debito peculiari hæres meus poterit pro rata diminuere singula prædicta peculiaria corpora. Et si fuerit legatum. Titius dominus Stichi legauit peculium eiusdem Stichi Caio, non deducto de dicto peculio eo, quod dictus Stichus eidem domino debebat, & decessit dictus Titius dominus relicto hærede Seio. modo quæritur, an valeat dictum legatum peculij? Et videtur quòd non: quia illa uerba, nõ deducto ære alieno &c. quæ fuerunt adiecta in legato, uidentur fuisse contra naturam legati prædicti: scilicet peculij. nam natura peculij est, ut semper intelligatur deducto ære alieno dominico. Respondetur tamen, quòd dicta uerba legato adiecta non uitiant legatum prædictum, & nihil adijciunt dicto legato. per dictam enim adiectionem uerborum prædictorum non potest crescere legatario vendicatio rerum peculiarium. nam semper potest deducere hæres æs alienum dominicum. secus autem si legatarius nactus sit possessionem rerũ peculiarium: quia tunc potest uti ipse legatarius exceptione doli aduersus hæredem uendicantem partẽ dictarum rerum peculiarium pro rata eius, quod seruus debebat domino. & est ratio, quare hoc casu habet legatarius dictam exceptionem, cum ipse habebat voluntatem defuncti non deducendi æris alieni dominici in rebus solidis peculiaribus, quas, ut dictum est, possidet ipse legatarius. uoluit enim defunctus in legando, ut nõ deduceretur de rebus peculiaribus æs alienum suum, dum dixit in legando, non deducto ære alieno. Est & alius casus, in quo non deducitur æs alienum dominicum de peculio legato: veluti si dominus significauerit, uel dixerit se remittere seruo, quod seruus ei debet, uel seruum nihil sibi domino debere, quia dominus potest remittere seruo suo illud, quod debet ei seruus nuda sua uoluntate. Vicario. Dominus meus manumisit me seruum suum ordinarium in testamento suo, & legauit mihi Pamphilũ vicarium meum, nunquid debeo habere peculium dicti mei vicarij? Et videtur quod non quasi vicarius meus non habeat peculium, sed magis debeat dici pars mei peculij. Respon. tamen hic, quod in dicto legato vicarij continetur eius peculium. & hæc vera sunt, nisi uoluntas testatoris desit, siue contraria sit. Si seruus. Titius fecit testamentum, & iussit liberum esse seruum suum Stichum ordinarium, & Pãphilũ vicarium dicti Stichi: & legauit eis peculia eorum. modo quæritur, vtrum vicarius dicti vicarij cõmunicetur inter eos? & dicitur qd non. nã uerba sunt intelligenda secundum voluntatẽ testatoris: quasi fuerit locutus de duob. peculijs separatis. & hæc uera sunt, nisi testator prædictus voluerit vicarium vicarij communicari: quia tunc bene communicaretur. Sicut aũt. Dictum est s. in princi. huius legis, qd legatum peculij minuitur propter id, qd seruus debet domino. certè & ecõtra id quod dominus debet seruo, auget peculium, siue legatum peculij. Sed ad hoc ultimum opponitur: nonne dicit rescriptũ quorundã Imperatorum, quod legato seruo peculio suo, nõ habeat seruus petitionem eius pecuniæ, quam dicit se impendisse in rationes domini? certè bene dicit hic: ergo nõ videtur quod id quod dominus debet seruo, augeat peculium eiusdem serui, siue legatum peculij. sed certè dictum rescriptum intelligitur, quando non apparet uoluntas testatoris, uolentis quod illud, quod ipse debet seruo, augeat legatum peculium. si autem apparet in hoc voluntas testatoris, bene auget peculium legatũ id, quod dominus seruo debet. & ita non obstat contrarium dicti rescripti. Sed quid si dictus seruus debet domino decem, & impendit in rationes domini alia decem, nunquid poterunt compensari ad inuicem? Et dicitur quòd sic, etiam si nõ appareat expressa voluntas domini, vt seruus habere debeat, quod impendit in rationes domini, dum tamen non contradicat. Sed pone quod dominus scripsit in testamento suo, quod debebat dicto seruo decem, nunquid illa decẽ cedunt peculio legato? Et dicitur quod nõ, & hoc probat per quandã quæstionẽ de facto, quæ fuit talis: Cneus Domitius solitus erat dare Seiæ filiæ suæ omni ann. xxv. stetit biẽnio, quod non dedit, sed scripsit in rationibus suis se debere dictæ suæ filiæ quinquaginta, & postea in testamento suo legauit filiæ peculium, qd erat dictæ filiæ. in quadam quæstione iudicatũ fuit per Atilicinum dicta quinquaginta legato non cedere: quod quidem bene iudicatum fuit: quia concordauit cum rescripto dicto ea Imperatorũ. Non solum aũt deducit de peculio legato illud, qd domino debet seruus, sicut dictum est in prin. huius §. sed etiam illud, quod debet seruus hæredi domini, cui dominus legauit seruo peculium. Vi.

Vlpianus lib. xxv. ad Sabinum. VI.

Si peculium legetur, & sit c in corporibus, d puta fundus, vel ædes e si quidem nihil sit, quod seruus domino, vel conseruis, liberisve f domini debeat: integra corpora vindicabuntur. g Si verò sit, quod domino, vel suprascriptis per-

c Sit. Scilicet peculium.

d in corporibus. Scilicet tantum.

e Aedes. Scilicet sint in peculio, nõ etiam quantitas, cæterum dotis exemplũ sequeremur: ut s. de iure dotium l. si is qui. §. quod dicitur.

f Liberisve. Vel ijs quorum negotia gesserit dominus: vel etiam hæredi: ut supra, de pecu. l. peculium. §. præterea. & j. eo. l. si. secus si debeatur seruo uicario: vt infra eo. l. id quod. in prin.

g Vendicabuntur. Per legatarium, id est, legatarius vendica-

a P. F. sin

Si servi dominus servo peculium legaverit... singula corpora pro rata debebunt. & ita Iulianus, & Celsus putant.

Peculium non potest legari non deducto aere alieno. quod si ita legatum fuerit: talia verba nihil adiiciunt legato, nec vitiant ipsum legatum.

Etsi fuerit legatum peculium non deducto aere alieno: verendum, ne inutile legatum sit, quia quod adiicitur, contra naturam legati fit. Sed putauerim, hanc adiectionem non vitiare legatum: sed nihil ei adiicere. nec enim potest crescere vindicatio peculij per hanc adiectionem. Planè si proponas legatarium nactum possessionē rerum: exceptione doli aduersus hæredem vindicantem vti potest. habet enim in solidis rebus voluntatem aeris alieni non deducendi. Sed & si dñs remittere se seruo quod debet, vel nihil sibi seruum debere significauit, valet hæc adiectio: quia nuda voluntate potest dominus seruo remittere, quod ei debet.

Si dominus meus me seruum suum ordinarium manumisit, & mihi legauit seruum vicarium meum: videtur mihi etiam peculium vicarij legasse.

Vicario autem meo mihi legato, an & vicarij mei peculium ad me pertineat, quæritur? Et putamus contineri legato eius vicarij peculium nisi aduersa sit voluntas testatoris. Si seruus, & vicarius eius liberi esse iussi sint, eisque peculia sua legata sint: verba secundum voluntatem testatoris exaudiēda sunt, tanquam de duobus, separatisque peculijs testatore locuto. & secundū hoc vicarius vicarij nō cōmunicabitur, nisi hæc mens fuit testantis.

Sicut autem æs alienū, hoc est, quod debetur domino, minuit legatum peculium: ita per contrarium id, quod dominus debet seruo, augere dēt. Sed huic sententiæ aduersatur rescriptum Imperatoris nři, & patris eius, quod ita est. Cum peculium seruo legatur, non etiam id cōceditur, vt petitionem habeat pecuniæ quam se in rationes domini impendisse dicit. Quid tamen si hæc volūtas fuit testatoris cur non possit consequi? Certè cōpensari debet

vendicabit, & sic incertam partem: ut ff. communi dividun. l. & si non omnes §. 1.

[a] Singula corpora. Quæ sunt in peculio mansura: alias non: vt ff. eo. l. si Sticho & hoc si non soluerit hæredi quod domino debuit seruus: vt ff. eo. l. dominus seruū. & no. φ pro rata, & sic non pōt hæres eligere sibi debitum in una re, in do mino secus, qui de peculio conuenitur: ut ff. de pe. l. si nouali. §. idem rectè ait. & facit ad id qd no. C. ad le. fal. l. ij. item facit ff. de don. inter virum & vxo. l. sed si vir. §. si duo mancipia.

[b] Aere alieno. Dominico, & sic sub impossibili quasi modo: qd equidem verum est, quantum ad strictam rationē f. inspecta peculij proprietate.

[c] Legati. Scilicet peculij. est enī eius natura, & definitio, ut intelligatur deducto ære alieno. i. dominico: ut ff. de pecu. l. depositi. §. fi.

[d] Sed putauerim. Aliàs putauerunt sed licet sapientes. Acc.

[e] Adijcere. Vt sit plenius. Accur.

[f] Vendicatio. Id est petitio per actio nem ex testamento vel rerum singularū, quin deducatur de singulis pro rata rerum singulariū: ut ff. proxi. respon.

[g] Vendicantem. Corporum partem pro debiti rata. & sic no. qd habet legatarius exceptionem, nō act. ut hic & ff. eo. l. §. sicut. secundum H. sed R. etiam actionem, ut hic de rigore dicat, & est pro eo, quod infra dicit, quod potest remittere expressè, uel tacitè. Item arg. contra huic respon. infra quorum leg. l. j.

[h] Voluntatem. Scilicet defuncti.

[i] Significauit. Id est, significare voluerit: quod procul dubio illa adiectione facere voluerit: ut C. de fal. cau. adie. le. l. j. & iiij.

[k] Hęc adiectio. Quæ remittat, uel quæ dicat eum non debere.

[l] Nuda voluntate. Non expectata solutione: ut & supra de pecu. lega. l. peculio. in prin. Item & alio modo, si leget ei res singulas, quæ sunt in peculio, specialiter exprimendo, secundum Ioan. ut infra eod. l. si peculium seruo. & secundū hoc facit ad quæstionem monasterij, an teneatur soluere creditoribus conuersi: ut si bona omnia contulit, aliàs si singulas, non teneatur. Accursius.

[m] Vicario. Testator mihi ordinario legauit libertatem & vicarium meum Pamphilum cum suo peculio. quærebatur, an valeret peculij legatum? & allegabatur φ non valeret, quasi non habeat peculium, sed magis pars peculij ordinarij dici potest, ut ex sequentibus colligi potest. sed hæc non est bona allegatio, quia & vicarij peculium habēt ut sup. de pec. le. l. definitio. Item alia ratione, quia seruo legato non videtur eius peculium legatum: ut ff. eo. l. antepe. sed nec hæc bona: quia hic expressum est cum peculio. ibi non: ut ergo ordinario suum potest adiungi peculium, sic vicario suum. vel pone secundo casum, quòd mihi ordinario fuit vicarius legatus, nec fuit adiectum cum peculio. Et quod subijcit in fin. nisi aduersetur &c. idest nisi desiderat quod semper est ut desit, nominatim peculium quoque legatum sit ut ff. e. tit. l. antepen. & secundum hoc non est contra supra tit. e. l. quæsitum. §. Celsus. Vel solue ut ibi. & facit supra ti. 1. l. fin. do. §. 1.

[n] Si seruus. Scilicet ordinarius, puta Stichus. Accur.

[o] Vicarius. Puta Pamphilus.

[p] Secundum volunatem. & non secundum verborum rigorem: quoniam forsan unum tantū, & solius ordinarij peculium sit damnum.

[q] Non communicabitur, Sed soli Pamphilo vicario debebitur, nam per speciem generi derogatur: ut & ff. de reg. leg. l. 2. & ff. de leg. 3. l. seruis urbanis. §. fi. & ff. de auro, & arg. le. l. r. & de man. test. l. si peculium.

[r] Imperatoris nostri. Diui Seueri & Anto. ut Insti. de leg. §. peculium. in fine.

[s] Conceditur. Eo solo quòd suum legauit peculium: nisi aliud liqueat, ut statim dicet.

[t] Voluntas. Manifesta, uel ex verbis, vel ex consuetudine: ut ff. eo. l. dominus. §. testamento. in fin.

[u] Consequi. Scilicet quod in illa ratione impendit, & certè potest illud consequi.

[x] Compensari. Compensationi equidē non nolle, petitioni

Marginalia: P. F. Sed puto verū hanc. &c. — P. F. hęc. — [t] Volūtas testatoris tollit omnē suspicionē fraudis le. qui autē ff. si quis omis. caus. test. idē not. per Bar. in l. u then. mr. C. quādo mu. tut. of fi. sun. po.

tiooi uero palam demũ uelle sufficit. R. ut & ī. ead. l. in princi. a. respon. sic & aliàs admittitur compensatio, nec tamen datur petitio: ut s̄. de neg. gest. l. an prætor. §. pupillus. & ā. de cōpen. l. si cũ filio. & l. etiam qđ. Ac.

a Debetur. Veluti debitum naturale: ut & s̄. de compen. l. etiã quod. & de pec. l. nec seruus. & l. non solum. §. 1. & 2. & facit s̄. de pecu. l. quam Tuberonia. §. sed & id. Accursius.

hoc, quod impendit, cum eo, quod domino debetur. a An & quod dominus scripsisset se seruo debere, peculio legato cederet? Pegasus negat. idem Nerua. Et cum Cneus Domitius filiæ suæ peculium, quod eius esset, legasset: & annuum, quod ei solitus erat dare, biennio non dedisset, sed in rationibus suis retulisset b filiæ se debere quinquaginta: Attilicinus existimauit, legato nō cedere. quod uerum est: quia cōsonat rescripto. c Non solum autem quod

b Retulisset. etiam nuda ratione, & uoluntate, id est, quod nec ulla demonstratio, nec eius filię nomine depositio, nec fœnori pro ea datio, ut ī. eo. l. fio. & supra de leg. 3. l. qui filiũ. R. nec ulla causa debiti præcessit: ut supra de pec. l. nō solum. §. si. sic in liberis nuda ratio nō facit aliquem debitorem: ut ī. de dnn. l. nuda.

c Rescripto. De quo meminit. s̄. proxi. §. Accursi.

d Deducitur. Vt Insti. quod cum eo. §. cum autem.

e Hæredi. Vt quia creditor serui hæres domino extitit: ut supra de pecu. l. sed si damnũ. §. sed & si creditor. uel quod hæres statulibero mutuauit, cui peculiũ erat legatum: ut ī. eo. l. denique. Accur.

SI quis. CASVS. Titius debitor Seij dedit se in arrogationem eidem Seio, & postea ex aliquo cōtractu fuit dictus Titius factus debitor Caij. nunc Caius agit contra arrogatorem de peculio arrogati. certè poterit arrogator deducere de peculio illud quod debet ei arrogatus, sicut hæres domini deducit de peculio seruo legato illud, quod seruus debet eidem hæredi: ut supra l. proxi. in fi. & idem est in duobus alijs casibus. Primus est talis, Titius dedit libertatem seruo suo Sticho sub conditione: & legauit ei peculium suum: hæres autem interim pendente conditione libertatis credidit eidem seruo x. certè potest idem hæres detrahere de peculio dicta x. & singula corpora peculiaria seruo danda minuuntur etiam per hoc æs alienum, quod credidit hæres statulibero pendente conditione libertatis, non solum per illud æs alienũ, quod credidit ei uiuente domino, & ante testamentum factum. de quo iam dixi. Secundus casus est. Pone quod dictus Titius dedit libertatem purè dicto seruo, & legauit ei peculium: postea hæres dicti Titij credidit eidem seruo decem uiuo dicto Titio domino, uel mortuo ante aditam hæreditatem: nunquid minuetur peculium pro illis x. Et dicitur quòd sic, licet hæres nunquam fuerit dominus serui: nam nō est dominus hæres nisi adita hæreditate, ea autem adita statim seruus liber efficitur. & hoc dicit usque ad primum. §. l. seq. Viuia.

f De peculio. Ex contractib. post arrogationem factis non ante: ut s̄. de pecu. l. in arrogatorẽ. Sed nonne per arrogationẽ fuit actio extincta? Videtur qđ sic, ut supra de cap. dimi. l. ij. §. pe. Sed dic, qđ obligatio naturalis nō est extincta: ut supra proxi. in fi. & ī. l. proxi.

DEnique. Casus in princ. recitatus fuit in l. præcedenti, Qui Stichũ. Titius in testamento suo manumisit Stichũ, & Pamphilũ seruos suos. & legauit unicuiq; eorum suũ peculium. certè si unus dictorũ seruorum debet alteri, debitum decedit de peculio debitoris, & accedit peculio creditoris. Item quæritur. Sticho seruo meo reliqui libertatem, si decem daret hæredi meo: & legaui eidem seruo peculium suum, nunquid decedent de peculio decem prædicta, quæ debuit dare hæredi? Et dicitur quod sic. Sed quid si dictus statuliber uendidit hęredi seruum, quem in peculio habebat? Certè perinde desinit seruus uenditus esse in peculio statuliberi, sicut si fuisset uenditus extraneo. Itẽ quid si feci pactũ dicto seruo de danda ei libertate pro decem, & ipse soluit mihi quinque de illis decem: & ante, quam daret mihi alia quinque, ego feci testamentũ, & iussi eũ esse liberum. & legaui ei peculium, & decessi: nunquid illa quinque quę mihi dedit, sunt imputanda in peculio, & sic manumisso danda? Dicitur qđ non. imò debent decedere, & apud hæredẽ remanere. si autem non dederat aliquam partem dictorum decem, sed fuit tota dicta pecunia apud eum seruum pro deposito, donec traderet eam mihi, bene erit tunc in peculio, & sic præstabitur manumisso cum reliquis rebus peculiaribus. Item quid si legaui dicto seruo peculium, & uetui hæredem meum petere a debitore peculiari dicti serui? certè hoc debitum remissum nō est amodo in peculio computandum, imò de peculio detrahendum. Interdum. Quamuis generaliter peculium non debeatur seruo, cui relicta est libertas, nisi ei sit legatũ: tamẽ quandoque etiam si non sit legatum ei peculium, accipitur ac si esset ei legatum: sicut euenit in tali casu. Titius dedit libertatem seruo suo si rationes redderet, & si hæredibus testatoris inferret centum: & postea decessit dictus Titius. & postea seruus paruit prædictis conditionibus reddendo rationes, & dando hæredibus centum, certè in hoc casu interpretatur Iuriscon. uoluisse testatorẽ, qđ seruus retineret peculiũ. & hoc ideo, quia testator iussit dictum seruum inferre centum hęredibus de peculio. nam cum seruũ uetuit idẽ testator centũ retinere de peculio, eo quod iussit eũ ea centũ inferre hæredibus, uidetur ei permittere, ut reliquũ peculium sibi retineat. quod enim in uno uetatur, in alijs uidetur permitti. Sed pone, quod dictus Titius specialiter legauit dicto seruo peculium. qualiter accipere debemus dictum peculium? utrum qđ fuit tempore mortis testatoris? an applicamus peculio illud, qđ postea accessit, uel detrahimus, qđ postea decessit? Et dicitur, id tempus spectandũ est, quo cedit dies legati seruo peculij. i. tempus aditę hęreditatis. nam cũ ipsi seruo suũ peculium legat, sicut fuit in hoc casu, uerisimile est dominum uoluisse pertinere ad seruum totum augmentũ, cũ seruo manumisso peculium est futurũ patrimonium: secus autẽ si legasset peculiũ extraneo: quia tunc est spectandũ tps mortis testatoris: ut si qd accedat peculio post mortẽ testatoris ex operis serui, uel ex alia extrinseca causa, nō pertineat ad eũ extraneum, nisi testator hoc uoluisset: incrementa tamen naturalia prouenientia pro rebus peculiaribus post mortem testatoris usq; ad aditam hæreditatem, bene pertinent ad dictum extraneum legatarium, ut partus ancillarum, uel fœtus pecorum. & hoc vult

domino debetur, peculio legato deducitur, d sed & si quid hęredi e debitum fuerit.

Pomponius li. vij. ad Sabinum. VII.

SI quis creditori suo adrogandum se dederit, & agitur de peculio f cum adrogatore: idem puto dicendũ, quod de hærede dicitur.

Vlpianus. VIII.

DEnique Pegasus respondit, si statulibero, cui peculium legatum sit, hæres in tertiũ crediderit: id ipso iure detrahi, & singula cor-

pora [a] per hoc æs alienum [b] deminui. Proinde si purè libertatem acceperit: & hæres uel uiuo domino, uel ante aditam hæreditatem seruo crediderit: legatum peculij minuetur secundum Iuliani sententiam: licet dominus serui nunquam fuerit. [c]

Duos seruos suos testator manumittendo eisdem peculia eorum legauit. quod alter seruus debet alteri deducetur de peculio serui debitoris, & accedet peculio serui creditoris.

Qui Stichum, & Pamphilum seruos habebat, testamento eos manumisit: & unicuique peculiũ suum legauit. Placet, quod [*] alter alteri debet, de peculio eius decedere, & alterius legato accedere. [d] Item quæritur, si seruo libertas data sit, si decem dedisset [e] hæredi, peculiumque ei legatum sit: an decem, que dedisset hæredi, debant de peculio decedere? Et est uerum. quod. Sabino placuit hoc minus [f] esse in peculio legato. Plus ait Sabinus: si statuliber seruũ [g] hæredi uẽdiderit, perinde desinere eum in peculio esse, atque si extraneo uendidisset. His consequenter [h] quæritur, si serus cum domino de libertate pactus fuerit, & partem pecuniæ [i] dederit, & antè quàm residuũ daret, dominus decesserit, liberumque esse testamento iusserit cũ peculio [k] legato: an quod domino dederit in peculio sit imputandum. [l] Et ait Labeo de peculio decedere. [m] Planè si nõdũ dederat, [†] sed donec totũ traderet, pro deposito apud eum fuerit: id in peculio esse placuit. [n] Itẽ si seruo peculium sit legatum, & a debitore eius peculiari hrs uetitus sit petere: uerũ est, hoc minus esse [o] in legato peculij: hoc est, id detrahẽdũ, qđ debitori [p] legatum est.

Quæ inducuntur ad diminutionem, operantur, augmentum, quando aliàs dispositio non posset habere effectum. Bar.

Interdum & si non sit legatum [q] peculium, sic uelut legatum accipitur, idque est in huiusmodi specie. Quidam seruo libertatem, si rationes reddidisset, dederat, & si hæredibus centum intulisset. Imperator igitur noster cum patre rescripsit, peculium quidem non nisi legatum deberi. uerum (inquiunt) si conditionibus præscriptis paruit seruus: testatorem uoluisse eum retinere peculium interpretamur: [r] videlicet ex eo, quòd de peculio eum iusserat centum inferre. Verum [s] autem id demum peculium accipimus, quod mortis tempore fuit? an verò & quod postea accessit applicamus: uel quod decessit, detrahimus? & Iulianus aliter accipiendũ legatũ peculij ait, si ipsi [t] seruo legetur: aliter [*] si alij. [u] Nam si ipsi: id tempus in legato spectandum, [x] quo dies legati cedit, [y] si verò extraneo: mortis tempus: sic tamen ut incrementa [z] ex rebus peculiaribus ad eum perueniant: ut puta partus ancillarum, vel fœtus pecorum, quod autem ex operis suis, vel ex alia causa accedit: id

uult dicere hic §. Viria.
[a] Et singula corpora. Statulibem danda Ro. ut j. eod. l. si Sticho. Accur.
[b] Alienum. Si nõ fuerit persolutũ: ut j. eo. l. dominus. § seruus. & facit j. eo. l. si peculium. a. respon.
[c] Nũquam fuerit. Nam non est dominus hæres, nisi adita hæreditate, & ea adita statim est liber: ut C. de cad. tol len. l. unica. §. in nouissimo. & sic nullo momento est dñs. ut s. de pecu. l. sed si damnũ. §. sed si creditor.
[d] Accedere. Vt s. de pecu. l. quam Tuberonis. §. fina. & l. sed si damnum. a. respon. & j. eod. l. id quod. §. 1.
[e] Dedisset. Id est, dare debuisset.
[f] Hoc minus. Quia de eo pmissum est statulibero dare causa implendæ conditionis: ut s. de cond. cau. da. l. 3. §. pe.
[g] Seruum. Quẽ in peculio habebat.
[h] His consequenter. Quia supra quãdo domini facto minuitur peculiũ: hic quando serui facto minuitur.
[i] Pecuniæ. Paratæ. pro libertate.
[k] Cum peculio. Et sic libertate gratis danda.
[l] Imputandum. Et sic manumisso dandum.
[m] Decedere. Et sic apud hæredem remanere.
[n] Esse placuit. Et sic præstandũ cum reliquis rebus peculiaribus. Ro. Sed nõne hoc dño debetur? ergo debet diminuere peculiũ legatum: ut s. eod. l. si peculium. a. respon. & §. sicut? Respon. aliud est fortè cum debetur ob libertatẽ: ut j. de manu. l. vj. qa tũc forte alio modo soccurri potest domino scilicet per actionem in factum contra liberũ factum: ut C. an seruus ex suo facto. l. pmissæ. & aliud quãdo ex alia causa naturaliter tantũ. qđ non potest peti, & ideo deducit. ad qđ supra đ pecu. l. si noxali. §. idem & in filio. uel bene dicit, Id in peculio esse placuit: quia sola destinatione, non re ipsa erat detractum. & ideo remanet in peculio adhuc, & dominus, uel eius hæres poterit deducere. ad quod s. de pecu. l. si noxali. §. est autem quæstionis. & §. seq. vel hic non præstitit libertatem ex cõuentione, sed gratis postmodum in testamẽto. & sic iam nõ est debitum, quod debebatur ob libertatem. & ideo non detrahitur de peculio, secus in iam detracto uel soluto: quia illud iã desierat esse i peculio, & ideo non est amplius petendum.
[o] Hoc minus esse. scilicet debitum remissum.
[p] Debitori. Scilicet peculiari remittendo: ad quod j. eod. l. si Sticho.
[q] Non sit legatum Scilicet ex ordine: ut j. eo. l. antepen.
[r] Interpretamur. s. in hoc casu. & est argu. ad hoc s. de iud. l. cũ prætor. in prin. & s. de fun. instru. l. quæsitum. §. idem respon. domo. Item facit s. eo. l. si peculium. §. 1. Itẽ no. de tacito legato peculij. Accur.
[s] Verum. Seruo libertatem, & peculiũ lego.
[t] Si ipsi. s. qa largi⁹.
[u] Si alij. Quia stricti⁹ ut statim patet.
[x] Spectandum. Scilicet Iulia. ait.
[y] Legati cedit. Intra tps aditæ hrditatis quo cedit dies legati relicti seruo manumisso: ut C. đ ca. tol. l. unica. §. nouissimo. in fi. §. Ac.
[z] Incremẽta. l. naturalia.

[*] In P. Fl. non est, alter.
[†] Quid operet ira dītio, vide Bar. in l. j. s. đ actio. em. & vẽ.
[*] P. F. idest in &c.
[*] P. Fl. aliàs si alij.
[*] P. F. alia re.

turalia.& no.quod aliter dicitur intrinsecus & extrinsecus quã hic s. de pec.hær.l.itē veniunt. §. sed ea. Ac.
a Ipsi. Scilicet seruo.
b Ad ipsum. Etiam extraneum postquam cessit dies.
c Voluisse. Dominum.
d Futurū est. Ideoque apud eum semper mansurum totū testatoris voluntate & destinatione. R. sicut enim domin⁹ ꝑpetuò vult esse peculium apud manumissum, sic & eius augmenta. at extraneo illud legās post mortem suam destinat a seruo peculiū separare: & eadem ratione augeri non vult per eum: & hoc subijcit, cū alijs &c. Accur.
e Alterius. Scilicet extranei.
f Hoc eum. s. quod omne emolumentū detur legatario. Accursius.
g Idē dicas. Quod diceres, si seruo legaretur suum peculiū. Rog. & facit instit. de leg. §. si peculium. & s. de pec. le. l. pe. & argu. s. de usuris. l. equis. in fi. & de leg. 1. l. peculiū. & ā. tiu. r. l. penult. Sed contra ꝭ. eod. l. cum dominus. §. fin. Sol. ibi. Item ad hoc ff. a de statulib. l. si hæreditas. §. 1. Hugo.

si alij, quam ipsi a legetur peculium, non debebitur. Hoc vtrunque Iulianus secundum voluntatē testatoris scribit. Cum enim ipsi suum peculium legatur: verisimile est, cū omne augmentum ad ipsum b pertinere voluisse, c cui patrimonium manumisso futurum est. d cum alij, non sicut tamen & si in alterius e persona hoc eum f sensisse appareat, idem dicas. g

Non minuitur peculium serui ordinarij cui relicta est libertas, propter delictum, quo tenetur seruo vicario.

Paulus libr. iiij. ad Sabinum. IX.

ID, quod seruo, h qui in ipsius peculio est, debetur, non deducitur ex legato peculio, quamuis conseruus eius sit. Si conseruum suum vulnerauerit seruus, & viliorem fecerit: Marcellus ait, non esse dubitandum, deduci ex peculio, quod domini intersit. Nam quid interest, conseruum vulneret, an scindat aliquid, vel frāgat, an subripiat? quo casu sine dubio minuitꝛ i peculium. sed non vltra simplum. Sed si vulnerauit, vel etiā occidit: nihil est deducendū hoc nomine. alioquin dicemus, & si fugerit: deducendū id quātò vilior sit factus ꝓpter fugam.

ID, quod seruo. CASVS. Sticho seruo meo ordinario reliqui libertatem, & suum peculiū: certè non deducitur de legato prædicto peculij illud, quod ipse ordinarius debet Pāphilo, qui est suus vicarius, & qui est in suo peculio: quia etiā si deduceretur, remaneret adhuc in peculio ordinarij ꝓdicti. Sed quid si conseruum suum vulnerauerit dictus seruus, & fecit eum viliorem: nunquid deducitur de dicto peculio illud, quod domini interest seruum non fuisse vulneratum? Et dicitur quod sic. nam nihil interest vulneret seruus conseruum, an scindat aliquid, uel frangat, vel surripiat. quibus casibus sine dubio minuitur peculium seruo legatum, quamuis non vltra simplum. sed si vulnerauerit, uel occiderit se seruus, cui legatum est peculium: nihil hoc nomine deducendum est de peculio. alioquin dicemus, & si fugerit dictus seruus, deducendum de peculio id, quanto vilior factus est propter fugam, quod quidem non est uerum. Viuian.
h Id, quod seruo. Scilicet vicario. nam si Sticho ordinario reliqui libertatem & suum peculium: nō deducitur, quod debet vicario: quia deductum adhuc in peculio ordinarij remanet: ut & s. de pecu. l. si seruus. §. id verò. & Inst. quod cum eo. §. aliquando. secus si vtrique libertatem, & suū peculium: quia tunc quasi duo peculia sunt: ut supra eod. l. si peculium. §. si seruus. & fit decessio: ut supra eodē. l. deniq;. §. 1.
i Minuitur. Vt & supra de pec. l. iiij. §. sed sæpe. & l. sed si damnum. * §. sed & si ex delicto. & §. si ipse. Acc.

* Aliàs est lex, peculium aut.

Pomponius libro vij. ad Sabinum. X.

SI peculium seruo, vel filio prælegare velis ne deducatur id, quod tibi debebitur: specialiter k ea, quæ in peculio erūt leganda sunt.

SI peculium. CASVS. Quamuis generaliter debeat deduci de peculio legato illud, quod domino debetur, ut s. eo. l. si peculium. in prin. & §. 1. tamen bene potest facere dominus legans seruo peculium, ne deducatur sibi debitū, puta si leget seruo specialiter, & singulariter res, quæ sunt in peculio. Et scias quod etiam ei, qui nō habet peculium, potest legari peculium. non enim tantū præsens peculiū potest legari seruo, sed etiam futurum. Fit tamen quandoque inutile legatum peculij: puta cū seruus, cui legatum est peculiū, decedit uiuo testatore: secus si tēpore mortis testatoris seruus inuenitur viuus, q̃a tunc bene cedit peculiū legato. Secus autem si seruus vestitus legatus foret, quia tūc uestimēta legato nō cedent: etiam si seruus vixerit tempore mortis testatoris. & hoc dicit cum tribus legibus seq. Viuianus.
k Specialiter. Vt nulla ambiguitas nullaque sub alicuius rigoris uelamine sit dubietas. potest & alio modo fieri: ut supra eo. l. si peculium. §. 1. & facit supra de vsufr. l. quoties. §. fi. & supra, quibus modis ususfructus amit. l. quid tamen. §. quadrigæ. & instit. de fideicōmiss. hære. §. si quis una. Acc.

Vlpianus lib. xxix. ad edictum. XI.

EI quoque, qui nihil in peculio habet, potest l peculium legari. Non enim tantum præsens sed etiam futurum peculium legari potest.

l EI quoque. Potest. sic supra, de leg. 3. l. etiam. & de pecu. leg. l. quæsitum. in prin. & supra, de lega. 2. l. peculium. in prin. Acc.

Iulianus libr. xxxvij. digestorum. XII.

TVnc inutile legatū peculij fit, cū seruus viuo testatore decedit. m Cæterū si mortis tempore n seruus vixerit, o peculium legato cedet.

m TVnc inutile. Decedit. s. ante, quam testamētum relictave confirmentur. Rog. ad quod supra, ea. l. 1. & ꝭ. tit. 1. l. 2. Acc.
n Mortis tempore. Scilicet testatoris.
o Vixerit. Et sic legatū fit iā re aut spe debitum. Acc.

Celsus lib. xix. digestorum. XIII.

ALiter atque si seruus vestitus p legatus foret.

Transpositio verborum legatum non vitiat. Bar.

p ALiter. Vestitus. tunc enim vestimenta legato non cederent: licet seruus uixerit tempore mortis.

tis. hæc enim, id est vestimenta, adhærentiæ occasione, & ferè quasi continuæ accessionis, imo sequelæ nomine, non suo iure peruntur, & velut appendicia quædam nunquam per se debita æstimantur: sic nimirum loculos, lectos, & libros, aueique legatas, claustra, fulcra, claues, & armaria cōtinentur: ut supra de leg. 3. l. librorum. §. fina. & l. auibus. & l. hæres. §. penul. secundum R. & H.

Quidam. CASVS. Titius ita scripsit in testamento suo. Pāphilus seruus meus peculium suum, eū moriar, sibi habeto liberq; esto: & ita legauit ei peculium prius, quàm libertatem: & decessit dictus testator. nunqd videtur rectè Pamphilo peculium legatum? Et videtur quod nō: quia prius quam liber esset iussus erat sibi habere peculium. Dicitur tamen, q rectè videtur legatum. non enim est spectādus ordo in coniunctionibus dictionū, uel orationum: perinde enim ē, ac si primo data esset ei libertas & postea peculiū. Viuia.

Alphenus Varus libro v. digesto. XIIII.

Quidam in testamento ita scripsit: Pamphilus seruus meus peculiū suum, eum moriar, sibi habeto, liberq; esto. consulebatur, rectè [a] ne Pamphilo peculium legatū videretur: quod [b] prius quā liber esset, peculiū sibi habere iussus esset? Respondi, in coniunctionibus [c] nullum ordinem esse: nec quicquam interesse, vtrum eorum primum diceretur, aut scriberetur. quare peculium rectè legatum videri, ac si prius liber esse, deinde peculium sibi habere iussus esset.

Generi per speciem in aliam translatam derogatur. Bar.

[a] Rectè. Adiunge supra. q. d. dubitabilis erat quæstio, id est, an rectè sit legatum? Et videtur quòd non. Acc.

[b] Quod. Id est, quia &c.

[c] Coniunctionibus. Scilicet dictionum, vel orationū, vel locutionum: & sic not. quod uerba transposita idē significant. l. sic C. de test. l. pr posteri & s. de leg. a. l. cum pater §. fidei tuæ. & j. de sol. l. nec enim & initi. de leg. §. ante hæredis, & j. de dam. infect. l. si finita. §. si plures. Arg. contra supra de usufru. l. quoties. 1. respō. 2. cum suis. concor. & supra de uulg. subst. l. a. §. quisquis. Accur.

[a] Cōcor. tea. in ca. cū clamor & ibi glo. contra de testam.

[a] Dic fm Bar. quod ibi loquitur in uolūtate dubia, vbi inspicit ordo: hic in volnntate certa.

Seruo. CASVS. Ego habens Stichum seruum, qui habebat in peculio ancillam Arethusam, dedi libertatem in testamento meo eidem Sticho, & peculium suum ei legaui. postea in alio capite, siue capitulo testamenti legaui vxori meæ omnes ancillas meas: & postea decessi. nūc quæritur, cuius esse debeat dicta Arethusa: utrum dicti Stichi, an vxoris meæ? Et dicitur quod Stichi debet esse: & idem esset si prius legassem vxori meæ omnes ancillas meas, & postea Sticho prædicto legassem peculium suum, in quo peculio erat dicta Arethusa, nam semper erit Stichi dicta Arethusa. nec obstat l. Titiæ textores. de leg. 1. quæ est contra: nā hic pars derogat toti, uel species generi. Vi.

[d] Serui eam. Imò uidetur neutrius: ut j. de leg. 1. l. Titiæ textores. in prin. quæ est contra. Sol. hic species derogat generi, uel pars toto: ut supra de tri. le. l. ij. cum cō cor. at ibi utrunque genus. s. textores, & vernæ: uel qa hic dicendo suas, uicarias non comprehendit: ut j. de leg. 3. l. seruos. §. si. secundum lecturam unam. Accur.

[e] Vtri prius. Sic supra l. proxima.

Stichus habet. CASVS. Titius habens Stichum seruum ordinariū, qui Stichus habebat in peculio Pamphilum vicarium valentem xx. fuit conuentus noxali actione pro dicto Pamphilo, & fuit condemnatus hoc modo, Condemno Titium dominum Pamphili in xxx. aureis: & permitto ei, quòd det Pamphilum pro noxa si nō vult soluere dictos xxx. aureos. taliter enim solet fieri cōdemnatio in noxali actione: ut Insti. de offi. iudi. in princ. dictus aūt dominus soluit litis æstimationem, id est dictos triginta aureos. & postea fecit idem dominus testamentum, & in eo manumisit dictū Stichū ordinarium eiq; legauit suum peculium, & postea decessit dictus dominus. nunc quæritur, an hæres domini, cū soluit peculium Sticho ex causa legati, in quo quidē peculio est Pamphilus cū suo peculio, possit deducere de peculio Pamphili, vel Stichi illud, quod nomine Pāphili præstitit dominus condēnatus noxaliter, id est dictos triginta aureos? Et dicitur quòd sic. deducitur enim de peculio Pāphili, quantacunque fuit illa summa, quā dedit dominus pro litis æstimatione, etiam si expediebat Sticho ordinario ut Pamphilus fuisset datus pro noxa: nam quicquid dedit dominus pro capite serui Pamphili, in eo est constitutus eius debitor idem Pamphilus. si autem peculium Pamphili non sufficit ad satisfaciendum domino de dicta litis æstimatione, tunc deduci debet superfluum ex peculio Stichi ordinarij, non tamen ultra pretium Pamphili. non enim expediebat Sticho ordinario dari pro æstimatione litis ultra pretium Pamphili. secus autem esset si ex alia causa, puta ex promissione Pamphili debebat pecuniam domino, quia tunc non deduceretur aliquid de dicta pecunia ex peculio Stichi: imo tantum de peculio Pamphili. Nec est hoc contrarium ei, quod dictum est supra in uersicu. quod si Pamphili &c. quia ibi propterea pretiū uicarij deducendum est de peculio ordinarij, quia eo nomine ipse Stichus fuit constitutus debitor domino, ob defensionem uicarij sui, quam dominus fecit in noxali iudicio: de quo dictum est in princip. l. sed in casu proposito in uersic. quæsitum &c. si debitor est Pamphilus domini ex promissione, nihil est deducendum de peculio Stichi: quia hoc casu Stichus nihil debet domino. nec enim in hoc casu gessit dominus negotium Stichi peculiariter: sed est deducendum hoc casu duntaxat ex Pamphili peculio. nunquid ergo in dicto peculio Pamphili computabitur ipse Pamphilus, id est, illud quod ualet Pamphilus, vt sic maius eius peculium intelligatur, & melius satisfiat hæredi domini de eo, quod Pamphilus promisit domino? Et respond. quod non, quia ipse Pamphilus non potest intelligi esse in suo peculio. Viuianus.

Idem lib. ij. dige. a Paulo epito. XV.

Seruo manumisso peculium legatum erat, alio capite omnes ancillas suas vxori legauerat. ī peculio serui ancilla fuit. Serui eam [d] esse respondi. neq; referre, vtri prius [e] legatum esset.

Quod dominus soluit pro vicario, quem in causa noxali defendit, de ipsius vicarii peculio totum deducit, & de peculio ordinarii vsque ad æstimationem vicarii. quod verò alius pro vicario soluit, de ipsius vicarii peculio tantum deducit: de peculio ordinarii nullo modo. Item nemo est in peculio suiipsius. Bar.

Aphricanus libr. v. quæstionum. XVI.

Stichus [f] habet in peculio Pamphilum: [g] ...

[f] Stichus. Seruus alicuius ordinarius.

[g] Pamphilum, Vicarium.

dominus a hunc b noxali iudicio defendit, & dānatus litis æstimationē c soluit: deinde Stichum testamento manumisit: eiq; peculium legauit. quęsitū est, an quod Pamphili nomine præstitum sit, ex peculio vel ipsius Pamphili vel Stichi deducendū sit? Respondit, d Pamphili quidem de peculio vtiq; deducendum, quantacunque e ea summa esset. Idē est † etiam si eum noxę dedere expedisset. f quicquid enim pro capite serui præstitum sit, in eo debitorem eum domini constitui. Quod si Pamphili peculium non sufficiat tunc ex peculio Stichi nō vltra g pretium Pamphili deduci debere. Quæsitum est, si ex alia h causa Pamphilus pecuniā domino debuisset, nec ea ex peculio eius seruari possit: an vsque ad pretium eius ex peculio Stichi possit deducere? Negauit. i neq; enim simile id superiori esse. ibi enim propterea pretium vicarij deducendum, quod eo nomine ipse Stichus ob defensionē k vicarij sui domino debitor l cōstituatur. at in proposito, m quia Stichus nihil debeat. n ex eius peculio nihil esse deducendum, sed ex Pāphili dumtaxat: qui certè o ipse in suo peculio esse intelligi non potest.

Iabolenus lib. ij. ex Cassio. XVII.

Qui peculium serui p legauerat, iudiciū eo nomine acceperat: deinde decesserat. Placuit, non aliter peculium ex causa legati p̄stari, quàm si de accepto iudicio hęredi caueretur.

Martianus lib. vj. institutio. XVIII.

Si seruo manumisso q peculium legatū fuerit in eum sine dubio * creditoribus peculiarib. actiones non competunt. r sed non aliter * hæres s peculium præstare debet, nisi ei caueatur, defensum iri aduersus creditores peculiares. *

Papinianus libro vij. responsorum. XIX.

Cum dominus seruum vellet manu

a Dominus. Vtriusq; scilicet ordinarij Stichi, & Pamphili vicarij.

b Hunc. Pamphilum. Accur.

c Litis æstimationem. In qua sola fuit damnatus, licet datio noxæ sit in solutione: ut Insti. de actio. iudi. in prin. Accur.

d Respondit. Iulianus magister meus. Accur.

e Quantacunque. Etiam si plus, quam ualeat seruus. nec enim potest dicere Pamphilus plus pro se datum, quam ualeat ipse met. nam corpus rebus suis est præferendum. arg. C. de sacrosanct. eccle. l. antepe.

f Expedisset. ipsi ordinario, aut etiā domino: at Pamphilo nunquam illud expedire posset. Itē contra supra de pe ti. hære. l. utiles. ubi debet fieri quod est vtilius uel datio noxæ, uel litis æstimatio. sed ibi alius nō dominus, hic domini nus. & facit supra de pecu. l. si noxali. in prin. Accur.

g Non ultra. Quia vltra hoc dari non expediebat Sticho: est ergo ideo, quia in tantum negotiū Stichi gessit utiliter in re sua peculiari: ut supra proxi. §. dicitur. ad instar enim liberorum, & seruorum obligatio nea sunt admissæ: ut supra de pecu. l. non solum. §. 1. & §. an debitor.

h Ex alia. Id est, ex alia causa quam prędicta: ut in promissione.

i Negauit. s. Iulianus magister meus.

k Ob defensionem. A domino factam.

l Debitor. Et sic eatenus diminutum esset peculium Stichi. amisisset enim Pamphilum Stichus libertus si eius æstimationem dominus non soluisset.

m In proposito. Vbi ex promissione debuit Pamphilus. Accur.

n Nihil debeat. Nec enim est eius negotium peculiare utiliter gestum.

o Qui certè. Respond. tacitæ obiectioni. si deducitur ex peculio Pamphili debitum ex promissione. igitur æstimetur & ipse Pamphilus sed certè ipse &c. ut hic, & ī. de pecu. l. depositi. §. Stichus. qui §. signatur cōtrarius huic l. ad aliam casum, sed utile. reddit rationem diuersitatis. Item ad idem. ī. de neg. gest. l. qui seruum.

Qui peculium. CASVS. Titius habens Stichū seruum, qui Stichus seruus habebat multos creditores peculiares, in testamēto suo legauit eidē Sticho peculium suum, & ante quam decederet idē Titius creditores Stichi peculiares conuenerunt eundem de peculio: & pendente iudicio decessit idem Titius. certè hæres eiusdem Titij non aliter tenetur præstare peculium Sticho, quā si ipse Stichus cauerit hæredi defensum eum iri de dicto iudicio accepto. Sed & si dictus Titius manumisit dictum Stichum in testamento per fideicommissum, & ei peculium legauit, non competent actiones creditoribus peculiaribus contra eum manumittendum, sed contra hæredem domini: sed hæres p̄dictus non tenetur aliter præstare. peculium dicto seruo manumittendo, nisi ipse manumissus caueat ei defensum eū iri aduersus creditores peculiares, qui intra annū possunt conuenire hæredē ut dictum est. h. d. cum l. seq. Viuia.

p Qui peculiū serui. Alias seruo. & facit ī. l. proxi. & C. de hære. uendi. l. ij. & ī. quando actio de pec. est ann. l. j. §. an autē. & ī. de tribut. l. quod in hæredem. §. fin. & supra de pecu. l. sed si damnum. §. si.

q Si seruo manumisso. Id est, manumittēdo per fideicōmissum.

r Non competunt. imo contra: ut ī. de dote præle. l. ij. §. p contrariū. sed ibi directo fuit manumissus: ut no. C. an ser. ex suo fact. l. ij. Sed an econtra aget cōtra debitores peculiares? uidetur quòd non: ut ī. de pecu. l. si Sticho. Sed ibi inter uiuos, in vltima uoluntate secus: ut C. de le. l. ex legato.

s Hæres. Qui intra annum potest de peculio conueniri. & facit ī. l. proxi. cum concordant.

Cum dominus. CASVS. Cum Titius uellet manumittere inter uiuos seruum suum Stichum, iussit eidem seruo, ut aderet, & monstraret sibi professionem peculij, id est confessionem in scriptis redactā de rebus peculiaribus. & seruus apportauit chartam, vbi erant scriptæ omnes res peculij: dominus autem accepta charta dixit. Ego volo quod talis, & talis res, quæ est hic scripta sit tam do in peculio suo. & postea inter uiuos eundem seruum manumisit. & sic tacitè uidetur ei dedisse peculium: ut C. de pecu. eius qui lib. me. l. j. modo quæritur, nunquid contineatur in peculio res, quas subtraxit dominus de dicta professione peculij? Et respon. Quòd non. Testamento. Titius in testamento suo dedit libertatem Sticho seruo suo, & legauit ei peculium.

† Aliàs, id est etiam &c.

* In P.F. creditoribus peculiarijs. & paulòpost creditores peculiarios.

* P.F. sed nō alias.

* P. F. peculiarios.

mittere, a professionē b edi sibi peculij iussit: atque ita seruus libertatem accepit. Res peculij professioni subtractas c nō videri d manumisso tacitè concessas apparuit. Testamento data libertate peculium legauerat, eundemq; postea manumiserat. e Libertus, vt & nominum peculij actiones ei præstentur, ex testamento consequitur.

Inutilis dispositio circa speciē facta inter uiuos derogat generi. Barta

Filiusfamilias, cui patèr peculium legauit, seruum peculij viuo patre manumisit. f Seruus communis omnium hæredum est exemptus g peculio propter filij destinationem: quia id peculium ad legatarium pertinet, quod in ea causa moriente patre inueniatur. h

peculium. postea procedente tempore manumisit eū inter viuos, & sic ea testō amodo non erit liber. Item & per hoc φ manumisit eum inter viuos, videtur tacitè ei concedere peculium, vt dixi in princ. l. & postea decessit idem Titius. nunc dictus Stichus libertus vult agere contra debitores suos peculiares, q̄ quidem non pōt, nisi hės domini cedat ei actiones contra dictos debitores. unde quærit, nunquid actiōe ex testamēto potest libertus consequi, vt dictæ actiones ei præstentur? Et videtur quibusdam φ non, quia ex quo libertatem non consequit ex testō, vt dixi: ergo nō deberet posse cōsequi ex testō peculiū, sine actiones peculiares, quæ videntur esse accessio libertatis. Resp. tamen hic q̄ sic. Filiusfamilias. Titius legauit peculiū filij sui eidē filio. in quo peculio erat Stich⁹ seruus, & instituit sibi hǣdem eūdem filium cum quibusdam alijs. postea dictus filius viuo patre manumisit dictum Stichum sine voluntate patris. & ita non valuit manumissio: vt ff. de iure patr. l. filius. & postea decessit pater. nunc quæritur. cuius debeat esse dictus Stichus prædicto modo exemptus de peculio, eo quod filius destinauerit ei libertatē dari, q̄uis libertas non ualuerit. Et rñ. φ debeat esse cōis omnium hæredum patris: quia id demum peculium ad filium legatarium pertinet, quod inuenitur patre moriente in causa peculij: Stichus autē dictus non inuenitur in peculio tempore mortis patris: ergo non debetur filio. & idem esset si primo inutiliter manumissus a filio, & postea eidem filio per patrem legatus sub legato peculij filij: quia seruus esset cōmunis omnium hæredum patris, & nō solum illius filij, cui pater legauit peculium, in quo erat idem seruus. & h. d. cum l. seq. Viuia.

a Manumittere. Scilicet inter uiuos.

b Professionem. γ Id est, confessionem in scriptis de rebus peculiaribus: ad quod facit ff. de cessio. bon. l. pe.

γ Quid sit pateri, & professio, pulchrè Budæ. ff. de proba. l. si de ætate.

c Subtractas. A domino qui dixit, has uolo esse in peculium. & per hoc tacitè excepit a generali, & tacita concessione peculij. Accur.

d Non uideri. Reliquum peculium. sic & quando inter uiuos data est libertas: vt C. de pecu. eius qui lib. me. l. j. Sed quid si in vltima uoluntate peculium legauit, & exceptum hic fecit? Respon. idem quoad exceptas: ut ff. de fund. instru. l. quæsitum. §. idem respon. domo instructa. in fi. §. Vel forte etiam reliqua legare videtur propter exceptionem. arg. d. §. idem respon. & ff. eod. l. denique. §. interdum. Accur.

e Manumiserat. Inter uiuos, & sic tacitè vr̄ ei concessisse peculium: ut C. de pe. eius q lib. me. l. j. bene ergo subijcit actiones cedendas: vt ff. de pec. l. si Sticho. Sed op. quo agit ex testō: cū extincto principali, & accessoriū videat extingui: vt ff. tit. 1. l. j. & 2. quæ sunt cōtra. Sol. hic vtrunq; principale libertas, & hǣditas. ibi verò fuit legatus alij, & sic peculiū est accessoriū: ut ar. ff. de hære. instit. l. talem. §. 1.

f Manumisit. Non iure, qa sine voluntate pr̄is: ut ff. de iure patr. l. fi'ius. Accur.

g Exemptus. Id est peculio exceptus.

h Inueniat. Cum suis tamē incremētis. nec em̄ ad sequētis tpis exclusionē hoc dr̄, sed præteriti tm̄. ali. a esset cōtra ff. eo. l. deniq;. §. S. hic ergo sonat quasi diceret, nō quod desijt: vt ff. titu. 1. l. 3. §. 1.

Martianus libro vij. Institu. XX.

Nihilque interest, i antè legatus, deinde inutiliter manumissus sit: an contra.

Scæuola lib. viij. quæstionum. XXI.

SI Sticho manumisso peculium legatum sit, & Titio seruus peculiaris: k quantum peculio detractum erit ob id, quod domino debetur, tantum l ei accedere, cui vicarius legatus est, Iulianus ait.

Labeo libro secundo posteriorum ab Iaboleno epitomat. XXII.

DOminus seruum testamento manumiserat, & ei peculium legauerat: is seruus mille numos domino debuerat, & eos hæredi soluerat,

i Nihil Interest. Imò vr̄ interesse: vt ff. de ma. test. l. duo filij. q̄ est contra. Sol. ibi vnlēte pr̄e manumiserunt filij, hic non.

SI Sticho. CASVS. Seius in testō suo manumisit Stichū seruū suū, & legauit ei peculiū suū. Item legauit Titio seruū, qui erat in peculio dicti Stichi, & postea decessit dictus Sei⁹. nūc inuenit, quod dictus Stichus debat dn̄o suo xx. & sic dēt detrahi pro rata de qualibet re, q̄ est in peculio legato Sticho p̄dicto, dictum debitum: vt ff. eod. l. si peculium. i prin. & l. deniq;. unde q̄ritur, an pro rata debeat detrahi dictum debitum de dicto seruo Titio legato? Et dr̄ q̄d nō, imò habebit eum Titium integrū.

k Peculiaris. Repete, sit legatus.

l Tātum. Nā æs dn̄icum insolidū de peculio legato deducit, vbicunq; p eo legatum serui Titio relictum minuitur. & h. d. s̄m R. vel inquantum est detractū. l. detrahendū: alias de seruo peculiari, si nō esset spāliter legatus. s. pro rata debiti: vt ff. e. l. si peculiū. in prin. & l. deniq;. in prin. hoc tn̄ nō detrahit modo: sed Titio accedit, cui peculiaris seruus est legatus. hēt ergo peculium instar hǣditatis: vt eius creditores, & succedētes in vniuersum, non in rē singularē cōueniant: vt C. de hæ. act. l. fi. & si cer. pet. l. j. & facit ff. d do. p̄l. l. si Seiæ.

DOminus. CASVS. Titius hn̄s Stichum seruū, q Stichus debebat eidē dn̄o mille nūmos manumisit eū directo testō suo, & ei peculiū legauit, & postea decessit idē Titius, & sic dr̄ amodo Orcinus libertus dictus seruus, ipse aūt Orcinus soluit dictam pecuniam hæredi dn̄i certè integras res peculiares poterit petere ab eodem hærede. Dominus. Titius habebat Stichum seruū ordinariū, & Pamphiliū vicarium, qui Pamphilus erat cōis dicti Titij, & dicti ordinarij. vel qui a cōiter emerāt, vel qa medietatē Pamphili dn̄s eidē ordinario tm̄ dederat in peculio. sic ergo medietas Pāphili erat dn̄ica. & alia medietas erat peculiaris. dict⁹ aūt Titi⁹ fecit testm̄, & in eo manumisit dictū Stichū, & peculium

lium ei legauit: & postea dictum vicarium, qui communis erat eidem dño, & Sticho, legauit nominatim ipsi Sticho, & Semproniæ libertæ suæ testatoris: & postea decessit idem testator: nunc quæritur quam partē debeat hīre in dicto Pamphilo dictus Stichus, & quā dicta liberta? Et rñ. quod liberta quartam partē in Pamphilo habebit: reliquas tres quartas Stichus sibi vendicabit. duas quidem ratione sui peculij sibi legati: tertiam aūt, & quartam ratione posterioris legati, quo Pamphilus legatus est. erat enim dictus Pāphilus cōmunia pro dimidia dicti dñi, & dicti Stichi, vt dixi. nam cū legauit dñs Sticho libertatē, & peculium, videt ei legasse medietatem Pamphili, quæ medietas erat Stichi. i. in eius peculio, vt dixi. Item & cum postea legauit eundem Pamphilū eidē Sticho, & libertæ, vr eis legasse aliam dimidiam Pamphili, quæ erat dominica: & ita ex hoc secūdo legato Stichus habet quartam Pamphili, quæ est medietas dimidiæ dominicæ: & liberta habet aliam quartam. vnde cum ex primo legato peculij Stichus habeat medietatem Pamphili peculiarem, inuenitur nunc hīre in Pāphilo tres partes, & liberta quartā.

rat. Respondit, omnes eas res [a] deberi orcino, si pecuniam orcinus, quam debuerat, soluisset. Dominus [b] seruum; qui cum eo vicarium communem habebat, testamento manumiserat, & peculium ei legauerat [c] deinde ipsum vicarium, [d] qui cōmunis erat, nominatim & ipsi & libertæ suæ legauerat. Respondit, partem quartam libertæ, reliquā partem ([e] quartam) liberti futuram. quod & Trebatius ait.

Primò seruus: gessit negotia liberti. Secundò libertus decessit, & instituit patronum pro dimidia. Tertiò decessit patronus, & dedit libertatem seruo sub conditione, si rationem reddiderit de iis, quæ gessit in bonis liberti. Quartò decessit Stichus redditis rationibus, & reliquis solutis, & ad libertatem perductus. Quæstio est an patroni teneantur cedere actiones hæredibus agentibus contra debitores, pro quibus soluit: & dicit quod tenetur, & ita ponit casum Dynus, & bene. Barto.

a Omnes eas res. Id est integras, & non detractas pro rata, quod fieret aliàs: vt s̄. eod. l. si peculium. in princ. & l. denique. & dic orcinus, id est directò manumissus: vt Institu. de sing. re. per fideicom. re. §. libertas.

C: sum- ponit.

b Dominus. Titius habebat Stichum ordinarium, & Pamphilum vicarium: qui Pamphilus erat communis Titij, & ordinarij. vel quia communiter emerant, vel quia medietatem Pamphili dominus ei tantum dederat in peculio. sic ergo medietas Pamphili erat dominica, & alia medietas peculiaris. cum ergo Sticho libertatem, & peculium legat, medietatem peculiarem videtur ei legare, cum verò tantum eundem Pamphilum legat eidem Sticho, & alij dominicam legat: & ita ex hoc secundo legato quilibet partem quartam habet Pamphili: verum ex primo legato peculij Stichus habet medietatem peculiarem, & sic habet tres partes. Sed contra C. de leg. l. cum quæstio. §. fi. vbi dr̄ q̄ non ideo maiorē partem hēt legatarius in re, quod pluries fuerit nominatus. [1] Sol. hic non fuit pluries nominatus circa idem, sed circa diuersa. nam primo super peculiari parte. secūdo super dominicatā ibi super eodem. sed nonne & hic secundo dixit vicariū, & sic totum: & sic vr̄ repetere circa idem? sed certè licet dicat vicariū: & sic totū, tñ pro parte accipit totū, & tota q̄ fuit testatoris. l dñica: vt s̄. de leg. 1. l. 5. §. 1. & §. 2. & l. 6. & de leg. 3. l. qui concubinam. §. si Stichus. Alij dicunt quod illa hanc corrigit. Tertij distinguunt, an secundo leget appellatiuo noīe expresso an ꝓprio: ut si appellatiuo, tunc cōis, & æqualiter: secus si ꝓprio. arg. ff. de stip. ser. l. si cōis. Quarti dicunt, q̄d hic vicarius erat cōis cū extraneo: & s̄m hoc dicunt. quod est legata tm̄ pars peculiaris tā in primo, q̄ secundo legato, & non extranei pars: & cōiter eam habeāt, & sic mutat casum, & concor. d. l. cum quæstio. quod non placet r

[1] Adde etiā quod noiatio tituli non tribuit ius noiato, nisi aliud interuenitet. vide in Cle. si. ca. 1. de sen. exco. & ibi Card. post gl.

quia hic dicit, cum eo. s. ordinario: non dicit, cum extraneo, prima ergo verior. Item facit ff. de stip. ser. l. 4.

c Legauerat. Et sic dimidiam peculiarem.

d Ipsum vicarium. Qui cum non esset pro dimidia suus, s. dominicus: eam tantū partem videtur legare.

e Reliquam partē. si habes reliquam quartam. plana est. si vero reliquā partem simpliciter, & non quartam. tunc id est tres partes: ut tm̄ duæ ex primo legato, tertia ex secundo debeantur.

Dominus. CASVS. Titius habebat Stichū seruum, & habebat vnum libertū qui uocabatur Pāphilus: qui Stichus gessit bona liberti eiusdē domini sui. i. bona dicti Pamphili. post ea decessit dictus Pamphilus libert', & pro dimidia esti tit ei hæres dictus Titius eius patronus. & pro alia dimidia Caius ponet: in dictis autem bonis Pamphili liberti, quæ administrauerat Stichus, erant calendaria, id est fœneratitiæ cautiones. dictus autem Titius dñs fecit testm̄, & in eo dedit libertatem prędicto Sticho sub conditione, si redderet rōnem de dicta administratione bonorū liberti hr̄dib. eiusdē Titij domini. Itē p fideicō. dedit eidē Sticho peculiū dicti Stichi, & postea decessit idē Titius dominus. postea dictus Stichus, volens adimplere dictā conditionē libertatis suæ, fuit simul cum hr̄dibus domini, & reddidit eis rationē dictæ administrationis pro ea parte. s. dimidia, quæ contingebat dictum dominum ex hr̄ditate dicti liberti, & reddidit eisdē hr̄dib. domini summas, quæ remanserunt apud eū ex dicto calendario, & ex alijs similibus causis. i. quæ remanere debuerant si exegisset a debitorib. calendarij. Sed ipse Stichus non exegit ab eis, quia non erant soluēdo, sed de suo proprio soluit pro dictos debitores. unde dicti debitores remāserunt adhuc debitores: & sic dictus Stichus adeptus est libertatē conditione impleta. & postea decessit idem Stichus, & habuit duos hæredes: puta primū, & secundū. nunc veniunt dicti hr̄des dicti Stichi, & petunt ab hr̄dibus dicti domini, eiusdemq; patroni, vt ipsi hr̄des dñi præstent eisdē hæredibus Stichi actiones aduersus oēs debitores, pp quos dictus Stichus intulit pecuniam hæredibus domini, nunquid debeant cedi? Et dr̄ quod sic.

Testamento. Titius habens tres seruos. s. Pamphilū, & Damā, & Stichū: in testō, vel in codicillis suis manumisit dictū Pamphilum, & Damā, & legauit eis peculia eorū: & de p̄dicto Sticho ita cauit in dicto testō, vel codicillis, Stichū seruū meū volo esse liberum: & volo ei dari x. aureos, & etiā quicquid habeat ex ratione loculorū meorum. alias aūt meas rōnes volo reddi hæredibus meis per eundem Stichum. Itē volo concedi peculia sua omnibus ijs, quos hoc testamēto manumisi, & postea decessit dictus Titius, nunc quæritur, illud quod amplius in rōnes dictorū loculorū in diem mortis testatoris erogauit Stichus ex peculio suo, ab hæredibus domini recipere debeat, cum ex consuetudine domus domini esset, vt quicquid amplius de suo erogasset Stichus in rationem loculorum, ratio dominica,

nlca, siue dominus eidem Sticho deberet atque exolberet? Et respon. q sic. Seruis libertates. Titius in testamento suo libertatem Sticho, & Pamphilo seruis suis dedit, & postea cuilibet eorum legatum reliquit, & postea scripsit in dicto testamento talem conditionem. Quotquot seruos relinq libertos, quibus etiam legata reliqui: hos volo non esse scrutatos, & volo eos esse sine inquisitione. nũquid pp hoc videntur eis legata pecu-lia eorum? Et dicitur q non. Item non videntur eis legata reliqua rationum dominicarũ, quia ipsi serui administrauerãt, nec res dominicæ, quas apud se habuerunt, nec pensiones prædiorum, quorum prædiorũ fuerũt coloni dicti serui, vel aliqui eorum. Vi. habens plenos.

liberti eius [a] gessit, cui [b] pro parte dimidia testamento hæres extiterat: [c] (in quibus negotijs gestis & calendaria fuerunt) testamento suo libertatem dederat, si rationem reddidisset: eiq; peculium suum per fideicommissum dedit. Stichus summas, quibus reliquatus erat [d] tàm ex calendario, quàm * ex vicarijs causis [e] reddidit, manentibus debitoribus, pro quibus [f] ipse pecuniam hæredibus patroni refuderat: libertatemque adeptus decessit. quæsitum est, an hrdibus Stichi aduersus nomina debitorum, pro quibus Stichus [g] pecuniam hæredibus patroni intulit, hæredes patroni ex causa fideicommissi compellendi sint actiones præstare, cùm aliud nihil à Sticho patrono debitum fuit? Respondit, prçstandum.

Quod dominus debet seruo, computatur in peculio: si talis erat domini consuetudo. Bartolus.

Testamento, codicillisve seruos manumisit: & peculia legauit: & de Sticho ita cauit: Stichum seruum meũ liberum esse volo: eiq; volo dari decem aureos, & quicquid ex ratione loculorum [h] meorum habet. rationes autem hæredibus meis dari [i] volo. ijs omnibus, quos hoc testamento manumisi, peculium suum concedi volo. [k] quæsitum est, an quod amplius rationi loculorum in diem mortis erogauit Stichus ex peculio suo, ab hæredibus recipere debeat: cùm ex consuetudine [l] domus esset, vt quicquid amplius de suo in rationem loculorum erogasset, dominica ratio ei deberet, atque exolueret? Respõdit secundum ea, quæ proponerentur: propter consuetudinem id quoq; peculio legato contineri, quod & dominica ratio deberet, & solita erat reddere.

Seruis, quos testator iubet nõ debere scrutari: & sine inquisitione esse, eis non videtur legare peculium, nec reliqua. Bartolus.

Seruis libertates legataq; dederat: & conditionem ita scripserat, [m] ὅσους κατέλιπον ἐλευθέρους, καὶ τὰ λήγατα αὐτοῖς, τούτους βούλομαι εἶναι ἀνεξετάστους. * (id est, Quotquot reliqui libertos, atque eis legata, eos ipsos iexcussos esse volo. Quæsitum est, an peculia quoque legata eis viderent? Respondit secũdum ea, quæ proponerentur, non videri legata. Item quæsitum est: an ex ijsdem verbis reliqua rõnum [n] quasi legata retinere possint, aut si res dominicas apud se habuerunt: aut si qui eorũ coloni prædiorum fuerunt, pensiones? [o] Respondit, supra responsum * esse. [p]

Vlpianus libro xiiij. ad Sabinum. XXIIII.

a Eius. Scilicet domini. Accur.

b Cui. Liberto.

c Extiterat. Dominus.

d Reliquatus erat. Idest, in quibus debitor erat. Accur.

e Ex vicatijs causis. Alias ex vicarijs causis. alias ex vicarijs, id est, ex alijs negotijs vicissim ab eo gestis.

f Pro quibus. Melius dixisset, ppter quos: non enim illorum gratia soluit, nec eorũ nomine, vt vos liberaret: sed ideo, vt libertatis sibi relictæ impleret conditionem. R. alioqui cedi nõ possent ei actiones, cũ sublatæ, & extinctæ essent per solutionem, vt s. de solu. l. Modestinus. & l. Stichum. §. si mandato. & j. de fideiuss. l. cum his. & s. de lega. 1. l. si res. in fi. l. & s. mand. l. Papinianus. & C. de con tra. in. tut. leg. a.

g Pro quibus Stichus. Id est, propter quos: vt modo notaui. Accur.

h Loculorum. Id est, bursarum domini. nam forte tenebat bursam domini: vnde dicit loculpl[illegible], id est, loculos habens plenos.

i Dari. Id est, reddi. & dic de alijs dominicis negotijs, & non loculorum, cum id seruo legauerat. Accur.

k Concedi volo. Hic oritur dubitatio ex consuetudine, quæ sequitur.

l Cõsuetudine. Testatoris viuẽtis, ex qua sæpissime voluntas eiũ vltima exprimitur: vt s. de fund. instruc. & instru. lega. l. cum de lanionis. §. 2. & s. d triti. ui. & oleo leg. l. 1. & l. si quis vinũ & l. ex vsu. & s. de leg. 3. l. nummis. & l. cum quæreretur. §. 1. & de leg. 1. l. si seruus pluriu. §. fi. & s. de an. lega. l. si cui. & j. d supel. leg. l. Labeo. & j. d ali. le. l. cũ alimenta. in princ. Sed arg. contra s. de triti. vin. & oleo lega. l. cum certum. Item no. quod secus esset, si hæc consuetudo, esset a vt s. eod. l. si peculium. §. sicut. & Instit. de lega. §. peculium. & s. de leg. 3. l. qui concubinam. §. qui fundam.

m Ita scripserat. Græcum quod Py. exponit, quotquot reliqui libertos &c. alias hic non est, sed exponit, ut rationes nõ reddant.

n Rationum. Dominicarum.

o Pẽsiones. Scilicet apud se hẽt. Acc.

p Supra respõsum esse. Id est, neq; reliqua, neque dñicas res, neq; pensiones videri legatas: vt j. de lib. leg. l. non solũ. §. pe. & l. si qs rationes. & l. Aurelio. §. 1. & l. pensiaor. & l. Aurelius. & l. creditor. R. & s. de leg. 3. l. si seruus vecitus. Itẽ ad hoc s. de admi. tut. l. qdã decedẽs. & s. eod. l. denique. §. interdũ.

S I legatus. CASVS. Legaui Titio Stichum seruum meũ. nunquid videor ei legare peculiũ dicti serui? Et dr qd non, nisi legẽ expresse. & ideo nõ est necesse, qd excipiam peculium, cũ lego seruum. Viuia.

Non

* In P. Fl. ex varijs causis.

† Vide Alc. lib. dispun. 4. c. 13.

* Id est, quibuscũque libertatem reliqui, & legata, hosce volo excutiendis rationibus solutos esse.

* Esse, nõ est i P. Fl.

SI legatus fuerit seruus, peculiũ excipere non est necesse: quia non sequitur, [a] nisi legetur.

Celsus lib. xix. Digestorum. XXV.

SI seruus liber esse iussus sit: eiq; peculium legatum sit: vicariorum eius vicarij [b] legato continentur.

Quod pater pro filio stipulatur in profectitio peculio, in dubio ei concedere videtur. Bart.

Scæuola libr. iij. responso. XXVI.

TIti fili è medio precipito, sumito, tibique habeto domum illam, item aureos cẽtum. alio deinde capite pecu-lia [c] filijs prælegauit. Quæsitum est, an peculium prælegatũ, * & centum aurei, [d] & vsure eorum debeantur, [e] cum rationibus breuiarijs † in ære alieno & sortem & vsuras inter cæteros [f] creditores complexus [g] sit? Respondit: si id fœnus nomine filij [h] exercuisset: [i] & vsuras, ita vt proponitur, filio adscripsisset [k] id quoque peculio legato deberi. [l]

TITVLVS IX.

DE PENV LEgata.

Si legatum pœnale incipit à præcedenti dispositione, ipsum legatum est in præstatione, non in petitione quo ad executionis effectum, & mora potest purgari vsque ad litis contestationem, vel diem à testatore statutum, siue legatum sit vnum, siue in annos singulos. Bar.

Vlpianus libro xxiiij. ad Sabinũ.

VXo----

[a] Non sequitur. Sicut nec domum, nec fundum, supellex, instrumentumve sequitur. vt s. de fuo. instr. l. 2. §. 1. & j. de supel. leg. l. fin. R. & s. titu. 1. l. quæsitum. §. supellex. hoc tñ fallit s. eod. l. denique. §. interdũ. Sed certe ibi vr legatũ. & facit de contrah. empt. l. quoties. & C. de pe. eius qui liber. me. l. j. Itẽ contra s. eod. l. si peculium. §. vicario. Sol. vt ibi.

SI seruus. CASVS. In testamento meo dedi libertatẽ seruo meo, & legaui ei peculiũ suum. nũquid vicarij vicariorum dicti serui mei cõtinebũtur in dicto legato peculij? Et dr quod non, si ego testator nolui cõtineri. sed quidam non habẽt in fi. huius legis nõ, & tunc est plana: vt & s. eod. l. si peculium. §. vicario. Accur.

[b] Vicarij. Hi enĩ vicarij legato peculio cõtinentur, vt s. d pecul. l. si seruus me⁹. §. 1. R. & s. e. l. si peculium. §. vicario.

TIti fili. CASVS. Seius instituit sibi heredes tres suos filios, puta Titium, & Sempronium, & Caium, & postea ita locutus è dicto filio Titio: Titi fili è medio pcipito, sumito, tibiq; habeto domũ illã po-ta Seianã. item aureos c. postea in alio capite testamenti prælegauit suũ peculium cuilibet dictorum filiorũ. postea dictos c. aureos, quos prælegauerat dicto filio suo Titio, dedit fœnori & sicut faciunt alij creditores, complexus fuit idẽ testator sortem, & vsuras dictorũ c. aureorũ in ere alieno in quaternello suo breuiũ rationũ. habebat idẽ testator instrumenta sua in scrinio, & extra scriniũ habebat vnum quaternellũ, in quo breuiter scribebat, talis debet mihi tm̃ noie sortis, & tm̃ noie vsurarũ: & talia debet tm̃, & talis tm̃. nunc quæritur, an peculiũ filio Titio prælegatũ, & c. aurei eidem prælegati, & vsuræ eorundem c. aureorũ debeantur eidẽ Titio? & respondet Scæuola cautè, dicens quod si dicti fi fœnus dictorũ c. aureorum exercuit pater nomine dicti filij Titij, & vsuras eorundem cẽtum aureorum eidem filio adscripsit in eodem quaternello, id quoque fœnus, nedum sortem deberi eidem filio sub legato peculij. Viuianus.

[c] Peculia. Ita quòd cuilibet suum. Accur.

[d] Centum aurei. Dati postea fœnori à testatore. R.

[e] Debeantur. Titio filio. Accur.

[f] Inter cæteros. Melius diceret debitores. sed dic, idest, sicut creditores cæteri facere videntur.

[g] Complexus. Scilicet pater. & non aperit nomine filij, vel suo, sed Scæuola cautè respon. Accur.

[h] Nomine filij. Scilicet Titij.

[i] Exercuisset. Volens ẽt & legatũ augere peculium.

[k] Adscripsisset. Vnde destinatione fœnus hoc iam factum peculium. peculiarium foret: vt s. de leg. 3. l. item legato. §. 1. & l. qui filium. in fi. R.

[l] Deberi. Contra s. de leg. 2. l. cum pater. §. filia. & l. Licinius. j. rñ. Sol. Ibi voluntas sola, & nuda, ideoq; minus valida. hic autem ad factum processit, & sic efficacior erat. R. magis enim ex secundo facto, quã ex primo legato centum aurei debentur. & facit ad leg. s. de lega. 2. Lucius. i prin. & s. de lega. 3. l. fideicommissa. §. si rem.

DE PENV LEgata.

Quid sit penus, dic vt in l. ea lege iij. in princ. Accur.

VXORI suæ. CASVS. Titius faciens testm̃ iussit hrdi suo, vt vxori suæ testatoris daret in annos singulos aliqd penoris, puta x. corbes vini, vel frumenti: & si non daret, dãnauit eundem hrdem, vt daret eidem vxori nũmos: puta x. & postea decessit idem Titius testator. nunc quærit an uxor testatoris possit petere dictum vinũ, vel frumentũ, an verò solũmodo sit ĩ prestatione, & si nõ prestaretur el per hęredem, tunc possit vxor petere ab hrde dicta x. quolibet anno. Et tñ iurisconsul. altius exordiendo, & incipiendo ab alio capitulo, quã sit quæsitum, & dicendo q si semel penus sit legata vxori, vel alij, & non per singulos annos, erit penus in præstatione. i. q hrs poterit præstare eam legatario, si uoluerit. & aliàs non constringetur: quantitas aũt prædicta, id est dicti x. nummi, erit in petitione, vt scilicet legatarius possit eã petere tantum. in hoc casu habet hrs obligationem penoris tandiu, quandiu contestetur cum eo lis de dicta pecunia: nisi fortè testator præstituerit aliud tẽpus in præstatione penus, quàm tempus litis contestatæ sit: præstitum dico, vel in mente sua, vel in verbis: quia tũc haberet obligationem penoris tandiu, quandiu veniret dictum tempus præstitutum à testatore: & post illud tempus non haberet oblationem penoris imò posset ab eo peti pecunia. i. dicti x. nummi. & idem est in nostro casu, ubi in singulos annos penus legata fuit vxori, vel etiam alij: & si hrs non præstaret, damnatus fuit, vt daret legatario x. nũmos. nam per singulos annos erit penus in pstatione. & si hrs non pstet, poterit legatarius ab eo petere p singulos annos x. nũmos. Sed quid si penus sit legata in singulos annos, vt dictũ est: & si penus nõ pstaretur per hrdem singulis annis, dãnatus sit hrs dare legatario vnã summã nũmorum, puta centũ non singulis annis, sed semel tm̃: & primo anno penus non sit præstita legatario? nunquid legatarius poterit petere totã summam centũ nummorũ quasi

* P. F. an peculio plegato.

† Rõnes breuiarias hic putem dici, quas qs in breuiarijs pscripserit. dr aũt breuiariũ, cõpendium, hoc est liber i quo vel reage stæ, vel aliud quippiam puta rationes, accepta, impẽsaq; comprebendũtur: vide si libet Bud. d officio q̃sto.

quasi totum penoris legatum sit transfusum in petitione dictæ summæ? an vero poterit petere tantū solummodo de dicta summa centum nummorum quantum capit æstimatio penoris debiti pro primo anno per hæredem legatario, quasi penora legato transfuso in dictam summā?

Et rñ. quod legatarius penoris, siue sit vxor testatoris, siue alius potest petere totam summam c. nummorum. nam in hoc est coercenda hæredis indeuotio. Viuianus.

a Vxori. Cui talia frequenter legantur. Accur.

b Aliquid. Puta x. corbes vini.

c Nummos. Puta x. aureos. sunt ergo duo legata. primū penoris, & purum: sequens cōditionale & forsan pœnale. ↓. qū di. leg. ced. l. si penum. in prin. nec obst. in eod. tit. l. cū sine præsi. in princ. quia vnum est quo ad vnā exactionē. si aūt dicam, si penum nō dederis, x. dato: tunc vnū est legatū: vt d. l. si penum. in fin. & ↓. de verb. oblig. l. ita stipulatus & ↓. de act. & oblig. l. obligatio nū fere. ↓ fi. Sed ar. cōtra ↓. ad l. Fal. l. j. §. itē. in fi. §. vbi dicit, idem vī vtrobique. sed dic ad hoc vt vna fiat exactio.

d Petatur. Ex sequēti legato. nā in primo sola penus erat legata.

e Non per singulos. Sed certe & tūc idem: vt ↓. dicit. & sic facti est varietas, non iuris diuersitas. Accur.

ri^a suæ in annos singulos penoris aliud^b hæres, dare iussus est: si non dedisset: numos^c dare damnatus est. Quæritur, an penus legata peti possit? an uerò solummodo sit in præstatione: & si non præstetur, tunc quantitas petatur?^d Et si quidē semel penus sit legata, non per singulos^e annos: certo iure utimur (vt & Marcellus libro xxxix. Digestorum apud Iulianum notat) in præstatione esse duntaxat^f penum: quantitatem uerò & peti posse. Habebit igitur hæres oblationem tādiu, quandiu lis eum eo de pecunia cōtestetur:^g nisi fortè aliud tempus uel mente,^h uel uerbis testator præstituit. Quod si in annos^i singulos penus legata sit:^k per singulos annos penus adhuc poterit præstari. si minus,^l summæ per singulos annos petentur. Quid ergo, si una^m sūma legata sit, & primo penus non sit præstita? utrū tota summa debeatur, quasi toto penoris legato transfuso? an uerò † quātitas primi anni æstimationis sola sit translata? Dubitari potest. Puto tamen sic uoluntatē testatoris sequendam, ut tota summa illico postquā cessauerit hæres dare penum, vxori præstetur: hæredis indeuotione coercenda.^n

Martianus lib. iij. regularum. II.

PEnu certa cum vasis certis legata, & consumpta:^o ne uasa quidem cedunt legato exemplo peculij.

Esculenta, & poculenta ad usum patrisfamiliae, & amicorū ipsius indefinitè legato penorum continentur: specialiter uerò legatum ad ipsius usum restringitur. & si arida penus legetur, nulla uasa comprehendit: liquida uerò uilia tantū uasa comprehendit: & si legatū penorum extinguitur, & legatum uasorū. Bar.

Vlpianus libr. xxxij.* ad Sabi. III.

QVi penum legat, † quid legato complectatur, videamus. Et Quintus Mutius scri-

f Duntaxat. Id est, non in petitione. est tamen in naturali, & ciuili obligatione, donec in mora non est hæres. vt ↓. quando di. leg. ced. l. si penum. sed ideo nō petitur: quia testator, qui pœnam apposuit, penum peti noluit. Item et, quod hic dicitur non ob. ↓. ad leg. Fal. l. j. §. item. vt ibi plene no.

g Contestetur. Sic ↓. de verb. oblig. l. ita stipulatus. & l. si insulam.

h Mente. Vt quia voluit dari de fructibus futuri anni vnde tantum voluit differri: vt ↓. de verb. oblig. l. interdum. vel expresse dixit in calendis Ianuarij uolo penum dari.

i Quod si in annos. Factum diuersum. sed ius idem.

k Lata sit. Et si nō præstetur penus, per singulos annos x.

l Si minus. Id est, si non præstetur penus.

m Quid ergo si vna. Id est vnica summa: puta centū aurei, si in singulis annis non præstetur penus per singulos annos relicta. & ita c. non per singulos annos;

sed semel tantum sunt legata.

n Coercenda. Ablatiui absoluti.

PEnu certa. CASVS. Legaui Titio certā penū, puta c. corbes vini cum vasis, in quibus erat dictū vinum: & postea dictum vinum consumpsi. nunquid hæres meus dēt legatario dicta vasa? Et dī quod non, sicut non debet peculium legatario cui legaui seruū cū peculio, cū postea alienaui, vel manumisi dictum seruum, vel mortuus fuit dictus seruus, vt ī. ti. 1. l. j. 2. 3. & 4. Viuianus.

o Et consumpta. Viuo testatore. s. vt ī. tit. 1. & 2. & l. tūc inutile. itē facit ↓. eod. l. nam quod. in prīnc. & In stitu. de leg. §. si qs ancillas. & ī. fami. ercis. l. ex parte. §. duos. & s. titu. 2. l. j. in fin. & l. si cui.

QVi penum. CASVS. Titius legauit Seio penū. quæritur quid cōtineat in legato? Et rñ. quod ea continent, quæ sunt parata ad esū, & potum. & h. d. Quintus Mutius. & idē scripsit Sabinus I libris ad Vitelliū, determinās & exponens dictū Quintum Mutium, & dicens, in penu legata cōtineri ea, quæ parata sunt causa harum rerū. i. ad esū, potumq́; dicti Titij patrisfamil. & vxoris suæ, & liberorum eius: vel quæ parata sūt ad esum potumq́; familiæ, quæ solet esse circa eos, id est, circa dictū patrēfa. & vxorem suam, & liberos. Item ea quę parata sunt ad esum, potumq́; iumentorum, quæ iumenta parata sunt causa vsus dominici. i. dicti patrisfa. Aristo etiā notando dicit quod in prædicto legato continenti quædā, quæ non sunt parata esui, potuiq́;. vtputa ea in quibus. i. cū aliquibus esse. i. comedere solemus, vtputa oleū, & garū. i. liquamen pisciū minutulorū, & saxiliū: salamuriam vulgus vocat. Item muria. i. aqua salsa, siue salsugo: quā & ipsam vulgus salamuriā vocat. & mel, & cætera his similia. planè inquit dictus Aristo Labeonē scripsisse, nihil prædictorū cedere legato, si penus esculēta legetur: quia prædicta non solemus per se esse. i. comedere: sed per ea solemus esse, i. comedere. dicti tamē Aristo, & Labeo iustè reprehenduntur per Trebatium, & Proculum. dicit enī Trebatius quod mel ad minus bene continetur in legato penus esculentæ: quia mel etiam per se solemus esse. i. comedere. Proculus aūt generaliter loquitur dicēs, quod oīa prædicta continentur in legato penus

† Text. hūc dicit sing. & peregrinū Romæ. sing. 299.

* P. Flo. xxij.

† Vide ad legis huius intelligentiam Gell. lib. 4. c. 1.

psit [a] libro ij. iuris ciuilis, penu legata contineri quæ esui, potuiq; sunt. [b] Idem Sabinus libris ad Vitellium scribit, [c] Quę harum. [d] īquit, patrisfamilię, uxoris, liberorúque eius, vel familiæ quę circa eos esse solet, item iumentorum, quæ dominici vsus cā parata sunt. Sed Aristo notat [e] etiam quæ esui, potuique non sunt contineri legato: vt puta ea, in qbus [f] esse [g] solemus, oleum fortè, garum, [h] muriam, [*] mel, cæteraq; his similia. Planè, inquit, si penus esculenta legetur, Labeo libro ix. Posteriorum scribit, nihil eorum cedere: quia non hæc esse, [i] sed per ea esse solemus. Trebatius in melle contra scribit. [k] merito: quia mel esse solem⁹ Sed Proculus [l] omnia hæc contineri [m] rectè scribit, nisi contraria mens testatoris appareat. Esculenta [n] [†] verum ea, quæ esse, an & ea, per quæ esse [o] solemus, legauerit. [p] Et ea [q] quoque legato contineri credendum est: nisi contraria mens patrisfamilias doceatur. Mella certè semper esculentæ penui [r] cedere, lacertas [s] quoque cū muria sua cōtineri [t] nec Labeo negauit. [*] Potulenta penu legata ea, quæ vini loco paterfamilias habuit, continebūtur: suprascripta verò [u] non continebuntur. Penori acetum quoq; cedere, nemo dubitat: nisi extinguendi ignis causa fuerit paratū. tunc enim esui, potuiq; nō fuit. [x] & ita Ofilius lib. xv. actionum scribit. Sed quod diximus, [y] vsus sui causa paratum: accipiendum erit, & amicorum eius, & clientium, & vniuersorum, quod circa se habet: [z] non etiam eius familiæ: quam neque circa se, neq; circa suos habet: puta si qui sunt in villas [*] deputati, quos Q. Mutius

penus esculentæ, nisi appareat mens testatoris cōtraria. & hoc idem dicit Vlpianus conditor huius l. adijciens quod etiam lacertæ. i. briscæ mellis continentur in dicto legato. Potulenta penu. Titius legauit Seio penum potulentam. certè continentur in legato ea, quæ vini loco paterfa. dictus Titius habuit. non aūt continebūtur suprascripta, idest, ea quæ solemus esse per se, vel per q̄ solem⁹ esse. i. comedere, quæ sunt numerata s̄. ead. l. §. sed Aristo. Item & Acetū contineri in dicto legato. nisi esset paratū cā ignis extinguendi: quia tunc non pertinet dictum acetum ad esum & ad potum.

Sed qđ diximus. Dictum est s̄. ead. l. 2. respon. qđ i legato penus cōtinetur illud, quod paratū est causa sui legantis penū. certè illud ita accipiendū erit vt cedat dicto legato illud, quod paratum est causa amicorum eiusdem legantis & clientum quos circa se habet legans, & vniuersorum aliorum, quos circa se habeat. nō aūt sic accipiendū erit, vt legato penoris contineant cibaria eius familię, quā neq; circa se habebat legans, nec circa suos: puta si q de familia sunt in villis deputati, ut ibi faciant aliquod opus. si aūt nō faciāt ibi opus, sed stabāt circa patremfa. qui multoties ad villas ibat, bene continentur cibaria eorū, vt dixit Mutius: sed & textorum, & textricum cibaria continentur, & iumentorū, quæ vsibus legantis, & amicorū suorū seruiebant, non aūt continenť cibaria eorū iumentorū quæ in agris deseruiebant, vel locabantur. Siue aūt. Quæritur nunqd penore legato cōtineatur frumentū, siue legumē, & hordeum? Et dr̄ q̄ sic. Sed nunquid cōtineni ligna, & carbones p̄p quæ penus conficitur, & thus, & cera parata ad domesticum vsum patrisfa. Et dr̄ q̄ sic, reprobata sententia Quinti Mutij, & Ofilij. Item continentur i dicto legato vnguentum, & chartæ epistolares, & odores, & chartæ paratæ ad ratiunculas, & logarium. i. ratiocinarium: & vasa penuaria, sine quibus penus non rectè pōt stare. Illa aūt sine quibus potest stare, non continentur: sicut sunt dolia, & arcæ, vel arculæ frumēti, vel leguminum: nec alia vasa quæ in litera continētur, sine quibus bene pōt esse penus: sed ut dixi ea sola vasa continentur sine quibus haberi penus non rectè potest: & est ratio quantum ad hoc: quia illud quod est liquidæ materiæ, capit secum in accessionis locum id, sine quo esse non potest: & hoc ideo, quia per se non potest esse. dicta autem vasa sine quibus esse non potest, sunt accessio penus legatæ, & non sunt legata. vnde penu post legatum à testatore consumpta, dicta vasa legatario non debentur. & idem est, etiam si penus e. in vasis specialiter sit legata, & h. d. cum l. seq. vsque ad §. si cui. Vivia.

[a] Mutius scripsit. Rectè, & sufficienter.

[b] Potuique sunt. Scilicet parata, non antē causa vendendi: vt infra eodem. l. nā quod. §. si cui. & supra de leg. 3. l. cum quæreretur. § lana. nec causa me dendi, ut infra eod. l. non omne. Accursius.

[c] Scribit. Scilicet Quint⁹ Mutius, determinans, & exponens, cum dicit cōtinetur omnem rem.

[d] Harum. Scilicet rerum, quæ sunt paratæ esui, vel potui ipsius p̄risfamilias, & esui, & potui vxoris, & sic sequentia. & pro hoc Inst. de vsu & habit. §. si cui. & infra eadem lege, §. sed quod diximus.

[e] Sed Aristo notat. Non tamen per omnia bene.

[f] In quibus. Id est, cum quibus.

[g] Esse. Id est, comedere. Accursius.

[h] Garum. Genera salsamenti. facit ergo differentiam Aristo inter quod, & cum quo: in quo infra etiam reprehenditur. Accursius.

[i] Non hæc esse. Id est comedere, sed per ea &c. quia cum eis melius appetimus.

[k] Contra scribit. Et bene.

[l] Sed Proculus. Reprobata sententia Aristonis, & Labeonis.

[m] Contineri. In penu legata.

[n] Esculenta. Briscæ mellis &c.

[o] Esse. Id est comedere. Accur.

[p] Legauerit. Sub. quæritur, & respon. & ea. &c. s. per quæ esse solemus. Accur.

[q] Et ea. Mutius respondet.

[r] Penui. Vt dixit Trebatius.

[s] Lacertas. Briscas mellis. [t] Accur.

[t] Contineri. Scilicet esculenta penu legata.

[u] Suprascripta vero. Scilicet quæ solemus esse, vel per quæ esse solemus, quæ connumerata sunt superiori §. H.

[x] Non fuit. Sed Instrumentum domus est: vt supra de fundo instr. l. quæsitum. §. si domus.

[y] Sed quod diximus. Supra eodem, circa principium.

[z] Circa se habet. Vt Instit. de vsu & habit. §. si cui.

[*] Alias horum.

[*] P. Fl. muria.

[†] Vide q̄ no. pro iudicibus, q indifferēter ea à p̄tibus accipiunt. Il. plebiscito s. de offi. prę. & in aut. iusiu. quod præsta. col. 2. & de mā. princ. col. 8. §. hæc igitur. q̄nis in Regno Franciæ ita obseruetur.

[*] In P. F. potulenta penu.

[*] P. Fl. villis.

[t] Imò pisces quosdā ad salsamēta cōficienda idoneos hac dictione significari, puto. de qui-

tus Mutius sic definiebat: vt eorum a cibaria contineri b putet, qui opus non facerent. c Sed materiam præbuit d Seruio notandi, vt & textorum, & textricũ cibaria diceret e cõtineri. f Sed Mutius eos voluit significare, g qui circa patrefamilias sunt. h Simili modo & iumentorum cibaria penu continentur: sed eorum iumentorum, quę vsibus ipsius, & amicorũ deseruiunt. Cæterùm si qua iumenta agris deseruiebant, vel locabantur: legato nõ cedere eorum cibaria. Siue autem frumentum, siue quid leguminis in cella penuaria habuit: penore legato continebitur. i * Sed an hordeum siue familiæ: siue iumentorum gratia paratũ contineatur, quæritur? Et Ofilius libro xvj. Actionum scribit cõtineri. Ligna, & carbones, cæteraque per quæ penus k conficeretur, an penore legato continean tur, quæritur? Et Quintus Mutius, & Ofilius negauerunt: non magis quam molæ (inquiunt) cõtinentur. Idẽ & thus, & ceras contineri negauerunt. Sed Rutilius & ligna, & carbones, quæ non vendendi causa parata sint, contineri ait. Sextus * Cæcilius etiam thus, & cereos in domesticum vsum paratos, cõtineri legato scribit. Seruius apud Melam, & vnguentum, l & chartas epistolares penoris esse scribit. & est verius hęc omnia, odores quoque contineri. Sed & chartas ad ratiunculam, vel ad λογάριον m paratas cõtineri. Vasa quoque penuaria n quin contineantur, nulla dubitatio est. Aristo autem scribit, dolia non contineri: & est verum secundum illam distinctionem, quam supra in uino o fecimus. Nec frumenti, nec leguminum thecæ vel arculę fortè, vel sportæ, vel si qua alia sunt, quæ horrei penuarij, vel cellæ pennariæ instruendæ p gratia habentur, * continebuntur: sed ea sola continentur, sine quibus penus haberi non rectè potest.

Paulus libr. iiij ad Sabinum. IIII.

NAm quod liquidæ materiæ est (quia per se esse non potest, ra-

a Vt eorum. Id est etiam in villis positorum.
b Contineri. In penu legata.
c Non facerent. In villis, vel agris.
d Præbuit. Quintus Mutius.
e Diceret. Seruius.
f Contineri. Scilicet penu legata.
g Significare. Cum dixit, qui opus i villis non facerent.
h Sunt. Quo numero continentur & qui in villis, non tamen operis causa sunt: ut s. de leg. iij. l. seruis vrbanis. Ro.
i Continebitur. Nã, & hoc per medium esui, potuiq; comparatur.
k Per quæ penus. Scilicet seruãda, sed melius dixisset pp quæ, aut pro quib'.
l Vnguentum. Vulgate est nomen medicinæ, nec causa vtendi parata: vt j. l. proxi. §. h cui. & j. l. non omne.
m Ad logarium. Id est ratiocinatiu. a logos, quod est sermo vel ratio: vt s. de admi. tut. l. quidam decedens. Accur.
n Vasa penuaria. Sine quibus penus nõ potest stare: vt in fi. huius l. & s. pro xi.
o Supra fecimus in vino. Vbi parua, & vilia vasa dicimus cõtineri vino legato, scilicet amphoræ cadi: ut s. de vi. leg. l. 3. §. 1. & l. vinu. & l. vino. & idẽ hic in penu ligda. sed in arida & vilia non debentur, ut subijcit.
p Instruendæ. In his enim vasis seruantur fructus. ad quod supra de fundo instructo, l. instrumenta.

NAm quod. Casus in prin. cõtinuatur casui præced. Si cui. Titius legauit Seio ea, quæ in promptuario sunt, id est, in vsu quotidiano pro bibendo, & comedendo: certè nulla penus vr legata, nisi illa. sed pone quod dictus Titius solitus fructus suos vendere, legauit dictu Seio penum. certè ea sola videtur legasse, quæ separabat sibi pro penu. si aũt nõ separabat, sed promiscuè vtebatur: tunc cedet dicto legato tantum, quantum ad annuum vsum eidem legatarij sufficeret, & familiæ eius, & cæterorum, qui circa eũ sunt. quod quidem euenit in personis mercatorum: qui cum est necesse, comedunt de rebus, quas habent venales, & etiam quoties cella, vini, & olei, quæ vendi solebant, est relicta in hæreditate. nã hæres bene solet vti promiscuè ijs, quę in dicta cella sunt. scias etiam quod in penu continentur res omnis generis: dum tamen pertineant ad esum, vel potum. Si ita legetur. Legaui Titio penum meam, quæ est Romæ. quæritur, vtrum ea penus legata videtur, quæ est intra continentia ædificia vrbis Romæ, an vero ea sola quę est intra murũ Romæ? & dic quod etiam ea penus vr legata, quæ est intra continentia ædificia nedum ea quæ est intra muros. itẽ subaudi [illegible] legata penus, quæ est in vrbe, ea sola videtur legata, quæ ẽ intra muros, & est ratio in vrbe quia vrbem fere omnes sapientes dicunt finiri muro ten': Romam autem continentibus eodem modo ædificijs finiri dicunt omnes ferè sapientes. & vltra prædicta dico tibi plus scilicet vrbẽ Romam continentibus eodem modo ædificijs finiri. si autem legauit eidẽ Titio penum vrbanam, tunc continetur plus in legato, quam si legassem penum, quæ est in vrbe. nam omne sub penore con enim, quod vbiq; est videtur legatum, et si sit in villa destinata vrbico vsui: sicut urbana ministeria dicimus, quæ extra vrbẽ existentia ministrare consueuerunt in urbe. Si autem extra vrbẽ sit penus, id est: extra muros urbis, si tamen Romæ eadem penus sit: puta in continẽtibus ædificijs vrbis: idem erit dicẽdum quod est infra scilicet quod contineat dicta penus in legato prædicto vrbanæ penus. Sed & si penus sit in ortis iunctis vrbi. qui quidem orti sunt vl ea dicta continentia ædificia, idem erit dicendum, scilicet vt dicta penus in ortis existens contineatur in prædicto legato vrbanæ penus. & hoc vult dicere hic. §. Si cui penus. Legaui Titio penum meam præter vinum. certè excepto vino omnis penus legata videtur. Sed quid si ita legaui: omnem penum meam lego. Titio præter vinum meum, quod est Romæ? certè sola penus mea, quæ Romæ est videtur legata præter vinum, quod habebam Romæ: quia posteriora verba restringunt priora. Viuianus.

bus Martial. Cum Saxetani fertur tibi cauda lacerti.

a De logario pulchrè Pius Ant. Bar. I anno. ad leges c. 40 & Al. li. 2. pareg. capit. 25.

* In P. Fl. Sed & hordeũ siue familiæ, siue iumẽtorũ gratia: & Ofilius scribit li. 15. actionum Ligna &c.

* P. Flor. Sextus autem Cæcilius.

* P. Flor. non cõtinebũtur.

Regũ.

pit [a] secum ĩ accessionis locum id, sine quo esse nõ potest.) Vasa aũt, accessio legatæ penus, non legata sunt. Denique penu consumpta, vasa [b] nõ debentur. [b] Sed & si penus cum uasis specialiter sit legata, vasa non debebuntur, vel consumpta penu, vel adempta. [c] Si cui quæ in promptuario [d] sunt legata fuerint: nõ omnis penus legata est.

Penoris legatum uenalia non comprehendit, & si promiscuè utebatur, tunc ad usum annuum uenalia continet. Bar.

Item si quis solitus fructus suos vendere, penũ legauerit: non omnia, q̃ & promercij causa habuit, legasse videtur: sed ea sola, quæ in penu sibi separabat. [e] Quòd si ꝓmiscuè vti solebat, tunc quantum ad annuum vsum ei sufficeret, familiæq; eius, cæterorumq;, qui circa eum sunt, legato cedet. qđ ferè (inquit Sabinus) euenit in personis mercatorũ: aut quoties cella est olei, & vini, quæ uenire solebant in hæreditate relicta. Nomen autem penus, mihi traditum est omnibus generibus [f] dictum.

Vrbis, seu ciuitatis appellatio muris finitur, Roma, & Perusium, & similia continentibus ædificiis: & hæc adiectio urbana, magis qualitatem, quàm locum significat. Bar.

Si ita legetur, Penus quæ Romæ sit: vtrũ quæ est intra cõtinentia, legata videtur an verò ea sola quæ intra murum? Et quidem vrbes ferè omnes muro tenus finiri, Romam cõtinentibus, [g] & vrbem † Romã æquè continentibus. Quòd si vrbana penus sit legata: omnem quæ vbiq; [h] est, legatã videri Labeo ait, etiam si in villa sit urbico vsui destinata: sicuti vrbica ministeria dicimus, & quæ extra vrbem nobis ministrare consueuerũt. Si aũt extra vrbẽ, Romæ tamen sit: sed & si in ortis sit vrbi iũctis: idem erit dicendum.

Si cui penus legata sit præter vinum: omnis penus legata videtur excepto vino. Sed si ita scriptum sit, omnem penum præter vinum, quod Romę erit: sola penus, [i] quę Romæ est, legata videť. & ita Pomponius lib. vj. Digest. ad Sabin. scribit

Idem libro quarto ad Sabinum. V.

Non omne, quod bibitur, in penu habetur. alioquin necesse erit, vt & omnia medicamenta, quæ biberentur, contineantur. Itaque ea demũ penoris esse, quæ alendi causa biberentur. quo in numero antidotum [k] nõ est. & sanè verum * Cassius sensit. Sed quod quidam negauerunt, piper, & ligusticum, † & careũ, & laser, & cætera huiusmodi in penu non esse, improbatum [l] est.

Idem lib. x ad Sab. VI.

Instrumentum pistrini, item vniuersa vasa * [m] cocinatoria penu non continentur.

[a] Rapit. Sic ĩ. de aqua plu. arc. l. sed interdum. [b] Non debentur. Vt ã. eod. l. a. cum concor. [c] Vel adempta. Sic vt ĩ. eod. d. l. 2. & de fund. instru. l. si cui. & ã. titu. 1. l. 1. & 2. [d] Quæ in promptuario. Id est in promptu, vt quotidie vtatur. & sic alia non vĩr legata. vel dic in prõptuario, i. cellario. & sic illa quæ est extra cellarium, nõ videtur legata. Vnde Ps. promptuaria eorũ plena, eructãtia ex hoc in illud. Accur. [e] Separabat. Facit de leg. 3. l. cum quæreretur. §. lana. & ã vsufruct. leg. l. generali. §. uxori. [f] Omnibus generibus. Nam hic pen', & hæc penus, hoc penus. huius penoris, teste Pris. uel dic omnis generis res continentur in penu, si modo aptæ sint esui, & potui. [g] Continentibus. Aedificijs: ut ĩ. de uerb. sign. l. 2. & facit ĩ. tit. 1. l. quemadmodum. & ã. de leg. 1. l. huiusmodi. & ã. de leg. 3. l. seruia urbanis. & l. cui que. & l. quæro. & ã. de fun. instr. l. cũ quidam. & l. quæ situm. §. si quis. & l. cum de lanionis. §. Sabinus. & l. Seiæ. §. Pamphilæ. & l. prædia. in princip. [h] Quod ubique. Idem ergo dico & si legaui eam, quæ Romæ sit, scilicet ut uideatur legare omnem.

ADDITIO. Ista glo. uidetur contra istum tex. quia si lego ea, quæ sunt Romæ, significatur locus, ut ea tñ, quæ sunt Romæ ueniãt: sed si lego penũ urbanam, uideor significare qualitatem, ut oĩa, quæ ubicunq; est, ueniat: si tñ sit urbico usui destinata, ut hic, & ĩ. tit. 1. l. antep. Bar. [i] Sola pen'. In ambiguis eñ quod minus est, uidet legatum: ut ĩ. de reg. iur. l. semper in obscuris. ar. contra. in eo. tit. l. in testamentis. nã relatiuum quod, potest referri ad vinum, & ad penum, cum sit neutri generis: vt ã. §. nomen. Item not. præcedentia restringi per sequentia: vt ã. de leg. 1. l. quę sitũ. §. 1. & 2. ibi ead. est &c & est sit contra ã. de trit. vi. & oleo lega. l. si. §. fin. & de leg. 3. l. hrẽs. §. 2. & facit ĩ. de aur. & arg. lega. l. Plautius.

ADDITIO Dic' ꝙ dictio penus, est omnis generis: vt ĩ. l. pa. §. nomẽ. & ideo dẽt hřẽ in tex. omne penũ, ut sit generis neutri. sed si habes oẽm penũ dicas qđ dictio penum, assumatur diuersis modis. vno modo, quod sit generis masculini, & referatur ad dictionem omnem. Alio modo ꝙ sit generis neutri, & referatur ad relatiuum quod, secundum Bar hic.

Non oẽ. CASVS. Quãuis ea quæ sunt parata ad esum, & potum contineantur in legato penoris: vt ã. eod. l. qui penum. in princip. tamen nõ omne quod bibit, in penu habetur: puta medicamenta quæ non bibuntur principaliter causa alendi bibentem. Sed & piper, & alia, quæ in litera continentur in penu continentur quia prædicta, & ꝑ prædicta comedimus. non autem cõtinetur instrumentum pistrini, nec vasa deputata ad coquẽdum. & h. d. cũ l. seq. Viuianus. [k] Antidotũ. Quoddam medicamentũ est: vt ã. de cõtrah. emptio. l. quod sæpe. §. venens. Accursius. [l] Improbatum. Quia hoc, & ꝑ hoc edimus. igitur in penu contineri uidentur: vt supra eodem lege tertia, circa princip.

Instrumẽtum. [m] Cocinatoria. Id est, deputata ad coquendum: vt infra de auro, & argento legato, lege & si nõ sint. §. eus. & de alijs vasis dic: vt supra eodem lege tertia. §. vasa.

Psal. 148.

† An legato uino sint legata uasa, sine quib. uinum esse non potest. Bar. in l. si cui. §. si uinũ. ĩ. de uino triti. & oleo legat. concludit quod nõ. uide ibi.

† Vide in hunc locum Pet. Crin. lib. 8 honest. disci. 4. c. 9. & ĩ. de uerb. sig. l. 2.

* P. F. nerè.

† De ligustic. apud Plin. li. xx. ca. 15. & apud Dioscor. ex tra ductione Herm. ca. 448. De carreo apud Plin. lib. 19. ca. 8. & apud Her. Icor. ad Diosc. c. 491. de lasere apud Plin. lib. 19. ca. 3. & Her. Icor. 520.

* Cocinatoria. ut & ĩ. de auro & arg. leg. l. cum autem. §. si cui. q. d. conquinatoria, nã & cocus, & coquus ꝓ eodem scribitur, nisi malis coquinaria legere, qđ Aloandro placuit.

Penum.

PEnum. CASVS. Ita dixit testator. Penum omnẽ meam ad matrem meã pertinere volo, & ad libertos meos, qui sunt cũ dicta mea matre. & instituit sibi hæredem filium suum impuberem, & dedit ei tutorem Seium, & decessit, & reperitur nunc, quòd testator habebat penu in cœnaculo, & etiam in horreis. dicebat tutor, quod nolebat legatarijs dari nisi penum, quæ erat in cœnaculo. respond. tamen quòd quicquid penoris vsus causa habuisset testator in quocunq; loco, debetur legatarijs. Vi.

* In P. Fl. libertosque meos.

Scæuola libro iij. Responsorum. VII.

PEnum meam omnem ad matrem, [a] libertosque meos, qui cũ matre sunt, pertinere volo. Quæro, si tutores pupilli ea solummodo penum deberi, quæ in cœnaculo sit, dicant, sint autem & in horreis amphoræ, [b] an hæ quoq; debeantur? Respondi: quicquid penoris vsus causa vbicunque habuisset, [c] deberi.

[a] Pupilli. Filij testatoris.

[b] Amphoræ. Id est vasa: de quibus dic vt ī. eo. l. iij. §. vasa. Accur.

[c] Habuisset. Scilicet testator.

DE SVPELlectile legata.

TITVLVS X.

DE SVPELLEctile legata.

Pomponius libro vj. ad Sabinum. I.

SVpellex est domesticũ patrisfamilias [d] instrumentũ, quod neq; argento, aurove [e] facto, vel vesti adnumeratur. [f]

SVpellex. CASVS. In hac l. dicit quid est supellex. & certè supellex ẽ domesticũ instrumentũ patrisfamilias, quod ipse paterfamil. nõ adnumerat argẽto, vel auro facto, vel vesti, id est, res mobiles paratę ad quotidianum vsum patrisfamilias sunt supellex: non autem sunt in supellectili animalia. supellectili ergo legata continentur mensæ, & trapezophora, id est, statuę mensas poculorum sustinentes, & omnia illa vasa, quæ continentur vsque ad versic. præterea, &c. capsæ autem, & armaria non continentur. & est plana ratio in litera. Sed nunquid sunt in supellectili vasa vitrea, escaria, & potoria? Et dicitur quod sic: sicut continentur vasa fictilia, i. de terra. nec solum continentur in supellectili vasa vitrea, & fictilia, quæ sunt vulgaria. i. parui pretij, sed etiã illa, quę sunt in magno pretio. & est ratio quia pelues, & aquiminaria, & mensæ, & lecti argentei, vel argentati sunt in supellectili, si paterf. habeat ea in supellectili. Sed an vasa murrhina, & cristallina cõtinentur? Et videtur quòd non: quia sunt maximi pretij, & pertinent ad vsum maximorum hominum? Respõ. tamen, quod continentur. nã nõ interest cuius materiæ sunt res, quas paterfa. habet in supellectili: quia omnes continent. Antequam autem homines seculi vterent supellectili argẽtea, vel alterius magni pretij, sicut iam fit, non cõtinebantur in supellectili vasa prædicta pretiosa. sed cum hodie homines quantũ ad hoc imperiti vtanẽ supellectili argẽtea, & aliter pretiosa: si candelabrum, vel aliud vas argenteum sit a patrefam. relatum in argento, quod erat in sua supellectili, videtur dictũ vas esse argenti, scilicet quod erat in supellectili. & ita in supellectili. & sic tũc error, id est, stultitia prędictorum hominum imperitorum facit ius quantũ ad hoc. Item significatione instrumenti domestici patrisf. de quo dicitur in l. j. & sic significatione supellectilis solent adnumerari rhedæ. i. currus leuiores, & etiam sedularia. Quæri autem solet de tapetis, quibus insterni solent subsellia & cathedralia patrisfami, verũ sint in veste, & sic non in supellectili: vt in l. j. sicut est stragula. i. vestimentum quod sternitur, vt ibi superius quis iaceat: aut sint dicta tapeta in supellectili sicut toralia. i. cortinæ quæ ponunt supra totum siue lectum patrisfamil. Et respond. quòd dicta tapeta sunt in supellectili. tapeta autem quibus paterfamil. non vtebatur in domo, sed in via, non sunt in supellectili, sed continentur appellatiõe instrumẽti viatorij: sicut nõ sunt in supellectili pelles, quib. inuoluuntur vestimenta patrisfa. cum equitat extra domum, & sicut nõ sunt in supellectili lora. i. funes, quibus dictæ pelles solent constringi. pater enim famil. equitare volens inuoluebat vestimenta sua in pellibus, & postea cum funibus ligabat & stringebat pelles. & vt generaliter tibi dicã, hæ res sunt supellectilis, quæ ad vsum communem, siue quotidianum vsum patrisfamil. paratæ sunt, & quæ non habent separatim nomen sui generis. vnde ea, quæ pertinent ad aliquod genus artificij, & non sunt accommodata ad communem vsum quotidianum patrisfamilias non sunt supellectilis, sed & pugillares, & codices rationum testatoris non sunt in supellectili. & hoc dicit cum iiij. legibus sequentibus. Vt.

† In hanc definitionem pulchrè Alexander ab Alex. gen. dier. lib. j. cap. xix.

Florentinus libro xj. institutionum. II.

ID est, res mobiles, non animales.

Paulus libro iiij. ad Sabinum. III.

SVpellectile legata hęc [g] continẽtur, mensæ, trapezophora, † Delphicæ, subsellia, scamna, lecti etiam inargentati, culcitræ, toralia, mappę villosæ, aquaria, pelues, aquiminaria, candelabra, lucernæ, trullæ: item vasa ænea vulgaria, id est, quæ non proprio essent loco attributa: præterea capsæ, armaria. Sed sunt, qui rectè putant, capsas, & armaria (* si librorum aut vestium, aut armorum gratia parata sint) non esse in supellectile: quia ne eæ quidẽ ipsæ res, quibus attributæ essent, supellectilis instrumẽto cederẽt. Vitrea, [h] escaria, & potoria in supellectile sunt, sicut fictilia nec

[d] Patrisfamilias. Non fundi: vt ff. de fun. inst. l. quæsitum. §. supellex. & §. sed si fundus.

[e] Aurove. Auri numero continetur, quod paterfamilias habet, & reponit inter aurea, velut thesaurũ: & sic de alijs. non ergo quod in cinctutis, vel zonis est, auri numero contineretur: vt ī. de auro, & argen. leg. l. & si nõ sint. in prin. & § j. & l. scribit. & ī. eo. l. iij. §. vitrea.

[f] Adnumeratur. a patrefamilias. & sub. quod nec penui, vel ornamentis, vel instrumentis, nec alij etiam vsui, vel speciei alteri: vt ī. eod. l. Labeo. sed tunc est cõtra huic l. C. de administrat. tuto. l. lex quæ. §. ante omnia. sed ibi impropriè dicit cætera supellectilis. vel ibi non erant in thesauro, vel vsu: & continua legem sequentem.

SVpellectile.

[g] Vitrea. vasa facit ī. de auro, & argento leg. l. cũ aurum. §. fin. & l. si non sint.

* Ad intellectũ subsequentium. de quæ scribit Alex. ab Alexã. gen. die. libr. j. cap. xix.

† De trapezophoro pulchrè Cęl. Rho. li. lectio. antiq. n. j. cap. xij. de Delphica mẽsa (quæ cerripos) non nihil apud Val. Max. lib. iiij. tit. j. & apud Plin. li. xxxiiij. cap. iij. lectos verò hic tricliniarios seu discubunitos intellige. De mappa autẽ uillosa uide Nebris. in lexi. suo iu. ciuil. in dictiõe mappa: aut in malis. sub titruè hic Alc. scnt. libr. pinterum. j. in dictiõe baucaliũ, baucalia; cuppæ, a Ictā. nam quod hactenus hic lectũ est, imperialia uasa, aut (quod uanius est) impanalio sa non puto cuiquã satisfacere. cæterũ de aquiminario, uide si liber Nebrit. in lexic. iam citato, ac et si uolca, Grapaldũ.

a Eximium. Quia magnates tantum vtuntur.
b Et pretium. Scilicet magnum.
c Non eſſe in ſupellectili. Contra. ſ.ea.l.§.vitrea.Sol. diſtingue tempora,& concordabis ſcripturas: quia hic de tempore ante hanc l. ibi de futuro:vt ǰ.l.prox.

ſolùm vulgaria, ſed etiã quæ ĩ pretio magno ſunt. Nam & pelues argẽteas; & aquiminaria argentea, & menſas, & lectos inargẽtatos, vel inauratos; atque gẽmatos in ſupellectili eſſe nõ dubitat: vſq; adeò, vt idem iuris ſit, & ſi tota argẽtea vel aurea ſint. De murrhinis & chryſtallinis dubitari poteſt, an debeãt adnumerari ſuppellectili, ꝓpter eximiũ a vſum, & pretiũ, b Sed & de his idẽ dicendũ eſt. Nec ĩtereſt, cuius materiæ ſint res, quę ſunt in ſupellectili. Sed craterem argenteum non eſſe in ſupellectili, c nec vllũ vas argenteum, secundum ſeculi ſeueritatem d non dum admittentis ſupellectilem argenteam. Hodie propter Imperatorum e vſum; ſi in argento relatum ſit candelabrum argenteum, argenti eſſe videtur, & error ius facit.

Idem libr. ſingu. de inſtr ſignifi. IIII.

Nſtrumenti ſignificatione rhedę f & † ſedularia ſupellecti adnumerari ſolent.

Idem libro iiij. ad Sabinum. V.

De tapetis quæri poteſt, g quibus ſubſellia & cathedralia inſterni ſolent: vtrum in veſte ſint, ſicut ſtragula, an

d Seueritatem .i. vſum, q eſt ſeuerus, & rigidus: & contra fauorem legatorũ: quia legata ſupellectili non cederent argentea. Acc.

e Vſum Imperatorum. Vtebantur Imperatores: vt ſi vas argẽteum relatum, id eſt, ãnumeratum ſit argento: tunc numero argenti, nõ ſupellectilia contineatur, vt ſupra eodem l.j.& bic. ergo ſi numero non eſt argenti, continetur appellatione ſupellectilis: & ſic error principis facit ius, vt ſupellectilis appellatione cõtineatur argentum: quod tamẽ eſt verum, ſecundũ quod dicitur infra eodem, l. Labeo. vt ſi e legata ſupellectili candelabrum argenteum cedat. Sed quo ſolius principis error facit ius? Reſpondet quia & alij debent ſequi, quod ipſe facit, argumen C. de epiſc.aud.l.iij. & ſic communis error hic facit, lus. ſic & ſ. de offi.præt. l. Barbarius. Itẽ quomodo princeps errat in iure, cum omnia ſint in eius pectore: vt C. de teſta. l.omnium. & ab eo naſcũtur: vt C. vnde vi. l. meminerint? Reſpon. non eſt veriſimile eum errare, poteſt tamen. & facit ǰ. ad Trebel. l. ſeruo inuito. §.cum prætor. Sed ar. contra ſupra de legi. & ſenatuſconſul. l.qđ non ratione. & infra de vſuca. l. vbi lex. & ſupra đ iuriſdict. omn.iud. l. ſi per errorem. & infra de auro, & ar. leg. lege, ornamentorum.

a In Pan. F. Fluius. Haloand. ſcripſit ſecundũ Caſſcelli ſeueritatẽ. ſed magis placet noſtra hęc lectio

a In P. Fl. ꝓpter vſũ imperitorum, quod magis placet, quam quod hic legitur.

a In P. Fl. hoc caput ſic incipit, Rhedæ, & ſedularia. porroquæ pręcedunt adiecta sũt in cõtextu ex ipſi' capitis inſcriptione.

† Sedularia hic putem dici ſedilia, quæ rhedis imponebant, vt mollius geſtarẽtur vectores, a ſedẽdo ſcilicet Ant. Aug. lib.j. Emenda. cap.4. quẽadmodum & ſedulus teſte Sipõtino a ſedeo deducit, & ſella dicta eſt, quaſi ſedat.

a Et, non eſt ĩ P. Fl.

f Nſtrumenti Rhedæ, id eſt, totæ plauſtri fortè, vt Inſt. de re. diui. §. fin.

g De tapetis quæri poteſt. Hic accipe quibus ſcilicet tapetis ſubſellia &c. Et ſic not. tepeta eſſe in ſupellectili, quibus in domo vtimur, non in via, vt ſubijci de tapetis &c.

h Vehicula. Quibus vehitur paterfamilias.
i Sicut pelles. Scilicet non ſunt in ſupellectili. & facit ǰ. de ant. & argen. leg. l. argento. in princ.
k Supellectilis. Hucuſque, & infra l. prox. §. j. dicitur de quotidianis.

in ſupellectile, ſicut toralia, quæ propriè ſtragulorum non ſunt? Et hoc magis placuit, ea ſupellectile cõtineri. De tapetis autem, vel linteis, quib. inſternuntur vehicula, h dubitari poteſt, an ſint in ſupellectile. Sed dicendũ eſt potius inſtrumẽti viatorij ea eſſe: ſicut pelles, i quibus inuoluuntur veſtimenta: lora quoq;, qbus hæ pelles cõſtringi ſolẽt.

Alphenus libro tertio Digeſtorum a Paulo epitoma. VI.

Supellectilis k eas eſſe res puto, q̃ ad vſum l communem patrisfamilias paratæ eſſent, quę nomen ſui generis m ſeparatim non haberent. quare quæ ad artificij genus aliquod pertinerent, neque ad communem vſum patrisfamilias adcommodatæ eſſent, ſupellectilis non eſſe. Sed nec pugillares, n & codices in ſupellectile ſunt.

Inſtrumenta domeſtica ad vſum patrisfamilias deputata ſupellectilis legatum comprehendit ex propria ſignificatione vocabuli: & ea, quæ poſſunt ex diuerſis generibus contineri, ex vſu teſtãtis complectuntur legato, ſed in iis, quæ conſtat aliam ſpeciem cõtinere, teſtantis vſus non inſpicitur. Bar.

Celſus libro xix. Digeſtorum. VII.

Labeo ait, originem fuiſſe ſupellectilis,

l Ad vſum. Scilicet quotidianum. Accurſius.

m Sui generis. Hic dic: vt ǰ.l.prox. §.j. Acc.

n Pugillares. De cera, in quibus ſcribebantur nomina debitorum: vt ſupra cõmo.l.in commodato. §. igitur. Acc.

Labeo ait. CASVS. In hac lege multi iuriſconſulti loquuntur ſup ſupellectili: & quidem Labeo primo loquitur ſuper origine ſupellectilis dicens, ideo fuiſſe originem ſupellectilis: quia olim ijs, qui in legationem ciuitatum ſuarum proficiſcerentur, ſolebãt alij locare ea, quæ forent vini ſub pellibus. Tubero autem dicit ſecundo quid eſt ſupellex, dicens quod ſupellex eſt quoddam inſtrumentum patrisfam. rerum ad quotidianum vſum paratarum, quod inſtrumentum non caderet in aliam ſpeciẽ, id eſt, non computaretur ab ipſo patrefamil. cadũt autem in aliam ſpeciem ea quæ ſunt in penu & in argento, & in veſte, & in ornamẽto, & in inſtrumento agri, aut domus: & ideo prædicta non continenẽ in ſupellectili. Diceret aliqs quomodo dicis tu, qđ argẽtum nõ eſt in ſupellectili? nõne contrarium dicitur ſ. eod. l. iij. in fi. ſcilicet quod continetur? Certè ſic. Dicit Tubero, illud nõ obſtat: q̃a dicta lex iij. in fi. loquitur ſecundum iura, & cõſuetudinem nouã: hæc autem loquitur ſecundum veterem: moribus enim ciuitatis, & vſu rerũ appellatio ſupellectilis eſt mutata. nam antiqui vtebantur ſupellectili fictili, & lignea, & vitrea & ærea: nunc autẽ, id eſt, ſecũdum nouam conſuetudinem hominũ vtimur ſupellectili ex ebore, atq; teſtudine, & ex argẽto, & auro, & gẽmis. quare ſecundum

quòd olim ijs, qui in legationem proficiscerentur locari solerent, quæ sub pellibus [i] vsui forent. Tubero hoc modo demonstrare supellectilem tentat, instrumentum quoddam patrisfamilias rerum ad quotidianum vsum paratũ, [a] quod in aliam speciem non caderet: vt (verbi gratia) penum, [a]argentum, vestem, ornamenta, instrumenta agri, aut domus. Nec mirũ [b] est, moribus ciuitatis, & vsu rerum appellationem eius mutatam [c] esse. nã fictili, aut lignea; aut vitrea, aut ærea denique supellectili vtebãtur: nũc [d] ex ebore atque testudine & argento, iam ex auro etiam atque gemmis supellectili vtuntur. [e] Quare speciem potius rerum, quam materiam intueri oportet. ([a] Sed de ijs quidem, de quibus dubitari [f] potest) supellectilis potius, an argenti, [g] an vestis sint. Seruius fatetur eius sententiam, qui legauit, aspici oportere, in quã rationem ea solitus sit referre. Verum si ea, de quibus non ambigeretur, quin in alieno genere essent, vt puta escarium [h] argentum, aut penulas [i] & togas supellectili quis adscribere solitus sit: non idcirco existimari oportere supellectili legata, ea quoque [k] contineri. Non enim ex opinionibus [l] singulorũ, sed ex communi vsu [m] nomina exaudi

† Vide hic Alc. libro. dispunc. j. c. v.

[a] P. Fl. paratarum.

[a] Hæc, q parẽthesi, Iclusa sũt desunt in P. Fl.

dum dictam nouam consuetudinẽ oportet intueri potius speciem rerum, quæ dicuntur esse in supellectili, quàm materiam ex qua sunt specificatæ dictæ res. ex quacunque enim materia nunc sunt, cõtinentur appellatione supellectilis, dum tamen paterfa. numeret eas in sua supellectili. Hoc tamen vltimũ dictum Tuberonis Seruius distinguit hoc modo, scilicet vt aspici debeat sententia patrisfa. qui legauerat supellectilem, in qua ratione ea solitus sit referre, de quibus potest dubitari, an sint potius supellectilis, an argenti, an vestis, scilicet vt si sit solitus referre in supellectili, sint supellectilis: si autem in aliã rationẽ sit solitus ea referre, non sint in supellectili. Si autẽ paterfam. solitus sit adscribere supellectili ea, de quib. nõ dubitaretur, quin essent in alio genere quàm in supellectili, puta argentum escarium, aut penulas, id est, viles vestes: aut togas, id est longas, & pretiosas vestes, non idcirco oportere existimare ea etiam contineri in legato supellectilis. non enim fatetur dictus Seruius nomina rerum exaudiri debere ex opinionibus singulorũ: sed ex cõmuni vsu. Tubero autẽ ait sibi non liquere, nec placere id quod placuit dicto Seruio: imò dicit, & etiam ea cõtinentur in legato supellectilis de quib. non dubitaretur, quin essent in alio genere, quam supellectilis, si paterfa. erat solitus adscribere supellectili, & reddit Tubero talem rationem: quia nomina rerum non sunt, nisi vt monstrent voluntatẽ dicẽtis. pater autem fami. dicebat esse in sua supellectili escarium argentũ, & penulas, & togas de quib. non dubitatur, quin sint in alio genere: ergo voluntas sua videtur esse vt in supellectili sint, si est sua voluntas, ergo cõtinentur in supellectili. & certe dicit idẽ Tubero, nõ arbitror quenquam patrem fa. dicere quod non sentit, cũ dicit aliquas suas res esse in supellectili, & specialiter, quando est vsus eo noĩe, quo solet appellari id, de quo quæritur vtrum contineatur appellatione supellectilis. vtimur enim ministerio vocis, dicit dictus Tubero. nemo aũt existimandus est dixisse, quod non agitauerit mente, dicit idem Tubero. & subaudi secundũ eundem Tuberonẽ, ergo dictus paterfa. qui nominauit in supellectili etiam ea, de quibus non dubitabatur, quin essent in alio genere, quam supellectili, videtur in mẽte agitasse vt predicta sint in supellectili. si videtur voluisse vt prædictæ sint in supellectili: ergo secundũ eundem Tuberonem sunt in supellectili. Celsus autem cõditor huius legis reprobata sententia Tuberonis reuertitur ad sententiam Seruij supradicti curialiter Tuberonẽ reprehendens, & dicens: quãuis multum me moueat ratio, & autoritas Tuberonis: non tamen dissentio a Seruio dicente non videri quenquã dixisse id, cuius non suo nomine vsus sit. quod quidẽ dixit Seruius in versiculo, verum si ea &c. nam quamuis prior, & potior sit mens, patrisfa., id est qui legauit supellectilem, quàm vox ipsius patrisfam. dicentis, sicut & Tubero dicebat: tamen nemo existimatur dixisse sine voce. ergo non solum in mẽte dicentis est vis, sed etiã in voce eiusdem. ergo si in voce sua annumeret in supellectili ea de quibus nõ dubitatur, quin sint in alio genere quã supellectilis, non continentur in supellectili: quamuis gerat hoc ipse in mẽte, vt & dixit Seru. quamuis autem dixerim ego Celsus conditor huius l. neminem sine voce dicere, tamen existimo dicere eos qui loqui non possunt, & hoc per conatum, & sonum quendam. Viuianus.

[a] Verbi gratia penũ. Quasi diceret, penus, & quæ sequũtur cadunt in speciẽ certam. & sic non sunt in supellectili, licet sint in vsu quotidiano. cum ergo omnia esculenta, & poculenta sint in penu: vt s. tit. j. l. iij. in princip. similiter & ea quæ continentur nomine eorum, quæ hic sequũtur: vt & j. eo. l. j. & s. l. proxi. Accur.

[b] Nec mirum. Tacitæ obiectioni respondet.

[c] Mutata n. Scilicet ab eo quod ab initio fuit, vnde versus: Multa renascentur quæ iam cecidere, cadentq́, Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet vsus: Quẽ penes arbitrium est & vis, & norma loquendi. & facit supra de legi. & senatuscons. l. de quibus. in fi.

Horatius.

[d] Nunc. Ex sequenti tempore.

[e] Vtuntur. Vt & s. e. l. iiij. §. vitrea. & §. fi.

[f] Dubitari. Tali dubitatione non ex generis qualitate tantum, de quo quæritur, sed ex eius vsu pendente. Ro. puta de escario: vt j. de auro & argento leg. l. si nõ. §. si cui escarium.

[g] An argenti. Quæ argenti numero sint, dic: vt j. de auro, & arg. leg. l. cum aurũ: & l. Quintus. §. pe. & §. fi. & l. et si non sint. in prin. & §. j. & §. ij.

[h] Vt puta escarium. De hoc dubitari potest in argenti numero sit, vel non: vt j. de auro & argen. leg. l. & si non sint. §. lectum. & §. si cui escarium. supellectilis ergo numero constat non cõtineri: vt s. eod. l. j. Azo. nisi probetur testatorem contra sensisse: vt j. l. proxi.

[i] Penulas. Vilis vestis: sed toga longa, & pretiosa.

[k] Ea quoque. Scilicet omnia. sed argentum escarium contineri poterit, si id testatorem sensisse constiterit. vt j. l. proxi. & supra dixi. H.

[l] Opinionibus. Not. sic. j. de acqu. hæred. l. cum quidam. §. quod dicitur. in medio l. H.

[m] Ex cõmuni vsu. Scilicet proprio: aut figurato. nam & figuratiua significatio communis est, & sic vsitata potest appellari. Itẽ nota hic, quòd si p appellatiuum nomen testator aliud significare voluit: si quidẽ diminuere voluit significationem verbi testator, vt si plura significabat, & pauciora voluit significari: stabitur

rit debere. Id [a] Tubero parum sibi liquere ait. Nam quorsum nomina, inquit, nisi vt demonstrent voluntatem dicentis? Et quidem non arbitror, quenquam dicere quod non sentiat: vt maximè [b] nomine vsus sit, [c] quo id appellari solet. Nã vocis ministerio vtimur. Cæterum nemo existimandus est dixisse, quod non mente agitauerit. [c] Sed etsi magnopere me [d] Tub. & rõ, & authoritas mouet: nõ tñ à Seruio dissẽtio, nõ videri quẽq̃ dixisse, q [*] non suo noie [e] vsus sit. Nam etsi prior, atque potior est, quàm vox, mens dicentis: [f] tamen nemo sine voce dixisse existimat: nisi fortè & eos qui nõ possunt, co natu ipso, & sono quodã καὶ τῇ ἀνάρθρῳ φωνῇ [†] di-

stabitur testatoris voluntati: vt s. de fundo. inst. & instru. leg. l. cum de lanionis. §. asinã. & §. quidã. & j. de au. & arg. le. l. Quintus. §. item argẽto. & j. e. l. legata. secundum R. quandoq; tamen secus reperio: vt s. de vsufruc. leg. l. si alij. licet R. aliter ibi dixerit: vt ibi not. si vero voluerit augere significationem, sentio cũ Seruio reprobata sẽtentia Tuberonis: vt si quidem voluit augere per ea, de quibus dubitari potest, an sint in alio genere, vel quæ eisdem verbis prima facie cõtineri videntur, tunc stabit eius voluntati: si vero certũ est in alio genere esse, non ideo augebitur legatum: vt hic, & superiori respon. & j. de aur. & arg. leg. l. pediculis. §. 2. sed quando non diminuere, vel augere (sicut dictũ est) significationẽ testator voluit, sed appellationum nomẽ incongruens ei, de quo sensit, expressit, sed congruens alij: si quidẽ omnino est extranea, & remota significatio apposita ab eo, quod voluit, vt si sensit de auro, & dixit de lapide, nihil omnino debetur: vt s. de le. j. l. 4. in fi. j. respon. si vero sententia potest aptari quoquo modo, quod sæpe per consuetudinẽ apparet, vel per unicã essentiam, & materiam, secus est, quod dicitur s. de lega. 3. l. non aliter. sic ergo ad ea quæ super hac l. dicuntur, facit j. de auro & argen. leg. l. pediculis. §. j. & §. 2. & l. Quintus Mutius per totum. & s. de leg. & senatuscon. l. de quibus. §. inueterata. & s. de leg. 3. l. nummis. & l. ille. §. j. & j. de regu. iur. l. in stipulationibus. Sed arg. contra supra de leg. j. l. 3. Item contra s. de tri. ui. & oleo leg. l. si quis in princ. Itẽ contra j. tit. 2. l. inter uestem. sol. ut ibi. Accur.

[a] Id. Vsque huc Seruius: nunc Tubero incipit & dic Tubero ait non sibi liquere. id est manifestum esse, & sic nec placere, id scilicet quod Seruio. nam quorsum, id est, quare sunt nomina inuenta? Et sunt uerba Tuberonis per Celsum hic relata.

[b] Vt maximè. Idem ergo si nomine non congruo, secundum Tuberonem.

[c] Agitauerit. Ex omnibus, licet perperam inferre uolebat Tubero quem quolibet uerbo dicere quicquid uellet.

[d] Me. Celsum authorem huius l.

[e] Suo nomine. Proprio, uel quod uice proprii nominis fungitur: ut s. si cer. pet. l. certum. & facit j. de reb. dub. l. 3. & de manu. test. l. qui habebat. & l. Stichus. & supra de hæredibus instituendis. l. quoties.

[f] Dicentis. Sic s. de leg. 3. l. non aliter. & l. t r. §. cum. & l. quisquis mihi. argu. contra. s. de vsufr. leg. l. si alii.

[g] Existimemus. Facit C. de fideicom. lib. l. & in epistola. & supra de leg. 2. l. cum proponeretur. & s. de leg. 3. l. num.

† Hæc uerba ponuntur in glo. 2. in c. nonnulli. extra. de rescriptis.

[a] Sic in P. Fl. Hal. autẽ scriptis, quo id appellari nõ solet, sed hic & i P. Fl. rectius.

[b] P. Fl. cuius.

† Hoc est, & i articulata uoce, ac cõfusa. Vide Alc. li. præterinu. ij. hoc in titu.

cere existimemus. [g]

[a] *Argentum escarium, & potorium appellatione supellectilis n. n. continetur, nisi ex vsu patrisfamilias aliud significetur.* *Bartolus.*

Vm quidam. CASVS. Titius legauit vxori suæ domũ Titianã cum omni suo iure, & cum instrumento, & supellectili: & decessit. modo quæritur an contineatur in dicto legato argentum escarium, & potorium? Et dicitur quod non, nisi vxor legataria doceat hoc sensisse testatorem. aliud autem argentũ, quod testator annumerabat supellectili, sine dubio continetur. Vi.

Modestinus libro ix. responsorum. VIII.

CVm quidam vxori suę legauerat domum cũ iure suo, [h] & oĩ instrumento, & supellectile: quærebatur, an videretur & argẽtum escale, [i] & potorium legato contineri? Respondit, si quid in supellectile argẽtum [k] est, deberi: escale [l] autem, vel potorium argentũ non deberi: [m] nisi hoc quoq; testatorẽ sensisse legatarius doceat.

[h] Iure suo, id est, seruitute ei, & ab ea debita idem tamen si hoc non dixisset: vt s. de seru. rustic. præd. l. via. §. quæcũque.

[i] Escale. Quod dicatur escario argentum, dicitur j. de auro, & argen. leg. l. 3. & si non sint. §. si cui. & lege pediculis. §. argento.

[k] Argentum. Sine omni dubio. Ro.

[l] Escale. De quo potest dubitari, an alio genere cõtineatur: vt j. de auro, & argen. leg. l. pediculis. §. 2. sed in supellectili cõstat nõ cõtineri, ut hic, & s. e. l. Labeo. §. uerum si ea. nisi hoc testator senserit: ut j. statim subijcit. Accur.

[m] Non deberi. quia prius generali nomine posito, scilicet instrumento, demũ supposuit speciale nomen scilicet supellectili. & ideo restringit præcedentia omnia, ut s. de leg. 3. l. hæres. §. vxori. Sed arg. contra j. tit. j. l. a filio. §. tin.

Papinianus libro vij. responsorum. IX.

LEgata supellectile, cũ species ex abundanti p imperitiam enu-

LEgata. CASVS. Titius legauit mihi supellectilem suã, in qua quidẽ multæ species continentur, quæ sunt enumeratæ s. e. l. 3. in prin. & postea per imperitiam enumerauit quasdã de dictis speciebus solis, & non numerauit alias, & decessit: nunquid debentur mihi oẽs species, quę sunt in supellectili tã enumeratæ specialiter, quàm etiã aliæ? Et dicitur quòd sic. nam dicta generali, legata supellectili, non derogasi per dictã enumerationem quarundam specierum, si autẽ ex certa scientia ita dicit testator, Lego Viuiano supellectilem meã, scilicet mensas, trapezophora, & Delphicas. intelligitur tunc datus modus legato generis, id est, supellectilis, in dictis speciebus ex certa scientia numeratis, scilicet ut illæ solæ debeantur, & non aliæ, quæ solent in supellectili cõtineri, scilicet subsellia, & scamna, & aliæ species enumeratæ in d. l. 3. in princ. & quod dictum est in supellectili legata, habet locum in prædio instructo legato, si postea testator numerauit ex certa scientia quasdam species, quæ solent cõtineri in instrumento fundi: & non alias, scilicet ut in speciebus enumeratis intelligitur datus modus generi.

Supellectilis. Titius legauit mihi supellectilẽ suam. certe continẽtur mensæ cuiuscunq; materiæ, etiam si sint argenteæ, vel argento inclusę, & lecti argentei, & candelabra argentea, & hoc secundum posteriorẽ ætatem, secundũ quã homines vtuntur supellectili argentea etiam: cum per priorem ætatem non esset in vsu argentea

gentea supellex, sed tantum fictilis, & vitrea, & lignea, & ærea: vt supra eo. l. 3 in fi. & l. Labeo. §. nec mirum. & cum Vlysses qui fuit de dicta posteriori ætate, haberet vxorem nomine Penelopen, hic Vlysses absentauit se diu, & redargutus postea a dicta sua vxore per Homerum, siue Ouid. quē ei tanquā nūtiū destinauit, se cit lectum in truncis ligni, quod non comburi, nec putre fieri poterat: & ornauit dictum lectū argento, & auro, & misit dictæ suæ vxori: vt esset signum quod ipse Vlysses viuebat. Supellectile. Titius mutuauit Seio centum, & accepit argentum in pignore. postea idem Titius fecit testamentum, & legauit Caio omnem suam supellectilem. nūquid dictum aurum cōtinebitur in legato? Et dicitur quod non, quia vt dictū est legauit supellectilem suam. appellatione autem sui non continetur res testatori obligata propter fidē tractatus, & propter vinculum rei obligatæ restituēdæ debitori soluto debito, vt i fi. huius l. & hæc vera sunt, si dictum argentum nō fuit in vsu creditoris voluntate debitoris, sed fuit tantū apud eum repositū causa pignoris, quia si prædicto modo fuisset in vsu creditoris eiusdem testatoris, bene contineretur in legato prædicto a cōtrario sensu huius literæ. Viuianus.

merantur,[a] generali legato non derogatur.† Si tamē species certi numeri demōstratæ fuerint:[b] modus generi datus ī his specieb. intelligitur. Idē seruabitur instructo prædio legato, si quædā species certū numerum acceperint. Supellectilis mensas esse cuiuscunque materiæ, scilicet vel argenteas, vel argento inclusas placet. Nam & argenteos lectos, item argentea cādelabra supellectili cedere posterior ætas[c] recepit, cum & Vlysses[d] auro;[*] & argento lectum viuentis arboris truncis ædificatum ornasset, quē Penelope recognoscendi viri signum accepit, vt voluit Homerus, De lecto enim loquens.

Τὸ δ' ἐγώ, inquit, κάμον, οὐδέ τις ἄλλος. Θάμνος ἔφυ, τανύφυλλον ἐλαίης ἕρκεος ἐντὸς δαιδάλλων χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ ἠδ' ἐλέφαντι.[*]

Supellectile sua omni legata, acceptum argentum pignori non continebitur: quia supellectilem suam legauit: vtique si non in vsu creditoris id argentum voluntate[e] debitoris fuit, sed repositum propter cōtractus fidem, ac restituendæ rei vinculum.

a Enumerantur. A testatore. Acc.

b Fuerint. Ex certa scientia, non per imperitiam. & dic vt no. s. de fund. instru. l. quæsitum. §. pen. & §. fi. & fa. in eod. tit. l. cum de lanionis §. quidam cum. & l. Seia. in prin. & j. tit. j. l. verba, & l. ali. §. Basilicæ. & l. Stichus. in prin. & at. s. de iudic. l. cum prætor.

c Aetas. Sic s. e. l. Labeo. circa prin. & l. 3 §. fi.

d Cum Vlysses. Hic Vlysses cum diu fuisset absens, & per literas ab vxore sua scilicet Penelope redargueretur, fecit lectum in truncis ligni, quod nec cōburi, nec puttefieri poterat, & ornauit auro, & argento, & misit vxori, vt esset signum viri viuentis. & facit supra, de cō trahen. empt. l. cum ab eo. §. mensam.

e Volūtate. Quia præsumebatur nolle lucrū: vt supra de leg. 3. l. antepenul. in princip. Item not. quod ex vsu testatoris voluntas colligitur. sic s. de ui. tri. & oleo leg. l. ex vsu. & j. tit. j. l. cum alimenta. in prin. Sed argum. contra. j. l. prox. Acc.

Qvi vestem. CASVS. Titius solitus erat ponere, & annumerare in supellectili sua oēm vestem suā. & alias res pluriū generū. idem Titius fecit testamentum, & vxori suæ legauit supellectilem. nunquid in legato cōtinetur dicta vestis? Et Labeo, & Offilius, & Cascellius rectè negabant vestem cessuram dicto legato, quia vestis non potest videri cōtineri appellatione supellectilis. vestis enim cadit in aliam speciem. Viuia.

† Et sic superflua nō vitiāt: necessaria vero prætermissa diminuunt contractū. facit glo. sup versic. sanior. post med. in c. quia propter. ex. de electio. vbi hæc verba ponunt per hanc l.

* P. Fl. cū & Vlissem ex auro &c.

* Vide Alcia. lib. 2. præterm. hoc ipso ti. quod versi. hos Homeri ex Odyssea lib. 4. hoc loco adiiciēdos existimat: nō habent tamen in P. P. Eorū aūt hic est sēsus, Haud alius quisquā fabricat hoc ipse cubile Inter septa secans ramosque virētis oliuæ Argēto atque auro variū leuiq; elephāto.

Voluntas: testatoris ex vsu colligitur.

Iabolenus libro tertio ex posteriori. Labeonis. X.

Qvi vestem oēm, & res pluriū generum supellectilis[*] noīe expenso[f] ferre solitus erat, is vxori supellectilē legauerat. Rectè negabant vestem legato cessuram Labeo, Offilius, & Cascellius: quia non posset videri vestis supellectilis appellatione contineri.[g]

f Expenso. Id est, cum expenderet supellectilē nominabat hæc omnia, & vtebatur in supellectili.

g Contineri. Quia certū genus habet vestis: vt s. l. j. & l. Labeo. §. verum si ea. & dic vt ibi plenè nota.

* In P. Fl. deest, nomine.

Idem lib. x. ex poste. Labeonis. XI.

Vasa ænea salienti[*] aquæ posita, item si quid aliud magis deliciarum quàm vsus[h] causa paratū esset, non esse supellectilis, Labeo, & Trebatius putant. Murrhea[*] autem vasa, & vitrea, quę ad vsum edendi & bibendi causa parata essent, dicunt in supellectile esse.

Vasa ęnea. CASVS. Titius legauit mihi supellectilem suam, quęritur an in legato cōtineantur vasa ęnea posita in domo causa aquæ salientis, & fluentis in domo, quæ quidē vasa sunt ad voluptatem, & non ad necessitatem? Et dicitur quòd non. & idem est in qualibet alia reposita ad voluptatem. murrhea autem vasa, & vitrea, quæ parata sūt ad vsum edendi, & bibendi, bene continentur in dicto legato. & dicunt murrhea, siue murrhina vasa, quæ ex murrha lapide egregio fiunt. de quibus Plin. lib. natur. hist. xxxvij. cap. ij.

h Vsus. Necessarii. & facit s. de ser. l. vt pomum.

* Aliàs, salientis.

* Murrhea vasa eadē sunt, quæ & murrhina, de quibus passim apud authores.

Labeo lib. iiij. pithanon a Pau. epito. XII.

Qvemadmodū vrbanus, & rusticus distinguitē nō loco,[i] sed genere vsus: ita vrbana penus & supellex ad

Quēadmodū. CASVS. Titius Romanus ponè legauit mihi supellectilē suā vrbanā. habebat autem quandā supellectilē in rure, quæ erat ad vsum vrbanū destinata. nūquid illa supellex exposita ī rure continetē in legato? & dicitur quod sic. & est ratio, quia quēadmodū vrbanus seruus, & rusticus nō loco, sed genere vsus distinguitur, ita vrbana penus, & supellex est dirigenda ad vsum vrbanū, non ad locum vrbanū, aut peregrinū. secus autē si legasset mihi supellectilē, quæ est ī vrbe, quia nō cōtineretur nisi ea, quæ est intra muros vrbis. Vi.

i Non loco. Vt s. de leg. 3. l. seruis vrbanis. in princ. &

l. cum quæreretur. l prin. & j. de ver. signific. l. vrbana. & C. de præ. mi. l. cum si prædium.

a In vrbe. Sic s. tit. j. l. quod nam. §. si ita. Acc.

NVnquam. CASVS. Titius legauit vxori suæ supellectilem suam, quam habebat in domo sua Titiana. nunquid vxor poterit vendicare supellectilẽ, & domũ, id est, habitationem domus? Et dicitur quod solam supellectilem vendicare potest. Vi.

FVndo. CASVS. Legaui Titio fũdum. certè non continetur in legato instrumentum fundi, nisi specialiter hoc expresserim. Nã & si legassem ei domum non cedit legato instrumentũ domus, nec supellex, quæ erat ĩ domo, nisi specialiter hoc dixi.

b Fuerit. Sed nec legato seruo peculium: vt s. tit. ij. l. ante pe. nec vẽdito. vt s. de contrahen. emp. l. quoties. Item facit s. de act. emp. l. Iulianus. §. fin. & l. seq & l. fundi. & s. de leg. iij. l. Lucius. §. collegio. & s. de fund. instr. l. cũ fundus. Sed contra s. de vsuf. le. l. sed & si quid. §. proprietatis. Sol. aliud si vsusfructus legetur: qa tũc instrumẽtũ fundi, vel domus cõtinetur, vt ibi. aliud si fundus, vt hic. & est ratio, vt ibi not.

vsum vrbanum, nõ ad locum vrbanum aut peregrinũ dirigenda est: multumque interest, penus, & supellex ea, quæ in vrbe a sit, an vrbana legetur, vel promittatur.

Modestinus libro ix. responso. XIII.

NVnquam ex eo, qđ supellectilem legauit maritus testamento, habitationem, in qua supellex fuit, legasse videtur: quare contra defuncti voluntatem habitationem sibi mulierem vindicare proculdubio est.

Callistratus lib. iij. de cognition. XIIII.

FVndo legato, instrumentum eius non aliter legato cedit, nisi specialiter id expressum sit. Nam & domo legata, neque instrumentum eius, neq; supellex aliter legato cedit, quàm si idipsum nominatim expressum a testatore fuerit. b

Digestorum, seu PANDECTArum Liber trigesimusquartus.

TITVLVS I.

DE ALIMENTIS & cibarijs legatis.

DE ALIMENTIS &c.

SI alimẽta. CASVS. Titius legauit mihi alimẽta. certè ẽt aqua ĩ legato cõtinetur, si legata fuerũt alimẽta ĩ ea regiõe, ĩ qua solet vẽdi aqua: vt ĩ Aphrica, & ĩ Aegypto, & Venetijs. V.

c Si in ea. Vt in Aphrica, vel Aegypto, vt j. eo. l. Mela. §. quidam.

SIquis. CASVS. Titius legauit mihi Stichum, & Pamphilum seruos suos: & rogauit me vt eos manumitterem. & postea in eodem testamẽto legauit alimenta libertis suis, & postea decessit, & postea ego manumisi dictum Stichũ, & Pamphilũ, sicut ipse Titius testator me rogauerat. nunc quærit, an dictus Stichus, & Pamphilus admittantur ad fideicom. alimentorum cum alijs libertis testatoris? Et dicitur quod sic. quamuis enim testator eos non manumiserit. imò ego, cui legauit ipse testator, & sic non sint liberti testatoris, tñ per medium ipsum testatorem sunt liberti: quia me rogauit vt manumitterem. Vi.

d Si quis libertis. Scilicet suis.

e Etiam si. Id est quamuis.

f Serui. Istius testatoris.

Legato alimentorum cedit aqua, quæ est venalis. Bart.

Vlpianus lib. v. de omnibus tribunalibus. I.

SI alimenta fuerint legata, dici põt, etiam aquã legato ĩesse, si ĩ ea c regiõe fuerint legata, vbi venũdari aqua solet.

Appellatione libertorum suorum continentur serui legati, vt manumittantur. Item bona transeunt ad quemlibet cum onere alimentorum. Bart.

Martia. lib. viij. institutionum. II.

SI quis libertis d alimenta reliquerit: & si e legati fuerint serui, f & rogati legatarij manumittere: ad fideicõmissũ g admittunt: h vt & diui Seuerus & Antoninus rescripserunt: & licet ad fiscũ bona fuerint deuoluta, ex quib. i alimenta debeantur: præstanda sunt, k sicut * ad quẽlibet successorem transissent. l

Si pluribus a pluribus alimenta debentur: fiet diuisio præstationis: vel vnus qui præstet eligetur. Item executor datiuus cogitur satisdare. Bar.

Vlpianus lib. ij. de offi. consu. III.

SOlent iudices ex causa alimentorum liber

g Ad fideicommissum. Alimentorum.

h Admittũtur. Isti liberti, quasi per medium istius testatoris fuerint liberti: cum defunctus rogauerit eos manumitti, vt dicit litera. alias secus forte: vt s. de leg. iij. l. pater. §. duobus. & j. de ver. sig. l. Modestinus. & j. e. l. alimẽta. §. j. & not. s. de leg. ij. l. cũ pater. §. fidei hęredum. Acc.

ADDITIO. Dic ad §. duobus. hoc verum secundũ Bar. in ijs, qui sunt postea manumissi ex voluntate testatoris: aliàs secus: vt dicitur hic licet bona sint ad fiscum delata, tamẽ debent alimẽta.

i Ex quibus &c. Bona dico, ex quibus &c.

k Præstanda sunt. licet ipse priuilegiatus siue successit vltimus fuit: vt C. de cadu. tol. l. vnica. §. si. tamen in hac parte vtitur iure priuati, vt & aliàs C. si aduer. fis. l. j. & ij. Itẽ non ob. s. de contrahen. empt. l. si. §. si. quia hic loquitur de vniuersali successore, ibi de singulari, licet aliter dici posset, vt not. s. de vsuf. l. hacten᷒. & j. eo. l. Lucius. Acc.

* F. Flsicuti isi.

l Transissent. Bona, ex quib. alimenta debebãtur. Item facit ad l. istam j. de condi. & demonst. l. illis. & j. e. l. alimenta. in prin. Acc.

SOlent. CASVS. Titius instituit sibi tres hæredes, & libertis suis alimẽta reliquit, & decessit. nunc hæredes volunt soluere libertis alimenta hoc modo, quia quilibet hæredum vult dare cuilibet ex libertis tantum, quantum tangit eum, vt alimenta ita ad nihilum deducantur. liberti autem sunt coram iudice, & petunt se libertos diuidi inter hæredes quantum ad alimenta eis libertis præstanda, scilicet vt vnus hæres præstatet vni liberto, & alter alteri. & sic de singulis: & dicunt etiam iudici: Si hoc facere non placet vobis, eligatis vnum de hæredibus per quem nobis alimenta præstentur, & ipse hæres concordat super hoc

cum

tos diuidere,[a] quoties plures sunt hæredes: ne a singulis hæredibus minutatim alimenta petentes[b] distringantur quã diuisionem perinde haberi oportet: atque si paterfamilias ipse libertos diuisisset.[c] Solent[d] & vnum eligere, per quem alimenta præstentur: aut ex volũtate defuncti, aut ex arbitrio suo, vt rescripta subiecta ostendunt. Exemplum[e] libelli dari mihi a libertis Fasallij, misi vobis, sciens ad exẽplum istam rem pertinere: quia multi testamentis suis libertis præstare iubent necessaria: quæ quia minimi æris sunt, ad nihilũ perducũtur, cum plures hæredes cœperũt per successionem existere. qua de causa puto vos rectè facturos, si conuocatis Fasallij hęredibus, procuratoribusve eorũ, constitueritis, cui[f] a ceteris[g] dari debeat pecunia ex cuius vsuris alimenta præstentur.[h] Debebit autem is, qui accipiet,[i] cauere eis,[k] qui dabunt,[l] se redditurum, vt quisque ex libertis decesserit,[m] aliove quo modo in ciuitate esse defierit,[n] tantum ex sorte quantum efficiet pro portione computatio. Diuus[o] Pius Rubrio cuidam Telesphoro rescripsit, Consules cõuocatis ijs, a quibus vobis alimenta deberi ex causa fideicommissi constiterit, vel oẽs ab vno vel facta pro rata distributione, quid, & a quibus percipiatis, decernent.[p] Fiscus etiã, si eo nomine quid ab eo vobis debebitur, id exemplum[q] sequetur. Iam nunc[r] sciatis, partes eorũm, qui soluẽdo esse defierint, nõ pertinere[s] ad onus reliquorum hæredum.

Causa quæ respicit fauorem legatarij, non arctat legatum. Bartolus.

Modestinus libro x. Responsorum. IIII.

Τοῖς τε ἀπελευθέροις ταῖς τε ἀπελευθέραις μου, οὓς ζῶσα, ἔντε τῇ διαθήκῃ, ἔντε τῷ κωδ, κιλλῳ ...

In P.F. distribuantur.

In P.F. tueri.

In P.Fl. a libertis Selij.

In P.Fl. Fauillæ.

cum cohæredibus suis. nunquid debet iudex hoc facere quod liberti petunt? Et dicitur quod iudices solent, & debent hoc facere, & si faciũt, perinde valet, ac si testator hoc fecisset. & hæc quæstio fuit de facto in hæredib. cuiusdam qui vocabatur Fasallius, qui libertis suis alimẽta reliquerat, qui liberti petierunt ab Imperatore ut faceret eos ali per vnũ de hæredibus data pecunia ei a cohæredibus, vt ex vsuris eius pecuniæ aleret eos. quod quidem Imperator ei concessit, & supplicationẽ eorũ cũ responsione sua misit quibusdam iudicibus, vt hoc fieri facerent: vt tamen hęres, cui pecunia datur, caueat cohæredibus de reddenda pecunia cum fuerit reddẽda, id est, post quam quisquam ex libertis decesserit ciuiliter, vel naturaliter, vel aliquo alio modo desierit esse in ciuitate. reddere autem debet cohæredibus tantum ea sorte prędicta, quãtam ab eis accepit, & quantum efficit cõputatio pro portione scilicet eius liberti, qui naturaliter, vel ciuiliter decessit, vt dictũ est, & sic de singulis libertis. & istud est vnũ rescriptũ, quod loquitur circa hoc. diuus etiam Pius fecit aliud rescriptum super hoc, & scripsit in hæc verba cuidã nomine Rubrio Telesphoro, qui erat vnus de libertis, quibus patronus reliquerat alimenta præstanda per hæredes suos: qui quidem Rubrius Telesphorus supplicauerat eidem Imperatori pro se, & pro collibertis suis: dicta autem verba Imperatoris sunt ista, Consules, vocatis his hæredibus patroni vestri, a quibus alimenta vobis deberi ex causa fideicommissi constiterit per testamẽtum quod ostendetis decernent dicti consules, vt vel omnes vos liberti ab vno scilicet hærede percipiatis alimenta, scilicet eo modo, qui dictus est supra proxi. §. vel decernent quis vestrum percipiat alimenta, & a quo, vel a quibus hæredibus. & hoc facta distributione libertorum inter hæredes pro rata, & idem seruabunt consules, etiam si fiscus habet bona patroni vestri, qui reliquit vobis alimenta, vel partem bonorum, sciatis etiam ab hodie in antea, dicit idem Imperator partes eorum hæredum, qui desierunt esse soluendo, non pertinere ad onus reliquorum hæredum, siue prædicta assignatio libertorum fuit facta, siue non. Viuianus.

a Diuidere. Non tamen libertorũ iura separando, sed tantum alimentorũ præstationes diuidendo ipsis cõmunibus remanentibus: vt ĩ. de iure patr. l. fin. & ĩ. famil. ercisc. l. quædam. Accursius.

b Distringãtur. Ad quod s. famil. ercisc. l. planè. & de transac. l. cum hi. §. in causa. & supra de exer. l. ij. & ĩ. iudic. sol. l. iam tamen. § pen. Accur.

c Diuisisset. Aequiparantur iudex, & testator. sic habetur C. de di. tu. l. ij.

d Solent. Scilicet iudices. Accursius.

e Exemplum. Petierunt liberti, quibus alimenta erant relicta, vt ab vno ex hæredibus alerentur, data pecunia ei a cohæredibus, vt ex vsuris eius alat eos: quod Imperator concessit: & supplicationem, & responsionem mittit quibusdã iudicibus, vt hæc fieri faciant: vt tamen hæres, cui pecunia datur, caueat cohæredibus de reddendo cũ erit reddenda. Accur.

f Cui. Hæredi.

g A cæteris. Cohęredibus. Accur.

h Præstentur. Libertis.

i Accipiet. A cohęredibus.

k Eis. Cohæredibus.

l Qui dabunt. Hãc pecuniam.

m Decesserit. Naturaliter, vel ciuiliter, vt seruus pœnæ factus.

n Desierit. Vt per deportationẽ, quæ causæ ciuitatis amissionis non extinguunt legatum alimentorum:[t] vt ĩ. e. l. is cui. & supra de cap. di. l. eas. & l. pe. sed sunt occasiones quare apud hæredem, qui ab alijs accipit pecuniam, remaneant alimenta propter absentiam alimentarij, qui aquam, vinum, vel similia secum portare multis ex causis potest impediri, & ideo cohæres cauet cohæredi. Vel die quod fuerunt relicta, vt habeat interim dum erit in ciuitate, & ita perierunt per deportationem. Item not. quod hic hæres qui ministrat, vt minister eligitur: & ideo cauet & nihil lucratur: vt & supra de leg. ij. l. si quis Titio.

t Ista gl. facit opt. in argu. quod bannitum patrem filius tenetur alere, veno. Bar. l. si quis a libens. In prin. ĩ. de libetis, agn. & in auth. incestas. & ibi Bal. C. de nuptijs.

o Diuus. Aliud rescriptum. Accur.

p Decernent, Dicti consules. Accur.

q Exemplum. Prædictorum rescriptorum. Accur.

r Iam nunc. Quasi dicat antea propter nimium alimentorum fauorem dubitatur.

s Non pertinere. Siue assignatio hæc fuerit facta, siue non. & facit ad legem istam, suprà de legatis primo, lege non amplius. §. final. & l. sequen. & C. famil. ercisc. l. filium. & s. de an. leg. l. in singulos. & suprà de transact. l. cum hi. §. constat autem. & suprà de visuf. l.

dominus. §. fi. & ĩ. eo. l. pecuniæ. & l. cũ vnus. in princip. & ĩ. ad. solu. l. iam tamen. §. pen. Accur.

Libertis. CASVS. Titia faciens testamentum ita locuta est in testamento, Libertis, libertabusque meis, quos viuens in testamento, & in codicillis manumisi, vel manumittam, dari volo prædia mea, quæ sunt in Chio insula: ad hoc vt quæcunque viuente me acceperunt a me ijdem liberti, constituantur eis cibarij, & vestiarij nomine. & postea decessit: nunc quærit hic de quatuor. Primũ est, vtrum ipsi liberti per se capient alimenta ex dictis prædijs, quasi proprietas prædiorum fuerit eis legata: an vero percipient ab hęrede testatricis cibaria, & vestiaria propter dicta prædia, quasi vsusfructus prędictorum prędiorũ sit eis relictus ab hęrede præstandus? & istud soluitur in versiculo, Modestinus respondit &c. dicentis qđ dicta prædia videntur relicta pleno dominio libertis, & nõ per solum vsumfru. Secundum est, de quo hic quæritur; vtrũ pertineat ad hæredem patronæ testatricis illud, quod inuenitur superfluum in redditibus dictorũ fundorum, quã est in quãtitate cibariorũ & vestiariorum prædictorum libertorũ, an vero ptineat ad libertos, qui habent plenam proprietatẽ fundorum, vt dictũ est? & illud soluitur in uers. & ideo si quid superfluum &c. ubi dicitur, qđ ad libertos pertinere debet. Tertiũ est, de quo hic quærit. si aliquis ex libertis sit mortuus ante diẽ fideic. cedentẽ, id est, ante aditã hæreditatẽ an pars eius mortui, quam habebat in fideic. pertineat ad alios libertos fideicõmissarios superstites, an verò ad hæredes mortuorũ? & illud soluitur in versiculo, sed & decesserit &c. ubi dicitur, quod ad cæteros fideicom mis. pertinet. Quartum est, de quo hic quæritur, an portiones libertorum morientiũ die cedente fideicom. id est adita hæreditate, ut dixi, pertineant ad hæredes eorum libertorũ mortuorũ, an verò ad hæredem testatricis? Et illud soluitur in vers. post diem autem &c. vbi dicit, qđ pertinent ad hæredes libertorum mortuorum.

Lucius Titius. Lucius Titius instituit sibi hæredes Caium, & Seium suos filios, & iussit eis vt præstarent cibaria, & vestiaria libertis, & libertabus suis testatoris, & circa hoc nullam conditionem adiecit. Item instituit duos extraneos: & postea decessit: dicti autẽ sui filij noluerunt esse hæredes: & sic pars eorum accreuit cohæredibus eorum, nunc liberti, & libertæ agunt contra dictos cohæredes petentes ab eis alimenta, & non agunt contra dictos libertos defunctis quia non sunt hæredes: nunquid debent postea ab eis consequi cibaria, & vestiaria? Et dicitur quod sic. Viuianus.

λελευθέρωσα, ἢ λελευθερώσω δοθῆναι βούλομαι τὰ ἐν Χίοις μου χωρία ἐπὶ τῷ καὶ ὅσα ζῶντός μου ἐλάμβανον, * ὅτι, κεῖσθαι αὐτοῖς κιβαρίου καὶ βεστιαρίου ὀνόματι, id est,

Libertis, libertabusq; meis, [a] quos viuus ĩ testamento, & codicillis manumisi, vel manumittam, dari volo mea prædia, * ad hoc, vt quæcunque viuente me acceperint, constituantur eis cibarij, & vestiarij nomine. [b] Quæro quam habeant significationem: vtrum vt ex prędiis alimenta ipsi [c] capiant, an vero vt præter † prædia, cibaria, & vestiaria ab hærede percipiant: & vtrum proprietas, [d] an vsusfructus relictus sit? & si ꝓprietas relicta sit, aliquid tamen superfluũ inueniatur ĩ redditibus, quàm est in quantitate cibariorum, & vestiariorum, an ad hæredem patronæ [e] pertineat? & si mortui aliqui ex libertis sint, [f] an pars eorũ ad fideicommissarios [g] superstites pertineat? [h] & an die cedente [i] fideicõmissi, morientium libertorum portiones ad hæredes [k] eorum, an testatoris [l] decurrant? Modestinus respondit, Videntur mihi ipsa ꝓdia esse libertis relicta, vt pleno dominio hæc habeant, & non per solum vsumfructum. Et ideo * si quid superfluum ĩ redditibus, quàm in cibariis erit: hoc ad libertos [m] pertinet. Sed & si decesserit fideicommissarius [n] ante diem fideicommissi cedẽtem: pars eius ad cæteros fideicommissarios [o] †. pertinet: post diem autem cedentẽ si qui mortui sint, ad suos hæredes [p] hæc transmittent.

Legatum alimentorum relictum a quibusdam hæredibus nominatim, debetur a substitutis, & a coniunctis. Bart.

Lucius Titius testamento suo libertis, libertabusque suis cibaria, & vestiaria a liberis [q] suis eiusdẽq; hæredibus præstari iussit, nulla conditione addita: quæro, an si sine patroni liberis ijdẽ liberti agãt, [r] cibaria, &

[a] Libertis, libertabusque meis. patrona testatrix loquitur. Accur.

[b] Nomine. His verbis Græcis expressis, quæ significant, illis libertis illa prędia dari uolo, vt inde se alant; vt ĩ. e. l. pen. §. fi. aliàs nõ est hic aliquod Gręcum. Accur.

[c] Ipsi liberti. Et ꝑ se, & hoc erit verũ.

[d] Et vtrum proprietas. Quod verum erit. Accur.

[e] Ad hæredem patronæ. Hoc nõ erit, sed ad ipsos libertos.

[f] Ex libertis sint. Ante diem fideicõmissi cedentẽ. Acc.

[g] Fideicommissarios. Id est, alios col libertos.

[h] Pertineat. Quod verum erit.

[i] Cedente. Hoc est adita hæreditate, s. quando legatur seruo manumissio vt hæredi: vt C. de cadu. tol. §. in nouissimo. Accursius.

[k] Ad hędes. Quod verum est.

[l] Testatoris. Id est testatricis.

[m] Ad libertos. Per hoc apparet, qđ nõ fuerunt alimenta relicta, sed proprietas: alias colliberti non haberent hoc relictum: vt ĩ. de vsufruct. l. dominus §. finali.

[n] Fideicommissarius. Scilicet unus de libertis.

[o] Fideicommissarios. Scilicet coniunctos: vt C. de cadu. tol. l. vnica. §. j. & §. 2. & 3. & §. in nouissimo. & nota, quod etiam per hoc apparet non fore alimenta relicta: vt d. l. dominus. §. final.

[p] Ad suos hæredes. Ideo nõ fuerũt alimenta relicta: nam illa morte finiuntur, vt ĩ. de transac. l. cũ hi. §. cõstat etiam &c. Item nec vsufr. vt Inst. de usufr. §. finitur. & facit ad hoc d. l. cum hi. §. si pluribus. & habetur C. de fideicom. l. si in persona. & ĩ. de leg. 2. l. miles. §. pro parte. & ĩ. quando dies leg. ced. l. v. in prin.

[q] A liberis. Per hoc videbatur personale.

[r] Agant. Id est, petant alimenta, & dic sine liberis, id est, nõ contra liberos patroni, quia liberi instituti noluerunt esse hæredes: & sic coniunctis cohęredibus extraneis accrescit, si sunt ex tacita volũtate defuncti, vel ad substitutos, quos pater dederat: & cõtra hos agunt liberti cũ hæreditas transierit cum onere: ut ĩ. de leg. ij. l. si

* In P. Fl. ἐντέλλεσθαι.

* Alibi mea ꝓdia, q in Chio insula habeo ad hoc &c.

† Aliàs ꝓpter.

* Sic in P. F. Hal. aũt scripsit, si quid superfluum, tã in redditibus &c. sed non recte. vide Ant. Aug. emend. li. 4. c. 8.

† Non ergo ad hęredes fideicõmissarii: qđ' similiter tene mẽti, nisi ex cõiecturis, & mente testatoris posset colligi, qđ voluisset ad hęredes eius trãsferri. Bal. I l. j. C. đ his, q ante ap. tab. & ibi glos.

Hæredis appellatiõ extraneos continet.

ij.l.ſi Titio.§.j.& C.de cad.tol.l.vnica.§.his ita. Item not.hic appellatione hæredum etiam extraneos contineri:arg.contra ꝟ.ad Treb.l.ex facto.§.ſi quis ita.Acc.

a Proponi. Scilicet validũ. proponitur enim quod filij fuerint rogati,& non ſunt hæredes. ſed hoc non eſt validum cõnexũ, vel ſubſtitutis.

Verba teſtamẽti. CASVS. Titius propoſuit in teſtamẽto talia verba,dirigens ea ad filios ſuos, quos ſibi ſperabat hæredes futuros: omnibus libertis meis cibaria præſtabitis pro arbitrio veſtro, non ignorãtes vos filij, quos ex his libertis charos habuerim. Item alio loco teſtamẽti dixit talia verba idẽ teſtator, Commendo vobis filijs meis tres meos libertos, ſcilicet Protimum,& Polychroniũ, & Hyppatiũ.& peto, vt vobiſcũ ſint dicti tres liberti, & cibaria eis pſtetis:& poſtea deceſſit dictus teſtator.nunc quæritur, an omnibus libertis cibaria dari debeant: an tantũ his tribus, quos commendauit alijs? Et reſpondetur, quod omnibus, modus tamen cibariorũ debet ſtatui arbitrio boni viri.Viuianus.

b Verba teſtamenti. Subaudi talia ſũt, quæ pater filijs futuris hæredibus loquitur, & ideo dicit noſtris, quia etiam viuo patre filij ſunt quaſi domini, vt ſ. de liber. & poſthu. lege,in ſuis.& facit ꝟ.de verb.ſign. l.licet.§.j. Accurſius.

c Commendo. Id eſt, præcipuè pro eis rogo. ſic ſ. man.l.ſi vero non remunerandi. § cum quidam. Acc.

d Quorum. Scilicet alimentorum.

e Viri boni. Cui viro bono conueniet dari plus a teſtatore dilectis ſibi commendatis:vt ꝟ.l. pen.in prin.

Generi ꝑ ſpeciẽ nõ derogaſ.

Item not. non derogari generi per ſpeciem nominatã. ſic ſ.de ſupel.leg.l.legata. in princip. Sed contra ſuprà de ſund inſtruc.l.cum de lanionis.§.cui fundum.& §. quidam. Sed plenè dic vt.not.ſupra de fun.inſtru.& inſtru. lega.l.quæſitum.§.pen. Accurſius.

ADDITIO. Dic ſecundum Bartol. quòd præceſſit genus cum ſigno vniuerſali, ſcilicet omnis, ibi ſecus. vel dic quòd lex contraria loquitur quando genus, & ſpecies cadunt inter res:hic vero quando cadunt inter perſonas, quibus relinquitur. Vel aliter dic, quod hic poſt relictum generis ſequitur dinumeratio plurium indiuiduorum, ibi ſpecierum.

Legatis. CASVS. Titius legauit mihi alimenta. certè continentur in legato cibaria, & veſtiaria,& habitatio: ſine his enim non poteſt corpus ali. alia autem,quæ pertinent ad diſciplinam meam, non continentur,niſi probem teſtatorem hoc ſenſiſſe. & hoc dicit cum l.ſequen.Viuianus.

f Cibaria. Ergo & potus:vt ꝟ.e.tit.j.l.& ſi non ſint.§. ſicut eſcariũ.& l.ſi.& ꝟ.de ver.ſig.l.verbo victus.& l.ſeq.& l.quod nos.§.verbũ viuere.ſed aliud in verbo diarijs: vt ꝟ.e.l.diarijs. Itẽ facit ſ.fa.erc.l.ex parte.§.a. Sed cõtra.ſ. de tranſa.l.cum hi. §.qui tranſigit.Sol. vt ibi.

ADDITIO. Dic quod ibi tractatur de materia odioſa: hic verò de materia fauorabili, ſecundũ Bar.& Butr.

vestiaria accipere poſsit? Modeſtinus reſpondit, nihil proponi,[a] propter quod petitio eorum, quæ teſtamento purè legata ſunt,non competat.

Enumeratio quorundam indiuiduorum legatum generale non vitiat. Bar.

Idem libro xj. Reſponſorum. V.

Verba teſtamenti,[b] Omnibus libertis meis cibaria præſtabitis pro arbitrio veſtro: non ignorantes quos[*] ex his charos habuerim. Item alio loco:Protimum,Polychronium,Hyppatium commendo:[c] & vt vobiſcum ſint, & cibaria præſteris,peto.Quæro,an omnibus cibaria debeant dari,an ijs tantum, quos commendauit, & cum hæredibus eſſe iuſsit?Modeſtinus,reſpondit,omnibus libertis cibaria relicta proponi, quorum[d] modus viri boni[e] arbitrio ſtatuendus ſit.

* P. Flo. quot.

Nomine alimentorum continentur ea, ſine quibus nutriri corpus non poteſt.

Iabolenus lib. ij. ex Caſſio. VI.

Legatis alimẽtis, cibaria,[f] & veſtitus, & habitatio debebitur: quia ſine his ali corpus nõ poteſt:cætera, quæ ad diſciplinam pertinent, legato non continentur.

Paulus lib.xiiij. Reſponſorum. VII.

Niſi aliud teſtatorem ſenſiſſe probetur.

Hæres cui eſt aliquid prælegatũ cum onere alimentorũ, non tenetur cauere,uel reddere cohæredibus deficientium portionem: ſecus ſi eſt electus vt nudus miniſter. Bart.

Papinianus libro vij. Reſponſorum. VIII.

Pecuniæ ſortem alimentis libertorum deſtinatam, vnum ex hæredibus[g] ſecundum voluntatem defuncti præcipientem,[h] cauere non eſſe cogendum, ex perſona deficientium partes cohæredibus reſtitui placuit. ob eam igitur ſpeciẽ poſt mortem

Pecuniæ. CASVS. Inſtitui mihi hæredes Titiũ. & Semproniũ, & Caium pone, & legaui prædicto Titio c. & iuſſi ei q̃ ex illis centum præſtaret alimenta quæ tunc libertis meis pone, & poſtea deceſſi.nũc dictus Titius petit a cohæredibus ſuis dicta centum ante partẽ. dicunt ei cohæredes, Bene damus tibi, ſed volumus, vt caueas nobis, quod ſi aliquis libertorũ, quibus debes alimenta præſtare ex dictis centum, deceſſerit: & ſi quãtũ ad eum finita fuerint alimenta, quòd reſtituas nobis duobus proportionibus hæreditatis partem illam de centum propter quam debebas alimenta mortuo, nunquid debet eis cauere?Et dicitur quod non. vnde etiam ſi moriantur omnes dicti liberti,non competit indebiti actio cohæredibus eiuſd: Titij contra eum, nec etiã utilis actio. nam neceſſitas alimentorum præbendorũ cum oneribus menſtruis,& annuis, quæ ſuſtinebat Titius in præbendis alimentis libertis nõ ſolum excep.dat ei contra dictos cohæredes,ſed etiã adſtringit. id eſt,obijcit uerecundiam prædictis cohæredib. pulſantibus eum pro dictis centum:ſecus aũt eſſet ſi hic Titius eſſet electus tanquam miniſter a me teſtatore,uel a cohæredib. pro dandis dictis alimentis libertis. & inter eos diſtribuendis:quia tunc bene tenetur cauere cohæredibus, & reſtituere etiam pro partibus eorum. & eſt ratio, quia mandatum prædictum diſtribuendi iniungit dicto Titio electo vt miniſtro præſentem curam, & momentaneam,uacuam ſcilicet a damno,& a lucro.Viuia.

g Vnum ex hæredibus. Non huius præſtationis miniſtrum ſolũmodo electũ, ſed quo magis etiam ipſi conſuleret teſtator,ab eo inuitatum ad hoc prælegatum.

h Præcipientem. Vt legatarium, non vt miniſtrum.

Nec

omnium libertorum nec indebiti competet actio, nec vtilis dabitur. [a] diuersa causa est eius, cui legatorum diuisio mandatur. [b] Nam ea res [c] præsentem ac momentariam curā iniungit: [d] alimentorum vero præbendorum [e] necessitas [f] oneribus menstruis, atque annuis verecundiam quoq; pulsantibus [g] adstringitur.

Nudus minister non potest bona defuncti distrahere, sed actionem habet pro relictis in causa alimentorum vsq; ad Falcidiam. Bart.

Idem libro viij. Responsorum IX.

Alio hærede [h] instituto, ita scripsit, A te peto Cai Sei, quicqd ex hæreditate mea redegeris, illis meis alumnis des singulis denos aureos [*] annuos: eandemq; summā penes te esse volo, cuius ex incremento eos alere te volo: reliquum restitues Numerio colliberto nostro. [i] Respondi, quamuis distrahere bona Caius Seius alio scripto hærede non possit: [k] tamen eum alumnis relictam pecuniam [l] vt seruet, ac restituat intra Falcidiā. [m]

[*] In P. Fl. nō est, annuos.

[a] Nec vtilis dabitur. Onere enim finito quasi præceptionis causa cessante in posterum, & ipsum prælegatū ad communionem reuocandam allegabatur, sed perperam. R.

[b] Mandatur. A cohæredibus, vel testatore, quia tunc vt minister constitutus, nullumq; lucrum habiturus cauebit pro parte decedentium libertorum cohæredibus restituere: vt ī. eod. l. solent. §. j. & de leg. ij. l. si Titio.

[c] Nam ex res. Id est, mandatū. Acc.

[d] Iniungit. Electo a damno, lucroq; vacuam, sicut & alias in mandatis regulariter est traditum: vt ī. mandat. l. ex mandato.

[e] Præbendorum. i. Non distribuendorum duntaxat. Acc.

[f] Necessitas. Vt legatario, nō vt ministro imposita. Ac.

[g] Pulsantibus. Dic duobus modis. Primo pulsantibus. scilicet alimentarijs. q.d. necessitas imposita electo vt soluat alimenta, adstringit non tantum patrimonium electi, scilicet vt soluat, sed etiam verecundia, nam & damnum, scilicet vt soluat, & verecundiam habebit, si non soluat. merito ergo apud eum remaneat lucrum. Secundo dic pulsantibus, scilicet cohæredibus, qui post mortem alimentariorum volunt repetere prælegatū. quasi dicat, necessitas quam patitur electus, adstringit quasi frenum, id est, obijcit etiam verecundiam, non solum exceptionem contra actionem inducit. planius secundum hoc dixisset, verecundia adstringit pulsantes cohæredes. id est, repellit. & sic casus pro casu ponitur. sic ergo de fideicommissarijs potes notare, quod nullum lucrum debent habere, & facit ad prædicta ī. de leg. j. l. quidam. §. si scriptus. & l. seruum filij. §. si idem. & ī. famil. ercisc. l. ex parte. §. ij. & ī. de vsufruc. l. dominus. §. fin. & ī. de leg. iij. l. pater. §. Tusculanus. & ī. de le. ij. l. si quis quos. & ī. de condi. & demōstr. l. si quis eum. Sed contra ī. fam. ercis. l. si filia. §. Papinianus Sol. ibi. item cōtra ī. de adi. leg. l. filio. §. matri. sed plenè dic vt no. ī. de leg. ij. l. si Titio.

ADDITIO. Dic secundum Bar. quòd in §. matri. deficit onus iniunctum legatario ex voluntate defuncti: hic vero deficit casu, scilicet libertorum morte.

Alio hærede. CASVS. Seia dum viueret præstabat Sticho liberto, alumnoq; suo annuos xx. aureos, & frumentum, & vinum menstruū, quæ Seia cū decederet et condidit testamentum, & instituit sibi hæredem Titium: & legauit libertis suis ea, quæ viua eis præstabat, quod legatum valere certum est: postea petijt a Caio Seio tanquam commissario, vt Sticho, & Pamphilo alumnis suis testatricis daret xx. aureos, id est, x. cuilibet eorum, quos xx. aureos voluit esse apud eundem Caium Seium, & nutriri dictos legatarios ab eodem Caio Seio ex fœnore eorundem xx. aureorū. Itē voluit, q dictus Caius Seius commissarius restitueret Numerio reliquū dictorū xx. aureorum, quod superesset ab alimentis dictorum libertorum, prædicto autem Caio Seio nihil reliquit: & decessit dicta testatrix. nūc quæritur, an valeat legatum alimentorum relictorum libertis a dicto Caio Seio cōmissario, & legatum superfluum relictum Numerio? Et videtur quod non: quia vt dictum est nihil reliquit testatrix dicto Caio Seio. Respondetur tamen hic, q idem Caius Seius commissarius rectè pōt petere a Titio hærede dictos xxx. aureos relictos alūnis, intra Falcidiam tamen. Nam Titius hæres benè potest ex eis detrahere Falcidiam, si in hæreditate dictæ testatricis habet locum Falcidia, potest petere dico dictos xx. aureos, ut eos seruet causa dandi alimenta dictis libertis ex fœnore eorūdem xx. aureorum: & vt reliquum restituat Numerio prædicto, non tamē potest dictus Caius Seius petere a dicto hærede superfluum a dodrante dictorū xx. aureorum, id est quartam quam detrahit hæres nomine Falcidiæ, quamuis autē dictus Caius Seius commissarius possit petere eo modo, quē dixi: tamen non potest distrahere de bonis hæreditarijs pro habendis dictis xx. aureis, cum ipse non sit hæres, imò Titius, vt dictum est. Item fit hic alia quæstio, scilicet vtrum Stichus prædictus libertus, alumnusq; testatricis, qui quidem xx. aureos annuos pluribus annis ab ea testatrice accepit, & etiam menstruum frumentū, atque vinum, possit petere fideicommissum cibariorū, & vestiariorū inter eos alios libertos testatricis quib. ipsa testatrix patrona reliquit cibaria, & vestiaria, quæ viua eis præstabat? Et resp. quòd bene potest petere. Vel aliter vt in gloss. Vinia.

[h] Alio hærede. Testatrix dum viueret, Sticho liberto, alumnoq; suo annuos xx aureos, & frumentum, & vinum menstruum præstabat: quæ cum decederet, libertis suis, quæ viua præstabat, legauit: quod legatum valere certum est. deinde a Caio, cui nihil legauerat, petijt vt Sticho, & Pamphilo x. aureos singulis annis daret, quos apud eundem esse, & ex eodem fœnore nutriri legatarios a Caio voluit, ac Numerio restitui reliquum, vnde cum ex verbis testatricis Caio nihil relictum videatur: quod ab eo dari præceperat testatrix, inutile fore dicebatur: quod non fore verum hac l. dicitur secundum Ro. Alij dicunt etiam Caium institutum hoc modo alio scripto hærede: & isto Caio similiter subaudiunt, & secundum vtranque positionem accipiuntur hæc verba testatricis. quæ sequuntur perinde ac si dixisset testatrix, Volo Cai Sei, vt de hæreditate mea denos aureos accipias, de quorum vsuris illis alumnis meis alimenta des: vt ī. de leg. j. l. si seruus. §. qui margaritam. Accursius.

[i] Nostro. Quia Caius, & alius hæres, id est, cohæres fuerunt liberti.

[k] Non possit. Quid si hoc ipsum esset permissum? Respon. tunc posset, arg. C. de episco. & cler. l. si quis ad declinandam, & quod dicit, non possit, in aliquo quando non est hæres Caius: vel non potest in totum quando cum alio est hæres Caius. Accursius.

[l] Pecuniam. Scilicet denos aureos.

[m] Intra. Falcidiam. Id est, citra.

Petiturum

rectè petiturum a quando de superfluo b probari c nõ potest. Eum quoque libertũ inter eos, quibus cibaria, itẽ vestiaria patrona, quæ viua præstabat, reliquit, rectè fideicõmissũ petiturũ existimaui: qui annuos xx. aureos & menstruum frumẽtum atq; vinum acceptauit. d

Prælegatum cum onere alimentorum transit ad hæredes hæredis, licet sint plures. Bar.

Idẽ libro ix. responsorum. X.

Cum vnus ex hæredibus certam pecuniã præcipere iussus esset, de cuius sorte e libertis alimenta præstaret: hæredẽ quoque heredis ad præceptionem f admitti placuit. si tamen plures heredes hr̃s hr̃et, intẽtionem quidẽ defuncti prima facie refragari: g sed aliud probari non oportere. h Quid enim si cæteros hæredes suos euitauit, i & quietam, ac verecũdam, atque etiam idoneam, libertis consulens, domũ k sequi maluit? Et ideo ab omnib. hæredib. hæredis l alimẽta præstabuntur.

Alimenta debentur etiam pro eo tempore, quo fuit retardata libertas absque mora hæredis. Bar.

Verbis fideicommissi m purè manumisso, præteriti quoque temporis alimenta reddenda sunt: quamuis tardius libertatẽ recuperauerit, nec hæres moram libertati fecerit. Tunc enim explorari moram oportet, cùm de vsuris n fideicõmissi quæritur, non de ipsis fideicommissis.

Vir bonus debet arbitrari alimenta pro qualitate relictæ dotis, quæ alimenta crescunt crescente ætate. Bar.

Alimentis viri boni arbitratu filiæ relictis, o ab hærede suo, pro modo legatæ dotis, quam solum pater exhæredatæ

a Petiturum. Quia ad fauorabilem causam: vt C. de episc. & cle. l. nulli. §. j. alias secus: vt j. ad Trebel. l. Lucius. §. Mæuia. & no. s. de leg. ij. l. si qs Titio. & no. vnũ pro fideicommissarijs: quia petunt, & aliud cõtra eos, quia non possunt detrahere de bonis defuncti.

b De superfluo. Id est, vltra dodrantem.

c Probari. Id est, probabiliter dici.

d Acceptauit. Id est, pluribus annis accepit. & facit s. de leg. iij. l. post emancipationem. §. fi.

Cum vnus. Casus. Titius sibi instituit hæredes Seium, & Caium, & Semproniũ: & prælegauit prædicto Seio centum, & iussit ei, quod ex sorte dictorũ centum præstaret alimenta quibusdã libertis suis, scilicet testatoris: & postea decessit idẽ Titius testator, & postea decessit dictus Seius relicto vno hærede. nũquid hæres dicti Seij debet admitti ad petitionem dictorũ centum Seio prælegatorum, & per consequens ad præstanda alimẽta dictis libertis? Et dicitur quod sic. Sed quid si dict' Seius habuit plures hæredes, nunquid omnes hæredes eiusdem Seij admittuntur ad petitionem dictorum cẽtum, & per consequens ad præstãda alimenta dictis libertis? Et certè prima facie videtur ad hoc refragari voluntas defuncti: per vnum enim hæredem voluit defunctus alimenta præstari: nunc autem non apparet per quem potius sint præstanda. sed certè aliud nõ oportet probari, scilicet quàm vt hæredes hæredis electi præstent alimenta, quamuis sint plures. Quid enim si cæteros hæredes suos vitauit testator tanquam infideles, & maluit sequi quantum ad præstanda alimenta libertis domum dicti Seij tanquam quietam, & verecũdam, & idoneam? Certe hoc casu hæredes oẽs dicti Seij admittunt ad hoc. in dubio aũt præsumo semp testatorẽ eregisse domũ. i. familiã Seij hæredis: & ita non est mirũ si ad prædicta admittuntur omnes hæredes Seij hæredis electi. Verbis fidei commissi. Titius instituit sibi hæredẽ Seium, & rogauit eũ purè vt manumitteret Stichum seruum suum testatoris, & idẽ Sticho annua, vel menstrua alimenta reliquit: & postea decessit idem testator. hæres autem non fuit in mora cõmuni, quia nõ fuit interpellatus: vt s. de vsur. l. mora. sed intercessit mora in rẽ, vt j. de fideic. lib. l. cũ vero. § apparet. Idẽ hæres post triennium pture, manumisit eũdẽ Stichũ: certè habebit Stichus ab hære de alimenta præterita, quamuis tunc esset seruus. nam oportet explorari moram hæredis cum quæritur de vsuris fideicom. non autem tunc oportet explorari cum quæritur de ipsis fideicõmis. vt fuit in nostro casu. siue enim hæres sit in mora, siue non, semper tenetur soluere fideic. Alimentis. Titius instituit sibi hæredem filium suum Seiũ, & filiam suam Semproniam exhæredauit. & iussit eidem filio, quod daret dictæ filiæ centum in dotem, cum ipsa nubere vellet. Item ab eodem filio reliquit filiæ alimenta præstanda arbitrio boni viri. nunc quæritur qualiter filius debeat eam exhibere, siue alere? Et resp. quòd debet eam alere pro modo legatæ dotis, & pro incremẽtis ætatis ipsius filiæ: nam quanto tum plus crescit puella, tanto plus in eam impendendum est, non autem debet ali pro viribus hæreditatis. Vi.

e De cuius sorte. Id est, de ipsa sorte. vel dic de vsuris sortis. Acc.

f Ad præceptionẽ. Et per consequens ad onus, vt subijcit. Acc.

g Refragari. Scilicet videtur, eo quòd per vnum hæredem alimẽta præstari voluit testator: tũc nõ apparet per quẽ potius sint præstanda: eũ ille sit mortuus, per quem testator voluit fieri.

h Non oportere. Quàm vt hæredes hæredis præstent, quãquã sint plures. ad quod j. eo. l. alimenta. in prin. & s. e. l. ij. in fin.

i Euitauit. Vt infideles.

k Domum. Id est. familiam: & sic non personã tantum certam. R. qd' in dubio hic præsumitur: nam quidam præsumuntur boni, quia de bono genere sunt: e contra quidam mali, quia de genere reprobato: vt s. de ædi. edi. l. quod si nolit. §. qui mancipia.

l Hæredis. Scilicet electi in præstatione alimẽtorum. Acc.

m Verbis fideicommissi. Testator rogauit purè hæredem manumittere Stichũ: & ei Sticho annua, vel menstrua alimẽta reliquit. heres non fuit in mora cõmuni, quia nõ fuit interpellatus: vt s. de vsur. l. mora. sed in rem fit mora: vt j de fideic. lib. l. cum vero. §. apparet. si hæres post trienniũ manumisit, habebit Stichus alimenta præterita, quãuis tunc erat seruus. sic j. e. l. seruos. & j. l. proa. & s. fam. ercis. l. ca parte. §. ij. Acc.

n Cum de vsuris. Ad hoc s. de le. ij. l. si quis seruo. & C. de vsur. l. j. & s. de leg. iij. l. is qui. & C. ad Syl. l. fin.

o Relictis. Ex centum puta, quæ dari voluit cum nuberet. Ro. vel secundum H. dic simpliciter relicta alimẽta arbitrio boni viri. Sed tunc quare dicit pro modo legatæ dotis? R. ex cõiectura voluntatis: quia taliter vr dixisse in alimentis, sicut in dote. ar. C. de imp. & alijs subst.

o P. Flo. ab hærede filio, pro modo &c.

substi.l.j. Item quod subijcit, quam sol am &c. subaudi præter alimenta. & facit ā. de hæt. instit. l. qui volebat.

a Aetatis. Not. quantum plus crescit puella, tāto plus in eam impendendum est. Accur.

filiæ nubenti dari voluit, atque pro incremētis ętatis[a] eam exhibendā esse respōdi, non pro viribus hæreditatis.

Damnatus in metallum post restitutionem præteriti temporis, & futuri alimenta petere potest. Bart.

Paulus libro x. quęstionum. XI.

IS, cui annua alimenta relicta fuerāt: in metallum damnatus, indulgentia principis restitutus est. Respondi eum & præcedentium[b] annorū rectè cepisse alimēta, & sequentium ei deberi.

Si prædia pro alimentis relictis obligentur, ex hoc legatum alimentorum non augetur, vel minuitur. Bar.

Idem lib. xiiij. responsorum. XII.

LVcius Titius libertis suis cibaria, & vestiaria annua certorum nummorum reliquit: & posteriore parte testamēti ita cauit: Obligatos[c] eis eē ob causam fideicommissi fundos meos illum, & illum, vt ex reditu[d] eorū alimēta suprascripta percipiant. Quęsitum est: an si quāto minores reddit[e] peruenerint, quā est quātitas cibariorū, & vestiariorum, hæredes ad supplendum eam onerari nō debeant: vel si alio anno excesserint an supplendū sit, quod superiori anno minus perceperint? Paulus respondit: cibaria, & vestiaria libertis d̄functi integra deberi:[e] neque ex eo, qđ postea prędia his pignoris iure testator obligare voluit, vt ex redditu eorum alimenta perciperent, minuisse eum, vel auxisse ea, quæ reliquerat, videri.

Legatum in dubiis videtur translatum in alium cum onere suo. Bart.

Scæuola lib. iiij. responsorum. XIII.

CAio Seio trecentos aureos legauit, vt ex vsuris eius summę libertis cibaria, & vestia-

IS cui annua. CASVS. Titius reliquit annua alimēta Seio. postea Seius fuit in metallum dānatus: & existens in dicta pœna percepit alimēta ab hærede dicti Titij, & postea fuit in integrum restitutus, & petit alimenta p futuro tempore. dicit heres nedum qđ præstem tibi nunc alimenta, sed etiam ea quæ præstiti te existente in pœna reddas mihi. Certè dicitur hic quòd hæres non habet ius. Viuianus.

b Præcedentium. Imò videtur indulta pœna nō restitui bona[c]. vt habet. C. de sen. pas. l. in insulam, quę est contra. Solut. hic fuit restitutus: vt in eo. tit. l. j. ibi verò sola indulgentia pœnæ. Val dic hoc speciale in alimentis, nā & manenti in pęna relinqui possunt: vt j. de iis qua pro nō scri. hab. l. si in metallum. & est ratio, quia parum prodest indulgentia sine alimentia, cum sine his viuere non possit: ergo sequuntur[e] vt argum. s. de pen. leg. l. nam quòd. in princ. sic nec transigitur de his sic facilè vt in cæteris: vt ā. de transa. l. cum hi. & eo modo soluitur C. de le. l. seruus. & C. de necess. ser. l. quidam. §. j. qua dicunt non valere relictum seruo, & hic est seruus pœnæ: ut Instit. quib. mod. ius pat. po. sol. §. serui aūt. Item eo. modo soluit j̄. de iur. fi. l. in metallum. Item eodē modo soluit C. de bo. proscri. l. 2. ubi dicit confiscari: uel ibi in deportato, ut ibi no. etiam est sic in liberto, uel patrono ubicunq; restituto, ut iura patronatus sequantur: ut j̄. de iure pat. l. siue. & ā. de l in uocā. l. sed & si per pœnā. & j̄. de sent. pas. l. fi. idē in iure cognationis, vt j̄. de sen. pas. l. fi. Itē cōtra ā. eo. l. solent. §. debebit. sed dic ut ibi: & facit j̄. e. l. seruos ad custodiam. Itē contra C. de re mili. l. cum allegatis. ubi indulta pœna desertori militiæ nō uidentur restituta stipēdia pterita. sed speciale hic in alimentis.

c Mando. p iis quę hic tractat glo. super Signa. Grę rub. de Abso. & rehabi. uers. In absolutionib[9], & rehabilitationib[9] cōceduntur, cum aliis q̄ ibi subiicit.

e Esse, non est ? P. Fl.

LVcius Titius. CASVS. Lucius Titius fecit testamentum, & reliquit libertis suis cibaria, & uestiaria annua certorum nummorū, & postea ita dixit, scilicet. uolo obligatos esse p̄dicta fideicommissa fundū Titianū, & Seianū, ut ex redditu eorū fundorū alimenta p̄dicta pcipiant dicti liberti: & postea decessit, & postea l uno anno fuit minus perceptum ex redditu dictorū fundorum, quā necesse foret in eodē anno ad cibaria, & vestiaria dictorum libertorum. nunc quæritur, an hæredes supplere debeant, vel si alio anno sequēti post sterilem annum excesserit fructus dictorū fundorum quantitatem dictorum cibariorum, & vestiariorum, an supplendum sit ex fructib. dicti anni fertilis, quod superiori anno sterili minus perceperunt liberti? Et respond. q integra debentur dicta libertis cibaria, & vestiaria: siue minus, siue plus percipiatur ex dictis fundis. Viuianus.

c Obligatos. Hoc enim facere potest: ut & ā. de pign. ac. l. non est. Accur.

d Ex reddita. Hic modus pro cōditione videbatur, ut habetur C. de iis quæ sub mo. l. j. Sed contra est, ut hic subiicit. magis enim pro securitate alimentarij videtur hæc uerba posuisse testator, quàm vt conditionem faciat. sic & aliàs prospiciēdo cōmodo rei familiaris: ut ā. de leg. j. l. quidam. Sed quid si testator non dixit de hypotheca aliquid, sed solummodo ex his fundis p̄stari? Respon. esse obligata, arg. ā. eod. l. 2. i fi. & s. de usufruct. l. hactenus. Alii contra, ut non sint obligata: & tūc expectari sequentem annum: ut j̄. de uerbo. obli. l. inter stipulantem. §. sacrā. ibi, pro quo & illud &c. & ītra, quando di. leg. ce. l. Firmio. & ā. de an. legat. l. legatum. §. uini. Item pro utraque opinione. ā. de transact. l. cū hi. §. si nni. & §. si pluribus. & §. idem est, & si ager. sed prima opinio uerior est secundū Azo. ut not. ā. de ann. leg. l. Caius. & dicta l. cum hi. & facit ā. de cōtrah. empt. l. si. in fin. erant ergo obligata, & integra debentur, ac si expressissat alimentorum fauore. Accur.

e Integra deberi. Contra s. de triti. vi. & oleo legat. l. cum certus. ubi non plus quam natum. sed hic fauore alimentorum. Item aliud est dicere, ut deinde percipiant, aliud quod ibi natum erit.

CAio Seio. CASVS. Titius testator legauit Caio Seio trecentos aureos, ut ex usuris eius summæ libertis ipsius testatoris cibaria, & uestiaria certa præstaret, postea fecit codicillos, & in eis uetuit dari Caio Seio dictam summam: sed noluit eā dari Publio Męuio: nec nominatim alimenta repetiit in psona Publii Meuii: & postea decessit dictus testator: & hæredes sui soluerunt dicto Publio Mæuio dictos trecentos aureos. nunc quætiē, an idē Publius Mæuius debeat dicta libertis dictum fideicom. cibariorum, & vestiariorum? Et dicitur quod sic, nisi testator iniunxit ali-

quod

quod enus ei Publio Mæuio. Imperator. Basilia instituit sibi hæredem Claudium Iustum, & legauit libertis suis testatricis alimenta, donec cum dicto Claudio Iusto morati essent, & postea decessit dicta testatrix: dicti autem liberti steterunt cum Claudio Iusto, donec ipse uixit. mortuo autē postea dicto Claudio Iusto, petunt liberti ab hęredib. alimenta. hæredes dicūt se nō teneri: quia liberti non stant cū Claudio Iusto: quia est mortuus. iuerunt igitur dicti liberti ad Imperatorem Antoninum, & consuluerunt eū super hoc, & ipse respon. eis quod perpetuo, i. donec uiuent ipsi liberti debent habere alimenta: & interpretatur idem Imperator talem fuisse uoluntatem testatricis. Sed pone quod dicta testatrix ita locuta fuit dicto Claudio Iusto hæredi suo, Volo quod des libertatem talibus meis seruis: & cum erunt liberti, alimenta, & uolo ut semper tecum sint: postea hæres eos manumisit, & ipsi postea diu cum eo steterunt, & postea discesserunt ab eo, quia ipse hæres nimis eos in seruitute grauabat. nunquid nihilominus hæres debet eis præstare alimenta? Et respon. quod sic. nec enim isto, uel superiori casu uidetur stare per libertos, quo minus cum hærede morentur. Viuiā.

a In P.F. deliberetur.

a In P.F. nō est, uobis.

ria præstaret; quæ statuerat. codicillis autem eandem summam vetuit dari Caio Seio, sed dari Publio Mæuio voluit. Quæro, an libertis fideicommissum debeat Meuius? Respondi, Mæuium (nisi aliud, de quo non [a] dubitaretur, doceat sibi a testatore iniunctum) videri secundum voluntatem testatoris recepisse ea onera, quæ adscripta erant ei summæ; quę in eum codicillis transferebatur, [a]

Legatum alimentorum factū alicui quoad cum aliquo moratur, durat etiam mortuo eo cum quo debet morari. Item eo uiuo ex iusta causa potest ab eo discedere. Bart.

Imperator Antoninus Pius libertis Sextiæ Basiliæ: [b] Quamuis verba testamēti ita se habeant, vt quoad cum Claudio Iusto morati essetis, [a] vobis alimenta, & vestiaria legata sint: tamen hanc fuisse defunctæ cogitationem interpretor, vt & post mortem Iusti eadem vobis præstari voluerit. Respō. eiusmodi scripturā ita accipi, vt & necessitas alimentis præstādis perpetuô [c] maneat. Item cōsultus [d] de tali scriptura, Et vt tecum sint semper, volo: quæro, cum manumissi ab hærede, cū eo diu morati sint, sed ob grauiorem [e] seruitutem ab eo discesserint: an alimenta his debeantur, quę negauit [f] se p̄stare, nisi vice seruitutis [g] his vteretur? Respondi secūdum ea, quæ proponerentur, deberi. [h]

Adiectiuum significatiuum ætatem adiectum personæ legatarii, non restringit legatum. Item alimenta relicta simpliciter debentur in vita. Item alimentorum fauore pubertas in masculis intelligitur usque ad decimū octauum annum, in fœminis usque ad decimumquartum. Bartolus.

Vlpianus lib. ij. fideicommissorum. XIIII.

Mela ait: si puero, vel puellæ alimenta,

a Transferebatur. Sic ergo fit translatio cū suo onere: ut & habetur C. de cad. tol. l. unica. §. pro secundo. & §. his itaq. & ff. de leg. j. l. licet. & ff. de usufr. leg. l. si ab eo. Et arg. ff. de condi. insti. l. quæ sub conditione. & facit ff. de adi. lega. l. sicut. & l. sequenti. & l. nihil prohibet. Sed arg. contra. infra, de adi. leg. l. si tibi certam. ADDITIO. Dic secundum Bar. quod ibi legatum fuit translatum in eundem, hic in alium.

b Basiliæ. Sub. rescripsit ea quæ sequuntur.

c Perpetuo. Nisi gratia eius cum quo morari debeant, hoc fuerit scriptum: ut ff. de condi. & demon. l. illis libertis. in fi. & dic contra, vt not. C. de leg. l. j. Accur.

d Consultus. Mutat quæstionem super idem thema.

e Grauiorem. Quia nimis grauabat hæres eos in seruitijs. Accursius.

f Negauit Hæres.

g Seruitutis. Id est, nisi seruiant.

h Deberi. Nec enim isto, vel superiori casu uidetur stare per libertos. ad quod est ff. de condi. insti. l. quæ sub conditione. § pen. & de leg. iij. l. qui concubinam. §. uxori. & de regulis iuris. l. iure ciuili. & supra, de ann. leg. l. Seiæ. in princip. & l. Mæuia. in prin. & l. annua. in prin. & ff. de cōdi. & demon. l. viij. & ff. de le. ij. l. Titia. §. si ea. & ff. eo. l. libertis. §. finali.

a Mela ait. CASVS. Titius legauit alimenta puero uel puellæ, quæritur usq; ad quod tempus debeātur ea alimēta? & dicit Mela deberi usque ad pubertatem, & malè. nā debentur, donec testator uoluit deberi. si aūt nō appareat uoluntas eius, debētur p totum tēpus uitæ alimētati. si autem usq; ad pubertatem reliquit eis testator alimenta, alentur pueri usque ad 18. annos: puellæ autem usque ad 14. & hoc pietatis intuitu, & alimentorum fauore. Nam & alibi generaliter definitur pubertas, scilicet in masculo usque ad 14. annos: & in fœmina usque ad 12. Sed quid si legauit dictus testator dicto puero, uel puellæ alimēta, quæ ei uiuus præstabat? Certè ea demū alimēta præstabuntur eis, quæ mortis suæ testatoris tempore erat eis solitus præstare, siue minus præstabat tempore mortis quā alio tēpore, siue plus.

Quidam libertus Titius, qui erat de Aphrica, uel de Aegypto, in quibus terris uenditur aqua: instituit sibi hæredem Seium, & libertis suis testatoris reliquit alimenta, & aquam eis necessariam: & decessit idem Titius. nunc quæritur utrum fideicom. aquæ ualeat, uel non? Et certe quia emolumentum continet in se dictū aquæ fideicom. eo quod est relictum in terra, ubi uēditur aqua, respon. illud ualere, & hoc siue testator habebat cisternam; siue non. & tunc quando nō habebat cisternā, cōtinetur in fideicom. quanti liberti essent aquā cōparaturi, si non esset eis legata. Diceret aliquis quo ualet fideic. aquæ, cū testator habebat cisternam in fundo suo pone? Certè non uidet ualuisse: quia uidet relicta seruitus prædialis ex fundo, in quo erat cisterna, ei qui nō habebat prædiū ibi iuxta positum quod fideicommissarius non habebat prædiū quo quidē casu non ualet: ut ff. cōmunia præd. l. j. in fi. sed certè respon. non est inutile propter hoc fideicom. aquæ: quia dicta aqua relinquitur personæ fideicommissarij, & ita non est prædialis seruitus, nec etiam personalis hoc casu cū relinquitur propter personā fideicō. & non propter prædiū fideicō. sed est quoddam ius, quod debetur fideicom. actione ex testamento: ut in fi. l. Si aūt diceres eam esse prædij seruitutem, non ualeret: cum non habēti uicinum prædium nō posset legari. & merito non ualeret tunc quia

ta relinquãtur: vsque ad pubertatem [a] deberi. sed hoc verum non est. tandiu enim debebuntur, donec testator uoluit, aut si nõ appareat quid sentiat; per totum tempus † vitæ [b] debebuntur. Certè si vsque ad pubertatem alimenta relinquantur: si quis exemplum alimentorũ, qua dudum [c] pueris, & puellis dabantur, velit sequi: sciat Adrianum constituisse, [d] vt pueri vsque ad decimum & octauum, † & puellæ vsque ad decimumquartum annum alantur. & hanc formam ab Adriano datam: obseruandam esse Imperator noster rescripsit. Sed & si generaliter pubertas non sic [e] definiatur; tamen pietatis intuitu in sola [f] specie alimentorũ hoc tempus ætatis esse obseruandum, non est in ciuile. Sed si alimenta, quæ viuus præstabat, reliquerit: ea demum præstabuntur, quæ mortis tempore pręstare solitus erat. quare & si fortè variè præstiterit: eius tamen temporis præstatio spectabitur, quod proximum eius morti fuit.

Quid ergo si cum testaretur, minus pstabat, plus mortis tempore, vel contra? adhuc erit dicẽdum, eã pręstationẽ sequendã, quæ nouissima [g] fuit.

Qui relinquit aquam, videtur relinquere pretium aquæ: & tale legatum non continet seruitutem, sed debitum personæ. Bartolus.

Quidam libertis suis, vt alimenta, ita aquã quoque per fideicõmissum [h] reliquerat. Cõsulebar de fideicommisso, cum in regione Aphricæ vel fortè Aegipti ea res [i] agi [k] pponeretur, vbi aqua venalis est. dicebã igĩ esse emolumentũ fideicõmissi, siue quis habens cisternas [l] id reliquerit, siue nõ: vt sit in fideicõmisso, quanto qs sibi esset aquã comparaturus: nec videri inutile esse fideicommissum, quasi seruitute prædij [m] non possessori [n] vicinæ possessionis relicta, [o] Nam & si [p] haustus aquæ, vt pecoris ad aquam appulsus, [*] est seruitus personæ: [p] tamẽ ei qui vicinus non est, inutiliter [q] relinquitur. In eadem causa erũt [r] seruitutes [*] gestandi, vel in tuo vuas premendi, vel area

quia quamuis seruitus haustus aquæ est seruitus personæ, id est, prædialis, quæ eum persona finitur cum hoc actum est, vt ad hæredem nõ transeat, sicut & seruitus pecoris ad aquam appulsus: tamen ei, qui vicinum non habet prædiũ: inutiliter relinquitur, si ut seruitus realis, vel personalis ei relinquit: nam neutra est, vt dixi. & idem dico in seruitute gestandi, id est portandi aliquid in fundo testatoris: & in seruitute premẽdi vuas in agro testatoris: & in seruitute terendi area testatoris ad ea primẽda frumenta, & cætera legumina. nam si prædiales seruitutes legentur ei, qui non habet ibi iuxta prædium, & non valent cum non sint eo casu prædiales seruitutes, nec etiam psonales, imo quoddam ius debitum fideicõmissario actione ea testamento. Vinia.

[a] Ad pubertatem. Si sensit de duodecim, & quatuordecim annis, pessimè dixit. si sensit de xviij. an. malè dixit: qa vsq; ad mortẽ vt statim corrigit. Ac.

[b] Vitæ suæ. Nam cum vita finitur. vt s̄.de transact.l.cum hi.§.cõstat. & j̄. ad leg. Falcidiam.l.hęreditatum. & sic largè fit interpretatio: vt j̄.de reg. iur.l. in testamentis.

[c] Dudũ. Id est, ante hanc legem. nam per hãc legẽ, vsque ad mortem.

[d] Cõstituisse. Prædicto casu quando vsq; ad pubertatem fuit relictum.

[e] Non sic. Ad xviij. annos: sed ad xij. vel xiiij. vt Institu. quib. mo. tu. fi.§.ij. & iij. hic ergo est speciale fauore alimentorum. & sic aliàs s̄.de adop. l.arrogato.§. non tantum. quandoque pro xvij. vt de postul.l.j.§.pueritiam. Accur.

[f] In sola. Et alio casu, vt modo not. & facit j̄. de verbo. signi.l. pueri.

[g] Nouissima. Sic habeẽ C.ne de sta.defun.l.si mater. & no. tẽpus mortis inspici. sic s̄.de fun. instr. & instr. le.l. si mancipia. in prin. sed videẽ tẽpus testamẽti: vt j̄. de lib. le.l. Aurelius.§.testamẽto. & l.fi.§.fi. & j̄. ti.j.l. si ita. & l.medico. & s̄.de le.iij.l.vt vxori.l prin. & §.j. & l.vxorẽ.§.testamento. Sol.secundũ R. in alimentis. pront minuit, vel auget præstationẽ, sic & voluntatẽ alterare videẽ. sed cũ debitori liberationem legat, & de nouo aliud debere incipiat: separatũ est qđ additur, & sic est in similibus. Vel dic qđ in qualibet earum appa ret ratio: quia tẽpus testamẽti inspicitur. Itẽ contra s. de leg.iij.l.nomen.§.filio. Sol. vt ibi. Item facit cõtra. s̄.de ann.leg.l.Seio.§.j. & §.fin. & s̄.de leg.j.l. si mihi. & ubi.§. in legatis. & j̄. de re iud.l. in iudicatis. & de adi.le. l.translatio. & l.seq. & j̄. de soc. tab. l. j.§. non autem.

[h] Per fideicõmissum. Scilicet aquæ.

[i] Res. Id est, hæc quæstio.

[k] Agi. Id est, tractari. Accur.

[l] Cisternas. Posset saltem personalis seruitus esse secundum R.

[m] Prædij. Id est, prædiali Accur.

[n] Non possessori. Id est, domino: vt s̄. commu.præd.l.j.

[o] Relicta. Hic accipe qđ est in fin. hoc enim &c. si autẽ diceres & prædij seruitutẽ: non valeret, cum nõ habenti vicinũ prædium non possit legari, & me tuo. nam &c.

[p] Personæ. Scilicet aliquando vt cũ relinquit habẽti prædium. sed hoc acto vt ad hæredem non transeat, quo casu est seruitus personalis secundum R. vt hic. qđ Io. nõ placet: imo realis, sed hęres legatarij exceptiõe repellitur, qđ patet quia vendicatur, scilicet per confessoriam: vt s̄.de ser.rusti. præd. l. pecoris. & l.seq. & hic expone seruitutẽ personæ, id est, prædialẽ, quę finitur cum persona quando hoc actum est, vt dixi. & sic nõ est cõtra l. illam pecoris. Itẽ qđ dicit ius hauriẽdi esse psonale, imo reale: vt s̄. de ser. rusti. præd.l. si mihi.§.fi. sed dic vt modo no. quãdo scilicet ita fuit dictũ. at cum non habenti prædium relinquiẽ non est realis, vt subijcit, sed personalis si hoc velis relinquẽs, vel cõstituens secundũ Ro. vt s̄.de serui.rust. pręd.l. Lucius. & secundum hoc per confessoriã peteretur: sed Io. dicit nec personalẽ esse: vt s̄.de ser. l. vt pomũ, sed quoddã ius qđ actioni personali ex testamẽto, vel pacto debeẽ: sicut si decẽ mihi stipuler: vt no. d.l. pecori. & facit s̄.de vsu, & hab.l.vsus aquę. & s̄.e.l.j.

[q] Inutiliter. vt sit seruitus realis: sed personalis secundum R. tu dic vt sit seruitus realis, vel personalis. nam neutrum est: vt s̄.dixi.

[r] Erũt. Scilicet seruitutes, vel iura scilicet, vt sint personales seruitutes secundũ R. vel vt nõ sint reales, vel

personales

† Et sic vsque ad finem, qa finis spectatur. & de hoc an initium, an finis spectet, vide bonã gl. in e. dudũ. super verbo, tẽpora. de elect.

† In hunc locũ vide Cælium Rho. lect. antiq. lib. x. c.lxj. & lxij. & Mãdos.de Aeta. min. e. 5. de Adolescen.nu. 74.

† Res pro quęstione, causa, & lite. Mãdo. IGl. Facul. §. A ctam, I ver. rebus, col. 2.

[*] Si, nõ est in P. Fl.

[*] Io. Longouall. in cõmen. ad l.imperiũ. ff. de iuri. om. iu. ita legit, est seruitus personæ: non tamẽ ei. &c.

[*] Seruitutes, nõ est in P. Fl.

tua ad fruměta exteraq; legumina exprimenda větedi. Hæc enim aqua personæ relinquitur.

Mulier potest esse executrix in testamento, & cogitur illud officium acceptare, si agnouit legatum a defuncto sibi relictum. Item hoc officium si habet onus bursale annexum, transit ad hæredes. Bar.

Scæuola libro xvij. Digestorum. XV.

A Filio hęrede codicillis Seiæ decem reliquit, & alumno his uerbis, Mæuio infanti alumno meo quadraginta dari uolo: quæ peto a te, suscipias Seia, & usuras eis quincunces in annũ usq; uicesimũ ætatis præstes: eumq; suscipias, & tuearis. Quęsitũ est, an Seia, postquã legatũ suũ accepit, si noluerit pecuniam alumno relictã suscipere, uel in suscipienda ea cessauerit, onera alimětorũ ex die mortis testatoris cõpellěda sit agnoscere? Respõdi secundũ ea, quę proponerentur, compellendam [a] præstare, cum † fideicõmissum sit. Idem quæsijt, an hæres quoque Seiæ in annos xx. alimenta præstare debeat? Respondi debere. [b]

Relatiuum quis uel qui, limitat suum antecedens, non solùm in quantitate, sed etiam in tempore. Bar.

Testator cõcubinæ mãcipia rustica nume. viij. legauit, & his cibaria pręstari iussit in hæc uerba, Eisque mancipijs, quę supra legaui; cibarij nomine ab hęredib. meis pstari uolo, quæ me uiuo accipiebant. Quæsitũ est, cũ uiuo testatore sẽper mãcipia rustica tẽpore messium, & arearũ delegata [c] fuerint; & eo tempore cibaria ex ratiõe domini sui nunquam acceperint, excepto custode prædiorum: an hæres eius quoq; temporis, id est messis, & arearum & cibaria concubinæ pro mancipijs rusticis pstare deberet? Respondi, eum, cuius notio est, æstimaturum. Claudius. [d] Meritò. Nam si eodem modo, quo apud testatoré fuerũt, [e] apud cõcubinam futura legauit; non debebũtur eius temporis, de quo quæsitum est, cibaria. Verũ, si uelut in ministerium urbanum ab his [f] transferantur, debebuntur.

Relatiuum quis, uel qui, limitat suum antecedens, ad quod refertur, non alia. Bar.

Tiria decedens testamento ita cauit: Omnibus libertis libertabusq; meis cibaria, & uestiaria, quæ uiua præstabam, dari, præstariq; uolo. Quæsitum est, cũ tribus solis eo tempore, quo ea uixit (sicut rationibus continebatur) cibaria, & uestiaria præstiterit, an hæres eius a cæteris quoque libertis cõueniri possit: an uerò tribus rãtum sit obnoxius, qui rationibus ipsius cibaria, & uestiaria accepisse reperiũtur? Re

personales, sed quoddam iur: ut d. l. ut pomum.

A Filio hærede. CASVS. Instituit sibi Titius suum filium Caium hæredẽ: & postea fecit codicillos. & in eis reliquit Seiæ decẽ, & alumno suo reliquit dictus Titius quadraginta his verbis: Mæuio infanti alũno meo quadraginta dari uolo. & peto a te prædicta Seia, ut suscipias dicta 40 apud te, & ut præstes eidem Mæuio alumno usuras quincunces usque in annum 21. ætatis eius, & ut eundem Mæuium suscipias, & tuearis: & postea decessit dictus Titius testator, & postea dicta Seia recepit dictum suum legatũ de 10. à filio testatoris hęrede. nunc idẽ hær. vult dare ei Seiæ dicta 40. in ipsa faciat ea q̃ iussit testator, & ipsa uoluit recipere. vñ quærit, an ipsa cõpellẽda sit agnoscere onera alimentorũ. Mæuij ex die mortis testatoris & dr̃ qd. sic, & etiã hæres eiusdẽ Seiæ.

Testator. Caius instituit sibi hæredes Titium, & Seiũ, & legauit concubinæ suæ octo rustica mancipia, & his mãcipijs rusticis iussit præstari cibaria in hæc uerba, eisq; mãcipijs, quæ s̃. legaui concubinæ meæ, uolo præstari nomine cibarij ab hæredibus, meis ea, quæ a me accipiebant dicta mancipia me uiuo, & postea decessit dictus Cai⁹ testator. nunc quæritur, cum uiuo dicto testatore semper mancipia rustica tempore messium, & arearũ delegata fuerint ad areas ut faciunt rustici Bon. & ex eo tempore cibaria ex ratione domini sui nũquam acceperint excepto custode prædiorũ: an hæredes quoq; eius tẽporis, id est, messiũ, & arearum debeant præstare cibaria cõcubinæ pro dictis mancipijs rusticis? & respõd. quòd iudex debet hoc æstimare tenendo distinctionẽ Claudij, quæ sequitur. nã si testator legauit dicta mancipia concubinæ, ut sicut eo modo apud concubinam, quo fuerunt apud testatorẽ, non debebuntur cibaria eius temporis, de quo quæsitum est. si aũt dicta mancipia transferebantur a testatore ab his ministerijs rusticis uelut in ministerium urbanum: ut puta ut faciant aliquid in ciuitate pro ipso testatore: bene debebuntur cibaria concubinæ procis.

Tiria decedens: Titia habens 10. libertos tribus, ex eis cibaria, & vestiaria præstabat: & illud quod in hoc expendebat, scribebat in rationibus suis: ipsa Titia, postea decedens fecit testamentum, in quo ita cauit: omnib. libertis, libertabusque meis cibaria, & vestiaria quæ uiua præstabã, dari, præstarique uolo. & decessit. nunc quæritur, an hæres eius Titiæ debeat præstare cibaria, & uestiaria omnibus 10. libertis, an uerò prædictis tribus tantum? & respõ. quod omnibus debet præstare. ista enim uerba, quæ uiua præstabam &c. nõ restringunt præcedentia. Viuia.

[a] Compellendam, Ad hoc est s̃. de legat. 2. l. 4. Et not. non licere in partẽ uelle, in partem nolle defuncti: parere indicio. sic ĩ. de op. lib. l. si ita stipulatio. in fi. & de bo. libe. l. nam absurdũ. & s̃. de acqui. hære. l. 1. & 2. & C. de iur. delibe. l. quidam. Acc.

[b] Debere Sic s̃. eod. l. cum unus. in princ.

[c] Delegata. Quia testator accommodabat aliquibus, qui interim eos alebant, uel ibant in aream: ut uadunt rustici huius ciuitatis ad medicinã: & sic non alebantur ex bursa domini. Accursius.

[d] Claudius. Scilicet dixit idem adijciendo, & distinguendo: ut subijcit.

[e] Ab his. Id est, ab hac concubina. & ita de singulari transit ad pluralem numerum. Vel dic ab his ministris: scilicet rusticis, & ab ipso

Aliàs, hæc enim æquè personę relinquuntur.

† Aliàs, cui.

[a] In P. Fl. & apud.

† Defuncti iudicio nõ in parte, sed in toto parẽdum est.

spondit ab omnibus. [a]

Legata relicta ab hærede, debentur ab hærede hæredis. Item appellatione libertorum hæredis libertus liberti continetur: quem testator tractabat vt suum. Bar.

Idem lib. xviij. Digestorum. XVI.

ALimenta, & vestiaria libertis suis dedit. Quęsitum est, an quia nominatim a Moderato [b] vno ex hæredib. dari iussit testator, solus Moderatus debeat, non etiā post mortem Moderati hæredes eius? Respondit, & hæredes teneri. [c] Libertis libertabusq;, itē quos quasq; testamēto, codicillisve manumiserat, alimenta Commoda, [d] quæ viua pręstabat, dari iusserat: item omnibus libertis, libertabusque fundos. [e] Quæsitum est, an ad ea legata admitteretur liberti paterni libertus, cui scribere solebat ita: [f] † Ῥουφίνῳ ἀπελευθέρῳ ἐμῷ χαίρειν. id est, (Rufino liberto meo salutem) epistola etiam emissa ad ordinem ciuitatis, vnde oriunda erat, petierat, vti publicè, ꝙ medicus [g] esset, salaria ei præstarentur: manifestando literis suis, eū suum esse libertum. Respondit, eum, cuius notio est, ęstimaturū, vt si quidem viua [h] ea [i] ei pręstabat: nihilominus ad fidei cōmissum admitteretur: aliter verò non. [k]

In legato non reiterabili dispositio generalis non refertur ad ea, de quibus specialiter est prouisum. Bart.

Basilicæ libertæ decem dedit, [*] quæ apud Epictetum, & Callistum libertos esse voluit: vt cū fuerit Basilica annorum vigintiquinq;, cum vsuris quincuncibus restituerentur, [l] ita vt ex vsuris aleretur, prout ætatē ampliaret. [m] Quæsitum est, an ex alio capite, [n] quo generaliter liber--

ab ipso testatore. nam tunc hæc variatio non nocet quo minus debeantur: verum vt vrbana familia alatur inspecto tempore mortis: vt supra eodem, l. Mela. §. sed & si alimenta. Acc.

[a] Ab omnibus. Scilicet hæres poterit conueniri: quoniā omnibus quantum quibusdam dabat, legare videtur. sic fortè variatum, & alibi collectiuum nomen ponitur, sicut hoc nomen libertis: vt s. de trit. leg. l. cum vi nū. & l. ti. in princ. sic ergo hic ista verba, quæ viua præstabam, nō restringunt præcedentia. sic s. eod. l. uerba. & s. titu. j. l. legata. in princip. & s. de fundo instru. l. quęsitum. §. penulti. & s. de leg. 3. l. ea tamen. & l. cum quis decedens. in fi. Sed argumen. contra s. de penu leg. l. nam quod. in fin. & s. de le. 1. l. quæsitum. §. j. & l. hæres. §. vxori. & s. titul. j. l. cum quidam. & s. de le. j. l. non solum. §. si. & facit j. eod. titul. l. testamento.

ADDITIO Dic secundū Bar. qd relatiuum restringit antecedēs ad quod refertur, nō alia. & sic non obst. cōtra.

Alimenta. CASVS. Titius fecit testamentū, & instituit sibi hæredes Moderatum, & Seium, & Sempronīū, & reliquit alimenta libertis suis nominatim a dicto Moderato: & decessit dictus Titius. & postea decessit dictus Moderat' : nunc quæritur an hæredes Moderati teneantur ad præstanda alimenta dictis libertis: & dicitur quod sic.

Libertis libertabusq;. Quædam mulier Commoda noie, quæ erat Bonon. fecit testamentum, & in eo iussit dari libertis, & libertabus, quos, & quas manumiserat inter uiuos. & etiam libertis, & libertabus, quos, & quas manumiserat in testamento, uel codicillis, alimēta, quæ uiua eis præstabat. Item dari iussit certos fundos dictis libertis, & libertabus. & postea decessit nunc quæritur, an ad dicta legata libertis, libertabusque relicta admittatur Stichus libertus liberti patris dictæ testatricis? & uidetur qd' sic: quia testatrix in epistolis suis solebat eū appellare suū libertū, quāuis non esset. distinguitur tñ utrum testatrix uiua ea alimenta ei liberto liberti p̄ris sui præstabat, an non. & primo casu admittetur dictus libertus ad dicta legata, secūdo non.

Basilicæ libertæ. Titius testamento suo legauit Basilicæ libertæ suę x. quę x. uoluit esse apud Epictetum, & Callistum libertos suos, ita ut cum fuerit Basilica 25. annorum, cum usuris quincuncibus restituerentur eidem Basilicæ per eosdem libertos. ita tamen ut interim ex dictis usuris aleretur Basilica, prout ampliaret ętatem ipsa Basilica intra dictos xxv. annos. & postea dictus testator in alia parte testamenti reliquit generaliter libertis, libertabusque suis cibaria, & vestiaria, & habitationem, & postea decessit idem testator. nunc quæritur, an etiam dictæ Basilicæ deberētur cibaria, & vestiaria, & habitatio? & respon. qd non, nisi ipsa probet testatorē uoluisse eā habere etiam cibaria, & vestiaria, & habitationem. & est ratio quare in dubio non debet habere, quia testator destinauerat alimētis eius Basilicæ usuras dictorū x. quā pecuniam specialiter ei prælegauerat. Qui societatem. Titius habuit cum vxore sua societatē oīm per xl. annos omniū bonorū. & durāte societate manumiserunt quosdam seruos eis cōes, & sic fuerunt facti communes liberti viri, & vxoris. & idē Titius dabat eisdem libertis alimenta insolidū pro parte sua, & vxoria. & postea idem Titius fecit testamētum suū, & instituit sibi hæredē dictam suam uxorē, & nepotem ex filio ex æquis partibus: & ita cauit in eodem testamento. item uolo dari libertis meis, quos usus manumisi, ea q̄ eis præstabam, & decessit. nunc quæritur, an prædicti liberti, quos manumisit, ab uxore possint petere ex fideicommis. ea solida, quæ uir præstabat eis pro se, & uxore? & dicitur quod non, imo illud tantum quod præstabat eis pro parte sua. Vi.

[b] A Moderato. Proprium nomen. Acc.

[c] Teneri. Quoniam non personæ est onus iniicendum, cùm per alium possit impleri: [*] ut habetur C. de cad. tol. l. unica. §. ne autem. & s. l. prox. in princ. & l. cum unus. in principio.

[d] Commoda. Proprium nomen testatricis.

[e] Fundos. Certos: alias non ualeret: ut s. de iur. doc. l. cum post. §. gener.

[f] Ita. Hic est Græcum, cuius sensus est: Rufino liberto meo salutem.

[g] Quod medicus. Id est, quia. Acc.

[h] Viua. Scilicet testatrix. Acc.

[i] Ea Scilicet alimenta. Acc.

[k] Aliter uerò non. Vt & s. de leg. iij. l. pater. §. j. & j. de ver. signi. l. Modestinus. & facit s. eo. l. s. Acc.

[l] Restituerentur. Dicta decem.

[m] Ampliaret. Id est, prout cresceret, maiora præstentur alimenta usque ad dictum tempus. ad quod est s. eod. l. cum unus. §. fin.

[n] Capite. Scilicet testamenti.

† Vide Al. lib. præter. ij. hic.

[h] In P. Fl. ἀπὸ Ρουφίνῳ ἤ μετέρῳ ἀπελευθέρῳ, i. est, Rufino pro gnato, liberto nro.

[*] In P. Fl. quā apud &c.

[*] Quia si personę iniūgeretur: uideret eius esse electa industria, & hoc casu nō posset p aliū impleri: vt plenè in c. firmiter p Pan. extra. de summa tri. & fide catholica.

[a] Deberentur. Scilicet cibaria, & vestiaria, & habitatio.
[b] Claudius. Scilicet dixit idem addendo rationem, quæ sequitur. Accursius.
[c] Quia destinauerat. Testator. & facit ff. de lega. 3. l. hæres. §. 1. & ff. de fun. instru. & instru. leg. l. quęsitum. §. si. & l. cum de lanionis. §. cui fundũ. & §. quidam. & l. prædia. §. idem quęsit. & ff. titu. 1. l. legata. in principio, & ff. de uerb. obliga. l. doli clausula.
[d] Cũ vxore. Nol. virum socium uxoris. [1] sic ff. de donationi. inter uirum & vxor. l. cum hic status. §. ante pe.
[e] Pręstabã. Scilicet do, lego.
[f] Ab vtrisque. id est, utroque, uiro, scilicet, & uxore.
[g] Viuente. Viro. Quæ solida uiuus præstabat pro parte sua, & vxoris.
[h] Pro sua parte. Facit ff. de leg. 1. l. 5. §. fin. & ff. de lega. 3. l. qui concubinam. §. cui fundum.

[1] Hęc gl. facit multum pro dominabus, quæ eorũ maritis subdi aspernãtur, se ancillas eorum non eẽ assueuerantes, cõtra quas ĩ oppositũ facit gl. in uerbo, fuerit. in l. si constãte. §. si maritus. ff. sol. matrim.

Seruos. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seiũ, seruos pedissequos quos habebat ad burgum Panicalis, reliquit ad custodiam templi sanctæ Marię de misericordia: quod templum erat iam inceptum extrui, sed non erat adhuc completum: ubi forte elegit sibi sepulturam. & his seruis pedissequis à dicto suo hærede legauit per talia uerba: Peto à te hæres fideiq; tuæ committo, ut des, & præstes propter meam memoriam pedissequis meis, quos ad custodiam templi reliqui singulis mẽstrua cibaria, & annua uestiaria certa. puta x. nomine cibariorum quolibet mense, & 20. pro vestimentis quolibet anno. & postea decessit. nunc quæritur, cùm dictum templum nondum esset extructum tempore mortis testatoris, an serui debeant percipere dictum legatum ex die mortis testatoris: an uero ex eo tempore, quo templum fuit explicitum, siue completum. & respon. quod hæres debet compelli officio iudicis præstare relicta dictis seruis, etiã in eo tempore quo templum extruitur, nedum postea. Viuia.

tis libertabusq; cibaria, & uestiaria habitationẽ reliquit, etiã Basilicæ deberentur? [a] Respõdit secundũ ea, quæ proponerẽtur, non deberi, nisi hoc quoque ei datũ probareẽ. Claudius. [b] Quia destinauerat [c] alimẽtis eius usuras pecunię, quas specialiter ei prælegauerat.

Appellatione libertorum suorum continentur communes liberti pro ea parte, quam quis habebit in eis. Bar.

Qui societatẽ omniũ bonorum suorum cum uxore [d] sua per annos amplius xl. habuit, testamento eandem uxorem, & nepotem ex filio ęquis partibus hæredes reliquit, & ita cauit: Item libertis meis, quos uiuus manumisi, ea, quæ pręstabã [e] dari uolo. Quæsitum est, an & qui eo tẽpore, quo societas inter eos permansit, manumissi ab utrisque, [f] & communes liberti facti sunt: ea, quæ à viuente [g] percipiebant, solida ex fideicõmisso petere possint? Respondit, non amplius quam quod uir pro sua parte [h] pręstabat, deberi.

Seruis propriis potest relinqui legatum in causam alimentorum. Bar.

Idẽ li. xix. dige. XVII.

Seruos [i] ad custodiã templi reliquerat: [k] & his ab hærede legauerat his uerbis: Peto, fideiq; tuæ committo, ut des, præstes ĩn memoriã meam pedissequis meis, quos ad curam templi reliqui, singulis mẽstrua cibaria, & annua uestiaria certa. [l] Quęsitum est, cũ templũ nondum esset extructũ: [m] ex die mortis, an uerò ex eo tpe, quo templum explicitum fuerit, percipere serui legatum debeant? Respõdit, officio iudicis [n] hæredẽ compellendum, seruis relicta præstare, donec tẽplum extrueretur.

Per clausulam generalem appositam in ultima uoluntate, circa idem, uidetur recessum à speciali. Bart.

Idẽ lib. xx. dige. XVIII.

Libertis, quos testamento manumiserat, alimentorum nomine menstruos decem legauerat: deinde codicillis generaliter omnibus libertis [o] menstruos septem, & annuos uestiarij nomine denos legauit. quæsitum est, ex testamento, an ex codicillis libertis fideicommissum hæredes præstare debeant? Respondit, nihil proponi, cur non ea, quæ codicillis data proponerentur, præstari deberẽt. nam ab ijs, quæ testamento cibariorum nomine legata essent, recessum [p] esse propter ea, quæ codicillis relicta sunt. [q]

[i] Seruos. Omnes, uel quos habet in tali loco. & sic continentur etiam ancillæ pedissequæ: ut ff. subijcit: & de leg. 3. l. seruis vrbanis. Accur.
[k] Reliquerat. Aliquis, pedissequis contentis sub seruorum vocabulo.
[l] Certa. Puta centum. Accur.
[m] Extructum. Et sic serui non sunt tẽpli interim, sed nec sunt hæredis, ut ff. de lib. cau. l. seruos.
[n] Officio iudicis. Non iure actionis, scilicet quia desit persona quæ agere possit: ut & ff. de le. 1. l. seruo alieno. §. si quis post. & ff. fami. ercisc. l. ex parte. §. seruo. nec obstat id quod habetur. C. de neces. ser. l. quidam. §. illo. & facit supra eodem, l. 11. cui. & de ijs, quæ pro non scripto habentur. l. 3. & ff. de annu. lega. l. seruus post. & ff. de leg. 2. l. si quis Titio. & ff. de legat. 3. l. si quis. Accur.

Libertis. CASVS. Titius instituit sibi hæredẽ Caium: Titius habebat vij. libertos. quos inter uiuos manumiserat. in testamento autẽ manumisit tres seruos, & ita habet nũc 10. libertos, & in eodem testamento legauit dictis tribus libertis, quos in testamento manumiserat, 10. omni mẽse nomine alimentorũ: & post ea fecit codicillos, in quibus legauit generaliter omnibus libertis suis omni mense septẽ aureos, & annuos denos nomine uestiarij: & decessit idem testator. nũc quæritur an ex testamẽto prędicto, & ex codicillis prædictis hæredes debeant præstare fideicommis. dictis tribus libertis? & rñ. quòd ea quæ sunt eis relicta in codicillis, debent eis præstari, & propter relicta in codicillis libertis videtur recessum ab ijs, quæ testamento legata erant prędictis tribus. Viuia.
[o] Libertis. Testamento manumissis.
[p] Recessum est. Præsumptione iuris, nisi legatarij probẽt cõtrarium ff. de leg. 1. l. planè. §. sed si nõ corpus. Acc.
[q] Relicta sunt. Ab eodem hærede: secus si a diuersis:

quia tunc ab utroq; darentur: ut ĩ. de leg. 2. l. si à pluribus. §. 1. uel dic ibi not. & ĩ. de proba. l. quinquaginta. & facit ĵ. de adi. leg. l. cum centum & de lib. leg. l. Aurelius. §. testamento. & §. testator. & ĩ. de fun. instr. l. Seiæ. in princ. Manumissis. CASVS. Titius instituit sibi hæredem matrē suam libertam: & in eodem testamento manumisit duos suos seruos: & eis manumissis reliquit per fideicommiss. annua cibaria, si cum dicta sua mater morarentur. & postea decessit dictus Titius, & postea dicta mater superuixit dicto suo filio per triēnium, & cum dicti manumissi cessarent in petitione dicti fideicommiss. ipsa non præstitit eis. mortua autē postea dicta mater testatoris extitit ei matri hæres Seia sua filia: & ipsa filia uixit 14. ann. & non soluit dictis manumissis dictum fideicommiss. cum nec ipsā ipsi interpellauerint. mortua autem postea dicta filia extitit ei hæres Sempronius, nunc dicti manumissi petunt a dicto Sempronio nouissimo, siue vltimo hærede dictum fideicommiss. cibarij, & uestiarij, tam pro præterito tempore, quàm pro futuro. quæritur nunquid possint? Et dicitur quod bene possunt ipsi manumissi: quia bene impleuerunt conditionem: puta quia bene steterunt manumissi cum matre, donec ipsa uixit, uel per eos non stetit. Viui.

Alimenta debita non soluta possunt peti tam præterita, quam futura. Bar.

Manumissis testamento cibaria annua, si cum matre a morabuntur, per fideicommissum dedit, mater filio triēnio super uixit: neque cibaria, neque uestiaria eis præstitit cùm in petitione fideicō missi liberti cessarēt, sed & filia, postea quam matri hæres extitit, quoad uixit, annis quatuordecim de eisdem soluendis interpellata non est. quæsitum est, an post mortē filiæ à nouissimo hærede petere possint: & tā præteriti temporis, † quam futuri, id, quod cibariorum nomine, & uestiarij relictum est? Respondit: si conditio b extitisset, nihil proponi, cur non possent.

† Alimenta præteriti tēporis etiam possunt peti: & adde q̃ illis etiam potest renuntiari: nō autem futuris, etiam cum iuramēto. Bar. ita tenet in l. cum hi. ĩ. de trāsact. qui sibi ipsi contradicit in le. si quis p̃ eo. ĩ. de fideiu. & man. Con clude per d. Ias. in l. de alimē. in 2. colū. uers. Nunquid autē. C. de trāsa.

Tempus ætatis grauati adiectum grauato, in dubio conditionem facit. Bart.

a Si cum mater. Testatoris, cui fuit hæres filius, & filio mater, & matri vltima filia: ut ĵ. patet.

b Si cōditio. Vt quia steterunt cum matre, uel per eos non stetit: ut C. de leg. l. 1. Et not. interpellationem nō esse necessariam. sic C. de contrah. stipu. l. magnam. & C. de iure emphy. l. 2. & ĵ. de uerb. oblig. l. ad diem. & ĩ. de nautico fœno. l. fi. & ĩ. de usu. l. pecuniæ. §. 1. & ĩ. de annu. leg. l. annua. in prin. Item contra ĩ. de proba. l. Procula. Solu. ibi et fraternitas inter eos erat. et sæpe, et sæpius rationes, & solutiones inter se fecerunt. hic nulla ratio, uel solutio fuit inter eos. Accur.

Ab hæredibus. CASVS. Titius instituit sibi hæredes Seium, & Caium, & Sempronium: & præcepit eis, ut manumitterent Stichum seruum suum. & præcepit uni de hæredibus, scilicet Seio, ut eidem Sticho cibaria, & vestiaria præstaret, si cum eodem Seio moraretur. postea hæc verba adiecit in eodem testamento: à te autem Seio peto ut cum ad annum 25. peruene- ris, militiam ei Sticho cōpares: si tamen te ante non reliquerit: & postea decessit dictus Titius testator, & postea hæredes prædicti manumiserūt dictum Stichū: & postea dictus Seius hæres decessit antequam peruenerit ad 25. ann. & habuit hæredes dictus Seius Petrū, & Martinum. nunc quæritur, an dicti hæredes Seij debeant comparare Sticho militiam? & respon. quod sic, non tamen antequam dictus Seius fuisset expleturus 25. ann. si superuixisset. Viuia.

c Si cum Seio. Qui erat unus de hæredibus.

d Peruenerunt. Vt ad hæredē. si autem titulo singulari, & tunc hypothecæ sunt, vt C. cōmunia. de leg. l. 1.

Ab hæredibus Stichum manumitti uoluit: eique, si cum Seio c moraretur, cibaria, & uestiaria præstari à Seio: deinde hęc uerba adiecit: A te autem Sei peto ut cùm ad annum xxv. perueneris, militiam ei compares: si tamen te ante non reliquerit. quæsitum est, Sticho statim libertatem cōsecuto, prius autem defuncto Seio, quàm ad annum xxv. perueniret, an ab ijs, ad quos bona Seij peruenerunt, d militia Sticho comparari debeat? & si placet deberi, utrum statim militia comparanda sit, an eo tempore, quo Seius annos xxv. expleturus fuisset, si superuixisset? Respondit: cum placeat comparandam, e non antè deberi, quàm id tempus cessisset.

e Comparandam. Imò uidetur quod non sit comparāda: ut ĵ. de manumiss. testa. l. si ita scri. So. ut no. C. quando di. le. ce. l. ex his. & ĩ. de legat. 1. l. si cum. & facit ĵ. quando. di. le. ce. l. Firmio. §. 2. & C. de usufru. l. ambiguitatem.

ADDITIO. Dic quod ibi erat certum, quod testator uolebat facere diem diuinare: & ideo dic, quod ibi apponitur tempus grauato, ibi honorato: rationem huius uide per Bartolum in l. sicut legetur. supra de legat. 1.

Posthumis. CASVS. Titius habens patrem, & matrem, & vxorem prægnantem, instituit sibi hæredes posthumos, quos sperabat nasci ex dicta sua uxore. & etiam dictum patrem suum, & matrem. Item præcepit manumitti à patre, & à matre quosdam suos seruos impuberes, & eis seruis legauit cibaria, & uestiaria annua, & etiam peculia eorum. Item legauit cuilibet eorūdem seruorū 10. aureos pone. Item & alijs libertis suis legata reliquit, & alijs quibusdam extraneis plura legauit. & postea ita dixit, si dicti posthumi à me instituti nascētur, & mihi hæredes extiterint, et in pupillari ætate decesserint, substituo eis Caiū, et Sempronium pone, et ita substituit eis pupillariter dictum Caium, et Sempronium. & postea ita dixit, uolo q̃d dictus Caius & Sempronius dent duplicata legata, quæ reliqui impuberis libertis, id est illis, quibus dedi libertatem in primis tabulis à patre, & à matre mea hæredibus institutis, præter cibaria & vestiaria. nam & cibaria, & uestiaria, quæ reliqui in primis tabulis dictis libertis impuberis, nolo duplicari in personis dictorum substitutorum, sed alias legata sic perfecto testamento, & substitutiōe pupillari nata est ex dicta sua uxore una filia. & illa fuit vocata Petina. gratia autem dictæ filiæ posthumę ipse Titius fecit codicillos, & in eis iussit reddi eidē filię tertiam partem eorum, quæ reliquit in testamēto. In his etiā codicillis reliquit legata quibusdam alijs. & postea decessit dictus Titius, & extitit ei hæres dicta filia posthuma, & pater ipsius testatoris, & mater. & postea dicta filia decessit in pupillari ætate, & sic ex dicta substitutione extiterunt dictæ filiæ hæredes dictus Caius, & Sēpronius: & sic illud ius, q̃d ipsa filia habebat ex codicillis patris, i. ut restitueretur ei tertia pars relictorum, ut dictum est, habent nūc dicti sub

sui hæredes: nunc oriuntur hic tres quæstiones. Prima est circa relicta in primis tabulis. Secunda circa relicta in codicillis. Tertia circa relicta in secundis tabulis. Quæritur ergo primo, an in hoc fideicommisso relicto filiæ in codicillis contineatur tertia pars cibariorum, & uestiariorum relictorum in primis tabulis impuberibus libertis? & respon. quod non. & hoc fauore alimentorum, quasi de his diminuendis nō senserit testator. Secundo quæritur, an in dicto fideicō. filiæ contineatur tertia pars eorum, quæ pater in codicillis reliquit caeteris? & respon. similiter quod non. & est hic ratio: quia in codicillis, in quibus reliquit fideicommissū filiæ, dixit dictus pater: Si quid testamento, quod ante hoc tempus feci, legaui, peto ab his, quibus dare nolui, id est, dedi legata in dicto testamento, uti, id est, ut reddat filiæ meæ Petinę tertiam partem, & nō dixit dictus pater, & quod his codicillis legaui &c ut patet in uerb. deinde post testamentum &c. Tertio quæritur, an istud, quod additum est legatis in substitutione computari debet. deducta tertia parte, sicut computatur quantitas legatorum testamento relictorum. s. ut duę partes quantitatis additę legatis in substitutione debeantur legatarijs, & tertia debeatur hæredibus dictæ filiæ testatoris? & uidetur quod sic, propter dictos codicillos, quibus codicillis uoluit testator pertinere ad filiam suam tertiam partem legatorum. resp. tamen hic. quod prædicta additio, quæ fuit facta legatis, integra debetur legatarijs, non detracto inde aliquo pro dictis hæredibus filiæ. Et ut planius uideas ita dicas, seruis impuberibus. i. cuilibet eorū fuerunt legati 10. aurei: ut uidisti in prin. huius casus, postea in secundis tabulis fuerunt duplicata, & ita quilibet eorum debet habere 20. aureos. i. primos 10. & alios 10. adiunctos in substitutione. certè de primis 10. non est dubium, quin hæredes filię debeant habere tertiam partem propter uerba codicillorum, sed de secundis 10. adiunctis in substitutione est dubitatio. & ita soluitur ut dixi. s. ut integra legatarijs debeantur. de cæteris autem relictis pars tertia sine dubio fuit filiæ debita, ac per hoc certum est pertinere ad hæredes substitutos eidem filiæ. Viuia.

Diminutio legatorum relictorum in testamento non pertinet ad legata, nec ad alimenta relicta in codicillis, uel in tabulis pupillaribus. Bar.

Posthumis [a] hæredibus institutis, & patre, & matre, & substitutione [b] facta actores [c] manumisit, [d] & peculia eis legauit, [e] & annua, [f] & certis libertis suis legata, & alijs exteris plura: deinde post testamentum factū nata filia, codicillis ita cauit: Si quid in testamento, quod ante hoc tēpus feci, legaui, cui [g] dari nolui, [h] peto ab his, uti tertiā partem Petinæ [i] † filię meę reddant. secundis autem tabulis facta pupillari substitutione, impuberibus [k] libertis, quibus a parentibus, libertates dedit, eo amplius [l] alterum tantum, quantum [m] singulis * in numerato pręter cibaria, & uestiaria dari uoluit. quæsitum est: cum super uixisset filia testamento aperto, [n] & codicillis, [o] postea autem decessisset, & fideicōmissum datum eidem de restituenda [p] tertia parte ad hæredes suos transmisisset: [q] an etiam cibariorum, & uestiariorum tertiæ partes ei per fideicommissum datæ esse, uideantur? Respondi, non uideri. [r] Item quęsijt, an eorum, quæ codicillis per fideicommissum relicta sunt, tertia pars ad filiam pertinere debeat? Respondi non deberi. [s] Idem quæsijt, an alterum tantum [t] * a substitutione [u] legatum, deducta [x] tertia parte quantitatis legatorum testamento datorum cōputari debeat: ut duæ partes [y] quantitatis debeantur [z] propter codicillos,

† Aliàs, pecuniæ.

* In F.F. in nūmo.

* In F.F. a substituto.

[a] Posthumis. Titius instituit patrem, & matrem, posthumosq; suos hæredes. Item seruos quosdam impuberes a patre & matre manumitti præcepit, & eisdem cibaria, & uestiaria annua, aliaque pecuniaria legata singulis, puta decem aureos legauit. Item alijs libertis, Item extraneis quoque quædam reliquit. deinde in secundis tabulis pupillariter posthumis substituit: & ab hæredibus substitutis libertis impuberibus relicta exceptis annuis duplicauit. s. pro 10. præcipiēs 20. dari, perfectoq; sic testamento nata est ei filia, cuius gratia factis codicillis testamēto relictorum partem tertiam filiæ reddi iussit, alijs etiā his codicillis legauit: patrisque effecta filia hæres adhuc impubes decedens substitutos habuit hæredes. quærebatur ergo, an in hoc fideicommisso relictorum filiæ alimentorum, & alijs codicillis relictorū sortitā, qui testamēto fuerant confirmati, item in tabulis pupillaribus relictorū pars tertia cōtineatur, quod remouet, de cæteris aūt relictis partē tertiā filiæ debitam fuisse, ac per hoc ad hęredes ei substitutos ptinere certū erat. Casum ponit Ac.

[b] Substitutione. Pupillari, quæ pōt fieri posthumis, ut s. de vulga. substi. l. 2. §. j.

[c] Actores. i. castaldiones seruos.

[d] Manumisit. i. manumitti iussit a patre, & matre: ut patet j. ibi, secundis autem &c.

[e] Legauit. s. directò. Accur.

[f] Annua. Et sic alimenta: ut s. de ann. leg. l. si cui.

[g] Cui. i. alicui. Acc.

[h] Dare nolui. s. fideicomm. quasi dicat, quibus aliquid reliqui, peto &c.

[i] Petinę. Proprium nomen filiæ est.

[k] Impuberibus. In hoc non est uis, nam idem si puberes: sed sic de facto erat.

[l] Eo amplius. Per quod uidetur repetere & primum: ut supra, de leg. 3. l. si tibi.

[m] Tantum quātum. Accipe dari uolo quantum in singulis legatis primo dederam in numerato. aliàs enim est in numerato, aliàs in numero. sic ergo pro x. in primis tabulis reliquit 20. in secundis, & hoc præter cibaria, quæ non duplicauit.

[n] Aperto. Aliàs. n. adire nō poterat, cū nō erat solidū instituta. hodie secus: ut C. de ca. tol. l. unica §. 1. & caue, quia hęc filia cū cęteris posthumis fuerit instituta.

[o] Et codicillis. Scilicet apertis.

[p] Restituenda. Ipsi filiæ.

[q] Transmisisset. Quod fiebat olim ab apertura tabularū, hodie a die mortis, ut C. de ca. tol. l. unic. §. cū igit.

[r] Non uideri. Fauore alimentorum: quasi de his diminuendis non senserit testator.

[s] Non deberi. Hoc ideo quia dixit, si quid in testamento &c. ut s. prox. dixi.

[t] Alterum tm̄. i. secunda 10 addita in secūdis tabulis.

[u] A substitutione. Id est a substituto.

[x] Deducta. Hanc enim constat deduci, & filiæ dari, & sic de primis decem.

[y] Duæ partes. Scilicet istius alterius quantitatis, scilicet secundorum decem.

[z] Debeantur. Scilicet libertis. tertia filiæ reseruata. &

h H a subaudi

subaudi, quod videtur propter codicillos, &c.

a Deberi. Scilicet libertis: & sic nihil videtur filiæ de secundis decem dari. sunt ergo tres quęstiones. Prima circa relicta in primis tabulis. Secunda circa relicta in codicillis. Tertia circa relicta in secundis tabulis. Accursius.

quibus tertiam partem legatorum ad filiam suam pertinere uoluit? Respondi, integrum ex tabulis substitutionis deberi. a

Non impleto onere de morando in certo loco, libertus relicto priuatur. Barto.

Cibaria, & uestiaria per fideicommissum dederat, b & ita adiecerat, Quos libertos meos, ubi corpus meum positum fuerit: ibi eos morari iubeo, ut per absentiam filiarum c mearum ad sarcophagum † meum memoriam meam quotannis celebrent. d quæsitũ est: uni ex libertis, qui a die mortis neque ad hæredes accesserit, e neque ad sepulchrum morari noluerit, an alimenta pręstanda sint? Respondi, non pręstanda.

Absens propter negotia testatoris, ut præsens debet alimenta percipere. Bar.

Cibaria. CASVS. Titius institutis filijs suis reliquit per fideicommissum libertis suis cibaria, & vestiaria. & postea, ita dixit in testamento suo: libertos meos iubeo morari ibi, ubi corpus meũ repositum fuerit, ut per absentiam filiorum meorum celebrent quotannis, i. singulis annis memoriam meã ad sarcophagum, id est, sepulchrum meũ, puta aliquas exequias. & postea decessit dictus Titius: postea unus ex dictis libertis noluit morari ad sepulchrum cum alijs libertis, neq; ad hæredes accessit causa excusandi, se super hoc. nũquid sũt ei præstanda alimenta? & respond. quòd non, sed alijs libertis sic. Viui.

† Sarcophagus, se pulchrum conuenienter dicit, cum teste Plini. lib. 36. c. 17. sarcophagus lapis sit fissilis uens, in quo corpora d fun ctorũ, cõ dua absu mantur ĩ tra 40. diẽ exceptis dentibus.

b Dederat. Id est, reliquerat libertis, ut subijcit.

c Filiarum. Quia fortè nupserãt alibi.

d Celebrent. Aliquas scilicet exequias, & dic sarcophagũ, id est, sepulchrũ. & facit de cond tio. & demonst. l. Titio. §. 2. & C. de lega. l. 1. & de condi. inser. l. 1. & 2. & ˜s. de annu. leg. l. cum. & ˜s. eo. l. Caio. §. Imperator. & ˜s. de leg. 3. l. qui concubinam. §. vxori.

e Accesserit. Ad excusandum se fortè.

Idem libro xxij Digestorum. XIX.

Testamento ita cautum fuit, Libertis meis cibaria, quæq; alia præstabam, ab hæredibus meis præstari uolo. vnus ex libertis ex uoluntate patroni negotij sui gratia f quadriennio ante diem mortis absuit. ex hac causa cibaria, quæ ante acceperat, mortis tẽpore non accepit. cui tamen liberto eodem testamento patronus, sicut & alijs, quos uiuus manumiserat, legatum quinq; dederat. quæsitum est, an isti quoque cibaria, & reliqua, q̃ cęteris libertis legata sunt debeantur? Respond. cur non? g

Dispositio generalis non refertur ad ea, de quibus circa eandem causam specialiter est prouisum, & legatorum præstatione grauari potest legatarius singularis. Bart.

Testamento. CASVS Titius habebat libertos, quibus præstabat cibaria, & vestiaria. ipse Titius misit vnum de dictis libertis pro quodam suo negotio Romam fortè: & stetit ibi libertus per quadriennium, & propter dictam absentiam cibaria, quæ ante acceperat cum alijs libertis, a patrono suo non recipiebat. dictus autem patronus interim venit ad mortẽ, & fecit testamentum, & ita in eo cauit: Libertis meis cibaria, quæque alis præstabam, ab hæredibus meis pręstari volo. Item legauit dicto liberto absenti quinque, & etiam alijs libertis, quos viuus manumiserat, legauit cuilibet quinque. & postea decessit dictus patronus: nunc quæritur, an debeantur isti liberto absenti cibaria, & reliqua, quę cæteris libertis legata sunt? & respon. quod sic. Viui.

f Sui gratia. Vel patroni, vel liberti.

g Cur non. Quasi dicat, debentur. sic ℑ. de verb. obl. l. 1. §. si quis ita. & facit ˜s. cod. l. à filio. §. fin. & de fund. instru. l. prædia. §. 1.

Stichus. CASVS. Titius habebat vnum seruum nomine Stichũ, q erat nepos nutricis Titij ipsius, & ipse Stichus habebat contubernalem, & liberos ex ea, cui contubernali & liberis Stichi dictus Titius præstabat alimenta. Item habebat plures libertos, quibus alimenta præstabat. fecit dictus Titius testamentum, & in eo ita cauit: Stichus nutricis meæ nepos liber esto: cui Sticho uolo dari omni anno 10. aureos pro alimẽtis, qui testator prædictus postea designauit nomina, id est, d bitores suos ex quibus debebat fieri solutio Sticho de dictis x. aureis. & postea eidem Sticho legauit cõtubernalem eius, & liberos. Item legauit dictæ contubernali, & liberis Stichi ea, quæ uiuus ei præstabat: & postea in alio capite testamenti iussit dari libertis suis ea, quæ viuus pręstabat eis, & postea decessit dictus Titius: nũc quæritur: an dictus Stichus possit etiam alimenta percipere cum alijs collibertis & suum legatum x. aureorum? & respõ. quod non, imo x. tãtum. Sed pone, quòd dictus testator reliquit duo pone prædia reipu. & ita postea dicit, Volo quod respub. præstet prædicta alimenta ex dictis prædijs libertis meis vtriusq; sexus. nunquid respub. tenetur dare decem aureos annuos prædictos: & contubernali, & liberis Stichi ea, quæ viuus testator eis præstabat subaudi & alijs libertis ea, quæ testator solebat eis præstare? an verò tenetur ad prædicta hæres Titij testatoris? Et resp. quòd respub. tenetur. Titia vsumfructum. Titia instituit sibi hæredem Seium, & legauit Mæuio usumfructum fundi sui Titiani: & fidei eiusdem Mæuij commisit, ut ex redditu prædicti fundi præstaret Pãphilo, & Sticho annuos centum nummos, donec viueret dictus Mæuius fructuarius, & postea decessit dicta Titia: & postea decessit dictus Mæuius fructuarius. nunc quęritur, an dictus Seius hæres testatricis debeat alimenta dictæ Pamphilæ, & Sticho, uel hæres Mæuij fructuarij? Et respond. quòd hæres testatricis non tenetur præstare: nec etiam hæres fructuarij, nisi dicta Pamphila, & Stichus probent testatricem uoluisse præstari alimenta eis ab hærede fructuarij etiam finito vsufructu. nam tunc bene tenetur præstare hæres fructuarij, si modo ad præstanda dicta alimenta sufficiat id, quod ex vsufructu receptum est per dictum fructuarium, & alias non. Matrec filio. Titia instituit sibi hæredem filium suum Seium, & rogauit eum per fideicõ. ut daret libertatem Pamphilo, & eidem Pamphilo legauit quinos aureos nomine cibariorum, & quinquagenos aureos quolibet anno nomine vestiarij sub ista conditione, si moraretur idẽ Pamphilus cũ dicto filio testatricis

Idem libro iij. Responsorum. XX.

Stichus nutricis meæ nepos liber esto, cui

tricis. & postea decessit dicta Titia, & postea dictus Pamphilus bene stetit cum filio testatri. is, donec ipse filius uixit: nunquid post mortem filij debet consequi alimenta? & dicitur quod sic. Viuianus.

tur, ut puta unmmus. ad quod est ſ. de transact. l. cum hi. §. si cui. alias est vestiarijs, sed malè: quia infra dicit vestiarium non deberi. aliàs est viarijs: sed nec hoc placet: quia ĵ. dicit calceartum non deberi. alias est uiuarijs, id est, quæ sunt necessaria ad vitam. sed non placet. quia tunc contineren tur ea, quæ sequuntur: ut ĵ. e. l. fi. Item illa dictio aliud significat: ut ſ. de vsufru. l. vsufructuariũ. §. 1. facit ſ. de transac. l. cum hi. §. qui transigit. & ſ. famil. ercisc. l. ex parte. §. j. & ſ. eodem l. legatis.

decem aureos annuos dari uolo. [a] qui deinde interpositis nominibus [b] eidem Sticho contubernalem eius * & liberos legauit, hisq;, quæ uiuus præstabat: [c] deinde alio capite libertis omnibus, quæ uiuus præstabat, dari iussit: quæro an Stichus præter suum legatum, & alimenta pcipere possit? Respondi secundum ea, quæ proponerentur non posse. [d] Item cum alimẽta libertis utriusq; sexus reliquerit à republica, & ex pdijs, quę ei legauit, dari noluerit: quæro, * Stichi contubernali & liberis utrum ab herede instituto, an à republica diaria, & uestiaria, quæ uiuus dabat, præstari debeant? Respondi, posse benigna [e] uoluntatis interpretatione dici, his quoque à republica præstanda.

Cum finitur legatum, tunc finitur onus legato adiectum: nisi aliud de uoluntate testatoris appareat. Bart.

Titia [f] vsumfructum † fundi legauit Mæuio: eiusq; fidei commisit, ut ex redditu fundi pstaret Pamphilæ & Sticho annuos centum nummos quoad uiuerẽt. quæro, an mortuo Mæuio hæres [g] alimenta debeat? Respondi, nihil proponi, cur debeãt præstari ab hærede Titiæ: [h] sed nec ab hærede legatarij: nisi id testatrix manifestè probetur uoluisse, etiam finito usufructu præstari: si modo, id qđ ex usufructu receptum esset ei rei præstandæ sufficeret. [i]

Legatum alimentorum non perit conditione defecta per casum contingentem in personam eius, in quem specialiter est collata. Bart.

Mater filio hærede instituto, per fideicommissum libertatem Pamphilo seruo suo dedit: eidem cibariorum nomine legauit quinos aureos, & uestiarij in singulos annos quinquagenos, si cũ filio eius moraretur. quæro, si filio eius defuncto, an alimenta deberẽtur? Resp. si conditioni paruisset, deberi etiã post mortem. [k]

Vlpia. li. ij. fideic. XXI.

Diarijs, [l] uel cibarijs relictis, neque habitationem, neque uestiarium, neque calceariũ deberi palam est: quoniam de cibo tantum testator sensit.

Si alimenta principaliter relinquuntur, debentur arbitrio boni uiri inspectis conditionibus hic insertis. Bart.

* Valens libr. j. fideicommisso. XXII.

Cum alimenta per fideicommissum re-

[a] Dari volo. Pro alimentis. Roge.

[b] Nominibus. Designauit enim certa nomina, ex quibus fieri debebat solutio. Accursius.

[c] Præstabat. Subaudi legauit.

[d] Non posse. Quoniam illi decem aurei annuli Stichi uidẽtur alimentis destinati: ut & ſ. eo. l. libertis. in princi. & sic non est contra ſ. de an. leg. l. qui Marco. & facit ſ. de leg. 3. l. hæres meus. §. 1. & de fun. instr. l. quęsitum. §. fi. & l. cum de lanionia. §. fundũ. & l. prædia. §. 2.

[e] Benigna. Cum alias a legatario legari non poterat iure isto: ut Institu. de singul. reb. per fidei com. reli. §. 1. Acc.

[f] Titia. Testatrix.

[g] Hæres. Titiæ.

[h] Ab hærede. Titiæ. Imò videtur teneri: ut ſ. de vsufru. leg. l. si ab eo. quæ est contra. Solu. hic adiungitur quod est ĵ. l fi. si modo &c. uel dic ut no. ſ. đ annu. leg. l. Titia. in princ. & facit ſ. de ann. legat. l. Seio. in prin. & l. annu. in prin. & de leg. 3. l. qui concubinã. §. vxori. & C. de condit. inser. l. 2. Accursius.

[i] Sufficeret. Facit supra, de leg. 2. l. Imperator.

[k] Post mortem. Nisi gratia filij fuisset aliud dictum: ut ĵ. de condi. & demon. l. Illis. in prin. & facit ſ. de leg. 1. l. qui cõcubinam. §. vxori. & ĵ. de condit. & demon. l. si quis ita. & ſ. eod. l. Cato. §. 1. & C. de leg. l. 1. & de condit. inser. l. 3. & ſ. de anu. leg. l. Mæula. in princ. & l. annua. in princ. & l. Seio in princ. Accur.

Diarijs. CASVS. Titius legauit mihi diaria, siue cibaria. certè cibus tantũ mihi debetur, quia hoc sensisse uidetur testator. diarium enim dicitur, quod alicui relinquitur pro cibo singulis diebus. non autẽ continetur habitatio, neq; vestiarium, neq; calceatiũ. Viu.

[l] Diarija. Aliàs diarijs: & est bona litera. & dicitur diarium, quòd alicui singulis diebus pro cibo relinquitur,

Cum alimenta. CASVS. Seius reliquit alimẽta Titio, non adiecta quãtitate. nec re ex qua pręstentur: & etiam quibusdam alijs eiusdem honestatis, & ordinis, ut erat Titius & postea decessit idem Seius. nunc quæritur, qualiter, & iuxta quem modum sint alimenta præstanda? & certè in primis inspiciendum est, quæ alimẽta Seius defunctus solitus erat præstare ei Titio legatario: & secũdum illum modum & nunc sunt ei præstanda. si autem hoc non apparet: inspiciẽdum est, quod cæteris eiusdem ordinis reliquerit: & secundum illum modum sũt Titio prædicto præstãda. si autem neutrũ prædictorum duorũ appareat: tunc modus alimẽtorum debet statui ex facultatibus Seij defuncti, & ex charitate, siue dilectione eius Titij, cui fideicommissum alimẽtorum fuit datum.

Qui fratris. Seius fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Titium fratrem suum: & rogauit eum: ut daret alimẽta libertis suis testatoris, & postea decessit dictus Seius testator: & postea idem Titius hæres Seij fecit testamentum, & in eo reliquit dictis libertis duas suas vineas, & adiecit hæc verba: ut habeant vnde se pascãt. & postea dictus Titius hæres Seij fratris sui decessit. & habuit duos hæredes. puta Caium, & Sempronium: nunc veniũt liberti, & petunt ab hæredibus dicti Titij dictas vineas. dicunt hæredes Titij, non volumus vobis dare vineas, nisi liberetis nos ab obligatione testamẽti, quod fecit

me alimẽtares: certè domo lcẽdio perẽpta, uel aliter, teneris uihi lominua ad alimẽta: ut not. sing. Bal. in alle. l. 1. quẽ refert, & sequitur Fr. de Crem. singu. suo j. incip. q̃ro primo.

Diarium quid dicitur.

* Sic in P. F. & rectè tametsi Haloan. scripsit, & libertos. vide Anton. Aug. emẽ. li. 3. c. 2. quo loco pulchrè explicat qd sit contubernalis.

* Sic in P. Fl. Hal. autẽ scripsit, Sticho contubernali & libertis utrum ab hęre. inst. an à republi. diaria & vestiaria &c.

† Caue ne te fallat iste text. scilicet ne credas, q finito legato finiatur & causa, ppter quam est pręstitũ, ut est tex. in l. j. C. đ iure emphy. quia hoc fallit fauore alimentorũ: puta, dedi tibi domũ, uel ecclesiæ, ut

* Alibi Alburnᵘ Valens.

Seius: in quo, ut dictum est, instituit sibi hæredem Titium fratrem suum, & ab eo reliquit uobis alimenta. nam ex illo testamento adhuc sumus obligati nos hæredes Titij ad præstanda uobis alimenta, sicut erat ipse Titius: Titius enim reliquit vobis vineas: loco alimentorum. quæritur nunquid liberti tenentur liberare eos hæredes Titij. & dicitur quod sic: imò dico ubi plus, quòd si dicti hæredes Titij dederunt dictas vineas libertis, & liberti non liberauerunt eos à dicta obligatione alimentorum, & postea agãt dicti liberti ad alimenta ex testamento Seij, poterũt hæredes Titij opponere eis exceptionẽ doli, & per eam excludentur: & hoc est uerum, quod habẽt doli exceptionẽ, si non minus ualẽt uineæ, quã æstimatio alimentorum: dicta autem adiectio, quã fecit Titius in legato vinearum, illa, scilicet ut habeant vnde se pascant liberti, magis pertinet ad dictam legandi proprietatem vinearũ, quàm ad vsumfructum cõstituendum in dictis vineis. Viuianus.

ª Quantitate. Vel saltẽ re, ex qua sunt præstanda: ut s. eod. l. cum unus. in prin. & §. fin. & facit sup. de annu. leg. l. si cui. & de legat. 2. l. ante penul. in princip. & de lega. 1. l. si seruus plurium. §. fin. & de lega. 3. l. nummis. & j. titu. 2. l. Aurelius. §. Titius. & s. de testamen. l. heredes. §. 3. & C. de legat. l. cũ alienam. Sed argu. contra sup. de triti. uino, & oleo leg. l. cum certum.

licta sunt non adiecta quantitate? ª ante omnia inspiciendum est, quæ defunctus solitus fuerat ei præstare: deinde ᵇ quid cæteris eiusdem ordinis reliquerit, si neutrum apparauerit: tunc ex facultatibus defuncti, & charitate eius, cui fideicõmissum datum erit, modus statui debebit.

Cui relictũ est animo compensandi, non potest petere legatum. nisi hæredem liberet, quo omissa doli exceptione repellitur. Bar.

Qui fratris ᶜ sui libertis alimenta debebat, ᵈ is testamẽto vineas cũ hac adiectione reliquerat, Vt habeant unde se pascant. Si pro alimẽtis vineas reliquisset, nõ aliter eis ex fideicommissi causa eas præstari debere, quàm si testamẽti ᵉ obligatione hæredẽ liberasset: aut si id omissum fuisset: & postea ex testũ agerent, doli mali exceptione tutũ hæredẽ futurũ: scilicet si nõ minus ᶠ ualent uineæ quã alimentorum æstimatio. illam autẽ adiectionem, ut habeãt vñ se pascant: magis ad causam prælegandi, ᵍ quàm ad usumfructum constituendum pertinere.

ᵇ Deinde. Si non apparet primum. Accur.

ᶜ Qui fratris. Vt puta Titij. Accursius.

ᵈ Debebat. Ex testamento Titij, qui fratrem habuit hæredem.

ᵉ Testamenti. Prioris, scilicet Titij, quo fuerant alimenta relicta.

ᶠ Non minus. Facit sup. eod. l. Stichus. §. 1. in fine.

ᵍ Causam prælegandi. Facit sup. de transac. l. cum hi. §. si uni. & quæ ibi not. & C. de iure dot. l. 2. & j. titu. 3. l. species. & sup. de vsufruct. earum rerum, quæ vsu cõsu. l. fin. & C. de ijs quæ sub modo. l. 2. & sup. de annu. leg. l. in annos. & s. de usu, & habitatio. l. si habitatio. §. sed si sic. Accursius.

R Ogatus. CASVS. Titius instituit te Seium hæredem: & rogauit te, ut Caium educes, quæsitum quid in legato contineatur, & quidam dixerunt contineri ea tantum, quæ ad uictum sunt necessaria. Paulus autem dixit quod etiam vestiarium, & habitatio continetur, sicut & quando legata sunt alimenta. Viui.

ʰ Ad victum. Scilicet tantum. alias nil Paulus corrigeret.

ⁱ Cur. Si ita strictè accipis, verbũ, educes.

ᵏ Contineri. Vt s. eo. l. legatis. Sed contra s. de transact. l. cum hi. §. qui transigit. Solut. ibi.

ˡ Ambo. Scilicet legatum alimẽtorũ, & legatum ut eum educes: idem si uictum: ut j. de verbo. sign. l. verbo uictus, & l. sequ. & l. quos nos. §. 1. ut nõ solũ cibus, sed etiam uestiarium, & habitatio debeatur, aliud est econtra de uerbo cibi, uel diarijs: ut s. e. l. diarijs.

Idem est alimenta relinquere, & grauare hæredem aliquẽ educare. Bar.

Paulus lib. iiij. ad Neratium. XXIII.

R Ogatus es, ut quendam educes, ad uictum ʰ necessaria ei præstare cogẽdus es. Paulus. Cur ⁱ plenius est ergo alimentorum legatũ ubi dictum est, & vestiarium & habitationem contineri? ᵏ Imò ambo ˡ exequanda sunt.

TITVLVS II.

DE AVRO, ARgento, mundo, ornamentis, unguentis, ueste, uel uestimentis, & statuis legatis.†

Legato generis generalissimi derogatur per legatum generis subalterni, uel speciei: & genus restringitur, ut non contineat speciẽ, de qua sunt aliqua indiuidua nominata. Bart.

Põpon. libro. vij. ad Sabi. I.

S I alij ue-

DE AVRO, argento, &c.

S I alij. CASVS. Caius fecit testamẽtũ, & Titio legauit vestimẽta sua in genere, & Seio legauit vestes suas muliebres in specie, & decessit dict⁹ Cai⁹. certè primo debẽt dari hi uestes muliebres, & debẽt assignari dicto Seio: reliqua autẽ vestimẽta debẽt dari Titio. nã generi per speciẽ detrahitur, ut hoc casu & in omnibus sequẽtib⁹ casib. qui sũt tres. Primus est, quãdo legauit Titio oẽ argẽtũ suum, & Seio legauit mũdũ muliebrẽ: in quo mundo erant aliqua de argento parata ad hoc, ut mulier mũdior fieret: nam debet detrahi argẽtum, qđ est in mundo de alio argẽto, & debet dari prædicto Seio: & totum aliud argentum debet dari Titio. Secunda est, quãdo legauit Titio omnia suum marmor, & eidem duas statuas marmoreas. nam si sint in hæreditate quatuor statuæ marmoreæ, non habebit Titius nisi duas, & omne aliud marmor. Tertius, est, quando legauit tibi seruos urbanos in genere, & mihi seruũ dispensatorem, qui erat inter vrbanos, nã ego habebo dispensatorem, & tu omnes alios. Cui certum. Legaui tibi 10. marcas argenti. certe hæres meus liberatur ipso iure si det tibi tantam pecuniam, quæ sit eius æstimationis, cuius sunt dictæ 10. marcæ, secus autem si legassem tibi certam speciem argenti: puta vnũ certum scyphum. nam tunc non liberatur hæres soluendo pecuniam, nam in speciebus non est locus functioni. Viuia.

† In hunc tractatũ uide Lazar. Bays. libr. de eo uestiaria.

Vesti-

a Vestimenta. Et sic genus. Accur.
b Muliebria. Et sic species.
c Muliebribus. In specie.
d Reliquum. Scilicet solum: quia generi per speciem detrahitur.

stiméta, a alij uestis muliebris b separatim legata sit, detractis mulieribus, c & ei assignatis, cui specialiter legata sút, reliquum d alteri debetur. Idem & * e cùm alteri mundus muliebris, f alteri argentum omne legatū est de argēto, quod in mundo esset. Idem si duæ statuæ marmoreæ tibi, & deinde omne marmor g legatum esset: præter duas nulla statua marmorea legata est tibi. Idē de urbanis seruis tibi legatis, si mihi dispensator legatus sit. h

Qui debet pondus argenti in genere, liberatur dando æstimationem, secus si debeatur certa species. Bar.

Cui certum pondus i argenti dare hęres iussus est, ei pecuniam numeratam k dādo, ipso * iure liberatur, si in ea pecunia eadem æstimatio fuerit. qđ ita uerū ē, si nō certū genus l argēti legatū sit.

Verba futuri temporis restringuntur ad tempus mortis, ut ultrà non extendantur, & oratio respectiua deficit deficiente persona, uel qualitate eius, cuius respectu profertur. Bar.

* P. Flo. Idem est.

e Idem &. Scilicet de argento, quod in mundo esset, quod est. j. eo. l. 3. §. cum alteri &c. hoc est ut debeat detrahi argētum mundi, & dari cum mundo, & totum aliud argentum alteri.
f Muliebria. In quo quædam argentea species continebatur.
g Omne marmor. Scilicet legatum sit tibi simpliciter. ut s. de leg. 3. l. hæres meus. §. 1.
h Legatus sit. Ut semper species generi deroget: ut s. de leg. 3. l. seruis urbanis. §. fina. & s. de pecul. legat. l. seruo manumisso. & l. 6. §. si seruus. & infra de reg. iur. l. in toto. & j. si. regu. l. de modo. & j. de manu. testa. l. si peculium. in princip. & s. de leg. 3. l. vxorem. §. Felicissimo. & l. quesitum. §. 1. & s. de tri. uino, & oleo lega. l. 2. in prin. & C. de appel. pcipimus. in fi. & s. de leg. 3. l. ea. tamen. & j. eo. l. pediculis. §. item cum inaures. Accur.

* Aliàs ipse.

i Pondus. Ergo quantitatem: in qua locus est uicissitudinal solutionis: ut s. si cer. pe. l. 2. §. 2. Acc.
k Numeratam. Sic j. e. l. cum certum. & l. cum aurum. §. proinde. & C. de don. l. si quis argētum. Sed contra j. de sol. l. Paulus resp. creditorem. & C. de sol. l. eum a quo. Sol. dic non contaminatam: aliàs secus: ut in contrarijs. vel hic fauore vltimæ voluntatis. ut non pereat si aliàs argentum habere non potest: ut no. d. l. si quis argentum. & facit s. si cert. pet. l. 2. §. mutui. ibi, aliud pro alio. & quod ibi nor. & s. de leg. 1. l. non amplius. §. fi. & j. de so. l. qui rea. §. mihi Romæ. in fi. & de uer. ob. l. quæ extrinsecus. & s. de usufru. leg. l. generali. §. pe. & fi. & l. fundi.
l Genus. i. species ut scyphus certus. in specieb⁹ enim non est locus functioni, id est, ut alia res vice alterius fungatur: ut s. si cer. pet. l. 2. §. mutui. Accur.

Functioni in speciebus locus non est.

QVI tibi. CASVS. Titius mandauit tibi ut emeres ornamenta in usum vxoris suæ: postea fecit testamētum idē Titius, & legauit eidem vxori, quæ eius causa parata sunt, sicut assolet fieri per uiros: & postea decessit idem Titius, qui mandauerat tibi, tu autem ignorans eum decessisse, emisti ornamenta. nū quid debentur vxori eadem ornamenta? Et dicitur quòd non: quoniam uerba testatoris, quæ posuit in legato, illa, scilicet, quæ eius causa parata sunt &c. referuntur ad tempus mortis testatoris. tempore autem mortis testatoris nō erant adhuc empta dicta ornamenta. si autem emisti dicta ornamenta viuente testatore, & mortua dicta sua uxore, certè & tunc inefficax est dictum legatum: quia non potest uere dici uideri paratū ornamentum causa uxoris eius, quæ prius decessit, quam emeretur ornamentum. & idem erit dicendum, si tempore quo emisti ornamēta viuebat uir, & uxor, sed diuerterant. nam euanuit etiam i hoc casu legatum. potest tamen esse in hoc casu quæstio facti. nam potest maritus nec uoluisse adimere legatum uxori repudiatæ, scilicet cū bona gratia fuit factum diuortium: & tunc ualebit legatum, & habebit mulier ornamenta prædicta. Item & potest esse, quod maritus qui diuertit, noluit adimere legatum, puta cum nō bona gratia fuit factum diuortium. quo casu est uerum quod dictum est, scilicet ut euanuerit legatum ornamentorum emptorum post diuortium. Sed quid si dictus testator misit libertum suū in Asiam ad emendas purpuras, & legauit uxori lanam purpuream, scilicet quam eius causa parasset, & libertus viuo uiro. & uxore emit purpuram: nunquid illa purpura pertinebit ad uxorem ex dicto legato? & dicitur quòd sic, & ita appellatione lanæ purpureæ cōtinetur purpura. & h. d. usq; ad legem apud. Viui.

Aphricanus lib. ij. Questionum. II.

QVi tibi mandauerat, ut ornamenta in usum vxoris suæ emeres, eidem vxori (vt assoler) legauit, quę eius causa parata erant. tu deinde post mortem mādatoris, ignorans eum decessisse, emisti. Non debebuntur mulieri: quoniam ea uerba ad mortis tempus referuntur. Atsi viuente testatore, muliere aūt mortua emeris: non inelegan ter dicetur, inefficax m hoc legatum esse: quādo non possit uerè dici, eius causa paratū videri, quæ prius decessit. Eadem dicenda n erunt, & si uiuat quidē mulier, sed diuerteris: & quæratur, an post empta ei debeātur: quasi non uideātur vxoris causa parata.

Celsus li. xix. Dig. III.

VXori legauit, quæ eius causa parata sunt: & ante mortem diuertit. Nō deberi, o quia adempta uideātur, Proculus p ait. nimirum facti quæstio est. nam potest q nec repudiatę † adimere voluisse.

† Aliàs nec repudiatæ adimere uoluisse.

m Inefficax. Est enim in causa caduci: ut C. de cad. tol. l. unica. §. pro secundo. Accur.
n Eadem dicenda. s. legatum euanuisse: licet & alia ratione uideatur reuocatū, scilicet propter diuortium, per quod videatur mariti uoluntas mutata: ut j. l. proxi. & s. de don. inter ui. & v. an. sed interim. §. fi. & sup. de le. 3. l. item legato. §. pe. & facit s. de le. 3. l. cū uxori. & j. de solu. l. cum quis. in prin. Accur.
o VXori. Non deberi. Quasi mutata uoluntate per diuortium: ut s. l. pro. cum suis concor.
p Proculus. Contradicens prædictis.
q Nam potest. Bene dicit quæstio facti nam quando-

Paulus libro liiij. ad edictum. IIII.

CVm quidam libertum suum in Asiam misisset ad purpuras emēdas, & testamento uxori suę lanam purpuream [a] legasset: pertinere ad eā, si quam purpuram uiuo eo libertus emisset, Seruius respondit.

Aphricanus li. ij. quęstionum. V.

[a] APud Pamphilum, libro secundo quęstionum ita scriptum est, Si mulier mandauerit tibi, ut sibi uniones usus sui causa emeres: si tu post mortem eius, cùm putares eam uiuere, emeris: Attilicinus negat esse legatos ei, cui mulier ita legauerat. Ornamenta, que mei causa parata sunt, eruntve. non enim eius causa uideri parata esse, quæ iam mortua [b] ea empta fuerint.

Solutio legati, & translatio in aliam speciem facta a testatore, legatum extinguit. Bar.

Marcellus libro singu. responso. VI.

SEia ab hærede Publio Mæuio ita legauit, Antoniæ Tertyllæ do lego auri pondo tot, & vnionem [c] cū hyacinthis. postea vnionem soluit, [d] neque vllum mortis tempore inter ornamenta sua vnionem reliquit. Quæro, an hæres ex causa fideicommissi æstimationem rei, quæ in hæreditate non est, [e] præstare debeat? Marcellus respondit, non debere. Item quæro: si probari possit, Seiam uniones, & hyacinthos quosdam in aliam speciem ornamenti, quod postea pretiosius fecit additis alijs gemmis & margaritis, cōuertisse, an hos uniones, & hyacinthos petere possit, [f] & hæres compellatur ornamēto posteriori [g] eximere, & præstare? Marcellus respondit, petere non posse. [a] Neque enim [h] fieri posse, ut legatum, uel fideicommissum durare existimetur: cum id, quod testamento dabatur, in sua specie non permanserit, [*] & quod amodo extinctum sit: ut interim omittā, [i] quòd etiam dissolutione, ac pmutatione tali uolūtas quoq; uideatur mutata.

Legatum per quod ciuitati quæritur aliquod ornamentum, ualet. Bart.

cunque repudiatæ uidetur adimi, si non bona gratia fiat diuortium: ut s. l. proxi. & hic, & secundum hoc habeas literam, nā potest repudiatæ &c. si nantē bona gratia, tunc non uidetur adimere. ad qđ s. de do. inter ui. & uxo. l. & ideo. & tunc habeas hic nec repudiatæ &c. & ita cum nec, & sine nec potest legi.

[a] CVm quidam. Purpuream. Quam eius causa parasset: ut s. de le. 3. l. cū uxori. in fi. R. & s. de leg. 3. l. item legato. Accur.

APud. CASVS. Titia mandauit tibi ut emeres sibi uniones. i. margaritas pretiosas causa sui usus: & postea fecit ipsa testamentum, & his uerbis legauit Seio, Lego Seio ornamenta, q̄ mei causa parata sunt eruntve. & postea decessit eadem Titia. tu autem mandatarius, cū putares eam uiuere, emisti pro ea uniones. nunc quęritur, an dicti uniones, quos emisti, pertinebūt ad dictum Seiū ex dicto legato? Et dicitur q̄ non. nam ea quæ iam mortua testatrice empta fuerunt, non uident esse parata eius testatricis causa. Ipsa autem ut dictum est legauit Seio ornamenta, quæ eius causa parata sunt eruntve. Viuia.

[b] Mortua. Aliàs mortuæ, aliàs mortua ea. & facit s. e. l. qui tibi. cum suis cō cor. Accur.

SEia ab hærede. CASVS. Seia instituit sibi hæredē Publium Mæuium, & ita ab eo legauit, Antoniæ Tertyllæ do, lego auri pondo decem pone: & unionem meum cū hyacinthis ei adiunctis, & postea dissoluit vnionem a dictis hyacinthis eo animo ut non continerentur in legato. & uendidit: & postea decessit nullo relicto vnione inter ornamenta sua. Quæritur, an hæres teneatur dare Antoniæ æstimationem vnionis? & dicitur quod non. Itē quid si dicta Seia non vendidit dictum vnionem, sed eundem vnionem, & quosdam ex dictis hyacinthis cōuertit in aliam speciem ornamenti, quod ornamentum fecit postea pretiosius, quam esset primum, additis alijs gemmis, & margaritis eisdem secundo ornamento, nunquid potest dicta Antonia legataria hos vniones, & hyacinthos petere? & nunquid hæres debet cōpelli eximere ex ornamento posteriori dictos vniones, & hyacinthos, & præstare Antonię Tertyllę? & rn̄. q̄ non. nam non potest fieri, ut existimetur durare legatum, uel fideicom. eius rei, quæ postea est in aliā speciem translata. nā per hoc quodāmodo uidetur extincta dicta res: ut interim, donec habemus hanc rationem, quā dixi, scilicet, quia extinctum est legatū ideo, quia res per fideicō. relicta, est in aliam speciem translata, & sic extincta omittat aliquis & aliam rationem, quæ etiam similiter bona est, hanc scilicet id est, quia dissolutione, ac permutatione dictorum unionum, & hyacinthorum, de qua dictum est, uolūtas quoque testatricis uideatur mutata. quæ quidem testatrix legauit Antoniæ unionem, & hyacinthos, ut dictū est, quasi dicat quælibet ratio per se bona est. unde si capiamus primam rationem, bene potest aliquis interim omittere secundam & sufficit prima. Viui.

[c] Vnionem. Id est, lapidem pretiosum. sic s. de do. except. l. apud Iulianum. §. Item quæritur.

[d] Soluit. Legataria. ut & C. de lega. l. filia.

[e] Non est. s. nunc, sed fuit tempore testamenti.

[f] Petere possit. Legataria.

[g] Posteriori. Ornamento. uel dic posteriori legatario si ponas legatū ornamētū pretiosius. Ac.

[h] Neque enim. Aliàs neque enim. aliàs nunquid enim. &c. & subaudi tunc distinguitur. q. d. nō durat. Accur.

[i] Interim omittā. Sine habeas omittat, scilicet aliquis. siue omittam ego Marcellus: est sensus, quòd ratio prædicta sufficit: quia s. extinctum, ut aliam omittamus, qua etiam bona est s. quod, id est, quia etiam dissolutione &c. & factū ad legem istā s. de leg. 3. l. item legato §. pen. & l. lana. & l. legatis. §. 1. & Inst. de re. di. §. si tamen. & s. de leg. 1. l. cætera. in fi. & de pign act. l. si conuenerit. §. si quis ea. ar. contra s. de lega. 1. l. seruum filij. §. 2. Item facit s. ad exhib. l. Iulianus. §. si quis. & de contrahen. empt. l. in venditionibus. §. inde quæritur: & de leg. 1. l. si ex toto fundo. in prin. & l. quod in rerū. §. si quis. & s. de inst. l. tabernam. & s. de adimen. le. l. legatum. §. 1. Item ar. contra s. de leg. 1. l. fideicommissa. §. si rem.

ADDITIO. Dic secundum Barto. quod ibi res legata extabat:

[a] In P.F. apud Phuphidium. Hic Phuphidius fortè est, de quo Cice. in Bruto.

[a] In P.F. nam quid fieri pōt ut legatū &c.

[*] In P.F. nam quodāmodo, &c.

extabat: hic verò desijt extare, quia facta est alterius accessio: vt patet in d. legib.

L. Vcius. CASVS. Lucius Titius instituit sibi hæredem Seium, & ita in testamento scripsit: hæredem meum volo, fideiq; eius committo, vt in patria mea faciat porticũ publicam, in qua poni volo imagines argenteas, & marmoreas. & decessit dictus testatoꝛ. nunc quærit an valeat legatum, & ad patriã testatoris ptineat? Et rn. q sic. & est ratio plana in litera. Vitia.

a Valere. Quod dic: vt j. de acquir. rer. domi. l. statuas. & de priul. credi. l. Aufidius. & s. de vsur. l. cum quidã. §. fina. Accur.

b Pertinere. Licet nondum erat in rerum natura qđ legabatur: vt s. de legat. i. l. quod in rerum. in prin. & l. ciuitatibus. in prin. & l. seruo. §. fina. & s. de vsufru. leg. l. quidam. Accur.

S I ita legatum. CASVS. Titius instituit sibi heredẽ Seiũ, & ab eo hærede legauit ita: Caio vestem meã, & argentũ meũ dãnas, i. dãnatus esto tu heres dare Caio: & postea decessit idẽ testator. certè id legatũ videtur Caio, quod testamenti tpe fuisset testatoris. siue sit legata prædicto modo vestis, siue argentum, siue aliquid aliud: quia in legatis prædicto modo relictis præsens tempus intelligitur. cum enim dicit testator: vestem meam, vel argentum meum: hac demonstratione meũ, ostenditur præsens tempus, & non futurum. & idem est si testator ita legauit: seruos meos damnas esto dare Caio: nam intelligitur de illis, qui fuerint illi tempore testamenti. Viuianus.

c Meũ. Snũ, & meũ large dr quo ad res: vt s. de leg. i. l. cũ fuæ, cũ seq. vsq; ad l. omnis. non quo ad tps: vt hic.

d Non futurum. Vt enim futurum non continet præsens: vt s. de leg. i. l. 6. & de arb. l. de rebus. & de leg. 3. l. Iulianus. §. pen. ita nec præsens futurum: vt hic, & j. de verbor. obligat. l. si stipulatus fuero. §. i. Sed contra huic l. C. quæ res pign. obl. l. fi. Sol. ibi. 1 Item contra j. eod. l. filiam. ibi apparet sol. 2 Item contra argu. s. de leg. 1. l. vxorem. §. testamento. Sol. ibi, & l. his verbis. 3 Itẽ arg. contra j. de lib. lega. l. Aurelius. §. testamento. 4 & arg. contra s. pro soc. l. j. in fi. & l. si quis societatẽ. 5 Itẽ arg. contra s. de vsufru. l. quoties. §. fi. 6 Itẽ contra s. de leg. 3. l. cũ pater. §. fidei tuæ. Sol. ibi. Item arg. contra s. de alie. iud. mut. cau. fa. l. ex hoc. §. i. sed illud quo ad illud edictum. Item contra supra, de liberis, & posthum. l. placet. Sed illud, ne pereat testamentum. & eodẽ modo soluitur aliud contrariũ. s. de pen. leg. l. ei quoque. si ne legatum sit nullum. Item contra s. tit. i. l. Mela. §. sed & si alimenta. Solu. ibi. 7 Item arg. contra s. de test. tut. l. tutoribus. 8 Item contra s. de leg. 2. l. si ita quis. in princ. Sol. ibi.

ADDITIO. Dic quod ibi est verbum potest, quod est extensiuum: vt ibi secundum Bartolum hic.

Idem. VII.

a L Vcius Titius testamento ita scripsit, Heredem meum volo fideique eius committo, vt in patria mea faciat porticum publicam: in qua poni volo imagines argenteas, item marmoreas. Quæro an legatum valeat? Marcellus respondit, valere: a & operis, cæterorumq;, quæ ibi testator poni voluerit, legatum ad patriam pertinere. b intelligi enim potuit aliquod ciuitati accedere ornamentum.

Legatum simpliciter, & indefinitè prolatum, ad tempus testamenti refertur. Vel sic. Nomina possessiua meum, tuum, suum, præsens tempus significant. Bar.

Paulus lib. xviij. ad Plautium. VIII.

S I ita legatum* esset, vestem meam, argentum meum c dãnas esto dare. id legatũ uidetur, quod testamenti tempore fuisset: quia præsens tempus semper intelligitur, si aliud comprehensum non sit. nam cùm dicit, Vestem meam, argentum meum: hac demonstratione (meum) præsens, non futurum d tempus ostendit. idem est & si quis ita legauerit, Seruos meos.

Verba testatoris in dubio debent intelligi ita, quod non sit in constitutione peccatum. Barto.

Idem libro ix. † ad Plautium. IX.

P Lautius. e Mulier ita legauit, Quisquis mihi hæres erit, Titiæ vestem f meam, mundum ornamentaq; muliebria damnas esto dare. Cassius ait, si non appareat, quid sensisset: omnem vestem secundum verba g testamenti legatam videri. Paulus. Idem Iabolenus h scribit: quia verisimile est (inquit) testatricem tantùm i ornamentorum vniuersitati derogasse, quibus significationem muliebrium nomen appoſuit.

P Lautius. CASVS. Seia legauit Titiæ mulieri. Quisqs mihi hæres erit, damnas esto dare Titiæ vestẽ meam, & mũdum meum, & ornamenta mea muliebria. & postea decessit dicta Seia testatrix. nunc quæritur quid in dicto legato contineatur? & dicit Plautius Cassium dixisse ita: aut apparet voluntas testatricis, & illa seruanda est: aut non, & tunc videtur legata omnis vestis, s. tam virilis, quam muliebria, & omnis mundus, nõ autem omne ornamentum, sed tantũ muliebre. & est ratio secundum Paulum, & Iabolenum, quia verisimile est testatricem, siue pdicto modo legauit, derogasse tantummodo vniuersitati ornamentorum legatorum, quibus solis ornamentis accommodauit significationem muliebrium ornamentorum. apposuit enim verbum muliebria, tantum iuxta ornamenta legata. & non iuxta vestem, vel mundum legatum. vnde vt dictum est, legatum ornamentorum videtur restrinxisse, & non legatũ vestis, vel mundi, & istud accidit etiam ideo: quia illud verbum muliebria: non potest applicari vesti, vel mundo legato salua ratione recti sermonis, id est grammaticæ: nã non esset bona grammatica, lego Titię vestem meam muliebria, vel mundum meum muliebria. bene autem est bona grammatica, lego Titiæ ornamẽta mea muliebria. Vi.

e Plautius. Scilicet testator. & sic infra mutat sexum cum dicit testatricem. vel dic, Plautius, scilicet dixit ea quæ sequuntur, & dic legauit scilicet testatrix. Accursius.

f Vestem. Hæc tria diuersa sunt, vt j. ead. l. arg. §. muliebri. & §. ornamento. & §. mundus.

g Secundum verba. Rigidè accepta, secundum Rogerium.

h Iabolenus. Videtur adscribi prin. l. Paulo. vel dic, Paulus dixit idem quod Cassius.

i Tantum. Id est, tantummodo quibus &c. sed certè imò dictio muliebria, videtur restringere vestem, & mundum, vt pro muliebribus tantum intelligatur, sed secundum Ro. hic de rigore, vel secundum verba testamenti: sed aliud secundum sententiam, vel æquitatẽ.

& sic

a In P. Fl. nõ est nouũ caput sed est θεμάτιον præceden. capitis.

* Glo. sc. cũ olim. super uet. procuratio ne. d: nisi. dele. dicit per hãc l. q principales plures possint prorogare iurisdictionẽ, tñ procurator simpliciter constitutus hoc facere nõ potest.

1 Dic q ibi tractatur de modico, vel nullo præiudicio: quia semp tantũdem soluendo liberat, & creditori pdest: hic verò esset magnũ præiudiciũ secũdũ Bat.

2 Solue, & dic sm Bar. q ibi erat verbum futuri temporis, scilicet testetur, vt ibi patet.

3 Dic q imò §. testamẽto. & l. his verbis, cõcordit cũ ista lege. Barto.

4 Dic q etiam concordat secũdũ Bar.

5. Solue vt p Bart. hic.

6 Dic q ibi extabat area, q est maalma para domus secũdũ Bar.

7 Dic q ibi contingit variatio circa idem. vel circa id q habet locũ eiusdẽ, sm Bart.

8 Ibi fallit pp dictionem tunc, quæ extremitatem temporis significat secũdũ Bat.

† Ant. Augu. lib. 1 cap. 16.

& sic non obstat ſ.de pena legat.l.nam quod. in fi.& de leg.3.l.hæres.§.2.& l.quæsiuum.§.1.& ĩ.de uerb. signi.l.si cũ fundus. Vel dic q non nocet hæc derogatio primis legatis: quia expressa sunt. Item not. muliebria referri ad proximum tm.s.ornamenta. sic ſ.de iurisd.om.iudic.l.si idem. in fi. sed arg. contra ſ.de leg.1.l. talis. in fi.

ADDITIO. Dic ſm Bar. q hic non poterat referri ad omnia salua ratione recti sermonis, ibi sic.

a Accedere eo. Quasi dicat cõtingunt prædicta eo.i. ideo, quia illa &c.

b Recti sermonis. Secundũ uerũ sensum uerborum, sed ſm sententiam secus: ut prædixi, uel aliter, ut modo no.

CVm certum. CASVS. Titi' legauit mihi duas marcas argenti, uel auri: & ita legauit mihi certum pondus, & non certam speciem, & decessit. nunc quærit, an heres eius teneatur mihi præstare dictas duas marcas, an uero liberatur præstando mihi tãtam pecuniam etiã ære contaminatã, quantum nunc tempore litis ualẽt duæ marcæ argenti? & rñ. q bene liberatur .i. præstando æstimationem dictarum duarum marcarum, ut tamen soluat in pecunia ære non contaminata.

c Cum certum. Puta duas marcas.

d Non materia. Vt massa: & subaudi ex necessitate, sed pretium debet.s.ex uoluntate. materia enim est in obligatione: sed pretium etiam ære cõtaminatum est in solutione. sicque soluitur aliud pro alio creditore inuito: ut ĩ.de actio.& obli.l.obligationum.in fi.& ſ.man.l.si quis pro eo. uel dic ære non contaminatum: ut no.ſ.eod.l.1.in fi.& dic ut ibi.

e Præsentis. Scilicet litis: ut ſ.de tri. uino & oleo lega.l.fin. uel moræ. ut ſ.eod.titu.l.pen. Accur.

QVintus. CASVS. Titius ita legauit uxori suæ: uasa, & uestimenta, quæ, & quot uxoris meæ causa empta, parataue sunt, lego eidem meæ uxori & decessit. nunc quæritur quæ uasa, & uestimenta uideantur ei legata? & rñ. quod ea uidentur legata, quæ illius uxoris causa parata sunt: & non ea quę sunt parata cã usus cõis uiri, & uxoris: & hoc dixit Quintus Mutius: & dixit idem esse, si quippiã aliud legasset maritus uxori prædicto modo. Pomponius autem dixit postea. si hoc uerũ est.s.ut non debeatur uxori, qđ paratũ est non solius uxoris causa, sed causa cõis usus uiri, & uxoris: sicut dixit Quintus Mutius: certè non debebitur uxori, non solũ si ipsius uiri, & uxoris cõis fuerit usus eius rei. quã uult nũc ex legato uxor. sed ẽt nõ debebiť, si liberorũ eius, & uxoris usus fuerit, aut alterius alicuius. id enim uidetur testator demonstrasse, ut sit legatum uxori, quod proprio usui uxoris sit paratum. Papinianus aũt conditor huius legis dicit ita postea, illud quod Quintus Mutius demonstrat in principio huius l. dixit enim ibi, uas, aut uestimentum, aut quid aliud, quod uxoris causa emptũ paratumve esset legatũ esse uxori: efficit ut falsa sint, q subiecimus per dictum Quintũ Mutiũ, & Pomponium. subiecimus autem, vt parata causa ipsius soli' uxoris cedant legato, scilicet si Quintus Mutius intellexit prædicta fuisse legata in specie. nam multũ interest generaliter, an specialiter legentur prædicta. nam si generaliter legentur, veluti quia legauit uxori marit' ea quæ uxoris cã parata sunt, & tunc uera est Quinti Mutij definitio.s.ut nõ debeatur uxori oĩa quod solius uxoris causa paratum est, si uero specialiter legentur prædicta: veluti uestem illã purpureã, certã demonstrando, quæ uxoris causa empta, paratave esset, lego eidem meæ uxori: legatum omnimodo ualet, licet neque empta, neq; parata, nec ĩ usum uxori data sit. quia certo corpore legato demonstratio falsa ibi apposita non perimit legatũ. sicut si ita esset scriptũ à testatore legatore: lego uxori meæ Stichum, quem ex uẽditione Titij emi. nam nihilominus ualet legatum, licet neq; emit à Titio, nec ab alio: sed habuit eum ex alia causa, aut ex alia uenditione emit puta Seij. si aũt ita legauit maritus uxori: lego uxori meæ uasa, & uestimenta, quæ eius uxoris meæ causa parata sunt: tũc eodem modo erit vera Quinti Mutij snia, sicut fuisse dictum est, qñ generaliter legauit uxori pđicta, uel aliquod pđictorũ. & in isto casu etiã si prædictæ res erãt alienæ, quas quidẽ putauit testator suas esse, & uxoris usibus concessit, tenebiť hæres uiri ad dandas eas uxori. Viu.

cationẽ muliebrium accommodasset. Accedere eò, a quòd illa demõstratio, muliebria, neque uesti, neque mundo applicari (salua ratione recti sermonis) b potest.

Modestinus libr. ix. regularum. X.

CVm certum c auri, uel argenti pondus legatum est, si non species designata sit: nõ materia, d sed pretium præsentis e temporis præstari debet.

Non intelligitur causa uxoris paratum, quod ipsius, & alterius causa paratur. Item falsa demonstratio legatum generis restringit. secus in legato certæ speciei. Item quando dist. inctiua cadit inter genus, & speciem, accipitur pro coniunctiua. Bart.

Pomponius libr. v. ad Quintum Mutium. XI.

QVintus Mutius ait: Si paterfamilias uxori uas, aut uestimentum, f aut quippiã aliud ita legauit, Quod eius causa emptum, paratumve est: id uidetur legasse, quod magis illius, g quàm communis usus causa paratum esset. Pomponius, Sed hoc uerum h est, non solùm si ipsius uiri, & uxoris, sed etiam si liberorum eius, aut alterius alicuius communis usus fuerit. Id enim uidetur demonstrasse, quod proprio usui uxoris comparatum sit. Sed quòd Quintus Mutius demonstrat uas, aut uestimentum, aut quid aliud: i efficit, vt falsa sint, quæ subiecimus. k Multum enim interest, generaliter, an specialiter l hæc legenť. Nam si generaliter, veluti. Quæ vxoris cã parata sunt: vera ẽ illius definitio. m Si

f Vestimentum. Si certum demonstrauit, malè sensit Quintus Mutius: aliàs bene: ut ĩ.statim. Accur.

g Magis illius. Electiuè: vt ſ.de lega.3.l.hoc legatum. §.primo.

h Sed hoc uerũ. Scilicet ut non debeať, qđ non solius uxoris causa est paratũ. & dic q sit ĩ usu: ut ĩ.de uerb. sig.l.In lege.& ĩ.eo.cũ in testõ. & ſ.de leg.3.l.hoc legatum.& l.cũ suæ.& facit ſ.de leg.3.l.itẽ legato. Acc.

i Aliud. Certum demonstrando.

k Quæ subiecimus. Per Mutium, & per Pomponium, scilicet, ut usui solius uxoris parata cedant legato.

l An specialiter. Præualet specialiter dictum: ut & ĩ. de in.n l.item apud Labeonem. §.hoc edicto. Accur.

m Definitio. Id est snia, s.ut non debeantur, nisi quæ

solius

solius vxoris causa sunt parata.

a Purpuream. Sed quid si dixit vestem omnem eius causa paratam: non demonstrando certam? Rñ. Idem quod in genere: & sic potest intelligi dixisse Quintus Mutius. nec enim est certũ corpus demonstratũ. Acc.

b Neque empta. Differunt empta & parata: vt ſ. de leg. 3. l. si quid. §. 1.

c Veluti. Id est, sicuti. vel exemplificatiuè.

d Nihilominꝰ. Sed nõ venditio: vt ſ. de cõtrah. emp. l. si qs fundũ. & facit ĩ. de condit. & demon. l. demonstratio. Sed arg. contra ſ. de dot. ple. l. j. §. sed & si.

e Quæ vxoris. Aut hic ponitur ꝓ &: vt & ĩ. eod. si quis ita legauit.

Sic Mãdo. ĩ Gln. Facul. §. finè. in ver. aut.

f Snia. In prin. huius legis posita. & hoc cum generaliter legauit vasa, aut vestimenta nõ certa demõstrãdo. Vel die certa demõstrãdo: sed aut, pro &, ponitur, vt dixi. H.

g Suas esse. Et vsibus vxoris concesserat.

h Eas det. Quia cõiuncta erat persona vxor, cui tantundẽ legasset, si sciret: vt C. de leg. l. cum alienam. & ſ. de leg. 1. l. si res. & l. nõ quocunq;. §. 1. & facit ſ. de leg. 2. l. cũ filiꝰ. §. hrs. Sed arg. contra ſ. de leg. 1. l. legatũ. & l. Stichũ. & ĩ. tit. 1. l. legaui. Ac.

verò ita scriptum fuerit. Vestem meam illam purpuream, a vt certam demonstraret: licet adiectũ sit, Quæ eius causa empta parataue est: licet neque empta, b neque parata, neque in vsum ei data sit: legatum omnimodo valet: quia certo corpore legato, demonstratio falsa posita non perimit legatum, veluti c si ita scriptum sit, Stichum quem ex venditione Titij emi. nam & si neque emit, aut ex alia vẽditione emit: legatum nihilominus d valet. Planè si ita legatum fuerit: Vasa, aut vestimenta, aut quæ vxoris e cã parata sunt, tũc æquè erit vera Quinti Mutij sententia. f Quo casu sciendũ est, & si alienæ res ex fuerint, quas putauit testãor suas eẽ, g hrẽdẽ teneri, vt eas det. h

Relatiuum quis, vel qui, restringit antecedens ad quod refertur. Bar.

Proculus lib. v. epistolarum. XII.

SI quis legauerit aurum, gemmas, margaritas, quæ in eo auro i essent: etiam id k aurum, cui neque gemmæ, neq; margaritæ iessent, legasse l videtur.

Si quis legauerit. CASVS. Titius legauit mihi aurum suum in genere cum haberet aurum, in quo erant gemmæ, & margaritæ, & aurũ, in quo non erant. Item legauit mihi gẽmas, & margaritas, quæ in eo auro essent, & decessit. certè videtur mihi legasse non solum id aurũ, in quo erant gemmæ, & margaritæ: sed etiam illud in quo non erant. Viuia.

i In eo auro. Scilicet legato. Accur.

k Etiam id. Nunc respondet. Accur.

l Legasse. Illud ergo verbum, quæ in eo. non restringit legatum auri, sed margaritarum: vt ſ. l. proai. ibi. si verò ita scriptum &c. & de leg. 3. l. si sic. §. 2. & ſ. de leg. 3. l. ea tamen adiectio. Azo. & facit ſ. tit. 1. l. à filio. §. fin. & ſ. de tri. vino & oleo lega. l. 6. & l. fi. in prin. & ſ. de leg. 1. l. si cui. & l. si ancilla cum liberis. Sed argu. contra ſ. de penu lega. l. nam quod. §. fin.

Papinianus lib. xvij. quæstion. XIII.

SI imaginem m legatam hæres derasit, & tabulam soluit: potest dici actionem ex testamento durare: n quia imaginis legatum, non tabulæ o fuit.

Causa intelligitur de proxima, & immediata, & etiam de remota, & mediata. Bar.

Si imaginem. CASVS. Titius habens imaginem depictam in quadam tabula, legauit mihi eã imaginem, & decessit. hrs autem suus rasit imaginem de tabula, & dedit mihi tabulam. certè nihilominus teneturactione ex testãẽ: qa fuit mihi legata imago, & non tabula rudis. Viu.

m Si imaginẽ. Differt statua, ab imagine: vt no. C. q̃ lla tu. & imag. in ti. & ad hoc ſ. de vsufru. l. statuæ. Accur.

n Durare. Facit ſ. de leg. 1. l. eũ res. §. pen. & ſ. qb. mod. vsusfr. amit. l. repeti. §. fin.

o Nõ tabulæ. Scilicet rudis. ad quod Instit. de rer. diuis. §. si quis aliena.

Scæuola lib. xv. Digestorum. XIIII.

VXori quis legauit his verbis, Mundũ muliebrem omnem, ornamenta, & quicquid viuus dedi, donaui, eius cã comparaui, confeci, id omne dari volo. Quæsitum est, an carrucha dormitoria cũ mulis, p qua semper vxor vsa sit, ei debeatur? * Respondit, si eius vsus causa habita esset, deberi. Idem quæsiit, an ex eadem clausula vestis, quam ancillis, vel lecticarijs eiusdem vxoris suæ comparauerat, vel fecerat, præstanda q esset? Respondit, præstandam.

* Vide Pau. lib. 3. sen. tit. 9. snia pen.

Additum formæ primæ legatum non minuit. Bar.

Vxori quis. CASVS. Titiꝰ legauit vxori suæ his verbis, mundũ muliebrem, & oẽ ornamentũ, & quicquid viuus ei dedi, & donaui, & eius cã cõparaui & cõfeci, id omne dari volo vxori meæ, & decessit dictus Titiꝰ: nũc quærit, an carrucha dormitoria, cũ mulis qui ducebãt carrucham, qua semꝑ vsa fuit vxor, ei vxori debeatur? & respon. ꝙ sic, si causa vsus eius uxoris habita esset dicta carrucha: sed & vestis præstanda est, quã maritus cõparauerat, vel fecerat ancillis, vel lecticarijs, qui eiusdem vxoris lecticam portabant. Viuia.

p Cum mulis. Qui muli trahunt eam. & facit ſ. de leg. 3. l. irẽ legata. Accur.

q Præstanda. Quasi per mediũ vxoris causa parata: vt & ar. ĩ. q̃ verb. obli. l. si stipulatꝰ fuero.

Pomponius lib. v. ad Sabinum. XV.

SI statuã legauero, & postea ex alia statua brachium ei adiecero: r omnimodo statua à legatario s vindicari potest.

Qui legat rem, videtur legare proprietatem: & adiectio, vt

Si statuam. CASVS. Titius legauit mihi vnam statuam, quæ non habebat nisi vnũ brachium. & postea adiecit eidem statuæ brachium ex alia sua statua. certè ego potero vendicare statuam mihi legatam cum brachio ei adiuncto. Viuia.

r Ei adiecero. Scilicet ego testator. Accur.

s A legatario. Id est, legatarius potest uindicare. & facit ſ. de legat. 2. l. si areæ. & de rei uendic. l. in rem. §. 2. & 3. & infra de acquiren. rerum domi. l. sed si ex meis. & ſ. de legat. 1. l. si ex toto. in prin. & de usufru. l. statuæ.

Species

Species. CASVS. Titius legauit Seiæ decem scutellas argenteas, & ab ea petijt in hæc verba. à te Seia peto, vt quicquid tibi specialiter in auro, & argento legaui, id omne cum morieris, reddas, & restituas Sticho, & Pāphilo vernis meis, id est, natis ex ancillis meis, quarū rerū vsusfructus dum viues tibi sufficiet. & postea decessit dictus Titius. nūc q̄ritur, an videatur legatus dictæ Seiæ vsusfr. tm̄ dicti argēti, & auri, an vero & proprietas? Et respon. q̄ ꝓprietas videtur ei legata addito. 1. dicto legato ꝓprietatis onere fideicōmissi ꝓstandi dictis vernis. Vivi.
a Species auri. Ergo & ꝓprietatem.
b Vernis meis. Id est, natis ex ancillis meis: vt Insti. de lega. §. huic. Accur.
c Proprietatem. Facit ī. de vsufru. l. Proculus. Sed contra ī. de ser. rusti. ꝓdio. l. q duo. sed dic, vt not. ī. de vsufru. ea. re. quæ vsu consu. l. fi. & facit ī. de vsufru. l. nummismatum, & de transact. l. cum hi. §. si uni. hic ergo accipiē fructus, i. vtilitas. vt & ī. de vsu. l. fin. & de vsu, & hab. l si habitatio. §. sed si sic. & ʒ. de donat. l. donationes. §. 1.

Filiam. CASVS. Titia habēs maritum Mæuium, & filiam Seiā nō emācipatam à patre suo prædicto Mæuio, scripsit sibi hęredē dictam filiam, & ei dictum patrem substituit, & ea postea scripsit dicta mater in testamento suo, quisquis mihi hæres erit committo fidei eius, vti ornamenta mea omnia, & aurum, & argentū, & vestimenta, quibus ego vsa sum. ne veneant, sine vendantur, & filiæ meæ reseruētur. & postea decessit dicta Titia testatrix & postea dicta sua filia recusauit hæreditatem eius, & pater habuit hǣditatē eiusdem Titiæ ex dicta substitutione, & postea decessit idē pater ab intestato. & dicta sua filia abstinuit se ab hæreditate eius. nunc quæritur, an dicta filia eius possit petere ab hæredibus patris dictum fideicommissum? Et vr̄ q̄ non, quasi non valuerit fideicommissum, qđ à patre fuit relictum filiæ per testatricem, cum sibi ipsi patri videatur relictum: cum secundum hæc omnia iura patri per filium quærebant? Resp. tamen hic, quod bene valet fideic. prædictū: & Claudius reddit rationem contra dictam opinionem eorum, qui nō credebant valere fideicom. dicens, q̄ verbo seruandi, quod scriptum est in verbis testatricis, videtur in id tēpus

habeat usumfructum, non facit aliud legatum videri. Barto.

Sceuola libro xv. Digestorum. XVI.

Species auri, a & argenti Seię legauit, & ab ea petijt in hęc verba: A te Seia peto, ut quicquid tibi specialiter ī auro, & argento legaui, id, cùm morieris, reddas restituas illi, & illi vernis meis: b quarum rerum vsusfructus, dum viues, tibi sufficiet. quęsitum est, an vsusfructus argenti, & auri solus legatarię debeatur? Respondit, verbis, quę proponerentur, proprietatem c legatam, addito onere fideicommissi.

A patre potest legari filio, si legatum in tempus existentia sui iuris confertur. Barto.

Idem lib. xviij. Digestorum. XVII.

Filiam ī potestate patris manentem mater scripsit hęredē. eique patrem Męuium substituit: & ita scripsit: Quisquis mihi hæres erit, fidei eius cōmitto, uti ornamenta mea oīa, aurū, argentum, & vestimenta, quibus ego vsa sum, ne veneant, & filiæ meæ reseruentur. Quæsitum est, cum filia recusante, pater d ex substitutione hæres extitisset, & intestato decessisset, e filia aūt bonis eius f abstineret, an fideicommissum petere possit? Respondi, secundum ea quæ proponerentur, videri utiliter patris fideicommissum Claudius. g Quoniam verbo (seruandi) quod scriptum est, videtur in id tempus dilatum fideicommissum, quo sui iuris futura esset h ea, cui dabatur.

dilatum fideicommissum, quo sui iuris futura esset dicta filia, cui dabatur fideicom. per testatricem, siue alius, cui taliter daretur fideicom. Vivia.
d Pater. Si habes pater, filia recusauit, & pater ex substitutione fuit hæres, & bene; alias patre. & tunc filia fuit hęres ea substitutione. i. ex institutione, & pater recusauit, & improprię dr̄ recusare: q̄a non fuit ei delata adeunte filia? vt ī. de acq. hære. l. quandiu. & quia quod peti nō potest, nec repudiari potest: vt ī. de acqui. hęr. l. is qui. sed secundū hoc quomodo valet legatū à seipsa sibi: vt s. de legat. 1. l. legatum. §. 1. Rn̄d. secundum iura uetera quærit patri hæreditas. & ita rogari videtur, vt filiæ restituat: vt ī. de leg. 1. l. cum filio. & ʒ. ad Trebel. l. vbi. in prin. & l. epistolam. § fi. & ī. de leg. 3. l. si legatarius. §. fi. & l. 11. §. si filio. & C. de fideic. l. quamuis.
e Decessisset. Scilicet pater.
f Bonis eius. Scilicet patris.
g Claudius. Scilicet idem dixit reddita ratione, quoniam &c. & nota qđ verba Claudij sunt in masculinum genere, sed verba Scæuolæ sunt in fœmininum.
h Futura esset. Non in præsenti intelligitur futurum. alias contra ī. eo. l. si ita esset. lic̄ econtra in futuro, vel in ꝓsenti intelligitur pręteritum: ut ʒ. de verb. sig. l. verbum oportebit. & l. uerbū erit, & ʒ. eod. l. si uxori. §. cum ita. in fi. Accur.

Quod alicui legatur, ut proprium: si proprium non est quo ad omnia, iure legari capitur & ex fideicommisso universali restituitur. Bar.

Vlpianus lib. xxj. ad Sabinum. XVIII.

Si gemma ex annulo legetur, vel aliæ materiæ iuncta, i † vel emblemata: k rectè legantur, & separantur, l & præstanda sunt.

† Aliàs iunctæ.

Scæuola lib. xxij. Digestorum. XIX.

Si gemma. CASVS. Titius legauit mihi gemmā ex annulo suo, vel iunctam alij materiæ. certè recte legauit: & valet legatum, & separari debet gemma per actionem ad exhibendum à me propositam. & idem est si legauit mihi emblemata, id est, ornamenta argentea adiuncta uasis. Vivia.
i Materiæ iunctæ. Scilicet gemmæ. & sic aliæ materiæ sunt datiui casus: quia antiqui dicebant alio, & aliæ in datiuo casu. Vel aliæ materiæ, quia aliæ res sunt adiunctæ per applumbaturam, secus si per ferruminationem: vt ī. de rei uend. l. in rem. §. item quæcunque. sed fallit in tigno domui iuncto: vt ī. ad exhibend. l. gemma.
k Emblemata. Ornamenta sunt vasorum: vt ī. de trit. vino, & oleo lega. l. 3. §. 1. Accur.
l Separantur. Actione ad exhibendum proposita: vt d. l. gemma.

Qui uxori[a] suæ legauerat bonorũ suorum decimam, & mancipia, & species argenti, quas expresserat: eidem annulos, & vestem reddi[a] ab hęredibus petijt, quasi propria vxoris fuissent. quæsitum est, si vxoris non fuerint, an pręstari ex causa legati deberent? Respondit, legandi animo dedisse ea videri:[b] nisi contrarium ab hærede probetur. Idem testator fideicõmisit vxori;[c] vt quicquid ad eam ex testamento eius peruenisset, alumno communi restitueret. quæsitum est, an etiã[a] ea, quæ propria vxoris suæ fuisse testator sciuit, eique[c] reddi præcepit, alumno præstare debeat. Respondi, si propria fuissent, nõ debere. si legato[d] acquirerentur debere.

Mulier testamento, & postea codicillis multas spẽs vestis, argenti. quas vel ipsa se confecisse, vel habere significauit, specialiter[e] per fideicõmissum reliquit. quęsitum est, an non alię legatarijs cederent, quam quę in hęreditate essent inuẽtę. Respõdi eas cedere, quę inuentę essent.[f]

Auri appellatio factum continet, & infectum, quamuis signatam pecuniam non comprehẽdat, nec deaurata tantum, uel supellex, argenti pondus quantitatem continet, non speciem, nisi argenti facti mentio habita fuerit in legando, & si pondus auri legatur, plumbea materia separatur: & ornamentum sequitur rem ornatam. Barto.

Vlpianus libr. xx. ad Sabinum. XX.

Cum aurum, uel argẽtum legatum est: quicquid auri argentiq;

Qui uxori. CASVS. Titius legauit uxori suæ decimam partem bonorum suorũ pone. & duo mancipia, & tres pone scutellas argẽteas. & postea petijt ab hæredibus suis, ut redderẽt ei uxori quatuor pone annulos, & unam uestem de bruna pone, quasi dicti annuli, & uestis fuissent eiusdẽ propria uxoris. & postea cõmisit fidei dictæ uxoris, ut quicquid ad eam ex testamento eius peruenisset, restitueret alumno cõi ipsius testatoris, & uxoris, & postea decessit idem testãt. nũc q̃rit̃ur de duobus. Primũ est, an dicti annuli, & uestis debeant præstari uxori, si uxoris non fuerũt? Et dr̃ q̃ sic: nisi hr̃des probent testatorẽ uoluisse contrarium. siue ergo fuerunt uxoris, siue non, debent ei. Secundum est: an eo casu quñ fuerũt uxoris, teneat ipsa dare dicto alumno? & dicitur q̃ non, sed eo casu quñ nõ fuerunt eius uxoris, sed acq̃sita sunt ei per legatum, bene tenet restituere alumno. Mulier testãt. Titia fecit testm̃, & postea codicillos. & in testãt, & codicillis legauit quibusdam multas spẽs uestis, & multas spẽs argenti, demonstrando singulas species uestis, & singulas species argenti, designationibus fungentibus uice proprij nominis dictarũ spẽrum, quas quidem species ipsa significauit in uerbis legatorũ pdictorum se cõfecisse, uel hr̃e. & postea decessit. nũc quærit̃, an nõ aliæ spẽs ex dictis cederent dictis legatarijs, quã illæ, quæ ĩ hæreditate inueniuntur. Et dr̃, q̃ illæ tm̃ cedunt. nam quantum ad illas, quæ non sunt in hæreditate, derisorium est legatum: ut s̃. de leg. 1. l. si domus. in prin. Vi.

a Reddi. Hoc significat & dare, ut hic subijcit. & ĩ. de uerb. sig. l. uerbum reddendi. Accur.

b Videri. Videtur enim emisse: ut & s̃. de usufr. lega. l. Sticho. Sed contra ĩ. de leg. 2. l. Titia. §. Caius. Solu. hic præceptiua, ibi enunciatiua fuerunt uerba. Vel solu. ut ibi. & facit s̃. de leg. 2. l. Lucius. §. quisquis. & ĩ. de con dit. & demon. l. quibus. §. pen. & l. cum tale. §. falsam.

c Ei. Scilicet uxori.

d Si legato. Id est, si ex legato. & facit C. de fideic. l. cum uirum. & s̃. titu. 1. l. Stichus. §. 1. & de leg. 2. l. Imperator. in prin. & l. cum pater. §. 1. & l. pater.

e Specialiter. Demonstrando singulos aureos, aut designationibus fungẽtibus uice proprij nominis aureorum. secus si generaliter: ut ĩ. eod. l. Titia. §. 1. in prin. & s̃. de leg. 1. l. si domus. §. 1. Accur.

f Inuentæ essent. Et de inueniendis cauendum, si repertæ fuerint. alias enim derisorium esset legatum, ut ĩ. eod. l. Titia. in prin. & s̃. de leg. 1. l. si domus. in prin.

Cum aurum. CASVS. Titius legauit Seio aurum suum, & argentum, certè continetur in legato quicquid auri relictum sit in hæreditate primo casu, cum legatum est aurum: & quicquid argenti relictum est in hęreditate. in secundo casu, cum legatum est argentũ, & hoc est uerum, siue factum, siue infectum relictum est in hæreditate aurum: uel argentum: pecunia autem aurea, uel argentea non cõtinet. Quid si legaui eidẽ Seio certũ pondus auri, vel argenti, puta cẽtum pondo, siue marcas? nunqd tangere legatari⁹ uelit, nolit, aurea, uel argentea uasa, quæ relicta sunt in hæreditate? Et dicimꝰ q̃ non: quia uidetur hoc casu magis legata ei quantitas, quam species. secus aũt si sit ei legatũ pondus argenti, uel auri facti: puta centum pondo marcę, quia tunc bene potest, & debet legatarius tangere de uasis. Item quid si legauit eidem Seio certũ pondus auri, uel argenti. de quo auro, uel argẽto eligere uellet? nunqd uasculum aureum, uel argenteũ nõ separatũ ab alio argento, uel auro possit legatarius separare, siue diuidere ab alio argento, uel auro, & illud petere, & aliud repudiare. uel aliud petere, & illud repudiare? & dicitur q̃ non: parum enim prodesset legatario talis electio. item quid si dictus testator habens scyphos argenteos, in quibus erat mixtum plumbum, legauit eidem Seio c. pone pondo argenti. quo casu potest legatarius tangere dictos scyphos si vult. vt ã. dixi. & dicitur C. de do. l. si quis argentum. in prin. nunquid debebunt dicti scyphi replumbari, id est, auferri ex plũbo, ut sic ponderent̃ legatario quantũ ad argentum, & non quantũ ad plumbum? & dr̃ q̃ sic. nam & illis, q̃ emunt argentũ ad pondus, appendunt per venditores replumbare, id est, remoto plumbo. & cum scribit aliquis in libro rationum suarum, tot pondo argenti habeo, vel debeo, intelligitur sine plumbo. si aũt legasset ei certa vascula argentea, puta quatuor lancea quadratas, etiam plumbum quod continent dictæ lances, sequetur aũ legatarium. Item quid si legauit eidem Seio argentum factum? an sequentur eum legatarium emblemata aurea, quæ sunt in eo argento, id est, ornamẽta aurea, quæ sunt de auro apposita, siue adiuncta dicto argẽto facto legato: & distinguit̃, an leget ei c. põdus argenti facti: quo casu nõ continent dicta emblemata, an verò leget argentũ factũ quo casu continẽtur dicta emblemata. nam illud, quod ad speciem argenti est iunctũ, cedit argento legato: sicut claui aurei: qui tenent anterius clausas guarnachias puellarum, & etiam purpuræ iunctæ in aliqua parte vestimentorum sunt pars vestimentorũ, & quãuis dicti claui non sint consuti dictis guarnachijs puellarum, tamen continentur veste legata. Auro aũt simpliciter legato non debent inaurata

[Margin notes:]

a P. Fl. uxoris.

a P. Fl. an etiam eas res quas propriaa uxoris suę fuisse testator sciat eique &c.

a Et sic compositũ p̃ simplici, p̃ut etiã & cõtra simplex p̃ cõposito. p̃ q̃bus Mãdo. ĩ Glo. Facul. §. sanè. in uer. obtinebat.

relictum est, [a] legato cõtinetur: [b] siue factum, siue infectum sit: pecuniam autem signatã placet eo legato non contineri. [c] † Proinde si certum pondus [d] auri sit legatum, vel argenti, magis quantitas [e] legata videtur, nec ex vasis tãget. [f] Sed si argenti facti pondo cẽtum sint legata: ex facto argento debebitur legatum. Vnde est quæsitum [g] apud Celsum an & vascula [h] possit [i] separare. [k] Et scripsit, vascula non separaturum, [l] licet ei [m] optio [n] fuerit relicta. Idem Celsus libro xix. quæstionum quærit: si centum pondo argenti fuerint relicta, an replumbari [o] debeant, vt sic appendantur? Et Proculus, & Celsus aiunt exempto plũbo appendi [p] debere. Nam & emptoribus [q] replumbatæ [r] assignantur: & in rationes [s] argenti pondus sic defertur. Quæ sententia habet rationẽ. Planè si cui vascula argentea, vt puta lances quadratæ [t] sint legatæ: etiam plumbum quo continentur, eum [u] sequetur. Simili modo quæritur, si cui argẽtum legetur: an emblemata aurea, quæ in eo sunt, eũ sequantur? [x] Et Pomponius libro v. ex Sabino distinguit, multum interesse, certum põdus ei argenti facti legetur, an verò argentum [y] factũ, Si pondus, non cõtineri: Si argentum factum, contineri: quoniam argento cedit, quod ad speciẽ argenti innctum est: quemadmodum claui [z] aurei, & purpuræ pars sunt vestimentorum. [a]

* E Pompo. XXI.
ET si non sunt cla-

maturata de alia materia existentia, nec emblemata aurea affixa apsidibus argenteis. annuli autem aurei benedebentur. sed argento simpliciter legato non cõtinetur lectum argenteum, nec alia supellex argẽtea, si non est habita numero argenti à testatore, siue patrisfamilias, puta quã nõ reponebat eã in argentario, i. in loco in quo ponebat argentum suum sicut est in iunctura argentea, per quam iuncturã argẽteam iungebatur aurum cum auro. sed nec candelabra argentea, vel lucernæ argenteæ, vel speculũ argenteũ parieti affixum, vel illud speculum argenteum, qđ mulier habuit causa mundi sui: ar genti appellatione continebuntur: si modo nõ sint habita a testatore in numero argenti. h. d. cum l. seq. vsque ad §. argento. Viuia.

[a] Relictum est. In hæreditate.

[b] Continetur. Si auri, argentiq; mẽtio habeatur a testatore. R. & no. p generalitate: vt C. de fideicom. l. cum virum. & ĩ. eo. titu. l. in argẽto. in prin. & §. fin. Accursius.

[c] Non contineri. Vt ĩ. eo. l. Quintus Mutius. §. 1.

[d] Si certũ pondus. Vt decem marcas.

[e] Magis quantitas. Idest pretium, quàm massa. & tũc capone: vt s̃. eod. l. cum certum, vel magis quantitas quàm in specie, vt subijcit, nec ex vasis &c. Accur.

[f] Tanget. Ex necessitate, sed spontè sic: vt C. de donatio. l. si quis argentum. in prin. Accur.

[g] Quæsitum. Ex eo quod dictum est in §. proindè. Accur.

[h] Vascula. Vel aliquod argentum.

[i] Possit. Scilicet legatarius. Accur.

[k] Separare. Id est diuidere ab alio argento, & repudiare: vel illud petere, & aliud repudiare.

[l] Separaturum. Quia materia superat hoc materiatum, ad quod s̃. de leg. 3. l. quæsitum. §. illud.

[m] Ei. Scilicet legatario. Accur.

[n] Optio. De quo argento vellet. nam licet tali legato vtrunque contineatur. s. species, & quantitas, siue materia, & materiatum: tamen speciei præualet quantitas. & est ratio: vt d. l. quæsitum. & nõ est hic optioni locus: quasi parum expediat eligere tali caso.

[o] Replumbari. Id est remoueri plumbum de scyphis.

[p] Appendi. Sic ergo quantitas, non species facta legatario debetor, licet vtrunq; sit legatum, scilicet quantitas, & species.

[q] Emptoribus Argenti ad pondus.

[r] Replumbatæ. Id est remoto plumbo, vel in pondere non computato. Accur.

[s] In rationes. Arg. vt cum scribis in lib. rationũ: tot pondo argenti habeo, vel debeo: intelligi sine plũbo.

[t] Quadratæ. Scilicet certæ, & designatæ.

[u] Eum. Scilicet legatarium.

[x] Sequantur. Scilicet plumbum. & sic no. quod sequitur lancem argẽteam legatam, legari videtur. sic s̃. de ædil. edic. l. ædiles. in prin. & §. vendendi. & §. seq. & ĩ. de preca. l. quamuis. & Insti. p quas perso. nob. acqu. in fi. & s̃. de supel. leg. l. 3. §. sed sunt. & ĩ. de fideiuss. l. si ut proponis. & ĩ. pro soc. l. ... & s̃. de fund. instru. l. cum fundus. Sed arg. contra in eod. titu. l. 2. §. dotes. & s̃. depo. l. 1. §. quæ depositi. & ĩ. de fur. l. eum qui. §. nõ solum. Accur.

[y] Argentum. Scilicet factum: vt statim patet.

[z] Claui. [*] Expone: vt ĩ. proxi. quæ hoic continuatur.

[a] Vestimẽtorum. Facit s̃. pro al. rẽ. & ĩ. de acti. empt. l. Iulianos in fi. & ĩ. de acqu. rer. do. l. sed & si. per totum. & l. quicquid per totũ. & de leg. 2. l. hæres meus. §. pen. & ĩ. l. proxi. in prin. & §. pertinentia mea. & l. vestis. in prin. Arg. contra ĩ. pro emp. l q fundũ. §. 1. Ac.

ADDITIO. Dic secun. Barto. hic q ibi in acquisitione, quæ fit ex emptione, hic in ea, quę fit per specificationẽ, & idem erit dominus vtriusque per rea. hic in fi.

ET si non. Casus in hac l. vsque ad §. argento. est positus s. in l. præceden. quia continuatur cũ ea. Argento. Titius legauit mihi argẽtum suum factũ. certè continentur vasa sua argentea, veluti paropsides, & tabulæ, & trullæ, id est, vites, qui habent collũ nodosum, & pelues i. vasa ænea ad abluendum pedes. & his similia. non tamen illa ea dictis vasis continentur quæ sunt supellectilis numero habita à testatore. Quid si legauit mihi vasa sua? certè non solum continentur ea vasa, quæ aliquid in se recipiant paratũ causa edendi, bibendiq;, scilicet liquidum, sed etiã ea, quæ aliquid non liquidu sustinent. & ideo continent scutellæ, in quibus põt teneri liquidũ. & non liquidũ, & etiam promulsidaria, in qbus bibitur mulsum factũ ex uino, & melle, & etiam repositoria, id est, vasa quæ portantur in manibus, in quibus panis, vel aliud reponitur. nam appellatio vasorum est generalis. dicimus enim vasa vinaria, & naualia, scilicet contineri appellatione vasorum, id est, vasa ad reponendũ vinum, & vasa, quibus vtimur in naui, si aũt legasset mihi argentum infectũ, continetur in legato rudis argenti materia, id est, non facta. Quid ergo in hoc casu si cœptum est argentum fabricari, nõdum autem est perfectum? nunquid continebitur appellatione argenti facti? an appellatione infecti? Et respon. quod cõtinetur appellatione argenti facti. si aũt in hoc eodẽ casu erat factũ argentum, sed caelabatur, idest, sculptura ornabatur, continebitur

† In hanc sententiã vide q̃ argutè dixerit Cic. in Topic. vbi triplicẽ locũ tractãdi argomenti ex consequẽtibus explicat, & ĩ loco à differentib⁹.

[s] Quos clauos hic, & ĩ ptinc. l. seq. Iuris consultus dicat non ab Accur. sed à Budę. s̃. de senato. l. vlti. potens discere.

* In P. Fl. θεματισμός? est præce. c. quod incip. Idẽ Pomp. li. epistolarum.

ui a vestimentis consuti, b tamen veste legata contineri. Item Celsus libro xix. Digestorũ commentariorũ septimo scribit: auro legato, ea quæ inaurata sunt, non deberi: sed * nec aurea emblemata, quæ * in paropsidibus c argenteis essent.

An autem auri appellatione annuli aurei contineantur, quæritur? Et Quintus Saturninus lib. x. ad edictum scribit, contineri. Lectum planè argenteum, vel si qua alia supellex argentea sit, argenti appellatione non continetur si numero argenti habita non est: d vt in iunctura e argentea scio me dixisse, qđ f non in argentario paterfamilias reponebat. Sed nec candelabra, nec lucernæ argenteæ, vel sigilla, quæ in domo reposita sunt, vel imagines argenteę, argenti appellatione cõtinebuntur: nec speculum, * g parieti affixum, vel etiã quod mulier mundi causa habuit: si modò non in argenti numero habita sunt.

Argentum factum omnẽ speciem comprehendit: licet non quæ supellectilis loco sint, & na- *sarum appellatio generalis est.* *b d. cum §. seq. Bart.*

Argento facto legato, Quintus Mutius air, vasa argentea contineri: * veluti paropsides, tabulas, trullas, h pelues, & his similia: non tamen quæ supellectilis sunt. i Sed cum * vasa sint legata, non solùm ea continẽtur, quę aliquid k in se recipiant edendi, bibendique causa paratum, sed etiam quæ aliquid sustineant, l & ideo scutellas m vel * promulsidaria n contineri. Repositoria o quoque continebuntur. Nam vasorum appellatio generalis est: dicimus enim vasa & vinaria, & naualia. p †

Infecti appellatio rudem materiam comprehendit, non eam quæ cæpta est fieri, licet nondũ perfecta sit. Bar.

Infecti autem argenti appellatio rudem materiam continet: id est, non factam. Quid ergo si cœptum sit argentum fabricari, nondum tamen perfectum? Vtrum facti, an infecti appellatione contineatur, dubitari potest. Sed puto magis facti. q Certè si iam erat factum, sed cælaba-

tinebitur similiter appellatione argenti facti. Itẽ quid si legauit mihi argentum cælatum? nũquid continebitur illud argentum, quod cœptum erat cælari? Et dicitur quod sic. Si cui fortè escarium. Titius legauit mihi argentum suum escarium. certè continetur legato argentum paratum ad esum, & potum. & etiam aquiminarium argenteum, id est, vas aquam fundens: caeabi autem argentei ad coquendũ parati non continentur, quia sũt instrumẽti cognatorij. nec etiã continetur miliariũ argẽteum, in quo coquebatur panicum de milio nec etiã sartago argentea. Peruenium. Legauit mihi Titius scutellam suam argenteam, vel auream, in qua erant gemmæ inclusæ. nunquid continentur in legato dictæ gemmæ? Et dr. q sic, cum enim duo sunt cõiuncta: id illorum duorum cedit alteri, cuius alterius species ẽ maior, id est honorabilior: puta quia illud, quod cedit, est positum causa ornandi illud. semper enim cum quærimus qd cedat, illud spectamus, quid adhibeat causa ornandæ alicuius rei, s. vt accessio cedat principali. auro igitur, argẽtove legato cedunt gẽmæ inclusæ phialis, & lancibus argẽteis, quæ sunt duo genera vasorũ: sed etiã in coronis mẽsarum dicendum est, quòd gemmæ coronis cedant: & hæ coronæ cedunt mensis legatis. in margaritis quoque, & auro legato, in quo erãt dictæ margaritæ inclusæ, idem est quod dictum est in gemmis inclusis auro legato: nam dictæ margaritæ cedent auro prædicto, si adhibitæ sunt gratia ornandi auri. si autem econtra aurum adhibitum sit gratia ornãdi margaritas, cedet aurum margaritis. & idem est in gemmis inclusis annulis argenteis legatis. est autẽ differẽtia inter gemmas, & lapillos, & margaritas. nam gemmæ sunt pellucidæ materiæ, sicut smaragdi, & chrysolithi, & amethysti. lapilli aũt non pellucidæ materiæ, vt obsidiani, & veientani. margaritæ aũt differunt à gemmis, & a lapillis: quia margaritæ crescunt, & coalescunt apud Rubrum mare, sicut est cõcha margarita, quã non est in gẽmis, & lapillis. murrhina aũt vasa nõ cõtinent appellatione gemmarũ. Auro legato. Titius legauit mihi aurum suum, certè continentur in legato vasa eius aurea. sed & si legauit mihi gẽmas suas, gemmea vasa continentur. i. facta causa gemmarum. patet ergo quod siue gemmæ sint in aureis vasis, auro legato cedent, siue sint gemmæ in argenteis vasis argento legato cedent: qm̃ hic spectamus, quæ res fuerit adhibita causa ornandæ alterius rei, & ornamẽtum cedit rei ornatæ: non autem spectamus, quæ sit preciosior. vnde si gẽmæ fuerint inclusæ auro, vt habiliter portari possint, tũc cederet aurum gẽmis, & non gemmæ auro. h. d. cum l. seq. Vmia.

a Et si nõ sunt clauí. Id est fibulæ, quę fixa super tunicalia puellarum anterius tenent clausa. Accursius.

b Cõsuti. Sed aliàs applicati. vel dic remoti, vt reponerentur. vt ĩ ff. d act. emp. l. fundi. §. si. & hoc nisi sit factum ornamẽtum alterius rei, vt ĩ. de fun. instru. l. quæ situm. §. si quis eo instrumẽto. & facit ĩ. ea. l. §. fin.

c In paropsidibus. Vt testantur Euangelia.

d Habita non est. Aliàs contra: vt ĩ. d supel. lega. l. 3. in fi.

e In iũctura. Quia cum argento iniũgebatur aurum auro, vel alij materiæ. Accur.

f Quod. Idest, quia. r

g Nec speculum. Argento inclusum.

h Trullas. Alias tryllas. & est genus vasis.

i Supellectilis sũt. Vt & ĩ. ead. l. ĩ pric. & ĩ. de sup. lega. l. j. & ĩ. eod l. Quintus. §. fin. hoc tamen videtur contra. sed ibi dices.

k Aliquid. Liquidum.

l Sustineant. Non liquidum.

m Scutellas. Ad vtrunque est exemplum.

n Promulsidaria. In quibus continetur mulsum.

o Repositoria. Ad quod est ĩ. de leg. 3. l. hæres. §. pen. Accursius.

p Et naualia. Quæ in nauibus feruntur, & ibi panis, vel aliud reponitur.

q Magis facti. Nimis generaliter dicit secundum quosdam: & ideo statim corrigitur, certè &c. vel restringitur, secundum Rogerium, & pro eis, quia id dicitur factum, quo cõmodè vti possumus: vt & ĩ. eo. l. Quintus

* Sed, nõ est i P. Fl.
* In P. Fl. ĩ apsidib. quæ autẽ dicuntur apsides, pulchrè Herm. in indice Castig. suarũ in Plin. in hac ipsa dictã.
* P. Flor. nec speculũ, vel parieti.
* In P. Fl. veluti parapsidas, acetabula, tryllas, quæ autẽ sint acetabula, vide apud Hermo. in coro. c. 400.
* P. Fl. sed cui.
* Promulsidiaria, legit Bays. in tracta. de vasculis. Promulsidiaria autem vasa ea in quit, dicũtur quib. promulsidem apponebãt. Est autem promulsis, qp vice mulsi dabatur conuiuis ad prouocandam auiditatẽ cibi, vide eundem Baysium.
† Vide Castellanum Cot. in dictione columniuarium. Niuaria, vel naualia, vt ĩ. l. 23. columniuarium.
r Quod pro quia, Mando. & Glo. Facul. § sanè in ver. & quod.

l. Quintus Mutius §. cui. & ℥. de verb. sig. l. 5. §. opera. & l. ædificia. §. perfecisse. & C. quando di. leg. ced. l. ex his. & ℥. de oper. no nun. l. stipulatio. §. apud. vel die, vt litera sonat. & sic cœptum pro impleto habetur: sic ℥. de vsucap l. in vsucapionibus. & s. de test. l. qua ætate. & ℥. de verb. sig. l. anniculus. & ℥. de poss. l. j §. cœpisse. & ℥. §. proxi. l. si cui. & s. de leg. 3. l. legatis. §. ornatricibus. & de mino. l. 3. §. minorē. vbi de hoc not. Sed arg. contra sunt leges pro R. inductæ, & s. de act. empt. l. fundi. §. item.

Cœptum quādoque pro imple to habet.

...tur: [a] facti appellatione [b] continebitur. An & cælati [c] cōtinebitur, qđ cælari cœpit? Et puto cō tineri, si cui fortè cælatum sit argētum legatū. Si cui escarium argentū legatum sit: solùm debebitur, quod ad epulandū in ministerio habuit. id est ad esum, & potū. Vnde & de aquminario [d] dubitatum est. Et puto contineri. nam & hoc propter escam paratur. Certè si cacabos argenteos habebat, vel [e] miliariū argenteum, vel sartaginem, vel aliud vas ad coquendum: dubitari poterit, an escario contineatur. Et hæc magis coquinatorij [f] instrumenti sunt.

Cùm quid est propter aliud consideratur id propter quid est. Barto.

Perueniamus & ad gēmas inclusas argento, auroq;. Et ait Sabinus, auro, argentove [g] cedere, Ei enim cedit, cuius maior est species [h] quod rectè expressum est. Semper enim cùm quærimus, quid cui cedat: illud spectamus, quid cuius rei ornandæ causa adhibeatur, ut accesio cedat principali. Cedent igitur gemmæ phialis, [i] vel lancibus inclusæ auro, [k] argentove. Sed & in coronis [l] mensarum gemmæ coronis cedent, vt hæ mensis. Et in margaritis quoq; & auro idē est. Nam si margaritæ auro ornandi gratia adhibitæ sunt: auro cedūt. Si cōtra, [m] aurū margaritis cedet. Idē & in gēmis [n] annulis inclusis. Gemmæ † autem sunt pellucidæ materiæ: quas (vt refert Sabinus libris ad Vitellium) Seruius à lapillis eò distinguebat, q gemmæ essent perlucidæ materiæ: velut [o] smaragdi, chrysoliti, & amethysti. Lapilli autem contrariæ superioribus naturæ, vt [*] obsidiani, ueientani. Margaritas autem nec gemmis, nec lapillis contineri, satis constitisse [p] ibidem Sabinus ait: [q] quia concha [r] apud rubrum mare & crescit, & coalescit. Murrhina [s] autem vasa in gemmis non esse Cassius scribit Auro legato, vasa aurea [t] continentur: [u] & gemmis, gemmea. [*] [x] Secundum hæc, siue gemmæ in aureis sint vasis, siue in argenteis, auro, argentove [y] cedent. quoniam hoc spectamus, quæ res cuius rei ornandæ causa fuerit adhibita, non quæ sit pretiosior. [z]

Paulus libr. iij. ad Sabinum. XXII.

SI vt habiliter gēmæ geri possint, inclusæ auro fuerint: tūc aurum gēmis cedere [a] dicimus.

Appellatione præparati. præparatorium continetur. Bar.

Pomponius libro vj. ad Sabi. XXIII.

[a] Cęlabatur. Idest, ornabatur auro, cū esset argentum. Accur.

[b] Facti appellatione. Nisi esset collisum postea: vt ℥. eo. l. Quintus. §. cui.

[c] Et cælati. Scilicet nomine. & facit s. proxi. §. quid ergo. Accur.

[d] De aquiminario. Hoc expone: vt infra eod. l. in argento. in fi.

[e] Miliatium. Vbi panicum de milio coquitur.

[f] Coquinarij. Id est, quibus vtitur in coquina, inde dicit coquinatum secundum vulgare. & facit ℥. eod. l. pediculis. §. argento. & §. quædā. & s. de fun. instr. l. cū delatio nis. §. asinam. & s. de vsufr. l. arborib'. §. nauis. & quib. ex cau. maio. l. miles. §. qui. & l. reipublicæ.

[g] Argentove. Puta annulo, vel scypho aureo, vel argēteo.

[h] Species. Non pretio, vel quantitate: sed ornandi, vel specificandi causa posita: vt ℥. hac ead. l. §. si. & sic fictione iuris dicitur gēma extingui, & nō possidetur. si aūt neutrum alterius causa apponatur, neutrū alteri cedit & vtrūque possidetur: vt s. de vsucap. l. rerū mixtura. quæ est cōtra: vt nn. s. de rei ven. l. in rem. §. 2. & §. 3.

[i] Phialis. Genera vasorum, & erant de auro, vel argēto. ad quod s. ad exhib. l. tigni. in prin.

[k] Auro. Scilicet legato.

[*] Miliariū inquit Baysius, vas est ad parādum aquæ calidæ potū, eiusq; rei extat Athenæum authorē. De eodē miliario, pulchre Beroal. I annotat. ad Pandectas legales.

[*] P. F. cocinatorij, hic meli' quod & agnoscit Accur. s. de penu leg. l. penul. in glo. coquinaria.

[*] Accessorium etiā preciosius cedit principali. Roma. sing. 622.

[l] Sed & in coronis. Quædam erant coronæ gemmis inclusis plenæ, quæ mensis superponebantur grā adornandi mensas. gēmæ ergo coronis, & coronæ mensis cedunt, & habeas literam, sed & in coronis mensarum gemmæ coronis &c.

[m] Si contra. Id est, si aurū gratia ornādi margaritam ponitur.

[n] Idem & in gemmis. Est ergo aliud margarita, aliud gēmæ: vt ℥. statim. & facit ℥. de acqu. rer. do. l. sed si ex meis. & l. quicquid ex tabulis.

[o] Velut. Exemplū.

[p] Satis constitisse. Mediocres enī huiusmodi sunt.

[q] Sabinus ait. Scilicet idem, vt margarita differat à gemmis, & lapillis.

[r] Quia concha. Id est quędā spēs margaritarū crescit &c. quod in lapillis eū gemmis nō est, sed temp sic facta inueniunt in littore maris: vt Instit. de rerū diui. §. item lapilli.

[s] Murrhina. Preciosa materia ex qua fiunt vasa: vt s. de sup. lega. l. 3. §. de murrhinis. & legatis gēmis vasa hæc non continētur: ut hic & ℥. statim. Ac.

[t] Aurea. Id est de auro, & pro auro facta, secundum R.

[u] Continentur. Velut accessio quæuis alia: ut s. eo. l. cū aurū. in fin. & l. seq. in pri. & § peruenia'.

[x] Gemmea. No q̄ de gēmis, sed gēma rū cā facta: vt non obsit pcedentibus. & nō ob. s. de le. 3. l. quęsitum. §. illud. quæ est contra.

[y] Auro, argētove. Scilicet, vbi hæc vasa sunt ornata gemmis.

[z] Pretiosior. Vt Instit. de rer. diui. §. si tū alienā. & s. & cō trahē. empt. l. I modicis. & ℥. eod. l. si qū. in fi. sed arg. cōtra Instit. de rer. diui. §. si quisquis aliena. & s. de statu homin. l. quæritur. & facit s. ad exhiben. l. gemma. & de rei vend. l. in rem. §. 2. & ℥. de vsucapio. l. rerum mixtura. & ℥. l. proxima.

[a] SI vt habiliter. Cedere. vt s. l. proxi.

† Vide in hūc locū Lau. Val. li. elegan. 6. c. vlt. & Plin. libr. 37. Natur. histo.

[*] In P. Fl. obsiani.

[*] P. Fl. gēmea vasa.

IN argento potorio vtrum id dũtaxat sit, in quo bibi posſit, an etiam id, quod ad præparationem bibendi cõparatum est, veluti [a] colum niuarium, [*] & vrceoli, dubitari põt. Sed ꝓpius est, vt hæc quoque insint. [b]

Vnguenti appellatio continet necessariam vnctionem. Bar.

Vnguentis [c] legatis, non tantùm ea legata videntur, quibus vngimur voluptatis cauſa, ſed & valetudinis: [d] qualia ſunt commagena, [*] gleucina, crinina, rhodina, è myrrha quoque, tum nardum purum: hoc [e] quidem etiam, quò elegantiores ſint, & mũdiores, vnguntur fœminæ. Sed de aquiminario [f] Caſſius ait, conſultum ſe reſpondiſſe, cùm alteri argentum potorium, alteri eſcarium legatum eſſet, eſcario cedere. [g]

Vlpianus lib. xxij. ad Sabinum. XXIIII.

VEſtimentum, id eſt, quod detextum [h] eſt, & ſi deſectum [i] non eſt, id eſt, ſi ſit conſummatum. quod in tela eſt, nõdũ pertextũ, [*] [k] vel detextũ, cõtextũ [l] appellat. Quiſquis igitur veſtem legauerit: neque ſtamen, neque ſubtegmen legato continebitur. [m]

Idem libr. xliiij. ad Sabinum. XXV.

VEſtis, [a] an veſtimenta legentur: nihil refert. Veſtimentorum ſunt lanea omnia, lineaq;, vel ſerica, vel [†] bombycina, [o] quæ induendi, [p] præcingendi, [q] amiciendi, [r] inſternendi, [ſ] iniiciendi incubandive [t] cauſa parata ſunt, & quæ his acceſſionis vice cedũt: quæ sũt [u] inſitæ picturæ, clauiq;, q veſtibus inſuuntur. Veſtimenta omnia aut virilia ſunt, aut puerilia, aut muliebria, aut communia, aut [*] familiaria. Virilia ſunt, quæ ipſius patrisfamilias cauſa parata ſunt: veluti togæ, tunicæ, palliola, veſtimenta, ſtragula, amphitapa, [†] ſaga, [x] reliquaq; ſimilia. Puerilia ſunt, quæ ad nullum alium vſum pertinent, niſi ad pueri-

IN argento. CASVS. Titius legauit mihi argẽtum ſuum potorium. nunquid id duntaxat argẽtum continetur legato, in quo bibi poſſit, an etiam id, quod ad præparationẽ bibẽdi cõparatum eſt, ſicut eſt colũ niuarium, id eſt, cribellum argenteum foraminulentũ, quo nix colatur ſeruanda in æſtatem ad refrigeranda vina, & etiam vrceoli, dubitat. Et reſpon. quòd ſic. i fin. autem l. dicit. qd ſi legauit mihi argentum potorium, & Seio eſcariũ: cui legato cedat aquiminariũ, id eſt, vas argenteum paratum ad dandam aquam ad manus? Et reſpõ. quod cedit legato Seij cui eſcariũ eſt legatum.

Vnguẽtis. Hic §. reſpicit illã partem tituli, quæ dicit de vnguentis legatis. dicit ergo quod vnguentis legatis non tantum ea vnguenta videntur legata, quibus vngimur voluptatis cauſa, ſed etiam ea quibus vtimur cauſa valetudinis, id eſt neceſſitatis. & nominat hic genera vnguentorum. hoc quoque vnguentum legatum videtur quo vnguntur fœminæ, vt elegantiores ſint, & mundiores. hoc dicit. Viuianus.

[a] Colum niuariũ. Id eſt, eugaſteria, quę ad modũ colũnæ habet collum.

[b] Inſint. Per hoc enim venitur ad bibẽdum. ſic ſ. de pro cu. l. ad rem. & l. ad legatum. Item no. ſecundum Hug. inſpici quod fieri poteſt. ſic ſ. de leg. j. l. cum res. in fin. & j. de verb. ſigni l. ædificia. §. perfeciſſe.

[c] Vnguentis. Ad illam partem reſpondet vnguentis.

[d] Valetudinis. Id eſt. neceſſitatis.

[e] Hoc. ſ. vnguẽto. quo etiã pedes domini ſunt vncti.

[f] Sed de aquiminario. Quaſi aqua manuarium, vel quaſi aquam miniſtrans. ad quod ſ. eo. l. & ſi non ſunt. §. ſi eui. & j. eo. l. pediculis. §. quidam.

[g] Cedere. Sic ſ. de leg. 3. l. ſeruis vrbanis. §. fi.

VEſtimentũ. CASVS. Hæc l. vſq; ad l. argumento, §. ornamenta. reſpicit illam partẽ tituli, quæ tractat de veſtibus, & veſtimentis legatis. dicit ergo quod appellatione veſtimẽti legati continetur pannus remotus à texendo, ſiue ſit inciſus à tela, ſiue nõ. nã ex quo cõſummatũ eſt à textura, nihilominus appellatur contextũ, id eſt, ac ſi eſſet inciſum à tela, quãuis nõdũ ſit pertextũ, vel detextũ, id eſt, a tela ſeparatum, nõ autem continebitur in dicto legato ſtamen, vel ſubtegmen. & nõ facio vim vtrum leget veſtis, aut veſtimẽtu: q̃a ſem per eſt verum q̃ dixi. & ſcias quia veſtimentorum ſunt omnia veſtimenta lanea, lineaq;, & ſerica & bombycina, quę veſtimenta ſunt parata cauſa induendi, vt veſtitus, & camiſia, & quæ ſunt parata cauſa præcingendi, vt cingula lanea, vel linea, vel ſerica, vel de bombycino, & etiã quæ ſunt parata cauſa amiciẽdi, vt chlamydes, dictæ à tegẽdo: & quæ ſunt parata cauſa inſternendi in terram ad iacendum, vt culcitræ, & tapeta, & ſimilia. & q̃ ſunt parata cauſa amiciendi ſuper lecto, vt culcitrę, & quæ ſunt parata cauſa accubandi, vt duplæ, ſiue linteamina. Itẽ ſunt veſtimentorum ea, quæ cedunt his proximè dictis vice acceſſionis, quales ſunt picturæ infixæ prædictis, & quales ſunt claui, qui inſuuntur veſtibus. Item ſcias quod veſtimẽta omnia aut ſunt virilia, aut puerilia, aut muliebria, aut cõmunia, aut familiaria. de q bus omnibus ſingulariter dicitur in litera. Viuia.

[h] Detextũ. Id eſt, à textura remotum ſecundum Hugo. & eſt ſenſus, quod appellatione veſtimẽtorum cõtinetur pãnus remotus à texẽdo, ſiue à globo inciſus, ſiue nõ. ſic & ſ. de le. 3. l. librorũ. §. vnde non male.

[i] De ſectũ. Id eſt, ab illo globo, ſiue iſtrumẽto inciſum. Accur.

[k] Pertextũ. Hęc duo ſonant quaſi eſſet à globo ĩciſum. Acc.

[l] Contextum. Id eſt, pro eo habetur, ac ſi eſſet à tela inciſum. Accur.

[m] Continebitur. Vt ſ. de leg. 3. l. ſi cui lana. & l. librorũ. §. ſi cui. in fi. & facit j. de ver. ſi. instratũ. & l. veſtis.

[a] VEſtis. Facit j. eod l. inter veſtem. Accurſius.

ADDITIO Intellige iſtã legẽ ſecundum Bart. hic de pãno, qui ſit cauſa faciẽdi veſtẽ, ſed ſi fieret cauſa vẽdẽdi, nõ ad ipſum vſum: tũc appellatione veſtimẽtorum non continetur: vt l. ſi quis ſeruos. ſ. de leg. 3.

[o] Bombycina. Quæ fiunt de bombaſio.

[p] Induendi. Vt camiſiæ. Accur.

[q] Præcingendi. Vt cingula. Accur.

[r] Amiciendi. Vt chlamys, à tegendo. vnde amictus.

[ſ] Inſternendi. Vt tapeta, & coopertoria.

[t] Incubandive. Vt. culcitræ. Accur.

[u] Quæ ſunt. Id eſt, quales ſunt &c. & facit ſ. eod l. cũ aurum. §. fi. & l. ſeq. & j. eod. l. ſi quando. & j. de verb. ſign. l. inſtratum. & l. veſtis.

[x] Saga. Vilis, & raſa veſtis. ſecundum H.

[*] In P. Fl. columnyariũ. Bayſ. putat legẽdum, colũ niuarium, vt ſit vas quo aqua ex niuibus colari ſolebat. De colo niuario vid̃ politianũ, Neb. I lexi. ſuo iur. ciuil. i fi. quãquã Herm. in cottol. ad Dio. ccvj. columnariũ agnoſcat. & Al. lib. 8. Pareг. cap. 4. eſt. n. inſtrumentum ad p̃colandum vinum.

[*] In P. Fl. glaucina, crina, ro ſ. ſmurna, coſũ, nardũ, purũ, &c.

Aquiminariũ quid ſit.

[*] Vid̃ Ant. Aug. li. 3. Emẽ. c. 7

[†] Veſtimẽta bõbycina q̃ ſiot, & unde dicta. pulchre. Alc. li. Parerg. 6. c. 25.

[*] In P. Fl. familiarica.

[†] Amphitapæ, veſtes ſunt, q̃ vtrioq; ſunt piloſæ.

lem: veluti togæ, prætextæ, aliculæ, chlamydes, pallia, & alia, quæ filijs nostris cõparamus. Muliebria sunt, quæ matrisfamilias causa comparata sunt, quibus vir nõ facilè vti potest sine vituperatione: veluti stolæ, palæ, tunicæ, capitia, zonæ, mitræ (quæ magis capitis tegẽdi, quàm ornandi causa sunt cõparata) plagulæ, penulæ. Communia sunt, quibus promiscuè vtitur mulier cum viro: veluti, si eiusmodi penula, palliumve est, & reliqua, quibus sine reprehensione, vel vir, vel vxor vtatur. Familiaria sunt, q̃ ad familiam vestiendam parata sunt: sicuti saga, tunicæ, penulæ, lintea, vestimenta, stragula, & consimilia. Vestis etiam ex pellibus cõstabit. Item pelles caprinæ & agninæ, vestis erunt.

Paulus libr. xj. ad Sabinum. XXVI.

Cum & tunicam, & stragula pellicia nõ nulli habeant.

Vlpianus lib. xliij. ad Sabinum. XXVII.

Argumẽto sunt etiã nationes quædam, veluti Sarmatarum, quæ pellibus teguntur. Aristo etiam coactilia vesti cedere ait, sed & tegmẽta subselliorum huic legato cedere. vice margaritarum, item fibulæ, ornamentorum magis, quàm vestis sunt. Tapeta vesti cedunt, quæ aut sterni, aut inijci solent. Sed stragulas, & babylonicas, quæ equis insterni solent, nõ puto vestis esse. Fasciæ crinales pedulesq́;, & pilea vestis loco sunt: quia partem corporis vestiũt. Alia causa est odonũ: quia vsum calciamentorum pręstant. Ceruicalia quoque vestis nomine continentur. Si quis addiderit, vestẽ suam: apparet de ea eum sensisse, quã ipse in vsus suos habuerit. Culcitræ etiã vestis erunt. Item pelles caprinæ, & agninæ vestis erunt. Muliebri veste legata, & infantilem contineri, & puellarum, & virginum, Põponius lib. xxij. ad Sabinum rectè scribit. mulieres enĩ omnes dici, quęcunq; sexus fœminini sunt. Ornamẽta muliebria sunt, quibus mulier ornatur: veluti inaures, armillæ, viriolæ: annuli (præter signatorios) & omnia, quæ ad aliã rẽ nullam parantur, nisi corporis ornandi causa: quo ex numero etiã hæc sũt, aurum, gemmæ, lapilli, q aliam nullam in se vtilitatẽ habent. Mundus muliebris ẽ, quo mulier mũdior fit. Cõtinenẽ eo specula, matulæ, vnguenta, vasa vnguentaria, & si qua similia dici possunt, velut labiciorisius. Ornamentorum hæc sunt: vittæ, mitræ, semimitræ, calantica, acus cũ margarita, quam mulie-

a Quibus vir. Id autem fieri non potest, quod turpiter fit: vt s. de cõdi. insti. l. filiusfa. & j. de ver. sig. l. nepos.

b Ornandi. Aliàs ornamentorum magis appellatione continebuntur.

c Penulæ. Quasi pene nulla, id est, vilis vestis, alij dicunt patens vestis, siue ampla.

d Caprinæ. Et facit j. eo. l. argumento. §. 1. & l. inter vestem. Accur.

e Argumento. Coactilia. Vestes quæ cogunt propter strictură, vt in Hispania.

f Vesti. Legatæ.

g Tegumenta subselliorum. i. coopertuæ sellarum equorum.

h Fibulæ. Mantellorum. Sed contra s. eod. l. cum aurũ. in fi. & l. fin. vnde dic q̃d erant monilia p se ad ornandũ collũ, vel pectus. & ad hoc j. de verb. sig. l. statuæ. & s. de supel. leg. l. de tapetis. & j. ea. l. §. ornamẽta. & j. de fund. instru. l. quæsitum. §. si domus.

i Crinales. Pãnus ad caput cum lauatur: vel crurales. vt caligæ laneæ, vel lineæ. Accur.

k Pedulesq́;. Id est, calcaria. Accur.

l Pilea. Ad tegendum caput: vnde pileati.

m Odonum. Id est, camelorum. Accur.

n Ceruicalia. Quibus cooperim⁹ ceruicem, vel caput, secundum H. vel dic quod sub capite in lecto tenemus. Ac.

o Suam. Scilicet tãtũ, vt apparet j. eo. l. cum in testamento. & l. pediculis. §. item cũ quæreret.

p Habuit. Tempore testamenti: vt s. eod. l. si ita legatũ. & de lega. 2. l. Imperator.

q Vestis erunt. Vt & s. eod. l. vestis. in fi. & l. seq. & l. fina. Accursius.

r Fœminini. In larga significatione: quandoq; secus, vt no. s. de leg. 3. l. seruis. Accur.

Ornamenta muliebria. CASVS Hic §. tangit illam partẽ tituli, q̃ dicit de ornamentis legatis. & est planissimus. sequens autem §. respicit illam partem tituli, quæ dicit, de mundo legato. & dicit q mundus muliebris est quo mulier fit mundior, & in eo mũdo continenẽ quædã, quæ nominantur in litera. alia aũt continenẽ numero ornamentorũ. quæ similiter in litera numeranẽ. nam est differẽtia inter mũdum, & ornamentum. sicut eñ mulier potest esse mũda, non tñ ornata, vt solet contingere in his mulieribus, quæ se excundauerint lotæ i balneo, neq; se ornauerit: ita & ecõtra est ali qua mulier ex somno statim ornata: non tamen adhuc emundata. Item habentur loco ornamentorũ margaritæ coniunctę auro, vel argento parato ad mulierem ornãdam: & ẽt lapides pretiosi coniuncti cum dicto auro, vel argento, etiã si apti sunt ad remouẽdũ à dicto auro, vel argẽto, ẽt si iam sunt resoluti à dicto auro, vel argẽto. l hoc tamen, vt postea recomponãtur: nihilominus sunt loco ornamentorũ. si autem lapilli, vel margaritæ, vel gemmæ sint adhuc rudes, id est, non cũ alio cõiuncti, non sunt loco ornamẽtorum, nisi hoc voluisset testator. Item scias, quod vnguenta quibus vngimus causa valetudinis, non cõtinentur in mundo legato. Viuia.

s Mulier ornatur. Preter vestem: vt j. eod. l. §. ornamentorum.

t Inaures. Quæ in auribus pertusis suspẽdi solent: vt s. de test. l. ad testiũ.

u Viriolæ. Vtbucõ celli, & canoletæ.

x Signatorios. In quo sunt characteres: vt s. de test. l. ad testium. §. signum. & facit j. de verb. signi. l. signatorius.

y Vnguenta. Contra j. ead. l §. fi. Solu. multiplex ẽ vnguentum: vt s. eod. l. in argento. §. 1. & facit j. eod. l. pediculis. §. fin.

z Vasa. Supra de tri. leg. l. 3. & de pe. leg. l. vnã q̃. i pri.

Lapides.

Sic ĩ P. Fl. Hal. autem scripsit alicubi & chlamydes, & alia q̃ si. &c.

Et alia, hæc non sunt in P. Flor.

Aliàs pallia fieri non dr̃, quod turpiter fit.

Familiarica. in P. Flo.

In P. Fl. deest totũ hoc, Item per capr. & agninæ ve erunt. non habetur.

Coactilia quæ dicũtur, pulchrè Ioã. Bapt. Egnatius l annot. ad Pertinacẽ Aelij Spartiani.

P. Fl. & tegimẽta.

In P. Fl. fasciæ crurales pedulesque, & impilia vestis. &c.

Beto. inquit Neb. in lex. suo in. ci. in dictione crurale, legis crurales.

P. Fl. & nipilia.

Sic in P. Fl. Bays⁹ tñ legẽdũ putat, çdorũ, equorũ lquit, pellibus fiebant calciamenta.

In P. Fl. culcitræ.

De anulla signatorijs, & nõ signatorijs plenè Mãdo. in Glo. Facul. §. Ac quib' vis. l ver. anuli.

Lauatio riscus. Sũt q hic substituunt alabastrus: alij alabastrites. verum cũ in scriptis q̃busdã codicibus legatur, labitori vsui, nõ ineptè forsitã sic legatur labrorũ vsus. Dr̃ eñ labrũ, vas patulum grãdioris aquæ capax, cuius vsus & in balneis ẽ. vnde Cic. in epl. Labrũ, inq̃t, si i balneo nõ ẽ fac vt sit. porro quum I nlijs ẽt quibusdã exẽplarib⁹ legatur, Labicionicus: ita sor

a Lapides. Innuit quòd margarita sit lapis, quòd falsum est, vt ĩ. eo. l. si non sunt. §. si. Sed dic q verbũ alij, non implicat: vt no. sup. de pro. l. non solum. §. quæsit.
b Exemp-tiles. Id est, apti remoueri ab eo cui sunt adiuncti. Accur.

mitur? certè omne aurum fiet meum, quod testator potuit vendicare suum esse cum moreretur. si autem post quam legauit mihi dictum aurũ, legauit idem aurum alijs. tũc interest quomodo legauit alijs, scilicet aut animo adimendi mihi: & tunc ego nõ habeo aurum, imò secundi legatarij. aut non animo adimẽdi mihi: & tunc ego habeo medietatem auri, & secundi legatarij aliam medietatem: nisi testator voluisset me habere solidum aurum: & secundos legatarios. solidum. tunc enim vni pretium auri: alij parti aurũ assignatur: vt ĩ. de leg. j. l. si ita sit scriptum. & l. si pluribus. si autem, vt dictum est, legauit mihi aurum factũ, omne aurũ ad me pertinet, ex quo auro aliquid est effectum: siue id aurũ esset paratum sua causa testatoris, siue causa vsus alterius secus, si legauit mihi aurũ infectũ: quia tunc id videtur legatum esse mihi, quod eius testatoris existens ita factum est, vt eo auro non possis testator vti sine refectione ad rem ad quam cõparatum est a testatore. Item & illud aurum videtur mihi esse legatum, qd' testator habebat numero infecti auri. si autem legauit mihi aurum, vel argentum signatum, id videtur mihi legatum, q eius testatoris existens aliqua forma est expressũ, siue impressum: velut quia impressa sunt in auro, vel argento ea, quæ sunt Philippi Imperatoris, puta caput, & brachia, & alia. Item numismata videntur mihi legata, in quibus erat impressa forma Cæsaris: & similia videntur mihi legata. argentũ autẽ si mihi legasset, non continentur scaphia, id est, genera vasorum ad excipiẽda alui mulierũ excrementa idoneorum. scias etiã quod argentum factum ita definitur scilicet illud, qd' neq; in massa sit, neque in lamina, quæ est lõga ad modum baculi, nec in argẽto signato, de quo modo dixi, neque in supellectili, neque in mundo, neque in ornamentis. Viui.

res habere solẽt: reticula, & [a] crocufulia. Sed & mulier potest esse mũda, non tamen ornata: vt solet contingere in iis, quæ se mũdauerint, lotæ in balneo, neque se ornauerint. Et contrà esse aliqua ex somno statim ornata non tamen emundata. [a] Margarita si nõ soluta sunt, vel qui alij lapides: [a] si quidẽ exemptiles [b] sint, dicendum est, ornamẽtorum loco haberi. Sed & si in hoc sint resoluti, vt cõponantur: [c] ornamẽtorum loco sunt. Quòd si adhuc rudes sint lapilli, vel margaritę, vel gemmæ, ornamẽtorũ loco non erũt: nisi alia mẽs fuerit testãtis, q hæc quoque, quæ ad ornamenta parauerat, ornamentorũ loco, & appellatione cõprehẽdi voluit. Vnguenta, quibus valetudinis [d] causa vngimur, mundo non continentur.

Illud debet attendi ad quod res principaliter paratur: non ad quod secundario. Bart.

Paulus libr. xj. ad Sabinum. XXVIII.

Quamuis quædam ex veste [e] magis ornatus [f] gratia, quàm quæ [g] corpus tegãt, cõparentur: tamẽ quod eo nomine [h] sint parata, potius habẽda esse vestis numero, quam ornamentorum. Similiter ornamẽtorum esse constat, quibus vti [i] mulieres venustatis, & ornatus causa cęperũt: neq; referre, si quędã eorum [l] alium quoque vsum præbeant: sicuti mitræ, & anademata. [†] quãuis enim corpus tegãt, [k] tamen ornamentorum, non vestis esse.

Vlpianus libro xliiij. ad Sabinum. XXIX.

Quintus Mutius libro ij. iuris ciuilis ita definit, argẽtum factum, vas argenteum videri esse. [l]

Illi cui legatur omne argentum, non debetur pecunia signata. Bartol.

An cui argentum omne legatum est, ei numi quoque legati esse videantur, quæritur? Et ego puto nõ cõtineri. [m] Non facile enim quisquã argenti numero numos computat. Item argento [n] facto legato, puto (nisi euidenter contra

c Componantur. Sic ĩ. de ac. empt. l. fundi. §. fin. & ĩ. de verb. obliga. l. inter stipulantem. §. sacram. in fin. §. item facit sup. de leg. j. l. librorum. §. j. & §. si, & l. ligni. §. fin. Sed contra. in d. l. librorum. §. chartis. Solu. ibi. Accur.
d Valetudinis. Secus in eo quo fiunt mũdiores fœminę. vt ĩ. eo. l. in argẽto. §. j. & ĩ. e. l. mundus.

Quamuis. C. A. s. Legauit mihi Titius vestes suas. certè continent legato omnia, q̃ sunt reperta, vel cõparata noie vestimentorum, siue parata ad hoc tãtu, vt corpus tegatur, siue cõparata magis ornatus gratia, quam quo corpus tegatur, & idem si legauit mihi ornamẽta sua, nam ea continẽtur legato ornamentorum, quibus principaliter mulieres cõsueuerunt vti causa venustatis, & ornatus. etiam si quædã eorum ornamẽtorũ præbeant mulieri alium vsum per cõsequentiã, puta q tegant corpus, & ita magis. inspicimus principale, quàm cõsequens. Viui.
e Ex veste. i. ex numero vestis.
f Magis ornatus. q. d. quis ita gereret.
g Eo nomine. Scilicet: vt corpus tegatur. H. vel numero vestis sit.
h Vti. Principaliter.
i Eorum. Ornamentorum.
k Tegant. Per consequentiam.

Quintus Mutius. C. XXIX. Legauit mihi Titius argentum suũ factum. certe continet vas argenteũ. Sed si legauit oẽ argẽtum suũ: nõ continẽtur nummi argentei. imo & si legasset mihi argentum suum factum, non continerẽtur nummi argentei. Sed quid si legauit mihi omne argentum, quod suum esset? non continetur illud argentum quod alij ei debent: quia non est suum, imo sibi debitum. non enim videt suum esse, quod vendicare non posset. Quid si, vt dictũ est, legauit mihi aurum, vel argentum factum? certè nõ continetur illud aurum, vel argentum, quod est cõfractum, vel collisum, & ita commodè vti eo non poterat. quid si legauit mihi aurum, quod suum esset cum more-

l Videri esse. Facit supra de leg. 3. l. librorum. §. quod tamen Cassius. & supra eo. l. & si non. §. argẽto facto. & infra ea. l. §. cui. & §. si factum.
m Non contineri. Vt supra e. l. cum aurum. in prin.
n Item argento. Probat per quod videbitur contineri. & non continetur: ergo nec hic. Accur.

sin potaretis aliqua legi posse labis, cionos. quarũ vocum priorẽ Hesychius in lex. suo interpretat, posteriorẽ Herm. in corrol. ad Diosc. cap. ccvj. Quã quã diuinationes istæ mihi admodum nõ placẽt. Tucense.
[a] In F. Fl. crocusania sicut & mulier & c. Effectũ ẽ hoc nomẽ à κροκύφαντος, & ẽ ornamentũ capitis ut apparet ex gręco etymologico ĩ dictiõe κροκύφαντος. Necesse audiend' Alcia. lib. parer. 6. c. 26. L. R.
[†] Multa ĩ hũc locũ Cat. Cotta ĩ dictione vndones. nos apud Blõ. li. 9 ẽ Roma triumphãte, legimus chrochisotia apd' Iulianũ partenopeũ, in lexi. in dictione, ornamẽta muliebria crochinisia. In scriptis qbusdã exẽ. crochisuntia. Ĩ aliis crocifacia. & ĩ Norẽberg. cen. crocohyphãta. Alc. autẽ lib. parer. vj. c. xxv. crocophali legit, qua dictione significari ait discriminale rubrũ, qd' capitis ornãdi causa gerũt mulieres.
[a] P. Fl. cõmundata.
[a] P. Fl. q quo.
[a] In P. Fl. reperta.
[†] Anademata capitis ornamẽta sunt authore Suida. Alcia. lib. 2. pręterniss.

a Non contineri. Aliàs deest non sed cum nõ, est melior litera: vt j. §. fi. Accur.

b Id quod in credito. Id est, id quod testator habebat penes se ex cã crediti, puta sibi commodatũ, vel depositum, vel pignori obligatũ, ad quod est ĩ. de leg. 3. l. qui habebat. Vel dic econtra, quod est debitum testatori: quod nõ est suũ, licet sibi debitũ: ad quod j. eo. l. scribit. in prin.

c Non possit. Andi Martine., ergo mulier non est domine fundi dotalis: vt C. de rei vẽdic. l. doce. & facit sup. de rei ven. l. nõ solum. §. j. & ĩ. ea. l. §. cui legatum.

d Fractum. Omnino collisum, & sic vitiatum, vt eo vti commodè non possimus.

e Commodè. Facit j. de ver. sig. l. nepos proculo. Accur.

f Eius. Scilicet legatarij.

g Fiet. Recta via: vt j. de sur. l. c. Titio. & sic patet.

h Suum esse. Facit ĩ. eo. §. argẽto. Acc.

i Distributio. Duobus modis exponitur. primo distributio eius rei, scilicet auri facta est; scilicet in alios legatarios de eodem. auro, nam refert, fecerit hoc vltimo loco animo adimẽdi, vel non, ad quod sup. de leg. j. l. si ita scripsero. Secunda distributio, id est alienatio inter viuos de eodem auro. nã tũc refert dixerit, quod meum erit, an quod meum est. primo casu debetur solum quod suum est tempore mortis: vt ẽ. de leg. j. l. vj. & de leg. 3. l. nuper. in secundo subdistinguitur, fecerit sponte, an necessitate, vt primo casu non debeat, secundo sic. vt er. sup. de le. tertio. leg. fideicommissa. §. si rem.

k Effectum. Aliàs effectum: aliàs infectum. id est, validum factum non priuatiuè.

l V sionis. Id est, vsus. sic sup. de leg. 3. l. cum quæreretur. §. lana.

m Infecti numero. l. peterfa. pro infecto habebat. Az. ad hoc sup. eo. l. & si non sunt. §. argẽto. & sup. ead. l. in princ. & §. cum aurum. & j. eo. §. fi.

n Quod eius. Scilicet testatoris existens, & quod dicit expressum. i. expressim. & quod dicit Philippi, dicit nomẽ Imperatoris, & sic in sequenti numismate erat imago Cæsaris: vt in Euangelio. Accur.

Mulier fundi dotalis domina nõ est.

Matt. 22.

...sensisse testatorem appareat) numos non contineri. c

Illud dicitur suum esse, quod potest vindicari. Bar.

Argento omni legato, quod suum esset: sine dubio non debetur id, quod in credito b est, hoc ideo, quia non videtur suum esse, quod vindicari non possit. c Cui aurum vel argentum factum legatum est, si fractum, d vel collisum sit, non continetur. Seruius enim existimat aurũ, vel argentum factum id videri, quo commodè e vti possumus argentum autem factum, aut collisum non incidere in eã definitionem, sed infecto contineri.

Qui legat aurum omne quod suũ est, legatario illud debetur, quod testator potuit vindicare. Bartolus.

Cui legatum est aurũ omne, quod suum esset, cum moreret: eius f omne aurum fiet, g qđ tunc paterfamilias, cum moreretur, vindicare potuit suum esse. h sed si qua distributio i eius rei facta est: tunc interest, quomodo sit legatum: Si factum aurum legatum est: omne ad eum pertinet, cui legatum est, ex quo auro aliquid est effectum: k siue id suæ, siue alterius vsionis l causa paratum esset: velut vasa aurea, emblemata, signa, aurum muliebre, & cętera, quæ his rebus sunt similia. Sed si infectum legatum est, quod eius ita factum est, vt eo ad rem ad quam comparatum est, non possit vti sine refectione, quodq; ab eo patrefamilias, infecti numero m fuerat: id videtur legatum esse.

Argenti signati appellatione continetur, quod est aliqua forma expressum.

Si autem aurum, vel argentum signatum legatum est: id paterfamiliàs videtur testamento legasse, quod eius n aliqua forma est expressũ: veluti, quę Philippi sũt: item numismata, & similia. Argento legato, non puto ventris causa o habita scaphia † p contineri: quia argenti numero non habentur. Argentum q factum rectè quis ita definierit, quod neq; in massa, neque in lamina, r neq; in signato, neque in supellectile, s neque in mundo, t neq; in ornamentis sit. a

Non videtur alicuius causa paratum, quod causa commodãdi habetur. Bart.

Alphenus lib. vij. Digestorum. XXX.

CVm in testamento alicui argentum, quod vsus sui u causa paratum esset, legaretur, itemq; vestis, aut supellex: quæsitum est, quid...

o Ventris causæ. Quæ corrigia est ꝑ ventre sustentãdo. Viuia.

p Scaphia. Hoc scaphium hui' scaphij, genus a cinguli qđ non continetur appellatione argenti, cum nũ argenti numero tenebatur: vt hic, & arg. sup. e. l. & si nõ sunt. §. lectũ. circa prin. l.

q Argentum. In messe aurea, quæ dicitur placida.

r Lamina. Scilicet longa quasi fustis. Accurs.

s In supellectile. In qua non sunt vasa aurea propter seculi seueritatem, licet sint aurei lecti, & similia: vt ĩ. de sup. le. l. 1. in prin. & §. fin. hodie autem secus: vt sup. ꝺ sup. le. l. Labeo. in princi. & sic nõ ob. sup. eo. l. & si sunt. §. argento.

t In mundo. Quid mundus sit, & quid ornamentum, dicitur sup. e. l. argumento. §. ornamenta. & §. mundus. & l. quamuis. Item quid sit supellex, dicitur sup. de supel. le. l. Labeo. & facit ad hoc sup. e. l. cũ aurum. & prin. & ĩ. in hui' l. princ. & §. j. & §. si factum.

CVm in testamẽto. CASVS. Titius legauit mihi argentum, quod paratum erat causa vsus sui testatoris, & vestẽ, & supellectilẽ: quæritur, quod argentũ videatur causa vsus testatoris paratum, ut sic illud mihi debeatur. verũ ne ad argentũ, quod victus sui testatoris causa paratum testator parasset ad vsũ quotidianum, an & si mensas argenteas, & eius generis argentum haberet, quo ipse testator non temere, id est non ferè vteretur: sed soleret commodare ad ludos, & cæteras apparationes? Et resp. quod illud tantum continetur, quod victus sui testatoris causa paratum est. Viui.

u Sui. Scilicet testatoris.

a P. Fl. qđ suum esse cum moreretur vindicare potuit &c.

r Scaphiũ vas est mulierũ ad eluii excrementa excipienda, sicut lasanum virorum, teste Polu. vnde hic intellige scaphie habita causa vẽtris. s. purgandi.

a In P. Fl. vt eo qđ ad rẽ cõparatum, &c.

† De scaphio Alc. lib. 6. Parer. ca. 26. circa fi.

a P. Fl. infit.

Non temere. Id est, indistinctè. vel id est, nō ipse solus. & facit sup. de le. 3. l. seruis urbanis. & l. ea tamen. & sup. e. l. Quintus. & l. argumēto. §. si quis. & ff. de verbo. sign. l. in lege.

Si quando. CASVS. Titius habens cādelabrū aureum, cui erat in iectū sigillū æneū, legauit mihi aurum, suum factum. certe non solum candelabrum prædictū mihi debebitur, sed & sigillum, quia sigillum est accessio candelabri. si autem sint tales materiæ simul iniunctæ, in quibus dubium sit vtra sit accessio vtrius: tunc hoc æstimandum est ex visu, & vsu rei: & ex consuetudine illios, cuius erant, & quod dixi in aureo candelabro, idem dicas in argenteo. Vi.

[b] Materia. Vt sigillum æneum candelabro aureo: vt ff. e. l. pediculis. l. prin. & facit in ea. l. §. fi. & supr. e. l. vestis. in prin. & leg. & si nō sunt. §. fi. & supra de contrahe. emp. l. qui tamen. Accur.

[c] Aestimādum est. Vt eo legato cui cedit, totum legari videat: vt sup. eo. l. & si non sunt. §. penue nimmus. & lege sequenti.

Si quis ita. CASVS. Titius ita legauit vxori suæ: do, lego vxori meæ mondum, ornamenta, seu quæ eius causa parani. Certe debētur vxori omnia,

[a] P. Flan & si eas mensas.

† Inquantum dicit iste tex. accessorium cedere suo principali cōcor. tex. cum gl. in c. si laic. & ibi Car. Alex. ā. 3 1. dist. & in c. accessoriū & ibi Dy. & Philip. Franc. de reg. iur. li. vj.

† Infecta, & infra in iectum.

cuiusque vsus causa videretur esse paratum: verū ne id argentum quod victus sui causa paratum paterfamilias ad quotidianum vsum parasset: an & si quas [a] mensas argenteas; & eius generis argentum haberet, quo ipse nō temere [a] vteretur, sed commodare ad ludos & ad cæteras apparitiones soleret? Et magis placet, quod victus sui causa paratum esset, tantùm cōtineri.

Accessoriū cedit principali. Bar.

Floren. lib. xj. Institutionum. XXXI.

Si quando † alterius generis materia [b] auro, argentove iniecta † sit: si factum aurum vel argentum legetur: & id, quod iniectum est, debetur. Vtra autem verius materiæ sit accessio; visu, atque vsu rei & consuetudine patrisfamilias æstimandum est. [c]

Dictio seu, est amplissima. Bar.

Paulus lib. sing. de adsig. lib. XXXII.

id est, mundus, & ornamenta, & omnia alia eiusdem vxoris causa parata. nā verbum seu, videtur positū causa ampliandi legati, & non minuendi, sicut & si ita legasset do, lego Titio vina, quæ in vrbe habeo, seu in portu: quo casu debentur Titio vina, quæ sunt in vrbe, & quæ sunt in portu. Viuianus.

[a] Omnia deberi. Id est, omnia sunt in obligatione, nō solutione tantū. & sic disiuncta pro cōiuncta accipiet: vt & sup. eod. l. v. in fi o. & ff. de verb. signi. l. sæpe. Sed cōtra, C. de verb. signi. l. cum quidā. in fin. & supra de iur. dot. l. plerūq;. in fi. & ff. quādo dies leg. ced. l. cū illud. & sup. de contrahen. empt. l. si ita. quibus dicitur alterum deberi ad electionē debitoris. Sol. hic in verbo seu, ibi in verbo, aut. Vel secundum Roge. cum præcedit signū vniuersale, disiūcta pro cōiuncta ponitur, vt hic: & vt ibi, omnis homo, seu asinus currit. oportet enim omnē asinum currere, vt vera sit. & facit ff. de nou. l. a te. & supra de le. 3. l. ea tamen. Accur.

Qui lancem. CASVS. Titius moriens, & relinquens in bonis suis vnam lancem maximā, & aliam minorem, & aliā minimā, ita legauit. Lācē meam minorē lego Titio. certè responsum est videri legati lancem mediæ magnitudinis. & hoc est verū, si non apparet, quam lancem ex prædictis voluit demonstrare testator: quia si illud appareret, illa lanx deberetur Titio, de qua testator sensit. Viuia.

[c] Mediæ. Sic sup. de leg. j. l. legato generaliter. sed certè imo minimā: vt ff. de le. j. l. si ita scriptum. in fin. & l. quæ duos. & l. apud. §. Seio. & de leg. 3. l. nummis. & ff. de reg. iur. l. semper in dubijs. quæ sunt contra. Solu. hic fuit vsus his verbis, ego qui relinquo in bonis meis lancem maiorē, minorem, & minimā, lego minorem. & hoc innuit cum dixit, qui lancem maxi. &c. & hæc tria nominādo, uel hæc erat sua consuetudo loquendi: ut supra de lega. j. l. si seruus plurium. §. finali: alias minima deberetur. vel non est hic dubium verbum, nam sic lex exponit minorem: vt Insti. de liberti. §. libertinorum.

Si quis ita legauerit, Vxori meæ mūdum, ornamenta, seu quæ eius causa paraui, do, lego: placet omnia deberi [a] sicuti cùm ita legatur, Titio vina, quæ in vrbe habeo, seu in portu, do lego: omnia deberi. Hoc enim verbū (seu) ampliādi [b] legati gratia positum est.

[a] Io hunc locū, vide Alexā. ab Alex. Genial. dier. lib. 4. ca. 3.

[b] Seu amplatiuè. Mando. I Gl. Facul. §. Et proprium, in ver. seu, in prin.

Minor intelligitur media. Bar.

Labeo libro po. à Tabo epitoma. XXXIII.

Qui lancem maximā, minorē, minimā relinquebat, ita legauerat: Lancem minorem illi do, lego. Mediæ [c] magnitudinis † videri legatam lanceam, responsum est: si non appareret, quam lancem ex his paterfamilias demonstrare voluisset.

† Et promissio in gener. mediocritatē respicit. cō cor. c. literas, cū gl. super ver. clericū. extra de filius presb.

Paulus libr. ij. ad Vitellium. XXXIIII.

Pediculis. CASVS. Titius legauit mihi argētum suum factum. certè continentur legato pediculi argētei, qui ad modum pedū sustinebant tabulam ad comedēdum forte: & etiam sigilla, siue signa ænea iuncta dictis pediculis, vt pulchriores pediculi viderentur, & etiam omnia alia, quæ rediguntur ad eandem similitudinem sigillorum æneorum. Viuianus.

Pediculis [f] argenteis adiuncta sigilla ænea, [g] cæteraque omnia, quæ ad eandem similitudinē redigi possunt, argento facto cedunt.

[f] Pediculis. Pediculi dicuntur quædam argentea sustentacula, quibus vasa, vel res quælibet velut pedibus sustentatur.

[g] Sigilla ænea. i. signa de ære. dicuntur sigilla a signo: olim enim propter varietatē, quæ rē pulchriorē facit, in argento iaciebant quoddā protractum de ære. Azo. & facit s. eo. l. si quādo. & ff. de le. 3. l. hæres. §. pe. & §. fi. & ff. de acq. re. do. l. sed si de meis. & l. quicquid. Accur.

Auro facto. CASVS. Titius legauit mihi aurū suū factum. certè continentur legato annuli aurei, & gemmæ eisdem annulis inclusæ: nam hę gemmę sunt dicto sū annulorū. Item continentur cymbia argentea illigata crustis aureis habebat enim testator vasa, seu pocula ad cymbæ similitudinem facta, habentia cingulos siue virgas de argento, vt melius viderentur. Item continentur aurea ornamēta muliebria, & margaritæ, quæ ita prædictis ornamentis cōtextæ sunt, vt potentior sit aspectus auri in his margaritis. Sed nunquid continentur in dicto legato emblemata aurea, quæ erant in dictis lapidibus, & in absidibus, & quæ poterant separari à dictis lapidibus, & absidibus? & Gallus dixit simpliciter

citer qđ fit. & quia simpliciter dixit. Ideo Labeo improbauit dictũ suũ, postea autem Tubero ait determinando improbationẽ Labeonis, & dicendo videri illud legatum qđ testator habuit numero auri. vnde si dicta emblemata cum lapidibus, vel absidibus, quibus erãt adiuncta, testator habebat numero auri, continebuntur in legato prædicto. si autem non apparet an testator habuit eos lapides, vel absides cũ emblematis aureis numero auri, non debebuntur ex dicto legato. nã eo casu aurata, & uasa alterius materię inclusa auro, non sunt habẽda numero auri legati. Vinia.

In legato auri facti veniunt gemmæ, & omnia, quæ testator auri numero habuit. Bart.

Auro facto[a] adnumerantur gemmæ annulis inclusæ: quippe hæ annulorum sunt.[b] Cymbia[c] argentea crustis aureis illigata, margaritæ, quæ ita ornamentis muliebribus contextæ sunt, vt in his[d] adspectus auri potentior sit, auro facto annumerantur. Aurea emblemata,[e] quæ in lapidibus,[*] paropsidibusq; argenteis essent, & replumbari[f] possent, deberi Gallus ait:[g] sed Labeo improbat. Tubero[h] autem, quod testator auri numero habuisset, legatũ videri[i] ait, alioquin aurata, & inclusa vasa alterius materiæ auri numero non habenda.[k] Argento potorio,[l] vel escario[m] legato: in iis, quæ dubium est, cuius generis[n] sint, consuetudinem[o] patrisfamilas spectandam: non etiam in ijs, quæ certum est, eius generis non esse. Quidam primipilaris[p] vxori suæ argentum escarium legauerat. Quæsitum est, cùm paterfamilias in argẽto suo vasa habuerit, quibus & potabat, & edebat, an legato hæc quoque vasa cõtinerẽtur? Scæuola respõdit, contineri.[q]

Qui legat ornamenta sua, non videtur legare ea, quæ habet causa vendendi Bar.

Item[r] cùm quæreretur de tali legato, Hoc amplius filia mea dulcissima è medio sumito, tibiq; habeto ornamẽtum meum omne muliebre cũ auro, & si qua alia muliebria apparuerint.[s] cùm testatrix negotiatrix fuerit: an non solùm argentum, quod in domo, vel intra horreũ vsibus eius fuit, legato cedat, sed etiã qđ in basilica[t] fuit muliebre?[u] Respondi, si testatrix habuit proprium argentum ad vsum suum

[a] Auro facto. Testator legauit aurũ factum. Accur.
[b] Sunt. Quãdo gẽ̃ma annuli sunt inclusæ, ut j. eod. l. & si nõ sunt. §. penuria mus. & §. fi.
[c] Cymbia. Genus ornamenti.
[d] In his. Margaritis.
[e] Emblemata. Superficies: vt not. s. e. l. si gemma.
[f] Replumbari. Id est plumbum, quod cõiungit, remoueri. ad qđ è s. e. l. eũ aurum. §. idẽ Celsus. magis aũt si nõ possunt separari sed de hoc plus dubitabat.
[g] Gallus ait. Sed perperam.
[h] Tubero. Quod Labeo dixit determinans.
[i] Ait. Scilicet Tubero. & hoc casu bene dixit Gallus.
[k] Habenda. Et hoc casu intellige Labeonem dixisse vt hic, & s. eo. l. & si nõ sunt. z. respon. & facit j. de ac qui. rer. dom. l. sed si de meis. & l. quicquid. per totum.
[l] Argento potorio. Quid sit, dic vt s. eo. l. in argento. in prin.
[m] Escario. Et quid sit hoc. s. e. l. & si non sunt. §. si cui escarium.
[n] Cuius generis. Vt quia talia sunt, quibus secundum communem consuetudinem & in esca, & in potando quis vti potest: ut j. proxi. §. Accur.
[o] Consuetudinem. Non in dubijs locum esse coniecturis ex cõsuetudine: vt hic & s. de le. j. l. si seruus plurium. §. fi. nõ autem in certis: vt hic, & j. de le. 3. l. illę. §. j. & de le. j. l. 4. & s. de verbo. obli. l. continuus. §. cum ita. in fin. §. & s. de sup. leg. l. Labeo. §. sed de his. & l. qui vestem. Accur.
[p] Quidam primipilaris. Vel primus administrans in rebus publicis, vel primũ pilum deferẽs: vt not. C. de episco. & cleri. l. quisquis.
[q] Contineri. In dubio valet. ad quod s. de le. j. l. si cui seruus. & de leg. 3. l. seruis vrbanis. §. pe. & §. fin. & de tri. uin. & oleo lega. l. fin. in princ. Sed argu. contra. s. de fun. instru. l. quæsitum. §. si quis eodem instrumẽto & facit j. proxi. §.

ADDITIO. Pro solutione huius contrarij, dic quòd escarium est genus comprehendens, etiam potorium, nisi aliud de mente testatoris appareat, secundum. Bar.

[*] In P. Fl. absidibusque argenteis. Cæterũ absides quid sint, pulchrè Hermol. in indice castiga. suarum in Pl. in hac ipsa dictione.
[*] Cymbiũ poculi genus dicebatur pro cerum, aenauibus simile. Vergili. Cymbia quæ argento perfecta atque aspera signis.
[*] P. Fl. deberi ait

CASUS. Titius legauit mihi argẽtũ suum potorium, id est, quo vtebatur ad bibẽdũ. habebat idẽ Titius argẽtum escarium, id est, quo vtebatur ad escã, siue ad comedendum, habebat etiã quędam vasa argentea, quibus promiscue, & in esca, & in potando vtebatur: & ita dubiũ erat cuius generis essent, vtrum de genere argenti potorij mihi legati: an de genere argẽti escarij. nunquid dicta uasa cõtinentur in meo legato? Et dicitur quod sic, si testator erat cõsuetus tenere, & habere ea inter argẽtũ potorium. & ita recurrimus in hoc dubio ad cõsuetudinẽ patrisfa. In his autẽ quæ certum est non esse eius generis, id est, generis argenti potorij mihi legati, non inspicimus cõsuetudinem patrisfamilias, & sine vllo dubio non continebũtur in dicto meo legato. Et quod dixit in argento potorio mihi legato, idẽ per ois est, si legasset mihi solummodo aurum escarium, & repetirẽtur in hæreditate uasa argẽtea de quibus dubium esset, cuius generis essent. Sed quid si in dictis casibus nõ apparet consuetudo patrisfamilias? Certè in dubio cedent legato dicta vasa. & hoc euenit de facto in persona cuiusdam primipilaris, qui legauit vxori suæ argentum escarium. Vinia.

Item cum quæreretur. CASUS. Titia erat negotiatrix, & habebat argẽtum ad ornamẽta mulierum paratum venale in basilica, id est, in loco quodã ampliore sub tecto, qui locus publicus erat, & in quo singulares homines tenebant res suas ad vẽdendum. Itẽ habebat intra domum suam in horreo argentum destinatũ vsibus suis: dicta Titia fecit testamentum, & instituta sibi hærede Seia filia sua, & Caio filio suo ita legauit dictæ suæ filiæ, hoc amplius filia mea dulcissima è medio sumito, tibique habeto ornamẽtum meum omne muliebre cum auro apposito eidem ornamento, & si qua alia muliebria apparuerint. nunc quæritur, an contineatur in dicto legato dictũ argentum venale? & dicitur quòd non, nisi filia, vel procurator suus probet sensisse testatricem etiam de argento uenali.

[r] Item. Scilicet respondet, quod est j.
[s] Cum apparuerint. Accipe, quæreretur dico, cum testatrix &c.
[t] Basilica. Basilica grecè, latinè domus regis, vbi stabant venalia.
[u] Muliebre. Scilicet ornamentum.

paratum : non videri [a] id legatum, quod negotiandi cauſa venale proponi ſoleret: niſi de eo quoq; ſenſiſſe is, qui petit, probet.

Ex aſpectu declaratur quæ materia alteri cedat: & ſi dubium eſt, conſuetudo teſtatoris inſpicitur. Bar.

Neratius Proculum refert ita reſpondiſſe: vaſis electrinis [b] legatis nihil intereſſe, quantum ea vaſa, de quibus quæritur, argenti aut electri habebant: ſed vtrum argentum electro, an electrum argento cedat, idque ex aſpectu [c] vaſorum facilius intelligi poſſe. quòd ſi in obſcuro ſit: inſpiciendum eſſe, vtro in numero [d] ea vaſa is, qui teſtamentum fecit, habuerit.

Enumeratio ſpecierum nõ reſtringit genus præcedens. Bart.

Labeo [e] teſtamento ſuo Neratiæ vxori ſuæ nominatim legauit: veſtem, mundũ muliebrẽ, ornamentaq; muliebria oĩa, lanam, linum, purpuram, verſicoloria [f] facta, inſectaq; omnia &c. Sed non mutauit [g] ſubſtantiam rerum non neceſſaria verborum multiplicatio: quia Labeo teſtamento lanam, ac deinde verſiculoria ſcripſit, quaſi deſierit lana tincta, lana eſſe: detractoq; verbo (verſicoloria) nihilominus etiã verſicoloria debebuntur, [h] ſi non appareat aliam defuncti voluntatem fuiſſe.

Mũdo muliebri legato, argentum balneare debetur. Bar.

Titia mundum muliebrem Septitiæ legauit, ea putabat ſibi legata & ornamenta, & monilia, in quibus gemmæ, & margaritę ineſſent, & annulos, & veſtem tam

[a] Non videri. Nam videtur reſtringere per hoc quod dixit meum: vt & ſ. e. l. argumento. §. ſi quis addiderit. & ſ. de lega. 3. l. cum quæreretur. §. lana. Sed quid ſi nõ habebat? Reſpon. omnia videtur legaſſe, & etiam quod debetur: vt j. e. l. Seiæ. & l. Titia. §. j. & ſup. de triti. leg. l. ſi. in princ. & ſup. de leg. j. l. ſi cui ſerui. & facit ſup. de pe. lega. l. nam quod. & de uſuf. lega. l. generali. §. j. & de lega. 3. l. quæ ſitum. §. j. & l. duos. §. fin. & ſup. eod. l. cum in teſtamento. & l. v. Accurſius.

Neratius. CASVS. Electrũ eſt quædam materia facta ex argẽto, & auro: vt Inſtit. de rer. diui. §. ſi duorũ. Titius ergo habens vaſa de dicto electro, & de argento, legauit mihi uaſa electrina. nunquid dicta uaſa, quæ erãt de argento & electro, cõtinentur in legato meo? & dicitur quod ſic ſi argẽtum cedebat electro, ſiue erat ibi plus de argẽto, quã de electro, ſiue minus. utrũ autẽ argentum cedat electro, an electrũ argẽto, ex aſpectu dictorum uaſorũ põt ſciri. ſi autẽ nõ poteſt ſciri per aſpectũ inſpiciendum eſt in utro. id eſt in quo numero habuit ea uaſa teſtator, ſcilicet vtrum in numero argenti ſui, quod aliàs habebat, an in numero alterius, ſcilicet electri: ut primo caſu non contineantur in legato meo dicta uaſa, in ſecundo ſic. Viuianus.

[b] Electrinis. Pretioſa materia, quæ iungitur argento ad faciendum uas.

[c] Ex aſpectu. ſ. quod ſit pretioſius, ſecundum R. ſed arg. contra ſup. eo. l. & ſi non ſint. §. ſi. Sed ibi erat certum, in quo numero habuit.

[d] In utro numero. Scilicet argenti, an electri. & facit ſup. eadem l. §. j. in fine. & l. ſi quando. & infra, in fine huius legis.

Labeo. CASVS. Legauit Labeo uxori ſuæ Neratiæ ueſtem, & mundum muliebrẽ omnẽ, & omnia ornamẽta muliebria, & lanam, & linum, & purpuram, & uerſicoloria facta, infectaq; oĩa &c. quæ ei uxori legauit: quæ difficile eſt hic enumerare, & deceſſit dictus Labeo. nunc quæritur, utrũ ſola lana uerſicolor, id eſt tincta in alium colorẽ debeatur uxori, an omnis lana ſiue ſit tincta, ſiue non. & uidetur quod ſola lana tincta debeatur uxori ex eo, quod primo ſimpliciter nominauit lanã: & poſtea ſubiunxit, uerſicoloria, facta, infectaq;. & ſic uidetur reſtrinxiſſe ut ſola lana uerſicolor debeatur: ſed tamen nõ eſt uerum: imò debet legatarię lana tincta, & nõ tincta. nã & ſi nõ adieciſſet de uerſicoloribus, nihilominus deberentur etiam uerſicolores. multiplicatio enim uerborum non neceſſaria non mutat ſubſtãtiam rerum. & hæc uera ſunt, ſi nõ appareat defunctum noluiſſe reſtringi præcedẽtia per illud uerbum uerſicoloria: quia tunc deberetur ſola lana, quæ eſt uerſicolor. i. tincta in alium colorem. Viuia.

[e] Labeo. Nomen teſtatoris. Accur.

[f] Verſicoloria. i. ea quorum color eſt mutatus: ut ſupra de leg. 3. l. ſi cui lana. §. proinde quæritur. Accur.

[g] Sed non mutauit. Videbatur reſtringi lana ad tinctam tãtum, pro quo erat, ſ. de ſun. inſt. & inſtru. leg. l. cũ de lanionis. §. cui fundũ. & §. quidam. quæ ſunt contra. ſed tamẽ ſecus eſt: vt hic, & plenè no. ſ. de fun. inſtru. l. quæ ſitum. §. j. & l. ſi quis fundum ita. & concor. huic ſ. de ſupel. leg. l. legata. l prin. Item not. hic quòd abundãs cautela nõ operatur aliquid ut addat, uel minuat, uel uitiet. ſic C. de teſt. l. teſtamẽtum. & j. de regul. iur. l. quę dubitationis. & ſ. mand. l. qui mutuam. & C. de fideiuſ. l. non rectè. & ſup. pro ſol. l. ſed ſi adiiciatur. Sed arg. contra ſ. de uſur. l. ſi ſtipulatus.

[h] Debebuntur. Lanæ ergo nomen etiam tinctam conti nere: ut hic. Sed contra ſup. de leg. 3. l. ſi cui. §. lanæ. circa princ. Solu. hoc hic uoluit teſtator, & eſt certum, & hoc propter ſignũ uniuerſale quod propoſuerat, cui ſimile no. ſup. eo. l. ſi quis ita leget. Tertii, ut Roge. dicunt hoc uerum naturali inſpecta ſignificatione, uidelicet nulla adhibita uoluntatis interpretatione. [1] cui ob. l. contraria. illud conſtat tinctam contineri appellatione lanæ: vt d. l. ſi cui. §. j. & facit in auth. de referenda.

Titia. CASVS. Titia legauit Septitiæ mundũ muliebrem, quæritur utrum in dicto legato contineantur ornamenta, & monilia, in quibus inſunt gẽmę, & margaritæ, & annuli, & ueſtis colorata, & uerſicoloria. & dicitur quod non: imò continetur illud quod paratũ erat Titiæ ad lauandam, uel balneandam eam. Sed pone quod Titia dicta legauit eidem Septitiæ inaures, id eſt annulos aptos ad deferendum in auribus, in quibus erãt duę margaritæ: & duo elenchi, & duo ſmaragdi, & poſtea eiſdem inauribus detraxit dictos elenchos: nunquid amodo debentur Septitiæ inaures? Et reſpon. quod ſic, ſi nihilominus maneant inaures, quamuis margaritæ detractę ſint. i. dicti elenchi. Item quid ſi legauit Septitiæ prædictæ ornamentum mamillarum, quod ipſa Titia ſolebat portare circa pectus, compoſitum ex 34. cylindris, & ex 34. tympaniis margaritis: & poſtea extraxit de dicto ornamento quatuor ex cylindris, & ſex de margaritis: nunquid dictæ legatariæ debebitur dictum ornamentum mammillarum nihilominus? Reſpon. quod idem eſt in hoc caſu, quod in ſuperiori, ſcilicet ut nihilominus debeatur. Viuia.

* Electrũ metallum eſt ex auri argẽtique miſtura. hinc electrina uaſa, quæ ex eo metallo ſunt: uide Plin. libr. 34. c. j. Eſt etiam electrum gẽma nigri coloris, quod vulgo Ambra dicit. uide eũdẽ li. 37. c. 2.

[1] Interpretatio uolũtatis defuncti quot, & quibus modis interpretetur, vide ad lõgum per Bart. in l. 2. ſ. de uulgari, & pupil. ſubſti. Alex. cõſ. 82. 4. parte.

coloriam a quàm versicoloriam. Quæsitum est, an hæc omnia mundo cótinerent? Scęuola respondit ex ijs, quę proponerétur, duntaxat argentum balneare b mundo muliebri contineri.

Accessorio extincto non extinguitur principale. Bart.

Item cùm inaures, c in quibus d duæ margaritæ, e elēchi, † & smaragdi f duo legasset: & postea elenchos eisdé detraxisset: & quæreretur, an nihilominus detractis elenchis in aures deberentur? respōdit deberi, si maneāt inaures, quamuis margaritæ his detractæ sint. De alio g idem respondit, cum quædam ornamenta mamillarū h ex cylindris 34. & tympanijs i margaritis, 34. legasset, & postea iiij. ex cylindris, & vj. de margaritis detraxisset.

Veste legata inspicitur consuetudo testatoris. Bar.

Pomponius libro iiij. ad Qui. Mutius. XXXV.

INter vestem virilem, & vestimenta uirilia nihil k interest, sed difficultatem facit mens legantis, si & ipse solitus fuerit vti quadam veste, quæ etiā mulieribus conueniens est. Itaq; ante omnia dicendum est, eam legatam esse, de qua sense rit testator, nō q̄ re vera aut muliebris aut virilis l sit. Nam & * Quintus Mutius ait, scire se quendam senatorem muliebribus cœnatorijs † vti solitū: † qui si legaret muliebrem vestem, non videretur de ea m sensisse, qua ipse quasi virili vtebatur.

Qui legat aurum suum, intelligitur de eo, quod potest vendicari. Bar.

Idem libro ix. ad Quint. Mutium. XXXVI.

SCribit Quintus Mutius, si aurum suum omne paterfamilias vxori suæ legasset, id aurum, quod aurifici faciendum dedisset, aut quod ei deberetur, si ab aurifice ei

a Coloriam. Quæ est naturalis coloris, vel alba, vel nigra, sed versicoloria quæ est tincta: vt s. de legat. 3. l. si cui. §. proinde. Accur.

b Balneare. Quo indiget cum lauatur, vel balneatur: vt sup. eo. l. argumento. §. mundus. Accur.

c Inaures. Id est, annulos, quos deferunt mulieres in auribus, quæ continétur appellatione ornamenti: vt s. eo. l. argumento. §. ornamenta.

d In quibus. Essent subaudi. Accur.

e Margaritæ. Appellat ergo hic gemmas margaritas in larga significatiōe, nam ī stricta, & propria aliud est: vt s. eod. l. & si nō sint. §. si. sic. s. eo. l. argumento. §. fin.

f Smaragdi. Qui gemmarum numero sunt: vt s. eod. l. & si non sint. §. gēmę. Accur.

g De alio. Scilicet casu qui sequitur, cū quædam &c.

h Mamillarū. Nominatiuè. aliàs mamillarū. & dicitur a mamillis: nā circa pectus portabatur. Accur.

i Tympanija. Secus si principale extractum esset. Azo. & facit s. de leg. j. l. si ex toto. in princ. & l. quod in rerum. §. finali.

INter. CASVS. Sine Titius leget mihi vestem suā virilem, siue vestimenta sua virilia, non est vis: quia semper debent mihi ab hærede suo ea uestimenta, quæ parata sunt pro ipso Titio, & nō ea q̄ parata erant pro uxore sua. sed in uno casu est difficultas, siue quæstio super mente Titij legantis, puta si ipse Titius solitus erat uti quadam ueste, quæ sit conueniens etiam mulieribus. Est quæstio dico, utrum dicta vestis contineatur in legato uirilium uestimentorum? Et respon. eam uestem legatam esse uideri, de qua testator sensit, cum legauit uestem, uel uestimenta uirilia, etiā si dicta uestis de qua sensit, erat muliebris, & nō uirilis. nā & Quintus Mutius ait scire se quēdam senatorem solitum uti cœnatorijs muliebribus uestibus, uel uestimētis, id est illis, uel similibus uestibus, quibus uxor sua utebatur, cum esset in triclinio. qui quidē si legaret muliebrē uestem, non uideretur de ea muliebri ueste sensisse, qua ipse utebatur quasi uirili. uerum est ergo quòd ea uestis legata uidetur, de qua sensit testator, & non alia. Viuia.

k Nihil. Sic s. eo. l. uestis. in prin.

l Aut uirilis. Scilicet ab initio, nam cōstitutione scilicet, animi, & usu fit de muliebri uirilis, & econtra, ut hic, & arg. s. eo. l. uestis. §. si. & ā. de dona. inter uir. & uxo. l. sed si uir. in prin.

m De ea. Imò contra: vt J. de verbo. obligat. l. si mihi. §. si stipulatus. Solu. non sic in promissia solua, pœnitentis, sicut in his solis: & solius legantis mens inspicitur. Item cōtra s. de supel. leg. l. Labeo. §. verum si ea. sed certè virilis, & muliebris vestis non genere, vel substantia: sed vsu, & destinatione distinguitur, sicut sundus: vt s. de lega. j. l. planè. in fin. & l. quod in rerum. §. j. & in domo, vt sup. commu. præd. l. si quis duas. & facit ad l. s. de lega. 3. l. Item legato. & s. eo. l. 5. circa principiū. Accursius.

SCribit. CASVS. Titius dedit aurū aurifici, vt aurifex faceret ei vnum vas pone: postea fecit testamētum hic Titius, & vxori suæ legauit aurum suū omne, & decessit. nunc quæritur, an dictū aurum aurifici datum debeatur vxori? & dixit Quintus Mutius quòd non. Item dixit quòd eidem vxori non debetur illud, quod ei testatori deberetur ab aurifice, si ab eodem aurifice ei testatori non esset repensum dictum aurum, id est ad pondus restitutum. Pōponius autē dixit, quod dictum prædicti Quinti Mutij ē ex parte verum, & ex parte falsum. est verum, quantum ad id quod dixit Quintus Mutius de eo, quod prædicto testatori deberetur ab aurifice, si ab eodem aurifice ei testatori nō esset repensum dictum aurum, & est verum dico, ut non debeatur uxori cui legauit testator omne suum aurum. & est ratio, quia de eo quod testatori debetur sine dubio, etiam, puta ex stipulatu, dicendū est, quòd non pertinet ad uxorem prædictam: ut puta si testator stipulatus fuerit ab aliquo libras auri puta centum, cum illius testatoris non sit adhuc factū dictū aurum ex stipulatione testatoris debitum. id enim quod suum esset, legauit uxori testator: non autē illud, quod in actiōe haberet: est autem dictū prędicti Quinti Mutij falsum, si aurum dederit aurifici testator, ut ex eo auro aliquid sibi testatori fieret. est falsum dico: quia nihilominus uxori debetur. nam adhuc erat apud testatorē dominium dicti auri. si autē testator dederat aurifici, ut non tantum ex eo auro fieret sibi corpusculū, sed etiam ex alio auro: tunc non debetur dictū aurum uxori: quia dominiū eius auri transiit ad aurificem. nam quasi permutationes uidetur fecisse testator cum aurifice, s. de auro prædicto ipsius testatoris ad corpusculū, quod debebat facere testatori aurifex ex dicto auro testatoris, & ex alio auro, ut dictum est.

† De elenchis, vide Pli. lib. 9. c. 35. de cylindris, apud eundē, lib. 37. ca. 5. & 8. De tympanija lib. 9. cap. 35.

* In P. Fl. ornamētū mamillarum.

* In P. Fl. Quintus Titius.

† Cœnatoriæ vestes erāt triclinares, quę præsertim adhibebātur in cœnam, quæ & recidipna dixeris Syp.

† Vir dici nō meretur veste muliebri vtēs, Mando. i Gl. Facul. proœ. in ver. viri. versi. virā ne ēt puta bia muliebri ueste indutū?

r Item

repensum [a] non esset, mulieri non deberi. Pomponius: Hoc ex parte verum est, ex parte falsum. Nam de eo quod debetur sine dubio, vt puta, si auri libras stipulatus fuerit: hoc aurum, quod ei deberet ex stipulatu, nō pertinet ad vxorem, cùm illius factum adhuc non sit. Id enim, quod suum [b] esset, non quod in actione haberet, legauit. In aurifice falsum est, si aurū dederit, ita vt ex eo auro aliquid sibi faceret: nam tūc licet apud aurificem sit aurum: dominium tamen non mutauit: [•] manet enī eius, q dedit: & tantū videtur mercedē pręstaturus pro opera aurifici: per quod eò perducimur, vt nihilominus vxori debeatur. Quòd si aurum dedit aurifici, vt non tamen ex eo auro fieret sibi aliquod corpusculum, sed ex alio: tunc quatenus [c] dominium transit eius auri ad aurificem, quippe quasi permutationem fecisse videatur, & hoc aurū non transibit ad vxorem.

Legatum factū cū demonstratione præsentis temporis, alienatione rei non extinguitur ipso iure, sed ope exceptionis: si alienatio est voluntaria. secus si necessaria. Itē secus si legatum est factum cum demonstratione futuri temporis. Bart.

Item scribit Quintus Mutius si maritus vxori, cùm haberet v. pondo [d] auri, legasset ita, Aurum quodcunque vxoris causa paratum est, vti hæres vxori det: etiam si libra auri inde venisset, [e] & mortis tempore amplius, quàm quatuor librę nō deprehēderentur: [f] in totis v. libris hęredem esse obligatum: quoniā articulus (est,) [g] præsentis temporis demonstrationem in se cōtinet. [•] Quod ipsum (quantum ad iuris obligationem pertinet) rectè dicetur, id est, vt ipso iure hæres sit obligatus. Verùm sciendū est, si in hoc alienauerit testator inde libram, quòd diminuere vellet ex legato vxoris suæ: tunc mutata voluntas defuncti locum faciet doli mali exceptioni: vt si perseueret mulier in petendis v. libris, exceptione doli mali submoueatur. [h] Sed si ex necessitate aliqua compulsus testator, non quòd vellet deminuere ex legato: tūc mulieri ipso iure v. librę auri debebuntur: nec doli mali exceptio nocebit aduersus petētē. [i] Quòd si ita legasset, Vxori aurum, quod eius causa paratum erit: tunc rectissimè scribit Quintus Mutius, vt hæc scriptura habeat in se & demonstrationem [k] legati, & argumentum. ideoq; ipso iure alienata libra auri, amplius quatuor pondo nō remanebunt in obligatione: [l] nec erit vtendum distinctione, qua ex causa [m] alienauerit testator.

Quando legatur certum pondus auri, liberatur debitor æstimationem soluendo: tamen ipsum aurum est in condemnatione & obligatione. Bar.

Item scribit Quintus. Titius habens v. pondo, siue libras auri causa vxoris suæ paratas, ita dixit in testamento suo: quodcunq; vxoris causa paratum est, id hæres meus det dictæ vxori meæ. & postea vendidit idē testator vnā de dictis v. libris: & ita in bonis eius nō fuerūt deprehensæ tempore mortis suę nisi quatuor libræ auri de illis v. nunc quæritur, an hæres teneatur dictæ vxori ad integras v. libras auri? Et dicitur q sic: distingue tamen aut dictus testator in hoc alienauit dictam libram q diminuere vellet legatum, quod reliquit vxori, aut necessitate aliqua rei fortè familiaris. Primo casu repellitur mulier doli exceptione, si petat integras v. libras: secūdo nō: imo ipso iure debentur ei integræ v. libræ. & hæc omnia qn legauit per verba pręteriti tēporis, vel præsentis, secus si p verba futuri temporis. puta lego vxori meę aurū, qd ei° eā paratū erit: nā tunc habet in se dictū verbum erit, demōstrationē conditionalē, & argumentum. id est cōditionem, quæ arguit, & restringit legatum, scilicet ut non debeatur vxori nisi illud aurum, qd inuenitur in bonis tempore mortis testatoris. Viui.

[a] Repensum. Id est restitutum ad pondus: vt s̄. de cōtrahē da empti. l. quod sæpe. §. in his.

[b] Suum. Hoc expone: vt s̄. de leg. 3. l. cum ancillæ.

[c] Quatenus. Id est. quia. & facit s̄. loc. l. in naue. & de le. j. l. q habebat. in prin. & s̄. e. l. Quintus. §. argentum. & arg. s̄. de contrahen. emp. l. si quam rem. aliàs incipit, Sabinus.

[d] Pondo. Parata causa vxoris. Item nota quod hic pondo libram vocat, & sic pondo & libra idem sunt. Accursius.

[e] Inde venisset. Id est ex illis quinque libris vendidisset vnam libram.

[f] Deprehenderetur. In bonis defuncti.

[g] Articulus est. Facit s̄. eo. l. si ita.

[h] Submoueatur. Imo ipso iure videtur liberatus: vt supra de lega. j. l. si ita scriptum. Sol. ibi ponitur ipso iure, id est, æquo, & naturali, quasi diceret euidentissimo: hic pro mero stricto iure ponitur. hæc autē significatio frequenter, illa autem raro inuenitur: vt j. de so. l. Stichum. §. naturalis. secundum R. sed certè l §. naturalis. ponitur ius naturale pro naturali obligatione. dic ergo q ibi in l. contra. ademit expresse, hic tacitè. & de illa cāpsa dic vt nō. s̄. de his quę in testa. delen. l. j. in prin.

[i] Petentem. Scilicet mulierē. & facit s̄. de leg. j. l. fideicommissa. §. si rem. & l. qui concubinam. §. Stichus. & lege, vxorem. §. testamento. & l. Iulianus. §. pe. & §. fina. & l. nuper. & l. his verbis. in prin. & j. eo. l. medico. & s̄. de leg. j. l. j. & v. & vj. & j. de excep. dol. l. apud Celsum. §. praeterea. & j. de adi. le. l. seruum. & l. rem legatam. & de condit. & demon. l. filiæ. §. sed si ita.

[k] Demonstrationem. Futuri temporis, non præsentis; quæ magis dicitur conditio: vt s̄. de legat. j. l. 6. & quod subijcit argumentū, id est, conditionem, quæ arguit, & restringit legatū. Alij dicunt, id est probationem pro eo petendo.

[l] In obligatione. Quia deficit conditio in ea libra.

[m] Ex causa. Id est, ex necessitate, vel voluntate quæ fit supra. & facit j. de do. excep. l. apud. §. præterea. & de condit. & demon. l. filiæ. §. fi. & l. si iam. & j. de a li. leg. l. cum seru°. si autem non dixit est, uel erit, sed simpliciter dixit seruos meos: tunc seruo qd dicitur

[•] P. Fl. nā mutabit, manet tamen eius.

[•] P. Fl. In se cōtinēt.

dicitur supra eod. l. si ita.

Titiæ. CASVS. Seius fecit testamentum, & ita in eo dixit, Titiæ amicæ meæ, cum qua sine mendacio vixi, volo dari v. pondo auri. & decessit postea, nunc quæritur, an hæredes eius sint compellendi ad præstandum Titiæ integra v. pondo auri, an ad pretium, & ad quantum pretium? Et dicitur q possunt præstare qd volunt. & si præstēt precium, debēt præstare quanti comparari potest dictū aurum. Sed pone, quòd hæredibus nō soluentibus Titia egit contra eos, & litem fuit cum eis contestata, & decessit relicto hærede quodam pupillo, cui tutores dedit: & prætor coram quo fuit lis contestata pronunciauit vt materia prædicti auri præstetur dicto pupillo hæredi Titiæ: tutores autem volunt in integrum restituere dictum pupillum aduersus dictam sententiā, nūquid possunt? Et dicitur quod non, & hoc secundum glo. cōmunes. Ego autē credo quod dictus pupillus erat vnus de hæredibus testatoris, & non Titiæ legatariæ: & ideo volebant tutores pro eo in integrū restitutionē: quia in sententia videbatur ei ablata potestas soluendi pro sua parte æstimationis auri, cum in sententia cōtineretur tantum de materia auri, & nō de æstimatione, sed nō habet locum restitutio cum adhuc iusta æstimatio possit solui.

Paulus libro xiiij. Responso. XXXVII.

Titiæ amicæ meæ, cū qua sine mendacio vixi, auri pondo quinque dari volo. Quæro an hæredes ad præstationem integræ materiæ auri, an ad pretium, & quātum præstandum, compellendi sint? Paulus respondit: aut aurum ei, de quo quæritur præstari oportere: aut pretium auri quanti comparari potest. [a] Item quæro, si lite contestata prætor ita pronunciauerit, ut materia præstetur an tutores audiendi sint ab hac sententia pupillum, [b] aduersus quem pronunciatum est, apud successorem eius [c] in integrum restituere volentes? Paulus respondit, prætorem, qui auro legato, certi ponderis materiam præstari iussit, rectè [d] pronunciasse videri.

a Potest. Ad hoc ī. e. l. j. §. fi. & l. cum certū. & l. cū aurū. in prin. & C. de do. l. si qs argētū. in prin. Sed ar. cōtra. ī. de sol. l. Pau. rñdit. sed hic nō hēt creditor dānū.
b Pupillum. Hæredem Titiæ.
c Eius. Scilicet prætoris.
d Rectè. Et tamen adhuc iusta æstimatio posset solui. vt ī. de leg. j. l. nō amplius. §. cum bonorū. & de vsus. leg. l. genetali. §. fi. & l. fundi. & de leg. 2. l. Titia Seio. in prin. & de leg. j. l. si domus. §. qui confitetur. Sed ar. cōtra in ea. l. §. cum alicui. Accur.

Seiæ. CASVS. Titius fecit testamētum, & ita in eo dixit: committo fidei hæredum meorū, vt dent Seiæ amicæ meæ dulcissimæ poculum aureum, quod elegerit: & decessit. in hæreditate autem sua non inueniuntur nisi trullæ, id est vasa ad bibendum, habentia collum nodosum, & scyphi, & modioli, & phialæ. vnde quæritur, an Seia prædicta possit eligere ex his speciebus? Et dicitur quòd sic, cum omnia potui parata dicantur pocula. Viuia.

e Eligere. Licet nō sint aurea. nō ergo verbū aureum a testatore expressum restringit generalitatem poculi sic ī. de vino leg. l. fi. in prin. & ī. de leg. j. l. si cui term.

& sup. e. l. pediculis. §. quidam.

Ornamentorum. CASVS. Titius legauit vxori suæ ornamenta ei vxori destinata. Certè nō continetur in legato vestis muliebris. nam ornamentorum appellatione non continetur vestis muliebris, nec error hæredis soluentis vestem dictę legatarię potest mutare quod dixi. Viu.

f Hæredis. Qui soluit, vel fuit confessus extra ius muliebrem vestem: vt & C. de iu. & fac. ign. l. cum testamentū. secus si in iure: vt ī. de confes. l. non fatetur. Item nec testatoris error facit ius, vt ī. d supel. leg. l. Labeo. sed vniuersitatis sic, vel principis: vt ī. de offi. præsi. l. fi. & ī. de. supel. leg. l. 3. §. fin. Item facit ī. de vsufruct. lega. l. Sticho. & ī. eodem l. argumento. §. ornamenta. & de le. 2. l. vnū. §. si rem. & de le. j. l. si domus. §. j.

Legato poculo aureo, licet nullum aureū poculū inueniatur in bonis legantis, debetur tamen aliud poculum alterius materiæ.

Scæuola libro iij. Responsorum. XXXVIII.

Seiæ dulcissimæ poculum aureum, quod elegerit, fidei hęredum committo, vt dent. Quæro, cū in hæreditate non sint nisi trullæ, † scyphi, modioli, phialæ; an Seia de his speciebus eligere possit? Rñdi, cū omnia potui parata, pocula dicantur, posse eā ex his eligere. [e]

† De trulla, vide apud Al. li. Parer. 7. c. 4. itē quæ apd Alex. ab Alexā. lib. 3. gen. dier. c. 1a.

Paulus libro xxj. Responsorum. XXXIX.

Ornamentorum appellatione vestem muliebrem non contineri: nec errorem hęredis [f] ius mutasse, respondi.

Scæuola libro iij. Responsorum. XL.

Titia testamento, itē codicillis multas species tam argenti, quàm

Titius. CASVS. Titia fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Seium, & legauit mihi multas species argenti, & vestis, & mostrādo eas nominibus expressis, vel ad oculum, vel ad intellectum, & credēdo oēs dictas species esse suas, cum quædam earum tantum essēt suę. postea fecit codicillos, & in eis cuidam alij legauit alias certas species argenti, & vestis, & eodem modo. & postea decessit: nunc quæritur, an non aliæ species legato cedant, quā quæ in hæreditate eius Titię inuentæ essent? Et dicitur quod illæ cedunt, quæ inuentæ sunt in hæreditate. De cæteris autem quæ non inueniuntur in hęreditate, debet hæres cauere legatarius, vt eis præstentur postea, si inuentæ fuerint in hæreditate.

Semproniæ. Titius dixit ita in testamento suo. Semproniæ hoc amplius coopertoria Tabiana, & tunicas tres cum palliolis q̄ elegerit, dari volo. & decessit post ea. nunc quæritur, an dicta Sēpronia possit eligere dictas tunicas & palliola ex vniuersa veste, id est ex synthesi. quæ dictio multas vestes eiusdem coloris simul compositas significat, vulgus librā uocat. & an hæres teneatur emere illas, quas ipsa elegerit? Et distinguit, aut in bonis dicti testatoris relictæ sunt singulę, & ab vniuersitate separatæ tunicæ cū palliolis, aut non. Primo casu potest Sempronia eligere dūtaxat ex his quæ sunt singulę & extra vniuersitatē. Secundo debet pręstare hæres eidem Semproniæ, aut tunicas, & palliola ex synthesi, aut veram æstimationem earum.

Seia testamento. Seia ita cauit in testamento suo: Si mihi per conditionem humanam nihil contigerit. i. si viuero, ego ipsa faciam signum Dei ex libris centum in illa æde sacra, & in patria mea statuā dictum signū cum subscriptione mei nominis. si autē nō vixero, ab

r hæredibus

hæredibus meis fieri uolo,& iubeo prædicta, nec distinxit vtrum facere deberēt ex auro, vel argento, vel ære:& postea decessit dicta Seia.nunc quęritur cum in eo templo, siue æde sacra non sint nisi ærea, aut argentea dona, siue signa Dei, an hęredes eiusdem Seiæ sint consulendi,& compellendi ponere signum Dei aureum, vel argenteum vel ęneum? Et dicitur quod argēteum. Vt.

pra de religi. l. sunt personæ. Item legatarij dignitas qui est Deus, vel templum.arg.ſ.de le.j.l. si seruus plurium.§.fi. Accur.

[l] Dona. Id est, huiusmodi signa Dei, de quibus dicitur Insti.de rerum diui.§.nullius.

vestis specialiter [a] per fideicommissum reliquit. Quæro, an non aliæ species legato cedant, quàm quæ in hæreditate inuentæ essent? Respondit,eas cedere, quæ inuentæ essent,de cæteris cauendū, vt si inuentæ essent,præstentur.

Optio legata intelligitur de iis quæ sunt in hæreditate si reperiuntur, aliàs,de iis quæ venduntur. Barto.

Semproniæ Piæ hoc amplius coopertoria Tabiana, [b] & tunicas tres cum palliolis,quæ elegerit, [c] dari [d] volo. Quæro,an ex vniuersa veste, id est synthesi, [e] tunicas singulas [f] an & palliola Sempronia eligere possit? Respōdi: si essent [g] [*] tunicæ singulæ cum palliolis relictæ, ex his [h] dūtaxat eligi posse, quòd si nō essent, [i] hæredem vel tunicas & palliola ex synthesi præstaturum, [k] vel veram æstimationem [l] earum.

In fauorem religionis in dubio intelligitur quod est maius. Barto.

Seia testamento ita cauit, Si mihi per conditionem humanam contigerit, [m] ipsa faciam. [*] sin autem, [n] ab hæredibus meis fieri volo:iubeoque signum Dei [o] ex libris centum in illa sacra æde, & in patria [p] statui [q] cum subscriptione nominis mei. Quæsitum est: cū in eo templo non nisi aut ærea, aut argentea [r] tantum sint dona: [l] hæredes Seiæ vtrū ex auro,& argento signum ponere compellēdi sunt, an æreum? Respondi secundum ea,quæ proponerentur, argenteum ponendum.

Mundo muliebri legato cedunt solùm ea, quæ vtendi causa vxori sunt tradita Bar.

Iabolenus lib ij.ex poste. Lab. XLI.

SI vxori mundus [t] muliebris legatus esset: ea tantummodo de

Specialiter. Proprijs nominibus expressis,vel ad oculū vel ad intellectum demonstrando: ad quod supra si cert. pet l.certum. & aut credidit suas, & sic expones hoc ſ.inuētæ,id est. rehabitę aliàs enī non ualet, ut ſ.de le.j.l.si dom° in prin. Nec obst.ſ.pxi.§.ut ibi dices. si autē sciebat quasdam alienas:sic die inuentæ, scilicet uenales. Nā uel ipsæ, uel æstimatio debetur ut ſ.de leg.3.l. non dubium. & facit ſ.eod.l. Seiæ. & de le.j.l.unum.§.si rem. Accur.

[b] Tabiana. A loco sic dicta. Accur.

[c] Elegerit. Scilicet Sempronia.

[d] Dari. Scilicet generaliter. l quia ex his etiam quæ testatoris nō erāt, competere sibi electionem putabat legataria. Acc.

[e] Synthesi.[*] A loco sic dicti.

[f] Singulas.s.tres.

[g] Si essent. In testatoris bonis. Accursius.

[h] Ex his. Nota restringi larga uerba testatoris propter eius mentem, quæ talis præsumitur: arg.ſ.de leg. 2.l.unum.§. si rem.& supra eo.l.Seiæ.

[i] Non essent. In testatoris bonis.

[k] Prestaturum. Non ergo est nullum.& sic est contra supra in princip. huius legis.& de le.j.l.si domus.sed in illis de certis rebus sensit,hic non. Accur.

[l] Aestimationem. No.aliud, scilicet æstimationē pro alio solui.sic ſ.eo.l.Titiæ,cū suis concor.sed quæ erit hæc æstimatio, cum in genere sit relictum? Respon. quod ipsa eliget aliud quod æstimabitur.

[m] Contigerit. Id est si uixero. Accur.

[n] Sin autem. Id est, si non uixero, siue habeas non, siue dasit. Accursius.

[o] Dei. Vt crucem, secundum H. sed certè hoc tempore Christus non uenerat in uirginem, unde dic quandam imaginem.

[p] Patria. Scilicet sua.

[q] Statui Id est, erigi cum subscriptione, qua continebatur,quod ipsa faceret fieri. Accur.

[r] Argentea. Imo uidetur quod minus est,ut æneū. ut supra de lega.primo.l.si ita. in fine.& de lega tertio.l. numis. Sol. secundum. R. fauor est religionis,argu. supra de religi. l. sunt personæ.

SI uxori. A. S Titius legauit uxori suæ mūdum muliebrem. quæritur quid in legato continetur? Et dicitur, quod ea tantum continentur, quæ ex his in mundo contentis fuissent tradita causa utendi uxori à uiro: non autem indistinctè oīa, quæ possent cōtineri in mundo. si autē diceremus cōtineri indistinctè omnia quę possent cōtineri in mundo, maxima captio esset hęredū testatoris, si ipse testator erat uascularius, aut faber argentarius, qui pleraque ad mundum muliebrem pertinētia habebat uenalia, quibus forte emendis causa lucri posuerat totum suum.

Cum ita legatū. Titius deposuit apud me quatuor marcas argēti. Item cōmodauit Seio quatuor scutellas argenteas: & postea fecit testamentum,& ita in eo dixit:argentū, quod in domo mea erit,cum moriar lego Caio: & postea decessit.nunc quęritur an uideatur legatum Caio dictum argentum commodatum,& depositum? Et dicit Offilius quòd non. & Cascellius dixit idem de argento prædicto commodato, sed de argento deposito dubitauit. Labeo autem distinxit in dicto argento deposito, scilicet aut erat depositum præsentis custodiæ causa, aut perpetuæ custodię causa. Primo casu debetur dicto legatario, secundo non. Et est ratio quare deberetur in primo casu:quia dicta uerba testatoris, quod in domo mea erit & cætera. sic accipiuntur, siue solent esse & cætera. id est uerba testatoris argentum,quod in domo mea erit cum moriar & cætera.exponuntur, id est,argentum etiā quod in domo mea esse debet.prędictum autem argētum depositū debet esse in domo testatoris, id est, debet intelligi esse in domo testatoris cum fuit depositum præsentis custodiæ causa.sed quid si dictus testator legauit dicto Caio argētū,quod in fundo Tusculano,cum moreretur testator,habuisset idem testator:& postea antequā moreretur idē testator, fecit transferri in dictum fundum centū marcas argēti,ut ibi perpetuo essent, nūqd illud argētū sic trāslatū debebitur legatario? Et dicitur qđ sic,nō autem ei deberetur, si sine iussu testatoris esset translatum in dictum fundum Tusculanum. Vinia.

[t] Si vxori mundus. Quid sit mūdus, dic ut ſ.e.l.argumento

[*] In P.Fl. tunicæ singulares.

[*] Vide apud Alc. li. præter. j.in dictione Synthesis. quid synthe. & li.ij. Pare. c.xxj.

[*] Sin antē hic accipitur pro sin minus, docet Ant. Aug. emen. l.ij. cap.j.

mento.§.mundus. Accur.

[a] Ex his. Mundo contentis. Accur.

[b] Tradita. Idem si destinata: vt sup. de leg. 3. l. itē legato. §. item interest. si autem nil datū, vel destinatū est, teneretur quantum ad eius vsum sufficit: vt sup. de leg. 3. l. cū quæreretur. §. lana. in fi.

Captio vitanda est.

[c] Captionem. Quę euitari debet: vt j. de vsuca. l. si rem. & sup. qd met. cau. l. si cum exceptiōe. §. aliquādo. & de trāsact. l. cum Aquiliana. & de contrahē. emp. l. in lege.

[d] Vascularius. Qui facit vasa, in qbus continent pertinētia ad mundum, & vendit. Item dicitur faber cū sit largum verbum: vt j. de verbo. signific. l. ferri. §. j.

[e] Depositum. Quidam dicunt ab alio depositum, vel cōmodatum apud se testatorem, pro quibus est sup l. prox. ī prin. §. j. quod dicit a se scilicet legatū: sed melius dicas à se depositum apud alium, vel commodatum alij.

[f] Idē. Scilicet non deberi. Accur.

In P Fl. veluti depositū thesauri esset

[g] Custodiæ. Quasi possit habere testator quando vult. sed in commodato secus, nisi vsum perficiat commodatarius: vt sup. commo. l. in commodato. §. sicut.

[h] Thesaurus. Impropriè dicitur thesaurus hic: vt & aliàs ī. de rei vēdi. l. à tutore. Et no. q quæ perpetuitatis causa, vel quasi inde amoueri, nō videtur esse, aliàs sic, vt sup. de le. j. l. huiusmodi. §. legatū. & de leg. 3. l. si ita. cum suis concord.

beri Offilius, & Labeo responderunt, quæ ex his [a] tradita [b] vtendi causa vxori à viro fuissent. aliter enim interpretātibus, summam fore captionē, [c] si vascularius, [d] aut faber argentarius vxori ita legasset.

Argentum quod est depositū vel commodatum vt habeatur de proximo, in domo esse videtur. Bart.

Cùm ita legatum est, Argentum, quod domi meæ erit, cum moriar: Offilius, nec quod depositum [e] esset à se, nec quod commodatum reliquisset argentum, legatum videri respondit. Idem [f] Cascellius de cōmodato. Labeo quod depositum esset, ita deberi, si præsentis custodiæ [g] causa, non perpetuæ, veluti si depositus thesaurus [h] esset: quia illa verba, quod domi meæ erit, sic accipi debere, esse solebat. [i] Et hoc probo. Atteius Seruium respondisse scribit, cui argentum, quod in Tusculano fundo, cùm moreretur, habuisset, [k] legatum esset: & quod antè, quam moreretur, ex vrbe [l] in Tusculanum iussu testatoris translatum

[i] Solebat. Sic ergo futurum ponitur pro præterito. sic j. de verb. signifi. l. verbum erit.

[k] Habuisset testator.

[l] Vrbe. Scilicet Roma.

[m] Iniussu. Idest, non iussu. ad quod sup. de leg. 2. l. cū ita legatur. in princip.

[n] Translatum. Vt ibi ppetuò sit. Accur.

MEdico. CASVS. Titius paterfa. diuersis temporibus reipub. causa abfuerat: & secum duxerat Seiū medicum, & in qualibet vice portauerat secum dictus Titius de vasis argenteis in via necessarijs: postea fecit testamentum, & dicto medico inter cætera ita legauit, argentum viatoriū meū dari volo Seio medico meo cōtubernali, & comiti cōmuniū expeditionū. & postea decessit: nūc quæritur, qđ argentū viatoriū videatur esse comprehensum in hoc legato? Et dicitur quod debetur medico omne argentum viatoriū, quod testator habebat eo tempore, cū faciebat testamētum.

Vxori. Titius legauit ita vxori suę, Sempronię dominę meę hoc ampliꝰ lego argentum balneare. certè continet legato nō solū illud argētum, quo vtebatur Titius in balneo diebus non festiuis, sed etiam illud, quo vtebatur Titius ī balneo diebus festiuis.

Mulier. Titia decedens, ornamenta ita legauit Seiæ: Seiæ amicæ meæ dari volo vniuersa ornamenta mea: & postea ita scripsit ī eodem testamento: volo me funerari arbitrio viri mei, & volo mihi vel mecum inferri in sepulturam quæcūque sepulturæ meæ causa feram vsque ad sepulturā ex ornamentis meis scilicet lineas duas ex margaritis meis, & viriolas sex ex smaragdis meis. & postea decessit dicta Titia testatrix. maritus autem suus, & hæredes sui Titiæ non sepelierunt cū ea testatrice ornamēta prædicta, quæ corpori testatricis iussi erant adiicere. scilicet duas lineas margaritarū & sex viriolas smaragdorum. nunc quæritur ad quem debeant pertinere, vtrum ad Seiam, cui ornamēta vniuersa reliquerat, an ad hęredem? Et respon. quod ad Seiam debent pertinere. Viuia.

esset, deberi. cōtra fore si īiussu [m] trāslatū [n] esset.

Oratio indefinita restringitur ad præsens tempus. Bar.

Scæuola libro xvij. Digestorum. XLII.

MEdico suo contubernali, [o] & communium expeditionum comiti, inter cętera ita legauerat: Argentum viatorium [†] meum dari volo. Quæsitum est, cùm paterfamilias in diuersis tēporibus Reipublicæ causa absuerit: quod viatorium argentum hoc legato comprehensum esse videatur? Respondit, quod habuisset argentum viatorium eo tempore, cum testamentum [p] faciebat, deberi.

Dictio hoc amplius, legati datio nem inducit. Bartol.

Vxori suæ testamento ita legatum est, Semproniæ dominę meę hoc amplius argentum balneare. Quæsitum est, an etiam id argentum, quo diebus festis in balneo consueuit vti, legato cedat? Respondit, omne legatum [q] videri.

Legato generis non derogatur per legatum speciei inualidum. Bartolus.

Mulier decedens, ornamenta ita legauerat:

[†] Ex hoc textu infero q inde āīmū quādoque trahiī ad futurū. Bar. in l. si ita. J. de auro & arg. leg. in l. h. quę res pi. obl. pos. vbi de indefinita oratione plenè tractat.

[o] Contubernali. Qui secum ī castris cohabitabat: ut sup. commo. l. rem. §. in exercitu. Accur.

[p] Testamētū. no. inspici pſens, seu testamēti tps. vt j. de le. 3. l. nomē. §. j. & l. vxorē. §. testamēto. & l. nup. §. his verbis. in pri. & j. ti. j. l. Aureliꝰ. §. 2. & 3. & l. si. §. si. & sup. d cōlt. pec. l. itē illa. §. q adiicit. & sup. d test. l. ad testiū. §. j. & s. e. l. si ita. Ar. cōtra. ī. tit. j. l. Mela. § j. & C. q res pig. ob. pos. l. si. & sup. de tri. vi. & ole. le. l. qdā. ī prin. & C. ne de sta. defu. l. si mr. & de le. 2. l. si ita q.

[q] Omne legatū. Est nempe humanius verbo generali omne argētū significari: vt supra de serui. vrba. præd. l. si seruitus. Ro. & dic oē, scilicet balneare & facit supra de tri. vi. & oleo leg. l. quidā in prin. & j. tit. j. l. Aurelius.

Seiæ amicæ meæ ornamenta vniuersa dari volo. Eodem testaméto ita scripserat, Funerari me arbitrio viri mei volo, & inferri mihi [a] quæcunque sepulturæ meæ causa feram ex ornamétis, [b] lineas † duas ex margaritis, & viriolas [c] ex smaragdis. Sed neque hæredes, neque maritus cùm humi corpus darent, ea ornamenta, quæ corpori iussus erat adijci, [d] dederunt. Quæsitū est, vtrum ad eā, cui ornamenta vniuersa reliquerat, ptineāt, an ad hæredes? Respondit, nō ad hæredes, sed ad legatariam pertinere. [e]

TITVLVS III.

DE LIBERATIONE legata.

Potest legari alicui res sua, quam debet alteri actione personali, vel si est alteri obligata.

Vlpianus libr. xxj. ad Sabinum. I.

OMnibus debitoribus etiā [a] ea, quę debent, rectè legantur, [f] licet domini [g] eorū sint. Iulianus scribit, si res pignori data legetur debitori a creditore, valere [h] legatum, habereque eum actionem vt pignus recipiat prius, [i] quàm pecuniam soluat. Sic autem loquitur Iulianus, quasi debitum non debeat lucrari. [k] Sed si alia testantis volūtas fuit, [l] & ad hoc puenieť, exēplo luitionis. [m]

Damnatus hæres non petere a fideiussore, petere potest a reo principali, secus econtra.

Pomponius libro vj. ad Sabinum. II.

HAeredem damnatum à fideiussore non petere, a reo petere posse, sed a reo petere vetitum, si a fideiussore petat, reo ex testamento teneri, Celsus putat. Idem Celsus ait, nullam dubitationem habere, quin hærede petere a debitore vetito, nec hæres hæredis [n] petere possit.

Qui dat, vel dari mandat instrumentum, videtur liberationem relinquere. Bartol.

Vlpianus libro xxiij. ad Sabinum. III.

LIberationem debitori legari posse, iam certum est. [o] Sed si chirographū † quis decedens debitori suo dederit [p] exceptionem ei

---

lius. §. 2. & ī. de leg. 3. l. si tibi purè.

[a] Inferri mihi. Id est sepeliri mecum. Accur.

[b] Ornamentis. Subaudi scilicet. & sic restringit præcedens, quæcunque.

[c] Viriolas. Genus ornamenti, vt boconcelli, vt canoleta, & smaragdi sūt intus in bocōcellis, vt ī. eo. l. argumēto. §. ornamēta, in quo sex smaragdi, id est gēmæ insunt: vt ī. eo. l. etsi nō sunt. §. gemmæ. Accur.

[d] Adijci. Id est adijcere.

[e] Pertinere. Vel qa inepta fuit volūtas. vt ī. de leg. j. l. seruo alieno. §. fin. vel qa sub conditione videtur ademisse ab vniuersali legato. s. si se cum sepeliantur: vt ī. de leg. 2. l. antepe. §. a te. & j. d̄ excep. do. l. pure. in prin. & ī. de conditio. ob cau. l. si hæres. & j. de conditio. & demōstratio. l. si eum. & l. quibus. §. fi.

† Linea hic sumi, quēadmodū ī. ad l. Aquil. l. si seruus seruum. §. si cum maritus. p lineo. i. filo, seu funiculo, qui per med. os vniones ptusos transigi solet.

DE LIBERAtione legata.

OMnibus. CASVS. Titius pmisit mihi Stichum, & Pamphilū seruos suos. ego autē feci testamētum, & legaui ei ipsos seruos, vel propter eos liberationem. certè valet legatum, licet Titius sit dominus Stichi, & Pamphili prædicti. omnibus enim debitorib9 rectè legantur ea, quæ debent. Sed quid si dictus Titius nō pmiserat mihi dictos seruos, sed obligauerat mihi pro decem pone, & ego legaui ei eos? Certè valet legatum similiter: & habebit actionem contra hæredem meum, vt recipiat seruos pignoratos prius, quàm soluat pecuniā. nō autem liberatur propter hoc a debito, nisi hoc voluisset testator: quia tunc bene liberatur a debito: sicut liberaretur, si debitor luisset pignus soluendo creditori pecuniam.

[a] Etiā, nō est l P. Fl.

[f] Legantur. Vt inst. de leg. §. si quis debitori. Acc.

[g] Domini. Vnde communi ratione videbatur non valere: vt Instit. de leg. §. si rem legatam. & sup. de leg. 2. l. Mæuius. §. pe. in fi. Accur.

[h] Valere. Valet ergo in propria re legatarij. & sic est contra C. de leg. l. proprias, & aliæ plures. Sol. valet ratione iuris qd' habet testator: vt ī. de leg. j. l. si domus. §. fina. & l. senatus. §. fi.

[i] Prius quam. Quod alias non esset: vt ī. de pig. actio. l. si rem. §. omnis.

[k] Lucrari. s. legatario. eo q̄ sit legatum ei pignus.

[l] Fuit. Scilicet quod omnis obligatio remittatur, quod præsumitur secūdū R. quod non placet: & aliud est in cautione, & est ratio differentiæ: vt nota. ī. de pact. l. Labeo. & l. postquam.

[m] Luitionis. Id est sicut liberat pignus solutione debiti, ita per legatum, si hoc expresse voluit testator. & facit ī. de leg. 2. l. 3. §. fin.

HAeredem. CASVS. Titius debebat mihi x. & habebam ab eo fideiussorem. feci ego testamentum: & in eo damnaui hæredem meum, vt non peteret a fideiussore prædicto. nunquid poterit hæres petere a reo principali? Et Celsus putat quod sic. secus autem credit contra. scilicet si dānauit hæredem, ne peteret a reo. nā eo casu si petat a fideiussore, hæres tenetur reo actio. ex testamento. aliud autem quod nō potest hæres petere a reo ppter liberationē, non poterit petere etiam hæredis hæres. Viuia.

[n] Hæredis. Personæ. nec enim cohæret personæ hæc prohibitio, nisi exprimat contra: vt arg. j. eod. l. non solum nostrum. §. j. & ij. & ī. de leg. j. l. seruo alieno. §. testamēto. & facit ad hanc l. j. de fideiusso. l. testamento. in prin. & ī. de pact. l. hæredi. §. fina. & seq. vsque ad l. si vnus. & de proba. l. si pactum. C. de hær. insti. l. fin. & de vsufruc. leg. l. antiquitas. & infra de verbo. sign. l. hæredis. & sup. de test. tut. l. si quis ita. §. j. & de leg. j. l. si plures. in fi. & j. de verb. sign. l. sciendum. in prin. Accursius.

† Huc pertinet exē. cōtrouersiæ inter Thebanos & Thessalos, quod est apud Quin. lib. v. cap. de arg.

LIberationem. CASVS. Per l. j. huius tit. patet, q̄ liberatio potest debitori legari. Sed qd si decedens reliquit dandum debitori suo chirographū debiti. Certè competit exceptio debitori contra hæredē. & idē credo, si ipsemet decedens dedit chirographum debitori. & pro hoc faciunt verba, quæ sunt in fi. quasi pro fidei. &c. quodcunq; tamen dicas, non facio vim. Viui.

[o] Certum est. Vt ī. eod. l. j.

[p] Dederit. Ipsemet. licet hoc non sit de natura legati.

sed

sed donationis causa mortis. Vel dic, id est dandum reliquerit. & facit C. de dona. l. a & sup. de leg. 3. l. qui chirographũ. & de le. 1. l. seruum filij. § cũ qui. & de pact. l. Labeo. & C. de remis. pi. l. creditorem.

Si quis decedens, CASVS Seius debebat Caio decem: & inde erat chirographũ. Caius autem decedens dictum chirographum dedit Titio, ut post mortem suam Caij det idem Titius dicto Seio: aut si conualuisset Caius creditor, sibi creditori redderet Titius dictum chirographũ, & postea decessit Caius donator, & postea dictus Titius dedit dictum chirographum dicto Seio. hæres autem dicti Caij donatoris petit a Seio dicta 10. Seius certè habet cõtra eum doli exceptionem.

Nunc de effectu. Viso qualiter liberatio potest legari debitoribus, uidendum est de effectu legati liberationis. Et certè si mihi sit relicta liberatio, cum solus sim debitor, siue hæres creditoris petat a me, excepti. uti possum: siue non petat, possum agere contra eum, ut me liberet. sed & si cum alio sim debitor, puta quia sumus duo rei promittendi, & mihi soli uoluit consultum testator qui mihi liberationem reliquit: agendo ego contra hæredem consequar, ut liberer pacto, & non per acceptilationem: ne etiam conreus meus liberetur contra uoluntatẽ testatoris, ni si essemus socij ego, & dictus meus cõreus, quia tunc bene deberet liberari per acceptilationem, etiam si testator uoluit mihi soli cõsultum, & illa acceptilatio proderit etiam dicto meo conreo, & consocio. nam si diceremus in hoc casu non liberandũ me p acceptilationem, ego uiderer inquietari, dum inquietat ab hærede dictus meus conreus, idemque socius, quod esse non debet. Sed nunquid dictus meus conreus, & socius habetur in hoc casu pro legatario, scilicet ut possit agere ex testamento, ut liberetur? Et dicitur quòd sic, si liberatio est mihi relicta non solum mea contẽplatione, sed etiam sua. Item & in alio casu habetur pro legatario etiam ille, cui non est legatum: quia si Caius meus amicus legauit Titio creditori meo illud, qđ ego eidem Titio debebam: & hoc fecit gratia mea, ut ego liberarer: nã in hoc casu etiam sum legatarius, quamuis nihil sit mihi legatum: & possum agere cõtra hæredem dicti Caij, ut soluat debitum creditori meo prædicto, & etiam creditor meus est legatarius, quãuis ego sim soluendo. nam interest dicti mei creditoris habere duos conreos, scilicet me, & hæredem dicti Caij mei amici. & potest agere dictus meus creditor actione ex testamento contra hæredem dicti Caij, non tamen aliter debebat hæres ei creditori condemnari, quam si caueatur eidem hæredi per eundem creditorẽ, quod ipse creditori defendat eum aduersus me debitorem. Item &, si ego debitor agam contra dictum hæredem Caij, nihil amplius debet mihi hæres præstare, quam ut me defen

a In P.F. θεμάτιον e.i capitis præcedentis: & incipit, Iulianus. etiã lib. 40. Digest. scribit, si quis &c.

competere puto, quasi p fideicommisso huiusmodi datione ualitura.

Iulianus libro XL. Digestorum scribit. IIII.

Si quis [a] decedens [g] chirographum Seij [h] Titio dederit, ut post mortem suã Seio det: aut si conualuisset, sibi redderet: deinde Titius defuncto donatore Seio dederit, & hæres eius petat debitum; Seium doli exceptionem habere.

Legatum liberationis importat, ut debitor acceptilatione liberetur si est solus, aut habeat conreum socium: si habet conreum non socium, pacto liberari debebit. Bart.

Nunc de effectu legati uideamus. Et si quidem mihi liberatio sit relicta, cum solus sim debitor, siue a me petatur: exceptione uti possum: siue nõ petatur, possum agere, ut liberer per acceptilationem. [c] Sed & si cum alio sum debitor (puta duo rei fuimus promittendi) & mihi soli [d] testator consultum uoluit: agendo consequar, non ut accepto liberer, ne etiam conreus meus liberetur contra testatoris uoluntatem, sed pacto liberabor. [e] Sed quid si socij fuimus? uideamus, ne per acceptilationem debeam liberari: alioquin dum a conreo meo petitur, ego inquietor. [f] Et ita Iulianus libr. xxxij. Digestorũ scribit: si quidẽ socij [g]

das aduersus dictum meũ creditorem. h. d. cũ l. seq. Vi.

a Si quis decedens. Alias est §. & alias lex: & continuatur præcedenti materiæ.

h Seij. Id est, in quo Seius erat debitor, & facit ∫. de don. cau. mor. l. mortus cã. §. Titia. & ∫. de doli except. l. apud. §. præterea. & C. de fideicom. l. si creditoris. Accur.

c Per acceptilationem. Facit ∫. eo. l. q mihi. & ∫. ut l. poss. leg. l. 1. §. si debitori. & C. de fideicom l. si creditoris. & Instit. de leg. l. si quis debitori.

d Mihi soli: Quod semper præsumitur. nam pactum uni factum alteri non proderit, cum illius cui sit pactum, nõ intersit principaliter aliũ non soluere: ut ∫. de pact. l. & hæredi. §. fina. nam & si soluerit, mandati actionẽ non habet quasi uideatur adiutricem se deiussisse. alij se ditra: quod dic ut nota. C. de duo. rem. l. 2.

ADDITIO. Tu consitearis contrarium secundum Barto. hic, quod pro illa parte, pro qua quis habet regressum cõtra me legatarium, pficiet ei liberatio: ut infra, in glossa magna.

e Liberabor. Sed nunquid habeo exceptionem sine pacto: ut ∫. prox. ergo superuacua fit. sed hoc nõ debet fieri: ut ∫. ut leg. no. ca. l. hæc stipulatio. §. diuus. R. si hoc fit gratia tollendæ dubitationis: ar. C. de inter. ma. l. 3. Alij dicunt contra: ut ∫. de per. hære. l. pe. qđ non placet: quia ibi de cautione, hic de pacto dicit. Item quę est ratio diuersitatis inter pactũ, & acceptilationem? Respon. quia acceptilatio est solutio: ut insti. quib. mo. tol. obli. §. 1. quæ facta ab uno proficit vtrique: ut ∫. de duo. re. l. 3. §. fin. & sic est in rem. ad quod est supra de inofficioso testa l. nihil. § fin. at pactum nõ egreditur personam, ut supra, de pact. l. si unus. §. ante omnia.

f Inquietor. q d per obliquum, quod esse non debet: ut C. de usu. rei iud. l. fi. §. fi. & ∫. e. l. si qs reũ. §. 1. Accur.

g Socij. Omnium bonorũ, uel in illo debito, quia acceperamus mutuum in causam alicuius societatis conuentionalis. quod enim facit totum quo ad totum, hoc facit pars quo ad partem: ut, no. supra de usu. l. qui sert. Sed pone. non sumus socij. nunquid cõreus remanebit insolidum obligatus me liberato per pactum? Videtur quod sic: ut ∫. de fideiusso. l. Vranius. §. igitur alterum. g si est, quomodo cõsuletur ei? Nam per cessionem actionis non: utpote me liberato pacto. Itẽ actione pro socio non: quia non est societas. Negotiorum gestorum, non: quia cum iam sim liberatus, nõ gessit meum negotium. rursus si teneret, non proficeret mihi pactum. ad hoc dic quòd de rigore iuris teneatur insolidum: ut dicta lege Vranius. de æquitate non, propter rationes prædictas, & per l. supra de nego. gest. l. si ex duobus. Item hodie constat nõ teneri insolidum nisi secũdum formam authentic. de duob. reis. in prin. & facit ad hãc distinctionẽ sint socij, uel nõ. ∫. de arb. l. si duo. & si quis ex. l. si duo. & de duo. re. l. si duo. Accur.

g Si socij.

non simus, pacto me debere liberari: si socij, [a] per acceptilationem.

Etiam non nominatus in testamento habetur pro legatario, si testator illi proficere voluit, & interest nostra plures reos habere. Bart.

Consequenter quæritur, an & ille socius pro legatario habeatur, cuius nomen in testaméto scriptum non est, licet commodum ex testaméto ad vtrunq; pertineat, si socij sunt? Et est verum, nô solum eum, cuius nomen in testamento scriptum est, legatarium habendû: verum eum quoque, qui non est scriptus, [b] si & eius contemplatione [c] liberatio relicta sit. Vtriq; autê legatarij habentur & in hoc casu. [d] Nam etsi quod ego debeo Titio, sit ei legatum mea gratia, vt ego liberer: nemo me negabit legatarium: vt & Iulianus libro eodem scripsit, & Marcellus notat, veriusque legatû esse, tà meû, quàm creditoris mei, etiam si soluendo fuero. interesse enim creditoris [e] duos reos [f] habere.

Pomponius libro vij. ex Plautio. V.

Quid ergo est, [*] cû agere cœperit creditor ex testamento? Nô aliter hęres condemnari debebit, quàm si caueatur ei, aduersus debitorem defensum iri. Item agête debitore, nihil amplius hæres pstare debet, quàm vt eum aduersus creditorem defendat.

Si relinquitur liberatio reo, debet liberari per acceptilationem, vt sic fideiussori proficiat, nisi erat talis, qui contra reum non haberet regressum. si relinquitur liberatio fideiussori, debet liberari pacto, & reo non prodest, nisi esset talis reus, qui à fideiussore repeteret. Bart.

Vlpianus libro xxiij. ad Sabinum. VI.

SI quis reum habeat, & fideiussorê, & reo liberationem leget: Iulianus ibidem [h] scripsit, & reum per acceptilationê liberandum, alioquin si fideiussorem cœperit [i] conuenire, alia ratione reus côuenitur. [k] Quid tamen si donationis causa fideiussor interuenerit, nec habeat aduersus reum regressum? Vel qd si ad fideiussorem pecunia [l] peruenerit, & ipse reû dederit vice sua, ipseque fideiusserit? Pacto [m] est reus liberandus. alioquin [n] solemus dicere, [*] pacti exceptionem fideiussori dandam, quæ reo competit. Sed cùm

a Si socij. Id est, quia.

b Scriptus. scilicet, hæres.

c Contemplatione, secus si contêplatione vnius tantum: quia licet commodum ad vtrunq; venias propter societatem tamen solus dicitur legatarius, & solus agit ex testamento nominatus. vterque tamen si côueniatur habet exceptionem nisi repudiauerit legatum nominatus. & probantur hæc per legem istam, & j. de côd. & demô. l. Titio. §. si. & s. de leg. 3. l. fideicômissa. § interdum. & l. nomê. §. fi. & de le. j. l. seruo legato. §. si testator. Sed videtur contra. s. de leg. j. l. si cui. §. fin. Sol. vt ibi.

Additio. Dic secundum Barto. quod ita demû creditor habetur vt legatarius, si testator ei proficere voluit. in dubio enim fauore debitoris præsumitur proficere cui plus prodest: vt l. fideicommissa. §. interdum. s. de leg. 3.

d In hoc casu. Scilicet qui sequitur. nam &c.

e Creditoris. Si eius gratia sit relictum.

f Duos reos. sed hoc non sufficit, nisi & creditoris contemplatione sit relictû & continua. l. seq.

g Quid ergo. Defendat. Qd si non faciat. ad interesse tenetur, id est quatenus creditori est præstaturum: vt j. eod. l. post emancipationê. & s. mâ. l. si mâdato. in princ. & §. 1. 2. & 3. & facit s. l. proxi. cum suis concor. & s. de iur. do. l. cû pater. & j. eod. l. nô solum debitorê. in principio.

Si quis reû. Casus. Ego reus dederá fideius. meo creditori, & ipse meus creditor legauit mihi liberationem. Certè hęres creditoris debet me liberare per acceptilationem, vt sic liberatio perueniat ad fideius. meû. alioqui si hæres creditoris cœperit côuenire fideius. meû, alia ratione videor ego conueniri. id est, quantû ad effectum bursæ meæ vacuandû. Nâ fideiussor recuperabit à me, quicquid soluit hæredi creditoris mei. In duobus tamê casibus ego reus nô sum liberâdus nisi pacto personali, vt sic non perueniat liberatio ad fideiussorem meum. Vnus casus est, quando fideiussit pro me causa donationis. & sic nô habet regressum contra me. Alius casus est, quando pecunia mutua peruenit ad fideiuss. & ipse me dedit reum vice sua, ipseque fideiussit: quo etiam casu non habet regressum contra me. qui quidem duo casus sunt contra cômunem regulam. Nam regulariter pacti exceptio reo competens datur fideiusso. sed nequaquam hoc dicamus scilicet liberationê reo legatam prodesse fideiussori, quod contraria sit mens legantis in hoc, & etiam quando sit côtraria mens paciscêtis, sicut videt fuisse in dictis duobus casibus. Sed quid si dictus meus creditor legauit liberationê dicto meo fideiussori: Certè pacto personali erit liberandus fideiussor vt sic liberatio ad me non perueniat. nisi in duobus casibus. Vnus est, si ipse fideiussor fuit verè reus id est veritate inspecta, licet nomine sit fideiussor, & sic punitur tanquâ fideiussor. Alius casus est, si ego reus eram socius in causam: vt quia ego, & ipse accepimus mutuum in societatem aliquam. his enim duobus casibus debet fideiussor per acceptilationê liberari, vt sic ad me perueniat liberatio. hoc dicit vsque ad §. Idem Iulianus. Viuia.

h Ibidem. scilicet vbi scripsit de duobus reis: vt supra l. 3. §. nûc de effectu ibi, sed & si cû alio &c. Accur.

i Cœperit. scilicet hæres.

k Conuenietur. Quod esse non debet. vt supra eod. l. 3. §. nunc de effectu. ibi, alioqui & cętera.

l Pecunia. Scilicet mutua. quod quandoque fit: vt supra ad Mace. l. sed Iulianus. in princip.

m Pacto personali. & sic personæ cohærens exceptio non proficit aliis: vt j. de excep. l. exceptionis. in prin. Sed ar. côtra. s. ad Vel. l. si mulier. §. si ab eo. & facit ad prædicta. s. ad Mac. l. sed & si pater. §. nô solum. & de pact. l. quod dictum. & l. fideius. & j. de fideius. l. Marcellus. & l. si testamento. in prin.

n Dicere. Scilicet regulariter. idê in quolibet rei cohęrente, qd' hic dicit pacti: vt j. de except. l. omnes. sic ergo inutile est huius legis consilium de pacto.

[*] In P. Fl. cû agere potuit creditor &c.

[*] P. Fl. atquin.

Sed

alia sit a mens legantis, alia paciscentis: nequaq̄ hoc dicimus. Quòd si fideiussori sit libatio legata: sine dubio (vt & Iulianus scripsit) pacto erit fideiussor liberādus. Sed & hic b puto interdū acceptilatione liberandū, si vel re' ipse c verè fuit, aut ĩ eā rē soci' d scripsit.

Pater cui est liberatio relicta, debet liberari pacto, etiam si nihil est in peculio. sed si filio liberatio relinquitur acceptilatione liberabitur. Bart.

Idem Iulianus eodem libro scripsit: Si filius familias debitor fuerit, & patri eius fuerit liberatio relicta: patrem pacto e liberandum esse, ne etiam filius liberetur. f Et parui (inquit)

a Sed cum alia mens sit. Construe: sed nequaquã hoc dicendum est, s. liberatione legata reo quod prosit fideiussori, vel pactum factum reo, quod proficiat fideiussori: cum. id est, quando alia est mens legantis, vel paciscentis, qđ' in duobus præmissis casibus præsumitur. sic ergo non sit differentia inter legantem, & paciscentem: sed inter istos ex vna parte, & prædictam regulã, alioqui &c.

b Sed & hic. Id est, hoc casu cum legatur liberatio fideiussori.

c Reus ipse. Si fideiussor vere fuit reus, id est, veritate inspecta, licet nomine sit fideiussor, vt ꝑ suo defensore iudicatũ solui: vtã. qui satisd. cogan. l. de die. §. q mulierem. uel ipse mutuum accepturus fecit alium accipere, & ipse fideiussit: vt ã. ad Maced. l. sed Iulianus. in prin. & ĩ. de pac. l. si fideiussor. Accur.

a P. Fl. socius reus. Haloã. legit vt hic. alias soci' fuit.

d Socius. Vt si duo accipiant mutuum in societate aliqua. nam quilibet uidetur hoc casu fideiubere pro alio etiam, secundum Ioan. vt not. ĩ. ad Velle. l. vir vxori. in fi. est ergo fideiussor vnus pro alio. item contei. itẽ socij. & legata liberatione vni debet acceptilatione liberari: vt ĩ. e. l. 3. §. sed quid si socij. & vno sic liberato liberatur & alter: vt j. de duo. re. l. 4. §. j. sed si creditor succedat vni eorum, pro parte tantum tollitur obligatio: vt j. de fideiuss. l. Vranius. §. fi. quod est notãdum.

Idem Iulianus, CASVS Titius filius Seii debebat mihi centum, ego feci testamentum, & instituto mihi hærede legaui liberationem dicto patri: & decessi. Certè hæres meus debet liberare dictum Seium Titii patrẽ per pactum personale: vt sic filius suus non liberetur. Sed quid si nihil erat in peculio dicti filii cedente die legati liberationis patri à me creditore relicti? nũquid erit verum quod dictũ est. s. q̄ pater liberetur ꝑ pactũ? Et uidetur q̄ non: quia nihil videtur patri prodesse pactum prædictum cum etsi pactum ei non fieret, tamen non teneret, ex eo, q̄ nihil erat, uel est in peculio filij. Respondetur tamen hic, q̄ nihil refert, quantũ ad hoc vt patri debeat fieri pactũ, & ei prodesse, fuerit aliquid in peculio die legati cedente necne. pater enim cõsequit securitatẽ per hoc legatũ liberationis sibi relictæ de eo quod postea crescit peculium. Nã si quid est in peculio, spectatur tẽpore rei iudicandæ etiã nedũ præcedẽti tẽpore. Huic autẽ patri cui ego creditor filij legaui liberationẽ, similis est maritus quondam, cui vxor sua quondam post diuortiũ bona gratia factum legauit liberationẽ dotis. nã & hunc maritum quondã legatarium esse dixit Iulian' iurisconsultus, licet non sit soluẽdo die legati cedente. i. tempore mortis vxoris suæ testatricis: & quantũ ad hoc est legatarius dict' maritus: vt si postea efficiatur soluẽdo, prosit ei legatũ liberationis. Itẽ & vtrunq;, scilicet patrẽ, & maritum prædictos ait dictus Iulianus non posse repetere si soluerit hæredi creditoris: quia legaui liberationẽ: & verum dixit quãtum ad maritũ, quia maritus soluit a se debitum, licet soluendo nõ esset tẽpore solutionis. sed quantum ad patrẽ male dixit, nã pater bene potest solutũ prædictum repetere. nondum enim erat debitor cum soluit. soluit autem cum nihil erat in peculio, vt dictũ est. pater enim nihil debet, nisi quatenus est in peculio filii: imò & si vellemus dicere, & malè, patrẽ esse debitorem cum nihil est in peculio filii: attamen esset loco debitoris conditionalis. inest enim cõditio si peculiũ filii crescat vsque ad tempus rei iudicandæ (vt dictũ est) quem debitorem conditionalem non ambigitur posse repetere quod soluit. Sed retento eodem casu pone, quod ego creditor damnaui hæredem meum, q̄ liberaret filium Seii meum debitorem. nunquid erit filius per acceptilationem liberandus, vt sic etiam prosit patri, an vero personali pacto erit liberandus? & respon. q̄ est liberandus per acceptilationem: nisi ego creditor, idemque testator sensit cõtrariũ. id est, ne filius inquietetur nõ etiam pater ne inquietet, imo quòd bene inquietetur pater: tũc enim acceptilatione eum filium nõ liberandum dixit Iulianus, sed pacto solummodo personali. Item pone, qđ dictus Seius pater Titij prædicti fideiussit pro filio suo apud me creditorem, & ita tenetur pro peculio pro obligatione filij, & insolidum pro fideiussione sua. & ego creditor legaui liberationem eidẽ patri. Certe hæres meus debebit liberare eum pacto quasi fideiussorẽ insolidum obligatum, & non quasi patrem de peculio obligatum. & sic idem pater poterit conueniri de peculio ab hærede meo, nõ autem insolidum tanquam fideiussor. & hoc ita demũ putat prædictus Iulianus Iurisconsultus, si duntaxat quasi fideiuss. insolidum obligatum, & non quasi patrem de peculio obligatum volui ego testator eum patrem liberari. cęterum si volui eum liberari etiam quasi patrem, nedum quasi fideius. erit liberandus etiam de peculio, nedum ea causa fideiussionis: & eo casu siue dictus pater emancipet filium, siue non, eatenus pater habebit actionẽ ex testamento contra hæredẽ meũ vt ab eo hærede meo liberetur per pactum, quatenus esset præstaturus eidẽ meo hæredi, si ei liberatio legata non esset, præstaturus esset dico ex peculio filii, aut de eo, quod in rem suam versum esset. nam illud pertinebit ad patrẽ nomine legatorũ, id est legatarum ei liberationum: vel legatæ liberationis pertinebit dico, scilicet vt liberetur eatenus, quatenus eius interesset, scilicet liberari: interest autẽ eius liberari de eo, quod debet creditori ex peculio filii, & de eo, quod in rem suam patris versum est, vt dictum est. Sed nunquid dictus pater, cui legaui liberationem tanquam patri, & tanquam fideiussori, potest agere cõtra hæredem meũ etiam eo nomine vt filius liberetur, id est, vt ipse pater liberetur per acceptilationẽ, vt sic acceptilatio prosit filio: & placebat quibusdã extendendam actionem ex testamento contra hæredẽ meũ eousque, id est intantum, scilicet vt liberetur per acceptilationem pater. & reddebant talem rationem: quia videtur patris interesse integrum permanere, scilicet ius eius, scilicet patris, quod habet in succedendo filio, scilicet si post emancipationẽ concessisset filio peculium. Labeo autẽ conditor huius legis ita dicit. Ego Labeo contra sentio: putans ego idẽ nihil quicquam amplius præstandũ patri ex huiusmodi scriptura testamenti, per quã scripturam fuit eidem patri legata liberatio, quã vt nihil præstetur per eũ patrẽ hæredi, ex eo qđ' præstaturus eidẽ hæredi fuerat, si sibi liberatio non esset relicta. & ita dico dictum patrẽ non posse petere, vt ipse liberetur ꝑ acceptilationẽ, vt sic filius suus liberetur: nec etiã potest petere, vt filius directo liberetur. & h. d. hic §. cũ l. seq. Viu.

e Pacto. vt fideiussor: vt ĩ. ead. l. §. quod fideiussori. cui similis est: vt infra de verbo. obligat. l. cum filiusfamilias. in princip.

f Liberetur. Nã si acceptilatio fieret fideiussori, etiam

reus

tem liberaretur.ut ℱ.de accepti.l. & per iusiurandum. §.& si fideiussori.& hic innuit. Sed quomodo patri po test accepto ferri, cum prætorio iure teneatur:ut ℱ. de accepti.l.an inutilia.§.fin. Respon. deducit in stipulationem Aquilianam:ut Instit.quib.mo.tol.obli.§. t.

referet.[a] si sit aliqd in peculio die legati cedente, necne. securitatem enim pater per hoc legatū consequitur:maximè,inquit, cùm rei iudicandæ tempus circa peculiū spectetur.[b] Huic patri similem fecit Iulianus maritū,[c] cui uxor[d] post diuortium[e] liberationem dotis legauit. nam & hunc licet die legati cedente soluendo non sit, legatarium[f] esse, & verunque ait solutum repetere non posse.[g] Sed est uerū (qd Marcellus notat) patrem repetere[*] posse.[h] nondū enim erat debitor,[i] cum solueret: maritum nō posse quòd debitū soluerit. Patrem em̄ & si quis debitorem existimauerit;[k] attamen loco esse conditionalis debitoris, quem solutū repetere posse nō ambigitur.[l] Sed si damnatus sit hæres filium liberare:non adijcit Iulianus, utrum acceptilatione filius, an pacto sit liberandus.sed uidet̄ hic[*] sentire, quasi acceptilatiōe debeat liberari. quçres patri quoque proderit. Quod obtinendum est, nisi euidenter adprobetur contrarium sensisse testatorem: id est, ne filius inquietetur:non etiam[*] ne pater.[m] tunc em̄ acceptilatione eū nō liberandum, sed pacto.[n]

a Parui refert. Quo ad hoc: quia utrobique pater conuentus habet exceptionem pacti. te est tamen, si uelit repetere, ut ℱ. notatū pōt. & quantum ad alia:ut infra eo. l. uideamus.

b Spectetur. Vt ℱ. de pecu.l.quæsitum. in prin.& ℱ.quib ex cau.in pos.ea.l. Falcinius §.si quis. unde si nunc nō egeat pacto, quia nihil sit in peculio: tunc poterit agere.

c Maritum. Quondam.

d Vxor. Quondam.

e Post diuortium. Bona gratia factum quod plerique faciunt:ut ℱ.de donat. inter uir. & uxor. l. cum hic status. §. si diuortium.

f Legatariū. Quia filius diues est:ut ℱ. ad l. Fal. quærebatur. §. sed cum debitori. sed in patre secus quia nō est legatarius, si nihil est in peculio, ut ℱ.eo.l.uideamus. In quo est ergo hęc similitudo. Respon. si sunt, uel erant soluendo. Itē in opponendo pacti beneficio.

g Non posse. Sed cum liberatio marito sit legata, & pactum factum, & sic perpetuā habet exceptionē: ergo postea solutum repetit: ut ℱ. de condi.inde.l. si non sortem.§.adeo. quæ est contra. Sol. hic ad tempus fuit liberatio relicta, qd potuit:ut ℱ.eo.l.non solum.§.1. & sic est in diem debitor:unde non repetit:ut ℱ. de condi.indeb.l. in diem. secus in patre, qui nihil interim debet, quando nihil est in peculio. uel hic fuit legata liberatio perpetuò: sed ob causam, quæ locum non habuit, uel cessauit, secundum Azo. & Hugo. Vel dic quòd hic non erat adhuc pactum factum, nec fortè aliquid legatum ei: & tunc concor. ℱ. de condit.indebi.l. quod nomine.& l.seq. Accur.

h Repetere posse. Imò uidetur quòd non:ut ℱ.de con-

* P.Fl.petere.

* Aliàs hoc.

* Etiam, non est in P.Flo.

1 Non tamen liberatum ad illud tempus tenanet obligatum. Bal. in l. cum qs.7.co.C. de in.& fa. ig. Bar. & Alex. in l. si.§. pcurator. ℱ.rē ra. hab.

di.indebi.l.si is.cum quo.quæ est contra.Sol.ibi,nomine filij:hic suo,arg.ℱ.de constit pec.l.1.in fi.& l.2. Ac.

i Debitor. Not. patrem non debere, nisi quatenus est in peculio:ut ℱ.eo.l.uideamus.& ℱ.de pecul. l.quoties. §.si semel.& C.ne filius pro patre. l.1.Accur.

Si liberatio relinquitur ei qui duobus iuribus tenetur, ab utroque liberandus est in dubio, nisi aliter sit actum. Bart.

Idem Iulianus scripsit, si pro filio pater fideiusserit,[o] eiq; liberatio sit legata:cum pacto liberandum quasi fideiussorem, nō quasi patrem: & ideo de peculio posse conueniri. Hoc ita demum putat, si duntaxat quasi fideiussorem cum uoluerit testator liberari.[p] cæterùm si & quasi patrem: & de peculio erit liberandus.

Iabolenus libr. vj. epistolarum. VII.

Post emancipationem uerò filij[q] eatenus pater actionē[r] habebit, quatenus aliqd ex peculio, aut in rē uerso præstaturus[s] ēst. id enim legatorū nomine ad patrem pertinebit qd eius intererit.[t]

Quod unus pote st ad successionem alterius venire, in æstimando interesse non debet inspici. Bart.

Illud quæri potest, an eo quoque nomine pater ex testamento agere possit, ut & filius[u] actione liberetur? Quibusdam eousque extendi actionem placebat: quia patris interesse uideretur, si peculium filio post emancipationem concessisset, ius eius[x] integrum permanere. Ego cōtra sentio:[y] nihil quicquam amplius

k Existimauerit. Falso tamen, ut modo nota.

l Non ambigitur. Vt ℱ.de condict. inde.l.sub conditione.

m Non etiam ne pater.i.ut filius nō conueniatur:pater sic.

n Sed pacto personali. Et ita si filius fuerit emancipatus, pater a intra annū de peculio, uel de in rem uerso perpetuò tenetur: ut not. a.qū ac.de pe. est anna.l. 1.in prin.sed interim cum est filius in potestate de peculio patrem etiam teneri puto. Accur.

o Fideiusserit. Qđ potest, ut ℱ.quod iussu.l.1.§.1.& ecōtra si filius pro patre: ut ℱ.de fideiusso.l.si dubitetur.§.filius. Accursius.

p Liberari. Sed quid in dubio præsumitur? Respō. quòd etiam quasi patrem uoluerit liberare, quia proniores &c. ut ℱ. de actionibus & obli.l. Arrianus. & quia in testamentis plenius &c.ut ℱ. de reg.iur.l.in testamentis. & sic est ℱ. de iu.do.l. dotem.& facit ℱ.ea.l. in principio.

q Post emancipationem uero filij. Cum patri legata est liberatio ut fideiussori, & ut patri: ut l. proxi. in fi. & dic idem & ante emancipationem.

r Actionem. Ex testamento contra hęredem, ut liberetur pacto: ut ℱ.l. proxi. §.idem Iulianus.

s Præstaturus. Heredi. & hoc si hæres non liberat. Accursius.

t Intererit. Scilicet aliquando pro iure emancipationis. Ro. Vel dic planè actione ex testamento.

u Filius Non solum pater.

x Ius eius. Scilicet patris. quod est in succedendo filio ut patronus liberto: ut Insti. quibus modis ius pa.pot. sol.§.præterea.

y Sentio. Accipe ℱ.putans &c. Accur.

a Patet tenetur de peculio quādo dicitur qđ pater tenet̄ d peculio, itelligitur deducto eo quod sibi, & suis debetur a filio. Bar. in l. si filiofa. a.ℱ.soluto mat.

patri præstandum ex huiusmodi scriptura testamenti puto, quàm ut nihil ex eo, qđ prestaturus heredi fuerit, prestet.

Vlpianus lib. xxiij. ad Sabinum. VIII.

Non solũ autẽ quod debetur, remitti potest: uerũ ẽt pars [a] eius, uel pars obligationis: ut est apud Iulianũ tractatũ libro xxxij. Digestorum.

Liberatione legata ab una ex rebus alternatiuè debitis per acceptilationem, liberatio sequitur ab altera. Bar.

Si is, qui stipulatus Stichum aut decem, [b] damnauerit hęredem Stichũ non petere: legatum ualere constat. sed quid contineat, uideamus. Et Iulianus scribit, actionem ex testamento in hoc esse uideri, ut debitor accepto liberetur. [c] quæ res utique debitorem & in decem liberabit: quia acceptilatio solutioni comparatur. [d] & queadmodum si Stichum soluisset debitor, liberaretur: ita & acceptilatione Stichi liberari. Sed & si debitorẽ [e] decem, damnatus sit hæres xx. liberare: idem Iulia. scripsit lib. xxxiij. nihilominus esse liberandum in decem. Nam & si ei uiginti accepto ferantur, & in decem liberabitur. [f] Sed & si duobus hæredibus institutis, alterum ex his damnauerit creditori suo soluere: ualet legatũ propter cohæredem: eumq; [g] ex testamento acturum, ut creditori soluatur.

Legatum liberationis habet effectum nisi a testatore uero legatum sit exactum: secus si à

Non solum. CASVS. Si Titius debet mihi 20. possum ei remittere integra 20. aut partem. Si is qui. Titius promisit dare Seio Stichum, aut Pamphilum sub alternatione: & sic est eius electio, id est, Titij debitoris. Seius autem postea fecit testamentũ: & instituto sibi hærede, damnauit eum hæredem: ut non peteret Stichũ a dicto Titio debitore. Certè ualet legatum, & debet hæres liberare Titium per acceptilationẽ, quæ acceptilatio liberabit eundem debitorem à 10. etiam. nam acceptilatio cõparatur solutioni. & quemadmodum liberaretur debitor si Stichũ soluisset hæredi: ita debet esse liberatus per dictam acceptilationem. sed & si eum qui debebat decem testatori damnatus sit a testatore hæres liberare in xx. certè nihilominus liberandus est in 10. nam si liberetur per acceptilationem in 20. in dictis 10. liberabitur. in maiori enim summa minor inest. Sed si dictus Seius instituit sibi duos hæredes, & dãnauit unum ex eis ut solueret creditori suo testatoris: ualet legatum propter cohæredẽ nõ damnatũ, eũq; cohęredẽ nõ damnatũ ex testõ acturũ cõtra cohæredẽ damnatũ, ut creditori prædicto soluatur per eundẽ cohæredẽ damnatũ. Liberatio autem. Titius legauit liberationem Seio debitori suo, & postea eo animo exegit ab eo pecuniam debitã, ut euanesceret legatũ. certè euanescit legatũ. Si aũt ante mortẽ suam non exegit testator habet effectũ sua liberatio, s. ut hæres testatoris non possit exigere a dicto debitore. qñq; tñ potest exigere hæres, & non tollitur legatũ liberationis: quod est mirabile, ut est in tali casu. Titius instituit sibi hæredem filiũ suum impuberem, & ei pupillariter Caium substituit, i. si hæres erit impubes, & in pupillari ætate decesserit: & debitori suo testatoris legauit idem testator liberationem a dicto substituto. postea impubes existens hæres dicto suo patri exegit a dicto debitore patris debitum. certè, ut dixi, non extinguitur legatũ liberationis a substituto relictæ: imò si decedat impubes in pupillari ætate, & uenit dictus Caius ad hæreditatem ex substitutione, tenetur idem substitutus actio. ex testamento dicto debitori testatoris ad restituendam ei pecuniam, quã impubes ab eo exegit. & est ratio: quia dictus impubes in ijs quæ substituto eius relinquuntur sustinet personã eius hæredis, a quo legatur aliqd sub conditione, puta liberatio. quoniã hæredem conditionaliter grauatũ cõstat posse interim exigere, ut in fi. huius legis. sed secundum hæc illa exactio nõ nocet legatario, ut uidebis in fi. huius legis. ergo & hoc posset exigere impubes. sed hæc exactio non nocet legatario liberationis sibi relictæ substituto, ut dictũ est. Sed quid si dictus impubes nõ exegit a dicto debitore sed solummodo sit litẽ contestatus contra eum? certè tenetur substitutus prædictus, qui successit eidem impuberi, ut remittat eidem debitori instantiã petendi. & ita uerum est, quod dixi, scilicet quod quandoque possit exigere hæres, & non tollatur legatum liberationis. & bene dixi, quod impubes in ijs q̃ a substituto eius relinquuntur æquiparatur hæredi à quo legatur sub conditione. nam si debitori liberatio sub conditione legata fuisset a Titio creditore, qui instituit sibi hæredem Sempronium pone: & uel lis fuisset contestata per dictum hæredem contra dictũ debitorem, uel etiã fuisset exactum pendente conditione sub qua liberatio fuit debitori relicta, qđ bene potest fieri, ut hic pro constanti ponit, & dicitur j. de do. except. l. purè. in prin. ex testamento actio remanet debitori propter liberationem ei sub conditione relictam, scilicet existente dicta conditione. & ad hoc remanet ei dicta actio, ut remittatur ei instantia eo casu cum hæres fuit contra eum litem contestatus, uel ei, ut restituat pecuniam, quam ab eo exegit eo casu cum hæres ab eo exegit debitum pendente conditione, sicut & de substituto impuberis dictum est in dictis duobus casibus. Viuia.

[a] Pars. Ad hoc s. de leg. 1. l. non amplius. §. cum bonorum. & j. tit. r. l. 2. in fi. & j. de except. l. pars.

[b] Aut decem. Alternatiuè. & sic electio sit debitoris: ut s. de iure do. l. plerunq. §. fi.

[c] Liberetur. A petitione Stichi, ideoque & à decem, ut subijcit: nisi testator expreßè uoluerit contra: ut s. de pact. l. si unus. §. si cum. & facit j. de except. l. per iusiurandum. §. si is qui hominem. Hugo.

[d] Comparatur. Vt Insti. qui. mo. tol. obl. §. itẽ per acceptilationem. non tamen per omnia est similis remißio traditioni. nam quandoq; ualet remißio, non traditio: ut s. de do. inter. ui. & uxo. l. si sponsus. §. si maritus. & econtra quandoque: ut j. eo. l. fi. §. fi.

[e] Debitorem. Id est eum, qui debebat decem.

[f] Liberabitur. Sic j. de except. l. si is qui Stichum. & j. de uerb. oblig. l. 1. §. si stipulanti. & l. inter stipulantem. §. si stipulante. & j. tit. 1. l. 3. §. si quis plus. & s. de constito. pecu. l. hactenus. §. si quis centum. Sed ar. contra j. ti. t. l. qui hominem. sed dic ut nota. s. de pac. l. si unus. §. si cum.

ADDITIO Dic quòd hic in obligatione alternatiua, ibi in obligatione generis, secundũ Bar. hic.

[g] Eumq;. Scilicet cohæredẽ, cui liberationem legasse uidetur. respectu autem creditoris, non ualet: quia id quod debet legauit: ut j. eod. l. si debitor. & facit s. famil. ercis. l. si filia. §. Papinianus. & s. de leg. 1. l. seruo legato. §. si testator. & s. eo. l. si quis decedens. §. fi.

a Exactum. Idem est si alia ratione debitum sit extinctum: ut ȷ. eod. l. si quod mihi. Hug. Item dic exactum eo animo ut legatum adimeretur, aliòqui contra est. Idem est, scilicet quod ooo extinguatur. si debitor pecuniam obtulit: ut ā. de legat. 3. l. fideicommissa. §. si rem. Item quod nō extinguat, si hæres exegit: ut ȷ. eod. l. si quod mihi. Azo. & in fi. huius l. & facit ȷ. eo. l. creditor. 1. re spon. & ā. de leg. 3. l. si Titius. & Instit. de leg. §. tā autem.

b Sub conditione. Quem hæredem cōditionaliter grauatum cōstat posse interim ea igere oblata cautione: ut ȷ. de except. do. l. purè. in prin. sed illa exactio legatario nō nocet, ut ȷ. in fin. l. ergo & hoc posset exigere pupillus: sed hęc exactio legatario non nocet, scilicet, ot hic dicitur.

c Eum. Scilicet substitutum. Io. Vel dic pupillum secundum Azo. & Hugo. quod non placet, cum pos sit exigere: ut modo not.

d Actionem. id est. instantiam petendi quæ fit proposita actione. actio enim nondum remittéda est, si conditio oon extiterit, uel melius imò actioné remittit, quia cum ante tē pus petierit, à causa cadebat secundum has li. ut ȷ. eo. l. pto xi. §. tale. & Insti. de ppe. & temp. actio. §. temporales. Azo. sed hæc non placet: quia non petit ante tempus. cum possit petere oblata cautione: ut ȷ. de do. excep. l. purè. in prin. Hug.

testatore ficto, uel ab hærede exigatur. Bart.

Liberatio autem debitori legata ita demum effectū habet, si nō fuerit a debitore id exactum, a dum uiuat testator: cæterum si exactum est, euanescit legatū. unde quærit Iulianus, si ab impuberis substituto sit liberatio relicta, deinde impubes exegerit, qđ debetur, an euanescat legatū? Et cum cōstet pupillum in ijs, quæ à substituto relinquuntur personam sustinere eius à quo sub conditione b legatur, cōsequens est, substitutum actione ex testamento teneri, si pupillus à debitore exegerit: idemq; est & si pupillus non exegerit, sed solummodo litem sit contestatus: teneri enim eum, c ut remittat actionem. d Nā etsi debitori liberatio sub conditione legata fuisset, & uel lis fuisset cōtestata, uel etiā exactum e pendente conditione: ex testamento actio maneret liberatione relicta.

e Exactum. Aliàs exactam, scilicet pecuniā: aliàs exactum, scilicet debitorem. quod fieri potest: ut d. l. purè. nec obst. ā. si cer. pe. l. pecuniam. ut ibi notatur. Itē nec obst. ȷ. ut io pos. leg. l. 1. §. si debitori. quia ibi purè fuit legata liberatio, ut hic subijcit. & l. si id quod mihi.

NOn solum. CASVS. Legare possumus nos facientes testamentum, oel codicillos noo solum ut liberetur debitor noster, sed etiā ut liberetur hæredis nostri debitor: & ut liberetur debitor cuiuslibet alterius, scilicet legando creditum creditori eius. Potest hæres. Bene possum damoare hæredem meum ut à debitore meo non petat debitum vsque ad certum tempus, puta usq; ad Pascha: & non cogetur hæres meus liberare eum per acceptilationem intra id tempus. Item & si dictus debitor decesserit intra dictum tempus, nō poterit hæres meus petere ab hærede suo intra dictum tempus. Item oec vsuræ, uel pœna eius temporis poterit ab eo peti. Tale legatum. Caius habens debitorem Luciū Titiū ita scripsit in testamento suo, hæres meus à solo Lucio Titio ne petito. & postea decessit dictus Caius. nunquid legatū liberationis transit ad hęredem Lucij Titij? Et distinguitur, aut hæres Caij prædicti nihil commisit aduersus testamentum, aut commisit petendo a Lucio Titio viuente. Primo casu non transit liberatio ad hæredem Lucij Titij, secundo sic, & est ratio quare primo casu non trāsit liberatio ad hæredem Lucij Titij: quia quoties id, quod legatur cohæret personæ legatarij ad hæredem eius legatarij non transit. In nostro aotem casu sine dubio cohæret personæ legatarij liberatio ei legata. nam ita dixit testator: hæres meus à solo Lucio Titio ne petas &c. sicut personalis seruitus non trāsit ad hęredem: si autem non cohęret personæ legatarij, id quod legatur transit ad hæredem legatarij.

Debitori cuicunque potest liberatio relinqui, & damnatus ad tempus non petere: interim liberare non cogitur, nec illius temporis pœna uel usura petetur. Bart.

Pomponius libro vj. ad Sabinum. IX.

NOn solum debitorem nostrum, f sed etiam hęredis, g & cuiuslibet alterius, h ut liberetur, legare possumus. Potest hęres damnari, ut ad certum i tempus non petat à debitore suo: sed sine dubio nec liberare eum * intra id tempus cogitur. k sed & si debitor decesserit, ab hærede eius intra id tempus peti non poterit. l Illud uidendum est, an eius temporis, intra quod hæres petere uetitus sit, uel usuras, uel pœnas petere possit? Et Priscus Neratius existimabat, committere eum aduersus

* Io P. P. intra id tēpus debebit, & si &c.

· Is qui reddere. Legaui libertatē seruo castaldioni meo, si hrđi meo rationes reddiderit de castaldia sua. certè impleuit conditionem dictus seruus, si fecerit computationem cū hærede meo, & ei reliqua restituerit: onsi autē eorum facere non sufficit. Si hæres. Titius gessit negotia mea, & in gestione commisit fraudē, & dolum: & etiam quędam bene administrauit: ego feci testamētum, & uetui hæredi meo agere cum dicto Titio. certè non uideor ei legasse liberationem obligationis, quæ dolo, uel fraude eius cōmissa fit. unde si hæres meus agat contra eum actio. neg. gest. pro quo cōmisit dolū, uel fraudem: & ipse procurator, siue neg. gest. agat condictione incerti contra hæredem meum, ut liberetur, potest excludi dictus procurator exceptione doli mali. & scias, quòd nō solum prædicto neg. gest. potest legari liberatio de his, in quibus non commisit dolum, uel fraudem, sed etiam si apud eum deposuissem Infortiatum meū, uel commodassem ei, uel pignori dedissem, uel etiam si surripuisset mihi Infortiatum meū, & sic tenetur mihi condictione furti. Viuianus.

f Non solum debitorem nostrum. Ex qualibet causa: ut ȷ. ead. l. §. fin. Azo.

g Hæredis. Vt ā. e. l. cum hæres. Azo.

h Alterius. Siue leget creditori debitum: ut ȷ. eo. l. si quis decedēs. alias est §. in l. liberationé. §. fin. siue ipsi debitori quod debet: & semper agit debitor contra hæredem actione ex testamento ut liberetur: ut ȷ. de le. 1. l. si fideiussor. in prin. & l. seruo legato. §. si testator.

i Ad certū. Vt Inst. de le. §. pt. & ȷ. e. l. si Aurel. §. certū.

k Cogitur. Per acceptilationem, licet fortè per pactum: ut ā. e. l. si quis reum. §. idem. Azo.

l Non poterit. Quia in rem uidetur liberatio relicta, ut ā. ea. l. §. si liberationis. & ā. e. l. 2. & de probat. l. si

 pactum

testamentum, [a] si petisset. quod uerum est.

Legatum liberationis personale non transit ad hæredem, nisi per hæredem testatoris petendo cõtra fiat. Bart.

Tale legatum, Hæres meus à solo Lucio Titio ne petito. ad hęredem Lucij Titij non transit, si nihil uiuo Lucio Titio aduersus testamentum ab hęrede (eo qđ ab eo exigere debitum tẽtauit) sit commissum. [b] Quoties enim cohæret psonæ id, quod legatur, ueluti personalis seruitus, [c] ad hæredem eius non transit. si non cohæret, transit.

Si uerba liberationis in rem sint scripta, puta quod mihi debetur à Titio, peti nolo, non est opus hæredem nominare.

Si liberationis uerba in rem sint collata: [d] pro eo est, quasi hæres ab eo debitore, hæredeque eius petere uetitus sit. ut adiectio [e] hæredis pinde nil ualeat, atq; non esset ualitura [f] ipsius debitoris [g] persona non comprehensa. Is, qui reddere rationes iussus est, nõ uidetur satisfacere, si reliquum reddat, non editis [h] rationibus.

Quamuis hæres damnetur non petere à gestore: tamen propter ea, quæ dolosè gesta erant, agere potest. Bart.

Si hæres uetitus sit agere cum eo, qui negotia defuncti gessit: non uidetur obligatio ei prælegata, q̃ dolo uel fraude eius, qui negotia gessit, cõmissa sit: ut & testator uideatur id sensisse. Et ideo si hæres negotiorum gestorum egisset: agens procurator [i] ex testamento incerti, [k] doli mali exceptione excludi [l] potest.

Liberatio potest relinqui obligato ex causis hic expressis.

Et ei liberatio recte legatur, apud quem deposuero, uel cui cõmodauero, pignorive dedero, uel ei, quę ex furtiua causa * mihi dare oportet.

Vlpianus libro xxiiij. ad Sabinum. X.

SI quis rationes exigere uetetur (ut est sępissimè rescriptum) non impeditur reliquas exigere, quas quis ipse reliquauit, [m] etsi quid dolo fecerit, q rationes gessit. Quòd si quis & hæc uelit remittere, ita debet [n] legare: Damnas esto hæres meus, quicquid ab eo exegerit illa, uel illa ratione id ei restituere, uel actionem ei remittere.

Iulianus libr. xxxiij. Digestorum. XI.

pactum. & infra eod. l. si quis in testamento.

[a] Aduersus testamentum. Hoc fortè dicet quis locum habere in usuris, quæ sola mora iudicis officio petuntur, si uerò stipulatione debeãtur, nihilominus currit: quia & hoc est cum sit pactum de non petendo: ut s. de pac. l. item quia conuentiones. in fin. & ad idem s. si cer. petat. l. lecta. sed hoc non placet: quia hęc loquitur de pœna, quæ debetur per stipulationem, nõ per morã. nec mirum si beneficium testatoris cursum usurarum quocunq; modo debitarũ, uel pœnę differat: quia hoc legis beneficium aliàs indulget. ut C. de usu. rei. iudic. l. fin. & de usur. l. eos. in princ. Azo. & facit s. si qs cau. l. 1. in princ.

[b] Commissum. Alioqui si ab initio petisset, ab actione caderet: quia ante tempus petit: ut hic innuit, & Insti. de act. §. si quis agens. iuncto §. plus autem. uers. tempore. quod est not. & dixi s. l. proxi. in fin.

[c] Seruitus. Scilicet ususfructus, uel usus: ut s. de seru. l. 1. quæ duo morte pereunt: ut s. de usu, & habita. l. usus aquæ. & s. quib. mod. usufru. amit. l. sicut. §. si. secus in prædiali seruitute: ut s. quemad. ser. amit. l. 3. Azo. licet sit argu. contra s. de ser. rusti. præd. l. pecoris. & facit j. de re. iur. l. in omnibus. & s. de pact. l. idem. §. 1.

[d] Collata. Vt quia dixit, quod mihi debetur a Titio peti nolo. Azo.

[e] Vt adiectio. Facta altàs. i ca'n enim proposito facta non fuit. Accur.

[f] Non ualitura. Nomine debitoris expresso. Azo. ut in casu huius §. Accursius.

[g] Debitoris. Vt si dixisset: neque à me, neque ab hærede meo peti nolo, quod mihi debetur ex uenditione talis rei. Et sic not. quod in pacto exigitur consensus duorum, & expressio nominum: ut s. de pact. l. s. §. pactum. & si absit debitor, nõ pacti, sed doli quæritur exceptio: ut C. de pact. l. postquam. sed in ultima uoluntate non est opus: ut hic, & s. de legat. 2. l. cum pater. §. surdo. & j. de actio. & oblig. l. si a furioso. & facit s. de pigno. actio. l. si necessarias. §. penult. & s. de pact. l. tale. in princip.

[h] Non editis. Id est, non facta cõputatione. nam hæc duo continet: ut j. de condi. & demon. l. cum seruus. & l. qui sub conditione. & C. de test. man. l. 4. Sed contra j. de cond. & dem. l. quãuis. ubi primũ sufficit. Sol. ibi.

[i] Procurator. Id est, procurans: ut s. de proc. l. Plautius. cum enim dicat de act. neg. gest. ergo non fuit mãdatum. ut Instit. de obli. quę ex quasi contra. §. 1. idem esset tamen in procuratore: ut supra man. l. creditor. §. Lucius.

[k] Incerti. Scilicet conditione, ut, libe retur sine causa, uel etiam ex testamẽto, quæ potest dici condictio: ut Institut. de act. §. appellamus. & dicitur incerti, quia ad incertum, id est, factum uel interesse datur.

[l] Excludi. Id est, repelli. Et nota ex hoc §. in generali remissione non contineri dolosè facta, sed tãtum scropulosam inquisitionem: ut s. de leg. 1. l. si seruus uetitus. & de admi. tuto. l. quidam decedens. & j. eod. l. Aurelio. §. Caius. ubi plenè not. & l. Lucius. & j. de condit. & demõ. l. cum tale. §. 1. & s. de neg. gest. l. Pomponius. & j. l. proxi. in prin. Sed contra. ibi. in fin. sed ibi alijs uerbis fuit usus testator.

* In Norico libro itemq; in Heruagiano, nihil dare oportet. sed nõ rectè. atq; hunc ego rem puto irrepsisse chalcographorum incuria.

SI quis rationes. CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & uetui eum exigere rationes à Seio qui gesserat negotia mea. Certè potest hæres prædictus exigere à Seio reliqua: quæ per se reliquerit idem Seius. i. ex mala, & dolosè facta administratione apud se retinuit. si autem uolo ego testator liberare dictũ Seium à mala, & dolosa administratione, ita debeo dicere: damnas, siue damnatus esto hæres meus à me. i. damnatus sit hæres meus à me ei Seio restituere quicquid ab eo Seio exegerit illa, & illa actione nominando actionem, qua tenebatur mihi Seius ex dolosa administratione sua. uel damnatus sit hæres meus actionem ei Seio remittere, & talibus modis potest remitti dolosa administratio. Viui.

[m] Reliquauit. i. ex malè facta administratione retinuit. & facit l. s. proxi. §. si hæres. & quod ibi not.

[n] Ita debet. Sed his uerbis nõ facit supra l. proxi. §. pen. & sic non est contra.

Si

SI dãnatus hæres fuerit a fideiussore quidem non petere, quod autem reus debet, Titio dare: pacisci [a] debet, ne à fideiussore petat: & aduersus reum actiones suas præstare legatario: quemadmodum damnatus hæres ne à reo petat, & dãnatus dare, quod fideiussor debet: & reo acceptũ facere, & legatario litis æstimationem sufferre [b] cogatur.

Idem lib. xxxvj. digestorum. XII.

SI debitor fideiussorẽ suum ab hærede suo liberari iusserit, an fideiussor liberari debeat? Respondi debere. Item quæsitum est: an quia mandati actione hæredes tenerentur, [c] inutile legatum esset (quemadmodũ [*] inutile legatum est) quod debitor creditori suo legat? Respondit, quoties debitor creditori suo legaret, ita inutile esse legatum, si nihil interesset [d] creditoris, ex testamento potius agere, quã ex pristina obligatione. Nam & si Titius mandauerit [e] Mæuio, ut pecuniam promitteret, deinde liberari eum iusserit [f] a stipulatore: manifestum est, quantum [g] interfit promissoris, liberari potius [h] quàm præstare ex stipulatu, deinde mandati agere. [i]

Liberatio ab onere reddendarum rationum, ad reliqua non porrigitur, nisi exprimatur.

Idem libro xxxix. Digestorum. XIII.

LVcius Titius cùm Erotem actorem [k] haberet, codicillis ita cauit: Erotem liberum esse uolo: quem rationes reddere uolo eius temporis, quod erit post nouissimam meam subscriptionem. [l] postea uiuus Erotem manumisit, & in eodem actu habuit, [†] rationesque sub-

---

SI damnatus. CASUS. Cum haberem Caium debitorem in centum, & Seium fideiussorem, feci testamentum, & in eo damnaui hæredem meum a dicto fideiussore non petere: quod autẽ reus debet mihi, damnaui heredem meum dare Titio, certè tenetur hæres meus facere pactum personale fideiussori, ne ab eo petat. itẽ debet hæres meus præstare prędicto Titio legatario actiones suas aduersus dictum Caium reum principalem. si autem damnaui hæredem meum, ne à reo peteret, & daret Titio illud, quod fideiussor debet: certè debet cogi hæres meus liberare reum per acceptilationẽ, ut sic ret liberatio prosit fideiussori. & debet cogi sufferre, siue pręstare Titio legatario æstimationẽ debiti, id est, tantum quantum debebat reus principaliter, & fideiussor secũdario. Viu.

[a] Pacisci. Personaliter. & facit ĩ. eod. l. 2. & l. si quis reum, in princip.

[b] Sufferre. id est, dare & sic erit oneratus hæres: ut ĩ. de le. 2. l. qui duo. & de leg. 1. l. quod si quis. & l. oõ quocunque. §. pe. Sed uidetur nõ ualere, cum fideiussor non debeat: ut ĩ. de leg. 1. l. sic. §. 1. ibi proinde, & si Titio &c. quæ est contra. Sol. hic fideiussor in ueritate debebat, ibi non.

[*] Hæc inclusa nõ sũt in P. Flo.

SI debitor. CASUS. Titius accepit mutuo 10. a Sẽpronio, & dedit ei fideiussorem Caium: postea fecit testamentum idem Titius debitor, & iussit liberari ab hærede suo dictum suum fideiussorem, & decessit. nũc quęritur, an hæres teneatur dictum fideiussorem liberare? Et uidetur quod non: quia ipse debitor & per consequẽs hæres eius tenetur dicto fideiussori actione mandati: si ipse fideiussor solueret creditori. & ita uidetur debitor legasse creditori cum legauit fideiussori liberationem: nam quo ad actio. mandati prædictã uidetur dict⁹ fideiussor creditor debitoris, & hęredũ suorũ: & cum debitor creditori suo legat, inutile legatũ est. Respon. tamen hic in contrarium. s. ut hæredes debitoris debeant facere, ita quòd liberetur dictus fideiussor a creditore. Nec ob. quod debitor uidetur legare creditori, & sic non ualere legatum: quia quoties debitor creditori suo legaret, ita inutile est legatũ, si nihil interest creditoris agere potius ex testamento, quam ex pristina obligatione. in nostro autẽ casu bene interest fideiussoris, qui est creditor quantum ad actionẽ mandati agere potius ex testamento quã ex pristina obli. mandati. nam interest eius fideiuss. potius non soluere Sempronio creditori, quod quidẽ consequitur per act. ex testamento, quam intentabit contra hæredes debitoris. quàm solutum dicto creditori repetere ab hæredibus debitoris per act. man. & quod dixi in fideiussore, habet locum in mandatore. Viu.

[c] Tenerentur. Postquam soluerit, nisi in casibus: ut supra, manda. l. Lucius.

[d] Nihil interesset. No. sic ĩ. de leg. 1. l. si creditori. §. 1. & l. sequen. & l. fient. §. fi. & de le. 2. l. Mæuius. §. debitor autẽ &c. & ĩ. eo. l. si creditor. & l. legaui. §. fin. & Instit. de legat. §. ex contrario. & de leg. 3. l. 3. §. si rem.

[e] mandauerit. Inter uiuos.

[f] Iusserit. In testamento.

[g] Quantum. Id est, quod.

[h] Potius. Interest [1] enim nostra non soluere potius, quam solutum repetere. ĩ. de cõpen. l. ideoq;. Azo.

[1] Quid, & quot modis interesse, & qualiter in iudicio deducat, uide per Bar. in l. 1. ĩ. de act. empt. & uendi.

[i] Agere. Et ideo ualet legatum.

LVcius Titius. CASUS. Lucius Titius cum haberet seruum actorẽ, hoc castaldionem, fecit codicillos: & in eis ita cauit? Erotem liberum esse uolo: quem Erotem rationes reddere uolo eius temporis, quo administrabit negotia mea post nouissimam meam subscriptionem, quam faciam in rationibus eius approbando me, nam pluries subscribebat, & pluries scripturus erat, ut dicebat: & postea viuus adhuc dictus Lucius Titius manumisit dictum Erotem, & in eodem actu, siue administratione habuit eundem Erotem, & postea uocauit ad se Erotem prædictum, & dixit ei, Reddas mihi rationem castaldariæ tuæ. & ipse reddidit ei rationes: quasdam tamen summas, quas acceperat dum erat in seruitute, & post quando fuit liber, sibi retinuit, ita quod non manifestauit domino, & dominus nesciens aliquid de istis summis subscripsit, & approbauit rationem suam. & postea post paucissimos dies decessit idẽ dominus. nunc quæritur, an hæredes dicti Lucij Titij ab Erote nihil exigere debeant pro eo tempore quod fuit ante subscriptionem Lucij Titij? Et uidetur quod nihil exigere debeant pro eo tempore: cum testator noluerit exigi ab eo rationes tantum pro illo tempore, quod esset post subscriptionem: ergo non pro præcedenti tempore. Respondetur tamen hic quod Eros nõ potest petere liberationẽ pro dictis summis subtractis, nisi dictus testator hoc ei specialiter remisisset, quamuis dictæ summę per Erotem subtractę fuerunt de administratione illius temporis, quod fuit ante dictam subscriptionem domini. Viui.

[†] Aliàs & in eodem actu habuit rationes, quas subscripsit &c.

[k] Actorem. Id est, castaldionem.

[l] Subscriptionẽ. Quã faciã in rationibus eius approbando. nam pluries subscribebat, & subscripturus erat.

scripsit [a] usque in eum diem, qui fuit ante paucissimos dies, quàm moreretur hæredes Lucij Litij dicunt, quasdam summas & seruum adhuc [b] Erotem, & postea liberum [c] accepisse, neque in eas rationes quę a Lucio Titio subscriptæ sunt, intulisse. quęro, an hęredes ab Erote nihil exigere debeant eius tẽporis, quo Lucius Titi⁹ subscripsit? Respondi, Erotem ex ea causa, quę proponeretur, liberationem petere non posse: nisi & hoc specialiter ei remissum esset.

Non ualet legatum liberationis ei relictum, qui se potest liberatione tueri. Bart.

Idẽ lib. lxxxj. dig. XIIII.

SI creditor debitori, qui se exceptione perpetua tueri poterat, legauerit, qđ sibi deberet: [d] nullius momẽti legatum erit. at si idem [e] debitor creditori legauerit intelligendum erit, exceptionem eum remittere creditori uoluisse. [f]

Vlpianus lib. j. fideicommisso. XV.

IDem est, & si in diem debitor fuerit, uel sub conditione.

[a] Subscripsit. Scilicet dominus nunc patronus.
[b] Adhuc. Id est, dum adhuc esset in seruitute. Accur.
[c] Liberum. Id est, postea dũ esset iam liber factus, & facit ad l. de pac. l. tres fratres. & ĩ. e. l. si quis rationes.

SI creditor. CASVS. Cum Titius deberet mihi 16. feci ei pactũ de non petendo: & postea legaui, qđ mihi debebat. certè nõ ualet legatum. sed si dictus debitor habens dictam exceptionẽ legauit, quod mihi debebat: ualet legatũ, ut possim ab eo petere non obstante except. Idem est, & si non habebat exceptionẽ perpetuam dictus debitor meus qui mihi legauit, qđ mihi debebat, si debebat mihi in diem, uel sub conditione. nam dies, uel conditio uidetur remissa per eũ, ut sic statim possim petere ab hęrede suo. & hoc dicit cum l. seq. Viu.

[d] Deberet. Id est, liberationem eius quod &c.
[e] Idẽ. Qui scilicet exceptione se tueri poterat.
[f] Voluisse. Et sic est utile legatum: ut ĩ. de legat. 1. l. si creditori. in princ. & l. seq. & de leg. 2. l. debitor. in princ. & ĩ. eod. l. si debitor. §. 1. & Institu. de le. §. si quis debitori. & §. econtrario.

SI quis in testamento. CASVS. In testamento meo damnaui hæredem meum, ne exigeret à Titio debitore meo. certe neque Titium, neque hæredẽ eius poterit conuenire hęres meus, nec hæres hæredis mei. unde nec hæres hæredis debitoris mei poterit conueniri ab hærede meo: uel ab hærede hæredis mei. Vnde apparet, quod hæredem hæredis mei damnare possum expresse, ne exigat a debitore meo. Viui.

[g] Exigat. Secus si dicat, quamdiu uiuat debitor, ut infra eodem. l. Aurelio. in princ. Azo. & facit supra eo. l. non solum. §. 1. & supra. eod. l. 2.
[h] Potest damnari. Vt ĩ. de leg. 3. l. si fuerit. §. 1.

SI ei cui. CASVS. Cum locassem Titio fundum meum vsque ad quinquenium, legaui ut fineret hæres meus sibi conductori habere quicquid eum conductorem mihi dare & facere oportet oportebitve, & decessi: & certè si hæres meus prohibuerit frui dicto fundo conductorẽ, ex conducto fore obligatum aiunt Nerua & Attilicinus: quia hæres meus non liberatus est acti. ex conducto pro ijs, quæ habet conductori facere. si autem hæres meus aliquid retineret, uel caperet de eo, quod cõductor debebat ei ex locatione prædicti fundi, ut quia inclusit in dictum fundum inuecta donec conductor solueret ei pensionem: est obligatus conductori actio. ex testamento, ut ei restituat dictam pensionem: quia nihil interest, peteret hæres meus ea, quę promiserit mihi conductor (quo casu habet excep. cõductor propter liberationẽ sibi relictam in testamento) an retineret eo modo qui dictus est: quia semper habet conductor beneficium testamẽti: nam uideor conductori legasse totam locationem, id est, quicquid mihi debet ex loca. non autem est hęres meus ab eo liberatus, imo reliqua quæ solent uenire in locatione de natura contractus. s. ut locator de his cõductori teneat, quæ quidem sunt numerata supra, locat. l. sed addes. §. illud. ue nit in iudicio locationis, scilicet ut cõductor possit ea potere actio. ex conducto. Sed & si locassem domum dicto Titio. & ei legassem habitationem hoc modo, qui dictus est supra: puta quia ita dixissem: quicquid inquilinum meum mihi dare, facere oportet oportebitve, finat hæres meus eum sibi habere: gratuitam habitationẽ hæres præstare debet. Scias etiã quòd propter ea, quæ dicta sunt in princip. huius casus, quod prædictus colonus siue conductor fundi, potest agere cum hærede ex testamento ut liberetur ab ijs, quæ debet ex conductione: & hoc dicit cum duabus legibus seq. Viui.

In dubio relictum liberationis intelligitur in rem, ut sic personã hæredis cõprehendat. Bart.

Idem libro lxiij. ad edictum. XVI.

SI quis in testamento damnatus est, ne à Titio debitore exigat, [g] neque ipsum, neque hæredem eius potest conuenire. nã neque hæredis hæres agere, neque ab hæredis hærede peti potest. Hæredis autem hæres potest damnari, [h] ne exigat debitorem.

Si legatur liberatio conductori: omne id uidetur remissum, ad quod præstandum actione personali tenetur. Bart.

Paulus lib. ix. ad Plautium. XVII.

[a] SI ei cui [i] fundum in quinquennium locaueram, legaui [k] quicquid eum mihi dare facere oportet, oportebitve, ut fineret hęres sibi habere; Nerua & Attilicinus, si hæres prohiberet eum frui, ex conducto; [l] si iure locationis quid retineret, [m] ex testamẽto fore obligatum, [n] aiunt: quia nihil interest, peteret, [o] an retineret. [p] totam enim locationem legatam uideri.

Iabole. li. ij. ex posterio. Labeo. XVIII.

[a] In P. F. Incipit, Et cui fundũ &c.

[i] Si ei cui. Alias si et cui, aliàs, si cui. & sunt duæ partes. scilicet si, & cui.
[k] Legaui. Accipe ∫. ut fineret hæres &c.
[l] Ex conducto. Scilicet fore obligatum.
[m] Retineret. Hæres. s. ut quia inclusit inuecta ob pensionem, & percepit mercedem quoquo modo.
[n] Obligatum. Scilicet hæredem.
[o] Peteret. Scilicet hæres.
[p] An retineret. s. hæres: utrobiq; enim testatoris munificentia est legatarius honoratus. Azo. s. ut gratis dimittatur, nõ illud quo minus rem deuastãdo, seu negli

gendo

gendo obligetur. Hug. & facit ſ. de leg. t. l. apud Iuſianum. §. ſi Titius. & ſ. e. l. non ſolum. §. fi. & ſ. loc. l. ſi in lege. §. fin. & de uſufructo. l. quoties. §. ſi colono. & ſ. de uſufru. leg. l. cui uſusfructus. §. t.

a Reliqua quoque. Alias quæq;. Aliàs quoque.

b Venire. Sicut aliàs uenirent. & facit ſ. loc. l. ſi tibi. & continuatur cum ſequenti & præcedenti l. Accur.

c Caſsius. Adiungitur præcedentibus duabus.

d Conductione. Id eſt, pẽſione. & facit ſ. e. tit. l. ſi ei cui. cũ concord.

Cum ita. CASVS. Ita dixit Titius in teſtamento, Hæres meus damnas, ſiue dãnatus eſto liberare eũ qui negotia mea geſſit, puta Seium: & ſi quid eum mihi dare, & facere oportet ab eo non exigere hæres meus damnatus eſto. certè damnatus eſt hæres à teſtatore, & propter dictam damnationẽ non poterit exigere à dicto Seio pecunias etiam eidẽ Seio creditas, nedum debitũ ex adminiſtratione. ſed & ſi ſeruis eiuſdem teſtatoris peculij. ſiue peculiari nomine debebitur aliquid per dictum negotiorum geſt. uidetur idem teſtator, qui taliter legauit, ut dictum eſt, de eo quoque legando ſenſiſſet, quãuis hoc ſit uetum. Viuia.

e Damnatus. Quidam dicunt hoc eſſe de uerbis defuncti, quæ deberẽt eſſe in ſecunda perſona: ut ſcilicet reſponſio incipiat, nec creditas &c. ſed dic quod ſunt uerba iuriſcon. & reſponſio incipit, damnatus hæres, & dic creditas ab hærede, uel defuncto ipſi geſtori, uel à geſtore alijs quibus mutuauit de pecunia domini. Sed tunc eſt argu. contra ſ. eod. l. procurator. ſed hic plenius legauit, quàm ibi. Accur.

f Hæres. Modo reſpondet. ut & ſ. dictum eſt in prin. glo. huius l.

g In ſimili. Dic qđ legaui ſeruo peculiũ cum libertate, & quicquid mihi dare debuit, non uideor remittere quod uicarius eius, i. ipſius legatarij debet. ad quod eſt ſ. de leg. 3. l. ſeruos. §. fi. & hoc uix eſt, id eſt, non eſt: ſic ſ. ad Velle. l. tutor. Vel dic caſum ut in princ. l. ponitur: ut uidear legare, quæ mihi debet geſtor, & quæ ſeruis meis. & quod dicit uix eſt, i. eſt: ut & ſ. de ind. l. uix. Alij fabulas hic referunt. Accur.

Reliqua quoque ᵃ in iudicio locationis uenire. ᵇ

Si cui legata eſt gratuita habitatio, poteſt agere contra hæredem, ut eũ liberet à penſione.

Paulus libro ix. ad Plautium. XIX.

Caſsius, ᶜ Etiam ſi habitatio eo modo legata eſſet: gratuitã habitationem hæres præſtare deberet. Præterea placuit agere poſſe colonũ cum hærede ex teſtamento, ut liberetur cõductione. ᵈ † quod rectiſsimè dicitur.

Modeſtinus libro ix. regularum. XX.

Cum ita teſtamur, Hæres meus damnas eſto liberare eũ, qui † negotia mea geſsit: & ſi quid eum mihi dare facere oportet, ab eo nõ exigere, dãnatus * ᵉ hæres ᶠ nec creditas ab eo quoq; pecunias exiget. In ſimili ᵍ autem legato uix eſt, ut de eo quoq; legando paterfamilias ſenſerit, quod ſeruis eius peculij nomine debetur.

Legatum liberationis eſt perſonale, & ad hæredes non tranſit. Bartolus.

Idem libro decimo reſpõſorum. XXI.

Aurelio ʰ Sẽpronio fratri meo. Neminẽ moleſtari uolo nomine debiti, nec exigere aliqđ ab eo, ⁱ quandiu uiuet, ᵏ neq; de ſorte, aut uſura, nomine debiti: ˡ & abſoluo ei, & libero ex pignoribus eius domum, * & poſſeſsionem Caperlatam. ᵐ Modeſtinus reſpondit, ipſum debitorẽ, ſi cõueniatur, exceptione tutum eſſe: diuerſum in perſona hæredis eius. ⁿ

Si teſtator liberat curatores, non uidetur relicta liberatio doli uel reliquorum. Bart.

Caius Seius cum adoleuiſſet, accepit curatores Publium Mæuium, & Lucium Semproniũ. ſed enim idem Caius Seius intra legitimam ᵒ ætatem conſtitutus, cum in fatũ cõcederet, * teſtamento ſuo de curatoribus ſuis ita cauit. Quæſtionẽ curatoribus meis nemo faciat: rem enim ipſe tractaui. Quæro, an rationem curæ hęredes adulti à curatoribus petere poſsint: cum defunctus (ut ex uerbis teſtamenti apparet) confeſſus ſit ſe omnem rem ſuã adminiſtraſſe? Modeſtinus reſpondit: ſi quid dolo

Aurelio. CASVS. Seius inſtituit ſibi hæredem Aurelium Sempronium fratrem ſuũ. & ita poſtea dixit in teſtamento ſuo, ab Aurelio Sempronio fratre meo neminem moleſtari uolo nomine debiti, nec exigere uolo dictum meum fratrem aliquid ab eo, puta à Titio debitore meo, quamdiu uiuet idem Titius debitor, neque de ſorte, neque de uſura nomine debiti prædictæ ſortis, quam mihi debet: & abſoluo, & libero ex pignoribus, ſiue ex uinculo pignorum domum eiuſdem Titij debitoris, & poſſeſſionem ſuam nomine Caperlatam: quam domum, & poſſeſſionem mihi obligauerat. & poſtea deceſſit dictus Seius teſtator. certè ſi ipſe debitor conueniat ab hærede eius excepit. eſt tutus. eo autẽ debitore mortuo, non iuuatur except. hæres eius. Caius Seius. Caius habens duos curatores, ſ. Publium Mæuium, & Lucium Sẽpronium fecit teſtamentum, cum eſſet in periculo mortis, & intra 25. annos; & ita in eo teſtamẽto dixit, Quæſtionẽ curatoribus meis nemo faciat: quia ego ipſe tractaui, ſiue adminiſtraui omnem rẽ meã. & poſtea deceſſit idem adultus: certè ſi quid doli dicti curatores fecerint, aut ſi quæ res teſtatoris ſunt penes eos, eo nomine poterunt conueniri ab hæredibus dicti teſtatoris, & nõ aliàs. Viuianus.

h Aurelio. Id eſt, ab Aurelio Sempronio fratre meo, ut & aliàs mihi, i. à me. hunc enim fratrem inſtituebat hæredem, & liberationem Titio debitori legauit per hæc uerba.

i Ab eo. Puta debitore meo Titio.

k Viuet. i. debitor meus, & per hoc patet hoc legatum perſonale fuiſſe ſ. de pact. l. epiſtola. §. fi. & ſic non eſt contra ſupra, de prob. l. ſi pactum.

l Nomine debiti. Id eſt de uſura ſortis.

m Caperlatam. Nomen poſſeſſionis, uel loci ubi eſt.

n Hæredis eius. ſ. debitoris, & facit ſ. eod. l. ſi quis in teſtamento. & l. non ſolum. §. t. & 2.

o Intra legitimã. Not. ergo qđ adultus curatorem habẽs, põt teſtari. ſic ſ. de leg. 2. l. cum pater. §. curatoris. ſecus in cõtractu: ut C. de in inte. reſ. mi. l. ſi curatori.

† Aliàs conditione.

† Aliàs illum quot.

* P. Fl. dãnatos.

* Sic in P. Fl. Hal. tamẽ ſcripſit poſſeſſionẽ cauſa perlata. Modeſtinus &c. Alcia. autem li. 6. Pareng. c. 23. poſſeſſionem cũ prolatis legit. quo loco docet, quæ dicantur prolata, cui tamen non ſubſcribit Ant. Aug. emen. lib. 3. c. 7.

* Aliàs cõcideret.

Adult* curatorẽ habens teſtari poteſt.

curatores fecerunt, aut si quę res testatoris penes eos sunt: eo nomine conueniri eos posse. a

Legatum liberationis, uel no minis extinguitur solutione, uel alia liberatione, uiuo testatore con tingente: secus si eo mortuo facto hæredis contingat. Bar.

Teren.cle.li.xij. ad l. Iul. & Pap. XXII.

SI id, quod b mihi deberes, uel tibi, uel alij legauero, idq; mihi sol ueris, c uel alia qualibet ratiōe liberatus a me fue ris: extinguitur legatum. Vnde Iuliano placet, & si debitori hęres extiterit creditor, posteaque ipse creditor decesserit: legatū extingui. & hoc uerū est, quia confusione perinde extinguitur obligatio, ac solutione. d Sed si sub cōditione dato legato, e hæres pręoccupauerit, & exegerit debitum, f aliud dici oportet: quia in arbitrio hęredis esse non debet, g ut quādoq; cōditione existente, neq; h ipsi legatario debeatur legatum (si tunc uiuat, & capere posit) neq; ei, i ad quem hoc cōmodum peruenit, si legatarius capere non posit.

Hæc uerba, peti nolo, pariunt exceptionem, & inducunt fideicommissum.

Papinia. libro xix. quæstionum. XXIII.

QVod mihi Sempronius debet, peti nolo. † Non tantum exceptionem habere debitorem, sed & fideicōmissum ut liberetur, petere posse, responsum est. k

Si relinquitur liberatio a reddendis rationibus, non uidetur relictum creditum nomine domini contractum. Bar.

Idem libro vij. responsorum. XXIIII.

PRocurator, l à quo rationem hæres exigere prohibitus, eoq; nomine procuratorem liberare damnatus est: pecuniam ab argentario debitam ex contractu, quē ut procurator fecit, iure mandati cogetur resti-

a Eos posse. Imò uidetur totum remissū: ut ꝟ. eod. l. Aurelius. §. Titius testamento. quæ est contra. Sol. speciale ibi in patre. Itē contra ā. de pac. l. si vnus. §. illud. & instit. de leg. §. si quis debitori. nam ibi uidetur, qđ liberatione legata, nec de dolo possit cōueniri. sed die refert, an aliquis est debitor pecuniæ tantū, an & doli, & culpæ, an doli tantum, ut in deposito. In primo loqur Instit. In scđo hic. In tertio iste §. illud. Item not. quod liberatio tribus modis legat. Primo, quod Titius debet, peti nolo. Vel quod debet ei, relinquo, uel actionem ei remitto. & hic est liberandus legatarius ut s̄. e. l. 1. & l. si damnatus. & l. quod mihi. & l. legaui. circa prin. & in pluribus alijs legibus huius tit. Secundo, si negotium testatoris gessisset, & testator dixerit, Rationes eum reddere nolo: & hic quoque debitor liberandus, est nisi ab eo quod dolo gesserit, uel quod penes eum sit, ut hic, & s̄. eod. l. non solum. §. si hæres. & ꝟ. eo. l. procurator. & l. si. §. Titia. & l. Aurelius. & §. Mæuia. & s̄. de lega. 1. l. si seruus uetitus. & s̄. de ad. tut. l. quidam decedens. & ꝟ. de condi. & demon. l. cum tale. §. 1. nisi eum dixit, Damnas esto hęres meus quicquid &c. ut s̄. eo. l. si quis rationes. In fine l. Tertio ita, si reus, uel actor damnat hæredem, ne actionem exerceat, quo casu loquitur ꝟ. eod. l. petitor,

Liberatio tribus modis legatur.

SI id quod. CASVS. Tu Titius debebas mihi 10. ego feci testamentum, & in eo legaui dicto Titio debitum uel etiam Seio: postea coegi te, ut mihi solueres, & soluisti, & ita fuisti a me liberatus per solutionē prædictam: uel etiam alio modo fuisti a me liberatus: & postea decessi. Certè non potest peti legatū, imò extinctum est. de prædicto autē alio modo liberationis quā per solutionem, potest poni exemplū: ut quia ego creditor extiti hæres tibi debitori, postquam taliter, ut dictum est, tibi legaui, & postea decessi. nam in isto casu confusione tollitur obligatio, qua mihi tenebaris sicut in superiori tolitur per solutionem. Si autē legaui tibi liberationem sub cōditione si nauis ex Asia venerit: hæres aūt meus p̄occupauit, siue petijt à te debitum ante dictā conditionē, & exegerit. aliud dici potest, s. quòd nō extinguatur legatum liberationis, imò existente postea conditione repetes tu debitor ab hærede meo illud quod ei soluisti. & est ratio: quia in arbitrio hæredis mei esse non debet, ut quandoque, siue quandocunque existente dicta conditione liberationis, neque tibi legatario debeatur legatum, neque ei ad quem commodum debet peruenire, si tu non viuas: uel alio modo capere non possis, puta coniuncto, uel substituto tibi. Viuia.

b Si id quod. Alias, si id quod. aliàs, si id quod.

c Soluens. Coactus scilicet, aliòqui contra s̄. de leg. 3. l. fideicommissa. §. si rem. & nota. sup. eodem, l. non solum. §. fin.

d Solutione. Vt ꝟ. de fideiuss. l. si debitori creditor. & de soluti. l. Stichum. §. aditio.

e Legato. Prædicto.

f Debitum. Hoc in debitore testatoris sine distinctione recipitur: aliud in debitore hæredis, quē liberare ipse damnatur: ut s̄. eod. l. cum hæres.

g Non debet. Ad quod s̄. de lega. 1. l. seruo legato. §. 1.

h Neque. i. non.

i Ei. Repete, nec debet esse i arbitrio hæredis, ut neq; præstet ei ad quem commodum peruenerit relictum alij sub hac conditione, si legatarius capere non possit. Vel dic forsan cōiuncto uel substituto: ut C. de ca. tol. §. 1. a. & 3. & facit s̄. de legat. 1. l. si sic. §. 1. & s̄. de fideiusso. l. Vranius. & ꝟ. ad Trebel. l. deducta. i prin. & l. debitor. & l. pen. & C. de pact. l. debitori. & s̄. e. 1. non solum debitorem. §. si liberationis.

† Et ratio huius l. est, quia iussus testatoris ē seruādus. l. vulgatis. uidetur aūt iubere p uerbum uolo: qđ est imperandi: vt per gl. in Cle. 1. de offi. uic.

QVod mihi. CASVS. Ita dixit Titius in testamento suo: illud quod Sempronius debet mihi, nolo peti: certè non tantum exceptionem habet debitor, si ab eo petat hęres: sed etiam potest petere, ut liberetur. Viuia.

k Respōsum est. Facit Insti. de leg. §. si quis debitori. & C. de fideicom. l. si creditoris. & ꝟ. ut in pos. leg. l. 1. §. si debitori. Sed arg. contra s̄. de eo per quem fa. erit. l. 3. §. si reus. Item not. aliquid fieri ad exceptionem, quod ualet etiam ad actionem. quod est contra Pla. ut not. s̄. de iniciur. l. sed & si possessori. in prin.

PRocurator. CASVS. In testamento meo dānaui hęredē meū, ut nō exigeret rationē à Seio procuratore meo de eo, qđ gesserat negotia mea, sed qđ liberaret eundem p̄curatorem meū, & decessi. nunquid uidetur liberatus dictus procura. de ea pecu. quam eidem procu. promisit Titius argentarius ex contractu, quem fecit cum eo tanquam meus procurator. Et dicitur qđ non. imò aut tenetur hæredi meo actiones præstare aduersus dictū argentariū, aut cogitur dicto hæredi meo pecuniā restituere si eam nō exegit ab argētario. Viui.

l Procurator. Alias procurator, alias curator.

Præstare

a Præstare. Hoc ideo, quia ſtandis rationem reddere debet procurator: non negligentiæ hoc caſu: vt ſ. eod. l. Aurelio. §. 1. & ſ. de admin. tut. l. qui plures. & de lega. 1. l. ſi ſeruus vetitus. hic autem dolum facit eo ipſo, quod ea quæ habet, non reddit, vel actionem non cedit: vt ſ. mand. l. procuratorem. §. dolo.

Cum hſs. CASVS. Inſtitui mihi hſdem Titiũ, & rogaui eum, vt liberaret Seiũ debitorem ſuũ in cẽtum. & deceſſi. & poſtea antè apertas tabulas teſtamenti mei dictus Seius ſoluit dicto meo hſdi creditori ſuo quinquaginta, certè alia l. remanent in fideicom. ſ. vt hſs meus teneatur dictũ ſuũ debitorẽ in his liberare, non aũt põt repetere dictus debitor ab hſde meo dicta quinquaginta, quæ ei ſoluit: ſi aũt poſt aper. tab. meas exegit hſs meus dicta quinquaginta à dicto ſuo debitore, & ita exegit poſtquã ſciuit idem hſs dictã meã voluntatẽ, vel ſcire potuit, dolo fecit, & ideo dict⁹ debitor, i. legatari⁹ repetit ab hærede, quod ei ſoluit. Viu.

tuere, vel actiones præſtare. a

Si legatur liberatio debitori hæredis, reſtringitur ad debitum, quod manet à tempore apertarum tabularum. Bar.

Idem libro viij. reſponſorum. XXV.

Cum hæres rogatur debitorem ſuum b liberare: de eo tantum cogitatum videtur, quod in obligatione manſit. c Itaque ſi quid ante tabulas apertas d fuerit ſolutum, ad cauſam fideicommiſsi non pertinebit. Quod autem poſt tabulas apertas e ante aditam hæreditatem ab eo, qui voluntatem defuncti nõ ignorauit, fuerit exactũ, dolo proximum erit: ideoq; repeti poteſt. f

b Suum. Secus ſi teſtatoris: vt ſ. eod. l. ſi id quod. §. ſed ſi ſub conditione.

c Manſit. Vſque in diem aditæ hæreditatis. nam ante non eſt hæres.

d Ante tabulas apertas. Et ob hoc ante aditam hæreditatem: nam olim ante aper. tab. adire non poterat, niſi eſſet inſolidum inſtitutus, vel niſi eſſet de liberis: vt C. de cadu. tol. §. 1. & §. io nouiſſimo. & ſ. de iur. & fac. ignor. l. j. §. fin. & C. de iur. delib. l. ſi fratris.

e Apertas. Idem ſi ante apertas fuerit exactum ab eo, qui ſciuit voluntatem defuncti. nam tunc dolo proximus eſt. ſed potius ideo dicit: quia tunc ſæpe contingit, vt ſciat. Azo. ſubaudi ergo hic maximè.

f Repeti poteſt. Vt indebitum. nam debitor idemque legatarius repeteret ab hſde quod ei ſoluit. & facit ſ. de condi. inde. l. in ſumma. §. pen. vbi diſtinguit ſciẽs, ab ignorante. Sed contra Inſtit. de leg. §. ſi verò hæredis. & ſ. de leg. 1. l. cætera. §. fin. & l. ſeq. vbi diſtinguitur ſciens hſs ab ignorante. Sed ibi poſt aditam hæreditatem. vnde videtur ſcire quod ſciuit defunctus, cum ſit vna perſona: vt in auth. de iureiur. à morien. præſt. §. 1. & quia ſuccedit in ſcientia: vt ſ. de diuer. & temp. præſcri. l. cum hſs. hic ante aditam hæreditatẽ. Accur.

Legaui. CASVS. Cũ Titius eſſet debitor in centum, vel deberet mihi fundum, vel Stichum, legaui ei quod mihi debet, & fortè adieci dictam quantitatem, vel ſpeciem, vel fortè non adieci: & econtra dictus Titius debitor me⁹ legauit mihi quod mihi debebat, & fortè adiecit quantitatem, & ſpẽm, & fortè non adiecit, nunc quæritur an ad hoc, vt valeant dicta legata, debeat requiri an prædicta ſint debita, vel non. & certè primo expedit quæſtionẽ mei creditoris, qui legauit dicto meo debitori prædicto modo, ab illo verſu, reſpondi, ſi is cui &c. vſque ad illũ §. contra autem &c. & poſtea vſque ad finem expedit quæſtionem debitoris mei prædicti, qui mihi legauit: vt dictum eſt. Dicit ergo, quod ſi ego creditor volui dimittere debitum dicto meo debitori, nihil intereſt ſuſi hæredi meo, vt liberaret eũ: an prohibui hæredẽ ab eo exigere. nam vtroque caſu habet debitor actionẽ ex teſtamẽto contra hſdẽ meũ, vt eũ liberet, ſiue in legato feci mentionem quantitatis mihi debitæ, vel fundi, vel Stichi mihi debiti, ſiue non. & hæc vera ſũt ſi verè erat me⁹ debitor dictus Titius ſ dicta quãtitate, vel ſpecie. ſi autẽ nihil debuerat, dicunt quidam poſſe etiã peti illud, quod comprehenſum eſt in legato, nedum peti liberationem quaſi falſa demonſtratione adiecta, quæ nõ ſolet vitiare legata. Sed nõ poſſunt ipſi hoc dicere, cum ita, vt dictũ eſt, legaui ego teſtator, idemq; creditor c. aureos, quos mihi Titius dẽt, vel Stichũ, quẽ mihi Titi⁹ dẽt hſs meus damnas, ſiue damnatus eſto non petere: certè non poſſunt hoc dicere: nec & poſſunt hoc dicere, ſi ego creditor etiam ita legaui, hæres meus centum aureos, quos mihi Titius debet, damnas eſto dare eidem Titio, cum verbum dandi in legato poſitum exiſtimauerim ego teſtator ad debitũ referri, & in veritate Titius non erat meus debitor, vt dictum eſt. Quidam tñ dixerunt, & malè, quod in hoc vltimo caſu petere poſſit Titius, qui mihi debet dictæ. quaſi ego teſtator adiecerim falſam demonſtrationem, quæ non ſolet vitiare legata. ſed vt dixi, malè dicunt. Viſo circa me creditorem, videamus circa dictũ meum debitorem. ſi ergo dictus meus debitor legauit mihi non adiecta quantitate, non valet. ſi aũt adiecit quantitatem, non valet ſimiliter: niſi propter repræſentationem, ſi erat in diem, vel ſub cõditione. & hæc omnia vera ſunt ſi mihi debebat in veritate illud, quod mihi legauit. ſi aũt non debebat, valent legata. certa enim nummorũ quantitas in genere, & quantitas legata mihi ab eo qui dicebat ſe debitorẽ meũ, cum nõ eſſet, vt fuit in hoc vltimo caſu, eſt ſimilis Sticho legato cũ demonſtratione falſa, & eſt ſimilis certæ pecuniæ legatæ cũ falſa demonſtratione per virum vxori nomine dotis acceptæ. quibus duobus caſibus, valet legatum, licet non ſit vera demõſtratio ppoſita in Sticho legando, licet teſtãr nihil receperit noĩe dotis. Vi.

Defectus debiti demonſtrati impedit ſubſtantiam legati relicti à creditore debitori, ſed nõ impedit ſubſtantiam legati relicti à debitore creditori, ſi certa quantitas exprimitur, aliàs ſecus. Bar.

Paulus libro x. quæſtionum. XXVI.

Legaui Titio, quod mihi debetur, g vel adiecta certa quantitate, ſiue ſpecie, vel non adiecta: aut ex contrario, h æquè cũ diſtinctione: i veluti, Titio, quod ei debeo: vel ita, Titio cẽtum, quæ ei debeo. Quæro, an per omnia requirendum putes, an debitum ſit? & plenius rogo, quæ ad hæc ſpectãt, attingas. quotidiana k enim ſunt. Reſpondi: Si is l cui Titius debebat, debitum

g Debetur. Ab eo, vel ab alio. Azo.

h Ex contrario. Nã ſ. creditor legauit, hic debitor & primũ proſequitur vſq; ad §. cõtra aũt &c. & exinde aliud.

i Cum diſtinctione. Scilicet an ſit adiecta ſpecies, vel quantitas. Azo.

k Quotidiana. Et ideo tractanda. & fauorabilius admittenda: vt ſ. de vſucap. l. iuſto. in prin.

l Si is. Scilicet creditor.

Vtroque

ei remittere voluerit: nihil interest, hæredē suū iusserit, vt eū liberaret, an prohibeat eum exigere. vtroque enim modo a liberandus est debitor: & utroque casu competit vltrò ad liberandum debitori actio. b Quod si etiam centum aureorū, vel fundi debiti mentionem fecit: si quidem debitor fuisse probetur: liberandus est. Quód si nihil debeat: poterit dici, c quasi falsa demonstratione adiecta, etiam peti, quod comprehensum est, posse: sed poterit hoc dici, d si ita legauerit, centum aureos, quos mihi debet, vel Stichum quem debet hæres meus damnas esto non petere, quòd si sic dixerit, Hæres meus centum aureos, quos mihi Titius debet, damnas esto ei dare: etiā illud tentari poterit, vt petere possit, quasi falsa demonstratione adiecta. quod mihi nequaquam placet: e cùm dandi verbum ad debitum se referre testator existimauerit. Contrà autem, f si debitor creditori leget: nullā vtilitatem video, si fine quantitate legauerit. Sed & si id demōstraret, quod dēe se confitetur: nulla vtilitas est, nisi in his speciebus, in quibus emolumentum g debiti ampliatur. Quòd si centum aureos, quos se debere dixit, legauit: si quidem debet, inutile est legatum. Quòd si non fuit debitor: placuit vtile esse legatum. Certa h enim numorum quantitas similis est Sticho legato cum demonstratione i falsa: idque & diuus Pius rescripsit, certa pecunia dotis acceptæ nomine legata. k

A legatario potest relinqui liberatio hæredibus. qui agentes legato repellitur exceptione, nisi beneficio ætatis iuuetur. Bart.

Scæuola libro iiij. respōsorum. XXVII.

TVtor decedens, alijs l heredibus scriptis, pupillo suo, cuius tutelam gessit, tertiā m partem bonorum dari voluit, si hæredibus n

a Vtroque enim modo. Id est casu.
b Actio. Ex testamento: vt s. eod. titu. l. quod mihi.
c Poterit dici. Hoc verum si dixi, lego x. quæ mihi debet. si vero sic, Volo illum liberare in x. vel ab eo non peti, secus: vt j. proxi. Sed poterit &c. Vel dic secūdum R. quòd non refert hic illo, vel illo modo legauerit: sed tū corrigitur statim i proxi. rā. sed poterit &c.
d Hoc dici. In lib. Io. est hic dici, & lege interrogatiuè. & respon. non. Azo.
e Nequaquam placet. Ergo multo magis in superiori proximo casu non posset peti cum dixi, damnas esto nō petere.
f Contra autem. Hic debet esse §. & prosequitur secundam quæstionem circa principium legis factam.
g Emolumentum. Repræsentationis. & not. q hic dicit, lego quod debeo.
h Certa. In genere & in quantitate, non in specie certa nummorum, vt differat à sequenti de seruo. Accus.
i Cum demonstratione. Vt Stichum quem debeo, ubi lego.
k Legata. Ad hoc s. de do. præle. l. cū scriptū. & de leg. 2. l. cum quidā. & Insti. de legat. §. sed si vxori. & j. de cōdi. & demon. l. quibus diebus. §. qui dotalē & C. de sal. cau. adie. leg. l. 2. l. fi. itē facit ad l. istā, s. tit. 1. l. Quintus. & l. q tibi. & j. de cōdi. & demō. l. falsa. & C. de fideius. l. creditoris. & de lega. 2. l. Lucius. §. 1. & de leg. 1. l. si creditori. & Insti. de leg. §. huic. & s. de le. 2. l. Lucius. §. quisquis. & j. eod. titu. l. Aurelius. §. fin. Et no. plenè, si lego tibi x. quæ tibi debeo, tenet legatū. & si nihil debeatur, sed si debet purè, & efficaciter, nullū est legatū: si sine effectu, vel non purè, tenet: vt hic, & s. eod. l. si creditor. & de leg. 1. l. sinautē. Et hoc in prima psona. nūc de tertia, & secūda, quæ vicē tertiæ obtinet: vt si x. quę mihi debes, lego illi: vel x. quæ ille mihi dēt, tibi lego. si debent, in vtroq; casu actionē cedere tenet hēs: vt s. eod. l. si dānatus. & s. de leg. 1. l. non quocunq;. §. qui Caiū. & l. si sic. §. 1. in fi. Si vero non debentur, nihil est in legato. & est ratio differētiæ inter primum, & duos vltimos: quia primo casu intelligendus est testator ad dandum obligare hēdē apponē do verbū id scilicet debeo. 1 qd si verū est, hēdi dandi necessitas incūbit. In alijs vero duobus nō est intelligendus hēdi iniūgere, vt det. q si verū sit qd debet, nō ad dandum, sed ad faciendum tenetur hēs, id est, ad cedendam actionem, quam habet. si ergo habet actionem, eam cedit: si non, nullam cedit: quia non potest. Est & alius casus, qui licet à glossatoribus sit relictus, à Paulo tū non est omissus, qui est difficilior alijs: vt si dicam, Lego tibi x. quæ mihi debes. Dicit enim Paulus, & si debetur, liberari debitor debet: si non debetur, x. sunt i legato: quod falsum est, vt j. ipse Paulus postea dixit, vt hac l. §. quod si etiā cētū. & §. quod si nihil. & §. sed poterit. Sed quære aliud hic dictum, quam i duobus superioribus casibus: quia & in hoc casu si debet, non tenetur heres ad dandū, sed ad liberandum? Sed certè hæc liberatio siue remissio, datio est: vt s. de cōdi. ob causam. l. si mulier. Item inducit compensationē: vt s. de compensatio. per totum. Item facit videri totū remissum etiā inopinatæ: vt j. ad leg. Falc. l. quæ rebatur. Sed cessio actionis, nō est datio pecuniæ. nec p collatione habetur: cum euētus iudicij possit esse incertus, nisi in casu vt s. de pecu. leg. l. quod debetur. vbi vero quātitas non exprimitur, in omni casu, quod, vel quæ pro conditione seruatē vt s. titu. 1. l. Quintus Mutius. nisi verba præteriti temporis, non præsentis ponātur in legato: vt si dicam, Quod debuisti, vel quod debuit: & tunc distingues, vt j. eod. l. creditor. Roger. Azo. Hugo.

1 Verbum debeo, pro latum a te

TVtor. CASVS. Titius administrauit tutelam Seij, fecit testamentum, & instituit sibi hæredes Caium, & Sempronium, & legauit dicto pupillo tertiā partem bonorum suorum sub cōditione, si hæredibus suis testatoris non fecerit controuersiam causa tutelæ: sed eo nomine eos liberauerit. & postea decessit dictus Titius, & postea pupillus accepit dictum legatū. nunquid amodo potest idem pupillus petere à dictis hæredibus tutoris ea, quæ peruenerunt ad tutorem ex dicta tutela? Et dicitur q obstat ei doli exceptio, nisi sit paratus reddere dictis hæredibus dictum legatum, & super hoc petat in integ. resti. Viuia.
l Alijs. Quàm pupillo.
m Tertiam. Quod legatum valet: vt s. de lega. 1. l. nō amplius. §. 1.
n Si hæredibus. Id est sub hac condition e.

Ex

suis tutelæ causa controuersiam non fecerit, sed eo nomine omnes liberauerit, pupillus legatũ ꝑtulit, & postea nihilominus petit quicquid ex distractione, aliave causa ad tutorem suũ ex tutela peruenerit. Quæro, an verbis testamenti ab his exactionibus excludatur? Respondi: si prius, quàm conditioni pareret, fideicõmissum percepisset, & pergeret petere id, in quo contra conditionẽ faceret: doli mali exceptionem obstaturã: nisi paratus esset, quod ex causa fideicommissi percepisset, reddere. qđ ei ætatis beneficio indulgendum est.

Aliquando dicitur quis legatarius propter spem, licet non propter rem. Bar.

Triphoni. lib. viij. disputatio. XXVIII.

VIdeamus, si ei, cum quo de peculio actio erat, liberatio testamento legata sit; an si die, quo legata cedere solent, nihil in peculio sit, legatarij loco habeat. Atqui nondum debitor fuit, nec ꝓcedit, vt emolumentum aliquod ex legato ad eum perueniat; nisi propter spem futuri peculij. Nunquid ergo ĩ pendẽti sit, an legatarius fuerit, ꝑinde atq; si qua alia causa spem legati dubiam faceret? Quod magis est.

Effectus liberationis relictæ pupillis non extenditur ad tutorem. Bar.

Scæuola libr. xvj. Digestorum. XXIX.

AVrelius Symphorus fideiusserat pro tutore quodam: & decedens eiusdem pupillis legauit in hæc verba, Arellio Latino, & Arellio felici singulis quina, cùm quis eorum xiiij. annorum fuerit: ad quod tempus præstari eis volo singulis alimentorum nomine menstruos denarios senos, & vestiarij nomine annuos denarios xxv. quo legato contenti esse debetis: quãdo tutela vestra nõ minimo damno rationem meam affixerit. à vobis autẽ hæredes mei peto, ne qđ ex ratione tutelæ ab his exigere, vel ob hoc legata eorum retinere velitis. Quæsitum est, si hæres eius ex causa fideiussionis aliquid præstiterit: an ab hærede filiorum eius, pro quo fideiusserat, repetere possit? Respondit, verbis, quæ proponerentur, id solum videri hæredum fideicommissum, ne exigerent: quod ex ratione tutelæ, quam ipse Symphorus administrauerat, ab Arellijs

a Ex distractione. Rerum pupillarium.
b Pareret. Id est, tutoris hæredes liberasset ab actione tutelæ. Azo.
c Indulgendum est. Vt ſ. de min. l. ait prætor. in fi. & l. & si sine. in prin. & l. si minor xxv. ann. §. seruum. & C. de fideic. lib. l. deberi. & ſ. de do. except. l. si. in fi. & ſ. de acq. hær. l. necessarijs. & ſ. de ijs quib. vt indig. l. 5. §. amittere.

Videamus. CASVS. Filius meus cum Titio cõtraxit, & obligauit se ei in centum, & ita ego pr̃ teneor dicto Titio de peculio dicti filij mei. dictus autẽ Titius fecit testm̃, & mihi liberationem legauit. tempore autem mortis eiusdem Titij, id est, tempore, quo cedit dies legatorum, nihil erat ĩ peculio dicti mei filij. vnde quæritur, an debeat haberi loco legatarij? & videtur ꝙ non: quia nondũ debitor sum ego pr̃. tunc enĩ incipio esse debitor, cũ aliqd incipit esse in peculio. si non sum debitor, ergo non habeo emolumẽtum ꝓp legatũ liberationis. ergo non valet legatũ: sed verius ẽ, vt sit in pendenti, an sit legatarius liberationis donec aliqd esse cœperit ĩ peculio filij mei. V.

d Legata sit. A creditore.
e Solent. Mortis testatoris hodie: vt C. de cadu. tollen. §. cum igitur.
f Quod magis est. Et facit ſ. eod. l. si quis reum. §. idem Iulianus.

AVrelius. CASVS. Titius fuit datus tutor Aurelio Latino, & Aurelio Felici & Aurelius Symphorinus fideiussit pro eo tutore rem pup. sal. fore. & decedẽs dictus fideiussor instituit sibi hr̃des Caium, & Semproniũ, & dictis pupillis legauit per talia verba, Aurelio Latino, & Aurelio Felici lego cuilibet eorum quina, cum vnusquisque eorũ fuerit quatuordecim annorũ: vsque ad quod tẽpus præstare volo eis singulis hr̃des meos nomine alimentorũ senos denarios omni mense, & nomine vestiarij viginti quinque denarios omni anno: & postea ità dixit idem fideiussor testator: quo legato contenti esse debetis vos pupilli, ideo quoniam tutela vestra afflixit rationem meam non minimo damno. nam impẽdi multa circa tutelam vestram. à vobis autem hæredes mei peto, ne quid velitis exigere à dictis pupillis meis ex ratione tutelæ, vel legatum eorũ retinere ob hoc, quia impendi ĩ res eorum, & postea decessit dictus testator, idemque fideiussor testatoris. postea ꝓpter malam gestionem tutoris hæres siue hæredes dicti fideiussoris fuerunt cõdemnati pupillis ĩ centũ, & soluerunt dicta c. nunquid poterunt repetere ab hærede dicti tutoris? Et dicitur quòd sic. nam id solum videtur commisisse fideiussor fidei hęredum suorum ne exigerẽt à dictis pupillis id, quod ratione tutelæ eorũ, quã ipse Symphorinus fideiussor administrauerat sibi Symphorino debeãtur: non autem videtur commisisse fidei eorum hæredũ suorum, ne mandati agerent cõtra tutorem, vel eius hæredes. Vivia.

g Fideiusserat. Apud pupillos, vel apud alios.
h Quodam. Rem pupilli saluam fore, quod fieri dẽt: vt Instit. de satisd. tuto. §. 1.
i Eiusdem. Scilicet tutoris.
k Quina. Id est, decem. vt ſ. de leg. 1. l. si quis testamento. & ibi. lego. Acc.
l Ad quod. Id est, vsque ad quod tempus.
m Debetis. Transit de tertia persona ad secundam.
n Affixerit. Impẽderat enim Aurelius multa in res illorum pupillorũ. Accur.
o Ab his. Scilicet pupillis ea quæ impendi.
p Velitis. Quasi dicat non exigatis impensas à pupillis, nec legata eis retineantur propter dictas impẽsas.
q Filiorum eius. Scilicet tutoris.
r Ab Arellijs. Id est, à pupillis. vterq; enim sic vocabatur, quasi dicat, non prohibetur agere mandati contra tutorem, vel eius hæredem, vt hic: sed negotiorum gestorum

P. Flor. prætulit.

In P. F. desunt hæc, quod magis est.

In P. F. eisdem pupillis.

In P. Fl. vel ab hoc legato eorum &c.

geſtorum contra pupillos pro impenſis: vt ī.proxim.

Teſtamento. CASVS. Titius fecit teſtm, & in eo debitoribus ſuis liberationem reliquit, & poſtea incidit linum, quo ligatum erat teſtm: & ita fuit ruptum teſtamentum. & poſtea duobus de dictis debitoribus, quibus liberationẽ legauerat, mutuauit centũ, & poſtea legit dictum teſtamentum, & pœnituit quod ruperat illud: vnde & fecit ſecundum teſtm, in quo repetijt legata his verbis, quibuſcũque dedi legata ĩ teſtamẽto meo quod incideram, volo omnia rata eſſe & poſtea deceſſit: & poſtea ex ſecundo teſtamento liberatione relicta adita fuit eius hæreditas. nunc quærit an dicti duo debitores, quibus priore teſtamento liberatio relicta erat, conſequi poſſint, vt eius quãtitatis nomine, quã poſt primum teſtamentum, & ante ſecundũ debere cœperunt, liberarent, & ſi ab his hẽdes petere cœperint, an doli exceptione ſubmouerent? Et dicit ꝙ non liberantur ab eo, quod mutuatum eſt poſt primũ teſtamẽtum: ſed ab eo tantum, quod debebat tempore primi teſtamẽti. & facit ī.proxim.§.qui eſt planiſſimus. V.

[a] Lino. Id eſt, chordula de lino, quo erat ligatũ, per quod rum pit teſtm: vt C. de teſta.l.noſtram.

[b] Repetijt. Per hãc repetitionẽ petetur liberatio eorũ, quæ debebantur tẽpore primi teſtamẽti: nõ vt ex illo, ſed vt ex ſecũdo: vt Inſt.qui. mod. teſta. infir.§. poſteriori. non aũt eorum, quæ poſt teſtamentũ cœperũt deberi: vt hic dicit. & facit ad iſtũ §.ī. proxi. & ī. de trit. lega.l.ſi quis.§.itẽ. & de aur. & arg. le. l.ſi ita. & l.medico. in prin. & ī.de leg. 3.l.vxori. §.1. & l. nomen. § 1. & l. vxor.§.teſtamẽto.&

[*] Alias quæq;.

ſibi deberetur.

Legatum liberationis ad debitum tempore teſtamenti reſtringitur, nec ad poſt contractum extenditur. Bar.

Teſtamento facto debitoribus liberationẽ reliquerat: poſt inciſo lino, [a] & recognito teſtamento, aliud teſtamentum fecit, in quo repetijt [b] legatũ his verbis: Quibuſcunque legata in eo teſtamento, quod incideram, dedi: omnia rata eſſe, & quæque [*] ſcripta ſunt, volo. Quæſitum eſt adita ex ſequente teſtamento hæreditate, an debitores, quibus priore teſtamento liberatio relicta erat, conſequi poſſint, vt etiam eius quantitatis nomine, quam poſt prius teſtamentum debere cœperant, liberarentur? & ſi ab his hæredes petere cœperint, an doli mali exceptione ſubmoueantur? Reſpondit, non liberari. Titius Seio debitori ſuo ita legauit: Do, lego Seio denarios decem: item dono illi, quicquid ſortis, & vſurarum nomine mihi debebat. prætereа generaliter damnauit hæredes, fideiq; eorum commiſit, vti darent, reſtituerent vnicuique, quicquid ei legaſſet. poſtea Seius aliam prætерea pecuniam à Titio mutuatus eſt. Quæro, an hæc quoque pecunia, quæ poſt teſtamentum factum data eſt Seio, legata intelligatur? Reſpondit, cum in præteritum tempus verba collata

ī.eod.l.fin.§.fin.argu.ī.de ali.leg. l.Mela.§.ſed & ſi alimento. & ī.eod.l.legatum.

[c] Credendum. Debitum ſubaudi. & facit ī.proxi.§. cum concor. & de leg.2. l.his verbis.

Titius teſtõ. CASVS. Seius emancipauit filium ſuum impuberem, & ita l.12.tab.effectus eſt legitimus eius tutor. poſtea dictus filius adult' factus fecit teſtm, & filios ſuos ſibi hęredes inſtituit: & poſtea ita locutus eſt, Seium patrẽ meum liberatum eſſe volo ab actione tutelæ, & deceſſit. nunc quæritur quomodo dicta verba teſtatoris debeant accipi. id eſt, an pecunias, quas ex venditionibus rerũ factis, aut ex nominibus exactis in ſuos vſus pater cõuertit, vel nomine ſuo fœnerauit debeat reddere dictis filijs, & hæredibus teſtõris, qui ſunt nepotes ei' tutoris? Rñ. ꝙ is iudex, cuius notio ẽ, qd eſſe dẽat ſuper hoc æſtimabit: ſed in dubio oĩa pr̃i videñ cõceſſa, & remiſſa, niſi filij teſtatoris ꝓbẽt eũ aliud ſenſiſſe. & hoc eſt ſpãle in pr̃e teſtatoris, ſecus in alijs: vt ī.§.proxi.q eſt planiſſimus. V.

[d] Teſtõ facto. Ex l.12.tab. vt Inſti.de leg.patẽ. tutela. A.

[e] Præſumptio. Scilicet legatarij charitas, & neceſſitudo facit itelligi contra conſuetũ modũ: ut & ī.de le.2.l.ſi ſeruus plurĩũ. §.fin.& ī.de cõd. & dem.l. cũ tale.in prin.& l. cũ avus. & C.de inſti.& ſubſti.l.gñaliter.§.6.& C.de cura.fur.l.1.in prin. & ī.de rit.nupt.l. nõ ſolũ.§ ſ nuo.& ſic oõ ẽ cõtra.ī.e. l.Aurelio.§.Caius. & ī.,pa.§.ga hic ẽ ſpãle fauore paternæ pietatis, & ẽ ſic ī.d exc.do.l.pr̃.§.j.

[f] Ex tutoribus. Alias ex hr̃dib. & ī. eſt liberare. & alias executorib. & ī. eſt liberari. & ẽ bona.

[g] Pupillæ.

proponerentur, non eſſe poſterius credendum [c] legatum.

Generalis liberatio patri relicta, continet liberationẽ reliquorum: ſecus in extraneo. Bar.

Titius teſtamento facto, [d] & filijs hæredibus inſtitutis, de patre tutore ſuo quõdam facto ita locutus eſt: Seium patrem meum liberatum eſſe volo ab actione tutelæ: Quæro hæc verba quatenus accipi debeãt? id eſt, an pecunias, quas vel ex venditionibus rerum factis, aut ex nominibus exactis in ſuos uſus conuertit, vel nomine ſuo fœnerauit, filijs, & hæredibus teſtatoris, & nepotibus ſuis debeat reddere? Reſpondit, eũ cuius notio eſt, æſtimaturum. Præſumptio [e] enim propter naturalem affectum [†] facit omnia patri videri conceſſa: niſi aliud ſenſiſſe teſtatorẽ ab hęredibus eius adprobaretur.

In generali liberatione non videntur remiſſa ea, quæ poſſunt vindicari. Bar.

Mæuia teſtamento ſuo alterum [*] ex tutoribus [f] ſuis actione tutelæ voluit liberare, his verbis: rationem tutelæ, quam egit Iulius Paulus cum Antiſtio Cicerone, poſci ab eo nolo, eoque nomine [*] cura omni liberatum eſſe volo. quæro, an ſi qua pecunia ex tutela apud eũ remãſit, peti ab eo poſſit? Reſpondit, nihil proponi, cur pecunia

[†] Ad hãc ſententiã pertinent memorabilia exẽpla, quę refert Vale. Maxi. lib. 5. cap. 4.

[*] In P.F. ex hæredibus.

[*] In P.F. cauſa oĩ.

a Pupillæ. Quondam. secus si debita. hic ergo non vt tutor, sed vt quilibet possessor conuenitur rei vendicatione. facit ĩ. l. fin. §. Titia. & C. de transact. l. sub prætextu. §. error. sed princ. l. illius est arg. contra.

Testamento. CASVS. Seius fecit testamentum, & ita in eo scripsit, Titio affini meo volo remitti quicquid mihi debet ex quacunque causa: & postea fecit codicillos, & in eis scripsit, Prædicto Titio volo præstari ab hærede meo, sine remitti, donec viuet ipse Titius, hoc amplius vsuram pecuniæ, quam mihi debet. si autẽ hæres meus putauerit exigere contra voluntatem meam dictas vsuras volo quod restituat ei easdem vsuras, & decessit dict Seius testator. nũc quæritur, an hæres eius, siue hædes teneantur Titio ex causa fideic. vt eum liberẽt ab omni debito. Et videtur q̃ sic: quia testator videtur habuisse voluntatẽ potius augẽdi legatũ, quàm diminuendi, propter dicta verba. hoc amplius &c. Respõ. tamen hic in contrarium. s. q̃ per verba codicillorum videtur minutum legatum testamento datum: vt, s. sortes possint peti, non autẽ vsura, donec viuet dictus debitor. Viu.

b Testamento. Ab his testator.

c Hoc amplius. Quo ad verba, sed quo ad veritatẽ minus. & no. q̃ p hęc verba etiam repetit primum legatũ: vt s. de lega. ĩ. l. si tibi pure. Accur.

quæ pupillæ a fuisset, & apud tutorem posita maneret, legata videretur.

Verba restrictiua adiecta legata in codicillis facto, restringunt legati factum in testamento tacitè repetitum cum ipsa legato codicillorum. Bart.

Testamento b ita scripserat, Titio affini meo, quicquid mihi ex quacunque causa debebat, remitti volo, eoq; amplius decem do. Codicillis ita scripsit, Titio hoc amplius c affini & debitori meo vsuram pecuniæ, quam mihi debet ab hærede meo, donec viuet, d e exigi veto. quòd si exigere contra voluntatem meam putauerit: ei sortis vsuram eidem Titio ab hæredibus meis, donec viuet, e præstari volo. Quæsitum est, cùm augendi potius, quàm minuendi testator voluntatem f habuerit: an hæredes ex fideicommissi g causa Titio teneantur, vt eum omni debito liberent? Respondi secundum ea quæ proponerentur, videri minutum h legatum, quod primò dederat.

Legatum liberationis extenditur ad debitum accessorium post testamentum contractum. Bartolus.

Legatum est testamento hoc modo, Seio concedi volo, quicquid mihi ab eo debitum est, vel fidem meam pro eo obligaui. Quæro, vtrum id solùm, quod testamenti facti tempore debebat, legatum sit, an etiam si quid ex ea summa vsurarum nomine postea accessit, legato cedat? Respondit, videri omnem obligationem eius debiti per fideicommissum solui voluisse. i

Legatum restringitur per rationem: item per responsionem apparet qualiter quis interrogationem intellexit. Bar.

Sticho k testamento manumisso fundum instructum, & alia legauit, & hæc verba adiecit: Quem l rationem reddere veto, quia instrumẽta m penes se habeat. Quæsitum est, an Stichus reliqua, quæ ex administratione actus debuerat, reddere debuerit? Respondit, Stichum eo nomine non teneri. Claudius. Nemo enim ex seruitutis actu post libertatem tenetur: n & consultatio o ad ius de-

d Viuet. Titius legatarius.

e Viuet. Scilicet Titius. quasi dicat, non exigatur, & si fuerit exactum, restituatur.

f Voluntatem. Propter illa verba, hoc amplius, &c.

g Fideicommissi. Propter illud verbum testamenti prioris quod erat, vt omne debitum sibi, & per consequens suis hæredibus remitteretur. nam licet nomina oẽrit Titio, tamen in rem erat legatum: vt s. de pact. l. iurisgentium. §. pactorum.

h Minutum. Propter illud verbum, quoad viuet. personale est enim hoc legatum: vt hic, & ĩ. eod. l. Aurelio. in princ. Item vltima uoluntas derogat primæ: vt supra de codic. l. diui. §. codicillos. & infra titulo primo. l. si tibi certam. & l. legata. in princip. & l. Titius. & l. Titio. & l. translatio, & supra de alimen. & cibar.

legat. l. libertis. in princ. & ĩ. titu. t. l. cum certum. & s. de fun. instru. l. Seiæ. in princ. argu. contra s. de fund. instruct. l. quæsitum. §. fin. Sed ibi solut. H. Item argu. contra ĩ. de reb. dub. l. quoties.

ADDITIO. Solue, secundum Bar. quod hic nullum erat verbum ambiguum: cũ enim primum legatũ sit repetitum tacitè p verbum hoc amplius, verba restrictiua restringunt hoc legatum & primum tacitè repetitum: vt hic.

Legatũ est. CASVS. Ita dixit Titius in testamento suo, volo cõcedi Seio quicqd mihi debet, vel fidem meã pro eo obligaui, & decessit dictus Titius: nũc quæritur, an id solum sit legatum, quod debebat tempore facti testamenti, an etiam cedat legato si qd postea cessit nomine vsurarum ex ea sũma? Et respon. q̃ totum videtur remissum. Viuia.

i Voluisse. Et ideo in posterum vsuræ non currunt principali sublato: vt ĩ. eod. l. fi. §. Caio. & arg. C. depos. l. 4. & facit s. q pot. ĩ pig. hab. l. Lucius. Sed argu. contra ĩ. eod. l. fin. in fi.

k Sticho. Titius Sticho peculiũ assignauerat, & castaldum in ratione dominica habuerat, q de ratione dominica quædã malè expendit in quẽdam fundum. nunc dominus Sticho libertatem & dictũ fundum instructum, & quædam alia legauit, & rationẽ reddere vetuit, apposita hac ratione, quia ipse Stichus est habiturus fundum. quæritur, an debeat reddere rationem, tàm de male impensis in fundum, quàm alibi? & dic quod de nullis: retineri tamen possunt reliqua cætera, præter malè expensa in fundum. Accur.

l Quem. Stichum.

m Instrumenta. Hæc ratio apposita restringit generale præcedens legatum rationum, scilicet non reddendarum: vt de malè impensis in fundum tantum intelligatur. sic supra de calumn. lege hac actio. Sed argumen. contra supra de iuris & facti ignorantia lege, regula. § & licet.

n Tenetur. Nisi in casibus, quos not. supra de negot. gest. l. cum actum.

o Consultatio. Consultus enim fuit Scæuola, an debitum

a P. Fl. ad viuet.

a In P. F. desũt hęc, exigi vero.

a P. Fl. vitra.

a Aliàs viuit.

Casum ponit.

Voluntas vltima an semper deroget primæ.

biti relata fuit. Retineri [a] ergo reliqua possunt cũ peculio, [b] aut ex eo [c] * deduci, [d] quod sibi legatum est.

Cui relinquitur liberatio ad tempus, potest petere, vt interim hæredi silentiũ imponatur. Bar.

Centum, quæ apud Apronianum deposita habeo, apud ipsum esse volo, donec filius [e] meus ad annos viginti peruenerit: eiusque pecuniæ vsuram exigi veto. [f] Quæsitum est, an ex causa fideicommissi Apronianus consequi possit, ne ante tẽpus à testatore præscriptum ea summa ab eo exigatur? Respondit secundum ea quæ proponerentur, consequi posse. [g]

Legatum ne rationes exigantur, importat quantum testatorem voluisse probabitur. Barto.

Filias hæredes scripserat, quarum fideicommisit in hæc verba: Ne à Caio Seio rationem actus rei meæ, quæ per mensam [h] eius, siue extra, in diem mortis meæ gesta est, exigatis: eoque noĩe eum liberetis. Quæsitum est, cum vniuersas rationes in diem mortis iste administrauerit, * & per mensam suam, & extra mensam, an ad rationes reddẽdas hæredibus teneatur? Respondit, liberationem quidem secundum ea quæ proponerentur, legatã esse: sed quatenus præstãda sit, ex qualitate disceptationis [i] iudicem æstimaturum.

Non valet legatum factum creditori ad eius vtilitatem: sed ad vtilitatem tertii debitoris valet. Barto.

Eum, qui tutelam ipsius [k] administrauerat, & fratrem suum, [l] & alios quosdam scripserat [m] hæredes: & tutori legauit, quæ impenderat in se, & fratrem ipsius, [n] decem. Quæsitum est, an vtile esset in persona eius [o] † fideicommissum? Respond. si id dederit pro fideicommissum, quod debebatur [p] peti non posse. [q] Item quæsijt,

tum peti posse ex principali obligatione remissa. Hug. vel dic, nun quæro de effectu exactionis, sed de iure: nam effectus certus est, quia non tenetur: vt C. an ser. ex suo fact. l. j. nun ergo etiam de iure tenetur liber factus, scilicet ciuili, sed naturalis obligatio durat: sicut inter patrem, & filium post emancipationem: vt s. de cõdi. indeb. l. frater à fratre. §. quæsitũ.

a Retineri. Scilicet ab hæredibus.

Retineri. Bene infert: quia instrumẽti tm̃ videtur, vel rationis reddẽdæ necessitatem legasse. ergo cæterorũ reliqua retineri possũt cum peculio. s. nun legato, nã non videtur legari: vt C. de pec. eius q lib. me. l. j. est ergo peculium quod superest deducto dñi debito: vt s. de pec. l. peculiũ. §. si ære. retinetur ergo & debitũ, & peculium. & quod subijcit, aut ex eo. s. peculio, quod peculium. vel quod. i. quod peculium &c. & sic erat hic legatum, & similiter intelligitur deducto ære domini legatũ esse.

b Peculio. Non legato.

c Aut ex eo. Peculio, scilicet legato.

d Deduci. De reliquo. Accur.

Centũ quæ. CASVS. Ita dixit Titius in testamento suo: centum quę habeo deposita apud Sempronium, volo esse apud ipsum, donec filius meus peruenerit ad xx. ann. & veto exigi vsuras eius pecuniæ: certè consequi Sempronius per exce. potest, ne dictam summam exigat hæres ab eo ante tempus præscriptum a testatore. Viu.

e Filius. Qui est hæres.

f Exigi veto. Per hoc videtur velle vsũ. i. quod Apronianus vtatur, etiam si sigillata erat, & sic valet, vt & s. de leg. 1. l. si seruus. § fin. & facit s. eod. l. non solum. §. potest. & §. fin. sed R. videtur intellexisse de fideicommisso tacito relicto filio à depositario, quod non videbatur valere: cum non esset oneratus: vt C. de fideicom. l. ab eo. Sed contra est: quia per prædicta verba testantis poterit vti deposito, & gratis.

g Consequi posse. Per exceptionem: vt j. vt in poss. leg. l. j. §. si debitori. non per actionem, vt liberetur: vt s. eod. l. non solum. §. potest. nisi fortè, vt silentium imponat hæredi: vt in negatoria.

Filias. CASVS. Titius scripsit hæ̃des filias suas, & in hæc verba commisit fidei earum, Peto à vobis, ne à Caio Seio rationem actus rei meæ, quæ per mẽsam, siue extra mensam in die mortis meæ gesta est, exigatis, eoq; nomine eũ liberetis. & postea decessit dictus Titius. nunc quæritur, an dictus Caius Seius teneatur ad rationes reddendas dictis hæredibus de prædictis, quæ administrauerat? Et rñ. quod iudex debet æstimare, quæ præstanda sint dicto Caio Seio liberato à dictis hæredibus ex qualitate disceptationis, & probationis. i. secundum ea, quæ legatarius probauerit euidenter testatorẽ sensisse: si autem non probauerit, poterit conueniri tantum de his, in quibus dolum commisit, & quæ penes eum remanserunt: vt s. eod. l. Aurelio. §. fin. Viuia.

h Mensam. Hæc mẽsa testatoris erat.

i Disceptationis. Id est, secũdum ea quæ legatarius euidenter probauerat testatorem sensisse. in dubio autẽ seruatur quod dicitur s. eo. l. Aurelio. §. Caius. de leg. 3. l. si seruus vetitus.

Eũ qui. CASVS. Titius administrauit tutelam meam, & fratris mei, & impendit xx. de suo [in] rationibus nostris. ego aũt adultus factus istitui mihi hęredẽ dictum Titiũ, & dictum fratrem meum, & quosdam alios: & legaui dicto Titio tutori x. quæ impenderat in me, & in fratrem meũ. & postea decessi: nũc quæritur, an inutile sit fideicom. in p̃sona eiusdem Titij tutoris? Et dr̃ q̃ sic, quantũ ad id qđ ego ei debebam, sed quãtum ad id quod ei debebat dictus frater meus, non est inutile: quia propter dictum fideicom. debet liberari frater meus à v. de illis decẽ. Sed quid si dicat tutor minorem quantitatem sumptuum contineri in dicto fideicom. quam ipse erogauerat in rationibus tutelæ prædictæ, & ideo pro v. quæ tangebant fratrem meum de dictis x. legatis, velit agere ex testamento: & cum xx. impendisset, vult agere ad residuum actione tutelæ, nunquid audiri debet? & respon. q̃ sic. h. d. cum §. sequen. Viuia.

k Ipsius. Scilicet testantis.

l Fratrem suum. Scilicet pupilli testantis.

m Scripserat. Scilicet aliquis.

n Ipsius. Scilicet pupilli.

o Eius. Scilicet pupilli.

p Debebatur. Tutori actione tutelæ contraria.

q Nun posse. Scilicet iure fideicommissi: vt s. eo. l. legatum. in fi. & de leg. 1. l. si creditori. & l. seq Et no. quod cautè respon. Scęuola in genere: in casu tamen nostro, licet non valeat in quinque impensis in portionem legantis, valeat tamen in alijs quinq; impẽsis in portionem fratris: vt s. eod. l. si quis decedens. § fin. & j. statim

* In P.F. deduc si legatum est.

* In P.F. & per mẽsam suã, ea quæ extra administrabantur an ad rationes, &c.

† Idem si in persona tertij: quia egatũ ære alieno absorbetur. tenet glo. & Bald. in l. j. C. si cer. petat. vbi idẽ dixit in p̃legaria. Bal. in l. non amplius. s. de lega. 1.

tim ibi, idem quæsijt &c.

a Inutile esset. Quod tamen falsum est in quinque impensis in portionem fratris: vt modo notaui.

b Administrasset. Idem tutor. & facit s.eod. l.si quis decedens.§.fin.& de leg.i.l.si fideiussor. & l.seruo legato, §.a.

c Fideicōmissum. Ergo valet, quod accipe in quinque impensis in portionē fratris.

d Verbis testamenti, puta ad quinque agit ex testamēto: & cum xx. impendisset, vult agere ad residuū actione tutelæ. & est arg. contra s. de procura. l. in causæ.

ADDITIO. Dic q ibi variatio est alteri nociua, hic vero nemini nocebat: qm̄ contrariū probare debet, & sic ve ritati stabitur. de quo not. Dy. in l. de rebus. s. rer. amot. secundum Bar.

e Omne. R. eliquū. hoc verū, nisi testator reliquit decem tm̄ pro sua parte animo compensandi: vt C. de hær. insti. l. si cōpēsandi.

f Petere. Actione tutelæ. Accur.

Quidā. CASVS. Titius ita legauit, Semproniæ vxori meę reddi iubeo ab hæredibus meis ea quinquaginta, quæ acceperā particulatim ab ea mutuo ꝓpter negotia mea expedienda. & decessit dictus Titius: nunc quæritur, an vxor possit petere dicta quinquaginta. ꝙ distinguit: aut erant debita ex alia causa, aut non. primo casu non potest, secundo sic.

g Nullum esse. Vt s. §. proxi.

h Peteerit. Conditione certi ex mutuo. Accur.

i Debitum. Cum enim alia sit causa, non obst. exceptio rei iudicatæ: vt j. de except. rei iudi. l. cum quæritur. & C. ad exhib. l. neque. Azo. Et ex pluribus causis eadem res deberi potest: vt j. de excep. rei iudi. l. & an eadem. §. actiones. & facit C. de fal. cau. adie. le. l. j. & 3. & s. de leg. 3. l. Lucius. §. Semproniæ. & de leg. 2. l. Lucius. §. quisquis. & j. de exce. rei iudi. l. si mater. §. fi. & j. de condit. & demon. l. cum tale. §. falsam & Insti. de leg. § ecōtrario. & §. huic. & §. lōgè. & s. de insti. l. habebat. Accur.

SI is qui. CASVS. Titius hos duos reos ꝓmitten di, s. Caium & Seium, dānauit in testō hr̄dem suum, ut vtrunq; liberaret. certè si vnus ex dictis reis nō est capax legati: puta qa est hæreticus, & nō sunt socij, tenet hr̄s delegare capaci reo debendi nō capacē, & capax poterit capere dictum debitū à non capaci: & per petitionē eius, & exactionē accidūt duo. Primū vt hmōi cōmodū debiti perueniat ad eū reū capacem, & ipse idē capax liberet ab hærede. si autem dicti duo rei sint socij, dēt liberari capax ꝑ acceptilationē, & per cōsequens erit liberat^a nō capax. nam & si solū capacem iussus esset hæres liberare, idē eueniret, s. vt liberato capace per acceptilationem, sit ꝑ cōsequēs liberatus nō capax. Viuia.

si in tutoris persona inutile esset: [a] an in persona fratris vtile videret: quoniam illi proficeret, cuius & ipsius tutelam administrasset? [b] Respōdit, fratri vtiliter esse legatum, cùm suo debito liberetur.

Potest quis uni scripturæ pro parte stare. pro parte nō, probando contrarium. Bar.

Idem quæsijt, si tutor amplecteretur fideicommissum, [c] ita vt quibusdam stari vellet verbis testamenti, [d] à quibusdam autem recedat, quòd minorem quantitatem sumptuum dicat fideicommisso contineri, quam ipse erogauerat, an audiri deberet? Respondi nō impediri eum scriptura testamenti quo minus omne, [e] qđ sibi deberi ꝓbasset, petere [f] posset.

Si debitum legatur creditori, non valet legatum & in diuersis instantiis admittitur variatio. Bar.

Quidam ità legauit, Semproniæ vxori meæ reddi iubeo ab hæredibus meis quinquaginta ea, quæ mutua acceperam chirographo particulatim in mea negotia. Quæsitum est, an si verè vxoris debitor fuerit, fideicommissum cōstituerit? [*] Respondit, si debitor fuisset, nullum esse [g] fideicommissum. Idē quæsijt, [*] si pecuniam hanc vt debitam apud iudicem petierit, [h] & victa fuerit: an fideicommissum peti possit? Respondit secūdum ea quæ proponerentur, posse ex causa fideicommissi peti, quod apparuisset nō fuisse ex alia causa debitū. [i]

[*] P. Fl. cōstiterit.

[*] P. Fl. an si hanc pecuniam.

Inter duos reos quibus est relicta liberatio, est locus iuri accrescendi. Item socius non capax propter socium capacem percipit commodum legati. Bar.

Paulus libro vj. ad l. Iul. & Pa. XXX.

SI is, qui duos reos ꝓmittendi habet, damnauerit hæredem, vt vtrosque liberet: si alter ex his capere non possit, [k] nec socij sint, delegari debebit is, qui nihil capit, ei, cui hoc commodum lege competit. [l] cuius [m] petitioni vtrūque [n] accedit, vt & hoc commodum ad eum perueniat: & is, qui capit, liberetur. Quòd si socij sint: propter eum, qui capax est & ille [o] capit per consequentias, liberato eo per acceptilationem. id

k Non possit. Vt hæreticus, & alij, quos dic, vt Instit. de leg. §. legari. Accursius.

l Lege cōpetit. Idest capaci. vel dic delegati. i. actiunē cedi capaci: cōtra non capacē. Sed ad quid? Rū. quidā, vt eū liberet inter viuos, q per vltimā voluntatē liberari nō potest. sed tu dic, vt sibi habeat, vt statim subijcit. Sed videtur nō debere cedi: vt s. de leg. 2. l. si Titio & ei, quæ est cōtra. Sol. ideo hoc fit hic, quia nihil apud hæredem testator voluit remanere, arg. s. si vsusfru. pet. l. fund' d tracto.

ADDITIO. Istā solutionem reprobat Barto. ideo dic aliter, ꝙ hic loquitur, quādo correus omnino erat incapax, sed lex cōtraria loquitur, qñ capiebat: sed ei auferebatur tanq̄ ab idigno, & debebat applicari fisco: & merito tunc non est locus iuri accrescendi, cum fiscus ad illam portionem vocetur, secundū eundem Barto. hic.

t Dic eū capacē ab intestato, qui capax est ex testamēto. l. maximū. & ibi Bal. C. de lib. preteritis.

m Cuius. Capacis. Accur.

n Vtrunque. Id est, duplex commodū accedit. Primū, vt hoc commodū. i. delegatio, vel cessio, & pecunia à conreo: & vt liberet ab obligatione. sed an insolidum fiet cessio? Respon. non: vt no. j. de sol. l. Modestinus.

o Et ille. Scilicet nō capax. Et sic no. ꝙ hēt per aliū, a quod p se habere non potest: vt s. de trāsac l. & post rem. §. z. & s. quæ res pig. obli. pos. l. Aristo. Accur.

a Quod p me nō possū, p aliū possū. vi-

Capacem.

dede hac reg. cle. j. §. 1. & ibi Car. ipsi. ð reg. & in cle. tin. de cen. & xl- vj. dist. c. sicut non suo. & in regula, ꝙ alicui. ubi pleoè per Dy. de re. iur. libr. 6.

a Capacem. Secus si non capacē. tunc eñi neuter libe ratur: vt ī. de donat. inter virū & vxor. l. si spōsus. §. 1. Azo. Et facit ad l. j. de duo reis. l. eandē §. sed si quis. in princ & l. si duobus. & ī. eod. l. si quis decedens. §. nunc de effectu. & j. de re iudi. l. miles. §. si is qui. & ī. sol. mat. l. 2. §. itē si nemo. & ī. si quis caut. l. si duo. j. tū. & de iureiuran. l. si duo. in princi. & l. duobus. in princ. & de statu hom. l. imperator Adrianus. & C. si vnus ex pluribus appella. l. j. & ī. de inoffic. test. l. nihil. §. fin. & j. quā dies leg. ced. l. j. §. fin. & ī. de ædil. edicto. l. cum autem ∽. §. fina.

enim eueniret, etiam si solùm capacem a liberare iussus esset.

Si non valet principale, nec accessorium. vel sic: Si legatum non valet propter rem principalem, non valet propter sumptus litis. Bar.

Idem libro x. quæstionum. XXXI.

PEtitor, b vel possessor damnauit hæredem suum, ne centumuirale c iudicium exerceat. De effectu legati quæritur. Et dictum est, ita demum vtile videri legatū esse, si malam causam aduersarius testatoris habuerit, vt litigante hære-

PEtitor. CASVS. Titius q̄ potetat intētate iudicium centūuirale contra Seium. i. petitionem hæditatis coram centū viris, qui pronnunciatorā causis iudicādis ꝓerant, fecit testamētum, & dānauit hæredē suū ne dictum iudiciū exerceret, & decessit: nunc quæritur, nunquid sit Seio prædicto possessori hæreditatis vtile dictum legatum? Et dicit, q̄ sic, si malam causam habebat idem Seius: & eo casu cogitur hæres præstare eidem Seio non tantum litis emolumentum, sed etiam sumptus: vt. s. liberet eum à petitione hæreditatis, & à sumptibus, quos tenetur hæredi refundere, si litigasset hæres, & vicisset: cū victus victori in expensis debeat condemnari. si autem bonam causam habebat dictus Seius, non est in aliquo vtile legatum. & quod dixi in testatore petitore, idem dicas & in possessore hæreditatis prædicto modo hæredem suum in testamento damnante. Viuia.

b Petitur. Hæreditatis, vt statim subijcit.

c Centumuirale. Id est petitionem hæreditatis: sic dictam, quia à senatoribus, qui centum erant numero, inducta fuit: vt C. de peti. hære. l. fi. in prin.

d Debuerit. Scilicet aduersarius, siue actor, siue reus erat. Accur.

e Etiam sumptus. Post legatum relictum facti, secundum Azo. vel die quandocunque ∽.

f Existimauerunt. Et bene. forsè ea ratione, quia victus victori deberet damnari in expensis: vt C. de iud. l. properandum. §. sin autem alterutra. & sic videt debitor legare creditori suo quod debet. & ideo nullum est legatum. vt ī. eod. l. legaui. §. fin. & facit ad id quod not. C. de euic. l. j. an sumptus facti in causa euictionis recuperentur, si obtineat emptor.

CReditor. CASVS. Titius fecit codicillos, & in eis ita legauit Caio Seio debitori suo, Volo dari ab hæredibus meis Caio Seio quicquid mihi debuit sub pignore ortorum suorum, cū deberet ei forte c. & post codicillos exegit ab eo quinquaginta pone de dictis c. & postea fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Sempronium, & postea decessit. nunc quæritur, an dicta quinquaginta exacta possit petere idē debitor ab hæredibus ipsius creditoris? Et dicitur ꝙ non. Sed pone dictū testatorem recepisse a dicto suo debitore quasi oēm, siue totā prædictā pecuniā, & vsuras, antequam faceret dictos codicillos, quibus legauit Caio eo modo qui dictus est, & modicū remāsit ei ad dandū de dicto debito. nūquid ꝑꝑ dictū legatū in codicillis relictum cōpetit repetitio dictæ pecuniæ legatæ contra hæredem legatario? Et videtur ꝙ sic: quia in dicto legato sunt verba præteriti tēporis. dixit eñi Titius faciens codicillos, volo dari ab hæredibus meis Caio Seio debitori meo quicquid mihi debuit sub pignore ∽ ortorum suorū. Iurisfcon. tñ altius exorditur dicēs: illud, quod dictum est in prin. huius legis recte rñsum est. s. ꝙ dictus debitor non possit petere ab hærede creditoris quinquaginta exacta post legatum in codi. relictum. illud autem quod posterius ꝓpositū est per Scæuolam, scilicet vtrū propter dictum legatum in codicillis relictum competat repetitio pecuniæ legatario à quo quasi totam exigit testator ante codi. illud dico ita esse a iudice æstimandum,

de vinci debuerit. d Tūc enim non tantùm litis emolumentum, sed etiam sumptus e hæres legatario præstare cogitur. Nā in bona causa nihil uidetur esse in legato, nec propter sumptus: quod quidam existimauerunt. f

Legatum liberationis non extenditur ad debitum post testamentum testatori solutum: sed ad debitum primò solutum extenditur, si per verbum præteriti temporis legatum fuit relictum, & testator non ignorauit. Earto.

Scæuola libro iij. responsorum. XXXII.

CReditor debitori

scilicet, vt respiciat iudex, vtrū ꝑꝑ oblivionem pecuniæ sibi solutæ per dictū debitorē id fecisset testator, id est, legasset in codi. debitori suo quod ei debuit, vel an ideo ita legasset debitori suo quod esset inscius ipse creditor debitorem pecuniā numerasse: puta, quia numerauit castaldioni creditoris: quibus duobus casibus non poterit debitor repetere quod soluit. an vero consulto id fecisset creditor, eo ꝙ quantitatem sibi quondam debitā dari voluisset debitori per hæredem suū, non ius liberationis: quo casu poterit repetere debitor illud, quod soluit ante codicillos: cum enim sciret creditor non deberi sibi illud, quod solutum sibi erat ante codicillos per debitorē, non videt̄ sibi reliquisse liberationē, quæ nulla esset: sed pecuniā debitam quondam ꝑꝑ verbū præteriti tpis in legato positū. s. debuit. prædicto aūt modo à iudice æstimandū est ꝑꝑ ea, quæ in tpe ederentur, i. proponerentur per Scæuolam, qui proposuit secundam quæstionem. proposuit enim in secunda quæstione ꝙ debitor soluit creditori penè omnem pecuniam sortis, & vsurarum, antequam faceret idem creditor codicillos, in qbus legauit creditori suo eo modo qui dictus est. Inter cætera. Titius instituit sibi hæredem Seium, & Caium, & Sticho libertatē dedit in testamento, & eidem Sticho liberto suo multa legauit, & inter cætera legata ita legauit ei: & si quid me viuo gessit, rationes ab eo exigi veto, & postea decessit, nunc quærit, an hæredibus reddere debeat chartas, in quibus rōnes gestionis sunt cōscriptæ, & etiā reliqua. s. accepta, & expensa? Et dicitur ꝙ sic. Id autem ꝙ credidit dictus libertus conseruis, qui remanent in hæreditate, & in rem domini versum sunt, desijt in reliquis esse: & ideo illud non petent hæredes ab eodē liberto. Titia. Publius Mænius, & Lucius fuerunt tutores Titiæ quondam pupillæ, quæ Titia nunc adulta fecit testamentum, & ita cauit rationē tutelæ meæ, quam gessit Publius Mænius cum Lucio, ab eo reposci nolo. & postea decessit dicta Titia. nunc quæritur

an per hæredem Titij peti possit ab eo Publio Mæuio pecunia, si qua apud eum remansit ex tutela? Et dicitur quòd sic. nam nō debet esse in litera non. & si est, abundat. Sed nunquid per dicta verba videtur liberatus Lucius contutor? Et dicitur quod non.

Caio Seio. Titius fecit testamentum: & ita leo cauit: Caio Seio optimè meri to hoc amplius, lego, & concedi volo, neque ab eo peti neque ad hæredibus eius quicquid mihi est debitor aut chirographis, aut ratio nibus, vel quicquid a me accepit mutuum, vel fidem meam pro eo obligaui. & postea decessit dictus Titius. nunc quæritur, vtrum sit legatū dicto Caio id solum, quod per eum debebatur eo tempore quo testamentū fiebat per dictum Titium: an verò cedat etiam in legato prædicto, si quid postea accessit nomine vsurarū ex ea summa. & dicitur omnis obligatio videri ei legata. Sed qd si post dictum legatum cœpit de nouo debere dictus Caius Seius dicto testatori nouatione facta, & ampliata summa prædicta? nunquid nihilominus in causa legati duret id, quod ex veteri contractu debebatur: an verò dicta nouatione facta possit dictus debitor conueniri, quasi debitor nouus ampliatę summę? Et dicitur quod id duntaxat uidetur legatum ei, quod debuit tempore testamēti, si tñ testator mātit in ea dē volūtate qua fuit tpe testamētu. Viu.

[a] Legauit. Testamento, vel codicillis. Accur.

[b] Receperit. Post testamētum vel codicillos exigendo: vnde legatum ademisse videtur: ut supra eodem lege, non solum. §. liberatio.

[c] Repetiit. Scæuola scilicet, & dic quod supra egit post testamentum, hic ante: & vtrobique dixit: lego Caio, quod mihi debuit.

[d] Et ait. Subaudi pone testatorem recepisse ante factos &c. alij habent testator, & habent recepit.

suo ita legauit [a] Caio, quicquid mihi sub pignore ortorum suorū debuit ab hæredibus meis dari volo. Quæro cùm testator viuus a Seio aliquid recepit, [b] an id ex causa legati peti possit? Respōdit secundum ea, quæ proponerentur, non posse. Idē repetiit, [c] & ait, [d] testatorem ante factos codicillos, quibus legauit, [e] penè omnem pecuniam sortis, & vsurarū recepisse, ita vt modicum sortis, seu vsurarū debeatur: & quæsiit, [f] an ei [g] repetitio competeret propter verba [h] ad præteritum relata, quicquid mihi debuit? Respōdit, [i] prius quidem secundum ea, quæ proponerētur, rectè responsum esse: verū posterius [k] propter ea, quę in tempore adderentur, [l] ita a iudice æstimā dum vt inspiceret, obliuione pecunię solutę, aut quòd eo inscio numerata esset id fecisset, [m] an consulto, quòd quantitatem quondam [n] debitam, non ius liberationis dari voluisset.

Legatum liberationis non facit què desinere teneri ad reddēdum libros rationum, secus in iis. quæ in rem domini versa sunt. Bar.

Inter cætera liberto ita legauit, Et si quid me viuo gessit, rationes ab eo exigi veto. Quæritur an chartas, in quibus rationes conscriptæ sunt, item reliqua [o] secūdum accepta, & expensa hæredibus reddere debeat? Respondit: ea, [p] de quibus quæreretur, posse heredē vēdicare: id autē qd' conseruis, q remanerēt in hæreditate, credidisset, & in rē domini versum esset, desijsse in reliquis esse.

In generali legato liberationis nō venit id, quod potest vindicari. Item in dubio relatio fit ad id, quod principaliter in oratione ponitur. Bar.

Titia, quæ duos tutores habuerat, ita cauit: Rationem tutelæ meę, qnam egit Publius Mæuius cum Lucio Titio, ab eo reposci nolo, Quæritur, an si qua pecunia apud eum ex tutela remansit, peti ab eo possit? Respondit, nihil proponi, cur non [q] pecunia, quæ puellæ esset, & apud tutorem remaneret, legata videretur? Item quæritūr, an contutor [r] liberatus videretur? Respōdit, contutorē non liberari.

Legatum liberationis porrigitur ad debitum accessoriè post testamentum contractum, & etiam ad nouum debitum, quod primi loco succedit. Bart.

Caio Seio optimè merito hoc amplius lego, concediq; volo, neque ab eo peti, neque ab hæredibus eius: quicquid mihi aut ex chirographis, aut rationibus debitor est, vel quicquid a me mutuum

[e] Legauit. Idem testator Caio quicquid ei testatori debuit. Azo. & hic puncta.

[f] Quæsiit. Scæuola.

[g] An ei. Legatario.

[h] Verba. Sic enim dixit, lego Caio quicquid mihi debuit.

[i] Respondit. Quasi dicat, sicut dixi in primo casu huius legis, quando exigit post testamētū: sic & in isto secūdo casu quādo ante testamentum, vt scilicet legatarius non petat, seu repetat.

[k] Posterius. Id est posteriori casu.

[l] Adderentur. Scilicet de soluta pecunia antequam legarem Caio quicquid mihi debuit. Azo.

[m] Id fecisset. Et ex hoc cum putaret sibi deberi liberationem tantū, nō quātitatem reliquisse videtur, quia quantitas in legato expressa non est. Azo.

[n] Quondam. Cum enim sciret nihil deberi, non videtur reliquisse liberationē, quæ nulla esset: sed pecuniam quondā debitā propter verbum præteriti temporis debuit.

[o] Item reliqua. Scilicet sunt scripta. Vel dic, id est, teneatur ad ea quæ apud eum remanserunt.

[p] Ea. Id est, chartas, & reliqua, quæ apud eum sunt, vt & sup. de legat. j. l. si seruus vetitus. & supra eodem, l. Aurelius §. Mæuia. sic ergo nota, quod reddere chartas rationum tantum, non est reddere rationes. eū is reddat chartas, qui est petitus rationes reddere: nec reddere debita tantum est reddere rationes: sed debet dominū instruere, & reddere reliqua: vt infra de condit. & demonstratio. l. cum seruus.

[q] Cur non. Si habeas non, abundat: vt infra de dam. infect. l. fluminū. in principio. alias deest non: & est plana. & concord. supra eodem titul. l. Aurelius. §. Mæuia. & l. Aurelio. §. Caius.

[r] Contutor. Quod videbatur ideo, quia dixisse videbatur, nolo reposci ab eo, qui gessit cū Titio. quasi cū,

* P. Fl. & ait, itē testatorem.

* P. Fl. reliquas.

pro &, accipiatur: vt & ī. de vsufru. leg. l. illi.

a Postea. Id est, post testamentum factum. Azo.

b Solui. Id est dissolui. ad quod est ī. eod. l. Aurelius. §. j. & ij. & §. legatum. & de le. 3. l. nomen. i principio. Sed arg contra infra §. proximo.

accepit, vel fidem meã ꝑ eo obligaui. Quæro, vtrũ id solum quod eo tẽpore, quo testamentũ fiebat, debebaẽ, legatũ sit: an & ꝗd ex ea summa vsurarũ noĩe postea ª accessit, legato cedat? Rñdit secundũ ea, quæ ꝓponerenẽ, videri omnẽ obligationem eius debiti Seio per fideicommissum solui ᵇ voluisse. Itẽ quæritur, si postea nouatione facta, & ampliata summa, cœperit debere: an id, qđ ex vetere cõtractu debebatur, nihilominus in cã legati duret: an verò nouatione facta, quasi debitor nouus ampliatæ sũmę possit conueniri. ᶜ Rñdit, id duntaxat legatũ videri, qđ tunc ᵈ debuisset: si tñ mansit in ea voluntate testator, qua tunc fuit.

c Conueniri. Scilicet ab hærede, scilicet vt totum soluat.

d Tunc. Scilicet tẽpore testamenti, & sic non est contra sed colonat, s. de lega. 3. l. nomen. §. filio. & hoc sit, vel nõ sit facta nouatio: vt & ī. de leg. 2. l. cum filius. §. hęres me⁹. Sed nonne videtur exegisse testator, cũ accepto tulerit, & nouauit: hæc enĩ paria sunt: vt supra de pact. l. si vnus. §. sed si stipulatus? Respõdeo, secus in ficta solutione, vt hic, quã vera, vbi videẽ mutasse voluntatem: vt & ī. eo. l. non solũ. §. liberatio. & supra eadem l. in principio. Sed certè imò quocunq; modo extinguitur, videẽ fieri nullum: vt supra eod. l. si id quod. sed ibi nulla remanebat petitio: hic sic, scilicet noua, quæ originem habet ex veteti: vt ī. de leg. 2. l. cũ filius. §. hæres. Item cõtra ī. de ali. leg. l. Mela. §. j. Solu. ibi. Item contra ī. ꝓxi. respon. qa & ibi tẽporis: sed ibi, accessoriũ primæ. Itẽ cõtra supra, de opti. lega. l. fi. Sol. vt ibi. & facit ī. de aur. & argẽ. lega. l. medico. in princi. & de leg. 3. l. Iulianus. §. fin.

† Translatio quot modis accipiaẽ, & quotuplex sit, Mãdo. in Glo. Faeul. §. volentes. in ver. transtulerunt.

TITVLVS IIII.

DE ADIMENDIS, vel transferendis † legatis, vel fideicommissis.

Ademptio partis substantialis non valet. Bar.

DE ADIMENDIS, VEL TRANSFERendis legatis, vel fideicommissis.

Qui actu. Ad euidẽtiã huius legis no. ꝙ iter est ius eũdi, ambulãdi hoĩs, nõ ẽt ducendi iumentũ vel vehiculũ. Actus autẽ est ius eũdi, & ambulãdi, ducẽdi iumentũ, vel vehiculũ. Qui igiẽ habet iter, nõ ꝑ hoc hẽt actũ: sed qui habet actu, bene habet iter. s. quo ad cõmoditatẽ eundi, & ambulãdi, nõ quo ad seruitutẽ itineris. Sunt enim actus, & iter duæ seruitutes, & diuersæ. sunt ergo tria: iter, qđ est seruitus: & actus, qđ est alia seruitus: & iter, id est, cõmoditas eundi, & ambulãdi, quã habet ille q habet actũ. & illa cõmoditas non est seruitus ꝑ se. CASVS. Pone qđ legaui tibi actum. & postea ademi tibi iter, id est, cõmoditatem eũdi, & ambulãdi. certè nõ valet ademptio quia nunquã potest esse actus sine itinere, id est, sine cõmoditate eundi, & ambulandi. Quod autem prædicta sint vera, probatur Institut. de setui. §. j. §. ij. & ī. si serui. vend. l. loci. §. j. & ĵ. de except. rei iudi. l. mater. §. si quis iter. Viu.

Paulus libro tertio ad Sabinum. I.

Qui actu legato, iter ademit, nihil adimit: qa nũquam actus sine itinere ᵉ esse potest. ⁱ

Si præcedit oratio negatiua & dictis præter, ponit illud, de quo prius erat dispositum. Bar.

e Itinere. Id est, cõmoditate. Accur.

i Esse potest. Sed nonne duæ sunt seruitutes, & nulla est alia vt supra de ser. rust. præd. l. j. §. iter. & §. actus. & si ser. vendi. l. loci. §. j. ergo vna adimi põt, vt supra de serui. urba. prædi. l. si ædes. sicut vsusfructus, & usus: vt supra de vsu, & habi. l. per seruũ. ibi, sed si de fructu? Respon. duplex est iter. Vnum quod est per se seruitus: aliud ꝙ non est seruitus, sed commoditas, quæ inest i actu, de quo hic dicitur. Aut ergo de hoc adimendo sensit, & nõ potest separari: sicut nec superficies a solo: vt s. de act. & oblig. l. obligationũ fere. §. plane. Aut de eo quod est seruit⁹, & non potest, quia illud nõ legauit: vt ĵ. eodem. l. j. §. si loci. Accur.

Pomponius libro v. ad Sabinum. II.

Fundo legato adimi ita potest, Fũdum illi præter vsumfructum, neque do, neque lego, vt vsusfructus in legato relinquatur. Sed & fructus ᵍ adimi potest, ʰ vt proprietas relinquatur. Item pars fundi legati adimi potest.

Fundo. CASVS. Legaui tibi fundum Titianũ. certè possum tibi postea adimere ꝓprietatẽ eiusdẽ fũdi, & relinquere tibi vsumfructum: & econtra tibi possum adimere vsũfructũ, & relinquere tibi ꝓprietatem. Item & partem eiusdẽ fundi possum tibi adimere, & partem relinquere. Viu.

In conditionibus, quæ possunt semel tantùm existere, verbum, quod potest se habere ad plura tẽpora, intelligitur secundum quod prius euenerit. Bart.

Vlpianus libro xxiiij. ad Sabinum. III.

Si quis ita legauerit, Titio fundum do lego: si Titius decesse--

g Et fructus. Quia est pars rei: vt ī. de vsufru. l. 4. & sic bene consonat cum sequenti. Accur.

h Adimi potest. Sicut legari: vt ī. titu. j. l. non solum. in prin. & facit ī. de vsu, & habit. l. per seruum. ibi, sed si de vsufru. &c.

Si quis ita CASVS. Caius ita legauit testamento suo, Titio fundum do lego. & si Titius decesserit, Seio Sẽpronio hęres meus dare dãnas esto. Certè rectè videtur legatũ trãslatũ in personã Seij Sẽpronij, scilicet vt si Titius moriatur postea ante quam accipiat legatum, id est, accipere velit hærede non existente in mora: habere debeat legatũ Seius Sempronius. sed & si iam tẽpore testamenti mortuo dicto Titio, cui legauerat dictus Caius putè eundem fundum transtulerit testator ĩ Seium Semproniũ, debetur Seio Sempronio dictus fundus. Sed quid si ita dixit testator, fundum hæres meus Titio dato: aut si Titius decesserit antequã accipiat dictum fundum, Sẽpronio dato. & postea de-

cessis

cessit testator, & postea Titius? Certè secundum meram subtilitatem vtriq; videtur obligatus hæres, id est, hæredi Titii, & Sempronio. sed secundum æquitatem distinguitur: aut hæres fecit moram Titio, antequam ipse Titius moreretur: aut non. primo casu ad hæredem Titii transmittitur taxstio legati, & repellitur Sempronius. Secundo accipit legatum Sempronius, & non hęredes Titii. Sed retento eodem casu pone, Titium decessisse ante diem legati cedentem. id est, ante mortem testatoris. certè soli Sempronio debetur tunc legatum, non attēto vtrum hæres fuerit in mora, vel non, & idem est in isto alio casu. Caius instituit sibi hęredē Martinum, & rogauit eum per fideicō. vt restitueret hæreditatem Titio pupillo, aut matri eiusdē pupilli restitueret, si pupillus decederet ante restitutam sibi dictā hæreditatē. nā si puer decessisset ante diē legati, siue fideic. cedētē, matri iūę debetur dicta hæreditas. si autē decessisset puer post diē cedentē fideicōmissi, trāsmittitur fideicōmissum ad hęredes eiusdē pueri: nec reqtitur, vtrū mora fuerit facta p hæredē in restituenda hęreditate dicto puero, an nō. vt puta re ipsa mora subsecuta propter minoris psonam. Sed si ita legasset, Caius hæres meus Titio fundum dato: & si non dederis Titio, Sempronio dato. certè ita demum debetur Sempronio dictus fundus, si dies legati dicti fundi non cessisset in persona Titij, puta qa Titius decessisset ante diem dicti legati cedentem, id est, ante mortem Caij testatoris. à tempore enim mortis testatoris cedit dies legati: vt C. de cad. tol. §. j.

Siquis ita. Caius ita legauit, Titio hæres meus dato fundum: & si Titius eūdem fundum alienauerit: hæres meus eūdem fundum Seio dato, certè si Titius alienet postea dictum fundum, oneratus erit hæres ad dādum Seio fundum, vel eius æstimationem, & non Titius: qa fideicōmiss. Seio dādum non est relictum a Titio si ipse Titius alienasset fundum: sed sub ea conditione ab hærede legatum est Seio. Ad hoc ergo vt hæres nō sustineat dictum grauamē; debebit exceptionē doli proponere cōtra Titium fundum petentem ex legato donec ipse Titius caueat ei hæredi de non alienando fundo.

Si quis plus quā. Legaui tibi xx. & postea ademi xl. certè valet ademptio in xx. quia minor summa inest maiori. Sed si legaui tibi vsumfructum fundi mei, & adimam postea tibi iter, non valet ademptio, nec vitiatur legatum vsusfru. & idem esset si legassem tibi proprietatem fundi, & adimerem postea iter.

Si duobus. Legaui Titio albo fundum, & Titio nigro domum, & postea ita dixi: quod Titio dedi, ei adimo. & ita non apparet, cui Titio adimerem, certè vtrique Titio debetur legatum: idem tenet in dādo legato. nam si lego Titio, & non apparet de quo Titio: neutri Titio debetur legatum. Sed pone, quod Titio albo legaui fundum pure, & eidem legaui eundem fundum sub conditione: & postea ita dixi: Titio fundum, quem sub conditione ei legaui, hæres meus ne dato. certè ex nulla ratione debetur fundus Titio, nisi specialiter dixissem velle me eum Titium accipere pure legatum.

rit, [a] Sempronio hæres meus dare damnas esto. rectè trāslatum legatum videtur. sed & si iam mortuo eo, [b] cui legatum erat, easdem res transtulerit, Sēpronio [c] debetur. [1]

Si verba executiua ad legatarium sunt relata, & simpliciter prolata, non dicuntur existere, nec effectum habere, nisi mora hæredis præcesserit communis, vel specialis: secus si verba ad hæredē sunt directa Bart.

Si quis Titio legauerit sic, Titio dato: aut si Titius ante decesserit, quàm accipiat, [d] Sempronio dato. secundum meram subtilitatem vtrique obligatum videri hæredem, id est, & Sempronio, & hęredi Titij. [e] Sed si quidē [f] mora Titio ab hærede facta est: ad hæredes eius legati ex actio transmittitur, Sempronio repellendo. [g] Sin autem nulla mora intercessit: [h] tunc Sempronius legatum accipiet, & non Titij [i] hæredes. Sed & si ante diem legati cedentem decesserit Titius: soli Sempro-

Conditio legati. Sticho seruo meo dedi in testamento libertatem sub conditione, si nauis ex Asia venerit. nunquid possum ei adimere dictam conditionem, vt ita purè remaneat liber. Et dicunt Iulia. & Pap. ita. quod non: & reddunt talem rationem, quia conditio non datur, sed adscribitur. illud autem quod adscribitur, non potest adimi, sed illud tantum quod datur. verius tamē est, quod adimi possit conditio, vt inspiciamus potius sensum testatoris, q aut verba. & quod dictum est l. statulibero, habet locum etiā in legato conditionali, & in hęreditate sub cōditione relicta.

Cum Titio. Seius legauit in testamento suo centum Titio: & eidem Titio in codicillis ita legauit, Titio quinquaginta duntaxat, & non amplius hæres meus dato. certè non poterit petere Titius vltra quinquaginta, quasi alia quinquaginta sint ei adempta.

Non solum. Legaui tibi centum. vel reliqui tibi nomine fideicom. c. certè ita bene possum tibi adimere vnō, sicut aliud. & nō solum expressè, sed etiā nuda voluntate. vnde si capitales, vel graues inimicitię intercesserint postea inter me, & te, propter hoc solū videor tibi ademisse legatū, vel fideicommissum, & si petieris ab hærede meo, poterit tibi opponere exceptionem doli. sed si postea in amicitiam redimus ego, & tu: redintegrabitur legatum, & fideicommissum, quod erat ademptum per inimicitiam: quia voluntas mea, & cuiusuis defuncti est ambulatoria usque ad supremum exitum vitæ. propter autē leuem offensam non videtur adimi fideicom. vel legatum. & hoc dicit cum l. seq. Viula.

[a] Decesserit. Antequam accipiat. quod dic s. proxi. §. & §. si quis ita.

[b] Mortuo eo. Tempore testamenti.

[c] Sempronio. Id est. Seio qui erat binomius. Accur.

[d] Accipiat. Id est, quod per eum stet, quo minus accipiat: vt supra de condi. instit. l. vter ex fratribus. Azo. Nam si per eū stat (quod est eo ipso qđ hęres in mora nō est) nō transmittit ad hæredes Titius hoc casu: si tamen hæc verba testator nō adiecisset, aut si Titius &c. cum sit purum, a die mortis trāsmitteret: ut infra quādo dies leg. ce. lege prima. Vel dic plenius accipiat, id est, accipere possit, quod est ante cessionem diei legati. Accursius.

[e] Titij. Cum Titius decesserit post diē legati cedentē. Azo. alias secus, vt j. ea. l. ibi, sed si ante diem &c. Acc.

[f] Sed si quidem. Licet sic sit de rigure, tamen si quidē mora & cætera. & dic quod hic exigitur modicum tēpus: an Titius videatur perdere legatum, si moritur, & an hæres sit in mora. Vel dic moram hæredis ex ipso, quod cessit dies legati. Accur.

[g] Repellendo. Sic supra de in rem vet. l. 3. in fine. & l. seq. Accur.

[h] Intercessit. Scilicet hæredis. Accur.

[i] Et non Titij. Nam perinde est ferè, ac si dixisset, si velit, vel voluerit: vt j. de cōdi. & demō. l. si ita expressum. apparet ergo iniquum esse eiusdē rei nomine hæredem vtique dānari. vt j. e. §. si duobus. Azo.

nio debetur legatum. Idem dicendum est, & fideicommissaria hæreditate puero data, aut si ante restitutam decessisset, matri eius relicta: vt si puer ante diem legati cedentem decessisset, matri debeatur: si postea, ad pupilli hæredes fideicõmissum trãsmittatur: vtpotè re ipsa [b] mora subsecuta. sed & cũ qs ita legasset, Hæres meus Titio dato, si non dederit, [c] Sempronio dato. ita demum Sempronio debetur, si dies eius in personam Titii nõ cessisset.

Quando ex facto legatarij potest damnificari hæres, cogitur legatarius ei cauere de illo non faciendo. Bar.

Si quis ita legauerit, Hæres meus Titio fundũ dato: & si Titius eũ fundum alienauerit: hæres meus eundem fundũ Seio dato, oneratus [d] est hæres. Non enim à Titio fideicõmissum relictum est, si alienasset fundum, [*] sed ab hærede eius [e] legatum est. Hæres igitur debebit doli exceptione posita [*] ꝓspicere sibi cautione [f] à Titio de fundo non alienando.

Si quis plus, quàm [g] dedit, ademerit: adẽptio valet. veluti si quis viginti legauerat, & quadraginta ademerit. Si loci vsumfructum leget testator, & iter adimat: [h] non valet ademptio: nec vitiatur legatum: sicuti qui proprietatẽ fundi legat, iter adimendo [i] legatum non minuit.

Illud quod facit actorem in petitione succumbere, facit succumbere reum in exceptione. Bar.

Si duobus Titijs separatim [k] legauerit, & vni ademerit, nec appareat, [l] cui ademptũ sit: vtrique [m] legatũ debetur. quẽadmodum & in dãdo, si non appareat cui datum sit: dicimus neutri legatum. †

Si ademptio refertur ad rẽ, videtur adimi omnis dispositio facta circa illam rem. Bar.

Si Titio fundus purè, [a] eidemque sub cõditione legatus sit, deinde posteà adẽptus sit sic: Titio fundum, quem sub conditione legaui, hæres meus ne dato: ex nulla datione debetur: [n] nisi specialiter dixerit, purè eum velle legatum accipere.

Non solùm quod legatur, sed etiam quod ad qualificandum legatum exprimitur, potest adimi. Barto.

Conditio legati an adimi possit: vel hæreditatis, vel statuliberi, videndum. Et Iulianus scribit, in statulibero detractam conditionẽ non repræsentare libertatem. Papinianus quoque libro decimoseptimo quæstio. scribit, generaliter conditionem adimi nõ posse. Nec enim datur conditio (inquit) sed adscribitur. qđ autẽ adscribitur, non potest adimi, sed quod datur. Sed melius est, sensum magis quam verba [o] amplecti: & conditiones

a Debetur legatum. Infra eo. l. si legatum. §. qđ si ha.
b Re ipsa. Scilicet in re singulari: vt C. in quib. cau. in integ. rest. non est necess. l. in minorem. & supra de leg. 2. l. Tria. §. j. Azo.
c Si non dederit. Id est, si dare non tenebitur, vt ex inferioribus patet. sic infra de verbo. obliga. l. si Titius. secundum Azo. tenetur autem Titio dare, cum Titius decedit cedente die legati. Et facit ĩ. prox.
d Oneratus. Quod fieri potuit: vt & ĩ. in princ. & §. j.
e Eius. Scilicet testatoris.
f Cautione. Mutiana: vt ĩ. de condi. & demonst. l. Mutianæ.
g Si qs plus quam. Et facit s. tit. j. l. nõ solum. §. sed si debitorem. & ĩ. de verb. obl. l. j. §. pe.
h Adimat. Quod iter sequitur vsumfructum: vt ĩ. si vsusfru. pet. l. j. §. j.
i Adimendo. Sed numquid q fundum legat, videtur legare iter ad eum fundũ per alium testatoris fundum vel alterum redimẽdum? Quidã dicunt quod sic: vt hic. & sic est bona similitudo. Vel dic quòd non, sicut nec fundo vendito: et sup. de contrahend. empt. l. in vendendo. & nota. sup. de ser. vr. præ. l. binas. & quod hic dicit, non minuit quia aliud adimit quàm legatum est: vt nota. ĩ. eod. l. j. & facit s. de leg. j. l. seruum filij. §. n. & l. si fundum. §. q fundũ. & de vsu, & habi. l. per seruum §. si vsusfru. Accur.
k Separatim. Vt Titio albo fundum, Titio nigro domũ.
l Appareat. Quia dixit, quod Titio dedi, adimo. nec adiecit, albo, vel nigro. Accursius.
m Vtrique. Quidam habẽt neutri: & tũc fit directa similitudo per dictionẽ quẽadmodum. quibus enim ex causa &c. vt ĩ. eo. l. legatã. §. si. alij habẽt vtrique: & tũc est similitudo per contrarium, ut & ibi, Lazarus similiter mala, & ad p̃mam concordat, ad secundam est cõtra infra, de reb. dub. l. si fuerit. vbi dicit nõ valere. Sed distinguitur, vtrum vnum fuerit legatum, ut lego Titio fundum, & tunc non valet: vt ibi. an plura, vt puta Titio fundum, postea Titio domum: quia plura sunt legata vtrunque valebit, & vtriq; vtriusque rei medietas pro indiuiso debebitur: vt hic. Item cõtra ĩ. de leg. 2. l. si quis scr. nũ. §. si inter. vbi dicitur quod hæres debet eligere cui soluat, & sic valet. Sed ita est contra, prout est hic neutri. Sed ibi exponitur debet. id est potest. nã non tenetur, & secundum hoc est cõtra. si habes hic vtrique: quare dic quod ibi idẽ, hic diuersa fuerunt legata. Alij dicunt, quod ibi voluit testator facere duos reos credendi, quod potest fieri etiam per testamentum: vt j. ista de duobus reis. l. eãdem. Et adde quæ sunt I quæstione sabbatina domini Azonis, quæ incipit: duo fuerũt fratres &c. & facit, put habes neutri. supra, §. si quis Titio. ibi. finauit nulla &c. & ĩ. de lib. & posthu. l. 2. & ĩ. de hære. inst. l. I tempus. §. j. & ĩ. de manu. testa. l. cũ ex pluribus. & ĩ. de test. tute. l. duo. sed prout habes vtriq;, & ad primum respõsum §. est arg. cõtra ĩ. de in rẽ vers. l. sed dicendum.
n Debetur. Et ita adẽptio nulla. Sed cõtra ĩ. de reb. dub. l. si fuerit. ibi, ademptio autem &c. sol. ibi. Accur.
o Magis quã verba. No. sensum &c. sic C. de lib. præt. l. 8. & ĩ. de condi. & demonstrat. l. in cõditionibus. & ĩ. de iureiuran. l. sed & si possessori. §. sed & si rerũ. & C. de cõsti. pecu. l. 2. §. sed & sub. & ĩ. de re iud. l. in summa. & supra de iur. do. l. promittẽdo. in princi. & ĩ. de verbo. signifi. l. ĩ cõuentionibus. Sed argu. contra ĩ. de vsufruct. leg. l. si alij. a & ĩ. eod. l. j. Item facit supra de eden. l. j. §. diem. in fin. §. Accursius.

ADDITIO Dic, secundum Bartol. quod ibi adimeba

† Pro decisione isti gl. in ver. adimendo vide doct. maximè Bart. in l. seruũ filij. ĩ. de leg. j. Dyn. in l. dãnas. §. qui duos ĩ. đ vsufr. leg.

* In P. Fl. sed ab hærede ei legatũ est.

* Alias ꝑposita.

Luc. 16.

† Huc pertinẽt quæ eleganter & accuratè disserit Quintil. lib. Instit. ora. vij. c. de ambiguo, seu amphibologia.

a Dic vt ibi secundum Bart.

sicut adscribi, ita & adimi posse.

Dictio taxatiua in residuo ademptionem inducit. Bar.

Cùm Titio centum testamento legasset, & eidem codicillis ita legasset: Titio quinquaginta duntaxat, nec amplius hæres meus dato. nõ amplius quinquaginta legatarium petiturum.

Nuda voluntate, vel tacita & grauissimis inimicitiis legata & fideicommissa reuocantur: quæ his cessantibus restaurantur.

Non solùm autem legata, sed & fideicommissa adimi possunt, & quidem nuda [a] voluntate. Vnde quæritur, an etiam inimicitijs iterpositis fideicommissum non debeatur? Et si quidem capitales, vel grauissimæ inimicitiæ itercesserint, ademptum [b] videtur, qđ relictum est. si autem leuis [c] offensa: manet fideicommissum. Secundum hoc & in legato [d] tractamus, doli mali exceptione opposita. [e]

Idem lib. xxxiij. ad Sabinum. IIII.

QVòd si iterum [f] in amicitiã redierit, & pœnituerit testatorẽ prioris offensæ: legatum, vel fideicommissum relictum redintegratur. † Ambulatoria [g] enim est † voluntas defuncti vsque ad vitæ supremũ exitũ.

Caius libr. ij. ad edictum Vrba. V.

SIcut adimi legatum potest, ita & ad alium transferri: [h] veluti hoc modo, Quod Titio legaui, id Seio do lego. quæ res in persona Titij tacitã ademptionẽ [i] cõtinet.

Paulus lib. v. ad leg. Iul. & Papiam. VI.

TRanslatio legati fit quatuor modis: aut enim à persona [k] in personam transfertur: aut ab eo, qui dare iussus est,

bat quod non legabat, nec adscripserat.

[a] Nuda. Id est, tacita. & sic nuda: à verbis, vt s. de aur. & argen. lega. l. 3. in fi. & l. 4. nimirum etiam relictum quandoq; præsumit: vt s. de pecu. leg. l. denique. §. interdum. Vel dic nuda, s. à solennitate. voluntas enim fuit expressa. secus tamen videtur in hæredis institutione: vt C. de testam. l. hac consultissima. §. si quis autem. & s. de iniusto testa. l. 2. & Insti. qui. mod. test. infir. §. ex eo. & j. eod. l. ex parte. Sed contra videtur etiã in hæredis institutione: vt j. de his qui. vt indi. l. cum quidam. & C. de testa. l. nostrã. & de his qui. vt indig. l. hæreditas. & s. de acquiren. hæredi. l. Claudius. quæ vix possunt ad concordiam reuocari. Sed dic legata reuocantur tacita voluntate præsumpta priori voluntati cõtraria. hæredis verò institutio nõ: vt j. eo. l. ex parte. Item legata contraria voluntate, & expressa etiã non solenni reuocantur: hǽdis vero institutio (quæ magis quam legata solennis est) nõ sic reuocatur sola voluntate cõtraria, & expressa: imò factũ defuncti interueniri oportet linũ cõcidendo, vel testamentũ disrũpẽdo: & tunc ipso iure rumpitur. vel solennitate plena: & tunc similiter ipso iure rũpitur. vel semiplena: & tunc non rumpitur ipso iure, sed hæreditas quasi ab indigno aufertur. Nec est contra j. eod. l. ex parte: quia licet instituisset aliud facere testamentum, non tamen fecit. Si ergo dicas non habebis, quoniam institui hæredem meum sine aliqua, vel minus plena voluntate: quis ergo habebit? Respon. ille, quem institui in priora voluntate, & solenni: nisi hæredem indignum nominem: vt s. de mili. testa. l. miles. §. veterani. & C. de his qui, vt indig. l. hæreditas. Azo.

[b] Ademptum. Tacitè: vt j. de his qui. vt indig. l. si inimicitiæ. sed aliud in institutione hæredis: vt j. eo. l. ex parte. quæ non sic facile, vt fideicommissum reuocatur: vt s. l. proxi. notatur. Accur.

[c] Leuis. Similis est distinctio in teste: vt authen. de test. §. si uerò odiosus.

[d] Et in legato. Nõ solum in fideicommisso, quæ olim differebant, hodie non. ut s. de leg. 1. l. 1. distingue ergo in eo sit grauis, vel lenis inimicitia.

[e] Opposita. Non ergo ipso iure: vt j. de excep. do. l. apud. §. præterea. & facit s. de lega. 3. l. si iure facto testamento. Sed arg. contra. C. de lib. & eo. lib. l. 2. Acc.

[f] QVod si iterum. Facit s. de legat. 2. l. antepen. §. Lucius. & de leg. 3. l. si chorus. §. pen. & fin.

[g] Ambulatoria. Vt & s. de don. inter vir. & vxor. l. tũ hic status. §. ait oratio.

SIcut adimi. CASVS. Sicut illi cui legaui, possum legatũ adimere: vt dictũ est s. eo. l. 3. §. si quis plus. vsque huc. ita etiam & ad alium possum dictum legatũ transferre hoc modo, quod Titio legaui, id do lego Seio: quæ trãslatio facta in Seium continet tacitam ademptionem in psona dicti Titij. pōt autẽ fieri translatio quatuor modis: aut enim à persona in personam trãsfertur, de qua iam dictũ est. aut ab eo hærede qui dare iussus est, transfertur: ut alius puta cohæres det, aut cum res pro re datur: vt pro fundo legato dantur decẽ aurei. aut quod purè datũ, siue legatũ est transfertur sub conditione. quod autem dixi in secũdo modo trãslationis, dixerũt quidã nõ esse verũ, imò dixerunt quidã qđ primus, & secũdus hæres sunt duo rei insolidum: sed verius est, s. qp si tadẽ prum; quia primus hæres non teneatur, vt dixi: nam cũ dico, quod Titium dare damnaui, Seius damnas esto dare: videor dicere ne Titius det. Item qđ dixi in tertio modo translationis dixerunt quidã non esse verum: Imo dixerunt nõ esse ademptum prius legatum. sed quod dixi, verius est, s. vt sit ademptum, quia nouissima voluntas debet seruari. quod aũt dixi in quarto modo translationis, ita verũ est, si conditio sequẽs extiterit: nisi expresse appareat testatorem hoc animo fuisse, vt omnimodo putauerit à primo legato recessum. nam tunc à primo legatario purè erit legatum ademptũ per translationem in aliũ sub conditione factam, licet adhuc non extiterit conditio. & ideo si viuo me testatore qui omnimodo volui recedere à primo legatario, cui purè legaueram, p secundum conditionalẽ, mortuus fuit is cõditionalis: non p hoc magis pertinebit legatum ad primum legatarium purum. & dicit hoc cum tribus ll. seq. Viuia.

[h] Transferri. Vt Insti. eo. in prin. Accur.

[i] Ademptionem. Pro parte secundũ quosdam, ne sit contra, insti. de leg. §. si eadem res. [a] Vel distingue, vt dicitur s. de leg. 1. l. si pluribus. & l. planè. §. primo, in princip.

ADDITIO. Ad euidentiam istius glo. dic secũdum Bar. qp ibi in d. §. si eadem res, legatur secũdo sine commemoratione primi legati, hic verò secũdum legatum fit sub commemoratione primi. hoc probatur in l. nam ad ea. j. de condit. & demon.

[k] TRãslatio. A persona onerata. Et not. qp hoc casu ẽt si seruus nõ est capax: tñ primo ademptũ est: vt j. eod. l. & si trãsferã. & s. de leg. 1. l. planè. I pri.

† Redintegrari qđ significet Mandosi. de Monito. quæst. 31. nu. 12.

† Voluntas defuncti est ambulatoria vsque ad mortẽ. cõ cor. ea. cũ Marthæ. extra de celebr. miss. & 22. q. 2. ca. vlt.

[a] Alcia. in commen. ad l. triplici. in ver. ex parte, de ver. signi. & li. 7. parer. c. 8. pulchrè conciliat hæc iura quæ in speciem dissidere videntur.

a Nam cum. benedico ademptum, nam &c.
b Nouissima. Sic C. de pact. l. pacta nouissima. & ī. eo. l. nihil prohibet. & s. de leg. j. l. si mihi. §. in legatis. & ī. de adi. leg. l. Mela. §. sed & si.
c Quod si legatum est. Scilicet prius. Si autem primo sub conditione purè transfertur, intelligitur conditio repetita: nisi conditio cohæreat primę personę: ut ī. eo. l. legatum sub conditione. & facit C. de leg. l. datum.
d Non plenè. Quod enim sub conditione adimitur, tale est ac si sub contraria cōditione legatum sit: vt ī. quando di. lega. ce. l. quod purè. & s. si cert. pet. l. pecuniam. Azo. & facit infra eodem, l. si legatum pure. & l. rem legatam.

In P. Fl. ut alijs de tus.

Cum centum. CASVS. Titius fecit testamentum, & ieo legauit Seio purè cētum, & postea eidē Seio in eodē testamēto reliquit similiter centum sub cōditione, si nauis ex Asia venerit, & decessit. Certè si testator uoluit hāc summā sub conditione legatam esse quasi aliā a prima, statim debētur Seio e. quæ purè ei relicta sunt. & illud quod sub dicta conditione est ei adscriptū debebitur ei, si conditio extiterit. Si autē eādem summā, quam primo ei legauerat, mutata voluntate sub conditione ei reliquit, non debebuntur ei nisi centum sub cō ditione, quia hoc casu pura datio est effecta conditionalis. Quid ergo si in eodem testamento, in quo centum ei legauerat, postea eidem quinquaginta reliquit. Certè si quidem alia uoluit esse hæc quinquaginta, centum quinquaginta debentur ei. si vero l. solum deberi uoluit, l. tantum ei debebuntur. & omnia quæ dixi i testamento, habent locum in codicillis. Vin.

P. Fl. datum.

e Quum centum quæ potest esse simplex relatio, & nō simplex. Accursius.

trāsfertur, [c] vt alius det, aut cum res pro re datur: vt pro fundo decem aurei: aut quod purè datum est, transfertur sub conditione. Sed si id, quod a Titio dedi, a Mæuio dem: quamuis soleant esse duo eiusdem rei debitores, tamen verius est hoc casu ademptum esse legatum. Nam [a] cùm dico, Quod Titium dare damnaui, Seius dare damnas esto: videor dicere, ne Titius det. Item si pro fundo decem legentur: quidam putant, non esse ademptum prius legatum: sed verius est, ademptum esse. Nouissima [b] enim voluntas seruatur.

Vlpianus lib. xxiiij. ad Sabinum. VII.

Quòd si alij legetur sub conditione, quod alij purè legatum [c] est: [e] non plenè [d] recessum videtur a primo, sed ita demum, si conditio sequentis extiterit. ceterùm si hoc animo fuerit testator, vt omnimodo recessum a primo putauerit: dicendum erit, a primo ademptum legatum.

Iulianus libro xxxij. digestorum. VIII.

Et ideo si viuo testatore mortuus fuerit is, in quem translatum legatum fuerit: nihilo magis ad eum, a quo translatum fuit, pertinebit.

f Videbitur. Sed quid in dubio? Res. secundum Azo. distinguitur eadem scriptura, vel alia: vt ī. proxi. §. no.
g Tantum deberi voluerit. Quod præsumitur si in eodem testamento, vel codicillis eisdem hæc legata reliquit, vt s. de supel. legata. l. legata. l prin. & s. de le. j. l. planè. §. sed si nō. secus si in alijs: vt s. de proba. l. quinquaginta. & de alimen. & ci. le. l. libertis. & s. de fund. instr. l. Seiæ. & s. tit. j. l. Aurelius. §. testamēto ita. R. vel dic, vt ibi dixi in l. illa planè. de lega. j. Accur.

Si quantitas bis relinquatur, bis debetur: nisi animo adimendi secunda voluntas fuit expressa. Bar.

Vlpianus lib. v. disputationum. IX.

Cum centum, quæ [e] qs purè reliquit, cō ditione adiecta iterum eidem legauit: si quidem quasi aliam hanc summā esse voluit: & quod purè relictum est, statim debebitur: & quod sub conditione adscriptum est, si conditio extiterit. Quod si eandem summam mutata voluntate sub conditione reliquit, pura datio conditionalis effecta videbitur. [f] Quare si in eodē testamento, in quo cētū adscripserat, postea quinquaginta reliquerit; si quidem alia voluit esse hæc quinquaginta: centum quinquaginta debebuntur. sin verò quinquaginta tantum deberi voluerit, [g] quinquaginta tātùm debebuntur. idem est & si in codicillis id fuerit factum.

Si legatum. CASVS. Legaui centum Titio purè: & postea ademi eadem ei sub conditione, & postea decessi. & postea pendente dicta conditione dictus Titius decessit: & postea defecit dicta conditio sub qua ademi ei legatum. nunquid pertinet ad hæredem Titij dictum legatum? Et dicitur quod non. & est ratio, quia legatum sub conditione ademptum videtur datum sub contraria cōditione, id est, si defecerit conditio, sub qua fuerit ademptum: ergo videtur datum sub cō ditione. si ergo pendente cōditione cōtraria decessit legatarius, non trāsit ad hæredē eius: vt no. s. de le. j. l. iij. Quod si ita. Seius legauit ita, Titio hęres meus x. dato. & si Titio non dederit eadem x. Sempronio dato. & postea Titius decessit ante testatorem, & ita ante diē legati cedentē. certè poterit Sempronius petere dicta x. debebit enim intelligi trāslatum legatū in Sēproniū. Vi.

Iulianus lib. xxxvij digestorum. X.

Si legatum purè datū Titio, adimatur sub conditione, & pendente conditione Titius decesserit: quamuis conditio defecerit, ad hæredem Titij [h] legatum non pertinebit. Nam legatum cū sub conditione adimitur, [i] perinde est, ac si sub cō traria conditione datum fuisset.

h Ad hæredem Titij. id est, omnino à primo legato recessum est ad tempus: vt s. de cōdi. Insti. l. Iulianus. § vbi aūt. & supra de constit. pecu. l. illud. ij. rñ. Azo. & facit s. de leg. j. l. si post mortem. §. fi. Accur.
i Adimitur. Hæc ademptio cōtinet in se tacitam dationem

nem sub contraria conditione: vt hic, & ī. si cer. peta. l. pecuniam. & j. quando dies leg. ce. l. quod purè. quod enim tacitè agitur, pro cauto, id est, expresso habendū est: vt ī. si cer. peta. l. quidam. & facit ī. eo. l. quod si alij. & de in diem addi. l. 2. Sed arg. contra j. pro empto. l. 2. §. si in diem. Accur.

ADDITIO. Sol. secundum Bart. hic. quod aliud est in cō tractibus: aliud in vltimis voluntatibus: nam in contractib' resolutio conditionalis non facit conditionalem primum contractum: sed in vltimis voluntatibus sic: vt nota. in l. cōtraria. sed plenius in l. 2. §. j. de in diē addic. in glos. ma. & in l. quibus diebus. §. quidam Titio. de cond. & demon.

a Diem. Scilicet cedentem, & facit ī. l. 3. §. j. & §. sed & cū quis. & sup. proxi. respon.

Quòd si ita legatum est, Titio decem hæres meus dato: si Titio non dederit, eadem decē Sempronio dato: si moriatur Titius ante diem [a] legati, Sempronius legatum vtiliter petet: translatum enim legatum intelligi debebit.

Idem libro liiij. digestorum. XI.

QVi hominem legat, & Stichū adimit: nō perimit [b] legatum, sed extenuat.

Vlpianus libro I. ad Sabinum. XII.

VT Stichum [c] legatarius eligere non possit. [d]

In adimendo id, quod à testatore conceditur, verbis testatoris statur. Bar.

Martianus libro vj. institu. XIII.

DIui Seuerus, & Antoninus rescripserunt: cùm testator postrema scriptura, quapiā [e] ratione motus pessimum libertum esse adie-

Q Vi hominem. CASVS. Legaui tibi hominem in genere, & ita habes electionem, quem de seruis meis eligas, & postea ademi tibi Stichum, qui erat vnus de seruis meis. certè non videor perimere legatum, sed extenuare: vt scilicet dictum Stichum eligere non possis, sed vnum de alijs quem volueris. & hoc dicit eum l. seq. Viuia.

b Non perimit. Contra supra tit. j. l. non solum. §. primo. sed ibi alternatiuè, hic in genere. Accur sius.

• P. Flor. Quaqua.

c VT Stichum. Alias lex, aliàs non est lex.

d Non possit. Ergo à contrario, alias legatarius generis habet electionem: vt not. instit. de lega. §. si generaliter. & ī. de pact. l. si vnus. §. sed si generaliter. & ī. de opti. leg. l. hominem.

DIui Seuerus. CASVS. Instituit mihi hæredē Titium & legaui plura liberto meo, & postea aliqua ratione motus ego adieci dictū meum libertū esse pessimum. Certè videor ei ademisse priora legata. Viuia.

e Quapiam. Id est, aliqua.

f Ei. Liberto: vt j. cod. l. libertus. & C. de his qui. vt indig. l. hæreditas. Sed arg. contra ī. ad Sylla. l. 3. §. j.

ADDITIO. Dic secundum Bart. qd hic testator volebat solum auferre beneficium a se concessum: ibi vero volebat pœnam imponere.

LEgata. CASVS. Instituit mihi hæredē Titiū: & seruo suo purè centum legaui, & ita inutile fuit legatum. & postea seruo ademi dictū inutile legatum sub cōditione si nauis ex Asia venerit: & postea decessi: & postea defecit dicta conditio ademptionis, nunquid, ꝑpter hoc confirmatum est dictum inutile legatū? Et vi

cisset: ea, quæ priore scriptura ei [f] relicta fuerāt, adempta videri.

Quæ inducuntur ad diminutionem non important augmentū. Bart.

Florentinus libro j. institu. XIIII.

LEgata inutiliter data, ademptione non confirmantur: veluti seruo [g] à domino hærede instituto purè legatum, si sub conditione adimatur. Nam purè [h] legatum si sub conditione adimatur, sub contraria conditione datum [i] intelligitur: & ideo confirmatur: [k] ademptio [l] autem quò minus, non quò magis legatum debeatur, interuenit. [m]

Quibus ex causis datio legati inutilis est, ex eisdem causis etiam ademptio inefficax habetur. [n] veluti si viam pro parte adimas, [o] aut pro parte liberum esse vetes. [p]

Legatum extinctum alienatione non restauratur, nisi de nouo probetur. Bar.

* P. Fl. Veluti si dño hærede instituto seruo purè legatum.

detur quod sic: quia si legatū purè adimatur, sub conditione, solet intelligi datū sub cōtraria cōditione. Dicit ergo inutile legatum videtur propter hoc cōfirmari. i. quia fuit ademptum sub conditione, & conditio nō ex titit: tamen dicitur hic quòd non est verū: quia ademptio solet interueni re ad hoc vt non debeatur legatum primo datum, & non ad hoc vt debeatur, cum ergo ponatur ademptio ad perimendum legatum quod valet, quomodo potest intelligi vt dicta ademptio confirmet, & faciat conualescere legatum quod nō valet? Certè non esset bonus intellectus.

Quibus ex causis. Si legaui tibi viam pro parte ad fundum meum, nō valet legatum: vt ī. de legatis secundo. l. cū filius in princ. Item si pro parte do libertatē seruo meo non valet, scilicet, vt pro parte sit liber, & pro parte remaneat seruus: vt ī. ā lib. cau. l. i duob'. & sicut nō valet in dictis casibus legatum, ita nec in eis ualet ademptio: puta si lego tibi uiam: & postea pro parte adimo: uel si lego libertatē suo meo, & postea pro parte adimo. Viuia.

g Si seruo. Instituit Titium: & ab eo seruo eius legauit, non ualet relictum: vt In stit. de leg. §. an seruo. & §. econtrario.

h Nam purè. Meritò hoc ita dixit, quia quibusdam uidebatur secus tali ratione, nam &c.

i Datum. Id est, non ademptum. Roge.

k Confirmatur. Ratione mera: aut certè ironicè loquitur, secundum Roge.

l Ademptio. Remouet quod confirmetur legatum ratione supra dicta, secundum Roge.

m Interuenerit. No. spectandū fore quare aliquid fiat. sic ī. tit. j. l. Autelius. §. testamento ita. & de fun. instr. l. si mancipia. in prin. & infra de cond. & demō. l. eū ta le. §. fi. & ad legē Fal. l. in ratione. §. cum quidam. & de ope. no. nun tia. l. j. §. inde quæritur. & j. de ma. testa. l. Titia. §. Lucius. & facit ī. e. l. si legatū. Item facit ī. de hære. in sti. l. ex facto etiam. & l. si ibeius.

n Habetur. Et econtra vbi legatum vtile, & adēptio utilis est: ut ī. e. l. si seruo. & l. si seruus.

o Adimas. Nam nec legari, nec adimi pro parte via potest: vt supra de seru. l. pro parte. §. pro parte. & de le. 2. l. cum filius in princip.

p Vetes. Si leges libertatem, & pro parte adimas: non valet. ad qd' infra de excep. rei iud. l. iudicatæ. In princ. & de libe. cau. l. duobus. Accur.

Paulus lib. ſingu. de aſsi. liberto. XV.

CVm ſeruus legatus à teſtatore, & alienatus, [a] rurſus redemptus ſit à teſtatore: non debetur legatario, oppoſita exceptione doli mali. Sanè ſi probet legatarius nouā voluntatem teſtatoris, nō ſabmouebitur. [b]

Idem libr. ſingul. de iure codicil. XVI.

NIhil intereſt, inducatur [c] quod ſcriptum eſt, an adimatur.

Celſus libro xxij. Digeſtorum. XVII.

NIhil ꝓhibet priorē ſcripturam poſteriorem corrigere, [d] commutare, reſcindere.

Alienatione voluntaria extinguitur legatum. Bart.

Modeſti. lib. viij. differentiarum. XVIII.

REm legatam ſi teſtator viuus alij donauerit, omnimodo extinguitur [e] legatum: nec diſtinguimus, verum ꝓpter neceſſitatem rei familiaris, [f] an mera voluntate donauerit: vt ſi neceſsitate donauerit, legatum debeatur: ſi nuda voluntate, nō debeatur hęc enim diſtinctio in donantis munificentiam non cadit, cum nemo in neceſsitatibus liberalis exiſtat. [g] †

Legatum ademptum ſimpliciter manet apud hæredem cum onere ſuo. Bart.

Idem libro xj. Reſponſorum. XIX.

† SI adimendo legatū, quod Męuio relictū ſit, fideicommiſſum ab eo datum defunctus reuocare noluit: hæredes ex cauſa fideicommiſsi conueniri poſſe, [h] rectè probari.

CVm ſeruus. CASVS. Legaui Titio ſeruum: & poſtea donaui eum Seio: & ſic extinctum eſt legatum vt ĩ. eod. l. rem legatā. & poſtea emi eum à dicto Seio, & poſtea deceſſi. & poſtea dictus Titius petit ab hærede meo dictum ſeruum. Certè poteſt hęres meus opponere ei exceptionē doli: niſi ꝓbet, quod ego ex noua voluntate volui eum habere dictū ſeruum. Viuianus.

[a] Et alienatus. Ex voluntate, ſcilicet donādo. vt ſ. eod. l. rem legatam.

[b] Non ſubmouebitur. Aliud eſſet, ſi liber eſſe iuſſus ſit: vt ĩ. de ma. teſta. l. verum eſt. quæ eſt cōtra. † Item facit contra infra de condi. & demon. l. filię. §. fi. & C. de remiſ. pig. l. fi. & l. de aur. & argen. leg. l. ſcribit. §. item.

NIhil. CASVS. Legaui Titio c. & poſtea cum pēna Iduxi verba legati. certè perinde eſt, ac ſi verbis ademiſſem ei legatum. & ita non habebit legatum Titius. Item ſcias quod prior teſtamenti ſcriptura corrigit quandoque poſteriorem, & quandoque commutat eam & quandoque reſcindit: quamuis quibuſdam hoc nō videretur. De primo da exemplum: vt quia teſtator dixit in princip. teſtamenti, ſi Titio centum legauero, nolo ei deberi niſi l. & ita innuit & ita videtur corrigere. De ſecūdo da exemplum: vt quia dixit in prin. teſtamēti, ſi Titio legauero, volo illud legatum dari Seio. & ita commutauit, ſiue tranſtulit in Seium: vt ſ. eo. l. tranſlatio. De tertio da exemplum, vt quia dixit in prin. teſtamēti, ſi Titio legauero, nolo ei aliquid deberi. & ita dicitur reſcindere eum ex toto tollit, & ita hoc dico per l. ſ. de leg. 3. l. ſi quis in princ. teſta. Alij ponunt, quod vltima ſcriptura corrigit primam & commutet, & reſcindat. ſed de illo non erat dubium. vnde prima poſitio mihi placet. h. d. cum l. ſeq. Viuia.

[c] Inducatur. Quod dic vt not. C. de teſt. l. noſtram. & ſ. de leg. j. l. ſi ita ſcriptum. & de his quæ I teſta. delē. l. j. §. & ideo. & l. 2. in prin. Item facit ſ. de peti. hęre. l. ſi quis liber. circa prin. & de iud. l. & poſt. §. j. Accurſius.

[d] NIhil. Corrigere. Corrigit vltima primam, cum addit, vel minuit. cōmutat, quando trāsfert. vt ſ. eo. l. tranſlatio. reſcindit, cū ex toto tollit: vt ſ. l. ꝓxi. & facit ſ. de ali. leg. l. Caio. & de legi. & ſenatuſcon. l. non eſt. & de codi. l. diui. §. licet. & C. de pact. l. pacta. Vel dic econtra, qđ prima quandoque corrigit vltimā, vel determinat: vt ſ. de leg. j. l. ſi mihi & tibi. §. fi. & de leg. 3. l. ſi quis. in princ. Sed contra ĩ. de reg. iur. l. vbi repugnantia. Sol. ibi neſcitur quod prius, & quod poſterius ſit factū: vel ibi eſt repugnātia ꝓpter ꝑplexitatem verborum: vt ſ. de condi. inſti. l. ſi Titius. Accur.

REm legatā. CASVS. Legaui Titio equū meum: & poſtea vendidi eum Seio: & poſteà deceſſi. nunquid dictus Titius poteſt equum prędictum ab hærede meo petere, vel eius æſtimationem? Et diſtinguitur, aut vēdidi Seio propter neceſſitatem rei meæ familiaris, aut mera mea ſpontanea voluntate. primo caſu poteſt Titius petere legatum: ſecundo non, præſumptione habita circa voluntatem teſtatoris in his duabus diuerſis reſponſionibus. ſecus ſi donaſſem equum dicto Seio poſtquam legaueram eum Titio: quia tunc omnimodo extinguitur legatum non inſpecta dicta diſtinctione. dicta enī diſtinctio nō cadit in munificentiam donantis: cum nemo dicatur liberalis in donādo, qui dat aliquid alicui ex neceſſitate & ita vna pars dictę diſtinctionis nō poteſt habere locū in donante: & ita merito nō habet locum prædicta diſtinctio in donatione.

[e] Extinguitur. Per exceptionē: nō ipſo iure: vt ſ. e. l. cū ſeruus.

[f] Rei familiaris. Et nō facit reſcindi venditionem talis neceſſitas: vt C. de reſcin. ven. l. non idcirco.

[g] Liberalis exiſtat. Quaſi dicat, qui dat aliquid ex neceſſitate, nō dicitur id donare: vt ſ. de donatio. inter vir. & vxo. l. ſi quis ꝓ. & C. de donati. l. nec ignorans. & ſ. de dona. l. donari. qſiq; tamē dicitur liberalitas, vel donatio etiā quæ neceſſario fit, ſed impropriè: vt C. de hęre. l. cognouimus. & ſ. de admi. tu. l. cū plures. §. in primis. & ſ. de tut. & ra. diſtra. l. ȷ. §. j. & ĩ. ad l. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi oliuā. Vel dic nemo, &c. id eſt, nemo indigēs donat. ſed tūc eſt argu. cōtra. ſ. ſi cer. pe. l. ſi ego. Itē tertio nemo eſt liberalis ei q indiget. Vnde verſus, Cū fueris fœlix, multos numerabis amicos: Tēpora dum fuerint nubila, ſolus eris. Sed prima vera. & facit ſ. de auro & arg. leg. l. ſcribit. §. item. & ĩ. eo. l. legatum. §. fin. Sed quid ſi alienauit titulo nō lucratiuo: ex voluntate tamē pura, vt fœneret? Rñdent quidā ſem ꝓuideri fieri ex neceſſitate ar. ĩ. de proba. l. ſeruū quoq;. ſed dicas tūc habere locū hāc diſtinctionē; quā hic dicit ceſſare in donatione. q. d. aliàs habet locum: & ſic Itellige ſ. de leg. ȷ. l. fideicō. §. ſi rem. & colligitur ĩ. eo. l. ſi ſeruo. & facit Inſti. de leg. §. ſi rem. Ac.

SI adimendo. CASVS. Legaui Męuio cētum, & rogaui eum Mæuiū vt daret Titio quinquaginta ꝑ fideicommiſſum. & poſtea ademi dictū legatū Mæuio, & nō reuocaui expreſsè fideicōmiſſum ꝑdictum Titio per Mæuium dandum. Certè dictus Titius poterit conuenire hęredes meos vt dent ei dictū fideicōmiſſum: propter ademptionem enim prædictam Mæuio factā redit legatum Mæuij ad hęredes meos. vnde ipſi debēt ſuſtinere onus fideicommiſſi. Viuia.

[h] Poſſe. Quaſi cum onere redeat. ſic C. de cad. tol. §. j. & ſ.

[s] Dic ſecūdū Bar. qđ illud ē in relicto libertatis, vt ibi: aliud in relicto ꝓprietatis, vt hic.

† Hoc etiā dicit glo. j. in c. ſedes. circa med. ex̃ de reſcrip.

† In P. Fl. Icipit Modeſtin⁹ reſpondit, ſi &c.

& ṡ. de adi. leg. l. Caio. § prin. Sed arg. cõtra ĩ. e. l. si tibi.
ADDITIO. Hic secundum Bar. quod ibi in eadem persona, hic in diuersis.

ET si transferã. CASVS. Legaui Titio c. & postea transtuli dictum legatũ in Seium nõ capacẽ, puta quia erat in metallum damnatus. uel transtuli dictum legatũ in seruũ meũ proprium: & in illa translatione legati non dedi eidem seruo libertatẽ. & sic in his duobus casibus non valet legatum in persona illorum, in quos translatum est: vt ĩ. de his, quæ ꝓ nõ scrip. hab. l. 3. & C. de leg. l. seruis. Certè licet eis nõ debeatur legatum, vt dictum est: tamen nõ remanet apud Titiũ, cui ademi. Et scias, ꝙ legatum nulli alij adimi potest, quàm illi cui datum est. Vnde si dictus Titius, cui legaui, erat filius, uel seruus alienus: non possum adimere a patre, vel domino suo. & hoc dicit cum l. sequen. Viuianus.

Inutilis translatio perimit legatum. Bartol.

Pomponius libr. j. ad Q. Mutium. XX.

ET si [b] transferã legatum [a] in eũ, cũ quo nobis testamẽti factio nõ est, siue in seruũ ꝓpriũ, cui sine libertate legauero: licet eis nõ debeatur: nec illi, [c] tamen debebitur, cui fuerit ademptũ.

Legatum filio, vel seruo non potest adimi a patre, vel domino. Bartol.

Licinius Rufinus lib. iiij. regul. XXI.

LEgatum nulli [d] adimi potest, quàm cui datum est. Quapropter si filio, aut seruo alieno legatum fuerit: domino, aut patri legatum adimi non potest.

Inimicitiæ superuenientes, &

P. Flor. Licet.

Aliàs nulli alij.

a Legatum. Idẽ in hæreditate: vt ĩ. de his quib. vt indi. l. cum quidam. Azo.

b Sine libertate. Et ideo non valet: vt C. de leg. l. seruis. & ĩ. de his quæ ꝓ non scrip. l. si in metallum. in fi. Sed contra ṡ. de leg. 2. l. si seruus. §. si seruus sed alio casu loquitur. Itẽ & hic dicit quidã valere offi. iud. vt C. de neces. ser. hære. inst. l. quidam. §. illo. Sed dic vt ibi.

c Nec illi. Sic ṡ. de leg. j. l. planè. in princip. & de iniu. test. l. cum in secundo. §. pe. & ĩ. eod. l. legatum. in fi. & sup. de mil. testa. l. militis. §. fi.

d LEgatum nulli alij. Sic ṡ. de vulga. substitutio. l. qui libertis. §. fi. & ĩ. de accep. l. an inutilis. §. fi. & ĩ. de verbor. obligatio. l. fin. in princ. & ĩ. de condit. & demonstra. l. qui hæredi. in prin. & Insti. de stip. ser. §. sed cum factum. Sed arg. contra. sup. de lega. j. l. legatum. & ĩ. de sue. edicto. l. j. §. per seruum.

ADDITIO. Solue secundũ Bart. ꝙ hic loquitur in ademptione: contraria vero loquunt̃ in repudiatione. Ratio est, quia repudiatio fit, postquã cessit dies legati: iam enim patri, vel dño quæsitum erat: & ideo repudiare potest: sed ademptio fit viuo testatore: & sic ante diem legati cedentem: & ideo non potest adimi a patre, vel domino: quia eis non erat datum.

EX parte. CASVS. Titius instituit sibi hæredes Caium, & Seium, & Caio prædicto prælegauit c. postea inter dictum Titium testatorẽ & dictum Caiũ pro parte hæredem, & legatarium ortæ sunt grauissimæ inimicitiæ: & propter hoc ipse testator proposuit facere aliud testamentum, & auferre ei quicquid dederat: & incepit facere secundum testamentum, & nõ perfecit propter mortem superuenientem. & in eo secundo testamento non perfecto nihil dixerat adhuc de dicto Caio. nunc autẽ statim mortuo. Titio petit Caius dimidiam hæreditatis. & prælegatum. nunquid habebit vtrũque? Et dicitur ꝙ non, imo medietatẽ hæreditatis tantum, & non legatum. quia legatum nuda volũtate tollitur, & non hæreditas. Viuia.

e Legatum. Id est, prælegatum. Accur.

f Instituisset. In animo: non tamen fecit.

g Præterijt. Aliàs præteriit, id est, omisit. aliàs prætereа.

testamentum imperfectum hæredis institutionem non vitiant, sed legatum. Bar.

Papinianus lib. vj. responsorum. XXII.

EX parte hæres institutus etiam legatum [e] acceperat, eum testator inimicitiis grauissimis ꝓsecutus, cum testamentũ aliud facere instituisset, [f] nec perficere potuisset, præteriit. [g] hæreditariæ quidẽ actiones ei non denegabuntur. [h] sed legatũ si petat, exceptione doli mali submouebitur.

h Denegabuntur. cõtra C. de his qui. vt indig. l. hæreditas. & ĩ. de ijs qui. vt indig. l. cum quidam. Solu. hic non ipso iure, sed ibi sic per sententiam. vel ibi expressa: hic tacita est reuocatio. Vel dic vt dixi in dicta l. cum quidam. Item not. in legato secus: vt & ṡ. l. 3. §. fina. Item quare secus? Respond. quia hæreditas semel data adimi nõ potest: in legato secus: vt ṡ. de his quæ in testa. delen. l. j. §. fina. & de milit. testa. l. militer. §. veteranus. Sed quare secus? quia cum institutio hæredis sit caput testamenti, non potest infirmari nisi certis modis solennibus, [t] & quandoque non solennibus: vt Instit. quib. mod. test. infir. §. ex eo. & C. de testa. l. hac consultissima. §. pe. & l. sancimus. & l. nostram. & Infra, si tabu. testa. nul. exta. l. j. §. si hæres. & de hoc not. ṡ. l. 3. in fi. & facit ĩ. eod. l. penul. Accur.

Si ex pecunia legata per testatorem aliquid ematur, legatum non extinguitur: sed ex re empta præstabitur. Bar.

Idem libro vij. responsorum. XXIII.

PAter inter filios facultatibus diuisis,

t Limita institutionem procedere inter suos, & non obseruata solennitate. quod ait sing. Bal. post gl. in l. quoties. super verbo, diuidi. C. fa. erci.

PAter CASVS Titius instituit sibi hæredes duos suos filios, & vnam filiam suam: & facultates suas inter eos diuisit, paucis bonis communibus remanentibus indiuisis: & noluit dictã filiam accipere ccc. aureos ex ratione cõmodorum primipili, id est, & rõne lucrorum, quæ habebat ipse pater ex primipilatu: huius enĩ dignitatis ratione commoda, & merita totius legionis cõsequebatur. & postea de pecunia cõmodorum cõparauit idem pater quandam possessionẽ: & dedit pro ea possessione quadringẽtos aureos de dicta ratione commodorum. & ita centum vltra quàm filię prælegasset: & postea decessit. nunc quæritur an fratres prædicti, & filię cohæredes teneantur pręstare sorori fideicõmissum, siue prælegatum prædictum. Et videtur quod nõ: quia ccc. aurei commodorum cum aliis centum aureis de dictis cõmodis sunt cõsumpti, siue absumpti: & ita videtur extinctum legatum: vt infra ad Trebell. l. Titius. Dicitur tamen hic quod bene tenentur ei pręstare dictum fideicõmissum: quia nõ videtur absumptum ꝙ in corpus patrimonij est versum. habebit ergo dicta filia tantũ de dicta possessione comparata ante partem, quantum capiunt dicti ccc. aurei, & superfluum dictæ possessionis debet diuidi inter eam, & fratres pro hæreditariis partibus. nã cum pater diuisit inter filios patrimoniũ suum: quicquid remansit in hæreditate nõ diuisum, videtur voluisse pertinere ad oẽs cohęredes. tota autem possessio empta post testamentum non fuit diuisa: cum diuisio fuerit facta in testamento, vt dictũ est. vnde bene dixi, quod filia debet habere ante partem tantum de dicta possessione, quãtum capiunt dicti ccc.

ccc. aurei sibi prælegati: & superfluum dictæ possessionis deberet, diuidi inter eam & fratres pro hæreditarijs partibus. nam & si dicti quadringenti aurei nō fuissent dati in emptionē dictæ possessionis, sed fuissent relicti in bonis siue hæreditate: idē eueniret. scilicet vt ccc. ex eis darentur filię ante partem: & superflui c. diuiderentur inter eam & fratres pro hęreditarijs partibus. Viuia.

potior, quàm legatum filiæ relictum. Viuia.

filiam ex ratione primipili a commodorum trecētos aureos accipere voluit: b ac postea de pecunia commodorum possessionem parauit. c Nihilominus fratres, & cohæredes sorori fideicommissum præstabunt. Non enim absumptum videtur, d quod in corpus patrimonij versum est. Cū autem inter filios diuiso patrimonio res indiuisas e ad omnes cohæredes pertinere voluisset: f ita possessionem ex commodis comparatam diuidi placuit, vt in eam g super flui pretij filia portionē hæreditariam accipiat. hoc enim eueniret in bonis pecunia relicta. h

Legatum videtur transferri cum conditionibus suis, nisi conditio personæ cohæreat. Barto.

Idem libr. viij. responsorum. XXIIII.

Legatum sub conditione datum cùm transfertur, sub eadē conditiōe trāsferri videtur, si non conditio priori personæ cohæreat. Nam si quis vxori sublatis i liberis legauerit: repetita conditio nō uidetur, quæ fuit in persona mulieris necessaria. k

Per donationem inutilem inducitur legati ademptio. Bart.

Pater ortos instructos filiæ legauit: postea quædam ex mancipijs ortorum vxori donauit. Siue donationes testamento * confirmauit, siue non confirmauit: posterior voluntas l filiæ m legato potior erit. Sed & si non valeat donatio: tamen minuisse filiæ legatum pater intelligitur.

Per ademptionem prælegati uni ex hæredibus facti causa adæquationis, prælegatum alteri factum intelligitur renocatum. Bartolus.

Idem libro ix. responsorum. XXV.

Alteri ex hæredibus præceptionem prædij dedit: n mox alteri præstari aduersus debitorem actiones ad eum finem mandauit, quo prædium fuerat cōparatū. o

a Primipili. Id est, cuiusdam administrationis, in qua fuerunt multa commoda vel lucra. q. d. ex tali negotiatione.

b Voluit. Scilicet per præceptionem. Accursius.

c Parauit. Pluris quam ccc. aureis: vt statim patet. Accur.

d Videtur. Sic s. de le. 2. l. Imperator. §. fi. & l. seq. & seq. de peti. hęre. l. sed & si lege. §. j.

e Indiuisas. quædā enim indiuisę remāserant.

f Voluisset. Scilicet pater. Azo.

g Vt in eam. Id est, in ea possessione percipiat filia nubens aureos ccc. & de superfluo portionem accipiat hæreditariam. ad quod est s. fami. erci. l. quæ pater inter filios. Sed contra. C. fam. erc. l. si cogitatione. vbi dicit viriliter. sed dic ut ibi.

ADDITIO. Sol. secundum Barto. Quia ibi dicit, quod ibi præcessit institutio æqualis, uel ex certis rebus, quod idem est: vt l. ex facto. de hære. insti. secundum Dy.

h Pecunia relicta. Vt ccc. habeat ante partem, in reliquis hæreditariam: vt s. famil. ercis. l. hęredes. §. fi. & l. seq. & facit supra, de leg. 3. l. xj. §. si rem.

Legatū. CASVS. Titio c. sub conditione, si nauis ex Asia venerit, legaui: & postea transtuli dictum legatum in Seium, non repetita dicta conditione. Certè sub ea conditione nihilominus uidetur translatum in Seium. secus autē si cōditio legato apposita cohæreat personæ primi legatarij: quia tunc nō videtur repetita in persona illius, in quem translatum est legatū: vt puta si legaui uxori meæ sub cōditione si habuerit filios ex me: & postea trāstuli legatum in Seium. nā in persona Seij non uidetur repetita dicta conditio, quæ fuit necessaria in persona dictæ mulieris.

Pater ortos. Titius legauit filiæ suæ in codicillis ortos instructos: & postea donauit vxori suæ quædam ex mancipiis dictorum ortorū. Certè amodo nō debebuntur filiæ dicti serui, siue donationes cōfirmauit in testō quod postea fecit, siue non: & siue valeat dicta donatio. siue non. Posterior enim voluntas in vxorē collata est

i Sublatis. Id est, si habuerit filios. Accur.

k Necessaria. Ad legatū habendum. & dic, vt j. de cō di. & demon. l. legatū sub cōditione, & sic nō est contra supra de hęre. instit. l. sub conditione. & sic facit C. de cadu. tol. §. nc autem. & Infra de condi. & demon. l. legatum. & l. quæ conditio. & j. de verbo. obli. l. Titia. §. idem respondit.

l Voluntas. Collata in vxorem.

m Filię. Alias filij. id est, filiæ: nā masculinum concipit fœmininum: vt s. de leg. 3. l. qui duos. & j. eod. l. alumnæ. in fi. j. respon. & facit s. de leg. j. l. Suchum. & l. si ex toto. in prin. & de le. 3. l. xj. §. si rē. & s. de auro legato. l. scribit. §. itē. & de fun. instru. l. quæsitū. §. fi. & s. eo. l. translatio. & l. nihil prohibet. & l. & si trāsferam. Accursius.

Alteri. CASVS. Titius instituit sibi hęredes Caiū, & Seium: Caioque prælegauit prædiū valens centum, & postea dicto Seio mādauit pręstari actiones aduersus Sēpronium debitorē hęreditarium ad cū finem, quo dictum prædium fuerat cōparatum id est, in centum, cum fortè dictus debitor deberet cc. & ideo fortè iussit mandari actiones ad eum modum, ut unus hęres haberet tantum in præceptione quantū alter. & postea idem testator uoluntariè distraxit dictū prædiū, cum non recepisset aliquā offensam à Caio hærede, qui præceptionē prædij acceperat, & ita pretiū dicti prædij redijt in corpus patrimonij, & sic nō pōt habere prædiū, nec eius pretiū ille, cui prædiū fuit prælegatū: vt dixi s. e. l. rem legatā. & postea decessit dictus testator. nunc quæritur, an dicto Seio cohæredi Caij debeant pręstari actiones aduersus Semproniū prædictū hæreditariū debitorē? Et dicitur quod non: quia (ut dictū est) mandauit testator præstari actiones dicto Seio aduersus dictū Semproniū ad eum finē, quo prædium prælegatū cohæredi fuerat comparatū. ideo scilicet, ut unus haberet tantū in præceptione, quantum alter, & non plus, cū ergo ille cui fuit prædiū prælegatū, non possit habere pręediū, uel eius pretium, ut dictū est, ergo illi cohæredi cui debebāt actiones cedi contra debitorem hæreditariū, nō sunt cedēdæ. Viu.

n Dedit. Scilicet testator.

o Comparatum. Comparatum enim fuerat fortè pro decem, & tantum voluit percipere alium cohæredem à quodam nomine.

Primipilus dicebatur decimæ legionis centurio, de quo Vege. li. 2. Vetus inquit consuetudo tenuit, vt ex primo principe legionis promoueretur centurio primipili. hic tanquā caput totius legionis merita cōsequebatur, & pmia. hæc ille: vt iam facilis sit hic locus. vide si libet Alcia. c. pen. ad 1 a. lib. C.

*In P. Fl. nō est, testamēto.

Distracto,

a Distracto. A defuncto ex voluntate, & sic reuocato legato, & dicit: a offensam, quia non offendit legatarius testatorem, quia tunc non perderet alter. Vel dic à defuncto legatario consentiente: & sic non offendit testatori legatarium. sed tunc idem esset & si eo inuito.

Cùm postea distracto [a] prędio, citra vllam offensam eius, qui præceptionem acceperat, pretium in corpus patrimonij rediisset: [b] non esse præstãdas actiones [c] cohæredi respondi.

Alienato seruo expressa libertate, ademptio legati sibi immissi tacitam reuocationem inducit, sicut si adimatur ipsa manumisso. Bart.

Paulus libro ix. quæstionum. XXVI.

SI seruo [d] cum libertate dato [e] legato [f] & alienato [g] adimatur libertas: quamuis alieno inutiliter adimatur, [h] tamen legatum ad emptorem non peruenturum. [i]

b Rediisset. Sic s. e. l. pater. Accur.

c Actiones Admissa compẽsatione tali: quia alter non habet: ergo nec ille. Arg. contra. C. de appel l. præcipimus. in fine.

d SI seruo. Testator Sticho libertatem in testamento reliquit, & eidem fundum: in sequenti die alienauit Stichum ea voluntate: & sic libertas, & legatum sunt reuocata tacitè. tertio in codicillis expresse ademit libertatem. quæritur, an legatum fundi acquirat emptori seruus? Respond. non, tum propter tacitã reuocationem libertatis: tum propter expressam, cũ legatum fundi sine libertate esse non potest. Nec dicat quis inutilem expressam ademptionem libertatis quasi alieno seruo, quia imò est utilis. quia potest redimi, & sic reconualesceret libertas, nisi expresse esset adempta. Accur.

e Dato. Id est, relicto.

f Legato. Scilicet fundi.

g Alienato. Seruo.

h Adimatur. Scilicet expresè in codicillis.

i Peruenturum. Aliud in hæreditate: vt Insti. de hæredi. insti. §. quod si alienatus. Accur.

k Constitit. Id est valet.

l Sicut datio. Scilicet libertatis constituit, cum in eis &c. tunc enim ualet libertas: quia potest redimi: ergo & s. valet ademptio: quia potest redimi: sicut econtra vbi non valet datio, nec ademptio: vt sup. eodem, l. legata. §. fina. & dic secundum Ro. & Azo. quod in principio huius l. allegabatur: quia solam libertatem ademit testator, quod aliud legatum iam serui alienatione euacuatum silentio roboretur: idemque de libertate diceremus, scilicet ut esset adempta, etiã si expressim post alienationem serui non esset facta ademptio: ut Instit. de hæred. instit. §. quod si alienatus. Videtur ergo, quod illa ademptio expressa sit superuacua, sed non est: quia si facta non esset seruo ante aditam hæreditatem hæreditati quæsito, vel a testatore redempto, conualesceret libertas: vt j. de testa. ma. l. verum est. sed hæc expressa ademptio operatur ne amodo libertas redempto seruo suo data præsumatur. in legato vero nil operaretur expressa, quod non operaretur tacita: nec enim legatum præsumitur datum etiam redempto seruo, vt s. eo. l. cum seruus. sed nec si huius l. corrigit princ. nam in primo casu uitiatur legatum alienatione: nec conualescere potest redempto seruo, quia sine libertate est. nam non uidetur data, cum sit adempta, ut s. de his quæ in test. delen. l. j. & s. eo. l. & si trãsferã. in alio uerò casu cum libertatem habeat, nil prohiberet ipsum legatum capere: nec valet ademptio libertatis in ultimo casu, quia inciuile est casum liberi hominis expectare: non autem serui redemptionem: vt j. de verbo. obliga. l. inter stipulantem. §. homo liber. Sed cur non præsumitur reuocatum legatum per dationem libertatis sicut per alienationẽ? Respon. quia datio libertatis non uidetur alienatio: quia habet eum libertum.

& meritò. constitit [k] enim ademptio: quia possit redimi: sicut datio, [l] cùm in eum confertur, qui faciendi testamenti tempore fuit testatoris, deinde alienato codicillis libertas datur. Quid ergo si eum, quem liberum esse quis iusserat, [m] manumiserit [n] viuus: deinde codicillis libertatem ei ademerit? videamus, an perdiderit legatum vana ademptione libertatis: quod quidam putant. [o] sed superuacua scriptura non nocet legato.

Idem libro xxj. quæstionum. XXVII.

SI [a] seruus legatum seruo relictum: & postea fecit dictus Caius ...

m Iusserat. In testamento.

n Manumiserit. Idẽ forte si alio modo sit liber factus: ut s. de hæred. insti. l. antepen.

o Putant. Sed malè. & sic statim corrigitur: sed super &c. cui consonat C. de test. l. testamẽtum. & facit j. eod. l. fin. & in Inst. de hæredi. instit. §. seruus. & j. l. proxi.

SI seruus. CASVS. Per Caium legatus est Stichus seruus Titio in testamento: & ei seruo aliquid legatum est per eundem Caium, puta fundus: & postea idem Caius alienauit per venditionem dictum seruum in Seium, per quod reuocatũ est legatum Titij de ipso seruo, & legatum seruo relictum: & postea fecit dictus Caius codicillos: & in eis ademit dicto Sticho qđ ei legauerat. nunquid ualet dicta ademptio? Et uidetur qđ non: quia legatum iã erat reuocatum per alienationem serui in Seium: legatum autem quod non ualet, non pôt adimi. Respon. tamen hic. quod ualet ademptio: quia & legatum prædictum potest sortiri effectum si redimatur seruus per dictum Caium testatorem: & de nouo uelit idem testator, quod Titius prædictus habeat dictum seruum ex causa legati, per quod posset per consequens dictus Titius habere legatum seruo relictum: nisi fuisset expresse in codicillis ademptum. & hoc secundum quod est in litera redimatur, sicut ego habeo. Alij aliter exponunt secundum eandem literam: puta quia testator redemit seruum a Seio, & hæredes testatoris spontè dederunt Titio prædicto eũ seruum, quam fundum seruo legatum. Alij dicunt secundum eandem literam: quod dictum legatum seruo relictũ potest sortiri effectum: si Titius legatarius proferat nouam uoluntatem testatoris uolentis, quod idem Titius habeat dictum seruum à Seio redẽptum: & etiam fundum seruo legatum: ut s. eo. l. cum seruus. in fin. Alij habent in litera reddiderit: & tunc expone, ut notatur in glo.

Seruo legato. Legaui Stichũ seruum meum Titio in testamento meo: & eidem seruo legaui fundum, & postea eundẽ seruũ inter viuos manumisi. per quã manumissionem tacitè reuocatum est legatũ Titio relictum de se seruo, non autẽ propter hoc est reuocatũ dictum legatum seruo relictum: & postea feci codicillos: & in eisdem expresse ademi Titio legatum de se seruo, & postea decessi. nũc quæritur an ualeat dicta ademptio in codicillis facta? Et dicitur quod non: qa legatum de se seruo Titio relictum nõ pôt resuscitari, etiam si rursus in seruitutem reciderit: quia per nouã seruitutem nouus homo esse uidetur. si ergo non potest conualescere legatum de se ipso seruo, ad quid diceremus utilẽ esse ademptionem prædictam? certè ad nihil. ipse ergo

seruus

a In P. Fl. vana ademptio libertatis.

a In P. Fl. Si ipsi, Seruus legatus est.

seruus liber inter viuos factus remanebit liber, & capiet legatum prædictum sibi a testatore datum. Viuia.

a Si seruus legatus. Titio puta.

b Aliquid. Scilicet legatum est, puta fundus. Accur.

c Adimatur. Scilicet expresse fundus. quod tamen tacitè per alienationem serui erat reuocatum: vt no. sup. l. proxi.

tus [a] est, & ei aliquid: [b] si alienato eo adimatur, [c] quod legatum est, [d] valet ademptio: [e] quia & legatum [f] potest procedere, [g] si redimatur. [h]

Legato seruo alienato extinguitur quod ei legatum est: tamen non erit inutilis ademptio illius legati facta in codicillis testatoris, si seruus redimatur a testatore.

Seruo legato, [i] & inter viuos manumisso, [k] si legatum [l] adimatur, nullius momenti ademptio [m] est. Igitur legatum [n] quod ipsi datum est, capiet. [o] nam & si rursus [p] in seruitutẽ inciderit, non tamen legatum [q] eius [r] resuscitabitur. nouus enim homo videtur esse.

Translatio legati facta de vno in eundem, non videtur facta cum onere. Bar.

Valens libro v quæstionum. XXVIII.

SI tibi rem certam legauero, & rogauero te, vt eam Titio restitueres: deinde eandem rẽ tibi fideicommisero, [s] nec rogauero te, vt alij eam præstares: quęritur, an in tua potestate sit, ex causa fideicommissi eligere, vt fideicommissum non pręstes? [t] Et magis posteriorem scripturam testamenti placuit spectari.

Si testator appellauerit libertum in testamento ingratum, in quo ei legauerat: videtur eidem ademisse legatum.

Paulus lib. iij. sententiarum. XXIX.

LIbertus, [u] q in priore parte testamenti legatum acceperat, & ingratus postea eadem scriptura a testatore appellatus est: commutata voluntate actionem ex testamento habere non potest.

Fideicõmissum ab vno in aliũ transfertur cum onere speciali: & onus primo iniunctum in persona ad quam transfertur, in onere speciali non videtur repetitũ. Bartol.

Scæuola libro xxij. digestorum XXX.

ALumnæ suæ Semproniæ plura legauerat: quædam ex his abstulit: quædam vt præstarentur, ab hærede suo petiit: in quibus & viginti dari voluit his verbis: Hoc amplius do

d Legatum est. Scilicet seruo: quod legatum non cedit nisi ab adita hæreditate vt ĵ. quando di. lega. ced. l. hæredis. §. finali.

e Ademptio. Fundi expressa.

f Legatum. Scilicet fundi.

g Procedere. Id est, sortiri effectum.

h Si redimatur. aliàs est si reddiderit: & tunc dic, id est, dederit dominus serui legatum legatario, scilicet Titio. licet enim pecunia cum effectu obstante exceptione nõ possit solui: si tamẽ soluatur non repetitur, nisi ademptum sit legatum expresse. tunc enim soluẽti per errorem datur repetitio: quia nulla inerat obligatio, vel dic, reddiderit, proprie, scilicet seruus domino, & tunc procedit legatum si legatarius nouam proferat voluntatẽ: vt supra eodem, l. cum seruus. alias redimatur, scilicet seru⁹. & tunc dic vt sup. qa & datus sit Titio spontè tam seruus, quam fundus: vel si proferatur secunda noua voluntas.

i Seruo legato. Puta Titio. & sunt isti ablatiui absoluti.

k Manumisso. Scilicet postea.

l Legatum. Id est ipse seruus expressim adimatur legatario.

m Ademptio. Id est, superuacua: quoniam ademptio per manumissionem iam facta erat.

n Legatum. Scilicet fundi seruo.

o Capiet. Vt & s. l. proxi. in fi.

p Nam & si rursus. Bene dixi superuacuam ademptionem per manumissionem. nam &c.

q Legatum. Seruo.

r Eius. Scilicet serui, id est, legatum quod est ipse seruus. & facit ĵ. de verbo. oblig. l. inter stipulantem. §. sacram. & de sol. l. qui res. §. area. Sed contra s. de leg. 3. l. si chorus. §. fi. si deest ibi, non. Solu. hic post mortem testatoris recidit in seruitutem nec post habuit nouam voluntatem: ibi, ante mortem, & post habuit nouã voluntatem: ad quod est supra, eo. l. cum seruus. in fin.

P. Fl. Fideicõmissorum.

SI tibi. CASVS. Legaui tibi Infortiatũ meum, & rogaui te vt illud restitueres Titio, & postea idem Infortiatum reliqui tibi per fideicommis. & in hoc secundo relicto non rogaui te ut alij restitueres. certè ex posteriori scriptura habebis Infortiatum, & nulli illud restitues. Viuianus.

s Fideicommisero. Id est, tibi per fideicommiss. reliquero. Azo.

t Non præstes. Aliàs deest non: & aliàs adest: & bene. & concor. ĵ. si cui plus quàm per l. Fal. l. nisi §. itẽ si ipse. & C. de vsur. l. per retentionẽ. Sed cõtra s. de ,pb. l. 3. Solu. ibi. Item ar. cõtra s. de condi. insti. l. cũ seruos. & ĵ. de cond. & demon. l. auia. [t] & ĵ. de ali. leg. l. Caio. in prin. & facit ĵ. e. l. alũnę. in fi. ĵ. resp. & §. ab hæredibus. & §. qui filias. & de pecu. le. l. si peculiũ. & ĩ eod. ti. ĵ. l. Aurelius. §. testamento.

ADDITIO. Dic secundum Bar. quod hic loquitur de onere imposito in codẽ legato: ibi vero loquitur de onere imposito institutioni an videatur repetitum in legato.

Aliàs incipit, qa.

LIbertus. CASVS. Sticho liberto meo legaui cẽtum: & postea dixi in codẽ testamẽto in quo ei legaueram, quod ipse erat mihi ingratus. certè mutasse videor voluntatem: & ideo legatum petere non poterit dictus libertus ab hæredibus meis. Viu.

u Libertus. Facit s. eo. l. diui. & de ijs quib. ut ind. l. hæreditat.

ALumnæ. CASVS. Sempronius fecit testamentum, & instituit sibi hæredem quendam nomine Azum: & Semproniæ alumnæ suæ testatoris, sororique dicti Azi hæredis plura legauit: & posteà quædam ex his legatis ei alumnæ abstulit, & quædam ex his vt præstarentur ei petijt a dicto suo hærede: inter quæ legata viginti dare voluit eidem alumnæ his verbis, hoc amplius do lego, darique volo Semproniæ alumnæ meæ viginti libras auri: & committo fidei tuæ o Aze, hæres mi, vt in primis Semproniam sororem tuam alumnam meam pro tua pietate, & regere, & tueri velis: & si putaueris eam ad bonam vitæ consuetudinem reuersam xx. auri libras ei alumnæ reddas cum morieris: & interim tu præstes ei redditus, id est, vsuras semisses de dictis xx. li. auri. & postea fecit codicillos, & in eis transtulit eas xx. li. auri ad Mæuium legando eas ei: & fidei eius Mæuij

commissi

commisit in hæc verba xx. libras auri, quas in testamēto Semproniæ alumnæ meæ reliqui, eas dari volo Mæuio cautionibus ab eo interpositis, vt ex ea summa eidem Semproniæ, quandiu vixerit ipsa Sempronia, præstet pro victu v. dena. omni mense, & pro vestiariis centenos vicenos quinos, id est, singulis mensibus centū viginti quinque, idque fidei vestræ, siue tuę committo o Mæui. certus autem sum te Męui pro tua pietate petiturum ab hærede tuo vt voluntas mea in persona alumnæ meæ duret. & postea decessit dictus Sempronius. nunc quæritur, an dictus Mæuius sit cogendus restituere Semproniæ dictas xx. libras auri post mortem suā Sempronij, sicut rogatus fuerat Attius hæres? Et respond. quod non: sed alia, quæ relicta sunt alumnæ à Mæuio per testatorem, id est, menstruos denarios v. pro victu, & menstruos centum viginti quinq; pro vestimentis deberi à dicto Mæuio & ab hæredibus eius eidem Semproniæ alumnæ, donec ipsa viuet. Viuia.

a P. Flor. quādiu ad uixerit.

lego, dariq́ue volo viginti auri [a] lib. & adiecit, Fideique tuæ Atti [b] committo, vt in primis Semproniam sororem tuam pro tua pietate & regere & tueri velis: & si putaueris eam ad bonam vitæ cōsuetudinem reuersam, ita viginti auri libras ei reddere cum morieris: interim tamē redditus eius, id est, vsuras semisses ei præstes. postea codicillis ad Mæuium [c] legatarium easdē viginti libras auri transtulit, & fidei eius cōmisit in hæc verba, Viginti libras auri, quas testamento Semproniæ alumnæ meæ reliqui, eas dari volo Męuio: cautionibus interpositis, vt ex ea summa eidem Semproniæ, quādiu vixerit, præstet menstruos denarios quinque, [d] & vestiarij nomine denarios centenos [e] vicenos quinos: idq; fidei vestræ committo: certa sum [f] autem te Męui pro tua pietate petiturum ab hærede tuo, vt voluntas mea in personam alumnæ meæ duret. Quæsitum est, an Mæuius legatarius cogēdus sit post mortem suam viginti libras auri Semproniæ restituere, sicut rogatus fuerat Attius [g] hæres? Respondit secundum ea, quæ proponerentur, viginti quidem auri libras nō cogendum præstare: sed alia, [h] quæ ab eo alumnę relicta sūt, deberi & a Mæuio, & ab hærede [i] eius, donec viuat alumna.

a Viginti auri. Non purè, sed post mortem: vt subijcit.

b Atti. Proprium nomen est hæredis, id est fratris alūnæ. Azo. vt apparet ī. nei non erat frater, sed fraterna charitate eum diligebat: vt ī. de hære. insti. l. nemo. §. qui frater.

c Ad Mæuium. Aliàs est ad Mæuianum legatariū, sed falsa est litera. nā in multis locis oportet dici, Meuius, id est, Meuia, aliàs est Mæuium. & hæc vera.

d Denarios quinq;. Scilicet pro victu.

e Centenos. Dic centenos & vicenos quinos id est, quinquies viginti poni pro eodem. & dic menstruos.

f Certa sum. Per hoc videtur relinquere fideicom. vt ī. tit. j. l. vnū. §. fi. & de leg. j. l. filiusfamilias. §. vt quis. & de leg. 3. l. Pamphilo.

g Attius. Quod videbatur per verba superiora .: certa sum &c.

h Sed alia. Scilicet menstrua. & sic posterior scriptura minimè grauat. sic ā. l. si tibi certam.

i Et ab hærede. Quasi hæres legatarij sit rogatus: qđ valeret: vt ā. de leg. ij. l. si fuerit. §. fi.

Titia. CASVS. Titia fecit testamētum, & instituit sibi hæredem in vna vncia Seiam libertam suam: & etiam suam collactaneam. fuerunt enim nutritæ de lacte vnius mulieris: & Seium, & Caium pone instituit sibi in xj. vnciis: & postea Pamphilo suo liberto dedit prædia per fideicōmiss. inter quæ dedit eidem Pamphilo latifundium circa Colonen. Item eidē Pamphilo liberto postea donauit per epistolam etiā alias res, inter quæ uerba epistolæ ita locuta est dicta Titia de dicta Seia, & de dicto Pāphilo: Ego Titia mitto salutem hæredibus meis: & volo firma esse, quæ in inferiori parte testamenti mei ordinata sunt: & quæcunque inueni me fecisse in nomine Pamphili: & si dicta Seia collactanea mea mihi noluerit hęres esse ex ea parte, ex qua eam scripsi, id est, ex duodecim, id est, ex vna vncia: volo ei dare latifundium quod est circa Colonē, & postea decessit dicta Titia: & postea dicta Seia liberta omissa parte, in qua instituta fuit, elegit ex codicillis, siue ex dicta epistola dictum fideicommissum de dicto latifundio. dictus autem Pamphilus petebat dicta prædia, quæ erant in latifundio, ex causa fideicommissi sibi in testamento per Titiam relicti, quasi debeat concurrere cum dicta Seia. nunquid Caius, & Seius prædicti. & etiam Seia prædicta possint eum Pamphilum repellere exceptione doli? Et dicitur quòd sic, quia fideicommissum latifundij datum Pamphilo in testamento, uidetur per epistolam translatum in Seiam. Vitianus.

Si de rebus specialiter legatis, & sub nomine generali confirmatis vna alteri legetur, in totum videtur esse legata, & legatario primo adempta. Bar.

Titia testamento Seiam libertam, [k] eandēq; collactaneam, ex parte duodecima hæredem instituerat. Pamphilo liberto suo prædia per fideicommissum dedit, in quibus σύγκτησιν [l] prædiorum, quæ appellabatur circa Colonen: eidem liberto postea per epistolam alias etiam res donauit, in ea [m] de Seia & Pamphilo ita locuta est Titia: hæredibus meis salutem, [n]

k Libertam. Quia eam manumiserat pater Titiæ.

l Synctesim. Græce syncțesin, Latinè dicit omnem possessionem.

m In ea. Scilicet epistola.

n Salutem. Hæc est epistola in Græco, quam quidam libri habent translatam in Latinum per hæc verba, volo &c. Alij non habent. & exponunt Græcum quod significet prædia quæ reliqui Pamphilo, Seiæ dono. & secundum istos petet Seia quasi ex donatione inter viuos: secundum primos per fideicommissum.

Seia. CASVS. Liberta quæ erat de Cāpania, iuit in prouinciam: ante tamen quàm iret, fecit testamentum, & instituit sibi hæredes Caium, & Sempronium, & petijt ab eis, vt si ipsa in prouincia decederet, darentur per eos Lucio Titio sexaginta: vt is Lucius Titius corpus eius curaret, & in patriam referret, id est, in Campaniam reportaret. Item dixit, Cui Lucio Titio concedi volo, si quid ex ea pecunia supererit ei à prædictis

* P. Flo. in quibus de Seia &c.

*. In P. Fl. Τιτια τοῖς κλη ρονόμοις μου χαί ρειν.

prædictis faciendis. his factis fecit eadẽ die codicillos, in quibus ita scripsit, Peto à vobis hæredes mei, vt siue in prouincia, siue in via aliquid mihi humanitus cõtigerit, puta quia moriat: corpus meum curetis vos hæredes reportari in Campaniã, & in monumẽtum filiorũ meorum. & postea decessit dicta Seia in prouincia, vel in via: & dicti hæredes sui reportauerunt corpus suum in Campaniam, & posuerunt in monumentum filiorum: & in eo faciẽdo expẽderunt al. pone: & ita superfuerunt xx. de dictis lx. nũc venit Lucius Titius & petit illa xx. nunquid debẽtur ei? Et dicitur quod nõ: quia adẽptum est ei per codicillos ad hæredes factos. Viuia.

a Liberta. Habent quidam, in Seiam libertam: & īcipit §. ab hæredibus. alij non habent, & sub audiunt, scilicet in Seiam libertam. & incipit §. Seia liberta &c.

b Humanitus. Expone vt Insti. de dona. §. j.

c Reportari. Scilicet curetis.

d Ademptum videri. Contra ī. de con di. & demõ. l. si qua seruũ. Sol. ibi fauor libertatis. vel ibi onus seruo iniunctũ fuit adẽptũ. hic autẽ onus impositum Lucio, fuit īpositũ hæredibus, & ademptũ Lucio. & facit ā. e. l. si tibi certũ. & de fundo instructo. l. quæsitum. ī fi. arg. contra ī. de condi. & demon. l. si quis eum. Item arg. contra ī. de testa. l. hæredes. §. si quis. Sol. ibi. Item not. quòd onus concomitatur emolumẽtum, & econtra. sic ī. de ali. leg. l. Caio.

Qui filias. CASVS. Titius habẽs in bonis quadraginta, & habens in ære alieno quinquaginta, & habẽs duas filias, scilicet Primam, & Secundam, fecit testamẽtum, & instituit sibi dictam Primam ī cc. id est, in tantũ de bonis, quod capiebat cc. & Secundam in tãtum, qđ capiebat centũ, & Seium, & Caium in tm, quod capiebãt alia centum, & postea inter eosdẽ hęredes, & in eodem testamẽto fecit diuisionẽ bonorũ suorũ quasi omniũ: ita quod cuilibet hæredum assignauit quasdam res: &

† Locum hũc nobis Alc. restituit li. prætermis. j. ī dictione, Synctesis. Sic verò vertit Græco. Haloã. Hęredibus meis, s. volo vt subiecta oĩa rata sint quęcunq; ante in Pamphili nomen cõtulisse visa sũ. Si Seia collactanea mea hæres ex parte, qua eã scripsi nõ erit: volo ei dari latifundũ qđ est circa colonen.

* Idest latifundiũ.

* In P. Fl. In Seiã libertã. Ab hæredibus &c. & hæc verba ī Seiam libertam pertinent ad pręced. §. hic antẽ §. incip. Ab hæredi. &c.

† Βούλομαι βέβαια εἶναι τὰ ὑποτεταγμένα· ὅσα ἔφθασα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Παμφίλου πεποιημένα. ἐὰν Σήϊα ἡ σύντροφός μου κληρονόμος τοῦ γένηται. ἐξ οὗ γέγραφα αὐτὴν μέρους, βούλομαι αὐτῇ δοθῆναι τὴν σύγκτησιν τὸν περὶ Κολωνὴν id est, (Volo firma esse, quæ inferius ordinata sunt: quæcunq; in nomen Pamphili iam antè constitui. si Seia collactanea mea hæres non fiet ex ea parte, ex qua eã scripsi, volo ei dari synctesin, quæ est circa Colonen.) Quæsitum est, cùm Seia liberta, omissa parte hæreditatis ei testamento adscripta ex codicillis fideicommissum, id est, σύγκτησιν, * circa Κολώνην eligat: an si Pãphilus ex causa fideicõmissi eadem pdia vindicet, doli mali exceptiõe submoueri debeat? Rñdi, trãslatũ videri fideicommissum prædiorum, id est, σύγκτησιν, quæ est circa Colonen.

Per ademptionem oneris adiecti in vim modi, etiam legatum videtur ademptum Bar.

* Seia liberta a ab hæredibus petierat, vt si in prouincia decessisset, sexaginta Lucio Titio darentur, vt is corpus eius curaret, & in patriam reportaret. & adiecerat hæc verba: Cui concedi volo, si quid ex ea pecunia superererit. eadẽ die codicillos ad hæredes suos ita scripserat: Peto à vobis, vt siue ĩ prouincia, siue in via aliquid mihi humanitus b acciderit, corpus meum curetis, & in Campaniam, & in monumentũ filiorum meorũ reportari. c Quæsitum est, an id, qđ superfuerit ex sexaginta Lucio Titio tacitè ademerit? Respondi, ademptum videri. d

Quantũ ad res reformatas videtur testator voluntatẽ mutare, non quantum ad alias. Bar.

Qui filias ex disparibus portionibus testamẽto hæredes instituerat, e penè omnium bonorum suorum eodem testamento diuisionem fecit. deinde hæc verba adiecit, Τὰ δὲ λοιπὰ πάντα τὰ ὑπαρχόντα μου, ὁμοίως καὶ τὰ τῆς κληρονομίας βάρη ἔσαι μόνον τῶν δύο θυγατέρων Πρίμης καὶ Σεκούνδης, ἢ τῆς ἐξ αὐτῶν περιούσης. † id est, (Reliqua autem omnia bona exiſtẽtia mihi similiter & hæreditaria onera erunt solũ duarum f filiarum mearum, scilicet Primæ, & Secundæ, vel quæ ex his subsistet.) Postea codicillis lõgè aliam diuisionẽ fecit bonorũ suorum inter easdem, inter quas & testamento diuiserat: quædam tamen nulli nominatim

reman serunt à dicta diuisione quinquaginta, id est, tm de bonis quod valebat quinquaginta, & postea subiecit hæc verba in eodẽ testamento: reliqua autẽ omnia bona mihi existentia, & superantia à dicta diuisione, similiter & hæreditatis meæ onera erũt dictarũ duarum mearum filiarum: quæ onera ex his meis bonis sustinebunt. postea fecit codicillos & ĩ eis reformauit totam diuisionem quam in testamento fecit, id est, aliam formam ei dedit, id est. quasdam res quas per diuisionẽ filiabus dederat, dedit cohęredibus earũ: & quasdã, quas dederat cohæredibus, dedit filiab: & quędã ea dictis suis bonis similiter indiuisa remãserũt, sicut & in diuisione in testamento facta remãserãt quędam indiuisa: & postea decessit dictus Titius. nũc quęritur, an dictæ filiæ Titij possunt consequi, vt ipsæ solæ habeant ea, q̃ nominatim eis relicta sunt in diuisione, quę nouissimè à patre facta est. scilicet in codicil. quod quidem cohæredes earũ negabant? Et videtur quod non, propter verba testamenti, pquæ verba testamẽti aliter, & aliter diuisionem fecerat. Respon. tamẽ hic, quòd bene possunt hoc consequi: quia per diuisionẽ in codicillis factam non videtur Titius recessisse à tota voluntate expressa in testamento: sed ab his tãtum rebus videt recessisse, quas reformauit ĩ diuisione in codicill. facta. habebunt ergo filiæ malo velle cohęredum res, quæ obtigerunt eis per diuisionem ĩ codicillis factam, & cohæredes earũ habebũt alias res, quæ obtigerunt eis cohæredibus per diuisionem eãdem in codicillis factam. tota autem alia voluntas id testamento scripta remanebit in suo statu, scilicet vt ea bona, quæ non sunt diuisa in testamẽto, nec in codicillis, & vt onera hęreditaria quę capiebant l. vt dixi, sint solummodo dictarum filiarum. Viuia.

e Instituerat. Et quosdam alios: vt ī. patet.

f Solum duarum. Quasi dicat, non cohæredum: & sic duo

† Idest, reliqua autẽ omnia de mea substãtia queadmodũ & hęreditatis onera pertinebunt solummodo ad primã, & secundã filias meas, aut quæ ex ijs superstes erit.

duo dixit indiuisa pertinere ad filias, & ipsas subire onera æris alieni.

[a] Vt solæ. Et non alij cohæredes.

[b] Non a tota. Sic & C. de test. tut. l. etsi a patre. & de rei vxo. act. l. j. § sciendū. Sed contra ī. eo. l. si ubi certā. Sol. hic prius testamentū non rumpitur p codicillos: sed ibi vtrunq; erat testamentū. Ro. vel vtrunq; relictum in eodem testamēto. Item cōtra s. de testa. l. hæredes. §. si quid. Sol. secūdum Azo. ibi de solennitate testamenti, hic de mutatione diuisionis.

ADDITIO. Ista solutio displicet Bart. ideo dic aliter secundum Dyn. quod hic res assignata ex causa diuisionis, videtur capi tanquā prælegata, & prælegata potest codicillis mutati &c. & in l. cōtraria volebat sine solennitate mutare. Accur.

† Reformata quō accipiatur Mādo. super signa. Gratię, titu. de Reformatio.

dedit. quęsitū est, an Prima, & Secunda filiæ ex verbis testamenti consequi possint; vt solæ [a] habeāt ea, quæ nominatim nulli relicta sunt in diuisione, quę nouissimè a patre facta est? Respondit, non a tota [b] voluntate recessū videri: sed ijs tantū rebus, quas reformasset.†

Translatio a legatario facta occasione mortis sperata ex instāti infirmitate, ita demū habet effectū si ex eadē infirmitate legatarius moriatur, nō si ex alia. Bart.

Cùm post apertas tabulas testamenti [c] Priscilianus vixerit, de cuius legato, portioneq; hæreditatis mater epistola ita cauerat. Quoniā cognoui Priscilianum filium meū in extremis esse: iustissimum & pijssimum duxi, portionem eius [d] hæreditatis, quā ei testamento dederam, legare Mariano fratri meo & Ianuario marito meo ęquis portionibus: & si quid amplius ei legaueram, [e] & id [*] (si quid humanitus [f] ei contigerit) do lego, dariq; eis volo. postea autem ex eadem infirmitate [g] Priscilianus decessit; quæsitū est, an legatum quoque eius ad Ianuarium, & Marianum ex causa fideicommissi pertineat? Respondi, posse videri si decessisset ex ea īfirmitate, omni modo & legatum ad eos, de quibus quęreretur, trāstulisse.

[*] Aliàs, vt si quid.

Si seruus legatus trāsferatur in fundū, vt ibi perpetuò sit: legatū de eo factū videtur extīctū. Bar.

Idem libro xiiij. Digestorum. XXXI.

Filio ex parte hærede instituto, duos fun-

Cum post CASVS. Titia habēs filium nomine Priscilianum, & fratrē nomine Marianū, & maritū nomine Ianuarium, fecit testamentum, & instituit sibi pdictos hæredes, & ei prælegauit dicto Prisciliano: & postea fecit quandam epistolā, siue codicil. & in eis ita cauit: quoniam cognoui Priscilianum filium meum in extremis esse, id est, iuxta mortem (erat enim infirmus ad mortem Priscilianus) duxi pijssimū, & iustissimum portionē eius Prisciliani hæreditatis, quam ei testamento dederam, legare Mariano fratri meo. & Ianuario marito meo æquis portionibus, & etiam si quid amplius eidē Prisciliano legaueram. vnde si quid humanitus ei Prisciliano contigerit, puta quod moriatur: do lego, dari que eis Mariano, & Ianuario volo dictā portionē hæreditatis, quā habuit a me in testamento Priscilianus, & dictum legatum, quod ei dedi. & postea decessit dicta Titia testatrix. & postea fuerunt apertæ tabulæ testamenti sui: & postea decessit Priscilianus ex dicta infirmitate. nunc quæritū, an ex causa fideicō. pertineāt ad Ianuarium, & Marianū etiā legata eius Prisciliani, nedum portio eius hæreditatis? & dicebant quidam prædicta ad eos pertinere, siue Priscilianus decessit ex dicta infirmitate, siue ex alia. Respon. tamē hic quod ita demum pertinent prædicta ad eos, si Priscilianus decessit ex dicta infirmitate, & non aliàs. Viu.

[c] Testamenti. Quod fecerat mater Prisciliani, in quo ei portionem hæreditatis & quædam prædia legauit. Azo.

[d] Eius. Scilicet Prisciliani, id est, quam habet in hæreditate.

[e] Legaueram. Sub. duxi legare: & adde adiectis his verbis, ut si quid &c. Accur.

[f] Humanitus. Per hoc uidebatur quādocunq; decederet, & ex quacunque infirmitate Priscilianus, quod ei relictū fuerat, etiam ad Ianuarium, & Marianum translatum fuisse: quod remouet.

[g] Infirmitate. Secus ergo si ex alia. R. & facit s. qui. ex cau. maio. l. ab hostibus. §. sed quod simpliciter. & de vulga. subst. l. in substitutione. & l. cum ex filio. Sed arg. contra supra de libe. & posth. l. placet.

Filio ex parte. CASVS. Titius instituit sibi hęredē Seium filium suum, & vxorem suam Caiam, & dicto filio duos fundos plegauit cū mācipiis, & oī instrumēto dictorum fundorum. Item dictæ suæ vxori prælegauit multa, inter quæ prælegauit ei Stichū, & Damam seruos suos. postea cū cognouisset idem testator non esse aliquē villicum in altero ex fundis filio prælegatis: misit in dictū fundo Stichū prædictū vxori prælegatum: & pfecit, siue præposuit eum tam rei rusticæ, quā rationib' fundi prædicti, & postea decessit idē testator. nunc quæritur, vtrum dictus Stichus pertinere debeat ad vxorē, an ad filiū? & dicit q ad filium.

Matri suæ. Titius instituit sibi hæredem Seiam matrē suam, & Caium, & plegauit quatuor prædicta suæ matri: & fidei eius matris commisit, vt ex his quatuor prædija duo restitueret socero ipsius testatoris: & postea fecit codicillos, & in eis socero ademit dictum fideicommissum dictorum fundorū, & postea decessit idem Titius. nunc quæritur, vtrum nihilominus ad matrem pertineant dicti duo fundi. & dicitur quod non.

Seia testamento. Seia fecit testamentū, & in eo legauit Titio suo priuignō x. pondo auri: & postea prædictus Titius accusauit eam dicens q ipsa fecit occidi patrē suū Titij, maritūq; quondā ipsius Seiæ. post institutam autē dictam accusationē dicta Seia fecit codicillos, & nō ademit dicto suo priuigno legatū prædictū. & ante finem dictæ accusationis decessit ipsa Seia, & nihilominus quo ad bona ipsius Seiæ confiscāda peracta fuit causa prædicta homicidij: & pronuntiatum est patrem dicti Titij non esse interemptum scelere dictæ Seiæ. nunc quæritur, an ab hæredibus dictæ Seiæ debeat reddi legatum prædictum? Et videtur quòd sic: quia ipsa codicillis prædictis non ademit ei. Respon. tamen hic quòd nō. quasi tacitè sit ademptum propter dictam accusationem ab ipso priuigno institutam.

Filiæ. Titius instituit sibi hæredem Seiam filiā suā, quam habebat ī potestate, & Sempronium, & Caium: & inter cętera quæ prælegauit eidem filiæ, prælegauit ei peculium ipsius filiæ. postea idem testator exegit x. à quodam debitore. & pecuniam ipsius filiæ in suā patris rationē cōuertit: & postea decessit idem testator. nunc quæritur, an dicta filia possit agere cū cohæredibus

hæredibus suis eo nomine, id est, propter dictam pecuniam a debitore exactam? Et respond. quòd non nisi probet exactam dictam pecuniam per testatorem animo non adimendi. Viuian.

a Legauit. Id est prælegauit prædicto filio.

dos cum mãcipiis, & instrumento omni legauit: a idem vxori plura legata, & seruos Stichum, & Damam legauit. sed cùm in altero ex fundis filio prælegatis cognouisset villicum non esse, Stichum misit, & tam rei rusticæ, quã rationibus fundi præfecit. quæsitum est, Stichus vtrum ad vxorẽ, an ad filium ptineret? Respondit cùm memor erat eorũ, quæ testamento cauisset, *Stichũ ex ijs prædijs, in quæ trãslatus est, a testatore, non posse recedere: nec vxorem b posse Stichum ex fideicommissi causa petere.

Si fideicommissum est ademptum ex dispositione testatoris expressa legatum non remanet penes grauatum, sed videtur ademptũ. Bartol.

Matri suæ ex parte hæredi istitutæ quatuor prædia legauit: c & fidei eius cõmisit, vt ex his duo socero restitueret: deĩde codicillis d socero ademit fideicõmissum. Quæsitũ est, an nihilominus ex prælegatione ad matrem pertineret? Respondit, nihil proponi, cur ad matrẽ e pertinerent. *

Qui accusat testatorem de crimine capitali, videtur sibi capitaliter inimicus: unde ei legatum videtur ademptum. Bar.

b Nec vxorem. Inspicitur enim tẽpus quo cedit dies legati: vt s. de fun. instru. l. pe. & arg. sup. de leg. j. l. quod in rerum. §. si quis post. & de leg. 2. l. peculium. in princip. & j. eod. l. fi.

c Legauit. Id est, prælegauit.

d Codicillis. Sic ergo quod testamẽto relinquitur, in codicillis adimi potest: vt Institu. eo. in prin. & not. sup. de test. l. hæredes. §. j.

e Cur ad matrem. Imò videtur apud matrem remanere: vt j. de ali. le. l. pecuniæ. quę est contra. Sol. ibi fideicom. fuit inutile motu fideicommissarij, hic pœnitentia testatoris: quæ patet in adimẽdo legato. hic grauãdo matrem videtur pœnituisse de eo quod quatuor ei legauerat. Arg. s. e. l. quod si. & l. & ideo. Vel hic ab initio nihil plus, nisi duo matri erat relicturus. Tu dicas, quod hæc quo ad illa duo, mater vt ministra fuit electa: vt & j. de leg. 2. l. si quis Titio. & l. si quaquos. & j. de do. cau. mor. l. si filio. sed in contrario vt legataria. Et eodem modo solue C. de cadu. tollen. §. pro secũdo. & s. de le. 3. l. si fundum per fideicõmiss. §. Iulianus. & de le. 3. l. pater. §. Tusculanus. & j. de condit. & demonst. l. si quis cum. quæ sunt contra. & dic vt d. l. si quis Titio. Apparet ex prædictis quod id, quod dicitur ademptum, non videtur datum: vt supra de his quæ in testamen. delen. l. prima. §. penul. quod verum est quantum ad locum de quo est ademptum: alioqui adempto legato illi ad quem translatum est, primus statim viam agendi consequeretur, quod hic negat secundum Ro. & Azo.

f Titio. Priuigno: vt j. patet.

g Accusabat. Incidenter: cum hæres Seiæ dotem repeteret, vt ei priuignus lucraretur: vt C. de rep. l. cõsensu. vt s. sol. mat. l. si ab hostib. Vel dic quod directò criminaliter accusabat lege Cornelia de sica. vt C. de sica. l. is q.

h Acta causa. Post mortem Seiæ, hoc ciuiliter excipiẽdo. Vel dic etiam criminaliter quo ad bona tantum, quod dic vt not. C. si reus vel accu. mor. fu. l. fin.

i Non ademerit. Quia tacitè uidetur ademptum: vt s. eod. l. ex parte. & l. 3. §. fi. & l. sequenti. & facit j. de his qui. vt indig. l. j. & l. indignum.

t Limita, nisi filio iure institutionis legatũ certę rei esset factũ. quod & eleganter signauit Bart. lauthen. ex causa. 6 q. C. de lib. præte. vel exhære.

* In P. Fl. Stichũ ijs prædijs in quæ translatus est a testorẽ cedere: nec vxorẽ &c.

* P. Fl. pertineret.

Seia testamento suo legauit Titio f auri pondo v. Titius accusauit g eam, quòd patrem suum mandasset interficiendũ. Seia post institutam accusationem codicillos confecit, nec ademit Titio priuigno legatũ, & ante finem accusationis decessit. acta causa h pronuntiatum est patrem Titij scelere Seiæ non interemptum. *Quæro, cum codicillis legatum, quod testamento Titio dederat, non ademerit: i an ab hæredibus Seiæ Titio debeatur? Respondit secundum ea, quæ proponerẽtur, non deberi.

Per exactionem debitoris legatum de eo factum videtur extinctũ, nisi aliud appareat. Bar.

Filiæ, quam in potestate habebat, inter cætera legauit peculiũ. idẽ post testamentum factum pecuniam a debitore filiæ exegit, & in rationem suam conuertit. Quæro, an filia eo nomine cũ hæredibus patris agere possit? Respondit, si probaretur k non adimendi animo factum, agere posse.

Venuleius libro x. actionum. XXXII.

DEtrahere legatis, vel adiicere, si nihil præter numeratam pecuniam l legatũ sit, prom.

k Probaretur. Præsumitur enim ademptum: ut supra eadem lege. in princi. & de lega. 2. l. cum pater. §. filia. & l. antepenul. in princip. Azo. & de legat. 3. l. fideicommissa. §. si rem. & lege qui filium.

DEtrahere. CASVS. Legaui tibi centum lib. Bonon. certe bene possum promptè, & leuiter, & expedite adimere totum legatum prædictum, vel eius partem quotã, uel non quotam: & tam minimam quãtitatem, quam maximam dicti legati adimere possum: & etiam vnum numũ possum adimere, & etiam dicto legato leuitas adiicere possum. Si autem legassem tibi equum, vel fundum, obscurum & difficile esset adimere unũ, uel duos denarios in dicto fundo, uel equo. nam non possum præscribere in fundo iam breuem partem: uel in equo, quia ad id non habemus in promptu propria nomina, sicut habemus in pecunia. pecunia enim designatur in partibus per solidos, & per libras, & per unum numũ, uel plures, uel per quotas partes, sed fundus designatur tantum per quotã: ut puta dimidiam, & tertiam, & quartam, & sic de singulis.

Cum libertas. Sticho seruo meo legaui &c. & libertatem, & postea ademi ei solam libertatem. nunquid uidetur ei ademptum legatum? & dicitur quòd sic. unde nihil facit ad rem, adimam, uel non adimam ei legatum: quia semper uidetur ademptum ex quo ademi ei libertatem: quia legatum non potest habere sine libertate. Viuia.

* P. Fl. interceptũ.

l Pecuniam. Cum sola pecunia legatur, expedite fieri potest, uel totius, uel partis adẽptio, uel quotæ uel non quotæ

quotæ: & tã minimæ quãtitatis, quàm maximæ: uelut unius nummi. re uerò corporali legata unius nummi ademptio fieri non põt: pota in fundo: quia obscurum, & difficile est describere tam breuem partem fundi: ideo quia ad id propria nomina, sicut in pecunia, in promptu non habemus.

Ro. nã pecunia per solidos, uel per libras: per nummum unum, uel plures, & per quotas in partibus designatur: sed fundus tantum per quotam, & dimidiã, & tertiam: & sic de singulis.

tum est. cum uerò res corporales interueniunt: & scriptura difficilior fit, & obscura ob id portio. Cũ libertas adimiť legata seruis [a] relicta nihil attinet adimi.

a Seruis. Proprijs testatoris: quia eis legatũ sine libertate nullum est: ut s. e. l. & si transferam. & facit s. e. l. si seruo.

TITVLVS V.

DE REBVS dubijs. [•]

Si in aliqua parte alternatiuè est aliqua res dubia, declaratur habito respectu ad æstimationem rei in alia parte alternatiuè posita. B.

Papi li. vij. respon. I.

Fundũ Mæuianum, aut Seianũ [b] Titio legauerat. Cùm uniuersa possessio plurium [c] prædiorum sub appellatiõe fundi Mæuiani rationibus demonstraretur: respondi, non uideri cætera prædia legato uoluisse defunctum cedere, si [d] fundi Seiani pretium a fundi Mæuiani pretio [•] non magna [e] pecunia distingueretur.

Quod relinquitur administratorib. alicuius uniuersitatis, uidetur relictum ipsi uniuersitati. B.

Idem lib. ix. respon. II.

Ciuibus [•] [f] ciuitatis legatum, uel fideicommissum datum, ciuitati [g] relictũ uidetur. [h]

DE REBVS dubijs.

Fundũ. CASVS. Mæuius, reliquit Caio amplũ fundũ positũ intra certos cõfines: postea dict⁹ Caius diuisit dictũ fundũ in quatuor partes ad hoc ut melius posset colere: & cũ totale omniũ dictarũ quatuor partium uocaretur Mæuianum, eo quod a Mæuio peruenerat ad eũdẽ Caiũ, uni de dictis quatuor partibus imposuit idem Caius nomen Mæuianum, quo nomine & totale prædium uocabat Caius. totalis autẽ dictus fundus ualebat centum pone, & dicta pars quarta ualebat 20. Item alibi habebat dictus Caius quendam alium fundum, quem uocabat Seianum. nunc iste Caius fecit testamentum, & legauit Titio fundum Mæuianum, aut Seianum alternatiuè nõ adijciẽdo de quo Mæuiano sentiret, utrum de magno, aut de paruo: & fortè dedit electionẽ Titio legatario utrum acciperet Seianum, uel Mæuianum, & postea decessit dictus Caius testator: nunc quæritur, de quo Mæuiano uidetur sensisse dictus testator. utrum de paruo, aut de magno. & distinguitur, aut dictus fundus Seianus æquiualet minori fundo Mæuiano, aut maiori fundo Mæuiano. Primo casu uidetur testator sensisse de minori fundo Mæuiano legando dicto Titio legatario, & sic legatarius poterit eligere fundum Mæuianum minorem, uel Seianum. Secundo autem casu iudicabimus eũ sensisse de totali, siue uniuersali fundo Mæuiano: & sic dictus legatarius poterit eligere fundum Mæuianum maiorem, siue totalem, aut Seianum. Viui.

b Seianũ. Alternatiuè. Quo casu hęredis est electio. nisi testator contradixit: ut no. C. de uerb. sign. l. pe. in fi. & dic casum secundum Azo. quod Mæuius amplum fundum reliquit Titio. qui Titius ut melius coleret (ut s. de leg. 2. l. Caius. §. Titius.) in plures partes diuisit: & cũ totale omniũ partiũ uocabat Mæuianũ, q a Męuio puenerat: uni portioni imposuit nomẽ Mæuianum, & totale ualere poterat centum, sed hoc paruulum ualet 20. idem hic Titius habebat quoddam aliud prædium, quod dicebatur Seianũ. nunc iste Titius legauit Mæuianum, aut Seianũ alternatiuè, & fortè quẽ eligeret legatarius, q̃ritur ergo de quo Mæuiano uideť sensisse, totali, uel particulari? & distinguitur an Seianus æquiualeat Mæuiano minori, uel quasi æquiualeat. & uidetur quod sensit de minori: alias si Seianus magis æquiualeat totali, secus: quia cætera continentur, ut hic colligitur, arg. Inst. de vulg subst. §. sed & si ex disparibus. & j. e. l. utrum. §. fi. nam tunc testator electionem dat: quare merito potest dubitari, quod debeat eligere. at cũ esset certus testator quod esset pretiosius: si de totali intelligeret, potius totaliter ei legaret p̃cisè. sicut si uellem legare tibi e. aut 10. nam certum est, quòd centum potius eligeres: & ideo simpliciter c. tibi potius legabo: aliàs minus intelligitur: ut s. de le. 2. l. si ita. §. fi. Item in fin. habeas, non magna &c. & si ponitur conditionaliter. alias est sine non: & tunc dic si. i. quàmuis. Item quid si dubium est cui magis equaleat? Respon. de minori sensit, ut s. de le. 1. l. apud Iulianum. §. Seio. & l. si ita. in fi. uel dic secundo casum, secundum Ro. quod Titius habebat fundum Męuianum amplum, quem diuisit in partes, & uni imposuit nomẽ Seianum. & sic continetur Seianus sub appellatione Mæuiani, tandem legauit Mæuianum, aut Seianum alternatiuè: quasi dicat totum, aut partem. certè nomine Mæuiani continentur tantum partes nõ nominatæ, id est cæterę à Seiano, & secundũ hoc dicit non uideri cætera. s. Seianum cedere cum ipso Mæuiano.

c Plurium. Inter quæ non erat Seianus secundum primum casum: uel erat secundum alium.

d Si. i. quamuis [1] &c. & in fine habeas non: & distingue circa hoc: quia cum uni genus, alteri species legatur, generi per speciem derogať, [2] ut s. de leg. 1. l. seruis urbanis. §. fi. eñ ueto eidẽ genus, & species aut alternatiuè, & tunc nomine generis solæ partes, uel species innominatæ intelliguntur: ut hic. aut copulatiuè: & tunc aut causa determinationis nominauit partes: & tunc solæ illæ continentur in legato. idẽ si a testatore sciente hoc fiat aut cã tollẽdæ dubitationis, siue ad maiorem certitudinem: nam tunc generali legato nõ derogatur. idem si testatore ignorante hoc actum est, ut & s. de fun. instru. l. cum de lanionis. §. cui fundũ. & §. quidam, & l. Seiæ. §. Tyrãnę. & de supellec. leg. l. legata. in prin. & de manumis. testa. l. si peculium. & de leg. 3. l. prædijs. §. Titio. & §. fi. & no. hoc s. de fun. instru. l. quæsitum. §. pe. & §. fi.

e Non magna. Aliàs deest, non. sed in habeas. Acc.

Ciuibus. CASVS Cũ essent duæ ptãtes Bonon. ita legauit eis, Potestatibus Bon. legn c. certè uideor reliquisse cõmuni Bono. & non singulis ciuibus: & sic potestates capient nomine communis legata, & non nomine suo uel singulorum ciuium. Vi.

f Ciuibus. Fortè administratoribus ciuitatis. Azo.

ADDITIO Istã gl. approbãt Bar. Pau. & Soc. circa quã dicas ẽt idẽ, si legeť ciuib. indefinitè scd̃m eosdem.

g Ciuitati. Non singulis, nisi aliud ostendatur testatorem uoluisse: ut j. e. l. cum senatus.

h Videtur. Vnde capient administratores nomine ciuitatis

• Ad hũc tractatum ptinet locus apud Rhetores de ambiguo, seu amphibologia, de quo Qui. li. 7. Cic. li. 2. de inuētione.

Casus secundum Azonem.

• Sic in P. Flo. in quibusdã tamen exempl. deest negatio: sed nõ rectè.

• Plin. li. 5. Episto. ad Caluisium, ait: Non potuisse hæreditatem, aut legatũ ciuibus relinqui: & Vlpia. 22. titu. §. nec municipia nisi quod a libertis suis heredes institui possũt. Ita q; hic interpretandum est hoc casu illis legari posse. L.R.

[1] Non est necesse P.

[2] Placet Bar. Paul. & Socin.

uitiatis . ſic & ſacerdoti relictum capit eccleſiæ: ut ſ̄.de anno.leg.l.annua.§.a Titia.& j̄. de condi.& demon.l. filio.in prin.& §.idem.& C.de iure deli.l.cum aliquis. & ſ̄.eo.l.ſi cognatis.§.ſi.

IN ambiguo. CASVS. Cum haberem duos Stichos ſeruos,legaui tibi Stichum. certè ille Stichus debetur, quem deberi uolui, & nō alius. aliud autem eſt in legato q̄d non eſt dubium, ſiue ambiguum : ſi ego teſtator dixi in eo aliud quam ſenſi: puta quia legaui tibi fundum , & ſentiebam de equo. non enim ualet in aliquo legatum. quia qui aliud dicit in legando quam uult,non dicit id quod uox ſignificat: quia non vult, nec dicit id q̄d uult: quia id non loquitur:& ſic non eſt mirum ſi legatum eſt inutile. facit autem ad prædictas partes huius l.ſ̄. de leg.1.l. ſi quis a filio.§.ſi quis plures. & l. 4. per quas pono hic caſū. Alij aliter ponunt: ſed nolo plus inſiſtere. Viui.

† Cōcor. cum hac l. cap.ult. cum glo. Ina in fin. ex̄.de poſtu.prælа.

Paulus lib.xiiij. quæſtionum. III.

IN ambiguo a † ſermone non utrunque dicimus : ſed id duntaxat, quod uolumus. Itaque b qui aliud dicit , quā vult: neque id dicit, quod uox ſignificat: quia non uult: neque id, quod uult:quia id non loquitur.

Conditio dandi poteſt conferri in perſonam certam, & incertam. Bar.

Idem. IIII.

PAulus †reſpondit c id , quod conditionis implendæ cauſa dandum eſt , ſine dubio certis , & incertis d perſonis dari debere, ut fideicommiſsi petitio poſsit cōpetere.

† Totum hoc c. de ex̄tio P.F.

a In ambiguo. In prima parte pone, legaui Stichum, cum haberē duos Stichos:ut ā.de leg.1.l. ſi quis a filio. §.ſi quis plures. In ſecunda legaui fundum , & ſentiebam de equo:ut ſ̄. de leg.1.l. 3. ſi autem lego Stichum, & ſentiam de Pamphilo:ualet de quo ſenſi , 1 ut d.l. 4. de leg. 1. & ita prima pars in proprio nomine : ſecunda in appellatiuo ponitur. ſed & prima poſſet loqui in appellatiuo , ibi non utrunq; : ſed nō in eo quod dicit,ſed id duntaxat &c. Alij ut R.dicunt ambiguum, quod continet amphibologiam , ut aio te Aeacidem Romanos uincere poſſe. & ſimilia,de quibus not.ſ̄.de pac.l.ueteribus . Item in infinitis alijs poteſt poni exēplum:ut ſtudioſus indagator poterit inuenire.

1 Niſi ſit erratum i corpore. Bar. & P.

b itaq;. Verè in ambiguo ita eſt. nā aliud in eo,quod dubiū non eſt. probatur tamen quod dixit,non ſenſit. R.uel cōtinua ſic,dixi in ambiguū nō ualere utrūque: ergo multo magis ubi non eſt ambiguum , non ualet utrunq;,quinimo neutrum . nam ſi aliquid ualeret,uel ualeret quod dicit,ſed hoc non vult . uel ualeret quod vult,ſed illud non dicit. eſt ergo ualida illatio , itaque &c.Sed obijcit primo dicto l.ſ.de uſufruc.l. ſi alij. ubi uerbum fundi,quod eſt ambiguū : quia quandoq; proprietatem nudā:ut ſ̄.fami.ercīſ.l.& puto.§.1.quandoque plenam cōtinet: ut ā. de uſufru.accreſ.l. ſi tibi.tamen non accipitur prout uoluit teſtator : ut d.l. ſi alij. Sed dic 2 ibi fuit ambiguitas rei: hic uerbi uel orationis: uel ibi ſpeciale:uel ut R.ibi 3 dixit.Vel uerius nomē fundi non eſt ambiguū:quia ſemper plenam proprietatem continet:& ſic concordant cum fine huius legis. nec ob. illa l. puto. ut ibi no. Item obijcitur ſecundo dicto huius legis ā .de leg. 3. l. non aliter,ubi receditur a verbis , ſi teſtator vult. Sed illud locū habet,ubi uocabulum plures habet ſignificationes,ſed alteram conſuetā,ut lego decem ſolidos Bono. Inſpicitur ergo conſueta,niſi teſtator aliud uelit , ut de paruis Bononiēſibus intelligat. & facit j̄.de reg. iur. l. In ambiguis orationibus. & de uer. ſi.l.nepos Proculo. & ſ̄.de ſupel.le. l.legata.& l.Labeo.circa fin.Sed argu.contra.j̄.de appel.l.1.§. ſi quis.

2 Diſplicet Bart. Pau.& Socin.

3 Et bene, q̄a ibi nō conſtabat de uoluntate defuncti , iō ſtatur propriæ ſignificationi . Bart.Pau. & Soci.

ADDITIO. Sol.ſecundum Bart.quòd hic eſt error in uerbi prolatione: ibi in facti executione,circa quem errorem eſt iuris diſpoſitio:ut ibi patet.

PAulus reſpondit. CASVS. Quamuis legatū incertæ perſonæ relictū nō ualet:ut Inſt. de le. §. incertis. tamē id q̄d cōditionis cā implēdæ dandum eſt, ſine dubio dēt dari certis , & incertis perſonis , ut poſſit competere petitio ſi deic.illi, cui in fidei. ſibi relicto eſt appoſita conditio dandi aliquid certę,uel incertæ perſonæ : & de certa perſona eſt planum cuilibet . de incerta autem ſic pone. Lego tibi equū , ſi dederis decem illi, qui duxerit in uxorem filiam Titij, uel illi qui prius aſcenderit Capitolium: p legem j̄.eo. l. ſi fuerit.Sed quid ſi ita dixi,centum per fideicom.relinquo:& nō adieci cui. indubitatum eſt nulli perſonæ uideri datum fideicommiſ. nec certæ,nec incertæ : & ideo non ualet fideicom.& hoc dicit cum l.ſeq.Viui.

Si perſona legatarij non apparet,non ualet legatum. Bar.

Idem libro xix. reſponſorum. V.

PAulus reſpondit, Cū nomen fideicommiſſarij teſtamento adſcriptum nō ſit, e nulli f perſonæ,neque certę neq; incertæ datū fideicōmiſſū uideri,indubitatum eſt.

Valet legatum factum incertæ perſonæ de certis uel incertis, ſi incertitudo uenit declaranda ex aliquo futuro euentu. Bar.

Caius lib j. fideicommiſſorum. VI.

QVidam relegatus

c Paulus reſpondit. Alias incipit id quod: & quidam dicunt quod hæc lex non eſt in Pandectis Floren.

d Et incertis. Vt lego tibi fundū , ſi dederis decē ducenti in uxorem filiam Titij,uel ei qui primo Capitolium aſcenderit.ad quod j̄.eo.l. ſi fuerit. an legatū ualeat incertæ pſonæ relictū: 4 dic, 5 ut Inſt.de leg.§. incertis.& §.ſed nec.& j̄.eo. l. quidam.

e PAulus reſpondit. Non ſit expreſſo nomine , uel quaſi:ut ſ.ſi cer.pe.l.certum:& de hær. inſtit. l. quoties.§.ſi quis. Accur.

Nulli. Facit.ā. de uſufr. leg.l.qui plures.& ā.de hære.inſtit.l.quoties.§.hæres.& Inſtit.de leg.§.legati.& de uer.ob.l. ſi ita.§.Chryſogonus.ſed in caſu cōtra : ut j̄.de ſtatuli.l. qui pecuniam. ibi ſimpliciter dare iuſſus ſeruus & liber eſſe, hæredi dare uidetur iuſſus.

ADDITIO. Dic quod ibi grauatur legatarius,uel fideicōmiſſarius . unde in dubio uidetur grauatus dare hæredi a quo ſenſit commodum . hic uero grauatur hæres, qui commodum ſenſit a ſeipſo,non ab alio,ſecundum Bar.hic.

4 Legatū incertæ perſonæ, an & quando ualeat,uide plenè p Bart. in l.proxim. j̄.e.tit. & per Cy. in l. id quod pauperib⁹. C. de epiſ. & cler.

5 Dic. ſequuntur B. Pau. & Socinus.

QVidam relegatus. CASVS. Titius relegatus fecit teſtamentū, & in eo inſtituit ſibi hæredes Sempronium, & Seium, & Caium, & Petro centum legauit, & Martino 40. & quibuſdam alijs plura legata reliquit,& poſtea ita dixit: ſi quis ex hæredibus cæteriſque amicis,quorū hoc teſtamento mentionem feci,ſiue quis alius ex amicis meis nō nominatis in teſtamento reſtitutionem mihi impetrauerit ab imperatore, & ante deceſſero, qui ei gratias egero : uolo dari a cæteris hæredibus centū aureos ei qui id egerit . poſtea Seius unus ex hæredibus impetrauit ei teſtatori reſtitutionem ab imperatore: & poſtea deceſſit idem teſtator antequam id ſciret . nunc quæritur , an dicto Seio debeantur a cohæredibus ſuis dicti centum aurei ? Et dicitur quòd ſic . ſed & ſi aliquis ex amicis teſtatoris non nominatis in teſtamento impetrauit ei reſtitutionem,ipſe habebit dictum fideicommiſ.

Si tibi

facto testamento, [a] post hæredis institutionem, & post legata quibusdam data ita subiecit: Si quis ex hæredibus cæterisve amicis, [b] quorum hoc testamento mentionem habui, siue quis alius restitutionem mihi impetrauerit † ab Imperatore, & antè decessero, quàm ei gratias egerim, uolo dari ei, qui id egerit, a cæteris hæredibus aureos tot. unus ex his, quos hæredes scripserat, impetrauit ei restitutionem: & antequam [c] id sciret, decessit. Cum de fideicõmisso quæreretur, an deberetur: consultus Iulianus respondit deberi. sed & si non hæres uel legatarius, sed alius ex amicis curauit eum restitui: & ei fideicommissum præstari. [d]

Posthumus qui non nascitur, non facit partem, si uero plures nascuntur, quilibet cum sibi coniuncto admittitur in uirilẽ. Bartolus.

Si tibi, & posthumo suo uel alieno [e] hæreditatem restituere quis rogauerit.

Metianus lib. iij fideicommis. VII.

* Vel ex parte te, & ex parte posthumum hæredem instituisset, legatumve similiter, uel fideicommissum dedisset. [f]

† Caius libr. j. fideicommis. VIII.

Vtrum ita posthumus partem faciat, si natus sit, an & si natus non sit, quæritur? Ego commodius dici puto, si quidem natus non est, minimè [g] eum partem [h] facere, sed totum ad te pertinere, quasi ab initio tibi solido relicto.

---

† Impetrauerit, i. obtinuerit. Mando. in 9. quæstione Regu. de impe. bene. uin. nume. 10.

* Sic in P. F. Hal. aũt scripsit uel ex parte posthumum hæredẽ, &c.

† Quod hic de muliere Alexandrina Caius cõmeminit: ī. si pars hær. pe. l. antiqui. §. sed & tergeminos. Pau. Iuris con. Aelio attribuit, nisi erit hic, aut ille mendũ insit.

Si tibi. Titius instituit sibi hæredem Seium: & rogauit eum per fideicommis. ut tibi Caio, & posthumo Titij testatoris restitueret hæreditatem: & postea decessit dictus testator, & Seius adiuit hæreditatẽ illius. nunc tu Caius uis ab eo petere totam hæreditatem, cũ non sit adhuc natus posthumus, quæritur utrum possis? Et respon. quod si certum est posthumũ non nasciturum, totam potest petere: quia non potest posthumus non nasciturus facere tibi partem. si autem iam natus est posthumus unus, paradimidia tibi debetur: duobus autem natis debetur tibi tertia: tribus natis debetur tibi quarta. & non mireris q̃d pono tres posse nasci uno utero siue fœtu, quia de facto enim est quædam mulier nomine Serapia quæ [illegible] etiam lex, quæ est ī. si pars hæred. pet. l. antiqui. dixit quod interim antequã aliquis posthumus nascatur, debetur tibi quarta. Quod autem dixi in fideicõmis. hæreditate restituenda tibi Caio, & posthumo testatoris, habes locum, si dictus testator instituisset de directo pro parte hæredem, & posthumum suum pro alia parte, & idem esset similiter si tibi, & posthumo suo reliquisset legatum, uel singulare fideicommissum. Item quod dixi in fideicommissaria hæreditate, & hæreditate directò relicta, & in legato, & in singulari fideicommisso relict. s. tibi Caio, & posthumo testatoris, esset idem si reliquisset tibi aliquod prædictorum, & posthumo alieno. & h. d. cum duabus legib. seq. usque ad ad §. cum quidam. Viuian.

[a] Testamento. Quod posuit: ut sup. de test. l. eius. §. sed si legare.

[b] Amicis. Hoc ualet etiam hodie: ut Instit. de leg. §. sub certa. Sed ad id quod subijcit, siue quis &c. uidetur contra Instit. de leg. §. incertis. Sol. hic implicat dictio alius. s. ex amicis: licet in testamento non nominatis. An autem ille §. incertis. hodie corrigatur: quidam quod sic per §. seq. sed nec. & ibi loquitur secundum nouum ius, alij quod non, & id referunt ad posthumũ, & ad soluta indebita pijs locis relicta, quæ constat ualere, licet incertæ personæ relicta: ut C. de epis. & cler. l. id quod. & l. nulli.

[c] Et antequam. Ad hoc est ī. de cond. & demon. l. hæc cõd. §. si. & l. si iam. & C. de episc. & cle. auth. si captiui.

[d] Præstari. Debere dicendum est. Acc.

[e] Alieno. Hic & in duabus legibus sequentibus habes fideicom. hæreditatem: item hæreditatem directò, item legatum, uel fideicõmis. singulare posse relinqui posthumo alieno: & sic est cõtra Instit. de leg. §. posthumo. & de bo. poss. in prin. Sol. illud de lege 12. tab. at hic considerauit ius prætorium, uel imperatorium: ut eo. ti. de leg. §. posthumus. & §. sed nec. & de bo. pos. circa prin. Alij hoc coniungunt si quis tibi, uel alieno, id est, alicui alij, & posthumo suo &c. ut nihil hic de alieno dicatur.

[f] Vel ex parte. Dedisset, tibi, & posthumo.

Vtrum. Casum in hoc princ. l. uide in casu proxi. præceden.

Cum quidã. Titius instituit sibi hæredes Seiũ & Caium, & Sempronium. & commisit fidei dicti Seij, ut cum ipse Seius moreretur, restitueret suam partem hæreditaria uni ex dictis suis cohæredibus, cui ipse Seius uellet: & postea decessit dictus testator. nunc quæritur an ualeat dictũ fideicom. Et uidetur q̃d nõ, quia uidetur esse positũ in arbitrio eius Seij qui rogatus ẽ: quo casu nõ solet ualere fideicõ. ut ī. de leg. 3. l. fideicom. §. quãquã. dicitur tamen hic quod ualet fideicõ. quia non est in eius arbitrio positũ: an omnino uelit restituere, sed est cõmissum in arbitrio suo, cui potius restituat. Primo enim casu nõ ualeret, isto autẽ casu bene ualet.

Quæsitum est. Institui mihi hæredem in sex uncijs hæreditatis Titium, & Seiũ in 4. & Caium in duabus, & rogaui dictũ Titium, ut cum moreretur, restitueret partem suam dictis suis cohæredibus. & postea decessi. nunc quæritur, an debeat Titius restituere suam partẽ cohæred. b. pro uirili, i. tantum uni quantum alteri: an uero pro portionibus hæreditarijs ex quibus hæredes scripti sunt dicti sui cohæredes. & distinguitur: aut ego testator ita iussi restitui partẽ Titij cohæredibus eius, si cohæredes darẽt ei Titio centũ ponè: aut sine aliqua donatione pecuniæ. Primo casu subdistinguitur, aut æquas partes dictę pecunię iussi eos dare Titio, aut dispares. si æquas ptes iussi eos dare, æquas ptes debẽt habere de fideic. i. de parte Titij ei restituenda. si aũt dispares partes dictæ pecuniæ iussi eos dare Titio, taliter aut uideantur dispares partes congruere portionibus eorũ hæreditarijs, pro hæreditarijs partibus debent habere fideic. prædictum: Secundus autẽ casus, i. quando iussi restitui partẽ Titij cohæredibus eius sine aliqua datione pecuniæ per cohæredes facienda eidem Titio non est in hoc §. sed dic hoc casu debere eos habere fideicom. pro hæreditarijs partibus: ut ī. ad Treb. l. quoties. in prin. & similibus, quæ ibi scripsi. Viuianus.

[g] Minimè. cũ nec ipse capere possit. sic ī. de cõtra ta. l. si post mortẽ. §. liberi. Itẽ cõtra s. de le. 3. l. planè. §. si cõiunctim. ubi seruus q̃ nõ capit, facit partẽ. sed ibi ideo, quia poterat cõualescere seruo libertate donato.

[h] Partem. Id est te non admitti nisi ad partẽ: ut supra de leg. l. huiusmodi. §. si Titio. & dic ut ibi.

ſinautem natus fuerit: utroſque accipere, quantum cuique relictum eſt, ut uno nato, pars tibi dimidia debeatur: duobus natis tertia tibi debeatur: tribus natis (quia tergemini † quoque naſcuntur) quarta. a Et noſtra quidem ætate Serapia Alexandrina † mulier ad dinum Adrianum perducta eſt cũ quinq; liberis, quos uno fœtu enixa eſt. Sed tamẽ quod ultra tres naſcitur, ferè portẽtoſum b uidetur.

Subſtãtia legati, uel fideicommiſsi in alterius uoluntatem non poteſt committi: ſed electio perſonæ bene committitur. Bartolus.

Cum quidam pluribus heredibus inſtitutis uni* fidei commiſiſſet, ut cum moreretur, uni ex cohæredibus, cui ipſe uellet, reſtitueret eam partem hæreditatis, quæ ad eum perueniſſet: uериſsimum eſt utile eſſe c fideicommiſſum. nec enim in arbitrio d eius, qui rogatus eſt poſitum eſt, an omnino uelit reſtituere, ſed cui potius reſtituat. Plurimũ enim intereſt utrũ ĩ poteſtate eius, quem teſtator obligari cogitat, faciat, ſi uelit dare: * an impoſita neceſsitate dandi, ſoli ei diſtribuendi liberum arbitrium concedat.

In fideicom. hæredibus relicto intelligitur portio pro modo oneris hæredibus per fideicomiſſ. iniuncti: aliâs debetur pro hæreditariis portionibus. Bart.

Quæſitum eſt, ſi cohæredes ex diſparibus partibus ſcripti ſint, e utrum partes ſuas in uiriles partes reſtituere ſingulis debeant: an pro portionibus hæreditarijs, ex quibus hæredes ſcripti ſunt? Et placuit, ſi teſtator ita reſtitui iuſsiſſet partem, ſi aliquam pecuniam dediſſent: ſi quidem æquas partes iuſsi f fuerint dare: conueniens uideri eſſe etiam ex fideicommiſſo æquas partes ei reſtitui oportere. ſi uerò diſpares g in ea pecunia diſtribuẽda ſignificaſſet teſtator, ut uideantur h hæreditarijs portionibus congruere: cõſentaneum eſſe, etiam fideicommiſſum pro hæreditarijs partibus ei reſtitui i debere.

Ad confirmationem donationis ſufficit contingere donantem donatario non ſuperuixiſſe. Bartolus.

Paulus libro ij. ſententiarum. IX.

SI inter uirum & uxorẽ donatio facta fuerit: priore defuncto, cui donatum eſt: ad eum res redit, qui donauerat. k quòd ſi ſimul tam is, cui donatum eſt, quàm is, qui donauerit: quæſtionis decidendæ gratia magis placuit ualere donationem, eo maximè quòd donator non ſuperuiuat, l qui * rem condicere poſsit.

a Quarta. Debeat. Hæc uerba & ſi nõ apparebit quotq; danius: quoniam interim quarta debetur: ut ſ. ſi pars hæred. pet. l. antiqui. & facit ĩ. de ſolu. l. ſi pater. & ſ. de hæred. inſti. ſi quis ita ſcripſerit. & de le. 1. l. ſi duobus. §. fi. & l. qui filiabus. §. 1. Sed contra ĩ. eod. l. ſi fuerit. § & ſ. de hæred. inſti. l. Titius fundi. ADDITIO. Dic quod ibi oẽs erant nati: hic non. Dy. B. Rao. & Soci.

b Portẽtoſum. Non tamen eſt: ut d. l. antiqui.

c Vtile eſſe. Cuius petitionem nullo ẽt electo aut omnes, aut ſuperſtes, ſi unus tantum ſupereſt, habebit. ut ſupra de legat. 2. l. ſi Titio. & l. ſi quis Titio. §. fi. & l. cum quidam. & l. unum ex familia. In princ. & §. 1. & §. ſed ſi quidem ille. & §. rogo. & l. cum pater. §. hæreditatem.

d In arbitrio. Sed nec in alio caſu ſemper eſt in eius arbitrio hoc omnino: ut ſ. de leg. 2. l. fideicõmiſſa. §. ſic fideicommiſſum. & §. quanquam. & argu. ſ. de eo quod cer. loco. l. a. §. Scæuola. & not. expreſſa nocent. ſic ĩ. de reg. iu. l. expreſſa. & ĩ. de condit. & demonſtr. l. nonnunquam. cum ſimilib. Item facit ĩ. ad Trebell. l. ex facto. §. qui rogatus. & de uerb. obliga. l. centeſimis. §. a. & ĩ. de actio. & obliga. l. ſub hac. & ſ. de cõtrahen. emp. l. hæc uenditio. & l. ſi in emptione. §. pe. nec obſt. ſupra, de lega. 2. l. 3. & de lega. 1. l. ſenatus. §. legatum. ut ibi nota. Accurſius. ADDITIO. Dic quòd ibi cõfertur legatum in uoluntatẽ legatarij, hic alterius Cu. & Soci.

e Scripti ſint. Vnus ex 6. alius ex quatuor, alius ex duabus uncijs. & ſub. & unus cæteris portionem ſuam reſtituere ſit rogatus quando deceſſerit.

f Iuſſi. Fideicommiſſarij, idemque cohæredes. Accurſius.

g Diſpares. Scilicet partes pecuniæ.

h Videantur. Alias eſt ut uideatur, ſcilicet pecuniæ diſtributio: aliàs uideantur, ſcilicet partes diſpares pecuniæ.

i Reſtitui. Idem ergo ſi ſine pecunia iuſſus eſt reſtituere. dic ergo regulariter pro hæreditarijs, niſi pecuniæ inæqualitas, uel propriorum nominum expreſſio contrarium inducat: ut C. de impub. & alijs ſubſti. l. 1. & hic & ſ. de leg. 1. l. ſi hæredes nominatim, & ĩ. ad Treb. l. quoties. & l. nõ nunquam. & l. Lucius. §. Mæuia. & ſ. de leg. 2. l. Lucpia. §. fin. & ĩ. de ſtatulibe. l. ita liber. §. fin. & ſ. de uul. ſubſti. l. ſi in teſtamento. & l. ſi plures. & l. q libertis. §. fi. & C. de ca. tol. §. ſed ubi.

SI inter. CASVS. Donaui uxori meæ fundum: & poſtea ipſa deceſſit antequam ego. certè non cõfirmatur morte ſua dicta donatio. imo redit ad me fundus: quamuis confirmaretur, ſi ego prius morerer non reuocata donatione. ſi autem ſimul ambo deceſſimus, ualet donatio, ea maximè ratione, quia ego donator nõ ſuperuiuo, ut poſſim condicere dictum fundum. Et quia tetigi unum caſum de illis, qui ſimul moriuntur, ideo uideamus de alijs: ut in l. ſequen. Viuianus.

k Qui donauerat. ut C. de dona. inter uir. & uxo. l. a marito.

l Non ſuperuiuat. Id eſt, ſuperuixiſſe, non probetur. ſic & ſ. de dona. inter uir. & uxo. l. cum hic ſtatus. §. ſi ambo: & argu. ĩ. l. prox. in prin. & §. fi. idem in dona. cauſa mortis: ut ĩ. de dona. cauſa mor. l. ſi hi. ſed contra ĩ. l. prox. §. ſi maritus: ubi mulier præſumitur præmortua. ſolu. aliud eſt in ſtipulatione dotis, ut ibi: & aliud in donatione, ut hic. Nã hæc donatio eis uiuentibus ratiõe mutui amoris prohibetur, non ratione mutui odij: ut ſ. de donatio. inter uirum, & uxorem. l. 3. in princ. & l. ſi id quod. §. ſi quas. & l. ſed ſi uir. §. quod legatarius. ergo eadem ratione eis morientibus fauorabilius

* Ibi conſtabat qđ uni tantũ legare uolebat, de quo nõ cõſtat. hic eſt uериſimile de pluri. Cu. & Socinus.

† De tergeminis, pulchrè: Bud. ſ. ſi pars hære. pet. l. antiqui. uide etiam Pli. na. hiſt. li. 7. c. 3.

† Quod hic de muliere Alexandrina Caius cõmemioit, ſupra ſi pars hære. peti. l. antiq. §. ſed & tergeminos, Paulus Iuriſcon. Ælio attribuit niſi aut hic, aut illic mẽdum inſit.

* Dic qđ ibi in uoluntatẽ alterius nõ liberã conferẽ legatũ, hic in uoluntatẽ hæredis, iõ non ualet ſm Pa. Cu. & Socin.

* In P. F. an poſt neceſſitatẽ dandi, ſolius diſtribuendi liberũ &c.

* Nõ eſt neceſſe ſic exponere, quia idem & ſi ſimul emiſiſſe ſpiritũ ꝓbetur ſecundum Paul.

* Sic in P. F. Hal. autem ſcripſit rẽ cõcedere poſſit. ſed hic rectius.

lius confirmetur: ut hic, & arg. ff. de aur. & argen. lega. l. Quintus. in fi. & C. de leg. l. cum alienã. uel in lege cõtraria ambo in matrimonio decesserunt: & sic uerba stipulationis conueniunt, quæ erant, si mulier in matrimonio decederet. & eodem modo resp. ad l. supra, de relig. l. si possessor. §. 1. Itẽ quomodo quod ab initio non ualuit &c. ut ff. de reg. iu. l. quod ab initio. quæ est contra. sed hic confirmatur non quasi ⁊ donatum, sed quasi relictum, a unde & Falcidiam patitur: ut C. ad leg. Fal. l. in donationibus. uel ideo conualescit, quia cessant causæ q̃ infringebãt donationẽ, q̃ sunt ff. de don. inter ui. & uxo. l. 1. a. & 2.

QVi duos. CASVS. Instituì mihi hæredes duos meos filios impuberes, & substitui Titium ei de meis filijs, scilicet qui supremus moreretur: & postea decessi. & postea dicti duo mei filij impuberes perierunt simul in quadam naue. nunc quæritur, an dicto Titio substituto deferatur hæreditas. & cuius eorum impuberum deferatur ei hæreditas. & certè iurisconsul. alrius circa hoc exorditur dicens: si unus decessisset prius, & alter postea, & ita secundum ordinem decessissent, priori mortuo erit hæres ab intestato frater eius: postremo autem mortuo erit hæres dictus substitutus ⁊ in ea tamen hæreditate posterioris impuberis mortui habebit dictus substitutus hæreditatem alterius filij impuberis ante defuncti. In proposita autem quæstione, ubi simul perierunt impuberes, utrique est hæres dictus substitutus: & est ratio, quia cum neuter superstes fuerit quasi utrique ultimi decessisse uidentur. quidam tamen dicebant in hoc casu, quod neutri uidetur decessisse ultimi: quia comparatio posterioris decedentis solet sumi ex facto prioris mortui: & ideo dicebant prædictum substitutum neutri debere succedere in hoc casu. Sed superior sententia magis placet. s. ut substitutus sit utrique hæres in hoc casu. nam & uideo aliter, quòd qui unum filium habet, non uidetur inutiliter substituisse, si substituit Titium filio suo supremo morienti. Item uideo quod proximus agnatus intelligitur etiam is qui solus est, quique neminem antecedit. In nostro ergo casu utrique impuberes simul mortui, ultimi primique obierunt: quia neuter eorum alteri superstes fuit: & sic substitutus succedit ambobus ut dictum est. Item alius casus de simul morientibus, est talis: Titius & Seius suus filius perierunt in uno bello: mater Seij dicit nunc Titium prius mortuum esse: & sic uult uendicare bona filij quasi hæredis patris: agnati autem patris, quasi filius ante perijsset, uolunt uendicare bona patris. certè mater præfertur. credimus enim patrem prius mortuum esse. Item alius casus de morientibus simul, est talis. libertus Titij, & filius eiusdem liberti simul perierunt, nunquid defertur legitima hæreditas intestati liberto patrono quasi filius eius primo mortuus fuerit, an agnati filij debent filio ab intest. succedere quasi pater prius decesserit? Et respon. q̃d patrono defertur hæreditas liberti quasi prius mortui: nisi probetur patronũ prius mortuum. Est & alius casus de simul morientibus talis, Titius accepit Seiam in uxorem: & dedit ei pater Seiæ centum in dotem: & fuit stipulatus pater a Titio, ut si Seia in matrimonio decessisset Titius restitueret eidem patri dotem. postea simul perierunt maritus, & uxor. certè habet locum dicta stipulatio dotis: præsumimus enim uxorem prius decessisse, nisi probetur contrarium. Vltimus casus de morientibus simul est talis. Titius instituit sibi hæredem filium suum impuberem: & post decessit filius simul cum patre. certè intelligitur filius superuixisse patri, & ei ex testamento hæres fuisse: & hæreditas filij defertur successoribus eius filij. si autem dictus filius fuisset impubes creditur pater superuixisse: nisi hic, & in superiori casu probetur contrarium. Vini.

ᵗ Imò qa eadẽ lex prohibẽs hoc dicit secundum Bario. & Pau.

a Displicet Bar. Paul. Cu. et Soci.

ˡ Videtur per hãc legẽ. quod si duo cõmiserint vnũ maleficium, & episcopus excõmunicet unũ ex illis, q̃d uterq; sit excõmunicatus. de quo uide capi. si sacerdos. in glo. super. a cõmunione. extra de off. or.

Vltimus, seu supremus dicitur, quem nemo sequitur: etiam si nullus præcedat: proximus seu primus dicitur, quem nemo præcedit, etiam si nullus sequatur. & sic idem potest esse primus, & ultimus. Bar.

Triphoninus lib. xxj. disputationum. X.

QVi duos † impuberes a filios habebat, ei, qui supremus b moreretur, Titium substituit duo impuberes simul in naue perierunt, quæsitum est, an substituto, & cuius hæreditas deferatur? Dixi, si ordine uita decessissẽt: priori mortuo frater ab intestato hęres erit, posteriori substitutus: in ea tamen hæreditate c etiam ante defuncti filij habebit d hæreditatem. In proposita autem quæstione ubi simul perierunt, * utrum quia neuter frater superstes fuerit, quasi utriq; e ultimi decessisse uideantur? f an uerò neutri g quia comparatio h posterioris decedẽtis, ex facto prioris mortui sumatur, quæritur? Sed superior sententia magis admittenda est, ut utrique hæres sit. i Nam & qui unicum filiũ habet, si supremo k † morienti substituit non uidetur inutiliter substituisse: & proximus † adgnatus intelligitur, etiam qui solus est, quique neminem antecedit: l & hic utriq; (quia neutri eorum alter superstes fuit) m ultimi primique obierunt.

Si uno casu decedat pater & filius, pater prius decessisse præsumitur. Bar.

a Qui duos impuberes. Secus si unus esset pubes, & alter impubes: ut ff. ead. l. §. fin. Azo.

b Supremus. Id est, ultimus.

c In ea tamen hæreditate. Scilicet posterioris.

d Habebit. Substitutus, ut etiam primus dicatur hæres, quia hæres hæredis &c. ut C. de hæredibus instituend. l. fin.

e Quasi utrique. Repete an.

f Videantur. Et sic substitutio locum habeat.

g Neutri. Scilicet uideantur ultimi decessisse.

h Comparatio. Quasi dicat, non dicitur posterius, nisi respectu prioris, & econtra.

i Vtrique hæres sit. Scilicet substitutus. secus est ubi substitutus, & ille cui substitutus est datus, pariter decedunt. tunc enim neuter alteri superuixisse dici potest: ut infra eod. l. sed & in illo. Azo.

k Supremo. Id est, ultimo: aduerbialiter enim ponitur.

l Antecedit. Ad hoc ff. unde cogna. l. 1. §. proximus. & ff. de uerb. signific. l. proximus. & leg. in usu vulgari. & Instit. de leg. agn. suc. §. proximus.

m Superstes fuit. Id est, superuixisse dici pōt. uterque ergo directo est hæres ex testamento, quasi in duabus hæreditatibus: ut ff. de vulg. subst. l. qui duos. Sed contra ff. de testa. tute. l. duo. & de hære. instit. l. in tempus. §. 1. & ff. eo. l. si fuerit. Sol. regula ⁊ est, ut neque ad hęreditatem, neque ad legatum, neque ad fideicõmissum, uel tutelã aliquis admittatur, nisi doceat casu existente se inuitatũ: ut in contrarijs. & ff. ad Trebel. l. cum. sed hic fallit fortè ideo, quia hic substitutus utriusque hæreditatem uendicaret: & si non simul decederent,

* In P. F. quia cum neutri frater superstes fuit, quasi utrique ultimi decessisse sibi uideantur &c.

† Aliàs, supremã.

† M. Idos. in 5. q. 3. Reg. post nu. 1.

ˢ Imo ibi qa incertitudo circa psonas uocitas ad Institutionẽ uel legatũ hic circa res hæreditarias Bar. Cu. & So.

ᶻ Illa lex est contraria isti. sed loquitur I substitutiõe fideicom. hic I directa. Bart. Cu. & Soci.

ultimi ſcilicet hæreditatem uendicabit ex teſtamento, ſed primi ab inteſtato ex perſona ultimi r ut ĩ. ad leg. Falc. l. pater. §. h. & ſ. de vulg. ſubſtit. l. qui duos. vnde quia alius tali interpretatione non læditur ad utru'q; ſucceſſionem inuitatur ex teſtamento, quaſi utrique ultimi deceſſerint.

Cùm in bello pater cũ filio periiſſet, materq; filij quaſi poſtea mortui bona uendicaret, a adgnati b uerò patris, c quaſi filius antè periiſſet: diuus Adrianus credidit patrẽ prius mortuum. Si cum filio ſuo libertus ſimul perierit: inteſtati patrono legitima deferẽ hæreditas, ſi non probatur ſuperuixiſſe patri filius. d hæc em̃ reuerẽtia patronatus ſuggerente dicimus.

Stipulatio de dote reddenda habet locum uiro & uxore ſimul decedentibus.

Si maritus, & uxor ſimul perierint: ſtipulatio de dote e ex capitulo, Si mulier in matrimonio deceſsiſſent: habebit locum, f ſi non probatur illa ſuperſtes uiro fuiſſe.

Si filius pubes cum patre moritur, præſumitur patri ſuperuixiſſe, impubes non: ſed pater ei. Bart.

Sed quid ſi mater eſſet in medio? nunquid primi ſucceſſionem ex parte uendicet? Reſpon. tunc fortè aliud eſt, ut prædicta l. ad Trebell. l. cum. Azo. & facit ſ. de vulg. ſubſtit. l. ex duobus. & ſ. de pact. do. l. inter ſocerum. & ĩ. de ſecund. tabul. l. qui ex liberto. in prin.

a Vindicaret. Per Tertyl. ut Inſtit. ad Tertyl. in prin.

b Agnati. Qui præueniũt alios præter ſuos, & quaſi ſuos per l. 12. tabula. ut Inſtit. de legi. agna. ſuc. in princip.

c Patris. Idem in matre: niſi filius ſit impubes in utroq; caſu: ut ĩ. eod. l. cum pubere. & l. ſi mulier. & ĩ. ea. l. §. fin. Sed contra in patre. ut ĩ. ad Trebel. l. ex facto. §. ſi quis autẽ. ubi filius præſumitur ante deceſſiſſe. ſed & ibi alius caſus: & eſt ibi ratio, 1 ne pereat ultima uoluntas. hic autem eſt ratio æquitatis, id eſt, materna pietas, 2 quæ ad luctuoſam debet uocari hæreditatẽ: ut C. de inſtit. & ſubſti. l. fin. & de impu. & ali. ſub. l. precibus. & ĩ. ad Treb. l. cum. item argu. contra. ĩ. proxim. ſed & ibi eſt alius caſus: & eſt propter patroni reuerentiam: ut ibi dicitur. Accur.

d Filius. Quia tunc filius ſuccedit excluſo patrono: ut Inſti. de ſuc. libe. §. ſed noſtra. & ingenui iura habet: ut ĩ. de obſe. libe. l. hæres. ſic ergo præſumitur filius prius deceſſiſſe: & ſic eſt contra ſ. proxim. §. ubi dixit patrem prius. ſed alius eſt caſus: ſed æquitas eadẽ 3 eſt hic & ibi: hic ſcilicet patronalis, ibi materna. nam & utrique uiuenti pariter prouiderent in honore, & alimentis: ut ĩ. de regu. iur. l. ſemper in dubijs. & ĩ. de obſequijs lib. l. parens. & l. liberto. & ſ. de lib. ag. l. ſi quis a liberis. in princ. & §. ſolent.

e De dote. Reddenda. ſ. mulieri. Vel. i. de dote lucranda a uiro. vel. i. reddenda extraneo, qui dederat pro muliere. & per hoc quod dicit ex capitulo &c. uidetur cæteros caſus remouiſſe, in quibus matrimonium ſolueretur: ut ſ. ſolut. matri. l. ſi cum dotem. in prin.

f Locum habebit. Quoniam uterque in matrimonio deceſſit. & ſic non obſt. ſ. l. proxi. quæ eſt contra. uel ſol. ut ibi. Item aliud eſſet quã hic dicitur, ſi quis ſtipuletur dotẽ ſibi reddi, ſi ſuperuixiſſet maritus, ut ĩ. eo. l. quod de pariter. quæ eſt contra. Itẽ not. hic quòd mulier præmori fingitur, uel ſaltem non poſt, quaſi debilior. ar. ĩ. e. l. ſi fuerit. §. ſi. Sed ar. cõtra. ĩ. de adul. l. nec in ea. Item facit ſ. de don. inter uir. & uxo. l. cum hic ſtatus. §. ſi ambo. & de reli. l. ſi poſſeſſor. §. 1.

1 Diſplicet prædictis ſcribẽ. p l. quod d pariter. ĩ. eo.

2 Diſplicet Bar. & Soc.

3 Imò hoc caſu patronus ſuccedit de rigore, ſed ex ſpeciali ſtatũ rigenti, licet ſecus in alijs. Cu. & Socin.

g Approbetur. Diſtinctio huius §. cum pubere uel impubere. & in matre ſeruatur: ut ĩ. e. l. cum pubere. & l. ſeq. & facit ſ. ea. l. §. cũ in bello. & ſ. de pac. do. l. inter ſocerum. & ĩ. ad Treb. l. ex facto. §. ſi quis autem.

Si Lucius Titius cum filio pubere, quem ſolũ teſtamento ſcriptum hæredem habebat, perierit: intelligitur ſuperuixiſſe filius patri, & ex teſtõ hæres fuiſſe: & filij hrẽditas ſucceſſorib. eius defertur, niſi contrariũ approbeẽ. g Quod ſi impubes cũ patre filius perierit, crediẽ pater ſuperuixiſſe: niſi & hic contrariũ approbeẽ.

Incertitudo perſonæ legatarii procedens ex euentu caſus, in quem legatum confertur, uel ex prolatione defuncti, uitiat legatum: ademptio autem non uitiat. Bartolus.

Vlpianus lib. vj. diſputationum. XL.

SI ita fuerit legatum relictum, Ex cognatis meis qui primus Capitolium aſcẽderit. ſi ſimul duo ueniſſe dicantur, nec apparet, quis prior uenerit: ...

SI ita fuerit. CASVS. Titius fecit teſtamentum, & in eo inter cætera ita dixit, illi qui ex cognatis meis qui prius Capitoliũ aſcẽderit, lego c. & poſtea deceſſit pater: & poſtea duo ex cognatis teſtatoris aſcenderunt Capitolium: nec apparet quis prius aſcendit. nunquid impeditur legatum ita quod nullus eorum habeat? Et reſpõ. quod ſic. & idem eſſet ſi ita legaſſet dictus teſtator, ei ex cognatis meis qui monumentum fecerit lego c. & poſt mortem teſtatoris duo fecerũt. nam nullus eorum habebit legatum. Idem eſt, ſi ita legauit teſtator: ei ex cognatis meis qui maximus natu eſt, lego centum. & poſtea reperiuntur duo ex cognatis pares ætate, qui nati fuerunt ante alios cognatos. nam neuter eorum habebit legatum. Item idem & ſi teſtator legauit centum Sempronio amico ſuo; & poſtea inueniuntur duo Sempronij coniuncti æqua charitate teſtatori. nam neuter eorum habebit legatum. Item idem eſt ſi teſtator habẽs quatuor pone Stichos ſeruos, ita dixit, lego libertatem Sticho, uel duobus Stichis, & ita non apparet, cui, uel quibus reliquerat libertatem. nam neuter eorum habebit libertatem. Sed pone, quòd teſtator reliquit domum duobus Sempronijs ſuis amicis: puta Sempronio albo, & Sempronio nigro: & poſtea dixit, Sempronio adimo quod ei legaui. & ita non apparet cui Sempronio ſit ademptũ. nunquid propter hoc eſt nulla ademptio: ſicut dictum eſt legatum non ualere propter incertitudinem: an uerò debeat ualere dicta ademptio in perſona utriuſque Sẽpronij, ita ut datio legati infringatur in perſona utriuſq; ut ſic nullus horũ habeat aliquid de legato? Et reſpon. quod dicta adẽptio ualet in utroq; eorum, ita ut nullus eorum aliquid habeat de legato: fuit enim hic incertitudo tantũ in perſonis, & non in re. Sed pone quod teſtator ita dixit, ſi Arethuſa ancilla mea peperit primum marẽ, eſto libera: & poſtea dicta ancilla peperit uno utero marem & fœminam: nunquid erit libera eadem Arethuſa? diſtinguitur: aut certũ eſt quod prius edidiſſet, ſiue peperiſſet: aut incertũ. Primo caſu aut peperit prius maſculum, aut fœminam. ſi maſculũ prius peperit, eſt ſine dubio libera Arethuſa, & filia eius eſt ingenua, quaſi ex libera nata. ſi autem fœminam prius peperit, nõ erit libera, nec aliquis filiorum ſuorum. Secundo autẽ caſu,

ſcilicet

ſ.quãdo incertũ eſt, quem prius edidiſſet: præſumimus prius natũ maſculũ: & ita ipſa Arethuſa libertatem ex teſtamento conſequitur, & filia ſua ingenuitatẽ. Viuia.
ᵃ Vel ſi ei. Repete ea cognatis, aliàs non ualet, [a] ut pote incertæ perſonæ relictũ, ut Inſt. de leg. §. incertis.
ᵇ Vel ei. Repete ex cognatis: ut modo dixi.
ᶜ Sed & ſi legatum. Prout refert ad caſum illum: ſed & ſi Sẽpronio. ſic eſt ſ. de adi. leg. l. 3. §. ſi duob⁹. in fi. §. prout eſt ibi neutri. ſed eſt cõtra ſ. de leg. 2. l. ſi quis ſeruũ. §. ſi inter. Sol. ibi ſpõte ſoluere uult hæres, nõ aũt cogitur: ut hic. uel dic ut ibi. Itẽ op. q̃a videtur utrique deberi propter æquam charitatẽ: & in ſuperioribus videtur, q̃d charitas & neceſſitudo inſpiciatur ar. ſ. de leg. 2. l. ſi ſeruus pluriũ. §. fin. & ſ. de ali. le. l. cũ alimenta. in prin. ſed hic ſpãle propter incertitudinem. Item hoc uerum quod non ualeat niſi alter probauerit de ſe ſenſiſſe: ut j. ut le. no. cau. l. ſi duo. & ſ. de hære. inſtit. l. in tẽpus. §. 1. & §. 2. & j. de cõdi. & demõ. l. falſa. §. 1. & ſ. de teſ. tu. l. duo. quæ in hoc ſunt argumẽta contraria. & facit ſ. de uſuf. leg. l. ſed & ſi q̃s. §. quid ergo. Accur.
ᵈ Libertates. Sic j. e. l. ſi quis de. Sed opponitur ſ. & j. px. ubi in multis præfert benignitas rigori: ergo in libertate multo magis: ut infra in fine ne pereat: & j. e. l. quoties. ſed dictis generalitatibus derogatur, ubi ſpecialiter lex ſtatuit cõtra, [a] ut hic. & eſt ratio, quia cũ difficilius reuocetur, difficilius detur. Alij ut R. dicũt: refert ſiat interpretatio circa eum cui legatur, aut circa eum a quo. quod non poteſt [b] ſtare, ut hic, & j. eo. l. ſi quis de. Accur.
ᵉ Ademptionem. Imò in nullo: ut ſ. de adi. le. l. 3. §. ſi duobus. in prin. quæ eſt contra. Sol. aut incertitudo eſt in adẽptione rerũ, & perſonarũ: aut perſonarũ tm̃, aut rerũ tantũ. Primo ut legn Titio albo to. & Titio nigro fundum. tandem dico, q̃d Titio dedi, adimo: & tũc in neutro ualet adẽptio, ut ibi. & hoc propter incertitudinẽ perſonarũ, & rerum. In ſecundo, quãdo incertitudo eſt tm̃ in perſonis, ut ecce Titio albo, & nigro lego domũ: poſtea adimo Titio domũ: ualet adẽptio in utroque: ut hic. In tertio, ubi res tm̃ ſunt incertæ: ut lego Titio duos fundos. & tandem adimo fundũ. ualet adẽptio in maiori, & remanet legatum in minori. ut ſ. de leg. 1. l. idẽ. Iulianus. §. Seio. & l. ſi ita ſit adſcriptũ. ſ. fi.
ᶠ Edita. Scilicet filia.
ᵍ Humaniorẽ. Sic C. de fideicom. libe. l. eũ inter. & ſ. de his quæ in teſta. delen. l. proxime. §. ſed in re dubia. & j. de reg. iur. l. ea, quæ. §. 1. & j. ad Trebel. l. non eſt. & j. eod. l. quoties in actionibus.

[ᵍ] Imò in ſpicitur futurus euẽtus ſecundum Bar. & So. in l. quædam, j. eod.

[†] Videbatur p hũc §. q̃d ſi Papa delegat cauſam, Archi. Parãſiẽſi nõ expreſſo noie, uel cognomine, & ſint in eadẽ eccleſia plures archidiaconi, quod nullus erit iudex ꝓpter incertitudinem. de hoc uide e. q̃m Abbas. in gl. ſuper uer. ſubſtitutũ ibi, ſed pone. extra de off. de leg.

[a] Reprobatur per Bar. Cu. & Soci.

[b] Imo poteſt ſecundum Bar. Cu. & So.

Adẽptio, an legatũ utitet.

rit: an impedietur legatum? uel, Si ei, [a] qui monumentum fecerit: & plures fecerint? uel, Ei, qui maximus natu eſt. & duo pares ætate ſint? Sed & ſi legatum [c] Sempronia amico fuerit relictum, & duo ſint æqua charitate coniuncti. ſed & ſi duobus eiuſdem nominis fuerit legatum (puta, Sempronijs) mox Sempronio ademptũ ſit: nec appareat cui ademptum ſit, utrũ datio in utriuſq; perſona infringatur, an ademptio nulla ſit, quæri poteſt. Item [†] ſi ex pluribus ſeruis eiuſdem nominis uni, uel quibuſdam libertas relicta eſt. Et uerius eſt, in his omnibus etiam legata & libertates [d] impediri: ademptionem [e] autem in utrunq; ualere.

Si de natiuitatis ordine non appareat, prius natus præſumitur ille, ex quo mater libertatem conſequitur. Bart.

Planè ſi ita ancilla libertatem acceperit, Si primum marem pepererit, libera eſto, & hæc uno utero marem, & fœminam peperiſſet: ſi quidem certũ eſt, quid prius edidiſſet, non debet de ipſius ſtatu ambigi, utrũ libera ſit, necne: ſed nec filiæ, nam ſi poſtea edita [f] eſt, erit ingenua. ſin autẽ hoc incertum eſt, [g] nec poteſt per ſubtilitatem iudicialem manifeſtare: in ambiguis rebus humaniorem [g] ſequi ſententiam oportet, ut tam ipſa libertatem conſequatur, quàm filia eius ingenuitatẽ, quaſi per præſũptionem priore maſculo edito.

Si relinquatur incerto de certis certificando ex aliquo futuro euentu, cenſetur cuilibet eorũ relictum ſub conditione ſi ille futurus euentus in perſonam ſuam eueniat. Bart.

Iulianus li. xxxvj. digeſtorum. XII.

Quoties libertis uſuſfructus legatur, & ei, qui nouiſsimus ſuperuixerit, proprietas: utile eſt legatũ. Exiſtimo enim omnibus libertis [h] proprietatem ſub hac cõditione, Si nouiſsimus ſuperuixerit, dari.

Idem libro l. Digeſtorum. XIII.

Quoties ĩ actionib⁹, [i] aut in exceptionibus ambigua oratio eſt, commodiſsimum

Quoties [a]. CASVS. Quatuor libertis meis legaui uſumfru. fundi mei Titiani. & illi eorum libertorũ, qui nouiſſimus ſuperuixerit, legaui proprietatẽ eiuſdem fundi. nũquid ualet legatum proprietatis? Et uidetur quod nõ. quaſi ſit relictũ incertæ perſonæ. dicitur tamen hic q̃d ualet. cuilibet enim libertorum uidetur proprietas relicta ſua hac conditione ſi nouiſſimus ſuperuixerit, id eſt ſi omnes alij ante eũ moriantur. Viuia.
ʰ Omnibus libertis. Singulis. nec enim omnibus, ſed uni ſoli, ſ. ei qui ſuperuixerit, reliqui proprietatem: quo ſuperuiuente, dies legati cedit. & facit j. de cõdi. & demon. l. ſi falſa. §. fi.

Quoties in actionib. CASVS. Talem libellum concepi contra Titium: ego de uſ ago contra Titium petens ab eo fundũ Seianũ poſitũ inter tales confines, quẽ dico dictum Titium iniuſtè poſſidere, & ad me pertinere, & per talẽ libellum putabã recuperare dominium fundi, & non poſſeſſionem tãtum. acta cauſa cum eſſet iudex in probatione ſententiæ, dicebat reus iudici: nos non poteſtis me condemnare in proprietate dicti fundi per uerba dicti libelli: unde abſolnatis me. ego autem dicebam ſub dictis uerbis contineri petitionem dominij: certè commodiſſimum eſt id accipi, ut res, de qua agitur, magis ualeat, quam pereat: & ita condemnabit mihi Titium ſi probaui de dominio fundi. Et quod dixi in conceptione libelli mei actoris habet locum in conceptione exceptionis a reo oppoſitæ, ſi ſit ambigua oratio: quia ſemper debemus taliter intelligere, ut res, de qua agitur, potius ualeat, quàm pereat. Viuianus.
ⁱ Quoties in actionibus. De actionibus pone exemplum

[a] In P. F. nec poteſt nec p ſubtilitatem

est id accipi, quo res, de qua agitur, magis ualeat. quam pereat.

Sicut dictio &, ita dictio cum, in dubio dicitur cadere inter diuersa. Bart.

Idem lib. singulari de ambiguitatibus. XIIII.

SI is, qui ducenta deposuit: ita leget, Seio cum ducentis, quæ apud eum deposui, trecenta lego: singulæ summæ [a] separatæ [b] quidem certam habēt demonstrationem: cōiunctione [c] uerò tali incidunt in ambiguitatē. Sed dicendum est, nō trecenta, [d] sed quingenta deberi: quia duæ summæ iunguntur.

Si seruus nominatus potest accipi ut res legata, & ut persona legatarii, in dubio accipitur ut res legata. Bart.

Si quis ita leget, Fundū Seianū hæres meus Attio cū Dione Meuij seruo dato. [e] Dubitat quidē, Dioni quoque fundus legatus sit, an Dion cum fundo legatus sit. Sed magis dicendū est, nō solū fundū, sed etiā seruum Dionē esse legatū: maximè [f] si nullas iustas causas habuit Dioni legandi. Cū ita stipulationē concipimus, Si hominem, aut fundum non dederis, [g] centum dare spondes? utrunque est faciendum, [h] ne stipulatio committatur: id est, siue alterum, siue neutrum factum sit, tenebit stipulatio. [i] Idemque est euidenter, [k] cum propositis specialiter pluribus rebus, quas fieri uolumus, ita stipulamur: Si quid eorum factum non erit: netuit Stichum, & Damā, & Erotem sisti: si quis eorum non steterit decem dari? necesse est enim [*] omnes sistere, [l] ut stipulationi satisfiat. Vel, ut propius accedamus, fingamus ita stipulationem factam. Si Stichū, & Damam, & Erotem non stiteris, decē dari? neq; enim dubitamus quin equè omnes sisti oporteat. Verum ita [m]

plum ī.de iudi.leg.solemus. & l. si quis. & ĵ.de uerbo. obl.l.inter stipulantē.§.1. Idem de exceptione pone p prædictam leg. si quis. idem in contractibus: ut ĵ.eo.l. ubi. & ĵ.de uerb.obl.l.quoties. in stipu. Item hæc uera, ut C.de usufru.l.inter. circa fi. idem in ultimis uoluntatibus, ut ĵ. ad Trebel. l. ex facto. §. si quis autem. hæc aūt uera, nisi statuat lex contra. Vel propter pietatem, uel reuerentiam, uel aliam causam. ut ī. eo.l.qd de pariter. & l. seq. & ī.eod.l. si ita fuerit, & facit ī.eo.l. si inter. & l. qui duos. & ĵ.de re.iur. l. quoties. §. idem sermo. & l. in obscuris. & C.de donat.l. sancimus.§. si qs autē.hīc secūdum Azo. huic l. est contra. illud generale, res dubia &c. sed distingue ut ī.de pact. l. ueteribus, [a] in fi. glo. quæ incipit, sed pactum &c.

SI is qui. CASVS. Titius deposuit apud Seium cc. & ita postea legauit: Seio cum ducentis, quæ apud eū deposui lego ccc. nū quid debētur ei quingenta, an tātum ccc. & respon. quod debentur ei quingenta. quāuis enim propter dictam coniunctionem sit ambiguitas in legato, tamen duæ summæ coniunctæ sunt per communem coniūctionem. cum, enim accipitur pro &. si autem separatim eēt Seio legata utraque quātitas, non esset aliquod dubium, quin debeatur ei utraque quantitas. Pono etiam tibi talem alium casum, ubi erit dictio cum. Seius ita legauit, fundum Seianum hæres meus Titio dato cum Dione seruo Mæuij. unde dubitatur, an fundus sit legatus Titio, & Dioni, an uero Dion sit legatus dicto Titio, cum dicto fundo. Sed respon. hic, quod fundus, & Dion debent intelligi esse legati Titio: maximè si testator non habuit aliquas iustas causas legandi Dioni. Cum ita. Promisisti mihi dare seruum Stichum, & fundum Titianum: & postea ita dixi, si dictum hominē, aut dictū fundum mihi non dederis, centū dare mihi spondes: & ita respondisti, spōdeo. certè ad hoc ut non committatur contra te stipulatio, utrunque debes facere, id est, dare mihi Stichum, & fundum, & siue alterum tantum, siue neutrū sit per te factum, tenebit stipulatio pœnæ. & quod dixi in dando, habet locum in faciendo: puta quia promisisti mihi sistere in iudicio Stichū, & Damam, & Erotē: & promisisti mihi nomine pœnæ 10. si quis eorum nō steterit in iudicio. nam ad hoc ut stipulationi satisfiat & non committatur pœna, necesse est, quod sistas omnes: & multo magis debes omnes sistere, si stipulatio ita fuit facta. si Stichum, & Damam, & Erotem non sisteris, dabis mihi 10. & h.d. usq; ad §. utrum. de quo in glo. Accur. satis latè. Viuianus.

[a] Summæ. Scilicet cc. & ccc.

[b] Separatæ. Id est si separatim essent legatæ, utraque quantitas indubitanter debetur.

[c] Coniunctione. Quæ fit per cum.

[d] Nō trecenta. Tātum, sed quingenta &c. sed uidetur ex quo est ambiguum qd' sequamur minimum: ut ī. de leg. 1. l. nūmis. & ĵ. de regu. iu. l. in obscuris, quæ sunt contra. Solu. illud uerum nisi lex statuat contra: qd' facit hic, quia dictio, cum, accipitur pro &: ut ī. de leg. 1. l. si quis inquilinos. §. si ita. & l. Titia. §. nihil. & de usufr. leg. l. illi.

[e] Dato. Hæc propositio est duplex: & sit interpretatio latius pro augendo relicto. & pūcta ibi, seruo: ut sic dictio cum, coniungat res legatas, nō uerò plures faciet legatarios.

[f] Maximè. Quia ex legatarij charitate alia, & alia præsumitur testatoris uoluntas: ut ī. de leg. 1. l. si seruum plurium. §. fin. & de ali. leg. l. cū alimēta. in prin. & C.de leg. l. cum alienam.

[g] Non dederis. i. remanet ad dandum, cum inter contrahētes hoc actū fuerat: ueluti si primū fundum, & hominem stipulatus fuero. nam si ab initio fundum, uel hominem uel fundum simpliciter, deinde centum, si hominem, uel fundum non dederis, sufficit ad pœnam euitandam alterum dari, secundum R. Sed quid si nulla stipulatio præcesserat, uel pactio, ex qua hoc appareat? Respon. idem ut vtrumque fiat, ut non committatur stipulatio, ut ĵ. de uerb. obl. l. si quis ita stipulatus fuerit decem. in fi. & l. si ita quis. & ĵ. ea. l. §. utrum. & sic hic potest loqui. & sic aut, pro &, accipitur.

[h] Faciendum. Non ex stipulatione prædicta: ut ĵ. de act. & ob. l. obligationum ferè. §. si ita. sed pœnæ metu utrinq; est faciendum. Sed quid ad titulū? Resp. quia de dubijs etiam circa stipulationem hic tractatur, licet principaliter circa ultimas uoluntates: & quia esset idē si testator ijsdem uerbis esset locutus.

[i] stipulatio. Scilicet pœnalis.

[k] Euidenter. Scilicet in plus poterat.

[l] Sistere. Ne incidat in pœnam. & dic ut no. ī. si quis cau. leg. si seruus. §. fi.

[m] Verum ita. Istius §. summa intētio ponitur in gl. s. sed si qs aptius uelit ponere sic dicat, Promisisti mihi me

[*] Illa procedit in pactis secundum Ias. ibi.

[†] Cum coniūgit, & de illius natura Q. Mand. in Glo. Fac. §. habita. In uer. cū officio. & §. et in ipsa hoc uer.

[*] In F.F. omnes esse sistendos.

côcipias ftipulationem. Si illud, aut illud factum non erit. an hoc modo, Si quid a eorum factum non erit (quæ vt fierêt, comprehẽfa funt) a hoc intereft: quod quamuis altero facto, b verum fit hoc, aut illud verè factum c effe: non ideo d tamẽ minus verum erit, hoc aut illud factum nõ effe: nã fimul ea poffunt effe vera, quamuis inter fe contraria fint: e quia cum f fignificatio nõ ex vniuerfo, fed ex aliquo g fumitur, h fi veri aliquid infit, veram efficit totam orationem: ficut h e contrario duæ orationes pugnantia continentes fimul falfæ funt: i veluti, fi qui liberorum partim puberes, partim impuberes deceffferint. nam & hoc falfum erit, omnes impuberes decef

me non impedire ire agere, & rem meam non auocare: & fi illud, aut illud factum non erit, promififti c. & modo nõ impediuifti me ire agere, fed rem auocafti. peto à te igitur pœnam, quia conueniſti vniuerfaliter illud, aut illud nõ facere, ita quod vtrunq;. fi igitur in aliquo eft factum contra, tota oratio eft vera, vt pœna cõmittat: qa vtrunq; nõ eft factũ. tu vero fophifta volens me decipere tanq̃ illa, duo & tria funt quinq;. ergo duo v. & tria v. vnum trahis a. duo, & dicis, cõuenti illud, aut illud nõ facere: fed illud, vel illud obferuatũ eft, ergo pœna nõ eft cõmiffa. Ego vero refpond. ficut eft vera ifta propofitio, q̃ illud, aut illud eft obferuatũ, quia alterum tñ, quia non impediuifti (nam in alternatiuis fufficit vnã partem verã effe) ita fequit̃ quod illud, aut illud non feceris, f. quod rem non auocaueris, quia vtraq; vera, quia non impediuifti ire agere, & rẽ auocafti. quia igitur vtrunq; conueniſti, & non eft factũ: ergo tota oratio eft vera, vt ftipulatio pœnæ committatur, ac. fi in vtraq; effet contra factum. & quod duæ fubcontrariæ poffint effe vera, q̃ñ non fumitur intellectus ex vniuerfo, probat a cõtrario: quia ambæ põt effe falfæ. Infpicias ergo q̃uo fuit concepta ftipulatio. nã fi promififti pœnã, fi illud, aut illud non feceris oportet neutrum fieri, vt non committatur ftipulatio. fimiliter fi vtrunq; facere, f. fcribere librũ, & fodere fouẽa conuenifti: & fi non faceres pœnã, vtrunq; eft faciendũ, vt pœna non committat: quia fi ex vtraq; ftipulatione te conuenirẽ, & dicerẽ fecifti necne q̃d promififti? & tu fimpliciter negares, intellexeris vtrunq; negaffe, licet aliquod feceris, fed dic mihi q̃uo poterit cõcipi ftipulatio, q̃ñ plura deducunt in ftipulationẽ. & vnũ fieri volunt contrahentes ita comprehendere dẽt. &c. & hoc in cõtractibus. I Idem vr̃ in vltimis voluntatibus, nam fi dico fic, fi mihi filius, vel filia genita fuerit, hęres efto: fi mihi filius, aut filia hr̃s non erit, Seius hęres efto. certè vr̃ Seius ex ftipulatione femper admitti, fiue vnus, fiue neuter fit hæres: quia in alternatiuis fufficit vnã effe verã, 1 fed tñ fecus eft, quã in contractibus propter votum parentum, nifi teftator fpecialiter contra vellet. Confulit igitur, quod fi vult fubftituere in cafu, quando filius, vel filia hæres nõ erit, dicat fic, fi neque filius, nec filia mihi hr̃s erit, talem fubftituo.

m Vtrum ita. Cõis litera eft: fi illud, aut illud factum non erit, fed in lib. R. & Dyn. deeft non, & f̃m R. dic cafum, Promififti mihi duo non facere: puta nõ impedire me hr̃e licere, non impedire me ire per agrũ tuũ: & adieci pœnã hoc modo, fi illud, aut illud factũ non erit, dabis c. Itẽ ab alio fum ftipulatus duo fieri, puta librum fcribi, & foffam fodi, & adieci pœnã hoc modo: fi quid horũ factũ non erit, dabis c. quærit an differat vna pœna ab alia in cõmittendo, & in quo? R̃ñ. 2 q̃d fic. quia prima exigit neutrũ factum effe, vt ftipulatio non committat. i. neq; impedire me hr̃e licere, neque impedire me ire per agrum tuum: fed altero facto, vel vtroq; cõmittit. Eft ergo fenfus, fi illud, aut illud &c. i. verè poterit dici alterũ factu non effe. nam altero facto, verũ eft hoc, aut illud factum non effe. In fecundo oportet, q̃d fiat vtrunq;, vt non committat, qui cafus colligitur ex principio, & ibi animaduertendum &c. Sed oppo. in 1. nam pone quod neutrum factum eft, quia non impediuit euntem, nec rem auocauit: ergo alterum factum non eft, ergo ftipulatio committitur, quod eft falfum. Sed dic, quod eft actũ, vt tũc non cõmittatur, quod infpiciuit, vt J. de reg. iur. l. femp in ftipulationibus, & fic ponitur aut, pro &: vt & J. de verbor. fig. l. fæpe. Præterea quando neutrum fecit, vtrunq; de promiffis fecife videtur: quia factum pro non facto ponitur: & altero non facto quod facere debebas, cõmittitur ftipulatio: altero non facto quod facere nõ debuii, non committitur. Si autem habeas fine non: plana eft: & pone eadem exempla non impedire, & rem non auocare: & differt à fequenti, quia in ifta oportet neutrum fieri: in fequenti, fi quid eorum &c. vtrunque, vt non committatur ftipulatio pœnalis.

a Comprehenfa funt. In fecunda ftipulatione: puta librum fcribi, & foffam fodi: & fi quid horum factum non erit, pœna centum. fed in prima econtra neutrum fieri.

b Altero facto. Id eft obferuato, vt quia non impediuifti ire, licet rem auoces.

c Factum. Id eft obferuatum.

d Non ideo. Imò altero facto, & altero non: vtraque eft vera, f. alterum factum effe, & alterũ factũ non effe: vt ftatim fubijcit. nam fimul &c. quæ videtur huic literæ contraria. Sed dic quod non ideo eft fecunda uera: quia prima fit uera. nec contra prima uera, quia fecunda uera fit: fed prima eft uera: quia alterũ eft, & fic affirmatiue, fecunda eft uera: quia alterum non eft, & fic negatiue. Sunt ergo ueræ ambæ, ut fubijcit: fed non una propter alterã, ut hic. Vel dic, licet fit prima uera, non tamen fecunda eft uera f̃m intellectum ftipulantium, qui neutrũ fieri uoluerant: cũ ergo alterum tñ eft obferuatũ non eft uerum in neutro factũ effe contra: & ideo pœna committitur, & f̃m hoc quod fubijcit, nã fimul &c. mutat q̃ñ nõ effet actũ neutrũ fieri.

e Contraria fint. Id eft, effe uideantur: uel, id eft diuerfa: uel dic contraria, id eft fubcontraria. i. indirecto propter affirmationem, quæ eft in una, f. illud, aut illud factum effe: & negationem quæ eft in altera, fcilicet hoc, aut illud factum non effe.

f Quia cum. Verè altero non facto, id eft non obferuato, quod faciendum non erat: uerum eft. hoc aut illud factum non effe: quia &c.

g Sed ex aliquo. Cum enim dixit: fi illud, aut illud non erit: affumpfit fignificationem ex aliquo, id eft, fi in aliquo fieret contra, committeretur ftipulatio. non autem ex uniuerfo, ut committeretur tunc demum cum in utroque fieret contra. erit ergo tota uera, fcilicet, ut ftipulatio pœnæ committatur, ac fi in utroque contra effet factum.

h Sicut. Duæ contrariæ poffunt effe ueræ, cum fignificatio non fumitur ex uniuerfo, fed ex aliquo, ut fupra ficut econtra funt ambæ falfæ, quando fumitur ex uniuerfo: & quod dicit ueluti, non eft explicatiuum orationum repugnantiam continentium, fed ueritatis negotij indicatiuum: orationes uero repugnantes. i. contrarias: poftea fupponit ibi, nã & hoc falfum &c. & hoc facit J. de condi. infti. l. fi hæredi.

i Sunt. Quando fumitur ex uniuerfo fignificatio.

Accur.

a Id eft fi nihil eorũ factũ erit, vt J. eodẽ quid quæ obijcerentur &c. Baro.

a In P. Fl. nõ ideo tamen verũ erit. fed nõ rectè, vt patet ex eo q̃d fubfequitur, nã fimul ea, &c.

Argumentum à cõtrario militat in iure.

1 Adde l. fi ita quis, & ibi Alexan. J. de verb obli. l. ea l. C. de cõdict. ob cau. & concor. c. cum ter. de refcri. & glo. & Cai. I ele. j. I verbo, quin etiã. de cõcefs. præben.

2 Et bene in differẽtia verbali, non tamen fubftantiali: qa in effectu ad idẽ tendunt fecũdum Pau.

a In P. F. fi verum inde aliquid fit verã &c.

Ani-

fisse: & illud, omnes puberes decessisse. Id accidit, quia significatio sumitur ex vniuerso: in quo si aliquid falsum est, totam orationem falsam efficit. Animaduertendum [a] igitur est, quid sit, de quo quæritur. Nam cum ita concipio, Si illud aut illud non erit: [b] quæri debet, an aliquid factum non sit. [c] Illius [d] effectus hic est, vt neutrum fiat: huius [e] autem, vt vtrunque fiat. nec in illo [f] prodest aliquid non fecisse, si aliquid factum sit: neque in hoc aliquid fecisse, si aliquid factum non sit. Proinde si quis ita interroget, Eorum quid, quæ tibi obijciuntur, fecisti? ille neget: hoc exprimit, [g] Eorum quid, quæ tibi obijciuntur, non feci: id est, nihil eorum feci. Si quis autem plura in stipulatum deducat, quorum vnum fieri velit: ita comprehendere [h] debet, Illud aut illud fieri spondes? Si nihil eorum factum erit, tantum dabis?

Si substitutio directa fit filiis disiunctiuè, disiuncta accipitur pro coniuncta. Bart.

Item si paterfamilias in testamento ita scripserit, Si quis mihi filius, aut filia [a] gignetur, hæres mihi esto, si mihi filius, aut filia hæres non erit, Seius hæres esto. nō satis voluntatem suam declarauit, [i] si non aliter extraneum hæredem esse volet, [k] quàm si neque filius neque filia hæres sit. hoc enim modo concipi oportet, Si mihi nec filius, nec filia hæres erit. Potest autem interdum superior scriptura esse necessaria, si quis cū filiam, & filium habeat, vtrunque hæredem instituere velit: sed siue alter futurus hæres sit, extraneū miscere: [l] [a] siue neuter, extraneum substituere. Sed procliuius est, sententiam testatoris sic esse interpretandam, vt siue filius, siue filia nati ei fuerint, extraneus

[a] In P.F. genitus.

[a] In P.F. siue neutri.

[a] Animaduertendum. Resumit principium. Accur.

[b] Non erit. In primo casu. Accur.

[c] Factum non sit. Contra quod promisit. aliàs enim non committitur stipulatio pœnalis. Vel dic nō sit, s. q̄ fieri debuit. s. neutrū, vt stipulatio nō committatur pœnalis. vt subijcit illius. &c.

[d] Illius. s. si illud, aut illud factū nō erit, quorū vtrunq; fieri prius conuenerat. i. non fieri, quia non facere, factum est: vt nō impedire euntem, nec reuocare.

[e] Huius. Scilicet si quid eorum factū non erit. quorū vtrunq; cōuenerāt. in alijs libris istud totū deest. huius autem, vt vtrūq; fiat. & dic consequor vtrunq;, vel neutrū fieri. l. meum pœnę. nam alias committitur pœna. Accur.

[f] In illo. s. primo, & dic nō prodest. i. de iure mero secundū Azo. sed de æquitate secus: vt ā. si qua cau l. si seruus. §. 1. Sed dic illud in iudicijs speciale: aliàs secus: vt ibi not. l. liē no. q̄d quidā faciūt drīam inter hoc, si aliq̄d horū &c. & illud, si illud aut illud factum nō erit: q̄a prima cōmittitur ēt si vnum nō sit factum. In alia exigit neutrum factum & hoc colligitur s. in prin. §. ibi, q̄d quis altero factū &c. & ibi, non ideo tñ &c. & sic ē cōtra ā. §. cum ita. Sol. hæc corrigis illam, vel considera contrahentium voluntatem, s̄m R. vt patet per positionem casus. & facit ad § ĩ. de verb. oblig. l. si quis ita stipulatus fuerit x. & l. si ita quis stipuletur. & ĩ. de iudi. sol. l. cum quærebat. & ī. de cōdi. institu. l. si hæredi. Alij dicunt contra, quod est drīa: quia illa stipulatio, si hoc aut illud factum non erit, committitur in duobus casib. s. si alterum tm̄ fiat, vel neutrum fiat: secus in alia. s. si quod horum factum non erit: quia in vno casu tantum cōmittit. s. si neutrū factum erit: secus si alterū fiat, alterū nō: ergo exponunt q̄d dr̄ hic illius. s. si q̄d horū factum non erit. Item effectus. s. ad hoc, vt committat. & s̄m primos & secundos est cōtra ā. ea. l. §. cum ita. vbi non fit vlla de p̄dictis differētijs: & æquiparantur quo ad p̄dicta: sed soluunt q̄ corrigit. Vel ex voluntate contrahentium apparet, fuit actor contentus altero, vel non. Tu dicas idē in vtroq; casu quo ad has differentias: sed in alio assigna differentiā inter vtranque stipulationem, vt patet in positione casus.

[g] Exprimit. Id est exprimere vult in hac responsione.

[h] Comprehendere. Debet, vt sine dubio procedat.

[i] Et sic indefinita æquipollet vniuersali. & cōcor. ca. vt circa. l gl. super. aliorum ecclesiasticorum, in si extra d ele. lib. 6. Mādo. in 2. q̄st. 11. Regu. nu. 2. & declarat, & limitat nu. 3. & seq. & in j. q̄st. 11. Regu. nu. 4.

Item si paterfamilias. CASVS. Titius ita scripsit in testamento suo, si aliquis mihi filius, aut filia genitus fuerit, hr̄s mihi esto: & si mihi filius, aut filia hæres non erit, Seius hæres esto, & decessit. postea natus fuit ei filius ex vxore prægnante. & extitit ei hr̄s, nunquid admittit substitutus prædictus I aliquā partē? & certè secundū strictū ius ita distinguitur: aut dict' Titius intendebat per dicta verba testamēti nō aliter esse hēdem Seium, quam si neque filius, neq; filia sit ei hæres, aut cū hēet filium, & filiam, voluit vtrunque hæredē instituere: & siue alter hęres futurus sit, voluit extraneum, id est, p̄dictum Seium immiscere: siue neuter hr̄s futurus esset, p̄dictum extraneum voluit substituere, primo casu, i. quādo testāt intendebat p dicta verba testamētu nō aliter esse hæredē Seium, quā si neq; filius, neq; filia sit ei hæres: non satis videtur declarasse voluntatem suā prædictam p dicta verba testamenti, quia si etiam filia sit hęres, videtur per dicta verba substitutus admitti: q̄a aut filius aut filia nō ē hæres. omnis enim disiunctiua ē vera cuius altera pars ē vera: vt s. proxi. §. sed debuisset ita dicere: si mihi neque filius, neque filia hæres erit, Seius hæres esto: & tunc erit verum quod ipse intendebat: scilicet quod Seius non esset ei hæres, nisi filius & filia non sit ei hæres. In secundo casu aut tertio bene habent effectum suum dicta verba testamenti, si quis mihi filius aut filia &c. quamuis autem ita dixerim de stricto iure in primo casu, tamen de æquitate ita est interpretanda sententia testatoris, scilicet: vt siue filius siue filia nati ei fuerint: & ille natus fuit ei hæres, Seius extraneus non admittatur, nisi specialiter testator expresserit velle substitutum admitti, si non essent ei hæredes filius & filia. Viuia.

[i] Declarauit. Hoc ideo, quia si etiam filia sit hæres, videtur admitti substitutus: quia filia, aut filius non est hæres: nam omnis disiunctiua est vera, cuius altera pars est uera: ut s̄. §. vtrum. licet in fi. huius l. contrarium statuit.

[k] Volet. Et hoc faciet. Accur.

[l] Miscere. Id est adire: quod est extraneorum, ut Instit. de hæredum qualitate & differentia. §. extranei.

non admittatur : [a] nisi specialiter hæc testator expresserit.

Potest quis legare ei, qui est testis in testamento : & incertitudo quæ venit certificanda, legatum non vitiat Bar.

Martianus lib. vj. institutio. XV.

SI quis ita scripserit, Illis, qui testamentum meum signauerint, [b] hæres meus decem dato. Trebatius vtile legatum esse putat, qđ Pomponius verius esse existimat : quia ipsum [c] testamentum confirmatur testibus adhibitis. quod verum esse existimo.

Legatario repudiante fingitur res nunquam fuisse legatarij, sed semper hæredis. Bartolus.

Idem libr. secundo regularum. XVI.

QVædam sunt, in quibus res dubia est, sed ex postfacto retroducitur : & apparet quid actum sit. vt ecce, si res [d] legata fuerit, & deliberante legatario eã rem hæres alij tradiderit. Nam si quidem voluerit legatarius habere legatum : traditio nulla est. si verò repudiauerit, valet. Tantundem est, & si pecuniam † hæreditariam legatam crediderit hæres. nam si quidem nõ rapudiauerit legatarius : alienam [e] pecuniam credidit : [f] si verò repudiauerit, suam pecuniã credidisse videtur. Quid ergo si cõsumpta fuerit pecunia? Vtique idem erit [g] ex euentu dicendum.

Vt possit agi ex dispositione inter viuos, vel ex vltima voluntate, vnus de pariter morientibus nunquam superuixisse præsumitur. h. d. cum duabus ll. seq. Barto.

Idem libro tertio regularum. XVII.

[a] Non admittatur. Licet secus in stipulatione, vbi sufficit alteram partem disiunctiuæ esse veram : ut ĩ. §. vtrum. ibi, quia cũ significatio &c. quæ est contra. Sol. speciale hic pp votum parentũ : vt arg. C. de fideicom. l. cum acutissimi. & de instit. & substit. l. gñaliter. §. fi. & de hær. inst. l. Lucius. c. Accur.

SI quis ita scripserit. CASVS. Titius in scriptis faciens testm̃ ita scripsit siue dixit : illis testibus, q testamentũ meũ signauerint, heres meus x. dato. nunqd valet legatũ? Et videt quod non, tum pp incertitudinẽ ut in insti. de leg. §. legari. tũ quia in re sua videntur testes? R ñ. th hic qđ valet legatum : & est ratio : quia testes merent legatũ prædictũ habere, ideo quia seruiũt testatori signãdo testm̃ : & sic per consequens testm̃ confirmatur p eorum subscriptionẽ : & non obstat illud, quod dixi de incertitudine : quia corrigetur dictus §. legari. & sequẽtibus §§. Item non ob. quod videantur esse testes in re sua, quia non principaliter sunt testes i re sua : sed testamenti sunt testes : licet secundario sint testes in re sua. Viuia.

[b] Signauerunt. Id est, sigillauerunt : & nota testib. item dictantibus posse legari, vt hic, & C. de testa. l. dictantibus. non aũt scribentibus : vt de his qui sibi ascri. l. senatusconsulto. Sed videbatur hoc legatũ non valere : tum propter incertitudinẽ : vt Insti. de leg. §. legari. tũ quia in re sua est testis. sed respõ. nõ principaliter in re sua, sed testamenti sunt testes, licet secũdario i re sua, vt Insti. de leg. §. legari. Item primum ratione incertitudinis corrigit : vt ibidẽ in. Insti. de leg. §. legari. Acc.

[c] Quia ipsum. Non est bona ratio, vt patet ex prædictis, nisi dicas, quia meruit seruiendo testatori in hoc ĩ. pro socio. l. nec adiecit. cum sequen. & licet eadem ratio sit in scribente, tamen ibi est alia ratio in contrarium : scilicet falsitatis timor, quia per eum facilius posset committi.

QVædã sunt. CASVS. Legaui tibi equũ meũ, & decessi. Postea te deliberãte vtrũ velles legatũ, vel nõ, hr̃s meus vendidit dictũ equum, & tradidit alij, postea tu dixisti, te velle hr̃e legatũ. certè traditio facta alij per hr̃dem nulla reputat. si aũt repudiasses legatũ, valet dicta traditio. Quædã em̃ sunt in quib. res dubia est quantũ ad effectũ, sed ex postfacto retroducitur, & apparet quid actũ est : ut sunt in dicto casu. est & alius casus vbi est hoc idem : puta legaui tibi x. quæ habebam in quodã sacculo in scrinio : & decessi : postea te deliberante vtrũ velles legatũ, vel nõ : hr̃s meus mutuauit eam Seio. nam si quidem tu legatarius nõ repudiaueris legatũ, imo ad te volueris pertinere : videtur tunc hr̃s credidisse alienam pecuniam. i. tuã. & ita non valuit mutuũ. si verò repudiaueris legatum, suam pecuniã vr̃ hr̃s mutuasse Seio, & sic repetet per condictionem certi ex mutuo. Sed quid si dictus Seius, cui hr̃s mutuauit pecuniam legatam, consumpsit eam? Certè idem erit dicendum ex euentu : idest, cum certi erimus te legatarium repudiasse, vel non repudiasse legatum. nã ex postfacto dicendum erit aut suam, aut alienã pecuniã credidisse heredem Seio. mutuũ tamẽ vtroq; casu cõsumptione reconciliat : ut ĩ. đ fideiu. l. si qs pro eo. §. si nũmos. Viuia.

[d] Si res. Id est, species. vt differat a sequenti respon. Sed quomodo est dubia? imò recta via transit ad legatarium ignorãtẽ : vt ĩ. de leg. 2. l. cũ pf. §. surdo. Item & legatum esse certũ est. sed respõ. dubia est respectu finis, vel effectus, qa fingit retro non valuisse, si postea repudiet : vt ĩ. de leg. 1. l. legatarius. §. 1. & faciunt ĩ. si cer. pet. l. proinde. & ĩ. de ma. um. l. 3 & ĩ. ad Mace. l. sed Iulianus. §. quãquã. ibi, sed ab initio &c. & de neg. gest. l. cum pater. & de sol. l. qui res. circa prin. & de leg. 1. l. si mihi & tibi. in prin. & l. seruum filij. §. 1. & l. si tibi homo. §. cum seruus. & ĩ. de vsufru. l. sed & si quis stipuletur. §. interdum. & de milita. testa. leg. si miles. 3. & ad Syllan. l. si exhæredatus.

† Adde legatariũ posse petere rẽ pro ipsa pecunia soluta, & sic large. vide p Bald. in l. 3. vlti. q. C. de leg.

[e] Alienam. Et ita mutuum non consistit : vt infra si cert. per. l. 2. §. mutui. Accur.

[f] Credidit. Id est, mutuauit.

[g] Vtique idem erit. Quia aut suam, aut alienam pecuniam credidisse dicendum erit. Azo. mutuum tamen reconciliatur consumptione : vt ĩ. de fideiuss. l. si quia pro eo. §. si nummos.

QVod de pariter. CASVS. Quamuis tractauerimus de pariter mortuis ĩ. eod. l. si inter virũ. & l. seq. tamen & adhuc circa idẽ tractare volumus. & pono quosdã alios casus circa hoc. & est vnus talis : Mater dedit dotẽ Titio pro filia sua : & stipulata est dotẽ à marito sibi reddi mortua filia in matrimonio ante matrẽ, & postea cum matre sua simul decessit, nunquid ad hæredem matris transit actio ex stipulatu pro dote? Et dicitur ꝙ non, quia mater nõ superuixit filiæ. Secũdus casus est : Titius dedit mihi dotem pro vxore mea : quæ erat ei extranea, & postea fuit eã stipulatus a me sibi reddi, si se viuo solutum fuisset matrimoniũ. & postea ipse Titius decessit simul mecũ viuente

QVod & pariter mortuis tractamus, a & in alijs agitatum est, vt ecce si mater stipulata esset b dotem à marito, mortua filia in matrimonio, sibi reddi, c & simul d cum filia perijsset: * an & hæredib. matris actio ex stipulatu competeret? Et diuus Pius rescripsit, non esse commissam e stipulationem: quia mater filiæ non superuixit. Item quæritur, si extraneus, qui dotem stipulatus est, f simul cum marito g decesserit: vel cum ea, propter quam stipulatus est: an ad hæredem suum actionem transmittat. h

Paulus lib. xij. ad Plautium. XVIII.

IDem est, si dos vxori i prælegata sit, & simul cum marito perierit.

Martianus lib. iij. regularum. XIX.

SEd & in illo quæritur si pariter pupillus, k & qui ei substitutus erat frater necessarius, decesserit: an frater fratri hęres existat, an contra? l vel si duo m inuicem necessarij substituti sunt, & vnà perierint: an hæredes extitisse videantur? n vel alter alteri, hoc est si inuicem hæreditatem rogati fuerint restituere? In quibus o casibus, si pariter decesserint, nec appareat, quis ante spiritum emiserit: non videtur p alter alteri superuixisse. Sed & circa q legem Falcidiam, si dominus cum seruis simul vita functus sit: serui quasi in bonis eius mortis tempore fuerint, non computantur.

* In F.F. ad hæredem matris &c.

uiuente uxore mea prædicta: uel me uiuente decessit simul cũ dicta uxore mea, nunquid trãsmittit ad hæredem suũ actionẽ de dote? Et resp. qđ non, ut dictum est in superiori casu. nã mater, de qua ibi dixi, est extranea, ut Insti. de hær. quali. & diffe. §. extranei. Tertius casus est: Vxori meæ prælegaui dotem suam quę erat centũ pone. eãdem institui cũ quibusdam alijs, & ipsa postea simul mecum decessit, nunquid ualet legatũ, uel istitutio? Et rñ. qp non, qa ipsa non superuixit mihi: ut ĩ. l. proxi. ibi, in quibus casibus &c. nã & si hrs, uel legata rius testatori non superuiuat, nõ ualet institutio, uel legatũ: ut C. de cadu. tol. §. pro secundo. Quartus casus est: institui mihi hæredes duos meos filios impuberes. s. Titium, & Seiũ, & substitui pupillariter dictũ Titiũ dicto Seio non econtra, & postea ambo simul decesserunt post mortẽ meã nunqd dicemus & psumemus ante mortuũ Seium, cui facta est substitutio, ut sic Titius fuerit ei hrs, & sic idẽ Titius trãsmittat ad hæredes suos etiã partẽ fratris? an uero dicemus contra. i. Titium non successisse Seio? & respondetur ĩ. quod Titius nõ uidetur successisse dicto Seio fratri suo, cum non appareat quis ante spiritũ emisit. Quintus casus est: institui mihi hrdes duos meos filios impuberes. & eos adinuicẽ substitui, uel rogaui utrunq; per fideicom. ut quicunq; eorum prius moreret, restitueret p fideicom. alteri partẽ suã hrditatis: & postea decessi, & postea ipsi simul decesserunt. nunc quæritur, an ẽt hoc casu, quãdo simul perierunt, alteri hrs extitisse uideat ex dicta substitutione, uel ex dicto fideicõ. utiliter relicto ab uno alteri, quasi ambo superuixisse uideant? Et tñ. qđ nõ. nã cũ nõ appareat qa ante spititũ emisit, non ut alter alteri superuixisset. Alij aliter exponũt huius casus literã, ut in ea no. & bene stat utraq; litera: & est sextus casus. ad cuius euidentiam est notandũ qđ in quãtitate primonij testatoris exquirẽda ad sciendũ si in ea hẽt locũ l. Falc. uel non, pp legata, quæ reliquit spectatur tẽpus mortis ipsius testatoris. vnde si postea crescant bona, uel decrescant, nõ prodest, uel nocet legatarijs: ut ĩ. ad leg. Fal. l. in quantitate. cum similibus q̃ ibi notaui. Pone ergo qđ Titius habens plures seruos fecit testamẽtum, & instituit sibi hæredẽ, & reliquit multa legata, ita qđ põt dubitari utrum hẽat locum l. Fal. uel non: & postea decessit, & cum eo simul decesserunt quidã ex dictis seruis, puta in quadã naui. certè præsumimus seruos prius mortuos esse, quã dominum. & sic ad excludendam Falcidiam non computantur dicti serui cum dño mortuo, quasi fuerint in bonis eius domini tempore mortis eius. & h. d. cum duabus ll. seq. Viuia.

a Tractamus. Melius dixisset tractauimus. ĩ. eod. l. si inter. & l. qui duos. per totam l. & maximè in illo §. si maritus. Azo.

b Stipulata esset. Sub conditione si filia in matrimonio decesserit uiuente matre: uel dic, ut dixi in contrario ĩ. eod. l. qui duos. §. pen.

c Reddi. Si superesset, scilicet mater. secundũ Ro.

d Et simul. Et sic nõ superuixit mr.

e Non esse cõmissam. Fortè hodie econtra, qa ab hęredib. possunt hodie incipere actiões: ut C. ut ac. ab hære. & cõtra hrd. l. j. imò nec hodie: qa non põt dici decessisse existẽte cõditione, imo non defecisset qa filia nõ decessit in mrimonio uiua matre. alias cõtra: ut Insti. de uer. obl. §. ex cõditionali. & facit ĩ. de don. inter uir. & uxo. l. cũ hic status. §. si ambo.

f Stipulatus ẽ. Sub cõditione simili superiori. s. si mulier in mrimonio decesserit uiuente stipulante. uel dic, ut ĩ. eo. l. q duos. §. pen.

g Cũ marito. Hoc casu sine dubio nõ transmittit ad hæredem cũ conditio defecerit stipulationis, quia nõ decessit mulier in matrimonio, immò maritus.

h Transmittat. Respon. nõ, ut in superiori casu. nam & mater, de qua ibi dicitur, est extranea: ut Institu. de hæred. quali. & diff. §. extranei.

i IDem est. Vxori. A marito hæredi institutæ cum alijs. nã cũ non superuixerit institutæ, nec institutio, nec prælegatũ ualet: ut C. de cadu. tol. l. unica §. pro secundo. & ĩ. l. proxi. & sic conuenit cũ pdictis.

k SEd & in illo. Pupillus. Non necessarius, quia emancipatus erat, ut differat à sequenti casu. & secundum hoc dic substitutus, s. uulgariter, uel per fideicommis. uel dic qp hic fuit & ipse in potestate, & substitutio fuit pupillaris. & differt a secundo: quia hic alter tantum alteri, ibi uicissim ambo fuerunt pupillariter substituti. & pro hoc facit quod dicit frater fratri: qđ est in pupillari tantum, non in uulgari: ut Institut. de uulgari substit. in prin.

l An contra. Id est, an non.

m Si duo. Cum ambo essent in potestate: sed & in superiori alter tantum. uel dic, ut ibi.

n Videantur. s. testatori ex uulgari, quasi qlibet uideat superuixisse. & qđ subijcit alter alteri. s. ex pupillari. Itẽ qđ subijcit hoc est, sub. similiter q̃rendũ, si inuicẽ &c. uel dico qđ fuit expositio illi', uel alter alteri. nã qa fideic. hẽt ð manu hrditatem sua, ut quod imõ ei eẽ hrs.

o In quibus. Scilicet omnibus supradictis.

p Non uidetur. Vnde uidentur uitiari substitutiones, & dotium lucra, & substitutiones, & stipulationes, ut hic, & ĩ. l. quod de pariter. & l. idem est.

q Sed & circa. Planum est.

Qui legat cognatis, videtur legare his, qui vel ſunt cognati tempore teſtamenti, vel tempore mortis. Bar.

Vlpianus libro xxv. ad Sabinum. XX.

SI cognatis a legatum ſit, & hi cognati quidem eſſe deſierunt, in ciuitate autem manẽant: dicendum deberi legatum: cognati enim teſtamenti facti tempore fuerunt. Cæterum * ſi quis teſtamenti facti tempore cognatus nõ fuit, mortis tempore factus eſt p adrogationem; facilius legatum conſequitur. Si quis † cognationi leget, idem eſt, atque ſi cognatis b legaſſet.

Collegio licito legari poteſt, illicito non: ſingulis tamen de tali collegio licitè relinquitur. Barto.

Paulus libr. xiij. ad Plautium. XXI.

CVm ſenatus c temporibus diui Marci permiſerit collegijs legari, nulla dubitatio eſt, quin * ſi corpori, cui licet coire, legatum ſit, debeatur: cui autem non licet, ſi legetur, non valebit niſi ſingulis legetur. Hi enim non quaſi collegium, ſed quaſi certi homines admittẽtur ad legatum.

Idem libr. xiiij. ad Plautium. XXII.

VBi eſt verborũ ambiguitas, valet qđ actum * eſt: veluti cum Stichum ſtipuler, d & ſint plures Stichi: e

a SI cognatis. CASVS. Habebam multos, qui erãt ex cognatione mea, inter quos erant quidam, qui erant mihi cognati per adoptionem, vt quia erant adoptati a patre, vel ab auo meo, vel proauo, feci teſtamẽtum, & legaui cognatis meis c. pone. poſtea prædicti cognati p adoptionem deſierunt eſſe cognati per emãcipationem de eis factã, & nihilomin⁹ remãſerunt in ciuitate. & poſtea deceſſi: & ſic reperit, q erant mihi cognati tẽpore teſtamenti mei, & non tpe mortis. nũquid veniẽt ad legatũ cũ alijs cognatis? Et dicitur qđ ſic. Sed cõtra ſi quis tẽpore teſtamẽti mei nõ fuit mihi cognatus, ſed poſtea tpe mortis meæ inuenitur mihi eſſe cognatus, puta, quia fuit arrogatus poſt teſtamentum. multo magis conſequit legatum, quã ſuperiores, qui tpe teſtamenti erãt cognati, & non tẽpore mortis. Idem eſt ſi legarẽ cognationi meæ. Viuian. Si cognatis. Pone caſum ſcđm Ro. in cognatione naturali. & dic deſierũt. ſ. p deportationẽ. & quod dicit in ciuitate maneant, dic tẽpore mortis, quia ſunt reſtituti. Item quod dicit, cognati enim fuerunt tempore teſtamenti: ſub. & tpe mortis: aliàs ſi nõ eſſent reſtituti, non caperent: ut ĵ. de his quæ pro non ſcrip. l. 3. 2. rñ. Sed huic poſitioni multa obſtant, primo C. de hæ. inſtit. l. j. ſed ibi non erat reſtitutus, hic ſic. Itẽ ob. Inſti. de capi. di. §. quod aũt. vbi etiã reuerſus in priſtinũ ſtatũ non recuperat ius cognationis. ſed ſolue, ſpeciale in legato de quo dr: quia naturalem cauſam habet: vt ã. de capi. di. l. legatũ. Vel ibi fuit manumiſſus, qui ſeruus fuerat factus: hic aũt in integrum reſtitutus, qui fuerat deportatus: ut argu. C. de ſen. paſ. l. j. Item ob. huic poſitioni: quia infra dicit facilius, qđ eſt abſurdũ, quod ille facilius capiat, qui tẽpore mortis tantum eſt cognatus, quã qui vtroq; caſu, ſ. teſtamenti & mortis. Itẽ ob. quod dicit, cognati enim &c. q. d. licet non tpe mortis. ſimilis lectura, & ſubanditio ſ. ſi quis cau. leg. ſed & ſi quis. ibi, dãnato &c. Vel pone ſecundo caſum in cognatione naturali: ſed non in facto nõ capaci, hoc modo, Legaui fratri Titij, & Titi⁹ me uiuo deceſſit. nã licet deſinat Titij frater eſſe: quia tñ omni tempore capax fuit, admittitur. & ſecundum hoc in prima parte tpe teſtamenti tantũ fuit cognatus, & non mortis. in ſecunda tpe mortis tantũ quãdo confirmantur relicta: vt iam non mutetur arbitrium: vt C. de ſacr. ſan. eccl. l. j & ideo dicit facilius. idem in non capace, vt ſufficiat ſi ſit capax tpe mortis tñ, vel tpe exiſtentis cõditionis relicti: vt ã. de lega. 3. l. ſi deportat. l. in prin. & ĵ. de cõdi. & demon. l. eũ qui poſt. & ĵ. de fideicõ. lib. l. generaliter. §. ſi homini libero. & ĵ. de leg. pſt. l. interuenit. & ĵ. de do. can. mor. l. ſi mortis. & ĵ. de iur fiſc. l. 3. §. 1. ibi qñ aũt &c. ſecus ſi eſſet tpe teſtamẽti tñ: vt eo. §. de iure fiſc. Vel pone in cognatione ciuili, quæ fit adoptione, vt in ſecunda parte legis, & deſinit per emãcipationem, vt in prima, de qua cognatione habes ſ. de adopt. l. qui in adoptione. & ĵ. de gradi. l. nõ facile. in §. 1. ſecundũ hanc nil ob. ſed, put dixi capacem tpe mortis capere, licet non tempore teſtamenti, eſt cõtra regulam Catonis, vt ĵ. tit. 2. l. j. Sol. illa intelligitur cum legatum deficit ex perſona relinquentis, vel pp rem relictã. aliud ſi ex perſona legatarij: vt dictũ eſt. licet R. aliter dicat. Itẽ nõ ob. q dr Inſtit. de le. §. an ſeruo. q a ibi pp perſonam legantis, & legatarij ; mixta conſideratione habita dr nullum. & eodem modo reſpon. C. de leg. l. ſeruis. in ſi. vel ut ibi. Itẽ non ob. hic Inſtit. de hære. quali. & differ. §. in hæredibus autem. & ſ. de hæred. inſtit. l. ſi alienum. §. 1. vt ibi dixi. Item nec ob. ſ. de lega. 2. l. peto. §. fin. vt ibi dixi. & facit C. de teſtam. l. neque. & ĵ. de cõdit. & demon. l. falſa demonſtratio. & ſ. de lega. 2. l. ſi ita quis in teſtamẽto. §. fin. ſed quidam habent pro lege, ſed non oportet.

b Cognatis. Facit ſ. eod. l. 2. & ĵ. l. proxi.

c CVm ſenatus. CASVS. Omnia collegia ſunt illicita, niſi coierint ex authoritate ſenatorũ, vel Cæſaris. ſed illa quæ coierunt authoritate Cæſaris, vel ſenatorũ, benè ſunt licita: & illis põt legari & legatum capiunt, ſi autem legetur illicitis collegijs, non ualet legatum niſi legetur ſingulis eorum qui ſunt in collegio illicito. nam tunc dicti ſinguli admittuntur ad legatum quaſi certi homines, & non quaſi collegium, & facit optimè ĵ. de colleg. illi. l. 3. §. in ſumma. Viui. Cum ſenatus. Facit ſ. l. proxi. in fin. & ſ. eod. l. 3. & C. de hæt. inſtit. l. collegium. & C. de ſac. ſan. eccle. l. j. & de epiſc. & cler. l. id quod. & ĵ. de colleg. illi. l. j. & 3. & ſ. quod cuiuſque uniuer. l. j. & C. de Ind. l. j. Accur.

VBi eſt verborum. CASVS. Promiſiſti mihi dare Stichum cum haberes vnum tantum ſeruum Stichum, vel promiſiſti mihi dare hominem, ego peto à te, vt acquiras Stichum ſeruum vicini tui, qui eſt melior fortè quam tuus Stichus. certè dabis mihi tuum Stichum, & non cogeris emere Stichum vicini tui. nã vbi eſt verborum ambiguitas, vt fuit hic, valet quod actum eſt. & in dubio id agendum eſt, vt res bona fide contracta ſit in tutiſſimo loco quam plus eſſe poteſt: niſi cum eſſet ſcriptũ aperte contra leges. & idem eſt ſi promiſiſti mihi dare centum Carthagine, cũ eſſent duæ terræ quarum quælibet vocabatur Carthago. nam de illa Carthagine intelligere debemus quã frequentare ſolemus ego, & tu promiſſor. Viuia.

d Stipuler. Scilicet dari.

e Stichi. Quorum vnum eſt promiſſoris: de quo veriſimile eſt eos ſenſiſſe: vt ſ. de legat. 2. l. vnum ex familia. §. ſi rem.

* P. Flo. certè.

† Dic idẽ in cognatione,: ut relictũ cognationi, agnatis ſit relictum: q2 cognati, & agnati, quo ad ſucceſſionem Adæ ſunt p ea quæ not. in auth. poſt fratres. C. de hæred. inſti. Bar. poſt gl. in l. cum ita. §. fin. ver. quæro vtrum. ſ. đ leg. 2.

* P. Flor. quod.

ı Imò regula Catoniana nil facit ad materiã iſtius l. ſecundum Dyn. & Bar.

* P. Fl. qđ actũ eſt.

Cartha-

vel hominem Carthagini, cum sint duæ Carthagines. [a] Semper in dubijs id agendum est, vt quam tutissimo loco res sit bona fide contracta: nisi cùm apertè cõtra leges scriptum sit.

Iabolenus lib. v. ex Cassio. XXIII.

CVm pubere filio mater naufragio perijt. Cum explorari non possit vter prior extinctus sit: humanius est credere, filium diutius [b] vixisse.

Caius lib. v. ad legem Iuliam & Pap. XXIIII.

SI mulier cum filio impubere naufragio perijt: priorem filium necatum esse intelligitur. [c]

Marcellus lib. xviij. digesto. XXV.

CVm in testamento [d] ambiguè, aut etiã perperam scriptum est: benignè interpretari, & secundum id, quod credibile est cogitatum, credẽdum est.

Celsus libro xxij. digesto. XXVI.

QVem hæredi [e] meo dixero velle me liberum esse, liber esto. cui vt dare dãnas sit hæres meus, dixero: ei hæres meus dare damnas esto. Testatoris voluntas (si quibusdam argumentis apparebit, de quo dixit) adimplenda est.

Idem libro xxvj. digesto. XXVII.

CVm quæritur, [f] in stipulatione quid actum [*] sit: ambiguitas cõtra stipulatorem est.

Modestinus libro j. regula. XXVIII.

SI quis de pluribus [g] vnum manumitti voluerit, nec appareat de quo manumittendo testator senserit: nulli eorum fideicommissaria [*] competit libertas.

An nomen proprium, vel appellatiuum, seu demonstratiuũ inspicere debeamus, ex qualitate ministeriæ dispositionis inspicitur, Barto.

Iabolenus lib. iij. ex posteriorib. Labeo. XXIX.

QVi habebat Flaccum fullonem, & Philonicum pistorem, vxori Flaccum pistorem legauerat. Quis eo-

[a] Carthagines. Vnam autem frequentare consueuerunt paciscentes. & facit ad l. j. de reg. iur. l. semper in stipulationibus. & s. eod. l. quoties. & j. eod. l. cum in testamento. & j. de verb. obli. l. cum qui calendis. §. 1. & l. triticum. & l. quoties in stipulationibus. & l. quoties quis ita. §. si procurator. & l. si quis ita. §. Chrysogonus. in fi. §. Sed contra. s. de pac. l. ueterib. sed dic, vt ibi dixi.

CVm pubere. CASVS. Adhuc reuertitur iurisconsultus ad illam materiã, de illis qui simul perierunt. & dicit quod si mater perierit naufragio cum filio suo pubere, credimus filium eis supervixisse: ut sic extiterit hæres matri, & agnati ipsius filij extiterint hæredes ipsi filio. secus si dictus filius q simul cum matre perijt, erat impubes: quia tunc credimus eũ prius decessisse, & h. d. cũ l. seq. Viuia.

[b] Diutius. Vt sic seruetur ordo mortalitatis. ad quod s. de inoffic. test. l. nam & si parens. & s. eodem, l. qui duos. §. cum in bello. & §. si. Item hoc accipe, nisi rõ singularis suadeat contrariũ, vt pro patrono: ut s. eo. l. q duos. §. si cũ filio. & quia sit impubes: vt j. l. proxi. & s. de pact. dota. l. inter. in princ.

[c] SI mulier. Intelligitur. Propter debilem ætatem: vt & s. de pac. do. l. inter. aliàs esset secus: ut s. l. proxi. ad quod est s. eodem lege, qui duos. §. fina.

CVm in testamento. CASVS. Legaui tibi x. libras & non adieci vtrum de Bon. paruis, vel grossis, vel Rheginlnis paruis, vel grossis, vel florenia cum omnibus his monetis Bononienses vterentur: certè benignè interpretari debemus. s. sm id quod credibile est me testatorem cogitasse: quod possumus scire ex consuetudine mea: vt s. de leg. 3. l. nummis. & qđ dixi in ambiguo, vel obscuro sermone, habet locum etiam in verbis perperam in testamento appositis per me testatorem. i. sine ministerio positis. i. superfluis. s. vt intelligantur secundum quod credibile est me testatorẽ voluisse, & quòd ita accipiatur verbum perperam, habes Instit. in procemio. §. cunque hoc ideo &c.

[d] Cum in testamento. Facit s. eod. l. ubi. & j de regu. iur. l. semper in dubijs. & j. ad Treb. l. cogi. circa prin.

QVem hæredi. CASVS. Titius ita dixit in testamento suo, ille liber esto; quem hæredi meo dixero velle me liberum esse. vel ita dixit idem testator, hæres meus damnas, siue damnatus esto dare ei x. Bo. pone, ei cui, vt damnatus sit dare, dixero, & postea decessit. certè testatoris voluntas adimplẽda est, si aliquibus argumentis apparebit, de quo dixit id testator. Viuia.

[e] Quem hæredi. Et facit s. l. proxi. Item s. de hær. insti. l. asse. & C. de insti. & substi. l. si testamentum.

CVm quæritur. CASVS. Cum haberes seruũ Stichum album, & seruũ Stichũ nigrum, permisisti mihi dare Stichũ. nunc ego peto à te Stichũ nigrũ tu dicis te sensisse de albo: & illũ vis mihi dare tm̃. certè hæc ambiguitas contra me stipulatorẽ est interpretanda: & ita dabis Stichum album.

[f] Cum quæritur. Pone exemplum, vt j. de verb. obli. l. stipulatio ista. §. in stipulationibus. & l. quicquid. Sed contra in eo. tit. l. si mihi. §. 1. Solu. ibi. Itẽ contra in eo. ti. l. inter stipulantẽ. §. si Stichũ. sed dic, ut distinxi s. de pact. l. veteribus.

SI quis de pluribus. CASVS. In stitui mihi hæredem Titium, & cũ haberem plures seruos Stichos, rogaui eundẽ per fideic. ut manumitteret Stichũ, & nõ dixi de quo Sticho: & postea decessi. certe nulli horum seruorum cõpetet libertas fideicõmiss. & ita nõ habet hic locum fauor libertatis.

[g] De pluribus. Nota: sed ne sit contra C. de fideicõ. lib. l. cum inter. in fi. & l. si quis in testamento. & facit j. de manu. testa. l. cum ex pluribus. & de test. tut. l. duo. & s. eod. l. si fuerit. & j. de his quæ pro non scrip. l. 2. & Insti. de leg. §. incertis. Accur.

QVi habebat. CASVS. Titius habens seruũ noĩe Flaccũ, qui Flaccus erat fullo, & habens seruũ noĩe Philonicũ, qui Philonicus erat pistor, legauit vxori suæ Flaccũ pistorẽ, cũ Flaccus esset fullo, vt dictũ est, & nõ pistor, & postea decessit dict' Titi'. nũc quærit, an debeat uxori Flaccus, & Philonicus: an alter eorũ tm̃, & quis eorũ. & resp. qđ unus tm̃ ei debetur. s. ille de quo testator sensit. si aũt nõ apparet de quo sensit, distinguit aut testõr noĩa dictorum seruorũ habuit nota, aut nõ. Primo casu in seruus debet uxori q noĩatus est, q̃uis in artificio eius errauerit testõr, cum legauit eum uxori. secũdo casu vĩ legatus pistor, ac si

[*] P. Fl. q actũ sit.

[*] P. F. fideicommissa.

ac ſi legaſſet vxori piſtorem non adiecto nomine. ;
a Deberetur. Subaudi quærebatur.
b Nota. Nota præſumptionẽ voluntatis ſumi ex ſcientia teſtatoris. ; ſic ĩ. de vſu & hab. l. plenam. §. equitij. Itẽ & no. qđ teſtator præſumit decipi in eo qđ ignorat ſm Ro. & facit ad l. C. de teſt. l. ſi i nomine. & de leg. l. ſi Fortidianũ. & ff. de leg. 3. l. patronus. §. libertis. & de hær. inſtit. l. his uerbis. §. ſi. & ĩ. de uerbor. obli. l. ſi in nomine. & ĩ. l. proxi. & Inſtit. de lega. §. ſi quis inquilinos.
c In artificio. Quia dixi piſtorem. . .

† Quæ ſunt qñ habet perſonas notas: aliàs ſecus. Pau. & Soci.

† Oldra. cõſ. 197.

rum, & num vterque deberetur? a. Placuit, primo eũ legatũ eſſe, quem teſtator legare ſenſiſſet. Quòd ſi nõ apparet: primum inſpiciendum eſſe, an nomina ſeruorum dominus nota b habuiſſet. † Quòd ſi habuiſſet: eũ deberi, qui nominatus eſſet, tametſi in artificio c erratum eſſet. Sin autẽ ignorata nomina ſeruorum eſſent: piſtorem legatũ videri, perinde acſi nomẽ ei adiectũ nõ eẽt.

Clauſula in fine poſita non refertur ſolùm ad proxima, ſed ad omnia præcedentia, continuata ſcriptura prolata. Bar.

Scæuola libr. xviij. digeſtorum. XXX.

PLures teſtamẽto manumiſerat, d in quibus e Sabinam, & Cyprogeniam, f cùm quiſque eorum ad triceſimũ annum ætatis perueniſſet. & cùm liber quiſque eorum eſſet, certam ſummam g dari voluit: & cõiuncta ſcriptura ita cauerat: Sabinæ, & Cyprogeniæ dari volo cùm ad ſtatutam ætatem peruenerint, ſingulis decem: & hoc amplius h alimentorum nomine in annos ſingulos quoad viuent, ſingulis decem. quæſitũ eſt, vtrum omnibus manumiſsis alimenta debeãtur, an verò Sabinæ & Cyprogeniæ ſolis? Reſpondi ſecundum ea quæ proponerentur, videri oĩbus alimenta legatã.

PLures teſtamẽto. CASVS. Titius in teſtõ ſuo reliquit libertatem vj. ex ſuis ſeruis, cũ quiſq; eorũ ad xxx. annum ætatis perueniſſet, inter quos erãt Sabina, & Cyprogenia ancillæ. Item cũ quiſq; prædictorũ liber eſſet, certã ſummã puta x. dari voluit. & poſtea incontinenti ita cauit in eodem teſtõ: Sabinę, & Cyprogeniæ dari volo cum ad ſtatutã ætatẽ peruenerit x. ſingulis, & hoc amplius alimentorũ nomine in annos ſingulos quoad viuẽt ſingulis x. & poſtea deceſſit idem Titius. nũc quæritur, vtrum omnibus prædictis vj. manumiſſis debeané alimenta, an vero ſolis Sabinæ, & Cyprogeniæ tñ. qđ oĩbus uidentur alimenta relicta.

d Manumiſerat. Id eſt, libertatem directã reliquerat.
e In quibus. Id eſt inter quos. Accur.
f Cyprogeniam. Scilicet manumiſerat, id eſt, libertatem reliquerat habendam tunc, cum quilq; eorum, ſ. tàm aliorum, ꝙ dictarũ duarũ fœminarũ ad xxx. &c.
g Certam ſummam. Puta quinque.
h Et hoc amplius. Nunc reconiungit omnes vt in ſi. pate: & facit vim quod dicit coniuncta: ſcilicet incontinenti. ſecus ſi ex interuallo: vt arg. ĩ. de verb. obli. l. Titia. §. idem reſpon. plerunque. & ĩ. ſi cert. peta. l. lecta. §. dicebam. & facit ad l. iſtam ff. de ali. lega. l. à filio. §. fin. & de leg. 2. l. talis ſcriptura.

ADDITIO. Dic ſecundum Bat. quod non eſt interuallum in eodem teſtamento non diuertendo ad alios actus. nam teſtamentum debet fieri vno contextu: vt l. hæredes. in fin. ſupra de teſt. ſed veritas eſt, vt intelligamus coniunctã ſcriptura. id eſt continuato ſermone. ſecus ſi in medio plura dixiſſet, quia tunc ad omnia præcedentia non refertur: ut nota gloſſ. in ſimili Inſtitu. de rerum diuiſio. §. item pupilli.

TITVLVS VI.

DE IIS, QVAE * pœnæ nomine relinquuntur. †

Si præcedit diſpoſitio illicita, vel probroſa: relictum nomine pœnæ à quocumque, non valet. Barto.

Aphricanus libro quæſtionum. I.

FIliofamilias, i vel ſeruo hærede inſtituto, etiã ſi in patris, dominive

DE IIS, QVAE POENAE nomine &c.

FIliofamilias. CASVS. Titius inſtituit ſibi hẽdem filium, vel ſeruum meum, & ſic acquiſita eſt mihi patri, vel dño hæreditas, ita quod apud filium meũ, vel ſeruum meũ non remanſit aliquo momento: vt ĩ. de acq. hær. l. placet. poſtea legauit idẽ Titius à me patre x. Seio, qđ potuit: vt ĩ. de le. 1. l. cũ filio. & ĩ. de le. 2. l. ſi alienus. & ſi nõ darem dicto Seio x. præcepit, ut darem c. Sempronio noĩe pœnæ. & poſtea deceſſit dictus teſtator: nunc quæritur, an valeat legatũ de c. quæ iuſſit ſui dare Sẽpronio ſi non darẽ x. Seio. & dr̃ quod non: quia in meæ patris, vel dñi pœnã fuit relictum, & ſic illicitè, vel probroſè, nõ enĩ illud ſolum nullius momenti habendũ eſt, qđ in talem pœnam hẽdum ſit ſcriptũ in teſtõ, ſed etiã oẽ illud eſt habendũ nullius momenti qđ ſit ſcriptũ in teſtõ in talẽ pœnã cuiuſq;: cuiuſque dico ſentientis lucrũ aliquod ex vltimã voluntate, ſicut ſui ego pater, vel dñs. nam illud, quod in pœnam hẽdum eſt ſcriptũ in teſtõ, ſine dubio nõ valet, vt hic pro conſtãti ponit, ꝗuis hodie ſit correctũ; vt in litera notaui. vtrũ autem verba teſtatoris in teſtamento poſita intelligantur poſſit nomine pœnæ, vel cõditionis, vel trãſlationis, apparet ea voluntate defuncti. Nam ſi ita dixit teſtator, hæres meus ſi Capuam ierit (quod quidẽ nolo) Titio decem dato: dicetur relictum legatum nomine pœnæ hæredis. Si vero hæredem iturum Capuã pro ſuo magno lucro præceperit decem dare Titio, ſi Capuam ierit, quaſi tunc parum hæredi noceat ſi grauetur: tunc eſt conditio. ſi autem non appareat: dicam eſſe conditionem per ſi, ut Inſtit. de lega. §. longe. Sed ſi legaui vni Infortiatum meum, & poſtea idẽ lego alij animo adimendi primo, tunc eſt tranſlatio: vt ſupra, de adimen leg. l. tranſlatio. in dubio autem non præſumitur primo adimere, vt not. ſupra, de legat. 1. l. ſi pluribus. & h. d. cum l. ſeq.
i Filiofamilias. Filiumfamilias inſtitui: & ſic hæreditas patri quæritur, vt nec momento apud filium remaneat: vt ſupra, de acquir. hæreditate. lege, placet. à patre legaui decem Titio, quod poſſumus: ut ſupra de legatis primo, l. cum filio. & de legat 2. l. ſi alienus. & ſi non dares, præcepi, vt dares centum nomine pœnæ Sempronio

* In P. Fl. pęnæ cauſa.

† An. Pi. primus cõſtituit ne pœnæ cauſa legatũ relictum maneret. Author Iulius Capitolinus in vita eiuſdem.

Sempronio.hæc centum dñ:hic illicitè,vel probroſè relinqui eo ipſo,quod nomine pœnæ relinquuntur, & ſic ſecundū has leges non valet, vt hic,& ĩ.de condit. & demon.l.multa.& Inſti.de leg.§.pœnæ.in prin.hodie contra:niſi primū præceptum, vel relictū de x.ſit probroſum,vel impoſſibile: quia tunc nō ualet primum, nec ſm, quod noīe pęnæ relictū eſt:ut Inſti.de leg.§.fi.in fi.& C.de his, quæ pœnæ noīe.l.j.ĩ fi.

pęnam illicitè, vel probroſè datum eſt: nullius momenti legatum eſſe [a] reſpondi. Non enim id ſolùm quod in hæredes, [b] ſed omne [c] quod in cuiuſque lucrum aliquod ex vltima voluntate ſentientis talem pęnam in teſtamento ſcriptum ſit, nullius momenti habendum eſſe.

[a] Legatū eſſe. Scilicet ſecundū noīe pęnæ. primum eñ valet etiam olim.

[b] Hęredes. Scilicet ſcriptos,i.in eorum pœnam. ſ. eſt relictum, non valet.

[c] Sed omne. Accipe nullius momenti hñdum eſſe l cuiuſcūq; lucrū aliqd in teſtō ſcriptū ſit: cuiuſcūq; dico ſentiētis talē pœnā ex vltima volūtate. A.

Martianus libro vj. inſtitutio. II.

POenam à conditione voluntas teſtatoris ſeparat; & an [d] pœna, [e] an conditio, aut tranſlatio [f] ſit,ex voluntate defuncti apparet, idq; diui Seuerus & Antoninus reſcripſerunt.

[d] POenā. Et an. veluti ſi ipſe teſtator dixerit: hæres meus ſi Capuā ierit, Titio dato x. nam ſi hoc ideo dixerit,quia Capuam hæredem ire nolebat,pœna eſt quaſi hæredis cauſa ſi ad uetitum locum iret,appoſita. ſi verò ob aliam cauſam dixit, puta, qa ſciebat hæredem, ſi Capuam iret, aliquid accepturum, quod forte habiturus aliàs non fuerat: quo habito legatorum præſtatione grauaretur. Vel melius illa conditio ſi Capuam ierit,eſt ſimplex conditio. R. Hæc glo. R. plenior eſt, quã illa quæ incipit, fortè dicebat &c.

[e] Pœna. Fortè dicebat, cauſa pœnæ ita & ita ſtatuo, vel ſi dixerit,hæres meus ſi Capuam ierit, quod nolo, Titio dato decem. ſi uerò hæredem iturum Capuam pro ſuo magno lucro, præcepetat decem dare, ſi Capuam ierit,quaſi tunc parum ei noceat ſi grauet: tunc eſt conditio. ſi autem non apparet: dicam eſſe conditionem per ſi:vt Inſti.de leg.§.longè. Accur.

[f] Tranſlatio. Vt ſi quid legaui vni, poſtea lego alij animo adimendi primo: vt Inſtitu. de adi.leg. §.tranſlatio.aliàs in dubio non præſumitur adimere primo: ſed vterque admittitur ad partem, niſi probetur quod teſtator alterum rem, alterum æſtimationem habere voluerit:ut ã.de lega.1.l.ſi pluribus.

DE REGVLA CAtoniana.

CAtoniana. Ad euidentiam huius l.ut nō obſtent contraria no.quod regula Ca.habet locum in tribus caſibus. Primus eſt, quando legatum eſt inutile pp rem relictam ſiue legatum,vt in eis quę ſunt iniuncta ædibus:vt ĩ.de leg.1.l.cætera.in prin. Secūdus eſt,quādo eſt inutile ex pſona relinquētis tm̄. vt ſi teſtetur ſeruus,& decedat liber factus:ut ĩ.de lega.3.l.j.§.1.ibi,hoc vtiq; neq; &c.Tertius eſt,qñ eſt inutile pp pſonā relinquentis, & legatarij mixtim: vt ſi inſtitui mihi hēdem Titiū,& ſeruo ſuo legaui cētum: ut Inſti.de leg.§.an ſeruo.& C.de leg.l.ſeruis. ita ergo definit regula Cat.qđ id legatū qđ inutile foret aliquo de prędictis tribus modis,ſi teſtator deceſſiſſet teſtamēti facti tempore, definit dico regula prædicta non valere legatū quandocunq; deceſſerit teſtator.iſta tñ definitio regulæ Cato. In quibuſdam caſibus non poteſt ſibi vendicare locū,puta in legatis conditionalibus: de quo ponit hic tria exempla. primum eſt tale.

TITVLVS VII.

DE REGVLA Catoniana.

Legata pura, quæ teſtamenti tempore non valerent, ſi teſtator tunc decederet, non confirmantur impedimento ceſſante: ſecus in legatis conditionalibus, vel in diem incertam. Bart.

Celſus libro xxxv. digeſtorum. I.

CAtoniana regula ſic definit: qđ ſi teſtamenti facti tempore deceſsiſſet teſtator, inutile foret: id lega-

CASVS. Sei⁹ ita locutus eſt hæredi ſuo in teſtamēto, ſi poſt calendas mortuus fuero, Titio dato x.nunquid i hoc caſu cauillari debemus.i.ſcienter falſum dicere.i.locum hr̃e regulam Cato. Certè non. nā hoc modo dato legato, ſi ſtatim mortuus fuerit teſtator, verius eſt non eſſe datum legatum, quā inutiliter datum. nam habet locum tm̄ in puro legato inutili, non in conditionali, quod eſt interim pendente cōditione nullum. vel verius eſt,quod videat non datum legatum,ex quo cōditio deficit ſub qua fuit datum,quā qđ videatur datum inutiliter.deficit autē conditio, qa teſtator fuit mortuus ſtatim facto teſtō.legatū aũt fuit ſub illa cōditione, ſi poſt calēdas moreretur teſtōr: vt dictum eſt in litera. Secundum exēplum,ſiue ſecūdus caſus eſt talis: Seius legauit tibi in teſtū ſuo fundum,qui erat ſuus tpe dicti teſtamēti,ſub hac cōditione, ſi eum fundum viuo eodem teſtōre alienaueris. & tu alienaſti eum fundū viuo teſtatore:& poſtea deceſſit teſtator. certè legatum debetur tibi ab hærede ſuo: quia impleuiſti conditionem. quod quidem legatum deberetur tibi, ſi teſtator deceſſit ſtatim anteq̃ alienares dictum fundum: quia tempore mortis teſtatoris inueniretur tibi legata res ſua:quod certè legatum non valet:vt ã. de lega.1.l.cætera.§ quemadmodum.cum ſimilibus.quæ ibi ſcripſi. Tertius caſus eſt talis.Seius habēs filiam impuberem, fecit teſtamētum,& in eo legauit ita filiæ: ſi filia mea Titio nupta erit me viuo,lego eidē filiæ meæ centum. Poſtea filia fuit facta pubes, & nupſit Titio, & poſtea deceſſit teſtator.certè habebit filia legatum. quod quidem legatum non deberetur ei, ſi teſtator ſtatim deceſſiſſet, antequā ipſa fieret pubes, & Titio nuberet: quia iam tempore mortis teſtatoris impoſſibile eſt eā eſſe nuptam Titio,cum tūc eſſet impubes. impuberes autem contrahere matrimonium nō poſſunt: vt Inſt. de nup.in prin. Itē nō vendicat ſibi locum dicta diffinitio regulæ Catonianæ in hæreditatibus ſub cōditione relictis,de qbus dixi iam. Item non vendicat ſibi locum in eis etiā purè legatis, quorum dies cedit poſt aditam hæreditatē,& nō à morte teſtatoris ſicut ſunt legata relicta ſeruis teſtamento manumiſſis, & legata relicta ſeruis alijs, vt C.de caduc.tollen.§.in nouiſſimo.& ĩ.qñ dies leg.ced.lege 2.cum dies aliorum legatorum cedat à morte teſtatoris: vt d.§.in nouiſſimo. non enim debet vitiari legatum,ſi inuenlatur inutile aliquo de prædictis tribus modis eo tempore,quo non debetur, ſed etiam eſſet inutile tempore mortis teſtatoris. Item non vendicat ſibi locum dicta diffinitio

regulæ

gatum [a] quandocunque decesserit, non valere. [b] Quae definitio in quibusdam falsa est. [c] Quid enim si quis ita legauerit, Si post calendas [d] mortuus fuero, Titio dato? an cauillamur? [e] Nam hoc modo si statim mortuus fuerit, non esse datum legatum verius est, quàm inutiliter datum. Item si tibi [f] legatus est fundus, qui scribendi testamenti tempore tuus est: si eũ [g] viuo testatore alienaueris, legatum tibi debetur: quod non deberetur si testator statim decessisset.

Paulus libr. iiij. ad Plautium. II.

SEd & si sic legauerit, si filia mea Titio nupta erit: [h] sufficere visum est, si mortis tempore nupta inueniatur, licet testamenti facti tempore fuerit impubes.

Suprà proximè iurisconsul. exposuit verba regulæ. si testator decederet, legatum quod inutile foret & cæt. hic autem exponit illa verba, id legatum. &c. Bartol.

regulæ Caton. in legibus nouis. Circa quod nota, quod Gallus fuit ante Velleiũ, Velleius ante Catonem. vnde lex Galli appellatur vetus, & l. Velleij appellatur noua, quantũ ad l. Galli: vt s. de lib. & posthu. l. Gallus. §. nunc de lege. Pone ergo, quod habebam in potestate filiũ, & ex eo nepotem, hunc nepotem mihi hæredem institui, & filiũ præterij. certè si statim decederem, non valeret testamẽ. ex eo quod filius inueniret se præteritum: vt Instit. de exhæ. lib. in prin. sed si me viuo decedat filius, testamentum cõfirmatur, & institutio de nepote facta valet: vt s. de test. tute. l. si hæreditas. §. ij. & nõ est mirum, si confirmatur per legẽ Velleiam noua institutio nepotis, quæ ab initio non valet: quia vt dictum est, Catoniana regula ad nouas ll. non pertinet. & hoc dicit totus hic titulus. Viuianus.

[a] Legatum. Id est, genus legati. & pone exemplum: quia legaui seruo hæredis: vt Institut. de leg. §. an seruo. & facit infra de regul. iur. l. quod in initio. & l. penul. hæc autem regula in multis fallit: vt statim dicam.

[b] Non valere. Quia quod inutile foret legatum, si statim post factum testamentum decessisset testator, hoc non debet ideo valere, quia diutius testator vixerit: vt Instit. de leg. § an seruo.

Regula Catoniana in multis fallit.

[c] Falsa est. Id est locum nõ habet. in nullo enim falsa est: sed sic dicitur falsa, quia ad quædã aptari non potest. sic s. de pec. l. sed in ampliore. dic ergo casus in quib. est falsa, id est, in quibus nõ habet locũ. Primus est in conditionali legato. de quo ponuntur in hac l. duo exẽpla, licet R. aliter intellexerit secundum. Item in l. sequẽti ponitur tertium exẽplum de conditionali. & idem dicitur s. de leg. j. l. cætera. § j. & sic in puris tantũ habet locum: vt ibi dicitur. sed in hoc exemplo videtur contra j. de opt. leg. l. si optio. ij. respon. ibi, quod si necessarius &c. vbi fuit legata optio serui, & Sticho seruo testatoris fuit legatus fundus sine libertate. nã primum, scilicet optionis, est cõditionale tacita conditione: vt j. qui, & a quib. l. si optio. & per consequens secundum. & tamen habet ibi locum regula Catoniana. Solut. hic de expressa: ibi de tacita conditione dicit. Secundo fallit hæc regula s. de leg. 3. l. si deportati. in princ. & j. de leg. præstan. l. interuenit. & s. de reb. dub. l. si cognatis. & j. de iure fisc. l. 3. §. quando autem tacita fraus. quæ sunt contra, quibus dicitur sufficere quẽ capacem esse tempore mortis, licet nõ fuerit tempore testamẽti. sed dicas quod locum habet regula in tribus casibus, cum deficit legatum ex persona relinquentis tantũ: vt si testetur seruus, & decedat liber factus: vt s. de leg. 3. l. j. §. j. ibi, quod nemo &c. Item quando deficit propter rẽ legatã, vt in eis quæ sunt iniuncta ædibus: vt sup. de leg. j. l. cætera. circa princip. Itẽ & quando deficit propter personam relinquentis, & legatarii simul: vt si lego seruo hæredis a me instituti: vt Inst. de leg. §. an seruo. & C. de le. l. seruis. non autẽ habet locum, quando deficit propter personã legatarii tantum: vt dictis ll. contrariis. Sed opp. quia si deficit ex persona relinquentis tantum, videtur valere fideicommis. a seruo, vel a filio relictum, si decedat liber: vt supra, de le. 3. l. j. §. j. Sed dicas non ex tunc, sed ex nunc quando factus est sui iuris, quasi hodie relinquat: vt ibi dicitur. Item not. quòd vbi est mista causa impedimenti, [1] scilicet legantis, & legatarii, ex persona legatarij sola nõ debet nocere: at ex persona legantis sic: vnde magis inspicitur quod nocet: vt sup. de opt. l. si optio. 2. respon. ibi, quod si necessarius &c. quia magis ibi tempus mortis qđ nocet, quàm aditæ hæreditatis qđ prodest, inspicitur: sic j. ex qui. cau. in possess. eat. l. Fulcinius. §. quid sit latitare. ibi, quid ergo &c. Item fallit j. de fideicommiss. lib. l. generaliter. §. si homini libero. sed certè ibi deficit ratione legatarii. Item fallit sup. de legat. 2. l. debitor. §. seruo. sed & ibi ratione legatarij deficiebat. Itẽ fallit in illis relictis, quorum dies cedit ad adita hæreditate: vt j. eod. l. Catoniana. Item fallit in nouis legibus: quod dic: vt j. eod. l. fi. Item fallit supra de leg. j. l. quod in rerum. §. j. sed ibi est legatus vsusfructus, cuius dies cedit non a morte, sed ab adita hereditate: vt C. de cad. tol. §. in nouissimo, &c. ideo cessat Catoniana. vt j. eod. l. Catoniana.

[1] Dic impedimentum quando subest verè, non iuris fictione. & de hoc facit ad lõgum Bart. in l. non quocunq;. §. j. s. de le. j.

[d] Post calendas. De primis intelligitur, ex quo non dicit quas: vt j. de verb. obl. l. cum qui Calendis.

cauillatio quid sit.

[e] An cauillamur. i. scienter falsum dicimus, secundum H. s. habere hic locum regulam. certè non, nã &c. nam habet locum tantũ in puro inutili: non in cõditionali. quod est interim nullum. sed secundũ leges aliter dicitur cauillatio: vt j. de re. iur. l. ea est natura. s. argumentatio ab euidenter veris ad euidenter falsa. & etiam ita potest hic poni secundum Io. qui dixit. i. argumẽtatur contra regulam secundum quid, & quale.

[f] Item si tibi. Pone exẽplum secundũ R. quod rẽ tuam tibi lego. valet legatũ, si me viuo alienes. Et secundom hoc incipit responsio ibi, si cum viuo &c. & erit casus nonus, vbi fallit regula: sed tunc est contra Instit. de le. §. sed si rem legatarij. Solu. ibi post mortem testatoris alienauit, hic eo viuo. contra quod videtur supra, de lega. j. l. cætera. circa princ. ibi, quẽadmodũ &c. sed Ioa. hic posuit casum, qđ legaui tibi rẽ tuã sub hac conditione, si alienes me viuo. & sic incipit responsio ibi, legatum tibi &c. & dicit debetur scilicet si alienaueris me viuo. Sed Ioan. obstat: quia iam posuerat aliud exẽplum de conditionali: vt supra, nam hoc modo &c. sed certè nihil prohibet plura exempla ponere, vt ostendat se velle in talibus cessare regulam. & facit ad hanc l. sup. de hære. inst. l. in tempus. & l. potest quis. & j. de man. testa. l. libertas. & j. de cond. & demon. l. Iulianus.

[g] Si eum. Subaudi, sub hac conditione, si &c.

[h] SEd & si sic. Nupta erit. Subaudi me viuo: vt bene conueniat responsio. si mortis &c. & secundum hoc fallit regula Catoniana: vt s. l. prox. si autem simpliciter dixerit: si nupserit Titio: tunc & in vita, & post mortem nubens implens cõditionem habet legatum: vt C. de inst. & subst. l. si quis hæredem. & j. de condit. & demonstr. l. si ita legatũ esset. nec esset casus contra regulam

regulam Catonis : quia & si statim decessisset testator valere potest legatum. & facit ī. de manu. testa. l. qui duos. & l. hæc conditio. & de condi. & demonst. l. hæc conditio. & l. conditionum. & l. Iulianus.

Papinianus lib. xv. quæstionum. IIII.

CAtoniana regula nō pertinet ad hæreditates, [a] neque ad ea legata, quorum dies non mortis tempore, sed post aditam hæreditatem cedit. [b]

Vlpianus libro x. ad Sabinum. IIII.

PLacet Catonis regulam ad conditionales institutiones [c] non pertinere.

Idem libro xxij. ad Sabinum. V.

REgula [d] Catoniana ad nouas leges non pertinet.

[a] CAtoniana. Ad hæreditates. Scilicet conditionales vt ī. l. ꝓxi. vel fideicommissarias, quarum dies non cedit nisi adita hæreditate: vt ī. ad Treb. l. quidam ita in princ. sed qd erit de purè relicta? Ioā. & Azo. dicunt habere locum regulam quo ad mentem: vt Insti. de hære. qual. & diffe. §. in extraneis. nam tria tēpora exiguntur, vt possit capere. vnum est testamenti, ergo si tunc non est capax non prodest, & post ea tēpore mortis, & aditionis sit capax: & sic habet locum mens regulę, non verba: vt s. eod. l. j. circa principium. nā dicit ꝙ si legatū &c. & id legatū &c. non autem dicit quę hęreditas. & secūdum hoc fallit in casu vt supra de acqui. hæredi. l. si seruus eius qui. vel ibi quando per alium: vel ibi in mediis tēporibus fuit non capax: sed tribus, scilicet testamenti, mortis, & aditionis fuit dominus capax. Sed alij dicunt etiam quo ad mētem non habere locum regulam in hæreditate, vt hic. & qa in legato est inuenta: vt sup. l. j. in princip. & est ꝓ his sup. de acqui. hæred. l. si seruus eius qui. & ī. l. proxi. nā conditionalem tantum excipit. Et quod dicitur Instit. de hær. quali. & diffe. §. in extraneis. dicūt esse verum, si a principio poterat capere, & postea desinat posse capere tempore mortis, vel aditionis. si autem prius non potest, scilicet tempore testamenti : non nocet secundum eos. si modo postea potest: vt d. l. si seruus.

[b] Cedit. Quæ ista sunt dicitur C. de cad. tol. §. in nouissimo. Sed contra s. de op. leg. l. si optio. j. respon. ibi relictum seruo legatum pertinet ad Catonianam : tamen non cedit dies eius nisi ab adita hæreditate. vt d. §. in nouissimo, sed die vt ibi in l. si optio.

[c] PLacet. Institutiones. i. ad relicta in eo testamento, qd institutionē cōtinet conditionalē. & hoc ideo, quia & legata videntur suspendi sub eadem conditione: vt ī. de condi. & demon. l. auia. de ipsa autē institutione non est dubium: quia nec ad puram institutionem pertinet regula, & hoc secundū quosdam : sed secundum nos pertinet ad mentem: vt s. proxi. no. & sic intellige hoc vt sonat. & facit s. l. j. §. quæ definitio.

[d] REgula. Pone exemplum secundū. R. si habeo filium legitimum, & naturalem, cui vnciam tantum possum dare: vt C. de natu. lib. l. 2. & eos æqualiter instituam: postea offero naturalē curiæ, concurrit cum legitimo æqualiter: vt C. de nat. lib. l. 3. licet si statim decederem, non haberet nisi vnciam : vocat ergo nouam legem prędictam tertiam, quæ est Theodosij. Vel pone secundum Io. ꝙ cum haberem legitimum, & naturalē, si naturalem in solidum instituo, & me viuo decedat legitimus, totum habebit naturalis . nam in solidum potest institui, si nō sunt legitimi. vt C. de natu. lib. auth. licet. sed certè nec Vlpianus, nec Cato cogitauerunt de Theodosio, vel Iustiniano. Tertio pone, habeo filium, & ex eo nepotē: hunc nepotē instituo filio præterito, si statim decederē, non valeret testamentū : sed si me viuo decedat filius, confirmatur testamentū. vt s. de testa. tu. l. si hęreditas. §. qui filiū. & illud est per Galliū, & Velleium. & fuit primo Gallus, quam Velleius: vnde lex Gallii appellatur vetus : Velleia noua. Vel quarto die, ꝙ vocat nouas leges senatuscō. Tertul. & Orfi. vnde si tēpore quo filius decedit, non est capax mater, si postea efficiatur capax, accipiet eā hęreditatē. et ꝙ vocentur nouæ leges, habes s. de capitis diminutio. l. tutel. & Insti. ad Orfi. §. sciendū. Vel quarto nouas, id est, nouas voluntates defunctorū, q̄ leges sunt: vt in authen. de nuptijs. §. disponat. vt si primo fecit inutile testamentū: tūc enim si statim decederet; nō valet. sed si abolēni postea confirmet, debent ola. vt s. d cōdi. inst. l. institutio talis. Vel sexto ad Imperatorū leges, id est, rescripta se retulit: vt si fortè nō capax sit institutus, & Imperator eū postea restituit, vt sit capax, pōt quidē: nec contradicit regula Catonia, nec fortè alia. Vel septimo pone Ieo, q est capax tribus tēporibus, scilicet testamēti, mortis, & aditionis. nā licet in mediis tēporibus nō sit capax: nō nocet regula Catonis: vt s. de hæredib. inst. l. liber homo. §. si hæres institutus. & l. seruū meū. & l. si alienū. §. j. Sed hoc vltimo, & aliis omnibus præter penu. quō dicis regulā nō obstare, cū in hæreditatibus nō habeat locū, vt s. l. 3. Respō. imò habet locū quo ad mentē: ut ibi no. uel etiā si nō hēret locū (ut alii dicūt) dices qd nō sequit, si nō pertinet ad nouas: ergo pertinet ad ueteres . ueterī autē lege dico deferri hæreditates, quæ per l. 12. tab. deferuntur: ut sup. de cap. dim. l. tutelas. & etiā tastamentarias: ut ī. de uerb. sig. l. lege.

[a] Vid. Ant. Aug. lib. 4. Emē. c. 15
[*] In P. Fl. non est sibi.

TITVLVS VIII.

DE IIS, QVAE pro non scriptis habentur.

Licet institutio & legatum sit pro nō scripta facto hæredi: sub stitutio tamen & fideicommissum remanet in suo robore. Bar.

Iulianus lib. lxxviij. digestorum. I.

SI qs [a] hæreditatē vel legatū [*] sibi adscripserit: quærit, an hęreditas vel legatū ꝓ nō scripto habeatur? Et qd si substitutū hēat huiusmodi institutio? Rńdi, pars hęreditatis, de qua me cō

DE IIS, QVAE PRO NON SCRIPTIS HABENTVR.

SI quis hæreditatē, CASVS. Mæuius cum uellet facere testm̄, uocauit Seiū, q sciebat scribere, & dicit ei: ego dictabo testamentum meū, & tu scribes. & Seius dixit libēter. dixit ergo Mæuius: ego instituo te Seium, & etiā Caiū hæredes. Itē prælego tibi c. Itē substituo tibi in tertia parte hæreditaris Sēproniūm, & Seius hæc oīa scripsit: & postea decessit dictus testator. nunc quæritur, an hæreditaria pars data Seio & prælegatū habeant ꝓ nō scriptis? Et rn. ꝙ sic: & dicta pars hæreditatis ptinebit ad dictū substitutū. nā senatus. Libonianū cū constituerit pęnas l. Cor. de falsis aduersus eū q sibi scripsisset hæredi. uel legatū: eodē modo improbasse videt tales institutiones quas sibi aliquis scribit, quo improbatæ sunt illæ institutiones. l. illa institutio, in qua

ſaluiſti ·; ad ſubſtitutum pertinet. [a] Nam ſenatus cum pœnas legis Corneliæ [b] conſtitueret aduerſus eum, qui ſibi hæreditatem, vel legatum ſcripſiſſet: eodem modo [c] improbaſſe videtur, quo improbatæ ſunt illæ, [d] Qua ex parte me Titius hæredem ſcriptum in tabulis ſuis [e] recitauerit, ex ea parte hęres eſto. Vt perinde haberentur, [f] ac ſi insertæ teſtamento non fuiſſent.

Idem eſt aliquid non eſſe ſcriptum, & ita ſcriptum, vt intelligi non poſſit.

Alphenus Varus lib. v. digeſto. II.

Q Vę in teſtamento [g] ſcripta eſſent, neq; intelligerẽtur, quid ſignificarẽt: ea perinde ſunt, ac ſi ſcripta nõ eſsẽt: reliqua autem per ſeipſa valent.

Quod relinquitur penitus incapaci non quæritur fiſco. Item quilibet eſt capax legati alimentorum. Bar.

Martianus libro xj. inſtitutionum. III.

S I in metallum damnato quid extra cauſam alimentorum [h] relictum fuerit pro non ſcripto [i] eſt, nec ad fiſcũ pertinet. nam pœnæ ſeruus eſt, nõ Cęſaris. & ita diuus Pius reſcripſit. Sed & ſi poſt teſtamẽtũ factũ hęres inſtitutus, vel legatarius ĩ metallum dãnatus [k] ſit; ad fiſcũ non pertinet. [l] Itẽ ſi ſeruo alieno quid legatum fuerit, & poſtea a teſtatore redemptus ſit: legatum extinguitur. nam quæ in eã cauſam [m] peruenerunt, a qua incipere non poterant, pro nõ ſcriptis habentur.

Pro non ſcripto habetur, quod relinquitur non exiſtenti in rebus humanis.

Vlpianus libr. xiij ad leg. Iul. & Papiam. IIII.

S I eo tempore, quo alicui legatum adſcribebatur in rebus humanis non erat: [n] pro non ſcripto hoc habetur. Sed & ſi in hoſtium poteſtate erat, [o] quo tempore teſtm̃ fiebat, neq; ab hoſti

---

ita continetur qua ex parte me Titius hæredẽ ſcriptũ in tabulis ſuis, quas faciet, recitabit: ex ea parte idem Titius mihi hæres eſto. quæ quidem inſtitutio, & aliæ ei ſimiles perinde habẽtur, ac ſi nõ fuiſſent insertę teſtamento: quia ſunt captatoriæ: vt ſ. de hæred. inſtitu. l. captatorias. Viuianus.

[a] pertinet. Vt C. de cadu. tollen. §. I primo itaq; non ergo ad fiſcum.

[b] Corneliæ. Scilicet de falſis, quæ quandoque remittitur: vt C. eod. l. 2. & 3. in fi.

[c] Eodẽ modo. Scilicet pro nõ ſcriptis, non autem vt auferatur vt indigno: quia tunc applicaretur fiſco: vt ſ. de inoffic. teſta. l. Papinianus. §. meminiſſe.

[d] Illæ. Scilicet inſtitutiones.

[e] Suis. Quas faciet. & ſic verbum recitauerit, eſt futuri temporis: ſecus ſi præteriti eſſet: vt qua ex parte recitauit, id eſt fecit: quia tunc valet inſtitutio, quam feci, ſi ille me in aliquo hæredem fecerat: vt ſup. de hære. inſt. l. hoc articulo. & l. ille autem. & de condi. inſti. l. mulier. §. fin. quæ ſunt contra. primo enim caſu ponn in alterius arbitrio teſtamẽtũ meũ: & ideo eſt captatoria. & non valet: vt ſ. de hære. inſti. l. illa. & l. captatorias.

[f] Haberentur. Tales inſtitutiones. & facit ĩ. de Pal. l. filius. & l. diuus. & l. ſi quis legatum. In principio.

Q Væ in teſtamento. CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titiũ: & cũ haberẽ plures ſeruos Stichos, rogaui eundẽ hęredẽ p fideic. vt manumitteret Stichũ & nõ dixi de quo Sticho. Certe nulli de Stichis meis debetur libertas: vt ſ. de reb. dub. l. ſi quis de pluribus. & facit ſ. de his quæ in teſt. delen. l. j. Vi.

[g] Quę in teſtamento. Facit ſ. de his quæ in teſt delẽ. l. j. & de inſtito. l. ſed ſi pupillus. §. proſcribere. & arg. ſ. de reb. dub. l. ſi quis de pluribus.

S I in metallum. CASVS. Titius legauit cẽtum Seio in metallũ damnato. pro nõ ſcripto certè eſt legatum. Sed nunquid remanet apud hæredẽ dictũ legatum, an datur fiſco ſiue Cæſari? Et dicitur qđ remanet apud hęredẽ. nam damnatus in metallũ non eſt ſeruus Cæſaris, ſed pœnæ, ſecus autẽ eſſet, ſi dicta c. eſſent ei legata ad alimẽta: quia tunc valet legatum. quod autẽ dixi non valere legatũ relictũ damnato in metallum, & idem legatum remanere apud hęredem, & non dari fiſco vel Cæſari: habet locum, etiã ſi poſt dictum legatum damnatus ſit legatarius in metallũ, cum prius nõ eſſet damnatus. & quod dixi de legatario dãnato poſt legatũ, habet locum in hærede inſtituto dãnato in metallum, poſt inſtitutionẽ. ſ. vt ſit pro non ſcripta inſtitutio, & ad fiſcũ nõ pertineat, ſed ad veniẽtes ab inte. & bene dixi quod dictũ legatum & inſtitutio ſunt pro non ſcriptis: quia ea quæ in eam cauſam peruenerant, a qua incipere non poterãt, pro non ſcriptis habentur, ſicut & propter eãdem cauſam extinguitur legatum relictum ſeruo alieno, ſi poſtea teſtator redimat dictum ſeruum. nam & hic peruenit legatum in eã caſum, a quo incipere nõ potuiſſet. nã ſeruo ſuo non poteſt teſtator legare ſine libertate: vt ſ. de le. j. l. plane. §. ſi cõiunctim. Viuia.

[h] Alimentorũ. In eam enim cauſam relictum valet: vt ſ. de ali. legat. l. is cui. & facit in eo. titu. l. ſeruos.

[i] Pro non ſcripto. Nam tempore teſtamenti impeditur, vt C. de cadu. tollẽ. §. ea enim. & §. in primo.

[k] Damnatus. Et ſic ĩ cauſam caduci deuenit: vt C. de cadu. tol. §. ea enim. & §. pro ſecundo.

[l] Non pertinet. Vt & ĩ. de iure fiſ. l. in metallum. & C. de bo. proſc. l. in metallũ. & ſ. de mili. te. l. neq; §. j. in deportato an ſit capax vel nõ: dic vt no. ſ. mã. l. ſi mandauero. §. is cuius. & C. de hær. inſti. l. j. Item facit ſ. de acqui. hære. l. ſi ſeruus eius.

[m] In eam cauſam. Not. ſic ſ. de ſerui. l. pro parte. Sed arg. contra Inſtit. de leg. §. ex contrario. Solu. hic caſus legatarij impedit: ibi inutilitas rei legatæ. Et eodẽ modo reſpon. ĩ. de regu. iur. l. in ambiguis. §. nõ eſt nouum. quæ ſũt contra. Item arg. contra ſ. de conſti. pec. l. item illa. §. quod adijcitur.

ADDITIO. Iſta ſol. gl. non placet Bart. ideo dic aliter, quod ibi caſus ſuperueniens tendit ad eundẽ effectum cum ipſo legato. hic ad aliũ effectum: de quo per Dy. in ca. factum legitime. de reg. iur. lib. vj. & per eundem Bar. in l. pluribus. §. & ſi placeat. ĩ. de verb. oblig.

S I eo tempore. CASVS. Titius fecit teſtamentum & legauit c. Seio, quem viuere credebat, cum eſſet mortuus. certè pro non ſcripto habetur legatũ. Sed & ſi dictus Seius in poteſtate hoſtiũ erat eo tempore, quo fiebat teſtamentum, & non redijt ab hoſtibus. pro non ſcripto erit ſimiliter. Viuia.

[n] Nõ erat. Is cui legabatur. & facit C. de cadu. tollen. §. ea enim.

[o] Erat. Scilicet eo tempore, quo &c.

a Rediit. Id est, ibi decessit. Et facit ī. de le. j. l. si seruo meo Stichus. §. j.

Quod quis. CASVS. Titius miles, vel paganus, non facio vim, fecit testamentū, & legauit centū Seio, & rogauit eū vt ea c. restitueret Caio, & hoc scripsit ipse Seius voluntate testatoris. certè dictum legatum non debet habere Seius: quia ea est pœna scribentium sibi in testamento: sed debet remanere dictum legatum apud hæredem testatoris cum onere fideicommiss. vt scilicet teneatur restituere dictū legatū Caio sicut erat rogatus Seius. Viuia.

b Quod quis. Facit infra, de fal. l. filius. §. fin. & l. Impuberē. §. item si quis id. & C. de cad. tollen. §. 2.

c Militis. Vt C. eo. l. pen.

bus rediit: a pro nō scripto erit. Et ita Iulianus scribit.

Paulus libr. xij. quæstionum. V.

Qvod quis b sibi adscripserit, si alij restituere a testatore iussus est: cū onere fideicōmissi † id apud hæredē remanet, quāuis pro non scripto sit. Idē est & in testamento militis. c

† In P. F. fideicommissum id &c.

TITVLVS IX.

DE IIS, QVAE vt indignis auferuntur.

Qui post mortem defuncti in gratitudinis causam committit, perdit legatum. Bart.

Martianus libro sexto institutio. I.

Diui Seuerus & Antoninus rescripserunt, quasi indignum carere legato seu fideicommisso libertum, quæ d ei ex testamento patroni relicta erant, cum patronum suū post mortem e eius quasi illicitæ mercis negotiatorem detulerat: quamuis & præmium f meruerit. g

Qui contra tabulas petiit, indignus est omni commodo ex eodem testamento. Ita qui contra mandatum principum, vel senatusconsul. vxorem duxerit, indignus est omni commodo ex eius testamento, secus in vxore ducta. Bartol.

Idem libro xj. institutionum. II.

Avfertur hæreditas ex asse, & ad fiscum pertinet, si emancipatus filius contra tabulas bonorum possessionem patris vt præteritus h petierit, & ex

DE IIS, QVAE vt indignis auferuntur.

Diui Seuerus. CASVS. Titius habēs Stichum seruū vēdidit hostibus ferrum, vel frumentum, vel salem: vnde tenetur pœna capitis. & fiscus debet habere pretium dictarum rerum, vt ī. de pub. l. cotem. in princ. & §. dominus. dictus Titius facit testamentum, & reliquit dicto Sticho libertatem, & c. nomine legati. & c. nomine fideicommissi, & postea decessit Titius. postea dictus Stichus detulit in fiscum dictum suum patronum quasi illicitæ mercis negotiatorem, quod potest fieri etiā post mortem ipsius Titii: vt d. l. cotem. §. illicitarum. certè quasi indignus debet amittere legatum, & fideicōmissum, quamuis non libertatem: alii aliter intelligunt: vt in litera notaui. Viuia.

d Quæ. Scilicet legatum & fideicommissum.

e Post mortem. Cum enim merces sint factæ fisci: vt C. quæ res vend. nō pos. per totum tit. & hæredi, & alii cuilibet auferuntur: vt ī. de publi. l. cotem ferro. §. illicitarum. & l. commissa. & quolibet nuntiante: vt ī. de iure fisci. l. j. Accur.

f Et præmiū. Scilicet illud qđ habēt qui aliquid deferunt fisco: quod est vt dices ī. eo. l. post legatum. in fi.

g Meruerit. A fisco cui detulit. & sic no. quod ex eodē facto pœnam, & præmium quis consequitur. Sed ar. contra. ī. ex quib. cau. ma. l. si cui. & ī. si quis aliquem testa. prohi. l. j. §. j. & ī. de neg. gest. l. siue hæreditaria. & erit hoc speciale, vt indignus aliquid lucretur. regulariter contra: vt ī. eod. l. post legatum. §. fina. quæ est cōtra. vel hic super alio est indignus, scilicet legato: & super alio lucratur, scilicet super mercibus & facit ad l. sup. de adim. lega. l. penulti. §. Seia.

Pœnam & premiū quis ex eodem facto consequi potest.

ADDITIO. Notes hac gl. iuncto tex. qđ mortuus pōt offendi adeo, qđ qs priuetur relicto. & sic glo. l. sororē. in fi. C. eod. est vera, quæ dicit, quod ille qui concubuit cū vxore defuncti post mortem eius indignus est legato: & sic applicatur fisco. ratio: quia si viuo defuncto hoc fecisset, ipsum ad iracundiā prouocasset: ergo idem post mortem. secundum Bartol.

Avfertur hæreditas. CASVS. Hæc lex cum seq. ponit quinque casus in quibus aufertur relictum alicui, & datur fisco. Primus est talis, Titius habens filium maiorem emancipatum, & impuberem in potestate, fecit principale testamētum, in quo instituit sibi hæredem dictū impuberem, & emancipatum præteriit, & postea dictum emancipatum pupillariter substituit impuberi. quæ substitutio dicitur accessorium testamētum siue pupillare, siue secundæ tabulæ. & postea decessit dictus Titius. postea dictus emancipatus petiit bono. possess. contra tabu. patris, & impugnauit testamentum patris, & postea decessit impubes in pupillari ætate, & dictus emancipatus adiuit hæreditatem ea pupillari substitutione. certè debet ei auferri hæreditas ex asse: id est, tota: & ad fiscum debet pertinere: quia principale testamentum arguit, & a secundis tabulis repellendus est. Secundus casus est talis. Potestas Bonon. accepit vxorem de Bonon. postea dicta vxor fecit testamentum, & reliquit ei c. certè non poterit retinere illud legatum: quia contra mandata Imperatorum duxit vxorē. Tertius casus est talis, Titius fuit tutor Seiæ pupillæ, & ea facta adulta accepit eam in vxorem contra decretum amplissimi ordinis senatorum. postea ipsa fecit testamentum, & reliquit ei c. certè non poterit retinere illud legatum. in vtroque ergo casu, id est, in hoc tertio. & in secundo, etiam si ex asse hæres institutus sit dictus potestas, vel tutor a dictis eorum vxoribus quas illicite acceperunt: & adierunt hæreditatē: quasi indignis aufertur eis hæreditas, & fisco dabitur. Sed contra dictus potestas, vel tutor bene possunt legare dictis eorum vxoribus. Quartus casus est talis. Donaui, vel legaui tibi portionem, quæ mihi obueniet ex successione Titii agnati mei, cum ipse Titius adhuc viueret, & ignoraret me ita tibi donare, vel legare, rectè quasi indigno auferretur tibi illud, quod tibi taliter donaui, vel legaui: quia de viui hæreditate, vel eius parte paciscí non possumus eo ignorante: vt ī. de pac. l. fin. Quintus casus est talis. Titia instituit me hæredem, & postea ipsa decessit per meam culpam, vel negligentiam, & postea ego adiui hæreditatem suam. certe quasi indigno auferetur mihi, & debitur fisco. Viuia.

h Præteritus. Impugnans. l. testamentum.

Impuberis.

[b] substitutióe impuberis adierit hæreditatẽ. Item [c] si quis contra mandata duxerit uxorem ex ea prouincia, in qua officiũ aliquod gerit, quod ei ex testamento uxoris acquisitum est: diui Seuerus & Antoninus rescripserũt, retinere eum non posse: tãquam si tutor pupillã [b] contra decretũ amplissimi ordinis in domum suã duxisset. [c] utroq; ergo casu & si ex asse [d] hæres institutus adierit hæreditatẽ, fisco locus fit. nã quasi idigno ei aufertur [e] hæreditas. Per cõtrariũ aũt ducta tam ab eo, qui officiũ in prouincia gerebat, quàm a tutore illicitè: magis est, ut dicatur capere illam ex testamento, nec quasi indignam esse repellendam. Idem erit, [f] si quis uiui ignorantis bona, uel partem bonorũ alicuius cognati donauerit. Nã quasi indigno aufertur.

Idem libro v. regularum. III.

INdignum esse diuus Pius illum decreuit (ut & Marcellus libro duodecimo Digestorum refert) qui manifestissimè comprobatus sit id egisse, ut per negligentiã, & culpam [g] suã mulier, a quo hæres institutus [†] erat, moreretur.

Vlpianus lib. xiiij. ad edictum IIII.

PApinianus lib. xv. quæstionum ait. [h] si quis unum hæredem quasi per falsum adscriptum accusauit: legatum ei nõ auferri a cohęrede relictum, quem non inquietauit.

Paulus libro j. de iure fisci. V.

POst legatum acce-

[a] Impuberis. Scilicet in secũdis tabulis, in quibus pupillariter substitutus fuerat. & facit ff. de vulg. substit. l. is qui. & l. ex duobus. §. fi. & ĩ. de leg. præstã. l. filiũ. §. nõ solũ. & §. si fratri. & ĩ. ad Trebel. l. si patroni. §. sed illud. & ff. de inof. test. l. Papinianus. §. meminisse.

[b] Pupillã. Scilicet quondam.

[c] Duxisset. Eo quia illi aliquid in testamento reliquisset.

[d] Et si ex asse. Quasi dicat non solum si aliquid reliquit, ut proposuit.

[e] Aufertur. sic supra, de ri. nu. l. præfectus. & de leg. i. l. fi. Sed contra ff. de usufr. lega. l. uxori. Solu. ut in l. præfectus. Itẽ cõtra ff. de do. inter uir. & ux. l. cum hic status. §. fin. sed ibi in donationib. inter uiuos. Item facit C. de incest. nupt. l. qui contra legem. Item no. hic rationẽ dissimilem uxoris, & mariti: sicut differunt in festinatione matrimonij altero mortuo.

[f] Idem erit. Facit C. de pac. l. fi. & ĩ. de do. l. quidã. §. si & l. seq. Sed contra C. de cap. l. nec nos. ubi non confiscãtur. Sol. ibi erat dubium an uiueret. Item cõtra ff. de act. em. l. si quis seruum. So. ibi.

[g] INdignum. Culpam. non adhibendo medicum, uel malum adhibendo: ut infra, de ædi. edic. l. quod si nolit. §. si mancipium. & facit supra de lib. agn. l. necare. & supra, ad Syl. l. necessarios. §. fi. & C. de epis. aud. auth. liberi. & supra ibi. matri. l. si ab hostibus. §. 1. & C. eo. l. sororem.

PApinianus. CASVS. Titius instituit sibi duos hæredes, & a quolibet legauit mihi c. & decessit. postea ego accusaui unũ de hæredib. quasi per falsum fecerit se scribi hæredẽ. certe debeo amittere legatum mihi ab eo relictum: nõ autem debeo amittere legatũ mihi relictum ab alio hærede. & quod me dixi legatarium amittere legatum, est uerum quando nõ erat mihi solutum adhuc. Si autem erat iã mihi solutum legatum: bene possum accusare testamẽtum de falso, & etiam contendere testamẽtum nõ esse iure factum, id est, minus solẽniter: inofficiosum autem dicere testamentũ non possum. & si quidẽ post legatum acceptũ a me cõtendam testamentum nõ esse iure factum, quod mihi licuit, ut dictum est, & succumbã: non propter hoc aufertur mihi legatum quod iã cõsecutus eram: secus autem si postquam habui legatũ, dicam falsum testamẽtum, & succumbam: quia tunc amittere debeo legatũ, quod consecutus sum. ex eo autem quod dixi, me non amittere legatum, quod acceperã, etiam si dicã testamentũ non iure factũ, sequitur illud, quod fuit iudicatũ Paduæ in quadam quæstione de facto. Sephronius enim fecerat testamentum, & instituerat sibi hæredẽ Seium, & quibusdam suis cognatis reliquerat legata, & postea decessit: & hæres soluerat cognatis dicta legata. nunc dicti cognati uolebãt testamentũ Sophronij dicere non esse iure factum, & ad eos pertinere hęreditatem ab intest. unde de hoc interrogauerũt quẽdam imperatorem nomine diuum Pium: & ipse respõdit, quòd ipsi possunt petere hæreditatem dicti Sophronij ab intest. si uerum est, quòd dicebant, id est, testamẽtum iure factũ non esse, & hoc non obstante quòd acceperant legata. commisit tamẽ dictus Imperator iudici, ut uideret, an dicti cognati sint prohibẽdi petere dictam hęreditatem, an non. in causę autẽ cognitione dixit Imperator inspiciendam personam cuiusq; cognatorum prædictorũ, & conditionem, & ætatem Sophronij, puta in quolibet cognato utrum sit capax, aut nõ: utrum sit sui iuris, uel nõ. utrum sit pubes, uel impubes. in persona Sophronij defuncti poterit habere hæredem, uel nõ: fuerit sui iuris, uel non: pubes, uel impubes persona. & hoc dicit cum prin cip. l. sequentia. non autẽ mireris de eo, quod dicitur l prin ci. l. seq. scilicet quòd ille, qui accepit legatum, nõ potest dicere inofficiosum testamentum, sed falsum, uel non iure factum potest dicere. reddo tibi talem rationem: quia testamẽtum, quod est inofficiosum, bene tenet, & aliquod est. filius tamen in eo exhęredatus potest illud per querelam irritare si uolt. unde si agnoscat legatum suo iuri renuntiando nõ audietur postea. nam remittẽtibus actiones suas non est amplius regressus ad eas: ut ff. de ædil. edi. l. quæritur. §. si uenditor. testamentum autem, quod falsum est, uel non iure factum, est iure communi nullum, & non fauore alicuius: ut ĩ. de uerb. sig. l. Paulus respondit falsum &c. & ff. de iniu. test. l. 1. in princ. unde quod fauore meo non dicitur nullum, aliquid facere nõ possum etiã expressa uoluntate, nedum tacita: puta accipiẽdo legatum. non est ergo mirum, si in uno possum nõ renuntiare, in alijs duobus sic. & facit ad hanc materiã. supra, de inof. test. l. si pars. §. fi. & l. pe. & fi. & h. d. cũ l. seq. usque ad §. mutare id quod. Viui.

[h] Papinianus ait. Tres erant scripti: sed primus accusauit secundum, quasi falso se fecisset scribi. non ideo perdit legatum a tertio sibi relictum. & sic quatenus non deliquit, non punitur. sic ĩ. e. l. rescriptum. & sup. de pe. hære. l. si quis testamentum.

POst legatum. Primo ponit, an ille, qui cõsecutus est legatũ, possit testamentũ infringere. Secundo, an ille, qui uoluit testm̃ infringere, possit legatum consequi, uel retinere. Tertio, iurisconsultus ponit modum dicendi nullũ. Quarto ponit quid habeat facere iudex

[†] Hanc, & similes ingratitudines uidere poteris apud Mandol. in c. 114. de ingratitu. hæredis in testatorẽ.

...ptum [a] non tantum licebit falſum arguere teſtamentum, ſed & non iure [b] factum contendere: [c] inofficioſum autem dicere nõ permittitur: [d] Ille, [e] qui non iure factum contendit, nec obtinuit, [f] non repellitur ab eo, quod meruit. ergo qui legatum conſecutus, poſtea falſum dixit [g] amittere debebit, quod conſecutus eſt. De eo verò, qui legatum accepit, ſi neget iure factum eſſe teſtamẽtum, [h] diuus Pius ita reſcripſit, [*] Cognati Sophronij licet ab hærede inſtituto legata acceperunt: [i] tamen ſi is eius conditionis fuerit viſus, [k] vt obtinere hæreditatem non poſſit, [l] & iure inteſtati ad eos cognatos pertineat: petere hæreditatem ipſo iure poterunt. Prohibendi [m] autem ſint, an non: ex cuiuſque pſona, [n] cõditione, ætate cognita cauſa a iudice conſtituendum erit.

Qui ſe excuſat a tutela teſtamentaria, indignus eſt omni commodo teſtamentario, ſecus ſi ſe excuſat a datiua. Et qui agnouit legatum ex teſtamento, a tutela ſe excuſare non poteſt. Bar.

Amittere id, qnod teſtamento meruit, & eum placuit, qui tutor datus excuſauit ſe a tutela. [o] ſed ſi conſecurus fuerit: non admittetur ad excuſationem. [p] Diuerſum puto in eo, qui legatum tantũ meruit, & a matre pupilli tutor petitus excuſare ſe maluit. Hic enim nihil contra iudiciũ [q] defuncti fecit. Sed hoc legatum, quod tu-

in cognoſcendo, & pronunciando. ſecunda ibi, ille. tertia ibi, de eo verò. quarta ibi, prohibendi. Bar.

[a] Acceptum. Cũ ignoraret falsũ. ſecus fortè vbi ſciebat tunc falſum: vt C. de fal. l. 3. & l. qui falſas. & j. de fal. l. qui ignorãs. ſed certè iã ſequeretur idem in inofficioſo, vt ſ. d in off. teſta. l. mater. quod lex iſta vetat.

[b] Non iure. Quod dicatur non iure factũ habes j. de fal. l. ſi quis legatum, & Inſtit. quib. mod. teſta. infir. §. 2.

[c] Contendere. Et eſt ratio, quia de eius voluntate non pendet, valeat teſtamentum vel nõ: quando eſt falſum, vel nõ iure factum. nã ſi milleſies velles id valere, nõ tamen valeret: ſed ſecus in eo, quod dixit inofficioſum.

[d] Non permittitur. Poſt legatũ acceptum: vt ſ. de inoffic. teſta. l. ſi pars. §. fina. & l. fin. & facit ſ. de peti. hæred. l. poſtquam legatũ. & C. de inoffic. teſta. l. parentibus. & C. eo. l. Polla. & l. alia. & de iur. & fac. igno. l. 4.

[e] Ille. Proſequitur præcedentẽ materiam: ſed in hoc differt, quia ſ. primo accepit legatum, & poſtea tractat de viribus teſtamenti, hic econtra. Item ſ. ex vna parte falſum, & non iure factum, ex altera inofficioſum. at hic ex vna parte non iure factũ, ex alia falſum, & inofficioſum.

[f] Nec obtinuit. Puta quia deſtitit: alioqui contra: vt C. eod. l. alia. vel aliud eſt ſi dicatur minus ſolenne, vt hic, aliud ſi diceretur falſum, vt ibi. Itẽ ideo dicit non obtinuit: quia ſi obtinuiſſet, nihil habiturus eſſet: quia cum legata nõ niſi ex teſtamento [t] ſolenni valeant, & per ſententiam conſtet non eſſe iure factum: ergo legata non debentur: vt C. de fideicõmiſ. l. ſi veritas. nõ obſt. C. de fideicommiſ. l. fina. & Inſtitu. de fideicõmiſ. hære. §. fi. vbi videtur ex non ſolenni teſtamento deberi legata: quia ibi erat quæſtio, an eſſet factum teſtamẽtum, vel non: hic autem conſtabat factum: ſed dicebatur non iure factum: ſecundum R. vel ibi in odiũ mentientis, qui negauit relictũ: poſtea delato iuramẽto dicebat non iure relictũ: hic ab initio fuit confeſſus relictum: ſed non iure. ſi autem prius quam legatum cõſequeretur, dicat teſtamentum inofficioſum, vel falſum ſiue pro teſtamẽto ſiue cõtra teſtamẽtũ legatario a lite non deſiſtente feratur ſententia, nihil ex teſtamẽto conſequitur: vt C. e. l. alia. & ſ. de inoffi. teſt. l. Papinianus. §. meminiſſe maximè cum cõtra teſtamentũ feratur: quo caſu nõ valent legata vt dixi. vbi autem in falſo fui victus, & poſtea petitionem hæreditatis ex alia cauſa propono: & non dico pro legato, non nocet prima ſententia: ſic ſ. de pet. hær. l. Lucius. & ad hoc j. de exce. rei iudi. l. ſi. & C. de iuris, & fac. igno. l. 4.

[g] Falſum dixit. Et perſeuerauit vſq; ad ſententiam: vt C. eo. l. alia. Sed cõtra j. de le. ij. l. Lucius. §. Sẽpronia. Sed ibi non dixit falſum teſtamentum, ſed contra perſonam tantum inſtituti qui fecerat ſcribi.

[h] Factum eſſe teſtamentũ. hic redit ad primũ caſum legis. & facit ſ. de pet. hær. l. poſtquam. Acc.

[i] Acceperunt. Per traditionem.

[k] Viſus. Scilicet ſcriptus.

[l] Non poſſit. Agẽdo pet. hered. ab inteſt. & ſi excipiatur quod ſit ſcriptus, replicabitur de nullitate.

[m] Prohibẽdi. Hoc referas ad pxima: & dic. ſ. cognati ſupradicti a petẽda hereditate, vel legatis, quæ meruerũt. quæ expoſitiones neceſſariæ videntur propter exponẽdam literam ſequentem. Acc.

[n] Ex cuiuſque perſona. Aliàs ex perſonæ conditione &c. Aliàs ex perſona. & tunc die tam defuncti, quàm cuiuslibet cognati, puta ſit capax cognat⁹, vel nõ: ſ defuncti pſona potuit habere heredẽ, vel non. Hug. Item quod ſubiicit conditione ſcilicet, ſit cognatus ſui iuris, vel non, vt ita ſibi, vel alij q̃rat. in defuncti perſona, ſit ſui iuris, vel nõ: vt ita potuerit teſtari, vel non. Item quod ſubiicit ætate: ſcilicet defuncti: vt ſit pubes. nam aliàs non poſſet teſtari. in cognato ſimiliter ſit pubes, vel non: vt pubes per ſe petat, vel per tutorem. ſed quod de ætate dicit, melius poſſet referri ad accuſationem de falſo, qui perdit niſi iuuetur per ætatem: vt j. ea. l. §. ætati.

Amittere id quod. CASVS. Non ſolũ ille, qui accuſat teſtamentũ de falſo amittit legatũ in eo ſibi relictũ, ſed etiã tutor in teſtamento datus, cui & legatũ datum eſt, ſi excuſet ſe a tutela, amittit legatũ: ſi autẽ tutor datus iam conſecutus ſit legatum non põt amodo ſe excuſare a tutela. ſecus autem eſt in eo qui a patre pupilli nõ datus eſt tutor pupillo, ſed legatũ tantũ ab eo meruit, & a matre eiuſdẽ pupilli datus eſt tutor eidẽ pupillo, & ſe a tutela excuſauit: nã iſte talis non repellitur a dicto legato, quia nil fecit cõtra voluntatẽ patris defuncti. dictũ aũt legatum cuius petitio denegatur tutori, qui ſe excuſauit a tutela vt dictum eſt in princ. §. non transfertur ad fiſcum, ſed relinquitur filio pupillo, cuius vtilitates deſertæ ſunt per dictum tutorem, eo quod ſe excuſauit a tutela. Vi.

[o] A tutela. Tota, vel eius parte: vt ſupra de leg. j. l. ſi. & facit ſ. de excu. tut. l. tutor petitus. §. j. nec ob. C de leg. l. ab adminiſtratione. quia ibi ſpeciale in milite. Item nec ob. ſ. de leg. 2. l. cum filius. §. non iure. quia ibi non remanſit per tutorem. Item nec ob. j. de iure patr. l. 4. quia ibi ſpeciale in eo commodo.

[p] Ad excuſationem. Quaſi ei renuntiauerit approbando voluntatem defuncti, ad quod eſt ſupra, de confir. tut. l. fi. & ſupra, de lib. leg. l. tutor.

[q] Iudiciũ. Facit ſ. de excu. tut. l. Neſennius. §. fi. & ſequenti.

[*] In P. F. cognati Sophronis.

[t] Limita niſi eſſet ab inteſtato reperta. l. ex teſtamẽto. & ibi Bar. C. de leg. & quod dicit non ſolenni, dic ſecus. quãdo teſtator cõſulit ĩ hærede. Idẽ Bald. in l. quæſtionẽ. C. de fideicom.

quenti. Accur.

a Non ad fiscum. Sic C. de leg. l. penul. sed regulariter quod indigno aufertur, fisco applicatur: vt ī. de inof. test. l. Papinia. §. meminisse. & facit ĩ. proxi. §.

Si pater. CASVS. filio meo, vel seruo reliquit Titius legatum in testamento suo, instituto sibi hærede Seio & decessit. & postea ego accusaui dictum testamentū de falso. certè denegabitur mihi amodo dicta petitio dicti legati ad me pertinentis, si autem dictum legatū spectaret ad eorū personam, id est, filij mei, vel serui, nō amittunt ipsi, vel ego legatū propter hoc, puta si rogauit me vt emanciparem filiū, vel manumitterē seruum, & eis legata restituerem. Viuianus.

b Illorum. Scilicet filiorū, vel seruorū. Quo casu domino non quæritur: vt si sub conditione legatū est ei, si fuerit emancipatus: vt ī. de min. l. deniq;. §. si quid. Idem in seruo: vt & ĩ. proxi. §. & facit ī. de bo. pos. contra tab. l. sub conditione. §. fin. & de bo. lib. l. qui in seruitutem. & l. in seruitute. §. præterea. & sup. de testa. tu. l. qui tutelam. §. j. & sup. de inoffi. test. l. Papinianus. §. eo autē solo.

i Quid si vsusfructus sit legatus an sit pr illo priuatus? vī qd non: quia emancipato pr succedit ī vsufructu, vt l. de emancipatis. & ibi Bal. C. de leg. here. sed hodie secus: vide quæ no. in authē. defuncto. & ibi Bal. C. ad Tertil.

tori denegatur, non ad fiscum a transfertur, sed filio relinquitur, cuius vtilitates desertæ sunt.

Qui in accusatione falsi succumbit, perdit omne commodum quod sibi debetur ex testamento ex persona sua, vel alterius, secus in eo, quod alteri debetur etiam si in eius sit positus potestate. Bart.

Si pater accusauerit testamentum, vel dominus: denegabitur ei actio etiam eius, quod filio eius, vel seruo legatū est, si ad ipsos emolumētum rei peruēturum est. quòd si personam illorū b spectet: diuersum dicendum est. Si seruum suum c rogatus sit manumittere qui legatum d meruit, vel etiā ipsi seruo vtrunque e datum sit: dicendū est, non debere obesse seruo f factum domini: g sed a fisco h redimendū, vt manumittatur; si tamen velit seruum vendere: quia non potest cogi

Si seruum. CASVS. Legaui tibi centū, & rogaui te vt manumitteres seruum tuum Stichum: vel etiam seruo tuo legaui centum, & rogaui te quod eum manumitteres. quod quidem legatum seruo tuo relictum tibi acquiritur. postea me mortuo tu accusasti testamentū meū de falso. certè non nocet hoc seruo tuo, quin habere debeat libertatem: nā fiscus, qui debet habere dictum legatum de centum, eo quod tibi aufertur vt indigno, debet seruum redimere a se, & manumittere. si tamen tu velis seruum fisco vendere. Non autē potes cogi vendere, cum iudicium meum spreueris accusando testamentum de falso. Viuia.

c Si seruum suum. Scilicet legatarij.

d Legatum. Fundi pone. Accur.

e Vtrunq;. Id est, libertas, & legatū: & nihil domino.

f Seruo. Alieno. Accur.

g Factum domini. Accusantis testamentum de falso: & per hoc debet perdere, quod ei, vel seruo suo est relictum: vt s. ea. l. §. j. Sed ar. contra ī. si quis ali. test. pro. l. j. sed expone, vt ibi not.

ADDITIO Dic sm Bar. q alind hic, aliud ibi, ratio, quia ibi seruus, vel filius nō habebat voluntatē defuncti: hic autē habebat, cū testator in eadem voluntate decesserit, licet pater, vel dominus nisus sit impugnare.

h Sed a fisco. Id est, si fiscus redimit seruum a dño serui, si vult eū vendere, vt subiicit, ad quē fiscū transiuit legatum fundi cum onere manumittendi: vt ī. de leg. j. l. quidam testamento, §. quoties.

i Spreuit. Alioqui, scilicet si accepisset relictū sibi cū manumitteret, cogeretur vēdere, nisi esset minor: vt C. de fideicom. lib. l. deberi. & ī. de min. l. si minor xxv. an. seruum suum. & facit Instit. de sing. reb. per fideicom. re. §. libertas. Accu.

qui iudicium spreuit i defuncti. Si filiusfamilias falsum accusauerit testamentum; videndum est, an denegari debeat actio patri. k Et puto, si inuito patre accusauit, nō esse denegandā patri actionē. Si is, cui rogatus sum legatum restituere, falsum dixerit: l restituere id fisco debebo.

In iure quæsito post accusationem non dicitur quis indignus. Bartolus.

Qui accusauit falsum hæres legatario extitit, vel hæredi scripto. Nihil huic nocere dicēdum est. m Similis est n ei, & qui inofficiosum dixit. o Aetati eius, qui accusauit, ignoscitur: p & maximè si tutor, vel curator dicere falsum vel inofficiosum velint. & ita Imperatores Seuerus & Antoninus rescripserunt. His verò, qui testimonio suo intentionem

Si filiusfamilias. CASVS Legaui tibi c. in testamento meo, & decessi: & postea Seius filius tuus te inuito accusauit dictū testamentum de falso. nunquid pp hoc denegabitur tibi actio legati? Et dicitur quod non. si autem te Titium rogaui, vt restitueres Caio dictum legatū, & Caius testamentum accusauit de falso, debes fisco restituere legatum.

k Patri. Pro legato petendo ipsi patri relicto, vel etiam ipsi filio secundum iura vetera: secundum quæ patri acquirebat. hodie secus: vt C. de bo. quæ lib. l. pe. Item facit ĩ. de bon. pos. contra tab. l. sub conditione. §. fi.

l Dixerit. Et vsque ad sententiam perseuerauerit: vt C. eo. l. alia.

Qui accusauit. CASVS. Legaui tibi centum, vel institui te hæredem, & decessi. & postea quidam alius, puta Seius, accusauit testamentum meum de falso. postea tu decessisti, & extitit tibi hæres dictus Seius, nunquid capiet Seius hæreditatem meam, vel legatum, quam, vel quod inuenit in hæreditate tua sibi delata? Et dicitur quod sic. & idem si dictus Seius dixisset inofficiosum testamētum meum. Viuianus.

m Dicendum est. Scilicet quod prius dixit falsum.

n Similis est. Prædictus accusator.

o Dixit. Scilicet si postea instituto, vel legatario successit: vt sup. de inoff. test. l. filium. §. multo magis. & l. fin. §. si. quæ videtur contra: sed expone: vt ibi, & cum concord. Item facit C. de peti. hære. l. hæreditas.

Aetati eius. CASVS. Quamuis ille qui accusat testamentum de falso, perdat legatum in eo sibi relictū, vt dictū est ī. ea. l. quasi per totū. tamen si dictus accusator sit minor xxv. an. & per se, vel per tutorem suum accusauit testamentum. potest Imperator in integrum restituere, vt non amittat legatum. Viuia.

p Ignoscitur. Singulari in integrum restitutionis iure, & principe indulgente: vt ĩ. eodem, l. tutorem. in fin. sed iure communi perdit: vt C. eodem. l. Polla. quæ est contra. Vel solue vt ibi. & facit ĩ. de bon. lib. l. qui cum. §. j. respon.

His verò qui. CASVS. In testamēto meo reliqui legata Titio & Seio, & decessi. postea Caius, & Sempronius

pronius accusauerunt testamentum meum de falso, & dictus Titius, & Seius pro eis in hoc tulerunt testimonium uolentes, nō coacti, uel fuerunt eorū aduocati. certè perdunt dicta legata. sed & si præsidi coram quo fuit facta accusatio, fuit in dicto testamēto aliqd legatum, perdit illud, si pronuntiauit falsū testamentū, & post ea apparuit id testamentum nō esse falsum i appellatiōe, quā interposuit hæres in eo scriptus. Sed pone, quod in dicto meo testamēto reliqui legatū aduocato fisci: postea hæres meus commisit aliquid propter quod debet hæreditatem perdere, quæ causæ sunt multæ ut s̄.e.l. 1. & 2. & in multis ll. huius tit. uenit Martinus, & detulit fisco hāc hæreditatem meam ei esse delatam, uel dixit testamētum falsum, & eidem delatori aduocatus fisci præstitit patrocinium, qd' habet necesse facere: ut C. de delato. l. omnes. lib. 10. certè non amittit propter hoc legatum dictus aduocatus fisci, quia officium suum eū excusat. Viuia.

adiuuauerunt [a] accusatoris, deneganda est actio, idque diuus Seuerus decreuit. Sunt qui putant, & rectè, & ei denegandam, qui accusatori adfuerit, [b] uel fideiussor [c] pro eo extiterit. Quidā & præsidem indignum putant, [d] qui testamentum falsum pronuntiauit, si appellatione intercedēte hæres scriptus obtinuit. Aduocatum fisci, qui intentionem delatoris exequit, in omnibus [e] officij necessitas satis excusat.

Qui principale testamentum accusat, repellitur ab omni commodo, quod sibi defertur ex eo, uel eius accessorio: secus si ex alia uoluntate per se principaliter subsistente. sed qui accusat accessorium, non repellitur ab eo quod sibi debetur ex principali. h. d. cum l. seq. Bart.

[a] Adiuuauerunt. sponte: secus si coactè. arg. J. eo. l. aduocatum. & s̄. quemadmo. test. ape. l. si quis ex. & facit J. e. l. §. an libertas. & J. de bo. lib. l. qui cum. §. sed si non.

[b] Affuerit. Vt aduocatus uel procurator: Vt ar. s̄. de inoffi. test. l. si. in prin. Sed ar. J. de bo. li. l. q cū maior. §. si patroni. ubi qui aduocat, nō accusās nec pdit contra tabul. Sed ibi erāt quasi debita patrono bona liberti, ad quæ uenit per contra tabu. hic uero lucrū est legatum quod perdit. & nō est par ratio lucri ad damnū: ut C. de codicil. l. fi. & de iur. delib. l. fi. §. licentia. nec obstat huic solutioni d. l. de inoffi. testa. quia ibi est alia ratio, scilicet quia querela odiosa est. Accur.

Lucri ad dānū par ratio non est.

[c] Et fideiussor. de exequenda accusatione: ut C. ad Turpil. l. 1.

[d] Putant. Fortè malè, cum necesse habeant ius dicere: & hoc iurant, ut in authen. iusiuran. quod præst. §. & æquis. & arg. J. l. proxi. Vel uerius secundum uias literæ, cum a principio sponte receperit præsidatum. & sic se posuit in necessitate. uel est ideo, quia appatet per appellationis sententiam eū male iudicasse: licet sit ar. contra J. de app. l. 1. in prin.

[e] In omnibus. Vel cū præcedenti uel sequenti litera legi potest. & facit C. de admi. tut. l. cum quidam.

Qui principale. CASVS. Filiū meum impuberem mihi hæredē institui in testamēto meo, quod dicitur principale testamentū, & in eodem testamēto legaui Titio centū: & postea dicto impuberi substitui dictum Titium pupillariter, quæ substitutio dicitur secundum testamentū, siue secundæ tabulæ & postea feci codicillos, in quibus fortè legaui aliquid dicto Titio, & fortè dictos codicillos cōfirmaui in dicto meo testamento, & fortè non. & postea decessi. & postea dictus Titius accusauit dictum meū principale testamētum de falso, & succubuit. certè non solum repellitur ab his quæ fortè sibi in dicto testamento reliqui, sed etiam a substitutiōe impuberis facta i dictis secundis tabulis, & etiam ab his, quæ ei in codicillis prædictis reliqui. Sed nō est ita econtra. nam si secundas tabulas, uel codicillos arguit de falso, non amittit relictū sibi in testamento principali. & est ratio: quia in hoc casu non uidetur improbasse utrunq; testamētum, scilicet primas tabulas, & secundas, sed secūdas tantum, uel codicillos tātum. q. d. in superiori casu bene uidetur improbare utrūque. nam secundæ tabulæ pendent ex primis, & non ecōtra, ut s̄. de vul. substit. l. 2. §. sed si. Vivia.

Qui principale testamentum arguit: & a secundis tabulis repellendus [f] est: item a codicillis ad testamentum [g] factis, licet non confirmatis. [h] Non idem sequendum est, si secūdas tabulas, uel codicillos coarguit: quia non utrunque hoc casu improbasse uidetur. An libertas ei seruo data, [i] qui testimonio suo infringere uoluit testamentū, auferri debeat uidendum est. Fideicommissum [k] utique non est dignus consequi: & de libertate diuus Pius iudicauit ea esse priuandum. [l] Ei, qui tutor datus est, non prodest [m] ad excusationem, quòd falsum dixit: sed à legato remouetur. [n] Qui mortis causa donationē accepit a testatore, non

[f] Repellēdus. Sic s̄. de vulg. subst. l. in qui. & J. de contra tab. l. sub conditione. §. fi. & de bo. li. l. in seruitute. §. si quis. & J. de leg. præsta. l. 9. §. si fratri. & s̄. e. l. 2. in prin. Sed argu. contra infra eod. l. qui Titij. Accursius.

ADDITIO Dic secundum Bar. quòd ibi neutrum est accessorium alterius: sed utrunque principale: uel ibi impugnat accessorium: & sic nō obst. in gloss. Vel dic quòd ibi non dixit testimonium, licet professus sit se uelle dicere.

[g] Ad testamentū. Id est, ab eo, qui fecit testamētum.

[h] Non confirmatis. Quod nō erat opus, si post testamentum fiebant: secus si ante: ut Instit. de codicil. §. non tantum.

An libertas CASVS. Institui mihi Titium hæredē, & Sticho seruo meo libertatē reliqui: postea me mortuo Seius accusauit testamētū meū de falso, & dictus Stichus tulit testimoniū contra testamentū: succubuit tamē postea accusator. o quid debet auferri dicto Sticho libertas? Et dicitur quòd sic, & etiā fideicommissum, uel legatū, si quod ei reliquerā in testamento. Sed quid si dictū Seium, qui accusauerat testamentū de falso, dederam tutorē filio meo in eodē testamento: nunquid excusabitur propter hoc a tutela, & a legato quod ei dederam repelletur? Et dicitur quòd a legato tantū repellitur, & non a tut. excusatur. Viuia.

[i] Data. Id est, relicta directè. Accur.

[k] Fideicommissum. Scilicet pecuniarium: ut s̄. ea. l. §. is uerò. Accur.

[l] Priuādū. Imò cōtra: ut J. d' fal. l. athletas. l. fi. Sol. ibi.

[m] Non prodest. Nam unde debet pati pœnā ut subijcit, non debet habere præmium: quod dicit supra, de neg. gest. l. siue hæreditaria.

[n] Remouetur. Quia accusauit: ut supra, e. l. j. §. 1. uel quia se excusare uoluit, cum effectum non habuit: ut supra, quod cuiusque uniuer. l. 1. in fi. Accur.

Qui

est similis in hac causa legatario. [a] Alia causa est eius; [b] qui propter testamentum a legatario, vel a statu libero accipere iussus est. hic enim [c] vt indignus repellitur: & Falcidiæ beneficium hæredi scripto [d] auferri debere, diuus Pius & diuus Marcus putauerunt. Omnes, qui vt indigni [e] repelluntur, submouendi sunt a præmio, [f] quod secūdum edictum † diui Traiani datur ijs, qui se [g] deferunt.

Pœna non debet egredi delictum. Barto.

Marcellus lib. xxij. Digestorum. VI.

RESCRIPTUM † est a principe, hęredē, [a] rei, quam mouisset, quartam non retinere: & ideo si is, qui quadringenta habebat, vniuersa quadringenta legasset, & hæres centum subtraxisset: trecentorum quartam retinebit (septuaginta quinque scilicet) & ducenta vigintiquinque dabit legatariis. sed ex centum, quę surripuit, legatarijs quidem dabit septuagintaquinque: reliqua, id est, vigintiquinque ad fiscum venient.

Accusans testamentum non repellitur ab hæreditate hæredis scripti in ipso testamento. Bar.

Modestinus li. vj. differētiarum. VII.

QVI Titij [i] testamētum falsum dixit, nec obtinuit: [k] hæredi eius hæres existere prohibēdus nō est: qa non principaliter in Titij hæreditatē succedit.

Idem libro nono regularum. VIII.

INdigno hærede pronunciato, [a] adempta hæreditate confusas actiones [l] restitui non

Qui mortis. CASVS. Causa mortis donaui Titio centū: & postea feci testamentū, & in eo institui mihi hæredē Seium, & legaui Caio centū si daret Martino equum. dedi libertatem Sticho seruo meo sub conditione, si daret Petro x. Item multa alia legata reliqui quibusdā ita quòd habet l. Fal. locum. & postea decessi. postea dictus Titius accusauit testamentum meum de falso, & succubuit. nūquid propter hoc amittit donationem prædictam causa mortis? & dicitur quod non, licet legatarij amittant legata si dicant testamentum falsum. Secus si dictus Martinus, qui debebat recipere equum a legatario, vel dictus P. qui debebat x recipere a statu libero dixissent testamētū falsum: quia ipsi bene perderent prędicta. Item & si Seius prædictus a me hæres institutus dicat testamentū falsum, & succumbat, non poterit amodo detrahere Fal. legatarijs. quāuis reliquerim legata vltra dodrantem: vt dixi. Viuianus.

[a] Legatario. Sic in querela: vt ā. de inoffi. testa. l. etiam. sed aliud in contra tab. vt j. de bo. pos. contra tab. l. sub cō ditione. §. fi. & j. de bo. lib. l. in seruitute. §. sed & si q d. quæ sunt contra. sed quare secus? Item contra Institu. de donat. § j. sed ibi est ferè propter hāc differentiam, & alias, vt ibi not. & sic etiam non obstat C. ad le. Fal. l. si mortis. & est ratio quare secus in donatione, quam legato: quia donatio morte confirmatur, non per testamentum. Accursius.

[b] Causa est eius. Id est, quàm eius cui mortis causa donatum est. & facit ad hoc ā. de inoffi. test. l. Papinianus. §. si conditioni.

[c] Hic enim. Si testamentum velit arguere.

[d] Scripto. Qui testamentum voluit arguere. & est ad hoc responsum j. ad Treb. l. Marcellus. §. fi. & C. ad le. Fal. l. etiam. & ā. si quis ali. test. prohi. l. 2. §. fi. & ā. de inof. test. l. Papinianus. §. eo aūt solo. Itē facit j. l. proxi. & l. hęres qui. & j. ad Treb. l. Paulus respon. si certam.

Omnes qui. CASVS. Ad euidentiā huius §. no. qđ in quodā edicto diui Traiani continetur, vt si quis antequam causa eius ad ærarium per aliquem deferatur, professus esset corā præfecto ęrarij, siue fisci, eam rem, quam possidebat ex causa legati ab alio sibi relicti, capere sibi nō licere: ex eo qđ aliqua de causa erat nō capax eius rei, quòd ipse taliter se deferens debet habere dimidiam dictæ rei, & fiscus alteram dimidiam. Nunc pone qđ prædictus taliter se deferens, vt dictū est, accusauit testamētū de falso, in quo fuit ei relicta dicta res, & succubuit in accusatione: nunquid amittit dictū beneficium diui Traiani? Et dicitur quod sic: & facit ad hoc optimè j. de iur. fisc. l. edicto. in prin. Viuia.

[e] Vt indigni. Vt quia falsum, vel inofficiosum accusauerunt, vel quia alias sunt indigni: vt j. de iu. fis. l. edicto. §. eos. Accur.

[f] A pręmio. Scilicet dimidiæ partis eius, qđ perdit: vt C. de his qui se defe. l. 1. ", ve tertiæ: vt ibi dicit. & j. de iur. fis. l. edicto. in prin. & §. eorū. licet isti se deferant innoxij: ergo deferētes habēt damnum.

[g] Qui se. Id est, eā rē, quam capere eis non licet. sed fallit quod hic dicit ī. e. l. 1. quæ est contra: vel dic vt ibi.

RESCRIPTUM. CASVS. Titius habēs in bonis quadringenta instituit sibi hæredē Seiū, & vniuersa quadringēta quibusdā legauit, & decessit. postea hæres detraxit centum de hæreditate. Certè poterit retinere hæres cum soluit legata, quartam partē trecentorū. s. 75. nomine. Fal. & 225. dabit legatarijs. ex cētum autem prædictis quę surripuit dabit legatarijs tres partes, id est 75. & quartā de dictis cētum. s. 25. debet habere fiscus. & hæc ideo ita sunt, quia rescriptum est per quendam Imperatorem hæredem non posse retinere quartam eius rei, quam amouisset. Viuia.

[a] Hæredem. Facit j. ad Treb. l. Paulus rē. §. si certā. & Insti. p soc. §. manet. & j. e. l. hæres qui. § sed si malot. & s. l. proxi. §. pe. ibi, & Falcidiæ &c. & ā. de vulg. substit. l. ex facto. §. fi. & C. de leg. l. non est.

QVI Titij. CASVS. Quamuis ille, qui dicit testamentū falsum, & succumbit non possit esse hæres illi, qui fecit dictum testamentum: ut s. e. l. post legatū. §. qui principale. nō tamē prohibet esse hæres hæredis illius qui fecit testamentū. Secundo dicit. Titius meus debitor instituit me hæredē, & ego adiui hęreditatē suā: sicq; per aditionē cōfusa est actio mea quā habebā contra eum: postea ex aliqua causa fui pronūtiatus indignus habere hæreditatē prędictā: puta quia accusaui testamentū de falso: ut in prin huius legis, uel fui testis, uel aduocatus alicuius, qui accusauit de falso testamētum, & nihilominus remāsit testamētum firmum: & sic ablata est mihi p fiscū dicta hæreditas propter prædicta. nunquid restituitur mihi dicta actio? Et dicitur, quòd non, propter delictum meum. l. sequens plana est. Viuia.

[i] Qui Titij. Facit C. de peti. hære. l. hæreditas. & ā. e. l. post legatum §. qui accusauit. & §. qui principale.

[k] Nec obtinuit. Id est, succubuit: ut C. eo. l. alia.

[l] INdigno. actiones. quæ hæredi cōtra defunctum cōpetebant, quæ modo sunt confusæ: ut supra de euict. l. si ei cui. §. fina.

† Hoc edictū repete ea hoc ipso authore l. edi. intra, de iu. fisci.

† In quantū ista lex videtur dicere nul. illud. pœnam suos tenere authores. cō. cōt. tex. in gl. in ca. si canonice. §. final. & ibi gl. contra de off. ordi. & in cle. j. & ibi Car. de iudæis.

Non

oportet. [a]

Propter inimicitias tacitè videtur esse reuocatum legatum: & qui causam status mouet, legato est indignus, & fisco applicabitur. Bartolus.

Vlpia. lib xiiij ad leg. Iul. & Papiam. IX.

SI inimicitiæ † capitales interuenerint inter legatarium, & testatorem, & verisimile esse cœperit testatorem noluisse legatum, siue fideicōmissum præstari ei, cui adscriptum relictum est: magis est, vt legatū, [a] siue fideicōmissum ab eo peti non possit. [b] Sed & si palam, & apertè testatori maledixerit: & infaustas voces [c] aduersus eum iactauerit, idē erit dicendū. si autem status ei controuersiā mouerit: denegatur eius, quod testamento acceperit persecutio: ex qua specie statim fisco defertur.

Caius libro xv. ad legem Iul & Papi. X.

IN fraudem [d] iuris fidem accommodat, qui vel id, quod relinquitur, vel aliud tacitè promittit restituturū se personæ, quæ legibus ex testamento capere prohibetur: siue chirographū eo nomine dederit, siue nuda pollicitatiōe repromiserit.

Rogatus restituere capaci, licet tēpore mortis sit incapax legatum retinet, nisi de tempore mortis expressè aliud actum sit. Bartolus.

Si quis ei, qui capere possit, rogatus fuerit restituere, & is mortis tempore prohibeatur hoc legibus capere: non dubito, quin & si deficit fideicommissum, apud eum tamen, qui rogatus est restituere, manere debeat: quia nulla fraus † eius interuenisse videtur: [e] nisi si in futurum casum fidem accommodauerit: id est vt licet capere legibus prohiberi cœperit, restituat. Rectè [f] dictū est, [a] si pater filij quem in potestate habebat tacitam fidem interposuerit, non debere id filio nocere, quia parendi necessitatē habuerit. †

Papinianus libro xv. quæstionum XI.

HAeres, qui tacitam fidem contra leges accommodauit: in ea parte, in qua fraudē adhibuit, Falcidia non vtitur: [g] & ita senatus censuit. Sed si maior modus institutionis, quàm fraudis fuerit: [h] quod ad Falcidiam attinet, de superfluo quarta retinebitur.

Licet testamentum ultimum non valeat, tamen a scriptis in primo tanquam ab indignis aufertur hæreditas: non autem prælegata, nisi aliud testatorē voluisse appareat. Bar.

a Non oportet. Sic infra eodem, lege, eum qui. §. bonis. & de iur. fis. l. eius qui. §. fi. nisi i casu: vt, infra eodē. l. hæredem. Item cōtra C. de inoffic. testa. l. si maritus. sed & ibi ignorauit institutam querelam posse moueri: vt dicta lege infra eodem, l. hæredem.

SI inimicitiæ. CASVS. Feci testamentum, & legaui Titio centum & postea inimicitię capitales interuenerunt inter me, & ipsum: & ita cœpit eē verisimile, me nolla ei legatum præstari & postea decessi. Certè non poterit Titius petere dictū legatum. Idē erit dicendum: si palam, & apertè mihi viuēti maledixerit, & infaustas voces aduersus me iactauerit. & his duobus casibus nō applicatur legatū fisco: imò remanet apud hæredem meum. si autē mouit mihi quęstionem status, denegatur ei petitio legati & datur fisco. Viuianus.

b Non possit. Sic ī. de adi. leg. l. 3. in fine. & l. ex parte. & C. de fideicom. l. fideicommissum.

c Voces. Scilicet vocando eum cucurbitam, seu cognsam.

IN fraudem. CASVS. Ad euidentiam huius l. & seq. nota q si hęres vel legatarius accommodat tacitam fidem testatoris de restituenda hæreditate, vel legato sibi relicta, uel relicto alicui non capaci, qui multi sunt: vt not. Instit. de leg. §. legari. debet perdere relictum sibi, & illud debet dari fisco. & hoc si fidē prædictam accommodat fraudulenter, id est, in fraudem iuris: vt ī. de iure fisc. l. 3. in princ. & §. j. 2. & 3. & ī. de leg. j. l. in tacitis. Quis autem dicatur taliter in fraudem iuris fidem accommodare, planè dicitur in prin. huius legis. Sed qd si hæres, vel legatarius sit rogatus restituere hæreditatē, vel legatū ei, qui capere poterat tempore testamenti, qui quidem postea tempore mortis testatoris inuenitur non capax? certè ei nō tenetur restituere fideicō. dictæ hæreditatis, vel legati: & debet remanere apud eum rogatum, & non dari fisco. nā nulla fraus videt interuenisse, ex quo erat ipse testamenti capax fideicōmissarius: & hoc est verū, nisi dictus hæres, vel legatarius accommodauit fidē testatori in casum futurū, id est, vt restituat fideicommissario dictā hæreditatē, vel legatū, licet idē fideicō. cœperit prohiberi per leges capere fideicō. Itē pone qd Titius instituit sibi hęredem filium suū, quē i potestate habebat: & rogauit eum quòd restitueret hęreditatem alicui non capaci: & filius accommodauit ei super hoc tacitam fidem, nunquid auferetur hæreditas dicto filio, & fisco dabitur? Et dicitur quod non: quia habuit necesse parere patri. Scias etiam, quod si hæres tacitā fidem accommodauit testatori de restituenda non capaci dimidia parte hæreditaria, in ea tantū parte, in qua fraudem adhibuit, non vtitur Falcidia aduersus legatarios, sed in alia parte sic. Viuia.

d In fraudem. Facit ī. de iure fisci. l. 3. in princ. & §. j. 2. & 3. & ī. de le. j. l. in tacitis. Accurs.

e Videtur. Contra videtur ī. de iure fis. l. 3. §. quando autē. sed hic bonum præcessit initiū, & ideo fisco non applicabitur: sed vt caducum remanet apud eū a quo relictum est: vt C. de cad. toll. §. pro secundo. ibi autem malum initium habuit, & ideo fisco applicatur. & plenè dic vt not. d. §. quādo autem.

f Rectè. Pater interposuit fidem filij consentientis patri vt daret nō capaci: parcitur ei, ut hic, & ī. ad le. Fal. l. si tacitū. & arg. ī. ad legem Cornel. de Fal. l. filius emācipatus. circa princip. & infra de bo. lib. l. qui cum maior. §. fina.

g HAeres. Non vtitur. Nisi talis persona fuerit, quæ parere necesse habuit: vt ī. ad legem Falcidiam. l. si tacitum. Accursius.

h Fuerit. Quia fuit insolidū institutus: sed in dimidia contra legem fidem accommodauit. & facit supra eo. l. rescriptum. & C. ad legem Falcidiam. l. etiam si. & ī. ti. a. l. beneficio.

† Limitabis hāc l. p tex. I l. ex parte. s. d adim. le. scilicet vt procedat quod hic dicit quādo legatarius est causa inimicitiarū. de quo in l. cū tabulis. §. j. eo.

* In P.F. nō ē, siue fideicommissum.

† Obserua non tā cō filiū fraudandi, quā euētū spectari.

* In P.F. si pater filio.

† Huc pertinet elegans disceptatio apud Gell. li. 2. noct. Atti. c. 7.

CVm quidã. CASVS. Titius fecit testamentum, & in eo sibi hæredes instituit Seium, & Caium capaces, & Sempronium: & ab eis quibusdam legata reliquit: & prælegauit dicto Seio centum, & equum suum: postea fecit secundum testamentum, & in eo instituit sibi hæredes P. & M. quos non poterat instituere, ex eo quod non erant capaces fortè. & postea decessit dictus Titius. nunc quæritur, quis debeat habere hæreditatem eius? Et respon. quòd quamuis secunda institutio non valeat quantum ad commodum institutorum, & sic prius testamentum non sit ruptum per secundam institutionem prædictam: tamen hæredibus in primo testamẽto institutis, qui quidem non habuerunt pro se supremam voluntatẽ testatoris iam pridem senatus abstulit hæreditatẽ tanquã indignis, & dedit eã fisco, & postea Imperator Marcus eũ habuit corã se quæstionem de vno hærede cuius nomen peracto, siue pfecto testamẽto testator induxerat, vel cancellauerat, commisit eam cognoscẽdam præfectis ærarij, reseruata sibi sententia. & postea in ea iudicauit idem, quod in superiori casu, scilicet, vt dicto hæredi, cuius nomen erat inductum, auferretur sua pars hæreditatis, & daretur fisco saluã, tamen iussit esse legata ab eo relicta. Item & præceptiones, siue prælegata eidem hæredi relicta remanent similiter firma, nisi testator voluisset contrariũ. Viuianus.

Idem libro xix. quæstio. XII.

CVm quidam scripsisset [a] hæredes, quos instituere non potuerat: quamuis instiutio non valeret, [b] neque superius testamentum ruptum esset: hæredibus tamen, [c] vt indignis, qui non habuerunt supremam voluntatem, abstulit iampridem senatus hæreditatem: quod diuus Marcus in eius persona iudicauit, [d] cuius nomen peracto testamento testator induxerat. causam enim ad præfectos ærarij misit: verùm ab eo legata [e] relicta salua manserunt. [f] De præceptionibus eidem datis, voluntatis erit quæstio. Et legatum non ei denegabitur, [g] nisi hoc euidenter testatorem voluisse appareat.

[a] Cum quidã scripsisset. In secundo testamento. Acc.

[b] Non valeret. Quantum ad instituti cõmodum: mero tamen iure est hæres, & adire potest hæreditatẽ. vnde & confunduntur actiones sibi cõpetentes: quia solẽ oia testamẽti sunt in eo cõpleta: sed tamen quia ipse non est capax hæreditatis, aufertur ab eo hæreditas: vt s. eo l. indignũ. & j. e. l. hæredẽ. & s. de uul. substit. l. ex facto. §. Iulianus. & j. de in. fis. l. eius qui. §. eum qui. & §. obligationes. & j. de don. l. quidã. §. donationẽ. & de verb. signifi. l. aliud est capere. & idẽ dico in eo, cuius nomen cãcellatur, vt subiicit. nam & ille mero iure est hæres: vt not. s. de his quæ in testa. delẽ. l. j. §. sed consulto. in princ. & C. de testa. l. nostram. Quod autẽ subiicit non esse superius testamentum ruptum verõ est, considerato eo, quod secundi hæredes efficaciter nõ habent hęreditatem: & quia eo iure, quo secundum est inualidum, primũ videtur ualidũ: sed tamen considerata alia ratione, quia secundũ mero iure tenet, & quia primi hæredes non habent supremam voluntatẽ: potior est fisci causa in bonis auferendis. Azo.

[c] Hæredibus tamen. In primo testamẽto institutis, ut apparet per seqnẽtia. sed videtur contra his quæ hic dicuntur, Instit. qui. mod. test. infir. §. posteriore. & §. ex eo. sed ex his quæ dixi, & ibi not. apparet quod nõ ob. Itẽ cõtra C. eo. l. hæreditas. sed dic vt ibi dixi. ad hoc est supra de hær. instit. l. patet filio. Item argu. contra ad id quod hic dicitur. C. de rei vxo. actio. in princip. [t] Item argu. contra s. de in diem addi. l. si vẽditor. §. sed si neuter. & §. sed & si pupillus.

[d] Iudicauit. Ad hoc videtur contra j. si tab. test. nul. ex. l. j. §. si hæres. sed solu. vt ibi nota. & j. eo. l. cum tabulis. in fi. & sup. de his quæ in testa. delen. l. iij. & fi. Hug.

[e] Ab eo legata. Cuius nomen testator induxit.

[f] Manserunt. Vt supra de his quæ in testa. delen. l. 3. & j. de iure fisci. l. 3. §. cum ex causa. nec ob. s. de leg. 3. l. si iure. qa in alio casu ibi loquitur. & est sic ad hoc quod hic dicit supra de hęred. inst. l. fin.

[g] Denegabitur. Vt sup. de his quæ in testamen. deleo. l. a. & j. de iure fisc. l. 3. §. cum ex causa. nec ob. sup. de legatis 3. l. si iure. vt supra dixi.

[t] Dic qđ illud ẽ speciale fauore dotis: vt l. j. sup. sol. mat. secundum Bar.

Non potest quis iuste ducere in vxorem eam, quam polluit per adulterium, & a tali vxore tanquam ab indigna aufertur quod ei a viro relinquitur. Bar.

Idem libro xxxij. quæstio. XIII.

CLaudius Seleucus Papiniano suo salutem. Mæuius in adulterio Semproniæ damnatus, [h] eandem Semproniam non damnatam duxit in [*] vxorem: qui moriens eam hæredem reliquit. Quæro, an iustum matrimonium fuerit: & an mulier ad hæreditatem admittatur? Respondi, neque tale matrimonium stare: neque hæreditatis lucrum ad mulierem pertinere: sed quod relictum est, ad fiscum [i] peruenire. Sed & si talis mulier vi-

[*] In, nõ est I P. Fl.

CLaudius. CASVS. Mæuius fuit dãnatus ad mortem propter adulterium, quod commisit cum Sempronia, & postea aliquo eã'n euasit a custodia nuntiorum, ita quod non periit, & dictam Semproniam non dãnatam accepit postea in uxorem, & postea fecit testamentum idem Mæuius, & dictam Semproniam instituit sibi hęredem, vel ipsa eum hæredem instituit. nunc quæritur an ualuerit dictum matrimonium, & an unus possit alteri succedere? Et respon. in utroque, quòd non. Sed pone, quòd dictus Meuius erat miles, & cõmisit stuprum cũ dicta Sempronia, & postea accepit eã in uxorẽ de facto: & ita tenuit eam in suo contubernio. & postea ipse in militia adhuc existens fecit iure militari testamẽtum, & reliquit ei Sẽproniæ centum, & eam in totum, uel pro parte hæredem instituit, & postea fuit absolutus a sacramento militiæ, quo tenetur nõ euitare mortem propter salutẽ reipub. vt nota supra ex quibus caus. ma. l. pen. & sic rediit domum, & postea intra annum decessit. nunquid poterit dicta mulier petere illud qđ sibi relictum est in dicto testamento? Et uidetur quod sic. quia ex quo miles decedit intra annũ a tẽpore missionis, ita ualet testamentum suum, ac si adhuc esset in militia, ut hic, & Instit. de testa. §. quod in castris. Respond. tamen hic quòd nõ propter hoc poterit mulier, sed ad fiscum debet pertinere. & hoc dicit cum l. sequẽ. Viuianus.

[h] Damnatus. Olim erat alia pœna adulterij quã hodie, nam hodie gladio feritur: ut habetur C. de adul. l. quãuis. in fi. unde hodie hæc lex non habet locũ. Accur.

[i] Ad fiscum. No. regulam. qđ aufertur indigno, applicatur fisco: ut C. de inof. test. l. Papinian. §. meminisse. quæ fallit supra eo. l. post legatum. §. amittere. & j. e. l. fi.

Fisco applicarĩ, qđ idigno aufertur.

l.fi.§.fi.& facit ad l.istam Insti.de hær.inst. §.seruū. & ī.de vsufr.le.l.vxori maritus. & C. de incest. nup. l.qui contra legē.& ī.de rit.nup.l.præfectus.Acc.

a Mulierē. Et si. Id est,quamuis, scilicet decesserit intra annum. quia perinde est ac si militia decessisset: vt supra, de mil. test.l.qđ cōstitutum.& facit in c.ti.l.miles ita hęredem.§ Muller.Acc.

rum hæredē instituerit: & ab eo quasi ab indigno hæreditatem auferri dicimus.

Quod relinquitur à milite ei, quam stupro cognouit, à fisco uēdicabitur. Bar.

Idem libro xxxiij. quæstio. XIIII.

Mulierem, quæ stupro cognita in contubernio militis fuit, etsi a sacramento miles solutus intra annum mortem obierit, non admitti ad testamētum iure militiæ factum: & id quod relictum est, ad fiscum pertinere, proximè tibi respōdi.

Qui impugnat accessorium, non priuatur eo quod consequitur à principali: sed eo solo. quod cō sequitur ab accessorio. Bar.

Idem libro vj. Responsorum. XV.

Hæredi, qui falsos codicillos esse dixit, neq; obtinuit, hęredi tas non aufertur. b si tamen aliquid à cohærede codicillis acceperit, c eius actio denegabitur. Itaque si bonorum inter hæredes d diuisionē defunctª codicillis fecerit: partes quidem hæreditarias, in quibus legatum consistere non potuit, tenebit. sed Falcidiæ beneficio non vtetur, e si tantùm in amissis f portionibus erit, quod Falcidiā æquitate compēsationis recuset.

Qui dicit pupillum fuisse suppositum, videtur secundas tabulas impugnare, & ideo quod in eis ei relinquitur, aufertur ut ab indigno. Bar.

Idem libro octauo respon. XVI.

Cum secundis tabu-

Hæredi. CASVS. Instituti in testamento meo mihi tres hæredes: puta Titiū, & Seiū, & Sempronium: & postea fecit codicillos, in quibus iussi Sempronio, & Seio, quod nomine prælegati darēt Titio prædicto centum. Item iussi Titio quod alia legata daret dictis cohæredibus suis ex tanta quantitate, quod exhauriebatur dodrans tertiæ partis. & ita in sua parte habet locum Falc.pro dictis legatis. & postea in eisdem codicillis feci diuisionem bonorū meorū inter dictos tres meos hæredes, & postea decessi: & postea dictus Titius accusauit dictos meos codicillos de falso, & succubuit. nūquid aufertur ei, & datur fisco sua pars hæreditatis, quā dedi ei in testamento? Et dicitur quòd non, sed bene denegatur eidem Titio actio eius, quod legatum ei fuit à cohærede, siue à cohęredibus suis. scilicet pro ea parte prælegati denegatur ei actio, quam habet iure legati, id est, à cohæredibus suis. nā cum vni de cohæredibus prælegauit testator: pro sua parte hæreditaria non valet legatū: quia hæredi à semetipso legari non pōt: vt j.eo.l.cum qui.§.pro parte. vnde iure hæreditario retinet illam partem legati. pro parte autē hæreditaria cohæredū bene valet dictū legatū cohæredi eorū relictum: vt d.§.pro parte. tenebit ergo, siue retinebit sibi dictus Titius: ita quod fisco non dabit legatū sibi relictum pro partibus hæreditarijs, in quibus legatū cōsistere nō potuit, id est, pro parte sua hæreditaria, id est, sicut habet tertiam partē hreditatis, ita & legati pędicti tertiam partem debet retinere iure hęreditario: ita quod eam non det fisco. & sicut cohæredes sui habēt alias duas partes hæreditatis: ita pro illis duabus partibus deberēt Titio darè legatum, si non dixisset falsos codicillos: sed quia dixit falsos, pro illis duabus partibus amittit legatum, & datur fisco, vt dixi. Expedita quæstione legati Titij, veniamus ad legata relicta cohæredibus à Titio in dictis codicillis: & quæramus, vtrum dictus Titius possit vti beneficio legis Falcidię circa dicta legata, cum per ea legata, vt dixi, dodrans suæ partis exhaustus sit? Et respondetur qđ non. si tm̄ erit, vel est in amissis portionibus legati Titij qđ recusaret siue excluderet Falcidiā, siue Falcidiæ beneficiū p æqulitatē cōpēsationis, si dictæ amissæ portiones nō fuissent amissę p Titiū: non fuissent aūt amissæ, si nō dixisset falsos codicillos prædictos. sicut.n.tunc opponerēt Titio cōpēsationes cohæredes, quādo nō essent amissæ dictæ portiones legati Titij, ita & nūc quando sunt amissæ per culpā Titij dicentis falsos codicillos, & succūbentis. opposuissent aūt ita tūc cōpensationē Titio cohæredes, Tu uis à nobis detrahere Falcidiā de legatis, quæ nobis præstare debes: sed nos damus tibi duas partes legati tibi relicti: quæ valent tantū, quātum illud, qđ vis nobis detrahere de nostris legatis nomine Falcidiæ. nō ergo debes nobis detrahere Falcidiam: aut si vis detrahere, non dabimus tibi aliud de tuo legato. Si aūt plus esset in eo, quod Titius vult detrahere nole Falcidiæ de legatis à se relictis cohæredib. suis, quàm sit in portionibus legati Titij amissis per eū, eo q dixit falsos codicillos: illud plus bene poterit retinere Titius: nec in eo habet locum aliqua cōpēsatio. & hoc vult dicere hæc lex, licet cū magna difficultate. Vi.

b Non aufertur. Cū eā ex codicillis non habeat. ad quod est supra e.l post legatum §.qui principale. & l.rescriptum. & l.hæres qui.& supra, de vulg.sub. l.ex facto.§.ti.& j.e.l.cum qui. §.qui.pro parte. Acc.

c Acceperit. Destinatione, vt prælegatum.

d Inter hæredes. Nam instituit Titiū, & Seium æqualiter: & in codicillis dixit Titium citra, & Seium vltra Rhenum habere debere: quos codicillos Titius vt falsos accusauit, & succubuit. & sic amisit dimidiam eius qđ est citra Rhenū, quā videbatur habere iure prælegationis: vt ī.de hære inst.l.ex facto. & confiscatur: sed aliā dimidiā retinet iure hęreditario: cum contra testamētū nō deliquit. nō vero iure legati vt ex codicillis quia ei a seipso legari non pōt: vt supra, de lega .i.l. & quidē. Seius vero habebit totū vltra Rhenum. scilicet dimidiā iure hæreditario: aliā iure prælegati: de quo prælegato Titius Falcidiam non deducit, si tātum est in parte confiscata, quantum est in Falcidia, quā vult retinere. ad quæ est j.tit.2.l.Nesennius. Acc.

e Nō vtet. in partibus, quas habet Seius iure legati.

f In amissis. i. ablatis vt indigno, & fisco applicatis. A.

Cum tabulis. CASVS. Titius habebat fratrem Seium, qui Seius habebat duos filios: & decessit dictus Seius relictis post se dictis duob. suis filijs. postea Titius prædictus habēs vxorē, & filiū impuberē fecit testamētū: & in eo instituit sibi hæredē dictū suū filiū impuberē, quæ institutio dicitur primū testamētū, siue primæ tabulæ. & postea pupillariter substituit dicto suo filio īpuberi dictos filios Seij fratris sui, quorū ipse Titius erat patruus, & ī ipsa substitutione dedit cohæredes dictis filijs fratris vxorē suam prędictā, & quosdam alios. s. substituit dicto suo filio filios fratris

& vxo

& vxorem suam, & quosdam alios, quæ substitutio dicitur secundum testamentum, siue secundæ tabulæ. & postea decessit dictus Titius, & extitit ei hæres dictus filius impubes, & postea decessit dictus impubes in pupillari ætate: & sic vendicauit sibi locum dicta pupillaris substitutio in persona dictorum filiorum fratris Titij, & in persona vxoris Titij, & aliorum substitutorum.

lis pater impuberi filio fratris a filios cohæredibus datis, b substituisset, ac substituti fratris filij c post mortem pueri d matrem eius partus subiecti ream postulassent, e vt hæreditatem patrui f legitimam obtinerent: victis auferendam esse partem g hæreditatis ex causa substitutionis respōdi: quia sententiam secundū se dictam ex testamento non haberent.

Inimicitia inter legatarium, & testatorem prouenientes absq; legatarii culpa, eum legato non priuant. Bart.

Dicti autem filij fratris Titij cogitauerunt qualiter possent excludere con substitutos eorum, & habere hæreditatem Titij ab intestato, vnde dictam vxorem Titij, matremque dicti impuberis accusauerunt de partu subiecto, id est, qđ ipsa finxit se peperisse dictum impuberem filiū ex Titio viro suo, cum nō esset filius Titij, nec eiusdem vxoris Titij, & sic pro posse eorū expugnauerūt principale testamentum, in quo impubes fuit institut⁹, & succubuerunt in accusatione, nunquid debet eis auferri pars hæreditatis, quæ contingebat eos ex dicta substitutione? Et dicitur qđ sic, quia non habent sententiam dictam secundū se ex testamēto, sine ꝑ testamentū, qđ impugnare volebant ꝑ dictam accusationem partus subiecti: imo habuerunt contra se: vt dictum est. Et ita nota quod qui vult arguere principale testamentum, a secundis tabulis repellendus est: vt s̄. eo. l. post legatum. §. qui principale. Item no. quòd pauca sæpe restringere dicitur, qui enimq; superfluum amplexatur. & ita plana est hæc lex in prin. Viuianus.

a Fratris. Scilicet sui testatoris.
b Datis. Scilicet alijs in substitutione papillari.
c Filij. Id est, filij fratris, qui sunt substituti.
d Pueri. Cui erant substituti.
e Postulassent. Et per hoc testm̄ impugnabant patris: vt C. de hære. inst. l. si pater tuus & ꝑ cōsequēs pupilli: vt s̄. e. l. 2. in princ. & l. post legatum. § qui principale.
f Patrui. A quo substituti erant filio suo.
g Partem. Habebant em̄ cohæredes in substitutione, qui non accusauerunt, & sic nihil perdunt. ad quod est supra l. proxi. in princ. cum suis concor. Accur.

Quoniam. CASVS. Titius habebat concubinā nomine Seiam, & habebat libertam nomine Caiā. dictus Titius patronus appellauit dictā suam libertam ut esset similiter sua concubina. volebat enim tenere duas concubinas pro se. ipsa autem liberta refutauit dictum concubinatum, & nupsit Sēpronio. postea dictus Sempronius fecit testamentum, & in eo reliquit cētum dictæ Caiæ suæ vxori. nūquid eidē Caię denegatur actio eius, quod sibi relictū est? Et videtur qđ sic: quia liberta refutans cōcubinatū patroni, & alij nubens, videtur cōmittere stuprum: vt s̄. de cōcub. l. j. in prin. & §. pe. Cōmittentes autē stuprum nō possunt aliquid sibi ad inuicē relinquere: vt s̄. eo. l. Claudius. & l. seq. Respon. tamē hic, qđ nō denegatur ei actio: quia maritus, qui accepit eā, vel ipsa nō videtur contrahere stuprū, cum patronus habeat aliam concubinam. nec enim pōt patronus, vel ali⁹ habere simul plures cōcubinas. sic & actio non fuit denegata libertæ, quā patronus pro parte instituit hæredem in quodā casu, qui fuit de facto coram duobus Imperatorib. qui casus fuit talis. Rufina ingenua mulier vulgo quę fuit vnā filiā nomine Titiam: & postea fuit dicta Titia effecta ancilla Coccei; Cassiani clarissimi uiri alio quo casu. Et postea fuit effecta bona mulier dicta Rufina.

Quoniam stuprum in ea h contrahi non placuit, i quæ se non patroni concubinam esse patitur: eius, k qui concubinam l habuit, quod testamento relictum est, m actio non denegabitur: n idque in testamento Coccei Cassiani clarissimi viri, qui Rufinam ingenuam pleno honore o dilexerat, optimi, maximique principes nostri iudicauerunt: p cuius filiā, quam alumnam testamento Cassianus nepti cohæredem datam appellauerat, vulgò quæsitam apparuit. Cū hæredis nomē mutata voluntate pater-

& ita Coccerus pdictus accepit in concubinam dictam Rufinam. & cum plene eā diligeret, pro suo amore manumisit dictam Titiam suam filiam. & ita Titia fuit effecta liberta ipsius Coccei. & pro suo amore etiam aluit eam Titiam, & secum tenuit: & postea cum esset effecta Titia multū pulchra, appellauit eā idē Coccius vt esset sua cōcubina: sed ipsa Titia nō cōsensit Cocceio prædicto: & hoc ideo, quia habuerat in concubinam matrē suam: & postea idem Coccerus instituit sibi hęredē eandem Titiā, & quādam suam Coccei nepiem. & postea decessit idē Coccerus. & postea fuit quæsitū a quibusdā principibus, siue Imperatorib. an dictæ Titiæ libertæ, alūnæq; Coccei denegari debeat actio et⁹ patris hæreditatis: quā Coccerus ei reliquit. & allegabat neptis Coccei cohæres Titiæ, ꝙ debeat denegari actio Titiæ ex eo qđ ipsa noluit esse concubina patroni cū ipse de hoc ipsam appellaret. Respōderunt tamē dicti principes, qđ nō debet ei denegari dicta actio: qa ista Titia habuit iustam causam quare recusauit concubinatū patroni &c. quia Rufina mater sua fuerat eius concubina: & hoc secundū quod habes j §. j. ibi, cum hęredis &c. alij habent §. vulgo quæsitum apparuit &c. & tunc expone vt notatur in litera. Item & alij aliter intelligunt hanc literam quàm dixerim, & circa hoc dic similiter, prout notatur circa literam. Viuia.

h In ea. Id est, cum ea.
i Non placuit. Licet aliud sit in concubina.
k Eius. Scilicet patroni.
l Qui concubinam. Scilicet aliam.
m Relictum est. A patrono.
n Non denegabitur. Scilicet libertæ. excusabitur ergo liberta, si patrono suo non consentiat: cū ille concubinam aliam habeat. nec enim plures potest habere: vt in Auth. quib. mod. natu. effi. sui. §. si quis autem defunctus. colla. 7. si autem nō habeat ille aliam, forte nō excusatur: vt s̄. de concu. l. j in princ. & §. pen. Accur.
o Pleno honore. Vt concubinam tamen: sed uxor habetur pleniori. cum dignitatem per uirum habeat, ut supra, de leg. 3. l. item legato. §. pe.
p Iudicauerunt. Scilicet ut ualeat relictū. & dic quod Cassianus habuit Rufinam concubinam: & tandē instituit hæredē neptē suam, scilicet testatoris: & ei dedit cohæredē filiā Rufinæ, quā filiā appellauerat, ut esset sibi cōcubina. & ita ponitur appellare j. de iniu. l. item apud Labeonem. §. appellare. & §. si quis uirgines. sed ipsa non cōsen erat: quia cognouerat matrem. & bene fecit: vt s̄. de concu. l. j. §. pen. & ideo quærebatur, an admitteret suam partē hæreditatis. & construe, cuius filiam

l Quis nō potest simul, & semel habere plures concubinas. adde quid de iure ciuili, an cōcub inatus sit permissus, vide Feli. in c. cum sit. col. vij. versic. respectu cōcubinat⁹. extra de fo. comp.

liam uulgo quaesitam nepti cohaeredē datam testator Cassianus appellauit : quā alumnam apparuit, scilicet esse in domo Cassij nutritam. sed hoc non impediret: ut C.de nup.l.si quis alumnam. Item not qd quidā faciunt §.uulgo &c.quod non placet. Accur.

fisc.l.eius qui.§.pen.& fi. Accur.
g Facti. Secus igitur si iuris. Ang. contra supra de peti. haere.l.sed & si lege.§.scire.
ADDITIO. Tu dic, quòd ideo quia ignorantia iuris quo ad fructus non constituit quem in mala fide: ut l.si fur.§.j.ff.de usuca. secundum Bart. hic.

Cum haeredis. CASUS. Institui mihi haeredem Titium filiū meū impuberem in testamento meo: & postea feci ei secundas tabulas, id est, substitui pupillariter Caium, & Sempronium, & multa legata in secundis tabulis reliqui quibusdam: & postea poenituit me substituisse Caium. unde induxi nomen eius, tabulas secundas incidendo, & volendo excludere Caium tantum: & postea decessi: & filius meus praedictus impubes extitit mihi haeres: & in pupillari aetate decessit. unde vendicauit sibi locum dicta substitutio. & sic Caius, & Sempronius adiuerunt ex substitutione. & postea fiscus petiit portionem Caij ut indigni: & de iure habuit. certè hoc non nocet legatarijs, quibus fuit legatum a Caio: imò fiscus tenetur eis satisfacere. Viuia.

familias incisis tabulis induxisset,[a] atque ideo fisco portionis emolumētū adiudicatū fuisset:[b] eā rē legatarijs non obesse,[c] qui retinuerāt voluntatē, diuo Marco placuit, & ideo cum suo onere[d] fiscum succedere.

Qui non vindicat mortem defuncti, indignus est haereditate: & actiones confusae non restaurantur, nisi ignorantia fuerit deceptus. Bart.

Idem libro xiij. Responsorum. XVII.

HAeredem, qui sciens defuncti vindictam[*] omisit, & insuper[†] habuit fructus: omnes restituere[e] cogēdum existimaui. nec probè[f] desideraturum actionem confusam restitui. deceptum autem ignoratione facti,[g] bonae fidei possessoris defensionē[h] habiturum, ante motam scilicet controuersiam, si ratio fructuum subducatur:[i] nec improbè confusam actionem reddi postulaturum.[k]

Qui tacitam fidem accommodauit de restituendo fideicōmisso, tenetur ad fructus, & post litis contestationem ad usuras istorum fructuum venditorum de rigore: secus de aequitate. Bar.

Idem libro xv. Responsorum. XVIII.

EVm, qui tacitū fideicommissum in fraudem legis suscepit, eos quoque fructus, quos ante litem motam perceperit, restituere cogendum respondi (quod bonae fi-

h Defensionē. Qui lucratur pro cultura, & cura, ut Instit. de rer.diui.§. si quis a non domino. ita & hic lucretur.
i Subducatur. Id est subduci petatur.
k Postulaturum. Not. resuscitatur actio. sic C.ad legem Falci.l.In imponenda.& ff. ad Syllan.l. propter ueneni.§. neptis. & l.3.§.si ignorans. & ff.de acqui.haered.l.cum boni.§.ti.& ff. ad Treb.l.pen. sed regulariter contra ff.de sol.l.qui res.§.aream.

EVm q. CASUS. Institui mihi haeredem Titium, & tacitè eum rogaui qd restitueret Seio non capaci. & ipse Titius super hoc mihi fidem accommodauit in fraudem legis, quae dicit non posse relinqui non capacibus & decessi. dictus Seius adiuit haereditatem meam, & fructus ex ea percepit. certè tenetur fisco restituere haereditatē meam, & omnes fructus qui inde percepti sunt: siue percepit, antequā moueretur ei quaestio per fiscum, siue per eum qui detulit fisco: siue percepit postea, quia non uidetur bonae fidei possessor, qui taliter fidem accommodauit. Sed quid si dictus Seius ante motam sibi controuersiam uendidit aliquos fructus? Certè post motam sibi controuersiam de dicto tacito fideicommisso tenetur restituere pretium fructuum, & usuras eorum: siue fuerunt naturales fructus, quos uendidit, siue industriales, & hoc ad exemplum bonorum fisco uendicatorū ex dicta causa taciti fideicommissi. nam si possessor eorum bonorum uēdat ea, tenetur restituere pretium fisco cum usuris: ut hic, & C.eod.l.j.ij.respon. Si autem dictos fructus non uendidit, sed habuit eos in suo usu: satis erit pretia tantum eorū fisco restitui. quamuis autē ita sit stricto iure circa pretium, & usuras fructuū uēditorū, ut dictū est ff.ea.l. tamen diuus Pius de aequitate decreuit fructus dictorum bonorū tacitè nō capaci relictorū tantum deberi fisco, & non usuras pretij eorum fructuū. & hoc citra distinctionem tēporis, idest, siue sunt percepti ante controuersiam possessori motam, siue post. Sed quis in istis casib. sustinebit onera haereditatis? nunquid fiscus, qui habet bona: an uero haeres meus? Et dicitur qd fiscus. & idem est quādo fisco sunt uendicata bona testatoris ex eo qd haeres nō uindicauit mortē ipsius testatoris ab aliquib. occisi. si quid tamen ob aditionem haereditatis amiserit dictus haeres tacitè fidē suscipiēs, uel non ulciscens mortem defuncti, puta quia actiones, quas habebat contra defunctum, sunt confusae propter dictā aditionē aut seruitutes, quas habebat in praedijs defuncti, sunt confusae propter dictam aditionem: non meretur

* In P.Fl. deest, omisit.
† Insuper habere, negligere ē, & retinere: ut not. sup.de rel. & sum. fun.l.sunt personae.
a Quid sit inducere, pulchrè Budę.sup. de sena.l. ult.

a Induxisset. i. cultello incidendo, uel prius induxit pennam, postea incidit. Accur.
b Fuisset. Imo uenientes ab intestato debent habere: ut ff.si tab.testa.nul.ex.l.j.§.si haeres. Sol. hic ut soli haeredi noceret: non ut intestatus decederet. Poterit ergo adiri haereditas, sed haeredi auferatur per fiscum. ibi autem noluit prorsus intestatus decedere, nō soli haeredi nocere. Vel dic ut ibi. Accur.
c Non obesse. Ut & sup.de his quae in testa. delen.l.3. & fi.& sup.eod.l.cum quidam.in fi.
d Suo onere. Ut ff.ad Sylla.l.cum fisco. & ff. ad Trebel. l.Marcellus.§.fi.& ff.de iure fisci l.dicitur. Sed quid de aere alieno? Respon. ut ff.de iu.fis.l.non possunt. Acc.

HAeredem. CASUS. Titius debitor meus instituit me haeredē. & postea fuit a quibusdam occisus. & ego adiui haereditatē suam, & fructus ex rebus haereditarijs percepi, cum scirem eum ita occisum. unde per aditionē praedictā fuit confusa actio, quam contra eum habebam: & non uindicaui mortem suam proponēdo accusationem contra caedis autores. certe fiscus potest mihi auferre haereditatem praedictam & etiam oēa fructus ex ea a me perceptos, siue ante controuersiam mihi per fiscum motam: siue post: & nō potero petere ut mihi restituatur mea actio per aditionē confusa. Si autem credebam eum esse mortuum naturaliter, & nō occisum, & ita errabā in facto: non teneor de fructibus perceptis ante motam cōtrouersiam, & possum postulare, ut mihi restituatur dicta mea actio confusa. Viuia.
e Restituere. Ad quod est C.eo.l.j. & ff. l. proxi. & de agri.& cen si.l.quemadmodum. Accur.
f Nec probè. Hoc est secundum dictum, ad quod est supra eo.l.indignum.& infra.l.proxi.§.j.& ff. de iure

deí possessor : fuisse non videtur a) exemplo bonorum fisco vindicatorũ. b Post motam c de tacito fideicommisso controuersiam , ante percepta fructuum pretia d cum vsuris esse restituenda respondi , sed omnium fructuum, quorũ pretia percepta fuerant. quòd si fructus in vsu habuit:eorum pretia tantùm restitui satis erit.sed diuus e Seuerus bonorum tacitè relictorum,citra distinctionẽ temporis, fructus duntaxat deberi, non etiam vsuras eorum benignè decreuit.quo iure vtimur.

A quo vniuersa bona auferuntur apud eum onera æris alieni non remanent : tamen iura confusa non restaurantur. Bar.

Bonis vniuersis ex causa taciti fideicommissi fisco restitutis, hęredẽ f onus æris alieni non spectare conuenit: nec aliud seruatur morte non defensa. g Si quid tamen ob aditam hęreditatem actionib. aut seruitutibus confusis amiserit : h auxilium restitutionis non merebitur.

In bonis quæ auferũtur ex causa taciti fideicommissi , prælegata non veniunt : & prælegata intelliguntur, prout testator reliquit,non prout de iuris subtilitate debentur. Bar.

Pro parte hęres institutus , prædij legatum i acceperat , * & hæreditatem non capiẽti restituendi tacitum ministerium susceperat . Quanquam legatum pro ipsius parte non constitisset , k ideóque portionem istam pro hærede possideret : l tamen ei prædiũ integrũ m esse relinquendum respõdi , * nec enim rationem iuris , n ac possessionis varietatem , o inducere diuisionem voluntatis.

Testamentum primum rumpitur , si testator secundũ facere inceperit , & impeditus per hæredes non perfecerit. Bar.

Paulus lib. xvj. rñsorum respondit. XIX.

SI scriptis p hæredibus ideo hæreditas ablata est , quod testator aliud testamentum mutata voluntate facere voluisset , & impeditus ab ipsis esset : ab vniuerso iudicio priore recessisse eum videri. q

Hermogenianus lib. iij. Iuris epito. XX.

tur auxilium restitutionis dictarum actionum, vel seruitutum: quia propter culpam suam amisit bona.

Pro parte hæres. Institui mihi hæredes Titiũ , & Seium , & prædicto Titio prælegaui fundum : & rogaui eũndẽ Titium , vt suam partem hæreditatis restitueret Sempronio non capaci . & ipse Titius accommodauit mihi tacitam fidem super hoc : & sic sua pars hæreditatis debet dari fisco : vt in princi. huius l. & postea decessi . nunc quęritur,an integrũ fundum sibi prælegatum possit sibi retinere,ita quod non debeat fisco eum , vel eius partem ? Et videtur quòd dimidiam partem fundi sibi debeat retinere, & dimidiã fisco dare:quia legatũ ipsi fundi ꝓ parte ualet i. pro dimidia ipsius fundi, quã hẽt idem Titius a. cohærede suo , & ita cum illã dimidiã habeat iure legati, non tenetur eã restituere fisco,cũ non accommodauerit fidẽ . de restituendo legato non capaci, sed tantum de restituenda sua parte hæreditatis,ut dictum est. ꝓ alia antem dimidia fundi,quam videtur idem Titius capere a seipso , non ualet legatum:quia hæredi a semetipso legari non potest . unde illam partem videtur possidere Titius eo quia est hæres pro dimidia : & ita iure hæreditario videtur eã possidere, & non iure legati,si possidet eã iure hæreditario,& ipse accommodauit fidem de restituenda sua parte hęreditatis non capaci,vt dictum est : ergo uidetur accommodasse fidem de restituẽda parte legati,ergo eam partem fundi legati debet dare fisco. Resp. tamen hic , quod nullam partem fundi debet dare fisco, imò integer fundus debet ei relinqui. nec enim dicendum est rationem iuris, ac possessionis varietatem inducere diuisionem voluntatis, id est,non est dicendũ, quòd ratio iuris, quæ scilicet varietatem possessionis fundi prælegati inducit : vt scilicet Titius cui prælegatus est fundus, possideat fundum uario modo.i.partẽ , quã habet a cohęrede,iure legati : & partem ,quàm habet eo quod est hęres , iure hęreditario , vt dictum est : non est dicendum dico,quod dicta ratio iuris inducat diuisionem voluntatis testatoris . diuideretur antẽ voluntas testatoris,si partem dicti fundi legati retineret sibi dictus Titius,& aliam fisco restitueret : cum voluerit testator eum Titium retinere sibi totum fundum ea prælegatione. Vi.

a Non videtur. Imò prædo:ut supra de pet. hæred. l. prędonis. & facit C. eo. l. j. & s̄. l. prox. Acc.

b Vendicatorum. Cum quibus veniunt fructus ante litem, & post litem percepti a malè fidei possessore:vt supra proxi . venient & vsuræ præteritorum fructuum : sed cum distinctiõe tẽporis , scilicet post motã litem, nõ ante. sed postea corrigitur quod de vsuris dicit.

c Post motam. Hoc lege , cum sequentibus.

d Pretia fructuum. Id est, æstimationẽ fructuum.

e Sed diuus. Corrigens quod proximè de vsuris dixit . & facit supra de vsur. l. cum quidam. §. in tacito. & C. de petit. hær. lege 1.

f Hæredẽ. Subaudi ad, si non habes.

g Non defensa. Id est, non vindicata ꝑ accusationem.

h Amiserit. Hic distingue vt s̄ . eodem l. proxi. facit supra eod. l. indignum . & de vulg. substi. l. ex facto. §. si.

i Legatum. Id est, prælegatum.

k Non constitisset. Vt supra de legat. primo. l. legatum. §. primo.

l Possideret. Et ideo videbatur sibi auferenda, vt ab indigno: vt e contra , q̃ cadit iure hæreditario.

m Integrum. Quoniam in eo fraudem non cõmisit. ad qđ est supra eo. l. hæredi. j. respon. & l. hæres. & l. rescriptum. Sed ecõtra videtur quod totum perdatur d. l. hæred. 2. respon. sed ibi impugnauit voluntatem totam.

n Rationẽ iuris. Quę est, vt nõ valeat ꝑ ea pte legatũ.

o Varietatem. Quæ est, vt partem pro hærede , aliam pro legato possideat.

SI scriptis. CASVS. Titiũ, & Seiũ institui mihi hæredes : & postea mutata voluntate aliud testm̃ facere volui: & ipsi impedierunt me facere. & postea decessi. certè fiscus debet habere hæreditatẽ: & nihil valebit de eo quod in primo testamento continebatur circa legata, vel fideicommissa vel circa alia. Vi.

p Si scriptis. Aliàs §. Paulus respondit . & iungitur præcedentibus. alias lex, & incipit. scriptis.

q Videri. Nil ergo percipiunt instituti: vt s̄ . si quis ali. test. pro. l. 2. C. si quis. ali. test. pro. l. 2. in princ.

* In P.F. & l hæreditate nõ capienti.

* In P.F. nec enĩ ratione iuris ac possessionis, &c.

Ei,

EI, qui mortẽ vxoris non defendit, vt indigno dos aufertur. [a]

Paulus libro quinto ſententia. XXI.

POrtiones quoq; [a] eorum [b] fiſco vindicantur, qui mortẽ libertorũ [c] ſuſpecto [d] decedẽtium non defenderunt. [e] Omnes enim hęredes, vel eos qui loco hæredis [f] ſunt officiosè [g] agere circa defuncti vindictã conuenit.

Qui ex neceſsitate officii teſtamentum accuſat, ab eo quod proprio nomine meruit, non repellitur. Item quando plura iura concurrunt in perſona vnius perinde eſt, ac ſi concurrant in perſonis diuerſorum. Item pupillus ex facto tutoris perdit, ſed reſtituitur. Bart.

Triph. lib. v. diſp. XXII.

TVtorem, qui pupilli ſui nomine [h] falſum, vel inofficioſum teſtamentum dixit, non perdere ſua legata, ſi non obtinuerit, [i] optima ratione defenditur. Et ſi libertum patris [k] pupilli ſui nomine [l] capitis accuſauerit: non repelli a bonorum poſſeſsione contra tabulas: quia officij neceſsitas, † & tutoris fides excuſata eſſe debet. nec quiſquã iudicum calumnia notabit tutorem, qui non ſuis ſimultatibus [m] accuſationem ſub nomine pupilli inſtituit, ſed cogente fortè matre pupilli, vel libertis patris [n] inſtantibus. Et ſi tutor reum aliquem poſtulauerit pupilli nomine, & ideo non ſit executus, quod interim ad pubertatem pupillus peruenerit: non oportet dici * in Turpillianum eum ſenatuſconſultum incidiſſe. [o] Diſcreta [p] ſunt enim iura (quamuis plura in eandem perſonam deuenerint) aliud tutoris, aliud legatarii. Et cũ non ſuæ perſonæ iure, ſed pupilli [q] accuſauerit:

EI, qui. CASVS. Cum centum haberem in dotem ab vxore mea, ipſa fecit pactum quod lucraret dotẽ, ſi ipſa prędecederet, & poſtea fuit occiſa: & ego non vindicaui mortem ſuã accuſando interfectores: certè aufertur mihi dicta dos ut indigno: & datur fiſco. Vi.

[a] Aufertur. Et fiſco applicatur: vt ĩ. de iure fiſc. l. cum mortem. & facit ſupra. ſol. mat. l. ſi ab hoſtibus. §. j.

POrtiones. CASVS. Si libertus me[*] ſit occiſus, & ego non vindico mortem ſuam accuſando īterfectores, portio, quam debe rem alias habere in bonis ſuis, aufertur mihi, & datur fiſco. cõuenit enim omnes hæredes, vel eos qui loco hæredis ſunt, vt ſunt bonorum poſſeſſores, agere officioſe, ſiue cum magno affectu circa vindictam defuncti. & ſi non faciunt ita, puniuntur, vt dictum eſt. Vi.

* Aliàs portiones quæ.

[b] Eorum patronorum.

[c] Libertorũ. Suorum.

[d] Suſpecto. Quia ſuſpicio erat eos ab aliquo occiſos.

[e] Non defenderũt. Id eſt, non vindicauerunt.

[f] Hæredis. Vt bonorum poſſeſſores: vt Inſt. de bon. poſ. §. quos autem.

[g] Officioſe. Id eſt cũ officio, ſiue pietate, ſiue affectu magno, & cęteris: & ſic eſt contra ſupra eodem. l. j. Acc.

TVtorem. CASVS. Hæc lex ponit vnum caſum principalem in prin. ſui vſque illuc, & ſi libertum &c. & in verſiculo diſcreta ſunt &c. vſque ad ſinẽ l. & occaſione dicti principalis caſus ponit tres caſus alios ſecundarios. eſt ergo talis caſus principalis. Cum Titius eſſet tutor Seij pupilli, fecit Caius teſtamentũ, & in eo legauit dicto tutori centum, & dicto pupillo alia centum, & inſtituit ſibi hæredes P. & M. & poſtea deceſſit dictus Caius teſtator. poſtea dictus Titius tutor videns, quòd bona Caij debebant pertinere ad pupillũ ſuum ab inteſtato, ſi Caius non feciſſet teſtamentũ, & audiens a quibuſdã, qđ dictum teſtamentũ erat falſum, nomine pupilli accuſauit dictum teſtamentũ de falſo. & ſuccubuit: nunquid admittit idem tutor legatum ſibi relictum in eodem teſtamẽto? Et videtur quod ſic: ut ſupra eo. l. Papinianus reſpon. tamen dic quod non: quia neceſſitas officij tutelæ, & fides tutoris debet eſſe excuſata. licet enim idem Titius ſit tutor, & legatarius: tamen iura diuiſa ſunt. nã aliud eſt ius tutoris, & aliud ius legati relicti eidem tutori. & cũ accuſauerit tutor teſtamentum de falſo iure pupilli, & non iure ſuæ perſonæ non debet mereri propriã pœnã, & adeo eſt ille pupillus defenſor tutoris ſui, q accuſauit teſtamẽtũ de falſo nomine ipſius pupilli, & adeo eſt quaſi patronus dicti tutoris, quãtũ ad excuſandũ eũ tutorẽ a pœna, vt ipſe tutor non patiatur pœnã, vt dictũ eſt, ſed ipſe pupillus ſic circa legatũ ſibi relictũ. nã illud debet amittere niſi iuuetur beneficio in integrum reſtitutionis. & quod dixi in accuſatione falſi teſtamenti, habet locum ſi dixiſſet teſtamentum inofficioſum. Explicito principali caſu q pertinet ad hunc titulum, videamus vnum de tribus ſecũdariis caſibus, qui eſt talis: Pone quod dictus tutor nomine dicti ſui pupilli accuſauit de crimine capitali libertũ patris ſui tutoris: & ſuccubuit. & poſtea idem libertus fecit teſtamentũ, & prætериjt dictũ tutorem filium patroni ſui. nunquid habet idem tutor bonorum poſſeſſionem contra tabulas ipſius liberti? Et videtur quòd nõ vt ĩ. de bo. lib. l. qui cum maior. in prin. Reſpon tamen hic, quod non repellitur a dicta bonorum poſſeſſione: quia officij neceſſitas, & tutoris fides debet eſſe excuſata: niſi inſtituiſſet dictã accuſationem per ſuas ſimultates, ſiue calumnias: quia tunc bene repelleretur. & idem eſt per omnia in ſecũdo caſu ſecundario, ſcilicet ſi dict[*] tutor inſtituat cõtra aliquem accuſationem nomine pupilli, & non probet, & ſic ſuccumbat. nã non vetetur pœnã calumniatoris, niſi inſtituat dictã accuſationem per ſimultates. Idem eſt per oĩa in tertio caſu ſecundario, ſcilicet ſi dictus tutor inſtituat contra aliquem accuſationem nomine pupilli, & ideo deſiſtat ab accuſatione. quod interim pupillus ad pubertatem peruenit. nã non incidit in Turpillianum tutor. Vi.

† Et quod plus eſt, a maleficio excuſat: vt l. tres tutores. ĩ. de admin. & perc. tut. quod verum in maleficio præſumpto, non vero, & liquido, p Baldum in l. etiam. C. de furtis.

* In P. Fl. in Turpillianu. ſed quid ea dictione ſignificetur, planè non video.

[h] Pupilli nomine. Aliud ſi ſuo. tunc enim propria perdit legata: vt ĩ. ead. l. in fin. ibi, & cum non ſuæ perſonę &c. & ĩ. eod. l. poſt legatũ. §. ei. & §. amittere. Item qđ dicit nomine pupilli, dic, id eſt, pro vtilitate pupilli: ſuo tamen nomine: vt C. de ijs qui, vt indign. l. tolla.

[i] Non obtinuerit. i. ſuccubuerit: vt C. e. l. alia. & facit ad hoc, Inſt. de inoſ. teſt. §. ſi tutor. & ĩ. de inoff. teſt. l. aduerſus. §. j. & C. de admini. tut. l. cum quidam. Acc.

[k] Patris. Scilicet tutoris.

[l] Pupilli ſui nomine. Secus ſi ſuo: vt ĩ. de iu. pa. l. eum.

[m] Simultatibus. alioqui aliud eſſet: vt C. de admin. tut. l. non eſt. & C. qui accuſ. non poſſunt. l. 2.

[n] Patris. Scilicet pupilli.

[o] Incidiſſe. Sic & ĩ. ad Turpi. l. diuus.

[p] Diſcreta. Ratio ad omnia prædicta.

[q] Pupilli. ſ. nomine, id eſt, ad eius vtilitatem: vt C. de ijs quib. vt indi. l. tolla. & qui accuſ. non poſ. l. 2.

Petcunt.

a Pereunt. Vt C. de iis, quib. ut indig. l. Polla. & ff. eo. l. post legatum. §. ætati. Accur.

b Ille. Id est, tutor.

SI quilibet. CASVS. Institui mihi duos hæredes, & multa legata ab eis reliqui, & ultra dodrantem hæreditatis meæ. & sic uendicabat sibi locum lex Falcidia in legatis. & postea quemlibet de dictis hæredibus rogaui, ut quadrantem hæreditatis meæ, quem possunt retinere ex legatis beneficio legis Falcidiæ, non capienti restituerent: & ipsi mihi super hoc tacitam fidem accommodauerunt: & decessi. nunc quæritur an sit locus senatusconsulto, in quo continebatur quòd accommodantibus, talem fidem auferetur illud, super quo accommodauerunt eã, & daretur fisco: Et uidebatur quòd non, quasi non rem meam, sed rem hæredum rogassem restitui non capaciar. ff. de iure fisc. l. si ita fidei. §. patronus. Respon. tamen hic quòd bene est locus dicto senatusconsulto. non enim multũ interest inter tale fideicommissum tacitum quadrantis, & cum quis rogatus sit tacite restituere id, quod ad se ex hæreditate peruenerit, & ipse fidem accommodauit. nam in utroque casu locus est dicto senatusconsulto. Viuia.

propriam pœnam mereri non debet. Denique pupillo relicta in eo testamento, nisi à principe cõseruata sint, pereũt: [a] adeò ille [b] est accusatoris defensor, & quasi patronus. Idem & Sabinus scripsit libris ad Vitellium.

Senatusconsultum, quo cauetur auferendum ab eo quod quis tacitè uult restituere incapaci, habet etiam locum; si hæres restituat id, quod potest retinere ratione Falcidiæ.

Caius lib. sing. de tacitis fideicom. XXIII.

SI quilibet [c] hæres ex cuiuscunque testamẽto tacitè rogatus fuerit, ut quadrantem, quem legis Falcidiæ beneficio retinuit, [d] nõ capienti restituat: æquè locus erit senatusconsulto. [e] neq; enim multũ intererit inter tale fideicommissum, & cum quis id, quod ad se ex hæreditate peruenerit, restituere rogatus sit.

Papinianus li. xviij. quæstionum. XXIIII.

SI testamentum patris iure factum filius negauerit: [f] quoniam de iure disputauit, non iudicium impugnauit [g] aut accusauit: retinet defuncti uoluntatem.

c Si quilibet. Alias non est hic l. sed ibi incipit §. idem & Sabinus scripsit si quilibet &c. Accursius.

d Retinuit. Id est, retinere potuit.

e Senatusconsulto. Cuius nomen non habemus: quo cauetur ei auferẽdum, & fisco applicandum. Arg. ff. ad Trebel. l. Marcellus. §. si. uidebatur autem contrarium ideo, quia de suo largitur: ut arg. ff. de iure fisci. l. ita fideicom. in fi. Accur.

SI testamẽtum patris. CASVS. Quamuis ille, qui dicit testamentum falsum, & succumbit, perdat illud, quod sibi in eo testamento relictum est, & detur fisco: ut ff. eo. l. Papinianus. & l. post legatum. §. si pater. tamen ille non amittit, qui dicit testamentum non iure factum propter solẽnitatem deficientem: quia tunc uidetur de iure disputare, & non iudicium defuncti impugnare. Viuia.

f Negauerit. Iure factum. Accur.

g Impugnauit. Scilicet taliter, ut perdat relictũ: uerè tamen impugnat. quod dic ut ff. eo. l. post legatum. §. 1.

SI gener. CASVS. Cum haberem filiam Titij in uxorem, quæ quidem aliqua de causa non erat capax, feci testamentum, & dictum Titium meum socerũ institui mihi hæredem: & decessi. postea uenit Seius, & detulit bona mea in fiscum, dicens me debere præsumi rogasse tacitè dictum meum socerum, ut restitueret hæreditatem meam uxori meæ prædictæ, quæ erat sua filia. & hoc dicebat debere præsumi ratione paternæ affectionis. Sed certe hoc non debet præsumi propter hoc solummodo: oportet de hoc tacitè hæredem esse rogatum in ueritate ut dicitur s. eo. in princip.

Sola ratio coniunctionis non inducit præsumptionem fraudis. Item ut locus sit fisco, oportet in personam incapacis diem cedere. Bartolus.

Idem libro xiiij. responsorum. XXV.

SI gener socerum hæredem reliquerit: taciti fideicommissi suspicionem sola ratio paternæ [h] affectionis non admittit. Apud Scæuolam libro tricesimo Digestorum Claudius notat: [†] Si uiuo testatore decesserit is, cui illicitè [i] legatũ relictũ erat: nõ à fisco [n] hoc uidicat, sed apud eũ, à quo relictũ ẽ, remanet. [k]

Apud Scæuolam. Institui mihi hæredem Titium, & rogaui eum, quòd daret centum Seio nõ capaci: & postea dictus Seius decessit me testatore uiuente: & sic in eius persona non cessit dies legati, seu fideicommissi utiliter, uel inutiliter. nõ uendicatur certè hoc casu à fisco dictum fideicommissum, sed remanet apud hæredem. Viui.

h Paternæ. Quia loco parentis est socer: ut s. sol. matr. q. a parentis, quasi de eo confidat. uel paternæ, quia uxor, scilicet filia soceri erat non capax: & ideo uidebatur socer institutus, ut ad filiam perueniret, quæ suspicio nõ sufficit, nisi appareat eum tacitè rogatum: ut ff. de iure fisci. l. non intelligitur. In prin. & §. 1. s. eod. l. in fraudem. Sed arg. contra C. de fideic. l. quamuis. & ff. ad Trebel. l. putè.

i Illicitè. Quia non capaci.

k Remanet. Ad hoc est C. de cad. tol. §. pro secundo. & ff. eo l. in fraudem. §. 1. Arg. contra. ff. de iure fisci. l. 3. §. quando autẽ. sed aliud est mori, ut hic: aliud fieri non capacem, ut ibi. Item hic fallit regula quam habes s. de inoffi. test. l. Papinianus. §. meminisse. ut ibi dixi. & ff. eod. l. Claudius: in fi. Accur.

† In nonnullis exẽplia lex est.

n P. F. nõ fisco.

Digestorum, seu PANDECTARUM Liber trigesimusquintus.

TITVLVS I.

DE CONDITIONIBVS, & demonstrationib. & causis & modis eorum, quæ in testamento scribuntur.

DE CONDITIONIBVS, & demonstrationibus.

Supra dictũ est de legatis: in quibus quia quandoq; ponitur conditio, demonstratio, modus, & causa: ideo de his dicit. Est autem conditio, quædam legati suspensio, cuius de futuro defectus, seu cõfirmatio pendet. Demonstratio, est quædam in existentibus, seu præteritis accidentibus notitia, qua magis legatum sit liquidum, adhibita. Causa dicitur quædam de præteritis procedẽs suasio, quo testamento nostro magis quem honoremus: siue animi pulsio à nobis expressa. Modus est de futuro, & quasi cuiusdam remunerationis à legatario petitæ exhortatio, quo non completo ita relicto priuatur, sicut deficiente conditione ab initio non capitur. Videndum ergo de natura prædictorum. Natura enim conditionis est, ut si sit potestatiua, ei obtẽperetur: uel per eum, qui obtemperare debet, non fiat, quominus adimpleatur: quo casu pro impleta habetur, & relictum capietur: ut C. de condi. inser. l. fin. & ſ. de condi. inst. l. quæ sub conditione. & de leg. 1. l. turpia. si uerò turpis, uel inhonesta, si quidem ex parte legatarij, pro non adiecta habetur. idem de impossibili. aliter si ex parte hæredis ponatur. tunc enim legatum uitiatur: ut Instit. de leg. §. fi. si uero casualis, uel mista fuerit, euẽtus spectatur: ut C. de caduc. tol. §. sin autem aliquid. In mista uero legatarius adiuuatur, si per eum non stetit, sed per eum in cuius fortuitum casum steterit: ut C. de condi. inser. l. legatum. Natura uero causæ uel demonstrationis est, ut quamuis falsa demonstratio uel causa dicatur, legatum tamen non uitietur, ut Instit. de leg. §. si quis in nomine. & C. de falsa cau. adie. leg. l. 2. & fi. Natura uero modi hæc est, ut modus adimpleatur, uel per legatarium non steterit, quo minus adimpleatur, & sic legatum non reuocatur: ut C. de ijs quę sub mo. l. 1. & 2.

Conditio, demõstratio, causa, & modus quid sunt.

Conditionis uarij effectus.

† Vide Ant. Aug. lib. 2. cap. 1.

Pomponius libro iij. ad Quin. Mutium. I.

Legatis, quæ relinquuntur, dies [a] aut certus, aut icertus, aut cõditio [a] adscribitur: aut si nihil horũ factũ sit, præsentia [b] sunt, nisi † ipsa conditio insit. [c] Cũ dies certus adscriptus est, quamuis dies nondum uenerit, solui tamen possunt: [d] quia certum est, ea debitum † iri. Dies autem incertus est, cùm ita scribitur, Hæres meus cum morietur, decem dato. nam diem incertum habet mors eius. & ideo si legatarius ante decesserit: ad hæredem eius legatum non transit; quia non cessit [e] dies uiuo eo, quãuis certum fuerit hęredem moriturum. Inest autem conditio legatis, [a] [f] ueluti cũ ita legamus, Quod ex Arescusa natum fuerit, hæres dato. aut, Fructus [g] qui ex eo fundo percepti fuerint, hæres dato. aut, Seruum quem alij non legauero, [h] Seio dato.

[a] In P. F. nõ est, aut certus.

† P. Flo. nisi si in ipsa.

[a] P. Flo. legati.

Legatis. Primo ponit unam diuisionem trimembrẽ, cum una exceptione, usque ibi cũ dies. Ibi ponit unum dictum de natura secundi membri usque ibi, dies autem. Ibi ponit unum quartum membrum secundum gl. uel ibi declarat secundum membrum debere intelligi de die certa an, sed incerta quando, usque ibi, inest autem. ibi ponitur declaratio exceptionis. Bart.

CASVS. Cum lego tibi, aut appono in legato diẽ certum, aut conditionẽ: aut si nihil prædictorũ apposui: præsens, siue purum dicitur legatũ, nisi tacite insit in eo conditio. pone quod legaui tibi centum sub die certo. puta usq; ad Pascha: & decessi. certè quamuis nondum uenerit dies, tamen hæres meus poterit tibi soluere, & debitum soluit: & si tu decedas ante dictum diem, bene transmittis ad hæredem tuum petitionem legati. si antẽ legaui tibi sub incerto die, puta quia ita dixi, hæres meus cum morietur, decem dato, & hæres meus soluat tibi ante mortẽ suam, non uidetur soluere debitum & ita si tu legatarius ante decessisses non soluto adhuc tibi legato, quã decederet hæres meus: ad hæredẽ tuũ non transit legatũ, quia dies legati non cessit uiuo te: quamuis certũ fuerit hæredem meũ moriturum esse. De conditionali autem legato propriè non dicit hic, nec de puro. Sequitur uidere de legato cui tacite inest cõditio: puta quia legaui tibi: quod ex Arescusa natum fuerit, hæres dato, aut fructus, qui ex fundo Titiano nati fuerint, hæres dato. aut seruum, quẽ alij non legauero, Seio dato. in his enim tribus exemplis inest conditio in legato, & dicitur legatum capere dilationem re ipsa: ut j. de uerb. obl. l. interdum. & l. inter stipulãtem. §. sacram. Viuia.

Conditiones casuales possunt uiuo testatore impleri: secus si fuerint potestatiuæ, & faciles: quia tunc debent impleri post mortem, & scienter, non fato. Bartolus.

Vlpianus. li. v. ad Sa. II.

Conditionum quædam sunt, quæ quandoque [a] impleri possunt, etiam uiuo testatore, ut puta, si nauis ex Asia uenerit. Nam quandocunq;

[a] Vide Ant. Aug. lib. 3. c. 15.

[a] Conditio. Quæ apponitur per si, & cum, ut j. de uer. ob. l. quodcunque. §. pe. & l. huiusmodi. & adde hic tertiũ mẽbrum, s. aut dies incertus: ut j. ead. l. §. dies. sed dices eum contineri sub membro de conditione. ut j. ea. l. §. dies. at dico hoc non esse uerum semper: ut habeatur pro conditione dies incertus: ut j. quando dies leg. ce. l. si cum hæres in fi. l. & j. eo. l. conditiones. Accur.

[b] Præsentia. Id est purè debentur. sic s. de leg. 2. l. omnia. & j. quando dies leg. ce. l. si dies. in princ. & j. de reg. iur. l. in omnibus. sed fallit j. ad Treb. l. epistolam. §. fi. & l. ubi. & s. de aur. & argen. leg. l. filiam. quæ sunt contra. Vel dic in illis tacitam inesse conditionem.

Dies Icertus, an & quãdo pro cõditione habeatur.

[c] Conditio insit. Quod est quandoque ex natura uel qualitate rei legatæ, ut in partu Arescusæ, & fructibus: quandoque ex qualitate legandi: ut seruum, quem alij non legauero, Seio dato. ut j. §. fi.

[d] Possunt. Cum gratia onerati dies est appositus: alias secus: ut s. de annu. leg. l. cum. & de leg. 3. l. si ita. §. Pegasus. & est aliud in conditionali legato relicto in diem incertum, quam hic dicat: ut j. de uerbo. obli. l. stipulatio ista. §. inter certam. & s. de condi. indebi. l. qui promisit. & j. quando di. leg. ce. l. si dies. Item in diei cessione differunt purum, & conditionale: ut C. de cad. tol. §. si autem sub conditione.

[e] Non cessit. Facit j. quando dies leg. ced. l. si cum hæres. & j. eo. l. hæres meus. & l. in testamento. & s. de lega. 2. l. si pecunia. §. fi. Accur.

[f] Conditio legatis. Non tamen per omnia est conditionale: ut j. eo. tit. l. conditiones. & dic ut dixi s. ea. l.

[g] Fructus. Sic j. de uerb. oblig. l. interdum. & l. inter stipulantem. §. sacram. s. de tri. & oleo leg. l. cum certus. & s. de contrahen. emp. l. si debitor. §. fi.

[h] Non legauero. Idem si dicã, qui meus erit cum morietur. ut s. de leg. 2. l. 5. §. 2. & l. 6. Accur.

Conditionum. CASVS. Quædam sunt conditiones in testamentis appositæ, quæ possunt adimpleri quãdocunq; ex quo appositæ sunt. s. & uiuo testatore, &

re, & mortuo, & ante aditam hæreditatem, & post: ut puta, si ita dixit testator, centum lego Titio, si nauis ex Asia uenerit. Aliæ autem sunt conditiones, quæ nō possunt impleri, nisi post mortem testatoris, ut puta si ita dixit testator, lego equum meum Titio si to. dederit Seio, uel si Capitolium ascenderit, ut enim dictus Titius legatarius uideatur conditioni paruisse, etiam scire debet dictam conditionem sibi appositam. nam si fato, siue per fortunam non sciens sibi appositam conditionem adimpleuerit conditionem, nō uidetur obtemperasse uoluntati defuncti. Viuianus.

uenerit nauis, conditioni paritum uidetur. Quædam sunt, quæ non nisi post mortem [a] testatoris: ueluti, si decē dederit, [b] si Capitolium ascenderit. Nam ut [c] paruisse quis conditioni uideatur etiam scire debet, hanc conditionem insertam. Nam si fato [d] fecerit: † non uidetur obtemperasse uoluntati.

Conditio impossibilis in ultimis voluntatibus habetur pro nō apposita. Bart.

Idem lib. vj. ad Sab III.

Obtinuit, impossibiles conditiones testamēto adscriptas [e] pro nullis habendas.

Sicut scinditur legati præstatio, ita conditionis implementum. Bartolus.

Pomponius lib. iij. ad Sabinum. IIII.

† Nō sufficit fato conditiones impleri. facit gl. fin. post me. in fi. ff. de dolo, & cōt. e. uenerabilis.

[a] Post mortem. Et harum quædam etiā ante aditam hæreditatem, quædam tantum post: ut ī. de leg. 1. l. quæsitū. & ʃ. e. l. Iulius Paulus. Ac.

[b] Dederit. Titio extraneo, & sic etiam ante aditam hæreditatem. si autem hæredi, tunc tantum post: ut d. l. quæsitū. §. 1. Et no. quòd conditio aut est casualis, & hæc etiam uiuo testatore potest adimpleri, & etiā ignorante eo cui proficit eam adimpleri. Aut potestatiua. & tunc si in dando mortuo demum testatore, & a sciente. si autem in facto: aut quòd facile potest fieri, ut exire scholas. & tunc idem quod in dando. si uerò non facilè: ut si nupserit illi, uel isti, uel similiter, quod raro contingit, & tunc etiam uiuo testatore: ut hac l. & ʃ. eo. l. multum. & l. hæc conditio. & l. si iam. & l. Publius. & l. conditionū. & ī. de hæred. instit. l. si quis ita. & C. de insti. l. si quis.

[c] Nam ut. Nam pro certe, uel pro sed.

[d] Fato. Not. non proficit fieri fato. sic & ʃ. de bonor. pos. secundum tab. l. 1. §. sufficit. in fi. ibi, scientiam &c. & ī. de acqui. hæredit. l. hæres institutus. & ī. de arbit. l. diem. in prine. Sed arg. contra. ʃ. de uerbo. oblig. l. cum seruus. & ī. quemad. testa. aperi. l. si in duobus. & C. de præsc. long. temp. l. fi. & ʃ. eo. l. multum. Accur.

Obtinuit. CASVS. Legaui tibi centum sub conditione impossibili de iure, uel de natura. certè pro non scripta habetur conditio, & legatum consequeris. Viuia.

[e] Adscriptas. In persona honorati: ut lego tibi, uel instituo te, si cœlum digito tetigeris: ut hic, & ī. de condit. Instit. l. 1. & insti. de hæredi. instit. §. fin. secus si in persona onerati: ut præcipio hæredi, ut faciat impossibile: puta in cœlum digito tangat: alias det 10. Titio. nam non ualet relictum de decem: ut Institut. de leg. §. fi. sed quandoque etiam in persona hæredis idem ut habeatur pro non apposita, sed non ad commodum fideicommissarij, ut infra ad Trebellianū. l. facta. §. si sub conditione ↄ. Accur.

Si ijs legatum. Ad euidentiam huius l. nota, quòd si libertus patronū prætereat alijs hæredibus institutis, & legata relinquat liberis, uel parentibus suis liberti, & patronus postea petat bono. possessio. contra tab. & sic rumpat testamentum liberti. & pro tertia hodie habebat ab intesta. bona dicti liberti, ꝙ pro ea parte quam consequitur ex bonis liberti, debet præstare liberis, & parentibus liberti legata eis per libertum relicta: ut ʃ. de legat. præst. bono. possess. contra tab. pe. l. 1.

SI ijs [f] legatum est, quibus patronus legata præstat: [g] temperare [h] debet prætor conditionem, ut & patrono, & hæredibus scriptis pro portione dentur [i] conditionis explendæ gratia.

Si conditio deficit ante diem expectatur dies propter dictionem tum, quæ temporis extremitatem significat Bart.

Si ita scriptum sit, Si in quinquēnio proximo Titio filius natus nō erit, tum [a] decem Seio hęres dato, si Titius ante mortuus sit: [k] non statim Seio decem deberi: quia hic articulus (tum [l]) extremi quinquennij tempus significat. †

Pupillus. seruus, & filius possunt implere conditionem. Bar.

Paulus lib. ij. ad Sab. V.

CASVS. Pone ergo quòd dictus libertus legauit liberis, uel parentibus suis fundum sub conditione si darent hæredibus scriptis centum: & postea patronus præteritus habuit per contra tab. bon. poss. liberti tertiam partem. & sic pro tertia parte debet, & vult præstare liberis, & parentibus liberti fundum prædictum eis legatum. certè prætor debet temperare conditionem sub qua dicta legata erant relicta liberis. & parentibus, scilicet ut & dicto patrono, & hæredibus scriptis pro portione dentur ea, quæ sunt apposita liberis, & parentibus gratia implēdæ conditionis legati eis relicti.

[a] Alliàs tūc prout etiam ʃ.

† Mand. § 5. quæst. 4. Regu. nume. 5. & in a. quæst. 9. Re. nu. 2.

Si ita scriptum ↄ. Ita scripsit Caius in testamento suo, Si in quinquēnio proximo Titio filius natus non erit, tunc decem Seiæ hæres dato. & postea decessit Caius testator, & postea dictus Titius decessit ante quinquennium. nunquid debentur Seiæ statim decem? Et uidetur quod sic, quia iam certum est Titio filium quinquennio nasci non posse. Respond. tamen hic, quòd non debetur ei nisi in fine quinquēnij: quia articulus tunc positus in uerbis testatoris significat extremum tempus quinquennij. Viui.

[f] Si ijs. Libertus instituto extraneo, & patrono prætermisso reliquit legata coniunctis personis si decem dent hæredi, si patronus postea petat tertiam partem per contra tabulas, soluet tertiam de legatis, & habebit tertiam de decem dandis causa implendæ conditionis: sed cæteris non soluet: ut ī. de leg. 1. l. cum patronus. & ʃ. de do. l. si patronus. & ʃ. si a paren. quis fuerit ma. l. 3. §. si filius. sed cum hodie habeat tertiam. nec soluat legata etiā coniunctis personis: ut inst. de succes. li. §. si uero testamentum. uidetur quod non de decem dandis causa implendæ conditionis aliquid habere debeat.

[g] Præstat. Vt liberis, & parentibus liberti. ad quod est C. de bonorum possessioni. contra tabul. l. 1. & dic patronus petens contra tabulas, pro tertia contra scriptos hæredes.

[h] Temperare. Vt non tota decem dentur scripto: sed producitur tertia etiam ad personam patroni, qui non fuit institutus: ut ʃ. de leg. præst. l. Is qui. §. fi.

[i] Dentur. Scilicet dari iussa causa implendæ conditionis. & facit ʃ. de dona. cau. mor. l. et qui.

[k] Mortuus sit. Et sic certum est iam Titio filium intra quinquennium nasci non posse ↄ.

[l] Tum. Tum, & tūc, idem significāt. & facit ī. de vulg. subst.

substi.l.in substitutione.& ſ.si quis cau.l.si eñ. & ꝭ.de uerb. ob. l. in illa stipulatione. & ſ. de usufruc. lega.l. uxori usumfruc.uillæ.& ꝭ.eo.l. hoc genus. Accur.

Conditionibus a pupillus & sine tutoris authoritate parere põt. nec quem moueri, quòd expleta conditione necessarius hæres aliquando b esse potest. nam hoc iure potestatis fit, non conditionis c expletæ. Item seruus, uel filiusfamilias sine iussu patris, uel domini conditionē d implere possunt: quia eo facto nemo fraudatur.

Quantum ad pœnæ commissionem etiam in ultimis uoluntatibus a persona non receditur. Bartolus.

Pomponius lib. iij. ad Sabinum. VI.

Multa e testamēto non committitur ab hærede: f uel legatario, uel eo, g qui ex ultima uoluntate aliquid lucratur, qui alicuius arbitratu monumentum facere iussus est: h si is, cuius arbitrium est, non uiuat, uel adesse non possit, aut arbitrari nolit. i

Pro ea parte, pro qua conditio est impossibilis, remouetur, pro alia firma remanet. Bar.

Si seruos k certos qui manumisisset, hæres esse iussus erat. quibusdam ex his antè mortuis, Neratius respondebat, defici eum conditione, nec æstimabat, l parere posset cōditioni, necne. Sed

Conditionibus. CASVS Titium pupillum institui mihi hæredem sub conditione, si ascenderit Capitolium: & decessi. Certè poterit dictus pupillus adimplere conditionē etiam sine authoritate tutoris sui. Sed obijcitur. nonne solet dici, quod pupillus sine tutoris authoritate non obligatus hæreditati? Certe sic. ut ſ.de autho. tut.l. obligari. in prin. & §.hæreditatem. ergo male uidetur hic dicere ita indistinctè. deberet enim excipere illū pupillum, qui est in potestate patris instituentis eum sub dicta conditione. nam ille pupillus adimplens conditionē prædictam est necessarius patris hæres, & ita inuenitur obligari hæreditati sine authoritate tutoris: quod esse nō debet ut dixi. sed hoc non obstat: quia hoc, scilicet quòd fiat necessarius hæres, euenit iure patriæ potestatis, & non iure conditionis expletæ, siue impletæ. Sed pone quod sub dicta conditione institui mihi hæredem seruum Titij, uel filium suum fam. nunquid implere conditionem sine iussu patris, uel domini possunt? Et uidetur quòd non, quia filius, uel seruus non possunt facere deteriorem conditionem patris, uel domini. esset autem deterior conditio patris, uel domini, si essent hæredes per filios, uel seruos eorum adimplentes conditionem sub qua sunt instituti. Sed respon. hic quòd bene possunt adimplere dictam conditionē quia eo facto, id est, per dictam adimpletionem conditionis nemo fraudatur. i. neq; pater, neq; dominus: nam non sunt propter hoc hæredes nisi uelint. Viui.

a Conditionibus. In faciendo existentibus: puta si ascenderit Capitolium. secus autem credo, si in dando: ut ꝭ.de solu l. quod si forte. §. fin. idem dico econtra, si aliquis sit iussus date pupillo, uel facere aliquid ei. nam fieri sine tutore potest. sed dari non potest: ut ꝭ. de solu.l. si seruus decem. H. Item & impedire potest pupillus: ut ꝭ. eo.l. cum pupillus.

b Aliquando. Puta si sit in potestate testatoris constitutus.

c Non conditionis. Argumentum quòd non statim impleta conditione sit quis hæres: ut ſ. de condic. ob cau.l 1.§. si parendi. & de acqui. hære. l. Antistius. & de condi. insti. l. antepe. Sed contra ſ. de hære. insti. l. iam dubitari. sed dic, ut ſ. de cond. ob cau. l. 1. §. si parendi.

d Conditionem. Quæ fit in faciendo, secus fortè si in dando. uel refert institutus sit sub conditione filius, uel seruus, dominus an pater. in primo non potest: ut ſ. de condi. insti. l. sub conditione. quæ est contra. in secundo potest: ut hic. uel secundum alios potest, ut habeantur pro purè instituta dominus, & pater. Accur.

Multa testamento. CASVS Institui mihi hæredem Titium: & iussi ei, quod faceret mihi monumentum arbitrio Seij, & si non faceret, iussi quod daret centum Caio nomine mulctæ. i. pœnæ, & decessi postea dictus hæres meus non inuenit uiuū Seium, cuius arbitratu faciat monumentū, uel nō uult adesse idem Seius uel non uult dicere quale fieri debeat monumentum, certè in his tribus casibus nō incidit hæres in dictā pœnam, quia per eum non remanet. & idem est, si talis pœna apponatur legatario, uel alicui alij, q capit ex ultima uoluntate. Si seruos. Institui mihi hæredem Titium sub conditione si manumitteret quatuor seruos pose, quos nominaui: quorum duo erāt mortui ante testamentum meum me ignorante. & postea decessi. nunc quæritur, an dictus Titius defectus sit conditione: ut scilicet non sit hæres, ex eo quòd nō potest manumittere mortuos. & dixit Neratius quod sic: nec distinguebat dictus Neratius, utrum dictus Titius posset in totum parere dictæ conditioni, an non: ut primo casu non sit hæres, si non pareat, secundo sit hæres: quia parere non potest: imò simpliciter dicebat: ut dixi, eum conditione defectum esse. sed malè dixit dictus Neratius. unde Seruius, & Labeo, & Sabinus, & Cassius reprehendunt eum ponendo similem casum superiori, qui casus est talis. Pone quòd ego ita scripsi in testamento meo: si filia mea, & mater mea uiuent, Titium hæredem instituo, cum filia mea iam esset mortua me ignorante, & postea decessi. certè non deficitur conditione dictus hæres institutus, quamuis filia mea non inueniatur uiua. tales enim conditiones habentur pro non scriptis quasi impossibiles. Viui.

e Multa. Aliàs dicitur extraordinaria pœna pro arbitrio iudicis: ut ꝭ. de uer. sig. l. aliud. §. inter. Sed hæc a testatore. Et dic quod testator iussit fieri monumentum ab hærede, uel aliàs honorato, arbitrio Titij: quo non facto, præcepit dari decem cuidam nomine pœnæ. duplici ratione non committitur: prima quia non arbitratur Titius: ut hic. ad quod ſ. de usur. l. cum quidam. §. si pupillo. & de arbi. l. arbiter. & ꝭ. eo. l. si Titius statuas. & l. intesta. Item quia olim nil poterat ratione pœnæ poni: licet hodie contra: ut ſ. de ijs, quæ pœn. no. l. 1. & Insti. de leg. §. pen. & §. fin.

ADDITIO. Dic q illa l. ā. de ijs, quæ pœ. no. nō obs. quia ibi loquitur, quando præcesserat dispositio turpis, licet gl. ibi aliter sentiat, & non bene secundum Bar.

f Ab hærede. Scilicet præstanda.

g Vel eo. Puta fideicommissario.

h Iussus sit. Et si non fecerit, det decem Titio.

i Nolit. Ideoq; quod iussus est legatarius, non impletur, nec recurritur ab arbitriū alterius, ut hic innuit, & C. de contrahen. empt. l. fin. & ꝭ. de uerb. obli. l. si quis arbitratu. Accur.

k Si seruos. Testator instituit Titium hæredem si manumitteret Stichum, Pamphilum, & Erotem. cum duo ante testamentum decesserint. Neratius dicit deficere cōditionem institutionis propter mortuos, nec æstimabat. s. referre, parere posset conditioni in uiuis, uel nō.

l Æstimabat. Id est, nil cogitabat super hoc: quia pro

b P. Fl. fieri.

a In vulga. mulcta.

In P. F. aut rei arbitrari nolit.

Seruius respondit; cùm ita eſſet ſcriptum, Si filia & mater mea viuet,[a] al tera iam mortua[b] non defici[c] còditione: Idem eſt, & apud Labeonem ſcriptũ Sabinus quoque, & Caſsius quaſi impoſſibiles eas conditiones in teſtamento poſitas: pro non ſcriptis[d] eſſe. quæ ſententia admittẽda eſt.

In omnibus conditionibus de non faciendo quæ non poſſunt impleri ante vltimum vitæ ſpiritũ ſine expectatione triſtis euentus, cautio de non faciendo pro implemento habetur. idem ſi non ſit, cui caueatur. Barto.

Vlpianus libro xviij. ad Sabinum. VII.

Mutianæ cautionis utilitas[e] in conditionibus conſiſtit, quæ in non faciendo conceptæ ſunt:[f] ut puta, Si in Capitolium non aſcenderit. Si Stichum non manumiſerit, & in ſimilibus.[g] Et ita & Ariſtoni & Neratio, & Iuliano uiſum eſt, quæ ſententia ex conſtitutione diui Pij comprobata eſt: Nec ſolùm in legatis[h] id placuit: verùm in hæreditatibus quoque idem remedium admiſſum eſt. Vnde ſi vxor maritum ſuum, cui dotem promiſerat, ita hæredẽ ſcripſerit ex parte, Si dotem q̃ ei promiſi, neq; petierit, neque exegerit: denũciare eum poſſe cohæredi, paratũ ſe accepto facere dotem, vel cauere: & ita adire poſſe hæreditatẽ. Sed ſi ex aſſe ſit inſtitutus maritus ſub ea conditione: quoniam non eſt, cui caueat, non impediri eum, quò minus adeat hæreditatem. Nam iure ipſo videtur impleta conditio:[i] † eò quòd non eſt, quem poſsit de dote conuenire ipſe, adeundo hæreditatem.

Qui debet cum aliquo eſſe, non tenetur cum eo omni momento morari. Bartolus.

Pomponius lib. v. ad Sabinum. VIII.

Si quis ita legauerit, Dum uxor mea cum filio[k] erit, hæres meus ei tantum dato: ſi ea lati-

---

eo habetur, ac ſi parere non poſſet.

[a] Viuet. Puta in calendis: ſtabaudi dato illi decem.

[b] Mortua. Ante teſtamentum.

[c] Non defici. Si habet non defici, concordat cum ſequentibus iuriſconſultis, & contradicit Neratio: vel ſi deeſt non, concordat cum Neratio. & Labeone. ſed Sabinus, & Caſſius contradicunt: quod ſenſit, & ſecundum primam, ſcilicet non defici, dic ſecundum Azo. & H. ſi tamen altera, quæ erat viua tempore teſtamenti, viuat in calendis. cum enim ſit caſualis cõditio ea deficiente nullum eſt legatũ. & idem in ſuperiori poteſtatiua, hic ſecus: quia ibi in ſuperſtitibus ſi manumiſſio per caſum eſt impedita, pro impleta habetur conditio: vt ſupra de condit. inſtitu. l. quæ ſub conditione. §. quoties.

[d] Pro non ſcriptis. Hoc intellige in ſeruis mortuis. ſed ſuperſtites dico cum manumittere debere. Sed quid ſi deceſſerit poſt teſtamentum? Reſpon. nõ deficit conditio. ſecus in alio caſu, quando altera mulierũ deceſſiſſet poſt teſtamentum: quia illa conditio eſt caſualis, ſed alia poteſtatiua. vnde habetur pro impleta cũ non ſtet per eum, ſed per fortuitum caſum. & facit ſupra de lega. j. l. ab omnibus. §. in teſtamento. & de condit. inſtitu. l. ſi quis teſtamento.

Mutianæ. CASVS. Legaui tibi decẽ ſi Capitoliũ non aſcenderis, vel ſi Stichum non manumiſeris. certè ſi caueris hæredi meo de non aſcendendo, vel non manumittendo, cõſequi debes legatum, & dicitur Mutiana cautio à Mutio introducta. & idem eſt, ſi inſtitutus eſt aliquis ſub aliqua dictarum conditionum, vt ecce inſtituit vxor virum hæredem pro dimidia, ſi dotem ſibi viro per vxorem promiſſam, & non datam non peteret. non cauebit vir cohæredi ſuo de non petendo, & hæres erit. ſi autem dicta vxor eum ſolum prædicto modo hæredem inſtituit. & ita nõ eſt cui caueat: erit hæres etiam ſi non caueat. Viuianus.

[e] Vtilitas. Aliàs neceſſitas, ſcilicet cauſa iſta, ſi vult cõſequi relictum. aliàs vtilitas: quæ eſt, quia ſtatim legatum conſequitur remedio cautionis, & fauore vltimæ voluntatis, niſi alia conditio ſuſpendat: vt j. eo. l. auia. §. Mutiana. nam in ſtipulationibus ſecus, vt & alias inter viuos: vt infra de verb. oblig. l. ita ſtipulatus ſum: ſe ſiſti certo loco. in fi. j. reſpõ. & ſ. de cõdi. cau. da. l. 2. in pri. & fuit à Mutio inuenta, vt Publiciana a Publicio: vt Inſti. de act. §. alia. ſcilicet de re cum fructibus reſtituenda ſi veneris contra cautionem: vt j. eo. l. hæres. §. qui poſt. & ſ. de leg. 2. l. cum filius. §. qui Mutianæ.

[f] Quæ in non faciendo conceptæ ſunt. Secus ſi in faciendo. tunc n. non niſi extante conditione: vt j. eod. l. qui hæredi. in fi. Azo.

[g] Et in ſimilibus. Quæ nõ poſſunt impleri viuo legatario: aliàs ſecus ſi poſſũt impleri eo viuo. vt ſi Titio equum non dederis, lego tibi decem. nã te viuo poteſt conditio exiſtere, ſi equus, vel Titius moriatur, in caſu tamen interponitur cautio, etiam ſi poteſt impleri viuo legatario: vt decẽ vxori lego ſi à liberis non diſceſſerit. nam durum eſt euitari cautionem illo prætextu: quòd liberi præmoriantur matri: vt j. eo. l. cum tale. in princ. & §. Titius. & hac ratione fit cautio cum dixi, Si Stichum non manumiſeris: licèt poſſet præmori Stichus: quia cogitari hoc durum eſt. Porrò quædam eſt conditio in non faciendo: quæ omnino remittitur quaſi contra publicam vtilitatem: vt Bertæ ſi non nupſerit, vel æquipollens vt j. eo. l. cum tale. §. Mæuiæ. & facit j. eo. l. cum ſub hac. & l. hoc genus. & l. pater. §. ſocrus. & j. de manu. teſta. l. fin. & l. auia. §. Titio.

[h] In legatis. Id eſt, non ſolum cum onus legatario eſt impoſitum: ſed etiã cum hæredi. ſ. de adimen. leg. l. 3 §. ſi quis ita.

[i] Videtur impleta conditio. Pro facto habetur, quod non poteſt fieri. ſic ſupra de condit. inſtit. l. mulier. in princ. & ſupra eodem. l. multa. circa princ. & argum. ſ. de vſur. l. pecuniæ.

Si quis ita. CASVS. Cum haberem vxorem Titiam libertam Seij: & filios ex ea: ita ei vxori legaui in teſtamento meo: dum vxor mea cum filio Titio erit, hæres meus ei centum dato omni anno. & poſtea deceſſi. poſtea mea vxor latitans patronum, qui venerat ad eos. quia timebat eũ, de medio diſceſſit, & intermiſit ad ſtandum in aliam domum donec patronus recederet: nihilominus tamen tenuit animum habendi ſecum liberos prædictos, inter quos erat Titius prædictus, certè quia non remanet per eam quin ſtet cum dicto Titio, debet habere legatum. Viuianus.

[k] Cum filio. Ex hoc patet legatum eſſe annuũ: & petitur pro quolibet anno quo fuit cum filio quantolibet ſpe: vt ſ. de lega. 3. l. qui concubinam. §. proxi. Accur.

† Sic conditio impoſſibilis vitiat. q̃d dic quãdo teſtatõr putat eã poſſibilem & in ſeruo. & ibi Bar. ſ. de cõdi. inde. item niſi eſſet impoſſibilis, & turpis ſimul. Bal. in l. ſi pater. C. de inſtitu. & ſubſtit.

Pactũ dicitur, q̃d fieri non poteſt.

a Patronum. Subaudi propter.
b De Medio. Nec cum filio uel patrono moraretur. qui ad eos uenerat.
c Per eam stet. Sic s. de annuis lega. l. Mæuia. & s. de leg. 2. l. Titia. §. Seia. & C. de leg. l. 1. Accus.

tum cũ pubes erit & ipse Titius effectus est pubes mõ uiuente: incerta enim dies habetur pro conditione: ut s. eod. l. 1. §. dies autem. cum similibus. Viuia.
f Cum nupserit. Subaudi decem lego.
g Non satis. Id est, non multum.

Solemus. CASUS. Cum me sciente hæredem ex uxore mea liberos, eidem uxori meę legaui c. cum ipsa habuerit liberos. certè non uideor sensisse de ijs liberis, quos iam ipsa habebat tẽpore testamenti mei: sed de alijs, quos in futurum haberet. Viuianus.
d Liberorum. Id est, cum liberos habuerit: ut s. de lega. 2. l. si ita. §. is cui.
e Maritus. Hoc si maritus sciebat: ut j. eod. l. si iam facta. Hu. & facit j. eod. l. cum uir. & l. si uit.

Hæc c. ditio. CASUS. Filiæ meæ legaui centum cum nupserit. certè siue me uiuo, siue mortuo nupserit, uidetur impleta conditio, & sic habere debebit legatum. Sed quid si taliter nupsit quod nuptiæ non ualuerunt? certè non uidetur impleuisse conditionem puta si nupsit ante 12. ann. uel nupsit ei, cuius nuptijs est ei interdictum per ius, puta tutori suo quondam, uel præsidi illius prouinciæ, unde illa est: ut s. tit. 1. l. a. §. 1. & 2. Sed nunquid quando nupsit non legitimè potest post ea legitimè nubẽdo parere conditioni, quasi prius non nupserit? Et certè de iure stricto distinguitur: aut ego testator sẽsi de primo nuptiali iugo, cum legaui filiæ meæ, cum nupserit: aut etiam de secundo. Primo casu defecta est conditio, & sic non potest amodo impleri. Secundo casu, non est defecta: & sic potest adimpleri. de æquitate tamen dicendum est conditionem impletam. s. de facto nondum defectam. i. nondũ defecisse: & sic adimpleri posse spreta dicta distinctione. Si sic legatum. Legaui Titio c. sub conditione, si nauis ex Asia uenerit: & nondum completo testamento a me, uenit nauis. certè pro impleta habetur conditio: & sic Titius legatum consequitur. casuales enim conditiones adimplẽtur etiam uiuo testatore. & idem est in ea conditione, quæ habetur pro casuali, puta quæ est apposita sub incerta die: puta si legaui Titio centum cũ pubes erit...

a In P.F. non satis egerit quando, sed hic rectius.

...tans patronum, a de medio b discesserit, ut tamẽ consilium retineret habendi secum liberos: deberi ei legatum Trebatius, & Labeo aiunt: quia non omne momentum exigendum sit, ut cum liberis sit: sed si eam mentem, & id propositum habeat, ne filium à semet dimittat, néve per eam stet, c quò minus cum ea filius educetur.

Quando uerbum reperitur in præterito, & in futuro in ultimis uoluntatibus, intelligitur in futuro. Bartolus.

Vlpianus lib. xx. ad Sabinum. IX.

Solemus dicere, cum qui in tempus liberorum d uxori legat: de ijs non sensisse, quos iam tunc uxor habuit, cum testaretur maritus. e

Conditio cum nupserit, potest quandocumque impleri, dummodo implementũ de iure consistat. Bartolus.

Idem libro xxiij. ad Sabinum. X.

Hæc conditio, Filiæ meæ, cùm nupserit: f talis est, ut qui testatus est, impleri solummodo conditionem uoluerit, a nõ etiam satis g exigi, quando. Et ideo & si uiuo testatore nupserit post testamentum h factum: impleta conditio uidetur: præsertim cum conditio hæc talis sit, ut semel impleri debeat. i Sed enim non omnes con iunctiones k implent conditionem. puta enim non dum nubilis l ætatis in domum mariti deducta: non paruit conditioni. Sed & si ei coniuncta sit, cuius nuptijs ei interdictum sit: idem dicemus. An tamen nubendo post ea parere conditioni possit, quasi nõ nupserit, dubitari potest. Et si testator de primo nuptiali iugo sensit: puto defectam conditionem: benignè m tamen dicendum est, nondum conditionem impletam defectam.

Conditio casualis, si tempore testamenti extiterat testatore ignorante, facit dispositionem haberi pro pura. Bart.

Si sic legatum sit, Si nauis ex Asia uenerit: & ignorante testatore nauis uenerit testamẽti facti n tempore, dicendum est pro impleta haberi. Et si cui legatum est sic, Cùm pubes erit: simili modo hoc erit dicendum.

Paulus libro iiij. ad Sabinum. XI.

h Post testamentũ. Facit s. eo. l. a. & C. de insti. & subsi. l. si quis hæredem. Sed quid si tempore testamenti erit nupta? Respond. distingue sciat testator, uel non: ut s. de leg. 2. l. si ita scriptũ. §. si pater. & j. eo. l. si iam.
i Debeat. Arg. contra s. de lib. & posthum. l. placet.
k Coniunctiones. Id est, nõ esse matrimonium. & sic nota nõ sufficit fieri, nisi iuris effectum sortiatur. sic j. de fideius. l. 3. & C. si manc. ita fue. alie. ut man. l. ea quidem. & j. de sol. l. si seruus decẽ. Sed argu. contra j. eod. l. Mænius. & s. de condit. institu. l. mulier. §. si quis hæred.
ADDITIO. Dic secundum Bartolũ, quòd ibi nõ poterat impleri de iure: unde sufficit, quod impleatur de facto: & ita uidetur testator sensisse, secundum Dyn.
l Nubilis. Nec enim uidetur nupta, quæ uirum pati non potest: ut j. quãdo dies leg. ced. l. pen.
m Benigne. Spreta illa distinctione, sensit de primo iugo, uel non. & quod sub ijcit nõdum. &c. sic copula, dicendum est conditionem impletam, scilicet de facto nondum defectã, & sic adhuc impleri potest secundum Alb. uel dic, scilicet conditionem defectam, nondum impletam de iure. & ita adhuc potest impleri in alterius personam. Sed contra s. de iure dot. l. dotis pro. & j. de uerbo. signif. l. bone. §. hoc sermone. Solu. in contractibus, & testamẽtis si legetur, uel promittatur cum nupserit, primæ nuptiæ significantur: ut ibi, & supra de legatis secundo. l. cum pater. §. pater. si tamen primæ fuerunt utiles. si inutiles deficit conditio de iure stricto. sed de æquitate permittuntur iterum impleri in testamentis. sed idem forte in contractibus secundum Azo. Alij quod hæ in ultima uoluntate, illæ inter uiuos: quod non placet.
n Testamenti facti. Et facit s. de leg. 2. l. si ita. §. si pater. & j. proxi. §. & s. de re. dub. l. quidam relegatur.

Nupta nõ dicit, quæ uirum pati non potest.

Si iam

SI iam facta. CASVS: Institui te hæredem, si nauis ex Asia uenerit. & in ueritate nauis iam uenerat ex Asia me sciente. certe ad hoc ut impleatur conditio debet expectari ut iterum nauis ueniat. Si uerò nesciā nauem uenisse in præsenti potes adire hæreditatem.

Item sciendum. Institui te hæredem si Capitolium ascenderis. & ita sub promiscua conditione, id est, quæ potest redintegrari, uel iterū adimpleri. & pendet de tua potestate. certè ad hoc ut habeas hæreditatem meam necesse est, ut ascendas Capitolium iterum post mortem meam: quia in hoc fiūt cōditiones promiscuæ, ut pateatur testamento non promiscuæ autem adimplentur uiuo testatore etiam, ueluti si instituo te hæredem si Titius fuerit factus consul. Viu.

a Si iam. Facit s. de leg. a. l. si ita. §. si pater.

b Promiscuas. Id est, quas facile, & frequenter adimpleri contigerit. In. uel secundum alios, id est, quas iterari sæpe contingit, ut si Capitolium ascenderis ut subijcit, & pendet de potestate legatarij, uel hæredis cum est imposita, secundum R. & facit s. eo. l. 2. & quod ibi notaui. & facit ad l. s. de libe. & posthu. l. Titius. §. fi. & j. eo. l. Publius. & s. de lega. 1. l. quæsitum. §. 2. & j. eod. l. si in diem. & infra eo. l. si uir. Accur.

c Pareatur. Nam scire debemus supra, eo. l. 2.

SI iam [a] facta sunt, quę conditionis loco ponuntur; & sciat testator: quæ iterum fieri possunt, expectētur, ut fiant. Si uerò nesciat: præsēti [*] debeantur. Item sciendum est, promiscuas [b] cōditiones, post mortem impleri oportere, si, in hoc fiant, ut testamento pareatur: [c] ueluti, Si Capitolium ascenderit, & similia. non promiscuas etiam uiuo testatore existere posse: ueluti, Si Titius consul factus fuerit.

[*] Præsenti die.

[a] Quæ dicatur cōditio promiscua, & quādo apponi dbet uide Ang. & Imo. in l. fi. de cōdi. instit.

Falsa causa non uitiat legatum. Bart.

Vlpianus libro xxiiij. ad Sabinum. tuII.

SI ita legatū sit. Quoniam filius meus maior ex arca mea decem sustulit, hæres minor filius decem è medio sumito. debetur legatum: quia idcirco relictum est, ut conditio filiorum exæquaretur. & sanè hæc causa est. [d] namque causa in præteritum, [e] pœna [f] in futurum confertur.

Conditio de dando pupillo, uel furioso impletur dando tutori uel curatori. Bart.

Paulus libro v. ad Sabinum. XIII.

SI fundus alicui legatus fuerit, si pupillo, uel furioso pecuniam dedisset: uidetur explesse cōditionem, curatori, uel tutori dando. [g]

Conditio impedita per tertium legitimè habetur pro impleta. Bart.

Pomponius libro viij. ad Sabinum. XIIII.

SI Titius statuas in municipio posuerit; hæres esto. Si paratus est ponere, sed locus a municipibus ei non datur: Sabinus & Proculus hæredem eum fore: & in legato idem iuris esse dicunt. [h]

Conditio nuptiarum impletur, cum nuptiæ consensu contrahuntur. Bart.

Vlpianus libro xxxv ad Sabinum. XV.

[*] CVm fuerit sub hac cōditione legatum; Si in familia nupsisset: uidetur impleta conditio, statim atque ducta [i] est uxor, quamuis nondum in cubiculum mariti uenerit. Nuptias enim non concubitus, sed consensus facit. [†]

Caius libro j. de testa. ad edic. præt. XVI.

SI ita legatum. CASVS. Institui mihi hæredes Titium, & Seium meos filios. quorū unus erat maior quam alter, & postea dixi. Quoniam filius meus maior ex arca mea substulit 10. hęres minor filius 10. de medio sumito. & decessi. nūquid debetur ei minor legatum etiā si maior filius nihil de arca substulit? & dicitur quod sic, quia idcirco relictum est ut exæquaretur conditio filiorum, & quia in legando minori filio apposui causam dicendo, Quoniam filius meus &c. & causa est de præterito: & ideo licet causa non subsit ut quia maior filius nihil de arca sustulit: tamen legatum debetur minori filio. pœna autem confertur in futurum, id est, legatum nomine pœnæ relictum, ergo est conditionaliter relictum, & non per causam ut superius legatum: & ideo non debetur nisi existat conditio. qualiter autem relinquatur legatum nomine pœnæ, dictum est s. eo. l. multa. Viuia.

d Causa est. Et ideo licet causa non subsit, id est, quia maior filius non sustulit. tamen legatum debetur: ut j. eo. l. l. demonstratio. §. quod autem.

e In præteritum. Vt s. de cond. indeb. l. damnas.

f Pœna. Id est legatum nomine pœnæ relictū: ut Insti. de lega. §. pœnę. & idē in stipulatione pęnæ li. iudicium autem confertur in præteritum, nō in futurum ut s. de iudi. l. non quemadmodū. & facit j. eo. l. continalim. & s. d hęr. insti. l. ille autem.

SI fundus. CASVS. Legaui tibi fundum, si dederis Titio pupillo centū. certè tutori eius pecuniam prædictā dando uideris adimplere conditionem. & Idem est si legaui tibi fundum: si dederis Seio furioso centum. nam curatori eius dando adimplere uideris conditionem, & habebis fundum. Viui.

g Dando. Ita tamen si quod datum est, uersum sit in utilitatem pupilli, uel adulti. ut j. de solu. l. Stichum, aut Pamphilum. §. usumfru. sed an pupillo potest dari? Respō. sic: ut j. e. l. cum pupillus. sed ibi in faciendo, hic in dando. sed in dando uidetur idem: ut infra, de sol. l. si stipulatus fuero. sed ibi in rem pupilli fuit uersum.

SI Titius. CASVS. Ita dixi in testamento meo: si Titius statuas in municipio posuerit, hæres esto. & decessi. certè si paratus est ponere statuas Titius, sed locus ei a municipibus non datur: hæres erit. idem si reliqui legatum ei sub dicta conditione. Viuianus.

h Dicunt. Si non stat per eum: ad quod est s. de contra hen. empt. l. Labeo. & j. de reg. iur. l. qui potest facere. & j. eo. l. cum ita datur. §. fi. & s. e. l. multa. in prin.

CVm fuerit. CASVS. Legaui Titiæ c. si in familia mea nupserit, & decessi certè uidetur per eā impleta conditio, statim cum ducta est uxor per aliquem de familia: quamuis nōdum in cubiculum mariti uenerit. nam consensus facit nuptias, & non concubitus: ut in Auth. de nup. §. nuptias. Viui.

i Ducta. Hic est arg. quod opus est deductione ad matrimoniū. & ar. C. d do. añ nup. l. cū in te. & s. de ri. nu. l. mulierē. Sed dic cōtra, ut l. fi. huius l. & j. de reg. iu. l. nuptias.

[*] In P. F. cui fuerit, &c.

[†] Præclare in hāc sententiā Plutarch. in præceptis connubialib.

a Nota. gl. secundum Pau. Castr. hic et ex tex. iun. glo. infertur ad statuta q̄ uir lucret dotē uxo. præmortuę, q̄a statim quōd est cōtractū matrimonium per uerba de præsēti statutis locus est, & sic ante ductionē.

IN ijs, quæ extra testamentum incurrunt, [a] possunt res ex bono, & æquo interpretationem capere: ea verò quæ ex ipso testamento [b] oriuntur, necesse est secundum scripti iuris rationem expediri.

Falsa demonstratio non vitiat legatum, si de corpore constat. Bart.

Idē libr. ij. de lega. ij. ad edi. præto. urb. XVII.

DEmonstratio falsa est, veluti si ita scriptum sit, Seruum Stichum, quē de Titio emi fundum Tusculanum, qui mihi a Selo donatus est. Nam si constet, de quo homine, & de quo fundo sēserit testator: ad rem nō pertinet, si is quē emisse significauit donatus sit: aut quem donatum sibi esse significauit, emerit. [c] Igitur & si ita seruus legatus sit, Stichū coquum, Stichum sutorem Titio lego: licet neque coquus, neque sutor sit ad legatarium pertinebit, si de eo sensisse testatorem conuenerit. Nā & si in persona legatarij designanda aliquid erratum fuerit, cōstet autem cui legare voluerit, perinde valet [d] legatū, ac si null⁹ error interuenisset.

Falsa causa non vitiat legatum, nisi conditionaliter sit expressum. Bart.

Quod autem iuris est in falsa demonstratione, hoc vel magis est in falsa causa: veluti ita, Titio fundum do, quia negotia mea curauit. Itē, Fundum Titius filius meus præcipito, quia frater eius ex arca tot aureos sumpsit. [e] Licet enim frater huius pecuniā ex arca non sumpserit: vtile legatum est. At si conditionaliter concepta sit causa veluti hoc modo, Titio, si negotia mea curauit; fundum do. Titius filius meus, si frater eius centū ex arca sumpsit, fundum præcipito: ita vtile [f] erit legatum, si & ille negotia mea curauit, & huius frater centū ex arca sumpsit. Quòd si cui in hoc legatum sit, vt ex eo aliquid faceret: puta vt monumentum testatori, vel opus, aut epulum municipibus faceret, vel vt ex eo partē alij restitueret: sub modo [g] legatum videtur.

Cautio Mutiana præstatur iis, quorum interest. Bar.

Idem libr. xviij. ad edict. prouin. XVIII.

IS, cui sub conditione non faciendi [h] aliquid relictum est, ei scilicet cauere debet Mutiana cautione, ad quem iure ciuili deficiente conditione hoc legatum, eave hæreditas pertinere potest. [i]

Conditiones debent intelligi secundū testatoris voluntatem, quæ dominatur in testamentis. Bartolus.

---

l. nuptias. & hic loquitur quando non constabat esse ante contractum matrimonium.

IN ijs, quæ. CASVS. Cum me sciente haberem ex vxore mea liberos, eidem vxori legaui centum, cum ipsa liberos habuerit, & postea decessi. nunc est quæstio inter eā, & hæredem meū, de quibus liberis videar sensisse: utrum de iam natis, an de nascituris: certè iurisconsult. ex bono, & æquo capit interpretationē. s. ut videar sensisse de futuris liberis: ut s. eod. l. solemus. si autem hæres meus diceret dictæ meæ uxori, non fuit tibi legatum, & ipsa uelit probare sibi legatum: debet hæc quæstio expediri secundum rationem stricti iuris, scilicet audiendo probationes, & faciendo ea quæ solent fieri in causis ordinarijs. Viuia.

[a] Incurrunt. Vt mēdia, & verborum ei⁹ interpretatio: vt supra eod. l. solemus. & j. eo. l. si vir uxori. B. & s. de an. leg. l. Mæuio. §. uxore. Ioan. & C. de fideicom. l. voluntatis. Hugo. & s. de testa. tute. l. duo. & de rebus dubijs. l. si fuerit. & l. cum in testamento. Accur.

[b] Ex ipso testamento. Vt legatorum, vel fideicommissorum relictorum probatio, vt s. de legat. 3 l. non aliter. & argum. s. de transact. l. de his. & facit C. de testamen. l. non codicillum.

DEmonstratio. CASVS. Hæc l. dicit principaliter tria. Primo q. falsa demonstratio rei legatæ non impedit legatum, & de eo ponit duo exempla satis leuia, vsque illuc, nam & si in persona, &c. ubi dicit q. sicut falsa demōstratio rei legatæ non nocet legato, ita nec falsa demonstratio in persona legatarij apposita, dummodo de persona legatarij constet. Secundo dicit idem in falsa causa, scilicet quod non nocebit legato, de qua duo plana ponit exempla. secus autem si causa sit apposita conditionaliter: quia tunc his demum erit legatū utile, si causa uera inueniatur, de quo ponit duo exempla. Tertio dicit qualiter legatum dicitur relinqui sub modo. Viuianus.

[c] Emerit. Hoc ita si rem expressè designo. alioqui secus esset: vt s. de aur. & argen. leg. l. Quintus. §. 1. & sic determino sequentem §. quod autem.

[d] Valet. Vt Instit. de lega. §. si quis in nomine.

[e] Sumpsit. Illud no. quod omnis demonstratio, & causa continet conditionem non expressa specie in demonstratione, vel persona in causa: ut s. de aur. & arg. lega. l. Quintus. & s. de dote prælег. l. j. §. adeo aūt. versi. sed & si dotē. Azo. & facit s. de lib. le. l. leg. sui. & j. de secundis tabu. l. si ita. §. sed omnia.

[f] Vtile. Nisi aliàs relicturus non erat vt j. eo. l. cum tale. §. falsam.

[g] Sub modo. Et sic sūm capitur præstita cautione de faciendo: vt s. de legat. 2. si tibi legatū. Azo. aliud in conditione: ut infra eod. l. legata sub conditione. Accursius.

IS, cui sub. CASVS. Legaui tibi decem, si Capitolium non ascēderis, & decessi. & sic debes habere statim legatum; & cauere q. non ascendes Capitolium, quæ cautio dicitur Mutiana, eò quod à Mutio fuit inducta. nunc quæritur, cui debeas prædicto modo cauere? & dicitur quod illi, ad quem potest pertinere legatum de iure, si deficiat conditio, puta quia ascēdas Capitolium: puta ei qui substitutus est in legato, vel coniuncto: ut C. de cadu. tol. §. in primo. & si non est coniunctus aliquis, vel substitutus, debet legatum redire ad hæredem deficiente conditione, & ideo tunc hæredi Mutiana cautione cauendum est. Viuianus.

[h] Non faciendi. A se solo: ut j. eo. l. auia. §. Titia.

[i] Potest. Ad hæreditatem, & legatum cautio pertinet, ut j. eo. l. Mutianæ. §. nec solum. Accur.

Vlpianus libro lv. disputatio. XIX.

IN conditionibus a primum locum b voluntas defuncti obtinet: eaq; regit c conditiones. Denique & in ea conditione, Si filia mea cum Titio nupta erit: d placuit nō semper mortis e tempus obseruari, sed voluntate patrocinãte tardius produci.

Conditio quæ tacitè inest, si exprimatur, legatum conditionale non facit, nisi testator aliter voluerit. Item conditio de præsenti non suspendit. Bar.

Hæc scriptura, Si Primus f hæres erit, g dare h damnas esto: pro conditione non est accipienda. i magis enim demonstrauit testator, quando legatum debeatur, quàm conditionem inseruit: nisi fortè hoc animo, k fuerat testator, vt faceret cõditionem. Proinde nec illud dicendum erit facere conditionem, Quicquid mihi Ephesi oportet dari, l hoc do, lego. Sed si sic leget, Si Primus mihi hæres nõ erit, damnas esto Secũdus dare, & Primus hæres extiterit: m legatum non debebitur. Si Primus adierit cum Secundo: non extitisse conditionem nequaquam ambigendum est.

Conditio, si aliquis hæres nõ erit, deficit illo existente hærede pro parte. Bar.

Si patronus contra tabulas bonorum possessione accepta, debitam portionem occupet: lega

IN conditionibus. CASUS. Legaui Titio x. si cũ filia mea contraheret mrimonium. certè si contrahat cũ ea matrimoniũ me viuente, debet hre legatũ post mortẽ meã. nã non fuit opus ipsi Titio expectare mortem meã, vt post mortẽ meam contrahat mrimonium. & sic conditionem adimplere. nam & ante mortem meam, & post mortẽ põt cõtrahere matrimoniũ: & est ratio quare ante mortẽ meã põt contrahere, siue conditionẽ istã adimplere: quia dicta cõditio mixta est. l. nã & si potestatiua esset, tãtum post mortem meã hret necesse adimplere cõditionẽ, vt probat ī. l. a. & l. si iam. & l. hæc conditio. sed licet ista conditio possit adimpleri ante mortẽ meã, nec sit op⁹, vt legatarius expectet mortẽ meã: tñ si legatarius nõ impleuit eã ante mortẽ meã, põt adimplere post & ita vlterius producitur. l. vltra mortẽ meã. & hoc quia præsumit me ita voluisse. vnde voluntas mea in hoc patrocinat. in conditionibus. cũ primũ locũ volũtas defuncti obtinet, eaq; regit conditiones. & secundum hunc casum dicas ĩ. placuit non semper mortis tempus obseruari &c. scilicet per legatarium: vt ante mortem adimpleat conditionem semper, quamuis ei licẽtia de hoc detur: sed voluntate &c. vel pone secundo casum tali modo, legaui Titio x. singulis annis hoc modo, lego Titio, si filia mea cũ ipso Titio nupta erit. postea me viuẽte, vel mortuo accepit dictus Titius eã in vxorem, vel iã habebat eã in vxorẽ tpe, quo pdicto modo ei legaui. postea mortua est in mrimonio dicta mea filia: nũc quæritur, an vltra tps mortis ipsius filiæ debeat Titius pcipere illa x. legata sibi p me sing. ann. & tñ q sic: & sic tardius pducit legatum quã sit mors filiæ. & ita vltra mortẽ filiæ producit q non videb si quibusdã, qa matrimoniũ non durabat. & ego testator dixi, si filia mea cum Titio nupta erit &c. sed factũ est, vt dixi, voluntate mea testatoris ad hoc patrocinante. & cũ hac positione facit C. de leg. l. j. & ī. de ali. l. libertis. §. 2. & l. Stichus. §. fi. Vel dic q prælegaui filiæ meæ, quam cũ alijs institui mihi hæredẽ x. 10 an. singu. si ipsa cum Titio nupta erit & ipsa postea cum Titio contraxit matrimoniũ ante mortẽ meam, vel post: vel iam contraxerat tpe testamenti mei, & postea Titius decessit in mrimonio. vnde quærit, an filia possit amodo hre dicta x. sing. an. Et respondeo q sic. & fm istos duos vltimos casus distingue, cuius contemplatione fuit conditio apposita, vtrum filiæ, an Titij. si contemplatione illius qui superuixit, cuiq; legatũ est. ille habebit legatũ, & percipiet vltra mortẽ alterius. si sũt contemplatione illius qui præmorit, vltra mortẽ non percipit. & ad hoc facit ĩ. eo. l. illis. Vi.

a IN conditionibus. Licitis.

b Primum locum. Vt prolata conditio non habeat pro conditione, si illud voluit testator. vel vt habeat, si id appareat: vt ĩ. proxi. §. Azo. & facit ī. eo. l. j. §. fi.

c Regit. Vt impleatur cum testator id voluerit: vt subijcit.

d Nupta erit. Subaudi sit hæres.

e Mortis. Scilicet patris, quòd tũc sit nupta. ad quod ī. de regu. Cato. l. 2. & ĩ. eo. l. si ita legatum.

f Primus. Propriũ nomen.

g Hæc scriptura. CASUS. Institui mihi hæredes Primum, & Secũdum, & ita postea dixi: si primus hæres erit dãnas esto dare Titio x. & decessi, & postea Titius legatarius decessit ante quam Primus adiret hæreditatẽ. num quid transmittit ad hæredem suum petitionem legati? & videtur q non: quia fuit ei legatum sub conditione, cõditionalia autem legata non transmittũtur ad hæredem: vt ĩ. quãdo dies leg. ced. l. 5. §. sed si sub conditione. respondeo tñ potest q bene transmittit, quia dicta scriptura nõ est accipienda pro conditione, sed pro demonstratione: magis enim videtur testator demonstrasse qñ legatũ debeatur, quã conditionẽ inseruisse. nam intelligitur dicta conditio etiã si non esset apposita: si autem ego testator volui dicta verba conditionaliter accipi, pro conditione accipiemus. Sed quid si ita dixi: quicquid mihi Ephesi oportet dari, hoc do, lego Titio? certe nec ista verba faciunt conditionem nisi hoc testator voluerit. Item quid si ita dixi, si Primus non erit mihi hæres, damnas esto Secundus hæres dare Titio x. & postea solus Primus extitit mihi hæres, non debetur Titio dictum legatum: quia defecit conditio legato eius apposita. & idem est, si Primus, & Secundus extiterunt mihi hæredes. Viuianus.

g Hæres erit. Id est hæreditatem adierit.

h Dare. O Prime. Accur.

i Accipienda. Quia si mortuo testatore decedat legatarius ante aditam hæreditatem, transmittitur hic, & ĩ. quando dies leg. ced. l. si Titio. §. quidam. & ī. de lega. 3. l. 2. Accur.

k Hoc animo. Not. animum facere conditionem: vt ī. in princ.

l Oportet dari. Imò videtur q non, quia si nihil debeatur, nullum est legatum: vt ī. de lega. 2. l. si sic. §. 1. quæ est contra. Sol. nõ est cond. s. vera. quia est de præsent. argu. ī. si cert. pet. l. cũ ad pũs. & l. itaq;. vel dic q non est cõditio quoad transmissionem: vt ĩ. eo. l. cõditiones, est tñ quo ad verba. Sed quid si incipiat post testamentum deberi, vel in uita, vel post mortẽ? Respõ. nullum est legatum: vt ī. de leg. 2. l. si ita scripsisset. & de lib. lega. l. fi. §. fi. & arg. ĩ. de verb. obl. l. si a colono.

m Extiterit. Scilicet solus. & facit ad §. ī. de tut. l. mtuo. §. 1. Accur.

Si patronus. CASUS. Stichus libertus Titij fecit testamentum

a Bar. cõtra l. l. hæc verba. ff. d legat. 1. io §. oppo.

Animus conditionẽ facit.

stamentum,& instituit sibi hæredē Seium , & Titium patronū præterijt,& a dicto Seio hærede reliquit Caio c.nomine legati sub conditione, si dictus Titius patronus nō esset hæres eidem liberto. & decessit dictus libertus, postea dictus patronus inueniens se præteritū, accepit contra tab.

ta, quæ sic data sunt , Si patronus hæres nō erit , non debet [a] cohæres patroni præstare . Si à Primo [b] ita legatum sit , Si Secundus hęres nō erit , viginti Titio dato. simili modo à Secundo , si eidē Titio ita legatum sit , Si primus hæres non erit: & ambo hæredes extiterint : legati conditio deficiet . Sed si alter hæres extitit , alter non extitit, legatum debebitur.

Conditio turpis habetur pro non adiecta. Bar.

Marcellus. XX.

NOn dubitamus, quin turpes conditiones remittendæ [c] sint. quo in numero plerunq; [d] sunt etiam iurisiurandi. [e]

Ad hoc; vt possit adiri hæreditas , requiritur quòd conditio adiecta in institutione existat , & eam extitisse hæres sciat . in conditionibus iuris, sufficit solummodo, quòd existant. Barto.

Iulianus libro xxxj. Digestorum. XXI.

liberti bo. pos. & sic occupauit debitā sibi portionē in bonis liberti. i. dimidiam sm̄ hæc iura. hodie tertiā: vt Instit. de suc. li. §. sed nostra . & §. præcedenti. & sic ipse patronus habet tertiā hodie ab intestato. nā ruptū fuit testamentū p contra tabu. & ita patronus, & Seius sunt cohæredes. nunqd Seius cohæres patroni debet pręstare c. dicto Caio ? & dī q non: quia deficit conditio legati patrono ab intestato pro parte hærede existēte.

Si à Primo. Institui mihi hēdes Primum , & Secundū, & postea ita dixi: si Secundus hæres nō erit, Primus xx. Titio dato. & si Prim' hēs non erit, Secundus xx . Titio dato, & decessi . & Primus , & Secundus extiterunt mihi hæredes. certè non habebit amodo legatum Titius prædictus. qa deficit eius cōditio. si aūt alter eorum hēs extiterit, & alter nō, legatum debetur Titio ab eo qui hæres extitit. h. d. vsque ad finem. Viuia.

[a] In P.F. nō est initium capitis, sed θεμάτιον est præcedentis. sic incipiens, Marcell' apud Iulianū. lib. 27. Digestorū notat. Non dubitam', &c.

a Non debet. Nec patronus: vt Instit. de succe. lib. §. sed nostra.

b Si à Primo. Facit ĵ. de verb. obliga. l. si ita stipulatus fuero decem. in fi.

NOn dubitamus. CASVS. Si instituo te hæredem, vel lego tibi sub turpi conditione, debet haberi pro non scripta, & consequeris hēditatem, vel legatū . in quo numero turpiū conditionū sunt plerūq; cōditiones iurisiurandi: vt si institui te hēdē , si iuraueris te ascēdere Capitoliū. nā & si ista cōditio habetur pro nō scripta: teneris tñ ascendere Capitoliū , & eris hæres. quare autem dicat plerunque in litera nota. Vi.

c Remittendæ . Vt supra de condi. Instit. l. conditiones & l. filius.

d Plerunque . Plerunque adijcit, quia quandoque non remittitur: vt ĵ. eod. l. municipibus. & ĵ. de ma. test. l. si quis liber. & arg. ā. de iureiur. l. iusiurandum. Accur.

e Iurisiurandi. Vt supra de condi. instit. l. quæ sub conditione.

MVltum interest. CASVS. Hæc l. vult distinguere vtrū apponatur conditio hēditati , vel legato ab homine i. à testatore , an à lege . Primo casu debet impleta esse sciente legatario , vel hærede : alias non

censetur impleta, & de hoc ponit duo plana exempla. Secundo casu sufficit impletam conditionem etiam ignorante eo, cui apposita est, puta cū institutus hæres sub conditione, si es paterfa. & tu in veritate es paterfa. credis aūt te esse filiumfa. certè ignorantia tua non impediet hęreditatis aditionē.

MVltùm interest , cō ditio facti [f] an iuris sit . nam huiusmodi conditiones , Si nauis ex Asia uenerit : Si Titius consul factus fuerit: quāuis impletæ essent, impedient hæredem circa adeundam hæreditatem , quàndiu ignorarit [g] eas impletas esse . quæ verò ex iure venient: in his nihil amplius exigendum, quàm, vt impletæ sint: veluti si quis se filiumfamilias existimat , cùm sit paterfamiliàs poterit acquirere [h] hæreditatem . quare & ex parte [i] scriptus hæres, qui ignorat , an tabulæ testamēti apertæ sint , adire hæreditatem poterit.

Fideicommissum relictum in defectum conditionis , quæ à iure remittitur, non debetur. Bartolus.

Idem libr. xxxv. Digestorum. XXII.

QVoties sub conditione mulieri le-

necesse enim per ipsa illa cōditio, vt ita demū possis adire tuo arbitrio , si sui iuris esses: vel institui te hęredē pro parte, quo casu nō potes fm̄ hæc iura adire hēditatem meā nisi tabulæ meæ essent apertæ, siue testamētū meū , & decessi, & tabulæ meæ in veritate fuerūt apertæ, te tñ ignorāte, certè ignorātia tua nō erit tibi impedimēto, quominus adeās do hēditatē acquirasei. & h. d. si aūt non essent apertæ tabulæ, non posses tu pro parte institutus adire secundum hæc iura: vt ā. de iuris & fac. ign. l. j. §. fin. & dicas , vt ibi. & C. de iure deliberandi. l. 3. & dicas, vt ibi . Viuia.

Facti. Facti cōditionem vocat quālibet conditionē à testatore î institutione insertam, siue in dando, siue in faciēdo. iuris autē vocat quoddā iuris statutum tacitè intellectū quo non existēte no potest adire, ut si paterfami. est, nam filiusfami: nō potest adire sine iussu patris: vt ā. de acq. hær. l. si quis mihi bona. §. iussum. Item si tabulæ sint apertæ: quando ex parte est hæres, vt ĵ. hac l. & not. hac l. fieri unā distinctionem inter tacitam , & expressam conditionem. sic & alias : vt ĵ. eod. l. conditiones.

g I, notarit. Contra ā. de acquir. hære. l. si quis extraneus. §. fin.

ADDITIO . Dic quòd ibi putabat se institutū purè, cum esset institutus sub conditione , & conditio extiterit , & sic conditio erat purificata : hic sciebat se institutum sub conditione.

h Acquirere. Id est adire : vt supra de acquir. hæreditate. lege sexta. §. 1 . in fine. & supra si pars hære. per. l. illud.

i Ex parte. Supra de iur. & fac. igno. l. j. §. fin. & C. de iure deliberan. l. 3. hodie etiam clausis : vt C. de cadu. tollen. §. 1. & facit ad l. ā. de acquir. hæredit. l. hæres. & l. qui putat.

QVoties. CASVS. Legaui Titiæ mulieri c. sub cōditione, si nō nupserit. deinde sub cōtraria cōditione rogaui eā demū legatū Seio restituere: puta si ipsa nupserit, & decessi. & postea ipsa nupsit Caio: nunquid legatū dictum legatū cōsequetur? & certè vtiq; nec etiā cogitur restituere legatū dicto Seio . Vi.

Si nubat.

a Si nubat. Secus si eiusdem fidei committat restitue-re si non nubat: vt s. de leg 3. l. non dubium.
b Posse: Quia conditio spernenda est, quæ viduitatē indicit mulieribus: vt j. eod. l. cum ita. hoc corrigi-tur: vt in auth. de nup. §. quæ verò: col. 3. in virgine dic, vt C. de ind. vi-dui. tollē. auth. cui. Accur.

† De hoc legato per verba, si nubat, & an faciat conditionem: etiā alia non nupta decedēte, ita q legatū veniat ad hādes, vide aiē g Bar. Dyn. Ang. & cō muniter omnes in l. Titio cē tum. §. Titio genero. J. cō dit. & demonstrat.

c Cogendā. Quia in pœnam nubentis fuit relictum: & facit j. ad Trebel. l. seruo inuito. §. 3. Accur.

Q Vi duob. CASVS. Institui mihi hæredes Titium. & Seium. & Caio fundū legaui sub cōditione, si prædictis hæredibus x. daret. & postea decessi. & postea dictus Titius adijt hæreditatē meā, & ei dictus Caius soluit v. nunc quærebatur, an pro ea parte esset adimpleta conditio, vt sibi partē fundi vindicare possit Caius: & dicit q conditionē scindere non potest nec vllā partem fundi vindicare, nisi alteri hæredi reliqua v. soluat. tūc an tē poterit vindicare totū fundum. & sic per superiora patet qd nemo pōt repudiare partem rei sibi legatæ, & partē agnoscere: vt & s. de leg. a l. neminē. & ad idem s. de acqui. hære. l. si solus. in princ. Viuia.

gatur, si non nupserit: & eiusdem fidei cōmissum sit, vt Titio restituat, si nubat: a commodè statuitur. & si nupserit legatum eam petere posse: b & non esse cogendam c fideicōmissum præstare.

Conditio non potest scindi, si pro solido potest impleri. Bartolus.

Idem libro xliij. Digestorum. XXIII.

Q Vi duobus hæredibus decem dare iussus est, & fundum sibi habere: d verius est, vt conditionem scindere non possit, ne etiam legatum scindatur. igitur quāuis alteri quinque dederit, nullam partē fundi vindicabit: e nisi alteri quoque adeunti hæreditatē reliqua quinque numerarit: aut illo omittente hæreditatem, ei, qui solus adierit hæreditatem, totam decem dederit.

Idem libro lv. Digestorum. XXIIII.

d Habere. Siue erat apud legatarium, siue ab hærede dandus.
e Vindicabit. Et sic non prodest ad actionem. sed ad exceptionem opponendam quandoque prodest: vt s. si quis cau. l. si seruus. §. si plurium. & dic, vt ibi. Item fallit quod hic dicit, quando pars fundi est vsucapta. tunc enim conditionem scindere permittitur: vt j. eo. l. qui hæredi. §. si duorum. & facit j. eod. l. pen. & l. cui fundus. & C. de condit. inser. l. si plures.

I Vre ciuili. Quidam habent non impleri, sicut & ego habeo, & alij habent sine non. secundum primam literam ita pone casum. CASVS. Legaui Titio fundum valentem centum, si ipse Titius hæredi meo daret x. & decessi. certè interest hæredis mei conditionem de decem dandis non adimpleri. & dicitur hic quod si per eum hæredem stetit, quo minus Titius pareret conditioni prædictæ pro impleta debet haberi. & sic tenebitur fundum Titio dare: & quod dixi in legato, posset poni in institutione hæredis. & etiam in stipulatione. & de stipulatione ita pone exemplum. Promisisti mihi fundum valentem c. si darem tibi x. certè tua interest, quod ego non impleam conditionē dando tibi x. tamen si per te factum sit, quo minus dem tibi x. puta. quia noluisti accipere: ego stipulator videor adimplesse conditionem de decem tibi dandis: & fundum à te petere possum. Si autem non habeas in litera non: ita pone casum. legaui Titio fundū si ipse Titius Sempronio daret x. postea per Sempronium factum est, quo minus Titius daret ei x. puta, quia noluit accipere. certe perinde est, ac si esset paritum conditioni. & idem potest dici in Institutione, & in stipulatione: circa quā stipulationē ita pones exemplum. Titius promisit mihi x. si item Romā, & postea impedit me ire Romā, certè perinde est, ac si iuissem. & ita ab eo dicta x. petere possū, & ita hæc l. est plana. Viuia.

I Vre ciuili receptū est quoties per eū, cuius interest * conditionem impleri, f † fit quo minus impleatur: vt perinde habeatur, ac si impleta fuisset. quod plerique & ad legata, & ad hæredum institutiones perduxerunt. Quibus exemplis stipulationes quoq; committi quidam rectè putauerunt, cùm p promissorem factum esset, quò minus stipulator g conditioni pareret.

* Sic in P. Fl. Hal. tū scripsit cū ditionem nō impleri.
† Vide Ant. Aug. li. 4. Emē da. ca. 17.

f Impleri. Aliàs ē non impleri: vt qa hæres qui non vult date legatum, impedit. ad quod ē j. de reg. iur. l. iure ciuili & j. qn̄ di. leg. ced. l. 5. §. itē si qua. & s. de an. le. l. Mæuia. in prin. & j. de statulib. l. statulibe-ros. in prin. & l. seruus. §. imperator. alias deest non: & intelligitur de eo, cuius persona est implenda conditio consistens in dando, vel faciēdo. eius enim interest eam impleri, qui cōmodum inde sentit, & non onus. si ergo fiat per eum ne impleatur pro impleta habeatur. vt s. de condit. institu. l. 3. Sed hæc regula non habet locum in eo qui debet implere conditionem, vt capiat relictum: quia si stat per eum, nihil consequitur: vt s. eo. l. si Titius statuas & j. eod. l. cum pupillus. & l. Titio centum. §. fin. ibi, quod si noluit &c. Accur.

g Stipulator. Puta si stipulatus sim x. à te dari, si Capitolium ascendero, & tu promissor impedis me ascendere pro impleta habetur conditio, secundum Ioan. & facit C. de pign. act. l. fin. & de suna. except. l. ut perfectius. Sed arg. contra C. de condi. inser. l. legatum.

ADDITIO. Dic secundum Bar. quod ibi conditio deficit per casum, hic per factum grauati.

Si inter virum, & uxorem sit mentio de liberis, intelligitur de natis ex eis. Bar.

Idem libro lxix. Digestorum. XXV.

C Vm uir vxori quandocunque * liberos habebit, fundū legat: si mulier diuortio facto liberos ex alio procreauerit: deinde soluto secūdo matrimonio ad priorē maritū redierit: nō intelligit expleta cōditio: q h testatorē verisimile nō ē d̄ ijs

* F. Flor. quādoq. vide Ant. Aug. li. 3. cap. 18.

C Vm vir. CASVS. Vxori meæ Titiæ legaui fundum quandocunque liberos haberet. postea ipsa à me diuertit, & me viuente accepit alium virum, & ex eo habuit liberos, & postea solutum fuit secundum matrimonium morte secundi viri, vel diuortio. & postea ipsa ad me rediit, & postea ego decessi non mutato testamento, in quo ei legaueram. nunc ipsa petit fundum prædictum ab hæredibus meis. Certè ipsi nō debent ei dare dictum fundum: quia non intelligitur expleta conditio, sub qua ei dictum fundum legaui: qa non est uerisimile me de ijs liberis sensisse, qui me viuo fuissent suscepti ex alio. Viuia.

h Quod, id est, quia. Accur.

Fuissent,

a Fuissent. Facit ∫.eod.l.si vir. & l.seq. & facit ∫.qui. & a qui.l.matrimonij.& ∫.donat. & argen.lega.l.3.& ∫.de pact.do.l.si inter virum.

liberis sensisse, qui se viuo ex alio suscepti fuissent.[a]

Conditio alternatiua dicitur illa, quæ potest duobus modis impleri: & si in conditione est aliquid turpe, illud reiicitur, & aliud est impiendum. Bart.

Idem libro lxxxij. Digestorum. XXVI.

HAec scriptura, Si viginti dederit, aut iurauerit se aliquid facturum:[b] vnam[c] conditionem exprimit habẽtẽ duas partes,[d] † Quare quicunque hæres scriptus erit sub conditione, Si iurauerit se decem daturum, aut monumentum facturum:[e] quamuis verbis edicti ad hæreditatem, vel legatum admittatur,[f] tamen compellitur facere id, quod facturum se iurare iussus est, solo iureiurando remisso.

Ius accrescendi transmittitur ad hæredes. Bar.

Cùm eadem res alteri purè, alteri sub conditione legatur: aut cùm alter purè, alter sub conditione hæs scriptus est. pars legati, vel hæreditatis deficiente cõditione accrescit[g] etiã hæredi eius, cui purè legatum est, vel hæreditas data est: si tamen hæreditas eius adita fuerit.

HAec scriptura. CASVS. Legaui tibi fundum si xx. dederis Titio, aut iuraueris ire Romam. certè licet habeat conditio illa duas partes: tamen vna est conditio alternatiua, & sufficit vnam partẽ eius implere: & si cupias adimplere illã partem de eundo Romam, remittit tibi sacramentũ, & sufficit te ire Romam. vnde si fecit te hæredem, vel tibi legauit, si x. te Titio dare, aut monumentum facere iuraueris: habebis hæreditatẽ in primo casu, & legatũ in secũdo impleta altera parte conditionis, iuramẽto tibi remisso.

Cum eadem. Legaui Titio equum meũ purè, & eundẽ equum legaui Seio sub conditione, & postea decessi, & postea defecit cõditio apposita dicto Seio legatario, certè dimidia legati, quæ contingeret Seiũ, si conditio nõ defecisset, accrescit dicto Titio, cui purè idem equus fuit legatus: & ẽt hæredi eiusdẽ Titij si ipse Titius mortuus, & eius hæreditas adita est p hæredem suum. Et ita not. quod ius accrescendi trãsit ad hæredem. & quod dixi in legato, habet locũ in institutione, puta si instituo mihi hæredẽ Titium purè, & Seium sub cõditione.

b Facturum. Puta monumẽtũ, & subaudi fundũ lego. & no. quod iuramentum remittitur, sed non factum. ut ∫.eod. in fin.

c Vnam. Quantum ad hoc, quia satis est unam impleri, duæ tamen ueræ sunt conditiones: ut ∫. de condi. instit. l.3. sic etiam duorum reorum obligatio, una est propter unius rei solutionem, uerè tamen sunt duæ: ut infra de duob. reis. l.3 §. fin. & l. eandem. §. fina. & infra de uerb. obliga. l. si duo.

d Partes. Quia duobus modis potest adimpleri. & facit Instit. de pupil. substi. §. igitur. & ∫. de arbitr. l. quid tamen. & l. Celsus. §. idem ait. sed ibi utraque implenda est, scilicet in l. Celsus.

e Facturum. Scilicet iurauit.

f Admittatur. Etiam si non iuret. & facit ∫. de condit. institu. l. quæ sub condit. in princ. & de lega. 3. l. non dubium. §. 1.

g Accrescit. Id est, non decrescit: ut C. de cadu. toll. §. vbi aũt. & §. sin vero nemo. & facit ∫. de suis, & legit. hære. l. si ex pluribus. & ∫. de vsufr. accr. l. idẽ & si. §. si mihi. & ∫. si p hære. pet. l. 2. & ∫. eod. l. si separatim.

† Simile habetur ∫. e. cum dilecti. cum glo. super verbo, sub hac. extra de loca. & condu.

Si deficit exemplar, deficit exemplandum. Bar.

Alphenus varus libro v. Digest. XXVII.

IN testamento quidam scripserat, vt sibi monumentum ad exemplũ eius, quod in via Salaria esset Publij Septimij Demetrij, fieret: nisi factum esset, hæredes magna pecunia mulctarentur, & cùm id monumentũ Publij Septimij Demetrij nullum reperiretur, sed Publij Septimij Damæ esset, ad quod exemplũ suspicabatur,[h] eum, qui testamentum fecerat, monumentum sibi fieri voluisse: quærebant hæredes, cuiusmodi monumentum se facere oporteret: & si ob eam rem nullum monumentum fecissent, quia non reperirent, ad quod exemplũ facerent, num[i] pœna renerentur? Respondit, si intelligeretur, quod monumentum demonstrare voluisset is, qui testamentum fecisset: * tametsi in scriptura[k] nomẽ deesset, tamen ad id, quod ille se demonstrare animo sensisset, fieri debere. si autem voluntas eius ignoraretur: pœnã

IN testamento. CASVS. Titius instituit sibi hædes Seium, & Caium, & iussit eis facere sibi monumẽtũ ad exemplum eius monumenti, quod erat situm in quadã via, quæ vocabatur Salaria, pro quodã, quod fuit vocat. Publius Septimius Demetrius: & ita dicebat testator & si dicti hæredes non facerent taliter dictum monumentũ, iussit, quod darent nomine mulctæ, siue pœnæ c. ponè Sempronio. & postea decessit dictus Titius testator: & postea dicti sui hæredes bene volebant facere monumentum, sed non inueniebãt aliquod monumentũ Publij Septimij Demetrij: sed inueniebant vnum monumentũ Publij Septimij Damæ: ad quod exemplum suspicabantur dicti hædes eum Titiũ, qui fecerat testam. monumẽtum sibi fieri voluisse. vnde quærebãt ijdem hæredes ad cuius exemplũ monumentũ se facere oporteret. & si nullũ monumẽtũ fecissent ob eã rem, quia nõ reperiebãt ad quod exemplũ facerent, an tenerẽtur dicta pœna? vnde Alphenus resp. eis, & dicit, si põt intelligi, quale monumentum uoluit sibi fieri testator, tale debet ei fieri: quamuis per scripturam testamenti hoc non possit intelligi. si autem non potest intelligi uoluntas testatoris, non tenentur soluere hæredes dictam pœnã Sempronio: quia non apparet ad quod exemplum iussit fieri monumentum. tenentur tamen hæredes facere monumentum secundum substantiam, & dignitatem testatoris. Viuianus.

h Suspicabatur. Id est, suspicio erat, in ui passiui.

i Num. Id est, an. Accursius.

k In scriptura. Scilicet testamenti nõ expressit illud. uel dic in scriptura, id est, subscriptione monumenti, quæ erat ibi: non ita erat, ut testator dixerat.

* In P.F. tametsi in scriptura nondum esset: tamen &c.

Nullam

a Nullam. Innuit ergo aliàs habere locum pœnam. Sed contra ſ. de ijs, quæ pœ. no. l. j. & Inſtit. de lega. §. fin. Sed fortè ſpeciale in hoc caſu, vel ibi erat ius antiquum, ſecundum quod non valebat pœna.

b Debere. Compellentur autem pontificali authoritate, vt ſ. de pet. hæ re. l. hæreditas. & de ann. leg. l. Quintus. non tñ cõmittitur pœna: ut ſ. dixit. & facit ĩ. eo. l. q̃ conditio. & l. qb'. §. fi. & ſ. de vſufru. leg. l. legatum ciuitati, & ſ. ad Sylla. l. 3. §. ſi cõditioni. & ſ. de inoſſ. l. non põt videri. & ſ. de vſur. l. pecuniæ. §. ſi. Sed arg. cõtra ſ. d̃ conſti. pe. l. j. §. eũ.

ADDITIO. Dic ſecundum Bar. hic quod hic ſuppletur officio iudicis, licet obligatio deficiat.

... quidem nullam a vim habere: quoniam ad quod exemplum fieri iuſsiſſet monumentum, id nuſquam extaret: tamen omnimodo ſecundum ſubſtantiam, & dignitatem defuncti extrui debere. b

Conditio de nubendo arbitrio alterius reiicitur: ideo non nocet, ſi ille qui debet arbitrari ante moriatur. Bar.

Paulus lib. ij. epit. Alpheni Dige. XXVIII.

Filiæ ſuæ ita quis legauit: Si Attia filia mea arbitratu Lucij Titij nupſerit, ei tot aureos hæres meus dato. Titio ante teſtatorem mortuo, Attia nupſerat. Quærebatur, an legatum ei deberetur? R̃ſidit, deberi. c

Vna ſpecies loco alterius ſuccedit ex voluntate defuncti. Bartolus.

Attia vxor mea optato Philargyrum puerũ, & Agatheã ancillam, qui mei erunt, cum moriar. Is, qui teſtamentũ fecit, Agatheam, quam teſtamenti tempore habuit, vendidit: poſtea ancillas emit, & ex his vni Agatheæ nomen impoſuit. Quæſitum eſt, an hæc legata videretur? Reſpondit, legatam videri. d †

Filiæ ſuæ. CASVS. Sempronius ita legauit filiæ ſuæ Attiæ, Si filia mea Attia nupſerit arbitratu Lucij Titij, hæres meus det eidem Attiæ centum, & poſtea dictus Lucius Titius deceſſit & poſtea deceſſit Sẽpronius teſtator, & poſtea dicta Attia nupſit ſine arbitrio Lucij Titij eo q̃ erat mortuus idẽ Lucius Titius, vt dictum eſt. certè debetur ei Attiæ legatum prædictũ. Titiæ vxor. Titius ita dixit in teſtamẽto ſuo, Titiæ vxori meæ lego optionem ſeruorum meorum: vt ſ. poſſit optare Phylargyrũ puerum ſeruum, & Agatheam ancillã, qui mei erunt cum moriar. poſtea idẽ Titius teſtator uendidit ancillã Agatheam, quã habuit tempore dicti teſtamẽti: & poſtea emit ancillas quaſdam: & vni ex his impoſuit nomen Agatheæ. & poſt ea deceſſit idem teſtator. nunc quæritur, an hæc ancilla empta, cui impoſitum eſt nomen Agatheæ videat legata Titiæ vxori teſtatoris. & dicitur q̃ ſic. Viuian.

c Deberi. Facit ĩ. eod. l. cum tale. §. reſcriptum. & ſ. de legat. 2. l. turpis.

d Videri. Sic ſ. de don. inter vir. & vxor. l. ſi donatæ. §. ſi ſponſus. & ſ. de exerci. l. j. §. ſed ſi ſic præpoſuit. & de liber. & poſthu. l. ideoque. & ĩ. de leg. 1. l. Stichũ ex te. & de leg. 3. l. vxorem. §. teſtamento. Sed arg. contra ſ. de teſta. l. hæredes. §. ſi quid poſt. & ſ. de adi. leg. l. cum ſeruus. & ſ. de pig. l. fideiuſſor. §. Lucius.

† Secus ẽ ſi Papa alicui delegat non ſub nomine dignitatis, ſed ſub nomine ꝓprio: quia ſucceſſor illius nõ cognoſcet, vt in c. quõ Abbas. cũ gl. j. I me. extra de off. deleg.

ADDITIO. Dic quod ibi fuerũt obligata mancipia certa, ideo obligatio non extenditur ad redempta poſtea, hic autem non legabantur certa de præſenti, ſecundum Dyn. & Bartol. & eodem modo reſponde ad l. cum ſeruus. ſupra allegat.

Conditio poteſtatiua facilis debet impleri ſtatim cum poteſt. Barto.

Iulianus libro j. ad Vrſeium Ferocem. XXIX.

Haec conditio, Si in Capitolium aſcenderit, ſic recipienda eſt, ſi cum primum e potuerit Capitolium aſcendere. f

Haec conditio. CASVS. Legaui Titio centum ſi in Capitolium aſcenderit, & deceſſi. certè ita demum poteſt Titius petere legatum, ſi aſcenderit Capitoliũ, quam primũ potuerit. Vi.

e Cum primum. Poſt mortem tamẽ teſtatoris: vt ĩ. eod. l. x.

f Aſcendere. Aliter ſi ſit ſtipulatio concepta in nõ faciendo: quia tunc quando de iijt poſſe fieri, niſi in caſibus 4. vt ĩ. de verb. obl. l. ita ſtipulatus. §. Sabinus. Itẽ & in legato ſecus, ſ. ſi in non faciendo eſt conditio: quia ſtatim datur præſtita cautione Mutiana: vt ĩ. eo. l. Mutianæ. & hoc vbi imponit legatario: ſed in hæredem idem indiſtinctè, ſecundum Azo. vt probat ĩ. tit. 1. l. j. §. item ſi ita legatum.

Coniunctis re, portio accreſcit ſine onere. Bart.

Idem libro j. ex Minutio. XXX.

Si ſeparatim mihi totus fundus purè, tibi ſub conditione legatus fuerit, & tu deceſſeris ante quàm conditio extiterit, nõ habebo neceſsitatem implere conditionem, vt pote cùm etiam ſi conditio defecerit, g pars, quam vindicaturus eras, mihi adcreſcat. h

Si ſeparatim. CASVS. Titius legauit mihi fundum Titianum pure, & poſtea legauit tibi eundem fundũ ſub conditione, & deceſſit, & poſtea tu deceſſiſti, ante quam impleretur conditio appoſita tuo legato: certè debeo habere totum fundum: nec eſt mihi neceſſe implere conditionem. nam & ſi te viuente dicta conditio defeciſſet, remaneret pars mihi fundi, quam vindicaturus eras, ſi te viuente conditio extitiſſet. Viuia.

g Defecerit. Te viuente.

h Adcreſcat. Id eſt, non diminuatur: vt C. de cad. tol. §. vbi autem. ſic ſ. eo. l. hæc ſcriptura. §. fin. Vel dic accreſcit, vt auferri non poſſit: quod in idem recidit. & facit ſ. de hære. inſtit. l. ſub conditione.

Si conditio mixta deficit per caſum, deficit relictum, ſecus ſi per alium, in cuius perſonam confertur, fuerit impedita. Bart.

Aphricanus libr. ij. quæſtionum. XXXI.

IN teſtamento ita erat ſcriptum, Stichus, & Pamphila liberti ſunto: & ſi in matrimonium coierint, hæres meus his centum dare damnas eſto. Stichus ante apertas tabulas deceſsit. Reſpon-

IN teſtamento. CASVS Ita ſcripſit Titius in teſtamento ſuo, Stichus, & Pamphila ſerui mei liberi ſunto. & ſi in matrimonio ſimul coierint, hæres meus c. damnas eſto dare, & poſtea deceſſit dictus teſtator, & poſtea Stichus prædictus deceſſit ante apertas tabul. dicti teſtamenti. nunquid hæredes eiuſdem Stichi debent

di, partem Stichi defe-ctam eſſe, ſed & Pamphilam defectam conditione videri, [a] ideoque partem eius apud hæredẽ remanſuram. ſed & ſi vterque viueret, & Stichus nollet eam vxorem ducere, cùm mulier parata eſſet nubere: illi quidem legatum deberetur: Stichi autem portio inutilis fiebat. nam cum vni ita legatum ſit, Titio, ſi Seiam vxorem duxerit, hæres meus centum dato. ſi quidem Seia moriatur: defectus conditione intelligitur. At ſi ipſe decedat: nihil ad hæredem ſuum eum tranſmittere: quia morte eius conditio defeciſſe intelligitur. vtroque autem viuente, ſi quidem ipſe noluit vxorem ducere: quia ipſius facto conditio deficit, nihil ex legato ipſe conſequitur. muliere autem nolẽte nubere, cum ipſe paratus eſſet, legatũ ei debetur. [b]

Error calculi in reddenda ratione, & reliquorum reſtitutio-ne, non facit conditionem deficere. Bart.

Idem libro ix. quæſtionum. XXII.

QVãuis rationes reddere, nihil aliud ſit, q̃ reliqua ſoluere, [c] tamen ſi & ſtatuliberi, & hæredis culpa ſine fraude tamen ſerui, minus ſolutum ſit, & bona fide redditas eſſe rationes exiſtimatum fuerit, liberum fore. Et niſi ita obſeruetur: nemĩẽ, qui ſub cõditione ita manumiſſus eſſet, vnquam ad libertatem peruenturum, ſi per imprudẽtiam minus ſolutũ eſſet. Hæc ita accipienda ait, ſi quãdo is, qui rationes reddere iuſſus ſit, per aliquem errorem ſine dolo malo ita rationes ediderit, † vt dominus quoq; circa cõputationẽ erraret. [d]

Falſa demonſtratio legatum non vitiat. Bar.

Martianus libro vj. Inſtitut. XXXIII.

FAlſa demonſtratio neque legatario, neque fideicommiſſario no

---

debent habere partem legati, quæ contingeret Stichũ, ſi viueret, & acciperet eo vxorem Pamphilam? & dic q͂ non: ſed & Pamphila nihil de dicto legato habere poteſt, quia per caſum fortuitũ factum eſt, quo minus ipſa poſſit nubere Sticho, inde dictũ legatũ remanet apud hæredem teſtatoris. Sed quid ſi Stichus, & Pamphila viuunt, & Stich⁹ non vult eã accipere in vxorẽ, ipſa autẽ eſt parata? certè ipſa debet hr̃e ſuã partem legati: Stichus autem amittit ſuã. Et quod dictũ eſt, quando legatũ eſt duobus, ſi in matrimonio coierint: habet locum, etiam ſi vni eorum tantum ſit legatũ ſi acciperet alterũ. Viu.

[a] Conditione videri. Imò videtur q͂ non: vt ſ. de ann. lega. l. annua. i. tñ. argu. cõtra. Sol. ſpeciale eſt ibi in alimentis, ſed & in eis diſtinguitur: ut j. eo. l. illis. Hẽ ad idẽ eſt contra. ſ. de condi. inſti. l. quæ ſub conditione. §. quoties. ibi mortuo aũt &c. Sol. cum ſub conditione qd mihi relinquitur, refert, vtrũ pẽdet ex facto meo tantũ? vt ſi manumiſero ſeruũ, ſi aſcẽdero Capitoliũ, aut ex facto meo: & alieno, vt ſi contraham cũ illa, vel ſi morer cũ illa, vel ſi dem ai decẽ. In primo caſu, ſi caſu impedior, totũ conſequar, vt ibi, niſi ſim in mora manumittẽdi: vt j. eo. l. pe. §. 1. Si impedior p aliũ, nil conſequor: ſed impediens libertatem tenetur ſm qualitatem delicti, vel l. Aquilia, vel furti, vel actione in factum: vt ſ. ad leg. Aquil. l. inde Neratius. §. idẽ Iulianus. & de condi. furt. l. 3. & de condi. ob cau. da. l. 3. §. fi. & j. eod. l. quibus diebus, i. xñ. ſed illo non exiſtente ſoluendo forte æquum erit me ad relictum admittĩ: ut ſ. de eo per quem fact. eſt. l. fi. In ſecũdo caſu ſi impedior caſu meo, nihil conſequor, niſi in caſibus: vt hic, & j. eod. l. cum ita datur. & l. Titio. §. note. & ſ. de condi. cau. da. l. 3. §. fin. & ſ. de ann. leg. l. Seio. i. xñ. & j. eod. l. illis. Item quandoq; partẽ cõſequor, ſi pro parte impleat conditio, quæ in duos erat collata: vt j. eo. l. pe. §. item. Itẽ ſi impedior per aliũ in cuius pſona eſt conditio, totũ cõſequor, vt hic. Illud notatur, q͂ nullo caſu, & nulla cõditione qd cõſequor, ſi ſtet per me: vt hic, & ſ. de cõdi. inſti. l. fi. In caſuali autem cõditione ſi caſu deficiat, certũ eſt me nõ admitti. In mixta dico idẽ, ſiue per caſum, ſiue per aliũ deficiat. qa non pendet ex facto meo tm̃: ut C. de inſti. & ſubſti. l. pater. ſm Io. & facit C. de cõdi. inſer. l. legatũ.

[b] Debetur. Sic C. de inſtitut. & ſubſtitut. l. j. & j. quando dies lega. ced. l. 5. §. item ſi qua. & ſupra de ann. legat. l. Mæuia. primo reſponſo. Item facit infra de ſtatuliber. l. ſeruus. §. Imperator. & infra de manumiſ. teſta. l. qui filium.

QVamuis. CASVS. In teſtamento meo dedi libertatẽ Sticho ſeruo meo, ſi rationes reddiderit earũ rerum mearum, quas adminiſtrauit, & deceſſi. poſtea hæres meus traxit rationem cũ dicto Sticho: & cũ in veritate deberet reſtituere Stich⁹ nomine reliquorum quinquaginta hẽredi, fuerunt per culpam, & ignorantiã vtriuſq; in cõi concordia, q͂ Stich⁹ nõ debeat reſtituere niſi xxv. non aũt per fraudem Stichi: & ita Stichus ſoluit hẽredi xxv. tantum. nunquid erit liber? dicitur q͂ ſic. Viuia.

[c] Soluere. Inſpecta verbi propria ſignificatione, vt & tũ computet: & ſic eſt mixta ex faciendo, & dando, vt j. eod. l. cum ſeruus.

[d] Erraret. Idẽ credo ſi non erret, ſed bene ſciat mĩn⁹ ſolui, dũ tamen ſeruus bona fide faciat. & facit C. de trãſact. l. præſes. & ſ. de in rẽ uerſ. l. cum qui. §. in popularibus. & j. de fideicom. lib. l. ſi purè.

† Reddiderit. ſic ſupra l. nõ ſolum. §. his q reddere, ſ. de libe. lega. Lud. Ro.

FAlſa demonſtratio. CASVS. Ita dixi in teſtamẽto meo: Lego Titio fratri meo c. vel inſtituo mihi hr̃dem Stichũ fratrem meũ, cum in veritate non eſſet meus frater, & ego hoc ſciebam: certè dicta falſa demonſtratio nihil legato, vel inſtitutioni nocet. Sed quid ſi legaui Titio ſimpliciter, vel inſtitui mihi hæredem Titium ſimpliciter, & quidam Titius dicat, q͂ ego ſenſi de eo, & alius Titius dicat, q͂ ego ſẽſi de eo? Certè ille Titius, qui probauerit me ſenſiſſe de ſe admittetur, & non alius. Sed ſi cui. Quatuor ſeruos meos manumiſi: & ſic ſunt facti omnes mei liberti, poſtea vnus eorum puta Stichus accepit ab Imperatore ius annulorum aureorũ, & ita habetur pro ĩgenuo quo ad multa: vt j. de iure aureo. annu. l. pen. poſtea ego feci teſtamentum: & in eo ita dixi, Libertis meis lego centum. nũquid veniet dictus Stichus ad legatum cum dictis alijs tribus libertis? Et dicitur q͂ ſic. nam per acceptionem annulorũ aureorũ honor eius Stichi eſt auctus & nõ cõditio mutata.

Si quis. Ita dixit Seius in teſtamento ſuo: lego equum meum Titio, ſi erit meus dictus equus tempore mortis meæ. & poſtea alienauit equum, & poſtea deceſſit

decessit. nunquid debetur Titio equus, vel eius æstimatio? & dī ꝙ non. Sed quid si ita dixit dictus Seius, Stichum, & Pamphilum Titio do lego, si mei erunt, cum moriar. & postea alienauit Stichū pone, & postea decessit, nunquid poterit legatarius vendicare Pamphilum? Et rñ. ꝙ lic.

cet, [a] neque hæredi instituto: veluti si fratrem [b] dixerit, vel sororem, vel nepotem, [*] vel quodlibet tale. Hoc ita iuris ciuilis ratione, & constitutionibus diuorum Seueri, & Antonini cautum est. Sed si controuersia sit de nomine inter plures: qui ꝓbauerit sensisse de se defunctum, ille admittetur. [c]

Argumentum dignitatis non extinguit legatum. Bar.

Sed si cui quasi liberto, id est, inter libertos legatum fuerit, non idcirco legatum amittit: quia postea annulos ab Imperatore acceperit. [d] Nam honor eius auctus [e] est, non conditio mutata: & ita diui Seuerus, & Antoninus rescripserunt.

Vna pluralitas geminat plures singularitates. Bart.

Si quis ita legauerit rem: Si mortis tempore eius erit, nec tunc eius inueniatur: nec æstimatio eius legata videbitur. Quid ergo si quis ita scripserit, Stichum & Pamphilum Titio, do, lego, si mei erunt cum moriar: & vnum ex his alienauerit? an vel alter posit à legatario vindicari? placet vindicari. nam hunc sermonem, licet pluralis sit, pro eo oportet accipi, atque si separatim dixisset, [f] † Stichum si meus erit cùm moriar. [*]

Demonstratio fit per expressionē qualitatū rei demonstratæ. B.

Florentinus lib. xj. Institutio. XXXIIII.

SI nominatim [*] alicui legetur ita, Lucio Titio. an per demonstrationem corporis, vel artificij, vel officij, vel necessitudinis, vel affinitatis, nihil interest. Nā demonstratio plerunque [g] vice nominis fungitur: nec interest falsa, an uera sit, si certū sit, quę testator demonstrauerit. Inter demonstrationem, & conditionem hoc interest, ꝙ demonstratio † plerúque [h] factam rem ostendit: conditio futuram.

Pomponius libr. singul. regul. XXXV.

LEuisima [i] libertatis conditio ea intelligēda est, quę ad libertatem perducit, q̄uis natura grauior, & durior sit.

Conditio casualis potest quādocunque impleri. Bart.

Marcellus lib. singul. respon. XXXVI.

PVblius Mæuius testamento suo ita cauit, Quisquis mihi hæres, hæredesve erunt, do

nam licet testatus dixerit in plurali, si mei erunt, cū moriar &c. pro eo accipi oportet, ac si separati dixisset hoc modo, Stichum lego Titio, si meus erit cū moriat, & eidem Titio lego Pāphilū si meus erit cum moriat. Acc.

[a] Nocet. Vt & s. eod. l. demōstratio.

[b] Si fratrem. Non errando, sed ex certa scientia: vt & ā. de hære. instit. l. nemo. §. 1. alias nil ualeret: ut C. de fal. cau. adie. l. j. & C. d hęred. instit. l. si pater. & C. d test. l. neque professio. quæ sunt cōtra. Sed arg. contra huic solutio. nl s. de cōdi. indeb. l. 1 summa. §. id quoque. Itē contra s. de hære. instit. l. fi. Sed ibi fuit falsa causa, hic demōstratio: ad qđ est j. eo. l. cū tale. §. falsa. Itē contra ā. de leg. a. l. Titia. in prin. Sol. ibi. Item facit s. de an. lega. l. Titia. §. fin.

[c] Admittetur. Facit s. de hære. insti. l. in tempus. §. si. & de test. tut. l. duo. & s. de lega. 2. l. 8. §. si inter. & qđ ibi not.

[d] Acceperit. Non eñ desinit libertus esse quo ad plura: vt hic, & j. de iure aur. ann. l. j. & j. de bo. li. l. etiā. l princ.

[e] Auctus. Facit C. de adoptio. l. cum in adoptiuis. & facit s. de adopt. l. ꝑ adoptionē. Accu.

[f] Dixisset. Nota pluralem numerum geminare significationem singularis. sic ā. si quis cau. l. si seruus. §. si plurium. & C. familiæ ercisc. l. quoties. & de condi. insert. l. si plures. & s. de hære. institu. l. hunc articulo. & l. paterfamilias. & de. nego. gest. l. 3. §. negotia. Argu. contra s. de pign. act. l. si necesse. §. si annua. & C. de impu. & alijs substitu. l. quamuis. & l. cum quidam. & facit ad §. ā. de cōdi. institi. l. 2. & de leg. a. l. Stichum. & de leg. 3. l. qui concubinam. §. si Stichus. & de hær. instit. l. talem. §. fin. & de reb. dub. l. quoties libertis. Accur.

SI nominatim. CASVS. Hæc lex dicit, ꝙ nihil interest, vtrum leget testator nominatim Lucio Titio, an in legato eidem Lucio Titio non nominet eum, sed significet se ei legare per aliquā demonstrationem ipsius corporis Lucij Titij, vel etiam per demonstrationem artificij ipsius Lucij Titij, vel officij, vel necessitudinis, vel affinitatis ipsius Lucij Titij. & est ratio: quia tales demōstrationes ꝓ maiori parte fungūtur vice nominis. si autem certum sit, cui legare uoluit testator non nocet legatario, etiam si testator falsam demonstrationem apposuit in legādo. Et scias, ꝙ differētia ē īter conditionē, & demonstrationem: quia demonstratio ostendit plerunque rem factā: conditio autem ostēdit rem futuram. Viuia.

[g] Plerunque. Fallit enim quandoq;: vt j. ad Trebel. l. quoties. & l. nonnunquā. & facit supra si cer. pet. l. certum. & ā. de hæred. instit. l. quoties. §. si qs nomen. & l. his verbis. §. fin.

[h] Plerunque. Nam quādoque fallit: vt ā. de lega. 2. l. 6. & l. si sic. sed tunc non demonstrationis uice, sed conditionis ponitur: ut ibidem dicitur.

LEuissima. CASVS. Testator reliquit libertatem seruo suo sub pluribus conditionibus separatim positis: vt j. de ma. testa. l. quod vulgo. puta, quia dixit, Sticho seruo meo relinquo libertatem, si nauis ex Asia uenerit. postea in alia parte testamenti dixit, relinquo eidem seruo libertatem si dederit Titio x. tertio dixit relinquo eidem seruo libertatem si tetigerit cœlum digito. certè spectanda est leuissima cōditio: vt j. de ma. testa. l. in libertatibus. quæ autem dicatur leuissima, vult hic dicere, id est, ea quæ ad libertatem facilius seruum perducit, quamuis per naturam grauior, & durior sit conditio vna apposita, quam alteræ conditiones appositæ. quamuis enim per naturam impossibilis sit conditio dicta, si tetigerit cœlum digito &c. tamen eam accipiemus, quoniam per eam potest leuiter seruus ad libertatem peruenire, cum habeatur pro nō adiecta: ut s. eod. l. obtinuit. Viuia.

[i] Leuissima. Testator reliquit libertatē sub pluribus conditionibus separatim positis: ut j. de ma. testa. l. qđ uulgo,

[*] In P.F. vel quodlibet aliud.

† Cōcor. c. cū iāddudum, de præbē. & ca. ut priut. &c. exhibita. de iudi. & ca. significauit. de appel. & j. di ttin. oēs leges, id est, ois lex.

[*] Vulgo addit Pāphilum, si meus erit cum moriar.

[*] In P.F. Icipit Nominatim, alicui.

† Facit ad hoc Bald. in ti. C de institu. & subsiti. sub condi. fa.

vulgo. nam accipitur quæ ad libertatem perducit, vt hic: & quæ facilior, & melior est seruo: vt ff. de manu. testa. l. in libertatibus. & ff. eod. l. quod traditum.

fideicommissum prædiorum ad dictos substitutos filij maturius, i. citius, quam ad dictũ filium si viueret. nec obstat huicẽ sioni, quod Septitia decessit anteq̃ puer testatricis: quia & si prædictus puer viueret, non prius possent conueniri a puero hæredes Septitiæ, quã possent conueniri Septitia, si viueret.

PVblius Mæuius lego, fideiq́; eorum committo, vt dent Caio Seio sororis meæ filio in honorem consulatus quadringenta. viuo Mæuio Seius consul designatus est, & munus edidit: [a] * deinde ex calendis Ianuarijs [b] consulatum ingressus est, atque ita Mæuius decessit. Quæro, an quadringenta Seio debeantur? Marcellus respondit, deberi. [c]

Non est verisimile, quòd testator plus diligat substitutum quàm primo loco positum. & non potest prius conueniri hæres, quàm defunctus poterat. Barto.

Titia codicillis de prædijs, quæ testamento Septitiæ reliquerat ita cauit: A te peto Septitia, vt filio meo, cùm annorum xvj. erit, eadem prædia restituas. quòd si filius meus xvj. annos nõ impleuerit: peto, vt ea reddas restituas Publio Mæuio, & Caio Cornelio. Quæro, cum Septitia decesserit, deinde filius xv. annum agens [d] defunctus sit, an repræsentetur [e] fideicommissum, xv. anno impleto? & an hæredes Septitiæ restituere Publio Mæuio, & Caio Cornelio debeant? Marcellus respondit, Septitiam ius, quod in his prædijs habuisset, hæredi suo reliquisse. etenim videri cõtra voluntatem testatricis repræsentationem fideicommissi desiderari, vt amplius ad substitutos perueniat, quàm ad puerum peruenire vel à Septitia, vel ab hæredibus potuisset. Et verba quidem videri repræsentare [f] fideicommissum: sed non esse verisimile, vt maturius voluerit testatrix ad substitutos id transferre: [g] nec quicquam mutare, * quod Septitia ante decessit. Nam & si puer viueret: non prius Septitiæ hæredes, quàm Septitia possent conueniri.

Licet deficiat onus legatario iniunctum, legatum non deficit. Barto.

Paulus libro singulari ad legem Fusiam Sauiniam. * XXXVII.

SI quis eum † quem ipse manumittere non poterat, legarit ita, vt eum legatarius manumitteret: & si à legato non repel-

CASVS. Publius Mæuius fecit testamentum, & in eo instituit sibi tres hæredes pone, & postea ita in eodẽ testamẽto dixit. Quisquis mihi hæres, hæredesve erunt: do, legò, fideiq́; eorũ cõmitto, vt dent Caio Seio sororis meę filio quadringẽta in honorẽ cõsulatus. i. si cõsul designabit. postea viuo testatore dictus Caius fuit designatus consul, & spectaculũ aliqđ populo exhibuit. & postea ex calẽdis Ianuarij, sicut moris erat, ingressus fuit cõsulatũ, & postea decessit dict' testator. nunc dictus Caius Seius petit ab hæredib. testatoris dicta quadringẽta. & hæredes dicebant se non teneri, eo quod cõditio fuit impleta viuente testatore. Rñ. tñ hic quod nihilominus debẽtur ei 400. Titia codicillis. Titia fecit testamentũ, in quo sibi instituit hæredẽ filium suũ impuberem: & pone Septitiæ reliquit duo prędia Titianũ, & Seianum pone. & postea fecit dicta Titia codicillos, in quibus ita cauit: peto Septitia, vt filio meo cũ annorum xvj. erit restituas pdia, quæ tibi reliqui in testamẽto meo. & si filius meus nõ impleuerit xvj. ann. peto, vt reddas dicta prædia, & restituas Publio Mæuio, & Caio Cornelio: & non dixit, vtrũ statim mortuo filio, an vero post xv. ann. & postea decessit dicta Titia, & postea decessit dicta Septitia legataria prædiorum, & habuit duos hæredes pone. & postea cum dictus filius Titiæ haberet xvj. ann. & non plus, decessit ipse puer, & ita antequam esset xvj. ann. nunc Publius Mæuius, & Caius Cornelius prædicti petunt fideicommissum dictorum prædiorum sibi dari per hæredes dictæ Septitiæ, & incontinenti ante xvj. an. cõpletum: & hoc ideo: quia verba testatricis videntur repræsentare fideicommissum prædictũ, vt ipsi dicebant: quia verum est filium Titiæ non impleuisse xvj. ann. nec amplius posse peruenire ad xvj. an. sed rñ. quod nõ põt statim petere: nã nõ ẽ verisimile, qđ testatrix voluisset trãsferre id

[a] Edidit. Id est professus est se suscepturum. Accur.

[b] Ianuarijs. Hoc idem videtur posse probari in Auth. de consul. §. hoc autẽ à nobis. Itẽ ad hoc quod primo fiat designatio, postea susceptio est C. de magistr. municipa. l. j. Sed argu. contra C. de aduo. diuer. iudi. l. per hanc. §. sexcẽti. vbi innuitur, qđ calẽdis Aprilis. sed fortè secundum diuersa tempora. & facit Insti. de leg. §. illud. Accur.

[c] Deberi. Quia viuo testatore potuit impleri: ut C. de insti. & substit.

[d] Agens. Id est, habens.

[e] Repræsentetur. Id est, debeat dari statim ante xvj. an. completos. Accursius.

[f] Repræsentare. Prima facie, quia verum est filium non impleuisse xvj. annum, nec amplius ad xvj. ann. peruenita posse.

[g] Transferre. Facit ff. de verb. obli. l. I illa stipulatione. & ff. de viur. l. si stipulatus. & ff. eod. l. filiæ suæ. §. 1. Sed arg. contra ff. de iure fisci. l. fiscus.

SI quis eum. CASVS. Titius instituit me hrdẽ, & damnauit Stichum seruum suum, vt ad libertatẽ peruenire nõ posset, & ita ego non poteram manumittere dictum Stichum: vt C. de ijs qui non pos. ad liber. perue. l. 2. postea ego decessi, & legaui prius dictum Stichum Seio, ita ut eum manumitteret. certè habebit Seius seruum, non tamẽ cogetur eum manumittere, & est ratio, quare non cogitur eum manumittere: quia toties compellitur legatarius facere secundum voluntatem meam testatoris, quoties nihil sit futurum contra legem. manumissio autem dicti Stichi erat contra legem. Item est ratio quare habeat legatum serui Seius, quoniam magis eundem Seium legatarium volui ego testator habere aliquod commodum ex legato serui, quàm hæredem meum. Viuianus.

* Munus edere, qđ sit pulchrè explicat An. Aug. lib. singu. ad Modestinum.

* P. F. mutat.

* P. Fl. caniniam.

† Ista lex facit ad hoc, quod falsus modus, vel causa legato apposita non viciat illud: vt per gl. in l. si cũ te. ff. de pactis. & in l. j. & ibi gl. & Cy. C. de fals. cau. adiec. leg.

Repel-

latur, [a] non est compellendus, ut manumittat. quoniam toties secundũ uoluntatem testatoris facere cõpellitur, quoties contra legem nihil fit futurũ. idque Neratius scribit: & tamen à legato nõ esse eum repellẽdũ, quoniam magis legatarium aliquod commodum testator in hoc seruo, quã hæredem habere [b] uoluisset.

Ex testamento debetur quod ibi expressè relinquitur, uel per relationem ad aliud. Bar.

Idem libr. singu. de iure cod. XXXVIII.

SI ita scripsero, Quantum codicillis Titio [c] legauero: licet codicillis legatum explicetur, [d] tamen ex testamento ualet sola quantitas, quę in codicillis legata est. Nã & apud ueteres legata talia fuere, Quantum ei per epistolam scripsero: Quantum ex illa actione detraxero, [e] hæres dato.

Iauolenus libr. j. ex posterio. Labeo. XXXIX.

QVæ conditio ad genus [f] personarum, non ad certas & notas personas pertineat, eam existimamus totius esse testamenti, & ad omnes hæredes institutos [g] pertinere. at quæ conditio ad certas personas [h] accommodata fuerit: eam referre debemus ad eum dũtaxat gradum, [i] quo hæ personę institutę fuerunt.

Si locus in testamento non adscribatur: subintelligitur locus ubi testator domicilium habuit. Barto.

Cùm ita in testamento † scriptum [k] erat, Vt aliquid in foro fiat, neq; adscriptũ erat, in quo foro, Labeo ait, si non appareat, quid mortuus sẽserit, i eius municipij foro faciendum, in quo is, qui testamẽtum fecit, domicilium habuerit. [l] quam sententiã ego quoque probo.

Dies impedimenti non computantur in termino. Bartolus.

Idem libro ij. ex poster. Labeo. XL.

QVibus diebus uicinus tuus te uia publica (cùm ad parẽ

---

a Repellatur. Imò uidetur repelli, ut s. de le. 2. l. si q̃s quos. quæ est contra. Sol. hic non poterat: quia in fraudẽ creditorum fieret: ut s. de le. 1. l. seruũ filij. §. si idẽ. ibi omnino. Vel secũdũ Bul. ibi manumissio, & actus manumissionis, hic manumissio tãtũ ẽ prohibita. vel ibi propter seruũ delictum, hic propter manumittentẽ. Vel ibi erat ut minister: ut & s. de leg. 2. l. si quis Titio. hic ut legatarius. Accur.

b Habere. Plus enim & tempore accipitur. Azo. & facit Instit. de don. §. 1. & s. de aur. & argen. le ga. l. si. Accur.

SI ita scripsero. CASVS. Ita scripsi in testamẽto meo quantum codicillis legauero Titio hæres meus eidem Titio dato. & postea feci codic. & in eis legaui dicto Titio c. & decessi. nũc quæritur, utrum dicta c. debeantur Titio ex testamento, an ex codicillis. Et dicitur quod ex testamento. nam & apud ueteres talia legata fuere in testamentis relicta, quã tum ei puta, Titio p̃ epistolas scripsero, tantum hæres meus ei dato. Item quantum ex illa actione detraxero, id est, a debitore meo exegero, tantum hæres me' dato Titio, quæ quidem duo genera legatorum debẽtur Titio prædicto ex testamento. Viuianus.

c Titio. Suban. hæres dato: quod est in fine.

d In F. F. tamen ex testamẽto ualet, sola quæ quãtitas in codicillo delata est.

e Detraxero. id est a debitore exegero. & facit ad l. s. de hęred. institu. l. asse. & de condi. institu. l. institutio talis. & de codicil. l. 1.

QVæ cõditio. CASVS. Institui mihi hæredes Titium, & Seiũ, & substitui eis Caiũ, & Sẽproniũ, & postea ita dixi, Cuicunq; hęreditas mea deferetur, ita sit mihi hęres, si Martino decem dederit, & decessi. certè siue dicti instituti velint hæreditatẽ, debent dare Martino 10. siue nolint eam habere, & substituti uelint eam habere, debẽt ijdem substituti ad genus dare dicto Martino 10. quia ut dicit litera, alia est conditio, quæ ad genus personarum &c. si autẽ dicta conditio dandi decẽ Martino, sit adiecta tantũ institutis, vel tñ substitutis, illi tñ debent eã implere.

Cum ita. Scripsi ego Bononiens. in testamẽto meo: uolo per hæredes meos fieri in foro, id est, in loco vbi redditur ius, puta in palatio cõmunis, unã statuã I meã memoriã. & nõ dixi in quo foro, vtrum Bon. vel Mutinæ. vel Imo. vel quo alio. certè si nõ appareat post mortem, meam, de quo foro sensi, debet fieri statua in foro Bonon. Viuianus.

f Ad genus. i. generaliter ad oẽs p̃sonas institutas: ut si facta institutione, & substitutione ita dicat. cuicũq; hæreditas mea deferet, ita sit hæres, si Titio decem dederit. Azo.

g Institutos. Et substitutos: non autem aduenientes ab intestato: ut arg. s. de vul. subst. l. qui liberis. §. hæc uerba.

h ad certas personas. Scilicet omnes eiusdem gradus.

i Gradum. Et oẽs personas eiusdem gradus forsan, & si deficiẽtis portio sit pro non scripta: ut C. de cad. tol. §. his ita. & j. de lega. 1. l. ciuitatibus. §. Lucius. Azo. Licet aliud sit in legato: ut C. de cadu. tollen. §. in primo. Et distingue, si conditio est apposita I omnibus personis hæredum, trãsit cum onere: siue pro non scripta, siue in causa caduci, siue caduca sit pars deficiens. Si autem non in omnibus, & tunc in omnibus eiusdem gradus, & tunc eidem ut alij eiusdem gradus impleant. Si autem nõ omnib. sed quibusdam de eo gradu sit adiecta conditio, si quidem est pro non scripta, differt hæredidas, quę uadit cum onere (ut dixi) a legato, quod nõ transit secundũ H. Sed q̃dam dicũt etiam in hęreditate non transire cum onere: ut in d. §. I primo. Sed est arg. contra d. l. Ciuitatibus. sed dicunt, quòd & ibi fuit appositum in personis omnium onus. Si autem alio modo deficiat relictum hæreditatis, uel legati: ut in causa caduci, uel quasi caduci, uadit cũ onere. C. de ca. tol. §. secundo. & §. si autem. in eo quod dicit, simili modo &c. siue re & uerbis: siue uerbis tantũ sint coniuncti. si autẽ re tantum, nõ vadit cum onere: nec dicit accrescere, sed nec decrescere: ut C. de cad. tol. §. si uero, & facit s. de hære. insti. l. sub conditione. & s. eod. l. si separatim. Accur.

† Cõcor. cũ isto. §. in quãtum sẽtit locũ loci eẽ in testamẽto ponẽdũ. glo. in ca. quoties cord. 15. 1. q. 7.

k Scriptum. Secus in stipulatione quæ nõ valet, si certus locus non est: ut j. de uerb. oblig. l. qui insulam.

l Domicilium habuerit. Sic C. de epis. & cle. l. nulli. & l. si quis ad declinandam. Accur.

QVibus diebus. CASVS. Legaui tibi centum si usq; ad 10. dies ascenderes Capitolium, & decessi. postea cũ uelles ire ad ascẽdendũ Capitoliũ, Titius

dum a cōditioni ire uelles, ire prohibuerit, nec per te staret, quò minus agendo b ob calumniam c eum submoueas: d hi dies conditioni e non imputabuntur.

Appellatione expensarum rei pretium non continetur. Bar.

Quidam ita legauerat, Si Publius Cornelius impensam, quam in fundum Seianum feci, hæredi meo dederit: tūc a hæres meus Publio Cornelio fundū Seianū dato. Cascellius aiebat, etiam pretiū fundi, dari debere. Offilius impensæ uerbo negat pretium significari: sed eos duntaxat sumptus, quos in eum postea, quā emptus esset, fecisset. a Idem Iulianus scribit, adiecto f eo quòd nō deductis fructibus impensarū ratio haberi debeat, & hoc magis uerum puto. g

Conditio apposita in quacunque parte testamenti reddit conditionale legatum. Bart.

Quidam Titio centum legauerat: deinde infrà ita iusserat: Quas pecunias cuique legaui eas hæres meus, si mater mea moritur, h dato. mortuo patrefamiliàs Titius uixerat, & uiua matrefamilias decesserat. Mortua matre, hæredibus Titij legatum deberi Offilius re-

a Aliàs tum.

a In P.F. idē Cinna scribit.

tius uicinus tuus prohibuit te ire per uiam publicam per tres dies, qui forte supererant de decē diebus prædictis. tu tamen iuisti corā iudice, & conquestus fuisti de uicino tuo tempore quo impediuit te, & per te nō remāsit, quia eum remoueres ab iniuria, quam tibi inferebat. nunquid restituentur tibi tres dies, ut intra eos implere conditionem possis? & dicitur quod sic.

Quidam. Emi à Seio fundū Seianū pro centum. & postea causa meliorandi eum feci expensas in eum, scilicet 20. & postea in testamento ita dixi: si Publius Cornelius impēsam quam in fundum Seianū feci, hæredi meo dederit, hæres meus eidē Publio Cornelio dato dictum fundum Seianum, & postea decessi. nunc quæritur, an dictus Publi⁹ Cornelius debeat dare hæredi expensas prædictas, & etiā pretium fundi, si uult fundum. & Cascellius dixit quòd sic, & male. Offilius autem & Iul. dixerunt, & bene ꝙ solos sumptus, siue expensas debet dare hæredi. & in dictis sumptibus nō debet hæres computare sibi fructus, quos percepit ex dicto fundo, imò retinet sibi præcipuos.

Quidam Titio. Seius fecit testamentum, & in eo legauit Titio centum, & pluribus alijs legauit similiter, postea ī eodē testamēto ita iussi, quas pecunias cuique legaui eas hęres meus dato, si mater mea moritur, id est, morietur. & postea decessit dictus Seius testator uiuente dicto Titio cui centum legauerat, & uiuente dicta sua matre. & postea decessit dictus Titius legatarius uiua dicta matre testatoris, & habuit hęredes Titius Petrū, & Martinum pone. & decessit dicta mater testatoris. quæritur, an dicti hæredes Titij debeant habere dictum legatū de centū. & dixit Offilius ꝙ sic, & reddidit talem rationem, quia dictum legatum non fuit relictū Titio sub cōditione, imo fuit relictū purè, & postea fuit adiecta dies soluendi, si non fuit cōditionale. ergo legatarius transmittit ad hæredes suos petitionē ipsius legati. Sed certè ratio ipsius Offilij est falsa, & per cōsequēs est falsum dictū suū. nam bene fuit dictū legatum relictum sub cōditione: & ideo legatarius, qui decessit ante cōditionē existētē, nō trāsmittit ad hędes suos, & bene dixi, ꝙ fuit cōditionale: qa nil interest utrū ita scribatur p testatorē, quas pecunias cuiq; legaui, eas hęres meus, si mater mea moritur, dato. quę quidē uerba scripsit Seius testator in nostro casu an uero ita scribat p testatorē, nisi mater mea moriatur, hæres meus ne dato. nā in primo casu sub conditione est datū legatū: in scdo autē est adēptū sub cōd.

Dominus seruo. Titius faciens testamentū iussit Stichum seruū esse liberum, & postea eidem Sticho ita legauit, hæres meus dato Sticho seruo meo, quem testamento liberū esse iussi, quinq; aureos, quos in tabulis debeo eidem Sticho, & postea decessit. nunc quæritur, an hæres debeat dare dicto Sticho dictos quinq; aureos. & quidā dixerunt: & malè, nihil seruo legatū esse, & assignabant talē rationē, scilicet quia dominus seruo nihil debere potest, sed uerius est quòd debeantur eidem Sticho. & hæc uidetur fuisse uoluntas testatoris.

Qui dotalē. Titius accepit in uxorem Seiam, & nō habuit ab ea aliquē fundū in dotem. & postea ueniēs ad mortem, fecit testamētum, & ita in eo dixit: fundū Cornelianū, quem mihi Seia in dotem dedit hæres meus ei dato. & decessit. nūc quæritur, an hęres teneatur dare Seiæ dictū fundum. Et dicitur ꝙ sic, non obstante falsa demōstratiōe.

Termilius. Quidā qui uocabatur Thermus, siue Termili⁹ minor, fecit testamētum, & instituit sibi hęredem Titium. Item scripsit in eodem testamēto, quorū arbitratu sibi monumentum fieri uolebat, & scripsit de duobus suis amicis. quorum quilibet uocabatur Lucius Publius Corneli⁹: postea ita legauit, Lucijs Publijs Corne. hæres meus dato mille ad ędificandum monumentum meum: & postea decessit. nunc quæritur an dicti Lucij Publij Corne. possint petere ab hærede dicta mille? Et dicitur ꝙ non, nisi satisdent se ita facturos monumētum ex dicta pecu. sicut testator iussit. Vini.

a Ad parendum. Erat enim tibi relictū, si bine ad 10. dies ascenderes Capitolium, secundū R. & dic ꝙ uicinus, id est hæres, cuius intererat conditionē nō impleri, secundum quosdā. sed certè imò cuius nō intererat. nam si eius interesset, statim haberetur ꝓ impleta, & caperet legatum: ut ā. eo. l. iure. sed hic non habetur ꝓ impleta, imò postea necesse habet implere.

b Agendo. Quod iusserat testator, uel agendo contra impedientem iniuriarum, uel negatoria.

c Calumniam. A uicino illatam.

d Submoueas. Id est repellas.

e Conditioni. Id est dilationi conditionis: uel id est, defectui siue effectui conditionis: & sic secūdū utrāq; significationē necesse habet postea adimplere cōditionē. & hoc de cōditione, quę depēdet de potestate tua, alias nisi impleas, nil cōsequeris, cū p aliū impediaris ut ī. ad l. Aqui. l. inde Nerati⁹. §. idē Iulianus. sed tenet impediēs, si nullo mō implere potuisti, actiōe ī factū: ut ī. de condict. ca. da. l. 3. §. fi. & d. §. idē Iul. secus si per casum impedior in tali potestatiua: ut ī. de cond. insti. l. quę sub cōdi. §. quoties. & not. ā. e. l. in testamēto. sed si cōditio est casualis, uel mixta, quocūq; mō deficiat: nil consequeris: ut C. de insti. & subst. l. si pater.

f Adiecto. Facit C. quādo dies leg. ced. l. ex his. Acc.

g Puto. Quia ea uidetur fuisse volūtas testatoris: & sic nō ob. ꝙ alias dicitur ī. de pe. hær. l. si à patre uel dño. §. pe. Itē facit ā. de leg. 2. l. Lucius. §. quæ marito. contra. Sed aliud est cū dicit: nolo ꝙ subeat onera hæreditaria quando ea tātū cōtinētur, quæ sunt soluenda creditoribus, non quæ sunt iā soluta, sed appellatione expensarum, & ꝙ solutum, & quod soluendum est ratione expēsarum continetur, secundum Hug.

h Moritur. Id est, morietur, sed quandoq; pro præterito

tio ponitur:ut ff.de ne.gest.l.3.§ prin.& §. hęc uerba. a Ne dato. Cum primo reliquerat. nam per hæc uerba non uidetur legatũ:ut ff.de manu. testa.l.antepe.§.fi. & sic est contra ff.de act.& oblig.l.obligationum ferè.§.cond. sed ibi in contractibus. Item facit s.de in diem add.l.2.& de lega.1.l.si cui.§.1. equũ meum sub cõditione,si nauis ex Asia uenerit:& sub eadem conditione legaui ei bouem: certè pendẽte conditione non debetur ei, sed ea demum existẽte. ea ergo conditione pendente nõ potest dictus leg. dictas res alij legare. Viuianus.

spondit: quoniam non sub cõditione esset legatum, sed ante legatũ purè, deinde soluẽdi dies adiecta. Videamus, inquit Labeo, ne id falsum sit: quia nihil intersit, utrum ita scribatur: Quas pecunias cuique legaui, eas hæres meus, si mater mea morit, dato. an ita: Nisi mater mea moriatur, ne dato. a utrobique enim sub conditione uel datum, uel ademptum esse legatum. Labeonis responsum probo.

Appellatione debiti continetur naturale tantum, si aliud repeti non potest. Bart.

Dominus seruo aureos quinque sic legauerat: Hæres meus Sticho seruo meo, quem testamento liberum esse iussi b aureos quinq; quos in tabulis debeo, c dato. Nihil seruo legatum esse, Namusa Seruium respondisse scribit: quia dominus seruo nihil debere potuisset. Ego puto secundum mentem testatoris naturale d magis e quàm ciuile debitum f spectandum esse. & eo iure utimur.

Falsa demonstratio certæ rei legatum non uitiat. Bar.

Qui dotalem fundum nullum habebat, ita legauerat, fundum Cornelianum, quem illa mihi doti dedit, ei hæres dato. Labeo, Offilius, Trebatius responderũt, fundũ nihilominus legatum esse quia cùm fundus Cornelianus in rerum natura g sit, demonstratio falsa legatum non perimit.

Legatum sub modo non potest effectualiter peti, nisi præstita cautione de modo implendo. Barto.

a Termilius h minor quorum arbitratu monumentum sibi fieri uellet, testamẽto scripserat: deinde ita legauerat, Lucijs Publijs Cornelijs ad monumentum meum ædificandum mille hæres meus dato. Trebatius respondit, pro eo habẽdum, ac si ita legatum esset, si satisdedissent i se ita id monumentum ex ea pecunia facturos. Labeo Trebatij sententiam probat: quia hæc mens testantis fuisset, ut ea pecunia in monumentum cõsumeretur. Idem & ego, & Proculus probamus.

Vlpianus libr. xxxiiij. ad edictum. XLI.

Legata sub conditione relicta, nõ stati, sed cùm conditio extiterit, deberi incipiunt: k ideoq; a interim legari l non potuerunt.

Si relinquitur filio sub commemoratione patriæ potestatis, & in id tempus confertur: patri uidetur legatum. Bar.

Aphricanus libr. ij Quęstio. XLII.

Filiofamilias legatũ est sub hac conditione, si in potestate patris mansisset. Magis m patri legatum uideri ait, & patrem suo nomine legatũ petere. Idem iuris esse, & si seruo similiter legetur. Argumentum rei fit a qđ & si cibaria seruis Titij legentur,

b Iussi. Et uerè iussetat. aliàs per hoc non uidetur legare, ut s.de lega.2.l.Titia.in prin.
c Debeo. Sl seruo.
d Naturale. 1 Sed certè & si non fuit hæc mẽs testantis, & nullũ sit naturale debitum: tamẽ uidetur quòd ualeat legatum: quia falsa demonstratio non perimit legatum: ut s.e.l.falsa.& l.demõstratio.& ff.e.proxi.§. Rñ. ea fuit testatoris uolũtas, ut ita demũ deberet, si sit in rerũ natura hoc debitum: ut ff.proxi.§.
e Magis. Electiuè ponitur. Accur.
f Debitum. Impropriè tamen dicitur debitũ: ut ff.de fide iuss.l.fideiussor obligari.§.s.& s.de pecu.l.nec seruus. & l.nõ solũ. & l.si damnũ.§.peculium. & facit ff.quãdo di.leg.ce.l.cum illud.§.hæres.& de le.1.l.si sic.
g In rerum natura. Et facit ff.quãdo di.le.ce.l.cũ illud.§.hæres. & s.de le.1.l.si sic.& l.si seru' legatus.§.q quqs.
h Termilius. Proprium est nomẽ testantis.
i Satisdedissent. Sic s.de le.3.l.si tibi legatũ. Sed ar.cõtra ff.e.l.Titio.1.respon. 2 aliud autẽ in cõtractibus, ubi non satisdatur: ut supra de conditio. ob caus.l.debi.& l.si hæres & facit supra locat. lex, insulam.§.quidam.& de legatis secunda, lex antepenulti.§.primo. & de nego.gest.l.qui aliena.§.libertos.& supra de aur. & arg. leg.l.fi.§.fi. Accur.

Legata. CASVS. Legaui Titio

k Incipiunt. Vt & ff.quando di.le.ce.l.1.§ sed si sub conditione.
l Legari. Vt res proprias. sed ut alienas potest hic legatarius eas legare interim, ut s.de usufr.leg.l.facto testamẽto.in fi. aliàs delegari: & sic dic, ut statim delegatio, & p eam nouatio sortiatur effectum. fortè tamen impleta conditione: ut ff.de noua.l.si Stichum.§.primo.

Filiofamilias. CASVS. Titio filio Seij non emancipato legaui e.sub hac conditione si in potestate patris mansisset. certè uidetur patri legatum, & non filio, & pater petere poterit nomine suo legatum. & idem iuris esset, si reliquissem e.Sticho seruo Seij sub cõditione si in potestate domini mansisset. & ad prędicta facit argumẽtum, quòd si legatẽ tur cibaria seruis Titij, non est legatum seruorum, imò est domini. intuitu enim domini seruis legatum uidetur ex quo Titius fuit nominatus tanquam dñs seruorum. Viu.
m Magis. Cõparatiuè poni. R. qa tã filio q̃ patri legari uidetur. arg s.de lega.2.l.debitor.§.fi. scdm R. sed fm Azo. & H. dic electiuè:nã aut est emãcipat' eũ petit, & nõ põt: qa deficit cõditio, si i ptãte &c. & quia patri nolũt testator quęri, ut ar. in fi. huius l. aut in ptãte, & tunc nõ petit, nepote patri q̃ sitũ. nec ob.l.debitor. qa hoc est uerũ ibi qđ' no. quia id habet ut res ex persona serui quia si esset liber, id ei legari posset.

† Pro hoc tex. Bal. in l. ambiguitatem. & C. de usu. Fran. Clemen. sing. 181.
s Adde ꝑ modũ lcidentis, qđ naturale debitum licet đ iure ciuili peti non possit: tñ de iure canonico ꝑ peti corã episcopo, ut no. Bar. in l. si pœnæ. in prin. s. de cõd.ind.& gl. in l. qui cũque. s. đ compen.

a Dic qđ' ibi mod' imponit in fauorẽ legatarij: & ideo uidetur magis pulsiuus mod' finalis, secundum Bartolũ.

a In P.F. Termius minor.

a In P.F. interim đ legari.

Aliàs est.

proculdubio a domini esse, nō seruorū legatum.

Si legatum scinditur per contra tabulas, uel alia lege, scinditur onus per modum conditioni iniūctum: secus si per Falcidiam minuatur. Item secus in onera in ui modi adiecto. Bart.

Paulus libr. viii. ad Plautium. XLIII.

Plautius rogatus est hæres a liberto testatore, ut a perceptis b decem sibi totam hæreditatem redderet. c postea patronus defuncti bonorum possessionem cōtra tabulas petierat: & partē d hæreditatis, quæ debebat, e abstulerat. Proculus, & Cassius fideicommissarium pro rata, f quod soluit, g repetere h debere aiunt. Paulus: Hoc iure utimur. Nam quemadmodum præstatione fideicommissorum, & legatorum hæres exoneratur p prætorē, i ita etiā ipso k partem l cōsequi debet. Diuersum est, si Falcidia interueniat, & minuat legatum. Nam his casibus m nihil repetetur: n quod o insolidum conditiōi paretur. Item scinditur ius dandi, p si is, cui legatum q est, non potest partem hæreditatis sibi relictam totam capere. r Nam uerius

In P. F. ut perceptis sibi decē totā hæreditatem ei uēderet.

P. F. qa.

a Proculdubio. Vt & C. de iure delib. l. pen.

Plautius. CASVS. Stichus libertus Titij fecit testamentum, & præterito dicto suo patrono instituit sibi hæredē Plautium. & rogauit eundē Plautium hæredem, ut perceptis sibi 10. a Caio totam hæreditatem restitueret eidem Caio, & postea decessit dictus Stichus, & Plautius hæres restituit hæreditatem Caio: & habuit ab eo dicta 10. postea prædictus Titius patronus Stichi uidēs se præteritum a liberto suo petijt, bono. pos. contra tabu. dicti liberti defūcti, & abstulit dicto Caio fideicommissario, possidenti hæreditatem, partem eius hæreditatis, quæ de iure debetur eidem patrono, scilicet hodie tertiam. nunc dictus Caius fideicommissarius dicit Plautio hæredi: Restituas mihi tertiam partē de 10. quæ tibi solui, sicut patronus testatoris abstulit mihi tertiam partem hæreditatis liberti sui, numquid debet admitti petitio sua? Et dicitur quòd sic, & est ratio: quia sicut hæres liberti prædictus exoneratur a fideicommissorum, & legatorum præstatione per prætorem dantē contra tab. patrono pro tertia cōtra ipsum hæredē nō rogatū alicui hæreditatē restituere, & sic hæres pro ea rata non tenetur ei præstare dicta legata, uel fideicōmissa, nisi certis psonis: ut C. de bo. pos. contra tabu. l. 1. Ita & in nostro casu cum fuit hæres rogatus restituere hæreditatem Caio perceptis ab eo 10. debet hæres partem dictorum 10. cōsequi a fideicommissario, quando fideicommissarius nō soluit ei adhuc 10. uel si soluit, reddidit ei hæres pro rata, ut dictum est. quamuis autē possit fideicōmissarius repetere ab hærede liberti tertiam de 10. ideo scilicet, quia patronus abstulit ei per cōtra tabulas tertiam partem bonorum liberti, ut dictum est: tamen diuersum est, si Falcidia interueniat, & minuat legatum fundū Caio sub conditione, si daret hæredi 10. pone. nā his casibus, scilicet quādo Falcidia minuit legatum, nihil repetetur per legatarium de dictis decē datis hæredi causa implendę conditionis legati: & est ratio quare non repetit legatarius in hoc casu: quia insolidum conditioni paretur per legatarium. nam non posset legatarius dare hæredi partem de dictis decem, & habere fundū, uel eius partem: ut ī. eo. l. cui fundus. 1. respon. nisi pareretur dictæ conditioni insolidum: ergo propter detractionem, quæ fit de legato nomine Falcidię, nō repetit legatarius partem pecunię: ut dictum est. scias etiam quòd sicut scinditur ius dandi causa implēdę conditionis in primo respon. huius l. ita & in hoc casu, instituī mihi hæredem Seium, & legaui Martino tertiam partem hæreditatis meę pone, id est, 4. uncias sub conditione si daret hæredi decem cum ipse Martinus nō posset capere, nisi unam unciam, puta quia erat filius naturalis tantum cui nō potest relinqui ultra unciam existentibus filijs legitimis, ut C. de nat. li. l. 2. & substitui eidē M. Petrum, & 10. & sic debet habere dictus Martinus unam unciam tantum, & substituti eius alias tres uncias de dictis 4. uncijs. nam quartam dictorum decem quæ continebantur in cōditione Martino apposita debet præstare hæredi Martinus, reliquum autem substituti sui. Item scias quòd sicut in primo & tertio respōso huius l. scinditur ius dandi causa implēdæ cōditionis, ita in hoc quarto casu scinditur ius dandi, quamuis non sit in uim cōditionis: institui mihi hæredem Titium, & Sempronium, & rogaui Titium per fideicōmissum: ut tibi restitueret suam partem, & rogaui ut restitueres, puta c. Seio. & postea decessi: & dictus Titius adiuit pro sua parte hæreditatem, & tibi eam restituit, deducta tamē quarta per l. Fal. id est, per Trebel. & ita effectum est de facto, quòd tres partes partis suæ, quas habes, sunt, & ualent minus quam sit illud, quod debes dare Titio, id est, cētum, certè quanto minus tibi præstitit Titius hæres: p Trebel. tanto minus debes dare Seio de dictis centum. Viu.

Plautius. s. scripsit quæstionem talem rogatus. &c. uel Plautius institutus hæres rogatus & cætera.

b Perceptis. De bursa fideicommissarij: ut ī. innuit.

c Redderet. Alias redderet, & alias reuenderet, id est, venderet dicto fideicommissario pro decem: quod ualet: ut supra de leg. 1. l. & si æquo.

d Partem. Olim dimidiam, hodie tertiam: ut Insti. de succ. li. §. sed nostra.

e Debebatur. Ipsi patrono.

f Pro rata. Scilicet pro tertia.

g Soluit. Scilicet hęredi.

h Repetere. Cōdictione ob causam, si hęres redderet: ut ā. de condi. ob cau. l. 2. §. 1. secundum aliam actione ex empto: ut de act. emp. l. si hæres. Accur.

i Per prætorem. Qui dat contra tab. patrono pro tertia. & sic hęres pro ea rata nō tenetur alicui, nisi coniunctis personis: ut C. de bo. pos. cōtra tab. l. 1. Accur.

k Ipse. Scilicet hæres.

l Partem. Scilicet tantum de eo, quod ei est dandum a fideicommissario, uel si iam consequutus est totum, reddit pro rata, ut dixit.

m His casibus. Quando Falcidia minuit legata.

n Repetetur. Scilicet de dato causa implendæ conditionis. aliud si fideicommissarius esset iussus dare, & sic esset debitū: ut infra ad Trebel. l. facta. §. si Titium. Sed nonne per Falcidiam sicut per contra tabul. exoneratur hæres a legatis? quare ergo secus, quam in superiori casu? Respon. non dicitur hęres exonerari per Falcidiam, immò totum dicitur deberi, licet Falcidia detrahatur: ut ī. ti. 1. l. ad ueterani. §. 1. & l. si dignum. nā non rumpitur testamentum. sed per contra ta. sic. Itē ā. pretium repetitur: quasi pro parte euicta re uendita: quod in hoc casu nullum fuit.

o Quod. Id est, quia.

p Ius dandi. Causa implendæ conditionis.

q Legatum. Id est, relictum, uel pars hæreditatis: ut subijcit: vel tota, vel res relicta sub conditione, si decem det hæredi.

r Capere. Quia est filius naturalis tm̄, cui non potest relinqui

* Vnā unciam legē dum videtur ex loco, quem citat.

relinqui ultra duas uncias * existentibus legitimis: ut C.de na.lib.l.2. Vel erat res prohibita à testatore an tiquiori alienari inter relicta.

a Illos.s. substitutos uel coniūctos: ut no.s. eo.l. quę conditio.& facit j.de do.cau.mor.l.ei qui. & j.l.pro xi.§.si duorum.

est partem eum præstare debere: partem illos, a qui auferunt ab eo, quod plus relictum est, quàm à lege conceditur. Neratius libro primo respon. scribit: ex duob[9] scriptis hæredibus si unus rogatus sit tibi hæreditatē restituere, tu Titio certam summam dare, & beneficio legis Falcidiæ in restituendo hæres utatur: quanto minus hæres tibi præstiterit, tātó minus b te Titio præstare, non esse iniquum.

b Tāto minus. Imo non minus: ut s.de ann. leg. l. liberto. §.1.cōtra. Solu. cum quid relinquitur mihi, & onus imponitur, & relictum ex post facto minuitur, aut in uim modi, aut in uim conditionis. si in uim modi, a si quidem imponitur in eadem re, uel eius parte alij p̄standa minuto relicto, & onus pro rata minuitur: ut j.ti. r.l.pœnales.§.fin. Si uero onus est in alio impiēdo, si quidem relictum minutum remaneat maius onere, uel tantum non minuitur onus: ut in l.contra, & s.de leg.2.l.cum pater.§.1.& de leg.1.l.si mihi Stichum. Si vero remanet minus onere: quatenus est minus, eatenus minuitur onus, ut hic. si in uim conditionis, & diminuitur relictum: quia totum non capio, minuitur onus: ut s.e.§. item scinditur. Idem & si is qui debet relictum, pro parte desinit esse hæres: ut s.ea.l. in prin. Idem uidetur, & si alio modo minuatur: ut s. l.prox.§.si pars. secus si minuatur per Falc. ut s.§. diuersum. & est ratio, ut ibi no. Si uero onus a principio si maius relicto, dic ut no.s.de leg.2. l. Imperator. per totam l. & facit s.de vul.subst.l.& si contra.& j.eo.l. sed si hoc.§.primo.

a Aut cō ditionis. mod[9] em largo modo dicitur conditio. Abbas in c.cum lo. de si. inst. & p uerba ita. nū dummodo, post quā, ne, p i, & ui, importatur verbū modus. Bar. l.j.j.de cō diti. & de monstr.

Qui hæredi. CASVS. Institui mihi hæredem Stichum seruum Seij, & legaui Caio equum meum, si daret hęredi instituto à me 10. & decessi. nūc quæritur, an Caius legatari[9] debeat dare 10. dicto Sticho instituto, an Seio dño suo? Et respon. q̄ Sticho, & nō domino. nā & si instituissē mihi hæredē Sēpronium liberū, & legassem Caio equum meū, si daret 10. Sticho seruo Titij, debet legatarius dare 10. Sticho seruo Titij, & non Titio, quia ea quæ sunt facti, sicut est datio, & receptio, nō trāseunt ad dominū, sicut est etiā in contractibus. nam si mihi, aut seruo Titij sim stipulatus ab aliquo, non potest promissor dare Titio, sed seruo eius, qui fuit adiectus in stipulatione. sed & cū legatarius est iussus dare hæredi simpliciter instituto seruo Seij, debet dare seruo, & nō Seio. secus autem est in seruo, cui data est libertas, si dederit hæredi 10. instituto hęrede seruo Seij: q̄a ille statuliber bene potest dare decē Seio dño, & cōsequi libertatē. sed econtrario si statuliber sit iussus dare domino, nō implet cōditionē dando seruo eius, nisi dominus eius cōsensit. nemo enim potest implere cōditionem in tali specie, siue casu nesciente me domino, uel nolente.

Cum hæreditas. Institui mihi hæredem Titium: & legaui Seio equum meum, si daret hæredi 10. & postea rogaui dictum Titium hæredem, ut restitueret, Caio hæreditatē meā, & decessi. postea hęres meus restituit hæreditatem dicto Caio: nunc dictus Seius legatarius vult equū: quæritur cui debeat dare dicta 10. causa implendæ conditionis: vtrum Titio hæredi, an Caio fideicommissario? Et dicitur q̄ hęredi. & ista 10. quæ dat legatarius hæredi, non debet restituere hæres fideicommissario ex causa fideicom. nā capit ea hæres à legatario tanquam extraneus quilibet: & non iure testamē-ti: & idē est scilicet q̄d hæres non teneatur restituere dicta 10. fideicōmissario, etiam si adiuit ipse hæres coactus hæreditatem, cum haberet eam suspectam, & eā restituit fideicōmissario coactus. Sed pone, quòd dicto Titio hæredi instituto facit controuersiam hereditatis Sempronius. & interim uenit Seius, uel legatarius, & petit ab eo equum sibi legatum: & vult ei dare dicta 10. causa implendæ conditionis. & hæres dicit ei, Si uis legatum, caueas mihi, q̄d restitues mihi legatum, si Sempronius euincet mihi hæreditatē. dicit legatarius, Et ego uolo, q̄d tu caueas mihi, q̄d tūc restitues mihi decē, quæ tibi do causa cōditionis implendæ: certè bene dicit hæres: & bene dicit legatarius, & ita cauebunt sibi adinuicē prædicto modo. Sed quid si dictus hæres rogatus sit restituere hæreditatem Caio, & Caius sit iussus dare 10. hæredi, & soluit hæredi Caius dicta decem. nunquid eadem 10. tenebitur hæres restituere Caio ex fideicō. uniuersali? Et dicitur quòd non.

Qui iussus est dare seruo causa conditionis implendæ sub nomine proprio, uel sub nomine hæredis dando domino, non implet conditionem. Item iussus dare domino non implet conditionem, si dat seruo. Bar.

Idem libro ix. ad Plautium. XLIIII.

Qvi hæredi dare iussus ē, seruo alieno īstituto, nō dño c

Si duorum seruo. Sticho seruo Titij & Seij legaui fundum meum, si daret hæredi meo decē, nūquid Titius poterit dare hęredi 5. & habere dimidiam fundi? Et dicitur quòd sic, licèt quidam dicerent cōtrarium.

Si pars rei. Cum Titius possideret partem fundi mei bona fide ex aliquo titulo, & usucaperet: legaui eundem fundū Seio, si daret hæredi meo decem. & postea me viuente dictus Titius compleuit usuca. dictæ partis fundi: & postea decessi: & ita legatarius non potest habere partem vsucaptam. nunquid si vult alteram partem, tenetur in totum parere conditioni? Et dicitur quod non, imo sufficit quod pareat pro parte.

Plautius. Plautius fecit testamentum, & instituit sibi tres hæredes pone, & uni ex dictis hæredibus prælegauit fundum, si daret hæredibus centum, & decessit. nunc quæritur, vtrum integra centum debeat dare de sua bursa cohæredibus cohæres, cui prælegatus est fundus? Et dicitur quod non, imò deducit suā partē hęreditariam de dictis c. id est, tertiam partē, cum tres fuerint hæredes. ut dixi: & reliquam summā, id est, duas partes de centum, dabit de sua bursa cohæredibus pro portione, qua ipsi instituti sunt. si aūt unus de hæredibus ita est institutus ex parte tertia, si hęredibus decē dedisset, uel etiam centū, & per testatorē dictum est q̄ non esset aliter hæres, quā si decē hæredibus dedisset, non admittetur tota ad tertiā hæreditatis, quam si totam summā dedisset de bursa sua cohęredibus suis, & hoc probat a simili. video enim, dixit iurisconsul. quod si seruus est liber scriptus in testamento, & est scriptus hæres ex parte lta. si decē dedisset hæredibus, nō aliter est liber, & hæres, quā si tota decē, cohęredib[9] dedisset.

Qui hæredi. Scilicet scripto. sed quid si dixit simpliciter hæredi? Quidam dicūt domino dandum. Tu dic contra, argu. s.de vulg.sub.l.qui liberis.§.hæc verba. & j.prox.ibi. sed cum hæredi &c.

c Non domino. Sed hoc quomodo, cum nullo momēto seruus sit hæres: ut s.de acqui.hærē.l.placet? Sed potest dici, q̄a datio, & receptio est facti: ut s. de cur.tut. l.cōsilio.in fi.& sic in persona serui fieri possūt: ut ar. Instit.de sti.ser.§.sed cū factū.& j. de uer.ob.l.stipulatio.§.hi.& j.subijcit: licet ea, quæ sunt iuris, nec mo-

dare debet. Nam etſi alio hærede inſtituto, iuſſus eſt [a] ſeruo Titij dare: ipſi ſeruo datur: quia quæ facti ſunt, nõ tranſeunt ad dominum. [b] quemadmodũ, ſi mihi, aut ſeruo Titij ſtipulatus ſim, non Titio, ſed ſeruo eius [c] dari poteſt. & hæc uera ſunt. Sed cum hæredi dare iuſſus eſt: videamus, ne domino dandũ ſit. Et conſequens eſt, & hic [d] ſeruo dari. Certè ſtatuliber [e] quin domino dare debeat, [f] non eſt dubium. Contra, qui domino dare debet, nõ implet cõditionem dando ſeruo eius niſi ſi dominus conſenſerit. [g] Nemo enim in tali ſpecie conditionẽ neſciẽte me, [h] uel uolẽte, implere poteſt.

Conditio de dando hæredi, in ipſius perſonam impletur, non in fideicommiſſarii: & datum cauſa conditionis implendæ, non uenit in reſtitutione. Barto.

Cum hæreditas ex Trebelliano ſenatusconſulto reſtituta eſt: hęredi [i] dandum eſt, [k] ut impleatur cõditio: nec hoc reſtituẽdum [l] eſt ex cauſa fideicommiſsi. Sed cùm ſuſpectam adijt, & reſtituit: dubitatur, an ei auferendum [m] ſit. Et benignius eſt, & in hoc caſu nihil ei auferri. Si autẽ me hærede inſtituto, cõtrouerſia mihi fiat hæreditatis: ſi cauet legatarius euicta hæreditate reddi legatũ: & ipſi cauendum eſt reddi quod dederit. [n] Sed ſi iuſſus ſis mihi dare decem, & accipere hæreditatem ex ſenatuſconſulto: decem tibi ex cauſa fideicommiſsi non reſtituam. [o]

Ex pluralitate dominorum. ſcinditur conditio ſeruo adiecta. Barto.

Si duorum ſeruo legatum ſit ſub conditione dandi, non poſſe per partes cõditioni pareri, quidam aiunt, ſed ſemel dandam pecuniam: ſed ego contra puto. [p]

Diminuto legato per uſucapionem, diminuitur conditio. Barto.

Si pars rei legatæ uſu capta ſit: [q] an inſolidum parendum ſit, dubito? Et poteſt dici pro parte [r] parendum ex ſententia teſtatoris.

Iuſſus dare hæredibus, ſi tempore, quo dat, reperit ſe hæredem, deducit partem ſuam pro rata, ſecus ſi non ſit hæres, ſed eſſe ſperatur: quia tunc nihil deducit ſicut legatarius. Bar.

Plautius. Vni ex hæredibus fundum legauit, [ſ] ſi centum hæredibus dediſſet. Deducet ſuam partem hæreditariam, [t] & reliquam ſummã hæredibus pro portione eorũ dabit. At ſi hęres ex parte ita inſtitutꝰ eſſet, ſi hæredibus decẽ dediſſet: nõ aliter eſſet hæres, quàm ſi tota decem cohæredibus dediſſet: quia non antè ad hæreditatem admitteretur, quàm ſi omnem ſummam dediſſet. Nam & cùm ſeruus teſtamento liber, & ex parte hęres ita ſcriptꝰ eſſet, ſi hęredibus decẽ dediſſet: conſtitit, non aliter eum liberum hæredẽq; futurũ, quàm ſi tota decem [u] cohæredibus dediſſet. Paulus: hoc iure utimur.

Dare, & remittere non eſt idem propriè. † Barto.

Idem libro xvj. ad Plautium. XLV.

mẽto penes eum reſideant, ut hæreditas: ut d. l. placet.

[a] Iuſſus eſt. Puta legatarius, cui fundus eſt legatus, ſi 10. dederit hæredi, alias non poſſet onerari: vt C. de fideicom. l. ab eo. Accur.

[b] Ad dominum. cum factũ ſerui non ſit domini: uel econtra. Accur.

[c] Seruo eius: ut ĩ. de ſo. l. ſi ſtipulatus ſum.

[d] Et hic. Id eſt, in dicta ſpecie. Sed nõne in principio dixerat idẽ: R. ſic: vel ibi dixit, ſcriptore inſtituto: hic hęredi ſimpliciter.

[e] Certè ſtatuliber. Cui eſt relicta libertas, ſi decem dederit ſeruo hæredi inſtituto.

[f] Debeat. i. poteſt dare dño, ſi vult cõſequi libertatem. & hoc non tam demõſtratione perſonæ, quam dominij ratione attenta: ut infra, de ſtatulib. l. ſi ſtatu libera pœnæ. §. ſi filius. & l. ſeruus ſi hęredi.

[g] Conſenſerit. Vel niſi in eius utilitatẽ uerſum fuerit: ut ĩ. de ſol. l. Stichũ aut Pamphilũ. §. uſum fructum.

[h] Me. Domino. Accurſius.

[i] Hæredi. Nam licet reſtituat, nihilominus remanet hæres: ut Inſtit. de fidei cõ. hęre. §. reſtituta.

[k] Dãdum eſt. A legatario. cui quædã res ſingularis eſt relicta, ſi decem dederit hæredi.

[l] Reſtituendum. i. dandum fideicõmiſſario vniuerſali: qa capit hoc quaſi quilibet extraneus. nõ autẽ capit iure teſtamenti: ut ĩ. e. l. Mæuius. ſed in quarta Treb. bene computatur. ut ĩ. tit. e. l. in quartã. §. ſed & q. & hæc erat cauſa dubitandi. Item occaſione hęreditatis habet.

[m] An ei auferendũ. Imò uidereť auferri: ut ſ. de cond. indebi. l. is cui. quæ eſt cõtra. Sol. hic à legatario ſingulari, ibi a fideicommiſ. vniuerſali accepit. Vel hic de æquitate: quod patet: qa dicit benignius, ibi de rigore. Vel dic, quod hic à fideicommiſſario accepit. uel ſolue ut ibi.

[n] Quod dederit. Cauſa implendæ cõditionis.

[o] Non reſtituam. Et hoc eſt contra d. l. de cond. indeb. l. is cui. Sol. hic ſpontè adijt, ibi coactꝰ, uel ibi gratia fundi tantum erant danda decem, hic pro tota hęreditate. Acc.

[p] Cõtra puto. Quia ſeruus communis uicem duorum ſuſtinet: ut ĩ. de ſtipula. ſer. l. 1. §. communis. ſed ſi duobus eſſet legatum, per partes poſſet pareri conditioni: ut ĩ. eod. l. ſi quis legata. §. fin. & l. cui fundus. & facit ſ. e. l. Plautius. §. itẽ ſcinditur.

[q] Vſucapta ſit. Viuo teſtatore, & ſic alienata: ad quod eſt ſ. de leg. 1. l. ſi ex toto. in princ. at ſi eo mortuo imputatur legatario ſua negligentia. Accur.

[r] Pro parte. Ac ſi partẽ alienaſſet: & diſtinguitur: vt ſ. eodem. l. Plautius. in fine.

[ſ] Legauit. Id eſt, ꝑ legauit.

[t] Hęreditariam. ſ. de centum.

[u] Tota decem. De ſua burſa. nam ante nõ eſt hæres. ut ſub ſicit, & ſupra de con di. inſtit. l. ei qui ita hæreditatem. aliud autem, ſi ſub modo: ut ſupra eodem. l. quibus. §. finali. & de legatis tertio, lege, ſi tibi legatum. & facit ſupra famili. erciſcund. le. hæredes. §. finali. & de legatis primo. le. ab omnibus. §. ſi Titio. & infra de ſtipu. ſeru. l. proinde. §. ſi ſeruus

Seruus cõmunis uicẽ duorũ ſuſtinet.

† Inquantum Bart. hic dicit dare, & remittere, nõ eẽ idẽ propriè: tu dic hoc eſſe verũ, niſi remittatur liquidũ: ut no. Bar. in l. actione. col. 2. uer. alij ſoluũt C. de trãſ. & gl. in l. contra iuris. in uer. facere. & in l. tale. in prin. ſ. de pact.

seruus. & C. de ijs quæ sub mo. l. si.

IVlianus. CASVS. Titius debebat Seio decem, & ego institui mihi hæredem dictum Titium debitorem, & legaui dicto Seio creditori hæredis mei equum meum sub cōdi. si daret dicto meo hæredi 10. & decessi: uenit Seius legatarius, & liberauit hæredē per acceptila. à dictis 10. quę hęres ei debebat causa implendi conditionē legati sui. nun quid poterit petere legatū, quasi impleuerit conditionem dandi 10. hæredi? Et dicitur quod nō, sed poterit petere, quasi steterit per hæredē, quo minus ipse solueret ei 10. & ita quasi extiterit conditio. Viui.

a Extiterit. Sic sup. e. l. ciuili iure. Est & alia ratio: q̄a nō interest numeratione, an per acceptilationem ad eum peruenerit: ut ā. de condi. ob cau. l. si mulier. & facit s̄. eo. l. Mutianæ. in fin. & j̄. de statulib. l. si peculiū. & s̄. de le. 1. l. si fundum. §. Titio. & C. de instit. & substit. l. si mater.

SI in diē. CASVS. Sticho seruo meo reliqui libertatem si daret hæredi meo centum in diem centesimum, & non expressi, quando incipient currere centum dies: & certè ab adita hæreditate mea incipiūt currere, & est ratio plana in litera. & quod dictum est in statulibero, habet locum in legatario. & in omni alio, qui est iussus dare hæredi.

IVlianus ait, si hæredi legatarius, cui sub conditione legatum erat, Si hæredi decē dederit: id, quod ei debebat hæres, accepto tulisset: non quidem uideri cōditioni paruisse quasi dederit: sed quasi per hęredem stet, quo minus pareat, posse petere legatum, quasi extiterit a conditio.

Dies apposita ad implendam conditionem in persona hæredis incipit currere a die aditæ hæreditatis.

Idem libro iij. ad Vitellium. XLVI.

SI in diem (exempli gratia) centesimum imperatum sit statulibero, ut pecuniā solueret, neque initium temporis eius, quod futurum esset, adscriptum sit: adita hr̄ditate cedere dies incipit, quia absurdum uisum est, antè diem pręterire, quàm is existeret, quem oporteret accipere. Et hoc in omnibus, qui heredi dare b iussi sunt, dicendum est. Igitur & legatario ex adita hæreditate ad parēdum conditioni tempus computabitur.

Si conditio expressa nihil operatur in principali, nec in eo operabitur, ad quod per repetitionē porrigitur. Bart.

† Seruo libertatem ita dedit: Ille, si meus erit, liber esto: legatum, uel hęreditatem sine conditione c ei dedit, deinde eū alienauit. d Debebitur domino eius legatum, uel hæreditas, & iussu eius adiri poterit. e Nā id expresśit, Si meus erit in libertate danda quo f futurum erat, uti impediretur libertas, etiam si expressum non esset. † Sæpenumero tamen mutatur rei effectus, quanquā id expresserit testator; quod & si nō fecisset, in esset tamen.

Annus incœptus non habetur pro completo. Bart.

Marcellus libr. xv. Digestorum. XLVII.

NOn putabam † diē fideicommissi ue-

Seruo libertatē. Titius fecit testamentum, & in eo dedit libertatem Sticho seruo suo tali modo, Stichus si meus erit, liber esto. & postea dedit ei legatum, uel hæreditatem non apposita aliqua cōditione. & post eundem seruum vendidit Seio: & postea decessit dictus Titius: nūc quæritur, an dictū legatum relictum, uel hæreditas relicta seruo sub condicione debeatur Seio nouo domino serui, & utrū iussu eius seruus adire possit hęredi. prædictā? Et uidetur quòd nō: quia uidetur debere dici, q̄d conditio apposita libertati, illa, scilicet, si meus erit &c. intelligatur repetita in hæreditate, uel legato relicto, uel relicta eidē seruo sine conditione: ut s̄. eod. l. auia. tēpore aūt mortis nō inuenitur dict⁹ seruus esse testatoris, sic quia deficit conditio taciè repetita hæreditati, uel legato: ergo non debet seruus habere legatum, uel hæreditatem, nec acquirere nouo domino? Respon. tamen hic. quod dictū legatum, uel hæreditas debetur nouo domino, & iussu eius poterit adiri hæreditas prædicta per seruū. & est ratio, quia in libertate danda dicto seruo id expressit testator, id est, si meus erit &c. vnde a cōtrario sensu, si testatoris non erit seruus tempore mortis ipsius testatoris, impedietur libertas, testatoris autem non fuit tēpore mortis, eo quod eum alienauerat: ergo impedita fuit libertas. cū ergo annihilata sit conditio expressa circa libertatem, debet pro nulla haberi. & circa legatum, uel hæreditatem: ut sic sine conditione uideatur esse datum seruo legatum, uel hæreditas. unde ad nouum dominum debet pertinere, ut dial. & idem esset si testator non expressisset dicta verba in libertate danda, scilicet, si meus erit & cætera. nam etiam tunc impediretur libertas propter alienationem serui. & hoc dicit ibi, quo futurum &c. & dic quo, id est, cuius contrario, scilicet, si meus non erit &c. siue ergo expressa sit dicta cōditio per testatorem, siue nō, semper est idem, scilicet, ut per alienationem serui impediatur libertas, & subsequēter habeat nouus dominus hæreditatem, uel legatum prædictum: & ita apparet, quòd nihil operatur expressio dictæ conditionis. In multis tamē casibus operatur aliquid expressio, & hoc dicit ibi, sæpe numero tamen, &c. & hoc vult dicere hic §. licet obscura sit litera. Viui.

b Dare. Et dic, ut s̄. e. l. 2. igitur si in omnibus: ergo in isto. Accur.

c Conditione. Nos non intelligi conditionem repetitam. & sic est argum. contra infra eodem, lege, auia, & l. libertis. & l. cum seruus. sed hoc ideo, quia testator dixit contra: ut infra, ibi. nam id expressit &c. uel quia infringitur in expresso propter alienationem: ergo in tacito.

d Alienauit inter viuos. Secus si legauit: ut C. de nece. ser. l. penul. in princi.

e Poterit. Hoc legit Alex. interrogatiuè. quasi non possit iubere adire. sed certè imo pōtuit Instit. de hęr. insti. §. seruus autem. & ideo planè legas.

f Quo. Id est, cuius contrario, scilicet si meus non sit &c. sic supra, de donationib. inter uirum, & uxo. l. mortis.

g Non esset. Apparet ergo, quòd nil operatur expressio, si meus erit, quandoque tamen contrarium patenter subijcit. & patet infra eodem, lege, nonnunquam. in fi. & facit j̄. eodem. l. Iulianus noster. & ā. de le. 1. l. quæsitum. Accur.

NOn putabā. CASVS. Titio agēti 10. annos, legaui &c. cū ad 16. annū peruenisset, & decessi: & postea Titium

† In P. F. est hæc incipiens, Marcel. li. 14. Digest. Seruo libertatem &c.

† Inquantum ille teat. dicit annum incœptū nō haberi p̄ cōpleto, limitabis textum leg. 3. §. minorem. & ibi glo. & doc. ā. de mino. de quo uide l. ex his. C. quādo dies le. ce.

Titius prædictus ingressus fuit 16. ann. nunquid uidetur adhuc uenisse dies fideicom. ut sic possit petere? dicitur quod non, nisi compleat 16. ann. & ita etiam iudicauit quidã Imperator, qui uocabatur Aurelius Antoninus, cum quidã de Germania hęres institutus a quodam alio de Germania esset condemnatus dare fideicommissum illi cui relictum erat, cum ad decimũ sextum annum peruenisset: esset condemnatus, dico ante quã fideicõmissarius compleret 16. annos, & appellasset dictus hæres ad dictum Imperatorem. Viui.

nisse, cùm xvj. annum ingressus fuisset cui erat relictum, cùm ad xvj. [a] annum peruenisset: & ita etiam Imperator Aurelius Antoninus ad appellationem ex Germania iudicauit.

Celsus libro xxij. Digestorum. XLVIII.

SI in annos decẽ [b] hæres dare damnatus, aut quis liber esse iussus est: nouissimo eius temporis die legatum debebitur: & libertas [c] obtinget.

Iussus reddere rationem potest petere, ut ponantur calculatores, qui iudicabunt de reliquis, & libris rationum. Bart.

Vlpianus libro j. de offi. cons. XLIX.

SI cui libertas [d] data sit directò sub hac cõditione, si rationes reddidisset, arbitrum [e] a cõsulibus dari diuus Pius permisit his uerbis, Aditi a uobis amplissimi cõsules arbitrum dabũt, qui excussis [f] rationibus, non tantũ quę reliqua [g] sunt Epaphroditi, constituent: [h] uerùm etiam quas rationes, quæque instrumenta tradere aut exhibere dominis suis debeat. [i] cuius sententiæ cùm fuerit satisfactum, nõ impedietur Epaphroditi libertas.

In libertatibus leuissima, in legatis nouissima spectatur conditio. Bart.

Modestinus libr. v. Differentiarum. L.

SVb diuersis [k] conditionibus disiunctim positis liber esse iussus, eam cõditionem eligere potest, q̃ sibi leuior esse uidebitur. Legato uerò eo modo relicto, legatarium nouissimæ [l] conditioni parere oportet.

Conditio potest impleri in hærede hæredis, non in hærede legatarii. Barto.

Hæredi decem dare iussus, & liber esse, & hæredis hæredi dando puenièt ad libertatẽ. Quòd non similiter [m] in legatarij persona custodiri Publicius scripsit.

Legatum potest conferri in alterius uoluntatem uelatam, non explicitam. Barto.

Idem libro vij. Differentiarum. LI.

[a] Ad decimumsextum. Idem est si dixerit, cum erit 14. anno. ut s. de leg. 1. l. si cui. secus si libertate relicta in annn 12. ut j. de manu. testa. l. si ita fuerit libertas relicta. Item facit j. quando dies le. ce. l. si Titio. & C. quando dies leg. ce. l. pe. & j. l. proxi. Sed cõtra j. ad Trebe. l. qui filium. §. 1. Sol. ibi speciale. Item cõtra j. de mune. & hono. l. ad rem. Sol. ibi quo ad honores speciale. Accur.

SI in annos. CASVS. Institui mihi heredem Titium, & damnaui eum dare centum Seio in annos decem completos. certè nouissimo die dicti temporis debebitur dictũ legatum Seio, & idẽ alit, si iussi Stichum seruum meum liberum esse in ann. 10. nam nouissimo eius temporis die libertas ei obtinget. Viuianus.

[b] Si in annos decem. Completos.

[c] Libertas. Secus si dixit, anno decimo sit liber: ut j. de man. test. l. si ita fuerit libertas relicta. ar. cõtra. Itẽ idẽ, quod hic, si aliquid relinquatur, uel pmittatur anno 10. ar. j. de uerb. obl. qui hoc anno. secus si dicitur annua. ut C. quando dies le. ce. l. 1. & facit s. l. proxi.

SI cui libertas. CASVS. Titius fecit testamẽtum, & in eo dedit libertatẽ dicto Epaphrodito seruo suo sub hac cond. si rõnes reddidisset de his negotijs dñi, quę administrauerat: & postea decessit dictus testator. certè nõ põt Epaphroditus habere libertatem, nisi reddat rationes. eã aut` reddiderit, non impedietur eius libertas. qualiter aũt debeat reddere, q̃ritur? Et certè debent consules dare arbitrũ, siue iudicẽ delegatũ, q consules excussis rationibus quas administrauit dictus Epaphroditus per dictum iudicẽ cõstituent & declarabunt non tantum, quæ reliqua sunt dicti serui, & faciẽt ea hæredibus restitui: sed etiã declarabunt quas rationes, & quæ instrumentã debeat dictus seruus tradere, aut exhibere dominis suis. Viuia.

[d] Si cui libertas. Aliàs non tenetur reddere: ut s. de neg. gest. l. quæ utiliter. §. qui purè.

[e] Arbitrum. i. iudicem delegatum: ut & infra de fideicom. li. l. si purè, & s. de iudi. l. uix. §. liber etiam. & facit l. cum prætor. §. iudicem.

[f] Excussis. Idem si stabit per hæredem, quo minus excutiatur, ut s. de contrahen. empt. l. hæc uenditio. Azo.

[g] Reliqua. Id est, reliquata.

[h] Constituent. Id est declarabunt, & reddi facient.

[i] Debeat. Repete constituent, & sic in facto cõsistit etiã ratio: ut j. eodem. l. cum seruus.

SVb diuersis. CASVS. Ita dixi in testamento meo Stichus seruus meus sit liber, si hæredi 10. dederit. & postea in alia parte eiusdem testamenti ita dixi: Supradictus Stichus sit liber, si dederit hęredi meo equum. certè dictus Stichus eã cõd. eligere potest, quæ uidetur sibi esse leuior. si autem prædicto modo reliqui alicui legatum oportet legatariũ parere ultimæ conditioni. Scias etiam q eo casu quando iussi Stichum esse liberum, si daret hæredi meo 10. pueniet idẽ Stichus ad libertatem dando 10. hęredi hæredis mei. Si autẽ legaui equum meum Titio, si daret hæredi meo 10. & postea Titius, idemq; legatarius decessit, antequam daret 10. hæredi: non poterit hæres eius legatarij cõsequi equum dando decem hęredi. semel enim deficit datio mortuo legatario. Viui.

[k] Sub diuersis. Puta si 10. dederis. itẽ si equũ dederis. & q subijcit disiunctim. scilicet in diuersis testamẽti partibus. ad quod j. de ma. testa. l. 5. & l. quod uulgo. & j. eo. l. quod traditum. & s. de m. l. tutor datus. in fi.

[l] Nouissimæ. Imò cuilibet: ut Insti. de hære. institu. §. si plures. & s. de condit. instit. l. si hæredi. quæ sunt cõtra. Sed ibi separatim per coniũctionem disiunctiuã, hic separatim in diuersis partibus testamenti. & facit supra, de leg. 1. l. si mihi. §. penul.

[m] Quod non similiter. Id est, si legatario iussum est dari, eius heredi dari nõ põt secundum Io. alij sic: si legatarius iussus est dare, nõ potest dare hæredi hęredis, & speciale est in libertate, quod negat Ioan. Vel dic ex parte hæredis datur ei, & eius hæredi. sed ex diuer-

so in

so in legatarij persona non placet sic, ut hæres legatarij dare possit quia semel deficit conditio. & hoc placet Io.ar. j. eo.l. cũ ita capressum.

Nonnunquam. CASVS. Ita dixi in testamento meo, Titio a. do lego, si Mæuius Capitolium ascẽderit, nunquid valet legatum? Et videtur ꝙ non: quia videtur in arbitrio Mæuij positum esse legatũ. & ita non uidetur ualere: ut s. de hæred. instit. l. si quis Sempronium. & l. illa institutio. & hac eadem l. ibi, nam in alienam voluntatem &c. dicitur tamen hic quòd ualet. & dictæ leges loquuntur, quando institutio, uel legatum committitur in expressam uoluntatem tertij: quo casu non ualet. hic autem fuit commissum legatum in tacitam voluntatem Mæuij: nonnunquam autem cõtingit, vt quędam nominatim expressa officiant, quamuis eadem omissa tacitè intelligi potuissent, nec essent obfutura ipsa tacite intellecta. inde etiam dictũ est à sapientibus, expressa nocent, non expressa non nocent. Viuianus.

Nonnunquam contingit, ut quædam nominatim expressa officiant, quamuis omissa tacitè intelligi potuissent, nec essẽt obfutura, quod euenit, si alicui ita legatur, Titio decem do lego, si Mæuius Capitolium ascenderit. Nam quamuis in arbitrio Mæuij sit, an Capitolium ascendat, & velit efficere, ut Titio legatum debeatur: non tamen poterit aliis uerbis utiliter legari, si Mæuius uoluerit, Titio decem do. Nam in alienã a uoluntatem conferri legatum non potest. Inde dictum b est, Expressa nocent, non expressa non nocent.

Adempto onere in uim conditionis apposito, emolumentum non uidetur ademptum. Bar.

Idem lib. sing. de heurematicis. LII.

Si quis seruum liberum esse iusserit, si hęredi rationes reddidisset, posteaque eum rationes reddeṝ vetuerit, quasi puram facturus libertatem; cõpetit c ei ex testamento libertas.

a Alienam. Scilicet expressam, uel simplicem, uel nudam.

b Dictum. In multis legibus: ut j. de regu. iur. l. expressa. & l. actus. & s. de hęre. insti. l. si quis Sempronium, & l. captatorias. Item hic in voluntate extranei. hæredis autem uel legatarij secus, vt s. de leg. 1. l. senatus. §. penul. & s. de leg. 3. l. 1. §. sic fidei. sed in aliena videtur contra. s. de leg. 2. l. 1. Solut. ibi. Item contra quandoque expressa prosunt: vt s. de vsufru. l. vetus. & in pupillari substitutione tacita, quæ contra matrem non admittitur, sed in expressa sic: vt C. de instit. & substit. l. fi. & de impu. & alijs subst. l. precibus. Item in casibus vbi exigitur speciale mandatum: vt s. de procur. l. Pomponius. in prin. & in nouatione: ut C. de noua. l. fi. quandoque nec prosunt nec nocent. vt s. eo. l. si in diem §. fi. & facit s. de reb. dub. l. utrum. §. cum quidã. & de leg. 2. l. 3. & j. de fideicommis. liber. l. fideicommissa. & de statulib. l. cum hæres. §. fi.

Expressa quãdoque ꝓsunt, quãq; nocẽt.

Si quis seruum. CASVS. Titius in testamento suo iussit esse liberum Stichum seruũ suum sub cõditione, si redderet rationes hæredi de eo, quod administrauerat postea in codẽ testamento vetuit eum reddere rationes, quasi puram facturus ei libertatem: certe competit dicto Sticho libertas ex testamento. Viuia.

c Competit. Contra s. de adi. le. l. alumnæ. §. Seia. vbi ademptio onere uidetur adimi emolumẽtũ. Sol. ibi ꝑ onus iniunctũ erat legatum relictũ, vnde onere alij demptio, uidetur ademptũ legatũ. sed hic non in ui modi, sed cõdemnis, uidelicet si rationẽ reddiderit, legauit libertatẽ. vnde licet conditionẽ adimet, tenet tamen libertas. & facit s. de adi. le. l. 3. §. conditio legati.

Clausula relata ad legata, quibus dies non est apposita, non refertur ad legatum collatum in tẽpus certæ ætatis. Bar.

Iabolenus lib. ij. ex Cassio. LIII.

Si quis legata, quibus dies adposita non esset, annua bima trima die dare iussisset, & alicui, cùm pubes esset, pecuniam legasset: id quoque legatum annua bima trima die post pubertatem præstandum esse, in commentariis Caij scriptum est: quia magis conditio, quam dies legato adiecta esset. contra ego sentio: quia ferè d dies ponitur ad prorogãda ea, quæ ad præsens tẽpus, non etiam quæ in futurum legata sunt, diesque pubertatis habet aliquam temporis demonstrationem. e

Con[illegible] dandi pluribus adiecta diuiditur inter eos. Bar.

Si quis legata. CASVS. Titius ab quo plura legata quibusdam, scilicet quædam pure, & quędam in diem, & quædam sub condi. Item legauit Seio centum cum pubes esset idẽ Seius: & postea ita dixit: legata, quibus dies apposita nõ est, uolo dari annua bima trima die. postea decessit. modo quæritur, an dicta c. debeant solui Seio post pubertatem eius annua bima trima die, an verò post pubertatem statim? & dicit quod statim post pubertatem. & rationem reddit in litera: licet aliud diceret Caius in commentariis suis.

Duobus. Legaui fundum, Titio, & Mæuio sub conditi. si hæredi meo dederit centum, & decessi: certè si Titius dederit hæredi quinquaginta: consequetur dimidiam dicti fundi. & si Mæuius non det alia quinquaginta hæredi, alia pars fundi accrescit Titio cum sua conditio. scilicet, ut det hęredi alia quinquaginta. Sed pone, quod soli Mæuio dictum fundum legaui. sub. condit. si daret ducenta Callimacho, non capaci: nunquid potest idem Mæuius consequi legatum, nisi det Callimacho cc? Et dicitur quod non: oportet enim quod prius det cc. licet ea eius non faciat. nihil enim interest, utrum personæ non capaci dare iubeatur cc. an in aliquo loco deponere, uel in mare deiicere iubeatur. nam sicut locus prædictus, uel mare non dicitur legatarius, vel legatarium, ita nec dictus Callimachus non capax. imò capit Callimachus mortis causa, & non nomine testamenti. si enim caperet Callimachus nomine testamenti, & ita tanquam legatarius, puta quia esset ei legatum, non haberet Mæuius necesse ei dare? vt pote cum sit non capax, quãuis autem vnus ex duobus, quibus legatus est fundus, si daret cẽtũ hæredi, posset dare quinquaginta, & habere dimidiam fundi, ut dictum est: si tamen vni legatus est fundus si centum dederit hæredi, non potest consequi partem fundi, nisi numeret totã pecuniam. & est ratio diuersitatis plana, ut dicit litera 2. & h. d. vsque ad l. quæsitum. Viuia.

d Quia ferè. Ferè ideo dicit, quia quandoque purum non prorogatur per hæc verba vt illud, præsenti die lego. ut s. de leg. 1. l. talis.

e Demonstrationem. Et nihilominus conditionem: vt j. quando dies leg. cedi. l. si dies. quæ est contra.

Consequetur.

1 Duobus eadem res, si heredi cētum dedissent, legata est. Si alter ex his quinquaginta dederit, partem [a] legati cōsequetur, & pars eius, qui non dederit, alteri cum sua conditione adcrescet.[b]

Conditio designat nudum ministerium facti, & debet impleri in forma specificat. Bart.

Idem libro iij. † Epistolarum. LIIII.

MAenius, cui fundus legatus est, si Callimacho, cum quo testamenti factionem non habebat, [c] ducenta dedisset, conditioni parere debet: & ducenta dare, vt ad eum legatus fundus ptineat, licet numos non faciat accipientis. Quid enim interest, verū tali personæ dare iubeatur, an aliquo loco ponere, vel ī mare [d] deiicere? Neque enim illud, quod ad talem personam peruenturum est, testamenti nomine, [e] sed mortis causa capitur.

Conditio dandi adiecta vni non scinditur, secus si pluribus adiiciatur. Bart.

Idem libro xiiij. Epistolarum. LV.

CVi fundus legatus est, si decē dederit, partem fundi consequi non potest, nisi totam pecuniā numerarit.* Dissimilis est causa, cū duobus eadem res sub conditione [f] legata est. In hac enim quęstione statim à testamento, quo [g] pluribus conditio adposita est, diuisa quoque in singulas personas videri potest: & ideo singuli pro sua* parte, & conditioni parere, & legatum capere possunt. Nā quāuis summa vniuersæ conditionis sit adscripta: enumeratione tamen personarum potest videri esse diuisa. In eo verò, quod vni sub conditione [h] legatum est, scindi ex accidenti [i] conditio non debet: & omnis numerus eorum, qui in locum eius substituuntur, pro singulari persona est habendus.

Seruus iussus præstare operas potest per se operari, nisi ab hærede impediatur: nec enim conditio habetur pro impleta. Bartolus.

Pomponius lib ix. ad Q. Mutium. LVI.

QVęsitum est, an si iussus fuerit seruus quinq; operas extraneo dare, vt liber sit, [k] cōditio talis sit recipienda:* vt quemadmodū circa pecuniæ dationē dicitur, ita & circa præstationē operarum dicamus. [l] Sed hoc iure vtitur, vt quemadmodū dictū est, si pecuniā ex peculio suo det extraneo admitti eū ad libertatem: ita & si operam præstiterit, necesse sit, eum admitti ad libertatem. Itaque in proposito sapienter [l] faciet hæres, si impedierit eū, quò minus pstet & operas. hac enim ratione seruus perueniet quidem ad libertatem: sed operis eius extraneus nō vtetur.

Idem libro x. ex variis lect. LVII.

SI ancillæ [m] alienæ,

---

a Consequetur. Imò ex toto debet implere vt solidū consequatur, vt C. de conditio. inser. l. si plures. quæ est contra. Solutio. ibi conditio indiuidua fuit, hic diuidua. Accursius.

b Accrescet. Imò sine onere: vt supra eodem, lege, si separatim. sed ibi suo iure habet solidum. & facit ͡j. eod. l. cui fundus. & C. de cad. tol. §. ne autem.

c MÆuius. Non habebat. quia capax non erat. vt Institution. de hæredum qua. & diffe. §. testamenti.

d In mare. Facit supra de conditio. institutio. l. mulier. §. si quis hęreditarium. Sed contra supra, de conditio. institu. l. quidam. sed ibi fauore humanæ conditionis: vt ibi dicit. Item contra infra. de solutio. l. si seruus decem. Solut. ibi fauore pupilli, & furiosi, ne perdant, qui sunt capaces. Item contra ş. de condit. instit. l. conditiones. vbi derisoriam conditionem non oportet impleri. Item contra supra de legat. s. le. seruo alieno. §. finali.

ADDITIO. Dic secundum Bar. quòd ibi in modum dispositionis, hic conditionis.

e Testamenti nomine. Si enim sic legatum esset, non haberet quis illud necesse dare. sed hic habet, sed aufertur per fiscum: vt infra, de iure fis. l. Lucius. & facit infra, de dona. causa mortis. l. omnibus.

f CVi fundus. Sub conditione. s. dandi.

g Quo. Scilicet testamento.

h Vni sub conditione. Scilicet dandi decem.

i Ex accidenti. Scilicet ex noua voluntate legatarij: ut ş. in princip. uel quia moritur legatarius. ex persona enim hæredis, &c. ut ͡j. de verbo. obliga. l. a. §. 1. sed fallit s. de lega. 1. l. legatarius. & facit ad l. ş. de acqui. hære. l. qui putat. & ş. eod. l. falsa. §. fi. & ş. de contrah. emp. l. fistulas. §. qui fundum. & ͡j. e. l. pe. & ş. de leg. 1. l. uxorem. §. agri. & ş. eo. l. si quis legata. §. fin. Accur.

QVæsitum. CASVS. Titius in testamento suo dedit libertatem Sticho seruo suo sub condit. si daret Caio extraneo quinque operas. nunquid potest seruus dare dictas operas, & ad libertatem peruenire? Et dicitur quod sic. hæres tamen Titij potest impedire seruum, quo minus præstet operas: quo casu seruus perueniet ad libertatem, & extraneus non utetur operis eius. Ita est ergo in præstatione dictarum operarum, sicut esset, si seruus iussus esset ad libertatem peruenire, si daret centum extraneo, quo casu si centum ex peculio suo det extraneo, admittitur sine dubio ad libertatem. hæres tamen potest eum prohibere dare. Viuia.

k Vt liber sit. Non est modus, sed conditio, si operas det.

l Sapienter. Id est callidè. sic ironicè dicit. non enim potest dici sapientia, cum ob id ipsum teneatur actione in factum: ut supra de conditio. ob cau. l. 1. §. fina. & infra, eodem. l. si inuitis. & de statulibe. l. cum hæres. §. Stichus.

SI ancillæ. CASVS. Legaui ancillæ Titij centum, cum ea nupsisset. nunquid ualet legatum? & uidetur quod non: quia ancilla non potest nubere: vt C. de incestis nup. l. cum ancillis. sed certè imo valet, quia videtur cogitatum de eo tempore quo posset nubere, id est, cum esset manumissa. Vinia.

m SI ancillæ. Sed si liberæ sit ita legatum, & post fiat serua, intercidit legatum: ut ͡j. eo. l. proxi. Azo.

Nubere.

---

† P.F. ti.

* Aliàs, cum sua.

* Aliàs, numerasset.

* Haloan. scripsit, vt quēadmodū scindi circa pecunię, & cęt. nos autē scripturā P.F. sequi maluim[*].

cùm ea nupsisset, legatū sit: Proculus ait, vtile legatū esse: quia possit manumissa nubere.[a]

Legatario mortuo, vel libertate priuato conditione pendente legatum extinguitur, secus si sola ciuitate priuetur. Bar.

Vlpianus libro xiij. ad l. Iul. & Pap. LVIII.

Intercidit legatū si ea persona decesserit,[b] cui legatum est sub conditione. Quid ergo si nō decesserit, sed in ciuitate eē desierit? puta alicui legatum si consul fuerit, & is in insulam deportatus est: nunquid non interim extinguitur legatū, quia restitui in ciuitatem potest? Quod probabilius esse arbitror.[c] Non idē erit dicendū, si ea pœna in eū statuta fuerit, quæ irrogat seruitutem, quia seruitus morti[d] adsimilatur.

Hæc lex non potest commode summari propter multiplicem diuisionem.

Paulus libro vij. ad l. Iul. & Papiam. LIX

In facto[e] consistētes conditiones varietatem habent, & quasi[f] tripertitam recipiunt diuisionē: vt quid detur,[g] vt quid fiat, vt quid obtingat, vel rettone det:[h] ne fiat, ne obtingat. ex his dandi, faciendiq; conditiones in personas collocantur, aut ipsorū,[i] quibus quid relinquitur, aut aliorum.[k] Tertia[l] species in euentu ponitur.

In fiscum transit legatum cū onere conditionis, vel fideicōmissi. Bart.

Fiscus eisdem conditionib. parere debet, quibus persona a qua ad ipsum, quod relictum est, peruenit:[m] sicut etiam cū suo onere hoc ipsum vindicat.

Relictum in tempus liberorū intelligitur de procreādis post testamentum, nisi aliud testator expresserit. Bar.

Vlpianus libro viij. ad l. Iul. & Papiam. LX.

Si vir vxori ad tēpus liberorum legauerit: dubitari potest, an de iis duntaxat filiis sensisset testator, qui post mortem eius nati fuissent, an [*] de iis, qui viuo[n] eo ab

a Nubere. Et de eo statu videtur cogitatum, quo nubere potest. Azo. & facit ĩ. eo. l. cum ita. §. t.

Intercidit. CASVS. Legaui Titio centum sub condi. si ipse consul factus fuerit. & decessi. postea dictus Titius decessit ante condit. impletam. certè extinguitur dictum legatum. secus autē si interim in insulam deportetur dictus Titius, quia tunc ante, quàm naturaliter moriatur non extinguitur legatum. potest enim restitui in ciuitatem. secus autem si fuerit factus seruus pœnæ, quia tunc dico idē, qđ in primo casu, quia seruitus assimilatur morti. Viui.

b Decesserit. Pendēte conditione. ad qđ C. de cad. tol. l. vnica. §. finautem.

c Arbitror. Non ergo habetur pro mortuo deportatus, nec soluit matrimoniū, vt ĩ. de bo. dam. l. s. & C. de don. inter vi. r. & uxo. l. rea. Sed contra. ĩ. de bo. lib. l. si necem. §. si deportatus. vbi perdit patronus contra tab. si deportetur. Solu. nec ibi perditur ius succedendi: quia admittitur sequens, & etiam idem si restituatur. Et eodem modo respon. ĩ. de contra ta. l. 1. §. filium. Sed quid in nostro casu si sit ab hostibus captus? Respon. in pendenti est legatum: vt ĩ. de bo. lib. l. si necem. §. si deportatus. Item quid si fiat conuersus? videtur quod pro mortuo habetur: vt C. de epis. & cle. l. si. j. rū: Potest tamen dici contra: quia pro mortuo habetur quo ad matrimonium soluendum, & lucra ea eo petenda: non vt non possit ei legari. & facit ĩ. de uer. obli. l. ex ea. §. in insulam. Accur.

Deportatio matrimonium nō soluit.

d Seruitus morti. Sic ĩ. de regu. iur. l. seruitutem. & ĩ. de sol. l. qui res. §. aream.

In facto. CASVS. Hæc lex dicit, quod conditiones consistentes in facto habent inter se varietatem, & recipiunt diuisionem tripertitam. Vna est, vt quid detur. alia est, vt quid fiat, alia ē, vt quid obtingat, puta si nauis venerit ex Asia, vel econtra ne detur: ne fiat: ne obtingat. Et duæ ex istis conditionibus collocātur in personas ipsorum, quibus aliquid relinquitur, aut aliorum, scilicet illæ quæ consistunt in dando, vel faciendo, vel in non dando, vel non faciendo. Tertia aūt species dictarū conditionum, s. vt quid obtingat, ponitur in euentu, puta si nauis ex Asia venerit: vt dixi. Fiscus. Reliqui Titio nō capaci fundū sub cōditione, si daret hæredi meo decē: & decessi. & sic fiscus debet habere dictū legatū: quia quæ auferūtur indigno, fisco applicantur. certè debet fiscus dare decem hæredi meo.

e In facto. Hic nomine facti complectitur dare: vt š. de cur. fur. l. consilio. §. l. & ĩ. subiicit. sed stricte accepto verbo, & proprie sunt species oppositæ dari, & fieri:[l] vt ĩ. de verb. oblig. l. 2. Azo.

f Quasi. Hic quasi denotat imperfectionem. nā & aliæ multæ sunt diuisiones, scilicet an consistant in facto meo tātum, an in meo & alterius: vt no. š. eo. l. in testamento. & in summa: sed & hic supponit sex exempla: tria affirmatiua, & tria negatiua. & fortè de his tātum ponit: quia frequentius contingunt.

g Vt quid detur. Semper pone vt, pro si, hic & in sequentibus.

h Ne detur. Lego tibi fundum, si dederis decem hæredi. vel si feceris ei domum: vel si nauis ex Asia venerit: & econtra, lego tibi fundū, si non dederis hæredi decem, vel si nō feceris ei domum: vel si nauis ex Asia non venerit. & hæc superior, scilicet si non venerit, est tertia species, quæ infra dicitur esse in euentu.

i Ipsorum. Scilicet legatariorum, scilicet si legatarius dederit, vel fecerit, & econtra non dederit, & non fecerit.

k Aut aliorum. Puta lego tibi fundum, si Titius dederit decem hæredi, vel fecerit domum, vel econtra non dederit, vel non fecerit.

l Tertia. Prima species fuit in dando, uel non dando. secunda in faciendo, vel non faciendo. tertia in euentu, scilicet si nauis venerit, ex Asia, vel non fecerit.

l Dari & fieri, sunt spēs oppositæ: & fieri de facto nō infici. l. dedi. §. si liber, & ibi Alci. de cō di. ob causam. Bart. in l. vbi. ā trāslatio.

m Peruenit. Ad fiscum: vt si legatus est fundus non capaci, si decem det hæredi, habebit fiscus legatū, si decē dederit. sic enim & si per legatum prædicta decem sunt relicta: ut & š. ad Syl. l. cum fisco. prædicta autem decē causa implendæ conditionis danda, non sunt legata: ut š. si quis omissa causa test. l. si quis sub conditione.

Si uir uxori CASVS. Titius legauit vxori suæ centū danda ei, cum haberet liberos. certè siue viuo marito, siue post mortē eius nascantur ex ea liberi, habebit legatum mortuo viro. sed si vir specialiter expressit, vt ipsa habeat legatū, etiam si procreauerit liberos ex alio post mortem viri: nihilominus ipsa admittetur ad legatum, etiam si procreauerit liberos ex alio post mortem viri. hoc dicit cum princ. l. seq. Viuia.

n Viuo. Post testamentum: vt š. proxi. nec obst. š. ea. l. solemus.

[*] P. Fl. an & de iis.

Nascantur

a Nascantur. Facit ff. eo l. cum uir. & l. si iam. §. 1. Acc.

S Ed si hoc. Casus in §. cuidam est talis. Cum haberem filium naturalem, cui quidem non poteram de iure relinquere vltra duas uncias cum matre sua, ut C. de na. li. l. 2. legaui tres uncias integras cum matre sua sub conditione, si hæredi meo daret decem, & pono quod una uncia bonorum meorum ualebat decem, & decessi. postea dictus meus filius naturalis soluit hæredi meo dicta decem, & sic impleuit conditionem. nunc petit ab hærede meo integras iij. uncias dicens, quamuis de iure non possem capere nisi duas vncias, tamen nunc possum capere iij. quia dedi tibi hæredi tantum causa implendæ conditionis, quod ualet bene unam unciam: nunquid iuste petit? & dicitur quod sic, & idem esset si iussus esset dare x. extraneo causa implendæ conditionis.

Imo uni cũ tñ ancillã, et pater ex l. 2. quæ hic citatur.

Autrẽ huius capitis putaicẽ Neratum Priscũ Al. e a:li. 7. pa rt. c. 12.

In P. Fl. & in uete. quibusdã excep. amplius legi concessæ portionis relictũ e.

In P. Fl. quod deinceps get.

Cum uir. Titius legauit uxori suæ annua x. si non nuberet, & non separaret se à liberis eorũ communibus puberibus. certè potest mulier nubere. & nihilominus legatum capere: quasi in dicto legato sit ei uiduitas indicta. Si autem dicti liberi erant impuberes, non poterit habere legatum si nupserit: quia in hoc casu uidetur vir iniunxisse vxori coram liberorum, & non uiduitatem. Viu.

b Sed si hoc. Continuatur præcedenti.

c Capienti. Vt filio naturali tres uncias, qui non capit nisi unam unciam cum matre r ut C. de natu. lib. l. 2.

d Aliquid. puta qd ualet duas uncias.

e Possit. Et ita tres uncias integras. qd uidetur quasi &c.

eo suscepti fuissent post testamentũ factum, cum manente matrimonio decessisset. Verùm æquum est proficere, siue uiuo marito, siue post mortẽ nascantur.[a]

Terentius † lib. iiij. ad l. Iul. & Pap. LXI.

S Ed si hoc[b] specialiter expressit testator, etiam si ex alio post mortẽ suam liberos procreauerit: nihilominus eã ad legatum admitti.

Tantum quis uidetur capere, quãtum sibi remanet deducto eo, quod soluerit causa conditionis implendæ. Bart.

Cuidam non solidum capienti[c] amplius lege concessa portione relictum est, si hæredi aliquid[d] dedisset. Quærit, an id quod conditionis implendæ causa dederit, cõsequi ex causa legati possit,[e] quasi non capiat id,[f] quod erogetur an uerò id extrà fit,[f] nec ideo magis ex bonis testatoris amplius capiat, quã capturus esset, si sine conditione legatum esset? Et Iulianus rectissimè scribit, tanto amplius eum capturum, quantum condi tionis implendæ causa dare eum oporteret: nec interesse hæredi, an extraneo dare iussus sit: q̃a cõputatione facta (quæ semper in persona eius introduceretur) non amplius

f Extra fit. Aliàs detraxit, scilicet de suo, & dedit causa implendæ conditionis.

g Subsideret. Id est, remaneret. & facit ff. eo. l. Plautius. §. item scribitur. & ff. ad leg. Falci. l. at ueterani. in fi. & l. quoties. Accur.

h Cura. Vt corrigat & castiget. & facit ff. eo. l. Titia si non. & C. de indi. uid. l. 2. & aut. ibi posita. & ar. ff. cõdi

dict. l. in hoc iudicio. §. si conuenerit. & ff. cod. l. prox.

ADDITIO. Dic secundum Bartol. hic, quod hodie corrigitur in uidua, cui potest relinqui sub conditione, si non nupserit. secus si non esset uidua, nam ista iura remanent incorrecta secundum eundem Bart.

lege concessa portione ad eum subsideret.[g]

Conditio quæ inducit uiduitatem, in omne tempus respectu omnis personæ, & omnis loci spernitur, secus si inducit uiduitatẽ respectu certæ personæ, uel certi loci, uel tẽporis. h. d. cum duabus ll. seq. Bart.

Cum uir uxori,* Si à liberis non nupserit, in annos singulos aliquid legauit, quid iuris? Iulianus respondit, posse mulierẽ nubere, & legatũ capere. Quòd si ita scriptũ esset, Si à liberis impuberibus non nupserit: legẽ locum nõ habere: quia magis cura[h] liberorum, quàm viduitas iniungeretur.

Catus lib. iij. ad l. Iuliam & Papiam. LXII.

C Vm ita legatum sit,[i] Si Titio non nupserit: vel ita, Si neq; Titio, neque Seio, neq; Mæuio nupserit: & deniq; si plures personæ[k] comprehẽsæ fuerint: magis placuit cuilibet eorum, si nupserit,[l] amissuram legatũ: nec videri tali conditione uiduitatem iniũctam: cùm alij cuilibet satis cõmodè possit nubere. Videamus & si ita legatum sit, Si Titio nupserit. Et quidem si honestẽ Titio possit nubere: dubium non erit, quin nisi paruerit conditioni, excludatur à legato. Si uerò indignus sit nu-

CVm ita legatum. CASVS. Lego uxori meæ, si non nupserit Titio, neq; Seio, neque Mæuio. certè amittit legatũ si alicui eorum nubat. nam in isto casu non uidetur ei uiduitas iniuncta, cum ipsa alij nubere possit, quàm Titio uel Seio, uel Mæuio prædictis. Si autem legaui ei sub conditione, si Titio nupserit: distingue aut honestè Titio potest nubere, aut non. pri mo casu à legato excluditur nisi Titio nubat. secundo potest cui mult nubere, & legatum habere, nam hoc casu uidetur ei indicta uiduitas: cum enim eam iussit Titio nubere, uidetur prohiberi ne nubat cæteris. vnde perinde est, ac si dixisset testator, Lego ei si non nupserit. imò in hoc casu secus do cum Titius est ita dignus eius nuptiis, deterior est illa conditio, si nupserit Titio, quam si dixisset, si non nupserit. nam cum dixit, si nupserit Titio, cæteris omnibus nubere prohibetur, ut dictum est, & iubetur nubere Titio, cui inhonestè est nuptura. Si autem ita legauit ei, si non nupserit in quadam terra quæ uocatur Aritia, uel in aliqua alia terra: certè si hoc in fraudem factum est à testatore ipsa nubere poterit, & legatum accipere. in fraudem autem factum uidetur, si illa mulier cui apposita est dicta conditio non facilè possit inuenire nuptias alibi. & hoc dicit vsque ad l. legato. Viuia.

In P. F. legi cõcessæ portionis.

In P. Fl. Si à liberis ne nupserit. & pau in post. Si à liberis impuberibus ne nupserit. Duas huius ppo sitionis significatiões nam illas quidẽ tellias autẽ Grãmaticis ai aducer sas refert Al. li. par. 7. c. 12. ubi & locum hunc explicat.

i Cui ita legatum sit. Mulieri, uel alii.

k Plures personæ. Singulariter. si autem omnibus de ciuitate sua, dic ut ff. l. proxi.

l Si nupserit. Sed nunquid habet locum cautio Mutiana? Respon. non, quia impleri potest ea uiua: puta si alij nubat: ut no. ff. eod. l. Mutianæ. Accur.

Quale

ptiis eius iste Titius: dicendum est posse eam beneficio legis cuilibet nubere. Quæ enim Titio nubere iubetur, cæteris omnibus nubere prohibetur. Itaq; si Titius indignus sit, tale est, quale si gñaliter [d] scriptũ esset, Si non nupserit. Imò (si verum amamus) durior hæc cõditio est, quã illa, Si non nupserit. nã & cęteris omnibus nubere prohibet, & Titio, cui inhonestè nuptura sit, nubere iubetur.

Terentius Clemens li. v. ad le. Jul. & Pap. LXIII.

HOc modo legato dato, Si Lucio Titio non nupserit: non esse legi locum, Iulianus aiebat. quod si ita scriptum esset, Si Aritiæ [c] non nupserit: interesse, an fraus legi † facta esset. Nam si ea esset, [*] quæ alibi nuptias non facilè posset inuenire: Interpretandum, ipso iure rescindi, quod fraudãdæ [d] legis gratia esset adscriptum: legem enim vtilem † rei publicæ, sobolis, s. procreandæ causa latam, adiuuandam [e] interpretatione. †

Morte grauati non extinguitur legatum conditionale. Bar.

Paulus libro lxij. ad edictum. LXIIII.

LEgato sub conditione relicto: si hæres, à quo sub conditione legatum est, pendente conditione moriatur: hæredem suum [f] obligatum reliquit.

Licet libertas repræsentetur, conditio fideicommissi debet expectari. Bar.

Modestinus libro v. Responso. LXV.

HAeres statu liberũ, cui in euentum conditionis fideicommissum restituere rogatus erat, manumisit. Quæro, an fideicommissum ei præstare debeat? Herennius Modestinus respondit. Quãquam statuliberum hæres manumiserit: tamen fideicommissum, quod sub eisdẽ conditionibus relictum ei debet, ita præstare cogitur, si conditiones [*] impletas esse prætenderit, aut per eũ [g] steterit, quò minus impleantur.

Si deficit conditio, pro qua fuit interposita cautio Mutiana, legatum debetur ei, in quem in eum casum fuit translatum. Bart.

Iabolenus lib. xj. Epistolarum. LXVI.

CVm sub hac conditione fundus alicui legatus esset, Si seruum non manumiserit, & si manumiserit, legatum fundi ad Mæuium translatum esset: legatarius de non liberando satisdedit, & legatum accepit, & postea liberauit. Quæro, an aliquid Mæuio detur? Respondi: Si cui ita legatum erit, Si seruum non manumiserit: satisdatione interposita accipere ab hærede legatũ poterit, & si post ea seruum manumiserit, commissa stipulatione hæredi vel fundum, vel quanti ea res est, [h] restituet: eoq; casu hæres ei, cui ex sequenti conditione legatum debuit? restituet.

Verbum, quod reperitur in futuro, & in præterito, in dubio in vltimis voluntatibus intelligitur de futuro. Bar.

Idem libro secundo ex Cassio. LXVII.

SI ita legatum esset,

---

[d] Quale si generaliter. Sic supra, de fun. instru. l. quæsitum. §. idem respõ. dnmo instructa. & de condit. inst. l. filius. & C. de instit. & substit. l. 1. & l. reprehendenda.

[b] HOc modo. Legi. Quæ dicit haberi legatum etiã conditione non impleta, quia viduitatem induceat: quia hæc non inducit: vt s. eo. l. prox. in prin. Accursi.

[c] Aritiæ. Ciuitas est prope Romam.

[d] Fraudãdæ. Ad hoc ff. de iure patr. l. adigere. §. si patronus.

[e] Adiuuãdam. Not. fauorem extendi. sic s. de li. & post. l. cum quidam.

LEgato sub. CASVS. Legaui Titio centum sub conditio. & decessi. postea pendente conditione decessit hæres meus. certè hæres hęredis męi remanet obligatus legatario. Accursi.

[f] Hæredem suum. Si non decedat legatarius pendente conditione. Azo. vt C. de cad. tol. §. sin autẽ. & facit ff. de ver. obl. l. si quis. §. Titio.

HÆres. CASVS. Institui mihi Titium hæredem, & Sticho seruo meo reliqui libertatem sub conditio. si nauis ex Asia venerit & rogaui dictum meum hæredem, vt daret eidem seruo centum sub ea condi. si nauis ex Asia venerit. & postea decessi. & postea ante euentum dictæ conditio. hæres meus manumisit eũ. nunquid & fideicommissum ei præstad debet ante euentum dictę condi.? Et dicitur quòd non, nisi per hæredem steterit, quo minus implerentur dictæ condit. id est, dicta conditio. Viuia.

[g] Per eum. Hæredem, ut supra. eo. l. in re ciuili. & no. sic s. si pars hær. pe. l. permittendum. Sed arg. contra. C. de iis, quib. ut ĩdig. l. fi. & ff. eo. l. duos. vbi in vno negligens, vel agnoscẽs, in alio videtur agnoscere. Accursi.

CVm sub. CASVS. Titius legauit Seio fundum sub conditi. si Stichum seruum non manumiserit, & si manumiserit Seius dictum seruum, iussit dictus Titius fundum legatum transferri ad Mæuium, & decessit dictus Titius. postea Seius legatarius satisdedit hæredi de non manumittendo dictum seruum, & accepit ab eo dictum legatum fundum. & postea manumisit eundem seruum. & ita venit contra conditio. appositam sibi in legato, & contra promissionem Mutianam, quam fecit hęredi. certè restituere debet hæredi fundum prædictum, vel eius æstimationem, & hæres debet dare dicto Mæuio eũdem fundum, vel æstimationem eius. & hoc dicit plan. ista lex. Viuia.

[h] Quanti ea res est. Not. de cautione Mutiana. sic s. e. l. Mutianæ, & l. in cui. & ff. eod. l. Titio. & l. hæres. §. q post. & l. cum tale. & s. de condi. institut. l. 4. in fine.

SI ita legatum. CASVS. Titius legauit Seiæ centum cum nupserit ipsa Seia: & decessit idem Titius. postea reperitur. q Seia erat nupta tempore testamenti, & q testator hoc sciebat. certè nõ aliter habebit Seia legatum, nisi secundum contrahat matrimonium: & si secundũ contrahat mãtrimonium, habebit legatum; siue illud contrahat uiuente testatore, siue mortuo. Viui.

Expe-

---

[*] In P. Fl. quæ alibi.

† Legi fraus fieri nõ debet, & de hac fraude de psona ad psonã, & de facto ad factũ Mandos. I 4. q. 31. Regu. nu. 25. & seq.

† Multa I hãc sniam differit Alex. ab Alexã. li. Genia. dier. 4. c. 8.

† Mãdos. in t. q. Regu. de Vsno. nu. 4. & in 3. n. 3. & seq.

[*] In P. Fl. ipletas eẽ pstabit. in quibus. ve tu. exẽp. scripũ ẽ, Ipletas eẽ constabit. qđ magis placet.

Cùm nupserit: si nupta fuerit, & hoc testator scierit: alterum matrimoniũ erit expectandum,[a] nihilq; intererit, vtrum viuo testatore, an post mortem ea iterum nupserit.

Conditio, si voluerit legatarius, facit conditionale legatũ. Bartolus.

Caius libr. xiij. ad le. Iul. & Papiam. LXVIII.

SI ita expressum erit, Titio si voluerit, do lego: apud Labeonẽ Proculus notat non aliter ad hæredem legatarij pertinere, quàm si ipse legatarius voluerit ad se pertinere:[b] quia cõditio personæ iniuncta videtur.

Conditio tacita ex testamento proueniens impedit diem legati cedere, quo ad acquisitionem. Bartolus.

Papinianus li. xvj. Quæstionum. LXIX.

DVos mater filios sub cõditione emãcipationis[c] ex partibus hæredes instituit, eisque plurium rerũ dęceptionem purè[d] dedit hæreditatem adierunt.[e] Patrem à legatorũ commodo illa quoque ratio debet submouere,[f] quòd emancipando filios obsecutus[g] voluntati, supremum iudiciũ vxoris suæ custodiri voluit.

Modus respiciens vtilitatem legatarii intelligitur impulsiuus: si vtilitatem tertii, dicitur esse finalis. Bart.

Idem libr. xvij. Quæstionum. LXX.

TItio centum, ita vt fundum emat, legata sunt. Non esse cogendum Titium cauere, Sextus Cæcilius existimat: quoniam ad ipsum

a Expectandum. Vt ī. de leg. ij. l. si ita sit. §. si pater. & arg. ȷ de uerb. oblig. l. cum qui Calendis. & facit ī., eo. l. hæc conditio. & l. si iam. in si. & C. de insti. & substi. l. si quis hæredem.

SI ita expressum. CASVS. Legaui Titio centum sub conditione, si ipse Titius uoluerit. & decessi. & postea decessit dictus Titius. nunquid pertinet legatum ad hæredem eiusdem Titij? Et dicitur quod non, nisi Titius prædictus voluerit ad se pertinere legatum: quia conditio videtur iniuncta personæ ipsius Titij: & conditionalia legata non transeunt ad hæredes legatariorum ante impletam conditionẽ. Viuianus.

b Pertinere. Est enim conditionale: vt supra, de leg. j. l. si ita. §. j. Sed nonne si simpliciter relinquitur, est in suo arbitrio, & tamen transmittit: vt C. de caduc. tollen. §. cum igitur. sed hic expressa nocent: vt supra eod. l. nonnunquam. perinde enim est, ac si diceret, si acceperit: vt supra, de adim. leg. l. iij. §. si quis Titio. secus si in venditione: vt C. de cõtrahen. empt. l. in vendentis. & facit ī. locati. l. locatio.

DVos CASVS Titia habens virum Seiũ, & duos filios ex eo, instituit sibi hæredes dictos filios sub conditione, si emanciparentur à patre: & ita nolebat, quòd pater haberet commodum ex hæreditate: & cuilibet dictorum filiorũ prælegauit fundum simpliciter nõ repetita conditione emancipationis expressæ postea decessit dicta Titia, & postea pater eos emancipauit, & ipsi hæreditatem matris adierũt. De hæreditate planũ est, quod pater non debet habere cõmodũ. Sed nunquid debet habere cõmodum de dictis prælegatis simpliciter relictis? Et dicitur quod non. nam & in eis videtur repetita conditio emancipationis: & emancipando filios uidetur velle firmum esse iudicium uxoris. Viuia.

c Emancipationis. Sic facit C. de inoff. testamen. l. filius matrem.

d Pure. Id est, simpliciter non apposita conditione emancipationis.

e Adierunt. Igitur extitit conditio: quia fuerunt emancipati.

f Submouere. Imò videtur non submoueri: ut ȷ. quando dies leg. ced. l. si post diẽ. §. fi. vbi inspicitur dies, quo cedit legatum sed hic non cedit, nisi post emancipationem: quia conditio intelligitur repetita: ut ȷ. eo. l. auia.

g Obsecutus. Arg. contra. s. eo. l. hæres statu. & facit ī. de min. l. si filius.

TItio centum. CASVS. Hæc lex ponit tres casus vsque ad §. Titio genero. Primus est talis, Seius legauit Titio centũ, ita ut fundũ emat. nũquid tenetur Titius cauere hæredi de fundo emẽdo, cũ recepit centum ab eo? Et dicitur quòd non. Sed pone, quod dictus Titius legatarius erat filius fratris dicti testatoris, vel aliter ei attinebat. & erat alumnus eius minus industrius & testator voluit ei prospicere in emendo fundo: quia timebat, ne pecuniam prodigeret. certè in hoc casu bene tenetur idem Titius cauere hæredi de emendo fundo, & de non alienando postea: quia credẽdum est interesse hæredis ratione affectionis, ut Titius emat sibi fundum, & postea non alienet. Secundus casus est talis. Reliquit dictus testator dicto Titio centum, ita vt ducat uxorem Mæuiam, quæ erat vidua. certe si uult Titius legatum, debet eam accipere in uxorem. & ideo cum accipit legatum, debet cauere hæredi de ea ducenda. Sed oppono. Ego video, quod si Seius promittat pecuniam Titio, si Mæuiam vxorem nõ ducat ipse Seius, quod Titius non potest ab eo petere dictam pecuniam, etiam si ipse Seius ducat Mæuiam in vxorem: ergo idem deberet esse in nostro casu, scilicet vt Titius habeat dicta centum, etiam si non ducat in vxorem Mæuiam viduam. Sed certè non est hoc uerum, nec simile: nam aliud est auferri libertatem matrimonij eligendi metu pœnæ (sicut fuit in casu oppositionis: quo quidem casu prætor denegat actionem, ut dictum est) & aliud est inuitari certa lege, siue modo ad matrimonium: ut in casu principali supra posito: quo quidem casu non habet Titius centum, si caueat de ducenda Mæuia in uxorem, ut dictum est. Tertius casus est talis, Ego reliqui Titio centũ, vt a meo monumento non recedat, uel reliqui ei cẽtũ, ita ut in Bonon. domicilium habeat, debet Titius cõsequi centum ab hærede meo, & non debet cauere de nõ recedendo à monumẽto meo, uel de habendo domicilium in Bonon. quia per hanc cautionem ius libertatis Titij infringeretur. si autem dictus Titius esset meus libertus bene teneretur cauere de prædictis.

Titio genero. Seius ita dixit in testamento suo, Titio genero meo hæres meus centum dato nomine dotis Seiæ meæ filiæ: & decessit dictus Seius. certè non solum Seia filia põt petere legatum, sed etiam maritus eius, id est, Titius prædictus: & liberabitur hæres soluendo uni eorũ. Sed quid si solutum est inter eos postea matrimonium, & hæres uoluntate Seiæ soluat Titio? certè & hic liberatur hæres: sed cõstãte matrimonio si soluat Titio, liberatur ut dictũ est, etiam si soluat prohibẽte muliere. tũc enim interest mulieris Titio solui, ut incipiat esse dotata. nam & si ipsa cõstãte matrimonio petat ab hærede dicta centum, & nolit ea fieri dotis, remouetur exceptione. Nõ est ergo mirum, si maritus põt ea petere constante matrimonio uxore inuita. Sed quid si tempore legati non erant adhuc contractæ nuptiæ inter dictus

ctos Titium, & Seiam, & ante contractas inter eos nuptias moriatur unus eorum non habebit superueniens legatum prædictum, imo remanebit apud hæredem. si autem nullus eorum decessit, sed Titius noluit eam accipere in uxorem: certè quantum attinet ad personam mulieris, intelligitur satisfactum per eam, ex quo non remansit per eam causa legati, id est, propter legatũ, ut ipsa habeat illud: non autem habebit legatum Titius ex quo remansit per eam, imò repellitur excepti. doli per hæredẽ. Et scias, quod in dicto casu ubi matrimonium constat inter Titium, & Seiã, hæres tenetur dare legatum Titio, & si non caueat hæredi mulieri pec. reddi, & est ratio: quia pecunia dotis efficitur eo casu. Si autem ante contractum matrimonium petat dictum legatum Titi', quod quidem potest cum sit purum legatum, tunc erit necessaria cautio mulieri pecuniam reddi. Sed quid si cõtracto iam matrimonio marit' agit contra hæredem ad legatum, & uitio suo causam perdiderit, & tempore reddendæ dotis non est soluendo idem maritus: nunquid potest agere mulier contra hæredem ad dictam pecuniam? Et dicitur quòd sic. Vinia.

† In quãtũ iste tex. dicit m̃rimoniũ debere esse liberũ à pęna dãni, & c. cõcor. tex. in c. cũ locũ. & ibi glo. extra de spõ. & in c. ueniẽs. 2. eo. tit. melius in c. gẽma. & ibi gl. or. pall. titul.

n In P. Fl. ad testamẽtũ. sed magis placet q̃d' hic habetur.

a Rediret. Sic j. de dona. l. a. §. fi. & l. 3. Sed contra s. de lega. 3. l. si tibi legatum. Solu. ut ibi.

ADDITIO. Barto. fatetur istud contrarium, nisi suum commodum respiciat.

b Fratris. Scilicet testatoris, uel legatarij: cui uoluit fundũ emi, & non alienari.

c Hæredis. Ratione affectionis, quam habuit testator in alumnum, alias cum esset nudum præceptum, non ualeret: ut s. de lega. 1. l. filiusfamilias. §. diui. & de leg. 1. l. pater. §. Iulianus.

d Non alienetur. Alioquin aget hæres ex cautione. si enim ex cautione non ageretur, non interponeretur: ut j. ut leg. no. ca. l. hæc stipulatio. §. diuus.

e Vxorem. Quam honestè ducere potest: ut s. eodem l. cum ita.

f Conditio. Id est, modus. & facit C. de insti. & sub. l. 2.

duntaxat emolumentum legati rediret. a Sed si filio fratris, b alumno minus industrio prospectũ esse voluit: interesse hęredis c credendum est: atque ideò cautionem interponendam, vt & fundus cõparetur, ac postea non alienetur. d

Matrimonia debent esse libera à pœna damni, non à pœna amissionis dupli. Bar.

Titio centum † relicta sunt, ita vt Mæuiam vxorem, e quæ vidua est, ducat. Conditio f nõ remittetur: & ideo nec cautio g remittenda est. Huic sententiæ non refragatur, quòd si quis pecuniam promittat, si Mæuiam vxorem nõ ducat: prætor actionem denegat. h Aliud est enim eligendi matrimonij pœnæ metu libertatem auferri: aliud ad matrimoniũ certa lege inuitari. i

Conditio, vel modus per quem libertas infringitur, non seruatur, præter quam in libertis. Bartolus.

Titio centum relicta sunt, ita vt à monumento meo non recedat, uel ut in illa ciuitate domicilium habeat. Potest dici, non esse locum cautioni, per quam ius libertatis k infringitur. Sed in defuncti libertis alio iure vtimur. l

Diuiditur in sex partes. Primò ponitur cui competit petitio. Secundo, cui debeat vel possit fieri solutio. Tertiò quid si matrimonium non contrahitur. Quartò, an quando soluitur constante matrimonio, debeat aliqua cautio recipi. Quintò, quid si ante matrimonium dos soluatur. Sextò, quid si maritus à causa ceciderit. Secunda ibi, Si post. Tertia ibi, Ante nuptias. Quarta ibi, Sabinus. Quinta ibi, Sed cùm ante nuptias. Sexta ibi, Quòd si maritus. Bart.

Titio genero meo hæres meus dotis Seiæ filiæ meæ nomine centum dato: Legati quidem emolumentum ad Seiam, quæ dotem habere incipit, pertinebit. Sed quia non tantum mulieri, sed Titio quoque, cui pecuniam legauit, consultum videtur: propè est, vt ipse legatarius intelligatur, & legatum petere debeat. m Si post diuortium genero pecuniam hæres n soluerit, æquè liberabitur: quoniam in dotem solutio conuertitur. Constante autem matrimonio etiam prohibente muliere Titio rectè soluetur. Hoc enim & mulieris interest, vt incipiat esse dotata. Nam & si quis o ipsam p quoque petitionem habere responderit, eaque pecuniam petat, neque dotis fieri velit: q non dubiè doli exceptione submouebitur. Ante nuptias uerò Titio, uel muliere

g Cautio. Scilicet deducenda: & sic etiam prius accipit legatum: cum sit modus, non conditio: ut s. de leg. 3. l. si tibi legatum.

h Denegat. Vt j. de uerbo. obliga. l. Titio. in prin. & C. de spon. l. fi. in fine. Accur.

i Inuitari. Sic j. de damn. infe. l. Proculus. & C. de codicil. l. fin. & j. de iniur. l. iniuriarum. §. si quis de honoribus. Sed argumen. contra. j. ne quid in loco pu. l. 2. §. merito.

ADDITIO. Dic quod ibi lucrum percipiebatur ex publico, quod non debet auferre priuatus: hic quia percipiebatur à priuato testatore: meritò potest auferre eius uoluntate. secundum Bartol. hic.

k Libertatis. Sic infra de lib. ho. exh. l. nihil. & ar. s. de usufru. l. 3. §. ne tamen.

l Vtimur. Contra C. de ope. lib. l. pe. in fin. sed hic tempore manumissionis hãc legem imposuit, ibi ex interuallo. Vel dic quo ad hoc, quia non dabitur ei legatum: ut s. de adime. le. l. libertis. §. fi. non autem ut præcisè cogantur ibi morari, ut ibi, uel hic fauor religionis.

m Debeat. imò mulier tantum: ut s. de leg. 1. l. fideicom. §. interdum. & s. de lega. 1. l. seruo legato. §. si testator. quæ sũt contra. Solut. ibi reliquit contemplatione filiæ tantum: hic vtriusque secundum quosdam. sed certè hic, & ibi loquitur, cum dubium erat, cuius contemplatione reliquit. sic enim dicit hic, consultum uidetur. dicit ergo, q̃d de iure stricto filia tãtum habeat: ut ibi. sed de æquitate utrũque: ut hic, & j. eo. §. constante, & §. quod si maritus.

n Hęres. Ignorans diuortium. & dic soluerit, scilicet uolens, nam cogi non potest: sicut & ubi non uult contrahere matrimonium Titius: ut j. eo. §. quod si nolit. & hoc indicat proximus versiculus, constante &c.

o Nã & si quis. Bene dico inuita ea solui uiro, nam &c.

p Ipsam. Scilicet mulierem.

q Fieri uelit. Vnde apparet etiam mariti contemplatione relictum legatum: & sic ipse petet.

Apud

defunctis, legatum apud hæredē, [a] manet. Quòd si nolit eam vxorem ducere: causæ legati, [b] quod ad mulieris personam attinet, satisfactum intelligitur: [c] sed Titio legatum petenti nocebit exceptio doli. Sabinus autem existimabat, nupta muliere Titio, sine cautione legatum deberi: quoniam pecunia dotis efficeretur. Sed cùm ante nuptias (quia purum legatum est) peti potest: [d] cautio mulieri pecuniam reddi, necessaria erit. Quòd si maritus vitio suo [e] causa ceciderit, neque soluendo sit: nunquid aduersus hæredem mulieri, quæ nihil deliquit, succurri debeat ob eam pecuniam, quæ doti fuerat destinata? Sed quoniam ambo legati petitionem habuerunt, saluam habebit, non soluta pecunia uiro, mulier actionem. [f]

Conditio negatiua quæ non potest impleri viuo legatario sine expectatione tristis euentus, impletur præstita cautione Mutiana. Bar.

Idem lib. xviij. Quæstionum. LXXI.

CVm tale legatum esset relictum, Titiæ, si à liberis non discesserit. negauerunt eam rectè cauere: [g] quia vel mortuis liberis [h] legati conditio possit existere. Sed displicuit sententia. [i] Nō enim voto matris [k] opponi, [*] tam ominosa non interponendæ cautionis interpretatio debuit. & cùm patronus liberto certam pecuniam legasset, si à liberis eius non discessisset: pmisit Imperator veluti [l] Mutianam cautionem offerri. Fuit enim periculosum ac triste, libertum cōiunctum [m] patroni liberis, eorundem mortem expectare.

Conditio negatiua, quæ potest impleri viuo legatario, non impletur per cautionem Mutianam. Bart.

[a] Apud hæredem. Hoc secundum illam distinctionē, quam no. s. eo. l. in testamento. Azo.

[b] Causæ legati. Aliàs causa legati, id est, propter legatum. aliàs causæ.

[c] Intelligitur. Et sic ipsa petet.

[d] Peti potest. Imò uidetur inesse conditio, si matrimoniū fiat: ut in stipulatione: ut s. de iure dotium, l. mulier. s. respon. sed fortè aliud in legato. uel dic inesse cōditionem muliere promittente, nō autem alio promittente: uel legante. Azo.

[e] Vitio suo. Id est. culpa: quia non probauit legatum.

[f] Actionem. Facit s. de eo per quem factum est l. fi. & s. de iure dotium. l. si extraneus.

CVm tale. CASVS. Ad euidentiam huius legis distingue inter conditiones, quæ in nòn faciendo cōsistunt, quia aut est talis, quæ in uita legatarij non potest existere, vel impleri: aut potest existere viuo legatario, cui est apposita conditio. Primo casu consequitur legatum legatarius præstita à se cautione Mutiana hæredi de non faciendo. puta quia fuit ei legatum, si in Capito. non ascenderet. & sic loquitur supra eodem, l. Mutianæ. & de lega. 2. l. cum filius. §. qui Mutianam. In secundo casu subdistingue: quia aut potest impleri sine malo omine legatarij, puta quia sunt illi legata x. annua, si non recesserit à filiis testatoris, quæ quidem conditio potest existere viuo legatario mortuis filiis, & ipse legatarius nihil attinet filiis testatoris, & sic non est legatario periculosum, & triste eorum mortem expectare: & tunc non præstatur cautio Mutiana: sed expectatur, donec existat conditio per mortem filiorum testatoris, & tunc consequetur legatum: aut non sine malo omine legatarij potest impleri viuo legatario, puta quia est mater filiorum testatoris illa, cui legatum est, vel est libertus testatoris ille, cui ita legatum est, vel etiam alio modo coniuncta persona, & sic est legatario periculosum, & triste filiorum testatoris mortem expectare: & tunc non expectatur, quòd conditio existat per mortem filiorum testatoris, sed præstatur cautio Mutiana, & consequitur legatum legatarius, siue legataria: & hoc dicit hæc lex, licet quidam dicant contrarium, qui reprehenduntur in litera. Viuianus.

[g] Cauere. Scilicet cautione Mutiana. Roge.

[h] Liberis. Viua matre. & est bona ratio in extraneo, vt j. eadem l. §. Titius. & j. eo. l. pater. §. socrus. non in matre: vt hic. & est ratio, vt subiicit: nec in patrono: vt j. prox. Accur.

[i] Sententia. Id est, dictum, & ratio. & sic mulier cauet, ut legatum habeat. sed alia ratio eam excusare videtur, quia viduitatem inducit: vt s. eod. l. sed si hoc. §. fi. & secundum hoc dic sententia, id est, ratio non dictū: vel ibi expressit ne nuberet. quod hic non fecit.

ADDITIO. Non intelligas hanc solutionem, quòd tacitè posset induci viduitas. expresse nō: quia est contra l. hoc modo. s. eodem. sed intelligas, quod hic fuit simpliciter relictum, si à liberis non decesserit, & sic viduitatem non inducit. secundum Barto. hic.

[k] Voto matris. Quæ est vt filij viuāt post eam: vt s. de inoffic. testa. l. nam & si parentibus.

[l] Veluti. Nam propriè Mutiana locum non habet: cum possit impleri viuo liberto: vt s. proxi. no.

[m] Coniunctum. Secus in non coniuncto: vt j. proxim. §. not.

[*] Sic in P. Fl. Hal. autē scripsit, tā ominosa interponendæ cautionis interpretatio.

Titius. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium: & rogauit eundem Seium, vt post mortem suam Seij restitueret hæreditatem Caio sub conditio., si cautio fideicommissi soluendi non peteretur per Caium prædictum fideicommissarium à dicto Seio hærede. & decessit dictus Titius testator. nunc vult Caius incontinenti habere fideicommissum hæreditatis, & cauere Mutiana cautione Seio hæredi de non petendo ab eo cautionem fideicommissi præstandi sibi Caio. quæritur, nunquid possit? Et dicitur quod non: & est ratio: quia viuo Caio, cui relictum est fideicommissum, potuit impleri conditio non petendæ cautionis fideicommissi præstādi Caio, puta mortuo Seio hærede uiuente eodē Caio fideicommis. & hoc quod dixi, habebat locum etiam, antequam fieret constitutio, quæ est C. vt in poss. leg. l. scire. quæ dicit testatorem posse remittere satisdationem fideicommis. præstandi propter dictam rationem: quia viuo Caio, &c. vt dictum est. & etiam habet locū post dictam constitutionem: quia remitti potest satisdatio per testatorem, vt dictum est. Sed pone, quod dictus Titius testator ita dixit, peto à Seio hærede, vt post mortem suam restituat hęreditatem meam Caio, ita ne à te per Caium petatur satisdatio fideicom. præstandi sibi, & ita ne à te per eū ratio exigantur de eo, qđ expendes de hæreditate mea ante mortem tuam. & ita appositæ fuerunt duę cōditiones. certè in hoc casu sine dubio per huiusmodi verba videtur adscripta conditio non interponēdæ cautionis, siue satisdationis fideicōmis. præstandi Caio. vnde habebit locū in hac conditione

tione illud, quod supra dictum est. s. vt Caius non possit habere statim fideic. cauendo Mutiana cautione de non petendo a Seio hærede satisdationẽ fideicom. sibi Caio præstandi. secundæ aũt conditioni in verbis testatoris appositæ. s. rationis non exigendæ a Seio hærede per Caium fideicommiss. videtur per testatorem modus adhibitus, scilicet vt culpa Seij hæredis intelligatur remissa, & non dolus commissus in dissipando res hæreditarias: sicut eueniret in eo, qui gessisset alia negotia testatoris. & testator remisisset ei necessitatem reddendæ rationis, qui quidem nihilominus de dolo teneretur. Vivia.

Titius hæredem [a] institutum, rogauit post mortem suam [b] hæreditatem restituere, si fideicommissi cautio non fuisset petita. Mutianæ cautionis exemplum [c] ante constitutionem [d] remissæ cautionis locum habere non potuit: quoniã viuo eo, cui relictum est, impleri conditio potuit. Quid ergo si ita scriptũ esset, Peto post mortem tuam restituas hæreditatem, ita ne fideicommissi satis petatur, neve ratio exigatur? Sine dubio per huiusmodi uerba, non interponendæ [e] quidem cautionis conditio uidebitur adscripta: rationi uerò non exigendæ modus adhibitus: [f] scilicet ut culpa, non etiam dolus remissus ĩtelligatur. Idq; in eius persona, qui negotia gessit, cuiq; rationis reddendæ necessitas fuerat testamento remissa [g] rescriptum est. [h]

Conditio deficiens non extinguit, quæ pendens non suspendit legatum. Bart.

Si arbitratu Titij Seia nupserit: hæres meus ei fundum dato. Viuo Titio etiam sine arbitrio Titij eam nubentem legatum accipere respondendum est: eamque legis sententiam uideri, ne quod omnino nuptijs impedimentum inferatur. [i] Sed si Titius uiuo testatore decedat: licet conditio deficit, quia tamen suspensa quoque pro nihilo foret, mulieri succurretur.

Conditio de non nubendo si adiiciatur cum tempore mortis, utrunque reiicitur: si cum alio reiicitur conditio, & tempus remanet. Barto.

Mæuiæ, si non nupserit, fundum, cùm morietur, lego: Potest dici, & si nupserit, eam confestim [k] ad legatum admitti. Non idem probatur, si certus [l] dies, incertus ve [m] alius legato fuerit adscriptus.

a Titius hæredem. Sub hac conditione si fidei &c.

b Suam. Scilicet hæredis.

c Exemplum. Id est, ipsa cautio Mutiana: sed ideo dicit de exemplo, quia olim cum solennitate interponebatur, quæ hodie cessat.

d Ante constitutionem. Subaudi etiam ante constitutionẽ illam, quæ dicit testatorem posse remittere satisdationem, vt C. vt in pos. leg. l. scire. sic ergo nec ante istam interponebatur, quoniam uiuo &c. vt s. in prin. l. not. Item nec post: tum quia remitti potest. vnde non est necesse caueri: tum quia viuo &c. & dic potuit, s. mortuo hærede viuente legatario.

e Non interponendæ. Satisdat ergo hæres [1] de hæreditate restituenda, nisi testator remiserit: ut hic, & C. vt in pos. leg. l. cum Archimedoram. sed & iure nouo cauet in casu, ut qñ rogatur restituere, quod superest: ut C. ad Trebel. Auth. contra rogatus. alias nõ inuẽio iure nouo. Item & rationem reddere debet, nisi vetuit testator: ut hic, & j. ad Treb. l. mulier. §. sed enim.

1 Sed Itra quod tps debeat satisdare, vide ad longũ in Speculo t. i. j. & ij. Decre. §. sequit videre, ver sic. porrò, & qño cautio, & satisdatio differant, gl. & doc. no. in tit. s. q satisd. cogã. Bar. in ti. in ius uocati. vt caut. s.

f Adhibitus. Sub. uidetur &c. ad quod est s. de lib. leg. l. non solum. §. si hæres. & l. Aurelio. § Mæuia. & s. de admi. tut. l. quidam decedens. & s. manda. l. pen. §. fin.

g Remissa. Quia non uidetur dolus remitti: ut s. pro xim. respõ. sed aliàs rõnem reddere debet: ut s. de neg. gest. l. a. Rescriptum. CASVS. Quidam habẽt hic §. rescriptum &c. Alij habent §. ibi, si arbitratu Titij, &c. & continuant illa uerba, rescriptum est &c. cum superiori. & utraq; litera bona est. & pone ita casum. Seius ita dixit in testamento suo: si arbitrio Titij Seia nupserit, hæres meus ei fundum dato. & decessit dictus testator. certè si Seia nubat uiuente dicto Titio, etiam sine arbitrio Titij, capiet legatum. & est ratio, ne aliquod impedimentum nuptijs inferatur. & idem est si Titius sit mortuus: nam licèt conditio Seiæ apposita defecerit per mortem Titij, quia eius arbitrio nubere non potest, tamẽ succurretur Seiæ nubenti, vt habeat legatum. nam & si penderet dicta conditio, eo q Titius viueret, pro nihilo foret, vt dictum est. Vivia.

h Rescriptum. Alias hic est §. alias ibi, si arbitratu.

i Inferatur. Ideoq; & hæc conditio remittitur, quasi viduitatem, aut deterius inducat: vt s. eo. l. cum ita. in fin. & l. hoc modo. Azo. & facit s. eo. l. filiæ. & s. de lega. j. l. turpia. §. j. Sed argu. contra s. de admi. tut. l. Titium. in princ. Sed quid si purè legauit, & sub conditione rogauit eam de restituendo ei, cuius arbitrio mulier nubere debeat? Respon. fortè valet secundum Azo.

l Mæuiæ. CASVS. Ita dixit Titius in testamento suo, Mæuiæ si non nupserit, fundum cum morietur, lego. certè etiam si nubat, admittitur ad legatum, & incõtinenti, scilicet, ut habeat dotem. secus esset, si ita dixisset testator, Mæuiæ si nõ nupserit, fundũ vsque ad quinquennium lego, vel fundũ ei lego, si Titius consul factus fuerit. nam his duobus casibus. s. cum est appositus dies certus, vel incertus alius à morte Mæuiæ, non consequetur Mæuia nubens legatum ante dictum diem certum, vel incertum venientem. Vivianus.

k Eam confestim. Sed cur non expectatur dies mortis in solutione legati, licèt alij conditioni. s. si nõ nupserit, non sit necesse parere: ut s. de condit. institu. l. quæ sub conditione. §. si quis. nam & si mors tñ esset apposita, seruaretur dies eius. Item plus habere non debet si non paruerit illicitæ conditioni, q̃ si paruerit licitæ: ut j. eo. l. mulieri? Respon. ideo tollitur dilatio, quia testator in euẽtum cõditionis expletæ uoluit eam habere legatum. tunc. n. est certum eam non nubere, cum iam est mortua: unde tunc tantũ uoluit præstari legatum. sed cum conditio spernatur, eius diẽ, vel dilationem in solutione expectari superfluum est. videbantur. n. testatori hæc duo paria: lego tibi cum morieris, & lego tibi si non nupseris. Sed contra est: ut j. eo. l. hæres. in prin. & §. quãuis. Azo. Vel secũdum H. non expectatur dies mortis ad solutionẽ propter publicam utilitatem, quæ est, ut statim consecuta legatũ possit nubere, & filios procreare. ut s. eo. l. hoc modo. in fin. Item hoc in muliere, quæ uirum non habuit. in uidua uero, cui à viro, uel ab alio legatur, ne nubat, secus est, ut C. de indic. uidui. tol. Auth. cui relictum.

l Certus. Puta calendis Ianuarij, uel ad annum.

m Incertusve. Vt cum Titius erit consul, tunc ergo dies

dies legati expectabitur: ad quod ̅j. e. l. hæres statuliberũ.

a Falsam causam legato. CASVS. Pone q̃ ita dixit testator, lego Titio centũ, quia negotia mea curauit, certè etiam si nõ curauit negotia, tamen habebit legatum: quia falsa causa non obest legato. ratio enim, siue causa legandi non cohæret legato, scilicet ut ea cessante, cesset legatum. sed si probet hæres testatorem aliter legaturum non fuisse, nisi negotia curasset Titius: obstabit Titio exceptio doli. Falsa etiam conditio non nocet legato: quia impossibilis est, puta ita dixit testator, Pamphilus liber esto, si soluerit illud, quod debeo Titio. & hoc est uerũ, si testator nihil debebat Titio, & sic cum sit impossibilis conditio habetur pro non adiecta, & seruus libertatem consequitur. sed si in ueritate debebat testator centum Titio, & post testamentum factum satisfecit idẽ testator Titio: non habebit seruus libertatem: quia intelligitur defecisse conditio. nam fuit possibilis, & seruus eam non impleuit. Sed quid dices de falsa demonstratione? & certè sicut non facit inutile legatum: ut ̅s. eod. l. demonstratio. ita non facit legatum illud, quod non est legatum: uelut si testator ita scribat: ex centum, quæ Titio legaui, quinquaginta hæres Seio dato. cùm in ueritate non legasset aliquid Titio. nam non propter hoc petet Titius centum, quia testator nõ scripsit prædicto modo animo legandi Titio: sed animo diminuendi legatum, quod à se datum Titio falsũ existimabat, propter prædictam tamen falsam demõstrationem legati non consequitur Seius, plus quàm si uera fuisset demonstratio. unde nõ habet Seius, nisi quinquaginta: quamuis quidam crederent, quòd Seius deberet habere plus, ex eo quod Titius nihil habet de dictis centum. hoc dicit usque ad fin. l. Viuta. Falsam. Vt quia negotia mea curasti, tibi lego: ut ̅s. eo. l. demonstratio. §. quod autem.

Falsa causa non uitiat legatum, nisi de uoluntate testatoris doceatur. Barto.

Falsam causam legato [a] non obesse uerius est: quia ratio legandi legato non cohæret: [b] sed plerunque doli exceptio locum habebit, si probetur aliàs legaturum non fuisse. [c]

Conditio de futuro, quæ implicat aliquod præteritum, uel præsens, si est impossibilis, non uitiat: secus si esset possibilis, & deficiat. Barto.

Falsam conditionem Cassius & Cælius Sabinus impossibilem esse dixerunt, [d] ueluti, Pamphilus, si quod Titio debeo, soluerit, liber esto. si modo nihil Titio fuit debitum. Quòd si post testamentum factum testator pecuniam exoluit: defecisse [e] conditionem intelligi.

Quæ adiiciuntur ad diminutionem, non operantur augmentum. Barto.

b Non cohæret. s. vt ea cessante cesset legatum. secus autem est in ratione legis. nam ea cohæret in tantum, vt ea cessante, cesset lex: ut ̅j. de iure patro. l. adigere. §. quamuis. & no. ̅s. de leg. & senatuscõ. l. non omniũ. & facit ̅s. de cõd. indeb. l. damus. & ̅s. de hære. inst. l. fi.

c Non fuisse. Facit C. de fal. cau. l. j.

Conditio falsa, an legatum uitiet.

d Dixerunt. Nunquid ergo habetur pro non adiecta. & sic ualeat relictum, uel uitietur? & certè aut de præsenti, uel de pteterito: ut si Titius est consul. uel fuit, & tũc si est falsa, quia nec est, nec fuit cõsul, non ualet relictum. aut de futuro est conditio impossibilis: ut si cœlum digito tetigeris: & tunc habetur pro non adiecta, & ualet relictum: ut ̅s. de iniusto testa. l. cum in secundo. & Insti. de hære. insti. §. impossibilis. in præsenti autem casu, si solueris quod Titio debeo, lego tibi libertatem, an sit de præsenti, & sic non ualeat relictum. quod R. dixit: & pro eo est uerbum debeo, an de futuro propter uerbum solueris, quod est de futuro: quod est uerius: & sic ualet sanctione libertatis, & ultimæ uoluntatis. & hoc est quod ̅j. dicit, defecisse conditionem.

e Defecisse. Ex postfactu. sed supra ab initio fuit impossibilis. & facit ̅s. de lega. j. l. si sic. §. j.

Falsam legati demonstrationem non facere [f] legatum, Sabinus respondit: ueluti si quis cum Titio nihil legasset, ita scriptum reliquerit, Ex centum, quæ Titio legaui, quinquaginta hæres Seio dato. [g] idque sumpsit [h] ex defuncti uoluntate: quia non animo legandi, sed diminuendi [i] legatũ, quòd falsò datum existimaret, ita scriberet. propter falsam tamẽ demonstrationem legati non plus Seius assequetur, [k] quàm si verè demonstratum fuisset.

Deficiente conditione, pro qua fuit præstita cautio, debetur legatum ei, in quem fuit translatum in eum casum, & liberatur hæres actionem cedendo, etiam si cautio sit defecta. Barto.

f Non facere. Licet ei non noceat si de legato constaret: ut ̅s. eo. l. falsa. & ̅j. in fi. huius legis.

g Dato. Nil ergo per hoc legat Titio, ut hic. sed est derisorium: ut in eo qui nullam habet domum, & legat domum: ut ̅s. de lega. j. l. si domus, & an. de lega. 2. l. Titia. in prin. sed Seio sic: ut ̅j. in fin. l.

h Sumpsit. Sabinus.

i Deminuendi. Ad hoc ̅s. de adimen. lega. l. legata inutiliter. & ̅j. de manumis. test. l. Titia. §. fi.

k Assequetur. Habebit ergo Seius quinquaginta: quia falsa demonstratio non nocet: ut hic, & supra eod. l. falsa. licet non prosit Titio: ut supra dixit.

Idem libro xix. quæstionum. LXXII.

T Itio fun—

T Itio. CASVS. Legatus est per Caium Titio fundus, si in Asiam nü uenerit idem Titius: & idem fundus legatus est per dictũ Caium Sempronio, si uenerit dictus Titius in Asiam. & decessit dictus Caius testator: & hæres eius accepit à dicto Titio cautionẽ Mutianam, de non ueniendo in Asiam, & dedit ei dictum fundum. & bene fecit hæres, quia in omnibus cõditionibus, quæ morte legatariorũ finiuntur, sicut est & prædicta conditio de non ueniendo in Asiam, receptum, & stabilitum est à sapientibus, ut Mutiana cautio interponatur. & postea dictus Titius uenit ĩ Asiã. & ita fecit contra conditionem, & contra suã promissionem. certè hæres cogitur præstare dicto Sẽpronio per utilem actionẽ ex testamento illud, quod cõsequi potest à Titio ex stipulatu, siue ex stipulatione dictæ cautionis interpositæ. Sed pone, q̃ Titius petijt dictũ fundum ab hærede: & cum hæres solicitè peteret ab eo vt caueret ei Mutiana cautio. Titius noluit ei cauere, sed promisit ei, quod bene caueret, cum esset dictus Titius homo cui uidebatur credendum: & sic hæres dedit ei fundum: & postea Titius noluit ei præstare dictam cautionẽ. & postea uenit idem Titius in Asiam. & sic uendicauit sibi locum legatã Sẽpronij, nunquid hæres præstabit Sẽpronio fundũ uel eius æstimationẽ de seruo hæredis? Certè non, sed satis erit, si hæres præstet

præstet Sempronio contra Titium actiones ex illa promissione, quā hæredi fecit Titius de Mutiana cautione præstanda. Sed pone quòd Titius promisit hæredi de non ueniendo in Asiam, & nihilominus uenit, & sic cessit dies legati Sempronij adimpleta cōditione, quæ erat apposita suo legato, & postea decessit Sempronius, ante quam legatum acciperet. Certè hæredi eius debetur, quod ipse poterat petere.

dus, a si in Asiam non uenerit: b idem, c si peruenerit, d Sempronio legatus est. Cùm in omnibus e cōditionibus, quæ morte legatariorum finiuntur, receptum est, ut Mutiana cautio interponatur: hæres cautionem à Titio accepit: & fundū ei dedit. Si postea in Asiam peruenerit: f Sempronio hæres, quod ex stipulatu cautionis interpositæ consequi potest, utili g actione præstare cogitur. Sed si cautio medio tempore h defecerit, quæ solicitè fuerat exacta, i non de suo præstabit hæres: sed quia nihil potest ei obijci, k satis erit actiones l præstari. Si tamen cùm Titius in Asiam uenisset, Sēpronius prius, quàm legatum accipiat, decesserit; hæredi m eius debetur, quod defunctus petere potuit.

a Titio fundus. Puta Tusculanus.

b Non uenerit. Scilicet Titius.

c Idem. Scilicet fundus.

d Si peruenerit. Scilicet Titius in Asiā.

e In omnibus. Nō faciēdi. Et not. duo necessaria, ut cautio Mutiana locum habeat: quod sit conditio in non faciēdo: item quòd morte finiatur: ut hic, & supra eod. l. Mutianæ. & j. eod. l. pater. §. socrus. & j. ad Trebell. l. seruo inuito. §. j. in casu cessat: ut infra de man. testa. l. libertas. §. j. contra. Sed est ibi fauor libertatis.

f Peruenerit. Scilicet Titius. & sic trāsfertur legatum in Sempronium.

g Utili actione. Id est, efficaci, scilicet ex testamento. Item habet & rei uendi. secundus legatarius contra primum.

h Medio tempore. Inter traditionem fundi factam Titio: & antequam ipse ueniret in Asiam.

i Exacta. Id est, petita. non tñ præstitit eam Titius.

k Obijci. Quia solicitè petijt.

l Actiones. Indebiti, scilicet cōdictionem: quia indebitum est Titio cautione non præstita, uel quia sciens soluit indebitū, cessat cōdictio indebiti: sed habet condict. sine causa: quia licèt ab initio fuit causa, rediit ad non cām, cum Titius uenerit in Asiam: ut s. de cōdic. sine cā. l. j. §. fi. Vel dic qđ Titius promisit se cautionem præstaturum: & ex hac promissione cedit actionem. sed certè non ad hoc agitur, ut Titius caueat: nisi dicas in ea interuenire interesse: quia non cauit: quod interesse est fundi æstimationis præstatio. Itē si hæres non exegit cautionē cum possit, uidetur esse in dolo, ut j. tit. j. l. dolo. & ideo tenetur ad exhibendū: quia dolo fecit quo minus possit exhibere: ut s. ad exhib. l. Iulianus. §. si tibi decē. Sed quomodo non semper est in dolo, cum non debuit reddere, nisi præstita cautione? quid ergo est quod s. dixit solicitè exegit? Respō. promisit se cauturum, & erat homo, cui uidebatur credendum, uel fortè habuit sine traditione hæredis: ut j. pro leg. l. pe. Item an deficiente actione ad exhibēdum, habeat in factum Sempronius contra Titium: ut d. §. si tibi decem? Respon. non, cum detur in defectū, ut ibi: sed hic restat rei uendicat. ut dixi.

m Hæredi eius. Utpotè die legati secundi cedēte, cum Titius uenerit in Asiā. & facit s. de usufr. leg. l. Sticho.

Mulieri. CASUS. Seia, & Titio extraneo i. dicta Seia ususfructus relictus est per Caiū sub conditione, si non nupserit eadem Seia, postea decessit dictus Caius testator. & postea dicta Seia nupsit: & ita fecit contra conditionem appositam utriusque legato. unde Titius quantum ad suam partem legati defectus est cōditione, & sic eam habere non potest: ut C. de ind. uid. tol. l. j. certè quandiu uiuet dictus Titius, & in eodem statu, ita quod capite nō minuatur, habebit Seia tantum partē dicti ususfructus, & idem credo si moriatur, uel capite minuatur. nam intelligendum est tantum ex legato dicti ususfruc. concessum esse mulieri prædictæ per beneficiū legis, quæ admittit eam ad legatum spreta conditione uiduitatis, quā tum haberet, si conditioni non paruisset. i. si non nupsisset: quo casu non haberet, nisi dimidiā usufr. cum haberet Titiū collegatariō. non ergo proderit mulieri, si Titius legatum repudiet. i. habere non possit, ut dictum est. Viuia.

Qui admittitur ad legatum de iure speciali contra uoluntatem defuncti, non habet ius accrescendi. Barto.

Idem libro xxxij. quæstionum. LXXIII.

Mulieri † & Titio n ususfructus si non nupserit o mulier relictus est. Si mulier nupserit: p quandiu Titius uiuet, & in eodem statu q erit, partem ususfructus r habebit. Tantum enim beneficio legis s ex legato mulieri concessum esse intelligendum est, quantum haberet, si conditioni paruisset: nec si Titius qui conditione defectus est, legatum repudiet, ea res mulieri proderit. t

Dies incerta pro conditione habetur. Bartolus.

Idem libro xxxiiij. quæstionum. LXXIIII.

n Mulieri & Titio. Extraneo. aliàs si est sic coniunctus mulieri, ut non sit uerisimile eam nubere sine eius consensu. etiam in persona eius talis conditio spernetur, ut j. eod. l. hæres. §. fi.

o Si non nupserit. Hæc conditio in persona utriusque apponitur. & in psona Titij ualet: ut C. de Indic. uidui. l. j. & in persona mulieris non, ut dicitur hac l.

p Nupserit. Et sic Titio relictum deficit, utpote conditione defecta: ut d. l. C. de indic. uid. l. j.

q Statu. Hoc sine dubio, sed si mutet statum, an accrescat mulieri? Videtur quòd sic, et hic à contrario sensu. Sed dic contra: ut in fin. l. dices.

r Partem ususfructus. Scilicet duntaxat quam à principio habuit. Sed contra s. de lega. 2. l. fi. §. Seio. Sed ibi alteri tantum fuit apposita conditio, hic utrique.

s Legis. Quæ admittit eam ad legatum spreta conditione uiduitatis.

t Proderit. Ut ei accrescat, quoniam ille repudiare nō potest, quod etiam si uellet habere non posset propter conditionis defectum: ut s. de lega. 2 l. si ita scriptū sit. §. si sub conditione. Idem dicas, si capite fuerit diminutus, uel mortuus: quia non potest uideri amittere quod non habuit: ut supra quib. mod. ususfru. amit. l. j. §. sed ita demum. & j. eod. l. Titio. & j. de regu. iur. l. non uidetur rem. Sed nonne fuerunt coniuncti? ergo ius accrescendi inter eos locum habet: ut s. de usufr. accres. l. j. in prin. quæ est contra. Sol. ibi alter tantum amisit, hic uterque, cum communis conditio defecerit: licèt mulier ex quadā dispensatione reassumpserit sine iure

† Vide in hanc legē Alcia. lib. parad. 6. c. 8.

 accrescendi

accrescẽdi, quasi suam partem magis per legem, quàm per testatorem habeat. Item est arg. s. de do. p. æleg. l. si Seiæ. Item no. ex præmissis, q aut apponitur conditio si non nupserit mulieri tãtum, aut alij tantum, aut mulieri & alteri. primo casu remittitur: ut s. eo. l. sed si hoc. §. si. secũdo nõ: vt j. eo. l. auia. §. Titio. & C. de indi. vidui. l. j. In tertio habet locum hæc lex, in qua dic, aut mulier paret conditioni, quia fit monacha, uel conuersa. vnde iam non potest nubere: & tunc quilibet habet dimidiam. si uero non paret, sed nubit, so eius perdit: ipsa nõ, sed per legem tantũ suam partem habet, & ea sit contenta. si autem in persona Titij tantum esset apposita conditio, mulier totum habet pendẽte, uel deficiente conditione Titij: ut s. de vsufr. accresc. l. idem & si apud. §. fin.

Dies incertus a conditionẽ in testamẽto facit.

Idem libro vj. responsorum. LXXV.

Fideicommissum à filijs relictum, Si quis ex his sine liberis diem suum obierit, adoptionis b commento non excluditur.

Conditio apposita in institutione, in legato eidem facto intelligitur repetita. Barto.

Idem libro vij. responsorum. LXXVI.

Auia, quæ nepotem sub conditione emãcipationis pro parte hæredem instituerat, c ita postea codicillis scripsit: Hoc amplius d nepoti meo, quàm quod eum hæredem institui, lego prædia illa. Conditionẽ emancipationis repetitam e uideri placet: quãuis auia nullam in legatis, ut in hæreditate substitutionem fecisset. Nã & cùm seruus purè quidem liber, hæres autem sub conditione scriptus est, etsi hæres non extiterit, legatum accipere iussus est: in legato repetitam f uideri libertatem, diuus Pius rescripsit. Muciana cautio locum non habet, si per aliam conditionem g actio legati differri possit.

Conditio si non nupserit, in extraneo de restituendo mulieri rogato spernitur. Barto.

a Titio, si mulier non

Dies. CASVS. Ad euidẽtiam huius l. not. quod si lego tibi aliquid sub cõditione: & tu decedis ante conditio. impletam, nõ transmittis legatum ad hæredẽ tuum: ut j. quando dies leg. ced. l. 4. certe idem est, si lego tibi sub die incerto: puta, quia dixi: hæres meus cum morietur x dato. nã mors eius hæredis mei habet diem incertum, & ideo si tu legatarius ante decesseris, quam hæres meus, ad hæredẽ tuum legatum non transit, quia non cessit dies legati te uiuo: ut s. eod. l. j. §. dies autem. Viuianus.

a Dies incertus. Puta hæres dato, cum morietis, secus si dicat, cum morietur legatarius: vt j. eo l. hæres. ij. respon. secus in stipulatione, ubi spes semper transit ad hæredes. & facit s. de condi. indebi. l. quod si ea. & C. de cad. tol. §. sin autem. Sed arg. cõtra s. eo. l. cum tale. §. Mæuiæ. ubi nõ differt dies certus ab incerto. Sed ibi quo ad aliud: hic quo ad transmissionem.

Fideicommissum. CASVS. Institui mihi hæredes Titium, & Seium meos filios, & rogaui eos per fideicommissum, vt restituerent fundum hæreditarium Caio sub condi. si aliquis ex eis decesserit sine liberis: & decessi postea vnus dictorum meorum filiorum videns se non posse habere filios naturales, & legitimos, vt dominus Bonacos, adoptauit sibi Sempronium in filiũ, & decessit hic adoptator: nũqd hic legitimus filius excludet fideicõmissum Caij? Et dicitur q non. Viuia.

b Adoptionis. Non ergo per omnia naturali comparatur. sic s. de leg. 2. l. si ita quis. §. si. & in Authẽ. quibus mod. natu. effic. sui. §. adoptionis.

Auia. CASVS. Titia habẽs filium Seium, & ex eo nepotem Caium, instituit sibi hæredẽ dictum Caium sub condi. si emanciparetur a patre Seio: eiq;, si non emãciparetur, substituit Martinũ pone, & dedit ei cohæredem Sempronium. & postea ita scripsit dicta Titia in suis codicillis: hoc amplius nepoti meo quanquam hæredẽ eum institui pro parte, lego prædia mea, puta Titianum, & Seianum. certè sicut nepos non põt habere partem hæreditatis in qua fuit institutus, nisi emãciparetur, ita nec prædia legata. Et ad hoc adduco tibi simile tale: Titia scripsit seruum suum purè liberum: & eundẽ seruum scripsit hæredẽ sub cõditione, si nauis ex Asia venerit vsq; ad annum: & iussit eundem seruum accipere fundum, puta legatũ sub cõditione, si hæres non extiterit. certè si non extiterit hæres, puta quia non extitit cõditio institutionis, & ita habere debebat legatum: habebit legatũ & libertatem: quia in legato uidetur repetita libertas, sicut in principali superiori casu uidetur repetita conditio emãcipationis in legato fundorũ. Mutiana. Titius legauit tibi fundum si dederis Seio x. & si Capitolium nõ ascenderis. certè non habebis legatum statim cauendo Mutiana cautione quod nõ ascẽdes Capitoliũ, imò prius oportet, ut des Seio x. Titio. Ita dixit Caius testator: Titio hæres c. dato. si Seia nõ nupserit, & rogo Titiũ prædictum, ut dictã pecuniam eidem Seiæ restituat. & decessit dictus testator. & postea nupsit dicta Seia: & ita defecit dicta cõditio legati Titij prædicti. nunquid mulier poterit petere a Titio dictum fideicommissum de c. & Titius ab hærede? & uidetur quod Titius ab hærede petere non possit: & per consequens nec mulier à Titio quia defecit conditio, vt dictum est. sed certè quamuis Titius non posset petere ab hærede si non erat rogatus de restituendo mulieri: tamen quia rogatus est mulieri restituere, propter mulieris utilitatem petet, scilicet ut ipsa cõsequi possit fideicommissum. Sed pone, q dictus Titius non fuit rogatus de restituendo mulieri dictum legatum, nũquid antequam mulier nubat, poterit ipse consequi legatũ, & cauere quòd mulier non nubat? Et dicitur q non, & est ratio, licet in litera non dicatur: quia se Titio viuente potest impleri conditio prædicta. nam potest mori mulier Titio uiuente: & ita certum erit, quod ipsa amplius non nubet: & hoc potest esse sine malo omine ipsius Titij: puta quia nihil attinebat mulieris vt dixi s. eod. l. Mutianæ. & l. cum tale. in princ.

c Instituerat. Eique si non emanciparetur, alium substituit: ut j. pater.

d Hoc amplius. Per hoc etiam superiora uidentur repeti: ut s. de lega. 3. l. si tibi purè.

e Repetitam. Not. de repetitione: 1 sic j. eo. l. legatũ sub conditione. & l. libertis, & s. de cõdi. instit. l. cum seruus. & s. de leg. 2. l. Latinus. in fi. & s. de lega. 3. l. in repetendis. Sed contra j. eo. l. Iulius Paulus. in fin. Sol. ibi põt dici nõ fieri repetitionem: quia alia ratio. s. necessitudinis in personis potest assignari: quia fuit facta coniunctio. sed cum alia ratio non potest assignari quare duo iungantur: tunc copulatiua coniunctio &, vel cum, inducit repetitionem conditionis: ut hic.

1 Ad hoc facit c. causam quæ. cum glo. super verbo præcedat. 1 pri. extra de rescrip.

f Repetitam. Alias non ualeret: ut hic, & C. de leg. l. seruis. & facit j. de manu. testa. l. diuus.

g Aliam conditionem. Quæ possit impleri viuo legatario

tatio: ut lego tibi fundum, ſi Titio decem dederis. & ſi mulier non nupſerit. alias ſi ambæ ſunt in non facien do pro utraque exponitur cautio.

a Rogatus eſt. Repetita, uel non repetita conditione.

b Cedente. Hoc legitur cum præcedentibus. & dic legati Titio relicti quia teſtator deceſſit: vt C. de cad. tol. §. cum igitur. uel ab adita hæreditate: quod eſt quo ad hoc, ut dominiũ non tranſeat: ut ſ. de leg. j. l. ſi tibi homo. §. cũ ſeruus.

c Petet. Scilicet mulier. ſed a quo petet? poteſt dici, quod directò mulier petat ab hærede, non aũt Titius utpote conditione defecta. Vel uerius mulier à Titio, & Titius ab hærede. licèt enim ipſe non poſſet petere, ſi ab eo non eſſet relictum mulieri, & mulier nuberet, nõ pro ſe, pro alio tamen petet hæres. ſic ſ. de lega. 3. l. fideicommiſſa. §. interdum. & j. ad Treb. l. cogi. §. hi qui ſolidum. & de bon. liber. l. in ſeruitute. §. nonnunquã. & ſ. ſi quis ali. teſt. prohi. l. j. §. j. & de excuſa. tut. l. legatarius. & ſ. de leg. 2. l. cum ei qui.

d Remoto. Id eſt. poſito quod tantum Titio legauit, ſi mulier non nuberet: nõ habet locũ exemplum

nupſerit, hæres centum dato quam pecuniam eidem mulieri Titius reſtituere rogatus eſt.[a] Si nupſerit mulier, die legati cedente[b] fideicommiſſum petet,[c] remoto[d] autem fideicommiſſo, legatarius exemplum Mutianæ cautionis non habebit.

Conditio appoſita adminiſtrationi non ſuſpendit dationem tutelæ. Item conditio limitatur ex præſumpta uoluntate defuncti. Item conditio cautionis non petendæ remiſſa intelligitur. Bart.

Pater exhæredatę filię tutores dedit, eosq; ſi mater eius impubere filia[e] cõſtituta, uita deceſſiſſet ad rem gerendã accedere iuſſit: cùm uxori mandatum eſſet, ut moriẽs filiæ communi decies quinque[f] * reſtitueret. Non tutores uidebuntur ſub conditione[g] dati: nec ſi

* In P. Fl. Filiæ cõi decies reſtitueret. porro quę ſũma ſignificetur hac locutione, pulchrè Aut. Aug. emẽ. lib. 2. c. 6.

Mutianæ: quę hodie ſine ſolẽnitate proponitur ad exẽplum antiquæ ſolennis: & hoc ideo: quia uiuo Titio poteſt eſſe certum eam deficere, ſ. ea nubente: ut & ſ. eo. l. cum tale. §. Titius. & j. eod. l. penus.

Pater. CASVS. Titius habẽs Seiam uxorem, & filiam impuberem ex ea, inſtituit ſibi hæredem uxorem: & rogauit eam per fideicom. ut reſtitueret dictæ filiæ dena cum moreretur ipſa uxor: & exhæredauit dictam filiam, & dedit eidem filiæ tutores, & iuſſit eos tutores ad rem gerendam accedere, ſi dicta uxor, ſiue mater filiæ decederet filia prædicta impu. cõſtituta. & deceſſit dictus teſtator. nunc quæritur, an dicti tutores uideantur dari ſub conditione, ut ſic nõ poſſint adminiſtrare, niſi mater decedat intra pubertatem filiæ? Et dicitur quod nõ: imò bene poterunt adminiſtrare, ſi puella interim aliquid aliud à dicto fideicommiſſo acquiſierit. Sed nunquid dicta mater tenetur cauere filiæ, uel eius tutoribus de fideicommiſſo præſtando ei morte ipſius matris adueniente? Et dicitur quòd nõ, quia dicta cautio uidetur remiſſa matri per uerba teſtatoris, in quibus præcepit tutores ad adminiſtrationem accedere, ſi mater decederet impubere filia conſtituta: & ante mortẽ matris noluit tutores aliquo modo intromittere ſe de fideicõmiſſo filiæ à matre relicto, & ſic nec de cautione fideicommiſſi. nã quocunq; indicio uoluntatis, ſiue uocis teſtatoris tacito, uel expreſſo poteſt remitti cautio legatorum, uel fideicommiſſorum. ſ. uel alterius teſtamento. igitur mariti teſtamento poteſt remitti dictæ matri. Sed pone quod filia vel tutores eius petierunt à matre cautionem fideicõmiſſi præſtandi, cum hoc petere nõ deberẽt, ut dictũ eſt: & mater non præſtitit, & poſtea deceſſit mater, & dicta filia petit ab hæredibus matris fideicõmiſſum prædictum & ipſi reſpondẽt ei: tu petiiſti cautionẽ fideicõmiſ. à matre tua contra uoluntatem patris tui: ergo non debes habere fideicommiſſum. nunquid contra eam poteſt taliter præſcribi ſiue excipi? Et dicitur quod non: nam ea res. i. uolũtas patris nolentis à matre exigi cautionem, nõ faciet conditionem circa fideicommiſ. filiæ pręſtandum. ſ. ut ita demum habeat filia fideicommiſ. ſi nõ petat cautionẽ. nam non fuit relictũ filiæ ſub conditione, ſi non peteret cautionem. Item & licèt filia deſiderauit cautionẽ a matre: tamẽ nõ fuit ſecutum onus cautionis: quia & onus hodie ſequi non poteſt aduerſus inuitũ hæredem iure publico impediente: per quod ius publicũ ſtatutũ eſt poſſe per teſtatorem remitti cautionem fideicõmiſſum præſtandi: quod ius eſt: ut j. ut le. no. ca. l. licèt. & l. ſi. Viuia.

qd aliud interea puella quæſiſſet, eius adminiſtratione prohiberi. cautio uerò fideicõmiſſi matri remiſſa vr.[h] Quocũque enim * iudicio uoluntatis cautio legatorum, uel fideicommiſſorum remitti poteſt. Itaque. ſi cautionis non petendæ conditio legato, uel fideicommiſſo præſcribatur:[i] conditionem ea res non faciet. Non enim deficiet, * ſi quis eam[k] deſiderauerit, onere cautionis nõ ſecuto:[l] quod aduerſus inuitum hodie iure publico ſequi[m] non poteſt, poſtquam remitti poſſe cautionem placuit.[n]

* Enim, non eſt in P. Fl.

* In P. Fl. ſi quis caueri deſiderauerit.

Pupillus poteſt impedire conditionem impleri. Bart.

Idem libro ix. reſponſorum. LXXVII.

Cum pupillus, aut tutor eius conditio-

e Filia. Scilicet eadẽ.

f Decies quinque. Id eſt, quinquaginta. nam dixi ſic, cum grauauerim uxorem meam in quinquaginta dandis filiæ eius, cum morietur, nolo tutores interim adminiſtrare, & ſic uidebatur ſub conditione dare, ſi mater decederet. ſed tamen aliud eſt, quia hæc conditio non uidetur appoſita, niſi adminiſtrationi fideicommiſſi à matre reſtituendi: & per hoc uidetur remiſſa cautio fideicommiſſi: quia noluit tutores aliquo modo intromittere ſe de fideicommiſſis. Accur.

g Sub conditione. Nunc ſoluit. & facit ſ. de tutel. l. muto. §. t. Accur.

h Remiſſa. Scilicet videtur ſub omni eo iudicio quocunque poteſt remitti. ſ. alias, uel alterius teſtamento.

[h] Præſcribatur. Filia petiit cautionem, ſed obtinere non potuit: quia remiſſa erat, ut dixi. nunc matre mortua petit fideicommiſſum.

i Præſcribatur. Id eſt, excipiatur quod non poteſt, quia cautionem petiit, ſed non poteſt: quia non fuit relictũ ſub conditione, ſi non peteret cautionẽ. Item nec fuit præſtita, & ſic non habuit hæres onus præſtãdi. petet itaq; filia legatũ eũ effectu: ut & j. ut le. no. ca. l. licèt.

k Eam. Cautionem ſibi præſtari, in quibus non faciendi conditionibus Mutiana cautio locum habet.

l Non ſecuto. Id eſt, quia non fuit præſtita cautio, licèt fuit petita.

m Sequi. Id eſt, locum habere.

n Placuit. Vt C. ut in poſſeſ. leg. l. ſcire.

Cum pupillus. CASVS. Inſtitui mihi filiũ meũ impube-

impuberem, & legaui Titio x. sub conditione, si decennio seruierit dicto meo filio, & decessi. & postea Titius uult seruire pupillo: pupillus autem, uel tutor eius impedit, quominus seruiat. certè iure cōmuni uidetur conditio esse impleta legati, & sic habebit Titius legatum: & idē esset, si dedisset libertatem Sticho seruo meo sub conditione, si decennio seruiret dicto meo filio. nam uolente Sticho seruire decēnio dicto meo filio, & eo, uel tutore eius impediente: iure communi conditio libertatis impleta esse uidetur.

nem in personam pupilli collatam [a] impedit: tam legati, quàm libertatis iure communi conditio impleta esse uidetur.

In alternatiuis sufficit alterum impleri. Bart.

Disiunctiuo [b] modo cōditionibus adscriptis, alterā defecisse non oberit, altera uel postea impleta. nec īterest, in potestate fuerint accipientis conditiones, an in euentum collatæ.

Disiunctiuo. Legaui Titio c. si ascenderet Capitoliū, uel daret Seio equum suum: & ita disiūctiuo modo apposui ei duas condit. potestatiuas. certè sufficit si adimpleat unā, & idē est, si legaui ei, si nauis ex Asia uenerit, uel Seius consul factus fuerit. sicque posuit disiunctiuo modo duas conditiones, quæ sunt per me collatæ in euentum. nam & hoc casu sufficit unam existere. Viuia.

a Collatam. Puta legatum est Titio, si per xx. annos seruierit pupillo: & ita cōditio consistit in facto: aliàs pupillo nō nocet suum impedimentū: quia nec dato ei facta dauti prodesset: ut infra de solutio. l. si seruus.

b Disiunctiuo. [1] Secus si separatim sunt positæ, ut ʃ. eo. l. quod traditum. & l. seq. & facit ī. de condit. insti. l. 5. & ʃ. de uerb. oblig. l. si ita.

[1] Supple materiam istam per gl. & doc. ʃ. eo. ibi. l. quod traditum. & amplius ī l. si ita stipulatus. & maximè per Alex. ibidem, ʃ. de uerbo. oblig.

Dies incertus non aptus suspendere legatum post legatarii mortem. non impedit transmissionem, aliàs secus. Bart.

Idem libro j. definitionum. LXXVIII.

HAeres meus, cum morietur Titius, centum ei dato. Purum [c] legatum est: quia non conditione, sed mora suspenditur: non potest enim conditio non existere. [d] Hæres meus, cùm ipse [e] morietur, centū Titio dato, Legatum sub conditione [f] relictū est. Quamuis enim hęredem moriturum certum sit: tamen incertum est, an legatario uiuo dies legati non cedat: & non est certum, legatum ad eum peruenturum. Qui post Mutianam cautionem interpositam legatum accepit, si contra cautionem aliquid fecerit, stipulatione commissa etiam fructus hæredi restituet: hoc enim legatarius, & in exordio [g] cauere cogitur. Quamuis usufructus, cum morietur legatarius, inutiliter legetur: tamen cautionis Mutianæ remedium usufructu quoq; sub conditione alicuius [h] non faciendi legato, locum habet.

Conditio si non nupseris, reii-

HÆres. CASVS. Ita dixit Caius in testamento suo, Hæres meus dato centum Titio, cum morietur idem Titius. certè hoc legatum iudicari debet purum, quamuis sit sub incerta die relictum: atque ob id censeatur sub condit. relictum. dies enim incertus pro condi. habetur: ut ī. eo. l. dies incertus, tamen debet iudicari purum, quia dicta condi. non potest deficere. certum est enim Titium moriturum, & in hoc casu nō uidetur conditio apposita legato, sed mora usq; ad mortem Titij: & mori Titio incipiente incipit cedere dies legati, & ita transmittit post mortem Titius ad hæredem suum. secus autē esset, si testator ita dixisset, hæres meus centū Titio dato cum ipse hæres morietur: quia tunc debet iudicari legatū relictū esse sub condit. cum incerta dies pro condi. habeatur: ut dictum est unde si legatarius moriatur ante hæredem, nō transmittit ad hæredem suum legati petitionē, quamuis enim moriturum hæredem sit certum, tamen incertum est, an dies legati cedat per mortem hæredis, uel non cedat uiuo legatario: & non est certum legatum ad legatarium peruenturum: quia si decedat ante hæredem, non habebit legatum ipse uel hæres eius: ut dixi. Viuianus.

Qui post. Titius instituit sib. hæredem filium suum Caium: & legauit fundum Sēpronio, si non ascēderet Capitolium: & decessit dictus testator. postea legatarius cauit Mutiana cautione hæredi de non ascendendo Capitolium, & hæres dedit ei legatum: postea procedēte tempore legatarius ascendit Capitolium: & ita fecit contra dictam cautionem, sicque cōtra eum fuit commissa stipulatio dictæ cautionis. certè non solum tenetur restituere hæredi dictum fundum legatum, sed etiam fructus, quos ex eo interim percepit, & hoc est uerum, siue cauit hæredi de fructibus restituendis, siue non. Quamuis. Legaui Titio usumfructum, si nō ascenderit Capitoliū: uū quid poterit cauere hæredi meo de non ascendendo, & legatum statim cōsequi? Et uidetur q̄ non, quia cōditio prædicta cōsistens in nō faciendo, tūc demū existit, cum moritur legatarius: ut dixi ī. eo. l. Titio fundum. Et sic uidetur usque ad mortē legatarij expectandum esse, ut usufructus ei deberet: & sic est inutile legatum, cum morte legatarij usufructus finiatur: dicitur tamen hic, q̄ bene habet locū in dicto casu dictū Mutianæ cautionis remedium. Quod in fraudem. Ad euidentiam nota, quòd si lego mulieri, si non nupserit, ipsa potest nubere: & legatū capere quasi purum: ut ī. eod. l. sed si hoc. §. si. Pone ergo, quod legaui Titio centum, si Seia quam ipse Titius habet in potestate, non nupserit, nunquid habebit Titius centum, etiam si filia eius nubat? Et dicitur q̄ sic, quia cum in fraudem legis ad impediendas nuptias filiæ datum sit legatum patri, & eidem patri apposita conditio legato ei relicto, nullam uim habet conditio. & idem est si legatum est filiofamil. si pater eius non duxerit uxorem: nam poterit pater accipere uxorem: & filius legatū. secus uerò esset in extraneis: ut dixi ī. eo. l. mulieri. Viuianus.

c Purum. Quo ad transmissionem, non ut statim possit peti. Accursius.

d Non existere. Et ideo licet conditionale sit, habetur tamen pro puro: ut argum. ʃ. de noua. l. si pupillus. §. j. Accursius.

e Ipse. Scilicet hæres.

f Sub conditione. Quia si conditio extaret uiuente hærede, non etiam demum post mortem extitisse uidetur: ut ʃ. de col. bo. l. j. §. si emancipato. Azo. & facit ʃ. quando dies leg. ced. l. huius. & l. si cum hæres. & C. quando dies leg ced. l. si Pontiomilla. Accurs.

g In exordio. Licet non caueat, tamen tenetur: ut ī. de lega. 2. l. cum filius. §. qui Mutiana. & ī. eod. l. cum sub. & ī. de usuf. l. uideamus. § in Fauiana.

h Alicuius. Puta lego tibi usumfructum, si non ascenderis

deris Capitolium. uidebatur.n.non ualere, quasi hæ sint paria, cum morieris, & si Capitoliū nō ascēderis. nam hāc post mortem demū certū est existere. Sed tñ cōtra est: quia expressa nocent: ut s̄.eo.l.nōnunquam.

a Hæres dato. Nam quia filia sine patris cōsensu. item pater sine uoluntate filij uix capit uxorem: perinde habetur, ac si filiæ si non nupserit, & patri si uxorem nō duxerit, lego: & ideo quasi purè capitur: ut s̄.eo. l.sed si hoc. §.fin. secus uerò in alijs: ut s̄.eod.l.mulieri. uel fortè ideo, quia patri legatum quæritur: ut s̄.eod.l. filiofamilias. secus si extraneo: ut s̄.eo. l.mulieri.

...citur in extraneo propter quam uerisimiliter cessaret mulier nubere. Barto.

Quod in fraudem legis ad impediendas nuptias scriptum est, nullā uim habet: ueluti, Titio patri centum, si filia, quā habet in potestate, non nupserit hæres dato. uel Filiofamilias, si pater ei^9 uxorem non duxerit, hæres dato. a

Conditio de præterito, uel de præsenti falsa non suspendit legatum sed uitiat: conditio de futuro possibilis suspendit, donec sit impleta: modus non suspendit, nec uitiat legati substantiam, sed differt donec sit præstita cautio de modo implendo. Pau.

Scæuola libro viij. quæstionum. LXXIX.

EAs b causas, quæ protinus c agentem repellunt, in fideicommissis non pro conditionalibus d obseruari oportet: e eas uerò f quæ habent moram g cum sumptu, admittemus cautione oblata. Nec enim parem dicemus eum, cui ita datum sit, si monumentū fecerit: h & eum, cui datum est, * ut monumentum non faciat. i

Conditio apposita tantum in persona alterius sibi coniunctis per hanc dictionem cum, de æquitate non intelligitur repetita. Bart.

Paulus lib. xxj. quæstionum. LXXX.

IVlius Paulus Aufidio. Quæsisti, si ita testamēto cautum esset, Stichus si rationes reddiderit, cum contuber-

EAs causas. CASVS. Hæc l. loquitur de his relictis, in quibus non est modus, uel conditio. f. à principio usque ad uersiculū, eas uero &c. postea, que ad fin. loquitur de ijs, quæ sub modo relinquuntur, & de ijs, quæ relinquūtur sub condi. & facit inter ea tria differentiam. De primis, dicitur, quòd non habentur pro cōditionalibus: imò protinus, siue statim repellunt legatarium agentem, si nō sunt ueræ causæ: puta quia legaui Titio c. si Rex Parthorum uiuit, uel si Titius fuit consul: & ita in præsens tempus, uel in præteritum. certè non habētur istę causæ de præterito, uel de præsenti pro conditione. nam in conditionali expectatur, ut uires capiat legatum ex conditionis euētu, uel deficiat ex defectu conditionis. hic aūt, ut dixi, nō expectabitur: imò protinus repellitur legatarius agēs, si Rex Parthorum non uiuit: Vel si Titius nō fuit consul. eas aūt causas in legatis appositas, quæ habēt moram cum sumptu, ut sunt illę, in quibus est modus, admittimus oblata cautione per legatariū de modo adimplendo, ut puta, si legatum est Titio, ut monumentum testatori faciat, uel etiam non faciat. quo quidem casu sub modo uidetur accepisse legatum Titius, & accepit legatum cauendo de monumento faciendo, uel non faciēdo: & sic hæc causa habet moram cum sumptu, quia in cautione prædicta præstanda dicitur esse sumptus: in eis aūt causis legatis appositis quæ nō habent moram cum sumptu cautionis, sed morā tantum ex conditione suspensa, non habet locum quod dixi in primo, & secundo casu. imò expectabitur, donec ueniat conditio, antequam uires capiat legatum. puta legaui Titio, si monumentum fecerit. nam non habebit legatum, nisi faciat monumentum. nec enim parē dicemus eum, cui ita datum sit legatum, si monumentum fecerit, & eum cui datum est legatum, ut monumentum faciat, uel non faciat, quia primus nō admittitur, nisi adimpleat cōdit. & secundus sic, si caueat de modo adimplendo, ut dictum est. & h. d. hæc lex, licèt non multum apertè. Viuianus.

b Eas. Legatorum alia pura: & statim agitur sine repulsa. alia non pura, & sic habent repulsam.

c Protinus. Id est, statim à principio cū agitur. & ista: non sunt semper conditionalia: sed aliqua sunt conditionalia, quæ patiuntur repulsam, nisi existat cōditio: ut s̄.eo.l.qui hæredi. §. fi. & alia sub modo. & tunc patiuntur repulsam, nisi caueant: & ita inspecto exitu sunt conditionalia. quod dic, ut not. C. de ijs, quæ sub modo. re.l.j. quæ est cōtra.

d Non pro conditionalibus. Habeas non: sed aliàs deest non.

e Oportet. Scilicet semper.

f Eas uerò. Pro enim. nam quælibet cōiunctio prout est necessaria potest poni pro alia, uel sub conditione: conditionalia enim tunc demum impleta cōditione petuntur, secundum H. Sed sub modo relicta præstita cautione. & hoc est, eas uerò &c. & hoc prout supra habes, non. si autem deest, prima pars de conditionalibus tantum dicet, & non propriè ponitur.

ADDITIO. Nota ex hac glo. secundum Bart. hic, quod una dictio ponitur pro alia quando expedit. ad idem text. in l. Gallus. in §. quæsitum. s̄. de libe. & posthu.

* Ant. Augūst. emē. lib. 4. c. 17 admonet legēdū ex Pād. Fl. ut monumētū faciat. quę lectio magis placet.

g Moram. Relictum sub modo est purū inspecto initio: & sic hæres in mora uidetur. & modo apposito est conditionale: & sic cōsumitur dicta mora, nisi caueat. tunc enim resuscitatur: sed conditionale ab ipso principio suspenditur: nec inchoatur, nisi existat conditio.

h Fecerit. Hoc est conditionale.

i Non faciat. Hoc est sub modo, & statim capit præstita cautione: ut s̄.eo. l.quibus diebus. §. fi.

IVlius Paulus. CASVS. Testator ita dixit in testamento, Stichus, si rationes reddiderit, cum contubernali sua liber esto: eisq; hæres decem dato. & decessit postea testator. & postea decessit dictus Stichus antequam rationes reddiderit. nunquid cōtubernalis habebit libertatē, & legatū cum hæredibus Stichi? & distinguitur, aut reliqua nō remanserāt apud Stichum de rōnibus dñicis, quas administrauerat: aut remāserant. Primo casu purè accepisse libertatē uidebunt Stichus, & cōtubernalis, & eo mortuo libertate cōpetēte ei, & cōtubernali, siue ēt legatū eum Stichū, & cōtubernalē secutum est. Secundo casu .s. cū remāserant apud eum reliqua, sub eadē conditione reddendæ rōnis ēt contubernalis eius libertatē accepisse uidetur: & de stricto iure defecta uidetur esse conditio, eo quod mortuus est Stichus, antequā redderet rōnem actus sui, & reliqua restitueret. nam cum datur libertas alicui sub cōditione, si rōnes redderet, hæc est conditio rationum reddēdarum, ut iussus uideatur reliqua reddere si qua habet, cum fide actus sui, i. cum fideli cōputatione. & ita cum Stichus non restituerit reliqua, non habet contubernalis libertatem, uel legatum. de æquitate tñ aliud est quantū ad contubernalē, licèt strictū ius remaneat Sticho, hoc modo, Cut Stichus dicatur sub conditione

 manu-

nali [a] sua liber esto, eisq; hæres decem dato, an Sticho mortuo antè, quàm rationes redderet, [a] uel paria, [b] uel reliqua habente, libera sit mulier: & an de legato idem accipiamus, libertate data, si rationes reddiderit? Hanc conditionem [c] rationum reddendarum, ut iussus uideatur reliqua reddere, si qua habet [d] cum fide [e] actus sui: quæ si nulla sunt, purè accepisse libertatem uidebuntur: & si post aditam hæreditatem decessit: competente [f] libertate etiam legatum eos consecutū est. Quòd si cùm adhuc reliqua haberet, decessit sub eadem conditione, & contubernalis eius libertatem accepisse uidetur, & defecta [g] uidebitur conditione. Sed non ineleganter illud dicetur, [h] Stichum quidem sub conditione manumissum, contubernalem autem eius purè: & illam cōiunctionem [i] non ad coniungendam conditionem, sed ad necessitudinem [k] demonstrandam pertinere. Tūc demū pro impleta † habetur cōditio, [l] cū per eum [m] stat, qui, si impleta esset, debiturus [n] erat.

Conditio adiecta in libertate uidetur repetita in legato, & conditio rationum reddendarum est mista dandi, & faciendi, nec alterum sine altero sufficit, ut uideatur impleri, sed utrumque requiritur. Pau.

Callistratus libr. ij. quæstionum. LXXXI.

CVm seruus ita liber eē iussus sit, Si rationes reddiderit, eiq; fundū hæres dare damnatus sit: uideamus utrū conditio libertati proposita sit, [o] an uerò & legato? Et quidē si libertati soli accipiam* ꝑpositā: [a] nullus tractatus amplius superest. nā legatum purū inuenitur, * & ideo † inutile [p] fit. Quòd si conditio etiam legato insita sit (ꝙ quidā rectè putāt) [q] simul cum libertate dies quoque legati utiliter cedit. Quid ergo continetur his uerbis, si rationes reddiderit? Quidam hoc aiunt, si reliqua [r] reddiderit: quasi nihil

---

manumissus: & nisi eam adimpleat, nō cōsequatur libertatem, vel legatum, contubernalis aūt dicatur purè manumissa: subaudi, & habebit legatum partim suo iure, & partim iure accrescendi. & illa coniunctio cum, posita in verbis testatoris pertinet ad demōstrandam necessitudinem, siue affinitatem, uel quasi quæ erat inter Stichum, & contubernalem: & non ad coniungendam contubernali conditionē, quæ fuit Sticho apposita, scilicet rationum reddendarum. sed si Stichus prædictus habēs reliqua uoluisset reddere rationem hæredi, & hæres noluisset: pro impleta habetur cōditio etiam quantum ad eum, nedum quantum ad contubernalem: & sie liber decessisset, & ad hæredē suum partem legati transmisisset. Viuia.

[a] Cum contubernali. Ex hac coniunctione cum, oritur dubitatio.

[b] Vel paria. Aliàs paria. aliàs paresse, quasi dicat, uel nihil debeat, uel debeat: nam utrunque soluit. Accur.

[c] Cōditionem. Hic incipit respondere. & dic conditionem hanc &c. sub. sic intelligendam.

[d] Si qua habet. Scilicet reliqua.

[e] Cum fide. Id est, cum fideli computatione, & sic duo, computare, & reddere: ut ℨ. l. proxima. & ā. de euictionibus. l. qui libertatis. §. seruum. sed ubi nulla sunt, non differtur libertas: ut hic subijcit: & C. de manumissio. testamen. leg. cum testamento.

[f] Competente. Quia nulla erant reliqua, uel omnia reddidit.

[g] Defecta. De rigore iuris: ut ℨ. de statu lib. l. si seruo.

[h] Dicetur. De æquitate.

[i] Coniunctionem. Scilicet cum, quæ est coniunctio.

[k] Necessitudinem. Id est, affinitatem, uel quasi. sic ī. de insti. & ine. l. fi. Et not. quod non intelligitur conditio repeti. Sed contra ī. eo. l. auia. in prin. Sol. illud in vna, eademq; persona, hic in diuersa. Vel hic de æquitate: ibi de rigore. uel hic fauore libertatis, uel dic vt ibi. Et eodem modo sol. ī. de condi. instit. l. cum seruus. & ℨ. l. proxi. in fi. ℨ. respon. ibi, cum quidam &c. & ℨ. eod. l. Iulianus noster. in princ.

[l] Habetur conditio. In persona Stichi mortui ante redditas rationes. uel dic quo ad mulierem secundum rigorem.

[m] Cum per eum. Scilicet hæredem. ad quod ī. eod. l. iure ciuili. sed secundum æquitatem quam habet cum libera, nunquid & legatum habebit? Respon. sic partem, & aliam iure accrescendi, cum sit caduca: ut C. de cadu. tol. §. si autem aliquid.

[n] Debiturus. Aliquid sub conditione.

CVm seruus. CASVS. Titius ita dixit in testamento suo: Stichus sit liber, si rationes reddiderit: eique fundum hæres dare dānas, siue damnatus sit. nūquid legatum fundi est purum, uel conditionale? & dicitur quod est conditionale. repetitur. n. in eo conditio libertati apposita: & ita adimpleta cōditione per Stichum, id est, redditis per eum rationibus erit liber, & simul cum libertate dies quoque legati utiliter cedit. Sed quomodo videtur Stichus adimplere conditionem prædictam reddendæ rationis? certè dicunt quidam, ubi reliqua reddiderit. & ita dicunt consistere tātum in dando. sed certè non est verum: imò consistit in faciendo, & in dando. in faciendo consistit: quia tenetur reddere rationes, sicut seruus tenetur reddere, id est, legendas offerre rationes primum, deinde computandas, ut explorari possit, computationes probè, an improbè referātur, & utrum accepta per seruum rectè sint relata per eum, an nō. tenetur etiam instruere hæredes notitia rationum, vt sciant quid in quacunq; ratione sit scriptū. in dando autem consistit, quia redditis prædicto modo rationibus debet reliqua rationum, quæ remanserunt apud eum, reddere hæredibus. Vivia.

[o] Proposita sit. Scilicet tantum.

[p] Inutile. Aliàs inutile fit. Et tunc nihil est contra. aliàs inutile non fit. & sic est contra ī. de lega. 1. l. quæsitum. §. 1. Sed ibi fuit conditio in dando tantum, uel in faciendo tantum: hic autem mista ut subijcit, quid ergo &c. Vel secundum R. dic quod non sit inutile. s. ab initio, sed tamen postea uitiatur adita hæreditate: ut ℨ. eod. l. Iulianus noster.

[q] Rectè putant. No. intelligi conditionem repetitam ut ī. eo. l. auia. & ℨ. eod. l. legatum. Sed argu. contra ī. l. proxi. & ī. de adimē. lega. l. si tibi. & facit ā. de hæredi. instit. l. 3. & l. qui filio. Accursius.

[r] Reliqua. Reliqua sunt, quæ ex administratione debentur.

---

[a] In P. Fl. vel pariatore, uel reliqua &c. Quid aūt sit paria facere, & pariator, pulchrè Alc. lib. 2. parerg. c. 24. & Anto. Augu. emēd. lib. 4. c. 12.

† Tunc ꝑ ipleta habetur cōditio, cū ꝑ eum stat, qui si ipleta esset debiturus esset. & fa. c. cū ꝑ eū stat. extra de reg. in. lib. 6.

* P. Fl. prę positā, ꝑut & supra ꝑposita.

* Sic in P. Fl. in quibusdā tū exēp. additur negatio: sed nō rectè.

† Nō inutile, Anto. Aug. lib. 1. Emen. cap. 3.

bentur, quæ sic dicuntur, quia rarò accidit quod oia malè consumpserit. sic ergo reliqua debita ex administratione dicunt: ut ff. de admi. tu. l. Lucius. 1. rñ. & reliquatio ipsa retētio reliquorū: ut in eo. tit. l. q noibus.
a Reddiderit. Et sic tantum datio continetur.
b In folle. Id est in bursa. Sed Placen. posuit pro vna parte. & exposuit, i. malitiosè, siue obscurè, vel, id est stultè.
c Non rectè. Scilicet referant. sed certè non vt exigi hęc cōputatio: ut C. de manu. test. l. cū testamento. §. fi. q è contra. Solu. ubi nil est in reliquis, statim est liber nulla facta computatione tibi: & ff. l. pro xi. sed ubi est, tunc hæc duo exigunt: ut hic, & sunt similia, ut in contrario no.
d A facto. Id est ratiocinatione.
e Ad pecuniam. Id est dationem.
f Intelligitur. Sic ff. de pign. act. l. vel vniversorum. & l. si seruos. & C. de epis. audien. l. 3.
g Exciperet. Geminatio sermonis. vel die exciperet, i. seruus dicēs nō eē ita.
h Soluerit. In quibuscunque culpę reus saltē leuis fuerit: ut ff. eo. l. antep. & facit ff. de fideicō. lib. l. si purè. in fi. & de verb. sig. l. boues. §. fin. & de statulib. l. statuliber. §. si quis non dare. & de manu. l. si ita sit. & l. si ita fuerit. & ff. de li. leg. l. nō solū. §. is qui rationes. quibus legibus dicitur duo contineri in rationibus reddendis.

L Veius. CASVS. Lucius Titius instituit sibi hæredem Aureliū Claudium hoc modo, Aurelius Claudius natus ex illa muliere, puta Titia, hæres mihi esto, si filium meum se esse probauerit corā iudice. certè testm nullius est momenti: quia dictus Aurelius Claudius, quē Lucius Titius tenebat, ut filiū, est istitutus sub conditio

interfit, vtrum sub hac conditione, si reliqua: vel sub hac, Si rationes reddiderit. a Sed nos neque conditionem meram putamus esse, quæ in datione existat, neque meram conditionem, quæ in facto sit: sed eam conditionem, quæ ex mixtura quadam consistat. Nā non vtique si ille in folle b reliqua obtulerit, liber erit. non enim testator hoc sensit: sed illud, ut rationes reddat, quo modo seruus reddere solet: id est, legendas offerre rationes primum, deinde computandas: vt explorari possit, computationes probè, an improbè referantur: accepta rectè relata, an non rectè. c Ita enim incipit quidē res à facto, d peruenit autem ad pecuniā. e Inest etiam his verbis, hæredes notitia instrui rationum, vt sciant, quid quaque in ratione scriptum sit. Nam quod ipse vitus facturus erat, ab hæredibus suis fieri iussisse intelligitur. f Ille autem vtique non sic solebat seruo suo ostendenti reliquas rationes subscribere: sed ita, vt legeret, examinaret, exciperet. g Itaque & cùm seruo sub hac conditione testamento libertas datur, Si rationes reddiderit: non hanc solam habet significationem, si cautiones, instrumentaque omnia actus sui exhibuerit hæredi. sed & si reliqua soluerit. h

Filiatio non potest plenè pro-

nē, quæ non est in eius potestate: probare enim se filium Titij non est in potestate dicti Claudij.
i In potestate. Filius em qui est in potestate pris, nō pōt institui sub conditione, nisi sit pṫatiua: ut ff. de hæ re. insti. l. suus. nisi in eius defectū sit exhæredatus: vt C. de insti. & subst. l. 1. & ff. de bon. lib. l. libertus. § libert°. in fi. si autē emācipatus, valet testm in quo est institutus sub cōditione: habet in cōtra tab. quasi non sit institutus: ut in sti de exhæ. lib. §. emancipatos. fm Azo.
k Testamētum. Nullius. Videtur ergo non posse probari filiatio. quod est verum facilè, nisi p coniecturas: vt ff. de ijs, qui sunt sui, vel alie. iur. l. filiū.

bari. Barto.

Paulus libro xii. responsorum. LXXXII.

L Veius Titius ita testamentū fecit: Aurelius Claudius natus ex illa muliere, si filium meū se esse iudici probauerit, hæres mihi esto. Paulus respondit, filium, de quo quæreretur, non sub ea conditione institutum ui deri, quæ in potestate i eius esset: & ideo testamentum nullius k esse momenti.

Si conditio mixta deficit per casum, non deficit relictum alimentorum: nisi fauore eius, in cuius persona deficit, alimenta fuissent relicta. Bar.

Idem libro xiiij. responsorum. LXXXIII.

I Llis libertis, alimentorum nomine, si cum filio meo morati fuerint, menstruos denarios centenos, & uestiaria dari uolo: liberti in obsequio fuerunt, quandiu adolescens ad militiam promoueret: l qua causa effectum est, vt quibusdam Romæ relictis proficisceretur: & apud castra defunctus est. Quæsitum est, an ab hæredibus eius alimenta debeantur? Paulus respondit: conditionem quidem in persona libertorum, qui cum filio defuncti morati sunt, aut per eos non stetit, quò minus morarentur, mortuo filio testatoris defecisse non uideri. m sed si testator propter filij vel

I Llis. CASVS. Ita dixit testator, Illis meis libertis volo dari nomine alimentorum mēstruos denarios cētenos, & vestiaria, si cū filio meo morati fuerint, & d ces sit postea testator: liberti aūt steterūt in obsequio filij p dicti, quandiu ipse fuisset, promotus ad militiam. qua de causa effectū est, vt quibusdam libertis Romæ relictis, p ficisceretur filius ad militiā in castra: & postea apud castra decessit. Quæsitū est, an alimenta debeanf libertis ab hęrede dicti filij? & di stinguitur: aut testator gratia libertorū apposuit dictam cōditionē, aut gratia filij. Primo casu nō uidetur defecisse cōditio, ex quo nō remansit per libertos quo minus morarētur cum filio: & ideo adhuc alimenta consequentur. Secūdo casu non consequentur, quia contra voluntatem defuncti esset. Vivian.
l Promoueretur. Scilicet filius.
m Non videri. Hac l. distinguitur, cuius causa debeāt morari cum liberis: & secundū hoc non est contra. primæ parti supra

l Cōcor. bona glo. in ca. Michael. extra de fil. presby. & in cap. per tuas. extra de proba. Bal. no. in e. deceden te. l 5. col. in tit. qui feu. da. po. in usi. feu.

litatem a ijs, qui cum eo morati fuissent, alimenta præstari voluisset, contra voluntatem defuncti petentes audiri nõ oportere. b

Legatum factum alicui cum petieris non est conditionale. Barto.

Scæuola libro iij. responsorum. LXXXIIII.

Titia c hęredis instituti liberos habentis filij fidei commisit, vti rem eius vniuersam restitueret filijs eius, liberisve eorum, cùm ipsi petijssent, sine vlla iuris cauillatione. d Quæro an his verbis, Cùm illi à te petierint: conditio fideicommisso adscripta videatur? Respondi, non videri. e

Seruus cui libertas & legatum relinquitur, manumissus, vel alienatus legatum non consequitur, nisi impleat conditionem, in cuius euentum legatum est expressè collatum. Item regula Catoniana non impedit legata, quorum dies cedit ab adita hæreditate, nisi hæres necessarius existat. Bar. & Pau.

Martianus libr. iii. fideicommiss. LXXXV.

Iulianus noster: eum, qui decem dare, f & ita g liber esse iussus h esset, si à viuente i manumissus esset, non aliter legatum, quod ei cũ libertate datum esset, habiturum, quàm si conditioni k libertatis paruisset. l Idẽ in emptore, m si alienatus esset. Sed id * tũc locũ habet cùm omnimodo simul cum libertate legatũ acquiri potuit, * licet legato impoſita nõ sit: n veluti cum in tempus libertatis collatum esset legatum. Cùm verò libertas sub conditione, legatum autem præsen-

supra de an. leg. l. Seio. quia ibi gratia filiorum. & ideo aliquo mortuo prę stantur alimenta pro ea parte. Item non obst. secundæ parti ĩ. de ali. leg. l. Caio. §. Imperator. quia ibi gratia alimentorũ. Itẽ nec obst. secundæ parti s. de ann. lega. l. Seia. quia hic per casum, ibi per filiũ stabat. Itẽ cõtra ad primã partẽ J. de manu. test. l. si ita scriptũ. ĩ fi. Sol. ibi loquitur in casuali cõditione, hic aũt in potestatiua, & licet ita deficiãt propter casum: nihilominus legatum consequitur legatarius, secundũ R. vt dixi s. eod. l. in testamento. Accur.

a Vtilitatem. Non autem libertorum. tunc enim non repelluntur liberti ab alimentis, quod est in eis speciale: vt nota. s. eod. l. in testamento.

b Non oportere. Doli exceptione obstante.

Titia. CASVS. Titia habens filium Seium, qui Seius habebat tres filios ponamus, instituit sibi hæredẽ dictum Seium suũ filium. & fidei eius commisit, vt vniuersam rem, siue hæreditatem eiusdem Titiæ restitueret dictus Seius filijs ipsius Seij, liberisve eorum filiorũ Seij cum ipsi petijssent, sine vlla iuris cauillatione. & decessit dicta Titia. nunc quæritur, an per dicta verba, cum illi à te petierint &c. videatur adscripta conditio fideicommissaria? Et dicitur ꝙ non: i & ideo filij dicti Seij si moriãtur, antequam petant transmittunt petitionem ad hæredes eorum. Viuia.

c Titia. Titia instituit filium, & fidei filij hæredis instituti habentis liberos commisit, vt dictis suis liberis scilicet, nepotibus Titiæ, & liberorum liberis (nam in in fini nm sic dicuntur: vt J. de verb. signi. l. liberorum) restitueret, cum petierint. Vel dic ꝙ Titia instituit extraneum, & rogauit, vt sui hæredis liberis restitueret. sed tunc quare dicit liberos habentis, & filij superfuerer.

d Cauillatione. i Expone, vt J. de verb. sig. l. natura.

e Non videri. Sed magis quã iam admonitio: vt J. de verb. obli. l. si decem. & arg. s. de tutel. l. muto. § hanc conditionem.

Iulianus. CASVS. Petrus pone fecit testamentum, & iussit seruum suum Stichum dare x. Titio, & liberum esse. & etiam legatum ponamus Seiani fundi hr̃e, & postea viuens testator manumisit eũ. & postea decessit testator idẽ. certè non habebit dictus Stichus aliter legatũ fundi, quod ei cũ libertate datũ fuit, q̃ si pareat conditioni prædictæ libertati appositæ, i. det x. Titio, sed si testator viuus dictum seruum non manumisisset, sed vendidisset Caio: non poterit Caius emptor aliter petere legatũ dicto seruo relictõ, q̃ si paręrit dictæ condõni. & hæc vera sũt tũc demũ, cũ oĩmõ legatũ acquiri potuit simul cũ libertate dicto seruo, si non fuisset à viuo testatore manumissus, vel venditus, licet onus conditionis non sit impositũ expresè legato: veluti cũ legatum esset collatũ in tp̃s libertatis, q̃d est semper, nisi expresè pũti die deĩ. si aũt legatũ fit datũ pũti die. libertas verò sub conditione: aut valet legatũ, aut nõ. si valet, habet locũ quod dictũ est ĩ. scilicet q̃d nõ aliter hẽat Stichus à viuo testatore manumissus, vel emptor Stichi legatũ quã si pareat cõditioni libertati appositæ. valet aũt legatũ si nõ fuit institutus hæres necessarius: q̃a si statim facto testamẽto testator decessisset, non tñ hoc casu inutile esset legatũ, eũ posset conditio libertatis impleri ante aditã hr̃ditatẽ: & legatũ manumisso deberi, s. quia impleta cõditione libertatis prædicta ante aditã hr̃ditatẽ, statim cũ aditur postea hęreditas, est liber, & debetur ei legatũ: & ita non inuenitur seruus fuisse i dñio hr̃dis. & in hoc casu nõ est locus reguę Catonianæ, quæ iubet, vt ea legata, quę essent inutilia, statim mortuo testatore nõ sint inutilia, ea ratione, ꝙ diutius vixerit testator: vt ĩ. de reg. Caton. l. j. quia, vt dictum est, si statim decessisset testator, non tamen esset inutile legatũ. Si aũt nõ valet legatum in eo casu, quem s. posui, i. cum legatum fuit datũ purè, & libertas sub cõditione, non habet locũ quęstio, vtrum Stichus, vel emptor Stichi habeat ante legatũ, q̃ pareatur conditioni libertatis, non valet autẽ dictum legatum purè relictum si fuit institutus hęres necessarius, puta conseruus dicti Stichi, cui Sticho fuit data libertas sub conditione, si dare decem. legatum autem fuit ei datum purè: quia tempore quo implet conditionem Stichus, ipse Stichus de necessitate inuenitur in dominio hæredis necessarij: quia inter mortẽ testatoris, & aditionem hæreditatis non est aliq̃d medium, cum hæres necessarius statim mortuo testatore sit hæres, siue velit, siue nolit: vt s. de leg. s. l. quæsitũ. in fi. si ergo est in dominio hr̃dis, nõ valet legatum, vt C. de leg. l. seruis. & hæc vr̃ esse intentio huius l. Viul.

f Dare. Cuidam extraneo.

g Et ita. Per hoc ita collige quod est conditio.

h Iussus. Sub. & fundum Seianum habere.

i A viuente. Testatore.

k Conditioni. Quasi in legato tacitè repetita: vt s. de leg. 3. l. qui concubinã § cum testũ. & s. eo. l. auia. Sed contra s. eo. l. Iulius Paulus. in fi. Sed dic, vt ibi.

l Paruisset. Scilicet seruus iste.

m In emptore. Scilicet, dicendum est, l. vt ita demum legatum huic seruo petat, si conditioni paruit.

n Non sit. Scilicet expressim: semper tñ repetita vr̃ vt

t Adde ad istã gl. quæ dicit Bart. de ver. cauilla. hic, & quæ dicũtur in Speculi. tit. de posi. §. 7. versi. 16. & 27.

* In aliquibus codicibus, sed hic.

* In P. F. licet legato imposita nõ sit.

vt supra eod.l.cum seruus.

a Etenim. Et certè pôt tenere legatū nō obstāte regula Catoniana, etenim &c. q̄ est ī. de reg. Cat. l. j. ī prin.

b Omnimodo. Id est, in omni casu.

c Impleri. Etiam post mortem testatoris: quia est in dando: vt ī. de leg. 2. l. quæsitum. §. 1.

d Manumisso. Nā licet det x. ante aditam hęreditatem, nō tā est liber, nec legatū ei relictū valet: licet alias valeat à morte testatoris: vt C. de cad. tol. §. ī nouissimo. & §. 1.

e Necessarius. Scilicet aliquis alius seruus: quia tunc inter mortē testatoris, & aditam hęreditatem nihil est in medio, cū protinus est hęres, & liber: vt Instit. de hær. qual. & diffe. ī prin. & sic tempore aditæ hęreditatis, id est, mortis inuenit seruus hæredis: & ideo purum legatū regula Catonis impedit. at l suo, & necessario dico idē q in extraneo, cū habeat per prætorē beneficiū abstinēdi: vt Instit. de hæred. quali. & diffe. §. sed si it. & ī. de acq. hæred. l. necessarijs & C. si vt ab hær. absti. l. j. & facit ī. de lega. 1. l. quæsitū. §. necessario. Accur.

ti die datum est: in hoc quæstio est, an constiterit legatū. Etenim [a] nec Catonianæ sententiæ locū in proposito esse: quia & si statim testator decessisset: non tamen omnimodo [b] inutile esset legatum: cùm posset conditio libertatis ante aditam hęreditatem impleri, [c] & legatum manumisso [d] deberi. nisi fortè necessarius [e] hæres extitisset: tunc enim omnimodo inutile erit legatū ipso iure: quia sub conditione acceperit libertatem.

In libertatibus leuißima spectatur conditio. in legatis vltimo loco scripta, si ex interuallo fuit apposita, sed si incontinenti, legatarii esset electio: nisi secunda sub commemoratione primæ scribatur. h. d. cum duabus legibus sequen. Bar.

Valens libr. j. fideicommis. LXXXVI.

Quod traditum est, in legatis nouissimam, [f] in libertatibus [g] leuissimam cōditionem spectandam esse.

Caius libro j. fideicommis. LXXXVII.

Id est, [h] quæ ipsi seruo commodior sit.

Valens libro j. fideicommis. LXXXVIII.

Non ad ea [i] duntaxat pertinet, quæ sæpius sub diuersis conditionibus, sed etiā quæ primo purè, deinde sub conditione dantur. Itaque quod hęres purè dare iussus est, quodve purè legatum est: cùm id ex interuallo [k] sub cōditione legatum est, posterius valet. Si prius sub conditione, deinde purè legatum est, pręsens debetur. Quòd si purè legatū ex continenti hæres sub cōditione damnatus, aut rogatus est dare: perinde est, ac si iuncta subiecta [l] scriptura idem legatum esset, vel vt præsens [m] vindicari (si hoc voluerit legatarius) vel cum conditio extiterit, ab hærede peti posit: nisi cum commemoratione superioris legati, posterius scriptum fuerit: veluti, Stichum quem illi legaui, [n] hæres meus ei, [o] si illud factum erit dato. tunc enim reuocandi animo præsens legatum, &

Quod tradită. CASVS. Dictū est ī. eo. l. sub diuersia. in legatis esse spectādam nouissimā cōditionem. i. vltimā, & in libertatibus leuissimā. i. eā, q̄ seruo cōmodior sit, cui libertas ē relicta sub cōditionibus. certè illud, quod ita dictū, siue traditū est, nō pertinet ad ea solummodo, quæ dantur sæpius sub diuersis conditionibus: sed etiā ad ea, qua primo purè dantur, deinde sub condi. pone ergo, q hæres purè iussus est dare Titio Stichum. & postea ex interuallo iussus est dare eidē Titio eundē Stichū sub condi. certè debetur ei adueniente conditione, & nō ante, qa posterius valet. & idē est econtra. s. si prius sub cōditione est legatum, deinde purè, nam præsens debetur, & bene dixi ex interuallo. nā si purè legatū ex incontinenti hæres sub condi. iussus est dare: puta, quia ita dixit testator: lego Titio Stichum, & lego Sempronio fundū Titianum, & Caio x. & postea incontinenti antequam ad alios diuerteret actus, ita dixit: lego eidē Titio eundem Stichum sub conditio. si nauis ex Asia venerit, & ita erit, perinde ac si secunda scriptura legati Titio relicti esset coniuncta primæ scripturæ legati eiusdē: quo casu habet electionē Titius, vtrum petat legatum de Sticho, vt purum: an verò, vt conditionale. & hoc est verū, nisi testator apposuit dictā secundā scripturā cōmemorando legatū, quod erat in prima dicta scriptura: veluti, quia ita dixit: Stichū quē Titio legaui purè, hæres meus ei dato, si nauis ex Asia venerit. nam tunc videtur taliter scripsisse testator animo reuocandi p̄sens, siue purū legatum: & dādi eidem legatū sub cōditione. unde si ante cōditionē vēdicet Titius Stichū, poterit contra eum habere locū doli exceptio. q autem dixi in libertatibus leuissimam conditionem esse spectandā, intelligas de directis: secus antē in fideicommissarijs libertatibus: quia in eis nō leuissima, sed nouissima cōditio spectanda est, sicut & in legatis. & h. d. cū tribus ll. seq. Viuia.

f Nouissimā. Vt ī. de testa. tut. l. tutor datus. & ī. de leg. 1. l. si mihi & tibi §. in legatis.

g In libertatibus. Directis, sed & ī fideicōmissarijs nouissima: vt hic. & ī. eo. l. leuissima. & ī. l. 3. & ī. de man. testam. l. 5. & habent hæc locum, quando diuersæ conditiones in diuersis partibus testamenti positæ sunt separatim. si autem simul, aut disiunctim, & sufficit pareri vni: aut cōiunctim, & tunc vtrique: vt ī. de condi. insti. l. si hæredi.

h Id est. Facit in Institutionib. de action. §. huic.

i Non ad ea. Hoc refert tantum ad nouissimam.

k Ex interuallo. Quia aliud si incontinenti: vt ī. eod. § quod si purè. & expone, vt alias quando ad alia diuerteret: licet circa idem testamentum, & facit ī. tit. 2. l. fundo legato. cōtra. sed ibi diuersi testātes.

l Subiecta. Ablatiui absoluti.

m Præsens. Sed quid prodest hæc electio, cū semper eligam purè? R. sic. potest interesse petiet iam ex conditionali: si tunc ero capax, nunc non sum. vel si omnia mea præsentia donaui: vel si publicata sunt. nā postea quæsita non caderent in eas causas. uel nunc seruus, tūc liber ero: vt ī. eo. l. Iulianus noster. Itē quæ est ratio incontinenti, vel ex interuallo? Respon. qa nō est verisimile, vt corrigat, qđ incōtinenti fecerat. & facit ī. de contrah. empt. l. pacta. & ī. de resc. uen. l. si quam.

n Legaui. Scilicet purè.

o Ei. Id est, eidem legatario. alij dicunt, alij. & sic bene concor. ī. eod. l. si legatum.

a Exceptio. Scilicet in totum quando ei, vel quando diuerſis in partē: vt ſ. de leg. z. l. planè. §. ſi coniunctī.

o Per fideicommiſſum variè. Id eſt, ſub varijs conditionibus. & no. per fideicommiſſum: quia aliud eſt in directis: vt ſ. eod. l. quod traditum.

Conditionum. CASVS. Conditionum, quæ i futurum conferuntur i fideicommiſſis, & inſtitutionib⁹, & legatis, triplex natura eſt. nam quædā eorum conditionū pertinet ad id tantum tēpus, quo teſtator viuit: vt lego Titiæ c. ſi mihi nupſerit. nam ſine dubio non poteſt impleri hæc conditio, niſi me teſtatore viuente. mortuus enī non accipit vxorē: & iſta etiā conditio habet infinitū tempus. quandocunque enim mihi viuenti nupſerit Titia, impleta eſt conditio. quædam aūt ex dictis conditionibus pertinent ad id tēpus tm̄, quod poſt mortem teſtatoris ſit futurum, vt lego Titiæ c. ſi ad exequias funeris mei venerit. nā non poteſt impleri, niſi poſt mortē meam: & hæc conditio ad certum tempus adſcripta eſt: quia nō quandocunq; poſt mortem impletur: ſed cum ſit funus. quædam ex dictis conditionibus pertinent ad alterū tātum de dictis tēporibus, ſcilicet & vitæ teſtatoris, & mortis: vt lego Titiæ centum, ſi filio meo nupſerit. nam ſiue nubat quandocunque filio meo me viuente, ſiue me mortuo, impleta eſt conditio: & ſic dicit hæc conditio habere infinitum tempus, ſicut & prima. Viuianus.

ſub conditione dandi ita ſcripſiſſe videbitur: & ſi ante conditionem rē vindicet, doli exceptio [a] locum habere poterit.

Caius libro j. fideicommiſ. LXXXIX.

Per fideicommiſſum variè data libertate, non leuiſsima ſpectanda eſt, ſed nouiſsima; quia poſterior voluntas potior haberi debet. Cui cōſonat & reſcriptum diui Antonini.

Mætianus libro ij. fideicommiſ. XC.

Conditionum, quæ in futurum[c] conferūtur, triplex natura eſt: vt quædam ad id tempus, quo teſtator viuat: quædam ad id tempus, quod poſt mortem eius futurum ſit: quædam ad alterutrum pertineant. tempus autem, vel certum, vel infinitum comprehendatur, quæ omnia non minus in fideicommiſsis, quàm in inſtitutionibus ac legatis incidere ſolent: vt hæc cōditio,[d] Titiæ, ſi mihi nupſerit: non dubiè niſi viuente teſtatore: illa autē, Si ad exequias funeris mei venerit: niſi poſt mortem impleri non poſsit. Illa verò, Si filio meo nupſerit: vel viuente, vel mortuo teſtatore impleri poſsit. Et prima quidē, ac tertia ex relatis conditionibus infinitum[e] tempus habent. Quandocunque[*] enim nupſerit, impletur conditio. ſecunda ad certum[f] tempus adſcripta eſt.

Rogatus emancipare filios nō poteſt cogi iure actionis, ſed officio iudicis. Item qui vult antecedens, vult conſequens, ſine quo illud, quod quæritur, nullius eſt momenti.

Vlpianus libro v. fideicommiſ. XCI.

Si cui legatum fuerit relictum, iſque rogatus fuerit liberos ſuos emancipare: an cogi debeat manumittere?[g] Et retineo me dixiſſe, deficere[*] eos[h] à petitione fideicommiſsi.[i] Neq; enī prætor fideicōmiſſarius[k] ad libertatem[l] eos tuetur, vt ſeruos.[m] Papinianum quoque libro decimo reſponſorum ſcribere referebam, non eſſe cogendum emancipare filios ſuos. Arbitror tamē, extra ordinem[n] debere conſtitui eum, qui agnouerit, quod ſibi relictum eſt hac contemplatione, vt liberos ſuos emanciparet, cogendum emancipare.[o] Neque enim debet circumueniri teſtantium voluntas. Sic deinde hoc accipiendum, quemadmodum

c In futurum. Quæ veræ conditiones dicuntur: vt ſ. de iniuſt. teſt. l. cum in ſecundo.

d Vt hæc conditio. Reddit ſingula ſingulis.

e Infinitum. Quia prima quandocunq; me uiuente. tertia quandocunque, ante mortem, vel poſt mortem.

f Ad certum. Imò eſt incertus dies mortis: vt j. co. l. j. Sed dic reſpectu præcedentium: quia non quandocunque poſt mortem, ſed cum funus impletur. & facit ſ. de leg. z. l. ſi ita ſit ſcriptum. §. fin.

Si cui legatum. CASVS. Titius legauit Seio c. & rogauit eum, vt liberos ſuos emanciparet: & deceſſit Titius. poſtea Seius agnouit dictum legatum. numquid dicti liberi Seij poſſunt ab eo petere q emancipentur? dicitur, q non iure actionis: extra ordinem autem cogetur eos emancipare: quia voluntas teſtantiū non debet circūueniri: ſicut cogeretur, ſi fuiſſet ei legatum ſub conditione liberorū emancipandorū, vel fuiſſet ei ita relictum, vt liberos emanciparet. & adduco tibi tale ſimile. Titia hñs filiū, & ex eo nepotes, eos inſtituit, & adinuicem ſubſtituit: & rogauit filiū, vt filios emanciparet, & nō rogauit eum filium expreſsè, vt partem eorū hæredi. eis reſtitueret. certè cogetur filius eos emancipare, & partem hæreditatis auiæ eis reſtituere. & ſi ſit filius i mora emancipādi eos, quaſi ex mora vſuras eis præſtare debet. cum enim faciat morā emancipationi, vr etiā moram facere reſtitutioni fideicōmiſſi. nam vr̄ commiſſū fidei filij, ne eos ſui iuris conſtitutos ad hæreditatem auiæ peruenire pateret, & h. d. eū l. ſeq. Vi.

g Manumittere. Id eſt, emancipare.

h Eos. Liberos.

i Fideicommiſſi. Cauſa emancipationis patri relicti: & hoc mero iure: vt ſ. de lega. z. l. filius. §. ſecundum vulgarem. ſed de æquitate ſecus i vtroq;: vt j. ſubijcit. & §. cui.

k Fideicōmiſſari⁹. Quia de fideicommiſſis ius dicit, vt Inſtit. de fideicom. hære. §. z. Accur.

l Libertatē. Id eſt emācipationem.

m Vt ſeruos. Quia ſeruos tuetur: vt Inſtit. de ſing. rebus pet fideic. re. §. libertas.

n Extra ordinē. l. offic. iudi. ſic ſ. ſi cer. pet. l. cū fili⁹.

o Emancipare. Not. caſum vbi pater cogitur emancipare filium. ſunt & alij quidam: ſed regulariter cōtra: vt not. Inſtit. quib. mod. ius pat. pot. ſol. §. fi. [1] ſecus ſi rogaret quē adoptare: vt ſ. de lega. j. l. vxorē. §. hæres.

ADDITIO. Dic ſecundum Bart. q hic cogitur emancipare, & non adoptare: vt ibi.

* P. Flor. quandoque, & tūc pro quandocunq;. Ant. Aug. lib. 3. c. 7.

* P. F. defici eos.

1 Dic q illud eſt regulare: iſtud ſpeciale, ſecū dum Bar.

Emanci-

a Emanciparet. Nem semper cogitur: vt hic, & C.de fideicom.l.quamuis.& arg. ff.de cõdi.cau.da. l.j.& C. de inoffi.test.l.filijs.& C.de insti.& substi.l.si mater.
b Nepotes suos. Scilicet ex filio, quẽ cohᵶdẽ eis dedit.
c Filium. Patrem nepotum.
d Filijs suis. Scilicet nepotibus se statiem.
e Substituisset. Scilicet vulgariter. Alij dicunt per fideicom. si quis decederet sine liberis. sed tunc non esset necessaria huius legis præsumptio, quæ præsumit etiam bona restitui emãcipatis.
f Hisq; restituere. Hæc præsumptio ẽ ex testatricis voluntate, quæ eos hæredes instituit cũ patre suo, & inuicem substituit. vnde de portione nepotum videt pater rogat⁹. Sed nunquid econtra, si rogatus pater instituitur restituere suis filijs, ẽt emancipare cogit: cum alias iure illo non posset restituere, quæ oia patri per filiũ quærebant. sed hodie forte secus est. lex enim vũ velle, vt videatur rogatus restituere cũ fuerit sui iuris: vt infra ad Treb. l.vbi, Azo.& facit ff.l.proxi.
g Mater. Acciperent. quã habere nõ possent in potestate positi: vt C. de cur. fur. l. fin.in princip.
h Pateretur. Vt ff. l.proxi.in fin.
i Substitutionis. Scilicet vulgaris. & dic quod filiæ repudiauerũt ab initio, & sic ex vulgari habuit pater: sed non tenuit repudiatio, cũ nec hĩc poterat, nisi emãciparẽtur: vt ff.de acqui. hære. l.is qui. Vel dic quæsisset, id est, quærere potuisset.& facit ff.de lega.2. l.cum filio.& ff.ad Trebel.l.vbi.& ff.de reg.iur. l.qui potest.

si sub conditione liberorum emancipandorum ei fuisset legatum, vel ita relictum, vt eos emanciparet. e Cui rei consequens est, quod diuus Seuerus rescripsit. Nã cùm quædam mulier nepotes suos b hæredes instituisset, & ipsum filium c cohæredem filijs suis d dedisset, eosq; inuicẽ substituisset, e rogassetq; filium, vt filios emanciparet, non autem rogasset, vt hæreditatem eis restitueret: ex authoritate diui Seueri emãcipare eos compulsus est, hisq; restituere f hæreditatem. & adiectũ est, si id tardius faceret, quasi ex mora vsuras præstaturum. videri enim eũ, qui moram faceret emancipationi, morã etiã restitutioni fideicommissi facere.

Papinianus libro viij. responsorum. XCII.

Mater filio suo cohæredes sine vlla conditione filias ipsi⁹ dedit: ac petijt, vt filias suas emanciparet, ita vt curatores à prætore acciperent g Filij videri fidei cõmisisse placuit, vt eas sui iuris constitutas ad hæreditatem auiæ peruenire pateretur, h nec ad rem pertinere, si portionem filiarum iure substitutionis i quæsisset.

Hermoge.lib.j.iuris epito. XCIII.

Cum ita datur libertas, Si Titio qui nõ est hæres, decem dederit: certa persona demonstratur: ac propterea in persona eius tantùm k conditio impleri potest. Sanè si cùm cesserit dies, l pecuniam conditione comprehensam statuliber habuerit: m iure cõstituto n nulli dando o consequit̃ libertatem. Diuersa causa est legatarij, p in cuius persona placuit conditionem deficere, si ante quàm dederit legatarius q pecuniam, Titius moriatur. Ex his verbis, Si hæredi: vel si hæredi Titio r decem dederit, liber esto: non tantum hæredi, sed etiam hæredis hæredi dando peruenit ad libertatem. At si nullus hæredi successerit: iure constituto, s nulli dando t ad libertatem perueniet.

Legati translatio in dubio videtur fieri sub eadem conditione. Bar.

Idem libro iiij. iuris epito. XCIIII.

Legatum sub conditione relictum, & ad alium translatum, si

legatarius equum. Sed si ita dixi ego testator, Stichus liber esto, si hæredi meo x.dederit, vel si hᵶdi meo Titio x.dederit. non tantum hæredi dando peruenit Stichus ad libertatem, sed etiam dando hæredi hæredis: etsi nullus hæredi successerit, peruenit ad libertatem etiam nulli x. dando. Viuia.
k Tantum. Nõ autem hæredis eius: vt statim dicet.
l Cesserit dies. Scilicet libertatis, qđ ẽ ab adita hᵶditate: licet in cæteris à die mortis: ut C.đ cad. tol.§.i nouissimo.
m Statuliber habuerit. Secus si non habuerit: ut hic a contrario sensu. qđ sic inspicitur, quod magis nocet libertati, scilicet, q̃ pecuniã non hẽt: q̃ qđ prodest, quia Titius decessit. sic ff. ad Syll. l.3. §. fin. & magis qđ difficultate, vel negligentia, quam casu: vt C.de condi. insert. l.fin.& de necess.ser.l.fin.
n Constituto. Scilicet singulari fauore libertatis: vt ff.đ leg.2. l.turpia. §.1. nam secus in alijs: vt statim dicet. & ff.de stat.lib.l.si peculium. §.is cui.
o Nulli dãdo. Quia non est Titius viuus. cui soli fuit dandum: vt ff.proxi. & infra proxi. diuersa &c. vel si est, non vult: vt C.de cõdit. inser. l. fin. & facit ẽ.eodem l.in testamento.
p Legatarij. Cui fundus est legatus, si decem Titio dederit.
q Legatarius. Destinatione. nã deficit, vt dicit. Sed contra ff.de an.leg.l.annua. l pein. Sol.ibi.
r Hæredi Titio. Secus forte si Titio simpliciter iussus ẽ dare: ut ff.eod.l.diuersa.& ff.de solu. l stipulatus sum. s.respon. & l.Stichum.§.vsufructu. Item quid econtre, si Titio hæredi dare iussus est? Respon. præcedens verbum considero sit proprium, an appellatiuum: vt ff.de stipu.ser. l.si seruus communis.
s Constituto. Scilicet speciali fauore libertatis: ut dixi. Accur.
t Dando. Hoc priuilegio libertatis: secus in pecuniario relicto: vt & ff.eod.l.sub diuersis. §.1.

Cum ita. CASVS. Institui mihi Seium, & dedi libertatẽ Sticho seruo meo, si daret x.Titio. certè non aliter consequetur libertatem Stichus, nisi det Titio x.& alij dando non consequeẽ libertatẽ. sed si tpe editæ hæreditatis Stichus habet x. & vult ee dare Titio, & Titius tunc est mortuus: consequitur libertatem etiam nulli dando x. secus esset in legatario, cui esset legatus pone equus si daret x.Titio. nam si Titius moriatur, antequam legatarius det ei x. non consequitur

Legatum. CASVS. Legaui Titio equum meũ, si nauis ex Asia venerit, & postea simpliciter transtuli eundem

eandem equum Seio, certè sub eadem conditione videor in Seium transtulisse legatum. s. vt Seius equum non habeat: nisi nauis ex Asia venerit. Si autem conditio apposita legato Titij cohæret personæ Titij: non videtur repetita in translatione legati illa cõditio, puta, quia dixit, lego Titio equum si duxerit Seiam in vxorem. Viuia.

non conditio personæ [a] cohæreat, sub eadẽ conditione translatum videtur. [b]

Non dicitur desinere, quid esse non incipit. Bar.

Paulus libro 3. ad Neratium. XCV.

Titio vsusfructus serui legatus est: & si ad eum pertinere desijsset, libertas seruo data ẽ. Titius viuo testatore decessit. Libertas non valet, quia conditio nec initium accepit. Paulus, Ergo & si viueret Titius, & capere non posset: idem dicendum est. Desijsse enim nõ videtur, [c] quod nec incœpit.

Fauor libertatis fauori nuptiarum præfertur. B. r.

Serui vsusfructus mulieri, quoad vidua esset, legatus est. Idem seruus, si ea nupsisset, liber esse iussus [d] est. Si mulier [e] nupserit, liber erit: q[uia] potior est legato libertas. [f]

Municipes possunt iurare per eos, qui regunt municipium. Barto.

Idem libro ij. ad Neratium. XCVI.

Mvnicipibus, [†] si iurassent, legatũ est: Hæc conditio non est impossibilis. Paulus, Quemadmodum ergo [*] pareri potest conditioni? Per eos itaque [g] iurabunt, p[er] quos municipij res geruntur. [h]

Idem libro iij. ad Neratium. XCVII.

Mea res sub conditione legari mihi potest: quia in huiusmodi legatis non testamenti facti tempus, sed conditionis expletæ spectari oportet. [s]

Papinianus libro xviij. quæst. XCVIII.

Conditiones extrinsecus, nõ ex testõ venientes, id est, q[uæ] tacitè [k]

[a] Personæ. Vt puta si talis vxorem duxerit, vel studijs se imbuerit: quæ pa[ssi]liũ non fiunt: ut C. de cad. tol. §. ne autem. vel pone: ut s. de adi. leg. l. legatũ. sub conditione. [b] Videtur. Scilicet tacitè: ut d. l. legatum. secus in hęreditate: vt s. de hær. insti. l. sub cõditione. & facit s. eo. l. auia. & l. quæ conditio.

Titio. CASVS. Titio legaui usumfructum Stichi serui mei, & ita postea dixi: si ad Titiũ p[er]tinere desierit dictus vsusfruct[us], idẽ Stichus sit liber. postea dict[us] Titius decessit me viuo, & ita non habuit dictum vsumfructũ. nunq[ui]d erit liber Stichus? Et dr̃ q[uo]d nõ. non enĩ videt[ur] vsusfructus desijsse esse Titij, q[ui] nõ incœpit esse eiusdẽ Titij, & idem esset, si Titius viueret, & capere vsumfructũ nõ posset. Serui. Legaui Titiæ vsumfr. Stichi serui mei, donec ipsa esset vidua: & iussi eum esse liberum, si ipsa nuberet. postea ipsa nupsit. nunquid erit liber? Et videtur q[uod] non: quia eũ mulieri legaui, si non nupserit, ipsa potest nubere, & legatum habere: vt s. eod. l. sed si hoc. §. fi. dicitur tamen hic, q[uod] liber erit, quia libertas in hoc casu est potior, quam sit legatum. Viuia.

[c] Non videtur. Imo contra: ut s. vsusfr. quemad. caue. l. 3. §. definere. Sol. hic rigor, ibi æquitas, vel ut ibi.

ADDITIO. Dic q[uod] ibi incipit saltem de facto, hic non potuit incipere, nec de iure, nec de facto secundum Bar. hic.

[d] Iussus. Et sic sunt duo legata sub diuersis, imò contrarijs conditionibus. vnde si cesserit ex una, non videbatur amodo cedere ex alia.

[e] Si mulier. Si, id est, quamuis.

[f] Libertas. Idem est multo magis, si libertas est data si non nupserit: & vsusfructus in alio casu datus est. Azo. scilicet si nupserit.

Mvnicipibus. CASVS. Legaui municipibus Bonon. eorum si iurarent se daturos equũ Titio. nunquid est impossibilis dicta conditio? Et videtur quod sic: quia non facilè possunt conuenire ad iurandum municipes: sed certe non est impossibilis. nam iurabunt illi qui regunt municipium, & erit impleta conditio. Viuia.

[g] Itaque. Dixi non esse impossibile, itaque &c. vel infert ad id, quod quæsiuit Paulus.

[h] Geruntur. Et sic videntur omnes iurare: vt j. ad municip. l. municipes. & j. de regu. iur. l. aliud. §. refertur. Sed contra s. de condi. instit. l. quæ sub conditione. & s. eo. l. hæc scriptura. Sol. hic dubitabatur, an esset possibilis de natura. & qualiter potest pareri propter infantes, & similes & vniuersitate: q[uia] aliàs iurare non possunt: est igitur possibilis de natura, sed nõ de iure, vt in contrarijs s[ecundu]m Roge. & B. Vel dic speciale in libertate: vt j. de manu. testa. l. si quis liber. Tertij dicunt quòd hic de præsenti, vel de præterito est iurandum, ibi de futuro, & sic remittit: & facit s. quod cuiusque vniuer. l. itẽ. §. si decuriones. & C. de aduo. diuer. iudic. l. restituendæ.

Mea res. CASVS. Quãuis mea res mihi purè legari nõ possit: vt s. de lega. 1. l. cætera. §. 1. vers. si. quẽadmodum. tñ sub conditione bene potest mihi legari: & si inueniatur nõ esse mea tempore existentis conditionis, valet legatum, & potero eam, vel eius æstimationem cõsequi ab hærede.

[s] Oportet. Vt & supra de leg. 1. l. cætera. §. 1. & de contrahen. emp. l. existimo. & j. quando dies leg. ced. l. 5. §. fi. & s. de regn. Cato. l. 2.

Conditiones. CASVS. Institui mihi hæredẽ Titium, & Seio legaui x. à dicto Seio legaui Sempronio v. & decessi. postea ante, quam Seius agnosceret dictum legatum de x. decessit dictus Sempronius. nunquid transmisit idem Sempronius petitionem dicti legati de v. ad hæredem suum, ita quod hæres suus possit petere illud, si Seius suum legatum agnoscat? Et uidetur quod non, cum dictum legatum Sempronij uideatur conditionale: inest enim ei semper conditio hæc, si Seius suum legatum agnouerit. legata autem conditionalia non transmittuntur ad hæredem legatarij. sed certè illud verum est in conditionibus ex testamento uenientibus, ut si dicat testator: lego Sempronio quinque si nauis ex Asia uenerit. secus autem in conditionibus extrinsecis, id est, non ex testamento venientibus, id est, quæ tacitè inesse videntur, sicut fuit illa de qua supra dixi: quia illa non faciunt legata conditionalia quo ad transmissionem. Viuianus.

[k] Tacitè. Veluti si à legatario primo tibi legetur: vel à substituto hæredi. Inest enim semper hæc conditio, si ille suum legatum agnouerit, aut substitutioni locus fuerit. Azo. vel pone exemplum, vt supra eod. l. j. in fi. & infra de verb. obligo. l. interdum. & l. continuus. §. cum ita.

[†] Gl. c. bonę memoriæ. 1. sup. vet. singulares. ext. de elect. post prin. dicit arg. huius legis quòd si citatur aliq[ui]s capitulum, q[uod] citatio potest probari per hoc quod literæ citationis dirigũtur prælato, & aliq[ui]bus maioribus de capitulo.

[*] In P.F. pareri potest conditioni per eos. itaq[ue] iurabunt &c.

[t] Si pro quo non, Nando. I. rex. Glo. Facil. gl. 1 col. 1.

Conditio-

h Conditionalia. Quo ad impediendam transmissionem: vt & ĩ. quando dies legat. ced. l. cum illud. in fi. etiam si testator eam tacitam cõditionem expressisset: vt ĩ. eod. l. aliquando.

Titiae si. CASVS. Seius legauit Titiae cc. si ipsa non nuberet: & si nuberet, legauit ei c. certè si nupserit mulier cc. petere poterit: q̃a remittitur ei dicta conditio non nubendi. Sed nunquid etiã c. petet, quae fuerũt ei legata si nuberet? Et dr̃ q̃ non: quia non debet admitti ad legatũ, vt vidua, & vt nupta. Viuia. h Admitti. Volebat enim habere cc. quia etiam spreta tali conditione debet consequi legatum, perinde ac si non nupsisset. Item quia nupsit, volebat alia c. quia impleuerat conditionẽ sub qua fuerant legata, quia prima cõditio pro non adiecta habenda est. & certè non potest tam cõtrarijs modis admitti, quia ridiculum esset: & ad hoc q̃ non audiatur contraria petens, facit C. de fur. l. j. & ĩ. quando appellan. sit. l. secũda. §. sed si alius.

† Idẽ dicit gl. 2. ante med. in c. significasti. extra d' ele.

a A Titiae, si nupserit, ducenta: si non nupserit, centum legauit. sed nos hic scripturã. P. F. secuti summus. vide Anto. Aug. lib. j. Emẽ. c. 2.

inesse videntur, non faciunt † legata conditionalia. a

Allegans contraria non auditur. Bar.

Idem libro vij. responsorum. XCIX.

Titiae, si non nupserit ducenta: si nupserit, c. legauit. nupsit mulier: cc. non etiam centum residua petet. Ridiculum est enim, eandem & vt viduam, & vt nuptam admitti. b

Non dicitur nolle, qui non potest velle. Bar.

Idem libro. viij. responsorum. C.

Pater Seuerinam proculam Aelio Philippo cognato nuptijs testamento designauit: eidem filiae praedium, si Aelio Philippo nupsisset, verbis fideicommissi reliquit: quod si non nupsisset, c idem praedium Philippo dari voluit. nondum viripotens puella diem suum obijt. Respondi, cùm in conditionibus testatorum voluntatem potius, quàm verba considerari oporteat, d Aelio Philippo fideicommissum ita datum videri, si ei Procula defuncti filia e nubere noluisset. Quare cùm ea prius, quàm viripotens fieret, vita decesserit: e conditionem extitisse non videri.

Non videtur sine liberis decedere, qui vnum tantum filium relinquit.

Ita fideicommisso dato, Volo restituas, si sine liberis decedat. † cõditio deficit ex voluntate, vel vno f filio superstite relicto.

Pater Seuerinam. CASVS. Titius in testamento suo designauit nuptijs Seuerinã Proculam suã filiã Aelio Philippo suo cognato: & eidẽ suae filiae reliquit per fideicõmissum praedium Titianum, si ipsa nuberet dicto Aelio Philippo: & si ei nõ nuberet: voluit dari idem praedium dicto Philippo. postea decessit dictus Titius testator. postea decessit dicta puella antequam esset viripotens. nunquid Aelius Philippus debet hr̃e dictũ praediũ ex dicto fideicommisso? Et dicit q̃ non, quia non extitit conditio dicti fideicommissi eidem Philippo relicti. nam s̃m voluntatem defuncti videtur ita demũ datũ Philippo fideicommissum, si ei dicta puella noluisset nubere: ipsa autẽ voluit nubere ei, sed non potuit morte impediente. Ita fideicommisso. Legaui fundũ Titio, & ita postea dixi: volo, vt tu Titius restituas fundũ praedictum Seio, si sine liberis decedas, certè si Titius decedat etiã vno tantum filio superstite, deficit ex voluntate testatoris conditio restituendi Seio. Conditionum. Titius in testamento suo dedit tutores filio suo, & reliquit dictis tutoribus fundum per fideicommissum sub conditione si tutelã filij in annum xviij. gesserint: & decessit dictus testator: & postea tutores id egerunt, vt constituerentur curatores filio praedicto testatoris: quoniam ipse interea factus fuit adultus: & administrauerunt curam vsque ad xviij. annum. nunquid habebunt dictum fundum? Et videtur q̃ non: quia testator dixit de gestione tutelae, & non curae, & ipsi pro parte administrauerunt curam, ut dictum est. dicitur tamen hic, q̃ bene debent habere, quia verba conditionum, quae ponuntur in testamentis, considerantur pro voluntate testatoris: voluntas aũt testatoris talis fuit, vt tutores habeant fideicom. si ipsi administrent bona filij, siue vt tutores, siue vt curatores. Socrus. Titia habens filium Seiũ, qui Seius habebat vxorem Semproniam, fecit testamentum, & dictae Semproniae suae nurui reliquit tali modo fideicom. relinquo c. nurui meae, si cũ filio meo Seio in matrimonio perseuerauerit, i. si ab eo non discesserit: & ita fuit conditio in non faciẽdo: & decessit postea dicta Titia socrus: postea dicta Sempronia nurus diuertit à dicto suo viro sine culpa ipsi' viri. certè non habebit dicta c. quia defecit conditio sua culpa: ea autem cum viro manente non cedit ante dies fideicommissi, quàm ipsa cœperit mori, vel quã cœperit mori maritus. morte autem sua, vel mariti veniente bene cedit dies, & conditio ei asit: & quia morte viri conditio potest impleri, non habet locũ cautio Mutiana, quae solet habere locum cum conditio est in non faciendo, & non põt existere aliter q̃ p mortem legatarij, puta si fideicom relictum esset nurui, si Capitolium non ascenderet, ut bene dixi s̃. eod. l. cum talis. in princ. Fideicommissa. Titius in testamento suo reliquit liberto suo Sticho fideicommissa quaedã menstrua, & annua sub ea conditione: quandiu gesserit idem libertus res filiae ipsius patroni, quae remanebat patrona ipsius liberti. & decessit dictus testator: postea cum libertus vellet administrare res dictae filiae, ipsa prohibuit. certè nihilominus habebit libertus fideicommissa praedicta quolibet mense, & anno. sed si dicta filia mutet postea voluntatem: & velit administrare res suas per libertum, resumunt dicta fideicommissa conditionem: ut scilicet non aliter praestentur liberto, quàm si ipse administret res dictae filiae. nam dicta fideicommissa relicta in singulos menses, & annos sunt plura, & ideo i quolibet inest dicta conditio. Viuia.

c Non nupsisset. Id est nubere noluisset: sic ĩ. de verb. oblig. l. si stipulatus.

d Oportet. Vt & supra de legatis primo, lege penultima. & supra eodem, lege, in conditionibus. Accursius.

e Decesserit. Et sic contra patris voluntatem nil agit. non ergo dicimus nolle, cum nec velle possit: sic supra locat. lege, qui ad certum. & infra de regulis iuris. lege, velle. Arg. contra infra de furtis. lege, qui vas. §. vetare.

ADDITIO. Dic q̃ ibi loquitur in prohibente petere, & ibi erat persona, in quam cadebat nolũtas, & voluntas secundum Bar. hic.

f Vel vno. Vt C. quando dies legat. ced. l. cum vxori. Accur.

a Sic ĩ P. Fl. in quibusdã autẽ exemp. perperam scriptũ ẽ, nubere voluisset. vide Ant. Aug. lib. j. Emen. cap 3.

† P. F. decedas. Amplius Mando. vt non dicatur sine liberis decedere quis etiã vxore praegnante relicta, si modo postea partus viuus nascat, in tracta. de Aeta. mino. cap. 2. de conceptio. nume. 10.

Verba, usque ad tempus possunt stare in propria significatione, & post tempus transire ad impropriam. Bart.

Conditionum verba quæ testamento præscribuntur pro voluntate[a] considerantur: & ideo cùm in testamento tutores dati,[b] quoniã interea puer adoleuerat: id egerint,[c] vt curatores ipsi constituerentur: conditio fideicommissi talis præscripta, Si tutelam in annum xviij. gesserint, defecisse non videbitur.[d]

Conditio quæ potest impleri in vita legatarii, expectatur: nec est locus Mutianæ cautionis. Bar.

Socrus nurui fideicõmissum ita reliquerat, Si cum filio meo in matrimonio perseuerauit. Diuortio[e] sine culpa viri post mortem socrus facto, defecisse conditionem respondi: nec ante diem fideicommissi cedere, quàm mori cœperit[f] nupta, vel maritus: & ideo nec Mutianam cautionem locum habere: quia morte[g] viri conditio possit existere.

Dictio quandiu, facit conditionem. B. vel sic, In legato annuo licitum est quolibet anno variare: quia tot sunt legata, quot anni.

Fideicommissa menstrua & annua sub ea conditione liberto relicta, Quandiu res patroni filiæ gesserit: & si præstari necesse est, filia prohibente[h] res suas administrari, tamen voluntatem filia mutante conditionẽ resumunt,[i] quoniam plura sunt.[k]

In fideicommisso universali relicto à filio post mortem intelligitur si decesserit sine filiis.

Idem libro ix. responsorum. CI.

Cum auus filium, ac nepotẽ ex altero filio hæredes instituisset: à nepote petijt, vt si intra annum xxx. moreretur, hæreditatem patruo suo restitueret. nepos liberis relictis intra ætatẽ suprascriptã vita decessit. Fideicommissi conditionem coniectura pietatis respondi defecisse:[l] quòd minus scriptum, quàm dictum fuerat, inueniretur.

Paulus libro xiiij. quæstionum. CII.

Si ita legatum sit, Titio post decem annos dato, si satis ab hærede non exegerit: & Titius intra decimum an-

[a] Pro voluntate. Id est pro voluntatis suspitione ad quod est s̃. eod. l. in conditionibus. Accur.

[b] Dati. Quibus fuit relictum aliquid si gesserint tutelam in xviij. annum, vt j. patet.

[c] Id egerint. Adultus factus petẽdo eos in curatores: nec ipsi se excusauerunt, cum possent: vt Insti. de excu. tu. vel cur. §. pe. Accu.

[d] Non videbitur. Quoniã certũ est testatorem etiã curam per tutelã intellexisse. Sic ergo no. ꝙ hoc verbũ tutela, ad tempus tenet propriam significationem, & post assumit aliã, & impropriam. sic s̃. de vulg. subst. l. Centurio. Sed arg. contra in eo. tit. l. verbis. & l. I pupillari. nec enĩ vere tutor põt dari adulto: vt s̃. de tut. & cur. da. ab his. l. Scia. & ſm hoc dic constituerentur, scilicet per confirmationem: vt Insti. de cur. §. dãtur. sic C. de cura. fur. l. fin. §. sed cum antiquitas. Item no. hic, ꝙ sufficit fieri æquipollens. sic & s̃. de lega. 3. l. fideicom. §. si cui. Sed argu. contra s̃. man. l. fi. §. fi.

ADDITIO. Dic ꝙ illa non est contra, imò concordat secundum Bar.

[e] Diuortio. Et sic perseueratione sublata.

[f] Cœperit. Quia tunc demum perseueratio certa ẽ, an interuenerit, vel nõ.

[g] Quia morte. Bona ratio: vt s̃. eod. l. cũ ita. §. Titius. & l. Mania. §. Titio. sed certè imo hoc casu non est bona, ideo quia cum malo mulieris homine. i. fortuna proponitur. & sic cautio locũ hr̃e debet: vt s̃. l. cum ita. in princip. & §. 1. quæ est contra. sed certè imo multæ gaudent de morte maritorum. arg. tñ contra. C. de iure dot. l. fi. in fi. 1. resp. vbi tristantur. Item potest & alio modo quã morte viri deficere perseueratio: vt diuortio culpa viri interueniente.

ADDITIO. Dic secundum Bar. quòd ista ratio non est bona: quia imò tristantur bonæ mulieres: vt l. fin. in fi. 1. respon. C. de iur. dot. Ray. verò dicebat ꝙ mulieres malæ gaudent, bonę tristantur. sed regula est secundum eum, quod omnes mulieres sunt malę: ut in Auth. ut si pro. ma. deb. & credi. §. quia verò. ergo inspicitur quod communiter accidit. sed ista ratio secundum Barto. etiam non est bona: quia mulieres diligunt virum etiam vltra filios. Dicit tamen idẽ Bar. ꝙ potest esse talis conditionis vir, & vxor, ꝙ expectate morte viri nõ esset triste. vt si uir est senex, & vxor iuuenis, vt p eũdẽ Bar. in l. Mutianæ. s̃. eo. Huc spectãt quæ scribit Q. Mãdo. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΚΑΡΙΣΤΙΑΣ. cap. 17. de ingratitudine coniugum.

[h] Prohibente. Nisi pp fraudẽ prohibeatur: vt s̃. de ann. le. l. Mæuia. in prin c.

[i] Resumũt relicta. Sed contra C. de cõdi. inser. l. fin. Solu. ibi fauore libertatis, vel ibi nõ redintegratur, quia prorsus pro remisso est quod semel erat dãdũ. sed nec id redintegrãtur quod præteritum est, sed qđ futurũ est, quasi plures sint cõditiones, & plures administrationes: vnde licet aliqua, vel aliquæ sint remissæ, non tamen p hoc cæteræ sunt remissæ. Itẽ nota permitti inconstantiã. sic j. de col. bo. l. nonnunquam. & s̃. de actio. empt. l. si sterilis. §. fin. & s̃. de po. l. j. §. peoul.

[k] Plura sunt. Scilicet legata: vt j. de verb. oblig. l. pluribus. §. 1. & de donat. caus. mor. l. senatus. §. fin.

Cum auus. CASVS. Titius habẽs filium Seiũ, & habẽs nepotem Gaium ex alio filio præmortuo, institiuit eos sibi hæredes, & petijt à nepote prædicto, vt si moreretur intra tricesimũ annum, restitueret suã partem hæreditatis dicto Seio suo patruo: & decessit hic Titius, postea dict' suus nepos decessit intra prædictã ætatem liberis ex se relictis. certè per coniecturam pietatis deficit conditio fideicommissi patruo relicti: & ideo illud non habebit, quia inuenitur minus scriptum in verbis dicti fideicommissi quam præsumamus dictum per testatorem. præsumimus autem eum dixisse, & in mẽte gessisse, vt ita demum habeat patruus fideicommissum, si nepos decederet sine liberis. Vivia.

[l] Defecisse. Nota tacitum defectum conditionis. ad quod est C. de institu. & substitu. l. generaliter. §. fin. & de fideicom. l. cum acutissimi. & argu. s̃. de hæred. instit. l. quoties.

Si ita legatum. CASVS. Seius instituit sibi Caium, & Semproniũ: & iussit eis, vt daret Titio centum

Mãdo. l. 4. qst. 31. Regu. nu. 14. limitat. idem Mãdo. in 57. quæst. Reg. de Anna. nu. 2. & seq. nisi forma detur. tunc enĩ non sufficit implere per æquipollens.

Vxores multæ gaudẽt de morte virorum.

Incõstantia quãdoque permittitur.

num decesserit: [a] ad hæredē suum transmittat legatum, [b] quia moriente eo, conditio extitit. [c]

Non nocet medio tempore quē ante existentiam conditionis perdere ciuitatem. Bart.

Idem li. xiiij. responsorū respondit. CIII.

EVm, qui post apertum [c] testamentum deportatus, & restitutus est, fideicommissum petere posse, cuius conditio [e] postea extitit, quàm ciuitatem Romanam recipiat.

Alienatio rei legatæ sub conditione, uel impositio seruitutis irritatur conditione adueniente. Bartolus.

Pomponius lib. v. epistolarum. CIIII.

SI fundum a testatore sub conditione legatum hæres alij pendente conditione legauit post existentem cōditionem, quæ priori testamento præposita fuerat, neque

tum post decem annos, si ipse Titius non exegerit. ab eis satisdationē de dicto fideicom. ei per eos prę stādo adueniēte die, & postea decessit dictus testator, & post ea Titius decessit intra dictū tēpus: nunquid transmittit ad hæredem suum dictum legatū? Et dicitur quòd sic: quia extitit conditio prædicta eo Titio moriente. eo. n. moriente certū est quòd amodo nō petet satisdationē ab hæredibus. Viuianus.

[a] Decesserit. Satisdatione non præstita.

[b] Legatum. Sed an statim poterit peti, cū decem anni non transierint? R. dixit quòd non. & pro eo s. e. l. 4. in fi. & j. de uerb. obli. l. in illa. sed Hu. qđ statim. nec obst. d. l. in illa. quia dies fuit ibi appositus ad solutionē faciēdam, hic ad faciendum cōditionale legatum. sed certè tunc debet dicere, si satis non exegerit hinc ad decē an. nō aūt post decem an. unde prima placet.

[c] Extitit. Cū enim fuit in nō faciendo, morte impletur: ut hic, & s. eod. l. Titio fundus.

EVm qui CASVS. Titius reliquit in testamēto suo fideicōmissū de centum Seio sub conditione si nauis ex Asia uenerit: & decessit dictus Titius & postea fuit apertum testamentum eius: & postea antequam nauis ueniret ex Asia, dictus Seius fuit deportatus in insulam propter aliquod delictum: & postea similiter antequam nauis ex Asia ueniret, fuit restitutus in ciuitatem Romanam, & postea uenit nauis ex Asia, nunquid potest cōse qui fideicommissum? Et dicitur quòd sic. secus autem a contrario sensu literæ si nauis uenisset eo in insula existente. Viuia.

[d] Apertum. Multo magis si ante. sed sic dixit, quia secundum has leges non cedebat dies nisi ab apertura tabularum: nec si ante decederet legatarius, fiebat caducum: ut C. de cad. tol. §. t. Hug.

Capacitas in legatis quādo inspiciatur.

[e] Conditio. In cōditionali enim legato inspicitur solūmodo tēpus cōditionis existentis, capax sit uel non legatarius: ut j. de leg. præstan. bo. pos. contra tab. pe. l. interuenit. In puro, uel in relicto in diem certum inspicitur tēpus cōditi testamēti: ut j. de iure fisc. l. 4. §. quæsi autē, in hæreditate autē inspiciuntur tria tēpora, s. de hæ. inst. l. si alienū. §. in extraneis. & inst. de hęre. quali. & dif. §. in extraneis. & facit ad l. s. de lega. a. l. non oportet. & s. de leg. 3. l. si deportati.

SI fundum. CASVS. Institui mihi hæredē Titium, & legaui fundum Seio sub conditione, si nauis ex Asia uenerit, & decessi: postea dictus Titius hæres legauit in suo testamento dictum fundum Sēpronio pēdēte adhuc dicta cōditione. & decessit dictus meus hęres. postea extitit dicta conditio, quam apposuerā, certè habebit dictum fundum dictus Seius, cui ego legaui sub conditione. & non Sēpronius, cui hæres meus legauit. Item nec locū religiosum in eo fundo facere hęres poterit: nec seruitutem imponere potest hęres. s. cū effectu, ut perseneret ipsa seruitus: imò si imponat seruitutē, finietur seruitus existente conditione, sub qua legaui. Viuianus.

proprietas a priori legatario recedit: [f] nec locū religiosum in eo fundo hæres facere, nec seruitutem imponere poterit: [g] sed & imposita seruitus finietur, [h] existente conditione.

Conditio negatiua, quæ potest impleri uiuo legatario, non impletur præstita cautione Mutiana. Bart.

Iulianus libr. xxv. Digestorum. CV.

HOc genus legati, Si Titio non nupserit: perinde habēdum est, ac si post mortem [i] Titij, legatum fuisset: & ideo nec Mutiana [k] satisdatione interposita capere legatum pōt. sed & alij nubēdo [l] nihilominus legatū consequitur.

Expreßio eorum, quæ tacitè insunt, nihil operatur. Item conditio tacita ex testamento proueniens impedit transmißionem. Barto.

Caius libr. singu. de casibus. CVI.

[f] Recedet. Id est, ad eū modo ueniet: ut s. quib. mod. usufr. amit. l. si sub conditione.

[g] Poterit. Scilicet cū effectu, ut perseueret.

[h] Finietur. Interim ergo tenuit impositio seruitutis & alienatio: ut C. communia de lega. l. fi. §. si autē. & supra quē admod. seruit. amit. l. is cui. §. fin. nisi in libertate. ut j. qui, & à qui. l. generaliter. §. primo. sed hodie contra seruatur etiā in alijs prædictis: ut in Authen. de resti. & ea quæ pa. §. primo, colla. 3. & facit infra titul. t. l. fundo. & supra, de leg. 3. l. si fundum, & infra de fideicom. lib. l. generaliter. §. fin. Accursius.

HOc genus. CASVS. Legaui Semproniæ mulieri centum, si Titio nō nupserit. certè perinde habendum est, ac si post mortem Titij ei Semproniæ legassem: quia tūc certum erit, quòd ipsa Titio nō nubet, & tunc demū poterit petere legata Sempronia. unde si ipsa uelit statim capere legatum, & cauere Mutiana cautione de non nubendo Titio, nō auditur, ut & plene dixi supra eod. l. cum tale. in princip. sed si ipsa nubat alij nihilominus Titio mortuo consequitur legatum ab hærede meo. Viuia.

[i] Ac si post mortem. Quo ad quid: quia sicuti tūc eū legatum est post mortem Titij, Titio demum mortuo potest peti legatum: sic & cum dicit, si Titio non nupserit. sed quantum ad aliquid est differentia: quia cū dicit. post mortē Titij, non trāsmittitur ad hæredes. nisi primo Titius, & postea mulier moriatur, non autem econtra si primo decedat mulier.

[k] Nec Mutiana. Quę idem hic nō habet locum, quia uiuente legatario hæc ualeat conditio existere: ut s. eo. l. cum tale. §. Titius. & l. Titio fundus. R.

[l] Nubēdo. Crederet quis, quòd si alteri nuberet, licet nulla tēpore Titio: quòd non debeat statim consequi legatū quod remouet. nam consequitur legatum Titio mortuo, & sic conditione proculdubio impleta. Sed nonne in hac prohibitione uidetur cogitatū de primis nuptijs: ut in permissione: ut lego tibi decē si nupseris Titio? ut s. eo. l. hæc conditio. hoc est si hodie cōtrahit cum alio, uideatur impleta cōditio de non nubendo Titio?

A[a] Liquando accidit, ut ſub cōditione datum legatum, purum [a] intelligatur: ueluti quod ſub eadem conditione relictum eſt, ſub qua etiam hēres alius inſtitutus eſt. Item quod ſub hac cōditione relictum eſt. Si hæreditatem adierit. [b] Ex diuerſo quoque purum datum legatum, conditionale uidetur: ueluti quod ſub conditione ademptū eſt: quia ſub conditione * datum intelligitur. [c]

* P. Flo. ſub cōtraria conditione datum intelligitur.

Dictio, hoc amplius, non eſt ſolum repetitiua legati, ſed etiā conditionis præambula. Barto.

Scæuola libr. xix. Digeſtorum. CVII.

L Ibertis omnibus legauit domum, & hæc uerba adiecit: Vt in ea habitēt liberti, nec de nomine exeat: & ut ad unum, qui nouiſsimus extiterit, perueniat: & eo amplius [d] eiſdem libertis meis dari uolo fundum Soſianum. Quæſitum eſt, an conditio appoſita, ne de nomine exiret, ad ſequens quoque legatum pertineret? Reſpondi, pertinere.

Ad hæredem ius implendæ conditionis non tranſit, ut fideicommiſſum perficiat. Bart.

Idem libro xx. Digeſtorum. CVIII.

A Teſtatore rogatus, ut acceptis [e] centū numis reſtitueret hæreditatem Titiæ cohæredi ſuæ, adita hæreditate deceſsit: [f] ſimiliter & Titia [g] antè quàm daret centum. Quęſitū eſt, an hæres Titiæ offerēdo centum, ex fideicommiſſo * partē hæreditatis cōſequi poſsit? Reſpōdi, hęredem cōditioni parere non poſſe. Claudius magno ingenio de iure apertè [h] † reſpondit: cum poteſt dubitari, an in propoſito conditio eſſet. [i]

* Aliàs fideicommiſſi partem.

† Aliàs de iure aperto reſpondit.

Reſpon. non: quia prohibitio indiſtinctè facta generaliter eſt accipienda: ut ī. qd' me. cau. l. ſi mulier. §. 1. at permiſſio ex defuncti tacita uoluntate ad primū aptatur. & facit C. de indic. uid. tol. l. 1.

A Liquando. CASVS. Multoties euenit, quòd legatum datū ſub cōditione intelligitur purum: & legatum datum purè intelligitur conditionale. De primo ponit duo exempla, & primum eſt tale. Inſtitui mihi hęredē Titium ſub cōditione ſi nauis ex Aſia uenerit, & ſub eadē cōditiōe legaui Seio c. Secūdum exēplū eſt tale. Inſtitui mihi hæredē Titiū purè, & legaui Seio c. ſub cōditione ſi Titius adiuerit hęreditatem meam. nā his duobus caſibus intelligerentur tacitè dictę cōditiones, & ſi nō eſſent appoſitæ in legato: unde legatum non faciūt cōditionale, ut ī. eo. l. cōditiones extrinſecus, dixi. De ſecundo sūt ponit unum exemplum, & eſt tale. Legaui Seio c. purè: & poſtea ei ademi dictum legatum, ſi nauis ex Aſia uenerituſq; ad annū. certè iſtud legatum purum ſmodo erit conditionale: quia cum legatum purū adimitur ſub conditione, perinde eſt, ac ſi ſub contraria conditione datum fuiſſet. non habebit ergo hoc caſu Seius legatum, niſi tranſiuerit annus, & intra dictum annum nauis non uenerit. Viu.

[a] Purum. Quo ad tranſmiſſionem. nam ſi legatarius decedat ante conditionem, bene tranſmittit, ut ī. quādo dies leg. ced. l. ſi dies. §. fi. & l. ſi Titio. §. 1. & die rationem ut ibi. Accur.

[b] Adierit. Sed quare ſecus ſi ſic dicā, ſi uolueris, tibi lego, nam etiam eo non dicto erit in uoluntate tua, & tamen eſt conditionale: ut ſupra eodem. l. ſi ita expreſſum. Reſpond. hoc tacitè ineſt hic, ibi non. imo ſequitur ignoranti, & antequam uelit: ut ſupra de legat. 2. l. cum pater. §. fundo. licet poſtea repudiare poſſit. & facit ſupra de leg. 1. l. 3. & de hæredi. inſtit. l. Trebatius. & facit ſupra eodem, l. in conditionibus. 1. reſpō. & §. primo.

[c] Intelligitur. Vt ſupra de leg. 1. l. ſi poſt mortem. §. fina. & de adimen. leg. l. ſi legatum purè. & not. ex hac l. quòd purè relictum eſt conditionale, & econtra.

L Ibertis. CASV. Titius legauit omnibus libertis ſuis unā domum, & dixit, Lego eis dictam domū ut in ea habitēt, ne de nomine meo exeat eadē domus: & ad unum ex libertis qui nouiſſimus extiterit, perueniat: & eo amplius uolo dari eiſdē meis libertis fundū Seianū, & in hoc legato fundi nō repetijt cōditionem, ſiue modum adiectā, uel adiectum legato domus prædicto: nonquid tacitè intelligeretur repetita? Et dicitur quòd ſic. Viu.

[d] Et eo amplius. Id eſt, præter domum: ut & ī. de le. 3. l. ſi purè. & ſic per iſta uerba cū fiat repetitio prioris legati, intellige eandem conditionem repetitam in ſequēti legato. ſic ī. eo. l. Mania. & l. legatū ſub conditione.

A Teſtatore. CASVS. Inſtitui mihi hęredes Titiā, & Seium, & rogaui eundem Seium ut acceptis c. numis reſtitueret ſuam partem hæreditatis dictæ Titiæ ſuæ cohæredi: & poſtea deceſſi, & Titia, & Seius adiuerunt hæreditatem meā: & poſtea deceſſit idem Seius, & etiam Titia, ante quam ipſa Titia daret dicta c. Seio. nūc quęritur an hęres Titiæ poſſit offerre hęredi Seij c. & conſequi partem hæreditatis meę, quæ uenit in partem Seij? & dicitur quòd non. & eſt ratio ſecundum Claudium, quia dubium eſt in hoc caſu, utrum ego teſtator uoluerim facere conditionem per dicta uerba, ut acceptis c. numis &c. an non uoluerim facere conditionem, ſed modum. unde præſumitur me facere uoluiſſe cōditionē, & ſic hæres Titiæ eam non poterit adimplere. quàmuis ſi apparet me noluiſſe denotare modū, hęres Titię benè admitteretur ad prædicta. Viuia.

[e] Acceptis. A Titia cohęrede: ut ī. patet. Acc.

[f] Deceſſit. Hæres rogatus. Accur.

[g] Et Titia. Scilicet deceſſit.

[h] Apertè. l. addēdo rationē cum poſſet dubitari &c.

[i] Conditio eſſet. q. d. Claudius. verba illa, ut acceptis centū: in uim modi poſſunt intelligi, & ſic parebit hęres: & poſſunt intelligi in uim cōditiōis, & ita nō parebit hæres. In dubio aūt id eſt, cū eſt incertum qualiter illa uerba intellexerit teſtator, Claudius ꝓ cōditione intelligit ea. R. Et ſecundū hoc hęc dictio ut, ponitur pro ſi. Sed uidetur cōtra hoc ī. l. ī. de cōtrahē. emp. l. cū ab eo. ubi in dubio non præſumitur cōditio: ſed certè imo ibi cōſiderādum dici qđ actum eſt. non autem attendit uerba, licet ſolemus dicere quod ut, denotet modum, ſi, denotet cōditionē. Item uidetur cōtra ī. de iure dot. l. ſi mulier. §. ex aſſe. in fi. §. ubi dicit nō poſſe alij reſtitui hæreditatē, quā cui iuſſum eſt, ſic ergo non hæredi fideicommiſ. Itē ſicut hæres nō trāſmittit non aditā: ut C. de cad. tollēd. §. in nouiſſimo. ſic nec Titia ius quod habuit. ſed hęc lex innuit cōtra ſi in uim modi ponātur verba. Sed certè poſito qđ nō expedit, uel non oportet, ſequitur quòd nō oportet: ut C. de reſc. ven. l. ratas. illud autem ecōtra cōſtat quod mortuo rogato antequā reſtituat, hæres eius tenetur:

ut ℥.ad Treb.l.si eius.§.si quis rogatus.Item no.ius os ferendi ad hæredē nō trāsire.sic ℥.e.l.si tales.§.1.& ar.℥.de fideiuſ.l.fideiuſ.§.fi. Sed arg.contra ſ.de in diem addi.l.si prædio.in prin.Accu.

ADDITIO. Dic secundū Bar.quod ille qui implet conditionē, cōsequitur aliquid ex causa onerosa:ut ibi. secus si ex causa lucratiua: ut hic.

SI inuitis: CASVS. Institui mihi hæredes Titium, & Seium, & Sticho seruo meo dedi libertatem si dederit Titio centum,& nihil de peculio Stichi dixi. & decessi. postea Stichus dedit Titio dicta centum ex peculio suo inuitis dictis hæredibus sciente Titio. nunquid sit liber? Et dicitur quòd sic. Sed hæres poterit repetere dicta centum à Titio per petitionē hæreditatis, cū possideat eā pecuniam pro possessore, uel possidere uideat. Vi.

a Possint. Contra ℥.de statulib.l.si peculium.§.de illo.ubi dat inuitis hæredibus.: Sed ibi erat ei prælegatum: ut in prin.illius legis. Itē quomodo auocāt hęredes, cum teneantur actione in factū? Respon. hoc de rigore, de æquitate uero remouentur except.in factū:ut ſ.d cōdit.cau.da.l.1.§.fi. quæ est contra.& facit ℥.de statulib.l.3.in prin. Accur.

QVi sub cōditione. CASVS. Iussi Stichū seruū meū liberū esse, si redderet rationes eorū, quę ex bonis meis administrauit,& gessit:& decessi. nunc quæritur,quid, vel quæ habeat facere eorum dictus seruus, si vult libertatē consequi:Et dicitur quod quatuor debet facere,ad hoc ut impleat conditionem libertatis. Primum est,ut doceat se non subtraxisse aliquid ex ijs,quæ acceperit ex rationibus dominicis. Secundum est,quod doceat se nō scripsisse in rationibus expendisse illud,quod non expēderit. Tertium est,ut soluat hæredi meo illud,quod scriptum est in libro rationū remāsisse apud eū. Quartum est,ut doceat debitores, cum quibus ipse cōtraxit gerendo negotia mea fuisse idoneos ex eo tēpore quo ipse credidit eis, & eius conditionis fuisse dictos debitores in dicto tempore: ut diligens paterfamilias eis crediturus fuisset. Quintum autem non debet docere scilicet dictos debitores fuisse idoneos tempore mortis meæ,qui eram eius dominus. Viuia.

b Præscripserit. Id est,in præiudicium veritatis scripserit.sic C.de transic.l. cum ea.

c Reliquum. Facit ſ.eo.l.cum seruus.& ℥.de manu.test.l.si ita.& l.qui filium.

TAles. CASVS. Legaui Titio,& Seio centū, si monumentū post mortē meam mihi fecerint, in quo ego sepeliar. certè non poterit unus eorū habere partem pecuniæ,& facere partem monumenti: imò oportet,ut totū fiat monumentum: quia indiuidua cōditio est. si autem esset diuidua, secus esset de æquitate. & de hoc ponit duo exempla. Vnum est tale. Legaui fundum Titio, si ipse præstiterit centum Symphoro, & Ianuario seruis meis pone, & decessi. certè de stricto iure non aliter habebit fundum Titius, nisi præstet centum dicto Symphoro, & Ianuario in uita eorum. sed de æquitate si Symphorus decesserit antequā Titius esset in mora præstandi dicta centum: consequetur idem Titius dimidiam partem fundi, si det Ianuario uiuenti dimidiam partem de dictis centum. Secundum exemplum est tale: Legaui Titio, & Seio fundum, si daret cētum in funus meum,& in impensam perferendi corporis mei in aliam regionem in qua uolebam sepeliri. certè de stricto iure nisi uterque dederit dictam pecuniam,neuter habebit aliquid de legato,quia prædicta conditio non potest impleri nisi per utrunque. sed de æquitate si unus eorum det partem dictæ pecuniæ consequetur partem fundi prædicti eis legati.

Priscus respondit. Dedi libertatē Sticho seruo meo si rationes redderet eorū,quæ ex bonis meis administrauit,& gessit:& decessi.nunc quæritur, ubi ipse debeat reddere rationes, scilicet utrum ubi ego decessi: aut ibi ubi ipse seruus relictus est, puta Bononiæ: aut ibi ubi seruus uelit? Et dicitur,quod si hæres erat causa reipublicæ absens,seruus debet ire ad eū, & ibi reddere rationes:secus si esset alibi non causa reipublicę. & ita ex loco æstimandum est ubi debeat reddere rationes. Item æstimandū est ex persona hęredis: puta, si hęres est nobilis,& magna persona,ueniet ad eum seruus ad reddendum rationem, etiā si non abiit causa reipublicæ. Viuia.

d Simul. Sunt enī indiuiduæ. unde si unus facit totū, sibi & alij prodest, nisi testator nō habuerit satis p unū parere. unus autē si partem faciat,non prodest,ut hic, & ℥.

Pomponius libro IX. epistolarum. CIX.

*SI inuitis hæredibus ex peculio statuliber pecuniam Titio det, liber quidem fit: sed Titius, qui inuitis hæredibus sciens accipit, pro possessore videtur eam pecuniam possidere: vt auocare eam ij, qui inuiti fuerunt, possint. a

Conditio reddendarum rationū non impletur, nisi de ijs, quæ scripta sunt in codice rationum fiat fides, si uera negentur: & nisi restituantur reliqua, si qua sunt:, nec imputatur gestori pars periculi debitorum superuenientis, si tempore, quo contraxit, fecit ut diligens paterfamilias, Bar.

Idem lib. XI. epist. CX.

QVi sub conditione rationum reddendarum liber esse iussus est, docere debet, cōstare fidem omnibus, quæ ab eo gesta sunt: vt neque subtraxerit quid ex ijs, quæ acceperit, neque expensum rationibus præscripserit, b quod non dederat sed & quod reliquum c per contextum scriptum est remanere apud eū, soluere debet. Neque enim aliter liber esse potest, quàm si hoc modo cōditioni, sub qua data est libertas, satisfecerit. Cæterùm debitores, cum quibus ipse contraxit, non vtique in diem mortis domini fuisse idoneos præstare cogendus est: sed eo tēpore, quo his creditum est, eius conditionis fuisse, vt diligēs paterfamilias his crediturus fuerit.

Conditio indiuidua pluribus apposita nō potest nisi ab omnibus impleri. diuidua uerò ex causa diuiditur tam ex parte implentiū, quàm ex parte eorum, in quorū personis debet impleri. Bar.

Idem li. XII. epist. CXI.

TAles conditiones, Si monumentum (puta) fecerint, pluribus præpositæ: * nō possunt nisi in omnibus simul d personis existere. Item, si Symphoro, & Ianuario cētum Titius prędstiterit, fundum ei lego: Symphoro mortuo, an legatum perijsset? Sed hoc quoq; sic puto interpretādum, ut si dum quisque eorū

* In P.F. incipit, etiam si in uitis &c.

* Sic in P. Fl. Haloa. uero non recte scripsit, ex pst tum.

* P. F. posita.

viuet, [a] præstitisset. Sed benigna interpretatione dicendũ est, si nõ post morã Titij Symphorus decessit, debere partẽ dimidiã Ianuario dãtem, [b] partẽ fundi dimidiã legatariũ esse consecuturũ. [c] De illo quoque quæritur: fundus quibusdã legatus est, si pecuniã certã in funus, impensasque perferẽdi corporis in aliam regionem dedissent. num [*] nisi vterque dederit, neutri est legatum: quia conditio nisi per vtrunque expleri nõ potest? [d] Sed hoc [*] humanius interpretari solemus, vt cùm duobus fundus legatus sit, si decẽ dedissent, [e] & alteri, [f] dando partem, legatum [g] quoque debeatur.

Statuliber debet rationem reddere, vbi iudici videtur. Bar.

Priscus respondit, [h] statuliberum non vtique ibi, vbi paterfamilias decesserit, aut vbi ipse relictus sit, aut vbi velit, rationes † reddere debere: sed interim proficisci ad eum, cui reddere debeat: vtique si is reipublicæ causa aberit. Verissimum est autem, vt aliàs aliud ex persona locoq; sit æstimandum. [i]

& ī.de man.test.l. si ita fuerit seruus. & ī.de hær.insti tu.l.paterfa.& C.de condi.infer.l.penul.

[a] Viuet. Ad quod est s.eo.l.a testatore.

[b] Daniẽ. Et sic & dimidiam cõditionem implentem. Sed contra.s.e.l. qui duobus. Sol. hic alter decesserat, qui alterius coheres non fuerat: quod ibi fuit, & facit s.de an. leg.l. Seio amico. & s.e l.cui fundus.

[c] Consecuturum. Ergo defecit legatum pro parte propter defectum condi. ut no.s.e.l.in testamento.

[d] Non potest. De uerborum signif. Accursius.

[e] Dedissent. In prędictam causam, uel aliam.

[f] Alteri. Construe, alteri legatum debeatur dando &c. & hic debeatur pro sua parte. ut & s. e. l.cui fundus. & facit s.de relig.l. at si qs. §.funeris.

[g] Legatum. Pro sua parte.

[h] Priscus respõdit. licet non bene.

[i] Aestimandum. Ac bitrio iudicis, qui dicet statuliberum uenire ad patronũ, si e nobilis, & magna persona patroni: uel est a remotis. licet non absit causa reipublicæ, ut dixit Priscus: uel an totè possit ire ad eum aegu. C.de cond.infer. l.fina.

[*] P. Flo. nam.

[*] P. Flo. hæc.

† Rationis redditio an officio iudicis uel quo iure petat, vide in l. a.§. officio. & ibi Nico. de Neap.ī.de tut. & rat. distra. & ibidem facit Barto. lõgam distinctionem.

CVm filius. CASVS. Institui filiũ meum mihi hæredem, & rogaui eũ ut si decederet, ante quam posset res suas administrare, restitueret Titio hæreditatem meam: & decessi. & postea dictus meus filius egressus fuit 20. annos, non tamẽ peruenit ad 25. nunquid Titius dictum fideicommissum habebit? Et dicitur quod sic. antequam enim sit 25. annorum, non dicitur posse res suas administrare, quia in integrum restituatur, si lædatur. Viuia.

[k] Posset. Id est, ætatis legitimæ foret. ad quod supra de mino. l. s.in fin.

[l] Decessisset. Non tamen habebat 25.an. sed fortè impetrauit veniam ætatis: quod hic non prodest: ut C.de his qui ue.æta.impe.l. ii. secundum Azo.

AD LEGEM FALCIDIAM.

Superioribus libris & titulis dixit de legatis, quæ defalcantur per legem Falcidiam: ideo de ea dicit.

Non dicitur quis posse administrare res suas ante vigesimum quintum annum. Bar.

Paulus Imperialium sententiarum in cognitionibus prolatarum ex libris sex. lib. ij. CXII.

CVm filius rogatus fuisset à patre, si antè quàm res suas administrare posset, [k] decessisset, [l] hæreditatem Titio restituere, & egressus xx. annos decessisset: rescriptum est, fideicommissum deberi.

TITVLVS II.

AD LEGEM Falcidiam. †

Legata relinqui possunt usq; ad tres partes ex quatuor partibus bonorum: & quatenus ultra hæres grauatus esset, resecaret ex prouisione legis Falcidiæ: quia quarta apud hæredem remanere debet h d. usque ad §. lex falcidia. Alex.

Paulus lib. sing. ad legem Falcidiam. I.

LEx Falcidia [m] lata est, quæ primo capite liberam legandi facultatem [n] dedit [*] usque ad dodrantem, [o] his uerbis, Qui ciues Ro

LEx Falcidia. CASVS. Falcidius consul fecit legem Falcidiam interrogãdo populũ, si ei placebat: & populo respõdente, quòd placebat, q quidẽ lex habuit duo capita. in pimo capite ipsa lex dedit liberam legandi facultatem cuilibet ciui Roma. cuius primi capitis uerba fuerunt talia: ij qui eorum sunt, id est, de numero eorũ, qui ciues Romani sunt, post hanc legẽ rogatã testamẽtum facere uolent, ut eã pecuniã easq; res, quibusque dare legare uolent, ius potestasque esto. Secundum autem caput dictæ legis restrinxit dictam potestatem, scilicet ut ultra dodrantem, id est, nouẽ uncias nõ possit aliquis legare, cuius secundi capitis uerba hæc fuerunt: Quicunque ciuis Romanus post hãc legem rogatam testamentum facietis quantacunq; cuiq; ciui Romano pecuniã iure publico dare legare volet. ius, potestasque esto ei, dum ita detur legatum, ne minus quã partem quartam hæreditatis eo testamento hæredes capiant: eis quibus ita datum legatumve erit, liceat capere eã pecuniam sine fraude sua, id est, si non fit in fraudem legatarij, isq; hæres q eã dare pecuniã iussus, dãnatusve erit, eam pecuniã debeto dare, quam dare dãnatus est. Viui.

[m] Lex Falcidia. à Falcidio consule: s qui eam rogauit à populo: ut ī. sub ijcit, rogatam: ut Insti. d iure natur. §. lex. non autẽ à prætore, quia ipse per se sine populo fecisset. ut Insti. de iure natura. §. prætorũ. Itẽ cum liceret per ius ciuile totam substantiam legare, non potuisset prętor ipso iure resecare: quod facit Falc. ut C.eo.l.penam unũ ius ciuile ab alio tolli potest. ut Insti. de legi. agna. tutel. §. fin. non autẽ à prætore potest tolli ciuile ipso iure, quod patet in contra tabulas ī. de bo. poss. contra tabul. l. filium. §. sed quemadmodũ. Alij dicũt eandem dici à falce: quia resecat ut falx.

[n] Facultatem dedit. Id est, datam cõfirmauit: ut ī.de uerb. signific. l. lege obuenire. ab initio enim per l. 12. tabu. data fuit hæc facultas: ut Insti. eo. in princi. & in auth. de nup §. disponat.

[o] Ad dodrantem. Hoc ex secundo [a] capite, ut ī. §. a. nam

† Quo tẽpore lata sit lex falcidia & a quo, pulchrè Alc. li. par. 6. c. 4. & apud Aymarũ Riualium in historia iuris ciui. li. a. ppè fi. & apud Alexã. ab Alex. Geni. dier. li. 6. c. 15. ubi pulchrè explicat. qd differat lex Falcidia à lege Voconia.

[s] Imo erat tribunus plebis. Bart. Pau. Alexã. & Vincen.

[*] Sic in P. Fl. Haloã. tamẽ omissi hęc, usque ad dodrantem.

Ius ciuile p pretorium tolli non potest.

[a] Et etiã ex primo quo ad mẽtẽ, sed non quò ad uerba sm Dy. Alexand. & Vin.

nam verba primi sunt generalia, quæ incipiunt; qui el ues &c. nam modo loquitur Paulus.

a Qui eorum. Id est, hi qui eorum, id est, de eorum nu mero qui sunt ciues Romani, post hanc &c. similis est lectura s. de adoptio. l. nec ei. §. eorū. sed certe imò nō omnis: quia nō intestabilis: ut s. de test. l. quæramus. & l. is cui. & l. cum lege. Aecur.

b Dare, legare. Dare & legare pro eodem ponuntur. vel dare per donationē causa mortis, & legare per legata, & fideicōmissa. sed cer te imò nō omnibus. quia exclpiuntur nō capaces, quos habes Institu. de lega. §. legati. Item nec omni modo, ut Institu. de hære. insti. §. impos sibilia.

ADDITIO. Dic quòd legislator habuit hic respectum ad qualitatem, non ad quantitatem uel modū. Dyn. & Alexand.

c Ius potestasque. Id est, ius, & potestas pro eodem. & facit j. de uerbo. signi. l. verba. vel ius, ut personalis est locum habeat. & potestas, ut transeat do minium, & detur rei vendicatio. tales enim actiones competūt

† Totum hoc, ot hac lege sequenti li cebit, in g busdā exem. nō habetur.

† Id est ipunè sine pœna qua drupli legis furiæ. Vlpi. tit. t. Instito. & Theoph. de ad. leg. Inst. Duaze. 2. dispu ta. ca. 10.

manisunt, qui eorum c post hanc legem rogatā testamentum facere uoler, ut eam pecuniā, easq; res quibusque dare, legare b uolet, ius potestasque c esto: ut hac lege d sequenti licebit. † Secundo e capite modū legatorum constituit his uerbis: Quicunque ciuis Romanus post hanc legem rogatam f testamentum faciet, g is quantam cuique ciui Romano pecuniam iure publico h dare legare volet, ius, potestasq; i esto: dū ita detur legatū, ne minus quā partem quartam k hæreditatis eo testamento hæredes capiāt. Eis, quibus quid ita datum, legatum ve erit, eam pecuniam sine fraude † l sua capere liceto. isq; heres, qui eā pecuniam dare iussus, dā

pro relictis: ut Insti. de leg. §. nostra autem.

d Hac lege. Id est, huius legis capite sequenti. nā hoc primum generale erat, sed restringitur per sequens: & sic ponitur ut pro sicut.

e Secundo. Hæc sunt verba Pauli vsque illuc, quicunque &c. vbi incipiunt verba secundi capitis.

f Rogatam. Id est, interrogatam a populo: ut s. dixi.

g Faciet. Qui modo sit testabilis: vt s. dixi.

h Iure publico. i. iure cōmuni, id est, quod spectat ad publicam vtil tatem. vel id est, quod spectat ad solēni tatē testatoris: ut C. de test. l. testandi. & s. de test. l. 3.

i Ius potestasque. Hæc verba expone, vt s. dixi.

k Quartam. Hęc dicitur quarta iure institutionis: & ideo iure hæreditario habere debet: ut j. e. l. quod aut. et talia Trebellianica, quæ ex vo iuntate detrahitur: vt j. ad Trebel. ut et de debita iure naturæ, quæ hodie au getur in auth. de trien. & semis. §. 1. col. 3. Accur.

† Quæ perie uocatur Falcidia. Fa. & Alex.

l Fraude. Nam si fraus legatarij interuenerit, non debetur legatum, ut j. ad Trebel. l. Paulus respondit si certa fuerit. & C. de le. l. nō est dubium. & s. de ijs qui. ut indig. l. rescriptum.

m Debeto. Imperatiui modi, & tertiæ personæ.

Lex Falcidia. CASVS. Titius in ciuitate sua existens fecit testamentum, in quo legauit vltra dodrātē hæreditatis suę, ita quod hæredi non remaneret quarta, si solueret integra legata: & postea fuit captus ab hostibus, & ita testamentum suum per captiuitatē fuit ruptū: & postea decessit apud hostes, nūquid in dicto suo testamento habet locum lex Falcidia ita, scilicet quod hæres possit detrahere quartā legatarijs? Et uidetur q̄ nō procedat hæc quæstio, cum per captiuita-

natusve erit, eā pecuniā debeto m dare, quā dam natus est.

Ad testamenta confirmata per fictionem legis Corneliæ pertinet lex falcidia. Bartolus & Alexander.

Lex Falcidia etiam ad eos, n qui apud hostes moriuntur, propter legē Corneliam pertinere videtur: quòd ea lex o perinde eorum testamēta p confirmat, atque in ciuitate decessissent: q propter quā fictionem r lex Falcidia, & oēs s testamētariæ t pertinent, quę tñ possint locum habere. u

Lex falcidia locum habet in legatis, quæ de iure pretorio tā tum debentur. & in his quorum dies cedit ab adita hæreditate, & in iis, quæ ex post facto en debeantur, apparet. Bar.

tē ruptum fuerit testamentum, vt dictū est. sed certè dicitur quod habet locum propter legē Corneliam, quia dicta lex Cornelia perinde confirmat testamenta ab hostibus captorum, & ibi mortuorum, ac si in ciuitate decessisset. fingūt enim mortuos apud hostes, mortuos fuisse prima hora capti uitatis: propter quam fictionē lex Falcidia prædicta, & omnes aliæ leges testamētariæ pertinent ad testamenta illorum, qui capti & mortui sunt apud hostes: quæ tamē leges locum habere possunt, sicut sunt multę s. de test. & in multis alijs locis in corpore iuris, quæ tractant circa testamenta. Quędā enim sunt, quę locum habere non possunt in testamētis captorū, & mortuorum apud hostes, sicut sunt illæ quæ dicunt irritari testamentum maxima, vel media capitis diminutione: ut Instit. quibus mod. test. infir. §. non tamen. Viuia.

n Ad eos. Id est, ad eorum testamenta.

o Ea lex. Scilicet Cornelia.

p Testamenta. Ante captiuitatem, non in captiuitate facta, & de testam. l. eius. & l. lege Cornelia. in princip. & supra de vulga. substit. l. lex Cornelia.

q Decessissent. Finguntur enim ante captiuitatem decessisse: ut dictis legibus.

r Fictionem. Legis Corneliæ.

s Et omnes. Scilicet leges.

t Testamentariæ. Id est, quę loquūtur de viribus testamenti inspecta persona testantis, & instituti, & ipsa solennitate quam testator adhibuit.

u Locum habere. Hoc ideo, quia quædam sunt, quæ nno possunt habere locum, vt illa, quæ dicit seruū non posse habere hæredem: ut C. communia de success. l. seruus. Item illa quæ dicit irritari testamentum per ca pitis diminutionē maximam, & mediā, & etiā per minimam, vt Inst. qui. mod. test. infir. §. alio. & s. de iniu. test. l. si qs exhæredato filio. §. irritu. Itē illa quæ dicit hæreditate morientis apud hostes esse nullam: ut j. de uerb. sig. l. 3. §. si quę omnes sunt contra. Sed illa sunt vera inspecta veritate, hic fictione, ut valeat. & ideo d. l. nō habet hic locū. & facit j. e. l. fili'. §. nec huic.

: Nisi in casibus enumeratis in l. seru'. j. alleg.

Ad eos qui. CASVS. Institui mihi hæredem Titiū & mu'ta legata ab eo reliqui quibusdam, & decessi. postea Titius in fraudem legatariorum omisit adire hæreditatem meam ex testamento, & adiuit ab intestato, ut legatarios legatis fraudaret. certe per edictū prętoris quod est s. si quis omissa causa testamenti. l. 1. in princ. perinde tenetur legatarijs, ac si adiuisset ex testamento, & per idē edictum inducitur in dictis legatis potestas legis Falcidiæ ad detrahendā de his quartam. si ego testator legaui vltra dodrantem, non autē habet locum directo ipsa lex Falcidia, quia ipsa habet locum adita ex testamento hæreditate. Sed & si in, iulio stitutum.

 ftitui

stitui dictum Titium sub cōditione, si iurauerit se facturum domum, uel aliquid aliud, & ab eo ultra dodrantē legata reliqui: habet locū potestas legis Falcidiæ in dictis legatis, in quo quidē casu remittitur hæredi per prætorē conditio iurisiurandi, & sic est hæres etiā si nō adimpleat conditionem iurisiurandi, cum tamen faciat illud, quod debebat iurare: ut s. de condit. institu. l. quæ sub conditione. Sed & si legaui centum seruo meo cum libertate, hæc lex Falcid. locum habebit. & est ratio: quia legatum prædictum differtur in id tempus quo liber futurus est, id est, tempus aditæ hæreditatis per hæredē meū: ut j. quando dies lega. ced. l. cum legato. nam si nō differretur legatum in dictum tempus, nō ualeret legatū, cum ipse legatarius seruus existens acquireret hæredi, sicque ab hærede sibimetipsi legatum foret, qđ esse nō potest: ut s. de lega. 1. l. legatum est. §. 1. & ideo nec Falcid. locum haberet. Item & si ei, qui apud hostes est, datum sit aliquid nomine legati, hæc lex Falcidia locum habebit, si postea legatarius ab hostibus reuertatur: aliàs non ualeret legatum. Item si ei, qui nondum natus est datum sit aliquid nomine legati: hæc lex Falcid. locum habebit: vnde etiam ualet legatum. Viuia.

Ad eos, qui omissa causa testamenti possident hæreditatem, non pertinet lex Falcidia: sed per edictum prætoris[a] inducitur potestas legis.[b] idemq; est si iurisiurandi conditio remissa sit.[c] Sed & si seruo suo testator data libertate legauerit: quia differtur in id tēpus, quo liber futurus est.[d] itē si[†] ei, qui apud hostes est,[e] aut ei q nōdum[†] nat⁹ est,[f] datū sit aliquid: hæc lex locum habebit.

De legatis relictis Deo, uel municipio, detrahitur falcidia. Alexander.

Ad municipium[g] quoque legata, uel etiam ad ea quæ Deo[h] relinquuntur,[*] lex Falcidia ptinet.

[a] Prætoris. Quod enim prætor dicit legata solui, licet ab intestato succedatur, idem & Falcid. inducit, ut s. si quis omis. cau. testa. l. duo. & l. quia aūt. circa prin. & C. si quis omis. ca. test. l. fi. & j. e. l. filius. §. hæres. & j. ut leg. no. cau. l. ei quoq;. Itē si prorsus nullū fuit testamentum, sed codicillus, qua locum habet Falcid. ut C. quando dies leg. ced. l. fi.

[b] Legis. Vt habeat locum: ut s. si quis omis. cau. test. l. duo. §. fi. & l. quia autem. §. 1.

[c] Remissa sit. A prætore: ut s. de cond. insti. l. quæ sub conditione. in prin. iure enim ciuili neque hæreditas, neque legatum sub conditione relictum ualēt: nisi impleta conditione: ut s. ti. 1. l. qui hæredi. §. fi. Cum ergo prætor remissa conditione iurisiurandi confirmat legatum, idem inducit & Falci. ut hic. Accur.

[d] Futurus est. s. aditæ hæreditatis: ut C. de cad. tol. §. in nouissimo. & est bona hæc ratio. si enim statim cederet hic dies legati a morte testatoris, inutile esset quasi seruo sine libertate datū. ut C. de le. l. seruis.

[e] Apud hostes est. Cui relictum ualet, etiam si redeat post quā cessit dies relicti, ut s. de hæ. insti. l. illa. §. 1. & de cap. l. captum. & l. ius postliminij. licet quidam exigant eum reuersum tempore quo cedit dies.

[f] Natus est. Qui pro nato habetur: ut s. de stat. ho. l. qui in utero. & dic etiam si est posthumus alienus iure nouo, licet olim secus: ut Inst. de leg. l. libertos. & §. posthumus.

Ad municipium. CASVS. Institui mihi hæredē Titium, & multa legata ab eo reliqui etiam ultra dodrātem inter quę legaui municipibus Bizani centū, & ecclesiæ sancti Petri alia centum, & ita Deo, nunquid de his duobus legatis detrahetur Falcidia per hæredē? Et dicitur quòd sic. hoc tamen quod dixi in legato ecclesiæ, siue Dei, corrigitur per Auth. de eccle. tit. §. si autē hæres quæ ad pias &c. Viui.

[g] Ad municipium. Quibus potest legari: ut s. de leg. 1. l. si hæres. §. ciuitatibus. & l. ciuitatibus. & j. ad Trebel. l. omnibus. & s. titu. 1. l. municipibus.

[h] Deo. Cœlesti. Idē in terreno: ut C. eo. l. 3. Sed in cęlesti cōtra. in Auth. de eccl. tit. §. si autem hæres soluendo. col. 9. Sol. hic Deo, ibi ad pias causas, ut pontes, & itinera: ut C. de sacrosan. eccle. l. ad instructionē. sed hoc nō ualet, per l. C. de epis. & cle. l. si quis ad declinandā. §. penul. quę est similiter huic contra. nisi dicas illam legem: si quis, corrigi per d. auth. vel secūdo[‡] refert Deo, ut hic, an ecclesiæ, uel piæ rei: ut in contrarijs. Vel uerius hoc corrigitur per authē. sed in quarta debita iure naturæ est secus, ut C. de inof. test. l. quoniam in prioribus. Accursius.

Ad omnia legata, quæ debent de substantia testatoris proficisci: pertinet lex falci. Barto.

Non solùm autem ad res proprias[i] testatoris legatas; sed ad alienas quoque lex pertinet: & omne[k] quod ex bonis defuncti erogatur, refertur ad hāc legem: siue in corpore constet certo,[l] incertove: siue pondere, numero, mensura ualeat: aut etiam si ius[m] legatum sit, ut usufructus, aut quod in nominibus[n] est.

Si legatum soluatur antequam in aliud transfundatur, lex falcidia locū habet: secus si postea. item quod mortis causa datur ad euitandū alterius legati præstationem, ad legem falcidiam non pertinet. Bart.

Idem si ita legatum sit,

Non solum. CASVS. Siue testator leget rem suam, siue alienam, habet locum lex Falcid. & omne, quod ex bonis defuncti erogatur in aliquos per legata, refertur ad hanc legē Falcid. scilicet. ut hæres inde possit detrahere quartam, si erogata exhauriāt dodrantē, siue illud, quod erogatum est per legatum, constet in corpore certo, siue incertō: puta in genere, siue cōstet in pondere, numero, uel mensura, siue sit ius legatum, ut usufructus, siue aliquid quod est in nominibus, puta lego Titio quod mihi debet. Viuia.

[i] Proprias. Facit j. eod. l. alienus.

[k] Et omne. Præter libertatem quæ per Falcidiam nō minuitur: ut s. de inoff. test. l. Papinianus. §. quoniam.

[l] Certo. ut in specie. incerto, ut in genere: arg. j. de uerb. obl. l. in executione. §. p parte. uel pone[§] de incerto: ut s. de leg. 1. l. qui duobus. & l. si qs a filio. §. pen. & s. de reb. dub. l. si fuerit. Accur.

[m] Ius. Non quodlibet. & sic restringitur per sequentia. nam cæterę seruitutes, utpote indiuiduæ non defalcantur.[*] ut j. §. usufructus.

[n] In nominibus. Vt lego tibi, quæ mihi debes, uel q Titius debet.

Item si ita. CASVS. Titius ita legauit Seio: hæres meus Seio penum dato: & si non dederit, decem eidē dato. & multa alia legata reliquit quibusdam: ita quod excessit dodrantem hæreditatis suę: & sic habet locū lex Falcidia, nūc quæritur, utrum hæres detrahat Falcidiam de penu, an de decem? Et certè de illo ex his duobus detraher Falcidiam: quod iudicatur esse legatum quantum ad exactionem. Quidam autē dixerūt omnino decem esse in legato, penum autē capi causa mortis: & sic non esse legatum. Paulus autem distinguit,

[*] Si, non est in F.F.

[†] Legari potest existenti in utero: aut p fideicōmissū relinqui, fideicōmitti, donari. Mandos. de Æra. mino. ca. 2. de conceptione. num. 26. cum alijs sequen.

[¶] Deo relicta sunt danda ecclesiæ, in qua testator domicilium habuit nu. 131. §. si quis in nomine.

[‡] Melius dixisset istum §. Alexan. & Vincen.

[†] Displicet Barto. Pa. & Vincen.

[§] Istud exemplū nō ualet, qa ibi legatum est inutile ratiōe incertitudinis sm Vincen.

[*] Sed bene earum estimatur. Alexā. & Vincen.

guit, vtrum incontinenti hęres penum soluit Seio. & tūc esse uidetur legata penus, & de ea detrahetur Falcidia: an mora iam facta: & tūc nō uidetur legatarius accepisse legatum, nec potest de ea penu detrahi Falcidia. iam enim, id est, post morā per hæredē factā in soluēda penu transfusum uidetur legatum penoris in 10. & 10. debentur legatario. & non potest detrahi de penu Falcidia, & quod dixi post morā hæredis, habet locum, & si ab initio ita legatū esset Seio: hæres meus si penum non dederit Seio, 10. eidem dato: quia hic penus non est legata: & si datur penus legatario, capitur causa mortis, & non iure legati: quia deficit conditio legati: scilicet de decē, data, scilicet penu legatario: fuerunt enim decem legata sub conditiōe, si penum hæres non daret. dico autē hęredē fuisse in mora in hoc vltimo casu, cū potuit dare penum, & nō dedit interueniente tamē interpellatione: ut infra quando di. le. ced. l. si penum. Scias etiam extra casum quod legata penu continentur ea, quæ sunt parata ad esum, & ad potum, quod dicitur: ut s. de pe. leg. l. 3. Viuia.

1 Vide Alci. lib. parado. 1. ca. 11.

a Aliàs, di dici.

Hæres meus Seio penū [a] dato, si non [1] dederit: decem dato. quidē putāt [b] omnimodo in legato decem esse, penum autem mortis causa capi: [c] nec in Falcidiam imputare id hæredem posse. Ego autem dico, [e] si incontinenti hæres penū soluerit: uideri hoc legatum esse, & in legem Falcidiam imputari posse. [d] Et quod dixi incontinenti, ita accipiendum est, cum aliquo spatio. [e] Quòd si iam mora facta, soluerit hæres penum: tunc nec legatum eum accepisse, nec in Falcidiam [f] imputari posse.

exactionem: & ex postfacto, apparet quod certū est in legato per effectum. Itē dicas quòd penus nō est in petitione: ut s. de penu le. l. 1. est tamē in obligatione ciuili, & naturali, donec in mora non est hæres, sed ideo nō petitur: quia testator, qui pœnam apposuit, scilicet decē si penum non dederit, penum peti noluit, sed sola decem. & probātur hæc j. quando dies leg. ced. l. cum fine. & l. si penū. Alij [4] dicunt sola decē esse in obligatione, siue [I]cœpit à cōditione, siue a legato. arg. j. de act. & obliga. l. obligationū ferè. §. fin. Et qđ dicit hic transfusum legatū. i. legati præstationē, non obligat. quę nulla est secundum eos sed omnino cōtra l. si penum. Accur.

iam enim transfusum [g] legatum esse, & decem deberi. Idemque [h] erit si ab initio ita legatum datum sit, Si penum non dederit, decem dato: quia hic penus non est legata: & penus si datur, mortis causa capitur: quia deficit legati conditio.

4 Et male Bart. Pau. & Alex.

Si aliquòd diuiduum sit legatum, de ipso detrahitur Falcidia non de æstimatione ipsius, secus in indiuiduo, utrunque tamen æstimatur: ut sciatur an Falcidia locum habeat. Bart.

h Idemque. Si tamē mora iam sit facta: [5] & sic est idē ut penus non sit in legato, sed quo ad Falcidiam secus: quia s. non detrahit hæres propter moram suā: hic detrahit: ut C. eod. l. si quis quadringēta, sed alij [6] dicunt idem etiam quo ad Falcidiam, ut non detrahatur, ut ibi not.

5 Hęc expositio ꝑ uat textū, & displicet Barto. P. Alexā. & Vin.

6 Hęc cōmuniter tenetur, sm Alex. & Vinc.

Si usufructus [1] legatus sit, qui & diuidi potest, non sicut cæteræ seruitutes indiuiduę sūt: [i]

a Penum. Quid sit penus dicitur s. de penu leg. l. 3.

b Putant. Et malè. Accur.

c Capi. Ergo non est legatū: ut j. de don. cau. mor. l. mortis causa capitur.

d Imputari posse. Id est, in computatione, quæ fit secundum legē Falcid. scilicet ut de hoc ponere sicut de alia re legata quartā detrahat hæres. Item ut (quasi nō habeat hæres aliquid de hæreditate, licet penum habeat quam præstaturus sit) ab omnibus legatarijs Fal. detrahet, secundum Azo. Item quod dicit hæc lex penum legatum. est contra. s. de penu leg. l. 1. ubi in præstatione tantum. Sol. ibi incipit a cōditione, ut hic distinguitur, licet ibi litera contradicat, secundum Hug. Vel dic non esse apposita non posse peti, ut ibi: & debere, ut hic, & statim dices. Accur.

e Spatio. [1] quod magis intellectu percipi &c. ut j. rē ra. habe. l. quo enim. & de sol. l. ratā. & l. qđ dicim*. & facit j. de uer. obli. l. continuus. in prin. & s. de test. l. heredes. §. fi. & j. de adul. l. quod ait. & de colla. bo. l. si quis filium. §. stipulatio. imo usq; ad litem cōtestatā super decem: ut j. qn̄ di. leg. ced. l. cum fine. uel interpellatur super penu: ut j. eo. tit. l. si penum.

ADDITIO. dic qđ ibi loquit de purgatione morę, hic de tempore qđ habet hęres ad soluēdū post interpellationē, ne in mora cōstituatur. Pau. Imo. & Vincen.

f Nec in Falcidia. Id est, nō detrahetur de eo Falcidia: ut potè nō legato: sed Falcidiā minuet [3] à cęteris detrahendam. Sed quęritur, an detrahatur Falcidia de mortis causa capione? Quidā qđ nō, ut hic, sed hoc est ꝓpter morā [3] hæredis, q̄ ei nocet: ut ar. j. e. l. 1. & l. alienus. & l. cū pr. Itē ꝓ eis j. e. l. acceptis. Sed certè ibi hr̄s nō dat, sed accipit. vel ali* dat. tu dic detrahi. ut C. e. l. pe.

g Transfusum. Ab initio ergo duo sunt legata, scilicet penus, & decem: sed dicitur unum propter unam

1 Facit gl. super uerbo, mox. in c. quia propter. extra de elect.

2 Nihil č. Pau. Ale. & Vin.

3 Imo id eo quia soluitur ad euitandam pręstationē alterius lega. Bart. & Alex.

Si usufructus. CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & inter alia legata quæ reliqui, reliqui usumfructū fundi Seiani Sēpronio: & inter omnia tot reliqui legata, qđ certū erat post mortē meam locum esse legi Falc. nunc quęritur, vtrum hæres debeat detrahere Falc. de ipso vsufructu, qui dicitur diuiduus, quamuis alię seruitutes sint indiuiduæ: an uero de æstimatione usufructus? Et ueteres dicebāt, æstimandū totū usūfructum, & ita constituendum, quàntum sit in legato: & sic secundum eos detrahendā Falcid. de æstimatione usufructus, & non de ipso usufruct. sed ipsi male dixerunt. vnde cum eis nō concordauit Aristo, dicēs posse quartā partem ex eo usufructu retineri per hæredem sicut retinetur ex corporibus legatis: hoc etiam approbauit Iulianus. Sed in tribus casibus habet locum supradicta sententia ueterum, & non dictū Aristonis & Iuliani. Vnus est, cum operæ serui sunt legatæ alicui. nam debet fieri earū ęstimatio, & quarta ęstimatiōis debet retineri per hęredem. & est ratio in hoc casu: quia operis legatis, non uidetur legatus vsusfructus, imo quod in facto consistit: & in ijs, quę in facto cōsistunt, pars ęstimationis decedere debet, nec potest intelligi pars diuidua in eis. Secundus casus in quo debemus recurrere ad sententiā veterum, cum dubium est an habeat locum lex Falcidia propter cętera legata, quæ sūt relicta, & propter usumfructū, qui est relictus. Tertius casus, cum sit dubium, utrum habeat locum lex Falcidia propter usumfructum, qui tantū relictus est, & nulla alia relicta sunt legata. In istis enim etiā duobus fit ęstimatio vsusfructus. ut appareat si legatum est ultra dodrātem, Falcidia tn̄ nō retinebitur, etiā in his duobus casibus de ęstimatione, sed de ipso legato vsusfructus. ut dcm̄ est. & hoc dicit usq; ad §. si qs creditoris. Viu.

i Indiuiduę. Vt j. de uer. obli. l. stipulationes nō diuidūtur, sed certè & de usufructu videtur ibi dici. qđ sit indiuiduus, qa dicit cęteras si seruitutum. sed vsusfructus

Videtur per istum §. quòd si sint dati iudices de legati quantitate ad citationē unius cuius de ceteris debet ueniri: ut arg. gl. in c. prudentiā. super versic. contra ui detur. extra de off. delega.

ctus est seruitus: sed sub.ibi,præter vsumfructum.
Quantũ sit in legato. Vt sic de æstimatione Falci. detrahatur.

Retineri. Ita scilicet, ut in quarta parte fundi, in quo fuit insolidũ legat⁹ vsusfructus, nihil fructuatius, sed hæres percipiat vt hic, & ff. de usufruc. l. 3. Accur.

ueteres quidem æstimandum totũ usumfructum putabant, & ita cõstituẽdum, quãtum sit in legato. [a] Sed Aristo à veterũ opinione recessit. Ait enim, posse quartã partẽ ex eo, sicut ex corporibus retineri: [b] Idq; [c] Iulianus rectè ꝓbat. Sed operis serui legatis, cũ neque usus, [d] neq; ususfructus in eo legato esse videat̃: necessaria est veterũ sentẽtia, [e] ut sciamus, quãtũ sit in legato: [f] q̃a necessariò ex oĩbus, quæ sunt facti, [g] pars decedere debet: [h] nec pars operę intelligi põt. Imò & in vsufructu si q̃rat̃, quãtum [i] hic capiat, cui usus fructus datus est: quantũ ad cæterorũ legatorum æstimationem, aut etiam huius ipsius, [k] ne dodrã-

Idque. Id est, vt quarta pars possit retineri ex vsufructu.

[d] Neq; vsus. Quo ad vsum est hic mala ratio, quia vsus indiuiduus est: ut ff. de vsu, & hab. l. vsus pars, quæ est contra. Sed dic quod vsusfructus causã differentiæ, sed vsus gratia dissimilitudinis ponitur. similis lectio ff. fa. ercis. l. 2. §. si quarta. Item contra ff. de ope. ser. l. penul. ubi vsus intelligitur datus. Solu. quo ad quædam similia sũt, nõ vt sint idẽ. Itẽ in habitatione, idẽ quod; in usu, ut sit indiuidua. & sic solus vsusfructus excipitur inter reales, & personales seruitutes.

[e] Veterum sententia. Id est, ut æstimetur opera legata, quantum valere possit.

[f] In legato. Nam fiet æstimatio, & ex ea detrahetur quarta: ut ff. eod. l. lege Falcidia. Accur.

[g] Sunt facti. Id est, quę consistit in faciẽdo, & sic indiuidua sunt. q̃d dic ut ff. de uer. obl. l. stipulatiões. §. idẽ.

[h] Decedere debet. Aestimationis scilicet. sed videtur operam posse diuidi: ut ff. de ope. lib. l. si q̃s. contra. Sol. dic ibi partẽ peti, id est, partis æstimationem. arg. ff. si ser. uen. l. loci. §. si fundum. & eodem modo respondeo ad aliud contra. ff. de uer. oblig. l. in stipulationibus. §. operarum, nisi de uoluntate partium p̃stetur pro parte: ut in si. d. l. in stipulationibus. Accur.

[i] Si quæratur quantum. Hic est sensus, q̃d in duobus casibus recurritur ad veterũ opinionem etiam in vsufructu. Primus, si dubium est, quando habeat locũ lex Falcid. propter cætera legata, quæ sunt relicta, & propter vsumfruc. qui est relictus. Secundus, cũ est dubiũ, an habeat locum lex Falcid. propter vsumfruc. qui tãtum relictus est, & nulla alia legata. in his enĩ duobus casibus æstimatur vsusfructus, vt appareat si legatum est ultra dodrantem: sed tamẽ Falcidia nõ retinebitur etiã his casibus de æstimatione, sed de ipso legato usus fructus. Sed quantum æstimabitur? Respon. quandoque multum, quandoque parum. nam si terris est legatus vsusfructus multum proprietas, parum vsusfructus. Itẽ si vsusfructus equi, vel etiã serui senis relinquitur puero: proprietas parũ, vsusfructus plus æstimatur. & ecõtra si vsusfructus serui pueri seni relinquatur: multum proprietas, quæ cito speratur redire, & diu vtilis futura. & sic ex qualitate rerum, & personarũ varia fit æstimatio. [1] facit ad hoc ff. eo. l. hæreditatium. Itẽ dic secundum Ro. quod in his casibus, vbi multo plus valet proprietas, quam vsusfruc. non detrahet hæres Fal-

[1] Rerum æstimatio uaria: debet tamen fieri de tota re, nõ p partes. lege, Mæui⁹. §. fi. & ibi Bart. ff. fa. erc. gl. II. l. C. commu. diuid.

cid. quia in proprietate nuda quartam, [2] & plus quam quartam habet. nõ ob. ff. eo. l. quærebatur. §. si uerò cẽtum tantum. quia ibi ideo ex eo, quod in præsenti reficitur, quarta seruatur, nec ipsa actio in quartam imputatur: quia ex eo quod aliquando exigendum foret, legatarius dodrantem perciperet: quia testator omnia in legatarios distribuerat. Cæterum si non distribuisset, hæredi tantum in quartam imputaretur, quanti nominum persecutio vendi posset: ut ff. eo. l. si in quantitate. §. magna. hic autem cũ in pręsenti [2] nuda proprietas tantum, uel plus ęstimetur quam vsusfructus, nulla meritò de hoc legato vsusfructus quarta detrahitur: imò si fortè multa alia reliquit testator, ĩ quibus nihil apud hæredem resedit: tanto minus nomine quartæ de cæteris legatis detrahit hæres, quantò plus quarta in nuda proprietate habet. & hoc est quod dicit, quantum &c. sic ergo fit æstimatio, ut sciamus, quãtum sit minus quarta detrahendum de cęteris relictis, non ut quartam ęstimationis usufructus habeat hæres: quia in legatis quarta in nuda proprietate à defuncto sibi est seruata. Accursius.

[2] Et sic innuit quod iste §. cõcor. cũ illa l. quærebatur. secũdum Vin.

tem excedat legatum, necessariò ad veterum sententiã reuertendũ est.

Si legatur à debitore creditori, in casibus, in quibus legatum valet, detrahetur Falcidia solum de commodo repræsentationis. Alex.

Si quis creditori suo, quod debet, legauit: aut inutile legatũ erit, si nullum commodũ in eo uersabitur: [l] aut si propter repræsentationis (puta) cõmodum utile erit, lex quoq; Falcidia in eo cõmodo locum habebit. [m]

Hæres errans repetit à legatario, si habet ultra, quàm habere deberet secundum legem Falcidiam. Alex.

Si legatarius possessionem nactus est, & non potest auocari ei

[k] Ipsius, Qui tantum est relictus. Accus.

Si quis creditori. CASVS. Cum deberem Titio decem, & legaui ei illud: quod ei debebã, nũquid in hoc legato habebit locum lex Falcidia? Et distinguitur, aut valuit legatũ, aut nõ. primo casu habet locũ Falcidia: secundo non. valet autẽ dictũ legatum, si ego testator debebam eidem Titio dicta decẽ sub conditione: vel in diem: quo casu valet ideo, quia ipse Titius creditor habet cõmodum in legato propter repręsentationẽ: quia potest statim petere ab hęrede meo: & de dicto cõmodo repręsentationis extrahet hæres meus quartã. Non valet autẽ dictum legatum, si ex legato non habet creditor aliquod cõmodum: puta quia erat purũ debitũ, & tunc sine dubio non habet locum falcidia. Viuia.

[l] Versabitur. Vt ff. eo. l. uerbis. & ff. de leg. 1. l. si creditor. in prin. & l. sequen.

[m] Habebit. Vt ff. de dote præleg. l. 2. §. idẽ quæritur. sed vltra commodum nõ: ut ff. e. l. enim dotem. & ratione dicti cõmodi põt grauari: ut ff. de lega. 3. l. si deportati. §. fina. nisi in casu: ut argumen. contra in eod. titulo. [3] l. 3. §. si rem. & facit Institu. de leg. §. ex cõtrario. & ff. de leg. 2. l. debitor. in prin.

[3] Scilicet de leg. 3.

Si Legatarius. CASVS. Inter alia legata, quæ reliqui vltra dodrãtem hæreditatis meæ, reliqui Titio fundũ, & decessi: postea Titius nactus fuit possessionem dicti fundi voluntate hæredis mei, credẽtis plura esse in hęreditate, quam essent: & ita nõ potest hæres meus auocare fundum ab eo per aliquod interdictum, postea repetit hæres, quod habebat locum Falcid. in legatis.

qualitea

qualiter consulet sibi aduersus dictum Titium? Et dicitur quod datur ei conditio indebiti contra Titium: vt quod supra dodrantem dicti fundi legati est, auferatur eidē hæredi per eundem legatarium. i. auferatur quarta legati. de quolibet enim legato debet hęres habere quartam, ex quo locus est legi Falcidiæ. Vin.

res,[a] quia uoluntate hæredis errantis[b] nactus est possessionem, dabitur actio[c] hæredi, ut id quod supra dodrantem est, auferatur.[d]

Quando aliqua legata debētur ex substitutione, uel in cōditionis euentum legata prima præstātur cautione recepta. Bar.

Interdum omnimodo necessarium est, solidum solui legatario, interposita stipulatione,[e] Quanto amplius quàm per legem Falcidiam cœperit, reddi. ueluti si quæ à pupillo legata[f] sunt, non excedant modum legis Falcidiæ. Veremur autem, ne impubere eo mortuo, alia legata inueniantur, quæ contributione facta dodrantem excedant. Idem dicetur, & si principali testamento, quædam sub conditione[g] legata sunt, quæ an debeantur, incertum est. Et ideo si hæres sine iudice soluere paratus[h] sit, prospiciet sibi per hanc stipulationem.

Bona, quæ ad cohæredem perueniunt ex substitutione vulgari, contribuuntur cum hærede ex institutione. Idem in legatis, nisi nominatim relicta sint. Bar.

[a] Res. Id est. Rei possessio, puta per interdictum quorū legatorum: quod est verum, cum cōsensit hæres legatario post aditam hęreditatem: secus si ante, vt infra, quo. leg. l. j. §. quod ait prætor. Accur.

[b] Errantis. Quia putabat plura esse in hæreditate quàm erant: sed in legato soluendo bene consentiebat: & nihil prohibet aliquem in uno errare, & in alio consentire. [1] & sic non obstat cōtra ff. de iuris. om. iudi. l. si per errorem. & C. de iur. & fact. ign. Leuni testamento.

[c] Actio. Id est, condictio indebiti. [2] ut ff. de condict. indeb. l. 2. & l. qui exceptionem. §. si pars. & C. e. l. error. & j. ad Trebel. l. hæres cum.

[d] Auferatur. Subaudi legatario. L. B.

Interdum. CASVS. Institui mihi hæredē filium meum impuberē: & ab eo legata reliqui, non tamē vltra dodrantē, & ita propter ea legata non habebat locū lex Falc. & ita postea dixi, Si filius meus hæreditatem meā adiuerit, & in pupillari ætate decesserit, substituo ei Titium, & ab eodem substituto multa legata reliqui: quo casu si impubes decedat in pupillari ætate, tenetur substitutus præstare legata à se relicta, & relicta ab impubere, & cōtributione facta vtrorumque legatorum si habet locū lex Falcidia, detrahitur Falcidia: & aliàs non, vt j. eo. l. in ratione. §. quod vulgo. & j. e. l. in duplicibus, & l. seq. Pone ergo quod antequam habeat locum substitutio, tutor dicti impuberis inquietatur ab vno de legatariis petente ab eo integrum legatum volente cauere, quod redderet tantum, quantū apparuerit eū accepisse plus quā licuerit ei per l. Fal. apparuerit dico eo tempore quo habebat locū substitutio. ante enim apparere nō potest. nunquid impubes, siue tutor eius tenetur ei dare integrum legatum, & accipere ab eo dictā cautionē? Et dicitur quod sic. & idē est si alio modo veremur, ne Falcidia ex post facto habeat locum, puta quia institui mihi hæredem dictum filium meum impuberē, & quædā sub conditione legaui quibusdam, & quibusdam aliis quædā purè, quæ sub conditione legata sunt, an debeantur incertū est ideo, quia pendet earum cōditio. & ideo si hæres sine iudice soluere paratus sit purè relicta, prospiciet sibi per dictam stipulationem, siue cautionem quanto amplius &c. Viuia.

[e] Interposita stipulatione. His uerbis. quanto &c.

[f] Legata. A substituto impuberis relicta in pupillari testamento clauso legis contributio: vt Insti. de pup. subst. §. sin autem quis.

[g] Sub conditione. Subaudi purè quædam.

[h] Paratus. Sub. purè relicta. & facit j. tit. s. l. 1. in princ. & j. eo. l. in ratione. §. quod vulgo. & l. in quantitate. §. sed & legatum. Accur.

Id quod ex substitutione. CASVS. Institui mihi hæredes Titium, & Seium, & ambos adinuicem substitui vulgariter, & Titium non ultra dodrantem suæ partis legatis grauaui. à Seio autē tot legata reliqui, quod locum habebat lex Falc. in sua parte hæreditaria: postea Titius, qui non erat grauatus, suam partem repudiauit: & sic ex substitutione vulgari habuit eā Seius. Certè pars prædicta Titij non nimis grauata, pdest legatariis. quibus legatum est à Seio. Is enim hæres, scilicet Seius prædictus, nimis grauatus, similis est hæredi purè pro parte, & sub conditione pro alia parte instituto, subaudi, & cohæredem habenti, & in ea parte, in qua erat institutus purè, erant tot legata relicta, quod habebat in ea locum lex Falcid. in ea autem in qua erat institutus sub conditione, non erat nimia magnum legatorum grauamen. Item & dicas extra casum, quod sunt similes in hoc: quia sicut superiori casu proficit legatariis portio superueniens ex substitutione uulgari, ut ibi dictum est, sic & in isto casu proficit legatariis portio superueniens propter conditionem existentem. Et bene dixi in hoc ultimo casu, quod institutus purè, & sub conditione habebat cohæredem: quia aliàs non esset similis primo: utpotè cum statim adita hæreditate ex parte purè data, haberetur pro purè insolidum instituto: vt ff. de acquiren. hæredi. l. cum hæres institutus. §. 1. & l. sequ. Habuisti ergo ff. quid iuris sit, quando pars non grauata accēdit grauatæ: quo casu dictum est augeri legata. sed si pars grauata accedit non grauatæ, non augentur legata, in quo ponitur taliter exemplum siue casus, l. econuerso, quam supra direcim: Institui mihi Titium, & Seium, & ambos adinuicem vulgariter substitui: & Titium vltra dodrantem suæ partis legatis oneraui, partem autem Seij non grauaui vltra dodrantē. postea Titius, cui erat grauatus, suā partē repudiauit: & sic ex substitutione vulgari habuit eam Seius non grauatus. nunquid legata a Titio relicta augentur ideo, quia apud Seium succedentem, & nō grauatum, sunt omnia bona? Et dicitur quod non. & hoc est verū si legata a Titio grauata relicta sunt ab eo, nominatim per testatorem relicta, s. vt ipse tantum Titius ea præstaret. non autē ita data sunt, Quisquis mihi hæres erit, det talia, & talia legata: quia si ita dixisset testator: videntur esse repetita à Seio substituto, & sic propter partem Seij succedentis non grauatam augerētur, vt & ff. de leg. 1. l. licet. & de le. 2. l. cum pater. §. ab instituto. Sed quid si portio dicti Titij grauata, siue ex bausta deueniat ad Seium non grauatum iure accrescendi, & non iure substitutionis: quia adinuicem non fuerūt substituti? nunquid pars Seij non grauata prodesset legatariis Titij grauati? & Cassius existimauit confundendas esse dictas partes Titij, & Seij, s. vt pars Seij iure accrescendi succedentis profit legatariis Titij, quantum ad Falcidiæ rationem, & ita etiam iudicauit Imperator Antoninus in simili quæstione, & male. vnde Proculus dicit contrarium. & dicit bene, quod pars Seij non grauata non prodest legatariis Titij grauati. hoc dicit usque ad §. si cohæredem meum. Viuia.

[1] Ista gl. è ualde no. sēdm Bar. & eā sequitur Vinc.

[2] Q ñ hæres tradidit rē tāquā suā, secus si tā quā ipsius legatarij. Bal. & Alexan.

Id quod

Id, quod ex substitutione a cohæredis ad cohæredem peruenit, proficit legatariis. b is c enim hæres similis est ex parte purè, ex parte sub conditione hæredi instituto. d sed ea, quæ ab eo e legata sunt, si omiserit hæreditatem, non augebuntur: scilicet si ab eo nominatim f data sunt, non, Quisquis g mihi hæres erit.

Si portio grauata accedit non grauatæ per ius accrescendi, non est locus contributioni. Bartolus, & Alexander.

Si cohæredis mei portio exhausta sit, mea integra, & illam vindicauero: h Cassius confundendas esse partes existimat: Proculus contra. i in qua specie & Iulianus Proculo adsensit, quam sententiam probabiliorem esse puto. Sed & diuus Antoninus iudicasse k dicitur † l commiscendas esse vtrisque partes in computatione legis Falcidiæ.

Si portio accedit portioni. postquam legata cœperunt ab vtroque cohærede deberi, non est locus contributioni. Bartol. & Alexan.

Si cohæredem meum post aditam m hæreditatem adrogauero: non dubitabitur, quin separandæ sint portiones perinde, atque si cohæredi meo hæres extitissem. n

Si in annos singulos legatum sit Titio: quia multa legata, & conditionalia o sunt: cautioni p locus est, quæ in edicto q proponitur, Quantò amplius ceperit, reddi.

a Id quod ex substitutione. Scilicet uulgari.
b Legatariis. Quibus est relictum ab eo, cui accrescit.
c Is. Scilicet hæres, ut subiicit.
d Instituto. Habenti cohæredem. 1 aliàs statim in solidum esset hæres: vt ῀s.de acqu.hær.l.cum hęres.§.qui ex parte. & l.sequ. & sic non esset similis superiori. Vel dic quod est similis quo ad hoc, de quo agitur, & ad hoc ῀j.eo.l. in ratione.in fin. Accursius.
e Ab eo. Cui facta fuit substitutio uulgaris: ut ῀j.eo.l.quod si alterutro.idē in pupillari: ut ῀j.eo.l.in ratione. §. cum situm.
f Nominatim. Vt ipse tantum præstet, vt dictum est à testatore. nam si non expressit tantum, uel æquipollens, vidētur esse repetita à substituto: ut ῀s.de lega.1.l. licet.& ῀s.de lega.2.l. cum pater. §.ab instituto.
g Non quisquis, id est, non sic data sunt, quisquis &c.idē si simpliciter, vt dixi. & ῀j.eo.l.qui fundum. §.qui filium. & §. si.
h Vindicauero. Iure substitutionis: vt supra pro a. §.uel dic iure accrescendi, vt differat à præced.§.
i Proculus contra. Et bene secundum Io.& Alex.vt hic, & ῀j.eo.l. quod si alterutro. Accur.
k Iudicasse. Et ita assentit Cassio. sed nō seruatur: quia fortè nō fuit diffinitiua, aliàs seruaretur: nisi quia Iustinianus dixit contra. nam lex illa, & ea, quæ est infra, quod si alterutro, uidetur Iustiniani, vt C.de vet.iur enuclea. l.1.§.omnia enim merito &c. vel iudicauit speciali beneficio aliquibus concedendo. Et ad intelligentiam prædictorum distingue, quando pars non grauata accedit grauatæ, augentur legata, quando uerò grauata non grauatæ secus est, ut ῀j.eo.l.quod si alterutro: & hoc in cohæredibus: 1 aut in substituto, & instituto videtur idem dicendum, hoc saluo, uel quòd institutus adiit: & tunc substitutus puta pupillaris præstat legata ab instituto eo iure & modo, quo & ipse institutus præstaret. aut non adiit: & tunc distinctio præcedens seruāda est, & probantur hæc per istos §§. ῀j.eo. l. in rōne. § quod uulgo. & §. seq. & l. qui fundū. § qui filium. & §. si. & ῀s. de uulga. substi. l. cohæres. §. cohæres impuberi.
l Dicitur Sed malè, est. n. Iuliani, & Proculi, sicut & Iustiniani seruanda sententia: vt C.de vet.iur.enu.l.1.uel dic, quod non cognitionaliter iudicauit: aliàs lex esset: ut C.de leg.& constit.l.si.
m Si cohæredē. CASVS. Titius instituit me, & Seiū hæredes, & meam partem exhausit legatis, & partem Seij non grauauit, & decessit: postea ego, & Seius adiuimus hæreditatē: & postea ego arrogaui dictum Seiū meum cohæredem. certè in ratione legis Falcidiæ, perinde separatur mea portio à sua, atque si hęres ei extitissem post aditam ab eo hæreditatem: est enim arrogatio quædam species successionis in uniuersum. tali aūt modo debet separari mea portio grauata à sua non grauata, quia non debet prodesse legatariis, quibus à me legatum est per testatorem portio non grauata cohæredis mei prædicti, quam habeo per arrogationem per me de eo factam. & hoc ideo, quia iam erat hæreditas adita ab eo: ut dictum est: quia si non esset adita: tunc bene prodesset legatariis meis: ut ῀s. eodem l. id quod, in princ. Viuia.
m Post aditam. Quid si ante? Resp. idem: 4 ut ῀s.proxi. §. nam vt supra iure accrescendi: ita hic 5 iure potestatis quæritur hæreditas: vt ῀s.de acqui. hære. l.qui in aliena. §.sed & si quis hęres, Azo.
n Extitissem. Est enim quædam species successionis arrogatio. Institut. per quas perso. nob.acq. §.fina. hodie contra: vt Insti.de acqui. per arrog.
Si in annos. CASVS. Seius legauit Titio centum in annos singulos, quo casu dicitur legatum primi anni esse purū: vt ῀s.de annu.leg. l.si in annos singulos. & l. cum in annos. & legibus sequentibus. Item tot alia legata reliquit quibusdam, quod certum erat habere locum Falcidiam. nūc quæritur, qualiter debet detrahi Falcid. de dicto legato annuo? Et dicitur, quod hæres debet soluere Titio legatario legata incontinenti pro tot annis, quantum verisimile est quod viuat idē legatarius. de qua verisimilitudine habes ῀j.eod.l.hæreditatum.& de his Falcidia debet detrahi: & ipse debet cauere hæredi. quod si ante decesserit, quàm æstimatū sit eum posse uiuere, restituet hæredi illud, quod apparuerit eum plus accepisse nomine legati, quam debuerit. Viuianus
o Conditionalia. Nam primi anni purū, sequentiū conditionalia sunt.l. si viuat legatarius: & ut ῀s.de annu.lega.l.4.at stipulatio est vna, vt ῀j.de donat.cau.mor.l.senatus.§. fina.
p Cautioni. Et poterit æstimari: ut dicitur ῀j.eo.l.hæreditatum.sed aliter, vt ῀j.eo.l.cū Titio.& ibi dicet. Hug.
q Edicto. vt ῀s.ti.1.l.1.in princi. Accur.
Id quod natura. CASVS. Titius erat mihi naturaliter tantum obligatus, & ita ab eo petere non poterā. si autem ipse solueret mihi per iuris ignorantiam non posset à me repetere. feci testamentum, & institui mihi hæredem Seium, & multa legata ab eo quibusdam reliqui. nunquid in ratione legis Falcidiæ computabitur in hæreditate dictum debitū naturale, ut sic maiora soluantur legata? Et dixerunt quidam quod nō. sed Iulianus dixit, & bene, quod bene cōputatur in hæreditate. auget enim patrimonium dictū debitū si solutum postea fuerit: & non auget, si non fuerit solutum, & ita ex euentu auget, uel non auget, sicut & debitū conditionale. quod quidem cōputatur in patrimonio eo modo, quo planè dicam ῀j.eo.l.in quantitate.§.magna. Scias etiā, quod si dictus debitor soluat hæredi meo dictum naturale debitum: hæres capit iure hæreditario, vnde si rogatus hæ-

redem

1 Ista non cōgruit literæ, secūdum scribentes.
2 Ista placet Vinc.

3 Limita, si eodē iure succedāt. nā vbi unus iure institutiōis, alter uerò cōtra ta. succederet, nō haberet locū ius accrescendi. nā Bar. in l. fine. §. ea duob. ῀s. de iure pat. Bal. in auth. præterea. C. vnde vir & vxor.

† Hinc apparet & Pandolfo uerisimile non fuisse Antoninū ita iudicasse, atque etiā si ita iudicasset, appareret eius sententiam vnà cū Cassiana improbari hic, & l. quod si in infra e. l. R.
4 Gl. bñ dicit quo ad atrogationem. An. Imo. & Alex. sed nō quo ad rōnem text. Vincen.
5 Gl. innuit quod hic sit distinguendū sicut in §. præceden. displicet tñ Bar. Alc. & Vin.

redem meum ꝙ restitueret hæreditatem meam Sempronio: illud etiam debitum naturale sibi solutum debet Sempronio restituere. Viui.

a Id quod natura. Vt pacto nudo: ut ſ. de pac. l. 1. & l. iurisgentium. §. sed cum nulla.

b Solutum. Errore iuris: secus si facti. quod dic ut C. de iu. & fac. ign. l. cū quis. Accur.

c Computādum. Scilicet totum: sed tantum quantum vendi potest, aut cautionibus explicatur, & euē tus expectatur, ut hic & j. eodem l. in quātitate. §. magna. & j. eo. l. quærebatur.

d Sed Iulianus. Non colligendo, sed addē do.

e Ea euentu. Si fuerit quandocūque solutum, etiā post mortem. & de hoc cauebit, ut dixi. sed contra j. eo. l. in quantitate. in prin. & Insti. eod. §. quantitas. ubi tempus mortis inspicitur. Sed hic videtur fuisse in bonis tē pore mortis, si fuerit postea solutum. & hoc ex ui naturalis obligationis: ibi verò in fructibus, & partu, & similibus nulla erit omnino obligatio.

f Venturum. Vt & j. ad Tre. l. quamuis. in princi. & l. si hæredi eius.

Si in hæreditate est aliquid debitum naturaliter tantum: non computatur in hæreditate statim: quando tractatur de imponenda ratione legis falcidiæ: sed attenditur futurus euentus. Alex.

Id, quod natura [a] hæreditati debetur, & peti quidem non potest, solutum [b] uerò non repetitur: non esse computandum [c] in hæreditate, quidam putant Sed Iulianus, [d] & hoc ex euentu [e] augere patrimoniū, aut nō augere existimat, & hæreditario iure id quoque capi: ideoque & in restitutionem hęreditatis venturum. [f] Si debitor creditori hæres existat: quamuis confusione liberetur, [g] tamen locupletiorem hæreditatem percipere uidebitur, vt computetur [h] ei quòd debet, quamuis aditione confusum sit.

Si debitor. CASVS. Institui mihi hæredem Titium qui debebat mihi c. & multa legata ab eo quibusdam reliqui, & decessi: nunquid videtur percipere locupletiorem hęreditatem propter dicta c. quæ mihi debebat, ut sic in ratione legis Fal. maiora soluat legata? Et dicitur quòd sic: quamuis per aditionem hæreditatis confusum sit dictum debitum, & quamuis per dictam confusionem ipse hęres sit liberatus a dicto debito. Viuia.

g Liberetur. Idē est econuerso: ut ſ. de euic. l. si ei. §. si is. & C. de pac. l. debitori. Sed quidam hoc secundo casu dicunt solutione liberari, non confusione, quasi ante alia sibi soluat creditor. vt ſ. de fideiuf. l. si debitori creditor. & de sol. l. Stichum. §. aditio.

h Computetur. Capit enim iure hæredis, idest, quis hęres est liberatus: unde computat: ut j. eod. l. quod autē. etiam si non est soluendo: ut j. eo. l. quærebatur. Item & quod debet naturaliter tantum: ut d. §. aditio. & ſ. de peti. hære. l. si quid possessor. §. 1. nam talis debiti datio magis est solutio, quàm donatio: ut j. de donati. l. hoc iure. §. pe. Hug.

De impensa. CASVS. Institui mihi hæredem Titiū, & multa legata ab eo reliqui, & decessi: & hæres fecit mihi fieri monumētū de pecunia hęreditaria. nunquid in ratione legis Falc. detrahet hæres dictā pecuniam tā quā æs alienum, & si minora soluat legata? Et dicitur ꝙ sic, si necessarium fuit extruere monumentum. Sed quid si ego testator iussi, ut hæres meus expenderet in monumēto, & in funere meo centū, nunquid si tota cē tum expēdat hæres deducet ea in ratione l. Fal. Et dicitur, quod non amplius deducet, quam qđ funeris causa consumptum est, nisi species monumenti esse modica, quia tunc etiā expensam monumenti deduceret. nō. n. ita necessaria est ędificatio monumenti, sicut est necessarium, & necessaria funus, & sepultura. & ideo si alicui legata est pecunia: ut inde faciat monumentum, bene detrahetur eius Falcid. & hoc dicit cum l. sequ. Viuia.

Impensa facta in funus ab hærede, detrahitur ut æs alienū, et pecunia legata ad monumentū, defalcatur nisi monumentū sit necessarium h. d. cū l. seq. Alexan.

De impensa monumenti nomine facta quæritur, an deduci [i] debeat? Et Sabinus ita deducendam putat, si necessariū fuerit monumentum extruere. Marcellus consultus, an funeris, monumentiq; impensa, quantā testator fieri iussit, in ære alieno deduci debeat; respondit non amplius eo nomine, [k] quā quod funeris causa consumptum [l] sit, deducendum. Nam eius quod in extructione monumenti erogatum sit, diuersam esse causam. Nec enim ita monumenti ædificationem necessariam esse, ut sit funus, ac sepultura. idcirco eum, cui pecunia ad faciendū monu

i Deduci. Scilicet ut æs alienum. Acc.

k Eo nomine. No. differentiam inter funeris impensam, & monumenti, ut prima deducatur, ut hic, & ſ. de inoff. testa. l. Papinianus. §. quarta autem. & Instit. eod. §. cum autem. & licet dicat hic quanta est facta [1] dic tamen, ꝙ non ultra uoluntatē defuncti. sed minus quandoq; inspecta dignitate & facultatibus. quæ dic ut ſ. de reli. l. at si quis. §. æquum. Sed quidam dicunt etiam plus si parum taxauit. arg. j de verb. significa. l. cum in testamento. in secunda, scilicet monumenti, dixit Sabinus deducendum. Marcellus quòd non deducitur vt æs alienum, vel expensa, uel ad hoc legata, ut hic. Et si quæras quanta est facienda, dic, aut testator taxauit, & tunc minus, non plus potest expendere hæres, uel in legato date in pręiudicium legatariorum, minus autem sic, ut dixi & in funere: ut ſ. de petitio. hæreditatis. l. hæreditas. §. 1. & de negoc. gest. l. qui alienam. §. libertos. & de relig. l. at si quis. §. æquum. Sed contra in utroque infra, de uerbor. signi. l. cum in testamento. ubi plus potest, non minus. [2] Sol. ibi. Aut non, & tunc minus quam potest, debet expendi: ut j. l. proxi. & semper deducitur Falc. Sed nonne expensa monumenti est funeris? Respondet sic: si non habet sepulchrum vbi humetur: & tunc est vt æs alienum. si autem habet, tunc non. & sic intelligitur j. l. proxi. & secundum hoc corrigitur Sabinus per Marcellum in monumento. Sed alij distinguunt: si necessaria expensa monumenti, ut tunc bene dixerit Sabinus: an nō: & tunc Marcellus, quod potest esse verū, si adeo fuit necessaria, ut sine ea humari non potuerit: & sic potest dici etiam funeris impensa.

l Consumptum. Iussit expendi x. sed v. tantum impendit: uel parcitate, uel quia modum testator excesserat: & ita in præiudicium legatariorū non plus deducitur. nec ob. j. de uerb. sign. l. cum in testamento. ut ibi dixi. Item nec ob. ſ. de pe. hære. l. hæreditas. ubi etiam si excesserat testator probabilē modum, quod repetet: quia hic minus, ibi plus. Vel dic ut ibi.

ADDITIO. Dic quòd illa lex loquitur in casu diuerso. s. an detur actio. neg. gest. extraneo pro pecunia per eum consumpta, secundum Bar.

Aliàs, & hæc.

Funeris ĩpēsa & monumenti differunt.

[1] Dic ꝙ in pręiudicium iuū pō: plus expendere nō in legatariorū. B. Ange. & Vincen.

a Passurum. In totum, vel secundū alios, in eo quod nō est necessarium: vel secundum illos non detrahitur in l. sequenti. cum ibi modicum, & sic necessarium. sed cer tē modicum potest esse nō necessarium, si alias habeat sepulchrum. Accur.

b NEc amplius. Ad speciem. Tunc ergo non habet locum Falcidia, quia necessario est factum. Sed cōtra s. l. proxi. in fine. Respon imo potest esse. quod non necessario fiat hæc modica species monumenti, si sepulchrum aliud erat testatoris, in quo potuit inferri, vel sepeliri. Accursius.

†Multa hunc locū grauiter & copiose disserit Pla. d alo. 7. de legibus.

mentum legata sit, Falcidiam passurum. a

Marcellus libro xxij. Digestorum. II.

NEc amplius concedendum † erit, quā quod sufficiat ad speciem b modicam monumenti.

Quod hæres acquirit ex sua diligentia, vel alterius stultitia, non computatur in hæreditate. Alex.

Paulus lib. singu. ad leg. Falcidiam. III.

SI hæres institutus eā hæreditatem, quæ soluendo non est, vendiderit: vix c quidem poterit persuaderi, non fuisse eam hæreditatem soluendo, quæ emptorem inuenerit. vera autem ratione nihil legatariis debebitur: quia magis ex stultitia d emptoris habere ui detur hæres institutus, quàm ex bonis defuncti. Nam & econtrario si malè vendiderit res hæreditarias, nō erit hoc legatariorum detrimētum. Ita ergo commodum e debet esse hæredis, si bene res administrauerit. Sed & si is, qui soluendo non est, legauerit: & hæres cū creditoribus deciderit, f ne solidū solueret, & ob eam decisionem factum sit, vt aliquid retineret: nihil tñ legatariis debiturum: quia eam pecuniam non ex hæreditate, sed ex decisione g habeat.

Paria sunt relinquere decem annua reipublicæ, vel relinquere solum triginta semel tantum quoad imputandam rationem legis Fal. Alex.

Item si reipublicæ h in annos singulos legatum sit: cùm de lege Falcidia quæratur, Marcellus putat: tantum videri legatum, quātum sufficiat sorti i ad usuras trientes eius summæ quæ legata est, colligendas. k.

Potest quis causam dominii sibi mutare noua causa extrinsecus superueniente. Bar.

Papinianus lib. xvj. quæstionum. IIII.

FVndo mihi legato sub conditione, pendente legati conditione, hæres me hæredem instituit, ac postea legati conditio extitit. in Falci-

SI hæres institutus. CASVS. Instituit mihi hæredē Titium, & ab eo tot legata reliqui, quod solutis legatis non remaneret hæredi quarta, vnde hæres poterat detrahere quartam de legatis: & decessi. Postea dictus hæres vendidit hæreditatem meam, & inuenit ita stultum emptorem, quòd ipse emptor dedit ei tantum nomine pretij, quod bene, si vult, potest soluere integra legata: & tantum sibi retinere quod facit quartam hæreditatis: nunc legatarij petunt ab eo integra legata: nūquid tenet eis soluere integra? & dicitur, quod nihil legatario, vel legatariis debebitur, ex eo, quod plus vēdidit hæres hæreditatem, quā valeret: quia illud plus magis videtur hæres habere ex stultitia emptoris, quàm ex bonis defuncti. Nam & econuerso si malè vendiderit hæres res hæreditarias, non erit damnum legatariorum, imò suum. ita ergo commodum debet facere hæres, si bene res administrauerit vendendo eas: ut dictum est: & nō si male. Sed pone retento eodem casu, quòd ego testator non eram soluendo, quantum ad creditores meos: & hæres meus prædictus transegit cum creditoribus, ne solueret eis solidum, imò partem debiti retineret: nunquid de illa parte quam retinuit ex transactione debebit aliquid legatariis? Et dicitur quòd non: quia eam pecuniam habet ex transactione, & non ex hæreditate. Viuia.

c Vix. Id est, nullo modo. sic s. ad Velle. l. tutor. in princi. vel vix. i. cum difficultate. sic s. de iudi. l. vix. & est sic quia nec heredem inuenit hæreditas non soluendo: vt j. de bo. lib. l. libertus qui soluendo. sic ā. de lega. 2. l. cum pater. §. Mæuio. Accur.

d Stultitia. Sic j. ad Trebel. l. debitor. in fi.

e Commodū. Sic C. de alluu. l. fi. & C. de pp. l. fina. & j. eo. l. in quantitate. circa prin. Accur.

f Deciderit. Id est, transegerit.

g Decisione. Id est, transactione. & sic de sua negotiatione egregia, vel alterius stultitia. sic C. arbi. tut. l. 4. & l. debitor. j. ad Trebellia. & s. de hæredi. vendi. l. venditor ex. in med. l. 2. & supra de transactio. l. Imperatores. in fi. secundum vnum intellectum. est tam melior ratio, quàm hic reddat: quia tempore mortis inspicitur patrimonij quantitas: vt infra eo. l. in quantitate.

h Item si reipublicæ. Titius x. annua respubl. reliquit: vel in perpetuū, vel simpliciter, quod intelligitur in perpetuum: vt s. de annu. leg. l. annuam. in fin. Quæritur qualiter Falci. detrahitur? Et respon. tantum videri legatū, quantū sufficit sorti eius summæ, quæ legata est: si colligamus trientes vsuras cuiusdam quantitatis maioris in triplum, quam ea quæ legata est, vt puta legata sunt x. perinde habetur, ac si xxx. essent relicta: quæ triginta ad vsuras trientes facerent in anno x. & sic sunt hæc paria quo ad Falcidiam xxx. & x. annua sed videtur fieri aliter computatio: vt j. e. l. cum Titio. Solut. secus est in priuato, quam in repu. Item contra. j. e. l. hæreditatum. in fi. a. respō. Sed hic quātitas singulis annis ibi vsusfruct. vel aliter potest fieri cōputatio, vt ibi dicitur: & potest fieri, vt hic dicitur. Potest & secundo hic poni casus: puta legata fuerunt reipublicæ x. singulis annis vsque ad triennium: & quæritur de Falcidia: & respon. quantum si xxx. essent legata. nam & xxx. annis singulis recolliguntur x. ad triētes vsuras. Accur.

i Sorti. Id est, cuidam quantitati, puta xxx. sufficienti ad colligendas singulis annis vsuras trientes eius summæ, i. tantæ quantitatis quæ legata est. Item nunquid ex legato primi anni detrahetur totum?

ADDITIO. Dic q non, secūdum Ra. Cu. Imo. Ale. & Vin.

k Colligendas. Id est, colligamus trientes vsuras eius summæ purè relictæ, quæ ter tantum contineat quām illa, quæ in annos singulos relicta est.

FVndo legato. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium, & legauit mihi fundū sub conditione, & decessit: & Seius adiuit hæreditatem suā. postea pendente conditione dicti legati dictus Seius hæres Titij fecit testamentum, in quo instituit me hæredem: & à me quibusdam multa legata reliquit, etiam vltra dodrantem,

† Fallitur hic Acc. in explicādo triētibus vsuris. sūt aūt triētes vsuræ quibus in singulos cētenarios quaterni nummi annui pēduntur: sic dictæ q̄ sint vsuræ cētesimæ pars tertia. pin de si resp. decē nummi annui legati sūt ī falcidiæ rōne ineūda hæres ob hoc legatū annuū ducēta & quinquaginta ī putabit legatariis eū summa triētibus usuris decē nūmos annuos cōficiat. hæc ī terpretatio Hierony. Grolorio, Aureliano ferri accepto debet, ex cui⁹ lucubrationibus in l. lecta. s. si certū pet. hæc collegimus.

r Displicet Alexan. & Vincen.

s Ista lectura non hēt dubiū secūdum Pau. nec congruit text. Alexan. & Vinc. licet placet Petro de Butrio.

dodrantem, ita quod habere debet locum Falc. in testamento suo. decessit dictus Seius: & postea extitit conditio dicti legati mihi à Titio relicti. nunc in ratione legis Falci. quæritur, nunquid dictus fundus mihi per Titium sub conditione legatus, intelligatur esse meus iure legati, an uero iure hæreditario, quasi habeam eum à Seio hærede, & non à Titio primo testatore? Et dicitur quòd intelligitur esse meus iure legati mihi à Titio relicti. nam potest esse fundus prædictus meus ex causa legati: quia extitit conditio legati, ut dicit litera: & ex quo habeo ex causa legati dominium eius: non possum habere iure hæreditario. nam alicuius rei dominium ex pluribus causis habere nõ possum. si ergo dictus fundus meus ex causa legati detrahetur ut æs alienum de hæreditate

diæ ratione; [a] fundus, non iure hęreditario, sed legati, meus esse intelligitur. [b]

Non vitiatur res, si venis in eum casum, in quem non potuit inchoari, si casus superueniens tendit ad eundem effectum cum primo. Barto.

Idem libro viij. Responsorum. V.

Verbis legati, uel fideicommissi non necessariò [c] ciuitati relinquitur, quod ex causa pollicitationis præstari necesse est. [d] Itaque si

hæredis, qui me instituit: & sic ratione legis fal. nõ proderit legatariis, quibus ipse hæres Titij legauit si autem iudicaretur me habere dictum fundum iure hæreditario quasi ex hæreditate hæredis, bene prodesset dictis legatariis. Viuia.

a Ratione. Per me detraheoda. Accur.

b Intelligitur. Sed quare nõ ex utraq; causa est meus? Respon. quia non possum esse dominus ex pluribus causis: ut ꝭ. de re. iur. l. non ut ex pluribus. licet possidere sic: ut ꝭ. de acqui. pos. l. 3. §. ex pluribus. detraham ergo hunc fundum: ut æs alienum: ut C. de bo. autho. iud. pos. l. j. & ꝭ. eo. l. in ratione. §. quod uulgo. Item not. mutati mihi causam dominij: quia primo eram dominus ex pura institutione: postea ex legato purificato. sic ī. de hære. insti. l. 3. §. qui fideicommissariam. & fit hoc extrinseca [1] causa superueniẽte, aliàs non possem, sicut nec in possessione: ut ꝭ. de acq. poss. l. 3. § illud. Sed contra huic ī. de act. emp. l. cui res. ubi non habeo ex causa legati, eum est mihi legatum in euentum cõditionis si medio tempore emi. Sed dic ibi, non habeo. i. uideor nõ habere nisi repetam pretium: ueruntamen habeo ex causa legati: & ideo non ago actione ex testamento, à qua est liberatus hæres. sed actione ex empto, quasi nõ tradiderit: & quasi egomet mihi euicerim. Sed huic responsioni obstat ī. de leg. 1. l. planè. §. quod si rem. ubi dicit, quod ad pretium competit actio ex testamento. Sed ibi non ab hærede emi, sed ab extraneo, cuius erat: & ideo peto pretium ab hærede, qui non est liberatus: ut insti. de leg. §. si res aliena. & facit ī. de leg. 1. l. huiusmodi. §. qui seruum. in princi. Sed in fi. contradicit ibi, quod si iudicio &c. ubi agitur ex testamento ad pretiũ. Sed & ibi dicas [2] quod emi ab extraneo: licet superior pars §. loquatur. cum emi ab hærede. & facit ī. tit. 1. l. si fundum. & ī. de leg. 1. l. si fundum. in princ. & l. si mihi Sempronius. & ꝭ. eod. l. si à me tibi. & l. cum dotem. & l. sed si vsusfructus. §. 1.

Verbis legati. CASVS. Titius pollicitus fuit reipubl. x. ex aliqua iusta causa, puta ob honorem, uel similem causam, uel sine causa pollicitus est: incœpit tamẽ facere qđ pollicitus est: & sic bene tenetur dictæ reipublicę: ut ꝭ. de pol. l. j. §. j. fecit postea dictus Titius testm̃, & instituit sibi hæredem Seium: & legauit, & per fideicommissum reliquit dictæ reipublicæ dicta decem, quæ ei ex pollicitatione debebat, & multa alia legata quibusdam reliquit: & postea decessit dictus Titius testator. nunc Seius hæres detraheos cum legatariis rationem Falc. uult etiam de dictis decem detrahere Falcidiam reipublicæ, nunquid potest? Et dicitur quod non: quia respublica non debet habere dicta decem ex legato, sed ex pollicitatione: quia legatum non valet eo quod nullum cõmodum consequitur respublica propter dictum legatum. secus si respublica consequeretur commodum propter legatum: quia tunc valeret legatum, & de commodo detraheretur Falcidia. Itaque si debiti modum, testamẽto dictus testator excessit, puta quia legauit reipublicæ quindecim cum ex causa pollicitationis prius factæ deberet decem, tantum in quinque valebit legatum, & de quinque detrahetur Falcidia: & propter dicta quinque superflua potuisset testator relinquere fideicommissum alij à dicta republica: quia in quinque videtur honorata respublica per testatorem, & in dictia quinque grauari potest per eũdẽ testatorem. Sed & si testator debebat reipublicæ decem in diẽ, uel sub conditione: & illud legauit ei purè: & sic dies, aut conditio fecit vtile legatum: certè in hoc casu non petet respublica actione ex testamento utilitatem tantum repręsentationis factæ per legatum, sicut in superiori casu petitur tantum superfluum debiti: imò petetur hic totum creditum factum purũ per legatũ: semper tamẽ dico, quod de solo cõmodo detrahetur Falcidia etiam in hoc casu: ut ī. eo. l. 1. §. si quis. Sed pone quod cõditio dicti crediti, uel dies uenit uiuo dicto testatore, eodemque debitore, qui illud debitum purè legauit, & sic peruenit legatum ad eum casum, à quo incipere non poterat. Certè non constituitur propter hoc irritum dictũ legatum. nam à principio valuit, cum relictum fuit. Quod autem ab eo casu incipere non potuerit, dicit principiũ huius legis. Viuianus.

debiti modum testamento dominus excesserit, superfluum duntaxat [e] Falcidia minuetur: quare nec fidei committi legatarij poterit. [f] Quòd si dies, aut conditio legatũ fecerit: [g] non utilitatis æstimatio, sed totum petetur, quod datum est: [h] nec si uiuo testatore dies uenerit, aut conditio fuerit impleta: fiet irritum, [i] quod semel competit.

Venuleius libro xiij. Stipulationum. VI.

c Non necessario. Id est, non vtiliter. Accur.

d Necesse est. Quod est, quandò cum causa, puta ob honorem, vel etiã sine causa, sed incępit: ut ꝭ. de polli. l. 1. in princip.

e Superfluum duntaxat. Vt no. ī. e. l. 1. §. si creditori.

f Poterit. In eo quod erat debitum, in eo quod est ultra. sic: ut dixi ī. e. l. 1. §. si creditori. Accur.

g Fecerit. Vtile sub. quia debitum erat in diẽ, uel sub conditione: ut supra de leg. 1. l. si creditori: & lege seq. Accursius.

h Datũ est. Id est, relictũ. & petetur ex cã legati. Acc.

i Irritum. Imò fiet inutile: ut ī. de leg. 2. l. debitor. 2. respon. Sed expone: ut ibi. i. sine commodo, ualet tamen, & actione ex testamento peti poterit: ut hic, & Inst. de leg. §. si quis debitori. uer. potest. uel illud est ius uetus. sed hic, & Inst. eo. ẽ ius nouũ. uel ibi recitat [3] quorũdã opin. quæ hic, & Inst. reprobantur. Itẽ nota, ꝙ nõ uitiatur beneficiũ ex superuenienti casu. [4] sed at. cõtra. ī. de iis, quæ pro non scri. ha. l. 3. & ad le. Aquil. l. quia in eũ.

ADDITIO. Dic quod hic casus superueniens tendit ad eundem effectum cum primo. ibi uero secus. Bar. Pau. Alex. & Vinc.

[1] Et verius: aliàs sec. Pan.

[2] Hæc uiolat text. & displicet Bart. Ang. Alexan. & Vincent.

[3] Istæ duę displicent Alexã. & Vincen.

[4] Bñficiũ ex superueniẽti casu nõ uitiat, nec est an gustandũ bñficiũ in ris. Card. ī cle. j. đ re perm. Spe. ī tit. đ lud. dele. §. sequit uidere uer. sed nunquid.

Si rir

SI vir uxori. CASUS. Titia nupsit Seio, & dedit ei in dotem centum, & fecerunt simul pactum, quod si mulier prædecederet, vir lucraretur dictam dotē. post ea mulier fecit testamentum, & instituit sibi hæredem dictum suum virum: habebat enim mulier alia præter dotem, & ab eo reliquit quibusdam multa, & decessit postea dicta mulier. & vir, idemque hæres expendit c. in funus eius: postea contrahit rationem Falcidiæ cum legatarijs. dicit idem vir se velle detrahere ut æs alienū dicta c. quia funeris impēsa solet deduci ut æs alienum: ut s. eodem l. j. in fin. Quæritur nunquid possit integra dicta c. deducere? Et dicitur quod non. quia non videtur impendere tota centū quasi hæres: imo partem quasi hæres, & illam deducet [1] & aliam partem de suo proprio propter dotem, quam lucratus est ex pacto, & illam non deducet. nam cum mulier decedit funeranda est pro portione rata ex dote, quæ penes virum remanet, & ex cæteris bonis mulieris, unde si in dote fuerunt c. ut dictum est, in hæreditate autem ducenta: duas partes sumptus funeris inferet vir prædictus ut hæres, & tertiam de suo proprio pro dote: ut supra de reli. l. Celsus. & l. sequen. & hic. Vivia.

SI vir [a] uxori hæres exstiterit, & in funus eius impēderit: non videbitur totum, quasi hæres impendere: sed deducto eo, quod quasi dotis nomine, quam lucrifacit, conferre [b] debuit.

Si legatur individuum, & imminet Falcidia: debet æstimari: & de eius æstimatione Falcidia detrahi. Alex.

Papinianus lib. vij. quæstio. VII.

LEge Falcidia interveniente legata servitus, [c] quoniam dividi non potest, non aliter in solidum restituetur, [d] nisi partis [e] offeratur æstimatio.

Idem libro xiiij. quæstionum. VIII.

IN lege Falcidia, æris alieni rationē in hæreditate relicti, quod [f] unus ex hæredibus solvere damnatus sit, ipse solus [g] habebit.

Fructus pendentes dicuntur pars rei: & ipsam reddunt pretiosiorem: secus in partu existēte in ventre. Bar.

Idem libro xix. quæstionum. IX.

IN [*] lege Falcidia placuit ut fructus postea percepti qui maturi mor

[a] Si uir. Berta dedit c. in dotem sub pacto, quod uir lucretur dimidiam. hæc decessit, & uiginti in funus eius impendit uir. certè decē de suo, & decem non de hæreditate alia decē videntur ab hæreditate impensa, ut s. de relig. l. Celsus. & l. seq. cum ergo contra legatarios deducit Falc. secunda decem, quę impendit ut hæres, deducit ut æs alienum: ut s. eo. l. j in fi. ubi de primis non est quæstio: quia non sunt de hæreditate mulieris, [1] sed cū uir impendit decē pro se, & decem de hæreditate. in quam causam videtur primo impendisse? Ut in utraque pro rata impendisse, cū nulla sit antiquior: ut j. de sol. l. cum illud. Vel verius primo in eo quod suo nomine debuit eo. tit. l. magis. & C. de dote prælег. l. si. Et no. quod qui impendit in funerando, non ob hoc ipsum uidetur gerere pro hærede: ut s. de reli. l. at si quis. §. plerique. & s. de acquir. hæred. l. pro hærede. nisi fortè qualitas personarum aliud inducat: ut ibi no. nec obst. quod hic dicimt, quod uideatur impendere quasi hæres id tantum, quantum de hæreditate impendendum erat. quoniam hic constabat eum esse hæredem. & iam gessisse pro hærede, sed dubitabatur, an totam impensam fecisset ut de hæreditate, an partem ex dote quam lucrifecerat: & sic ex suo proprio. Accursius.

[b] Conferre. Id est, impendere, quod erat decem.

LEge Falcidia. CASUS. Institui mihi hæredem Titium, & legaui Seio servitutem eundi per fundum meum, & quibusdā alijs multa alia legata reliqui, & decessi. nūc quæritur, qualiter de dicta seruitute debeat detrahi Falci. & certè cum diuidi non possit, debet hæres eam præstare integram Seio legatario. & legatarius debet offerre hæredi partem æstimationis seruitutis eiusdem tantam, scilicet quantam amplius cępisse uidetur legatarius, quā liceat ei capere per Falci. quartam: ut s. de leg. ij. l. cum filius. in prin. & non aliter legatario præstabit hæres integram seruitutem prædictam, quam si ipse legatarius pręstet ei dictam æstimationis partem. Vivianus.

[c] Seruitus. Realis, vel personalis excepto usufructu solo. ut s. eod. l. j. §. si ususfructus.

[d] Restituetur. Id est, præstabitur legatario. & hoc opposita exceptione doli: ut j. de exceptio. do. l. pure. §. j. Accursius.

Nisi partis. Id est, pars æstimationis. sic C. commu. de l. j. & s. de le. ij. l. cum filius. in princ. pars enim seruitutis nulla est, sed secus est in libertate, quæ Falcidiam non patitur: ut s. de inoffic. testam. l. Papinianus. §. quarta autem. & d. l. cum filius. Accur.

IN lege Falcidia. CASUS. Institui mihi hæredes Titium, & Seium, & multa legata ab eis reliqui. & dānaui Titium quod ipse solus solueret Caio centū, quæ ego ei debebam, & decessi. nunc Titius, & Seius hęredes detrahunt Falcidiam legatarijs. & Seius uult ita bene deducere medietatem de dictis c. tanquam æs alienum, ac si ipse esset damnatus soluere: nunquid potest? Et dicitur quod non. imo solus Titius damnatus deducet integra dicta centum de sua parte, nam quilibet eorum est hæres pro dimidia. & quilibet debet soluere medietatem legatorum, & Titius debet soluere integra dicta centum creditori. unde ipse solus ea deducere debet de sua parte. Vivia.

[f] Quod. Scilicet totum.

[g] Ipse solus. Id est, ipse solus tenetur creditoribus, quod falsum est: ut C. si certū pet. l. j. & Instit. de fideicō. hæred. §. sed illud interest. Vel dic. id est, solus deducet totum, & de tota hæreditate, non tantū de sua parte: imo certe secundum H. id est, de sua parte tantū. quia testator dānauit eum in hoc, unde cū in singulis hæredibus ratio legis Falcidię imponitur: ut j. eodē, l. in singulis. & Insti. eodē, §. & cū quæsitum. & §. cum autem. ipse solus detrahet: quia ipse soluere debet, [2] non cohæres. licet enim ambo possint conueniri, tamē agit alter actione ex testamēto contra hunc non soluentē: ut s. de leg. j. l. seruo legato. §. si testator. & de leg. ij. l. cū ab uno. licet lex illa uideatur aliquantulum obstare. Sed expone ut ibi no. [3] & facit s. fa. ercis. l. his. §. sed & cum monumentū. & l. si filia. §. Papinianus. & §. idē Papinianus. sed an de hoc quod legatur cohæredi, fiat illa detractio? quod uidetur: ut d. §. Papinia. Accur.

IN lege Falcidia. CASUS. Titius seminauit fundū suum: & postea fecit testamentū. & instituit sibi hęredem Seium, & multa legata ab eo quibusdā reliquit, & postea decessit: & tempore mortis suæ fructus dicti fundi erāt maturi: & postea hæres percepit eos fructus. nunc nolunt legatarij, quōd dicti fructus augeant hæreditatē, ita quōd ipsi maiora legata percipiant non obstante Falcidia. nunquid debent cōputari in hæreditate? Et dicitur quōd sic. secus est in uentre ancillæ: quia ille nūquā auget hæreditatē, & est ratio, quia partus nondum editus, non recte dicitur esse homo: fructus autē pēdentes &

[1] Primæ pars glosę est de mente P. Alex. & Vincē.

[*] In P. Fl. incipit, in falcidia placuit.

[2] Et bene B. Angel. Pau. Alex. & Vincē.

[3] Dic quōd ibi est ipse elae fauo se dotis. Bar. Alex. & Vincē.

[4] Aliàs ē lex, si uni.

tis tempore [a] fuerint, augeāt hæreditatis æstimationē fundi nomine, qui videtur illo in tpe fuisse pretiosior. circa ventrē ancillæ nulla tpis admissa distinctio est, [b] nec immeritò: quia partus nondū editus, homo [†] nō rectè fuisse dicitur.

Idem li. xx. quæst. X.

QVod [c] suprà quadrantem ad hæredem pōt peruenire, [d] suprà dodrantē in pecunia [e] legatum [f] nō onerat [g] hæredem: veluti hæreditas pupilli, si fortè substitutus sit exheredato, [h] q patri pupilli hæres extitit. [i]

Idem li. xxix. quæst. XI.

IN ratione legis Falcidiç, retentiones [k] omnis temporis hæredi in quadrantem imputātur.

Illud, quod si extaret, non æstimaretur, hæredi non imputabitur: aliàs secus: etiam si est peremptum. Bar.

Si seruus sub conditione libertate data, vita decessit: si quidem impleta conditio quandoq; fuerit: hæredi non videbitur perijsse. Quòd si defecerit: in contrarium ratio trahit: [l] sed quanti

tes & matuel tempore mortis testatoris dicantur esse pars ipsius fundi, in quo pendent. Viu.

[a] Mortis tempore. Sub. maximè. Sed contra ī. eo. l. in ratione ij. ij. respon. vbi dicitur fructus non augere hæreditatem. Solu. hic erant sati tempore mortis: & sic pars rei: & sic animo terræ pretiosioris augent: ut arg. supra, de rei vend. l. fructus. ibi non. Et eodem modo solue, vt infra eo. l. in quantitate. circa princi. & in lib. eo. §. quantitas. Accur.

[b] Distinctio est: Erat in vtero, vel non tempore mortis. nā non est pretiosior ancilla propter ventrem, sit iā cōceptus, vel nō. nec enim eius partus auget hæreditatem donec in vtero est: nec videtur pars quo ad hoc, nec quo ad vsucapionem impediendā propter uitiū matris: ut ī. de vsucap. l. si aliena. §. Scæuola. secus tamen quo ad edictū de li. agn. siue rescriptum principum super eo: ut s. de uētre insp. l. j. §. ex hoc rescripto. secus tamen quo ad eū qui emit ancillam prægnantem, qui uidetur emisse partum tanquam eius partem: vt s. de leg. 2. l. si quod ex Pamphila. Item non obstat, q uidetur natus: ut s. de statu hom. l. qui in utero. quia nihil hic de suo commodo quæritur, sed hæredis, & legatariorum commodo, & incommodo. Itē si quæras, quando fructus computantur in quartam. dic ut ī. eodem l. Paulus respondit. §. j. & ij. Accur.

QVod supra. CASVS. Filium meum impuberem exhæredaui, & institui hæredem mihi Titiū, & ab eo instituto reliqui quibusdam legata ultra dodrantē: ita quòd habet locū de iure Falc. & postea dictū institutū substitui dicto meo filio, q possum de iure facere: ut s. de uulg. subst. l. j. §. substituere. & ita dictus Titius institutus, & substitutus sperat habere hæreditatē filij mei ex substitutione: non tamen adhuc est ei delata. nunquid hæc spes onerat eundē Titiū, ut tantū plus videatur habere in mea hæreditate, quantū est hæreditas filij mei, quā habere sperat, ut sic tantum minus detrahat nomine Falcidiæ de legatis à se relictis? & certè non onerat eum. & ita construe literam, legatum in pecunia supra dodrantē non onerat heredē, subaudi, eo. i. ideo quòd. l. quia, ad hæredem potest peruenire sibi aliquid, quod sit supra dodrantem. i. quod sit ultra dodrantem quem debet habere in mea hæreditate, quem quadrantem non reliqui ei integrum: ut supra dixi, ueluti hæreditas, &c. sed & nominaliter potest poni illud uerbum, qđ in prin. l. hoc modo. illud quod supra quadrantem ad hæredē pōt peruenire, non onerat hæredem, & subaudi, cum est legatum ab hærede instituto in pecunia supra dodrantem, ueluti hæreditas, &c. Viu.

[c] Quod. Id est, quia, uel propriè. & dic pupillum exhæredaui, & extraneum institui, quē pupillo substitui, & primis tabulis institutum ultra dodrantem grauaui. certè non propter hoc minus detrahit Falcidiam, quod habet spem substitutionis. Accur.

[d] Potest peruenire i. possibile est. adhuc tamen delata nō est ut dixi. Alij secundo ponunt casum, etiā qđ iam delata est: quia iam pupillus decessit, sed nondū substitutus adijt, [a] & aliud dicūt, si pupillus fuisset institutus, nā tunc statim potest adiri a substituto, imò etiā ex necessitate debet: ut C. de iure delib. l. quidam. solida legata præstat non deducta fal. ut ī. eo. l. qui fundum. §. qui filium. & §. seq. quæ positio satis placet. Accur.

[e] In pecunia. Secus si non est pecuniarum: ut libertas, quæ grauat hæredem, vt Falcidiam non detrahat: ut s. de inoffi. test. l. Papinianus. §. quarta autem. Accur.

[f] Legatum. In primis tabulis. secus si in secundis: ut ī. l. proxi. §. pen. & vlti.

[g] Non onerat. Quin detrahat Falcidiam.

[h] Exhæredato. Pupillo. Accur.

[i] Extitit. Nam idem fuit patri institutus, & pupillo exhæredato substitutus. Accursius.

IN ratione. Ita pones hic exemplū, siue casum. Institui mihi hæredem Titium, & seruo meo Sticho legaui centū sine libertate, & multa alia legata quibusdam reliqui, & decessi. Certè dictū legatum quod reliqui seruo meo non valuit: ut s. de leg. j. l. plane j. §. si coniuncti. ij. respon. vnde hæres apud se retinet illud legatum, & sibi debet in Falcidiam imputare, ut prosit alijs legatarijs. & idem est in omnibus alijs retentionibus, quas fecit hæres de quibusdā legatis à se relictis, & ea non prçstat legatarijs quibusdam propter aliquā iustam causam, & sibi retinet: & ideo dicit litera, retentiones omnis tēporis, &c. quia siue à principio non ualeat legatū, ut dictū est, siue ualeat: sed ex accidenti factum est inutile: semper hæres sibi retinet, & imputat sibi in Falcidiam: ut hic, & ī. eod. l. non est dubium. & l. sequenti.

Si seruus. In stitui mihi hæredem Titium, & reliqui Sticho seruo meo libertatem sub cōditione, si nauis ex Asia venerit vsque ad annum: & multa alia legata quibusdam reliqui, & decessi: & Titius adiuit hæreditatem meam: & postea ante impletam conditionem libertatis decessit dictus Stichus. certè si impleta fuerit postea quandocunq; conditio prædicta libertatis, non uidebitur relictus seruus perijsse hæredi, imo legatarijs: vt tanto minus videatur in hæreditate fuisse, quantum valebat seruus. Si autem defecerit conditio libertatis post mortem dicti serui tunc ratio trahit in contrarium, scilicet vt hæredi perijsse videatur, vt scilicet tantum plus videatur in hæreditate habere, quantum valebat statuliber tempore mortis: vt sic alijs legatarijs prosit illud. Quamuis autem ita distinxerim: tamen Imperatores Marcus, & Antoninus decreuerunt, tantum hæredi perijsse spreta dicta distinctione, quanti statuliber moriens fuisse videbitur: & ita mora dicti serui semper spectat ad damnum hæredis: siue hæreditatis, & non ad damnum legatariorum vt infra eadē lege, §. si seruus. quæ solet contraria signari, sed est concordantia secundum prædicta. & secundum prędicta habeas §. ibi: hæredes quibus, &c. Viu.

[k] Retentiones. Id est, quia non fuit legatum, & sic remansit vel inutiliter: uel si utiliter, postea aliqua ratione fit inutile. ut ī. eod. l. non est. & l. nec interest. & l. ex asse. & l. in ratione. §. pen. & fin. & l. in quantitate. in fine. Accur.

[l] Trahit. Vt uideatur hæredi perijsse.

Videbitur.

[†] Hō. n. dicitur ab ipsa natiuitate Mādos. de Æta. mino. c. i. in princ. de Natiuita.

[a] Neq; ēt uacen pp fœtū. Ange. Alex. & Vinc.

[a] Idē si adiuerit secundum Paul. & Vinc.

a Videbitur, scilicet eo casu, quo deficit conditio, & sic seruatur dicta distinctio. Alij reprobant eam per hæc uerba in contrarium &c. quod non placet. & no. ex post facto apparet quòd in præteritum fuerit: vt & ĩ. de re.du.l.quædam. Sed argum.contra.ã.de noxa.l.1. aliæ si hæres dolo. Item contra. huic ĩ. ea.l.§.si seruus. Solu. ut ibi.

ADDITIO Dic quòd ille §. concordat. Bart. Pau. Alexã. & Vincen.

Imperator. CASVS Hic §. ponit regulam, cuius potest poni exemplum in sequēti §. regula est talis: Hæredes quibus pars bonorum ablata est, non tenētur nomine legatorum ab eis relictorũ in ampliorem partē quàm pro ea, quæ remansit apud eos. Pone ergo quod Titius commisit delictum, propter quod fuit relegatus, & in sententia relegationis fuit ei adempta dimidia pars bonorum suorum. postea ipse appellauit à dicta sententia, & appellatione pendente fecit testamentum, in quo instituit sibi hæredem Seium, & multa ab eo quibusdam legata reliquit, & postea decessit. postea iudex appellationis pronuntlauit eũ iniuste appellasse, & sic remansit sententia firma, in qua fuit ei adempta dimidia pars bonorum. Quæsitum ergo fuit, vtrum æris alieni loco pars dimidia bonorum, quę continebatur in sententia, abscederet de bonis, ut sola dimidia bonorum residua uideatur fuisse in bonis, vt sic de ea tantum teneatur hæres Titij legatariis, an uideatur, & uerum sit, quod fuerit in bonis tẽpore mortis dicta dimidia, quæ continetur in sentẽtia: & sic hæres teneatur soluere solida legata mero iure, quia facta appellatione extinctum fuit pronuntiatũ: ut ĩ. ad Turp.l.1. in fi. de æquitate autem succurri ei debeat, ut non teneat præstare legata, nisi pro parte, quæ penes eum remãsit. Et respon. quòd debet succurri bene hæredi prædicto modo, maximè cum hanc opinionẽ admittat animus dicti Titij litigantis, & uotũ obtinendi in litigio, eo.n. animo appellauit dictus Titius testator a dicta sentẽtia contra se lata, ut uinceret, & bona sibi in sententia adempta remanerent apud hæredem suũ, & hæres de eis bonis solueret legata, non autem si non uinceret: & sic non remanerent bona penes hæredem.

Si seruus. Titius instituit sibi hæredem Seium, & dedit Sticho seruo suo libertatem, & multa alia legata quibusdam reliquit, & decessit. postea dictus seruus decessit, antequam hæres adiret hæreditatem. & sic antequam esset liber. & postea hæres adiuit hæreditatem. nunc est quæstio inter hæredem, & legatarios, cui periisse uideatur dictus seruus. utrũ hæredi, ut sic tantum plus uideatur esse in hæreditate quãtum ualuit seruus: & sic minus detrahatur legatariis, nomine Falc. an uerò uideatur periisse legatariis, ut tantum minus uideatur esse in hæreditate? Et dicitur quod hæredi periisse intelligitur. Sed quantum debemus æstimare dictũ seruum ualere? uidetur quòd nihil, & sic superior responsio nihil uidetur ualere: & est ratio, quare uideatur nihil debere æstimari. quia etiam si non uiueret post aditam hæreditatem non æstimaretur. nam esset liber si uiueret. legatum enim libertatis cedit ab adita hæreditate, & non ante, ut dixi: & dicitur infra quand. dies lega. ce. l. nam cum libertas. Et sic tunc æstimari non posset: quia liberum corpus non recipit æstimationem: ut ã. de iis qui dèie. uel ef. l. 1. §. sed cum homo. Sed certè ad hãc quæstionem non respon. Iuriscon. sed tu subaudias, hoc modo respondeo: tanti æstimabitur, quanti statuliber fuisse uidetur: ut ã. ead. l. §. 1. & ad ea probanda quæ dixit, adducit duo similia. Primum est ibi, nã & eos, &c. Secundum est ibi, nec aliud &c. & ambo sunt satis plana. Viuianus.

statuliber moriens fuisse uidebitur. a

Ex facto, quod trahit originem testatore uiuente, non computatur in quartam. Barto.

Imperator b Marcus Antoninus decreuit † hæredes, quibus pars bonorum ablata est, non in ampliorem partem, quã pro ea parte, quæ relicta est, c legatorum nomine teneri. Cùm quidam parte dimidia bonorum adẽpta d fuisset relegatus, idemque prouocatione interposita, testamento postea facto e obiisset, atque post mortem eius non iustè appellatum, esset pronuntiatum: quæsitum est, utrum æris alieni loco pars dimidia abscederet, f ut residua sola uideretur fuisse in bonis, an uerò g succurri hę redi necessariũ esse uideretur? Sed uidetur succurri debere: cũ animus litigantis, & obtinendi uotũ hanc opinionẽ admittat.

Res periẽp anõ æstimatur, quæ si extaret, nõ æstimaretur. Bart.

Si seruus testamento manumissus h ante aditam hæreditatem decedat: hæredi quidẽ periisse intelligitur. Sed cuius i pretij erit, qui si uiueret, k non æstimaretur? Nam & eos, qui moriente domino, ea ualetudine adfecti fuerãt, ut eos non posse uiuere certum esset: tamen si postea l moriantur, hæreditati periisse m responsum est. Nec aliud n in iis, qui

b Imperator. Aliàs est §. alias non: & intelligunt correctam proximã distin. nam non distinguitur defecerit conditio, uel non. vel melius dic, ꝙ refert ad casum tantum: quando deficit 1 conditio: uel facias hic §. & omnia hæc cessant.

c Relicta est. Id est, remansit penes eos. & facit C. si pen. ap. l. 3. & ã. ti. 1. l. Plautius. & de leg. 3. l. fina. & de uulg. sub. l. & si contra, & ĩ. proxi. §.

d Adempta. Expresse. nã si tacitè, 2 & mortuo reo pẽdente appellatione, ut crimen extinguitur, & sic & quęstio bonorũ. ut C. si pen. ap. mors inter. l. 3. & C. si reus uel acc. mor. fue. l. si. & not. ꝙ relegato non debent auferri bona 3 in totum, vel in partem sine causa: ut ĩ. de interdi. & rele. l. relegatorum. §. ad tempus.

e Testamento postea facto. Pendente appellatione, ꝙ fieri potuit: ut s. de iniu. test. l. si quis exhæredatus. §. hi autem. & ĩ. de pœ. l. 2. in fi.

f Abscederet. Ipso iure Accur.

g An vero. Id est, an uideatur, & uerum sit, quòd fuerunt in bonis tempore mortis. & sic iste uidetur soluere solida legata mero iure: quia appellatione facta extinctum fuit iudicatũ, 4 ut ĩ. ad Turp. l. 1. in fine. sed de æquitate debet ei succurri, ut non teneatur præstare, nisi pro parte, quæ penes eum remanet, 5 quod uerum est: ut s. proxi. §. & arg. supra de iis qui no. infa. l. furti. §. sed & si furti. Hug.

h Manumissus. Id est, liber esse iussus. Accur.

i Sed cuius. Id est, quanti.

k Viueret. Cum aditur hæreditas. nam tunc esset liber, ut C. de cad. tol. §. in nouissimo. & sic non posset æstimari: ut ã. de iis q deie. uel ef. l. fi. & lege interrogatiuè. & respon. 6 quod tanti æstimabitur, quanti statuliber fuisse uidebitur: ut s. ead. l. §. 1.

l Postea. Id est, post mortẽ testatoris ante aditam hæreditatem.

m Periisse. Scilicet hæredi: & æstimabitur, ut proxi. 1. respon. dixi.

n Nec aliud. Subau. est.

† Aliàs incipit hic §. hẽdes, & secũdum illũ intellectũ ponit hic, Viu. casũ.

1 Melius diceret, quã nõ deficit. Dyn. Imo. Alexã. & Vinc.

2 Gl. est vera Ise, sed nõ si referat ad tex. Alex. & Vinc.

3 Ista gl. ẽ multũ no. ꝙ facit ꝓ dicto Spe. I ti. de cessio act. §. j. co. 16. in fi. uersi. illud 2. ad hoc qđ hic dr & nihil allegat.

4 Et hoc ẽ iure ciuili, de iur aũt canonico appellationes suspẽdit iudicatu. Mãdo. in 20. cõmil. q. 4.

5 Quia ad emptio fit ex cã quæ habuit origine ĩ uita defuncti sedm Vincen.

6 Reprobat ꝑ Bar. Pau. Alex. & Vincẽ.

sub eodẽ tecto fuerũt, cum dominus à familia necaretur.

In testamento patris & filii una Falcidia locum habet: & legatorum & bonorum fit contributio & in detrahenda Falcidia tempus mortis patris inspicitur, & bonorum augmentum, vel diminutio post contingens non prodest, nec nocet legatariis. Bar.

Quod vulgò dicitur, in tabulis patris, & filij vnam Falcidiam seruari, quam potestatẽ habeat, videndum est. Quamuis enim substitutus, quæ à pupillo relicta sunt, cũ filius hæres extiterit, vt quodlibet æs alienũ debeat: tamen propterea que secundis tabulis data sunt, cõtributioni locus est. Secundum quæ poterit euenire, ne substitutus quicquam retineat, vel vt longè plus habeat quarta paternæ hæreditatis. Quid ergo si non sufficiat pupilli hæreditas legatis, cùm patris sufficeret? De suo quadrãte nimirum da bit substitutus, quæ pater legauit de suo. Nec ad rẽ pertinet, quòd ex nullo testamento præstatur vltra vires patrimonij: cùm in hac parte iuris, legata, q̃ secundis tabulis relinquuntur, quasi primis sub conditione

Nihil est. Barto. Pau. Alex. & Vin.

Ista lectura est vera in se: sed nõ cõgruit literæ. Paul. Alexã. & Vincen.

Hnc pertinet elegans disceptatio, apud Cice. li. ij. de inuẽti. rhet. vbi de cõstitutione generali tractat.

Immo vna iuris fictione. Rapha. & Alex.

Quãdo est grauatus purè restituere hæreditatem: sed si in diẽ vel sub conditiõe. Alc. & Vin.

a Fuerunt. Nam & hi si peserant, hæredi perijsse intelliguntur: & tamen erant summo supplicio afficiendi. vt ĩ .ad Syllan. l. j. in prin. & æstimabuntur, vt in superiori casu no. & no. quod olim distinguebatur, an sub eodẽ tecto erant vel non: sed hodie distinguitur, potuerũ dominũ iuuare, vel non: vt C. de ijs qui. vt indi. l. ij. Acc.

b Quod vulg. Pater filium impuberẽ instituit, & ei pupillariter substituit: & sib ab instituto legata vl tra dodrantem reliquit. nunc decedente pupillo vult substitutus ex persona pupilli unnm quadrantem ex toto asse detrahere. Item ex residuo dodrante en persona sui uult Falc. & pro eo facit, quia duæ sunt hæreditates, et legatarij unam detrahi tãtum posse fatentur: quia vnum est testamẽtum propter vnũ testatorem. Itẽ propter vnam solennitatem. vij. enim & non xiiij. testes sunt necessarij: ut sup. de vulga. sub. l. patris & filij. & pro utrisque instit. de pup. substit. §. igitur. Vel etiam pone, q̃ ab instituto semissem, à substituto aliũ semissem legauit. dubitabat. An duæ Fal. detrahantur: quam dubitationem soluit vulgaris regula. s. & in tabulis patris & c. cuius prima potestas hæc est, ut sicut in uno testamento fit omnium legatorum cõtributio, uel cumulatio, ut sic pateat, excedant dodrantem, nel non, ita & in hoc duplici testamento fit omnium legatorum cumulatio, nel contributio: ut si pateat excedere dodrantem, fiat detractio. aliàs si remanet quarta pars hæreditatis, vel fortè longe plus, solutis omnibus legatis, tunc non detrahatur, sed ut æs alienum soluatur à pupillo relicta. & h. d. secundum quod, id est, ex quo sit contributio. Est & alia potestas regulæ: ut in hoc duplici testamento cum consideretur unicum tempus, an habeat locum Falcidia, & inquantum, scilicet tempus mortis patris: ut si tunc consideratis legatis, & bonis non habet locum Falcidia, licet postea niuente pupillo minuantur, ut quarta non remancat: non tamen detrahat substitutus, sed de suo quadrante, id est, de eo, quod tempore mortis uidebatur habiturus, soluat legatarijs. nec obstat, quod soluit ultra uires, id est ultra dodrantem: quia hoc duplex testamentum habetur loco unius, scilicet primi: unde sicut posterior diminutio bonorum, tunc non noceret legatarijs: ut ĩ. eo. l. In quantitate. in prin. ita nec nunc: & econtra. nam augmentum non proficeretur ĩ. eo. l. in duplicibus. & no. quod dicta regula facit, ut filius non habeat duas quartas. quod dic ut hic, & C. e. l. si non allegas.

ADDITIO. Dic quod nihil facit: quia hic loquimur de duabus quartis uno iure debitis. Alex.

c Quamuis. Bene diai unam. quamuis enim & c.

d Substitutus. Pupillariter.

e A pupillo. Instituto.

f Vt æs alienum. Et sic non est detrahenda Falcidia: quod dicebat substitutus quòd posset. Acc.

g Debeat. Sed videtur hæc litera sibi contraria. si enim vt æs alienum detrahitur, quomodo aliud erat testamentum, in quo potuit dici per Falcidiam minuere. Respon. non semper est ut æs alienum: sed tunc quando omnia legata possunt solui remanente apud hæredem quarta. Alij dicunt, quod sit contributio, non ut defalcentur relicta à pupillo, imò ut æs alienum soluatur: ut C. de bon. auth. indi. pos. l. j. sed ideo ut appareat, an omnia relicta simul iuncta excedant vires patrimonij patris. ar. supra de mili. test. l. si vero. sed hoc esset contra hanc regulam.

h Cõtributioni. Ad hoc ut appareat an omnia legata simul iuncta excedant uires patrimonij ut supra, de mili. test. l. si uero. Acc.

i Secundum quod. Dicũt quidã, id est, qa ut æs alienũ detrahuntur relicta à pupillo: eueniet quandoq;, ut pupillus nil habeat de bonis, ut quia dimisit pupillo instituto quartam in fundo, & cætera omnia legauit: & hic fundus chasmate perijt. nam cum semel habita est, quarta nõ detrahitur plus. Sed tu dic, q. i. quia, fit contributio, potest euenire, ut non retineat. s. de legatis à substituto relictis in secundis tabulis nomine. s. Falci. vt si patris hæreditas locuples erat ex qua quarta, & longè plus poterat retineri, vt subijcit: pupilli autem est depauperatã, quod fieri potest, vt subijcit: quid ergo & c. Sed alij exponunt, vel longè plus & c. vt si patris hæreditas inops fit, filij antem à quo legata sunt relicta, locuples. nec enim propterea in plus tenetur substitutus, sicut nec minuuntur, si bona essent minuta apud pupillum: vt ĩ. eo. tit. l. in duplicibus.

k Quid ergo. Incipit secundus effectus regulæ. & quod dicit, si non sufficiat: quia diminuta est & c. expone, vt in prin. dixi. sed Alc. dicit, non sufficit hæreditas pupilli legatis. s. substituto relictis: cũ patris sufficit s. relictis à pupillo, & quod subijcit de suo quadrante. s. pupilli, vel. i. substituti. quem. s. habet in bonis pupilli, scilicet vltra dodrantem pupillarium bonorum, etiam si absumantur tota. quin etiam vltra: ita tamen si de bonis habeat quartam vtrorunq; bonorum. Acc.

l Hæreditas. Quia diminuta est hæreditas.

m Nimirum. Bene diai substitutum soluere de suo quadrante, quando bona sunt diminuta. & sic ex secundis tabulis præstatur vltra vires. i. vltra dodrantem: vt ĩ. l. j. §. j. sed nihil ad rem pertinet, cũ in hac & c. vt in princ. dixi: sed vltra patrimonium non valent etiam in testamento militis: vt ĩ. ad Treb. l. j. §. si is qui creditoribus antem etiam vltra patrimonium tenetur. vt C. de iur. delib. l. si te. sic hodie etiam in legatis si non sit inuentarium. vt in auth. de hær. & Falc. col. j. §. si verò non. Item in eo quod hic sit contributio, est cõtra. ĩ. ea. l. §. quæ sinm. ibi, sed legata quæ & c. Sol. vt ibi: & facit ad hũc §. ĩ. e. l. j. §. interdũ. & ĩ. px. §. & ĩ. ti. j. l. j. in prin.

ADDITIO. Dic, quod in §. quæ situm. loquitur de relictis in primis tabulis tantum a duobus cohæredibus contribuendis, hic de relictis in primis, & secundis tabulis. Bar. Pau. Alex. & Vincen.

n Sub conditione. s. quod si est diminutio postea sa.

Displicet Barto. Alexã. & Vinc. ideo dic aliter vt per eos hic.

In P. Fi. qm̃ pater legauit de suo.

Iste intellectus displicet Vincẽ. & non congruit literæ secũdũ Alex.

Iste intellectus state potest: sed se quens est planior, & melius cõuenit literæ secũdũ Alex. & Vinc.

Nihil est: immo incipit in versũ. secũdũ quod. sed hic exemplificat secundum Au. Paul. Alc. & Vinc.

cta,nocet ſubſtituto. Si filio ſuo. CASVS Titius inſtituit ſibi hæredem filium ſuum impuberem, & ab eo legata reliquit, & ei pupillariter ſubſtituit Mæuium,& Seium, & à Mæuio in ſubſtitutione legauit ultra dodrantem portionis ſuæ:& ita onerauit eius partem. & à Seio ſimiliter reliquit legata in ſubſtitutione:non tamen ultra dodrantē portionis ſuæ.& ſic eius partem onerauit. & poſtea deceſſit dictus Titius & ei extitit hæres dictus impubes, & in pupillari ætate deceſſit:& ita uendicauit ſibi locum dicta ſubſtitutio pupillaris: ita q Mæuius habet dimidiam hæreditatis grauatam tantum, & Seius aliam dimidiam non grauatam. nunc quæritur an Mæuius cuius portio erat legatis exhauſta ex ſua perſona, poſſit detrahere Falcidiam legatarijs, quibus à ſe legatum eſt? Et videtur quod non, tribus rationibus. Vna ratio eſt,quia ſi ponamus non perueniſſe bona ad dictos ſubſtitutos: & ponamus ipſum puberem,vel tutorem eius ſoluere legata ab eodem impubere relicta, non poſſet ille pupillus detrahere Falcidiam: quia legata ab eo relicta nòn erant vltra dodrantem. Secunda ratio eſt,quia ſi ponamus pupillum unum tantum ſubſtitutum habuiſſe,non detraheret ille ſubſtitutus Falcidiam, etiam ſi dimidia pars hæreditatis eſſet onerata legatis ultra dodrantem ipſius dimidiæ:quia bene remanet ei quarta totius hæreditatis: & ſatis plus, Tertia ratio eſt:quia dictum eſt ſupra.proxi.§.quod legata in ſecundis tabulis relicta uidentur relicta quaſi ſub conditione in primis. & ideo de ſuo quadrante præſtat ſubſtitutus legata. quod qualiter intelligatur, notaui in caſu ſuperioris §. ibi, quid ergo &c.& ibi nec ad rem &c. ſi ergo ſubſtitutus tenetur ſoluere de ſuo quadrante legata in caſu ſuperioris §. ergo non poteſt detrahere Falcidiam. & ita nec uidetur hic poſſe detrahere Fal. Sed ſpretis dictis tribus rationibus, uerius eſt, ut prædictus ſubſtitutus grauatus poſſit ex ſua perſona detrahere Falci. ſicut ſi ita Titio patri impuberis hæres extitiſſet.i.acſi in tantum eſſet inſtitutus à patre inquantum fuit ſubſtitutus impuberi,i.in dimidia, ut dictum eſt. quo quidem caſu ſi eſſet inſtitutus in dimidia ſine dubio ex ſua perſona detraheret Fal.ut ſ.eo.l.in ſingulis hæredibus. & eſt ratio: quia ſicut opes patris,& etiam pupillares,& contributio legatorum relictorum ab impubere in principalibus tabulis,& relictorum a ſubſtituto in ſecundis tabulis:(de qua cōtributione dictum eſt ſ.proxi.§.)inde.i. ex principalibus tabulis capiunt formam & originem, vt ſ.de vulg.& pup.ſubſt.l.ij.§.quiſquis.ita dicti ſubſtituti de quibus dicitur in hoc.§.ſubducta perſona pupilli, ſiue mortuo pupillo reuocandi ſunt ad intellectum inſtitutionis:ut ita prædictus inſtitutus oneratus poſſit ex ſua perſona detrahere Fal.ac ſi inſtitutus fuiſſet ipſe ſub alio prædicto ſubſtituto. Viſo de uno ſubſtituto, qui fuit grauatus,i.de Mæuio prædicto. videamus de prædicto Seio, cuius pars non fuit grauata vltra dodrantem,& ponamus quod dictus pupillus, qui deceſſit nondum ſoluerat legata à ſe relicta:& ponamus aliquid eſſe ultra dodrantem portionis dicti ſubſtituti, non grauati in omnibus legatis:puta quia ſolutis legatis ab impubere relictis,& ſolutis legatis relictis ab eodem ſubſtituto non grauato, grauatur dodrans dicti ſubſtituti? qui quidē dodrans non grauabatur propter legata à ſe ſubſtituto relicta,vt dictum eſt. nunquid in hoc caſu dicemus ipſum ſubſtitutum nō grauatū habiturū Falci eorum omnium legatorum? Et uidetur, q quartam habere non debeat, propter duas rationes. Vna ratio eſt,quia habet idem ſubſtitutus quartam ſuæ partis ultra ea legata, quæ ſunt ab eo relicta:quia,ut dictum eſt, ſua pars non erat grauata ultra dodrantem. Secunda ratio eſt, quare non videtur poſſe detrahere quartam,quia hoc non patitur comparatio, quæ facta eſt ſupra, de ſubſtitutis ad inſtitutos. dictū eſt enim ſupra, quòd plures ſubſtituti ſubducta perſona pupilli, reuocandi ſunt ad intellectum inſtitutionis. inſtitutus autem,qui habet quartam ſuæ partis, ſolutis legatis a ſe relictis, non detrahit quartam. Ecōtra autem propter vnam rationem videtur q dictus ſubſtitutus poſſit detrahere quartam: quia ſi negemus eum debere habere quartam,aliud apertè hic reſpondebitur,quam quod vulgo probatum eſt à ſapientibus ſupra, prox.§.vbi dictum eſt contributionem faciendam legatorum relictorum in primis tabulis à pupillo, cum relictis a ſubſtituto in ſecundis tabulis, & vnam falcidiam detrahendam. & ita iſte §.eſſet contrarius illi, quod eſſe non debet. & ſecundum hanc rationem ſubaudi: debemus dicere, quòd dictus ſubſtitutus non oneratus poſſit detrahere quartam. Itaq; ſecundum ea,quæ dicta ſunt à principio §.vſque huc, apparet quod ambo prædicti ſubſtituti detrahunt quartam in caſibus ſupra poſitis.eſt tamen quædam varietas in dicto ſubſtituto onerato ſuo nomine, id eſt tanquam ſubſtitutus:quia cum ſit oneratus vt ſubſtitutus, habebit quartam velut inſtitutus, vt dictum eſt: alter autem ſubſtitutus, qui non fuit oneratus vltra dodrantem, licet eius portio largiatur ſolutionem integrorum legatorum, retenta ſibi quarta ſuæ partis. non tamen conuenietur ad ſolida legata præſtanda, quæ à ſe fuerunt relicta: imò retinebit ex eis quartam, vt dictum eſt: & hoc propter confuſionem calculi,id eſt propter cōtributionem calculi, ſiue rationum vtrorumq; legatorum ſcilicet, relictorum à ſe,& ab impubere,& omnium relictorū à dicto ſubſtituto non grauato:& vnam Falcidiam ex omnibus detrahet. Huic autem quod dictum eſt, vtrunq; dictorum ſubſtitutorum Falcidiam detrahere poſſe, conſequens eſt quidam caſus quem ibi pono:Pone quod dictus pupillus habens tutorem in vita ſua, ſoluit legata à ſe relicta: tutor eius fecit legatarios cauere: vt ſi ſubſtitutione prædicta locum ſibi vendicante appareat legatarios vltra habere quam licuerit eis accipere per legem Falcidiam, reſtituerent: appareat dico propter legata à dictis ſubſtitutis relicta: & poſtea in pupillari ætate deceſſit dictus pupillus. & ſic vendicauit ſibi locum dicta ſubſtitutio. certè quamuis dicta cautio pupillo committi non poſſit: vt infra,eod.l.is cui. & l.reperitur. committetur tamen vt dicti duo ſubſtituti ex ea agere poſſint contra dictos legatarios, ſcilicet in eam quantitatem quam vnuſquiſque eorum ſubſtitutorum ſibi retinere potuiſſet de dictis legatis, ſi non fuiſſent ſoluta per pupillum, ſiue per tutorem eius, potuiſſent retinere dico nomine Falcidiæ, cum ſoluerint etiam legata à ſe ſubſtitutis relicta. Vtuin.

relicta intelliguntur.

Pro parte institutus in ſecundis tabulis, ſolus grauatur ex perſona ſua duntaxat. cohæres verò qui ex contributione facta reperitur eſſe grauatus ex ſua ac pupilli perſona. Falcidiam conſequitur. Bart.

Si filio ſuo duos ſubſtituerit, [a] & alterius [b] portionē onerauerit: tractari ſolet,an ex perſona ſua Falcidiam poſſit inducere ſubſtitutus, [c] quam [d] pupillus non haberet, [e] vel vnus [f] pupilli ſubſtitutus. Et facilè quis dixerit cōſequenter

a Subſtituerit. Pupillariter.
b Et alterius. Scilicet tantum.
c Subſtitutus. Cuius portio eſt exhauſta.
d Quam. Scilicet Falcidiam.
e Non haberet. Vel quia ab eo nil fuit relictum: vel ſi eadem omnia quæ ab hoc ſubſtituto, non tamen minuebant dodrantem totius aſſis, licet minuant dodrantem medietatis. Accur.
f Vel vnus. i. ſi vnus tantū eſſet ſubſtitutus, licet dimidia eſſet onerata,non tamen haberet Falcidiā. Ac.

Du

prioribus, quæ de patrimonij ratione dicta sunt, non esse Falcidiæ locum, & vltra vires portionis conueniẽdum alterum substitutũ. Sed verior est diuersa sententia, perinde huic quartam relinquendam existimantium, atque si ita patri hæres extitisset. Vt enim opes patris, & contributio legatorum inde capiunt & formam, & originẽ: ita plures substituti subducta persona pupilli reuocandi sunt ad intellectum institutionis. Quid tamen dicemus de altero substituto, qui non est oneratus, si fortè nõdum legata pupillus a se relicta soluerit, & aliquid ultra dodrantem sit, in omnibus & ipsum Falcidiam habiturum? Atquin quartam habet: neque idem patitur instituti comparatio Rursus si negemus: aliud apertè, quã quod uulgò probatum est, respondetur. Itaque uarietas existet: ut is quidem, qui proprio nomine oneratus est, uelut institutus desideret quartam: alter autẽ, qui non est oneratus, ut substitutus, licet portio eius largiatur, non insolidum conueniatur propter calculi cõfusionem. Huic consequẽs est, ut si pupillo de Falcidia cautum fuit, duobus stipulatio committatur, uidelicet in ea quantitate quam unusquisque sibi retinere potuisset.

Legata relicta a pupillo in primis tabulis & a cohærede sibi substituto in secundis, debent contribui: secus si ab utroque in primis tabulis sint relicta, & eodem in diuersis partibus instituto contributio semper fiet. Bartolus.

a De patrimonij. Quia locutus est contributioni, vel quia legata in secundis tabulis, intelliguntur legata in primis sub conditione: vt s. §. proxi. in fi.
b Vltra vires. Id est, vltra dodrantem medietatis.
c Huic. Cuius quarta est exhausta. Accur.
d Extitisse. Id est, principaliter esset institutus cum alio: & sua exhausta esset.
e Opes patris. Id est, testamẽtum patris, quod de opibus suis facit instituendo filium pupillũ, & subaudi & opes pupillares per consequentiam. simul enim ista capiunt vim. nam primũ nõ habet vim, nisi sit solemne: & secundum non habet vim, nisi valeat & primum. Itẽ capiunt formã, vt primo sibi, postea filio faciat. Itẽ originẽ: quia ita demum valet pupillare, si & sibi fecerit: & probatur hæc supra, de vul. subst. l. 2. §. quid quis. & §. pri. & §. fi. & l. qui plures liberos. §. fin. & l. patris, & l. sed & si plures. §. si ex asse. & j. ad Treb. l. apud Iulianum. §. idẽ Iulian. vbi & de hoc dixi. Item sicut cõtributio capit vim, quando esset vnus substitutus: vt s. proxi. §. ita & quando duo, vt in nostro casu. Nã relicta ab isto, cuius pars est exhausta, contribuentur cum relictis a pupillo in testamento paterno: non tamen omnibus. sed pro dimidia. & sic non contradicit s. proxi. §. quia ibi ideo omnia contribuuntur quia unus solus erat substitutus: hic autem erant duo.
f Subducta. Id est, decedente in pupillari ætate.
g Institutionis. Si habeas institutionis, plana est, sicut si essent duo instituti: & unius pars exhausta detraheret Falcidiam, ut j. eo. l. in singulis, alias est, substitutionis: & tunc dic, scilicet unius: ut sicut unus substitutus omnia contribuit, sic iste pro dimidia sed pro alia dimidia non, sed Falcidiam detrahit.
h Oneratus In secundis tabulis.
i Pupillus. Qui decessit.
k Relicta. In primis tabulis, quæ tacitè repetita intelliguntur a substituto: ut s. de leg. j. l. licet.
l Sit. Scilicet legatum. si soluantur, quæ sunt a pupillo relicta.
m In omnibus. Potest legi planè, & interrogatiuè.
n Atqui. Opponit: & dic habet, si a se tantum relicta soluit, non si a pupillo relicta soluit.
o Patitur. Ideo quia institutus, qui habet quartam, non deducit Falcid. rursus ergo nec iste, cum ei comparetur, ut j. ibi, sed uerior &c.
p Si negemus. Scilicet eum retinere quartam. dicemus contra ea, quæ uulgo dicuntur, scilicet s. proxi. ubi dicit contributionem faciendam relictorum in primis, & secundis tabulis, & vnam Falcidiam detrahendam. & dicitur j. eo. l. in duplicibus. sed Alex. dixit, aliud probatũ est in substituto, qui est oneratus in pupillari substitutione: & aliud in eo, qui non est oneratus. vt inferiora innuunt, & secundum hoc est probatum, vt supra eodem §.
q Existet. Nunc soluit. & est in subtilitate, non in vtilitate hæc diuersitas. & est hic casus, quod variatio admittatur supra, de inoff. testament. l. Papinianus. §. sed nec impuberi. argumento contra supra titulo primo. l. Titiæ si non.
r Desideret. Quia pro instituto habetur: vt supra dixi. & sic detrahit quartã ex sua persona de legatis, vt à se relictis.
s Largiatur. Licet sufficiat inspectis legatis à se relictis. sic & supra, de minoribus. l. si minor. Alij dicunt largiatur, id est, exhauriatur inspectis legatis à pupillo, & à se relictis. & secũdum primũ puncta post dictionem substitutus, secundum alium, post dictionem eius.
t Non insolidum. Cõuenit ergo cum alio in effectu: quia vtrobique detrahitur Falcidia, sed primo ex sua persona, secundo ex persona pupilli: nihilominus ex sua, & de utrisque detrahet.
u Si pupillo. Qui soluit legata in solidum.
x Cautum. Quod fieri debuit: vt infra eodem. l. is cui. & infra titulo primo. l. j. ij. respon. & supra eo. l. j. §. interdum. Accursius.
y Fuit. Si amplius soluatur, quàm lex Falcidia patitur reddi.
a Duobus. Substitutis. tam onerato ex persona sua, quam onerato ex persona pupilli, & sua.

Quæsitum est. CASVS. Filium meum impuberem mihi in dimidia hæredem institui, & ei in alia dimidia Titium cohæredem dedi, & ab impubere pone legaui quibusdam vltra dodrantem suæ partis, & dictum Titium cohæredem impuberis substitui pupillariter dicto impuberi, & ab eodem substituto nulla legata reliqui in secundis tabulis, id est, in substitutione. & postea decessi. & dictus impubes extitit mihi hæres in sua parte, & in pupillari ætate decessit. & sic vendicauit sibi locum substitutio pupillaris in persona Titij substituti. & debet soluere legata ab impubere relicta de parte ipsius impuberis relicta a se de parte sua: quæritur nunquid debeat committere legata à se substituto relicta ab impubere, & de omnibus vnam detrahere Falcid. & si non est necessaria Falci. omnibus eis cõmissis, puta quia non inuenitur dodrans totius hæreditatis exhaustus, omnibus eis commissis,

Phrasis Græca.

Tota prima pars glo. placet Bartol. & Vin.

Sic in P. Fl. Haloã. autem scripsit, vt enim opus patris.

Gl. in se verum dicit, sed nihil ad propositũ, primæ quæstionis. est igitur referendũ ad vers. quid tamen. Alex. & Vi.

Glos. est vera in se, sed nõ cõgruit literæ secundum Vin.

De materia contributionis, vide ad lõgũ per doctõ. in l. qui fundum. §. cohæres, infra eo. tit.

Et male, quia nõ congruit textui secundum Vin.

Immo potest esse in vtilitate secundũ Alex.

Immo ibi nulla est variatio si rectè inspiciatur secundum Bart. ibid.

P. Fl. In eam quantitatem.

mistis, non detrahat aliquam: an verò debeant separari relicta ab impubere ab his, quæ fuerunt relicta à cohærede suo, eodemq; eidem impuberi substituto: vt quamuis portionem suam habeat integram substitutus, vel non grauatam vltra dodrantē, possit nihilominus detrahere quartam de parte impuberis legatis exhausta? Et certè dicitur hic, quod debent separari prædicto modo: licet secus sit in his legatis quæ relinquuntur à pupillo in principalibus tabulis: & ijs, quæ relinquuntur à substituto eius in secundis tabulis: qui quidem non separantur, imò contribuuntur, vt vna Falci. ex omnib. detrahatur, & idem est in eo, qui ex varijs partibus hæres scribitur, & in qualibet parte relinquuntur ab eo legata: puta quia ita dixi, Titium hęredem instituo in vnam vnciam, & lego ab eo x. Seiæ cum Mæuio alia x. Item eundem Titium hæredē instituo in alia vncia & relinquo ab eo legata pone primo, & secūdo. Nam & hic contribuuntur omnia legata, ac si esset institutus semel tantum, & in duabus vncijs, & prædictis quatuor esset ab eo legatum. & idem est si sub diuersis conditionibus sit pluries institutus, & ab eo pluribus legatum: quia semper contribuentur legata. Viuia.

Quæsitum est, si quis pupillo cohæredem [a] substituisset, quemadmodum ratio legis Falcidiæ inquiri debeat, & quale sit, quod vulgò diceretur, legatorū rationē separandam? Dixi, quantum ad legata, quæ pater à filio, item à substituto reliquit, [b] nullam fieri posse separationem, cum communi calculo subiiciantur, & inuicem inducant contributionem. [c] sed legata, [*] quæ ab instituto extero [d] data sunt permisceri cæteris non oportere: [e] ideoq; quartam pupillo datæ portionis habere substitutum, [f] quāuis suam portionem habeat, [g] vt institutus: & aliā causam esse eius, qui ex varijs portionibus [h] hæres scriberetur. Ibi enim legatorum confundi rationem non minus, quàm si semel fuisset nuncupatus ex ea portione, quæ conficeretur ex pluribus: neq; referre purè sæpè, an sub diuersis cōditionibus sit hęres institutus. Si quis exhęredato filio substituit [i] hæredem institutum, & ab eo tabulis quoque secundis [k] legauerit: necessariò ratio [l] confundetur: cum ideo legata valere dixerit Iulianus à substituto relicta, quòd idē patri hæres extiterit. [m]

Potest hæres grauari ut Falcidiā sibi cōpenset in debito. B.

Idem libro xxx. quæstionum. XII.

SI debitor creditore

[a] Cohæredem. Ipsius pupilli.

[b] Reliquit. A filio in primis tabulis, & substituto in secundis.

[c] Contributionem. Vt s. eo. §. quod vulgo. & §. filio. & j. e. l. in duplicibus. in fi. & l. qui fundum. §. qui filiū. & §. cohæres. & s. de vul. sub. l. cohæredi. §. cohæredes.

ADDITIO. Dic quod ibi loquitur de cōtributione bonorum, hic relictorum, secundum Alex. & Vinc.

[d] Ab instituto extero. Id est, extraneo. nam alter erat filius. & sic est casus ablatiuus.

[e] Non oportere. Hoc est contra s. eod §. quod vulgo. vbi fit contributio. Sol. hic dic exteris, scilicet à pupillo datis, & in primis tabulis. nā in secundis nulla sunt legata relicta, ibi sic secundū H. vel secundū Ioā. [1] etiā ibi substitutus non erat institutus: hic erat: & ita fit ibi contributio bonorum pupilli, & patris, & legatorum: his autem non fit contributio portionum. sed huic solutioni videtur obstare supra, de vulg. substi. l. cohæredi. §. cohæres. [2] vbi fit cōtributio, & tamen erat institutus, & substitutus. & eodem modo obstaret hic §. in prin. vbi not. tria secundum Azo. Primum, quia legatorum relictorum à pupillo, & ab eius substituto in pupillari substitutione fit cōtributio, siue substitutus erat ei cohæres, siue non: vt in prin. huius §. & in cōtrario. & j. eo. l. fi. [3] & d. l. s. de vul. substi. l. cohęredi. §. cohęres. in prin. Secundum. quia relictorum à cohærede impuberis, & relictorum ab impubere in institutione, nō fit contributio: vt hic, quod accipe cum portio impuberis fit grauata: quæ aduenit substituto, vt hic subijcit, secus si succedentis portio sit grauata: vt j. eod. l. quod si alterutro. & dicitur j. eo. l. qui fundum. §. qui filiū. & distinxi s. ea. l. §. si cohęredis. Tertium, quia relictorum à cohærede impuberis in institutione, & relictorum in pupillari substitutione fit contributio ab hærede substituto. & sic confusio bonorū, vt augeantur alterutra legata propter altera bona. non enim cohæres detraheret Falci. de pupilli bonis, si in suis habet Falcidiā: licet eā detraheret extraneus. & est ratio: quia extraneus [4] nullo modo habet Falcidiam, nec aliquid nisi ei per detractionē ex lege Falcidia consulatur, vt s. de vulg. substi. l. cohæredi. §. cohæres.

[f] Substitutum. Eundemq; cohæredem.

[g] Suam habeat. Hic ergo accrescit grauata non grauatæ: vt modo notatur.

[h] Portionibus. Vt Titium instituo ex sex vncijs, & centū lego. Item instituo eundem in alijs sex, & ducēta lego, nam fit contributio ac si ex asse simul instituisset, & trecenta legasset.

Si quis exhæredato. CASVS. Filium meū impuberem exhęredaui: & institui mihi hæredem Titium: & ab eodem Titio in institutione legata reliqui, & eundem Titium substitui pupillariter dicto meo filio, quod bene facere potui: vt s. de vulg. substi. l. j. §. substituere. & in hac substitutione, siue in his secundis tabulis reliqui etiam legata à dicto substituto. certè necessario ratio confundetur, siue commiscebitur ratio relictorum in primis tabulis à dicto Titio relictorum eidem in pupillari substitutione: vt sic vna Falcidia de omnibus detrahatur. & bene dico cōmiscendam dictam rationem: quia vltima legata prædicta nō valerēt, nisi esset institutio. ex qua institutione pendent prima legata: & ita multū sibi attinent, ita quod separari nō possent. nam nō aliter valerēt dicta legata à dicto substituto in substitutione relicta, nisi eidem substitutus extitisset hæres mihi patri. Viuia.

[i] Substituit. Pupillariter, quod potest: vt instit. de pupil. substit. §. non solum.

[k] Secundis. Aliter si primis: quia illa legata non confunduntur, nec fieret eorum contributio, nec augerentur propter hereditatem pupillarem: vt supra, proxi. §. & l. quod supra.

ADDITIO. Glo. innuit quod hic fit contributio bonorum testatoris cum bonis exhæredati, quod placet Paulo, tamen displicet Raph. & Alexandro.

[l] Ratio. Relictorum in primis tabulis, scilicet ab instituto. & relictorum in pupillari substit. vt s. de vulg. substit. l. cohæredi. §. cohæres. [5]

Extiterit. Aliàs non valeret relictum à substituto exhæredati. licet aliquid exhæredato fuit relictū, vt j. eo. l. qui fundū. §. qui filios. & C. de leg. l. cum quidam. & de fidei. l. pe. & facit s. de leg. j. l. planè. in prin.

SI debitor. CASVS. Cum deberē Titio centum, instit.

[*] Sic in P. Flo. Holo. autē legit, quæ à substituto extero &c.

[1] Displicet Bart. Alexan. & Vinc. eam tamen saluat Pan.

[2] Immo dic quod non obstat: sed obstat iste tex. I prin. in verb. dixi, secundū Alex.

[3] Nihil facit secūdū Alexan. & Vincen.

[4] Substitutus, quod non est cohæres. Alex.

[5] Nihil facit: quia ibi de contributiōe bonorū. Pau. Alexan. & Vincen.

hærede instituto petijsset, ne in ratione legis Falcidiæ ponenda creditum suũ legatarijs reputaret: [a] sine dubio ratione doli mali exceptionis apud arbitrũ [b] Falcidiæ [c] defuncti uoluntas [c] seruatur.

Qui est in potestate alterius, excusatur si ab eo tacitum fideicommissum suscepit.

Idem lib. xxxvij. quæstionum. XIII.

SI tacitum [d] fideicommissum seruus iniungente [e] domino susceperit: habiturum [f] eum legis falcidiæ beneficium, quia parere domino debuerit; constitutum est. Idemque placuit in filio, qui fuit in patris ptãte. [g]

Quod extra causam testamenti capitur, in Falcidia, seu Trebellianica non imputatur. Bart.

Idem libro ix. responsorum. XIIII.

PAter filiam, quæ a uiro diuerterat, [h] hæredem pro parte instituit: & ab ea petijt, ut fratri, & cohæredi suo portionem hæreditatis acceptam deducta sexta restitueret, admissa compensatione dotis in falcidiæ ratione. Si pater [i] dotem cõsentiente filia nõ

Instituí eum mihi hæredem: & multa legata ab eo reliqui: & petij ab eo, ne in ratione legis ponenda cum legatarijs, reputaret creditũ suum legatarijs, & ne ante partẽ illud de hæreditate detraheret: & decessi. postea fuit datus arbiter inter dictum hæredem, & legatarios ad æstimationẽ patrimonij mei, & legatorum faciẽdam, & ad uidendum per consequens utrũ habeat locum Falcid. uel non. Dicit hæres coram dicto arbitro ego uolo detrahere Fal. de legatis: quia debitum meum debet extrahi de hæreditate. & eo extracto remanet ita parum in hæreditate, quòd habet locum Falcid. quod autem debitum meum debet extrahi, conceditur mihi per iura: vt C. eo. l. in imponenda. legatarij excipiunt contra eum dicentes, tu dolo facis quod non seruas uoluntatem defuncti, qui uoluit quod tu non detraheres debitum tuum, quo quidem nõ detracto, nõ habet locum Falc. quia satis superfit ad quartã tibi debitam in hæreditate, quæritur quid iuris sit? Et certè allegatio, & exceptio legatariorum admittitur, & hæredis reprobatur. Viu.

[a] Reputaret. Id est, non acciperet: sed hoc non dicto bene detraheret, ut C. ad leg. Falc. l. in imponenda.

[b] Arbitrum. Qui in tabulis datur: ut ℸ. titu. j. l. j. §. cum dicitur.

[c] Voluntas. Speciale est hoc etiã iure uetere. ut cessaret falcid. ex uolũtate defuncti. sic & alias in casibus multis: ut not. ℸ. ad Treb. l. Marcellus. §. quod autem. regulariter contra: vt ℸ. eod. l. quod de bonis. §. fi. & l. Titia. Item huic l. contra. s. de lega. 2. l. cum pater. §. Titio. ibi, planè &c. ubi dicit iniquitatem occurrere. sed dicit Rog. quod æquitas ibi præfertur, & sic remanet huic contra. Sed contra eum ℸ. ad Trebel. l. Lucius. §. maritus. & ideo dic ibi esse iniquum inspecto iure communi, sed hic inspecta uoluntate defuncti esse æquum, ut non habeat utranque falcid. scilicet Seianæ, & Mæuianæ hæreditatis, quæ præualet, ut hic dicitur. & facit C. de hære. insti. l. compensandi.

SI tacitum. Ad euidentiam huius l. not. quòd si hæres institutus rogatus à testatore de præstando legato, uel fideic. alicui non capaci, & ipse hæres accommodet tacitam fidem testatori de dando legato, uel fideicommisso: fiscus debet habere illud legatum, uel fideicommissum, & hæres ex eo non potest detrahere falcid. quamuis in alijs legatis habeat locum falcid. ut ℸ. eo. l. beneficio. ij. respon. & s. de ijs quib. ut indig. l. hæres qui tacitam. CASVS. Pone ergo quod institui mihi hæredem seruum meum, & dedi ei libertatem, & iniunxi ei quod præstaret legatum cuidam non capaci: & ipse accommodauit mihi tacitam fidem super hoc. certè fiscus debet habere dictum legatum, & dictus seruus nunc liber detrahet de eo falcidiam: & hoc ideo, quia habuit necesse parere mihi domino. & quod dixi in seruo habet locum in filio, uel filia in potestate patris constitutis.

[d] Si tacitum. Quid hoc sit, dic ut supra de iure fisci. l. j. in princ.

[†] Dicitur enim Falcidia ex causa lucratiua. Bald. in l. iubemus. ℸ. ad Trebel. nec ẽ ita debita sicut legitima. Bal. in l. fi. § I cõputatio ne. col. pe. C. de iure delib.

Falcidia I multis casibus cessat.

[e] Iniungente. Id est, necessitatẽ imponente. secus autem si seruus consentiret sponte. arg. s. si quis aliq. te. pro. hi. §. j. nam non computatur istud inter atrociora. & res non imputatur seruo si ei pareat, aliàs secus: ut ℸ. de reg. iur. l. ad ea. & de actio. & oblig. l. seruus. & s. de noxa. l. 2. §. is qui. & ad l. Aqu. l. liber homo. in princ. Accur.

[f] Habiturum &c. Secus in libero homine: ut s. de ijs qb. ut indig. l. hæres.

[g] Patris potestate. Secus in emancipato: ut ℸ. ad l. Cor. de fal. l. diuus. & s. de ijs quib. ut indign. l. in fraudem. §. fin. & l. post legatum. §. si seruum.

PAter. CASVS. Titia filia mea pro qua dotem dederam Seio marito suo ab eo diuertit sine culpa sua mulieris: ego postea ea consentiente, dedi libellum marito ꝓ recuperanda dote, non tamen litẽ fui contestatus, & interim feci testamentũ, & institui mihi hæredem dictam meam filiam, & Caium filium meũ, quemlibet pro dimidia. i. quemlibet in sex uncijs, & petij a filia, ut dicto cohæredi suo restitueret suam partẽ hæreditatis, retineret tamen sibi ex ea sextam partẽ, id est, unam unciam. & dixi eidem meæ filiæ, Bene scio, quòd posses retinere quartam partem tuæ partis hæreditatis, id est, unciam, & dimidiam: sed pro illa dimidia uncia compensa tibi dotem tuam. & habeas dotem loco illius mediæ unciæ, & ita habeas dotẽ tuã, & unam unciam tuæ partis hæreditatis meæ, & quinque uncias restituas cohæredi tuo: & postea decessi. nunc quæritur, quid iuris sit circa prædicta? Et dicitur, quòd ipsa filia nihilominus poterit detrahere Falcid. iure hæreditario de prædictis sex uncijs suis, quas rogata fuit restituere fratri suo, id est, unciam, & dimidiam iure proprio, & dotem nihilominus habebit: & hoc idem, quia ego pater non fui litem contestatus super dote contra maritum, ut dictum est: imò solũmodo petij per libellum: quia si litem fuissem contestatus, ad hæredes meos prædictos transmisissem, & sic dimidiam dotis caperet filia mea iure hæreditario, & sic computaretur in falcid. secundum uoluntatẽ meã: & hoc secundum antiqua iura. hodie autem etiam lite per me patrem contestata contra maritum, habet præcipuam dotem mulier: ut C. de rei uxor. act. §. & hoc ex rei uxoriæ. Viuianus.

[h] Diuerterat. Sine culpa. aliàs dotem amisisset: ut C. de repu. l. consensu. §. hæc nisi uir.

[i] Si pater. Nunc respond. & dic non petijsset ea consentiente, sed ea ignorãte petijsset [s] falcid. quidẽ &c. & est ratio: quia mulier patre mortuo tanquam propriam incipit habere dotem, & petet a uiro, & uir cum non sit liberatus, repetet a patre, uel eius cohærede cõdictione indebiti, uel ob causam, uel sine causa: ut ℸ. de solu. l. qui hominem. §. si gener. & arg. ℸ. l. prox. l. §. ex donationibus, secundum quosdam. sed nõ uidetur posse procedere: quia cum ipsa hæres extiterit patri, uidetur quòd in hæreditaria portione debeat ei obstare exceptio, si uelit petere a uiro, cũ iam eam soluerit patri: ut s. sol. mat. l. si cum dotem. §. si pater. & de pig. act. l. solutum,

[s] Et habuisset.

petijsset: Falcidiam quidẽ iure hæreditario, dotem autẽ iure proprio a filiam habituram respondi: quia dos in hæreditate patris non inueniretur. b

Onus non deducendæ Falcidiæ ex alio testamento debitæ, cum aliis legatis, & aliis oneribus commiscetur. Bar.

Auia nepotibus hæredibus institutis fideicommisit, vt omissa retentione, quæ per legem Falcidiam ex alio testamento competebat, e solida d legata fratribus, & cohæredibus soluerent. Rectè datum e fideicõmissum respondi: sed huius quoque f onus in contributionem venire.

Si vnus pluribus substituatus vtrique directò succedit: contributio habet locum: secus si vni directò: alteri per consequentiam. Bart.

Duobus g impuberi-

lutum. §. solutam, & infra, de reg. iur. l. ex qua persona, & supra, de leg. ij. l. cum pater. §. qui dotale. & §. fi. & de fundo. l. dotale. §. fi. Tu ergo dic, ꝙ non petijt, nec exegit cum iudice, vel sine iudice. Quid autem si petijt, sed non exegit? Respon. aut lis fuit contestata, aut non. primo casu trãsmittit ad hæredes secundũ naturã actionis ex stipulatu, quã olim habebat, non quam hodie habet ab actione rei vxor. vt C. de rei vxo. ac. §. & hoc ex rei vxoriæ, & sic computatur in Fal. In secundo habetur pro non petita, vt ĩ. rem rat. habe. l. amplius. Itẽ quid si ea cõsentiente? Resp. computatur ĩ Fal. vt C. com. vtriusq; iu. l. fi. secundum. Az.

a Proprio. Propriè loquitur hic de quarta iure institutionis: in qua computatur solum, quod capitur iure hæreditario: ut ĩ. eo. l. quod autem. & l. id autem. & l. in quartã. in princ. secus autem in debito iure naturæ, in qua imputatur: & quod capitur iure legati, uel alio modo relicti, & sic dos, ut C. de inoffic. testam. l. quoniam. & not. C. communia utriusque iud. l. fi. quæ sunt contra.

b Non inueniretur. Sed extra, & quasi proprium patrimoniũ mulieris: unde quæritur, an mulier sit domina rei dotalis? 1 Azo. ꝙ sic: ar. huius legis. Item an possit institui in dote sua? Videtur quod non, 2 ut hic: sed plenè dic de utroq;: ut supra, de min. l. denique. §. sed utrum. in fin. & facit ĩ. de colla. bo. l. j. in fin. & l. seq. & infra, ad Trebel. l. mulier. §. cum proponeretur. & l. à filia. & C. de rei uxoriæ act. §. & hoc. Itẽ contra, huic l. ĩ. eod. l. si debitor. Speciale est in filia, ne oneretur in Falcidia iure institutionis debita: hoc est ut eam cum debito dotis teneatur compensare, sicut & alio casu: ut ĩ. l. proxim. §. cum fideicommissum. Vel est etiam hoc ideo, quia hic uolebat pater compensare quod alius debebat, non quod ipse: u tibi.

Auia nepotibus. CASVS. Sempronius instituit sibi hæredem Titiam, & ab ea multa legata Titio reliquit ita, quòd ipsa poterat ex eis Falcidiam detrahere, & decessit idem Sempronius: postea ipsa Titia fecit testamentum & instituit sibi hæredes quatuor suos nepotes, & duobus ex eis aliqua prælegauit, & rogauit illos, quibus non prælegauit, vt solida legata soluerent illis, quibus prælegauit, & vt Titio prædicto, cui Falcidiam detrahere poterant, sicut auia poterat, non detraherent Falcidiam: & postea decessit dicta Titia auia. quæritur quid iuris sit circa prædicta? Et dicitur, quòd hoc casu videtur datum fideicommissum Titio ab istis nepotibus per dictam auiam, id est, hæc quarta quæ poterat ei detrahi, videtur legata. hoc ergo onus nepotibus datum siue commissum, id est, hoc legatum quartæ veniet in contributionem cum cæteris legatis à nepotibus prædictis relictis: vt & de hoc, & de cæteris nepotes Falcid. detrahant. Vi.

e Competebat. Scilicet auiæ. fuerat enim hæres instituta hæc auia, & legato puta relicto Titio, & Seio erat grauata, & sic detractura erat Falcidiam, quam noluit retinere suos hæredes, & sic est eis onus, & Titio, & Seio vtilitas, quod onus vna cum cæteris oneribus defalcabant nepotes hæredes auiæ. Vel dic quod hi nepotes ab alio fuerant instituti, & grauati, sicq; Falcidiam erant detracturi, sed auia instituẽdo eos prohibuerat,

& dic vt prius.

d Solida. Relicta in primo testamẽto. Idem si dixisset auia de relictis à se. nam nihilominus defalcarentur, vt ĩ. l. prox. §. fi. Sed contra ĩ. eo. l. si debitor. ubi cessat Falc. ex uoluntate defuncti. sed ibi speciale. 3 alij ꝙ hic ex alio testamento, non ex testamento auiæ competebat his nepotibus hoc debitum scilicet, quartæ deductio. secus autẽ si ex testamento eodem cõpeteret debitum: ut ibi, sed tunc speciale ibi, ut dixi.

e Datum. De omissione Falcidiæ.

f Quoque. Scilicet non deducta quarta in contributione, quia de eis tantũ de uno legato detraheret Falcidiam.

Duobus impuberibus. CASVS. Duos filios meos impuberes mihi hæredes institui. s. Titium, & Seium, & à Titio legaui quibusdam vltra dodrantem suæ partis, ita quòd habet locum lex Falci. & à Seio legaui, sed non vltra dodrantem: vel a Scio nihil legaui, & ita eis substitutum dedi, si Titius impubes decesserit in pupillari ætate, substituo ei Sempronium: & si Seius impubes decesserit in pupillari ætate, substituo ei prædictum Semproniũ, & sic singulis separatim fuit facta substitutio, & decessi, postea vterq; dictorum impuberum decessit in pupillari ætate, & ita ex dicta substitutione successit eis dictus Sempronius: nunc petunt legatarij legata ab eo, ipse vult detrahere Falcid. de legatis relictis à Titio prædicto impubere, cum vltra dodrantem suæ partis sit ab eo legatum. Legatarij autem dicunt ei, Tu potes retinere quartam partẽ hæreditatis patris, quæ ad impuberes peruenit de parte Seij alterius impuberis: quia ab eo nihil fuit legatum: vel si fuit ab eo legatum, ita parum fuit ab eo legatum, quòd ex solutis legatis ab eo relictis, remanet apud eum ex sua parte tantum, quod capit dictã quartam hæreditatis patris. vnde cum possis habere quartam totius hæreditatis, non potes detrahere Falcid. de legatis à Titio relictis. nunquid sunt audiendi legatarij? Et dicitur, quòd sic. Secus autem esset si singulis non esset facta substitutio: sed ita dixissem ego pater impuberũ à me institutorum, ei ex filijs meis impuberibus, qui vltimo morietur in pupillari ætate substituo Semproniũ, quia tunc si Seius impubes non grauatus legatis decedat in pupillari ætate, & sic Titius eius frater qui erat grauatus, fit eius legitimus hæres, & postea moriatur Titius grauatus, & ei Titio morienti dictus Sempronius substitutus hæres extitit, portio quidem paternorum bonorum non grauata, quam Seius intestatus puta accepit à me patre, & quã habuit Titius eius frater, qui ei ab intestato successit, non confundetur, siue commiscebitur in ratione legis Fal. cum parte Titij grauati, quamuis vtranq; habeat substitutus: quia non habet locum in ea substitutio: sed ab intestato fuit delata fratri grauato, id est, Titio. Sed quartam tantum eius portionis grauatæ substitutus retinebit, quam Titius impubes accepit a me patre, qui Titius habuit substitutum Sempronium. substitui enim solummodo vltimo decedenti. & Titius grauatus vltimo decessit, vt dictum est. Vi.

g Duobus. A quibus legata reliquit. nec obst. ĩ. eod. l. in ratione. §. si filio. in prin. Sed ibi duo vni, hic ecõtra duobus vnus substituitur. præterea & ibi dicit postea fieri

1 Imò maritus est dominus, rei dotalis Alexã. & Vincen.

2 Imò potest secundum Alex.

3 Et bene secũdum Alexã. & Vincẽ. & quæ sit ratio specialitatis, ponunt prædicti in d. l. cõtraria.

fieri contributionem, sed magis videtur contra in eadem l. §. quæsitum. ibi, sed legata. nam hic portiones miscentur. Sed ibi idem erat substitutus & in parte institutus. hic tantum substitutus.

a Substitutum. Si ponas separatim substituisse planũ est: vt si primus hæres decessisset in pupillari ætate, eidem substituo talem, vt Sempronium. Item si secundus decessezit in pupillari ætate, eidem substituo. nam siue simul, siue diuersis temporibus decedant, vtrique est hæres substitutus: vt hic in princi. dixi. si autẽ dixit, si ambo decessetint in pupillari ætate, tunc distinguitur, an simul moriantur, & tunc idem est quod in primo, quod vtrique ex testamẽto succedat, vt hic in prin. §. aut diuersis tẽporib. moriantur: & tunc vltimo tantum, vt hic, quòd si frater &c. & supra, de vulgar. substi. l. qui duos. & C. de impu. & alijs sub. l. pe. nec obst. supra, de iniusto test. l. pe. ubi vno decedente vocatur substitutus: sed ibi separatim substituerat, vel dic vt d. l. C. de impub. & al. sub. l. pen. no. Itẽ ad idem est contra infra, ad Treb. l. hæredes. §. cum ita. sed ibi in fideicommissaria. & facit infra, de bon. pos. secundũ tab. l. pen. in princi. & supra, de vulg. substit. l. ex duobus. in princ. Sed argum. contra infra, ad Treb. l. enim.

*Sic I. P. Fl. Haloã. autẽ scripsit, quã intestatus pure accepit,

bus substitutum, [a] vtrique hæredem existẽtem, in alterius hereditate Falcidia vti non conuenit, si de bonis alterius [b] impuberis quartam partem hæreditatis patris, quæ ad filios peruenerit, retineat. Quòd si frater fratri legitimus [c] hæres extitit, & impuberi supremo substitutus: [d] portio quidem paternorum bonorum, [*] quam intestatus puer accepit, rationi Falcidiæ non confundetur: [e] sed quartam eius tantũ portionis substitutus retinebit, quã impubes [f] accepit, [g] qui [h] substitutum habuit.

Falcidia resecat etiam liberationem factã ex causa legati, vel donationis causa mortis. Alex.

Idem libro xiij. responsorum. XV.

Quod de *bonis iure Falcidiæ contribuendũ est à debitore, [†] cui mortis cau-

*In P.F. incipit, quod bonis &c.

b Alterius. Ex substitutione.

c Legitimus. Quod est in eo casu, quando non separatim singulis, sed coniunctim eis substituit: puta dixit, si ambo decesserint in pupillari ætate, substituo eis Sempronium. quoniam inuicem sibi succedunt: & vltimo decedenti succedit substitutus: vt supra, de vulga. substitutio. l. qui duos.

d Substitutum. Scilicet hæres extiterit.

e Non confundetur. Quia in ea non habet locum substitutio, sed in testamento fuit delata fratri.

f Impubes. Vltimo decedens.

g Accepit. Vltimo decedens. nam primus non habuit substitutum, sed legitimum fratrem hæredem.

h Qui impubes.

Quod de bonis. CASVS. Titius habens debitorem in centum per pactum remisit ei dictum debitum cau'a mortis. Item fecit testamẽtum, & instituto hærede Seio, multa quibusdã legata reliquit, ita quòd habeat locum l. Fal. vnde sicut ab alijs legatarijs potest hæres detrahere quartam, ita à dicto debitore. vt ĩ. e. l. quærebatur: & C. eo. l. si quis quadringentorum. & sic dicitur debitor contribuere cum alijs legatarijs ad quartam hæredis iure Falcidiæ de bonis detrahendæ. certè illud quod ita contribuendum est per dictum debitorem, retinebitur per hæredem nomine Falcidiæ concepta per hæredem contra debitorem replicatione in factum. nam hæres petet ab eo quartam debiti: & si ipse excipiat de liberatione, hæres replicabit in factum, & ita cogetur soluere hæredi quartam debiti & hæres retinebit eam nomine Falcidiæ, & subaudi hic, illud quod contribuendum est &c. Viuianus.

sa pacto [k] debitũ remissum est, [l] in factum concepta replicatione continebitur.

Pactum factum in vita defuncti de Falcidia nõ repetenda, non valet. Bar.

Frater [†] cum hæredẽ sororem scriberet, alium ab ea, cui donatum [m] volebat, stipulari curauit, ne Falcidia vteretur, [†] & vt certã pecuniam, si contrà fecisset, præstaret. Priuatorum cautione legibus non esse refragandũ [n] [o] constitit: & ideo sororem iure publico retentionem habituram, & actionẽ ex stipulatu denegandam. [o]

Licet quis vnum legatum soluerit integrum: non prohibetur ab aliis legatis Falcidiam detrahere. Bar.

Non idcirco [†] minus falcidiæ rationem in cæteris annuis legatis admitti visum est, quòd

i Debitore. Cui fuit liberatio relicta & cum posset Falc. retinere, in totum liberauit hæres.

k Pacto. Maximè: nam idem est, si acceptilatione: vt ĩ. eo. l. quærebatur.

l Remissum est. A testatore, vel ab hærede errore facti nõ interueniẽte. nã sic dicitur in legato: vt C. ad legem Falci. l. error. & donatio causa mortis similis est legato: vt C. de dona. cau. mor. l. fin. & sic non obstat infra, eo. l. qui id quod. & C. ad l. Falci. l. fi. quia ibi sciens soluit, vel promisit. & facit ad l. supra, de leg. ij. l. cum pater. §. Mæuio debitori.

Frater. CASVS. Titius instituit sibi hæredem sororem suam Seiam, & ab ea multa reliquit quibusdam, ita quod sic iure habebat locũ lex Falci. & alium puta Caium, cui donatum volebat causa mortis, pœnam, de qua ĩ. dicit, curauit idem testator stipulari ab ea, ne Falcidia vteretur circa legata, & vt certam pecuniam præstaret eidem Caio dicta hæres, si contra faceret: & ita stipulatus est Caius prædictus a dicta hærede, modo quæritur vtrum dicta soror habeat retentionem quartæ ex legatis? Et dicitur quod sic: quia priuatorum cautione non est legib. refragandum, quæ leges volũt, quod hæreditate grauata legatis vltra dodrantem hæres possit detrahere Falcidiã: vt s̄. eod. l. j. vnde & actio ex stipulatu denegatur illi cui donatum voluit testator contra sororem testatoris hæredem. Viuia.

m Donatum. Causa mortis, vt pœnam de qua subijcit.

n Refragãdum. No. sic s̄. de leg. j. l. nemo potest. & ĩ. de suis & leg. l. fin. & s̄. de pact. l. ius publicum. At contra s̄. de leg. ij. l. codicillis. §. fi. & de hoc not. in auth. vt sine prohi. ma. debi. col. vij. §. j. Accur.

o Denegandam. Scilicet ipso iure: vel exceptione repellendam. sic s̄. de condi. institu. l. quæ sub condit. & no. quia aut est contra legem stipulatio, vel pactum: & tunc nec principale, nec pœna valet: vt hic. aut secundum legem: & tunc vtrunque. aut præter legem, & tunc non principale: sed pœna. quod dic vt nor. C. de pact. l. pacta. Item not. quod hic §. videtur hodie corrigi, ut in auth. de hære. & Fal. § si uero expressim. col. j.

† Hui⁹ responsi interpretatione ui de apud Alex. ab Alex. li. 2. Gen. die. c. xxiij.

† Alci. li. parer. v. c. xxv. rationẽ adfert, quã ob rẽ nõ liceat testatori Falcidiam in suo testamento ꝓhibere. Hodie tñ ꝓmissam esse a Iustiniano Falcidiæ ꝓhibitionẽ annotauit ex Nouel. cõsti. j. Frã. Bal. in cõmẽ. in tit. ad l. Falc. insti. li. 2.

† Sic habetur l. e. si diligenti cũ Gl. j. circa pri. extra de foro cõp.

† Videtur huic §. cõtra auth. sed cũ testator ver. istẽ si hæres. C. eo. cõclude ꝑ Bart. in l. si ex pluribus, ĩ. e.

Donatio cã mortis legato similis est.

primo ac secũdo anno sine nlla detractione[a] fuissent legatario soluta.[b]

Quod defunctus debet hæredi ut æs alienum deducitur, nisi testator prohibuerit: nec uidetur prohibere si eum grauat, ut propria bona sua restituat, & fructus percepti iudicio testatoris, in debitum imputantur. Bart.

Quod auus[c] ex causa tutelæ nepoti debuit, cũ auo nepos solus[d] hæres extitisset, ratio Falcidiæ si poneretur, in ęre[e] alieno bonis deducendum respondi: nec ad rem pertinere, quòd hæredem auus idemq; tutor rogauerat, ut si sine liberis ante certã ętatẽ[f] decederet, tam hæreditaria bona, q̃ propria restitueret. non enim ex hoc hæreditatẽ debito cõpensatam uideri,[g] cum uel ideo maximè declaretur non esse cõpẽsationem factam, quoniam hęredem suum habere propria[h] bona defunctus ostenderit.[i] Planè si condi-

Non idcirco. CASVS. Instituit Titius hæredem Seium, & reliquit annua x. Caio, & multa alia legata reliquit quibusdam, ita q; habebat locum l. Falci. & decessit dictus Titius, postea Seius hæres soluit x. Caio primo, & secundo anno, & nihil detrahit nomine Fal. nunc vult detrahere Falcidiam pro sequẽtibus annis. nunquid potest? Et dicitur quòd sic, nõ obstante quòd duobus annis præstitit integra. qualiter autem detrahatur Falc. de annuis legatis habuisti. s. eo. l. 3. §. si. Viuianus.

[a] Detractione. Vel cautione de legatis restituendis, si Falcidia appareat.

[b] Soluta. Scilicet ratio, quæ poterat retineri. & hoc si per errorem factũ: ut C. eo. l. error. Sed quid si ex certa scientia? Respon. hoc iure non nocet in alijs: ut C. eod. l. in imponenda. in fi. hodie contra, ut in Auth. de hæ. & Fal. §. non autem. col. j. Item contra. C. de fideicom. l j. ubi triennio præiudicat: sed hic fuit minus tempus: & sic intelligitur C. de pact. l. si certis annis. Vel ibi in contrario erat duplex fauor, alimentorum, & ultimæ uoluntatis: uel refert sit inutile propter minus solennem uoluntatẽ ut ibi, an propter Falci. ut hic. & facit C. ne uxor ꝓ marito. l. fi. & C. de usu. l. creditor. & s. de ope. lib. l. operis. Sed arg. contra C. de non nume. pecu. l. cũ fidem. & s. de iudi. l. fideicommissum. in fin.

Quod auus. CASVS. Titius fuit tutor nepotis sui Seij, & malè administrauit eius tutelam, ita q; fuit factus eius debitor in centum pone, postea fecit testamentũ dictus auus: & instituit sibi hæredẽ dictũ suum nepotem, & multa legata ab eo quibusdam reliquit, & rogauit eundẽ nepotem, ut si sine liberis ante uicesimumquintum annum decederet: tam hæreditaria bona, quã propria sua bona nepotis restitueret Caio pone. postea decessit hic auus: nũc legatarij petunt legata a dicto nepote. ipse vult detrahere Falcidiam, cum dodrans fuerit per auum exhaustus: & vult detrahere ante partem dicta centũ, quæ ei debebat auus ex tutela, tanquam æs alienum, quæritur vtrum possit ita detrahere sibi debitum? Et uidebatur quibusdam q; non: quia auus rogauit eum, ut dictum est, ut si sine liberis ante xxv. ann. decederet, restitueret Caio tam hæreditaria bona, id est, aui, quam propria sua bona. i. nepotis. & ita videbatur secundum eos, q; auus uoluerit sibi remitti dicta centum, quæ debebat nepoti, ideo quia tanto tempore uoluit nepotem tenere utraque bona. Sed certè respondetur in contrarium. s. q; bene potest nepos hæres detrahere dicta centum ante partem, tanquam æs alienum: nec obst. ratio dictorum, qui credebant contrarium, id est, qui credebant compensationẽ fieri: quia etiam per uerba testatoris: ideo maximè declaratur non esse factã dictam compensationem: quoniam ostendit per uerba sua defunctus testator nepotem hæredem suum habere propria bona. nam dixit dictus testator, q; dictus suus hæres restitueret Caio tã hæreditaria bona, quam propria bona nepotis: per quod apparet quòd sicut per propria bona nepotis restituenda Caio per nepotem nõ tollitur illud, quod ei nepoti debet auus: sic nec per hæreditaria, ut hic, & arg. C. de diuer. rescrip. l. si libellum. Sed pone quòd antequam dictus nepos iniret rationem legis Fal. cum legatarijs ipse nepos decessit sine liberis ante dictos uigintiquinque ann. & sic conditio fideicommissi prædicti Caio restituendi fuit impleta: & sic hæres dicti nepotis tenetur restituere dictũ fideicommissum hæreditatis aui, & nepotis dicto Caio. vult nunc hæres nepotis detrahere de bonis aui restituendis Caio dicta cẽtũ, quæ auus debuerat nepoti ex causa tutelæ, & etiam detrahere postea quartam de bonis prædictis aui ex Trebelliano: & vult lucrari fructus, quos percepit ex hæreditate aui nepos post mortem aui, & vult etiam detrahere quartam de bonis nepotis: quæ similiter debet restituere Caio fideicõmissario. quæritur nunquid possit? Et dicit quod fructus hæreditatis aui percepti post mortem aui compensabuntur cũ dicto debito tutelæ, usq; ad cõcurrentẽ quantitatẽ: & si capiunt plusquam dictum debitum, superflui imputantur quartæ Trebellianicæ: vt j. ea. l. §. fructus. & sic non lucratur hæres nepotis dictos fructus, nec detrahit dictum debitũ de hæreditate aui, cũ fructus cum debito cõpensentur. quartam aũt de bonis nepotis, non detrahit hæres nepotis: quę restituere debet Caio similiter: sed detrahit eam tãtummodo de bonis aui, quæ. s. bona auus reliquit nepoti tempore mortis sui aui. Et nõ mireris si hęres nepotis tenetur restituere Caio bona nepotis, quia id intelligo cum tm̃ habet hæres nepotis ex bonis aui præter quartam, quam detrahit de bonis ipsius aui computatis etiam in dictã quartam fructibus perceptis ex bonis aui, qui fructus sunt ultra illos fructus, qui compensati fuerunt cum debito tutelæ, ut dictum est, quantum erat in bonis nepotis: ut C. de iure dot. l. cum patrem. & s. de leg. a. l. Imperator. §. si. Quis autẽ debeat amodo rñdere legatarijs, quibus dixi auũ legasse. l. utrũ Caius fideicõmissarius, q bẽt bona sui, & hæredis aui, i. nepotis: an uerò hæres nepotis, qui habet quartam bonorũ aui? dic vt j. ad Trebel. l. j. §. si is qui quadringenta. h. d. usq; ad cum fideicommissum, Viu.

[c] Quod auus. Puta centum.

[d] Solus. Ideo dicit solus, vt melius conueniant sequentia: nam si cũ alio; nõ deduceretur totum debitum ex causa tutelæ. Item nec confunditur, nec cõpensatur cũ fructibus, nisi pro hæreditaria portione: pro alia agetur contra hæredẽ: ut C. de neg. gest. l. si ab eo. Accur.

[e] In ære. Id est, inter cæterum æs alienum: ut C. eo. l. in imponenda. & l. irritum.

[f] Ætatem. Puta xxv. annorum.

[g] Videri. Id est, quia tanto tempore uoluit eum tenere utraque bona: non ideo uidetur uelle remitti æs alienum: nisi hoc expressè dixisset: ut s. eod. l. si debitor. Accursius.

[h] Propria. Per quod apparet, quod sicut per propria non tollitur æs alienum, sic nec per hæreditaria. arg. C. de diuer. rescript. l. j. Vel aliter: quia voluit eum habere propria, & proprium est, quod ab alio sibi debetur: ergo & illud uoluit detrahi auus, quod ex causa tutelæ debuit.

[i] Ostenderit. Cum si decederet intra certam ętatem, deberent restitui tam propria, quàm hæreditaria.

Impleta.

tio fideicommissi fuerit impleta : a fructus hæreditatis b post mortẽ aui percepti, pari pecunia debito tutelæ compensabũtur : c sed quartam d hęres nepotis de bonis duntaxat, quæ moriens auus reliquit, e retinebit.

In filiis primi gradus debitum cum Falcid. non compensatur, etiam si hoc testator expreßit. Barto.

Cum fideicommissum f ex voluntate matris à patre moriente debitum esset filio : pater hæreditatem suam, quam in filium conferebat, cõpensari voluit cum eo, quod filio deberet: si ratio Falcidiæ poni cœperit : fini quadrantis, quem ex bonis patris cum effectu pcepit, compensabitur: atque ita superfluum æris alieno a dodrãti tantum detrahetur.

Quod ab hærede vxoris ex donationibus à marito ei factis debet reddi, venit deducendum, vt æs alienum Alex.

Ex donationibus in vxorem collatis, quod hęres eius reddere g viro cogitur, in bonis mulieris non erit: nam ita fit locupletior, h vt tantò pauperior esse videatur. i Quod autem hæres inde minuit, k viro non perit. l

a Impleta. Quia decessit ante completum xxv. ann. sine liberis.

b Hæreditatis. Auitæ.

c Compensabuntur. Reliqui fructus quadranti imputantur vt ĩ.eo.§.fructus.& ĩ.ad Treb. l.in fideic.& l.mulier.& ĩ.eo.l.filius. secus esset in liberis primi gradus: q debent hẽre quartã i rebus principalibus: nõ p imputationẽ fructuum : vt C.ad Treb. l. iubemus. quæ est cõtra. Et no.hic, φ nõ lucratur fruct⁹, si excedant quartam cũ computet ĩ debito, licet eos pcipiat ex iudicio defuncti: qđ est contra illud qđ distinxi ĩ. ad Treb. l.1 fideicõ. in princ. sed est hic, vt dixi ĩ.ad Treb.l.mulier. §.penul.

d Sed quartã. Hæreditatis auitæ.

e Reliquit. Id est, quæ fuerunt morientis aui. non autẽ de bonis ,ppriis nepotis. Sed nunquid hęres nepotis tenetur propria restituere? Respond. ita, si præter quartam tantum habeat ex bonis aui, computatis etiam fructibus, quantum in bonis nepotis erat. C.de iure dot.l.cum patrem.& ī.de legat.a. l.Imperator.§.fin.& sic bona nepotis non defalcabit: quia de auitis detrahendo : quasi propriorum quartam detraxisse videtur, & est ratio : quia de bonis defuncti, prout erant tempore mortis, debet Falci. detrahi : vt Institut.ad l.Falc. §.cum autem.

Casum ponit. Accu.

f Cum fideicõmissum. Maritus ab vxore institutus, fuit rogatus hæreditatem filio cõi restituere : & pater postea filiũ instituit dicendo, quod paterna hẽditas cõpensaret cũ eo, qđ pater debebat ex testõ matris. Dic ergo qđ iste filius debet hẽre quadrantem hæreditatis paternæ.i.olum eorum, quæ inuenit in bonis pris t pe mortis. de dodrante verò, qui remanet, debet detrahere fideicõmissum sibi relictũ: ut æs alienum.i.dodrantem hæreditatis maternæ. nã non plus venit in fideicom. quia pater potuit detrahere quartã Treb. de residuo soluet legata, & fideic. & secundum hoc, dic filio deberi s.ex testõ matris. & quod dicit poni cœperit, s. à filio contra legatarios. Ex testamento patris cõpensabit s.dictũ debitũ, fini quadrãtis.i.in quadrãte toto, eũ illõ à patre habeat cũ effectu. Itẽ qđ subijcit æris alieni.i. fideicõ. à matre relicti. & secundũ hoc non cõputabit in Falc. debitum à matre, licet pater hoc dixerit, & sic est contra ī.eod.l. si debitor. Sed dic aliud in filijs, vt hic, & ī.eo.l.pater. in princ. quam in debitore extraneo ex toto instituto hẽde : qũi magis permittit lex, & fauet volũtati testatoris, vt compenset debitũ, & computet in Fal. quã cum instituit filium creditorẽ pater, vt hic. Vel secundo põt intelligi, quod hic dr, qđ filius iste fideic. quod sibi debetur.i. dodrantem hæreditatis maternæ debet sibi compensare in quadrantẽ, quẽ habet in bonis patris pro concurrẽte quãtitate. si autẽ plus est in fideic. quam in illo quadrante: id quod superfluum est detrahet filius ex dodrante bonorum paternorum.i.quæ inueniuntur in bonis paternis tẽpore mortis. De eo autem quod remanet soluet legata, & fideicom. Et sic non ob.ī.eo.l. si debitor. & sacit ad hoc ī.de leg.a.l.cum pater.§.Titio. sed ob.ī.eo.l.pater. sed illud fauore dotis. Itẽ ad hoc ob. ī.eo. l.pater.§.1.sed dic, vt in fi.eiusdẽ §. Tertij dicunt, qđ pater quartã poterat retinere de hẽditate matris: & filio dodrantẽ restituere debebat. Debet igitur vnũ cõpensare de tribus quadrantib. sibi debitis cum eo, quẽ pr dat quasi de suo : & sic habet filius tres quadrantes.s.duos, qui retinent, vt à patre debitos, & tertium, quem habet per cõpensationẽ. Ex alio vero, quem videtur pater pro compensatione dedisse, soluet legata, & fideicom. vt de cæteris rebus paternis, & detrahet Fal. vt de cæteris bonis: alios tres quadrantes, vt æs alienum habebit filius, nec minuunt per hoc φ pater voluit totum debitum extingui per compensationem, & sic est contra ī. eod. l. si debitor. sed solue, vt dixi secundum primam positionem casus. Accur.

a P. Flor. alieni.

ADDITIO. Dic sm Bart. φ est speciale in filijs primi gradus, vt hic. facit l.pater. in prin.ī.eod.

Ex donationibus. CASVS. Titius donauit vxori suæ Seiæ fundũ Titianum, & Seianum pone, ex quibus ipsa facta est locupletior: decessit prædicta mulier instituto hẽde Caio, & multa legata quibusdam reliquit. nunc legatarij petunt legata à dicto Caio hærede mulieris, & hæres vult detrahere, vt æs alienum illud, qđ maritus prædictus donauit dictæ suæ vxori. ideo, quia illud tenetur hæres restituere marito, eo φ donationes non valuerunt inter virũ, & vxorem. nunquid põt hæres ita detrahere? Et dicitur φ sic. nam ex dictis donationibus ita fit locupletior mulier, vel hæres eius, vt tanto pauperior esse videatur : quantõ tenetur marito restituere: tenetur autẽ marito restituere illud, in quo facta fuit locupletior. & non plus. in uno tamen casu tenetur restituere marito etiã si non est locupletior. vt puta si ex dictis donationibus minuit hæres dolo, vel culpa. Nam quãuis non sit tunc locupletior, tñ per eũ factum est, quo minus esset locupletior, vnde illa diminutio non est ad periculum viri: & cõputabitur nihilominus esse in bonis mulieris, quantum ad cõmodum legatariorum. Et hoc vult dicere iste §. Viuian.

g Reddere. Quod est, in quo fuit locupletior donataria : vt ī.de donat. inter vir. & vxo. l. si sponsus. §. fin. ex quo ipse prædecessit: ut C.de don. inter vir. & vxo. l.a marito. Accur.

h Locupletior. Scilicet vir.

i Videatur. Mulier, vel eius hæres, vel secundo ita fit locupletior mulier, vt tanto videatur pauperior, quia tantum habet necesse restituere. Item respexit hæc lex, quasi absit 1 quod absuturũ est, ut ī.de neg.gest. l.2.& l. si quis man. Et contra adesse quod est affuturum: vt ĩ.de reg.iur. l.qui actionem. Accur.

1 Simile in l.quæ si tñ.§. fi.ī. de lega. 3. sic adesse dicitur res quãdo casualiter ad est. Bar. in l. si ita. ī. eod.tit.de lega.3.

k Minuit. Dolo vel culpa.

l Non perit. Scilicet ipsi hæredi mulieris. argu. ĩ.ad Treb.l.mulier.§.sed cum.

Fructus

Fructus prædiorũ. CASVS. Institui mihi hæredẽ Titiũ, & multa legata, & fideicõmissa ab eo quibusdam reliqui: inter quæ reliqui Seio fundũ Titianũ & Seianum sub conditione, si nauis ex Asia venerit: & nõ rogaui hæredem meum expresse, quod restitueret dicto Seio fructus dictorũ fundorum, quos hæres percipiet pendẽte dicta conditio. fideicõ. & decessi postea pendente dicta conditio. fideicommiss. fundorum, hæres percepit ex eis fundis multos fructus: & postea extitit dicta conditio. veniunt modo omnes legatarij, & fideicõ. & petunt ab hærede legata, & fideicommissa. dicit hæres, Ego volo vobis detrahere Falcidiam. dicunt ipsi, Tu non potes, nec debes detrahere quia tot fructus percepisti ex fundis relictis Seio, quod eis computatis tibi bene habes quartã. dicit hæres, Ego debeo lucrari dictos fructus: quia non fui rogatus de eis restituẽdis. Quæritur modo, vtrum hæres ita lucretur dictos fructus, quod eos sibi non teneatur computare in quartam? & respon. quòd non. sed cum debeat habere quartam, & quartæ fructus: computat sibi in dictam quartam, & in dictis fructibus quartæ dictos fructus ex fundis perceptos. nec impedit hæredem, quin habeat quartæ fructus perceptos ex die mortis testatoris vsque nunc, quia ratio legis Falcidiæ cœpit habere locum tantum post dictam conditionem fideicommissi existentem. nam quamuis ratio legis Falcidiæ cœperit habere locum post impletam dictam conditionem fideicommiss. tamen necesse est relinqui apud hæredem integros fructus quadrantis, siue quartæ perceptos ea die mortis testatoris vsque nunc. lucratur ergo hæres fructus dictorum fundorum perceptos pendente conditione, & tenetur eos sibi computare in quarta, & quartæ fructus & superfluos fructus fundorum, si quid de eis superest à quarta, & quartæ fructibus, retinet sibi hæres. Viuianus.

P. Fl. fideicõmissum.

Quod ex re legata percipitur, in Falcidia computatur, & hæres debet habere quartam, & fructus quartæ tempore mortis. Bartol.

Fructus [a] prædiorum sub conditione verbis fideicommissi relictos [b] in causam fideicommissi non deductos, hæres in ratione falcidiæ sic accepto facere [c] sibi cogitur: vt quartam, & quartæ fructus [d] ex die mortis bonorum, quæ mortis tempore fuerunt, habeat. Nec ad rem [e] pertinet, quando falcidia lex admissa sit. Nam & si maximè post impletã conditionem fideicommissorum [f] locum habere cœpit: tamen ex die mortis fructus [g] quadrãtis apud hæredem relinqui necesse est.

[a] Fructus. Qui satis erant tempore mortis: alioqui non computantur in Falcidiam: vt instit. eo. §. quantitas. & infra eodem, lege, in quantitate. quæ sunt contra. Azo.

[b] Relictos. Non expresse, sed per consequentiam: vt subijcit: in causam &c. quia cum prædium legat sub conditione, sub eadem videtur legare & fructus. Vbi ergo ante conditionem percepit hæres, sui sunt, & computantur in Falcidiam, vt dicitur hic. si autem expressè essent relicti, venirent in restitutionem: vt infra ad Trebel. l. in fideicom. in prin. & §. j.

[c] Accepto facere. Id est, computare. & hoc est in quarta iure institutionis. idem in Trebel. vt computentur fructus nisi in liberis primi gradus vt C. ad Treb. l. iubemus. secus in quarta iure naturæ, in qua non computantur: vt C. de inof. test. l. scimus. nisi in casu, vt supra de inof. testa. l. Papinianus. §. si conditioni.

Fruct⁹ an in quarta computari debeãt.

[d] Quartæ fructus. Hoc est generale in omni quarta: vt infra ad Treb. l. in fideicom.

[e] Nec ad rem. id est ad impediendum quartæ fructus.

[f] Cœpit. Lex Falci.

[g] Fructus. Integros. ad hoc infra ad Trebel. l. mulier. §. si hæres. Accursius.

Prælegatum defalcatur à cohærede, & illud quod supra defalcationem remanet, in Falcidiam non imputatur. Alex.

Fideicommissum [h] portionis supplendæ gratia, pro qua matrem filius hæredem instituit, eidem matri datum, ratione Falcidiæ [i] minuitur: & eam pecuniam mater supra quartam suæ portionis percipiet. [k] Quarta, [l] quæ per legem falcidiam retinetur: æstimatione, quam testator fecit, non magis minui potest, quàm auferri.

Fideicommissum. CASVS. Titius instituit sibi hæredes matrẽ suã & Seium, & centum prælegauit matri, vt augeret eiusdem matris portionem, in qua eam instituerat: & postea multa legata quibusdã alijs reliquit & à matre, & à Seio cohærede, ita quod dodrantem partis cuiuslibet exhausit: & postea decessit idẽ Titius. nunc mater petit dictum prælegatum à cohærede suo, & cohæres vult ei soluere: detrahit tñ Fal. nunquid põt detrahere? Et dicit quod sic. retinebit ergo sibi cohæres xxv. de dictis centũ: & lxxv. dabit matri testatoris, & ipsa retinebit sibi dicta lxxv. & etiam retinebit sibi quartã portionis suæ, in qua fuit instituta, & de tribus partibus portionis in qua fuit instituta, soluet legata à se relicta. dic ergo infra supplendum, id est augendum. Viuianus.

[h] Fideicõmissum. Filius instituit matrem cum alio, & vt augeret portionem matris, prælegauit ei fundum. Dic ergo supplendũ. i. augendũ. nam si velis dicere quod vellet ei supplere portionẽ l. Fal. aut debitam iure naturæ, aut iure institutionis: de prima non, quia iam esset falsum quod in fi. § dicitur. quia in ea bene cõputantur, quæ relinquuntur iure legati, vel fideicom. in secunda non: quia illa non posset suppleri per legatum vel fideicom. sed tantum iure hæreditario: vt infra eo. l. in quarta. Dic ergo, quod volebat augere portionem hæreditatis, quam sibi reliquerat, vt haberet eam maiorem.

[i] Ratione Falcidiæ. Detrahit enim cohæres Falci. vt hic, & C. eo. l. à cohærede. nisi & ipse à matre cohærede fideicõmiss. sibi relictum similiter peteret: vt infra eod. l. Nesennius.

[k] Percipiet. Nisi ideo legatum datum est, vt integra legata à se relicta præstet: vt infra eo. l. quod autem. in fi.

Quarta. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium, & legauit ab eo quibusdã vltra dodrantẽ hæreditatis suæ, ita quod non remanebit hæredi quarta hæreditatis solutis legatis. Dixit autem idem testator, quod res quæ remanebãt hæredi, valebãt plus quam in veritate valerent, vel econtra dixit, quod res legatæ valebãt minus, quã in veritate valerent: quæ si vera essent, cessãtet Fal. certè dicitur hic quod his modis non potest hæredi Fal. minui, vel in totum auferri. talibus enim enuntiationibus testatorum non debet stari. Viuianus.

[l] Quarta. Reliquit testator in legatis vltra dodrantem, sed dixit quod res quæ remanebant hæredi, valebant plus quam valerent: vel econtra quod res legatæ valerent minus quam valerent: quod si verum esset, cessaret Fal. & dicit quod etiam hoc modo nõ potest Fal. minui: quod est iure veteri: vt hic, & supra. eod. l. § j. hodie contra: vt in auth. de hæ. & fal. §. si verò expressim. colum. j.

Et

Et not. huiuſmodi enuntiationibus non ſtari. ſic C. de teſta. l. verba. & de proba. l. rationes. & auth. quod obtinet. & com. vtriuſ. iud. l. ſcripta. & ff. de leg. j. l. ſi fundum. §. ſi libertus. & J. eod. l. in Falcidis.

S I ex pluribus. CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titium, & Seio legaui tot res, quod habet locum lex Fal. & deceſſi. poſtea hæres meus ſoluit legatario prædicto quandam de dictis reb. non detracta ex eis Falci. nūc legatarius prædictus petit alias res ſibi legatas. certè poteſt hæres ei opponere exceptionē doli, donec detrahat ipſe hæres plenam Fal. pro his, & pro alijs rebus, quas ſoluerat legatario: & quod dixi in plurib. rebus legatis, habet locum in vna re legata. Vi.

Falcidia non deducta ex vna re, vel parte ſoluta poteſt deduci ex alia re, vel ex parte eidem ſoluenda. Bar.

Scæuola libro iij. quæſtio. XVI.

S I ex pluribus rebus legatis [a] hæres quaſdā ſoluerit, ex reliquis Falcidiam plenam per doli exceptionem retinere poteſt etiam pro iis, quæ iā data ſunt. Sed & ſi vna res ſit legata, cuius pars ſoluta ſit: ex reliquo pōt plena falcidia retineri.

[a] Legatis. Scilicet vni perſonæ: aliàs non poſſet retinere Fal. vnius ex legato alterius: ſed repeteret ſolutū, ſi errore facti ſoluiſſet: vt C. e. l. error. Sed contra hanc l. in aut. de hære. & Fal. §. non autem. col. j. ſed ibi integrè ſoluit, hic non. & facit C. e. l. in imponenda. in fin. Ac.

Legata relicta in militia cum legatis relictis poſtea contribuuntur quò ad diminutionem propter defectum patrimonii faciendam, ſed non quo ad diminutionem faciendam ratione Falcidiæ. Bar. & Alex.

Idem libro vj. quæſtionum. XVII.

S I poſt miſsionem faciat codicillos miles, & intra annum decedat: ex teſtamēto, quod in militia iure militari fecit, plena legata, ex codicillis, [b] habita falcidiæ ratione præſtari debere dicitur. [c] Sed res ita expedietur: ſi cum quadringēta haberet, teſtamēto quadringenta, codicillis centum legauerit: ex quinta parte, [d] id eſt, octoginta, quæ [e] ad legatariū ex codicillis peruenirent, [f] ſi falcidiam non pateretur: [g] quartam, id eſt, viginti hæres retinebit

S I poſt miſſionē. CASVS. Titius exiſtēs in militia: & habēs in bonis quadringenta tm̄, fecit teſtamentū in militia, & tota quadringenta legauit quibuſdā, & codē teſtamento fortè confirmauit codicillos, ſi quos poſtea contingeret eū facere, & ita valere debet illud teſtamētū iure militiæ, poſtea fuit miſſus de militia, & intra annum miſſionis fecit codicillos, & in eis legauit quibuſdam alijs centum, & deceſſit intra eum annum miſſionis Certè dicitur hic quod ex teſtamento prædicto, quod iure militię adhuc valet, debent præſtari legatarijs plena legata. i. non detracta aliqua Falcidia. ex codicillis autem, qui non valent iure militiæ, debent præſtari legata habita ratione legis Falcidiæ. qualiter autem diuidentur dicta quadringenta, vt ex ea parte quæ tangit codicillos, extrahatur Falc. ex alia autē parte, quæ tangit teſtamentum non extrahatur Fal. Reſp. teſtator legauit inter teſtamentum & codicillos centum, vltra quā haberet in bonis. vnde ſi legata codicillorum non paterentur Falcid. deberent diuidi bona in v. partes. & quatuor partes deberent habere legatarij teſtamenti. i. trecenta viginti. & quintam deberet habere legatarij codicillorum. i. lxxx. nam quintam partem quadringentorum videtur in codicillis legaſſe: cum centum, quæ vltra patrimonium ſunt, ſint quinta quingentorum legatorū. cum ergo ex legatis in codicillis relictis debeat detrahi Falcid. vt dictum eſt, retinebit hæres de dictis octoginta, quæ videntur legata in codicillis, quartam partem. i. xx. & tres partes dabit legatarijs, ſiue legatario codicillorum, id eſt, ſexaginta. Vi.

[b] Ex codicillis. Per teſtamentum confirmatis: vt ff. de milita. teſta. l. ſi certarum.

[c] Dicitur. Idem econtra: vt J. eod. l. fin. & l. ſi miles. & C. de teſtam. mili. l. in teſtamento. & C. eod. l. in teſtamento. Acc.

[d] Quinta parte. Scilicet quadringentorum, quorum quintam legaſſe in codicillis videtur, cū centum, quę vltra patrimonium ſunt, nō computentur: vt J. e. l. in quantitate. §. ſi.

[e] Quæ. ſ. quinta.

[f] Peruenirent. Ergo quinta pars ex vno quoque legato decedit: quia cuique plus legauit, quam haberet. Azo. vt J. eod. l. in quantitate.

[g] Nō pateretur. Scilicet legatarius. & facit ff. de inoffic. teſta. l. Papinianus. §. ſi quis. in fi.

Filiusfamilias miles poteſt grauare patrem ab inteſtato vt peculium reſtituat & per reſtitutionem peculium efficitur hæreditarium, & fructus medio tempore percepti in Falc. computantur. Bar.

Paulus libro xj. quæſtionum. XXIII.

F Iliusfamilias, qui

F Iliusfamilias. CASVS. Caius filiusfamiliâs miles rediit de militia, & decedens fecit codicillos, in quib. commiſit fidei patris ſui, vt peculium ſuum caſtrenſe reſtitueret Titio poſt mortem ſuam patris. & deceſſit hic filius. poſtea dictus ſuus pater tenuit multo tēpore dictum peculium filij, & ex eo multos fructus percepit, & poſtea deceſſit idem pater, & ſic eaſtitit dies reſtituendi bona filij Titio prædicto. vnde Titius petit dicta bona ab hærede patris, & hæres patris vult ei reſtituere, deducta tamen quarta Trebellianica. quæritur vtrum poſſit detrahere dictam quartam: & antequam ſoluat quæſtionem interſerit quædam alia dicens legē Falc. ſiue ſenatuſconſultum Trebellianum habere locum etiam in ſucceſſionibus inteſtatorum: ſed in noſtro caſu non fuit hæreditas filij ſiue ſucceſſio ex hæreditate. nam cum apud patrem remanet peculium caſtrenſe filij ex codicillis factis ab inteſtato per filium ius priſtinum durat, id eſt, peculium eſt, & non hæreditas. & ſic videtur quod non habeat locum Trebellianum, quod dixi habere locum in hæreditatibus ab inteſtato delatis, & reſtitui iuſſis. quamuis ſi filius prædictus inſtituiſſet extraneum, fieret hæreditas peculium ſuum adeunte hærede. ſed huic, quod dictum eſt non eſſe hæreditatem apud patrem, ſed peculium, & ſic non habere locum Trebellianum, videtur contra quod dicitur alibi. Titius fecit teſtamentum, & in eo reliquit legata, & poſtea fuit captus ab hoſtibus: & ſic teſtamentum ſuum fuit ruptum per captiuitatem, & ſic non videtur eſſe hæreditas eius, nec hæres. & poſtea deceſſit apud hoſtes. nam dicitur ſibi quòd in dicto ſuo teſtamento habet locum Falcidia: ſed non eſt contra, quia lex Cornelia fingit dictum captum mortuum fuiſſe prima hora captiuitatis, & ita non eſſe ruptum teſtamentum ſuum. & ita eſſe hæreditatem, & hæredem. vnde ſoluo tibi quæſtionem in principio legis poſitam, ſcilicet quòd nemo debet

[a] In P. F. incipit, ſi filiusfam. &c. hæc eōmiſiſſet.

debet dubitare, quin beneficiũ senatusconsulti Trebelliani indulgeri debeat patri, siue hæredi eius, cum restituit bona filij Titio supradicto, sicut fuit in codicillis rogatus. & est ratio, quia pater cogitur restituere Titio bona filij, quasi bona patrisfamilias. licet non vt hæreditatem. nam & video alibi: q̃ si aliquis est hæs institutus, ab eo sunt relicta legata, & ipse omittat adire ex testamento, & capiat bona ab intestato licet nõ valeat testamentum tanq̃ aditione destitutũ: tamen hẽt locũ Fal. per edictum si quis omis. cau. testa. sed est ita in hoc casu. ergo idẽ est in nr̃o casu, s. vt in eo habeat locũ Treb. vt sic pater, siue hęres eius possit detrahere quartã Titio, cui restituit bona filij: si tamen ex fructibus medio tpe perceptis per patrẽ de bonis filij habeat tm̃ pater quantum capit dicta quarta Treb. & fruct' eiusdem quartæ, omnia & ĩtegra bona filij restituet Titio, & poterit postea Titius fideicõmissari' exercere vtiles actiones cõtra debitores dicti filij, & dicta bona, siue peculiũ filij, quæ est q̃ non erat hęreditas apud patrem, dicet amodo esse hęreditas apud Titium prædictum. Viuia.

militauerat, [a] decedens patris sui fidei cõmisit codicillis, vt peculium suũ castrense Titio post mortem restitueret. Quærebatur, an vt hæres quartam [b] deducere posset? Dixi, legem Falcidiam [c] inductam esse à diuo Pio & in intestatorũ successionibus propter fideicommissa. sed in ꝓposito, nec hęreditatẽ esse, [d] quãuis placeret mihi [e] extraneo hærede instituto, fieri hęreditatem eius aditione. Nam cùm apud patrem remanet: ius pristinum durat, & peculium est. Nec huic cõtrarium est, quòd in testamento eius, qui apud hostes decessit exercetur Falcidia. [f] Nam fictio legis Corneliæ & hęreditatem, & hęredem facit. [*] sed nemo [g] dubitat, quin debeat id quoque indulgeri legis beneficium: si quidem quasi patrisfamilias bona [h] restituere cogitur: & hæres scriptus [i] omissa ex testamento aditione, exemplo edicti, legatorum nomine conuenietur. His

[*] In P.F. sed nemo non dubitare, quin debeat &c.

[a] Qui militauerat. Quondam: sed tẽpore codicillorum est veteranus. Acc.

[b] Quartam. Trebellianicam.

[c] Legem Falcidiã. Id est, senatusconsultum Trebel. vt ĩ. ad Trebel. l. j. §. hoc autem. & l. recusare. §. 1. & de alio iure institutionis contra quod habet locum ab intestato: ut C. quando dies leg. ced. l. fin. sed hic de ea potest loqui: cum inducatur ius simile.

[d] Hæreditatem esse. Vt ĩ. de castr. pecu. l. 2.

[e] Placeret mihi. Et bene: vt ĩ. de stipu. seru. l. si seruus communis. in princip. & infra de acquir. rer. dominio. l. in eo.

[f] Exercetur Falcidia. Vt supra eod. l. j. §. 1. & ibi non est ibi hæreditas: quia imò est per fictionem: vt subijcit etiam hic.

[g] Sed nemo. Nunc soluit.

[h] Bona. Licet non, vt hæreditatem. ad quod est ĩ. de minor. l. 3. § Pomponius. Accur.

[i] Hæres scriptus. Pater a filio: vt ĩ. de castr pecu. l. pater qui castrense. §. 1. Vel dic hæres scriptus. s. quilibet etiam à non milite: vt ĩ. ead. l. j. §. ad eos. & inducitur: licet non valeat testamentum: tamen habeat locum Falcidia: ergo idem in nostro casu, & ĩ. si qs omis. cau. testa. l. si seruum. §. 1. & ĩ. ad Treb. l. j. §. in filij. & ĩ. de castren. pecu. l. filiusfamilias. & l. proponebatur.

[k] Inducamus. Quia omnia vult restitui nullo detracto: ut Instit. de fideicommiss. hære di. §. restituta.

Falcidia locum habet', licet testamentum non valeat.

consequens erit, vt si ex fructibus medio tempore quartã, & quartæ fructus habuerit pater: etiã Trebellianũ senatusconsultum inducamus, [k] & vtiles actiones exerceri possint: fiatq; hæreditas post restitutionem.

Pretium rei dicitur capi iure hæreditario, & ideo computatur in quarta. Bar.

Scæuola libro viij. quæstion. XIX.

SI dignum decem fundum damnetur hęres quinque vendere: sine dubio quinque erunt imputanda [l] Falcidiæ.

Legatum inutile Falcidiam non inducit. Bart.

Idem libro nono quæstio. XX.

SI à seruo meo hærede instituto mihi legetur [m] & mihi acquiratur hæreditas: negat Marcianus, id legatum in Falcidiam [n] computari, quia non debeatur.

In cursu duarum causarum inspicitur illa, quæ Falcidiam minuit, & illa quæ repetitionem impedit. Bar.

Paulus libr. xij. quæstionum. XXI.

SI dignum. CASVS. Titius instituit sibi hęredẽ Seium, & multa legata quibusdam reliquit. & damnauit dictum suum hæredem, vt vẽderet Caio fundũ testatoris Titianũ pro quinque, cum valeret decem, & decessit dictus testator, & hæres tradidit dictum fundũ dicto Caio, & habuit ab eo v. pro p̃tio. certè ista v. quæ fuerunt pretium fundi, debet computare sibi hæs in Falcidia, siue in ratione legis Falcidiæ: quia ea hẽt hæres iure hr̃diuario, reliqua autem v. intelliguntur legata emptori fundi. qđ dicitur ĩ. eo. l. in ratione. §. 1.

[l] Imputãda. Quæ fuerunt pretiũ: quia ea habet iure hæreditario, reliqua v. intelligunt̃ esse legata. & facit ĩ. eod. l. ai veterani. §. 1. & l. qui fundum. in princ. & l. in ratione. §. 1 & ĩ. de le. j. l. & si æquo.

SI à seruo. CASVS. Titius instituit sibi hæredẽ Stichum seruum meum, & ab eodẽ meo seruo mihi legauit centum pone, & alijs etiam legata reliquit. postea dictus meus seruus adiuit hæreditatem dicti Titij iussu meo, & sic acquisita est mihi hæreditas prædicta, & sic dictum legatum nullius est momenti. nam cum habeam hæreditatem per seruum meum prædictum, non possum esse hæres, & legatarius: sequitur ergo, vt dictum legatum non imputetur in ratione Falcid. cum cæteris legatis, scilicet, vt eam inducat, sed vt eam submoueat. Viuia.

[m] Legetur. Quod legatum tenet à principio, sed si iussu domini adeat hæreditatem seruus, fit nullum: ut Institu. de leg. §. an seruo. in fi.

[n] In Falcidiam. Non computat in Falcidiam, ut eam inducat, sed vt eam submoueat: vt supra de legatis primo, lege, cum filio & lege, à filio. & facit infra eodem lege, non dubium. & lege, id autem, in fine.

SI pupillus. CASVS. Titius mutuauit x. Scio pupillo sine tutoris authoritate accipiẽti, ex quo mutuo ipse

ipse pupillus non factus fuit locupletior, & sic non tenetur nisi naturaliter: vt ỹ.de noua.l.j in fi. postea dictus Titius creditor fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Caium, & legauit dicto pupillo Stichum sub conditione, si decem, quæ acceperat ab eo mutuo, redderet dicto Caio hæredi, & multa alia legata reliquit quibusdam, & postea decessit dictus testator, & post ea pupillus numerauit decem hęredi causa implendæ cõditionis legati de Sticho, & habuit Stichum ab hęrede. modo quæritur, vtrum dicta decem computentur hęredi in Falcid. quam vult detrahere legatarijs? Et videtur quod non, quia ea quæ hæres capit causa implendæ conditionis alicui legatario imposita, non solet computare sibi in Falcid. vt infra, eo. l. id autem. cum simi. Dicitur tamen hic, quod bene computatur hæredi in Falc. quia pupillus numerando hæredi creditoris dicta decem, vna numeratione implet conditionem legati. & liberat se à naturali obligatione qua tenebatur pro dicto mutuo, & ita videtur hæres recipere dicta decem vt debitum hæreditarium; debita autem hæreditaria bene computantur in Falc. hæredi. & adeo videtur dictus pupillus soluere dicta decem hæredi vt debita, vt etiam si repudiet idem pupillus legatum Stichi, vel moriatur dictus Stichus legatus, non possit ea decem repetere pupillus iure communi. Viuianus.

SI pupillus,[a] cui sine tutore authore decẽ mutuo data sunt, legatũ à creditore meruerit sub hac cõditione, Si decem quæ accepit, hæredi,[b] reddiderit, vna numeratione[c] & implet conditionem, & liberatur[d] naturali obligatione, vt ẽt in Falcidia hæredi imputentur: quamuis non imputarentur, si tantum cõditionis implendæ causa data fuissent,[e] adeò autem soluere videtur,[f] vt repudiato legato, vel Sticho, qui legatus est mortuo, nihil repetere possit.[g]

Si iure potestatis, vel dominii portio non grauata accrescit portioni grauatæ, fit contributio: secus si econuersa. Bar.

Si ego & seruus meus hæredes instituti sumus ex diuersis[h] partibus, nec à seruo erogatus dodrans:[i] ijs, quibus à me legatum est,[k] cõtra Falcidiã proderit, quod ex portione serui ad me peruenit supra Falcidiam eius[l] portionis. ex contrario[m] si seruo meo seruus

[a] Si pupillus. Pubertati proximus: vt non obst. supra de condit. indeb. l. quod pupillus. & non sit locupletior: aliàs etiam ciuiliter teneretur: vt Instit. quib. alie. licet. §. fina. Accursius.

[b] Hæredi. Scilicet creditoris.

[c] Numeratione. Facta tutoris authoritate.

[d] Et liberatur. Vt & infra de solu. l. in numerationibus. §. 1. & l. Stichum. §. aditio. & infra, quãdo dies leg. ced. l. cum illud. §. hæres.

[e] Fuissent. Vt infra eod. l. id autem.

[f] Soluere videtur. Vt debitum.

[g] Repetere possit. Quod alias posset, nisi esset debitum: vt supra, de condit. ob cau. l. 1. §. 1. Item hoc iure communi naturali debito impediente repetitionem: vt supra, de condit. Indeb. l. naturaliter. & l. frater. & ỹ. de fideiu. hæres à debitore. §. quod si hic seruus. sed per in integ. restitut. iuuatur: vt supra, de condit. indeb. l. interdum & infra, de actio. & oblig. l. pupillus.

Si ego & seruus. CASVS. Titius fecit testamentũ, & instituit me & seruũ meũ hæredes ex æqualibus partibus vel inæqualibus: & multa legata reliquit à me ex parte quã mihi reliquit, & multa legata reliquit à seruo meo ex parte, quam ei reliquit: veruntamen solutis legatis à seruo meo relictis remanere põt de parte serui quadrans suæ partis. & etiam vltra, puta duo dodrans autẽ meæ partis erogatus est per legata, & etiam vltra ita quod quadrans meæ partis nõ remanet mihi integer. & decessit dictus testator: nunc ego habeo meã partẽ hæreditatis, & etiã partem dicti mei serui. vnde legatarij petunt à me legata à me relicta, & legata relicta à dicto meo seruo, & ego volo detrahere Falcid. illis quib. à me est legatũ. & ipsi volunt, quod ego imputem mihi in dicta Fal. illud, quod peruenit ad me de parte, in qua seruus meus fuit institutus vltra Falcidiam portionis seruo meo prædicto relictæ, id est duo prædicta. nunquid debeo mihi imputare? & dicimus quod sic. Secus autẽ est econtrario: puta si portio serui mei instituti à dicto Titio fuit grauata vltra dodrantem, mea verò in parum, vel nihilum fuit grauata, puta si seruo meo. i. à seruo meo seruus legetur cuidam extraneo: & per hoc legatum exceditur dodrans suæ portionis in qua fuit institutus. & mihi, id est à me legata fuerũt decem cuidam alij, quę decem, siue legatũ, quorum decem non excedit dodrantem portionis, in qua ego fui institutus. certè Falcidia serui, scilicet legati à dicto meo seruo non tenebitur, siue retinebitur ex dictis decem à me legatis: vt sic integrè daretur seruus à seruo meo legatus, scilicet legatario. non tenebitur dico ad exemplum Falc. de qua dicitur supra, proxi. respon. imò detraham quartam de seruo, quartam enim retineo de persona dicti serui: quamuis de mea portione nihil de dodrante exhaustũ sit, & hoc dicit hic §. Et extra casum posset esse talis ratio inter hunc vltimum, & primum casum: quia si hic meus seruus hæres pro parte institutus esset libera persona, in hoc secundo casu bene posset retinere Fal. vt ỹ. eod. l. in singulis ergo ex persona serui ego eius dominus retinebo. pars enim serui grauata accessit in hoc secundo casu meæ parti non grauatæ. vnde mea non grauata non prodest legatario grauatæ, quæ mihi accessit: sed superiori casu huius. §. non posset seruus meus retinere Falcid. etiam si liber esset vt pote cum nihil ab eo legatum fuerit, vel si fuit ab eo legatum, non fuerit dodrans suus grauatus, imò duo remanserunt in parte serui mei vltra quadrantem suum: vt supra, dixi. & sua pars non grauata accessit meæ grauatæ, vnde meis legatarijs prodesse debet ad quæ facit, quod no. supra eo. l. 1. §. id quod. Viuianus.

[h] Ex diuersis. Vel æqualibus. non curo. H.

[i] Dodrans. Scilicet suæ portionis: quia dodrans & aliquid vltra sibi remanet, puta duo.

[k] Legatum est. Vltra dodrantem meæ portionis.

[l] Eius. Serui secundum prædicta duo.

[m] Ex contrario. Quia hic & ỹ. ego, & seruus meus sumus instituti. sed supra, sua portio non fuit grauata vltra dodrantem. mea sic. hic econtra sua portio grauata fuit vltra dodrantẽ: mea verò in parum, vel in nihilum grauata fuit. superiori ergo casu sua pars mihi accrescens proficit meis legatarijs. hic non prodest mea nõ grauata suis legatarijs, sicut obseruatur cum accrescit mihi deficiens cohæredis portio. vt ỹ. eo l. quod si alteruttro. Dic ergo si seruo. i. si à seruo meo instituto mecum legetur extraneo seruus, & exceditur dodrans suæ portionis: mihi autem, id est, à me legentur decẽ cuidã alij, quæ scilicet meum dodrantem non excedunt, Falcidia serui, scilicet legati non retinebitur ex decem à me legatis quin integrè dentur, & hoc exemplo eodẽ, id est, loquente simili modo in Falcidia quod subijcit, scilicet quãdo à me nihil esset legatũ. & sic arg. de nihilo ad parum. Alij ponunt, quod cum ego, & seruus meus

essemus

essemus instituti, a me tibi fuit prælegatus seruus, & a se mihi decem. nam licet sibi detraham, ipse tamen non detrahet mihi de decem. & secundum hoc seruo meo. est datiui casus, & mihi bis positum propriè ponitur: sed secundum primam seruo, est ablatiui casus, & mihi, ponitur pro à me. sed huic positioni repugnat secundum Hug. a. co. l. si à seruo meo.

a Decem mihi. Id est, à me.

b Ex decem mihi. Idest, a me.

c Exemplo. Expone vt pilus, & dic: non retinebitur eadem plo Falcidiæ superioris: quia si hic seruus esset libera persona, bene posset retinere Falc. serui legati. sic ergo & dominus ex persona serui. sed superiori casu nulla Falc. potest retineri ex persona serui: cum non erat grauatus, vltra dodrantem.

derat nomine falc. de legato magno à se relicto dicto suo cohæredi, de quo pono tibi taliter exemplum. Pone quod ab eo hærede nomine meo Titio fuerunt legata cohæredi suo Seio, pone quadragiota, & ipse vult ex eis deducere falc. puta x. certè non poterit hoc facere, si tantundem. i. x. vel plus est à cohærede illo relictum sibi. præstabit ergo cohæredi suo integra quadraginta nõ detracta ex eis aliqua Falc. sed si à dicto Titio fuerunt alijs relicta legata. nunquid in ratione Falcid. computabit illis alijs vniuersum, quod cohæredi suo Seio dedit, id est, quadragiota: vt ita maiorem eis detrahat Falci. & respon. quod non, sed imputabit eis quanto datutos esset cohæredi si nihil ab eo hærede perciperent, daturus autem esset tunc cohæredi xxx. cum de al. detracturus fuisset tunc quartam, id est, decem. Viuia.

& decem mihi [a] legata fuerint: serui Falcidia ex decem mihi [b] legatis nõ retinetur, exemplo [c] eodem Falcidiæ. nam quartam retineo ex persona serui: quamuis de mea portione † nihil exhaustum sit.

Id quod iure prælegati percipitur in quartam non imputatur, nisi respectu eius, à quo percipitur: & quod ex hac causa non detrahitur: quo ad alios pro detracto habetur. Alex.

Idem libro xvij. quæstio. XXII.

NEsennius Apollinaris Iulio Paulo. Ex facto dominæ species einsmodi incidit: Titia filias suas tres numero æquis [d] ex partibus scripsit hæredes, & à singulis legata inuicem dedit: ab vna tamen ita legauit tam cohæredibus eius, quàm extraneis, vt Falcidiæ [e] locus sit. Quæro, an aduersus cohæredes suas, à quibus legata & ipsa accepit, [f] vti possit Falcidia? & si non possit, [g] vel doli exceptione submouenda [h] sit, quemadmodum aduersus extraneos computatio Falcidię iniri possit? Respõdi, [i] id quidem, quod à cohærede [k] legatorũ nomine percipitur, non solet legatarijs proficere, [l] quo minus Falcidiam patiantur, sed cũ [m] is, qui legatũ [n] pręstaturus est, [o] ab eodem aliquid [p] ex testamento petit: non est audiendus, desiderans vti aduersùs eum Falcidiæ beneficio: si id quod percepturus est ex voluntate testatoris, suppleat, quod deducere desiderat.

NEsenni⁹ Apollinaris. CASVS. Titia hæredes sibi instituit tres suas filias, & à singulis legata inuicem dedit. ab vna tamen dictarum filiarũ ita legauit tam cohæredibus eius, quam extraneis, vt in sua parte sit locus Falc. & decessit dicta Titia. nunc quæritur hic de duobus. Primum est, vtrum dicta filia grauata possit vti Falcidia aduersus sorores suas cohæredes, a quibus sororibus & ipsa legata destinatione accepit, Secundum est, si non possit vti Falc. ipso iure aduersus sorores suas, vel si possit vti Falcidia prædicta, est remouenda tamen exceptione, id est, replicatione doli à dicta Falcid. habenda: quomodo possit inire computationem legis Falcid. aduersus dictos extraneos legatarios? & respon. primo ad secudã quæstionem, scilicet quemadmodum aduersus extraneos possit inire computationem legis Falc. dicebant enim extranei legatarij dictæ filiæ grauatæ: tu debes tibi computare in Falc. quam nobis vis detrahere, id quod à sororibus cohæredibus tuis percepisti, vel percipere debes nomine legatorum. dicit filia, illud non debet vobis proficere, quo minus Fal. idiã patiamini. certè optimè dicit filia. consequeretur ergo filia legata à cohæredibus: & non proderunt legatarijs extraneis, quo minus Falc. patiantur. Nunc vult respondere iurisconsultus ad primam quæstionẽ. s. vtrum dicta filia grauata possit vti Falcid. aduersus sorores suas a quibus ipsa legata destinatione percepit. & cum quæsierit de hoc in fœminino genere soluit hic in masculino, & dicit sed cum is. s. cohæres magis grauatus, qui legatum, s. magnum pręstaturus est, s. cohęredi suo, ab eodẽ cohærede aliquid modicum ex testamento petit, non est audiendus desiderans vti aduersus cohęredẽ Falc. beneficio. s. si id quod percepturus est ex voluntate testatoris, siue testatricis à cohærede suo prædicto, i. modicũ legatũ, de quo dixi suppleat illud, quod deducere desi-

d Aequis. Vel non æquis.

e Falcidiæ. Detrahendæ.

f Accepit. Destinatione.

g Et si non possit. Ipso iure, vel doli exceptione, id est, replicatione. s. saltem, quemadmodum &c.

h Submouenda. Si velit vti Falcidia.

i Respondi. Quo ad secundum.

k A cohęrede. Hoc si percepit pecuniam hęredis, vel corpus non hæreditarium. nec enim imputat nisi à defuncto sit dictum: vt j. eo. l. quod autem. si verò percipiat hæreditariam pecuniam, totam imputat: vt j. ad Trebell. l. deducta. §. nummis. & s. de leg. ij. l. cum pater, in princ. si autem corpus hæreditarium, imputat hæreditariam partem si detrahit Falc. contra voluntatem defuncti: alioqui imputat quartam hæreditariæ partis: vt j. eo. l. Titia. & l. in quartã. & ad Trebellianum. lege deducta, §. omnis. & C. familiæ erciscundæ. l. filium. hæc vera in quarta Trebelliano: sed in quarta iure naturæ vel institutionis videtur quod nihil computet per legem infra eodem, lege in quartam. & l. quod autem. sed certè & ibi potest idem dici quatenus capit iure hæreditario.

l Proficere. Scilicet alij, sed cohæredi à quo percipitur, prodest: vt subijcit, sed cum is, &c. sed certè alija in aliquo: vt in fin. huius §.

m Sed cum. Nunc ad primã quæstionem: & dic, is cohæres magis grauatus. Accur.

o Qui legatum. Scilicet magnum.

o Præstaturus est. Scilicet cohæredi.

p Aliquid. Scilicet modicum. Igitur si quadraginta legata sunt ab eo cohærede, & ex eis velit deducere quartam, puta decem: non poterit si tantundem, id est, decem vel plus est a cohærede illo relictum. Accursius.

† An & quæ de legatis particularib. detrahat Fal. vide d. Ang. in Authẽ. de hæred. & Fal. §. si verò expressim. col. 1. col. 7. Bart. in l. cohæredi. §. quæ ita. s. de vul. & pupil. substitu.

† Placet Cy. sed secũdũ Bar. & Alexã. ponitur vnũ conferens ad solutionẽ qõnis.

a Quæ licet loquatur in Trebellianica, ṽ dicat tibi locum in Falcidia per istã gl. secundum Bartol. & Alex.

Non

a Non vniuersum. Id est non tota quadraginta.
b Daturus. Scilicet triginta.
c Ab eo. Scilicet cohærede. & facit ı̄. eod. titu. l. ante-pen. & s̄. eod. l. quod de bonis. §. pen. & s̄. de ijs quib. vt indig. l. hæredi. in fi.

&c. si referas ad oĩa, ad quid igit̃ consideraẽ hic ordo? sed r̄ndet. imò poterit esse ꝙ prima soluunẽ, qa hoc patitur dodrans, & æs alienũ: secunda nõ, qa pp æs alienum minuuntur: vt s̄. si quis omis. cau. testa. l. quia antẽ. in prin. & est hic notandũ, ꝙ non contribuuntur oĩa legata. sic & s̄. eo. l. si post. est & tertius in d. l. quia antẽ. in prin. aliàs contra: ut s̄. e. l. in rõne. §. qđ vulgo. & ı̄. eod. l. in quantitate, in fin. & ı̄. proxi. §. Accur.

Plane cæteris legatarijs non vniuersum, [a] quod cohr̃di præstat, imputabit: sed quantum daturus [b] esset si nihil ab eo [c] perciperet.

Si à seruo insolidum instituto & à domino sint relicta legata, prius soluuntur legata relicta à seruo quàm à domino: & si dominus institutus repudiat, & per seruum substitutum acquirat hæreditatem, prius solui debent legata in institutione relicta. Alex.

Seruo hærede instituto, si à domino fideicommissa à seruo legata data sunt: prius ratio legatorum [d] habenda est: deinde ex eo, quod superest, fideicommissorũ. [e] Dominus enim ideo tenetur, [f] quòd ad eum peruenit. Peruenit autem, quod deductis legatis superest. Plane Falcidiam exercet. [g] Sed & si dominus omissa hæreditatis aditione seruũ sibi substitutum adire iussit: prius erogantur, quæ ab ipso domino data sunt: [h] tũc eorum, quæ a seruo relicta sunt, ratio initur, si patitur Falcidia.

Si liberatio relinquitur debitori, in ratione legis Falcidiæ pro locupletiore habetur. aliàs an sit soluendo, inspicitur. Bartolus.

Si debitori liberatio legata sit: quamuis soluendo non sit, totum legatũ computatur: licet nomẽ hoc non augeat hæreditatem, nisi ex euentu. [i] Igitur si [k] Falcidia locũ habeat, hoc plus uidebitur legatum, quod huic legatum est. cætera quoque legata minuẽtur per hoc, & ipsum hoc per alia. [l] capere enim uidetur, eò quòd liberatur. Sed si alii hoc nomen legetur: nullum legatũ [m] erit. nec cæteris contribuetur. [n]

Ne legatum pereat, una res pro alia defalcatur. Bart.

Scęuola libro xv. quæstionum. XXIII.

Seruo. CASVS. Institui mihi hæredẽ Stichum seruum Titij, & ab eodẽ seruo reliqui multa legata quibusdã: & à dicto Titio dño serui reliqui quibusdã multa legata siue fideicõmissa specialia, & decessi. certè prius est habenda ratio legatorũ à seruo relictorum, postea de eo, qđ superest, est habenda ratio fideicõmissorum à dño serui relictorũ. & est ratio: quia dñs serui ideo tenetur ad fideicõmissa à se relicta, quia ad eũ peruenit hæreditas, in qua fuit institutus seruus suus. peruenit autem ad eũ dominum illud, quod superest de hæreditate, deductis legatis à seruo suo relictis. verumtã exercet dñs Falcidiam in legatis relictis à seruo suo, & etiã in fideicom. relictis à se dño. Sed pone qđ instituti mihi hr̃dẽ dictum Titium dominũ serui, & ab eo reliqui legata quibusdam, & substitui eidem dño dictum suum seruum, & ab eodem seruo reliq legata quibusdã, & dñs omisit hæreditatem ex institutione, & iussit seruo suo, vt adiret ex substitutione. certè in hoc casu prius debent solui legata à domino relicta, & postea soluuntur legata relicta à seruo substituto, & ita demum soluuntur integra legata relicta à domino, & à seruo, si patitur Falc. aliàs de vtrisq; detrahitur Falcid. & ita intelligo hũc §. Viuia.

d Legatorum. A seruo relictorum.
e Fideicommissorum. Scilicet ratio habenda est.
f Tenetur. Ad fideicommissa.
g Exercet. In legatis & fideicommissis, nisi in casu: vt s̄. de leg. 1. l. cum filio. Azo.
h Domino data sunt. Imo prius eorũ quæ à seruo: ut s̄. si quis omis. cau. test. l. Iulianus. 2. resp. q̃ est cõtra. Sol. ibi recitat Iuliani opinionẽ. Vel ibi in pr̃e, hic in domino. Vel melius relictorũ in institutione omissa primo fit p̃statio: vt hic, & d. l. Iulianus. 2. respon. sed in relictis in substitutione secus. qa prius soluunẽ, q̃ sunt à seruo, vel filio relicta, quã quæ à pr̃e, vel dño, ut ibi, a. rñ. vel dic, vt ibi. Itẽ nunquid detrahiẽ Falc. de relictis in institutione omissa? vr̃ qđ sic: ut s̄. si qs omis. cau. test. l. duo. §. admonẽdi. & l. cum. in fi. & hic: ibi, si patiẽ

Si debitori. CASVS. Institui mihi hæredẽ Titium, & Seio debitori meo existenti nõ soluendo legaui liberationem, & multa alia legata alijs reliqui, & decessi. nunc apparet quòd habet locum Falcid. in legatis a me relictis. nunquid dictum legatum liberationis computabitur in ratione legis Falcidiæ cum alijs legatis: ut sic hoc plus uideatur per me testatorem legatũ, quod legaui huic debitori nõ soluẽdo existenti? & r̄idetur ꝙ sic. igitur cætera legata minuent per hoc legatũ, & hoc ipsum legatũ minuet palia legata. nã dictus debitor nõ soluẽdo existẽs vr̃ ideo a me testatore capere, qđ liberatur a me, siue quod ei liberationẽ relinquo. Sed retentis omnibus alijs quæ dixi, pone quod prædictum nomen debitoris non soluẽdo existentis legaui alij. certè in hoc casu nihil uidebitur esse legatum illi cui legaui dictum nomen, nec cæteris legatis connumerabitur in ratione legis Falc. interim donec debitor est non soluendo. Viuia.

i Ex euentu. Scilicet si ampliores fuerint facultates: vt ı̄. eod. l. cum quo. de peculio. Azo.
k Igitur si. Subau. qualiter computatur.
l Per alia. Et ideo legata dicuntur contribui & fideicommissa: ut hic, sed fallit in tribus casibus: ut no. supra proximo §. Item no. quod inutilia non contribuuntur cum utilibus: ut infra eodem. l. ratione. §. fi. & § pen.
m Nullum legatum. Scilicet interim: nisi vendatur alicui dubius euẽtus: [s] quod fieri conceditur: ut ı̄. eod. l. quærebatur. §. fin. vel nisi ex euentu conualescat, vt ı̄. quando dies leg. ced. l. cum istud. §. fi.
n Contribuetur. Scilicet interim, ut ibi dixi.

s Sic possum vendere ius litis collitigatori, q̃uis dubius aliquo tẽpore. l. fi. & ibi Bart. s̄. de pec. l. pia de. ā. si cer. pet.

Si fundus. CASVS. Titius legaui mihi fundum Titianũ, & viam ad eũ fundum per fundum suum Seianum: & pone quòd dictus fundus Titianus ualebat triginta, & uia ualebat decem, & multa legata alijs reliquit, ita quod legatis exhausit hæreditatem suam ultra

vltra dodrantem, & postea decessit. nunc hæres eius vult detrahere Falcidiam de legatis. dicitur ergo sic, quod si pretium viæ æquiualet Falcidiæ detrahendæ de fundo Titiano, & de via. in hoc casu perit via, & fundus Titianus integer mihi debet dari. & h. d. in primo responso huius legis. Et si quæras extra casum, quare non detrahitur Fal. de fundo Titiano, & de via? Respon. quia si via constitueretur fundo pro parte indiuisa, & via pro parte etiam cōstitueretur, quod esse nō potest: vt ī. e. l. Plautius. in fin. & ī. de serui. l. vt pomum. §. fi. & l. & pro parte. & ī. e. l. j. §. si vsusfructus. Et eodem modo respondeo, si quæras, quare Falc. non detrahitur de solo fundo: quia sic seruitus cōstitueretur fundo pro parte indiuisa: quod esse non potest, vt dictū est, & hāc rationem vocat infra coactam rationem: in 2. respō. dicit: pone quod viā simpliciter mihi legauit dictus testator, nec inuenit soluēdo hæreditas eius. certè nō debet mihi via, prædicta ratione. nā sicut dictū est in primo casu, perire viā exhausta hæreditate legatis, ita dicendum exhausta hæreditate ꝓpter æs alienum perire viam sicut pereunt alia legata. In tertio responso dicit: ponamus, quòd via valet plusquam sit Falcidia, quæ debet detrahi ex fundo & ex via. certè debeo capere fundum insolidum, & totam viam. poterit tamen in hoc casu hæres opponere mihi legatario exceptionem doli, donec soluam ei tantum, quantum erat detrahendum nomine Falcl. ex fundo & ex via. nam tūc intercidit via quando nomine Fal. tantum est detrahendum de fundo & de via, quantum est viæ pretium, vel etiam plus. hic autem via valebat plusquam esset de vtroque detrahendum nomine Falcidiæ. Vi.

[a] P. Flo. quantum.

SI fundus mihi legetur, & via: [a] in Falcidiæ ratione si tantùm sit in via, [b] quāto [c] amplius [c] est in Falcidia, integer fundus capietur: & via peribit. Sed si via legetur, nec soluendo sit hæreditas: non debebitur. [d] Videndum etiam, si fundo, & via legata, minus ex vtroque desideretur: [e] quàm sit viæ pretium. & potest coacta ratione dici, non tantùm fundum [f] solidum capi, sed etiā vt doli exceptio tantum sarciat, [g] quantū deest: ne plus habeat [h] quàm Falcidia desiderat: vt tunc solùm via intercidat, quoties plus Falcidia desiderat, quàm est viæ pretium. [i]

De re, quam hæres subtraxit, Falcidiam detrahere non potest. & id quod ex re legata percipitur, in quartam imputatur, si res erat testatoris: secus si hæredis. Alex.

[a] Et via. Ad eundem fundum per alium fundū testatoris. & fundus xxx. & via x. valet, hæreditas est exhausta, & sic emergit Falc. dic ergo & pretium viæ æquiualet Falc. vtriusq;: & tunc perit via, & fundus integer datur, vt in themate pręmisso. Idem si æs alienum exuberet, quia extinguitur viæ legatum, vt cætera legata. aut via valet plus, & tunc petitur totus fundus, & tota via: sed obijcitur exceptio nisi offeratur in pecunia, quanta est Falc. vtriusque. aut via valet minus quam Falc. & tunc via perit. Sed quare tam extraneus modus inuenit? Respon. non potest statui, ꝙ via præstet insolidū, & Falc. resecetur de fundo: quia sic legatarius haberet duas partes fundi pro indiuiso, hæres tertiam, & ita inciperet seruitus deberi legatario ꝓ parte indiuisa, ꝙ non potest esse: vt ī. de serui. l. vt pomū. §. 1. & l. pro parte. & ī. e. l. Plautius. §. fi. Itē de vtroq; resecari non pōt: qa via est indiuidua: vt ī. eo. l. 1. §. si vsusfructus, & hanc rationem vocat lex coactam. exigit ergo lex ista, vt via potius pereat in primo & vltimo casu legis.

[b] In via. Id est viæ pretio.

[c] Amplius. Quantum ad plus: quia nec plus, nec minus. Acc.

[d] Non debebitur. Scilicet iure communi: quia nec alia legata debentur: vt infra, ad Trebel. l. 1. §. is qui.

[e] Desideret. s. in ratione Falcidiæ.

[f] Fundū. Id est fundum & viam.

[g] Sarciat. Scilicet hęredi.

[h] Habeat. Legatarius: vt ī. de lega. 2. l. cum pater. in principio. Item no. quod de vna re detrahitur Falcidia etiam ex altera: vt infra, eod. l. planè.

[i] Pretium. Scilicet tantum: vt in principio legis.

† Pau. lib. xiiij. Respōso. respondit. XXIIII.

† Aliàs. P. li. responsorum, respondit & lex īcipit Falcidiæ legis &c.

PAulus respondit, Falcidiæ legis rationem (si haberi oporteat) ita habendam, ac si eæ res, quæ ab hærede subtractæ sunt, in hæreditate relictę nō fuissent. [k] Idē rñdit, partus ancillarum [l] ante diē fideicōmissi editos, ad hæredes eius qui rogatus est, pertinere: eosq; in quartā, & quartæ fructus [m] computandos, si de lege Falcidia quæstio intercedat. Idē respondit, fructus ex propria re hæredis, quæ legata est, post diem fideicommissi cedentem perceptos, & si non sint restituendi fideicommissario, [n] hæredi in quartā imputari non solere. [o]

PAulus respondit. CASVS. Hæc lex ponit tres casus. Primus est talis: Hęres Titij, in cuius Titij hæreditate habebat locum lex Falcidia, subtraxit quasdam res de hæreditate. certè perinde habēda est ratio Falcidiæ ac si dictæ res subtractæ non fuissent relictæ in hæreditate. quasi dicat, non detrāheret hæres de eis Falcidiam. Secundus est talis: Instituī mihi hæredē Titiū, & cogaui eum per fideicōmissum, vt duas pone meas ancillas daret, vel restitueret Seio post mortem suam hæredis, & postea decessi. & postea dictus meus heres ante mortem suam habuit partum dictarum ancillarum: & postea decessit dictus meus hæres. nunquid hæres hæredis mei debet restituere dictū partū dicto Seio? Et dicitur quod nō: cōputat tā eum partum sibi in quartā, & quartæ fructus, si habeat locum lex Falc. In tertio casu dicit, Pone ꝙ rē hęredis mei per fideicom. reliqui Seio, & post diem fideicom. cedentē hæres percepit ex dicta re fructus. nunquid tenetur fructus fideicom. restituere? Et dicitur quòd non: sed remanent apud hæredē: & tamen non imputat eos sibi in quartam: quamuis in superiori secundo casu computet, vt ibi dictum est. Vl.

[k] Non fuissent. In præiudicium hæredis vt Falc. non deducat: vt supra, de ijs quib. vt indi. l. referi. & C. de le. l. non est dubium.

[l] Ancillarum. Scilicet hæreditaris.

[m] Et quartæ fructus. Sic ergo partus est fructus. Sed cōtra inst. de re. di. §. in pecudum. So. secundū quid non est fructus, vt ad fructuarium pertineat: sed ad bonæ fidei possessorem sic: vt no. ī. de vsu. l. in pecudum. Item no. ante diem: secus si post diem: quia tūc distinguitur vel suam, vel alienam rem legauit testator: vt no. ī. de vsu. l. equis. & facit ī. eo. l. quod de bonis. §. fructus.

Part⁹ quādoque fructus dicit.

[n] Fideicommissario. Vt & ī. de vsu. l. æquis.

[o] Non solere. Hoc dic: vt C. ad Trebe. l. iubemus. in gl. quæ incipit, quarta &c. circa finem.

Marltus

Maritum suum. CASVS. Titia fecit testamentum, & instituit sibi hæredes maritū suum, & filium eorum communem æquis partibus: & a marito multa quibusdā legauit, ita quod dodrantem partis mariti excessit, & a filio similiter multa legata reliquit quibusdam, non tamen ultra dodrantem partis filij, & postea decessit dicta Titia. vnde hæreditatem suā totā habet maritus, scilicet dimidiam ex sua institutione, & aliam dimidiam ex institutione facta de filio, quæ quidem acquisita est ei marito per filium: ut ī. de acq. hære. l. placet. nunc illi, quibus est legatum a marito, petunt ab eo legata, & nolunt quòd in ratione legis Falc. in legatis eorum ponenda imputet sibi maritus illud, quod ad eum ex dicta hæreditate peruenit per dictum suum filiū, ut sic tanto maiora præstet eis maritus legata a se relicta, nunquid tenet maritus taliter sibi imputare? Et respond. quòd si dictus maritus tantum retineat ex institutione filij solutis legatis a filio relictis, quantum satis sit ad Falcidiam detrahendam de legatis ab eodem marito relictis, nihil est deducendum per ipsum maritum de legatis a se relictis nomine quartæ, siue Falcidiæ. A liberto cui fundum. Titius fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Seium, & Sticho liberto suo fundum Titianum legauit, & per fideicommissum rogauit eundem libertum, ut daret omni anno Seiæ 10. Item & multa alia legata reliquit quibusdam alijs, ita quòd habet locum Fal. in testamento suo. unde hæres mortuo testatore detraxit Falc. de fundo liberto legato, & eidem liberto dedit tres partes dicti fundi: ex quibus tribus partib. bene colligi potest tantum omni anno, quantum annuatim libertus debebat præstare Seiæ. nunc quæritur, an ita minuatur annuū fideicommissum Seiæ prædictum, sicut minutus est per l. Falc. fundus liberto relictus? Et dicitur quòd nō, nisi mens testatoris fuerit, ut etiam fideicommissum Seiæ minueretur.

Si portio non grauata accedit grauatæ, iure patria potestatis fit contributio. Bar.

Scæuola libr. iiij. responsorum. XXV.

Maritum suum & filium communem æquis partibus hæredes instituit. a Quæsitū est, an in ratione legis Falcidiæ imputādum sit marito, qood ad eū ex eadem hæreditate p filiū peruenit? Respōdi, si ex institutione filij b tātū retineat, quantum ad Falcidiam satis sit, nihil quartæ nomine deducendum.

Diminuto legato non diminuitur fideicommissum a legatario relictum, si legatum remansit sufficiens ad onus. Bar.

A liberto, cui fundum legauerat, per fideicommissum Seiæ annua decē dedit. Quęsitum est, si lex Falcidia liberti legatum minuerit, an Seiæ quoque annuum fideicōmissum imminutū uideatur, cùm redditus c largiatur annuam præstationē? Respondi secundū ea, quæ proponerētur, nō uideri d minutū, nisi alia mens testatoris probetur.

Idem libro quinto respōsorum. XXVI.

Lineam margaritarum e triginta quinque f legauit, quæ linea apud legatarium fuerat mortis g tempore. Quæro, an ea linea hæredi restitui debeat propter legem Falcidiam? Respondit, posse hęredem consequi, ut ei restituatur: h acsi malit, i posse uindicare partē in ea linea, quæ propter legis falcidię rationem debet remanere. k Quæsitum est, an precium l statuarum falcidiam pati debeat? Respondit, debere.

Conditio in fraudem legis adiecta, pro non adiecta habetur.

Idem libro vj. responsorum. XXVII.

Seius, & Age-

a Instituit. Mulier.

b Filij. Non grauati. & facit ī. eo. l. in ratione. §. quod vulgo. & l. si pupillus. §. si. & sic no. quod fit cōtributio.

c Redditus. Scilicet fundi liberto legati.

d Non uideri. j. eo. l. pœnales. §. fi. cōtra. Sol. speciale hic fauore alimētorū. vel uerius: ibi ex ipso legato liberto relicto fiebat præstatio: hic aliūde. unde ibi minuitur legatum secundum, hic nō: ut ī. de leg. 2. l. cum pater. §. 1. & de leg. 1. l. si mihi Stichus. & de condit. & demonstr. l. Plautius. §. fi. luã nun ob si. j. e. l. Plautius. in fi. quia ibi speciale propter indiuiduitatem.

Lineā margaritarum. CASVS. Titius perforauit 35. margaritas, & posuit eas in quadam linea, puta in vno serto ad portandum in capite, postea Seia uxor sua accepit dictum sertum, & tenebat apud se, & portabat diebus festiuis in capite. postea dictus Titius facit testamentum, & instituit sibi hæredem Caium, & dictā lineam legauit dictæ suæ vxori, & tot alia legata reliquit quibusdam alijs, quod mortuo eo locū habet in hęreditate sua falcid. nunc hæres vult agere contra dictam legatariam interdicto quorum legatorum, ut restituat ei lineam, ut ex ea hæres detrahere possit Falcid. nunquid potest? Et resp. quòd sic. sed & si nolit hæres petere totam lineam prædicto modo, sed uelit ageret uendicatione contra legatariam, & petere tantum illam partem lineæ, quam nomine Falci. de ea detraheret, si esset apud eū: bene potest hoc facere.

Quæsitum. Institui mihi hæredē Titium, & multa legata quibusdam reliqui, ita quod habet locum lex Falci. inter quę legata reliqui unam statuam Titio, & aliam Seio. certè de statuis non detrahitur Falcidia: quia sunt indiuiduæ. sed de pretio earum bene detrahitur. Viuianus.

e Triginta quinque. Quia tot erant. ad quod ī. ad leg. Aquil. l. si seruum. §. si cum maritus. Accur.

f Mortis. Scilicet testatoris.

g Restituatur. interdicto quorum legatorum: ut C. quo. leg. l. 1.

h Si malit. Legataria. imò hæres.

i Remanere. Ipso iure: ut C. eo. l. penul. & j. quorum leg. l. 1. §. si quis. & facit s. eo. l. 1. §. si legatarius. & j. ad Trebel. l. hæres.

k Pretium. Aestimatur ergo statua sicut seruitus: & de æstimatione detrahitur fal. ut C. eo. l. in imponēda. §. 1. non de ipsa statua, cum sit indiuidua, ut s. eo. l. 1. §. si vsusfructus.

Seius, & Agerius. CASVS. Titius fecit testamētum & instituit sibi hæredes Seium, & Agerium suos filios, taliter loquendo, Seius, & Agerius hæredes mihi sunto, si intra tricesimum diem mortis meę reipublicæ nostrę cauerint, contētos se futuros centum pone aureis pro hæreditate mea, & superfluum daturos dictæ reipublicæ omisso beneficio legis falci. in dicto superfluo, quod dabunt reipu. quos inuicē substituo. qui si uoluntati meæ non consenserint. id est, nō cauerint prædi

a Contra hanc glo. est de directo gl. in l. pen. §. filiæ. j. eo. ti. quā solue per gl. in l. si ga. Titio. ī. de le. 2. & huic cō cor. glo. in c. 2. extra dē sep.

e P. Flo. margaritarum.

ĉto modo reipub. exhæredes sunto, & alios mihi hæredes instituo sub eadē cōditione. postea decessit dictus Titius. nūc Seius, & Agerius instituti volunt adire hæreditatē eius, & nolunt parere dictæ conditioni: nūquid possunt? Et videt quod non, cū habeant (ut dictū est) substitutos præscripta eis eadē conditione. dicit tamē, quòd bene possunt hoc facere. & dicta conditio, quæ fuit apposita in fraudē, scilicet ut dicti primi hæredes non detraherent reipu. falcidiam, habetur pro non scripta: & ita malo uelle testatoris detrahunt reipub. falcid. nam & si filius emācipatus leget patri alio hærede instituto, patitur pater legis falc. rationem: nedum dicta respublica. & hoc dicit cum l. seq. Viuianus.

a Seius. & Agerius. Filij testatoris: qđ patet, quia de exhæredatione dicit, inepta in extraneos: ut J. de uerb. obliga. l. quidam.

b Exhæredes. Subaudi & alios instituo sub eadem conditione.

c Fraudis cām. Id est, causa uitandæ falcid. quod fieri nō potest: ut hic, & S. eod. l. qđ de bonis. §. 1. & §. fi. nisi in casibus: ut S. eo. l. si debitor. & J. eodem. l. quod autem. ibi sub modo: hic uerò sub conditione. Itē no. de fraude legis, uel contra legem: ut S. tit. 1. l. hoc modo. & de condi. inst. l. cōditiones.

d Pater. Filius. Emācipatus.

e Dedit. Id est reliquit.

f Alio hęrede. Cū patre, uel sine patre

g Patitur. Est ergo ut quilibet. sic supra quod cuiusque vniuer. lege, item eorum. in prin. Accursius.

rius a si intra diem tricesimū mortis meę reipublicæ nostræ cauerint, cōtentos se futuros tot aureis, legis falcidiæ beneficio omisso: hæredes mihi sunto: quos inuicē substituo. q si uoluntati meę non consenserit, exhæredes b sunto. Quæsitū est, an hęredes instituti hęreditatē adire possint, si cōditioni parere nolint, cū habeant substitutos eadē cōditione pręscripta? Respondit, Seium, & Agerium primo loco institutos perinde adire posse, ac si ea cōditio, quę fraudis causa c adscripta est, adscripta non esset.

Mætianus lib. j. fideicommis. XXVIII.

PAter quoque in legatis, quæ filius d ei dedit, e alio hærede f instituto legis falcidię rationem patitur. g

Quod hæres habiturus est non iure hæreditatis, non imputatur in Fal. Bar.

Paulus libro ij. fideicommissorum. XXIX.

SI a me tibi fideicommissū, uel legatū est, tuque id post tēpus rogatus sis mihi restituere: nō puto hoc imputādū esse in falcidiā: h quia i incipio postea quasi fideicōmissarius id recipere.

Damna post mortem testatoris contingentia sine culpa legatarii, imputantur hæredi, & commodum, seu lucrum legatariis nō prosunt. Bart.

Mætianus libro viij. fidei commis. XXX.

IN ratione legis falcidiæ mortes seruorum, cęterorumque animaliū furta, rapinæ, incendia, ruinæ, naufragia, uis hostium, prædonum, latronum, debitorum facta peiora nomina, in summa quodcunque damnum (si modò culpa legatarij careat*) hæredi pereunt: quemadmodum ad hæredis lucrum pertinent fructus, k partus ancillarū, & quæ per seruos acquisita sunt, ut stipulatiōes, rerum traditiōnes, legata, hæreditatesve his datæ, cæteræ donationes, item seruitutes quibus liberata prædia ptiosiora fierent, actionesq; acquisitæ, vt furti, l damni, iniuriæ, similesque: quorum nihil in rationem legis falcidiæ cadit.

Qui iussus uendere, uel emere, eatenus computat in legato, quatenus est excessus in re, uel in pretio. Bar.

Vendere autem uel emere iussus. certo pre--

S I a me tibi. CASVS. Titius instituit me hæredem, & a me hærede tibi Seio fideicommissum datum est, uel legatum per dictum Titium, & tu fuisti rogatus per dictū Titium testatorem, ut mihi dictum legatū, uel fideicommissum post pasca restitueres, nūquid ea ratione, quia debes mihi restituere, idē legatum, uel fideicommissum, imputabitur illud mihi in Falcid. ad eā submouendā? Et dicit quod non, sed ad eam inducendam bene imputatur. & sic ex eo detraham tibi falcidiam. & est ratio quare tibi detraho: quia postea cum restituis mihi dictū legatum, uel fideicommissum, incipio id recipere quasi fideicommissarius, & non quasi hæres. Viuia.

h In falcidiam. Vt ob hoc minus detrahatur nomine falcidiæ: quasi dicat in falcidiam submouendam. similis expositio est, licet sit casus diuersus, supra eodem, l. si a seruo.

i Quia. Ratio remotiua: uel dic rō recta: sed tūc subaudi in fine nō ut hæres. & est bōa rō: ut J. eo. l. quod autem. & facit S. ad Velle. l. quamuis. §. si mulier.

IN ratione. CASVS. Titius instituit sibi hęredem Seium, & multa quibusdam legata reliquit, ita quod habet locum lex falci. in hęreditate sua, & decessit dictus Titius. postea antequā hęres suus detraheret rationem legis fal. cum legatarijs, mortui fuerunt sine culpa legatariorum quidam serui hæreditarij non legati alicui, uel etiā alia animalia non legata, uel aliquod aliud damnum euenit hæreditati sine culpa legatariorū, certè hæredi pereunt legata p dicta. ita quòd propter hoc non detrahet maiorem falci. legatarijs. & est ratio quia & si esset aliquid acquisitū hæreditati, nō caderet in rationē legis falcid. scilicet ut propter hoc minor detraheretur falcidia legatarijs. & ponit plura leuia exēpla de damno, & etiam de lucro contingēti hæreditati ante contractam legis falcidiæ rationem.

* P. Fl. careant.

k Fructus. Contra supra eod. l. in l. falcidia. Sol. ut ibi. Item non obst. infra eod. l. qui quadrigenta. §. fi. licet Ioan. aliter intellexit eam. ut ibi no.

l Vt furti. Quod contingit in casibus, ut iacente hęreditate fiat furtum: ut infra de furt. l. hæreditate. vel qđ ibi dicitur, intellige quando post aditam hæreditatem furtum factum est. Item nō ob. infra e. l. cum quo. quia ibi non soluitur: sed secundum istam solues. Item facit Insti. eo. §. quantitas. & §. ex diuerso.

Vendere. CASVS. Instituì mihi hæredem Titium, & iussi ei, quod fundum meum Seianum, qui ualebat

c. uen-

c. venderet pro quinquaginta Caio. vel præcepi ei, quod fundum Caij, qui valebat tantũ quinquaginta, emeret pro c. & multa alia legata a dicto hærede quibusdam alijs reliqui: Ita quod habet me mortuo Falcidia locũ in hereditate mea. tunc detrahit hæres meus rationẽ Falcidiæ cum legatarijs: & quæritur inter eos, quantum videatur legatum dicto Caio in primo, vel in secundo casu: ut sic sciri possint, quantum debeat detrahi eidẽ Caio nomine falcid. Et respon. quòd tantum eo nomine inducetur per hæredem in rationẽ falci. quanto pluris sit dictus fundus quem iussit eum vendere Caio prædicto, si pluris dico ea quãtitate, quã ego testator accipi iussi per hæredẽ nomine pretij à dicto Caio emptore. quo pretio, id est, aliquo pretio per me testatorem statuto. sicut enim supra dixi, statui ego testator pretium quinquaginta in fundo meo, qui valebat c. & voluĩ quod tantum dicta quinquaginta acciperet hæres meus a Caio emptore. & ita superflua quinquaginta uidentur Caio legata. hęc ergo superflua quinquaginta inducentur per hæredem cum alijs legatis in rationem legis falcidiæ. & hoc quando ego testator iussi hæredem vendere minoris quam res valeret. quando autem iussi hæredem meum emere fundum Caij vltra, quam valeret: tunc tantum eo nomine, scilicet falcidiæ inducetur per heredem, quanto minoris sit res, siue fundus quem iussi hæredẽ meum emere a dicto Caio. sit minoris dico ea quantitate, quam ego testator dari iussi per hæredem nomine pretij dicto Caio vẽditori: quo pretio siue aliquo pretio per me testatorẽ statuto. sicut enim supra dixi, statui ego testator pretium centum in fundo Caij qui valebat quinquaginta, & volui quod integra c. daret hæres meus Caio venditori. & ita superflua quinquaginta videntur Caio relicta, siue legata. hæc ergo superflua quinquaginta inducentur per heredem cum alijs legatis in rationẽ legis falc. postea dicit, quòd ei portioni quæ facienda erit legatis deductis, id est, separatis à rei pretio vendẽdę, vel emendæ per hæredẽ meũ, amplius deducetur. id est, in secunda fiet deductio. prima enim deductio. i. separatio facta ẽ in separatione legati à iusto pretio rei vendendæ, vel emendæ per heredem. & bene dico ex parte separata à iusto pretio rei vendendę, vel emẽdę per hæredem fieri deductionẽ nomine falci. & non ex iusto pretio rei prædictæ quippe prorsus intellectum est non capaci id verũ pretium causa nostri qui sumus legatarij: sed deducto. i. separato dicto vero pretio, est intellectum à sapientibus pretium reliquum esse legatum. Vivi.

F. F. in ducetur.

a Quanto pluris. Cum iussus est vendere pro decem emptori, quod valebat viginti. Accur.

b Minoris. Cum iussus est emere pro viginti a venditore volente abijcere rem, quæ valebat decem.

c Sed vt ei. Alias est, sed vt, alias deest vt, & melius. & dic ei portioni legatæ, id est, ab ea portione. Accur.

d Legatis. Id est, ex legatis.

e Facienda. Id est, colligenda.

tio fundum a aliamve quãpiã rem, in legis falcidiæ ratione (cum quãtum sit legatum, requiratur) tantum eo nomine inducet, a quãto pluris, minorisve b sit res ea quantitate, quã quo pretio testator accipi, darive iussit. Sed ut ei c quidem portioni, quæ legatis d deductis facienda e erit, amplius f deducetur. quippe g non nostri h causa capi id pretium, i sed eo deducto reliquũ pretium legatũ esse, prorsus intellectum est.

Casus non liberat debitorem generis generalissimi, sed debitorem speciei sic. Item liberat debitorem generis subalterni illo genere perempto. Barto.

† Diligenter k animadvertendum est, ne quod dicitur, l dãna post mortem testatoris illata ad solum hæredẽ respicere: usquequaque, & sine ulla distinctiõe m recipiatur. Quod enim remota n lege falcidia in toto o iuris foret, hoc idẽ fore in ea parte, quæ lege falcidia cõstitueretur. p Hoc enim attinet, q damna postea facta non deduci, r ne amota s portio legatis, fideive commissis detrahatur. t Verum

† In F. F. Rursus diligenter.

o Aliàs, in totum.

p Aliàs, hunc enim.

f Amplius. Et sic secũda fit deductio. prima enĩ deductio. i. separatio facta ẽ in separatiõe legati a iusto pretio. secunda est in detractione legis Falci. ex legato.

g Quippe. Bene dico ex parte separata a iusto pretio fieri deductionem, & non a iusto pretio: quippe &c.

h Nõ nostri. Scilicet legatarij causa.

i Pretium. Scilicet iustum: sed eo &c.

Diligenter. CASUS. Dictum est s. eadẽ l. in prin. quòd damna post mortẽ testatoris in hæreditate illata ad solum heredem pertinent. ita quòd propter hoc nõ potest detrahere maiorem fal. legatarijs. nũc animaduertendum est diligenter, an illud sine ulla distinctione verũ sit. & certè videtur quòd sic: quia quod iuris foret remota in totũ falc. i. si non haberet locum falci. eo quod haberet quartam non grava tamquam hæres, scilicet ut sit damnum heredis, hoc iuris debet esse in ea parte, quæ lege fals. cõstitueretur legatarijs: vt scilicet hæredi pereat etiam legatariorum portio. hoc autem est dicere omnia damna post mortem testatoris facta non deduci per heredem, ne amota, siue prædicta portio detrahatur legatis, siue fideicommissis. Quamuis autem secundum prædicta sine vlla distinctione videatur esse verum quod dictum est in principio huius legis: tamẽ non est verum, ideò distinguitur hoc modo: aut est legatum in pondere, numero, vel mensura, vel etiã in genere: & tunc verũ est, quod dicitur in principio huius legis: aut in specie. & tũc aut certa, & est legatarij periculũ: & j. e. §. ibi, certis vero &c. aut incerta: & tunc aut certa de certis, aut incerta de incertis. Primo casu si perijt sine culpa hæredis, nihil debetur ex ea legatario etiã quantũ ad æstimationẽ: ut j. e. §. ibi, incertę autẽ &c. & ibi, res tamen &c. Secundo casu nihilominus debetur legatario: quia genus perire nõ potest. & Ideo admissa lege Fal. portio dãda legatario eius quãtitatis sumetur, quæ fuit in bonis testatoris eo tẽpore quo testator decessit. nec ad diminuẽdã eã portionem dãdã legatario quicquã proficient hæredi dãna postea incidentia: vt j. eo. § ibi, si vero argenti &c. Vivia.

k Diligenter. Aliàs §. diligenter, aliàs prorsus.

l Dicitur. Supra, ea. l. in prin.

m Distinctione. Nam distinguitur si legatũ in pondere, numero, vel mẽsura, aut in genere: & obtinẽt prędicta: ut j. ibi, verũ est &c. aut specie: & tunc aut certa, & tunc est legatarijs periculum: ut j. eo. ibi, certis vero. &c. aut incerta: & tunc aut certa ex certis, aut incerta ex incertis: ut j. ibi, incertæ autem &c. Accur.

n Remota. Id est si falcidia locum non habet: quia heres habet quartam &c.

o In toto. Scilicet ut sit damnũ hæredis si est relictũ in genere, si non adeat. Accur.

p Constitueretur. Scilicet legatarijs: ut hæredi pereat etiam legatarij portio.

q Attinet. Scilicet dicere. Accur.

r Non deduci per hæredem.

s Ne amota. Id est, perdita. (hic subiicit.

t Detrahatur. Hoc enĩ fieri non debet, ut in princ. l. &

a Verum est. Scilicet quod dictum est.
b Corporibus. Scilicet relictis.
c Ex ipsis. Scilicet vino, & oleo, & similibus.
d Nihil. Quando totũ perijt, & facit s. de contrahen. emp. l. quod sepe. §. in his. & s. de leg. 1. l. planè. §. 2. & hoc modo intellige s. de leg. 1. l. non amplius. §. 1. Accur.

f Non computantur. Vt j. eo. l. id autem. & l. in quartã.
m Non figura. Sed in uim modi. Accur.
n Restituere. Per venditionem. nam si intelligeres per fideicommissum, iam haberet locum quarta Trebellianicæ. & imputarentur hęc, quę in figura cõditionis acciperetur j. eo. tit. l. in quartam. & facit s. de peti. hære. l. nec ullã. §. quod si quis. & facit s. eod. l. si dignum.

est[a] autem ijs solis, quæ pondere, numero, mensurave cõstant. nec damno postea incidente, ex portione, quæ fieri solet[b] ad æstimationem eorum bonorũ, quæ mortis tempore fuerint, quicquã detrahi. Certis uerò corporib.[b] & his ipsis[c] ita relictis; Pecuniã, quam in illa arca: uinũ, quod in illis dolijs: põdus argẽti, quod in illis horreis habeo: si nõ[*] culpa hæredis deperierũt, uel deteriora sunt facta, proculdubio aut nihil[d] debebitur, aut eorũ quę extabũt, qualia erũt, ea portio debebitur, quæ per legem falcidiam efficiatur ex æstimatione bonorum, quæ mortis testatoris tempore fuerint. Incertæ autem res relictæ distinctionem recipiunt. Nam si ex suis rebus incertam rem testator reliquisset: ueluti, argentum quod elegerit:[e] & omne argentum testatoris interisset sine culpa hæredis: nihil deberetur.[f] Si uerò argenti pondus purè relictum esset:[g] quãmuis omne argentũ testatoris deperisset: admissa lege falcidia portio eius quantitatis sumetur, quæ fuit in bonis eo tẽpore, quo testator decessit. nec ad imminuẽdã eam quicquam damna postea incidentia proficiẽt:[h] res tamen,[i] quæ interierint, pro nulla parte, ac ne æstimatio quidẽ debebitur: nõ magis quã si omnes res per speciẽ enumeratæ relictæ essent.

Licet datum causa conditionis implendæ in falcidiam non imputetur, tamen datum ut pretium imputatur. Bart.

Tametsi ante[*] legis falcidiæ rationẽ,[k] quæ cõditionis implendæ causa hæredi sunt data, in quartam non computantur:[l] tamen id, quod nõ figura[m] conditionis accipere iussus est ab eo cui hæreditatem restituere[n] rogat' est, Celso, & Iuliano nostro placuit computari: quemadmodum si ea summa hæres uendere eas res iussus esset, quia non conditionis implendę cã: sed quodammodo pretio inferre iussi sunt. Quo loco amplius quæsitum est: an fideicommissarius quoque inuitus cogatur dare eam summã, & recipere hæreditatem, quasi & ipsius fideicommissum[o] esset. Sed id uerisimile nõ est,[p] cum talis oratio magis ipsius causa, quàm cõtra ipsum posita uideatur.

Legata, quæ non ualent, non ueniunt in computatione legis falcidiæ. Bart.

Cum lex falcidia in-

e Elegerit. Puta vnũ ex ipsis scyphis luis, quem elegerit.
f Nihil deberetur. Sic s. de contrahen. emp. l. si in emptiõe. §. penul.
g Relictum esset. Puta marcam, uel unum scyphum duarum marcarum, cũ nullum haberet.
h Proficiẽt. Quod ergo in genere debetur, nõ potest[†] perire. sic C. si certũ peta. l. incendium.
i Res tamen. In specie relictę, vel uerius quando incerta ex incertis, ut supra eo. §. certis verò. & §. incertæ.

Tametsi ante. CASVS. Damnaui hæredem meum, ut restitueret hæreditatẽ meam Titio, & rogaui eundem Titium quòd daret c. hæredi meo. nunquid hęres meus computabit sibi in quartam Terbellianicam Titio de hæreditate detrahendam illa c. quæ Titius dat ei? Et dicitur quòd sic: sicut computaret, si damnassem eum ut venderet hæreditatem meam Titio pro c. quia in his duobus casibus non conditionis implendę causa sunt iussi inferre c. hæredi fideicommissarius, & emptor, sed quodammodo pro pretio hæreditatis: si autem conditionis implendę causa essent iussi dare hæredi c. non computarentur illa c. in quartam. Sed nunquid fideicommissarius, de quo primo dixi, cogetur inuitus dare dicta c. hæredi, & ab eo recipere hæreditatem, quasi & ipsi a fideicommissarij fideicommissum esset, ut daret hære di c. Et dicitur quòd non cogitur. nam talis oratio testatoris, qui dixit, quod fideicommissarius daret hæredi c. & acciperet hæreditatem, magis uidetur posita causa ipsius fideicommissarij, quam contra ipsum. Viuianus.

k Rationem. Subaudi per.

o Et ipsius fideicommissum. Quasi dicat, de hoc pretio dando sit ipse rogatus.
p Non est. Imò videtur contra: ut s. de leg. 3. l. 1. §. cum esset. Sol. ibi gratia vtriusque fuit relictum: ut s. de liber. lega. l. si is qui duos, & j. de fideicommis. lib. l. sed si alienare. uel dic quòd ibi uterque talis erat, qui onerari a testatore poterat: quia uterque erat institutus hęres: at hic qui iussus erat dare pecuniam, non erat institutus: nec aliquid ei relictum: unde non poterat onerari. & facit C. de lega. & conti it. l. quod fauore. & supra si quis omis. cau. testa. l. si quis sub conditione.

Cũ lex Falcidia. CASVS. Titius instituit me hæredem, & mihi ipsi legauit centum, uel seruo meo legauit cẽtum & multa alia legata quibusdam reliquit ita quod habet locũ lex Falcid. nunquid uenit in contributione illud, quod mihi, uel seruo meo est legatũ, ut propter hoc maiorẽ Fal. detrahã alijs legatarijs? Et dicitur quod non. nõ enim valent dicta legata: & ideo de hæreditate nõ detrahuntur. secus autẽ esset in his, quæ legasset testator seruo meo in diem certã. l. expressam, incertã tamen, ut si nauis ex Asia venerit: uel si Imperator Bononiam venerit (quod Deus auertat) nam eo casu, si dies libertatis dicti mei serui cœpit cedere tempore existentis conditionis legati eidẽ seruo meo per testatorem relicti, debebuntur legata, siue debebitur legatum prædictum seruo meo relictũ ei quondam meo seruo, nunc liberto facto. & ueniunt dicta legata seruo meo relicta in contributionem legis Falcidiæ, ut sic aliorum legatariorum legata minuant. Sicut autem

† Solet, nõ est in P. F.

* Genus perire nõ põt. & ꝓpriè dicitur affinitatis, non cõsanguinitatis, in text. & glo. in §. hactenus. Institu. de gra. aff. & in c. nõ debet. de cõsangui. & affi.

* P. Fl. si nõ culpa. Alibi, si sine culpa.

* In P. F. Tãetsi autem legis Falcidiæ ratione, quæ conditionis &c.

autem in primo casu huius §. non venit in cōtributionem legis falcidiæ legatū mihi uel seruo meo a testatore relictum, ut propter hoc detraham, ego hæres maiorem falcidiam alijs legatarijs, ut dictum est: ita nec cedunt in cōputationem eiusdem legis falcidiæ ea, quæ testator meus prædictus inutiliter seruis suis sine libertate reliquit: quia & illa legata non valēt: nec ēt ea, quæ per fideicommissum non possunt relinqui, ut est campus Martius. Viuia.

peruenit: non ueniunt in contributionem, quæ ipsi hæredi a semetipso, [a] uel seruo [b] eius legata fideive commissa sunt. Alia cā est eorum, quæ in diē certam [c] dantur. Nā si libertatis [d] dies cœperit cedere: ei [e] debebuntur, [f] & in contributionem [g] ueniunt. Ac ne ea quidem, quæ quis seruis suis [h] inutiliter sine libertate legauit, fideive cōmisit, in cōputationē eius legis cedūt. Res, quas [†] neq; per fideicommissum relinqui posse certum est; [i] in legis Falcidiæ computationem non ueniunt.

a Semetipso. Hoc enim non ualet, ut ff. de leg. 1. l. legatū. §. 1.

b Vel eius seruo. A se domino instituto, scilicet data sunt eius seruo. nam nec hoc valet relictum purè. sed si in diem incertum, vel sub cōditione, poterit debeci, si tunc erit liber. ut Inst. de leg. §. an seruo. & hic subijcit.

c Certā. Idest, expressam. incerta est tamen: ut si nauis ex Asia uenerit: uel si Imperator uenerit. alias si certa, tunc cederet a die mortis, sicut si esset purum: ut C. de cad. tollen. §. 1.

d Libertatis. Fuit relicta libertas, & legatum est sub conditione, uel in diem incertum.

e Ei. Scilicet seruo.

f Debebuntur. Legata ei relicta.

g Et in contributionem. Scilicet legata, & non libertas: quia non minuitur per falcidiam: ut ff. de inoffic. test. l. Papinianus. §. quoniam autem.

h Suis. Nec hæc ualent: ut C. de legat. l. seruis. & facit ff. de leg. 1. l. quæ situm. §. 1. & j. prox. §.

i Certum est. Vt fundum Albanum, & similia: ut ff. de leg. 1. l. apud Iulianum. §. fi. & l. seq. & ff. eo. l. non est. & l. seq. & ff. eo. l. in ratione. 1. respon. in princ.

† A contrario q possunt legari, possunt in Falcidia computari. qd limita in legato debiti, qd quāuis iure legati ualeat, ut l. si creditori. ff. de leg. 1. non tamen detrahitur Falcid. nisi appareat liquidè de debito. Bart. sing. in l. q uxori. in prin. ff. de au. & arg. leg.

Pompo. libr. ij. fideicommissorum. XXXI.

Is cui fideicommissum soluitur, sicut is, cui legatum [k] est, satisdare debet, quod amplius ceperit: quam per legem Falcidiam ei licuerit, [l] reddi: ueluti cùm propter conditionem aliorum fideicommissorum, uel legatorum, legis Falcidiæ causa pendebit: [m] Sed & (secundum Cassij, & ueterum opinionem:) si a pupillo [n] fideicommissa [o] capiantur: propter ea, quæ a substituto erunt relicta: cauere debebit is cui soluitur. Nam quamuis repetitio [p] fit eorum, quæ fideicommissi nomine non debita soluentur: tamen satisdato cautum debet esse ei, a quo pecunia proficisceretur: ne dānum sentiat deficiente [q] eo, cui solutum erit.

Is cui fideicommissum. CASVS. Institui mihi Titium hæredem, & legaui Seio centū pure, & multa alia legata quibusdam alijs reliqui sub conditione, ita qd si cōditio existeret, haberet locum falcidia. & decessi. nunc pēdēte cōditione dictorū legatorū petit Seius legatum, siue fideicommissum suum purū. certè nō debet hæres aliter ei soluere, nisi ipse caueat eidem hæredi cū sua satisdatione de restituēdo ei, quod amplius inueniretur cepisse tēpore existētis conditionis aliorum legatorum, quam per legē falcidiā ei licuerit capere. Et idem est in isto alio casu. Institui mihi pupillum filium meum hæredem, & ab eo reliqui legatum Seio: & substitui dicto pupillo Caiū: & multa legata reliqui a substituto, & decessi, certè non aliter soluet pupillus legatum Seio, quam si Seius ei caueat prædicto modo. & hoc propter ea legata, quæ a substituto impuberis sunt relicta. & ponit bonam rationē in litera, quare in duobus casibus debeat satisdari. Viui.

k Legatū. Nā exequata sunt per omnia: ut de le. 1. l. 1.

l Licuerit. Scilicet accipere.

m Pendebit. Quod contingit: ut j. eo. l. in quantitate. §. sed & legata sed & uidetur non totum solui purum: ut j. eo. l. si propter ea. contra. ... ibi.

n Si a pupillo. Instituto, & similiter grauato legatis. & ei dato substituto, & grauato similiter legatis.

o Fideicommissa. Integra. quia legata ab eo relicta non excedebant dodrantē.

p Repetitio. Per condictionem indebiti. ut C. eo. l. enot.

q Deficiente. Propter defectum facultatum. ad quod infra ti. 1. l. 1. §. hæc stipulatio. & facit. j. e. l. is qui, circa prin. & ff. e. l. 1. §. interdum. & l. in ratione. §. quæ situm.

Actiones in hæredes transitoriæ pœnales, uel non: etiam si a persona hæredis incipiunt, ex parte actoris augmentum, & ex parte rei diminutionem patrimonii inducunt: secus si ad hæredem, uel contra hæredē nō transeunt. B.

Marcianus libr. ix. fideicommiss. XXXII.

Pœnales actiones, [...]

Pœnales. CASVS. Titius, cui surrepta est res sua per furtum manifestum, uel non manifestum per Seium latronem, fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Caiū: & multa legata quibusdam reliquit, ita quod eo mortuo habet locum falci. in testamento suo. nunquid dictæ pœnales actiones, quas habet idem Titius contra Seium: computantur in bonis eiusdem Titij, ut sic Caius hæres eius minorem detrahat legatarijs falci. Et dicitur quod sic quamuis morte rei, scilicet Seij prædicti, possint intercidere. Secus autem esset in popularibus actionibus, quas intendere posset dictus Titius. nam illæ non sunt in bonis alicuius ante litem contestatam. Sed quid si ponas dictum Seium latronem decessisse, & tractari in bonis suis de lege falcid. nunquid eædem actiones pœnales contra eum competentes videntur aliquid de bonis eius detrahere, ut sic hæres suus maiorem detrahat legatarijs falcidiam. Et dico quod nō. ea enim demum obligatio rei bona diminutionē præstat, quæ in hæredem transit. dictæ autem actiones nō transeunt in hæredes nisi lite contestata, uel nisi peruenit ad hæredes ex eis lucrum. Sed opponitur, nonne viuēte ipso Seio latrone tanto minus uidebatur esse in bonis suis, quātū erat adstrictus p dictas actiones? certè sic. ergo eo mortuo idem deberet esse. sed certè hoc non obstat. quia nō solum in hoc casu augentur bona per mortē rei, sed etiā in isto alio. Pone qd stipulatus esset dictus reus a Sempronio decē cū ipse reus moreretur. certè mortuo reo augentur bona eius, & non ante. nam & ipse reus promisisset 10. Sēpronio cū ipse reus moreretur: defuncto eo reo minuerent bona eius, & nō ante. Quid de actione iniuriarum Titio competente? nūquid defuncto eo Titio in eius bonis computabitur? Et certè non: quia & ipsa actio iniuriarum simul cum eo Titio intercidit, sicut

sive legitimæ [a] sive honorariæ, [b] exceptis popularibus, [c] in bonis actoris non ideo minus cō putādæ sunt, quia morte reorū [d] intercidere possunt. Econtrario aūt eędē actiōes nihil in bonis rei defuncto eo detrahunt. [e] Sed nec in actoris quidē bonis, defuncto eo, iniuriarū actio poterit cōputari: [f] quia & ipsa simul cū eo intercidit: uti usufructus, & id, quod ī dies, menses, annosve singulos alicui, quoad uiuat, debetur. [g] Etenim ea demū obligatio, rei bonis [h] deminutionem præstat, quę in hæredem trāsit. [i] Nec cōtrariū ęst, quod uiuēte reo, eo minus in bonis eius intelligebatur. Nam & si ita stipulatus esset, ut cùm moreretur, deberi ei incipere: tamen augerentur bona eius: quemadmodum si ipse sub eadem conditione promisisset, defuncto eo, minuerentur. [k] Honorarię quoque actiones, quæ intra certum tempus [l] [m] a prætore permittuntur, cùm bonis actoris, defuncto eo, augmentum rei, [n] decessionemve (si tales erūt, ut in hæredem quoque transeant) pręstabūt.

Stipulatio interposita ab uno ex hæredibus ad alios non porrigitur. Item si pœna committitur ex stipulatione prætoria facta nomine hæredis, contra ipsum solùm committitur, nō contra alios. Bar. & Alex.

Iulianus scribit, si vtriusque hæredis pars ex-

sicut interdicit eū eo ususfructus, quē habet in fundo alterius: & sicut intercidit cum eo id, quod in dies singulos debetur ei, donec uiuat, uel in menses, uel in annos singulos. Honorariæ quoq; siue prætoriæ actiōes pœnales quæ permittuntur a prætore actori intra annū est bonis actoris defuncto eo actore augmētum rei siue bonorum dicti actoris præstabunt. s. si mortu' est actor: & de falcidia in bonis suis tractatur: & dictę honorarię actiones in bonis rei defuncto eo reo decessionem, id est, diminutionē præstabūt, scilicet si tales erūt dictæ actiones, vt in hæredē quoq; transeant: ut quia lis sit contestata cum defuncto reo: uel aliquid ex eis puenit ad hæredem. Vi.

[a] Legitimę. Vt furti non manifesti: ut Inst. de noxa. act.

[b] Honorariæ. Vt furti manifesti: vt Instit. de perpe. & tēp. act. § furti.

[c] Popularib. Istæ nō sunt in bonis nostris, nisi lite conte. ut infra de pop. act. l. populares. & ĵ. de uer. signi. l. si cui.

[d] Reorum. Aliàs reorum. & aliàs eorum. s reorū. Et no. quòd actio ex delicto datur hæredibus: sed non in hæredes regulariter: ut hic, & infra proxi. respon. & Inst. de perpe. & temp. act. §. 1. Accur.

[e] Detrahunt. Scilicet quādo lis non est cōtestata. & quando nil ad hæredes peruenit. nı ĵ. ibi, etenim &c.

[f] Poterit computari. Ante litē contestatam: ut ĵ. de iniur. l. iniuriarū. & est in hoc speciale, ut non transeat ad hæredem: Insti. de perpe. & temp. act. §. excepta.

[g] Debetur. Vt & ī. de usufruc. leg. l. patrimonij. & de eadim. l. legatum.

[h] Rei bonis. Rei, scilicet defuncti. nam in viuētis bonis sine dubio minuit, ut subijcit.

[i] Transit. Vt sunt ex contractu, uel quasi. Itē ex maleficio, uel quasi lite contestata: uel si aliquid peruenit ad hæredem, ut C. ex deli. defunct. l. 1.

[k] Minuerent. Scilicet bona eius. nā licet actio ab hærede & contra hæredem incipere non possit, tamen ex contractu defuncti huius fit. & ideo bonis eius additur & diminuitur. Accur.

[l] Certum tempus. Vt intra annum: quales sunt oēs pœnales: sed rei persecutoriæ sunt perpetuæ: ut ī. de act. & oblig. l. in honorarijs, [*] Accur.

[m] Rei. Dic ve, pro &: & repete honorariæ actiones &c. & decessionem, id est, diminutionem, & quod subijcit, si tales &c. ut quia sit lis cōtestata, uel aliqd peruenit ad hęredē. Et no. ex præmissis, quod plus fingitur in bonis esse, & minus quā sit. uel plus dici in bonis quam in hæreditate, & econtra. Item facit ī. titu. 1. l. Pisutius. § 1. Accur.

Iulianus scribit, C. 1575. Instituti mihi hæredē Titium in octo uncijs hæreditatis meæ, & Seium in quatuor, & vtriusq; partem exhausi legatis. legaui enim communiter ab ambobus ultra dodrantē totius hæreditatis ita quod non remanebat eis quarta: inter quæ legata erant quædam conditionalia, ita quòd pendēte eorum conditione legatorum erat incertum vtrū habeat locum lex falcidia, uel non. postea me mortuo dicti mei hæredes soluerunt legata illis, quibus purè erat legatum. Seius autem qui erat vnus de hæredib. meis, & erat institut' in quatuor uncijs, fuit ita stipulatus a legatarijs prædictis tempore solutionis: quod amplius ceperit is, quam per legem falcidiam appaiuerit postea uobis deberi, reddetis: & recepit fideiussores super hoc. quæ cautio est prætoria, id est, a prætore introducta: ut ī. eod. l. ia cui. & ĵ. tit. 1. l. 1. pcedēte postea tēpore extitit conditio legatorum prædictorū sub conditione relictorum, & ita nunc apparet, quod hēt locum lex falcidia. & sic est commissa dicta stipulatio prætoria. nunc quæritur, utrum prædictus Seius stipulator habeat actionem contra dictos legatarios a quibus stipulatus est æqualiter, id est, pro parte sua, & pro parte cohæredis sui in octo uncijs instituti, an uero pro modo, quem patit sua pars hęreditatis? Et dicitur quod pro modo suæ partis & non æqualiter habet actionem ex dicta stipulatione. nam & rationem legis falcidiæ habet pro modo, quem patitur sua pars hæreditatis, & non æqualiter. crederet enim aliquis quod habet actionē pro sua parte, & cohæredis: quia cum aliquis stipulatur simpliciter, licet sit ibi commodum alterius, tota tamen acquiritur stipulanti actio, & pro toto: ut infra de acquir. posses. l. possessio. §. si. Item fortè crederet aliquis quod dictus stipulator haberet actionem æqualiter, id est, pro dimidia: sed non est uerum: imò tantum pro modo quem potest portare sua pars hæreditatis, quæ fuit testator dixi. natura enim prætoriarum stipulationum est talis, ut si sint diuiduæ, diuidantur earum commoda, & incommoda, & uni ex pluribus acquirantur, uel contra unum. Vnde pone, quod fui stipulatus ab aliquo iudicatum solui, quæ est prætoria: & continet tria, scilicet de re iudicata soluenda, & de cā defendenda: & ut absit dolus malus, ut infra iudicatum solu. l. iudicatum solu. & postea lite pendente decessi pluribus hæredibus institutis, puta quatuor. & duo de hæredibus meis uicerunt in causa quam inceperam: & alij duo succubuerunt. certè illis solis duobus meis hæredibus institutis, qui vicerunt, datur actio ex dicta mea stipulatione iudicatum solui, & non alijs duobus, qui succubuerunt. Item & si ille, qui promisit mihi iudicatum solui, pendente lite decessit quatuor hæredibus institutis, & alij duo de hæredib. suis fuerunt a me absoluti, & alij duo fuerunt mihi condemnati: illi duo qui fuerunt mihi condemnati, tenentur ex illa

[*] In P. P. a prætore promittuntur.

[*] Et per Mandos. inter casus Annales, col. penul.

ex illa stipulatione, & alij nō. & hæc quantū ad unam clausulam dictæ stipulationis iudicatum solui, id est, quod sonat uerbum dictæ stipulationis. & idem est quā tum ad aliam clausulam dictæ stipulationis, scilicet de causa defenenda. nam si ego, qui fui stipulatus iudicatum solui, decessi quatuor hæredibus institutis pendente lite propter quam erat interposita stipulatio prædicta, & dictus meus promissor decessit quatuor similiter hæredib. relictis, postea duo de hæredibus promissoris bene defenderunt. certè illi hæredes promissoris, qui non defenderunt, tenentur ex stipulatione hæredibus meis: & alij, qui defenderunt non tenentur. & econtra si omnes hæredes promissoris bene defenderunt causam aduersus duos de hæredibus meis, & aduersus alios duos non tenentur illis meis hæredibus, aduersus quos non defenderunt, & non illis, aduersus quos defenderunt. & hoc vult dicere litera huius §. ut mihi uidetur. Viuia.

a Prætoriā. De qua dicitur ĩ.ti. 1.l.1.A.

hausta sit legatis, & alter ex hæredibus cautionem prætoriam [a] acceperit a legatarijs: non æqualiter, sed pro suo modo [b]: legis Falcidiæ rationē, & actionem ex stipulatu [c] habiturum. Omnes enim prætorias stipulationes eiusdē interpretationis [d] esse. Nam constare, ex iudicatum solui [e] stipulatione (siue à parte actoris, siue à parte rei plures hæredes extitissent) [f] nō omnibus, nec aduersus omnes, actionem contingere: sed duntaxat ijs, qui uicissent [g] & aduersus uictos: ijsq;, aduersus quos res defensa non esset, aduersus eos, qui rem non defendissent. Annua bima trima [h] die aureis centenis legatis ex omnibus [i] summis nō tantum ex posterioribus portionē legis Falcidiæ detrahi placuit.

Pars legata a legatario caetenus minuitur, quatenus sibi diminutum est legatum: secus si in totum rogatus sit restituere, uel seruum manumittere. Bar. Vide l.ii.3. in fi. supra eod.

Si Titio [k] uiginti [l] legatis portio per legem falcidiam detracta esset, cum ipse quoque [*] quindecim Seio rogatus esset restituere: Vindius noster tantum Seio pro portione ex xv. detrahendum ait, quantum Titio ex xx. detractum esset. Quæ sententia & æquitatem, & rationem magis [m] habet: quia exemplo [n] hæredis legatarius ad fideicommissa præstanda obligabitur. nec quia ex [o] sua persona legatarius inducere legem Falcidiam ...

b Pro suo modo. Id est pro parte sua, non pro alterius: cum singulariter imponatur ratio legis falc. ut infra eod. l. in singulis.

c Ex stipulatu. Id est, ex stipulatione certi condictionem. sic C. de pact. l. si pacto. & dic statim agi, si locū habet ab initio falcidia: alioquin post agetur, cum cœperit habere locum: ut ĩ. e. l. lex falcidia.

d Interpretationis. Vt diuidantur eorum cōmoda, & incommoda. si modo sint diuidua. alias secus: ut ĩ. de ver. obli. l. 2. & l. 4. §. Cato. nec obst. quoniam ubi pœna adiecta est in stipulatione, licet stipulatio cōtineat diuiduum, puta pecuniæ dationem: aduersus oēs committitur, & insolidum propter vnum nō dantem: quia distinctio diuidui, & indiuidui ad factū, non ad dationē pertinet: ut ĩ. de verb. obli. l. 5. §. fi. & facit s. famil. ercisc. l. inter cohæredes. §. quod ex facto. & §. si quis. & s. hæredes. § an ea. & ĩ. rem ra. habe. l. si procurator.

e Iudicatum solui. Quæ tria continet: ut ĩ. iudi. sol. l. iudicatum solui. Accur.

f Extitissent. Stipulatione, & lite pendente.

g Vicissent. Per hoc apparet: quod dicit de clausula, quod sonat verbum. item, quod subijcit defensa nō esset, dicit de alia clausula in defendēdo. recipiunt enim diuisionem ex vtraq; parte.

Annua bima. CASVS. Titius instituit sibi Seium hæredem. & multa legata ab eo quibusdā reliquit, inter quæ legauit Caio primo anno post mortē suam testatoris centum aureos. & secundo anno alios centū aureos, & tertio alios centum, & ita trecentos aureos legauit dicto Caio. & postea decessit testator. eo mortuo apparet locum esse legi Falcidiæ. certè ex omnib. dictis summis debet statim detrahi Falcidia, non autē detrahitur tantum ex posterioribus summis, siue ex posteriori summa, ut quidā credebant. & hoc dicit hic §. si autem nunc non esset certū locū habere legem Fal. soluerunt prima legata integra exacta a legatarijs per hæredem cautione ut ĩ. proxi. §. & ĩ. eod. l. lex falcid. Viuianus.

h Annua bima trima. Id est, in diebus tertij anni: ut ĩ. de pac do. l. aliud. Azo.

i Ex omnib. Cum certū est statim habere locū falcidiam, alias soluentur prima integrè exacta cautione: ut ĩ. eod. l. lex Falci. & ĩ. tit. 1. l. nisi, in fin. §. si in plures. & §. quoties.

k Si Titio. Dominus Azo dicit, quod in litera debet esse triginta. Et ponit sic casum: quod Titio triginta fuerūt legata: & rogatus fuit ex istis triginta restituere quindecim Seio, & ita medietatē. deinde propter falcidiam diminutum est legatū in sex, & sic remanēt uiginti quatuor in legato. nūquid solida quindecim restituentur fideicōmissario? certè nō: sed de his quæ supersunt, præstabit medietatē. in 12. & hoc ex coniectura uoluntatis. uoluit enim quod una medietas resideret penes legatarium, cū ipsum de 15. tantum præstandis rogaret. vnde de his quę supersunt præstabit medietatem fideicōmissario. Alij ut H. colligunt hic quod legatarius vnius rei detrahit falcidiam de legato speciali, & mutant hic literam: ut habeant viginti. & ita casum ponunt, quidam legauit viginti, & rogauit eum, ut Seio 15 restitueret: diminutum est legatum 20. per falcidiam in 5. sic remanent 15. nunquid ergo solida 15 restituet legatarius fideicōmissario? certè non: imò quia hæres detrahit de legato quartam, & legatarius de 15. quæ supersunt, quartam detrahet. & reliquum fideicommissario præstabit. prima verior. ut non iure falcidiæ, sed propter præsumptam voluntatem detrahat legatarius: ut dixi. & secundum istam literam. s. 20. posset poni, ut prius quasi quartam voluerit remanere apud legatarium. & pro hoc quòd legatarius specialis non detrahat falcidiam, ĩ. eo. l. lex falcidia si interuenit. § nunquam. & ĩ. tit. 2. l. ex asse, & no. C. cōis de leg. l. 1. Item not. quod alia litera habet ibi 5. cum ipse quoque &c. & est bona, si bene stabit in prin. 20. & est casus. Legauit quis Titio 20. & rogauit eum ut 5. præstaret Seio: & sic quartā legati: deinde minutum est legatū de 20. in quinq; per falcidiā. nūquid ergo solida quinq; præstabit legatarius de 15. Rū. non, imò quarta eius quod superest. s. quartam 15.

l Viginti. Aliàs triginta. secundum Azo.

m Magis. Electiue. & dic quam contrarium.

n Exemplo. Gaudet Bul. sed dic quod nō est per omnia idem quia est idem quoad detrahēdam: sed nō quoad ius, per quod detrahitur: cum alter iure falcidiæ, alter ex coniectura voluntatis. Accur.

o Nec quia ex. irascitur Bul. sed dicitur ex sua persona, quan-

Casum ponit.

* Io P. F. quinque, & paulo post ubi quidecim hic legit.

cidiam non possit, idcirco quòd passus esset; non imputaturum: nisi fortè testator ita fidei eius commisisset, ut totum quicquid ex testamento cepisset, restitueret. [a] Si autem manumittere uel seruum suum, uel alienum rogatus sit: omnimodo [b] præstare debebit libertatem. Nec hoc contrarium est superiori: quia fauor libertatis sæpe & alias benigniores sententias exprimit. [c]

Legatum libertatis, uel serui ut manumittatur, non defalcatur, nisi cum alia res defalcabilis sit legata. legatum uero pecuniæ ut seruus manumittatur, non defalcatur, si per hoc manumissio impeditur. alias secus. h. d. cũ tribus ll. seq. Barto.

Paulus libro iij. fideicommissorum. XXXIII.

SI seruus tibi legatus sit, eumq; rogatus sis manumittere, nec præterea capias [d] unde quartam, quæ per Falcidiam retinetur, [e] recipere [f] possis: senatus cẽsuit cessare falcidiam.

Marcellus. XXXIIII.

IVlianus notat, [g] In testatoris seruo [h] nõ erit falcidiæ locus. Si uerò pecuniã, aliudve quid legauerit, fideiq; legatarij commiserit, ut alienum [i] seruum, uel legatarij manumitteret, locus erit. [k]

Vlpianus libro vj. disputationum. XXXV.

PLanè si qd sit præterea legatum ipsi seruo, [l] falcidiæ locum fore senatus declarauit. Vnde Scæuola ait: in eo, qd præterea seruo legatum sit, ita falcidiam admittendam, ut inde [m] & qd pro seruo præstãdum est, sumatur. [n]

Paulus libr. iij. fideicommissorum. XXXVI.

---

at, quando non est grauatus. Sed tu dic, qđ nullo modo iure Falcidiæ, sed propter æquitatẽ. & no. quod habet per alium, quod per se nõ potest: ut s. quæ res pig. oblig. pos. l. Aristo. sic ergo pater minui fideicommissum p hoc, quod minuitur legatum. Sed contra supra e. l. maritum. §. 1. & s. de ann. le. l. liberto. §. 1. ubi non minuitur fideicommissum, licet minuatur legatum per Falcidiam. Sol. refert, an ex eodem legato relinquatur fideicommissum: ut hic, an extrinsecus, ut ibi. & probatur s. de leg. 2. l. cum pater §. 1. quę uidetur contra. Et eodem modo soluetur s. ti. 2. l. Plautius. & facit j. titu. 1. l. Luideamus. & s. de leg. 2. l. si mihi Stichus.

[a] Restitueret. Non præcepit non detrahi Falcidiam, sed illud, quod ex tacita uoluntate poterat retinere propter falcidiam sibi detractã. & sic non est contra s. eod. l. quod de bonis. § 1.

[b] Omnimodo. Quãdo suum constat, etiam si falcidiam patiatur: ut infra de fideicom. liber. l. generaliter. §. si quis alienum. in alienũ autẽ ita demum, si remanet, vnde, posset emi. ut infra eodem, l. sed si non seruus. sed certè imò potius falcidia inde non detrahitur: ut infra de fideicommiss. liber. l. decem in fine.

[c] Exprimit. Vt j. de re iudi. l. inter pares.

SI seruus tibi. CASVS. Titius testator legauit tibi Stichum seruum suum, & rogauit te, quòd eũ manumitteres: & nihil aliud tibi legauit, & decessit. nunc apparet locum esse Falcidiæ in testamẽto suo propter multa alia legata, quæ reliquit. nunquid poteris tu legatarius recipere, siue detrahere Falcid. ex hoc seruo, ut eũ des hæredi? Et dicitur quòd nõ. & hoc censuit senatus, & Iulianus dixit idẽ. & hoc dicit in hac l. & sequẽti usq; ad §. si uerò pecuniã. Si autẽ aliqd legauit testator dicto suo seruo, quem tibi legauerat, ut manumitteres, puta 10. declarauit senatus, & etiã Scæuola, ut eũ dictis 10. seruo legatis detrahatur Falcidia & pro seruo, & pro ipsis x. & idẽ si nõ legauit testator seruo, quẽ tibi legauit, ut manumitteres: sed legauit tibi etiã x. nam & hoc casu ne libertas impediatur, quarta, quę debet detrahi de x. & de seruo, detrahetur de x. & licet non fuerit tibi legatum aliquid præter seruũ, totus seruus possit per te uendicari ab hærede, ut des ei libertatem, ita quod hæredi non remaneat Falcid. & hoc dicit in tota l. plane si quid &c. & l. sed si non seruus. §. si solus. usque ad §. si incertum. Et hæc omnia in seruo testatoris locũ habent. si autẽ testator legauit tibi pecuniam, uel aliquid aliud: & rogauit te, ut seruum tuũ manumitteres, locus erit Falcidiæ: sicque Falcidiam patieris in dicto legato, & nihilominus cogeris manumittere seruum tuum: quia accipiendo legatum defalcatum, tanti uideris æstimasse dictũ tuum seruum. Si autem alienus erat dictus seruus, quem rogatus fuisti manumittere, legata tibi pecunia, uel aliquo alio, locus erit similiter Falcidiæ in dicta pecunia tibi legata, si seruus possit redimi per te deducta Falcidia de dicta pecunia: aliòqui non debes cogi plus impendere ad redimendum eum, quam accepisti ex legato pecuniæ defalcato. & sic tunc melius est dicere, quod non sit locus falcidiæ, fauore libertatis. & hoc dicit in l. Iulianus. §. si uerò pecuniam. & l. sed si non seruus. vsque ad §. sin uerò hæres. & hęc omnia locum habent, quãdo tu legatarius fuisti rogatus de manumittendo. si autem hæres rogatus sit manumittere seruum alienum, pretium dicti serui deducitur ut æs alienum de hæreditate, ita quod de eo non detrahitur Falcidia, si detracta de eo pretio falcidia non potest redimi seruus. Viuianus.

[d] Capias. Scilicet aliquid aliud præter seruum.

[e] Retinetur. Id est quam retinere vult hæres de seruo legato. Viuia.

[f] Recipere. Et dic recipere, id est, accipere, & dare hæredi. nam nihil aliud est tibi legatum præter seruũ. ad quod infra, eodem l. planè. & l. sequen. §. si solus. & sunt hæc fauore libertatis. ad quod j. l. prox. & s. l. proxi. in fine.

[g] IVlianus notat. Approbando quod superiori l. dictum est.

[h] Seruo. Legato vt manumittatur.

[i] Vt alienum. Licet hos duos casus coniungat: tamen infra lege, sed si non seruus. separantur: quia in seruo suo agnitum legatum indistinctè patitur Falcidiam. in alieno idem, si possit redimi deducta falcidia: aliòqui contra: quia falcidia non detrahitur: ut infra de fideicommissarijs libertatibus. l. decem. in fine. nec enim de sua bursa augetur adderetur infra, l. sed si non seruus. §. quod si alienus.

[k] Locus erit. Falcidiæ. Accur.

[l] PLanè. Ipsi seruo. Testatoris legato ut manumittatur: puta decem, & hic casus colligitur infra lege proxima. in principio. & dic idem si ipsi legatario: ut infra, l. proxima. § si solus. Accur.

[m] Vt inde. Id est, ex decem ex quibus falcidia detrahitur.

[n] Sumatur. Not. ergo quod pro duobus legatis detrahitur [1] ex uno vtrumque falcidia. ut supra, eodem lege, si fundus mihi legetur. & infra, lege proxima. §. si solus.

* In P. F. hoc caput sic Icipit, In testatoris &c. ei[°] autem inscriptio ẽ, Marcellus lib. 42. dige. Iuliani notat.

[1] Limita qñ uni, & eidẽ sunt illæ duæ species legatæ. sec[°] si diuersis, quia pro rata detrahe ret Falcid. l. 2. & ibi Bald. C. ad l. Fal. Bar. in l. in imponenda eo. tit.

Sed si

Sed si non seruus ipse legatus sit, sed pecunia, rogatusque sit legatarius seruum suum manumittere, falcidiam patietur, & nihilominus cogetur manumittere: quia tāti a æstimasse videbitur seruum suum. Quod si alienus seruus fuerit, in eo non plus, b quàm accepit, ad redimendum cogetur impendere. Sin verò hęres seruum rogatus sit manumittere, c placet ptium eius vt æs alienum, deducendum esse. Si solus seruus legatus sit, & fideicommissaria libertate donatus fuerit (licet falcidia interueniente) totus vindicari, petive d potest. Sed & si aliud prætere a capiat legatarius: adhuc seruus totus peti potest. Quartā autem vtriusque ex legato retinendam, ne impediatur libertas. e

Si seruus legatur purè, vt manumittatur in diem, vel sub conditione: hoc legatum interim defalcatur: sed quò ad alios legatarios interim talis seruus exemplo statuliberi æstimatur. h.d. cum l. seq. Bar.

Si incertum sit, an libertas præstari debeat: veluti si sub conditione, vel post tēpus data sit: f nunquid incerto eo an pręstętur, cum posśit aut seruus mori, aut conditio deficere, interim falcidia admittenda est: g deinde cum libertas competere, vel deberi cœperit: tunc legatarius illam partem recipiet, h quam falcidia detraxerit? Cæcilio placebat, si quid ex operis eius medio tempore consecutus fuerit hæres, i ✦ pretium eius in

a Sed si non seruus. Tanti. sic ā. de leg. ij. l. Imperator. § si centū. & j. de fideicom. lib. l. generaliter. § si nis alienum.

b Non plus. Si ergo deducta Falcidia pōt redimi, cogitur. aliàs Falcidia nō deducitur, ut no. ā. eo. l. Iulianus.

c Manumittere. Alienum. & tunc est sensus quod non deducitur falcidia, si aliàs non potest redimi, ut j. de fideic. lib. l. decem. nam in seruo hæredis cogitur, si deducto ære alieno aliquid ad eū peruenit, ut j. de fideicom. libe. l. generaliter. § si quis alienum. ibi proinde Marcellus sed & ibi testator in seruo hæredis preciū statuit: quod pretium ut æs alienum fortè deducitur, & in eo casu hic forte loquitur secundum Azo.

d Peti. Id est, legatarius totum petere potest.

e Ne impediatur libertas. Quæ non minuitur per Falcidiam. ut ā. de inoff. testa. l. Papinianus, § quarta. & facit ā. l. proxi. & facit ā. de le. ij. l. v. Accursi.

Si incertum. Casus in hoc §. figuratur cum legibus sequenti. usq; ad l. ueterani. Titius testator legauit tibi Stichum seruum suum purè, & rogauit te, vt eum manumitteres sub conditione, si nauis ex Asia uenerit, uel post tempus incertum, quod loco conditionis habetur, & decessit. & apparet nunc locum esse Falcidiæ in testamento suo propter multa alia legata quę reliquit. unde quæritur, nunquid incerto eo an præstetur libertas, cum possit aut seruus prædictus mori, aut conditio libertatis deficere: interim, id est, pendente dicta conditione est admittenda Falcidia in legato ipsius serui. deinde cum libertas competerę aut deberi cœperit seruo, eo quod conditio libertatis extitit, tunc tu legatarius illam partem in seruo recipias, quam de eo Falcid. detraxit? & certè hoc Cæcilio iurisconsulto placebat scilicet ut pendente conditione uel die incerta, admittenda sit Fal. in legato serui: ut sic incipiat seruus esse cōmunis tibi legatario & hæredi. adueniente aūt cōditione libertatis serui tui, recipias partē de eo detractā nomine Falcidiæ: vt sic ei possis dare libertatem sicut fuisti rogatus. Sed quid si hæres fuit in mora dādi, tibi dictum seruū, qui erat tibi purè legatus, & sub cōditione manumissus, & medio tēpore antequam existeret conditio libertatis, hæres fuit cōsecutus fundū ualentē viginti ex operis eius: nunquid illa uiginti debebit in Falcidiæ rationem erogare, ut tanto minus detrahat aliis legatariis nomine Falcidiæ? Et dicit quod sic. Sed certè Cæcilius malè dixit, in eo, quod dixit, quod pendente cōditione libertatis uel die incerto admittenda sit falcidia in legato dicti serui, nā dicti serui æstimatio perinde fieri debet, ac si esset statuliber. statuliber aūt hæredis non auget falcidiam siue substantiā, imo eius æstimatio deduci debet de æstimatiōe hæreditatis tanquam æs alienum in ratione legis falcidiæ. Sic etiā innuit quādo hæres rogatus est seruū alienum manumittere. nam & tūc placuit sapientibus, vt etiam huius serui pretium debeat deduci tanquā æs alienū in æstimatione hæreditatis. Sed quid est de seruis, quos testator habebat cōmunes cum alio, & non dedit eis libertatem? & certè in ratione legis falcidiæ connumerātur in patrimonio utriusq; domini, sed ille seruus cuius ususfructus est alienus, in dominio proprietarij cōnumeratur circa rationē legis falc. Pignori autem dati serui in debitoris dominio connumerantur. Serui autem distracti sub lege commissoria, in uenditoris dominio connumerantur: in quo casu pone ita exemplum. Testator uendiderat Titio Stichum & Pamphilū pro 20. sub conditione, si solueret ei Titius pretium prædictum usq; ad mensem: & postea transiuit mensis, antequā emptor solueret pretium, uel etiam non transiuit. certè adhuc est dominiū uenditoris fuit enim facta uenditio sub conditione & non sub conditione resoluenda. Item serui addicti ad diem, uenditoris in dominio connumerantur. in quo casu pone ita exemplum. Testator uendiderat Titio Stichum & Pamphilum sub conditione, si alius non attulerit meliorem conditionem intra mensem. & ita fuit conditionalis uenditio: & non fuit resoluenda sub conditione. Scias etiam, quod æris alieni loco deducuntur in ratione legis falcidiæ non solum pretia alienorum seruorum, quibus libertas est data per testatorem ab hærede suo, ut dictum est in l. eius. 2. resp. & eorum seruorum testatoris, qui supplicio sunt affecti eo, quod dominum eorum nō iuuerunt, cū occideretur, cum scirent eum occidi, sed etiam eius serui pretium æris alieni loco per hæredem deducitur, quem seruum prætor donauit libertate propter indiciū proditæ mortis domini per seruum, uel propter indicium coniurationis domini per seruum: & propter indicium coniurationis reorum detectæ per seruum, puta quia detexit seruus coram prætore reos siue malefactores qui simul iurauerunt occidere dominum ipsius serui: & prætor eum libertate donauit. & hoc dicit usq; ad l. ad ueterani. Vivianus.

✦ In P.F. id in pretiū ei' erogare &c.

f Data sit. Seruus uero purè legatus sit. Azo.

g Admittenda est. In legato serui, ut incipiat cōmunis esse hæredis, & legatarij, ut j. eo. l. Plautius. hoc tamen reprobari vid. setur: ut ā. eo. l. in ratione, § j. & j. e. l. eius, & l. statuliber. Azo.

h Recipiet. Ipso iure trāslato in eum dominio ab hærede Azo.

i Fuerit hæres. Scilicet pro quarta portione serui, quā habuit

habuit occasione falcidiæ, quã pendente conditione libertatis lex permisit detrahi: ut superius dixit. Azo.
a In id. Id est, Falcidia, ut tãto minus detrahat ab aliis legatariis. nam ob hoc certum est quòd non detrahit ut supra, eo. l. Iulianus. & facit ȷ. eo. l. cum quo. §. is qui. & ȷ. tit. 1. l. 3. §. quoties. & supra eodem l. quod d bonis. §. fructus.

id a erogare eum debere propter legis Falcidiæ rationem.

Valens lib vj. fideicõmissorum. XXXVII.

EIus serui b æstimatio perinde ac statu liberi c fieri debet. Sed & si hæres seruum alienum rogatus est manumittere: placuit, ut etiam eius pretium ex æstimatione hæreditatis deduci d debeat.

Hermoge. lib. 1. iuris epitoma XXXVIII.

STatuliber hæredis non auget familiã. e Cõmunes serui in utriusque patrimonio connumerantur. Cuius vsusfructus alienus est, in dominio proprietarij connumeratur. Pignori dati, in debitoris: f * sub lege cõmissoria distracti, itẽ ad diem addicti, in uenditoris. g

In computatione Falci. habetur consideratio pretii seruorum, quibus est data libertas, & etiã eorum: qui supplicio ultimo sunt affecti: & eorum qui in præmiũ libertatem accipiunt. Alex.

Paulus libro iij. sententiarum. XXXIX.

b EIus serui. Legati purè, & sub conditione manumissi: ut s. l. proxi. §. fi. dixi. Accur.
c Statuliberi. Qui nõ auget familiã hæredis: vt ȷ. l. proxi.
d Debeat deduci. Sic ȷ eo. l. æris. & ȷ. ti. 1. l. 1. §. l quibusdã. & Inst. eo §. cum autem. Accur.
e STatuliber. Familiam id est substantiam. sic C. de verbo. signi. l. fin. & est hoc verũ quo ad falcidiam. verè tamen in dominio hæredis sunt pẽdente cõditione: vt ȷ. de statulibe. l. statuliberi. compendium tamen medij tẽporis computatur in Falcidiam. & sic proficit exteris legatariis: licet non ei, cui legatus fuerit, ut manumitteret: quia nec falcidiam patiebatur: vt s. eod. l. sed si non seruus. §. fin. sed & si ponas aliã rem ei sub conditione legatam, cõpendium temporis proficit: vt ȷ. eod. l. in quantitate. §. magna.
f In debitoris. Facit ad prædicta. s. ad Syl. l. 1. §. 1. & §. 2. & qui satisd. co. l. sciendum. §. 1. & §. 2.

* Hal. scripsit sub lege cõmissoria: si tñ illic ita scripserit, ac nõ potius corruptus sit loc⁹ negligentia calcographi.

g In uenditoris. Imò in lege cõmissoria est emptoris: sed non soluta pecunia redit in dominium uenditoris: ut C. de pa. inter empro. & uend. l. cõmissoriæ. contra. Sed hic quòd fuit tradita possessio pcaria: ut ȷ. e. tit. l. qui ea lege, uel hoc accipe quando iam cessauerat in soluendo. vel pone q fuit facta sub conditione, non autẽ resoluenda sub conditione. Item ad pactum additionis in diem est cõtra. supra de in diem addic. l. ubi antẽ. §. sed & Marcellus. vbi est in dominio emptoris. Solu. vt etiam prædictum contrarium solui.
h AEris. Eorum. seruorum alienorum: ut s. e. l. sed si non. §. fin vero. & l. eius.
i Affecti. Quia non iuuerunt dominum, cũ essent sub eodem tecto: ut s. ad Syl. l. 1 in princ.
k Donauit. Hoc tamẽ casu soluit fiscus pretium domino: ut arg. C. pro quib. cau. ser. lib. l. antepenult. Vel ibi est speciale eo casu. Vel soluit de propria bursa fiscus, sed postea detrahit de hæreditate: ut hic innuit, & facit s. ad Syl. l. 3. §. si ex stipulationẽ. & l. domino occiso. ȷ. de bon. lib. l. si necem.

AD veterani. CASVS. Titius paterfamilias, uel etiã filiusfamilias fuit miles, & postea fuit remissus de militia: & sic fuit effectus ueteranus. & post missionem testamentum fecit intra annũ missionis. nũquid in eo habet locum lex falcidia si reliquit legata vltra dodrantẽ? Et dicitur quod sic: & hoc sive decedat intra annũ missionis, siue post.

Si cui, si decem. Institui mihi hæredẽ Titium, & multa legata ab eo reliqui etiam vltra dodrantem: inter quæ legaui Seio fundum valẽtem viginti sub conditione si daret hæredi meo decem. certè dicitur hic, quod hic legatarius habetur legatarius in toto fundo, scilicet quantum ad hoc, ut de toto fundo possit detrahi Falcidia per hæredem, non obstante quòd ipse dedit hęredi decem causa implendæ conditionis legati fundi. Viuia.

AEris alieni loco deducuntur non solũ pretia eorum, h quibus libertas data est, & eorũ qui supplicio sunt affecti i sed & eius, quẽ prætor propter indiciũ proditę mortis, aut detectę * cõiurationis reorum, libertate donauit. † k

Testamentum ueterani etiam si decessit intra annum missionis non est priuilegiatum circa detractionem falcidiæ. Alex.

Hermogenianus li. iiij. iuris epitoma. XL.

AD ueterani l testamentum (siue paterfamilias siue filiusfamilias sit) licet intra annum missionis decedat, lex Falcidia pertinet. Si cui, si decem dedisset, uiginti fundus fuisset legatus: is in toto fundo legatarius habebitur. m

Paulus libro ix. ad edictum. XLI.

DOlo carere non uidetur, si iam mota quis controuersia hæreditaris, legata sine cautionibus n det.

Res quæ post mortem superuenerunt ex causa habente originem in vita testatoris, compu-

* In P. Fl. cõiurationis eorũ.
† Memorabile exẽplu hmôi manumissionis refert Liui⁹ li. 2. ab urbe condi.

l Ad ueterani. Id est, eius qui missus est de militia testatur: quia de iure communi eum testari oportet. secus si in militia testatus sit, & intra annũ decedat: vt s. a. l. si miles. & l. si. & s. eo. l. si post.
m Legatarius habebitur. Contra s. de lega. j. l. non amplius. in princ. Solut. ibi vt nõ possit in plus grauari. vt s. de leg. 1. l. ciuitatibus. §. fi. hic vt totum defalcetur. sic s. eo. l. si à me. Item contra s. eo. l. si dignum. & l. in ratione. §. vendere. sed hic datur causa implendæ conditionis: ibi pretium est. ad quod ȷ. e. l. in quartam. in fi. & s. tit. 1. l. Plautius. in prin. & §. diuersum. & ȷ. eo. l. si fundus. & l. qui fundum.

DOlo carere. CASVS. Institui mihi hæredẽ Titiũ, & multa legata ab eo reliqui, postea ponamus, natus fuit mihi posthumus, & sic ruptũ fuit testamẽtum. egit iste posthumus contra dictũ Titium hæredem, & petiit ab eo hæreditatẽ. interim Titius soluit legata dictis legatariis, & non accepit cautiones de restituendis sibi legatis, si euicta foret ei hęreditas. certe non videtur carere dolo ipse Titius quãtum ad hoc. unde euicta postea sibi hæreditate tenetur uictori restituere legata prædicta, ac si ea haberet. & habeat damnũ si nõ fecit sibi per legatarios caueri. Viuia.
n Cautionibus. scilicet euicta hæreditate legata reddantur C. de leg. l. si in fraudem. Item no. hic de dolo pręsumpto.

sumpto. ꝛ sic supra, mand.l.si procuratorem.§.dolo. & l.dolus. Sed arg.contra.C.de dolo.l.dolum. Item facit infra, ti.2.l.hæc autem.§.fina.& supra de petitio. hæred.l.quod si possessor. & supra ad exhi.l.Iulianus. §.si tibi.& supra,de pet.hære.l.si.§.2.

ꝛ Dolus ꝑ sumptus, & lata culpa quomodo differant, Bar. in l.quod Nerua. ī. deposi. & ibidē Ale. Bald.in l. pignus. C. de pigno. actio.

† Haec l. in P.Flo. ꝑcedit l. ⁊.In Falcidia æstimatio.

SErui qui apud. CASVS. Tempore mortis testatoris, qui multa legata reliquerat, erant quidam sui serui ab hostibus capti: & postea fuerunt reuersi post mortem testatoris. certè quantum ad rationem legis Falcidiæ faciunt dicti serui locupletiorem hæreditatē, vt sic minor legatarij Falcidia detrahatur: licet tempore mortis testatoris nō essent in hæreditate. nam ex quo reuersi sunt, finguntur nunquam capti fuisse. Viui.

a Hæreditatē. Quia finguntur non fore captiui: vt infra, de capti.& postli.reuer.l. postliminiū.§.trāsfugæ. aliàs contra: vt supra, eo.l.in ratione.§.primo.

FAlcidia. CASVS. Institui mihi hęredem Titium, & multa legata ab eo reliqui, & seruo meo Sticho dedi libertatem sub conditione, si daret dicto meo hæredi decem. postea dictus Stich', qui dicitur statuliber, dedit dicta decem hæredi de alieno, & non de bonis mei defuncti. nunquid dicta decem imputantur hæredi in falcidiam, vt propter ea decem minorem alijs legatarijs detrahat falcidiam? Et dicitur quod non. & idem est si ego testator dedi libertatem Caio liberto sub conditione, si daret hæredi meo decem: & ipse Caius credens se esse seruum meum dedit decem hæredi de peculio, quod non erat hæredis. nam & ista decem non imputat sibi hæres in falcidiam, cum ea teneatur restituere dicto Caio. Viuia.

tantur in patrimonio. Alex.

Idem libro xviij. ad edictum. XLII.

† SErui qui apud hostes sunt, post mortem testatoris reuersi, quod ad falcidiam pertinet, locupletiorē faciunt hæreditatem. a

Idem libro xxj. ad edictum. XLIII.

FAlcidia interuenire non potest b si statu liber de alieno dedit, nō de bonis defuncti: vel aliàs est homo liber, qui conditionē impleuit. c

Vlpianus lib. xiiij. ad edictum. XLIIII.

IN falcidia d æstimatio pretij rerum ex veritate facienda est.

Paulus libro lx. ad edictum. XLV.

IN lege falcidia non habetur pro puro, quod in diē relictum est. medij enim temporis cōmodū cōputatur e in iis legatis, quę sub cōditione relicta sunt. Proculus putabat: cū q̄rit̄ de lege falcidia: tātū esse in legato, ª quā ti venire f posset. Quod si est, & deductio sic pōt fieri, vt tantū ª videatur inde deberi, quāti nomē venire potest. Sed hæc sententia non probatur. Cautionibus g ergo melius res temperabitur.

b Non potest. Id est, non imputatur hæredi in falcidia.& no. de alieno. secus si de suo peculio: vt infra eo. l.id autem. & intelligitur de suo: vt infra, de don. causa mor.l.quod statuliber. Accur.

c Impleuit. Credens se seruum, impleuit conditionē, sub qua erat relicta libertas, & dedit de peculio, quod non erat hæredis: vnde potest repeti: vt ī.de condict. ob causam.l.dedi.§.si liber.& §.si quia. nam quia repetitur, patet quòd per falcidiam non retinetur. Alij dicunt, quòd alius liber homo dedit de suo pro seruo, cui erat relicta libertas, si decem daret hæredi.

IN falcidia. CASVS. Hæc lex dicit, quòd in ratione, quam trahit hæres cum legatarijs, ad sciendum, vtrum habeat locum lex falcidia, vel non, est facienda æstimatio pretij rerum hæreditariarum ex veritate, & non ex affectione alicuius. Viuia.

d In falcidia. Facit infra, eod.l.in lege falcidia.§.corpora, & l.pretia.

IN lege falcidia. CASVS. Hæc lex dicit quòd in falcidiæ ratione non habetur pro puro illud legatum, quod in diem relictum est. cōmodū enim medij temporis computatur hæredi in falci. Sed pone, quod quædam legata sunt relicta purè, & quædam sub cōditio. q̄d computabimus esse in legatis cōditionalibus cum trahitur dicta ratio legis Falcid. Et certè dixerūt quidam tantum esse in legatis conditionalib. quantum vendi possunt. & de illo ꝑcio quo vendi possunt, id est habito respectu ad illud precium quo vendi possunt, potest de eis hęres Falcidiam detrahere. sed hæc sententia reprobatur, imò melius est, quod res temperetur per cautiones, scilicet vt hæres incontinenti soluat legata illis legatarijs, quibus legatū est pure, & propter quorum sola legata non haberet locum lex Falci. & non habeatur nunc ratio legatorum conditionalium, sed expectetur eorum conditio: & legatarij, quibus legatum est purè, & quibus hæres soluit legata, caueant hæredi de reddendo ei, quanto plus apparuerit eos accepisse tempore existētis cōditionis legatorum conditionalium, quàm per legem Falcidiam eis accipere liceret. Vi.

ª In P.Fl. quāti venire possunt.

ª In P.Fl. videatur vi.&c.deberi quo loco vim ꝓ effectu accipe. Vel vi deberi, id est τῇ δυνάμει. Sic supra de arbit.l. aduersus. & l.1.ī. de con.& demon.

Vlpianus libro lxxvj. ad edictum. XLVI.

QVi quod per falcidiam retinere poterat, voluntatē testatoris secutus spopōdit se daturum: cogendus est soluere. h

Si legatum annuum relinquitur: non ante defalcatur, quam euenias dies soluendi legatum, per quod falcidia interuenit. Alexand.

Idem libr. lxxix ad edictum. XLVII.

LEx falcidia (si interueniat) in omnibus

e Computatur. Vt & ī.eod.l.sed si non seruus.§.si.& facit hic versum, in his &c. secundum alios non: sed ibi, Proculus &c. vt dicebat Azo. & facit ī.eod.l.circa. & l.in quantitate §.in diem. & l.qui quadringenta.§. si.& ī.man.l.si mandauero tib, in prin.

f Venire. Sic ī.de cōd.fur.l.si seruus.§.q̄d si pēdente.

g Cautionibus. Vt reddat, quanto plus accepit: vt ī. l.1.§ si in annos. & infra eod.l.lex Falcidia. sed contra. infra, eo.l.cum Titio. Sol.ibi.

QVi quod. CASVS Hæc lex dicit, quòd si hæres potest detrahere Falcidiam ex eo, quod testator legauit vltra dodrantem bonorum suorum, & nihilominus promisit legatarijs se soluturum eis integra legata secundum voluntatem testatoris, cogendus est soluere integra. Viuia.

h Soluere. Sic C.eo.l.si.& ī.de condi.inde.l.fideic. & ī.de dona.l.si patronus.§.fin. Sed arg.contra.ī.eod.l. quod de bonis.§.2.

ADDITIO. Dic secundum Bar. quod ibi loquitur eo viuo, hic post mortem.

LEx falcidia. CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & multa legata quibusdam reliqui: inter quæ reliqui Seio annua decem. & ita habet se modus, siue quantitas dictorum legatorum; vt nunc non habeat locum lex falc. sed si soluantur dicta x. annis per x. annos

x. annos futuros, locum habeat Falcid. quero qualiter hæres meus habeat hic facere circa rationem legis falcid. cum dicto Seio? & certè quandiu falcidia nondũ locum habet, integræ pensiones annuæ dabuntur per hæredẽ dicto Seio, id est, integra x. omni anno: & debet cauere Seius hæredi de reddendo ei, quanto plus apparebit postea eum accepisse, quam licuerit ei capere per legem Falc. adueniente autem postea anno, quo anno, id est propter solutionem eius anni fit ut contra l. falcid. aliquid debeatur dicto Seio legatario, eueniet ut retro minuantur omnia legata singulorum annorum. & sic repetet hęres a dicto Seio legatario quartam cuiuslibet anni legati ex vi prędictæ stipulationis, & ita ex postfacto apparet locum habere legem falc. in omnibus pensionibus.

pensionibus [a] locum habet: sed hoc ex postfacto apparebit: [b] ut puta in annos singulos legatũ relictũ est, quãdiu falcidia nondum locum habet, integræ [c] pensiones annuę dabuntur. Sed enim si annus uenerit, quo fit, ut cõtra legem falcidiam ultra dodrantem aliquid debeatur: eueniet, ut retro omnia legata singulorũ annorũ imminuantur. Nunquam legatarius, uel fideicommissarius, [d] licet ex Trebelliano senatuscõsulto restituatur ei hæreditas, utitur legis falcidiæ beneficio.

Obligatio dupli inter hæredem, uel testatorem consistens, hæredi & contra hæredem refernatur in simplum ad excludendum Falc. Bar.

Nunquam. Institui mihi hæredem Titium, & legaui c. Seio: & rogaui Seiũ prædictum ut dicta c. restitueret, siue daret Caio, & decessi. postea soluit hæres Seio centum prædicta detracta ex eis falci. uel non detracta, non facio uim. nunquid Seius cum dat postea dicta centum Caio potest ei detrahere falcid. Et dicitur q non. & idem est si per fideicom. reliqui dicta centum Seio: & rogaui eum, quod daret ea Caio. Item idem est si dictum meum hæredem rogaui per fideicommissum, vt restitueret hæreditatem meam Seio: & rogaui Seium, quòd eam restitueret Caio. nam si hæres restituat ex Trebelliano Seio hæreditatem detracta, vel non detracta quarta, non facio uim, non detrahet quartam Seius Caio prædicto, cum restituet ei hæreditatem. Vi.

[a] Pensionibus. Id est, petitionibus.

[b] Apparebit. Scilicet quandoque.

[c] Integræ. Accepta cautione quãto plus &c. vt s. e. l. j. §. si in annos. & j. eo. l. legis falc. Sed contra. j. e. l. hæreditatum. ubi ab initio fit computatio. Sol. ibi fit computatio propter cæteros legatarios: hic cum eo cui est relictum hoc annuum. & eodem modo sol. j. eo. l. cum Titio. & sic intellige s. eo. l. pœnales. §. annua.

[d] Fideicommissarius. Specialis, vel generalis vt subiicit. sed fallit in generali in duob. casibus, scilicet quando hæres sponte adijt, & sponte falc. non detraxit, volens libertatem exercere in fideicommissarium, & hoc si ab hærede relicta sunt legata. cæterum si a fideicommissario nunquam detraher falcidiam. Item in alio si coactus hæres adijt. tunc enim fideicommissarius detrahit falcidiã, quia absurdũ est legatariis plus præstari, quam præstaretur, si hæres sponte adisset, vt j. ti. ij. l. j. §. inde Neratius. & l. Marcellus. §. quod si suspecta, & l. facta. §. si cum suspecta. facit ergo hic §. pro opinione Azo. qui dixit, legatarium non detrahere falcid. Sed alij contra, si eis detrahatur: pro quibus est s. eo. l. pœnales §. si. & C. cõmunia de leg. l. j. §. j. quę sunt cõtra. Sed di:, vt in qualibet earum no. hanc autem intelligebãt, quando eis non detrahebatur.

Paulus li. ij. ad edic. Aedilium Curulium. XLVIII.

Cum emptor venditori, vel econtra, hæres extitit: euicto homine, vtrum duplum in æs alienum deducere, vel cõputare debeat, an simplum? [e] duplum enim esset, si alius hęres extitisset. Et benignius est eodem hærede existẽte simplum ei imputari.

Spes defalcandi communis est hæredis, & legatarii. & quod legatur seruo communi, eis acquiritur, quibus potest. Bar.

Idem lib. iiij. † ad Plautium. XLIX.

Plau-

† P. Flo. lib. xij.

Cum emptor. Titius vendidit mihi fundum pro centum, & promisit mihi de dupla nomine euictionis. postea fecit dictus vẽditor testamẽtũ & instituit sibi hæredem meipsum emptorem, & multa legata quibusdã reliquit etiã ultra dodrantem hæreditatis suæ, ita quod habuit postea locũ lex falcidia: postea uel etiam ante mortem venditoris eiusdem testatoris Sempronius euicit mihi per sententiam dictum fundum. & ideo debeo recipere ex hæreditate uenditoris, in qua ipse venditor me instituit, duplum nomine euictionis: nunquid ego emptor idemq; hæres uenditoris debeo deducere de hæreditate uenditoris duplum nomine euictionis tanquam ęs alienum, ut sic maiorem falcidiam detraham legatarijs supradictis? an verò simplum tantum debeo deducere? Et uidetur quòd duplũ, quia duplũ esset detrahendum, si alius hæres extitisset venditori, & non ego emptor, & mihi emptori p hęredem venditoris præstandum. benignius est tamen simplum mihi emptori imputari, vt scilicet illud tantummodo detraham tanquam æs alienum. & idem est contra si ego emptor institui mihi hæredem dictum uenditorẽ, & multa legata quibusdam reliqui, & mihi euictus fuerit dictus fundus scilicet, ut dictus uenditor hæres meus debeat sibi cõputare in hęreditate mea quã habet, simplum nomine euictionis, & non duplum: vt sic pro illo simplo taliter computato minorem legatariis detrahat falcidiam: quamuis si alius hæres extitisset mihi emptori, duplum imputaretur ei in hæreditate mea, vt pro eo duplo taliter imputato tanto minorem Falcid. legatarij detraherent, quod duplum ipse alius hęres meus recuperaret a vẽditore, qui non esset meus hæres. Vi.

[e] Simplum. Imò duplum. vt s. de hær. vel act. vendi. l. ij. §. si Titius. Sol ibi. Item no. quòd nõ admittitur ut quilibet. sic s. de euict. l. non tamen. Sed arg. cõtra s. e. l. si a me. Item facit C. eo. l. in imponenda. Acc.

Plautius seruo. Ego institui Plautiũ mihi hęredem: & seruum meum Stichum. legaui Titio a dicto Plautio meo hærede, & decessi. postea Plautius hæres meus fecit testũ, & dicto Sticho fundum legauit ab hærede suo Plautij: & decessit idem Plautius. unde hæres Plautij debet soluere legata à se relicta per Plautium, & relicta a Plautio per me. cum aũt habeat locũ falcidia in legatis a me relictis, & in legatis relictis a Plautio hærede meo, ex eo quod vltra dodrantes legauimus. quæritur qualiter de dicto Sticho seruo meo, & de dicto fundo Sticho per Plautium legato, debeat hæres Plautij detrahere falcidiã? Et responderunt tres iurisconsulti. s. Attilicinus, & Nerua, & Sabinus primo habendam rõem legis falcidiæ in dicto seruo Sticho: & quota pars ex eo Sticho decederet per legem falcidiã, eam

eam partem.l.quantum ualet illa pars, futuram inutilem legatario in legato fundi. postea autẽ ex reliquis partibus dicti fundi dixerunt decessuram portionem legis Falcidię, sicut decedit ex omnibus aliis legatis, & ita dixerunt quòd detrahatur Falcidia pro seruo,& pro fundo. Cassius autẽ reprehendit eos dicens, quando de seruo legato pars legis Falcidiæ decedit, qđ est vbicunque habet locum lex Fal. in hęreditate illius, qui legauit seruum, incipit seruus legatus fieri communis hæredis pro quarta nomine Fal. & legatarij pro tribus partibus eiusdem serui. & si sit legatum dicto seruo taliter communi sibi & legatario, vt dictũ est, totum legatum seruo relictum pertinet ad socium legatarium, quia in ea persona, scilicet legatarij, socij, legatum consistere potest. quasi dicat non in persona hæredis, qui legauit seruo communi sibi & legatario. quia ergo tali modo detrahitur Falcid. de seruo legato, vt efficiatur seruus communis hæredis & legatarij pro his partibus quas dixi, & quia totum legatum fundi relictum ab hærede dicto seruo pertinet ad solum legatarium & non ad hæredem, qui legauit, vt dictum est: remanet pro constanti, quod ex fundo non detrahitur Falc.nisi semel, id est, pro ipso fundo,& non pro fundo, & pro seruo legato, vnde malè dixerũt dicti tres iurisconsul. Vnde Paulus quintus iurisconsultus utitur sententia Cassij reprehendentis dictos tres, & non utitur sententia eorum trium: & dicit idem Paulus, quod diuus Pius Imperator rescripsit idem in fideicommisso relicto seruo communi per vnum de dominis quod scripsit dictus Cassius in legato scilicet quod totum pertineat ad aliũ socium, qui non reliquit seruo communi fideicommissum. & habeas talem literam in principio huius legis qualẽ ego habeo:] Plautius seruo quem tibi legaueram fundum legauit Atilicinus &c. sed quidam habent talem literam: Plautius scilicet ait ad hoc quod sequitur. seruo quem tibi legauerat, scilicet aliquis testator, fundum legauit Attilicinus &c. sed mea literã est melior, & secundũ eã posui uobis casum. Viuia.

rius. ᵃ Seruo, quem tibi legaueram fundum legauit: Attilicinus, Nerua, Sabinus primùm in seruo rationem legis Falcidiæ habendam: & quota pars ex eo decederet, eam partem in fundo legato inutilem futuram: deinde ex reliquis partibus fundi legis falcidię portionem decessuram, sicut ex omnibus legatis. Cassius,ᵇ Quòd si seruo pars lege falcidia decedat, incipere seruum fieri communem hæredis, & legatarij.ᶜ communi autem seruo cum legatum sit, totũ pertineret ad socium: quia in eamᵈ personam legatum consistere possit. qua ratione ᵉ semel ex fundoᶠ partem legis falcidiæ decessuram. Paulus, Cassijᵍ sententia utimur. nam & diuus Pius ʰ rescripsit, seruo communi fideicõmissum datum, totum ad socium pertinere.

Vbi legatur fundus, & uia ad ipsum: legatum uiæ extinguitur, si tamen est in falcidia, aut plus, quantum via. Alex.

Interdũ euenit, ut propter rationem legis falcidiæ sequens legatum extinguatur, ueluti si fundus, & ad eum uia legata sit per aliũ fundũ. Nã si pars fundiⁱ remãserit ᵏ in hæreditate,ˡ non potest ᵐ procedere uię legatum, quia per partes seruitus acquiri non potest.

Legata inutilia minime uel excludunt Falcidiam: siue sint inutilia a principio, siue ex postfacto. h.d. cum l. seq. Alex.

Celsus libr xiiij. Digestorum L.

NOn est dubiũ, quin ea legata, a quibus

ᵃ Plautius. Scilicet ego. & habeas J. legaueram, & legaui, uel habeas legauerat & legauit: & sic in tertia persona. & secundum primam testator format quæstionẽ. & facit s. de leg. j. l. seruo legato. Accur.

ᵇ Cassius. Reprehendens prædictos.

ᶜ Et legatarij. Sic ergo ipso iure Falcidiã resecat: vt & s. eo. l. linea. & J. eo. l. in quantitate. §. in dñ. in fi. §.

ᵈ In eã. Quare ei totũ legatũ q̃rit: sed in legato eiusdem fundi relicto locum hẽt Falcidia. ergo & hic: vt subijcit. Azo.

ᵉ Qua ratione. Quia totum legatum quæritur socio: ergo & in eo toto locum habet Falcidia.

ᶠ Ex fundo. Scilicet totali.

ᵍ Cassij. Reprobata snia Neruę. & Sab. & Attilicini.

ʰ Diuus Pius. Non solũ Cassius. ad quod est ã. pro socio. l. verum. §. si seruo. Sed contra J. de acq. re. do. l. per seruũ. §. 1. Sol. qđ ibi dicit fieri sociorũ, qđ donat vnus dominorũ seruo cõmuni, verum est cęterorum: non autem donanti aliquid remanet: & sic concordat. Item contra J. de stipul. ser. l. proinde. §. si seruus communis. sed aliud ibi in stipulatione, quando stipulatur seruus communis ab vno dominorum, vt pro parte remaneat penes promittentem: quia stipulatio non fit ibi ex causa lucratiua: hic autem in legato vel in donatione est lucratiua. Accursius.

Interdum. CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & legaui Seio fundum Titianum: & ad eum fundum Titianum legaui viam per alium meum fundum puta Seianum. & multa alia legata reliqui quibusdam, ita quod excessi dodrantem: & decessi. nunc hæres meus vult detrahere legatariis Fal. vnde quæritur qualiter possit detrahere de fundo Titiano, & de via ei legata? Et dicitur quod propter rationem legis Fal. de fundo detrahendæ sequens legatum. s. viæ, extinguitur. nam cum pars fundi deberet remanere in hęreditate nomine Fal. si non esset ad eum legata via. ex eo. s. quod posui locum habere Fal. in hæreditate mea: non potest procedere viæ legatum: quia per partem seruitus vię acquiri non posset legatario cui remanent tres partes fundi pro indiuiso. Si ex fundo detraheretur Falc. quomodo ergo potest procedere legatum vię hoc casu? Respondeo quod legatarius debet capere integrũ fundum, & viæ legatum debet petere. s. quando plus capit Fal. detrahenda de fundo & de uia, quam sit viæ æstimatio: vel etiã tantum, & non plus, si aũt minus capit Fal. quã sit æstimatio viæ, tunc debet legatarius capere totũ fundũ & totam viam: et tamen legatario totam viam ad fundum petẽti tãdiu per hæredẽ doli exceptio opponetur, quãdiu soluat hæredi legatarius tm̃, quantum erat nomine falcidię detrahendũ de fundo & via vt hoc habes s. eo. l. si fundũ mihi. si autẽ de fundo nil nomine Falcidiæ erat detrahendum, ualet legatũ fundi, & viæ: & non opponitur aliqua exceptio legatario viam petenti: quia tunc nõ dicitur acquiri seruitus uiæ pro parte: ut hic colligitur, & d. l. si fundus mihi. Viui.

ⁱ Fundi. Legati. Accus.

ᵏ Remanserit. Propter Falcidiam.

ˡ In hæreditate. Nomine Falcidiæ ita ut equiualeat æstimationi uiæ, vel plus valeat: secus si minus ualet, quod dicitur s. e. l. si fundus mihi.

ᵐ Nõ põt. Facit J. de verb. obli. l. si sub una. §. j.

NOn est dubium. CASVS. Titius libertus Seij instituit

submouere hæres exceptione petitorem [a] potest, in quartã ei imputentur, ne cæterorum legata minuantur. [*]

Iulianus lib. l. j. Digestorum. LI.

Nec interest, [b] verũ ab initio quasi inutile fuerit, an ex accidẽti postea in eum casum peruenisset legatũ, ut actio eius denegaretur.

Legatũ inutile propter incapacitatẽ legatarii, prodest aliis legatariis secundũ ult. intell. gl. Bar.

Marcellus lib. ix. Digestorum. LII.

Ex asse patronum hæredem instituit libertus, cum ducẽtos aureos in bonis haberet: & legauit filio [c] centum viginti, extraneo [d] reliqua. Deminutio legati [*] quod extraneo præstatur, proficit filio ad consequẽda solida, quæ ei legata sunt. Quacunque ex causa legata non præstantur, imputantur hæredi in quartã partem: quę propter legem Falcidiam remanere apud eum debet.

Celsus libr. xvij. Digestorum. LIII.

Si propter ea, quæ sub cõditione legata sunt, pendet legis Falcidiæ ratio: præsenti die data nõ tota vindicabuntur. [e]

A defuncto hæredis debitũ, ut æs alienum detrahitur. Bartolus.

Marcellus libro xv. Digestorum. LIIII.

Pater filium, ex quo tres habebat nepotes, hæredem instituit: fideique eius commisit, ne fundum alienaret, & ut in familia eum relinqueret. filius decedens tres filios scripsit hæredes. Quærendum est, an omnino quasi creditores [f] unusquisque in ratione legis Falcidiæ aliquid [g] possit deducere: quia in potestate [h] sua [i] habue-

---

instituit dictum Seium patronum suum hæredem, cum haberet hic libertus in bonis ducentos aureos, & legauit filio suo liberti cẽtum viginti aureos, & cuidam extraneo non capaci reliqua octoginta: & sic nihil remanebat penes patronum hæredem: sicq; habebat locum lex Falcidia, si hæres solueret legatum extraneo non capaci. cum ergo non soluat non capaci, proficit hoc filio ad consequenda solida, quæ ei legata sunt. nam nõ est dubium, quia ea legata, à quibus submouere hæres exceptione legatarium potest quacunque ex causa, ita q ea ei non prẽstat, in quartam hæredi imputentur, ne cæterorum legata minuantur. nec interest, vtrum ab initio quasi inutile fiat legatum, an ex accidenti postea inutile fiat. & hoc dicit cum duabus ll. seq. Viuia.

[a] Petitorem. Quia non sit capax. ad qd̃ ¶. eo. l. in ratione. in prin. & l. in ratione. a. §. pe. & §. fi. & l. si à seruo. & ¶. eod. l. id autem quod. & l. ex asse.

[b] Nec interest. Quandoq; tamen interest: vt insti. de leg. §. ex contrario. & ¶. de uerbo. obli. l. pluribus. §. fi. Accur.

[c] Ex asse. Filio sui testatoris. extetum filio hæredis frustra legatur, vt & seruo: vt Insti. de leg. §. an seruo. & quod sequitur, sic ordina, qa filio c. xx. & extraneo reliquit, i. reliqua, ita quod locus est Falcidiæ. Vel dic c. filio & extraneo xx. & subaudi, & alia alijs. Si autẽ diceret c. filio, & xx. extraneo legata, & nihil plus: non posset hæres vti Falcidia cum habeat plus quarta. Item, quod subijcit diminutio legati extraneo relicti. dic per legem Falcidiam. prodest enim filio: quia si nõ posset defalcari legatum extranei, detraheretur de legato filij, quod esset defalcandum de vtroq; secundũ H. ar. ¶. eod. l. planè. vel dic quod diminutio fit extraneo: quia est filius naturalis: vnde nõ potest capere nisi partem, vt C. de natu. lib. l. 2. cum enim iure hæreditario remaneat penes hæredem, cõputantur ei in quartam: & eo minus detrahit alijs: vt ¶. respon. proxi. Et quod subijcit ad consequenda legata solida, scilicet magis quam cõsequeretur, si de legato extranei nil diminueretur: non tã fortè insolidum cõsequeretur filius.

[d] Extraneo. Secundum vltimam casus positionem, dic extraneo, id est, filio naturali. duos enim habebat filios: vnum legitimum, alium naturalem, qui vocatur extraneus. Accur.

Si propter. CASVS. Institui mihi hæredẽ Titiũ: & multa legata purè & sub cõditione reliqui: inter quę reliqui Seio centũ purè, & fundum sub cond. propter conditionalia autẽ prædicta legata non possumus adhuc esse certi, utrum habeat locum Falcidia, vel non. Seius petit ab hærede meo legatum sibi purè relictũ: & offert ei cautionẽ de restituendo ei quicquid postea apparuerit eum accepisse vltra, quam patiatur lex Falcidia. nunquid hæres tenetur ei dare integrum purum legatũ? Et dicitur quod non, imo põt in hoc dubio detrahere Falcidiam de eo, & si postea deficiant conditiones legatorum conditionalium sicque appareat non habere locum legem Falcidiam, restituet hæres Seio quartam quam ei detraxit. Vivianus.

[e] Vendicabuntur. Cautione non præstita, [t] sed ea præstita sic: vt ¶. eo. l. 1. §. interdum. & §. si in annos. & l. is cui. & l. in l. Falcidia. & ¶. e. l. hæreditatum. & l. in quantitate. §. sed & si legata. & ¶. titu. 1. l. 1. §. si legata. quę sunt cõtra. sed H. dicit referre, an purum & conditionale sit eidem relictum. & hic loquitur, vt sit in electione hæredis. an purum vni, & cõditionale alij: vt purum petatur præstita cautione: vt in cõtrarijs.

Pater filium. CASVS. Titius habens filium Seium, & habens ex eo tres nepotes, instituit sibi hæredem dictum suum filium, & commisit fidei eius, ne fundum suũ testatoris alienaret: & etiam vt in familia eum relinqueret: & decessit hic Titius. Postea filius decessit, & instituit sibi hæredes dictos suos tres filios: & multa legata ab eis reliquit: ita quod habebat locũ lex Falcidia, & decessit. nunc legatarij petunt legata ab istis trib. hæredib. & ipsi in ratione legis falcidiæ volũt deducere tanquã æs alienũ æstimationẽ fundi debiti eis à patre ex testõ aui. Vnde quæritur, an omnino quasi creditores patris eorũ propter dictũ fundũ, qui debebat in familia remanere, vnusquisque eorum triũ possit deducere aliquid in rõne legis falcidiæ? Et videtur q non: qa in potestate sua habuit pater eorũ, cui potius ex eis relinqueret dictum fundũ. Sed certè si sequamur hãc rationem: nemo dictorũ trium deduceret quicquam in rõne Falcidiæ, quod certè durum esset: vnde dico q bene possent deducere dictum fundum siue eius æstimationem tanquam æs alienum, ut tanto maiorem legatarii detrahant falcidiam, & est ratio: quia pater eorum habuit dictum fundum in ære alieno. nam necessitate adstrictus fuisset relinquendi eum filiis. Viuia.

[f] Creditores. Nã uidentur creditores pr̃is in eo fundo.

[g] Aliquid. Aliud præter fundum.

[h] Quia in potestate. Videtur quod non. quia &c.

[i] Sua. Cum habeat fundum.

[t] Notã ter hoc dicit, qa hẽs qñ agit cũ legatariis, debet cauere vt apponatur de cautione, p ea q̃ notãtur hic. l. j. C. quorũ lega. & l. j. ¶. e. tit. quorum lega.

[*] Aliàs, minuant.

[*] In P. Fl. qd extraneo prẽstat legatũ, proficit &c.

a Hac ratione. Scilicet mala.
b Deduceret. Cum aliqua pater disponat.
c Filiis. Vel saltem uni: vt s. de leg. a. l. vnũ ex. in princ. & §. si duos, & §. rogo. & l. cum quidam. & facit s̄. de leg. t. i. filiusfamilias. §. pe. Acc.

rit pater, cui ex his poti⁹ relinqueret? Sed hac rõe a nemo in falcidiæ ratione quicquã deducet, b quod videndum, ne durè constituatur. vtiq; enim in alieno ære habuit fundum: quippe necessitate obstrictus fuisset filiis c eum fundũ relinquẽdi. d

Legatum annuum pendente du bio æstimatur inquantum uendi potest: sed eo finito in quantum debetur. Bar.

Idem libro xx. digestorum. LV.

CVm Titio e in annos singulos dena legata sunt, & iudex legis falcidiæ rationem inter hæredem, & alios legatarios habeat: uiuo quidem Titio tanti litem æstimare debeat, quanti uenire id legatũ potest: in incerto posito, quandiu uicturus sit f Titius. mortuo autem Titio, nõ aliud spectari debet, quã quid hęres ex ea causa debuerit. g

d Relinquendi. Ergo hic fundus non computatur eis in quartam: sed vt æs alienũ eis debitũ deducent: vt C. eod. l. in imponenda. Accursius.

CVm Titio. CASVS. Seius instituit sibi hæredem Caium, & Titio in annos singulos viginti legauit, & multa alia legata quibusdam reliquit, ita q̃ excessit dodrantem hæreditatis suæ: & postea decessit dictus Seius. nunc legatarij coram iudice petunt eorum legata præter Titium prædictum. hæres autem dicit se velle eis falcidiam detrahere, vnde iudex cœpit inter eos habere rationẽ legis falcidię. quæritur ergo hic quantum debeat æstimari lis, quam posset facere hæredi dictus Titius pro xx. annuis sibi legatis? Et distinguitur, aut viuit Titius, aut est mortuus. primo casu tanti debet dicta lis æstimari in dicta ratione legis falcidiæ, quanti potest uendi id legatũ: posito pro incerto quandiu sit victurus Titius. Secundo autem casu non debet aliud spectari, quam quod debuit hæres Titio ex ea causa tempore mortis ipsius Titij: q. forte per triennium non soluerat ei annuum legatum. quantum ad futurum tempus post mortem Titij nihil inspicitur: quia finitum est legatum morte Titii, ut s̄. de an. leg. l. 4. Viuia.

e Cum Titio. Aliàs incipit Titio: aliàs cum Titio.

f Victurus sit. Nã eo mortuo finitur: ut s̄. de an. leg. l. 4. Sed contra s̄. eo. l. in lege falci. a. Sol. quidã dicunt, quod hic est electio legatarij, habeat totũ præstita cautione, vt ibi: an fieri æstimationẽ ut hic: quasi sit fauor legatarii satisdari, quod est falsum: imò hæredis: vt j. tit. t. l. r. Alij q̃ hic non poterat satisdare: ibi sic. Alij q̃ hic de cõditionali: ibi de annuo. Vel ibi cum eodem: hic cum cæteris legatariis computat. Vel hic fuit sententia Proculi, quæ ibi reprobatur. Item est contra s̄. eo l. 3. §. fi. Solut. ibi speciale in republica. Item contra j. eo. l. hæreditatum. vbi fit per annos. Sol. ibi vt sciatur, per quos annos fiet æstimatio, & ex eo scietur quantum valet: vt hic. Vel ibi in legato vsusfru. & alimentorum: hic in alio annuo. Vel ad omnia dicas secundum Hug. quòd in his tribus casibus alimẽtorum vsusfructus, & in alio annuo fit computatio tribus modis, s. vel vt hic dicit, vel vt s̄. eo. l. si hæres. §. fi. vel vt j. eo. l. hæreditatum. vel etiam quarto scilicet computatio potest fieri. vt soluat tot um cautione exacta: ut s̄. eo. l. s. §. si in annos & l. in lege falcidia. in fine. & j. eo. l. in quantitate. §. sed & si legata. & facit j. de don. causa. mor. l. mortis causa. §. fi. & s̄. eod. l. lex falcidia.

g Debuerit. In præteritum ante mortẽ: quia per triennium forte non soluerat hæres, ad quod s̄. de vsufru. l. quæsitum. Acc.

CVm quo. CASVS. Titius mutuauit seruo Seij in causam peculiarem c. & sic idem Titius agere poterat de peculio contra Seium serui dominum, & petere dicta c. ante autem quam ageret contra eum, fecit testamentum idẽ Titius, & instituit sibi hæredem dictũ Seium de peculio debitorem: & multa legata quibusdã reliquit, ita quòd excessit dodrantem hæreditatis suę in legando: & postea decessit dictus Titius testator. nunc legatarij petunt à dicto Seio hærede debitoreque legata eorum: & ipse vult, & etiam potest eis detrahere falcidiam: in qua quidem falcidia debet sine dubio imputari hæredi, debitorique de peculio peculium dicti serui, si peculium est tantum, quantum sit debitum peculiare, ad quod tenebatur testatori idem hæres, vt j. e. l. si creditor. Vnde si quæratur hic, cuius temporis peculium dicti serui computari debeat dicto hæredi, debitorique in lege falcidia, id est, in quadrantem, quem vult detrahere de legatis.

Augmentum facultatum hæreditarii debitoris quandocunque contingens prodest legatariis in falcidia detrahenda. Bar.

Idem libro xxij. Digestorum. LVI.

CVm quo de pecu-

& certè plerique putant inspiciendum illud, quod tunc in peculio dicti serui fuit, cum adiretur hæreditas creditoris peculiaris per debitorem peculiarem, seruique dominum. Marcellus autẽ author huius legis dubitat. verum debet inspici tempus aditæ hæreditatis, & hoc duabus rationibus. Vna ratio dubitandi est, quoniam in ratione legis falcidiæ ineunda placuit sapientibus obseruari mortis testatoris tempus: vt & s̄. eod. l. in ratione. a. in princ. Secunda ratio dubitandi est: quia videndum est, quòd si debitor hęreditatis alius sit factus pauperior post mortem testatoris ante aditam hæreditatem, eius hæredis est damnum, non legatariorum, vt & dicta l. in ratione. secunda ergo idem deberet esse in nostro casu, vt videtur, scilicet vt si peculium dicti serui sit diminutum post mortem dicti creditoris, eiusdemque testatoris, & ante aditam eius hæreditatem debeat esse damnum hæredis, & non legatariorum. vnde secũdum hoc etiam in nostro casu deberet inspici, quãtum sit in peculio serui tẽpore mortis creditoris, eiusdemque testatoris, & non tẽpus aditæ hæreditatis. In ista ergo secunda ratione dubitandi positi sunt duo casus. Vnus quando peculium serui diminutũ est post mortẽ testatoris, & non ante aditam eius hæreditatem. Secundus quando quidã debitor hæreditarius factus est non soluendo post mortem testatoris, & ante aditam eius hæreditatem. in quibus quidẽ duobus casibus videbatur quibusdam esse ad damnum hæredis, & non legatariorum: sicq; mortis testatoris tẽpus inspiciẽdum, & non tempus aditæ hæreditatis. Sed econtra diceret aliquis. Quid si ante aditam hæreditatem auctũ est peculium serui dicti debitoris hæredisque, & post mortem creditoris, nunquid incrementũ peculij ipsius serui faciet pleniorẽ hæreditatẽ dicti creditoris, vt sic prosit legatariis, quibus ipse creditor legauit, ut dictũ est? Item diceret aliquis: quid si facultates alicuius debitoris hæreditarij, qui non erat soluẽdo tẽpore mortis testatoris fuerunt ampliatæ ante aditã hæreditatẽ eiusdem testatoris vt sic prosit legatariis? Et respondeo sic, quantũ ad debitorem, cuius facultates sunt auctæ. Cum ergo in isto debitore hæreditario, cuius facultates ampliatæ sunt

lio agi poterat, [a] hæres creditori extitit. Quæritur cuius temporis peculium cõputari oporteat in falcidia lege? Plerique putant, quòd tunc in peculio fuerit, cũ adiretur hæreditas, inspiciẽdum. Ego dubito: [b] quoniam mortis tẽpus in ratione legis falcidiæ ineũda placuit obseruari. Quid em̃ interest, peculiũ serui post mortẽ creditoris deminutum sit, an debitor [c] pauperior factus sit? [d] Aliquis dicet: quid ex contrario, si ante aditam hæreditatem acquisierit seruus? Et ego quæram, q̃d si debitoris, qui tunc non erat soluendo, ampliatæ facultates fuerint? Et cùm in isto [e] placuerit ex postfacto vberiorem videri fuisse hæreditatem, sicuti cùm cõditio [f] crediti extitit [g] post mortem ita etiam peculij incrementum [h] pleniorem faciet hæreditatem. Scæuola notat. [i] Quid ergo si idẽ seruus [k] defuncto, & alij dena [l] debuerit, & vna decẽ habuit? Augeẽ scilicet & his hæreditas, decẽ ([m] quæ defuncto naturaliter debebãtur) in hæreditate manentibus.

Si seruus post tempus manumittendus legatur, vel etiam eidẽ directo libertas relinquitur, & interim proprietas aut eius vsusfructus legatur alteri, tantum dicitur esse in legato, quantum ex operis interim habetur. & ex eis falcidia detrahitur. Alexander.

Is, qui in bonis unum duntaxat seruum habebat, legauit eum Titio: & fidei eius commisit vt post triennium manumitteret. Debet ex eo, quod interim ex operis serui ad Titium perue--

ante aditam hæreditatem creditoris, placuit sapientibus ex post facto videri vberiorem fuisse hæreditatem: sicut etiã euenit, cum conditio, sub qua promiserat aliquis defuncto, extitit post mortem, & ante aditã eius hæreditatem: ita etiam incrementum peculij serui dicti debitoris, hæredisque factum post creditoris mortem usque ad tempus aditæ eius hæreditatis facere debet pleniorem hæreditatem creditoris ad proficuum legatariorum. bene ergo dixerunt illi plerique, qui putauerunt inspiciendum illud, quod tunc in peculio dicti serui fuit, cum adiretur hæreditas creditoris peculiaris per debitorem peculiarem seruique dominum. quandoque etiam quod dictum est, in dubium venit. Vnde dico extra casum tibi loquendo, quod quandoque non inspicitur tempus aditæ hæreditatis, sed tempus quo plus fuit in peculio, siue sit illud tempus mortis, siue tempus aditæ hæreditatis, siue tempus post aditam hæreditatem, & illud computabitur hæredi in Falcidiam, ut dictũ. & hæc colligo in hac l. ibi: quid. n. interest &c. & ĩ. eo. l. si debitor. & est ratio, quia dominus serui idemque hæres creditoris serui mei sibi potuit & debuit soluere. Expedito hoc casu, Scæuola adducit aliũ casum talem. Pone quod prædictus seruus hæredis scripti a creditore peculiari debuit x. defuncto creditori: & cuidam alij debuit alia x. & vna x. habuit dictus seruus in peculio tempore aditæ hæreditatis creditoris per dominum suum ab eo institutum: nunquid hæreditas dicti creditoris quam habet dominus huius serui, augetur in his x. quæ habebat seruus prædictus in peculio, vt sic propterea tota & integra x. maiora debeãtur legata legatariis, quibus legauit dictus creditor, qui instituit sibi hæredẽ dñm serui, ut sic de his x. alius creditor serui nihil consequatur? Et resp. q̃d sic. nã dicta x. quę defuncto creditori naturaliter debebãtur per seruum hæredis, in hæreditate eiusdẽ creditoris manẽt. & pôt esse ratio, quia hic dominus serui institutus hæres a creditore eiusdem serui habet potestatẽ prædeducendi de peculio eiusdem serui illa x. quę seruus debebat creditori: & postea per consequens eidem hæredi creditoris debebat ea decem seruus: cum ergo nihil habeat in peculio seruus nisi decem, & hæredi creditoris, scilicet domino suo debeat decem, quæ debebat creditori: & dominus suus ista decem possit prædeducere de peculio: ergo alius creditor, cui debebantur x. nihil consequitur de illis x. quæ erant in peculio, imo integra & tota dicta decem augebunt dictam hæreditatem creditoris quam habet dominus eiusdem serui, ut sic propter hoc maiora præstentur legata legatariis, quibus idem creditor legauit. & hoc vult dicere hæc lex: licet non nimis planè. Viui.

[a] Poterat. Vt dominus serui.

[b] Dubito. Hac ratione quoniam &c. & hac alia, quid enim. Acc.

[c] Debitor. Scilicet aliquis hæreditarius. Accur.

[d] Si. Quo casu damnum hæredis est: ut ĩ eo. l. in ratione. in prin.

[e] In isto. Debitore facto diuite.

[f] Conditio. Sub qua promiserat quis aliquid defuncto. Accursius.

[g] Extitit. De hoc constat: vt ĩ. eo. l. e in quantitate. in §. magna. Sed ad præcedẽs est contra, supra eo. l. in ratione. in principio. vbi tempus mortis inspicitur. Solu. dicunt quidam quod ratiocinando hæc dicũtur, non soluendo. Sed dic secundũ Hugo. & Azo. quòd in hæreditariis [1] rebus æstimandis tempus mortis inspicitur, vt ibi. in debitore hæreditario libero qui non est soluendo, euẽtus posterior quandocunque consideratur, ut hic. & supra eo. l. Nesennius. § si debitori. secus si est soluendo: vt in contrario, in hærede debitore, aut ex sua persona: & tota debiti quantitas computatur, ut infra eodem, l. quærebatur, & supra, eod. l. j. §. si debitor. aut ex persona serui uel filij: & tunc non euentus posterior: sed quanti pluris fuit in peculio uel tempore mortis uel aditæ hæreditatis, vel postea, computatur in falcidia: vt hic, & ĩ eo. l. si creditor. quia dominus idẽq; hæres sibi potuit, & debuit soluere. sed in debitore non ita: quia non statim cum habet, potest hæres pecuniam extorquere. Acc.

[1] Sic in cõtractibus] tẽ [illegible] com [illegible] spi[illegible] ĩ l. i. co. pen. C. de resc. uen. idẽ in l. si seruũ. ĩ. ad legem Aqu.

[h] Incrementum. Quod est vsq; ad aditam hæreditatem, nõ post: vt ĩ eod. l. si creditor. & supra, in princi. huius. l. sed in debitore etiam vltra, vt hic. Vel dic etiã in peculio idem: vt hic apertè dicit, Sed secundum vtranque expositionẽ est contra supra, de pecu. l. eod. tempore. §. si creditor. vbi tempus mortis inspicitur. sed dic ut infra eod l. si creditor. Acc.

[i] Nota. Id est approbat quod sequitur.

[k] Seruus. Hæredis scripti.

[l] Dena. i. xx. uni, & totidem alij. sic ĩ. de leg. j. l. si quis testamento. Vel melius. i. decem vni, & decem alij: vt statim patet ibi, decem quę &c. sic ĩ. de sol. l. vlt.

[m] Decem. Si tota decem augent. sic ergo nil alij creditori soluetur: quod est ideo, quia hic dominus habet potestatẽ prędeducendi: vt ĩ. de pecul. l. sed si damnum. § j & facit ĩ. eo. l. serui. Acc.

Is qui in bonis. CASVS. Seius habens vnum duntaxat seruum, legauit eum Titio, & cõmisit fidei eius Titij, vt post triennium eum seruũ manumitteret, & multa

nire pōt, quarta a apud hæredē remanere: quē admodum si directò post triennium seruo libertatem dedisset, eiusque b vsumfructum ei c legasset, aut ei proprietatem d per fideicōmissum reliquisset.

Si legatum domini non sit defalcabile, de legato serui detrahitur Falci. pro vtroq; : & idem contra. Alex.

Stichū tibi, seruo tuo decem legauit: vel contra, tibi decem, seruo tuō Stichum, libertatemque Stichi fidei eius e commisit. Lex Falcidia minuit legata. Redimere ab hærede partem f debes: quemadmodum si tibi vtrunq; legasset.

Quarta in hæredem testatore viuo collata, facit cessare Falcidiam. Bartolus.

Sæpius euenit, ne emolumentum eius legis hæres consequatur. g Nam si centum aureorum dominus, vigintiquinque h alicui dederit, i & eum instituerit hæredē, & dodrantem legauerit: nihil aliud k sub occasione legis Falcidiæ interuenire pōt: quia viuus videtur hæredi futuro ꝓuidere.

Non debet inspici persona primi legatarij, sed fideicommissarij, in quem vltimatè debet legatum residere. Bar. & Alex.

Idem lib. xxvj. Digestorum. LVII.

Cum dotem maritus alicui legauerit, vt vxori restituatur: non habere legē Falcidiā locū, dicendū est. l Et sanè in plerisque ita obseruat̃, vt omissa interpositi m capiētis persona spectetur.

Potentiæ detrahendi Falcidiam non præscribitur longo tempore. Alex.

Modestinus lib. ix. regularium. LVIII.

Legis Falcidiæ beneficium hæres etiam post longum tempus n

ex alia legata alijs reliquit, ita quòd excessit dodrantem: certè de seruo non potest hæres detrahere Falcidiam, sed ex eo, quod interim ante triennium ex operis serui ad Titium peruenire potest, de quarta apud hæredem debet remanere: sicut eueniret, si directò post triennium dedisset Seius libertatem dicto seruo, & legasset eidem Titio vsumfructum eiusdē serui. nā ex eo, quod interim ante triennium ad Titiū peruenire potest de vsufructu, quarta apud hæredem debet remanere: & sicut eueniret, si similiter directò post triennium dedisset Seius libertatem dicto seruo, & ei Titio proprietatem plenam ante triennium per fideicommissum reliquisset. nam & hic ex eo, quòd interim ante triennium ad Titiū peruenire potest, quarta apud hæredē debet remanere. Viuia.

a Quarta. Facit supra, eod. l. sed si non seruus. §. vlti.

b Eiusq;. Serui.

c Ei. Scilicet Titio.

d Proprietatem. Plenam ante triennium.

Stichū tibi. CASVS. Seius testator legauit tibi Stichū, & seruo tuo Pamphilo legauit x. vel econtrario tibi x. legauit dictus testator, & seruo tuo legauit Stichum: & commisit fidei eius serui, tui Pamphili libertatem dicti Stichi: & tot alia legata reliquit quibusdam alijs, quòd excessit dodrantem bonorum suorum, & sic habet locum lex Falcidia. & decessit dictus testator, & postea tu agnouisti legatum tibi relictum, & relictum seruo tuo. modo quæritur, qualiter debet detrahi Falcidia de dicto Sticho, & de decem? Et dicitur, quòd dominus Pamphili legatarius debet redimere ab hærede Seij partem Stichi prædicti: scilicet quartam, quæ de eodem Sticho esset resecanda, si libertas eius non esset data. & hoc propter dictum legatum de x. tibi, vel seruo tuo relictum. & ita si bene inspicias pro seruo, & pro x. detrahetur Falc. de dictis x. & seruo Sticho libertatem dabis, sicut & si tibi legasset dictus testator dictum Stichum, & dicta x. & nihil seruo tuo Pamphilo legasset: quo casu sine dubio redimere deberes ab hærede quartam partem Stichi. vt supra, eod. l. si seruus. cum legibus sequentibus. Viuia.

e Eius. Scilicet serui tui, vel etiam tuæ fidei.

f Partem. Quartam, quę de sua esset resecanda, si libertas non esset ei data. Azo. & hoc propter legatum x. alias Falcidia non detrahetur: vt s. eod. l. si seruus. Acc.

Sæpius euenit. CASVS. Seius habens centum aureos in bonis dedit Titio inter viuos xxv. aureos de eisdem cētum aureis: & eundem Titium instituit postea hæredem, & dodrantem dictorum cētum aureorum legauit quibusdam, id est lxxv. aureos, & decessit. nunc quæritur, an Titius hæres possit detrahere Fal. de dictis legatis? Et dicitur quòd non: quia testator in vita sua prouidit hæredi in quarta bonorum dando ei dictos xxv. aureos. nam multoties euenit, nedum in isto casu ne emolumentum eius legis Falcidiæ hæres consequat̃. & de hoc pono statim vnum alium casum. Titius qui receperat à Seia c. in dotem, in testamento suo legauit Caio dictam dotem vt Caius restitueret eam vxori. certè nō debet hæres detrahere Caio Falcidiā de dicta dote. vel si detrahat tenetur eā Falcidiam restituere mulieri actione de dote. & sanè & in hoc casu, & in plerisque ita obseruatur: vt omissa persona interpositi, sicut fuit in hoc casu, vbi interponitur Caius, spectetur persona capiētis, id est, vxoris, quæ debet habere dotem. & hoc dicit cum l. seq. Viuia.

g Consequatur. Vel propter qualitatem legati: vt s. proxi. §. vel propter traditam à defuncto quartā: vt hic. Azo. Item in alijs: vt not. C. eod. l. in testamento. Accursius.

h Vigintiquinque. Ergo quartam.

i Dederit. Inter viuos: vt in fine subijcit. & hac mente, ne vtatur Falcidia. & ita repellitur exceptione, vel replicatione. sic ergo quod capit non hæreditario iure imputatur in Falcid. vt & infra, eod. l. quod autem. in fi. si autem in vltima voluntate instituendo, non esset dubium: quia non habet locum Falcidia.

k Nihil aliud. Quia retinebit dicta xxv. & facit C. de le. l. filia. & infra, si a paren. quis ma. fu. l. 1. §. si parens. Sed argu. contra C. de inoffi. test. l. si quando. §. 1. Solue vt ibi secundum Bar. Accur.

l Cum dotem. Dicendum est. imò vt supra, de dote prælega. l. secunda. §. idem quærit. Sol. non habet locum vt hic inspecto exitu: quia quod detrahitur per Falcidiam, petitur per actionem de dote, vt ibi dixi, sed incommodum repræsentationis habet locum cum effectu: vt in contrario. in fin. §. & supra, eodem, l. prima. §. si quis creditori. & facit infra, eodem, l. vsusfructus. §. 1.

m Interpositi. Id est, persona &c. ad quod supra, de lega. 2. l. et qui. & de inoffi. test. l. Papinianus. §. eo autem. & supra, titu. 1. l. auia. §. Titio. & supra, si quis ali. testa. prohib. l. 1. §. sed si legatum. Accur.

Legis Falcidiæ. Casus huius l. est clarus: & eam intellige vt s. eod. l. lex Falci. si interueniat. & l. quod de bonis. §. non idcirco. & §. fructus.

n Longum tempus. facit s. eo. l. lex Falcidia. & l. quod de bonis. §. non idcirco. & §. fructus. Accur.

mortis testatoris implorare non prohibetur.

Hæres qui agit ut legata intercidant, priuatur Falcidia. idem in eo qui in se tacitam fidem assumpsit de restituendo nõ capaci. Alex.

Idem libro ix. Pandectarum. LIX.

Beneficio legis Falcidiæ indignus esse videtur, qui id egerit, a vt fideicommissum intercidat. Præterea & qui non capienti rogatus est restituere hæreditatem, senatusconsulto Plautiano non conceditur quartam retinere: b sed ea quarta, quam non retinuit, ad fiscum pertinet ex rescripto diui Pij.

Prælegata relicta impuberi non imputantur in Falcidiam substituto impuberi. Alex.

Iabol. li. iiij. ex Cas. LX.

Cum pater impuberi filiæ hęredem substituit: id, quod ei c legatorum d nomine a patre obuenit, cùm hæreditas ad substitutos pertinet, in computationem legis Falcidiæ non venit.

Quod hæres plus soluit legatariis, in pœnam contumaciæ non nocet. Bartolus

Legato petito, e cùm in litem iuratũ est, ratio legis Falcidiæ, non eius summæ, in quam legatarius iurauit, haberi debet: sed eius, quanti re vera id fuit, quod petitum est. Nam id, quod pœnæ causa accreuit, in legem falcidiam non incidit.

Si hæres propter suam Hulsitiam plus soluit, non nocet legatariis. Bartolus.

Idem libro iiij. epistolarum. LXI.

Alienus fundus tibi legatus est. hunc cũ hæres emere nisi infinito pretio non posset, emit multo pluris, quam quanti erat: qua emptione effectum est, vt legatarij ad legem falcidiam reuocarentur. Quæro, cùm si f fundus tanti, quanti re uera, g emptus esset, legata non fuerint excessura ius legis falcidiæ: an hoc ipso hęres institutus partem reuocandi à legatariis ius habeat, quod ex voluntate h defuncti pluris emerit fundũ, quàm quanti erat? Respondit, quod amplius hęres, quã pretium fundi legatario soluit, i id rationi legis falcidiæ imputari nõ potest: quia negligẽtia eius nocere legatariis non debet: vtpote cùm is confitendo veram æstimationem præstare k poterat.

Beneficio. Cassius. Si hæres cancellauerit testamentum, & ita fecit, quòd perijt fideicommissum ab eo relictum: videtur indignus beneficio legis Falci. nam & totam hæreditatem amittit: vt & s. de ijs quæ in test. delen. l. 1. §. si verò alius. Item & indignus videtur beneficio eiusdem legis, quia accommodauit fidem testatori de restituenda hæreditate non capaci. imò eã quartam habet fiscus. Viuianus.

a Egerit. Cancellando testamentum. ad quod supra, de ijs qui. vt indig. l. rescriptum. & infra, eod. l. hæreditatum. in fi. & supra, de ijs quæ in testamento delentur. l. prima. §. si verò alius. & supra, si quis aliquẽ testari proh. l. 2. Accur.

b Retinere. Cum effectu, quia fiscus habet: vt hic, & infra, de iure fis. l. cum tacitum.

Cum pater. Caius Titius instituit sibi hæredem filiam suam impuberem, & Seium: & quædã prælegata filiæ dedit: & postea ab impubere prædicta multa legata reliquit quibusdam. & postea dictũ Seium substituit eidem impuberi. & decessit dictus Titius. & postea decessit dicta impubes in pupillari ætate & ita hęreditas ad substitutũ pertinet. & ipse debet soluere dicta legata ab impubere relicta. nunquid dicta prælegata filiæ debet computare in ratione legis Falcidiæ? Et dicitur quod non: imò debet hic substitutus ea sibi habere præcipua sicut nec ipsa impubes computaret: vt j. eo. l. quod autem.

Legato petito. Cum multa à Titio hærede legata relicta essent, ita quòd habebat locum lex Falcidia: Seius vnus de legatarijs per actionem in rem petijt legatum suum: & quia hæres fuit contumax in soluendo ei legato, delatum fuit legatario sacramentum in litem, & iurauit vltra quam valeret legatum. nũnquid hæres ponet in ratione legis Falcidiæ totum, quicquid debet dare dicto legatario: vt sic maiorem alijs legatarijs detrahat Falcidiam? Et dicitur, quod non: sed id tantum, quantum in veritate valuit dictum legatum, super quo iuratum est. & ita debet hæres sibi imputare damnum, quod sua culpa passus est. sic etiã imputat sibi damnum quod patitur propter suam negligentiam: nam si alienus fundus est tibi legatus ab hærede, & eũ dominus fundi nollet eũ vendere nisi infinito pretio, siue nimis magno, hæres emit vltra, quàm valeret: & propter dictam emptionem effectum est, vt habeat locum lex Falcidia: quæ alias non haberet locum, id superfluũ in lege Falcidiæ imputari non potest alijs legatarijs. nam poterat liberari idẽ hæres præstando legatario veram æstimationẽ dicti fundi: & hoc dicit cum l. seq. Viuia.

c Quod ei. Scilicet impuberi. Accur.

d Legatorũ. Id est, prælegatorum in primis tabulis, cum haberet cohæredem. & dic pertinet, ex substitutione pupillari. & non venit in computationẽ: quia substitutus non computat sibi in quartam quod impuberi fuerit prælegatum: sed habet præcipuũ: sicut nec ipse impubes computaret: vt infra, eod. l. quod autem. Alij dicunt ei, scilicet substituto, & legatorum in secundis tabulis, & non venit in computationẽ scilicet Falcidię, quia nõ valet: vt posito à se sibi relictum, vt s. de leg. 1. l. legatum. §. 1. sed totum computatur in quartam: vt supra, eodem, l. non est. sed prima placet: quia dicit ei à patre. Item quod dicit pertinet, exponunt quidam ex vulgari. & sic non computat substitutus: quia non habet: sed habet impubes: vt supra, de legatis 1. l. qui filiabus. in fi. l. seq.

e Legato petito. Per actionem in rem, in qua iuratur. vt supra, de in litem iuran. l. in actione, si autem actione ex testamento, nõ iuratur: vt s. de in lit. iur. l. alias. nisi dicas, quãdo res non extaret: vt s. eo. tit. l. in actionibus. §. planè. & facit in illo eo. tit. l. 1. & j. de fideiuss. l. si & s. de leg. 1. l. legatum. §. fundus. & s. eo. l. in Falc. & j. l. proxi. & l. in lege. §. fi. & arg. s. de procu. l. proptio. §. procurator, vt in cæteris ibi, pœnam autem &c. & j. de regu. iur. l. quod quis ex culpa. Accursius.

f Alienus. Cũ si alias sit: sed melius si. & dic quæro, cum legata &c. & quod dicit quanti re vera, scilicet valeret iusto pretio.

g Re vera. Scilicet valeret.

h Volũtate. Quæ fuit in emẽdo, nõ vt tã carũ emeret.

i In P. Fl. id i. Falcidiã imputari nõ potest.

k Præstare. Vt s. de leg. 3 l. non dubium. §. fin. & facit supra, eo.

ſupra,eod.l.1.§.fin.& de leg.1.l.ſi fideiuſ.§.fin.& ſ.l. proxi.§.fin.& ſ.mand.l.ſi fidei.Item not.negligentię eius.ſic ſ.de noxa.l.electio.§.ij.& ſ.de tranſ.l.3.

In duobus reis ſocijs debitum vtrique pro parte uidetur actiuè, & paſſiuè: in non ſocijs, eius uidetur debitum, qui debitum occupauerit. Bartolus.

Vlpian.libr.5.ad leg.Iul.& Pap. LXII.

IN lege Falcidia hoc eſſe ſeruandum Iulianus ait,vt ſi duo rei promittendi fuerunt,[a] vel duo rei ſtipulandi:ſi quidẽ ſocij ſint,in ea re diuidi inter eos debeat obligatio, atq; ſi ſinguli partem pecunię ſtipulati eſſent,vel promiſiſſent. q ſi ſocietas inter eos nulla fuiſſet: in pendenti eſſe, in vtrius bonis computari[b] oporteat id, quod debetur, vel ex cuius bonis[c] detrahi. Corpora,ſi qua ſint in bonis defuncti, ſecundum rei veritatem æſtimãda erunt:hoc eſt, ſecundum præſens pretium: nec quicquam eorum formali[d] pretio æſtimandum eſſe, ſciendum eſt.

IN lege. CASVS. Titius,& Seius promiſerunt mihi decem inſolidum, & ita ſunt duo rei promittendi.deceſſit dictus Titius inſtituto ſibi hærede dicto Seio, & multis ab eo legatis, nunc legatarij petũt ab eo legata. nunquid tota decem mihi debita detrahet de hæreditate tanquam æs alienũ:vt ſic maiorem legatarijs detrahat Falcidiam?an vero detrahet partẽ, vel nihil? Et diſtinguitur, aut erant ſocij iſti duo rei promittendi: aut non. Primo caſu diuidi inter eos debet obligatio de dictis decẽ mihi debitis, vt reus promittendi hæres tantum videatur minus habere in bonis ſuis, quãtum eſt medietas eius,quod mihi debebatur: & illud non noceat vel proſit legatarijs. Itẽ tantum minus videatur habere in bonis hæreditarijs, quantum eſt alia medietas debiti,& illud legatarijs nõ ceat.Si autem non erant ſocij, tũc in pendẽti eſt de cuius debeat detrahi bonis iſtud debitũ totum tanquam æs alienũ.ſ.vtrum de bonis teſtatoris, vt ſic noceat legatarijs,quantũ ad maiorem Fal.eis detrahendã,an de bonis hæredis: vt ſic non proſit.nec noceat legatarijs. Et ſi quidem hæres ſoluerit mihi totum hoc meũ debitum tanquam debitum teſtatoris, qui erat mihi cũ eo reus debendi:tunc totum dictũ debitum detrahetur de bonis teſtatoris:& ſic nocebit legatarijs: ſi autẽ ſoluerit mihi tanquã debitũ ſuum hęredis,tũc nihil nocebit legatarijs. & non interis ſi aliter poteſt ſoluere hæres prædictus.ſ.vel tanquam ſuum debitum,vel tanquã hæreditarium. nam ambæ obligationes in eum inſolidũ concurrunt:vt arg.ſ.de act.empt.l.non eſt nouum. in fi.& in prædicto pendenti cum nõ erant ſocij,credo q hæres interim debeat ſoluere legata integra legatarijs, & recipere ab eis cautionem de reſtituendo, quod vltra acceperint:quàm per legem Falç.eos accipere liceret.ar.ſ.eo.l.is qui fideicõmiſſum. Et idem per omnia diſtinguitur. ſi ego debebam inſolidum decem dicto Titio,& Seio,& ita erãt duo rei ſtipulandi,& Titius inſtituit Seium hæredem, & multa legata ab eo reliquit, nam erant ſocij, aut non. Primo caſu diuidi inter eos debet,obligatio de dictis x.quæ ego eis inſolidum debebam,ſicut quilibet eorum partem dictę pecuniæ me debitore ſtipulatus eſſet.ſ.vt vnus reus ſtipulãdi.l.Seius Titij hæres habeat in bonis ſuis medietatem eius,quod ego debebam eis,& illa non proſit legatarijs,aliam autem medietatem habeat in bonis hæreditarijs, & illa proſit legatarijs quantum ad Falcidiam, vt minor eis detrahatur.Si autem non erant ſocij dicti duo rei ſtipulandi, tunc in pendenti eſt,in cuius eorum bonis imputari oporteat id, quod ego inſolidum ei debebam: vt ſi ego ſoluam hæredi propter obligationem hæreditariam, computaretur in bonis defuncti rei ſtipulandi:& ſic proſit legatarijs. Si autẽ ſoluã hæredi propter obligationem,qua ei inſolidum tenebar,tunc computetur in bonis hæredis. & ſic non proſit, vel noceat legatarijs, nam & hic vtraq; obligatio durat vno reo ſtipulandi exiſtente hærede alteri, vt infra, de fideiuſſorib.l ſi reus.& l.generaliter.§.3. Corpora. Titius inſtituit ſibi hæredem Seium, & multa ab eo legata reliquit & deceſſit. nunc hæres vult inire rationem Falcidiæ cum legatarijs. vnde omnia corpora,quę ſunt in bonis defuncti, debent æſtimari ad ſciendum vtrum habeat locum Falcidia, vel non. Certe ſecundum rei veritatem ſunt æſtimanda,hoc eſt ſecundũ præſens pretium,non autem formali pretio. ſiue à contrahẽtibus formato.i. a defuncto, & ab eo qui ei vendidit: forte enim defunctus emit dicta corpora vltra, quam valerent. Vtilit.

a Fuerint. Quorum vnum alium ſibi fecit hæredem. Accur.

b Computari. Quãdo ſunt duo rei ſtipulandi: vt ſi fiat ſolutio in obligationẽ hæreditariam, tunc in bonis defuncti, ſed ſi hæredis, tunc in bonis hæredis: vtraq; enim durat, vt ĩ.de fideiuſſoribus.l.ſi reus.& l generaliter.§.1.

c Ex cuius bonis.Cum ſint duo rei promittendi.& facit ĩ.de fideiuſſorib.l.Vranius.& ſupra,eo.l.ſtatuliber.& de liberatione legata,lege tertia.§.nunc.

d Formali. Id eſt,formato à contrahentibus, quando defunctus emit vltra quam valeret,vel minus,& ita nõ ex præterita emptione: vt & ĩ.de iure fiſci.l.3.§.diui. Vel formali, id eſt, ſingulari:quod aliàs quandoq; inſpicitur, vel ratione ſanguinis,vel vtilitatis vt ĩ.eod.l. pretia.vel quia fuit maior:vt ſ.de minor.l.ſi in emptione.vel ratione continuum:vt ſ.de leg.2.l.ſi cui fundus. & facit ſ.eodem,lege cum pater.§.1.

Res debet æſtimari communi æſtimatione, non ex affectione ſingulari. Item qui habet ius adeundi hæreditatem, non dicitur locupletior. Bartolus.

Paulus lib.ij.ad leg.Iuli.& Pap. LXIII.

PRetia rerum non ex affectu, nec vtili-

PRetia. CASVS. Hæc l.debet continuari cum l.præceden.& hoc vult. Non debent res æſtimari ex affectu,vel vtilitate ſingulorum,ſed cõmuniter:nec enim hæres,qui filium ſuum naturalem natũ ex ancilla teſtatoris poſſidet tanquam rem hæreditariam,tanto iudicatur locupletior,vt proſit legatarijs, quod eundem ſuum filium plurimo pretio quàm valeat,redẽpturus fuiſſet,ſi alius poſſideret eum. nec ille hæres, qui filium alienum natum ex ancilla teſtatoris poſſidet tanquam rem hæreditariam, tantum habere iudicatur vt proſit legatarijs,quantum eum poteſt vendere patri, ſi pater vult ei dare pluſquam valeat communiter: nec expectandum eſt,donec vendat patri, ſed in præſentiã, ſiue ex præſenti æſtimatur quaſi homo, ſiue ſeruus hæreditarius.& non quaſi filius alicuius: nec ille hæres, qui poſſidet ſeruum,qui commiſit noxiam, tantum habere iudicatur, vt proſit legatarijs quantum magis habet charum ex eo, q deliquit. ſunt enim quidam qui tenẽt magis charos ſeruos ex eo,quòd ſunt malefactores. ſed iudicantur tantum habere, quantum communiter valet dictus ſeruus.nec enim ſit aliquis ſeruus pretioſior,ſi committat delicta:nec ille hæres,qui poſſidet ſeruum hæreditarium inſtitutum ab aliquo extraneo, poſt mortem teſtatoris tantum habere iudicatur, vt proſit legatarijs,quantò pluris vendi poteſt dictus ſeruus propter hæreditatem, in qua eſt inſtitutus ab extraneo: nam & ſi ipſe hęres cum quo nunc tractatur de

tate [a] singulorũ, sed cõmuniter funguntur. [b] † Nec enim qui filium naturalem [c] possidet, tanto locupletior est, quod eũ si alius possideret, plurimo redempturus fuisset. Sed nec [d] ille, qui filium alienũ possidet, tantum habet, quanti eum patri vendere potest. Nec expectandum est, dum vendat: sed in pręsentia, [*] nõ quasi [e] filius alicuius, sed quasi homo [f] æstimatur. Eadem causa [g] est eius serui, qui noxã nocuit. [h] Nec enim delinquendo quisq; pretiosior fit. Sed nec hæredem post mortem testatoris institutũ seruum, [i] tanto pluris esse, quo pluris venire potest, [k] Pędius scribit. Esse enim absurdum, ipsum me [l] hæredem institutum non esse locupletiorem [m] antè, quàm [n] adeam; [o] si autẽ seruus hæres institutus fit statim me locupletiorẽ esse effectũ: cum multis causis accidere possit, ne iussu nostro adeat. acquirit nobis certè cum adierit. Esse autẽ præposterum, antè nos locupletes dici, quàm acquisierimus. Cuius debitor soluendo non est, tantum habet [p] in bonis, quantum exigere potest.

Ex loco & tempore rerum pretia uariantur: & caristia, quæ modico tempore fuerit, non inspicitur. Bart.

Nonnullã tamen pretio varietatẽ loca, [q] temporaque afferunt. Nec enim [r] tantidẽ Romæ & in Hispania oleum æstimabitur, nec continuis [s] sterilitatibus tantidem, quanti secundis [t] fructibus, [u] cum hic [x] quoque nec ex momentis temporum: nec ex ea quæ raro accidat caritate, [y] pretia constituantur.

Vlpia. lib. xiij. ad leg. Iul. & Pap. LXIIII.

SI in testamento ita scriptum sit, Hæres

Falcidia, esset institutus ab aliquo extraneo non diceretur locupletior antequam adiret hæreditatem extranei: ergo absurdum esset eundem hæredem esse factum locupletiorem, antequam seruus hæreditarius ab extraneo institutus adeat extranei hæreditatem: cum multis casibus accidere possit, ne iussu eius hæredis adeat idem seruus. Ad id quod dictum est pretia rerum communiter æstimari, possumus adducere & aliud exemplum, scilicet vt creditor cuius debitor soluendo non est, tantum videatur habere de dicto debito circa rationem legis Falcidiæ, quantum exigere potest à debitore suo. quamuis autem dixerit, communiter debere æstimari pretia rerum, tamen loca, & tempora afferunt aliquando varietatem in pretio rerum. De locis pone tale exemplum: quia aliter æstimatur oleum Romæ, & aliter in Hispania: quia carius est Romæ. De temporibus pone tale exemplum: quia cõtinuis sterilitatibus existẽtibus per magnum tempus non æstimatur tantidẽ oleum, vel olei fructus, quanti æstimatur fecundis, siue vberrimis fructibus existentibus continuis. nam plus æstimatur tempore caristiæ continuæ, quam abundantiæ continuæ & bene dixi de continua abundantia, & cõtinua caristia per magnum tempus: quia hic quoq;, id est, in computatione l. Falc. nedum in alijs causis constituuntur pretia non ex momentis temporum, puta ex præterita caristia: nec ex ea caritate, siue caristia: quæ raro accidit, etiam si tempore præsenti obtineat caritas. Viuia.

[a] Vtilitate. De affectu, & vtilitate statim ponet exemplum. & plenius no. ĩ. l. proxi. in fin. Accur.

[b] Funguntur. Id est, communi pretio æstimatur res. quod ergo dicitur, res tantum valet quantum vendi potest, scilicet cõmuniter: vt hic, & ĩ. eo. l. proxi. in fi. & ĩ. ad le. Aquil. l. si seruum. Vel dic communiter funguntur scilicet pretia, id est, statuuntur, & communiter expone vt prius. Vel tertio funguntur communiter, id est, tale pretium imponitur quod æquiualeat rei vt commune, & æquale sit, habere rem, vel pretium.

[c] Qui filium naturalem. Scilicet seruum suum: aliàs non possideret. & est exemplum de effectu.

[d] Sed nec. Exemplum de vtilitate.

[e] Quasi. Aliàs quo, id est, quanto scilicet pretio, aliàs qua, scilicet æstimatione.

[f] Homo. Seruus aliquis non habito respectu ad patrem.

[g] Eadem causa. Vt æstimetur quantum communiter valet.

[h] Nocuit. Defuncto cuius erat. per quod videbatur difficilius quod venderet, ne puniendi adimatur facultas, & de socijs inquirendi, argu. supra famil. ercis. l. Pomponius. circa prin. Vel dic nocuit extraneo in vita defuncti: & tunc non fit pretiosior, id est, fit deterior, & sic prout valet. Accur.

[i] Seruum. hæreditarium.

[k] Venire potest. Quia iussu emptoris adiret: vt instit. de hære. insti. §. si antè.

[l] Ipsum me. Quasi dicat istud est dicere, me institutũ non esse locupletem ante quã adeam. quod quidem verum est; & si seruus hæreditarius instituatur, me fieri locupletẽ: neutro ergo casu fuit locupletior. Hug. Alij legunt interrogatiue vsq; illuc, certè &c. quasi dicat non est absurdum me non esse locupletiorem. Alij dicunt quòd si ego instituar, sum locupletior antequam adeam: cum & ius deliberãdi, & adeundi transmitto: vt C. de iure delib. l. cum antiquioribus. Si seruus meus, non quos sensus litera non bene portat.

[m] Locupletiorem. ꝙ quidem verũ est, antequã adeam, &c.

[n] Antequam. Pro quamuis &c.

[o] Adeam. Facias punctum loco copulæ. & repete, & ne nobis acquiri. certè & si adierit, puta si noster esse desinat: quod multis modis potest contingere, & hoc quo ad Falc. aliàs contra ĩ. ad leg. Aquil. l. inde Nera. & supra, de condi. fur. l. iij. §. j. & infra, de fur. l. si quis vxori. §. pen. sed illa odio furis, occisoris, & raptoris.

[p] Habet. Creditor. & facit infra, eo. l. quærebatur.

[q] Loca. Primo ponit de loco: secundo de tempore: & facit ad locum supra, de eo quod certo loco. l. ideoq;.

[r] Nec enim. De loco dicit. Accur.

[s] Nec continuis. Exemplum de tempore.

[t] Secundis Id est, vberrimis s. existentibus. vnde dicitur: hęc nauis vadit ad secundam, quando vadit infra. aliter igitur æstimatur tempus caristiæ: quam vbertatis, si diu durauerit. secus si parum: vt ĩ. subijcit. Accur.

[u] Fructibus. Vberrimis. fuit enim septem annis valde carum tempus, & septem sequen. maxima vbertas.

[x] Cum hic. Id est, in computatione Falcid. vel hic, id est, in æstimandis fructibus.

[y] Caritate. Id est etiam si tempore præsenti obtineat: quia ad ea, quæ plerunq; contingunt, iura aptantur: vt supra, de legi. & senatuscons. l. nam ad ea.

SI in testamento. CASVS. Ita dicit testator in testamento, hæres meus damnatus esto dare Lucio Titio

† Vide ad hanc leg. Al. de eo quod interest. I princip. 3. q. & qualiter pretiũ rerum probetur, vide glo. & Abb. in c. cum, causam extra de testib.

[*] In P. Fl. non quasi filius alicuius, sed quasi homo æstimatur. Vide Anto. August. emen. li. 2. c. 2.

Res tantũ valet, quãtũ cõmuniter vendi potest.

[1] Quo tẽpore quis cogit frumẽtũ vendere pretio etiam paruo nõ iusto. Ba. in l. j. §. eum ra carnis. in 2. opp. ĩ. de offi. præf. vrb. Idem in l. annonã. Ifra de extraord. crimi.

Titio x. & quanto quidem minus per l. Fal. capere poterit idem Lucius Titius, tanto amplius ei dare damnas esto. & decessit testator, certè standum est sententiæ testatoris: vt scilicet nō patiatur Lucius Titius Fel. Viui.

a Capere poterit. Scilicet hæres, id est, detrahere ab hoc Titio.

b Esto. De legatis cæterorum.

c Standum est. Imò non standum: vt hæres non habeat Fel. vt j. eo. l. Titia. contra. Sol. speciale hoc casu: vt & alias s. eo. l. si debitor. hoc tamen non nocet hæredi: quia alij legatarij & suum, & hoc onus Fel. subeunt: vt j. eod. l. qui quadringente. §. si quid. Vel potest dici, quod hic nō dicit detrahi Falcidiam, sed dicit, ꝙ cum duo & dimidium possunt detrahi de decem nomine Felc. tantum, id est, duo & dimidium. videtur ei integrum legere. & sic erūt xij. & dimidium, ex quibus Falc. detrahitur. & hoc modo stetur sententiæ testatoris, & Fal. retinetur. prædicta autem duo & dimidiū detrahit hæres de legatis cæterorum, vt dixi. Accur.

S I fundus. CASVS. Legaui tibi fundum valētem quinquaginta sub cōditione si dares hæredi meo quinquaginta. certè valet legatum fundi, & potest hæres meus detrahere Fel. de fundo si habet locum Fal. in hæreditate mea: non obstente, quod tu dedisti ei l. causa implēdæ cōditionis legati fundi. sed si legaui tibi l. aureos sub cōditione si dares l. aureos hæredi meo: non valet hoc casu legatum.

d Vtile. In toto fundo. Nam totus legatus videtur, vt s. eo. l. ad veterani. §. 1. & dic contraria plenè vt ibi not. & facit s. de leg. a. l. si cui fundus. & j. e. l. qui fundum. Accursius.

C Irca legem. CASVS. Instituī mihi hæredē Titium, & multa legata ab eo reliqui & purè, & in diem, & sub conditione: inter quę legaui Seio x. vsque ad x. annos: vel sub conditione, si nauis ex Asia venerit: & ea conditio extitit post decennium, certè non videntur huic Seio legata x. vt sic possit hæres alijs legatarijs detrahere Falc. eo modo, ac si dictus Seius habuisset x. sed tantum minus de x. videtur legatū dicto Seio, quantum est hoc, quòd hæres fuit lucratus medio tempore vsq; ad diē, vel conditionem dicti legati de x. existentem. Secundo dicit, quod sicut legata non soluuntur, nisi deducto ære alieno, ita nec donationis causę. Viuianus.

* Sic in P. Fl. Halnā. autem scripsit, hęres dederit.

meus Lucio Titio decem dare damnas esto: & quantò quidem minus per legem Falcidiam capere poterit,[a] tantò amplius ei dare damnas esto[b] sentētiæ testatoris standum est.[c]

Si fundus legatur sub conditione, si hæredi pecunia soluatur per legatarium: fundus totus est in legato, quo ad computationem Falcidiæ. Alexander.

Paulus lib. vj. ad leg. Iul. & Papiam. LXV.

SI fundus legatus sit quinquaginta dign*, sub hac conditione, Si quinquaginta* hæredi dedisset: pleriq; putant, vtile[d] esse legatum: quia conditionis implēdę causa datur. Nam constat etiam Falcidiā eum pati posse. Sed si quinquaginta aurei legati sint, si quinquaginta dedisset: dicendum est inutile esse legatum, & magis ridiculum esse.

In legatis conditionalibus, & in diē tanto minus dici tur esse in legato, quantum facit ratio interusurii medii temporis. Alex.

Vlpia. lib. xviij. ad le. Iul. & Pap. LXVI.

CIrca legem Falcidiā in eo, quod sub conditione, vel in diem alicui relictū est, hoc obseruandū est: si decē sub conditione alicui fuerint relicta, eaq; conditio post decēniū fortè extiterit,[e] nō videntur decē huic legata, sed minus[f] decem: quia interuallū temporis & interusuriū huius spatij minorē facit quantitatem[g] decem. Sicuti legata non debentur, nisi deducto ære alieno aliquid supersit:[h] nec mortis causa donationes debebuntur, sed infirmabūtur per æs alienum. Quare si immodicū[i] æs alienum interueniat, ex re mortis causa sibi donata[†] nihil aliud[k] consequitur.

Tantum dicitur consequi legatarius de legato, quantum consequitur cum effectu detracta Falcidia. Alexander.

Terentius Clemens libro iuj. ad legem Iul. & Papiam. LXVII.

QVoties cuidam amplius legatū est q̄ ei capere licet,[l] & lex Falcidia locum habet: prius Falcidiæ ratio habenda est: scilicet vt subducto eo, quod lex Falcidia exceperit, reliquum (si non excedat[m] statutam legi portionē) debeatur.[n]

Legatum alimentorum ad vitam relictum, & etiam legatum vsusfructus subijciuntur Falcidiæ: & reputantur ascendere ad tantam quantitatem, quantā comprehendere potest tempus vitæ habita ratione ætatis. Alexand.

Aemilius Macer lib. ij.[†] ad legem vicesimam hæreditatum. LXVIII.

HAereditatum[o] computationi in

e Extiterit. Et sic medio tpe quinque percepit hęrēde, interusurio.

f Minus decem. Scilicet quinque.

g Quātitatē. Et secundum hoc Felc. detrahitur: vt infra, eo. l. qui quadringenta. §. si. & l. in quantitate. §. in diem. & facit supra, eo. l. in lege Felc. & not. Insti. de acti. §. plus.

h Superest. Vt C. eo. l. successores.

i Immodicū. Id est, magnum, adeo quòd nō possunt solui donationes.

k Aliud. Nisi quod superest deducto ęre alieno. & facit C. de testa. mili. l. in testamento.

† In P. Fl. nihil aliquis.

QVoties. CASVS. Instituī mihi hæredem Titium, & filio meo naturali, qui nō poterat capere nisi vnam vnciam de iure, legaui tres vncias hæreditatis meæ, & multa alie alijs legare reliqui, ita quòd habet locum l. Felc. in hæreditate mea. certè prius debet detrahi Falcid. de dictis tribus vncijs[1] & reliquum debetur filio, si non sit vltra vnam vnciam. Viuianus.

l Licet. Vt naturali vltra vnciam vnicam: vt C. de natural. liber. l. e.

m Non excedat. Sed si excedat: ille excessus retinetur adhuc præter Falcidiam.

n Debeat. Hæc lex facit, vt filius de restituendo rogatus possit detrahere duas quartas, quod dic vt C. eod. l. quanquam. facit s. titu. 1. l. sed & si. §. 1.

Filius, de restituendo rogat[a] duas quartas detrahere pōt. 1 Vide Ant. Aug. lib. 1. Emēda. cap. 4.

° In P. Fl. hæc lex incipit, Cōputationi in clmentis &c. cui[a] enthot est Aemi. Macer li. 2. ad vicesimam hę reditatū.

o H Aereditatum. Testator ab instituto reliquit legata

alimentis [a] faciẽdæ hãc formam inesse Vlpianus scribit: ut à prima ætate [b] usque ad annum xx. quantitas alimentorum, triginta annorum cõputetur, [c] eiusq; quantitatis falcidia præstetur. Ab annis verò xx. vsque ad annũ xxv. annorũ xxviij. [d] Ab annis xxv. usque ad annos xxx. annorum xxv. Ab annis xxx. usque ad annos xxxv annorum xxij. Ab annis xxxv. vsque ad annos xl. annorũ xx. Ab annis xl. vsque ad annos quinquaginta tot annorum computatio fit, quot ætati eius [e] ad annum sexagesimum deerunt, remisso [f] anno vno. Ab anno verò quinquagesimo, vsque ad annum lv. annorum ix. Ab annis lv. vsque ad annum lx. annorum. vij. Ab annis lx. cuiuscunq; ætatis sit, [g] annorum v. Eoque nos iure vti, Vlpianus ait, [h] & circa computationem vsusfructus faciendam. Solitũ est tamẽ à prima ætate vsque ad annum xxx. computationem [i] annorum xxx. fieri. Ab annis verò xxx. tot annorum computationẽ inire, quot ad annum sexagesimum deesse videntur. nunquam ergo amplius, quam xxx. annorũ computatio initur. Sic denique & si reipublicæ vsusfructus legetur, siue simpliciter, siue ad ludos xxx. annorum computatio [k] fit.

Sicut subtrahens rem hæreditariam perdit Falcidiam in illa, ita negans rem hæreditariam esse, si postea de mendacio conuincatur. Alex.

Si quis ex hæredibus rem propriam [l] esse contendat, deinde hæreditariam esse cõuincatur: qui

gata: Inter quæ legauit Seio alimenta. nunc hæres cum Fal. non habeat, vult detrahere de cæteris legatis. hoc planum est. sed de legato alimentorum, quod forte singulis annis valet decem. & poterat durare x. annis, uel etiam xx. uel quinquaginta annis, prout uiueret alimẽtarius, quæritur secũdum quam quantitatem detrahere possit? Et dicit Vlpianus, quod si alimentarius est a prima ætate vsque ad xx. an. puta: quia habet xv. ann. tunc æstimatur quantum capit per xxx. ann. & sic æstimantur ccc. tantum: ergo de aliis detrahit ac si huic ccc. fuissent legata dũdũ hinc ad xxx. ann. scilicet per singulos ann. uel si uiuat plus, ei dabitur plus, & econtra si minus: detrahetur tantundem, & de his detrahet per singulos annos eodẽ modo, & in sequentibus temporibus dicas. Sed an sit idem in vsufru. si dictus testator legauit Seio vsumfruct. fundi? Et Vlpianus dicit idem, sed malè: quia solitum est aliter dici à sapientibus in vsufruct. scilicet vt à prima ætate vsq; ad xxx. ann. æstimetur quantum valet per xxx. ann. & secundum eam æstimationem quarta detrahetur de cæteris legatis.

[a] In alimentis. Si quæratur quantum nomine alimentorum sit relictum alicui, & quãtum nomine Falcidiæ detrahitur vel ex eo, uel propter illud ex aliis.

[b] A prima ætate. Quæ est usq; ad xij. uel xiiij. annos: vt C. de imp. & aliis subst. l. pe. & de iure delib. l. quidã. & dicitur impubes. secunda usque ad xxv. & dicitur adolescentia: ut ff. de leg. 3. l. non aliter. in fine. exinde dicitur tertia usq; ad lx. & dicitur iuuentus: ut ea. l. nõ aliter. in fi. abinde senex vel senium: ut j. de int. immu. l. maiores. sed quantum ad hanc computationem primæ ætati hic adiicit vsque ad xx. ann.

Ætates hominũ quatuor.

[c] Triginta annorum computetur. Præsumitur ꝙ tantũ uiuere possit, & ita finiatur alimenta: ut ff. de transact. l. cum hi. §. modus. in fi. Sed quid si minus, uel ultra uiuat? Respon. uel repetit à legatario quod habuit ultra uitam, & proficit aliis legatariis, uel dabitur legatario prout uixit ultra: sicut dico in vsufructu reipublicæ relicto j. ibi, sic denique.

[d] Vigintiocto. Scilicet quantitas alimentorum cõputatur, & eius quantitatis Falcidia præstetur semper repete. Accursius.

[e] Quod ætati eius. Vt si habet xl. annos, præsumitur viuere xviij. uno minus. Accur.

[f] Remisso. Id est, detracto. Azo.

[g] Ætatis sit. Scilicet in antea.

[h] Vlpianus ait. Et male. & ideo statim corrigit, solitum est &c. Et sic not. quod aliud est in vsufructu, quã in alimentis: ut supra dictum est. & fauore alimentarij hoc dictum est. nam quia fructuarius secundum hanc computationem æstimatur diutius uiuere quam alimẽtarius, ideo maiorem nomine Fal. patitur detractionẽ. sic & vsusfructus morte & cap. dimi. tollitur, alimenta morte tantum: ut ff. de capi. di. l. legatũ. Azo. Sed an pro omnibus annis dabuntur statim alimenta? Respon. æstimabuntur, quantum valerẽt per tantum tempus danda per singulos annos, & id soluitur: vt ff. eod. l. cum Titio. & secundũ hoc sibi, & aliis defalcatur. uel aliter ut ibi not. Item non obstat prædictis ff. e. l. in lege Falci. quia ibi in simplici conditionali. uel solue vt ibi. Itẽ nec obst. ff. eod. l. si hæres. §. fin. quia ibi speciale. Item not. in alimentis præsumi citius mori senem [1] quàm iuuenem. sic j. de fideicom. li. l. is cui. Sed argu. contra ff. de inof. test. l. nam & si.

[1] Adde q̃s dicatur senex, glos. ordi. in l. a. in verbo, seniũ. C. de iis q̃ nõ imple. sti. li. x. & in l. j. C. q̃ ata. e. lib.

ADDITIO. Dic secundum Bart. ꝙ ibi plus uiuit senex quã iuuenis: & euenit propter ordinem turbatum.

[i] Computationem. Scilicet vsque ad xl. uel lx. sed vsque ad xv. ut ff. dictum est. Accursius.

[k] Computatio. Quia præsumitur in hoc tempus capite minui ciuitas. Sed nunne durat centum annis: ut supra de vsufruc. l. an vsusfructus. quæ est contra. Sol. hic non dicit finiri hoc tempore, sed æstimari quantum ualet fructus, id est, in tantum tempus. sed si interim non finiatur usufructus, fiet interim æstimatio in alios triginta. & sic deinceps usque ad centum vt in contrario. Item contra. C. de donat. l. si quis argentum. §. si autem donator. ubi in quindecim. sed ibi donator qui donauit reddidit, nõ habebat predium.

ADDITIO. Dic aliter secundum Bartolum, ꝙ aliud in donatione, ut ibi. aliud in legato: ut hic. & ideo non potest dari nisi quia sic placuit: vt l. non omnis. supra de legat.

Si quis ex hæredibus. CASVS. Instituí mihi tres hæredes, & multa legata quibusdam reliqui, ita ꝙ habet locum l. Falc. cum autem hæredes volunt habere ita rationem quantum sit in bonis meis, ut sic sciant quantum debent detrahere nomine Falcidię de legatis: vnus de eis hæredibus dixit vnum equum hæreditarium esse suũ proprium. certè si conuincatur hæreditarium esse, non deducet ex eo Falcid. quemadmodum nec si dictum equum subtraxisset: quo casu sine dubio non detraheret. Falc. Vlui.

[2] propriũ ꝓ suo, & quot alius modis capiat, Mandos. in Gl. Facul. §. Et ꝓpriũ.

[l] Propriam. Suam hæredis, non defuncti: vt ita repellat legatarium à rei uendi. potest tamen peti actione ex testamento: ut supra, de leg. 2. l. unum ex familia. §. si sem. Accursius.

An

a An hæreditariū. Id est, de hæreditate. & facit ī. eo. l. beneficio. in prin. & l. Paulus. & J. ad Treb. l. Paulus re spon. §. si certa. & ī. de his qui. vt indig l. 1: scriptum.

V Susfructu. CASVS. Titium institui mihi hæredem, cum essem debitor quorundam, & vsumfructum bonorū meorum reliqui Seio. certè æs alienum, quo teneor prædictis, est deducendum ex omnibus rebus hæreditarijs, & in cæteris omnibus constituēdus est vsusfructus Seio. & est ratio quare in cæteris est constituendus: quia nulla res est, quæ non cadat in vsumfructū legatum. & hoc post senatusco̅s. cuius nomen non habemus, in quo continebatur quod omnium rerū quas in cuiuscunque patrimonio esse constaret, vsusfru. legari possit, vt supra, de vsufr. earū rerū quæ vsu cōsumuntur. l. 1. in princ. Viui.

dam putant, eius quoque Falcidiam nō posse retineri: quia nihil intersit, subtraxerit, an hæreditariā a esse negauerit, quod Vlpianus rectè probat. †

Pomponius lib. v ad Sabinum. LXIX.

V Susfructu bonorū legato, æs alienum ex oībus rebus deducendū est: qm̄ post senatuscōsultum nulla res est, q̄ nō cadat ī usūfructū b legatū. *

Vlpianus lib. xvj. ad Sabinum. LXX.

F Alcidiæ stipulatio c statim committitur vbi conditio legati d vel debiti e extitit.

Hæres potest sibi præiudicare in eo quod sibi debetur per l. Falcidiam. Alex.

Paulus lib. xxxij. ad edictum. LXXI.

P Otest hæres f in vendenda hæreditate cauere, vt & lege Falcidia interueniēte solida legata præstentur: g quia ea

b In vsumfructum. Et quasi, etiam quæ vsu consumuntur, vt supra, de vsufru. ea. re. l. 1. & l. fi. & facit supra, de vsufru. leg. l. 1. & fin. & infra, de verb. sig. l. sobsignatum. §. bona. & ī. de In. do. l. mulier.

F Alcidiæ. CASVS. Institui mihi heredem Titium, & primo, & secundo legata reliqui purè, & tertio, & quarto reliqui legatum sub conditione: & decessi. certum est autem, q̄ si existeret conditio legati relicti tertio, & quarto, haberet locum Falcidia. nunc autem non habet locum Falcidia pendente conditione dicti legati, relicti tertio, & quarto. vnde primus, & secundus, quibus legatum erat purè, petunt à Titio hærede integra eorū legata: & Titius soluit eis: verū tamen fecit sibi per eos caueri, quòd restituerent ei illud, quod apparuerit, eos plus accepisse, quam per legem Falcidiam licuerit accipere, apparuerit dico eo tempore, quo existet conditio, sub qua relictum fuit legatum tertio, & quarto prædictis. certè ista stipulatio statim committitur, vt possit ex ea agi contra dictos primum, & secundum, postquam extitit conditio legati relicti sub conditione tertio, & quarto: sicq; habuit locum Falcid. & quod dixi in stipulatione interposita occasione legati conditionalis, idem est in ea, quæ interponitur occasione debiti, siue æris alieni hæreditarij conditionalis. Viuia.

c Stipulatio. A legatario præstita, vt quanto amplius quam per legem Falcid. licuerit, acceperit, reddat. & facit supra eo. l. legis Falcidiæ. & l. beneficio.

d Conditio legati. Relictum erat sub conditione. Acc.

e Debiti. Aeris alieni.

P Otest hæres. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium, & multa legata ab eo reliquit, ita quod habet locū Falc. in hæreditate: & decessit. nunc hæres prædictus vult vendere dictam hæreditatem Caio. certe in ipsa venditione potest idem hæres cauere legatarijs de soluendis eis legatis integris etiam Falci. locum habente. nam quamuis vendat hæreditatem, nihilominus tenetur respondere legatarijs: vt C. de hær. ven. l. 2. nec videtur dictus hæres cauere p̄dicto modo in fraudem legis Falci. quæ vult detrahi quartam de legatis: quia ea lex Falcidia est lata causa hæredis, & in fauorem hæredis, & hæres bene potest diminuere ius suum prædicto modo. Post venditam autem hæreditatem non posset fortè hæres tali modo cauere in præiudicium emptoris. Viui.

lex hæredis causa lata h est: nec fraus ei fit, si ius suū deminuat i hæres. †

Caius lib. iij. de legat. ad edi. præ. vr. LXXII.

Q Vātitas patrimonij deducto etiam eo, quicquid explicādarum venditionū k causa impēditur, æstimatur.

Cùm tractatur de imponenda Falcidia, tempus mortis inspicitur, nec consideratur diminutio sequens, uel incrementū. Alex.

Idem lib. xviij. ad edict. prouin. LXXIII.

I N quantitate patrimonii exquirenda * visum est, mortis tempus l spectari. qua de causa si quis centum in bonis habuerit, & tota ea legauerit: nihil legatariis prodest, si ante aditam m hæreditatem, per seruos hæreditarios, aut ex partu ancillarum hæreditariarum, aut ex fœtu pecorum n tantum accesserit hæreditati, vt centum le-

f Potest hæres. Secus in testatore: vt supra, eod. l. quod de bonis. §. fi.

g Præstarentur. Ab emptore, vel sibi qui tenetur obligatus: vt C. de hære. vend. l. 2. Accur.

h Lata. Aliàs data. & ita in libro domini mei.

i Deminuat. Sic ī. de pact. l. pactum. & C. locati. l. emptorē.

Q Vantitas. CASVS. Cum habetur ratio l. Falc. debet æstimari quantitas patrimonij, vt sciatur quātū debet detrahi de legatis nomine Falcidiæ, & certè quātitas patrimonij æstimatē non solum deducto ære alieno, sed etiam deducto eo, quod impenditur per hæredem causa explicandarum venditionum faciendarum propter soluendum æs alienum: puta quia dedi proxenetæ xx. solidos, vt faceret eum vendere tam hæreditariam. Viui.

k Venditionum. Quæ fiunt pro debitis explicandis, & facit C. de iure deliberandi. l. finali. §. in computatione.

I N quantitate. Vide hunc casum per te propter nimiam prolixitatem.

l Mortis tempus. Sic ī. eo. l. in ratione. in prin. & Inst. eod §. pe. quandoque tamen tempus aditæ hæreditatis: vt supra, eod. l. cum quo. & infra, eod. l. si creditor. quandoq; etiam post, vt statim dicam.

m Si ante aditam. Quandoq; prodest etiam post aditam: vt si fructus prouenerunt ex legato relicto sub cōditione ante conditionem. vt ī. eo l. quod de bonis. §. fructus. & J. ad Treb. l. mulier. § si hæres. Idem contingit ī. e. l. in ratione. 1. §. 1. & ī. e. l. 1. §. id quod. Item & econtra. ī. eo. l. in l. Falcidia placuit. sed dic vt ibi.

ADDITIO. Dic vt ibi in legato conditionali, vbi per cautionem tantum fit explicatio. sed quando est debitum, vel creditum conditionale, tunc potest vtroq; modo fieri: vt infra, proxi. §. & ratio est, quia placuit sic facere secundum Bartolum.

n Pecorum. Nec est contra quod dicit infra, eodem. l. qui

† P. Fl. improbat: & tunc iuxta illā lectu. interpretatio fortè facienda esset, improbat. i. valde p̄bat, seu cōprobat ad nota. p Mandol. I Gl. Facul. §. Habita. in ver. in officiū versus fi.

* Aliàs, in vsusfruct⁹ legatum.

† Iuxta hoc Cic. acti. 2. in Verrem. Quod mihi lex mea causa dat, eo mihi non vti licebit. & alia multa in eandē sententiam.

* Sic in P. Pl. Haloā. autē scripsit, visum est.

gatorũ nomine erogatis, habiturus ſit hæres quartam partem: ſed neceſſe eſt, vt nihilominus quarta pars legatis detrahat. Et ex diuerſo, ſi ex centum lxxv. legauerit, & ante aditã hæreditatẽ in tantũ decreuerint bona, incendiis fortè, aut naufragiis, aut morte ſeruorum, vt non plus quam lxxv. vel etiam minus relinquatur: ſolida b legata debẽtur. Nec ea res damnoſa eſt hæredi, cui liberum eſt nõ adire c hæreditatem. Quæ res efficit, vt neceſſe d ſit legatariis (ne deſtituto teſtamento nihil conſequantur) cùm hærede in portionem legatorum paciſci.

Si in hæreditate eſt debitum, uel creditum conditionale, & tractatur de imponẽda Falcidia, poteſt res dupliciter expediri: uel per ſolam cautionem prætoriam: uel per æſtimationem debiti, & crediti conditionalis, ſed hæc æſtimatio in legatis conditionalibus locum non habet: ſed ſola cautio interponitur. de legatis uerò in diem habetur conſideratio uelut de puris. ſola interuſurio medii temporis detracto: & ideo non fit æſtimatio, nec præſtatur cautio. h.d. uſque ad ſi. Alex.

Magna dubitatio fuit de ijs, quorum conditio mortis tempore pendet: id eſt, an quod ſub conditione debetur, in ſtipulatoris bonis adnumeretur & promiſſoris bonis detrahatur. Sed hoc iure vtimur, vt quãti ea ſpes obligationis venire poſſit, in *tantum ſtipulatoris quidẽ bonis accedere videatur; e promiſſoris verò decedere, vt cautionib. res explicari poteſt, vt duorũ alterũ fiat, aut ita ratio habeatur, tanq̃ purè f debeatur: aut ita tanquã nihil debeatur: deĩde hæres, & legatarij inter ſe caueãt, vt exiſtẽte conditione, aut hæres reddat, g quantò minus ſoluerit, aut legatarij reſtituant, quãtò plus cõſecuti ſint. Sed & ſi legata quædã purè, quædã ſub conditione relicta efficiant, vt exiſtẽte cõditione lex Falcidia locum habeat: purè legata cũ cautione redduntur. h Quo caſu magis in vſu eſt, ſolui quidem purè legata, perinde ac ſi nulla alia ſub conditione legata fuiſſent: cauere aũt legatarios debere, ex euentu cõditionis ꝙ amplius accepiſſent *redditũ iri. cuius generis cautio neceſſaria videt̃, etſi q̃buſdã ſeruis eodẽ teſtamento ſub cõditione libertas data ſit, quorũ pretia cõditione exiſtẽte bonis detrahunt̃. In diẽ relicta legata, alterius eſſe iuris palã eſt: cum ea oĩmodo tam ipſi legatario, q̃ hæredibus ei⁹ deberi certũ ſit. Sed tãtò minus erogari ex bonis intelligendũ i eſt, quantũ interea donec dies obtigit, hæres lucraturus eſt ex fructibus, vel vſuris. k Ergo optimũ quidẽ eſt, ſtatim ab initio ita teſtatorẽ diſtribuere legata, ne vltra dodrantẽ relinquat. ꝙ ſi exceſſerit quis dodrantẽ, pro rata portione per legẽ ipſo iure minuuntur. verbi gratia, Si is qui cccc. in bonis habuit, tota ea cccc. erogauerit: quarta pars legatariis detrahit̃. l ſi cccl. legauerit, octaua. Quòd ſi l. legauerit, habẽs xl. initio quinta, deinde quarta pars detrahi debet. Ante enim detrahendũ eſt, quod extra bonorũ † quantitatẽ eſt: deinde ꝙ ex bonis apud hæredem remanere oportet.

Illud tantũ in Falcidia imputatur quod capitur ex iudicio teſtatoris iure hæreditario, niſi teſtator in Falcidiã iuſſeris imputari: & ideo prælegata quatenus capiũtur à cohærede, nõ imputãtur in Falc nec id quod datur gratia conditionis implendæ, niſi fuerit hæreditarium. Alex.

Idem. li. iii. de le. ad edi præ. vr. LXXIIII.

Qvod autẽ dicit̃, ſi ex iudicio defuncti quartã habeat hæres, ſolida præſtãda eſſe legata: ita accipere debemus, ſi hæreditario iure habeat. Itaq; ꝙ quis legatorũ m nomine à cohærede acceperit, *in quadrantẽ ei non imputatur. Sed ſi ideo legatum n ei datum eſt, vt integra legata, vel fideicommiſſa præſtet: deneganda erit actio legati, o ſi lege Falcidia vti malit.

l. qui quadringenta. §. ſi. licet Io. eam intellexerit aliter: vt ibi dixi.

a Si ex centum. Id eſt ex patrimonio quod eſt centum, legauit lxxv. & ante &c.

b Solida. Id eſt, non deducta Falci. vt & ſupra eod. l. in ratione. ij. §. diligenter. ſic ſupra, de inſti. l. habebat. in ſi. non autem de ſuo, niſi hodie ſi non fiat inuentariũ: vt in auth. de hære. & Falc. §. ſi verò. col. j.

c Non adire. Sic ĩ. ſi quis omiſ. cau. te. l. ſi quis omiſſa.

d Neceſſe. Cauſatiua neceſſitas, non præciſa. ſic inſtit. de exhær. li. §. ne ergo.

e Videatur. Facit ĩ. de mino. l. 3. §. quis. & infra eo. l. quærebatur. & ſupra eo. l. cum Titio. & ĩ. eo. l. in lege Fal non.

f Purè debeatur. Scilicet, id quod valet ſpecies.

g Reddat. Id eſt, det. 1 vt ĩ. de ver. ſig. l. verbum reddendi.

h Redduntur. Id eſt dantur.

i Intelligendũ eſt. Statim. n. peti poſſunt pura legata, & hoc idem eſt in conditionalibus exiſtente conditione eorũ. ergo ſecundum hoc interim debet purũ legatum conditionale, vel in diem excedere in eo, quod nomine Falci. præſtandum eſt, in quantum excedit emolumentum: vt infra eadem l. qui quadringenta. Azo.

k Vſuris. Nõ enim vſuræ, vel fructus eõ putãtur in Falcidiã hæredi, licet hoc quidam dixerunt malè intelligentes legem, quæ eſt infra eod. l. qui quadringenta. §. fin. & ibidẽ not. Accur.

l Detrahitur. In iſtius caſibus non ſic contribuuntur legata. & duo not. ĩ. e. l. Neſennius. §. 1. Tertius ĩ. ſi quis omiſ. cauſ. teſta. l. quis autem. Azo. & facit inſti. eodem. in ſi. & ĩ. eo. l. Plantius. & l. pœnales. §. annua.

m Qvod autem. Legatorum. id eſt, prælegatorũ. & facit ĩ. eo. l. Neſennius. & ĩ. ad Trebel. l. deducta. §. nõ mis.

n Legatum. Id eſt, prælegatum eſt à cohærede. & continua l. ſeq cum iſta.

o Legati. id eſt prælegati. Accur.

1 Et ſic eõ poſitũ ꝓ ſimplici, prout etiã per Mandoſ. in Gl. Facul. §. ſanè, in ver. obtinebat.

2 Et ſic ſimplex ꝓ cõpoſito Mãdoſ. in Gl. Facul. in ꝑal le. §. ſanè in ver. obtinebat.

* In P. Fl. redditu iri. Anto. Aug. lib. 1. Emẽ. c. 4.

* In, non eſt in P. F.

† Collige ex hoc textu nõ detrahi neceſſaria, maximè ꝓ ſunere imp. Bart. in l. 2. §. de imp. in ſi. §. ĩ. eo. titu & per Ang. ibid.

* In P. Fl. in quadrãtem ei nõ imputabitur. Ex li. xl. Dige. Iuli. Marcell⁹ ſed ſi ideo. &c.

Calus libro iij. de legat. ad edictum prætór. vrbani. L X X V.

Id autem, quod conditionis implendæ causa vel à cohærede, vel à legatario, vel à statulibero datur, in Falcidia non imputatur; [a] qa mortis causa capitur. [b] Sanè si à statulibero peculiares numos accipiat: pro sua parte [c] quadrãti eos imputare debet: quia pro ea parte non mortis causa capere, sed hæreditario iure eos habere intelligitur: Qua ratione placuit legata, quæ legatarij non capiunt, cùm apud hæredes subsederint hæreditario iure apud eos remanere intelligi: & ideo quadranti imputãda. nec quicquã interesse, vtrum statim ab initio legatum non sit: an quod legatum est remanserit. [d]

Ratio legis Falcidiæ in singulis hæredibus locum habet, ideo vnus detrahit illam si est grauatus, licet alter nihil detrahat: & si portio non grauata accedat grauatæ, prodest legatariis, secus ecõtra. h. d. cum l. seq. Alex.

Idem libr. xviij. ad edict. prouin. L X X V I.

In singulis hæredibus rationem legis Falcidiæ componendum esse, non dubitabitur: & ideo si Titio, & Seio hæredibus institutis, semis hæreditatis Titii exhaustus est, Seio autem quadrans totorũ bonorũ relictus [f] sit, competit [g] Titio beneficium legis Falcidiæ.

Idem libro iij. de lega. ad edictum prætoris vrbani. L X X V I I.

Quòd si alterutro eorum deficiẽte, alter hæres solus extiterit, vtrũ perinde ratio legis Falcidiæ habenda sit, ac si statim ab initio is solus hæres institutus esset: [h] an singularum portionũ separatim causæ spectãdæ sunt? Et placet, si eius pars legatis exhausta sit, qui hæres exiiterit: adiuuari legatarios per deficientem partem: quia ea non est legatis onerata: [i] quia & legata, quæ apud hęredem remanent, efficiunt vt cęteris legatariis aut nihil, aut minus detrahatur. [k] Si verò defecta pars fuerit exhausta, [l] perinde in ea ponendam rationem legis Falcidiæ, atq; si ad eũ ipsum ptineret, à quo defecta [m] fieret.

[a] Id autem. Nõ imputatur. imò videtur imputari: vt s. de inof. test. l. Papinianus. §. si cõditioni. cõtra. Sol. secundum Azo. hic sa quarta iure institutionis. ibi iure naturæ: vel dic vt ibi. Item arg. contra. s. eo. l. si pupillus. sed ibi vt debitum magis accipit hæres. & facit C. faml. erc. l. filium.

[b] Capitur. Nõ hæreditario iure. ad quod suprà lege proxima. Accursius.

[c] Pro sua parte. Id est pro eo, quod accipit, & totum quod accipit, videtur accipere, scilicet iure hæreditario, licet in specie contra: vt s. de lega. 2. l. cum pater. in prin. secundum Ir.

[d] Remanserit. Facit supra, eo. l. ex asse. & l. non est. & l. sequẽ. Accursius.

In singulis. Casus. Instituí mihi hęredem Titium, & Seium: & à Titio reliqui tot legata quibusdam, quod exhausi semissem hæreditatis meæ, in qua instituerã eundẽ Titium: ita quod non remaneret dicto Titio quarta dicti semissis solutis dictis legatis: a Seio autem reliqui similiter legata, sed non tot, quin remaneret ei integer quadrans totorũ bonorum, quæ sunt in sua parte, id est, semissis, in quo fuit institutus certè competit Titio beneficium l. Falci. & non Seio: quia non est ei necesse. nam non dubitabimus rationem Falc. computandam esse in singulis hæredibus: & hæc vera sunt, quando Titius, & Seius adiuerũt hæreditatem: sed si alter eorũ nõ adeunte, alter hæres solus extiterit: nũquid perinde ratio l. Fal. habenda sit, ac si statim ab initio is solus qui adiuit, hæres institutus esset: an sint spectandæ separatim causæ singularum portionum, id est, portionis Titij, & portionis Seij, quas ambas habet ille eorum solus, qui adiuit. s. vt in qualibet dictarum portionũ per se habeatur ratio l. Fal. & certè si Seij pars legatis exhausta sit, qui hæres extiterit, alio non adeunte, adiuuabuntur legatarij per deficientem partem non grauatam: quia ea pars deficiens nõ est legatis onerata: & est ratio, quare debeant iuuari legatarij per partem non grauatam: quia & legata, quæ apud hæredem remanent aliqua de causa, ita quòd non soluuntur aliquibus legatarijs, efficiunt, vt cæteris legatarijs aut nihil, aut minus detrahatur nomine Falcid. eadem ergo ratione portio cohæredis non grauata, & defecta debet facere, vt legatis relictis ab eo, qui solus extitit hæres, aut nihil, aut minus detrahatur nomine Fal. si verò defecta, siue non adita pars fuerit exhausta legatis, perinde in ea ponenda est ratio l. Fal. atq; si ad eum ipsum pertineret, à quo defecta fieret. fecit enim eã defectã ex eo, quòd eam non adiuit: quo casu si ad eũ ipsum pertineret, sine dubio ponenda esset in ea ratio legis Falcid. vt dictũ est. & h. d. cũ l. sequenti. Viuia.

[e] Semis. Id est pars Titij exhausta. Accursius.

[f] Relictus. Id est, remãsit, id est tres vnciæ, & sic suus semis non est exhaustus.

[g] Competit. Vt s. eo. §. fi. & i. eo. l. In ratione. 1. §. si filio. Sed cõtra j. tit. 1. l. 1. §. Marcellus. solut. vt ibi. Accur.

[h] Quod si alterutro. Institutus esset & sic in casu nostro s. superioris l. nõ esset locus Falcidiæ cũ quartam haberet.

[i] Onerata. Pars deficientis. Accur.

[k] Detrahatur. Vt s. eo. l. id autem. in fine. ergo à simili portio cohæredis defecta debet facere, vt legata ab eo relicta, qui solus hæres extitit, in totum petantur, secundum Io.

[l] Exhausta. Hoc idem si ex pupillari substitutione cohæres pupilli à pupillo hæres extiterit. nam quę relicta sunt à pupillo, non augentur propter partem cohęredis succedentis: vt i. eod. l. in ratione. 1. §. quæsitũ. sed relicta institutione ab hærede succedente, augentur: vt j. e. l. qui fundum. §. fin. & §. qui filiũ. si aũt ex vulg substitutione quis sui cohęredis partem vendicat, Indistincte augentur legata, siue pars defecta fuerit onerosa, & augetur per non defectã. siue non defecta augetur per defectam, vt sit omnium legatorũ contributio: vt j. eo. l. qui fundũ. §. qui filiũ. 1. respon. nisi testator ab vno reliquerit nominatim legata, vt nõ præstarentur ab alio, vt probatur s. e. l. 1. §. interdum. in fi. §. & s. de le. 1. l. licet. Et no. q licet legata relicta à pupillo instituto hærede non augeantur propter partem succedentis pupillariter: vt dixi: tamen augentur ea: quæ à substituto in pupillari substitutione sunt relicta. in hoc enim differt cohæres ab extraneo: vt s. de vulg. subst. l. cohæres. & s. e. l. in rõne. §. fi. Azo.

[m] Defecta fieret. In Trebellianica quarta esse videtur

videtur: vt C.ad Trebellia.l.non iustam. in fine. Vel ibi non poterat retinere, sicut nec instituta, quia fuerat coacta. & facit supra, eodem.l.prima.§.si cohæredis.& l.in ratione.§.penultimo. & lex, si pupillus.§.finali. Accursius.

In duplicibus. CASVS. Filiũ meum Titium impuberem institui mihi hæredem: & ab eo legata reliqui: & substitui ei Seium pupillariter, & ab eodem substituto legata quibusdam reliqui, & decessi: tractatur nunc de lege Falcidia circa hæreditatem meam. Et circa hoc potest quæri de duobus: scilicet de substantia patrimonij mei, & de cõtributione legatorũ relictorum ab impubere, & ab eius hærede, siue à substituto eius. In primo casu inspicitur id, quod ego testator mortis tempore in bonis habebam: vt secundum illam inspectionem videatur, an sit locus legi Falcidiæ, vel non. nec ad rẽ pertinet, si postea acquisita sint bona dicto meo filio impuberi, vel econtrario diminuta sint de bonis meis: quia semper inspicitur illud, quod erat in bonis tempore mortis meæ. In secundo casu scilicet cum de contributione legatorum quæritur viuo dicto meo filio impubere, à quo impubere petunt legata illa legatarij, quibus ab eo impubere legani: contribuuntur in vnum iam ea legata, quæ in primis tabulis relicta sunt per me à dicto impubere, quàm ea, quæ in secundis tabulis relicta sunt per me à dicto substituto impuberis, scilicet vt appareat quantum ab impubere in patris tabulis sit relictum. & per consequens sciatur, vtrum nunc habeat in eis locum Falcidia, vel non: & si quidem in eis habeat locum Falcidia, desalcentur. Si autem non habeat locum in eis Falcidia, soluantur integra legatarijs per impuberem, & eius tutorem: & legatarij caueant de restituendo quicquid apparuerit eos accepisse vltra, quam liceret eis accipere per legem Falcidiam, apparuerit dico adueniente conditione tacita legatorum à dicto substituto relictorum, id est, mortuo impubere in pupillari ætate. ita enim talis, vt dictum est, debet fieri dicta contributio: scilicet cum reliqui legata ab hærede filij mei.l.à dicto eius substituto: sicut fieret, si ab impubere, vel alio meo hærede reliquissem quædam legata purè, & reliquissem ab eodem quædã legata sub alia conditione quæ fuit cõditio legatorum à dicto substituto relictorum: puta sub conditione si nauis ex Asia venerit. legata enim à dicto substituto sub tacita conditione videntur relicta: vt dis.l.l.si moreretur impubes in pupillari ætate. quo casu, id est, si à meo hærede reliquissem legata purè, & sub conditione, sine dubio deberet interponi dicta cautio per legatarios. non autem cõtribuuntur in vnum dicta legata relicta ab impubere, & ab eius substituto, vt præstentur per impuberem legata relicta à substituto: vel vt per Falcid. desalcentur dicta legata à substituto relicta: sed vt cautio per legatarios interponatur de eo restituendo, quod amplius, quàm per legem Falci. licuerit, accepisse eos ex post facto constiterit.

Augmentum, vel diminutio bonorum contingens penes pupillum, non minuit, nec auget legata relicta à pupillo, vel à substituto: & omnium legatorum fit contributio. Alex.

Idem lib.xviij.ad edict. prouin. LXXVIII.

IN duplicibus [a] testamẽtis siue de patrimonio [b] quæramus, ea sola substantia spectatur, quã pater, cũ moreretur, habuit. nec ad rẽ pertinet, si post mortẽ prĩs filius vel acquisierit [c] aliqd, vel deminuerit, siue de legatis quæramus, [d] tam ea, q̃ in primis, quã ea, q̃ in secundis tabulis relicta sunt, in vnum contribuuntur: tanquã si & ea, quæ à filij hærede reliquisset testator, à suo filio herede sub alia cõditione legasset. [e]

[a] In duplicibus. Hoc est in quo est institutio, & pupillaris substitutio: quæ videntur duo testamenta: vt supra, de inoffi. testa.l.Papinianus.§.sed nec impubesis, vel quod verius est, vnum est testamentum [1] duarum hereditatum, vt Inst.de pup.subst.§.igitur. & s.de vulg. subst.l.patris & filij.

[b] De patrimonio. L. propter æs alienum soluẽdum: imò propter legata, quæ non soluuntur nisi prius detracto ære alieno ex bonis, quę habuit tempore mortis testatoris. si verò ad legata non habetur respectus, sed ad æs alienum tantum, illud ex bonis vndecunque, & quandocunq; soluitur à filio hærede existente suo patri, secundũ Ioan. sed ad primam positionem potest induci Insti.de here.quali.& diffe.§.1.

[c] Acquisierit. Sic s. e.l.pater.§.fi. Accur.

[d] Quæramus. Habeat locũ Falcidia, vel non: & tunc tempus mortis inspicitur considerata quantitate bonorum, quæ erat tempore mortis patris: & considerat is legatis paterni, & pupillaris testamenti. non autem quæ postea in vita pupilli sunt aucta, vel minuta, tollit, vel inducit Falcid. vt hic, & supra eod.l.in ratione.§.quod vulgo. & facit infra lege proxima, & quod nota. supra lege proxima.

[e] Legasset. Quo casu fit contributio: vt supra, eodem lege, in ratione.§.quæsitum. in fine §.

[1] Quæro an testator assignãdo bona plurib. dicatur testari, vel codicillari. vide ad longũ in l. quoties. g d. Bal. s. col. versi. quæro an testõr. C. de hæred. institut. & glo. idẽ in ver. diuidit.

Pupillariter substitutus grauatus potest Falcidiam retinere, licet alius substitutus non sit grauatus. Bart.

Idem lib.iij.de le.ad edi. prætio.vr. LXXIX.

SI is qui quadringẽta in patrimonio habebat, filio impubere hærede instituto ducenta legauerit, eiq; Titium, & Seium hæredes substituerit, & à Titio centum legauerit: videamus quid iuris sit, si nondum solutis legatis pupillus decesserit, & ob id ea le-

Si is qui quadringenta. CASVS. Caius habens patrimonium quadringentorũ, & habẽs filiũ impuberem, instituit sibi hæredẽ dictum suum filium, & ab eo quibusdã ducenta legauit, & eidẽ suo filio substituit pupillariter Titium, & Seium, & à dicto Titio substituto legauit quibusdã alijs centum, & decessit dictus Caius, & postea decessit pupillus in pupillari ætate, nondum solutis legatis à se relictis: & propterea legata ab impubere relicta, id est, dicta cc. vterque debet soluere, id est, Titius, & Seius substituti. vnde videndum est, quid iuris sit circa l.Falc. in personis dictorum duorum substitutorum. & certè solus hæres, siue substitutus Titius prædictus vtetur lege Falc. non autem dictus Seius. nam cũ cc. ex hæreditate pupilli ad eum Titium pertineant: nomine legatorũ centum debet legatarijs ex ducẽtis, quæ pupillus debebat eisdem legatarijs, & cẽtum debet ipse Titius, quæ ipse Titius dare iussus est. itaque deducta quarta per eundem Titium ex vtraq; quantitate.l.ex dictis ducentis, habebit idem Titius quinquaginta: in persona vero prædicti Seij, qui erat vnus de substitutis, & non erat grauatus in secundis tabulis aliquid præstare, lex Fal. non interuenit: cum ad eũ pertineant cc. ex hæreditate pupilli: & cum ex ducentis, quæ à pupillo relicta sunt, debeat idem Seius nomine legatorũ c. & non plus: & sic habet medietatem suæ partis, nedũ quartam. si autẽ pupillus prædictus antequã decedat, soluat à se relicta, id est, integra cc. debent curare tutores eiusdem pupilli, vt caueant legatarij de restituendo, si quid appareat eos accepisse vltra, quàm eis licet per legem Fal. accipere: appareat dico eo tempore, quo

quo dictus Titius substitutus debet soluere c. à se relicta in secun. tab. solum autẽ cum vendicabit sibi locũ substitutio pupillaris. i. cum morietur pupillus in pupillari ætate, committetur hæc stipulatio propter prædictum Titium substitutũ solum: quia vendicante sibi locum substitutione pupillari, nõ inuenitur, quòd possit habere idẽ Titius nisi quartam de c. à se relictis, non autẽ quartam totius suæ partis hæreditatis, quæ sua pars erat ducenta, vt dictum est, sed propter pupillũ prædictum non cõmittitur hæc stipulatio, nec etiam propter Seium alium substitutum: quia ipse habet medietatem suæ partis: vt dictum est. Viuianus.

[a] Vtrique. Substituti. Accursius.

[b] Solus. Incipit respondere. Accur.

[c] Cum enim. Probat quod dixit. Acc.

[d] Centum. Subaudi &c. quæ ipse &c. sed certè imo cc. ab eo fuerunt relicta. Sed dic quod detrahit, quod vltra quantitatẽ honorũ est: vt s. eo. l. in quantitate. §. fi. & sic cũ cc. tantum habeat de hæreditate pupilli: quod vltra grauatur, pro nihilo est: sed de hoc detrahitur Falcidia: vt hic dicit. Accur.

[e] Vt caueãt legatarij. Scilicet reddere quãto plus accipiũt quàm eis liceat per Falc. quæ stipulatio, licet pupillo non cõmittatur tamen substituto committitur: vt & supra, eod. l. is cui. & facit infra, eo. l. reperitur. & infra, titu. t. l. 1. in prin. & supra, eod. l. in ratione. §. quod vulgò. & infra, de priuileg credito. lege si paterfamilias.

gata vtrique [a] deberent? Solus [b] hæres Titius vtetur lege Falcidia. Cùm enim [c] ducenta ex hæreditate pupilli ad eum pertineant, ducenta legatorum nomine debet: centum [d] ex ducentis, quæ pupillus debebat: centum quæ ipse dare iussus est. Itaq; ex vtraq; quantitate quarta deducta, habebit quinquaginta. In persona verò Seij lex [...]idia non interuenit: cùm ad eum ex hęreditate pupilli ducenta pertineant; & debeat legatorum nomine centum ex ducentis, quæ à pupillo relicta sunt. Quod si pupillus soluat legata: debent curare tutores pupilli, vt caueant legatarij. [e]

Legata indiuidua defalcantur præstita parte æstimationis.

Quædam legata diuisionem non recipiunt: vt ecce legatum viæ, itineris, actusve. ad nullum enim ea res pro parte potest pertinere. Sed & si opus municipibus hæres facere iussus est, indiuiduum [f] videtur legatũ. Neque enim vllum balineum, aut theatrum, aut stadium [g] fecisse intelligitur, qui ei propriã formam [h] (quæ ex consummatione contingit) non dederit. Quorũ omnium legatorum nomine, & si plures hæredes sint, singuli insolidũ tenentur. [i] Hæc itaque legata, quæ diuiduitatem non recipiunt, tota ad legatariũ pertinẽt: sed potest hæredi hoc remedio succurri, vt æstimatione facta legati denuntiet [k] legatario, vt partẽ æstimationis inferat, si nõ inferat: vtatur aduersus eum exceptione doli mali.

Quædam legata. CASVS. Legaui tibi per meum fundum viam, vel iter, vel actum. nunquid ex his legatis potest detrahi Falcid. Et videtur q; non: quia hæc legata non recipiunt diuisionem. vnde tota ad legatarium pertinent: verũ tamen hæres potest sibi hoc remedio succurrere, scilicet vt ex his habeat Falci. vt scilicet faciat æstimari iuste dicta legata diuisionem non recipientia. & denuntiet legatario, vel legatarijs, vt inferat legatarius eidem hæredi quartam partem æstimationis legati propter Falcid. & si legatarius non inferat vtatur hæres aduersus eum legatarium legatum petentem exceptione doli mali, & idem dico si hæres iussus est facere opus aliquod municipibus Bonon. puta balineum, vel theatrum, vel stadium. nam & tale legatum videtur indiuiduum, neque hæres intelligitur fecisse aliquod prædictorum trium, nisi ei dederit propriam formam: quæ forma contingit ex consummatione eiusdem operis: & nomine omnium prædictorum legatorum omnes, & singuli hæredes insolidum tenentur. secus autem est, si legaui vsumfructum. nam cum diuisionem recipiat, bene potest de eo directè Falcidia detrahi: & ita recipit diuisionẽ vsusfructus, vt si duobus fuerit legatus, pertineant partes eius ad singulos eorum ipso iure. Quid si legaui vxori meæ dotem suam, quã mihi dederat? Certè non poterit hæres de ea detrahere Falcid. quia suam rẽ videtur mulier recipere. Sed & si legaui vxori meæ, quicquid eius causa emi, & paraui, expressum est nominatim in ipsa lege Falcid. vt hæ quoque res emptæ, & paratæ per me nomine vxoris meæ essent, extra modum legis Falci. ita quod de eis non possit detrahi Falci. hoc dicit. eum l. seq. Viuianus.

Idem libr. xviij. ad edict. prouincia. LXXX.

[*] SI vsusfructus [l] legatus sit, venit in computationẽ legis Falcidiæ. nam diuisionem recipit. adeò vt si duobus legatus fuerit, ipso iure ad singulos partes pertineant. Dos legata extra rationem legis Falcidiæ est, [m] scilicet quia suam rem mulier recipere videtur. Sed & de ijs quoq; rebus, quæ mulieris causa emptę paratę essent, [n] vt hæ quoque extra modum legis essent, nomina tim ipsa Falcidia lege ex-

[*] In P. Fl. scipit, Sed vsusfruct9 legatus venit in cõputationẽ &c.

[f] Indiuiduum. Ad hoc j. de verb. obl. l. stipulationes non diuiduntur. in princi. & l. 2. in fin. & ã. de ser. l. viæ. Accur.

[g] Stadium. Expone vt Institut. de rerum diuisio. §. vniuersitatis.

[h] Formam. Sic infra, de noui oper. nũ. l. stipulatio. §. opus. & infra, de verbo. significa. l. ædificia. §. perfecisse. Sed argu. contra supra, de auro & argen. lega. l. & si non sunt. §. quid ergo. Accursius.

[i] Tenentur. Vt ã. fami. ercis. l. hæredes. §. an ea.

[k] Denuntiet. Et sic saluat totum protestando de æstimatione. & facit ã. eod. l. t §. si vsusfructus. & §. sed opera. & s. eo. l. lineam. in fi. de leg. 2. l. cum filius. in prin. imo etiam quandoque diuiduum propter indiuiduum æstimatur: vt s. eo. l. si fundus mihi.

ADDITIO. Doctores dicunt contrarium: quia potest opponere exceptionem doli: sed si esset verum quod dicit ista gloss. consequitur iure actionis secundum Bartolum.

[l] SI vsusfructus. Continuatur superiori. & facit ã. e. l. t. §. si vsusfructus. & ã. de vsufr. l. 5. Accur.

[m] Falcidiæ est. Hoc dic vt ã. eo. l. cum dotem. Sed arg. contra ã. de leg. 2. l. si creditori. in fi. sed dic vt ibi.

[n] Paratæ essent. Hoc expone vt ã. de legat. 2. l. hoc legatum

legatum. & l. sequenti.

a Expressum est. Hoc ideo, quia in eis tenuit donatio vsq; ad vires dotis ad iustentandum mulierem, tenuit dico, ne possit reuocari, licet non vi possit peti: vt ff. de dona. inter vir. & vxo. l. ex annuo. & l. si id quod. §. fin. & l. si stipulata. secus in alijs donationib. quæ ipso iure nullæ sunt: vt C. eo. l. in donationibus. Accur.

pressum est.a

Debitor sibiipsi in totum dicitur esse soluendo, sed quo ad alios æstimatur solummodo quantum exigi potest ab eo, & quantum residuum vendi potest. Alexander.

Vlpianus lib. viij. disputatio. LXXXI.

Quærebatur, cùm is, qui solum in nomine quadringenta in bonis habebat, ipsi debitori liberationem, Seio autem quadringenta legauerit: si debitor vel soluendo non sit, vel centum facere possit: quantum quisq; habeat interuentu legis Falcidiæ. Dicebam, legem Falcidiam ex eo,

Quærebat. CASVS. Quamuis hæc lex videatur difficilis, tamen si bene inspiciatur, satis erit plana. ponatis ergo ita eius casum: Titius non habens in bonis nisi quadringenta, quæ debebat ei Caius: fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Sempronium: & dicto suo debitori legauit liberationem. Seio autem amico suo legauit quadringenta, & postea decessit dictus testator. modo quæritur, cum Falcidia locum habeat in hæreditate sua paupere, quorum quilibet dictorum legatariorum habere debeat, siue dictus debitor, idemq; legatarius liberationis non est in aliquo soluendo, siue sit soluendo in parte tantum, puta in centum, siue in totum satisfacere possit. & huic quæstioni non respondet nunc, sed plenè respondebit in ea. l. §. cum igitur. Interserit quædam vsque ad dictum §. quæ bene faciunt ad solutionem dictæ quæstionis: & dicit, quòd lex Fal. quando vendicat sibi locum in aliquo casu, tribuit hæredi quartam ex eo, quod relictum est ex hæreditate in qua ipsa Fal. locum habet, & residuum dodrans debet distribui inter legatarios. & si inueniatur in hæreditate in qua habet Falc. locum, & in qua nihil est aliud præter nomen, pone aliquis debitor, qui pro parte tantum sit soluendo, & cui liberatio non sit à testatore relicta: eius quod exigi potest ab eo, pro rata fit distributio inter hæredem, & legatarios, scilicet, vt hæres habeat quartam: & legatarij tres partes: de residuo autem debiti, quod nō potest facere debitor, est facienda venditio: nisi id demum de dicto residuo in hæreditate computetur, quanti potest distrahi nomen, id est, pars nominis, in qua nō est soluendo dictus debitor, non autem tantum cōputetur in hæreditate, quantum continetur in dicta parte nominis, in qua debitor non est soluendo. si vero liberatio soli sit relicta debitori, qui non est soluendo, ipse sibi soluendo videtur, & quod ad se attinet, diues est: & ita valet ei legatum liberationis in totum. nam & si mortis causa accepto feratur ei, quod debet ita simpliciter, libero te per acceptilationem de eo, quod mihi debes: cū deberet cccc. ponamus. & nihil facere posset: quadringenta videbitur cepisse ex dicta acceptilatione mortis causa facta, licet nihil habere possit. nam si soli ei liberatio est relicta per dictam acceptilationem, ita quod alicui alij non fuit aliquid relictū de eo, quod ipse debitor debebat testatori, videtur sensisse plenā liberationem, quamuis nihil facere possit de eo, quod debebat. & ideo si habeat locum lex Falc. debet hæres eum liberare in ccc. per accepti. & residua centum debent durare in obligatione. & si quid cœperit posse facere, exiget ab eo hæres vsque ad c. tantum: & idem erit dicendum, si dictus debitor quadringentorū, de quo dictum est à versi. sed cum debiti &c. vsque huc, sit expresse liberatus per accept. de quadringentis quæ debebat ita dicendo per testamentum qui volebat eum liberare, libero te per acceptilationem de cccc. quæ mihi debes. nam & in hoc casu quadringenta videtur cepisse ex dicta acceptilatione mortis causa facta, licet nihil facere possit: & ideo si habeat locum lex Fal. debet hæres eum liberare in ccc. per acceptilationem, & residua centum debent durare in obligatione: & si quid cœperit posse facere, exiget ab eo hæres vsque ad centum tantum: vnde eleganter & bene dicitur acceptilationem aliquo de prædictis modis factam in pendenti fore: vt si quidem tempore mortis illius, qui liberauit debitorem suum prædictum per acceptilationem causa mortis, inueniantur in bonis dicti debitoris quadringentorū integra quadringenta valeat acceptilatio in ccc. & c. habeat hæres de quadringentis: si verò aliquid inueniatur in bonis testatoris, quod suppleat hęredi quadrantem: & cccc. integra: proficiet dicta acceptilatio debitori. Si autem iste idem debitor quadringentorum, qui liberatus est per acceptilationem, potest facere centum tantum, necesse habebit refundere hæredi centum pro quadrante: & hoc ideo, quia sibi soluendo est in reliquis trecentis, licet non possit facere nisi centum. Cum igitur dictus debitor, de quo proximè dixi, sibi soluendo sit, id est, esse præsumatur quantum ad suum præiudicium: licet in veritate non sit soluendo in aliquo, vel in centum tantum: eueniet vt possimus soluere quæstionem propositam in principio huius l. qui casus fuit talis. Titius non habens in bonis nisi cccc. quæ debebat ei Caius: fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Sempronium, & dicto suo debitori legauit liberationem. Seio autem amico suo legauit cccc. & postea decessit dictus Titius testator. vnde quæsitum fuit in principio huius l. quantum quilibet legatariorum prædictorum habere debeat Falcidia locum habente, siue dictus debitor quadringentorum est in totum soluendo, siue in parte, puta in centum, siue in nihilo: & dicit, quod si dictus debitor est soluendo in dictis quadringentis totis, hæres debet habere de eis centum pro quarta sua, siue Falcidia: & trecenta debent diuidi inter dictum debitorem, & Seium, cui legata fuerunt quadringenta, scilicet vt quilibet eorum habeat centum quinquaginta. Si verò debitor prædictus possit facere partem de quadringentis, puta centum tantum, hæredi seruanda est quarta ex secto, id est, ex eo quod à dicto debitore seruari potest, id est, ex dictis centum & tres partes de dictis c. id est, lxxv. debet habere Seius, cui legata sunt quadringenta. iudex ergo faciet, vt centum, quæ præstare potest debitor, diuidantur in quatuor partes, & tres partes de illis quatuor partibus factis de centum prædictis debent habere legatarij, id est, Seius legatarius, cui fuerunt legata cccc. hæres autem debet habere quartam partem de dictis centum: id est, xxv. Debitor autem prædictus qui soluendo non est, nisi in c. debet compensare secum c. quinquaginta de illis trecentis, in quibus non est soluendo: de residuis autem centum quinquaginta de dictis trecentis quæ exigi non possunt à dicto debitore, debet fieri venditio nominis: & illud quod accipietur ex venditione dicti nominis de c. quinquaginta, repræsentatur hæredi, & dicto Seio legatario quadringentorum, quasi solum in bonis fuerit: puta de dicto nomine de cl. accepta fuerunt per venditionem. l. tantum. illa certe tantum reputantur hæredi, & Seio legatario: & non c. superflua, scilicet vt de illis quinquaginta habeat hæres quartam, & dictus Seius legatarius tres partes. illa enim l. sola videntur esse in bonis

quod refici [a] ex hæreditate posset, quartam hæredi tribuere: residuum dodrantem inter legatarios distribuere. Quare cùm nomen minus soluendo est in hæreditate: eius quod exigi potest, pro rata fit distributio: residui venditio [b] facienda est, vt id demum in hæreditate computetur, quanti nomen distrahi potest. Sed cùm debitori [c] liberatio relinquitur: ipse sibi soluendo videtur, & (quod ad se attinet) diues est. [d] quippe si ei mortis [e] causa acceptò feratur id, quod debet, quadringenta cepisse videbitur: licet nihil facere posit, sensisse [f] enim liberationem plenam videtur, quamuis nihil facere possit, si soli [g] ei liberatio relicta est: & ideo Falcidia interueniente, trecenta acceptò illi ferri [h] debent, residua centum durabunt in obligatione: & si quidem facere posse cœperit, exigentur ab eo duntaxat vsque ad centum. Idemq; erit [i] dicendum, & si mortis causa acceptò ei [k] quadringenta ferantur. Vnde eleganter dicitur, acceptilationem in pendenti [l] fore, vt si quidem mortis tempore quadringenta tota inueniantur, [m] in trecentis valeat acceptilatio. si verò præterea [n] aliquid inueniatur, quod quadrantem suppleat: hæredi in quadringentis acceptilatio proficiet: Quòd si debitor iste quadringentorum duntaxat centum facere potest: quia sibi soluendo est, necesse habebit centum refundere. [o] Cùm igitur [p] debitor [q] sibi soluendo sit, eueniet, vt si hærede aliquo instituto, ipsi debitori liberatio, & alij quadringēta legata sint: si quidem soluendo sit debitor, centum quinquaginta ex trecentis retineat: alia centum quinquaginta legatario præstentur: hæres centum habeat. sin verò centum tantùm facere possit, hæredi ex refecto [r] quarta seruanda est. sic fiet, vt centum, quæ præstari possunt, in quatuor partes diuidantur.

Tres *partes [s] ferant legatarij: hæres vigintiquinque habeat: debitor, qui soluendo non est, secum centum quinquaginta compenset: [t] de residuis centum quinquaginta, quæ exigi non possunt, venditio fiet nominis: idque, quasi solum in bonis [u] fuerit, repræsentetur. [x] Quod si nihil facere debitor potest: æquè in centum quinquaginta accepto liberandum esse: de residuo venditionem nominis faciendam Neratius ait: quod & nos probamus.

Si debitor peculiaris scribitur hæres: in imponenda ratione legis Falcidiæ habetur ratio quanti plurimi fuit à tempore mortis testatoris, vel aditæ hæreditatis. Bar.

Iulianus lib. xij. Digestorum. LXXXII.

SI creditor filij tui hæredem te instituerit, & legis Falcidiæ rationem ponas: peculij quan

---

nis, & non c. superflua. Si autem nihil potest facere dictus debitor, sin cl. sicut & in casu superiori dictum est, eum liberandum. de residuo autem, id est de ccl. facienda est nominis venditio: vt de eo quod ex venditione redigetur, habeat hæres quartā: & dictus Seius legatarius quadringentorum tres partes. & id quod redigetur ea dicta venditione nominis, repręsentatē dictā hæredi, & dictā legatario Seio: quasi solum in bonis fuerit, vt dictum est in superiori proximo casu: & hoc vult dicere hæc l. sicut mihi videtur. Viui.

Quærebatur. Duos casus principaliter ponit, licet responsa sint plura, scilicet quando debitori liberatio, & idem debitum alij: secundo quando soli debitori liberatio relinquitur. Accur.

a Refici. Id est, colligi, vel haberi ex nomine hæreditario, cum nihil aliud sit in hæreditate. Accur.

b Venditio. Facit supra eod. l. in quantitate. §. magna.

c Debitori. Soli: vt infra patet.

d Diues est. Sic ff. e. l. Nesennius. §. fi. & l. 1. §. si creditor. & ff. de lib. leg. l. si quis reum. §. huic. sed argu. contra ff. de reli. & sum. fu. l. sic pro rata §. fin.

ADDITIO: Dic secundum Bar. quod hic agitur de aliquo liberando: ibi de aliquo exigendo.

e Si ei mortis. Supra tit. legati, hic donationis causa mortis.

f Sensisse. Redit ad legata.

g Soli. Quia secus si vtrique reo debendi liberatio est relicta. Azo. & alter est soluendo, & alter non: vt infra ead. l. colligitur.

h Ferri. Aliàs fieri. & ita in libro domini Accursij.

i Idéq; erit. Redit ad donationem. & dic idem quod dixi in legato.

k Ei. Debitori à testatore. scilicet, nam in hoc differt à legato, quod ab hærede datur: vt instit. de leg. §. j. Acc.

l In pendenti. Sic ff. de do. inter vir. & vx. l. cum hic status. §. si autem. & dic acceptilationem scilicet, mortis causa factam.

m Inueniantur: Et nihil amplius.

n Præterea. scilicet vltra quadringenta.

o Refundere. Occasione Falcidiæ.

p Cum igitur. Redire vult ad primum casum legis.

q Debitor. Scilicet insolidum.

r Ex refecto. Id est ex eo, quod potest haberi ex nomine: quando statim aperuit, sic fiet.

s Tres partes. Nec caput libri, nec l. nec §. est hic: sed est pars legis superioris, sed ideo sic fuit resecata, quia per partes sic fuit liber inuentus. dic ergo tres partes de dictis c. scilicet lxxv. & dic legatarij, id est, legatarius: vt supra posuit, & statim patet. Acc.

t Compēset. Et sic habet totū suum legatum & alius non: sed hoc habere est quasi non habere: nec est nociuū alij.

u In bonis. Id est, ex dicta venditione nominis.

x Repræsentetur. Id est, accipiatur, & diuidatur inter hæredem, & inter dictū alium legatarium: & de hoc nil dubitur.

SI creditur. CASVS. Tu Titius habebas filiū habentem in peculio c. hic tuus filius contraxit cū Seio, & factus est debitor in c. vnde tu pater teneris dicto creditori de dicto peculio filij tui. postea

* Ineptè hic facta est diuisio huius capitis, cuius & Accursius meminit. Nam nec vllū eius vestigiū extat in P. Fl.

titas, quod aditæ hæreditatis [a] tempore fuisset, in quadrantem tibi imputabitur.

Si propter neglıgentiam tutoris pupillus non sensit damnum, sed sentire incipiebat hæres eius incıpıt hæredi competere actio tutelæ, quæ nunquam competit defuncto. Alexan.

Idem libro xiij. Digestorum. LXXXIII.

REperitur [b] casus, quo hæres agere potest, quamuis testator [c] agere non potuerit: veluti si tutor cùm solueret legata, non interposuerit stipulationẽ, [d] Quantò plus quàm per legem Falcidiam capi licuerit, [e] solutum fuerit, reddi. pupillus eo quidem nomine tutelæ non aget, [f] sed hæredi eius hoc quoq; nomine tutor obligatus erit.

postea dictus creditor instituit te hæredem, & multa legata reliquit a te quibusdam vltra dodrantem hæreditatis suæ: ita quod habet locum Falc. & postea decessit dictus Seius creditor, & tu incontinenti adiuisti hæreditatem eius: modo veniunt legatarij eius, & petunt à te legata: & tu vis ponere cũ eis rationẽ l. Fal. & detrahere de legatis quadrantem. certè dicitur, q prius debes tibi cõputare in dictum quadrãtẽ quantitatẽ dicti peculij filij tui, quod erat eo tẽpe, quo adiuisti hæreditatẽ dicti creditoris filij tui: videtur enim esse de bonis dicti creditoris dictum peculiũ, cũ ipse haberet actionẽ contra te vt ei satisfieret de credito suo ex dicto peculio, & creditum erat c. & peculiũ c. vt dictũ est. & postea si quod deest tibi ad quadrantem hæreditatis dicti creditoris, illud detrahes de legatis à dicto creditore relictis. Viuia.

[a] Aditæ hæreditatis. Imò mortis: vt s. de pecu. l. eo tempore. §. si creditor. quæ est cõtra. Sol. ibi tempore mortis, & aditę hæreditatis idem est, q filius erat hæres, q protinus mortuo testatore est hæres: vt Inst. de hęr. quali. & diff. §. sui. hic est extraneus hæres secundum Bulg. Vel secundum Io. ibi eadem quantitas fuit tempore mortis, vel aditionis. Vel tertio id tempus inspicitur, quod plus proficit legatarijs, id est, quo plus est in peculio, vel mortis, vel aditionis tempore: vt s. ẽodem. l. cum quo. Accursius.

R Eperitur. CASVS. Filium meum impuberẽ mihi hæredem institui, & ei pupillariter substitui Titium, & ita feci testamentũ: ipse tamẽ impubes quodãmodo dicitur testator in illa pupillari substitutione, quam ei feci. Item reliqui à dicto impubere multa legata quibusdã. Item dedi ei tutorem Sempronium. Item & à dicto substituto multa legata reliqui alijs quibusdam, & taliter legata reliqui ab impubere, & ab eius substituto, quod si omnia debeant solui, habeat locum Falc. si autem debeãt solui legata tantum ab impubere relicta non habet locum Fal. debent autem solui omnia per substitutum, impubere in pupillari ætate decedente, & sic substitutione locum habente: vt s. ẽo. l. in qui. & postea decessit. postea venerunt legatarij prædicti, & petierunt legata a dicto tutore: & tutor soluit eis: & non fecit eos sibi tutori promittere de reddendo quantũ postea apparuit plus ei solutum nomine legatorum. quam licuerit eos legatarios capere per l. Falci. postea locũ habentem, ideo quia vendicabat sibi locũ substitutio pupillaris. modo quæritur, an dictus impubes possit agere contra tutorẽ propter hoc? Et dicitur quod non: quia vt dictum est, eo viuente non habet locũ Falc. & ita cum non habeat damnũ propter dictam omissionẽ tutoris, nõ potest agere cõtra eũ. mortuo autẽ dicto impubere in pupillari ætate, sicq; locũ habẽte substitutione, & ita substituto necessitatem habente soluere legata relicta ab impubere, & à se, sicq; locum Falcidia habẽte, agere poterit substitutus, qui est hæres impuberis, contra dictum tutorem: ex eo, quòd dictus tutor omisit facere interponi dictam promissionem cum soluit legata, & sic est iste casus quo hæres agere potest, quamuis testator nõ potuerit. Viuia.

[b] Reperiũ casum. Specialis. & sic supra, de euic. l. si per imprudentiam. §. non mirum. sed regulariter contra, vt j. de regu. iur. l. hæredem.

[c] Testator. Id est, prædecessor.

[d] Stipulationẽ. Hãc scilicet quanto &c. Accursius.

[e] Licuerit. Legatario. Azo.

[f] Non aget. Cum eo viuo Falcid. non habeat locum. aliò qui & ipse agit: vt infra, titu. l. l. r. §. a. Sed nonne mortis tẽpore Falcid. detrahitur? Respon. sic regulariter: sed quandoque fallit: vt quia conditionalia debiti ab hæreditate exitus conditio: vt supra, e. l. in quãtitate. §. magna. & §. sed & si legata. Accur.

Idem lib. xviij. Digestorum. LXXXIIII.

SI dos socero data est, & solus filius hæres patri extitit: dotem confestim in computationem hæreditatis, & Falcidiæ rationem in ære alieno deducet: aliter enim videbitur vxorem indotatã habere. Quòd si filius extraneum cohæredem habeat; ipse quidem semper pro qua parte patri hæres erit, dotem in ære alieno deducet, & cohæres eius antè quàm dos à filio [*] percipiatur. [g]

[*] In P. Fl. præcipiat.

Prælegata non ueniunt in fideicõmisso, quando quis primò rogat, secundò prælegat. Item qui quartam detrahit de uoluntate defuncti, quartam hæreditatis sibi computat: aliàs totam hæreditariam partem. Bart.

SI dos socero. CASVS. Titia nupsit filio meo Seio: & mihi socero dedit in dotem c. & sic ego teneor dotẽ restituere in casum restituendæ dotis: vt & supra, sol. matr. l. si cum dotem. §. transgrediamur. postea feci testamentum, & dictum meum filium institui mihi solum hæredem, & ab eo multa legata reliqui etiam vltra dodrantem hæreditatis meæ, sicque habere debet locum Falci. & postea decessi, postea petierunt legatarij legata a dicto meo filio: & ipse respondit eis, quòd volebat detrahere Falc. de legatis, & habere ante partem dotem dictæ vxoris suæ prædictæ. quæritur nunquid possit hoc facere? & dicitur, quòd sic: quia si oporteret eum sibi computare in quadrantem dictã dotem, videretur indotatam habere vxorem suam: quod esse non debet. Si autem retento eodem casu instituı mihi hæredem dictum filiũ, & quendam extraneum ipse quidem filius meus semper dotem in ære alieno deducet, scilicet, pro ea parte, qua hæres mihi extitit: quia pro ea parte habere debet dotem. licet in iudicio familiæ erciscundæ modo cum hærede suo debeat habere totam: cohæres etiam eiusdem mei filij deducet dictam dotem in ære alieno cũ legatarijs, scilicet pro ea parte, qua hæres mihi extitit: & hoc antequam dictus meus filius percipiat dictam dotem. nam postquam filius meus percipiat dictam dotem, non est, quod hæres possit deducere de dicta dote in ære alieno.

[g] Percipiatur. Si enim filius à cohærede dotis partem percepisset, ipso iure liberatus esset cohæres. Azo. & facit C. famil. ercis. l. 2. & supra, fami. ercis. l. si filia. §. 1. & l. si maritus. & de iure dot. l. si is. §. 1. & de dote prælega. l. 3. § 1. in fine.

Titia

†Ista lex est singularis secũdum Bar. hic, & nõ habet parẽ, nec cõcordãtiã, secũdum eũdẽ Bar.

Idem libro xl. Digestorum. LXXXV.

Titia † testamento suo Titium fratrem suũ ex parte tertia [a] hæredem instituit: fideiq; eius commisit, vt hæreditatem retenta quarta parte [b] Secundæ, & Proculæ restitueret. eadem fratri quædam prædia prælegauit. Quæro, an Titius ea, quæ prælegata sunt, etiam pro ea parte [c] hæreditatis, quam rogatus est vt restitueret, integra [d] retinere debeat? Respondi, Titium legata integra retinere debere: [e] sed in partem quartã imputari oportere duodecimã [f] partem prædiorum: sed si non esset adiectum, vt pars quarta deduceretur, totũ trientem [g] prædiorũ legi Falcidiæ [h] imputari oportere: quoniam contra sententiam [i] matrisfamiliæ lex Falcidia induceretur. [k]

Quod pretii nomine capitur non uidetur legatum, sed iure hæreditario capi. Bart.

Idem libro lxj. Digestorum. LXXXVI.

Qui fundũ solùm in bonis centum relinquebat, si hæredem suum damnauerit, vt eum quinquaginta Titio venderet: non est existimãdus, amplius quã qnquaginta legasse

Titia testamento. CASVS. Titia habens fratrem Titium instituit eum sibi hæredem in tertia parte hæreditatis suæ, & in alia tertia Secundam, & in alia Proculam. & commisit fidei dicti sui fratris, vt dictam suam partem hæreditatis, id est tertiam, dictæ Secundæ & Proculæ cohæredibus suis restitueret retenta sibi quarta parte dictæ suæ partis. postea eadem Titia prælegauit duo pone prædia eidem fratri suo: quod quidem legatum valuit quo ad partes cohæredum, non quo ad suam: quia sibi à semetipso legari non potuit: vt supra, de leg. 1. l. legatum est delibatio. §. 1. vnde suam partem dicti legati debet habere iure hæreditario: partes antem cohæredum iure prælegati, & postea decessit dicta Titia, veniunt Secunda, & Procula, & petunt à dicto Titio suam partem hæreditatis Titij, id est tertiam hæreditatis Titiæ, id est quatuor vncias. dicit Titius, Bene volo vobis restituere, retenta tamen quarta Trebel. id est, vna vncia, sicut testatrix dixit. Dicit Secunda & Procula, Placet nobis: sed nos volumus, quod computes tibi in dicta quarta partem tuam dictorum prædiorum tibi prælegatorum, quæ est quatuor vnciæ eorundem prædiorum: quam quidem tuam partem prædiorum habuisti iure hæreditario: & ita volumus, quod prædia quę tibi prælegata sunt, integra retinere debeas etiam pro ea parte hæreditatis, quam rogatus fuisti nobis restituere, id est, pro tertia. nam tua pars hæreditatis fuit tertia hæreditatis, id est, non solum iure prælegati volumus quod retineas integra dicta prædia, sed etiam in quartam eius partis hæreditatis, quam nobis fuisti rogatus restituere: ita, scilicet vt non detrahas aliquam quartam de dicta tua hæreditatis parte: dicit dictus Titius, In vno consentio vobis de ijs, quæ dicitis: quia bene volo integra mihi retinere prædia, sed in quartam meæ partis hæreditatis, quam partem debeo vobis restituere, nolo mihi imputare totam partem meam prædiorum, quæ est quatuor vnciæ eorundem prædiorum, quã quidẽ meam partem prædiorũ habui iure hæreditario, sed solummodo duodecimam partẽ dictorum prædiorum volo mihi imputare in dictam quartam, & si tãtum erit duodecima pars prædiorum, id est, vna vncia prædiorum, quantum capit dicta quarta meæ partis hæreditatis, quæ quidẽ quarta est vna vncia totius hæreditatis Titiæ sororis meę, bene erit: si autem non capiat tantũ dicta duodecima pars prædiorũ quantũ dicta quarta, volo supplere mihi dictam quartam ex parte mea hæreditatis, quam vobis debeo restituere. nam non debeo esse deterioris cõditionis in hoc casu eo quòd fuerunt mihi prædia prælegata, quàm essem si cuidam quarto legata fuissent: quo quidem casu non retinerem nomine Falc. nisi duodecimam prædiorum, id est, quartam meæ partis prædiorũ. nam tres sumus cohæredes, & quilibet nostrum habet quatuor vncias in prædijs iure hæreditario. modo quæritur, cuius dictum debeat obtinere: & dicitur ꝙ dictũ Titij, & non dictum cohæredũ suorum. Sed quid si dicta Titia testatrix non dixit, vt Titius retineret sibi quartã partẽ suæ partis hæreditatis, cum dictã suã partẽ hæreditatis restitueret cohæredibus suis prædictis? nunquid totus dictus triẽs prædiorũ, quem habet dictus Titius iure hæreditario, imputabitur in quartã Trebel. quam vult retinere Titius de dicta sua parte hęreditatis, cum eã restituit cohæredibus suis? Et dicit, ꝙ sic. & est ratio: quia dictã quartã retinet dictus Titius cõtra sententiam dictæ Titiæ matrisfa. quãuis iure permittente retineat, vnde nõ est mirũ, si totus triẽs prædiorũ imputatur in quarta prædicta, & non duodecima tantũ prædiorum: vt in superiori casu, quo dixit testatrix, retenta quarta &c. Viuia.

[a] Tertia. Id est quatuor vncijs. & de residuo alios, alias Titius haberet totum: vt s. de hære. insti. l. 1. §. si ex inando.

[b] Quarta parte. quę est 12. totius.

[c] Pro ea parte. Scilicet pro tribus partibus suæ institutionis.

[d] Integra. Non dubitatur quin quartam partem prælegatorum retinere possit: sed quærit vtrum integra possit retinere prælegata. Azo.

[e] Debere. Hoc ideo, quia in rogando habuit mentionem hæreditatis, secus autem si dixisset, portionem tuam, non habita mentione hæreditatis: quia etiam tunc prælegata restituerentur, vt infra, ad Treb. l. Marcellus. § quidam. si modo prælegauit ante, & postea rogauit, quæ dic, vt C. de fideic. l. eum vlrum. Sed opponitur etiam si habuit mentionem hæreditatis vt in nostro casu, non retinet totam: sed hæreditatis cadit in fideic. vt j. ad Treb. l. in fideicommissariam. §. fi. quæ est contra. Sol. satis cadit in fideicom. si computat in quartam: quod facit in totum, quando contra voluntatem testatoris, retinet quartam, vt hic subijcit.

[f] Duodecimam. Id est quartam eius partis, in qua institutus est: vt diximus in casu C. fa. erc. l. filium.

[g] Trientem. Id est, quatuor vncias, quas habet iure hæreditario: vt j. eo. l. in quartam. 1. respon.

[h] Falcidię. Id est in quartam Trebel. l. de ea enim loquitur secundum lo.

[i] Contra sententiam. Quod est eo ipso, quòd nihil dixit inde testatrix: vt C. eo. l. 1. Accur.

[k] Induceretur. Id est quarta retineretur.

Qui fundũ, CASVS. Seius habens in bonis solùmodo vnũ fundũ valẽtẽ c. instituit sibi hæredẽ Caiũ, & dãnauit eũ, vt dictũ fundum vẽderet Titio ꝓ quinquaginta. & postea decessit. modo quærit nunquid habeat locũ lex Falc. in hęreditate sua? Et dicit ꝙ nõ: quia non videt legasse Titio dictus testator, nisi quinquaginta, quę valet plus dictus fundus, quã iussus fuit hæres dicto Titio vendere, & ita cum l. quę accepit hęres à Titio pro pretio fundi, remaneãt apud eũ: ideo quartam, imò dimidiam hęreditatis habet. Sed pone,

pone, quòd dictus Seius habebat in bonis fundum Cornelianum, & Seianum, quorum quilibet valebat c. & instituit me, & Titium hæredes, & damnauit me, vt eidem Titio cohæredi meo fundum Cornelianum, id est, meam portionem fundi Corneliani venderem pro quinquaginta, & ecótrario Titium damnauit, vt mihi fundũ Seianum, id est, dimidiam quam in eo habebat idẽ Titius venderet pro quinquaginta, nunquid habebit locum lex Fal. inter me, & Titium? Et dicitur, quòd nõ: cum vterq; nostrum sit habiturus iure hęreditario dimidiam partem vnius fundi: in qua dimidia cuiuslibet nostrum est pars dimidia, id est, quarta hæreditatis: quia fundi valebant cc. vt dictũ est, id est, quilibet c. cum ergo quilibet nostrum habeat iure hæreditario quartam hæreditatis, vt dictum est: non est mirum si nõ habet locũ lex Falc. & bene dixi, quod quilibet nostrum est habiturus iure hæreditario dimidiam vnius fundi, nam certè ego qui damnatus fui vendere Titio cohæredi meo partem meam fundi Corneliani, habebo iure hęreditario dimidiã partem fundi Seiani uẽditi mihi pro alia dimidia à dicto meo cohærede: & partem mihi uenditam eiusdem fundi habebo iure emptionis. Item Titius cohæres meus qui damnatus fuit uendere mihi partem suam fundi Seiani, i. dimidiam fundi Seiani, retinet iure hæreditario dimidiam partem fundi Corneliani uenditi sibi à me pro alia dimidia: & dictam dimidiam quam ei uendidi in eodem fundo Corneliano, habebit iure emptionis, & sic ego inuenior habere totum fundum Seianum, id est dimidiam eius iure hæreditario, & aliam iure emptionis, & Titius cohæres meus inuenitur habere totũ fundum Cornelianum, id est, dimidiam eius iure hæreditario: & aliam iure emptionis.

ideoque lex Falcidia locum non habet.[a] Item si is, qui duos fundos centum[b] in bonis haberet, si me & Titium hæredes instituisset, & damnasset me, vt Titio fundũ Cornelianum quinquaginta venderem: & contrà Titium damnasset, vt mihi fundum Seianum quinquaginta[c] venderet, nõ animaduerto, quemadmodum lex Falcidia locum habere possit: cùm vterq; hęredum vnius[d] fundi partem dimidiam hæreditario iure habiturus sit, in qua pars dimidia hæreditatis[e] est. Nam certè qui damnatus est fundum Cornelianum vendere, Seiani fundi[f] partem hæreditario[g] iure habet. Item qui damnatus est Seianum fundum vendere, partem Corneliani fundi hæreditario iure retinet.[h]

Hæres potest detrahere sibi delictum in imponenda ratione legis Falcidiæ, sicut si deberetur extraneo. Alex.

Si quis[i] hæredem instituerit eum, cui rogatus fuerat post mortem suam centum restituere, centum in ratione legis Falcidiæ deducere debet: quia si alius quilibet hæres extitisset, hæc centum in ære alieno ponerentur.

Conditio cuius euentus, uel defectus legata non uitiat: eorum petitionem non differt: & plures portiones unius, & eiusdem instituti contribuuntur ad inuicem ad augendum legata. Alexan.

Si tu ex parte quar-

[a] Locum non habet. Imo totus uidetur in legato: & sic Fal. locum habet, ut j. e. l. in quarta. in fi. l. quæ est contra. Sol. subtiliter inter emptionẽ & conditionem distingue: ut in uenditione dicas non fundum uenditum esse relictum. ideoq; nec fundus uenit in computatione. sed id solum, quod minus iusto uendiderit. at in secundo casu totum fundum uendicat: aliàs computat, quia totus legatus est: nec eius quod pro conditione datur, fit computatio, quia non accipitur iure hæreditario, uel ei à quo accipit, computat: sed non alij, ut s. e. l. Nesennius. uel omnibus computat: cũ idcirco hoc testator hęredi præstari uoluit, ut omnibus solida legata præstaret ut s. eo. l. quod autem. lo. & secundũ hoc concor. s. e. l. in ratione §. uendere. & §. tametsi. & l. si fundus legatus. & l. si dignum. Accur.

[b] Centum. Scilicet singulos tanti pretij.

[c] Quinquaginta. Tantum ualebat mea hæreditaria. sua ergo dimidia iure hæreditario remanet sib. in eodem fundo: vt infra dicet.

[d] Vnius. Non aperit cuius: sed statim dicit.

[e] Hæreditatis. Scilicet partis suæ: vel ita, in quo pars dimidia hæreditatis est, id est quarta. Accur.

[f] Seiani fundi. Quem emit. Accur.

[g] Hæreditario. Aliàs hæreditario. alias est hæreditariam, subau. & aliam partem iure emptionis.

[h] Retinet. Et aliam iure emptionis consequitur.

Si quis hæredem. CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & rogaui eum vt post mortem suã c. restitueret Seio, & postea decessi, & postea dictus Titius venit ad mortem, & instituit sibi hæredem dictum Seium, & multa legata quibusdam reliquit. & postea decessit idem Titius: certè Seius hęres eius debet sibi anticipare dicta c. quæ debebat ei Titius tanquam ęs alienũ hæreditatis Titij: & postea debet detrahere Falci. de legatis: & est ratio, quia si alius quilibet extitisset hæres Titio, dicta centum ponerentur in ære alieno. Viuia.

[i] Si quis. Facit C. eod. l. in imponenda. in princip. & l. in titu. m.

Si tu ex parte. CASVS. Seius instituit te Caium hæredem ex parte quarta, id est, in tribus uncia hæreditatis suæ, quæ appellatur quadrans: & purè fecit dictam institutionem: & Titium ea alia quarta parte similiter purè: & à te Caio legata reliquit quibusdã: & postea te Caium ex parte dimidia hæredem instituit sub conditione si nauis ex Asia venerit, quæ dimidia dicitur semis, & ita fuisti institutus in quadrante purè, & in semisse sub conditione, & ita debes habere nouem uncias hæreditatis, & Titius tres, quæ nouem unciæ appellantur dodrans: & postea in hac tua secunda institutione legata, & libertates fuerunt purè quibusdam relicta per dictum testatorem: & postea decessit dictus Seius. modo quæritur, an pendente conditione dictæ secundæ institutionis, libertates in ea secunda institutione datæ, & legata omnia præstare debeant legatariis, i. tam legata relicta in prima institutione, quam relicta in secunda? Et respon. quod sic: & est ratio, quia siue dicta conditio extiterit te Caio hærede existente, vtraq; supradicta valent, siue dicta conditio defecerit, tu Caius, & Titius hæredes eritis pro virili portione, s. pro medietate illius medietatis sub conditione tibi relictæ accedente prędicto Titio. vnde siue existat dicta cõditio, siue deficiat: semper existit casus, quo possunt valere omnia prædicta. Sed pone, quod dicta conditio tuæ secundæ institutionis extitit: & sic habes tu Caius quadrãtẽ tibi purè à testatore datũ, & etiam semissem tibi sub conditione datum: & ita habes dodrantẽ totius hæreditatis, i. nouẽ uncias: & Titius cohæres tuus habet tres. nunquid cum habeas dodrantem hæreditatis, coge-

tis

ris pro ea parte legata præstare: vt sic profit illis legatarijs, quibus fuit legatum à te instituto purè in quarta hæreditatis: prosit dico ille semis, in quo fuisti institutus sub conditione prædicta. prosit adhuc dico quo ad falcidiam de legatis eorum detrahendam? Et respon. quòd sic. nam misceri debent duæ tuæ partes hoc casu, id est, quadrans qui purè est datus, & semis tibi datus sub conditione. Viuia.

ta, Titius ex parte quarta hæredes scripti fueritis: [a] deinde tu ex parte dimidia [b] hæres institutus fueris sub cōditione, & legata; item libertates datæ fuerint: [c] pēdēte [d] cōditione libertates competent, & legata tota præstabuntur: [e] quia siue cōditio extiterit te hærede existente, vtraq; valent, siue cōditio defecerit, tu, & Titius hæredes eritis. [f] De lege Falcidia si hoc quæras, an existente cōditione, misceatur quadrans tuus, & semis, atq; ita pro dodrante ratio ponenda sit cum ijs, quibus

[a] Fueritis. s. purè.

[b] Dimidia. Quæ superest: & sic in dodrante.

[c] Datæ fuerint. Scilicet simpliciter, nō exprimendo an puris institutionibus, vel conditionalibus: nec quantum à quolibet hærede.

[d] Pendente. Scilicet conditione secundæ institutionis.

[e] Præstabuntur. De libertatibus planum est, sed de legatis quæro quantū quilibet soluet? Respon. aut species hæreditaria est relicta, & tūc aget rei vendicatione ad totum cōtra vtrunq;, cum ambo hæredes teneantur, adijciendo vt quilibet soluat, quantum eum competat soluere: & sic ad incertā partem contra quemlibet vt supra, de rei vend. l. quæ de tota. §. 1. & idē si agatur actione personali ex testamento ad dictā speciē. si autē est quātitas, tūc quilibet in eo, quod est pure institutus cōuenitur: nec eo plus tenetur aliquis, quia conditione existēte, vel deficiēte possit recuperare ab alio: vt infra de reg. iur. l. nemo, ideo plus dico institutū sub cōditione posse conueniri in medietatem residui, cum etiam deficiente cōditione medietatē residui est habiturus.

[f] Eritis. Pro virili portione medietate conditionali vtriq; accedente, & sic similiter vtraq; valet.

[g] Duas partes. Vt sic dodrans videatur tibi relictus, & facit s. de acq. hæ. l. si tu. & ī. eo. l. in rōne. §. pe. i. si alij §.

Qui filium. CASVS. Seruum filiū impuberem instituī mihi hæredē in sex vncijs hæreditatis meæ, & reliqui ab eo tot legata, quæ absumebant totas dictas sex vncias: & Titium instituī mihi hæredem in alijs sex vncijs: & in nihilo eum legatis grauaui, & eundē Titiū substituī dicto meo filio vulgariter, & pupillariter, id est, vt si mihi hæres nō erit dictus meus filius, prædictus Titius sit mihi hæres, aut si mihi hæres erit, & in pupillari ætate decesserit, dictus Titius sit mihi hæres, & postea decessi, & postea dictus Titius extitit mihi hæres ex sua substitutione: & postea antequā dictus meus filius esset mihi hæres, decessit, vnde Titius extitit mihi hæres ex substitutione vulgari. modo quæritur, vtrū dictus Titius substitutus præstet solida legata, quæ reliqui à dicto meo impubere filio: an verò deducta quarta? Et dicitur quòd solida præstare debet, & est ratio: quia duo semisses, in quibus filiū meū, & Titium hæredes institui, sunt cōfusi, & coadunati in persona Titij, qui ex vulgari substitutione successit mihi in semisse, quē dedi dicto meo filio: & faciunt dicti duo semisses confusi, vt habeatur ratio totius hæreditatis circa l. fal. vnde cū mihi soli in totā hæres extiterit dictus Titius: solida præstare debet prædicta legata, quousq; habeat tantū tres vncias de tota mea hæreditate, id est, quartam hæreditatis meæ: vt I. Instit. de pupil. substi. § quo

casu. Si autem dictus Titius adiuisset pro sua parte non grauata, & postea in pupillari ætate decessisset, & sic Titius extitisset ei hæres ex pupillari substitutione: non præstabit Titius substitutus ampliora legata, quā quibus legatis dictus meus filius obligatus fuerat: quia hoc casu dictus Titius nō obligatur legatis suo nomine, sed noīe dicti mei filij impuberis defuncti, qui meus filius nihil amplius necesse habuit præstare legatarijs, quibus à se relicta sunt legata: quam dodrantē semissis, in quo semisse eum mihi instituī, id est, non tenebitur prestare dictis legatarijs amplius, quam tres partes semissis: & quartam dicti semissis sibi poterit retinere per leg. Falc. in hoc ergo casu dictus Titius in ratione l. Falcid. retinet sibi integrā suā partem non grauatam, & retinet tantum quartam partem grauatæ, quam dedi dicto meo filio: & sic retinet sibi septem vncias, & quartam partem aliarum duarum vnciarum, & dat legatarijs prædictis tres vncias, & tres partes dictarum duarum vncia. & hoc vsque ad §. quod si extranei &c. vbi retinet eundem casum, scilicet quando instituī mihi hæredes pro æquali parte dictum meum filium, & dictum Titium. finge igitur econtrario, scilicet quòd semis dicti Titij extranei totus fuit per me legatus, & semis dicti mei filij non fuit in aliquo grauatus: & postea me mortuo extitit dictus Titius hæres dicto meo filio ex substitutione siue vulgari, siue pupillari. quæritur, nunquid hoc casu augeantur legata, quæ reliqui a dicto Titio? Et respondetur quod sic. hoc enim casu accrescit pars non grauata grauatæ: & perinde agendū est hoc casu circa legata, ac si cuilibet alij cohæredi non grauato substitutus fuisset Titius grauatus, & eo hærede omittente hæreditatē, ex asse hæres extitisset idē Titius: quia semper idem Titius substitutus deduceret rationē l. Falci. ex quantitate bonorum, quæ ego testator reliqui, siue substitutus pupillo non grauato ex substitutione vulgari, siue pupillari ei hæres extiterit, vt dictum est in §. quod si extranei, vsq; illuc, & perinde &c. siue sit substitutus cuilibet alij cohæredi non grauato: & postea ex asse hæres extitisset: vt in versic. at perinde &c. hoc vsque ad versicu. penè eadem &c. vbi dicit quòd penè, & sine penè, eadem dicenda sunt. si ego instituissem mihi hæredes duos meos filios impuberes scilicet, vnū quemque eorum in vno semisse, & vnius semissem grauassem legatis, & alterius nō, & eosdem impuberes inuicem substituissem, & postea iure substitutionis ad alterum eorum hæreditas mea redierit, & habenda sit in hæreditate mea ratio l. Falcid. nam aut ille impubes cuius semis grauatus est legatis, successit alteri impuberi grauato: & tunc augentur legata a se relicta, aut econuerso. Et tunc non: vt s. dictum est. Viuia.

purè à te hærede legatū est, respōdebimus, misceri duas partes. [g] Qui filiū suū impuberem, & Titiū æquis partibus hæredes instituerat, à filio totum semissem legauerat, [h] à Titio nihil: & Titiū filio substituerat. [i] Quæsitum est, cùm Titius ex institutione adijsset: & impubere filio mortuo [k] ex substitutione [l] hæres extitisset: quantū legatorum nomine præstare deberet. Et placuit, solida legata eū præstare debere. Nam confusi duo semisses efficerēt, vt circa legem falcidiam totius assis [m] ra-

[h] Legauerat. Et per legata exinaniuerat.

[i] Substituerat. Vulgariter & pupillariter.

[k] Mortuo. Antequam esset hæres: vt j. subijcit.

[l] Ex substitutione. Scilicet vulgari: vt j. patet.

[m] Totius assis. Fuit enim hæres soli testatori, & ideo

tio haberetur, & solida [a] legata præstarentur. Sed hoc ita verum est, si filius ante quàm patri [b] hæres existeret, decessisset. Si uero hæres patri fuit, [c] non ampliora legata debet substitutus, quã quibus [d] pupillus obligatus fuerat: quia non suo nomine obligatur, sed defuncti pupilli: qui nihil amplius, quàm semissis dodrantem præstare necesse habuit. Quòd si extranei hæredis semis totus legatus fuerit, isq; pupillo, à quo nihil legatũ erat, ex substitutione [e] hęres extiterit: poterit dici, augeri legata: & perinde agendum, ac si cuilibet [f] cohæredi substitutus fuisset, eoque omittẽte hæreditatem ex asse hæres extitisset: quia semper substitutus rationem legis Falcidiæ ex quantitate bonorum, [e] quæ pater reliquerit, [g] deducet. Penè eadem dicẽda sunt, & si pater duos impuberes hæredes instituerit, & eosdem inuicẽ substituerit, deinde iure substitutionis ad alterum hæreditas reciderit, & legis Falcidię ratio habenda sit. [h]

Si exhæredatus succedit fratri ex substitutione, & sic ex uoluntate expressa, valent legata ab exhæredati substituto: sed si succedit ex potestate legis, non ualent. Barto.

Qui filios duos impuberes habebat, alterum hęredem instituit, alterum exhęredauit: deinde exhæredatum instituto substituit, ac postea exhæredato Mæuiũ, & ab eo [i] legauit: & exhæredatus impuberi fratri extitit [k] hęres: deinde impubes [l] decessit. Cùm iudicio patris facultates paternæ per causam hęreditariam

solida præstat legata, etiam si non habebat nisi tres uncias de tota hæreditate. Azo.

[a] Solida. non potest enum deduci:re Falc. eius nomine, qui nunquam fuit hæres. & facit infra, ea. l. §. fin. Sed contra s. eod. l. quod si alterutro. in fi. nam hic fit contributio, ibi nõ. sed illa secundum istam distinguitur: quia si fuit pupilli pars defecta, distinguitur an veniat substitutus ex vulgari, & fit contributio: an ex pupillari, & tunc non: vt infra, proxi. si verò &c.

[b] Antequam patri. & ita pater, quod fuit hæres ex vulgari substitutione.

[c] Fuit. & decessit in pupillari ætate, & sic successit pupillo ex substitutione pupillari substitutus.

[d] Quibus. Scilicet legatis.

[e] Substitutione. Vulgari, vel pupillari.

[f] Cuilibet. Etiam maiori.

[g] Reliquerit. Aliàs est, reliquerat, ponere debet. & tunc sequitur ver. eadem dicenda sunt &c. aliàs est reliquit, deducet. penè eadem di. &c. & erit ver. pene &c. & est philosophicũ temperamentum: vt alias forsan s. de arbit. l. si duo. Acc.

[h] Habenda sit. Distinguitur enim verũ pars defecta fuerit grauata, an pars, quæ non fuerit defecta. & idem distinguitur in iure accrescendi: vt s. eo. l. quod si alterutro. Azo. & facit ã. eod. l. in ratione. §. quæsitum. sed dic vt plenè no. in d. l. quòd si alterutro. Accur.

Qui filios impuberes. CASVS Titius habẽs duos filios impuberes, instituit sibi hæredem alterũ eorum, & alterũ exhæredauit: postea substituit instituto prædictum exhæredatum: & postea substituit Mæuium prædictum impuberi exhæredato: & postea multa legata reliquit quibusdam à prædicto Mæuio: & postea decessit dictus Titius testator: & postea prædictus impubes exhæredatus extitit hæres fratri suo prædicto, qui fuerat institutus: & postea decessit dictus impubes exhæredatus: & sic ei successit ex substitutione dictus Mæuius: veniũt modo legatarij, quibus fuerunt relicta legata à Mæuio prædicto, & petunt ab eo dicta legata. Mæuius autem respondet eis, & dicit, Libẽter volo vobis soluere legata: sed tamen de his volo detrahere fal. quia post mortem Titij testatoris in tãtum sunt diminuta bona eius per filios suos impuberes, quod habet locũ falc. dicunt ei plus legatarij: non debes nobis detrahere falcidiam, quia tempore mortis dicti testatoris tantum erat in bonis suis, quòd non habebat locum falc. modo quæritur, cuius, vel quorum allegatio debeat obtinere? Et resp. quod allegatio legatariorum. & est ratio: quia iudicio, & vltima voluntate dicti testatoris patris dictorum impuberum peruenerunt ad dictũ Mæuium facultates eiusdẽ testatoris per causam hæreditariam, id est, ex substitutione, siue ex substitutionibus prædictis. Sed nonne est prædictis contrarium: quia aliàs dicitur, si exhæredo filium meum impuberem, quem solum habeo, & ei legatum relinquo: & ei Mæuium pone, in dicto legato substituo. & etiam in alijs, quæ aliunde habet dictus exhęredatus: & ab eodem substituto legata relinquo: & postea dictus Mæuius succedit ex substitutione dicto exhæredato, scilicet, quòd non ideo magis dictus Mæuius substitutus obligatur dictis legatis à se relictis, quod habet ea substitutione dictum legatum, quod reliqui dicto impuberi exhæredato, quod quidẽ dicitur sic C. de leg. l. cum quidam? Respon. non est contra: quia in hoc casu nõ peruenit ad eum Mæuium substitutũ hæreditatis meę portio, sed solummodo legatum, quod reliqui ipsi exhæredato filio meo. in nostro autem casu in princip. §. posito, peruenit ad Mæuium substitutum non solum portio hæreditatis paternæ, sed etiam totum ius hæreditarium: & ideo nõ est mirum si ibi tenetur legatarijs, & eo modo, qui ibi dictus est, id est, habita ratione l. falcid. in his bonis, quæ pater mortis tempore reliquit. Dicet aliquis, pone recto casu, in prin. §. posito, quod filius exhæredatus non extitit hæres fratri suo ex substitutione, sed authoritate l. xij. tab. defecto testamẽto Titij testatoris, aut per interpositam personam: & postea idem impubes exhæredatus decessit, & sic extitit ei hæres ex substitutione dictus Mæuius. nunquid idem Mæuius substitutus æstimandus erit debere legata à se relicta, sicut dictum est eum debere, in prin. huius §. s. habita ratione l. falcid. in his bonis, quæ pater mortis tẽpore reliquerit? Et respon. quòd minime illo modo, vel etiam aliquo alio. sed nullo modo tenetur idem Mæuius præstare legata à se relicta eo casu, nam quãtum interest exhæredatus filius ex substitutione fratri suo hæres existat, an alio modo, saltem ex eo apparet, quòd alio ab eo exhæredato legare pater potuit, id est, cum ex substitutione est hæres fratri suo instituto. aliàs non potuit ab eo legare pater, id est, cum non est hæres ex substitutione, sed ex lege, vel per interpositam personam: vt s. dictũ est. si ergo non potest eo casu ab eo legare, vt dictũ est: ergo nec potest ab eius substituto: nam est congruens rationi, ne testator habeat plus iuris circa personã substituti, quam habuerat in eo, cui eum substituit. Vivia.

[i] Ab eo. Mæuio Accur.

[k] Extitit. Ex substitutione pupillari.

[l] Impubes. Exhæredatus.

[1] Debet enim peti Falcidia per hæredẽ à legatarijs: aliàs non debetur. Bal. & Barto. in pdi. ẽta l. cum quis. C. de iur. & fac. ign. idem Bald. in l. si quis ad decli. §. in olb. C. de epi. & cle. xviij. col.

[2] In P. Fl. quæ pater reliquerit pone. Eadẽ dicẽda sunt &c.

Ad

ex substitutione a ad Meuium a perueniant, potest dici, legata ab eo b relicta præstanda esse, habita ratione legis Falcidiæ in ijs bonis, quæ pater mortis c tempore reliquerit. Nec huic contrarium est, quòd cùm exhęredato pater legatum dederit, d nihilo magis e substitutus legatis obligabitur: quia eo casu non hæreditatis paternæ portio, sed legatum f ad eú g peruenit. Dicet aliquis, Quid ergo si exhæredatus filius non ex substitutione fratri suo hæres extiterit, sed aut lege, aut per interpositam personam, atque ita impubes decesserit? sic quoq; * existimandus erit substitutus legata debere? h Minimè. Nam quantum intersit, exhæredatus filius ex substitutione fratri suo hæres existat: an alio modo: vel ex eo i apparet ꝙ alias ab eo legare pater potuit: aliàs non potuit. k Est igitur ratio ni congruens, ne plus l iuris circa personā substituti testator habeat, quā habuerat in eo, cui eum substituebat.

Si portio minus grauata accedit portioni magis grauatæ ex substitutione pupillari: locus est contributioni, sicut si accederet ex vulgari. Barto.

Cohęres pupillo datus si pro parte sua legata, habita legis Falcidiæ ratione, m præstiterit: n deinde impubere mortuo ex substitutiōe hęres extiterit, & semis pupilli legatis exhaustus o erit: ex integro legis Falcidiæ ratio ponenda erit: ut contributis legatis, quæ ab ipso, & quæ a pupillo data fuerant, pars quarta bonorum apud eum remaneat. Licet enim pupillo hęres existat: tamen circa legem Falcidiam perinde ratio habetur, ac si patri hęres extitisset: nec aliter

a Ad Mæuium. Aliàs est ad eum, scilicet Mæuium.
b Ab eo. Scilicet Mæuio.
c Mortis. Sic ī. eo. l. in duplicibus.
d Dederit. Et ei substituit in legato & alijs.
e Nihilo magis. Id est, non magis.
f Legatum. A se substituto relictum. vel dic legato, id est, propter legatum filio relictum non tenetur substitutus pro relicto à se.
g Adeum. Scilicet exhæredatum. Acc.
h Legata debere. Lege interrogatiuè. & respondetur, minimè. videbatur enim teneri in eo, quod hæreditatio iure peruenit. Sed contra est, vt dicit. & hic est speciale contra regulam supra, de lega. 3. l. si fuerit. §. fi. scilicet sicut possum relinquere ab hærede, sic & ab hæredis hærede, secundū Azo. Vel secundum alios refert dicam, lego ab hærede hæredis, & valet, vt ibi: an, à Titio nominando aliquem: qui licet postea sit hæres hæredis, non tenetur. ar. supra, de pac. l. si vnus. §. fi.
i Vel ex eo. Vel id est, saltem.
k Nō potuit. Id est, cum ex substitutione patris hæres patri extitit.
l Ne plus. Imò non tantum, quia exhæredatum cui legauit, legato onerare potuit, sed a substituto relinquere legatum non potuit: relictum tamen ab eo exhæredato, etiam à substituto, præstandum puto: vt C. de leg. l. cum quidam. & supra, de vulga. subst. l. cohæredi. §. cum filiæ. Azo. & facit supra, de lega. 1. l. planè. 2. r. respon. & supra, de lega. 3. l. fi. in prin. & ī. tit. 1. l. 1. Accur.

Cohæres. CASVS. Filium meum impuberē mihi hæredem institui in sex vnc. hæreditatis meæ: & multa legata ab eo reliqui, ita quod exhaustus est semis, siue sex vnciç, in quibus eum institui. nō tamen ita fuit exhaustus legatis, quin solutis eisdem legatis remaneret apud eū quarta semissis, vel parum minus, vel aliquid de ea, & postea eidem Mæuio filio meo dedi cohæredem Titium in alio semisse? & tot ab eo Titio legata reliqui quibusdam, quòd totus suus semis fuit exhaustus, & postea eundem Titiū substitui eidē meo filio vulgariter, & pupillariter: & in eadem substitutione reliqui legata a dicto Titio pone. & postea decessi. & Postea dictus Titius adiuit hæred. pro sua parte, & soluit legata pro ea parte, qua eum institui detractis cuilibet legatario falcid. & postea dictus meus filius decessit in pupillari ætate, & sic ex substitutione pupillari hæres extitit eidem dictus Titius. veniunt modo ad Titiū legatarij, quibus ipse soluerat legata detracta Falci. & dicunt ei, Tu habes semissem impuberis non exhaustum legatis in totum. certè volumus quòd ex integro ponatur ratio legis Falc. in tota hæreditate, ita vt contributis legatis, quæ à te, & quæ à pupillo data fuerunt, pars quarta omnium bonorum apud te remaneat: & totus dodrans totius hæreditatis proficiat nobis, & alijs legatarijs. & ita in aliquo augebuntur legata nostra propter hoc, quod semis impuberis, quem habes, nō est in totum exhaustus. Titius autem non vult contribuere prædicto modo, quæritur, quid iuris sit? Et dicitur, quòd bene debet fieri dicta contributio. nam licet pupillo hęres extiterit dictus Titius ex dicta vulgari substitutione: tamen circa legem Falcidiam perinde debet ratio haberi, ac si mihi patri in totum directò hæres extitisset, quo casu sine dubio contribuuntur omnia legata in ratione legis Falcid. & ita in hoc casu tali modo, & non aliter augentur dicta legata data à dicto substituto vltra dodrantem suæ partis. sicut augentur in isto alio casu, scilicet cum ex parte hæres institutus, & cohæredi suo maiori substitutus deliberante cohærede soluit legata à se relicta vltra dodrantem suæ partis detracta ex his Falcid. deinde ex substitutione partem dicti cohæredis sui acquirat. quo quidem casu sine dubio augentur dicta legata à substituto data: vt supra, ea. l. §. qui filium. ibi, quòd si extranei hæredis &c. Viuianus.

m Ratione. Cum nil ei remā̄serat, tot erant legata. Ac.
n Præstiterit. Erat ergo grauata vltra dodrantem: ita quòd nihil remanebat ei. Accur.
o Exhaustus. Non adeo vt semis cohæredis: qa apud cohæredem nihil de quartæ remanserat, & ob id eam integram de legatis à se relictis detraxerat. & ideo quia non sic erat grauata pars pupilli, legata relicta a cohærede in aliquo augentur, & pro rata omniū legatorum sit vna contributio. Et no. quod dicit exhausta pars pupilli: licet aliquid remaneat, vel minus quarta, vel quarta. sic C. de inof. do. l. cum donationibus. secundū Azo. Sed contra. ī. eo. l. in ratione. §. quæsitum. sed dic: vt ī. l. quod si alterutro. vel secundum Hu. ꝙ dicit impubere mortuo, scilicet antequam adeat hæreditatem, & ꝙ dicit postea contributis legatis sub. omnibus. & concor. ī. ea. l. §. qui filium. & l. quod si alterutro. vel dic ꝙ mortuus est postquam adiuit hæreditatem. & ꝙ dicit contributis legatis, sub ijs, quæ relicta sunt ab ipso in pupill. tabu. id est, in substitutione. non ijs, quæ relicta erant ab eo in principalibus tabulis, & hoc est quod dicit ī. eo. l. in ratione. §. quæsitum. secundum H.

* In P. Fl. adeū perueniant.

* In P. Fl. existimād° erit substitutus legata minime debere. Nā &c.

Vel, p sal sē Mād. in Gl. Faeul. §. Ac tā, in ver. vel viceregentem, col. fi. & in eadem glo. quot alijs modis sumatur.

a Nec aliter augebuntur. Scilicet per pupillarem hæreditatem, quę non adeo erat grauata vt mea, vt statim dixi. si enim nihil de hęreditate mea apud me, vel pupillum remansisset, qualiter mea legata per partem suam, vel econuerso dicerentur augeri. vel quando fieret contributio?

b Soluerit. Hic ergo pupillarem substitutionem assimilat vulgari. Azo. & facit ā. ead. l. §. qui filium. ibi, quòd si extranei &c. Accur.

augebūtur a legata, quæ ab ipso vltra dodrantem data fuerunt, quàm augentur, cùm ex parte hæres institutus, & cohæredi suo substitutus, deliberante cohærede, habita legata ratione legis Falcidiæ soluerit, b deinde ex substitutione alteram quoq; partem hæreditatis acquirat.

Si perplexitas contingat ex accidenti præter testatoris propositum: secundum mentem testatoris dirimitur. Bart,

QVi quadringenta. CASVS. Seius habēs fundum valentē centum aureos, & habens in bonis quod valeat alios ccc. & ita habens in bonis cccc. fecit testamentum, & instituit sibi hęredem Caium, & quibusdam legauit ccc. deinde fundum pręedictum legauit tibi Titio sub hac conditione, si legi Falcid. in testamento suo locus non esset, & ita distribuit omnia sua bona per legata, & postea decessit dictus Seius testator. modo quæritur, quid iuris sit, id est, vtrum valeat dictum legatum fundi, vel nō: vtrum alia legata valeant, vel non? Et resp. de stricto iure, quòd ista quæstio non potest solui. & est ista quæstio illud, quod vocatur apud dialecticos tractus, id est, talis quæstio ex qua semper concluditur contra respondentem, vnde quicquid constituerimus verum esse in hac quæstione, falsum reperietur. Et de hoc pono tibi exemplum. nam si dictum legatum fundi tibi datū dicamus valere, locus erit legi Falc. cum nihil in hæreditate supersit valēte dicto legato fundi, & alijs legatis: & ideo deficiente cōditione apposita in dicto legato fundi, nō debebitur tibi dictū legatum: in dicto enim legato fundi fuit apposita talis conditio per testatorem, vt dictū est, si legi Falci. in testamento suo locus non esset &c. rursus si legatum valiturum non sit, ideo quia prædicta conditio deficiat, non erit tunc locus legi Falc. quia eo casu fundus legatus remanet in hæreditate, qui fundus capit quartā hæreditatis. porò si in prædicto casu non sit locus legi Falc. ergo extitit conditio apposita legato fundi. si extitit conditio, ergo legatum fundi tibi Titio debebitur, & ita vt dixi, quancunq; partem capias in hac quæstione, reperitur postea falsa: & ita non videtur de stricto iure posse solui prædicta quæstio. de æquitate autem dicitur hic, non valere dictum legatum fundi. præsumitur enim testatorem voluisse: vt propter tuum legatum fundi non minuerentur legata cæterorum, quibus legauit ccc. cum enim dixit testator, vt habeas fundum, si legi Falcid. locus non erit, præsumitur velle. ꝙ si Falc. haberet locum te habente fundi legatum, dictum legatum non valeat, & ita præsumitur voluisse testatorem, vt ex legato fundi deduceretur falci. & pro ipso legato fundi, & pro omnibus alijs legatis extracta Falcid. ergo prædicto modo ex dicto legato fundi nihil remanet in eodem fundo: & ideo, vt dictū est, nō valet de æquitate dictum fundi legatum. & hoc vsque illuc, quid ergo dicemus &c. vbi ponit talem casum. Pone quod prædictus Seius habens in bonis cccc. legauit quibusdam ducenta, & tibi Titio legauit alia ducenta sub prædicta conditione, scilicet si legi Falcid. locus non esset, & ita præsumitur voluisse ita demum valere tuum legatum, si de eo tuo legato non detrahatur Falcid. pro eodem tuo legato ducentorum, & pro alijs ducentis legatis taliter alij, ꝙ dicta ducenta alijs legata non minuantur aliquo modo per Falcidiam. modo quæritur, vtrum debeat sic in hoc casu seruari, sicut dixi: præsumitur dictum testatorem voluisse, id est, vt tu Titius patiaris Falcid. tui legati, & Falcid. præcedentium cc. alij legatorum: vt sic auferantur tibi centum pro falci. omnium legatorum, & alia centum tibi remaneāt? Et respōdetur, quòd de stricto iure non potest hoc procedere. nam extitisse legati tui prædicti conditionem, vt totum legatum tibi debeatur, & iniquum, & contra testatoris voluntatem est, quia ita demum voluit testator te habere ducenta, si locus non esset legi Falcid. sed te habente cc. habet locum lex Falc. hærede non habente quartam hæreditatis: ergo contra voluntatem testatoris fuit, vt habeat tota ducenta. Item & defecisse tui legati conditionem, vt nihil tibi de eo debeatur, & iniquum, & contra testatoris voluntatem est: quia te nihil habente hæres habet dimidiam hæreditatis, id est, illa ducenta, quæ tibi relicta erant, & sic haberet vltra quartam, ꝙ testator videtur noluisse, imò videtur voluisse, quòd illud, quod superest à quarta totius hæreditatis detrahenda tu habeas, vt dictum est. Ita ꝙ partem habeas de tuo legato, & partem non. quod quidem vertitur hic in quæstione, vt dictum est: & non congruit rationi: quia necesse est secundum iura totius tui legati conditionem prædictam eidem legato appositam extitisse, vel defecisse: non vt existat pro parte: & deficiat pro alia parte legati. per punctum ergo iuris, siue de iure stricto non potes habere totū legatum tuum, nec carere: vt nihil habeas, nec habere partē, vt probatū est. Est igitur temperanda ista quæstio per exceptionem doli mali, scilicet vt te petente ab hærede totū tuum legatū cc. ipse possit opponere tibi dictam exceptionē doli mali pro c. quæ dicet se velle retinere ex dicto legato tuo pro Falc. omnium legatorum: quæ centū sunt dimidia tui legati, & sunt quarta totius hæreditatis: & sic consequeris tantū centū sicut videtur voluisse testator: vt s. dixi. bene tamen posset testator talia verba ponere in testamento suo, ꝙ etiā per punctū rationis tu Titius legatarius cc. relictorū tibi sub dicta conditione patieris fal. omniū legatorū. & ita nō habebis nisi centum, & alij legatarij cc. integra, puta si ita dicat, Semptonio & Cornelio, lego ducenta: & Titio alia cc. sub cōditione si legi Falc. locus non erit in testamēto meo. & si quid amplius legaui, quàm per legem falc. licet legare, id est, vltra dodrantem hæreditatis meæ, tunc quantum deduci oportet de legatis ad supplendum quadrantem hæreditatis, hæres meus damnas esto dare sibiipsi hæredi ex eo legato ducentorum, quod dicto Titio dedi. Viuia.

Aphricanus lib. v. Quæstionum. LXXXVII.

QVi quadringēta habebat, trecenta legauit: deinde fundum tibi dignū centum aureis sub hac conditione legauit, si legi Falcidiæ in testamento suo locus nō esset. c Queritur, quid iuris sit? d * Dixi hanc quæstionem esse insolubilem: qui e tractus apud Dialecticos ἀσύστατος † dicitur: Etenim quicquid cōstitueri-

c Locus non esset. Et sic nihil hæredi remaneret, si hoc legatum valeret.

d Quid iuris sit. Id est, an valet legatum conditionale. Accursius.

e Qui. Si habeas qui, dic eius tractus qui &c. si habeas quæ, plana est. & semper dic dicitur, id est, nominatur, dicitur enim apud dialecticos tractus illa quæstio, de qua semper concluditur respondenti. sed apud Isido. dicitur tractus, vnius rei multiplex expositio. Accur.

Namq;

*In Pan. Flor. Dixi τῶν ὑπέρων hanc quæstionē esse: qui tractat apud dialectic. ψευδομένου dicitur Vide Anto. Aug. li. 3. emen. ca. 16. Vide ēt quę ī hūc locū scribit Alcia. li. 1. parer. ca. 1.

† Aliàs dixi τῶν ἀκρῶν hanc quæstionē esse, qui tractus apud Dialectic. τοῦ ψευδομένου dicitur. interpretatio verò Græca sic τῶν ἀκρῶν id est, ex apicibus: τοῦ ψευδομένου id est frustratorij, cauillosiq; scilicet syllogismi.

mus verum esse, falsum reperietur. namq; [a] si legatum tibi datum valere dicamus, legi Falcidiæ locus erit: ideoq; deficiente conditione nó debebitur. Rursus si quia conditio deficiat, [b] legatum valiturum non sit: legi [c] Falcidiæ locus non erit. Porrò si legi locus non sit: existente conditione, legatum tibi debebitur. Cum autem [d] voluntatem testatoris eam fuisse appareat, [e] vt propter tuum legatum, cæterorum [f] legata minui nollet; magis est, vt statuere debeamus, tui legati códitionem defecisse. Quid ergo dicemus, si ducenta legauit, & tibi similiter sub eadé conditione [g] ducenta legata esse proponantur? Nam aut extitisse, aut defecisse legati tui conditioné, vt aut totum, aut nihil tibi debeatur: & iniquum, & contra voluntatem testatoris existimabitur. Rursus partem deberi, [h] rationi non congruit: quando [i] necesse est: totius legati conditionem vel extitisse, vel defecisse. Ergo per exceptionem [k] doli mali tota ea res [l] temperanda erit. Quare cùm quis [m] tale quid consequi [n] velit: sic consequetur, Si quo amplius legaui, vel legauero, quàm per legé Falcidiam licebit, tunc quantum ad supplendum quadrantem deduci oportet, [o] ex eo legato quod Titio dedi, hæres meus damnas esto dare.

Usuræ quæ percipiuntur de quantitate legata pendente conditione, debent in falcidiam imputari: & quod deest, ab omnibus legatariis pro rata supplebitur. Bartolus.

Qui ducenta† in bonis relinquebat, legauit mihi centú præsenti die: tibi æquè centú sub conditione, post aliquantum temporis extitit condi-

---

[a] Namque. Nunc exemplificat.

[b] Conditio deficiat. Quia locus sit falcidiæ.

[c] Legi. Quia præstatur legatum non detracta falcid. cum centum habeat nomine falci. sed si legi falcid. locus non est, ergo extitit conditio: ergo legatum debetur: & hoc subijcit.

[d] Cum autem. Núc soluitur.

[e] Appareat. Præsumptum.

[f] Cæterorum. Quibus relicta sunt trecenta.

[g] Sub eadem conditione. Scilicet si legi Falci. in testamento locus non erit.

[h] Rationi non congruit. Scilicet, strictè, & quare non, statim subijcit.

[i] Quando. Pro quia.

[k] Ergo per exceptionem. Id est, de æquitate.

[l] Tota ea res. In secundo casu, non in primo: vt ita repellatur, si petat vltra quam præstandum sit detracta falcidia sui legati, & cæterorum. ex suo legato. Sed quare in superiori in totum non valet. scilicet in fundo, & hic valet? Respó. superius præsumitur testator cæterorum legata nolle minui per Falcid. & præsumitur postea voluisse vt ex legato conditionali per se, & pro omnibus legatis cæteris fiat detractio, quod quia ibi fieri non potest, ideo deficit legatum conditionale. hic autem præsumitur idem per omnia voluisse testatora quod quidem bene procedere potest. nam ex legato códitionali bene potest deduci quarta pro ipso legato, & pro cæteris. & hæc est ratio quare valet hic legatum.

[m] Cum quis. Testator.

[n] Consequi. Id est, fieri, scilicet quod vnus legatarius patiatur falcid. sui legati; & alterius: vt in nostro casu videtur voluisse.

[o] Oportet. Vel non est hic punctum, sed infra, dedi. vel melius sit hic. & quod subijcit, ex eo &c. determinet sequentia, & non præcedentia, & secundum hoc dic, deduci oportet, scilicet ex legatis cæterorum. & adde quod no. supra, ead. l. si in testamento, quæ videtur contra.

ADDITIO. Imò concordat, quia hic, & ibi grauantur alij legatarij ex eo, quod de alio non detrahitur, ex dispositione testatoris, secus si legis. Bar. Pau. & Alex.

Qui ducenta in bonis. CASVS. Seius habéa in bonis cc. fecit testamétum, & instituit sibi hæredem Caium & mihi centum purè legauit, & tibi Titio legauit alia centum sub conditione, si nauis ex Asia venerit. & postea decessit idem testator. & postea Caius adiuit hæreditaté suam, & postea extitit dicta conditio tui legati. in tantú tamen est dilatus euentus dictæ códitionis, quòd ex dicto tuo legato percepit hæres nomine fructuum xxv. quæ xxv. debet idem hæres computare sibi in quartam: vt s. eo. l. quod de bonis. §. fructus. quarta autem hæreditatis debebat esse quinquaginta. cum in hæreditate essent ducenta, vt dictum est, vnde cum hæres iam haberet xxv. debet habere à nobis legatarijs alia xxv. Item & debet à nobis habere fructus quartæ suæ, qui sunt ex quarta percepti à tépore mortis testatoris vsque ad hoc tempus, quo trahitur ratio legis Falci. vt dicto §. fructus. q fructus quartæ, pone capiunt v. & ita debet habere xxx. hæres, id est xxv. pro residuo quartæ, & v. pro fructibus quartæ, modo quæritur vtrum dicta xxx. debeamus ego, & tu conferre pro æquali parte, id est, ego xv. & tu xv. & dixerunt quidam quod sic: quia tantum fuit mihi legatum, quantum tibi, & non plus, nec minus: quia cuilibet nostrum fuerunt legata centum, ipsi tamé malè dicunt: quia licet eandem quantitatem acceperimus nomine legati: tamé manifestum est, aliquantulum vberius esse meú purè legatum, quam tuum códitionale, quare statuendum est, tanto minus videri esse in tuo legato conditionali, quá in meo, puta quantum ex fructibus dicti tui legati hæres recepit: recepit autem xxv. vt dictum est: & ita debet reputari tuum legatum esse lxxv. & meum centum. habeo ergo ego in meo legato quatuor vicibus xxv. & ita centum: tu autem non videris habere in tuo legato nisi tribus vicibus xxv. & ita lxxv. & ita videtur plus esse in meo legato, quam in tuo quarta parte: secundum ergo istum modum debemus conferre hęredi dictæ xxx. quę habere debet, scilicet, vt de dictis xxx. fiant septem partes de quibus septem partibus ego debeo conferre hæredi quatuor partes, & tu tres de xxviij. ergo de dictis xxx. ego debeo conferre xvj, & tu xij. restant duo, quæ ponamus valere xiiij. certè de illis xiiij. ego viij. cóferam. & tu vj. & ita inuenitur, quòd hæres habet lv. & secundum hanc positionem expone totam literá: & non mireris, quòd hæres computat sibi in quartam xxv. quæ recepit ex fructibus legati conditionalis: quia testator non dixit, quod hæres lucraretur fructus, imò simpliciter dicta legata reliquit, vt dictum est. Si autem dixisset, quòd hæres lucraretur fructus legati conditionalis, non computaret eos sibi in quartam, vt colligitur in d. §. fructus. & ita debemus nos legatarij conferre ei integra l. nomine quartæ, & fructus dictorum l. qui pone capiunt x. & tunc erit hic quæstio. an

[l] Et sic obstat exceptio in dimidia legatis: in alia dimidia nó, secúdú Ale.

† Pulchre Alc. l hũc §. li. par. vj. cap. 6.

tio ita tamen, [a] vt ex redditu eius summæ, quæ tibi relicta est, non amplius, quàm xxv. reciperet. [b] Legis falcidiæ ratio ita habenda erit [c] hæredi, vt vigintiquinque [d] conferre ei debeamus, & amplius fructus quinquaginta medij [e] temporis: qui, verbi gratia, efficient [f] quinque. Cùm igitur triginta sint conferenda: quidam putant, quina dena ab vtroq; nostrum conferenda esse: quod minimè [g] verum est, licet enim eandem quantitatem [h] acceperimus: manifestum tamen est, aliquantò vberius esse meum legatum. Quare statuendum erit, tanto minus [i] in tuo legato esse, quantum ex fructibus eius hæres percepit. secundum quod in proposita specie cōputationem ita iniri oportet, vt ex septē partibus [k] ego quatuor; tu tres conferamus: quoniam quidem quarta pars [l] amplius in mea, quàm in tuo legato est.

Legatum alimentorum defalcat Falcidiam. Bart.

Martianus lib. vij. institutionum. LXXXVIII.

Diui Seuerus, & Antoninus rescripserunt pecuniam relictam ad alimenta puerorum, legi Falcidiæ subiectam esse: [m] & vt idoneis no-

dicta lx. debeamus ei conferre pro æquali parte, id est, ego xxx. & tu xxx. Et quidam dixerunt quod sic: sed verius est, quod non: immo debent esse septem partes de dictis lx. & de dictis septem partibus ego debeo conferre quatuor partes, & tu tres. vnde si ponas, quod quælibet pars dictarum septem partium valet vnā libram: ego debeo conferre quatuor libras, & tu tres. Viuianus.

a Ita tamen. Id est, intantum dilatus est conditionis euētus, vt &c.

b Reciperet. Id est, perciperet hæres institutus interim, id est, pendente conditione.

c Habenda erit. Secundum quosdam: sed corrigitur, vt subijcit. Azo.

d Vigintiquinque. Scilicet ego xxv. tu xxv. & sic æqualiter, quod statim corrigitur secūdum Azo.

e Medij. Quæ sunt ducenta, quæ debet habere hæres.

f Efficiēt quinque. In cuiusque legatarij personam, secundum Io. vel dic inter vtrumq; secundum alios. dic ergo, quod prima opinio est secundum quosdā, quod hæres, qui debet habere l. & v. pro fructibus: pro quolibet habeat ea æqualiter ab vtroque, & iterum habeat amplius illa xxv. quæ lucratus est pendente conditione. quia fructus post mortem prouenientes non minuit falcidiam, vt ā. eo. l. in quantitate. 1. res. & secundum hoc quod subijcit xxx. sunt conferenda. s. à quolibet computato fructu. Item quod subijcit, quidam putant quina dena, id est, bis x. & bis v. hoc est xxx. quilibet, det. sed in hoc corrigitur: quia non est æqualiter quilibet nostrum grauatus: cum non æqualiter oneretur. Vel secundum Ioan. prima opinio fuit, quòd illa vigintiquinque, quæ habuit hæres conditione pendente, accepisse videatur à legatario conditionali nomine falci. ac si de bursa sua numerasset legatarius conditionalis: & suppleat ad vna v. quæ desunt, id est, fructū quartæ, & alter legatarius præstet xxv. & fructum quartæ, id est, v. hoc tamen corrigitur, & statuitur, vt illa xxv. quæ lucratus est hæres, tanquam hæreditaria computētur in quartam: & vtrique legatario proficiant ad minuendam falcid. vsq; in diem, in qua fit computatio, vt supra, eo. l. in quantitate. §. si. illa fortè ratione, quia legatum conditionale videtur esse minus altero puro etiā ab initio instanti, in quantum lucratus est hæres: hoc est in hac quæstione in quarta sui parte. & ita purum legatum excedit conditionale in lucro, scilicet in quarta: ergo & in onere præstationis ex eo quod de quarta restant, debet excedere in quarta. restant autem xxv. & fructus vtorumque xav. id est, x. ergo xxv. & hæc diuiduntur in septem partes: ego quatuor, & tu tres conferamus, & secundum hoc, quod dicit, conferre debeamus, id est, debeam. & quod dicit efficient quinque, scilicet pro parte mea. Item quod sufficit triginta conferenda: non dico a quolibet. Quina dena, id est, quindecim à quolibet. & secundum hoc melius dices fructum quartæ esse quinque inter vtrunque.

g Quod minimè &c. Scilicet, quòd ego solus conferā, vel quod æqualiter conferam. & propter prædictas ineptias dicit Io. hanc legem errare. Sed quid si nihil percepit hæres? Respon. non imputatur ei, æstimatur tamē meum legatū maius tuo, in quantum lucrari potuit ego legatarius conditione pendente. & ideo mea præstatio quam facio pro Fal. in tantum debet excedere tuam. verū est tamē te capere c. & me c. Itē no. aliud in fructibus cōditione pēdēte perceptis: vt ā. eod. l. in quantitate, quam in alio cōmodo pecuniæ. vt hac l. item non potest dici, vt hæc lex dicat de quarta Treb. quia hic erant singularia relicta. & hoc secundum Io. tu dic secundum Azo. quod prima opinio est, quod xxv. & eorū fructus daret quilibet legatarius purus, & conditionalis, & xxv. quæ percepit hæres, computat in Fal. integrè & sic desunt xxx. quæ quisque pro æquali portione soluet: quod falsum est, imò omne quod nomine Falc. debet præstari, diuiditur in vij. partes: quatuor purus, & tres conditionalis præstat: quia suum legatum à puro exceditur in quarta, vt dictū est: & præterea quod lucratus est habebit sic, ne cōputet in Falc. sicut nec cæteros prouentus: vt s. eo. l. in ratione. 1. respon. & l. in quātitate. 1. res. & secundum hoc vna. v. tantum erant in fructibus. Acc.

h Quantitatem. Pro parte cuiusque.

i Tanto minus. Facit supra, eodem. l. in quantitate. §. si in diem.

k Partibus. Io. dicit quod in duobus corrigit superior sententia. prima quia dicit legatarios æqualiter conferre debere. secundo quia non debent conferre nisi triginta: sed hoc vltimum falsum est, vt supra patet.

l Quarta pars. secundum Io. diuide quod cum xxx. fuerint conferenda secundum eum, ex his ego xvj. tu xij. conferes: & sic remanent duo quæ valent xxiij. ex quibus ego xviij. præstabo, tu vj. & merito, quia meum legatum tanto est maius quam tuū propter interusurium medij temporis: sed Azo dicit quinquaginta, & eius fructus conferri prædicto modo. & quod hæres perceperit in medio, sibi non computari in fal. & facit s. eo. l. quod de bonis. §. fructus. & j. ad Treb. l. mulier. §. si hæres. & ā. eo. l. circa legem.

Diui Seuerus. CASVS Institui mihi hæredem Titium, & multa legata ab eo reliqui, inter quæ reliqui centum: vt inde haberent alimenta tres pueri, qui erant filij cuiusdam mei amici. nunquid habente locū lege Falc. detrahetur quarta de dictis centum, & dicitur, quod sic. & tres partes dictæ pecuniæ debent collocari apud idoneos homines, qui eam bene custodiant. & ex eius fructibus det alimenta dictis pueris. Sed quid si dictus hæres implorauit beneficium l. Falc. ad hoc vt differret solutionem dictorum legatorum? certè eius temporis præstabit vsuras legatarijs. Viuia.

m Esse. Propter fauorem videbatur contra: vt argu. C. ad leg. Fal. authen. similiter.

1 Et bene quoad hoc quod hic dr, quod suppletio debet fieri æqualiter à legatarijs: in alio nō corrigitur, secundum Bar.

2 Displicet Pau. & Alex. quia isti de quibus ī text. non habebāt talem sensum.

3 Est corrupta: quia debet dicere quæ sunt quarta aoo. quæ debet habere hæres pro sua Falcidia, secū dū Alex.

4 Quā minuit Falc. & an ex priuilegio, & ex legatis minuat, vide ad lōgū per ea quæ no. in l. a. C. de sacro. ecc. & per Bar. in l. s. ā. e.

5 Ibi loquitur in fructib. & rebus nō legatis perceptis, hic de legatis. Bart. P. & Alexand.

6 Malè recitat glo. opi. primā positā in text. P. & Alexand.

7 Ista opi. Io. displicet Barto. Paul. & Alex.

8 Displicet, quia violat literā secundum Alex.

9 Et bene ī hoc Pau. & Ale. sed quantū ad hoc Io. videtur recedere à sua opinione.

10 Approbatur per Bart. Pau. & Ale. quia Azo rectè intellexit opinionē antiquorū ī prī. §. narratā.

11 Reprobatur per Bart. Pau. & Alex.

12 Immo vno tm̄ secūdū Ale.

13 Et in hoc casu maledicit superior sententia, secundum Alexand.

14 Immo est verū secūdū Bar. & Pau.

15 Alij habent xiiij. & postea viij. & est bona computatio secundum Alex.

16 Imo xij. & iiij. partes de tribus restantibus diuidēdis in vij. partibus. Alexand.

17 Imo ix & tres partes de tribus restantibus, secundum Alex.

18 Ista op. Azo. displicet Bart. Pau. & Alexā. est tamen tenenda vsque ad ver. minimè &c. secūdū prædict.

Nominibus.

a Nominibus, reposuimus ex P. Fl.i. debitoribus.

a Nominibus. 1 Ad vsuras, vt inde alantur. ad quod supra, de ali.leg.l.3.§.1. sed hodie contra: vt no. C. de admi.tut.authen.nouissimè.

b Implorauit. Facit C. de vsu.l.1.& supra, de lega.2.l. si quis seruo.

SI hæres. CASVS. Institui mihi hæredem Caium cum haberem in bonis cccc. & rogaui eum per fideicom. vt restitueret hæreditatem meam Titio acceptis centum ab eodem Titio, & postea decessi. hæres autem meus prædictus recessit à voluntate mea volendo accipere quartã Trebellianicam in restitutione hæreditatis: & volendo accipere dicta centum à Titio fideicõmissario, nunquid potest hoc facere? Et dicitur, quod non, imò altero debet esse cõtentus. vnde accipiendo quartam Trebell. debet cogi restituere Titio fideicommissario hæreditatis tres partes eius, quamuis non detur ei ab eodem Titio illud, quo accepto hæreditatẽ restituere rogatus est: quoniam cõmodum leg. Falc. id est, dictæ quartæ Trebellianicæ, præstat ei hæredi illud, quod ei hæredi ego paterfa. dari volui per dictum Titium. volui autẽ dari centum, vt dictum est, & quarta Trebellianica est centum, cum haberem in bonis quadringenta: vt dixi. Viuianus.

† Sunt ergo alimẽta officio iud. decernenda. in l. si quis à liberis. in prin. ff. de libe. agn. Adde Sp. in tit. q. si. sint le. in ver. pe. in fi. Bal. omnino in l. solẽt. in 2. col. versi. quæro dicit hic. ã. de ali. & ci bari. leg.

† Singu. text. dicit Rom. sin. gu. 607. & facit cõtra Bald in l. fi. C. de cõdit. inser. vbi etiam glo.

minibus a collocetur pecunia, ad curam suam reuocaturũ præsidem prouinciæ. † Diui Seuerus & Antoninus generaliter rescripserunt Bononio Maximo, vsuras prestaturũ eũ, qui frustrationis causa beneficiũ legis Falcidiæ implorauit. b

Qui repudiat id, quod quartam minuit, quartam non deducet. Bart.

Floren. lib. xj. Institutionum. LXXXIX.

SI hæres, cuius fideicõmissum est, vt accepta c certa pecunia, hæreditatẽ restituat, à voluntate eius, qui testamentum fecit, discedat, d & postea legis Falcidiæ beneficio vti volet: & si nõ det e ei, quo accepto hæreditatem restituere † rogatus est: tamen fideicõmissum f restituere cogi debet: quoniam quod ei paterfam. dari voluit, legis Falcidiæ commodum præstat. g

c Accepta. A fideicommissario. Accur.

d Discedat. Non accipiendo illud, quod est dandum causa implendæ conditionis. Item in alio, vt subijcit: quia vult quartam retinere.

e Et si non detur. Quia non accepit. 1 dari tamen debet etiam si coactus adeat: vt supra, de condi. & demõ. l. qui hæredi. § 1. & dic. vt ibi.

f Fideicommissum. Id est, fideicommissariam hæreditatem.

g Præstat. Sic ergo computatur datum causa implendæ conditionis in quartam Treb. quod secus est in quarta iure institutionis: vt j. l. proxi. §. sed & quod. & §. seq.

a Si tamẽ ipsum pœniteat, audiẽ & debet solui ei, sicut si nunquam recusasset secũdũ P.

IN quartam. CASVS. Hæc lex vult assignare differentiam inter quartam iure institutionis debitam hæredi, & Trebellianicam: & loquitur de quarta iure institutionis in prin. vsque ad ver. sed in fideicommissaria &c. & in §. si quid verò implẽdæ. &c. vsq; ad finẽ legis, in dicto autem ver. sed in fideicõmissaria &c. vsq; ad §. si quid verò &c. loquitur de quarta Trebellianica. ponit etiam vnã conuenientiam inter dictas duas quartas in versic. pro ea parte &c. vsque ad versi. sed si accepta &c. dicit ergo in prin. & in d. §. si quid verò implendæ &c. quòd in quarta iure institutionis debita imputantur hæredi illæ res, quas accepit iure tantum hæreditario, non autem illæ res, quas accepit iure legati, vel fideicommissi: vel causa implendæ conditionis impositæ alicui legatario. & ita alijs legatarijs non prodesunt in ratione legis Falcid. & ideo si prædium valens centum legauerit defunctus Titio, si ipse Titius quinquaginta hæredi dederit: computatio legis Falcid. debet fieri, ac si centum essent legata dicto Titio, & ipse non esset rogatus dare hæredi quinquaginta. & ita d. l. hæredi per Titium data debent haberi extra hæreditatem, ne computentur in quartam ipsi hæredi. in versicu. autem, sed in fideicommissaria, &c. dicit quod in quarta Trebellianica cõputantur hæredi legata, & fideicommissa, & perceptiones, & deductiones, quas percepit à cohærede suo in pecunia. nedum ea, quæ habet iure hæreditario, sed & si accepta pecunia à generali fideicommissario sit rogatus ei hæreditatẽ restituere, illa pecunia imputatur ei in quartam Trebellianicam. Sed & si hæres, qui rogatus est restituere hæreditatem Titio percepit pecuniam à Seio, cui Seio testator legauerat aliquid, si daret hæredi pecuniã, puta cẽtum: illa centum computabit sibi hæres in quartam Treb. in versi. autem, pro ea parte verò &c. dicit, quod si hæres rogatus restituere Titio suam partem hæreditatis percepit aliquod legatum in specie consistens (habebat enim cohæredem pro parte dicti legati, quam accepit à cohærede suo) non computat sibi in quartam Trebellia. pro ea verò parte dicti legati, quam accepit à seipso, bene imputatur ei in dicta quarta: quia iure hæreditario eam capit. & est ratio in hoc casu extra literam: quia absurdum esset, quòd eandem rem quasi iure legati, & quasi iure hæreditatis computes in quartam. argu. infra, de vsucap. l. cum qui. scias enim, quod cum cohæredi alicui species prælegatur, partem eius capit iure hæreditario, & partem iure legati à cohærede, vt dixi supra, de ijs quib. vt indig. l. eum qui. § pro parte. & ita propter dictam rationem vides, quod in hoc vltimo dicto conuenit quarta Trebellianica cum quarta iure institutionis debita: quia in hoc vltimo dicto dictum est, quòd illud quod capit cohæres à cohærede in legato in specie consistente, non computat sibi in quartam Trebellianicam. Viuianus.

In Falcidia imputatur, quod iure hæreditario capitur: sed in Trebellianica imputatur quicquid quocunque iure iudicio defuncti informiter capitur, id verò quod difformiter, hoc est partim iure hæreditario, partim alio capitur: pro parte hæreditaria tantum imputatur. Bart.

Martianus lib. xiij. Institutionum. XC.

IN quartam † hæreditatis, quam per legem Falcidiam hæres habere debet, h imputantur res, quas iure hæreditario capit: non quas iure legati, i vel fideicommissi, vel implendæ conditionis k causa accipit. nam hæ a in quartã nõ imputantur. Sed in fideicõmissaria hæreditate restituẽda, siue legatum, a datum est hæredi, siue præcipere, vel deducere, vel retinere iussus est, in quartã

† Pulchrè in hãc legem Alci. lib. vj. parad. c. 4.

a P. Flor. hæc.

a Alibi, siue legatum, siue fideicommissum datum sit hæredi.

h Debet. Ex singularibus relictis. Accur.

i Legati. Vt & j. eo. l. quod autem nisi in casu, vt ibi.

k Conditionis. Vt & supra, eodem. l. id autem. nisi in casu, vt ibi.

ADDITIO Dic, quòd propriè non est fallentia, sed est concordans, secundũ Alex, hic licet aliter dicat ibi.

id ei imputatur,[a] pro ea verò parte, quam accipit à cohærede,[b] extra quartam, id est, quod à cohærede accipitur. Sed & si accepta[c] pecunia hæreditatẽ restituere rogatus sit: id, quod accipit, in quartam ei imputatur, vt diuus Pius constituit. Sed & quod implẽdę cõditionis causa fideicommissum hæredi datur,[d] in eadem causa[e] esse admittendum, sciendũ est. Si quid verò implendæ conditionis causa hæres accipiat, legatarijs[f] in Falcidiæ computationẽ non prodesse, & ideo si centum prædium defunctus legauerit, si quinquaginta hæredi legatarius dederit: centum legatis[g] computationem fieri, & quinquaginta extra hæreditatem haberi, ne in quartam ei imputentur.

Legata facta à milite tempore militiæ, non de falcantur si decedat in militia, vel post missionem à militia intra annum: secus si legata sint facta post missionem à militia, vel etiam prius si decedat post annum à die, quo missus est à militia. Alexander.

Macer de iure[a] militia. XCI.

SI miles[h] testamento facto partem dimidiam hæreditatis suæ tibi restitui iusserit, deinde post misionem factis codicillis alteram partem Titio restitui rogauerit: si quidem post annum misionis suæ decesserit: & tibi, & Titio hæres quartam partem retinebit: quia eo tempore testator decesit, quo testamentum eius ad beneficiũ principale pertinere desierat. Si verò intra annum misionis decesserit; solus Titius deductionem quartæ partis patietur: quia eo tempore fideicommissum ei relictum est, quo testator non poterat testari iure militari.

[a] Id ei imputatur. Cũ recipit ab extraneo corpus, vel pecuniam. secus cum à cohærede corpus: vt statim dicam. & est ratio inter hunc, & superiorem casum: q ibi sustinet onera hęreditaria in totum: hic pro quarta.

[b] A cohærede. Hic distingue: quia aut hæres vult detrahere de singularibus relictis, aut de vniuersitate: quia de ea restituenda sit grauatus. Primo casu, quia cepit iure hæreditario, computantur in Falci. quæ verò alio modo, præcipua habet: nisi in casu: vt ŝ. eo. l. quod autem. Secundo casu: quicquid quocunque iure acceperit, in quartam imputatur, veruntamen refert largiter, vtrum à legatario, an verò à cohærede percepit aliquid. quod à legatarijs cœpit, in quartam computatur. quæ verò à cohærede, distinguitur vtrum fuit pecunia, an species, vt equus. nam si pecuniam acceperit, totam sibi computat in quartam: vt C. fa. ercisc. l. filium. & ĵ. ad Treb. l. deducta. §. nũmis. si verò speciem accipit, pro parte cohæredis non imputat: pro sua verò parte in quartam imputat: quia iure hæreditario capit: sed in Fal. institutionis iure etiam in pecunia à cohærede habita non computat, nisi quod habet hæreditario iure, vt ŝ. eo. l. id autem. Sed quare secus in corpore prælegato, quam in pecunia, vel quam in corpore habita ab extraneo? Resp. quia absurdum esset, q in eadẽ re, & quasi iure legati, & quasi iure hæreditario computet in quartam: vt ar. ĵ. de vsuc. l. eum qui.

[c] Accepta. A fideicõmissario. vel dic etiã à cohærede.

[d] Datur. A fideicommissario vniuersali.

[e] In eadem causa. Vt computentur in quartam. scilicet Treb. Quod verò subijcit, si quid vero &c. de Falc. iure institutionis dicit.

[f] Legatarijs. Cæteris. nam ei qui dat, prodest[t] ne Falcid. patiatur, si tantum dat, quantum esset ei detrahendum: vt ĵ. eo. l. filio. & ŝ. eo. l. Neiennius. 2. respon. Sed ar. contra ŝ. eo. l. si fundus. sed potest dici, quod ibi alij hæredi dare iussus esset.

[g] Centum legatis. q. d. centum videntur esse legata. & secundum hoc fieri computationem cum legatarijs. nõ consideratis quinquaginta datis hæredi, vt subijcit. & ŝ. eo. l. ad veterani. §. si. Sed contra. ŝ. eo. l. qui fundũ. in princ. sed ibi iussit vendi, et ibi dixit. & facit ad l. ŝ. de leg. 1. l. non amplius. in prin. & ĵ. ad Treb. l. in fideicõmissariã. §. si. Et not. hac l. fieri differentiã inter quartã iure institutionis, & Treb. Est & tertia, quæ debetur iure naturæ, in qua q imputentur; not. in auth. vt cũ de ap. cog. §. aliud. Est & alia, q debetur arrogato: vt Insti. de adop. §. cum autem. Item alia quę debetur vxori superstiti pauperi: vt C. vnde vir. & vxor. authen. præterea. Item alia, quæ debetur curiæ, quando curialis fit clericus: vt C. de episc. & cler. auth. sed neque curialẽ. Item alia: vt C. quando & qui. quar. pars. l. 2. Item alia: vt C. ad Trebel. auth. contra rogatus. Item alia. vt C. de repud. l. fina. Item alia: vt in authen. de trien. & semis. §. considerenium.

[t] Placet Bart. si illud qđ est datũ suppleat quartã, & pro ea conueniatur ab hęrede, alias secus secundum Ale. in l. si fundus. ĵ. alleg.

Quartę sunt multiplices.

ADDITIO. Dic quòd ibi solum dicitur de duabus vnciis dandis filijs naturalibus tantum in casu ibi posito. secundum Alex.

[a] P. glo. de re militari.

[h] SI miles. CASVS. Seius miles existens in militia fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Sempronium, & iussit eidem hæredi in dicto testamento, vt tibi Caio restitueret dimidiam hęreditatis: & postea fuit missus de militia, & intra annum missionis fecit codicillos, & in dictis codicillis rogauit dictũ hæredem: vt restitueret Titio alterã partem hæreditatis. & postea decessit dictus Titius, & Sempronius postea adiuit eius hæreditatẽ, postea tu Caius, & etiam Titius, qui estis fideicommissarij, petitis ab eo hæredem vt restituat vobis cuilibet pro dimidia hæreditatem, & ipse bene vult vobis restituere, retenta tamen quarta Trebellianica. Quæritur nunquid possit retinere dictam quartam? Et distinguitur: aut dictus miles decessit post annum missionis de militia, aut intra annum. Primo casu retinebit hæres dictam quartam tibi, & Titio prædicto. Et est ratio, quare hoc casu retinet: quia eo tempore dictus testator decessit, quo testamentum eius prædictum desierat pertinere ad beneficium cõcessum militibus à principe: quia decessit post annum missionis, vt dictum est. Est autem beneficium prædictum tale, quia hæres non potest detrahere quartam militis, qui fecit testamentum in militia decedente intra annum missionis de militia, vt ŝ. eod. l. si post missionem. Secundo autem casu, id est, quãdo decessit dictus miles testator intra annum missionis, poterit hæres detrahere quartam soli Titio prædicto cui debebat restituere dimidiam hæreditatis ex codicillis, & est ratio, quare hoc casu potest dicto Titio dicta detrahi quarta, quia eo tempore fideicõmissum prædictum eidem Titio relictum est in codicillis, quo testator non poterat testari iure militari: id est, post missionem de militia, licet intra annũ, vt dictũ est: tibi autem Caio subaudi, nõ potest detrahi quarta propter beneficium principis militibus concessum. Vinia.

[h] Si miles. Facit ŝ. e. l. si post missionẽ. & ĵ. e. l. ũ. Acc.

Accepius.

tor iure militari testari non potuit.

Si hæres non grauatur in hæres, sed in alius commodum sentiens, Fal. non deducetur. Barto.

Papinianus lib. xx. Quæstio. XCII.

Acceptis à Mæuio centum, hæreditatem Mæuio restituere, pecuniamq; post mortẽ suam Titio dare rogatus est, quamquam hæc centum quartam[a] bonorum efficiant: tamen propter sequens fideicommissum quartæ retentioni locus erit: tunc enim ex constitutione diui Adriani falcidiæ satisfacit ea quãtitas, cùm apud hæredẽ remanet.[b] sed falcidiam patietur solus, cui hæreditas relicta est.[c] nam in centum, quæ mortis causa capiuntur, admitti falcidiæ ratio[*] non potest. Planè si quis ita scripsit, Acceptis centũ, peto restituas hæreditatẽ, neq; personam dantis demonstrauerit: quasi retentã, & præceptã pecuniam, si quartæ sufficiat, inducere Trebellianum.[d]

Prælegata non imputantur in Falcid. nisi quà ad eum, à quo percipiuntur. Bart.

Scæuola libr. xxj. Digestorum. XCIII.

Filio, & filia scriptis hæredibus,[e] singulis certa prælegauit: sed lõgè minus filiæ, cui etiã domũ obligatã prælegauit cum instrumentis, & quicqd ibi fuerit: & adiecit hæc verba: sed ea conditione lego, vt quicquid æris alieni in ea domo[f] erit, Titius libertus filij mei exoluat, & sit eis vtrisq;[g] domus communis. Quæsitum est, si filia legis Falcidiæ beneficio vti volet[h] ad quartam retinendam, an ex hæreditate, quæ ei relicta est, deducto ære alieno,[i] eius, quod superfuerit,

Acceptis. CASVS. Seius habens in bonis quadringenta instituit sibi hæredem Caium, & rogauit eundem Caium, vt hæreditatem restitueret Mæuio acceptis ab eodem Mæuio centum. Item rogauit eundem Caium, vt dictam pecuniam, id est, centum daret Titio post mortem suam Caij. & postea decessit dictus Seius testator. & postea Caius adiuit hæreditatem. venit modo Mæuius fideicõmissarius, & petit ab eo, vt restituat sibi hæreditatem, & offert centum. dicit hæres, bene accipio centum, & bene volo tibi restituere hæreditatem: volo tamen detrahere de hæreditate quartam Trebellianicam: dicit Mæuius, Tu non potes mihi detrahere quartam: quia ego do tibi centum: quæ bene capiunt quartam hæreditatis. nã in hæreditate non sunt nisi cccc. dicit hæres, Tua allegatio esset bona si dicta centum deberẽt remanere apud me, & meos hæredes: sed tu scis, quod ego debeo restituere Titio post mortem meam; sicut testator me rogauit. modo quæritur, cuius allegatio debeat obtinere? Et dicitur quòd debet obtinere allegatio hæredis. Modo insurgit iterum Mæuius, & dicit: Ex quo tu hæres detrahis mihi quartam de hæreditate. & ego volo tibi detrahere de centum, quæritur nunquid possit? Et dicitur, quod non. Sed quid si dictus testator ita dixit dicto hæredi. Peto, vt restituas hæreditatem Mæuio acceptis centum, & personam, quæ daret hæredi centum non nominauit, nec etiam rogauit hæredem, vt Titio restitueret dicta centum post mortem suam hæredis. nunquid hoc casu cõputabit sibi in quartam Trebellianicam dicta centum? Et dicitur quòd sic: si autem dicta centum non sufficerent ad quartam hæreditatis. puta quia hæreditas esset vltra quadringenta, etiam plus acciperet hæres de hæreditate, donec haberet quartã. Et est extra literam ratio quare in hoc casu computat sibi in quartam dicta centum, quia eadẽ centum non fuit hæres alicui rogatus restituere, sicut fuit in primo casu, & quia generaliter omnia talia computantur in quartam vt supra, in l. si hęres, & l. seq. Viuia.

a Quartam. Scilicet Trebel. in qua talia imputantur: vt supra eod. l. in quartam.

b Remanet. Nõ ergo videtur puenire, quod nõ durat, vt hic, & ĩ. de condi. inde. l. eleganter. §. si quis. ibi, sed hic nõ videt &c. Sed ar. cõtra. ĩ. de pig. act. l. nec enim. & no. ĩ. de in rem vet. l. si pro parte §. versum. Acc.

c Cui relicta est. Scilicet Mæuius. Sed quit alius vellet detrahere? Respon. Mæuius de centum, quod non potest, vt hic: Item hęres de centum Titio relictis, quod non potest, vt hic: & est ratio, quia hæres vt legatarius videtur habere hic centum, & sic not. pro nobis, quòd legatarius non detrahit quartam, licet Bul. dixerit contra. quod dic: vt no. ĩ. e. l. pœnales. §. si Titio. Accur.

d Trebellianum. Vt scilicet totum aliud restituatur ex quo hæc centũ sufficiunt ad quartam.

Filio & filia. CASVS. Seius habens filium & filiam in potestate, instituit eos sibi hæredes, & cuilibet eorum prælegata reliquit, filiæ tamen prælegauit longe minus quàm filio: & tantum dicto filio prælegauit, quod in suo prælegato habebat locum Falcidia. & inter alia, quæ prælegauit dictæ filiæ, prælegauit ei domũ Titianam, quã obligauerat ipse testator Sempronio pro centum pone. Item legauit eidem filiæ, instrumenta, quæ erant in dicta domo: & etiam quicquid in ea erat, & postea adiecit hæc verba dictus testator, ea conditione lego dictæ meæ filiæ dictã domum, vt quicquid alieni æris in ea domo erit, Titius libertus dicti mei filij exoluat: & sit dicta domus cõmunis dictæ meæ filiæ. & dicto liberto. & postea decessit dictus testator. nunc venit dictus filius testatoris, & petijt à dicta filia testatoris ea quæ prælegata sunt ei. dicit filia: ego volo statim de parte mea hæreditatis deducere æs alienum, quod me tangit pro mea parte, & de superfluo partis meæ hæreditatis volo soluere tibi prælegata, deducta tamen de eis quarta. dictus enim tuus libertus, qui debebat soluere centum Sempronio, cui erat obligata dicta domus. non vult soluere. vnde oportet me ei soluere. nunquid potest hoc consequi filia? Et dicitur quod sic. sed tamen frater eius potest ei ita dicere, ego nolo, quod tu habeas tua prælegata, nisi pareas voluntati patris nostri defuncti pręstando mihi integrum illud, quod mihi est soluendũ. id est dicta mea prælegata, ita quod de eis aliquid non detrahas. capias ergo quodcunque vis. scilicet aut præstare mihi integra mea pręlegata: & habere tua prælegata integra, & si dicta tua prælegata non capiant tantũ in summa, quantum est quarta meorum prælegatorum. suppleas tibi de hęreditate communi, aut detrahere mihi quartam, & nihil habere de tuis prælegatis. Viuia.

e Hæredibus. Æqualiter.

f In ea domo. i. pro ea domo obligata ad præstandũ.

g Vtriusque. Filiæ, & liberto. R.

h Vti volet. De prælegatis fratri suo.

i Aere alieno. Quod ipsa, & frater suus pręstare debẽt equaliter: vt supra, de hæredi. Ir. sti. l. ex facto §. 1 non autem quod præstat libertus.

* Aliàs, Falcidia admitti non pôt.

1 Immo potius cõ cor. secundũ Imol. & Alea. licet aliter Ange.

Consequi.

quartam conſequi [a] debeat? Reſpondit, iure quidem id poſtulaturã: verum non aliàs ea, quæ ei data ſunt accepturam (ſi modo ea [b] quartam ſuppleant) quàm voluntati defuncti, ſoluendũ [c] † præſtando, pareret.

Quod ab hærede debebatur defuncta, computatur in patrimonio, & cadit in fideicommiſſa uniuerſali, ſicut cætera bona hæreditaria. Alexan.

Idem libro xxj. Digeſtorum. XCIIII.

MAritus, vxoris res extra dotem conſtitutas adminiſtrauit, eaq́; decedens ante rationem ſibi redditam adminiſtrationis, ex aſſe eundem maritum hæredem reliquit: eiusq́; fidei commiſit, vt decem vncias filio communi, cùm moreretur, reſtitueret: duas autem vncias nepoti. Quæſitum eſt, an id quoque, quod ex adminiſtratione [d] rerum apud maritum reſediſſe conſtiterit, cùm cæteris bonis pro rata decem vnciarũ filio reſtitui debeat? Reſpondit id, quod debuiſſet hæreditati, in rationem venire debere.

Hæres, qui deducit ſortem pro alimentis, cauere debet de ipſa ſorte reſtituenda mortuis alimentariis. Alexand.

Filiæ, quam mater rogauerat ſi impubes deceſſiſſet, reſtituere hæreditatem Titio, patruus legitimus hęres extitit, in ratione legis Falcidiæ [e] ponenda deſiderat [f] deduci ſortes, ex quarum vſuris alimenta impubes defuncta ex perſona teſtatricis [g] ſuæ pluribus debita præſtitit. [h] Quęſitũ eſt, an ſi eas deduxerit, cauere debeat, defunctorũ [i] alimentariorum portiones pro modo [k] ſortium ſe reſtituturum? Reſpondit, canere debere.

Reus tenetur edere actionem actori ad replicationem fundandam. Bart.

Poſt aditam hæreditatem triennio exacto, legatarijs hæres legem Falcidiam oppoſuit idcirco, quòd adminiſtrarit tutelas teſtator, quarum ratio nondum reddita ſit, & quòd neget tantum redigi ex nomi-

---

[a] Conſequi. retinendo.

[b] Ea. Nam ſi minus eſt in prælegatis à filio, quam in quarta filiæ, deducet filia catenus quatenus eſt minus. ad quod ſupra, eo. l. Neſennius. §. 1.

[c] Soluendum. Vt legata cohæredi. & ita licet communi iure detrahat Fal. filia, tamen niſi totum ſoluat, non conſequitur prælegata: vt d. l. Neſennius.

MAritus. CASVS. Titius habuit ab vxore ſua centum in dotem: & cum ipſa haberet alias res extra dotem conſtitutas, idẽ Titius eas adminiſtrauit. & antequam de dicta adminiſtratione redderet rationem dictæ ſuæ vxori. ex qua pone adminiſtratione effectus fuit ei debitor in duodecim, ipſa fecit teſtamentũ: & eum maritũ ſuũ ex aſſe hæredem reliquit: & fidei eius commiſit vt decem vncias hæreditatis filio eorum cõmuni reſtitueret, cum moreretur ipſe vir, duas autem vncias dictæ hæreditatis reſtitueret cuidã eorum nepoti, & poſtea deceſſit dicta vxor, & poſtea dictus maritus, & inſtituit ſibi hæredes Caium, & Seium. nunc dictus filius: & nepos fideicommiſſarij petũt à dictis hæredibus viri, vt reſtituant eis hæreditatem dictæ vxoris, ſcilicet decem vncias filio, & duas nepoti: & petunt, quod ipſi dent eis illa xij. in quibus fuit maritus debitor ex adminiſtratione prædicta pro rata decem vnciarum, & duarũ vnciarum prædictarum, ſcilicet vt filius habeat decem de debito prædicto, & nepos duo. nunquid admittenda eſt tali modo prædicta petitio? Et dicitur quod ſic.

Filiæ, quam Titia inſtituit ſibi hæredem filiam ſuã Seiam, & rogauit eam, vt ſi in pupillari ætate decederet, reſtitueret hæreditatem Titio. Item rogauit eam, vt daret alimenta Sempronio ex vſuris illorum centum, quæ habebat in tali arca, & Caio daret alimenta ex vſuris aliorum centum, quæ habebat in tali arca. & poſtea deceſſit dicta Titia. & dicta Seia poſtea deceſſit in pupillari ætate: & Cornelius patruus ſuus extitit ei hæres legitimus: & ſic debet reſtituere dictam hæreditatẽ Titio. & vult bene ei reſtituere detracta quarta Trebellianica. vnde dicit dictus Cornelius Titio: ego volo primo deducere de hæreditate dictas ſortes, ex quarum vſuris alimenta fuerunt relicta dicto Sempronio & Caio. & poſtea de hæreditate, quæ remanet, volo detrahere quartam. nunquid poteſt hoc facere? Et dicitur, quod ſic. cauere tamen debet dicto Titio fideicommiſſario. vt ſi aliquis prædictorum alimentariorum deceſſerit, ſicq; finitum ſit legatum alimentariorum quantum ad eum mortuum, quod reſtituet eidem Titio ſortem illam, ex cuius vſuris debebat habere alimenta dictus mortuus.

Poſt aditam. Titius adminiſtrauit tutelas plurium pupillorum: & multa in eis adminiſtrauit. inter quæ mutuauit pecunias dictorum pupillorum quibuſdã. vnde ſi nõ poſſit ab eis debitoribus exigi pecunia, fuit ad periculum dicti tutoris, vt dicit l. ſi cert. pet. l. periculũ. cum ſimilibus. iſte Titius ante, quam redderet rationem de dictis tutelis, fecit teſtamẽtum. & inſtituit ſibi hæredẽ Seium: & multa legata ab eo reliquit quibuſdam: & poſtea deceſſit dictus Titius teſtator: & poſtea Seius adiuit hæreditatem ſuam. poſtea ita accidit de facto, quod antequã legatarij peterent ab eo legata, tranſijſſet trienium. & poſtea ipſi petierunt ab eo legata. hæres autem reſpondebat eis, quod volebat Falc. detrahere de legatis, quia timebat, ne dictæ tutelæ per defunctum adminiſtratę exhauriſent vires hæreditarias. dicunt legatarij, Nos non credimus, quod dictæ tutelæ exhauriant vires hæreditarias: vnde volumus, quod facias nobis poteſtatem deſcribendi rationes defuncti, & omniũ inſtrumẽtorũ hæreditariorum, & pupillarium rationũ. quæritur, nunquid poſſunt hoc legatarij impetrare per officium iudicis? Et dicitur quod ſic, ne ſit in poteſtate hæredis proferre, quæ velit ex prædictis, & alia abſcondere, & ſic inducere in dãnũ legatarios. Vl.

[d] Ex adminiſtratione. Vt vſuras, nam de tota ſorte locutus eſt: potuit enim de xij. vnc. vel loquitẽ de ſorte, ‡ quia aliam habuerat præter hanc. & ita non eſt contra C. de pac. conuen. l. ſi. vbi talia videtur vir lucrari.

ADDITIO. Dic ſecun. Bar. quod hic loquitur de naturalibus, ibi de induſtrialibus.

[e] Falcidiæ. Trebellianicæ.

[f] Deſiderat. Patruus.

[g] Teſtatricis. Quæ dicta alimenta reliquerat.

[h] Præſtitit. Donec vixit, & adhuc ſuat præſtanda.

[i] Defunctorũ. i. ſi defuncti eſſent aliq de alimẽtarijs.

[k] Pro modo. Vt ſi ſunt tres, & moriatur vnus: pro tertia

† Alci. li. parergon v. c. xxv. legit ſolidum præſtando.

‡ Placet Bar. vt refert Alex. hic.

nibus posse, quantnm in cautione deductum est. Quæsitum est, an rationes defuncti, & omnium instrumentorum hæreditariorum, & pupillarium rationnm, legatarijs desiderantibns hæres describendi potestatem facere debeat, ne in potestate eius sit proferre quod velit, & per hoc in fraudem [a] legatarij inducantur? Respondit, ad iudicis officium [b] pertinere, explorare ea, per quæ probetur, [*] quantum sit in bonis.

In P.Fl. quanti sit in bonis.

Idem libro sing. quæstionum publicè tractatarum. XCV.

Miles [c] si dum paganus erat, fecerit testamentum, militiæ tempore codicillos: lex Falcidia in codicillis locum non habet: in testamento locum habebit.

TITVLVS III.

SI CVI PLVS quàm per legem Falcidiam licuerit, legatum esse dicatur.

Vlpianus libro lxxix. ad edictum. I.

Si cui plus quã licuerit, leget; & dubitari iustè [d] possit, vtrũ lex falcidia locũ habitura [e] sit, necne: subuenit prætor hæredi, vt ei legatarius satisdet: [f] vt si apparuerit, eum amplius legatorum noĩe cepisse, quã ex lege Falcidia capere licebit: quanti ea res erit, tantã pecuniã det, [g] dolusq; malus ab eo absuturus [h] sit. Neq; interest, vtrum in primis tabulis hoc fiat, [i] an ĩ pupillaribus, an in vtrisq;. Etenim legem falcidiã semel esse admittendã, etiam si duplex [k] sit testamentum, iam cõuenit, [l] cõtributis legatis, tam ijs, quę ab ipso pupillo, q̃ ijs, quæ à substituto impubere relicta sunt: & si non fuisset interposita stipulatio ex persona pupilli, tutelæ actio hæredi [m] pupilli aduersus tutorẽ cõpetit. Sed, vt Pomponius ait, & ipsi [n] pnpillo, & hæredi [o] eius poterit cõmitti stipulatio [p] ipsi: quo

---

tis restituatur: vt supra, de ali. leg. l. 1. §. debebit. Illud autem constat, etiam alimentorum legatum pati falcidiam: vt supra, eod. l. diuus.

a In fraudem. Id est per fraudem.

b Ad iudicis officium. Facit C. de eden. l. 1. & 2. quem ad. testa. aper. l. 2. & ff. de bo. aut. iu. pos. l. fi. & ff. de eden. l. 1. §. rationes.

Milles si dum. CASVS. Titius paganus existẽs fecit testamentũ, & in eo legata reliquit. & postea idẽ miles factus fecit in militia codicillos, in quibus multa legata reliquit: & postea decessit, certè in legatis in testamento relictis habebit locũ lex falcid. non autem in relictis in codicillis. & facit optime supra l. si miles. Viulanus.

c Miles. Facit supra eodem, l. si miles, Accursius.

SI CVI PLVS quam per legem Falcidiã licuerit, legetur.

Si cvi plus q̃. CASVS. instituit mihi hęredẽ Titium, & multa legata ab eo reliqui, & purè, & sub cõditiõe, & decessi. modo uenit vnus de legatarijs puris, & petit legatũ suũ à dicto meo hærede. dicit ei heres, ego dubito, ne lex falcid. sit habitura locũ in legato tuo. credo enim q̃ existet cõditio legatorũ cõditionaliũ relictorũ à me, & sic habebit locum falcl. eo q̃ legata pura, & conditionalia sunt vltra dodrantẽ hæreditatis. vnde volo, q̃ mibi satisdes, vt si apparuerit te amplius legatorum nomine accepisse, quam ex l. falci. capere licuerit: des mibi tantam pecuniam quanti ea res erit, item quòd dolus malus a te aberit. posses enim dolo occidere equum tibi legatum, quem tibi nunc do. modo quæritur, an legatarius prædicto modo debeat satisdare hæredi? & dicitur quod sic: & non solum habet locum dicta satisdatio, si in primis tabulis plus leget, quam per legem falcidiam liceat: sed etiam si in pupillaribus tabulis, vel etiam in vtrisque. nam iam conuenit inter sapientes legem falcidiam semel esse admittendam, etiam si duplex sit testamentum, id est, patris, & filij impuberis, scilicet contributis in ratione legis falcid. tam illis legatis, quæ ab impubere relicta sunt, quam illis, quæ sunt relicta ab illo, qui fuit substitutus impuberi in dictis pupillaribus tabulis. quo casu tutor dicti impuberis soluens pro eo legata, debet facere legatarios, quibus soluit, promittere sibi recipienti nomine impuberis, & etiam dare fideiussores, vt si apparuerit dictos legatarios amplius legatorum nomine cepisse, quàm ex lege Falcidia capere licuerit, tantam pecuniam dent legatarij, quãti ea res erit. Item & quòd dolus malus aberit ab eisdem legatarija. si autem dictam satisdationem non faciat interponi dictus tutor, competet tutelæ actio aduersus eundem tutorẽ hæredi prædicto impuberis, id est, dicto substituto: non autem cõpetet ipsi impuberi, si eo viuente non potest habere locũ falcid. vt dixi supra titulo primo, lege, repertus. sed si eo impubere viuente habeat locum falcid. & finiatur tutela, bene habet actionẽ tutelæ impubes cõtra tutorem, & quod dixi in actione tutelę, habet locum in illa actione, quæ datur cõtra legatarios ex promissione & satisdatione prædicta, quam fecerunt tutori. Viuia.

d Iustè. Alioquin contra: vt infra eodem, lege, hæc autem. Azo.

e Habitura sit. Vel propter æs alienum, quod est incertum, vel propter conditionem aliorum legatorum: vt supra titulo primo, lege, in cui. in principio.

f Satisdet. Ergo cũ fideiussore: vt infra eodem lege, nisi. §. primo.

g Det. Id est, reddat. sic econtra infra de verb. signifi. lege, verbum reddendi.

h Absuturus. Quod rem non destruet, vt infra eodem lege, nisi.

i Hoc fiat. Id est, relicta sunt legata, pro quibus etiam reddendis satisdatur. [r]

k Duplex. Id est, patris & filij. sic supra titulo primo lege, in duplicibus, & de vulga. substitu. lege, patris. Accursius.

l Conuenit. Inter sapientes: vt supra titulo primo, lege, prima. §. interdum. & §. idem dicitur. & lege, in ratione. §. quod vulgo. & §. quæsitum. & lege, qui fundum. §. cohæres.

m Hæredi. Scilicet pupilli. Accursius.

n Ipsi. Scilicet pupilli.

o Hæredi. Aliàs non. vt supra tim. 1. l. repetitur.

p Stipulatio. De reddendis legatis.

r Satisdat ergo pro legatis: & an satisdatio habeat locũ in cõtractib' bonæ fidei, vel stricti iuris. gl. & Bar. l. 1. l. solu to. ff. so. matri. vbi distiguit, vide ibi.

Idem

casu viuo eo falcidia incipit locum habere. De tutelæ quoque actione idem scribit. [a] Marcellus ait, qui quadringenta in bonis habebat, impuberem filium hæredem instituit, eiq; substituit [b] Titium, & Seium. Si nihil à pupillo testator legauit, sed à Titio trecenta: [c] verum ducenta, inquit, præstabuntur: an centum quinquaginta? nam trecenta nullo modo [d] eum præstare. Mihi videtur verius, non amplius eum parte sua erogare compelli: certè nec minus. [e] Secundum quod eueniet, vt non soli committatur [f] stipulatio, sed omnibus hæredibus interponenda sit. [g] Sed causa cognita [h] falcidiam locum habere & legatorum modus facit, & æris alieni onus. Et si quidem euidens æs alienum est, vel certum: facilis est computatio. Si autem adhuc incertum [i] est, quia fortè vel conditio eius pendet, vel creditor litem contestatus est, & necdũ lis finita est: dubitabitur, quantum legatarijs debeatur, propter incertum: hodie tamen subsimile aliquid fit in fideicommissis. Cùm dicit lex Falcidia [l] locum habere: arbiter dari solet ad ineundam [m] quantitatem bonorum, tametsi vnus aliquid modicũ [n] fideicommissum persequatur: quæ computatio præiudicare non debet

[a] Idem scribit. Quod dixi de actione ex stipulatu: quia & hæredi impuberis illa tutelæ actio competit, quod impuberi viuenti, si eo viuo finiatur tutela, alioquin contra: vt s. de tut. & rat. distra. l. si tutor. §. fi. & l. nisi, in prin. & facit ad prædicta C. de peti. hære. l. fi. §. 1. & C. de leg. l. si in fraudem. & s. de tribu. l. procurator §. fin. & s. tit. 1. l. is cui. in fi. Ac.

Marcellus ait. CASVS. Caius habens filium impuberẽ, & in bonis cccc. dictum impuberem sibi hæredem instituit, & nihil ab eo legauit: & eidem substituit Titium, & Seium: & à Seio nihil legauit, à Titio autẽ legauit quibusdam ccc. & postea decessit dictus Caius: & postea decessit dict9 impubes, & ei extiterunt hæredes ex substitutione dictus Titius, & Seius: & ita quilibet eorum habuit cc. de dictis quadringentis: & sic nõ sic reperitur, quòd à dicto Titio fuerũt legata centum, vltra quam esset pars sua. modo quæritur, an dictus Titius debeat præstare legatarijs integra cc. quæ habet in sua parte: an verò debeat dodrantem suæ partis, id est, centum quinquaginta, & alia quinquaginta retinere sibi nomine falcidiæ, nam de trecentis ab eo relictis non est dubium, quia nõ debet ea præstare, quia non potuit in plus onerari, quàm haberet? Et respon. q non debet minus præstare legatarijs, quàm sit pars sua, id est, cc. & hoc intelligo per legem veterem xij. tabu. secundum quam non habebat locũ l. falc. & hoc vsq; illuc, secundũ quod eueniet &c. quem versi. dimitte vsque illuc, sed causa cognita &c. vbi dicit quãuis secundum l. 12. tab. non habeat locum fal. in legatis à dicto Titio relictis, vt dictum est: tamen & in dictis legatis, & in quibuslibet alijs relictis à quocunq; testatore causa cognita habet locum fal. hodie autem in causæ cognitione vertitur videre modum legatorum, & onus æris alieni, si quod est in hæreditate. & si quidem euidens est æs alienum, vel certum: facilis est computatio l. fal. quia primo debet detrahi æs alienum, & si legata sunt vltra dodrantem eius, quod remanet in hæreditate, ita q quadrans nõ remaneret hæredi, si solueret integra legata: debet hæres tantum detrahere de legatis nomine falci. q remaneat ei quadrans: si autem adhuc incertum est æs alienum, puta quia conditio eius pendet, vel purum est æs alienum, creditor autem cui debebatur, litem super eo contestatus est, & lis nondum finita est: certè eo casu dubitari potest, quantũ legatarijs debeatur propter dictas incertitudines. vnde si legatarij volunt legata, debent satisdare hæredi eo modo, qui dictus est in prin. huius legis. Et quod dixi in legatis, habet locum in fideicõ. singularibus ab hærede relictis. In dicto autem versic. secundum quod eueniet &c. ponit talem casum. Pone q dictus Caius instituit sibi hæredem dictum Titium, & quosdam alios, & non solum à dicto Titio, sed etiã à cohæredibus suis multa legata reliquit: & incertum est, vtrum habeat locum lex falcid. vel non propter æs alienum conditionale, de quo dixi, vel etiam alio modo. certè non solum dictus Titius, sed etiam dicti sui cohæredes possunt facere interponi dictam satisdationem, cum soluũt dicta legata legatarijs: & non solum dicto Titio cõmittitur dicta stipulatio locum habente postea fal. sed etiã omnibus dictis suis cohæredibus, & hoc secundũ ea, quæ dicta sunt à prin. huius legis vsq; ad §. Marcellus. & hoc dicit, licet multum obscure. Viuia.

[b] Substituit. Æqualiter. Accursius.

[c] Trecenta. Et sic vltra habeat, quam sit sua pars substitutionis. item à Seio nil legauit.

[d] Nullo modo. Vt institu. ad leg. falcid. in fin.

[e] Minus. Scilicet per l. 12. tabu. sed per legem falc. sic, quæ præualet: vt institu. ad leg. falcid. in princi. Vel dic, q hic dicit, corrigi per illud quod subijcit, sed causa cognita &c. quod idẽ reddit. quod autem interponitur, secundum quod &c. mutat casum, quando omnes hæredes essent grauati: quod supra non fuit. Item quando dubium est de falc. vt s. in prin. l. & infra statim, sed causa &c. quod supra non fuit in Titio: imò certum erat, q habebat locum. quod ergo dicit non soli, scilicet Titio si esset grauatus, & alij, & dubium esset de falci. competat, vel non.

[f] Committatur. Id est, interponatur.

[g] Interponenda sit. Scilicet si dubium est, competat falcid. vel non, sed si certum est, non inspicitur: vt hic subijcit, sed causa &c. vt infra eo. l. nisi. §. si in plures.

[h] Sed causa cognita. Ergo corrigitur quod supra dixit. Azo.

[i] Incertum. Sub. locum habet satisdatio.

[k] Sub simile. Id est, simile. q. d. idem in fideicõ. vt infra ead. l. §. sed & legatario, & l. videamus, nam per omnia &c. vt supra, de leg. 1. l. 1. & supra titu. 1. l. is cui.

Cum dicitur. CASVS. Cum relicta sunt ab hærede legata, & legatarij ea petunt, & hæres dicit locũ habere fale. arbiter solet à iudice dari, ad videndũ, & inquirendũ quantitatẽ bonorũ, quod quidẽ habet locũ etiã si modicũ persequatur aliquis fideicõ. vel legatũ, computatio tamen bonorũ facta inter vnũ legatariũ, & hæredẽ coram dicto arbitro nõ debet præiudicare cæteris legatarijs qui non fuerunt coram domino arbitro, nec etiam creditoribus, nisi hæres denuntiauit eis, vt venirent coram arbitro: tunc enim bene præiudicaretur eis. si autem hæres nõ vult esse coram arbitro, sed vult soluere integra legata, & fideicommis. & vult q legatarij & fideicom. satisdent ei, eo modo, qui dictus est in prin. huius legis, bene est audiendus. Viuia.

[l] Cum dicitur lex Falcidia. Vt sit Latinum bonum.

[m] Ad ineundam. i. æstimandã. Ad quod C. de vsu. l. 2.

[n] Modicũ. Sic ff. de dam. infecto. l. si proprietarius, in

fine

stat. t. respon.

a Cæteris. Sic C. res inter alios act. & c. nisi citentur, vt subijcit.

b Probent. Si ergo non venerint, præiudicatur eis: aliàs ad quid vocarentur: sic in authen. vt spõ. larg. §. ad hęc. & C. de epis. aud. authẽ. liberi furiosi. & C. de remis. pigno. l. si eo.

c Offerat. Scilicet hęres sponte sine eo gnitione arbitri. Ac.

Si legata quędam. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium, & ab eo legata reliquit purè, & sub condition e. legatarij certè quibus legauit purè, non aliter habebunt legata, quam si caueant hæredi reddere ei, quanto amplius q per legem Falc. licuerit, ceperint nomine legatorum. potest enim hæres habere dubium, vtrum lex Falc. sit locum habitura existentibus eõ ditionibus incertis quibusdam ex legatis: sed & si legauit dictus testator Caio nouem vncias hæreditatis purè, & tres sub conditione, & hæres soluit ei dictas nouem vncias, debet ei prædicto modo cauere legatarius. Viuia.

d Si legata. Id est, ppter eorũ timorẽ.

e Soluantur. Cautione exacta: vt infra. §. pxi. & supra, tit. 1. l. in quantitate. §. sed & legata. & l. si propter.

f Iulianus. Facit supra, proxi. §.

g Quadrans. Alicu ius rei singularis. Alioqui si totius hæreditatis quadrãs legatus sit, cum certũ esset eum quadrantem retinendum, cur præstaretur?

*P. Fl. ad arbitrum. sic & ĩ. vt veniat ad arbitrum.

*In P. Fl. quæ præsenti sint. In quibusdã anie vete. exem. ma nuse. quæ præsentia sint.

*Aliàs ne.

*In P. Fl. nõ est, sed dũ vt tamẽ subaudiendum sit.

cæteris, qui ad arbitrium *missi non sunt. Solet tamen ab hærede etiam cæteris ᵃ denuntiari fideicommissarijs, vt veniant ad arbitrium, ibiq; causam suam agãt. plerunq; & creditoribus, vt de ęre alieno probent. ᵇ habet tamen rationem in legatarijs, item in fideicommissarijs: vt si offerat ᶜ integrum, quod relictum est, hæres desiderans cauerі sibi hac stipulatione, audiatur.

Si legata ᵈ quædam præsenti die relicta sunt, quædam sub conditione: interponenda erit ista stipulatio propter legata conditionalia: dummodo ea legata, *quæ præsenti die relicta sint, integra soluantur. ᵉ Iulianus ᶠ denique scribit: si purè, & sub cõditione legata fuerint, nec *existẽte conditione lex Falcidia locum habeat: non aliter legatorum, quę purè data sunt, actionem dari debere, quàm si cautum fuerit hæredi, quantò amplius, quàm per legem Falcidiam licuerit, ceperit, * reddi. Idem Iulianus scribit, eum, cui quadrans ᵍ sub cõditione, & dodrans purè legatus est, cauere debere quantò amplius, quàm per legem Falcidiam liceat, ceperit, reddi.

Hæc stipulatio ideo locum habet: quia etsi repeti ʰ potest id, quod solutum est: tamen fieri potest, vt non sit soluendo is, cui solutum est, ac per hoc pereat, ⁱ quod datum est. In mortis ᵏ quoque causa donationibus potest dici hanc stipulationem esse interponendam.

Verbum amplius, quandoq; totum continet. Bart.

Hæc verba stipulationum, Quod amplius ˡ legatorum nomine ceperit, quàm ex lege Falcidia capere licebit: non tantùm eum comprehendunt, qui amplius accepit, quàm ei Falcidia permisit, vt reddat partem, habeat partem: verumetiam eum, qui totũ debet restituere. Etenim sciendum est, legem Falcidiam interdũ partem eius, quod datum est, interdum totum reuocare. Cum enim habita ratione æris alieni Falcidia ineatur: ˡ plerunque euenit, vt emergente de-

Hæc stipulatio. CASVS. Stipulatio de qua dictũ est à princ. huius legis, vsq; huc, ideo locum habet: quia quamuis hæres possit repetere à legatario illud, quod soluit ei vltra quam liceret ei capere per legem Falc. tamen potest esse, vt legatarius non sit soluendo: & sic pereat id, quod ei datum est, nisi interueniat alius fideiussor, à quo hęres possit repetere non est ergo mirum, si legatarius debet satisdare hæredi, vt dictum est. non solum in legatis habet locum hæc satisdatio: sed etiam in donationibus causa mortis, quas dat hæres donatario. nam & de his detrahitur Fal. Viuia.

h Repeti. Si per factí errorem est solutum, non iuris: vt C. ad leg. Fal. l. error. Accur.

i Pereat. Nisi aliquis fideiussor detur à quo petatur: vt ĩ. eo. l. nisi. §. 1. & ĩ. tit. 1. l. is cui. Accur.

k In mortis. Quia & in ea locum habet Falc. vt C. ad leg. Fal. l. si mortis.

Hæc verba. CASVS. Cum hæres soluit legatario legatum, interponit vt dictum est talem stipulationẽ, Promittis mihi restituere illud, quod amplius legatorũ nomine ceperis, q ex le. Falci. capere licebit? vnde dicit Iulia. q dicta verba stipulationis non tantũ cõprehendunt eũ legatarĩũ, qui amplius ae cepit, q ei Fal. permisit. s. vt reddat hęredi partem eius quã ab eo accepit, & partem sibi retineat: sed etiam comprehẽdũt eum legatarium, qui totum, quod accepit debet hęredi restituere. lex enim Falcid. quandoq; totum reuocat. cum enim ratio l. Fal. debeat taliter iniri, vt ęris alieni, & libertatum ratio habeatur: plerunque euenit, vt emergẽte debito, vel conditione ęris alieni existente, vel etiã libertatum, eximatur totũ illud, quod legatum est. sed & si non possit habere locum Falc. in testamento, quo sunt legata relicta, puta q miles fecit illud, tamen habet locũ dicta stipulatio. s. vt legatarius volens integrum legatum eaueat hęredi se ei restituturũ, si plus recipit, quàm recipere deberet, habita respectu ad ęs alienum, & ad libertates in testamento relictas, nam (vt dictũ est) prius debet detrahi ęs alienum, & pretium manumissorũ. Item & in alio casu non habetur ratio leg. Falci. in dicta stipulatione, sed alterius legis: vt puta, si patronus, qui debet hodie habere tertiã partem bonorum liberti sit purè institutus à liberto ex asse vt v. vncię sint legatę cuidam alij purè, & cuidam tertio aliquid sub conditione: ita q inter purum legatum v. vnciarum, & conditionale non remanet portio prædicta debita patrono. nam hoc casu si velit legatarius purum legatum v. vnciarum à dicto patrono instituto, satisdabit eis de restituendo ei illud, quod plus apparuerit eum recepisse habita ratione conditionalium legatorum, & partis patrono debitę ex lege Iustiniani. Non solum autem legatarius cauet hęredi, vt dictũ est: sed etiam legatario, à quo relictum est fideicom. debet cauere fideicommissarius. h. b. vsq; ad §. si res quæ. Vi.

l Ineatur. Vt C. ad leg. Falc. l. in imponenda. Accur.

ˡ Verbũ amplius, exclusiuũ est & augmentati-uũ, no. in Spe. de alle. & dispo. §. post hęc verba. & plenius per Bar. in l. si seru⁹. §. si ita scriptũ ĩ. de le. 1.

Ratio.

bito, vel conditionis æris alieni existente, totum, quod legatum est, exhauriatur. Sed & libertatum conditio interdum existens efficet legatum omnino non deberi, quippe cùm habita ratione libertatum, & deductis pretijs eorum, tunc demũ legatorũ ineatur ratio.[a] In quibusdam autem testamentis Falcidia quidem locum non habet:[b] veruntamen ita obseruatur, vt licet quadrantem hæres non retineat, tamen eatenus[P.Fl.hactenus.] legata debeãtur, quatenus patrimonij vires sufficiunt:[c] vtique deducto ære alieno: item deductis pretijs eorum, qui libertatem in testamento vel directam, vel fideicommissariam acceperunt. Sed & legatario cauendum[d] est, à quo fideicõmissum relinquitur.

Vbi alio iure hæres quartam detrahit, cessat Falci. Vel aliter: Non debent detrahi duæ quartæ. Bartolus.

Interdum non legis Falcidiæ, sed etiam alterius legis in hac stipulatione ratio facienda est: vtputa si patronus ex asse hæres institutus sit, & purè qnincunx[e] legatus sit, & sub conditione aliquid supra debitã patrono partem.[f] nam in hunc casum ratio facienda est illius legis,[g] quæ patronos vocat, non legis falcidiæ. Si res, quæ legata est, apud legatariũ interierit: probandũ est, exceptione succurri ei, qui promisit.[h]

Vlpianus[P.F.Paulus.] libr. lxxv. ad edictum. II.

Etiam si quanti ea[i] res sit, promiserit.

Vlpianus lib. lxxix. ad edictum. III.

Nisi si dolo ipsius aliquid[k] factum sit. tunc enim etiam ex doli clausula, quæ in ista stipulatione continetur,[l] tenebitur: & replicatione[m] repelli poterit. Hæc cautio, quæ propter legem Falcidiam interponitur fideiussorum habet præstationem.[n]

[a] Ratio. Vt Insti. ad le. Falc. in fi. & C. eo. l. si ea. & supra, de inof. test. l. Papinianus. §. quoniam autem quarta. Item not. quòd amplius etiam totum capit: vt j. de verb. sig. l. verbum amplius. sic etiam econtra minus, quod nihil est, vt ã. de trib. l. illud. §. si tamen. & facit C. de hæred. instit. l. a. Accursius.

[b] Non habet. Vt militis, & alij annotatis C. ad leg. Fal. l. in testamento. tamen habet locũ hæc stipulatio, vt subijcit. & ĩ. l. proxi. §. hæc verba. quia de Falc. vult detrahi æs alienum.

[c] Sufficiunt. Nec. n. vltra vires hæreditatis tenetur hæres ad legata: vt hic, & infra, titu. i. l. 1. §. denique. & ĩ. titu. 1. l. in ratione. §. quod vulgo. ibi, nec ad rẽ pertinet &c. hodie contra, nisi fecerit inuentariũ: vt in authen. de hęre. & Fal. §. si vero non fecerit. col. 1. à creditoribus olim insolidum, & hodie idem. nisi faciat inuentariũ, vt C. de iure deli. l. fi. §. sinautẽ hoc aliquis.

[d] Cauendum. Quia & ipse Falc. retinet secundum Bul. quod non placet secũdum Ioan. vt no. C. cõ. de le. l. 2. §. & hęc dispo suimus. dic cauetur ei. quia & ipse cauet hæredi: vt quantum ipse redderet hæredi, sibi tantum reddatur à fideicõmissario. Item & aliquando retinet legatarius partem ex voluntate defuncti: & tunc cauetur: vt infra, eo. l. videamus. & facit supra, vsufru. quemad. ca. l. si vsusfructus mihi. Accursius.

[e] Quincunx. Id est, quinque vnciæ, vt Insti. de hære. insti. §. hæreditas.

[f] Partem. Quæ olim per prætorem erat dimidia, per legem Iustiniani tertia: Instit. de suc. libe. §. 1. & §. sed nostra. excedebat ergo inter vtrunq; legatum debitum patrono, si conditio legati extiterit: & quia dubium erat propter conditionem, ideo interponitur cautio, vt supra, eo. §. si legata.

[g] Illius legis Prætoriæ, vel etiam Iustiniani, vel etiam Papiæ, quæ & ipsa de hoc loquebatur: vt Insti. de succe. lib. vsq; ad §. multis. Idem ergo erit in filio instituto, & grauato vltra quartam debitam iure naturæ.

Si res quæ. CASVS. Legaui Titio equũ: & multa alia legata quibusdam reliqui. dictus Titius accepit ab hærede meo dictũ equum, & satisdedit ei eo modo, qui dicitur in princ. huius legis. postea tracta ratione legis Falc. apparet, quòd Titius accepit plus ab hærede nomine legati, quam liceret ei accipere per legem Falc. vnde hæres repetit ab eo illud plus. dicit Titius, ego non teneor tibi: quia equus prædictus perijt apud me nunquid valet eidem Titio talis exceptio? Et dicitur quòd sic, etiam si promisit dicto hæredi quanti ea res sit. si amplius acceperit idem Titius, quam liceret ei accipere per legem Falcidiam. si autem dolo ipsius legatarij equus perijt apud eum: non prodest ei dicta exceptio, & replicatione doli repelletur. dicitur etiam hic, quòd cum legatarius promittit hæredi se restituturum ei, quod amplius acceperit, quam per legem falcidiam ei liceret, debet similiter dare fideius. & hoc dicit cum duabus legibus seq. vsq; ad §. si in plures. Viuia.

[h] Promisit. Scilicet reddere quanto amplius &c.

[i] Etiam si quanti ea. Contra videbatur, quia in genere videtur teneri quod non potest perire: vt ĩ. tit. 1. l. in ratione. §. incertè. sed tamẽ liberat ga &c. & est sic ã. si quis cau. l. a. in prin.

[k] Nisi. Aliquid. Vt quia sciẽs legatum indebitum accepit. idem multo magis, si dolo suo res interierit. Azo.

[l] Continetur. Vt ĩ. eo. l. 1. in fi. 1. resp.

[m] Replicatione. Scilicet doli contra exceptionem quam opponeret de rei interitu. Accur.

[n] Præstationẽ. Facit ã. eo. l. 1. in prin. vbi dicit satisdet. & §. hæc stipulatio. & j. de præto. stipula. l. prætoriæ.

Si in plures. CASVS. Legaui quibusdam purè: & Titio legaui omni anno x. vsque ad decem annos, & decessi. modo petit Titius vna x. ab hærede meo, dicit ei hæres, nolo tibi soluere, nisi satisdea mihi de restituendo, si quid apparuerit te plus accepisse nomine legati, quã liceret accipere per legem Falci. quia propter pecuniam in plures dies tibi relictam incertum est, vtrum habeat locũ l. Falc. vel non. dicit Titius. non est incertum propter hoc, imo statim potest esse certum, vtrum habeat locũ Fal. an nõ. certum est enim deberi mihi legatum, quãuis dies nondum venerit. vnde volo, quòd incontinẽti faciamus computationem legatorum, scilicet meorũ, & alijs relictorum, & quod incontinenti videamus vtrum habeat locum l. Falc. vel non: & si habeat locũ l. Fal. incontinenti detrahas eam de legatis, alioqui soluas legata integra: & volo quòd æstimemus quantum valet legatũ pecuniæ relictæ mihi in plures dies, & pro modo eius valoris, volo quod detrahas mihi Falcidiã. & reddo tibi rationem quare ita volo fieri computationem: & nõ interponere stipulationem: quia quoties futurum est, vt palam fit etiam ante diem legati venientem iam Falcid. locum habere: toties debet fieri computatio,

Si in plures dies [a] pecunia legata est, cùm certum sit [b] legē falcidiam locum habere: non stipulationi, sed computationi locum esse, Pædius ait: vt æstimetur, quanti sit, quod in diem legatum est: & tantum credatur legatum esse, quantum efficiat æstimatio: [c] vt pro modo eius ex omnibus legatis statim legis falcidiæ ratio habeatur. Quoties [d] futurum est, vt palàm sit, & ante diem venientem iam falcidiam locum habere, toties computatio [e] eius fit. Nam si conditio in mora [f] est: expectabimus [g] conditionem quoad existat. Si autem dies superest: [h] iam hic intercapedinis temporis habita ratione atq; æstimatione, sic de falcidia disputabimus, & committi stipulationem dicemus.

In legatis minima causa alimentorum non præstatur hæc cautio. Barto.

Qnamuis autem omnes legatarij, & fideicommissarij necesse habeant hac stipulacione cauere: [i] tamen quibusdam remitti, diui fratres rescripserunt: vt puta ijs, quibus minuta [k] alimenta sunt relicta. Pompeiæ enim Faustinæ rescripserunt sic: Non eandem [l] causam esse decem aureorum, quos annuos tibi testamento Pompeiæ Crispinæ patronæ tuæ relictos proponis, atq; fuit alimentorū, & vestiarij libertis [m] relictorum: quibus [n] propterea cautionis onus remittendū existimauimus. Item sciendum est, fiscum hanc cautionem non pati: [o] sed perinde conueniri [p] posse, ac si cauisset. Cæteros autem, cuiuscunque dignitatis sint (licet etiam legata perceperint) compelli [q] debere ad cauendum, diuus Pius rescripsit. ex quo rescripto etiam illud accipimus,

putatio, & non interponi stipulatio. si autem sunt relicta etiam conditionalia legata: sicque conditio facit moram computationi falcidiæ, eo quod ante conditionem non debentur conditionalia legata: tunc debet expectari conditio donec extat antequam fiat computatio, & legatarius volens legatum purum, debet satisdare hæredi eo modo qui supra dictus est, & adueniente postea conditione conditionalium legatorum committetur stipulatio contra dictum legatarium, qui recipit legatum, habente scillcet locum Falci. modo quæritur, cuius sentētia debeat obtinere? & dicit quod illa legatarij. hoc dicit vsq; ad §. quamuis. Vivianus.

[a] Si in plures dies. vt decem annua, vel singulis annis vsque ad decem annos, vel annua, bima, trima die: vt supra titu. 1. l. pœnales. §. annua, secus si simpliciter annua, vel singulis annis: quia tunc conditionalia sunt: & habet locū hæc stipulatio: vt supra titu. 1. l. 1. §. si in singulos annos.

[b] Cum certum sit. Id est, non est incertum propter diē qui nondum venit eam locum habere. æquiparatur enim puro legato id, quod in diem certū relinquitur: & vtrunq; transmittitur ad hæredē: vt C. de cad. tollen. l. vnica. §. cum igitur. in fi. sic & legitur per abnegationem supra, de dolo. l. non debet.

[c] Æstimatio. Æstimatur autem legatum in diem tanto minus, quanto quis in diem illum lucrari potest: vt supra tit. 1. l. in quantitate. §. in diem. idē in conditionali deficiente demum conditione: vt infra proxi. §. & supra titu. 1. l. qui quadringenta. §. fin.

[d] Quoties. Continuatur cum superiori.

[e] Computatio. Et non habet locum hæc stipulatio, quæ habet locum, quando dubium est: vt supra eod. l. 1. in princ. & §. Marcellus. Accursius.

[f] In mora est. Id est, conditionale est legatum.

[g] Expectabimus. Ad faciendum computationem, non dico stipulationem, imo statim interponitur stipulatio.

[h] Dies superest. Id est, in diem certum legatum est relictum, & secundum hoc quod dicit in fine, cōmitti stipulationem &c. mutat casum quando fuisset conditionale. Vel dic planius, superest dies, id est, conditio, vel dies conditionis aduenit: vt colligitur ex eo, quod modo no. ī. proxi. § & facit supra tit. 1. l. cum Titio. & l. in lege falcid. non habetur, & l. lex falcidia.

Quamuis. CASVS Quamuis omnes legatarij, & fideicō. qui volūt legata, & fideicō. ab hærede, teneantur satisdare ei eo modo, qui dictus est supra eodem, lege prima, in principio, sunt tamen quidam, qui non tenentur: puta ij quibus alimenta sunt relicta: & hic casus accidit de facto in psona Pompeiæ Faustinæ. Item fiscus cui legatum est, non tenetur satisdare. habente tamen postea locum falcid. perinde conuenitur fiscus ab hærede: ac si satisdedisset, cæteri autem legatarij cuiuscunque sint dignitatis, tenētur satisdare, siue perceperunt legata, siue non. Viuia.

[i] Cauere. Id est, satisdare: vt supra eodem l. 1. §. 1. Accur.

[k] Minuta. Dicuntur minuta vsque ad decem aureos, vt hic subijcit, vel aliter: vt supra de dolo l. si vlcum. §. fin. & l. seq. alias & aliter: vt no. C. de senten. ex breui. reci. auth. nisi.

[l] Non eandem. Verba rescripti: & habeas l litera, sic. alij habent, si non eadem &c. & dicunt quod abundat dictio si. alij dicunt quod hæc dictio si, refert ad verba præmissa, & rescripta, quæ non habemus.

[m] Libertis. Cæteris. Accur.

[n] Quibus. Id est, in quibus decē aureis. nec enim refertur ad verbum libertis: nam ipsi habent necesse satisdare secundum Marcel. vel potest dici vt liberti alimentarij non satisdent fauore alimentorum: vt supra, dē transact. l. cum hi. §. si in annos, & secundum hoc sunt minuta ad arbitrium iudicis. sed quæ est ratio, quòd non satisdatur minutis legatis? Respond quia pauperibus cōsueuerunt talia relinqui: qui satisdare nō possunt facile: vt infra eodē, l. cum nō facile, vel quia nō est verisimile, quod fiant nō soluendo in tam modico propter quod stipulatio fit: vt supra eodē, l. 1. §. hęc stipulatio. vel si ponas in alimentis, vt dixi est ratio alimentorū fauor: sed licet nō satisdetur, an habeat locum repetitio, si falci. emergat? Respon. si sciens soluerit, non: nisi hoc dicat: vt ī. de cōdi. inde. l. a. in prin. & ī. proxi. §. Si aūt ignorās, distingue inter facti, & iuris errorem: vt C. ad leg. falcid. l. error. Item nunquid saltē cauebunt sine fideiussore? Respon. fortè sic, arg. ī. de iudi. l. a. §. sed si dubitetur, & fortè etiā sub pœna, cum illud non sit eis difficile. Itē est arg. contra infra de dam. infec. l si proprietarius, in fi. 1. resp. Acc.

[o] Non pati. Sic infra: vt leg. no. ca. l. 1. §. si ad fiscum.

[p] Conueniri. Vel condit. indeb. vel vtili. ex stipulatu, quam sępe lex tribuit, licet interposita non fuerit: vt supra, de adop. l. his verbis. Accur.

[q] Compelli. Sic in satisdatione iudica. solu. vt supra, de procur. l. si minor. §. fi. secus in cautione de iudicio sisti: vt supra, qui satis. cog. l. sciendum.

Voluerit.

quòd etiam post soluta legata voluerit [a] stipulationem interponi. Si legatarius hæredi, qui controuersiam hæreditatis patitur iam, vel sperat, [b] de restituendo legato sibi præstito cauerit, [c] & euicta hæreditas sit, sed negligentia, vel dolo eius, qui legatum præstitit: dicemus, non committi [d] stipulationem, propter viri boni arbitrium, quod inest huic stipulationi. Item si ipse, qui præstitit legatum, ex alia causa sibi euicerit: [e] vt puta quia inuenitur sequenti testamento hæres scriptus, [f] in quo legatum iste legatarius non acceperat: dicemus, cōmitti stipulationem, propter viri boni arbitrium. Et generaliter vbicunq; hęreditatem, [g] vel quantitatē, vel emolumentum [h] præstitit is, qui hac stipulatione sibi prospexerat: dicendum est, ibi committi eam, si modo culpa absit ab eo, qui stipulatus est. Quæsitum est, an & [*] sæpius committatur? Et placet etiam sæpius eam committi, [i] si per partes ablata sit hæreditas.

Hæc cautio debet interponi nedum ante legatum solutū, sed etiam postea, si omissa fuerit.

Si legatum fuerit præstitum [k] ante interpositam hanc stipulationē, [l] an condici possit, vt cau-

[a] Voluerit. Rescriptum ad quod est ī. ea. l. §. fi.

Si legatarius. CASVS. Hic loquitur de alia cautione, quàm supradictum sit. vnde pone quòd Titius instituit me hæredem, & legauit Seio centum, & decessit dictus Titius. postea Sempronius mouet mihi quæstionē hæreditatis, vel minatſ mihi mouere: & Seius legatarius petit à me legatum. vnde ego dedi ei legatum: & ipse cauit mihi de restituendo mihi legato, si euicta mihi fuerit hæreditas: & postea Sempronius prædictus euicit mihi hæreditatem: nunquid cōmittitur mihi dicta stipulatio cōtra legatarium: & dicitur, quòd sic, si modo culpa abest à me hærede, qui stipulatus sui ab eo, & si per partes euincatur mihi hæreditas, sæpius cōmittetur mihi stipulatio contra legatariū. si autem ego hæres sui in negligētia, vel in culpa, vt mihi hæreditas euincetetur à dicto Sempronio, non cōmittetur mihi dicta stipulatio contra dictum legatarium. si autem egomet mihi euici hæreditatem ex alia causa, bene cōmittitur mihi stipulatio contra dictum legatarium. puta quia dictus Titius testator instituit me hæredem in alio sequenti testamento, in quo legatum dicto legatario non reliquit: & accepi hæreditatem ex secundo testamento, & non ex primo. & sic videor euicisse mihi quantum ad primum testamentum. nunquid si ego hæres solui dicto legatario, & non feci interponi dictam stipulationem, potero condicere condictione sine causa dictam cautionem, si ipse mihi non cauet? & dicitur quod sic, nam ea, quæ per errorem omissa, vel soluta sunt, condici possunt: dicta tamen cautio non debet interponi, nisi causa cognita. nam iniquum est omnino caueri hęredi per legatarium nondum illata hæredi per aliquem extraneum controuersia hæreditatis causa. possunt enim illusoriæ minæ fieri hæredi, quas quidem hæres timere non debet: si tamen ego dicam me hæredem ex testamento, & alius, qui vocatur sicut ego, dicat similiter se solum hæredem ex eodem testamento, legatarij, & etiam creditores possunt conuenire me, vel ipsum quemcunq; volunt. Et scias, quòd tunc habet locum dicta cautio inter me hæredem, & legatarium, cum ego do, vel soluo legatario rem meam, vel pecuniam. siue ante motam mihi hæreditatis quæstionem, siue post. si verò soluam ei pecuniam hæreditariam, vel tradam ei rem hæreditariam ante motā mihi controuersiam hæreditatis, non est mihi cauendum per legatarium: quia etiam si sim postea victus de hæreditate, non teneor vincenti de eo, quod solui legatario. non enim illud possideo, quod solui legatario, nec dolo desij possidere in hoc casu. si autem post motā mihi controuersiam hęreditatis soluam legatario sine cautione pecuniā hæreditariā, vel tradā ei rem hæreditariam sibi legatam teneor vincenti mihi hæredi de eo, quod solui legatario, & hoc propter culpam meam. sed si ego dicam me hęredē ex testamento, & alius, qui vocatur sicut ego, dicat similiter se solum hæredem ex eodem testamento, & ego tradam legatario rem hæreditariam sibi legatam: nunquid tūc debet mihi legatarius cauere? & dico quod non: quia omnimodo ego liberor à legatario per dictam traditionem si inuenior postea hæres: vel liberatur ille, qui vocatur sicut ego, & qui dicit se hæredem, vt dictū est si inueniatſ postea hæres: sicut & si soluissem alicui creditori hæreditario. Et idem credo, si soluissem meā pecuniā, vel tradidissem rem meam: quia siue vincam, siue succūbā, habeo vnde retineā illud, quod solui, vel tradidi legatario, cum hæreditatē possideam. Si autem ille, qui à me petebat hæredi. & qui dicebat se hæredem, soluat suam pecuniam; vel suam rem tradat legatario, vel creditori: necessaria est ei cautio, cum non habeat, vnde retineat, si ego vincam eum. Si autem soluat hæreditariam pecuniā, vel rem hæreditariā tradat: credo quod non debeat ei caueri per legatarium, vel creditorem: quia omnimodo aut ipse, aut ego liberor per dictam solutionem, id est, ille ex nobis, qui euincet hæreditatem, & hoc dicit vsque ad l. videamus. Viuianus.

[b] Sperat. Scilicet pati. nec erant illusoriæ minæ. vt ī. l. proxi. Accursius.

[c] Cauerit. Hæc cautio euicta hæreditate legata reddi, affinis est illi, quæ in hoc titulo est posita: & fit de hac mentio C. de leg. l. si in fraudem. & de pe. hæ. l. fi. §. 1. & ī. qui satisda. cogan. l. de die. §. item euicta.

[d] Non cōmitti. Sic ī. de le. 1. l. si seruus pluriū. §. 1. & facit C. de re. permu. l. fi. & ī. de eui. l. si rē quam. §. 1. Ac.

[e] Sibi euicerit. Id est, ipsemet sibi euicerit. nam cum cœperit scire se in secundo testamento institutum, cœpit tenere ex secundo: & sic videtur euicta ex primo: vt s. de euict. l. si vendideris. non autem dicas, quòd euicerit ei, qui ab eo prius euicisset: quia ille haberet exceptionem rei iudicatæ, licet postea inuenerit secundum testamentum: vt C. de re iudi. l. sub specie.

[f] Scriptus. Qui & fuerat in primo testamento institutus. Et sic not. secundum Azo. per hanc legem bene probari reuocata esse legata per secundum testamentum: licet in eo non fiat mentio primi. sic supra, de adi. leg. l. si tibi certam, & ar. supra, de procur. l. si quis cum procuratori. §. fi. secus in tacito fideicommisso: vt supra, de proba. l. cum tacitum.

[g] Hæreditatē. Totam, vel partē, de qua erat mota lis: & sic procedit in causa, licet restituerit fideicōmissario.

[h] Vel emolumentum. Vt speciem.

[i] Cōmitti. Idē in omnibus prætorijs stipulationibus: vt in ratihabi. & dam. infec. vt ī. rē ra. hab. l. si procurator. Item si purum factum est in stipulatione: vt ī. de verb. obl. l. si sic. secus in stipulatione, quæ non committitur, nisi semel, vt ī. de arbi. l. si duo. §. fi.

[k] Præstitum. Ab hærede legatario.

[l] Stipulationem. Potes dicere de ea, de qua dicitur ī. e. l. §.

[*] Et, non est in P. F.

Legata [g] secundū testamentū videntur reuocata.

[i] Quomodo, & quādo cōmittatſ stipulatio pœnalia, plenissime vide in Spe. tit. de act. sen. per. §. seq tur. v. col. ver. quando autē.

ea l.§.proxi.uel de illa ſ.ea l.§.cæteros. Accur.

a Conditionẽ. Incerti, uel ſine cauſa: ut ĩ. de uſufr.ea. re.quæ uſu conſu. l. hoc ſenatus. §. 1. & uſufr. quem admo.ca.l.ſi uſusfructus nomine. & ſ.de dot.præleg. l.pater dotem.§.ſi forte per errorem.

b Gratia. Scilicet probauit. Azo.

c HÆc autẽ ſatiſdatio. Scilicet euicta hæreditate legata reddi, de qua dicit ſ. l. proxi. §.ſi legatarius. Acc.

d Iniquum. Not. ꝙ ſuperuacua cautio non præſtatur. ſic ſ. de procu. l. non cogendum.§.ſi.

e Litis. Scilicet de hæreditate. Accur.

f Minæ. Quæ curandæ non ſunt: ut ſ.quod met. cauſ. l. metum autem nõ uani. ſecus ſi non eluſoriæ: quia cauetur: ut ſ.l.prox.§.ſi legatarius.

ADDITIO. Iſta glo. iuncto text. præſtat argumentum ꝙ propter minas factas ab uno non debet præſtari cautio: & determinatur per iſtum text. quia aut ſunt minæ eluſoriæ, aut non: & ſtatur arbitrio iudicis. gl.eſt C. quod metus cauſa.l.metum.ſecundũ Bart.

g Vindicent. Id eſt ſe eſſe hæredes aſſerant: quod tamen eſſe nõ poteſt: ut ĩ.de reg. iu.l.quod cõtra. §. uni. & facit ſ. de leg. 2.l.ſi quis ſeruũ. §.ſi inter duos.& C. de petit.hæred. l.ſi. §.ſin autem ex contractibus. Sed contra ĩ.de excep.rei iudi.l. qui cũ hęrede. ubi a neutro petitur interim. Sol.ibi certum erat unum eſſe ſcriptum hæredem, ſed dubitatur de filio legitimo hærede ab inteſtato an ſibi detur bonorum poſſeſſio contra tab. hic autem non erat certum de aliquo illorum: certum tamen erat de uno. lex tamen illa corrigitur per l.C.e. l.ſi.§.1.ſecundum Azo.

...tio iſta interponatur? Mouet quæſtionẽ ꝙ ea, quæ per errorem omiſſa, uel ſoluta ſunt, condici poſſunt. Et hic ergo quaſi plus ſolutum uidetur, ex eo, quòd cautio intermiſſa eſt. Et ait Pomponius conditionẽ [a] interponendæ ſatiſdationis gratia [b] competere. & puto hoc, ꝙ Põponius ait probandum utilitatis gratia.

Paulus libro lxxv. ad edictum. IIII.

HAec autem ſatiſdatio [c] locum habet, ſi iuſta cauſa eſſe uidebitur. nam iniquum [d] erat omnimodò caueri, nondum illata controuerſia litis: [e] cum poſsint ei luſoriæ minæ [f] fieri. ideoq; eam rem prætor ad cognitionẽ ſuam reuocat. Si duo ex teſtamento hęreditatem inſolidum ſibi uindicent, [g] fortè quòd eiuſdẽ nominis ſint: tam in poſſeſſorem, quàm in petitorem competunt actiones & creditoribus, & legatarijs.

Iſta cautio debet præſtari quando recipientis intereſt. Bartolus.

Hæc cautio [h] utique neceſſaria eſt, ſi quis pecuniam ſuam ſoluat, uel rem tradat. [i] Si uerò pecuniam hæreditariam ſoluat, uel rẽ tradat, quidam non putant cauendum: quia nec teneri poteſt eo nomine uictus: cùm non poſsideat, uel dolo fecerit, quo minus poſsideat. Hoc ſi ante motã controuerſiam ſoluat. quòd ſi poſtea, [k] tenebitur culpæ nomine. [l] Sed cùm de [m] nomine inter duos quæſtio [n] eſt: nunquid non ſit cauendum ei qui hęreditariam rem tradat: [o] quia omnimodo unus liberatur: quemadmodũ ſi æs alienum [p] hæreditarium ſoluatur? Sed ſi petitor [q] ſuã pecuniam ſoluat, aut tradat rem ſuam, non habet unde retineat: & ideo neceſſaria eſt ei cautio.

Legatarius debet cauere hæredi & fideicommiſſarius legatario, uel fideicommiſſarius hæredi cauſa euitandi circuitus. Bartolus.

Marcellus lib. xxj. Digeſtorum. V.

VIdeamus, an ſtipu-

h Hæc cautio. Scilicet euicta hæreditate legata reddi: de qua loquitur principium legis. Acc.

i Tradat. Scilicet hæreditariam.

k Poſtea. Id eſt, poſt controuerſiam motam licet non ſit lis conteſtata, ut ſ.l.proxi. §.ſi legatarius. Azo.

l Culpæ nomine. Vt ſ.tit.1.l.dolo. Item ſi hoc ſoluat ſponte non per ſententiã: alioqui liberatus eſt ipſo iure: ſed tamen & tunc petit ſibi caueri, ut defendatur: ut ſ de rei uend.l.in quo. & l. à quo.& C. depoſ.l.pe. in fi.licet illa corrigatur per auth. ibi poſitam. Itẽ arg. contra ſ.de le.2.l.ſi quis Titio. §. ſi.ſed ibi uterque uocatur ex uoluntate: & ideo datur utrique. hic aliter uocatur tantum ex uoluntate, ſcilicet legatarius.

m Sed cum de. ſ. ergo loquitur ubi unus ex teſtamento defendebat hæreditatẽ: & ideo non eſt certum omnino deberi legatum: quia legitimus obtinet, non liberatur: quia nec tenetur: ſed hic uterque ex teſtamento: & ſic eſt certum deberi quicunq; eorum obtineat: ut ſ. eo.l. ſi duo.

n Quæſtio. Vt ſuis ſ.e.§.ſi duo.

o Tradat. Legatario ſcilicet ſine authoritate. & etiam poſt litem motam. Et reſpon. non cauendũ. nec imputatur ei, ſi nõ petat caueri: quia &c.

p Si æs alienum. Quo caſu etiam legitimus liberatur, & ideo nec hoc caſu cum quæſtio eſt de nomine. nec ſuperiori, cũ inter ſcriptum, & legitimum eſt quæſtio, imputatur, ſi non facit ſibi caueri. Accur.

q Petitor. Sed quid ſi poſſeſſor? Reſpõ. diſtinguet ſ. ſoluit, ſuam, an hæreditariam. in primo caſu cauetur ei. ut ſ prin. §. in ſecundo ſubdiſtinguitur, ſi at quæſtio de nomine: & tunc non cauetur ei qñcunque ſoluat: ut ibi. ſed cum de nomine. &c. ſi autem aliàs, ut quia legitimus facit quæſtionem ſcripto, uel econtra: ſubdiſtinguitur ſit lis mota, uel non: ut ibi, ſi uerò pecunia &c.

VIdeamus. Hæc l. reuertitur ad illam ſatiſdationem de qua dictum eſt ſ. eo.l.1.uſque ad l. ni. ſi.§. ſi legatarius. & ponit talem caſum. CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titium, & legaui tibi Seio c. & rogaui te Seium, ut reſtitueres legatum tuum Sempronio, & multa alia legata quibuſdam reliqui, & purè, & ſub conditione: & poſtea deceſſit. tu Seius petis ab hærede meo Titio c. prædicta. quæritur, nunquid debeas ei ſatiſdare, ut reſtituas ei illud quod amplius cœperis, quam per Falcid. licuerit tibi dari? & uidetur quod non: quia tu legatarius nihil capere uideris, cum alij reſtituere debeas, ſed uerius eſt, ut cauere debeas perinde ac ſi non eſſes rogatus de dando alicui fideicommiſ. & Sempronius prædictus, cui debes reſtituere tuum legatum cauebit tibi eo modo. Sed ſi tu legatarius uelis uitare circuitum, & uelis quòd ſolus Sempronius fideicom. caueat hæredi, & non tu audiri debes. in caſu tamen Sempronius fideicommiſ. debet cauere hæredi, & etiam tibi legatario: puta quando hæres debet tibi legatario detrahere Falcid. & tu, qui legatarius es, detrahere

fideicom. debes: quia tunc aequum est te legatarium Fal. detrahere: cum testator hoc dicit: ut s. eo. l. 1. §. sed & legatarius: ut ff. ti. s. l. poenales. §. 6. & non solum detrahis tu legatarius Falci. ex fideicom. a te dato, sed cum aequum est eo modo qui dictus est: & cum de legato nihil apud te remansurum est soluto fideicom. a te relicto: sed etiam detrahis Falc. quamdiu tantum ex legato apud te legatarium sit remansurum soluto integro fideicô. a te relicto, ut sufficere possit ad praestandum integrum fideicô. puta, quia legaui tibi legatario 20. & rogaui te de perstandis sem pronio 15. nam si haeres meus detrahat sibi 5. de 20. tu detrahes si deicommissario quartâ de 15. & sic hoc casu Sempronius fideicô. debet cauere tibi, & haeredi. & h. d. Viu.

a Stipulatio. Qua scilicet cauetur, ut legatarius restituat, quod amplius ceperit, quam ei licuerit dari. Acc.

b Non sufficiat. q. d. etiam si interponatur, non uidetur committi: quia cum promittat, quod capit ultra quam licebat, & ipse nihil capit, cum alij restituat: ut infra de uerbo. signifi. l. aliud: ergo non committitur, sed contra est: quia canet ac si non sit grauatus, ut alij restituat. & hoc subijcit, sufficit &c. nam respon. ibi.

c Esset. Quasi dicat, caueat, ac si nihil sit eius fidei commissum.

d Accipiet. A legatario.

e Caueri. Per illum cui rogatus est legatarius dare fideicommiss. Et not. de circuitu tollêdo. r ut & s. de eo di. inde l. dominus testamêto. & s. usufr. quemadmo. ca. l. si usufructus mihi. patet ergo per hanc l. quod legatarius haeredi, & fideicommissarius legatario cauet: quandoque solus fideicom. haeredi causa euitandi circuitus, ut hic. quandoque cauet fideicommissarius haeredi, & legatario uelut quando haeres debet detrahere Falc. & legatarius similiter: puta ubi testator hoc dixit: ut no. s. titu. s. l. poenales. §. si. & s. eod. l. 1. §. sed & legatario. & ita constitue, cauendum est, sed & concedendum est ei retinere ex fidei. pro rata, ut plerûque aequû est: quia testator dixit: quamuis &c. ut quia mihi legauit 20. & rogauit de 15. restituendis. & de illis 15. detrahit Fal. si ei detrahatur. & facit s. de leg. 2. l. cum pater. §. 2. Sed contra s. de an. leg. l. liberto. §. 1. Sol. refert utrum onus legatario iniungatur extrinsecus: ut tunc fideicom. ei non teneatur cauere, ut ibi, an in partem eius, quod legatur ei, qui cogitur restituere: & tunc sic, ut hic.

Vm nô facilê. CASUS. Haec lex loquitur de eadê cautione, de qua dictû est s. l. proxi. Pone ergo quod instituit mihi haeredem Titium, & multa legata reliqui & purè, & sub conditione: inter quos plures legatarios erat unus, qui non facilè posset inuenire fideiussores, & postea decessit. uenit dictus legatarius ad haeredem meum, & petit ab eo legatum: haeres autem uidens eum bonum hominem, ideo petijt fideiussores ab eo: quia sciebat eum non posse inuenire: & sic nolebat eum auertere a petitione legati, uel fideicom. sibi relicti. certè dicitur hic, quod remittitur ei onus satisdationis, & legatum ab haerede consequitur.

* In P.F. quàm per Falcidiâ coeperis licuerit dari. sed hic restius, meo iudicio.

latio, a Quo amplius, quàm per Falcidiam licuerit, ceperis, dari? aduersus eû non sufficiat, b qui legatum alij restituere ex fideicommissi causa debet. Sufficiet autem dici, nihil ei[c] fidei cômissum esse. c Cauebit, scilicet, legatario & is, qui fideicômissum accipiet d nisi fortè malit legatarius circuitu sublato haeredi caueri. e Sed & legatario praeterea cauendum est, si (ut plerunque aequum est) pro rata ex fideicommisso retinere ei concedendum est: quâ uis tantum ex legato apud eum sit remansurum, ut sufficere posit ad praestandum fideicommissum.

Ei qui non potest satisdare, remittitur satisdatio. Barto.

Callistratus li. iiij. de cognitionibus. VI.

Vm nô facilè f satisdationem offerre legatarius, uel fideicommissarius posit, & futurum sit, ut propter hoc a petitione liberalitatis ex testamento submoueatur:* nunquid onus satisdationis ei remittendum erit? Quod uidetur adiuuari rescripto diui Commodi in haec uerba: Is, cuius de ea re notio est, aditus, si compererit ideo cautionem g a te exigi, ut à fideicommissi petitione auertaris, onus satisdationis tibi remitti curabit.

* P. F. sub moueant, & s. eis remittêdû.

f Cû non facilè. Et sic uidetur non posse fieri: ut s. de uerb. signifi. l. nepos Proculo. hoc ergo arbitrio iudicis relinquitur ibi.

g Ideo cautionem. Secus si non ideo, sed bona side postulatur: quia persona suspecta est. ut s. de iud. l. in omnibus. & qui satis. co. l. si fideiussor. §. fin. & C. de epis. & cleri. authen. generaliter. H. Sed certè sit suspecta, uel non, ex quo non potest satisdare, si tum inquiritur de Fal. ut C. de usur. l. 2. & secundum hoc uerbû, ideo, siue causatiuè, siue consecutiuè ponatur, nô est uis. Is hae l. remitti satisdationem paupertas. & sic prodest paupertas. sic C. de epis. & cleri. l. si quis ad declinandam. §. pe. Sed argu. contra C. de episc. aud. l. de creationibus. §. sinautem. ubi à paupere, non a diuite exigitur satisdatio. Item facit supra de offi. prae. l. illicitas. §. praeses. & de pig. act. l. si seruos. Item & in alijs remittitur, ut s. eo. l. 1. §. quamuis.

Merus executor non tenetur haeredi cauere.

Paulus lib. vij. ad leg. Iu. & Pap. VII.

Diuus Pius ab eo, qui annua legata * percipere ad distribuendum iussus h erat, uetuit cautionem exigi, Cessantium i partes reddi: nisi

* In P.F. pcipere.

Paupertas pdest.

Diuus Pius. CASUS. Titius instituit sibi haeredem Seium, & quibusdam annua legata reliquit, & iussit, quod Sempronio recuperaret ab haerede dicta legata ad distribuendum inter legatarios. & ita fecit dictum Sempronium suû commissarium: & postea decessit dictus testator. petit nunc cômissarius ab haerede pecuniam ad distribuendum annua legata inter legatarios. dicit ei haeres, bene uolo tibi dare pecuniam: uolo tamen quod caueas mihi, quod restitues mihi partes legatariorum cessantium in receptione legatorum suorum: ut si aliqui eorum morientur, sicque deficient eorum legata. quaeritur nunquid taliter cauere debeat? Et dicitur quod non, nisi testator praecepisset eum cauere. Viuia.

h Iussus. Hunc executorem testamenti uocant Bon. commissarium.

i Cessantium. Verba cautionis, & dic cessantium, i. post morientium: quia sic extinguitur tale legatum: ut s. de an. leg. l. in singulos. Sed ss. contra s. de ali. leg. l. 3. §. debebit ubi cauet. sed ibi a cohaeredibus, hic a testatore sui electus. Item quaeritur an hic habeat aliquam actionem contra haeredib. Item si quis legatariorum nolit, an reddatur cohaeredê? Respon. utrûque, s. de lega. 2. l. si quis Titio. Item quid si dubiem est, an bene distribuat? Respon. ut ait C. de dona. l. pe. & facit s. de uerb.

* Circuitu. uitandus est, & ambages reprobandae. Spe. ti. de aduo. §. nûc de exordijs. uersic. uel ita sût. sic ambitio. & ut mate ria uide p Bar. in l. si quenquâ. in 2. q. C. de epis. & cle.

Defuncti præcepto de cauẽdo ſtã dum eſt.

de uerb. ſignific. l. aliud eſt capere.

a Iuſſus. Statur præcepto defuncti de cauendo. ſic C. ad Trebel. l. iubemus. §. in ſupradictis. & ñ. de uſufr. ear. rec. l. tribus. in prin. Accur.

SI hæres. C A S V S. Titius inſtituit ſibi hæredem Seium, & per fideicom. reliquit centum Caio. & deceſſit. petit nunc Caius fideicō. ab hærede. dicit ei hæres: Bona Titij teſtatoris delata ſunt fiſco. unde ſi ſoluerem tibi fideicom. nihilominus fiſcus recuperaret à me bona dicti teſtatoris: unde nolo tibi ſoluere: certè dicitur hic, quòd tenetur hæres ſoluere dictũ fideicom. dicto Caio petitori cauenti eidem hæredi de reſtituendo fideicommiſſum, euicta ſibi hæreditate per fiſcum. Viulanus.

b Diceret. Non tamen adhuc erat lis conteſtata nomine fiſci: aliòquin non ſolueret etiam cautione præſtita: ut ĵ. de iure fiſci. l. apud Iulianum. quę eſt contra: & facit C. de leg. l. ſi in fraudem. & ſupra l. tertia. §. ſi legatarius. & C. de petitio. hæredita. l. finali. §. finali.

c De fideicommiſſo. Relicto, puta Titio.

d Cauenti. Titio.

In F. H. reſtitui. uide Aut. Aug. lib. Emen. 2. cap. 2.

ipſe cauere iuſſus[a] eſſet.

Marcianus libro x. fideicommiſſorum. VIII.

SI hæres partem bonorum, uel etiam uniuerſa bona delata ad fiſcum diceret,[b] conſtaret autem de fideicommiſſo[c] decretũ eſt, ut petitori cauenti,[d] euicta hæreditate reſtitui, ſolueretur.

Cautio uſusfructus, ſi non ſit rem reſtitui, debet interponi ei ad quem pertinet proprietas, non hæredi ... Barto.

Idem libro xij. fideicommiſſo. IX.

SI non in controuerſia ſit proprietas, ſed uſusfructus[e] (poteſt enim[f] rei, cuius proprietas Titio legata eſt, uſusfructus alij legari) tunc de eo reſtituendo[a] non hæredi, ſed Titio caueri debet.[g] Interdum & ſi ab hærede legetur uſusfructus: Titio[g] cauendum eſt: ueluti ſi detracto uſufructu, proprietas ei[h] legetur, uſusfructus Seio. Quid enim attinebit hoc caſu hæredi caueri, ad quem emolumentum intercidentis uſusfructus non ſit ſpectandum?[i] Verum ſi uſufructu Seio legato, proprietas Titio ita legetur, ut cùm ad Seium pertinere deſierit,[k] habeat proprietatem: tunc hæredi caueri oportebit à fructuario: ab hærede autẽ Titio: quia non ſit certum, uſufructu intercepto ad Titium proprietatem reuerſuram.[l]

SI nõ in controuerſia. C A S V S. Inſtitui mihi hæredem Petrum, & Titio legaui ſolam proprietatem fundi mei Corneliani: & Seio legaui uſumfr. eiuſdem fundi, & poſtea deceſſi. uenit nunc Semp. & facit cõtrouerſiam dict. uſumfructu. dicto Petro meo hæredi dicens ad ſe dictum uſumfructum pertinere: item Seius prædictus, cui legaui dictum uſumfructum petit ab eodem hærede, ut dimittat eum uti frui dicto fundo Corneliano. certè ſi dictus Seius uult habere uſumfruc. ab hærede debet cauere dicto Titio, cui erat legata proprietas, de reſtituendo eidem Titio uſumfruc. ſi dictus Sempronius uincat hæredem pro uſufructu, nõ autem debet cauere hæredi: & eſt ratio quare debet caueri Titio proprietario, & non hæredi: quia ſi ponamus quòd dictus uſusfructus intercidat apud Sempronium prædictum, qui faciebat hæredi controuerſiam de eodem uſufruc. quiq; poſtea uicit hæredem, & apud ſe habuit eundem uſumfructum, emolumẽtum dicti uſusfructus intercidentis non debet ſpectare ad hæredem, imò ad dictum Titium proprietarium: in caſu tamen cauere debet Seius, cui legaui uſumfruc. hæredi, & non Titio proprietario fundi: puta ſi legaui uſumfruct. dicti fundi dicto Seio, & proprietatem eiuſdem fundi ita legaui dicto Titio, ut eandem proprietatem habeat idem Titius cum ad dictum Seium deſierit pertinere uſusfructus. & ita ſub incerta die dicto Titio legaui proprietatem dicti fundi, qui habetur loco conditionis: ut ñ. de leg. 1. l. ea lex. §. ſed & ſi ſub cõditione. & eſt ratio quare hoc caſu debet cauere hæredi, & nõ Titio proprietario fundi: quia hoc caſu nõ eſt certum uſumfructum interceptũ apud dictum Sempronium qui faciebat hæredi controuerſiam de eo uſufr. quiq; ſuper hoc uicit hæredem, & apud ſe habuit eundẽ uſumfruct. nõ eſt certum dico hoc caſu ad dictũ Titium proprietatem eiuſdem fundi reuerſuram: quia forte prius decedet Titius quam uſusfr. intermoriatur apud dictum Sempronium, & ita nõ tranſmittit idem Titius ad ſuos hæredes legatum proprietatis dicti fundi, quia ut dictum eſt, quaſi conditionale fuit legatum dictæ proprietatis eidem Titio relictum, eo quod ſub incerta die fuit ei relictum, ut dictum eſt: conditionalia autem legata non tranſeunt ad hæredes: ut not. ſ. de leg. 1. l. 3. & ſic eſt plana hæc lex: Viuia.

a Sed uſusfructus. Id eſt, cautio pro uſufruc. præſtanda. & ſic gratia ſimilitudinis tractat hæc lex de cauſa illa, quę eſt ñ. uſufr. quemad. ca. & ſic concor. in eod. tit. l. ſi ubi uſusfructus. Alij dicunt, quod quidam tertius mouet quæſtionem de uſufruc. & ſic loquitur de illa cautione, de qua eſt ſ. eod. l. hæc autem. in prin. & ſic proſequuntur uſque ad finem.

f Poteſt enim. Interpoſitio eſt uſque illuc, tunc de eo &c. & facit ĵ. proxim.

g Titio. Cui legata eſt proprietas: ut ĵ. proxi.

h Ei. Scilicet Titio.

i Spectandum. Quaſi dicat, nihil.

k Deſierit. Scilicet uſusfructus. & ſic ſub die incerta. & facit ñ. uſufruc. quemadmod. caue. l. ſi tibi. & ſi uſufruct. pet. l. fundus detracto.

l Reuerſuram. Titio interim moriẽte. & ad hæredem non tranſmittente propter diem incertum: ut C. de cadu. tollen. §. ſin autem aliquid.

AD SENATVSCONSVLtum Trebellianum.

Digestorum, seu PANDECTArum, Liber trigesimussextus.

TITVLVS I.

AD SENATVSconsultum Trebellianum.

Facta restitutione fideicõmissi uniuersalis, transeũt actiones & iura actiuè, & passiuè in fideicõmissarium & hæredi, & cõtra hæredem paratur exceptio. Ale.

Vlpianus libro iij. fideicommiss. I.

EXplicito tractatu,[a] qui ad fideicommissa singularum rerũ pertinet, transeamus nũc ad interpretationem senatusconsulti Trebelliani. Factum est enim senatusconsultum temporibus Neronis, octauo Calendas Septembris, Anneo Seneca, & Trebellio Maximo consulibus:[b] cuius uerba hæc sunt: Cùm esset æquissimum, in omnibus fideicommissarijs hæreditatibus, si qua de his bonis iudicia[c] penderent, ex his[d] eos subire,[e] i quos ius fructusque[f] transferretur potius, quã cuique[g] periculosã[h] esse[i] fidem[k] suam: placuit ut actiones, quæ in hæredes, hæredibusque[l] dari solent, eas neque in eos, neque eis dari, qui fidei suæ commissum, sicuti rogati[m] essent, restituissent: (sed idem est & si ipsi filio[n] pater rogatus sit restituere.[o]) sed eis, & in eos[p] quibus ex testaméto[q] fideicõmissum restitutum fuisset: quo magis in reliquum confirmẽtur supremę defunctorum uoluntates.[r]

Per hoc senatusconsultum prouisum est hæredi, pariter & fideicommissario. Alex. & Bar.

Sublata est hoc senatusconsulto[s] dubitatio eorum, qui adire hæreditatem recusarent seu me

Duo senatusconsulta, s. Pegasianum. & Trebellianum tractauerunt de hac materia. Sed Iustinianus totum attribuit Trebe. & q̃ sunt propria cuiusq;, habes Inst. de fideicõ. hęre. l prin. & §. restituta. & §. sed quia. Accur.

EXplicito CASVS. Domin' Vlpian' cõtinuat hunc titulũ ad superiora hoc modo. Cũ explicitus sit tractatus, qui pertinet ad fideicom. singularum rerum, s. s. de le. 1. & de le 2. & 3. & usque huc: bonũ est ut trãseamus ad interpretationem senatuscõsulti Trebelliani, qđ tractat de fideicõm. uniuersalibus. & sciatis quod dictum senatusconsultum fuit factũ temporibus Neronis octauo Calendas Septembris, consulibus existẽtibus, quodam, qui uocabatur Anneus Seneca, & alio qui uocabatur Trebellius Maxim', cuius senatusconsulti uerba sunt talia: Cum esset æquissimum in omnibus fideicom. hæreditatibus, si qua iudicia penderent super bonis dictarum hæreditatum, ex his bonis eos subire dicta iudicia, in quos utilitas, & cõmodum eorum bonorum transferetur, id est, fideicommissarios potius, quam cuiquam hæredi instituto periculosam esse fidem suam, quam prestitit testatori de restituenda hæreditate fideicommissario: placet, ut actiones, quæ in hæredem dari solent creditoribus, & quæ hæredibus dari solent contra debitores r ea neque in eos hæredes, neq; ijs hæredibus dari, qui restituissent: sicut rogati essent fideicommissum, id est, hæreditatẽ nõ detracta quarta. sed & si pater Titij sit hæres institutus, & rogatus hæreditatem restituere Titio filio suo, & ipse ei restituat idem erit, quod dictũ est s. scilicet ut in patrem non transeant hæreditariæ actiones: sed hoc casu, & superioribus in eos fideicõmissarios: quibus ex testamento fideicommissum restitutum fuisset, dantur dictæ hæreditariæ actiones. & hoc ideo, ut magis in posterum confirmẽtur summæ defunctorum uoluntates, & obseruentur per hæredes institutos. nam si hæredes instituti nõ teneantur creditoribus hæreditarijs facta per eos restitutione hæreditatis, ut dictũ est, non dubitabunt adire, sicut dubitabãt prius. & ita per superiora uidere potes, qđ non solum hæredi, qui restituit hæreditatẽ fideicõmissario, subuenitur per dictum senatusconsultum, scilicet, ut excep. uti possit contra creditorem hæreditarium contra eum agentem, sed etiam fideicommissario, scilicet, ut possit agere contra debitores hæreditarios, quamuis hæres, qui restituit hæreditatem eidem fideicommissa. repelleretur exceptione ab eisdem debitoribus hæreditarijs, si eos conuenires. h. d. usque ad §. hoc autem senatusconsultum. Viuia.

[a] Explicito tractatu. Qui tractatus fuit à titu. de leg. 1. usq; huc.

[b] Consulibus. Sic Insti. eo. §. restituta.

[c] Iudicia. Id est, controuersię, uel lites.

[d] Ex his. Scilicet bonis.

[e] Subire. Dicta iudicia.

[f] Fructusque. Id est utilitas, & commodum eorum bonorum, id est, illius fideicommissi uniuersalis. Hug.

[g] Cuique. Hæredi instituto.

[h] Periculosam. Si cõueniretur amodo. Accursius.

[i] Esse. Aliàs fim.

[k] Fidem. Quia restituit.

[l] Hæredibusque. Si non restituissent.

[m] Sicuti rogati. Id est non retẽta quarta, alias subijcit pro rata: quod dic, ut j. ead. l. §. fin.

[n] Si ipsi filio. Sed obijcitur: quia tunc non ut hæres, sed ut pater rogatus intelligitur: ut ã. de leg. 1. l. cum filio. §. ipsi uero. non est ergo locus Treb. ut j. eod. l. mulier. §. fin. Sed respon.[a] illud intelligendum, quo ad quartæ deductionem, ut dicit illa l. cum filio. sed habet locum quo ad hoc, ut ei & in eum transeant actiones: ut hic. nam interdum locus est Trebel. nec tamen quarta deducitur: ut j. eo. l. si patroni. §. qui fideicommissariam. Azo. Vel secundum hoc[b] dic quod lex, cum filio, loquitur cũ filius instituitur, & pater rogatur restituere. & sic non ut hæres, sed ut pater intelligitur rogari: hic autem pater instituitur, & rogatus restituere filio. & sic ut hæres intelligitur rogatus. & habet locum Trebel. quo ad utrunque commodum: ut hic & j. eod. l. Imperator. & l. cogi. § si pater. & j. ead. l. §. si filio. sed quod ut pater s. restituit, concor. C. de inoffic. testa. l. filius matrem. & j. eod. l. mulier. in prin.

[o] Restituere. Scilicet hæreditatem ex Trebelliamica restitutione.

[p] Et in eos. Scilicet dari actiones est æquissimum.

[q] Ex testamento. Sub. uel ab intestato: ut j. eo. §. hoc autem. & facit s. si quis omis. cau. test. l. antepe. in fi.

[r] Voluntates. Quia per hoc habetur fideic. ut hæres.

[s] Senatuscõsulto. Treb. ideo qa nõ tenentur ut ã. l. pri.

[1] Inchoatę cũ desi cto. secus si cum hęrede. Bar. Paul. Alexã. & Ias.

[*] P. F. periculosã.

[*] In P. Fl. non habẽtur hæc quæ parẽthesi inclusa sunt.

[a] Ista est vera in se: sed diuinat quo ad tex. secũdũ Alexan.

[b] Idẽ Bar. Alexã. & Iaso. in l. omnia.

a Litium. Imò & si sine causa. satis est enim si pater sibi expedire: ut infra eo. l. quia poterat. & l. sed si alto. §. si suspectam. Accur.

b Metus. Alicuius alterius, qui multi dicuntur in dictis legibus.

c Hæredibus. Principaliter: ut s. prox.

d Fideicõmissario. Secundario.

e Conueniantur. A creditoribus hæreditarijs. & facit ad §. j. e. l. ita tamen. §. qui ea Treb. 1 Acc.

f Quodque. Pro &. Accur.

Hoc autem senatusconsultum. CASVS. Sine institutum mihi Titium hæredẽ, siue sit mihi hæres ab intestato, possum eum rogare de restituenda hæreditate mea Seio, & si ei restituat, habet locum senatuscon. Trebellianum, scilicet ut transeant actiones hæreditariæ in dictum Seium, & eodem modo habet locum dictum senatuscõs. Trebel. in testa. filijfam. militis, instituit pone ergo sibi hæredem Titium, & rogauit da restituenda hæreditate Seio. & eodem modo habet locum dictum senatuscon. nõ solum in hæredibus de iure ciuili restituere rogatis: sed etiam in bonorum possessoribus qui sunt hæredes de iure prætorio. Sed quid si institui mihi hæredem dictum Titium, & rogaui eũ de restituenda hæreditata Seio, & rogaui eundem Seium de restituenda dicta hæreditate Caio: & Titius restituit Seio, & Seius restituit Caio: nunquid Seius transfert in Caium actiones hæreditarias? Et dicitur quod sic. Item quid si dictum Titium, quem institui, rogaui restituere Seio & Caio, scilicet Seio purè, uel in diem: & Caio sub conditione: & idem Titius non vult adire hæreditatem, eo quod dicit eam sibi suspectam? certe hoc casu debet idem Titius interim uniuersam hæred. restituere dicto Seio, cui erat rogatus purè, uel in diem restituere. cum autem postea extiterit dicta conditio: si uelit Caius, cui hæres erat rogatus restituere sub conditione, suscipere suam partem hæreditatis, transeunt ad eum ipso iure pro sua parte actiones hæreditariæ sine aliqua restitutione. hoc dicit usque ad §. si filio. Viuia.

tu litium, a seu prętextu metus. b Quanquam autem senatusconsultũ subuentum uoluit hęredibus, c subuenit tamen & fideicõmissario. d Nam in eo, quòd hæredes si cõueniantur, e exceptione uti possunt: hæredibus subuẽtum est, in eo uerò, quòd si agant hęredes, repelluntur per exceptionem: quodque f agendi facultas fideicommissarijs competit: proculdubio consultum est fideicommissarijs.

Senatusconsultum locum habet: siue ex testamento, siue ab intestato quis sit rogatus de hæreditate restituenda. Item locum habet in testamento filijfamilias, & in eo, qui est hæres de iure ciuili uel prætorio. h. d. usq; ad §. de illo. Alex.

Hoc autem senatusconsultum locum habet, siue ex testamento quis hæres sit, siue ab intestato, rogatusque sit restituere hęreditatem. g In filij quoq; familias militis iudicio, qui de castrensi peculio, uel quasi castrensi testari potest, h senatusconsultum locum habet. i Bonorum k quoque possessores, uel alij successores ex Trebelliano restituere poterunt hæreditatem.

Fideicommissarius restituen-da secundo fideicommissario in eum actiones transfert. Barto. & Alexander.

De illo quęritur: an is cui ex causa fideicommissi restitura est hæreditas ex Trebelliano senatusconsulto, ipse quoque restituendo ex eodem senatusconsulto, transferat actiones? l Et Iulianus scribit, ẽt ipsũ trãsferre actiones. m quod & Mętianus probat, & nobis placet.

In fideicommissarium partis cui facta est restitutio, insolidũ transeunt actiones quæ ipsa iure transibant in alium fideicommissarium conditione existente, Bartolus.

Sed & quoties † quis rogatus duobus restituere hæreditatem, alteri purè, uel in diem, alteri sub conditione, suspectam n dicit: ei, cui erat rogatus purè, uel in diem restituere, interim vniuersam o hæreditatẽ restitui, senatus censuit: cũ autem extiterit cõditio, si uelit alius fideicõmissarius partem suã suscipere, trãsire ad eũ ipso iure actiones.

Siue rogetur, hæres, siue pater uel dñs, uel administrator hæredis locus est senatusconsulto. Bar.

Si filio, uel seruo hærede instituto, rogatoque restituere hæreditatem,

g Hęreditatem. Facit j. eod. l. recusare. §. meminisse. & Inst. eo. §. præterea. secus in singulari relicto iure ueteri: sed hodie idem ut d. §. & C. commu. de le. l. pen.

h Testari potest. De hoc constat: ut Instit. quib. non est permis. face. testa. in prin. Sed quid de illis aduentitijs, in quibus pater non habet usumfructum. quod est in casibus not. C. de bon. quæ lib. l. cum oportet. & auth. item hæditas. Respon. quidam quòd possunt testari: quod nõ placet: ut j. de do. cau. mot. l. tam is. §. 1.

i Locum habet. Quo ad alia remedia senatuscon. non ut quarta 2 possit detrahi: ut j. ea. l. §. deni. qua. & l. Marcellus. §. quod autem.

k Bonorum. Facit j. e. l. recusare. §. 1.

l Actiones. Non tamen quartam 3 retinet: ut j. eod. l. ex asse. & l. si patroni. §. qui fideicommissariam. Sed uidetur cõtra. C. e. l. pe. in fi. Sed quidam dicunt, 4 aut est in mora secũdo rogatus, ut ibi, aut non, ut hic: quod nõ placet: 5 quia in primo rogato sit hęc differentia, ut ibi dicitur: & tamen ibi ponuntur ut duo casus diuersi. dic ergo secundum Ioan. 6 aut secundo rogatus, purè est rogatus: & tunc quod ibi, aut in diem, uel sub conditione: & tunc quod hic. non enim debet transire ante diem: nisi spõte restituat, quod potest: ut C. de fideicom. l. post mortem. & not. infra eo. l. si ante diem.

m Actiones. Non per restitutionẽ. nec enim potest restituere hic fideicommissarius, ut pote cum non fuerit rogatus sed solam possessionem rerum, quæ sunt in fideicommisso dabit fideicõmissario: ut j. eo. l. cogi. §. Mætianus. Sed an conditionalis fideicommissarius coget purè institutum adire? Respon. sic. sed non restituere 7 nunc: ut j. e. l. ille. in princip. Item nota casum ubi ipso iure fit restitutio. Sunt & alij ut C. eod. l. penultima. notatur.

n Suspectam. Scilicet hæreditatem.

o Vniuersam. Quarta non deducta contra cogentem ut j. e. l. cogi. §. sed Mætianus. Et dic 8 aut uterque, scilicet coactus, & cogens adire vult totum restitui, & obtinet quod hic, aut coactus tantum, & tunc idem, ne remaneat in damno propter partem quæ remanet, ut Infortiatum. yY 3 hic,

1 Dic q finis illius §. facit eõ tra istum text. sed debet intelligi ante restitutionem, secundum Bar. Imo. & Paul.

2 Isto iure bene dicit: hodie tñ de iure authẽ. potest detrahi Falci. & Trebellianica. B. & Ioã. de Imo. contra Ange. & Cu.

3 Idẽ B. P. & Ias.

4 Sequũtur Barto. Ange. Imol. & Ias. contra Cuma. & Alexan.

5 Et malè secundum eosdem.

6 Reprobatur sm prædictos scrib.

7 Imo dic q etiã restituere, sm Barto. An. Alex. & Ias.

8 Est magistralis in sua distinctione sm Bar. Alex. & Iason.

9 Ad hũc §. facit qđ dicit gl. 1. l. c. ex parte post prin. ibi, quidã dicũt. extra đ uff. iud. ord.

hic,& ī.eo.l.cogi.§.sed si quis.aut econtra cogēs vult tantum restitui totū:sed rogatus vult retinere partem alterius:& tunc retinet, sed non utitur Fal. ut ī. eod.l. ita tamen.§.qui suspectam. Aut cogena adire non curat sibi restitui, nisi suam partem. & tunc coactus retinebit Falcid. contra alium,ut ī.e.l.cogi.§. idem Mætianus. Item ut pro parte adeat tantum, cogi non potest. Itē aliud est in directis institutionibus, ut tunc pē dente cōditione habeat partem tantum parte institutus secū dū I.x.argu.contra. ā.si si pars here.pet. l.secunda. & facit ī. eod.l.ex asse. Accur.

Si filio. CASVS. Mæuius instituit sibi hæredem filium, uel seruum Titij: & rogauit dictū filium, uel seruum,quod restituat hæreditatem Caio: & decessit dictus testator. & postea dictus Titius pater,uel dominus instituti,restituit dictā hæredi. dicto Caio, nunquid transferuntur actiones hæreditariæ in Caium? Et dicitur quod sic.& idem si rogauit testator patrem,uel dominum prædictum restituere hæredi dicto Caio. Item idem est, & si dictus Titius pater rogatus sit restituere filio suo prędicto Instituto.Sed quid si dictus Mæuius instituit sibi hæredem Semproniū pupillum, & rogauit Titium tutorem suum,ut restitueret hæreditatem Caio,& tutor restituit.nunquid locum habet Treb.ut transeant actiones? Et dicitur quod sic. Item quid si dictus pupillus institutus rogatus sit restituere prædicto suo tutori,nunquid ipso tutore autore restitutionem ei facere potest? Et dicitur quòd non .curatori tamen adolescentis ab ipso adolescente poterit restitui hæreditas:quia hoc casu autoritas curatoris non est necessaria ad restitutionem . Item quid si dictus Mæuius instituit sibi hæredem aliquod collegium , vel corpus, & rogauit dictum collegium, uel corpus ut restitueret hæredi. Caio, & Seio , qui sunt de eodem collegio, uel corpore. nunquid decreto eorum , qui sunt in dicto collegio , uel corpore, poterit fieri restitutio dicto Caio, & Sticho? Et uidetur quòd non . quia iam uiderentur dictus Caius, & Stichus sibiipsis restituere cum & ipsi sint de collegio,ut dictum est,quòd esse nō debet.s.ut fideicom.restituat sibiipsi hæred. sed uerum est,quòd ualeat dicta restitutio : nec uidetur sibiipsi restituere dictus Caius , & Stichus:sed alij de eodem collegio,uel corpore.nam illud quod est uniuersitatis,nō propter hoc est singulorum de uniuersitate :& hoc dico inspecta persona eorum , quibus debet restitui.i.inspecta persona Caij per se,utrum possit capere, uel nō: & eodem modo inspecta persona Stichi. nam licet collegium non sit subnixum alicui speciali priuilegio,& sic non possit institui:ut ā. de reb. dub. l. cum senatus. tamen capiet hæred .ut restituat dicto Caio, & Sticho si capaces sunt:ut ī.eo.l.cogi.§.2.l.qui solidum.Viuia.

dominus uel pater restituat ex Trebelliano trāsferuntur actiones , quod est etiā si suo nomine rogati sint [a] restituere. Idē & si ipsi filio [b] pater rogatus sit restituere hæreditatem.Sed & si tutor,uel curator adolescentis uel furiosi rogatus sit restituere hęreditatem [c] sine dubio Trebelliano locus erit.

Pupillus non potest restituere tutori hæreditatem eo authore: sed adultus suo curatori sic : quia authoritas eius non est necessaria. Barto.

Fuit quæsitum , si ipsi tutori rogatus sit restituere pupillus, [d] an ipso authore restitutionem facere possit? Et est decretū a diuo Seuero , non posse [e] tutori se authore restitui hæreditatē: qa in rem suam author esse nō possit , curatori tamen adolescentis ab adolescēte poterit restitui hæreditas : quoniam necessaria non est [f] curatoris authoritas ad restitutionē.

Collegium potest grauari , ut restituat hæreditatem uni de collegio. Alex.

Si autem collegium, uel corpus sit , quod rogatum est restituere : [g] decreto eorum , qui sunt in collegio , uel corpore [h] in singulis (inspe-

[a] Rogati sint.Scilicet pater, & dominus hærede instituto filio,uel seruo.

[b] Ipsi filio. Hic dic,ut ī.eod. § .1. & facit ā.de legat. primo.l.cum filio.

[c] Hæreditatem. Instituto pupillo here. & facit C.eo. l.etiam.& ā.de leg.2.l.peto.§.mater.& ī.eo.l.cum heres.& l. restituta.§.pupillus.& C.eo.l.pe.Item qualiter fiat? Respon.ut ī.eo.l.restituta.§.1. Accur.

[d] Pupillus.Scilicet institutus.

[e] Non posse. Scilicet principaliter: licet per quasdam cōsequētias quādoque possit:ut ā. de au.tu. l.s.in prin.& l.quod dicimus. in prin.

[f] Necessaria non est. Adolescenti subau. sed pupillo sic, ut ī.eo.l.restituta.§. pupillus.& §.seq.sed nonne similes sunt, ut C.de in integ. restit.mino.l.si curatore. & ī. si cer.pe.l.si certi cōdictione. §. idem erit? Sed certè similes sunt cum agitur de eis obligādis: secus si de liberandis,ut hic,& er. ī.rē pup.sal.fo.l. nō quasi.§.hāc autem.Item in pupillo non currit præscri. 30. ann. i adulto sic: ut C.de præscrip. 30. ann. l. sicut.sic,& C.de fal. mo.l.t.in fi.Item pupillus sui creditoria nō facit pecuniam. [a] ut ī.de sol.l.quòd si fortè. §.si. sed hoc non reperitur in adulto.Item pupillus non potest facere testamentum, adultus sic,ut ā.de test.l.si filius.& de lib.leg.l.Aurelio.§.Caius.& Instit. qui.non est permis.fa.testa.§.prætera. Item adultus potest accusare curatorem suspectum:sed pupillus non tutorem:ut Insti.de suspec.tu.§.impuberes. & est in casu huiusmodi legis ratio, quia cum adultus curatorem non habet, obligari patcit : ut d. l. si curatorem . secus in pupillo, etiam si non habet tutorem? sed adultus quantum ad hanc rem non uidetur habere curatorem, cum eius officium, & authoritas in hanc restitutionem sit inhabilis.unde quasi non habeat , restituit si procedat : ergo cum curatore suo semper contrahet? Respon.non sequitur:quia hoc non fit ex necessitate, sicut solutio , & etiam hæc restitutio. Solut.pecu potest respectu restituentis,sed non eius,cui fit restitutio:ut ī.l.restituta.in fin. & l.seq Azo.Vel secundum Io. [b] aliter expone,quod hic dicit,scilicet cum ipse adultus à prætore coactus fuit adire:nam tunc quia nullum emolumentum debet ad eum spectare:ut ī.eod. l.quia poterat . restitui ei sine curatoria autoritate:aliàs secus erit.Sed nunquid adultus, cum curatorem non habet , potest adire suo arbitrio hæreditatem? In pupillo [c] enim certum est non posse:ut Insti. de auto.tut.§.neque.& C. de iure deli.l. potuit.nisi in casu:ut C.qui admit.ad bo. pos.l. bonorum.& C.de iure deli.l.infanti.in fi.& est arg.quod possit ī.de ap.l.cum in una.§.fin. Arg. contra C.de admi. tut.l. cum quidam . & dic rationem diuersitatis , ut ibi no.in d.l.cum in una.Hug.

[g] Restituere. Hæreditatē fortè alicui , qui præest collegio,cum multi præsunt. Azo.argu. ā.proxi. §.Vel dic [3] alicui de collegio:nō aūt ipsi collegio:ut in fi.hu'.§.

[h] Vel corpore. Accipe infra ualere restitutionem in singulis,scilicet , quibus est restitutio faciēda inspecta persona eorum,scilicet quibus fit restitutio,scilicet an possit capere,uel nō.nec enim &c. quasi dicat ille,cui fit restitutio,licet sit de præsidentibus,nō ipse sibi restituit,

[1] Immo non est cōtra intelligendu ſm distinctionē glo.ibi positā ſm Bar.& Ias.

[2] P.F. restituere.

[3] In P.F. nō est,curatoris.

Pupillo nō currit pscriptio 30. annorum.

[1] Id est non transfert in eū dominiū, ex mente Soci.

[3] Est uerum in se: sed diuinat quo ad text. ſm Bar.

[4] Loquitur hic gl. de adulto & pupil.poterit uideri quib' casibus ęquiparātur , p Lud. Pōta. in l. fuit q̄situ. ā. ea. l.p Bar. in e.§. in pe. col.uer.resume ergo.

[5] Not. q̄ posset contrahi cum uno ꝯ collegio per ipsum collegiū. Bal. Alc.& Ias.

tuit, sed collegiū sibi restituit ut priuato. sic & aliâs, q̄d est uniuersitatis, non est singulorū: ut & s̄. de re. di. l. in tū. §. 1. licet sit ar. contra J. de colle. illi. l. 3. in prin.

a Eorum. Quibus facienda est restitutio.

Si hæres. CASVS. Ego habēs unum fundum ualentem c. & habens ultra illum fundum alia ccc. in bonis obligaui Titio dictum fundum pro 40. & postea feci testamentum, & institui mihi hæredem Seium: & rogaui eum, ut restitueret hæreditatem meā Caio, percepto sibi dicto fundo. nunquid tenetur restituere dictus hæres dicto fideicom. totam hæreditatem præter fundum? Et uidetur q̄d non: quia si restituat fideicom. ccc. & det creditori prædicto 40. non remanebit ei quarta hæreditatis: unde uidetur q̄d debeat restituere fideicommissario solummodo cclx. & soluere creditori xl. & retinere sibi liberum fundum ualentem c. & ita quartā hæreditatis. sed certè uerius, ut ex Trebelliano restituat dicto fideicō. totam hæreditatem præter fundum, i. integra ccc. nec obst. quod dictus fundus obligatus est pro xl. quia personalis actio competens dicto creditori pro dictis xl. non sequitur fundum prædictū remanentem apud hæredem: sed sequitur eum fideicō. cui hæreditas est restituta. Sed oppono: nōne dictus creditor potest agere hypothecaria contra hæredem fundum possidentem: sicq; auocare ab eo fundum? certè sic. unde non uideris bene respondisse. Sed certè imò bene responsum est. bene enim potest hæres habere remedium ad istud uulnus: ita quod non habebit diminutam quartam, s. ut dictus fundus æstimetur, antequā per creditorem euincatur quanti ualet: hoc est quantū uendi potest. & si pōt hæres tantū uendere fundū quātum facit quarta pars bonorum, i. centū. & tali modo, quod non teneatur hæres emptori propter euictionē, quam postea faceret dictus creditor emptori. tunc trāseunt actiones hæreditariæ in fideicom. propter tres partes hæreditatis per hæredem sibi restitutas. si autē minus pot est hæres uendere dictum fundum quàm sit quarta hæreditatis: tunc retēto ab hærede de tribus partibus hæreditariis, eo quod deest ei ad quartam, fieri eodem modo per hæredem restitutionē fideic. ex Trebelliano: quidam autem dicebant hic alio modo inceurtendum hæredi, s. ut fideicom. caueat ei de conseruando eum indemnem, si fundus fuerit eidem hæredi euictus per creditorem hypothecaria agentem: quod quidem Iuliano non placet. Viuia.

(...cta eorum [a] persona) restitutionem ualere: nec enim ipsi sibi uidetur quis horum restituere.

Res, quæ remanent apud hæredem, æstimantur cum qualitatibus suis: nec cautio interponitur. Bartolus.

Si hæres percepto fundo [b] rogatus sit hæreditatem restituere: ex Trebelliano senatusconsulto restituet hæreditatē. [c] Nec multum [d] facit, si fundus pignori datus est. Neque enim æris alieni personalis actio fundū sequitur, [e] sed eum, cui hæreditas ex Trebelliano senatusconsulto restituta est. Sed cauendū est hæredi à fideicommissario, ut si fortè fundus fuerit euictus [f] à creditore habeat hæres cautū. Iulianus aūt cauendum non putat: sed æstimandū fundū, [g] quāti ualeat sine hac cautione: [g] hoc est, quanti uendere possit sine cautione: & si potest tanti uendere non interposita cautione, quātum facit quarta pars bonorum, ex Trebelliano trāsituras actiones. si minoris retento eo [h] quod deest, similiter ex Trebelliano restitutionem fieri, quæ sentētia multas quæstiones [i] dirimit.

Hæres hæreditatem restituēs certa quātitate retenta sub nomine quotæ tenetur legatariis in eo, quod habet ultra quartam, si à fideicommissario legata exigi non possunt. Bart.

Si is, qui quadringenta in bonis habebat,

b Fundo. Qui sufficit ad quartam.

c Hæreditatem. Retento fundo.

d Nec multum. Quasi per hoc plus detrahat hæres.

e Sequitur. Nec diminuit: ut J. eo. l. cogi. §. inde. & facit ad hoc idē C. si cer. pe. l. non aduersus. & s̄. de eden. l. quondam. §. is autem. de dote præle. l. 1. §. 1. & de iud. si fideicōmissum. §. 1. & C. de hær. insti. l. quoties. Itē ciuitē dicit personalis, quia realis sequatur possessorē: & sic loquitur cōtra C. quo quis ordi. cōue. l. fi. li. 10. quia ibi hypothecaria conueniuntur possessores, cum omnia bona contrahētis cū fisco erant obligata: ut C. qui. ex cau. taci. cōtra. l. 2. & facit ad hoc Insti. eo. tit. §. si quis una. & J. e. l. si legatus. §. multum.

f Euictus. Per hypothecariam.

g Sine hac cautione. Quæ nō interponitur secundū eum. Et no. q̄d res tantum ualet, quantū uendi potest. sic J. de cond. fur. l. si seruus.

h Retento eo. Ab hærede de hæreditate. sed hoc fallit in principe secundum quosdā: ut J. e. l. si legatus. §. fi. Sed ibi dicit, [1] quod non cōsueuit retinere princeps, potest tamen si uult. sed an hoc casu teneat hic hæres creditoribus. de legatariis constat quod non: ut J. proxi. & not. C. e. l. 2. at in creditoribus dic quod pro eo quod ei suppletur, teneatur: pro eo uero quod ualet fundus, non, cum habeat legatū: ut Insti. eo. §. sed illud. Alii dicūt aut suppletur ex uoluntate defuncti, ut tunc teneatur, aliàs non. sed magis uidetur econtra s̄. ad legem Falc. l. Titia.

i Multas quæstiones. Quæ possunt oriri occasione cautionis inter hæredem, & fideicommissarium.

Si is qui. CASVS. Titius habens in bonis cccc. fecit testamētum: & instituit sibi hæredē Caium: & legauit Sempro. ccc. & rogauit dictum hæredē, ut restitueret hæred. Seio deductis sibi hæredi ducētis. & postea decessit dictus Titius testator: postea dictus Caius hæres restituit c. dicto Seio fideic. & cc. sibi retinuit sicut testator iussit: modo quæritur, an dictus fideicommiss. debeat soluere integra ccc. dicto Sēpro. legatario? Et dicitur quod sic de iure stricto. de æquitate autem non debet soluere dicto legatario nisi cc. quæ habet. & hæres, qui retinuit cc. debet soluere c. legatario, & alia c. sibi retinere pro quarta hæreditatis, & ita fideic. nihil remanebit. hæres autem habebit c. & legatarius ccc. & est ratio quare de æquitate non soluit fideicommissa. legatario integra ccc. quia non debet sentire damnum ultra quam ad eum ex hæreditate peruenit. nemo enim tenetur præstare plus nomine legati, quam ad eum ex hæreditate peruenit. in uno tñ oneratur fideic. quia de dictis legatis nō potest detrahere Falcidiam, imò præstat in solidum, quod habet ex hæreditate, ut dictum est: quia fideicom. non debet detrahere Fal. de legatis de iure communi. & idem est ubicunque nō habet locum Fal. ut potes exempla ponere in testamēto militis, qui instituit sibi hæredem Titium, & rogauit eum, ut Seio restitueret hæreditatem, & multa legata reliquit, & hæres restituit hæred. fideicōmmissario non detracta quarta Trebellianica: eo quod non habet locum in testamēto militis. certè prius debet soluere fideicōmissarius æs alienū: & postea debet soluere legata: dū tñ non præstet ultra, quam sit quantitas hæreditatis.

* Fundū, non est in P. Fl.

1 Hæc retinetur secundum Alex. in cōtrariū.

trecenta [a] legauerit, & deductis [b] ducentis rogauerit hæredem Seio restituere [c] hæreditatem an trecentorum onus fideicõmissarius [d] subeat? an uerò hactenus, quatenus ad eum [e] ex hæreditate peruenit. [f] Iulianus ait cõpetere quidem aduersus eum trecentorum petitionem: [g] non autem amplius quã in cc. [h] actionem aduersus fideicommissarium daturum: [i] in hæredem † autem centũ. [k] Et mihi uidetur uera esse Iuliani sententia: ne damnum fideicommissarius sentiat ultra, quàm ad eum ex hęreditate q̃d peruenit. Neminẽ enim oportet plus legati nomine præstare, quàm ad eũ ex hæreditate peruenit: [l] quamuis Falcidia cesset: [m] ut rescripto diui Pij continetur.

Licet Falcidia non detrahatur, attamen non tenetur quis ad legata ultra uires hæreditarias, & fideicommissarius non detrahit quartam, nisi hæres in eum liberalitatem exercuerit. Bar. & Alex.

Denique nec [n] ex militis testamento plus legatorum nomine præstatur, quam quantitatis est hæreditatis [o] ære alieno deducto: nec tamen quartam retinere fideicommissario permittitur. [p] Inde Neratius scribit: si hæres rogatus est restituere totam hæreditatem non deducta [q] Falcidia, [r] * rogato & ipso, vt alij restituat: non vtique debere eum detrahere fideicõmissario secundo quartam: [s] nisi liberalitatem [t] tantùm ad priorem fideicommissarium hæres uoluit pertinere.

Hæres, apud quem remanet dimidia hæreditatis sub nomine quartæ, conuenitur ad legata in eo, quod habet ultra quartã. Alex.

Sed si quadringẽta habens, ducenta legauerit Titio, & partem dimidiam hæreditatis Sempronio restituere rogauerit: ex Trebelliano restitutionem faciendam Iulianus ait: & legatorum petitionem scindi:

& tamen quartam de legatis non potest retinere fideicom. Non solum autem legatarijs nõ detrahit fideic. quartam, ut dictum est, sed nec etiam fideicõ. secundo detrahit, ut ecce Titius non miles instituit sibi hæredẽ Caium, & rogauit eum ut restitueret totam hæreditatem Seio non deducta quarta Trebellianica. Item rogauit eũdem Seium fideicom. ut Sẽpronio restituat hæreditatẽ. certè Seius, qui est primus fideicõ. non detrahet quartã Sẽpronio, qui est secũdus fideicommissarius, nisi hac uoluntate hæres quartam nõ detraxit, ut eam liberalitatem, I. ius quartam detrahendi, in fideicommissarium trãsferret. Sed pone q̃d Titius habens quadringenta in bonis, legauerit Titio ducenta: & rogauit hæredẽ suum, q̃d restitueret Sempronio dimidiã hæreditatis suæ. certè tenetur hæres restituere Sempronio dimidiã hæreditatis. i. ducenta, ex Trebelliano: & Titius legatarius, cui fuerunt legata ducẽta petet, & consequetur c. ab hærede: & alia c. à fideicõ. Et est ratio quare hæres prestat c. quia nihilominus remanet ei quarta hæreditatis ex Trebelliano. si autem non remaneret ei quarta soluta ab ea parte legatorum, non præstaret partẽ legatorum: puta si dictus Seius habẽs quadringenta legauit Titio ccc. & rogauit hæredem suum, ut hæred. Sempronio restitueret, c. deductis de hæreditate sibi hære. nam si hæres restituat ccc. Sempronio, & retineat sibi c. & ita quartam solam hęreditatis: non aget legatarius nisi contra solum fideicom. & h. d. §. Viuia.

[a] Trecenta. Casum ponit, quem probat per quatuor alios casus, usque in fi.

[b] Deductis. i. retẽtis ab hærede. & sic habet ducenta.

[c] Restituere hæreditatem. Scilicet alia ducenta.

[d] Fideicommissarius. Scilicet Seius.

[e] Ad eum. Scilicet Seium fideicommissarium.

[f] Peruenit. Pro ducentis. Accur.

[g] Petitionem. De rigore, qui est ut solus fideicom. teneatur ad legata: uel qui ass, quia deducta certa summa est rogatus non quota. Acc.

[h] Quam in cc. Quia non plus habet.

[i] Daturum. de æquitate, quæ præualere ut C. de iudi. l. placuit. & est hoc ideo, quia hæres habet plus quarta, sed uidetur q̃d nec in tota cc. ut ĩ. e. l. Marcellus. §. idẽ Pomponius. vbi dicit hæredem detrahere de legatis, & fideic. si ergo detraxit de his cc. hæres quartam, ergo fideicõmissarius non soluet integra cc. cum non amplius quã ad eũ peruenit, debeat vt hic. Respon. hic non detrahit hæres de cc. cum aliàs habebat cc. ut hic.

[k] In hæredem autem centum. Contra Insti. eod. §. si quis una. Sol. ut ĩ. ea. l. §. finali.

[l] Ex hæreditate peruenit. Secus in ære alieno, ubi tenetur fideicommiss. ultra: & deliberet si vult. ut Insti. eod. §. si quis una. in fi. §.

[m] Cesset. Vt in hoc casu cessat quo ad cc.

[n] Nec. Aliàs neque. Accur.

[o] Hæreditatis. Vt & C. ad legem Falc. l. successores. & s̃. de mili. testa. l. si vero. §. quid ergo. & C. de testa. mili. l. in testamento. in fi. & s̃. ad legem Falcid. l. in ratione. §. quod vulgo. & s̃. ti. 1. l. 1. §. in quibusdam.

[p] Permittitur. No. fideicõ. non deducere quartam: ut ĩ. eo. l. ex asse. & l. cogi. §. Marcianus. idẽ in legatario, ut non detrahat: ut infra e. l. mulier. §. fin. & supra ti. a. l. lex Falcidia. §. fi. & de vulg. subst. l. cohæredi. §. cum filia. nisi in casibus not. infra proxi. §. Sed Bul. cõtra. argu. C. commu. de leg. l. 1. & supra titu. 2. l. pœnales. in fin. & facit ad hunc §. C. eo. l. 1. & 2. & l. fi. & facit ĩ. l. proxi. usque in finem.

[q] Nõ deducta. Q̃d præceptum non valet, ut sup. ad legem Falci. l. quod de bonis. §. 1.

[r] Falcidia. Id est, Trebellianica.

[s] Secundo quartam. No. fideicommiss. primũ non detrahere, licet ei hæres nõ detraxerit: nisi in duobus casibus. Primus quando hæres, qui poterat retinere (q̃d est etiã si est prohibitus à testatore: [a] ut s̃. tit. 2. l. Titia) uolens facere gratiam primo fideicõ. de sua quarta, restituit ei totũ: ut hic subijcit, nisi &c. quod Azo intelligit etiam in dubio fieri gratiã, [a] ex quo totũ restituitur ut ĩ. e. l. cogi. §. si pater, secũdum Azo. Secũdus quando contra adijt, ut ĩ. e. l. Marcellus. §. q̃d si suspecta. licet in hoc secundo sit arg. cõtra ĩ. e. l. ex asse. in fi. & l. si patroni. §. 2. Sed ibi respondebis, singularis uerò nunquã detrahit, nisi ei detrahatur: & tunc non iure Falc. sed ex præsumpta uoluntate testatoris: ut s̃. ti. 2. l. pœnales. §. fi. & no. C. com. de leg. l. 1. Item not. q̃d vniuersalis nõ detrahit de legatis à se relictis: sed ab hærede, uel simpliciter, secundũ H. ut ĩ. e. l. facta. §. sed cum suspecta.

[t] Liberalitatem. Aliàs liberalitatem: & aliàs libertatẽ, id est, facultatem retinendi quartam. Accur.

† Singularis tex. secundũ Rapha. Cu. Alexan. & Ias. ad hoc q̃d in quarta hæres præfertur legatarijs: in residuo legatarij sui.

* In P. F. rogato & ipsi ut alij restitueret

[t] Ista gl. limitabis p tex. in l. 2. C. e. ut intelligatur fidei. non posse deducere quartam de relictis ab eo factis.

[a] Hoc uerum de iure Digest. secus de iure authenticorũ, secũdũ Bar. & Bald.

[a] Sequuntur Bar. P. Alex. & Imo. licet contrariũ teneãt Cu. & Ias.

Integra

sic ut centum quidem petantur ab hærede: centū uerò alia legatari' à fidei cōmissario petat. Quod idcirco dicit Iulianus, quoniā secundū hanc rationem integrā quartam hēt, idest, integra centū. a

Si hæres restituit hæreditatem detracta certa quantitate, quæ ad quartam tantùm sufficit, legatariis non tenetur. Bar.

Idem Iulianus scribit: si is, qui quadringenta in bonis habebat, trecenta legasset, & deductis centum, rogasset hæredem ut hæreditatem Sempronio restitueret: deberet dici, deductis centum, restituta hæreditate legatorū b actiones in fideicommissarium dari.

Legata particularia in computatione legis Falc. contribuuntur cum fideicom. uniuersali, quod æstimatur quantū superest in hæreditate deductis legatis, & fideicommissarius non tenetur ad legata in plus, quàm tenetur hæres. Bartolus.

Celsus libro xxj. Digestorum. II.

QVi quadringenta c reliquit, d Titio trecenta legauit: e hæredis fidei commisit, ut tibi f hæreditatem restitueret: isque g suspectam iussu prætoris adiit, & restituit. h Quærebatur, quid legatario dare deberes? i Dicendum est, quia præsumptum k est, uoluisse testatorem cum onere legarorum fideicōmissum restitui: tota trecenta te dare l Titio debere: m nam hæres n hoc

a Integra centum. Facit supra eo. §: si is qui. & §. seq.

b Legatorum. s. totorum: ut C. e. l. fi. Sed cōtra C. eod. l. ij. vbi dicit pro rata. Sed 1 dic illud referri ad creditores: non ad legatarios. Vel ibi 2 dimidia remanebat hæredi. Dic ergo breuiter, aut hæres rogatus est restituere hæreditatē deducta certa re, uel summa: & tunc nil soluit creditoribus, uel legatariis etiam si multū ualeat illa res, ut Inst. e. §. si qa una. nisi in casu, quādo para fideicōmissarii non sufficit ad legata: quia tunc dabit hæres, quod habet ultra quartam, ut ī. ead. l. §. si is. nā ibi cc. ut summa, non ut quarta sunt retenta, aut retinet quotam, uel secundum uoluntatem, uel contra: uel præter: & tunc creditoribus tenetur ꝓ rata: ut in contrario, & hoc ea restituta. antea uerò solus hæres tenetur: & tanto min' restituitur quātum retinuit: ut ī. eo. l. ita tamen. §. qui ex Trebelliano. sed legatariis tenetur solus fideicōmissarius: siue hęres habeat quartā tantum, siue minus: uel secū dum uoluntatē, uel contra, uel præter: ut C. eod. l. fin. & hoc ea restituta: antea ueiò tenetur hæres: ut ī. l. proxim. Sed an in solidum dabit legata fideicom. si excedant dodrantem? Respond. non, 3 ut ī. ea. l. §. si is. ibi, neminē enim, &c. si autem hæres habet plus quarta, pro eo quod est plus tenetur. & ita scindun tur legata: ut ī. proxi. §. & §. si is qui. & sic etiam potest 4 intelligi C. eo. l. 2. item & in aliis casibus tenetur hæres: ut no. C. eo. l. fi.

c QVi quadringenta. Pone casum. Quidam habebat cccc. in bonis, qui instituit hęredem, & ab hærede Titio legauit ccc. Item rogauit hæredem, ut hæreditatem restitueret Sempronio: & cum hæres suspectā diceret, coactus fuit totā hęreditatem restituere Sempronio. nūc Titius à Sempronio petit ccc. sibi legata, petit etiam partem de c. 5 quæ amisit hæres, quia suspectam dixit: quasi cesserit lucro sui legatarii & Sēpronij fideicōmissarii. ecōtra dicit fideic. se nō teneri, nec ad partē de c. nec etiam ad ccc. utpote à se non relicta, sed ab hærede. quæritur quid debeat dare fideicommiss. Respō. Celsus mutando personā 6 (nam transit de tertia ad secundam) ꝙ ccc. debes, & non partē de c. & hæc ideo ccc. restitues, quia ꝓsumunt sapientes qđ fideicommissum ad te transeat cū suo onere, & ideo non c. restitues: quia tu sis loco hæredis. s. cum restitutio præuenit legatorum petitionē, & sicut hæres si nō esset rogatus tibi restituere hæreditatē, retineret 7 c. contra legatarios: ita de illis c. tantum uidetur esse rogatus tibi restituere: cū legatorū petitio præuenit restitutionē hæreditatis: reliqua ccc. Titio restituere uidetur esse rogatus. cum ergo hoc casu, qā legatorum petitio ꝓuenit hæreditatis restitutionē, uidetur esse rogatus Titio ccc. tibi c. i. quod superest restituere: apparet quod ab utroque detrahet quartam: sicut si simpliciter esset rogatus tibi c. & Titio ccc. nomine legati dare: quo casu hæres sponte adiens quartam retinet de utroque, uerum licet nō dicatur in litera, tamen supplendū est, 8 qđ in casu illa 75. quæ hæres daturus est fideicommissario. i. detracta quarta de centum: Titius legatarius cui quarta ccc. i. 75. ablata sunt per Falc. auferet 9 ipsi fideic. sicut tota ccc. auferet ei si tota cccc. uenirent ad fideicommissariū. & hoc usq; illuc, nō ergo plus &c. Vltimo concludit ad primū casum, ubi coactus adiit, & restitutio præuenit legatorū præstationem, hoc modo. sicut Titius non habet nisi ccc. ubi hæres sponte adiit, & nihil de c. sic & ubi coactus hæres adiit, sola ccc. habebit Titius, & nihil de centum, cum dicta præsumpta uoluntas nō possit aptari ad c. Quod autē dixi, quando restitutio præuenit legatorum præstationē, quod præsumitur cū onere transire quasi fideicom. sit loco hæredis: est uerum quando simpliciter legauit Titio. Quid autem si expressim dixit, quod essent oneri hæredis ccc. Titio legata? Respond. Marcellus, 10 quod perinde habetur, ac si Titio ccc. & fideic. cccc. det, ut ita hæres retineat c. & de ccc. facit septem partes, & quatuor fideicōmissario, & tres Titio dat: & hoc si sponte adeat. aliàs si coactus, centū quæ amittit hęres propter coactionem habet fideicommissarius, reliqua ccc. diuiduntur ꝓdicto modo. Et secundum hoc alio casu loquitur Marcellus, quando dixit, quod essent ad onus hęredis, & alio superior. l. qui quadringenta. s. quando non dixit, nec corrigit 11 Marcellus l. ꝓcedentem. Vel dic secundo 12 casu secundū Azo. qđ ambæ istæ leges loquantur in eodē casu. s. quādo ab hærede legauit, & sic ad eius onus, & tunc qdā ex iis, quæ dicuntur in l. qui quadringenta, erūt uera, maximè rationes ibi redditæ, & qdam falsa, maximè rōnes 13 q corriguntur à Marcello in l. seq. & secundum hunc casum lege totam literam licet planior 14 esset prima.

d Reliquit. In bonis.

e Legauit. Ab hærede præstanda.

f Tibi. Sempronio.

g Isque. Hæres.

h Restituit. Scilicet totam.

i Deberes. Scilicet tu Semproni.

k Quia præsumptum. Istæ rōnes: qa ꝓsumptū &c. & ibi, nam hęres &c. bonę 15 sunt, sed qđ dicit tota ccc. restitui, falsum est, & corrigitur 16 ī. l. proxi. §. qđ si suspecta. secundum secundam positionem casus.

l Te dare. Scilicet Sempronium.

m Debere. Hæc respon. Celsi non ualet: sed prima ratio, quia præsumptum &c. & sequens, nam hęres, &c. bonæ sunt.

n Nam hæres. Secunda ratio.

1 Reprobatur, per Bar. Bald. Pau. Alex. & Ias.

2 Ista est uera, & necessaria secundum eosdem.

3 Et bene isto iure, sec' de iure authēt. non cōfecto inuentario, secū dum Ale. hic.

4 Imo debet ita intelligi. Alexand. & Ias.

5 Imo de hoc nō fit mentio secundum prædi.

6 Imo nō mutatur P. & Ias.

7 Imo nō retineret, secundum Imo. An. Alexā. & Ias. hic.

8 Displicet Bar. P. Alexā. & Ias.

9 Reprobatur. qa immo fideicōmisso ultra c. habebit 75. P. Ale. & Ias.

10 Est uera lectura, l. seq. B. B. P. Angel. Alexā. & Ias.

11 Placet Bartol. P. Alexā. & Ias.

12 Reprobatur, secundum prædi.

13 Alias conclusiones.

14 Et melior secundum Bart. Pau. Alex. & Ias.

15 Immo non, sed tantū aut rationes dubitandi Iaso. licet alii aliter dicāt, Bar. Dyn. P. Alex.

16 Immo non, sed in uersicu. itaq; penitus vera decisio. & vsq; ibi dicitur per uiam dubitationis secundum Iaso. licet aliter Dy. Iacob. de Are. B. P. & Alex.

rogatus intelligi debet, ut te [a] suo loco constituat, [*] & quod hæres perfunctis [b] omnibus hæreditatis muneribus, id est, post legatorum datio nem reliquum habiturus foret, si non esset rogatus, ut tibi restitueret hæreditatem, id tibi restituat. [c] Quantum ergo haberet? nempe [d] centum. hæc ut tibi daret, rogatus est. [e] Itaque [f] sic ineunda est legis Falcidiæ ratio, quasi hæres trecenta Titio [g] dare damnatus, tibi [h] centum dare [i] damnatus sit. Quo euenit, [k] ut si hæreditatē sua spontè adiisset: daret Titio ducenta uigintiquinq;, tibi septuaginta quinque. Non ergo plus Titio debetur, quàm si iniussu [l] prętoris adita hæreditas foret.

Legata particularis cōtribuuntur cum fideicommisso uniuersali, quod tantum æstimatur, quantum ualet tota hæreditas non deductis legatis, & in tantum tenetur fideicommissarius ad legata, in quantum teneretur hæres, si sponte adiisset. Bar.

Vlpianus lib. iij. fideicommiss. III.

Marcellus [m] autem

a Vt te. Sempronium.

b Perfunctis. id est, solutis. Accursius.

c Id tibi restituat. Scilicet eodē casu cū spontè adiit: & hoc nisi uelit retinere fal. quod potest: ut in fine huius legis. uel dic, idest restituat cum coactus adiit: ut j. proxi. nā facit arg. a simili. item nō in la cētum, ut statim dicam.

d Nempe. Tertia ratio.

e Rogatus est. Nō sola, sed cū uniuersitate quadringentorum, quæ restituit cum onere suo, ut dictum est. sola tamen centum sic restituit, ut remaneant penes fideicō. nā cū tēpore testamenti tota cccc. erant in bonis, & hæreditatem uoluit restitui: ergo tota quadringenta: ut j. l. proxi.

f Itaque. Hoc uidetur uerum esse. & si sequamur primā rationem superiorem bi dicit, nā hær & uero atus &c. & ita uidetur Celius seipsum corrigere: quia in prin. dixit tota ccc. restituēda. tu dic, q dubitando ponit, tam contrarias sententias, nesciens quam eligat. Azo.

* In P. Fl. qđ hæres pfunctus omnibus, &c. & rectius quidem quā hic.

i Dic idē in legitima, q a etiā ad legitimam trahitur fidei cōmissum uniuersale in l. cohæredi. §. cū filiæ. j. de uulg. & pupil. substi. & quæ ibi no. cōtra per oēs.

g Titio. In primo casu quando coactus a prætore.

h Tibi. Sempronio. Accur.

i Dare. Hæres.

k Quo euenit. Si dicas tota ccc. legatario danda cum coactus adiuit, euenit absurdum: quia quando spontè adiit, habet legatarius minus: quia prius detrahit hæres quartam ab utroque, & sic legatarius ex ccc. hēt ccxxv. tantum. ne ergo absurditas emergat, non habet plus, qñ coactus adiit in superiori casu, quam quando iussus, id est, quando sine coactione adiit: quantum ergo in utroque sit habiturus legatarius, soluit Marcellus statim in l. Marcellus. Accur.

l Iniussu. Idest sine iussu. Accursi.

Marcellus. CASUS. Hanc l. dicūt corrigere praecedentem. Et dicunt etiam loqui in eodē casu, quo loquitur ista pcedens: sed ego credo eam loqui in alio casu, & nihil corrigere de iis, quæ dicuntur in hac lege: & in ea respondet Marcellus ad talē quæstionē: dictu est in prin. l. qui quadringenta. usque ad uersi. & qđ hæres perfunctis &c. & in uersi. non ergo &c. qđ fideicōmissarius debet dare ccc. Titio ratione pręsumptæ uoluntatis: quia præsumptum est testatorē uoluisse cum eodē onere legatorū, qđ incumbebat hæredi fideicommissario fideicommissum debere restitui. s. eo casu quo talis uoluntas præsumi potest: uerbi gratia, ut quia testator non dixit, ut illa trecenta essent ad onus hæredis. Sed quid si præfata uoluntas nō possit præsumi. s. eo quod expressim dixit testator, ut dicta trecenta, quæ legauit Titio, essent ad onus hæredis: certè in hoc casu si restitutio hæreditatis puenit petitionē legatorum, nō pōt hoc dici, ut ratione pꝛumptę uoluntatis fideicommissa. debeat respondere Titio legatario: quia non fuit uoluntas defuncti, ut quantum attinet ad legata, fideic. obtineat uicē hæredis: qđ ergo remediū adhibebitur hæredi? certè Marcellus in hac specie scribit, ut pinde hæres ineat cōputationē l. Fal. tāquam si testator absolutè, & simpliciter fideicommissario quadringēta legasset & Titio trecenta, cū non haberet in bonis, nisi quadringenta, ut dictum est in prin. s. ut si hęres spontè adeat hæreditatem retineat centum contra defuncti uoluntatem. Trecentorum autem fiat distributio in septem partes, & quatuor partes ex his ferat fideicommissa. cui fuit iussa restitui hæreditas quadringēta ualēs: tres autē partes ferat legatarius, cui fuerunt relicta trecenta. s. Titius. Sed si hæres suspectā dicat habere hæreditatem. illa centum, quæ habiturus eēt hæres pro quarta Trebellianica, resideant apud fideicō missariuum, de trecentis autem fiat pdicta distributio, id est in septem partes: & quatuor habeat fideicōmissārius, & tres legatarius. & hoc dicitur illa ratione, quia ex quo testator dixit, ut trecenta essent ad onus hæredis, noluit ut superuenirent ad fideicommissarium dicta trecenta, ut de præfatis trecentis aliquid deberet dare fideicommissarius legatario. unde quia noluit, si ponas qđ hæres spontè adeat hæreditatem, & trecēta præstet fideicōmissario non potest dici, ut præstare debeat ista trecenta fideicommissarius, quasi ad ista trecenta præstanda tacitè sit rogatus a testatore idem fideicōmissarius. Item ut hæres teneatur dare legatario de suo proprio hęredis, sicut testator uoluit. similiter non potest dici, quia non potuit grauari hæres in hoc. Ita legatarius cui fuerunt legata trecenta integra ea debere habere iniquum esset, ideo, quia si testator sciuisset uolūtatem secundum quam disponebat hæredem de pprio debere dare trecenta Titio, non esse seruandam, immò de quadringentis: quæ uolebat testium uniuersa i fideicommissario sciret hæredem posse deducere quartā. i. centum, uerisimile est, quod de illis trecentis quatuor partes daret ipsi fideicommissario uniuersali, tres autem partes Titio legatario: & ideo hac præsumptione collecta dicitur, quod si hæres spontè adeat cētum debet retinere pro quarta: de trecentis autem debet facere septem partes, ut quatuor ex eis det fideicommissario, tres legatario: & si contingat, quòd hæres suspectā adeat hæreditatem, sicq; eam totam restituat fideicommissario: ipse fideicōmissarius facit de trecentis septem partes, ex quibus quatuor habebit fideicōmissarius, & tres dabit legatario, quasi ex præsumpta uoluntate testatoris, tali modo: quia si sciuisset testator hæredem non debere dare de proprio trecenta, quæ legauit Titio non tantum fideicommissario reliquisset quadringenta q̄ habebat in bonis, sed in septem partes diuisisset, & quatuor reliquisset fideicommissario, & tres Titio. uerum quia hæres centum potest retinere contra uoluntatem defuncti, si spontè adeat, si autem cōpulsus a fideicōmissario adeat, & facto suo, & non facto legatarij quartam amittit: illa centum commodo suo habet: & de trecentis facit fideicommissarius prædictam distributionem. i. in septem partes, & legatario dat tres, & quatuor retinet. & h. d. usque ad §. Quod autem in suspecta hæreditate. Viuia.

m Marcellus. Hæc lex corrigit superiorem non in rationi-

ctionibus, sed iis, quæ per eas probantur, secundum Azo. & Hugonem.

a In hac specie. Quæ in superiori lege fuit proposita.

b Scribit. Scilicet quæstionem. Accur.

c Ad hæredis onus. Quod semper præsumitur. 1 post testamentum alibi esse si testator nomina tim relinquat a hærede, ut arg. s. de le. a. l. cum iis. §. fi. & rñe non detrahitur Falc. per fideicom. ut J. eo. l. facta. §. si cõ suspecta. Et no. quod licet creditorum onera diuidantur inter hæredem & fideic. legata tamen petuntur, & præstantur a solo fideic. & non ab hærede, etiã non te testitutam hæreditatem: ut C. eod. l. fi. nisi cum testator nominatim reliquit ab hærede: ut hic, & ni si deductis legatis percepit restitui: quibus casibus datur hæredi electio retinere, & soluere, uel fideic. restituere totum cautio ne exacta: ut J. e. l. cogi. §. inde quæritur. & oĩs hæres habeat pl' quarta, nec p fideicõ. sufficit ad legata: ut J. eod. l. s. §. is qui quadringenta. & §. fi.

1 Nomine appellatione, ut trãseat onus cũ hæreditate, nõ nomine, pprio. Pau. Alex. & Ias.

apud Iulianũ in hac specie ita scribit[b] si ad hæredis onus[c] esse testator legata dixerit,[d] & hæres sponte adiit hæreditatẽ, ita debere computationẽ Falcidiæ iniri,[e] ac si quadringenta per fideicommissum essent relicta, trecenta uero legata: ut in septem partes trecenta diuidantur:[f] & ferat quatuor partes fideicommissarius,[g] tres partes legatarius.[h] Quod si suspecta dicta sit hæreditas, & nõ sponte[i] hæres adierit, & restituerit: centum quidẽ de quadringenteis, quæ habiturus est hæres, resideb܃ apud fideicommissarium:[k] in reliquis autẽ trecentis eadem distributio fiet, ut ex his quatuor partes habeat fideicommissarius, reliquas tres legatarius.[l] Nam iniquissimum est, plus ferre[m] legatarium[n] ideo, quia suspecta dicta sit hæreditas, quàm laturus esset, si sponte adita fuisset. Quod autem in suspecta

* P. Fl. q habiturus eēt hĩ s, re fideo, ali bi q habiturus esset hæres, resident, &c.

d Dixerit. Vt J. l. proxi.

e Iolri. Similis cõputatio J. de libe. & posthu. l. si ita. & de hære. instit. l. si ita §. quidam. & l. Clemens. & de leg. s. l. si quis testamento. §. apud Hug.

f Diuidantur. Centum retentis ab hærede per Falcid. Accur. sius.

g Fideicommissarius. Scilicet Sempronius.

h Legatarius. Scilicet Titius.

i Nõ sponte. Sed coactus a prætore: ut in nostro casu.

k Fideicommissarium. Scilicet Sempronium.

l Legatarius. Scilicet Titius.

m Plus ferre. Secus in secũdo fideicõmisso, ut uniuersali, si ei fit restitutio a primo, qa illa plus fertur J. e. l. ex asse. in fi. & facit C. eo. l. non uult. & J. ea. l. §. si is. Sed arg. contra s. de. & arg. leg. l. fi. in fi.

ADDITIO. Dic quod non obstat: qa loquitur in qua dam diuisione uoluntaria, quæ non debet nocere legatario, secundum Ias.

n Legatarium. Scilicet Titium.

2 Qui habet ius cõpellendi hæredẽ ut fideicõ missarius ptimus, secũdũ Bal. & Pau.

Quod autem in suspecta CASVS. Hic dicit ꝗ illud q dictum est, cum hæres suspectam adiit hæreditatẽ. s. q legatarius non plus ferat a fideicom. quia lucratur ut quartam, quam eam sponte adiit hæres: illud quod dictum est dico, pot dici ubicunque non habet locum lex Falcid. uel quarta Treb. sicut est in testamento militis, & in multis aliis casibus. nam si Caius miles habens in bonis quadringenta, instituat sibi hæredem

Seium, & legat Titio cc. & roget hæredem de restitutione hæreditate Sempronio: certe siue hæres adeat sponte, siue coactus non detrahet fideicom. quartam, imò totam ei restituet hæreditatem, & fideicom. dabit legatario ccc. legata, & c. sibi retinebit: & hoc usque ad §.

hæreditate dictum est,[o] hoc idẽ dici potest in iis testamẽtis, in quibus lex Falcidia locũ non habet: in multis[p] dico, & si q sunt alii.[q]

Rogatus restituere hæreditatẽ deductis legatis, quartam detrahit tam de hæreditate, quam de legatis Alex.

Item Pomponius scribit:[r] si deductis legatis restituere quis hæreditatem rogetur: quæsitum est, utrum solida legatã præstanda sint, & quartã ex solo fideicommisso detrahere possit: an uerò & ex legatis, & fideicommisso quartam detrahere possit? Et refert Aristonem respondisse ex omnibus[s] detrahendam: hoc est & ex legatis, & ex fideicommissis.

Res subiectæ restitutioni fideicommissi possunt usq; ad quartã alienari, & in Trebellianicã cõputari. h. d. secundum uerum intellectum. Alex.

Res, quæ[t] ab hærede alienatæ sunt, in quartam

idem Põponius scribit, ubi dicit. pone quod dictus Caius testator de quo dictum est in prin. rogauit hæredẽ suum ut restitueret hæreditatem pdicto Sempronio deductis legatis prædicto Titio relictis: nunquid debet hæres præstare solida legata, & quartam detrahere ex solo fideicõmisso, an possit detrahere quartam ex legatis, & fideicom. Et resp. q ex legatis, & fideicommissis debet detrahere quartam. Viu.

* P. Fl. in militis.

o Dictum est. Scilicet legatarius non plus ferat a fideicõ. q lucratur quartam, & cum suspecta ab hærede dicta est hæreditas, quam cũ sponte est adita.

p Multis. Supra eo. l. 1. §. in filii. cõtra. Sol. ibi.

q Alii. In quorum testamentis cessat Falci. 4 quos dicit ut no. C. ad leg. Falc. l. in testamento. & fa cit s. titu. 1. l. 1. §. in quibusdam. & s. de iis quib. ut indign. l. rescriptum. & J. eo. l. penultim. & fina. Accur.

r Item Pomponius scribit. Aliàs idem Pomponius. & aliàs Pomponius.

3 Istã gl. sequitur Barto. uel dic aliter secundum Ias. q tex. noluit. dicere q sicut quarta nõ detrahit ab hærede coacte adeun do hæreditatem, sit nõ detrahit de testamento militus.

4 Quãdo dicas cessare, & quo iure sit debita, uide glo. in l. 1. s. de con. Inde. Bar. & Bal. in l. cũ quis. C. de iuris & fac. ig. & triplici tex cõside ratur. Itẽ Bald. in l. certot. titu. præal.

s Ex omnibus. Hic constat, quod ex omnibus detrahit: sed hoc est in sua electione deducat legata, & ca sol uat de sua manu: an omnia simul restitua, ut J. e. l. cogi. §. inde quæritur. Sed arg. contra J. cod. l. cum hæres deductis. Accursi.

Res quæ ab hærede. CASVS. Institui mihi hæredẽ Titium, & rogaui eum de restituenda hæreditate Seio, & decessi. postea dictus Titius hæres adiit hæreditatẽ: & antequam eam restitueret Seio fideicom. alienauit ex ea duos fundos puta, qui capiunt quartam hæreditatis uel minus: & postea cum fideicom. petit ab eo hæreditatem, uult ei restituere detracta quarta. dicit ei fideicom. computa tibi in quarta pretium fundorũ, quos alienasti. dicit ei hæres, non faciam. potes enim uendicare fundos: unde uendica si uis, quæritur, quid iuris sit? Et dicitur quod debet hæres sibi computare in quartam. Viu.

t Res quæ. Hoc accipe si pretiũ ad eum peruenit, ita q uelli nõ possit, puta qa sponte alienauit, secus si necessitate cogente, ut pro legatariis uel creditoribus, ut J. eo. l. cũ hæreditate. & l. ita tñ. §. actiones. Itẽ & q alienauit res steriles, uel quæ non poterat seruari: quo casu

5 Scilicet testatoris, & gl. placet Barto. Pau. Alex. & Ias.

casu esset in culpa, si nō alienasset, vt ī.e.l.mulier.§.sed enim.& ar.ā.de pet.hær.l.diuus.hē pone as causa dotis & dona.ꝑpter nup.& similes casus speciales: vt C. cōtra de leg.auth.res quæ.in si.& ad Treb. auth. contra rogatus.in quibus tenet alienatio etiā hodie:his autem casibus, quia ex necessitate fit, non cēputātur ei, in quantum. nā & alias est differentia inter uoluntariā,& necessariam alienationem: ut ī.fa.erc.l.alienationes.& de alienat.iu.mu.cau. l.qa redhibitio.& l. seq. & C.de li. & eo. lib.l.s. Item nunquid tenet hmōi alienatio, ut dominium trāseat? videtur ꝙ sic:ut hic nam nō transit ius hæreditariū in fidei cō. nisi restituta hæreditate,ut ī.eo.l.facta.Item expressum videtur ī. eo. & l. si hæres institutus. §.1.& secundū hoc ēt restituta hereditate nō uendicantur res alienatæ. Sed cōtra C.cōia de leg. l.fin. §.sed quia. ibi,quia satis absurdū &c.:& §.si autē auaritiæ. vbi habetur,ꝓ non facta.sol.in purè herede rogato illa corrigit,[2] ubi dicit,satis absurdū, &c. at in rogato sub conditione etiam ꝑ illam tenet alienatio,ut ibi melius quidē &c. sed in eo quod ibidē dicit haberi,pro nō facta cōditione aduenienie, & posse uendicari:est ius nouū,sed per auth.ibi positā etiā si alienatio inhibetur:[3] & sic quicquid sequitur inde, nō ualet:ut C.de leg.& con.l.non dubium. Sic ergo per illā legem alienata uendicantur non expectata restitutione:[4] cū in eis non possit fieri restitutio,sed nō alienata,non: nisi facta restitutione. Alii dicūt,[5] ꝙ nec hoc tenet,nisi de facto:& quod dicit computati in quartā, uerum est fideicom.uolente in odiū hæredis. Alii dicunt,ꝙ tenet in eo ꝙ est infra quartam,ut hic,& in eo qd est ultra,non ut ibi:prima placet. Item est hic arg. ꝙ in una re pōt retineri Fal. sicut in quota parte bonorū legata:ut ī.de leg. 1.l.non amplius.§.fi. & l.seq. & arg.ī.ad leg. Fal.l.si ex pluribus.& C.fam.erc.l.filium quē.Sed contrarium [6] regulariter solemus dicere: ut no. C.ad leg. Falc.l.1.& quod hic dicit speciale est iure ueteri,uel si hoc uult [7] fideicommissarius,nō alias, cū possit uendicare,ut dictum est.

imputantur hæredi.

Si aliquis primò legat, postea rogat legata ueniunt in fideicommisso, [?] hæreditatis non est facta mentio. Bartolus.

Quidam liberis suis ex disparibus [a] partibus institutis datis ꝑceptionibus sic, [*] ut ipse maximā partē patrimonii inter liberos diuisisset,[*] rogauit eum, qui sine liberis decederet, portionem suam fratribus restituere. Imperator noster rescripsit, præceptiones quoque fideicommisso contineri: quia non portionem hæreditariam [b] testator commemorasset, sed simpliciter portionem. in portionem autem & præceptiones uideri cecidisse. [c]

Si hæreditas ob hæredis culpā confiscatur, fiscus quartā retinet, & residuum fideicōmissario restituit. Alexander.

Si is, qui rogatus fuerat hæreditatem restituere, ante quæstionem de familia habitam, [d] uel tabulas aperuerit: [e] uel hæreditatem adierit, [f] uel quid eorum, quæ senatusconsulto [g] prohibentur, fecerit, ac per hoc publicata fuerit hæreditas, fiscus cum suis oneribus hæreditatem adquirit: quare commodum [h] quartæ, quod erat habiturus hæres institutus, id ad fiscum pertinet, & ex Trebelliano actiones transeunt. [i]

Quidam liberis CASVS. Titius habens tres filios, instituit unum hæredem in tribus unciis, & alium in quatuor, & alium in quinque: & quilibet eorum reliquit aliter prælegata, ꝙ maximam partem patrimonii inter eos,per prælegata diuisit, & postea dixit eis. Quicunq; ex uobis prius decesserit sine liberis, restituat portionē suam fratribus, & postea decessit dictus Titius testator.& postea decessit unus de dictis suis filiis sine liberis:modo quæritur,utrū fratres sui debeant habere portionē eius hæreditariam,& etiam prælegata eidem data? Et dicitur ꝙ sic: quia testator non dixit de portione hæreditaria restituēda,sed simpliciter nominauit portionem. in portione autem ita indefinitè prolata ueniunt etiam prælegata. Viu.

[a] Ex disparibus. Idem [8] ,si ex paribus.

[b] Hæreditariam. Distingue:aut primo rogauit,& postea prælegauit,& non continentur prælegata in fideicommisso,ut ā.ad leg. Falcid. l. Titia. Aut econtra:& tunc aut dixit hæreditariam,scilicet portionem, & nō ueniunt;aut simpliciter portionē,uel hæreditatis portionem, & tunc ueniunt, ut hic & ī.e. l.in fideicom. §.fin. aut quicquid ad te peruenerit, & tunc ueniunt,ut C.de fideicom.l.cum uirū. ubi de hoc dixi: & facit ā. de leg.3. l.si Titius.

[c] Cecidisse. Vt restituatur.

Si is qui rogatus. CASVS. Titius habens familiam secū uorū fecit testamētum,& instituit sibi hæredem Seium, & rogauit eum de restituenda hæreditate Caio:& postea dicta familia occidit dictum testatorem, & postea dictus Seius hæres aperuit tabulas testamenti,& hæreditatem adiuit ante quam haberet quæstionem de familia prædicta: uel ante quā pone,uindicaret mortem occisi; unde de iure in fiscum fuit hæreditas publicata. modo quæritur, utrum fiscus,qui habet totam hæreditatem, debet restituere Caio prædicto fideicomm.dodrantem hæreditatis, & quartam sibi retinere, sicut debuisset facere hæres, si non fuisset hæreditas publicata? Et dicitur quod sic: & actiones pro illa quarta transeunt ad fiscum ex Trebelliano, & ad fideicom. pro dodrante. & idem est per omnia,si ex alia causa esset uendicata fisco dicta hæreditas:puta quia hæres prohibuisset testamentarium, siue notarium uenire ad testatorem uolentem testamētum mutare: uel prohibuit testes conuenire, cum testator uellet coram eis testamentum mutare, & alium fortè instituere. Viu.

[d] Habitam. Ante aditionem, quæstio de familia debet haberi:ut ā.ad Syl.l.1.§.quod ad causam. Hug.

[e] Aperuerit. In totū uel in partē, ut ā.ad Syl.l. si quis grani.§.si qs. Et no. [9] ꝙ ob solā apertura nō ꝑdit hæreditatē hæres:licet & pœna c.aureorū sit statuta, ut ā. ad Syl.l.3.§.non tantū.& l.necessario.§.nō alias. Alii contra.& pro eis est hic, & C. de his qui.ut indi.l.si ea. sed hic expone uel, [10] pro &c. sic & C.de uerb.si l.pe.

[f] Adierit. Scilicet tm̄ qd̄ potuit fieri. s.adire clausis tabulis si erat de liberis,uel insolidū institutus, alias nō. hodie indistinctè potest: ut C. de cad.tol.§.1.licet hoc casu auferatur ei postea,ut indigno,ut hic dicitur.

[g] Senatusconsulto. Scilicet Sylla. ut quia non uindicauit necem defuncti:ut ī.prox.§.& ā.ad Syl. l.cū fisco, & C.de iis quib. ut ind.l.1.

[h] Quare commodum. Bona ratio: quia ad quem spectat onus,& commodum,ut ī.l.prox.& C.de fur.l.fi. §.penul. Hug.

[i] Transeunt. Non habeas plus in textu usque ibi: quod si prohibuerit &c. & dic transeunt a fisco restituente in fideicommissarium pro dodrante, ut infra eod.l.recusare.§. si fisco. Alii habent transeunt ad fiscum & dic pro quarta, scilicet sicut transeunt ad fideicom.

[*] Et bene nisi eo casu, quo sit conuersum in utilitatem hæredis. Bart. P.Alex.& Iaso. licet gl.consentiat cōtra Pau.

[*] In P. F. nō est, sic.

[*] P.Fl. ita diuisisset.

[2] Placet Bar.hic:tamē displicet Pau. Ale.& Iason.

[3] Reprobatur per Bar.in l.si seruo.§ 1. ff.de lega. 1.& hic p Pau. Ale. & Ias.

[4] Placet Bart.P. & Ias. & est singulariter notandū secundum Ale.

[5] Displicet prædictis.

[6] De hoc vide per Bartol. & Alex. in l. in quartā. ff. ti.ij. vbi ista gl placet eisdem & Iasoni.

[7] Imo eo inuito, si alienatio non sit facta maliciosè. B.P. Alex. & Ias.

[8] Et bene qñ prælegata essent valde disparia. B.P.& Alex.ff. alias secus.

[9] Placet Bar. in l.in cognitione. ā. ad Syll.

[10] Vel, ꝑ &, & quot aliis modis sumat. Mandos. In glo. fa. cul.§ act. in uer. uel uiceregentem.

fideicom. ſ. pro dodrante ſi publicata non eſſet hæreditas: & habent hoc in tex. ſed non debet eſſe.

a Teſtamentarium. Ideſt, tabellionem. ſic ī. ſi quis ali quem teſta. pro. l. 1. in prin.

b Non defenderit. Super quo poteſt diſtingui, an dicatur occiſus à familia, & tunc priuſquā adeat debet uendicare: ſi ab alio, & palam, idē. ſi autem clam, ſtatim poteſt adire, & poſtea uindicare, ſed non longa mora. & hæc probantur C. de his quib. ut indig. l. cum fratrem. & ī. ad Syl. l. 3. §. non tantum. & l. neceſſarios. §. 1. queſtio tamen de familia ſemp ꝓcedit, a licet accuſatio qūque ante, qūqꝫ poſt fieri poſſit: ut d. l. H.

c Alia cauſa. Aſſignantur autem multæ cauſæ: ut ī. de iure fiſc. l. 1. & 3. & facit ad l. iſtā ī. de le. 1. l. ſi ſeruus. §. ſi qs. & C. ad leg. fal. l. ēt. & ꝭ. ad fideic. li. l. Imperator. §. 1. & ī. de uſu. l. cum quidā. §. 1. & ī. ſi quis ali. teſta. pro l. 1. & 2. in ſi. & C. eo. l. 3. & ī. ea. l. §. qđ ſi. & §. quod autem.

Sed & ſi prohibuerit teſtamentarium a introducere, vel teſtes cōuenire, vel mortē teſtatoris non defenderit, b vel ex alia cā c hæreditas fiſco vendicata eſt: æquè quartæ quidem commodum ad fiſcum pertinebit, dodrās verò fideicommiſſario reſtituetur.

Hæres poteſt cogi adire, & reſtituere, nec eſt quærenda cauſa, quare adire recuſet. Bart.

Idem libro iij. fideicommiſ. IIII.

Quia poterat fieri, a vt hæres inſtitutus nolit adire hæreditatem, veritus d ne damno afficeretur: proſpectum eſt, vt ſi fideicommiſſarius diceret, ſuo periculo adiri, a & reſtitui ſibi velle: cogatur e hæres inſtitutus à prætore adire, & reſtituere hæreditatem. Quòd ſi fuerit factum: tranſeunt actiones ex Trebelliano, nec quartæ commodo hæres in reſtitutione vtetur. Nam cùm alieno periculo f adierit hæreditatem, meritò omni cōmodo arcebitur. Nec intereſt, ſoluendo ſit hæreditas, necne. Sufficit enim recuſari ab hærede inſtituto: nec illud g inquiritur, ſoluendo ſit hęreditas, an non ſit. Opinio enim, uel metus, uel color eius, qui noluit adire hęreditatem, inſpicitur, nō ſubſtantia hęreditatis, nec immeritò. Non enim preſcribi hęredi inſtituto debet, cur metuat hęreditatē adire, uel cur nolit: cùm uarię ſint hominum uoluntates, † quorundā negotia timentium, h quorūdam uexationem, † i quorūdā æris alieni cumulum, tametſi locuples uideatur hęreditas, quorundam offenſas, uel inuidiam, quorundam gratificari uolentium iis, quibus hęreditas relicta eſt, ſine onere tamen ſuo.

Marcianus libro vj. fideicommiſ. V.

Sed & qui k magna prę ditus eſt dignitate, uel authoritate, arenarii, uel l eius mulieris, quę corpore quęſtum fecit, m hęreditatem reſtituere cogetur.

Recuſationis declaratio poteſt fieri per nuntium, & per epiſtolam, & decretum coactionis contra abſentem interponi poteſt. Alexander.

Vlpianus libro iiij. fideicommiſſorum. VI.

Quia poterat. Inſtitui mihi hæredē Titiū, & rogaui eū de reſtituenda hæreditate Seio & deceſſi. poſtea Titius inſtitutus non uult adire, timens ne damno afficiatur ꝓpter onera hæreditaria, q̄ credebat in ea eſſe. Seius autē fideic. dicit ei adeas meo periculo, & mihi reſtituas: nunquid tenetur hoc hæres facere? Et dicitur qđ ſic: quo caſu tranſeunt in fideicōmiſ. actiones ex Trebelliano: nec poterit detrahere quartam Trebellianicam hæres: & eſt ratio quare nō detrahitur quarta: quia periculo fideic. adiuit, ut dictum eſt. & habent locū prædicta, ſiue ſit ſoluendo hęreditas, ſiue nō. ſufficit enim recuſari ab hærede inſtituto, ad hoc ut cogatur adire periculo fideic. & reſtituere non retenta quarta. opinio enim, uel metus, uel color heredis, qui hæreditatē adire noluit, inſpicitur, non ſubſtantia hæreditatis: uarię enim ſunt hominum uoluntates. quidā enim hæredes inſtituti nolunt adire timētes negotia: quidam autem nolunt adire timētes uexationem. quidā etiam nolunt timētes cumulum æris alieni, quamuis hæreditas uideatur locuples: quidā etiam nolunt adire timentes offenſam, uel inuidiam: quidam etiam nolunt adire uolentes gratiā facere iis, quibus relicta eſt hæreditas, uel inſtitutis non adeuntibus. i. uolentes facere gratiam ſubſtitutis: & nolunt facere gratiam eiſdem ſubſtitutis ſine onere ſuo inſtitutorum. quocunqꝫ enim de prædictis caſibus nolint, uel timeant hæredes inſtituti adire cogentur adire periculo fideicom. & nō ſuo, & reſtituere ei hęred. non detracta quarta, uel etiā quocunqꝫ alio caſu à prædictis: & non ſolum par pertis hæreditatem adire, & reſtituere fideicom. cogitur, ſed etiam ille q magna præditus eſt dignitate, uel autoritate, inſtitutus etiam ab arenario, uel ab ea muliere, q̄ corpore quęſtum fecerit, & rogatus ab eis de reſtituenda aliā hæreditate cogetur eam adire periculo fideicomm. & ei reſtituere non detracta quarta. h. d. cum l. ſequenti. Viuia.

d Veritus. Ideſt, timens.

e Cogatur. Periculo aūt coacti cogi nō deberēt, ut argu. C. de emā. lib. l. nec auur. & ī. ſol. mat. l. 2. §. nec cogiē. & C. de iur. deliber. l. nec emere. & facit C. e. l. 4. & ꝭ. e. l. ſed & ſi. §. planè.

f Alieno periculo. Rō quare non retinet quartam. ſic ꝭ. de reg. iu. l. ſecundū naturam.

g Nec illud. Repetit ut addat. Et no. hic arg. quod in recuſatione iudicis nō oporteret cauſam dicere, s & ſic nec probare: ut plenè no. C. de iud. l. apertiſſimi. in glo. niſi a principe &c.

h Timentium. Sēper repete uoluntates: at regulariter uani timoris nulla eſt excuſatio: ut ꝭ. de reg. iu. l. uani. & ī. eo. t. l. hoc autem.

i Vexationem. Propter hanc datur reſtitutio minori, ut ī. de mi. l. minor 25. an. & ī. de arb. l. cum lege. H.

k Sed & quis. Subaudi ille qui &c. Accur.

l Vel. Pro &c. & dic arenarii genitiui caſus. & dicas ſpontè conſtitutū: ut & C. de inoffi teſtam. l. ſi arenam. ſecus ſi damnati: quia tunc fiſcus haberet. & teſtamentum ante factum irritaretur: ut ī. de iniuſto teſtamen. l. ſi quis exhęredatus. §. ſed & ſi quis. & ꝭ. de pœnis. l. qui ultimo.

m Quæſtum fecit. Exponetur ī. de rit. nupt. l. palam, & de iis qui no. infa. l. athletas. §. ait prætor. adſcribebat enim ſibi ad dedecus hæredem eſſe talis perſonæ humilis

1 Saltem quo ad q̄ſtionē faciendā de familia. Sa lic. & Alexan. in d. l. cum fratrem.

2 Diſplicet Alex.

* P. Fl. adire.

† Sic in c. ſuper literis. cū gl. ſ. in prin. extra de reſcript. & gl. in prin. decre. ſup uerb. noua. circa prin.

† Vexatio quō accipiatur, Q. Mando. in §. Formula cōmiſſio. in uer. uexare.

* Arenatius dr̄ q̄ in circo, uel theatro corporis ſui, uiriūve ſuarū ſpectaculū præbet: ab arena dictus, quæ quandoqꝫ theatrū ſignificat.

s Tu dic hanc glo. eſſe intelligēdā de iure ciuili: ut l glo. in ca. alle. de iure uerò cano. eſt ſſeꝛenda cauſa in recuſatione iudicis. & coram arbitris eſt ea probanda, ſecundum doc. in ca. ſuſpitionis extra de offic. dele. & in ca. cū ſpeciali de app. & plenè p l. an. in cap. qm̄ contra. §. recuſationes. nu. 2. & p totū extra de proba.

humilis. nam nec contrahere possunt matrimonii cũ talibus: ut C. de incest. nup. l. humilem.

Recusare. CASVS Non solum pñentes heredes, sci licet possunt recusare adire hæreditatem, sed & ab sentes: puta p epistolam uel per nuntium. nam & ad uersus absentes heredes recusantes hereditatem adire postulat fideic. decretũ iudicis, per quod cogat heredes adire. & hoc siue certa sit uoluntas dictorum heredum recusantium, siue incerta, ad qd decretum impetrandum p fideic. nõ est necessaria præsentia heredum adire recusantium. Viu.

Recusare autem nõ tantùm præsentes, a sed etiã absentes, uel per epistolã b possunt. Nam etiam aduersus absentes postulatur c decretum; siue certior sit eorum uoluntas recusantium adire & restituere hereditatem siue incerta, * ad quod d præsentia eorum non est necessaria.

In P. Fl. a deo pręsentia &c.

a Recusare. Scilicet adire hæreditatem.

b Vel per epistolã. Vel, pro &: uel pro saltẽ. & subau. uel p nuntium. & facit ã. p soc. l. actione. §. renunciare. Acc.

c Postulatur. Postulat enim fideicõ. ut iudex decernat, & cogat absentem adire, & restituere. H. Sed contra ĩ. de re iudic. l. de unoquoque. Sed hic nõ est forma talis, de qua ibi dicit, sed qui dam iussus, qui fit extra solennitatem argum. ĩ. eod. l. ille a quo. §. fina. & l. seq.

d Ad quod. Scilicet ut certioraretur, nõ est necessaria &c.

Succedentes ab intestato, & sui coguntur adire, & restituere.

Meminisse autem oportebit de hærede instituto senatum loqui. e Ideoque tractatum est apud Iulianum, * an in intestatis locum habeat. Sed est uerius, eoq; iure utimur, ut hoc senatusconsultum ad intestatos quoque pertineat, f siue legitimi, siue honorarii sint successores. Sed & ad filium, g qui in potestate est, hoc senatusconsultum locum habet, & in cæteris necessariis, ut a prætore compellantur immiscere se

In P. Fl. an ad intestatos, uel potius an intestato.

Meminisse. CASVS. Adhuc pro sequitur materiã illius legis, qa poterat, ĩ. eo. & dicit qd non solum ad heredes institutos pertinet hoc senatuscon. Treb. scilicet ut ipsi nolentes adire heredi. quam aliis restituere sunt rogati, compellantur a pretore adire, & postea restituere fideic. sed etiã pertinet ad illos, qui succedunt ab intestato, siue de iure ciuili, siue pretorio rogatos in codicillis aliis hereditatẽ restituere. Item pertinet ad filium in potestate illius constitutum, a quo est rogatus hereditatem restituere. & hoc siue sit ab eo institutus, siue ab intestato succedat, qui quidem dicitur suus, & necessarius heres. Item habet locum & in ceteris heredibus, qui sunt solummodo necessarij: sicut sunt serui illius de cuius hereditate tractatur, ab eo instituti, & rogati restituere alij hereditatem. Viuia.

e Loqui. Vt ã. eo. l. i. in prin.

f Pertineat. Facit C. e. l. 3. & Inst. eo. §. preterea. & ã. e. l. i. §. hoc autem. cum concor. ibi positis. Acc.

g Sed & ad filium. Scilicet institutum, uel succedẽtem ab intestato. & repete hoc senatuscõ. pertinet. & sic est litera capitalis hoc senatuscon. & dic necessarijs. s. seruis a dominis institutis, & restituere rogatis. nam filij sunt sui, & necessarij: isti necessarij tantum: ut instit. de here. quali. & diffe. circa prin.

hæreditati; h sic deinde restituere: quod si fecerint, i transtulisse uidebuntur actiones. k Si fisco uacantia bona deferantur, nec uelit bona adgnoscere, & fideicommissario restituere: æquissimum erit, quasi uindicauerit, l sic fiscum restitutionem facere. Item si municipes hæreditatem suspectam dicant heredis instituti: dicendum erit, cogi eos agnoscere hæreditatem, & restituere. m Idéque erit & in collegio n dicendum.

h Deinde. Aliàs demum.

i Actiones. Facit ã. e. l. i. §. bonorum. Accursi.

Si fisco. CASVS. Titius instituit sibi hæredẽ Seium, & rogauit eum qp restitueret hereditatem Caio, & postea fuit occisus dictus testator: & heres non uindicauit mortẽ eius: sicq; bona fuerunt delata fisco. fiscus autẽ nõ uult bona agnoscere. & Caio fideicõ. restituere: certè equissimum erit fiscum cogi agnoscere bona, & restituere fideicomm. ac si uindicasset fiscus mortem defuncti, & quod dixi in fisco, hẽt locum ĩ municipibus heredib⁹ institutis, & restituere rogatis, & etiam in collegio alicui priuilegio subnixo. Viu.

k Si fisco. Eo qd heredi instituto aufertur ut ab idigno, qa non uindicauit necẽ defuncti. Vel dic, quod institutus noluit adire, nec uindicare. & sic uerè possunt dici bona uacantia. H.

l Quasi uindicauerit. Scilicet fiscus necem defuncti, sic fiscum &c. uidebatur enim fiscũ adire nõ posse, & sic nec restituere nisi & ipse uindicet: sed certè nõ tenetur: cum in pœnam heredia habeat. argum. ĩ. quod quisque iur. l. fin. & facit ã. eo. l. Marcellus. §. fin.

m Et restituere. Sic econtra eis fit restitutio: ut ĩ. e. l. omnibus. licet enim nõ possint consentire, ut ĩ. de lib. uniuer. l. 2. verũ est facile: ut & ã. de orig. iu. l. 2. §. deinde, uel facient per eos, per quos regit uniuersitas uel municipium: ut ã. de cond. & demon. l. municipibus. H.

n Collegio. Licito, non aliàs: ut C. de here. inst. l. collegium. sed singuli a de collegio potest legari: ut ĩ. de reb. dubiis. l. cum senatus. & facit ã. ead. l. §. si autem collegium.

In potestate substituti uulgariter, & per fideicommissum est agnoscere ex substitutione uulgari, uel fideicommissaria. Alexander.

Titius hæres institutus, Sempronio substituto, rogatus est ipsi Sempronio hæreditatem restituere: institutus suspectam dicebat hæreditatem. Quæritur, an cogendus sit adire, & restituere hæreditatem? Et

Titius heres. CASVS. Institui mihi heredẽ Titium & ei uulgariter, & directò substitui Semproniũ. Itẽ rogaui postea eundẽ Titiũ, ut eide Sempronio hereditatẽ meam restitueret: postea decessi. Titius autẽ prędictus dicit suspectam sibi esse hereditatem meam, & ideo nõ uult eã adire, & restituere Sempronio, quęritur, an debeat ad hoc cogi? Et uidetur qd non, quia põt Sẽpronio fideicomm. p se ex substitutione prędicta acquirere hereditatẽ. Respon. tamẽ hic eum cogẽdum: qa põt interesse dicti fideicom. habere magis hereditatem ex restitutione, quã ex substitutione: puta qa in substitutione onerauí dictã hereditatẽ legatis uel libertatibus. sed & si dictũ Sẽproniũ non substitui Titio, sed attinebat tñ mihi idẽ Sempr. qd Titio nõ adeunte ipse esset mihi

deliberari potest: Sed uerius est cogendum eum:[a] quia interesse Sempronii potest ex institutione, quàm † ex substitutione habere hereditatem, uel legatis, uel libertatibus, onerata [b] substitutione. Nā & si legitimus heres fuerit is, cui fideicōmissaria hereditas relicta est, idem dicetur.[c]

Ex loco, & tempore, quo testator iussit restitui, debet hæreditas restitui si fieri potest, alias poteris restitui alio loco, & tempore si fuerit dies certa: sed ante diem incertam, uel conditionis euentū restitutione facta non transeunt actiones ex Trebelliano. hoc dicis usque ad legem, apud Iulianum. Alex.

Si quis alio loco [d] restituere hereditatem iussus sit, & suspectam eā dicat: Iulianus scribit, cogendū eum:[e] similemque esse ei,[f] qui in diem rogatus est restituere.

Marcianus libro iiij. fideicommiss. VII.

Sed sciendum est, impendiorum quoque, quæ ad iter explicandum necessaria essent, rationē haberi debere.[g] Nam si ita institutus est, Si Titio decem dedisset:[h] non aliter cogetur, quàm si ei pecunia offeratur.[i] Sed & salutis, ac dignitatis ratio habenda erit. Quid enim si morbo [*] implicitus Alexandriam iussus fuit adire,[k] uel nomen [*] Vespillonis [l] testatoris ferre?

Paulus libr. ij. fideicommiss. VIII.

De ętate [m] quoq;, & iure, idest, liceat [n] ei eò ire necne ęstimabit.

---

mihi legitimus hęs. & rogaui eundē Titiū; ut restitueret eidē Sēpro. legitimo heredi. meā: idē erit qđ dictum est. s. ut Titius cogat adire, & ei restituere hēditatē. V.

[a] Cogendū eū. Contra uidebatur: quia alio iure habere poterat. s. per se ex substitutione.

[b] Onerata. Sed eū omitti ex substitutione in fraudē legatariorum. & accipi alio modo: nunquid tenetur legatariis ex edicto si quis omis. cau. test. ut C. si quis omis. cau. tes. l. 1. R ñ. non: qa facit ex uoluntate defuncti: ut ꝟ. si quis omis. cau. tes. l. 1. §. si proponatur.

† Quā p magis, q Ant. Aug. li. 4. Emē. c. 8.

[c] Idem dicetur. Nā & hic alio iure per se ut legitim⁹ habere poterat. habet ergo electionem, directam, uel obliquam siue utilem uiam eligat. ut C. de codic. l. fin.

Si quis alio. CASVS. Ego Bon. habēs bona mea Bon. & Mutinæ existēs, feci testamētū Mutinæ; & institui mihi heredem Titium Mutinæ & rogaui, eum ꝙ restitueret Seio Bo. hereditatē meam, & postea decessi. & postea dicit Titius sibi suspectā esse hæreditatem meā, & ideo eā non uult adire, & Bon. Seio restituere: nunquid cogi debet adire hæreditatē, & uenire Bononiā, & Bon. eam Seio restituere? Et dicitur ꝙ sic: & est in hoc casu dictus Titius similis illi, qui in diem est rogatus restituere hæreditatem. nam sicut ille habet diem intra quem potest restituere, ita & huic Titio debet dari tempus, quo possit ire Bon. & ibi restituere. Item & debet haberi ratio impendiorū, quæ faciet ad ueniendū Bon. s. ut habeat a Seio fideic. nā & si ita instituissem hæredem dictū Titium si x. dedisset Caio, & rogassem eundē Titium de restituēda hereditate dicto Seio, non aliter cogeretur idē Titius adire, & restituere eidē Seio, quam si ei offeratur dicta pecunia per eundem Seiū a fideicō. ut eā dare possit idem Titius Caio. Sed ratio sanitatis Titij prædicti est habenda in ueniendo Bo. nam etsi Titius est infirmus Motinæ, & ego testator iussi eum ire Alexandriā ad restituendā hæreditatem meam Seio, dabit ei tempus quo possit ire Alexandriā. Item est habenda ratio dignitatis eiusdē Titii. nam si ego testator uocabar turpi nomine, puta Vespillo, & institui hæredē dictum Titiū. si ferat nomen meū, & rogaui eū, ꝙ restitueret hēditatē meā Seio: cogetur adire & restituere, nō tamē ferre nomen meum. Itē æstimabit iudex de ętate ipsi⁹ Titij: nā si nimis est senex non cogetur uenire Bon. ad restituendum hæreditatē Seio, imò adibit hæreditatē Mutinę, & Mutinæ restituet eā Seio. Item æstimabit iudex de iure. i. utrū liceat ei ire Bon. uel nō. nā si non licet ire Bon. puta quia est guerra nō cogetur ire: imò adibit Mutinæ, & restituet Seio. Sed & si Titius Mutinensis, quem rogaui adire, & restituere hæreditatem meam Bonon. est Mediolani causa reipublicæ, adibit hæreditatem Mediolani, & ibi eā Seio restituet: & hoc est uerū cum ipse Titius dicebat hæredi. suspectam nec dicebat se uelle deliberare. si aūt petiit tēpus ad deliberandū, & impetrauit, & trāsacto tēpe deliberationis adiuit hæreditatē, debet eā restituere Seio, & pōt retinere quartam Treb. quia non adiuit coactus, imo spontè. Si autē suspectā dicit (ut dictum est) nō est necesse dicere quare: imò sufficit ꝙ dicit suspectā. & h. d. cum tribus seq. ll. usq; ad §. si quis sub conditione. Viu.

[d] Si quis alio loco. Quam ubi domicilium habet institutus.

[e] Eum. Ire illuc, & restituere. Accursius.

[f] Similēq; esse, ei. s. dicit Iul. cogitur ergo unus istorū sicut alter adire, & restituere. Itē sicut uni datur tēpus: sic & alii quo commode possit adire locum. arg. ꝟ. de uerbo. obl. l. continuus. §. cum ita. & §. iterū q insulam. & ꝟ. eod. l. seq. non tamen per omnia sunt similes. nā iussus restituere certo loco, si restituat ante quam perueniat ad locum designatum a testatore, tenet restitutio: ut ꝟ. eo. l. sed & si alio. in prin. sed non ita si ante diē: ut ꝟ. l. sed & si ante. sed promissor in diem, & promissor ad certum locum pares sunt in hoc, ut ꝟ. de uerb. obl. l. cōtinuus. §. cum ita. ibi, eoq; transacto &c. Vel dic ꝙ hæc l. sed & si ante. dicit de die incerta. & secūdum hoc nō sunt contrariæ inter se l. sed & si alio. in princip. & l. sed & si ante.

[g] Sed sciendum. Debere. Vt ministrentur a fideicōmissario, ut ꝟ. prox. sic in testibus: ut C. de testi. l. quoniam liberi.

[h] Dedisse. Scilicet hæres.

[i] Offeratur. A fideicommissario ipsi hæredi, ut Titio det: ut & ꝟ. eod. l. facta. §. si sub conditione. & §. si in danda.

[k] Adire. Personaliter. ¹sic C. de cad. tol. §. ne aūt. q. d. nō cogitur illuc ire: sed hic facit restitutionē: uel dabit tēpus quo ire possit: ut ꝟ. l. prox. & l. seq. & de uerb. obl. l. continuus. §. cum ita. cū seq. § & ꝟ. de ope. lib. l. quoties. & d. §. si sub conditione. Accur.

[l] Vespillonis. ²Turpe nomē est. i. latro, quasi spolians uil. uel ille q portat feretrū regiū ad sepeliendū, dr Vespillo, uel q non uidet ³mane uel serotut ꝟ. de ædi. edi. l. idē Offilius. §. pen. sed ibi est uespertilio. Si ergo instituam te hæredē, si hoc nomen tibi assumas, & rogo ut hēditatē restituas: remittitur nois impositio: sed non onus restituēdi, ut hic, & ꝟ. e. l. facta. §. ꝙ si sub cōditione, & facit ad hoc. ꝟ. de do. l. hoc iure §. si. Azo.

[m] De ætate. Quia nimis senex est, uel nimis puer.

[n] Licent. Quia non sit inde relegatus: & est argu. contra eos qui impetrant literas in loco non tuto: sic ꝟ. ex quib. cau. maio. l. 3.

* In P. Fl. applicitus Alexandriæ.

* In P. F. Vispellionis. uide q notata sūt supra tit. de euicti. l. 31.

¹ Si hoc erat expssum. Imo.

² Vespillo uilis cadauerū funerator dicebatur, qui uespertino tēpore eos efferre solebat q funebri pōpa duci pp inopiā non poterant. Festus.

³ Licet ista sit in se uera, pcedentes tamē melius congruūt literæ. Imol.

Sed

Vlpianus libro iiij. fideicommiſſ. IX.

SEd & ſi alio loco iuſſus ſit adire, [a] & reipublicę cauſa abſit: [b] ęquè cogendum adire hęreditatẽ,& reſtituere, Iulianus ait,ubi abeſt. [c] Planè ſi quis petierit ad deliberationem tempus, & impetrauerit: [d] deinde poſt tẽpus deliberationis adierit, & reſtituerit hæreditatẽ: non uidetur coactus hoc feciſſe. Nec enim ſuſpectam coactus adiit, ſed ſponte poſt deliberationẽ. Quòd ſi ſuſpectam dicit: profiteri debet, non ſibi expedire adire hæreditatẽ: neq; hoc dici oportet, non eſſe ſoluẽdo. ſed ꝓfiteri eũ oportet,& quod non putat [e] ſibi expedire hæreditatem [f] adire. Si quis ſub conditione fuit hæres ſcriptus,pendente cõditione nihil agit, [g] tametſi paratus ſit reſtituere hæreditatem.

Caius libro ij. fideicommiſſ. X.

SEd & ſi ante diem, [h] uel ante conditionem reſtituta ſit hæreditas, non transferuntur actiones: quia non ita [a] reſtituitur hæreditas, ut teſtator rogauit. Planè poſtea, quam extiterit conditio, uel dies uenerit ſi ratam habeat reſtitutionem hæreditatis, benignius eſt, intelligi tũc tranſlatas uideri actiones.

Hæres non poteſt cogi adire, niſi timore damnum quod timet, ſibi ſarciatur, uel a prætore remittatur. Bartol.

Vlpianus libro iiij. fideicommiſſ. XI.

APud Iulianum rela-

[a] SEd & ſi alio. Adire. Scilicet hæreditatem putà, Bononiæ.
[b] Abſit. Puta Mutinæ.
[c] Abeſt. Scilicet Mutinæ, & hoc cum nolebat deliberare,ſed ſtatim ſpernere ut ſuſpectam, aliàs cogitur adire ubi abeſt, ſed nõ reſtituere, ut ĩ. eod. l. ſi legatus. in prin. quæ eſt contra & facit ſ. de iudic. l. ſed & ſi reſtituatur. 2. reſpon.
[d] Impetrauerit. Quã pôt etiã iure nouo: ut C. de iu. delib. l. fin. §. ſed quia quidam.
[e] Non putat. Supra eo. l. quia poterat. & ĩ. e. l. omnes.
[f] Hæreditatem. Et tunc adibit.

Si quis ſub conditione CASVS. Inſtitui mihi hæredẽ Titium ſub conditione, ſi nauis ex Aſia uenerit, & rogaui eum ſimpliciter ut reſtitueret hæreditatem meam Seio. & poſtea deceſſi. poſtea dictus Titius reſtituit hęreditatẽ Seio ante conditionem, nunquid ualet reſtitutio, & an transferuntur in Seium actiones hæreditariæ? Et dicitur ꝙ non: quia nõ ita reſtituit hæreditatẽ ſicut ego rogaui, & ꝙ dixi in conditione, habet locum in die incerta, quæ quidem loco conditionis habetur. Sed quid ſi dictus fideicomm. i. Seius habeat ratam reſtitutionem prędictam exiſtente poſtea dicta conditione, uel die: nunquid tunc uidentur tranſlatæ actiones hęreditariæ in eundem fideicommiſſarium, cum ei reſtituta fuit hæreditas? Et dicitur ꝙ ſic: & ita retrò finguntur tranſlatæ. & hoc dicit. Vlp.

[g] Nihil agit. Diſtingue: aut eſt ſub cõditione inſtitutus, & rogatus per conſequens ſub eadẽ conditione reſtituere: & tũc nec adire, nec reſtituere poteſt ante conditionẽ: & ſi fecerit, nõ tranſeunt actiones, niſi exiſtente conditione hæres ratũ habeat quod fecit: ut hic, & ĩ. l. proxim. quo caſu retro facta trahuntur ad præſens. ſic ſ. communia præd. l. fi. in prin. Aut fuit purè inſtitutus, & ſub conditione rogatus: & tunc ſi eſt caſualis, cogitur adire: ſed non reſtituere, niſi in caſu quem habes ſ. e. l. 1. §. ſed & quoties. & ſi fiat reſtitutio ante cõditionem, non ualet: ut ĩ. eo. l. ſed cum ab hærede. & l. ſeq. & ſ. de leg. 3. l. uxorẽ. §. Seium. ſi autẽ eſt omnino extitura, poteſt fieri ante reſtitutio. ut C. de fideic. l. poſt mortem. nec obſt. ſ. de leg. 2. l. cum pater. §. hæreditatem. & §. a filia. & no. in d. l. poſt mortem.

[h] SEd & ſi ante diem. Scilicet inſtitutionis, ut conueniat præcedentibus. ſed hoc quomodo, cum nõ poſſit fieri inſtitutio ad certũ tẽpus, uel ex certo tẽpore: ut Inſti. de hære. inſt. §. hæres? Reſp. dies fuit incertus, & ſic idẽ quod cõditio: ut ĩ. de cond. & demon. l. j. Vel dic ꝙ erat miles teſtator: ut ſ. de mili. teſt. l. in fraudem. §. miles. & ſecundũ hoc nõ obſt. ſ. eo. l. ſecuſare. §. fin. & l. ſed ſi alio. & ĩ. l. proxim. §. Antiſtia. & l. Imperator. quæ ſunt contra.

[a] Quia non ita. Sic ſ. de iureiur. l. 1. §. fina. & hic, & de contrahen. emp. l. cum ſeruo. & ſ. man. l. diligenter. idẽ quod de die dicit, habet locũ, niſi gratia fideicommiſſarii ſit dies appoſitus: ut in ſingulari not. in dicta l. poſt mortem.

APud Iulianum. CASVS. Inſtitui hęredes Titium, & Seium, & eidem Titio legaui centũ, ſi hæres non eſſet. Item rogaui eundẽ Titium, ut ſuam partem hæreditatis reſtitueret Caio per fideicommiſſ. & poſtea deceſſi. uenit Caius fideicõmiſſarius prædictus corã prætore, & petit, ut Titius cogatur adire, & ei reſtituere, dicit Titius, ego nõ adibo, nec tibi reſtituam, niſi des mihi legatum, quod reliquit mihi teſtator. certè dicimus, quod prætor non debet Titium cogere adire, & reſtituere Caio, niſi prius Caius det ei dictum legatum, ſed dato ei legato bene poteſt eum cogere. Sed pone ꝙ prætor coegit dictum Titium adire ꝓ ſua parte, & reſtituere Caio fideicommiſſario, antequam idem Caius daret eidem Titio dictum legatum, nunc autẽ dicit dictus Titius Seio cohæredi ſuo, teſtator qui inſtituit nos hæredes, legauit mihi centũ, ſi hæres non eſſem: ego nõ uideor eſſe hæres, cum coactus adiuerim: unde peto a te dictum legatũ: nunquid poteſt hoc obtinere? Et dicitur ꝙ non. quamuis enim coactus adiuerit, adiuit tamen, & hæres fuit: quia coacta uoluntas eſt uoluntas. ſi ergo quia fuit hæres (ut dictũ eſt) nõ debet habere legatum a cohærede: debet tamẽ ei pſtare legatũ dictus Caius fideicommiſſarius. qd autẽ dixi in principio non eſſe cogẽdum Titium adire, & reſtituere Caio, niſi Caius det ei legatum a teſtatore ei relictũ ſub cõditione, ſi non eſſet hæres: idẽ eſt ſi idem Titius dicat ſua intereſſe alio modo nõ adire, puta quia grauatus eſt nimiis legatis, ſi adeat, uel aliud onus eſt ei impoſitum: uel ſi aliquod aliud lucrum ego teſtator ei dedi, ſi non adeat. nã non cogitur adire, niſi ei damnũ prędictũ aut lucrum ſarciatur a fideicõmiſſario: uel niſi prætor remittat ei prædictũ onus. ſ. a teſtatore impoſitum, ſi adeat. Sed pone, ꝙ inſtitui mihi hæredes dictũ Titiũ, & Seiũ, & filium meum impuberem, & poſtea feci ſecundas tabulas, id eſt, ſubſtitui dicto impuberi dictos cohæredes ſuos, & in dictis ſecundis tabulis rogaui dictos cohæredes impuberis, ut reſtituerent hæreditatem impuberis Caio, & poſtea deceſſi, & poſtea ante quã impubes uel aliqs de dictis ſuis cohæredibus adiret hæreditatẽ meã, deceſſit idem impubes in pupillari ætate: tunc Caius fideicom. prædictus uult ꝙ hæredes prædicti impuberis adeant hæreditatem impuberis, & ei reſtituant, & ita uocat eos coram prætore: & ipſi dicunt coram prætore hęreditas teſtatoris non fuit per impuberem adita, nec ẽt per nos. unde

vnde secundæ tabulæ nihil valent adhuc, & sic ex his adire non possumus, nec restituere. Respondet autẽ eis Caius: aut ambo adeatis hæredi. testatoris: aut ad minus vnus vestrũ. & sic erunt confirmatæ tabulæ patris testatoris, siue principale testamentum, & per consequens valebunt secũdæ tabulæ prædictæ. & de hoc rogo prætorem, quòd cogat vos, & quod postea cogat vos adire ex substitutione siue ex secun. tabu. & mihi hæredi. restituere. quæritur quid iuris sit? Et dicitur quod prætor debet exaudire allegationem Caij fideicõmissarij. hoc dicit vsq; ad §. vtrũ, Viuianus.

tum est, si legatum [a] fuerit hæredi instituto relictum, si hæres non erit, & ob hoc suspectã dicat hæreditatẽ, ne perdat legatũ: offerri ei oportere quantitatẽ legati à fideicommissario, deinde cogendũ. Nec illud admittit Iulianus, vt quasi hæreditatem nõ adijsset, sic legatũ à cohærede petat: (adijt enim) [b] sed magis arbitratur à fideicommissario [c] ei præstandũ. Sed & si quid aliud sua interesse dicet: non cogetur adire, nisi ei damnũ, vel lucrum à fideicommissario [f] sarciatur, vel à prætore onus [d] remittatur, quod recusat.

a Legatum. Id est, prælegatum: cũ duo essent, vt statim dicit: aliàs à seipso nõ posset ei legari: vt supra, de lega. 1. l. legatum est. §. 1.

b Adijt enim. Licet coactè, & fuit hæres: quia coacta voluntas, est volũtas: [1] vt s. quod met. cau. l. si mulier. §. si metu. sed an hoc casu retineat quartam? Videtur, quòd sic: quia non fuit fortè coactus nisi cautelatiuè. Sed dic secundum H. quòd non retinet: quia alieno, non suo periculo admit, vt supra, eo. l. quia poterat.

c A fideicommissario. Quam à cohærede.

d Onus. Sibi impositum. & facit ĩ. eo. l. ita tamen. §. si præceptis. & l. debitor. in fi. 1. respon.

e Si duo. Extranei. & quod dicit à patre, respectu impuberis dicit, qui erat filius.

f Substituti. Vulgariter. vel melius pupillariter, cum dicat ĩ. de secun. tab. non tamen fuit adita pupillaris: vnde substituti admittuntur ex tacita vulgari, quæ inest in expressa pupillari, vt s. de vulg. subst. l. iam hoc iure.

g Accepit. Puta quidam alius, cui hæreditatem rogati sunt restituere substituti. Accursius.

h Vnum ex hæredibus. Sic ĩ. de bo. lib. l. etiam. §. vt patronus. & hoc demum post mortẽ impuberis: vt ĩ. eo. l. ita tamen. § à patre. & s. de vulg. subst. l. a. §. interdũ.

i Adire. Scilicet ex institutione. Accursius.

k Tabulis. Vt ĩ. eo. l. nam quod. §. si quis compulsus. & l. ita tamen. §. quod si duo. & Insti. de pup. substi. §. liberis. & s. de vulg. substi. l. a. §. adeo. Hug.

l Ex substitutione. Dicta vulgari, tacita inclusa in pupillari expressa.

m Adire. Etiã ille qui repudiauit paternam. licet enim quis repudiet hæreditatem paternam, nihilominus potest adire pupillarem, dum tamen pro parte fuerit institutus in paternam, non in asse: vt supra, de acqui. hæc. l. quæsitum. in fi. & infra, eod. l. ita tamen. §. qui suspectam. Caue tamen tibi, quòd hic §. loquitur, quando pupillus non adiuit ex institutione. alioqui non foret cogendus aliquis ex cohæredibus suis adire ex institutione: vt ideo paternum testamentum valeret, & sic per consequens pupillare: quia iam valeret per aditionem pupilli. nam sufficit vnum ex hæredibus adire, vt dixit Hug.

n Hæreditatem. Nam non est aliqua hæreditas impuberis quam isti substituti possint habere, & restituere: quia impubes non adiuit, vt dictum est. & ita isti admittuntur ex substitutione vulgari facta filio expressa, vel tacita, quæ intelligitur in pupillari expressa, si ponas pupillarem factam: quod magis videtur: cum dicat secundas tabulas esse factas. alioqui si esset vulgaris expressa: non iure possent dici secundæ tabulæ: vt Institu. de pupilla. substitut. in princip. & §. igitur. nec exigeretur aliquem adire ex institutione, cum possit adire ex substitutione vulgari omissa institutione, & sic inciperet tenere testamentum à gradu substitutorum, quod fieri potest, vt supra, de libe. & posthu. l. 3. §. fi. & infra, de secun. tab. l. 1. §. defertur. H. Sed nonne adeunti suam partem accrescit alia repudiantis cohæredis ipso iure, vt C. de impu. & ali. sub. l. testamento? Resp. verum est, nisi cogeretur cohæres adire. Item adeunti nonne ipso iure accrescit dimidia partis pupilli, cũ dicas ex vulga. tacita eum admitti per d. l. testamento. ad quid ergo cogitur? Respond. cogitur, vt sit hæres ex voluntate: qui fictione iuris hæres erat. Item de qua restituenda fuerunt rogati, scilicet de sua institutione, vel substitutione, vel de vtroque? Respond. de quacunque vis, cum & de aliena possent rogari, nedum de sua tota, vel parte, vt infra, eod. l. cogi. §. sed & si quis.

Ad confirmationem tacitæ vulgaris requiritur aditio ex testamento paterno. Bart.

Idem Iulianus ait: si duo [e] fuerint à patre instituti cum filio eius impubere, & ijdem substituti [f] filio: sufficere ei, qui fideicõmissum in secundis tabulis accepit, [g] vnũ ex hæredibus [h] institutis cogere adire [i] patris hæreditatem. Hoc enim facto, confirmatisq; patris tabulis [k] poterũt ex substitutione [l] ambo cogi adire, [m] & restituere hæreditatem. [n]

Coactus adire, & restituere, si actiones in fideicommissarium non transferantur, perinde non tenetur, ac si non adijsset. Bart.

Vtrum ante. CASVS. Institui mihi hæredẽ Titiũ, & rogaui eum de restituenda hæreditate Caio, & decessi. postea Caius absentauit se, & dimisit vnum procuratorem, qui peteret Titium adire hæreditatem meã, & sibi restituere. modo quæritur, vtrum dictus procurator possit coram prætore cogere dictum hæredem ad adeundum, & ad restituendum? Et dicitur quod sic. Sed quid si hæres dicat coram prætore: ego nolo adire, nisi procurator caueat mihi de rato. posset enim esse quod fideicommis. non haberet ratam restitutionem, sicq; remanerent onera hæreditaria super me. certe bene debet prætor facere ei caueri. sed & si adeat, & non petat sibi caueri, & fideicommis. decedat ante quam sibi hæreditas restituatur, & sine hærede, & sic videantur remanere onera hæreditaria apud hæredem, qui à prætore compulsus adiuit, adhuc debet ei subueniri per prætorem, sicut & subuentum fuit cuidã hæredi in quodã casu, qui fuit de facto. qui casus fuit talis. Antistia habẽs duas ancillas, scilicet Albinam. & Bertam impuberem filiam eiusdem Albinæ, instituit sibi hæredem Titium, & libertatem directam dedit dictæ Albinæ, & eidem Albinæ reliquit per fideicõmis. dictam Bertam filiam eiusdem Albinæ, & rogauit eandem Albinam, vt dictam filiam suam manumitteret. sed & dictum Titium hæredem à se institutum rogauit, vt restitueret hæreditatem suã dictæ Bertæ filiæ Albinæ cũ esset manumissa à matre sua Albina, & nubilẽ ætatem complesset. & postea decessit dicta Antistia testatrix. Titius prædictus non vult adire hæreditatem suam dicens eam sibi suspectam. & sic Albina nõ potest habere libertatem.

† Aliàs lucrũ fideicõmissi.

1 Volũtas coacta, volũtas est, in hæreditate accipienda: licet Bal. aliter diffiniat verbũ voluntas. est enim, vt dicit, animi motus sine coactione, & hoc I l. in emẽtis. C. de act. ẽp. Dic ergo hãc regulã procedere vbi agit de negotio proprio, nõ de alieno. notat idẽ Bald. in l. 2. §. sed si quis. vers. quid si popul. C. cõ. de leg.

Vtrum autem præsenti an etiam absenti [a] restitui posſit procuratore [b] adeunte prætorem, videndum eſt. Ego puto, abſente [c] quoq; fideicōmiſſario cogi poſſe hęredem inſtitutum adire, & reſtituere: [c] nec vereri hæredem oportere, ne fortè in damno moretur. Poteſt enim ei per prætorem ſuccurri, [d] ſiue cautum [e] ei fiat, ſiue non: & antè deceſſerit [f] fideicōmiſſarius, quàm ei reſtituatur hæreditas. Eſt enim huius rei exemplū capere ex reſcripto diui Pij in ſpecie huiuſmodi: Antiſtia decedēs Titium hæredem inſtituit, & libertatem dedit Albinæ directam, eiq; [g] filiam [h] per fideicommiſſum reliquit: rogauitq; [i] vt filiam manumitteret. ſed & Titium [k] rogauit, vt manumiſſæ Albinæ filiæ reſtitueret hæreditatē. [l] Cùm igitur Titius ſuſpectam diceret hæreditatem: reſcriptum eſt à diuo Pio, compellendum [m] eum adire hæreditatem: quo adeunte Albinæ competituram libertatem, [n] eiq; filiam [o] tradendam, & ab ea manumittendam, tutoremq; filiæ manumiſſæ dandum, quo authore [p] reſtituatur hæreditas filiæ ſtatim: [q] quanuis ſic fuiſſet ei rogatus reſtituere, cùm nubilem ętatem compleſſet. Cum autem poſsit, inquit, euenire, vt antè decedat ea, cui fideicommiſſaria libertas, & hæreditas relicta eſt: nec oporteat damno affici eum, qui rogatus adijt hæreditatem: remediū dedit, vt ſi quid horū contigerit, perinde

[a] P.F. abſenti.

Recuſatio poteſt per nuntium fieri.

nec filiam ſuam ſibi legatam, nec manumittere dictā ſuam filiam, vt ei ſuæ filiæ reſtituatur hæreditas per eundem Titium. certè dicta filia Albinæ quamuis impubes poterit adire prætorem, & facere cogi Titiū adire hæredi. quo adeunte competet Albinæ libertas, & tradetur ei dicta ſua filia, & ipſa eam manumittet, & ea manumiſſa dabitur ei tutor, quo autore reſtituet ei Titius hæreditatem Antiſtiæ. & ſtatim reſtituet ei, quamuis fuiſſet rogatus ei reſtituere cum nubilem ætatem impleſſet, vt dictū eſt. Sed pone, quòd coactū dicto Titio adire hæreditatem Antiſtiæ ad poſtulationem filiæ Albinæ dicta filia Albinæ decedat ſine hærede, ante quam Titius ei reſtituat hæreditatem. nunquid habebit aliquod remediū dictus Titius, vt non teneatur oneribus hæreditarijs? Et dicitur quod ſic: nam dabuntur bona hæreditaria creditoribus Antiſtiæ, vt ipſi vendant ea, ac ſi Titius non extitiſſet hæres: & ita creditores nihil poterunt dicere Titio prædicto. ſicut ergo ſuccurritur Titio, qui adiuit hæreditatem Antiſtiæ in hoc caſu, qui de facto contingit, ita ſuccurretur in cæteris caſibus, vbicunque ſimile euenit, id eſt, quòd fideicommiſſarius decedat ſine hærede ante reſtitutam ſibi hæreditatem per eum, qui coactus fuit adire. ergo eodem modo ſuccurretur Titio, qui rogatus erat reſtituere Gaio decedente ſine hærede, ante quam Titius coactus adire, ei reſtituat. de quo dictum eſt in verſiculo, nec vereri &c. vſque illuc Antiſtia &c. ſed pone, quod dicta Antiſtia inſtituit ſibi hæredem dictum Titium, & etiam Seium, & Titium rogauit, vt ſuam partem hæreditatis reſtitueret dictæ filiæ Albinæ, cum eſſet nubilis ætatis: & Titius dicit ſuſpectam ſuam partem hæreditatis. & Seius adiuit ſuam. certè in hoc caſu non habet locum dicta conſtitutio diui Pij, & dictum remedium: nam pars dicti Titij accreſcit cohæredi cum onere fideicommiſſi. & hoc vſque ad legem ſequentem. verſ. neq; pupillum. vbi redit ad eū caſum, quando Antiſtia, vel etiam alius inſtituit purè Titium ſibi hæredem, & rogauit eum de reſtituenda hæreditate ſub conditione, & ipſe non vult adire, nec reſtituere: & quia pupillus eſt, petit reſtitutionem in hoc, vt non cogatur. certè non auditur. videtur enim petere reſtitutionem in alterius iniuriam, ſcilicet fideicommiſſarij, cum reſtituta ab eo hæreditate fideicommiſſario ipſe hæres nullum damnum debeat ſuſtinere. apparet ergo ex omnibus ſupradictis quòd tam abſenti fideicommiſſario debet reſtitui hæreditas, quam præſenti, & hoc dicit vſque ad legem, ille à quo. §. t. Viuia.

[a] Abſenti. Fideicommiſſario.

[b] Procuratore. Fideicommiſſarij abſentis.

[c] Et reſtituere. Vt ĩ. eod. l. reſtituta. §. ſed & ſi voluntate. ſic econtra hæres poteſt per nuntium, vel per epiſtolā recuſare: vt ſ. eod. l. recuſare. Sed contra ſ. de iure dot. l. ſi mulier, §. ex aſſe. Sol. non poteſt procuratori in rem ſuam quaſi ipſe ſit fideicōmiſſarius vt ibi: ſed ſimpliciter ſic: vt hic.

[d] Succurri. Vt non teneatur creditoribus: vt ĩ. proxi. §.

[e] Cautū. Scilicet de rato à procuratore, dum tamen verus ſit procurator: vt ĩ. eo. tit. l. quidam. §. etiā.

[f] Deceſſerit. Videtur ergo extingui fideicom. ſi decedat fideicom. ante reſtitutionem ſibi factam: vt hic, & infra, §. proxi. & ſupra, de leg. 2. l. cum filio. in fin. Sed contra eſt quia vadit ad hæredem: vt ĩ. eo. l. cogi. §. idem Mætianus. & l. poſtulante. & hic, & ĩ. prox. §. non habet hæredem: & in illa l. cum filio, retinet vt peculium ex ſua, nō filij perſona.

[g] Eiq;. Scilicet Albinæ. Accurſius.

[h] Filiā. Scilicet ſuā Albinæ.

[i] Rogauitq;. Scilicet Albinam. Accurſ.

[k] Sed & Titium. Scilicet cohæredem.

[l] Hæreditatē. Cum nubilē cōpleſſet ætatem: vt patet ĩ. eod.

[m] Compellendum. Per filiam Albinæ: vt ĩ. eod l. cogi. §. ſi. Sed quomodo: cum adhuc non ſit libera: vt ĩ. eod. l. non eſt cogendus? Sol. hic erat ancilla hæreditaria. alioqui ſecus: vt ĩ. l. ſi patroni. §. Imperator, vel hic de facto ſic accidit.

[n] Libertatem. Scilicet directam, quæ demū poſt aditionem competit: vt C. de cad. tollen. §. in nouiſſimo.

[o] Eique. Albinæ.

[p] Quo authore. Non aliàs, vt ĩ. eod. l. reſtituta. in fi.

[q] Statim. Sed quomodo ante diem nuptiarum incertum: vt ſ. l. proxi. & ĩ. eodem, l. ita tamen. § à patre. & l. ſi patroni. §. 2. quę ſunt contra? Reſpon. ſi ſpōte adijt, non cogitur reſtituere, vt in contrarijs: ſed aliàs cogitur & adire, & reſtituere, & ſtatim, vt nullum commodum, vel incommodum penes eum remaneat: vt ſ. eo. l. quia poterat. ſed tamen per talem reſtitutionem non tranſeunt actiones, vt in contrarijs. & ſi decedat fideicommiſ. ante diem, aut cohærede relicto, non fiet venditio per creditores vt not. ſ. proxi. in ver. nec vereri. alioqui ſic: & interim differetur venditio, cum fideicommiſſarius paratus ſit defendere. & hoc dicit hic & ſupra, §. vtrum. & ĩ. eodem, l. ille à quo. in princ. vel diſtingue, aut fuit inſtitutio pura, & reſtitutio conditionalis: vel ipſa inſtitutio conditionalis: vt not. ſupra, eo. l. ſed & ſi alia. & hæc vera ſunt, quando rogatus ſolus eſt hæres inſtitutus. ſi autem habeat cohæredem, qui partem ſuam agnouit, non eſt locus conſtitutioni diui Seueri, de qua hic dicit, vt propter metum creditorum cogatur rogatus adire, & reſtituere ante diem incertum: cum ſua pars accreſcat cohæredi cum onere

fideicommiſ.

fideicommissi adeunti, qui & defendet à creditoribus. & hoc dicit ĩ.l.proxi. vsque ibi, neq; pupillum &c. Sed opponitur tunc hic. Pone duos institutos, & vnum purè rogatum restituere, poterit hic purè institutus cogi adire & restituere: non attento quod alteri potest accrescere cum onere fideicommissi. sed respond. hoc fit secundum volũtatem defuncti: sed altero casu cum est rogatus sub conditione, est contra voluntatem defuncti, quod ante restituat: vnde fieri non pōt si alio communi remedio potest consuli. sed si non potest. etiā tunc cogit restituere ante conditionem: vt quando vnus solus est institutus, & rogatus sub conditione: vt hic, & ĩ.l.proxi. vsque illuc, neque pupillum &c. sed ab inde vsq; ad §.si. de testamēto. qui est in l.sequen. ibi dices.

permittat venundari bona Antistiæ,[a] ac si hæres ei non extitisset.[b] Cum igit demōstrauerit diuus Pius, succurri hęredi instituto, qui compulsus adiit:[c] dici potest etiam in cæteris causis exemplum hoc sequendũ, vt (sicuti euenerit[*]) restituatur[d] fideicommissaria hæreditas ei, qui compulit adire, & restituere sibi hæreditatem.

Paulus. Pap. libr. iij. quæstionum. XII.

Sed cùm ab hærede[e] pro parte instituto fideicommissa hæreditas sub conditione relicta esset: Imperator Titus Antoninus rescripsit, non esse locum constitutioni suæ, neq; pupillum[f] extra ordinē[g] iuuandum: præsertim si nouũ beneficium cùm alterius[h] iniuria postularetur.

Vlpianus lib. iiij. fideicōmissorum. XIII.

Ille, à quo[i] sub conditione fideicommissum[k] relictum est, causari quidem non poterit, ne conditio deficiat; & hæreat actionibus: cum nullum damnum sit futurum secundum ea, quæ ostendimus. iam igitur non desideratur hæredis præsentia.

In summariis cōtrouersiis nō admittitur exceptio, quā probone excipientis non interest, secus si intersit: nisi requireret altiorem indaginem. quo casu in alio iudicio reseruatur. Alexand.

Si de testamento[†] aliquid quæratur: hæres non debet audiri, si suspicetur...

a Antistiæ. Scilicet quondā. nā mors omnia soluit: vt in authen. de nupt. §. deinceps.

b Non extitisset. Scilicet aliquis prædictæ Antistiæ: quo casu constituto curatore bonis fieret venditio: vt infra de cur. bon. dan. l. secunda.

c Adiji. Et ante conditionē, vel diem restituit: & post fideicommissarius decessit ante conditionem sine hærede, vt in casu Antistiæ.

d Restituatur. Id est, restitui postuletur: imò propriè. & dic restitutam ante conditionem, fideicommissario deinde ante cōditionem mortuo, vt s. §. vtrum. & vbicunque vnus solus est institutus purè, & sub conditione, vel in diem restituere rogatus: & restituit ante diē: vt fideicōmissario mortuo ante diem conseruetur hæres indemnis. item no. exemplum principis sequendũ. sic s. quod met. cau. l. metum. § sed quod prætor. aliàs contra, vt C. de sen. & inter. l. nemo iudex.

e Sed cum ab hærede. Hanc expone vt in præcedenti l. dixi, cum qua continuatur.

f Neq; pupillũ. Tribus modis pone casum. Primo pupillus fuit solus purè institutus, & sub conditione rogatus: & petebatur vt cogeretur adire & restituere ante cōditionē, & ipse petit extra ordinem iuuari, scilicet per in integrum restitutionem, vt nō cogatur ad prædicta: asserens quod si restituat, & fideicōmissarius decedat ante cōditionē, ipse remaneret obligatus creditoribus, sed non timeat hoc: quia nō remanet obligatus per cōstitutionē diui Pij: vt hic, & ĩ.l. proxi. quæ continuatur cum ista. & secundũ hoc redit hic ad casum l. præcedētis. Alij cōtinuāt cũ proximo in ea. l. se licet, quod vnus ex hæredibus purè institutus rogatus fuit de restituendo cuidā pupillo sub cōditione: & institutus spōtè adijt. certè non habet locũ constitutio diui Pij, vbi est rogatus restituere pupillo ante cōditionem: nec in hoc pupillus potest iuuari per restitutionem, cũ in præiudiciũ rogati fieret. & l. seq. ille à quo. nō cōtinuat cũ ista. Vel dic quod pupillus fuit hæres purè institutus, & rogatus de restituendo sub conditione, & spontè adijt, & fideicommissarius ante conditionem decessit sine hærede. certè locus non est constitutioni diui Pij in hoc, vt pupillus heres non teneatur: imo tenetur creditoribus. & quod dicit extra ordinem non iuuandum, id est per constitutionem diui Pij, quia esset cũ iniuria creditorum: secus si coactus adiuisset: vt ĩ.l. pxi. sed in casu vbi non iuuatur per constitutionē diui Pij, potest tamē iuuari per prætorem, si damnosam hæreditatem adiuit: vt C. si vt ab hæredi. se abst. per totum. & secundum hoc continua l. seq.

g Extra ordinem. Id est, per rest. in integ. quod est extraordinarium auxilium: vt s. de mi. l. in causæ. secundũ primum & secundum casum. at secundum tertiũ pro beneficio restitutionis ponit.

h Alterius. Scilicet fideicommissarij, secundum primum casum, vel hæredis, secundum aliũ, vel creditorũ, secundum tertiũ: & no. nō peti in præiudiciũ alterius. sic C. de eman. lib. l. nec auus. & dic iniuria, scilicet magna, secus si parua: vt ĩ. ne quid in loco publ. l. 2. §. si quis. cum simi.

i Ille à quo. Siue continues cum præcedenti, siue non, dic, scilicet hæres purè, & solus institutus: & de restituendo sub conditione rogatus fideicōmis. scilicet vniuersale: non potest causari, id est, conqueri, si cogatur adire & restituere: quia timeat fideicommissario decedente ante conditionem, ne ipse inhæreat actionibus, id est, sit obligatus, quia non est. Cum ergo non timeat, etiam se absente cogi poterit adire & restituere: & sic infert ex eo, quod ostendimus in §. vtrum. & in §. Antistia. & ã.l. apud Iulianum. & facit ad hoc, quod absens cogatur. s. eo. l. sed & si alio.

k Fideicōmissum. Id est, fideicommissaria hæreditas.

Si de testamēto. CASVS. In testamēto meo institui mihi hæredem Titium, & rogaui eum de restituenda hæreditate mea Seio, & decessi. Seius petit corā prætore, vt Titius adeat, & sibi restituat: & Titius respondet ei, quod suspecta est sibi hæreditas ideo, quia dicit quod ego testator non potui facere testamentum: puta quia eram minor xiiij. annis. vel alio modo dicit non valere testamentum: certè non est audiendus dictus Titius, qui recusat adire. Sed numquid erit cogendus adire, si alleget fideicommissum Seio relictum non valere? certè hæc quæstio debet ante terminari, quam cogatur adire: & hoc si de facili potest terminari, secus autē si cognitio de fideicommisso habeat longiorem tractatum: puta quia verba testamenti, siue ipsum testamentum in quo est scriptum fideicōmis. sunt in longinquis partibus, & Titius hæres dicit, Ego nescio verum sim rogatus de restituenda tibi tota hæreditate, an parte. nam tūc compelletur Titius adire, antequam de fideicom. cognoscatur, ne hæres Titius decedens antequam adeat, decipiat Seium fideicommissarium. Viuianus.

* P. Fl. vt sicubi venerit.

l Quōdã, & olim subintelligũtur, Mãdo. in Gl. Facul. §. lanè hoc. versi. col. fin. Mors omnia soluit.

Principis exēplũ sequendum est, & quo rũ aliorũ Mãdo. in Gl. Facul. §. Volentes, l ver. exemplo.

Casum ponit tribus modis.

† Per hũc §. videtur q spoliatus possessione nō sit audiendus super restitutione, si spoliator incōtinenti velit pbare dominiũ ad se pertinere: de quo vide in c.t. in gl. 1. extra de re. spol.

a Dicat. Et per hoc adire recusat.
b Dicatur. Per hæredem.
c Vel. Pro saltem, vt quia dicat se fuisse minorem xiiij. ann. vt s. de test. l. qua ætate. Vel dic, quod hoc vel, respicit aliud vel, quod statim sequitur.

spectam sibi hæreditatẽ dicat. a Nam & si maximè dicatur, b vel c ius testandi nõ habuisse eũ, qui testatus est, vel de viribus d testamenti, vel de sua e conditione: non erit audiendus. Quid ergo si de viribus fideicommissi f tractetur? Hæc quæstio à prætore [a] prætermittenda non erit. g Sed quid, [b] si fideicommissarius dicat, Adeat prius, & sic h de hoc quæratur? Credo interdum audiendũ fideicommissariũ, si cognitio prolixiorem tractatum habeat. Finge enim verba fideicommissi i de longinquo petenda, k & iustam deliberationem de quantitate fideicommissi incidere. Dicendum erit, compellendũ eum adire, ne prius hæres decedens l fideicommissarium decipiat.

Maior minorem cogere potest, non econtra. par verò in parem non habet imperium; nec aliquis in seipsum. Alexand.

d De viribus. Quod dicit hæres non valere: quia continet exhæredationẽ vel præteritionem, secus si hoc dicat filius exhæredatus, vel præteritus, vt infra, eod. l. ita tamen. §. quotiens filius.
e De sua. Scilicet de suo dicti. quasi dicat hæres si incertum, fuerit paterfamilias, vel filiusfamilias defunctus, non ideo se excusat, vt hic. at si pro se adiret, hoc noceret: licet non noceat, si de sua hæredis conditione dubitet: vt supra, de acquirend. hæredi. l. hæres institutus. §. fin. & l. sed si de sua.
f Fideicommiss. Nõ autem de viribus institutionis.
g Non erit. Sed terminabitur, antequã hæres adire cogatur: & hoc si de facili potest finiri. alias differtur post aditionem. & hoc subijcit: sed quid &c.
h Et sic. Scilicet post aditionem quæratur, valeat fideicõmissum, vel non.
i Verba fideicommissi. Ex quibus apparebit, valeat fideicom. vel non: vt si sunt apta verba menti testatoris, valeat: aliàs non: vt supra, de lega. 1. l. 4. & de leg. 2. l. vnum ex familia. §. fin. & de lega. 3. l. liberorum. §. quod tamen Cassius. & C. de fideicom. l. cum virum. Item ex præcedentibus. & seq. intelliguntur media, & ex consuetudine loquendi, & charitate, vt supra, de lega. 2. l. si seruus plurium. §. fi. & de testa. l. hærede. §. 1. & dic, vt no. C. de fideicom. l. voluntatis. Item no. quòd iusta est causa dilationis propter scripturam. sic supra, de eden. l. prætor. in fi. & l. si quis ex argentarijs, in princ. & l. veluti. Item ad hanc distinctionem exigat proliziorem inquisitionem, vel non, facit supra, ad exhi. l. 3. §. ibidem. & C. de compen. l. fi. & infra, vt in pos. leg. l. si is a quo, in princip. l. & de Carb. edi. l. 3. §. causæ. & §. dux. & faciunt ad id quod dicimus, dolo facis si petis &c. Nam vera est regula etiam in possessorijs, si incontinenti contentus possessorio velit probare de suo iure, vt C. de edi. diui Adri. tol. l. 2.
k Petenda. Scilicet pro cognitione.
l Decedens. Non ergo hæres hæredis cogitur adire: vt hic, arg. contra. C. eo. l. pe. in fi. sed dic, vt no. C. de fidei cõ. l. cum quam. in gl. hoc, indubitabiliter &c. Sed illud constat. quod si hæres post aditionem decedat, quòd eius hæres cogitur restituere, vt j. eo. l. si eius. §. si quis. & l. quamuis. §. 1. & C. de fideicõmiss. l. si in personã. & j. e. l. quidã. in prin. quinimo, & si decedat post coactionem vel iussum, antequã adeat: vt C. e. l. nõ iustam. Ac.

Tempestiuum. CASVS. Dictum est supra, eod. quia poterat. vsque huc, qui sunt isti, qui coguntur adire hæreditatem, & restituere, cum dicunt eam sibi suspectam. nunc tempus est, vt videamus, per quem hæres institutus cogatur: & certè per prætorem, vel consulem. Sed quid si ipse prætor, vel cõsul sit hæres institutus, & rogatus de restituenda alij hæreditate & dicat sibi suspectam esse hæreditatem? & certè prætor ab alio prætore non potest compelli, nec consul ab alio consule: nisi prætor institutus subijciat se iurisdictioni alterius prætoris, vel consul institutus sit: subijciat se iurisdictioni alterius consulis. Sed oñquid prætor, vel consul institutus põt seipsum cogere? Et dicitur quod non: nõ enim potest fungi triplici officio, scilicet dicentis suspectam hæreditatem, & coacti, & cogentis. in his autem omnibus casibus, in quibus dictum est non habere locũ coactionem, poterit fideicommissarius adire principem: & princeps coget institutos prædictos adire, & restituere hæreditatem. Viuianus.

Tempestiuũ m est requirere, per quem quis cogatur adire, & restituere hæreditatem: veluti, si prætor, aut consul fuerit hæres institutus, suspectamq; hæreditatem dicat: an cogi possit adire, & restituere? Et est dicendum, prætorem quidem in prætorẽ, vel consulem in consulem nullum imperium n habere. † Sed si iurisdictioni suæ se subiiciant: o solet prætor in eos ius dicere. Sed & si ipse prætor hæres institutus suspectam dicat: ipse se cogere non poterit: quia triplici p officio fungi non potest, & suspectam dicentis, & coacti, q & cogentis. Sed in his omnibus casibus, atq; similibus principale auxilium implorandum est. r

Filiusfamiliàs potest cogere patrem adire, & restituere. Bartolus.

Si quis † filiusfamiliàs sit, & magistratum vt

m Tempestiuum. Id est, tempus est. sic s. in procе. Digestorum. §. sed ordines. Accursius.
n Imperium. Nota, par in parem non habet imperiũ. sic s. de arb. l. 3. §. fin. & l. seq. & j. de ins. vin. l. apud. §. apud. nec in maiorem, vt s. de mio. l. minor autem. argu. contra. s. de offi. consol. l. 1.
o Subijciant. Vnus prætor sub alio, vel consul sub consule: quinimo & maior sub minore, vt s. de iuris. omn. iud. l. est receptum. §. sed & sic.
p Triplici. Imo duplici. nam dicẽs suspectã, & coactus idem est officium, scilicet hæredis, vt s. eo. l. quia poterat. sed prima facie tria videtur. Item nota, quòd nemo se cogit. sic supra, de arb. l. penul. & de dona. inter vir. & vxo. l. quod autem. §. vxori. Item no. quod difficile est, quòd vnus vicem duorum † vel pluriũ sustineat. quod dic, vt s. de pact. l. si plures. Accur.
q Et coacti. Et pro id est, vt dictum est.
r Implorandum est. Sic j. de fideicõmiss. l. itaq;. Accur.
Si quis filiusfamiliàs. CASVS Titius existẽs prætor, vel consul habebat patrem Seium: quem Seium ego institui mihi hæredẽ: & rogaui eũ, vt restitueret hæreditatem meam Caio, & decessi. postea idem Seius non vult adire hæreditatem, & Caio restituere: quia dicit eam

[a] A prętore, nõ est in P. Fl.
[b] In P. Fl. si q fideicommissarius.

† Quia par in parẽ nullũ habet imperium. & concor. c. Innotuit. cũ gl. sup verbo, in parem. extra de ele. & glo. in c. studuisti, super ver. mãdatũ. extra de of. leg. & Mãdo. de inhibit. q. 4. n. 3. & seq.

† Ad §. huius intelligentiã vide Gel. li. 2. c. 2.

† Mando. in Glo. Fa cul. §. Volentes, in ver. singulis, cit. pri. Vnus an vicem pluriũ sustinere possit.

eam sibi suspectam. nũquid dictus Titius suus filius poterit eũ cogere? & dicitur quòd sic: non obstante quod est in eius Seij potestate. nã quod ad ius publicum prædictum attinet, non sequitur filius ius patriæ potestatis: quod ius potestatis est, vt filius obtemperet patri, & non pater filio. & hoc dicit cum princ. l. nam quod. Viuia.

a Patrem suum. Institutum ab aliquo, & rogatum restituere hæreditatẽ. Hug.

b Nam quod. Ius potestatis. Id est, non videtur esse in potestate, vt supra, de ijs qui sunt sui vel alie. iur. l. filiusfami. & de ea pi. di. l. nam quod. facit enim hoc tanquam magistratus, non tanquam filius. sic & supra, quod cuiusque vniuer. l. item eorum. in princip. & argu. ã. de adop. l. si pater. §. qui duos. vnde & arbiter, & etiã iudex quandoque potest esse in re.n patris: vt not. supra, de arbi. l. quinetiam.

Sed & qui repudiauit. CASVS. Institui mihi hęredẽ Titium, & rogaui eũ, vt restitueret hæreditatem Seio pupillo, & decessi. postea dictus Titius repudiauit hæreditatem. nunquid cogetur amodo eã adire ad postulationem dicti Seij fideicõmissarij dicentis, vt Titius adiret suo periculo? Et dicitur, quòd sic, nisi post repudiationem Titij creditores hæreditarij vendiderunt bona hęreditaria: nam tunc non poterit cogi adire. & si ad hoc vt cogatur adire Titius hæres, petat in integrum restitutionem dictus Seius fideicommissarius, qui erat pupillus, vt dictum est, non debet eam habere, nisi ex causa: puta si hic pupillus erat de suis hæredibus, & bona prædicta hæreditaria non erant tota vendita per creditores: vt C. de repu. hære. l. fin. Viuianus.

† Nam vt ait Valer. Max. li. 2. c. 1. publica instituta priuata pietate potiora sũt. Vbi & Quin. Fabij, eiusq; filij ad hanc sententiã spectans memorabile exemplũ proponit. Idipsum & Plutar. I apopht. Roma. Arg. est i. sta l. quòd qui eligitur in prælatum, nõ debet esse in potestate patris vt in c. in decorum. cõ gl. 1. in princ. extra de ęta. & qualit. ordi.

gerat: patrem suum,[a] in cuius est potestate, cogere poterit suspectam dicentem hæreditatẽ adire, & restituere.

Hermo. lib. iiij. fideicommissorum. XIIII.

Nam quod ad ius publicum attinet, non sequitur ius potestatis.[b] †

Etiam post repudiationem cogitur quis adire, nisi bona sint uendita. Alexand.

Sed & qui repudiauit[c] hæreditatem, cogetur adire, & restituere ipsam hæreditatem, si iustę causæ allegẽtur. Planè si bona venierint: nõ oportet prætorem ne pupillum[d] quidem restituere, nisi ex causa, vt diuus Pius rescripsit. Si quis compulsus adierit hæreditatem ex testamento, quod secũdas tabulas habebat; quæsitum est, an per aditionem & tabulæ secũdæ firmarentur, quæ videbantur euanuisse, nõ adita patris hæreditate. Et Iulianus libr. xv. scribit, & sequentes tabulas cõfirmari.[e] quæ sententia verissima est. Nemo enim dubitat, etiam legata præstari, & libertates cõpetere: & cætera, quæcunque sint in testamento,[f] perinde valere, ac si sua sponte hæres hæreditatem adiisset.

Qui compulsus adiit hæreditatem, non potest pœnitendo habere beneficium quartæ. Bart.

Qui compulsus hæreditatẽ adijt, sicut cæteris commodis[g] caret,[h] ita hoc quoque casu caret, ne possit pœnitẽdo quartam retinere.[i] & ita inuenio ab imperatore nostro & diuo patre eius rescriptum.

Rogatus de restituenda re, uel quantitate, non potest compelli adire. secus si rogetur de uniuersitate rerum uel quota. Bart.

c Sed & qui repudiauit. Iusta causa est, si fideicommiss. vult eam adire suo periculo: vt s. eo. l. quia poterat. sed pro se nullus repudians potest postea adire: vt C. de repu. hære. l. sicut. nisi in casu: vt C. eo. l. fin. Item hoc si bona sunt in eodem statu: aliàs secus, vt subijcit.

d Pupillum Qui erat fideicõmissarius, id est, nõ oportet prætorem dare ei restitutionẽ in Integrum, vt possit hæres institutus cogi adire, & restituere post repudiationẽ, nisi ex causa, vt subicit: vt quia pupillus erat de suis: vt C. de repu. hære. l. fi. & non habebat hæres substitutum, vel non erant omnes res venditæ: vt non obstet s. de min. l. quod si minor. §. Scęuola. Vel est causa si se læsum sui facilitate, vel aduersarij dolo ostendat, scilicet substituti, vel alterius q ab intestato posset succedere. vel dic, est causa, quia sui suorum maiorum; vt s. de min. l. si emptionem. & j. de bo. libe. l. libertus qui soluendo. vel rõne vicinitatis: vt ã. de le. 2. l. si cui fundus. Sed ar. cõtra j. si quid in fiau. patro. l. 1. §. & alius.

e Confirmari. Vt & j. de vulga. subst. l. 2. §. adeo. & l. qui plures. §. fi. & facit j. eo. l. si patroni. §. qui fideicõmissariam. & C. eo. l. non iustam.

f Testamento. Paterno, quod sequuntur secundæ tabulæ. & facit supra, eo. l. apud. §. Iuliano.

Qui compulsus. CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & filium meũ impuberem, & multa legata reliqui, & libertates seruis quibusdam dedi: & rogaui dictũ Titium, vt suã hæreditatis partem restitueret Seio. Itẽ dicto meo filio impuberi substitui Caium: quæ substitutio dicitur secundæ tabulæ, & decessi. postea dictus Titius dicens sibi suspectam hæreditatem, fuit cõpulsus adire pro sua parte, & restituere dicto Seio fideicommissario. nunquid per dictam aditionem Titij confirmatæ sunt dictæ secundæ tabulæ, quæ quidem non valerent, non adita hæreditate mea in totum, vel in partem? & dicitur, quod bene confirmantur: & dicta legata præstabũtur. & libertates seruis competẽt: & omnia, quæ continentur in testamento meo, ita valebũt, ac si Titius prædictus spontè adiuisset. Sed nunquid dictus Titius potest pœnitere de eo, quod permisit se compelli adire, quia non habuit quartam Trebellianicam? & nunquid potest quartam retinere? & dicitur, quòd non. nam & cæteris commodis carere debet, quæ habere non potuisset si non adiuisset. Viuianus.

g Commodis. Quæ occasione hæreditatis ei referebantur.

h Caret. Quæ commoda habere non potuisset, si non adiuisset, vt j. eo. l. ita tamen. §. qui suspectam. secus si habere potuisset, vt s. eo. l. apud Iulianum. in princip.

i Retinere. Hoc fallit in patrono, vt j. eo. l. ita tamen. §. si patronus. vel dic vt ibi. Item fallit j. eo. l. si patroni. §. quod fortius. Item no. non admitti pœnitentiam. sic supra, de ædi. edi. l. quis sit fugitiuus. cum concor. contra. C. de sum. trini. l. fi. §. sed quia.

Non omnia. CASVS. Institui mihi hęredẽ Titiũ, & reliqui Seio decem nomine fideicõmissi, & decessi. Titius habens suspectam hæreditatem meam nõ vult eam adire. modo quæritur, vtrũ dictus Seius posset eum cogere adire, ad hoc vt soluat sibi dicta decem? & dicitur quòd non. nõ enim omnis fideicõmissarius cogere potest hæredem adire hęreditatẽ suspectam, & repudiatione hæredis amissam: sed ille demum fideicommissarius potest cogere hæredẽ, ad quem actiones hæreditariæ transire possunt. neq; enim est æquũ ad hoc hæredẽ cõpelli adire hæreditatẽ, vt emolumẽtum hæreditatis refundat alicui, vel aliquibus, & ipse oneribus hære-

ditarijs relinquatur obſtrictus: ſed is demum hæres compellitur adire & reſtituere, qui rogatus eſt reſtituere hæreditatem. nam hic non relinquetur obſtrictus oneribus hæreditarijs poſt reſtitutionem. ſed & ſi quis hæres rogatus ſit reſtituere bona, cogi poterit, & idem ſi teſtator dicat hæredi, rogo te vt reſtituas familiã meam, vel etiam pecuniam meam, vel etiã vniuerſam rem meam, vel etiam omnia mea, vel etiam patrimonium meum, vel ẽt facultates meas, vel etiam quicquid habeo, vel etiam cenſum meum, vel etiã fortunas meas, vel etiam ſubſtantiam meam, vel etiam peculium meum. nam in omnibus dictis caſibus rogatus videtur hæres de reſtituenda hæreditate: licet Mærianus in aliquibus de prædictis dubitaret. & idẽ eſt ſi teſtator ita dixit hæredi: quicquid ad te ex hæreditate, bonisve meis peruenerit, rogo te vt reſtituas Scio generaliter: ego dico tibi, quòd ita demum poteſt hæres cogi adire, & reſtituere, ſi appareat teſtatorem de vniuerſitate reſtituenda ſenſiſſe, & non aliàs. Vnde pone, quod hęres rogatus eſt reſtituere hæreditatẽ deducto ære alieno, vel deductis legatis. nunquid poteſt cogi adire, & reſtituere? Et videtur quòd nõ, quia vl ipſa magis rogatus eſt reſtituere id, quod ſupereſt ex hæreditate, quam ipſam hæreditatem. verius tamen eſt, quòd cogi debeat adire, & reſtituere: & quòd facta reſtitutione tranſeant actiones hæreditariæ in fideicommiſſarium. Sed de hoc remanet adhuc quæſtio in hoc eodem caſu, an hæres poſſit deducere legata, & æs alienum, cum reſtituit hæreditatem? & dixit prædictus Mærianus, quòd non: quia ex iure, id eſt, ex hæreditate quæ eſt ius, non debet poſſe deduci quantitas, ſicut nec ex fundo: puta ſi quis ſit rogatus reſtituere fundum deducto ex fundo ære alieno, & legatis. Iulianus autem dicit, quòd bene poteſt dictus hæres deducere æs alienum, & legata, cum reſtituit fideicommiſſario hæreditatem: dum tamen caueat eidem fideicommiſſario, quòd defendet eum aduerſus legatarios, & creditores: qui fortè eum fideicommiſſarium conuenient reſtituta ei hæreditate per hæredem: aut ſi non vult ei prædicto modo cauere, non debet deducere legata prædicta, & æs alienum. & hoc dicit cum duabus legibus ſequentibus, vſque ad §. ſi quis hæres. Viuianus.

Non omnis[a] autẽ ſuſpectam hæreditatem repudiatione amiſſam cogere poteſt adiri, & ſibi reſtitui: ſed is demum, ad quẽ actiones trãſire poſſunt. Neq; enim æquum eſt, ad hoc quem cõpelli adire hęreditatẽ, vt emolumentum quidem hæreditatis refundat,[b] ipſe verò oneribus hęreditatis obſtrictus relinquatẽ. Quare ſi fideicommiſſum[c] pecuniariũ alicui fuerit relictũ: ceſſat compulſio, tametſi[d] indemnitatis cautio offeratur. Proinde qui hæreditatem[e] rogatur reſtituere, is demũ cõpellitur reſtituere. Sed & ſi quis bona[f] rogatus ſit, vel familiam,[g] vel pecuniam,[h] vel vniuerſam rem meã.

Paulus libro ſecundo fideicommiſ. XV.

Vel omnia ſua.

Vlpianus libro iiij. fideicommiſſo. XVI.

Cogi poterit. Hoc idem, & ſi patrimoniũ fuerit rogatus, & ſi facultates, & ſi quicquid habeo, & ſi cenſum meũ, & ſi fortunas meas, & ſi ſubſtantiam meam, & ſi peculiũ[i] meum teſtator dixerit, (quia plerique ὑποχοριστικῶς† patrimonium ſuum peculium dicunt) cogendus erit. De ſucceſsiõe enim ſua etiã hic rogauit.[k] Nec ignoro, in quibuſdam ex his Mærianum dubitare, & dicere volũtatis eſſe quæſtionem, vtrum de pecunia tantũ,[l] an & de ſucceſsiõe teſtator ſenſerit. In ambiguo tamẽ magis de ſucceſsione ſenſum dicõ, ne intercidat[m] fideicõmiſſum. Sed & ſi quis ita rogauerit, Quicquid ad te ex hæreditate, bonisve meis peruenerit,[n] rogo reſtituas: cogi poterit adire, & reſtituere hæreditatem ex Trebelliano ſenatuſconſulto: quanquã peruenire propriè[o] dicatur, quod deductis oneribus ad aliquẽ peruenit. Et generaliter autẽ dici poteſt, ita demum quem non poſſe cogi adire, & reſtituere hæreditatem ſi de re, vel quantitate fuerit rogatus.[p] Cæterùm ſi de vniuerſitate[q] ſenſiſſe te-

a Non omnia. Scilicet fideicommiſſarius. quia nõ ſingularis poteſt cogere, ſcilicet hæredem. Alij dicunt, non omnis, ſcilicet hæres. & habent infra cogi &c. prima placet.

b Refundat. Per ſingularia fideicommiſſa.

c Fideicommiſſum. Scilicet ſingulare. & facit infra, eodem, l. mulier. in fi. & l. cogi. §. & generaliter. & ſupra, ſi quis omiſ. cau. teſt. l. ſi quis omiſſa. in fine.

d Tametſi. Id eſt, quamuis.

e Hęreditatem. Illa verbis, rogo reſtituas hæreditatem totam, vel partẽ quotam: vt infra, eodem, l. cogi §. ſi quis hæres. & l. ita tamen. §. Trebellianum.

f Bona. Scilicet reſtituere. & ſic not. quod largius hic accipitur nomen bonorum, quam alias, vbi accipitur deducto ære alieno: vt ſupra, de iure dot. l. mulier, & infra, de verbo. ſigni. l. ſubſignatum. §. bona, & l. propriè. ſed hic non ſic accipitur: vt ĩ. eodẽ, l. ſi legatus. §. 1. & ĩ. de bono. poſſeſ. l. 1. in prin.

g Familiam. Id eſt, ſubſtantiã. ſic C. de verb. ſigni. l. fi.

h Pecuniam. Appellatio pecuniæ pro tota ſubſtantia ponitur:† vt infra, de verbo. ſignifi. l. propemodum. non ergo verba ſenatuſconſul. in hoc, & inferioribus exemplis, ſed ſententia inſpicitur: vt infra, eodem. l. vbi. §. 1.

† Id eſt, forma diminutiua.

† Limitabis hãc gl. per tex in l. vxorẽ. §. legauerat. ſ. de le. 3. vt nõ procedat ĩ cõtractu vel teſtamẽto ruſtici, in quo pecuniæ appella. poſſeſſiones nõ veniũt. de l. fin. C. de compen.

i Cogi. Peculium. Pro patrimonio liberi hominis hic ponitur peculium: aliàs multis modis accipitur, vt ſ. de pecu. ſuper titulo.

k Rogauit. Id eſt, rogaſſe videtur, quo ad mẽtem, quod ſufficit: vt ĩ. eo. l. vbi. §. 1.

l De pecunia tantum. Scilicet numerata. maximè cũ dicit pecuniam vel cenſum.

m Ne intercidat. Not. ſic ſupra, de reb. dub. l. quoties. cum ſuis concor.

n Peruenerit. Quo caſu veniunt prælegata: vt not. ſ. eo. l. Marcellus. §. quidam. Accurſius.

o Propriè. Nota ſic ſupra de hæreditate vendita, lege ſecunda. §. illud. & de lega. 3. l. qui concubinam. §. 2. & ſupra, de vulga. ſubſti. l. ex facto. §. Iulianus. & de petit. hæredi. l. vtrum. & infra de verbor. ſignifi. l. nomen filiarum. §. fin. ſed ſic vt hic accipitur ſ. ſi quis aliquem teſta. prohi. l. 2.

p Rogatus. Vt & ſ. eo. l. nam quod. §. non omnis.

q De vniuerſitate. Tota, vel parte quota: vt infr. §. ſi

quis

statorem appareat: nulla quæstio est; quin siue suspectā dicat, cogi possit; siue spontè adijt, ex Trebelliano transeant actiones. Inde quærit: si quis hæreditatem rogatus sit restituere deducto ære alieno, vel deductis legatis: an suspectā dicens cogi possit adire, & restituere hæreditatē, a qa * τῇ δυνάμει magis id, qđ superest ex hæreditate, quā ipsam hæreditatē restituere sit rogatus. b Et sunt qui putant c (vt Mæcianus) inutilem esse hanc deductionē, d nec enim posse * ex iure e deduci quantitatē, non magis, quàm si fundū quis deducto ære alieno, vel deductis legatis restituere sit rogatus: neq; enim recipit fundus æris alieni, vel legati minutionē. f Sed Iulianū existimare refert, g Trebelliano senatusconsulto locū esse: & ne dupliciter fideicōmissarius onereť, & cum hæres alienū æs, vel legatū deducit, & cū conuenitur h à creditoribus vel legatarijs: restituta sibi ex Trebelliano hæreditate, debere aut deductionem i eum nō pati ab hærede, aut cauere illi hæredem, defensum iri k eum aduersus legatarios, cæterosq;.

Fideicommissarii uniuersales possunt cogere hæredem adire, siue sit unus, siue sint plures, siue insolidum, siue pro parte. Bartolus.

Si quis hæres institutus rogatus fuerit hæreditatem nō totam, l sed partem restituere: vel si duobus restituere sit rogatus, & alter ex his velit sibi restitui hæreditatem, alter recuset: senatus censuit, vtroq; casu exonerari eū, q suspectā hæreditatē dicit, totāq; hæreditatē trāsire ad eū, qui adire cogit. m Sed & si quis nō hereditatis suę partem dimidiā rogauit hæredē suum restituere, sed & hereditatem Seiæ, quæ ad eū n peruenerat: vel totam, vel partem eius, hæresq; institutus suspectā dicat: cum placeat illud, quod Papinianus ait, ex Trebelliano transire actiones, dici poterit, si suspecta dicatur hæreditas: cogendū hæredem institutū adire, & restituere hæreditatem:

quis hæres.

a Restituere hæreditatem. Subaudi, & videtur, quòd non. quia &c. id est, vi seu potentia.

b Sit rogatus. Et sic non hæreditatem cum onere, vt hic videtur rogari: quandoq; tamē, sed impropriè dicitur substātia, vel hæreditas deducto ære alieno: vt C. de bon. quæ lib. l. fi. §. vbi autem. in fi.

c Putant. Et malè.

d Deductionem. Legatorum, & æris alieni.

e Ex iure. Id est, ex hæreditate. quæ est ius succedendi &c. vt infra, de reg. iur. l. hæreditas. & infra, de bono. pos. l. 1. §. 2. siue ergo sensit Mæcianus, quod ex incorporali re non potest trahi corporale, malè dixit: vt subijcitur, & Institu. de re. corpo. & incorpo. siue sensit: vt nō possit æs alienum separari ab hæreditate, & videtur bene dicere, vt C. de hære. actio. l. fin. sed tamen hoc casu & qui restituit, hæres remanet: vt Institu. de fideicom. hære. §. restituta. ideo tenet deductio, vt subijcit: quandoque tamen dicitur hæreditas vel bona.

f Minutionē. Nota fundum non respicere æs alienum: vt hic, & ī. de iure do. l. si is qui. §. quod dicitur. & no. s. eo. l. 1. §. si hæres. sed totum patrimonium: vt ī. de iud. l. si fideicommissum. §. tractatū.

g Refert. Mæcianus.

h Cum conuenitur. Scilicet fideicommissarius post restitutionem.

i Deductionem. Legatorum, & æris alieni.

k Defensum iri. Sed primum verius, vt non fiat deductio: vt C. eo. l. fi. & no. ī. eo. l. Marcellus. §. idem Pomponius. Vel dic, aut restitutio præcedit, & non fit deductio: aut præcedit legatorum, & æris alieni petitio, & tunc cauetur: vt not. d. §. idem Pomponius. Sed dato, quod hæres soluit, nonne ipso iure liberatur fideicommissarius? ad quid ergo cauetur: vt d. §. idem Pomponius? Respondent quidam, ex abundanti, quòd non placet vt supra, de procu. l. non cogendum. §. Pomponius. in fin. sed dic propter sumptus litis posse committi: vel etiam propter sortes, quæ non possent probari solutæ per hæredem. Vel etiam quia lite contestata contra hæredem à creditoribus restituit hæreditatem: vnde vtiliter interponitur. Accursius.

Si quis hæres. CASVS. Institui mihi heredē Titiū insolidum: & rogaui eum, vt restitueret Seio dimidiam hæreditatis meæ, & decessi. postea Titius dicit sibi suspectam hereditatem, & ideo non vult eam adire: Seius autem fecit eum cogi. certè totam hæreditatem habet necesse accipere Seius: & idem est si dictum Titium rogaui restituere hæreditatem Seio, & Caio: & Seius vult sibi restitui, Caius non; quia & hic Seius habet necesse accipere totam hereditatem. Sed pone quòd Seia instituit me hæredem, & ita habeo hæreditatem suam, & meam. ego autem institui mihi hæredem dictū Titium; & rogaui eum, vt restitueret Seio dictā hæreditatem Seiæ, quæ ad me peruenerat: quæ quidem pone faciebat quotam hæreditati meæ, & decessi. dictus autē Titius dicit sibi esse suspectam hæreditatem meam. certè si Seius faciat eum cogi adire, & sibi restituere, tota debet pertinere ad eundem Seium etiam inuitum. Sed pone, quòd ego eram miles, & habebam res meas in Italia, & in prouincia: & institui mihi heredem Titium, & rogaui eum, quod restitueret Seio tantum res meas Italicas: quæ quidem nō faciunt quotam hæreditatis meæ, & decessi: postea Titius dicit sibi suspectam hereditatem meam. certè Seius potest eum facere cogi adire: & eo coacto debet accipere idē Seius totam hæreditatem etiam inuitus quāuis dictus Titius nō fuerit rogatus restituere ei quotam: quia hoc speciale est in testamento militis. Nam & sicut concessum est militibus separare species bonorū circa institutionem, puta instituendo Titium in paganicis, & Seium in castrensibus: ita si vnum ex hæredibus suis rogauerit restituere paganica, & alium castrensia: habet locum senatuscōsultum Trebellianum. hoc dicit vsq; ad §. cum quidam. Viuia.

Si quis hæres institutus. Insolidum.

l Totam. Scilicet hæreditatem.

m Cogit. Facit supra, eod. l. 1. §. sed & quoties. & infra, proxi. §. & §. Mæcianus. & §. idem Mæcianus & supra, de mili. testa. l. certarum. §. 1. in fi. & de acqui. hære. l. si hæreditatem. & infra, de ope. lib. l. si ita stipulationum. in fi. & supra, de admi. tut. l. cum quæritur. & supra de procurat. l. in causæ. in principio. Hug.

n Ad eū. Rogantem. & sic habet locū Trebellianū in vtraq;

* In vete. exemp. qa vi ipsa magis id &c. vt ī. ad l. falcidiam. l. 45.

* Sic in P. Fl. Haloā. scripsit, ex inde deduci quantitatem.

vtraque: vt subijcit. si autem dicas, quòd peruenit ad rogatum: non valeret: vt ex Trebelliano, sed iure fideicõmissi vt ĩ. eo. l. ex facto. §. 1. & l. ita tamen. §. Trebellianum. & §. respondi. Item quod subijcit ex Trebelliano transire actionem, est cõtra ĩ. proxi. §. sed solue: vt ibi.

totamq; [a] hæreditatem ad eum, cui restituitur, pertinere.

Eo casu quo ad institutum ex rebus certis transeunt iura, & actiones: illo casu à fideicommissario certarum rerum poteris cogi hæres adire & restituere. Barto.

Sed & si miles rogauerit quem [b] res Italicas [c] restituere, vel res prouinciales; [d] dicendum est, suspectã dicẽtẽ [e] cogi adire, & restituere. [f] Nam, vt eleganter Mætianus li. vj. fideicõmissorũ ait, qua ratione *ex certa re miles hæredẽ instituere potest, [g] actionesq; ei dabuntur: pari ratione etiã ex Trebelliano transibũt actiones. [h] Et quamuis placeat, cũ quis hæreditatẽ [i] bonaq;, quæ sibi ab aliquo obuenerunt, vel quæ in aliqua regione habet, [k] restituere rogat, ex Trebelliano non trãsire [l] actiones: tamen contrarium *responderi debere in militis testamento ait. Nam sicut cõcessum est, inquit, militibus circa institutionem separare species bonorum: [m] ita & si per fideicommissum ab institutis hæredibus id fecerit, [n] admitteretur Trebellianum senatusconsultum.

Cum quidam duos hęredes instituerit, eosq; inuicẽ substituerit, & ab his petierit (siue vterq;, siue alter hæres esset) vt hæreditas sua ex parte dimidia restitueretur alicui post quinquenniũ, & si scripti suspectã sibi hæreditatẽ dicant, fideicommissarius autẽ desideret suo periculo adire hæreditatẽ: cẽsuit senatus, ambos hæredes, alterumve [o] cogi adire hæreditatẽ, & fideicõmissario eam [p] restituere: ita vt fideicõmissario, & aduersus eũ actiones competãt, quasi ex Trebelliano restituta hæreditate.

Ad petitionem vnius ex fideicommissariis potest hæres cogi adire, & restituere totum: & ille cui totum restituitur, à fideicommissario quartam non detrahit. Bart

Mætianus scribit: cùm quis ex fideicommissarijs abesset, & præsentes desiderent suo periculo

[a] Totamq;. Sic supra, proxi. §. & est ratio quam dixi supra, eod. l. 1. § sed & quoties. Accursius.

[b] Quem. Scilicet hęredem vniuersaliter institutum.

[c] Italicas. Scilicet tantum.

[d] Vel prouinciales. Scilicet tantum.

[e] Dicentem. Hæredem prædictum militis. Accursius.

[f] Et restituere. Etiã totam: argu. supra, l. 1. §. sed & quoties. secus in pagano: vt & supra, ea. l. § & generaliter.

[g] Instituere potest. Imò non eleganter. nam, & paganus potest instituere hæredem ex certa re, & erit in totum, si non sit alius vniuersalis, & cõpetunt ei actiones: vt ŝ. de hæredi. instituen. l. 1. §. si ex fundo. & l. ex facto. in princ. sed respon. similitudo non transit ad paganum. Itẽ in milite contra: qa quo ad cætera videtur intestatus: vt supra, de mili. testa. l. si miles vnum ex fundo. Solu. ibi.

[h] Transibunt actiones. Facta restitutione totius hæreditatis: vt supra dixi, non ante, vt infra, eod. l. siue. in princip.

[i] Hæreditatem. Sibi delatam.

[k] Habet. Separata à cæteris bonis.

[l] Non transire. Imò transeunt, vt ŝ proximo §. qui est econtra. Sol. hic corrigit. vel ibi hæreditas iam etiã quo ad rem peruenerat ad rogantem: hic peruenit quantum ad spem tantum. vnde hic nõ transmittit non aditã: vt C. de cad. tol. §. in nouissimo. sed hoc nõ placet: qa hoc ipso quod alij reliquit, videtur adire: [t] vt C. de iure delib. l. si auia. Vel secundum Hugo. dic quòd ŝ. hæreditas delata faciebat quartam portionem bonorum: hic nõ. vnde erit speciale in milite, licet institutio valeat iure communi, etiam in pagano, vt dixi.

[m] Species bonorum. Puta alium in paganicis, & alium in castrensibus instituere.

[n] Id fecerit. Puta vnum rogauit restituere castrensia, alium paganica.

Cum quidam. CASVS. Institui mihi hæredes Titium: & Seium, & eos adinuicem substitui. & in testamento ab his petij, vt siue vterque, siue alter eorum hæres esset, restitueretur hæreditas mea Caio post quinquennium pro dimidia, & postea decessi. dictus autem Titius, & Seius dicunt hæreditatem sibi suspectã, & ideo adire nolunt. Caius fideicõmissarius vult, quod ipsi adeant suo periculo, & sibi mediam restituant. certè bene tenentur hoc facere, & transibunt actiones omnes hæreditariæ in fideicõmissariũ prædictum. Viuianus.

[o] Alterumve. Ve, pro vel.

[p] Eam. Scilicet totam. & etiam ante quinquennium propter coactionẽ: alias non ante, vt supra, eod. l. apud. §. Antistia. Alij dicunt etiã hoc adueniẽte quinquennio restitui, nõ ante; vt argu infra, eod. l. si patroni. §. Imperator.

Mætianus. CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & rogaui eum quòd restitueret hæreditatẽ Seio, & Caio, & Sempronio, & decessi, postea absentibus duobus de fideicommissarijs prædictis, puta Seio, & Sempronio, & dicente dicto Titio hærede suspectam sibi esse hæreditatem, prædictus Caius præsens desiderat, vt hæres adeat hæreditatem suo periculo, & sibi totam restituat. certè debet hoc facere hæres: & si postea Seius fuerit reuersus & Sempronius, & velint pro eorum partibus habere fideicommissum, petent à Caio fideicõmissario, cui restituta fuit tota hæreditas, & consequẽtur ab eo possessionem earum rerum, & ipse Caius nõ detrabit eis quartam: quia nec Titius hæres detraxit ei Caio quartam: quia compulsus adiuit. Sed & certum est, quod hæres non detrabit quartam in hoc casu pro partibus eorum, qui non coegerunt eum adire. nam cum insolidum transeant actiones in eum, qui coegit: non est mirum, si hęres. qui coactus adijt, admittit quo ad omnes fideicommissarios quartæ retentionem. secus autem esset, si dictus fideic. coegit hæredem pro sua parte tantum, & ipse adiuit in totum, vel iure accrescendi habet totam hæreditatem: quia tunc detrahet hæres quartam alijs fideicommissarijs petentibus ab eo suas partes. Sed pone, quòd dictum Titium meum hæredem rogaui restituere hæreditatem Sticho seruo Seij & Caij: & vnus dominorum serui vult cogere hæredem adire, & alter non: certè idem dicendum est in hoc casu, ac si rogassem dictum meum hæredẽ vt restitueret dicto Seio, & Caio, & vnus eorum vellet cogere hæredem, alter non. hoc dicit vsque ad §. si pater. Viuianus.

* In P. Fl. excepta re.

* P. Fl. cõtra.

[q] Nam sola volũtate cũ verbis, vel opere. Bal. in l. potuit in princi. C. de iure delib. & l. pro hęrede. I prin. & ibi Bar. ĩ. de acq. hære.

Insolidum.

adiri hæreditatẽ: translatisq; insolidum a actionibus in eũ, qui coegit, absentes, si velint fideicommissum suscipere, à præsente petant. b Consequenter ait, nec quartam eum retenturum aduersus fideicommissarios c suos, quia nec hæres. d potuit.

Coactio unius ex fideicommissarius facit hæredem perdere quartam in totum, si contemplatione totius coegit, secus si contemplatione partis propriæ. Bartolus.

Idem Mætianus quærit: an is, qui duobus, vel pluribus rogatus est restituere hæreditatem, cogente aliquo adire possit, & in horum, e qui id non desiderauerint, portionibus Falcidiæ beneficio vti: siue ipsi quoq; desiderẽt sibi restitui, siue alij in locũ eorum successerint? f Et cùm hodie hoc iure vtamur, vt totũ transeat ad eum, qui coegit: g cõsequens erit dicere, quartæ retentionem amisisse eum, qui coactus est: quia insolidum actiones transierint in eum, qui coegit. Planè si proponas fideicommissarium non ita coegisse, vt tota hæreditas in se transferatur: cùm cœperint cęteri desiderare sibi restitui hæreditatem, dicendũ h Falcidia eum vti posse. Rectè igitur Mætianus ait, Multũ interesse, vtrũ totã i restitui hæreditatẽ sibi fideicõmissarius k desiderarit, an suam tantúmodo partem. Nam si sola pars transferret: erit in residuo Falcidię locus. Si tota hę reditas trãslata sit, cessat huius legis beneficium.

Rogatus restituere seruo plurium, perinde est ac si esset rogatus restituere pluribus. Bart.

Si seruo duorum rogatus quis sit restituere hæreditatem, & alter l cogere velit m suspectã dicentem, * alter restitui sibi hæreditatẽ recuset: hoc erit dicendum, quod in duobus, n quorum alter suscipere voluit hæreditatem, alter non.

Ad petitionem filii in potestate potest pater cogi adire, & restituere in non castrensi: & etiam in castrensi: ad petitionem verò serui proprii quis non cogitur adire, sed spontè adiens cogitur restituere. Bart.

Si pater o filio, quem in potestate habet, restituere rogetur hæreditatem: an filius patrem suum, si suspectam dicat hæreditatẽ, cogere possit?

a In solidum. Quæ sit ratio, dic, vt supra eod. l. 1. §. sed & quoties. & §. n. Hug.

b Petant. Possessionem rerum non ius: quia ipso iure habent: vt supra eo. l. 1. §. sed & quoties, in fi.

c Aduersus fideicõmissarios. De hoc dic, vt s. eo. l. 1. §. fi. ibi, inde Neratius &c. & d. §. sed & quoties. ne sit contra.

d Quia nec hæres. Bona ratio. nam nõ plus iuris habet successor, quàm author. sed si sponte adijsset, potuisset retinere: vt infra eod. l. ex asse. in fi. & facit C. eod. l. non iustam in fin. & infra proxi. §.

e Horum. Scilicet saltem.

f Successerint. Non ergo petit fideicõmissum morte fideicommissarij: vt dixi supra eod. l. apud. §. vtrum. sed an morte rogati, dic vt s. e. l. ille à quo. §. r. in fi. secundum H.

g Qui coegit. Sed qualiter potuit cogere, cum pars tantum sibi debeatur? Respond. Azo. quia ab initio negauit hęres fideicõmissum: & sic in pœnam mendacij: arg. insti. eod. §. fin. Sed certè idem si non neget: vt supra, proxi. §. & infra eod. l. ex asse. & supra eo. l. t. §. sed & quoties. Dic ergo esse in electione hæredis si velit totam restituere, vt in damno non remaneat: an partem petentis tantum: vt nota. s. eo. l. 1. §. sed & quoties. petit ergo præsens, nec retardabitur propter absentem: vt infra, de reg. iur. l. non debet alteri.

h Dicendum. Quia reliquã partẽ spontè adijt.

i Vtrum totam. Consentiente hærede: vt dixi.

k Fideicommissarius. Cogens. Azo.

l Et alter. Scilicet dominorum.

m Velit. Scilicet rogatum dicentem suspectam &c.

n Quod in duobus. Scilicet quod tota restituatur petenti: vt supra ead. l. §. si quis hæres. nam seruus communis duorum personam & vicem sustinet, vt infra de stipu. ser. l. t. §. communis seruus.

Si pater filio. Ad euidentiam huius §. nn. secundum hæc iura antiqua. quod quicquid filius acquirit, patri acquirit: vt supra, de acqui. hæred. l. placet. vnde oportet te ita ponere casum. CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & rogaui eum: quod restitueret hæreditatẽ Seio filio suo, & in sua potestate cõstituto: & ita videor velle fideicõmissum tunc ad Seium peruenire, cum sui iuris sit, sicq; capere pro se possit: vt infra eo. l. vbi puré. in prin. postea decessi, & postea Titius emancipauit dictum suum filiũ, & postea dicit idem Titius suspectã sibi esse hęreditatẽ meã: ideoq; non vult adire, nec filio restituere. nunquid filius poterit eum facere cogi? Et dicitur quod sic. Et idem est, si filius non sit ab eo emãcipatus: si tamẽ miles vel præsit alicui alio officio publico, & socius ipsius filij instituat patrem, & roget eum de restituenda hæreditate filio. nam quãuis sit in potestate, coget patrem suum adire, & restituere sibi per fideicõ. nam hoc casu spectat fideicõ. ad castrense peculium. Sed quid si rogaui dictum Titium, quem institui, quod restitueret hæreditatem seruo suo cum libertate: nunquid seruus potest eum cogere? Et dicitur quod non, siue directam dedi ei libertatem, siue fideicõmissariam. Sed si spontè adiret Titius hæreditatẽ meam, cogeretur præstare dicto seruo libertatem fideicommissariam, & hæreditatẽ. Sed quid in prædicto casu si Caius amicus dicti serui offerat Titio domino serui, pretium ipsius serui, & velit ei cauere de indemnitate, si adeat hæreditatẽ, & seruo restituat: nunquid cogetur ipse Titius dominus adire? Et dicit, quòd non: non enim debet habere necesse committere se aditioni hæreditatis, ex qua timet pati damnum ad fidentiam dictæ cautionis amici serui: quia in cautione incertitudo est, vtrum possit ex ea recuperare damnum, vel non. efficietur enim fortè non soluẽdo dictus amicus serui. & h. d. vsque ad §. hi qui solidum. Viuia.

o Si pater. Pater institutus rogatus est restituere filio: si autem filius esset institutus, & pater de restituendo ei filio rogatus: non vt hæres, sed vt pater videtur rogatus, & non habet locum Trebellianum. vel si habebat quo ad hoc, quod hic dicit, non habet locum quo ad Falcidiæ deductionem: vt s. eo. l. t. §. 1.

t Dic quod morte fideicõ. expirat: sed remanet apud agnatum, non antè, apud hæredẽ: vt de in l. si à filio. & quod ibi not. per doct. supra, de lega. 2.

* In P. Fl. alter restituere sibi &c.

A filio

sit? Et non est dubium patrem à filio [a] per prætorem cogi posse. [b] Sed & si id fideicõmissum ad castrense peculium [c] spectat, [c] & filiusfamilias is fuit, qui munus militiæ sustinebat, aliove officio præerat: multò magis dicendum erit, posse eum postulare, vt pater suus cogatur adire, & restituere hæreditatem: quãuis contra obsequium [d] patri debitum videatur id desideraturus. Sed si seruo [e] suo rogatus sit cùm libertate quis hæreditatẽ restituere siue directa [f] data sit libertas, siue fideicõmissaria: dici poterit, eum à seruo suo [g] non posse cogi adire hæreditatem: [h] quãuis si spontè adisset, cogeretur præstare fideicõmissariam libertatem, & hæreditatẽ. Idq; Mætianus lib. 7. de fideicommissis scribit.

Idem quærit: [i] si quis paratus sit domino cauere de indemnitate, an possit cogi adire hæreditatem, & maximè si pretium serui offeratur? Et rectè ait, non oportere sub incerto cautionis [k]. committere se aditioni hæreditatis.

Qui non potest capere solidum pro se, capit, vt alii restituat. Bart.

Hi, qui solidum [l] capere non possunt, ex asse hæredes instituti, & rogati solidum restituere, adire hæreditatem, & restituere cogentur: cùm nihil sit oneris [m] apud eos remansurum.

Vnus solus institutus rogatus potest à seruo hæreditario cogi adire, & restituere: siue sit fideicommissarius primus, siue secundus. Bart.

Si ego hæres institutus, [*] rogatus sim Sti-

[*] In P.Fl. spectaturum est.

[*] P.Fl. & rogatus sim.

a A filio. Scilicet per prætorem interim emancipato. nam in id tempus videtur delata petitio: vt ĩ. eo. l. vbi purè. in princ. nec repudiare potest pater hæreditatem ad damnum filij etiam iure veteri: vt supra, de acquiren. hære. l. is qui. §. fin. nedum nouo: vt C. de bon. quæ liber. l. fin. §. 1. & §. sin autem patre. Alij dicunt, quod hic dicit de filio in potestate posito, nec obstat l. vbi purè. quia hic purè rogauit nõ apponendo verba, quæ ibi sunt: & secundum eos dabitur curator. vt ei fiat restitutio: argu. in auth. vt lic. matr. & auiæ. in princip. col. viij. sed hoc quomodo secundum has ll. cũ omnia patri quæruntur? Respon. fiet restitutio in peculium tantum secundum eos. vel dixit testator: vt emancipet expressè, vel saltem tacitè. nam dicẽdo: vt ei restituat, videtur hoc rogari: vt id faciat, per quod peruenitur ad illud. sed certè non cogeretur emancipare: vt s. de leg. 1. l. filiusfamil. §. secundum vulgarem. nisi aliquid patri fuit relictũ: vt sibi remaneat, quod accepisset: vt s. de cõdit. & demõ. l. si cui. prima ergo placet, vt emancipatus cogat, nõ ille qui est in potestate nisi in casu cum pater dilapidat: vt ĩ. eo. l. Imperator.

b Cogi posse. Scilicet adire, & restituere.

c Spectat. Quia à noto in castris: aliàs non relictum fuit relictum fideicommiss. vt infra, de castren. pecu. l. si fortè. & l. castrense.

d Contra obsequium. Quia lis nulla debet esse inter eos: vt s. de iud. l. lis nulla. sed hoc sit extra ordinẽ, vt in bo. pos. dicimus: vt no. ĩ. de bo. pos. l. 3. §. si causa. petet tñ hic veniã: vt s. de in ius voc. l. adoptiuũ. l. prin. & facit ĩ. de cast. pec. l. miles. & l. filiusf. & l. à commilitone.

e Sed si seruo. Hæredis.

f Directa. Sed non põt dari directa libertas etiã seruo hæredis: vt C. de test. ma. l. seruo tuo. Sed dic, quod trahitur ad fideicõmissariã: & est speciale, vt nõ pereat hæreditaria restitutio. sic est speciale propter ius, quod habet creditor in seruo pignorato: vt ĩ. de fideicom. lib. l. generaliter. § si quis seruo. aliter regulariter non valet libertas directo relicta seruo alieno, nec trahitur ad fideicõmissariã. vt supra, de leg. 1. l. si seruus legatus. §. si seruus alienus. Item contra. s. de leg. 3. l. si legatarius. in prin. sed nec hic valet, nisi spontè manumittat.

g Suo. Secus est in seruo hæreditario: vt infra eo. l. mulier. §. non est: & infra ea. l. si ego, & l. §. si res. §. 1. & supra eo. l. apud. §. Antistia.

h Hæreditatem. Detracto pretio serui: vt infra eod. l. ita tamen. §. fina.

i Idem quærit. Loquitur in casu superiori.

k Cautionis. Non debet quis se cõmittere incertis, si potest certis. vt hic, & infra, eo. l. qui ita. §. etiam. & de Carb. edic. l. 3. §. dux. in fi. §. & supra, quod fal. tut. aut. l. pupilli. & argu. supra, de pecu. l. quod debetur. Sed ar. cõtra. supra, sol. mat. l. 2. in fin. & de in ius voc. l. quiq;. §. fin. & l. seq. & inst. de hære. inst. §. seruus alienus. & ĩ. de acqui. rerum dom. l. naturalem. §. illud, & s. de iurisdi. om. iud. l. si id quod. §. fin. & supra, eo. l. apud. §. virum.

Hi qui solidum. CASVS. Filium meũ naturalem ex concubina (qui non potest capere vltra vnam vnciam filijs legitimis, & naturalibus extantibus: vt in authenti. quibus modis naturales. §. discretis.) instituimi hi solum, & ex asse hæredem, & rogaui eum, vt filijs meis legitimis restitueret hæreditatem meam totã. nunquid potest cogi adire, & restituere? Et videt quod non: quia quomodo adibit ipse hæreditatem, in qua non valuit institutio? certè non videtur, quòd adire possit, nedum quòd cogatur. Dicitur tamen hic, quod bene cogitur: quia nihil commodi, vel incommodi apud eum remanebit restitutione facta. Viuianus.

l Hi qui solidum. Sed aliquid, vt filij naturales vnciã extantibus legitimis: vt in authen. qui. mod. nat. effi. sui. col. 7. §. discretis. item est exemplum C. de secun. nupti. l. 1. §. 1. & sic loqui ur supra, de leg. 2. l. cum ei qui. Sed quid dices in eo, qui nihil potest capere? Respond. vt not. C. de fideicommiss. l. eam quam. in gl. ibi, hoc indubitabiliter &c.

o. Oneris. Alias honoris. id est, emolumenti: vt supra eo. l. quia poterat, & l. nam quod. §. qui cõpulsus. Accur.

Si ego hæres. CASVS. Seius instituit me hæredẽ & rogauit me, vt Stichum seruum manumitterẽ. Item rogauit me: vt restituerem hæreditatem suam Titio: & postea rogauit eum Titium, vt redderet eandem hæreditatẽ prædicto Sticho, & postea decessit dictus Seius testator. Ego aũt ab eo institutus dico mihi suspectam hæreditatẽ suã: & ideo eam adire nolo, nec restituere Titio, vt idem Titius restituat dicto Sticho, nunquid Stichus poterit me ad hoc cogere, quamuis sit seruus? Et dicit quod sic? Et idẽ esset, si dictus testator legasset dictum Stichum dicto Titio: & rogasset eundẽ Titium, vt manumitteret eundẽ Stichum. nam semper dictus Stichus poterit me cogere ad prædicta. Occasione aũt prædicti casus, fuit terminatus quidã alius casus à quodam Imperatore diuo Pio, qui casus fuit talis: Pamphilus fecit testamentũ, & instituit sibi hæredẽ quendam nomine Symmachũ Theodotũ, & quendã aliũ nomine Titium Euarestum: & seruũ suũ testatoris nomine Hermiam prælegauit eidem Symmacho Theodoto: & rogauit eundem Symmachũ Theodotum, vt eum manumitteret.

chum [a] manumittere, vel alius legatarius: [b] fidei autem meæ commissum sit, vt Titio hæreditatem restituam, deinde Titij fideicommissum sit, vt Sticho [c] eandem [d] redderet: Stichus cogere me potest [e] adire, & restituere hæreditatem.

Qui ab uno consecutus est libertatem, potest alium cogere adire, & restituere hæreditatem. Bart.

Talis quoque casus à diuo Pio terminatus est, cùm seruo vni ex hæredibus legato, [f] per fideicommissum esset ab eo [g] libertas data, [h] & ab altero hæreditas. Diuus etenim Pius rescripsit Cassio Dextro in hæc verba: Hermia [i] Symosco Theodoto ex parte hæredi instituto à Pamphilo testatore legatus [k] est: eumq; Theodotus post, quàm adierit hæreditatem, & prius, q̃ à cohærede eiusdem Pamphili adiretur hæreditas, ad iustã libertatẽ perduxit: & ob hoc in eum casum res perducta est, vt is, qui legauit, intestatus esse non possit. Hermia postulãte Titius Euarestus [l] cõpellendus est pericu[m]lo eius [n] adire, & ex causa fideicommissi hæreditatem restituere.

Verba directa, quæ iure directo ualere non possunt, trahuntur ad fideicommissum. Bart.

Idem lib. ij. fideicommissorum. XVII.

Ex facto tractatum est, an per fideicommissum rogari quis possit, vt aliquem hæredem faciat. & senatus censuit, rogari quidem quemq̃, vt aliquem hæredem fa-

numitteret. Item rogauit dictum Titium Euarestum, vt eidem seruo, id est, Hermiæ restitueret suam partem hæreditatis. & postea decessit dictus Pamphilus testator. postea dictus Symmachus Theodotus adiuit hæreditatem pro sua parte, & postea manumisit dictum seruum Hermiã ante, quam Titius Euarestus cohæres suus adiret hæreditatem pro sua parte. & sic quia dictus Symmachus Theodotus adiuit pro sua parte, vt dictum est, res perducta est in eum casum, vt dictus Pamphilus testator, qui legauit Hermiã seruũ Symmacho Theodoto, non possit esse intestatus in totum, vel in partem. nam & si Titi⁹ Euarestus cohæres non adiret, accresceret sua pars Symmacho Theodoro, qui adiuit. his ita stantibus Titius Euarestus non vult adire pro sua parte dicens eam sibi suspectam. nũquid dictus Hermias manumissus potest eum cogere adire: & sibi restituere? Et dicitur quod sic. & illa aditio, & restitutio erit tota ad periculum dicti Hermiæ, & perfectum. Viuia.

[a] Stichum. Seruum hæreditarium.

[b] Legatarius. Scilicet rogatus sit Stichum sibi legatum manumittere.

[c] Vt Sticho. Scilicet prædicto.

[d] Eandem. Scilicet hæreditatem.

[e] Cogere me potest. Vt sibi Sticho directa via restituam: vt j. eod. l. si patroni. §. quòd si prior. Item contra ã. ea. l. §. sed si seruo. sol. hic hæreditarius, ibi hæredis seruus erat. Item occurrit in eo, quod dicit à legatario libertas, ab hærede hæreditas relinquitur. vnde non debet cogi: vt j. eo. l. non cogendum. & hic dicit cogi. sol. hic est vnus solus hæres: vnde non aliter legatum serui, nec libertatis valeret, nisi cogatur: sed ibi potest valere. si ponas alium institutum qui non est grauatus fideicõmissis, qui sponte adijt. & sic intelligitur ã. eo. l. apud. §. Antistia. si autem ponas duos hæredes, & ab vno libertas, & ab alio fideicommissaria hæreditas: tũc non cogitur aliquis eorum adire, nisi alter repudiet, & sic redeat ad vnum: vt j. eodem. l. si res. §. seruus. si tamen sponte adeat alter, à quo libertas est relicta, alter poterit cogi adire, vt hic subijcit.

[f] Legato. Id est, prælegato.

[g] Ab eo. Scilicet hærede.

[h] Data. Id est, legato seruo.

[i] Hermias. Proprium nomen serui prælegati.

[k] Legatus. Id est, prælegatus.

[l] Euarestus. Qui est cohæres Theodoti.

[m] Periculo. Alias periculum. & ita est in lib. dñi Azo.

[n] Eius. Hermiæ.

Ex facto. CASVS. Institui mihi hæredem Titiũ, & rogaui eum per fideicõ. vt faceret hæredem Seium nunquid tenetur eũ Seium instituere? Et dicit quod non tenetur tamen ei restituere hæreditatem meam. Sed quid si rogaui dictum Titium, vt restitueret dicto Seio hæreditatem Caij, qui Caius instituerat hæredem eundem Titium, nunquid valet fideicommissum? Et dicitur quod sic. Sed & si dictum Titium non institui, sed legaui ei centũ, & rogaui eum: vt instituerer hæredẽ Seium. valebit fideicõmissum: & non erit in plus obligatus dictus Titius, quam ad eum peruenerit ex legato. sed & si ita dicam Titio, quem institui, vel cui legaui, peto vt Seio des, vel peto vt Seio fideicõmissum relinquas, aut illi libertatem adscribas: bene valet fideicommissum. nam tunc cum possim eum rogare vt instituat Seiũ, vt dictum est in prin. bene possum eũ rogare pdictis modis.

Si quis rogatus. Institui mihi hæredem Titium, & rogaui eum, quòd restitueret hæreditatem meam Seio si sine liberis decederet idẽ Titius, & decessi. & postea decessit dictus Titius relicto filio naturali tantum, siue ex cõcubina, siue eũ quem habuit in seruitute sua, & q postea fuit cũ eo manumissus. & est eius colliberta, qui tamen dicitur naturalis tantum, nunquid debet restitui hæreditas dicto Seio? Et dicit, quod non, secundum Papinianum. secundum autem conditorem huius l. scilicet Paulum, debet inspici voluntas mea testatoris, vtrum volui contineri naturales tantũ, vel non. & si mea voluntas apparet, illa est sequenda. si autem non apparet: debet inspici conditio, siue dignitas mea. nam si sim homo magnæ dignitatis, non est verisimile, quòd velim excludere restitutionem propter filium naturalem hæredis mei, aliàs sic.

Ex facto tractatum. Titia instituit sibi hæredem Seium filium suum, quem habebat ex Caio suo marito, & rogauit eundem suum filium, vt si sine filijs decederet, restitueret hæreditatem suam dicto Caio suo patri, & postea decessit dicta Titia: postea dictus suus filius commisit delictum, propter quod in insulam fuit deportatus: & in insula existens habuit filios, & postea decessit idem Seius filius testatricis. modo quæritur, vtrum dicti liberi in insula suscepti excludant Caium ab hæreditate? & dicitur quòd non. nam & bona dicti deportati sunt vendicanda fisco cum onere fideicõmiss. secus autem si liberi illius deportati essent concepti ante deportationem: quia tunc bene excluderent patrem deportati à fideicommiss.

Si quis rogatus. Institui mihi hæredẽ Titiũ, & rogaui eum vt hæreditatẽ meam restitueret illi ex filijs suis, quem elegerit, & decessi. postea idẽ Titius fuit deportatus propter aliquod delictum, quod commisit. nunquid propter deportationẽ amittit dictã electionem? Et dicitur q non. quãuis enim sit deportatus, liber tamen remanet.

Et, non est l P. Fl.

Io P. Fl. Hermia postulante me Titius &c.

In P Fl. periculô eius &c. In vet. exẽp. peculium eius.

remanet. & hoc intelligo, siue concepit filios ante deportationẽ, siue nõ. secus autem si fuisset factus seruus pœnæ: & postea decedat. nã nõ poterit eligere aliquem ex liberis, cum sine filijs decessisse videatur: siue concepit eos antequam fieret seruus pœnæ, siue postea.

Si quis autem suscepeiit. Institui mihi hæredem Titium, & rogaui eum, vt restitueret hæreditatẽ meam Seio per fideicommis. si sine liberis decederet idem Titius. & postea decessi, & postea dictus Titius habuit filium Caium: & viuente eodem Titio decessit idem filius. & postea decessit idem Titius. nũquid videtur sine liberis decessisse, vt sic habeat fideicũmissum dictus Seius? & dicitur quòd sic. & idem est, si dictus Caius filius Titij decessit simul cum eo naufragio, vel ruina, vel aggressura, vel quo alio modo, scilicet vt non videatur filius superuixisse patri, imò ante eum decessisse, sicque habeat fideicommissum dictus Seius secũdum verba testamenti. si autem clarum est filium superuixisse patri suo Titio: non habebit Seius fideicommis. quia defecit conditio fideicommis. in testamẽto apposita. Sed quid si dictus Titius, quem institui, erat meus filius, & ita sum ei locutus, Fidei tuæ fili committo, vt si sine hærede moriaris, restituas Seio hæreditatem meam. & postea decessi: & postea dictus Titius decessit sine liberis: & quidam suus auunculus successit ei ab intestato. nunquid Seius debet habere hæreditatem ex fideicom. & dicitur quod sic: quia videtur Titius sine hærede decessisse, cum decessit sine liberis. Viuianus.

ciat, non posse:[a] verum videri per hoc[b] rogasse, vt hæreditatem suam ei restituat: id est, quicquid ex hæreditate sua[c] consecutus esset, vt ei restitueret. Iulianus quoque libro xl. Digestorum, fideicommissum tale valere ait, Fidei tuæ committo, vt hæreditatem Titij restituas, cùm esset is, qui rogatus erat, à Titio hæres institutus.[d] Non tantũ autem si hæredem quem scripsero, potero rogare, vt hæredem faciat aliquem:[e] verùm etiam si legatum illi, vel quid aliud reliquero. Nam hactenus erit obligatus, quatenus quid ad eum peruenit. Si quis cauerit, Peto,[f] vt illi des, aut illi fideicõmissum relinquas, aut illi libertatem adscribas: admittenda sunt.[g] Nam cùm in hæredum institutione senatus vtile[h] censuit; de cæteris quoque idem erit[i] accipiendum.[k]

Filii naturales in seruitute concepti deficere faciunt conditionem fideicommissi, aliàs ex dignitate & conditione personæ diuersimodè statuetur. Bart.

Si quis rogatus fuerit, vt si sine liberis decesserit, restituat hæreditatẽ: Papinianus libro xviij.[*] responsorũ scribit, etiam naturalem filium[†] efficere, vt deficiat conditio,[l] & in libertino, eodemq; colliberto[m] hoc scribit. Mihi autẽ (quod ad naturales libetos attinet) voluntatis quæstio videbitur esse, de quibus liberis testator sense rit: sed hoc ex dignitate, & ex voluntate,[n] & ex conditione eius, qui fideicommisit, accipiendum erit.

Filii concepti post deportationem non faciunt deficere conditionem fideicomm adiectam per hæc verba si decesserit sine liberis. secus in conceptis antè, licet sint nati postea. Alexand.

Ex facto tractatũ me-

vt supra, eo. l. cogi. §. sed & si quis.

[e] Aliquem. Iure fideicommis. vt in princip. huius legis. & dic vt ibi, hactenus erunt obligati, quatenus peruenerit. Accursius.

[f] Peto. Hæc & similia verba sunt apta fideicommissis: vt Institu. de singu. re. per fideicommis. re. §. fi.

[g] Admittenda sunt. Id est, bene valet fideicommissum. Accursius.

[h] Vtile. Scilicet fideicommissum: vt supra, ead. l. in princi.

[i] Idem erit. Et emolumenti, vt s. eod. l. quia poterat. & l. nã quod §. qui compulsus. Accursius.

[k] Accipiendum. Id est, vt valeat fideicommiss. nec locum habet Trebell. nisi de hæreditate tota: vel quota parte rogantis sit rogatus aliquis: vt supra, eod. l. nam quod. §. penult. & l. cogi. §. generaliter.

[l] Deficiat cõditio. Hoc idem dicitur. j. eo. l. hæredibus. §. 1. & s. de lega. 2. l. cum pater. §. volo. & l. Lucius. §. fi.

[m] Colliberto. Dominus manumisit Stichum & Pamphilũ filium Stichi, & Sticho instituto liberto rogauit restituere Titio, si decesserit sine liberis. nã Pamphilus excludit Titium. constat enim Pamphilum esse naturalem Stichi, vt hic: & s. de legat. 2. l. Lucius. in fi. & insti. de ser. cor. in prin.

[n] Ex volũtate. Quæ primo inspicitur, & regionis consuetudo: vt s. de cõd. & demõ. l. in cond. secundo dignitas, & cõditio, sit nobilis, vel nõ. nã in magnatibus naturalis fortè non excludit substitutũ. alij contra, & tũc naturalis excludit pro quibus est s. de relig. l. at si quis. §. æquũ. sed hoc videtur corrigi quod dicit Papinianus §. proxim. & quod dicitur s. de le. 2. l. Lucius. in fi. & l. cum pater. §. volo. & dic quod nõ: quia ibi hoc patitur voluntas defuncti, & conditio eius, & etiã rogati. Item sufficit vnum, licet pluraliter dixerit, liberis: vt s. de cõdit. & demõ. l. pater Seuerinam. §. 1. dũmodo viuat post mortẽ testatoris: vt j. e. §. si quis autem. nec curo sit hæres vel non: vt s. de le. 1. l. filius. §. cũ quis. Itẽ & si hæc cõditio nõ exprimatur à testatore, subintelligitur tamen si institutus aliquis de descẽdẽtibus: secus si extraneus, & secus si descendẽs purè rogatur non facta dilatione: vt C. de inst. & subst. l. generaliter. §. fi. & de fideicõ. l. cũ acutissimi. Sed tunc quæritur, an naturalis excludit substitutũ? Et d cũt quidã quod non. vt d. l. generaliter. in fi. ibi, sine iusta sobole &c. & ita est aliud qñ a testatore exprimitur: & aliud quãdo à lege intelligitur. Vel dic vt nota. d. l. generaliter. in fi. Itẽ nunquid legitimatus excludit substitutũ? Resp. non, vt s. de cond. & demon

[*] P. F. lib. viij.

[†] Adde ad hoc l. Lucius. §. Damę. s. de leg. 2. vbi est tex. & melius l. l. cũ pater. § volo. & ibi Bar. e. ti. vbi filij naturales, ẽt l ser nitute cõceptu, filiorũ appellatione veniunt. cõcor. gl. in cl. 1. & ibi Car. q. ix. de bap. & in ca. 2. & ibi Gemi. de hæret. lib. 6.

[g] Placet Bart. Ale. & Vinc.

[a] Imò in hoc casu non sunt directa, cũ regrãt ministerium alterius: secũdũ Bar. in l. centurio. in v. q. prin. in pe. col. s. de vulgar. & est de mẽte Ale. hic.

[a] Non posse. Cum effectu. nam non potest ei auferre liberam[a] testamenti factionẽ. argumen. C. de sacro san. eccle. l. 1. & s. pro soc. l. si fratres. §. idem respondit & C. de pac. l. pactum. 1.

[b] Per hoc. Et sic verba directa trahuntur ad fideicommissaria[a]. vt j. eo. l. Scæuola. & l qui filium. in princi. & s. de codicil. l. illud. §. tractari. & de leg. 1. l. filiusfamilias. §. vt hæredem. & de le. 2. Imperator. §. pen. Hug.

[c] Sua. Scilicet rogantis non vltra. imò etiam quartam retinet, licet sit prohibitus, vt d. §. vt hæredem. & d. l. Imperator. §. penul. nam non potest plus grauari, quàm sit honoratus: vt Institu. de singu. re. per fideicommis. re. §. 2. & d. l. Imperator. in princip. & infra, proxi. §. nõ tantum. Hug.

[d] Institutus. Non tamen cogitur adire, & restituere per Trebellia. vt infra, eod. l. ita. §. Trebel. secus si rogatus erat a Titio institutus. quia habet locum Trebel.

mini: rogauerat quædam mulier filium suum,[a] vt si sine liberis decessisset, restitueret hæreditatem [a] patri suo, is[b] postea deportatus in insulam, liberos susceperat. quærebatur igitur, an fideicommissi cõditio defecisset? [c] Nos igit hoc dicimus, conceptos quidem ante deportationem, licet postea edantur, efficere, vt cõditio deficiat: post deportationem verò susceptos, quasi ab alio,[d] non prodesse: maximè cùm etiam bona cum sua quodammodo causa [e] fisco sint vindicanda.

Per deportationem non perditur ius eligendi fideicommissum: secus per damnationem in metallum. Bart. & Alexand.

Si quis rogatus fuerit filijs suis,[f] vel cui ex his voluerit,[g] restituere hæreditatẽ: Papinianus lib. viij. responsorũ etiã deportato ei tribuit eligendi facultatẽ, cui liber factus [h] fideicõmissum restitui velit. Sed si seruus pœnę [i] fuerit cõstitutus, nullo antè [k] cõcepto filio: iam parere cõditioni non poterit: decessisseq; sine liberis videtur. Sed cùm decedit:[l] electionẽ illam, quam Papinianus deportato dedit, [m] huic dari non oportet.

Conditio si decesseris sine liberis intelligitur superuiuentibus: & ideo si liberi ante rogatum, vel simul cum eo moriantur, non faciunt conditionem fideicommissi deficere. Bart.

Si quis [n] autem susceperit quidem filium, verùm viuus amiserit: videbitur sine liberis decessisse.[o] Sed si naufragio, vel ruina, vel aggressu, vel quo alio modo simul cum patre perierit: an conditio defecerit, videamus? Et magis non defecisse arbitror:[a] quia non est verisimile, filiũ eius[p] superuixisse. Aut igitur filius superuixit patri, & extinxit conditionem fideicommissi:[q] aut non superuixit, & extitit conditio. Cùm autem quis antè, & quis postea decesserit, non apparet: extitisse conditionem fideicommissi magis dicendum est.

Conditio si sine hærede decesseris, intelligitur, id est, sine liberis. Bart. & Alexand.

Si quis ita fideicommissum reliquerit, Fidei tuæ fili committo, [a] vt si sine hærede [r] moriaris, restituas Seio hæreditatem. videri eum de liberis sensisse, diuus Pius rescripsit, & ideo eùm quidam sine liberis decederet, auunculum ab intestato bonorum possessorem habens, extitisse conditionem fideicom-

mon. l. fideicommissum. & de le. 2. l. si ita quis. §. is cui. Sed sunt arg. contra quæ dicunt, nihil referre, quid fiat ex æquipollentibus, vt C. de insti. & subst. l. si mater.

[a] Suum. Emancipatum. alias statim patri quæritur secũdum hæc iura. vel dic etiam si est in potestate: vt C. de inoffi. test. l. filius matrem. & infra, eo. l. Imperator. hodie non interest: vt C. de bonis quæ libe. l. cum oportet. & l. finali. Hugo.

[b] Is. Scilicet filius. Accursius.

[c] Defecisset. Sed cur hoc, cum de eorum commodo non tractetur, sed fisci: vt supra, de sta. ho. l. qui in vtero. sed dic, quod habetur pro nato: vt alij scilicet fisco prosit. sic infra, de pœn. l. prægnantis, & supra, de sta. homi. l. Imperator. & ita nec ipsi habent, nec patrem habere permittunt. sic C. de nat. lib. l. licet. & supra, de iniu. testa. l. 1. & ĩ. ad Tertyl. l. 2. §. obijcitur, & l. æquissimum. §. 1. Et not. quòd quidam notãt hic, quòd deportatus non habetur [1] pro mortuo: quia statim pater admitteretur. sed certè imo habetur pro mortuo: vt ĩ. de bon. pos. contra tab. l. 1. §. penul. sed hoc ideo contingit, quia filij ante concepti habentur pro natis. & secũdum hoc sunt argu. contra. supra, de lega. 2. l. cum pater. §. hæreditatem. & ĩ. de verbo. obligatio. l. ex ea. §. insulam. vbi non habetur pro mortuo.

[d] Ab alio. Est enim alteratus, argu. infra, de soln. l. qui res. §. aream.

[e] Cum sua causa. l. cum onere fideicommissi. s. si post deportationem concipiantur, vt s. ad Syl. l. cũ fisco. & s. eo. l. Marcellus. §. fin.

[f] Filijs suis. s. rogati, vt ĩ. prox. ibi, sed si seruus. Accur.

[g] Voluerit. Qui etiã indignũ digno poterit præferre, secus si dixisset testator, quẽ dignũ putaueris. & no. quod si fuerit in mora eligendi, omnibus defertur petitio fideicõmissi, vt s. de leg. 2. l. cum quidã, & l. vnũ. §. rogo.

[h] Liber factus. Melius dixisset, liber existens. nam deportatus ciuitatem solam amittit, non libertatem: & sic ea, quæ sunt iuris ciuilis amittit non naturalis, vt ĩ. de pœ. l. quidam, & supra, de capit. di. l. eas. & l. legatũ, & supra, de pact. l. si vnus. §. pactus ne peteret. hæc autem electio quæ datur, consistit in facto: vt hic, & supra, de lega. 2. l. cum pater. § hæreditatem.

[i] Seruus pœnæ. Vt damnatus in metallum: vt Instit. qbus modis ius pat. pot. sol. §. serui autem.

[k] Nullo ante. Subaudi maximè. nam & in antea conceptis, vel natis amittit electionem: vt infra, proxi. sed cum decedit &c. licet per se amittatur: vt argu. supra, px. §. nisi enim subaudias maximè, contradiceret infra, proxi. & non esset differentia inter seruum pœnæ factum, & deportatum: quod hic facere vult. Accursius.

[l] Sed cum decesserit. Id est, decedere dicitur, quod est cum seruus pœnæ fit.

[m] Dedit. In antea natis vel conceptis: sed postea cõceptis, nec deportatus, nec seruus pœnæ factus potest eligere.

[n] Si quis. Institutus rogatusq; restituere, si sine liberis decesserit.

[o] Decessisse. Quia non durauit, vt s. de in rem ver. l. si pro patre. §. versum. sic & infra, eod. l. hæredibus. in princi. & C. de lib. prętε. l. 1. & supra, de iniusto testa. l. posthumus. ar. contra. insti. de exhære. lib. in princip. & C. de instit. & substi. l. antepenul.

[p] Filium eius. Scilicet impuberem. sed secus in filio pubere, qui vt fortior præsumitur superuixisse:[2] vt supra, de rebus dub. l. qui duos. § fin. & l. cum pubere, & l. seq. & sic nõ obstat illa. l. q duos. §. cum in bello. & facit supra, de pact. do. l. inter socerum. in princip. nam ibi de infante dicit. sic & masculus fortior, quam fœmina intelligitur: vt d. l. qui duos. §. si maritus. & primo natus intelligitur masculus: vt supra, de reb. dub. l. si fuerit. §. fin. & facit ĩ. eo. l. cum qui.

[q] Fideicõmissi. Ne pereant. sic s. eo. l. cogi. §. nec ignoro. arg. contra s. de lega. 2. l. Titio. §. Lucius probari tamen potest hic contra, vt d. l. qui duos. in fi. Accur.

[r] Sine hærede. Aliàs est si sine hærede, & aliaa si alieno

[a] In P. Fl. fratri suo.

[1] Deportat[9] an pro mortuo habeatur. de deportato & banito an & quõ dicatur mortuus, vide ad longũ per Spec. in titu. de proc. §. 2. in prin. & hodie sũt similes, vt no. glo. in §. relegati insti. quib[9] modis ius patr. po. so. Eat. ro. in l. il-licitas. § q vniuersas. ĩ. de offi. præsi.

[a] In P. Fl. quia non est verũ.

[a] In P. Fl. vt si alieno hærede &c.

[2] Sic not. dicẽdũ in natiuitate geminorũ, quod masculus dicat: qñ simul, nascunt, pri[9] natus, quã fœmina. l. si fuerit. §. plane. & ibi Bar. ĩ. de reb. dub.

missi rescripsit.

Fructus percepti non veniunt in restitutionem fideicommis. nisi de eis quis fuerit specialiter gravatus, vel nisi hæres fuerit in mora constitutus: computantur tamen regulariter in quartam Trebellianicam. Alexand.

Idem libro xv. ad Sabinum. XVIII.

IN fideicōmissariam hæreditatis a restitutionē constat fructus nō venire: nisi mora facta sit: aut cùm quis specialiter fuerit rogatus & fructus restituere. Planè fructus in quartā imputantur vt est rescriptū. Quoties quis rogatur hę reditatem restituere, id videtur rogatus reddere, quod fuit hæreditatis. Fructus autem non hæreditati, sed ipsis rebus acceptò feruntur. b Si legatum c sit hæredi d relictum, & rogatus sit portionem hæreditatis e restituere: id solùm non debere eum restituere, quod à cohærede accepit. cæterùm quod à semetipso ei relictum est, in fideicommissum cadit: f & id diuus Marcus decreuit.

Fideicommissum ita relictum filiofa ut ad eum perueniat: videtur dilatum in tempus existentiæ sui iuris. Bart & Alex.

* P.Fl. in fideicommissaria hæreditatis restitutione.

no hærede, scilicet existente &c. id est, extraneo. sic C. de lib. præt. l. 3. qualis est quilibet præter liberos, sed prima verior, & hæc est ratio præsumptionis: quia raro occurrit quod quis decedat sine hærede, cum saltem fiscus sit hæres: vt C. vnde vir & vxor l. 1. Et est secundum hoc argumentum, quod si cōcedo feudū, vel precariū tibi, & tuis hæredibus, quod de filijs vi deatur intellectum, alias duraret sine fine. pro hoc quod hæredes ponantur pro liberis, facit supra, de vsufruc. accre. l. si quis Titio. secundū vostr lecturam. Sed quid si reliquit liberos, sed non sunt hæredes, vel quia nolunt, vel quia non possunt, putà iustè exhæredati? Respō. deficit cōditio: sicut si expresse dixisset, si decedat sine liberis: vt s. de leg. 1. l. filiusfamilias. §. cum quis erit. Accur.

IN fideicommissariam. CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & rogaui eum per fideicom. vt hæreditatem meam restitueret Seio sub conditione, pone si nauis ex Asia venerit, & decessi. postea extitit conditio post quinque annos pone. nunquid tenetur Titius restituere Seio fructus quos percepit medio tempore? Et dicitur quod non. & est ratio, quia fructus accepto feruntur rebus hæreditarijs, & non hæreditati. Titius autem videtur à me rogatus restituere illud, quod est hæreditaria: vt infra in §. quoties &c. dictos tamen fructus imputabit sibi Titius in quartam Trebellianicam. hoc tamen quòd non teneatur restituere fructus, fallit in duobus casibus, puta quando est in mora hæreditatis restituendæ, & quando specialiter rogaui eum de fructibus fideicōmissario restituendis, & h. d. vsq; ad §. si legatum, Si legatum. Ad euidentiam huius §. not. quod hæredi à semetipso legari nō potest, sed à cohærede sic. vnde si instituo mihi duos hæredes, puta Titium, & Seium, & vni prælego fundum, puta Titio: Titius debet habere dimidiam fundi iure legati à cohærede suo, & aliam dimidiam iure hæreditario: quia (vt dixi) iure legati illam dimidiam non potest à se accipere: vt supra, de leg. 1. l. legatum est. §. 1. Pone ergo, quod dictum Titium rogaui, vt suam partem hæreditatis restitueret Caio, & decessi. certè de sua parte hæreditatis non est dubium, quin debeat eam restituere dicto Caio. Sed nunquid debet ei restituere dictum prælegatum totum? Et dicitur ꝙ non, imò illam tantum partem prælegati, quam cepit iure hæreditario, partem autem quam accepit à cohærede suo iure prælegati, non restituet. non enim debet teneri restituere nisi illud, quod habet iure hæreditario. Viuia.

a In fideicōmissariā hæreditatis. Dic ꝙ fructus quandoq; percipiuntur à rogato restituere hæreditatem iudicio testatoris: vt quando sub conditione, vel ex die rogatus est: vt infra eod. l. mulier. § alia causa, & l. ex asse. & hoc casu computat sibi in quartam, & nihil restituit: vt dictis ll. & hic 2. respon. § planè, sed fallit hoc quo ad quid: vt infra e. l. mulier. §. pe. quandoq; negligentia fideicōmissarij: & tunc nec imputantur in quartam, nec restituit quidē aliquid: vt infra e. l. mulier. §. si hæres 1. respon. quandoq; mora non soluentis, & tunc sibi computat in quartam, & superfluos restituit: vt hac l. 2. respon. & supra, ad le. Falc. l. Paulus respon. § si. & l. quod de bonis. §. quod autē. Idem si expresse præcepit eos restitui: vt hac l. 3. respon. vel etiam tacitè: vt quando gratia fideicom. distulit: vt supra, de leg. 2. l. si ita. § Pegasus. Item quod dixi primo, & tertio casu fructus cōputari in quartam, fallit in liberis primi gradus: vt C. eo. l. iubemus, nec obst. s. de inoffi. test. l. Papinianus. §. si conditioni. nam dicas vt no d. l. iubemus. Item videtur, ꝙ etiam alij liberi non computent, vt nepos: vt supra, ad legem Falc. l. quod de bonis. § quod autē. Sed dic ideo ibi non computat, quia eos cōpensat cum debito, quod ei debuerat auus. si autē aliquid supra id habet, computaret: & hoc de Treb. quarta. in quarta verò iure naturæ nō computantur fructus: vt C. de inoffi. testa. l. scimus. §. repletionem, nec obst. d. l. Papinianus. §. si conditioni, vt ibi not. & d. l. scimus. In quarta debita iure institutionis computat hæres fructus, qui erant in satione tempore mortis testatoris: vt supra ad leg. Falc. l. in lege Falc. placuit. postea sati non: vt supra ad legem Falc l. in ratione. in princ. & l. in quantitate. In princi. & Instit. ad leg. Falc. §. quantitas. vbi autem percepit hæres fructus prædij legati etiam post aditam hæreditatem, quandoq; computat sibi in Falcid. iure institutionis: vt supra, ad leg. Falcid. l. quod de bonis. §. fructus, & tunc fortè poterit adhiberi eadem distinctio, quæ facta est in Trebell. scilicet sit in mora aut vnus, vel alter, vel nullus: vt d. § fructus, & in eodem, titu. l. Paulus respon. § 1. & 2. Et not generale de qualibet quarta, quòd vbi hæres debet habere quartam, habet etiam quartæ fructus ex die mortis testatoris, & primo de hac infra eo. l. mulier. §. si hæres, de debita iure institutionis habetur supra, ad leg. Falcid. quod de bonis. § fructus, de alia iure naturæ habes supra, de inoffi. testa. l Papinianus. §. si cōditioni, & facit supra, de vsur. l. quis, & infra eo. l. postulante. §. sed in huiusmodi, & supra de leg. 1. l si quis bonorum.

b Accepto feruntur. Et sic fructus non veniunt in restitutione, nisi hæres fuerit in mora, vel nisi expressè, vel tacitè fuit rogatus de eis restituendis: vt in prin. huius l. not. Itē in alio casu: vt j. e. l. ita tamen. §. ex asse. & s. de vsur. l. 3. §. cum Pollidius, & infra e. l. Balista, vel nisi percepti fuerint ante aditā hæreditatē, vt j. e. l. postulante. §. sed & in huiusmodi, & l. deducta. § pen. & l. ita. §. si seruum, & facit s. de condi. & demonst. l. qui hæredi. §. 1. & j. eo. l. hæredes mei. in prin. Hug.

c Si legatum. Id est, prælegatum. Accur.

d Hæredi. Scilicet vni ex duobus, vt subiicit.

e Hæreditatis. Idem si dixerit hæreditariam: vt no. supra eo. l. Marcellus. §. quidam Hug.

f In fideicōmissum cadit. Vtpotè cum iure hæreditario capiat: vt s. de lega. 1. l. legatum. §. 1. & facit j. eo. l. deducta. §. nummis, & supra, de lega. 2. l. cū pater. in prin. & ad leg. Falcid. l. id autem quod, & l. in quartam. Sed

contra

Paulus libro iij. ad Sabinum. XIX.

VBi purè fideicommissum datũ est,[a] si adiectũ sit, Rogo, des filio tuo, faciasq;, vt ad eum perueniat: rescriptũ est, videri in id tempus dari, quo capere possit, id est, sui iuris fiat.[b]

Rogatus partiri hæreditatem cum alio, videtur rogatus partem restituere. Bart.

Te rogo Luci Titi, hæreditatẽ meam cum Titio partiaris.[c] Ex senatusconsulto Trebelliano in eum, cui restituta est hæreditas, actiones competere, Aristo ait: quia pro hoc accipiendũ sit,[d] Rogo hæreditatẽ illam restituas. Nec verba spectantur senatusconsulti † sed sententia [e] quibuscunq; verbis, dum testator senserit, vt hęreditas sua restituatur. Qui in distrahendis cõseruãdisve rebus hæreditarijs sumptus factus est,[f] imputari hæredi[g] debet.

Relictum in tempus liberorum verificatur, si fideicommissarius uxore prægnante decesserit. Alexand.

Vlpianus lib. xix. ad Sabinum. XX.

SEd &[h] si ad tẽpus liberorũ fuerit legatũ relictũ, & is[i] vxore prægnãte decesserit: ad hęredẽ suũ trãsferet legatũ.[k]

Hæres qui per errorem facti totum fideicommissario restituit, condicendo, vel possessiones adhuc vacantes occupando, seu debitoribus ne soluant denuntiando, recuperat. Alexand.

Pomponius libr. xxij. ad Sabinum. XXI.

HAeres cùm debuerat quartam retinere, totam hæreditatẽ restituit: nec cauit stipula-

---

contra videtur. C. fami. ercis. l. filium. vbi retinet. & sic restituit portionem hæreditatis, quam habet iure hęreditario. sed satis videtur restituere, si sibi in quartã computat. Itẽ videtur contra s. de vsur. l. in fideicõmissi. §. cum Pollidius. vbi retinet fundum, quem iure hæreditario habebit. sed ibi expresse voluit eum retinere. Vel ibi magis vt custos, quàm vt hæres: & ideo cætera omnia restituit cum fructibus etiã non retenta aliqua quarta. Accursius.

VBi purè. CASVS. Institui mihi hæredem Titium: & rogaui eum, vt det filio suo hæreditatem meam, & vt ita faciat idem Titius, vt ad dictum filiũ suum perueniat dicta mea hæreditas, & decessi. certè debet differri restitutio vsque ad id tempus, quo sui iuris fiat filius, sicque capere possit pro se: nam ante non valeret restitutio, cum patri acquireret.

Te Rogo. Lucium Titium institui mihi hæredem, & ita fuit locutus in testamento: te rogo Luci Titi, vt partiaris hæreditatem meam cum Titio, & decessi. certè Lucius Titius deberet restituere primo dimidiam hæreditatis: & facta restitutione dimidiæ transeunt ea Trebelliano actiones in Titium & ratio plana est in litera.

Qui in distrahendis. Institui mihi hęredem Titiũ: & rogaui eum, quod restitueret hæreditatẽ meã Seio, cum ipse Seius habuerit liberos, & decessi. postea antequam Seius haberet liberos, dictus Titius fecit sumptũ in distrahendis quibusdam rebus hęreditarijs, quas expediebat vendere, vel in conseruandis eis ad tempus. postea Seius habuit liberos, & Titius restituit ei hæreditatem: nunquid potest ei fideicommissario imputare dictum sumptum? Et dicitur, quòd non. sed quid si ad dictum tempus reliquit dicto Seio legatum, non autẽ hæreditatem. & decessit Seius vxore prægnante: nunquid transfert ad hæredem suum petitionem legati? Et dicitur, quòd sic. conceptus enim pro iam nato est habendus. & hoc dicit cum l. seq. Viuianus.

† Huc pertinet locus communis Rhetorũ de scripto, & sententia. quẽ locũ tractat Ci. lib. de Inuentio. Quintil. libr. 7. Institu. Ora.

[a] Datum est. Id est, relictum vt detur à patre instituto filio ipsius.

[b] Fiat. Quoquo modo: vt j. titu. e. l. si ita esset. nec cogitur pater emancipare. Sed quid si expresse dixit hoc testator? Resp. nec tunc cogitur: vt not. s. eo. l. cogi. §. si pater. Item contra s. eod. l. Imperator. sol. ibi dilapidat pater. Vel speciale ibi quia filius erat miles. & fortè testator. & facit C. de fideicom. l. quamuis & j. eod. l. epistola. §. fi. & s. de auro & argen. leg. l. filiam.

Partis appellatiõe dimidia continetur. Mãdos. in 33. q. 33. Reg. n. 2.

[c] Partiaris. Id est, diuidas. dando ei dimidiam: quia appellatione partis continetur dimidia: vt j. de ver. sign. l. nomen filiarum. §. portionis. Vel dic partiaris, id est, communices etiam pro indiuiso dando partem: vt j. de verb. signi. l. rectè. §. fin. Accursius.

[d] Accipiendum sit. Quasi dicat hęc duo paria sunt partiaris, vel rogo vt restituas ei dimidiam. Accur.

[e] Sed sententia. Sic C. de fideicom. l. cum virum. & s. de adimen. lega. l. 3. §. conditio. & C. de libe. præte. l. 3. Sed arg. contra s. de legat. 1. l. 4. & j. qui & à quib. l. prospexit. & s. de vsufruc. lega. l. si alij. sed dic vt no. supra, eod. l. ille à quo. §. 1.

[f] Fact' est. Ab hęrede rogato restituere.

[g] Hæredi. Id est, eidem qui fecit. Sed cõtra videtur infra, eodem l. mulier. §. sed & ipse. vbi à fideicommissario recuperat. solu. hic ad temporalem vtilitatem, & lucrabatur hæres fructus, quia iudicio testatoris erat dilata restitutio. Sed j. ad perpetuã rei vtilitatem: arg. s. de impen. in reb. do. fac. l. 3. §. nos generaliter. Vel dic hanc secundum illam. & dic hæredi, id est, fideicommissario qui in effectu hæres est: vt inst. de fideicom. hære. §. restituta. Alij dicunt, quòd quidam tertius possidens fecit sumptus, quos ab hærede agente petitione hæreditatis recuperat: vt supra, de peti. hæred. l. si quid possessor. §. sicut. sed tunc non facit ad istum titulum. Accursius.

[h] SEd & si. Male stare videtur hæc lex, tamen quia de singulari relicto dicit, de quo nihil ad ti. Item quia videtur continuari præcedentibus, quod nõ facit: sed dic ea vigore copulæ etiã cõtinuari ad casum subauditum, quasi dicat non solũ si Seio voluit hæreditatem restitui cum liberos habuerit, sed & si legatum &c.

[i] Is. Scilicet legatarius & dic vxor legatarij. Accur.

[k] Legatum. Quia ea titit conditio, & cessit dies legati: quia pro nato habetur hæres: vt & j. titu. 1. l. is cui. & s. de statu. ho. l. qui in vtero. & j. de verb. sign. l. intelligendum. Quid autem iuris sit cum quis vxori suę legat in tempus liberorum, habes s. de condi. & demon. l. solemus. & l. cum vir. & l. si vir. Hug.

HÆres. CASVS. Institui mihi hæredem Titiũ, & rogaui eum, quòd restitueret hæreditatẽ meã Seio, & decessi. Titius postea restituit dicto Seio hæreditatem: & cum deberet retinere quartam Trebellianicam, errore facti ductus non retinuit, & non fecit sibi caueri per fideicõmissariũ illa stipulatione, de qua dicitur s. si cui plus quàm per legem falcidiam licuerit legatum esse dicatur. nunquid potest repetere possessionem rerum hæreditariarum à fideicõmissario, ad hoc vt possit retinere quartã quã omiserat? Et dicitur quòd sic. Labeo autem, siue Aristo dixit quòd non, & assimilabat dictum hæredẽ illis, qui omittũt retẽtiones, quas solas habent non habentes actionẽ. sed illi repetere nõ possunt: vt s. de cõd. ind. l. si in area. in fi. ergo nec iste, sed ipse malè dixit. hic enim hæres non habet solam retentio-

retentionem, imò habet etiam exceptionem aduersus fideicommissarium agentem propter res retentas, vel occupatas. Item & potest denuntiare debitoribus hæreditarijs vt non soluant fideicommissario, antequam ipse hæres detrahat quartam suam. Viuia.

tione sibi proposita. [a] Similem eum esse Aristo ait [b] illis, qui retentiones, quas solas habent, omittunt: [c] sed posse [d] eum rerum hæreditariarum possessionem vel repetere, [e] vel nancisci: & aduersus agentē doli mali exceptione vti: posse eum & debitoribus denuntiare, ne soluerent.

Fideicommissum à matre relictum filio, & collatū in tempus mortis patris sui, in cuius potestate consistebat: debetur immediatè cùm filius qualitercunque factus sui iuris fuerit. Alexand.

[a] Proposita. Quanto plus quam per l. falcid. &c.

[b] Aristo ait. Et malè. Accur.

[c] Omittunt. De quibus est exemplum supra, de cōdi. inde. l. si in area. in fi. & infra de excep. do. l. Paulus.

[d] Sed posse. Subaudi puto corrigens. Aristonem.

[e] Repetere. Si soluit errore facti, non iuris: vt C. ad l. falcid. l. error. & supra, de iur. & fa. ign. l. reg. §. fin. & facit supra, si cui plus quàm per legem falci. l. 1. §. hæc stipulatio. & supra, de cōdict. indeb. l. si quis cum à fideicommissario. & l qui exceptione. §. si pars. & Institu. de fideicom. hære. §. sed quia stipulationes, & infra eo. l. cum hæreditas, & supra, de mino. l. in causæ. 2. §. Pomponius, & de leg. 1. l. omus, & l. seq. Accur.

MVlier. CASVS. Titia habēs duos filios ex Seio marito suo, scilicet Caium, & Sempronium, celebrauit diuortium cum dicto suo viro, & reliquit ei dictos duos filios, quos quidē ipse habebat in potestate: & postea nupsit Petro: & postea instituit sibi hęredem dictū Petrū secundū maritū: & rogauit eum vt restitueret hæreditatē suam dictis duobus suis liberis, quos habuerat ex Seio priore viro, scilicet vt post mortē eiusdē Seij eorum patris velit restituere ei dictorū filiorum, qui superesset tempore mortis dicti eorū patris, & postea decessit dicta Titia, & postea Seius pater dictorum Caij, & Sempronij emancipauit eos: & postea dictus Petrus eorū vitricus restituit eis hæreditatē prædictam viuo adhuc Seio eorū patre: & postea viuo adhuc eodē Seio decessit Caius vnus de dictis filijs & Seij, & testatricis: & postea decessit dictus Seius pater relicto superstite Sempronio pręedicto suo filio, nūc hic Sempronius petit à dicto Petro suo vitrico partem quam ipse Petrus restituit fratri suo Caio mortuo, dicens: tu restituisti hæreditatem mihi, & fratri meo præmaturè, scilicet ante mortē Seij patris nostri. debebas enim nobis restituere tantum post mortem patris nostri secundū verba testamenti Titiæ matris nostrę, vel illi ex nobis, qui superesset post mortem dicti nostri patris: ego sum ille, qui supersum, da mihi partē quam dedisti præmaturè fratri meo, de illa autē quā dedisti mihi, non facio tibi quæstionē, ex quo eam habui, quāuis præmaturè similiter eam habuerim. dicit ei Petrus vitricus: Ego nō solui præmaturè: imò rectè solui vobis fideicom. & ideo a me nihil petere potestis. mater enim vestra ideo dixit quod restituerem vobis post mortem vestri patris, quia nolebat, quòd pater vester haberet inde aliquod cōmodum: ideo autem non iussit mihi quòd soluerem vobis fideicō. post emancipationē factā à patre vestro de vobis, quia non credidit, quod pater vester vos emanciparet. si autem credidisset, quod pater vester vos deberet emancipare, bene iussisset mihi: vt vobis restituerem post emancipationē, etiā ante mortē patris vestri: quia (vt dixi) ea erat sua intētio, vt pater vester nullū commodum haberet ex hæreditate sua. quęritur cuius allegatio debeat præualere? Et dicitur quod illa Petri vitrici. & sic iudicauit Imperator Marcus in auditorio suo, vbi fuit similis quęstio coram eo ventilata. Non est dubitandum. Instituti mihi hæredem Titium: & Sticho,

Vlpianus lib. v. Disputatio. XXII.

MVlier, quæ duobus filijs in potestate patris [f] relictis, alij nupserat, posteriorem maritum hæredē instituit, eumque rogauit liberis suis post mortē patris eorum hæreditatē suam restituere, vel ei, qui eorū superesset, eisdem emancipatis à patre suo vitricus restituisse hæreditatem dicebatur, mox alter ex filijs viuo patre decessisse. Quærebatur, an is, qui supererat ex filijs,

& Pamphilo seruis meis dedi libertatē directā, vel fideicōmissariam: & rogaui eundē Titium vt restitueret hæreditatē meā dictis seruis, & postea decessi. postea Titius non vult adire, & restituere eidē Sticho, & Pamphilo hæreditatem, nunquid possunt eū cogere coram prætore? Et dicitur quod sic, & est ratio in litera plana. Si hæres. Institui mihi hæredem Titium: & rogaui eum, vt restitueret hæreditatē meā Seio, non apposita die, vel cōditione: & decessi. postea negligentia dicti Seij post multum tempus restituit ei Titius hæreditatem, certè bene potest detrahere quartam. Sed nunquid in dictam quartam computabuntur ei Titio fructus, quos percepit ex hæreditate medio tempore? Et dicitur quod non: nec eos Seio restituet, imò lucrabitur. secus autē si iudicio mei testatoris percepit Titius dictos fructus: quia tunc ipsos non restituit, cōputat tamen sibi in quartam, & in fructus quartæ: puta, si rogaui eum, vt restitueret post diē, vel conditionem. Sed nunquid tenetur restituere res, quæ interim perierint? Et dicitur quod non, nisi fuisset in lata culpa, & de hoc ponit duo exempla. Partus autem ancillarum hæreditariarū, & partuum partus extantes tenetur restituere Seio fideicōmissario: quia non cōputantē in dictis fructibus. Quid si fecit dictus hæres sumptum ad perpetuā vtilitatē rerum hæreditariarū? certè detrahet, cum restituet. Itē quid si pręscriptione temporis ędes hæreditariæ sunt alij interim acquisitæ sine culpa dicti hæredis? certè nihil propter hoc debet præstare fideicōmissario. Cum proponeretē. Institui mihi hæredē filiam meā Titiā: & rogaui eam, vt restitueret hæreditatem meam Seio, si ipsa sine liberis decederet, & decessi. postea ipsa nupsit Sempronio, & dedit ei centum in dotem de dicta hæreditate, & postea ipsa eadē decedens sine liberis instituit sibi hæredē maritū suū prædictū, nunc Seius petit ab eo fideicom. & maritus hæres vult ei soluere detracta tamen inde dicta dote, nunquid potest detrahere dotem? Et dicitur quod sic, perinde ac si rogata à me fuisset de restituendo dicto Seio illud, quod superfuisset de hæreditate mea detracta dicta dote. Sed quid si dicta mea filia tātos fructus ex dicta mea hæreditate perceperit, vt ex eis possit dictæ doti satisfieri? certè dos videbitur esse de fructibus data, & integrū fideicom. præstabitur: detracta tamen quarta Trebellianica. Vt Trebelliano. Institui mihi hæredem Titiū, & legaui Seio dimidiā hæreditatis meæ, & rogaui eundē Seium, vt dictam dimidiā restitueret Caio, & decessi. certè si Seius accipiat dictum legatū, tenetur illud dare Caio: non tamen ex Trebelliano, & ideo non poterit detrahere quartā. ad hoc enim, vt habeat locum Trebellianum, non sufficit quem rogatum esse restituere, sed quasi hæredē rogatum esse oportet. in nostro autem casu non fuit ita. & hoc dicit. Viuia.

[f] Patris. A quo diuertit. Accursius.

Præmaturè.

partem fratri ſuo reſtitutam petere poſſit, quaſi præmaturè a datam? Scæuola diuum Marcum in auditorio de huiuſmodi ſpē iudicaſſe refert. Braſidas quidam Lacedæmonius uir prætorius cum filijs ſuis ab uxore diuortio ſeparata, ſi morte b patris ſui iuris fuiſſent effecti † fideicommiſſum relictum eſſet, eos emancipauerat. c poſt emancipationem fideicommiſſum petebant. d Decreuiſſe igitur diuum Marcū refert, e fideicommiſſum eis repræſentandum, * intellecta matris uoluntate, f quæ quia non crediderat patrem eos emancipaturum, diſtulerat in mortem eius fideicommiſſum, non dilatura id in mortalitatem, ſi eum emancipaturum ſperaſſet. Secundum hæc dicebam, & in propoſita quæſtione decretum diui Marci eſſe trahendum, g & rectè fideicommiſſum utrique * ſolutum.

Seruus poteſt cogere hæredem adire, & reſtituere, ſi ab hærede libertas, & fideicommiſſaria hæreditas per teſtatorē ipſi ſeruo relicta fuerit. Alex.

Non eſt dubitandum * cogi poſſe hæredem inſtitutum adire, & reſtituere hæreditatē ſeruis h ſiue directa, ſiue fideicōmiſſaria libertas eis data fuiſſet: i cùm aſpernari hæres non deberet perſonam cogentis. habet enim hic quoque aditum: ut qui licet * nondum petere fideicommiſſariam libertatem poſſit, nec directam ſibi uindicare; propter ſpem tamen libertatis, & hæreditatis, aditum ad prætorem & per ſe habeat.

Fructus percepti negligentia non petentis, non computantur in quartam, ſecus ſi iudicio teſtatoris. Bart.

Si hæres poſt multum temporis reſtituet, cùm præſenti die k fideicommiſſum ſit: l deducta m quarta reſtituet. Fructus enim qui percepti ſunt, negligentia petentis, non iudicio defuncti percepti uidentur. n Alia cauſa eſt, ſi ſub conditione, uel in diem rogatus fuerit: tunc enim quod percipitur, ſubmouet Falcidiam, ſi tātum fuerit, quātum quarta facit, & quartæ fructus. Nam fructus qui medio tempore percepti ſunt, iudicio * teſtātis percepti uidentur. o

Hæres tenetur fideicommiſſario uniuerſali de dolo, & lata culpa tantum. Bart.

Sed enim ſi quis rogetur reſtituere hæreditatem, & uel ſerui p deceſſerint, uel aliæ res q perierint: placet, non cogi eum reddere, quod non habet: culpæ planè rationem reddere, r ſed eius quæ dolo proxima eſt. ſ & ita Neratius libro primo reſponſorum ſcribit. Sed & ſi cùm diſtrahere deberet, non fecit, lata culpa, t non leui, & rebus ſuis conſueta negligentia: u huiuſmodi rei rationem reddet. Sed & ſi ædes uſtæ ſunt; culpæ eius reddet rationem. Præterea & ſi qui partus extant, & partuum partus, x quia in fructibus hi non habentur. y † Sed & ipſe ſi

a Præmaturè. Oriebatur enim quæſtio ex uerbis teſtatricis, ſ. uel ei qui eorum. &c. Accur.
b Si morte patris. Ecce conditio fideicommiſſi.
c Emancipauerat. Braſidas pater.
d Petebant. Scilicet filij. Accur.
e Refert. Scilicet Scæuola, ſm Dyn.
f Volūtate. Sic. ſ. e. l. quidā ita, in fi. primi caſus. Accur.
g Trahēdum. Id eſt ſequēdum. ſic. ſ. e. l. apud Iulia. §. fi. Et no. non referre, quid ex æquipollentibus fiat: ut no. C de inſti tu. & ſubſti. l. 3. & ſ. tit. 1. l. ſi ita eſſet.
ADDITIO. pro qua regula uide Mandoſ. in 4. quæſt. 31. Regu. nu. 14. Fallit quando aliquid pro forma requiritur, tūc n. æquipollens non ſufficit. Idem Mando. in 37. qſt. Regu. de Annu. num. 2.
h Seruis. Hæreditarijs, ſecus in hęredis ſeruo. ut ſ. e. l. cogi. §. ſi pater. in fi. §. A.
i Fuiſſet. Ita quod ab eodem hærede libertas, & hęreditas. ſec⁹ ſi ab uno hęreditas, & ab alio libertas ſit relicta: ut ſ. e. l. ſi res §. ſeruus. niſi aliud dicatur in duobus caſibus. ſ. eo. l. apud Iulianum. §. fi. & l. cogi. §. fi. & facit. ſ. de iud. l. uix. Accur.
k Præſenti die. Id eſt purè. Accur.
l Fideicōmiſſū ſit. ſcilicet purè relictū.
m Deducta quarta. Scilicet in omnibus rebus, in quibus in quartā non computantur fructus, ut ſequitur.
n Vidētur. Et ideo nō imputāt in quartam, nec reſtituunt.
o Percepti uidētur. Merito ergo in quartā imputant: ut ſ. e. l. in fideicōmiſſariā 4. tū. & ad hoc quod iudicio defuncti percipi uideātur, facit C. de fideic. li. l. 3. ſi autem hæres eſt in mora, cōtitur computat in quartam, & ſuperfluū reſtituit: ut no. ſ. eo. l. in fideicōmiſſariā. in princ.
p Et uel ſerui. Hæreditarij. Acc.
q Res. Hæreditariæ.
r Reddere. Repete, pla cet. Acc.
ſ Proxima eſt. Scilicet latæ. illa enim eſt dolo proxima: ut & ſ. ſi men. fal. mo. di. l. 1. §. id autem. & ſ. proxi. reſpon. ſed cum uertatur cōmodum utriuſque ſcilicet hæredis quartam retinentis, & fideicommiſſarij dodrantem recipientis: uidetur etiam quod de leui teneatur: ut ſ. de le. 1. l. ſi ſeruus legatus. §. cum quis. quæ eſt contra. Solu. hic coactus adijt, & ſic nullum commodum habebat ſ. eo. l. quia poterat. Vel dic, ibi de culpa in non exigendo ab hærede, q̃ uenit: hic in male cōſeruando, quæ non uenit. Item contra ſ. de le. 2. l. cum pater. §. hęreditatem. 2. ubi nō uenit periculum etiam adminiſtrationis. ſed ſub. ibi niſi ſit lata culpa & ſic ſecundum iſtam.
ADDITIO. Tu dic quod hic loquitur in fideicom. uero, & puro, ibi autem loquitur in conditionali poſt mortē, unde tenetur etiam de leui, ſecundum Rapha. Alex. & Clau. hic.
t Culpa. i. lata. alias culpæ, ſcilicet latæ. nam de leui nō tenentur: ut dictū eſt. & facit ſ. de leg. 1. l. domos. cum tribus ſequen.
u Conſueta negligentia. ſ. magna. & ſic lata culpa, quę in ſuis toleratur, in alienis punit. ſic. ſ. ſol. matri. l. ſi conſtante. §. ſi maritus.
x Partuum partus. Sub. & eorum reddit rationem. Accur.
y Non habent. Et ideo ueniunt in reſtitutionem, quia nō ſunt fructus: ut Inſt. de re. di. §. partus. nā ſunt nati ante diem fideicom.

† Pulchrè in hūc locum Alc. lib. 3. de ue. ſi. quo loco de cōditione neceſſaria ad caſū ſimilem producenda, tractat.
* In P. F. repræſentandam, hoc eſt ante diē ſoluendam.
* Aliàs utriſque.
* Aliàs dubitatum.
* Licet, non eſt in P. F.
* P. F. ex iudicio.
† Culpæ triplicis mat etiam ſupple per Sali. in l. ſi nullam. C. de pig. action. & Bald. in l. dign⁹. C. eo. tit.
† in hunc locū Cic. li. 2. de fi. bo. & malo.

què sumptum fecit in res hæreditarias detrahet. a Quod si sine facto eius, prolixitate autẽ tempo ris ædes b usu acquisitæ sint: c æquissimum erit, nihil eum præstare, cum culpa careat. d

Filia potest res quæ subiacent restitutioni fideicommissi, in causam dotis alienare, nisi de fructibus tantum superesset, quod ad dotem sufficeret. Alex.

Cùm proponeretur quidam filiã suam heredem instituisse, & rogasse eã, ut si sine liberis decessisset, hereditatẽ Titio restitueret, e eaque dotẽ marito dedisse certe quantitatis, e mox decedes sine liberis heredẽ instituisse maritum suum: f & quereret, an dos detrahi posset? dixi, non posse dici in euersionem fideicommissi factum, quod & mulieris pudicitiæ, & patris uoto cõgruebat. g Quare † dicendum est, dotẽ decedere, h ac si quod superfuisset, i rogata esset restituere. Quòd si tantos fructus ex hæreditate mulier perceperit, ut inde posit doti satisfieri, dicendum est, potius fructibus hoc k expensum ferendum, quàm fideicommisso.

Trebelliano ita demum locus est, quando quis est rogatus ut hæres. Alex. & Bar.

Vt Trebelliano locus sit, nõ sufficit de hæreditate rogatum esse, sed quasi l heredem rogari oportet. Denique • si qua portio hereditatis fuerit legata (legari enim posse etiam portionẽ hereditatis placet nobis m) rogatusque fuerit n hanc partẽ restituere: proculdubio non fiet restitutio ex senatusconsulto: o ideoque nec quarta retinebitur. p

Portiones appositæ in institutione, uidentur repetitæ in fideicommisso: nisi ex onere iniuncto, uel expressione propriorum nominum aliud inducatur. Alex.

Vlpianus lib. xxxix. Digestorum. XXIII.

QVoties pater familias unum, uel duos heredes coheredibus suis restituere hrẽditatem iubet, intelligitur easdem partes in fideicommissis facere, quas in hæreditate distribuen

fideicommiss. cedentem: ut s. ad l. fal. l. Paulus respon. §. 1. z Item not. quod uidetur hic innuere quòd si essent fructus, non ueniunt in restitutione, sed distinguntur, ut no. s. eo. l. in. fideicommissariam. in princ. a Detrahet. s. eo. l. ubi purè. §. si. contra. Sol. ibi. b Aedes. Hæreditariæ. c Acquisitæ sint. s. præscribenti. Acc. d Careat. Secus si posset ei culpa imputari: quia non interrumpit præscript. h. conteit. quod potuit de iure cum erat hæres. alias secus esset: ut s. de pet. hære di. l. si quis possessor. §. pen. hic ergo de facto fuit impeditus. Item facit s. de iur. delib. l. ait prætor. e Quantitatis. Repete proponeretur. & dic dedisse de dicta hæreditate restituenda. secus autem si aliunde pater pro ea dotem dedisset. quo casu ut æs alienum deduceretur, nec cõpensaretur cum fructibus, nec ueniret in fideicom. ut j. eo. l. a filia. & arg. j. eo. l. Lucius. §. maritus. f Suum. Scilicet, proponeretur. g Congruebat. Cuius est officiũ filias dotare: ut C. de do. promiss. l. fi. §. utraq. Accur. h Decedere. Id est, detrahi de hæreditate restituẽda. & sub. perinde. i Ac si quod superfuisset. Scilicet de dote: uel dic quod superfuisset de tota hæreditate tempore mortis. nam & tunc totam dotem detraheret de hereditate: ut C. eodem, auth. contra rogatus. Idem est si simpliciter sunt rogatus restituere: ut C. commu. de legat. auth. res. k Hoc. scilicet quod in dotẽ datum est. ergo totum fideicom. præstabitur deducta quarta, & dos uidebitur data de fructibus. sic s. de leg. 2. l. cum pater. §. Titio. & ad leg. Fal. l. quod de bonis. §. qd suus. & sic licet hos percipiat iudicio testatoris, non lucrifacit superfluos a quarta, sed cõputat sibi in quartam, & quartæ fructum ut & alias s. ea. l. § alia: & qd superfluit, alias lucratur, ut dixi. s. eo. l. in fideicõmissariam, in prin. sed hic non lucratur, sed cõputatur in debitũ dotis uel quasi. nam quasi est a patre debitũ filiæ dos, ut dixi. & est sic quod solet dici, qd bonæ fi. poss. fructus lucratur, nisi est cõputat in expensis, ut s. de rei uen. l. emptor. & l. sumptus. l Quasi, x. Assertiuum ueritatis, nõ similitudinariũ. m Placet nobis. Vt j. de leg. 1. l. non amplius. §. fi. n Fuerit. Scilicet legatarius. Accur. o Senatusconsulto. Trebelliano. p Retinebitur. Id est, iste legatarius non poterit quartam retinere: ut s. eod. l. 1. §. si is qui quadringenta. & §. inde Neratius. & s. ad leg. Falc. l. lex Fal. §. nunquid. arg. contra. in eo. tit. l. pœnales. §. fi. & facit bene. j. eo. l. Lucius. §. hæres. Sed nunquid heres, a quo legata est pars bonorum sub his uerbis, pars bonorum: poterit cogi per Tre. adire & restituere? Respon. non, ut probari potest s. de leg. 1. l. non amplius. §. fi. & l. seq. Nam legatarius talis non uidetur subitaris oneribus hæreditarijs: quia bona dicuntur deducto ære alieno ut j. de col. bono. l. cum emancipati. in princ. & s. de iu. do. l. mulier. Itẽ potest hæres liberare se, dãdo bonorum æstimationem & non dando partem rerum: ut d. l. non amplius. & secundum hoc facit s. eo. l. nam quod. §. non omnis. & l. cogi. §. generaliter. ar. contra, Instit. de fideicom. hær. §. postquã senatuscon. sed illud iure uetustissimo. Item ar. contra s. eo. l. nam quod. §. proinde. ubi dicit si etiam bona &c. Itẽ quid si ab hærede sit legata pars hereditatis sub his uerbis, pars hrẽditatis: ut hic dicit, nunquid hæres compellitur adire, & restituere per Trebell. nam nulla hodie debet esse differentia, dicat quis lego, uel fideicommitto: ut C. communia de leg. l. 2. Sed uidetur contra, quia non est rogatus ut hæres, & de hæreditate, sed ut ab hærede legatum relictum. puto autem satis habere locum Trebe. cũ ad fideicõmissarium sint transitura onera hæreditaria: quia dixit portionẽ hæreditariam. & bene uidetur rogatus ut hæres: sed in casu huius legis est quæstio de legatario an sit cogendus. & dic quod non. Accur.

QVoties pater. CASVS. Instituit sibi hæredes pater fa. Titiũ, & Seium, & Caium, & Sẽpronium: & rogauit dictum Titium, & Seium ut restituerent partes eorum coheredibus suis, scilicet Caio, & Sempronio, & decessit. modo quæritur, pro qua parte debent recipere fideicom. Caius, & Sempro. id est, quantum debeat restitui cuiq; eorum. & certè si fuerunt instituti pro æqualibus partibus, recipient fideic. si autem ex disparibus fuerunt instituti, ex similibus institutionis

z Ibi loquitur in fideicommisso particulari: hic aũt in uniuersali fideicommiss. sm Imo. & Alex.

a Aũt, nõ est in P. F.

e In P. F. eqiè dotẽ &c. in uetere exẽp. eamq; dotem.

† Iste tex. reputatur sin. in suo effectu, secundũ P. de Cast. in auth. res q̃ subiacent. C com. de leg.

i Sic in statutis pro proprietatem nõ impro prietatem denotat. Bar. singulariter in l. i in tit. ut. col. In prin. j. s. l. Cor. de sica. Ad. in l. si dari, j. de uer. obli.

o In quibus. exẽp. si cui portio. &c. singularis est iste tex. sm Ias. in authẽ. res q̃. C. cõmunia de le.

da fecit. [a] Sed si iubeantur ij, quibus fideicommissum datur pecuniam numerare, atque ita fidei commissum recipere: ex quantitate pecuniæ, quã dare iubentur, uoluntas patrisfam. colligenda est. Nam si ex disparibus partibus hæredes scripti æquas partes [b] dare iubentur: prius [*] est, ut uiriles [c] recipere debeant. Si uerò summa pecuniæ dandæ congruit portionibus: [d] hæreditarias potiones accipere debebunt.

Papinianus libro xv. quæstionum. XXIIII.

NOnnũquam autem ex uoluntate [e] uariè scriptum, & iudicatum est: uidelicet si non sub appellatione hęredũ, sed proprijs nominibus [f] expressis fideicõmissum relinquatur.

Translatio fideicom. in dubio intelligitur esse facta, si prius fideicommissi restitutio facta non fuerit. Barto.

Iulianus li. xxxix. digestorum. XXV.

QVidã ita in testamẽto scripserat: A te hæres peto fideique tuæ cõmitto, ut quic

* P.F. pro prius.

tutionis partibus capient fideicõ. & hoc ex coniectura uoluntatis patris. Item & alio modo possumus iudicare super uoluntate testatoris. quid enim si iussit illos, quibus relinquebas fideicomm. prædictum, dare certam pecuniam? certè ex quantitate pecuniæ quam quilibet eorum dare iubetur uoluntas testatoris est colligenda. nã si dicti Caius, & Sempron. quibus relictum est fideicõ. ex disparibus etiam partibus hæredes scripti æquales partes pecuniæ iussi sunt dare grauatis, æquales partes de fideicom. percipiunt. si autem summa pecuniæ dandæ grauatis congruit portionibus hæreditarijs fideicommissariorũ, paribus, uel disparibus, debent fideicõmissarij accipere fideicommis. pro partibus institutionis eorum similibus. Item tertio modo possunt iudicare super uoluntate testatoris. quid enim si dictos fideicommissarios instituit ex disparibus partibus: fideicommissum autem prædictum eis reliquit appellando eos proprijs nominibus, & non sub appellatione hæredum? certe pro uirilibus portionibus habebunt fideicommis. & non pro hæreditarijs. & hoc dicit cum l. sequen. Viuianus.

a Fecit. Sic C. de impu. & ali. subst. l. 1. & ff. de uulga. sub. l. si in testamento. & l. qui liberis. §. fin. & l. seq. in prin. & l. cohæredi. §. 1. & Instit. de uulg. subst. §. sed & si ex disparibus. Sed contra C. de impu. & ali. sub. l. fi. Sol. imò concor. nam & duo separatim, & impuberes fuerunt instituti, & substituti: & ita habent uiriles in institutione, & similiter in substitutione. Accur.

b Partes. De pecunia.

c Viriles. Id est, pro numero personarum: ut C. de caduc. tol. §. ubi autem legatarij. Accur.

d Portionibus. Scilicet hæreditarijs, & facit ff. de rebus dubijs. l. uerum. §. fin.

e NOnnunquam. Ex uoluntate, scilicet præsumpta.

f Nominibus. Et tunc pro uirilibus. ut j. de statuli. l. ita. §. si. idem & si proprijs. & appellatiuis. sed præcedẽtibus proprijs: ut j. de stip. ser. l. si communis seruus. & facit C. de cad. tol. §. sed ut manifestius. & ff. de leg. 1. l. turpia. §. si. & l. seruus. §. si ex pluribus. & l. si hæredes. Sed contra j. de duob. reis. l. siue. Sed ibi distingue an nominentur hæredes nominibus proprijs, ut a Titio, & Seio. an appellatiuis, ut a primo, & secundo hærede lego. Accursius.

QVidam ita. CASVS. Titius instituit sibi hęredem Seium. & ita ab eo petijt: A te hæres peto, fideique tuæ committo, ut quicquid ex hæreditate mea ad te peruenerit, filio meo restituas cum ipse erit 14. an. pone, aut si filius me' prius moriatur, reddas matri eius. & postea decessit dictus testator, & postea decessit dictus filius impubes antequam dictus hæres adiret hæreditatem. & ita decessit antequã dies fideicommissi cederet. i. ante quam ipse esset 14. an. nunquid debetur fideicõ. matri suæ, an uero hæredi pueri? & rñ. quod matri debetur. si autẽ decessit postquam dies fideicommissi cesserit, pertinet ad hæredem eius fideicommis. Ista autẽ responsio mollificatur in uer. sed an. &c. & postea tollitur eadẽ responsio in uer. Marcellus &c. dicit ergo in d. uer. sed an &c. quod prætor debet æstimare ex persona matris, & pueri, & hæredis ipsius pueri, an dictus testator uoluerit pręstari matri fideicom. potius quã hęredib. pueri, puero decedente ante 14. ann. uel post. & nõ restituto ei filio adhuc fideicõ. quicquid tamen dictum sit, rita est ueritas, dicit Marcellus. s. quod ad matrem transferatur dictum fideicomm. si non erit restitutum puero ante mortem ipsius pueri. & hoc est uerum si dictus puer decessit ante diem fideicommissi cedẽtem, id est, ante 14. ann. siue post. & hoc dicit licet obscure. Si seruo hærede. Institui mihi hęredẽ Stichum seruum Titij, & ita potest acquiri Titio hęreditas per dictum suum seruũ: & rogaui eundem Titium, ut restitueret dictam hæreditatem dicto Sticho, cum liber esset, certè ualet fideicom. Si quis filium. Institui mihi hæredem ex asse Titium filium meum in testamento meo: & postea feci codicillos, in quibus commisi fidei dicti mei filij, ut si sine liberis decederet, hæreditatem meam sorori suæ restitueret. Item præcepi, quod dicti codicilli nõ aperirentur ante mortẽ dicti mei filij, & postea decessi: postea dictus meus filius non habens filios uenit ad mortem & sciens illud, quod ita in codicillis scripseram, iussit in testamento suo liberum esse Stichum seruum hæreditarium, institutis sibi hæredibus Seio, & Marti. & decessit nunc uenit dicta sua soror fideic. & petit a dictis hæredibus eius: i. filij hæreditatem meam ex fideicõ. in quo fideicommisso dicit debere contineri dictum Stichum: quasi nõ ualuerit libertas ei data, quæritur quid iuris sit: & dicitur quod de hæreditate non est dubium quin eã habere debeat. Stichum autem non habebit seruata libertate eidem Stic. hic fauore sui. i. libertatis. habebit tamẽ ab eis iustum pretium eiusdem Stichi. & idem est per omnia, si dictus meus filius ignorabat tempore quo fecit testamentum fideicommissum, quod reliquit sorori suæ in codicillis meis. Sed pone quod Sempronius, qui erat extraneus, instituit sibi hæredem dictum Stichum, ante quam dictus meus filius daret ei libertatem in dicto suo testamento. & postea idem filius dedit ei libertatem, & post libertatem adijt dictus Stichus dictam hæreditatem Sempronij & sibi acquisiuit. nunquid dictus Seius, & Martinus hæredes dicti mei filij debent pręstare fideicommissariæ prædictæ non solum æstimationem Stichi, sed etiam æstimationem dictæ hæreditatis Sempronij? Et dicitur quod sic: quia si filius meus non dedisset ei libertatem sicut dedit, potuisset adire eam iussu dictæ fideicom. & ei acquisiuisse. Sed pone quod dictus Sempronius, qui instituit dictum Stichum, decessit filio meo prædicto adhuc uiuente, post testamentum dicti filij mei, in quo reliquit libertatem Sticho: & ita tempore mortis dicti Sempronij non competebat adhuc libertas Sticho ex testamento filij mei: quia adhuc uiuebat idem filius meus, & postea de-

cessit idem filius meus, & sic factus est liber dictus Stichus: non tamen adiuit adhuc hæreditatem dicti Sempro. nec ante libertatem suam, nec post, nec etiam nũc adire potest, quia transiuit tempus adeundæ hæreditatis Sempronij, computandum a præcepto iudicis, qui fortè iussit dicto filio meo uiuenti, ut intra certũ tempus iuberet seruum adire, & ipse non iussit ante mortem suam, nũquid i hoc casu tenebũtur dicti hęredes filij mei præstare hęreditatẽ Sempronij dictæ fideicommissariæ ex causa fideicõmissi? & dicitur qđ nõ: & est ratio: quia si dictus filius meus in uita sua iussisset dictum Stichum adire dictam hæreditatem Sempronij, ei filio meo acquisita fuisset: non ergo habet dicta fideicom. unde conqueratur, si dicta hæreditas non est adita. in superiori autem casu bene habet unde conqueratur de filio meo, ut modo dixi: & ideo non est mirum, si in dicto superiori casu ipsa põt petere ab hæredibus dicti mei filij æstimationem serui, & hæreditatis Sempronij. & h. d. hic §. licet obscurè. Iõ autem posui in hoc ultimo casu, qđ Stichus non adiuit hæreditatẽ Sempronii ante libertatem suam, nec post, & etiam nunc non potest adire: qa si nunc liber existens adire posset, ut quia non transiuerat in uita filij mei tempus a iudice ei statutũ, bene posset conqueri fideicommissaria in hoc casu de libertate data Sticho per filium meum: quia ita posset adire hæreditatem iussu fideicommissariæ, & ei acquirere dictus Stichus si liber non esset, sicut in proximo superiori casu. Viuianus.

quid ex hæreditate mea ad te peruenerit: [a] filio meo prima quaq; die, [b] uel si prius quid ei acciderit, [c] matri eiusdem reddas. Quæritur, cum antè quàm adeatur [d] hæreditas, puer decesserit, an fideicommissum matri debeatur? Respondi: si puer ante quàm dies fideicommissi cedat, [e] decesserit: fideicommissum translatum esse ad matrem. postea autem quam dies fideicõmissi cessit * si decesserit: ad hæredem pueri fideicõmissum pertinere. [f] Sed an ea uolũtas fuerit patrisfamilias, ut si ante restitutum fideicommissum puer decessisset, matri potius, quam hæredibus præstaretur: prętor æstimabit ex persona matris, & ex persona hæredis pueri. [g] Marcellus: Sed testatoris uoluntati [h] congruum est, quandocũque puer decesserit, siue ante quã dies fideicõmissi cedat, siue post eã, * ad matrẽ transferri fideicommissum, si non iam puer hoc acceperit: [i] eoque iure utimur.

Valet fideicommissum, per quod rogatur dominus restituere seruo instituto. Barto.

Si seruo hærede scripto dominus [k] rogatus est ei dẽ seruo restituere hereditatem, cũ liber esset: utile fideicommissum est. [l]

Seruo qui subiacet restitutioni, cum uniuersitate potest libertas testamento relinqui, & fideicommissario æstimatio debebitur. Bartolus.

Si quis filium suum ex asse hæredem instituit: & codicillis, quos post mortem filij aperiri iussit, [m] fidei eius commisit, [n] ut si sine liberis decessisset, hæreditatem suam sorori suæ restitueret: & filius cum sciret quod in codicillis scriptum esset, Stichum seruum hæreditarium testamento suo liberum esse iussit: heredes filij pretium eius serui sorori defũcti [o] præstare debẽt, libertate * fauore [p]

* Aliàs cedit.

* P. F. siue postea.

[a] Peruenerit. Per quod ueniunt etiã prælegata quandoq; ut C. de fideicom. l. cum uinum. Accur.

[b] Prima quaq; die. Scilicet apposita: ut cum erit 24. an. i. ad talem ætatem peruenerit: uel dic prima quaque i. quam cito poteris, uel dies cesserit: & facit ĩ. de adi. leg. l. 3. §. 1. ibi, idem dicendum &c. Accur.

[c] Acciderit. Id est decesserit [t] ut j. de uerb. signif. l. in vulgari. in fin. Accur.

[d] Adeatur. Et sic constat non cessisse diem.

[e] Cedat. Quod est adueniente conditione, uel die incerto, si sic fuit relictum, ut dixi, cum erit 24. ann. ut infra titul. 1. l. si Titio. si autem purè, uel in diem certum, tunc pendet responsio ex eo quòd est supra eod. l. apud. §. Annstia. & l. ille. §. 5. in fine. & ibi not. singulare autem fideicom. purè cedit a morte testatoris, ut C. de cadu. toll. §. in nouissimo. Et not. quod dictio

[t] Et quot modis quẽ decedere seu mori exprimamus, plenissimè Mandos. in gl. Facul. §. Sanè, in uer. diem clausit.

prius [a] posita in uerbis testatoris faciet dubium. nam potest intelligi prius quam cesserit dies fideicommissi in persona filij. uel prius quam restituas. Accur.

[f] Pertinere. ista responsio temperatur statim: sed postea ex toto emendatur, ut ibi dicit Marcellus &c.

[g] Pueri. Sic ĩ. eod. l. ex facto. §. si quis rogatus. Accur.

[h] Voluntati. Sic ĩ. eo. l. mulier. §. Brasidas. nam similis est ibi interpretatio uoluntatis in dubio: & hoc nisi contra probetur, quod potest: ut ĩ. eod. l. ubi purè. §. 1. & j. de condi. & demonst. l. in conditionibus. & C. de liber. præterit. uel exhæreda. l. 3.

[i] Accepit. Scilicet bona: quia tũc transmittentur purè ad hæredem.

[k] Dominus. Cui per eam quæ sita est hæreditas. Accur.

[l] Fideicommissum est. Non tamen locum habet Trebell. quo ad quartam deducendam quia non ut hæres, sed ut dominus est rogatus: ut supra de leg. 1. l. cum filio. & dixi sup. 3. eodem l. 1. §. 1. & l. mulier. §. fin. sed quo ad alia remedia locum habet Trebelli. scilicet, ut eo libero facto cogatur restituere: & transeunt actiones, non tamen dico quod cogatur manumittere, sicut nec pater filium emancipare: ut supra de leg. 1. l. filius. §. secundum vulgarem. Accursius.

[m] Iussit. Ne soror insidiaretur filio: ut Instit. de pupilla. substit. §. igitur.

[n] Fidei eius cõmisit. Quod fieri põt: ut C. de cod. l. 8.

[o] Defuncti. Scilicet prædicti filij. Accur.

[p] Fauore. Sed quis est fauor cum idẽ sit in fundo uẽdito: ut ĩ. de leg. 1. l. si. §. si. & l. si hæres rem. quæ sunt contra? Sol. quã ignorat hæres. non est fauor: sed quando sciuit sic, ut hic sic & aliàs distinguitur sciens ab ignorante: ut ĩ. de transa. l. si. uel sub. hic maximè. & facit bene ad §. j. de uerb. ob. l. si seruum. §. de illo, & j. de don. l. 2. Sed contra j. qui. & a quib. l. hæres. ubi hæres non potest manumittere. Sed ibi erat purè legatus, & sic factus legatarij: hic sub cõditione relictus: & sic interim hæredis, & potest ab eo manumitti. ad qđ facit ĩ. de leg. 1. l. si quis inquilinos. §. 1. & Insti. de leg. §. si res. sed hoc non placet Ioanni: quia & in illa l. hæres, dicit in proprio hæredis. quare dic ibi, nil agitur, scilicet quo minus detur æstimatio, sed libertas tenet. Vel ibi inter uiuos, hic in testamẽto hæres dedit libertatem. Item adhuc contra j. qui & a quib. l. generaliter. §. si. Sol. ut modo dixi de alio contrario. Item adhuc cõtra ĩ. de cond. indeb. l. in summa. §. pe. ubi distinguitur

[t] Cõcor. gl. in ca. 2. & ibi latè per Pano. extra de resti. spol.

* Sic in P. F. Hal. scripsit, fauore seru.

ministus sciens ab ignorante. Sol. hic hæres est, qui intelligitur eadem persona cum defuncto: ut in Auth. de iureiurand. a mo. præ. §. 1. coll. 5. unde non permittitur ei ignorare quod defunctus sciuit: ibi eam est extraneus. Sed obijcitur huic solut. J. de donatio. cau. mort. l. si is cui. ubi etiam extraneus ignorans donatarius tenetur. Sed ibi erat in culpa lata donatarius quando nõ cogitauit posse remoueri per cõualescentiã, & alijs modis. Item adhuc contra C. cõmunia de lega. l. fin. §. sed quia. ubi etiam hæres nõ manumittit. Sed ibi purè uel die certo: hic sub conditiõe, uel die incerta, quæ pro conditione habetur: ut ī. de cond. & demon. l. dies incertus. Sed tunc ob. in ea. l. §. si autem sub conditione. Sed ibi non dicit de manumissione, sed de cæteris alienationibus, quæ fieri non debent pendente cõditione: & sic est speciale in libertate. nã & seruus alio modo alienatus conditione pendente, ea existẽte reuocaretur. Alij dicunt quod hoc corrigitur per illum §. si autem. ut nõ possit manumitti, sicut nec alio modo alienari.

sui[a] seruata. Hoc amplius, & si ignorasset filius codicillos a patre factos: nihilominus hæredes eius pretiũ[b] præstare debebunt: ne factum eius[c] alteri damnum afferat. Sed & si seruus iste a Sempronio[d] hæres institutus sit: eamque hæreditatem, postea quàm ex testamento fratris ad libertatẽ peruenerat, adierit: hæreditatis[e] quoq;[f] æstimationẽ hæredes fratris sorori eius præstare debẽt: quia si manumissus non esset, iussu mulieris adire eam potuisset. Si uerò uiuente filio Sempronius decesserit: hæreditatis in causam fideicõmissi non deduceretur:[g] quippe ab ipso filio adire iussus, hæreditatem ei acquireret.

Ciuitatibus, quæ non sunt hostes imperii, potest hæreditas per fideicommissum relinqui, & restitui & agere possunt per suos syndicos. hoc dicit cum princ. l. sequen. Alexander.

a Sui. Scilicet libertatis.

b Pretium. Scilicet serui prædicti. Accursius.

c Afferat. Vt ī. de ali. iudic. mutand. cau. fact. l. 1. in princ. & de noxa. l. electio. §. fin. argu. contra infra, de separa. l. 1. in fi. & re spon. Hugo.

d A Sempronio. Scilicet quodam extraneo.

e Hæreditatis. Scilicet fideicommissariæ.

f Quoque. non solum serui. sed uidetur posse pœnitere quando ignorauit: ut ī. de interro. act. l. de ætate. §. ex causa. Sed ibi actor consulebatur in alium: hic uerò datur huic sorori in alium recursus ad hanc hæreditatem. Item adhuc non uidetur nocere tantus error, ut Instit. de ac. §. si quis agens. Sed ibi ignorantia se excusat a damno, quod haberet propter plus petitionem. hic non excusat a damno hæreditatis. Accur.

g Non deduceretur. Vt ipsa uel eius æstimatio præstetur sorori: ut J. eod. l. ita tamen. § 1. & ī. eod. l. in fidei commissariam. in prin. Accur.

OMnibus. CASVS. Institui mihi hæredẽ Titium & rogaui eum, ut eam restitueret cuidam ciuitati suppositæ Romano Imperio: & decessi. nunquid tenetur Titius restituere dictæ ciuitati? Et dicitur quod sic, & ea restituta transeunt hæreditariæ actiones in eam, & contra eam ciuitatem. & municipes qui morãtur in ea ciuitate, admittuntur ad eas actiones exercẽdas, & ad se defendendum. debent tamen ad hæc explicanda habere actorem. hoc dicit cum princ. l. seq. Viuia.

h Omnibus ciuitatibus. Vel parti ciuitatis: ut ī. de leg. 1. l. si quis a filio. §. fi. & etiam uicis: ut ī. de leg. 1. l. si hæres. §. 1. Item etiam ista institui, & de restituendo grauari possunt: ut ī. eo. l. seculare. § item si municipes. & facit J. de li. uni. l. 1. & C. de hæ. inst. l. hæreditatis. & C. eo. l. 3. & ī. de le. 1. l. ciuitatibus. Acc.

Paulus lib. singu. de senatuscon. XXVI.

OMnibus ciuitatibus,[h] quæ sub imperio populi Romani[i] sunt, restitui debere, & posse hæreditatem fideicommissariam, Apronianũ senatusconsultum iubet. Sed & actiones in eas[k] placuit ex Trebelliano trasferri. Sed & municipes ad eas admittuntur.[l]

Iulianus lib. xl. Digestorum. XXVII.

ITa tamen ut ij, quibus restituetur hæreditas, actorem[m] eligant, & ad agendum, & ad excipiendas actiones.

Quæsita per seruum post aditam hæreditatem ab hærede celo, nõ ueniunt in restitutionem: secus in quæsitis hæreditate iacente. Bartolus.

Si seruũ hæreditariũ hæres, qui coactus[n] adijt, iusserit adire hæreditatẽ ab alio[o] eidẽ seruo[p] relictam, & tunc[q] hæreditatem, quam suspectam

i Romani. Sed ciuitates hostium sic nõ sunt capaces.

k In eas. Ciuitates & econtra eis dantur: ut subijcit, sed &c. & continua cum l. seq.

l Admittuntur. Scilicet ad agendum.

m Ita tamen. Actorem. Vel syndicum: ut ī. quod cuius. uni. l. 1. §. quibus & l. itẽ eorum. §. sed & si ita decreuerit. & debent eligere omnes de municipio, uel ciuitate, uel maior pars, uel ordo decurionum, uel maior pars, cum duæ partes affuerunt: uel nullum eligerent si sit aliquis, cui de consuetudine hoc facere licet. ut ā. quod cuiusq; uniuersi. no. l. planè. & l. prætor. & ipsi etiam administratores municipũ poterunt hoc facere: ut ā. de cond. & demon. l. municipibus. & quod cuiusq; uniuer. no. l. fi. Acc.

Si seruum. CASVS. Institui mihi hæredem Titium: & rogaui eum, quod restitueret hæreditatem meam Seio, & decessi: postea Titius dicens sibi suspectam hæreditatem fuit coactus adire: & antequam hæreditatem restitueret dicto Seio, Caius extraneus instituit sibi hæredem Stichum seruum dictæ hæreditatis meæ, & dictus Titius iussit eum dem adire, & ita eam hæreditatem Caij sibi acquisiuit: & ita habet modo Titius hæreditatem meam, & hæreditatem Caij. nunc quæritur, an utramq restituere teneatur dicto Seio fideicommissario? Et dicitur quod non, sed duntaxat meam: sicut nec tenetur ei restituere illud, quod seruus hæreditarius stipulatus esset ab aliquo post aditam a se hærede hæreditatem, aut per traditionem accepisset: aut fructus, qui ex rebus hæreditarijs percepti fuissent ante moram restituẽdæ per eũ hæreditatis. & bene dixi post aditam a se hærede hæreditatem: quia si ante aditam prædicta tria, uel aliquid eorum interuenisset, bene tenetur Seio fideicommissario restituere. Viuia.

n Coactus. Per iudicem: quia eam suspectam dicebat.

o Alio. Quia quidam instituit hæredem, & rogauit, uel iussit eum restituere huic seruo.

p Eidem seruo. Ali. a hærede, & aliàs hæredi: quia fuit ab alio seruus institutus. Accur.

q Et tunc. Id est, post acquisitionem hæreditatis per

seruum factam.

a Acquisita sit. Quia iussu eam adire: ut ?. dixit. & sic iam erat ei acquisita. & sic non ob. ?. eo. l. quidam. §. finali, primo respon.

b Hæreditatem. Ab hærede.

c Si nulla mora. Nec rogatus est, ut cum incremento restituat: ut j. eodem, l. facta. §. si hæres ante. & ?. eod. l. in fideicommissaria. §. quoties, & quod no. in princip. eiusdem. Nec obstat j. prox. §. in fi. ut ibi dicam.

d Aditam. Per eum qui dicebat eam suspectam.

sibi esse dixerat, restituerit: an etiam eam hæreditatem, quæ per seruũ acquisita sit,[a] restituere debeat, quæsitum est? Dixi nõ magis hãc hæreditatẽ in restitutionem uenire, quàm ꝙ seruus hæreditariis post aditam hæreditatẽ[b] stipulatus fuisset, aut per traditionem accepisset, aut fructus, qui ex rebus hæreditarijs percepti fuissent: utique † si nulla mora[c] fideicommisso facta fuisset. Sed si quid ante aditam[d] hæreditatem seruus stipulatus fuisset, aut per traditionem accepisset, id restitui debebit: sicut fructus ante aditam hæreditatem in restitutione uenient.

Qui coactus adiit hæreditatem, commodum ex hæreditate

Qui suspectam. CASVS. Regulã ponit quam postea specificat, & est regula talis: Hæres qui suspectam dicit hæreditatem, in qua est institutus, & quam alij rogatus est restituere, & qui propter hæc coactus est eam adire, & restituere fideicõmissario, nõ debet consequi aliquod cõmodum ex testamento, in quo fuit data ei dicta hæreditas, quod quidẽ commodum habiturus non fuisset, si hæres institutus non fuisset, aut non adijsset. si autem potuisset habere illud commodum, etiam si non adijsset, bene habebit illud coactus adiens. Vnde pone, quòd institui mihi hæredem Titium, & filium meum impuberem exheredaui: & ita postea dixi: Quisquis mihi hæres erit idem filio meo hæres esto. & postea rogaui eundem Titium, ut restitueret hæreditatem meam Seio: & postea decessi. postea Titius dicens sibi suspectam hæreditatem meam, fuit eã coactus adire: postea antequam restitueret eam Seio, decessit dictus impubes in pupillari ætate: & ita successit ei dictus Titius: ualuit enim substitutio quam feci eidem exhæredato, quantum ad bona quæ habebat aliunde, quam a me dictus impubes: quæritur, nunquid utranque hæreditatem teneatur Titius restituere Seio fideicommissario, scilicet meam, & impuberis? Et dicitur quod sic: & hoc secundum dictam regulam. nam hæreditatem impuberis non habuisset, nisi meam hæreditatem adiuisset. utpote principali meo testamento irrito, cũ ex eo non fuisset adita hæreditas, sic per consequentiam pupillare euanuisset. Et idem est retento eodem casu, si non feci substitutionem prædictis uerbis, quisquis mihi hæres erit, idem filio meo hæres esto &c. sed ita feci dictam substitutionem, Titius filio meo hæres esto. nam sicut in superiori casu, ita & in hoc tenebitur restituere Titius Seio utranque hæreditatem. Si uero retento isto proximo casu dedissem cohæredem Titio in mea hæreditate quendam extraneum: puta Sempronium, & postea cohæres adiuit pro sua parte, & Titius coactus adiuit pro sua, restituendo Titius suam partem dicto Seio fideicommissario, poterit sibi retinere hæreditatem impuberis, quam (ut dictum est) habuit ex substitutione. & est ratio secundum dictam regulam: quia etiam si ipse Titius non adijsset pro sua parte eam hæreditatem, & adire non fuisset coactus potuisset nihilominus adire ex substitutione, & habere dictam hæreditatem impuberis: & hoc ideo potuisset: quia cohæres suus, ut dictum est, adiuit pro sua parte meam hæreditatem. & ita in hoc casu principale meum testamentum non fuisset irritum, cum ex eo adita fuisset hæreditas mea ad minus per unum de hæredibus quos institui. quod quidem sufficit ad hoc ut ualeant secundæ tabulæ, siue substitutio pẽdens ex meo principali testamento: ut hic dicit. Vi. Accur.

Qui suspectam sibi hæreditatem dicit,[a] nullum commodum[e] ex testamẽto consequetur, quod habiturus non esset, si hæres institutus non fuisset, aut non adijsset. & ideo si pupillo[f] substitutus fuerit ita, Quisquis mihi[g] hæres erit, idem filio meo hæres esto: hæreditatem, quæ ad eum[h] ex substitutiõne peruenerit, restituere cogẽd' erit. Si uerò detracto hoc articulo, Quisqs mihi hæres erit, substitutus ita fuerit, Titi' filio meo hæres esto: tum[i] si solus patri hæres extiterit: nihilominus cogendus erit, hæreditatem pupilli restituere.[k] Si uerò cohæredem[l] habuerit, retinebit pupilli hæreditatem: quia

e Commodum. Vt ?. eod. quia poterat. & ?. ad syll. l. si sequens. §. 1. & j. eo. l. si patroni. §. ideo mi[nus] ... fructus ... ... C. prox. item ... etiam commo[dum] ... ?. eod. l. §. si ... & ?. eo. l. apud Iulianum: in princ. Accur.

f Si pupillo. Fortè exhæredato. Acc.

g Quisquis mihi. Et per quæ uerba qs admittitur, habes ?. de uulg. subst. l. qui liberis. §. si quod no. ꝙ hæc uerba inducunt conditionem hæc. s. si eris mihi hæres, sis & filio meo. quæ conditio non intelligitur j. prox. casu.

h Ad eum. Institutum, & rogatum. Accur.

i Tum. Id est, tunc: aliàs accipitur pro aliquando, uel accipitur pro una parte. ut tum Petrus, tum Martinus currit. [2] aliàs est in text. tunc.

k Pupilli restituere. Et est ratio: quia hanc non haberet, si nõ adijsset paternam: ut pote principali testamẽto irritato, cum ex eo non fuisset adita hæreditas: ut ?. de contra tab. l. filium. §. quod sibi. & §. sed cum exhæredato. & sic per consequentiã pupillare euanescit: ut not. ?. eo. l. apud. §. idem Iulianus. H.

l Si uero cohæredem. Alium a pupillo. & sic non obst. ?. de uulg. subst. l. sed si plures. §. filio. in fi. §. ubi dicit quòd si cohæredem habeo pupillum tantum, & repudiauero paternam, non possum postea habere pupillarem, nisi essem frater impuberis: ut in eo. tit. de uulg. subst. l. si filius qui patri. sed certè quantũ ad hoc, quod hic dicit, idem dico & si pupillum tantũ habeo cohæredem: quia possum habere pupillarẽ ex substitutione licet repudiauerim paternam: puta si pupillus adeat. aliòquì pupillare nullum esset, cum nemo adijsset paternam hæreditatem, ut dixi. & ita cum hoc cõmodum posset habere, licet repudiauerit paternam: cùm tamẽ pupillus adijt, nõ debet uenire in restitutionem: ut in prin. huius §. illud tamẽ bene dico, quòd hoc casu non possum habere ex substitutione pupilli, quin habeam paternam: quia eam non inuenio commissam: ut dicit d. §. filio. in fi. Vel posset illud intelligi cum pupillus non adiuit, & ego repudiaui. sequitur ergo quod pupillare non ualeat, & ita nihil ex eo habere possim.

† Iste tex. est sing. secundum Ang. ꝙ hæres, qui fecit morã in adeundo, nõ uidetur fecisse moram in restituẽdo: sed noua interpellatione opus est, sm Imo. & Alexã. hic.

[1] Not. regulare, ꝙ uerbũ qsquis, iunctũ uerbo futuri temporis facit conditionẽ. Bar. in l. qui liberis. in pri. ?. de uul. & pu. sub. [2] Tum, & tum, ac tũ & cũ qualiter utimur, Mã. in gl. Fac. §. Habita, in uer. Cũ os. uers. Et ultra Luc. addo.

a Cohærede adeunte. Sufficit enim unum ex hæredibus adire paternam ad hoc ut ualeant secundæ tabulæ: ut hic, & s. eod. l. apud. §. idē Iulianus. & distingue hic ut not. C. de iure deliberandi. lege, quidam.

b Ipse pater. Substitutus. Accur.

i Si pater. CASVS. Filium meum Titiū in mea potestate cōstitutum institui mihi hæredem, & rogaui eum, ut hæreditatem meā restitueret Sempronio, & decessi. postea idē meus filius dicebat sibi suspectam hæreditatē: & ideo nolebat se ei immiscere. Sempronius autem erat cōtentus, quod ipse restitueret ei sine immistione: & ita ipse ei restituit. bene ualet restitutio. Viuia.

c Restitui. Caue tibi: quia nihil dicitur an cogatur adire, & uidetur quòd non. cum enim suus est, & necessarius, non oportet quod plus adeat. Sed dic ut ubi te cogatur ut s. eo. l. reculare. §. meminisse. & potest esse ratio: quia debitus hæreditarius negares forte suum fuisse, & probares falso asse emancipatum: unde restitutio inueniretur nulla. Itē quia est hæres noie, non re: ut teneatur creditoribus: ut C. si ut se ab hæredit. abstin. l. 1. ergo cōtra nec agere potest, nec habet quid restituat. dicit tamen H. & bene, quod si non curet fideicommissarius cogere adire, quod satis est ei, quod est hæres, licet se abstineat: ut j. de fideicom. liber. l. cum quasi. §. sed & si quis. & s. de mino. l. & si sine. §. sed quod Papi. & expresse hic subijcitur. Sed nonne restituendo uidetur adire sicut qui soluit creditoribus: ut C. de iure deli. l. 2. fit enim nuda uoluntate: ut Inst. de hær. quali. & diffe. §. fi. Respon. nō, quia non fit eo animo, sed magis animo contrario, ut, non sit hæres cum coactus hoc faciat.

a An dicatur ꝓprie hæres qui noie tantū est hæres: uide ad longū per Bal. in l. si nō speciali. pe. col. C. de testa.

potuit [a] cohærede adeunte, quāuis ipse patris [b] omisisset hæreditatem, ex substitutione adire.

Existentia sui hæredis confirmat fideicommissum uniuersale, ut per restitutionem transeant actiones. Bar.

[i] Si pater filium, quem in potestate habebat, hæredem scripserit: & ab eo petierit, ut hæreditatem Sempronio restitueret, isque suspectam sibi esse diceret: poterit ex Trebelliano senatusconsulto hæreditas restitui. [c] Quare & si non immiscuerit se hæreditati: nihilominus actiones, quæ ei & in eū competebant, ad Sempronium transferuntur.

Hæres a quo fideicommissum relictum est in secundis tabulis cogitur ex primis adire mortuo demum pupillo: & confirmatis secundis tabulis omnes pupillariter substituti coguntur adire ex secundis, & restituere. Alex.

[ii] A patre [d] hæres scriptus, & exhæredato filio substitutus, [e] si rogatus fuerit hæreditatem, quæ ad eum ex substitutione peruenerit, Titio restituere: cogendus non est uiuo pupillo patris hæreditatem adire: primum, quia sub conditione [f] fideicommissum datum est: deinde, quia non probè de hæreditate uiuentis pueri aget. [g] Mortuo autem pupillo compelli debet hæreditatem patris adire. [h] Quòd si duo hæredes a patre [i] instituti fuerint, & utriusq; fideicommissum sit ut exhæredati filij hæreditatē restituerent. [k] satis erit, uel unum [l] cogi adire: hoc enim facto, etiam is, qui patris hæreditatem non adijt, filij hęreditatē adire, & restituere cogetur.

Si filius petiit bonorum possessionem contra tabulas, hæres institutus non potest cogi adire, & restituere. Bart.

[iii] Quoties filius emanci

ii A patre. CASVS. Institui mihi hæredem Seium, & Caium filium meum impuberem exhæredaui, & eidē filio taliter substitui dictum Seium, si dictus impubes decederet in pupillari ætate. Item rogaui dictum Seium, ut restitueret Titio hæreditatem, quæ ad eum ex substitutione peruenerit, & decessi. Titius uiuente dicto impubere uult cogere Seium ut adeat hæreditatem meā, ad hoc ut postea impubere decedente, Seius possit eidem Titio restituere hęreditatem dicti impuberis, sicut ego testator eum rogaui dicens eidem Seio, si tu non adeas hæreditatem testatoris, non habebis hæreditatem filij sui impuberis: & ita restituere mihi eā non poteris. nunquid potest eum ad hoc cogere? Distinguitur, aut impubes uiuit, aut non. primo casu non potest propter duas rationes. Vna est: quia eidem Titio dedi fideicommissum hæreditatis filij mei sub conditione, si filius meus decederet in pupillari ætate: ipse autem adhuc uiuit, & ita non cauit adhuc conditio fideicommissi? Secunda ratio est: quia non probe aget dictus fideicommissarius de hæreditate dicti pueri adhuc uiuentis. Secundo autem casu, potest dictum hæredem cogere. Sed pone in hoc secundo casu, cum non uiuit impubes quod Seius a me institutus habuit cohæredem Sempronium, & ambos eos hæredes substitui p̄dicto modo dicto meo filio. nunquid ambos potest cogere fideicommissarius adire hęreditatem meam? Et dicitur quod nō, satis est enim solū unum cogi adire. nā uno etiam solo adeunte, cohæres suus etiam qui meam patris hæreditatem nō adijt, cogetur adire, & restituere fideicō missario hæreditatem dicti mei filij. Viuianus.

d A patre. Scilicet filij exhæredati: nō dico a patre instituti hęredis.

e Substitutus. Pupillariter. quod potest: Institut. de pupilla. substi. §. nō solum. Accur.

f Sub conditione. Hæc ratio non est sufficiens: ut supra eod. l. apud. §. Antistia. & l. ille a quo. in princip. sed pro ea facit infra eodē, l. facta. §. si sub conditione. §. & si in danda. sed dic ut no. dicto §. Antistia. & l. ille a quo. & l. sed si ante. & l. penulti. Accur.

g Aget. Scilicet sic. ut cogatur adire & restituere: ut hic, & supra de uulga. subst. tu. l. 2. §. planè. sic & j. de colla. bono. l. 1. §. si impubes sed in alium modum agitur quandoq; de uiuentis hæreditate: ut C. ut in pos. lega. l. cum Archimedoriam. & C. ad Trebel. authen. contra rogatus. & s. de hæredi. uendita. l. secunda. §. illud. Accur.

h Patris adire. Et etiam purè restituere: ut j. proximè dicitur. uel colligitur.

i A patre. Scilicet exhæredati: & dic exhæredato pupillariter substituti.

k Restituerent. Titio. Accur.

l Vel unum. Vel pro falsē: & facit s. eo l. apud Iulianum. §. idem Iulianus. & l. nam quod. §. qui compulsus. & s. eo. l. qui suspectam. & quod in eis no.

a Vel pro falsiem, & quibus alijs modis accipiatur Mand. in gl. 1 acul. §. Actū, in uer uel Viceregētem.

iii Quoties CASVS. Institui mihi hæredem Titiū, & rogaui eum, q restitueret hæreditatē meam Seio: & filium meum emancipatum præterij, & decessi. postea dictus meus filius accepit bo. pos. contra tab. & ita abstulit hæreditatē instituto. certè amodo institutus nō tenetur adire & restituere hæreditatem Seio: sicut nec legata

legata, nec fideicommissa præstare amodo cogitur. Sed pone, quod dictus Seius fideicomissarius erat de liberis, uel de parentib. testatoris, quibus quidem debet filius contra tabulas petens restituere fideicommissum eis scripto hærede relictum: ut j. de leg. I. l. I. & l. Sabinus. mó cogitat dictus Seius ita: ego uolo facere cogi dictum præteritum ut petat bo. pos. contra tabu. quia si ipse nõ nunc petat, hæres fortè decedet antè aditam a se hæreditatem: & filius fortè omittet contra tab. & ita intercidet fideicõmissum meũ: & ita petet corã prætore præteritum cogi. certè non propter hoc debet cogi præteritus. nam potest cogi hæres adire, & restituere. Item & si filius præteritus non fuit rogatus restituere. Viuia.

a Accipit. Multo magis si querelam inofficiosi testamenti proponat exhæredatus, cum & tunc rescinditur relicta: ut s. de inof. testa. l. Papinianus. §. si. nec ob. s. eo. l. ille a quo. §. t. quia ibi solus hęres contendebat de uiribus testamenti, nec apparebat filius qui contra tabulas peteret: hic autem apparet.

* In vete. exẽp. suã filius &c. nec habetur uerbũ accepit.

patus bonorum possessionem contra tabulas accipit. a nulla ratio est cõpellendi hæredis b ad restituendam hæreditatem. & sicut neque legata, neque fideicommissa cætera præstare cogitur, c ita nec ad restitutionem quidem hæreditatis compelli debet. d Marcellus, e Planè non est compellendus adire, * si iam filius bonorum possessionem accepit: ne intercidat fideicommissum f mortuo hærede instituto, & omissa a filio bonorum possessione.

Post restitutam hæreditatem actiones denegantur hæredi, & contra hæredem: & dantur fideicommissario, secus ante eam restitutam. Alex.

Qui ex Trebelliano senatusconsulto hæreditatem restituit: siue petat a debitoribus hæreditarijs, siue ab eo petatur exceptione restitutæ hæreditatis adiuuari, uel submoueri potest. g Actiones h autem fideicommissario competunt, quas habuit hæres eo tempore, quo * fideicommissario restituebat, Marcellus. Sed eas quoque actiones, quę sub conditione erãt, & quarum dies eo tempore non cesserat fideicommissario competere placet. Sed antè quam restitueretur hęreditas, exceptione aliqua hęres adiuuandus i non est: cũ hoc minus ex causa fideicommissi restitutus sit. * k

* In P. F. fideicommissum restituebat.

* Sit, non est I P. F.

Quando testator rogat de sua hæreditate, uel eius parte, habet locum Trebellianum. secus si de hæreditate alterius delata ipsi hæredi, licet si sponte non adiret, cogeretur adire & restituere. Alex.

b Hæredis. Alterius quam filij.

c Cogitur. Hæres scriptus. item nec filius pręterquã liberis, & parentibus, & quibusdam alijs: ut j. de leg. præstan. l. I.

d Compelli debet. Nisi fideicommissarius esset de liberis, uel similibus. nam tunc a filio esset dandum fideicommissum pro portione uirilis, ut j. de lega. præstan. l. I. & l. qui filium. in fin. l. seq. & l. uiriles. & l. si portio. & hæc sunt secundum iura uetera. Sed quid hodie cum ex cã pręteritionis, uel exhæredationis non irritetur nisi institutio? Respon. secundum M. nec hodie cogitur, cum ipso iure sit institutio irrita: sed secundum nos, qui dicimus irritandam, potest dici, ut interim possit cogi adire. & restituere, filio differente agere, secus si iam agat, ut hic. Accur.

e Marcellus. s. respon. Et pone, pater filium emancipatum præterijt: extraneum instituit: & de restituenda hæreditate Titio post mortem suam rogati grauauit: dicit ergo filium non cogendum petere contra tabulas quia iam intercideret fideicommissum præstandum mortuo hærede, seu post mortem hæredis, & filio omittente bo. pos. & sic stamus pro fideicõmisso, ut ualeat ut & s. eo. l. ex facto. §. sed si naufragio. si autem filius spontè uellet petere, bene posset: ut s. proxi. uel pone ut j. ea. l. §. qui rogatus. Accur.

f Fideicommissum. Scilicet præstandum. Accur.

Qui ex Trebelliano. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium, & rogauit eum de restituenda hęreditate Caio, & decessit. postea restituit hæreditatem Caio: uult modo idẽ Seius hæres agere contra aliquẽ debitorem hæreditarium. certè repellitur exceptione restitutæ hæreditatis. Sed & si creditor hæreditari' agat contra eundem Seium, eadem exceptione repellit eũ. dictæ antè actiones hæreditarię competunt dicto Caio fideicommissario. & contra eũ non solum hæ, quas dictus hæres habebat tempore quo restituit ei hæreditatem, sed etiã hæ, quæ sub cõditione erant tũc temporis, quarumq; dies nõ cesserat adhuc, sed postea conditione existẽre. sed si cõuenitur hęres a creditoribus hæreditarijs antè restitutionem hæreditatis: non habet exceptionem, cum tanto minus debeat postea soluere fideicommissario in restitutione hæreditatis, quantũ soluit dictis creditoribus. Viu.

g Potest. Vt Instit. de fideicommis. hæred. §. restituta. & s. eo. l. j. §. quanquam.

h Actiões. Ciuiles, & prætoriæ: ut j. eo. l. quãuis. nisi de nouo hæres acquisisset: ut infra eod. l. hæres pecuniam.

i Adiuuandus non est. Contra legatarios, & creditores, & sic quandoq; præcedit petitio relictorum restitutionem: quandoq; sequitur: ut infra eodem, l. qui quadringenta. & l. Marcellus. §. idem Pomponius. & l. cogi. §. inde quæritur.

k Restituturus sit. Vel si non sit unde retineat: caueb-tur hæredi a fideicommissario: ut j. eod. l. cum hæreditas ex si.

Trebellianum. CASVS. Mæuius instituit sibi hęredẽ Seium: & rogauit eum, ut restitueret Caio hæreditatem suam, scilicet Mæuij prædicti, uel quotam eius partem, & decessit. & postea dictus Seius restituit Caio, nunquid transeunt actiones in fideicommissarium ex Trebelliano, & nunquid habet locum Trebellianũ? Et dicitur q sine dubio in hoc casu locum habet. Sed pone quòd dictus Męuius rogauit dictum Seium suum hæredem, ut hæreditatem Titij adiret, & restitueret dicto Caio, qui quidem Titius instituit sibi hæredem dictum Seium: & idem Seius adiuit hæreditatem Mæuij, & etiam hęreditatem dicti Titij: nunquid dictus Caius poterit petere a Seio hæreditatẽ Titij? Et dicitur quòd sic. perinde ac si Męuius rogasset eundem Seium de restituendo Caio fundum. qui eidem Seio a Titio legat' esset. si autẽ idem Seius dicat sibi suspectam hæreditatem Męuij, non debet cogi eam adire: quia non est rogatus eam alij restituere subaudi, nec cogitur pręstare Caio Titianam hęreditatem prędictam: quia nihil habet a Męuio qui rogauit eum de Titiana restituenda, ex quo scilicet non adijt hęreditatem Męuij. Sed quid retento eodem casu si Męuius rogauit Seium hæredem suum, ut restitueret Caio suam Męuij hęreditatem, & etiam Titianam: & Seius spontè adijt Męuianam: certè dimidiam, & quartam hęreditatis Męuianę restituet

reſtituet Caio.i.ſex uncias,& tres.i. nouem uncias, id eſt, partes hæreditatis tres: & quartā ſibi retinebit Trebellianicā.& idem eſt in iſto eodem caſu, ſi dictus Seius a Mæuio inſtitutus ſit rogatus reſtituere hæreditatem Mæuianam dicto Caio, & Titianam cuidam alii. puta Sempronio. nā utroque caſu adiēs Seius hæreditatem Mæuianam ſponte retinebit ſibi quartā ex ea, & tres partes reſtituet Caio fideicommiſſario. Vtrū autem in hoc caſu teneat reſtituere Titianam illi,cui eam rogatus eſt reſtituere, non dicit hic:ſed ego dico q ſic, ſi tot fructus perceptt ex Mæuiana, qui faciant tantum, quantum ualet Titiana:uel ſi tantum ualet quarta Mæuianæ, quantum tota Titiana & teſtator uoluit, quòd quartam Mæuianæ haberet Seius in cōpenſationem Titianę fideicommiſſario reſtituendæ. Sed quid retento eodem caſu ſi Seius dixerit ſuſpectam hęreditatem Mæuianam?nunquid cogetur eam adire & reſtituere? & dicitur quòd ſic. Titianam autem non cogetur adire, nec reſtituere illi, cui rogatus eſt reſtituere. Viu.

*In P.F. ut hęrditatem Mæuii adieris perinde a te, &c.deſūt autē illic cętera, quæ hic inter ſeruntur.

Trebellianum [a] ſenatusconſultum locum habet,quoties quis ſuam hęreditatem uel totam, uel pro parte [b] fidei hæredis commiſit. Quare ſi Mæuius te hæredem inſtituerit,& rogauerit,* ut hęreditatem Titii [c] adeas, & reſtituas, tuqꝫ hæreditatē Meuij adieris,[d] perinde a te fideicōmiſſum petetur, ac ſi fundum q tibi a Titio legatus eſſet, reſtituere rogatus fuiſſes. [e] ideoque & ſi ſuſpectam Mæuii hæreditatē dixeris: cogi te non oportet, eam adire. [f] Quod ſi Mæuius te rogauerit, & ſuam hæreditatem,[g] & Titianam reſtituere, tuque ſponte adieris hæreditatē: vteris legis Falcidiæ commodo, & partem quartam Mæuianæ hæreditatis retinebis:[h] & dimidiam, & quartam. [h] ex fideicommiſſo reſtitues. nec intererit, eidem utranque hæreditatem, an alii Mæuianam, alij Titianam rogatus fueris reſtituere. Sed ſi ſuſpectā Mæuianam hæreditatem dixeris: cogeris eam adire,& reſtituere ei, cui rogatus fueris. is autem, cui Titianam hæreditatem reſtituere rogatus fueris, non poterit te compellere ad adeundum.

Fideicommiſſario datur actio contra hæredem pro rebus indebitè retentis. Bar. & Alex.

Si ex Trebelliano hæreditatē reſtituit hęres, [a] & fructus cum prædio retinet: uel ipſa prædia: [b] ſiue etiā debitor eius: [c] qui teſtamētum fecit, fuerit: neceſſarium eſt actio nes [d] aduerſus eū fideicōmiſſario dari.

Inter hæredem, & fideicommiſſarium competit familiæ er

tota:quia non in plus potuit onerari:ut ſ. eo.l.Luc.§. mulier.& ī.ad l.Fal.l.ſi debitor.& ibi no. Sed ar.contra in e.ti.l.quod de bonis.§.cum fideie.

Si ex Trebelliano. CASVS. Titiū debitorē meum inſtitui mihi hæredem,& rogaui eū,ut reſtitueret hæreditatē meam Seio,& poſtea deceſſi. poſtea idem Titius reſtituit hæreditatem Seio retenta ſibi quarta de iure,& ſine cauſa retentis ſibi quibuſdam prędijs,cū fructibus:& retento ſibi illo, qđ mihi debebat.nunquid ſideic. pdictus pōt agere contra eū actione ex teſtamēto pro prædijs recuperandis? Et dicitur q ſic. Sed & ſi dictū Titium rogaui,ut reſtitueret ei partem tantum hæreditatis,& ipſe ei pro indiuiſo reſtituit: poterit idem fideicō. intentare iudicium fam. erciſcun. contra hæredem prędictum.Vio.

*In P.Fl. fructus prediorū retinet.

[a] Prædia, ſed quare retinet? Dicuo: quidā pp naturalia debita, quæ ſibi a defuncto debebātur. ſed certè naturale debitum pōt deducere non ſolum ciuile,& naturale:nec tenetur ideo, aliquā actione fideicōmiſſario:ut ſ.e.l. debitor.& ſ.de pe. hę.l. ſi quis poſſeſſor. §. ſed & ipſi.nam naturalis debiti deductio ſolutio eſt, non donatio,ut ſ. de don.l.hoc iure.§.pe.dic ergo,quod retinebat ſine aliqua iuſta cauſa.

[a] Trebellianū. in lib.Ioan.incipit §.qđ Treb.&c.ſ.de quo facta eſt mētio ſupra,vel incipit §.re ſp.ſ.ſenatuſc.Tre.&c.tu dic q incipit §.Trebellianum &c.& ſi habes reſpon.l.cum præcedentibus:& adiunge dictionem Marcellus, quæ non habebat uerbum.

[b] Pro parte.Scilicet quota.ſecus ſi rē aliquam:ut ī.eo. l.cogi.§.generaliter.Itē ſecus ſi partem legauit: ut ī.e. l.mulier.§.ſi.Item cautè dicit ſuam,non ergo ſi alienā totum: & hic ſubijcit,quare &c.

[c] Titij. A quo erat inſtitutus,ut apparet ex inferioribus:ſecus ſi ipſe Mæuius eſſet a Titio inſtitutus: quia tunc locum haberet Trebellianum: ut ī. eod.l.cogi.§. ſed & ſi quis.

[d] Adieris.Scilicet ſpontè.

[e] Fuiſſes.A Mæuio qui te hæredem fecit.quo caſu benè ualet:ut ī.e.l.ex facto.§.Iulianus.& §.non tantū. & §.ſi quis ita cauerit.

[f] Adire.Quia de ea reſtituenda non fuiſti rogatus. Hæreditatem.Mæuianam.

[g] Quartam.i.ſex,& tres uncias,quę ſunt dodrans Mæuianæ,ſed nunquid Titianam reſtituet ſimiliter? Rń. ſic,ſi tot fructus percepit ex Mæuiana,qui faciūt tm̄, quantum ualet Titiana:ut ī.de le.2.l.cum pater,§.Titio.imò plus dico,et ſi non tot percepit: quia potuit ei teſtator dare quartam ſuæ hæreditatis cum onere.ſ. ut habeat in compenſatione cū Titiana hæreditate,ſi tantum facit quarta Mæuianę,quantū hæreditas Titiana

[b] Debitor eius.Scilicet ciuiliter,& naturaliter.ſecus pu to ſi naturaliter tm̄:licet geſtor negotiorum ēt naturale debitum a ſe debeat exigere, uel deducere: ut ī.de neg.ge.l.at qui natura.in prin Hug.

[c] Actiones. Scilicet uoles,quia directæ competebant defuncto:ſicut econtra ſi defunctus aliquid debuiſſet hæredi ſcripto:ut infra cod.l.debitor, ſic & C. de iur. delibe.l.ſi.§.in computatione.ſed Hug. dicit omnino extinctas etiam utiles, & in perpetuum non ſuſcitari: ut ſ.de ſol.l.qui res.§. aream. ſed dat hæredibus conditionem indebiti,quaſi plus debito ſoluerit:ut ſ.eo. l.deducta.in principio.& l.debitor. & l.penultim. ſic & ī.de cond.indeb.l.ſi is qui.& de hæred. uend.l.1.§. pen.ſed econtrario fideicommiſſario, quæ actio dabitur,ſi non datur utilis? Reſpond. actio ex teſtamento, quæ datur ad fideicommiſſ.generale, quaſi non plenè reſtituerit,ut ionuit dicta l.debitor,ubi dicitur, neque fideicō.quaſi minus reſtituerit,rectè petetur &c.ſed an poteſt competere ei petitio hæreditatis fideicommiſſaria?uidetur quòd non:ut ī.de fideicom. hære.pe.l.ſin. §.ſi. Sed dic contra,ut ibi. Item poteſt dari condictio ſine cauſa ſaltem ratione poſſeſſionis: quia ſine cauſa eſt apud hæredem:uel utilis rei uend. ſcilicet poſt reſtitutionem hæreditatis.

Facien

ciscundæ iudicium. Bar.

Marcellus. Hoc idem necessario faciendũ est, a cum parte hæreditatis restituta, familiæ erciscundæ iudicium b inter eũ, qui restituit hereditatẽ, & qui receperit, accipietur. Qui rogatus est emãcipato filio c restituere hæreditatem: cogi debet adire, & restituere: quamuis filius contra tabulas bonorum possessionẽ accipere possit. d

Patronus potest cogi adire & restituere ante pœnitentiam. Bartolus.

Si patronus ex parte debita e hæres institutus & rogatus restituere hereditatem, suspectam sibi esse dicat: puto rectius facturum prętorem si coegerit eum adire hæreditatem, & restituere: quamuis possit mutata f uolũtate eam partem hæreditatis retinere.

Qui coactus adiuit perdit præceptiones, nisi fuerint relictæ sub conditione, si hæres non erit: & tunc refunduntur a fideicõmissario, non a cohærede. Alex.

g Si perceptis g quibusdã rebus hæres rogatus sit restituere hæreditatẽ, & coactus eam adierit: an percipere debeat? Respõdi, eum, qui iussu prætoris adiit hæreditatẽ omni commodo h prohiberi debere. Sed si eidẽ legatum sit sub hac conditione, si hæres nõ esset, & suspectam sibi hæreditatem dicat: nõ aliter cogẽdus est adire, quàm ut legata, quæ sub conditione, si hæres nõ esset, data erant, restituantur: i non quidem a cohæredibus, ne onerentur, sed ab eo, cui restituta fuerit hæreditas. Nam sicut explendæ fidei gratia cogendus est adire hæreditatẽ: ita ob idipsum damno affici non debet. k

Hæres grauatus ultra vires hæreditarias illud quod deest supplet ex fructibus iudicio testatoris perceptis: & ex eo quod ultra quartam est quæsitum, sibi retinet: quòd si fructus non sufficiũt omnibus, pro rata fit diminutio. Bartol.

Hæres ex asse l erat in

a Faciendum est. Vt si fideic. dentur actiones contra hæredem.

b Iudicium. Vtile hincinde: ut s. fam. erc. l. si ex asse. nec ob. e. ti. l. a. in prin. ubi datur directum eis q̃ sunt heredes per senatusconsultũ: quia dicit Tertyl. & Orfi. s. per q̃ q̃s fit heres: vt insti. de bo. poss. §. quos aũt, nõ per Treb. sed loco herędis: ut insti. de fideicomm. hęre. §. restituta. Alii dicunt hęredi directum, sed fideicom. utile & facit s. fa. erc. l. sed & eius. §. i.

Qui rogatus. CASVS. Sempronius instituit sibi herędẽ Titium, & rogauit eum, q̃ restitueret hæreditatẽ filio suo Sempronii emãcipato, & ab eo Sẽpronio præterito: & decessit idẽ Sempronius: postea filius uult Titium cogere adire, & sibi restituere dicentem suspectam dictam hæreditatem. nunquid potest? Et uidetur quòd non: quia idẽ filius potest petere bon. poss. contra tabulas, & ita aliter hęreditatẽ cõsequi. dicitur tamen hic quòd potest. Viu.

c Emãcipato filio. Scilicet pterito. idẽ si extraneo: ut ĩ. e. §. quoties, ibi Marcellus &c. uel pone ibi ut hic.

d Possit. Si uellet nondũ tñ accepit: alias non posset cogere hæredẽ adire: ut ĩ. eod. §. quoties. qui enim oppugnat uoluntatem, nõ debet ex ea consequi commodum: ut s. de acqu. hæred. l. quæsitum. Item no. non refert qualiter consequatur. dummodo consequatur. sic C. de inst. & substi. l. si mater.

Si patronus. CASVS. Stichus instituit sibi hæredẽ patronum suum Titium, ex debita portione patrono, idest, quæ est olim dimidia, hodie tertia, & Caium instituit sibi in reliquo, & rogauit dictum patronũ, ut dictam partem restitueret Sempronio, & decessit dictus Stichus. postea patronus dicit sibi suspectam hęreditatem: & ideo non uult adire, & restituere, nunquid debet ad hoc cogi? Et dr̃ q̃ sic, si tñ postquam compulsus adiuit mutet uoluntatem, & uelit sibi retinere dictã debitam sibi partem, bene põt hoc facere: nec tenetur restituere fideicommissario. Viu.

e Debita. Olim dimidia: hodie tertia sine onere: ut insti. de suc. lib. §. sed nr̃a. sed olim in dimidia poterat grauari a liberis, & parentib. liberti, non ab aliis, ut ĩ. de cond. & demon. l. si ita. & de leg. a. l. cum patronus. & si nimis grauabatur, poterat omittere ex testamento, & capere ab intestato citra fraudem edicti: ut s. si quis omis. cau. test. l. quia autẽ. §. si patronus, sed contra tabulas non petit patronus institutus, siue adeat, siue non: ut ĩ. de bo. lib. l. si patronus ex minore. §. i. Acc.

f Mutata. Sed quomodo pœnitet: ut supra eodem, lege, nam quod. §. qui compulsus. & ĩ. eo. l. si eius. §. si. Respõ. pœnitet antequam cogatur: ut hic, uel post, ut ibi. sed si spõte adiret, & per errorem plus quã deberet restitueret, condicet: ut ĩ. e. l. patronus. Alii q̃ hic pœnitet postquam coactus adiit, & sic speciale: quia quasi æs alienum est, ut supra de inoff. test. l. Papinianus, §. si quis. quod non placet: ut d. l. si eius. in fi. & ĩ. de bo. libe. l. pen.

Si perceptis. CASVS. Institui mihi tres hæredes, inter quos erat Titius, & dictum Titium rogaui, ut suam partẽ restitueret Seio, perceptis sibi fundo Titiano, & Seiano: & decessi. postea Titius dicens sibi suspectam hæreditatem coactus est eã adire, & restituere, nunquid debet percipere dictos fundos? Et dicitur q̃ non: si autem ego legassem ei dictos fundos sub conditione, si mihi hęres non esset: non aliter cogeretur adire, quam si fideicommissarius restitueret ei dictos fundos: & est ratio plana in litera. Viuianus.

g Si perceptis. Idest, retentis.

h Commodo. Alias commodo: aliàs incommodo: & utraq; bona. nam neq; commodum, neq; incommodum debet habere, q̃ non haberet si non adiisset: ut s. eodem, l. quia poterat. & l. nam quod. §. qui cõpulsus. & supra eadem l. §. qui suspectam. & infra eo. l. si patroni. §. adeo.

i Restituantur. Idest, præstentur.

k Non debet. Vt s. e. l. apud. in prin.

l Hæres ex asse. Pone casum. Betta consobrina mea fuit instituta in hæreditate ualente ccc. & rogata fuit ut Męuio partem dimidiam purè restitueret, & aliam dimidiam cum Betta decederet. Itẽ grauata fuit legatis singularib. in quinquaginta. heres hic restituit medietatem hæreditatis statim, & soluit integra legata: quia tamen relicta excedebant dodrantẽ: quinimo & totam heręditatem, & quia nesciebat de uiribus hæreditatis, exegit cautionem tam a Męuio, quam a legatariis restituere retro quantum haberẽt ultra, quam ei habere

In P. M. si pceptis, & paulo post, pcipere.

Casum ponit Acc.

stituta cōsobrina[a] mea, & eius fideicommissum, ut partem dimidiam[b] hęreditatis statim Publio Mæuio restitueret: alterā [c] partem, cū ipsa moreretur, eidem Publio Mæuio. præterea alia aliis legata data[d] sunt. Mæuius dimidiā partē hæreditatis statim percepit, & cauit, quod amplius quā p legē Falcidiā liceret, cœpisset, redditum iri, sed & cæteri legata[e] solida acceperunt, & similiter de restituendo quod amplius percepissent, cauerunt. mortua consobrina mea, Publius Mæuius desiderat, sibi alterā partē hæreditatis cum fructib[us] restitui. Quæro itaque, quantum ei restituere debeam? utrum quod supra quadrantem bonorum penes consobrinam meam remanserat, nec amplius quicquam: an & ab aliis, quibus legata soluta sunt, repetere quid debeam; & quantum? Item quæro: si quod[f] ab his ex stipulatione percepero, & quod apud consobrinam meam supra quadrantem remanserat, non efficiat partem[g] dimidiam hæreditatis: an ex incremento, & fructibus eius summæ, quæ supra quadrantem bonorum penes consobrinam meam remansit[h], [i] supplere ei debeam duntaxat, ne partem dimidiā hęreditatis quantitas, quæ restitueretur, excedat? an uerò (sicut Publius Mæuius desiderat[k]) quicquid seposito quadrante bonorum, eiusque quadrantis fructibus[l] perceptum est, restitui ei debeat? Respondi, quod supra quadrantem penes consobrinam remansit, si adiectis[m] fructibus quantitatem partis dimidiæ hæreditatis, quæ mortis tempore fuit non minuet[n]: totum Publio Mæuio restituendum. nec ex stipulatione ab his, quibus legata soluta sunt, repeti quicquam potest. si uerò fructus quantitatem partis dimidiæ exuperāt[†], quadranti tuo & fructibus eius accedet[o]. si uerò fructus eius partis, quæ supra quadrantē apud consobrinam tuam remanserant, non impleant quātitatē partis dimidiæ bonorum, ex stipulatione agi poterit[p]. In summa, ratio ita ponēda est, ut si[q] omni modo quadrātem excedat fructus,

habere liceat per legem Falcidiam. tandem Bertia decessit: & ego sum eius hæres. nunc Mæuius petit aliam medietatem hæreditatis cum fructibus. ex hoc themate primo quęrit, quantum ei debeo restituere. s. utrum l. quod tantum remanserant Bertię solutis legatis: & facta prima restitutione, & retentis quarta, quę est centum. Secundo: an debeā agere ex stipulatione cōtra legatarios in eo, quod habent ultra, quam deberent: ut illud detur Mæuio. Tertiò, si ergo quæritur, in quātum agā. Quarto, si dicta quinquaginta cū eo, quod recuperarem a legatariis, nō sufficiunt ad medietatē hęreditatis, quam Mæuius petit sibi restitui: an debeam supplere de fructibus de quinquaginta; ita quod si quid superetit, mihi remaneat, uel e contra totū sibi quod superest, dare debeā. quod Mæuius uult? Rñd. quinquaginta quæ supersunt, indubitater restituo: de fructibus aūt quinquaginta dic, quòd aut adiūctis ad quinquaginta complēt medietatē hęreditatis, quę petitur restitui, & non excedūt: & tunc debent omnes restitui. aut excedunt: & quod excedit retineo, aut non sufficiunt: & tunc agam contra legatarios: & sic, ut breuiter dicam, retinebo de fructibus quod excedit, & ita omnibus quæstionibus respondetur præterquam tertię: scilicet in quantum debeat agi ex stipulatione contra legatarios.

[a] Consobrina. In hæreditate valente cccc.

[b] Dimidiam. Ducentarum.

[c] Alteram. Ducentarum.

[d] Data. Quinquaginta.

[e] Et cęteri legata. Non solum hic Mæuius.

[f] Si quod. Sub. scilicet si illud quod &c.

[g] Non efficiat partem. Scilicet secunda cc.

[h] Remansit el.

[i] Partem. Scilicet cc.

[k] Desiderat. petit enim Mæuius cc. ut in princip. §. dixit: quia tamen quinquaginta cum fructibus faciant ducentas: & etiam excedant, desiderat etiam hoc, quod excedit.

[l] Fructibus. Nam quartam, & quartæ fructus debet hęres habere, ut ī. e. l. mulier §. si hæres.

[m] Adiectis. Hæc sub. & sic adiectis &c. & dic fructibus. Scilicet de quinquaginta.

[n] Non minuet. Scilicet quod est supra quadrantē, hoc est quinquaginta: & sub. nec excedat: aliàs secus esset: ut ī. prox. resp.

[o] Accedet. Nec agetur ex stipulatione.

[p] Agi poterit. Scilicet contra legatarios, sed quæro in quantum? quæ fuit tertia quæstio R. sc eūdē medietas hæreditatis relicta Mæuio sub conditione quæ ualet cc. tanto minꝰ ualet Mæuio, quam alia medietas purè relicta eidem in quantum ex eius fructibus hæres habuerit medio tempore. pone ꝙ ualuit quinquaginta: est ergo tale ac sic Mæuio cc. itē cl. eidem. Item legatario alia quinquaginta sint relicta: summa quorū est cccc. de quibus, ut patet, octaua cōtingit legatariis: ut ī. ad l. Falc. l. qui quadringenta. §. fi. & l. circa. detrahantur ergo c. pro quarta Treb. & sic ex residuis ccc. octauam legatarii, & 7. partes Mæuius habet, quæ octaua uidetur eē xxxvij. & dimidiū, quod ergo plus perceperit restituent ex stipulatione, & dabitur Mæuio. nec dicatur legatarii quod ab eis reuocatur quia si fructus de quinquaginta, quę penes hæredes remanserunt, suppleant medietatem secundā, ipsi releuātur. ar. ī. de iureiu. l. eū qui. Item no. quod quinquaginta legata fuerunt onere hęredis, & sic hæres repetet: aliàs fieret legatariis Iniuria scilicet si a fideicommiss. essent relicta, cum & si soluta non essent, ageret contra fideicommiss. ut supra eodem lege, qui quadringenta. Item opponitur, cum heres hic percepit iudicio testatoris fructus de ducentis sub conditione relictis. uidetur quod non debet restituere: ut no. supra eo. l. in fideicommissariam. in prin. Respon. ibi non diminuit hęres fideicommiss. detrahendo de rebus principalibus, hic fit: & ideo deducto quadrante, & eius fructibus, æquum est ut de cæteris fructibus suppleat id, in quo diminuebat fideicommiss.

Excedat.

[c] Quid in eo quod recipit legatarius minus solenne sibi p consciētiam solutum, an teneatur restituere, uel sibi retinere. ista est quæstio. Bald. in l. 2. C. de fideicom. uide etiā Bal. l. Lucius. pōt. ff. de leg. j.

In P. F. redditum iri. uide Ant. Aug. li. 2. emē. cap. 2.

[†]. Aliàs, exuberāt.

[o] P. F. ut cum.

No. testatoris uoluntatē interpretari secundū æquitatē: quia fingitur cogitasse idē quod lex. Bald. in l. pcib. 14. col. C. de impub. & al. substi. quid pcū dicat de mente, & iudicio testatoris, uide in l. cū patrem. in ff. C. de cō di. insec.

a Excedat. Nec hic agitur ex ſtipulatu.

Qui ſeruos. CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titiũ & rogaui eũ q̃ Stichum & Pamphilũ ſeruos ſuos manumitteret, & eis liberis hæreditatẽ meam reſtitueret, & deceſſi. certè debebit Titius eos manumittere, & eis poſtea hẽditatem reſtituere, detracto tñ p̃cio ipſorũ ſeruorum de ipſa hæreditate. Vi.

b Qui ſeruos. In libro P. deeſt ſuos. & ſic ponit caſum in alienis: ut ecce bona valente. p̃ciũ ſeruorum eſt xx. hoc quidem detrahitur, ut æs alienum. & de octingentis retinet quartam: & ſic non habet integrã quartã de c. quæ quarta diminuitur p̃ libertates: hoc in Treb. ut hic, & C. ad leg. Fal. l. ſi ea. Idem de quarta iure naturę, ut diminuatur per libertates: ut ſ. de inoff. teſt. l. Papin. §. quõ autẽ quarta. Item idem in quarta iure inſtitutiõis: ut ſ. ad leg. Falc. l. pœnales. §. ſi. cũ tribus ſeq. Alii habẽt ſuos: & ſic in ſeruis hæredis loquii de quarta. & dic idem q̃d ſ. vt deducta ſeruorum pretio, deducat quarta. & ſic eſt ar. contra ſ. ad le. Fal. l. ſed ſi non ſeruus. in prin. & de le. 2. l. Imperatnt. §. ſi legatis. in fin. vbi hẽt damnũ rogatus. ſed hic hæres coactus adiit: unde nullum damnum ſentire debet: ut ſ. eod. l. quia poterat. Sed nunqd poteſt hæres cogi adire per huiuſmodi ſeruos? Reſpon. ſi eſt heredis, nõ: ſi hæreditarius ſic: ut no ſ. eod. l. cogi. §. ſed ſi ſeruo. ſi autem alienus, ut hic ſecundum primam poſitionem, poterit fortè cogi ſecundum Azo. arg. C. de fideicom. liber. l. deberi.

& in tantum excreuerit, vt quantitatem partis dimidiæ bonorũ excedat: [a] etiam id, quod exceſſerit, retineas.

Si ſeruo relinquitur libertas & hæreditas, pretium ſeruorum detrahitur. Bar.

Qui ſeruos [b] ſuos rogatus eſt manumittere, & eiſdem hęreditatem reſtituere: detracto pretio ſeruorum, hęreditatẽ reſtituere debebit.

Si unus ex fideicommiſſariis cogat hæredem adire, & totum ſuo fideicõmiſſa io reſtituere, fructus iudicio teſtatoris perceptos non reſtituit ſuo confideicõmiſſario: ſecus in eo quod iure accreſcendi lucratur. Item ab eo quartam non detrahit. Bar.

Aphricanus lib. vj. quæſtio. XXVIII.

Ex aſſe hæres inſtitutus, partem [c] hæreditatis mihi purè, [a] partem tibi ſub conditione reſtituere rogatus, cum ſuſpectam diceret hęreditatẽ, [a] poſtulante me adiit, & mihi totam ex ſenatuſconſulto reſtituit. [d] quandoque [e] conditio extiterit, an fructus partis tuæ [f] [g] reſtituere tibi debeam, non immeritò dubitatur. Et pleriſque placet, non eſſe eos præſtandos, quia nec ab hærede præſtarentur, ſi ſua ſponte adiiſſet. [g] Sufficiat autem ius tuum tibi integrum conſeruari, non ẽt meliorem conditionem tuam fieri. [h] Idem tamẽ exiſtimabant, [a] ſi ex aſſe hæres inſtitut' mihi quadrantem purè, tibi æquè quadrantem ſub cõditione reſtituere rogatus ſit, & cum ſuſpectam hęreditatem diceret, cogente me adiit: quandocunque conditio extiterit, ſemiſſem [i] tibi eſſe reſtituendum. Sed nec lege Falcidia in propoſita ſpecie vſurum me puto, [k] quãuis ſcriptus hęres ſi ſponte adiiſſet, uteretur.

Si confirmatũ non poteſt confirmari, agitur ex confirmante, nõ ex confirmato. Bar.

Martianus lib. iiij. inſtitutio. XXIX.

Ex aſſe. CASVS. Caius inſtituit hæredem Titiũ ex aſſe, & rogauit eum, q̃ partem dimidiam hęreditatis mihi purè reſtitueret, & tibi aliam dimidiã ſub conditione, ſi nauis ex Aſia uenerit, & deceſſit dictus Caius teſtator, poſtea dictus Titius inſtitutus nolebat adire hęreditatem, dicens eam ſibi eſſe ſuſpectam. unde poſtulaui a prætore, quòd cogeret eum adire, & prætor eum coegit, & ita eam adiuit, & mihi totam reſtituit. nam hoc caſu mihi totam debet reſtituere: & ego adueniente conditione debeo reſtituere tibi tuam dimidiam. ut & ſ. eo. l. ✝. §. ſed & quoties. reſtituta mihi tota hęreditate ego tenui eam per tres annos, & ex ea fructus habui, & poſtea extitit cõditio, ſub qua dictus hæres erat rogatus tibi reſtituere dimidiam. nunquid debeo tibi reſtituere fructus, quos percepi ex dicta dimidia tua, cum ipſa dimidia? & certè non, & eſt rõ quare non: quia nec a dicto hærede tibi præſtarentur fructus, ſi ſua ſponte adiiſſet hæreditatem, nã iudicio defuncti eos percepiſſet. ſufficit ergo tibi p' me integrum ius tuum conſeruari, non autem meliorem cõditionem tuam p̃ me tibi fieri, quã eſſet, ſi hęres ſpõte adiiſſet. Sed qd ſi dicit' hæres ex aſſe inſtitutus fuit rogatus a teſtatore, ut purè mihi reſtitueret quadrãtem hęreditatis & tibi aliũ quadrãtem ſub dicta conditione: & cum ſuſpectã diceret hæreditatem cogente me adiit, & mihi totam reſtituit hẽditatem? certè dicta cõditione poſtea exiſtente ſemiſſem, ſiue dimidiam dictæ hæreditatis debeo tibi ſine fructib. reſtituere, ſicut & ſupra, quamuis hæres nõ fuerit rogatus tibi reſtituere ſub cõditione niſi quadrantem, ſiue quartã hæreditatis. pars. n. q̃ debebat remanere apud hærẽdẽ ſi ſpõte adiiſſet. i. dimidia hęreditatis accreſcit mihi, & tibi pro rata, ideſt, tibi tres unciæ, & mihi tres: & ita ego retinebo mihi dimidiã hęreditatis, & dabo tibi aliam dimidiã, ut dictum eſt. cum enim hęres coactus adiit, nihil ſibi retinet: ut & ſ. e. l. quia poterat. Sed nunqd in caſu in princip. l. poſito cum reſtituo tibi dimidiam hęreditatis, poſſum tibi detrahere quartam in reſtitutione? Et dicitur q̃ non, quamuis prædictus hæres ſi ſponte adiiſſet, poſſet detrahere. Viu.

c Partem. Scilicet dimidiam. Azo.

d Reſtituit. Quod fieri debuit: ut ſupra eod. l. 1. §. ſed & quoties.

e Quandoque. Ideſt, quandocunque.

f Partis tuę. Quartę. ſ. hęredis, ſi ſponte adiiſſet. Azo. alii dicunt ſuę. i. tuę l. fideicom. & j. ſtatim, ſi habem tibi, exponitur, ideſt, ſibi.

g Adiiſſet. Quia iudicio defuncti percepiſſet: ut ſ. e. l. mulier. §. ſi hęres. Acc.

h Tuam fieri. Sic ſ. e. l. Marcellus. §. 1.

i Semiſſem. Cuiq; n. noſtrum accreſcit pars uacans, p rata: ut dicitur Inſt. de hęr. inſt. §. uideamus.

k Me puto. Sed cõtra uſ q̃ñ q;: ut ſ. e. l. 1. § inde Neratius. & l. Marcellus. §. 1. ubi q̃ñ eſt primus fideicõ detrahit Falcidiã a ſecundo. ſed hic non eſt ſecundus, ſed ſocius eodẽ gradu. hẽ de legatis ſingularibus ab hęrede relictis detrahit fideicom. q̃ñ q;, ſed de relictis a ſe non, ut j.

a In P. F. deeſt hoc loco, partem.

a Hęreditatem, nõ eſt in P. Fl.

a P. Fl. ſuę.

a Alii exiſtimabant.

ut j.eo.l.facta.§.si cum suspectam.& s.e.l.Marcellus. §.1.Item an ipso iure,uel per restitutionē hoc fiat? dic ipso iure:ut s.e.l.j.§.sed & quoties. Item si primus fideicō.restituat secundo, an primus desinat hæres esse fideicom.ꝙ uidetur.quia non habet nisi utiles, & illas transfert:ut s.e.l.j. §.de illo. ergo nulle remaneot. Item senatus fecit eū hæredem, non testato ris uoluntas: ergo idem senatus quod uult transfire in secundum,pōt facere primum desinere: sed apud hæredem remanent directæ, quas hēt de iure ciuili: & sic potestate senatuscon. nō pōt perdere partem: q̄a nihil est iā naturale quam &c.ut j.de reg.iur.l.nihil tam. Alii ut Hug. dicunt primum remanere hæredem fideicommissarum licet restituat:quia senatus non distinxit qualis est hæres rogat⁹ etiam fideic. ut s.e. l.1.§.de illo.& l.recusare.§.j.& sic si soluat secundo debitor hæreditarius,ab illo secundo liberatur ipso iure qui hēt utiles ab hærede,& a fideicommissario primo ope exceptionis,ut C.de exceptio.l.1.Item an bonorum possess.rogatus de restituendo,remaneat hæres? Rādeo sic,sicut hæres de iure ciuili, cum senatus non distinguat in hærede rogato:ut s.eo.l.recusare.§.1.& l.1.§. bonorum.& sic quædam iura penes eum remanent, sicut apud hæredem:ut j.eo.l quia perinde.in fio. ad hoc institu.de bon.poss.§.quos autem.& de fideicom. hæred.§.restituta.

† Ad hæc l. facit gl. fi. in e.co tam dilectu. extra de off.dele.

* In P. Fl. in posteriores. tabulas hæredes instituit.

Exhæredatio a re certa non ualet.

SI † quis priore facto testamento [a] posterius † fecerit testamentum: etiā si ex certis [b] rebus [*] in posterioribus tabulis hæredes instituit, superius tamen testamentū sublatum est: ut diui quoque Seuerus, & Antoninus rescripserūt: cuius constitutionis uerba retuli: cum alia quoq; præterea in constitutione expressa sint. Imperatores Seuerus, & Antoninus Cocceio Campano: Testamentum secundo loco factum, licet in eo certarū rerum hæres scriptus sit: perinde iure ualere, ac si rerum mentio facta nō esset: sed & teneri [d] hæredem scriptū, ut contētus rebus sibi datis, aut suppleta quarta ex lege Falcidia, hæreditatem restituat iis, qui priore testamēto scripti fuerant, propter inserta [e] fideicōmissaria uerba, quibus ut ualeret prius testamentum, expressum est, dubitari non oportet. Et hoc ita intelligendū est, si nō aliquid specialiter [f] contrariū in secundo testamēto fuerit scriptum.

Etiam tempore legationis cogitur quis adire hæreditatem, & restituere. Bar.

Idem libro viij. institutionum: XXX.

SI lega-

inoffi.test.ut in auth.ut cū de app.co.§.aliud.colla.8. nec distinguo,an proprio nōie rei, ut tūc legatarius,an appellatiuo:ut tunc hæres sit:quia nihil interest &c.ut s.si cer pe.l.certum. at exhæredatio a certa re non ualet:ut s.de lib.& posth.l.cum quidam.

[c] Seuerus, & Antonius. Hęc sunt uerba orationis, usque in finem.

[d] Sed teneri. Actione ex testamento.s. ex testamento secūdo,non primo:quia nemo potest decedere cum duobus testamentis, nisi miles,ut s.de mil.test. l.quærebatur. sic C. de cod.l.1. & s. de leg.3.l.1.& 2. sic dicimus ꝙ ex sententia appellatiōis qua confirmatur prima datur actio ī factū, non ex prima: ut no.s. de iis qui no. in fa.l.furti.§.j.

[e] Inserta. In secundo testamento per quæ generaliter cōfirmauit relicta in primo, uel ipsum primum testamentum.

[f] Specialiter. Idest nisi a generali confirmatione excepit aliquam rem contētam,uel relictam in primo testamento: uel si quid relictum in primo ademit, & postea generaliter confirmauit primum. Nam nō pertinet generalis cōfirmatio ad specialiter ademptum:arg.j.de uerb.obl.l.doli. & facit s.de inoff.test.l.posthumus.§.fi.& inst.quib.mod.testa.infir.§.sed & si quis. & s.de lib.lega.l.Aurelius.§. testamento & s.de hær.inst.l.fi.

SI quis priore. CASUS. Titius fecit testamentum,& instituit sibi hęredes Seium,& Cornelium. postea fecit aliud testamentum. & in eo instituit sibi hæredē Caium in fundo Titiano,& Semproniū in fundo Corneliano: & dixit in hoc secundo testamento, ꝙ nolebat ualere primum testm̄,& decessit. certè secundum testm̄ ualet,ac si rerū mētio facta nō esset in institutione dictorū Caij,& Sempronij:& ꝑ hoc secundū rūpit primum,sed hæredes scripti in scdo testamento tenent restituere hæreditatē dictis Cornelio, & Seio in primo testamento institutis:& hoc ideo,q̄a dixerat in secundo q̄d uolebat ualere primum: & debent esse contenti rebus sibi datis in secundo testamento,si ipsæ res ualet tm̄,quantum quarta pars hæreditatis:& si res sibi datæ non faciūt quartam, debet eis suppleri quarta Trebellianica,& hæc uera sunt, nisi aliud specialiter contrarium fuerit scriptum in secundo testamento.i. nisi a generali confirmatione primi testamenti q̄d fecerat ī secundo,excepit in eodē secundo aliquā rem cōtentā, uel relictā in primo testamento. nam tunc illa res non debet restitui institutis in primo testamento.Vi.

[a] Posterius. Et solenne alias secus:ut C.de testa.l.hac consultissima.§.pen.

[b] Ex certis. Quod ualet: & ut s.de hære. insti.l.1.§.si ex fundo.nisi sit alius institutus ex quota, uel etiam simpliciter:quia tunc loco legatarii est:ut C. de hęre. institu.l.quoties. nisi quo ad excludendam querelam

SI legatus. CASUS. Legatus, siue Ambasiator rei publicæ Romanorum, uel etiam alterius ciuitatis fuit hæres institutus a Titio, & rogatus ab eo de restituenda hęreditate Seio, & existens in legatione dicit hæreditatem sibi esse suspectam,& ideo repudiat eam. nunquid tempore legationis potest cogi eam adire, & restituere fideicommissario Seio? Et dicitur quod sic: quia non multum interpellatur hac ratione offi. legationis. Sed quid si non repudiat eam in legatione existens,sed dicit se uelle deliberare,an adeat? certè nihilominus cogendus est adire, non tamen restituere: sed datur ei dilatio, donec reuertatur domum: & tunc si putauerit sibi expedire, restituat hæreditatem fideicommissario,& utatur commodo Falcidiæ, siue testamenti,idest,retineat quartam Trebellianicam: uel si non putauerit sibi expedire,restituat totam hæreditatem fideicommissario: ita quod nihil ex ea retineat,& non patiatur aliqua onera hæreditaria. Si quis bona. Titius instituit sibi hæredem Seium, & rogauit eum,ut bona sua, uel omnia sua restitueret Caio: & decessit Titius, & Seius restituit hęreditatem Caio: nunquid transeunt hæreditariæ actiones in Caiū? certè sic.nam appellatione meorū, & tuorum continētur etiam actiones. Si filiofamilias. Titius instituit sibi hæredem Seium:& rogauit, quod restitueret hęreditatem filio meo,uel seruo: & decessit Titius: & Seius restituit hęreditatem dicto filio,uel seruo, me ignorāte, & postea ego ratum habui. certè transeunt in me dominum,uel patrē actiones ex Trebelliano senatusc.

Multum

tus [a] suspectam [b] hereditatem dicat: etiam legationis tempore compellendùs est accipere iudicium: [c] quia hic [d] non multum officio [e] occupatur. Et licet deliberare se dicat, an adeat, cogendus est adire: sed nō ut statim restituat: [f] sed vt reuersus domum, si putauerit sibi expedire, cōmodo Falcidię, [g] vel testamenti vtatur, vel si non putauerit, restituat totam hęreditatem, ne onera [h] patiatur. Si quis bona sua, vel omnia sua rogauerit restituere: fideicommissariam restitutionem esse, intelligēdum est. Nam meorum, & tuorum appellatione, etiam actiones contineri, [i] dicendum est.

Non ualet restitutio fideicommissi facta, nisi consentiente, uel ratum habente eo, in cuius potestate est fideicommissarius. Alexander.

[∗] Si filiosfamilias, [k] vel seruo alieno rogatus quis fuerit restituere hęreditatem: patre dominove inuito vel ignorante, non rectè hæreditas ei restituitur: sed si postea pater vel dominus ratum habuerit, transeunt ex Trebelliano senatusconsulto actiones. Multum interest [∗] verū pars quarta iure hęreditario retineatur: an verò in re: vel in pecunia. [l] nā superiore casu actiones diuiduntur inter heredem, & fideicommissarium: posteriore uerò apud fideicommissarium sunt actiones. [m]

Princeps rogatus restituere hæreditatem non solet quartam retinere, uel facere eam sibi suppleri: si minus quàm quarta sibi relictum est. Alex.

[∗] Si princeps hæres sit institutus, rogatusque hæreditatem restituere præcepta aliqua summa, uel re: etiam si in præceptione minus, quàm quarta pars esset, non amplius principem se uendicaturum [n] pati. Sed & si sine ulla præceptione rogatus fuerit hæreditatem restituere: plerunque [o] quarta donata est a principibus: & ita diui Traianus: & Adrianus, & Antoninus rescripserunt.

Seruus qui per aditionem habilitatur ad recipiendam hæreditatem potest cogere hæredem adire: secus si per aditionem non habilitaretur. Bar.

Idem libro ix. institutionum. XXXI.

SI cui purè libertas & per fideicommissum sub conditione hæreditas relicta est: cogitur hę-

---

Multum interest. Institui mihi hæredē Titium, & rogaui eum, q restitueret hæreditatē meā Seio retenta sibi quarta parte hæreditatis: vel nullā habui mentionē de retentione quartæ: & decessi: & Titius restituit hęreditatē meā dicto Seio retenta sibi quarta iure hæreditario ex Trebelliano: certè actiones hæreditariæ diuidūtur inter hæredē, & fideicōmissarium. si aūt rogaui dictum meum hæredem, ut restitueret hędītatē Seio pdicto retenta sibi aliqua re, puta fundo, qui capiat quartam partē hæreditatis, vel retēta sibi aliqua quantitate pecuniæ, q capiat quartā, & ipse restituit retēta dicta re, vel pecunia: tūc oēs actiones hæreditariæ sunt apud fideicommissariū: & nō apud hæredem pro aliqua parte. Quid si principē institui, & rogaui eū q restitueret hędītatē Seio retēta sibi aliqua re, vel summa pecuniæ: & dicta res vel pecunia non capiat quartam partem hęreditatis? certè non patietur princeps se uendicaturum amplius quā sit dicta res, vel pecunia, licet si vellet posset vendicare amplius quam sit dicta res, vel pecunia usq; ad supplementū quartæ. Quid si rogaui eundem principem q restitueret hæreditatem Seio prædicto, & nō dixi, q aliquid sibi perciperet siue retineret? nunquid in restitutione faciēda poterit princeps retinere quartam? & certè sic, si uult. Viu.

[a] Si legatus. Reipublicæ Romanorū, uel etiam municipii: ut supra ex qb. cau. maio. l. sed & si per prætorem. §. fi.

[b] Suspectam. Et statim repudiat.

[c] Iudicium. Quo casu cogitur per officium iudicis adire, & restituere. ut & ī. e. l. sed si alio. in prin. & ī. de iudic. l. sed & si. §. 1.

[d] Hic. Idest, dum adit, & restituit.

[e] Officio. Scilicet legationis.

[f] Restituat. Hoc cum dixit se uelle deliberare: aliàs etiam statim cogitur restituere: vt ī. prox. & ī. e. l. sed & si alio. in prin.

[g] Falcidiæ. Hoc dum dixit se uelle deliberare: vt hic & ī. eod. l. sed & si alio. §. planè. sed in primo casu huius l. cum suspectam dixit, nec dixit se uelle deliberare, statim ēt cogitur restituere, & non utitur Falcidiæ: vt ī. e. l. ita tamen. §. qui suspectam.

[h] Onera. Hæreditaria. & facit ī. e. l. qui ita. §. fin. & ī. de iud. l. sed & si restituatur. §. j.

[i] Contineri. Vt ī. de uerb. sign. l. meorum. & facit ī. eo. l. nam quod. in fi.

[k] Si filiofamilias, vel seruo. Quidam habent vel seruo restituatur hæreditas, & postea &c. alias sic, vel seruo alieno rogatus quis fuerit hęreditate restituere patre, dominove inuito, vel ignorante, non rectè eis hæreditas restituitur, sed si postea &c. & facit ī. eod. l. seruo. in prin. & l. restituta. §. 6.

[l] In pecunia. Quod fieri potest, qui dixit testator: ut hic, & inst. eod. §. sed il lud. alias si nihil dixit, detrahet quartā de singulis rebus. vt C. ad leg. Falc. l. 2. nec ob. ī. de le. 1. l. non amplius. §. fin. & l. seq. & ut not. ī. e. l. Marcellus. § res quæ. in fi. gl. fient ergo quatuor portiones, & forte eligentur portiones, argu. C. quando, & quib. quarta pars. l. 2. in prin.

[m] Actiones. Hæreditariæ creditorib. cōpetentes: secus in legatariis: ut C. e. l. 2. & no. ī. e. l. 1. §. j. & facit C. de sentē. pas. l. 3. Sed arg. contra ī. quādo act. de pecu. est an. l. 1. §. si præcepto. Sed ibi retinet seruū cum peculio, quod est iuris uniuersitas: & hæc tenetur creditoribus peculiaribus. secus si esset res singularis, vel etiam facti vniuersitas, vt gregis: quia tunc non tenetur hæres.

[n] Vendicaturum. Subaudi compertum est: licet possit si uelit.

[o] Plerunq;. Ergo nō semper, sed qñ volunt: nā ius cōe cū cæteris habent in talibus: vt C. q test. fa. poss. l. cum hędes. Sed quidam dicunt p hanc l. q nunquā debent retinere per l. istam. sed certe hic dicit contrarium.

SI cui pure. CASVS. Titium institui mihi hæredē, & purè reliq libertatē Sticho seruo meo: & rogaui p fideicōmissum dictum meum hæredē Titium, ut dicto Sticho restitueret hæreditatē meā sub cōditione, si nauis ex Asia venerit. pendente dicta conditione dicit dictus

[∗] Hoc θεμάτιον in P. F. admodū corruptè descriptū ē, ut multa in eo desiderentur: sic enim illic legit Si filiofamilias, vel dño: & postea pater vel dñs ratum habuerit, trāseūt: &c. Halo. aūt legit, Si filiofamilias, vel seruo restituatur hæreditas, & postea pater, uel dominus ratum habuerit, trāseunt ex Trebel. senatuscon. actiones. In P.F. utrū quæ pars iure &c.

[∗] In P. Fl. hic. §. sic legit. Et hæres īstitutus, rogatusque, hæreditatē restituere pcepta aliqua sūma, vel re etiam si ī præceptione min', quā quarta par esset, nō amplius principē pati vindicaturū. Sed & si sine, &c.

ctus Titius hæres, sibi esse suspectam hæreditatem. nũ quid ad postulationẽ dicti Stichi cogetur eã adire pendente eadẽ conditione, & restituere? Et dici quod sic. Sed quid si deficiat postea dicta conditio? certe nõ põt eripi dicto Sticho libertas, quam iam consecutus erat adita hæredita te, ut hic. uerũtamẽ hæreditas ei relicta per fideicommissum sub dicta conditione, non remanet ei: imo uẽditur per creditores hæreditarios: ut ff. eo. l. apud Iulianũ. §. Antilli. & J. e. l. postulante. circa prin. Sed quid si reliqui libertatẽ dicto Sticho in diẽ, & hæreditatẽ purè per fideicõmissum? nũquid hæres meus habens eam suspectam interim cogitur adire? certè nõ, cum hæreditas non possit restitui dicto Sticho nondum libero. & rursus non est interim hæres meus cogẽdus præstare ei libertatem: quia cogere eum, esset contra uoluntatem meam testatoris. expectabit ergo dies, postquã dedi Sticho libertatem. Si sub conditione. Institui mihi hæredem Titium sub cõ ditione, si ascenderet Capitolium: & rogaui eum, quòd

res adire[a] hæreditatem, si suspectam dicat, & restituere: & deficiẽte cõditione, libertas ei eripi nõ potest.[b] Si autẽ ei,[c] qui in diem[d] libertatẽ accepit, hæreditas per fideicõmissum relicta[e] erit: suspectam eã interim non posse adiri, diuus Pius Cassio Adriano rescripsit: cũ nõ possit nondum libero hæreditas restitui: nec rursus contra voluntatem[f] defuncti libertatem præstandam esse.

Hæres cogitur parere conditioni potestatiuæ, sine eius dãno, & adire. secus si conditio esset casualis. Bar.

Si sub cõditione[g] hæres institutus, rogatusque hæreditatem restituere, non vult conditioni parere, & adire hæreditatem: si facti est conditio, debet parere, & adire, &

restitueret hæreditatem meam Seio, & decessi. postea Titius non uult dictæ conditioni parere, & adire hæreditatem. certè prætor debet eum cogere parere conditioni, & adire hæreditatem, & restituere eam Seio fideicommissario, si hoc uult Seius fideicommissarius. si autem dicta conditio non sit in facto, sed in dando, puta quia institui dictum Titium hæredem sub conditione, si daret centum Caio, & hæres non uult parere dictæ conditioni, offerente dicto Seio fideicommissario dictam pecuniam Caio prædicto, cogetur hæres adire, & restituere hæreditatẽ eidem fideicommissario, sed & quã conditio fuit in facto, ut in princ. huius §. & hæres recuset eam implere, dabitur licentia fideicommissario implere factum: sicut & dictum est eum posse implere conditionem cum est in dando: nedum quod possit cogere hæredem adimplere factum. ut dixi in princ. §. & tunc si impleuerit fideicommissarius dictũ factum, necessitas imponetur hæredi adire hæreditatẽ. si autẽ conditio imposita hæredi non sit in hæredis potestate, sed sit fortè casualis: puta quia institui eum hæredẽ, si nauis ex Asia uenerit: tunc ad officium prætoris nõ pertinet quod ad cogendum hæredem eam adimplere, sed expectabitur conditio. Vi.

[a] Adire. Et sic compellitur adire pendente conditione, & restituere, ut hic, & ff. eod. l. apud. §. fin. & l. ille a quo. in prin. Sed contra ff. eod. l. ita tamen. §. a patre. & l. 1. §. sed & quoties. & l. sed & si ante diem. sed dic, ut d. l. apud. in fine.

[b] Non põt. Quã cõpetiit adita hæreditate, non ante, ut J. tit. 1. l. nã cũ libertas, sed deficiẽte cõditione hic

quid fiet de hæreditate? Rñ.[t] uenditionẽ faciendã, & soluẽdũ creditoribus: ut ff. eo. apud. §. Antillia. & J. eo. l. postulãte. Itẽ quid econtra si hæreditas purè, & libertas sub cõditione relinquit? Rñ. utrunq; differt in euẽtum cõditionis: ut ff. de hær. inst. l. Trebatius. §. seruo. & J. prox. respon.

restituere: vel si in dando sit, offerente[h] fideicommissario, recusante autẽ hærede factum adimplere, licentia dabitur fideicommissario secundũ imitationem dationis[i] factũ implere: & tunc necessitas imponitur hæredi hæreditatem adire. Cæteræ conditiones, quæ sunt[*] in potestate[k] hæredis ad officium prætoris nõ pertinent.[l]

Si fideicommissum relinquitur sub nomine geminato, & sub nomine appellatiuo pecuniæ, in restitutione ueniunt fructus iudicio testatoris percepti, secus si sub nomine simplici: debet tamen fideicõmissũ ex ipsis fructibus suppleri, si fuerit diminutio h. d. cum l. seq. Bar. & Alex.

Celsus libro xx. digestorum. XXXII.

BAlistam[m] filiumf. hæredem instituit ita,

[c] Si autẽ ei. Alias, si autem a me ei.

[d] In diem. Certã, vel incertã: uel etiã si sub cõditione: ut ff. de hær. inst. l. Trebatius.

[e] Relicta. s. purè.

[f] Contra uoluntatẽm. Si pendente conditione libertas det ab hærede fiet contra uoluntatem defuncti: ergo non valet libertas: ut C. de manu. testa. l. cõtra uolũtatem. Sed arg. contra est: quia valet, ut ff. de dolo. filius. & ff. de hære. insti. l. seruus. §. qui fideicomm. & C. de ope. lib. l. mater. & de lati. li. tol. §. sed & si quis. quæ sunt contra. Sol. hic accipe contra, pro præter.[z] sic ff. de pact. l. pacisci. & ita hic valet, si spõte datetur, ut in contrariis sic & illud, Qui nõ est mecum, contra me est: ut C. de Iudæ. l. cælicolarum. Vel dic contra uolũtatem esset, si cogeretur hæres ante manumittere: & facit ad §. J. e. l. si patroni. §. 1.

[g] Si sub conditione. Scilicet facti: ut si ascenderit Capitolium.

[h] Offerente. Si cui est dandũ: ad quod ff. e. l. apud. J prin. per aliũ. n. hæc põt impleri ut ff. de sta. ho. l. Arethusa. & sub hic debebit hæres adire, & restituere.

[i] Secundũ imitationẽ dationis i. sicut implet fideicõmissarius, cũ est in dando, ita & cum est in faciendo: & hoc si nolit hæredem posse cogere ad factũ, quod põt, ut dixit. & si est conditio facti talis, quod possit per aliũ impleri: ut C. de cad. tol. §. ne autem.

[k] In potestate. Veræ, ut casuales, uel fictæ, ut quæ continent turpitudinem: & J. e. l. acta. §. si sub conditione. & seq. §.

[l] Non pertinent. Vt cogat impleri, sed expectabit casualis. & tacit ff. e. l. sed sciendum. §. fin. & l. seq.

BAlista. CASVS. Quidã noĩe Trebellianus Balista filiũ suũ fa. hæredem instituit, & ita cauit ad utilitatẽ Coloniæ Philippensiũ, Si filius meus a me institutus morietur sine liberis, quantacunq; pecunia ex hæreditate, & bonis meis ad eũ peruenerit: eã pecuniã oẽm ad Coloniã Philippensiũ peruenturã esse uolo. & decessit dictus testator. & postea decessit dictus eius filius sine liberis fortè post x. an. & interim fructus ex hæreditate percepit idẽ filius. nunquid hæres filij tenetur restituere dictæ Coloniæ hæreditatem, & fructus, quos ante mortẽ suã perceperat ex ea filius? Et dicit quod sic: quasi specialiter testator expressisset, quod restituerent fructus: quo casu sine dubio uenirent fructus in restitutionem. Vi.

[m] Balista. Appellatiuũ, sed Trebellianus propriũ nomen

[t] Idẽ Alea. & cõmuni. et omnes, licet Imol. contra, quãuis idem tenuerit in l. apud. §. utrum. lu per gl. de cesserit. ff. eod. secundum Alex.

[*] P. Fl. q nõ sunt.

[z] Quid importet dictio cõtra notat ad longũ in l. cotra iuris. in prin. ff. de pact. Cy. & doct. & l. a caligato. ff. de sup. adde no. per glo. in l. duobus. §. fi. ff. de iur. in.

Trebellianus [a] si cauerit coloniæ Philippensium, si sine liberis morietur, [b] quātacunque pecunia ex hæreditate de bonis meis ad eū peruenerit, eam pecuniam omnem ad coloniam Philippensium peruenturam. Respondi, Ex his uerbis, quæ proponis, idest pecuniam (existimo etiam fructus, [c] quos ex hæreditate percepit) restituere eū debere perinde, quasi specialiter [d] hoc testator expressisset.

Martianus libro viij. institu. XXXIII.

SCribit † Celsus libr. xx. Digestorum, Si qui quadringenta in bonis habebat, petiit ab hærede suo, ut si sine liberis moreretur, quanta pecunia ex hæreditate sua ad eum peruenisset, Mæuio restitueretur: si ex fructibus medio tempore quadringenta [e] perceperit, & sine liberis decesserit, hæredē eius Mæuio quadringenta debiturum. [f] Et cum diu, multumque tractauit, [g] an cum augmentū hæres sensit, [h] & periculū [i] sustineat: an per contrarium: [k] nouissimè ait iniquum esse ad fideicommissarium damnum pertinere, [l] † ad quē augmentum [m] non pertineat. Et an ad supplēdū [n] inquit [o] quodcunq; ex quadringētis [p] defuerit, etiā augmentum ad eum [q] pertinebit: hoc est, ut usq; ad summā quadringentorū [r] dāna, & fructus computentur? Quod uerius esse [s] arbitror.

Succumbit actor, si nō probat id, quod est causa suæ intentionis. Bar.

Idem libro secundo regularum. XXXIIII.

[a] EVm, qui nouissimus ex filiis mortuus est, partem hæreditatis propinquo uoluit pater restituere. Si simul fratres diem suum obiissent, propinquum, si non

mē testatoris. dictus Balista fortè, qa balistarius erat.

[a] Trebellianus. Scilicet hæres est.

[b] Morietur. Filiusfamilias.

[c] Etiam fructus. No. uenire fructus. Sed contra ȷ. eod. l. hæredis mei. in pr. & ī. de le. 2. l. qđ is. Sed hic est nomē [1] pecuniæ. qđ largissimè nis comprehēdit: licet quādoq; strictius accipiatur: ut C. de con sti. pec. l. 2. Item in cōtrariis ē simplex uerbū, quicquid, hic duplicatū [2] quanta cunq;. Item contra ȷ. en. l. prox. ubi est nomen pecuniæ: & tū non ueniūt fructus: sed ibi est quāta, hic geminat quā tacunq;. [3] Vel dic, hic de fructibus pceptis ante aditam hæreditatē: in contrariis post aditū: ut ā. e. l. ita tū. §. 1. in fi. Itē no. qđ quantacunq; cōprehendit ēt species: ut s. de leg. 1. l. quisquis. Sed qd de natura pecuniæ hereditariæ? rñ idem qđ de fructibus: ut s. de usu. l. in fideic. §. nōnūquam. & lege, usuræ. & ȷ. de uerbor. sig. l. usura.

[d] Specialiter. Quo casu constat eos restitui: ut s. e. l. in fideicommissariam.

SCribit. CASVS. Titius habens in bonis quadringenta, instituit hæredem Seium: & petijt ab eo, ut si sine liberis moreretur, quātis pecunia ex hrditate sua ad eū peruenisset, Mæuio p fideic. restitueretur: & decessit dictus Titius. & Seius institutus uixit postea per x. an. & ex fructibus hæreditatis Titii in dictis x. an. quadringenta percepit, & postea sine liberis decessit. certè hæres eiu'dem Seij instituti, non tenetur restituere dicto Mæuio, nisi quadringenta, quæ erant in bonis filij testatoris, & non fructus, qui ceperunt alia cccc. ut dictū est: & ideo restituere tenetur integra dicta quadringenta hæres institutus, non detracta quarta Trebellianica: quia habet quartam, & etiā fructus quartæ in dictis fructibus, quos percepit in dictis x. ann. institutus: qui quidem submouent Falcidiam. Sed cum hæres prædictus sentiat augmentum, ut dictum est: nūquid & periculum sustinebit, si res aliqua hæreditaria pereat? an per contrarium est dicendum. s. ut non sustineat periculum, licet habeat emolumentum? Et certè debet hæres dictū periculū sustinere. nā iniquum esset pertinere dānum ad fideicōmissarium, ad quem dictum augmentum nō ptinet. Nunquid ergo tenetur hæres, q passus est damnum in rebus hæreditarijs ualentibus cccc. ad supplendū fideicōmissario quodcunque defuerit, ex dictis cccc. ex eo quòd accidit dictum damnum, ita qđ augmentū, de quo dictum est supra ad eum hæredem pertineat, & damna, & fructus hæreditatis cōputentur usq; ad dicta cccc. ita. s. quod ex fructibus suppleantur cccc. diminuta propter dictū dānū, & ea cccc. ex fructibus suppleta, dentur fideicōmissario, & residuos fructus sibi retineat hæres? & respon. Martianus autor huius l. qđ istud uerius esse arbitrabitur. Vm.

[e] Quadringenta. Vel habeas in tota lege quadringenta uel habeas quadraginta.

[f] Debiturum. Integra, qa habet quartam, & quartæ fructus i fructib. quos percepit medio tēpore iudicio testatoris, qui submouet Falc. ut ā. eod. l. mulier. §. si hæres. Sed nunquid fructus q excedunt quartam, & quartæ fructus, restituit hæres? Resp. [4] non ut hac l. & ȷ. e. l. hæredes mei. & ā. e. l. ita tamen. §. hæres ex asse. Sed contra ā. l. prox. Sol. ibi.

ADDITIO. Dic qđ ibi dictio erat geminata ex mēte Bar. & Alex.

[g] Tractauit. Scilicet Celsus.

[h] Sensit. In eo, qđ nō reddit superfluos qui sunt ultra quartam, & quartæ fructus.

[i] Periculū. Idest, si res aliqua hæreditaria pereat, uel in obligationibus hæreditatis.

[k] Per contrarium. Dicēdum est, ut nō sustineat periculum, licet habeat emolumētum, & fac hic pūctum, & sequitur litera capitalis, Nouissimè &c. & dic ait. s. Celsus.

[l] Pertinere. Scilicet totum.

[m] Augmentum. Dictorum fructuum, qui supersunt ultra quartam, & quartæ fructus.

[n] An ad supplendum. Secunda quæstio, quam Celsus non soluit, sed author legis soluit.

[o] Inquit. Celsus.

[p] Ex quadringentis. Quæ fuerunt defuncti.

[q] Ad eum. Fideicommissarium.

[r] Quadringentorum. Quia tantum percepit ex fructibus. & ita quantum deest de quadringentis, [5] quę fuerunt defuncti est supplendum de illis residuis fructibus. similis computatio est supra eod. l. ita tamen. §. hæres ex asse.

[s] Quod uerius esse. Verba Martiani qui fecit hanc l. non Celsi.

EVm qui. CASVS. Titius instituit sibi hæredes duos suos filios, & uoluit idē Titius eum ex filiis prædictis, qui nouissimus moreretur, restituere cuidā suo ppinquo: ponamus Seio partē hæreditatis suæ Titij, decessit hic Titius, & postea simul dicti sui filii obierunt

[1] Ista solutio iuncta cum seq. placet Bar. An. Pau. & Alex.

[2] Imo est geminatū, sed ibi fuit prolatum simpliciter:, hic cū uerbo, pecunia. Bart. Pau. & Alexan.

[3] Sequunt hanc gln. Bar. Ang. Imo. Pau. & Alex.

† Alias incipit. Si is, q quadringenta &c.

† Dānum magnum, uel paruū qđ dicat, dic esse in arbitrio iudicis. B. Cepo. in tracta. de ser. u. b. c. 6. glo. 1. §. pretiū. instit. de con trah. em. & uen.

[4] Sequuntur hanc gl. Barto. Pau. & Alex.

[a] In P. Fl. Incipit, Si eius q no uiss. ex fil. mor. esset par. hære. ppin. uo. pa et resti tui, & simul frat. diē su. obi. ad propin. si nō uitē. quis noui. ob. partē &c.

[5] In corporib. hæreditariis, secus si in diminutione æstimationis. Ange. & B.

tum. certè constat propinquum prædictum ad partem hæreditatis non admitti, si non ostenderit, quis ex fratribus nouissimus obijsset, sed constat admitti matrem dictorum fratrum ad vtriusque hæreditatem ex senatusconsul. Tertyl. Viuianus.

ostenderit, quis nouissimus obijsset, ad partem hæreditatis non admitti, sed matrem ex Tertylliano senatusconsulto ad vtriusq; hereditatem admitti constat.[a]

Curator furiosi potest agnoscere bon. poss. secundum tabulas, & hæreditatem restituere. Bartolus.

Vlpianus lib. vj. de officio procon. XXXV.

Cum hæres instituta furiosa, hæreditatẽ esset rogata restituere: curatorem eius, secundum tabulas bonorum possessione[b] accepta, posse transferre actionẽ, diuus Pius decreuit.

Per Trebellianum non tenetur hæres in obligationibus per eum contractis: ideo debet ei per fideicommissarium de indemnitate caueri. Bart.

a Constat. J. de sec. tab. l. qui ex liberis. in prin. contra. solu. ibi totũ erat habiturus substitutus: hic partẽ nouissimi. Vel ibi pupillaris, hic fideicommissaria substitutio. Vel ibi non erat agnatus, vel cognatus: vel si erat, extraneus est hic & est quidẽ mater. Et eodem modo respõ. s. de vulga. substit. l. ex duobus. & l. q duos. in princip. & ad le. falcid. l. pater. §. fin. & de reb. dub. l. qui duos. quæ sunt contra. vnde & hic si nullus resisteret, fideic. haberet totum: vt in dictis ll. & oo. in dubio nõ valere. sic s. de hær. instit. l. in tempus. §. 1. & de te. tu. l. duo. sed argu. contra. s. eo. l. ex facto. §. si quis autem. sed alius est casus. Item facit. C. de impub. & al. sub. l. pen.

Cum hæres. Casus. Institui mihi hæredẽ Titiam furiosam: & rogaui eã, q restitueret hæreditatem meam Seio, & decessi. certè si curator dictę furiosę accipiat pro ea bon. poss. secun. tab. bene poterit, restituere hæreditatem dicto Seio fideicom. & io eum actiones transferre. Viuia.

b Bonorum possessione. Sed an fuit bo. possessor iuria furioſę? quidam dicunt, quod non. pro quibus est C. de cur. fur. l. fi. §. sinautem in furore, & J. de locces. edict. l. 1. §. furios. & sic transfert actionem qui non habet: & sic creditor dominium pignoris, vt Inst. qui. alie. nõ licet. §. 1. & hic fuit accepta de facto quo ad administrationem, & fructuum perceptionem: & sic intelligitur s. de auto. tut. l. si ad pupillum. & de le. 2. l. Licinius. §. fin. Alij dicunt, quod tali casu alij debet restitui, si sit hæres furiosus, licet non aliàs. argu. supra, eo. l. cogi. §. hi qui solidum. Sed Azo dicit quod fieri potest hæres, & bonorum poss. per curatorem semper, vt C. de cur. fur. l. fi. §. sinautem perpetuus: & C. eo. l. pe. circa princip. & supra, eod. l. 1. §. sed si tutor. & infra, eod. l. restituta. § pupillus. Accur.

Cum hæreditas. Casus. Institui mihi hæredem Titium, & per fideicõmissum rogaui eum, quòd restitueret hæreditatẽ meam Seio, & decessi. postea dictus Titius hæres meus solo verbo restituit Seio hæreditatem: & postea antequam restitueret ei, compromisit cũ aliquo creditore hæreditario. certè si vult fideicõmissarius sibi restitui hæreditatem re ipsa: debet cauere hæredi de conseruando eum indemnẽ à dicto cõpromisso: sicut cũ hæres multa administrauit in hæreditate: antequã restitueret eã fideicõmissario re, & in ea administratione fecit sumpt': nã eos debet à fideicõmissario recipere. Sed pppono. nõne solet dici, q hæredem retinere oportet, cum restituit illud: super quo cõpromisit, & illud, quod expendit anteq̃ restitueret? certè sic. si ergo potest, & debet retinere: non est necesse, quod ei caueat fideicõmissarius prædicto modo. sed certè respon. hoc non est perpetuum, seu generale, quòd hæres retineat prædicto modo. nam fallit quandoque. quid enim si nihil est in hæreditate, quod retineat hæres: veluti cũ omnia, quæ sunt in hæreditate, sunt in nominibus: q̃ quidẽ nomina non possidentur, quia sunt incorporalia, ideoq; per hæredem non possunt retineri? Itẽ quid si omnia, quæ sunt in hæreditate, sunt in corporibus, q̃ corpora non possideat hæres aliqua de causa, puta propter inundationem, vel latronum potentiam, ideoq; per hæredem non possunt retineri? certè fideicõmissarius, cui restituta est hæreditas, omnia persequi potest fideicommissaria hæreditatis petitione: & non manet obstrictus fideicommissarius iudicijs, quibus conuentus est hæres: aut compromissis, quib. obstrictus est hæres: aut stipulationibus: quib. habuit hæres necesse promittere: sed manet obstrictus in prædictis hæres tantum. non ergo aliter tenetur hæres restituere hæreditatem fideicommissario, quàm ei per fideicommissarium caueatur de conseruando eum indemnem, vt dictum est. Viuia.

Paulus libro xiij. ad edictum. XXXVI.

Cum hæreditas ex fideicõmissi causa restituta[c] est,[d] si ante cõpromissum[e] est: puto, fideicommissarium cauere debere hæredi:[f] sicut cũ hæres multa, ante quàm restitueret, administrauit.[g] Nam quod dicitur, retinere eũ oportere: nõ est perpetuum.[h] Quid enim si nihil est, quod retineat? veluti[i] cũ omnia in nominibus[i] sunt, aut in corporibus, q̃ nõ possidebat?[k] Nempe enim is, cui restituta est: omnia psequitur:[l] & tamen hę res iudicijs, quibus conuentus est,[m] aut stipulationibus, quib' necesse habuit promittere,[n] obstrictus manebit. Ergo non aliàs cogetur restituere, quàm si ei caueatur.[o]

c Restituta. Scilicet, verbo.

d Si ante. Scilicet restitutionem.

e Compromissum. i. compromissum factum inter hæredem, & aliquẽ creditorẽ, vel debitorẽ hęreditarium, & timet hæres, ne ei condemnatus teneatur. Accur.

f Heredi. Et quod eum conseruabit indemnem.

g Administrauit. In quo fecit sumptus. quos, à fideicõmissario recipere debet, vt s. eod. l. mulier. §. sed enim. Sed arg. contra. s. eo. l. vbi purè. §. fi.

h Perpetuũ. Id est, generale. sic ponit inst. de satisd. tu. vel cur. in princ. ponitur & aliter, vt no. s. ꝑ soc. l. 1.

i In nominibus. Quę non possidentur, vt J. de acqui. re. dom. l. seruus. §. incorporales.

k Non possidebat. Hęres: vel propter inundationem, vel latronum potentiam, vel quia alius possidet, vt J. de bo. auto. iudi. pos. l. cum vnus. §. fi. & s. qui. ex cau. maio. l. 2 ir prætor. §. fi.

l Persequitur. Scilicet petitione hereditatis fideicommissaria, vt s. de fideicom. hęre. pe. l. 1.

m Conuentus est. A creditoribus hæreditarijs.

n Promittere. Vt iudicio sisti, & iudicatum solui: vel renouando cautionem creditoribus qui molestabant eũ vt C. de pręscri. xxx. an. l. e si notissimi. §. sed & si quis.

o Caueatur. Facit s. de pet. hęre. l. quòd si possessor. & C. de pet. hęr. l. fi. §. 1. & C. eo. l. 1. Sed contra J. vt lega. no. ca. l. 1. §. qui minorem. sul. vt ibi.

f Quia ibi certa psonę, hic in certa fuit facta substitutio. Ange. P. & Alc.

Actionẽ quandoq; trãsfert q nõ habet.

a Jo P. Fl. si ante cũ hęrede cõ promissum sit: puto &c.

a In P. Fl. cũ omnia lo omnibus sunt. Sed non rectè.

a Mando. io super script. Gl. Facul. in ver. Ad g. petuũ col. 2. vers. per petuũ nõ nũquã ex ponimus. i. generale.

Restitutio fieri potest re, & verbis. item fit tradendo, vel patiendo. Bart.

Vlpianus lib. xvi ad edictum. XXXVII.

Restituta hæreditas videtur, aut re ipsa,[a] si fortè passus[b] est hæres possideri res hæreditarias vel totas, vel aliquas earum,[c] hac mente[d] vt vellet restituere, & ille suscipere: non si ex alia causa putauit te possidere. Sed & si postea ratum habuit: idem erit dicendum. Sed & si verbo[e] dixit se restituere: vel per epistolã, vel per nuntium restituat: audietur. Sed & si voluntate tua[f] alij restituerit: in te transibũt actiones. Item si alius iussu meo[g] restituerit, vel ratam habuerit[h] restitutionẽ: transisse actiones videntur.

Solus pupillus sine tutore, non potest restitutionem facere, nec recipere, nec similiter solus tutor sine pupillo, nisi sit infans, sed debet fieri per pupillum cum authoritate tutoris, non tamen ipsi tutori. Alexand.

Pupillus autẽ ipse debet restituere tutore authore: non tutor sine pupillo,[i] nisi infans[k] est: quia nec mandare actiones tutor pupilli sui potest:[l] nec se[m] quidẽ authore pupillũ restituere sibi[n] potuisse hæreditatem, diuus Seuerus in personam Arrij Honorati pupilli decreuit,[o] qui Pio Antonino patruo & tutori suo restituerat. Sed & si pupillo sit restituẽda: nõ posse pupillo sine tutoris authoritate restitui constat.[n]

Restituta. CASVS. Institui mihi hæredẽ Titiũ & rogaui eum, quòd restitueret hæreditatẽ meam Seio, & decessi. certè siue restituat hæreditatem Seio re ipsa, siue verbo: semper restituta ei videtur. re autem ipsa restitui, si fortè passus est hæres possideri per fideicõmissarium res hæreditarias totas, vel aliquas earũ ea mente, vt vellet restituere, & fideicommissarius suscipere, non autem si ex alia causa putauit hæres fideicõmissarium possidere: sed & si passus est hæres possideri per fideicõmissarium totas res hæreditarias, vel aliquas earum putans hæres re fideicommissarium possidere ex alia causa, & postea ratam habuit idem hæres hanc erroneam restitutionem: idem erit dicendum, scilicet vt restituta videatur hæreditas. sed & si verbo dixit hæres se restituere hæreditatem: vel restituat per nuntium, vel per epistolã, audiet hæres. sed & si voluntate tua fideicõmissarij alij restituerit hæres, in te transibunt actiones. Itẽ si alius iussu meo hæredis restituerit hæreditatẽ fideicõmissario, videntur transisse actiones in fideicõmissariũ. sed & si sine iussu hæredis alius restitueret fideic. & hæres ratam habuit restitutionem: videntur similiter transisse actiones in fideicommissarium. Pupillus. Institui mihi hæredẽ Titium pupillum, & rogaui eum quòd restitueret hæreditatẽ meã Seio, & decessi. certè dictus pupillus debet restituere Seio hæreditatẽ meam cum authoritate tutoris sui: non autẽ tutor sine pupillo: nisi pupillus sit infans: quia nec mandare actiones pupilli sui non infantis tutor potest, etiam simplicem procuratorem faciendo. Quid si rogaui dictum pupillum, vt restitueret hæreditatẽ meã tutori suo? nunquid authore eodẽ tutore restituet ei hæreditatẽ? Et dicitur quod non. Itẽ quid si maiorẽ institui, & rogaui eum, quod restitueret hæreditatẽ meã Titio pupillo? certè nõ poterit restitui pupillo sine tutoris sui authoritate. nã hæreditaria restitutio nõ tantũ est solutio, sed etiã est successio: cũ obligetur ille, cui fit restitutio, si est in restitutione obligatio illius, qui recipit hæreditatẽ ex restitutione, ergo pupillo non potest restitui sine tutoris authoritate: sed nec ipsi tutori pro pupillo recipienti indistinctè restitui potest hæreditas, quã aliquis debebat restituere pupillo, imò distinguitur, sit infans pupillus. & tunc soli tutori restituatur, an sit maior infante: & tũc restituatur ei cũ authoritate tutoris. & h.d. cũ duab. ll. se.

a Re ipsa. Aut verbo. subau. re ipsa, si forte. &c.

b Passus. Hic patientia pro traditione habetur, vt Inst. de re. diui. §. interdum. multò fortius si ipsas res hæres apud se constitutas restituat, vt ff. eo. l. facta, in prin.

c Earum. Sed nunquid ad rẽ singularẽ restituendam põt conueniri hæres à fideicõmissario? Respõ. Ioan. sic actione ex testamẽto, arg. ff. eo. l. Balista. & quia sic est in petitione hær. vt ff. de petit. hære. l. regulariter. & l. seq. & l. etiã. §. idem in eo. & idem in emptore hæreditatis, qui agit etiã ad res certas: vt de hæ. ven. l. qui filij. § 1. Sed contra videbatur, quia de vniuersitate, & sic de iure quodam restituendo est rogatus, non de rebus corporalibus, sed tamẽ cõtra est. nam condẽnato in pet. hær. aliquo, fit executio in res singulares. & benefacit ad hoc d. l. qui filij. §. 1. sed rei ven. non habet nisi facta restitutione,[l] vt infra, eo. l. facta. & secundum hoc intelligitur C. com. de lega. l. fin. §. sed quia. Sed nunquid restitutio facta in vna re, videtur facta in omnibus, vt iam non sit opus alia restitutione? dicit hic quod sic, sicut & hæres totius hæreditatis se obligat, etiam si in vna re se gerat pro hærede, vt supra, de acqui. hære. l. pro hærede, in prin. nam & cum vnũ ius sit vniuersale, per vnam rẽ sufficit fieri restitutionem: sicut fundi dotalis possessio quæritur, etiam si in angulo intret, vt supra, de acqui. poss. l. possideri, in princ. & qui tangit auriculam hominis, totum tangere videtur, vt ff. de fur. l. vulgaris, in princ.

d Hac mente. Nota mente. sic Instit. de hær. qualit. & diff. §. fi. & ff. de act. & obli. l. in omnibus.

e Et si verbo. Facit ff. e. l. postulãte. § j. & l. facta, ff prin. sicut et hæreditas & re, & verbo quia dicat adeo, vel similiter adeundi animo adiit, vt Inst. de hær. qual. & dif. § fi.

f Tua. Id est, tui fideicommissarij procuratori simplici: non in rem suam, vt ff. eo. l. qui ita. §. 1.

g Iussu meo. Qui sum hæres.

h Habuerit. Dic, scilicet, fideicõmissarius, vt ff. eo. l. mulier. & iungitur non proximo, sed alij superiori dicto ibi: sed & si volũtate: vt differat ab eo, quod s. dixit, sed & si postea &c. vel dic hic habuerit, scilicet hæres adiungitur proxi. ibi, itẽ si alius &c & tũc differt à superiori: sed si postea &c. quia ibi præcessit erronea restitutio, quæ habetur rata: hic nõ erronea. sed per alium cuius factũ habeo ratum. & semper dic, quod est hic mutatio personarũ, cũ hoc verbum habuerit sit tertiæ personæ, sed s. in prima, vel secunda persona locutus est de eodem.

ADDITIO. Pro hac glo. vide tex. in c. dudum. extra de conuer. coniuga.

i Sine pupillo. Sic in aditione hæreditatis, vt C. de iure delibe. l. potuit.

k Infans. Vel absens, vt C eo. l. pe. & de verbo. signi. l. cum furiosus, & s. eo. l. cum hæres.

l Potest. Etiam faciendo procuratorem simplicem, nã sit à se lite contest. vt C. de procu. l. neque.

m Nec se. Hic dicit, quod pupillus rogatus restituere suo tutori, nõ facit eo. tutore authore, vt s. eo. l. 1. §. fuit quæsitũ. Vel dic quod pupillus sua authoritate nõ restituit alicui sine tutore. sed tunc nihil addiderunt prædictis.

n Constat. Secus quandoq; in hære. & bono. pos. vt C. qui

Patientia pro traditione habetur.

l Quia secus est in legato, vel fideicommisso particulari secundum Alex.

n Sibi, nõ est in P.F.

o In P.Fl. qui Aprio Antonin. Ant. Aug. emẽdatio lib. 3. ca. 7. legendum existimat, Arrio Antonino.

qui admi. ad bo. pos. l. bonorum secundum H. vel etiam hic idem dici potest.

a NOn enim solutio. Tantum sub. nam respectu restitutionis solutio est. lo. sed hic patet quod ei soli potest solui a debitore, quod verum est: sed non quod debitor liberetur, nisi habeat pecuniam saluã, vt Insti. qui. alie. lic. §. pe.

b Obligetur. Is, cui fit restitutio: scilicet creditoribus, & legatarijs. & facit supra, de autho pigñ. l. obligati. §. hæreditatem.

c SEd nec ipsi tutori. recipienti pro pupillo.

d Indistinctè. Nam distinguitur sit infans, vel absens, an non, vt s. e. l. restituta. §. pupillus. in hæreditate dic idem, vt C. de iur. delib. l. potuit. & l. si infanti, in princip. in bono. pos. dicunt soli tutori, vt infra, de bonor. posses. l. tutor. & l. si pupillo. sed fortè idẽ quod in hæreditate. item possessionem solus infans, & solus tutor quærit, vt C. de acqui. pos. l. donatatum.

QVamuis. CASVS. Cum hæres restituit hæreditatem fideicõmissario ex Trebelliano senatusconsulto ex eodem senatusconsulto transferuntur in fideicommissarium actiones, quæ iure ciuili hæredi, & in hæredem competunt. & quamuis de illis solis dictum senatusconsultum loquatur: tamen transeunt etiam honorariæ, siue prætoriæ, & etiam naturales obligationes. Item quãuis in dicto senatusconsulto contineatur persona tantum hæredis instituti, scilicet vt restituat hæreditatem fideicõmissario, tamen etiam successor hæredis tenetur restituere: veluti hæres, bonorumve possessor hæredis, vel pater dominusve hæredis, quibus acquisita est hæreditas, quã hæres debebat restituere: nec facio vim rogatus sit restituere is, qui institutus est, an pater, vel dominus eius, qa semper debet pater. vel dominus hæredis restituere, ex quo hæreditas ei acquisita est. Itẽ scias, quod nulla vis est, cui nostro nomine restituatur hæreditas, sit paterfamilias an in aliena potestate constitutus: sit mulier, an masculus: sit seruus, an liber: qa perinde est, ac si mihi fideicõmissario restituta esset. Itẽ scias quod restituta hæreditate mihi filio, iura sepulchrorum remanent apud hæredem. & hoc dicit cum duabus ll. seq. Viuia.

e Separatio. Quo ad hoc.

f Naturaliũ. i. naturales obligationes, vt j. e. l. si hæredi eius. & l. si eius. & facit s. eo. l. ita tamen. §. actiones.

g Persona. Hæredis instituti, & rogati restituere hæreditatem.

h Possessor. Vt j. e. l. si eius. §. si qs. sed ar. contra. s. e. l. ille à quo. §. ista si. i Sol. vt ibi. & facit j. e. l. si patroni. §. cum Titiana.

Paulus libro xx. ad edictum. XXXVIII.

NOn enim solutio a est hæreditatis restitutio, sed & successio b cum obligetur.

Vlpianus lib. xvj. ad edictum. XXXIX.

SEd nec ipsi tutori c indistinctè d restitui potest.

Etiã actiones prætoriæ transferuntur per Trebellianum per hæredes, & per eos, qui in ius hæredum succedunt. Bart.

Paulus libro xx. ad edictum. XL.

QVamuis senatus de ijs actionibus trãsferendis loquatũ, quæ iure ciuili hęredi, & in hæredem competunt: tamen honorariæ actiones transeũt. nulla enim separatio e est: imò etiã causa naturalium f obligationum transit. Persona g autem hæredis instituti Trebelliano continetur. Verum hoc iure vtimur, vt & successor hęredis rectè ex Trebelliano restituat: veluti hæres bonorumve possessor, h vel pater, dominusve i quibus acquisita est hæreditas, omnes enim, quod iuris habent, ex Trebelliano senatusconsulto restituere debent. Nec interest, is, k qui institutus est, an pater dominusve rogatus sit restituere. l

Non citatur qualis sit persona procuratoris ad negotia. Bartolus.

Nihil interest, cui nostro nomine m restituatũ, paterfamilias sit, an is, q in aliena potestate est.

Caius libro ij. fideicommissorum. XLI.

MVlier, an masculus, & ideo seruo quoq; voluntate nostra, vel si postea ratum habuerimus restitui potest.

Paulus libro xx. ad edictum XLII.

QVia perinde n est, atq; si mihi restituta esset hæreditas. Restituta o hæreditate, iura sepulchrorum apud hæredẽ remanent.

Quod iure accrescendi acquiritur, ad fideicommissarium pertinet. Bartolus.

Vlpianus lib. xxij. ad edictum. XLIII.

PApinianus tractat,

k Dominusve. Facit supra, e. l. 1. §. si filio. & de lega. 2. l. peto. §. mater.

l Is. Scilicet rogatus restituere.

m Nostro nõe. Procuratori meo simplici, non in rem suam, vt j. e. l. qui ita. §. 1.

MVlier. Seruo. Ad hoc facit infra, eod. l. seruo. in prin. & §. 1. & supra, eo. l. si legatus. §. si filio. sic supra, de exer. l. 1. §. cuius.

QVia perinde. Facit s. eo. l. restituta. §. sed si voluntate.

o Restituta. In hoc ergo fideicommissarius non est loco hæredis. ar. s. de reli. l. si quis hęres fuerit, nec distinguitur sit familiare, vel hæreditarium: licèt aliàs distinguatur, vt s. de reli. l. familiaria, & l. vel quæ. Item nec beneficio, quod competit ex illo titulo si qs omissa causa testa. nam hæredi non datur, vt supra, si quis omis. causa testam. l. si in testamento. sed fideicõmissario sic, vt in eo. titu. l. antepe. §. institutus. Item nec in eo quod dicitur supra, de iudi. l. sed etsi restituatur. § contra. Item nec in eo, quod est s. de con. i. & demonst. l. qui hæredi. §. cũ hæreditas. Item nec in lute libertorum. p siue operarum petitione, vt j. eo. l. si patroni filius, in princ. & arg. j. de Carb. edict. l. cum fine. & s. de acqui. hære. l. pro hærede. §. si quid tamen. & j. de oper. liber. l. si operarum iudicio. & l. fabriles. §. fin. & l. cum patronus. §. 1. & C. de oper. liber. l. liberti. & Insti. de acqui. per arrog. in prin.

PApinian⁹. CASVS. Institui mihi hæredes Titiũ, & Seium quemlibet pro dimidia: & rogaui eũdem Titium, quòd restitueret suam partẽ hæreditatis Caio, & decessi, & postea Titius dicebat eam hæreditatem suspectam esse, vnde Caius fideicommissarius fecit eum cogi adire, & sibi restituere. facta autem restitutione per Titium Caio, Seius cohæres Titij repudiauit suam partem hæreditatis, & ita accreuit Titio, nunquid est necesse dicto fideicommissario iterum compelli facere dictum Titium hæredem, vt adeat partem accrescentem? Et certè non compelletur amplius Titius, cum semel adiuerit pro sua parte. Item nunquid est opus

a In P. Fl. cum obligentur.

c Ibi hæres rogatus decessit antequã adiret. hic autẽ post, secũdum Alexand.

a Nec edũ in iure patronat⁹ ecclesiæ, qđ nõ trãsit ad fideicõmissariũ. Bart. Pau. & Alexã.

noua restitutione fideicommissario? Et dicitur quòd non. & ita fideicommissarius habebit totam hæreditatem, sine noua coactione Titij, & sine noua restitutione ei per Titium facienda. Viuianus.

a Scripto. Post restitutionem partis: accreuit hæredi pars altera.

si quis hæres institutus ex semisse, rogatus sit restituere hæreditatē: & eā suspectam dicēs; compulsus adierit, deinde fideicommissarius ignarus sit adcreuisse portionē hæreditatis post restitutionē scripto a hæredi: an opus sit ei alia actione? b Et ait, securum eum c esse posse. d De illo planè solo quærendum ait, an opus sit ei noua restitutione, postea quàm portio adcreuit.

Ad id, ad quod compelli poterat defunctus, potest compelli hæres defuncti, licet uerbis legis non exprimatur. Bar.

Marcellus libro xv. digestorum. XLIIII.

Postulante Sti--

b Actione. Ad compellendum adire hæreditatis partem accrescentem.

c Eum. Scilicet hæredem: nā semel sufficit adijsse, vt ā. de acquir. hæred. l. si solus. §. fi. in fi.

d Accreuit. Et respon. quòd non. ad quod ī. de lega. 1. l. si exeo. in princip. & l. grege. & l. quod in rerum. §. 2. & l. seruum filij. §. si areæ. & de aur. & argen. leg. l. si statuam. & de leg. a l. cum fundus. accrescit ergo magis parti alteri, quam personæ hæredis. sed in vsufru. est contra, vt ī. de vsufruct. accresc. l. interdum. 1& ī. de excep. rei indi. l. & an eadem. §. qui cum partem. quæ sunt ar. contra. Item pro vtraq; parte induci potest ī. de vsufruct. l. si Titio. §. vsumfructum. & de acquir. hæredi. l. si solus. 2 in fi. & ī. de bo. pos. l. sed cum patrono. 3 & ā. commu. præ l. fi.

ADDITIO Illa lex fin. potius concordat, quàm discordet. secundum Alex.

*In P. Fl. illo planè loco solo &c.

1 Dic q ibi est speciale. vt portio accrescat psonæ, & nō portioni. Bar. & Alexand.

2 Ibi est op⁹ noua aditione, quia poterat cauere mutatio: status: hic verò non secundum Alexand.

3 Ibi erāt duo succedentes diuerso iure. vnus secū dum volūtatem, alter cōtra, secundum Alexand.

Postulante.. CASVS Caius instituit sibi hæredē Seium, & Sticho seruo suo dedit in eodē testamento libertatem directam purè. & rogauit dictum Seium hæredem per fideicommissum, vt restitueret hæreditatem suam Caij dicto Sticho: & decessit dictus Caius. Seius aūt hæres dicens sibi suspectam esse hæreditatē, compulsus à prætore ad postulationem dicti Stichi, adijt eam: & postea Stichus decessit, antequā dictus hæres ei restitueret hæreditatē. & reliquit sibi hæredem Titium. nunc quæritur, an in Titium hæredem Stichi actiones ex senatusconsulto Trebelliano cōpetant creditoribus hæreditarijs, si Titius hæres Stichi nolit recipere fideicommissariam hæreditatem? Et certè senatusconsulto Trebelliano comprehensum est duntaxat de Sticho prædicto manumisso cogēdo accipere actiones creditorum hæreditariorum, nec facta est mentio in dicto senatusconsulto hæredis Stichi manumissi cogendi recipere dictas actiones: & ideo de Sticho manumisso, & nō de hærede eius facta est ibi mētio, quia is hæres, qui cōpulsus est ferè adire hæreditatē, id est, similiter: vt adeat hæreditatem, confestim ei fideicōmissa restituit, id est, cōfestim restituere solet: antequā decedat fideicommissarius: siue fideicommissarius erat liber homo, siue manumissus à testatore: vt fuit dictus Stichus: si nō est facta mentio in senatusconsul. de hærede Stichi manumissi cogēdo recipere actiones creditorum hæreditariorum: ergo videtur, quod in Titiū prædictum hæredē Stichi manumissi actiones ex senatusc. cōsulto non competant creditoribus hæreditarijs. sed certè quāuis hæres coactus adire confestim restituere soleat, antequam decedat fideicommissarius: tamen potest euenire, vt restitutionem distulerit hæres coactus in tantum, q ante restitutionem decessit fideicō. veluti si pecunia ei hæredi coacto debuerit defunctus, quā pecuniam retinere hæres coactus maluit, quam petere eam a fideicom. post restitutionem hæreditatis per se ei factam. vnde pro certo existimo idē constituendum in hærede eius Stichi manumissi, quod est constitutum in illo Sticho manumisso. constitutum est autē in Sticho manumisso, vt competāt in eum actiones ex senatusc. cōsulto creditoribus hæreditarijs, cur enim recuset hæres Stichi manumissi illam hæreditatem testatoris, quam recusare nō potuit is Stichus manumissus, cuius Stichi hæreditatem suscepit? certè non est ratio. quare recusare possit. quòd si fortè antè hæreditatis restitutionē, quā debebat hæres testatoris facere Sticho manumisso, sine hærede decesserit libertus, id est, dictus manumissus: perinde bona eius Stichi manumissi creditoribus hæreditarijs vendere permittendum est, ac si restituta hæreditate dicto Sticho manumisso per hæredem decesserit libertus, id est, dictus Stichus manumissus, vt sic Seius hæres Caij. testatoris compulsus Caij hæreditatem adire ad postulationem dicti Stichi manumissi à Caio, vt victū est nullum damnum sentiat ex hæreditate eiusdē Caij. Nunc propono aliam quæstionem: dictus Caius instituit sibi hæredem filiam suam ex asse, & rogauit eam, vt mihi restitueret dimidiam partem hæreditatis, deductis legatis minimis, quæ ab ea quibusdam reliquit, & deducto ære alieno non magno, quod æs alienū iussit eam soluere creditoribus suis testatoris: & adeo erant minima dicta legata, & dictum æs alienum, vt non sit locus legi Falcid. & decessit dictus Caius, & mora non est facta per dictam suam filiam restitutioni fideicommissi mihi faciendę. ego fideicommis. desidero dictam filiam testatoris restituere mihi dictam dimidiam, hęreditatis ad minus verbo: vt ex senatusconsulto Trebelliano agenti mihi fideicommis. competentib. actionibus etiam vsuras debitas ex stipulatione dicti testatoris ex mortis testatoris die in tempus restitutionis hęreditatis persequar: & etiam pensiones conuentas testatori ab inquilinis suis: non autem peto à dicta hærede aliquos fructus, & ipsa restituit mihi dictam dimidiam partem hæreditatis: veruntamen desiderat ipsa, vt ego refundam ei vsuras: & pensiones prædictas, si eas recepi à debitoribus: vel ab inquilinis testatoris: aut si non recepi eas, desiderat quòd ego cedam ei actiones dictarum vsurarum, & pensionum. & non possum ego fideicōmis. persuadere ei filiæ testatoris, hæreditatis appellatione (quam hæreditatem rogata erat mihi restituere) etiam hanc stipulationem vsurarum factam per testatorem ad me pertinere. & respon. iurisconsul. & dicit, omnia hæc, id est, vsuræ & pensiones supradictæ continentur appellatione hæreditatis, vt sic ad me fideicommis. pertineant. quantum enim ad hoc pertinet. nihil interest inter hæc duo ex vna parte, id est, inter dictas vsuras: & pensiones: & cætera, quę sub conditio. sunt promissa testatori, aut in annos singulos, vel menses sunt promissa testatori, vnde sicut illa, quę sunt promissa testatori sub condi. aut in annos, vel menses singulos, continentur appellatione hæreditatis: vt sic transeant ad fideicōmis. vt ī. eo. l. ita tamen. §. actiones: ita continentur hæreditatis appellatione dictæ vsuræ, & pensiones testatori debitæ, vt sic ad fideicōmis. trāseāt. Diceret aliquis contra hanc solutionem: Sane hæc, id est, vsuræ, & pensiones prædictæ cedūt pro fructu rei, quæ continetur in hæreditate, & fructus fideicommissarium non sequitur, si mora hæredis non intercesserit. ergo videtur, quod dictæ vsuræ: & pensiones non sequantur fideicommissarium, cum in veritate dicta filia, hæresq; testatoris non fuerit in mora restituendi fideic. vt ā. in themate positū est. Sed respōdeo, & tueor dictam solutionē: quamuis ita videatur pro hærede cōtra fideicō. tamen quia fideicōmissarius nō postulat. vt hæres

hæres suppleat fideic. i. non desiderat vt hęres restituat ei medietatē omniū rerū, quæ erāt in hæreditate tēpore mortis testatoris deductis legatis & ære alieno, de quibus, & de quo facta est s̄. mētio: & sic postea huic totali fideicōmisso cedāt vsuræ, & sic suppleāt: sed vult vt medietas hęreditatis p̄scotis ei restituat. nequaquā id hæres debet recusare. nam quodā modo in partē hæreditatis fecoat' recipi voluit fideic. & haberi loco hæredis pro ea parte, pro qua restituta esset ei hæreditas. & hęc oīa locū habent, vt dixi, quando testator fœnerauit, & vsuras fuit stipulatus: & quando locauit domos suas inquilinis suis, & ei debitæ sunt pensiones, aut ex fundis fructus percepit. si autē hæres fœnerauit vel locauit domos, vel ex fundis fructus percepit: nihil eo nomine præstat ei fideic. cui hæreditas per fideicom. relicta est si nō intercesserit mora ipsius hæredis. & est ratio, quia suo periculo fœnerauit hæres, & consumpsit operā suā in colēdo fundo, & cogendis, siue colligendis fructib. nec ęquum erat alterius. i. fidei. procuratorē cōstitui hæredem, vt sic dixerim: sed cū hæres recipit augmentum his modis, de quibus est s̄. quæsitū. s. de vsura stipulata per defunctū, vel debita ab inquilinis p̄ locationē defuncti, nullū impēdiū, vel opera intercedit hr̄dis: & ideo nō est mirū, si dictū augmētū, in quo nō est impēdium, vel opera hæredis, trāsit ad fideicō. vt dictū est à §. sed in huiusmodi &c. vsque ad §. sed cum hęreditarios &c. & h. d. hæc l. licet cum difficultate. Viui.

cho,[a] qui eodē testamēto libertatē & fideicōmissam hæreditatem acceperat, hæres suspectā adijt: mox Stichus antè quàm morā in recipienda hæreditate faceret,[b] decessit, relicto hr̄de Titio. Quęro, an in Titiū, si nolit recipere fideicōmissam hæreditatē, actiones ex senatusconsulto competant? Respondi, Quoniā ferè[c] is, qui cōpulsus est adire hæreditatē, confestim ei restituet: de manumisso[d] dūtaxat senatuscōsulto cōprehensūm est, nec hæredis[e] est facta mentio. Pōt tñ euenire, vt restitutionē distulerit hæres: veluti si pecuniā ei debuerit defunctus, quā retinere maluit, quā petere.[f] Cęterū existimo idē i hęrede[g] eius cōstituendū, quod ī illo cōstitutū est. Cur enim recusaret, qđ[h] recusare nō potuit is, cuius hr̄ditatē suscepit? Quod si fortè ante hr̄ditatis restitutionē sine hr̄de decesserit[i] libertus: pinde bona eius creditoribus hæreditariis vēdere pmittēdū est, ac si restituta hæreditate decesserit.

Actiones quæ quæruntur ex prouisione defuncti, ueniunt in restitutionem. Bar.

Sed & in huiusmodi[k] quæstione rogo rn̄deas: an rectè senserim:[l] Rogata est filia ex asse hęres restituere hr̄ditatis partem dimidiā deductis legatis[m] minimis, & ære alieno non magno,[n] vt legi Falcidiæ[o] locus nō sit.* mora facta non est restitutioni fideicōmissi. desidero verbotenus[p] mihi restitui hr̄ditatē, vt ex Trebelliano senatuscōsulto agēti,[q] & ex eo[r] cōpetentib. actionib.[s] etiā vsuras debitas[t] ex tēpore mortis* in tempus restitutionis persequar. Itē quæro & de pensionibus: qa locationū obligatio in hæreditate fuit,[u] ab hærede.[x] nullos fructus peto, sed illa[y] desiderat* refundere me,[z] aut cōcedere ei actiones vsurarū[a] & pēsionū. Nō possum[b] persuadere,[c] hæreditatis appellatiōe, quā rogata erat mihi restituere, etiā hanc stipulationē vsurarū & pen-

& l. in omnibus. §. non debeo. Sed an ipso iure trāseunt in hæredē? Respon. non,[i] quia certi sunt casus, quibus ipso iure transeunt actiones sine restitutione, vt nota. C. eo. l. pen. §. fi. vel si illæ connumerentur illis, nō est absurdū. Item contra. s̄. eo. l. apud. §. verum. solu. ibi. & facit C. de fideicō. l. si in persona.

[i] Decesserit. Quasi dicat, nullum damnum habet hęres: vt supra eod. l. apud. §. Antistia. in fi. & l. ille a quo. in prin.

[k] Sed & in huiusmodi quæstione. Quæ sequitur. Azo.

[l] Senserim. Facit supra, de mino. l. fi.

[m] Legatis. Quæ ipsa iussa est præstare.

[n] Magno. Quod ipsa iussa est soluere, & adeo sunt hæc minima, vt Falci. non sit locus. Sed quid mirum cum & habeat illam dimidiam hæreditatis? sed dic, q illa erat exhausta legatis: vt Instit. ad legem Falcid. §. r.

[o] Falcidiæ. Quam fideicom. vellet detrahere.

[p] Verbotenus. Nam verbo solo, & re potest fieri restitutio: vt s̄. eod. l. restituta.

[q] Agenti. Mihi fideicomissario, sub. & restituta est.

[r] Ex eo. Senatuscōsulto. Trebell.

[s] Actionibus. Hæreditarijs.

[t] Debitas. Scilicet ex stipulatione testatoris, & habeas literam hy. ex die mortis. Alij habent ex die moræ. scilicet debitorū hæreditariorū. & dic in diē restitutionis factæ verbo, vel re. Et quod dicit persequar. i. persequi volo. nā non soluit, sed soluet. j. ibi. Respond. oīa hæc &c. & dic persequi volo à debitore hæreditario, q nō soluit hæredi ex stipulatione hæreditaria, aliàs non teneretur, vt j. eo. l. deducta. §. qui post. hæres aūt nullo modo tenet, etiā si percipiat eas: vt d. §. qui post. & j. px. l. ab hærede &c. ibi, sed cū hæreditario &c. licet gdā dicant hic persequar. i. ab hærede, si eas pcepcrit.

[u] Fuit. Et ideo videtur quod eas possum persequi: vt s̄. ea. l. de vsuris dixit. Accur.

[x] Ab hærede. Scilicet à filia defuncti.

[y] Sed illa. Scilicet hæres filia defuncti non existens contenta quod ab ea non peto.

[z] Refundere me. i. vsuras, si tamē percepi ab inquilinis qui fuerūt in mora. Azo. & etiā à debitoribus alijs.

[a] Vsurarum. Scilicet currentium vsque ad tempus, quo hæres non fuit in mora.

[b] Non possum. Ego fideicommissarius.

[c] Persuadere. Scilicet hæredi.

[a] Postulante Sticho, Seruo hæreditario.

[b] Faceret. Subaudi maximè.

[c] Quoniā ferè. Habeas ferè, quasi dicat, rarò cōtingit, quod tantum retardetur restitutio à coacto adire, quod decedat fideicōmissarius: & ideo non fuit dictum in senatuscon. an hæres fideicōmissarij cogat accipere: sed de fideicom. tantum. alij habent ferre, quasi dicat, qui compulsus est ferre aditi, id est, sustinere, vt adeatur.

[d] De manumisso. Vt cogat recipe, ex quo coegit adire.

[e] Hæredis. Id est, Titij, qui est hæres liberti, scilicet vt ipse compellatur.

[f] Petere. Quod potuit, vt s̄. e. l. cum hæreditas. & habetur C. ad leg. Fal. l. in imponenda. & j. eo. l. debitor.

[g] In hærede. Scilicet liberti.

[h] Recusare. Certè non est rō, vt j. de re. iu. l. hæredē.

* P. Flor. quam.

[i] Quo ad actioes actiuas, sed bene quo ad passiuas. Paul. & Alex.

* Sic I P. Fl. Haluā. autē scripsit, mora facta ē restitutioni.

* P. Flor. ex mortis die.

* In P. Fl. nō est, & pēsionū. Dic tempus moræ inspici in vsuris: q̃d verum est in bonę fidei. Bart. I. l. Lucius. j. no. s̄. de posi. vbi etiā dicit eas deberi nuda conuentione. l. lecta. & ibi docto. s̄. si cert. peta.

[x] Approbatur per Ang. Imolam, Paul. & Alex.

[y] Nisi pponit alias teneret de fructibus. Ang.

sionum ad me pertinere. Respōdi, Omnia [a] ea hereditatis appellatione cōtinentur. Quantū enim quod ad hoc refert, [b] inter hæc cæteraq;, [c] quæ sub conditione sunt promissa, aut in annos singulos, vel menses, nihil interest. [d] Sanè [e] pro fructu rei, quæ † hæreditate cōtinetur, hæc cedūt: [f] nec fructus fideicōmissariū sequitur, si mora nō intercessit. Sed quia non [g] ut hæres fideicōmissum (ut sic dixerim) suppleat, postulet: sed qualis nunc est hæreditas, desideret sibi restitui: nequaquam id debet hæres recusare. Nam & quodāmodo in parte * hæreditatis senatus recipi voluit fideicōmissarium, & haberi hæredis loco, [h] pro qua parte restituta ei esset hæreditas. Sed cùm hæreditarios [i] numos iam fœnerauit, [k] aut ex fundis fructus pcepit: nihil eo nomine præstat ei, cui hereditas per fideicōmissum relicta est, si nō intercesserit [l] mora; scilicet, quia suo periculo [m] fœnerauit colendove [n] fundo, vel in cogēdis fructibus insumpsit operam. Nec æquum erat, alterius (ut sic dixerim) procuratorē constitui. Nullum autem impendiū, vel opera intercedit * hæredis: cū [o] his modis, de quibus est quæsitum, [p] * augmentum [q] hæres recipit. [r]

Qui quartam Trebellianicam retinere non vult, consultius facit, si adit coactè, quàm si sponte adiret. Bart. Alex.

Modest. lib. sing. de heurematicis. XLV.

Qui totā hæreditatē restituere rogatus, quartā retinere non vult, fidumq; obsequium defuncti precibus præbere desiderat: [s] sua sponte adire debebit hæreditatē, quasi ex Trebelliano eam restituturus. Suaserim tamen, ut suspectam [t] potius dicat hæreditatem, coactusq; à prætore restituat: hoc enim casu ex Trebelliano restituere videtur: expositoq; [u] hæreditario metu, vniuersas actiones in eum transfert, qui recipit hæreditatem.

Tempus certæ ætatis ex præsumpta voluntate defuncti propter raritatē personæ, facit diem, non conditionem. Item fideicommissario ante restitutionem post quam dies cessit mortuo, fideicommissum ad hæredem transit.

Iabolenus libr. xj. epistolarum. XLVI.

* Seius Saturninus

a Omnia. Scilicet pensiones & omnes supradictas vsuras tam à debitoribus, quam ab inquilinis debitas. & sic nunc soluit prædicta, licet & infra reuocet in dubium: tamen ita est, vt hic dicit.

b Refert. Id est, pertinet.

c Cæteraq;. Scilicet de vsuris.

d Interest. Et sic omnia debent venire in restitutione.

e Sanè. Allegat pro hærede contra fideicommissarium.

f Hæc cedūt. Sic ī. de vsuris. l. vsuræ.

g Sed quia non. Respondet allegationi factæ pro hærede, & allegat pro fideicōmissario. & est dicere, sed quia fideicommissarius non postulat, vt hæres suppleat fideicommissum, vt sic dixerim (hoc dicit, quia impropriè loquitur: nā tota medietas cadit in causam fideicommissi) fideicōmissarius quidem nō desiderat, vt hæres restituat medietatē omnium rerum, quæ erant in hæreditate tempore mortis deductis legatis, & ære alieno, & sic postea huic totali fideicom. cedant vsuræ, & sic suppleat: sed vult vt medietas hæreditatis præsentis ei restituatur, vt infra, eod. l. deducta. §. qui post.

h Loco hæredis. Vt Inst. eo. §. restituta.

i Hæreditarios. Nūc econtra allegat.

k Fœnerauit. Supra defunctus fuit stipulatus: hic hæres.

l Non intercesserit. Vt ī. eo. l. in fideicōmissariam. Accur.

m Periculo. Facit ī. de rei vē. l. si nauis.

n Colendo. Subaudi maximè.

o Cum. l. quando.

p Quæsitum. Scilicet de vsura stipulata à defuncto, vel debita pro locatione defuncti. sic ergo cum hæres non laborauerit, non recuset restituere: quia & detrimentum sine sua culpa contingens non debet restituere, vt supra, eod. l. mulier. §. sed enim.

q Augmentum. Scilicet vsurarum, quæ hæredi obuenerunt ex pensionibus.

r Recipit. Ex eo quod actiones ei competunt ante restitutionē: non enim cæperit, ne contradicat prædictis.

Qui totam, CASUS. Institui mihi hæredē Titiū, & rogaui eum, quòd totam hæreditatē meam restitueret Seio, & decessi. dictus Titius volens mihi in totum parere, vult restituere Seio totam hæreditatem meam non detracta quarta. certè sua sponte debet adire hæreditatem quasi ex Trebelliano eam restituturus. Iuris tamen consultus suadet, siue consulit ei vt suspectam potius dicat hæreditatem, & coactus à prætore eam restituat Seio fideicommissario. nam si ipsē te adiret fortè fideicommissarius nollet eam, & sic hæres remanet implicit⁹ creditoribus hæreditarijs: quod non potest recusare fideicōmissarius, ex quo coegit hæredem adire. & hoc casu ex ipso Trebelliano senatusconsulto restituere videtur hæres: & procul posito hæreditario metu, transfert vniuersas actiones in eū fideicom. qui ab eo hæreditatem accepit. Viuianus.

s Desiderat. Sic ī. de dona. inter vir. & vxo. l. si sponsus. §. si quis. & C. ad legem Falc. l. I. & arg. C. de fideicom. l. post mortem. Accur.

t Suspectam. Sub. vt scilicet suspectā &c. Et not. quod hæc l. consuluit hæredi, vt magis coact⁹ adeat, quàm sponte: quia si sponte, fortè fideicommiss. nollet, & sic teneretur hæres implicitus creditoribus. quod non potest recusare fideicō. ex quo coegit, vt supra, eod. l. postulante. & secundum hoc si dicat suspectam, non mentitur: quod quidam concedunt hic mentiri: [x] præterea non oportet, quod dicat suspectam: sed sufficit, quod non vult adire ad hoc vt cogatur: vt supra, eo. l. quis poterat.

u Expositoq;. In li. R. est exposito hæreditario metu, id est, extra procul posito. & deest, que. sed in libro Bul. & Al. exposito, id est, allegato vel declarato. & alias est ex propositoque. Accursius.

Seius Saturninus. CASUS. Quidā ex classe Britānica, qui vocabatur Seius Saturninus Archicubernius, testamento reliquit hæredē Valerium Maximum Trierarchū: de quo multum confidebat, à quo in eodē testamēto petijt, vt Seio Oceano filio suo testatoris restitueret hæreditatē, cum ad an. xvj. peruenisset dictus Seius Oceanus filius testatoris: & decessit dictus testator. Seius antē Oceanus filius testatoris defunctus est, antequā impleret annos prædictos xvj. nunc Manlius Seneca,

† Qui.

* P. Fl. in partem.

* Aliàs, intercedit.

* In P. Fl. augmentum hæredis recepit.

x Quādo mendaciū nō est sibi perniciosum, sed suę salutis præseruatiuū, secūdum Ang. licet Imo. & Alex. contra.

* In P. Fl. Si eius Saturninus Archicubernus.

Seneca, qui dicit se auunculum dicti Seij Oceani filij testatoris, petit hæc bona nomine proximitatis. Valerius autem Maximus Trierarchus hæres institutus vendicat sibi ea bona retinendo ea ideo, quia defunctus est is Seius Oceanus filius testatoris, qui idem hæres erat iussus restituere. Quæro ergo vtrum hæc bona testatoris pertineant ad Valerium Maximum Trierarchum hæredem testatoris fiduciariũ, an ad Manlium Senecam, qui dicit se auunculum Oceani pueri defuncti? Et respondet Iuriconsultus. Si Seius Oceanus filius testatoris prædictus, cui fideicommissaria hæreditas ex testamento Seij Saturnini Archicubernij de classe Britannica sui patris cũ ann. xvj. haberet Seius Ocea. debeat restitui à Valerio Maxi. Trierarcho fiduciario hærede testatoris. decessit prius, quam impleret idẽ Seius Oceanus præfinitum tempus ætatis xvj. ann. sicut in veritate ante decessit: fiduciaria hæreditas prædicta pertinet ad eum Manlium Senecam auunculum Seij Oceani, ad quem cætera bona Seij Oceani peruenerunt ab intestato, quia proximior erat: & non pertinet dicta hæreditas ad dictum fiduciarium hæredem. & est ratio quare pertinet ad hæredem ab intestato dicti pueri, quoniam dies fideicom. restituẽdi dicto puero cessit viuo dicto puero, scilicet Seio Oceano. & hoc est verum, si prorogando tempus solutionis dicti fideicom. hæreditatis videatur testator permisisse magis dicto hæredi fiduciario tutelam bonorum suorum testatoris, quam constituisse incertum diem fideic. quod sine dubio verum est. quia enim fuit fideic. relictum purè, & eius petitio in certum tempus dilata, ideo non est mirum, si filius transmittit ad hæredem suum. Viuianus.

Archicubernius ex classe Britannica testamento fiduciariũ a reliquit hæredem Valeriũ Maximum Trierarchũ: à quo petijt, vt filio suo b Seio Oceano, cũ ad annos xvj. peruenisset, hæreditatem restitueret. Seius Oceanus antè, quam impleret annos xvj. c defunctus est, nũc Manlius Seneca, qui se auunculũ Seij Oceani dicit, proximitatis nomine hæc bona petit. Maximus aũt Trierarchus sibi ea vindicat d ideo, quia defunctus est is, cui restituere iussus erat. Quæro ergo, vtrũ hæc bona ad Valerium Maximũ Trierarchum, hæredem fiduciarium pertineant, an ad Manlium Senecam, qui se pueri e defuncti auũculum esse dicit? Respondi. Si Seius Oceanus, cui fideicommissaria f hæreditas ex testamento Seij Saturnini, cum annos xvj. haberet, à Valerio Maximo fiduciario hærede restitui debeat, prius, quã præfinitũ tẽpus ætatis impleret, decessit: fiduciaria hæreditas ad eum g pertinet, ad quẽ cætera bona Oceani peruenerunt: h quoniam dies fideicommissi viuo Oceano, cessit, scilicet si prorogando tempus solutionis, tutelam magis hæredi fiduciario permisisse, quam incertũ diem i fideicõmissi constituisse videatur.

Pomponius libr. j. variarum lectio. XLVII.

Si hæredi ei', k cui natura debuerit, aliquis soluerit l ei cui m fideicommisso hæreditas relicta sit, id reddendũ est. n

In rebus subtractis per fideicommissarium vniuersalem, perditur ius fideicommissi, non in aliis. Alexand.

Paulus libr. xiiij responsorum. XLVIII.

Paulus o respondit, Si certa portio hæreditatis alicui relicta proponatur, & is res hæreditarias quasdam furatus sit: in his rebus, p quas

a Fiduciariũ. Quia de eo multum cõfidebat testator.
b Suo. Scilicet testatoris.
c Annos xvj. Aliàs nõ habet xvj. in tex. sed intelligit.
d Vendicat. Scilicet retinendo. sic C. de carb. edic. l. 1.
e Pueri. Id est, fideicommissarij. & sic ad Senecam auunculum.
f Fideicommissaria. In qua Trierarchus erat institutus fiduciarius.
g Eum. Scilicet Manlium.
h Peruenerunt. Ab intestato, quia proximior erat.
i Diem. Id est, conditionẽ. & sic incertum vna dictio est, sic ergo transmittit filius ad hæredẽ. sic ff. tt. l. 1. & l. Firmio. §. 1. & l. si Titio, in princ. & l. fin. & C. quando dies leg. ce. l. ex his, & ff. de verb. obli. l. si decem cum petiero. Sed contra. ff. de leg. 1. l. si cui. §. hoc autem. in fi. & ff. de manu. testa. l. si ita. & C. de fideicom. lib. l. fidei commissaria. Sol. refert, an legetur purè: & petitio differatur in tempus certum, & sic habetur pro pura, vt hic, a cũ concordantijs. secus vbi dies est incertus: quia tunc est pro conditione, vt supra, de condit. & demõ. l. quibus diebus. §. 2. an ab initio ipsum legatum, non solum petitio differatur: & tunc conditionale est, & non cedit ante diem vt in contrarijs. Et not. hic quod auunculus non petit, 3 nisi cũ filius habuisset xvj. an. & vixisset integros, vt C. quando dies le. ced. l. ex his. in fin.

Si hæredi eius. Casus. Titius instituit sibi hæredem Sempronium: & rogauit eum, vt restitueret hæreditatẽ suã testatoris Caio pone, & decessit dictus Titius: postea Seius, qui naturaliter tantũ debuerat centum dicto Titio testatori, soluit ea dicto Sempronio hæredi Titij. Certè dicta centum soluta Sempronio hæredi, reddenda sunt per eundẽ hæredem ei Caio fideicõmissario, cui fideicommissaria hæreditas relicta fuit. & est ratio extra literam, quare hic hæres reddat: quia naturalia debita veniunt in restitutionem, vt supra, eo. l. quamuis. Viuianus.

k Si hæredi eius. Scilicet Titij. Accursius.
l Soluerit. Puncta post dictionem, soluerit.
m Cui. Scilicet Titio.
n Reddendum. Dicit Pomponius autor legis. Alij habent in textu, Paulus respondit: vel sub. est. & est ratio, quare hic hæres reddat: quia naturalia debita veniunt in restitutionem, vt supra, eo. l. quamuis. & infra, eo. l. si eius, in princ. §. 1. & 2. & facit supra, ad leg. Falc. l. 1. §. id quod natura. Accursius.

Paulus. Casus. Instituit mihi hæredẽ Titium, & rogaui eum, quod restitueret Seio certam portionẽ hæreditatis meæ, puta tertiam, & decessi. postea dictus Seius fideicom. quasdam res hæreditarias furatus est: & postea dictæ res per eum surreptæ redierunt ad hæredẽ aliquo modo. certè in his rebus, quas subtrahit fideicõ. denegabitur ei fideicommissum. Viuianus.

o Paulus. Aliàs incipit. Paulus respõdi. & alias, si certa.
p In his rebus. Et nõ in alijs. sic C. de poe. l. sancimus. & ff. quorũ leg. l. 1. §. si duæ res. & ff. de acquiren. posses. l. quod meo. in fi. item quod hic dicit, quãdo per fideic. idem si directò quis instituatur, vt supra, de his quib. vt indi. l. rescripsũ. & ad leg. Fal. l. Paulus. respon. sed con-

a Nihil ẽ: imò tẽpus fuit adiectũ substãtiæ dispositionis. Bar. Imo. & Alex. I.
• In P. Fl. pertinuerant.

3 Imò incõtinẽti, secundum Cy. Ang. Paul. & Alexand.

• P. Fl. fideicõmissa.
• In P. Fl. Seij.

1 Fiduciarius heres dicitur, q nõ iustus, & absolutus est hæres, sed velut depositari', hoc est, cuius fidei credita est hæreditas alteri restituẽda, qui & fideicõmissarius dicit, qua forma dñ & possessio qdã fiduciaria, de qua Bud. ff. de nri. iu. l. 2. §. initium fuisse.

tra.huic l.ĩ.quo.lega.l.1.§.rediguntur. & C.quo.leg. l.1.sed sol.vt no.C.de leg.l.non est dubium.

ADDITIO Dic q̃ ibi subtraxit ante aditã hæreditatẽ: hic verò post, secũdũ Angelũ, Paulũ, & Alexandrũ.

a Subtraxit. Retinendo. sic C.de Carb.edi.l.1.

Cum hæreditas. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium: & rogauit eum, quòd restitueret hæreditatem suam Caio, & decessit Titius, & Seius hæres restituit hæredita. Caio fideicom. & postea Caius se absentauit, creditor hæreditarius, qui debebat cõuenire Caium fideicom. vult conuenire hæredẽ dicens, quòd res vrget, & metus adest ei, ne per absentiam fideicõ. dies actionis suæ exeat, quæ actio erat temporalis: & verum dicit creditor. nunquid hoc casu tenetur suscipere iudicium ad minus vsq; ad litis contestationem? Et respõ. quod sic: & ita dies actionis non exibit. & idem est in isto alio casu: Titius instituit hæredem Seium, & preterijt Sempronium filium suum emancipatum. vnde filius potens petere contra tab. voluit prius deliberare vtrum peteret, vel non. certè eo deliberante scriptus hæres à creditoribus conuenitur, siue conueniri potest, si actiones eorum sunt tempore perituræ. Viuianus.

subtraxit, a denegari ei petitionem oportere, recte respondetur.

Qui aliàs non cogitur suscipere iudicium, cogitur tunc, quando actiones sunt tempore perituræ. Bart.

Papinianus libr. iij. quæstionum. XLIX.

Cum hæreditas ex Trebelliano senatusconsulto restituitur, b si res vrgeat, & metus sit, ne per absentiam c fortè fideicõmissarij dies actionis exeat: heres iudicium suscipere d cogitur. Similiq; modo filio de possessione contra tabulas deliberãte, scriptus hæres à creditoribus hæreditarijs conuenitur. e

Pater dissipans fideicommissum, cogitur filio existenti in potestate restituere, etiam ante conditionis euentum. Bart.

Idem libro xj. quæstionum. L.

Imperator f Adrianus, cum Iunius Cerealis filio suo Iunio Simonidi, si in potestate g sua esse desiisset, hæreditatem restituere rogatus esset, ac multa in fraudem h fideicommissi fieri probarentur: restitui hæreditatem filio i iussit: ita, ne quid in ea pecunia k quamdiu filius eius

b Restituitur. Id est, restituenda est nam etiam ante restitutionẽ heres habet exceptionem Treb nisi eũ fideicom. absit, & actio perit, secundum quosdam. & sic intelligiĩ s.eo.l.1.§.1 & § quãquã. & ã.eo.l.ita tamẽ. § qui ex Trebelliano. vel dic, id est, restituta est. nam ante potest conueniri heres tantũ, & etiã post cum est timor, vt hic. nam directæ actiones in hæreditate remanent: vel dic tertio, quòd loquitur hic quando coactus adijt: vt etiã ante restitutionẽ competat hæredi exceptio. & secũdũ hoc restituitur, id est, restituẽda est. Vel dic restituitur, id est, est in promptu, vel actu restituẽdi quia iam agit fideicommissarius contra heredem. ar. s. de pet hære.l.si bonæ fidei. & ĩ.de excep.l.si post.

c Per absentiam. Hodie videtur consuli per l.C.de anna.exce.l.vt perfectius. & sic cesset hæc.l nisi ponas fideicom. esse sine domicilio: quod esse potest, vt ĩ.ad muni.l.eius qui.§.1.secundum Hug.

d Suscipere. Vsq; ad lit.conte.vt s.de offi.præsi.l.senatuscon. & sic perpetuatur actio contra fideic.absentẽ. sic C.vbi in rem act.l.2.vel dic vsq; ad sententiam, & satisfactionẽ. & sic poterit habere locum quod dixit Io. hic posset hæres damnum sentire. Io. sed certè non sentiret: quia conueniret fideicõ.act.ne.ge.quia fecit eius negotiũ ipso gestu. vt s.de neg.ge.l.q̃ vtiliter.§ fin. & de pet.hære.l.fi.§.finaũt. & ar. C.de hære.ven.l.2.Ac.

e Cõuenitur. Id est, cõueniri poterit. s. si actio est peritura tempore, vt s. Nam dicit, similiq; &c. nam aliàs hæres habet exceptionem, ne fiat præiudicium petitioni hæreditatis à filio mouendæ petita bonorum possessione contra tabulas, vt ĩ.de excep.rei iudi.l.a.& s.de peti hæredi.l.si quis libertatem. verum hoc corrigitur per l.C.de pet.hære.l.fi.sed cum institutus non sit hæres, quia dum speratur contra tabu.cessat secundum tabu.vt ĩ.de secun.tab.l.æquissimum, in princip.& de Carbo.edict.l.scriptus. quomodo potest conueniri? Respon. licet non possit petere secundum tab. potest tamen adire de iure ciuili: vt ĩ.de contratab.l.illud, in prin.licet videatur contra ĩ.eo.l.fi.§.fi.

Iste intellectus nõ congruit sentul secundum Pan. sequitur tamẽ cũ Alexã.

ADDITIO. Dic quòd ibi erat filius emãcipatus, qui adire impediũ propter posthumum præteritum, qui sperabatur rumpere testamẽtũ de iure ciuili secundum Alexandrum.

Imperator. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Iunium Cerealem: & rogauit eum vt restitueret hæreditatem ipsius Titij Iunio Simonidi filio ipsius Iunij Cerealis sub condit. si dictus eius filius in potestate sua esse desijsset. & decessit dictus Titius. pater autem prædictus cõsumebat multum de hæreditate in fraudem fideicommissi sub condit. filio relicti. vnde filius iuit ad Imperatorem Adrianum, & exposuit ei prędicta: & Imperator iussit restitui per patrem filio in potestate manenti dictam hæreditatẽ: ne quid in ea pecunia siue hæreditate iuris haberet pater, quãdiu filius eius viueret. nam quia cautiones de restituẽda hæreditate nõ diminuta filio existente dicta cõditione nõ poterant interponi inter patrem, & filium conseruata patria potestate: siue remanẽte filio in patris potestate: inflixit dictus Imperator dicto patri propter dictam fraudẽ patris damnum cõditionis prædictæ, habendo dictã condisionẽ pro impleta, & iubẽdo patri restituere hæreditatẽ filio in potestate manẽti. post authoritatem dicti decreti ab Imperatore interpositi de restituenda hære. filio per patrem: debuit comparari dictus filius, cui restituta est hæreditas per patrem filio militi habenti castrense peculium in hæreditate sibi restituta. s. vt etiã inuito patre possit petere res hæreditarias à possessorib. & agere contra debitores hæreditarios. Quid si egeat pater? nunquid hic filius ex hac hæreditate tenetur ei dare alimenta? Et dicitur quod sic. Viuia.

f Imperator. Accipe, iussit restitui hæreditatem &c. quod est infra,

g Si in potestate. Ecce conditio, si in potestate &c.

h In fraudem. Vt quia fingebat se emanciparet, non aliud ageret, & sic restimebat, licet nõ posset. putabat autem amodo se non teneri. vel dic, quod consumebat multa de hæredi. hic pater rogatus.

i Filio. In potestate manenti. non enim cogitur emãcipare, vt no s.eo.l.vbi pure.in princ. & dabitur curator hæreditati, si filius est minor xxv. anno. vt C.de bon.quæ lib.l.fi.§.finalis in secunda. & §.vbi autẽ pubertatis.nõ si est maior, vt ĩ.ea.l.§.2.Sed quomodo fit restitutio ante cõdi. vt ã.eo.l.vbi pure. in prin. quæ est cõtra? Solu. ibi. & eodẽ modo solue. s.eo.l.sed & si ante. vel vt ibi. & facit C.de inoffi.testa.l filius. Itẽ videtur hic filius scrutari patrẽ in administratione. & sic sunt arg. contra. C.de bo.quæ lib.l.fi.§.hoc proculdublo. & in authen.de nup.§.& ita.col.4.& C.de secun.nup.l. si quis prioris. in fi. Sed hic fraus, ibi culpa.

k Pecunia. Id est, hæreditate, vt s.e l.nam quod. in fi.

Haberet.

viueret, iuris haberet. a Nam quia cautiones nō poterant b interponi, cō seruata patria potestate: damnum c conditionis d propter fraudem infligit. Post decreti autem authoritatem in ea hæreditate filio militi e comparari f debuit, g si res à possessoribus peti, vel ēt cum debitorib. agi oporteret. Sed paternæ reuerentiæ congruum † est, egenti fortè patri officio iudicis ex accessionibus hæreditariis emolumentum h præstari.

Deductio legatorum non intelligitur de legatis inualidis: & dos, quæ fuit prælegata, deducitur: ut debitū seu ut æs alienum: nec talis deductio impeditur per quartæ deductionem. Alex.

Idem libro xviij. quæstionum. L I.

Cum hæres deductis legatis i hæreditatem per fideicōmissum restituere rogaī: nō placet ea legata deduci, quæ peti non poterant. k Sed cum vxori pro parte l hæredi scriptæ dos prælegatur, eaque deductis legatis hæreditatem restituere rogatur: etiam si m quarta, quam per legem Falcidiam retinet tantum efficiat, quātum in dote est: tamē pro sua portione n dotis prælegatæ partem deducit. o Cum enim vtrunq; consequitur: p nihil interest inter hanc mulierem, & quemuis alium creditorem q hæredem institutum, & hæreditatem restituere rogatum. Idem probatur, & si non deductis legatis, fideicommissum relictum ab ea r sit.

Hæres non cogitur restituere id, quod ad eum peruenit, non ut ad hæredem. Bart.

a Haberet. Scilicet pater.

b Non poterant. Vt Insti. de inut. stipu. § itē inutilis. alias esset præstanda de restituenda hæreditate cū extiterit conditio, vt C. vt in poss. leg. l. cum Archimedorū. sed si esset emācipatus, potest stipulari, vt J. vt leg. nomi. ca. l. filio. Sed hodie non sanstat pater etiā filio emācipato, nisi in duob. casibus: vt C. eod. l. iubemus. §. in supra dictis.

c Damnum. Id est, propter fraudem patria constare cōditionem ei non seruari.

d Cōditionis. Quæ fuit, si desineret esse in potestate: in qua Impera. inflixit damnum hæredi, habendo pro impleta propter fraudem patris.

e Filio militi. Habenti castren. pecu. nam & hic fortè erat miles, sed hæc hæreditas non erat castren. pecul. 1 in dicto autem peculio 2 & agit filius, & administrat etiā patre inuito, vt infra, de castren. pecu: l. 4. §. 1. & l. 5. sic iste facit cum curatore, si indiget eo alias per se.

f Cōputari. Id est, assimilari.

g Debuit. Hic filius de quo loquitur: vt possit agere & conueniri, sicut filiusfamilias miles in castrensi peculio.

h Emolumentum. Quo ad alimenta, nam dicit egenti. 3 & arg. in auth. de nup. §. 1. col. 3. vel si velis dicere ad totum vsumfructum, est arg. C. de secun. nup. l. hac edictali. §. mobilium. 4 & facit ad hoc infra, quæ in frau. credi. l. si pater.

Cum hæres. CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & multa legata vtiliter, & inutiliter quibusdam reliqui: & rogaui eum, q̄ restitueret hæreditatem meam Seio deductis legatis. certè ea legata nō possunt deduci in restitutione hæreditatis. quæ peti nō poterāt: quandoq; tamen legatum, quod nō valet, deducitur in restitutione. nam pone quod institui mihi hæredem dictum Titium pro dimidia, & vxorem meam pro alia dimidia, & prælegaui eidem meæ vxori dotem, quam ab ea habueram, & rogaui eam vt restitueret Seio suam partem hæreditatia deductis legatis. certè si quarta etiā Trebellianica, quam retinet vxor mea in restitutione suæ partis hæreditatia tantum efficiat, quantū in dote est: tamen deducit ipsa vxor partē dotis prælegatæ pro sua portione hæreditatis tanquam æs alienum, & non tanquā legatum: quia inutile est pro sua portione hæreditaria quasi à se sibi relictum, pro parte autem cohæredis non deducit vxor partē aliam dotis prælegatæ: quia non est soluenda de portione cohæredis, sed à cohærede percipienda iudicio familiæ erciscundæ, & est ratio quare vxor deducit partem dotis prælegatæ pro sua portione hæreditatis tanquam æs alienum, & aliam partem dotis iudi. fami. ercis. tanquā æs alienum

similiter: quia ipsa vtrunque consequitur, siue consequi debet, scilicet dictam quartam Trebellianicam, & dotem. vnde nihil interest inter hanc mulierem, quæ debet recipere dotem, & quemuis alium creditorem hæredem institutum, & hęreditatem restituere rogatum: quia sicut ille creditor deduceret sibi debitum in restitutione hæreditatis: & ita hęc vxor eo modo qui dictus est. Idem est, si ab ea vxore mea reliqui fideicom. suæ partis hæreditatis, in qua eam institueram nō deductis dictis legatis. nam semper debet prędeducere dotis partem pro ea parte, qua instituta est, tanquam ęs alienum, & aliam partem dotis iudicio familię erciscundę. Viuianus.

i Deductis legatis. Relictis à rogato restituere hæreditatē alijs legatarijs singularibus. & secundum hoc distingue, 5 petitio præcedat restitutionem an restitutio petitionem legatorum, vt dixi supra, eo. l. Marcellus. & l. qui quadringenta. & l. cogi. §. proinde quęritur. vel dic legatis, id est. prę legatis sibi à cohęrede. ad quod facit C. de fideicom. l. quod vitum. & ad hoc bene facit, quod sequitur sed cum vxori &c. Hug.

k Non poterant. In totum, vel in partem: quia pro nō scriptis, vel caducis habentur, vt C. de cadu. tollen. § in primo. & §. seq.

l Pro parte. Puta dimidia.

m Etiam si. Id est, quamuis.

n Pro sua portione. Scilicet hęreditatis.

o Deducit. Non iure legati, quia inutile est pro sua portione hereditaria, quasi à se sibi relictum, & sic inutile, vt s̄. de lega. 1. l. legatum. §. 1. sed vt ęs alienum, vt ex fi. l. euidenter ostenditur. pro parte autem cohęredis non deducit, quia non est soluendum de sua portione, sed à cohęrede petendum iudicio famil. erciscun. vt C. famil. erciscun. l. si qua. & supra, fami. erciscun. l. hęredes. §. fi. & l. seq Hug.

p Consequitur. Scilicet quartam, & dotem. olim aliud seruabatur, quia alterutro debebat esse contenta, vt C. de rei vxo. act. §. sciendum. & facit supra, ad leg. Falc. l. pater, in prin. Item hoc est verum, nisi fuerit instituta animo compensandi dotem cum portione hęreditatis: quo casu non debet habere vtrunque, vt supra ad legem Falc. l. si debitor. & C. de hæredi. instit. l. si compensandi. Hug.

q Creditorem. Quin deduceret sibi debitum: vt supra eodem. l. postulante, in prin. & C. ad leg. Falc. l. in imponenda. Hug.

r Ab ea. Nam debet semper prædeducere: vt ęs alienum, & quidem totum si ex asse hæres est: si pro parte, pro ea parte pro qua hæres est, aut distincto animo

† Huc pertinēt quæ scribit Pl. dial. 4. de legi. & Valer. Maxi. lib. 5. c. 4.

1 Quia in ea non testaī, licet bene l castrēsi pec. secūdum Bartol. & Angel.

2 Cōcos. gl. I c. fi. I fi. in ver. regulariter. extra de iud. lib. 6. gl. ord. I l. fi. §. necessitate. I gl. in ver. ponēda. C. de bo. quæ libe.

3 Adde in dicē i sententia debere aduertere, quādo qs egeat, & quādo nō: & est singul. I Speci. de nisi. nm. in. §. 5. de beneficio. Idē in ti. de renun. & cōclu. ver. item beneficia.

4 Ibi mater nō cōmittit tantā culpam ad secūda vota transeūdo, sicut hic pater dissipādo. Alex.

5 Hoc verum quando simpliciter legata sunt relicta, sec qn hæres est grauatus restituere deductis legatis Pau. & Alexā.

mo compensandi legatum, vel non.

SI res aliena. CASVS. Caius instituit sibi hæredem Seium, & legauit à Seio hærede Titio equum Sempronij, & decessit dictus Caius testator. & iste Titius legatarius instituit sibi hæredem Sempronium prędictum dominum dicti equi, & peijt idem Titius ab eodem Sempronio: vt hæreditatem suam Titij Mæuio restitueret: & decessit dictus Titius. nunquid Mæuius cui debet restitui hæreditas Titij per Sempronium poterit petere dictū etiam equum legatum Titio? Et videbatur quod sic, cum inuentus sit dictus equus in hæreditate Titij. vnde videbatur, quod veniret in restitutionem cum alijs rebus Titij: tamen non venit in restitutionem dictus equus: quia cū Sempronius est hæres legatarij, talis est, ac si sibi Sempronio esset legatus dictus equus: quod legatum non valet, quia sua res non potest alicui legari. & sic peruenit in eum casum, a quo non potest incipere.

Seruus ab altero. Institui mihi hæredes Titium, & Seium, & à Titio reliqui libertatem Sticho seruo meo, & à Seio reliqui eidem Sticho per fideicomm. hæreditatem, in qua instituetam eundem Seium, & decessi postea neuter dictorum meorum hæredum vult adire hæreditatem. nunquid prætor debet interponere partes suas ad cogendum aliquem dictorum hæredum adire ad postulationem dicti Stichi? & certe non: quia neque propter solam libertatem compellitur adire Titius hæres, à quo sola libertas est relicta dicto Sticho, neque is Seius hæres, à quo libertas data non est, sed sola pars hæreditatis, in qua fuit institutus, propter eum Stichum qui nōdum liber est, compellitur vt adeat. & senatusicon. Trebel. quod loquitur de cogendo hæredem adire, tunc demum locus est, cum ab omnibus, id est, ab aliquo omnium hæredum directa, vel fideicom libertas datur ab eo, à quo hæreditas quoque relinquitur. sed si fortè iste Titius hæres, a quo libertas data est dicto Sticho portionem suam hæreditatis repudiauit, cum fuit institutus purè, vel exclusus conditione, sub qua fuit institutus: & eius portio hæreditatis ad alterum, id est ad Seium cohæredem suum peruenit, defendi poterit adire cogendum dictum Seium. quid enim interest, quo iure cœperit dictus Seius esse debitor libertatis, & hæreditatis, scilicet vtrum ea sua persona, vel ex persona cohæredis? Certè nihil interest. sufficit enim, quod vtrūq; ab eodem debeatur aliquo modo, ad hoc vt ipse cogi possit adire. Viuianus.

Idem libro xix. quæstionum. LII.

SI res aliena[a] Titio legata fuerit, isq;[b] domino[c] rei hærede instituto,[d] petierit,[e] vt hæreditatem Mæuio restituat, Mæuius legatum[f] inutiliter petet. Nō enim poterit consequi, quod ad institutum, id est, rei dominum peruenire nō poterat.

Si ab uno debeatur hæreditas, ab alio libertas, non est locus coactioni: secus si ab eodem utrunque debeatur siue ab initio, siue ex postfacto per accidens. Bart.

Seruus ab altero ex hæredibus libertatem, ab altero fideicōmissariam hæreditatem * accepit. Si neuter adire velit: nullæ prętoris partes erunt: quia neq; propter solam libertatem compellitur adire: neque[g] is, à quo libertas data non est,[h] propter eum, qui nondum liber est, vt adeat, compellitur: & senatusconsulto[i] locus est, cum ab omnibus[k] directa, vel fideicommissa libertas ab eo[l] datur, à quo hæreditas quoque relinquitur. Sed si fortè is, à quo libertas data est portionem suam repudiauit, vel conditione[m] exclusus est: cùm portio eius ad alterum[n] peruenerit, defendi poterit, adire cogendum. Quid.n. interest quo iure[o] debitor libertatis, & hæreditatis, idem esse cœperit?

* P. Fl. Fideicōmissum hæreditatis accepit.

a Si res aliena. Puta Sempronij.

b Isque. Scilicet Titius legatarius.

c Domino. Scilicet Sempronio.

d Hærede instituto. A se Titio.

e Petierit. Scilicet Titius à Sempronio hærede.

f Legatum. Id est, rē legatā prædicto Titio. videbatur enim cum inuenta sit in hæreditate Titij, quòd veniat in restitutione cū alijs, maximè si testator legauit sciēs rem alienam. vnde debebitur æstimatio: vt Inst. de leg. §. non solum. Sed tamen non venit: quia cum Sempronius est hæres legatarij, tale est, ac si esset legata sibi Sempronio, quod non valet, quia sua res alicui legari non potest, vt Institu. de lega. §. sed si rem. & sic peruenit in eum casum, à quo incipere non potest, & sic vitiatur; 1 vt supra ad legem Aquil. l. quia.

g Compellitur adire. Scilicet à quo sola libertas est relicta: vt j. l. proxima.

h Data non est. Sed sola hæreditatis pars. & facit supra, eo. l. si cui pure. §. 1. & j. eo. l. si patroni, §. Imperator.

i Senatusconsulto Trebelliano.

k Ab omnibus. Id est, ab aliquo 2 omnium.

l Ab eo. Hærede. sic ā. de tuto. & cur. dat. ab his. l. si impuberi. sed quia cum hęreditate & libertas tacita datur: vt C. de necess. ser. l. quidam. §. 1. videtur cogi ille, à quo hæreditas est relicta. Responde. ibi directò libertas datur: hic fideicommissaria, argu. ā. de test. tut. l. qui tutelam. §. 2. Item nunquid 3 etiam hæreditas seruo potest reliqui, sicut legatum, vt C. de necess. ser. l. quidam. §. illo ibi R. esp. ibi rogatus hæres, 4 nam non cogitur ad dandum. 5 & facit ā. eo. l. si cui. §. 1. Accur.

m Conditione. Sub qua fuit institutus, & sic alteri accrescit: vt hic, & C. de cad. tol. §. fin. autem.

n Alterum. A quo fideicommissum erat relictum.

o Quo iure. Scilicet ex persona sua, vel alterius. certè nihil. sufficit enim, quod vtrunq; debeatur ab eodem. sic j. de verb. obli. l. cum seruus, & ā. de codicil. l. quidā. in fin. & de legatis. 1. l. si duobus. §. 1. & j. de Carbo. edi. l. 3. §. si is. Arg. contra j. eo. l. si patroni. §. qui fideicom & j. de sol. l. & magis, & ā. de inoffi. testa. l. nihil. §. fin. 6 Item hæc lex loquitur in seruo hæreditario: vt s. eod. l. mulier. §. non est, non hæredis vel extranei, 7 vt ā. eo. l. cogi. §. sed si alio seruo.

NOn est cogendus. CASVS Institui mihi hæredē Titiū, & seruum meum Stichum legaui Seio, & rogaui eundem Seium legatarium, vt manumitteret dictum Stichum. Item rogaui dictum Titium hæredem, vt hæredi. meam restitueret eidem Sticho, & decessi. nunquid dictus Stichus potest facere cogi dictum Mæuium hæredem adire hæredi. meam, quam ipse hæres dicit sibi esse suspectam? & certè non. cum status hominis, id est, dicti Stichi circa libertatem, pendeat e legato de se Sticho relicto dicto Seio. potest enim esse, quod ante decedat idem Stichus, quam manumittatus à dicto legatario: & ita incommodum sentiet hæres, si adiuisset coactus. nam tenetur creditoribus hæreditarija. nemo autem se cogitur adstringere hæreditarijs actionibus propter legatum. si autem viuo me testatore dictus Seius, cui legaui Stichū decessit, & ita defecit legatum

1 Non est verū, quādo dispositio est perfecta, & iā cōsummata: & i hoc casu secundū Bar. i l. plurib. §. fina. j. de verb. obli.

2 Hæc expositio nō est necessaria, secūdū Bar. & Alex.

3 Sed qd in monacho, qa iura de vno loquuntur habent locum in altero. l. cui fundus. §. seruū. & ibi Ale. s. si cer. pet. dic plenè p Ba. i l. si alienū. in prin. s. de hęre. inst. & Bal. in l. 1. adj. co. C. de his q̄ pœ. no.

4 Sequit hanc glo. Bartol. & Pau.

5 Etiam hoc casu de æquitate. Paul. & Alexand.

6 Dic qd in his legibus contrarijs ex diuersitate plonarum & casuū resultat diuersitas rationis, secundum Bar. Imol. & Alexand.

7 Qui nō est parat' seruu vendere: alias loc' esset coactioni Bartol. & Alexand.

legatum Stichi, & remansit dictus Stichus apud dictũ meum hæredem cum suo onere, & sic hæres tenetur eum manumittere, sicut tenebatur legatarius: tunc benignè respon. cogendum hæredem adire, cum in ipsius hæredis sit potestate manumittere eum, & restituere ei hæredi. & ita ab eodem hærede cœpit deberi Sticho hæreditas & libertas, vt supra l. proxi. in fin. Viuianus.

Idem libro xx. quæstionum. LIII.

NOn est cogẽdus hæres [a] suspectam adire hæreditatẽ ab eo, cui libertas à legatario, [b] hęreditas ab hærede relicta est: cùm status hominis [c] ex legato pẽdeat: [d] & nemo se cogat [e] adstringere hæreditarijs actionib⁹. propter legatũ. [f] Quid enim, si inter moras, non manumittẽte legatario. [g] seruus decesserit? [h] Si autẽ viuo testatore [i] legatarius decesserit: benignè respondetur, cogendum adire: cùm in ipsius sit potestate manumisso [k] restituere hęreditatẽ. [l]

[a] Hæres. Suus, vel extraneus.

[b] A legatario. Cui seruus erat legatus; & rogatus de manu mittendo.

[c] Hominis. Circa libertatem. arg. supra, de cap. dim. l. fi.

[d] Pendeat. Potest enim esse, quod ante decedat quã manumittatur, & ita incõmodũ sentiret hæres, si adijsset coactus, nam teneretur creditoribus, nec posset dici hic subueniendum: vt supra eo. l. postulante. in fi. 1. respon. nam ibi distrahuntur bona à creditoribus eius, cui hæreditas erat restituenda. nam seruus ille fideicommissarius liber iam factus decessit. hic autem seruus decessit: nullos ergo habet creditores. Sed quid si sua sponte adijt hæres, sicque legatarius factus dom⁹ nus serui eum manumisit? nunquid hic coget hæredem vt restituat? Respond. sic, nam hic status non pendet. idem credo & si nondum sit manumissus. sed ipse stulte agit, si petit sibi restitui adhuc. Azo. quia per eum domino suo & legatario quæritur.

[e] Cogatur. A seruo. idẽ est si a legatario dicatur cogi.

[f] Propter legatum. Libertatis solum, vel hæreditatis solum seruo relictum: vt supra eo. l. prox. §. 1.

[g] Legatario. Quia fortè non poterat nondum adita hæreditate, vel post aditam decessit antequam manumitteretur.

[h] Decesserit. Et sic hæres remanet in damno, vt dictum est.

[i] Viuo testatore. Et ita videmr quòd legatum serui sit pro non scriptum, vel in causa caduci: quomodo ergo locum habent sequentia? Respon. Ioan. [1] quod testator manumisit, cum forte aliquid erat ei relictum vt manumitteret, & quod subijcit expone in potestate eius scilicet hæredis. Hug.

[k] Manumisso. Scilicet ante in vita testatoris.

[l] Restituere hæreditatẽ. Etiam si ipse nolit recipere, cum eum coegit adire: vt s. e. l. postulante. in fi. 1. resp. sed in superiori casu cum legatarius viuit. nec seruus est manumissus: non est in potestate hæredis restituere, cũ libertas iam pendeat ab alio, id est, à legatario: etiã si seruus fuerit hæreditarius hic autem non pendet: sed hodie [2] etiã si non fuit manumissus in vita testatoris, cogitur hæres manumittere. nam siue pro non scriptũ est relictũ libertatis, siue in causa caduci: vt quia legatarius decessit ante testamentũ, vel post ante testamtẽ, remanet apud hæredẽ cum onere: vt C. de cad. tol. § in primo, ibi, nisi perraro &c. & §. pro secũdo & infra, de fideicõmis. lib. l. cũ vero. §. si pro nõ scripto. Idem dico in eo, quod est aperta voce caducum. nam legatũ libertatis, vel legatũ relictum seruo legato nõ cedit nisi ab adita hæreditate: vt C. de cad. tol. §. in nouissimo, & sic mortuo legatario ante aditam hæreditatẽ post mortẽ testatoris, remanet apud hæredẽ similiter cum onere: vt C. de cad. tol. §. ne autem. sic ergo cogitur manumittere & restituere cum ab eodẽ incipit deberi hæreditas & libertas: vt supra l. proxi. §. fi. Item contra huic l. videtur supra eo. l. apud. §. Antistia. & l. cogi. §. fi. sed dic vt ibi. Item quo iure cogitur quis adire. dic offi. iudic. arg. supra l. prox. ibi, nullæ partes præ. &c. econtra iure actionis. arg. supra e. l. Papinianus. Primum verius.

[1] Nihil &, sed dic q legata qua si caduca remanẽt apud hæredem, cũ onere suo. ideo hæres cogitur manumittere. Pau. & Alexã.

[2] Imo & de iur. Degestorũ, g l. si vero. §. pro nõ scripto. J. de fideic. lib.

Rogatus restituere quicquid ex hæreditate superorit, potest bona fide diminuere. Item in dubio expensa ab utroque patrimonio intelligitur etiam facta pro rata. Bart.

Idem libro xix. quæstionum. LIIII.

TItius rogatus est, quod ex hæreditate

Titius rogatus. CASVS. Caius instituit sibi hæredem Titium, & rogauit eum quod restitueret Mæuio illud, quod ex hæreditate sua superesset tẽpore mortis dicti Titij hæredis, & decessit dictus Caius: postea Titius hæres in medio tẽpore ante mortẽ suam plura alienauit, & diminuit de hæreditate, & decessit dictus Titius hæres, nunquid Mæuius fideicõmis. poterit petere ab hærede hæredis illud, quod alienatum, vel diminutum fuit per hæredem? & distinguitur: aut alienauit, vel diminuit hæres gratia interuertendi fideicom dicto Mæuio relicti: aut non gratia interuertendi. primo casu poterit dictus Mæuius fideicom. petere: secundo casu non poterit. sed hoc quod dixi in secundo casu, corrigitur per Imperatorem Marcum qui iudicauit in tali quęstione erogationes, quæ ex hęreditate factę dicebantur per hæredem non causa interuertendi fideicom. non ad solam fideicommissi diminutionem pertinere, sed oportere distribui pro rata patrimonij, quod patrimonium propriũ habuit hæres prædictus aliunde, quam à Caio testatore, vt videatur hæres alienasse, & diminuisse tam de suo proprio patrimonio, quam de hæreditate Caij, quam debebat restituere Mæuio, & hoc pro rata patrimonij sui proprij: vt puta si valebat forte patrimoniũ suum propriũ xxx. libras, & hęreditas Caij xx. & ipse hęres alienauerat, vel diminuerat medio tempore de hęreditate Caij xxx. soli. certè de suo proprio patrimonio videtur alienasse vel diminuisse xviij. sol. & de hæreditate Caij xvj. soli. & h. d. dictus Impe. non tantum ratione æquitatis, verùm exemplo quoque motus, & sumpsit exemplum de tali quęstione, & solutione eiusdem, Caius habens duos filios in potestate, & vnum emancipatum militem, fecit testamentum, & instituit sibi hęredes dictos duos suos filios, & pręterijt militem emancipatum, qui miles habebat peculium castrense, & aliud patrimonium, quod non erat castrense, vel quasi, & in castris, in quibus erat in militia, fecerat multos sumptus, petijt hic miles emancipatus pręteritus contra tab. & sic debet conferre fratrib. suis prædictis institutis patrimoniũ suum, quod non erat castrense, vel quasi, non autem peculiũ castrense. certè consultus Impera. cõstituit sumptus, quos dictus miles fecerat, debere imputari non tantum patrimonio non castrensi, vel quasi, quod patrimonium debuit pati munus collationis, sed pro rata etiã castrẽsis pecuniæ, siue peculij & ita sicut in hac quæstione mediã viam elegit Impera. ita & in superiori quæstione scilicet cũ Titius hęres Caij fecit erogationes de hæreditate Caij, non gratia interuertendi fideicommissi Mæuio relicti per Caium à dicto Titio eius hęrede. propter ergo huiusmodi tractatum. scilicet quia poterat esse, quod causa interuertendi fideicommis. alienabat dictus Titius hæres, & sic etiam totum alienatum tenetur restituere Męuio fideicõ. vel si non alienabat causa interuertendi fideicommis. pro rata tamen est detrahendum. & quod superest

superfuisset,[a] Mæuio restituere. Quod medio tẽpore alienarũ, vel deminutum est, id quandoq;[b] peti non poterit, si non interuertendi fideicommissi gratia tale aliquid factum probetur. Verbis enim fideicõmissi bonã fidẽ inesse constat. Diuus autem Marcus cùm de fideicõmissaria hęreditate cógnosceret: his verbis, Quicqd ex hæreditate mea superfuerit, rogo Titio[c] restituas, boni viri arbitriũ inesse credidit: iudicauit enim erogationes,[d] quæ ex hæreditate factæ dicebantur, non ad solam fideicõmissi deminutionem pertinere: sed pro rata patrimonij,[e] quod propriũ habuit hæres, distribui oportere. Quod mihi videtur non tantum æquitatis ratione, verùm exemplo[f] quoq; motus fecisse. Cũ enim de conferendis bonis fratribus[g] ab emancipato filio quæreretur, peculium autem, quod in castris fuerat acquisitũ, militi[h] relinqui placeret: consultus Imperator, sumptus, quos miles fecerat, non ex eo tantummodo patrimonio,[i] quod munus collationis pati debuit, sed pro rata, etiã castrensis pecuniæ debere imputari constituit. Propter huiusmodi tractatus[k] Mæuius fideicommissi nomine cautionẽ exigere debet. Quod eò ptinet, nõ vt ex stipulatione petat, qđ ex fideicõmisso peti nõ poterit: sed vt habeat fideiussores eius quãtitatis, q̃ ex fideicommisso petere potuit.

Quod ad hæredem hæredis non transit, non transfertur in fideicommissarium per Trebellianum. Bart.

Idem lib. xx. quæst. L. V.

SI patroni filius extraneo[a] restituerit ex Trebelliano hæreditatẽ: operarũ actio quæ transferri non potuit, apud hæredem[b] manebit: nec

superest, restituendum Mæuio fideicom. adueniente die. ideo Mæuius fideicom. prædictus debet exigere, cautionem ab hærede nomine fideicom. sibi restituendi adueniente morte hæredis. per hanc autem stipulationem non petet fideicõmiss. illud quod ex fideicommisso petere non poterat, id est partem dictarum erogationum per hæredem factarum, non gratia interuertendi fideicom. quę pars detrahitur de fideicõ. eo modo, qui dictus est: sed vt habeat dictus Mæuius fideicommiss. fideiussores eius quãtitatis, quam ex fideicõmiss. petere potuit. potuit autem petere totum fideicommissum excepta dicta parte erogationum per hæredem factarum nõ gratia interuertendi fideicommissi, quæ pars detrahitur de fideicõmisso eo modo, qui dictus est. Viuianus.

a Superfuisset. Tempore mortis hæredis, & nota hoc casu non veniunt fructus in restitutione: vt j. e. l. deducta. §. pe. secus si esset dictum, quicquid superesset de bonis meis: vt supra, de vsu. l. in fideicom. §. nonnunquã. Item not. quod vbi est rogatus restituere quicquid de hæreditate superesset, vel de bonis meis: si aliqua alienauerit: & ex pretio alias res emit, vel creditoribus suis soluit, vel permutauit: non videtur consumpsisse, imo vice permutati dominij venit restituendũ vt supra, de leg. 2. l. Imperator. §. 6. & l. seq & supra, de: petit. hæred. l. sed & si. §. quod autem. ibi, & non in corpus &c. Item not. quod secundum hæc iura ita distinguebatur, an interuertendi causa: & non nocet fideicommissario: an non, & tunc pro rata patrimonij, vt hic, & supra, de pet hæred. l. sed & si lege. § quod autem, & de vsu. l. in fideicommissi. §. nonnunquam. sed iure nouo quartam cogitur reseruare: vt C. ad Trebel. authen. contra cum rogatus. at vbi simpliciter esset rogatus restituere, habet locum C. commu. de leg. l. fi. §. sed quia, & authen. res quæ. ibi posita.

b Quandoq;. Id est, quandocunq;.

c His verbis. Relicta subaudi.

d Erogationes. Non causa interuertendi fideicõmissi factæ: alias ex toto reuocantur: vt supra proxi.

e Patrimonij. Eligitur ergo media via. sic Insti. de re. diui. §. cum ex aliena. Argu. contra supra, de neg. gest. l. Nesennius. in fi. & supra eo. l. scribit Celsus. Item sa c.t supra e. deducta. §. fina. & supra eodem. l. mulier. §. cum proponeretur. Accur.

f Exemplo. Principis, vt subijci:, aliàs contra. C. de senten. & interlocu. l. necino.

g Fratribus. Qui manserunt in potestate.

h Militi. Emancipato, nam castrense, vel quasi non confertur: vt infra, de colla. bono. l. 1. §. nec ea.

i Patrimonio. Aliunde acquisito, quod non erat castrense, vel quasi.

k Huiusmodi tractatus. Quia poterat esse, quod causa interuertendi fideicommissum alienabat: vel si non, pro rata tamen erit detrahendum, & quod superest, restituendum adueniẽte die, & ideo cauetur: vt C. vt in pos. legat. l. cum Archimedorã. & sic est satisdatio de restituendo adueniente die. & facit infra tit. 2. l. 1. §. si quis sub conditione. & §. qui minorem. Alij dicunt de nõ diminuẽdo quia persona sit suspecta. argu. infra titul. 2. l. postquam. §. fin. & supra, qui satisda. cog. l. si fideiussor. §. fin. hodie aliter, quia satisdatur, scilicet secundum formam legis C. eod auth. contra cum rogatus.

SI patroni filius. CASVS. Titius habens filium, & habens plures libertos, instituit sibi hæredem filium suum: & rogauit eum, quod restitueret hæreditatem cuidam extraneo, puta Caio, & decessit dictus Titius: filius autẽ eius restituit dicto Caio hæreditatem. certè actio operarum competens patrono, & postea eius filio contra dictos libertos, quæ transferri non potuit ad dictum Caium fideicommissarium, apud dictum filium hæredem patroni manebit, nec filio nocebit exceptio contra libertos prædictos. excipiebant enim contra eum petentem operas, ex eo, quòd ipse restituerat Caio hæreditatem, sicque videbatur eis eum non posse agere ad operas amodo, cum eadem exceptio non posset prodesse ei Caio fideicommissario: qui fideicommissum hæreditatis accepit, si ipse de libertis patroni est, & generaliter tibi dico, non submoueri dictum hæredem filium patroni ex his causis, quæ non pertinent ad restitutionem, neque liberari prædictum Caium fideicommissarium, qui & ipse erat de libertis patroni ex his causis, quæ non pertinent ad restitutionem: quas causas notaui supra eodem. l. quis perinde. §. primo. Viuianus.

b Apud hæredem. Scilicet filium patroni institutum à patre. & loquitur indubitanter de operis obsequialib. que consistunt in faciendo: vt C. de oper. lib. l. liberti. quid asit in fabrilibus, id est, in certis, vt decem operas? idem dicas. nam cum nõ transeant ad hæredem extraneum: vt infra, de ope. lib. l. si operarum iudicio. ergo nec

a P. Fl. ita quãdoq;.

a Titio, nõ est in P. Fl.

t Dic qđ hic ex vtraq; parte erat par ratio: ibi ex vna parte erat ratio, quæ pręponderabat, secũdum Bar. & Alex.

- Exempla principũ sequenda, & quãdo, & quorũ aliorũ, & quomodo accipiat exẽplũ, Mandol. in Gl. Facul. §. volentes, I ver. exẽplo.

a In P. Fl. præcipuũ.

a In P. Fl. castrensis pecuniæ decedere oportere constituit.

5 Nec vera, secundũ Imo. & Alex. licet Ang. aliter teneat.

a P. F. extrario.

nec ad fideicommiſ. qui eſt loco hæredis, ſed de artificialibus, ſcilicet certis, vt decem operas pictorias, videt ſecus, quia tranſeūt ad hæredē extraneū, vt ĩ. de oper. lib. l. à duobus. vel poteſt dici, quod nunquam tranſeant aliqua opera ad fideicommiſ. ſicut nec ad ſecundum hæredem, vt ĩ. de verbo. ſignifica. l. ſciendum. §. idē. Sed an id, quod non venit in reſtitutione computetur hæredi in quarta? Reſpon. fortè non, quia abet non vt hæres: & ſic quaſi æs alienū: vt arg. ſ. ad leg. Fal. l. pater. in prin.

ADDITIO. Nota hanc glo. circa ſi. ſecūdum An. ex qua habes doctrinam generalē, quòd omnia quę inſtitutus habet, etiam ſi ſibi in teſtamēto nō fuiſſet prouiſum, nunquam imputantur in Trebellianicam, quia vt æs alienū deducuntur: & ideo ſecundū eundem iura feudalia: & cætera quæ tranſeunt in filium, etiam ſi hæres non eſſet, nunquam computabuntur in quartā Trebellianicam filio. Idem tenet hic Raphael. Cuma. & extendit ad quotā Falcidiæ. Vtrū hoc etiam procedat in quartam debitam iure naturæ, dicit Ange. idem. quem per omnia, & ſimpliciter ſequitur Pa. in lectura Padua. tamen de hoc vide plenius Alb. hic.

Iſte ſecūdus intellectus magis placet Alex. quā prim': q a prim' violat literā. & ēt tenetur à B. P. Imol. & Ang. licet contrariū teneant Ray. & Raph. & Albe.

ei [a] nocebit exceptio, [b] cùm eadem prodeſſe nō poſsit ei, qui [c] fideicommiſſum accepit. Et generatim ita reſpondendum eſt, non ſubmoueri hæredem, [d] neque liberari ex ijs cauſis, [e] quę non pertinent ad reſtitutionem.

Non habet ius cogendi hæredem, qui habet libertatem in diem. Bart.

Imperator Titus Antoninus reſcripſit, [*] in tempore [f] directò data [g] libertate, nō eſſe [h] repreſentandam [*] hæreditatis reſtitutionem, quando [i] perſona non eſt, cui reſtitui poſsit.

*In P. Fl. in tempus directo data libertate, non eſſe.

Fideicommiſſarius licet cogat hæredem, à ſecundo fideicōmiſſario quartam non detrahit. Item fideicommiſſarius primus non poteſt cogere ſine ſecundo, niſi apud eum quota ſit remanſura. item hæres coactus nullum commodum ſentit: quod habiturus non eſſet ſi non adiiſſet. Bart.

Qui fideicōmiſſariam hæreditatem ex Trebelliano, cùm ſuſpecta

[a] Nec ei. Scilicet filio hæredi nocebit contra libertos teſtatoris, nec contra fideicommiſſarium. ſi ipſe de libertis eſt.

[b] Exceptio. Scilicet Trebel. de qua dicitur ſupra, eod. l. 1. §. quanquam.

[c] Et qui. Si ipſe de libertis eſt: ſed videtur, operas non potuiſſe imponi ei, qui manumittitur per fideicō. vt ĩ. de oper. lib. l. vt iuriſiurandi. §. reſcriptum. quæ eſt contra. Solu. hic inter viuos fuerat manumiſſus. vel eſt ſpeciale in filio. vt ĩ. de oper. lib. l. qui ex cauſa.

[d] Hæredem. Scilicet filium à petitione operarum neq; liberari fideicom. libertum.

[e] Ex ijs cauſis. Vt in noſtro caſu de operis: itē & alijs quos not. ſ. eo. l. quia perinde. §. 1. poteſt autem & aliter legi: quam dictum ſit ab illo loco, cum eadē &c. q. d. nō nocet hæredi agēti. quia ſi noceret, nō prodeſſet fideicō. cum ipſe non poſſet agere. at quando exceptio nocet hæredi: prodeſt fideicom. vt ipſe agat, vt ſ. eo. l. 1. § quanquam. & quod ſubijcit, neque liberari, ſcilicet libertos ab hærede filio, licet hæreditatem reſtituat: quia quo ad hoc non valet reſtitutio. Accur.

*Eſt melius, ſecundum Bar. Imol. Ange. & Ale.

Imperator. Titius. CASVS. Inſtitui mihi hæredē Titium, & iuſſi Stichū ſeruum meum eſſe liberum poſt Paſcha: & rogaui dictum meum hæredem, vt eidem Sticho hæreditatem meam reſtitueret vſq; ad Paſcha. certè non eſt repreſentanda hæreditatis reſtitutio dicto Sticho: quia perſona non eſt, cui reſtitui poſſit ante paſcha. nam ante paſcha non eſt liber Stichus. Viuianus.

[f] In tempore. Id eſt, ex tempore: hoc eſt poſt paſcha ſis liber, & rogo hæredem: vt tibi reſtituat hæreditatem vſque ad paſcha, non valet, vt infra, de manumiſ. teſta. l. libertas.

[g] Data. Seruo teſtatoris.

[h] Non eſſe. Facit ſupra eodem. l. ſi cui. nec obſt. l. apud Iulianum. §. fina. quia ibi Albinæ purè, non in diem erat relicta libertas. Item non obſtat in eo quod dicit ante diem reſtitutionem faciendam, ſcilicet antequam perueniat ad nubilem ætatem: quia ibi perſona fuit, cui fieri poterat reſtitutio: quia Albina iam erat manumiſſa: hic non. Item facit ſupra, eod. l. ita tamen. §. à patre.

[i] Quando. Id eſt, quia.

*Repreſentandā. i. ante diē dandā. expectādum enim eſt tēp', quo liber futurus eſt.

Qui fideicommiſſariam. CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titium. & rogaui eum. quod reſtitueret hæreditatem meam Seio: & rogaui Seium, quòd reſtitueret eandem. hæreditatē Caio. deceſſi. poſtea Titius hæres meus nolebat adire hæreditatem, dicens, eam ſibi ſuſpectam. vnde Seius primus fideicommiſſ. fecit de facto, licet non de iure ſolus eum cogi adire dictam hæreditatem, & ſibi reſtituere: & ita habet modò totam hæreditatem Seius primus fideicomm. nunc petit Caius ſecundus fideicom. ſibi reſtitui totam dictam hæreditatem per dictum Seium, non detracta aliqua parte. certè cogetur Seius ei reſtituere totam: & in hac etiam reſtitutione erit locus Trebelliano ſenatuſconſulto, ſcilicet vt valeat reſtitutio: non autem quò ad quartæ deductionem: quia quartam Trebellianicam non potuit retinere fideicom. primus iure Falcidiæ. Id eſt, Trebelliani, nec facit ad hoc: vt primus fideicom. poſſit retinere quartam: quia niſi ipſe prior fideicommiſſa. deſideraſſet, vt adiretur hæreditas per hæredem, ſicut de facto deſiderauit, & conſecutus eſt, licet non de iure intercidiſſet fideicom. ſecundo loco datum: quia cum ſemel adita eſt hæreditas, ſiue deſiderāte primo fideic. ſiue non, conſtituitur rata omnis voluntas defuncti. Item non eſt contrarium ei, quod dixi primum fideicom. non poſſe detrahere quartam. quòd cætera legata ab hærede relicta non præſtat dictus primus fideicō. vltra dodrantem, id eſt, bene retinet de eis legatis quartam. non eſt contrarium dico: quia aliud eſt ex perſona hæredis conueniri dictum primum fideicom. ad ſingularia legata præſtanda ab hærede relicta. aliud proprio nomine adſtringi dictum primum fideicom. precibus defuncti, qui rogauit eum, vt reſtitueret hæreditatem Caio ſecundo fideicom. quia ergo nihil, quod ſit quota portio hæreditatis, retinet primus fideicom. cum reſtituit hæreditatem ſecundo: vt dictum eſt: poteſt dici, non eſſe cogendum inſtitutum adire deſiderante tantum priore fideicom. ſine ſecundo fideicom. vbi ſcilicet nulla quota portio ſit remanſura apud eum primum fideicom. puta ſi confeſtim rogatus eſt dictus primus fideicommi. reddere ſiue reſtituere hæreditatem ſecundo, vel rogatus eſt reddere poſt tempus cum fructibus, ſed & ſi ſine fructibus rogatus eſt reddere primus fideicōmiſ. ſecundo hæreditatem poſt aliquod tempus, non erit quantitas dictorum fructuū idonea adinferendam adeundi neceſſitatem hæredi per primum fideicommiſ. niſi primus veniat, & petat hoc cum ſecundo. nec facit etiam ad hoc, vt ſolus primus fideicomm. poſſit cogere hæredem adire: quia idē primus fideicommiſ. accepiſſet à teſtatore etiam libertatem, nedum fructus prædictos. ſicut enim non eſt ſatis ad cogendū inſtitutū adire, accepiſſe primum fideicommiſ. à teſtatore pecuniam: ita non eſt ſatis accepiſſe eandem libertatem.

diceretur, totã recepit, [a] si ipse quoq; rogatus sit alij [b] restituere: totum restituere cogetur, & in hac quoque restitutione Trebelliano locus erit: [c] quartam enim [d] Falcidiæ iure fideicommissarius retinere nõ potuit. [e] Nec ad rem pertinet, quòd nisi prior, vt adiretur hæreditas desiderasset, fideicommissum secundo loco datum intercidisset. [f] Cum enim semel adita est hæreditas, omnis defuncti voluntas rata cõstituitur. [g] Nec est cõtrarium quòd legata cætera [h] non vltra dodrantem præstat. [i] Aliud est enim ex persona hæredis conueniri, [k] aliud proprio nomine defuncti precibus adstringi. [l] Secundum quæ [m] potest dici, non esse priore tantum desiderãte cogendum institutum adire, vbi nulla portio [n] remansura sit apud [o] eum: vtique si confestim, vel post tempus cum fructibus rogatus est reddere. Sed & si sine fructibus rogatus est reddere, non erit idonea quantitas ad inferendam [p] adeundi necessitatem. [q] Nec ad rem pertinebit, si prior etiam libertatem accepit. [r] * Vt enim non pecuniam, ita nec libertatem ad cogendum in-

tatem. quòd si prior fideicom. recusauerit cogere hæredem adire, poterit secundus fideic. postulare recta via vt hæres adeat hæreditatẽ, & sibi secundo restituat. & hæc omnia habent locum, quando primus fideicom. rogatus est alij restituere hæreditatem, & non hæredi. Sed quid si non alij, sed ipsi hæredi rogatus sit restituere hæreditatem primus fideicõmis. puta quia institui hæredem Titium, & rogaui eum quòd restitueret hæreditatem meam Seio, & rogaui eundem Seium fideicomm. vt post aliquod fortè tempus restitueret eandem hæreditatẽ dicto Titio hæredi? certè, quia non debet eidem hæredi quandoque, id est, quandocunque quarta reddi per fideicommi. quam perdidit dictus hęres: ideo quis coactus adiuit propter huius retentionem portionis, id est, quartæ prædictæ quam debet retinere fideicommis. erit audiendus idem primus fideicom. desiderãs institutum cogi adire. hæc enim quarta quam perdit hæres qui permittit se cogi, & quæ debet remanere apud fideicommis. est quota portio hæreditatis: & ideo non est mirum, si fideicommis. potest petere, vt cogatur hęres adire. imò dico tibi plus nec illud translatitiè, siue in transitu volo omittere, quod instituto qui coactus est adire per primum fideicommis. est deneganda contra eundem fideicom. fideicommissi petitio. cur enim non videtur indignus hęres institutus, vt ipse hæres qui destituit supremas defuncti preces nolẽdo adire hęreditatẽ, & restituere, sed permittendo se cogi consequatur aliquid ex voluntate defuncti? q d. bene videtur, & est indignus dictus hęres: & hoc est verum, quando institui purè dictum Titium hęredem, & rogaui eum quod restitueret Seio hęreditatem meam, & rogaui eũdẽ Seium fideicõmis. vt post aliquod fortè tempus restitueret hęredita. eãdẽ dicto Titio hęredi. Sed quid si institui dictum Titium sub condi. & rogaui eum prędicto modo, & etiam fideicommis. prędicto modo? certè si post impletam dictam condi. sit coactus adire, fortius probabitur dictum hęredem adire coactũ perdere fideicom. hęreditatis sibi relictum à dicto Seio fideicõ. quã si pendente cond. esset coactus adire. nã si pendente condit. coactus esset adire, durum esset probare, siue approbare dictum hęredẽ adire coactum perdere dictum fideicom hęreditatis. cum & Falcidiam potuit inducere hic hęres coactus, id est, quartam Trebellianicam retinere, permanendo de coactione, siue quòd dixerit suspectam hęreditatem, & sponte adeundo, scilicet pendente dicta cond. Sed quid si dictus hęres volebat sponte adire, & cętera restituere primo fideicom. pręter iura sepulchrorum? certè non per hoc est indignus hęres generali fideicom. sibi restituendo per primum fideicom. quia hęres cum restituit hęreditatem fideicommis. non tenetur restituere ei iura sepulchrorum. Imò remanent apud se hęredem. & in tantum voluit senatus nihil relinqui apud se hęredem institutum, qui erat rogatus restituere Seio, & Seius eidem hæredi, & coactum adire ex ea parte, quam dereliquit non adeundo sponte, sed patiendo se cogi vt nec possit exercere contra fideicom. Falc. sine quartam Trebel. detrahere, vt dictum est in ver. quod fortius &c. nec relinquatur apud eum hæredem præceptio relicta ei à testatore, antequã rogaret eum restituere hæreditatem dicto fideicommis. posito quod hic hæres erat institutus cum pluribus alijs. nec etiam datur eidem hæredi substitutio secundarum tabularũ ita per testatorem facta, Quisquis mihi hæres erit. filio meo hæres esto. posito quod hic hæres. de quo loquor, cum quibusdam alijs, & cum filio testatoris pupillo erat institutus à testatore, qui fecit primas, & secundas tabulas: nam hic hæres, de quo loquor, non videtur esse testatoris hæres, ex quo sponte non adiuit: sed coactus, vt dictum est: quia adiuit coactus. & hanc credo esse intentionem totius huius §. vsque ad §. cui Titiana. Viuianus.

[a] Recepit. Ab hęrede compulso, vt s. cod. l. nam quod. §. qui compulsus. Accur.

[b] Alij. Non hęredi: quia tunc loquitur j. eadem l. §. quid ergo. Accursius.

[c] Locus erit. Vt fiat restitutio, non quo ad quartæ deductionem, vt s. co. l. 1. §. in filij.

[d] Quartam enim. Et bene dixi totam. quartam enim, scilicet Trebellia. iure Falcidiæ, id est, Trebel.

[e] Non potuit. Nisi in duobus casibus, vt in. s. eod. l. ex asse. in fi. & l. 1. §. inde Neratius. & l. Marcellus. §. 1.

[f] Intercidisset. Quia nihil valet ex testamẽto, ex quo hęreditas non aditur: [1] vt Insti. de hęre. ab intest. §. 1.

[g] Constituitur. Etiam exhęredatio, vt j. de contra tab. l. filius. §. sed cum.

[h] Cętera. Ab hęrede relicta, non à se fideicõ. quia tũc pręstat integra, vt j. e. l. facta. §. si cũ suspectã. & not. s. co. l. Marcellus. § 1. & l. 1 §. inde Neratius. & l. ex asse.

[i] Pręstat. Scilicet primus fideicommissarius.

[k] Conueniri. Scilicet ad singularia legata pręstanda, ab hęrede relicta.

[l] Adstringi. Puta cum conueniretur ad fideicommissum pręstandum secundo, cui à testatore pręstare fuit rogatus. sic s. de codi. l. quidam. in fin. Sed arg. contra supra, eo. l. si res. in fin.

ADDITIO. Dic quòd hic propter diuersitatem rationis insurgit diuersus effectus, secundum Alex.

[m] Secundum quę. Quia nihil, quod sit quota pars hęreditatis, retinet fideicom. primus. non debet cogi institutus adire eo tantum, vel solo desiderante sine secundo: sed secundus solus quandoque sic: scilicet quando primus non vult, vt j. ea. l. §. quod si prior.

[n] Portio. Scilicet quota.

[o] Apud eum. Priorem fideicommissarium.

[p] Ad inferendã. a priore fideicõmissario, vt adeat. Acc.

[q] Necessitatem Nisi veniat cum secundo.

[r] Accepit. Nam nec tunc solus cogi potest.

* In P. Fl. Vt enim pecuniam ita nec libertatẽ.

[1] Limita nisi in legato ad pias causas: quia sola morte cõfirmantur. Bal. in authen. si qua mulier. vlti. col. C. de sacro. ecc. Bart. post gl. in l. 1. xviij. col. C. co. ti. & qd in donat. caus. mor. vide p Bart. & Ale. in l. 1. 3. col. s. de lega.

Satis

a Satis eſt. Planè legas, licet quidam dicant pro ſola li bertate cogendum: quod eſt contra mentem huius literæ, & contra l. ſupra eod. l. ſi res. §. 2. & l. nam quod. §. 1. & l. cogi. §. & generaliter.
b Si prior. Fideicommiſſarius.

r Falcidiam. Vt ſupra eo. l. nam quod. §. qui cõpulſus.
ſ Præceptio. Antequã rogaretur relicta, & ſic plures erant inſtituti, de qua habes ĩ. eo. l. Marcellus. § quidã.
x Filio meo. l. pupillo cum quo erat alius inſtitutus.

Cui Titiana. CASVS. Mæuius inſtituit ſibi hæredem Titium: & rogauit eum, vt Sempronio reſtitueret hæreditatem ſuã Mæuij, & deceſſit Mæuius, poſtea Titius prædictus adita hæreditate Mæuij fecit teſtamentum, & inſtituit ſibi hæredem Petrum, & rogauit eũ vt reſtitueret hæreditatem ſuam Titij Caio. & deceſſit Titius. vnde Petrus hæres eiuſdem Titij Titianam hęreditatem reſtituit dicto Caio, cui iuſſerat idem Titius eam reſtitui. modo quæritur, nunquid idem Caius fideicõmiſſ. poſſit reſtituere Sempronio Mæuianam hæreditatẽ, ſicut & Titius prædictus iam mortuus tenebatur eam reſtituere eidẽ Sempronio ex præcepto Mæuij, qui inſtituerat Titium hæredẽ? Et reſpon. quòd ſic ſicut & poſſet quilibet alius ſucceſſor Titij. nam iſte Caius fideicom. Titij cum obtineat locum hæredis ab ipſo Titio inſtituti, ſatis eſt ſucceſſor.

ſtitutũ accepiſſe ſatis eſt. a Quòd ſi prior b recuſauerit, placuit, vt recta via c poſsit ſecundus poſtulare, vt hęres adeat & ſibi reſtituat. Quid ergo ſi nõ alij, ſed ipſi hęredi rogatus ſit d reſtituere? Quia e non debet eidẽ f quandoq; quarta reddi, quã pdidit: g ꝓpter huius portionis retentionẽ erit audiẽdus. h Sed nec illud translatitiè i omittendum eſt, inſtituto, qui coactus k eſt adire, fideicõmiſsi petitionẽ denegandã eſſe. Cur enim nõ videat indignus, l vt qui deſtituit ſupremas defuncti preces, cõſequatur aliquid ex volũtate? Quod fortius m probabitur ſi poſt impletã conditionẽ coactus eſt adire. Nam ſi pendente n conditione: o durum erit idẽ probare: cũ & falcidiã pœnitendo p potuit inducere. Nec ignoro poſſe dici, nullo modo fideicõmiſsi q petitionẽ denegandam ei, qui iura ſepulchrorum acquiri inſequitur. r Adeò ſenatus nihil apud eum ſ ex ea parte, quam dereliquit, voluit relinquere, vt nec Falcidiam r exercere poſsit, nec præceptio ſ apud eũ relinquatur, nec ſubſtitutio quoque ſecundarum tabularum ita facta, Quiſq; mihi hæres erit, filio meo x hæres eſto, eidem daretur.

Fideicommiſſarius poteſt reſtituere fideicommiſſum debitum à defuncto. Bartolus, & Alexander.

Cui Titiana hæreditas ex Trebelliano ſenatuſcõſulto reſtituta y eſt, Mæuianam hæreditatẽ, quam Titius defunctus z ex Trebelliano Sempronio reſtituere debuit, a & ipſe reſtituere poterit, ſicut alius quilibet ſucceſſor.

Actiones, quæ transferuntur ex Trebelliano, ſi fideicommiſſum declaretur indebitum, compe-

c Recta via. Nota de circuitu vitando, vt ſupra, de condi. inde. l. dominus.
d Rogatus ſit. Prior fideicommiſſarius.
e Quia. Nunc ſoluit.
f Eidem. Hæredi.
g Perdidit. Quia coactus adijt.

Alibi, ſed ſibi hęredi.

h Audiendus. Prior fideicõ. deſiderãs inſtitutum cogi adire.
i Tranſlatitiè. Id eſt, tranſitiuè, id eſt in tranſitu. ſic ponitur infra, de iur. patr. l. 1. in prin.
k Coactus. A fideicommiſſ. primo, qui & ipſe rogatus eſt reſtituere hæredi. vt ſupra l. prox.
l Indignus. Sic ſupra, de vulg. ſub. l. is qui. Sed ar. contra. ĩ. de leg. præſtan. l. filiam. §. ſi quis contra tabulas.
m Quod fortius. Scilicet quòd perdat fideicom.
n Pendente. Scilicet fuit adire coactus, & ſic eſt contra ſupra eo. l. ſed ſi alio. §. ſi. ſol. hæc fuit turpis cõditio, quæ pro non adiecta habetur: vt infra eo. l. facta. §. ſi ſub conditione, & §. quod ſi. Sed certè tũc non eſſet differentia ante exiſtentem conditionem, vel poſt eſſet coactus: quod hæc lex facere vult. dicit ergo, quòd vera fuit conditio. & de facto, non de iure ea pendente fuit coactus. Vel dic, quod loquitur de conditione, ſub qua erat hæres rogatus reſtituere, ſed purè erat inſtitutus: quo caſu ſi dicit ſuſpectam, cogetur adire, & reſtituere pendente conditione: ſed ſi ſponte adijſſet, non poſſet ea pendente compelli reſtituere: vt ſupra eod. l. ſi ante diem. & l. apud. §. filium, & l. ille à quo. in princ.
o Conditione. Sub qua erat inſtitutus.
p Pœnitendo. Pendente conditione, non poſtea, niſi in tribus caſibus: vt ſupra eodem. l. nam quod. §. qui compulſus. Hugo.
q Fideicommiſſi. Relicti hæredi à fideicom. primo. nam volebat hæres ſponte adire, & cætera reſtituere præter iura ſepulchrorum. certè non per hoc eſt indignus generali fideicommiſſo: quia talia non veniunt in reſtitutione: vt ſupra eodem, lege, quia perinde. §. 1. & ſupra ead. l. circa prin.
r Inſequitur. Id eſt, retinere contendit cum fideicom. primus ſibi reſtitui petat.
ſ Apud eum. Hæredem inſtitutum, qui erat rogatus reſtituere Titio, & Titius eidẽ hęredi. & hęres coactus adijt. nam proſequitur ſuperiorem materiam.

y Reſtituta. A Cornelio hærede Caio.
z Defunctus. Titius, & ipſe fideicom. & facit ſupra e. l. quamuis. §. perſona.
a Debuit. Vel quia hęres fuit inſtitutus vt reſtitueret, vel quia ei reſtituta fuit.

Actiones. CASVS. Inſtitui mihi hęredẽ Titium, & rogaui eum, ꝙ reſtitueret hęreditatem meam Seio. Itẽ eidẽ Titio vulgariter ſubſtitui Caium, id eſt ſi mihi nõ eſſet hęres idẽ Titius, & deceſſi. poſtea Caius ſubſtitutus egit petit. hęred. contra Titium inſtitutũ, dicens dictum Titium inſtitutum repudiaſſe hęreditatem, & poſtea eam adiuiſſe: & lite ſuper hoc conteſtata, Titius inſtitutus reſtituit Seio fideicom. hęreditatẽ, & poſtea lata eſt ſententia pro ſubſtituto. hęc quidem ſententia nocet etiam Seio fideicõ. & deſinunt ei cõpetere actiones Treb. id eſt, quę ex Trebelliano competũt fideicõ. reſtituta ei hęreditate. nam licet ſui natura perpetuę ſint, tamen tunc temporales ſunt. nam poteſtas euictionis ſecutę contra hęredẽ, qui reſtituerat fideicom. hęreditatẽ tollit intellectũ reſtitutionis factę fideicõ. per hęredẽ. qui intellectus eſt, vt actiones hęreditarię ſint perpetuo penes fideic. indebito fideicommiſſo hęreditatis conſtituto propter ſententiam latam contra hęredẽ pro ſubſtituto. & hoc eſt verũ, niſi à dicto ſubſtituto fuerit fideic. repetitũ. nam tunc defendi poteſt actiones Trebelliani durare apud fideicõ. & eſt ratio quia

quia possessor, idemq; institutus, qui possidebat tempore, quo fuit contra eum lis contestata in petitione hæredi. in ratione reddendę hæreditatis reputat, siue reputare solet hæredi in substituto partem, quam fideicom. restituit, dicendo se non damnandũ in petitione hæreditatis substituto, cũ ei restituit, cui substitutus erat substituturus, & hoc credo quod velit dicere hic. §. licet alij aliter ponant casum. Viuia.

petere desinunt: nisi etiam euincens ad illud fideicommissum teneretur. Bart.

Actiones [a] temporariæ † Trebelliani solent esse euicta hæreditate ab eo, qui postea, quàm, fideicommissam restituit hæreditatem, victus est: scilicet ante restitutionẽ, [b] lite cum eo contestata. potestas enim euictionis tollit intellectum restitutionis indebito fideicommisso constituto. Planè si fideicommissum ab eo quoque, qui postea vicit, relictum est: quia possessor [c] in ratione reddendæ hæreditatis partem, quám fideicõmissario restituit, [d] hæredi [e] reputat: defendi potest, actiones Trebelliani durare.

Hæres debet mitti in possessionem, licet sit de restituendo grauatus: & alienationes factæ per

† Quæ dicent actiones téporariæ & quæ perpetuæ vide plenè per Bar. in l. nam & post ea. §. si quis. ā. de iureiur.

[a] Actiones. Id est, dicere, quod actiones Treb. id est, quę com petunt fideicõmissario, restituta hæreditate, licet sui natura sint perpetuę: tamen quandoq; sunt téporales, & pone exemplum, quod institutus, & de restituẽdo grauatus, habuit etiam vulgariter substitutum: qui substitutus egit peti. hæredi. contra institutũ, dicens institutũ repudiasse, & postea adijsse: & lite cõtest. super hoc institutus restituit fideicommissa: & postea lata est sententia pro substituto, hæc quidem sententia nocet fideicom. & desinunt ei actiones competere, nisi à substituto fuerit ei fideicom. repetitum. alij vt H. ponunt in extraneo instituto, & ventre præterito qui natus rumpit testamentum: & eius nomine per tutorem, vel curat. est contestata lis in peti. hæred. & ea pendente institutus restituit ei, cui erat grauatus. nam lata sententia postea pro posthumo nocet etiam fideicom. & desinunt ei actiones competere: nisi & hoc fuit repetitum à posthumo, sed hæc positio non placet: quia proximus à ventre non potest adire: vt supra, de acqui. hęred. l. cum quida.n. §. 1. & sic nec restituere, sed dicit H. g. quod institutus erat in eodem gradu, quo venter, sed alio iure non valet, quia à præterito nõ potest repeti fideicõmissum: vt supra, de leg. 3. l. 2. Item alia ratione, quia sententia non facit ius: vt infra, de except. rei iud. l. 2. nisi dicas, quód facit contra legatarium. secus si contra institutum: quo casu idem sit, quod in querela, secundũ H. Alij vt Io. dicũt, extraneum institutum, & filium exhæredatũ: qui fuit litem contestatus in querela, & ea pendente restituit hæres: & tandẽ lata sententia in querela fecit ius: & sic etiam fideicom. nocet: vt supra, de inoff. test. l. Papinianus. §. fin. Sed nec hæc positio valet: quia ab exhæredato non potest relinqui: vt supra, de inoffic. test. l. Titia, & sicut dixi, dic ac. Tre. quæ competunt fideicom. restituta hæredi sed R. dixit de his, quæ competunt fideicom. pro restitutione facienda, & secundum hoc fuit restituta spe, sed non re: quod non placet.

[b] Ante restitutionem. Secus si post: vt infra eo. l. placet, & l. facta. §. si hæres, quæ est contra.

[c] Possessor. Idemq; institutus, qui possidebat tempore lit. contesta in petitio. hæredita.

[d] Restituit. Id est, restituere debet legitimo.

[e] Hæredi. Ab intestato, reputat enim institutus dicens se nõ damnandũ in pet. hæred. id est, cũ ei restituit, cui legitimus erat restituturus: vt ā. de pet. hære. l. si quod possessor. & l. si quid possess. & C. de pet. hær. l. de hæredit.

Filiam fratribus. CASVS. Titiã, & Seium, & Mæuium filios meos institui mihi hæredes: & rogaui dictam Titiam meã filiam vt certis reb. ex hæreditate mea acceptis restitueret, fratribus suam partẽ hæreditatis meæ. certè antequã restituat filia suam partẽ hæreditatis fratribus debet mitti, si hoc petat, in possessionem suæ partis hæreditatis. Sed quid si dicti sui fratres, meiq; filij res aliquas bonorum meorum insoli dum distraxerũt quibusdam, & alias res eorundẽ bonorum meorũ alijs pignori dederunt, antequam soror restitueret eis suam partem hæreditatis, & postea soror restituit eis suam partem hæreditatis? certè per restitutionem eis per sororem factam constat confirmari venditiones prædictas: & pigno. certarum portionũ ad filiam pertinentium: in quibus nec vend. nec pignus tenuerat, & credo, quod hoc velit dicere ista l. Viuia.

fideicommissariam confirmantur restitutione secuta. Bart.

Idem libro vij. responsorum. LVI.

Filiam fratribus, [f] certis rebus acceptis, hæreditatẽ restituere pater voluit. Ante restitutam hæreditatem in possessionem hæreditatis [g] filiam quoque mitti placuit. [h] Cum aũt interea filij [i] res bonorum insolidum distraxissent, [k] item aliàs pignori dedissent: hæreditate postea restituta, constitit, ex eo facto cæterarum quoq; portionum [l] venditiones, item pignora confirmari.

Grauatus restituere quicquid peruenerit, non uidetur, grauatus de fructibus. Bart.

Idem libr. viij. responsorum. LVII.

Hæredes mei, quicquid ad eos ex hæ-

[f] Filiam fratribus. Cum quibus erat instituta: vt in fi. l. colligitur. & secundum hoc dic hæreditatem, scilicet suam partem.

[g] Hæreditatis. Scilicet suæ partis.

[h] Mitti placuit. Per interdictum quorum bon. vel contra quemlibet possessorem ex cõstitutione Iustiniani. C. de edic. di. Adri. tol. l. fin. & postea fratres postulabāt restitutionem, vt j. quo leg. l. 1. §. redigontor. Sed nunquid fideic. est legitimus contradictor? hic innuit quod non. Sed dic contra: [t] vt no. C. de edi. di. Adri. tol. l. fi. Item quid si velit incontinenti de iure suo docere? Respon. potest. etiam si aliàs non essent legitimi contradictores: vt not. C. de edi. di. Adri. tol. l. 3. Item potest hic filia agere pet. hære. sed tunc minus dubium, an possit resistere de iure non probante. cum petitorio conueniantur, vt infra, de Carbo. edic. l. 1. §. missum. & C de pet. hære l. liber.

[t] Concor. text. cum gl. in ca. si filius. ext. de test. & in c. eñ in ter extra de excep.

[i] Filij. Scilicet fratres huius filiæ. & dic interea, id est antequam mitteretur filia in possessionem.

[k] Distraxissent. Quia insolidum possidebant.

[l] Portionum. Quæ pertinuerant ad filiã in quib. nec venditio, nec pignus tenuerat. & no. quod pro quarta, quã filia retinet, non confirmatur venditio, vel pignus, nisi in certis rebus deductis habeat quartã, vt s. eo. l. 1. §. si hæres. verum id, quod capit à cohæredib. non computatur in quartam, vt s. eo. l. in fideic. in fi. & ad leg. Falc. l. in quartam. §. pro ea. Arg. contra. C. fa. ercis. l. filium. & facit s. de pig. act. l. rem alienam. arg. contra j. quorum leg. l. 1. §. quod ait præ. vol. &c.

Hæredes mei. CASVS. Institui mihi hæredes Titium & Seium, & ita in eodẽ testamento dixi.

reditate, bonisve meis peruenerit id oẽ post mortẽ suam restituant patriæ meæ Coloniæ Beneuentanorũ. Nihil de fructib[a] pẽdẽte cõditiõe pceptis petitũ uideri cõstitit.

Fideicommissum relictum à duobus cum expressione nominis collectiui debetur, etiam si in persona ultimi tantum conditio extiterit: si persona non superest, quæ fideicommissarium ex præsumpta uoluntate defuncti excludat. Bart.

Cùm ita fuerat scriptũ, Fidei filiorũ meorũ committo, ut si quis eorum sine liberis prior diẽ suum obierit partẽ suã superstiti fratri restituat. quòd si uterq; sine liberis diẽ suũ obierit: omnem hæreditatem ad neptẽ meã Claudianam peruenire uolo. defuncto altero superstite filio, nouissimo[b] autẽ sine liberis, neptis prima quidem facie propter conditionis uerba[c] admitti non uidebatur: sed cùm in fideicommissis uoluntatem[d] spectari conueniat: absurdum esse respõdi,[e] cessante prima[e] substitutione, partis[f] nepti petitionem denegari, quam[g] totum habere uoluit auus, si nouissimus[h] fratris quoq; portionem suscepisset.[i]

Fideicommissum relictum pluribus, uel uni ex eis, intelligitur primis deficientibus: & inter personas, inter quas est affectio ordinata, ordo scripturæ inspicitur. Bartolus.

Peto à te,[a] uxor charissima, uti[k] cùm morieris, hæreditatem meam restituas filijs meis,[l] uel uni[m] eorum uel nepotibus meis, uel cui uolueris,[n] uel cognatis meis, si cui uolens ex tota cognatione mea. Inter filios[o] respondi, substitutionem fideicommissi[a] factam uideri: circa nepotes autem, cæterosque cognatos facultatem eligendi[p] datam: ex cæteris autem[q] cognatis, si nepotes superessent, non rectè mulierem electuram, propter

Hæredes mei quicquid ad eos ex hæreditate, bonisve meis peruenerit, id omne post mortem suã, siue eorũ restituant patriæ meæ .s. Coloniæ Beneuentanorũ. erã enim ponamus, de dicta Colonia, & decessi. & hæredes mei prędicti uixerunt ponamus, per 10. an. & postea decesserunt, nunquid hæredes eorũ meorum hæredum teneantur restituere dictæ Coloniæ fructus, quos dicti mei hæredes perceperunt ex hæreditate, & bonis meis pendente conditiõe, siue die incertæ mortis eorũ? dies enim incerta sicut est dies mortis, appellatur conditio. & dicitur quòd non. nam nõ uidetur de eis petitum per me testatorem. Cum ita. Institui mihi hæredes Titium, & Seium meos filios, & ita scripsi in eodem testamẽto. Fidei filiorum meorum committo, ut si quis eorũ sine liberis prior diem suum obierit partem suam superstiti fratri restituat. quòd si uterq; sine liberis diẽ suum obierit, omnẽ hæreditatem meam ad neptẽ meam Claudianam peruenire uolo, & decessi. & postea Titius ponamus de filijs meis decessit superstite filio suo Titij: & postea Seius alter filius meus ultimo decessit sine liberis: nunc quæritur an dicta Claudiana mea neptis admittatur ad partem Seij ultimo sine liberis morientis? & prima facie uidetur quod non, propter uerba conditionis appositæ a me testatore, quæ erant ut omnis hęreditas mea ad dictam meam neptem perueniret si uterque filiorum meorum decederet sine liberis. & sic uidebatur deficere conditio prędicta: quia Titius primo decedens decessit superstite filio suo. sed cum in fideicommissis conueniat spectari uoluntatem defuncti, absurdum est denegari nepti petitionem partis hæreditatis meæ contingentis dicto Seio, qui ultimo decessit: quam neptem Claudianam uolui ego auus habere totam hæreditatẽ meã, si nouissimus, siue nouissime moriens filius meus Seius prędictus suscepisset etiam fratris mei Titij portionẽ hęreditatis: suscepisset autem subaudi, si primus decessit sine liberis. Peto de te uxor. Vxorem meam institui mihi hæredem: & ita dixi in eodem testamento. Peto de te uxor charissima, uti cum morieris hæreditatẽ meã restituas filijs meis: s. oibus, uel uni eorum. s. superstiti alijs præmorientibus uel nepotibus meis, uel cognatis, cui uoles ex tota cognatiõe mea, & postea decessi. certè uideor fecisse substitutionẽ fideicõ. inter filios meos. s. ut uxor mea teneatur cum morietur, restituere hęreditatem meam eis omnibus, si tunc uiuent, uel illis, uel illi, qui tunc uiuent uel uiuet. circa nepotes autẽ, & cæteros cognatos facultatẽ eligendi uideor eidem uxori dedisse, ut uxor mea moriens possit restituere, cui uel quibus uult, dumtamen superstitibus nepotibus non possit eligere ex alijs cognatis, & hoc propter gradus fidei cõ. s. a me uolatos. uerumtamẽ deficientibus nepotibus poterit uxor eligere quãcunq; personam uult ex cognatis, & credo quod hoc dicat. Viuianus.

a Nihil de fructibus. Imò uidetur cõtra. s. eod. l. Balista. quæ est contra. sed dic plenè ut ibi.

b Nouissimo Scilicet defuncto.

c Verba. Quæ erãt. si uterq; decederet sine liberis. & sic uidebatur deficere cõditio. q. primus decessit cum liberis.

d Voluntatem. Defuncti potius, quam uerba: ut C. de fidei-com. l. cum uirum. & s. de leg. 1. l. pe.

e Prima. Id est primi morientis.

f Partis. Scilicet hæreditatis ultimo mortui. Accur.

g Quam. Scilicet neptem.

h Nouissimus. Scilicet frater.

i Suscepisset. Quod esset, si primus decessit sine liberis. ut s. de uulga. subst. l. qui duos. sed uidetur quod primo moriens ius succedendi transmiserit ad suos liberos: ut C. de ijs qui antea aper. tab. l. 1. Sed ibi purè institutus transmittit. hic autem iste primus sub conditione tacita partem fratris erat habiturus, si frater decederet sine liberis: & ea pendente decessit primus: unde non transmittit: ut C. de cadu. tol. §. si autem. Item contra C. de impu. & al. subst. l. pe. ubi cessat substitutio nisi uterque impubes decedat. Sed ibi, pupillaris, hic fideicommissaria. Item ibi conditio deficit in persona secundi, quia decessit pubes: hic econtra in persona secundi extitit, quia decessit sine liberis.

k Vti. Pro ut.

l Filijs meis. Scilicet omnibus.

m Vel uni. Scilicet superstiti alijs præmorientibus.

n Cui uolueris. Hoc non fuit dictum in filijs.

o Inter filios. Hic incipit respon. sed supra fuerunt uerba testatoris. & dic filios, scilicet omnes, uel etiam unum, si solus unus superest.

p Eligendi. Quę electio nõ perimitur deportatiõe mulieris, & quos possit eligere, & quid iuris, si sit in mora eligendi: dic ut s. de leg. 1. l. cum pater. §. hæreditate. & l. cum quidam. & no. s. eo. l. ex facto. §. si quis rogatus.

q Autem. Pro sed. Accur.

a Sic in P. F. quædi exemplaria habent cessante prima substitutione patris. neptis

a P. F. peto de te.

a P. F. substitutionẽ fideicommissi.

a Præſcriptos.i. prænominatos. & facit ſ. de leg. 2.l. ola in fi.& l.cũ pater.§.pe.& l.peto.§.fi.& C.de uer. ſig.l.fi. Et no. hic ordinẽ ſcripturæ ſequendum. quod dic pro & contra.C.de fideicom.authen.hoc amplius. Item not. quod tacitè ponitur in uoluntate mulieris, cui ſit legatũ, quod expreſſe uun poſſet: ut lego illis, ſi uoluerit. ſic ſuprà de condi.& demonſt.l. nonnunquam.

Scripturę: ordo ſequendus eſt.

† Et ſic attenditur ordo ſcripturæ. & facit c. cũ dilecta.cũ gl.1.circa prin.extra de reſcri.

gradus fideicõmiſſo præſcriptos: a † deficiente uerò gradu nepotum. ex cognatis, quam uelit perſonam eligi poſſe.

Debitum ab hærede per aditionem confuſum in actionem ex teſtamento deuoluitur. Bart.

Idem libro ix. reſponſorum. LVIII.

Deducta parte quarta, reſtituere rogat' hæreditatem, prius quã reſtitueret, hæreditario debitori hæres extitit. a Quoniã actio confuſa b ex Trebelliano c redintegrari non poteſt, pecuniæ quoque debitæ dodrans d ex cauſa fideicõmiſſi e petetur. ſed in eũ diẽ, quo f actio confuſa eſt, uſurę pteriti tẽporis, quę in obligatione, uel in officio g iudicis fuerint, cõputabũtur: h poſterioris i ita demum, ſi mora fideicõmiſſo facta ſit. k

Exigere à quibuſdam, non facit hæredem teneri de periculo aliorum. Barto.

Cùm hæreditas ex fideicommiſſi cauſa in tẽpus l reſtituenda eſt, non idcirco nominum periculum ad hæredem pertinebit, ꝙ hæres à quibuſdã m pecuniam exegerit.

Obuentiones poſt mortẽ ex indicio teſtatoris prouenientes ſi per hæredem exactæ nõ fuerint, ueniunt in fideicõ. alias ſecus. Bar.

Qui poſt tempus † hæreditatem reſtituere rogatus eſt, uſuras à debitoribus hæreditarijs perceptas, quarum dies poſt mortem creditoris ceſ-

Deducta. CASVS. Seius inſtituit ſibi hæredem Titiũ. & rogauit eũ ꝙ reſtitueret hæreditatem ſuam Caio deducta quarta parte ipſius hæreditatis, & deceſſit dictus Sei'. poſtea dictus Titius hæres Seij extitit hæres Sẽpronio debitori hæreditario prius, quam ipſe Titius reſtitueret hæreditatẽ Seij dicto Caio. certè non ſolũ dodrantẽ, id eſt tres partes hæreditatis Seij debet Titius reſtituere Caio fideic. ſed etiam dodrantẽ pecuniæ debitæ Seio teſtatori à dicto Semprunio debitore, & eſt ratio. quare dodrantem dictæ pecunię debet reſtituere, quoniã actio, quam habebat teſtator Seius, & per conſequens Titius ſuus hæres contra dictum Sempionium debitorem pro dicta pecunia, cõfuſa fuis ex eo quòd dictus Titius adiuit hæreditatem dicti debitoris hæreditarij, & non poteſt redintegrari dicta actio ex Trebel. id eſt non poteſt Caius fideicommiſſarius agere contra dictum debitorem hæreditarium, licet reſtituatur ei hæreditas Seij ex Trebelliano. Sed quid erit de uſuris dictæ pecuniæ debitæ à Sempronio teſtatori, & hæredi eius, nunquid idem hæres tenetur reſtituere fideic. dodrantem earum? Et diſtinguitur inter uſuras præteriti temporis, quæ cucurrerunt ante dictam confuſionem dicti debiti, & illas, quæ cucurrerunt poſtea. nam illę quæ cucurrerunt ante, cõputabuntur in dictum debitum, quod eſt confuſum: & uidebuntur fuiſſe in hæreditate, ut ſic earum dodrans reſtituatur dicto fideicommiſſario per dictum hæredem, & quarta earum per hæredem retineatur. uſurę autem poſterioris temporis poſt confuſionem ita demum computabuntur prędicto modo in dictum debitum, quod eſt confuſum, ſi mora fideicommiſſo facta ſit per hæredem, & non aliter. cum enim hæres eſt in mora fideicommiſſi reſtituendi, uſuræ ueniunt in reſtitutionem, ſicut & fructus, & credo quòd hoc uult dicere principium huius legis. Viuia.

a In P.F. Quoniam actio eo cõfuſa per Trebellianũ redintegrari nõ poteſt &c.

b Confuſa, Scilicet aditione: ut ĩ.eo. l. debitor. Ac.

c Trebelliano. Hæc determinant ſequentia.

d Dodrans. Remanet ergo quarta pœnes hæredem, & ſic apparet eam de ſingulis detrahendam: ut no.ſ.e.l. Marcellus.§.res quæ.

e Fideicommiſſi. Id eſt fideicommiſſarius petet dodrantem. Accur.

f Quo. Scilicet cum adijt hæreditatem debitoris. Accurſius.

g Officio. in bon. fid. ex mora: ut ſ. de nego. geſti. l. quia tantundem.

h Computabuntur. In illud debitum, quòd eſt confuſum, & uidebuntur fuiſſe in hæreditate, ut ſic earum dodrans reſtituatur, & quarta retineatur: ut ſ. eo. l. poſtulante. §. ſed & in huiuſmodi.

i Poſterioris. Scilicet temporis.

k Facta ſit. Tunc enim uſuræ, & fructus ueniunt in reſtitutione: ut ſ. eo. l. in fideicommiſſariam. in princi & §. 1. & l. poſtulante. §. ſed & in huiuſmodi. ſed ſi anterioris tẽporis, id eſt ante confuſionem, ueniunt ut hæreditaria obligatio: ut ſ.e. l. poſtulante. §. ſed & in huiuſmodi. & ĩ.e.l.§.q poſt. Hugu.

Cum hæreditas. CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titium, & rogaui eũ, quòd reſtitueret hæreditatem meã Seio poſt annũ pone, & deceſſi. poſtea antequã ueniret annus, dictus Titius a me inſtitutus à quibuſdam debitoribus hę. reditarijs pecuniam debitam exegit, & à quibuſdam non exegit. & illa nomina, quæ non exegit, uel pars eorum facta eſt non ſoluendo. nunquid periculum eorum pertinere debet ad dictum hæredem ex eo quod ipſe quædam exegit? Et dicitur quòd non. & credo quòd hoc intendat dicere hic §. Viuianus.

† Pro materia obuẽtionum, uide plene p Abb. in c. ad audientiam. ĩ. de eccl. ædifi. ar. cap. ex tranſmiſ. extra de cenſ.

l In tempus. Id eſt poſt tempus: ut ſ. eo. l. ſi patroni. in prin. Accur.

m Quibuſdam. Subau. & alijs nõ. nam ſufficit ſi cui, uel in paucis &c. ut C. de nego. geſt. l. tutort. nam nun tenetur, niſi de lata culpa: ut ſ. eod. l. mulier. §. ſed enim. quam hic non commiſit: maximè ſi illos, quos exegit, uidebat fieri inopes. Arg. contra. ſ. de adm. tut. l. eum quæritur. Accur.

Qui poſt. CASVS. Ego habens multos debitores, & creditores, inſtitui mihi hęredem Titium: & rogaui eum, quòd poſt annum, pone, reſtitueret hæreditatem meam Seio. & deceſſi. poſtea iſte meus hęres exegit à debitorib. hæreditarijs uſuras: quarum dies ceſſit poſt mortem meam creditoris. nunquid dictas uſuras tenetur reſtituere fideicommiſſario? Et dicitur quòd nõ, ſi autem non exegiſſet dictas uſuras, quarum dies ceſſit poſt mortem meam creditoris, actio omnium uſurarũ ex Trebel. trãsfertur in fideicom. i. actio earum uſurarum, quarum dies ceſſit ante mortem meam, & quarũ dies ceſſit poſt mortem meã. nam hæreditaria ſtipulatio fuit ſtipulatio dictarũ uſurarum: & ideo nec indebiti repetitio erit ſoluenti dictas uſuras fideicõ. aduerſus eundem fideicom. Sicut autem dictę uſuræ debent ſolui fideicom. per debitorem, ſi hæres non exegit eas ante reſtitutionẽ hæreditatis: ita ſimili modo & ſi hæreditario creditori non ſoluantur per hęredem uſuræ medij temporis, per Trebellianum tenebitur fideicõ. etiam in his uſuris ſoluẽdis creditori: nec ideo pœnæ,

uel

sit, restituere non cogitur: a quibus non exactis, omnium usurarum actio (nam hæreditaria b stipulatio fuit) ex Trebelliano transfertur, & ideo nec indebiti repetitio erit, c ac similiter & hæreditario creditori, si medij tēporis non soluētur usuræ, d fideicommissarium in his quoq; Trebellianum tenebit. nec ideo querelæ e locus erit, qđ de fructibus hæres, quos iure suo f percipiebat, fœnus non soluerit. ꝙ si fœnus hæres medij tēporis soluerit: eo nomine g nō erit retentio: cùm proprium h negotium gesserit. quippe sortem reddere creditori coactus. i fideicōmissario nihil usurarum k medij temporis imputabit. Numis l centum acceptis hæreditatem restituere rogatus, totam pecuniam iure Falcidiæ m percipere uidetur: & ita diui Adriani rescriptum intellectum est, tanquam si ex bonis n nummos retenturus o fuisset. Quod tunc quoque respondendum est, cùm pro parte hæreditatem cohæredi suo restituere rogatur. p Diuersa q causa est prædiorū r pro hæreditaria parte retentorum. quippe pecunia omnis de portione f retineri potest: prædiorū autem alia portio t non nisi a cohærede, qui domi-

a Numis non est in P. Fl.

uel querelæ locus erit contra hæredē, ꝙ ipse hæres nō soluerit fœnus hæreditario creditori de fructib. quos ipse hæres recipiebat de hæreditate suo iure: nam non tenetur soluere dictas usuras hæres. si autem hæres soluerit creditori hæreditario fœnus medij temporis, cū hoc facere non teneretur, ut dictū est, eo nomine non erit hæredi aliqua retentio contra fideicom. in ipsa restitutione hæreditatis, cum hæres gesserit in hoc proprium suū negotiū, nam & si coactus esset hæres credere creditori sortē ante restitutionem hæreditatis factam fideicom. nihil usurarū medij temporis imputaret idem hæres fideicom. i. nō haberet hæres aliquā retentionem contra fideicō. in ipsa hæreditaria restitutione, ꝓpter usuras, quæ possent cucurrisse sorti solutæ creditori per hæredem medio tēpore ante restitutionem hæreditatis, si nō essent solutæ eidem creditori per eandem hæredem. & hanc credo esse intentionem huius §. Viuianna.

a Non cogitur. Quia iudicio defuncti percepit: ut s. e. l. mulier. §. si hæres. & facit optime ad §. s. eo. l. postulanie. §. sed & in huiusmodi, usque in fi.

b Nam hæreditaria. Interpositio est. Azo.

c Erit. s. soluenti usuras, fideicommissario aduersus eūdem, & sic ad proxi. Vel dic ei, qui soluit hæredi nō cōperit repetitio contra eundem hæredem. & dic, non ad proxi. sed ad superius respon. adiungitur. Accur.

d Vsuræ. ab hærede.

e Querelæ. Aliàs querelæ, aliàs pœnæ. Scilicet contra hæredem, & est aliud in parte, qui non soluit usuras ex fructibus aduentitiorum. ut C. de bo. quæ lib. l. fi. §. ubi autem in unum.

f Suo. Id est defuncti iudicio: ut dixi. in prin. huius l.

g Eo nomine. Id est, nomine fœnoris.

h Proprium. Sic s. qui pot. in pign. habe. l. si prior. & communi diui. l. in hoc iudicio. Accur.

i Coactus. Ante restitutionem hæreditatis, non autē post: ut s. e. l. ita tamen. §. qui ex Trebelliano, quæ est contra. Alij dicunt, quòd etiam hic post restitutionem, & dicunt quod hæc actio peribit propter absentiam fideicommissarij: ut s. e. l. cum hæreditas. Accur.

k Vsurarum. Sed pro dodrante sortis sic: ut C. eo. l. r.

l Numis. Titius ex asse institutus in hæreditate, quæ ualet cccc. aureos rogatus est restituere Seio totam hæreditatem, acceptis c. aureis de bursa Seij. dicit quod in suam quartam eos computat Titius, ut amplius non detrahat: sicut si de cccc. quæ erant in hæreditate, accepisset eos c. ex uoluntate defuncti. Secundo dicit idem si Titius, & Seius sint insti. de hæreditate ualente cccc. aureos, & Titius sit rogatus restituere Seio suam partem, quæ ualet cc. acceptis quinquaginta aureis de bursa Seij. nam perinde Titius cōputabit sibi in quartā illos quinquaginta aureos, ac si de ipsa hæreditate suam partē accepisset, ut amplius non deducat. Tertio dicit

Casum ponit. Acc.

diuersum in prædio: ut si Titius Seio cohæredi rogatus sit suā partem hæreditatis restituere retento prædio hæreditario, quod ualet quinquaginta, nā solā medietatem in Fal. cōputabit: quā iure hæreditario habet: sed aliam dimidiā non, quam habet a cohærede, qui habebat dominiū: unde non cōputat in quartam. supple tur ergo ei Titio. Quarto reddit rationem, quare diuersum in pecunia, quā in prædijs: quia pecuniā habiliter ex sua portiōe tenet totā: at prædij partem nō potest habere, nisi a cohærede, qui dominiū habet. Quinto dicit, hæc uera aūt si prædicta pdia non ualent plus quā portio Titij restituenda ita quod Seio bene remanet quarta suæ institutionis, licet hæc pdia Titio det. Quid autem si non remanet? ut ecce Titius, & Seius instituti sunt in hæreditate ualēte cccc. aureos, in qua erāt duo prædia, quæ ualent ccclxxx. cæteræ res hæreditariæ ualent 20. & Titius est rogatus restituere suam partem, quæ ualet cc. acceptis prædijs prædictis. & Titius uult tota cc. restituere etiam Falcidia non deducta, & uult prædia: sed Seius dicit, si hoc fiat non remanet sibi quarta suæ institutionis, quæ est quinquaginta. Dicit ergo hæc lex, quòd de cæteris rebus præter prædia, quæ cætera ualent 20. debet suo iure habere Seius dimidiam. i. 10. pro alia dimidia in eisdem rebus a Titio restituenda. s. pro 10. retinet Titius ex prædijs prælegatis 10. ex sua parte. s. Seij. quasi hæc 10. quæ debet Titius in cæteris rebus cum alijs 10. quæ debet Seius. s. quæ & ipsa legata uidentur: ut s. de leg. 3. l. fideicommiss. §. cum esset. usque ad hanc concurrentem quantitatem fiat compensatio: residuum quod deest ad Falcidiam Seij, quæ sunt 30. retinet Seius ex eisdem prædijs: & quod ultra est restituit, & sic fit hic compensatio generis ad genus: ut & s. si pars hære. pet. l. 1. §. pen.

m Falcidiæ. Trebel. de qua hic tractat.

n Bonis. Scilicet hæreditarijs.

o Retenturus. Iure hæreditario. Azo.

p Rogatur. Retentis centum, quæ iure hæreditario percepit similiter de sua portione. uel dic acceptis centum a fideicom. Azo. & facit s. de hære. insti. l. qui non militabat. in prin.

q Diuersa. Retine eundem casum. quando cohæredi rogatur restituere. nam in extraneo fide. non assignatur hæc differentia prædio. & pecuniæ. Hug.

r Prædiorum. Hæreditariorum.

f De portione. Sua propria: ut s. de leg. 2. l. cum pater. in prin. nam potest bene uendere suam portionem: & sic habere c. sed partem prædiorum cohæredis non potest habere, nisi de uoluntate eius & facit j. de sol. l. si is cui. & s. si cer. pe. l. nam & si. in fin.

t Alia portio. Præter eam, quæ tangit eum hæreditario iure. Et no ꝙ extra quartā est, qđ a cohærede accipitur ut hic, & s. ad le. Fal. l. in quartam. §. 1. sed cōtra. C. fa erc. l. filium. Sol. ut ibi. & dic ut not. s. ad le. Fal. l. Titia.

nium habeat, accipitur. Cum autem [a] prædia maioris pretij, [b] quàm portio hæreditatis [c] essent: in superfluo prædiorum petenti [d] fideicommissario Falcidiam interuenire uisum † est. concurrentem enim pecuniā compensari placuit.

Partus ancillarum, & foetus pecorum submissi loco capitum mortuorum, non sunt in fructu, uel in redditu. Bart.

Hæreditatē post mortem suam exceptis redditibus restituere rogatus, ancillarum partus non retinebit: [e] sed nec fętus pecorum, qui [f] submissi gregem retinent.

Fructus percepti iudicio testatoris imputantur in quartam, secus in iis, qui percipi potuissent a diligentissimo patrefamilias, non tamen fuerunt percepti. Alexander.

Ante diem [g] fideicommissi cedentem fructus, & usuræ, quas debitores hæreditarij, cum postea cessit dies, [h] soluerunt; item mercedes prædiorum ab hærede perceptæ portioni quadrantis imputabuntur. Cùm autem post mortem suam rogatus hæreditatem restituere, res hæreditarias distrahere nō cogatur [i] hę res: [k] sortium, quæ de pretijs earum redigi potuerunt, usuræ propter usum medij tēporis perceptæ non uidebuntur,

Casum ponit Ac. secundum Azo.

a Cum autem. hic dicas casum ut dixi. uel dic secundum Azo. ego sum institutus in 11. uncijs, tu ex una, quæ iussus es mihi restituere retentis prædijs magni pretij. pone uncia ualet 5. prædia 11. etiā uncia detracta, cum ergo tu mihi in 5. ego tibi in 15. tenear. fiet compensatio in 5. hincinde. residua uero x. pręsta re debeo ex causa prælegationis. sed quia alias sū grauatus etiam, de hac ꝑlegatione detrahā Falcidiam. si autem nō essem grauatus, non detraherem: ut ſ. ad l. Fal. l. Nesennius.

b Maioris pretij. Adeo maioris ut excedat dodrantem. Azo. maximè secundum primam positionem.

c Hæreditatis. Restituendæ.

d Petenti. Id est, si fideicōmissarius uelit habere Falcidiā. & construe uisum ē interuenire, id est competere Falcidiā in superfluo prædiorum fideicom. petēti. i. si ipse uult quartam habere. itē no. quod omnia, quæ capio ego institutus ab extraneo, computo in quartam Trebell. ut in prin. huius §. si uerò a cohærede, aut pecuniam, & totam uideor capere iure hæreditario. & sic computo in quartam, quasi nullum ius in ea uideatur habuisse cohæres. si autem corpus, aut non hæreditarium, & tunc idem: aut hæreditarium: & tunc pro parte cohæredis non computo: ut hic, & dicta lege cum pater, & lege in quartam. §. secundo. Accur.

Hæreditatem post. CASVS. Institui mihi hęredē Titium: & rogaui eum quod hæreditatem meam restitueret Seio post mortem suam Titij exceptis redditibus, & decessi. & postea dictus Titius extitit mihi hæres, & uixit per biēnium pone, & postea decessit, & extitit ei hęres Caius pone. nunc Caius uolens restituere dicto Seio hęreditatem, sicut & Titius tenebatur, uolebat in ipsa restitutione retinere sibi partus ancillarum hæreditariarū, quasi & ipsi partus contineantur appellatione redditū exceptorum per testatorem. nūquid potest? Et dicitur quòd non: nec etiam poterit retinere foetus pecorum: qui foetus submissi gregem retinent, quia nec illi continētur appellatione redditum & hęc credo esse uera siue ante moram restituendę hæreditatis, siue post nascantur partus uel foetus prædicti. Sed secus est in fructibus, & usuris, & mercedibus prædiorum hæreditariorū: quia in eis distinguitur, utrum ante moram restituendę hæreditatis percipiātur, an post: ut si ante percipiantur, portioni quadrantis, quem quadrantem retinet de hæreditate restituens, imputentur subaudi, & superfluum eorum lucretur hęres, quia iudicio testatoris percepit, & ita si ante percipiantur, ut dixi, lucretur eos hæres, licet imputentur in quadrantem: sed superfluum a quadrantę non restituetur fideicommissario: ut ſ. eo. l. in fideicommissariam. a. respō. Et hoc quod dixi de fructibus, & usuris, & mercedibus, colligo ibi ante diem fideicommissi &c. usque illuc: cum autem &c. Sed quid si fideicōmissarius ita dicat dicto Caio restituenti ei hæreditatem, & quartam retinere uolenti, Titius hęres qui rogatus fuit mihi restituere hæreditatem post mortem suam potuit distrahere res hæreditarias ante mortem suam, & potuit consequi usuras ex sortibus prædictorum earum rerum, si eas uendidisset: unde quia noluit eas distrahere, sed potius eis uti, ita bene uidetur percepisse usuras propter usum medij temporis quē habuit in rebus hæreditarijs: ac si eas distraxisset: & ex pretijs earū usuras habuisset. unde eas usuras debes tibi imputare in quadrantē siue quartam Trebellianicā. nunquid in hoc est audiēdus fideicom. Et dicitur quòd non: quia hæres non cogitur res hæreditarias distrahere, & ex pretio fœnerare: sed potest eis uti donec uiuit & si eo eis utente pereant mācipia, aut urbana prædia hęreditaria: non cogitur præstare periculum eorum. sed quamuis usuras propter usum nō debeat restituēs imputare sibi in quadrantē, nihilominus tamē usus prædictus diminuit quadrātē, i. fructus prouenientes ex usu ipsi hæredi. i. quamuis periculum mancipiorum, aut urbanorum prædictorū præstare non cogatur hæres, nihilominus tamē casus eorum diminuit quadrātem quem pōt retinere hæres, siue hæres hæredis post morā in restitutione hæreditatis facienda. quo casu tenetur hæres de casu uel etiā ante moram si contingit casus dolo uel lata culpa hæredis siue hęredis hæredis. & tunc totum imputatur in quartam, & superfluum restituere debet fideicommiss. ut ſ. eo. l. mulier. §. sed enim. Viuia.

e Non retinebit. Imò uidetur contra in partu: ut ſ. de usu. l. Paulus respond. §. hęres. quæ est contra. Sol. hic fuit natus post moram, ibi ante. Item hic in ancilla aliena. cæterum si erat testatoris, etiam ante moram nati uidentur uenire in restitutionem: ut ſ. de usu. l. Hærennius Modestinus respon. Sed certè ibi fuit simpliciter ancilla legata: hic sine redditu. unde etiā in ancilla testatoris serua fuerit editus ante moram, uel post. Item & no. hic partū cōtineri appellatione redditus, [1] secus in usufruc. ut arg. contra ſ. de usur. l. in pecudum.

f Qui. s. foetus, & facit ſ. de usufru. l. uetus. & facit ī. ad leg. Fal. l. Paulus respon. §. 1. Accur.

g Ante diem. Fuit enim rogatus restituere post 5. an.

h Cessisset dies. Scilicet restituendæ hæreditatis: prius tamen soluerunt. Alij dicūt cessisset dies. s. debitorum quia fuerunt in mora, & soluerunt usuras hæredi ante diem fideicommissi. & secundum utrunque modum dic, quòd in quartam imputat, & superfluum lucratur: quia percepit iudicio testatoris ut not. ſ. eo. l. in fideicommissariam. in prin. & idem in fructibus. & facit ſ. eo. l. hæredes mei. in prin. & l. postulāte. §. sed in huiusmodi. & ſ. eo. l. 1. usque in fi. ſ. ea. l. §. qui post.

i Non cogatur. Nisi res perituras: ut ſ. eo. l. mulier. §. sed enim. Sed quid si distraxerit? Respond. dic: ut ſ. eo. lege, Titius. Rom.

k Hæres. A fideicommissario.

† Iussum.

[1] Bartol. in l. fundi Trebaniani. 1. col. ſ. de usufru. leg. dicit idē eē redditum & fructum: sed Spe. ti. de lo. dicit redditus esse generalius uerbū quam fructus, in l. 1. in pen. colū. uer. illud autē. circa me. quod ē tenet gl. in c. generali. de elec. l. 6. in uer. redditus.

Denique nec periculum mancipiorum, aut urbanorum prædictorum præstare cogitur. Sed nihilo minus usus, & casus eorum a quadrantem quoque deminuit.

Rogatus restituere quod ex hæreditate superfuerit, non tenetur ad fructus, nec ad luendas res bona fide pigneratas. Bartolus.

Quod ex hæreditate superfuisset, cum moreretur, restituere rogatus, fructus superfluos restituere nô uidetur rogatus: cũ ea uerba diminutionem quidem hæreditatis admittant, fructuum autem additamentum non percipiant. a h Hęres eius, q bonorum superfluũ post mortem suam restituere fuerat rogatus, pignori res hæreditarias datas, si nô in fraudem id factum sit, liberare nõ cogitur. c

Aditio quæ fit coactè, naturalem obligationem non dirimit. Item dominium rei pignoratæ, quod peruenit ad creditorem irreuocabiliter, non perimit hypothecariam. Bar.

Idem li. iiij. quest. LIX.

DEbitor sub pignore, creditorem hęredẽ instituit: eumq; rogauit restituere hæreditatẽ filiæ suæ. i. testatoris. cum nollet adire ut suspectã, coactus iussu prætoris

a Rerum. Scilicet mancipiorum: nam si decesserint. i. mortua fuerint. licet non teneatur hæres ad æstimationẽ eorũ præstandam, fideicom. tamen tenetur ut cõputet carnem, uel carnis pretiũ in quartã, secundũ Azo. quod in cæteris animalibus posset dici: non in seruo, cuius caro nil ualet ex mortuo: ut C. de libe. cau. l. principalis. Dic ergo secundum Hugo. q usum dum uiuit, cõputat in quartã. i. fructum propter usum, sed usuram illius usus nõ, sed adhuc non uidetur plenè exponi q dicit casus eorum. unde dic post morã quando tenetur de casu, uel etiam ante si cõtingit casus dolo uel lata culpa hæredis: & tunc totum imputat, & superfluum redditur s. e. l. mulier. §. sed eti. & facit s. de fun. instru. l. 3. circa princ. & supra eo. l. scribit Celsus.

Quod ex hæreditate. CASVS. Institui mihi hæredẽ Titiũ, & rogaui eũ, q restitueret Seio illud quod ex hæreditate mea superfuisset, cum moreretur idem Titius. & decessi. & Titius extitit mihi hæres, & uixit fortè per biennium, & interim habuit multos fructus ex hæreditate mea. & postea decessit, & habuit hæredem Caium, & tempore mortis eiusdem Titij supererant multi de dictis fructibus. certè Caius hęres dicti Titij non tenetur restituere Seio fideicom. fructus dictos superfluos, cum dicta mea uerba, quit institui hæredem Titium, nõ percipiant additamentum fructuum, licet diminutionem hæreditatis admittant, scilicet ut hæres possit diminuere de hæreditate, scilicet sine fraude: & etiam pignorare rem hæreditariã sine fraude. & si hæres prædicto modo rogatus rem hæreditariam pignorauit sine hærede, hæres ipsius hæredis eam a creditore liberare non cogitur. & hoc credo quod uelit dicere usque ad fi. l. Vinianus.

b Non percipiant. Et facit s. eo. l. Titius. & l. In fideicommissariam. §. 1. & j. proxim. §. Accur.

c Non cogitur. Vt s. eo. l. Titius. in prin. & § 1.

DEbitor sub pignore. CASVS. Titius erat debitor Seij in quinquaginta, & obligauerat ei pro hoc Infortiatum suum, & habebat hic Titius filiam nomine Semproniã ponè, hic Titius debitor instituit sibi hæredẽ dictum Seium creditorem, & rogauit eum, quod restitueret hæreditatẽ dictæ suæ filiæ, & decessit hic Titius. cum autem dictus creditor nollet adire dictã hæreditatem, ut suspectam, coactus fuit a prætore ut eam adiret, & ita eam adiuit, & restituit dictæ filiæ testatoris, & retinuit sibi dictum Infortiatum obligatum sibi à testatore: & cum non solueretur ei dicta quinquaginta, denuntiauit dictæ filiæ testatoris, ut solueret ei debitum, & postea permisit currere biennium secundum consiliũ legis. C. de iure dom. impet. l. fi. §. si autem nulla. & cum secundũ consilium dictæ legis licet ei uendere Infortiatũ, non potuit inuenire emptorem: unde desiderabat secundũ consiliũ dictæ legis permitti sibi ut iure dominij possideret dictũ Infortiatum. quæritur, nunquid possit hoc cõsequi? Et uidetur quòd non: quia cum adiuit hic creditor hæreditatem creditoris sui, confusa fuit obligatio de dictis quinquaginta: si confusa fuit obligatio, ergo non uidetur, quòd pignus prædictum remaneat eidem creditori obligatum: si non remanet ei obligatũ, quomodo impetrabit ut illud possideat iure dominij? Certè ui detur quod non. Sed circa hoc utrum pignus sit liberatum, uel non, insistendũ est: siue possidet creditor, idemq; hæres institutus Infortiatum, siue non possidet. & certè si possidet creditor Infortiatũ. nulla actione à fideicommissario siue fideicõmissaria prædicta conueniri potest: ergo neq; pignoratitia, ea tantũ ratione q sit hæreditaria actio, siue quia sit hæreditaria actio, neq; actiõe ex testamẽto repetetur per filiam testatoris quasi minus restitue rit ei dictus creditor ex eo quòd non restituit ei Infortiatum, quod quidem facere posset dicta filia testatoris, si nullum pignus intercessisset. hic autem intercessit pignus, & adhuc durat. possidet enim Infortiatum quasi creditor. sed & si fideicõmissarius, siue fideicõmissaria prædicta retineat apud e Infortiatum, & hic siue in hoc casu Seruiana siue hypothecaria actio locum tenebit, siue locum habebit, ut scilicet possit ea agere creditor, idemque hæres contra fideicommissariam, ut ipsa restituat ei Infortiatum, quamuis enim aditione hæreditatis confusa fuerit obligatio, ut dictum est: uerum est tamen non esse solutam pecuniam creditori. unde non est mirum, si habet hypothecariam creditor cum adhuc duret pignus, quẽadmodum dicimus durare hypothecariam creditori, cum amissa est actio, eiusdem creditoris propter exceptionem scilicet temporis. patet ergo, quod non tantum retentio Infortiati competit creditori pręd icto, eidemq; hæredi cum illud possidet: sed etiam petitio cum non possidet. Scias etiam, quod si dicta filia soluat dicto creditori dictum Infortiatum, non poterit repetere ut indebitum: quamuis aditione hæreditatis confusa fuerit obligatio, ut dictum est: remanet ergo propter pignus naturalis obligatio: ut scilicet remaneat naturaliter obligatum, licet obligatio personalis, ciuilis, & naturalis sit ipso iure confusa per dictam aditionem hæreditatis: bene ergo potest dictus creditor impetrare ut iure dominij possideat Infortiatum secundum consilium dictæ legis C. de iure domi. impet. cum emptores pignoris, id est, Infortiati, non inueniantur. prædictam autem implicationem & subtilitatem circa pignus posuit iurisconsultus, qui condidit hanc legẽ, cum dictus creditor uel aduocatus eius, qui tempore quo prętor coegit eundem creditorem adire hæreditatẽ debitoris sui, nihil dixit de debito suo quinquaginta librarum pro quo habebat obligatũ Infortiatum. nam si re integra, i. antequam cogeretur adire hæreditatem debitoris, dixisset, & allegasset, coram prætore se non esse compellendum adire: nisi prius de indemnitate dicti sui debiti esset ei cautum a fideicommissaria filia debitoris eiusdẽq; testatoris, uel nisi so-

a P. F. recipiant.

adijt,& restituit, cũ emptorem pignoris non inueniret,desiderabat permitti [a] sibi,iure dominij id possidere. Respondi, aditione hæreditatis confusa quidem obligatio [b] est:uideamus autem, ne & pignus liberatum sit sublata naturali [c] obligatione.atquin siue possidet [d] creditor actor, idemque hęres rem,siue non possidet: uideamus de effectu rei. Et si possidet:nulla actione [e] fideicommissario conueniri potest,neque pignoratitia: [e] quoniam hæreditaria est actio: neque fideicommissum, quasi minus [f] restituerit, rectè petetur: [g] quod eueniret, [h] si nullum pignus intercesissset: [i] possidet enim eam rem quasi creditor. Sed & si fideicommissarius [*] rẽ retineat, & hic Seruiana [k] actio tenebit, uerum est enim non esse solutam pecuniam: [l] quemadmodum dicimus, cùm amissa est actio [m] propter exceptionem. [n] Igitur non tantum retentio,sed etiã petitio pignoris nomine competit, & solutum [o] non repetetur. [p] Remanet ergo propter pignus naturalis [q] obligatio. Re autem integra non putarem compellendum adire, nisi prius de indemnitate esset ei cautum, uel soluta pecunia esset. [r] Nam [s] & cum de lucro [*] hæres scriptus agit, [t] quòd fortè legatum acceperit, [u] si hæres non extitisset:responsum est, nõ esse cogendum adire nisi legato præstito. ubi quidem potuit dici, [x] neque cogendum [y] esse hæreditatem adire quodammodo contra uoluntatem [z] defuncti, qui le-

[*] In. P. F. sẽ teneat.

[*] Io P. F. hęres scri pt⁹ adsit. Halo.scripsit,absit.

...luta essent dicta quinquaginta: bene audiuisset eum prætor.& non fuisset ei necessarium disputare de pignore.& non uideatur tibi mirum, si prætor exaudisset eum circa damnum debiti sui mandũ: quia & cum de lucro hæres scriptus agit coram prætore, petendo ut non cogatur adire,nisi lucrum consequatur est bene audiendus. puta quia sui hęres institutus, & rogatus de restituenda hæreditate alij. & legatum fuit eidem hæredi relictum ab eodẽ testatore, si hæres nõ existeret: quo quidem casu respõsum est a sapientibus non esse eum cogendum adire,nisi legato prædicto præstito ei à fideicommissario, qui petit eũ cogi adire, in quo etiã casu posset dici ab aliquo causa disputandi nõ esse cogẽdũ dictum hæredem adire. etiã si legatum ei offeratur per fideicommissarium: quia quodãmodo uideretur hæres cogi adire cõtra uoluntatem tacitam defuncti, qui defunctus legando hæredi si non adijsset hęreditatẽ, tacitè posuit in ipsius hæredis uoluntatem utrũ adiret, uel si non adiret.sed quamuis ita posset dici disputando per aliquem: tamen contrarium est, nã quãuis testator in hoc casu alterutrum dederit hæredi tacitè,ut scilicet,& adiret,& restitueret hæreditatem,uel abstineret, & legatum acciperet: nos tamen præstamus ei hæredi utrunque. s. ut adeat hæreditatem. & eam fideicommissario restituat, item & legatum habeat à fideicommissario. nam ut dixi, responsum est sapientibus non esse cogendum adire eum, nisi legato ei præstito per fideicommissarium, qui petit eum cogi adire.& hoc credo,quod uelit dicere hæc lex, licet non multum aperte. Viuia.

[a] Permitti. Aliàs remitti,aliàs permitti.i.concedi.

[b] Obligatio. Ciuilis,quasi solutione,ut s̃.de lib.leg.l.si id quod.de naturali, an tollatur,dic ut statim dices.

[c] Naturali. Et ciuili, quod uidetur: ut j̃.de reg.iur.l. cum principalis.

[d] Siue possidet. Scilicet creditor.

[e] Neque pignoratitia. Hac sola ratione quæ sequitur. si autẽ diceres quod esset recta ratio non posset loqui in personali puta ex mutuo: quia illa est extincta. nec de pignoratia:quia non esset ratio quod ideo non competat fideicommis.imò esset ratio econtra. scilicet qđ competat:ut s̃.eo.l.ita tamen.§.actiones.

[f] Quasi minus. Ideo quòd non est pignus restitutum.

[g] Petetur. Actione ex testamento.

[h] Quod eueniret. Scilicet quod possit agi actione ex testamento.

[i] Intercessisset. Hic autem intercessit, & adhuc durat & hoc subijcit,possidet enim &c.

[k] Seruiana. Id est, hipothecaria:ut Instit. de actio.§. item Seruiana.

[l] Non esse solutam pecuniam. Et ideo uidetur ad hic pignus durare:ut s̃.de pig.l. grege. §. etiam. & §.seq.

[m] Actio. Personalis & principalis.

[n] Exceptionem. Scilicet temporis, ut C. de lui.pig. l. 2. sic & j̃.de excep. rei iudi. l.pe. §. Latinus. Sed arg contra j̃.de reg. iur. l.cum principalis. Sed ibi plerunq; dicit propter hunc casum. Item arg.cõtra C.de usur. l. eos. Sed ibi de alio accessorio & odioso, ut usurarum dicit.

[o] Et solutum. A fideicommissario ipsi hæredi.

[p] Nõ repetetur. Vt indebitum.

[q] Naturalis. Dicunt quidam principalis & personalis: cui naturali fideiussor accedit:ut s̃. de pig. l. res hypot. alias si utraque, scilicet ciuilis & naturalis extincta est, nõ posset pignus manere:ut j̃. de reg.iur.l.cũ principalis.& secundum hoc remanet naturalis propter pignus. scilicet ut habeat pignus cui adhæreat. Sed his ob. s̃.e.l.ubi dicit naturali obligatione sublata, & quod dicitur s̃.de li. le.l.si id quod.ubi talis confusio habetur loco solutionis. Alij dicunt ciuilem,& naturalem ipso iure tolli,scilicet personalem,sed pignus remanet naturaliter obligatum: & est speciale. & hoc ex illo uerbo plerunque, quod est in dicta regula iuris,cum principalis,habet enim hypothecaria suas conditiones &c. ut s̃.de pigno.l.grege.§.etiam.& §.seq.cum enim ex pacto oriẽ obligatio pignoris:ut s̃. de pact.l.si tibi.§ de pignore.& in pacto uertat ius naturale:ut s̃.pact. l.si unus.§.pactus. ergo est ibi naturalis obligatio, quæ hic durat. Tertij dicunt, quod personalis & pignoratitia tolluntur ipso iure,sed hypothec. resuscitatur utilis, ne creditor in damno moretur:ut & alias s̃. si ex nox. cau.aga.l. 2.in fi.sed quamcunque teneas,inuenies fieri contra iuris rigorem. Accur.

[r] Vel soluta pecunia esset. Sic s̃.e.l.apud.in prin.& l.ita tamen.§.si perceptis.& j̃.e.l.facta.§.si in danda.

[s] Nam. Nõ cogitur adire ubi timet damnũ, nisi prouideatur suo damno.nam etiã in lucro est idem,ut non cogatur adire,nisi prouideatur ei,ne lucrum perdat.

[t] Agit. Alias agit,alias contendit:& alias abiit: id est, absentat se ne cogatur adire,ut non perdat lucrum.

[u] Acceperit. Id est,est ei relictum.

[x] Potuit dici. Causa disputandi, sed male, ut in fine dicit.

[y] Non cogendum. Etiam si legatum ei auferatur.

[z] Contra uoluntatem. Tacitam. Sed quid si expresse dixit.si uoles hæres esto? Respon.adhuc cogitur: quia frustra dicuntur hæc uerba in extraneo.licet in necessario

sario conditionem faciāt:ut ī. de condi.insti. l. uerba.

a Hæredi. Sub hac conditione &c.

b Additionem. Scilicet tacite.

c Alterutrum dederit. Scilicet tacite. s. ut uel adiret, & restitueret, uel abstineret, & legatum acciperet.

d Utrunque. Scilicet ut adeat & restituat. item & legatū habeat. Et sic no. q impune fit cōtra uoluntatē defuncti. sic C. de ijs quib. ut indig. l. nō oportet. & C. de insti. & substi. l. reprehendēda. Ac.

gando hæredi [a] si non adijsset, in ipsius uoluntate posuit aditionem. [b] Sed cùm testator alterutrum [c] dederit, nos utrū que [d] ei præstamus.

Ascendentibus ex linea materna per descendentes actio non quæritur. Item quod quis habet ex erronea sententia, in restitutionem non uenit. Bart.

Ea, quæ dotem dabat, pacta erat cum marito, ut mortua se in matrimonio, dotis pars matri eius redderetur: nec eo nomine stipulatio a matre interposita est, moriens deinde matrem & maritum suum hæredes fecerat: & a matre petierat, ut hæreditatem Titio restitueret. iudex aditus de hęreditate diuidēda, [e] partem dotis quasi ex utili pacto pro parte [f] matri adiudicauerat. [g] Quærebatur, an & ea portio ex causa fideicommissi præstanda sit? quam non esse restituendam puto: quia non quasi hæres, sed quasi mater ex pacto accepit: nec occasione hęreditatis, [h] sed errore ex pacto eam habuit.

Ea, quæ dotem. CASVS. Titia cum nuberet Seio, dedit ei cētum in dotem: & in ipsa datione dotis pacta fuit cum marito, ut mortua se uxore in matrimonio, matri eius uxoris redderet pars dotis prædictæ, puta dimidia: nec eo nomine stipulatio ē interposita a matre uxoris. mortua deinde dicta uxor fecit sibi hęredes matrem & maritum: & petijt a matre ut restitueret suam partē hæreditatis Titio. procedēte tempore iudex aditus fuit de hæreditate diuidenda inter matrem & maritum prædictos, qui quidem iudex partem dictæ dotis. i. dimidiam prædictam matri adiudicauit, quasi ex utili pacto prædicto interposito inter uxorem & maritum de restituenda parte dimidia dotis matri uxoris: quamuis male adiudicauerit: quia ex filiæ pacto non debet dari matri utilis actio uel directa. nunc quærebatur, an dicta portio matri adiudicata sit præstanda per matrem Titio ex causa fideicommissi? Et dicitur quod non. quia non quasi hæres, sed quasi mater accepit mater a iudice dictam partem ex dicto pacto inutili: nec occasione hęreditatis eam habuit mater. sed ex pacto prędicto, & per errorem dicti iudicis. credo tamen, quod pars matris dictæ dotis quā ipsa capit iure hæreditario, sit per eam dicto Titio fidei commissario restituenda. Sed ludendo extra ea quæ hic notata quæro quæ fuit pars matri cohæredis, quę fuit adiudicata matri ex dicto inutili pacto? Et uidetur forte ita facienda ratio, dos fuit centum, ut dixi. & dimidiam, id est quinquaginta debebat habere mater ex dicto pacto si ualuisset. mortua ergo testatrice filia mater habuit quinquaginta de dote iure hæreditario, & maritus alia quinquaginta iure hæreditario. ex pacto autem si ualuisset, habuisset mater a se 25. & alia 25. a marito cohærede in iudicio familiæ ercisc. & ita habuisset mater septuagintaquinque tam ex pacto, quàm iure hęreditario si ualuisset pactum, & maritus sola 25. & ita etiam hic habuit per errorem iudicis qui credidit ualere pactum, illa ergo 25. quæ habuit mater a marito cohærede per errorem iudicis, non restituet Titio fideicommissario: ut dictum est. sed illud quod capit iure hæreditario ex dote restituet dicto Titio, ut & s. dixi. & ita credo, quod intelligitur hic § salua tamen semper meliori sententia. Viuia.

e Diuidenda. Iudicio famil. ercisundæ. inter matrem & maritum, quod fieri potest antequā mater restituat.

f Pro parte. Cohæredis quæ isti est adiudicata. nā de sua parte constat, quod uenit in restitutione fideicom. quia illam capit iure hæreditario.

g Adiudicauerat. Et male: quia ex pacto filiæ matri actio non datur utilis, uel directa: ut hic. & ī. de pac. do. l. inter. §. filia. sicut nec cuilibet alij per alterum nisi in casibus: ut In stit. de inuti. stip. §. si quis alij. Sed arg. contra. ī. sol. matr. l. Caius. in fi. ubi neptis agit ex pacto aui materni. Sed ibi fauor matrimonij & dotis, q non est hic. Item & sine pacto erat habitura neptis actionem, mater non.

h Hæreditatis. No. de tanquam, ut & ī. de adop. l. si pater. §. qui duos.

i Errore. Errauit ergo iudex: cum pactum non ualuit, ut dixi: & sic ex sua stultitia habet mater. sic ī. de hære. uen. l. uenditor ex. & ī. ad leg. Falcid. l. 3. Sed nunquid cohæres ut indebitum a matre repetit? Respon. nō propter authoritatē rei iudi. ut ī. man. l. si fideiussor. §. in omnibus. nisi aliquid falso scienter mater allegauit: ut ī. de iudi. l. si prætor. §. Marcellus.

Facta restitutione fideicommissi inualidi, actiones transeunt ex Trebelliano. Alexander, & Bartol.

Idem li. xj. quæst. LX.

PAtronus ex debita [k] portione hæres institutus, sextam partem [l] restituere rogatus restituit. Non transeunt ex Trebelliano actiones: [m] quoniam non fuit debitum, quod restituit: & ideo si per errorem [n] fecit, etiam repetetur.

PAtronus. CASVS. Stichus libertus Seij instituit sibi hæred. in dictum suum patronum ex portione debita ipsi patrono, puta dimidia bonorum liberti olim, uel tertia hodie. & Caium instituit sibi in superstite, & rogauit eundem patronum ut restitueret Titio nonamus sextā partē dictæ dimidiæ, uel tertiæ, in qua eum instituit, & decessit dictus libertus: & postea dictus patronus restituit dicto Titio fide com. dictam sextam partem. certe non transeunt ex Trebelliano actiones in dictum Titium, quoniam nō fuit debitum Titio quod restituit patronus dicto Titio, cum iure deberet patrono illud, in quo libertus eum instituit, etiam si eum non instituisset. & ideo si per errorem facti facit, siue restituit patronus Titio dictam sextam, etiam repetetur per eundem patronum, & hanc credo esse intētionem huius legis. Viuia.

k Patronus ex debita. olim dimidia. hodie tertia: ut no. ī. eo. l. ita tamen. §. si patronus.

l Sextam partem. s. suæ partis uel institutionis.

m Actiones. Scilicet cum effectu, uere tamē trāseunt, sed condicuntur, ut subijcit: & secundum hoc non est debitum, scilicet cum effectu. uere tamen est debitum ex uoluntate defuncti. Alij dicunt ipso iure non transire, nec ullo modo debitum, per l. ī. e. l. facta. §. si quis maiorem. Sed ibi non fuit ex uoluntate defuncti de maiori parte.

n Per errorem. s. facti, secus si iuris: ut C. ad leg. Falc. l. error. facti ī. eo. l. hæres cùm, & ī. de condi. indebi. l. si quis cum effectu.

PAulus respondit. CASVS. Titius instituit sibi hęredes Seium, & Caium, & postea dirigens sermonē ad Semproniū ita fuit locutus: Semproni te non scripsi hęredem festinās p infirmitatē meam, quæ nimis me opprimebat, tempore quo institui Seium, & Caium. & respiciens uerbis dictos institutos ita dixit, ideo ei Sempronio dari uolo tantum, quātum prouincia hæreditatis meę competeret. & decessit dictus Titius. Certè Paulus respondit, his uerbis Titij testatoris uideri quidem magis quantitatem relictā, quam portionem hæreditatis, id est, unciam. sed quāuis ita uideatur ex uis dictorum uerborum, tamen sic accipiēdum est illud, qđ dixit dictus testator ut uideatur sensisse idem testator etiā de uncia restituēda dicto Sempronio, & ita habebit unciam ex causa fideicommissi, & non illam quantitatem tantū quātum ualeret uncia: quia ita pręsumitur testatorē sensisse, licet uerba ei' aliud portarent. & hāc credo esse intētionem huius legis, salua tamē meliori sententia. licet alia super litera not. Viuianus.

Siue quota sit in fideicommisso, siue in solutione, locus est Trebelliano. Bart.

Idem libro xiiij. Responsorum. LXI.

PAulus respondit, his uerbis, Semproni,[a] te hæredem non scripsi, festinans per infirmitatem: ideoque ei[b] dari uolo tantum, quatū prouincia hæreditatis competeret. uideri quidē magis quantitatem, quàm portionem hæreditatis relictam: sed sic accipiendum, ut uideatur etiam de uncia[c] restituenda[d] sensisse.

Dos data uel promissa filiæ non cadit in fideicommissum uniuersale iniunctum filiæ. Alex.

Scæuola libro iiij. Responsorum. LXII.

A Filia petijt,[e] ut si liberis superstitibus moreretur,[f] partem eius, quod ad eam ex bonis patris peruenisset:[f] quod si sine liberis, uniuersum fratri restitueret. Quæritur, defuncta ea in matrimonio superstite filia, an hæres eius, cum parte hæreditatis, eius quoque, quod dotis nomine datū[g] erat, partē restituere debeat? Respondi, id, quod in dotem fuisset, non contineri in partem hæreditatis, quæ restituenda esset. sed & si ex promissione dotis aliquid debitum fuisset: æris alieni[h] loco habendum.

Si dilatio apponitur gratia fideicommiss. cessante causa dilationis, cessat dilatio.

Alumno certam pecuniam legauit,[i] & eam recipi a Sempronio[k] mandauit,[l] & certas usuras alumno præstari, donec ad uicesimum annum perueniret, deinde alumni fidei commisit, ut si sine liberis decederet, partem restitueret Sempronio, partem Septitiæ. Quæsitum est,

* In P.F. partē eius quæ ad eā &c. ie. hic rectē meo iudicio: ut ea eo appreter, qđ statim subiungitur, quod si sine liberis uniuersū.

a Semproni. Vocatiuū casus. Accursius.

b Ei. Scilicet Sempronio. & sic mutat personas, & dic dari uolo a meo hęrede, puta Titio. Accur.

c De uncia. Id est de quantitate quam uncia continet, ut non contradicat sibijpsi, & sic nō habet locum Trebel. ut s. eod. l. cogi. §. & generaliter. secundum Azo. Alij dicunt habere locum Trebel. & exponunt magis quantitatem, i. unciā per fideic. quàm portionem hæreditatis, scilicet institutionis. & hoc est quod subijcit. sed sic accipiēdum &c. & pro hoc quod per obliquum sit relictum, facit supra dari uolo &c. Alij dicunt quod finis. sed sic &c. corrigit quod dixerat. uideri magis &c. & sic habeat locum Trebellia. Accur.

d Restituenda. Scilicet Sempronio.

A Filia petijt. CASVS. Titius habens filium, & filiam dedit dotem pro filia marito filiæ, & postea fecit testamentū, & instituit eam sibi hæredem cū fratre suo & petijt ab ea, ut si ipsa moreretur superstitibus liberis, restitueret fratri partem eius: quod ad eam ex bonis patris peruenisset, qđ si sine liberis moreretur eadem filia, restitueret dicto fratri uniuersum, quod ad eā ex bonis patris peruenit. & decessit dictus Titius: & postea dicta eius filia defuncta est in matrimonio superstite filia ex uiro suo, & ex se: & sic debet restitui fratri pars eius, qđ peruenit ad eam ex bonis patris. nunc quæritur an hæres eius filiæ Titij testatoris debeat restituere dicto fratri etiam partem eius, quod dotis nomine datum erat per Titium patrem pro dicta sua filia cum parte hęreditatis eiusdē Titij, quam debet restituere dicto fratri? Et respon. quòd non. & idem est si dictus Titius pater non soluit adhuc totam dotem marito dictę filiæ suæ. nam illud, quod restabat soluēdum, est habendum loco æris alieni a patre debiti, & sic uidetur abesse, & sic non uenit in dictā restitutionem fratri faciendam in totum, uel in partem. & hoc credo quòd uelit dicere hęc lex usq; ad §. alumno. Viuianus.

e Petijt. Testator. Accur.

f Peruenisset. Subaudi restitueret fratri.

g Datum. A patre, & sic profectitium. Sed quid si ipsamet filia de his bonis se dotauit? Respō. idē: ut s. eo. l. mulier §. cum proponeretur. Sed quid si suam filiam? Respon. non idem: quia non est officium matris dotare filiam: ut C. de iure dotium. l. mulier. sed patris: ut C. de do. promissio. l. finali, & intra de coll. bono. l. filiam. Accursius.

Matris nō est officiū filiā dotare.

h Æris alieni. A patre debiti, & sic uideatur abesse: ut s. de negot. gest. l. si quis man. Arg. contra. supra de pecu. l. sed & si damnum. §. si. & facit supra ad leg. Falcid. l. pater. in prin.

Alumno certam. CASVS. Titius testator legauit centum cuidam suo alumno: & mandauit eam pecuniam recipi a Sempronio, i. quòd Sempronius reciperet eam ab hæredibus, & certas usuras alumno præstari per dictum Semproninm mandauit, donec ad uicesimum annum perueneirt alumnus. postea commisit fidei alumni, si sine liberis decederet idem alumnus, partem de dicta pecunia restitueret Sempronio prędicto, & partem cuidam mulieri nomine Septitiæ: & postea decessit dictus testator, & postea dictus alumnus decessit infra uicesimum annum. Quęsitum est, an dicti substituti. s. Sempronius, & Septitia possint statim petere fideicom. prædictum, an uero debeant sustinere in id tempus, quo alumnus impleret uicesimum annum si uiueret? Et respon. posse statim petere dictos substitutos dictum fideicommissum. Viuia.

i Legauit. s. purè. sed solutio fuit dilata gratia alumni.

k A Sempronio. Et sic est minister Sempronius, sicq; petitionem non habet, cum nullum emolumētum sit habiturus alioqui dabo ei petitionem: ut j. eo. l. Lucius §. Mæuia. & ibi not. Hug.

l Mandauit. s. ut Sempronius accipiat ab hærede, & det usuras alumno.

Desuncto.

defuncto[a] alumno intra annum uicesimum, an substituti fideicomissum petere possint?[b] an verò in id tẽpus sustinere, quo si uiueret alumnus, uicesimũ annum impleret? Respondi secundum ea, quæ proponerentur, posse.[c]

Per restitutionem uerbalem transeunt omnia iura in fideicommissarium Bar.

Caius libro secundo fideicom. LXIII.

FActa[d] in fideicommissarium restitutione,[e] statim omnes res in bonis[f] fiunt eius, cui restituta est hæreditas, & si nondum earũ nactus fuerit possessionem.[g]

Si fideicommissum deducatur in stipulationem, & restituatur transeunt actiones per Trebellianum, secus si litis æstimatio sit soluta. Bar.

Si is, qui[h] hæreditatẽ sibi reddi ab hærede stipulatus sit, eiq; ex stipulatu agenti restituta fuerit hæreditas: constat nihilominus transferri[i] actiones. hoc ita est, si is, cum quo actum est, restituat hæreditatẽ. Si verò ob id, qđ non restituerit, hæreditatis æstimatione condemnatus fuerit: remanent actiones hæreditariæ apud eũ, qui condemnatus sit: actor[k] autem quantitatẽ[l] consequitur.

Sententia, uel renunciatio post restitutionem procedens fideicommissario non præiudicat. Bar.

Si hæres[l] scriptus restituerit hæreditatem, & postea de hæreditate controuersiam passus, uictus sit,[m] aut litẽ cesserit: durare[n] actiones constitit in fideicommissarium semel translatas.

Pro eo quod indebitè restituitur, respectu quotæ non transeunt actiones, secus si respectu rei certa. Bar.

Si quis maiorem partem restituerit, quàm rogatus est: in eam partem, quæ excedit non transfe-

a Defuncto. s. sine liberis.

b Possunt. Scilicet statim.

c Posse. s. statim petere substitutos. nam noluit eos testator admitti, quandoq; decederet alumnus, siue ante xx. ann. siue post, licet alumnum uoluit habere forte ante xx. ann. & adde qđ not. s. e. l. Seius Saturninus.

Facta. CASVS. Institui mihi hæredem Titium: & rogaui eum, quod restitueret hæreditatem meam Seio & decessi. & Titius restituit hæreditatem meã Seio, ponamus solo uerbo. nam pôt fieri restitutione, uel uerbo: ut s. e. l. restitutis. in princ. certè facta in dictũ Seiũ restitutione, statim omnes res hæreditariæ fiunt in bonis einsdem Seii, cui restituta est hæreditas: quamuis dictus Seius nondum fuerit nactus possessionem earum rerũ. V.

d Facta. Demum sub. ut j. e. l. si eius. § si quia.

e Restitutione. Etsi uerbo: nã sit uerbo, vel et re: ut s. e. l. restituta. in prin.

f In bonis. Vt actio nẽ, & exceptio. habeat: ut s. de acqu. re. do. l. rẽ in bonis. habet ergo post restitutionem fideicommissi pe. hære. fideicõmissariam. Item rei uend. si defunctus fuerat dominus, ut s. de fideic. hære. pet. l. 1. & si nõ erat dominus, habet Publicianam: ut s. de pub. l. com sponsus. §. 1.

g Possessionem. Acquiritur ergo hic dominiũ sine possessione, ut in hæred. ut j. de acq. pos. cum hæredes. & aliàs: ut no. s. de rei uen. l. si ager. Sed vr qđ hodie et ante restitutionem quæratur dominium: ut C. cõmun. de leg. l. fi. §. sin autem. Sed dic ut no. supra eod. l. Marcellus §. res.

Quãdo, & quando quæratur dominiũ ex oloti. sine possessione, uide per Bar. in l. seruũ. C. de rei uen dic.

Si is, qui hæreditatẽ. CASVS. institui mihi hæredẽ Titium, & rogaui eum, qđ restitueret hæreditatem meã Seio. & decessi. Seius aũt fideicõ. stipulatus est a Titio hær. reddi sibi hæreditatẽ, quia de stipulatione faciẽda conuenit inter eos: & egit cõtra eũ ex stipulatione, & ipse restituit ei hæreditatem, nũquid in dictũ Seium fideicõ. transferunt hæreditariæ actiones? Et uĩ qđ non, quia nõ erat facta restitutio officio iudicis, per qđ officium consueuerunt fieri restitutiones: ut dixi s. e. l. si cui purè §. 1. sed erat facta ui actionis. Dr tamen hic, qđ nihilominus transferunt actiones in dictũ fideic. Sed qđ si dictus hæres non restituat ei hæreditatẽ ex ui dictæ actionis, & propter hoc fuerit ei condemnatus hæres in æstimationẽ hæreditaris. Certè remanent actiones hæreditariæ apud eũ hæredẽ, qui cõdemnatus est. fideic. autem qui est actor, cõsequitur ab hærede quantitatẽ, siue prædictam æstimationem hæreditatis. Viu.

h Si is, qui. s. fideicommissarius.

i Transferri. Cõtra videbatur, quia nõ erat facta officio iudicis sicut consueuit, sed iure actionis, sed non nocet: quia stipulatio succedit in locum officii. & sic est eiusdẽ naturæ: ut j. ut leg. no. ca. l. 1. §. si quis sub. & s. si quis cau. l. si eũ. §. qui iniuriarũ. nõ. n. refert quid qualiter fiat, dũmodo fiat: ut j. de uerbo. obl. l. cum seruus.

k Actor. Idest fideicommissarius.

l Quantitatẽ. Quæ facit emptionẽ: ut j. pro emp. l. litis. & s. de rei uen. l. eius. Accur.

Si hæres scriptus. CASVS. Titius instituit sibi hæredẽ Caium: & rogauit eum, quòd restitueret hæreditatem Seio, & decessit dictus Titius testator, & Caius hæres scriptus a Titio restituit hæreditatem dicto Seio fideicõmiss. postea autem uenit Sempronius legitimus. ponamus hæres dicti Titii, & mouit cõtrouersiam dictæ hæreditatis dicto hæredi, & uicit eum, aut litem cessit sine testamenti dictus hæres, quod pro eodẽ pono. certè actiones per restitutionẽ semel translatæ in fideic. prædictum constat apud sapientes durare penes dictum fideicommissarium. Viu.

m Victus sit. Puta a legitimo hæde. Sed quõ hoc, cum nec dolo, uel culpa possidere desijt: ut s. ti. 1. l. hæc aũt. §. fi. Resp. nõ opposuit. uel si opposuit, nõ fuit auditus, & sic non nocet fideic. vt supra de euic. l. si per imprudẽtiam. vel fuit in culpa qđ restituit res sciens se conueniẽdum: ut supra de rei uen. l. si culpa, vel sponte iudicium suscepit, uel sic fuit de facto. Acc.

n Durare. Hic est cõtra, supra e. l. si patroni. §. fi. sed ibi fuit lis contest. ante resti. hic post. Alij dicunt qđ ibi de actione, quæ datur fideic. contra hæredẽ. hic ecõtra de his quæ contra eum. quod non placet. imo de utrisque hic, & ibi dicit. Item sunt arg. contra C. de euict. l. emptori. & supra de hæ. uend. l. emptori. Sed ibi proficit emptori ius quæsitum per authorem, hic non nocet, quod amisit. & facit supra de pact. l. si ubi. §. cum possessor. Accursi.

Si quis. CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & rogaui eum, quòd restitueret Seio tertiam partẽ pone hæreditatis meæ: & decessi. & dictus Titius restituit Seio dimidiã pone, circa eam partẽ quæ excedit per copiã siue rogamen mei testatoris, nõ transferunt actiones in dictũ Seiũ. secus aũt esset, si rogassem Titium prædictum restituere hæreditatem dicto Seio, perceptis re alii

qua

runt actiones. a Sed cũ pręcepta aliqua re aut summa rogatus sit hæres restituere, & omissa retẽtione totam hæreditatẽ restituerit: rectè dicetur transferri actiones. b

Quod pendente dilatione per hæreditarium seruum acquiritur, in restitutionem non venit: sicut nec alii fructus medio testatoris percepti. Bart.

Si hæres ante restitutam hæreditatem seruũ hæreditarium hæredem ab aliquo institutum iusserit adire hæreditatem: negat Iulianus, debere hanc hæreditatem restitui: c quia de ea rogatus non esset: & hoc est fatendum. d Requirendum e tamen & illud est: num si cum incremento restituere rogatus sit hæreditatem, & hoc fuerit subsecutum, etiam eam hæreditatem restituere cogatur? Et certè cogitur: nisi euidentissimis probationibus fuerit ab hærede approbatum, cõtemplatione sui e seruum esse hæredem institutum. f

Licet fideicommissarius pecuniam, quam debet dare, tardius soluat, ad usuras non tenetur: quia nec fructus recuperat. Bar.

Rescripto diui Antonini significatur: ut si quis accepta à Titio pecunia, quæ quartam hæreditatis contineat, rogatus sit ei restituere hæreditatẽ: licet tardius detur pecunia, sine usuris eam dari debere: quia quanto tardius quisque pecuniã dat, tanto tardius ad fidei commissum peruenit, & medij temporis fructus perdit. g quamobrem si ante datam pecuniam tenuerit h hęreditatẽ: fructus, quos perceperit, restituere hęredi eũ oportet. Idem iuris est, & si quis ita hæredis fidei cõmiserit, Rogo, si Titius centum dederit, restituas ei hæreditatem meam.

Conditioni potestatiuæ, honestæ facili et transitoriæ hæres cogitur parere: si inhonesta difficilis, vel perpetua ei remittitur. Bartolus.

Si sub conditione hæres institutus sit, q̃ suspectam sibi hæreditatem esse dicit: si neque turpi-

qua, aut summa: quia si omissa retentione dictę rei, vel summæ totam hæreditatem restituerit ei, bene in eum trãsferuntur actiones. nã & si apud se retinuisset hæres illam rem, vel summam, non remanerent apud eum hæreditariæ actiones. nã actiones non sequuntur possessores singularum rerũ: vt ĩ. eod. l. 1. §. si hæres. Viui.

a Actiones. Ipso iure, sicut cum ante diem, & conditionẽ fit restitutio: vt ĩ. e. l. sed & si ante. nec enim adest defuncti volũtas. aliàs secus, quia transeunt, licet sine effectu: vt ĩ. eo. l. patronus.

b Actiones. Quia actiones nõ sequuntur possessores singularum rerum: vt ĩ. eo. l. 1. §. si hæres. & quia si retinuisset illam rem hęres, vel summã idem esset. & facit ĩ. eod. l. qui totam. Sed an quod indebitè dedit, repetit? Respo. si errauit in facto, sic. si in iure non: vt ĩ. eod. l. hæres cum. & C. ad legẽ Falcid. l. error.

Si hęres. CASVS. Sempronius instituit sibi hæredẽ Titium: & rogauit eũ vt restitueret hæreditatem suam Caio ponamus, & decessit dictus Sempronius. ante autem restitutam hæreditatẽ seruum hæreditariũ hęredẽ instituit Seius, & dictus hæres eum seruum hæreditarium hæredem à Seio institutũ iussit hæreditatem adire. nunquid hanc hæreditatẽ Seij debet Titius hæres restituere Caio. Et dicit Iulianus quòd non: quia de ea restituenda non fuit rogatus. Sed quid si dictus Titius hæres institutus à Sempronio rogatus fit à dicto Sempronio restituere hæreditatem dicto Caio cum incremento? certe cogitur dictus Titius restituere dicto Caio etiam eam hęreditatem, in qua seruus prædictus hæreditarius fuit institutus à Seio. & hoc est verum, nisi euidentissimis rationibus fuerit approbatum ab hærede, dictum seruum esse institutum hæredem contemplatione sui hęredis. Viuianus.

c Restitui. Quod verum est. Accur.

d Fatendum. Nisi hæres fuerit in mora: vt ĩ. eod. l. ita tamen. §. 1.

e Sui. hæredis.

f Institutum. Quod præsumo. si dixit seruũ Titij qui est hæres: ut C. de iure deli. l. cum aliquis, & de contrahen. stipul. l. optimam, & facit ĩ. de vulg. substitut. l. sed & si plures. § in arrogato. & ĩ. de usufru. leg. sed & si quid donetur. & quod ibi no.

c Not. ex ista gl. hic indebitũ per errorẽ solutũ repe. fallit in soluto, vel legato ex pia causa, nam tunc non repetitur: vide per glo. & Bart. in l. cũ his. §. si mulier. ĩ. de cõdi. indeb.

e In P. F. num cum incremento hæres restituere rog. sit hæredi. Si enim hoc fuer. subs. etiam eam hæred. restitue. cogitur, nisi cui, &c.

Rescripto diui. CASVS. Caius instituit sibi hæredem Seium, cum haberet in bonis ccce. pone: & rogauit eum, vt restitueret hæreditatem suam Titio, acceptis ab eodẽ Titio c. & decessit dictus Caius testator. postea Titius fidei. stetit per magnum tempus, quod nõ soluit dicto Seio hæred. dicta c. nũquid cũ postea ei ea soluit, tenet ei dare vsuras medij tpis? Et dicitur q̃ non: quia quãto tardius dictus fideicom. pecuniam dat hæred., tãto tardius ad fideic. peruenit, & medij tpis fructus perdit: & hæres eos lucratur. vnde si ante datã dictã pecuniã tenuerit aliquo casu hæreditatẽ dictus fideicommiss. oportet eum hęredi restituere fructus, quos percepit. & idem esset per omnia, si ita dixisset dictus testator hæredi suo: Rogo te hęredem, quod si Titius tibi c. dederit, restituas ei hęreditatem meam. nã licet tardius & hic detur pecunia per Titium hæredi, sine vsuris tamen eã ei dare debet. & si ante datam pecuniam tenuerit hæreditatem idẽ Titius, fructus, quos perceperit restituere eum hæredi oportet. & hoc credo, quòd intendat hic §. Viui.

g Perdit. Nam hæres lucratur, cum negligẽtia petentis pcipiantur, vt ĩ. eod. l. mulier. §. si hęres. & ad hoc C. de acti. empti. l. curabit. Est & alia ratio, quare non dat vsuras, quia non est fideicõmissarius in mora dandi pecuniam, cum non sit obligatus: vt ĩ. si quis omis. cau. testa. l. si quis sub conditione. & ĩ. de reg. iu. l. nulla mora. Accur.

h Tenuerit. Fideicommissarius aliquo casu, vel hæres restituit ante datam pecuniam ignorans debere dari. & ita videtur plus debito restituisse, & sic indebito fructus repetit: vt ĩ. eod. l. hæres cum. H.

Si sub conditione. CASVS. Sempronius instituit sibi hæredẽ Seium sub conditione non turpi, neq; difficili: puta si ascenderet Capitolium: & rogauit eundem Seium, q̃ restitueret hæreditatem Caio. & decessit dictus Sempronius testator. dictus autẽ Seius hæres dicit sibi suspectam esse hæreditatẽ, & nõ vult eã adire, nec dicto Caio restituere. certè iubendus est per prætorem parere conditioni prædictæ, & adire hæred. & ita etiã restituere Caio. Si verò instituisset hæredem dictum Seium sub conditione turpi, aut difficili, nõ debet cogi idem institutus eam explere gratia alterius, i. gratia fideicom.

tudinē vllam habet conditio, [f] nec impedimentum [a] aliquod: iubendus [b] est parere conditioni, & adire, & ita restituere. Si verò turpis, aut difficilis sit conditio: apertè iniquum est, eum cogi explere eam alterius gratia: sed remitti [c] eam ab initio visum est. Plus enim [d] tribui à prætore ei, qui fideicōmissum petit, quàm testator voluerit, absurdum est. Vtique autem testator, nisi expleta sit conditio, neq; scriptum hæredem ad hæreditatem vocauit, neque per hunc illi voluit restitui hæreditatem. Si dandæ pecuniæ conditio adscripta est hæredi: debet ei offerre [e] pecuniam is, q possit fideicōmissum, vt hæreditatem impleta conditione possit adire, & restituere. Quòd si cōditio adscripta est, & ea est, quā prętor remittit; [f] sufficit edictum, [g] vt Iulianus ait: & hactenus iubendus [h] est, vt prętorijs cōstituat actionibus vti, aut petat bonorum possessionem secundum tabulas: vt ita nactus actiones, tunc restituta hæreditate transferat eas ex senatusconsulto. Si verò nominis [i] ferendi conditio est, [k] quam prætor

* In P. Fl. nec impedimentum aliquod. alias impedimentum aliud.

deicommissarij Caij. Sed visum est sapientibus eam cōditionem remitti eidem hæredi, vt non teneatur eam implere. & ita nec teneatur restituere hæreditatem fideicommissario, & est ratio de rigore iuris in litera: quia absurdum est plus tribui à prætore ei Caio fideicommiss. qui fideicōmissum petit, quem Sempronius testator voluit. vtiq; autem testator. neq; Seium scriptum hæredem ad hæreditatem vocauit, neq; per hunc hæredem illi fideicom. voluit restitui hæreditatem, nisi expleta sit dicta conditio turpis, vel difficilis. De æquitate tamen prætoris aliud est, quia habetur pro impleta. sufficit enim hoc casu edictū prætoris, quod huiusmodi conditiones turpes remittit, & hactenus iubendus est hæres à prætore, vt constituat prætorijs actionibus vti eum hæredem. q.d. prætor cogit eum hoc casu dicere, & protestari, quod velit vti actionibus prętorijs, id est, hæreditarijs. acsi dicat quantum in se hærede est, dicat quod velit esse hæres, & tanquam impleta conditione prædicta turpi, vel difficili restituet hæreditatem fideicom. aut petat idem hæres bon. poss. secundum tab. vt sic fit hæres de iure prætorio ante impletam conditionem, cum de iure ciuili esse non possit vt nactus actiones hęreditarias tūc, id est, facta protestatione per hæredem, vel petitam bono. poss. secundum tab. transferat eas in fideicommissarium ex senatuscon. Trebel. restituta scilicet hæreditate fideicom. Sed quid si conditio est adscripta dicto hæredi in danda pecunia certa Titio ponamus? Certè debet is Caius fideicom. qui poscit, siue petit fideicom. hæreditatis, offerre dictam pecuniam ei Seio hæredi instituto, vt ipse hæres possit adire, & restituere eidem fideicom. hæreditatem completa conditione à se Seio hærede. i. data à se hærede dicta pecunia dicto Titio. Si vero dixit dictus Sempronius testator, instituo te Seium hæredē, si imponas tibi nomen meum. & id nomen meum feras, siue portes, id est, facias te vocari Sempronium. quam quidem condi. prætor exigit impleri per hæredem: rectè quidem facturus videtur hæres si eam expleuerit, & hæreditatem adierit: & eam restituerit fideicom. nihil enim mali est assumere nomen honesti hominis. Si autem dictus testator qui voluit hæredem portare nomen suum, habebat famosum, vel turpe nomen, non exigit, nec vult prætor hāc conditione impleri p hæredē. i. vt hæres teneaꝛ ferre dictū testatoris nomē famosum, vel turpe. & si ipsum famosum, vel turpe recuset hæres ferre, remittenda est ei hæredi cōditio dicti nominis ferēdi, & sunt ei dādæ de æquitate prætoris vtiles hæreditariæ actiones, ac si impleuisset cōditionē vt & supra dixi. aut bon. pos. secundū tabu. danda est ei hæredi, vt sic hæres de iure prætorio ante impletā conditionē, cum de iure ciuili esse non possit, nactus actiones hæreditarias per dictam æquitatē prætoris habētis conditionē pro impleta, vel per bonorum possess. secūdum tab. transferat eas ex senatusconsulto Trebelliano in fideicōmissarium. & hanc credo esse intentionem

huius §. vsque ad §. si eum suspecta. Viuia.

[a] Impedimentum. vt si ascenderis Capitolium, sis hæres. Et distingue, aut conditio est in dando, & tunc vt infra proxi. §. si dandæ. aut in faciendo: & tūc aut possibilis, & honesta, vt honestum nomen testatoris tibi imponere: & tunc cogitur implere, vt hic, & ī. proxi. §. ibi, si verò nominis ferendi &c. aut est difficilis, vel turpis: & tunc obtinet ī. proximo §. si verò turpis &c. & ī. proxi. §. ibi nec enim in famosis.

[b] Iubendus. Sic ī. e. l. si cui. §. fi. Et argu. ī. de cur. bo. dan. l. 1. & ante eam impletā nō potest restitutio fieri: vt ī. eodē leg. Ita tamen. §. à patre. eo saluo quod no. ī. eod. l. apud. §. Antistia. Accur.

[c] Remitti. vt non impleatur. sic ī. ti. 1. l. 5. §. 1. & infra proxi. §. quod conditio. & supra, de condi. & demō. leg. obtinuit. Accursius.

[d] Plus enim. hic vsque in finē §. potest loqui tribus modis. Primo vt dicat de conditione honesta, & facili. & sic non ad proximum, sed ad principium §. referatur, quasi dicat bene est iubendus parere conditioni, plus enim &c. Alij dicunt loqui de difficili, non turpi, vt vbi est difficilis, remittatur quo ad commodum hæredis, & non quo ad commodum fideicom. hoc modo. benedico non cogi implere difficilem: subaudi, nec restituere. plus enim &c. sed in turpi est secus, vt remittatur etiam quo ad commodum fideicommissarij: vt infra proximo §. ibi, quod si conditio &c. Tu dic loqui de turpi, & de difficili, vt remittatur, & ita non poterit adire, vt pote conditione non impleta, quam testator adimpleri voluit, licet turpem. & sic non restituere. nam fieret plus quam testator voluit, si cogeretur adire, & restituere conditione non impleta, & hoc de rigore, vt hic: sed de æquitate prætoris habetur pro impleta: & sic vel cogitur protestari quod nolit esse hæres, vel petere secundum tabulas: vt hoc facto transferat actiones ex Trebelliano vt infra proximo §. ibi: quod si conditio &c. Accursius.

[e] Offerre. Sic supra eodem, l. sed sciendum. & lege, si qui. §. finali.

[f] Remittit. Puta quia turpis, vel impossibilis: vt supra proximo. §.

[g] Edictum. Scilicet prætoris, quod huiusmodi conditiones remittit.

[h] Iubendus. A prætore, quasi dicat prætor coget eum dicere & protestari quod velit vti actio. prætorijs, id est hæreditarijs: ac si dicat, quantum in se est, dicat quod velit esse hæres, & tanquam impleta conditione restituat, vt petat secundum tabulas. Et sic not. quòd quandoque iure prætorio potest quis esse hæres, non ciuili: vt hic, & institut. quibus modis testamenta infir. §. non tamen. & infra de bonor. possess. secundum tabulas. l. 2. §. 1.

[i] Nominis. Honesti.

[k] Conditio est. Vt instituo te hæredem, si imponas tibi nomen meum, scilicet Accursij, quod est honestum

Conditio nī an hæres parere teneatur.

Accursius gloriatꝛ de noīe suo.

ftum nomen, dictum quia accerrit, & fuccurrit contra tenebras iuris ciuilis. fecus fi dixi: fi Iponas tibi nomē Vefpillo, quod eft turpe nomen: ut hic, & fupra eodem lege. fed fciendum.

a Exigit. Adimpleri.

b Nomen ferre. Etiā honeftum fecundum Hug. uel dic in honeftum. nā fi eft honeftum, uidetur cogi.

c Et remittendæ. Id eft, decernendę hæredi ifta preftatione, q̃ modo no. aut eft &c. uel dic remittēdæ. i. neceffitas reftituēdi utiles actiones remittitur hæredi. f. de rigore, aut de æquitate fecundum ta. &c.

Si cum fufpecta. CASVS. Seius inftitui: Titium hæredē: & rogauit te, ut mihi hæreditatem fuam reftitueres, & deceffit. modo dicis nunc fufpectam tibi effe dictā hæreditatem, & ideo eam non uis adire, nec mihi reftituere. unde poftulante me fideicō. iuffu prętoria adiuifti eam, & mihi eā reftituifti, nunquid ego potero detrahere Falcidiā illis legatarijs fingularibus, quibus per teftatorem a te hærede legata relicta funt? Et dī q̃ fic, fi tu hęres poteras detrahere, & quaten⁹ detrahere poteras: ego potero. fed fi a me fideicommiffario ultra legata fingularia a te hærede relicta p teftatorē alicui fideicōmiffum fingulare relictum fit per eundē teftatorem. i. fideic. & non venit in cōputationē legis Fal. fed numeratur extra eam leg. Falc. ita q̃ de eo non poffum detrahere Fal. Viu.

* Alibi mali.

† Huc pertinent quę fcribit Plato i Thea. Acis. Lampr. in Diadumeno & Alexādro Seuero. Alexā. ab Alexā. Genia. dic. lib. 2. Cęl. Rho. lib. 13. lectio. anti. c. 5. & 6.

* In P. F. permittēdæ.

† In P. F. videret. & in aliquibus codicibus fi cū fufpectam uiderea.

exigit, a rectè quidem facturus uidetur, fi eam expleuerit. Nihil. n. malè * eft, † honefti hominis nomen affumere. Nec enim in famofis, & turpibus nominibus hanc conditionē exigit prætor. Sed tamen fi recufet nomen ferre, b remittenda eft ei conditio, ut Iulianus ait & * remittendæ c utiles actiones: aut bonorū poffeffio fecundū tabulas dāda eft, vt nactus actiones, transferat eas ex fenatufconfulto.

Si hæres adiuit coactus, fideicommiffarius detrahit Falcid. de relictis ab hærede, non de relictis a fe. Bar.

Si cum fufpecta † videretur hæreditas, poftulante me, iuffu prætoris adieris, & reftitueris mihi: ita utar legis Falcidię beneficio aduerfus legatarios, d fi tu quoq; ea lege e uti poteras, & quatenus uti poteras. Nam fi q̃d prætere a me alicui p fideicommiffum relictum fit, id quafi a legatario relictum non uenit in cōputationem eius legis, fed extrinfecus numeratur.

Quatenus defalcatur a primo fideicommiffario, eatenus defalcat ipfe a fuo legatario. Bar.

Si Titius rogatus fit hæreditatem f Męuio reftituere, Mæuius Seio certam pecuniam, g & Titius quartæ retinendæ beneficio aduerfus Mæuiū ufus fuerit: Neratius fcribit, Mæuium quoq; Seio eo minus æquum fe præftare, ne ipfe de fuo damnum fentiat.

Fideicommiffarius præfertur fubftituto uulgariter. Bar.

Iulianus h ait, fi hæres * inftitutus, Titio rogat⁹ fit reftituere, qui fubftitutus eft Mæuio: & inftitutus fufpectam fibi hęreditatem effe dicat, defiderāte Titio iubendum eum adire, & reftituere.

Si inftitutus paffus eft labi tēpus agnofcendæ bonorum poffeffioni: fideicommiffario fuccurritur, ut reftituatur, & agnofcere cogatur. Bart.

* In P. F. inftitutus Titio rogatus fit reftituere, fubftitut⁹ Mæuio.

d Legatarios. Singulares. Et no. p fideic. primus non detrahit Fal. de relictis ab hērde, nifi qā hęres non detraxit, uel quia uoluit totū reddere: ut s. eod. l. 1. §. Inde Neratius. uel quia adiit fufpectā, ut hic. fed de relictis a fe nullo modo detrahit: ut in fi. huius §. & facit ī. e. l. Marcellus. §. 1. Sed arg. contra s. e. l. ex affe. in fi. Solu. ibi. Item facit s. eo. l. fi patroni. §. qui fideic. & j. proxi. §. & arg. contra ī. eo. l. fi res. Acc.

e Lega. Scilicet Falcidia.

Si Titius rogatus. CASVS. Caius inftituit fibi hæredem Titium in hæreditate fua, quæ ualebat c. pone. & rogauit eum quod dictā hæreditatē reftitue ret Mæuio. Item rogauit dictum Mæuium, q̃ reftitueret Seio certā pecuniā puta c. & deceffit dictus Caius teftator, & dictus Titius reftituit dicto Mæuio dictam hęreditatem, retinuit tamē fibi quartā eiufdē hæreditatis ex Trebelliani beneficio, nunquid idem Mæuius tm̄ dēt præftare minus dicto Seio, quantum eidem Mæuio, Titius detraxit pro quarta? Et dī q̃ fic: & eft ratio, ne ipfe Mæuius de fuo damnum fentiat. Viu.

f Hæreditatem. Quę valet centum.

g Certam pecuniam. Puta c. & fic habes ī. de condit. & demō. l. Plautius. in fin. Et videtur q̄ licet maius fit on⁹, quàm relictū, quod totum fubeat: ut j. de an. leg. l. liberto. §. 1. & s. de leg. 2. l. cum pater §. corō. quæ funt cōtra. Sol. aut imponit onus in uim conditionis ut lego, tibi fundū, fi Titio x. dederis. aut imponitur on⁹ in uim modi, ut lego tibi fundum, ut Titio x. des. Primo cafu fi minuit relictum per Falc. non pp hoc diminuitur onus: ut ī. de cond. & demonft. l. Plautius. §. 1. ibi diuerfū &c. fi alio modo diminuitur onus: ut ī. eod. l. Plautius. in prin. & §. idē. & ī. de cond. & demon. l. qui hēdi. §. fi pars. rei, Secundo cafo, aut aliunde erat onus, & tunc aut eft minus quā ei remaneat de relicto, uel tantundem: & totū adimplet: ut d. l. liberto. & l. cū pater. Aut maius, & tunc obtinet, q̄d hic dī. & d. l. Plautius. in fi. Si aūt ex eadem re erat onus relictū, eatenus minuit onus, quatenus & relictum, ut s. ad leg. Falc. l. pœnales. §. fi. & s. de leg. 2. l. fi mihi Stichus. Item no. quidam hic legatarium, & fideic. poffe, uti Falc. & fic effet contra s. ad leg. Falc. l. lex Falc. §. nōnunquā. fed certè hoc hic non dicit, fed dicitur q̃ non plus reftituit quam habet. & de hoc no. j. ad leg. Falc. l. pœnales. §. fi. & facit j. de do. cau. mor. l. ei qui. & j. eo. l. Lucius. §. hæres. Acc.

h Iulianus. Teftator inftituit primum, & fubftituit ei fecundum uulgariter. primum rogauit reftituere Titio: fecundum rogauit reftituere Mæuio, & tunc facit C. eodem l. non iuftam. ubi fideicom. ifl. primi præfertur fubftituto eiufdem primi. Alij fic ponunt: teftator inftituit Mæuium, & ei fubftituit uulgariter Titiū. Item rogauit eundem Mæuium reftituere ei Titio, qui Titius magis uult per fideicommiffum, quam per directam fubftitutionem: quia fua intereft. ad quod fupra eodem leg. feculare. §. penultimo. & fecundum primā pofitionem habeat fubftitutus Mæuio: fecundum aliam fubftituto Mæuio, & funt duo cafus. Vel dic, Mæuium inftitutum, & rogatum reftituere Titio. Item hæredi fuit uulgariter Sempronius fubftitutus, & tam inftitutus, quā fubftitutus recufanti cogitur quidē

Cafum ponit Accur. tripliciter

inftitutus

institutus.& secundum hoc habeas substituto Mæuio, & erunt ablatiui casus absoluti. Sed & substitutus posset cogi, cum intelligatur repetita a substitutis: ut C.e. l.nō iustam, & ↄ.e. l.apud. §.idem Iulianus. Alii aliter ponunt, quod non placet. Acc.

& restituere sibi Sticho. & hæc habent locum secundum verba, & sententiam legis Æliæ Sentiæ. quæ verba, & sententia in hoc côueniũt, ut nō valeat libertas i fraudem creditorum relicta, permittunt tamen quòd vnum seruum testator non soluendo existēs instituat directò, & cum libertate directa, uel fideicōmissaria etiā in fraudē creditorū ut Inst. qui ma. nō poss. in prin. & §. 1. Non autem loquit de danda hæreditate seruo per fideicō. missum ab alio hærede instituto, sed sententia eiusdem legis Aeliæ Sentiæ. trahitur, ut & libertatem habeat directò, vel per fideicōmis. etiam si non directò sit institutus seruus, sed p fideic. quātum ad effectū sit hęres, vt est in nostro casu. nā cū Titius institutus hæres, & rogatus dicto seruo hæreditatem restituere: perinde habendum est, ac si is seruus solus esset scriptus liber, & hæres: & perinde habēdum est similiter, ac si dictus Titius non esset hæres institutus, cum voluerit testator non remanere hæreditatē apud Titiū, sed seruo per eum Titium restitui. unde secundum quod altra porrigitur sententia dictæ legis, ut dictū est, uī q dictus Stichus possit facere cogi dictū Titium adire, & restituere sibi Sticho. Vir.

Si quis honorum.

CASVS. Titius habens Seium filium a se emancipatū decessit ab intestato, fecit tamen codicillos, & in eis ita dixit pone: Cōmitto fidei filii mei emācipati, qui de iure pro rio erit mihi bonorum possessor fortè, de hęreditate mea restituenda Caio. & decessit dictus Titius. is aūt filius emancipatus cum de iure prętorio posset petere bon. poss. intra centum dies: ut ↄ. de suc. edic. l. 1. §. largius. passus fuit transire diem bon. poss. agnos. & p hoc tempus quo idē filius nō agnouit bono. pos. ita Caius cui per eundem filium debebat restitui hæreditas aliqua iusta ex causa non potuit adire prætorem, & postulare, ut petita bon. pos. p dictū filiū restituatur sibi hæreditas p eūdem filium, debebit succurri ei Caio fideicō. s. vt restituat dicto filio emancipato tempus bon. poss. admittendę gratia exhibendi fideic. dictæ hæreditatis dicto Caio per dictū filium. & hanc credo esse intentionem huius §. salua meliori sententia. Vir.

Si quis [a] bonorū possessoris fidei cōmiserit de hæreditate restituēda, & is passus fuerit diem bonorum possessionis agnoscendæ transire, aut per hoc tempus, quo is cui restitui debebit hæreditas, aliqua ex causa [b] non potuit adire prætoré, & postulare ut petita bonorū possessione restituatur sibi hæreditas: succurri ei debet, idest, ut restituatur tempus bonorum possessionis admittendæ, exhibendi fideicommissi gratia.

Ad petitionem solius serui fideicommissarii cogitur institutus adire, & restituere hæreditatem, etiam quæ soluenda non erat. Bar.

Admonendi autem sumus, si is, qui soluēdo nō sit, Titio hęrede instituto seruum esse liberum iusserit, [c] & rogauerit Titium hęreditatem eidē restituere: uix esse, ut Titius hæreditaté recusans adire cogatur. nam licet desiderante seruo Titius adierit hæreditatem: non tamen potest libertas seruo cōpetere, quasi in fraudem creditorū data, licet Titius locuples [d] sit, qua de causa nec hæreditas ei restitui potest. Sed ex sententia legis [e] dicendum est, perinde habendū, ac si is seruus solus liber & hæres scriptus esset, nec Titius hæres esset.

Naturales obligationes totaliter transeunt in fideicōmissariū: ideo respectu hæredis totaliter dicitur indebitum. Bar.

Mætianus libro IIIJ. fideicom. LXIIII.

SI eius pupilli, cui sine

[a] Si quis. Pone exemplū in eo instituto, qui iure prętorio, non ciuili succedit, ut inst. quib. mo. test. infirm. §. non tamen. vel qui ab intestato succedit: ut emancipatus, uel cognatus, qui possunt rogari in codicillis: ut C. eo. l. 3. Accur.

[b] Aliqua ex causa. s. iusta, quæ restitutionē inducit: ut ↄ. quib. ex cau. ma. l. 1. per totum. & ↄ. de min. l. 1. & facit ↄ. e. l. nam quod. § 1.

Admonendi autem. CASVS. Caius non soluendo existens quantum ad creditores suos, instituit sibi hæredem Titium locupletem. & seruum suum Stichum liberum esse iussit directo, uel per fideicomm non facio uim, & rogauit dictum Titium hæredem hæreditatem eidem seruo restituere. & decessit dictus Caius testator. Titius autem hæres institutus dicit hæreditatem Caij sibi esse suspectam, & ideo recusat eam adire, nunquid dictus Stichus liber esse iussus, potest desiderare, & petere coram prætore, ut dictus Titius cogatur adire, & sibi Sticho restituere? Et vī q non: quia etiam si desiderante dicto Sticho, Titius adiret hæreditatem, tamen non potest competere libertas dicto Sticho, quasi in fraudem creditorum data: licet Titius hæres sit locuples. si non potest libertas competere Sticho, nec ergo potest ei restitui hæreditas: si non potest ei cōpetere libertas, nec restitui hæreditas: ergo nō potest petere coram prætore, vt dictus Titius cogatur adire,

[c] Iusserit. Directò. item per fideic. ut ↄ. de hęr. inst. l. si non lex. §. 1. Acc.

[d] Locuples. Ad hoc ↄ. de manum. testam. l. si quis locuples.

[e] Legis. Verba, & sñia conueniunt, ut non ualeat libertas relicta in fraudem creditorum, nisi quod unum permittit institui directò etiam in fraudem creditorum: vt Inst. qui ma. non poss. in princ. & §. 1 sed sententia trahitur etiam si per fideicom. effectus sit hæres, ut & libertatem habeat directo, uel fideicom. ut hic & dicta lege. si non lex. §. 1. & ↄ. de mili. testam. l. neq;. §. 1. & dic de his ut no. ↄ. eo. l. si res §. 1: & l. si cui. & l. mulier. §. non est. Acc.

SI eius pupilli. CASVS. Titius fecit testm̃ t & instituit sibi hrdē Seiū suū filiū, q erat pupillus. & eidē pupillo substitui: Caium, & rogauit dictū substitutū p fideic. ut hrditatē dicti pupilli mihi restitueret, & decessit dictus Titius, & pupillus extitit ei hrs, uel ēt habebat alia sua bona idem pupillus: pcedēte tpe Sēpr. mutuauit dicto pupillo sine tutoris authoritate, & sic tenebat dictus pupillus tantum naturaliter dicto Sēpr. & postea decessit pupillus: & dictus substitutus habuit hæreditatem eius, & eam mihi fideicomm. restituit ex senatuscon. Treb. certe si ego fideicom. soluam postea dicta e. dicto Sempr. creditori, non repetam ab eo, quā uis credideris pupillo sine tutoris authoritate: quia naturalis obligatio qua tenebatur pupillus, & quæ in me fideic.

fideicom. trāsiuit inhibet repetitionem. si aūt hæres id est, prædictus substitutus pupilli soluat dicto creditori post restitutionē hæreditatis mihi factam per eundem hæredem, siue substitutum, repetet à creditore, non ob aliud, siue alia ratione, quam quòd ab eo hærede, siue substituto intelligitur trāslata naturalis obligatio in me fideic. si autē econtra hæreditas eius creditoris, qui pupillo sine tutoris authoritate credidit, mihi restituta sit ex Treb. senatuscō. & soluerit pupillus mihi fideicom. non repetet à me iure cōmuni. at si hæredi dicti creditoris, qui hęres restituerat mihi hæreditatem, soluit dictus pupillus, repetet ab hærede. non repetiturus pupillus ab eodem hærede, si ante restitutionem hæreditatis mihi per hæredem factam solnisset eidem hæredi. & hāc esse intentionē credo huius l. vsque ad §. si necessarij.

Si necessarij. Institui mihi hæredē filiū meū sub conditione leuissima. puta si daret xxx. sol. Titio, & rogaui eundem filium meū, vt hæreditatē meam restitueret Caio, & Sempronio: certè cogitur dictus filius adimplere conditionem prædictam, & adire hæreditatem, & restituere eam fideicommissarijs, id est dictis Caio, & Sempronio. Viuia.

tutoris authoritate pecunia credita erat restituta [a] ex eo senatuscōsulto mihi fuerit hæreditas: si soluam creditori, non repetam. [b] At quin hęres [c] si post restitutionem [d] soluat: [e] repetet, non ob aliud, [f] quàm quod ab eo in me naturalis obligatio translata intelligitur. Et si eius [g] mihi restituta sit hæreditas, qui pupillo sine tutoris authoritate crediderit: [h] si soluerit mihi [i] pupillus, nō repetet. at si hęredi soluerit, [k] repetet: [l] non repetiturus, si ante restitutionem soluisset. [m]

Etiam necessarij hæredes coguntur parere conditioni, & adire, & restituere. Bart.

Si necessarij [n] hęredes sub conditione quauis [o] leuissima [p] hæredes sint instituti, [*] cui pareri solet: [q] dicendum est, cogi restituere [r] hæreditatē, desiderantibus ijs, quibus restituere rogati sunt; quia [*] etiam necessarij hæredes fideicōmissæ hæreditatis restituendæ gratia, conditioni parere erunt compellendi.

Hæres hæredis decedentis tamen ante restitutionem cogitur restituere: & quatenus res extant transibunt actiones. Bart.

Si quis † rogatus restituere hæreditatem decesserit antè, quàm eā restituat: hæres eius poterit [f] hæreditatē restituere; & ex Trebelliano senatuscōsulto transibunt actiones. Sed si duo ei hęredes extitissent: uti quisq; restituisset, pro ea parte transitu[rus]…

[a] Restituta. Scilicet ab eo, qui pupillo erat substitutus directò. quod fieri potuit etiam exhæredato. vt s. eo. l. ita tamen, §. a patre. Accur.

[b] Non repetam. Quia naturalis obligatio inhibet repetitionem: vt s. de condi. indeb. l. Iulianus.

[c] Hæres. Prædictus substitutus.

[d] Post restitutionem. Hæreditatis mihi factam.

[e] Soluat. Creditori.

[f] Non ob aliud. Id est, non alia ratione &c. q.d. quia ipse non tenebatur pupilli nomine: vtpote translata in me naturali obligatione. sic ergo hæres, siue substitutus, nec ciuiliter tenetur, quia nulla est: nec naturaliter, quia in me translata: vt hic, & s. eod. l. quamuis, & l. si hæredi eius. & quod dicitur s. eod. l. 1. §. 1. quòd habet hęres excep. post restitutionem, quasi adhuc remaneat obligatus, verum est, quando prima erat ciuilis, & naturalis: hic naturalis tantum.

[g] Eius. Scilicet creditoris.

[h] Crediderit. Et sic naturaliter tantum tenebatur pupillus.

[i] Mihi. Scilicet fideicom. Et no. quòd tria facit, quia aut soluit mihi fideicōmissario post restitutionē, & nō repetit iure communi, vt hic. Aut cohęredi post restitutionē, & tunc repetit iure communi condictione indebiti, cum nec naturaliter ei tenebatur. Aut hæredi ante restitutionem: & tunc non repetit iure cōmuni, vt hic subijcit. per rest. tamen in integrum repetit primo, & tertio casu: vt C. si aduer. sol. l. indebito. sed P. dixit pupillum sine restitutione repetere naturale debitū so-

lutum per hoc medium. Resp. ibi, at si hæredi, &c. sed certè ibi, vt dixi: nec naturaliter tenebatur. Sed contra P. est primum, & tertium dictum, quibus dicitur, non repeti, quod exposui. s. sine restitutione. Item pro eo. s. de condict. indeb. lege, interdum. Sed ibi per restitutionem, vt ibi not. Item potes addere distinctionē, quam habes. C. de inutili. stipulatio. l. 1.

[k] Soluerit. Post restitutionem.

[l] Repetet. Ab hærede. Accur.

[m] Soluisset. Scilicet hæredi.

[n] Necessarij. Scilicet filij, vel serui, qui possunt institui, & rogari de restituendo: vt s. eo. l. recusare. §. 1. & l. ita tamē. §. si pater.

[o] Quauis. Habeas quauis, id est, qualibet. non habeas quamuis.

[p] Leuissima. Secus si difficili: vt s. eod. l. si cui. §. fin. & l. facta. §. si sub conditione. & si est filius sub conditione potestatiua, alias non valet institutio, nisi esset exhęredatus in eius defectum: vt C. de instit. & substit. l. si pater.

[q] Cui pareri solet, scilicet etiam viuenti. vel die, magis quàm extraneo.

[r] Restituere. Impleta conditione, quam coguntur implere, vt statim subijcit. Accurs.

Si quis rogatus. CASVS. Institui mihi hęredem Titium: & rogaui eum, quod restitueret Seio hæreditatē meam, & decessi. dictus autem Titius decessit. postea, antequam restitueret Seio hæreditatem. certè hæres eiusdem Titij poterit hæreditatē restituere Seio: & ex Trebelliano senatusc. transeunt actiones hæreditariæ in Seium, restituta sibi hæreditate per hæredē Titij: sed si duo extitissent hæredes ei Titio à me instituto, vti quisque hæreditatē eiusdē Titij restituisset Seio, pro ea parte transituras actiones in Seium. nam & si ipse Titius a me institutus restituisset Seio eam partē, quam dictum est vnum de hæredibus Titii restituisse Seio, verius est interim pro parte transituras actiones in Seium fideicommissarium. & hoc vsque ad vers. sed & si plures &c. & ibi proponit duas quæstiones, & non soluit nisi vltimam, quasi prima satis sit soluta supra. Et dicit, sed & si plures hæredes extiterint ei Titio à me instituto, qui per me rogatus est restituere hæreditatē Seio, si quidem de hæredibus Titij restituerint Seio interim, siue antequam cohæredes eorum, hoc est vnus sequitur alium, vel ei Seio, cui restituere debuit Titius, plures hæredes extiterint: certè in ista secunda quæstione ita respondeo, vti Titius hæres restituerit cui, siue alicui de hæredibus fideicommissarij Seij, is hæres fideicommis. habebit actiones hæreditarias ex hoc senatusconsulto Trebelliano pro ea parte, quæ sibi restituta est per Titium hæredem. Viuia.

[f] Poterit. Sed an cogatur etiam adire? dic, vt diximus s. eod. l. ille à quo. §. 1. Item an hæres fideicommissum recipere? dic vt dixi s. eod. l. apud. §. vltum. & l. postulante

[*] In P. F. quod parere solent.

[*] Totum hoc etiam necessarij hęredes fideicōmissæ. in quibusdam exem. non habet: est tamen in P. F.

† De hærede hæredis grauati supple materiam p Bal. in l. post mortē. pe. col. C. de fidei com.

lante.in ptin Accurſius.
a Ipſe. Scilicet hęres defunctus.
b Cui.Id eſt alicui. Accur.
c Si patronus. CASVS. Stichus libertus Titij fecit teſtm̃,& exhæredauit filios ſuos: & dictũ Titiũ ſuum patronũ hæredẽ inſtituit ex parte debita ipſi patrono in bonis liberti eiuſdẽ, quæ eſt dimidia iure iſto: & rogauit eundem patronũ, q̃ dictam partẽ reſtitueret dictis ſuis libertis exhæredatis, & deceſſit dictus libertus. certè ſi ſua ſpõte adiuerit patronus dictã partẽ, in qua fuit inſtitutus, erit locus Falc.i. quartæ Treb. ut patronus poſſit eam detrahere cũ reſtituit filijs liberti dictam partẽ. ſi autem coactus à prætore adierit, patronus non tenebit quartã, imò tranſibũt actiones ex hoc ſenatuſcõſulto Trebelliano inſolidum in eos filios liberti: de quibus ſupra dictũ eſt. Viuianus.
e Debita.ſ. dimidia iure iſto in qua poterat grauari liberis defuncti liberti: ut no. ſ.e.l. Ita tñ. §. ſi patronus. non extraneis ut ſ. e.l. patronus Accur.
d In eos. Filios liberti alias eſt in eũ, & ſic mutat numerum.ut C. de in ius uoc.l.ſi. Accur.

* In P. Fl. ui cui reſtituerit, is pro ea &c.

* In P. Fl. non eſt in eos.

ſituras actiones. Nam & ſi ipſe[a] partem reſtituiſſet: pro ea parte interim tranſituras, uerius eſt. Sed & ſi pluras hæredes extiterint ei, qui rogatus ẽ reſtituere hæreditatem: ſi quidam interim reſtituerint uel cùm ei, cui[b] reſtitui debuit, plures hæredes extiterint:* cui reſtituerint, is pro ea parte ex hoc ſenatuſcõſulto habebit actiones.

Patronus poteſt grauari reſtituere liberis liberti, etiam indebita portione Bart.

Si patronus ex parte debita[c] hæres inſtitutus, rogatus fuerit eam liberis exhæredatis defuncti liberti reſtituere: ſi ſua ſponte adierit, Falcidiæ locus erit. Si coactus inſolidum tranſibunt* in eos[d] actiones ex hoc ſenatuſconſulto.

Hæreditatis reſtitutio fit ſeruo domino uolente, uel ratum habente, uel etiam ipſi domino, licet in hæreditate debeat præcedire iuſſus, & ſequi aditio ſerui, & in bonorum poſſeſſione ſerui uoluntas requiritur Bart.

Idem libro quinto fideicom. LXV.

Seruo inuito domino. CASVS. Titius fecit teſtm̃, & inſtituit ſibi hæredem Seiũ. & eum rogauit q̃ hereditatẽ ſuã reſtitueret Caio, ſiue Sticho ſeruo eiuſdem Caii: & deceſſit dictus Titius. nunquid Seius hæres poteſt rectè reſtituere hæreditatem dicto Sticho ſeruo, inuito, uel ignorante domino ſuo prædicto? Et dicitur quòd non. ſed ſi poſtea, quam facta eſt reſtitutio ſeruo ratum habuit dominus, confirmabitur reſtitutio facta ſeruo, ipſi tamen domino acquirentur actiones hæreditariæ. Sed oppono, hæc reſtitutio, quæ fit ex Trebelliano, eſt ſimilis acquiſitioni hęreditatis: quia quantum ad effectum hęres eſt fideicommiſſarius, cui reſtituta eſt hæreditas, in hęreditate autem acquirenda per ſeruum, oportet præcedere iuſſum domini, & non ſufficit ratihabitio poſtea ſubſequens, ergo idẽ uidetur debere eſſe in hac reſtitutione. Sed non eſt uerum. imò ut dictum eſt, etiam ratihabitio ſubſequi poterit in hac reſtitutione, ſicut & ſufficit in bono. poſſ. ratihabitio. nec eſt opus conſenſu, aut opera ſerui in hac reſtitutione, itaq; ſi qui rogati reſtituere hæreditatem ſeruo, dicant ſuſpectam hæreditatem, poſtulante dño cõpellendi erunt adire hæreditatẽ, & reſtituere. & non eſt neceſſarium, q̃ ſeruus interponat in hoc conſenſum ſuũ uel operam atqui in bon. poſ. uel in adeũda hæreditate conſenſus eius ſerui neceſſarius eſt. & hanc credo eſſe intentionem huiu l. uſq; ad §. ſi teſtator. ſaluo meliori intellectu: Viuia.

Seruoq;[e] inuito domino, uel ignorante, non rectè reſtituit hæreditas, ſed ſi poſtea ratũ habuerit[f] confirmabitur reſtitutio: uerùm ipſi domino acquirentur actiones: nec, quia hæreditatis acquiſitioni ſimilis[g] eſt hæc reſtitutio, iuſſũ præcedere oportet. Sed (ut dictum eſt) etiam ratihabitio ſubſequi poterit, exemplo bonorum poſſeſſionis. Neque intereſt (quod ad propoſitum[h] attinet) ipſi domino, an ſeruo quis rogetur reſtituere hæreditatem: nec in ea re conſenſu, aut opera ſerui opus eſt. Atquin in bonorum poſſeſſione, uel in adeũda hæreditate cõſenſus eius neceſſarius[i] eſt. Itaq; ſiqui ſuſpectã dicerent hæreditatẽ, poſtulante domino compellendi erunt adire, & reſtituere hæreditatem.

Hæres rogatus reſtituere ſub conditione, quæ remittitur, uel quæ per cautionem Mutianam impletur, cogitur adire, & reſtituere. Bar.

Si teſtator rogaſſet hæredem, ut reſtituat

e Seruo. Cui ſeruo quis etat rogatur reſtituere hæreditatẽ. Accur.
f Habuerit. Scilicet dominus.
g Similis. Nam in effectu eſt hęres: ut ſ. quod cum eo. l. ſi filius. §. j. & loco hæredis: ut inſtitu. de fidicom. hæred. §. reſtituta. in hoc tamen differt: quia in hæreditate oportet præcedere iuſſum: vt ſ. de acqui. hære. l. ſi quis mihi bona. §. iuſſum. hic tamen ſufficit ratihabitio: ut hic, & ſ. eo. l. ſi legatus. §. ſi filio. ſicut in bonorum poſſeſſione, ſufficit ratihabitio: ut hic, & j. de bono. poſſeſ. l. 3. §. acquirere. & not. de ratihabitiõe: vt not. C. ad Maced. l. fina. Item dicũt ſi ſeruus appellat, quòd dominus poteſt ratũ habe: ut j. de appellat creditor. H. contra: quia non habet perſonã ſtandi in iudicio. ut C. de iudic. l. ſeruus. Itẽ in acquiſitione inter uiuos, etiam inuito: vt j. de acqui. re r. domin. l. etiam inuitus. idem in legato: nam etiã ignorant quæritur: ut ſupra de legs. 2. l. cum pater. §. ſurdo. & tantum commodum aſſerunt. ut ſupra mand. l. hæreditatem.
h Propoſitum, Ideſt ad Trebell. reſtitutionem. Accurſius.
i Neceſſarius. In hęreditate conſtat: ut C. de hę. inſt. l. cũ ꝓponas. idẽ in bo. poſſ. ut hic. & arg. ſ. de condit. & dem. l. q hẽdi. ſed quo ad ꝓpoſitũ. i. ad Treb. reſtitutionẽ, non eſt opus ſerui conſenſu: ut hic, & facit inſt. per quas perſo. no. acq. §. item quod ſerui.

Si teſtator rogaſſet. CASVS. Titius inſtituit ſibi hęredẽ Seium, & rogauit eũ, ut reſtitueret hęreditatẽ ſuã Titii Bertę, pone, ſi non nupſerit, & deceſſit dictus Titius, & dicta Berta nupſit Sempronio: & petit nunc eadem Berta a dicto Seio hęrede, ut adeat hęreditatẽ Titii, ſibiq; Bertę reſtituat. hęres autẽ dicit, ego non teneor adire: q̃a eſt mihi ſuſpecta hęreditas. Itẽ & ſi adirẽ, nõ tñ teneor tibi reſtituere: quia nubẽdo feciſti cõtra conditionẽ. quã appoſuit teſtãtor circa reſtitutionẽ tibi faciendã. quęrit̃ qd iuris ſit? Et certe dicendum eſt compel-

compellendum hæredem, si suspectam dicat hæreditatem, adire, & restituere eam mulieri prędictæ, quãuis nupserit. habetur enim pro non adiecta dicta cõditio. & idem diceremus, si testator apposuisset in restitutione facienda aliam conditionem, q̃ non possit impleri nisi per finẽ uitæ fideicommissarii, si cut nec superior potest aliter impleri: puta si non ascẽderit Capitolium fideicommissarius. nam hic expectaremus conditionem in nõ faciendo existẽtẽ: uerum hic fit cautio Mutiana per fideicommissarium, uel fideicommissarios de reddendo quod acceperunt, si contra conditionẽ faciant: q̃ cautio in superiori conditione nõ interponitur, cũm habeatur pro non apposita, ut dixi. Viu.

hæreditatẽ mulieri; si nõ nupserit:[a] dicendũ erit, cõpellendum hæredem, si suspectam dicat hæreditatẽ adire, & restituere eam mulieri, etiam si nupsisset. Idem in cęteris quoque cõditionibus Iulianus noster ꝓbat, quæ similiter nisi fine uitæ expleri non possunt.[b] secũdum quam sententiam, cautione præstita iis, quorum interest[c] ab iis,[d] q- bus restitui sub iisdem cõditionibus hæres rogatus esset, restituet hæreditatem.

a Nupserit. Habet enim pro nõ s. apposita in uirgine: licet in uidua: hodie secus: ut C. de indi. uidui. tol. l. 2. & authen. cui relictum. & facit. ff. eod. l. facta. §. si sub cõditione.

[a] Adde pulchrũ text. in l. quoties. ff. de condi. & demõ. & est regulare q̃ cõditio, quę impedit matrimonium, reijcitur. Alex. in consil. 2. 4. parte.

b Expleri non possunt. Vt si non ascenderit Capitoliũ. & caue quod est idẽ quod ff. vbi non spectatur cõditio. uerum hic fit cautio Mutiana de reddendo si cõtra fiat, vt hic subijcit. & ff. de cond. & demon. l. Mutian z. quæ supra non interponitur. Accur.

c Interest. Conditionem existere. & facit ff. de condi. & demon. l. quoties.

d Ab iis. præstita dico ab iis. Accursius.

Cum prætor. CASVS. Titius iuit coram prætore, & proposuit contra Seium actionem ex testamẽto, petendo ab eo, vt restitueret sibi hæreditatem. Sempronij: quem Sempronium dicebat instituisse sibi hæredẽ dictum Seium, & rogasse eum de restituenda hæreditate sua sibi Titio. & fuit inter eos lis contestata, & iuratum de calumnia coram prætore pone, & probationes inductæ, prætor autem bene cognouit factum. uerum errando in iure, iussit hæreditatem restitui dicto Titio fideicommissario, cum in veritate non deberet ei restitui. nunquid valet hæc sententia, & nunquid debet ex ea restitui hæreditas Titio prædicto? Et dico quòd sic, quia non solum Titij, qui dicebat se fideicõmissarium, sed etiam publicè interest restitui dictã hæreditatem Titio prædicto propter authoritatem rerum iudicatarum. & idem dico si prætor cognouit factum, & ius: & cognouit non debere restitui hæreditatem dicto Titio: uerumtamen ambitiosè faciendo, scilicet gratiam Titio, iussit hæreditatem ex fideicommisso restitui ei. Vivianus.

e Per errorem iuris, vel facti. Et facit q̃ error non nocet ff. de sup. leg. l. 3. in fin. & C. de iur. & fac. igno. l. error. ar. contra ff. de iurisd. om. iud. l. si per errorem. & de iudi. l. 2. in prin. Sed videtur hæc litera sibi contraria. nam dicit per errorem: item dicit causa cognita: ergo non per errorem. Sed dic, q̃ cognouit factum, sed errauit in iure: vel dic examinauit vtraque parte præsente, sed nõ inuenit veritatem, vel quia non potuit, vel quia noluit, & sic in facto errando iudicauit.

f Ambitiosè. Quia bene sciebat factum, & ius, sed voluit facere gratiã fideic. Sed tunc contra C. si ex fal. alle. l. fi. Sed illud speciale fauore pupillorũ. Itẽ nõ ob. C. de pœna iudicis qui male iudi. l. 2. quia ibi non dicit, scilicet q̃ non ualeat sententia lata per gratiam. Itẽ non ob. C. quando prouo. non est necess. l. uenales. Sed ibi fuit plus, q̃a pretiu: in arbitrio autẽ dic, ut ff. de arbit. l. ita demum.

Sententiæ, licet iniustæ parendum est, propter authoritatẽ eius. Bartol.

Cũ prętor causa cognita per errorẽ,[e] uel ẽt ambitiosè[f] iubet hæreditatem ex fideicõmisso restitui: etiã publicè interest restitui, ꝓpter rerũ iudicatarũ authoritatẽ.[g] †

g Authoritatem. No. sic s. de iudi. l. si pręt. io prin. & ff. de bo. lib. l. si patronus. §. si quis. & ne quid in lo. pu. l. fi. & C. de re iudi. l. ij. & ff. m. ã. l. si fideiussori §. in omnibus. sed dico hic maximè, ubi per gratiã lata fuit dari restitutionẽ: vt ff. de iu. l. si prætor. §. Marcellus. & ex q. cau. ma. l. j. in fi. & l. sed & si per prætorem. §. fi. & ff. de pig. l. si fundus. § si plures. ibi, sed humanius & cætera. & ff. de re iudicata. l. diuus.

† Huc pertinẽt quæ grauiter, & copiosè disputat Socrates apud Pla. in Critone quòd magistratibus parere oporteat. Porrò de rerũ adiudicatarum authoritate, multa Quint. li. 5. Instit. ora. I pri. & Cic. in oratione pro Cluẽtio. & lib. 2. Rhetor. ad Heren. vbi de absoluta iudiciali tractat.

Pupillo cum authoritate tutoris, uel soli tutori, si est infans potest restitui hæreditas: & mutus nihil intelligens infanti æquiparatur. Bar.

Si pupillo infanti restituere hæreditatem quis rogatus sit: si spõte adierit, etiam seruo eius, & ipsi pupillo tutore[h] au-

Si pupillo infanti. CASVS. Institui mihi hæredem Titium: & rogaui eum quòd restitueret hæreditatem meam Seio pupillo infanti, & decessi. certè si Titius adiuerit sponte hæreditatem meam etiam seruo eius infantis, & ipsi pupillo infanti simul cum seruo tutore authore restituetur, siue restitui poterit hæreditas per dictum Titium: quia in eo, qui fari non põt, non magis impedietur ea res, i. restitutio, quàm in muto pubere volente hęredem institutum sibi muto restituere hæreditatem: in quo quidem muto pubere nunq̃ restitutio impedietur. põt enim demonstrare voluntatem suam nutu, vel per literas. si autem dictus Titius hæres recusaret adire hæreditatem meã, tunc difficilè videtur quẽadmodum possit expediri res. i. aditio, & restitutio facienda infanti: quia neq; tutore desiderante periculo pupilli adire hæreditatem dictũ Titium hæredem, futurus sit locus Trebelliano senatusconsulto, sicut uidet[r] neq; pupillus ipse desiderare possit, vt dictus Titius adeat hæreditatẽ, & eam restituat, cũ fari non possit. q̃d quidem aliquatenus, siue leuius circa mutos expediri potest. nã si muti sint capaces auditu, siue auditus: saltem interrogati nutu possunt significare velle se periculo suo hæreditatẽ adire hæredẽ institutum, qui non sponte vult adire, sicut & possunt absentes per nuntiũ hoc significare. sed quamuis dictum sit supra difficile esse, vt subueniatur circa hoc infanti fideicom. tñ non dubitat iurisconsultus omnino ei subueniẽdum esse, scilicet ut hęres possit per tutorem compelli adire, & restituere hæredi. & hoc constituẽdum est ex similitudine iuris ciuilis. si enim hæres institutus esset infans, non dubiè videtur posse eũ gerere pro hęrede tutore authore, id est, per ipsum solum tutorem. Itẽ & est hoc cõstituendum ex similitudine iuris honorarij, siue prætorij. nam si ageretur, uel quæreretur de bono. pos. delata infanti. peti posset per tutorem ei infanti. sicut autẽ adiuuatur dictus infans circa aditionem, & restitutionẽ sibi faciendam, vt dictum est, ita & mutus, qui nihil intelligere potest, adiuuatur per curatorem à te constitutum, quem potest constituere nutu, vel etiam scribendo, ut ff. de procu. l. mutus. Viuianus.

h Tutore. Quod de tutore dicit, ad seruũ, & pupillum referas

thore restituetur hæreditas. [a]siquidem [a]in eo qui fari non potest, non magis ea res impedietur quàm in muto pubere volente [b]sibi restitui hæreditatē. Si autem hæres recuset adire hæreditatē: quemadmodum res expediri poßit, difficile est: quia neq; tutore desiderāte periculo pupilli adire hæreditatem, Trebelliano senatusconsulto locus sit futurus: neq; pupillus ipse id desiderare poßit: cùm fari non poßit, quod aliquatenus [c] circa mutos expediri potest. Nam si auditus capaces sunt: vel interrogati [d]nutu possunt significare, velle se periculo suo hæreditatem adiri, quo modo absentes per nuntium. [e]Sed & infanti non dubito omnimodo subueniendum; [f]idq; ex similitudine iuris ciuilis, vel honorarij constituendum est. Siue enim hæres institutus esset, nō dubiè pro hærede tutore authore gerere posse [g]videtur. Siue de bonorum possessione agitatur, peti ei per tutorem posset. ideoq; hæres compelli per tutorem potest adire, & restituere hæreditatem. Quo exemplo & mutus, qui nihil intelligere potest, per curatorem adiuuatur.

Qui ad petitionem fideicommissarii alii res singulas restituit, hæreditatem restituere uidetur. Bart.

Si singulæ res ab hærede traditæ sint iussu meo ei, cui eas vendideram: non dubitamus, mihi intelligi factam restitutionem. Idem erit & si iussu meo tradantur, cui ego ex fideicommisso, aliave qua ex causa eas præstare debueram, vel [i]in creditum [h]ire, vel donare volueram.

Aditio coacta implet conditionem. Bart.

Paulus libro ij. fideicommisso. LXVI.

Qvi [k]ita institutus est, si cohæres eius adijsset: vti potest lege Falcidia, & si cohæres eius coactus adijsset: [k]modò si ipse non coactus adierit hæreditatem.

Hæres non cogitur adire ad petitionem procuratoris, de cuius mandato dubitatur: si sponte adiuit, cogitur restituere. Bartolus.

---

referas. & facit infra, rem pupilli saluam fore l. 2. & l. sernum. Accursius.

[a]Siquidem. Pro certè: vel pro quia.

[b]Volente. s. per scripturam, vel nutum: vt statim dicet.

[c]Aliquatenus. Id est, leuius. Accur.

[d]Vel interrogati. Vel, pro saltem. & incipit respondere.

[e]Per nuncium. Scilicet possunt.

In P. Fl. si quidem, eo quod.

[f]Subueniendū. Vt tutor compellat solus.

[g]Gerere posse. Si est maior infante. si autem minor, solus tutor acquirit hæreditatem & bonorū possess. vt C. de iu. de liber. l. potuit. & l. si infanti. §. 1. & §. fin. & ff. de bono. poss. l. pupilli & facit C. eo. l. pe. & supra, eodem l. restituta. in fin. & sequentibus.

Si singulæ. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium: & rogauit eū quòd mihi restitueret hæreditatem suā Titij, & decessit Titius. postea ego fideicommiss. vendidi Sempronio singulas res hæreditarias, & Seius hæres tradidit eas iussu meo dicto Sempronio emptori. certè videtur eas tradidisse, & restituisse mihi fideicommiss. idem erit & si iussu meo tradantur per hæredem illi, cui ego fideicommiss. debuerim eas præstare ex fideicōmiss. vel ex alia causa, vel cui ego voluerim ire in creditum commodando forte, vel locando ei, vel cui ego donare voluerim.

[h]In creditū. Quia commodabam, vel locabam alij. ego fideicommiss. & facit supra, eod. l. restituta. §. sed & si voluntate. & infra, de pigno. ac. l. solutum. §. solutam. & ff. de sol. l. solutam. Arg. contra supra, de iur. dot. l. si mulier. §. ex asse. Accursius.

Qvi ita institutus. CASVS. Institui mihi hæredem Titium in sex vncijs hæreditatis meæ pone: & rogaui eū, quòd restitueret Sempronio. Itē institui mihi hæredē Seium in alijs sex vncijs sub hac cōditione, si dictus Titius cohæres eius adijsset, & rogaui eundem Seium, vt suam partem hæreditatis restitueret dicto Sempronio, vel etiam alij. & decessi. certè dictus Seius potest vti lege Falc. siue detrahere quartā Trebellianicam aduersus eum, cui ipse rogatus erat restituere, si ipse Seius adiuit suam partem hæreditatis sponte, & non coactus: quamuis dictus Titius eius cohæres adiuisset suam partem coactus. videbatur autem fore contrarium: quia dictus Seius institutus sub conditione, si Titius cohæres eius adijsset, non poterat esse hæres, nisi Titius cohæres eius adijsset, vt s. de condi. & demon. l. qui hære. §. fi. sed cohæres coactus adiuit. vnde videtur, quod eius vitio, & coactione fiat hæres, & sic non posset detrahere quartam, vt argu. ff. de acquir. possess. l. Pomponius. §. cum quis. & certè ibi loquitur in ijs, qui ab alijs habēt causam, & accessionibus tēporum vti volunt. Item & alia ratione videbatur fore contra: quia Titius cohæres nō videtur adijsse: cum sit coactus. Sed contra, est, quia coacta aditio, est aditio vt hic, & infra, de bonis lib. l. pen. & supra, quod met. cau. leg. si mulier. §. si metu. Viuia.

[i]Lege Falcidia. Scilicet Trebel. contra suum fideicommissarium cui rogatus erat: siue erat idem, cui erat rogatus restituere cohæres, siue alius.

[k]Adijsset. Contra videbatur: quia hic non poterat esse, nisi alius adijsset: sed alius non videtur adire, cum sit coactus. Sed contra, quia coacta voluntas, est volūtas, vt s. quod metus cau. l. si mulier §. si metu. Accur.

Etiam absentis. CASVS. Institui mihi hæredē Titiū: & rogaui eum, quòd restitueret hæreditatem meam Seio absenti, & decessi, & Titius sponte adiuit hæreditatem meam. Seius autem fideicōmissarius, qui erat absens, fecit Sempronium suum procuratorem, vt peteret sibi restitui hæreditatem recipienti nomine eiusdem Seij. nunquid dictus procurator poterit hoc desiderare, siue petere coram prætore? & dicitur quòd sic. verūtamen si non sit euidens volūtas fideicōmissarij absentis, sed sit dubium vtrum mandauerit. vel nō, debet cauere hæredi dictus procurator, quòd fideicom. absens habebit ratum: & hoc quando hæres adiuit spontè, vt dictum est: si autē dicat hæres sibi suspectam esse hæreditatem, & ideo eam adire nolit, & incertum sit, vtrum dictus fideicom. mandauerit dicto procuratori, vt peteret adiri hæreditatem per hæredem, & sibi restitui: dicendum est, vt hæres non sit compellendus adire, quāuis caueatur eidem hæredi per illum, qui dicit se procuratorem fideicōmissarij. quòd fideicommissarius habebit

habebit ratū. & hoc propter fragilitatem cautionis prędictæ: quia per illam cautionē nihil fortè consequetur hæres, quia non erat fortè soluendo ille, qui dicebat se esse procuratorē fideicōmissarij absentis. & sic magnū periculū siue captionē fortè subiret hęres, si fideicom. non haberet ratum. quia oīa onera hæreditaria subiret idē hæres. quòd si sponte adierit hæreditatem hęres, ut dictū est in primo respon. huius §. non est magna captio, siue periculū hæredis restituere hæreditatem illi, qui dicebat se procuratorem fideicommiss. recepta ab eo cautione quòd fideicommis. habebit ratum, cum non erat certum de mandato imò dubiū, & postea fideicommis. habeat ratum. quia propter cautionē illius, qui dicebat se procuratorem fideicommissarij, nō remanent onera hęreditaria apud hæredem: imò ideo quia idem hæres sponte adiuit: & ideo cogitur hæres restituere hæreditatem illi, qui dicebat se procuratorem fideicommis. de rato cauenti: cum de eius mandato est dubium: sed si appareat postea fideicom. non mandasse: actiones hæreditariæ trāsibunt in fideicom. eo tempore quo ratum habuit. Viuianus.

In uere. exēp. procuratorē desiderare posse &c.

P. F. si incertum sit.

Etiam [a] absentis procuratori, [b] si desideret, posse restitui hæreditatem [c] ex hoc senatusconsulto, Iulianus scripsit: si tamen caueat de rato habendo: si non euidens [d] absentis uoluntas sit. Sed dicendum est, ut hæres, qui suspectam dicat hæreditatem, non sit compellēdus adire, si certum non sit, an mandauerit: quamuis ei caueatur, propter fragilitatē [e] cautionis. Quod si sponte adierit hæreditatem: non magna captio est. sed actiones, [f] si non mandauerit, transibunt eo tempore, quo ratum [g] habuerit.

Actiones, quæ non fuerunt in bonis tempore mortis defuncti, per Trebellianum non transeunt. Barto.

Si damnum in seruo hæreditario datum sit, licet per seruum hæreditarium hæredi competere actio cœpit: non tamen transit [h] legis Aquiliæ actio ad fideicommissarium. Hæ enim actiones transeunt, quæ ex bonis defuncti pendent. [i]

Exceptio cohærens personæ hæredis non transit in fideicommissarium. Bar.

Si legatus Romę com-

a Etiam. Potest dici secundum Ioan. quòd in princi. sponte adiuit. ibi, sed dicendū &c. quando coactus: tertio redit ad primum ibi, quod si sponte &c. uel uerius in primo indistinctè secundū Ioan. ibi, sed dicendū &c. & corrigit se in parte, & distinguit an nōdum adijt, & non cogitur à procuratore: de cuius mandato dubitatur, etiam si caueat de rato. & redditur ratio, an sponte adijt: & tunc cogitur restituere procuratori cauēti de rato. Accursius.

b Procuratori. Etiam uero, & hoc cōstet. Ioan. & est secundum eum speciale, ubi satisdat uerus procurator. sic ī. de nou. op. nun. l. de pupillo. §. qui procuratorio. Sed tu dic secundū H. contra, scilicet quod non satisdat, ubi certum est de mandato ut ī. ut in pos. leg. l. si is a quo. §. penul. nec hoc dic, sed magis contrariū: ut ibi dicit si nō euidēs &c. quod in illa l. de pupillo. dubium erat de manda. licet esset uerus procurator.

c Hæreditatem. Sponte aditam.

d Si non euidēs. Ergo si est euidēs, non satisdat, ut dicit, & fiet restitutio, procuratori nomine domini: & perinde habetur, ac si ipsi domino fieret: ut s. eodem. l. quamuis. §. si. & l. mulier. & l. quia perinde. non aūt si esset in rē suam, quasi procurator sit fideicom. etiam si dominus uelit ei donare: ut s. de iure do. l. si mulier. §. ex asse. Sed uidetur, nō posse fieri procuratori: ut s. de acquirē. hæredi. l. Paulus. quæ est contra. solu. hæreditatis aditio fit solo animo. ut Institu. de hæred qua. & diffe. §. fina. unde cum mando procuratori, ut adeat, statim sum hæres: & sic nihil remanet faciendum per procuratorem. at hæc restitutio, sicut & bono. poss. nō fit sola uoluntate: sed opus est facto, quod potest fieri per procuratorem. Item op. C. per quas perso. nob. acqui. l. r. sed hic speciale: quia procuratori quæri nō pōt: ut d. §. ex asse. & facit s. eo. l. apud. §. utrum. Accur.

e Fragilitatē. Hic no. duas rationes. Prima quia periculum magnum subiret hæres, si fideicommiss. non habeat ratum, quia omnia onera hęreditaria subiret. Secunda, fragilitas cautionis: [1] quia per eā nil fortè cōsequetur: quia non erit soluēdo: ut hic: & s. eod. l. cogi §. idem quærit, sed quando idem sponte adijt. cessat prima ratio: quia sponte se implicuit, non per coactionem procuratoris: & ideo tunc procurator admittitur, si tamen caueat, si est dubiū de mandato, aliàs non.

f Sed actiones. Loquitur cum sponte adijt: & dic, non mādauit, scilicet dominus procuratori. Accursius.

g Ratum. Et facit s. eodem: l. restituta. §. sed & si uoluntate. & s. de nego. gest. l. si ego.

Si dānū. CASVS. Institui mihi hæredem Titium: & rogaui eū, quod restitueret hæreditatem meam Seio, & decessi, postea Caius uninerauit Stichum seruum hæreditarium, & ita actio l. Aquil. acquisita est dicto Titio hæredi per dictum seruum hæreditarium. postea dictus hæres restituit hæreditatem meam dicto Seio fideicō. nunquid dicta actio legis Aquil. transiuit per dictam restitutionem ad dictum fideicom? & dicit, quòd non. hæ enim actiones transeunt ad fideicom. quæ pendent ex bonis meis defuncti testatoris, id est, trahūt originem ex eo, quod factum fuit in bonis meis defuncti me defuncto uiuente tunc, & sic competierunt mihi actiones re, uel spe: ut s. eo. l. ita tamen. §. actiones. Viuia.

h Transit. Sed nunquid hæres cedere tenetur ? quod uidetur: ut ī. eo. l. si hæres sed H. dicit, quòd non: si decesserit, quasi interitu speciei liberatus est, secus si sit uulnerata tantum: ut s. ad legē Aqui. l. huic scripturæ. Item si decessit post moram, si hæres cedit. argu. s. e. l. ita tamē. §. r. & l. mulier. §. sed enim. & facit ī. de act. & obl. l. quæcunque.

i Pendent. Id est trahunt originē ex eo, quod factum fuit in bonis defuncti, eo scilicet uiuēte: & sic competierunt ei re uel spe: ut s. eo. l. ita tamen. §. actiones.

Si legatus Romæ. CASVS. Titius instituit sibi hæredē Caium Bononiensem. & rogauit eū de restituenda hæreditate Seio. postea decessit dictus Titius. postea dictus Caius hæres fuit missus in legatione, siue ambasiata Romā, Seius autē fideicommiss. compulit eundem hæredē Romæ coram prætore, ut adiret hæreditatem, & ipse adiuit eam, & restituit eam eidem Seio fideicom. certè quāuis dictus hæres, idēq; legatus non cogeretur de iure pati Romæ actiones creditorum hæreditariorum propter priuilegium legationis, tamen Seius fideicommis. cui est restituta hæreditas per eundem hæredem: cogetur pati dictas actiones Romę. Videndum est etiam, an fideicommiss. debeat conueniri ibi tantum, ubi de iure debuit conueniri Titius defunctus, qui instituit sibi hęredem dictū. Caium legatum, scilicet si sua sponte hęres adijt, & restituit dictam hęreditatē fideicommissario: siue etiam coactus, ut dictū est, an debeat defendi fideicōmis. in tribus locis, scilicet, ubi defunctus habuit domicilium, & ubi heres habuit

[1] Simile dicit glo. 1. in me. in c. cum dilecto. extra de of. delega. Et facit gl. in cle. ex trās missa. super uer. sufficiēti. in fi. de restit. spo.

buit domicilium, & vbi ipse fideicommis. habet domicilium? certè oportet ibi fideicommi. conueniri vbi domicilium habet idem fideicommis. vel vbi habetur maior pars hæreditatis ei restitutæ. Viuia.

a Adierit. Tempore legationis. quod fieri potuit. vt supra, eodem. lege, si legatus.

b Cogetur Romæ. Quia communis patria est: vt infra. ad municip. l. Roma.

c Hæres. Idemque legatus.

d Non cogeretur. Propter legationem, & est ratio, quia huiusmodi legati personale beneficium est: vt ff. de iudi. l. sed & si restituatur. §. 1.

e Debeat. Scilicet conueniri: & ibi tantum tenetur. an verò in tribus locis? Respon. ibi, oportet itaque &c. quòd in duobus, scilicet vbi ipse habet domicilium, & vbi maior pars hæreditatis est. sed certè: & ibi, vbi defunctus, vt supra, de indic. l. hæres absens. in princi. Item & in alijs, scilicet vbi est res petita. Item & vbi testator voluit, vel est verisimile, eum voluisse: vt ff. de indic. l. quod legatur. & l. sed & si susceperit. §. primo. & l. si fideicommissum. in principio.

Mando. in 10. q. st. Reg. de Idio. n. a. & seq.

pulsus adierit [a] hæreditatem, & restituerit: cogetur Romæ [b] actiones pati fideicommissarius: quamuis hæres [c] non cogeretur. [d]

Fideicommissarius conuenitur vbi habet domicilium, vel vbi est maior pars hæreditatis. Bartolus.

An vbi defunctus conueniri debuit, & fideicommissarius debeat, [e] videndum. si sua sponte hæres adijt, & restituit hæreditatem, an tribus locis fideicommissarius defendi debeat, vbi defunctus, & vbi hæres, & vbi ipse domicilium habeat? Oportet itaque ibi fideicommissariū conueniri, vbi vel domicilium habet, vel maior pars restitutæ hæreditatis habetur.

Qui cogit hæredem adire, cogitur actiones hæreditarias pati. item per aditionem coactè factam à suo vel extraneos quis nō incidit in interdictum fraudatorium. Bart.

Valens libr. iij. fidei-commissorum. LXVII.

SI postulante me, suspectam hęreditatem ex decreto prętoris adieris, [f] & ego nec postea eam mihi restitui velim, nec bonis me immiscere: hoc fieri debet, [g] vt quod Octaueno non ineleganter videbatur, à prætore perinde actiones in me dentur, ac si hęreditatem recepissem, [h] quod est iustius, [i] *etiam si eam restituisses eo tempore, [k]

Si postulante me. CASVS. Titius instituit te Seiū hæredem, & rogauit te, vt mihi suā restitueres hæreditatem, & decessit dictus Titius, postea postulante me fideicommi. suspectam hæreditatem ex decreto prætoris adijsti. & postea ego nolo eam mihi per te restitui, nec volo me bonis immiscere. certè hoc fieri debet, quod Octaueno non ineleganter videbatur, scilicet, vt à prætore perinde actiones hæreditariorum creditorum: & legatorum in me fideicommi. dentur, ac si hæreditatē recepissem sponte. nam accipere cogor etiam inuitus. non autem potero conueniri interdicto fraudatorio à creditoribus tuis, qui es hæres. quod est verius etiam si eo tempore quo creditorum tuorum hæres fraudandorum consilium inieris, tu hæres expectasti adire donec cogereris: vt nec in quarta Trebellianica commodum eis afferres, cum esses non soluendo: quia citra periculum meum, qui sum fideicōmis. interdicti fraudatorij hæreditatem suspectam adineris, siue adiuisses. & mihi restitueres. non enim potero conueniri à creditoribus tuis prædicto interdicto ad reuocandam à me dictam quartam. & bene dico, quod non potero conueniri, quia & remoto fideicōmisso, id est, si solūmodo fuisses institutus, & non fuisses rogatus mihi restituere, liberum tibi fuerat nolenti adire hæreditatem, creditores tuos tali commodo fraudare: quia non vetitum est non acquirere in fraudem creditorum, sed vetitum est diminuere. & ego fideicōmis. nil turpiter faciam recipiendo à te eam hæreditatem, quam, creditores non potuerūt cōpellere te, vt adires, remota hac mea postulatione, id est, si nō postulassem, te hæredē cogi adire. Sed & si filiusfamilias suus hæres patri existens rogatus sit a patre restituere mihi hęreditatem, & tanquam suspectam ex decreto prętoris restituerit mihi, cum inisset consilium creditorum suorum fraudandorum? vix, id est, non erit locus interdicto fraudatorio contra me fideicom. ad reuocandum per creditores filij quartam Trebellianicam, quam idem filius potuisset retinere, si spōte adijsset, quo interdicto volebant agere dicti creditores filij cōtra me. & videbatur fortè, quòd possent magis quàm in superiori casu. quia expectando filius: vt cogatur adire: & coactus adeundo, & sic non retinendo quartam Trebellianicam de hæreditate patris videtur diminuere de bonis suis in fraudem creditorum suorum, cū bona patris sint sua quodāmodo vt ff. de lib. & posth. l. in suis. sed non est verum, quòd sit locus interdicto fraudatorio contra me. quia bona patris nō sunt adeo filij. video enim, quòd si bona patris vendentur à creditoribus paternis, qui impetrauerunt separationem fortè bonorum patronorum à bonis filij hæredis: quod quidem facere potuerunt, vt infra, de separa. l. 1. in princip. nihil proprium creditores eius filij ex ea hęreditate ferre possunt: nisi fortè debeant audiri proprij creditores filij si postulent vt dimissis patris eius scilicet creditoribus, id est, satisfacto ei bona patris residua permittatur vendere sibi, id est, creditoribus filij.

Si donationis causa. Institui mihi hęredem Titium, & rogaui eum, quòd restitueret hęreditatem meā Seio: qui Seius non poterat capere solidam hęreditatem siue integram, & decessi. dictus autem Titius hęres meus volens donationem facere dicto Seio non capaci, dixit, sibi esse suspectam hæreditatem meam, vnde coactus fuit eam adire: & eam restituit integram dicto Seio fideicommis. certè auferetur eidem Seio id, quod ex ea hæreditate capere non potest. & idem est dicendum, etiam si citra consilium donandi dicto Seio fideicommis. non capaci, dictus hæres meus fiduciarius, id est, cuius fideicommissi, vt restitueret Seio non capaci, fecerit id, quod dictum est, id est, dixerit suspectam hæreditatem, & coactus totam restitueret dicto Seio. nam auferetur dicto Seio id, quod capere non potest. & applicatur fisco, vt supra, de ijs quibus, vt indig. l. in fraudem. §. s. in fi. §. Viuianus.

f Adieris. Tu hæres. Accur.

g Fieri debet. Adiunge: vt à prætore &c. & quod est in medio interpositio est.

h Recepissem. Nam & accipere cogor: & si decederē ante, hæres meus cogitur recipere. & si non habeo hęredem, fit venditio à creditoribus hæreditarijs nomine meo, ac si adijssem antequam decederem. vt ff. eodem. l. postulante. in princ. & l. apud §. fin. & l. ille à quo. in princ. & ff. de separa. l. 1. §. si quis suspecta. Item not. quod pętor dat actionem alicui, & in aliquem. ac si esset adita, licet non sit. sic ff. eo. l. facta. §. quod si conditio.

i Iustius. Aliàs verius. & aliàs iustius.

k Eo tempore id est, casu.

*In P.F. eo ēt tpe, quo cred. frau. cōsi. inieris, citra peric. Inter. fra. hære. suspec. adibis, restitues.

quo creditorum fraudandorum[a] consilium inieris,[b] /si[c] citra[d] periculum[e] interdicti fraudatorij hæreditatē suspectam adijsses,[f] & restitueres mihi: quia,& remoto fideicōmisso liberum tibi fuerat nolenti adire hęreditatem creditores tuos tali cōmodo fraudare.[g] & ego nihil turpiter faciam recipiendo eam hæreditatem, quam remota postulatione mea,[h] creditores compellere te, vt adires, non potuerint. Sed & si filius suus hæres patri, rogatus à patre hæreditatem mihi restituere,cùm creditorum suorum[i] fraudandorum consilium inisset,[k] tanquam suspectam ex decreto prætoris restituerit mihi: vix[l] fraudatorio interdicto locus erit: quia bonis patris eius venditis[m] nihil proprium creditores eius[n] ex ea hęreditate ferre potuerint: nisi fortè proprij creditores filij audiri debeant, si postulent,vt dimissis[o] patris, eius bona[p] vendere sibi permittatur.

a Fraudandorum. Hæredum.
b Inieris. Tu hæres, nam in fraudem tuorum creditorum recusabas adire, vt nec in quarta commodum eis afferres,cum non sis soluendo.
c Si. Alias sic,aliàs si. Id est,quia.
d Citra. Aliàs circa, aliàs intra pro circa. sic C.de posthu.hære.inst.l.fi.
e Periculum. Scilicet meum,quia conueniri ex hoc nō potero. & de hoc interdicto fit mentio infra, de solu.l.pupilli debitor. & in arbore actionum domini Ioan.& dabatur etiam ad reuocandū alienata in fraudem creditorum. loco cuius est hodie illud edictum, quæ in fraudem creditorū, quod inducit Paulianam, & in factū. Vel dic, quod de hoc hic fit mentio, scilicet quæ in frau. credito. hoc quidem non est timendum: quia non habet locum cum quis non acquirit, sed cum diminuit: vt infra, proxi.respon.
f Adijsses. Aliàs adibis, & aliàs adijsses, scilicet tu hæres.
g Fraudare:[1] quia non est vetitum nō acquirere, sed diminuere, vt ī.quæ in frau.credi.l.qui autem.in princ.Accur.
h Mea. Id est,si nō postulassem te cogi adire.
i Suorum. Scilicet filij.
k Inisset. Scilicet filius.
l Vix. Non: vt in superiori casu, nisi in casu quē subijcit. sic ī.ad Velle.l.tutor.in prin.
m Venditis. A creditoribus paternis,qui impetrauerūt separationem bonorum paternorum à bonis hæredis, quod facere potuerunt: vt ī.de separa.l.1.in prin.
n Creditores eius. Scilicet filij.
o Dimissis. Scilicet creditoribus. Accur.
p Bona. Scilicet residua.& facit ī.l.proxi.in prin.
q Si donationis. Quia volebat hæres totam restituere fideicom. licet fideicom. partem tantum capere posset. sic & ī.eo.l.1.§.inde Neratius. Accur.
r Ei restitueret. Scilicet totam.
s Aufertur. A fideicom. tanquam ab indigno,& fisco applicatur: vt ī.de iur.fis.l.aufertur.§.1.
t Fiduciarius hæres. Cuius fidei testator commisit: vt Instit.de fideicom.hære.in prin.
u Id fecerit. Id est, dixerit suspectam,& totam restituit coactus. nam sibi aufertur:& tunc applicatur fisco: vt supra. Accursius.

[1] Sic aliud est acquirere, quā non amittere: vide in Sp.titu. de vsu.in vlti. colū. ver. 1. sed pone qd aliqua communitas.

Non potest per hæredem restitui fideicōmissario plus, quàm possit à defuncto capere. Bart.

Si donationis[q] causa suspectā hæreditatē sibi hæres dixerit, & ei restituerit,[r] q solidū capere nō possit: aufert[s] ei id, quod capere non potest. Idem dicendū est, & si citra cōsiliū donādi fiduciarius hæres[t] id fecerit.[u]

Fideicommissum vniuersale valet hæreditate existente non soluenda. secus in fideicommisso singulari. Bart.

Idem libro iiij. fideicommissorum. LXVIII.

SI hæres ab eo, qui cùm moreretur, soluendo non fuerit, rogatus hæreditatem restituere, suspectam sibi dicat: dubium non est, quin hodie coactus[x] ex Trebelliano senatusconsulto restituere possit: sed & si sua sponte adierit, ex eodem senatusconsulto restituturus est:[y] quamuis cum summa, aut certum corpus per fideicommissum ab eo, qui soluendo non fuit,datum est,perinde non debeatur, atq; si legatum esset.[z] Eo enim casu,[a] legatarij[b] su-

SI hæres ab eo. CASVS. Titius non soluendo creditoribus suis existens, instituit sibi hæredē Seium: & rogauit eum, quòd restitueret hæreditatem suam Titio,& Sempronio, & decessit Titius. nunc Seius ab eo institutus dicit esse sibi suspectā hæreditatem, quæro nunquid possit cogi adire, & restituere eam Sempronio fideicōmissario hoc postulanti? & videbatur fortè quibusdam quòd non: quia fideicōmissarius nullum inde lucrum est habiturus. imò damnum: nec de facili quis hoc desiderare solet. ar. supra, ad le. Falc.l.3.in princ.& leges adaptantur ad ea, quæ frequentius accidunt: vt supra, de legi.& senatuscon.l.nam ad ea. dicitur tamē hic quòd bene potest cogi adire, & restituere ad postulationem fideicommissarij. sed & si sua sponte adierit, restituturus est eandem hæreditatem fideicommissario desideranti. secus autem esset, si dicto Sempronio non reliquisset testator vniuersale fideicomm. sed reliquisset ei fideicommiss. speciale vel etiam legatum: quia illa non tenetur ei soluere hæres. eo enim casu fungitur Sempronius vice legatarij, superiore autem casu cum fideicommissum generale ei relictum est,fungitur vice hæredis.

Si totam. Titius instituit te Seium hæredem, & rogauit vt totam hæreditatem suam restitueres Caio, & decessit. tu autem hæres sponte adiuisti hæreditatem suam & restituis eam dicto Caio sine deductione quartæ partis. certè difficilè quidem crederis hoc fecisse magis per ignorantiam, quam causa explendi fideicom. sed si probaueris per errorem facti te quartam non retinuisse, poteris eam recuperare. Viuia.

x Hodie coactus. Quod raro fit, si est non soluendo. arg. ī.ad legem Fal.l.3.in prin.
y Restituturus est. Scilicet hæres fideicommissario desideranti.
z Si legatum esset. Scilicet simpliciter: quo casu non valet, vt ī.eo.l.1.§.in qui.ibi,neminem &c.& ī.de dona. cau.mor.l.& si debitor.& ad legem Falci.in ratione.§. quod vulgo. sic ergo parificatur singulare fideicom. legato, etiam hoc iure, vt hic,& ī.de leg.1.l.1.
a Casu. Supra proxi.
b Legatarij. Scilicet vice.

a Superiore. si in generali fideicō. vice &c. vt Instl. de fideicom. hær. § restituta. & hæreditas est etiam si nō est soluendo: vt ī. ad leg. Falcid. l. 3. in princ. Accursius.
b Rogatus. Tu hæres.
c Per errorem. Scilicet facti, non iuris, vt C. ad legem Falci. l. error. Itē no. præsumi scientiam. sic C. de præscript. long. tēp. l. emptor. & l. super. & supra de pub. l. quæcunque, §. si. arg. contra ī. de probatio. l. verius & C. qui milit. nō pos. l. sup. seruis. & est hic ratio, quia nemo p̄sumitur iactare pecuniam. vt ī. de proba. l. cū de indebito, §. si verò ab initio. & facit ī. eod. l. qui totam. & l. hæres cum. & l. patronus. & l. postulante. §. fina. & de don. inter virum & uxorem. l. si sponsus. §. si qs rogatus. Accursius.

Pecuniā nemo iactare præsumitur.

periore[a] hæredis vice fungi eum, cui fideicommissum relictum est.

Qui in restituendo quartam non detrahit non præsumitur errasse nisi probetur. Bar.

Si totam hæreditatem rogatus[b] restituere, tu sponte adieris, & sine deductione quartæ partis restitueris: difficilè quidē credideris, per ignorantiam magis, non explendi fideicommissi causa hoc fecisse. Sed si probaueris p errorē[c] te quartam non retinnisse, recuperare eam poteris.

Hæres institutus non tamen de euictione. sed sibi cauetur à fideicommissario. Bar.

Martianus libr. viij. fideicommisso. LXIX.

De euictione prædiorum, vel mancipiorum, vel cæterarum[*] rerum cauere hæres, cū restituit hæreditatem, non debet:[d] quinimo in contrarium caueri hæredi oportet, si qd ex his euictum esset, quæ ab ipso hærede venissent.[e]

In eum qui habet directas, nō transeunt utiles. Bart.

Pomponius libr. ij. fideicommisso. LXX.

Si hæres institutus, Titio rogatus fuerit restituere[f] hæreditatē, & rursus Titius hęredi post tempus:[g] sufficiunt directæ[h] actiones hæredi

Pro damno dato ab hærede ante restitutionem, tenetur hæres actione ex testamento: post restitutionem, actione legis Aquiliæ. Bart.

Si hæres antè quam fideicommissam hæreditatē restitueret, alienauerit quid ex hæreditate, aut seruū hęreditariū manumiserit, aut ruperit quid, vel fregerit, vel vsserit: nō competit in eum vlla ciuilis actio,[i] restituta postea hæreditate ex Trebelliano senatuscōsulto: sed ex fideicommissi causa erit hoc: quod deperierit[k] persequendū.[l] Sin verò[m] post restitutā hæreditatē horum quid admiserit hęres: dicendum, lege Aquilia cum eo agi posse, si seruum fortè hæreditarium aut vulnerauerit, aut occiderit.

Negligentia hæredis nocet fideicommissario. Bart.

Si temporalis[†] actio in hæreditate relicta fuerit: tempus, quo hæres experiri ante restitutam hæreditatem potuit,[n] imputabitur ei,[o] cui restituta fuerit.

De euictione. CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & rogaui eū quòd restitueret hæreditatem meam Seio, & decessi. postea cum Titius restitueret hæreditatem Seio, Seius volebat q Titius caueret ei de euictione p̄ædiorū, vel mancipiorum, vel cęterarum rerum hæreditariarum. certè non tenetur hoc facere Titius: imò econtrario tenetur fideicōmissarius cauere hæredi de euictione eorum, quæ ab ipso hærede vendita sunt, & quorum pretium soluit hæres fideicommissario. Viuia.

d Non debet. Nec vēditor hæreditatis cauit de figulis, vt C. de euic. l. 1. nec hęres legatario speciei vt supra, de leg. 1. l. si à substituto. §. si.
e Venissent. Dum tamen pretium sit refusum fideicō. ad quod est ī. de hær. ven. l. 2. §. sicut. & ā. de peti. hære. l. si quid possessor. §. bonæ fidei. & ī. eo. l. cum hæreditas ex. & l. cogi. §. inde quæritur in fi. §.

Si hæres institutus. CASVS. Institui mihi hæredē Seium: & rogaui eum, quòd purè restitueret hæreditatem meam Titio: & rursus rogaui eundem Titium, vt restitueret dicto hæredi hæreditatem meā post pascha pone, & decessi. & Seius restituit hæreditatē Titio: & postea transiuit pascha. certè non est opus, quòd fideicom. Titius restituat hæreditatē Seio: imo sufficiunt eidem hæredi directæ actiones, quæ remanserunt apud eum, cum restituit hæreditatem fideicommissario.

Si hæres. Institui mihi hæredem Titium: & rogaui eum, quòd restitueret hæreditatē meam Seio, & decessi. & Titius antequam restitueret hæreditatem dicto Seio, alienauit aliquid ex hæreditate: aut manumisit seruum hæreditarium: aut rupit aliquid, vel fregit, vel vssit siue combussit: & postea restituit hæreditatem. certè non competit in eum hęredē actio legis Aquilię, vel alia ciuilis. sed poterit fideicom. per equi ab eo illud, quod perijt, ex causa fideicommis. si verò post restitutionem hæreditatis commiserit hæres aliquid de prædictis, poterit fideicommissarius agere contra eum actione legis Aquiliæ.

Si temporalis. Titius instituit sibi hæredē Seium: qui Titius habebat actionem temporalē, puta redhibitoriam cōtra Caium, & decessit dictus Titius. certe tempus quo hæres potuit experiri, antequam restitueret hæreditatem Seio, imputabitur ei Seio, cui restituta fuerit hæreditas. Credo tamen quod Seius recuperabit ab hærede, si idem hæres fuerit negligens, & completa fuit præscriptio ante restitutionē: vt supra, eo. l. mulier. §. sed enim. in fin. Viuianus.

f Restituere. Scilicet purè. Accur.
g Post tempus. scilicet aliquod rogatus sit restituere.
h Directæ. Quæ remanserant: eum exceptione tamen: vt ī. eod. l. 1. §. quāquā. q. d. non est opus restitutione. sed an ipso iure redeat vtilis, & sic ipso iure tollatur exceptio, quod ita videt: vt & aliàs sine restitutione transeunt vtiles: vt C. eo. l. pe. §. fi. an verò competat replicatio? primum verius videtur. & facit infra, de solu. l. Stichum. §. aliquando. quandoque agitur sola directa: vt C. de noua. l. 3.
i Actio .l. Aquil. vel alia.
k Deperierit. Perijt ergo alienata.
l Persequendum. supra eo. l. Marcellus. §. res quæ. & l. mulier. §. sed enim. Hug.
m Sin verò. Similis dist. ī. ad legem Aquil. l. huic scripturæ. & ī. de dolo. l. & elegaoter. §. item si seruum. & ī. de peti. hære. l. si à domino. §. si possessor. Hug.
n Potuit. Quia erat actio puta, aliās non potuisset: vt ī. si cer. pet. l. certi condictio. circa prin.
o Ei. Facit ī. pro empto. l. 2. §. si defunctus. Sed quid si tunc fuit completa præscriptio ante restitutionem? Respon.

[*] In P. Fl. non est, rerum.

† Vide hic Bar. & qd de negligētia hęredis in eligēdo legatarium, vide p Bart. in l. cum qdā, 2. ī. de leg. 2.

Respon. si fuit negligens tenetur, vt supra, eod. l. mulier. §. sed enim. in fi.

OMnes qui. CASVS Institui mihi hæredem Titium, & rogaui eum, quòd restitueret hæreditatẽ meam Seio, & decessi. Titius autem petijt tempus ad deliberandum, vtrũ expediret sibi adire hæreditatem meam, vel non, & habuit tẽpus: certè etiam dũ deliberat, potest Seius fideicõmissarius facere eum cogi adire hæreditatem: sed non tenetur Titius prædictus statim restituere hæreditatẽ eidem Seio: sed expectari debet, donec compleatur tempus deliberationis: & tũc si compererit Titius expedire sibi hæreditatem, sentiet cõmodum testamenti circa detractionẽ quartæ Trebellianicæ, ac si sponte adijsset hæreditatem. si verò econtrario crediderit Titius onerosam hæreditatem, ea restituta Seio fideicommissario, nulla retenta quarta, exonerabitur Titius actionib. hæreditarijs, & quod dixi in Titio, habet locum in omnibus, qui de hæreditate deliberant. Viuianus.

Hæres, non obstante tempore ad deliberandum, cogitur statim adire: sed ex effectu deliberationis apparebit, an possit deducere quartam. Bart.

Mætianus lib. x. fideicommissorum. LXXI.

OMnes, qui de hæreditate deliberãt, desiderante eo, [a] qui suo periculo velit adiri hæreditatem, coguntur adire, [b] sed non statim restituere: sed vt completo tempore deliberationis (si expedire sibi compererint hæreditatem) sentiant cõmodum [c] testamenti eo iure, quo si sponte adijssent. sin verò contrà onerosam crediderint: restituta ea, exonerentur actionibus hæreditarijs.

Si hæredi restituenti fundus retentus euincatur, actio ei de euictione datur. Bart.

Pomponius lib. iiij. fideicommissorum. LXXII.

HAeres pcepto fundo [d] rogat[*] fuerat hæreditatẽ restituere: [*] fundus alienàtus erat. Aristo aiebat videndum, vtrũ omni modo penes hæredẽ fundũ esse voluerit testator, an ita demũ, si ipsius est. sed sibi superius [e] placere. ideoq́ æstimatio eius retinenda [f] est.

[*] In P. Fl. fund[9] alienus erat.

[a] Eo. Scilicet fideicommissario.

[b] Adire. Sed non statim, sed post tempus deliberationis, vt supra, eod. l. sed & si. §. plane. Hug. sed certè hic dicit contra, & ibi non fuit coactus statim.

[c] Commodum. In retentione quartæ. & facit C. de inoffi. testa. l. scimus. §. si.

HÆres præcepto. CASVS. Caius instituit sibi hæredem Titium: & rogauit eum, quod restitueret hæreditatem suam Seio, præcepto à se hærede fundo Titiano, & decessit. nunc reperitur, quod dictus fundus erat alienus, & non Caij testatoris. certè hoc casu Aristo aiebat videndum esse, vtrum Caius testator voluit eum fundum omnino esse penes hæredem: an ita demum voluit esse penes hæredem, si ipsius Caij testatoris est fundus. Sed aiebat dictus Aristo sibi Aristoni superius placere. id est, sibi placere illud, quod dictum est supra, in primo membro suæ diuisionis, scilicet, quod omnino fundum habeat hæres: & ideo æstimatio huius fundi retinenda est per hæredem, cum restituit hæreditatem fideicommissario, scilicet si ante restitutionem hæreditatis est euictus dictus fundus hæredi. Viuianus.

[d] Fundo. Certè aliàs nulla est deductio: vt infra, de verb. oblig. l. in stipulatione.

[e] Sed sibi superius. Scilicet quòd omnino fundum, vel æstimationem habeat hæres: vt supra eodem, lege. 1. §. si hæres.

[f] Retinẽda. Aliàs remittenda, vbi ante restitutionem est euictus. alias restituenda, si post restitutionem euincatur. & de hoc etiam cauetur, vt s. eo. l. cum hæreditas ex fideicõmis. & l. de euictione. Sed cõtra est huic l. s. de lega. 2. l. cum pater. §. euictis. solu. hic habetur loco quartæ, saltem pro rata onerosæ, vt C. eo. l. 1. ibi est simpliciter legatũ sine onere. Et eodem modo solue aliud contra: C. de leg. l. cum alienam. vbi distinguitur sciam, vel non. Accursius.

Actiones, quæ competunt hæredi ex sua promissione, nõ transferuntur facta restitutione per Trebellianum, sed noua cessione opus est. Bart.

Mætianus libr. xiij. fideicommissorum. LXXIII.

SI hæres pecuniam hęreditariã crediderit, & in eam causam pignora acceperit: actiones nõ competent ei, cui restituta fuerit hæreditas, aduersus ipsa pignora. [g] Sed aliqua dubitatio remanebit, si in eum contractum, qui à defuncto [*] fuerit interpositus: hæres, antè quam restitueret hæreditatem, pignus acceperit. Sed nec sic quidem ipse admitteretur: [h] ex fideicom-

[*] P. Fl. qui ex defuncto.

SI hæres. CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & rogaui eum, quod restitueret hæreditatem meam Seio: & decessi. postea dictus Titius hęres mutuauit pecuniam hæreditariam Caio, & accepit pignora in eam causam, & postea restituit hæreditatem dicto Seio fideicõmis. certè nõ competunt dicto fideicommis. actiones aduersus ipsa pignora. Sed quid si ego defunctus mutuaui dictam pecuniã Caio, & non accepi ab eo pignus, sed dictus meus hæres accepit propter hoc pignus? certè idem erit: scilicet, vt non competant dicto fideicommis. actiones aduersus dicta pignora. verumtamen habet fideicõmiss. prædictus ex fideicommisso actionem aduersus hæredem, vt ei cedat hæres actionem pro commodo dicti pignoris.

Cum ex Trebelliano. Prædium meum Titianum debebat seruitutem prædio tuo Seiano: ego autem institui te hæredem, & rogaui te, quòd restitueres hæreditatem meam Seio, & tu adijsti hæreditatem meam, & ipsa aditione fuit confusa seruitus, quam prædium meum debebat tuo. certè cum restituis hæreditatem meam fideicommis. Seio, potes ab eo petere vt iterum imponatur seruitus prædio meo, sicut erat, antequam adires hæreditatem meam. & ita nihilominus amodo valebit seruitus prædicta, quamuis hæreditatem meam adieris. & idem est econtra, si tuum prædium debebat seruitutem meo. Viuianus.

[g] Pignora. Nec aduersus debitorem personales, nec cedendæ sunt: tamen ex fideicommis. tenetur fideicommissario: vt s. eo. l. si hæres. §. 1. & hoc cũ mutuauit hæres suo nomine, aliud si nomine hæreditario, volens negotium hæreditarium gerere: quia tunc personalis, & hypothe. transit per restitutionem, cum sint hæreditariæ, vt C. per quas perso. no. acqui. l. fin. & supra, de peti. hæred. l. item veniunt. § 1.

[h] Admitteretur. Scilicet fideicõmiss. sine speciali cessione: vt subijcit. Sed contra infra, de fideius. l. hæres à debitore. in princi. vbi dicit obligationem fideiussoris accepti

accepti transire. Sol. verum est facta cessione, non ipso iure: vt hic dicit. Alij dicunt, transit vtilis, vt ibi: non directa: vt hic, Alij quod aliud in fideiussore. qui plus sequitur personalem: vt ibi, quã pignus quod patet: quandoq; remanet pignus principali sublata, vt C. de lui. pi. l. intelligere. quod in fideiussore non inuenitur. vel ideo secus in pignore, quia aliquam vtilitatem hæres potest habere, puta retentionem pro debito chirographario: vel fructus ea pacto, quos restituere non tenetur: cum ex sua astutia habeat: vt ff. ad leg. Falci. l. 3. in prin. quod in fideiussore nõ est. Vel ideo est, quia obligatio fideiussoris pendet ex bonis defuncti. nam id ab eis petit, quod debuerat reus defuncto. at pignora nec

missso tamen habet [a] aduersus hæredem actionem, vt ei cedat pro pignoris commodo actionem. Cùm ex Trebelliano senatusconsulto restituitur hæreditas: seruitutes, quas mutuò prædia hæredis, & testatoris habent, nihilominus valent. [b]

Qui iubet aliquem non facere testamentum, videtur rogare de hæreditate restituenda hæredibus venientibus ab intestato. Bartolus.

fuerant defuncto debita: nec etiam propriè possunt dici aliquid debere: quia tamen sunt accidentia, fit cessio, vt subijcit. Item contra supra, de consti. pec. l. si post. Solut. ibi per cessionem decernitur, non ipso iure. & sic intellige supra, de hær. ven. l. a. §. non solum. & l. emptori nominis. scilicet fieri per cessionem. & infra, de contra tab. l. cum emancipatus. in princ. Item contra ff. de pec. l. si tibi. §. cum possessor. vbi non proficit quod fecerat hæres: sed dic ibi malè putant, vel nõ prodest, nisi facta cessione, vt hic dicit. vel verius, ibi non erat verus hæres qui paciscebatur: hic sic. Et eodem modo respon. ã. de transac. l. Imperator. §. fi.

[a] Habet. Scilicet fideicommissarius.

[b] Valent. Extinctæ quidem sunt aditione hæreditatis, & in restitutione hæreditatis debẽt iterum imponi: vt ff. de serui. l. Papinianus. & de serui vrba. prædiu. l. si quæ ædes. in prin. & de fundo do. l. si maritus. t. resp. & §. t. & de le. t. l. si seruus Titij. & de acq. hæ. l. eum qui. §. fi.

Qvi filium. CASVS. Titius habebat filiũ Seium, & filiã Semproniã: & instituit eos sibi hæredes, & ita cauit in testamento suo de dicta sua filia mãdo tibi filiæ meæ, vt nõ facias testamẽtũ de ijs, quæ tibi reliqui, certè perinde habẽda est ea scriptura testamẽti, ac si rogasset eam restituere partem hæreditatis, in qua erat instituta, dicto suo fratri. Sabinus Antoninus. Sabinus Antoninus fecit testamentũ, & eahæredauit Antoninum filiũ suũ impuberem, & Honoratam filiã suã, & Iuliam Valerianam matrẽ prædictorũ instituit hęredẽ: & ab ea Iulia Valeriana reliquit dictæ Honoratę suę filiæ trecenta, & quasdam alias res, & voluit restituere prædictam Iuliam Valerianam dicto Antonino suo filio cum ad annum vigesimum suæ ætatis peruenisset, reliquã omnẽ hęreditatem: quod si ante xx. an. decessisset filius, præcepit restitui dictæ Honoratæ eam hæreditatem. & decessit dictus Sabinus Antoninna testator. postea dicta Iulia Valeriana mater dicti Antonini filij testatoris, & Honorata decessit intestata legitimis hæredibus sibi relictis dicto Antonino, & Honorata sua sorore, qui erant ambo sui filij, vt dictum est. & dictus Anto. accepit medietatem eorum, quæ erant in hæreditate dictæ eorum matris, & Honorata accepit aliam medietatem: & ita per consequens habuit quilibet eorum medietatem bonorũ Sabini Antonini testatoris, qui instituerat sibi hæredem dictam Iuliam Valerianam matrem prędictorum. postea dictus Antoninus filius testatoris agenaplenum nonundecimum anũ, & ingressus xx annum necdum tamen eo vigesimo anno expleto, decessit relicta hærede filia sua Fauia Valeriana: quæ fortè fuit vocat à Valeriana propter prædictam Iuliam Valerianam suam auiam, id est, matrem patris, à qua Fauia Valeriana, filia Antonini filij testatoris amita sua Honorata, quæ erat soror patris (vt dictum est) petebat fideicommissum ex testamento patris ipsius Honoratæ, id est, prædicti Sabini Antonini, scilicet dimidiam portionem hæreditatis ipsius Sabini Antonini, quam dimidiã possidebat dicta Fauia Valeriana tanquam hæres patris sui Antonini filij dicti Sabini Antonini testatoris, qui Antoninus filius testatoris habuerat dictam dimidiam portionem hæreditatis Sabini Antonini à matre sua Iulia Valeriana, quæ fuerat instituta à dicto Sabino Antonino, vt dictum est: vt quæ reliquerat hæredes ab intestato dictum Antoninum filium testatoris, & honoratam, vt dictum est: & allegabat ita pro se coram præside dicta Honorata amita Fauiæ Valerianæ: Domine, Sabinus Antoninus pater meus in suo testamento voluit restitui hæreditatem suam filio suo Antonino meo fratri, & patri quondam istius Fauiæ Valerianæ, cum ad annum vigesimum ætatis peruenisset, & præcepit restitui mihi Honoratæ eam hæreditatem: si ante vigesimum annũ decessisset dictus meus frater. dictus autem meus frater decessit nondum completo vigesimo anno. Ergo decessit ante vigesimum annum: ergo debet mihi restitui dicta hæreditas patris mei. hæc autem Fauia Valeriana filia fratris mei prædicti habet dimidiam, & ego aliam dimidiam habeo ex successione matris meæ, quæ fuit instituta à patre meo. debet ergo hæc filia fratris mei restituere mihi illam dimidiam, quam habet tanquam hæres patris sui hæredis pro dimidia matris meæ rogatæ mihi restituere hęreditatem patris mei eo modo, qui dictus est. Item allego vobis domine pręses prouincię tale argumentum pro me, video quòd septuagenarij excusantur à tutelis: & tamen diuus Marcus non excusauit eum à tutela, qui ingressus fuisset septuagesimum annum ętatis, & eum non compleuisset. ergo à simili frater meus qui decessit nõdum completo vigesimo anno, quẽ ingressus erat, videtur decessisse ante vigesimum annum: & ita vendicauit sibi locũ fideicõ. pędictum relictũ mihi à patre meo. Pręses autẽ motus pędicta allegationibus tulit sententiã cõtra dictam Fauiã Valerianam filiã Antonini filij testatoris: & ita apud eũdẽ pręsidẽ obtinuit dicta Honorata. Tutores aũt dictę Fauię Valerianę appellauerunt a dicta sententia: vel aduersus eam sentẽtiã in integrũ restitutionem petierũt: & coram Imperatore cognoscẽte de appellatione, vel de in integrum restitutione. ita allegauerũt pro dicta Fauiana Valeriana pupilla. in primis quòd ipsa pupilla erat pauper. Secundo allegauerunt constitutionem diui Adriani, in qua cõstitutione quantum ad munera municipalia iusserat idem diuus Adrianus eũ annũ, quẽ quis electus ad dicta munera ingressus esset, numerari pro impleto: vt infra, de mun. & ho. l. ad rem publicam. Tertio allegauerunt pro dicta pupilla verba testamenti dicti Sabini Antonini: quę verba fuerunt talia, vt in prin. §. dictum est, reliquam omnem hęreditatem filio Antonino eũ ad an. xx. ętatis peruenisset, volui restitui &c. q̃ verba possunt intelligi, & sonare, vt ad annũ vltimũ venerit, qui tamẽ intrauerit, sicut qui

Paulus libro ij. decretorum. LXXIIII.

Qvi filium, & filiam habebat, testamentum fecerat, & ita de filia sua cauerat, Ἐντέλλομαί σοι μὴ [a] διαθέσθαι πρὶν τέκνα σοι γενέσθαι. [1] Id est, Mando tibi non testari, donec tibi liberi sint. Pronũciauit Imperator fideicõmissum ex

[a] In P. Fl. διατίθεσθαι.

[1] Idest. De mando tibi, ne prius testamentũ facias, quã liberos habeas.

 peruenit

hac ſcriptura [a] deberi: quaſi per hoc, quod prohibuiſſet eam teſtari, petiſſet, vt fratrē ſuū hæredem faceret: ſic enim accipiendā eam ſcripturam, ac ſi hæreditatem ſuam rogaſſet eam reſtituere.

Fauore filii annus cœptus habetur pro completo. Bart.

[a] Sabinus Antoninus impuberem filium Antoninum, & filiam Honoratam relinquens, exhæredatis his, matrem eorum Iuliam Valerianam hæredem inſtituit: & ab ea [b] trecenta, & quaſdam res filij [c] reliquit: reliquam omnem hæreditatem filio Antonino, cum ad annum viceſimū ætatis perueniſſet, voluit reſtitui. quod ſi ante annum viceſimum deceſsiſſet filius: eam hæreditatem Honoratæ reſtitui præcepit. mater inteſtata deceſsit, veriſque liberis legitimis hæredibus relictis, poſtea filius annum agens plenum nonumdecimum, & ingreſſus viceſimum, necdum tamen eo expleto, deceſſit, filia hærede Paula Valeriana ſua relicta: à qua amita [c] [e] fideicommiſſum ex teſtamēto patris portionem [d] hæreditatis petebat: & apud præſidem obtinuerat. tutores Valerianæ filiæ Antonini egeſtatē eius prætendebant: [e] & recitabant diui Adriani conſtitutionem, in qua (quantum ad munera municipalia) iuſſerat eum annum, quem quis ingreſſus eſſet, pro impleto numerari; [f] † Imperator autem noſter motus & æquitate rei, [g] & verbis teſtamenti, [h] Si ad annum viceſimū ætatis, quamuis ſcire ſe diceret, à diuo Marco non excuſatum à tutela eum, qui ſeptuageſimum annum ætatis ingreſſus fuiſſet: [i] nobis [k] & legis Aeliæ Sentiæ [l] argumenta proferentibus, & alia [m] quædam, contra petitricem pronuntiauit.

Defectus cauſæ de futuro facit legatum deficere. Bart.

Scæuola libr. xviij. Digeſtorum. LXXV.

EPiſtolam [n] ad hæredem ſuum in hæc verba ſcripſit: Titius Cornelio hæredi ſuo ſalutem. A te peto Corneli, quoniam ad te deuoluta [o] eſt pars matris meæ, [p] item pars Sempronij [q] curatoris quondam mei [r] contraria fortuna, [t] per hoc totus as

[a] Scriptura. Rogo te, vt illum hæredem facias: vt ſupra eo. l. ex facto. in princip. vel illa, mando non teſtari. ſed huic legi eſt contra ſupra, de leg. 2. l. cum pater. §. mando. ſed hic præceptum, ibi conſilium: vt patet ibidem.

[b] Ab ea. Valeriana.

[c] Amita. Scilicet Honorata.

[d] Portionem. Scilicet dimidiam: nam aliam habebat etiā de voluntate matris. Accurſius.

[e] Prætendebāt. Coram principe cognoſcente ex appellatione: vel quia petebatur in integ. reſtitutio. ſic ſupra, de mi. l. æmylius. & nota. quòd hæc eſt prima ratio, paupertas: vt C. de epiſco. & clericis. lege, ſi quis ad declinandam. §. penultimo.

[f] Numerari. Vt honores pupil. gerat: vt infra, de mune ri. & hono. l. ad rem.

[g] Rei. Id eſt, paupertatis. Accur.

[h] Et verbis teſtamenti. Scilicet his, ad annum &c. quæ verba poſſunt ſonare, vt ad annum vltimum venerit, qui cum intrauerit. ſicut qui venit ad vltimum ferculum, ſtatim cum ei proponitur. & hæc eſt tertia ratio.

[i] Fuiſſet. Vt & ſ. de excuſat. tut. l. excuſantur. in prin. & accipe hic contra petitricem.

[k] Nobis. Scilicet Paulo cum noſtris ſequacibus proferentibus argumenta &c. vt & ſ. de ma. l. 1.

[l] Aeliæ Sentiæ. Vbi inceptus habetur pro impleto: vt ſ. de ma. l. 1. & no. ex argumentis cauſam decidi.

[m] Et alia. Scilicet de teſtamento: vt ſupra, de teſt. l. qua ætate. & de vſuca. l. 1. & de diuer. & temp. præ. l. in vſucapione. & quia eſt de liberis. argu. C. de his qui ante aper. tab. l. 1. & quia poſſidebat: vt infra, de reg. iur. l. fauorabiliores. §. 1. item & infra, de man. teſt. l. ſi ita, licet ibi ſit fauor libertatis. ſed cuius ſententia præualet? vtrum præſidis, vel principis? Reſpon. principis, vt maioris: & vltimi: & rationes plures reddētis. ſed pro præſide eſt C. quando dies leg. ced. l. ex his in fi. l. & ſupra; de legat. 2. l. ſi cui. & ſupra, de con di. & demonſt. l. non putabam. quæ plenè dic: vt not. ſupra, de mino. l. 3. §. minorē. Accurſius.

Peruenit ad vltimum ferculum ſtatim cum coram eo proponitur per ſcutiferos, vel famulos, vel alios. vnde Imperator prædictus ſuper hoc cognoſcens, motus prædictis allegationibus tutorum, & motus argumentis legis Æliæ Sentiæ prolatis à Paulo conditore huius legis, & ſuis ſequacibus coram eodē imperatore, dicentibus coram eo, quòd lex Ælia Sentia prohibet minorem xx. an. manumittere: vt Inſt. qui ma. nō poſ. §. eadem. dicitur tamē quod minor xx. anno. non eſt qui diem ſupremū agit anni xx. quāuis xx. ann. non compleuerit vt infra, de ma nu. l. 1. & motus dictus Imperator alijs quibuſdam prolatis à dicto Paulo: & ſuis ſequacibus, pronuntiauit contra dictam Honoratam petitricem: cuius pronuntiationi ego credo ſtandum. Viuianus.

[n] EPiſtolam. Caſum dic, quòd Titius teſtator inſtituit æqualiter ſibi hæredes matrem, & Sempronium quondam ſuū curatorem, & Cornelium: in vita Titij, deceſſit mater: itē Sempronius cōtraria fortuna eſt deportatus, & ſic habetur mortuus: vt ſ. de bon. lib. l. ſi noſtrē. §. ſi deportatus. & ſic ſperatur, quòd tantum in cauſa caduci deuoluātur partes eorum ad Cornelium: vt C. de cadu. tollen. l. 1. §. pro ſecūdo. hoc autem vidēs teſtator fecit epiſtolam, qua grauauit Corneliū, vt de portionibus matris, & Sempronij det quatuor vncias Seio, quod fieri potuit: vt C. de fideicommiſſ. l. & in epiſtola. ſi vero leat deportatus per in integ. reſtit. & ſic adeat hæreditatem; quod fieri poteſt: vt C. de ſenten paſ. l. 2. nō tenetur ad duas vncias, vtpote non rogatus ſed Cornelius tenetur ad alias duas. Alij ponunt quod tantum duo, ſcilicet mater, & curator fuerunt inſtituti: ſed Cornelius ſubſtitutus, propter finem, vbi dicit pro rata portione &c. quaſi dicat tantum portionem matris habeat, & nihil iure ſuo, ſcilicet habeat. Accur.

[o] Deuoluta. Aliàs deuoluenda.

[p] Matris meæ. Quæ erat quarta pars.

[q] Sempronij. Quæ erat altera quarta pars.

[r] Fortuna. Vt quia eſt deportatus.

[a] In P. Fl. Sabin[a] ap tatum Fabinus Ha Ioan. ſcripſit Faui[a].

[a] P. Fl. filiæ.

[a] In P. Fl. fideicommiſſum & ex teſtamento &c.

[x] Argumentis quandoq; cauſa deciditur.

[t] Vltima opi. in dubio tenenda eſt. Mā do. in 1. q. 11. Regu. Cācel. name. 1 r.

† Ad hūc locū ſpectat dictū Spurinæ auguris, cuius meminit Suetonius in Cæſare.

Caſus poſitio ſecūdū Accu. vſque ad §. mulier.

[a] In P. Fl. contraria fortuna u ſi, & per hoc &c.

a Vti reddas Et hic accipe peto, quod est supra.
b Hæreditatem. Id est, duas vncias de hæreditate.
c Pro rata, scilicet ad duas vncias. nam æquales erant partes. & facit ff. de hære. inst. l. 6. Accur.
d Maternarum. Id est, duas vncias.

se fideicommissi, id est, vt impubere mortuo in pupillari ætate, frater impuberis prædictus, qui ab intestato eidem impuberi successit, ex eo quod dicta pupillaris substitutio directa in codicillis facta non valuit, obligetur ex fideicommisso dictis substitutis ad restituendam eis hæreditatem. & sic cum trahatur ad fideicommissum, possit dictus frater detrahere quartam. sumus enim in eo tractatu, vbi detrahitur quarta de fideicommissis vniuersalibus.

meus apud te esse speratur, vti reddas, [a] restituas Caio Seio vncias quatuor. Quęsitum est cum Sempronius in integrum restitutus sit ab Imperatore, à quo [*] fuerat deportatus, & adierit hęreditatem eius, qui rogauerat: an is quoque rogatus sit, vt ex sua portione restituat hęreditatem? [b] Respondi, Sempronium quidem non proponi rogatum: Cornelium autem hæredem debere pro rata [c] portione maternarum [d] defuncti rerum restitutionem Seio facere.

In dubio quando quis rogatur restituere ei, à quo accepit; est intelligendum post mortem suam. Bartolus.

Mulier hæredis [e] instituti fidei commisit, vt retenta parte quarta, reliquam partem restitueret nurui [f] quondam [†] suæ, cuius [g] fidei commisit in hæc verba: Rogo te, vt id, quod ad te ex bonis meis peruenerit, faciasperuenire ad filium tuum. Quęsitum est, quando hoc fideicommissum restituere debeat? vtrumne post mortem suam, an [*] antea? Respondi nunc, [h] ad tempus quo nurus moreretur, [i] fideicommissum aptandum esse.

Substitutio directa, facta in codicillis, trahitur ad fideicommissariam, etiam si sint fratres in medio. Bartolus.

Idem libro xix. Digestorum. LXXVI.

Scæuola [‡] respondit, Si pater filium suum impuberem ex asse scripserit heredem, eique codicillis substituerit, [k] deinde filius impubes decesserit: licet substitutio inutilis [l] sit, quia codicillis hęreditas neque dari, neque adimi potest: [m] tamen benigna interpretatione placet, [*] vt frater, qui ab intestato pupillo successit, substitutis fideicommisso oblige tur. [n] Quòd si inuicem fuerunt substituti: [o] &

Mulier. CASVS. Titia habebat filiũ Seium, & Seius habebat Caiam vxorem, quæ erat nurus dictæ Titiæ: ex isto autem Seio, & Caia natus fuit Sempronius. decessit dictus Seius: postea Titia fecit testamentum, & instituit sibi hæredem dictum Sempronium natum ex Seio mortuo, & Caia viua: & eius Sempronij fidei commisit, vt retenta quarta parte hæreditatis eiusdem Titiæ testatricis, reliquam partẽ restitueret nurui quondam suæ testatricis, id est, dictæ Caiæ nurus fidei commisit in hęc verba: rogo te nurum meam quondam, vt id quod peruenerit ad te ex bonis meis, facias peruenire ad filium tuũ Sempronium. & decessit dicta Titia testatrix. quæsitum est quando hoc fideicommissum restituere debeat nurus filio suo Sempronio: vtrũne post mortem suam nurus: an verò ante etiam? & respondet quòd post mortem: & non ante. Viuianus.

e Hæredis. Id est, neptis, quem ex filio præmortuo habebat.
f Nurui, Id est, matri hæredis instituti. Azo.
g Cuius. Scilicet nurus.
h Nunc. Id est, in hoc casu.
i Moreretur. Sic ff. de le. 3. l. si legatarius. in fin. Sed contra ff. eo. l. vbi purè. in prin. Sol. ibi fideicom. erat in potestate rogati, hic non: quia fœmina est rogata. Itẽ contra ff. de condi. & demon. l. 1. vbi dicit, quod purè debetur, nisi sit dies vel cond. Sed dic quod hic est conditio tacite à iure præsumpta ex voluntate defuncti. Accur.

Scæuola. CASVS. Martinus filiũ suũ Caium impuberẽ ex asse scripsit hæredem in testamento suo, & alium suum filium puberem Petrum exhæredauit penes: & postea fecit codicillos, & in eis ita dixit: si Caius filius impubes mihi hæres erit, & in pupillari ætate decesserit, substituo ei Titiũ, & Mæuiũ, & Seiũ. & ita in codicillis directò, & pupillariter substituit prædictos dicto impuberi, & decessit dictus Martinus. postea dictus impubes decessit in pupillari ætate. nunquid dicti substituti hæreditatẽ nancisci possunt? Et videbatur quod non, ea ratione, quia codicillis hæreditas neq; dari, neq; adimi potest directò. De benignitate tamẽ dicendũ est, vt si non valebat iure directo, valebat tamen iure fideicommissi, id est, vt impubere mortuo in pupillari ætate... Sed pone, quòd dictus Titius, & Mæuius & Seius, qui in codicillis erant substituti impuberi pupillariter, & directò fuerunt inuicem substituti in eisdem codicillis per dictum Martinum, & sic inter eos fuit facta breuiloqua substitutio, sicque fuit directa vulgaris: quæ potest fieri in codicillis: quia codicillis hæreditas neque dari, neque adimi potest directò, vt dictum est. & pone quòd dictus impubes decessit in pupillari ætate: & licet cum non valuerit substitutio ei pupillariter, & directò in codicillis facta, frater eius successerit ei ab intestato, & teneatur idem frater impuberis restituere per fideicommissum hæreditatẽ dictis substitutis, vt dictum est. certè placet valere dictã breuiloquam substitutionem substitutorum etiam in fideicommisso prædicto, quod dictus frater impuberis debet dictis substitutis, vt dictum est: vnde vno de dictis substitutis mortuo, duo substituti, qui supersunt, totũ, siue totam hæreditatem, ita quòd non detrahitur pars substituti mortui, accipiunt ex causa fideicommissi de manu dicti fratris pupilli, qui impuberi ab intestato successerat eo modo, qui dictus est: detracta tamẽ quarta: vt supra dixi. Viuianus.

k Substituerit. Directò pupillariter: vt infra patet.
l Inutilis. Quia directò facta.
m Adimi pot. Vt C. de codi. l. 2. & Insti. de cod. §. pen.
n Obligetur. Patet hic, quòd fuit pupillaris directa, & trahitur ad fideicommiss. sic ff. de cond. insti. l. penul. in fi. & C. de imp. & ali. subst. l. 2. & l. quamuis. & l. precibus. in fi. & de testa. l. hac consultissima. §. pe. & ff. de leg. 1. l. cum quis decedens § Seia. & de cod. l. illud § 2. & sic detrahetur quarta: vt ff. de codi. l. 2. §. fi. Item hoc quod trahitur ad fideicom. est verum, si nullo tempore potuit valere iure directò, aliàs non trahitur, nisi in milite: vt supra, de pup. substi. l. centurio.
o Substituti. Scilicet illi, qui pupillo erant substituti: & fuit breuiloqua: vt ff. de pup. subst. l. Lucius. & sic directa

* P. Fl. ab Imperatore, quo fuerat deportatus, & adierit hæreditatem, an is quoq; rogatus sit &c.

† Nurui quondã. i. olim nurui, & sic remouet qualitatem inde psen ti prout latè p. Mandol. in Gl. Facul. §. fi. nè, in ver. quondã.

Responsum hoc eleganter ac copiose explicat, Viglius in commentar. ad tit. de vulga. substi. circa prin. li. 2. insti.

* In P. Fl. an iã nũc? Respondi ad tẽpus &c.

‡ Facit ad hac l. gl. ff. e. t. super. ver. absq; deductione, ante fi. ibi, li autem. de testa. lib. 6.

* In P. Fl. mater, q.

recta vulgaris, quæ non potest fieri in codicillis, sed trahitur ad fideicommissum: vt subijcit.

a Accipiunt, scilicet, ex causa fideicom. de manu fratris pupilli: vt ĩ. eo. l. Lucius. § pater. & ĩ. de suis & legi. hær. l. si ex pluribus. & hoc detracta quarta, vt dixi. & facit supra, de vulga. subst. l. si mater ita. in prin.

in fideicõmisso substitutionẽ valere: vnoq; eorũ mortuo, qui supersunt, totum accipiunt. a

Conditio de educandis liberis non requirit liberos mortis tempore superfore. Bart.

Idem libro xx. Digestorum. LXXVII.

HÆredibus institutis filijs vtriusq; sexus, singulos rogauit, vt qui sine liberis decederet partẽ suã hæreditatis sorori, fratrive restitueret: aut (si frater, sororve non esset,) matri suæ: & hæc verba adiecit, Vosq; liberi charissimi, hoc fideicõmisso teneri inuicẽ volo, donec liberos binos educaueritis. b Quæsitum est, si quis ex liberis duos filios procreauerit, quãuis superstites nõ reliquerit: an hæredes eius fideicommissum debeant? Respondit secundum ea, quæ proponerentur, videri fideicommissi onere liberatos.

Verba, si decesserit sine liberis, debent intelligi de iis, quos rogatus habere potest. Bart.

Titius nepotes ex filia, c & furiosam filiam suam hæredes instituit: & fideicõmisit filiæ, d vt si sine liberis e decessisset, pars ei data perueniret ad cohæredes. eam furiosam ipse Titius in matrimonio f collocauit: & enixa est filia post mortem patris. Quæsitũ est, defuncta furiosa, superstite ex huiusmodi coniunctione parta filia: an fideicommissum ad cohæredes pertineret? Respondit: cùm filiam reliquisse proponeretur, fideicommissum nõ deberi. Claudius. Nam & si matrimonium cum furiosa non fuit: satis tamen factum est huiusmodi conditioni. g

Possunt aliqui grauari de bonis inuicem communicandis. Bartolus.

Idem libr. xxj. Digestorum. LXXVIII.

LVcius Titius intestato moriturus, cum haberet vxorem, & ex ea filiam emancipatam, codicillis hæc verba inseruit: Pertinent autem hi codicilli ad vxorem & filiam. itaq; rogo, quicquid aut ego relique-

HÆredib. CASVS. Titius instituit sibi hæredes filium suum Seium, & filiam suam Semproniam, & rogauit dictum Seium: vt si sine liberis decederet, partem suã hæreditatis sorori suæ Semproniæ restitueret, aut si soror non superesset, restitueret Bertæ, suæ matri. Item rogauit eandem Semproniam, vt si ipsa sine liberis decederet, partem suam hæreditatis fratri restitueret: aut si frater non superesset, restitueret dictæ suæ matri. & hæc verba adiecit postea dictus Titius: vosq; liberi charissimi hoc fideicommisso inuicem volo teneri, donec binos liberos educaueritis. & postea decessit dictus Titius testator. Quæsitum est, si quis ex filijs duos liberos procreauerit, quamuis superstites eos post mortem suam non reliquerit: an hæredes sui fideicommissum prædictum debeant? & resp. q nõ debẽt.

Titius. Titius instituit sibi hæredes nepotes ex filia sua præmortua, & aliam filiam furiosam: & fideicommisit filiæ furiosæ cõmisit, vt si sine liberis decessisset, pars ei furiosæ data perueniret ad dictos suos cohæredes, postea ipse Titius collocauit Seio in matrimonio eã furiosam de facto, licet nõ de iure, quia furiosa non potest cõtrahere matrimonium, vt ŝ. de ri. nup. l. oratione. §. si. & enixa est dicta furiosa filia post mortẽ dicti Titij sui patris: & postea decessit dicta furiosa superstite filia nata ex huiusmodi cõiunctione: q̃sitũ est, an fideic. prædictũ pertineret ad dictos cohæredes furiosæ? & respõ. q non. & est ratio. q̃a licet dictũ matrimoniũ nõ tenuerit de iure, ex quo matrimonio nata est dicta filia furiosæ, tamen satisfactũ est huiusmodi conditioni appositæ per Titiũ patrẽ furiosæ circa fideicõ. cohæredibus furiosæ præstandum, id est, satisfactum est voluntati eiusdẽ Titij: qui apposuit dictã cõditionem. voluit enim quòd hæredes non haberẽt fideicom. si furiosa cum liberis decederet, ex eo quòd dixit quòd pars furiosæ data veniret ad cohæredes si sine liberis decessisset furio. a. Viuia.

b Educaueritis. Per hoc apparet voluntas defuncti. vnde alia est supra eo. l. ex facto. §. si quis autem susceperit, cum suis concor.

c Filia. Præmortua. aliàs non bene conueniret, quod subijcit, vt si sine liberis &c. Accur.

d Filiæ. Furiosæ.

e Sine liberis. Imò etiam, & si cum liberis decederet, non esset facienda restitutio: quia dum fuit in furore, hæres non fuit, vt C. de cur. fur. l. fin. §. sin autẽ. nisi dicas speciale: quia filia. arg. in ea. l. §. t.

f In matrimonio. De facto. Non de iure, vt supra, de ijs, qui sunt sui vel alie. iur. l. patre. & ĩ. dicit.

g Cõditioni. Hoc ideo, q filia quò ad matrem est vt legitima, licet sit naturalis: nisi sit mater illustris: vt C. ad Orfic. l. si qua illustris. & Institu. ad Orfi. §. nouissimè. & Institut. de suc. cog. Itẽ quia pater taliter copulauit: per quod videtur voluisse filiam ex tali coniunctione natam extinguere fideicom. Item quia aliter hæc furiosa non potuit habere maritum, vnde parcitur ei, si habuerit, qualiter potuit, vt infra, de verbor. significa. l. quæ ter aliquis. Sed si quis instituat masculum filium, & substituat, si sine liberis decedat vel etiã hoc non exprimat, si sine liberis: & ipse decedat filio tantum naturali superstite, quid iuris sit? plenè no. in vtroque casu supra, eo. l. ex facto. §. si quis rogatus. & C. de insti. & substitu. l. generaliter. in fi. & facit ŝ. de pup. subst. l. ex facto quæritur. in princ. & C. de impu. & ali. substi. l. humanitatis.

Pro veritate hui° glo. videa du s Abb. in c. l pñ̃tia col. 1. de proba.

In P. Fl. & familiã aptatã, & filiam.

LVcius Titius. CASVS. Lucius Titius intestatus moriens, siue moriturus, cum haberet vxorẽ, & ex ea filiam à se emancipatã, fecit codicillos, & in eis hæc verba inseruit. Pertinent hi codicilli ad vxorem, & filiam. itaq; rogo quicquid ego reliquero: aut vos ipsæ habetis, cõmune vobis sit, quod si ego non rogarem, vos pro vestra pietate faceretis, id est, facere deberetis. & decessit dictus Lucius Titius. & filia accepit bono poss. vnde liberi eiusdem Lucij Titij intestati mortui. quæsitum est, an aliqua pars hæreditatis eius debeatur matri à filia ex causa fideicommissi? & Respon. q debetur. & ego subaudio dimidia. si tamen vxor parata sit conferre bona sua in cõmune. & habemus hanc legem quasi de verbo ad verbum supra, de leg. 2. l. fi. §. Lucius. vnde non

nón erat necesse, quòd hic scriberem casum cū ibi scripserim satis competenter. scripsi tamen & hic. superfluum enim non credo vitiare in hac parte. Viuia.

a Habetis. Nam cum erat emancipata filia, etiam iure cæteri aliquid habere poterat.

b Bonorum possessionem. Vnde libe. vt C. qui admit. ad bonorum possessionem l. emancipata.

c Deberi. Dimidiā: vt supra, de lega. 2. l. fi. §. Lucius.

Mæuia duos. CASVS. Mæuia fecit testamentum, & instituit sibi hæredes duos suos filios, & intentio eius, quod in eodem testamento cauit, est talia, vt mihi videtur. fidei autem hæredum meorum committo, vti omnis substantia mea sit pro deposito, siue pro custodia sine vsuris apud Caium Seium, & Lucium Titium quos dedissem curatores substantiæ meæ, si licuisset, siue licitum de iure fuisset, remotis alijs tutoribus, vel curatoribus datis à patre, & vt hi Caius Seius, & Lucius Titius restituant nepotibus meis natis ex alio filio meo præmortuo: vt quisque eorum nepotum ad annos xxv. peruenerit pro portione scilicet rata, siue numero personarum: vel si vnus scilicet tantum ex dictis meis nepotibus peruenerit ad xxv. annos. vt quia alij prædecesserint: ei, qui solus peruenerit ad xxv. ann. omnem substantiam meam restituant Caius Seius, & Lucius Titius, & decessit dicta Mæuia. quæsitum est postea, an fideicommissum debeat præstari à dictis hæredibus prædictis Lucio Titio, & Caio Seio? & respond. quod dicti Lucius Titius, & Caius Seius non possunt petere ab hæredibus dictum fideicommiss. commissarij enim, siue executores testamentorum, non habent actionem contra hæredes in hoc casu, & hanc credo esse intentionem huius §. licet plura verba posuerim, quàm sint in text. ad euidentiorem intellectum. Viuianus.

ro, aut vos ipsæ habeatis,[a] commune vobis sit. quod si non ego rogarem, vos pro vestra pietate faceretis, filia intestati patris bonorum possessionē[b] accepit: quæsitum est, an aliqua pars hæreditatis Lucij Titij ex causa fideicommissi à filia matri debeatur? Respondi secundum ea, quæ proponerentur deberi:[c] si etiam vxor parata sit in commune bona sua conferre.

Nudi executores testamentorum de iis, quæ non sunt ad pias causas, contra hæredem actionem non habent. Bart.

Mæuia duos filios hæredes reliquerat: & eodem testamento ita cauit, fidei autem hæredum meorum committo, vt omnis substantia mea sit pro deposito[d] sine vsuris apud Caium Seium, & Lucium Titium: quos etiam (si licuisset[e]) curatores substantiæ meæ dedissem, remotis alijs,[f] vt hi restituant nepotibus[g] meis, prout quisque eorum ad annos xxv. peruenerit,[h] pro portione:[i] vel si vnus.[k] ei oēm.[l] Quæsitū est, an fideicōmissum præstari à scriptis hæredibus Lucio[m] Titio, & Caio Seio[n] debeat? Respondi secundum ea, quę proponerentur, Lucium Titiū, itē Caium Seium fideicommissum petere non posse.[o]

Portio, in qua est institutus seruus per fideicommissum manumissus, ei debetur iure directo, non per fideicōmissum. Item quod iure fideicommissi percipitur, venit in fideicommisso per generalia verba relicta. Bart.

Curator quib. personis & rebus, & ad qd dcē vide in Spe. de actore. §i. de curato. §. 2. & quarto. & an dcē ad merum factum Bal. in l. fin. §. finaūt. C. de ho. quę liber.

d Pro deposito. Id est, in custodia. Accursius.

e Si licuisset. De iure. nam testamento curator non datur: vt insti. de cur. §. 1. & not. substantiæ: quia datur substantiæ: vt supra, de tute. l. muto. §. fi.

f Alijs. A patre datis tutoribus, vel curatoribus, & quandoque in hoc magis sequēda est voluntas matris: vt C. si contra ma. voluntatem tu. detur l. 1.

g Nepotibus. Natis ex alio filio forte præmortuo.

h Peruenerit. Qualiter hoc intelligas: dic vt no. supra eo. l. qui filium §. Sabinus.

i Pro portione. Scilicet tantum pro rata, id est, pro virili.

k Vel si vnus. Scilicet tantum peruenerit ad xxv. ann. quia alij prædecesserunt.

l Omnem. Aliàs omne, scilicet patrimoniū, aliàs omnem, scilicet substantiam.

m Lucio. Depositario.

n Seio. Domino Stichi.

o Non posse. Hic no. quòd commissarij, seu executores testamentorum non habent actionem contra hæredes, cum sint vt ministri: vt hic, & supra, de ali. leg. l. filio. §. matri suæ, nisi relictum sit ad pias causas: vt C. de epis. & cle. l. nulli. & supra, de ali. leg. l. alio hærede, secus si ipse est aliquid cōmodi habiturus: quia tunc non est simplex minister: vt supra, de lega. 3. l. si legatarius, & facit s. de leg. 3. l. si quis Titio. & l. codicillis. in princi. & de lega. 3. l. pater. §. Tuscianus.

Tres hæredes. CASVS. Titius faciens testamentum, tres hæredes scripsit, scilicet Mæuiū fratrem suum ex dodrante, siue ex nouem vncijs hæreditatis suæ. Seium verò scripsit hæredem ex sextante, siue ex duabus vncijs. Stichum antē seruum eiusdem Seij, eundemq; filium naturalem prædicti Mæuij ex vncia scripsit hæredem, & fidei dicti Seij commisit, vti dictum Stichum manumitteret. nam commissionem fecit in hæc verba. à te peto Sei, vti Stichum manumittas: dedi vnde faceres. & postea fecit codicillos dicta Titia, & in eis ita cauit, vnciam, ex qua feci Stichū hæredem: si quam Seius controuersiam mouerit, ad Mæuium fratrem meum reuerti volo. tu frater secundum fidem, & pietatem tuam quicquid ad te peruenerit ex hæreditate mea, Sticho filio tuo restituas, quod vt facias, fidei tuæ committo. Et postea decessit dicta Titia, & prædictus Seius sponte adiuit hęreditatē eius pro ea parte, quę tangebat eum: & propter hoc quòd sponte adiuit, manumisit Stichum compulsus de hoc à prętore, nunc quęritur, an vnciam hęreditatis Titię, ex qua Stichus prædictus ab ea Titia institutus fuit, eidē Sticho manumisso restituere debeat dictus Seius? & dico, quòd non: quia non fuit rogatus per Titiam ei Sticho restituere per verba testamenti, vel codicillorū supradictorum, sed quamuis non teneatur Seius Sticho restituere dictam vnciam, quia de hoc non fuit rogatus: tamen si faciat idem Seius de hac vncia controuersiam, quo minus eam habeat Stichus, dictus Mæuius eandem vnciam consequi potest à Seio ex causa fideicommissi: ita quòd non remanebit Seio, nam dixit dicta Titia in codicillis, vnciam, ex qua feci Stichum hæredem, si quam Seius controuersiā mouerit ad Mæuiū fratrem meum reuerti volo, vt supra vidisti. Sed nunquid dictus Mæuius consecutus dictam vnciam prædicto modo, debet restituere dicto Sticho hanc solam vnciam, an verò dodrantē, ex quo ipse Mæuius institutus fuit? Et respon. de omni eo restituēdo dicto Sticho, quod ad Mæuium quoquo modo peruenit testatricem sensisse.

sensisse. nam vt ã. vidisti, dixit in codicillis dicta testatrix loquendo dicto Mæuio. frater secundum fidem, & pietatẽ tuam quicquid ad te peruenerit ex hæreditate mea, Sticho filio tuo restitues, quod vt facias fidei tuæ cõmitto. debet ergo Mæuius restituere Sticho dictam vnciam, & dictum dodrantem. Viuia.

Tres heredes scripsit:[a] Mæuium fratrem suum ex dodrante,[b] Seium ex sextante:[c] Stichum eiusdem Seij seruum, filium autem naturalem Mæuij, ex vncia: & fidei cõmisit Seij, vt Stichũ manumitteret, in hæc verba: A te peto Sei, vti tu Stichum manumittas. dedi vnde faceres.[d] sed & codicillis ita cauit, Vnciam, ex qua feci Stichum hæredem, si quam Seius controuersiam mouerit,[e] ad Mæuium[f] fratrẽ meum reuerti volo. tu frater secundum fidem, & pietatem tuam, quicquid ad te peruenerit ex hereditate mea, Sticho filio tuo restitues: quod vt facias, fidei tuæ cõmitto. Quæsitum est, cùm Seius adierit hereditatem, & propter hoc cõpulsus[g] Stichum manumiserit, an vnciam hæreditatis, ex qua Stichus heres est institutus, Sticho manumisso restituere debeat?[h] Respondit, non proponi, Seium rogatũ vnciam ei restituere.[i] Idẽ quæsijt, an si aliquam controuersiam Seius de vncia hac, ex qua Stichus institutus est, facere velit, & Mæuius vnciam ex causa fideicommissi à Seio fuerit consecutus: vtrum hanc solam vnciam, ex qua Stichus institutus est, an verò & dodrantem, ex quo ipse Mæuius institutus est, eidem Sticho restituere debeat? Respõdi, de omni[k] restituẽdo, quod ad Mæuium quoquo modo peruenit, testatricem sensisse.

a Scripsit. Quædam mulier.

b Dodrante. Id est, ix. vncija.

c Sextante. Id est, duabus: vt Institu. de hære. institu. §. hæreditas.

d Facere. Id est, facere posses.[t]

e Mouerit. De illa vncia: vt infra patet. & dic de iure vel de facto: in iudicio vel extra. sic C. de euic. l. si post. & infra, rẽ rat. habe. l. amplius non peti. in princip. argum. contra C. de transa. l. si quis maior. & dicitur quis mouere controuersiam etiam resistendo: vt C. de test. l. 2. & supra, de procu. l. non solum. §. si statu. & C. de euic. l. si cõtrouersia. Accur.

f Ad Mæuium. Patrem naturalem Stichi. Accur.

g Cõpulsus. Sed spõte adiuit: ad quod per seruum cogi nõ poterat. sũ quia suus seruus, vt supra eod. l. cogi. §. si à seruo. & quia ab alio habet commodum hæreditatis ab alio libertatis: vt supra eodem, l. si res. §. 1.

h Debeat. Scilicet, Seius.

i Et restituere. Sed eo manumisso ipse est hæres iure directo.

k De omni. Quid ergo si monacho reliqui, vt abbas non faciat ei quæstionẽ, alias relinquo extraneo: competit extraneo petitio, si abbas eum molestet: per hanc l. licet quidam contra.

t Sic intepretamur. non habebunt. i. habere non poterunt, & habeat, id est, habere põt. & in emphiteo-sim denf, id est, dari possint. Mãdos. in Gl. Facul. §. Et pro priũ, I ver. habeat.

Pater puerum. CASVS. Tit⁹ instituit sibi hæredes puerum, & puellam suos filios, & eos inuicem substituit: & si neuter eorum hæres esset, ei plures substituit ex disparibus partibus, & dictos substitutos hæredes inuicem substituit his verbis: substitutos hæredes inuicem substituo, & commisit fidei eorundem suorum filiorum, vt qui eorum superesset altero præmortuo, & moreretur sine liberis intra tricesimum annum restituat hæreditatem ijs, quos hæredes substituerat ex disparibus partibus: vt supra dixi de disparibus partibus, & decessit dictus Titius pater: & postea decessit dicta sua filia: & filius remansit postea: & decessit postea vnus de dictis substitutis, & postea decessit idem filius sine liberis intra tricesimũ annum. Quæsitum est, an pars eius substituti, qui decessit, pertineat ad eos substitutos superuiuentes pro virilibus portionibus: an vero pro hæreditarijs portionibus, quibus substituti sunt dicti filij testatoris? Et respond. pro his partibus, quibus substituti essent, fideicommissum ad eos pertinere. Viuia.

Portio deficiens accrescit pro portionibus hæreditariis, pro quibus facta est institutio. Bart.

Pater puerum, & puellam[l] instituit heredes, eosq; inuicem substituit: & si neuter hæres esset, eis plures substituit,[m] [*] substitutosq; inuicem substituit his verbis, Substitutos heredes inuicem substituo: eorundem filiorum fidei commisit, vt qui eorum[*] vita superesset, & sine liberis intra annum tricesimum moreretur, hereditatem iis, quos heredes substituerat, restitueret. filius vita sororem superauit, & intra tricesimũ annum sine liberis decesit. Quæsitum est, ex substitutis vno defuncto ante filium, pars eius,[n] quæ ad cæteros substitutos, qui superuiuerent, pertineret,[o] vtrum pro virilibus, an pro hereditariis portionibus, quibus essent substituti, pertineret? Respondi, consequens esse, pro iis partibus, quibus substituti essent, fideicommissum pertinere.[p]

l Puellam. Id est, filium, & filiam.

m Plures substituit. Ex disparibus partibus: vt infra patet.

n Pars eius. Scilicet decedentis, quæ erat sua spe, non re. vt C. de cadu. toll. §. si autem. Accur.

o Pertineret. Nõ autem ad hæredem decedentis: vt infra, de suis & legi. hæred. l. si ex pluribus.

p Pertinere. Vt C. de impu. & alijs substi. l. 1. & supra eo. l. quoties. not. & facit infra proxi. §.

[*] Sic in P. Fl. Haloãder omisit hęc, substitutosq; inuicem substituit.

[*] In P. Fl. vita superasset.

Fideicommissum relictum fratribus sub nomine appellatiuo, pro hæreditaria portione debetur. Bartolus.

Mæuia. CASVS. Mæuia instituit sibi hæredẽ filium suum Caium ex quincunce, siue ex quinque vncijs hæreditatis suæ, & Titiam filiam suam ex quadrante, siue ex tribus vncija, & Septitium suum filium ex triente siue ex quatuor vncija, & ita inter eos diuisit pro quota parte totam hæreditatem suam: & commisit fidei prædicti Septitij instituti ex quatuor vncijs in hæc verba: Te rogo Septiti fili si intra xx. ann. sine liberis morieris, quicquid ex hereditate mea ad te peruenerit, hoc fratribus tuis restituas, id est, Caio, & Titio prædictis, & decessit dicta Mæuia. & postea decessit dictus Septitius infra xx. an. sine liberis. Quæsitum est, an dictum fideicõmissum pertineat ad fratrẽ, & fororẽ eius Septitij pro portionibus hæreditarijs: an vero æqualiter?

Et

Et reſpon. quòd pro parte hæreditaria cuiuſq; eorum pertinet ad eos dictum fideicommiſſum. Viuia.

a Ex quincunce. Hæc nomina expone, vt Inſt. de hær. inſti. §. hæreditas.

b Sororem. No. appellatione fratris contineri ſororẽ. ſic ſupra, de pact. l. tres fratres.

c Hæreditaria. Sic ſupra, proxi. §.

Titia ex aſſe. CASVS. Caius inſtituit ſibi hæredem Titiam ex aſſe, & rogauit eam reſtituere Mæuiæ dimidiam hæreditatis. & deceſſit dictus Caius teſtator. poſtea dicta Titia hæres noluit luere fundum à teſtatore obligatum Sempronio pone: ſed eum fundum mandauit redimendum Seiæ, creditore illũ vendente: & ipſa Seia emit. Quæritur, an dicta Titia hæres teneatur Mæuiæ fideicommiſſariæ ex cauſa fideicom. & reſpon. quòd ſic, & eſt ratio: quia cum Seia emerit mandato Titiæ pignus, ipſa Titia emiſſe videtur, vnde oportet eandem Titiam præſtare dictæ Mæuiæ fideicommiſſariæ dimidiam eius, quod valuit dictus fundus vltra id, quod dictus creditor debebat recipere ſuper eo fundo: medietas enim hæreditatis erat reſtituenda Mæuiæ. vt dictum eſt. Viuia.

In P. Fl. rogata reſtituerat.

d Non teneatur. Tenetur enim, quia cũ mandauit emi, ipſa emiſſe videtur: vt ſupra, mand. l. ſi mandauero. §. ſi eorum. at ipſa emere nõ poteſt, vtpote ſuã rem, vt ſ. mand. l. ſi mandauero. §. ſi hi quorum. & aliàs non admittitur: vt quilibet, vt C. de dolo. l. i. & ſupra, de le. a. l. ſi. §. quatuor. ſed ſi extraneus ſine mandato emiſſet, non teneretur niſi fuiſſet in culpa, vel niſi fuerit in dolo, quod non fuit, vt ſ. e. l. mulier. §. ſed enim. & l. deducta. §. ſi.

e Fuit. Id eſt, quanto valuit vltra debitum, & illud pro dimidia: quia tantum medietas hæreditatis eſt reſtituẽda. Item hoc cum mandauit, vel etiam fuit in dolo, vel culpa: non aliàs, vt dictum eſt.

Caio Seio. CASVS. Martinus pone inſtituit ſibi hæredẽ Caiũ Seium ex ſemiſſe. ſiue ex ſex vncijs hæreditatis ſuæ, & Titiã ſiue Luciam Titiam ex quadrante, ſiue ex tribus vncijs, & Titium, & Sempronium ex reliquis partibus id eſt, ex tribus vncijs reſiduis: & poſtea ita cauit in ſuo teſtamento dictus teſtator: fidei autem veſtræ mando Cai Sei, & Lucia Titia, vt poſt obitum veſtrum reddatis, reſtituatis Titio, & Sempronio ſemiſſem patrimonij, & portionis eius, quam portionẽ vobis dedi. & poſtea deceſſit dictus Martinus teſtator: & dicti hæredes ab eo inſtituti adiuerunt eius hæreditatem. & poſtea dictus Caius Seius deceſſit, inſtituta ſibi hærede dicta Lucia Titia ſua cohærede. Quæſitum eſt, an hæc Lucia Titia protinus debeat reſtituere dicto Titio, & Sempronio partem dimidiam ſemiſſis, quam rogatus erat dictus Caius Seius per Martinum teſtatorem reſtituere prædicto Titio, & Sempronio. an debeat dicta Lucia Titia reſtituere dictis Titio, & Sempronio vniuerſum fideicommiſſum tam ex ſua Luciæ Titiæ perſona, quã ex perſona Caij Seij datum, demum poſt mortem ſuam Luciæ Titiæ? & reſpõdetur Luciam Titiam ſtatim teneri, vt partem dimidiam ſemiſſis ex perſona Caij Seij reſtituat dicto Titio, & Sempronio. Viuia.

Mæuia filium hæredem inſtituit ex quincunce:[a] Titiam filiã ex quadrante: Septitium filium ex triente: cuius fidei commiſit in hæc verba, Te rogo fili Septiti, ſi intra viceſimum annum ſine liberis morieris, quicquid ex hæreditate mea ad te peruenerit, hoc fratribus tuis reſtituas. Quæſitum eſt, an Septitio filio defuncto intra viceſimum annum ſine liberis, hoc fideicõmiſſum verũ pro portionibus hæreditarijs ad fratrem, &[b] ſororem eius pertineat, an verò æqualiter? Reſpondi, pro parte hæreditaria.[c]

Si fundus pigneratus dolo vel lata culpa hæredis alienatur, fideicommiſſario hæres tenetur. Bart.

Titia ex aſſe hæres ſcripta, partem dimidiã hæreditatis Mæuiæ rogata reſtituere, fundum à teſtatore obligatũ luere noluit, ſed eum vendente creditore mandauit redimendum Seiæ. Quæſitum eſt, an Titia ex cauſa fideicommiſsi Mæuiæ teneatur? Reſpondi, cùm rogata hæreditatem reſtituere proponatur, nihil proponi, cur non teneatur.[d] Claudius. Subeſt enim præſtari oportere id, quantò pluris fundus fuit,[e] quàm ad creditorem peruenire oportuit.

Si duo poſt mortem eorum reſtituere rogantur: uno mortuo ſtatim pro parte competit fideicommiſſi petitio. Bart.

Caio Seio ex ſemiſſe, Titia ex quadrante, & alijs ex reliquis portionibus hæredibus inſtitutis, ita cauit: Fidei autem veſtræ modo Cai Sei, & Lucia Titia, vti poſt obitum veſtrum reddatis, reſtituatis Titio, & Sempronio[f] ſemiſſem patrimonij & portionis[g] eius, quam vobis dedi. Quæſitum eſt, cum vterq; adierint hæreditatem, & poſtea Caius Seius defunctus ſit, Lucia Titia hærede inſtituta, an hæc Lucia Titia partem dimidiam ſemiſsis, quam rogatus erat Caius Seius reſtituere, protinus debeat, an verò poſt ſuam demum mortem vniuerſum fideicõmiſſum, tam ex ſua perſona, quàm ex Caij Seij datum reſtituere debeat? Reſpondi, Luciam Titiam ſtatim teneri, vt partẽ dimidiam ſemiſsis ex perſona Seij reſtituat.

Verba enunciatiua commemoratiua alicuius modi præcedentis, reſtringuntur ad illum. Item in fideicommiſſo uniuerſali relicto per mulierem, veniunt res dotales. Bart.

f Titio, & Sempronio. Qui erant alij cohæredes, vel non erant.

g Portionis. Id eſt, patrimonij: ſic, pateris libabat, & auro, id eſt, pateris aureis. & facit ad §. ſ. eod. l. hæredes. §. i. Accur.

Filiam ſuam. CASVS. Sempronius pone, inſtituit ſibi hæredem filiam ſuã Titiam, quæ erat vxor Lucij Titij: qui Lucius Titius erat filius fratris teſtatoris. i. huius Sempronij, & Caium nepotem, quẽ ex ea habebat, ei ſubſtituit. & ita poſtea in eodẽ teſtamento cauit: Lucio Titio fratris mei filio genero meo ducentos aureos relinquo, quo legato ſcio eũ contentũ eſſe: quoniam ſcripſi vniuerſam rem meã, ex quo filiam meam, & nepotẽ meũ hæredes ſcripſi vniuerſam ſubſtantiam ei cõmunicaſſe, quos inuicem cõmẽdo: & deceſſit dictus Sempronius. dicta autem Titia ſua filia adiuit hæreditatem eius, & poſtea diuertit à dicto Lucio Titio marito. Quæſitũ eſt, an Titius ſiue Lucius

Filiam [a] ſuã hæredem ſcripſit: & nepotẽ, quem ex ea habebat, ei ſubſtituit: & ita cauit: Lucio Titio fratris mei filio genero meo [b] ducentos aureos relinquo: quo legato ſcio illum contentum eſſe, quoniam ſcripſi vniuerſam meam rem: eò quod filiã meam, & nepotem meum [c] hæredes ſcripſi, vniuerſam ſubſtãtiam [*] ei communicaſſe. quos inuicem cõmendo. filia adita patris hæreditate diuertit à marito. [d] Quæſitum eſt, an Titius quondam eius maritus ſuo, vel filij ſui nomine ex fideicommiſſo cõmunionem bonorum conſequi poſſit viua quondam vxore ſua, vel poſt mortem eius? Reſpondi, nihil fideicõmiſsi [e] datum genero proponi propter ducentos aureos. Item quæſijt, eandem vxorem marito hæredi [f] ſcripto fideicommiſiſſe, vt cum moreretur, filio cõmuni omne, quod ad eũ ex hæreditate ſua perueniſſet, reſtitueret. An illę quoq; res, & poſſeſsiones, quæ in dotem datæ, & poſt diuortium reſtitutæ mulieri fuerant, fideicommiſſo contineantur? Reſpondi, quod mulier in bonis ſuis reliquiſſet, id fideicõmiſſo contineri. Claudius. Et aliàs de eodem facto conſultus ita reſpondi. ſiue reſtitutæ ſint res, ſecundum id, quod ſupra reſponſum eſt, in bonis mulieris computari: ſiue non ſint reſtitutæ: quia ex ſtipulatione de dote reddenda interpoſita reſtituendæ ſunt, eò auctiorem [g] hæreditatem computari.

Paria ſunt, ab initio per partes relinquere, uel relictum ſimpliciter per partes modificare. Bartolus.

Quæ habebat filium, & ex eo nepotẽ, vtroſq; in mariti poteſtate, maritum ex aſſe ſcripſit hęredem: eiusq; fideicommiſit in hæc verba: Si Titius maritus meus mihi hæres erit, peto, fideiq; eius committo quicquid ex hæreditate mea ad eum peruenerit, cum mori cœperit, † id [*] reſtituat Caio Seio filio no-

eius Titius quondam maritus eius filię teſtatoris nomine ſuo, vel filij ſui prędicti Caij nepotis teſtatoris poſſit conſequi communionem bonorum teſtatoris ex fideicommiſſo propter dicta verba teſtatoris, ſiue ſit viua dicta ſua vxor, quę diuertit ab eo, ſiue ſit mortua? & reſpon. quòd nihil proponitur datum dicto Lucio Titio genero teſtatoris nomine fideicõmiſſi præter ducentos aureos: & ſic nõ poteſt petere cõmunionem bonorũ teſtatoris nomine ſuo, vel nomine filij ſui, qui fuit ſubſtitutus matri, per dicta eius verba quo legato ſcio &c. vſque illuc, filia &c. hunc credo fuiſſe intellectum teſtatoris, ſiue verborum eius cõfusè ibi poſitorum, ſcilicet quod gener ſu[*] ideo poterat eſſe contentus de legato ducentorum aureorum ſibi relicto: quoniam idem teſtator ſatis videbatur eidem genero communicaſſe reliquam ſuam ſubſtantiam, eo quòd filiam, & nepotẽ ſuũ teſtatoris, eũdemq; filium dicti generi hæredes ſcripſit. cũ enim inſtituit dictus teſtator filiã ſuã eandemque vxorem dicti generi, & cum inſtituit nepotẽ ſuũ teſtatoris ea dicta filia natum, eũdemq; filium dicti generi ſubſtituendo eundẽ ſuum nepotem eidẽ filiæ, vt dictum eſt, ſatis videtur dicto genero cõmunicaſſe vniuerſam ſuam ſubſtantiam. cum quicquid habeat vxor ex inſtitutione prædicta, videatur habere maritus: & cum quicquid ſperet habere filius ex ſubſtitutione prædicta, videatur ſperare pater. vnde nihil faciunt dicta verba ad hoc, quòd dictus Lucius maritus poſſit conſequi communionem bonorum teſtatoris ſuo nomine, vel nomine filij ſui ſubſtituti matri: nec etiam faciunt ad hoc dicta verba, quos inuicem cõmendo &c. quia hoc ſonant, quos, ſcilicet filiam inſtitutam, & nepotem ei ſubſtitutum, & maritum filię, cui legaui ducenta, inuicem commendo, ſcilicet, vt ſe diligant. quæ etiam verba ita legas, ſi placet: quo legato, ſcilicet ducentorum aureorum ſcio, illum, ſcilicet generum meum contentum eſſe, ſcilicet, ea ratione, quoniam ſcripſi vniuerſam rem meam, id eſt, ſcripſiſſe videor eidem genero meo. eo quòd filiam meam, & nepotem meum hęredes ſcripſi, ſcilicet ſubſtituendo nepotem filię, ſubaudi: & dic ſic, vniuerſam ſubſtantiam: ſcilicet meam ei, id eſt, genero meo communicaſſe, ſcilicet videor, quos inuicem commendo &c. Sed pone, quòd dicta Titia vxor Lucij Titij, quæ diuertit ab eo, & quæ erat filia teſtatoris, vt dictum eſt, fecit poſtea teſtamentum, & ſcripſit ſibi hæredem dictum ſuum maritum quondam, & fidei eius cõmiſit, vt cum moreretur idẽ maritus reſtitueret omne, quod ad eum maritum ex hæreditate ſua perueniſſet, filio eorum communi nepotiq; dicti Sempronij teſtatoris, nunquid illæ quoque res, & poſſeſſiones, quæ in dotem datæ marito, & poſt diuortium reſtitutæ mulieri fuerant per maritum, contineantur fideicommiſſo dãdo per maritum quondam filio communi? Et reſp. quod ſic. nam ſiue reſtitutæ ſunt res dotales mulieri per maritum facto ſcilicet diuortio, cõputãtur in bonis mulieris: ſicq; cadũt in dictum fideicommiſſum filio communi dandũ: vt dictũ eſt. ſiue non ſint reſtitutę mulieri, computantur in hęreditate mulieris: vt ſic cadant in dictum fideicom. quia ſunt reſtituendę mulieri per maritum quondam ex ſtipulatione interpoſita de dote reddenda. Vivianus.

[a] Filiam. Quę in maritum habebat filium fratris teſtatoris.

[b] Genero meo. Quod matrimoniũ valet ſecundũ leges, vt Inſtitu. de nup. §. duorum. ſecundum canones ſecus.

[c] Nepotem meum. Aliàs eſt mei. ſcilicet q ſcripſi omnia. aliàs meum, ſcilicet generum eo, quòd filiam, & nepotem inſtitui, ſcilicet ſubſtituendo nepotem. & ex quo filia habet, & vir habere videtur, vt C. de pac. cõuen. l. hac generali. & ſub. & ſic vniuerſam, ſub. ei, ſcilicet genero: non tamen hoc expreſſit. aliàs eſſet ſecus: vt ſupra, ea. l. in princ. & infra, de don. l. ex hac. & ſupra, de hęr. inſti. l. ex facto quęritur. argu. contra. C. de dona. l. ſi donatio. aliàs eſt meum, & dic quem ſcripſi &c. & ſub. & eo. &c. vel ſub. & ſic vniuerſam &c. & habeas ei, ſcilicet genero: vt dixi. aliàs eſt eis: & dic id eſt, filię & nepoti. vel dic etiam filię nepoti, & genero. & quod ſubijcit, quos, ſcilicet, inſtitutos, commendo. i. vnum de alijs rogo, vel quos tres rogat, vt ſe diligant, non dico, quòd hęreditatem reſtituant: vt ff. de verb. ſig. l. commendare. Accur.

[d] A marito. Filio fratris teſtatoris nomine, qui & nepos eſt. Accurſius.

[e] Nihil fideicommiſſi id eſt, nullum fideicom.

[f] Hęredi. Filio fratris teſtatoris.

[g] Auctiorem. Aliàs eo autore, id eſt, Claudio. & facit infra,

[*] In P. Fl. & in vet. exẽpl. eis.

† Mori quis dicatur, quãdo in articulo mortis, quũ in vltimo vitę ſpiritu, & pro alijs huc ſpectãtibus vide Quin. Mãdo. ſup ſigna Gratię, titu. de confeſſionali.

[*] Id non eſt in P. F. ſed locu eius dat.

infra, de col.do.l.1.§.1.& de col.bon.l.cum emancipati.§.id quoque.

stro: ita tamen,[a] vt decem quidẽ vncias Caius habeat: duas autem vncias Seius nepos habeat. quod vt fiat, fidei eius Titij hæredis mei committo. pater emancipauit[b] filiũ: nepotem amisit:[c] & superstite filio decessit.[d] Quęsitum est, an priore parte scripturæ vniuersa hæreditas patris ex causa fideicommissi filio debeatur: & illa sequentia verba, Ita tamen vt decem vncias filius, duas autẽ nepos habeat, ex voluntate defunctæ ita demum locum haberent, si die fideicommissi cedente,[e] filius, & nepos eorum in natura sint: cùm autem non superuixerit ad diem fideicommissi nepos, sequens scriptura cesset?[f] Respõdi, ea, quæ proponerentur, ostẽdere,[g] decẽ duntaxat vncias filio datas.

Quæ habebat. CASVS. Titia habens maritum Titium, & habens ex eo filium Caium Seium, & habens ex eo filio nepotem Seium, qui filius & nepos erant in dicti eius mariti potestate, scripsit sibi hæredem maritum ex asse, & commisit fidei eius in hæc verba: si Titius maritus meus mihi hæres erit, peto fideiq; eius committo, vt quicquid ex hæreditate mea ad eum peruenerit: cum mori cœperit, id restituat Caio Seio filio nostro: ita tamen, vt decem quidem vncias Caius habeat: duas autem vncias Seius nepos habeat. quod vt fiat, fidei eius Titij hæredis mei committo. & decessit dicta Titia testatrix. Et pater dicti Caij Seij, maritusq; dictæ Titiæ testatricis emancipauit Caiũ Seium prædictum. sic enim euenit de facto.& dictum nepotem amisit: quia decessit idẽ nepos: & decessit dictus pater superstite filio. Quæsitum est, an per priorem partem scripturæ testatricis, quæ incipit ibi, si Titius maritus meus &c.& durat vsque illuc: ita tamen vt decem &c. debeatur filio vniuersa hęreditas matris, scilicet Titiæ prædictæ, ex causa fideicommissi: & an illa sequentia verba testatricis, quæ hic materialiter ponuntur, ita tamen vt decem vncias filius, nepos autem duas habeat &c. ex voluntate defunctæ testatricis, ita demum locum haberent: si die fideicommissi cedente per mortem mariti, filius & nepos eorũ essent in rerum natura: cum autem non superuixerit ad diem fideicommissi dictus nepos, cesset dicta sequens scriptura testatricis, quæ incipit: ita tamen vt decem &c.? & dicitur quòd non debetur filio vniuersa hæreditas matris, quamuis nepos sit mortuus: imò habebit decem vncias duntaxat: & duas vncias residuas habebit hęres dicti mariti. Viuia.

a Ita tamen. Nunc determinat quod dixerat.

b Emancipauit. Idem & si non emancipasset.

c Amisit. Quia decessit nepos.

d Decessit. Scilicet maritus institutus.

e Cedente. Id est, tempore mortis mariti.

f Cesset. Id est, euanuerit, & non habeat locum.

g Ostendere.[a] Scilicet videntur verba testamenti &c. residuum habebit hęres mariti, & sic vltima scriptura restringit precedentẽ: vt infra, de manu. testa. l. Stichus.

[a] Adde istã gl. ostẽdere dictũ Bald. in l. omniũ. in fi. C. de testa. ver. itẽ nota quod testamentũ oẽ dicitur vltimũ nisi contrarium probetur: vide eum.

Hæres institutus. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium: & rogauit eum, quòd Semproniæ vxori eiusdem Titij restitueret totam hæreditatẽ. item rogauit dictã suam vxorem, vt quartã partem prædictæ hæreditatis præsenti die restitueret Caio, & reliquam restitueret eidem Caio post Pascha: pone: & decessit dictus Titius, & Seius eius hæres restituit hæreditatem dictæ vxori testatoris detracta quarta Trebellianica. Quæsitum est, an dicta vxor possit imputare in restituendo fideicommissũ dicto Caio id, quod hæres ei vxori nomine quartæ detraxit? Et respondet, eatenus obstrictam dictã vxorem fideicommisso, quatenus cepisset, siue accepisset ipsa vxor ab hærede testatoris: & ita restituet Caio præsenti die quartam, nõ quidem totius hęreditatis, sed eius, quod ab hærede acceperit. reliquas tres partes post tempus præstitutum restituet, nec quartam detrahet, sed fructus interim perceptos lucrabitur. Viuianus.

Fideicõmissarius detrahit qua tenus sibi detractum est. Bart.

Hæres institutus, vxori[h] rogatus totam hæreditatẽ restituere, restituit detracta quarta. Quæsitum est, cùm vxor quartam partem hæreditatis præsenti die, & reliquam post tẽpus alij rogata à testatore fuisset restituere: an id, quod hæres ei detraxisset, quartæ nomine in restituẽdo fideicõmisso imputare possit? Respõdi, quatenus cepisset,[i] fideicõmisso obstrictã.

h Vxori. Scilicet testatoris.

i Quatenus cepisset. Id est, totũ retinet vt quartam nõ detrahat, vt & s. eo. l. 1. §. inde Neratius. & l. ex asse. in fi. nisi in casibus vt eisdẽ legibus not. & facit s. ad leg. Falci. l. lex Falcid. §. nunquam. & s. de leg. 1. l. filiusfami. §. apud. & s. eodem, l. mulier. §. fin. in fi. potest etiã intelligi secundum H. vt pro rata diminuatur fideicommis. ab vxore relictum pro qua est diminutum sibi relictũ: quod posset dici, si onus esset extrinsecus, vt s. e. l. facta. §. si Titius rogatus. & j. de do. cau. mor. l. ei qui. quod hic non erat, sed in hoc potest habere locũ. nam si hæres nil detraxisset, vxor tres partes ad tempus sibi retinuisset: & fructus esset lucrata: & nũc ergo retineat tres partes eius, quod habet: & sic facit ad hoc s. ad leg. Falc. l. pœnales. §. si Titio.

Si dilatio adiiciatur in fauorem fideicommis. fructus interim percepti veniunt in restitutionem. Bart.

Hæredum fidei commisit, vt quicquid ex parte tertia hæreditatis peruenisset ad eos, id redderent Caio Mæuio alumno testatoris: cum fuerit annorũ[a] quindecim:

[a] P. Fl. annis quindecim.

Hæredum. CASVS. Sempronius instituit sibi hæredes primum, & secundum, & tertium pone, & commisit fidei eorum, quicquid ex parte tertia hæreditatis peruenerit ad eos, id redderent Caio Mæuio, quem aluerit idẽ testator, cũ fuerit idẽ alumnus annorũ xv. & subiunxit hæc verba dictus testator. Interim ex reditu siue refectu paupertatis, quę ad vos peruenerit, alatis eum ex vsuris pro quãtitate numorum redactis, id est, dicere, alatis eum alumnũ interim, id est, donec peruenietad xv. annos, ex reddittu, siue refectu paupertatis, siue tertiæ partis, quæ ad vos peruenerit, scilicet ex vsuris pro quantitate numorum redactis ex venditione dictę tertię partis hęreditatis. Item subiunxit hęc verba dictus testator: hoc amplius eidem alumno meo hominẽ collactaneum, & vernã sutorẽ, qui eũ artificio suo mercede data alere poterit, subaudi per fideicommissum relinquo, & decessit dictus Sempronius testator. Quæsitũ est, partes cũ alimẽta multo minora prę stiterint dicto alumno hęredes scripti, quã cõpetebant vsurę summę redactę ex vẽditione tertię partis hęreditatis: an & residuas vsuras pstare cõpelli debeãt hęredes

totius

totius temporis.i.ante xv.an.alumni,& poſt,an ex die quo xv.an.expleſſet alumnus,& non ante. & quæſitũ eſt cum dicti ſerui legati ei alumno ſpecialiter, vt ex mercedibus operum eorundem ſeruorum aleretur dictus alumnus: ſtatim venierint ſiue venditi fuerint ab eiſdem hæredibus teſtatoris: vtrum petere debeat dictus alũn° mercedes,an vſuras pretij redacti ex venditione ſeruorũ? Et reſpondetur teſtatorẽ videri ſenſiſſe de oĩ reddito ſummæ redactæ ex venditione tertiæ partis hæreditatis reſtituẽdo dicto alumno p hæredes & videri ſenſiſſe de reſtituenda alumno per hæredes omni mercede dictorum ſeruorum. Viuianus.

& ſubiunxit hæc verba, Interim ex reddito paupertatis, quæ ad vos peruenerit, alatis eum ex vſuris pro quantitate nummorum redactis. hoc amplius eidem alumno meo hominem collactaneum, & vernam ſutorem, qui eum artificio ſuo mercede delata alere poterit. Quæſitum eſt, cùm alimenta multò minora præſtiterint hæredes ſcripti, quàm vſuræ ſummę redactę competebant, an & reſiduas præſtare cõpelli debeant totius temporis: an ex die, quo decimum quintum annum expleſſet? & cùm ſerui legati ei ſpecialiter, vt ex mercedibus aleretur, ſtatim venierint, vtrum mercedes, an vſuras petere debeat? Reſpondi ſecundum ea, quæ proponerentur, teſtatorem videri de omni reddito, & mercede ſeruorum reſtituenda ſenſiſſe.

Prohibita alienari non veniunt in fideicommiſſo vniuerſali. Bart.

In P. Fl. ex refectu paupertatis, qui ad vos &c.

Hæreditatis. fortè rectè quoque legatur, partis.

In P. Fl. hominẽ Caietanũ.

Ex reddito. Aliàs ex refectu. & idem eſt. & dic paupertatis, i. dictæ tertiæ.

Nummorum. Redactorum ex venditione tertiæ partis hæreditatis.

Hoc amplius. Hoc verbo etiam ſuperiora repetuntur: vt ſ. de lega. 3. l. ſi pure.

Sutorem. Subaudi per fideicommiſ. ſcilicet quo: & dic quo ad vſum eos legatos, non ad proprietatem. aliàs non poſſent hæredes vendere. & dicitur verna ex ancilla domi natus: vt inſti. de leg. §. huic proxima.

Redactæ. Scilicet ex venditione tertiæ partis hæreditatis.

Expleſſet. Nam & tunc certum eſt, quod hæredes ſunt in mora ex anne.

Legati. Ad vtendum.

Venierint. Ab hæredibus.

Reſtituenda. Hoc ideo, quia dixit in prin. §. quicqd peruenerit. & facit ſupra eod. l. Baiſta. Sed argu. contra ſupra eo. l. hæredes mei. in prin. Sed hoc ideo, quia dilatio in xv. annum facta fuit fauore alumni: vt ſupra, de leg. a. l. ſi ita. §. Pegaſus. & not. ſupra, eo. l. in fideicommiſſariam. in princ.

Pluribus hæredibus. Caius inſtituit ſibi hæredes Seiũ, & Semproniũ in tribus vncijs hæreditatis ſuæ pone, & Otalicium libertum ſuũ, & duos alios ſuos libertos inſtituit hæredes ex dodrante, ſiue ex ix. vncijs, & eiſdem tribus libertis fundos per præceptionem dedit ſiue prælegauit: & petijt ab his libertis, ne eos fundos alienarent: & vt ille libertus, qui vita ſuperaſſet alijs, obtineret ſolidos eoſdem fundos. Itẽ prælegauit dicto Otalicio xx. aureos, poſtea commiſit fidei vnius ex his libertis. ſ. Otalicij, vt quicquid ad eum perueniſſet ex hæreditate bonisve ſuis teſtatoris, reſtituat Titio, deducto ære alieno pro ea parte, ſcilicet quæ ad eũ Otalicium peruenit, & deductis xx. aureis legatis ſibi Otalicio per eundem Caium teſtatorem. & deceſſit dictus teſtator. nunc Titius fideicom. petit à dicto Otalicio, vt reſtituat ei quicquid ad eum peruenit ex hæreditate, bonisve teſtatoris. & Otalicius bene vult ei reſtituere: vult tamen in reſtitutione deducere ſibi non ſolum æs alienum prædictũ, & xx. aureos prædictos. ſed etiam tertiam partem fundorum prędictorum prælegatorum eidẽ Otalicio cum collibertis ſuis prædictis. nunquid poteſt deducere prædicto modo? Et dicitur quòd ſic, cum ipſe teſtator voluiſſet excipere à fideicommiſſo dando Titio per Otalicium etiam legata, ſiue prælegata, nedum æs alienũ prædictum. Viuia.

Pluribus hæredibus inſtitutis, in quibus & libertis tribus ex dodrante, eiſdem fundos per præceptionem dedit: & ab his petijt, ne eos alienarent: & vt qui vita ſuperaſſet, ſolidos eoſdem fundos obtineret. deinde vnius ex his libertis Otalicij fidei commiſit, vt quicquid ad eum ex hæreditate, bonisve perueniſſet, deducto pro ea parte ære alieno, & legatis ſibi viginti aureis, reſtituat Titio. Quæſitum eſt, an etiam partes tertias fundorum pręlegatorum cum collibertis idem deducere deberet? Reſpondi, ſecundum ea, quæ proponerentur, non debere reſtituere pręceptionẽ: cùm ipſe teſtator & legata excipi voluiſſet.

Quomodo ęſtimetur fideicõmiſſum vniuerſale, no. in l. Marcell°. in prin. & ibi Bart. e. tit.

In P. Fl. Otacilij.

P. Fl. eidem.

Eiſdem. Libertis.

Vita ſuperaſſet. Ecce cauſa, quare prohibuit alienare, alias nõ valeret prohibitio: vt ſupra, de le. 2. l. filiusfamilias. §. diui.

Otalicij. Subaudi.id eſt, Otalicij fidei &c. & eſt proprium nomẽ liberti.

Cum collibertis. Sic habeas cum libertis, ſiue collibertis idem eſt: & poteſt determinare pręcedentia: quia ſibi cum alijs fuerunt legati fundi, vel etiam ſequentia, ſcilicet an ita ſua tertia vel tertię aliorum debeant deduci.

Dos prælegata non cadit in fideicommiſſum, niſi ſpecialiter ſit dictum, & quarta ad dotem ſufficiat. Bart.

Maritus vxore hęrede inſtituta ex parte tertia, & pluribus ei fideicommiſsis datis, dotem quo-

Legata. Id eſt, prælegata prædicta. alias ſi voluntas non appareret, diſtingueretur, vt ſupra, eod. l. in fideicommiſſariam. §. fin. & l. Marcellus. §. quidam. & C. de fideicom. l. cum virum. H.

Maritus. Sempronius inſtituit ſibi hæredem Seiam ſuã vxorem ex tertia parte hæreditatis ſuæ (pone) & Titium, & Seium filios eorum communes ex duabus partibus, & plura fideicommiſſa reliquit eidem vxori, inter quæ dotem prælegauit ei his verbis, Seiæ vxori meæ dari volo à filijs meis ſummã dotis eius, q̃ mihi pro ea illata eſt, & commiſit fidei eiuſdem vxoris vt partẽ hæreditatis, & quæcunq; ei legaſſet, poſt mortem ſuam filio cõmuni Titio reſtitueret, & deceſſit dictus Sempronius. Quæſitum eſt, an dicta vxor debeat reſtituere dicto ſuo filio ex cauſa fideicommiſſi etiam ſummã dotis, ſicut eſſet prælegata ſibi vxori à marito data. & reſpondetur nõ aliàs debere vxorem reſtituere filio ſummam dotis, niſi manifeſtũ eſſet teſtatorẽ ſenſiſſe etiam de dote reſtituenda per vxorem filio cõmuni: ſed etiam ſi fuerit approbatũ eũ teſtatorem ſenſiſſe

hoc,

hoc, id est, quod uxor restituat dotē filio, ita etiam respondetur, fore Titio petitionem eius quoq; dotis dandam, si non minus foret in quantitate, quæ remaneret apud uxorem, uel hæredem eius nomine Falcidiæ, id est, quartæ Trebellianicæ, quàm in quantitate dictæ dotis. Viuia.

rum, sibi imputet. Puto tamē extra casum quòd dictus Sempronius poterit repetere a dicto fideicommissario illud, quod præstiterit dicto Martino debitori. ut s. eo. l. hæres cum debuerat: & j. eod. l. matrem.

[a] Prælegauit. Quod ualet propter repræsentationem: ut Insti. de leg. §. ex contrario.

[b] Sēsisse. Quia hoc expressè dixisset: ut s. ad legem Falcid. l. si dbitor. alias nō. ut s. de leg. 2. l. cum pater. §. fidei tuæ. & C. de iure dot. l. cum patrem. & facit sup. ad leg. Falc. l. pater. in prin. & l. si usufruct⁹. §. dos. in pri. & s. e. l. mulier. §. cū proponeretur. & l. à filia. Accur.

[c] Petitionem. Subaudi dicam esse.

[d] Quantitate. Vel in fructibus quos ex sua tertia hæreditatis parte recepisset. nā fructus quoque si qui medio tempore percepti fuerint, in Falcidiam imputantur: ut s. de lega. 2. l. cum pater. §. Titio.

Rogatus restituere. CASVS. Titius instituit sibi hæredē Seium: & rogauit eum, quod restitueret hæreditatem Septitio, cum erit Septitius 20. annorū. & decessit dictus Titius testator. interim autem ante quā Septitius perueniret ad 20. annos, dictus Seius hæres uendidit Caio, pone, fundos, quos Titius defunctus acceperat pignori a Martino, pone, suo debitore. & propterea actione pignoratitia à dicto Martino conuentus dictus Seius hæres decessit relicto hærede Sēpronio: & prædicto iudicio pignoratitio nondum finito, restituit dictus Sempronius hæres Seij hæredis rogati dicto Septitio hæreditatem. Quæsitum est, an stricto iudicio pignoratitio nihilominus debeat condemnari ipse Sempronius? Et R esp. quòd sic. nam cum restituit hæreditatem Septitio, potuit retinere id, quod ex causa iudicati præstaturus esset dicto Martino: uel si uolebat restituere totam hæreditatem Septitio, & nihil sibi retinere propter id, quod iudicati poterat, ad minus poterat facere sibi caueri per eundem Septitium de eo, quod poterat iudicari pro Martino in dicto iudicio pignoratitio: & si non fecerit aliquod prædictorum duorum, sibi imputet.

que prælegauit [a] his uerbis, Seiæ uxori meæ dari uolo a filijs meis summā dotis eius, quæ mihi pro ea illata est, eiusdemque uxoris fideicommisit, ut partem hæreditatis, & quæcunque ei legasset, post mortem suam Titio filio cōmuni restitueret. Quæsitum est, an summam quoque dotis inter cætera legata ex causa fideicommissi filio suo restituere debeat? Respondi, non alias, nisi manifestum esset, de dote quoque restituenda testatorem sensisse. [b] atque etiam si sensisset, & hoc fuerit approbatum, ita euis quoque petitionem [c] fore, si non minus in quantitate, [d] quæ Falcidiæ nomine remaneret, foret, quam in quantitate dotis.

Instantia cœpta cum hærede, facta restitutione, durat contra ipsum, & hæredem eius. Bart.

Rogatus [e] hæreditatem restituere Septitio, cum erit [f] annorum [*] xx. interea fundos, quos defunctus pignori acceperat, uendidit, [g] & propterea pignoratitio iudicio a debitore conuent⁹ decessit, hærede relicto Sēpronio: & iudicio nōdum finito restituit [h] hæreditatem Septitio. Quæsitum est, an iudicio nihilominus ipse condemnari debeat: cùm potuerit retinere, uel caueri [*] sibi [i] id, quod ex causa iudicati præstaturus esset? Respondi, iudicij executione [k] nihilominus aduersus hæredem, & post restitutam hæreditatem mansisse.

Res de nouo repertæ non restitutæ debent restitui, nisi prima restitutio per modum transactionis fuerit celebrata. Bar.

Hæres eius, qui post mortem suam rogatus erat uniuersam hæreditatem restituere: minimam quantitatem, quam solā in bonis fuisse dicebat: ijs, quibus fideicommissum debebatur, restituit. postea repertis instrumētis apparuit, quadruplo amplius [†] in hæreditate fuisse. Quæsitū est, an in reliquū fideicōmissi nomine cōueniri possit? Respondi secundum ea, quę proponerentur, si non transactum esset, posse. [l]

Etiam post restitutionem potest fideicommissarius fideicommissum dimittere propter partem hæredis, quæ incipit de nouo uacare. Bart.

Idem libro singul. quæstionum publicè tractatarum. LXXIX.

[e] Rogatus. Scilicet hæres.

[f] Erit. Septitius.

[g] Vendidit. Hæres.

[h] Restituit. Scilicet Sēpronius hæres hæredis.

[i] Caueri sibi. Vt s. eo. l. de euictione. & l. cum hæreditas ex fideicom.

[k] Executionem. Quia sententia dabitur contra hæredē, & in bonis eius fiet executio. secus in tutore: ut s. si qs cau. l. si. argu. contra s. famil. ercisc. l. in iudicio. sed hic hæres recuperabit a fideicommiss. ut s. e. l. hæres cum debuerat. & s. eodem, l. matrem. Accur.

Hæres eius. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium, & rogauit eū, quòd restitueret hæreditatē suam Titij uniuersam post mortem suam Seij Caio, & Sēpronio, & decessit dictus Titius: & postea decessit Seius eius hæres: & reliquit dictus Seius suum heredem Martinū, pone. Martinus autem restituit dicto Caio, & Sempronio, quibus fideicommissum debebatur, minimam quantitatem, quam solam in bonis fuisse dicebat. postea repertis instrumentis hæreditarijs apparuit quadruplo amplius in hæreditate Titij fuisse, quam Martinus hæres Seij hæredis restituerit dicto Caio, & Sempronio. Quæsitū est an dictus Martinus possit conueniri in reliquum nomine fideicommissi? Et respond. quòd sic, si non intercessit transactio inter dictum Martinum, & dictos Caium, & Sempronium: quia si transegissent pro eo, quod soluit Martinus, non possent amplius conuenire eundem Martinum in reliquum hæreditatis nomine fideicommissi. Viuianus.

[l] Posse. Ergo a contrario si est transactū, non potest conueniri. & sic est contra s. de transact. l. qui cum tutore. §. qui per falleciā. sed ibi fuit in dolo ille, cui est transactum hic non. Item adhuc contra s. de trāsactio. l. 2. §. 1. ubi repertis codicillis, initā est transactio:

[*] P. F. annis.

[*] Alibi cauere.

[†] In P. F. hæreditate.

SI pupillus [a] parenti suo hęres extitit, & fideicommissam hæreditatis partem [b] restituit, mox abstinet paterna hæreditate: optio deferenda est fideicommissario, ut aut portionem [c] quoque pupilli agnoscat, aut a toto discedat: aut omnimodò bona uendenda [d] sũt ut id, quod superfluum est, pupillo seruetur, & si insolidum bona uenire non possunt: omnimodò actiones fideicommissario denegandæ erunt. [e] Erat enĩ in ptãte illius, uniuersum suscipere: & si quid plus [f] erit, pupillo seruare. [g]

Venditio facta causa interuertendi fideicommissum, imputatur hæredi in eo, quod sibi defunctus debebat. Bart.

Idem libro v. digestorum. LXXX.

MAtrem, & auunculũ, eosdemq; creditores suos hęredes scripsit Lucius Titius, [h] & eorũ fidei cõmisit ut post mortem restituerent qđ ex re familiari testatoris superfuerit [i] Septitio. hæredes non modicã [k] partem bonorum testatoris cõsumpserunt: & multos hæredes reliquerunt: quibus

Solu. hic alia instrumenta cautionalia sunt reperta de nouo: ibi codicilli, uel alia ultima uoluntas: ut ĩ. eo. tit. l. de his. uel ut ibi. Item contra C. de rescin. uen. l. 2. & ĩ. de uerb. obl. l. si quis cum aliter. in fi. nam hic ultra dimidiam iustæ æstimationis fuerat deceptio, licet re ipsa: quia ultra quadruplũ, ut dicit. sed certe non per hoc fuit deceptio ultra dimidiam: quia dubius euentus fuit remissus. est enim dubius iudicij euentus ut ſ. de pecu. l. quod debetur. alias ferè omnes trãsactiones rescinderentur. & facit ad §. C. de transactio. l. sub prætextu specierum. & ĩ. de exceptio. rei iud. l. si ex testamento. & C. de iudic. l. post decisionem. Alij soluunt omnia contraria subaudiendo hic maximè. Accur.

SI pupillus. CASUS. Titius habens plures creditores instituit sibi hæredem Seium suum filium pupillum, & rogauit eum, quod restitueret Caio dimidiam hæreditatis suæ pone. & decessit dictus Titius, & dictus suus filius, extitit ei hæres: & restituit dimidiam hæreditatis dicto Caio: & aliam dimidiam sibi restituit, & postea petijt in integrum restitutionem, ut abstineret. & habita restitutione abstinuit a dicta dimidia hæreditatis, quam sibi retinuerat. certè optio, siue electio deferenda est fideicommissario prædicto, ut aut portionem quoque pupilli agnoscat aut a toto, siue a tota hæreditate discedat: aut si fideic. noluit prædicto modo eligere, sed uelit retinere tantũ partem sibi restitutam, quod pro eodem habetur ac si a toto expressè discederet, cum partem retinere non possit, ut dixi, omnino bona dicti Titij testatoris uendenda sunt pro satisfaciendo dictis creditoribus eiusdem Titij: ita scilicet ut id quod superfluũ est soluto ære alieno, seruetur dicto pupillo in integrum iterum restituto ut se immisceat hæreditati patris, à qua per in integrũ restitutionem abstinuerat. Sed quid si dicta bona, quæ dixi uendenda, non possunt uendi in solidum: quia non inuenitur emptor, qui omnia uelit ea emere, sed partẽ tantum fortè uult emere: nunquid in superfluo, in quo non inuenitur emptor, erunt denegandæ hęreditarię actiones dicto fideicom. & uidetur fortè quibusdam quòd non. sed certè oĩno sunt ei denegandæ, siue omnia bona, quæ sunt uendenda, possunt uendi, siue pars eorum tantum. & est ratio: quia in potestate fideicom. est suscipere uniuersum, siue uniuersam hæreditatem: ex quo pupillus ab ea abstinuit, & seruare pupillo per in integrum restitutionem, ut rehabeat hęreditatem, si quid erit plus in hæreditate ex soluto ære alieno subaudi: & est in eius potestate a toto abstinere, ut dictum est si habet prædictam electionem, ut dictum est, & eam non capiat, imò permittat bona uendi, ut dictum est: & merito denegandæ sunt ei actiones etiam partis bonorum, quæ non possunt uendi. Viuia.

[a] Si pupillus. Quia sibimet uidetur contraria hęc lex, ideo dicit Ro. extitit, i. existere potuit. uel existit nomine, nõ re: qa suus erat: ut ſ. de acq. hær. l. necessarijs. aliàs si se immiscuit, non posset postea abstinere: ut C. de repud. hære. l. sicut, [a] quod tamẽ ĩ. dicit. Itẽ quod dicit restituit, i. restituere debuit. nam cũ non adiuit, ut dixi, quomodo potuit restituere? Vel dic secundo. quòd uerè adiuit, & uerè restituit: & quod abstinuerit, fuit per in integ. restitutionẽ. Item quod subijcit portionẽ pupilli: scilicet quartam quam retinuit. uel dic quod fuerat rogatus de dimidia tantum restituenda: unde alia dimidia est sua portio. Item quod subijcit, pupillo seruetur, i. in integrum restitutio: ut se immisceat qui etiam per restitutionem abstinuit: ut ſ. de mi. l. & si fine. §. restitutus.

[a] Illa lex expresse loquitur de maiore annis 25. hæc autẽ de pupillo.

[b] Partem. Scilicet dimidiam: quia sic fuit rogatus.

[c] Portionem. Scilicet dimidiam.

[d] Vendenda. A fideicommissario.

[e] Denegandę erunt. Si uelit in totum abstinere. a parte enim non potest: ut hic dixit. sed quomodo q iam acceperit, potest dimittere? Respon. occasione partis pupilli: ut supra de acquiren. hæred. l. cum hereditatem.

[f] Si quid plus. Sua dimidia.

[g] Seruare. per in integrum restitutionem, ut denuo habeat, ut dixi. & facit ſ. eod. l. cogi. §. si quis hæres. §. sed & si quis. & §. idem Martianus. & l. qui totum. & l. nam quod. §. 1. & l. ita tamen. §. si pater.

MAtrem, & auunculum. CASUS. Lucius Titius scripsit sibi hæredes matrẽ suam, & auunculum suũ, i. fratrẽ matris, quibus ipse debebat centum pone: & commisit fidei eorum, ut post mortẽ eorũ restituerẽt Septitio illud, qđ superfuerit ex re familiari ipsius Lucij Titij testatoris. & decessit dictus testator. & postea dicti sui hęredes cõsumpserunt non modicã partẽ bonorum eius. & postea decesserint dicti hæredes, relictis multis hæredibus, quibus hæredibus dictorum hæredũ scientibus, Septitius prædictus fideicom. possedit multa corpora, quæ remanserant in bonis dicti Lucij Titij: ita q non fuerunt consumpta a dictis hæredibus Lucij Titij, i. a matre eius, & auũculo: & sic uidetur per eos hæredes hæredum restituta hæreditas dicto Septitio fideic. quæsitũ est, an id, quod Lucius testator debuit matri & auunculo suis hæredibus, i. dicta c. hęredes eorũ matris, & auunculi possint petere a Septitio fideic. & respõ. q nõ. & Claudius iuriscõsultus confirmat prædicta, & addit circa ea rationẽ: quia obligatio dictorũ c. cõfusa per aditionem hæreditatis, i. ex eo q dicta mater, & auunculus creditores dicti Lucij Titij adiuerunt eius hęreditatẽ, intercideret. & quamuis gñaliter in tali casu sit repetitio fideicõ. hæredibus hæredum, ex eo qđ ipsi hæredes hæredũ non deduxerint illud, qđ debebatur per testatorem dictis hæredibus: tñ æquitas dictæ repetitionis fideicõmissi defecit his matri, & auũculo hæredibus, qui proponũtur cõsumpsisse multa ex hæreditate dicti testatoris. & sic defecit hæredibus: ergo & defecit hæredibus hæredum. Viuia.

[h] Titius. Debitor.

[i] Superfuerit. Hoc casu poterat omnia alienare, nisi causa interuertendi fideicõmissi. hodie uerò quartam cogitur seruare fideicommissario: ut no. ſ. eo. l. Titius.

[k] Modicam. Sed magnam.

ſcientibus, a multa corpora, quæ remanſerũt ex bonis Lucij Titij, Septitius b poſſedit. quæſitum eſt, ad id, quod Lucius Titius debuit matri, & auunculo, hæredes eorũ à Septitio petere poſsint. Reſpondi nõ poſſe. Claudius. c Aditione enim hęreditatis confuſa obligatio interciderat: ſed fideicõmiſsi repetitio d erat: cuius æquitas defecit e ijs, qui multa f ex hæreditate conſumpſiſſe proponuntur.

Fideicommiſſum limitatur ſecundum naturam præcedẽtis ſubſtitutionis, niſi ex uoluntate defuncti aliud præſumatur ex natura ſermonis, uel alia coniectura. Bartolus.

Paulus. LXXXI.

* Iulius g Phœbus teſtamento facto, cùm tres liberos hęredes inſtitueret, Phœbum, & Heracliam ex eadem matre, Polycratem ex alia, æquis portionibus: petijt à Polycrate minore fratre ut accepto certo pretio, hæreditatem fratribus h concederet: & inuicem eos, qui ex eadem matre erãt, ſi quis eorum hæres non fuiſſet, ſubſtituerat i Polycrati, ſi intra pubertatem deceſsiſſet, ſecundas etiam tabulas fecit, k quia matri eius commendauit aperiendas, ſi impubes obijſſet: deinde petijt à prioribus, l ut ſi quis eorum ſine liberis decederet, portionem ſuam, exceptis bonis maternis eorum, & auitis, ei, uel eis, m qui ſupereſſent, reſtitueret. Heracliã ſoror mortua ſine liberis fratrem ſuum Phœbum inſtituit hæredem, Polycrates fideicõmiſſum petierat, & obtinuerat apud Aurelium Proculum proconſulem Achaiæ. Appellatione facta, n cũ ſolus Phœbus egiſſet, o * uictus eſt: quia ei, uel eis uerba, utrunque fratrem p complecterentur. atqui inui-

a Scientibus. Per quod uidetur hęreditas reſtituta: ut ſ. eod. l. reſtituta. in princip. Accur.

b Septitius. Fideicommiſſarius.

c Claudius. Confirmauit prædicta adhibita ratione: aditione enim &c. ut ſ. eod. l. debitor. in princip.

d Repetitio. Quaſi plus debito reſtituiſſet: ut ſ. eo. l. hęres cum. & l. cum hæreditas. & ſ. de hære. uen. l. 2. §. pen. Hug.

e Æquitas deficit. Sic ſ. ad Syl. l. propter. §. neptis. & j. de ijs quib. ut indign. l. hæres qui ſciens.

f multa. Hoc quãdo ultra dodrantem conſumpſit. nam dodrantem iure ſuo licuit conſumere, uel etiam iure nouo: ut dixi, ſecundum quoſdam: ſed B. dixit ſufficere ſi tantum conſumpſerit, quantum eis debebat. ſibi enĩ imputetur, ſi potius uoluerit uoluptatis cauſa erogare, quàm ſibi in ſuo debitu ſatisfacere. innuit igitur, quòd ſi non multa conſumpſerit, non extinguitur petitio debiti. ut arg. ſ. eod. l. debitor. & l. ſi hæres. §. fi.

Iulius. CASVS. Iulius Phœbus habens tres filios, ſ. Phœbum; & Heracliam ex eadem matre natos, & Polycratem natum ex alia: fecit teſtamentum, & inſtituit eos tres ſibi hæredes ex æquis portionibus: & petijt à dicto Polycrate, qui erat minor, quàm aliquis fratrum, ut concederet hæreditatem dictis ſuis fratribus accepto certo prædio puta Titiano, & circa hoc non erat quæſtio. & dictos Phœbum, & Heracliam natos ex eadem matre uulgariter adinuicem ſubſtituit, ſcilicet ut ſi quis eorum non fuiſſet hæres, alter haberet ſuam partem, & de hoc tangetur j. & fecit dictus Iulius Phœbus ſecundas tabulas Polycrati, id eſt, ſubſtituit ei pupillariter, ſi decederet in pupillari ætate, quas ſecundas tabulas commendauit aperiendas matri eius Polycratis, ſi impubes obijſſet dictus Polycrates. & de hoc non eſt quæſtio in hac lege: deinde petijt à prioribus, id eſt, à Phœbo, & Heraclia, ut ſi quis eorum ſine liberis decederet portionem ſuam hæreditatis ipſius Iulij Phœbi eorum patris reſtitueret, ſcilicet fratri, uel eis ſcilicet fratribus, qui ſupereſſent; exceptis bonis maternis eorum, & auitis. & poſtea deceſſit dictus Iulius Phœbus teſtator. & poſtea deceſſit dicta Heraclia ſine liberis, & inſtituit ſibi hæredem fratrem ſuum Phœbum, & dictus Polycrates uocauit poſtea dictum Phœbum coram Aurelio Proculo proconſule Achaiæ, & petijt ab eo fideicommiſſum, id eſt, dimidiam portionis Heracliæ ſine liberis mortuæ, propter hoc quod teſtator dixerat, ut ſi quis eorum duorum, ſcilicet Heracliæ, & Phœbi ſine liberis decederet, portionem, ſuam hæreditatis paternæ reſtitueret ei, uel eis, qui ſupereſſent. & quia deceſſit Heraclia ſine liberis obtinuit dictus Polycrates: & Phœbus à ſententia contra eum lata appellauit, & Polycrates non curauit de dicta appellatione Phœbi, & receſſit domum, & ſic ſolus Phœbus ſtetit ad proſequendam appellationem coram iudice appellationis, & cum non haberet ius, eſt uictus idem Phœbus. Nõ autem habebat ius, ideo quia uerba teſtatoris poſita in uer. deinde petijt &c. ſ. hæc, ei, uel eis &c. complectebantur utrunque fratrem, id eſt, Phœbũ, & Polycratem. ſed certè malè uidetur ſuccubuiſſe dictus Phœbus, & in principali cauſa, & in appellatione: quia teſtator ſubſtituerat uulgariter tantum illos duos, ſcilicet Phœbum, & Heracliam, ut patet in uerſi. & inuicem eos &c. unde ad illos duos tãtum uidetur ſequentem ſcripturam tranſtuliſſe, quę ẽ in uer. deinde &c. ſed certè hoc nõ obſtat: quia etiam præter illud, quod mouit iudicem principalis cauſæ, & appellationis, uidebatur hæc eſſe uoluntas patrisfam, ut omnibus fratribus ſuperſtitibus reſtitueret pars illius ex duobus, qui decederet ſine liberis. & ideo ita uidebatur, quia exceperat teſtator de dicto fideicommiſ. de quo dicitur in uerſic. deinde petijt &c. materna bona eorum Phœbi, & Heracliæ, & ideo exceperat quia Polycrates habebat etiam matrem, & quidem ſuperſtitem: cuius etiam matris fideicommiſſum erat per dictum teſtatorem, ut legata, quæ ei matri dederat dictus teſtator in teſtamẽto, moriens ipſa mater reſtitueret dicto Polycrati ſuo filio. Viuianus.

g Iulius. Alijs lex, Iulius, alijs §. Paulus Imperialium &c.

h Fratribus. Not. quòd appellatione fratris continetur ſoror. ſic ſ. de pact. l. tres fratres.

i Subſtituerat. Id eſt, uulgariter. & habeas, ſi quis eorum hæres non fuiſſet &c. & ſic expirauit adita hæreditate. ut C. de imp. & alijs ſubſti. l. poſt aditam.

k Fecit. Scilicet Phœbus pater: & habeas Polycrati.

l A prioribus. Id eſt, Phœbo, & Heraclia.

m Ei, uel eis. Scilicet fratri, uel fratribus.

n Appellatione facta. Per Phœbum.

o Egiſſet. Scilicet in cauſa appellationis: qđ fieri põt: ut C. de temp. ap. l. fi. in §. ibi, qa hoc ſpeciale &c.

p Vtrunque fratrem. Id eſt, utrunque fratrem complectuntur.

* Exemplar Norẽberg. pro inſcriptione ſic habet: Paul⁹ imperialium ſententiarum in cognitionibus prolatarum ex libris ſex, lib. 1. ſeu Decretorum li. 2. In P.F. uerõ nõ eſt nouũ caput diſtinctũ à præcedẽti, ſed paragraphus ẽ præcedentis capitis.

* In P.F. additur ad uerbium μονομερῶς quod poſſis interpretari, peremptoriè. uide Anto. Auguſt. emẽ. li. 4. c. 16.

cem duos illos tantum a substituerant: b sed & uoluntas c hæc patris uidebatur, qui exceperat bona eorum materna: quia Polycrates aliã matrem, & quidem superstitẽ habebat. cuius etiam fideicommiserat, ut * legata, quæ ei dederat, d intestata moriens Polycrati filio suo restitueret.

a Tantum. Quasi dicat non unum tantum.
b Substituerat. Id est, dicere, ac si expresè substituisset eos inuicem. id est, simul. Alij dicunt quòd hoc opponit pro Phœbo de substitutione prima, quasi in secunda ad illos tantum duos uideatur referre se: ut ĩ. de uolg. substi. l. cohæredi. §. cũ patrẽ. sed non est ita: quia fuit uulgaris.
c Sed uoluntas. Scilicet ꝑ Polycrate in dicto fideicõmisso.
d Dederat. Iulius Phœbus. Accur.

TITVLVS II.

QVANDO DIES legatorum, uel fideicommissorum cedat.

QVANDO dies legatorum &c.

Paulus libro ij. ad Sabinum. I.

MOrtuo patre e licet uiuo pupillo, dies legatorum à substituto datorũ cedit.

Legatum seruitutis personalis cedit ab adita hæreditate. Barto.

MOrtuo. CASVS. Titius instituit sibi hæredẽ Seium filium suũ pupillum: & ei pup. substituit Caiũ, ponamus: & à dicto Caio substituto plura legata quibusdã reliquit. & postea decessit dictus Titius pater dicti Seij pupilli. Certè dies legatorum à dicto substituto datorum, siue relictorum cedit, quãtum ad hoc, ut legatarij decedentes interim, antequã uendicet sibi locum substitutio, ad hæredes eorum legatariorum petitionẽ transmittant: scilicet, si postea uendicet sibi locũ substitutus pupilli, pupillo in pupillari ætate decedẽte. non enim nocet quantum ad hoc, quòd mortuo dicto patre Titio, pupillus eius filius uiuit. substituti enim prædicti aditio moram legati quidem petitioni facit: cessioni diei nõ facit: ut ĩ. eo. l. hæredis. in prin. & §. tantundem.
e Mortuo patre. Pone casum: ut ĩ. eo. l. hæredis aditio. §. tantundem.

SI purè fit. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium, & reliquit purè Caio usumfruc. uel usum fundi sui, uel habitationem domus suæ, & decessit. certè antequam adeatur hæreditas per dictum Seium, dies eorum legatorum non cedit quò ad petitionem: quia nõ debent ante aditam hæreditatẽ, sicut nec legata cæterarum rerum ante aditam hæreditatem debẽtur: neq; petitio eorum legatorum ad hæredẽ legatarij transit. Sed similes dicere, quod neque eorũ dies ante aditam hære. cedit: & ita neq; petitio ad hæredẽ transit, dicere posses, ut uidetur. Et idẽ est, si ex die, puta post Pascha, sit usufructus relictus legatario. nam cum ad hæredẽ fructuarij non transferatur ususfructus ea sui natura: ut & lust. de usufr. §. finitur frustra est, si ante hæredi. aditam dixerit aliquis cedere diem eius usufr. qui legatus est nam ea legata, quæ dicuntur cedere ante aditã here. dicuntur cedere, quantum ad transmissione m ad hæredẽ legatarij tantũ. & nõ quantũ ad hoc, ut debeãtur. quia nulla debentur ante aditã hæreditatẽ. Viuia.
f Transit. Not. diem harum personalium seruitutum non cedere ante aditam hæreditatem, etiã si purè sint relictæ, nec quò ad petitionem, nec quo ad trãsmissionem, si decedat legatarius. idem in alijs seruitutibus, & idem in alijs quibusdam casibus est: ut hic, & not. C. de cad. tol. §. in nouissimo. & ĩ. e. l. si habitatio. ea uerò adita, cedit dies, quo ad petitionem, nõ quo ad trã missionem, cum non trãseat ad hæredes. ut d. §. in nouissimo. & Instit. de usufruc. §. finitur. nisi sit relictum Titio, & hæredi, ut C. de usufru. l. cum antiquitas & cætera legata cedũt à morte testatoris, quo ad transmissionem, ut C. de ca. tol. §. cum igitur. licet nõ possint peti, nisi ea adita. Item si sunt relictæ ex ea die certo, uel incerto, uel sub conditione: non cedunt ante diẽ etiam certum ut hic subijcit. & ĩ. quãdo dies usufr. leg. ced. l. 1. §. fi. sed cætera legata ex die certo cedunt: ut C. de ca. tol. §. cum igitur. & sic not. ex prædictis ꝙ cedere diem dicitur duobus modis: ut no. C. de cad. tol. §. 1.

Vlpianus libr. xv. ad Sabinum. II.

SI purè sit usufructus legatus, uel usus, uel habitatio: neque eorum dies ante aditam hæreditatem cedit, neq; petitio ad hæredem transit. f Idem est, si ex die sit ususfructus relictus.

Idem libro v. disputationum. III.

NAm cum g ad hæredem non transferatur: frustra est, si antè qs diem eius cedere dixerit.

Si legatum cõfertur in mortem hæredis, est conditionale: secus in mortem legatarii. Bar.

g NAm cum. Ratio superioris legis.

Idem libro xix. ad Sabinum. IIII.

SI cùm hæres morietur, legetur: conditionale legatum est. h Denique uiuo hærede, defunctus legatarius ad hæredem non transfert. i Si uerò cùm ipse legatarius morietur, k ei legetur: certum est, legatũ ad hæredem transmitti.

SI cum hæres. CASVS. Institui mihi hæredem Titium & legaui Seio c. cum dictus Titius hæres morietur: & decessi. certè dictum legatum est conditionale. sub die enim incerto relictum est, qui habetur conditionis loco: quæ conditio potest non existere uiuente legatario: puta si legatarius moriatur, uiuente hærede. unde si uiuo Titio hærede, decedat Seius legatarius, non transfert legatum ad hæredem suum. si autem legaui dicto Seio centum, cum ipse Seius morietur, certum uidetur esse legatum: quia conditio uiuente legatario existit: quia uiuente moritur: unde ad hæredem suum transmittit legatarius dictum legatum. Viuia.
h Legatum est. Dies enim incertus est: ut ĩ. de con. & demon. l. t. & l. dies. & ĩ. de condi. indeb. l. quod si sub ea. & sic nota, quod cum t facit cõditionẽ quandoq;, quãdoque nõ: ut no. ĩ. de cõd. inde. l. qui promissit. Ac.
i Non transfert. Hoc ideo, quia conditio potest non existere uiuente legatario: puta si legatarius moritur uiuente hærede. Alia, quæ sequitur, uiuente legatario existit: quia uiuens moritur, & mortuus non moritur, tam enim mors ultra non dominabitur. & facit ad hoc ĩ. de manu. test. l. qui duos. §. hæc conditio. & de le. a l. si pecunia §. t. & ĩ. de condi. & demon. l. hæres meus.
k Si legatari⁹ morietur. Fallit in libertate relicta seruo suo, cũ morietur: ut ĩ. de ma. test. l. libertas. in prin. & in

t Cum quoq; cõditionem facit, & quot alijs modis tumai MI. in gl Fac. §. Habita, hoc ner.

& in usufructu: ff. de usufru. l. Titio. & facit ff. eo. l. huiusmodi. in fi. & C. de hæt. instit. l. extraneum. Acc.

Si post diem. CASVS. Titius instituit sibi hæredẽ Seium ponamus: & legauit Caio c. & decessit dictus Titius, & postea decessit Caius legatarius, nunquid transfert idem legatarius legatum ad hæredem suum? Et distinguitur, aut fuit dictum legatum pure relictum, aut post diem certã, aut sub conditione. Primo casu cedit dies eius legati ex die mortis testatoris, & sic legatarius transfert legatũ ad hæredem suum, si moriatur post testatorem. Secundo casu simili modo cedit dies à morte testatoris, & sic simili modo trãsfert legatarius ad hæredem suum legatũ, nisi forte id fuit legatũ post diẽ, quod non transit ad hæredem. nã huiusmodi legati dies nõ cedit ante diem, subaudi, nec etiam post diẽ, quo ad transmissionem, puta si usufructus sit relictus post annum. Tertio autẽ casu non prius dies legati cedit, quã cõditio fuit impleta, etiam si ea fuit conditio, quæ in potestate sit legatarij. nedũ si sit casualis, uel mixta. & sic ante eã ĩpletam decedens legatarius non transmittit legatũ ad hæredem suũ. secus autem esset, si ea esset conditio, quam prætor remittit legatario: puta iurisiurandi: uel esset impossibilis, quæ quidem conditiones habentur pro non adiectis. uel esset apposita, & per legatarium non staret, quo minus eam impleat, sed staret per hæredem: ut puta si sit iussus legatarius hæredi dare 10. & hæres accipere nolit. aut staret, quo minus impleatur per eius personam, in cuius persona iussus est legatarius parere conditioni: puta si sit legatum dicto Caio. pone, si Seiam uxorem duceret, nec ea ei uelit nubere. nam his casibus nõ expectatur, quod adimpleatur conditio, & ea non impleta decedẽs legatarius bene trãsfert legatum ad hæredem suum: in prædictis autem omnibus casibus, in quibus dixi legatum transferri ad hæredem legatarij, præstabitur legatum hæredi legatarij eisdem diebus, & eisdem conditionibus, siue appẽdicijs oneribus, quibus diebus, & oneribus præstaretur legatario, si uiueret. s. ut hæres legatarij ita teneatur adimplere onera imposita legatario, sicut teneretur legatarius, si uiueret. Si cum dies. Instituit mihi hæredem Titium, & legaui filio Caij, uel seruo Seij c. & decessi. & ita post mortem meam cessit dies legati prædicti, certe legatũ debetur his scilicet patri, uel domino, quorum iuri fuit subiectus filius, uel seruus prædictus. Et ideo si purum legatum fuerit, & post diem legati cedentẽ post mortẽ meã testatoris dictus seruus est factus liber, relinquit dictus seruus dictum legatum apud dominum, tanquã eidem domino debitũ, & hoc in eo legato, cuius cedit dies à morte mea testatoris. secus autem est in eo legato, cuius cedit dies ab adita hæreditate tantũ: sicut est legatum ususfructus. nã si præfatus ususfructus fuerit legatus filio, uel seruo alicuius: licet post mortem testatoris sui iuris efficiatur dictus filius uel seruus: ante aditam tamen hæreditatem, acquirit sibi legatum dictus filius, uel seruus. & est ratio: quia inuenitur sui iuris, quando cedit dies legati, scilicet tempore aditæ hæreditatis. ff. eo. l. 2. & 3. Viuia.

Primo dicit legatum transmitti ad hæredem post cessionem diei. Secundo dicit, quando dies cedat quo ad transmissionem. Bart.

Idem lib. xx. ad Sab. V.

Si post diem legati cedentem legatarius decesserit, ad hæredẽ suũ [a] transfert legatũ. Itaque si purum legatum sit: ex die mortis [b] dies eius [c] cedit. Si uerò post diẽ [d] sint legata relicta: simili modo atq; in puris, dies cedit: nisi fortè id fuit legatum, quod ad hæredem non transit. Nam huius dies non antè [e] cedit: ut puta si ususfructus, post annum sit relictus: hanc enim sententiam probamus. Sed si sub conditione sit legatum relictum, non prius dies legati cedit, quàm conditio fuerit impleta: [f] nec quidẽ si ea sit conditio, quæ in potestate sit legatarij. Sed si ea conditio sit, quam prætor remittit: statim dies cedit. [g] Idemq́ue & in impossibili [h] conditione: quia pro puro hoc legatum habetur. Item si qua conditio sit, quę per legatarium non stat, quò minus impleatur, sed aut per hæredem, aut per eius personam, in cuius personam iussus est parere conditioni: dies legati cedit: quoniam pro impleta [i] habetur: ut puta si iussus sim, hæredi decem dare, & ille accipere noluit. Sed & si ita mihi legatum sit, si Seiam uxorem duxero, nec ea uelit nubere: dicendum erit, diẽ legati cedere. ꝗ [k] per me non stat, quò minus paream conditioni: sed per alium stat [l] quò minus impleatur conditio. Iisdem autem diebus, [a] id est, eisdem conditionibus hæredi [m] præstabitur legatum, quibus legatario ipsi præstabatur. Si cum dies legati cedere inciperet, alieni quis iuris [n] est; debebitur ijs legatum, quorum iuri fuit subiectus. Et ideo si purum legatum fuit, & post diem legati cedentem liber factus est, apud

[a] Ad hæredẽ suum. Id est, quem habet. non autem, dicit ad differentiam extranei hæredis.

[b] Mortis. Testatoris: ut C. de cad. toll. §. cum igitur.

[c] Eius. l. legati.

[d] Post diem. Scilicet certum: ut d. §. cum igitur. & hoc quò ad transmissionem.

[e] Non ante. Sed nec post quò ad trãsmissionem, ut eo. ti. eod. l. 2.

[f] Impleta: ut C. de cad. toll. §. sin autem. Accur.

[g] Statim cedit. Id est, a die mortis, & da exẽpla ff. de cõd. iurisiu. uel aliæ, quę contra legem sit, uel contra bonos mores: ut ff. de condi. insti. l. quæ sub conditione, & ff. ut. t. l. facta. § quod si conditio.

[h] Impossibili. Vt ff. de condi. & demonst. l. obtinuit. & Instit. de hęred. instit. §. Impossibilis. Sed occurrit contra. ut Instit. de leg. in fi. sed distingue, cui apponitur. ut no. ff. de condit. instit. l. 1.

[i] Impleta. Vt ff. de condit. & demon. l. iure ciuili. & C. de condi. inser. l. si ea. & C. de institu. & substitu. l. 1.

[k] Quod. Id est, quia. a

[l] Per alium stat. Secus si per casum fortuitum: ut C. de condi. inser. l. legatum. & ff. de condit. & demõst. l. in testamento. & ff. de condi. institu. l. quæ sub conditione §. quoties & ibi not.

[m] Hæredi. Legatarij. & dic conditionibus. i. modis. si autem mera esset conditio: non transmitteretur ea pendente: ut ff. proxi. Item ab hærede adimpleri, nisi sit factum quod per eum fieri non possit: ut C. de cadu. tol. §. sin autem. & §. sin autem talis. Accur.

[n] Iuris. Vt est filius, uel seruus: & caue tibi: quia aliud est in contractibus: ut si fiat sui iuris, etiam ante condi-

[a] Io P.F. id est, ijsdẽ pensionibus.

[l] Quid in cõditione, quę de iure nõ potest adimpleri, an pereat legatũ: dic ꝗ ubi nõ põt adimpleri de iure, sufficit adimpleri de facto: quãuis sit factũ inutile, tamẽ legatũ utile per ea q̃ not. doct. in l. Mæuius. ff. de cond. & demõstra. Bal. in ti. de insti. & substi.

[a] Quod pro quin. Mand. in gl. facul. §. lanè, in uer. & q̃. uers. Non nunquam, quod pro quia.

tionem obligationis, domino uel patri quæritur: ut ff. de regu. iur. quæ legata. & facit ff. de don. cau. mor. l. fi. & ff. de opt. leg. l. si Pamphilo. & de codi. l. a. §. 1. & infra eod. l. si usufructus. §. fin.

a Acquirit. Et est ratio, quia inuenitur sui iuris, quando cedit dies legati, scilicet tempore aditæ hereditatis: ut ff. eod. l. a. & 3.

dominum legatum relinquet. Sed si usufructus fuerit legatus, licet post mortem testatoris, ante aditam tamen hæreditatem sui iuris efficiatur: sibi legatum acquirit: a

Conditio tacita ex testamento procedens, impedit diem legatorum cedere: secus si extrinsecus ueniat. Barto.

Paulus libro tertio ad Sabinum. VI.

QVod purè datum est, si sub conditione adimatur: quasi sub conditione b legatū habetur. At si extrinsecus suspendatur legatum, nō ex ipso testamento, licet antè decedat legatarius, ad hæredem transmisisse legatum dicimus: c Veluti si rem dotalem maritus legauerit extero, & uxori aliquam pro dotali re pecuniam: deinde deliberante uxore de electione d dotis, decesserit legatarius, atque legatū elegerit mulier: ad hæredem e trāsire legatum f dictum est: idque & Iulianus respondit. magis enim mora, quàm conditio legato iniecta uidetur. Eorum legatorum, † quæ in codicillis relicta sunt, perinde dies cedit, atque in testamēto g relictorum.

Hæreditatis aditio non differt diei cessionem, sed petitionem quamlibetcunque differt. Bart.

Vlpianus libro xx. ad Sabinum. VII.

HAeredis aditio moram legati quidem petitioni facit, cessioni diei non facit. Proinde

---

QVod purè. CASVS. Titius legauit Seio centū purè, & postea ademit ei dictum legatum sub conditione, si nauis ex Asia uenerit usque ad annum ponamus: & decessit dictus Titius. certè quasi sub contraria cōditione prędictum legatum habetur, id est, quasi esset relictum sub cōditione, si nauis ex Asia non uenerit usque ad annum. unde si interim decedat legatarius prędictus Seius, non transmittit legatum ad hæredem suum. si autem extrinsecus suspendatur legatū, & non ex ipso testamento: licet ante legatarius decedat: dicim⁹ trāsmisisse eum legatū ad hæredē suum: ueluti si rem dotalem maritus legauit extraneo, & legauit uxori suæ aliquam pecuniam pro dicta re dotali legata extraneo: deinde deliberante nante utrum uellet dictam rem dotalem, aut dictam pecuniam sibi legatam a marito, decessit dictus legatarius extraneus ante quam mulier eligeret legatum suæ pecuniam sibi legatam a uiro: certè ad hæredem dicti legatarij dictum est per sapientes transire dictum legatum rei dotalis, scilicet ut si postea mulier potius uellit pecuniam, quam rem dotalem legatam extraneo, possit hæres dicti legatarij extranei petere ea legato dictam rem dotalem. & est ratio, quia in hoc casu magis mora uidetur iniecta legato rei dotalis prædictæ, quam conditio.

Eorum legatorum. Dies legatorum, quæ sunt relicta in codic. perinde cedit atque, id est, sicut cedit dies legatorum relictorum testamento. quando autem cedit dies legatorum testamento relictorum, dictum est supra proxi. leg. Viuia.

b Quasi sub conditione. Scilicet contraria: & ideo ea pendente legatarius decedens non transmittit ad hæredem, ut hic, & ff. de adi. leg. l. si legatum pure. & l. legata inutiliter, & arg. ff. si cert. pet. l. pecuniam.

c Dicimus. Vt supra de condit. & demon. l. conditiones. & l. 1. § 1. & l. aliquando. & ff. eodem l. hęredis. & l. si dies. §. fina.

d De electione. Vtrum legatum petere, uel dotem uellit. Hug. Accur.

e Ad hæredem. Scilicet legatarij cui dotem legauit maritus.

f Legatum. Dotis sub. & facit ff. eod. l. proxi. & ff. de uerbor. obligat. leg. si decem cum.

g In testamento. Nam ius testamēti obtinet, ut ff. de codic. leg. a §. 1. & l. ab intestato. in fi. & C. eo. l. fi.

HAeredis. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Petrum purè: & legauit Seio centum, pone. & decessit dictus Titius. Petrus cum posset adire hæreditatem, distulit adire: & interim Seius legatarius decessit (ponamus) nunquid transmittit ad hæredē suū legati petitionem, scilicet ut hæres eius possit petere legatū ab hærede testatoris, postea hæreditatem adeunte? Et certè sic. nam hęredis aditio, scilicet dilata, uel tardata facit moram petitioni legati, non autem facit moram cessioni diei. & idem esset, si Titius instituisset dictum Petrū sub conditione. & impleta conditione, ipse Petrus tardi⁹ adeat hæreditatē: quia semper legatarius est securus. s. ut si interim moriatur, trāsmittat ad hæredem suū legati petitionē. & idē est, si posthumus hęres sit institutus a dicto Titio. nā & hæc mora legatario non nocebit. s. quātū ad hoc, ut transmittat ad hæredem suū legatum, & idē est similiter, si hęres institutus a Titio sit apud hostes: quia nec hæc mora nocebit. & idem est in hoc alio casu. Titius instituit sibi hæredem Petrum, & Petro substituit Sempronium: & a dicto substituto reliquit centum Seio. nam si deliberante Petro instituto decedat legatarius: non nocebit legatario, quo ad transmissionem ad hæredem suum, si postea hæres institutus Petrus repudiauit hæreditatem, & sic peruenit hæreditas ad substitutum, à quo fuit legatum relictum: nā transtulit prædictus legatarius petitionem legati ad hæredem suum. & idem est si dictus Titius instituit sibi hæredem filium suum impuberem, & ei pupillarem Sempronium substituit, id est, si impubes decederet in pupillari ætate: & a dicto substituto reliquit c. Seio: nā si legatarius decedat antequam uendicet sibi locum substitutio pupillaris, id est, ante quam impubes in pupillari ętate decedat: transfert idem legatarius legatum ad hæredem suum, scilicet ut legatarij hæres consequatur legatum uendicante postea sibi locum substitutione prædicta. Sed quid si dictus Sempronius impuberi substitutus sit damnatus a Titio patre impuberis dare centum Seio, si intra pubertatem filius impubes decesserit, & postea dictus Seius legatarius decedat uiuo pupillo, siue impubere prædicto, & ita non habente adhuc locum pupillari substitutione: nunquid transfert dictus legatarius petitionem legati ad hæredem suū? Et dicitur quod sic, non obstante quod fuit ei relictum dictū legatum sub condi. & ipse legatarius decessit ante eam impletam: quia dicta condi. per testatorem expressa inerat, etiam si non esset expressa: conditiones autē quæ tacitè sunt, non faciunt legatum conditionale, etiam si sint expressę, ut trāsmissionē impediāt. Quamuis autem dixerim hæredis aditionē dilatam, siue tardatā nō facere moram cessioni diei, tamen quandoque euenit cōtrariū: pone enim quod dictus Titius instituit sibi hæredem

† Dic⁹ de iure canonico etiā nudis uerbis sine solennitate posse legari. c. cū iudicāte. & ibi glo. de testa.

hæredē dictum Petrum: & Sticho seruo suo testatoris dedit libertatem in testamento, & ei seruo legauit aliquid, puta centum. certe si dictus Petrus differat hæreditatem adire: hæc dilatio aditionis faciet moram cessioni diei dicti legati relicti dicto Sticho: ut scilicet, si ante aditā hæreditatem decedat dictus Stichus, non transmittat ad aliquem petitionem legati. nā dies legati relicti seruo in testamēto manumisso non cedit ante aditam hæreditatem, & est ratio: quia scilicet libertas dicto seruo relicta nō prius competat, quā adita hæreditate, æquissimū uisum est sapientibus, nec diē legati eidem seruo relicti cedere ante eam aditam: alioqui inutile fieret legatū, si dies eius legati cessisset antequam libertas competeret ei dē seruo, sed & post aditam hęreditatem quandoque euenit hoc quod non cedit dies legati relicti seruo in testamēto manumisso: puta si seruo purè legetur aliquid, & iubeatur esse liber sub conditio. si nauis ex Asia uenerit pone, & conditio prædicta inueniatur pendens, siue pendere etiam post aditam hæreditatē. Itē & in alio casu facit moram cessioni diei legati ad-tio hæredis dilata, siue tardata ꝑ hæredem: puta si aliquid legatum sit ei, cui seru⁹ legatus est, & ipsi seruo: puta quia dictus Titius testator legauit Stichū seruum suo Seiō: & eidem Sticho, & Seiū legauit 100. nam pro parte Stichi cedit ab adita hæreditate legatum: licet pro parte Seij cedat dies legati à morte testatoris: hoc dicit eū l. seq. Viuianus.

In P. F. siue sub cō ditione, ꝑ conditionem impediatur.

P. F. & si.

siue purè: institutus tardius adeat, siue sub cōditione, nec per conditionem impediatur: legatarius, securus est. Sed & si nondum natus sit heres institutus, aut apud hostes sit: similiter legatario non nocebit: eo quod dies legati cessit. Inde dicimus, & si a substituto legatum sit relictum: quandiu institutus deliberat, defuncto legatario non nocebit, si postea heres institutus repudiauit. nam ad hæredem suum transtulit legati petitionem. Tātundem est, si ab impuberis substituto legetur: nam ad hæredem suū legatum transfert. Tractari tamen potest, si impuberi substitutus dānatus sit, si intra pubertatem filius decesserit, Seio centum dare: an uiuo pupillo defunctus Seius ad hæredem transferat, quasi ea conditio sit expressa, quæ inerat? Et magis est, ad hæredē legatarij trāsire. Interdum aditio hæredis legatis morā facit: utputa, si fortè seruo manumisso, uel ei, cui seruus legatus est, & seruo aliqd legatū sit: nam seruo legati relicti ante aditam hæreditatē dies non cedit.

Idem libro xxiiij. ad Sabinum. VIII.

Nam cùm libertas non prius competat, quàm adita hęreditate: æquissimum uisum est, nec legati diem ante cedere: alioquin inutile fieret legatū, si dies ei⁹ cessisset antequam libertas competeret: quod euenit, si seruo purè legetur, & liber esse sub cōditione iubeatur, & pendens conditio inueniatur etiam post aditam hæreditatem.

Legatum quod personæ cohæret, extinguitur mortuo legatario ante aditam hæreditatem.

Idem libro xxj. ad Sabinum. IX.

Si habitatio filiosfamilias, uel seruo legata sit: puto, non acquiri domino, uel patri legatum, si ante aditam hæreditatem filius uel seruus de-

Quæ inerat. Et uerè expressa est. sed tamen non facit legatum cōditionale, & pro non scripta habetur: ut j. eod. l. si dies. §. fi. & l. si Titio. §. fi. & s. de condi. & demon. l. aliquando. H. tantum ergo hic ualet tacita, quantum & expressa conditio. ar. contra s. de proc. l. filiusfamilias. §. milites.

Interdum aditio. Retardata.

Facit. Vt dies eorum non cedat, quò ad trāsmissionē ante aditā hæreditatē: quod est speciale his casibus: ut s. eodem, l. 2. sed regulariter à morte testatoris: ut C. de ca. tol. §. in nouissimo. sed quò ad petitionē semper facit morā aditio hæreditatis, ut j. hac l. in prin.

Manumisso. In testamento, & accipe aliquid legatum sit. quod est j. ut C. de cad. tol. §. in nouissimo. aliud est quādo seruus legatur Titio & eidē Titio & seruo fundus. nam pro parte serui cedit ab adita hæreditate. pro parte Titij à die mortis. Et quod subijcit dic, nam dies legati relicti seruo, scilicet manumisso &c. & sic sedit ad primū: ut j. l. proxi. colligitur. & facit s. e. l. cū legato. & d. §. in nouissimo. & est ratio quare nō antecedat, quia sic diceretur hęreditati acquiri, cuius interim ē seru⁹: ut s. de lega. 1. l. si ei bi homo. §. cum seruus. licet sit argum. contra j. de fu. st. l. à Titio. uel etiā nullis quia sibi deberi non posset hæreditas.

Nam cum. Hæreditate. Vt C. de cad. tollen. §. in nouissimo. & est ratio, quia si diceretur cedere quantum ad transmissionem, legatum libertatis hic nihil esset: quia mortuus amodo non posset manumitti. & sic cum nullum commodum sit transmissionis, non cedit ante. sed post petit potest, & sic cedit dies.

Nec per conditionem impediatur. Aliàs est, nec per conditionē: sed alia causa impediatur adire: alias est & per cōditionē impe. & deest nec, & tunc bona est lra, si nō postea existēte cōditione adeat: alias nec testamētum ualet, nec legata: ut s. de ijs, q in testa. de. l. proxi.

Natus. Quia posthumus sit institutus, quod fieri potest. ut s. de sta. homi. l. penul.

Apud hostes. Et hic potest institui: ut s. de hæred. in sti. l. illa. §. 1.

Non nocebit. Quo minus ipse habeat, uel ad hæredem transmittat.

Repudiauit. Et sic hæreditas perueniat ad substitutum, à quo legatum fuit relictum.

Substituto. Vt s. eo. l. 1. Accur.

Intra pubertatem. id est, impubes sit. Acc.

Legati. Relicti seruo manumisso.

Competeret. Et est ratio, vt not. s. l. proxi. in fi.

Quod euenit. Vt sit inutile.

Hæreditatem. Refert tamen qualis sit conditio, an quæ potuit adimpleri ante aditam hæreditatem, uel quæ non: vt s. de leg. 1. l. quæ situm. §. 1.

Si habitatio. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium: & filio Caij uel seruo legauit habitationē domus suæ: & decessit dictus Titius. & postea antequam Seius hæreditatem adiret, decessit dictus filius uel seruus Caij. nunquid acquiritur dictum legatum habitationis dicto Caio, qui est pater uel dominus?

cesserit. nam cùm personæ cohæreat: a rectè dicitur, ante aditam hæreditatem diem non cedere.

Idem libro xxiij. ad Sabinum. X.

CVm in annos singulos legetur, non unū legatum esse, sed plura b constat.

Iulianus libro xxxvij. digestorum. XI.

NEc refert, c singuli aurei in annos singulos legērur. an in annum primum mille aurei, in secūdum hordeum, in tertium frumentum.

Vlpianus libro xxiij. ad Sabi. XII.

NEc semel diem eius cedere, sed per singulos annos. d Sed utrum initio cuiusque anni, an uerò finito anno cedat, quæstionis fuit. Et Labeo, Sabinus, & Celsus, & Cassius, & Iulianus in omnibus, quæ in annos singulos relinquūtur hoc probauerunt, ut initio cuiusq; anni huius legati dies cederet. e Inde Iulianus ait: hoc legatū si seruo relinquatur, deinde post primum, uel alterum annum fit liber: sibi eum acquirere. f Itē Celsus scribit (quod & Iulianus probat) huius legati diem ex die mortis cedere, nō ex quo adita est hæreditas: & si fortè post

---

Et dicitur quòd non, & est ratio: quia cum dictum legatum habitationis cohæreat personæ illius, cui legata est, & eius morte finiatur: rectè dicitur, nō cedere diem eius legati ante aditam hæreditatem. si non cedit ante aditā hæreditatē, ergo nō posset transmitti ad hæredē etiā si dictus filius, uel seruus esset sui iuris, & ante aditam hæreditatem decederet: ut ī. eo. l. 2. & 3. illa autem legata, quæ mortuis nobis ad hæredem nostrū transeunt, eorum cō modum per nos [illegible], quorum in potestate sumus, eodem casu acquirimus: ut ī. eo. l. si post diem. §. fi. & j. de regu. iur. l. quæ legata. Viuia.

a Cohæreat. Quia morte personæ finitur: ut s. de usu, & habita. l. si habitatio. Est & alia ratio, quia non est persona, à qua constituatur: sic econtra si legaretur usufructus seruo hæreditario, non cedit ante aditam hæreditatē: quia non est persona, quæ utatur: ut infra de stipula. ser. l. ususfructus. & infra de acquir. rer. do. l. hæreditas.

CVm in annos. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium: & legauit Caio in singulos ann. mille aureos: & decessit dictus Titius. certè constat plura esse legata, & non esse unum tantum. & primi anni est purum legatum, sequentium annorum est conditionale: si uiuat, scilicet Seius legatarius: ut ī. de annu. leg. l. si in singulos. & l. cum in annos. Et idē est, scilicet quòd sint plura legata, si legauit dictus Titius mille aureos in primum annum, & in secundum legauit ei hordeū, & in tertium frumētum. Sed nunquid dies dicti annui legati cedit semel? an per singulos ann. quibus uiuit legatarius? Et dicit quòd per singulos annos, & in initio cuiusque anni. & non in fine. non solū quo ad trāsmissionem ad hæredē legatarij, sed etiam quo ad petitionem. & quia cedit in initio cuiusque anni, quo uiuit legatarius, ut dictum est, si dictum legatū annuū relinquatur per Titium seruo Seij: deinde dictus seruus fit liber post primum, uel alterum annum. Iulianus ait eū seruum nunc liberū sibi acquirere legata eorum annorum, qui uenerunt, ex quo fuit liber, f. & non cedit dies legati ab adita hæreditate, sed ex die mortis testatoris, f. ut legatarius transmittat ad hæredem suū legata illorum annorum, quibus inuenitur uixisse post mortem testatoris etiam ante aditā hæreditatē. & si fortè post multos annos à morte testatoris adeatur hæreditas, debetur legatario legatum omnium prædictorum annorum, & hæredi eius, si ipse sit mortuus, post aditam hæreditatem. subaudi: & idem est si quotannis, i. singulis annis sit legatum. nam & hic spectabimus initium cuiusque anni, sicut & ī. Quādoque tamē unum est legatum, & semel cedit. siue sit relictū in singulos annos, siue quotannis. puta, quando euidens est uoluntas testatoris, ideo diuidentis legatum in annuas pensiones, quoniam uoluit prospicere hæredi suo, ne urgeretur statim ad solutionē legati. non autē uoluit cōsulere legatario. Sed quid si dictus Titius legauit Seio 10. annuis, uel quotannis, ut Seius conduceret sibi habitationem domus, in qua moretur, uel cōduceret unū magistrum, qui eum doceret in aliqua arte: audē certè diebus intelligitur legatum esse relictum, quibus pensio habitationis debetur à legatario, qui conducit: uel quibus debetur à legatario pē sio mercedis disciplinarum. & hoc facta cōiectura uoluntatis testatoris. creditur enim testatorē uoluisse legatarium tūc demum habere dicta 10. cum inciperet egere eis: sicut & in principio anni est soluendum legatum annuum ad alimenta relictum, cū tunc incipiat egere legatarius: ut in hac l. in prin. Scire etiā debemus, quod quātum ad ea, quæ dicta sunt, nō est uis, utrū legetur in annos singulos, uel quotannis, id est singulis annis: uel leget in singulos menses: uel quot mēsibus, i. singulis mēsibus: uel leget in singulos dies: uel quot diebus, id est singulis diebus. & idem erit dicendum si mille, pone, aurei annui legentur. nam semper habebunt locum ea, quæ supra dicta sunt. Si cui homo. Titius legauit Seio hominem in genere, & sic habet idem Seius electionē, quem uelit de seruis testatoris: & decessit dictus Titius. certè si legatarius decedat antequam uendicet seruum, transfert ad hæredem suum legatum.

Si Titio: Caius fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Sempronium: & Titio legauit hoc modo. Lego Titio unum de seruis meis, quem Seius elegerit: & decessit Caius, & postea decessit Seius post electionem serui à se factam: certè locus erit uendicationi serui semel dicto Titio legatario acquisitæ. h. d. usque ad l. huiusmodi. Viuianus.

b Sed plura. Et primi anni purum, sequentium conditionale legatum est, scilicet, si uiuat: ut ī. de ann. lega. l. 4. & l. cum in annos. secus in stipulatione etiam causa mortis facta. quia una est: ut j. de dona. causa mort. l. senatus. §. si. Item est simile hoc legatū legato usufr. quia finitur morte, nisi relinquatur Titio, & hæredibus eius: ut s. de ann. leg. l. in singulos. & C. de leg. l. in annalibus. & C. de usufr. l. antiquitas. secus in stipulatione simili: quæ morte non extinguitur: ut infra de uerborum oblig. l. si Stichum. aliàs est l. & ideo. §. stipulatio. Accursius.

c NEc refert. Plana est. Accursius.

d NEc semel. Per singulos ann. secus in simili stipulatione: ut j. de do. cau. mor. l. senatus. §. fi.

e Dies cederet. Etiam quò ad trāsmissionem: ut ī. de ann. leg. l. in singulos. non solum quò ad petitionē: ut C. eo. l. j. sed aliud in stipula. similibus. ubi in fine anni cedit: ut j. de uer. obli. l. qui hoc anno, quæ est contra. Sed contra hanc distinctionem est ī. de condi. & demō. l. si in annos. Alij distingūt an annuū, aut singulis annis legetur, uel promittatur: ut primo casu caput anni, secundo finem inspicias. Sed huic est ar. contra ī. si cert. pet. l. lecta. & j. e. l. nouissimè. Accur.

f Acquire. f. legata annorum ex quo fuit liber.

a Io P.F. in fm ho mu.

Omnium

a Omnium annorum. Praeteritorum et die mortis.
b Quotannis. Id est singulis annis.
c Nisi fortè. Nam hoc sequenti casu non est legatum, & semel ceditur ȝ. e. l. si cu. quasi pure sit relictũ, in tẽpus dilata petitione: vt C. eo. l. ea his. & ȝ. e. l. Firmin. §. si H.
d Quotannis id est singulis annis, puta si ̇x ad domũ tuendam, vel pro magistris. Accur.
e Debetur. A legatario.
f Voluntatis. Quia tunc egere incipit. ergo si ad alimenta x. singulis annis legentur, in principio anni est soluendum: quia tũc incipit egere: vt s̄. hac l. 2. resp. sit de conlectura. s̄. de le. p. l. si seruus plurium. §. fi. & s̄. de la dic. l. sed & si susceperit. §. sed & si proponsa. & ȝ. eo. l. Firmio. §. fin.
g Ipse ego. Subau. Accurs.
h Tot. Pota. a. & est hoc contra solu. quam not. a. respon. huius l.
i Vendicet Legatarius.
k Decesserit. Legatarius, quo casu dubitatur, ideo quia cũ sit electio legatarij, videbatur extingui eius morte. arg. ȝ. de uerbo. obliga. l. centesimis. §. final. Sed cõtra est. quia transmittitur ad hæredẽ. vt & C. commun. de lega. l. fina. in princ. Alij dicunt decessetit. scilicet, seruus legatus. & die post mortem hæredis, nõ ante: vt infra de verbor. oblig. l. inter stipulantem. §. pe. de hac antè electione hominis in genere legati, dic vt not. s̄. fam. ercil. l. hæredes. §. si incerto.

† Limitabis pro hũc tex. l. quibus debetur. s̄. de leg. j. dum dicit legatũ annuũ deberi. de quo in l. legatam. §. si ita. s̄. de legat. 2.

multos annos adeatur hęreditas: omniũ annorũ [a] legatario deberi. Sed & si quotannis[b] sit legatũ: mihi uidetur, etiã in hoc initium cuiusq; anni spectandum: nisi fortè [c] euidens sit uoluntas testatoris, in annuas pensiones [d] ideo diuidẽtis, quoniam non legatario cõsultum, sed hæredi prospectũ uoluit, ne vrgeretur ad solutionem.

Relictum annuum respectu certæ necessitatis, debetur tempore necessitatis. Bartol.

Si in habitationem aliquid, uel in disciplinam legetur sic, Annua: uel, Quotannis: [d] quibus diebus pẽsio debetur [e] habitationis, vel mercedis disciplinarũ, eisdẽ intelligitur legatum relictum, cõiectura † uoluntatis [f] facta. Nouissimè Pomponius scribit: nihil interesse, utrum in annos singulos, uel quotannis: an in singulos mẽses, vel quot mensibus, an in singulos dies, uel quot diebus legetur. ipse [g] quoq; huic sentẽtiæ accedo. Proinde & si annui legentur tot [h] aurei: idem erit dicendũ. Si cui homo generaliter legatus sit, & antequam uindicet, [i] decesserit, [k] ad hæredem suum transfert legatum. Si Titio sit legatus, quẽ Seius elegerit, & Seius post electionem decesserit: locus est uindicationi semel acquisitę.

Conditio omnino extitura si dubitatur, an viuo, vel mortuo legatario exiftat: impedit diem legati cedere. Bartolus.

Pomponius lib. vj. ad Sabinum. XIIII.

HViusmodi legatũ, Siue illud factum fuerit, siue non, [l] illi do, lego ad hæredẽ nõ transit, nisi alteruter casus viuo legatario extiterit: [m] quoniam causa, † ex qua debeatur, præcedere sẽper debet: nec quia † certum est, alterutrum futurum, omnimodò debebitur. nam tale legatum, cũ morietur, hæres dato. certum est [*] debitum iri, [n] & tamen ad hæredẽ legatarii non transit, si uiuo hęrede decedat. [o]

Si legatũ, cuius dies cedit ab adita hæreditate, & aliud legatum cuius diei cedit à tempore mortis, alternatiuè relinquitur, quantum ad electionem vtriusq; tempus inspicitur: quantum ad transmissi nem quodlibet per se naturam suam retinet. Bart.

sibus, semper debet præcedere mortẽ legatarij, ad hoc ut ipse transmittat ad hæredẽ suum: nec debebitur dictum legatum hæredi legatarij, ea ratione, quia certum est alterutrum futurum omnino, l. alterum eorum, quę posita sunt in conditione, & hoc probat à simili. nam enim quod dictus Titius legauit fundum Sempronianũ Lucio cum moreretur dictus Seius hæres: certè istud legatum certum est debitum iri, ea eo, quod certum est, hæredem moriturum. unde si tempore mortis hæredis uiuet legatarius, debebitur ei legatum, & tamen si uiuo hæres de decedat legatarius non transit dictum legatum ad hęredem ipsius legatarij. Viuia.
l Siue non. Si certum erit, illud non faciendum.
m Extiterit. Est ergo conditionale. Et sic contra s̄. de condi. indeb. l. Iulianus. Solu. legatũ, & stipulatio talis est cõditionalis: vt hic. sed tum ex stipulatione solutum non repetitur: quia certum est aliquam earum causarum extituram. arg. s̄. de con dit. indebi. l. quod si sub ea. & idem dici põt in omnibus casibus dĩctis l. Iulianus. in quibus cum debitum certum est: licet uideatur ibi velle notare differentiam. Nec obst. s̄. de pen. & com. rei ven. l. si pẽdente. §. si ita. quia ibi non dici tur pura emptio. sed perfecta est quantũ ad obligationem, a qua neuter discedere potest, alterutro tamen, quantum ad prohibendam repetitionem. Azo. item

non obst. ȝ. de nova. l. si pupillus. §. qui sub cõditione: quia ibi est pura quo ad obligationẽ: vt interim solutum non possit repeti: vt d. l. quod si sub ea. Sed Ioan. dixit, aut uoluit facere duas conditiones, & tunc alteram impleri oportet, aut vnam habentem duo membra, & tunc habetur pro pura: vt hic, & dictis ll. alij dicunt aliter: vt no. d. l. Iulianus.
n Debitum iri. Ea vi conditionis omnino extituræ. non ex persona eius, cui legatum est quæ potest non esse tunc, cum morietur, id est dicere, cõditio is euentus facit deberi legatum, si aliud non impediat, s. mors legatarij ante hæredem.
o Decedat. Quia conditionale legatum: ut s̄. eod. l. 2. diesenim incerta facit conditionem: ut s̄. de conditio. & demon.

† Per istã legem & similes, dicit gl. 2. an re aed. in e. dilecti si lij. ex de iudi. quod sĩ pẽtẽdi semper est exptimenda, aliàs agens non auditur: & est expressum i. e. si de lib. obla.
† Per hũc tex. glo in c. prudentum. sup verb. nõ oftenderit. de off. dele. dicit quod fidum legatarij sciũt tertiũ interesse nõ posse, vel nolle: nihilominus debẽt expectare, quia ille tertius se literato riè excuset.
* In P. Fl. debituri.

HVjusmodi. CASVS. Titius instituit sibi hæredẽ Seium pone, & Lucio ita legauit fundum Sẽpronianum do, lego Lucio, siue ipse Lucius cõtraxerit cum Berta intra annum, siue non contraxerit intra annũ, volens dictus testatur Lucium cõtrahere matrimonium cum dicta Berta intra annum, & sic voluit testator, vt Lucius festinaret ad matrimonium gratia lucri medij temporis, & nõ haberet fundum nisi post annũ, si intra annum non contraheret cum Berta matrimonium, & decedit dictus Titius. postea decessit dictus Lucius antequam alterutet dictorum casuum existeret. nunquid transmittit ad hæredẽ suũ legatũ? Et dicitur quod non: quoniam causa ea qua debeatur legatario legatum, id est, extitentia vnius de dictis ca-

& demon.l.dies. & l.dies incertus, 2.responso.

SI vsusfructus. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium: & legauit Caio vsumfr. fundi Titiani, aut x.sub alternatione vtrum eorum duorum voluerit legatarius:& decessit dictus Titius.certè vtrunque spectādum esse placuit sapientibus, scilicet & mortem testatoris,& aditionem hæreditatis eius: mortem scilicet testatoris esse spectandam propter prædicta x. quæ x. si sola essent legata, cederet dies eius legati à morte testatoris: vt s̄.eod.l. si post diē.in princ. vt sic si mortuus legatarius post mortē testatoris, & ante aditam hæredi.trāsmittat ad hæredem suum legatum x. vt ibi ita,dicet. Aditionem, scilicet hæreditatis esse spectandam placuit propter vsumfru. nam dies legati vsusfructus cedit ab adita hæreditate tantum, scilicet vt possit peti: vt s̄. eo. l.2. vt si adita hęreditate,possit legatarius eligere & petere quodcunque voluerit, vel vsumfructum fundi, vel decem. nam quamuis sit electio dicti Caij legatarij, sicut eā ei dedit testator: nōdum tamē potest esse locus electioni: cum proponatur, aut nondum testatorē decessisse, & ita non habere adhuc locū ea, quæ sunt per eundem testatorem relicta:aut mortuo scilicet dicto testatore hęreditas eius nondum adita proponatur: & ita nō possis eligi,vel peti vsusfr.prædictus. quid ergo si post mortem testatoris,& ante aditam hæred. decedat dictus legatarius: nunquid transferatur ad hæredem eius legatarij legatū de decem? Et respon.qđ sic: quia mortuo legatario dies legati prædicti de 10.cedit.i.mortuo legatario apparet,qđ cessit dies legati quo ad 10.pręcise: quia iam vsusfr.amplius eligi non potest,nec peti.nam & si ita dicat testator,Seię do 10.aut si peperit,fundū hæres meus dato.& antequam pariat,decesserit Seia: trāsmittit ad hæredem suum dicta 10. siue eorum petitionem. Si ita qs. Titius ponamus, instituit sibi hęredē, Seiū: & legauit Caio filio Sempronij c.ita ot ipsi Caio filiofam.soluantur: & decessit dictus Titius, nunquid valet dictum legatum?& certè sic:& non potest imputari hęredi si soluat filio,& non patri Sempro.Imo & si petat dictum legatum pater,exceptione est repellendus.

Si dies legati. Ponamus qđ Titius instituit sibi hæredem Seium: & legauit Caio sui iuris existenti 100. purè,& decessit idē Titius,& ita cessit dies legati.postea dictus Caius legatarius dedit se in arrogationem pono Sempronio,& ita peruenit in Sempronij ius,siue potestatem: certè ipsi Sempronio potius debetur legatum, quam ipsi arrogato. transeunt enim cum eo arrogato in arrogātem ea,quæ ei arrogato debebantur. si autem dictum legatū fuisset dicto Caio sub condit.relictū, non transit statim in arrogatorem Sempronium, sed expectabitur conditio: & ei acquiretur ipsum legatum, cuius iuris erit legatarius tempore existentis dictæ conditionis. Potest enim esse, quòd tempore existentis conditionis erit legatarius in alterius potestate, quam in illius, qui eum arrogauit, quòd si sui iuris fuerit legatarius eo tempore, quò existet conditio legati, sibi potius acquiret. Viuianus.

Vlpianus libro xxiiij. ad Sabinum. XIIII.

SI vsusfructus, aut decem, vtrum legatarius voluerit, sint legata: vtrunque spectandum,& mortem testatoris, & aditionem hæreditatis. mortem, propter decem: aditionē, propter vsumfructum. quamuis enim electio sit legatarij, [a] tamen nondum electioni locus esse potest: cū proponatur,aut nondum testatorem decessisse, aut eo mortuo [b] hæreditas nondum adita. Inde quærit Iulianus: si post mortem testatoris legatarius decedat, an ad hæredem transferatur decem legatum? & libro trigesimoseptimo Digestorum scribit, posse dici, decem transtulisse, [c] quia mortuo legatario, dies legati cedit, [d] argumentum Iulianus pro sententia sua affert tale: Seiæ decem,aut si pepererit, fundum hæres meus dato. nam si antequam pariat (inquit) decesserit: ad hæredem suum decem transmittet. [e] Si ita quis legauerit filiofamilias,vt ipsi soluatur: potest procedere legatum: nec imputari hæredi, cur non patri, sed potius filio soluat. Finge enim hoc nominatim expressum, ita vt filio soluat: certè si pater petat, exceptione erit repellendus. [f] Si dies legati cesserit, [g] deinde legatarius in ius alienum peruenerit: ipsi potius debetur legatū, in cuius ipsius ius puenerit. transeunt [h] enim cum eo, quæ ei debebantur. Sed si sub conditione fuerit legatum: non statim *transit, *sed expectamus conditionem. eique acquiretur, cuius iuris erit conditionis existentis tempore. Quod si sui iuris fuerit eo tempore, [i] sibi potius acquiret.

Non refert quid ex æquipollentibus fiat. Bart.

Idem lib. v. disputa. XV.

SI ita †esset liberis fideicommissum relictum, si morte patris, sui iuris essent effecti, nec

* Statim, nō est in P.Flo.

* In P.F. sed expectabit.

† Quid in testimonio testis interrogati de aliqua sūma,an sufficeret qđ vnus diceret,talis dēbet decē aureos: & alter testis dicat deberi decē & septem libras cū dimidia? dic q̄ sic. limita tamē nisi testes essent super forma interrogati, p ea q̄ no. An.dē Bu. Ic. nihil. J.dē verb. sig.& I c. cum ecclesia,§. non igitur. de cau.pos.& prop.

Si vsusfructus, aut decem. Sub alternatione.

[a] Legatarij. Et si quidem semel publicè eligat, mutare non potest. argu. J. de lega.2.l.statuliberū.§.fi. secus in contractibus inter viuos, vbi distinguitur:vt J.dē verb.obl. l. si quis stipulatus.

[b] Mortuo. Testatore.

[c] Trāstulisse. Quia vnum etiā purum fuit legatum.

[d] Legati cedit. Imò cedit à morte testatoris.sed nunc mortuo legatario apparet quòd cessit.quia iam amplius vsusfructus eligi non potest, nec peti.

[e] Transmittet. Et hoc ideo,quia legatum de 10.purum esse cœpit viua Seia:cum iam certum esse cœperit eam parere non posse: vt ā.de cond.insti.l.fi.& J.eo.,l.cum ita,in prin. Azo. Sed arg.contra,J.e.l.cum illud. Accur.

[f] Repellendus. Filius ergo aget: vt J.de act.& obl.l.filiusfamil.& l.in factom.nec patri videtur acquiri vsusfructus: vt in aut.vt ll. ma.& auię.in prin.col.t.& facit ā.de cōdit.& demon.l.qui hæredi.& J.de verb.obl. l.eum qui.§.qui sibi. & J.de solutio.l. Stichum.§.quæsitum. & §. sequen. Accur.

[g] Cesserit. Legatario existente sui iuris.

[h] Transeunt. Vt ā. de adopt. l.si pater. in princ.

[i] Eo tempore. Ex quo extitit conditio: & sic cessit dies legati: vt ā.eod.l.si post.§.pe.& §.fi.& J.de coll. bo.l.2.§.id quoque.& arg. J.de iniur.l.seruo autem,&c. C. de iure delib. l.non est.

SI ita esset. CASVS. Pone quod Titius instituit sibi hæredē Seium, & legauit Caio, & Sempronio filijs Petri centum sub condi.si effecti essent sui iuris morte Petri

Petri eorum patris: & decessit dictus Titius. postea non mortalitate patris, sed emancipatione facti sunt eorũ iuris. nunquid debeant eis dictum legatum, siue singulare fideicommissum? Et dicitur quòd sic, & dies eius fideicommissi cedit ita bene per dictam emancipationẽ, sicut cederet si per mortem patris effecti fuissent eorũ iuris propter quam vltimam decessionẽ credo, quod posita sit hęc lex in hoc titu. Vivi.

mortalitate patris, sed emancipatione patres familiarum constituti sint: deberi eis fideicommissum, nemo dubitauerit: diemq; eius emãcipatione cessisse, [a] qui morte patris cederet.

Iulianus lib. xxxv. digestorum. XVI.

CVm ita legatum est, Stichum, vel quod ex Pamphila natum erit, hæres meus dato: non antè dies legati eius cedet, quàm aliquod ex Pamphila natum fuerit, aut certum fuerit [b] nasci nõ posse.

Dies vsusfructus legati seruo hæreditario demũ post aditam vtrinsq; hæreditatem cedit. Bar.

Cùm seruo legato ante quàm hæreditas eius, q legauerat, [c] adiretur, vsusfructus ab alio legatus fuerit, & prior hæreditas eius, qui vsumfructum legauit, adita fuerit: nulla ratio est, cur

[a] Cessisse. Not. nõ refert quid ex æquipollentibus fiat. sic C. de insti. & substi. l. 3. & s. mand. l. si. arg. cõtra. C. de iis qui ve. æta. impetr. l. si. & supra de lega. secundo, l. si ita §. is cui.

CVm ita. CASVS. Pone, q Titius instituit sibi hæredem Seium: & ita legauit Caio sub alternatione: Stichum, vel quod ex Pamphila natũ erit, hæres meus dato, s. Caio, & decessit Titius. certè non ante cedet dies legati alternatiuè relicti quamuis ad hoc, vt transferatur ad hæredem legatarij alterutrius, vel alicuius eorum petitio, q aliquid ex Pamphila natum fuerit. q. d. si ante mortem legatarij aliquid natum fuerit ex Pamphila bene transfertur ad hæredem legatarij postea mortui alterutrius petitio, i. petat vnum quod velit, sicut posset petere legatarius si viueret. si autem ante mortẽ legatarij non fuerit natum aliquid ex Pamphilo, non potest aliquod eorum petere hæres legatarij: si autem ante mortem legatarij certum fuerit na ci non posse aliquid ex Pamphila, puta Pamphila mortua antequã pariat, & ante mortem legatarij. bene cedit dies legati de dicto Sticho, vt transmittatur ad hæredem legatarij postea mortui. Cum seruo legato. Pone q Titius fecit testamentũ, & instituit sibi hæredem Petrum, & legauit Seio Stichum seruum suũ. & decessit dictus Titius. antequam autẽ Petrus adiret hæreditatem Titij, Caius fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Martinũ (pone) & vsumfr. fundi Corneliani (pone) legauit dicto Sticho seruo;. & decessit dictus Caius, & dictus Martinus institutus a Caio prius adiuit hæreditatem eiusdẽ Caij, quàm dictus Petrus institutus a Titio adiret hæreditatẽ eiusdẽ Titij. certè nulla ratio est cur diẽ dicti legati vsusfructus cedere existimemus ante quam etiam ea hæreditas, scilicet Titij adeatur, ex qua dictus Stichus seruus legatus erat per Titium Seio. & est ratio quare ante nõ cedit, cũ in præsentia, siue in præsenti tempore, quo non est adhuc adita hæreditas Titij, nullum emolumentũ dicti legati vsusfructus acquirat ex hæreditate Titij, ex qua fuit seruus legatus Seio. cũ non sit ibi persona, cui acquiratur, & vsusfructus sine persona esse non possit: vt j. de stipu. ser. l. vsusfructus. & cum legatũ dicti vsusfructus extinguatur, si dictus Stichus seruus mortuus fuerit interim ante aditã hæreditatem Titij domini eiusdem serui: quare adita hæreditate postea dicti Titij ex qua seruus erat legatus Seio, existimãdum est ad eum Seiũ pertinere dictum vsum. fr. cui Seio seruus legatus est per dictũ Titiũ. Sed quid si dictus seruus Titij, cui seruo Caius vsumfruc. legauit, non fuit legatus per Titiũ alicui, ut iniento casu quãdo erat adita hęreditas Caij q legauit seruo vsumfruc. & etiam hæreditas Titij domini ipsius serui? certè dicendũ est hoc casu dictum vsumfr. pertinere ad hęreditatẽ, id est, ad hæredẽ hæreditatis eius Titij, cuius fuerat seruus prędict. s. si viuat ide seruus tẽpore aditę dictæ hæreditatis. & hoc eo, i. adeo quòd, id est, quia: dies legati vsusfructus non cessit ante aditam hæreditatem dicti Titij domini serui: vt dictum est. & not. extra casum quod est hic bona ratio, si nõ expectaretur aditio hęreditatis dicti Titij quo ad cessionem diei illius legati vsusfructus, frustra cederet dies ei ante, & etiam inutiliter: cum non esset persona, cui acquiri posset: & sic inutile esset legatum. & nulli acquireretur: vt d. l. vsusfructus. & s. eod. l. si habitatio. & j. de acqui. re. do. l. hæreditas in multis. in fi. & s. qui. mod vsusfr. amit. l. si seruo. Viuia.

diem legati [d] cedere existimemus ante quàm ea hæreditas quoq;, ex qua seruus legatus erat, adeatur: cùm neque in præsentia vllum emolumentum hæreditati [e] acquiratur, & (si interim seruus mortuus fuerit) legatum [f] extinguatur. quare adita hæreditate [g] existimandum est, vsumfructum ad eum, [a] cui seruus legatus sit, ptinere. [h] Quòd si seruus cui vsusfructus legatus fuit, legatus non fuerit: dicendũ est vsumfructum ad hæreditatẽ [i] pertinere, eo q dies eius antè aditam hæreditatẽ non cesserit.

Dies legati relicti seruo legato, cedit ab adita hæreditate: nẽ ad legata, quæ cedunt ab adita hæreditate, regula Catoniana non pertinet. Bart.

Idem libro xxxvj. Digestorum. XVII.

CVm legato seruo aliquid legatur, dies

[b] Certum fuerit. Puta Pamphila mortua antequã pariat. vt s. eod. l. si vsusfru. 2. respon. & l. huiusmodi. & s. de vsufru. l. si Titio. & j. eod. l. cum illud. in prin.

[c] Qui legauerat. Seruum.

[d] Legati. Vsusfructus.

[e] Hæreditati. A qua fuerat seruus legatus: vt j. de stipu. seruo. l. vsusfructus. & j. de acqu. rer. dom. l. hæreditas. vtriusque hæreditas ergo debet adiri, legantis seruum, & legantis vsumfructum. Accur.

[f] Legatum. Scilicet vsusfructus. de legato serui non est dubium. Accur.

[g] Adita hæreditate. A qua seruus est legatus.

[h] Pertinere. Scilicet hæreditas legantis vsumfructum, si fuerit adita.

[i] Ad hæreditatem. Eius qui legauit vsumfructum. Vel aliter, id est, ad hæredem hæreditatis, cuius seruus fuerat, si viuit seruus tempore hæreditatis aditæ. secus si ante decessit.

CVm legato. CASVS. Pone q Titius instituit sibi hęredẽ Caium, & seruum suum Stichum legauit Seio,

[a] In P F. cuius seruus legatus sit.

Scio, & eidem Sticho legauit e.& decessit idem Titius. certe dies legati seruo relicti cedit nõ a tempore mortis Titii testatoris, sed a tempore aditæ hæreditatis eiusdem testatoris. & est ratio extra casum, quia si ante aditam hæreditatem cederet, magis hæreditati diceretur acquiri, quam legatario, cui fuit legatus seruus, cũ interim sit hæreditatis seruus: ut s. de leg. j. l. si tibi homo. §. cũ seruus. licet sit argu. contra j. de furt. l. à Titio. nec etiã hæreditati posset acquiri: quia sibi debere hæreditas nõ posset intelligi, & sic euanesceret legatũ: quod est euitandum: quia autẽ dies dicti legati seruo legato relicti nõ cedit nisi adita hæreditate. ideo si tempore aditæ hæreditatis inueniatur esse seruus dictus Stichus, erit legatarii ipse Stichus, & legatum eidem Sticho relictum. si autem inueniatur liber, debebitur ei legatum sibi relictum, & impedimento non est regula iuris, quæ appellatur regula Catoniana, quo minus debeatur dictum legatum dicto seruo, si inueniatur manumissus, siue liber tempore aditæ hæreditatis. dicta enim regula dicit, quod illud legatum, quod foret inutile, si statim decederet testator facto testamento, non debet ideo valere, quod diutius testator viuat: vt j. de regula Cato. l. 1. cum simil. in nostro autem casu si confestim, id est, statim facto testamento paterfa. i. testator moreretur, bene valeret legatum prædictum seruo legato relictum: quia nõ concurreret in eiusdem persona & emolumẽtum dicti legati, & obligatio iuris pro soluendo legato eodem, imo concurreret in duobus. nam obligatio iuris pro soluendo legato ligaret hæreditatem, emolumentum autem legati relicti seruo legato respiceret legatarium, cui fuit legatus seruus. secus autẽ si emolumentum legati, & obligatio iuris pro soluendo eodẽ legato concurrerent in eandẽ personã, siue in eundem debitorem: quia tunc non valeret legatum, & haberet locum regula dicta, puta si nõ esset dictus seruus alicui legatus. nam tunc hæreditas deberet legatum eidem seruo, & seruus acquireret eidem hæreditati, & sic hæreditas deberet sibijpsi: quod; non potest esse: vt s. de leg. 2. l. Titia. §. Lucius. dictum ergo legatum relictum seruo, assimilatur legato relicto Seio, filio eiusdem Seij hærede instituto, quod quidem legatum ideo intelligitur consistere, quia quamuis statim facto testamento paterfam. testator mortuus: tamen potest dictus filius postea à patre emancipari, & emancipatus hæreditatem dicti testatoris adire: vt patri, qui eum emancipauit. legatum debeatur, vnde nec hic inuenitur pater debere sibijpsi legatũ, & sic valet, sicut & s. in primo casu. secus autem si adiret hæreditatem testatoris existens in potestate patris: quia tunc acquireretur hæreditas patri, & inueniretur pater sibi ipsi debere legatum: & sic non valeret. Viuia.

eius legati, quod seruo datur, non mortis tempore, sed adita hæreditate cedit. [a] & ideo impedimento non est regula iuris, [b] quò minus manumisso [c] legatum debeatur. quia & si confestim paterfamilias [d] moreretur: non in eiusdẽ persona.[*] & emolumentum legati, & obligatio [e] iuris concurrerẽt. Perinde igitur hoc est, de quo quæritur, ac si filio hærede instituto, [f] patri legatum esset; quod consistere intelligitur eò, quòd quamuis statim paterfamilias moriatur, potest emancipatus adire hæreditatem, ut patri legatum [g] debeat.

[*] P. Fl. personam.

a Hæreditate cedit. Vt s. eo. l. hæredis. in fi. & C. de caduc. tollen. §. in nouissimo.

b Regula iuris. Scilicet Catoniana. quæ dicit quòd illud legatum, quòd foret inutile: si statim decederet testator facto testamento, hoc non debet ualere ideo, quod diutius testator uixit: ut si legetur purè seruo hæreditas: ut instit. de leg. §. an seruo. & hoc infert: & ideo. quia dicta regula nõ pertinet ad legata, quorum dies cedit ab adita hæreditate: ut j. de reg. Cato. §. penul.

c Manumisso. Id est si inuenietur liber tempore aditæ hæreditatis. debebitur ei. alioqui legatario debebitur utrunque legatum, sed a quo potuit manomitti? Respõ. si seruus hæredis erat, planũ est. si seruus testatoris, tunc a legatario. qui licet nõ uere; tñ fictione iuris dominus extitit j. de furt. l. a Titio.

d Paterfamilias Testator.

e Obligatio. Obligatio ligat hæreditatem, emolumentum legatarium respicit. at si nõ esset seruus legatus, tunc hæreditas deberetur seruo. & seruus acquireret hæreditati, & sic hæreditas deberet sibipsi: quod non potest esse: vt s. de leg. 2. l. Titia. §. Lucius. & tunc habet locum regula Catoniana.

f Instituto. A quodam extraneo.

g Patri legatũ. In cuius est potestate. nam nec hic inuenitur pater debere sibiipsi, etiam si statim facto testamento decedat testator: cum possit retardati aditio hæreditatis, & filius interim emancipari. Et no. quod filio hærede instituto ab extraneo, potest legari patri & seruo hæredis etiam purè. Item a seruo instituto potest legari domino etiam pure, sed a domino, vel à patre instituto nõ potest iure legari filio, vel seruo, sed sub cõditione sic: vt Institu. de leg. §. an seruo. & supra de leg. j. l. quæsitum. in princ.

Idem libr. xxxvii Digestorum. XVIII.

IS, cui ita legatum est, Quandoq; [†] [h] liberos habuerit, si prægnante uxore relicta decesserit, intelligitur expleta conditione decessisse, & legatum ualere, si tamen posthumus natus [*] uiuus [i] fuerit.

[†] Quandoque pro quàdocunque. Ant. Augu. lib. 3. cap. 7.

[*] Io P. Fl. non est, viuus.

Cùm legatum incipit à præcedenti dispositione, sequens, in quod transfertur, statim mora commissa petitur, si incipit à præcedenti conditione, legatario interim moriente, nihil ad hæredem transmittitur. Bar.

IS cui. CASVS. Pone quod Caius instituit sibi hæredẽ Seium, & legauit Titio centum, quandocunque liberos habuerit idem Titius, & decessit dictus testator Caius, & postea dictus Titius legatarius decessit relicta prægnante vxore sua. certè intelligitur expleta conditione decessisse dictus legatarius, & legatum valere intelligitur, si tamen posthumus fuerit natus viuus. Viu.

h Quandoque. Subaud. decem ei lego. & alias est, si quandocunque liberos hab. sed nihil refert.

i Viuus. Secus si mortuus: [a] vt j. de verbo. sign. l. qui mortui. etiã si decliniet ad monstrũ: vt j. de verb. sig. l. quæret. licet sit ar. contra. s. de sta. ho. l. nõ sunt liberi. Sed cõtra. huic l. s. de sta. ho. l. qui in vtero. vbi alij non acquirit, nisi quã nascatur, sed certè nec hic acquirit. Et no. quod hæc conditio existit, et si nati moriantur: vt s. tit. 1. l. hæredibus. in prin. & C. eo. l. cum vxori. & facit s. de cõd. & demon. l. solemus. & l. cum vir. & l. si vir.

[a] Quia nat[*] u. ortuus habetur pro nõ nato. gl. I l. posthumo. C. de collat. & quid i nato. & statum o. ortuo: vide g. Bal. I l. t. §. in nouissimo. C. de cad. tol.

Idem libro. lxx. Digestorum. XIX.

CVm sine præfinitione temporis legatum ita datum fuerit,

CVm sine. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium ponamus, & sine aliqua præfinitione tẽporis legauit ita vxori suæ Semproniæ, pone. Vxori meæ penũ hæredes dãto, si non dederit c. dãto. & decessit dictus testator. postea dicta Sẽpronia vxor, ponamus, interpellauit hæredẽ vt ei præstaret penum, & hæres non dedit

dedit ei. certè vnum legatum intelligitur. s. de dictis c. scilicet. quò ad sitam exactionem, siue solutionem. & statim peti potest per vxorem idem legatũ de c. & prędicti penoris causa eo tantum pertinet, vt tradito penore, siue penu ante litem contest. s. super dictis c. hæres ab vxore liberetur

Vxori meæ penum hæres dato; & si non dederit, centum dato, vnum legatum [a] intelligitur centum: & statim peti [b] potest. Penoris autem causa eò tãtum pertinet, vt ante litem cõtestatam [*] tradito penore hæres liberetur. [c] Quòd si ita scriptum sit, Si penum intra Calendas non dederit, centum dato: [d] non efficitur, vt duo legata [e] sint, sed vt centum legata sub conditione videantur, idcirco si vxor ante Calendas decesserit: hæredi suo neque penum relinquet, quę legata non est: neque centum: quia dies legati non cesserit. [f] Cùm ab eo purè mihi [g] fideicommissum datum est, cui sub conditione legatũ est: [*] tale est, quemadmodum si hærede instituto sub conditione, mihi purè legetur. Si debitori, quod sub conditione debet, legatum est: præsens legatum est, agique [h] ex testamento statim potest, vt liberatio præstetur. & si post mortem testatoris decesserit: ad hæredem transmittit actionem. Hæc dicenda erunt, [i] & si non ipsi debitori, sed alij cuilibet similiter legatum esse proponatur. [k]

Legatum annuum cum præfinitione temporis relictum, in dubio, si sit causa alimentorum, dicuntur plura legata: vel vnum: cuius dies cedit à tempore mortis: Bart.

Martianus libr. vj. Institutio. X X.

Si cum præfinitione annuorũ legatum fue-

---

[*] In P. Fl. tradito peno.

[*] In P. Fl. quia dies legati cesserit. sed non rectè illic omissa est negatio: quemadmodũ, nec paulo post ibidẽ rectè omissa est dictio, purè.

[*] In P. Fl. non est, tale est. sed puto ea verba omissa fuisse per librarij negligentiã.

sub. sed duo sunt legata, vnũ purè. s. penus, alterum conditionale. s. c. vt j. eo. l. si penum. si autẽ ita scripsisset dictus Titius testator. Si penum intra Calendas non dederit. s. hæres meus vxori meæ, centum dato. scilicet hæres meus vxori meæ. non efficitur vt sint duo legata: imo est vnum. nam c. videntur esse legata sub conditione. s. si penum intra Calendas non dederit hæres vxori testatoris. nã incipit hoc legatum a præcedenti conditione: & idcirco. s. quia nõ sunt duo legata, sed vnum. s. de c. & quia c. videntur esse legata sub conditione, vt dictum est, si vxor. s. testatoris prædicta decesserit ante Calendas scilicet prædictas, relinquet penũ siue penus petitionẽ hęredi suo: quia legata non est scilicet ei vxori penus. neque centũ prædicta, siue eorum petitionẽ relinquet hæredi suo eadẽ vxor: quia nõ cessit dies legati, scilicet de centum, eò scilicet quòd nondum extiterat conditio, neque adhuc poterat hæres dare vxori testatoris penum ante Calendas: quia nondum aduenerant Calendæ tempore mortis vxoris testatoris. Cũ ab eo. Ponamus quod Titius instituit sibi hæredẽ Seiũ, & legauit Caio c. sub conditione, si nauis ex Asia venerit. & ab eodem Caio legatario reliquit mihi fideicommissum, ponamus, quinquaginta. certè talis est, ac si instituisset dictum Seium, vel alium hæredem sub conditione, & mihi pure legasset, s. vt dies dicti fideicom. mihi à legatario relicti cedat eo tempore, quo cederet dies legati mihi relicti ab hærede sub cõditione instituto, cuius quidẽ legati dies cedit à morte testatoris nõ obstante conditione: sub qua erat institutus hæres ille, à quo mihi purè legatum fuit: vt s. eo. l. hæredis. in prin. & j. e. l. si dies. §. fi. Si debitori. Ponamus, quòd Titius habebat debitorem Seium in c. quæ debebat ei sub conditione, si nauis ex Asia venerit, fecit hic creditor testamentum, ponamus, & instituit sibi hæredem Caiũ, & legauit dicto Seio illud, quod ei debebat: & decessit dictus testator. certè præsens, siue purũ legatũ est, & agi potest per legatarium eundemq; debitorem conditionalem actione ex testamento contra hæredem, vt liberatio ei per hæredem præstetur. i. vt liberetur per acceptilationem, & si post mortem testatoris decesserit is dictus debitor conditionalis, cui legatum est per creditorem illud, quod ei sub conditione debebat, vt dictũ est, ad hæredem suum debitoris eiusdemq; legatarij transmittit actione. s. ex testamento prædictam competentem, vt præstetur liberatio. & hęc eadem erunt dicenda, & si non ipsi debitori conditionali, sed alij cuilibet proponatur esse legatum similiter per eundem testatorẽ illud, quod dictus debitor debebat testatori sub conditione, scilicet, vt sit præsens legatum, siue purum: & si post mortẽ testatoris decedat legatarius, ad hæredẽ suũ scilicet, legatarij trãsmittat. Viuia.

[a] Vnum legatum. Propter vnã solutionẽ: duo tamen sunt. penus purè, centum sub cõditione: vt j. eo. l. si penũ. sic s. de leg. 2. l. si quis seruũ. §. si ita. & j. de duobus reis. l. 3. §. fi.

[b] Statim peti. Legatum de c. scilicet postquam fuerit interpellatus præstare penum: vt j. eod. l. si penum.

[c] Liberetur. An antẽ penus sit in obligatione ciuili, & naturali, innuit hic, quòd non, contra quòd sic: vt j. eod. l. si penum. Sed dic vt s. ad leg. Falc. l. 1. §. item si ita not.

ADDITIO. Pro solutione huius contrarij dic secundum Bar. hic, cum dicitur in textu, statim, intellige mora commissa.

[d] Centum dato. Vxori meæ.

[e] Duo legata. Hoc non facit temporis appositio, sed quia incipit à conditione: vt j. de verb. obl. l. si ita stipulatus. §. 1. nec obst. s. ad leg. Falc. l. 1. §. idemq; erit. vbi dicit idẽ esse hoc casu, quod & superiori §. sed illud verum. si in superiori esset petita penus, & non data: nam tunc vtroque casu est idem. i. siue à conditione, siue à legatario incipiat legatum de centum.

[f] Non cesserit. Quia nondum extiterat conditio, qua poterat intra Calendas penum dare: quia nondum Calendæ aduenerant.

[g] Cum ab eo purè mihi. Quo casu cedit à die mortis, licet petitio suspendatur: vt s. eod. l. hæredis. in princi. Item in quantum legatarius teneatur: dic vt s. de legatis 2. l. Imperator, in princip. & §. 1. & facit j. eod. l. si dies. §. finali.

[h] Agique. Actione ex testamento, vt liberetur per acceptilationem, & etiam competit exceptio, si conueniatur ab hærede existente conditione: vt j. titu. 2. l. 1. §. si debitori. & s. de lib. lega. l. si quis decedens. §. nunc de. & l. quod mihi.

[i] Erunt. Vt legatum valeat.

[k] Proponatur. Quod debitor debet sub conditione. Accursius.

Si cum præfinitione. CASVS. Ponamus quod Titius legauit ita Seio: lego Seio dena vsque ad annos x. & decessit dictus Titius, postea decessit Seius legatarius, transactis pone duobus annis ex dictis x. annis. nunquid futurorũ octo annorum legatum transmittit ad hæredem suũ dictus legatarius? & distinguitur: aut alimentorum nomine fuit relictũ dictum legatũ Seio: aut non fuit relictum nomine alimentorũ, sed in plures

res pensiones, & præstationes diuisit Titius testator dictum legatum exonerandi hæredis gratia. Primo casu plura sunt legata, & futurorum octo annorum legatum non transmittit ad hæredem suum legatarius mortuus: & est ratio extra casum, quia hoc casu primi anni legatum est purum, sequentium cōditionale: vt dixi s. eod. l. cum in annos. Secundo autem casu omnium dictorū x. annorum est vnum legatum, & intra decennium decedēs legatarius transmittit ad hæredem suum etiam legatum futurorum annorū. Vi.

rit, veluti Titio dena ^a vsque ad annos decem: Iulianus libro tricesimo Digestorum scribit, interesse: & si quidem alimentorum nomine legatum fuerit, plura esse ^b legata: & futurorum annorum legatum legatarium mortuum ad hæredem non transmittere. ^c Si verò ^d nō pro alimentis legauit, sed in plures pensiones diuisit, exone-

^a Dena. Id est, decem, & decem: vt s. de leg. j. l. si quis Titio: & dic singulis annis: vsq; ad x. an.

^b Plura esse. Primi anni purum, sequentium conditionale, scilicet si viuat alimentarius: vt s. de annu. lega. l. in singulis.

^c Non transmittere. Quia decessit ante conditionem & sic ante dici cessionem.

^d Si verò. Facit s. eod. l. nec semel. ibi, nisi fortè &c. & j. eod. l. Firmin. §. fin. Accursius.

^e SI dies apposita. CASVS. Aut dies certa, vel incerta non est apposita in legato: aut est apposita, siue adiecta. Primo casu præsens, siue purum debetur legatum legatario, & confestim ad eum pertinet cui datum, siue relictum est. Secundo casu aut est adiecta dies certa, aut incerta: si est adiecta legato dies certa, certissimus quidem dies legati statim cedit, scilicet à morte testatoris, quamuis dieta sit lōgeuai veluti quia dixit testator, lego Titio pone centum Calendis Ianuarij, non tamen potest peti legatum ante diem. si autem incerta dies sit adiecta in legato, neque potest peti res, scilicet legata, neque dies legati cedere potest, nisi obtigerit conditio temporis, id est, conditio, quæ demonstratur per tempus incertum, siue per diem incertum: vt j. l. proa. §. nec interest. & de hac incerta die ponuntur in litera quatuor exēpla, quorū quodlibet ita videtur supplendum, sicut dicā in quolibet casū, & erit primū tale, Lego c. Titio pone, cum pubes erit. Secundum erit tale, Cum filia, scilicet mea nupserit, lego ei centum. Tertium erit tale, Cum magistratū inierit ponamus Titius, lego ei centum. Quartum erit tale. Cum Titius fecerit domum Seio, lego eidem Titio c. Et hoc exemplum, vel simile videtur posse poni in illa litera, cum aliquid demum &c. quam literam ita construe, cum aliquid demum fecerit, scilicet Titius, quod cōprehendere describendo sit commodum, s. alicuius, puta Seij per hoc quod scribitur, & apponitur in legato. Potes & quintum ponere exemplum in l. seq. de die incerta in legato apposita, quam potes legere vsque ad §. quædam, & antequam legas §. si sub conditione, qui est in hac l. puta si Titio fuerit legatum, cum is annorum quatuordecim esset factus. nam si is Titius decesserit ante quatuordecim annos, non transit legatum ad hæredem eius: quoniam hoc legatum continet in se non solum tempus, sed etiam conditionem. s. hāc si is. s. Titius esset effectus xiiij. an. ille autem qui non esset in rerum natura, sicut non erat dictus Titius ann. xiiij. non esse intelligitur. nec interest, vtrum ita scribatur. s. in legato, si ann. xiiij. factus erit. s. Titius. lego ei c. an priore scriptura sic scribatur s. cum ann. xiiij. esset factus, lego ei c. pone. nam quamuis in hoc differant dictæ duæ scripturæ. s. si ann. xiiij. factus erit &c. & cum ann. xiiij. esset factus &c. in hoc differūt dico, quia per conditionem, siue per scripturam, in qua conditio continetur, illa. s. si ann. xiiij. factus erit &c. demonstratur tempus, & sequenti, siue per sequētem scripturam illa, s. cum ann. xiiij. esset factus &c. demonstratur conditio ad tempus, s. incertum in ea positum. vtrobique tamē eadem conditio est. vnde sicut dixi, si Titius decesserit ante xiiij. ann. non transit legatum ad hæredem eius. & non mireris, si illam scripturam, cum annorum xiiij. esset factus &c. appellaui modo sequētem scripturam, quia sequens est in versiculo, nec interest &c. quamuis sit prior in princi. l. huius, si Titio. viso ergo de legato præsenti, siue puro, & de legato cui adiecta est dies certa, & de illo cui adiecta est dies incerta, redeamus ad §. si sub conditione, & continuemus cum §. quædam autem conditiones &c. & videamus de his legatis, quibus appositæ sunt conditiones, quæ habentur pro non appositis. Et ponamus quod instituite hæredem sub conditione si nauis ex Asia venerit, & legaui Titio c. sub eadem conditione. certè perinde cedit dies huius legati, ac si purè relictum esset: quoniam esset certum hærede existente debitum iri. s. dictum legatum legatario. legata enim non fiunt incerta. vt, s. suspendantur post conditionem existentem, sub qua hæres fuit institutus, & post aditam ab eo hærede hæreditatem. non fiunt incerta dico per conditionem hæredum, siue per conditionem appositam institutioni hæredum, nec multum interest, siue differat tale legatum de quo dixi, ab hoc scilicet legato dato si hæres erit, in quo. s. dicat testator, ponamus hoc modo. dato. s. tu hæres meus Titio centum si hæres eris, scilicet mihi. quod quidem legatum non iudicatur conditionale: vt supra de leg. j. l. iij. & idem est, si testator ita scribat, Titius hæres esto. si Titius hæreditatem meam adiuerit, Mæuio decem dato. nam pro non scripta ea conditio erit, vt omnino ad hæredem Mæuij legatum trāseat etiam si Mæuius decesserit ante aditam hæreditatem, scilicet per dictum Titium institutum, & idem est si ita fuerit scriptum. s. per testatorem, si Titius hæreditatem meam adiuerit intra dies centum, Mæuio centum dato, subaudi Titius. nam hoc legatum erit in diem, & non sub conditione: cum conditio sit superuacua subaudi. & ideo Mæuius legatarius decedens ante aditam hæreditatem per Titium hæredem, transmittit legatum de centum, siue eius petitionem ad hæredem suum: quia definitio Labeonis probanda, siue approbanda est, dicentis id demum legatum transire ad hæredem legatarij. s. decedentis ante aditam hæreditatem ab hærede, quod, scilicet legatum certum sit debitum iri si adeatur hæreditas. dictum autē proximè legatum bene certum est deberi legatario, si adeatur hæreditas, & viuat tunc legatarius. nam post aditam hæreditatem suspendi non potest, quin statim debeatur legatario: fuit enim relictū Mæuio præstandum intra centum dies, & ita intra certum diem sub cōditione si Titius hæres adiret hæreditatem. Quid autem si duos instituam hæredes, puta Titium, & Seium, & legem Caio decem a dicto Titio, & Seio institutis sub conditione, si idem Titius vnus de institutis adeat hæreditatē meam, nunquid erit superuacua dicta cōditio apposita in legato Caij? certè non: imo valebit dicta conditio in portione Seij cohæredis, id est, in quinque, quæ videntur ab eodem Seio legata per me

randi hæredis gratia, hoc casu ait, omnium annorum vnum esse legatum, & intra decennium decedētem legatarium etiam futurorum annorum legatum ad hæredem suum transmittere, quę sententia vera est.

Paulus libro ij. ad Vitellium.

XXI.

SI dies apposita ^e legato non est, præsens debetur, & confe-

P. Flaut

per me testatorem Caio. vnde si antequam Titius cohæres Seij adeat hæreditatem, decedat Caius legatarius non transmittit ad hæredem suum petitionem dictorum quinque. quæ ei Caio videntur legata a Seio per me testatorem, in portionem autem ipsius Titij in cuius persona est comprehensa conditio apposita legato Caij de decē prędictis, idest in aliis quinque, quæ videntur legata Caio a Titio per me testatorem, superuacua erit dicta conditio, quæ fuit, si Titius adeat hæreditatem. & ideo pro dicta parte Titij non faciet legatum Caij conditionale, & perinde erit superuacua dicta conditio, atque si solo Titio hærede Seij instituto a me esset legatum Caio prędicto modo, id est, sub conditione, si hæreditatem meā adiret Titius, quo casu sine dubio superuacua esset conditio, vt supra vidisti. si ergo Caius prædictus legatarius decedat ea conditione pendente, id est, antequam Titius cohęres Seij adeat hæreditatē meam, transmittet ad hæredem suam petitionem de quinque, quæ videntur ei legata à Titio cohærede Seij, cui legaui eidem Caio x. à dicto Titio, & Seio institutis sub conditione, si idem Titius adiret hæreditatem meam. & hęc videtur esse intentio harum duarum legum, salua meliori intentione, & intellectu. Viu.

Si dies incerta. R. vel dic certa, vel incerta. si autem apposita est, distinguitur certa ab incerta vt subijcit.

stim [a] ad eum pertinet cui datū est. Dies [b] adiecta, quamuis longa sit, si certa est, veluti Calendis Ianuarijs [b] cētesimis: dies quidem legati statim [c] cedit, sed ante diem peti nō potest. [d] at si incerta, quasi cùm pubes [e] erit, cùm in familia filia nupserit, [f] cùm magistratū [g] inierit: cum aliquid demum [h] (quod scribendo comprehendere sit cōmodum). [h] fecerit: nisi temporis conditio obtigerit, neque res [i] pertinere, [k] neque dies legati cedere potest. Si sub conditione, qua te hæredem institui, sub ea conditione Titio legatū sit: Pomponius putat, perinde huius legati diem cedere, atque si purè relictum esset, [l] quoniam certum esset, hærede existēre debitum iri. Neque enim per conditionem hæredum fieri incerta legata: nec multum interesse tale legatum [m] ab hoc, [n] Si erit hæres, dato.

Dictio si, facit principaliter conditionem, secundario tempus. dictio cùm, facit principaliter tempus, secundario conditionem. Bar.

*Dies, nō est i P.Fl.

*In P.Fl. cum in familia nupserit.

*In P.Fl. quod scribendi cōprehende re sit commodū, fecerit: nisi tēpus conditio obtigit.

Pōponius lib. v. ad Quintum Mut. XXII.

SI Titio, cum is annorum xiiij. esset factus, legatum fuerit: & is ante quartumdecimum annū decesserit: verum est, ad hæredem eius legatum non transire: quoniam nō solum diem, sed & conditionem hoc legatum in se cōtineat, [o] si effectus [p] esset annorum xiiij. Qui autem in rerum natura non sit, [*] annorum xiiij. nō esse intelligitur. Nec interest, vtrum scribatur, Si annorum xiiij. factus erit: an, cum annorum quatuordecim factus erit. nam priore scriptura [q] per conditionem [r] tempus demonstratur, sequēte per tēpus [s] conditio. vtrobique tamen eadem conditio est. Quędam autem cōditiones etiam superuacuæ sunt: veluti si ita scribat, Titius hæres esto. si Titius hæreditatem meam adierit, Mæuio decem dato. nam pro non scripto [t] ea conditio erit: vt omnimodò ad hæredem Mæuij legatum transeat, etiam si Mæuius ante aditam hæreditatem decesserit. Et idem si ita fuerit scriptum, Si Titius hæreditatem meam adierit intra dies C. Mæuio decē dato. nā hoc legatū in diem erit, non sub conditione: quia defini-

*In P.Fl. annorum xiiij. nō esse noo intelligetur. Nec interest vtrum scribatur annorum xiiij. fact' erit, ao ita cum priore scriptura.

[a] Confestim. Nisi ex voluntate defuncti aliud appareat: vt supra titulo primo, l. epistolam. §. fin. & de auro & argento legat. l. filiam.

[b] Ianuarijs centesimis. Aliàs certissimis, aliàs centesimis: vt J. de verb. oblig. l. centesimis. alias simpliciter Calendas primas demonstrat: vt J. de verb. oblig. l. cum qui Calendis. Accur.

[c] Statim. A morte testatoris: vt supra eod. l. si post. ij. respon. Accur.

[d] Non potest. Propter exceptiones. sed in vsufructu ipso iure ante diem non debetur: vt supra quando dies vsusfructus legati cedat. l. septima, in fine.

[e] Cum pubes erit. Verè hic dies videtur adiecta: vt supra de conditio. & demonstratio. lege, si quis legata. j. respon.

[f] Nupserit. De hac habes. ī. de condit. & demonstra. l. hæc conditio filiæ.

[g] Cum magistratum. De hac C. de instit. & substit. l. si quis cum.

[h] Commodum. Sic construe: cum aliquid deinde fecerit quod comprehendere sit commodum scribendo, id est, sit commodum alicuius per hoc quod scribitur. H.

[i] Neque res. Ad legatarium.

[k] Pertinere. Vt & ī. de leg. ij. l. ita scriptum. §. si sub conditione. apparet ergo differre inter certam & incertā diē. sic J. de verb. oblig. l. stipulatio ista. §. inter certam. & ī. de condit. & demon. l. j. & l. dies. & ī. eod. l. si cum hæres.

[l] Relictum esset. Vt ī. de legat. j. l. iij. & facit ī. eod. l. cum sine. §. fina. & l. hæredis. in princip. & l. quod pure ij. resp. & J. eod. l. si Titio. §. quidam. ī. de cond. & demonst. l. j. in fi. & l. aliquando. & ad l. Falcid. l. qui fundum. §. si tu.

[m] Legatū. De quo dictum est.

[n] Ab hoc. Scilicet legato.

[o] SI Titio. Contineat. hanc scilicet, si &c. vt ī. de lega. j. l. si cui. §. hoc legatum.

[p] Effectus. Puta eos compleuisset. vt d. l. si cui. & ī. de condi. & demon. l. non putabam. & C. eod. l. ex his. Accur.

[q] Scriptura. Cum dixit, cum annorum quatuordecim erit.

[r] Per conditionem. Scilicet per si.

[s] Per tempus conditionis. Puta per cum. nam per cū, & per si, fit conditio. vt not. ī. eodem. l. si cum hæres. Sed huic l. est contra ī. tit. j. l. qui filium. §. Sabinus, & l. Seius, & C. eod. l. ex his. vbi plene not. & facit J. eod. l. Firmio.

[t] Pro non scripto. Causa enim tollendę dubitationis poni videtur: vnde commune ius non lædunt, vt C. de fideiuss. l. non recte, ar. contra. C. de thesaur. l. j.

Duos

tio Labeonis probanda est, dicentis, id demum legatum ad hæredem legatarij transire, quod certũ sit debitum iri, si adeatur hæreditas. Si tamen duos hæredes [a] instituam, & si alter ex his [b] adeat hæreditatem, alicui legem [c] ab omnibus hæredibus: non erit pro superuacuo ea conditio, sed in portione quidem cohæredis [d] valebit: [e] * in ipsius [f] autem, in cuius persona cõprehẽsa est, superuacua [g] erit perinde, atque si solo cohærede [h] instituto, eo modo [i] legatum esset.

* In P. F. In ipsius autẽ cuius persona i conditione cõprehensa est.

Vlpianus libr. iij. ad leg. Iul. & Papi. XXIII.

CVm in annos [k] singulos relinquitur legatũ: sine dubio per annos singulos inspecta cõditione * legatarij capere põt & si plurium seruus sit: singulorũ dominorũ erunt personæ spectãdæ.

* In P. F. legatarij an capere & si plurium &c.

Legatum primum purum in sequens legatum transfunditur: demum post moram hæredis ad hæredem legatarii transmittitur transfusione non facta.

Paulus lib. vj. ad leg. Iul. & Pap. XXIIII.

SI penum [l] hæres dare damnatus sit, vel fundum: & si non dedisset, decem: ego accepi, & penum legatam & translatam esse in decem, si noluerit hæres penum dare: & tunc pecuniam deberi, cùm interpellatus [m] fundum non dederit. & si interea decesserit legatarius: tunc hæredi eius non nisi fundum deberi. nanq; cùm dictũ est, At Publicius [n] fundum dato: perfectum legatum est. & cùm dicit: Si non dederit, centũ dato: sub conditione fundi legatum ademptum

[a] Duos hæredes. Titium & Seium.
[b] Alter ex his. Puta Titius.
[c] Legem. Puta 10. danda ab vtroque hærede.
[d] Cohæredis. s. Seij. verbi gratia, in quinque, quæ videntur a Seio legata. est conditio si Titius adeat: vnde interim decedẽs legatarius non trãsmittit illa quinque.
[e] Valebit. Scilicet conditio.
[f] In ipsius. Scilicet Titij portione.
[g] Superuacua. Vnde si legatarius decedat, ea pendente, transmittit ad hæredem suum, qui petit à Titio existẽte hærede. Accur.
[h] Cohærede. Titio, qui & ipse cohæres est Seij. vel dic Seio. Accur.
[i] Eo modo. Scilicet si hæreditatem adieris. & facit s. eodem, l. si dies. §. fin. cum suis concor. Accursius.

CVm in annos. CASVS. Ponamus, quòd Titius instituit sibi hæredem Seium, & in annos singulos reliquit legatũ, puta 10. Caio. decessit dictus Titius. Certè Caius legatarius potest capere legatum per singulos annos inspecta eius conditione, scilicet legatarij. vt si in hoc anno sit capax, debeat ei legatum huius anni: si vero hoc anno non sit capax, sed sit capax in sequẽti anno, debeatur ei legatum sequentis anni: & non huius. si autem plurium seruus sit ille, cui legatum est relictum in annos singulos, erunt spectandæ personæ singulorũ dominorum, si sint capaces, quolibet de dictis annis, vel non sint capaces. Viuia.
[k] Cum in annos. Dic vt notaui supra eodem, l. cum in annos. & sequen. & facit supra, de legatis 2. l. non oportet.

SI penum. CASVS. Seius, ponamus, fecit testamentum, & instituit sibi hæredẽ Publiciũ, & damnauit eundẽ Publiciũ hæredẽ, vt daret penum Caio, vel ponamus, q damnauit eũ, vt daret fundũ Caio. si non daret dictus hæres penũ Caio, vel si non daret dictus hæres fundũ Caio, damnauit eundẽ hæredem, vt daret eidem Caio 10. decessit dictus Seius testator. certè videtur legata penus Seio eo casu, quo legatum penum esse positũ est. & videtur esse dicta penus translata in 10. prædicta, si hæres noluit dare penum legatario: & videtur esse dictus fundus legatus Caio, eo casu quo positũ est legatũ esse fundũ. & vĩ translatum, s. in 10. prædicta, si hæres noluerit dare fundũ legatario, & tũc pecunia siue dicta 10. deberi Caio legatario, cũ hæres interpellatus à legatario fundum non dedisset legatario, cum fuit legatus fundus, vel cũ hæres interpellatus à legatario penũ legatario non dedisset cum fuit legata penus. etsi interea, siue interim antequã legatarius interpellet hæredẽ, q det ei fundũ, cum fuit legatus fundus, vel quòd det penum, cum fuit legata penus, decesserit legatarius: non debebitur hæredi eius legatarij nisi fundus, cum fuit legatus fundus, vel penus, cum fuit legata penus. nã cũ ita dixit testator, Publicius, s. hæres meus fundũ dato, s. Caio. vel cũ dixit testator Publicius hæres meus penũ dato Caio. perfectum est legatum fundi, cum fuit legatus fundus, & perfectum est legatum penoris, cũ fuit legata penus. & cum dicit, s. testator postea, si non dederit, s. hæres meus fundum, vel non dederit hæres meus penum, centum dato, s. eidem Caio legatario: videtur fundi legatum sub conditione ademptũ eo casu, quo cœperit deberi legatario, i. post interpellationem factam per legatarium hæredi, vt hæres soluat ei fundum, cum fuit legatus fundus, vel soluat ei penũ, cũ fuit legata penus, quorum, s. centum: quia conditio non extiterit viuo legatario: ideo fortè, quia hæres non sit interpellatus per legatariũ prædicto modo, euenit, vt nihil egerit ademptio legati de fundo, vel penu, & vt fundi, vel etiam penoris legatum durauerit. & hoc q̃a legatum non incepit à conditione, imò dixit testator, vt dixi in principio. si autem ita dixit, & incepit testator in legando, si penum non dederit, scilicet Publicius hæres meus Caio, 10. dato, s. hæres meus Caio. dicimus non esse penum legatam: subaudi, sed sunt legata 10. sub conditione: q ideo si legatarius decesserit ante conditionẽ, hæredi suo neque penum siue penoris petitionem relinquet: quia ei legatario legata non est: neque 10. siue petitionẽ de 10. relinquet hæredi suo: quia dies legati de 10. non cessit: vt s. eo. l. cum fine. §. quod ita. & in sequenti ibi versiculo. & quod dixi in penore, idem esset in fundo: vt si ita dixisset testator, si fundũ nõ dederit, s. Publicius hæres meus Caio 10. dato, s. hæres meus Caio. & hæc videtur esse intẽtio huius legis. saluo meliori intentione & intellectu. ideo autem posui per totam legẽ de fundo & de penu, quia in prin. l. dicitur, si penum hæres dare damnatus sit, vel fundum: quæ quidem est disiunctio legis, & non testatoris. Viu.
[l] Si penum. Dic quid sit penus, vt s. de penu legata. l. 3. in princip.
[m] Interpellatus. Congruo loco, & tempore: vt supra de vsu. l. mora. vt per lit. contests. vt supra eod. l. cum fine. & facit infra, de verbo. obligation. l. si ita stipulatus fuero. §. fin. sed quomodo lis super eo, cuius nomine non est actio, potuit contestari: & supra quo fuit interpellatio? Respon. vt not. C. de contrahen. stipu. l. nuda.
[n] Publicius. Hæres meus.

a Cœperint. Quod est post interpellationem. & sic v. dentur duo legata. Sed contra supra. l. cum fine. sol. ibi.
b Durauerit. Vt solutum non repetatur: non tamen potest peti: vt s. ad l. Falc. l. 1. §. item. secundũ quosdã. vel aliud viuente legatario: secus eo mortuo: vt hic dicitur.

uideri eo casu, quo centum deberi cœperint. a quorum quia conditio viuo legatario non extiterit, fortè quia interpellatus hæres non sit: eueniet, vt ademptio nihil egerit, fundiq; legatum durauerit. b Planè si sic legatum sit, Si penum non dederit, decem dato: dicimus non esse penum legatam. c

In legatis alternatiuis unum est legatum: & si una pars est conditionalis, legatario interim decedente nihil ad hæredem transmittit. Bart.

c Legatũ. Quia incipit à condit. sed superiori casu à præambulo legati: vt not. supra eo. l. cum fine.

Cum illud. CASVS. Ponamus quod Titius instituit sibi hæredẽ Seium: & legauit Caio hoc modo, lego Caio fundum meum Titianum, vel fundum meum Seianum: & decessit idem Titius. certè dicta enumeratio plurium fundorum disiunctiuo modo comprehensa in legato non facit plura legata, sed est vnũ legatum quantũ ad solutionem. nam hæres non tenetur soluere legatario nisi vnum de dictis fundis. nec aliud à prædicto casu poterit probari, si dictus testator legauerit purè Caio alterum fundum de prædictis, vel alterum de eisdem fundis sub conditione enumerando eos fundos in legando disiunctiuo modo. nam & in hoc casu vnum legatum est, & non plura. nam pendente prædicta conditione, sub qua alter de dictis fundis fuit legatus, non competet electio hæredi quem fundum soluat legatario, vtrum legatum purè, an legatum sub conditione: nec etiam legatario competet electio, quem fundum petat ab hærede, etiam si testator legatario dedit electionem. nam tunc esset propriè electio, siue esset electioni locus, quando de duobus, vel pluribus potest quis eligere quod vult. in hoc autem casu non est ita: quia conditionale legatum non potest eligi, nec etiam purum propter conditionale. vnde in hoc casu magis etiam apparet quòd sit vnum legatum, quam in superiori. Item & propter aliud apparet: quia si pendente dicta conditione moriatur legatarius, non videtur transisse ad hæredem legatarij legatum prædictum alternatiuo modo relictum. nam hæres legatarij non poterit petere ab hærede testatoris dictum fundum sub conditione relictum, & etiam occasione dicti conditionalis legati non poterit petere fundum purè legatum. Hæres meus Titio. Ponamus, q̃ ita dixit testator in testamento suo, hæres meus Titio dato, quod mihi Seius debet, & decessit: & reperitur postea quòd dictus Seius pupillus existens sine tutoris authoritate nummos acceperat mutuo à dicto testatore ante testamentum, nec locupletior factus erat idem Seius ex dictis nummis. nunquid valet dictum legatum Titio relictum? & distinguitur. aut testator, qui petijt prædicto modo ab hærede suo retulit verba ad præsens debitum: aut verbo debiti cogitauit naturalẽ obligationẽ, futuramq; solutionem per dictum Seium faciendam. Primo casu nullius momenti erit legatum: quia nihil ei testatori debet dictus Seius pupillus, scilicet ciuiliter vt possit ab eo petere: licet naturaliter ei teneretur: qa pono quòd erat proximus pubertati. Secundo autẽ casu nihil petet Titius legatarius: interim antequã Seius pupillus soluat dictum naturale debitum hæredi testatoris: quasi in legato Titij tacita incerta sit conditio, si soluerit dictus pupillus dictũ naturale debitum: sicut interim nõ peteret si ita dixisset testator: Titio dato, scilicet tu hæres meus quod pupillus prædictus soluerit, vel si legasset quod ex Arescusa natum erit: vel legasset fructus, qui in illo fundo nascerentur. Nam in his tribus casibus sine dubio inest tacita conditio, scilicet si pupillus soluerit, & Arescusa pepererit, & si fructus in dicto fundo nascantur. Sed pone, quòd legatarius moriatur medio tẽpore, id est, antequã pupillus soluat, vel antequam Arescusa pariat, vel antequã fructus in dicto fundo nascantur. nunquid trãsmitteret ad hæredem suum petitionem prædictorum: vt scilicet, hæres legatarij habeat petitionem, si pupillus postea soluat: vel partus postea edatur per Arescusam, vel fructus ex dicto fundo postea prouenĩat? Et videtur quod nõ: quia in his legatis conditio inest, vt dictum est: & petitio legatorum conditionalium non solet transire ad hæredes legatariorum pendente conditione defunctorum: vt supra l. si post diem. §. sed si sub conditione. Respondetur tamen hic, quod hæres legatarij bene habet petitionem. nec est contrarium quod dixi petitionem conditionalium legatorum non transire ad hæredes legatariorum pendente conditione defunctorum: quia illud habet locum, cum legatis apponitur conditio expressè: hic autem subintelligitur conditio tacitè. nam dies legati cui conditio non adscribitur, scilicet expressè, cedit, scilicet quantum ad transmissionem: quamuis extrinsecus sit expectanda conditio, vt est in nostris casibus prædictis. Viuianus.

Papinianus libro xviij. Quæstio. XXV.

Cum illud, d aut illud legatur, enumeratio plurium rerum disiunctiuo e modo comprehensa, plura legata non facit. f Nec g aliud h probari poterit, si purè fundum alterum, vel alterum sub conditione legauerit. nam pendente conditione non erit electio: i nec si moriatur, k ad hæredem transisse legatum l videbitur.

d Cum illud. Est disiunctio testatoris, non legis.
e Disiunctiuo. Secus si copulatiuo: vt supra, de lega. 2. l. a.
f Non facit. Sed vnum est: vt supra, de le. 2. l. si illud. quod est verum quantum ad vnam solutionem: sed plura possunt dici, quia plures res numerantur: vt supra, de lega 2. l. si quis seruum. §. 1. quæ est contra secundum R. vel dic vt ibi: Item not. in alternatiuis vtrunq; deberi: vt not. supra, de consti. pecu. leg. illud. & infra, de verborum obli. l. si duo rei.
g Nec scilicet vt sint plura. nam nec hic sunt plura.
h Aliud. A prædicto casu, quia & hic vnum est: vt supra, de leg. 2. l. illud. 2. respon.
i Electio. Tunc esset propriè electio, quando de duobus, vel pluribus potest quis eligere quod vult: quod hic non est: quia conditionale non potest eligi. siue testator dederit electionem legatario, siue ex natura alternatiui debiti hæres debet eligere: vt supra, de vsufru. lega. l. si Titio.
k Nec si moriatur. Scilicet legatarius pendente conditione.
l Legatum. Sub conditione relictum. nam purum sic: vt s. eo. l. vsusfru. in princ. secundum quosdam. & argu. s. eo. l. si penum. Sed tu dic neutrum transire ad hæredẽ: vt s. eo. l. cum ita. in princ. & l. huiusmodi. nec ob. l. illa, si vsusfru. quia ibi ante mortẽ legatarij certũ fuit conditionẽ defecisse, sub qua legatum erat relictum. ergo solum aliud remansit in legato: argu. s. de contrahẽ. empt. l. si in emptione. §. penul. & j. de sol. l. Stichũ. in princip. & eodem modo respon. s. eod. l. penum. sed hic viuo legatario non fuit certum conditionẽ, nõ de-

bere existere, quæ erat in legato apposita: & ideo secus quam ibi dicitur. H.

a Petitor. Aliàs creditor, aliàs petitor, id est, creditor, idemque testator. Accursius.

b Nihil ei debet. Scilicet ciuiliter, sed naturaliter, vt subijcit: & sic erat proximus pubertati. aliàs nec naturaliter: vt intra, de act. & obli. l. pupillus. & dic vt not. s. titu. l. l. Seius. §. si eius. Item facit s. ad leg. Falci. l. si pupillus.

c Titius. Legatarius.

d In illo fundo. In his inest tacita conditio: vt s. de verbo. obli l. interdum.

e Non est. Scilicet prædictis. vbi dicit quod conditio inesset: quia hic est tacita, vt subijcit. quæ non facit legatum conditionale quo ad transmissionem: vt s. de cond. & demõ. l. 1. §. 1. & l. conditiones.

f Adscribitur. i. Expressè.

g Cedit. A morte testatoris. & facit supra, eo. l. quod purè. §. 1. & l. hæredis.

Conditio tacita, quæ inest ex natura rei legatæ, transmissionem legati non impedit. Bart.

Hæres meus Titio dato quod mihi Seius pupillus debet. Si Seius pupillus sine tutoris authoritate numos accepisset,[a] nec locupletior factus esset, & petitor[a] ad præsens debitum verba retulit: quia nihil ei debet,[b] nullius momenti legatũ erit. Quòd si debiti verbo naturalem obligationem & futuram solutionem cogitauit: interim nihil Titius[c] petet, quasi tacita conditio inserta sit: non secus ac si ita dixisset, Titio dato quod pupillus soluerit. vel si legasset, Quod ex Arescusa natũ erit. Vel Fructus, qui in illo fundo[d] nascẽtur, contrarium nõ est.[e] Quod si medio tempore legatarius moriatur, & postea partus edatur, fructus proueniant, pecuniam pupillus exoluat: hæres legatarij petitionem habet. Namque dies legati, cui conditio non adscribitur,[f] quãuis extrinsecus expectanda sit, cedit.[g]

Idem libro x. responsorum. XXVI.

Firmio Heliodoro fratri meo dari volo quinquaginta ex redditu prædiorum meorum futuri anni,[h] postea[i] non videri conditionem additam, sed tempus soluendæ pecuniæ prolatum videri, respondi: & fru-

Firmio. CASVS. Pone quod Titius habebat fratrem, qui vocabatur Firmius Hæliodorus: fecit dictus Titius testamentum, & instituit sibi hæredem filium suum, ponamus, & ita dixit in testamento, Firmio Hæliodoro fratri meo dari volo quinquaginta ex redditu prædiorum meorum futuri anni, & decessit dictus Titius testator. nunquid per illa verba, ex redditu prędiorum meorum futuri anni &c. postea, siue vltimo posita, videtur conditio addita legato prædicto? Et respondit, scilicet Iurisconsultus non videri conditionem additam dicto legato siue per verba prædicta postea, siue vltimo posita in legato: sed videri prolatum tempus soluendæ pecuniæ. vnde si Firmius Hæliodorus decedat intra tempus, bene transmittit ad hæredem suum petitionem legati: vt s. l. proxi. in fi. Vel dic quod verbum postea determinet verbum respondit, id est, post prædicta respõdit iurisconsultus interrogatus, non videri conditionem &c. Sed quid si in futuro anno de quo dixit testator, quod intelligo de proximo: non percipiãtur ex fructibus fundi, siue fundorum tot redditus qui sufficiant pecuniæ relictæ præstandæ dicto Firmio Hæliodoro? certè erit necessaria vbertas secundi anni.

Cum ab hæredibus. Ponamus, quòd Titius fecit testamẽtũ, & instituit sibi hæredes Petrũ, & Seium, & ponamus quod ita scripsit, siue scribi fecit inter alia verba in testamento suo: ab hæredibus meis alumno meo centum dari volo, quæ centum volo deponi apud Caium, vt in annum xxv. trientes vsuras eius summæ percipiat alumnus a dicto Caio, eãq; alumno meo post ętatẽ suprascriptam curabis reddere, scilicet tu Caius depositarius: & decessit dictus Titius testator: & postea decessit dictus alumnus intra xxv. an. nunquid fideicõmissum transmissum est ad hæredẽ pueri, siue alumni? Et dicitur quod sic, & est ratio: quia videtur certa ætas præstituta sorti soluẽdæ. non autem videtur inserta cõditio fideicom. relicto purè. si enim esset inserta cõditio per verba testatoris, non diceretur ad hæredem pueri siue alumni transmissum esse fideicommissum: cum fideicommissa conditionalia non transeant ad hæredem fideicommissarij decedentis conditione pendente. quãuis autem dictum fideic. sit transmissum ad hæredem pueri, siue alumni, tamen ante illud tẽpus, quo compleuisset alumnus xxv. ann. si viueret, non peti posset idẽ fideicom. ab eo Caio, penes quem voluit testator pecuniã, siue dicta c. collocari. nõ potest peti dico per hæredẽ alumni, vel hæredes testatoris, & hoc euenit propter dicta verba testatoris, eaque alumno meo post ætatẽ suprascriptam curabis reddere &c. quasi dicat non ante. & quamuis ante dictũ tẽpus fideicom. non possit peti a dicto Caio depositario, tamẽ completo dicto tempore poterit hæres alumni petere ab hæredibus testatoris idem fideicommissum, qui hæredes testatoris debuerũt stipulari à Caio depositario eo tẽpore quo deposuerũt apud eũ dictã pecuniã dari. sibi hæredibus testatoris, vel etiam alumno, vel hæredibus eius dictam pecuniã adueniente xxv. ann. quãuis fideiussores ab eo depositario super hoc non poterunt petere, cuius fidẽ defunctus testator voluit sequi: hæres ergo alumni petet ab hæredibus testatoris, & hæredes testatoris petent à depositario.

Pater annua tot. Ponamus, quòd Titius fecit testamẽtum, & instituit sibi hæredem Seium suum filium, & quædam de bonis suis legauit Bertæ vxori suæ. & voluit in eodem testamento vxorem præstare tot annua puta x. ex fructu bonorum, quæ vxori legauit accessura filij patrimonio ad annum ætatis eius, scilicet filij xxv. præter exhibitionem, siue alimẽtationem, scilicet filij eiusdẽ, quam æquè, siue eodẽ modo matri mandauit, & decessit dictus Titius. quæro nunquid fideic. de dictis x. annuis sit vnum, vel plura? Et dicitur quod nõ sunt plura: sed vnum diuisum certis pẽsionibus: & ideo filio defuncto intra ætatẽ suprascriptam xxv. an. transmittitur ad hæredem filij eiusdem fideicom. residui temporis xxv. an. Sed nunquid prædicta annua pecunia in initio cuiusq; anni poterit peti per hæredẽ filij, vel per filium si viuat? Et dicitur quod nõ: quia pater voluit præberi filio dictã pecuniam ex fructibus datis vxori, id est, ex fructibus bonorum vxori legatorum. & ideo videtur distulisse præstationẽ dictæ annuæ pecuniæ, donec vxor fructus percipiet in quolibet anno de bonis sibi legatis. si autẽ pater destinasset dictam annuam pecuniam alimentis filij, non dubiè persona filij deficiente videbitur extincta causa præstandi dictam pecuniam annuam. alimenta enim cum vita alimentarij finiuntur: vt & s. de transact. l. cum hi §. constat. Viuia.

h Futuri anni. Intelligitur proximi. vt j. de verb. obli. l. cum qui Calendis.

i Postea. Hic accipe respondi, quod est j. s. iurisconsultus, non videri &c. & sic transmittitur interim: vt s. l. prox.

a In P. Fl. quod mihi Sci' debet.

b In P. Fl. deest negatio: sed non rectè omissa illic est.

Secus enim si expressa, quæ impediret legati trãsmissionẽ. Bar. i l. vnica, ver. pone testator. C. de cadu. toll. Bar. i l. cõditiões. & ibi glo. j. de cód. & demon.

proxi. in fi. & infra proxi. §. & C. eod. l. ex his.

a Et fructibus. Aliàs est ex fructibus &c. & dic vbertatem necessariam esse secundi anni, nõ perceptis ex fructibus fundi sub. tot redditibus, qui sufficiunt pecuniæ præstandæ. alias deest ex. & dic fructibus fundi nõ perceptis. sub. tot qui sufficiant ad relictæ pecuniæ præstandæ necessariã vbertatẽ &c. & facit infra, de ver. obli. l. inter stipulantem. §. sacram. & s. de an. leg. l. legatum. §. vini. & l. liberto. § 1. & s. loc. & conduc. l. si vno. Sed contra s. de vino le. l. s. Sed ibi aliud apparet ex mente testatoris. Item ar. contra s. de cõtrahen. emp. l. si debitor. §. 1.

huit. hi s. ... enter. & depositi. l. 1. si cõuenit. Sed contra j. ea. l. §. pe. vbi deponẽs põt pœnitere, & repetere ante diẽ. sed hic nõ erat simplex depositarius. nam & commodum medij temporis poterat habere.

h Dati. Ab illo depositario.

ctibus a a fundi relictæ pecuniæ non perceptis, vbertatem esse necessariam secundi anni.

Tempus certæ ætatis adiectũ causa legatarii, diem non conditionem inducit. Item contra medium executorem legatarius non datur actio. Bart.

Cùm ab hęredib[a] alumno centum dari voluisset testator, eamq; pecuniã ad alium transferri. [b] vt in annum vicesimũ quintum triẽtes [†] vsuras eius summæ perciperet alumnus, ac post eam ætatem sortem ipsam: intra xxv. annũ eo defuncto, transmissum ad hæredem pueri fideicommissum respondi. nam certam [c] ętatem sorti soluendæ præstitutam videri: non purè fideicommisso relicto conditionem insertam. Cùm autem fideicommissum ab eo [d] peti non posset, penes quem voluit pecuniam collocari: [e] propter hæc verba. Eamq; alumno meo post ætatem suprascriptam curabis [f] reddere: fideicommissum ab hæredibus [g] petendum, qui pecuniam dari [h] stipulari debuerunt: sed fideiussores ab eo non petendos, [i] cuius fidem sequi defunctus maluit. Pater annua tot [k] ex fructu bonorum, quæ vxori legauit, accessura filij patrimonio, præter exhibitionem, quam æquè matri mandauit, ad annum ætatis eius xxv. vxorem præstare voluit. Non plura, sed vnum esse fideicõmissum [l] certis pensionibus diuisum apparuit: & ideo filio intra ætatem suprascriptam diem functo, residui temporis ad hæredem eius fideicommissum transmitti: sed non initio [m] cuiusque anni peti pecuniam oportere, quòd ex fructibus vxori datis pater filio præberi voluit. Cæterùm si pecuniã annuam pater alimentis filij destinasset: non dubiè persona deficiente, [n] causa præstandi videtur extincta.

Conditio adiecta institutioni, non uidetur legato præcedenti adiecta. Bart.

Scæuola libro tertio respon. XXVII.

Filiumfami-- ...

a In P. Fl. fini apparũ fundi. id est, ad modũ & quãtitatẽ legatæ pecuniæ cũ fructuum perceptorum æstimatio pecuniã nõ æquet. vide Duare. li. 2. Dispu ta. c. 12.

* Aliàs est l. ex cõdicto. §. Papinianus lib. 4.

† Triẽtes vsuræ dicuntur, vt alias quoque admonuimus, q̃ bus quatuor l cẽtenariũ singulis annis vsuræ noĩe pendũtur: sic dictæ, q̃ vsuræ centesimæ para, tertia sint.

b Transferri. Repete voluisset. scilicet hoc modo, vt intra &c. ad quod supra, de an. leg. l. a §. fin.

c Nam certam. Sic supra ea. l. in prin. & infra proxi. §. & supra, de annu. le. l. codicillis. in princi. & C. eod. l. ex his. & C. de fideicom libe. l. fideicommissaria. Sed contra supra eod. l. si Titio. in prin. & j. de fideicõ. li. l. lege fidei cõmissaria. §. pen. & de manu. testa. l. si ita. & C. eo. l. si Pontionilla. & s. de le. 1. l. si cui. Sed sol. vt s. tit. 1. l. Seius. & l. qui filium. §. si H.

d Ab eo. Depositario per alumnum, vel per hæredes defuncti. Ro. quia nondum cõpleuerat ætatem.

e Collocari. Id est deponi. & dic voluit, s. etiam defunctus per hæredes.

f Curabis. Tu depositarius reddere. Accursius.

g Ab hæredibus. Id est alumnus petet ab hærede, non à depositario. & hoc cõpleta ætate. Vel si decessit ante tempus completum, petit hæres eius: vt C. e. l. ex his. & hæres petet à depositario actione in rẽm, si extat pecunia, vel per actionẽ depositi, vel ex stipulatu, si intercessit stipulatio, quæ per hæredes potuit peti: non satisdatio, vt subijcit, & ar. C. de epis. au. l. de creationibus. & secundũ hoc videtur quod executor testamenti non tenetur, vt hic: sicut nec agit, vt s. ti. s. l. Lucius. §. 1. Vel dic alũnus, vel eius hæres petet ab hæredibus testatoris actione ex testamẽto. Vel dic ab hæredibus. scilicet alumni petẽdũ à depositario: sed tũc qua actione? Respõ. ex stipulatu, si alũnus fuit stipulatus à depositario: vel vtili rei vẽdicatione, si extat pecunia: vel vtili depositi, si ea lege fuit deposita, vt alũno def: vt C. ad exhi. l. si res. & semper dic cõpleta ætate. nã sic testator vo-

i Petendos. Ab hæredibus.

k Annua tot. Puta decem.

l Vnum esse fideicõmissum. Imo plura: vt s. eo. l. cum in annos. & de annu. legat. l. 4. Solu. quia hic dicit ex fructibus, videtur differre gratia hæredis, & diuidere petitionem: alias secus, vt ibi, & supra statim. Accursius.

m Non initio. Sed eo tempore quo fructus ex bonis percipiantur. argu. s. eo. l. nec semel. §. si in habitatione. Idem potest dici: cum lego vxori victum, & vestitum, & secundum hoc non obst. s. eod. l. nec semel. 2. respõ. & C. eod. l. 1.

n Deficiente. Nam constat alimenta cũ vita finiri: vt s. de transac. l. cum hi. §. constat. & idem in legato etiam simplici l singulos annos, vt no. s. eo. l. cum in annos. & facit C. qui non pos. ad lib. perue. l. fina.

g Dic verũ, etiã vbi fuisset pactũ de nõ agẽdo depositi actione inter deponẽtem, & depositariũ. quod no. p Ale. & Ang. in l. si vnus. §. illud. de pactis.

Filiumfamilias. CASVS. Titius instituit sibi hæredes, ponamus, Caium, & Seium, & etiã Lucium Titium, filium Martini purè in testamento suo, eidemq; Lucio Titio filiofa. dedit, siue reliquit fideicõmissum ponamus, de cẽtum. & eodem testamẽto ita cauit, quod ego Lucium Titium hęredem institui, ita eum adire hęreditatem volo, si is patria potestate liberatus fuerit: & decessit dictus Titius, & postea cohæredes dicti Lucij Titij filijfa. eo Lucio Titio potestate patria non liberato adiuerunt hæreditatẽ, nunquid dies legati, siue fideicõmissi dicto Lucio Titio dati cessit, ita vt peti possit? Et dicitur quod si purè fuit datũ, siue relictum dictum legatum, siue fideicõmissum à cohærede, siue à cohæredibus dicti Lucij Titij filiifam. pro hæreditaria parte peti potest per patrem eiusdẽ Lucij Titij, cui patri per eundẽ Lucium Titium est acquisitũ, adhuc ab eo non emancipatum, non autem dictum legatum, vel fideicõmissum potest peti pro ea parte hæreditatis, qua institutus fuit dictus Lucius Titius. Mestruos. Titius, ponamus, instituit sibi hæredes Seiũ, & Semproniũ: & rogauit eos, quod præstarent libertatẽ Sticho, & Pamphilo

ſeruis eiuſdem Titij, & legauit dictis manumiſſis, ſiue manumittendis ad alimenta, ſiue cibaria eorum denos denarios, id eſt, vtriq; eorum ſingulis menſibus decem denarios, & deceſſit dictus Titius. poſtea hæredes vocati à prætore adeſſe noluerunt, & cauſa cognita prætor pronuntiauit libertatem his deberi, & ex ſenatuſconſulto facto temporibus diui Adriani ſub Rubrio Gallo, & Cæcilio primo cõſulibus, libertatem ſunt conſecuti: vt infra, de fideicom. lib. l. cum verò. §. ſubueniũ. quæritur ex quo tempore debeantur eis cibaria, ſiue menſtrui denarij decem relicti ad alimenta, ſiue cibaria? & dicitur ex eo tempore eis deberi, quo liberi eſſe cœperunt. ſubaudi, & etiam ex eo tempore, quo hæredes fuerunt in mora libertatis præſtandæ: vt arg. ſupra, de leg. 2. l. ſi quis ſeruo. & ita videtur intelligenda hæc lex ſaluo meliori intellectu, ſi per aliquem melior dicatur, vel inueniatur intellectus. Viuia.

ᵃ Filiumfamilias. Extraneum.

ᵇ Inſtituit. Aliquis.

ᶜ Titiũ. Eundemq; filiumfamilias.

ᵈ Fuerit. Not. quod in hæreditate tantum fuit hæc conditio appoſita. Hu.

lias[a] ex parte purè inſtituit[b] hæredẽ, eiq; fideicommiſſum dedit, & eodem teſtamẽto ita cauit: Quòd ego Lucium Titium[c] hęredẽ, inſtitui, ita eum adire hæreditatem volo, ſi is patria poteſtate liberatus fuerit.[d] Quæſitum eſt, an à cohæredibus eius adita hæreditate legari filiofamilias dari dies ceſſerit? Reſpondit: ſi purè ſit datum, à cohærede filij pro hæreditaria parte fideicommiſſum peti poſſe.[e]

Legatum menſtruum relictum ſeruis debetur à tempore competentis libertatis. Bart.

Menſtruos[f] denarios denos manumiſsis[g] legauit. quæſitum eſt: cùm abſentibus hæredibus ex ſenatuſconſulto[h] libertatem ſint conſecuti, ex quo tempore eis cibaria[i] debeantur? Reſpondi: ſecundũ ea, quæ proponerentur, ex eo tẽpore his cibaria deberi, quo liberi eſſe cœperunt.[k]

Si fundus inſtructus relinquitur, dies legati cedentis inſpicitur. Bart.

Idem libro quarto reſpon. XXVIII.

SI fundus inſtructus[l] relict⁹ erit: quęritur, quemadmodum dari debeat: vtrum, ſicut inſtructus fuit mortis tempore: an eo tempore, quo facti ſunt codicilli:[m] an quo peti cœperit? Reſpõdit: ea, quibus[*] inſtructus ſit fundus, cùm dies legati[n] cedat, deberi.

Valens libro 3. fideicommiſ. XXIX.

ROgo, quandoque[o] vt hæres meus Titio decem det. Vtiq; decem hæres debebit: ſed quando, dubitari poteſt.[*] Vtique cùm primùm potuerit,[p] & dies cedit, & ab ipſo petitur.

ᵉ Peti poſſe. A patre, cui eſt quęſitum per filium adhuc non emancipatum. Sed videtur conditio appoſita in hæreditate repeti in legato: vt ſupra, de condit. & demon. l. duos. & de condi. inſtit. l. cum ſeruus, qui ſunt contra. Solut hic expreſſit ſe purè legare. Vel hic primo legauit, & poſtea inſtituit ſub conditione. ſecus ſi primo adiecisſet conditionem, & poſt ſimpliciter legaſſet, vt ibi. Item quod dicit peti pro hæreditaria parte, id eſt, pro parte cohæredis, ſed pro ſua eſt in pendenti: quia ſi erit hæres, non valet ſua portio: quia à ſeipſo non poteſt ſibi legari. alioquin etiam ſuam habebit iure legati: vt ſupra, de leg. 1. l. qui filiabus. §. fi. & l. ſeq. & de leg. 2. l. miles. §. pro parte, & eſt ibi arg. pro Ioan. & Azo. qui dicunt quod inſtitutus purè pro parte, interim pro parte hæres eſt, non in totum: licet cohæres deliberet, vel nondum extiterit conditio ſuæ inſtitutionis. ad quod eſt ſupra, de condi. & demon. l. hæc ſcriptura. §. 1. & ſi pars hæredit. pet. l. 2. Sed arg. contra ſupra, de vſufr. ac. l. idem §. fi.

ᶠ Menſtruos. Legauit ad alimenta: vt infra dicit.

ᵍ Manumiſſis. Id eſt, quos in teſtamento iuſſerat manumitti per fideicommiſ.

ʰ Ex ſenatuſconſulto. Rubriano: vt infra, de fideicõ. liber. l. cum verò. §. ſubueniũ.

ⁱ Cibaria. Id eſt, menſtrua relicta.

ᵏ Cœperunt. Videbatur à tempore aditæ hæreditatis: vt ſupra eod. l. hæredis. §. fi. & l. ſeq. Sed ibi directa. hic per fideicommiſſ. ſed etiam hic ſi fuit hæres in mora dandæ libertatis, non erit mora impunita etiam in legato, & in hæreditate: vt ſupra, de leg. 2. l. ſi quis ſeruo. vnde dic hic maximè, ex quo cœperunt eſſe liberi. Item not. etiam ſeruis ſine libertate poteſt relinqui nomine alimentorum: vt ſupra, de alimentis, & cibaria lega. l. ſeruos ad cuſtodiam. & infra, de his quę pro nõ ſcrip. hab. l. 3. Hugo.

SI fundus. CASVS. Titius fecit codicillos, & in eis legauit Seio fundum inſtructum, ponamus Titianum: & deceſſit idem Titius. quæro quemadmodum dari debeat dictus fundus Seio, vtrum ſicut inſtructus fuit tẽpore mortis, ſcilicet dicti Titij, qui fecit codicillos prædictos, an ita inſtructus ſicut fuit eo tempore, quo facti ſunt codicilli: an ita inſtructus ſicut fuit eo tempore, quo peti cœperit dictus fundus per Seium legatarium ab hæredibus dicti Titij? Et reſpondetur ea deberi, ſcilicet dicto Seio cum dicto fundo, quibus inſtructus fuit idem fundus, cum dies legati ceſſit, id eſt, ea quibus inſtructus fuit dictus fundus eo tempore, quo deceſſit dictus Titius. Viuia.

ˡ Si fundus inſtructus. Hoc expone, vt C. de verborum ſignifi. l. 1. & 2.

ᵐ Codicilli. In quibus fuerit relictus. & pro hoc eras ſupra, de leg. 3. l. vxorem. §. teſtamento. & de auro & arg. leg. l. medico. in prin. ſed alij caſus ibi ſunt.

ⁿ Legati. Id eſt, tempore mortis, ſi purum eſt: vt ſupra eo. l. ſi poſt. & facit ſupra, de pig. l. cum tabernam.

ROgo. CASVS. Seius, ponamus, fecit teſtamentum, & inſtituit ſibi hæredem Caium: & ille poſtea dixit in eodem teſtamento: rogo, vt quandoque hæres meus decem Titio det. & deceſſit dictus Seius. quæro, vtrum hæres debeat decem Titio, & quando debeat? & certe decem hæres debebit Titio. ſed quando debeat, dubitari poteſt, vtrum debeat cum primum poterit ſcilicet dare, & non ante: an vero etiam ante. & certè dies cedit, & ab ipſo petitur ſiue peti poteſt, ſcilicet cum primum potuerit hæres dare, ſcilicet commodè, & non ante: & ita punctua ſecundum meam literam. vtique decem hæres debebit. ſed quando dubitari poteſt, vtrum cum primum poterit? & ſubaudi poſtea reſpon. & dic, reſpondeo dies cedit, & ab ipſo petitur, ſcilicet hærede per legatarium, ſcilicet cum primum potuerit commodè hæres dare, ſed intellexi, quod eſt vtiq; cum primum &c. vbi ego habeo, vtrum cum primum &c. & tunc eſt planior litere, & punctua poſt dictionem, poteſt. & reſponſio incipit ibi, Vtique cum primum &c. Viuianus.

ᵒ Quandoque. Id eſt, aliquando.

ᵖ Potuerit, Cómodè, vt ſ. de condit. & demõ. l. hæc conditio

* P. Flo. à quibus.

* Io P. Fl. atq; etiã. in ve. exẽ. vtrũ cum primum &c. Iuxta quã lectu. habes, quod dubitãter, & modeſtè ſcribit loco reſpõſi acci pi debet.

† Mando. In Glo. Facul. §. volentes, in ver. poſſit.

condirio si in Capitoliū.& ∫.de verb.signi.l.nepos.sed an est conditionale?quidā sic. Tu dic nō, quia hæc con ditio gratia hęredis apponitur:vt supra e.l.quod pure.& facit ∫.de verb.obl.l.si decem cum petiero. Accur.

Vod pupillæ. CASVS Ponamus, φ Titius legauit centū Seiæ pupillę, quando, siue quando cunque nupserit, & decessit dictus Titius. certè si ea pupilla minor quam viri potens nupserit, non debebitur ei ante legatū, quàm ipsa cœperit esse viri potens,& est ratio,quia non potest videri nupta, quæ virum non potest pati. Viuia.

Conditio nuptiarum non impletur ex nuptiis inualidis. Bart.

Labeo lib.ij.poste.a labole.epi. XXX.

QVod pupillę legatū est, quādocunq; nupserit: si ea minor, q̄ viripotens, nupserit: nō antè ei legatū debebitur, quàm viripotēs esse cœperit: [a] quia non potest videri nupta, quæ virum pati non potest. †

† Multa præclare l hāc sententiā Arist. li.7.polit. ca.16.

Conditio, si hæres non erit, morienie instituto purificatur. Bart.

Scæuola lib.xiiij.Digestorum. XXXI.

VXori ex parte sextā te [b] hæredi institutæ substituit, [c] & hæredis [d] fidei cōmisit, si vxor hæres nō erit, dotē [e] ei, & alia [f] quædā dari. post mortē mariti vxor ante conditionē, [g] & prius q̄ adiret hæreditatē, decessit. Quæsitum est, an dies fideicommissi, cùm moritur, cessisse videatur, ideoq; hæredibus eius debeatur? Respondi: si vxor prius decessit, quàm hæreditatē adiret: videri diē fideicommissi cessisse.

[a] Viripotēs esse cœperit. id est, maior xij.ann.vt infra, de adulte.l.si vxor.§.pen.& Institu.quib.mod.test.infir.circa prin. Alij dicūt eam viripotentē cum potest cognosci, & esse matrimoniū statim, argu.infra, de verb. obli.l. continuus.§.cūita. & de hoc est supra, de ritu nupt. l.4.& facit ad hāc l. supra, de condi.& demonstr.l.hæc conditio. & de lib.& posthu.l.filius à patre.§.si quis eo tempore. & infra, de priuil.cred.l.2 §.fi.& supra, de iure dot.l.si sponsa. Item not.quod non videtur factum quod non legitime fit. sic supra, qui satisda. cog.l.quoties.cum suis concor. Accursius.

Illegitime factū, fieri non videtur.

VXori. CASVS. Ponamus, quòd Titius instituit sibi hæredem vxorem suam Seiam in duabus vncijs hæreditatis suæ, & Caium instituit in alijs decem vncijs eiusdem suæ hęreditatis,& dictum Caium substituit dictæ suæ vxori,& eiusdem Caij hæredis fidei cōmisit, vt si vxor non esset hæres, restitueret ei vxori dotem suam,& etiam alia quædam, & postea decessit dictus maritus, idemque testator, & postea decessit vxor ante conditionem, id est antequam hæreditatem mariti adiret. nunquid dies fideicommissi prædicti de dote, & de alijs quibusdam videatur cessisse cum moritur ipsa vxor, & ideo hæredibus eius vxoris debeatur dictum fideicommissum? & dicitur, si vxor prius decesserit, quam hæreditatem adiret, videri diem fideicommissi cessisse: & ita hæredibus eius debebitur fideicommissum. nam impletur ipsa conditio in ipsa exhalatione spiritus. iam enim adire non poterit, & sic cum existat conditio, ea vxore viua, cedit dies legati, siue fideicommissi, & transmittit ad hæredem suum vxor: vt argu.supra eo.l. si vsusfructus.2.& 3.respon. Viuianus.

[b] Sextante. Id est, duabus vncijs: vt Institu.de hæred.insti.§.hæreditas. Accursius.

[c] Substituit. Scilicet maritus.

[d] Hæredis. Scilicet substituti.

[e] Dotem. Quod valet: vt C.de fal.cau.adiec.leg.l.3.

[f] Alia. A cohærede.

[g] Conditionem. Sub.qua erat legatum, s.si vxor hæres nō erit, quæ impletur, si ipsa repudiasset: quia post non posset esse hæres, vt C.de repu.hæ.l.3.item impletur in ipsa exhalatione spiritus. iam enim adire nō potest. & sic cum extat conditio ea viua, cedit dies legati, & trāsmittit.nec ob.ā de cōdi.insti.l.fi.quia vltimo momento vitæ videretur posse impleri, si hæres erit, vel nō erit: quia nuda voluntate hoc fit: vt Insti.de hær quali.& diffe.§.fi.sed certè imò non pōt adesse voluntas, vel nolūtas dū moritur. & secūdū hoc dic, & pro.l.prius quā &c. hoc autē indubitanter esset verū, si conditio esset talis, quæ nō posset impleri nisi dudum ante, vt si non ascenderis Capitolium: hæc enim extitit ante mortem: vt d.l.de condi.institutio.& sic transmittit cū iam dies cessisset. potest etiā plus dici, φ hæc cōditio, si hæres non eris, similis est ei, si substitutus erit hæres, quæ non facit legatum conditionale: vt s.eod.l.si Titio §.quædam.potest & aliter poni casus, φ fuit institutus sub aliqua conditione, & ante conditionem illā, & antequā adeat decessit: & hoc non nocet legatis à substituto relictis, vt s.eo.l.hęredis. sed hoc non videtur bene stare per literam istam, si vxor &c.

TITVLVS III.

VT LEGATORVM seu fideicommissorum seruandorum causa caueatur.

Vlpianus lib.lxxix.ad edictum. I.

LEgatorum noie satisdari oportere ptor

VT LEGATORVM SEV &c.

Hic Titulus in C.cumulatur cum illo, vt in possessionem legatorum.

LEgatorum. CASVS Ponamus, quod Titius instituit sibi hæredem Seium: & pluribus legata reliquit, & decessit: petunt legatarij ab hærede, vt ipse satisdet de legatis eis soluēdis, certè bene tenetur satisdare. nam prætor putauit oportere satisdari noie legatorū, vt detur, vel fiat eisdē, qbus testator voluit dari fierive, & stipulentur legatarij ab hærede dolū malū abfuturū. & semper cogitur hæres satisdare legatarijs cuiuscunq; sit dignitatis ipse hæres, vel quarumcunq; facultatū. nec sine ratione prætori visum est, quod hæres debeat legatarijs satisdare, imò bene cū ratione: quia sicuti hæres incumbit possessioni bonorū: ita legatarios nō debere carere bonis defuncti, sed aut satisdabit eis per hæredē: aut si nō satisdatur, voluit prætor eos venire in possessionē bonorū defuncti: & etiā successoribus legatorū, scilicet quibus legatū fuit purè, vel in diem certam, debet hæres satisdare: quāuis isti successores legatariorum non admittantur ex iudicio defuncti, quia defunctus nil eis reliquit: sed admittuntur necessitate successionis eo quod succedunt legatarijs: admittuntur dico quasi ad æs alienum. s.hæredis. nam legata sunt quasi æs alienum hæredis: quia hæres ea debet, & etiā debet satisdare hæres procuratoribus legatariorum. Quid si legatarius est in potestate alterius? certè debet cauere hæres per satisdationem ei, cuius iuri subiectus est legatarius. non solum autem cauere cum satisdatione hæredis, sed etiam successores hæredum debent satisdare legatarijs, & etiam ad cautionem compellitur fideicommissarius vniuersalis, cui est per hæredem restituta hæredi-

tas ex senatuscon sul. scilicet Trebelliano. Item compelluntur ad satisdationem etiam illi, qui existunt hæredes testatori, qui legauit per alios à testatore institutos, puta per seruos eorum, vel filios. & etiam successores honorarij compelluntur, id est, qui succedunt de iure prætorio. Quid si legatarius est litem cōtestatus de legato cōtra hæredem omissa stipulatione de legato sibi soluendo per hæredem, & non petita satisdatione de qua dictū est ab hærede? certè non debebit cessare stipulatio, imò debebit hæres nihilominus promittere, & satisdare legatario de legato. & idem probandum est in fideicōmissis, quod dictum est in legatis. & hæc videtur esse intentio huius legis vsque ad §. si cui. Viuia.

putauit: [a] vt quibus testator dari, fierive voluit, [b] [*] eisdem & detur, vel fiat: dolumq; malum absuturum stipulentur. [c] Semper [d] autem satisdare cogitur, cuiuscunque sit dignitatis, vel quaruncunq; facultatum hæres: nec sine ratione hoc prætori visum est. sicuti [*] hæres incumbit possessioni bonorum: ita legatarios quoque carere non debere bonis defuncti: [e] sed aut satisdabitur eis: aut si satis non detur, in possessionem bonorum venire prætor voluit. [f] Non solùm autem omnibus legatarijs satisdare oportet, sed & successoribus [g] legatariorū satisdari debere, iam constat: quamuis isti non ex defuncti iudicio, sed successionis necessitate, [h] quasi ad æs alienum admittantur. Sed & procuratoribus [i] legatariorū satisdandum est: eoq; iure vtimur. Planè si ei qui in potestate alicuius erit, legatum sit: cauebitur ei, [k] cuius iuri subiectus est. Non solùm autem legatorum nomine hæredes cauent, sed & successores eorum. Is etiam cui ex senatusconsulto restituta est hæreditas, nihilominus ad cautionem compellitur. [l] Necnon & qui per alios, hæredes existunt [m] siue honorarij [n] successores, ad satisdationem compelluntur. Planè si quis omissa stipulatione litem de legato cōtestatus est: probandum [o] est, [*] cessare debere stipulationem. Idemq; in fideicōmissis [p] quoq; probandum est.

Legatum repetitum bis tantum debetur: & pro ipso legatario ab hærede vel hæredis legatario non cauetur. Bart.

Si cui sit legatum, vel fideicōmissum relictum: & si id perdidisset rursus relictum: videamus,

[*] In P. Fl. sic, ija diebus demr, vel fiat &c.

[*] Aliàs, sicuti enim.

[a] Putauit. In edicto. cuius verba non habemus.

[b] Voluit. Sed & postea locus est cautioni. vt infra eod. si legatarij.

[c] Stipulentur. Scilicet legatarij. sic s. si cui plus quam per l. Falcid. l. 1. in princi. & potest fieri dolus in traditione, quia seruum venenatum, vel fundum factum seruum: vt supra, de dolo. l. & eleganter. §. 1. vel quia dolo impedit conditionem existere.

[d] Semper. Fallit in casibus. primo in fisco: vt j. ea. l. §. si ad fiscum. item in legato repetito: vt j. ead. l. §. rescripto. Item si testator vetuit: vt j. eo. l. licet. Item quando aufertur cognitio: vt j. titu. 1. l. si is à quo. in prin. Item quando calumniosè petitur: quia cōstat fideicom. non deberi: vt j. eod. l. hæc stipulatio. §. diuus. & j. titu. 1. l. si is à quo. a. respon & j. eo. l. postquam. §. si dies. vel constat repudiatum fideicom. vel hæreditatem non aditam: vt j. tit. s. l. 1. in fi. & l. a. item alius j. tit. 1. l. 2. §. si debitori. Item cum fideiussor debet satisdare, cum prætoria sit: vt hic in prin. huius legis. & j. de præto stipu. l. prætoriæ. & j. eo. l. si quando. nisi in casibus, vbi sufficit nuda promissio: vt j. eo. l. si quando. §. 1. & l. filio vel seruo. Item liberi testatoris non satisdant nisi testator præcepit: vt C. ad Trebel. l. iubemus. § 1. secundum quosdam. sed certè ibi est speciale, quando rogatus est filius restituere suo filio.

Hæres an cauere pro relictis tenetur.

[e] Defuncti. Quia defunctus nil eis reliquit. Accur.

[f] Voluit. Sed & postea locus est cautioni: vt infra eo. l. si legatarij.

[g] Successoribus. Quia purè, vel in diem certum relictum: pro quibus cauetur: vt j. eod. l. etiam. secus si sub conditione: vt s. eo. l. si quis sub conditione. Accur.

[h] Necessitate. Quia ex quo hæres est legatario, necessario hæreditaria iura ei, & in eam transeunt: vt j. de re. iur. l. hæreditas. & quod dicit alienum, quo ad hæredem, sed suum quo ad legatarium: vt j. de verbo. signi. l. cedere. §. æs. Item quasi ideo dicit. quia impropriè legatum, maximè conditionale dicitur æs alienum, [r] vt j. de actio. & oblig. l. is cui. sed abusiuè creditor dicitur vt j. de verbo. signi. l. creditores.

[r] Adde ad glo. hic æs alienū, legata ære alieno absorberi, quia nō debētur nisi prius soluto ære alieno. l. si. §. licētia. C. de iure deliber. gl. & Bal. in l. 1. C. si certū petat. vbi idem dicit in præ legatis.

[i] Procuratoribus, hoc est in omni prætoria: vt infra, de prætor. stipu. l. generaliter.

[k] Cauebitur ei. Sub conditione tamen, si die legati cedēte erit in potestate. sed & ipsi filio erit cauendum: vt j. ead. l. §. fi. & l. sequen.

[l] Cōpellitur. Nam in eum datur actio legatorum. vt C. ad Trebel. l. 2. & l. fina. & facit infra, eodem, l. etiam. §. s.

[m] Existunt. Puta pater per filium, dominus per seruum. Vel successit Titio, qui successit Sēpronio: vt supra, de peti. hære. l. 2. & 3. Hug.

[n] Honorarij. Id est, qui succedunt de iure prætorio: vt Insti. de iure natu. § prætorium. Accur.

[o] Probādum. Id est, approbandum. nam pro puro cauetur: vt infra, eod. l. etiam. in princip.

[*] Sic legēdū est ex P. F. nō vt vulgo corruptè legebatur, nec cessare debere. Vide Ant. Aug. lib. 1. Emē. c. 3.

[p] In fideicōmissis. Sunt enim similia: vt s. de leg. 1. l. 1. §. 1.

Si cui ita. CASVS. Ponamus, quod Titius instituit sibi hæredem Seium, & legauit Sempronio decem, siue per fideicōmissum ei dicta decem reliquit. & si id legatum, vel fideicommissum perderet Sempronius, rursus reliquit ei: & decessit. quæro, an Sempronius legatarius possit petere à Seio hærede satisdationem nomine sequentis legati, siue fideicommissi rursus eidem Sempronio relicti. & certè antequam sumamus hanc quæstionem, videndum est, an debeatur Sempronio hoc sequens fideicommiss. siue legatum, & etiam quoties debeatur: & an ipse Sempronius legatarius cauere debeat hæredi se nō perditurum primum legatum, siue fideicommissum de decem: & ita tria sunt prius videnda, & quidem de his omnibus tribus extat rescriptum diui Pij ad Iuniū Mauritium missum: qui Iunius Mauritius consuluit d. num Pium per suam epistolam in quæstione legatorum, siue fideicommissorum, quæ reliquerat Clodius Felix Clodio Structulo: & rogauerat hæredem suum, vt si Clodius Structulus legatarius perdidisset, quod ei in testamento relictum erat ab eo: rursus ei hæres id restitueret: quod rescriptum est tale: Clodio Structulo, secundum ea quæ epistola continentur &c. vsq; illuc, rescripto ergo oticulum &c. in quo soluuntur dicta tria dubia: & primo quod legatarius non debet cauere hæredi se non perditurum primum legatum, siue legata, sibi, præstari debent extra necessitatem &c. & postea soluitur primum, & secundum dubium de dictis

dictis tribus, ſcilicet an fideicommiſſum, vel legatum ſequens debeatur, & quoties debeatur: ibi, Sed vt per fideicommiſſum poſterius &c. vſq; illuc. reſcripto ergo oſtenſum &c. ſcilicet vt ſequens legatum, ſiue fideicommiſſum debeatur, & debeatur ſemel tantum. Sempronius vero legatarius nō debet cauere Seio hæredi ſe non perditurum primum legatum de decē: verſa autem vice quæritur de principali quæſtione huius §. ſcilicet an Seius hæres debeat cauere Sempronio legatario de ſequenti legato, ſiue fideicommiſſo? Et videtur quod ſic: quia ſequens legatum, ſiue fideicōmiſſum relictum eſt ſub conditione: fuit enim relictum ſub hac conditione, ſi legatarius perderet primum legatum: pro conditionalibus autem legatis, & fideicommiſſis ſolet ſatiſdari. Et tamen dicitur hic, quod non debet ſatiſdari pro ſequenti legato, vel fideicommiſſo, cum Sempronius legatarius habeat in ſuo arbitrio ne perdat id, quod ſibi relictū eſt primo.

Certè ſiue. Hæres debet cauere cum ſatiſdatione legatario, ſiue debeat ei legatum ex aſſe, ſiue ex parte: & ſiue ſit inſtitutus hæres, ſiue ſubſtitutus.

Belliſſimè. Ponamus, quòd hæres promiſit mihi legatario de legato mihi ſoluendo: & dedit mihi fideiuſſorem ſimpliciter: & fuit in mora ſoluendi mihi legatum. nunquid tenebitur mihi ipſe, & fideiuſſor ad fruct.*, vel vſuras legati? Et dicitur quod ſic, vt id, quod oportebit, ſcilicet fieri actione ex teſtamento comprehendat ſcilicet hæc ſtipulatio. hoc dicit vſque ad §. ſi quis ſub conditione. Viuianus.

† Intellige cauſa, vel noīe.

* Fructulo in P. Fl. & paulo poſt, Fructulus.

an ſatis [a] ſequentis legati ſiue fideicōmiſsi † petere poſsit. Mouet quæſtionem, an fideicommiſſum hoc, ſiue legatum debeatur, & quoties debeatur, & an ipſe legatarius cauere debeat, ſe non perditurum? De his omnibus [b] extat reſcriptum diui Pij ad Iunium Mauritiū, tale: Clodio * Structulo ſecundum ea, quæ epiſtola [c] continentur, legata, ſiue fideicommiſſa ex teſtamento Clodij Felicis præſtari debent citra neceſsitatem cauendi, [d] nihil ex his deminuturum ſe. Nam quod fidei hæredis ab eodem teſtatore commiſſum eſt, vt ſi Structulus perdidiſſet, quod ei in teſtamento relictum eſt, rurſus hæres ei id reſtitueret: non eò pertinet, vt aut Structulo priorum [e] legatorū nomine ſatiſdatio iniungēda, aut onerandus ſit hæres in infinitum: [f] vt quoties is perdiderit, reſtituere ei tantundem debeat: ſed vt per fideicommiſſum poſterius duplicata [g] legata eius videantur: nec amplius ad periculum hæredis pertineat, ſi quid poſtea is conſumpſerit, ex ſoluto ei poſteriore fideicommiſſo. Reſcripto ergo oſtenſum, legatarium hæredi non debere cauere, ſe non perditurum. Verſa vice an hæres de ſequenti legato, ſiue fideicommiſſo cauere debeat ei, quæritur? Et putem [h] non oportere ei caueri: cùm in ſuo arbitrio habeat, ne perdat id, quod ſibi relictū eſt: quamuis [i] ſi quis inſpexerit, quod ſub conditione relictum eſt, dicere deberet ſatiſdationem exigendam. Certè ſiue ex aſſe, ſiue ex parte quis legatum debeat, cauere debet: ſiue inſtitutus ſit hæres, ſiue ſubſtitutus. [k] Belliſsimè quæritur, an hæc ſtipulatio incrementum ex fructibus vel vſuris ſentiat. Et rectè placuit, ex mora [l] incrementum habituram ſtipulationem, vt id quod oportebit, comprehendat.

Si vna actio in alterius locum ſuccedit, eius naturam aſſumit Bart.

Si quis ſub conditione legatum ſtipulatus, pendente conditione deceſſerit: ſtipulatio euaneſcit: * quia nec legatum tranſmittitur: [m] & huic ſtipulationi eaſdem cauſas [n] & conditiones

[a] An ſatis. Hæc prima quæſtio ſoluitur in §. reſcripto infra, proxi.

[b] De his omnibus. Scilicet tribus quæſtionibus vltimis. Accurſius.

[c] Epiſtola. Qua continentur vltimæ voluntates. vel dic conſultationis qua recitatur teſtamentum. & Clodius eſt nomen legatarij.

[d] Cauendi. A legatario eo modo, qui ſequitur. & ſic ſoluitur tertia quæſtio.

[e] Priorum. Legatorum non perdendorum.

[f] In infinitum. No. de infinitate vitanda. ſic C. de ſacroſan. eccle. l. fi. argu. contra ſupra, de ſer. vrb. præd. l. eum qui. & infra, de fideiuſ. l. ſi ita ſtip. §. à Titio. & facit ſupra, de leg. 3. l. fideicommiſſa. §. ſi quis decem. & infra, de bon. autho. iudic. poſ. l. fi.

[g] Duplicata. Hic ſoluitur prima, & ſecunda de tribus. Accurſius.

[h] Et putem. Aliàs in lib. domini Azo. eſt, & putem non caueri ei propterea cum in ſuo &c. Accurſius.

[i] Quamuis. Aduerſatiue, non correctiuè ſic ſupra de eo per quē factum erit. l. 1. §. 1. aliàs inuitaretur legatarius ad perdendū: quod nō debet eſſe, arg. ſupra, de pac. do. l. conuenire.

[k] Subſtitutus. Directè, vel etiam per fideicom. vt ī. eod. l. hæc ſtipulatio. & ſupra, eadem, l. §. non ſolum. Accurſius.

[l] Ex mora. Etiam ante litem conteſta. vt not. C. de vſu & vſufruct. lega. l. 1. licet quidam dicant à die conteſtatæ litis tantum.

Si quis ſub conditione. CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titium, ponamus, & legaui Seio decem ſub condit. & deceſſi: poſtea Seius fuit ſtipulatus à dicto Titio de ſoluendo ſibi dicto legato aduemente condit. & pendente condit. deceſſit idem Seius. certè ſtipulatio prædicta euaneſcit, ſcilicet vt non tranſeat ad hæredem Seij: quia nec legatum, ſcilicet conditionale prædictum tranſmittitur ad hæredem dicti legatarij, qui pendente condit. deceſſit. conditionalia enim legata non tranſmittuntur ad hæredes legatariorum: & huic ſtipulationi de qua dictum eſt, inſunt eædem cauſæ, id eſt, modi, & eædem conditiones, quæ inerant legato, quod ſtipulatus eſt legatarius ab hærede. vnde ſi aliqua ſit exceptio, quæ ſolet opponi petenti legatū actione ex teſtamento, placet eandem eſſe opponendam etiam legatario ex ſtipulatu agenti. Viuia.

[m] Tranſmittitur. vt ſupra, tit. 2. l. ſi poſt.

[n] Cauſas. Id eſt, modos. ſub eadē conditione, ergo & modo ſtipulari videtur, vt hic ſubijcit. & ī. de vſur. l. ſi quis ſtipulatus. & ī. de cōſti. pecu. l. id quod. & ī. ſi quis cau-

* In P. Fl. neglege- natū. apta tū neglegatum: vt infra eod. cap. 4.

cao.l. si eum.§.2.ar.contra ĩ.de peti hær.l.itẽ veniõt. §.cum prædiximus. & ĩ.tit.2.l.cum sioe.§.si.

a Exceptio. Vt infra, ead.l.§.fina.& facit infra, rem pupill.sal.for.l.ooo quasi.§.generaliter.arg.cootra.supra,ad exhi.l.3.§.ibidem.

Procuratori. CASUS. Ponamus, qđ instituit mihi hæredem Titium: & legaui Seio decem sub conditioue: & decessi. cum Seius legatarius esset absens, fecit ipse Seius procuratorem, qui stipularetur à Titio hærede legatum. certè hæres debet cauere, siue promittere procuratori legatarij sub hac exceptione, si is legatarius, cuius oomine caueat hæres procuratori eiusdem legatarij, viuat: scilicet eo tempore, quo cedat dies legati. videlicet ne teneatur, scilicet hæres ex promissione aote defuncto illo, scilicet legatario, quàm dies dicti legati cedat, scilicet. Et scias, quia in hac stipulatione, de qua dicitur in hoc titulo, veniunt res, quæ sunt legatæ, scilicet si extant: vel pretia earum, scilicet si non extant res legatæ, scilicet si culpa hæredis perierunt. Viuia.

inesse sciendũ est. Proinde si qua sit exceptio,a quæ petenti legatum opponi solet: eandem ex stipulatu quoque agenti opponendam esse placet. Procuratori[b] eius, qui absens esse dicitur, si stipulanti legati nomine, spondeat hæres: Offilius ait, ita cauere debere, si is, cuius nomine cauet, viuat.[c] videlicet ne teneatur illo antè defuncto. Item quæritur, in hanc stipulationem vtrũ ipsæ res[d] veniant, quæ legatæ sunt, an verò pretia earum? Et est verius, in hanc stipulationẽ res vel pretia deduci.

Si decem, quæ in arca[e] erant, mihi legata sint, & tibi eorum vsusfructus legatus sit: si purè vtrique legatum sit relictum: is, cui proprietas legata est, ipso iure decem vindicabit: fructuarium autem ex senatusconsulto[f] acturum, & quinque[g] vsumfructum petiturum constat. Sed cùm decem vindicat proprietarius: per exceptionem doli repellitur, qua fructuarius de restituendis quinque hæredi cauit.[h] Planè si decem aureorum possessionem[i] legatarius habeat: Marcellus ait, dandam vel hæredi, vel fructuario[k] vtilem actionem[l] in legatarium, si modò ei caueatur.[m] Sed si sub

b Procuratori. Supra, ea.l.§.sed & procuratoribus.

c Viuat. Quo cedat dies legati de facto sub hac ergo exceptione cauetur. sic ĩ.de damoo iofect.l.prætor.in prin.vel ideo hoc dicit hic §.quia mandatum morte domini reuocatur: vt Insti.mand §.rectè.

d Res. Si extant. alias pretium si culpa hæredis perierunt. sic enim est io actione ex testamẽto: vt supra, de leg.1.l.eum res.§.pen.

Si decẽ. Primo loquit qñ proprietas, & vsusfructus legati sunt purè. Secuodo qñ sub cõditione. Item prima diuidit in tres: qa primo dicit, q potest petere quilibet ipso iure. Secõdo inquãtũ obstat exceptio de æquitate. Tertio quid iuris, qñ proprietatem legatarius possidet. Secunda ibi, Sed cum decem. Tertia ibi, Plane si decẽ. Item secunda pars principalis diuiditur in duas. Primo quid iuris sit pendente conditione. Secũdo qđ iuris sit existente conditione. Secunda ibi Sed si omiserit. Bart.

CASUS. Titius instituit sibi hæredẽ Seium: & legauit mihi purè decẽ, quæ in arca habebat: & sic io specie & tibi Semproaio, ponamus, legauit vsumfru. prædictorum decem. certè is cui proprietas de decem relicta est, ipso iure decem vendicabit ab hærede: veruntamen obstabit ei exceptio quo ad quinque, si fructuarius agat contra hæredem ex senatusconsulto, scilicet de quo fit mẽtio ĩ.de vsufruct.ea.rerum.l.1.& petat vsumfructũ de quinque de dictis decẽ, & caueat hæredi de restituendis quinque, scilicet finito vsufru. morte, vel capi.diminutione: quod quidẽ bene potest facere fructuarius. Sed quid si legatarius proprietatis habeat possessionẽ omnium dictorum decẽ? certè vtilis actio datur secundum Marcellum io dictum legatarium proprietatis, vel hæredi, vel fructuario, scilicet pro quinque de dictis decẽ, vt ea habere debeat fructuarius, si modo caueatur ei legatario proprietatis, scilicet per fructoariũ de reddendis ei quinque finito vsufructu. Sed quid si dicta decem sint legata sub cõditione, ei scilicet legatario proprietatis, & vsusfructus eorundem decem sit legatus purè dicto fructuario? certè fructuarius habebit decem interim, sioe pendẽte cõditione oblata per eum fructuariũ cautione hæredi, scilicet de reddendis quinque in euentum dictæ conditionis, & de restituendis alijs quinque finito vsufructu, & interim, siue pendente conditione dicta, est præstanda per hæredem legatario proprietatis stipulatio, id est, promissio legatorum, siue quæ solet ioterponi pro legatis de qua tractatur io hoc titulo. & si idem legatarius proprietatis omisit cautionem de legato sibi per hæredem soluendo adueniente conditione eiusdẽ legati, poterit agere idem legatarius existente conditione legati sui actione ad exhibendum contra hæredem: qui scilicet hæres sciens soluit dicta decem fructuario omissa cautione de reddendis quinque in euentum conditionis. sed si hæres ignorans legatum de dictis decem relictum esse proprietario, dederit fructuario decem, non tenetur ad exhibendum, quia non possidet, nec dolo fecit quo minus possideret: tamen Marcellus probat succurrendum esse legatario, scilicet proprietatis aduersus fructuarium, scilicet extra casum per actionem in factum: vt ĩ.ad exhi.l.Iulia.§.si tibi decem numismata. io fin. & fortè existente cõdi. legati proprietatis, & finito vsufruct. illius, cui soluta sunt integra decem, repetat à fructuario integra decem. si autem non est finitus vsusfructus, sola quinque de decem: cum quinque debeant esse apud fructuarium, donec erit finitus vsusfructus. arg.ĩ.de vsufruc.ea.rer.l.si tibi. Viuia.

e In arca. Et sic in specie: vt ĩ.de le.1.l.sed si certos. Ac.

f Ex senatusconsulto. De quo habetur mentio ĩ.de vsufru.ea.re.l.1.Accur.

g Et quinque. Non omnium decem, vt ĩ.de vsufru.le.l.si alij.& de vsufro.accre.l.inde.§.non solum.

h Cauit. De restituendo finito vsufructu, morte, vel capit.dimi. vt ĩ.de vsufru.ea.re.l.in stipulatione. hac ergo cautione præstita habet ius in quinque: & proprietarius repellitur. sed si non est cautum, tota decem vendicat proprietarius: vt hic dicit.

i Possessionem. Id est, si possideat decem aureos, is cui legati sunt.

k Vel fructuario. Quod magis videtur.

l Actionem. Ex testamento. quod est mirum eã dari in alium, quàm grauatum: imo, quod plus est, datur hæredi io legatarium: vt hic. Vel dic hæredi dari cõdictionem indebiti. Sed hoc quomodo, cum dicit legatarium tota decem posse vendicare.

m Caueat. Legatario à fructuario de reddendis quinque finito vsufru: vt ĩ.de vsufruct.ea.re.l.si tibi. & facit ĩ. ad Treb.l.cum hæreditas.in fi.

Bi

conditione ei decem a legata sint, fructuarium b interim decem oblata cautione c habiturum: legatario verò, cui proprietas relicta est, interim legatorũ d stipulatio præstanda est. Sed etsi omiserit e stipulationem: existente conditione ad exhibendum eum agere posse, Marcellus ait. Sed si ignorans hæres legatũ decem fructuario dedit: ad exhibendum eum nó teneri f palàm est. succurrendum g tamen legatario aduersus fructuarium, Marcellus ait.

Fiscus est semper dives: & ideo non satisdat. Bart.

Si ad fiscum h † portio hæreditatis peruenerit: cessabit ista stipulatio: quia nec solet fiscus satisdare. i

a Ei decem. Iure proprietatis.

b Fructuarium. Cui purè est relictus vsusfru. eorundem decem.

c Oblata cautione. De reddendis quinque in euentum conditionis proprietarij, & alia quinque finito vsufructo, sic & supra, de vsufr. accre. l. idem. §. si mihi. Sed argu. contra supra, de condit. & demon. l. hæc scriptura. §. 1. sed dic vt not. supra, titul. 1. l. filiusfamilias, in princip.

d Interim legatorum. Præstandorum adueniente conditione, de qua tractat hic tit. & supra, ad exhib. l. Iulianus scribit. §. si qs decẽ. Ibi, potuisti tamen &c. & dic stipulatio, id est, promissio. si e. s. de condict. inde. l. si non sortem. §. fi.

e Si omiserit. Duobus modis dic hunc versi. vel quod omisetit legatarius proprietatis cautionem de legato soluendo adueniente conditione: agit postea hic legatarius ad exhibendum contra hæredem, qui sciens soluit fructuario omissa stipulatione de legato reddendo finito vsufru. Vel dic omiserit hæres cautionem de reddendo finito vsufruc. & dic eum, scilicet legatarium proprietatis agere ad exhibendum: quia sciens soluit non exacta cautione. Accur.

f Non teneri. Quia nec possidet, nec dolo fecit quo minus possideret.

g Succurrendum. Per act. in factum: vt s. ad exhibẽ. l. Iulianus. §. si tibi. in fi. de præscri. ver. l. patris. Sed contra s. de vsufruct. earũ rerum. l. hoc senatus. §. 1. vbi dicit condici ipsam pecuniam. sed illa cõdictio certi generalis, hic specialis. vel ibidem qui soluit, scilicet hæres condicit: hic soluit hæres, & repetit legatarius. Item ibi fuit pecunia condicentis, hic alterius, scilicet hæredis, & condicit legatarius proprietatis.

Si ad fiscum. CASVS. Ponamus, quòd Titius instituit sibi hæredem fiscũ pro dimidia, & Seium pro alia dimidia, & plura legata pluribus reliquit: & ita fiscus tenetur ad legata pro parte, quam habet de hæreditate. certè quantum ad fiscum cessat stipulatio legatorum, de qua tractatur in hoc tit. quæ quidem stipulatio fit cum fideiussore dato ab hærede ipsi legatario: vt s. ea. l. in princi. & §. hæc stipulatio. quia nec solet fiscus satisdare. Viuianus.

h Si ad fiscum. Institutum, vel auferentem ab indigno: vt j. de iure fis. l. 3. in prin. nam semper tenetur ad legata, vt j. de iu. fis. l. 1. dicitur.

i Satisdare. Nam semper idoneus est, & soluendo, vt s. de fun. dot. l. a. sic s. si cui plus quam per leg. Fal. l. 3. §. item sciendum. sunt & alij casus speciales, vbi non satisdatur: vt no. s. ea. l. in prin.

† Non tenet fiscus satisdare, etiã nuda cautiõe: ciuitas autẽ sic. Bar. hoc ad lõgũ. & quo modo differant fiscus & respub. vide plenè per Bal. in l. 1. in fi. C. de pœ. iudi. q ma. iu. & Bar. in tit. C. de iure fisci.

Pro ea parte qua alicui hæreditas diminuitur ipso iure, vel in effectu sine culpa sua, liberatur ab obligatione, quæ ex hac stipulatione descendit. Bart.

Qui minorem partem hæreditatis possidet, cũ ex maiore parte hæres sit: k si quidem ipso iure minuatur l portio hæreditatis: securior erit hæres. Neq; enim ex maiore parte ex stipulatu tenet legatarijs, quã ex qua hæres est. m Si verò nomen quidẽ hæredis apud eos n integrum maneat, veruntamen minus effectu habeant hæreditatis, & cauerint legatorũ nomine, videntur onerari: quia ipso iure pro ea parte legata debent, pro qua hæredes o sunt. Sed enim æquissimũ est, non maiorem partẽ legatarijs soluere, quàm cuius habent emolumentum. Hoc autem euenit, cum hæreditas pro aliqua parte ex Trebelliano restituitur p nã pro rata exonerandi q

Qui minorem. CASVS. Ponamus, quòd Titius habens vnum filium in sua potestate, & alterum emancipatum, fecit testamẽtum, & instituit sibi hæredẽ in nouẽ vncijs filium in potestate constitutum, & emancipatum præterijt, & Seium extraneum instituit in tribus vncijs, & plura legata pluribus alijs reliquit, & decessit Titius: filius institutus in nouem vncijs satisdedit legatarijs de soluendis eis legatis eorum pro ea parte, qua erat institutus, id est, pro dodrante, cõmisso edicto de contra tabulas per filium emancipatum præteritũ: accepit filius institutus in dodrante semissem bonorũ possessionis: & ita ipso iure minuta est ei portio hæreditatis ex qua fuit institutus: vt s. de lega. 3. l. fi. in fi. certè nõ tenetur dictus filius institutus ex stipulatu legatarijs, quibus promiserat ex maiore parte, quàm ex qua hæres est. nunc autẽ hæres ex semisse est, siue ex sex vncijs: sed fuit institutus ex dodrante, siue ex nouem vncijs, vt dictũ est. si vero non esset ei minuta portio ipso iure, vel alijs hæredibus institutis (nã de singulari transit ad plurale litera huius §.) sed nomẽ hæredis apud eos hæredes integrum maneat: habeat tamẽ ex hæreditate minus effectu, siue quãtum ad effectum, & cauerint hæredes legatorum nomine. certè vidẽtur onerari dicti hæredes, quia ipso iure pro ea parte legata debẽt, pro qua sunt hæredes scripti: de æquitate tamen nõ maiorem partem legatarijs soluent, quàm cuius habent emolumentũ: & de hoc planè ponit exẽplũ. Viui.

k Hæres sit. Subaudi & satisdedit legatarijs.

l Minuatur. Puta per cohæredem adeuntem, qui deliberabat. quod non placet: vt supra, si pars hæred. pe. l. 2. sed dic per querelam inoffi. testa. vt supra, de inoffic. testa. l. circa. & C. de inoffi. testa. l. cum duobus. vel per bo. pos. contra tabu. vt supra, de leg. 1. l. fi. & de vulga. substi. l. etsi contra. vel per agnationem posthumi: vt supra, de codi. l. pe. pro parte ergo, qua remanet hæres, tenetur ex satis. ad legata. & non vltra nisi in libertate: vt supra, de codicil. l. qui graui. & l. seq.

m Est. Id est, remanet, vel extitit. sic s. de lega. 1. l. cum res. in prin. & facit j. de prætor. stip. l. 2. in fi.

n Apud eos. Scilicet hæredes. & caue, quia transit de singulari ad plurale.

o Hæredes sunt. Scilicet scripti de rigore iuris. & statim ponet exemplum.

p Restituitur. Remanet enim hæres nomine q erat: vt Instit. de fideicom. hæredi. §. restituta. aliud autem si de facto tantum desineret habere bona: vt C. de iure delib. l. si de bonis.

q Exonerandi. Vt & s. ad Trebel. l. 1. & §. 1. & §. quiquam.

quam. & § ſi is qui quadringenta. & §.pen. Sed contra videtur ſ. ad Trebel. l. cum hæreditas, in fi. vbi non exonerantur qui reſtituit. ſed dic quod ibi ſuo nomine promiſit creditoribus, hic autem, vt hæres hæreditario nomine: & ideo habet exceptiones eadẽ, quas habet contra actionem ex teſtamento: vt ſupra eo. §. ſi quis ſub conditione. & infra eodem. §. finali.

ſunt hæredes eius partis nomine, cuius emolumẽtum ſibi oblatum eſt. Si ei, qui in alterius poteſtate erit, incerta [a] die legatum fuerit: cauebitur ei, qui habet eum in poteſtate, non præcisè, [*] ſed ſub conditione, [b] ſi cùm eius legati dies cedit, in poteſtate ſit. Cæterùm ſi ſui iuris inueniatur: iniquum eſſe viſum eſt, patri cautũ eſſe, cùm alij [c] legatum debeatur. Quanquam etſi ſine hac adiectione caueretur, veruntamen exceptione [d] patrem, vel dominum ſubmoueremus, ſi exiſtentis conditionis tempore non haberent eos in poteſtate. euenit tamen ſecundum hoc, vt in caſu non ſit de legato cautum: nam ſi exiſtentis conditionis tempore ſui iuris ſint, non erit cautum. [e]

Paulus libro xxviij. quæſtionum. II.

NEc ſi fortè [f] velit pater cauere neminem amplius petiturum: compellendus erit hæres legatum, quod iam filius petere poteſt, alij, quàm cui debetur, exoluere.

Vlpianus lib. lxxix. ad edictum. III.

SEd & ipſis, qui ſunt in poteſtate cauendum [g] eſt: quemadmodum [h] ſolet caueri, ſi eadem res duobus ſub diuerſis, vel [i] cõtrarijs cõditionibus relicta ſit. duobus enim [k] ſatiſdatur: ſed in vtroque [l] caſu eiſdem perſonis [m] ſatiſdationem ſubituris.

Si ei qui. CASVS. Ponamus, quòd Titius inſtituit ſibi hæredem Seium, & filio Sempronij, vel ſeruo legauit centum cum hæres morietur, ponamus: & ita ſub die certa quo ad quid: quia certum eſt eam exituram: eſt tamen incerta: quia incertum eſt quando exitura, vtrũ poſt mortẽ legatarij, an eo viuo. & ſic cum ſit incerta dies, habeatur loco cõditionis. & deceſſit idem Titius. cui debet cauere cum ſatiſdatione hæres Seius? & certè debet cauere Sempronio, qui habet legatarium in poteſtate: & nõ precisè debet ei cauere, ſed ſub hac conditione, ſi legatarius ſit in poteſtate Sempronij, cum cedet dies eius legati relicti filio, vel ſeruo Sempronij. nam ſi ſui iuris inueniatur legatarius eo tempore, quo cedet dies dicti legati: viſum eſt ſapientibus iniquum eſſe patri cautum eſſe, vel etiam domino ſubaudi: cum legatum debeatur alij, ſcilicet filio, vel ſeruo, qui nunc ſunt ſui iuris, id eſt tempore cedentis legati: quanquam & ſi caueretur patri, vel domino legatarij ſine hac additione, ſiue conditione, ſi legatarius ſit in poteſtate eius cũ cedit dies legati, veruntamen nihilominus ſubmoueretur pater, vel dominus exceptione, ſi non haberent in poteſtate eos, quibus legatum eſt tempore exiſtentis conditionis legati, quam ſupra appellaui diem incertam. & ſecundum hoc euenit, vt in hoc caſu non ſit de legato cautum, quamuis ſit cautum patri, vel domino legatarij ſcilicet ſi tempore exiſtentis conditionis legati, ſui iuris ſunt filius, vel ſeruus, quibus legatum eſt. Nam licet ſit cautum patri, vel domino, repellitur exceptione: vt dictum eſt. filio autem, vel ſeruo legatarijs non fuit aliquo modo cautum: & iſto caſu quando tempore exiſtentis conditionis legati eſt filius Sempronij legatarius ſui iuris, non erit compellendus hæres Titij exoluere legatum, quod iam filius petere poteſt alij, quam cui debetur. debetur autem filio Sempronij legatario: nec ſi fortè velit cauere hæredi Sempronius pater legatarij, neminem amplius petiturum legatum ab hærede. non ſolum autem patri, vel domino, qui habet legatarium in poteſtate eius, cauendum eſt per hæredem, vt dictum eſt: ſed etiam eſt cauendum ipſis legatarijs, qui ſunt in poteſtate, & intelligo eis cauendum ſub hac conditione, ſi ſui iuris eſſent tempore, quo cedet dies legati, ſicut ſub hac condi. dictum eſt patri cauendum, vel domino: & ita cauetur patri, vel domino legatarij: & etiam ipſi legatario pro eodem legato: ſicut ſolet caueri per ſatiſdationem duobus, ſi eadẽ res duobus relicta ſit ſub diuerſis, vel contrarijs conditionibus. ſed in vtroque caſu ſcilicet quando eſt legatum duobus ſub contrarijs conditionibus, & quando legatum eſt exiſtenti in aliena poteſtate: illi, qui fideiubent apud vnum, fideiubebunt & apud alterum. & hæc videtur eſſe intentio huius §. cum duabus legibus ſeq. Viuia.

[a] Incerta. Habeas incertam: vt ℑ. patet.

[b] Sub conditione. hac, ſcilicet, ſi eũ &c. ſimilis cautio ſub except. infra, de damno infect. l. prætor. in prin.

[c] Alij. Scilicet filio, & ſic apparet quod de die incerta dicit. alias ſi certa, ſtatim à morte teſtatoris cederet, & ſic illud ſolum tempus inſpiceretur: vt ſ. titu. 1 l. ſi poſt. in prin. & § fi. & l. ſi dies in princ.

[d] Exceptione. Quibus enim except. repellitur ab actione ex teſtamento, iiſdẽ repellitur & ab actione ex ſtipulatu: vt ſupra eo. §. ſi quis ſub conditione. Hug.

[e] Cautum. Puta eſſi caueret: quia licet ſit ei actio, tamen exceptione repellitur. Vel dic cautum, ſcilicet filio nullo modo, cum filio per patrem ei quærere nolentem non acquiratur: vt ſupra, de iure dotium. l. cum dos.

[f] NEc ſi fortè. Aliàs ſed ſi fortè. ſed tu habeas, nec ſi fortè &c. & tota planè legitur.

[g] SEd & ipſis Cauendum eſt ſub conditione ſi tunc eſſet ſui iuris. ſic econtra dicitur in patre ſupra, eo. l. 1. in fine.

[h] Quemadmodum. Id eſt, ſicut.

[i] Sub diuerſis vel. Dicas vel, pro id eſt. [*]vel dic diuerſis, quæ ſunt contrariæ per obliquum: vt, Lego Titio fundum, ſi Seius decedat hinc ad menſem. Item lego Sempronio eundem fundum, ſi Titius venerit Bononiam poſt menſem. At verè contraria, vt lego fundum Titio ſi nauis venerit ex Aſia hinc ad menſem, & Sempronio lego eundem, ſi nauis nõ venerit ex Aſia hinc ad menſem: vt ſupra, titu. 1. l. huiuſmodi. & facit C. de fide inſtr. l. ſcripturæ.

[*] Vel pro id eſt. Mã doſ. in Gl. Facul. §. Et ppriũ. ℑ ver. vel. verſ. Alio qui ſi idẽ eſſet.

[k] Duobus enim. Vt ℑ. de præto. ſtipula. l. Paulus. §. fi. & dic ſub conditione caueri: vt ſi vni teneatur, alteri non teneatur: vt arg. ſ. eo. l. 1. in fi.

[l] Sed in vtroque. Scilicet quando legatum eſt duobus ſub contrarijs conditionibus, & quando legatur exiſtẽti in aliena poteſtate. Accur.

[m] Eiſdem perſonis &c. Si habes, ſed in vtroque caſu eiſdem perſonis &c. dic quòd illi, qui fideiubent apud vnum: fideiubent & apud alterum: vt ℑ. eod. l. ſi duo. aliàs eſt. ſed in vtroq; caſu de perſonis, id eſt, de facto perſonarum, ſcilicet dolum malum abeſſe: vt ſupra, eod. l. 1. in prin. & facit ad hanc l. ℑ. titu. 2. l. etiam. §. 1. & ℑ. de damno infecto, l. ſi filius.

[*] Ita accipit Inſtit. tit. de leg. Aqui. §. 1. in prin.

SI ex causa. CASVS. Instituti ponamus, mihi hæredem Titium. & ab eo alicui legatum reliqui: & rogaui eum quòd restitueret hæreditatem meam Seio, & decessi: & ipse Titius restituit hæreditatem Seio. legatarius petit sibi satisdari de legatis à Seio, & ipse non vult ei satisdare. certè legatarius mittitur in possessio. aduersus eum Seium fideicommissarium. Viuianus.

a Si ex causa fideicommissi. puta per Trebel. ad quod supra, l. 1. §. nō solum. Accursius.

Idē lib. v. ad edi. IIII.

SI ex causa fideicommissi a sit apud aliquem hæreditas, nec legatorū nomine satisdet: in possessionē aduersus eum legatarius mittitur.

Si conditio stipulationis existat tempore, quo non est persona principalis verè, vel interpretatiuè, stipulatio non committitur: & fideiussores non tenentur. Bartolus.

Papinianus libro xxviij. quæstionum. V.

POstquàm hæres ab hostibus captus est, conditio legati, cuius nomine proposita stipulatione b cautum fuerat, extitit. fideiussores interim c teneri negauit: quia neque ius, neque persona d esset, ad quam verba stipulationis dirigi possint. Imperator Marcus Antoninus Iulio Balbo rescripsit: eum, e à quo res fideicōmissæ petebantur, cùm appellasset, cauere: † vel si * non caueat, ad aduersarium f transferri possessionem * debere. Rectè g placuit principi post prouocationem quoque fideicommissi cautionem interponi. Quod enim ante sententiā, si petitionis dies moraretur, h fieri debuit: amitti post victoriam dilata petitione nō oportuit. Sed quare non caueat de fideicommisso, qui prouocauerit? i si caueret aduersarius k ad eum possessionem esse transferendā, rescripsit: cum alia l sit edicti conditio. Non enim m exigitur à legatario vice mutua cautum: sed vicaria, n custodiæ gratia, possessio datur: & qui obti-

POstquam hæres. CASVS. Instituti mihi hæredem Seium, ponamus, & legaui Titio centum sub cōditione, si nauis ex Asia venerit, & decessi: postea Seius hæres satisdedit legatario de legato ei soluendo adueniente conditione. & postea fuit hæres captus ab hostibus, & postea extitit conditio dicti legati. certè fideiussores dari legatario, ab hærede non tenentur interim, dum hæres captus est ab hostibus. & ratio, quia in nostro casu non esset persona. scilicet principalis. id est, hæredis, ad quam personam verba dictæ stipulationis, qua stipulatus fuit legatarius ab hærede, dirigi possint ex eo, quòd non est persona quæ debeat legatum, quia captus est hæres ab hostibus, & ita non est ad quem ius stipulationis dirigi possit principaliter, & extincta principali tollitur accessoria, & exceptio competens reo, competit & fideiussori. & hæc videtur esse intentio principij huius legis.

a Imperator. Dic vt in glo. Accur. secundum Viuia.

b Stipulatione. De soluendo adueniente conditione.

c Interim. Id est, dum hæres captus est ab hostibus.

d Persona. Principalis, qua extincta tollitur accessoria: vt infra, de iure fisci, l. in fraudem. §. si principalis. Item exceptio reo competens & fideiussori proficit: vt supra qui satis. cog. l. si decesserit. Ar. contra C. de fideiusso. l. 1. sed forte hoc ideo est hic, quia hæc stipulatio habet naturam actionis ex testamento: vt supra eo. l. 1. in fin.

Exceptio reo cōpetens fideiussori pficit.

Diuisio.

Imperator. Diuiditur in quinque partes. Primo ponitur rescriptum Imperatoris. Secundo respondet vni obiectioni. Tertio respondet alteri obiectioni. Quarto suam responsionem probat per simile. Quinto iuxta prædicta format duas quæstiones. Secunda ibi, Rectè. Tertia ibi, Cum alia. Quarta ibi, Sicuti. Quinta ibi, Possessio autem. Barto.

e Eum hæredem. Et dic casum, quòd fideicommissarius vniuersalis de tota, vel de parte hæreditatis restituendæ per Trebel. egit, & obtinuit, sed hæres victus appellauit: nunne singulares fideicommissarij petunt ab hærede sibi caueri. certè sicut ante sententiā, & ita nunc cauere debet: alias transfertur possessio in fideicom. vniuersalem, si ipse caueat fideicommissarijs singularibus. Vel dic planius, quòd fideicom. vniuersalis, vel singularis petijt fideic. & obtinuit, sed hæres victus appellauit: appellatione pendente hæres debet cauere victori. sicut & ante sententiam debuisset: alias transfertur possessio in victorem eorum, quæ petebantur, si & ille victor caueat de reddendo, si hæres obtineat: vel etiam si hæres vellet interim cauere. & secundum vtranque apta literam. Sed secundæ positioni est arg. contra infra, tit. 1. l. si is. in prin. sed hic protrahebat hæres, vel suspectus.

Casum ponit Accur. & primus est bonus & no. secūdū Barto.

ADDITIO. Dic secundum Bar. quod hic differebat: ibi non.

f Aduersarium. Vniuersalem secundum primum casum: vel etiam singularem secundum alium: & sic fit aliquid noui appellatione pendēte: sed non est verū: quia & ante poterat peti cautio, vt subijcit.

g Rectè. Loquitur author legis.

h Moraretur. Aliàs moraretur, id est, moram reciperet, quia sit conditionale, vel in diem: imò etiam purum habet morā: vt j. eo. l. etiam. hoc idem & post sententiā nō oportet omitti: ar. infra, de re. iud. l. non solet. & j. e. l. 1. §. plane. alias mereretur. & dic, si petitio fideicommissi mereretur. scilicet fieri cautionem, quia sit conditionale, vel in diem, vel etiam purum, vt dixi: & quod subijcit dilata petitione, scilicet cautionis secundum vtrunque casum. alij dilata petitione fideicommissi singularis propter generalem quæstionem de hæreditate: vt supra, de peti. hæred. l. diuus: secundum primum, quod hodie est immutatum: vt de peti. hæred. l. fin.

† Hoc est regulare: vbicunque aliquis in dubio admittitur, debet præstare cautionē: vt habetur I c. suscitata. cū gl. vlt. extra de restitu. in integ.

* Negatio hoc loco in P. F. omissa est, sed nō rectè.

* Causa custodiæ. Duar. 1. Dispu. c. 2.

i Qui prouocauerit. Scilicet hæres. q. d. non potest assignari ratio quare non.

k Si caueret aduersarius. Id est, fideicommissarius vniuersalis singularibus fideicom. hærede non cauente, secundum primum. Vel dic aduersarius, id est, singularis fideicommissarius, vel vniuersalis hæredi de reddendo: & hoc hærede ei non cauente, scilicet secundum secundum. & secundum vtrunque sub. & ita demum: vt infra §. possessio autem &c.

l Cum alia. Id est, quamuis alia &c. & no. duas differentias inter rescriptum, & istud edictum, vnde nascitur hic titu. Item quia hic per rescriptum cauet ille, in quem transfertur possessio, vel singularibus secundum primum, vel ipsi hæredi secundum alium casum: quod non fit in simplici fideicom. singulari: quia si mittitur hærede non cauente, ipse nulli cauet. secunda est, quia per hoc edictum mittitur in possessionem omnium rerum hæreditatis, vt hic subijcit: & infra quib. ex cau. in poss. eatur. l. 2. sed per rescriptum non: nisi in res de quibus erat lata sententia. fortè enim tantum dimidia hæreditatis petebatur.

m Non enim. Verè alia. non cum &c.

n Vicaria. Id est, possessio quæ vicē cautionis obtinet.

Obtinuit.

nuit, [f] in possessionem per prætorem, aut præsidem inducitur. [b] Sed prætor [c] quidem in omnium rerum possessione, quæ in causa hæreditaria permanent, omnimodo fideicommissi seruandi gratia esse permittit. princeps autẽ earum rerum nomine, de quibus fuerat iudicatum, [d] mutuas admittit cautiones: sicuti [e] cùm de bonis suis conferendis filius accepta possessione [f] cauere non potest, quia denegamus ei actiones. [g] defertur conditio cauendi fratribus ex forma iurisdictionis, [h] Quod ex portione fratris consecuti fuerint, cùm bona propria conferre cœperit, [i] [*] se restituturos. Sed si nec [k] ipsi cauere possint: vtiliter probatum est, virum bonum ab vtraque parte eligendum, apud quem vt sequestrum fructus deponantur, [l] quiq; vtiles actiones à prætore datas exerceat. Possessio autem ex rescripto supra relato non aliter ad eum, qui fideicõmissum petit, transfertur, quàm si cauerit: tametsi maximè [m] aduersarius non per inopiam, sed per contumaciam cauere [n] noluerit. [*] Sed si is, qui vicit, [o] non possit cauere: vel res deponenda, vel iurisdictio restituenda erit.

Legatario non debet caueri, nisi scripturam testamenti ostendat. Bart.

Si dies, aut cõditio ad legati, seu fideicommissi petitionem actionemve differri [*] dicatur, & ideo satisdatio desideretur, hæres autem per calumniam postulari contendat, & relictum neget: non aliter audiendus erit, qui caueri postulat, quàm si scripturam, qua relictum affirmat, exhibuerit. [p] Cùm quæreretur, vbi fideicommissi seruandi causa caueri oporteret, Imperator Titus Antoninus rescripsit, si domicilium Romæ non haberet, [q]

In P. Fl. cœperint.

In P. Fl. sed si is, q vincit.

Aliâs, differre.

[f] Obtinuit. Scilicet legatarius, vel fideicommissarius, qui obtinuit in eo quod præceptum est ei caueri: & tamen non cauetur.

[b] Inducitur. Non tamen hæredẽ expellet: vt ȷ. tit. l. I. in cui. in prin. & dic prætor Romæ, præses in prouincijs.

[c] Sed prætor. Secunda differentia.

[d] Iudicatum. Fortè tota hæreditas petebatur per fideicommissum secundũ primum, & secundum alium tuum singulare: & sic est quantitas pro mensura debiti declarata: quod est hodie ius commune: vt C. de bo. auth. iudi. pos. authẽ. qui iurat.

[e] Sicuti. Adducitur simile ad rescriptum edictum de col. quia ibi debet cauere emãcipatus ijs, qui sunt in potestate de conferendis ijs, qui non comparent. aliàs denegantur ei actiones hæreditariæ, & transfertur possessio in fratres, si modo ipsi cauerent de reddendo quando cauebit. sed si neuter cauet, sequestratio fit, vt subijcit: caue tamen quia aut propter inopiam non cauet, & tunc modico tempore elapso fit dicta translatio. si verò per contumaciam, tunc incontinenti: vt infra, de col. bo. l. cum emancipati. §. fin. & l. s. §. si frater.

[f] Possessione. Vnde liberi: vt C. de col. l. posthumo. Accursius.

[g] Actiones. Vt & d. l. posthumo. & l. filiæ. & l. filiam.

[h] Iurisdictionis. Scilicet edicti de col. vt infra, de col. bo. l. cum emancipati. §. fi.

[i] Cœperit. Frater emancipatus. Et no. quòd licet assimiletur rescriptum hoc & edictum de col. differunt tamen: quia per rescriptum cauetur etiam ei qui cauere noluit: vt ȷ. prox. §. possessio &c. at per edictũ de col. ei demum cauetur, qui propter inopiam non potest cauere, vt hic, vbi dicit, non potest &c.

[k] Sed si nec. Id est, nec emancipati fuis, nec econtra cauere possunt.

[l] Deponantur. Speciale: sed regulariter est prohibita sequestratio: vt C. de probi seque. pe. l. I. & ibi no.

[m] Aduersarius. Id est, hæres.

[n] Noluerit. In hoc differt ab edicto de col. vt modo notaui. Accursius.

[o] Qui vicit. Fideicommis. vniuersalis si non potest cauere hærede etiam non cauente legatarijs. vel deponitur, vel est restituenda iurisdictio: id est debet fieri ius, vt mittatur legatarius in possessionem secundum primum: sed secũdum alium remanet apud hæredem, nisi sit suspectus: quia tunc deponitur: & hoc dicit.

Si dies. CASVS. Titius, ponamus, instituit sibi hæredem Seium, & decessit. venit postea Caius, & dicit quod dictus Titius legauit ei, vel per fideicommissum reliquit centum vsque ad Pascha. vel dicit quod reliquit ei sub condit. si nauis ex Asia venerit: & sic dicit quod dies aut cõditio differt petitionẽ actionemve legati vel fideicommissi: & ideo idem Caius desiderat sibi ab hærede satisdari de legato vel fideicommisso sibi per hæredem dando adueniente die vel conditione. hæres autem contendit postulari satisdationem per calumniã, & negat relictum legatum vel fideicommissum: certè non aliter audiendus erit dictus Caius, cui caueri postular, quàm si exhibuerit scripturam: quam scripturam affirmet relictam à dicto Titio cõtinentem dictum legatum vel fideicõmissum. Viuianus.

[p] Exhibuerit. Nam nec transactio aliter tenet: vt supra, de transactioni. l. de his.

Cum quæreretur. CASVS. Titius ponamus, instituit sibi hæredem Seium Bononiensem, & fideicommissum reliquit Caio de centum ponamus, & decessit idem Titius: postea fuit quæsitum, vbi Seius hæres deberet cauere dicto Caio de fideicommissi. eidem Caio soluendo. Et dicitur quòd si omnis hæreditas est in prouincia: remittendus est fideicommissarius in prouinciam, vbi scilicet est hæreditas, ad satisdandum nomine fideicommis. Sed pone, quòd hæres prædictus Bono. desiderat remitti gratiã cauendi Bononiam vbi habet domicilium. legatarius autem fideicommissarius, scilicet postulabat ibi caueri sibi, vbi est hæreditas, & hæres non habet domicilium Romæ: posito quod hæreditas erat in prouincia, vt dictum est. certè non erit hæres remittendus, scilicet Bononiam vbi habet domicilium, sed debebit cauere in prouinciam. Sed quid si bona hæreditaria in prouincia existentia sunt iam distracta per hæredem permissu testatoris, vel etiam concedente legatario, siue fideicommissario prædicto, & non cauet hæres eidem legatario vel fideicommis. de legato vel fideicommisso præstando? certè pretium eorum bonorum est habendum in deposito, siue sequestro causa seruandi fideicommissi, cum bona hæreditaria non sunt apud hæredem. Viuianus.

[q] Non haberet. Speciale. at cõmune quilibet ibi habet: ut ȷ.

vt infra, ad munici. l. Roma. sed certè & si speciale haberet, posset petere mitti in municipium: vt supra, qui satisda. cog. l. de die. §. hæres.

[a] Hæreditas. Vel maior pars hæreditatis, vel etiam ipsa res legata, nomine cuius petitur satisdatio: vt supra, de iudi. l. de eo. & l. sed & si susceperit. §. fi. Hug.

[b] Remittēdus. Etiā si hæres prætendebat ibi satisdare non posse, cum nullum sit damnum passuras: cū si non caueat mittitur legatarius in possessionem: vt s. de iudi. l. de eo. & l. sed & si susceperit. §. fi. Hug.

[c] Permissu. Quia testator permisit: vt supra, de re. eo. l. 1. §. si defunctus.

[d] Habendum. Not. de sequestratione: vt dixi s. eod. l. 1. §. imperator. in fi. §.

& omnis hæreditas [a] in prouincia esset. ad satisdationem fideicommissi nomine in prouinciam fideicommissarium remittendum esse. Quare si hæres in eum locum cauēdi gratia remitti desideret, vbi domicilium habet: legatarius autem ibi caueri postulet, vbi est hæreditas: non erit hæres remittendus. [b] Idq; Imperator Titius Antoninus rescripsit. quibus literis adiectum, & si bona iam distracta sunt, vel testatoris permissu, [c] vel concedente legatario: pretium eorum fideicommissi seruandi causa in deposito habendum. [d]

Vlpianus libr. vj. fideicōmissorum. VI.

SI quādo incerta summa est fideicommissi: [e] eius, qui cognoscit taxatione quoque fideiussores petuntur.

Admonendi autem sumus, rebus publicis [f] remitti solere satisdationē fideicōmissorum, etiam si quando necessitas dandi intercedat, [g] Repromissio [h] planè exigenda est, voluntati defuncti statum iri. †

Filius non potest petere satisdationem à patre, vel seruus à domino, à quo ei legatum est sub conditione. si tamen pater emancipet filium, vel dominus seruum: tunc possunt petere sibi caueri simplici cautione sine fideiussoribus.

Paulus libro ij. Manualium. VII.

FIlio, [i] vel seruo sub conditione à patre, dominoue hærede instituto legatū est. Huius legati satis petere non possunt. Sed pendente conditione emancipatus, vel manumissus si satis petant: quæritur, an audien

Casum ponit Acc.

[e] SI quando. Fideicommi. scilicet relicti. Et dic casum quòd testator legauit annuum: quod quia hæres soluere noluit, iudex taxauit, id est, præfiniuit, vt certam summam daret: quòd facere debuit: aliàs legatum esset nullum: vt supra de ann. legat. l. si cui. & argu. C. de actio. emp. & vendi. l. si traditio. & si quis alteri vel sibi. l. cum propria. nunc autem legatarius postulat sibi caueri ab hærede pro ea summa danda siue coram eodem iudice, siue coram alio: certè petuntur fideiussores subaudi, taxatione eiusdem iudicis, qui cognoscit super petitione satisdationis. hoc autem ideo dicit, quia non solum prius facta fuit taxatio cum fuit petita fieri: sed etiam nunc fuit alia taxatio, id est, parificatio fideiussorum ad summam taxatā. Vel dic annuum certum, vel legatum, & fiet taxatio secundum quod potest viuere legatarius: tales sunt fideiussores: vt arg. supra, ad legem Falcidiam. l. hæreditatum. nam cum vita finitur: vt supra, de ann. leg. l. 4. sed vbi esset simplex legatum non exigimus tanta inquisitio in taxando, & facit s. in ius voc. vt eant. l. 1. & supra qui satis. cog. l. arbitro. & l. si ab arbitro. & infra, de verbo. signi. l. quos. §. locuples.

In P. Fl. nō est ei.

Admonendi. CASVS. Ponamus quòd Titius instituit sibi hæredem rempublicam ciuitatis Bononię. & fideicommissi nomine reliquit centum Seio: & decessit dictus Titius. nunquid Seius potest exigere satisdationem à dicta republica pro dicto fideicommisso? & dic quod non, quia rebus publicis scilicet ciuitatum solent remitti satisdationes fideicommissorum: & si aliquando intercedat necessitas dandi satisdationes, puta si sit suspecta ciuitas instituta fideiue cōmissi grauata, planè exigēda est: siue exigi potest à dictis rebus publicis ciuitatum repromissio, siue nuda cautio sine fideiussore, statū iri per eas respublicas volūtati defuncti. qui eas vel aliquam earum instituit: qui. s. defunctus voluit solui fideicommissario fideicommissum per rempublicam ab eo institutam hæredem. Viuia.

[f] Rebus publicis. Singularum ciuitatum. sic infra, de publi. l. sed & hi. §. præterea. arg. contra infra, de verb. signi. l. cum qui.

[g] Intercedat. Quia ciuitas instituta, & fideicō. grauata est suspecta. Accur.

[h] Repromissio. Fiscus nihil, vt supra eo. l. 1. §. si ad fiscū. priuatus satisdat. vt in princ. huius legis ciuitas repromittit, vt hic: & facit infra, tit. 1. l. municipio.

In P. Fl. statū iri.

Ant. Augu. lib. 2. Emē. c. 2.

Filio, vel seruo. CASVS Seius, ponamus, instituit sibi hæredem Titiū. & rogauit eundem Titium, quod daret legatum. puta centum seruo vel filio suipsius Titij sub conditione, puta si nauis ex Asia venerit. & decessit dictus Seius. certè dictus seruus vel filius Titij non possunt petere satis, siue satisdationem ab eodem Titio hærede huius legati nomine. Sed quid si pendente dicta conditione legati dictus Titius emancipet dictum suum filium, vel manumittat dictum suum seruum, & ipsi filius, vel seruus quondam petant satisdationē à dicto Titio nomine dicti conditionalis legati pendente adhuc conditione. nunquid sunt audiendi? Et videtur quod sic: quia pater emancipando filium, vel manumittendo seruum dat eis facultatem postulandi aduersus se patrem, vel dominum: cum ante emancipationem, vel manumissionem non possent aduersus eos in iudicio postulare, vel petere. vnde videtur quòd possint petere satisdationem. econtrà videtur quòd non, nec pater, vel dominus deberent sibiipsis imputare, qui dederunt eis filio, vel seruo facultatem postulandi aduersus se scilicet patrem, vel dominum, scilicet emancipando filium, vel manumittendo seruum deberent imputare sibi dico, si patris, dominiue beneficium, id est, emancipatio, vel manumissio sit onerosum ipsis patri, & domino: quia bene est eis onerosum generaliter aliàs. sed certè quicquid dixerimus, melius est dirimere causam per mediocritatem, siue per quandam mediam viam, scilicet vt pater, & dominus prædicti committantur tantum cautioni nudæ sine fideiussoribus cum hypotecha rerum suarum, vt sic, scilicet non satisdetur filio emancipato: vel seruo quondam nunc manumisso nomine legati. cauebunt ergo non cum fideiussore, sed cum hypotheca tantùm. Viuianus.

[i] Filio. Titius institutus fuit rogatus dare legatum suo seruo vel filio, scilicet Titio sub conditione. nam si purè, non valeret: vt Insti. de leg. §. an seruo. Sic ergo verbum sub conditione, refertur ad legatum. non autem dicas patrem sub conditione institutum, quia interim nō satisdaret: vt no. j. eo. tit. l. si à te.

Si benefi-

di sint, si beneficium patris dominive ipsis onerosum sit: an sibi im putare deberent, qui dederunt eis postulandi adversus se facultatem? Sed melius est, per mediocritatem causam dirimere: ut cautioni tantùm cum hypotheca suarum rerum committantur.

Vlpianus libro xlviij. ad Sabinum. VIII.

Cum legatorum nomine satisdatũ est: simul dies legatorum cessit, protinus iisdem diebus etiam ex stipulatione debentur.

Paulus libro xij. ad Sabinum. IX.

Non tamen, ut statim peti possint: deberi enim dicimus, & quod die certa præstari oportet, licet dies nondum venerit.

Pomponius libr. xxvj. ad Sabinum. X.

Si à te hærede legatum mihi sit sub conditione, tuq; post quàm adieris hæreditatem, satisdederis legatorum, & post mortem tuam ante aditam tuam hæreditatem conditio legati exstiterit: Sabinus ait, fideiussores mihi teneri: quia omnimodo dari oportet legatum, & si in rem esset concepta stipulatio.

Caius libr. xiij. ad edictũ prouin. XI.

Si legatarij adversus me in possessionem legatorum servandorum causa missi sint, & procurator, vel quis alius meo nomine caverit, perinde mihi prætor accõmodat interdictũ, quo iubentur discedere legatarij de possessione, ac si ego cavissem.

Si cautio de facto petatur, conditione non pendente cautionis desicere non dicitur. Bart.

Martianus lib. vij. institutionum. XII.

Si pro quia, Man dos. in pro œm. Glo. Fac. hoc vet. vers. Hic poti. In F. Fl. ne benefi cium.

In cautione idonea inspiciuntur quantitas, & conditio personarũ: quod signanter no. Bal. in authẽ. cui relictũ. §. colũ. C. de indi. vid. tol. idẽ in l. servi. C. quo .ap. nõ recip.

Simul, pro simul ac. sic Hu tat. sed tu simul obli gasti persi dium votis caput eni tescia &c. & Cic. lib. 2. ad Atti. simul aliquid audiero, scribam &c.

Legis præ ceptũ mitti est quã testatoris.

Subaudi nomine, ut & l. 17. §. eod.

Hoc caput I P. F. admodũ deprauatũ est: sic enĩ illic scriptum est. Si legatori his adversus mei nõ possessionem legat. seruãdorũ causa missi sint procurator, vel quis alius meo nomine caveri: peris de mihi ꝑ tor accom modat interdi. quo iubeant di scedere le gatarij possessiõe ac si ego cauissem.

---

a Si beneficium. Videtur quòd non, si, id est, quia. Sic supra, de offi. eius cui manda. est iurisd. l. 1. §. 1.

b Ipsius. Patri & domino.

c Sibi. Id est, patri & domino. ad quod C. de liber. & eorum liber. l. si manumissus.

d Cautioni. Scilicet undę sine fideiul. hic supra l. proxi. in fin. hic tamen ait hypotheca: ibi non. sed hoc quomodo: ut j. de prętor. stipu. l. prętoriæ, ubi non exigitur pignus? sed hic speciale, quia toleratur à fideiuss. arg. j. de iure iuran. l. eum qui. Item not. quod eligitur via media. quod dic: ut not. in arg. contra supra, in nego. gest. l. Nesennius. in fine. Item vi detur contra. C. ad Trebe. l. iubemus. §. 2. ubi pater filio non satisdat, sed tantum hic cavet, vel hic in singulari fideicommiss. item & ibi roga tus erat filius rogantis: hic non. Item ibi fideicõmissarius erat in potestate rogãtis: hic non. Item not. quòd ubi lex remittit satisdationem, tamen cavetur. non ergo ubi testator remittit: ut infra eo. l. fin. quia mitius est præceptum legis, quàm testatoris. sic supra, de arbi. l. Celsus.

Cum legatorum. CASVS. Ponamus quòd Titius instituit sibi hæredem Seium, & legauit Caio centum, & Sempronio alia centum usque ad pascha, & decessit. postea Seius hæres satisdedit nomine legatorum dictis legatarijs. certè postquã dies cessit nomine legatorum scilicet, & venit scilicet, quia venit pascha, & ita cessit, & venit dies taliter, quod habet locum actio ex testamento contra hæredem pro legatis, protinus eisdem diebus debentur dicta legata etiam in stipulatione, qua promisit hæres legatarijs legata. non tamen: ut statim peti possint ab hęrede dicta legata, sed cum aliquo temperamento temporis: ut argumen. infra de solu. lege, quod dicimus. & non mireris, si statim non possint peti legata, quamuis cum effectu debeantur, quia & id quod die certa præstari oportet, dicimus deberi, licet dies nondum venerit, sicq; cum effectu peti non possit. hoc dicit cum l. seq. Vivianus.

e Cessit. Ut habeat locum actio ex testamento.

f Debentur. Non tamen &c. ut infra l. proxi. & facit supra eo. l. 1. §. si quis sub conditione.

g Non tamen. Peti possint. scilicet cum effectu: verè tamen cessit: & venit dies: sed infra proxi. casu ibi, deberi, &c. cessit, sed non venit: ut supra titulo primo, lege, si dies & infra de verbo. signi. l. cedere. quantum autem hic differat peti, dic ut de solutio. lege, quod dicimus.

Si à te. CASVS. Ponamus, quòd Titius instituit te Seium hæredem, & mihi legauit centum sub conditione, si nauis ex Asia venerit: & quibusdam alijs legauit, & decessit dictus Titius, & tu hæres adiuisti eius hæreditatem: & postea satisdedisti nomine legatorum: & postea decessisti, & ante aditam hæreditatem tuam exstitit conditio mei legati: quia venit nauis: & postea hæres tuus adiuit hæreditatem tuam. certè tu fideiussores, quos mihi dedisti pro legato meo, tenentur mihi: quia omnimodo dari oportet legatũ, scilicet mihi ab hærede tuo: & quia in rem esset cõcepta stipulatio scilicet qua promisisti mihi soluere legatum a Titio mihi relictum: & sic per qua dedisti mihi fideiussores. non ergo fuit dicta stipulatio cõcepta in personam tuam tantũ, sed etiam in rem. & ideo tenentur mihi ad legatum hæres tuus, non solum tu, & per consequens fideiusso. mihi ate dati. Vivianus.

h Hæreditatẽ. Alioqui secus: quia non adita hæreditate nihil in testamento relictum valet: ut supra, de testamen. tutela. l. si nemo. & infra, de contra tabu. l. filium. §. sed cum. & infra, titu. 1. l. 1. §. si. & l. sequen. & hæreditatẽ nõ aditam regulariter nemo transmittit ut C. de cad. tollen. §. in nouissimo.

i Et si in rem. Non in personam tantum: & ideo tenetur hæres tuus, non solum tu, sic supra, de pact. l. si tibi. §. pactum. & l. hæredi. §. si. & l. idem in duobus. §. personale. & facit j. tit. 1. l. 1. §. non exigit.

Si legatarij. CASVS. Ponamus, quod Titius instituit me hæredem: & quibusdam legata reliquit, & decessit. postea cum ego nollem satisdare legatarijs de legatis eis soluendis, ipsi adversus me hæredem sunt missi in possessionem causa legatorum seruandorum, & postea procurator meus cavit, siue satisdedit eisdem legatarijs nomine meo pro dictis legatis, vel etiam aliquis alius, cuius habeo ratam cautionem, siue satisdationem, ponamus. certè perinde mihi prætor accommodat interdictum quo iubeantur legatarij discedere de possessione, in qua erant legatorum seruandorum causa, ac si egomet cauissem siue satisdedissem eisdem legatarijs. Vivianus.

k Interdictum. Uti possidetis: ut infra quib. ex cau. in pos. ea l. hac autem. §. si in si.

l Discedere. Quod est verũ, si erãt tantũ missi. secus si iam habebãt quasi possessionẽ ex secũdo decreto. nisi g in integ. resti. ut j. de dã. infe. l. si finita. §. itẽ videamus. & §. postea aũt. & §. si fortè. H. & facit j. tit. 1. l. si pec. §. 1.

Licet

Licet. CASVS. Ponamus, quòd Caius instituit sibi hæredem Seium, & legauit Titio decem ita dicendo, Lego Titio decem, vt non petat cautionem de legato sibi præstando ab hærede meo. decessit dictus Caius: & postea dictus Titius desiderauit sibi caueri a Seio hærede nomine dicti legati, puta petendo cautionem ab eo extra ius, vel in iure etiam litem contestando. nũquid videtur conditione defectus, ita scilicet quòd nõ possit amodo habere legatum? Et dicitur quod nõ: nã licet modus pro conditione habeatur: vt & C.de ijs quæ sub mo.l.1.tamen in nostro casu non habetur pro cõditione fictione huius legis, nec etiam videretur conditio, etiam si conditionaliter dixisset testator hoc modo, Lego Titio decem, si non petierit cautionẽ ab hærede. quia postquã placuit iuri publico remitti posse per testatorem hæredi talem cõditionem cauendi legatarijs, id est, ne ipse hæres teneatur legatarijs cauere: nec sequitur hæredem onus cautionis, id est, non tenetur hæres cauere, siue satisdare pro tali legato, etiam si legatarius ab eo petat cautionem, vel satisdationem: nec quidem conditio intelligitur, scilicet in dicto legato, id est, ex quo legatarius non potest de iure, & cum effectu exigere cautionem, vel satisdationem ab hærede, eo quod testator voluit hoc remittere hæredi: non intelligitur esse in dicto legato conditio non accipiendi cautionẽ, vel satisdationem per legatarium ab hærede: imò purum remanet, quasi testator duo purè dixerit, scilicet lego Titio decem. item vero eundem Titium petere cautionem, siue satisdationem ab hærede. si ergo non intelligitur conditio in dicto legato, imo remanet purum, non videtur legatarius defectus conditione vt amittat legatum, etiam si petat cautionem, vel satisdationem ab hærede. Viuia.

- In P.Fl. remitti talẽ cautionem iure publico placuit.
- In P.Fl. non est, cui.

Licet, a vt non petatur cautio, conditio testamẽto scripta fuerit: non videtur b conditio. & ideo licet desiderauerit c quis caueri sibi: non videtur conditione defectus: d quia postquam: * remitti talem conditionem e iure publico placuit, nec onus cautionis sequitur, f ne quidem cõditio intelligitur. g

Quis potest conueniri ex edicto, si quis omissa causa testamenti: ad hanc cautionem tenetur. Bartolus.

Neratius libro vij. membranarum. XIII.

Ei quoque, h * cui legatorum actio datur in eum, qui prætermissa institutione i ab intestato possidet hæreditatẽ, legatorum nomine satisdatũ: & nisi satisdabitũ, in possessionem legatorum seruandorum causa mittitur; k nã hæc quoq; prætor perindè salua esse vult, l atque ea, quæ iure ciuili m debentur. idem Aristoni placet.

Vlpianus libro lxxix. ad edictum XIIII.

Haec stipulatio & in fideicõmissis locum habet: siue purè n fideicõmissum sit relictũ, siue ex die certa, o vel sub conditione: siue res aliqua, siue hæreditas, p siue ius q aliquod re-

a Licet. Construe, licet conditio fuerit scripta in testamento vt non petatur &c. vt lego Titio decem, vt nõ petat cautionem de legato præstando ab hærede. nam modus pro conditione habetur. licet quandoq; fallat: vt no. C.de ijs quæ sub modo fi.l.1. Item si dixit, Lego Titio decem, si non petierit cautionem. vt hac l.pater.

b Non videtur. Fictione huius legis.

c Desiderauerit. Puta petij cautionẽ ab hærede extra ius, vel in iure, etiam litem contestando. quo casu videtur petere: vt ff.rem ra.ha.l.amplius. Idem etiam si exegit. hoc tamen casu condicitur facta ab ignorante factum, vel ius. aliàs non: vt ff.tit.1.l.1.in prin. Accur.

d Conditione defectus. Quia non legitimè tone factũ pro non facto est, vt C.si manci.ita fue.alie.l.ea quidem. & ff.tit.1.l.quod pupillæ.

e Conditionem. Id est, cautionẽ de præstando legata: vel, id est, quod in conditione cõtinetur, id est, cautionẽ ipsam. & quod dicit iure publico, scilicet legum: vt C e.l.2. aliud in cautione fructuaria. & est ratio vt nor. C.eo.l.pen. Vel dic remitti conditionẽ, scilicet appositam remanente voluntate non cauendi. qui enim dicit, vt vel si non caueat. vult non caueri: vt & C.de condi. inser.l.a. remanet ergo voluntas non cauendi. sic supra ad Trebellia.l.mulier.in prin. sic & aliàs conditio tollitur, & legatum remanet purum: vt supra de cõdi.inst. l.quæ sub conditione.in princ.

f Sequitur. Legatarium, vel hæredem: nam non satisdat hæres.

g Intelligitur. Imò purum remanet, quasi duo dixerit, purè, scilicet lego Titio decẽ. itẽ vero Titiũ petere satisdationẽ.

Ei quoque. CASVS. Titius, ponamus, instituit sibi hæredem Seium, qui Seius erat et successurus ab intestato, etiam si eum nõ instituisset. & legauit Caio plura. & decessit dictus Titius. postea Seius institutus cum posset ex testamento adire, prætermissa institutiõe cœpit possidere hæreditatẽ ab intestato in fraudem Caij legatarij. certè ei quoque Caio legatario datur actio legatorum in eum Seium institutum. & hoc adeo verum est, vt satisdetur eidem Caio per Seium legatorum seruandorum causa. & si non satisdabitur ei mittetur idẽ Caius in possessionem bonorum causa legatorum seruandorum. nam prætor perinde vult esse salua hæc quoque legata, quæ possunt peti ab eo, qui prætermissa institutione ab intestato possidet hæreditatem, sicut vult esse salua ea quæ debentur iure ciuili, adita, scilicet hæreditate ex testamẽto. Viui.

h Ei quoque. Cui ab instituto est relictum.

i Institutione. Per fraudẽ, cũ possit adire ex testamento, secus si adire nõ posset: vt C.si qs omis.cau.test.l.2.

k Mittitur. Legatarius.

l Vult. Per edictũ.ff.si quis omis.cau.test.l.1.in prin.

m Ciuili. Quia hæreditas ex testamento adiretur.

Haec stipulatio, CASVS. Dicitur hic, quod hæc stipulatio, s.legatorum seruandorum causa, in qua dat hæres legatarijs fideiussores, habet locum & in fideicommissis, s.ab hærede relictis, siue sit relictum fideicõmissum purè, siue ex die certa, puta post pascha: vel sub conditione, puta si nauis ex Asia venerit: si res aliqua, s.relicta est ab hærede per fideicommissum, siue est relictum ius aliquod, super fideicommissum, puta nomen, vel seruitus: in omnibus enim istis habet locum hæc stipulatio. Sed quid si certum est, non esse locum fideicõmisso ab hærede relicto? certè perquam, siue valde iniquũ est onerari hæredem superuacua cautione, siue satisdatione, & ita nõ satisdabit fideicõmissario pro fideicõmisso, quod est euidens non deberi. Viuia.

n Purè. Vt infra, l.proxi.

o Certa. Vel incerta, & postea subijcit de conditione. licet lo. illud habeat cancellatum. Accur.

p Hæreditas. Contra.ff.de vul.subst.l.a §.plane. & ff.ad Treb.l.ita.§.à patre. & ff.ti.1.l.is cui.§.si ab impubere. Sed hic non de hæreditate viuentis, sed de cautione est solicitus, vt C.e.l.cũ Archimedorũ. & C.ad Trebel.auth.contra qui rogatus. est tamẽ arg contra.etiã ad cautionem.ff.de col bono.l.1.§ si impuberi. Accur.

q Ius. Vt nomẽ, vel seruitus: vt Insti.de leg.§.tam autẽ.

Superuacua.

tu legatarij accepimus satisfactionē, siue satisdationē legatorū nomine ab uno de hæredibus, puta Seio prædicto, ita scilicet qd̄ fideiussores ab eo nobis dati simpliciter se obligauerunt nobis: non autem pro parte legatorum nostrorum tantum, quæ continebat dictum Seium hæredem, qui eos fideiussores nobis dedit. postea ita accidit, quod pars Caij cohæredis accreuit promissori, id est Seio, qui promisit nobis legatarijs, & fideiussores dedit. certè fideiussores p̄dicti tenentur nobis legatarijs in totum, si id est, quia solidum legatum cœperit deberi his, id est nobis legatarijs a dicto Seio cui accreuit pars cohæredis. & hæc uidetur esse intentio huius legis. si autem habeas in litera, is cœperit debere. tunc uidetur mihi esse planior litera. Vitianus.

acceperim[a]; cùm ab omnibus hæredibus nobis legatum esset, si pars cohæredis accrescat promissori, in totū fideiussores tenentur, si solidum legatū his[b] cœperit debere.

Satisdatis remissa non potest peti etiam si hæres dilapidet. Item qui petit quod restituturus est, ex interuallo exceptione dolo facis, non repellitur Bart.

a Acceperimus. Scilicet simpliciter.

b His. Vel habeas his, cum aspiratione, & dic scilicet legatarijs, & habeas deberi. uel habeas is, sine h, & habeas debere cœperit, scilicet promissor. & facit infra de fideiuss. l. si quis pro eo. §. si nūmos. & l. a miss. §. fideiussores. & infra, rem pupil. sal. fo. l. si postea. Sed ar. contra ĵ. ad municl. l. Lucius. §. Paulus. sic & diminuta parte diminuitur & onus, ut s̄. eod. l. 1. § qui minorem.

Scæuola lib. xxix. Digestorum. XVIII.

Quæ filium legitimum relinquebat, patrem[c] eundēq; collibertū ex asse scripsit hæredē; fideiq; eius commisit, ut quicquid ad eum ex hæreditate eius peruenisset, cùm moreretur, restitueret filio testatricis nepoti suo[d]: & hęc uerba adiecit: Satis a Seio patre meo exigi ueto. Quæsitum est, cùm ille Seius substantiam suam dissiparet, & uereatur pater fideicommissarij[e], ne inane fideicommissū constituatur: an ad satisdationem fideicommissi nomine patrem desunctæ compellere possit? Respondi secundum ea, quæ proponerentur, non cōpellendū[f] cauere.[g] Idem quæsijt, testatricem[h] apud maritum suum ex quo filium reliquerat, res deposuisse, nō exacta cautione depositionis: an ea res patri[i] hæredi restitui deberet: an uerò, quoniam emolumentum totius hæreditatis ad filiū defunctę reuerti[k] deberet, apud maritum[l] remaneret, apud quem dos remansisset?[m] Respōdit, quod mulieris mānsisset, nec in dote fuisset, restituendum esse hæ

Quæ filium. CASVS. Ponamus qd̄ Titia habebat patrem nomine Seium, qui quidem eius pater erat eiusdem Titiæ collibertus, puta quia ambo fuerunt manumissi a domino eorum: ut s̄. de leg. 2. l. cum pater. §. nolo prędia. & habebat hæc Titia filium legitimum ponamus nomine Caium ex marito suo Sempronio: qui maritus uiuus erat, & habuerat p̄ ea in dotem c. apud quē maritum deposuerat, & ipsa quasdā res non exacta ab eo cautione depositionis. hæc Titia ponamus, fecit testm̄, & dictum suum patrem scripsit hæredem ex asse, & fidei eius cōmisit, ut quicquid ad eū ex hæreditate eius peruenisset, cum moreretur ipse pater testatricis, restitueret filio eiusdē testatricis: qui filius testatricis erat nepos eiusdē patris testatricis nam dictus pater testatricis erat eius auus maternus: & hęc uerba adiecit dicta Titia testatrix, satisdationem a Seio patre meo exigi ueto. item ponamus, quod ipsa præcepit, quòd dos ab ea data remaneret apud dictum suum maritum: & decessit dicta Titia. Nunc quæro, an pater Caij fideicommissarij, id est dictus Sempronius maritus Titiæ, qui erat legitimus administrator dicti Caij fideicommissarij filij etiam testatricis, possit compellere Seium patrem defunctæ testatricis ab ea institutum ut dictum est, ad satisdationem nomine fideicommissi per eum Seium præstandi dicto Caio filio testatricis eiusdem Sempronij? Et uidetur quòd sic, cum Seius pater testatricis, dissipat substantiam suā, & cum uereatur dictus pater fideicommis. ne constituatur inane dictum fideicommissum propter dictam dissipationem Seij? Respon. tamen nō compellendum cauere. l. di. nō Seium. Item nūquid dictus Sempronius maritus debet restituere patri eiusdem Titię hæredi ab ea instituto dictas res apud eū maritum per eā depositas: an uero debeāt remanere apud maritum tanquā apud legitimum administratorē filij sui, qui erat fideicommissarius, apud quem maritum dico, dos testatricis remāsit, scilicet, sicut præcepit testatrix? & uidetur quòd apud maritum debeant remanere noīe filij: quoniam emolumentū totius hæreditatis testatricis defunctæ ad filiū eiusdē defunctæ, & ipsius Sēpronij mariti reuerti dēt, cum patris eius defunctæ ab ea instituti fidei cōmiserit defuncta, ut quicquid ad eum ex hæreditate eius peruenisset, cū moreretur, restitueret filio testatricis nepoti suo, ut dictū est. quamuis autem ita uideatur: tamen dicendum est restituendum esse per dictum maritū dicto patri testatricis hæredi illud, quòd mulieri remāsit. & quod in dotem prędictam non fuisset: & ita per consequens debent ei restitui res depositę apud maritum.

In P.F. idē quęsijt, cum testatrix apud maritum suum ex quo fil. seiq̄ res deposuisset, non &c.

Tutor. Hunc § habemus quasi de uerbo ad uerbum supra quando ex facto tutoris. l. fin. unde dicas casum ut ibi Vitia.

c Patrem. Suum testatricis nomine Seiū & hic filius erat ex marito uiuēte: ut ĵ. patet. & no. quod potest habere patrem collibertum: quia ambo fuerunt manumissi: ut Inst. qui manumitt. non pos. §. ea demum.

d Suo. Scilicet aui materni.

e Patrem. Qui est eius legitimus administrator, ut C. de bo. mat. l. 1.

f Non compellendū. Quia testatrix uetuit, quod potuit: ut s̄. eo. l. licet. sed dicam cōpelli statim restituere: ut arg. s̄. ad Trebel. l. Imperator. uel fiet sequestratio. ar. s̄ qui satisd. cog. l. si fideiussor. §. fin. uel præstanda est nuda cautio: ut. s̄. eo. l. filio licet ibi de patre rogato filio restituere, hic de auo materno loquatur.

g Cauere. Aliàs compelli eum cauere.

h Testatricem. Sub. pone. retine priorē casum. H.

i Patri testatricis.

k Reuerti. Ex causa fideicommissi.

l Maritum. Nomine filij, ut apud legitimum administratorem.

m Remansisset. Gaudet M. quòd hic extantibus filijs remanet dos uiro: sed In. dicit qd̄ sic fuerat pactum: uel hic testatrix sic præcepit: erat enim emancipata, aliàs non poterat testari: ut ĵ. de do. can. mor. l. tā et. §. filius.

Dos uiro filijs extātib. quādo que remanet.

& secundum hoc non obst. C. sol. matri l. dos.

a Hæredi. act. deposi. uel rei uen. ut ā. titu. 1. l. Firmio. §. 1. no. uel etiam pet. hære. quia debitor est hereditarius, & possidet id ius pro hærede uel pro possessore: ut ā. de pet. hęr. l. nec ullam. §. fi. & l. quod si in diem. §. non solum.

b Cauit. nomine suo, & tutorio nomine ꝓ pupillo. & facit ī. si quia cau. l. fi. & C. de adm. tu. l. cum quędam.

redi. a Tutor qui & cohæres pupilli erat, absēte pupillo, cùm admonerēt eum legatarij, fideicommissi nomine insolidum ipse cauit. b quæsitū est, an in pupillum adultum factum danda sit utilis actio? Respondit dandam.

VT IN POSsessione legato. &c.

Sub. cauetur edicto prætoria.

Si qs cū. CASVS Ponam⁹ q Titi⁹ fecit testamētū, & instituit sibi hrdē Seium: & legauit Caio centū sub conditione, uel ex die: & uetuit Caio eidē accipere satisdationem de legato ab herede præstando: & decessit dictus Titius: & postea dict⁹ legatarius accepit satisdationē ab hærede. nūquid potest remitti satisdatio ista, & hæres condicat liberationē? & distinguendum est, utrum hæres sciens sibi esse remissam satisdationem, & eam posse remitti, cauit indebitum, id est, indebitè legatum? an uerò ignorauit sibi esse remissam, aut sciuit sibi esse remissam, & credidit in iure errando, eam non posse remitti. Primo casu non potest repetere: secundo, & tertio sic. Sed quid si stipulatio sit cōmissa ex eo quod uenit dies, uel conditio legati relicti dicto Caio antequam hęres repeteret ab eo satisdationem, uel cōdiceret liberationem in dicto primo, uel secundo casu? nunquid fideiussores, quos hæres dedit legatario pro dicto legato ei soluendo, possunt uti exceptione aduersus dictum legatarium? & dicendum est quod sic: quia ex causa intercesserit satisdatio, ex qua non debuit intercedere.

Non exigit. Si alicui legatum, uel fideicommissum relictum est. hæres debet ei satisdare de eo soluendo: & si non satisdet, debet legatarius, uel fideicommissarius uenire, & mitti in possessionem bonorū illius, qui reliquit legatum siue hæreditatem: ut datur intelligi ī. titu. 1. l. 1. 3. respon. & ī. eo. l. is cui. §. qui in possessionē. Vult ergo hic dicere, siue monstrare, quo ad hoc ut legatarius mittatur in poss. non exigit prætor illud tantum, ut stet per hæredem, quominus ei caueat, cum est hæres, qui interpellatur a legatario uel fideicommissario cautionis nomine: quo casu nō debet offerri legatario per hęredē satisdatio, ad hoc scilicet, ut in pos. nō mittatur legatarius, sed sufficit ad hoc ut legatarius mittatur in pos. si legatarius desiderauerit sibi caueri, & hęres non cauet ei & contentus fuit pretor non stare per legatarium siue fideicommissarium, quominus ei caueretur, cum nō est hęres, qui interpelletur cautionis nomine: quo casu sufficit ad hoc ut legatarius siue fideicom. mittatur in pos. si nō habet a quo satisdationē desideret quasi scilicet ipsa hæreditas debeat satisdare: & sic sufficit ad domū nuntiari. Et quod dictum est in hrde, idē intelligitur in cuiuslibet alterius nominis successore, ut dat intelligere l. sa ibi, hoc est is, quo &c. & ī. eod. l. is cui. §. si heres non sit &c. & circa hoc uidetur intelligere hic §. Si debitori. Ponamus, quod Titius instituit sibi hæredem Seium: & Caio debitori suo Titius legauit si uerelinquit liberationem, & decessit. certè non est exigenda cautio per dictum legatarium ab hærede, quæ solet exigi per alios legatarios, ut dixi ā. proxi. §. quia hic legatarius hēt penes se legatum. nam si cōuenitur ab hærede pro eo, qđ debuerat testōri, potest uti exceptione doli mali.

Et cui. Hæres soluit legatum legatario eidem debitum: uult forte legatari⁹ ut idem hæres satisdet eidē de non reuocando uel nō petendo ab eo legatū. certè nō tenetur satisdare, cum cōstet legatum nō deberi amodo legatario ex quo est ei solutum: uel die quod soluit hæres legatario legatū, quod nō erat ei relictum: uel erat sic ei relictum, ut nullo modo ualeret: & ita constabat non deberi: & sic hęres repetere potest dictū legatum cōdictione indebiti, & legatarius petit satisdari sibi ab hærede. certè non auditur: quia etiam si non esset solutum legatario per hæredem, & constaret non deberi, non satisdaretur: ut ā. ti. 1. l. hæc stipulatio. in fin. Tunc ante. Quamuis regulariter debeat satisdari legatarijs ab adita hæreditate, uel agnita bonorum possessione: tamen quandoque ante aditam hæreditatem satisdandum est per hæredem de legatis legatarijs: puta cum dubium adhuc est, an hæreditas adeatur per hæredem: est tamen spes quod adeatur: quia hęres deliberat, sed conditio institutionis nondum extitit. si autem certum sit hæreditatem nondum aditam fuisse, subaudi, nec adeundam esse creditur: quia nemo de ea deliberat, & tamen nemo repudiauit uel abstinuit: non habet locū satisdatio nec missio in possessionem si nō satisdet. Si autem sit certū repudiatā uel omissam esse hæreditatē ab extraneis hæredibus institutis, uel sit certū necessarios hæredes esse abstētos ab hęreditate, frustra imploratur per legatarios hoc edictū, qđ loquit de satisdatione per hęredem legatarij prǽstāda: & si nō præstet, ut mittantur in possessionē ex quo repudiata est, uel omissa hæreditas, uel abstenti sunt ab ea necessarij hæredes: certū est nō deberi legatum uel fideicōmissum. & hæc uidetur esse intētio huius §. cum l. seq. Viui.

Cautio quæ non debet præstari, præstita scienter non condicitur: sed per ignorantiā facti condicitur quoad plenā liberationē: & per ignorantiam iuris condicitur quo ad liberationē fideiussorum tantum quibus etiam exceptio competit. Bart.

TITVLVS IIII.

VT IN POSSESsione legatorum, seu fideicommissorum seruandorum cā esse liceat.

Vlpianus libro lij. ad edictum. I.

Si qs, cū uetitus b esset satis accipere acceperit, c an repeti satisdatio ista posit, ut hęres condicat liberationē? Et si quidē sciēs hęres indebitum, d cauit: repetere non potest. e Quid deinde si ignorauit remissā f sibi satisdationem? Potest condicere. g Si uerò hoc non potuisse remitti crediderit: h nūquid condicere posit, qui ius ignorauit? Adhuc tamē beni-

b Si qs cū uetit⁹. testōre, qđ fieri pt: ut ī. t. 1. l. fi. & l. 13.

c Acceperit. Satisdationem de legato præstando ab hærede.

d Indebitum. indebite legatum. erat enim debitum.

e Non potest. Sic ā. de condict. inde. l. 1. Acc.

f Remissam i hic fuit error facti alieni. Acc.

g Condicere. Cōdictione sine causa: ut ā. de cond. sine cau. l. 1. uel incerti. quæ idē est: ut eo. tit. l. qui sine.

h Crediderit. Hæres: & sic ignorauit ius. est. n. ignorantia alia iuris, alia facti: ut ā. de iur. & fact. igno. l. 1.

i In hac gl. & seq. errans, ignorans, & dubitās quō differunt: uide Bald. in l. falsus. C. de fur. gl. in l. de sta tu. ī. de te sta.

Coo

què quis dixerit, satisdationem condici posse. [a] Quid deinde, si commissa sit stipulatio? fideiussores putamus exceptione [b] uti posse, an non? Et magis est, ut utantur exceptione: quia ex ea causa intercessit satisdatio, ex qua non debuit.

Non exigit prætor, ut per hæredem stet, quò minus caueat: sed contentus fuit per legatarium, [c] uel fideicommissarium non stare quò minus ei [d] caueatur. Quare si non fuerit, qui interpelletur cautionis nomine: hoc est is, à quo legatum, fideiue commissum relictum est, omnimodo poterit legatarius & [a] fideicommissarius in possessionem ex hoc edicto mitti: quia uerum est, per eum, cui caueri oportebat, non fieri, quo minus caueatur. Non tamen & satisdatio debet offerri [e] legatario: [f] sed sufficit, [a] siue desiderauit, & ei nō caueatur. [e] siue nō habeat, [f] a quo satis desideret. Si debitori liberatio sit relicta, non est exigenda cautio: [g] quia habet penes se legatum: quippe si conueniatur, exceptione doli mali uti possit. [h]

Ei cui legatum solutum est, cum constet non deberi: [i] diuus Pius ad Aemilium Equestrē [a] rescripsit, non debere prætorem satisdationem [k] admittere. Tunc antē aditam hæreditatem satisdandum de legatis est, cum adhuc dubium [l] est, an hęreditas adeatur. [m] Cæterum si certum sit repudiatam, uel omissam hæreditatem, uel abstentos necessarios hæredes, frustra hoc edictum imploratur: cum certum sit legatum uel fideicommissum non deberi. [n]

Idem libro lxxix. ad edictum. II.

SI autem [a] certum sit hæreditatem necdum aditam fuisse, [o] nec satisdatio, nec possessio locū habet.

In causis summariis exceptio quæ requirit altiorem indaginem admittitur: si excipiens paratus est incontinenti probare. Bartolus.

Idem libro lij. ad edictum. III.

SI is, a quo satis petitur,

[a] Condici posse. Imò uidetur teneri cū effectu, licet interponi non oportuerit ·s· fam. erc. l. quæ erat hæres. sed certè ibi tenetur ex stipulatu ad id, ad quod teneretur actione empti, siue ex stipulatione. l. ad interesse. non ad duplum: hic sine hac promissione fideiussor in nullo teneretur, nec hæres ad eum dandū. uel refert: remittitur cautio a legatario ut ibi: aut a testatore, ut hic. sic ·s· ti. 1. l. filio. & l. si. uelibi naturaliter uēditor tenetur de euictione. unde cauendo non repetit cautionē: ut C. de iu. & fact. ign. l. cum quis. hic nec ciuiliter, nec naturaliter debebat caueri ex quo testator remiserat. unde etiam error iuris non nocet: ut hic, & no. d. l. cum quis.

[b] Exceptione. Imò uidet ipso iure non teneri: ut ·j· de fideius. l. si quis post. Sed ibi pro eo quod nō debebatur. fideiubebat: hic debebatur legatum. & facit ·s· si quis cautio. l. sed & si quis. §. si.

[c] Ei. Legatario. Accursius.

[d] Legatario. Ad hoc ut in possessionē non mittatur. sic nec hęres legatario agēti īterdicto quorum legatorum: ut ·j· quo. le. l. si. §. j. sic nec libertus operas incertas præstare tenet, nisi indicantur ·j· de oper. liber. l. cū patron'. in prin. Sed argu. contra C. de contrahen. stip. l. magnam. & C. de iur. emphy. l. 2. §. penul. & infra de no. oper. nun. l. stipulatio. §. t.

[e] Sufficit. Ad hoc ut fiat missio.

[f] Non habeat. Quasi ipsa hæreditas debeat satisdare: & sic sufficit ad domum nuntiari: [f] sic infra de noui operis nun. l. de pupillo. §. secundo. & infra de dam. infect. l. 4. §. abesse. & C. de anna. exceptio. l. penulti. Accursius.

[g] Cautio. Non ergo fit missio, si non cauet. ut faciat ad titu. sic dicam in alijs, qui non tenētur cauere: quos not. ·s· tit. 1. l. 1. in princip.

[h] Vti possit. Sic ·s· de eo, per quē fact. erit. l. 1. §. si res. Item & habet actio. ex testamento, ut acceptilatione, liberetur: ut ·s· tit. 2. l. cum fine. §. fin.

[i] Non deberi. Vtpote solutum, sed de quo tunc petit satisdari? Respond. fortè ut non reuocet hæres, uel dic non deberi, utpote non relictum: uel sic relictum est, ut nullo modo ualeat, & sic repetit condictio. indebiti: & legatarius qui petit satisdari, non auditur: quia si non esset solutum, & constat non deberi, non satisdatur: ut ·s· tit. 1. l. hæc stipulatio. in fin.

[k] Satisdationem. Id est, satisdationis postulationē.

[l] Dubium. Per deliberationem factam ab hęrede.

[m] An adeatur. Id est, adita sit: secus si certum est non aditam: ut ·j· l. proxi. id est, secundum Azo. sed Hug. dicit, si est dubium, sit adeūda, uel non: est tamē spes quòd hæres deliberat, uel conditio institutionis nondū extitit, & tunc satisdatur: ut hic. Si autem nō est spes, nec tamē est repudiata, tunc obtinet quod ·j· l. proxi. dicitur. & facit supra eodem, l. si a te.

[n] Non deberi. Vt ·j· de testam. tutel. l. si nemo.

[a] SI autem. Hanc expone: ut ·s· lege proxima. in fi. not.

[o] Fuisse. Nec spes est eam adiri. Accursius.

SI is a quo. CASVS. Ponamus quod Titius instituit sibi hæredem Seium, & fideicommissum de cētum reliquit Caio, & decessit. nunc Caius petit a Seio hærede satisdationem de fideicōmisso sibi soluendo. is autem hæres a quo petitur satisdatio, offert cognitionem de fideicommisso, dicendo coram iudice, corā quo petebatur satisdatio per fideicommissum, hodie constat de fideicommisso, id est, tibi fideicommissario non deberi, hodie agamus. certè dicendum est cessare satisdationē, scilicet interim donec per iudicem cognoscatur, utrum fideicommissum debeatur, uel non: cum possit, & debeat ante constare de fideicommisso, ualeat, uel non, quam de satisdatione, quam petit fideicommiss. scilicet, qui sunt fideiussores idonei, & qui non. nam & id exigit causæ cognitionem, & aliquam dilationem. Sed nunquid hæres poterit implorare a iudice, ut cognoscat, utrum fideicommissar. petat satisdationem ab eo per calumniam, si fortè dicatur per hæredem, peti per calumniam satisdationem? & certè sic: & de hoc debet iudex cognoscere summatim: & ita sufficit iurare legatarium, uel fideicommissarium, non petere satisdationem animo calumniandi. hoc enim est commune omnium satisdationum, scilicet ut iudex, apud quem petitur satisdatio debeat explorare, an petatur satisdatio per calumniam. diuus enim Pius scripsit eum,

[a] Sic etiā in P. F. in aliquibus uero codicibus legitur uel.

[a] Et sic in P. F. alibi auferri.

[a] P. F. siue desiderauerit ei non caueri.

[a] Alibi, sequestrem

[a] Quid in citato eorā nō cōpetenti iudice, & nō compatēte? dic missione ualere. egregiè per Bar. in l. neq; infantes. §. qd ergo. ·j· de fideicō. lib.

offerat cognitionem, [a] & dicat, Hodie [b] constat de fideicommisso, hodie agamus. dicendum est, cessare satisdationem: cũ possit [c] ante de fideicommisso, quàm de satisdatione [d] constare. Nec nõ illa cognitio [e] imploranda erit ab hærede, si fortè dicatur, per calumniam [f] satis peti. Hoc enim commune est omnium satisdationum. Diuus enim Pius rescripsit, eum, apud quem satis petitur, debere explorare, num per calumniam satis petatur, de qua re summatim [g] † debet cognoscere. Si procurator satis legatorum desideret: [h] si quidem mandatum ei sit non habebit [i] necesse de rato cauere: sed erit ei satisdandum. Si uerò dubitetur, an ei mandatum sit, uel non sit: de rato cautio erit exigenda. [k]

Si semel fuerit satisdatum: quæsitum est, an etiam rursus cauẽdum sit, si fortè dicatur egenos fideiussores esse datos? Et magis est, ut caueri non debeat. Hoc enim diuus Pius rescripsit Pacuuiæ Licinianæ, ipsam enim facilitati suę expensum ferre debere, quæ minus idoneos fideiussores acceperit: [l] neq; enim oportere per singula momenta onerari [m] eum, a quo satis petitur.

Papinianus li. xxviij. quęstionum. IIII.

Planè, † si noua causa allegatur: ueluti quod fideiussor decesserit, aut etiam rem omnem familiarem inopinato fortunæ impetu amiserit: ęquum [n] erit,

eum, apud quem satisdatio petitur, debere explorare, si satisdatio petatur per calumniam: de qua re summatim debet cognoscere. duas ergo cognitiones implorare potest hęres a quo fideicommis. petit. fideicommissi & satisdationem, antequam satisdationem ei pręstet, uel ita: missio in poss. an per calumniã petat satisdationem fideicommissarius, ut quia sciat, uel credat fideicõmissum sibi non deberi, uel non petat per calumniã: & ut iudex cognoscat, an sit fideicommissum, uel non.

Si procurator. Ponamus, quod Titius instituit sibi Seium: & legauit Sempronio centum, & decessit. uenit quidam nomine Cai[o], nomine Sempronij legatarij desiderans ab hærede satisdationẽ legatorum, siue quæ solet interponi nomine legatorũ. certè si ei mãdatum est a legatario, ut satisdationẽ ab hærede petat, non habebit necesse cauere hæredi, quòd legatarius habebit ratum: sed erit ei procuratori satisdandum per hæredem sine aliqua cautione de rato. si uerò dubitetur, an legatarius mandauerit de accipienda satisdatione ab hærede, uel non mandauerit: cautio de rato erit exigenda per heredem ab illo Caio, qui satisdationem legati ab eo petebat.

Si semel. Ponamus, quòd hæres satisdet legatario de legato ei soluendo, & fuerunt ei dati per hæredem fideiussores, & legatarius accepit eos ex certa scientia: nũquid debet caueri rursus legatario? Et certè magis est, ut caueri non debeat. hoc enim diuus Pius scripsit sic Pacuuiæ Licinianæ, quæ acceperat forsè ex certa scientia fideiussores egenos, scilicet, ut non debeat ei rursus caueri. ipsa enim Pacuuia Liciniana debet imputare facilitati suæ, quæ accepit fideiussores minus idoneos. non enim oportet onerari eum, a quo satisdatio petitur per singula momenta. plane si noua causa allegetur per legatarium, qui accepit fideiussores, ueluti quòd fideiussores decesserint, aut etiam quia amiserint omnẽ rem familiarem impetu inopinatæ fortunæ, æquum erit præstari cautionem rursus dicto legatario: nam quæ de nouo emergunt nouo auxilio indigent: & hæc uidetur esse intentio huius §. cum l. seq. Viuia.

[a] Offerat cognitionẽ. Hoc statim exponit, & dicat &c.

[b] Hodie. Legatarius implorat officium iudicis pro satisdatione. hæres aũt eacipiendo dicit, hodie &c. & sic totum sit officio iudicis. Idẽ dicas, si incõtinenti posset hoc constare: & ita tẽpus to mabo arbitrio iudicis: ut s. de iur. delib. l. 1. nã hodie dicit ad euidentiorẽ iniquitatẽ ostendendã, si nõ uideatur hęres hoc postulãs. H.

[c] Possit. Id est, debeat.

[d] De satisdatiõe. Scilicet quĩ fideiussores sunt idonei & qui non. nam & illud exigit causæ cognitionem, & aliquam dilationem, ut s. qui satisd. cog. l. arbitrio. & l. si ab arbitro. H. & puto hanc cognitionem fieri, ut plenè cõstet de uiribus legati. nam si est legatũ purum, & appareat deberi: statim soluet coactus officio iudicis. & hoc offerre uidetur hæres. Si uerò appareat non deberi, nõ soluetur, nec aliquo casu satisdatur: alias si non offerret hæc cognitio, etiam pro puro satisdaretur: ut i. tit. 2. l. etiam. Si autem est cõditionale, uel in diem & appareat non deberi etiam si cõditio, uel dies ueniat nec satisdabit: alioqui sic, ut s. ti. 1. l. hęc stipulatio. §. fi. & sic tũ hoc hæc cognitio ẽ plena secundũ quid, & summaria secundũ quid, quia cito expeditur & est extraordinaria. f. per officium iudicis. Item quod dicit hic hodie &c. facit ad id quod no. C. de edi. di. Adr. tol. l. 2. & C. loc. l. si quis conductionis. Item contra uidetur. C. e. l. 2. ubi non cognoscit debeat, uel non: sed ibi non offert hæres cognitionem, ut hic. & ideo non plene, sed summatim quæritur, ut ibi dicitur.

[e] Nec non illa cognitio. Hæc est summaria.

[f] Per calumniam. Exemplum s. co. l. 1. §. penulti. & s. tit. 2. l. hæc stipulatio. §. l. Accur.

[g] Summatim. Sufficit ergo iurare legatarium non petere animo calumniæ. & nor. casus, in quibus summatim cognoscitur: ut dixi s. ad ea bib. l. 3. §. sciendum. & facit s. de peti. hær. l. postquam. in fi.

[h] Desideret. Quod potest: ut s. titu. 1. l. 1. §. sed & procuratoribus.

[i] Non habebit. Vt & C. de satisdat. l. 1. nisi fortè in duobus casibus: ut j. de noui oper. nun. l. de pupillo. §. qui procuratorio. & s. ad Trebel. l. qui ita. §. 1.

[k] Exigenda. Vt C. de procur. l. 1. & j. rem rat. habe. l. non solum, sed quomodo committitur? Respon. ut s. de procurat. l. Pomponius. §. 1. Accur.

[l] Acceperit. Not. sic s. mand. l. inter. §. abesse. & j. de fideius. l. qui satisdare. & hoc si ex certa scientia, secus si per errorem facit: ut s. sol. mat. l. si cum dotem. §. si mulier. Vel etiam iuris: ut d. l. qui sati. dare. & s. qui satisd cog. l. de die. §. si seruus. Hug.

[m] Onerari. Sic s. de procur. l. qui absentem.

[n] Planè. Æquũ. Quæ enim de nouo emergũt &c. ut s. de interrog. act. l. de ætate. §. ex causa. cum suis concor. Sed ar. cõtra s. qui satis. cog. l. sciendum. §. pe. Sol. hic prouisio hominis perit: unde restauratur: ibi prouisio legis perdita non restauratur: ut C. si aduer. uen. l. 1. Alij dicunt quòd licet ibi desinat immobilia possidere, remanet tamen cautio iuratoria. nam saltem iurat quòd possidet immobilia. hic autem nihil remanet: uel hic inopinatè: ibi nõ. Alij, quod ibi in nẽ ditiona tantum, & sic pretium remanet loco rei, ut s. de peti.

† De clausula in rescriptis quòd causa summarie, seu summariè cognoscatur, & in quibus causis summarie procedatur, & pro summario processu uide Quint. Mand. in 3. Form. Commis. in uer. sũmariæ.

† Similẽ interpretationẽ habes apud Mand. in proœ. gl. Facul. in uer. debemus. uers. si contra nõ nũquã uerbũ potest.

† Cõcor. c. cæterũ, cum gl. & circa fi. ex tra. de iura. calũ.

de pet. hær. l. si rem. & hic nihil remanet loco fideiussorum. & facit ad legem istam, ǰ. de dam. infe. l. qui bonis. §. de illo. & s̃. de pet. hær. l. si quo. §. 1. & de episc. aud. l. si legibus. & s̃. de cond. indeb. l. 3. Acc.

heredem etiam eo nomine, quo se damni infecti obligauit Caio, nedum nomine legatorum. duas ergo cautiones facit eidem Titio hæres antequam ipse Titius decedat de possessione. Viuia.

præstari cautionem.

Vlpianus lib. iij. ad edictum. V.

IS, cui † legatorum fideive commissorū nomine non cauet, missus in possessionē nunquā [a] pro domino esse incipit: nec tā [b] possessio rerū ei, quā custodia datur. Neq; enim expellendi hæredem ius habet: † sed simul cum eo possidere iubetur: [c] vt saltem tædio perpetuę custodiæ extorqueat † hæredi [d] cautionem.

Si alius damni infecti nomine missus sit in possessionem, alius legatorū seruādorum cā: posse eū, qui legatorū seruandorū causa in possessionē missus est, etiā damni infecti satisdare. [e] q. si satisdederit: nō aliter decedere de possessione [f] debebit, [g] quā ei fuerit cautum etiā eo nomine, quo se damni infecti obligauit.

Si plures legatarij mitti in possessionem desiderauerint: omnes uenire [h] debent in possessionem. Is enim, qui ex causa legatorum possidet, sibi non alij possidet. [i] Alia causa est, cum creditores [k] rei seruādæ causa mittuntur in possessionem. Nam is, qui possidet, non sibi, [l] sed omnibus possidet. Qui prior missus est legatarius in possessionē, non præfert ei, qui postea mittitur. Inter legatarios enim nullum ordinem [m] obseruamus, sed simul omnes æqualiter tuemur. Postquam rei seruandæ † cre

IS cui. CASVS. Ponamus, quod Titius instituit sibi hæredē Seiū, & Caio legata reliquit, uel fideicommissa, & decessit. legatarius petit sibi caueri cum satisdatione per hæredem de legatis, uel fideicommissis sibi soluendis, & hæres ei non cauet. unde legatarius missus est in possessionē rerū hæreditariarū. nunquid stādo in dicta possessione incipiet esse pro domino illarum rerū, in quarū est missus possessionem? & certe nō: quāuis sit missus in possessionem: nō tamē datur ei possessio, id est, custodia. neque enim habet ius expellendi hæredem sed iubetur possidere simul cū eo, ut saltem tædio perpetuæ custodiæ extorqueat hæredi, siue ab hærede cautionem legatorum, uel fideicommissorū nomine. intelligas tamen semper quod diuersa est possessio hæredis a possessione legatarij uel fideicommissarij, quia hæres uerè possidet: & legatarius tantum custodit. Viuianus.

[a] Nunquam. Nisi detur ei in solutum, quod dicitur esse secundum decretum: tūc enim fit dominus: ut ı̄ar. s̃. si ex noxa. cau. aga. l. 2. in fin. antea autem est ut custos: ut hic, & ǰ. ex quib. cau. in poss. ea. l. cum legati. & de acquir. poss. l. 1. §. fi. & ius pignoris habet: ut C. eo. l. qui legati. & ǰ. pro empt. l. misso. & s̃. de pigno. actio. l. non est mirum. Accur.

[b] Nec tam. Id est, non possessio, sed custodia: ut dictum est.

[c] Iubetur. Sic in creditoribus cęteris, & in causa damni infecti, ut ǰ. de dam. infec. l. si finita. §. si quis autem. alia est tamē possessio hęredis & legatarij: hęres enim uere possidet: & usucapit: sed legatarius est in possessione iure pignoris: ut ǰ. pro hęre. l. 2. in prin. sed quis percipiet fructus? Resp. ut ǰ. ea. l. §. qui legatorum.

[d] Hæredi. Id est, ea hęrede. sed ex Carboniano missus possidet: ut ǰ. de Carbo. edict. l. 1. §. missum.

Si alius. CASVS. Ponamus, quod legatarius Titius fuit missus in poss. rerum hæreditariarum ex eo, quod hæres noluit ei satisdare de legatis: inter quas res erat una domus ruinosa, de qua timebat damnum Caius: & quia hæres noluit ei Caio cauere de dāno infecto, missus est in possessio. ex primo decreto. certè potest Titius, qui missus est in possess. causa legatorum seruandorum, etiā damni infecti satisdare, scilicet illi Caio, qui erat missus in possessio. nomine damni infecti, & si Titius satisdederit Caio, & non aliter debebit decedere de possess. in quam fuit missus gratia legatorum seruandorum, quam si eidem Titio cautum fuerit per

[e] Satisdare. Hic uterque erat missus: multo magis si ex causa dāni infecti erat mittendus: ut ǰ. de da. infec. l. prætor. §. eius rei. & l. si finita. §. si plures. Accur.

[f] De possessione. Alias decedere a possessione.

[g] Debebit. Sic ǰ. ea. l. §. in possessionem. & ǰ. de dam. infe. l. si finita. §. itē uideamus, & §. si iam. Hu.

Si plures. CASVS. Cum esset legatū Titio, & etiam Caio & Sempronio ponamus, petierunt sibi satisdari ab hærede nomine legatorum: & cum nollet satisdare eis, desiderauerūt mitti in possessio. rerū hæreditariarum: certè omnes debēt uenire in posses. si enim unus eorum mitteret in possessio. & nō alij, ipse possideret sibi, & non alij legatario, id est, esset in posses. pro se, & non pro alio, uel alijs legatarijs, scilicet quātum ad hoc ut si alij legatarij uelint sua authoritate intrare possessio. non possint, nisi prius postulent. Sed aliud est, cum creditores mittuntur in possessio. causa rei seruandæ. nam is creditor qui possidet siue missus est in possess. non possidet sibi tantum, sed omnibus alijs creditoribus, id est, ad commodum omnium. Quid si unus legatarius missus est primus in possessionem, & postmodū missus est alius legatarius? certè ille qui primo missus est, nō præfertur ei, qui postea mittitur: nam sunt eiusdem tituli, & ea eadem causa missi sunt in possessionem. secus si non essent eiusdem tituli, puta creditores & legatarij. nam si creditores prius missi sunt in poss. gratia rei seruandæ, & postea legatarius mittatur in poss. gratia legatorum seruandorum, non habetur hic legatarius potior creditoribus subaudi, imò creditores habentur potiores, eo quod non sunt eiusdem tituli, ut dixi. Pręualet enim iure, qui præuenit eo tēpore: ut C. e. l. si postquam &c. & hæc uidetur esse intentio huius §. usque ad §. qui in possessione. Viuis.

[h] Omnes uenire. Quibus petentibus non satisdatur.

[i] Non alij possidet. Quantum ad hoc scilicet, ut alij legatarij, si uelint sua authoritate intrare in possessionē, non possint, nisi prius postulent.

[k] Creditores. Scilicet conuentionales.

[l] Non sibi. Subaudi tantum, sed omnibus id est, ad cōmodum omnium, si ueniant intra biennium præsentes, intra quadriēnium absentes: ut C. de bo. auto. iud. possi. l. fi. & ǰ. de bo. auto. iud. pos. l. cum unus. in prin.

[m] Ordinem. Quia eiusdem sunt titu. aliàs secus: ut C. eo. l. si postquam. & qui pot. in pig. hab. l. 2. Item nor. de ordine non seruando, sic in auth. de mona. §. fi. ar. contra. C. de offic. præfect. urb. l. fin.

† Cōcor. cū prin. huius le. e. ueritatis. ī gl. 1. ante me. ibi, in psonali uerò actione. extra de dolo & cōtuma.

† Vide q̄ in hāc sententiā eleganter disserit M. Cic. in orat. pro Quintio.

† Extorqueat, hic nō ī malā partem: regulariter secus, ut p Mand. in gl. Facul. in proœ. hoc ipso uer.

† Gratia subaudi. uide Ant. Aug. lib. Emen. 2. cap. 8.

a Creditores. Cōuentionales. & dic possidere, id est, in possessione esse.

b Non habetur. Scilicet posterior: quia non sunt eiusdem tituli: ut no. s. proxi. §. sed cum hodie legatarij habeant tacitam hypothecam: ut C. de leg. l. 1. præferunt chirographarija: ut C. qui pot. in pig. hab. l. eos.

Qui in possessionem. CASVS. Si hęres nō satisdat legatario & ꝓpter hoc legatarius mittatur in possessio. gratia legatorū seruandorum, ueniet omnino legatarius in posses. quidem rerum hæreditariarū: hoc est earum quæ manent in causa hæreditaria. earum autē rerum, quę non erunt in causa hęreditaria, non aliter mittitur legatarius in pos. quam si desierint eē in ea cā, scilicet hæreditaria, dolo malo hæredis: nec semper mittitur legatarius in pos. earum rerum, quæ desierunt in causa hæreditaria dolo malo hæredis, sed causa cognita: puta si sit cōmissus dolus per hęredem in necem legatariorum, & non si alias sit cōmissus: ut j. ea. l. §. dolum. & ita intelliguntur in causæ cognitione, q dicuntur j. eod. l. fi. bonorum autem appellatione uidebuntur comprehensę eę res, quarum proprietas pertinet ad hæredem, scilicet causa hæreditatis, & postea plana est litera, usque ad §. si ex duobus. Viuia.

...ditores a possidere cœperunt: legatorum seruādorum gratia missus in possessionem, creditoribus potior non habetur. b

Qui in possessionem legatorum seruādorum cā mittitur, in possessionem quidem rerum hæreditariarum c omnimodò ueniet: hoc est, earū, quę in cā hęreditaria manent. earū autē, quæ in cā hæreditaria non erunt, non aliàs mittitur, quā si dolo malo in ea cā esse * desierint: nec semper, sed cā cognita. d Bonorum autem appellatiōe hę res cōprehēsæ uidebunt, quarum proprietas e ad hęredem pertinetq. Sed & si uectigales f agri sint, & si qua pignora testatori data: g in eorū quoq; mittetur possessionē. Sed & in partus ancillarū, & fœtus pecorū, item in fructus æquè omnimodo legatarius, & fideicommissarius mittentur. Sed & si rem alienam defunctus bona fide emerit: in possessionem eius mittendum legatarium constat. h nam & hęc res in causa hæreditaria est. Si deposita res apud defunctum fuerit, uel commodata, locū missio non habet: i quia non sunt istæ res hæreditariæ.

Quando est facta missio in parte rei communis, alius in cuius partem non est facta missia, potest satisdare, & administrationem rei recipere. Bart.

Si ex duobus hæredibus alter satisdare sit paratus, alter nō: in partem eius k missio locum utique habere debet. Missi l itaque legatarij impedient etiam ei, * qui satisdederit, rei administrationem. Quare suadendum m hæredi erit, ut in assem satisdet: ne administratio eius impediatur.

c Hæreditariarum. Etiam omnium: ut j. ex quib. cau. in poss. ea. l. 1. secus cum fit missio ex rescripto principis: quia in eis tantum de quibus erat iudicatum: ut s. tit. 1. l. postquam. §. 1.

d Cognita. Vt j. eo. l. fi. & j. ea. l. §. sed non omnem. afficit ergo rem quocunque uadat: & sic facit pro eo qd no. C. de pigno. l. 3. item facit j. e l. si legatorum.

e Proprietas. Et alia plura, ut subijcit. quandoque dictio bonorum uniuersitatem uel hæreditatem significat: ut j. tit. 3. l. 3. in princ.

f Vectigales. Id est, emphyteutici: ut s. qui satis. cog. l. sciendum. § 2. & facit j. de uerb. signif. l. bonorum. §. 1. & s. famil. ercisc. l. item prædia.

g Data. Facit dicta l. bonorum. & s. de pet. hæred. l. & non tantum. Accur.

h Constat. Facit s. de reb. eo. l. magistratus. §. 1.

i Non habet. Secus in pet. hær. ut d. l. & non tantum.

Si ex duobus. CASVS. Ponamus, quòd Titius instituit sibi hęredes Seiū, Caium, & Sempronium: & legauit Martino, & Petro cuilibet centum: & decessit. petunt Martinus, & Petrus ab hęredibus satisdationē de legatis ab eis soluēdis: & alter de hæredib. paratus est satisdare de legatis eis soluēdis. puta Caius, & alter puta Sēpronius nō est paratus satisdare, certè in parte eius Sempronij, qui non satisdat, debet habere locum missio in poss. missio (inquā) posses. partis eius, qui non satisdedit. quare suadendum erit siue consilium dandum hæredi, qui satisdedit pro sua parte, uel paratus est satisdare, ut satisdet in assem, uel in totum, scilicet legatarijs, ne administratio ei impediatur per legatarios. Ponamus, quod Titius instituit sibi filium suū impuberem, & ei pupillariter substituit Seium. i. si impubes hæres ei esset, & in pupillari ætate decederet: & a dicto substituto impuberis plura legata quibusdam reliquit, & decessit dictus Titius, & pupillus extitit ei hæres, & etiam plura acquisiuit impubes aliunde: puta quia fuit institutus ab alijs, uel ei fuerūt legata ab alijs relicta. & postea decessit dictus impubes in pupillari ætate: & sic uendicauit sibi locū substitutio pupillaris ei per patrē facta de Seio, & debet soluere Seius substitutus legata a se relicta per patrem impuberis: ut arg. s. ad leg. Fal. l. qui fundum. §. qui filios. legatarij igitur petunt ponam * a dicto substituto, ut satisdet eis noīe legatorum eis per eum soluendorum, & ipse non uult eis satisdare. unde debent legatarij mitti in poss. ut s. titu. 1. l. 1. 3. respon. certè habebit locum missio in pos. non solum in ea bona, quę testatoris fuerunt, uerum etiam in ea quoque scilicet bona, quæ impubes acquisiuit: scilicet aliunde, quam a parte testatore. nam hæc quoque scilicet bona, quæ impubes aliunde acquisiuit, sunt hæreditaria, id est, uidentur esse de hæreditate testatoris patris impuberis, cum ad ea etiam substitutio porrigatur: ut s. de uulg. subst. l. sed si plures. §. ad substitutos. constat autem quod in pos. rerum hęreditariarū mitti debent legatarij, quibus non satisdatur: ut s. ea. l. §. qui in pos. uiuo autem impubere subaudi, & sic non habente adhuc locum substitutione, siue substituto. nec legato a substituto relicto habente locum, nec satisdatio. s. pro legatis a substituto relictis, locum habet: nec missio. s. in pos. locum habet subaudi. & ita non est necesse quęrere in quæ bona fieri debeat missio. Viuia.

h In partem eius. Scilicet qui non satisdedit.

l Missi. Scilicet in partē eius, q non satisdedit. & hic est duplex litera. nā aliàs est, & redderēt ei q satisdedit administrationē rei. s. suæ partis, & nō alterius. sic & in causa dāni infecti si plures sint dñi domus ruinosæ: ut j. de dā. infec. l. in stipulatiōe & s. cōm. diui. l. si quis putās. §. si dāni. & s. de neg. gest. l. si communem. alias est, missi legatarij impedient etiā ei, q satisdederit, rei administrationem, & hæc est planior, ut subijcit.

m Suadendum. Consilium, nō præceptū. sic s. de rei ucnd.

* Io P. F. desierit.

* P. F. eū qui satisdederit rei administratione.

ued.l.si qui.& facit ſ.ad Trebel.l.ita tamen.§.quod si duo.Sed arg.contra ʃ.de no.oper.nun.l. antepe.§.quæ situm. Accur.

ADDITIO. Dic secundum Bart. quod hoc est ideo, quia in stipulatione deducetur operis destructio quæ est indiuidua. hic deducitur legati solutio, quæ est diuidua: & eadem ratione cautionis præstatio, quæ eius naturã sequitur: ut ſ.tit.1.l.1.§.si quis.

tur. Si ab impuberis substituto legata sint relicta, & impubes decesserit: missio non solum in ea bona, quæ testatoris fuerunt, uerũ ad [a] ea quoque, quæ impubes acquisiuit, locum habebit. nam hæc quoque hæreditaria [a] sunt. Viuo [b] autem impubere, neque missio, neque satisdatio locũ habet.

Etiam successor iure honorario tenetur hoc edicto, sicut successor de iure ciuili.

[a] Alibi, & ea.

a Hæreditaria. Ad ea enim porrigitur substi.ut Insti.de pupil.substi. §.non solum. Accur.

[1] Plura ad hęc Mand. in 1. quæst. Regu. de impe. bene.uiuen.

b Viuo. [1] Quia nõ debet quis esse solicitus de hæreditate uiuentis: ut ſ.de pupil.subst.l.2.§.prius. nec dicitur ulla esse hęreditas uiuentis: ut ſ.de hære.uẽ.l.1.& no.ſ.titu 1.l.hęc stipulatio.& facit ſ.ad Trebel. l.ita.§.a patre.at.contra.ſ.de hęre.uen.l.3.§.illud potest quęri.

Si hæres. CASVS Si ille a quo fideicommissum relictum est alicui per defunctum, non sit hæres, scilicet de iure ciuili sed successor alterius nominis, puta bo. possessor de iure prætorio: uel non est hæres institutus, sed est fideicommissarius uniuersalis: dicendũ est, ut sit locus edicto scilicet, ut fiat missio in poss. si non satisdet fideicommissario singulari. & est dicendũ ut dolus eius, scilicet successoris sit æstimãdus: per quem scilicet dolũ desinat res aliqua esse hæreditaria: ut scilicet nihilominus fideicommissarius singularis mittatur in eius rei pos.sed & si sit hæres hæredis, qui dolo fecit, scilicet quo minus res aliqua sit hæreditaria, & q non uult satisdare fideicommissario singulari, æque si ue eodem modo nocere habebit.s. dolus eius: ut nihilominus legatarius mittatur in pos. rei: quam hæres hæredis fecit dolo desinere esse hæreditariam: & dolũ accipere debemus etiã latam culpam: sed non debemus accipere omnem dolum, sed illum qui factus est, scilicet per aliquem de dictis successoribus necẽ legatariorum uel fideicommissariorum. Viuia.

[2] Limita dolũ in delictis, & latam culpã ęquiparari, nisi eẽt imponenda pœna corporalis quia dol[9] requirit, in l.1.ad legẽ Cor. de sic. Alexã. in l.a. in prin.ſ. q quisque iur. & quã do dolus & lata culpa æquiparentur, uide per Angel. in l.si mota.ſ.solu. matri.

c Si hæres non sit. Scilicet de iure ciuili.

d Successor. Vt bo. possessor. ad quod supra titu. 1.l.1.§. non solum. uel fideicommissarius: ut supra titulo 1.l. si ex causa.

e Dolus eius. Scilicet talis successoris, per quem desinit res hæreditaria esse: ut ſ.ea. l.§. qui in possessione. & ʃ.eo.l. si legatorum.

f Dolum. [2] Quia lata culpa dolo comparatur: ut ſ. depo.l.quod Nerua.

g In necem. Exigitur ergo respectus certę personæ: sic & ʃ.quib. ex cau. in pos.ea.l.Fulcinius.§.qđ si aduersus.& §.illud.& ſ.solu.matri.l.etiam. §.licet.& ʃ.ut bono.rap.l.2.§.homines.

Imperator. CASVS. Si hæres non satisdet legatorũ uel fideicommissorũ nomine mittitur stati m legatarius uel fideicommissarius in pos.rerum hæreditariarũ: ut ſ.ea.l.§.qui in poss. & ſ.tit.1.l.1.§. respon. quo misso adhuc usque ad sex menses satisdare uolens hæres audietur, & cogetur discedere de pos.legatarius uel fideicommissarius: ut ſ.tit.1.l.si legatarius.si uerò per totum semestre tempus prætermiserit hęres satisdare, ita q non satisdedit de legato uel fideicõmisso soluendo, nec soluit: punitur ex rescripto Imperatoris Antonini,s.ut etiam in propria bona hæredis mittantur legatarij uel fideicommissarij, quibus non est satisdatum nec satisfactũ, & exinde ijdem ex rebus hæredis percipient fructus, donec satisfiat uoluntati defunctorũ, qui reliquerunt legata uel fideicommissa. quod remedium rescripti Imperatoris Antonini, scilicet, ut etiam in propria bona hæredis mittãtur legatarij uel fideic quibus nõ est satisdatũ nec satisfactũ: seruatur etiam aduersus eos legatarios uel fideicommissarios singulares, qui ex causa fideicommissi ab eis relicti faciũt morã. Sed qualiter debet satisfieri uoluntati defuncti uel defunctorum, postquã facta est missio in bonis hæredis? certè per solutionẽ legati uel fideicõmissi & non per satisdationem. licet alias uerbum satisfactionis, latius pateat: ꝑinde si remissa sit satisdatio, scilicet a testatore habebit nihilominus locum rescriptum Imperatoris Antonini: quia fit mora solutioni legati, uel fideic. tempus autem dictorum sex mẽsium debet computari continuum ex die quo petijt legatarius, uel fideicommissarius sibi solui legatum, uel pro eo satisdari coram illis, quorum de ea re notio est, ut transactis continuè illis sex mensibus fiat missio in bonis hæredis, & statim percipiat ex eis fructus legatarius, uel fideicommissarius, donec satisfiat. non autem est computandũ dictũ tempus possessionũ.i. nõ expectatur perceptio fructuum per sex menses, ex quo legatarius, uel fideic. est missus in pos.bo. hæredis cessantis satisfacere uoluntati defuncti. Quid si hęres institutus, qui debebat soluere legata, uel fideicommissa, erat pupillus, & nõ habebat tutorem, uel erat furiosus, uel adolescens, & non habebat curatorem, uel curatores, & legatarius, uel fideicõmissarius est missus in pos. rerum hæreditariarũ, cum peteret sibi satisdari ex parte pupilli, uel adolescẽtis, uel furiosi, & non satisdatum sit ei? nunquid post sex mẽses mittitur legatarius in pos.bo. ipsius hæredis. & recipiet fructus ex eis? & dicas quod non. nõ enim uidẽtur cessasse in soluẽdo legato. nã huiusmodi ꝑsonis, quę sunt indefensæ, nõ debẽt nocere frustratio, siue cessatio, uel mora in soluendo legato, uel fideicommis. & idem est, si hæreditas iacuerit aliquo tẽpore de dictis sex mensibus. nã illud tẽpus, quo iacuit hæreditas, est detrahendũ de medio, siue de dictis sex mensib. ita q in eis non computetur. Sed quid faciet hæres de fructibus, quos percepit ex rebus hæreditarijs (de quo hærede dictum est in principio) in quas missus est dictis sex mẽsibus? nũquid cedẽt ij fructus in uicẽ usurarũ, quæ debent ex fideic. & certè debent dicti fructus primũ imputari in usuras, quæ debent ex fideicõ. & postea si quod superfluũ est in fructibus, debet cõputari in sortẽ legati uel fideic. nam in hoc pignore prætorio sequimur exemplũ pignorũ cõuentionaliũ. nã sic est in fructibus pignorũ conuentionalium, & si ex dictis rebus hæredis cessantis percepit legatarius amplius, quam sibi deberetur: debebit dari hæredi etiã utilis actio. s. pignoratitia contra legatarũ ad id superfluũ sibi hæredi reddendum: & hoc exẽplo pignoratitiæ actionis, quam habet debitor contra creditorẽ conuentionalem, si creditor conuentionalis perceperit ex fructibus pignoris plus, quàm sibi debetur. nam illud superfluum petit debitor ab eo per pigno.

Si hæres non sit, [c] a quo fideicommissum relictum est, sed alterius nominis sucessor: [d] dicendum est, ut edicto locus sit: [a] & dolus eius [e] sit ęstimandus. Sed & si hæredis hæres sit, qui dolo fecit: æquè nocere debebit. Dolum accipere debemus [a] culpam latã, sed nõ omnem dolum, [f] sed qui in necem [g] legatariorum, & fideicommissariorum factus est.

Imperator Antoninus

[a] In P.F. & dolo eius sit æstimandus.

[a] P.F. & culpam latam.

 gno.

gno. act. quamuis autẽ in duobus assimilatum est hoc pignus prætorium pignori cõuentionali: tamen in tertio differunt: quia pignora. s. cõuentionalia potest creditor etiã distrahere, nedum fructus percipere. ex isto autem pignore prætorio potest legatarius tantum modo fructus recipere: & ideo permisit cõstitutio Imperatoris Antonini hunc legatariũ percipere fructus ut festinetur ad sententiam siue mẽtem cõstitutionis eiusdem, quæ uoluit satisfieri legatario, secundum uoluntatem defuncti, nõ autem potest legatarius talis pignus prætoriũ uendere: hoc dicit usq; ad §. qui legatorum. Viuia.

Augustus rescripsit, certis [a] ex causis etiã in propria bona hæredis legatarios, & fideicõmissarios esse mittendos, si post [b] sex menses, quã aditi pro tribunali fuerint ij, quorum de ea re notio est, in satisfactione cessatum est: indeq; [c] fructus percepturos, [d] quoad [e] uoluntati defunctorum satisfiat. [f] Quod remediũ seruatur etiam aduersus eos, [g] qui ex aliqua causa fideicommisso moram faciunt. Satisfactionis [†] [h] uerbum, licet latius patet: [i] tamen ad exoluendum legatum refertur, proinde & si remissa [k] sit satisdatio: rescriptum locum habebit, quia mora sit solutioni. Sex autẽ mensiũ puto continuum tempus, non possessionũ [*] [l] computandum.

Non potest dici cessatum, si nõ est persona, quæ interpelletur. Bartolus.

Cessatum non accipimus, si pupillus tutorem non habeat, nec curatorem furiosus, uel adolescens. Nam frustratio nõ debet huiusmodi personis nocere, quæ sunt indefensæ. Certè si iacuerit hæreditas [m] aliquo tempore: hoc tempus de medio detrahendum est.

Pignoratitia habet locum pro pignore prætorio sicut pro conuentionali. Bart.

Quæri poterit, an in uicem usurarum hi fructus [n] cedant, quæ [o] in fideicõmissis debẽtur? [p] Et cum exemplum pignorum [q] sequimur: id, quod ex fructibus percipitur, primum in usuras, mox si quid superfluum est, im sortem debet imputari. [r] Quinimo & si amplius, quam sibi debetur, perceperit legatarius: exemplo pignoratitiæ actionis etiam utilis actio [s] ad id refundendum dari debebit. Sed pignora [t] quidem quis & distrahere potest: hic autem frui tantum ei [u] constitutio permisit, [*] ut festinet [x] ad sententiam. [y] Qui legatorum [†] seruandorum causa in possessionẽ mit-

[a] Certis. Hic incipit constitutio seu rescriptum principis usque illuc satisfactionis &c. ubi incipit exponere.

[b] Si post. Sub. s. si post &c. ad quod C. codẽ. l. circa. & j. ne uis fi. ei. l. si quis. §. constitutum.

[c] Indeque. Id est ex rebus hæredis.

[d] Percepturos. Scilicet legatarios. & quid de eis fiat, dicitur. j. eo. §. quæri.

[e] Quoad. i. donec.

[f] Satisfiat. Per solutionem, nõ per satisdationem: ut infra proxi. dices.

[g] Aduersus eos. Puta legatarios, uel fideicommissarios singulares rogatos restituere id, quod eis est relictum, uel partẽ, uel pro eo aliud: ut j. eodẽ §. missio autem.

[h] Satisfactionis. Hic incipit exponere rescriptum.

[i] Patet. Vt s. de pigno. act. l. si rem. §. omnis. hic tamẽ strictè. ponitur ꝓ solutione: ut & j. de sol. l. satisfactio. & hoc si dies cesserit, ut subijcit: quia mora &c.

[k] Remissa. A testatore: ut s. eod. l. 1. in prin. uel a lege, quod fit in casibus not. s. tit. 1. l. 1. in prin.

[l] Non possessionum. Habeas possessionum: & est sensus, quòd tempus, quo fuit in possessione rerum hæredis ex hoc rescripto nõ computatur in spatio sex mensium. Alij, quòd tempus quo fuit in possessione rerum hæreditariarum ex hoc edicto, non computatur in sex mensibus. hoc non placet. Vel uerius, si petat satisdari, & nõ satisdatur: statim fit missio in hæreditarijs rebus & post sex menses ex die dictæ petitionis fit missio in bonis hæredis: non autẽ expectatur perceptio fructuũ per sex menses post missionem. & hoc dicit. & secundum hoc dic non possessionum. i. ex die datæ possessionis computandum. Alij dicunt possessionem, id est, non bonorum possessio: quod est utile: ut j. quis ord. in bon. pos. ser. l. 2. §. dies. Accur.

[m] Hæreditas. Iacens. & not. ꝙ iacendo non dicitur currere tempus: quia tempus non labitur usq; dum hæres adibit, & est hoc in rescripto: secus in edicto huius tit. ut s. l. 1. §. non exigit. & §. si. & facit cum eo, quod est hic, C. de usur. l. si per te. & s. de usur. l. pecuniæ. & l. cũ quidam. §. si pupillo. Sed argu. contra j. de no. ope. nũ. l. operis. & s. de nau. fœno. l. si.

ADDITIO Dic quòd in l. operis. loquitur in nuntiatione, quæ fit rei: non personæ. hic uerò in nuntiatione, quæ requirit moram: quæ mora in casibus huius §. legitimè contrahi non potest: ut l. si ex legati causa s. de uerb. oblig. Ad l. si. s. alle. respõde & dic, quod ibi loquitur in pœna, quæ ex contractu defuncti descẽdit: & ideo iacente hæreditate committitur: ut infra de uerbo. oblig. l. ad diem. hic autem ex rescripto non fit missio in bonis hæreditarijs, nisi ea mora ipsius non soluentis: quæ non potest committi iacẽte hæreditate, cum per aditionem incipiat deberi: ut s. eo. l. 1. §. si. & l. si nemo. de re iudi. secundum Bar. & Oldra.

[n] Hi fructus. Qui percipiuntur ex rebus hæredis.

[o] Quæ. Scilicet usuræ.

[p] Debentur. Post moram: ut supra de le. 2. l. si quis seruo.

[q] Pignorum. Conuentionalium. nam & hic est pignus prætorium. Accur.

[r] Imputari. Sic enim fit in conuentionali. ut C. de pigno. act. l. 1. & 2. & hoc si dies cessit: aliàs seruatur ex edicto: ut j. eo. §. qui legatorum. Accur.

[s] Actio. Scilicet pignoratitia. Sic enim est in conuentionali: ut supra de pigno. actio. lege, quamuis. & lege sequenti.

[t] Sed pignora. Scilicet conuentionalia.

[u] Tantum ei. Vt s. de leg. 1. l. filiusfam. §. ijdem principes.

[x] Festinet. Hæres. uel dic legatarius. aliàs festinetur.

[y] Ad sententiam. Scilicet, dandam de soluendo legato. Vel dic sententiam constitutionis, quę est, ut satisfiat: ut j. ea. l. §. satisfieri.

Qui legatorum. CASVS. Nunc reuertitur ad edictum prætoris. nam supra proxi. §. dixit eum fit missio ex constitutione principis post sex menses in bonis hæredis. dicas ergo hic, quòd ille, qui mittiť in pos. rerum hęreditariarum, ex eo quod hæres non satisdat ei debebit custodire fructus &c. scilicet, qui sunt in hære-

duate

[a] Sic in P. F. Hal. autẽ scriptũ ꝗ ea re notio ẽ, nec satisfactũ est. atque ita habẽt uete. exẽpla.

[†] Satisfactionis uerbũ latè patet. Mãdos. in gl. Facul. §. nos qui. in uer. soluerit. col. si.

[n] Sessionũ. ar. l. 2. j. §. dies, quis ord. in bono. pos. ser. Durãc. 2. d sp. cap. 16.

[*] In P. F. ut festinetur.

[†] Cõcor. cũ hoc §. caput, quoniam frequẽter. § in alijs uerò. cũ gl. super uer. affect'. an te si. extra ui siue nõ cõtest. & gl. 1. l. e. uerita. in me. ibi, & ita uerq; extra de dolo & cõtuma.

titur, [a] & fructus custodire, & cætera debebit, [e] & ratio quidem est, hæredem colere agros, ac fructus redigere, sed custodire legatarium fructus oportebit, ne ab hærede consumantur. Quòd si hæres fructus nolit cogere, [b] permittendum erit legatario, cogere fructus, [c] & coactos seruare. Quinimo & si tales sint fruct[a], quos primo quoque tempore [d] venire expediat: vendere quoque legatario permittendum est, & pretium seruare. In cæteris quoque rebus hęreditarijs missi in possessionem, hoc erit officium, vt vniuersas res hæreditarias colligat: & ibi custodiat, vbi domiciliũ [e] defunctus habuit. & si nulla domus [f] sit: habitationem cõducat, vel horreum quoddam, in quo res collectæ custodiantur. Et puto ita legatarium custodire res hęreditarias debere, vt neque hæredi auferantur, neq; depereant, deterioresve fiant. Quòd si ex constitutione [g] quis in possessionem mittatur: curandũ est, ne vis [h] fiat vtenti, & fruenti legatario. Satisfieri volũtati defuncti sic accipitur, quoad voluntáti defuncti, vel ex fructibus, [i] vel aliunde satisfiat. [k] Constitutio [l] autem diui Antonini pertinet ad eos, à quibus vtiliter fideicommissum relictum est, quamuis hæredes non sint. par enim vtilitas est. [m]

In possessionem missus legatorum seruandorum causa, si [n] litem eo nomine [o] cõtestatus sit: non antè decedere possessione debet, quàm ei pro lite [p] fuerit cautũ.

[a] In P.F. & pati quidem hæredem colere agros, &c.

ditate, & in quibus est missus. & ratio quidem est hæredem colere agros, & redigere fructus ex illis agris, sed oportebit legatarium custodire fructus, ne ab hærede consumantur. q̃ si hæres nolit fructus colligere: certè permittendum erit legatario misso in possessionem colligere fructus, & collectos seruare: veluti, si tales sint fructus, quos expediat vendi etiã primo tẽpore, quo sint collecti: quia quia non possunt seruari. erit etiam hoc officium legatarij in possess. missi, etiam in cæteris rebus hæreditarijs, nedum in fructibus, scilicet vt colligat vniuersas res hæreditarias, & custodiat ibi, vbi defunct⁹ habuit domicilium, si & nulla domus sit sua, scilicet legatarij, vel testatoris, vbi defunctus testator habuit domicilium, conducat habitationẽ, vel horreum, in quo custodiantur res hæreditariæ collectæ: & ita debebis idem legatarius custodire res hæreditarias, scilicet in quibus missus est, vt hæredi nõ auferãtur, neq; pereant, deterioresve fiant. si autem mittatur quis, s. legatarius in poss. rerum hæredis ex cõstitutione, s. Imperatoria Antonini post sex mẽses, de qua dictum est s̄. ea. l. §. Imperator Antoninus. cauẽdum, siue curandum est, ne fiat vis eidem legatario vtenti, & fruenti subaudi: & si hæres velit colere legatario inuito, non audietur. nam secus est cum mittitur in poss. ex edicto prætoris: vt s̄. videre potuisti. & hoc casu cum mittitur in bonis hæreditarijs ex constitutione. vnde siue ex bonis hæredis, siue donec voluntati defuncti satisfiat: vt d. §. Imperator Antoninus 2. respon. satisfiat volũtati defuncti quod sic accipitur quoad voluntatẽ defuncti, vel ex fructibus rerum hæredis, vel aliunde satisfiat: & pertinet dicta cõstitutio diui Antonini ad omnes illos à quibus vtiliter fideicommissum relictum est, quamuis non sint hæredes illi, à quibus fideicõmissum vtiliter est relictũ. par. n. vtilitas est in hæredibus, à q̃bus relictum est fideicõmissum ex vna parte, & in eis nõ hæredibus: à q̃bus vtiliter fideicõmissum relictũ est ex alia parte. vnde nõ est mirũ, si dicta constitutio habet ita locũ in eis sicut in hęredibus.

In possessionem missus. Si legatarius est missus in possessionem causa legatorum seruandorum, & litem eo nomine contestatus sit cum aliquo, qui conuenit eũ super aliqua re de illis, in quibus est in possess. missus, non debet ante decedere de possess. quàm ei per hæredem fuerit cautum pro lite prædicta.

Missus in possessionem. Si legatarius est missus mitti in possessionẽ rerum hæreditariarum ex eo, quod hæres ei nõ satisdat de legato soluendo, de quo dictum est s̄. tit. 1. l. 1. 3. respõ. & s̄. ea. l. §. qui in pos. vel est missus in possessionem rerũ hæredis ex constitutione Antonini, ex eo, q̃ hæres non satisfecit ei intra sex menses, de quo habuisti s̄. ea. l. § Imperator. & hæres non admittit eum volentem intrare possessio. habet idem legatarius edictum ne vis fiat, propositum. si autem non vult proponere interdictum, sed magis vult introduci in possess. ipso facto: introducendus est in possessionem aut per viatorẽ, aut per officialem præfecti, aut per magistratus. missio autem locum habet, scilicet ex dicta cõstitutione Imperatoris Antonini, non tantum si quis legatarius sit rogatus restituere alij totum id, quod legatũ est sibi: verumetiam si rogatus fuerit restituere alij, vel id, vel aliquid ex eo, quod sibi legatum est, id est, dicere siue rogatus sit restituere alij totũ id, quod est legatum sibi, siue partem ex eo, siue aliud pro eo. Viuianus.

a Mittitur. Et edicto prætoria, sed superiori §. loquitur, cum sit missio ex constitutione, siue rescripto principis: secundum Hug. idem tamen dicam fieri de his fructibus, quod de illis dictum est.

b Nolit cogere. Aliàs est in tex. colere: aliàs cogere, & tunc dic, i. nolit colere agros, & sic nec fructus coget, i. congregabit.

c Cogere fructus. Id est colere, & sic cogere.

d Primo quoque tempore. Statim quòd sint collecti: quia non possunt seruari. ad quod est j̄. de ven. in poss. mit. l. 1. § item periculum, & de Carbo. edict. l. sed si is, §. quoties, & s̄. de min. l. & si sine. §. 1. & C. de admini. tut. l. ex qua. in fi. & l. seq. in fi.

e Domicilium. Quod est, vbi maiorem partem fortunarum habuit: vt C. de incol. l. ciues.

f Nulla domus. Sua vel testatoris.

g Ex constitutione. Posita ā. ea. l. §. Imperator. quæ est de rebus hæredis post sex menses.

h Ne vis. Vt j̄. ne vis fi. ei. l. si quis. §. constitutum. & sic si hæres vellet colere, non auditur isto inuito: quod est secus in superiori casu. Item in alio differt constitutio ab edicto: vt no. ā. §. cessatum, in fi. §.

i Fructibus. Vt & s̄. §. quæri.

k Satisfiat. Hic exponitur verbum positum in constitutione ā. eo. §. Imperator. Hug.

l Constitutio. Quæ est in §. Imperator.

m Vtilitas est. Ergo idem ius: vt j̄. de verb. obligatio. l. à Titio.

n Si. Id est quamuis.

o Eo nomine. Id est, pro legato petendo ab hærede. Hugo.

p Pro lite. Id est, pro expensis litis, vel pro alijs facta occasione

occasione rerum in quas missus est: vt ĩ. ea.l.§. si alius. & §. qui legatorum. vel pro lite, i. pro eo, quod est in lite, scilicet pro legato, & dices cautum, id est satisdatũ: vt ĩ. eo.l. si pecuniæ. §. 1.

[a] Missus. Id est mitti iussus.

[b] Propositum. Ne vis fiat ei, aut &c. scilicet: si magis voluerit. & hoc habet locum, siue ex hoc edicto, siue per constitutionem Imperatoris fiat missio. & est hoc interdictum prohibitorium. & restitutorium. vt ĩ. ne vis fi. ei.l. si quis missum. in princi. & §. j. & 2. & facit ĩ. de dam. infec.l. si finita. §. penult. & l. demni. §. nõ solum. & de noui ope. nuntia.l. prætor. §. deinde. Hug.

[c] Missio. Ex constitutione sub. nem aliud est per edictũ prætoris, vt ĩ. ead.l. §. si Titio. & dicit ĩ. e. §. qui legatorum. Accursius.

[d] Legatum. Sibi.

[e] Fuerit rogatus. Scilicet restituere.

missum accipere, siue satisdationem ab hærede nomine legati, s. vt & ipse legatarius Titius caueat fideicommissario hoc, scilicet quod cauit hæres. nam licet cauerit hæres fideicommissario, nihilominus eidem fideicommissario debet cauere legatarius, & hoc est in litera, vt & ipse legatarius hoc cauet. dicam fortè, vt & ipse fideicõmissarius caueat legatario hoc, scilicet, quòd reddet legatario dicta decẽ, si peruenerit aliquo modo ad fideicommissarium: & postea deficit conditio fideicommissi, & existet conditio legati. Sed quid si Titius cui legata fuerunt decem sub cõditione, si nauis ex Asia venerit: acceperit iam ab hærede satis, siue satisdationem de legato sibi soluendo, si nauis ex Asia venerit subeundi: nec vult idem legatarius cauere, siue satisdare Sempronio fideicommissario: cui per testatorem fuit relictum ab eodem legatario fideicommissum sub conditione, si Titius Consul factus fuerit? certè decernẽdum erit magis dãdam actionem, scilicet ex stipulatu contra hæredem Sempronio fideicomm. quem Titio legatario ex ea satisdatione, quam accepit idem Titius legatarius ab hærede, in eo, scilicet, casu, quo existet conditio fideicommissi eius Sempronij. & hoc eodem casu, scilicet cum non est solutum Titio per hæredem legatum, sed tantum ei est satisdatum: & si ipse Titius legatarius non vult satisdare Sempronio fideicommissario: danda erit fideicommissario persecutio, scilicet per actionem vtilem ex testamento, etiam ipsius legati Titio sub conditione relicti si conditio eius legati extitit, scilicet si fideicommissarius fuerit paratus cauere legatario deficiente, s. conditione fideicommissi reddi legatario per fideicommissum decem legata sub conditione eidem legatario, cuius conditio legati iam extitit, vt dixi. Viuia.

Missus [a] in possesionem si non admittatur, habet interdictũ propositum, [b] & aut per viatorem, aut per officialem Præfecti, aut per magistratus introducendus est in possessionem. Missio [c] autem locum habebit, non tantum si quis idipsum, quod legatum [d] est, rogatus sit: verumetiam si quid vel ex eo, vel pro eo restituere fuerit rogatus. [e]

Si legatarius a quo relictum est fideicommissum non cauet fideicommissario suo, fit missio in eare, vel iure: quod habet pro legato vel eius occasione. Bar.

Si Titio purè legatum fuerit, [f] & fidei eius cõmissum sub conditione, vt Sempronio restitueret: non iniquè prætorem statuturum Iulianus scripsit, vt [*] si antequàm legatum consequatur legatarius, [g] fideicõmissi conditionalis satis nõ det: [h] magis [i] Sẽpronio det legati psecutionẽ, [k] vt is [l] legatario satisdet deficiẽte cõditione reddi x. Sed & si acceperit Titius [m] ab hærede x. æquum esse Iulianus ait, cogi eum [n] inuicem satisdare, [o] aut ipsa decem tradere, & Sempronium Titio cauere: & hoc iure vtimur. id enim & Marcellus ait. Quid ergo si & legatum sub cõditione sit relictũ, & fideicommissum, neq; fideicommissi [p] satisdetur? [q] Aequissimum erit, fideicommissarium nomine legati satis accipere ab hęrede, si ei legatarius non caueat: scilicet, vt & ipse [r] legatario caueat:

[*] Vt, non est in P.F. sed infra vt magis Sempronio &c.

Si Titio. CASVS. Ponamus quod Martinus instituit sibi hæredem Petrũ, & Titio purè legauit decem, & eius Titij fideicommisit sub cõditione, vt Sempronio restitueret dicta decem: & decessit dictus Martinus. nunc Sempronius fideicom. cõditionalis decem petit à Titio, cui dicta decem legata sunt purè: antequam dictum legatum de decem consequatur: vt satisdet idem Titius eidem Sempronio nomine dicti fideicommissi conuentionalis, & Titius nõ satisdat ei: certè non iniquè statuet prætor, vt magis det ipse prætor persecutionem dicti legati Sempronio fideicommissario conditionali, scilicet contra hæredẽ. magis dico quem contrarium: vel quàm Titio legatario, cui erunt legata purè dicta decem: ita scilicet vt hic Sempronius fideicom. satisdet dicto Titio legatario reddi ei Titio decem deficiente conditione fideicommissi ipsi Sempronio relicti. Sed quid si Titius legatarius acceperit iam ab hærede dicta decem sibi purè legata? certè æquum est cogi eum Titium inuicem satisdare Sempronio fideicom. scilicet quod dabit eidem Sempronio fideicommissum eueniente conditione fideicommissi: vel si nolit hoc casu Titius satisdare Sempronio, debet dicta decem dare eidem Sempronio: & tunc Sempronius debet cauere, siue satisdare Titio de restituendis ei decem, si defecerit conditio fideicommissi ipsius Sempronij. Habuimus ergo supra, quando legatũ Titij fuit purũ, & fideicõmissum Sempronij relictum sibi à Titio fuit conditionale. Sed quid si legatum de decem prædictis sit relictum Titio sub conditione, si nauis ex Asia venerit, & fuit per fideicommissum rogatus, Titius de restituendis dictis decẽ Sempronio sub conditione, si Titius Cõsul factus fuerit: neq: nomine fideicom. satisdetur, s. Sempronio per Titium legatarium? certè si ei Sempronio Titius legatarius non caueat per satisdationem: æquissimum erit Semproniũ fideicom-

[f] Fuerit. Puta decem.

[g] Legatarius. Titius.

[h] Non det. Scilicet Sempronio.

[i] Vt magis. Scilicet quam contrarium.

[k] Persecutionem. Contra hæredem.

[l] Vt is. Scilicet Sempronius satisdet Titio &c.

[m] Titius. Legatarius.

[n] Eum. Titium.

[o] Inuicem. Satisdare. Id est Sempronio: vel tradere decem, & recipere satisdationem à Sempronio de reddendo, si sua conditio deficiat, vt in superiori §. & facit ĩ. tit. 1.l. postquam, §. 1. Sed est contra ĩ. de damn. infect.l. qui bona, §. si quis quia, & ĩ. de eden.l. si quis ex argentarijs, §. prohibet.

[p] Neque fideicommissi. Scilicet nomine.

[q] Satisdetur. A legatario.

[r] Vt & ipse. Fideicommissarius legatario caueat, s. quod

quòd reddet in defectum suæ conditionis, s. existeret conditio legatarij, & sic est in litera, vt & ipse caueat. sed quomodo reddet, quod non habet? habeas ergo in litera: vt etiam ipse legatarius: nam licet caueat hæres, nihilominus & legatarius.

a Dādam actionē. Ex stipulatu.

b Persecutio. Per actionem vtilem ex testamento.

c Solutum. Scilicet legatario.

d Eius. Scilicet legati, non fideicommissi.

e Legatario. De reddendo, cum legatarius non caueat. & facit ī. tit. r. l. t. §. si decem, cū seq. & ī. ad exhib. l. Iulianus, §. si tibi decem.

SI pecuniæ. CASVS. Ponamus, quòd Titius instituit sibi hæredem Seiū, & legauit Sempronio vsumfructum pecuniæ numeratæ, puta centum libras, & in eodem testamento cauit idem Titius, ne eo nomine satisdaretur, indefinitè loquendo, & nō exprimendo super quo volebat interponi satisdationem. duobus enim modis potuisset interuenire satisdatio si testator non dimisset, ne eo nomine satisdaret', vno modo de legato præstando ab hærede legatario, quam

Quòd si iam accepit legatarius ab hærede satis: decernendum erit, ex ea satisdatione magis fideicōmissario, quàm legatario dandam actionem, [a] in eum, scilicet casum, quo fideicommissi eius conditio extitit. Ipsius etiam legati persecutio [b] danda erit fideicommissario, si nondum solutum [c] est, & conditio eius [d] extitit: scilicet, si fuerit fideicommissarius paratus cauere legatario. [e]

Legato vsufructu pecuniæ numeratæ, legatarius tenetur satisdare hæredi, licet testator satisdationem exigi prohibuerit.

Iulianus lib. xxxviij. Digestorum. VI.

SI pecuniæ numeratæ vsusfructus [f] legatus esset, & in testamento cautum, ne eo nomine satisdaretur: [g] proprietas legata non est: sed legatario permittēdum est sa-

præstaret hæres legatario, alio modo de restituenda tanta pecunia hæredi per legatarium finito dicto quasi vsufructu pecuniæ numeratæ: quam præstaret legatarius hæredi. nunquid dicta satisdatio, quā debet legatarius facere hæredi, videtur ei taliter remissa, quòd non teneatur satisdare hæredi, & sic sit ei proprietas pecuniæ legata? nam cautio consueuit esse apud hæredem loco proprietatis, vt s. de vsufruct. ear. rerum, quæ vsu consu. l. 2. in fi. & dic quòd non est remittendum legatario satisdare prædicto modo hæredi, & vsumfruct. pecuniæ habere: & propterea in hanc propositionem nullæ erunt partes prætoris, scilicet ad cogendum hæredem dare pecuniam legatario, antequam ipse legatarius hæredi satisdet: quia nisi satisdetur hæredi per legatarium, agi cum hærede non poterit, & secundum hoc nihil respondetur hic de satisdatione, quam solet præstare hæres legatario de soluendo ei legato: de quo dic, vt no. s. tit. 1. l. 2. & l. fin.

Qui fideicommissi. Si fideicommissarius est missus in possess. causa seruandi fideicommissum, ex eo quod hæres non satisdabat ei de fideicommisso ei soluendo, non debet prius decedere de possessio. quam fuerit ei solutum fideicommissum, aut eo nomine per hæredem satisdatum. bene autem tenetur decedere de possessione, si ei solutum est fideicommissum, vel eo nomine per hæredem satisdatum: & est ratio ad hoc, quia cum offertur, scilicet nunc post missionem in possess. per hæredem fideicommissario id quod si integra re, id est, ante missionem fieret, non mitteretur in possess. fideicommissarius, id est, cum offertur fideicommissario solutio, vel satisdatio, discedere à possess. debet, scilicet fideicomm. & secundum hoc est talis litera. nam quod si integra re fieret, in possess. non mitteretur: id cum offertur, discedere debet à possessione &c. Viu.

tisdare, [h] & vsumfructum pecuniæ habere: & propterea† in hac propositione nullæ prætoris erunt partes: quia nisi satisdetur, [i] agi cum hærede non poterit. Qui fideicommissi seruādi causa in possessionem missus est: non prius de possessione decedere debet, quàm ei fideicommissum solutum; aut eo nomine satisdatum fuerit. Nam quòd si integra re fieret, in possessionem non mitteretur: [k] id cùm offeretur, discedere a possessione debet.

Modestinus † lib. iij. regularum. VII.

CVm* venter [l] in possessione est: nullus legatorum seruandorum causa in possessionem esse potest. [m]

Papinianus lib. vj. quæstionum. VIII.

f Vsusfructus. Id est, quasi: vt Insti. de vsufruct. §. constituitur. Accur.

g Satisdaretur. A legatario per quod videtur proprietas legata. Nam cautio consueuit esse apud hæredem loco proprietatis: vt supra de vsufruct. earum rerum, l. secūda, in fin. Alij dicunt quod prohibuit vtrunque scilicet cautionem de legato præstando ab hærede, & de restituendo: vt primum valeat, secundum non.

h Satisdare. De restituenda tanta pecunia, si moriatur, aut capite sit minutus: vt supra de vsufruc. ear. rer. l. in stipulatione.

i Nisi satisdetur. Scilicet hæredi. Et sic not. quod non potest remitti hæc cautio: sed illa quam hæres præstare debet: sic vt C. eodem l. scire. & ibi est ratio: vt supra titu. 1. l. licet. Accursius.

k Non mitteretur. Id est, non fieret missio &c. & facit ī. tit. r. l. si legatarij, & l. postquam, §. Imperator. sed in casibus differt: quia prius postular mitti in principium: non post, nisi possessio fuerit data sine culpa hæredis: vt ī. qui satisd. cogan. l. de die. §. hæres. & §. seq. Item postea potest fecisse expensas quas recuperat ante quam discedat: vt ī. eod. l. is cui. §. si alius. cum suis concord. Accur.

CVm venter. CASVS. Mortuo testatore, qui legata quibusdam reliquit, & qui reliquit vxorē prægnantem, misso ventre in possessionem, id est, vxore nomine ventris. nullus potest esse in possess. causa legatorum seruandorum. Viu.

l Cum venter. Id est, mulier nomine ventris.

m Esse potest. Et est ratio, quia nato posthumo rumpitur testamentum, & sic legatum nullum. hoc nō valet quia & hærede deliberāte fit missio: & tamen poterit esse nullum, vt ī. eod. l. t. §. fin. vel est ratio fauor ventris, cui fauetur & alias: vt s. de statu homi. l. qui in vtero. Vel tertio, quia misso ventre in possessio. curator datur bonis: & sic est consultum legatarijs & creditoribus, vt ī. de ventre in possess. mitteo. l. 1. §. quoties. & §. mulier. & §. eligere. secundum Hug. sed hoc nil valet: quia & per hæredem est consultum, & tamen satisdat. Item quid dices si est facta missio ex Carboniano edicto? Respon. idem quod hic: maximè quia speratur cōtrouersia de hæreditate vniuersali: cui non dēt fieri præiu-

Margin notes: * P. Fl. qd — † Aliàs, & procedendum est in hac propositione sed nullæ prætoris, &c. — † Paulus. — * Dum, in P. Fl.

SI legatorum [a] satis nõ detur: [b] restituta hæreditate, [c] ĩ earũ quoque rerũ possessionẽ legatarius mittẽdus erit, q̃ dolo malo ei[a], cui restituta est hæreditas, ĩ hæreditaria causa esse desierũt.

Idem li. xix. Quæst. IX.

ETiam [d] si cõdemnatus hęres fuerit, nec pecuniam soluat: legatarius põt desiderare mitti in possessionem.

Cum sub conditionib. [e] contrarijs eadem res duobus legetur: si non caueatur, vterque mittitur in possessionem.

Paulus lib. iij. sententiarum. X.

[a] SI inutiles [f] sint res [g] hæreditariæ, in quas legatarij, vel fideicommissarij mittantur: in rem quidem hæredis [h] mitti non possunt: sed per prętorem denegatas hæredi actiones ipsi [i] persequentur.

Hermogenianus lib. iiij. iuris epit. XI.

SI fideicommissorum, vel legatorum seruãdorũ causa missus in possessionem, eam rem teneas, quę mihi per fideicõmissum relicta est, æquius est, [k] me eam habere, cui ea ipsa relicta est, quàm te, qui alterius fideicõmissi nomine ingressus in eam es. Nam & si mihi sub conditione legatum sit, & tu medio tempore in possessionẽ eius factus [a] fueris legatorum seruandorum causa, deinde conditio impleta sit: non denegabitur mihi eius rei integra persecutio. [l] Sic enim & si statuliberum ex eadem causa [m] possidere cœpisses, impleta cõditione iustam tamen

præludicium: quæ ratio tamen hodie cessat: vt C. de pet. hær. l. si. in prin. & §. 1.

SI legatorum. CASVS. Ponamus, quòd Titius instituit sibi hæredem Seium, & legauit Caio cẽtum, & vnum equum: & rogauit Seium hæredem, quod restitueret hęreditatem Sempronio, & decessit dictus testator: & Seius hæres restituit hæreditatem Sempronio. peti nunc Caius legatarius à Sempronio, cui est restituta hæreditas, vt satisdet nomine legatorum, & Sempronius non satisdat ei, certè Caius legatarius mittendus est in possessionem etiam earum rerum, quæ desierunt esse in causa hęreditaria dolo malo eius Sempronij. cui restituta est hæreditas: subaudi nedum earum, quæ sunt in hæreditate. Viuianus.

[a] Si legatorum. Scilicet nomine.

[b] Non detur. A Trebell. successore, & facit s. e. l. is cui. §. qui in possessionẽ, & §. si hæres, & s. tit. 1. l. etiam, §. 1. & l. si ex causa.

[c] Hæreditate. Per Trebellianum.

ETiam. CASVS. Si legatarius petit legatum ab hærede, puta cẽtum ei legata: & hæres condemnatus est ei in ea pecunia, & post condemnationem non soluat hæres legatario dictam pecuniam, nec ei satisdet de ea soluenda subaudi: potest legatarius desiderare mitti in possessionem rerum hæreditariarum ex hoc edicto. nam & pro præsenti legato satisdatur. vt s. tit. 1. in princ.

Cum sub conditionibus. Legauit Titius Seio domum Titianam ponamus sub conditione, si nauis ex Asia venerit vsque ad mensem: & eandem domum legauit Caio sub conditione, si nauis ex Asia non venerit vsq; ad mensem. certe si non caueatur eis per hæredem, vterq; mittitur in poss. scilicet ex hoc edicto. & hoc potest dici extra casum: quód si caueat eis, sit eis cauendum sub conditione, vt si teneatur vni, non teneatur alteri: vt not. s. tit. 1. l. sed & ipsis. 2. respon. Viuia.

[d] Etiam. Facit s. tit. 1. l. 1. §. plane. & l. etiam.

[e] Cum sub conditionibus. Et facit s. tit. 1. l. sed & ipsis. cum concordantijs.

SI inutiles. CASVS. Si hęres non satisdat legatarijs, vel fideicõmissarijs, & propter hoc debet mitti in possessionẽ rerum hæreditariarũ, vt s. eo. l. is cui. §. qui in poss. & res hæreditariæ sint inutiles, in quas legatarij, vel fideicommissarij mittantur, siue mitti debeant, ita scilicet sint inutiles vt legatarij, vel fideicommiss. in earum poss. venire non possint. vt quia sunt incorporales, quæ non possidentur: vt j. de acqu. rer. do. l. seruus. §. incorporales. puta quia sunt in hæreditate nomina, siue actiones tantum: in rem, siue in res quidem hæredis mitti non possunt ante sex menses. sed per prætorem denegantur hæredi hæreditariæ actiones: & legatarij eas possunt persequi: dicas tamen extra casum, q̃ post sex mẽses bene possunt legatarij mitti in poss. rerum hæredis: & s. eo. l. is cui. §. Imperator. alij habent principium huius legis, si nullæ sint res &c. & tunc dic nullæ, scilicet corporales: sed incorporales sic: & erit similiter plana. Vi.

[f] Si inutiles. Aliàs si nullæ, aliàs si inutiles, quod tantundẽ valet: vt s. quod cuiusque vniuersi. nomi. l. 1. §. pen. cum concordan.

[g] Res. Corporales.

[h] Hæredis. Nisi post sex menses ex constitutione Antonini: vt s. e. l. is cui. §. Imperator.

[i] Ipsi legatarij, & est sic j. de re iud. l. à diuo Pio. §. 1. & §. sic quoque, & supra quod cuiusque vniuer. l. ciuitates.

SI fideicommissorum. CASVS. Titius, ponamus, instituit sibi hęredem Seium, & tibi Caio reliquit legata, vel fideicommissa: & mihi reliquit equũ suum per fideicommissum, & decessit dictus Titius: & tu Caius petijsti à Seio hærede vt satisdaret tibi de legatis, vel fideicommissis relictis. & cũ tibi non satisdaret, fuisti missus in possessionem rerum hæreditariarum causa seruandorum legatorum, vel fideicommissorum: inter quas res hæreditarias tenes eam rem, quæ erat mihi relicta per fideicommissum, id est, dictum equum. certè verius est me, cui ea ipsa res relicta est, eam habere debere potius, quam te, qui es ingressus in eam nomine alterius fideicommissi. & probat hoc per duo similia, quæ sunt satis plana vsque ad §. si rei seruandæ &c. ibi autem dicas, quod si proprius creditor hæredis missus esset in possessionem omnium bonorum causa rei seruandæ, siue debiti sui seruandi, & fuisset adeptus possessionem rei per fideicommissum mihi per testatorem relictæ, puta dicti equi: ea occasione. quia missus erat in possessionem causa rei seruandæ: conuenit me nihil lædi oportere ex hoc, quod fuit adeptus poss. dicti equi, non magis, quam si idem creditor hæredis accepisset pignori eam rem mihi per fideicommissum relictam: accepisset pignori dico ab ipso hærede: quo casu sine dubio non deberem lædi: vt C. commu. de leg. l. fin. §. sed quia nostra maiestas. Viuianus.

[k] Aequius est. Sic C. de pig. l. fin. & auth. ibi posita. & s. de pecu. l. ex facto, §. planè si ex republi. & de tribu. l. procuratoris, §. sed & si dedit. Hug.

[l] Persecutio. Id est, actio in rem, quæ contra quemlibet tenẽtem datur: vt s. de rei vend. l. officium. sed an actio ex testamẽto datur? & videt q̃ sic: vt C. cõmu. de leg. l. 1. & 2. & s. tit. 1. l. 1. § planè. & l. is cui, § fin. H.

[m] Ex eadem causa. Scilicet legatorum.

[a] Io P.F. incipit, Si nullæ sint res hæreditariæ &c.

[a] Alibi amissus.

Non

a Non potes. Aliàs non potest, scilicet talia missio: vt C. commun. de lega. l. finali. §. finautem, & in auth. ibi posita.
b Missus. In omnia bona: vt ꝟ. eo. l. quamuis.
c Hæredis. Secus in hæreditario: quia præteritur mihi, vt C. de iure deliberan. l. fina. §. sed & si legatarij. & facit ad §. principium huius legis. Accursius.

libertatem eius impedire non potes. [a]Si rei seruandæ causa in possessionem missus [b] sit proprius creditor hæredis, [c] & rem per fideicommissum mihi relictam adeptus fuerit: [e] nihil me proinde lædi oportere conuenit. non magis, quàm si ab ipso hærede eam rē pignori accepisset.

Mvnicipio. CASVS. Municipio bene potest relinqui fideicommissum. & si municipibus nō caueatur per hæredem nomine fideicommissi non assequuntur municipes, vt mittantur in possessionem rerum hæreditariarum ex hoc edicto, sed erit opus extraordinario auxilio, videlicet vt decreto prætoris actor eorum in poss. mittatur: sed si municipes sint instituti hæredes: & ab eis sint legata, vel fideicommissa relicta, & non caueatur a municipibus legatarijs, vel fideicōmissarijs: aduersus municipes quidem non dubitamus posse iri in possessionem ex hoc edicto. Viuia.

Mætianus lib. xij. fideicōmissorum. XII.

Mvnicipio fideicommissorū [d] relinqui posse, dubium non est. Sed si non caueatur: [e] aduersus municipes [f] quidem non dubitamus ex [*]edicto iri in possessionem posse. ipsos [g] verò municipes, si eis nō caueatur, [*]non idem assecuturos: [h] sed extraordinario remedio opus erit: videlicet, vt decreto prætoris actor [i] eorum in possessionem mittatur.

Etiam pro re minima legatarius mittitur in possessionem omnium bonorum hæredis.

*In P. Fl. nihil me pedem lædi &c. quę dictio qd significet, planè nō video atque hinc cōijcere licet multa illic corruptè legi: quēadmodum & supra plerisque in locis annotauimus.

*P. Fl. ex hoc edicto.

*In P. Fl. non videā ad securos in ve. exe. non videri eos assecuturos.

d Fideicommissum. Vniuersale: vt ā. ad Trebellian. l. omnibus. & singulare: vt supra de leg. 1. l. si hæres, §. 1. & l. ciuitatibus. Accur.
e Si non caueatur. A municipio instituto hærede vel successore per Trebell. alicui singulari legatario.
f Municipes Si ipsi debeant legatum.
g Ipsos. Cum eis est legatum, vel ipsi municipio.
h Assecututus. Scilicet possessionem: quia vniuersitas facilè consentire non potest: [s] vt ꝟ. de liber. vniuer. l. 1. cum concord.
i Actor. Vel seruus: vt ꝟ. de acquiren. possess. l. 2. & s̄. quod cuiusque vniuers. nomi. l. fin. & ad Trebel. l. ita tamen. in princip.

sVniuersitas nō de facili consentit: sic nec facile cōgregat. l. 2. §. dein de ga dif. ficile, s̄. d orig. iu. & alibi opus est, q sint duæ ptes nd minus antequā faciant nectum. vide per gl. in l. nulli. qd cuiusq; vniuer. no. alleg. in l. fuū. §. hodie. d pac.

Qvamuis. CASVS. Si hæres non soluat legatum, vel fideicommissum legatario vel fideicōmissario vel eo nomine non caueat cum satisdatione legatario, vel fideicommissario, cum scilicet cauerri oportet: prætor mittit legatarium, siue fideicommissarium in poss. omnium bonorum, quæ sunt ex ea hæreditate causa legatorum seruandorum, & hoc est verum: quamuis minima sit res legata, vel per fideicommissum relicta, quam non vult hæres soluere, vel eo nomine cauere cum satisdat. cum scilicet est cauendum cum satisdatione. nam quandoque non est satisdandum. & not. s̄. tit. 1. l. 1. 2. respon.
k Omnium bonorum. Vt ꝟ. quib. ex cau. in poss. ea. l. j.

& facit s̄. si quis omis. cau. test. l. & si non totā & l. seq. Sed ar. contra s̄. de dolo. l. si oleum. in fi. & l. seq. Et no. q de alia missione in rem loquitur C. com. de leg. l. 1. s. in ipsam rem legatam, quam hic dicatur.

Qvæ legatorum. CASVS. Ponamus quòd Titius legauit filiæ suæ non nuptæ centum. & cum non caueretur, missa est in possess. bonorum hęreditariorum. nunquid potest diminuere de bonis in causa vescēdi? & dicas quod sic, si non habet quoquam suum, vnde ali possit. & idem dico in nepte eiusdem Titij, & pronepte, & vxore. Vin.

Callistratus lib. iij. edicti monit. XIII.

Qvamuis minima res legata sit, vel per fideicommissum relicta: tamen si non soluatur ab hærede, vel eo nomine caueatur, cum caueri oportet: in possessionem omnium bonorum, [k] quæ ex ea hæreditate sunt, legatarium, siue fideicommissarium prætor legatorum seruandorum causa mittit.

Labéo libr. ij. posterio. à Iabole. epito. XIIII.

Qvæ legatorum seruandorum causa in bonis est: in causa vescendi diminuet, si filia, [l] neptis, [m] proneptis, vxorve [n] sit, nec nupta sit, nec suum quicquam habeat.

In tribus casibus contentis in litera non mittitur legatarius in possessionem rerum, quæ dolo hæredis in causa hæreditaria non manserunt.

Valens libro vij. actionum. XV.

INter-

l Si filia. Scilicet defuncti legatarij esset missa: & sic de alijs sequentibus. Accursius.
m Neptis. Ex filio vel filia. idē in pronepote, siue sit ea nepte siue ea nepote.
n Vxorve. Scilicet defuncti. sed quidam dicunt de vxore hæredis, dum dicit, filia neptis &c. & sic de alijs. quod non placet: quia dicit nec nupta sit: quod ad vxorem hæredis non potest referri. Sed qd dices de maribus descendentibus? Respon. non idem, quia non sunt vitæ sequioris vel debilis vt fœminæ. argumen. s̄. de iusta. l. cum hi. §. sed & personarum. & paret. quia in multis sunt alterius conditionis quam mares: vt supra de statu homin. l. in multis. Item quid dices, si sit alia fœmina de liberis? videtur idem, cum eadem sit ratio ergo idem ius: vt s̄. eo. l. is cui. §. cōstitutio: & ar. ꝟ. de Carb. edict. l. sed & si is. in princ. & §. an autem. & de vent. in poss. mit. l. vbicunque. §. j. vel fortè aliud in remotioribus, arg. C. de quæstionib. l. diuo. extranei autem omnia debent seruare ex edicto: & nihil diminuere etiam causa vescendi, vt supra eod. l. is cui. §. qui legatorum, vel in legatis & vsuris computare ex constitutione, vt supra eod. l. is cui. § quæro. & ad hoc ꝟ. de Carbo. edict. l. de bonis. §. qui pupillis, & § non solum. Item est hic argum. quod vxor intra annum a tempore mortis viri sit alenda: quod dic vt not. C. de rei vxo. actio. l. cum autem. hic autem alio casu loquitur, quando scilicet est vxor in possess. causa legati. Item facit ad l. s̄. de inoffi. testam. l. si instituta. §. de inoffi. & C. de ord. cogni. l. fin. Accursius.

INterdum. CASVS. Si legatario non satisdet hæres de legato soluendo, debet mitti legatarius in possessionem rerum hæreditariarum, hoc est earum rerū, quæ in causa hęreditaria manent: earum autem rerum, quæ in causa hæreditaria non erunt, non aliter mittitur

titur in possess. quam si dolo malo, s. hæredis, vel alterius, qui debet in ea causa, s. hæreditaria esse desierint: vt s. eo. l. si is cui. §. qui in possess. & ita debet mitti legatarius in possess. rerum hæreditariarum, quæ desierunt esse in hæreditate dolo hæredis. hoc tamen fallit in tribus casibus.

dum [a] licet dolo malo fecerit hæres, quò minus res in causa hæreditaria maneant: non poterit in possessionem earum legatarius mitti: veluti, si locum religiosum [b] fecerit, aut quid publicè consecrauerit permissu, [c] scilicet Imperatoris: aut aliquem non in fraudem [d] creditoris manumiserit.

Primus est: si hæres fecerit locum hæreditariũ religiosum, puta in eum mortuum inferendo. & ita fit nullius, & sic desinit esse in causa hæreditaria, vt arg. Instit. de rer. diui. §. nullius, & §. religiosum. Secundus est, si hæres consecrauit quid, i. aliquid hæreditariũ publicè permissu, i. Imperatoris. nam & illud desinit esse in causa hæreditaria. Tertius est, si manumiserit hæres aliquem seruum hæreditarium in fraudem creditorum, i. legatariorũ, qui debent mitti in possessionem rerum hæreditariorum: nã ille seruus desinit esse in causa hæreditaris: & hoc si habes in litera, aut si aliquem in fraudẽ creditorũ manumiserit: vel habeas, aut si aliquẽ non in fraudẽ creditorum manumiserit &c. tunc subaudi: sed manumiserit in fraudem legatarij vel legatariorum. nam si in fraudem creditorum hæreditariorum, vel creditorum ipsius hæredis manumisisset seruum hæreditarium, nulla esset manumissio: vt Instit. qui ma. non poss. in prin. & §. in fraudem. & ita non desijsset esse in causa hæreditaria. Viuia.

SEQVITVR sexta pars de bonorum possessionibus.

[a] Interdum. Regulariter enim est contra: vt supra eodem. lege, is cui. §. qui in possessionem, & §. sed non omnem.

[b] Locum religiosum. Inferendo mortuum in suum locum, & tunc fit nullius: vt Instit. de rer. diui. §. nullius. & desinit possideri: vt j. de acquir. poss. l. qui vniuersas. §. 1. & sic desinit esse in causa hæreditaria.

[c] Permissu. Exponit publicè: sed certè imò videtur per pontifices etiam sine principe: Instit. de rer. diui. §. sacræ. nisi sit locus publicus: vt s. de rer. diuis. l. sacra. in princ. sed dices hic speciale, cum alij præiudicet, vel illas intellige secundum istam.

[d] Non in fraudem. Si autem in fraudem, ipso iure non valet: vt Instit. qui mann. non poss. in princip. fuit ergo dolus quo ad legatarios, prout, in princ. l. patet, non ergo quo ad creditores: & est speciale his casibus. Alij dicunt factam manumissionem in fraudem vnius legatarij, alterius non: vt ille mittatur in possessionem in cuius fraudem fit, alter non: vt argum. j. ex quib. cau. in poss. ea l. Fulcinius, §. quòd si aduersus. quod non placet: quia libertas tenet, vt hæc lex dicit. Item not. hic argum. q legatarius nõ est creditor: [s] vt j. de act. & oblig. l. is cuius, & s. eo. l. is cui. §. si plures. Item ad totum titu. est contra j. quib. ex cau. in poss. l. pen. §. t. vbi conditionalis creditor non mittitur in possessionem. Sed illud in conuentionali: & est ratio, quia ista, qui de lucro certat, plus timet hæredem, ne resistat, quam verus creditor. Accur.

[s] Habet tñ tacitã hypothecã pro legato etiã iure Digesto. l. creditoribus. j. de separa. Bar. in l. is cui. §. post quã. s. vt I poss. lega. & in l. j. ã. de leg. s.

DE BONORVM POSsessionibus.

Dictum est de successionibus ex testamento de iure ciuili, vniuersalibus, & singularibus: sequitur de ijs, qui iure prætorio succedunt. sic s. de bon. poss. hæredi. pet. l. t. & quia hoc fit per bon. poss. ideo de his primo dicit in genere: postea per species.

Digestorum, seu PANDECTArum, Liber trigesimusseptimus.

TITVLVS I.

DE BONORVM possessionibus.

In hac lege cũ sequẽti Iurisconsultus ponit effectum bonorũ possessionis agnitæ: quem effectũ probat duabus rationibus, Bart.

Vlpianus libr. xxxix. ad edictum.

Bonorum possessio ius prætorium contra ciuile dixit: vt. Institut. de legi. agna. succ. § sed quia, neque solum in intestatorum hæreditatibus vetus ius eo modo prætor emendauit,

Bonorũ. Ad euidentiã not. qd ius bonorum possessionis, id est, bon. poss. quæ est ius, scilicet persequendi, retinendiq; patrimonij, siue rei, quæ cuiusque cum is moritur, fuerit: vt j. eod. l. 3. §. bonorum, ergo &c. introductum est à prætore emendandi gratia veteris, id est, ciuilis iuris, id est, supplendi, quis minus planè dixerat ius ciuile non cognoscẽs emancipatos: vt Institut. de hæred. quæ ab intestat. §. emancipati. vel dic emendandi propriè, vt in agnatis fœminis, vbi ius prætorium contra ciuile dixit: vt. Institut. de legi. agna. succ. § sed quia, neque solum in intestatorum hæreditatibus vetus ius eo modo prætor emendauit, sicut supra dictum est: sed in eorum quoque, qui testamento facto decesserunt. nam si alienus posthumus hæres fuerit institutus, quamuis hæreditatem iure ciuili adire non poterat, cũ institutio non valebat, honorario tamen iure bonorum possessor efficiebatur, videlicet cum à prætore adiuuabatur: vt Institut. eod. in principio. est autem posthumus alienus, qui natus inter suos hæres testatori futurus non est: ideoq; ex emancipato filio conceptus nepos extraneus erat posthumus auo, vt Institut. de leg. §. posthumo. aliquando tamen neque emendandi, neque impugnandi veteris iuris, sed confirmandi gratia pollicetur bonorum possess. nam illis quoque, qui recte facto testamento hæredes instituti sunt, dat secundum tabu. bonorum possess. Item ab intestato suos hæredes & agnatos ad bon possess. vocat, sed & remota quoque bonorum possess. ad eos hæreditas pertinet iure ciuili: vt Institu. eo. §. aliquando. Item not. quòd bonorum possess. habet similitudinem cum hæreditate, quia vt hæreditas commoda, & incommoda habet, vt j. de verb. sig. l. hæreditatis appellatio. ita & bon. poss. vt hic. imo & si nõ sint soluẽdo bona, dicitur hæreditas, vel bon. poss. & vtriusque idem est effectus: solum differunt in eo, q hæreditas authoritate iuris ciuilis nititur: vt d. § aliquando. ibi, sed & remota &c. nec desiderat aditio hæreditatis authoritatem iudicis viuentis, nam extraneus hæres testamento institutus, aut ab intestato ad legitimam hæreditatem aliquis vocatus potest, aut pro hærede gerendo, vel etiam nuda voluntate suscipiendæ hæreditatis hæres fieri: vt Instit. de hæred. qual. & diffe. §. fin. & dic vt ibi. at bonorum possessio nititur authoritate iuris prætorij, vt argum. in d. §. aliquando, & exigit agnitio eius præsentiam iudicis. prætor enim non potuit facere hæredem: quia hoc fit lege & senatusconsulto, sed bonorum possessorem loco hæredis constituit: vt Inst. eo. §. quos autem. Est ergo possessio alia edictalis, vt quæ ex edicto prætoris mortui decernitur. alia decretalis, quæ a diuo prætore decernitur. vel hodie, quia non est necessarium eam decerni, vel dari, dicitur iudi-

iudicialis à iudicis præsentia, quæ in eius agnitione exigitur: vt ĩ.eo.l.3.§.à municipibus. & si tab.test. nullæ exta.l.1.§.1.& C.eod.l.fin. & Instit. eod.§.fin. & C. de cu.fur.l.fi.§.1. Item not. quod plures sunt bonorum possess. vt not. hic super litera. Ponamus ergo hic, q̃ habet: vt ĩ.de mil.l.si fine.§. sed quod Papinianus ibi, & quod ait &c. hic autem non hæres, sed loco hæredis est. vt insti.eo.§.quos autem, & l.proxi. quæ huic continuatur, & ĩ.de reg.iur.l.prætor. Accur.

Casus incipit.

Titio delata est bonorũ pos. & ipse admisit eam. certè hęc bo.poss. p eũ admissa tribuit ei commoda, & incõmoda hæreditaria, s. quæ sunt iuris. Item tribuit ei dominium rerum, q̃ in bonis sunt, in quibus s. bonis est delata ei bon.poss. & per eũ admissa. nã hæc omnia sunt coniuncta bonis. & bene dico, quod bono. poss. admissa tribuit prædicta. nam bonorũ possessores habẽnt in omnibus vice hæredum, scilicet ferè. hæredi autem bene tribuuntur prædicta. bona autẽ hic accipiẽda sunt, sicut plerunq; solemus dicere successionẽ vniuersitatis cuiuscũq; qua, siue per quã succeditur in ius mortui, & suscipitur eius rei commodum, & incommodũ: nam siue bona sunt soluendo, siue non: siue damnum habent bona, siue lucrum, siue sunt in corporibus bona, siue in actionibus: propriè appellabuntur bona in hoc loco. subaudi, quamuis alias bona propriè dicantur ea, quæ nullum incommodum habent, sed solum commodum, vt ĩ. de verb. signifi.l.bonorum appellatio.1.& l.propriè, & l.subsignatum, §.bona. Scias autẽ, quod hæreditas bonorumve possessio non vtique est accipienda, s. taliter, quod sit, siue dicatur possessio rerum, quæ sunt in hæreditate mortui: bonorũ enim possessio est magis possessio iuris, quàm corporis. i. iuris, & non corporis. denique & si nihil corporale sit in hæreditate, attamen Labeo ait rectè agnitam bon. poss. eius, s. mortui. Quomodo ergo diffiniemus bon. poss. certè sic. Bonorum possessio est ius persequendi, retinendiq; patrimonij, siue rei, quæ cuiusque cum moritur fuerit. & dicas quod est ius. s. prætorium, & non ciuile: & est ius propter quod persequimur: non autem quo persequimur: vt inter literã no. nemini autem acquiritur bon poss. hoc dicit cum duabus legi. seq. vsque ad §. à municipibus. Vinia.

[a] Sic in P. F. Hal. an̄t scripsit, tribuitur. & in prin. c. bonorum possessione, sed nõ rectè. Vide An. Angu. lib. 3. emend. c. 9.

admissa [a] commoda, & incommoda [b] hæreditaria, itemque dominium [c] rerum, quæ in his bonis sunt, tribuit. nam hæc omnia bonis sunt coniuncta. [d]

Idem libro xiiij. ad edictum: II.

In omnibus [e] enim vice hæredum [f] bonorũ possessores habentur.

Idem libro xxxix. ad edictum. III.

Bona autem [g] hic (vt plerunque [h] solemus dicere) ita accipiẽda sunt, vniuersitatis cuiusq; successionem, qua succeditur in ius mortui, suscipiturq; eius rei commodũ, & incõmodum. Nam siue soluẽdo sunt bona, siue non sunt, siue damnũ habent, siue lucrum, siue in corporibus sunt, siue i actionibus: hoc in loco [i] propriè bona appellabuntur. Hæreditatis autem, [k] bonorumve possessio (vt Labeo rescribit) non vti rerum possessio accipienda est. est enim iuris magis, [l] quàm corporis possessio. Denique & si nihil corporale sit in hæreditate: attamen rectè eius bonorum possessionẽ adgnitam, Labeo ait. [m] Bonorũ igitur possessionẽ ita rectè definiemus, [*] ius persequendi, [n] reti-

[d] Coniuncta. Vt ĩ.l.3.in prin. argu. contra.s̃.de iur. do.l.mulier. Hn. sed ibi in contractu.

[e] In omnibus. Ferè subaudi: vt ĩ.l.3.§.Initio. & §. acquirere. Azo.

[f] Vice hæredum. Non autẽ verè sunt hæredes: vnde non habent peti. hæred. directam, sed vtilẽ: vel bonorum possess. Item vtiles actiones hæreditarias: ciuiles tamen remanent: vt not. s̃. de bonorum posses. hæred. pe.l. 1. & 2.

Bona autem. Iurisconsult. volens definire quid sit bonorum possessio, ante omnia vult ostendere significationem huius verbi bonorum, & huius verbi possessio, quæ sunt simul composita. Primo ponit expositionem vsque ad §. initio. & sic habet tres partes: vt in eo patet. Secunda ibi. hæreditas autem. Tertia ibi, Bonorum. Bart.

[g] Bona autem. Quæ dictio includitur in hoc verbo, bonorum possessio.

[h] Plerunque. Sic s̃. ad Trebel. l. nam quod, in fi. & l. si legatus §. si quis. & ĩ. quo. bon. l. 1. §. 1. & ĩ. de verb. sig. l. bonorum. 2. & s̃. de petit. hæred. l. item veniunt. §. ait Senatus. his enim legibus bona & hæreditas idem est, quantum ad effectum. Accur.

[i] In hoc loco. Aliàs non, sed ea tantum, quæ sunt sine incommodo, vt ĩ. de verb. sign. l. bonorum. 1, & l. propriè, & l. subsignatum. § bona.

[k] Bonorũve possessio. Pro vna dictione ponitur bonorum possess. nec idem est possessio bonorum, & bono. possess. Accur.

[l] Magis. Electiuè, non comparatiuè, sic s̃. commun. diuĩ. l. si conuenerit. Idem in alijs, quæ in iure cõsistũt: vt inst. de reb. corpo. vel incorpora. §. 1.

[m] Labeo ait. Vt s̃. de pet. hær. l. hæreditas.

[n] Ius persequendi. Dic prætorium, non ciuile, vt differat ab hęreditate. & sic non obst. ĩ. de verb. sign. l. nihil aliud. Itẽ dic ius, propter quod persequimur, non quo persequimur, ad differentiam bonorum poss. pet. hęr. sic enim non est instrumentum agẽdi. nec enim dicit, ago bonorum possess. vnde liberi, vel alia: sed ago peti. hęred. vtili, vel alia actione hęreditaria propter bonorum possess. vnde liberi, quam agnoui. & hoc etiam patet: quia cõpetit possidenti: vt subijcit, retinendi &c. & ĩ. de contra tab. l. si præteritus. & ĩ. de secund. tab. l. 1. §. si sub. & argum. s̃. de inoffi. test. l. Papinianus, §. si filius. quod non esset si esset instrumẽtum agẽdi: quia nulla actio datur possidẽti: vt ĩ. vti possid. l. 1. §. interdictum. Sed si agnoui bonorum poss. vnde liberi, probando me filium: & alius veniat, vt agnoscat, & probet me non filium, an auditur? Et videtur q̃d non, postquã habui decretalem, vt ĩ. de acquir. poss. l. iuste. & s̃. de relig. l. at si quis. §. 1. in princip. Sed dic contra: quia sub hac cõditione videtur prætor dedisse, si filius est: arg.

[*] Hãc bonorũ possessionis definitionẽ eleganter expliceat & tuetur Alc. li. par. 4. cap. 1.

Possidẽti nulla dat actio.

[a] Admissa. quæ olim etiam cum solennitate, & dicebatur decretalis. quod dic, vt ĩ. l. 3. §. sed & si nemo, hodie non: vt C. eo. l. pen. & vlt.

[b] Incommoda. Quæ iuris sunt. vt actiones: vt & C. de iure delib. l. si fororis, & non facti: vt ĩ. de acq. poss. l. cũ hæredes. sic s̃. ad Treb. l. facta, & C. vnde leg. l. nõ hoc.

Bonorum possessio, quid est.

Bon. pos. quę ius tribuunt, sunt septem.

Item hæc sunt vera in bono. poss. quæ tribuũt ius, quæ sunt 7. duæ ex testamento. secundum tabul. & contra tabul. quatuor. s. ab intestato, vnde liberi, legitimi, vel agnati, vnde cognati, vnde vir & vxor. Item 7. extraordinaria, vt institut. eod. §. sunt autem, & §. septimi. at tres sunt, quæ non tribuunt ius: vt Carboniana, Item ventris. Item quæ datur filio emancipato gratia agnoscendæ litis: de quibus hic non dicit. Nam primæ cum causæ cognitione dantur, istæ non: vt dices ĩ. eod. l. 3. §. si causa.

[c] Itemq; dominium. Vtile. nam directũ solus hæres

arg. C. de diuer. rescri. l. vniuersa. & de instit. & subst. l. generaliter. §. 1. Item quia res inter alios actu nō præiudicat. & facit ad hoc, quod no. C. quo. bono. l. 1. Item expressum est ī. de leg. præstan. l. filium. §. si quis. Item vn si aliquis vocandus, dic vt ī. eo. l. 1. §. pen.

festum: nisi decernat iudex dicendo, decerno ei bonorum possessio. sicut dicitur in rescissoria: vt C. quibus ex causis maiores. lege finali. sed hodie iudicialis potest dici, quæ olim dicebatur decretalis: vt no. ī. l. 1. in principio.

nendiq; patrimonij, siue rei, a quæ cuiusq;, cū moritur, fuit. † Inuito b aūt nemini bonorū possessio acquiritur. A municipib. c & societatibus, d & curijs, & corporibus bonorum possessio adgnosci pōt. Proinde siue actor eorum nomine admittat, siue quis alius d rectè cō petet bonorū possessio. Sed & si nemo petat, vel adgnouerit bonorū possessionem nomine municipij: habebit municipiū bonorum possessionem prætoris e edicto. Dari autem bonorum possessio potest tam patrisfamilias, quàm filijfamilias: si modo f ius testandi habuit de castrensi peculio, vel quasi g castrensi. Sed & eius, qui apud hostes decessit bonorum possessionē admitti posse (quamuis in seruitute decedat) nulla dubitatio est, h Acquirere quis i bonorum possessionem potest, vel per semetipsum, vel per alium. k Quòd si me non mandante bonorum possessio mihi petita sit: tunc

1 Rei pro hæredita te, & alijs modis, Mādo in Gl. Facul. §. Actam, in ver. reb'.

† Hāc bonorū possessionis definitionem elegāter explicat, & tuetur Alcia. lib. para. 4. ca. 1.

In P. Fl. & decurijs.

a Rei. Id est patrimonij. pro eodem autem ponitur. nam rei appellatio etiam hæreditatem continet. vt Institut. de rebus corpo. vel incorpor. §. 1. Vel dic rei etiam singularis. nam & petit. hæredita. pro re minima tota datur, quia in totum hæres est, vt supra de petitione hæredita. l. regulariter. & l. licet. & idem in interdicto quorum bonorum: vt infra de sus. l. hoc amplius, & l. sequ. nec obstat ī. quo. bonn. l. 1. §. 1. quia subaudi ibi tantum. vel dic rei, quando vna sola res est in hæreditate, vt supra de hæred. institut. l. ex facto, §. dicebam. Accur.

Dari autem. CASVS. Titius filiusfamil. ponamus, instituit me hæredem de peculio suo castrensi, vel quasi castrensi. certè dabitur mihi bonorum possessio in dictis suis bonis. nam dari bonorum possessio potest tam patrisfamilias, quā filijfamil. si modo filiusfamil. habuit ius testandi de peculio castrensi, vel quasi castrensi. sed & si aliquis apud hostes decedat: nulla dubitatio est posse admitti eius bono. possess. quamuis decedat in seruitute.

b Inuito. Secus in hæreditate quandoque, vt Institut. de hær. qual. & diffe. in princ. & §. sui. Item hoc verum, nisi sit rogatus restituere alij: vt ā. ad Treb. l. 1. §. bonorum. item hoc verum de decretali. Sed quid de edictali? Secus: vt infra proxi. §. sed & si nemo &c. sed lo. contra. dicit enim edictalem non acquiri ignoranti, sed veluti pomum offerri. Azo. Item hoc verum directo, vel per obliquum: vt per filium vel seruum: vt ā. ad Treb. l. si legatus, §. si filio, & l. seruo. in prin. & §. 2. sed alia lucra per obliquum inuito acquiruntur, non directo: vt supra de neg. gest. l. soluendo. & facit C. de iure delib. l. nec emere, & C. vnde legi. l. fi. & j. de reg. iur. l. inuito. Accur.

c A municipibus. CASVS. Ponamus quod Titius instituit sibi hæredem aliquod municipium, & decessit. nunquid bonorum poss. potest agnosci a municipibus? Et certè sic: proinde siue actor municipum admittit bono. poss. nomine eorum, siue quis alius, puta Syndicus eorum, vel cui ea lege permittitur, siue administrator municipij: rectè competit bonorum poss. sed & si nemo petet, vel agnouerit bon. poss. nomine municipij: habebit municipiū bonorū poss. edictā siue per edictum prætoris, s. mortui, i. habet edictalem bon. posses. & quod dixi in municipio, idem dicendum est in societatibus, & curijs, & corporibus. Vi.

Societas, collegiū, & corpus differunt.

c Municipibus. Et corporibus decurionū. & est differētia, quia societas est, quando non simul cohabitant: collegium quando sic: corpus est genus.

d Quis alius. Vt Syndicus, vel is cui ex lege permittitur, siue administrator municipij: vt s. quod cuiusque vni. l. 1. §. quibus, & l. nulli. & l. ciuitates, vel etiam in defectum extraneus, idoneus tamen: vt s. quod cuiusq; vni. l. 1. §. pen. & ī. de noui ope. nun. l. in prouinciali. §. fin. & l. seq. & dic quòd municipio, & ciuitati tantum secundum tab. potest quæri. fisco autem & societatib. & corporibus & curijs etiam ab intestato: vt s. ad Trebel. l. recusare §. si fisco. & §. item. & l. omnibus, & C. de hæ. decu. per totum.

Bon. poss. alia edictalis, alia decretalis.

e Prætoris. Scilicet mortui. & hæc dicitur edictalis, vt hic. alia est decretalis, quæ a viuo prætore decernitur, de qua habes infra, de succes. edict. lege 1. §. decretalis. vel dic quòd vna est edictalis, sed non habet ef-

f Si modo. Restringitur in filio ad testamentariam tantum: quia si institutus decederet pater, iure peculij occupat etiam castrense: vt ī. de castr. pecu. l. 2.

g Vel quasi. De vtroque potest testari: vt C. de inoffic. test. l. fin.

h Dubitatio est. Quia fingitur mortuus ante captiuitatem: vt s. de vulg. subst. l. lex Cornelia.

Acquirere. CASVS. Per semetipsum, & per alium potest quis acquirere bonn. poss. Quid si me non mandante sit mihi petita bonorum possessio per alium? certè tunc mihi cōpetit, cum habuero ratū id, quod actum est per eum, s. qui mihi petijt bon. possess. Quid si ante decedam, quam ratum habeam? certè neque mihi competit: neque hæredi meo potest competere, si velit habere ratum tanquam meus hæres: cum ad eum nō transeat bonorum possess. Et ad euidentiam §. si causa, not. quod quando datur bonorum possessio causa cognita, vt in illis bonorum possessio. quæ tribuunt ius: & quandoq; sine causæ cognitione, vt in ijs, quæ non tribuūt ius: vt ī. quis ordo in bon. poss. seruetur. l. 2. §. dies. & §. in bonorum. & de Carb. edic. l. 3. § causæ. De quibus tribuentib. & non tribuentibus ius, notatum est ā. eo. l.

Dicit ergo hic §. quod si bon. poss. detur causa cognita: non dabitur alibi, quam pro tribunali, s. iudice sedente. & est ratio: quia neque de plano, & sine causæ cognitione potest interponi decretum iudicis, qui decreuit & dat alicui bon. possess. imò debet interponi cum causæ cognitione, neque potest dari, vel decerni bono. poss. causa cognita alibi quam pro tribunali. Vi.

i Acquirere quis. Liber homo, paterfamilias, & maior 25. ann. vt dices ī. eo. l. seruus.

k Per alium. Scilicet procuratorem, qui habebat etiā generale mandatum: vt ī. de solut. l. verò. & argum. s. de admin. tuto. l. si duo: sed hic exigitur speciale, argumen. s. de acqu. hæred. l. si quis mihi bona. §. iussum. sed illud in hæreditate ciuiliter acquirenda: vbi etiam iussus habet præcedere, vt ibi: quod hic non est necesse: vt supra ad Trebellian. lege seruo in principio. Item contra. supra de acquirenda hæreditate, lege Paulus. Sed in hæreditate, quæ nuda voluntate acquiritur. & sic statim ex quo constituo procuratorem, sum hæres, & ita nil habet facere: sed hic opus est eam peti.

Qui

[a] Quin non competat. Id est, non competat, vt probat statim. & s.de acquir.hær.l.si quis alicui. & j.rem ratam habe.l.si is.& l.bonorum.

[b] Non transeat. Not.non agnitam non transmitti: vt C.eo.l.emancipata. Sed contra j.de contra tab.l.illud. § si quis. & §.quod maximè. cum l.seq. sed ibi duo sunt speciales casus. & patet ibi ratio, & eadẽ ratione est speciale infra. de Carb.edi.l. scriptus. & supra, de acquir.hæred.l.ventre.quæ sunt contra. Item non ob.supra, de acquiren.hęred.l. Pantonius. Sed ibi in re in integrum restit.petit hæres: non communi iure, vt & ibi dicit. Item cõtra j.de suc.edic.l.t.§. quibus. Sed ibi defertur sequenti gradui, non vt hæredi primi gradus. Item sic est in hæreditate de iure ciuili, vt non adita non transmittatur, nisi in casibus: vt C. de cadu.tollen.§.in nouissimo.

competet, cùm ratum habuero id, quod actũ est. Denique si antè decessero, quàm ratum babeam: nulla dubitatio est, quin non competat [a] mihi bonorum possessio: quia neque ego ratum habui, neq; hæres meus ratũ habere potest, cùm ad eum non transeat [b] bonorũ possessio. Si causa cognita bonorũ possessio detur: non alibi dabitur, [c] quam pro tribunali: [d] quia neque decretum de plano interponi, neque causa cognita bonorum possessio alibi quàm pro tribunali dari potest.

[a] In P.Fl. non transeat i' bo. poss.

In bonorum possessionibus locum habet ius accrescendi. Item portio deficiens accrescit ei, qui suam agnouit, siue noua agnitione si eodem iure succedebant: secus si diuerso hoc dicit vsq; ad l. sed cum patrono. §. bonorum. Bartolus.

[c] Dabitur. Quæ ius tribuit.

[d] Pro tribunali. Scilicet iudice sedente, non de plano. vnde cum causa cognita, & per officium iudicis detur, non potest delegari: vt supra, de offi. procon. l.nec quicquam.§.t. secus in ijs, quæ non tribuunt ius: vt Carbo.& ventris: quoniam de plano dari possunt, si semiplena causæ cognitio interuenit: vt infra, quis or.in bonor.posses.ser. l.a.§ dies.& §.in bonorum. & infra, de Carbo.edi.l.3. §.duæ. Item secus in manumissione, quæ de plano similiter fieri potest: vt Institu.de liberti.§ in multis. hodie autem sufficit agnitio coram iudice sine petitione & datione bono.pos.vt C.eod.l.pen.& fi.& C.de cur. fur.l.fin.§ a. Sed nunquid vel petitio olim, vel agnitio hodie fieri debet altera parte præsente & contradicente in forma iudicij? quod videtur: vt supra, de minor.l. in causæ.§ causa. item cum dies vtiles computantur: vt d.§.dies.id est, in quibus est copia aduersarij, & iudicis. vt infra, de diuer.præscri.l.t.igitur aduersarius est vocandus. Sed certè lex illa loquitur, quando exigitur vocari aduersarius. dicas ergo non in forma iudicij cum seruus possit quandoque petere. vt infra, eod.l.seruus & pupillus.& C.eo.l.bonorum. Item si appareat eum nõ potuisse pos.petere.non obst.vt no.supra ea.l §.bonorum. Item quia peti potest ab aliquo non existente hærede: vt infra, de contra tabu.l.illud.in princi.quis ergo vocaretur ex diuersa parte?

In bonorum. CASVS. Ponamus, quod Titio, & Seio, & Caio cõpetit bo.poss.in bonis Sempronij mortui: & Titius admisit bonorum posses. Seius autem, & Caius nõ admiserunt, veluti quia spreuerunt ius suum, aut sunt exclusi finito tempore bonorũ poss. aut sunt mortui, ante quam petierint bono.posses. nunquid in hac bono.posses.erit ius accrescendi, vt scilicet Titio, qui admisit bono.pos.accrescant hæ portiones, quæ dictis Seio, & Caio competerent, si ipsi petissent bo.pos. Et certè sic. Sciendũ est enim in bo.pos.ius esse accrescendi. & hæc vera sunt, quando omnes vocantur eodem iure ad bonorum pos. secus autem si non eodẽ iure vocantur, vnde pone talẽ casum: Stichus ponamus libertus Titij fecit testamentum, & instituit sibi hæredes Seium, & Caium, & Titium patronum præterijt, & decessit dictus libertus Stichus: & postea vnus de ijs, quos instituit, puta Seius adiuit hæreditatem, & ita patronus petijt bono.pos.cõtra tab.in bonis liberti, & cõsecutus fuit debitam sibi portionẽ in bonis liberti, puta dimidiam, vt j.de bon.lib.l.t.& a.§.t. vel hodie tertiam: vt Insti.de suc.lib.§. sed nostra. nisi enim ad minus vnus de institutis adijsset, non potuisset patron' petere contra tabu.vt infra, de bon.libe.l. etiã.§.vt patronus. & postea dictus Caius, qui fuit alter de institutis a liberto, repudiauit: etiam postea Seius qui adiuit, omisit, quod facere potuit: vt supra de acquirend. hære. lege, cum hęreditate. nunquid accrescet patrono pars vtriusq; scilicet Seij, & Caij prædictorum, quæ est altera pars hæreditatis liberti à parte patroni, quam suam patroni partem, iam ipse patronus habet per contra tabu.& certè dictæ alterius partis à parte patroni conuenit non esse ius accrescendi patrono: & hoc ideo, vt dixi, quia patronus non vocabatur eodem iure ad bon.pos.in bonis liberti cum institutis à liberto: imò patronus vocabatur per contra tabu.& scriptus, siue scripti per secundum tabu. igitur in dicto casu pollicetur prætor patrono nominatim bo.pos.scilicet vnde legitimi in dicta altera parte à parte patroni, id est, in parte vtriusque, scilicet Seij, & Caij prædictorum, & ita inuenitur patronũ petijsse bis bo.pos.in bonis liberti: vna vice bon.pos.contra tab.& alia vice bo.pos.vnde legitimi: cum cæteri, quibus scilicet est ius accrescendi, debeãt semel agnoscere bo.poss. & non plus. & hæc videtur esse intentio vsque ad l.sed cum patrono.§.t. Posses etiam alio modo intelligere, scilicet quòd vnus de institutis à liberto, puta Seius, adiuit pro sua parte. & nunquam postea omisit: & dictus Caius suam partem repudiauit. certè portio Caij defecta obuenit Seio cohæredi iure accrescendi: patrono autem, quia non vocatur eodem iure, obuenit per bono. pos.vnde agnati, siue vnde legitimi, quam nominatim oportet eum petere pro defecta parte, id est, pro parte Caij qui repudiauit, & hunc vltimum intellectum elicio ex summa, quando non petentium partes petentibus accrescunt. Viuianus.

In bonorum possessionem sciendum est ius esse adcrescendi. [e] Proinde si plures sint, quib. bonorũ possessio cõpetat, quorũ vnus admiserit bonorum possessionem, cæteri non admiserunt.

Caius libr.viij.ad legem Iuliã, & Papiam. IIII.

Veluti quòd spreuerunt ius suum, aut tẽpore bonorum possessionis finito exclusi sunt, aut antè mortui sunt, quã petierint bonorum possessionem.

Vlpianus libro xxxix.ad edictum. V.

Ei, qui admisit, adcrescunt etiam eæ portiones, quæ cæteris competunt, si petissent bonorum possessionem. [f]

[e] Accrescendi. Vt infra, sequentibus duabus legibus, & C quando non pe. par.l.t.& infra.de coniungen.l.t.§. si quis ex nepotibus.& inst.e.§.h.sic est & in succedentib.de iure ciui.vt C.de cadu.tol.§.his ita. & infra, de suis & legi.l.si ex pluribus. & supra, de milit.testa.l.si ex duobus.

[f] Ei qui. Bonorum possessionem. scilicet suę partis.

Paulus libro xlj. ad edictum. VI.

Sed cum patrono quidem contra tabulas certæ partis [a] bonorum possessionē [b] prætor polliceatur, [c] scripto autem hæredi secundum tabulas alterius partis: conuenit non esse ius adcrescendi. Igitur non petente scripto secundum tabulas, alterius quoque partis nominatim patrono possessionem pollicetur: cum cęteri, [d] quibus ccrescendi ius est, semel debent adgnoscere bonorum possessionem. Bonorum possessionis beneficium multiplex est. Nam quædam bonorum possessiones competunt contra voluntatem, [e] quædam secundum voluntatem [f] defunctorum: nec non ab intestato habentibus [g] ius legitimum, [h] vel non habentibus propter capitis diminutionem. [i] Quamuis enim iure ciuili deficiant [k] liberi, qui propter capitis deminutionem desierūt sui hæredes esse: ꝓpter æquitatem tamen rescindit [l] eorum capitis deminutionem prætor, legū quoq; tuendarum [m] causa dat bonorum possessionem. Notis [n] scriptæ tabulæ non continentur edicto: [o] quia notas, literas non esse, Pædius libro xxv. ad edictum scribit.

Vlpianus libr. j. ad Sabinum. VII.

Seruus bono--

vt infra, l. proxima.

a Sed cum patrono. Partis. Tertiæ: vt Insti. de suc. lib. §. sed nostra.

b Possessionem. Id est, bonorum possess.

c Polliceatur. Quam ergo petet pro ista parte? contra tabu. non: quia non competit ei nisi ad debitā partem, quam iam habet. secūdum tabu. non: quia non est scriptus? Respō. vnde legitimi: vt ī. vnde leg. l 2. §. fi. & l. sequen. & Instit. de succe. lib. §. multis. Vel secundum quosdam secundum tab. quæ competebat repudianti, in cuius locum succedit, vel dic septimam extraordi. vt infra, vnde leg. l. 3. in fi. & infra, vt ex leg. senatusve consul. & Instit. eo. §. septima. sed cum insti tutus adierat (aliàs enim patrono non daretur contra tab. vt infra, de bo. poss. contra tabu. l. illud. in princ. & infra, de bo. li. l. etiam. §. vt possessio) quomodo desinit esse hæres scriptus: vt C. de rep. hære. l. ficus. & supra, de mil. & si fine. §. sed quod Papinianus? Resp. per in integ. resti. vel quia filius erat liberti qui abstinuit: vt ī. de bo. lib. l. etiam si ex modica. § si filius. vel forte duo fuerant scripti, vnus adiuit, & ita patronus petijt contra tabu. potuit enim vt d. §. possessio. alter repudiat, & ille qui adiuit repudiat, quod potest: vt de acquirenda hære. l. cum hæreditate. & ita patronus petet portiones vtriusque.

d Cæteri. Siue sint bonorum possessores, siue hæredes de iure ciuili: vt s. de acqui hær. l. si solus. in fi. s. respō. & s. ea. l. cum sequē. & C. quando non pe. par. l. 1. & facit ī. de bo. lib. l. si libertus. in prin. & s. de iure patro. l. siue. §. ex duobus. Pater ergo ex præmissis, quòd refert sit delata bono. pos. pluribus eodem iure, vt tunc ipso iure accrescat, an diuerso: & tunc non: nisi per nouam petitionem bonorum.

Bonorum possessionis. CASVS. Beneficiū bonorum possessionis est multiplex. nam quædam bonorum possessiones competunt contra voluntatem, scilicet defunctorum. vt contra tab. quædam competunt secundum voluntatem defunctorum, sicut est secundum tab. nec non competunt quædam bonorum possessiones ab intestato habentibus ius legitimum, vel non habentib. scilicet ius legitimum propter capitis diminutionem. quamuis enim liberi, qui desierunt esse sui hæredes propter capitis diminutionem, id est, emancipationem, deficiant iure ciuili: tamē prætor propter æquitatem rescindit eorum capitis diminutionem. subaudi, & dat eis bono. poss. dat etiam prætor bono possess. causa tuendarum legum: vt ecce mater alijs in testamento institutis filijs postea in puerperio decessit, & filium quem gestabat in vtero, prætertijt. præsumitur enim hic filius institutus: vt C. de inoffic. test. l. si mater. & poterit admitti ad bono. pos. secundum tab. causa illius legis tuendæ: vel ad bo. pos. vnde legitimi poterit admitti dictus filius. nam vbicunq; per aliquam legē quis vocatur ad hæreditatem, causa illius l. tuendæ prætor dabit ei bon. pos. vnde legitimi: vt ī. vnde lib. l. 2. §. fi. & l. seq. idem vbi est institutus verè, quandoque dicitur dari bo. pos. causa confirmandi iuris ciuilis, & tuendi, vt Instit. eo. §. aliquando. Sed quid si aliquis est institutus in tabulis scriptis per notas, quæ non sunt literæ, id est, per abbreuiaturas inusitatas, & confusas? nunquid istæ tabulæ continebuntur edicto. s. vt ex his detur bo. pos. Et dicitur quod non. Viuia.

e Contra voluntatem. Vt contra tabulas.

f Secundum voluntatem. Expressam.

g Habētibus. Hi habent voluntatem tacitam. vt supra de codicil. l. conficiuntur. in prin. sed his videtur nil proficere, si decernatur bon. pos. quia hoc ipso quod eam petūt, vel agnoscunt, videntur gerere pro hærede: vt C. de iure delib. l. pubetem. Quid ergo facit data postea bon. pos. Respon. videtur gerere pro hærede iure prætorio, non ciuili: & licet gerat, non tamen gerit plenè, nisi decernatur: quod tamen hodie non est opus: vt C. eod. l. penul.

h Ius legitimum. Scilicet l. xij. tabularum.

i Propter capitis diminutionē. Etiā minimā tollitur ius legitimū, [1] Id est l. xij. tab. vt inst. de le. ag. tu. §. fi.

k Deficiant. Id est, non succedant.

l Rescindit. Dando bo. pos. vnde lib. vt infra, vnde lib. l. liberi. & quandoque contra tabu. vt Instit. de hære ab Intest. §. eadem. & quandoque vnde cognati datur liberis: vt & eo. tit. §. admonendi.

m Tuendarum. Pone casum vt C. de inof. testa. l. si mater. nam cum habeatur pro instituto filius ille, habet secundum tab. causa tuendæ legis illius, vel vnde legitimi. & vbicunq; per aliquam legem vocatur ad hæreditatem, cau. tuendæ legis illius, datur bo. pos. vnde leg. vt infra, vnde leg. l. 2. in fi. & l seq. & Inst. eod. §. septima. item & vbi quis vocatur per l. duodecim tab. vt institu. & liberi & agnati: datur bon. poss. causa tuendę l. xij. tab. vt inst de bo. pos. §. aliquando.

n Notis. Id est, signis numerorum, vt algorismus, vt in authen. de testa. imper. §. 1. & C. de vete. iure enucl. l. 3. §. penul. vel sicut faciunt notarij Romani, qui nomen suum instrumentis per vnam literam habentem multos ramos denotant.

o Edicto. Vt ex eis detur secundum tabu. nisi sit militis testamentum: vt s. de testa. mili. l. Titius. nec obstat C. de testa. l. hac consultissima. in fi. quia Græcæ literæ possunt intelligi & legi.

Seruus. CASVS. Ponamus, quod delata erat Titio domino Stichi bono. pos. in bonis Sempronij. nunquid dictus Stichus potest rectè admittere bon. possess. petendo domino bono. poss. Et dicitur quod sic: si prætor coram quo petijt Stichus bono. possess. pro dicto suo domino, certus sit de eius, scilicet Stichi conditione, id est certus sit quod Stichus sit seruus, & bene dictum est prætorem

[1] Propter capitis diminutionē. sed an viuēte patre legitima filij, debeat cōfiscari ob delictum eius filij: vide in l. 1. C. de bo. quæ lib. & in l. si qua pœna. C. de sja, qui aūt sui vel alie. iur.

Casum ponit.

prætorem certum esse debere de conditione serui petẽ tis nomine domini sui. nam & absenti. & non petenti datur bono. pos. si prætor non ignoraret hoc ipsum, scilicet quod deferatur bon. pos. absenti, & non petenti. poterit ergo & fœmina petere alij bo. pos. si prætor euidẽ ter voluit dari bono.

* In P. Fl. possessionem rectè admittere potest.

rum a * possessionem petendo rectè admitti potest, b si prætor de conditione c eius certus sit. Nam & absenti, & non petenti d dari bonorum possessio potest, si hoc ipsum prætor non ignoret. Ergo & e fœmina poterit alij bonorum possessionem f petere. Impubes nec bonorum possessionem admittere, nec iudicium sine tutoris authoritate accipere potest: f quia tutor pupillo, g & pater infanti h filio bonorum possessionẽ petere possunt.

pos. illi pro quo fœmina petijt eam: licet aliàs fœmina nomine alieno non admittitur ad agendum nisi in quibusdã casibus: vt supra, de procu. l. fœminis. Impubes. Impubes patrem non habens, nec potest admittere bon. pos. sibi delatã sine authoritate tutoris, nec potest accipere iudicium sine authoritate tutoris. & est ratio quare bono. posses. non potest admittere impubes sine authoritate tutoris: quia tutor potest petere bonor. pos. pupillo, siue impuberi; scilicet sine impubere, siue pupillo: quasi dicat nõ impubes sine tutore, vel sine authoritate tutoris. & occasione tutoris valentis petere bono. pos. pupillo, ponit de patre, qui pater potest petere bono. pos. filio suo infanti eidem filio delatam. Et scias, quòd dies quibus tutor sit pupillo: & dies quibus pater sit, filio cedunt, scilicet quo ad pupilli, vel filijfamil. commodum, id est, quantum ad hoc: vt petere possit bon. pos. pater pro filio, & tutor pro pupillo: non quo ad hoc, vt excludatur, si nõ petierit. & hoc secundum illam literam, quæ habet, sit. si autem est in litera scit: dico quod hoc modo, dies quibus tutor scit subaudi delatam esse bon. posses. pupillo, cedere placet, scilicet quo ad pupilli commodum, vt dixi: & dies quib. pater scit: subaudi delatam esse bon. pos. filio suo: cedere placet. scilicet quo ad filij commodum, vt dixi. nam circa tempora bono. posses. patris scientia ignoranti filio non nocet: vt infra, quis ordo in bon. posses. serue. l. circa. & arg. infra, ti. 2. l. 1. 3. resp. quamuis autem tutor possit petere pupillo bonor. posses. ei competentem, tamen eam repudiare non potest. & hoc vsque ad l. si plures.

a Seruus bonorum. Domino delatam, & sic nomine domini, vel ipsi seruo, qui fuit ab alio institutus, & sic nomine suo. vtroque tamen casu oportet dominiũ habere ratum: vt s. ad Trebel. l. seruo. Quid autem si extraneo delatam seruus petat nomine extranei? quidam dicunt idem, arg. huius legis, & argu. ff. de acquir. posses. l. si me in vacuam. in fi. sed H. contra ad similitudinem hæreditatis. Accursius.

a Sic per procuratorem agnoscit. nota. in l. 1. §. acqui. vel acquirere. ff. de acq. pos. quod est verũ etiã si non habeat speciale mandatum. gl. & Bal. in l. si marit°. C. mand.

b Admitti potest. Id est, ei decerni potest.

c De conditione. Id est, eum esse seruum: & cuius nomine petat. & de hoc sit certus: vt iudex: vt s. de offic. præs. l. illicitas. §. veritas. econtra quod non: quia seruus non potest esse in iudicio, sed hic potest: quia non in forma iudicij sit: vt no. s. eo. l. 3. §. si causa.

d Et non petenti. Bona illatio, quia ipse est nullus, vt ff. de reg. iur. l. quod attinet. & hæc datur nulli petenti, cui tamen prætor sciat delatam: & dic siue seruus petat pro eo domino absente, siue nullus.

e Ergo. Quia seruus potest petere, & fœmina pro alio petet: licet in iudicio, aliàs pro alio esse non potest, nisi in casibus: vt s. de procu. l. fœminis. & l. neq; & facit C. de prec. impe. offe. l. vniuersis. & infra, e. l. penul.

f Accipere potest. Nisi prætor certus &c. vt C. eod. l. bonorum. & facit C. qui leg. per. l. 1. & 2. & de authori. præ. l. clarum. Accur.

g Pupillo. Vt ff. l. proxi. & C. de iure deli. l. potuit.

Dies quib. tutor, aut pater scit, i cedere placet.

Paulus libr. viij ad Plautium. VIII.

Tutor autem bonorum possessionem pupillo competentem repudiare non potest, k quia tutori petere permissum est, non etiam repudiare.

Pomponius lib. iij. ad Sabinum. IX.

Si plures gradus sint bonorum possessionis admittendæ, quamdiu incertum sit, petierit

h Infanti. Id est, minori vij. ann. vt C. de iu. deli. l. si infanti. & ff. tit. 2. l. 1. 2. respon. sic ergo nu. seruum non admitti, nisi: vt in princ. l. dicitur. Item nec impubes: vt hic: de adulto, dic idem si habeat curatorem: aliàs potest: vt C de in inte. resti. mi. l. si curatorem. de filiofam. dic vt ff. §. proxi. dices.

i Scit. Alias sit, quia pupillus tutorem, filius patrem habet: alias scit, scilicet delatam bono. pos. filio & pupillo: & quod dicit cedere scilicet quo ad patris, & pupilli commodum, scilicet vt possit peti: non incommodum, vt excludatur: si non petierit, vt ff. titu. 2. l. 1. §. 1. & ff. quis or. in bo. pos. serue. l. circa, & l. cum filiofamil. & C. de iur deliberan. l. si infanti. Vel dic mero iure cedit in præiudicium patris, & pupilli: sed pupillus ipso iure, scilicet sine restitutione admittitur. sic & dicitur supra, de acquiren. hæred. l. impuberibus. & l. necessariis. secundum Io. & Azo. & adde. quod no. C. eo. l. 1.

k Tutor. Non potest. Sic ff. de suc. edic. l. 1. §. tutor. & C. de pact. l. pactũ. Sed contra. s. de autho. tuto. l. si ad pupillum. vbi repudiat tutor. Sed dic cum pupilli consensu, arg. C. de iu. delib. l. potuit. secundum H. sed Azo etiam amicis eius, & iudice scientibus non solus tutor, vt hic. Item sunt arg. contra. ff. de reg. iur. l. 3. & l. qui potest. §. quod quis. & s. de acqui. hære. l. is potest. sed illæ regulæ fallunt in his administrationibus, quia non videntur tutores quando pupillum spoliant vt infra, pro emp. l. qui fundus. §. si tutor.

Si plures. Ad euidentiam huius legis no. quod successio fit quandoq; de capite in caput, quãdoq; de gradu in gradum. Est autẽ successio de capite in caput, cũ deficiente primo capite liberorum vocatur secundum caput agnatorum: & cognatis deficientibus succeditur quarto ordine per Vnde vir, & vxor: vt infra, si tabu. testa. nul. exta. l. 1. Successio autem de gradu in gradũ est, quando plures personæ sunt in eodem capite in diuersis gradibus vna prior, altera posterior. nam prima repulsa tempore, vel repudiatione, sequens succedit, vt ff. de suc. edi. l. 1. §. qbus. Pone ergo, q plures gradus sunt admittendæ bono. poss. puta quia plures personæ sunt in eodem capite: puta libertorum, & agnatorum, vel cognatorum in diuersis gradibus. certe quamdiu incertũ sit petierit necne, scilicet bon. pos. ille, qui est in primo gradu existens intra tempora præstituta ad bo. pos. petendam, constat non procedere posteriori, id est, ei qui est post eum diem scilicet petendæ bon. pos. & ita non currit interim tempus petendæ bon. pos. ei qui est post eum in gradu. & scias quia liberis, & parentibus, tam naturalibus, quam adoptiuis in petẽda bo. pos. anni spatiũ, cæteris autẽ agnatis, vel cognatis datum est c. dierum: quod dic, vt Instit. eo. §. cum igitur. & §. liberis. & ff. de suc. edi. l. 1. §. largius. & §. si intra. & § quod dici-

 mus.

mus. & C.eo.l.bonorum. & eſt vtile tempus bonorum poſſeſsionum admittendarum. quod dic, vt j. quis ordo in bo.poſ.ſeruetur.l.2.in prin.Viuia.

a Necne. Prior gradus.vt C.eo.l.quamdiu. & l.penul. & fi.& inſti.eo.§.fina.

Diuiſio.

IN bonorum. Diuiditur in tres partes. Primo ponit dictũ in genere. Secundo ponit exemplum in bonorum poſſeſſione ex teſtamẽto. Tertio in bonorum poſſeſſione ab inteſtato. Secunda ibi, Et ideo. tertia ibi. Satis.Barto.

necne, a poſteriori diem non procedere conſtat.

Paulus libro ij. ad Sabinum X.

IN bonorum poſſeſsionibus iuris ignorantia non prodeſt, quò minus dies cedat. Et ideo hęredi inſtituto b & ante apertas tabulas dies cedit. Satis eſt enim ſcire mortuum eſſe, ſeq; proximum cognatum fuiſſe, copiamq; eorum, quos cõſuleret, habuiſſe. Scientiam enim non hanc accipi, quæ iuris prudentibus ſit: ſed eam, quã quis aut per ſe habeat, aut conſulendo prudentiores c adſequi poſſet.

CASVS. Liberis, & parentib. tam naturalibus, quam adoptiuis, in petenda bonor.poſ. anni ſpatiũ, cæteris autem agnatis, vel cognatis datum eſt centum dierum, vt dixi s.l.proxim. Sed quid ſi per ignorantiã iuris permiſit labi tẽpus petendæ bono.poſ. ille cui boo.poſ. deferebatur ? certè cedit dies, ſiue tempus, vt ſcilicet amodo non poſſit petere bonor.poſ.& ideo cedit, ſcilicet dies, ſiue tempus petendæ boo.poſ. ſecundum tabu. hæredi inſtituto etiam ante apertas tabu. in quibus fuit inſtitutus, ſi ſciat mortuum eſſe teſtatorem, & tabulas eſſe, in quibus inſtitutus fuit, & habeat copiam eorum, quos conſulat: cum non putet ſe bonorum poſ.petere poſſe ante apertas tabu. ſicque in iure erret. & idem eſt, ſi ille cui deferebatur bonorum poſſeſ.ab inteſtato proximi ſui cognati, ſciat mortuum eſſe dictum ſuum proximum cognatum, & ſciat ſe fuiſſe proximum cognatum eius: copiamque eorum, quos conſulat, habeat: & antequam petat bon.poſ. permittat labi diem, ſiue tempus petendæ boo.poſſeſ. nam cedit dies ei, ſiue tempus bono.poſ.petendæ: ita ſcilicet quòd non poſſit eam amodo petere, quamuis neſciat proximitatis nomine bo.poſ. ſibi deferri, ſicq; in iure erret. ſcientiam autem illius, cui defertur bono.poſ. ex teſtamento, vel ab inteſtato, quæ quidem ſcientia præiudicet ei, ſi permittat labi tempus booo.poſ. petendæ, non illam accipere debemus, quæ in ſit prudentib.iuris, ſed eam quam habeat per ſe ille, cui defertur bono.poſſeſ. aut eam, quam adſequi poteſt, conſulendo prudentiores: & ita ſi erret in iure, vt dictum eſt, & poſſit conſulere prudentiores, non prodeſt ei iuris ignorantia: cum tractetur hic de lucro captando. in damno enim quãuis copiam iuriſconſulti habeat, tamen ſibi ſubuenitur: vt ſupra, de iut.& fac.igno.l.iuris ignorantia. & l.error facti.in fi.Viuianus.

b Inſtituto. Scilicet in aſſem, niſi ſit ſuus: quia tunc non requiritur ſit ex aſſe, vel ea parte: vt s. de iuris, & fac.ignor.l.1.in fi. Sed hodie eſt ius commune, vt etiam ex parte hæres poſſit adire ante apertas tabulas: vt C. de cadu.tol.§.1.

c Prudẽtiores. Hæc diſtinctio potuit, aut nõ potuit conſulere peritiores, raro fit: quia tantũ hoc caſu, quãdo tractamus de lucro, vt s.de iur.& fact.ign.l.regula, §.ſed iuris. & facit j. quis ordo in bono.poſſ.ſerue.l.2.in fi. & s.de inſtit.l.ſed & ſi pupillus.§.proſcribere.

Caius libr. xliij. ad edict. prouin. XI.

SI pupillo tutor bonorum poſſeſsionem petierit, & plus incommodi, quàm commodi hæc bonorum poſſeſsio habeat: tutor tutelæ iudicio tenetur. d

SI pupillo. CASVS. Dictũ eſt s.eo.l.ſeruus.§.impubes. & l.tutor. quod tutor poteſt petere pupillo bonorum poſ. ſcilicet pupillo competentem. nunc autem dicit, quòd ſi tutor petierit pupillo bonorum poſſeſſio. & hæc bonorum poſſeſſio habeat plus incommodi, quam commodi: tenetur tutor iudicio tutelæ, ſcilicet pupillo, ſi fuit in culpa tutor. Viuianus.

d Tenetur. Si fuit in culpa: vt ſupra, de autho.præſt.l. ſi ad pupillum.

Vlpianus libro xlviij. ad edictum. XII.

NOn eſt ambigendum, quòd plerunque

NOn eſt. CASVS. Ponamus, quòd Titius ab inteſtato deceſſit, cum non haberet liberos agnatos, nec haberet agnatos, vel cognatos, ſed habebat vxorem prægnantem. quis præfertur inter fiſcũ, vel rempublicam, & ventrem ? & certè non eſt ambigendum, quod venter contra fiſcum, & contra rempublicam admitti debet, ſcilicet ex edicto de ventre in poſſeſſionem mittẽdo. Item natus poterit petere bonorum poſſeſſio. vt infra, ad Tertyllia.l.2.§. ſi quis ex liberis. ſed & ſi dictus Titius, qui ab inteſtato deceſſit, reliquit filium furioſum, admittetur hic furioſus contra fiſcũ, & contra rempublicam. ſed & ſi dictus Titius fuit captus ab hoſtibus, & ibi deceſſit ab inteſtato, & filius ſuus non furioſus, qui remanſit in ciuitate, petat bonorũ poſſeſſionem, admitti debet contra fiſcum, & contra rempublicã. & recorderis de eo, quod dicitur ſupra eodẽ.l.3.§.ſed eius qui apud hoſtes &c. licet autem dicatur hic de ventre, & furioſo, & eo qui captiui bonorum poſſeſſionem petit: idẽ tamen eſt de omnibus inſtitutis, & ab inteſtato venientibus: nam fiſcus vltimus eſt ſucceſſor, vt C.de cad.tol.§.fin.& ad hoc C.vnde vir, & vxor.l. vnica, & quod ibi notat, ſed de his magis dubitabatur.

Vbicunq;. vbicunq; lex prohibet petere hæreditatẽ, ſcilicet de iure ciuili, & bonorum poſſeſſio ceſſat. ecce enim ſi patronus non aluerit libertum, lex Ælia Sentia adimit ipſi, ſcilicet patrono, & liberis eius hæreditatem, ſcilicet liberti, niſi ſit hæres inſtitutus, & adimit bono.poſſeſ. præter quam ſecundum tabulas: vt infra, de bonis liber.l.ſi patronus non aluerit. Item hæres inſtitutus ſi putet teſtatorem viuere, quãuis defunctus iam ſit, adire hæreditatem non poteſt. ſed ſi ſcit ſe hæredem inſtitutum, ſed ignorat vtrum purè, an ſub conditione ſit inſtitutus, non poterit adire hæreditatem, licet purè hæres inſtitutus ſit: & ſi fuerit ſub conditione inſtitutus, licet euenerit conditio. Sed & ſi de conditione teſtatoris incertus ſit, paterfamil. ſit, an filiusfamilias, non poterit adire hęreditatem: etſi, id eſt quamuis eius conditionis ſit in veritate, ſcilicet teſtator, vt teſtari potuerit: vt ſupra, de acquirenda hæredit.l.hæres inſtitutus ſi putet. ſicut autem in dictis caſibus non poteſt adire hæreditatem, ſic & bonorum poſſeſſio ceſſat per hunc §. Item vbicunque ſenatuſconſul. prohibet capere hæreditatem, & bonorum poſſeſſio ceſſat. vnde ſicut ille, qui rei capitalis damnatus neque reſtitutus eſt: ex ſenatuſconſulto Orficiano ad matris hæreditatem nõ admittitur: vt infra, ad Tertyllia.l.1.§.qui operas.& §.capitis.in fin. ita & ceſſat bonorum poſſeſſio, quo ad eum per hunc §. ad quod facit infra, l.proxi. Item pone exemplum in ſenatuſconſulto Liboniano: vt ſupra, de his quæ pro non ſcrip hab.l.1. Item vbicũq; conſtitutio prohibet capere hæreditatem, & bonorum poſſeſ. ceſſat: & de hoc da exemplum: vt C.de hære.& Ma.l.Manichæos. & ſupra, ſi quis ali.teſta.prohi.l.1. in princip.Viuianus.

Fiſcum.

[a] Fiscum. Fiscus, & respublica Romanorum, idem est. Accursius.
[b] Quidam. Licet de quibusdam dicat: idem tamen de omnibus institutis, & ab intestato venientibus. nam fiscus vltimus est successor: vt C. de ca. tol. §. fi. sed de his magis dubitatur.

& contra fiscũ, [a] & contra rempublicam admitti debeant quidam: [b] vt puta. venter, [c] itẽ furiosus: [d] item is, qui captiui bonorũ possessionem petit. Vbicunq; [e] lex, vel senatus, vel cõstitutio capere hæreditatem prohibet: & bonorũ possessio cessat.

[c] Venter. Ex edicto de ven. in poss. mit. Item natus petit bo. pos. vt infra ad senatusconsul. Tertyl. l. 2. §. fi. quia ex libertis. Itẽ impubes, cui mouetur quæstio status per Car. vt ff. de car. edic. l. 1. §. sed & si quis in fi. Accur.
[d] Furiosus. Huic dicit lo dari bon. poss. quæ facta est, non iuris vt hic, & C. de cur. fur. l. fi. §. tali. & pro eo. ff. ad Tertyl. l. 2. §. si quis ex libe. alij etiam eam, quæ iuris est. arg. ff. de lega. 2. l. Licinius. §. fi. & not. C. de cur. fur. l. fi. §. 2.
[e] Vbicunque. De lege da exemplum ff. de bon. li. l. si patronus nõ aluerit. & ff. de acquir. hær. l. hæres institutus. & ad senatusconsult. Tertyl. l. 2. §. qui operas. & ff. de ijs, quæ pro non scrip. l. 1. de constitutione dic ff. si qa ali. test. prohi. l. 1. in prin. & C. de hære. l. Manichæos. & facit ff. de contra tabu. l. 3. §. liberi. & ff. de secun. tabulis. l. hi. Sed contra videtur in emancipato, qui repellitur à iure ciuili, sed admittitur per prætorem: vt supra eodem l. sed cum patrono. §. primo. Sed dic quòd ius ciuile non assistebat, sed resistebat. Item idem erat in posthumo alieno, qui a iure ciuili repellebatur, sed per prætorem admittebatur: vt Institu. eodem, in princip. sed dic vt dixi in alio. Item illud ibidem statim corrigitur. Item facit ff. l. proxi.

Aphricanus [i] libr. v. quæstio. XIII.

EDicto prętoris bonorũ possessio ijs denegatur, qui rei. [f] capitalis damnati sunt, nec in integrũ restituti [g] sunt. Rei autem capitalis damnatus intelligitur is, cui pœna mors, aut aquæ, & ignis interdictio [h] fit. Cum autem in relegatione quis erit, [i] ad bonorũ possessionẽ admittitur.

EDicto. CASVS. Si aliqui sunt damnati capitalis rei, id est, alicuius delicti, siue criminis capitalis, vel alicuius accusationis capitalis, neque sunt in integrum restituti, denegatur eis bonorum possessio edicto prætoris. is autem intelligitur damnatus rei capitalis, cui sit pœna mors, aut interdictio ignis, & aquæ. cum autem in relegatione quis erit, admittitur ad bonorum possessio. Viuianus.
[f] Qui rei. Id est, delicti.
[g] Restituti. Quia tunc esset secus: vt ff. de iur. patro. l. si li. §. 1. & Inst. quib. mo. ius patr. pote. sol. §. cum autẽ.
[h] Interdictio. In cuius locum hodie successit deportatio: vt ff. ad leg. Iul. pecu. l. 3. & facit ff. de ver. signifi. l. licet capitalis. & infra, de iure pat. l. cum patronus. §. 1.
[i] Quia erit. Nam hic retinet ciuitatem, & libertatem: vt infra, de pub. iud. l. 2. & facit ff. l. prox.

CVm quidã. CASVS. Ponamus, quod Titius ab intestato decessit, cui erat propinquus Seius, & in eiusdẽ Titij bonis petere poterat bono. pos. intra centum dies, vt dixi ff. e. l. si plures apparet nunc vnũ testamentũ, in quo continetur, quod dictus Titius instituit sibi hæredem Caium: dictus aũt Seius propinquus incœpit accusare falsum dictũ testamentum. scilicet intra tempus petendæ bon. possessionis, & post longum spatium temporis probauit falsum dictum testamẽtum, & obtinuit, & in dicto longo spatio tẽporis cucurrerunt centum dies, intra quos poterat petere bonorum pos. si non apparuisset aliquod testamẽtũ, nunquid est exclusus dictus Seius a bonorum posses. Et dico q non. nam licet dies petẽdæ bonorum pos. quam bonorum pos. fortè petere debuerit certus accusationis, id est, si certus esset, quòd esset falsum testamentum, esset cœpta accusatiõ falsi, vel nõ, cessisse videtur: attamen quia hoc proposito accusationem instituit, vt seruet sibi suum ius, non immeritò videbitur agnouisse successionem. &. hoc ipso quòd falsi accusationem cœpit & sic prouidendo sibi in vno, & in alio sibi prouidere videtur. Viuia.

Qui dicit testamentum falsum, videtur bonorum possessionem agnoscere, si de testamenti viribus certus erat, hoc dicit, & est notabilis lex. Bar.

Papinianus lib. xiij. quæstio. XIIII.

CVm quidam propinquus [k] falsum testamentum accusaret, [l] ac post longum tẽporis spatiũ probasset: licet dies ei petendę possessionis, quá [m] fortè certus [n] accusationis petere debuit, cessisse [o] videatur: attamen quia hoc proposito [n] accusationem instituit, vt ius suum sibi seruet: agnouisse successionem nõ immeritò videbitur. [p]

[k] Cum quidã propinquus. Scilicet defuncti.
[l] Accusaret. Et incœpit accusare intra tempus petendæ bonor. posses. quod est annus, vel centum dies: vt Instit. eod in fin. Sed quid si post finitũ tempus incœpit, & ad finem perduxit, quia hucusque fuit incertus: & vicit in falso? Respon. idem: quia dies petendæ bono. posses. vtiles sunt: vt Institu. eo. §. fi. ergo non currit antequam constet falsum: vt C. eodem, l. quandiu.
[m] Quam. Scilicet bonorum possessionem.
[n] Certus. Id est, si certus esset, quod esset falsum, statim petere poterat bono. posses. sit cœpta accusatio, vel non, sed vbi incertus, non potest cum effectu antequã fiat certus per sententiam: vt supra, de acquir. hæredi. l. cum falsum. & hic.
[o] Cessisse. Non tamen cessit, quia non poterat petere: ad quod C. de ann. exce. l. 1. in fi. & C. de inof. test. l. cõtra maiores. & no. quod prouidẽdo in vno, & in alio sibi prouidere videt: vt C. de ijs q a nõ do. l. fi. Sed arg. contra ff. vi bo. rapt. l. si seruus. Sed videtur etiã accusatione pendente tẽpus bon. pos. cedere, sicut tutori currit tempus excusationum dum vnã exercet: vt Insti. de excu. tut. §. qui aũt. sed ibi omnes simul statim poterant proponere sine obstaculo: vt ff. de excu. tut. l. scire. §. scire. hic non. vel quia non erat certus in sua conscientia, tamen ei resistitur in dicta accusatione: & sie non bene poterat simul vtrunque auxilium implorare.
[p] Videbitur. Hoc ipso quòd falsum accusat vt C. de repu. hære. l. suus. & hoc verum si incœpit accusare intra tempus. Sed quid si post tempus, quia sum certus de falso? dicam quod nec videtur eam agnouisse, nec petere posse. vt hic colligitur.

[n] In P. Fl. accusatio, nem instruit.

Paulus libr. xj. responsorum. XV.

PAulus respondit, so-

PAulus. CASVS. Mater, ponamus, petijt pro filia impubere bo. pos. eidem filiæ competentem. nunquid acquisiuit filia bon. poss. Et dicitur quod sola petitio matris non acquisiuit filiæ impuberi bono. posses. nisi is, qui dederit eam scilicet bono. pos. euidenter voluit dari eam, scilicet bono. pos. impuberi, scilicet filiæ prædictæ. Viuianus.

a Agnosceret. Furiosus, factus sanæ mentis: & sic ante substitutum: quo casu cum habeat locum substitutio, caueat fideicommissario vniuersali, & legatarijs, qui veniunt ex testamento.

b Nam & fieri. Mutat casum quando substitutus ante decedit, quo casu venientibus ab intestato est cautum ipsis stipulantibus, vel seruo publico, argu. supra, de adop. l. non aliter.

mortem obierit, quam hereditatem agnosceret. a Nam & fieri b potest, vt viuo furioso substitutus decedat: nec tamen furiosus obstet cæteris, si prius & ipse decesserit, quàm hæreditatem acquireret.

Vlpianus libro xxxix. ad edictum. II.

M Vtus, † surdus, cæcus, bonorum possessionem admittere possunt, si quod agatur, intelligant. c

M Vtus. CASVS. Dictum est supra l. proxi. de furioso infante: nunc autem dicit de muto, & surdo, & cæco: de quibus omnibus sit mentio in titulo. dicit ergo quòd mutus, surdus, cæcus possunt admittere bon. possess. si intelligant, quod agitur.

c Intelligant. Nam & adire possunt, vt institutio. de hæredum quali. & diffe. §. finali.

† Mutum audiēs, id est, nō sūt dus potest contrahere, & testari nutu ad pias causas. nō aliàs. Bal. in l. pe. C. q test. fa. pos. & an & quādo mutus potest cōtrahere, vide plenè per Bart. I l. t. in fi. & ibi dē Alexā. infra, de verb. obl.

DE BONORVM POSSESSIO. contra tabu.

Quare in C. primo ponit de sec. tab. & hic primo de cōtra tabul? Respō. vt no. C. de bo. pos. cōtra tab. in tit.

I N contra tabulas. CASVS. Quia liberi quandoq; prætereuntur à parentibus: & opus est subueniri eis per prætorem: ideo ponitur de bo. pos. cōtra tab. Not. ergo, q hæc bo. poss. defertur liberis naturalibus, & legitimis, vel legitimis tantum, puta adoptiuis. Item natis, & nascituris. Item emancipatis præcipuè, & etiā his qui erant in potestate defuncti: vt hic. & C. de libe. præte. l. maximum. dati autem in adoptionem à patre naturali non habent hanc bon. poss. contra testamentum patris naturalis, nisi instituantur ab eo hæredes, & alius eis cōmittat edictum: vt ĩ. eo. l. non putauit. §. in adoptionem datos. & §. vt autem. & l. si in adoptionem. & l. si post mortem. §. 1. Item in liberis omnibus distingue, si possunt institui hæredes, aut non: si enim non possunt institui, denegatur eis bo. pos. contra tab. quod mortis tempore debet spectari: vt ĩ. eo. l. 3. §. liberi. Si autē possunt institui, si quidē instituti sunt hæredes, denegatur eis contra tab. quod enim bonum est eis contra tab. dari, cum secundum tabulas possint habere? hoc, nisi alius præteritus cōmittat edictum contra tab. instituto. alius enim potest ei committere edictum, siue ille qui præteritus est, sit natus, siue nasciturus: vt etiam antequā nascatur, cōmittatur edictum instituto: vt infra eo. l. 3. §. si quis ex liberis. & l. illud. §. fi. & adeo proficit præteritus instituto: vt & si institutus erat in minori parte quam virili, per beneficiū contra tabulas habeat virilē. Si autē ex maiori quam virili esset hæres institutus, redigeretur ad virilem: vt ĩ. eo. l. non putauit. § fi. vbi autē liberi exhæredati sunt, non habent bon. poss. hanc: vt C. eod. l. 2. & hic, & hoc si exhæreditati sunt ab omnibus gradib. testamenti. Nam si exhæredati sunt ab vno, & instituti in eo non extiterint hæredes: cōtra gradum alium à quo præteritus est, petet bon. pos. Item hæc vera sunt, quando exhæredatio facta est purè, non sub conditione: nisi in casu cum institutus sub cōditione casuali. & in defectum eius exhæredaretur. Item debet fieri non à re vna, vel ab hærede vno licet possit fieri ab vno gradu, sed ab hæreditate tota: vt ĩ. eo. l. non putauit. t. respon. & §. 1. 2. & 3. & ī. de libe. & posth. l. si pepercerit. §. purè. & C. de lib. præter. l. si pater. Quod autem dictum est in exhæredatis, serua in præteritis, si eorum præteritio habeatur pro exhæredatione: quod est in eo casu. Quādoq; prætereuntur à matre: vel ab ascendentibus p matrē: vt Insti. de exh. li. §. mater. & ideo dicit lex nō habere locum hanc bon. poss. in testamento fœminarum: vt infra eo. l. illud §. ad testamenta. His visis dicas, q in petēda cōtra tab. bon. posses. debemus accipere liberos: siue naturales, subaudi & legitimos, siue adoptiuos. s. vt possint petere eam bo. poss. si neq; instituti neq; exhæredati sunt. liberi autem vocantur ad bon. poss. contra tab. eo iure, quo vocantur ad successionem de iure ciuili, id est, vt qui repelluntur iure ciuili, repellantur & isto: & eo ordine, quo vocantur ad successionem de iure ciuili, s. vt prior in gradu, prius habeat. hæc autē clausula, scilicet quod liberi, qui sunt naturales, & legitimi, possint petere bo. poss. contra tabulas, si non sunt instituti, neq; exhæredati, sed præteriti. & eo iure, eoq; ordine vocantur ad contra tabu. bon. posses. quo vocantur ad successionem de iure ciuili. hęc clausula dico videtur pertinere etiam ad posth. scilicet præteritos, vt cum erunt nati, possint petere contra tab. bon. poss. nam licet sit rescissum testamentum iure ciuili: vt C. eo. l. 2. in prin. æquitate tamen prætoria est aliquod: vnde infirmatur eo iure, quo subsistere fingitur, sed & si filij scilicet præteriti qui erant apud hostes tempore testamenti patris, redierint ab hostibus postliminio: putat Pomponius eos admitti ad bon. pos. contra tab. Sed quid si ex tribus filijs prætetitis à patre vnus sit captus ab hostibus? certè duobus qui sunt in ciuitate, competit bon. posses. scilicet contra tabu. bessis, id est, pro besse. i. pro octo vncijs, siue pro duabus partibus: & ita captus ab hostib. facit partem duobus in ciuitate existentibus. & idem quod dictum est in capto, est & in posthumo. s. vt faciat partem duobus fratribus suis natis etiam antequā ipse posthumus nascatur si erant nati duo: sicut supra duo erant in ciuitate: nam quamdiu posthumus speratur, in ea causa est, vt partem faciat, & ita faciet partem in hoc casu, id est faciet q duo fratres sui non habeant in totum bo. pos. contra tab. sed pro parte, cum ipse posthumus, & duo sui fratres nati fuerunt præteriti à patre. non tamen habebunt duo fratres pro besse bon. pos. contra tab. interim, cum possint nasci tres: vt supra si pars hær. pe. l. antiqui. in fi. Imò tantū pro duabus partib. pos. io, q diuidatur hæreditas in quinque partes: ar. d. l. antiqu. in fi. Sumus aūt in hoc ver. idem & in posthumo &c. Si aūt esset posthumus. & vnus tantūmodo natus, & posthumus, & natus essent præteriti: posset natus interim petere bo. pos. cōtra tab. pro quarta parte, cum possint nasci tres: vt d. l. antiqui. & ita secundu hoc est idē in posthumo, quod in capto: sed nō per omnia idē: nam vnus, & alter facit interim partem, sed non eandem. Viuia.

TITVLVS IIII.

DE BONORVM possessione contra tabulas.

Primò ponit mentem edicti prætoris de cōtra tabulas. Secundò exponit edictum. Secunda ibi, Hæc autem clausula. Bart.

Vlpianus libro xxxix. ad edictum. I.

I N contra tabulas bonorū possessione d liberos e accipere debemus, siue

d Possessione. Petenda, quam prætor defert liberis: vt infra eod. l. non putauit. §. vt autem.

e Liberos. Nunc exponit liberos.

naturales,[a] siue adoptiuos,[b] si neq; instituti,[c] neq; exhæredati[d] sunt. Vocantur autem ad contra tabulas bonorū possessionem liberi eo iure,[e] eoq; ordine,[f] qui vocantur ad successionem ex iure ciuili. Hæc autem clausula[g] etiam ad posthumos videtur pertinere. Sed & si ab hostibus postliminio redierint[h] filij: Pomponius putat ad contra tabulas bonorum[i] possessionem eos admitti.

Facit partem ille, qui speratur admitti ad partem. Bart.

Si ex tribus filijs,[k] vnus ab hostibus captus sit: duobus qui sunt in ciuitate, bessis bonorum possessio competit. Idem[l] & in posthumo. Nam quamdiu posthumus speratur,[m] in ea causa est, vt partem[n] faciat. Et sui iuris factos liberos, in bonorum possessionem prętor inducit. Siue igitur emācipati sunt, siue aliàs exierunt[o] dę patris potestate, admittuntur ad bonorum possessionem: sed adoptiui patris non potest.[p] vt enim admitti possit, ex liberis[q] eum esse oportet.

Filius non capax factus moritur, non obstat sequentibus in gradu. Bart.

Qui habebat filiū, habebat & nepotem ex eo. filium emancipauit, & adoptauit in locum nepotis: deindè emancipauit. quæritur, an nepoti obstet? Et mihi magis videtur, hunc nepotē non excludi: siue pater eius in adoptione mā sisset quasi nepos, siue emancipatus esset. puto enim, & emancipato patre, nepotē quoque cū patre suo ex edicto...

a Naturales. Subaudi & legitimi. item subaudi sui, vel emancipati: vt C. de libe. præte. l. fi. §. sancimus itaq;. & insti. de hære. quæ ab intest. §. eadē. at naturalis tantū, licet succedat ex voluntate, quādoq; tamen nō admittitur[1] cōtra voluntatē: vt C. de nat. libe. l. humanitatis. & authenti. licet.

b Adoptiuos. Vt infra eod. l. 1. §. filium. sed contra testamentum patris naturalis non habet, nisi institutus hæres, & per aliū aperiatur ei edictum: vt infra eod. l. nō putauit. §. in adoptionē. & facit infra si tabu. testa. nul. ex. l. 1. §. liberos. sed hodie cōtra in vtroq;: nam cōtra testamentum adoptiui extranei non habent, sed cōtra testamentum naturalis sic: vt C. de adopt. l. pe. §. sed ne atticulum.

c Instituti. Purè, siue sub cōditione potestatiua, nisi alius cōmittat edictum, vt infra eo. l. 3. §. si quis ex liberis. secus si sub casuali, vel mista nisi sit in defectum eius exhæredatus: nā habetur pro non instituto C. de insti. & substi. l. 4.

d Neq; exhæredati. Scilicet rite. nā tunc haberent querelam inoffic. testa. vt infra eo. l. non putauit. §. non quæuis. & l. si post. §. exhæredati.

e Eo iure. Imò non eodē iure, quia illi ciuili, isti prætorio. sed dic, id est, vt qui repelluntur illo iure, repellantur & isto: vt ā. de bon. pos. l. non est §. fi.

f Ordine. Vt prior in gradu prius habeat: vt infra, eo. l. 3. §. si filium. & l. illud. §. 1. item in stirpem: vt & ibi, & infra e. l. si in adoptionem. §. fi. sed contra infra ead. l. §. qui habebat filium. & infra eo. l. 3. §. 1. sed ibi dices.

g Hæc autem clausula. Ad omnia suptadicta potest referri. & dic quòd ad posthumos præteritos cum erunt nati, non ante. sed quomodo, cum ipso iure rumpant? Respon. vt no. C. eo. l. 2. item antequam nascantur, habet locum infra, de ven. in pos. mit. l. 1. in prin. & facit infra, de verb. sign. l. nomen filiarum. & insti. qui dari tur. pos. §. fi. & infra, de assigna. lib. l. fi. §. 1.

h Redierint. Scilicet quocunque modo: vt infra, de capti. l. nihil.

i Bonorum. Quia tempus non currit: vt infra, de sec. tabu. l. qui ex liberis. §. 1.

k Si ex tribus filijs. Emancipatis, & præteritis: vt faciat ad titulum.

l Idem. Et imò non idem. vt ā. si pars hære. pet. l. antiqui. in fi. & ideo quod dicit in fi. partem, scilicet quartam si vnus erat natus: vel vt sit per omnia idem, pone casum: vt infra, de coniung. cum eman. lib. l. 1. §. sed & si posthumus & §. si postliminio.

m Speratur. Facit infra, de secun. tabu. l. 2. §. quamdiu. & quis or. in bonor. posses. ser. l. 2. §. pen. & vnde legi. l. pen. in fin. & vnde cog. l. 1. §. si quis. sic. & supra fami. ercis. l. si hæres vnus.

n Partem. Id est, natum admitti ad partem, non ad totum. sic supra, de inoffi. test. l. qui repudiantis. in prin.

Et sui iuris. CASVS. Prætor inducit in possessionem etiam liberos factos sui iuris. siue ergo emancipati sunt scilicet, liberi: siue alias exiuerunt de potestate patris, vt per dignitatem, admittuntur ad bon. poss. scilicet contra tab. si præteriti sunt. sed adoptiui patris, subaudi ad bon. posses. non potest subaudi, admitti filius adoptiuus emancipatus. vt enim admitti possit aliquis ad bono. posses. contra tabu. oportet eum esse ex liberis: iste autem adoptiuus nō est ex liberis, ex quo est emancipatus a patre adoptiuo: vt infra, vnde libe. l. liberi capite minuti. Viuia.

o Siue exierunt. Vt per dignitatem: vt Instit. quib. mod. ius pat. po. sol. §. sed ex constitutione.

p Non potest. Ab eo emancipatus: vt hic, & infra si tabu. testamen. nul. exta. l. 1. §. liberos. & vnde libe. l. 1. & instit. de exhæred. liber. §. adoptiui.

q Ex liberis. Suis, vel emancipatis. licet enim emancipati desinant esse sui,[2] non tamen desinunt esse liberi: vt Instit. de hæred. ab intesta. §. eandem.

Qui habebat. CASVS. Ponamus quòd Titius habebat filiū Seium, & ex filio habebat nepotem Caium. emancipauit dictus Titius dictum suum filium Seium, & adoptauit idem Titius dictū suum filium in locum nepotis: deinde emancipauit dictum suum filium, & ita bis emancipauit eum. quæritur: an nepoti scilicet prædicto Caio obstet, scilicet dictus Seius filius in petenda bon. posses. contra tab. si dictus Titius eos præteriuit, vt excludatur prædictus nepos scilicet Caius à dicta bono. posses. & admittatur solus filius? & magis videtur hunc nepotem scilicet Caium non excludi, scilicet à dicta bono. posses. siue pater eius scilicet nepotis, id est dictus Seius in adoptionem mansisset quasi nepos, ita quod Titius pater eiusdem Seij non emancipasset eum Seium postquā eundem Seium adoptauit in locum nepotis: siue emancipatus est, scilicet dictus Seius à patre suo postquā ab eo fuit adoptatus in locum nepotis: sicut in veritate in nostro casu fuit emancipatus à patre suo, postquā ab eo fuit in locum nepotis adoptatus. puto enim emancipato patre, scilicet nepotis, sicut in veritate fuit emancipatus pater nepotis antequā idem pater nepotis adoptaretur in locum nepotis, puto dico nepotem quoq; cum patre suo ex edicto scilicet, de coniungendis cum emancipato liberis, admitti scilicet ad bono. posses. contra tabu. quicquid ex prædictis contingat in patre nepotis post emancipationem ipsius patris nepotis primo de eo factam. bis enim fuit emancipatus in nostro casu. Viuianus.

1 Filius naturalis tantum non admittitur ad patris contra tabulas ad do glo. secūdū Bal. sing. l co. 1. C. qua bon. & in l. fin. C. de natu. libe. & per Bal. in l. fi. C. vn. legi. col. 4.

[n] P. Flo. quo.

2 Tamen hodie quātū ad multa emancipati, & sui adæquantur. Bart. in l. 3. ā. de legit. tut. & hoc in tutela, idē in collatiōe. Bal. in l. si emācipati. 4. opposi. de col. bo. dicit tamen idē Bal. in l. meminimus. C. de le. hæ. quod est tātū similis suo.

[a] Ex edicto. De coniun.cum emãci.lib.vt j.de cõiun. lib. t.in prin.& facit j.si tabu.testa.nul.ex.l.t.§.antepenul.Sed arg.cõtra.s.e.l.vocantur.Sol.vt j.l.3.§.t.

Quidam filium. CASVS Ponamus, quòd Titius habuit filium Seium,& ex eo habuit nepotem Caium. dictus filius emancipatus, vel in potestate manens deportatus est & sic amisit ciuitatem,& non libertatem:quęritur, an nepoti noceat, scilicet dictus filius deportatus ita quod admittatur ad bonorum poss.contra tabu.ante nepotem, cum ambo sint præteriti à dicto Titio? & verius est nepotem admittendum, scilicet ad bonorum possessionem contra tabulas in vtroq; casu id est, siue erat in potestate, siue emancipatus filius qui fuit deportatus subaudi. & not.filium deportatũ non admittendum. deportatos enim mortuorum loco habendos, repete verius est. Sed & si pater dicti nepotis, & filius,id est,dictus nepos deportati sunt, & ambo restituti, scilicet sunt,dicemus ad bonorum possessionem admitti filium scilicet solum. Sed & si filius Titij, idest, pater nepotis damnatus in metallum, vel damnatus alia poena. quæ seruum efficit, restitutus sit, nihilominus admittetur, scilicet ipse solus, ita quòd non filius eius.seq.vide per te vsque ad legem illud. quia sunt clara. Viuianus.

[a] In Pan. Florẽ.hoc Θεματιον incipit, Filium habuit &c.

[1] De hac, & similibus restitutionibus, & eaũ effectu Mãdo.sup signa. Gratię titu.de Absolu. & rehabi.

[a] In P.Fl. addiẽ, Aliter non.

cto [a] admitti. [a] Quidam filium habuit, & ex eo nepotem. filius emancipatus, vel in potestate manens deportatus est. quæritur, an nepoti noceat? Et verius est, in vtroq; casu nepotem admittendum. [b] deportatos enim, mortuorum loco habendos. [c] Si & [d] pater, & filius deportati sint, & ambo restituti: [1] dicemus, ad bonorũ possessionem admitti filium. Sed & filius in metallum damnatus, vel alia poena: quæ seruum efficit, [e] & restitutus sit: nihilominus admittetur. [f] [a]

Hermogenianus libr. iij. iuris epito. II.

Demq; est, [g] & si pater poenæ seruus efficiatur, & postea restituatur.

Vlpianus li. xxxix. ad edictum. III.

Non tantum autem ipsi emancipati admittuntur ad bonorum possessionem, verum etiam ij [h] quoque, qui ex his nati [i] sunt.

[b] Admittendum. Et nihil seruatur filio. Sed cur secus in capto: vt s.ea.l.§. si ex tribus? Respon. propter spem postliminij: vt j.de bo.lib.l. si necem.§. si deportatus. & j.de assig.lib.l si.§.penul.10.

[c] Habendos. Vt s.pro socio.l.actione.§.publicatione. arg.contra j.de ver.obli.l.ex ea parte.§. in insulam. & s.de lega a.l.cum pater §.hæreditatẽ.& s.ad Trebel.l. ex facto.§.ex facto.

[d] Si &. Pone in duabus personis, scilicet patre, & filio: & tunc dic patrem fecisse testamentum, & præteritionem post restitutionem in integrum. aliàs autem testamentum factum esset irritum capitis diminutione testantis. vt Insti.quib.mod.test.infir.§.alio. Sed nonne conualesceret: vt s.de iniusto testa.l. si quis ea §.pen. & secundum hoc loquitur sequens §. & lex. Vel melius pone in tribus personis, scilicet auo, & patre nepotis, & ipso nepote, & pater semper stetit in ciuitate: & tũc die admitti filium, scilicet solum. & sic sequentia intelliges, & continuantur cum superioribus.

[e] Efficit. Sed deportatio tantum ciuitatem aufert: vt Insti.quibus modis ius patriæ po.sol.§.cum autem. & §.serui. sed hodie nemo bene natus ex supplicio fit seruus: vt in authen.de nup. quod autem prius.

[f] Admittetur. Simpliciter accipe, si ponas in duabus personis. si aũt in tribus, subaudi solum: vt s.proxi.dixi.

Si aliquis ex liberis adoptetur: durante adoptione succedit prout adoptatus est: ea finita succedit prout naturaliter vocatus est. Barto.

Si duos habens nepotes, alterum emancipatũ loco filij adoptauerit: videndum, an solus ille quasi filius admittatur. Quod ita scilicet procedit, [k] si quasi patrem eius nepotis, quem retinuerat, sic adoptauerit. Melius est autem [l] dicere, posse eum solum ad bonorum possessionem peruenire. Sed si sit hic nepos emancipatus: verum est dicere, non admitti eum quasi filium. hic enim quasi filius [m] non est ex liberis: cũ iura adoptionis emancipatione finita sint. [n] Si filium habens, [o] & ex eo nepotem, in locum filij nepotem adoptauero: ambo admittentur. [p] Planè si fuerit emancipatus nepos: non admittetur, [q] quia pater eum præcedit. Si quis post emancipationem quæsitum [r] sibi filiũ, patri suo

[g] Demq; est. Vel pone in duabus personis, & dic post restitutionem factum testamentũ: vel pone in tribus: vt supra l.proxi.not. §.penul. Sed huic legi, & fini superioris legis est contra Institu.de capi.di.§. quod autem. & j. vnde cog.l.is qui. vbi non restituitur cognatio per seruitutem amissa. Solu. ibi manumissio, hic fuit in integ.restitu. per quam omnia pristina iura restituuntur: vt C.de senten. pas.l.t.& l.fin.argu. contra Instit.de serui.cogna.vbi etiam manumissio prodest ad ius cognationis. Sed ibi de nouo acquiritur, non vetus restauratur. Itẽ arg. cõtra j.de poe.l.aut damna.§. fina. Sed ibi fuit indulgentia, non restitutio in integrum.

[h] Non tantum. Verum etiã hi. Ordine seruato: vt supra. l. t. §. vocantur. Azo.

[i] Nati. Not. ex his, quia secus, si ex filiabus, vel neptibus etiam ea filio natis, & est ratio: quia pro exhæredatis habentur: vt dices j.eo.l.illud.§.ad testamen a.

[k] Procedit. Vt quasi solus filius admittatur.

[l] Melius autem. Autem pro quia, aliàs pro sed, vt corrigatur distinctio superior.s.adoptauerit in patrem huius nepotis, aut simpliciter. sed secundum hoc non ita vocantur vt de iure ciuili: quia eo iure cum filio vocatur alterius fratris filius: vt Insti.de hæ.quæ ab intest.defe. §.cum filius. & in auth vt frat.filij.§.t.& sic est contra s.eo.l.t.§ vocantur. Sed potest dici quod ibi in contrario loquitur de liberis.qui sunt in potestate, & qui veniunt ad contra tab nam & illis idem debet seruari, ac si de iure ciuili succederent: vt j.ti.t.l.is qui.in prin. & sic non remanet ibi aliquod contrarium.

[m] Quasi filius. Sed quasi nepos. Azo. & dic vt supra, l. t.§ qui filium.

[n] Finita sint. Vt C.de adop.l.pen.§.sed hoc.

[o] Filium habens. Scilicet ego.

[p] Admittentur. Tanquam filij.

[q] Non admittitur. Nam per emancipationem dissoluitur adoptio: vt s.§.proxi.

[r] Quæsitu. Sed superiori casu ante fuit quæsitus. & facit

cit supra,eo.l.1.§.qui filium.& infra,de coniun.lib.l.1. §.si pater ita.

placet: vt C.de inof.testa.l.si quis in suo.§.fin.& ĩ.de bo.dam.l.fina.in princi.& s̃.de in ius vocan.l.adoptiuum.§.fina.sed argumen.contra C.de quæstioni.l.diuo.sed dic vt ibi.Accursius.

in adoptionẽ dederit in locum filij: æquissimum est,ei præstari,quod cuiuis arrogato filio: idcircoq; patri suo adiungendus est.Sed si emãcipatus hic nepos post adoptionẽ proponat: æquissimũ erit,eum abstinere. recipit enim locũ suum: nec debet patri suo iungi.

Nepos potest venire contra testamentum aui non obstante quòd filius fuerit iustè exhæredatus; vel iustè potuerit exhæredari.Barto.

Si emancipatus filius, vxore non ex voluntate patris ducta, a filiũ fuerit sortitus:deinde nepos patre iam mortuo b ad bonorum possessionem aui velit venire:admittendus est ad eam. Non enim per rescissionẽ c is, qui filius iustus est, efficietur non filius: cum rescissio, d quò magis admittatur, non quò minus,adhibeatur. Nam & si tam e ignominiosam duxerit vxorem filius, vt dedecori sit tam ipsi, quàm patri, mulierem talem habere: dicemus & ex ea natum ad bonorum possessionem aui admitti: cum possit auus iure suo vti, eumq; exhęredare. f Nec enim minus in hoc nepote is, qui de inofficioso cogniturus est,merita g nepotis, quàm patris eius delicta perpendet. †

Sicut ille qui non adit hæreditatem,perdit ius successionis, ita si efficiatur non capax ante petitam bonorum possessionem. Bart.

Si emancipatus filius præteritus ante petitã h bonorum possessionem, arrogandum se dederit: amittit contra tabulas bonorum possessionem.

Datus in adoptionem alicui de familia non repellitur a contra tabu si etiam alius non præcedebat Barto.

Si quis filio i suo emancipato nepotem, quẽ ex eo retinuerat, dederit in adoptionem, nepos iste ad contra tabulas bonorum possessionem aui sui admittitur, patre eius antè defuncto: quia in eius est familia,q & ipse ad mitti potuit k ad bonorum possessionem cõtra tabulas. Idemque est, l & si emancipatus filium, quem post emancipationem quæsierat patri suo in adoptionem dederit, & decesserit. nã & hic m nepos iste ad bonorum possessionem patris sui n admitti debet, quasi non emancipatus,amittit contra tabu.

a Ducta.Quod fieri potuit:vt ã.de ritu nup.l.filius.sed non impune, vt quando ignominiosam: quia potest exhæredari secundum hæc iura:vt statim dicet. Accur.

b Mortuo. Secus si viueret: quia præcederet: vt supra,ea.l.§.si filium.

c Per rescissionem. Aui testamenti. & dic quòd respon.tacitæ obiectioni hoc modo. Filius emancipatus testamẽtum aui rescindit per contra tabu.ac si pater eius in aui mansisset potestate:vt supra,in princ.huius legis.sed si mansisset in potestate hic nepos, iustus nõ esset, vt pote vxore ducta sine patris cõsensu: vt ã.de stat. homi.l. Paulus. ergo & nunc nõ est iustus, cum perinde sit ac si mãsisset:sed non est ita. nam rescissio non debet facere vt qui iustus est filius, desinat esse filius, vel nepos: quia sic repelleretur,& rescissio non fit per prætorem,vt hic excludatur, sed magis vt admittatur. alioqui quod fauore eius introducitur, ad læsionem eius retorqueretur: quod esse non debet,& ex contrario contrarium in vera hypothetica sequitur. similis est lectio C.de secũ.nup.l.generaliter.§.1 his, secundum Ioã.aliter alij formãt tacitam obiectionẽ, hoc modo. Si filius emancipatus non admittitur propter rescissionem patriæ potestatis, ergo nec nepos. sed prima falsa,& rescissio patriæ potestatis non facit, vt nepos non sit iustus,imo magis vt sit iustus.Vel sic secundum H.lege, non enim is nepos qui iustus est,per rescissionem patriæ potestatis(nam alias non esset nepos iustus)non debet dico fieri iniustus.

d Cum rescissio. Accipe adhibeatur,quod est ĩ.quo magis &c.non quo minus admittatur.

e Nam & si tam. Opponitur secundo,quia ignominiosam duxit vxorem, & contra velle patris, sed non nocet. nam & si tam.&c.vel non mirum. nam si ita est quando duxit honestam,idem si inhonestam.

f Exheredare. Scilicet filium.sed ista hodie non est de causis ingratitudinis,quæ sunt in authen.vt cum de appel.cog.§ causas. cum sequen.§. Alij dicunt nepotem quasi contrahat originem ex delicto patris, quod non

g Merita. Nepos enim meretur institui eo ipso, quod non demeret vt s̃.de leg.2.l.cum quidam. sed pater deliquit accipiendo talem vxorem: vnde potest exhæredari. admittet ergo nepotem ad contra tab. sed non admittet filium ad querelam, cũ extraneus sit institutus. & facit in auth.vt cum de ap.cog.§.si alicui.

h Ante petitã. Secus si post: vt infra, vnde libe.l.si. item secus si est institutus, & commisso edicto petat contra tabu.vt ĩ.eo.l.si post mortem.in prin.quæ est contra.& est ratio: quia iura testandi nõ tolluntur minima capitis diminutione: vt supra de capitis dimin.lege, tutelas.in prin.vel melius quia peruenit in eum casum à quo incipere non potest. nam præterito adoptiuo non datur contra tab.sui patris,nisi sit adoptatus ab auo paterno, vel simil bua, vt ĩ.ea.l.§.ideq; est. & l.si.§.idemq; iuris.sed instituto adoptiuo datur:vt ĩ.e.l.nõ putauit.§. in adoptione. Item adhuc contra ĩ.ad Terty.l.1.§.proinde siue quis. & s.de ca.di.l.tutelas. vbi dicit non tolli per emancipationẽ alia iura, nisi quæ p l.xij.tab.deferuntur. sed dico, quod contra tabu.hic defertur nõ simpliciter filio, sed emãcipato. cum ergo non remaneat

i Si quis filio suo. Datiui casus.

k Potuit. Et quia in aliena familia non fuit: vt ĩ.eod.l.si.§ pen.& facit ĩ.eo.l.si emancipatus.& ĩ.§.proxi.

l Idemque est. E conuerso.

m Nam & hic. Id est, hoc casu.

n Patris sui. Naturalis. & facit s̃.proxim.& ĩ.eod.l.si retentus. Sed huic & superiori respon.videtur contra. ĩ.eodẽ.l.si emancipatus.§.fina.ibi tandem &c.& institu.de hæredi.ab intesta.§.eadem. & §.at hi.& ĩ.vnde lib.l.1.vbi dicitur, quod dum est in adoptiua familia, non succedit patri naturali. Solu.dixit Guil.& Io.quod hic non tenuit adoptio: vnde non transiit in potestatẽ adoptantis, seu remansit in potestate, cuius erat ante. Vel

* Vide ad huius §.interpretationẽ quæ scripsit Vigli.in cõmẽ.ad rit. de inoffi. testa.circa prin.Inst.lib.2.

* Vide in hunc locũ Al.libr.4.parer. ca. xxij.

† Cice.tũ in li.epi. ad Brutũ, acerbũ esse censet parentum scelera filiorũ pœnis lui.

* P.Flor. quia.

Vel distingue, sit datus extraneo, vel non extraneo: vt ┐.eo.l.fi.§.penul.sed secundum hoc si est datus nõ extraneo, corrigitur: quia tantum adoptiuum tunc respicit: vt C.de adop.l.penul.§.si vero pater.

a Filius non. Quia ante erat emancipatus: vt infra, eo. l.si pater se.

Ig.ob.pos.l.Aristo.

l Sed si sub conditione. Loquitur hic §.in filio in potestate constituto, & instituto sub potestatiua conditione, quæ potest impleri vltimo vitæ spiritu. & sic valet testamentũ: vt ∫.de hær.instit.l.suus.§.1.qualiter ergo potest deficere conditio? dic in illo §. quid ergo. loqui in emancipato. vel totus loquitur in emancipato instituto sub conditione casuali. & dic quod habebat cohæredem: alioqui deficiente conditione rediret ad causam intestati. & facit bene ad hunc.§.& seq. infra eo.l.sub conditione.1.respon.& l.filium.H.

fit *in aliena familia.

Licet mutetur familia facto patris: nihilominus filius habet contra tab. secus si per adoptionẽ ipsius filii mutetur familia. Bar.

Si pater alicuius peruenerit in adoptiuam familiam, filius a non: an patris sui in adoptiua familia mortui bonorum possessionem b accipere possit? Et arbitror humaniorem esse hanc sententiam, vt filius hic (quamuis non sit in eadem familia in qua pater) ad bonorum possessionem tamen eius admittatur. c Liberi, qui institui hæredes iure non possunt, d nec cõtra tabulas bonorum possessionẽ petere possunt. Hæc autem verba (institui non possunt) ad mortis e tempus referuntur. Si quis ex liberis hæres scriptus sit, ad contra tabulas bonorum possessionem vocari non debet. cũ enim possit secundũ tabulas habere bonorum possessionem: f quod bonũ est, ei contra tabulas dari? Planè si alius committat edictum: g & ipse h ad contra tabulas bonorum possessionem admittetur. Sed si sub conditione i scriptus sit: bonorũ possessionem cõtra tabulas accipere nõ potest: k & ita Iulianus quoque libro xxiij. Digestorũ scripsit. Quid ergo si defecerit conditio? Verum est, eum contra tabulas accipere l bonorũ possessionem. Si sub ea conditione filius emancipatus m hæres sit institutus: quæ in ipsius † potestate non est n; quia scriptus hæres est, bonorum possessionem secundum tabulas accipere potest, o & debet: nec contra tabulas potest. p Et si fortè defecerit conditio: tuendus erit à prætore in tantum: quantum ferret, si contra tabulas bonorum possessionem accepisset. q

b Bonorum possessionem. Contra tab. de qua loquimur. Accursius.

c Admittatur. Sed quomodo, cum non potuit testari, vtpote in potestate arrogatoris: vt supra, de adoptio.l. si pater? Respõ. adoptiuus pater erat mortuus, & tamen dicitur adhuc in eius familia: vt ┐. eod.l.vtrum. Vel dic quod dicit in quasi castrẽsi: in quo licet quibusdam permissum erat testari, non tamen cessabat querela, vel contra tabu. licet hodie semper cesset: vt C.de inoffi. test.l.fi. Vel dic quod hic non tenuit adoptio, & semper dices adoptiua familia, scilicet putatiua. nam pro vero plerunque ponitur quod est in opinione: vt ∫.de peti.hære.l.pro hærede. in castrensi vero non potest dicere, quia tunc cessaret cõtra tabu. vt supra, de mili.testa l.a milite. §.fi.& l.seq.

d Non possunt. Vt deportati: vt C.de hære.insti.l.1.& supra, eo.l.1.§.deportatos. item multo magis damnati in metallũ: vt ┐.de pœ. l.quidam. Item hæretici: vt C.de hære.l.4. Item mulier nubens intra tempora luctus: vt C.de secun.nup.l.1.& facit ∫.de bon.pos.l.non est.§.fi.

e Mortis. Si dicas de suis planum est: puta vnum tempus tantum inspicitur, scilicet mortis: vt Instit.de hære. qual.& dif.§.sui. si de emancipatis, tunc tria tempora debent inspici: vt institu.de hære.quali.& dif.§.in extraneis. sed ibi instituti, hic præteriti. & facit infra, de lega.præstan.l.interuenit.

f Quod bonum. Id est, dicere, satis est si habet secundũ tabu. non autem intelligas simpliciter. nam vtilitas esset, quod non teneretur præstare legata nisi certis personis: vt infra, de lega.præstan.l.1. Item & alia posset esse vtilitas: vt infra eo.tit.l.ex duobus.§.sed illud. sed intellige quod hic dicit cum ipse solus est institutus, quando nihil ei prodesset petere contra tabulas: vt infra, tit.1.l. is qui.§.sed si solus. not. simile verbum huic supra, ad Velle.l.aliquando.§.fi.

g Committat edictum. Id est, aperiat edictum de contra tab. instituto: quod facit petendo præteritus licet non prosequatur: vt ┐.eo.l.si post mortẽ.§.fi. sic & stipulatio conditionalis committitur, id est, incipit ea ea agi posse cum conditio existit.

h Et ipse. Scilicet institutus, & sic habet per alium, quod per se non potest. & plenè dic vt supra, quæ res

k Non potest. An huic potest alius cõmittere edictũ? Respon. potest: vt ┐.eo. l.si in adoptionem.

l Accipere posse. Scilicet si pendente conditione non accepit secundum tabulas: vt infra ead.l. §.& si forte.

m Emancipatus. Secus in suo: quia non valeret testamentũ: vt ∫.de hæred.institu.l.suus.§.1.& C. de inst.& substitut.l. si pater.

n Potestate nõ est. Idẽ si in potestate: vt ┐.de sec.tab.l.2. §.si sub conditione. & ideo subaudi hic maximè. arg. contra infra, de cura.bon. dan.l.1.

ADDITIO. Dic in alio casu loquitur secundum Dy.& Bar.

o Potest. Quid si institutus filius repudiet ex testamento: an quasi præteritus petet contra tab. videtur, quod sic possit eligere: vt infra, tit.1.l.filium §.omnibus. sed H. contra per l.supra, eod.l.1.in princ. ibi, si neque institi.&c.& C.de posthu.hære inst.l.fin.in fi. Item, quod dicit non posse peti contra tabulas, verum est, nisi ab alio commisso edicto: vt infra eo.l.si in adoptionem.& supra, de lega.3.l.fi.§ fi. Item hic sub conditione institutus non potest adire de iure ciuili ea pendente: vt supra, de acquiren.hære.l.is qui.in princ. ergo nec secundum tab. debet dari: vt supra, de bonorum possess.l.non est.§.fina. sed ibi de alio impedimento ratione suæ personæ, vel alio: non de impedimento conditionis. Item contra supra, de acquirenda hæreditate.l.Clodius.solu.ibi.

ADDITIO Dic quòd ibi nihil dicitur de hac l.& ideo dic, quod hic petitio bonorum possessionis secundum tab. fuit vtilis: vt l.2.§.si sub conditione. infra, de bonorum possessio. secundum tabulas. & sic potest in aliam conuerti, vt hic: ibi autem prima conditio fuit vtilis: vnde non conuertitur in aliam vtilem secundum Bart. hic.

p Nec contra tabulas potest. Sed secundum tabu. sic: vt ┐.de secun.tab.l.2.§.si sub conditione.

q Accepisset. Vt ┐.de secun.tab.l.2.§.si sub conditione & l.

*In P.Fl. in alia familia.

Opinio plerunq; ponitur pro vero.

*In P.Fl. quo bonũ est &c. in ver. ad qd bonũ est.

† Adde si sub impossibili conditione institutum posse testamentũ approbare. Bar. in l.1.vlt.colum.∫.de cõd.insti.& in l.si quis testamẽti.c.n.

& l. si sub conditione. sed nunquid iure bonorum poss. contra tabulas ? Item facit supra, de inoffi. testa. l. mater. & de leg. 1. l. fi. §. fi. & infra, de bon. li. l. cum duos. & infra, de col. dot. l. 3. Accursius.

a Sed & si nepos. Siue suus, siue emancipatus: vt s. de haere. instit. l. suus. & l. sed & si in conditione. §. nepotes. H.

b Iusserit. Idem si non iusserit: quia nō videtur sibi posse cō mittere edictum: vt infra eo. l. non putauit. §. sed si ipse. & facit supra, de inoffic. testa. l. nihil. & infra eod. l. si post. §. si in adoptionē. & infra, de bon. lib. l. si vero. §. si seruo. Accur.

c Nam & hic. Vt infra titu. 1. l. filium. §. omnibus.

Sed & si nepos a sub huiusmodi conditione scriptus sit hæres: idem erit dicendum. Si quis ex liberis non sit scriptus hæres, sed seruus eius scriptus sit, eumq; iusserit b adire hæreditatem: denegari debet ei bonorū possessio contra tabulas. Idemq; est & si legatum relictum sibi, vel seruo suo elegerit. nam & hic c dicimus contra tabulas bonorum possessionē debere denegari.

Illud notandum. CASVS. In principio huius legis notatur differentia inter bon. posses. contra tab. quæ datur liberis præteritis, & patronis præteritis, si parens me præterijt, & alium instituit, siue institutus adiuit, siue non: ego præteritus potero petere contra tab. sed patronus præteritus à liberto nō poterit petere contra tab. nisi ex illo testamēto adita sit hæreditas. hoc dicit', contra est &c. vt infra, de bonis libe. l. etiam si. §. vt patronus. ratio est illa, quia successio parentum magis debetur liberis infra, vnde liberi. l. scripto. Item nota aliam differentiam: quia quæ datur patrono, rumpit testamentū pro debita portione: quæ autem datur liberis, reducit rem ad causam intestati. C. de bonorum posses. quæ præsta. paren. l. 1. & C. de colla. l. vt liberis. & prædicta est ratio, quia patrono debetur ex lege 12. tab. liberis iure naturæ. Si quis. Habebam filium in potestate: institui eum, vel exhæredaui, nepotem vero præterij. non erit locus bonorum posses. contra tab. quia filius præcedit eum in grad. Ad testamenta. Si mater mea, vel auus maternus me præterijt. non vocor ad contra tabu. Si quis. Filium iam natum institui, posthumum præterij. nunquid institutus filius iam natus petet contra tabulas ? sic: quia secundum tabulas non petet, quia speratur moueri contra tab. quid si interim intra tempus ad petendam bonorum posses. decessit ? nunquid bonorum posses. non agnitam ad suos hæredes transmittit ? & regulariter non transmittitur. hoc casu sic, quia impeditus fuit iusta ratione nō petere secundum tab. cum speraretur moueri contra tab. Viuia.

Paulus libro xlj. ad edictum. IIII.

Illud notandum est: quod bonorum possessio contra tabulas, quæ liberis promittitur, locum habet, siue quis hæres extiterit, d siue nō, e & hoc est quod dicimus, contra ipsum testamentum f liberis competere bonorum possessionem. quod in patrono contra est. g Si quis filiū, quem in potestate habuit instituerit hæredem, vel exhæredauerit, & ex eo nepotem omiserit: bonorum possessioni locus nō est: h quia non esset nepos suus hæres futurus. Eadem sunt: & in sequentibus gradibus. Ad testamenta fœminarum edictum contra tabulas bonorum possessionis non pertinet: quia suos hæredes non habent. i

Institutus filius beneficio præteriti nati, vel nascituri potest petere contra tabulas, & eo casu decedens ante eam petitionem transmittit. Bart.

Si quis eum, qui in vtero est, prætermiserit: etiā nondum nato eo alius, qui hæres institutus est, bonorū possessionē contra tabulas admittere potest: (quia iniquum est, neque quasi scriptum k posse petere bonorū possessionem, quamdiu contra tabulas peti potest, nec cōtra tabulas, quamdiu non nascitur præteritus) vt & si antè moriatur, l bonorum possessionis beneficiū ad hæredem transmittat. quod

d Extiterit. Puta institutus.

e Siue non. Et ita contra tab. locum habet adita hæreditate. & antè. secus in querela inoffi test. vt s. de inoff. testa. l. Papinianus. §. si conditioni. & sic ante aditam facit ipso iure non valere testamentum. si autem post, valet de iure ciuili, sed de æquitate prætoria rumpitur: vt no. C. de col. l. vt liberis. item dic, siue non, dum tamen possit existere: vt infra eod. l. quod vulgò. sed eum instituti expectant præteritos: vt infra, de secun. tabu. l. 2. §. expectandi. ergo semp ante aditā hæreditatem. sed dic quod expectant, vt non petant secundū tab. adire tamen possunt de iure ciuili, & sunt hæredes, argu. contra infra eo. l. 1. in fine. vbi etiā iure ciuili prohibentur.

ADDITIO. Dic secundum Bart. hic, quod ibi erat duplex impedimentū, quia expectabatur contra tab. & impedimentum erat de iure ciuili: hic vnū tantum.

f Contra ipsum testamentū. Sic supra, vt in pos. leg. l. 1. §. non exigit. in fi.

g Contra est. Quia oportet esse aditam, vt j. de bon. liber. l. etiā si. §. vt patron'.

h Nō est. Nunquid ergo erit locus edicto successorio i hac bonorum poss. cōtra tab. si filius repudiauit ? Respon est arg. cōtra: supra, de inoff. testa. l. si is qui. Azo. & facit supra eo. l. 1. §. vocantur.

i Non habent. Id est, habere non possunt: 1 vt Instit. de hær. quali. & diffe. §. extrei. in fi. Vel dic suos large. s. tales quibus datur hæc bonorum poss. quos dic vt infra eo. l. 1. in prin. & sic tollitur oppositio de emancipatis. Est & alia ratio, quia præteritio 2 fœminarum habetur pro exhæredatione: vt insti. de exhær. lib. §. si mater. sed exhæredatis non datur hæc contra tab. vt infra eod. l. non putauit. in prin. & supra l. 1. in prin. ibi, sed neq; &c.

k Neq; quasi scriptum. Quod videbatur: vt infra, de secun. tab. l. a. §. expectandi. & dic bon. pos. secundum tabu. sed cur hic non datur secundum tabu. vt infra, de secun. tab. l. a §. si sub conditione ? Respon. quia in dubio benignius præsumitur: vt infra, de reg. iu. l. semper. id est, quod nascatur posthumus: & ideo quasi eo nato datur contra tabu. sic ergo aperitur edictum instituto per natum, & nasciturum. sic non est contra supra eo. tit. l. 1. in prin. vbi non datur instituto. Item & secundum tabu. videtur dari: quæ dari consueuit pendente condi. quæ creditur extitura: vt d. §. si sub conditione. secundum Azo. Item non obstat infra. de bon. lib. l. si filius. §. cum filius. vbi expectat patronus alios. sed verum est priores: hic autem erant eodem gradu natus, & nasciturus. vnde non est ibi iniquitas: hic esset iniquitas, expectare tantum.

l Moriatur. Quàm petat bonorum posses. contra tab. vel secundū tab. & facit j l. proxi. apparet ergo, quod potest

1 Pro hac expositione Mand. in Glo. Facult. §. Et proprium in ver. habeat.

2 Sed quare dicitur potius in fœmina exhæredatio quàm in masculo ? dic, qa nō dicitur cōtinuari dominiū in bonis matris, vt in bonis patris. Bar. l. pater filiū. 2. col. vers. sicut dicim'. s. de Inof testa. & l in suis. s. de liberis & posthum.

maximè a necessariũ est in filio emancipato scripto hærede: * quia nec hæreditatem interim adire b potest.

Iulianus lib. xxxiiij. digestorum. V.

Sed & si decesserit antè, quàm peteret bonorum possessionem: nõ est iniquum, c prætorem decernere, hæredibus eorum saluum fore cõmodum bonorum possessionis secundum tabulas, vel contra tabulas. d

Paulus libro xlj. ad edictum. VI.

Si emancipatus filius nepotem procreauerit, e & ita decesserit, deinde auus eius: f nepos ad aui bonorum possessionem venire potest. g Quòd si & filium, & nepotem h emancipauerit: viuente quidem filio, nepos non veniet: post mortem autem eius ad bonorum possessionem aui veniet. Nepote quoque solo emancipato, & auo mortuo, deinde patre eius: nepos præteritus accipiet patris bonorũ possessionem: quia suus i hæres futurus k patri l esset, si de potestate aui non existet. * Filio emancipato, si nepos retentus sit, & vtrique m præteriti: vtrique accipient bonorum possessionem. Si filius n emancipatus in adoptiua familia nepotem sustulerit: ne nepos quidem ad bonorum possessionem aui naturalis veniet. o Sed & si emancipatus p filius procreatis nepotibus in adoptionem se dederit, vt eum filij sequantur: q idem erit.

Planè si is, qui apud adoptiuum auum procreatus est, emancipatus sit: veniet ad bonorum possessionem aui naturalis. Adoptio enim tamdiu r nocet, quãdiu quis in aliena familia est. Cæterum emancipatus ad bonorum possessionem parentum naturalium venit: sed emancipatus viuis s eis, non etiam post mortẽ eorum. Hoc enim verius est, post mortem eorũ emancipatum t nõ admitti.

* In P.Fl. q nec hæreditatem &c.

* P.Flo. si potestate aui non exstet.

potest petere de æquitate. & si differt volens iuri communi deseruisse, transmittit.

a Quod maxime. Electiuè ponitur. nam aliud est in suo: vt supra, de acqui. hæred. l. ventre. H.

b Adire. Propter posthumum præteritum, vt dicunt. sed certè hoc nõ impedit: quia in pari gradu est cum posthumo: vt s. de acqui. hære. l. eum qui. §. 1. imo quia aditio est de iure ciuili, cui emancipatus erat incognitus. Azo.

c Sed & si decesserit. Iniquum. Imò videtur iniquũ: cum poterat petere contra tabu. sed non est, quia iuri communi voluit deseruire.

d Vel contra tabulas. Hæc disiunctiua pro altera parte vera est, scilicet quia habet contra tabu. non autem secundum tabu. vt supra. l. proxi. §. fina. Sed Azo dicit ibi etiam secundum tabu. dari. Et no. quod regulariter bon. pos. vel hæreditas non adita, vel non agnita non transmittitur: vt supra, de bon. possess. titu. generali. l. 3. §. acquirere. sed fallit hic, si distulit deseruiendo iuri communi. Item fallit in liberis. Item intra annum deliberationis: vt C. de cadu. tollen. §. in nouissimo. & in alio: vt supra, ad Syl. l. si quis gram. §. elegan. ter. Item C. de inoff. testamen. l. si quis filium. Item supra, de acquiren. hære. l. Pantonius. Sed ibi propter restitutionem in integrum. Item fallit infra, de Carbo. edict. l. scriptus in fine.

Si emancipatus. CASVS. In principio huius legis dicit, Filius emancipatus post emancipationẽ procreauit nepotem: tandem decessit filius, decessit auus, nepos inuenitur præteritus, nunquid vocabitur ad contra tabu. in bonis aui? Respon. quod sic. Sed quid erit? filium, & nepotẽ emancipauit, viuo filio decessit auus, nepote præterito. nunquid nepos vocabitur ad contra tab. viuo filio? non. Sed quid erit? mortuus est filius, bonorum possess. contra tabu. non petit. nunquid nepos poterit petere contra tab. certè sic. Sed si solus nepos emancipatus est, & præteritus, & ipse vocabitur. quid erit? si filiũ emancipauit: nepotem in potestate retinuit: nunquid filius vocabitur ad contra tab. sic: & nepos similiter ex alterius persona. Sed quid? filius est datus alteri in adop. nunquid venit ad contra tab? sic, si desinit esse in alterius familia. similiter & nepos admittetur.

Planè. In §. isto dicitur, Filius emancipatus dedit se alicui in adop. nepos ex eo natus est apud patrem adoptiuum. nunquid iste nepos vocabitur ad contra tab. aui naturalis? sic: & si est præteritus ab eo non durante adoptiua familia, quod intelligendum est, si iste nepos est natus viuo auo, secus si post mortem eius.

e Procreauerit. Secus si adoptauerit, vt Insti. de hære. ab intesta. §. cum quæritur. in fi. & supra, de in ius vocand. l. sed si hac. §. si filius. Azo. & supra, de in ius vocan. l. quæsitum.

f Auus eius. Scilicet decesserit.

g Potest. Ex lege Velleia non: quia neque filius, neque nepos erant in potestate, quod est opus vt illa lex locum haberet: vt Institu. de exhæred. lib. §. posthumorum.

h Nepotem. Sed quæ erat hic dubitatio? Respond. quòd hoc edictum maximè propter emancipatos est inductũ: sed certè idem & si alio modo sint sui iuris. vt supra l. 1. §. & sui iuris. in fine.

i Quia suus. Respõdet tacitæ obiectioni, quæ fieri potest ex eo quod est supra eodem. l. illud §. ad testamenta.

k Futurus. Sic supra eodem, l. illud. §. si quis.

l Patri. Nunquid auo? Respond. vt C. vnde liber. l. qui se. Azo.

m Vtrique. Vt infra, de coniungen. lib. l. 1. in princ. & supra, de inoffici. testamen. l. si proponas, & infra, de collatio. bonorum. l. filius emancipatus.

n Si filius. Extranei.

o Veniet. Vt supra eo. l. 3. §. si quis filio. sed hic extraneo fuit datus.

p Sed & si emancipatus. A patre naturali.

q Sequantur. Verè sequuntur: vt supra, de adop. l. si pater. sed contra huic respon. supra eod. l. 3. §. idemq́ue. sed hic extraneo se dedit.

r Tamdiu. Vt institutio. de exhæreda. libe. §. qua ratione. & infra, de ventre in possessin. mitten. l. 1. §. si filius. & infra eodem, l. si ex duobus. § filius. & C. de adoption. l. penulti. §. si verò pater. & §. sed hæc. & ex hoc collige idem esse in proximo superiori casu. Accursius.

s Viuis. Facit Institu. de hæred. ab intesta. § at hi. & §. eadem, & §. admonendi.

t Emancipatum. Nepotem ab auo adoptiuo.

Si

Caius libr. xiiij. ad edict. prouin. VII.

SI retentus [a] fuerit in potestate nepos, filio emancipato: admittitur nepos viuo auo ad patris bonorum possessionem.

Vlpianus libr. xl. ad edictum: VIII.

NOn putauit [b] prætor exhæredatione notatos, & remotos, ad contra tabulas bonorum possessionē admittēdos: sicut nec iure ciuili testamenta parentū turbāt. [c] Sanè si velint inofficiosi querelā instituere: in ipsorū est arbitrio.. Aliqua tabularū parte exhæredē [d] scribi nō sufficit: [e] sed eo gradu, contrà quē petitur bonorū possessio. [f] Vnde si à primo gradu exhæredatus sit filius, à secūdo præteritus, & primo gradu scripti nō petierint bonorū possessionem: poterit [g] contra tabulas accipere bonorum possessionem.

Non quæuis exhæredatio submouet filium à contra tabulas bonorum possessione, sed quæ ritè [h] facta est. Si ab vno ex hæredibus sit filius exhæredatus: Marcellus libro nono Digestorum scribit, filium non videri exhæredatū: [i] idcirco contra tabulas bonorū possessionem peti posse contra vtrunque hæredem. Si & exhæredatus sit [k] filius, & institutus: obtinente eo gradu, in quo institutus [l] est, puto commisso edicto ab alio filio, contra tabulas bonorum possessionem eum petere posse. [m] A primo gradu præteritus est filius, à secūdo exhæredatus, si

SI retentus. CASVS. Si pater habens filium, & ex eo nepotem filium emancipauit, nepotem in potestate retinuit, & filius emancipatus pręterijt suū filiū: & viuo auo nepos vocatur ad contra tab. patris sui. Ex lege ista colligeris arg. pro sententia Accur. & Azo. qui dixerūt, si habeo filiū, & ex eo nepotem: eo ipso quod emancipaui filiū, non videor nepotē emancipare: vt hic, & supra, de adop. l. liberum. licet quidam cōtra dixit. arg. eius, quod legitur supra, de adop. l. si pater. sed illud debet intelligi, si pater emancipauit filium cum nepotibus.

[a] Si retentus. Facit infra, de ven. in pos. mi. l. 1. §. 1. & de collat. bono. l. si quis filiū. & si tabu. testa. nul. ext. l. si pater.

NOn putauit. CASVS. Si pater, vel auus paternus, vel proauus liberos suos exhæredauit: liberi exhęredati non veniunt ad contra tabu. sed possunt dicere testamentum inofficiosum. Sed vnū sciatis: quia ad hoc vt filius repellatur à contra tab. nō sufficit aliā partē testamenti scribi, sed debet exhæredari ab eo gradu, quo petit bonorum possessio. Non quæuis. Habuisti supra, quod exhæredatio habet repellere liberos à contra tabulas. quod est intelligendum de ritè facta, non de ritè non facta. nō enim quæuis exhæredatio repellit filium à contra tabu. Si ab vno ex hæredibus est facta, non rite facta est: ideo nec repellit à contra tab. Si ab omni gradu ritè facta est, repellit à contra tabulas. Sed quid? filius est exhæredatus à primo gradu: est institutus in secundo gradu: nunquid poterit petere contra tabulas? Resp. sic: ea persona fratris committentis edictum potest quis à primo gradu præteriri, à secundo exhæredari. & econtra. & vbi præteritur, contra illum gradum petit contra tabulas: vbi exhæredatur, non potest contra illum gradum bonorum possess. petere. Si quis.

Paterfamilias filium emancipatum exhæredauit, eundem arrogauit: nunquid repellitur à contra tab. sic. quia iura naturalia in eo præualent, secus in extraneo. Quid erit? filium dedi in adoptio. deinde eum exhæredaui, postea emancipatus est. nunquid nocebit ei exhæredatio? sic. Vnum sciatis. Si dedi filium in adoptionem, tenet si eum exhæredo, quamdiu est in adoptiua familia: quia non videtur esse filius. alias sic. Sed quid si institutus est is, per quem quæritur hæreditas: nunquid admittitur ad contra tabu. sic, si sit præteritus.

Vt autem. Præteriti qui volunt admitti ad contra tabulas debent esse de liberis. si dati sunt in adoptio. nō admittuntur ad contra tabu. patris naturalis nisi sint scripti, & alius committat edictum. Non est nouum. In §. isto ponit casus in quo aliquando expedit instituto peti bo pos. cōtra tab. & est talis. Ponamus, testator filium suū instituit ex vna vncia: me filiū emancipatum præterijt. si ego non peterem contra tab. tu haberes vnam vnciam, si peto contra tab. rescindo testamentū, & res reducetur ad causam intestati: tu institutus habebis partē virilem. si alius institutus hæres erat de libera, habebis quatuor vncias, & ita profui tibi, quod petij contra tab. sed si alius institutus esset extraneus: tu haberes semissem, & ego semissem. & sicut expedit instituto petere contra tabulas, ita contra damnosum est. nam si filius in potestate est institutus insolidum, ego filius emācipatus sum præteritus: si peto cōtra tabulas, vel econtra, hic deterior causa est sua: quia si nō petijt, institutus peteret secundū tabulas, & haberet totum. sed quia petijt contra tabulas ipse habebit semissem, & ego semissem. Viuia.

[b] Non putauit. Vt supra l. 1. in prin.

[c] Turbant. Scilicet alio modo quam qui sequitur: vel non turbant ipso iure, vt nō contradicat sibiipsi. & facit s. de libe. & posthumis. l. filio.

[d] Exhæredem. Scilicet filium suum.

[e] Non sufficit. Vt hæc bonorū possessio cesset. Azo.

[f] Bonorum possessio. Secundum tabulas.

[g] Poterit. Scilicet filius. Sed quid econtra si filius à primo gradu præteritus, à secundo exhæredatus, institutis tempore mortis existentibus, & postea repudiantibus: nunquid sufficit peti contra tab. vt etiam substitutio rumpatur? quod videtur: vt supra, de libe. & posthu. l. si posthumus. & supra, de iniusto test. l. nam & si sub conditione. Item certum est dari contra tab. vt supra eod. l. illud. in princi. & infra eod. l. filium. ergo contra substitutos nō potest dari querela, si adijssent ex substitutione: quia illa datur deficiente alio auxilio: vt Insti. de inoffi. test. §. cum autem. Sed videtur contra scilicet, quòd substitutio teneat etiam pupillaris, licet vitietur institutio per contra tabu. vt infra, de leg. præstan. l. 2. certè pro parte instituti ibi tenere videtur testamentum, licet ipse pupillus institutus accepit contra tab. quia habet ibi contra tab. iure bono. possessionis secundum tab. vt infra, de leg. præstan. l. nonnunquam. secundum Azo. & facit C. de lib. præt. l. 1.

[h] Ritè. Id est. solenniter, licet non rectè, quia non meruit exhæredari: quandoque tamen vnum pro altero ponitur: vt supra, de inoffi. testa. l. 4. & supra, de libe. & posthu. l. & si pepercerit, secundum Azo. sed in solennitate refert, deficiat vitio testatoris: vt infra eo. l. sub conditione. an hæredis: vt infra eo. l. §. si quis sua. Hu.

[i] Exhæredatum. Vt supra, de lib. & posthu. l. & si pepercerit. §. filius.

[k] Si exhæredatus sit. A secundo gradu. Azo.

[l] Institutus. Scilicet in primo. Azo.

[m] Posse. Contra. videbatur propter duo: & quia institutus, & quia exhæredatus erat. & facit s. e. l. si post. §. penul.

arg. C. de diuer. rescri. l. vniuersa. & de instit. & subst. l. generaliter. §. 1. Item quia res inter alios acta nõ præiudicat. & facit ad hoc, quod no. C. quo. bono. l. 1. Item expressum est ĵ. de leg. præstan. l. filium. §. si quis. Item an sit aliquis vocandus. dic vt ĵ. eo. l. 1. §. pen.

Res pro hæreditate, & alijs modis, Mādos in Gl. Facul. §. Actam, in ver. reb°.

H ãc bonorũ possessionis definitionem elegãter explicat, & tuetur Alcia. lib. para. 4. ca. 1.

In P. Fl. & decurijs.

nendiq; patrimonij, siue rei,[a] quæ cuiusq;, cũ moritur, fuit. Inuito[b] aũt nemini bonorũ possesio acquiritur. A municipib.[c] & societatibus,[d] & curijs, & corporibus bonorum possesio adgnosci põt. Proinde siue actor eorum nomine admittat, siue quis alius[d] rectè cõ petet bonorũ possesio. Sed & si nemo petat, vel adgnouerit bonorũ possesionem nomine municipij: habebit municipiũ bonorum possesionem prætoris[e] edicto. Dari

a Rei. Id est patrimonij. pro eodem autem ponitur. nam rei appellatio etiam hæreditatem continet. vt. Institut. de rebus corpo. vel incorpor. §. 1. Vel dic rei etiam singularis. nam & petit. hæredita. pro re minima tota datur, quia in totum hæres est, vt supra de petitione hæredita. l. regulariter. & l. licet. & idem in interdicto quorum bonorum: vt infra de fur. l. hoc amplius, & l. sequ. nec obstat ĵ. quo. bono. l. 1. §. 1. quia subaudi ibi tantum. vel dic rei, quando vna sola res est in hæreditate, vt supra de hæred. institut. l. ex facto. §. dicebam. Accur.

b Inuito. Secus in hæreditate quandoque, vt Institut. de hær. qual. & diffe. in princ. & §. sui. Item hoc verum, nisi sit rogatus restituere alij: vt ŝ. ad Treb. l. 1. §. bonorum. item hoc verum de decretali. Sed quid de edictali? Secus: vt infra proxi. §. sed & si nemo &c. sed Io. contra. dicit enim edictalem non acquiri ignoranti, sed veluti pomum offerri. Azo. Item hoc verum directò, vel per obliquum: vt per filium vel seruum: vt ŝ. ad Treb. l. si legatus, §. si filio, & l. seruo. in prin. & §. 1. sed alia lucra per obliquam inuito acquiruntur, non directò: vt supra de neg. gest. l. soluendo. & facit C. de iure delib. l. nec emere, & C. vnde legi. l. fi. & ĵ. de reg. iur. l. inuito. Accur.

A municipibus. CASVS. Ponamus quod Titius instituit sibi hæredem aliquod municipium, & decessit, nunquid bonorum poss. potest agnosci a municipibus? Et certè sic: proinde siue actor municipum admittit bono. poss. nomine eorum, siue quis alius, puta Syndicus eorum, vel cui ex lege permittitur, siue administrator municipij: rectè competit bonorum poss. sed & si nemo petet, vel agnouerit bon. poss. nomine municipij: habebit municipiũ bonorũ poss. edicto siue per edictum prætoris, s. mortui, i. habet edictalem bon. posses. & quod dixi in municipio, idem dicendum est in societatibus, & curijs, & corporibus. Vi.

Societas, collegiũ, & corpus differunt.

c Municipibus. Et corporibus decurionũ. & est differẽtia, quia societas est, quando non simul cohabitant: collegium quando sic: corpus est genus.

d Quis alius. Vt Syndicus, vel is cui ex lege permittitur, siue administrator municipij: vt ŝ. quod cuiusque vni. l. 1. §. quibus, & l. nulli. & l. ciuitates, vel etiam in defectum extraneus, idoneus tamen: vt ŝ. quod cuiusq; vni. l. 1. §. pen. & ĵ. de noui ope. nun. l. in prouinciali. §. fin. & l. seq. & dic quòd municipio, & ciuitati tantum secundum tab. potest quæri. fisco autem & societatib. & corporibus & curijs etiam ab intestato: vt ŝ. ad Trebel. l. recusare. §. si fisco. & §. item. & l. omnibus, & C. de hær. decu. per totum.

Bon. poss. alia edictalis, alia decretalis.

e Prætoris. Scilicet mortui. & hæc dicitur edictalis, vt hic. alia est decretalis, quæ a viuo prætore decernitur, de qua habes infra, de succes. edict. lege 1. §. decretalis. vel dic quòd vna est edictalis, sed non habet effectum: nisi decernat iudex dicendo, decerno ei bonorum possessio. sicut dicitur in rescissoria: vt C. quibus ex causis maiores. lege finali. sed hodie iudicialis potest dici, quæ olim dicebatur decretalis: vt no. ŝ. d. l. 1. in principio.

autem bonorum possesio potest tam patrisfamilias, quàm filijfamilias: si modo[f] ius testandi habuit de castrensi peculio, vel quasi[g] castrensi. Sed & eius, qui apud hostes decesit bonorum possesionẽ admitti posse (quamuis in seruitute decedat) nulla dubitatio[h] est, Acquirere quis[i] bonorum possesionem potest, vel per semetipsum, vel per alium.[k] Quòd si me non mandante bonorum possesio mihi petita sit: tunc

Dari autem. CASVS. Titius filiusfamil. ponamus, instituit me hæredem de peculio suo castrensi, vel quasi castrensi. certè dabitur mihi bonorum possessio in dictis suis bonis. nam dari bonorum possessio. potest tam patrisfamilias, quã filijfamil. si modo filiusfamil. habuit ius testandi de peculio castrensi, vel quasi castrensi. sed & si aliquis apud hostes decedat: nulla dubitatio est posse admitti eius bono. possess. quamuis decedat in seruitute.

f Si modo. Restringitur in filio ad testamentariam tantum: quia si intestatus decederet pater, iure peculij occupat etiam castrense: vt ĵ. de castr. pecu. l. 2.

g Vel quasi. De vtroque potest testari: vt C. de inoffic. test. l. fin.

h Dubitatio est. Quia fingitur mortuus ante captiuitatem: vt ŝ. de vulg. subst. l. lex Cornelia.

Acquirere. CASVS. Per semetipsum, & per alium potest quis acquirere bonn. poss. Quid si me non mandante sit mihi petita bonorum possessio per alium? certè tunc mihi cõpetit, cum habuero ratũ id, quod actum est per reum. s. qui mihi petijt bon. possess. Quid si ante decedam, quam ratum habeam? certè neque mihi competit: neque hæredi meo potest competere, si velit habere ratum tanquam meus hæres: cum ad eum nõ transeat bonorum posses. Et ad euidentiam §. si causa, not. quòd quando datur bonorum possessio causa cognita, vt in illis bonorum possessio. quæ tribuunt ius: & quandoq; sine causæ cognitione, vt in ijs, quæ non tribuũt ius: vt ĵ. quis ordo in bon. poss. seruetur. l. 2. §. dies. & §. in bonorum. & de Carb. edic. l. 3. § causæ. De quibus tribuentib. & non tribuentibus ius, notatum est ŝ. eo. l.

Dicit ergo hic §. quòd si bon. poss. detur causa cognita: non dabitur alibi, quam pro tribunali. s. iudice sedente. & est ratio: quia neque de plano, & sine causæ cognitione potest interponi decretum iudicis, qui decreuit & dat alicui bon. possess. imò debet interponi cum causæ cognitione, neque potest dari, vel decerni bono. poss. causa cognita alibi quam pro tribunali. Vi.

i Acquirere quis. Liber homo, paterfamilias, & maior 25. ann. vt dices ĵ. eo. l. seruus.

k Per alium. Scilicet procuratorem, qui habebat etiã generale mandatum: vt ĵ. de solut. l. verò. & argum. ŝ. de admin. tuto. l. si duo: sed hic exigitur speciale, argumen. ŝ. de acqu. hæred. l. si quis mihi bona. §. iussum. sed illud in hæreditate ciuiliter acquirenda: vbi etiam iussus habet præcedere, vt ibi: quòd hic non est necesse: vt supra ad Trebellian. lege seruo in principio. Item contra. supra de acquirenda hæreditate, lege Paulus. Sed in hæreditate, quæ nuda voluntate acquiritur. & sic statim ex quo constituo procuratorem, sum hæres, & ita nil habet facere: sed hic opus est eam petere.

Qui

competet, cùm ratum habuero id, quod actũ est. Denique si antè decessero, quàm ratum habeam: nulla dubitatio est, quin non competat [a] mihi bonorum possessio: quia neque ego ratum habui, neq; hæres meus ratũ habere potest, cùm ad eum [a] non transeat [b] bonorũ possessio. Si causa cognita bonorũ possessio detur: non alibi dabitur, [c] quam pro tribunali: [d]. quia neque decretum de plano interponi, neque causa cognita bonorum possessio alibi quàm pro tribunali dari potest.

In bonorum possessionibus locum habet ius accrescendi. Item portio deficiens accrescit ei, qui suam agnouit, sine noua agnitione si eodem iure succedebant: secus si diuerso hoc dicit usq; ad l. sed cum patrono. S. bonorum. Bartolus.

In bonorum possessionem sciendum est ius esse adcrescendi. [e] Proinde si plures sint, quib. bonorũ possessio cõpetat, quorũ vnus admiserit bonorum possessionem, cæteri non admiserunt.

Caius libr. viij. ad legem Iuliã, & Papiam. IIII.

VEluti quòd spreuerunt ius suum, aut tẽpore bonorum possessionis finito exclusi sunt, aut antè mortui sunt, quã petierint bonorum possessionem.

Vlpianus libro xxxix. ad edictum. V.

EI, qui admisit, adcrescunt etiam ex portiones, quæ cæteris competunt, si petissent bonorum possessionem. [f]

[a] In P.Fl. non transeat i' bo. poss.

[a] Quin non competat. Id est, non competat, vt probat statim. & s. de acquir. hæt. l. si quis aliem. & j. rem ratam habe. l. si is. & l. bonorum.

[b] Non transeat. Not. nnn agnitam non transmitti: vt C. eo. l. emancipata. Sed contra j. de contra tab. l. illud. § si quis. & §. quod maximè. cum l. seq. sed ibi duo sunt speciales casus. & patet ibi ratio, & eadẽ ratione est speciale infra, de Carb. edi. l. scriptus. & supra, de acquir. hæred. l. venter quæ sunt contra. Item non ob. supra, de acquiren. hæred. l. Pantonius. Sed ibi iure in integrum restit. perit hæres: non communi iure, vt & ibi dicit. Item cõtra j. de suc. edic. l. 1. §. quibus. Sed ibi defertur sequenti gradui, non vt hæredi primi gradus. Item sic est in hæreditate de iure ciuili, vt non adita non transmittatur, nisi in casibus vt C. de cadu. tollen. §. in nouissimo.

[c] Dabitur. Quæ ius tribuit.

[d] Pro tribunali. Scilicet iudice sedente, non de plano. vnde cum causa cognita, & per officium iudicis detur, non potest delegari: vt supra, de offi. procon. l. nec quicquam. §. 1. secus in ijs, quæ non tribuunt ius: vt Carbo. & ventris: quoniam de plano dari possunt, si semiplena causæ cognitio interuenit: vt infra, quis ot. in bonor. posses. ser. l. 2. § dies. & §. in bonorum. & infra, de Carbo. edi. l. 3. §. duæ. Item secus in manumissione, quæ de plano similiter fieri potest: vt Institu. de liberti. § in multis. hodie autem sufficit agnitio coram iudice sine petitione & datione bono. pos. vt C. eod. l. pen. & fi. & C. de cur. fur. l. fin. § 2. Sed nunquid vel petitio olim, vel agnitio hodie fieri debet altera parte præsente & contradicente in forma iudicij? quod videtur: vt supra, de minor. l. in causæ. § causa. Item cum dies vtiles computantur: vt d. §. dies. id est, in quibus est copia aduersarij, & iudicis. vt infra, de diuer. præscri. l. 1. igitur aduersarius est vocãdus. Sed certè lex illa loquitur, quando exigitur vocari aduersarius. dicas ergo non in forma iudicij cum seruus possit quandoque petere. vt infra, eod. l. seruus & pupillus. & C. eo. l. bonorum. Item si appareat eum nõ potuisse pos. petere. non obst. vt no. supra ea. l § bonorum. Item quia peti potest ab aliquo non existente hærede: vt infra, de contra tabu. l. illud. in princi. quis ergo vocaretur ex diuersa parte?

In bonorum. CASVS. Ponamus, quod Titio, & Seio, & Caio cõpetit bo. poss. in bonis Sempronij mortui: & Titius admisit bonorum posses. Seius autem, & Caius nõ admiserunt, veluti quia spreuerunt ius suum, aut sunt exclusi finito tempore bonorũ poss. aut sunt mortui, ante quam petierint bonn. posses. nunquid in hac bono. posses. erit ius accrescendi, vt scilicet Titio, qui admisit bono. pos. accrescant hæ portiones, quæ dictis Seio, & Caio competerent, si ipsi petissent bo. pos. Et certè sic. Sciendũ est enim in bo. pos. ius esse accrescendi. & hæc vera sunt, quando omnes vocantur eodem iure ad bonorum pos. secus autem si non codẽ iure vocantur, vnde pone talẽ casum: Stichus ponamus libertus Titij fecit testamentum, & instituit sibi hæredes Seium, & Caium, & Titium patronum præterijt, & decessit dictus libertus Stichus: & postea vnus de ijs, quos instituit, puta Seius adiuit hæreditatem, & ita patronus petijt bono. pos. cõtra tab. in bonis liberti, & cõsecutus fuit debitam sibi portionẽ in bonis liberti, puta dimidiam, vt j. de bon. lib. l. 1. & 2. §. 1. vel hodie tertiam: vt Insti. de suc. lib. §. sed nostra. nisi enim ad minus vnus de institutis adijsset, non potuisset patron' petere contra tabu. vt infra, de bon. libe. l. eiuſ. §. vt patronus. & postea dictus Caius, qui fuit alter de institutis a liberto, repudiauit: etiam postea Seius qui adiuit, omisit, quod facere potuit: vt supra de acquirend. hære. lege, cum hæreditate. nunquid accrescet patrono pars vtriusq; scilicet Seij, & Caij prædictorum, quæ est altera pars hæreditatis liberti à parte patroni, quam suam patroni partem, iam ipse patronus habet per contra tabu. & certè dictæ alterius partis à parte patroni conuenit non esse ius accrescendi patrono: & hoc ideo, vt dixi, quia patronus non vocabatur eodem iure ad bon. pos. in bonis liberti cum institutis à liberto: imò patronus vocabatur per contra tabu. & scriptus, siue scripti per secundum tabu. igitur in dicto casu petitur præinr patrono nominatim bo. pos. scilicet vnde legitimi in dicta altera parte à parte patroni, id est, in parte vtriusque, scilicet Seij, & Caij prædictorum, & ita inuenitur patronũ petijsse bis bo. pos. in bonis liberti: vna vice bon. pos. contra tab. & alia vice bo. pos. vnde legitimi: cum cæteri, quibus scilicet est ius accrescendi, debeãt semel agnoscere bo. poss. & non plus. & hæc videtur esse intentio vsque ad l. sed cum patrono. §. 1. Posses etiam alio modo intelligere, scilicet quòd vnus de institutis à liberto, puta Seius, adiuit pro sua parte. & nunquam postea omisit: & dictus Caius suam partem repudiauit. certè portio Caij defecta obuenit Seio cohæredi iure accrescendi: patrono autem, quia non vocatur eodem iure, obuenit per bono. pos. vnde agnati, siue vnde legitimi, quam nominatim oportet eum petere pro defecta parte, id est, pro parte Caij qui repudiauit, & hunc vltimum intellectum elicio ex summa, quando non petentium partes petentibus accrescunt. Viuianus.

[e] Accrescendi. Vt infra, sequentibus duabus legibus, & C. quando non pe. par. l. 1. & infra, de coniungen. l. 1. §. si quis ex nepotibus. & inst. e. §. fi. sic est & in succedentib. de iure ciui. vt C. de cadu. tol. §. his ita. & infra, de suis & legi. l. si ex pluribus. & supra, de mili. testa. l. si ex duobus.

[f] EI qui. Bonorum possessionem. scilicet suæ partis.

Paulus libro xlj. ad edictum. VI.

Sed cum patrono quidem contra tabulas certæ partis [a] bonorum possessionē [b] prætor polliceatur, [c] scripto autem hæredi secundum tabulas alterius partis: conuenit non esse ius adcrescendi. Igitur non petente scripto secundum tabulas, alterius quoque partis nominatim patrono possessionem pollicetur: cum ceteri, [d] quibus ccrescendi ius est, semel debent adgnoscere bonorum possessionem. Bonorum possessionis beneficium multiplex est. Nam quædam bonorum possessiones competunt contra voluntatem, [e] quædam secundum voluntatem [f] defunctorum: nec non ab intestato habentibus [g] ius legitimum, [h] vel non habentibus propter capitis diminutionem. [i] Quamuis enim iure ciuili deficiant [k] liberi, qui propter capitis deminutionem desierūt sui hæredes esse: ꝓpter æquitatem tamen rescindit [l] eorum capitis deminutionem prætor, legū quoq; tuendarum [m] causa dat bonorum possessionem. Notis [n] scriptæ tabulæ non continentur edicto: [o] quia notas, literas non esse, Pædius libro xxv. ad edictum scribit.

Vlpianus libr. j. ad Sabinum. VII.

Seruus bono--

vt infra, l. proxima.

[a] Sed cum patrono. Partis. Tertiæ: vt Insti. de suc. lib. §. sed nostra.

[b] Possessionem. Id est, bonorum posses.

[c] Polliceatur. Quam ergo petet pro ista parte? contra tabu. non: quia non competit ei nisi ad debitā partem, quam iam habet. secūdum tabu. non: quia non est scriptus? Respō. vnde legitimi: vt j. vnde leg. l. 2. §. fi. & l. sequen. & Instit. de succe. lib. §. multis. Vel secundum quosdam secundum tab. quæ competebat repudianti, in cuius locum succedit, vel die septimam extraordi. vt infra, vnde leg. l. 3. in fi. & infra, vt ex leg. senatuave consul. & Instit. eo. §. septima. sed cum institutus adierat (aliàs enim patrono non daretur contra tab. vt infra, de bo. poss. contra tabu. l. illud. in princ. & infra, de bo. li. l. etiam. §. vt possessio) quomodo definit esse hæres scriptus: vt C. de rep. hære. l. sicut. & supra, de mi. l. & si fine. §. sed quod Papinianus? Resp. per in integ. rest. l. vel quia filius erat liberti qui abstinuit: vt j. de bo. lib. l. etiam si ex modica. § si filius. vel fortè duo fuerant scripti, vnus adiuit, & ita patronus petijt contra tabu. potuit enim vt d. §. possessio. alter repudiat, & ille qui adiuit repudiat, quod potest: vt de acquirenda hære. l. cum hæreditate. & ita patronus petet portiones vtriusque.

[d] Ceteri. Siue sint bonorum possessores, siue hæredes de iure ciuili: vt ī. de acqui hær. l. si solus. in fi. 1. respō. & ī. ea. l. cum sequē. & C. quando non pe. par. l. 1. & facit j. de bo. lib. l. si libertus. in prin. & s. de iure patro. l. siue. §. ex duobus. Patet ergo ex præmissis, quòd refert sit delata bono. pos. pluribus eodem iure, vt tunc ipso iure accrescat, an diuerso: & tunc non: nisi per nouam petitionem bonorum.

Bonorum possessionis. CASVS. Beneficiū bonorum possessionis est multiplex. nam quædam bonorum possessiones competunt contra voluntatem, scilicet defunctorum. vt contra tab. quædam competunt secundum voluntatem defunctorum, sicut est secundum tab. nec non competunt quædam bonorum possessiones ab intestato habentibus ius legitimum, vel non habentib. scilicet ius legitimum propter capitis diminutionem. quamuis enim liberi, qui desierunt esse sui hæredes propter capitis diminutionem, id est, emancipationem, deficiant iure ciuili: tamē prætor propter æquitatem rescindit eorum capitis diminutionem. subaudi, & dat eis bono. poss dat etiam prætor bono posses. causa tuendarum legum: vt ecce mater alijs in testamento institutis filijs postea in puerperio decessit, & filium quem gestabat in vtero, præterijt. præsumitur enim hic filius institutus: vt C. de inoffic. test. l. si mater. & poterit admitti ad bono. pos. secundum tab. causa illius legis tuendæ: vel ad bo pos. vnde legitimi poterit admitti dictus filius. nam vbicunq; per aliquam legē quis vocatur ad hæreditatem, causa illius l. tuendæ prætor dabit ei bon. pos. vnde legitimi: vt j. vnde lib. l. 2. §. fi. & l. seq. idem vbi est institutus verè, quandoque dicitur dari bo pos. causa confirmandi iuris ciuilis, & tuendi, vt Instit. eo. §. aliquando. Sed quid si aliquis est institutus in tabulis scriptis per notas, quæ non sunt literæ, id est, per abbreuiaturas insolitas, & confusas? nunquid istæ tabulæ continebuntur edicto. s. vt ex his detur bo. pos. Et dicitur quod non. Viuia.

[e] Contra voluntatem, Vt contra tabulas.

[f] Secundum voluntatem. Expressam.

[g] Habētibus. Hi habent voluntatem taciiam. vt supra de codicil. l. conficiuntur. in prin. sed his videtur nil proficere, si decernatur bon. pos. quia hoc ipso quod eam petūt, vel agnoscunt, videntur gerere pro hærede: vt C. de iure delib. l. pubetem. Quid ergo facit data postea bon. pos. Respon. videtur gerere pro hærede iure prætorio, non ciuili: & licet gerat, non tamen gerit plenè, nisi decernatur: quod tamen hodie non est opus: vt C. eod. l. penul.

[h] Ius legitimum. Scilicet l. xij. tabularum.

[i] Propter capitis diminutionē. Etiā minimā tollitur ius legitimū, [1] id est l. xij. tab. vt inst. de le. ag. tu. §. fi.

[k] Deficiant. Id est, non succedant.

[l] Rescindit. Dando bo. pos. vnde lib. vt infra, vnde lib. l. liberi. & quandoque contra tabu. vt Instit. de hære. ab intest. §. eadem. & quandoque vnde cognati datur liberis: vt & eo tit. §. admonendi.

[m] Tuendarum. Pone casum vt C. de inof. testa. l. si mater. nam cum habeatur pro instituto filius ille, habet secundum tab. causa tuenda legis illius, vel vnde legitimi. & vbicunq; per aliquam legem vocatur ad hæreditatem, cau. tuendæ legis illius, datur bo. pos. vnde leg. vt infra, vnde leg. l. 2. in fi. & l. seq. & Inst. eod. §. septima. item & vbi quis vocatur per l. duodecim tab. vt instituti & liberi & agnati: datur bon. poss. causa tuendę l. xij. tab. vt inst de bo. pos. §. aliquando.

[n] Notis. Id est, signis numerorum, vt algorismus, vt in authen. de testa. imper. §. 1. & C. de vete. iure enucl. l. 3. §. penul. vel sicut faciunt notarij Romani, qui nomen suum instrumentis per vnam literam habentem multos ramos denotant.

[o] Edicto. Vt ex eis detur secundum tabu. nisi sit militis testamentum: vt ī. de testa. mili. l. Titius. nec obstat C. de testa. l. hac consultissima. in fi. quia Græcæ literæ possunt intelligi & legi.

Seruus. CASVS. Ponamus, quod delata erat Titio domino Stichi bono. pos. in bonis Sempronij. nunquid dictus Stichus potest rectè admittere bon. posses. petendo domino bono. poss. Et dicitur quod sic: si prætor coram quo petijt Stichus bono. posses. pro dicto suo domino, certus sit de eius, scilicet Stichi conditione, id est certus sit quod Stichus sit seruus, & bene dictum est prætorem

[1] Propter capitis diminutionē. sed an viuēte patre legitima filij, debeat cōfiscari ob delictum eius filij: vide in l. 1. C. de bo. quæ lib. & in l. si qua pœna. C. de his, qui sūt sui vel alie. iur.

Casum ponit.

prætorem certum esse debere de conditione serui petẽtis nomine domini sui. nam & absenti. & non petenti datur bono.pos si prætor non ignoraret hoc ipsum, scilicet quod deferatur bon. pos. absenti, & non petenti. poterit ergo & fœmina petere alij bo.pos. si prætor euidẽter voluit dari bono.

* In P.Fl. possessionem rectè admittere potest.

pos illi pro quo fœmina petijt eam: licet alias fœmina nomine alterius non admittitur ad agendum nisi in quibusdã casibus: vt supra, de procu.l.fœminis.

Impubes. Impubes patrem non habens, nec potest admittere bon. pos. sibi delatã sine authoritate tutoris, nec potest accipere iudicium sine authoritate tutoris. & est ratio quare bono posses. non potest admittere impubes sine authoritate tutoris: quia tutor potest petere bonor. pos. pupillo, siue impuberi, scilicet sine impubere. siue pupillo: quasi dicat nõ impubes sine tutore, vel sine authoritate tutoris. & occasione tutoris valentis petere bono. pos. pupillo, ponit de patre, qui pater potest petere bono. pos. filio suo infanti eidem filio delatam. Et scias, quod dies quibus tutor sit pupillo: & dies quibus pater sit, filio cedunt, scilicet quo ad pupilli, vel filijfamil. commodum, id est, quantum ad hoc: vt petere possit bon. pos. pater pro filio, & tutor pro pupillo: non quo ad hoc, vt excludatur, si nõ petierit. & hoc secundum illam literam, quæ habet, fit. si autem est in litera scit: dico quod hoc modo, dies quibus tutor scit subaudi delatam esse bon. posses. pupillo, cedere placet, scilicet quo ad pupilli commodum, vt dixi: & dies quib. pater scit: subaudi delatam esse bon. pos. filio suo cedere placet. scilicet quo ad filij commodum, vt dixi. nam circa tempora bono. posses. patris scientia ignoranti filio non nocet: vt infra, quis ordo in bon. posses. serue. l. circa. & arg. infra, ti. 2. l. 1. 1. resp. quamuis autem tutor possit petere pupillo bonor. posses. ei competentem, tamen eam repudiare non potest. & hoc vsque ad l. si plures.

rum [a] * possessionem petendo rectè admitti potest, [b] si prætor de conditione [c] eius certus sit. Nam & absenti, & non petenti [d] dari bonorum possessio potest, si hoc ipsum prætor non ignoret. Ergo & [e] fœmina poterit alij bonorum possessionem [f] petere. Impubes nec bonorum possessionem admittere, nec iudicium sine tutoris authoritate accipere potest: [f] quia tutor pupillo, [g] & pater infanti [h] filio bonorum possessionẽ petere possunt.

a Seruus bonorum. Domino delatam, & sic nomine domini, vel ipsi seruo, qui fuit ab alio institutus, & sic nomine suo. vtroque tamen casu oportet dominiũ habere ratum: vt s. ad Trebel. l. seruo. Quid autem si extraneo delatam seruus petat nomine extranei? quidam dicunt idem, arg. huius legis, & argu. ℑ. de acquir. posses. l. si me in vacuam. in fi. sed H. contra ad similitudinem hæreditatis. Accursius.

* Sic per procuratorem agnoscit. nota. in l. 3. §. acqui. vel acquirere. ℑ. de acq. pos. qđ est verũ etiã si non habeat speciale mandatum. gl. & Bal. i. l. si marit°. C. mand.

b Admitti potest. Id est, ei decerni potest.

c De conditione. Id est, eum esse seruum: & cuius nomine petat. & de hoc sit certus: vt iudex: vt s. de offic. præsi. l. illicitas. §. veritas. econtra quòd non: quia seruus non potest esse in iudicio, sed hic potest: quia non in forma iudicij fit: vt no. s. eo. l. 3. §. si causa.

d Et non petenti. Bona illatio, quia ipse est nullus, vt ℑ. de reg. iur. l. quod attinet. & hæc datur nulli petenti, cui tamen prætor sciat delatam: & dic siue seruus petat pro eo domino absente, siue nullus.

e Ergo. Quia seruus potest petere, & fœmina pro alio petet: licet in iudicio, aliàs pro alio esse non potest, nisi in casibus: vt s. de procu. l. fœminis. & l. neq; & faciet C. de prec. impe. offe. l. vniuersis. & infra, e. l. penul.

f Accipere potest. Nisi prætor certus &c. vt C. eod. l. bonorum. & facit C. qui leg. per. l. 1. & 2. & de authori. præ. l. clarum. Accur.

g Pupillo. Vt ℑ. l. proxi. & C. de iure deli. l. potuit.

h Infanti. Id est, minori vij. ano. vt C. de iu. deli. l. si infanti. & ℑ. tit. 2. l. 1. 2. respon. sic ergo no. seruum non admitti, nisi: vt in princ. l. dicitur. Item nec impubes: vt hic: de adulto, dic idem si habeat curatorem: alias potest: vt C. de in inte. resti. mi. l. si curatorem. de filiofam. dic vt ℑ. §. proxi. dices.

Dies quib. tutor, aut pater scit, [i] cedere placet.

Paulus libr. viij ad Plautium. VIII.

TVtor autem bonorum possessionem pupillo competentem repudiare non potest, [k] quia tutori petere permissum est, non etiam repudiare.

Pomponius lib. iij. ad Sabinum. IX.

SI plures gradus sint bonorum possessionis admittendæ, quamdiu incertum sit, petierit

i Scit. Alias fit, quia pupillus tutorem, filius patrem habet: alias scit, scilicet delatam bono. pos. filio & pupillo: & quod dicit cedere scilicet quo ad patris, & pupilli commodum, scilicet vt possit peti: non incommodum, vt excludatur: si non petierit, vt ℑ. titu. 2. l. 1. §. 1. & ℑ. quis or. in bo. pos. serue. l. circa, & l. cum filiofamil. & C. de iur. deliberan. l. si infanti. Vel dic mero iure cedit in præiudicium patris, & pupilli: sed pupillus ipso iure, scilicet sine restitutione admittitur. sic & dicitur supra, de acquiren. hæred. l. impuberibus. & l. necessarius. secundum Io. & Azo. & adde. quod no. C. eo. l. 1.

k TVtor. Non potest. Sic ℑ. de suc. edic. l. 1. §. tutor. & C. de pact. l. pactũ. Sed contra. s. de autho. tuto. l. si ad pupillum. vbi repudiat tutor. Sed dic cum pupilli consensu, arg. C. de iu. delib. l. potuit. secundum H. sed Azo etiam amicis eius, & iudice scientibus non solus tutor, vt hic. Item sunt arg. contra. ℑ. de reg. iur. l. 3. & l. qui potest. §. quod quis. & s. de acqui. hære. l. is potest. sed illæ regulæ fallunt in his administratoribus, quia non videntur tutores quando pupillum spoliant vt infra, pro emp. l. qui fundus. §. si tutor.

SI plures. Ad euidentiam huius legis no. quod successio fit quandoq; de capite in caput, quãdoq; de gradu in gradum. Est autẽ successio de capite in caput, cũ deficiente primo capite liberorum vocatur secundum caput agnatorum: & cognatis deficientibus succeditur quarto ordine per Vnde vir, & vxor. vt infra, si tabu. testa. nul. exta. l. 1. Successio autem de gradu in gradũ est, quando plures personæ sunt in eodem capite in diuersis gradibus vna prior, altera posterior. nam prima repulsa tempore, vel repudiatione, sequens succedit, vt ℑ. de suc. edi. l. 1. §. qbus. Pone ergo, ꝙ plures gradus sunt admittendæ bono. poss. puta quia plures personæ sunt in eodem capite: puta liberorum, & agnatorum, vel cognatorum in diuersis gradibus. certe quamdiu incertũ sit petierit necne, scilicet bon. pos. ille, qui est in primo gradu existens intra tempora præstituta ad bo. pos. petendam, constat non procedere posteriori, id est, ei qui est post eum diem scilicet petendæ bon. pos. & ita non currit interim tempus petendæ bon. pos. ei qui est post eum in gradu. & scias quia liberis. & parentibus, tam naturalibus, quam adoptiuis in petẽda bo. pos. anni spatiũ, cæteris autẽ agnatis, vel cognatis datum est c. dierum: quod dic, vt Instit. eo. §. cum igitur. & §. liberis. & ℑ. de suc. edi. l. 1. § largius. & §. si intra. & §. quod dici-

 mus.

mus. & C.eo.l.bonorum. & est vtile tempus bonorum possessionum admittendarum: quod dic, vt j. quis ordo in bo.pos.seruetur.l.a.in prin.Viuian.

a Necne. Prior gradus. vt C.eo.l.quamdiu. & l.penul. & fi. & insti.eo.§.fina.

Diuisio.

In bonorum. Diuiditur in tres partes. Primo ponit dictũ in genere. Secundo ponit exemplum in bonorum possessione ex testamẽto. Tertio in bonorum possessione ab intestato. Secunda ibi, Et ideo. tertia ibi. Satis. Barto.

CASVS. Liberis, & parentib. tam naturalibus, quam adoptiuis, in petenda bonor.pos. anni spatiũ, cæteris autem agnatis, vel cognatis datum est centum dierum, vt dixi s.l.proxim. Sed quid si per ignorantiã iuris permisit labi tẽpus petendæ bono.pos. ille cui boo.pos.deferebatur? certè cedit dies, siue tempus, vt scilicet amodo non possit petere bonor.pos. & ideo cedit, scilicet dies, siue tempus petendæ bon.pos. secundum tabu. hæredi instituto etiam ante apertas tabu. in quibus fuit institutus, si sciat mortuum esse testatorem, & tabulas esse, in quibus institutus fuit, & habeat copiam eorum, quos consulat: cum non putet se bonorum pos. petere posse ante apertas tabu. sicque in iure erret. & idem est, si ille cui deferebatur bonorum possess. ab intestato proximi sui cognati, sciat mortuum esse dictum suum proximum cognatum, & sciat se fuisse proximum cognatum eius: copiamque eorum, quos consulat, habeat: & antequam petat bon.pos. permittat labi diem, siue tempus petendæ bono.possess. nam cedit dies ei, siue tempus bono.pos.petendæ: ita scilicet quòd non possit eam amodo petere, quamuis nesciat proximitatis nomine bo.pos. sibi deferri, sicq; in iure erret. Scientiam autem illiua, cui defertur bono.pos. ex testamento, vel ab intestato, quæ quidem scientia præiudicet ei, si permittat labi tempus bono.pos. petendæ, non illam accipere debemus, quæ in sit prudentib. iuris, sed eam quam habeat per se ille, cui defertur bono.possess. aut eam, quam adsequi potest, consulendo prudentiores: & ita si erret in iure, vt dictum est, & possit consulere prudentiores, non prodest ei iuris ignorantia: cum tractetur hic de lucro capiando. in damno enim quãuis copiam iurisconsulti habeat, tamen sibi subuenitur: vt supra, de iur.& fac.igno.l.iuris ignorantia. & l.error facti.in fi.Viuianus.

b Instituto. Scilicet in assem, nisi sit suus: quia tunc non requiritur sit ex asse, vel ex parte: vt s. de iuris, & fac.ignor.l.t.in fi. Sed hodie est iua commune, vt etiam ex parte hæres possit adire ante apertas tabulas: vt C. de cadu.tol.§.1.

c Prudẽtiores. Hæc distinctio potuit, aut nõ potuit consulere peritiores, raro fit: quia raro in hoc casu, quãdo tractamus de lucro, vt s. de iur.& fact.ign l.regula, §.sed iuris. & facit j. quis ordo in bono.poss.serue.l.a.in fi. & s. de instit.l.sed & si pupillus.§.proscribere.

Si pupillo. CASVS. Dictũ est s.eo.l.seruus.§.impubes. & l.tutor. quod tutor potest petere pupillo bonorum pos. scilicet pupillo competentem. modo autem dicit, quòd si tutor petierit pupillo bonorum possessio. & hæc bonorum possessio habeat plus incommodi, quàm commodi: tenetur tutor iudicio tutelæ, scilicet pupillo, si fuit in culpa tutor. Viuianus.

d Tenetur. Si fuit in culpa: vt supra, de autho.præst.l. si ad pupillum.

Non est. CASVS. Ponamus, quòd Titius ab intestato decessit, cum non haberet liberos agnatos, nec haberet agnatos, vel cognatos, sed habebat vxorem prægnantem. quis præfertur inter fiscũ, vel rempublicam, & ventrem? & certè non est ambigendum, quod venter contra fiscum, & contra rempublicam admitti debet, scilicet ex edicto de ventre in possessionem mittẽdo. Item natus poterit petere bonorum possessio. vt infra, ad Tertyllia.l.2.§.si quis ex liberis. sed & si dictus Titius, qui ab intestato decessit, reliquit filium furiosum, admittetur hic furiosus contra fiscũ, & contra rempublicam. sed & si dictus Titius fuit captus ab hostibus, & ibi decessit ab intestato, & filius suus non furiosus, qui remansit in ciuitate, petat bonorũ possessionem, admitti debet contra fiscum, & contra rempublicã. & recorderis de eo, quod dicitur supra eodẽ.l.3. §.sed eius qui apud hostes &c. licet autem dicatur hic de ventre, & furioso, & eo qui captiui bonorum possessionem petit: idẽ tamen est de omnibus institutis, & ab intestato venientibus: nam fiscus vltimus est successor, vt C.de cad.tol.§.fin. & ad hoc C.vnde vir, & vxor.l. vnica, & quod ibi notat, sed de his magis dubitabatur.

Vbicunq;. vbicunq; lex prohibet petere hæreditatẽ, scilicet de iure ciuili, & bonorum possessio cessat. ecce enim si patronus non aluerit libertam, lex Ælia Sentia adimit ipsi, scilicet patrono, & liberis eius hæreditatem, scilicet liberti, nisi sit hæres institutus, & adimit bono.possess. præter quam secundum tabulas: vt infra, de bonis liber.l.si patronos non aluerit. Item hæres institutus si putet testatorem viuere, quãuis defunctus iam sit, adire hæreditatem non potest. sed si scit se hæredem institutum, sed ignorat vtrum purè, an sub conditione sit institutus, non poterit adire hæreditatem, licet purè hæres institutus sit: & si fuerit sub conditione institutus, licet euenerit conditio. Sed & si de conditione testatoris incertus sit, paterfamil. sit, an filiusfamilias, non poterit adire hæreditatem: etsi, id est quamuis eius conditionis sit in veritate, scilicet testator, vt testari potuerit: vt supra, de acquirenda hæredit.l.hæres institutus si putet. sicut autem in dictis casibus non potest adire hæreditatem, sic & bonorum possessio cessat per hunc §. Item vbicunque senatusconsul. prohibet capere hæreditatem, & bonorum possessio cessat. vnde sicut ille, qui rei capitalis damnatus neque restitutus est: ex senatusconsulto Orficiano ad matris hæreditatem nõ admittitur: vt infra, ad Tertyllia.l.1.§.qui operas. & §.capitis.in fin. ita & cessat bonorum possessio, quo ad eum per hunc §. ad quod facit infra, l.proxi. Item pone exemplum in senatusconsulto Liboniano: vt supra, de iis quæ pro non scrip hab.l.1. Item vbicũq; constitutio prohibet capere hæreditatem, & bonorum posses. cessat: & de hoc da exemplum: vt C.de hære. & Ma.l.Manichæos. & supra, si quis ali.testa.prohi.l.1. in princip. Viuianus.

necne, a posteriori diem non procedere constat.

Paulus libro ij. ad Sabinum X.

In bonorum possessionibus iuris ignorantia non prodest, quò minus dies cedat. Et ideo hęredi instituto b & ante apertas tabulas dies cedit. Satis est enim scire mortuum esse, seq; proximum cognatum fuisse, copiamq; eorum, quos cõsuleret, habuisse. Scientiam enim non hanc accipi, quæ iuris prudentibus sit: sed eam, quã quis aut per se habeat, aut consulendo prudentiores c adsequi posset.

Caius libr. xiiij. ad edict. prouin. XI.

Si pupillo tutor bonorum possessionem petierit, & plus incommodi, quàm commodi hæc bonorum possessio habeat: tutor tutelæ iudicio tenetur. d

Vlpianus libro xlviij. ad edictum. XII.

Non est ambigendum, quod plerunque

a Fiscum. Fiscus, & respublica Romanorum, idem est. Accursius.
b Quidam. Licet de quibusdam dicatis idem tamen de omnibus institutis, & ab intestato venientibus. nam fiscus vltimus est successor: vt C. de ca. tol. §. fi. sed de his magis dubitatur.

& contra fiscũ, [a] & contra rempublicam admitti debeant quidam: [b] vt puta. venter, [c] itẽ furiosus: [d] item is, qui captiui bonorũ possessionem petit. Vbicunq; [e] lex, vel senatus, vel cõstitutio capere hæreditatem prohibet: & bonorũ possessio cessat.

Africanus libr. v. quæstio. XIII.

Edicto prętoris bonorũ possessio ijs denegatur, qui rei. [f] capitalis damnati sunt, nec in integrũ restituti [g] sunt. Rei autem capitalis damnatus intelligitur is, cui pœna mors, aut aquæ, & ignis interdictio [h] sit. Cum autem in relegatione quis erit, [i] ad bonorũ possessionẽ admittitur.

c Venter. Ex edicto de ven. in poss. mit. Item natus petit bo. pos. vt infra ad senatuscon. Tertyl. l. 1. §. si quis ex liberis. Itẽ impubes, cui mouetur quæstio status per Car. vt ff. de car. edic. l. 1. §. sed & si quis in fi. Accur.
d Furiosus. Huic dicit 10 dari bon. poss. quæ facti est, non iuris vt hic, & C. de cur. fur. l. fi. §. tali. & pro eo. ff. ad Tertyl. l. 2. §. si quis ex libe. alij etiam eam, quæ iuris est. arg. ff. de lega. 2. l. Licinius. §. fi. & not. C. de cur. fur. l. fi. §. 1.
e Vbicunque. De lege da exemplum ff. de bon. li. l. si patronus nõ aluerit. & ff. de acquir. hær. l. hæres institutus. & ad senatusconsult. Tertyl. l. 1. §. qui operas. & ff. de ijs, quæ pro non scrip. l. 1. de constitutione dic: ff. si qs ali. test. prohi. l. 1. in prin. & C. de hære. l. Manichæos. & facit ff. de contra tabu. l. 3. §. liberi. & ff. de secun. tabulis. l. hi. Sed contra videtur in emancipato, qui repellitur à iure ciuili, sed admittitur per prætorem: vt supra eodem l. sed cum patrono. §. primo. Sed dic quòd ius ciuile non assistebat, sed resistebat. Item idem erat in posthumo alieno, qui à iure ciuili repellebatur, sed per prætorem admittebatur: vt Institu. eodem, in princip. sed dic vt dixi in alio. Item illud ibidem statim corrigitur. Item facit ff. l. proxi.

Edicto. CASVS. Si aliqui sunt damnati capitalis rei, id est, alicuius delicti, siue criminis capitalis, vel alicuius accusationis capitalis, neque sunt in integrum restituti, denegatur eis bonorum possessio edicto prætoris. is autem intelligitur damnatus rei capitalis, cui sit pœna mors, aut interdictio ignis, & aquæ. cum autem in relegatione quis erit, admittitur ad bonorum possessio. Viuianus.

f Qui rei. Id est, delicti.
g Restituti. Quia tunc esset secus: vt ff. de iur. patro. l. fi. §. 1. & Inst. quib. mo. ius patr. pote. sol. §. cum autẽ.
h Interdictio. In cuius locum hodie successit deportatio: vt ff. ad leg. Iul. pecu. l. 3. & facit ff. de ver. signifi. l. licet capitalis. & Infra, de iure pat. l. cum patronus. §. 1.
i Quis erit. Nam hic retinet ciuitatem, & libertatem: vt infra, de pub. iud. l. 2. & facit ff. l. prox.

Cvm quidã. CASVS. Ponamus, quòd Titius ab intestato decessit, cui erat propinquus Seius, & in eiusdẽ Titij bonis petere poterat bono. pos. intra centum dies, vt dixi ff. e. l. si plures apparet nunc vnũ testamentũ, in quo continetur, quod dictus Titius instituit sibi hæredem Caium: dictus aũt Seius propinquus incœpit accusare falsum dictũ testamentum. scilicet intra tempus petendæ bon. possessionis, & post longum spatium temporis probauit falsum dictum testamẽtum, & obtinuit, & in dicto longo spatio tẽporis cucurrerunt centum dies, intra quos poterat petere bonorum pos. si non apparuisset aliquod testamẽtũ. nunquid est exclusus dictus Seius à bonorum possess. Et dico quod non. nam licet dies petẽdæ bonorum pos. quam bonorum pos. fortè petere debuerit certus accusationis, id est, si certus esset, quòd esset falsum testamentum, esset cœpta accusatio falsi, vel nõ, cessisse videtur: attamen quia hoc proposito accusationem instituit, vt seruet sibi suum ius, non immeritò videbitur agnouisse successionem. & hoc ipso quòd falsi accusationem cœpit & sic prouidendo sibi in vno, & in alio sibi prouidere videtur. Viuia.

Qui dicit testamentum falsum, videtur bonorum possessionem agnoscere, si de testamenti viribus certus erat, hoc dicit, & est notabilis lex. Bar.

Papinianus lib. xiij. quæstio. XIIII.

Cvm quidam propinquus [k] falsum testamentum accusaret, [l] ac post longum tẽporis spatiũ probasset: licet dies eius petendę possessionis, quã [m] fortè certus [n] accusationis petere debuit, cessisse [o] videatur: attamen quia hoc proposito accusationem instituit, vt ius suum sibi seruet: agnouisse successionem nõ immeritò videbitur. [p]

Paulus libr. xj. responsorum. XV.

Paulus respondit, so-

k Cum quidã propinquus. Scilicet defuncti.
l Accusaret. Et incœpit accusare intra tempus petendæ bonor. possess. quod est annus, vel centum dies: vt Instit. eod. in fin. Sed quid si post finitũ tempus incœpit, & ad finem perduxit, quia hucusque fuit incertus: & vicit in falso? Respon. idem: quia dies petendæ bono. posses. vtiles sunt: vt Institu. eo. §. fi. ergo non currit antequam constet falsum: vt C. eodem, l. quandiu.
m Quam. Scilicet bonorum possessionem.
n Certus. Id est, si certus esset, quòd esset falsum, statim petere poterat bono. posses. siue cœpta accusatio, vel non, sed vbi incertus, non potest cum effectu antequã fiat certus per sententiam: vt supra, de acquir. hæredi. l. cum falsum. & hic.
o Cessisse. Non tamen cessit, quia non poterat petere: ad quod C. de ann. exce. l. 1. in fi. & C. de inof. test. l. cõtra maiores. & no. quod prouidẽdo in vno, & in alio sibi prouidere videt: vt C. de ijs q à nõ do. l. fi. Sed arg. contra ff. vi bo. rapt. l. si seruus. Sed videtur etiã accusatione pendente tẽpus bon. pos. cedere, sicut tutori currit tempus excusationum dum vnã exercet: vt Insti. de excu. tut. §. qui aũt. sed ibi omnes simul statim poterant proponere sine obstaculo: vt ff. de excu. tut. l. scire. §. scire. hic non. vel quia non erat certus in sua conscientia, tamen ei resiliuit in dicta accusatione: & sic non bene poterat simul vtrumque auxilium implorare.
p Videbitur. Hoc ipso quòd falsum accusat: vt C. de repu. hære. l. suis. & hoc verum si incœpit accusare intra tempus. Sed quid si post tempus, quia fuit certus de falso? dicam quod nec videtur eam agnouisse, nec petere posse. vt hic colligitur.

Paulus. CASVS. Mater, ponamus, petijt pro filia impubere bo. pos. eidem filiæ competentem. nunquid acquisiuit filia bon. poss. Et dicitur quod sola petitio matris non acquisiuit filiæ impuberi bono. posses. nisi ia, qui dederit eam scilicet bono. pos. euidenter voluit dari eam, scilicet bono. pos. impuberi, scilicet filiæ prædictæ. Viuianus.

k In P. Fl. accusatio, nem instruit.

a Non acquisisse. Sed cur dominium rei singularis accipiendo ei acquirit: vt supra, deposi. l. dic? Respon. hic maior requiritur solennitas: quia maius cōmodum: imo quia & incommoda affert: vt supra eo. l. 1. Vel ibi extra ius: hic in iure, vbi non admittitur pro alio nisi in certis casib. vt no. supra eod. l. seruus, 2. respon. & not. quod idem dicam in qualibet fœmina, & etiā in mare: nec etiam ratihabitionem, quia prætor supplet.

lam petitionem matris non acquisisse a filiæ impuberi bonorum possessionem: nisi is, qui eam dedit euidenter voluit eam impuberi dari.

Idem libro tertio sententiarum. XVI.

Quoties b is, cui bonorum possessio ab altero postulata est, furere cœperit: magis probatur, ratum eum videri habuisse. Rati enim habitio ad confirmationem c prioris postulationis pertinet.

Quoties. CASVS. Ponamus, quod Titio competebat bonorū possess. in bonis Seij, Caius autem nullo præcedente mandato Titij, postulauit Titio prædictorū bono. poss. postea idem Titius cœpit furere ante dationem bon. poss. & antequā haberet ratam petitionē. certè magis probamt, scilicet quam contrariū, videri eū, scilicet Titium habuisse ratum, scilicet quod fecit Caius in petendo ei bo. poss. scilicet propter furorem Titio superuenientem. rati enim habitio, scilicet tacita propter furorem, pertinet ad confirmationem prioris postulationis, scilicet factæ per Caium pro Titio de bonorum posse. ad quam positionem est argu. supra solu. matri. l. 2. circa finem. Vel intellige, quod non præcessit mandatum: & fuit habita rata petitio, antequā decerneretur bonorum possess. & cœpit furere Titius ante eam decretam. Vel dic quod Caius postulauit Titio bonorum possess. præcedente Titij mandato, & postea furere cœpit Titius: perinde est, ac si petijsset Caius Titij nomine nullo mandato præcedēte, & ipse Titius ratum habuisset ante furorem suum. rati enim habitio, scilicet Titij, quæ esset facta non præcedente mandato Titij, quamuis non fuerit in hoc casu, imò præcessit mandatum, pertinet ad confirmationem prioris postulationis. Viuia.

c In P. Fl. prioris postulati.

b Quoties. Pone quod petita est cum mandato: & quòd subijcit magis &c. mutat casum quando sine mandato. q. d. perinde est, ac si petita esset sine mādato, & dominus habuerit ratū ante furorē nam isti duo casus pares sunt, vel secundo totam intellige sine mandato, & fuit habita rata petitio, antequā decerneretur, & cœperit furere ante decretam. quem casum habes supra, de acqui. hæ. l. si quis alicui. & facit infra tem ta. ha. l. bonorū.

SI TABVLÆ TESTAMENTI extabunt.

Nota. quod differt hic tit. ab illo. ff. si tab. testa. nul. extabunt quia hic dicit extabūt, ibi nō extabunt. Item nota, quod hic tit. cōmunis est bonorū possessio. secundū tabulas, & contra tabulas: superior vero generalis omnium bonorum possessio. dic ergo cōmunia vtriusque, scilicet secundū tab. & contra tabulas. & primo quæritur, cui competat vtraque, & quidem capacibus, non capacibus, non: vt infra, de contra tabu. l. 3. §. liberi. Secundo ex cuius tabulis. & dic eius, qui potuit testari, vt infra, de secun. tab. l. 1. §. exegit. cum seq. Tertio ex quibus. & certè quocunque materia scriptis: vt ff. de sec. tab. l. 1. in prin. & §. 1. Quarto ex quo testamēto: & dic scripto, & non scripto: vt tunc dicatur secundum nuncupationem, vel contra nūncupationē: vt C. de secun. tabu. l. 5. & de bonorū possessio. contra tabulas liberti. l. 5. Item quinto quādo detur, & certè cum tabulæ sunt tempore mortis, licet postea intereant: vt infra de secundis tab. l. 1. §. sufficit. & infra hac. l. in multis autē differunt. vt ecce infra, de contra tab. l. illud. §. ad testamenta. & in multis alijs conueniunt & differūt: vt patebit infra in specialibus titulis. & de contra tabulas, & de secun. tabulas.

TITVLVS II.

SI TABVLAE testamenti extabunt.

Paulus libro iij. ad Sabinum. I.

Haeredi, cuius nomen inconsulto c ita deletū fit, d vt penitus legi e non possit, dari bonorum possessio f minimè potest: quia ex coniectura g nō propriè scriptus videretur. quāuis si post prolatas h tabulas deletū sit testamentū, bonorū possessio cōpetat. Nam & si i mortis tēpo-

Haeredi. CASVS. Ponamus igitur quod Titius in testamēto suo instituit sibi hæredē Seium, & ante mortē Titij prædicti nomen dicti Seij ita deletum fuit inconsulto, id est, nō ex voluntate dicti Titij, vt penitus legi nō possit, nonquid potest dari bono. poss. dicto Seio hæredi? & certè minimè: quia ex coniectura, id est, ex præsumptione non propriè scriptus videtur. præsumitur enim non scriptus, cum legi non possit, quamuis competat bon. possess. si testamentum sit deletum post tabulas prolatas, scilicet in publicum apud iudicem, vel etiā quemlibet priuatum mortuo tamen testatore, & verè competit bon. possess. si testamentū sit deletum post tabulas prolatas, scilicet in publicum apud iudicem, vel etiam quemlibet priuatum, mortuo tamen testatore. nam & si mortis. s. testatoris tempore tabulæ fuerint subaudi, quamuis non prolatæ apud iudicem, vel alium: competet bonorum possess. licet postea interierint. s. dictæ tabulæ. quia verum fuit tabulas extare, scilicet tempore mortis testatoris. semel enim extitisse tabulas mortuo testatore desideratur. nam & si extare desierunt, vt quia postea interciderunt, bonorum possessio poterit peti: vt infra, de bon. possess. secun. tab. l. 5. §. semel. Viuia.

c Inconsulto. Id est, non ex voluntate testatoris, sed quid si consulto? Respon. idem multo magis: vt non detur bon. poss. vel si detur, aufertur vt indigno: vt no. C. de test. l. nostram.

d Deletum sit. Scilicet ante mortē. nam post deletum nō nocet: vt ff. de secun. tab. l. 1. §. sufficit. sed secus quo ad petitionem legatorū, quæ durat, licet sit deletum in vita inconsulte, & ita quod nō potest legi: vt supra, de ijs, quæ in test. delen. l. 1. §. sed & si legi. & §. sequen.

e Legi. Id est, oculis perspici, non dico non intelligi: vt supra, de ijs, quæ in testa. delen. l. 1. §. 1.

f Bonorum possessio. Secundum tab. vel contra tab.

g Ea coniectura. Id est, præsumptione. præsumitur enim non scriptus, cum legi non possit arg. contra supra, de codicil. l. fin. 1 & C. de testa. l. errore. Accur.

ADDITIO Dic quod ibi fuit nomē hæredis scriptū: hic fuit omissum, hæres esto. Vel ibi quātū ad aditionē de iure ciuili: hic quātū ad bo. pos. sec. ta. secundū Bar.

1 Dic quod imo concor. secundum Bar.

h Prolatas. i. publicatas in publicū apud iudicē: vt C. de tes. l. pub. vel ēsquēlibet priuatū, mortuo tā testatore.

i Nam & si. Verè post prolatū, & mortē. nam & idē si nō prolatū. & facit ff. de secū. tab. l. 1. §. si liniū. & §. si notæ, & ff. de mil. test. l. in fraudē. §. 1. & C. de tes. l. si vn.

DE

DE BONORVM POSSESSIONE furioso, infanti, muto, surdo, cæco competenti.

re tabulę fuerint; licet postea interierint: cōpetet bonorum possessio, quia verū fuit tabulas extare.

TITVLVS III.

DE BONORVM possessione furioso, infanti, muto, surdo, cæco competenti.

Papinianus libr. xv. quæstionum. I.

Furioso Titius substitut⁹ est. bonorū possessionis tēpus quamdiu furiosus in eadē conditione est, neq; [a] instituto, neq; substituto cedit. Nec si [b] curator furiosi nomine accipere possessionem potest, [c] idcirco spatiū temporis, quod scientibus [d] præfinitum est, videbitur cedere. Nam & pater infanti filio possessionem accipit; [e] quo tamen cessante, infans non excluditur. [f] Quid ergo si curator accipere nolit? nōne iustius, atq; vtilius erit, ad eundem modum proximo [g] cuique possessionem dari, ne bona iaceant? Quo admisso; substitutus cautionem [h] præstare cogitur omnibus [i] ijs, quibus bona restitui debent: si fortè institutus in eodem furore decesserit, [k] aut compos mentis effectus, ante

Nota quinque personas. de primis duabus tractat prima l. scilicet de furioso, de quo dic: vt s. tit. 2. l. non est ambigendū, & de Infante: de quo dic: vt supra titu. 2. l. seruus. in fi. aliæ verò tres procedunt iure cōmuni in petenda bon. pos. & in die cedenda: vt j. eo. l. 2.

Diuisio. Furioso. Primo ponit dictū. Secūdo respōdet tacitæ obiectioni. Tertio format vnam quæstionem, & eam determinat. Secunda ibi, Nec si curator. Tertia ibi, Quid ergo si curator. ratio primi dicti est, quod furioso nō cedit tēpus, quia nō potest agnoscere. Item substituto non currit, donec excludatur institutus. & ad hanc rationē opponit hic iurisconsultus in secunda parte legis. Bar.

CASVS. Ponamus, quòd Caius instituit sibi hæredem Seium furiosum, & substituit eidem furioso Titiū. & decessit dictus Caius, nunquid tempus bonorum possessionis, scilicet petendæ in bonis Caij (de quo tempore dixi s. ti. 2. l. si plures) cedit furioso prædicto instituto, vel Titio ei substituto, quamdiu est furiosus in eadem conditione, id est, in furore? & certè non: neque spatium temporis, scilicet prædicti, quod præfinitū est scientibus, scilicet illis, quibus competit bo. pos. idcirco videbitur cedere. si, id est, quia curator scilicet furiosi potest accipere bon. pos. nomine furiosi. nam & pater accipit bon. pos. filio infanti. quo scilicet patre tamen cessante, scilicet in petenda bo. pos. filio suo infanti intra dictum tempus, non excluditur infans, scilicet filius eius. Quid ergo si curator furiosi accipere nolit? est ne iustius, atque vtilius dari posse proximo cuique, id est dicto substituto quicunque sit ipse substitutus, ad eundē modum, id est sicut daretur curatori furiosi, si curator furiosi nominē potest accipere possessionē ad hoc scilicet, vt bona dicti testatoris non iaceant subaudi? & certè sic. quo scilicet substituto proximo admisso, scilicet ad bono. poss. substitutus, id est ipse substitutus proximus admissus cogitur præstare cautionem omnibus ijs, quibus bona dicti testatoris restitui debent: puta quia fuit hic substitutus admissus: quia vt dictum est, rogatus a testatore prædicto vt restitueret bona testatoris quibusdam, & fortè vt quasdam res testatoris daret aliquib. nomine legati, scilicet si ipse substitutus ex substitutione succederet, deberent autem restitui bona: fideicommissarijs vniuersalibus, vel legatarijs prædictis per substitutum: si fortè furiosus institutus in eodem furore decesserit superstite dicto substituto, aut compos mentis factus dictus furiosus ante mortem obierit, quam hæreditatem agnosceret superstite eodem substituto. quibus duobus casibus habet locum substitutio. Item cogitur dictus substitutus, id est, ipse substitutus promissus admissus ad bono. pos. vt dictum est præstare cautionem venientibus ab intestato. nā & fieri potest: vt viuo furioso instituto substitutus idemq; admissus, vt dictū est, decedat. & sic non possit amodo vēdicare sibi locum substitutio, nec restitutio bonorū per substitutum facienda: nec legatorum solutio per eundem substitutum facienda: nec tamen furiosus obstet cæteris, scilicet ab intestato venientibus, si prius & ipse scilicet furiosus decesserit, quàm hæreditatem acciperet: puta quia decessit in eodem furore, aut compos mentis effectus ante mortem obijt, quàm hæreditatem agnosceret: quo casu vendicant sibi locum venientes ab intestato, & agent ex cautione eis facta per substitutum contra hæredes substituti: vt hæredes substituti restituant eis bona dicti Caij, ad quorum bonorum possessionem admissus fuerat dictus substitutus viuente dicto furioso, vt dictum est. Viuianus.

[a] Neque instituto. Scilicet furioso.

[b] Nec si. Id est, quamuis. vel quia.

[c] Accipere possessionem potest. Contra j. de succes. edi. l. 1. §. furiosi. sed quantum ad cōmodum delata est furioso, & ei potest peti, scilicet vt habeat fructus, non quantum ad ius: vt habeat dominium: vt ibi, & C. de cura. furio. l. fi. §. tali. & statim dicam.

[d] Scientibus. Scilicet tantum subaudi: vt infra, quis or. in bo. pos. ser. l. 2. in prin.

[e] Accipit. Vt & s. tit. 2. l. seruus. §. impubes. Sed nunquid eam quæ iuris est? Respon. sic: vt C. de iure deli. l. si infanti. §. 1. & 2. secus secundum has leges: quia nil quæritur filio nisi castrēse vel quasi: & si quæratur, nec momento apud eum stat: vt s. de acq. hæ. l. placet. Item quæritur de ea, quæ furioso est delata: sed ibi facti tantum vt fructus capiat: vnde factus sanæ mentis repudiat. Item decedens non transmittit ad suos hæredes: vt C. de cura. fur. l. fi. §. tali. alij contra, vt ibi not. Item legata bene quæruntur: vt ead. l. §. legatis. quia tantum commodum. sed bonorum possessio. etiam onus: vt s. manda. l. si hæreditatem.

[f] Excluditur. Vel ipso iure, vel per in integrum restitutionem: vt no. s. ti. 2 l. seruus. §. dies.

[g] Proximo. Vt substituto.

[h] Substitutus cautionem. Id est, ipse admissus cautionem præstare cogitur. nec ob. C. de cur. fu. l. fi. §. omni satisdatione. quia ibi tollit eam quam curator præstabat alijs.

[i] Omnibus ijs. Id est, venientibus ab intestato, si substitutus decedat non dominus factus delata hæreditate hoc est, ante furiosum: vt in fi. huius legis dicitur. Item ex testamento venientibus cauet, si defertur eis hæreditas prius moriente furioso: vt statim subijcit. Azo.

[k] Decesserit. Ante substitutum.

a † Agnosceret. Furiosus, factus sanæ mentis: & sic ante substitutum; quo casu cum habeat locum substitutio, caueat fideicommissario vniuersali, & legatarijs, qui veniunt ex testamento.

b Nam & fieri. Mutat casum quando substitutus ante decedit, quo casu venientibus ab intestato est cautum ipsis stipulantibus, vel seruo publico, argu. supra, de adop. l. non aliter.

mortem obierit, quam hereditatem agnosceret. a Nam & fieri b potest, vt viuo furioso substitutus decedat: nec tamen furiosus obstet cæteris, si prius & ipse decesserit, quàm hæreditatem acquireret.

MVtus. CASVS. Dictum est supra l. proxi. de furioso infante: nunc autem dicit de muto, & surdo, & cæco: de quibus omnibus fit mentio in titulo. dicit ergo quòd mutus, surdus, cæcus possunt admittere bon. posses. si intelligant, quod agitur.

Vlpianus libro xxxix. ad edictum. II.

MVtus, † surdus, cæcus, bonorum possessionem admittere possunt, si quod agatur, intelligant. c

c Intelligant. Nam & adire possunt, vt Institutio. de hæredum quali. & diffe. §. finali.

† Mutus audiés, id est, nõ surdus potest contrahere, & testari nutu ad pias causas: nõ aliàs. Bal. in l. pe. C. q test. fa. pos. & an & quãdo mutus potest cõtrahere, vide plenè per Bart. I l. 1. in fi. & ibi dẽ Alex. l. infra, de verb. obl.

DE BONORVM POSSESSIO. contra tabu.

a Quare in C. primo posuit de sec. tab. & hic primo de cõtra tabu? Respõ. vt no. C. de bo. pos. cõtra tab. in tit.

IN contra tabulas. CASVS. Quia liberi quandoq; prætereuntur à parentibus: & opus est subueniri eis per prætorem: ideo ponitur de bo. pos. cõtra tab. Not. ergo, quod hæc bo. poss. defertur liberis naturalibus, & legitimis, vel legitimis tantum, puta adoptiuis. Item natis, & nascituris. Item emancipatis præcipuè, & etiã ijs qui erant in potestate defuncti: vt hic. & C. de libe. præte. l. maximum. dati autem in adoptionem à patre naturali non habent hanc bon. poss. contra testamentum patris naturalis, nisi instituantur ab eo hæredes, & alius eis cõmittat edictum: vt j. eo. l. non putauit. §. in adoptionem datos. & §. vt autem. & l. si in adoptionem. & l. si post mortem. §. 1. Item in liberis omnibus distingue, si possunt institui hæredes, aut non: si enim non possint institui, denegatur eis bo. pos. contra tab. quod mortis tempore debet spectari: vt j. eo. l. 3. §. liberi. Si autẽ possunt institui, si quidẽ instituti sunt hæredes, denegatur eis contra tab. quod enim bonum est eis contra tab. dari, cum secundum tabulas possint habere? hoc, nisi alius præteritus cõmittat edictum contra tab. instituto. alius enim potest ei committere edictum, siue ille qui præteritus est, sit natus, siue nasciturus: vt etiam antequã nascatur, cõmittatur edictum instituto: vt infra eo. l. 3. §. si quis ex liberis. & l. illud. §. fi. & adeo proficit præteritus instituto: vt & si institutus erat in minori parte quam virili, per beneficiũ contra tabulas habeat virilẽ. Si autẽ ex maiori quam virili esset hæres institutus, redigeretur ad virilem: vt j. eo. l. non putauit. § fi. vbi autẽ liberi exhæredati sunt, non habent bon. poss. hanc: vt C. eod. l. 2. & hic, & hoc si exhæreditati sunt ab omnibus gradib. testamenti. Nam si exhæredati sunt ab vno, & instituti in eo non extiterint hæredes: cõtra gradum alium à quo præteritus est, petet bon. pos. Item hæc vera sunt, quando exhæredatio facta est purè, non sub conditione: nisi in casu cum institutus sub cõditione casuali. & in defectum eius exhæredatus. Item debet fieri non à re vna, vel ab hærede vno licet possit fieri ab vno gradu, sed ab hæreditate tota: vt j. eo. l. non putauit. t. respon. & §. 1. 2. & 3. & j. de libe. & posth. l. si pepercerit. §. purè. & C. de lib. præter. l. si pater. Quod autem dictum est in exhæredatis, serua in præteritis, si eorum præteritio habeatur pro exhæredatione: quod est in eo casu. Quandoq; prætereuntur à matre: vel ab ascendentibus p matrẽ: vt Insti. de exh. li. §. mater. & ideo dicit lex nõ habere locum hanc bon. poss. in testamento fœminarum: vt infra eo. l. illud §. ad testamenta. His visis dicas, quod in petẽda cõtra tab. bon. posses. debemus accipere liberos: siue naturales, subaudi & legitimos, siue adoptiuos. s. vt possint petere eam bo. poss. si neq; instituti neq; exhæredati sunt. liberi autem vocantur ad bon. poss. contra tab. eo iure, quo vocantur ad successionem de iure ciuili, id est, vt qui repelluntur iure ciuili, repellantur & isto: & eo ordine, quo vocantur ad successionem de iure ciuili, s. vt prior in gradu, prius habeat. hæc autẽ clausula, scilicet quod liberi, qui sunt naturales, & legitimi, possint petere bo. poss. contra tabulas, si non sunt instituti, neq; exhæredati, sed præteriti. & eo iure, eoq; ordine vocentur ad contra tabu. bon. posses. quo vocantur ad successionem de iure ciuili. hęc clausula dico videtur pertinere etiam ad posth. scilicet præteritos, vt cum erunt nati, possint petere contra tab. bon. poss. nam licet sit rescissum testamentum iure ciuili: vt C. eo. l. 2. in prin. æquitate tamen prætoria est aliquod: vnde in firmatur eo iure, quo subsistere fingitur, sed & si filij scilicet præteriti qui erant apud hostes tempore testamenti patris, redierint ab hostibus postliminio: putat Pomponius eos admitti ad bon. pos. contra tab. Sed quid si ex tribus filijs præteritis à patre vnus sit captus ab hostibus? certè duobus qui sunt in ciuitate, competit bon. posses. scilicet contra tabu. bessis, id est, pro besse. i. pro octo vncijs, siue pro duabus partibus: & ita captus ab hostib. facit partem duobus in ciuitate existentibus. & idem quod dictum est in capto, est & in posthumo. s. vt faciat partem duobus fratribus suis natis etiam antequã ipse posthumus nascatur si erant nati duo: sicut supra duo erant in ciuitate: nam quamdiu posthumus speratur, in ea causa est, vt partem faciat, & ita faciet partem in hoc casu, id est faciet quod duo fratres sui non habeant in totum bo. pos. contra tab. sed pro parte, cum ipse posthumus, & duo sui fratres nati fuerunt præteriti a patre. non tamen habebunt duo fratres pro besse bon. pos. contra tab. interim, cum possint nasci tres: vt supra si pars hær. pe. l. antiqui. in fi. Imò tantũ pro duabus partib. posito, quod diuidatur hæreditas in quinque partes: ar. d. l. antiqu. in fi. Sumus autẽ in hoc ver. idem & in posthumo &c. Si autẽ esset posthumus. & vnus tantũmodo natus, & posthumus, & natus essent præteriti: posset natus interim petere bo. pos. cõtra tab. pro quarta parte, cum possint nasci tres: vt d. l. antiqui. & ita secundũ hoc est idẽ in posthumo, quod in capto: sed nõ per omnia idẽ: nam vnus, & alter facit interim partem, sed non eandem. Viuia.

TITVLVS IIII.

DE BONORVM possessione contra tabulas.

Primò ponit mentem edicti prætoris de cõtra tabulas. Secundo exponit edictum. Secunda ibi, Hæc autem clausula. Bart.

Vlpianus libro xxxix. ad edictum. I.

IN contra tabulas bonorũ possessione d liberos e accipere debemus, siue

d Possessione. Petenda, quam prætor defert liberis: vt infra eod. l. non putauit. §. vt autem.

e Liberos. Nunc exponit liberos.

Naturales.

naturales,[a] siue adoptiuos,[b] si neq; instituti,[c] neq; exhæredati[d] sunt. Vocantur autem ad contra tabulas bonorũ possessionem liberi eo iure,[e] eoq; ordine,[f] qui vocantur ad successionem ex iure ciuili. Hæc autem clausula[g] etiam ad posthumos videtur pertinere. Sed & si ab hostibus postliminio redierint[h] filij: Pomponius putat ad contra tabulas bonorum[i] possessionem eos admitti.

Facit partem ille, qui speratur admitti ad partem. Bart.

Si ex tribus filijs,[k] vnus ab hostibus captus sit: duobus qui sunt in ciuitate, bessis bonorum possessio competit. Idem[l] & in posthumo. Nam quamdiu posthumus speratur,[m] in ea causa est, vt partem[n] faciat. Et sui iuris factos liberos, in bonorum possessionem prætor inducit. Siue igitur emãcipati sunt, siue aliàs exierunt[o] de patris potestate, admittuntur ad bonorum possessionem: sed adoptiui patris non potest.[p] vt enim admitti possit, ex liberis[q] eum esse oportet.

Filius non capax facit mortuus, non obstat sequentibus in gradu. Bart.

Qui habebat filiũ, habebat & nepotem ex eo. filium emancipauit, & adoptauit in locum nepotis: deindè emancipauit. quæritur, an nepoti obstet? Et mihi magis videtur, hunc nepotẽ non excludi: siue pater eius in adoptione mãsisset quasi nepos, siue emancipatus esset. puto enim, & emancipato patre, nepotẽ quoque cũ patre suo ex edi-

a Naturales. Subaudi & legitimi. item subaudi sui, vel emancipati: vt C. de libe. præte. l. fi. §. sancimus itaq; & insti. de hære. quæ ab intest. §. eadẽ. at naturalis tantũ, licet succedat ea voluntate, quãdoq; tamen nõ admittitur contra voluntatẽ: vt C. de nat. libe. l. humanitatis. & authenti. licet.

b Adoptiuos. Vt infra eod. l. 1. §. filium. sed contra testamentum patris naturalis non habet, nisi instituatur hæres, & per aliũ aperiatur ei edictum vt infra eod. l. nõ putauit. §. in adoptionẽ. & facit infra si tabu. testa. nul. ex. l. 1. §. liberos. sed hodie cõtra in vtroq;: nam cõtra testamentum adoptiui extranei non habent, sed cõtra testamentum naturalis sic: vt C. de adopt. l. pe. §. sed ne articulum.

c Instituti. Purè, siue sub cõditione potestatiua, nisi alius cõmittat edictum, vt infra eo. l. 3. §. si quis ex liberis. secus si sub casuali, vel mista nisi sit in defectum eius exhæredatus: nã habetur pro non instituto C. de insti. & substi. l. 4.

d Neq; exhæredati. Scilicet rite. nã tunc haberent querelam inoffic. testa. vt infra eo. l. non putauit. §. non quæuis. & l. si post. §. exhæredati.

e Eo iure. Imò non eodẽ iure, quia illi ciuili, isti prætorio. sed dic, id est, vt qui repelluntur illo iure, repellantur & isto: vt s. de bon. pos. l. non est §. fi.

f Ordine. Vt prior in gradu prius habeat: vt infra, eo. l. 3. §. si filium. & l. illud. §. 1. item in stirpem: vt & ibi, & infra e. l. si in adoptionem. §. fi. sed contra infra ead. l. § qui habebat filium. & infra eo. l. 3. §. 1. sed ibi dices.

g Hæc autem clausula. Ad omnia supradicta potest referri. & dic quòd ad posthumos præteritos cum erunt nati, non ante. sed quomodo, cum ipso iure rumpant? Respon. vt no. C. eo. l. 2. item antequam nascantur, habet locum infra, de ven. in pos. mit. l. 1. in prin. & facit infra, de verb. sign. l. nomen filiarum. & insti. qui dari tut. pos. §. fi. & infra, de assigna. lib. l. fi. §. 1.

h Redierint. Scilicet quocunque modo: vt infra, de capti. l. nihil.

i Bonorum. Quia tempus non currit: vt infra, de sec. tabu. l. qui ex liberis. §. 1.

k Si ex tribus filijs. Emancipatis, & præteritis: vt faciat ad titulum.

l Idem. Et imò non idem. vt s. si pars hære. pet. l. antiqui. in fi. & ideo quod dicit in fi. partem, scilicet quantam si vnus erat natus: vel vt sit per omnia idem, pone casum: vt infra, de coniung. cum eman. lib. l. 1. §. sed & si posthumus & §. si postliminio.

m Sperantur. Facit infra, de secun. tabu. l. 2. §. quamdiu. & quis or. in bonor. posses. ser. l. 2. §. pen. & vnde legi. l. pen. in fin. & vnde cog. l. 1. §. si quis. sic. & supra fami. ercis. l. si hæres vnus.

n Partem. Id est, natum admitti ad partem, non ad totum. sic supra, de inoffi. test. l. qui repudiantis. in prin.

Et sui iuris. CASVS. Prætor inducit in possessionem etiam liberos factos sui iuris. siue ergo emancipati sunt scilicet, liberi: siue alias exierunt de potestate patris, vt per dignitatem, admittuntur ad bon. poss. scilicet contra tab. si præteriti sunt. sed adoptiui patris, subaudi ad bon. posses. non potest subaudi, admitti filius adoptiuus emancipatus. vt enim admitti possit aliquis ad bono. posses. contra tabu. oportet eum esse ex liberis: iste autem adoptiuus nõ est ex liberis, ex quo est emancipatus a patre adoptiuo: vt infra, vnde libe. l. liberi capite minuti. Viuia.

o Siue exierunt. Vt per dignitatem: vt Instit. quib. mod. ius pat. po. sol. §. sed ex constitutione.

p Non potest. Ab eo emancipatus: vt hic, & infra si tabu. testamen. nul. exta. l. 1. §. liberos. & vnde libe. l. 1. & instit. de exhæred. liber. §. adoptiui.

q Ex liberis. Suis, vel emancipatis. licet enim emancipati desinant esse sui, non tamen desinunt esse liberi: vt Instit. de hæred. ab intesta. §. eandem.

Qui habebat. CASVS. Ponamus quòd Titius habebat filiũ Seium, & ex filio habebat nepotem Caium. emancipauit dictus Titius dictum suum filium Seium, & adoptauit idem Titius dictũ suum filium in locum nepotis: deinde emancipauit dictum suum filium, & ita bis emancipauit eum. quæritur: an nepoti scilicet prædicto Caio obstet, scilicet dictus Seius filius in petenda bon. posses. contra tab. si dictus Titius eos prætериit, vt excludatur prædictus nepos scilicet Caius à dicta bono. posses. & admittatur solus filius? & magis videtur hunc nepotem scilicet Caium non excludi, scilicet à dicta bono. posses. siue pater eius scilicet nepotis, id est dictus Seius in adoptionem mansisset quasi nepos, ita quòd Titius pater eiusdem Seij non emancipasset eum Seium postquã eundem Seium adoptauit in locum nepotis: siue emancipatus est, scilicet dictus Seius à patre suo postquã ab eo fuit adoptatus in locum nepotis: sicut in veritate in nostro casu fuit emancipatus à patre suo, postquã ab eo fuit in locum nepotis adoptatus. puto enim emancipato patre, scilicet nepotis, sicut in veritate fuit emancipatus pater nepotis antequã idem pater nepotis adoptaretur in locum nepotis, puto dico nepotem quoq; cum patre suo ex edicto scilicet, de coniungendis cum emancipato liberis, admitti scilicet ad bono. posses. contra tabu. quicquid ex prædictis contingat in patre nepotis post emancipationem ipsius patris nepotis primo de eo factam. bis enim fuit emancipatus in nostro casu. Vivianus.

Ex

Filiꝰ naturalis tantum non admittit ad patris contra tabulas ad. do glo. secũdã Bal. sing. l. 1. co. 2. C. quo bon. & in l. fin. C. de natu. libe. & p Bal. in l. fi. C. vn. legi. col. 4.

P. Flo. quo.

Tamen hodie quã tũ ad multa emancipati, & sui adæquantur. Bart. i l. 3. s. de legit. tut. & hoc in tutelis, idẽ in collatiõe. Bal. i l. fi emãcipati. 4. opposi. de col. bo. dicit tamen idẽ Bal. in l. meminimus. C. de le. hæ. q est tãtũ similis suo.

ª Ex edicto. De coniun.cum emãci.lib.vt ĩ.de cõiun. lib. 1.in prin.& facit ĩ.si tabu.testa.nul.ex.l. 1.§.antepenul.Sed arg.cõtra.ŝ.e.l.vocantur.Sol.vt ĩ.l.3.§.1.

Quidam filium. CASVS Ponamus, quòd Titius habuit filium Seium,& ex eo habuit nepotem Caium. dictus filius emancipatus, vel in potestate manens deportatus est & sic amisit ciuitatem,& non libertatem: quæritur, an nepoti noceat, scilicet dictus filius deportatus ita quod admittatur ad bonorum poss.contra tabu.ante nepotem, cum ambo sint præteriti à dicto Titio? & verius est nepotem admittendum, scilicet ad bonorum possessionem contra tabulas in vtroq; casu id est, siue erat in potestate, siue emancipatus filius qui fuit deportatus subaudi. & not. filium deportatũ non admittendum. deportatos enim mortuorum loco habendos, repete verius est. Sed & si pater dicti nepotis, & filius, id est, dictus nepos deportati sunt, & ambo restituti, scilicet sunt, dicemus ad bonorum possessionem admitti filium scilicet solum. Sed & si filius Titij, idest, pater nepotis damnatus in metallum, vel damnatus alia pœna. quæ seruum efficit, restitutus sit, nihilominus admittetur, scilicet ipse solus, ita quòd non filius eius. seq. vide per te vsque ad legem illud. quia sunt clara. Viuianus.

e Efficit. Sed deportatio tantum ciuitatem aufert: vt Insti.quibus modis ius patriæ po.sol.§.cum autem. & §.serui. sed hodie nemo bene natus ex supplicio fit seruus: vt in authen.de nup. quod autem prius.

f Admittetur. Simpliciter accipe, si ponas in duabus personis. si aũt in tribus, subaudi solum: vt ŝ.proxi.dixi.

...cto ª admitti. ᵇ Quidam filium habuit, & ex eo nepotem. filius emancipatus, vel in potestate manens deportatus est. quæritur, an nepoti noceat? Et verius est, in vtroq; casu nepotem admittendum. ᵇ deportatos enim, mortuorum loco habendos. ᶜSi & ᵈ pater, & filius deportati sint, & ambo restituti: dicemus, ad bonorũ possessionem admitti filium. Sed & filius in metallum damnatus, vel alia pœna: quæ seruum efficit, ᵉ & restitutus sit: nihilominus admittetur. ᶠ

Hermogenianus libr. iij. iuris epito. II.

Demq; est, ᵍ & si pater pœnæ seruus efficiatur, & postea restituatur.

Vlpianus li. xxxix. ad edictum. III.

Non tantum autem ipsi emancipati admittuntur ad bonorum possessionem, verum etiam ij ʰquoque, qui ex his nati ⁱ sunt.

Si aliquis ex liberis adoptetur: durante adoptione succedit prout adoptatus est: ea finita succedit prout naturaliter vocatus est. Barto.

Si duos habens nepotes, alterum emancipatũ loco filij adoptauerit: videndum, an solus ille quasi filius admittatur. Quod ita scilicet procedit, ᵏ si quasi patrem eius nepotis, quem retinuerat, sic adoptauerit. Melius est autem ˡ dicere, posse eum solum ad bonorum possessionem peruenire. Sed si sit hic nepos emancipatus: verum est dicere, non admitti eum quasi filium. hic enim quasi filius ᵐ non est ex liberis: cũ iura adoptionis emancipatione finita sint. ⁿ Si filium habens, ᵒ& ex eo nepotem, in locum filij nepotem adoptauero: ambo admittentur. ᵖ Planè si fuerit emancipatus nepos: non admittetur, ᵠquia pater eum præcedit. Si quis post emancipationem quæsitum ʳsibi filiũ, patri suo

ᵍ Demq; est. Vel pone in duabus personis, & dic post restitutionem factum testamentũ: vel pone in tribus: vt supra l. proxi. not. §.penul. Sed huic legi, & fini superioris legis est contra Institu.de capi.di.§. quod autem. & ĩ. vnde cog.l. is qui. vbi non restituitur cognatio per seruitutem amissa. Solu. ibi manumissio, hic fuit in integ.restitu. per quam omnia pristina iura restituuntur: vt C.de senten. pas.l.s.& l.fin.argu. contra Instit.de serui.cogna.vbi etiam manumissio prodest ad ius cognationis. Sed ibi de nouo acquiritur, non vetus restauratur. Itẽ arg. cõtra ĩ.de pœ.l.aut damna.§. fina. Sed ibi fuit indulgentia, non restitutio in integrum.

ʰ Non tantum. Verum etiã ibi. Ordine seruato: vt supra, l. 1. §. vocantur. Azo.

ⁱ Nati. Not. ex his, quia secus, si ex filiabus, vel neptibus etiam ex filio natis, & est ratio: quia pro exhæredatis habentur: vt dices ĩ.eo.l.illud.§.ad testamenta.

ᵇ Admittendum. Et nihil seruatur filio. Sed cur secus in capto: vt ŝ.ea.l.§. si ex tribus? Respon. propter spem postliminij: vt ĩ.de bo.lib.l. si necem.§. si deportatus. & ĩ.de assig.lib.l si.§.penul.lo.

ᶜ Habendos. Vt ŝ.pro socio.l.actione.§.publicatione. arg.contra ĩ.de ver.obli.l.ex ea parte.§. in insulam. & ŝ.de lega 2.l.cum pater §.hæreditatẽ.& ŝ.ad Trebel.l. ex facto.§.ex facto.

ᵈ Si &. Pone in duabus personis, scilicet patre, & filio: & tunc dic patrem fecisse testamentum, & prætermonem post restitutionem in integrum. aliàs autem testamentum factum esset irritum capitis diminutione testantis. vt Insti.quib.mod.test.infir.§.alio. Sed nonne conualesceret: vt ŝ.de iniusto testa.l. si quis ex §.pen. & secundum hoc loquitur sequens §.& lex. Vel melius pone in tribus personis, scilicet auo, & patre nepotis, & ipso nepote, & pater semper stetit in ciuitate: & tũc dic admitti filium, scilicet solum. & sic sequentia intelliges, & continuantur cum superioribus.

ᵏ Procedit. Vt quasi solus filius admittatur.

ˡ Melius autem. Autem pro quia, aliàs pro sed, vt corrigatur distinctio superior.l.adoptauerit in patrem huius nepotis, aut simpliciter. sed secundum hoc non ita vocantur vt de iure ciuili: quia eo iure cum filio vocatur alterius fratris filius: vt Insti.de hæ.quæ ab intest.desc. §.cum filius. & in auth vt frat.filij.§.1.& sic est contra ŝ.eo.l.1.§ vocantur. Sed potest dici quod ibi in contratio loquitur de liberis. qui sunt in potestate, & qui veniunt ad contra tab nam & illis idem debet seruari, ac si de iure ciuili succederent: vt ĩ.ti.1.l.is qui.in prin. & sic non remanet ibi aliquod contrarium.

ᵐ Quasi filius. Sed quasi nepos. Azo. & dic vt supra, l. 1.§ qui filium.

ⁿ Finita sint. Vt C.de adop.l.pen.§.sed hoc.

ᵒ Filium habens. Scilicet ego.

ᵖ Admittentur. Tanquam filij.

ᵠ Non admittitur. Nam per emancipationem dissoluitur adoptio: vt ĩ.§.proxi.

ʳ Quæsitũ. Sed superiori casu ante fuit quæsitus. & facit

ª In Pan. Florẽ. hoc θεματιον incipit, Filium habuit &c.

† De hac, & similibus restitutionibus, & earũ effectu Mãdo. sup signa. Gratię titu. de Absolu. & rehabi.

ᵇ In P.Fl. additũ, Aliter non.

in adoptionẽ dederit in locum filij: æquissimum est, ei præstari, quod cuiuis arrogato filio: idcircoq; patri suo adiungendus est. Sed si emãcipatus hic nepos post adoptionẽ proponat: æquissimũ erit, eum abstinere. recipit enim locũ suum: nec debet patri suo iungi.

Nepos potest venire contra testamentum aui non obstante quòd filius fuerit iustè exhæredatus: vel iustè potuerit exhæredari. Barto.

* Si emancipatus filius, vxore non ex voluntate patris ducta, a filiũ fuerit sortitus: deinde nepos patre iam mortuo b ad bonorum possessionem aui velit venire: admittendus est ad eam. Non enim per rescissionẽ * c is, qui filius iustus est, efficietur non filius: cum rescissio, d quò magis admittatur, non quò minus, adhibeatur. Nam & si tam e ignominiosam duxerit vxòrem filius, vt dedecori sit tam ipsi, quàm patri, mulierem talem habere: dicemus & ex ea natum ad bonorum possessionem aui admitti: cum possit auus iure suo vti, eumq; exhęredare. f Nec enim minus in hoc nepote is, qui de inofficioso cogniturus est, merita g nepotis, quàm patris eius delicta perpendet. †

Sicut ille qui non adit hæreditatem, perdit ius successionis, ita si efficiatur non capax ante petitam bonorum possessionem. Bart.

Si emancipatus filius præteritus ante petitã h bonorum possessionem, arrogandum se dederit: amittit contra tabulas bonorum possessionem.

Datus in adoptionem alicui de familia non repellitur a contra tabu si eum alius non præcedebat Barto.

Si quis filio i suo emancipato nepotem, quẽ ex eo retinuerat, dederit in adoptionem, nepos iste ad contra tabulas bonorum possessionem aui sui admittitur, patre eius antè defuncto: quia in eius est familia, q * & ipse admitti potuit k ad bonorum possessionem cõtra tabulas. Idemque est, l & si emancipatus filium, quem post emancipationem quæsierat patri suo in adoptionem dederit, & decesserit. nã & hic m nepos iste ad bonorum possessionem patris sui n admitti debet, quasi non emancipatus, amittit contra tabu.

---

cit supra, eo. l. 1. §. qui filium. & infra, de coniun. lib. l. 1. §. si pater ita.

a Ducta. Quod fieri potuit: vt ſ. de ritu nup. l. filius. sed non impune, vt quando ignominiosam: quia poterit exhæredari secundum hæc iura: vt statim dicet. Accur.

b Mortuo. Secus si viueret: quia præcederet: vt supra, ea. l. §. si filium.

c Per rescissionem. Aui testamenti. & dic quòd respon. tacitæ obiectioni hoc modo. Filius emancipatus testamẽtum aui rescindit per contra tabu. ac si pater eius in aui mansisset potestate: vt supra, in princ. huius legis. sed si mansisset in potestate hic nepos, iustus nõ esset, vt pote vxore ducta sine patris cõsensu: vt ſ. de stat. homi. l. Paulus. ergo & nunc nõ est iustus, cum perinde sit ac si mãsisset: sed non est ita. nam rescissio non debet facere vt qui iustus est filius, desinat esse filius, vel nepos: quia sic repelleretur, & rescissio non fit per prætorem, vt hic excludatur, sed magis vt admittatur. alioqui quod fauore eius introducitur, ad læsionem eius retorqueretur: quod esse non debet, & ex contrario contrarium in vera hypothetica sequitur. similis est lectio C. de secũ. nup. l. generaliter. § I his, secundum Ioã. aliter alij formãt tacitam obiectionẽ, hoc modo. Si filius emancipatus non admittitur propter rescissionem patriæ potestatis, ergo nec nepos. sed prima falsa, & rescissio patriæ potestatis non facit, vt nepos non sit iustus, imo magis vt sit iustus. Vel sic secundum H. lege, non enim is nepos qui iustus est, per rescissionem patriæ potestatis (nam aliàs non esset nepos iustus) non debet dico fieri iniustus.

d Cum rescissio. Accipe adhibeatur, quod est ĩ. quo magis &c. non quo minus admittatur.

e Nam & si tam. Opponitur secundo, quia ignominiosam duxit vxorem, & contra velle patris, sed non nocet. nam & si tam. &c. vel non mirum. nam si ita est quando duxit honestam, idem si inhonestam.

f Exhęredare. Scilicet filium. sed ista hodie non est de causis ingratitudinis, quæ sunt in authen. vt cum de appel. cog. § causas. cum sequen. §. Alij dicunt nepotem quasi contrahat originem ex delicto patris, quod non placet: vt C. de inof. testa. l. si quis in suo. §. fin. & ĩ. de bo. dam. l. fina. in princi. & ſ. de in ius vocan. l. adoptiuum. §. fina. sed argumen. contra C. de quæstioni. l. diuo. sed die vt ibi. Accursius.

g Merita. Nepos enim meretur institui eo ipso, quod non demeret: vt ſ. de leg. 2. l. cum quidam. sed pater delinquit accipiendo talem vxorem: vnde potest exhæredari. admittet ergo nepotem ad contra tab. sed non admittet filium ad querelam, eũ extraneus sit institutus. & facit in auth. vt cum de ap. cog. §. si alicui.

h Ante petitã. Secus si post: vt infra, vnde libe. l. si. Item secus si est institutus, & commisso edicto petat contra tabu. vt ĩ. eo. l. si post mortem. in prin. quæ est contra. & est ratio: quia iura testandi nõ tolluntur minima capitis diminutione: vt supra de capitis dimin. lege, tutelas. in prin. vel melius quia peruenit in eum casum à quo incipere non potest. nam præterito adoptiuo non datur contra tab. sui patris, nisi sit adoptatus ab auo paterno, vel similibus, vt ĩ. ea. l. §. idẽq; est. & l. si. §. idemq; iuris. sed instituto adoptiuo datur: vt ĩ. e. l. nõ putauit. §. in adoptione. Item adhuc contra ĩ. ad Terty. l. 1. §. proinde siue quis. & ã. de ca. di. l. tutelas. vbi dicit non tolli per emancipationẽ alia iura, nisi quæ per l. xij. tab. deferuntur. sed dico, quod contra tabu. hic defertur nõ simpliciter filio, sed emãcipato. cum ergo non remaneat emancipatus, amittit contra tabu.

i Si quis filio suo. Datiui casus.

k Potuit. Et quia in aliena familia non fuit: vt ĩ. eod. l. si. § pen. & facit ĩ. eo. l. si emancipatus. & ĩ. §. proxi.

l Idemque est. E conuerso.

m Nam & hic. Id est, hoc casu.

n Patris sui. Naturalis. & facit ſ. proxim. & ĩ. eod. l. si ferentur. Sed huic & superiori respon. videtur contra. ĩ. eodẽ. l. si emancipatus. §. fina. ibi tandem &c. & institu. de hæredi. ab intesta. §. eadem. & §. at hi. & ĩ. vnde lib. l. 1. vbi dicitur, quod dum est in adoptiua familia, non succedit patri naturali. Solu. dixit Guil. & Io. quod hic non tenuit adoptio: vnde non transit in potestatẽ adoptantis, seu remansit in potestate, cuius erat ante. Vel

* Vide ad huius §. interpretationẽ quæ scrip sit Vigli. in cõmẽ. ad tit. de inoffi. testa. circa prin. Inst. lib. 2.

* Vide in hunc locũ Al. libr. 4. parer. ca. xxij.

† Cice. in li. epl. ad Brutũ, acerbũ esse eruiet parentum scelera filiorũ pœnis lui.

* P. Flor. quia.

Vel distingue, sit datum extraneo, vel non extraneo: vt ĩ.eo.l.fi.§.penul. sed secundum hoc si est datus nõ extraneo, corrigitur: quia tantum adoptiuum tunc respicit: vt C.de adop.l.penul.§.si vero pater.
[a] Filius non. Quia ante erat emancipatus: vt infra, eo.l.si pater se.

fit [*] in aliena familia.

Licet mutetur familia facto patris: nihilominus filius habet contra tab. secus si per adoptionem ipsius filii mutetur familia. Bar.

Si pater alicuius peruenerit in adoptiuam familiam, filius [a] non: an patris sui in adoptiua familia mortui bonorum possessionem [b] accipere possit? Et arbitror humaniorem esse hanc sententiam, vt filius hic (quamuis non sit in eadem familia in qua pater) ad bonorum possessionem tamen eius admittatur. § Liberi, qui institui hæredes iure non possunt, [d] nec cõtra tabulas bonorum possessioné petere possunt. Hæc autem verba (institui non possunt) ad mortis [e] tempus referuntur. Si quis ex liberis hæres scriptus sit, ad contra tabulas bonorum possessionem vocari non debet. cũ enim possit secundũ tabulas habere bonorum possessionem: [*] quod bonũ [f] est, ei contra tabulas dari? Planè si alius committat edictum: [g] & ipse [h] ad contra tabulas bonorum possessionem admittetur. Sed si sub conditione [i] scriptus sit: bonorũ possessionem cõtra tabulas accipere nõ potest: [k] & ita Iulianus quoque libro xxiij. Digestorũ scripsit. Quid ergo si defecerit conditio? Verum est, eum contra tabulas accipere [l] bonorũ possessionem. Si sub ea conditione filius emancipatus [m] hæres sit institutus: quæ in ipsius † potestate non est [n]; quia scriptus hęres est, bonorum possessionem secundum tabulas accipere potest, [o] & debet: nec contra tabulas potest. [p] Et si fortè defecerit conditio: tuendus erit à prętore in tantum: quantum ferret, si contra tabulas bonorum possessionem accepisset. [q]

[*] In P. Fl. in alia familia.

[*] In P. Fl. quo bonũ est &c. in ver. ad qd bonũ est.

[b] Bonorum possessionem. Contra tab. de qua loquimur. Accursius.
[c] Admittatur. Sed quomodo, cum non potuit testari, vtpote in potestate arrogatoris: vt supra, de adoptio.l.si pater? Respõ. adoptiuus pater erat mortuus, & tamen dicitur adhuc in eius familia: vt ĩ.eod.l.vtrum. Vel dic quod dicit in quasi castrẽsi: in quo licet quibusdam permissum erat testari, non tamen cessabat querela, vel contra tabu. licet hodie semper cesset: vt C.de inoffi.test.l.fi. Vel dic quod hic non tenuit adoptio, & semper dicet adoptiua familia, scilicet putatiua. nam pro vero plerunque ponitur quod est in opinione: vt ĩ.de peti.hære.l.pro hærede. in castrensi vero non potest dicere, quia tunc cessaret cõtra tabu. vt supra, de mili.testa.l.à milite.§.fi.& l.seq.

Opinio plerunq; ponitur p vero.

[d] Non possunt. Vt deportati: vt C.de hære.insti.l.1.& supra, eo.l.1.§.deportatos. item multo magis damnati in metallũ: vt ĩ.de pœ.l.quidam. Item hæretici: vt C.de hære.l.4. Item mulier nubens intra tempora luctus: vt C.de secun.nup.l.1.& facit ĩ.de bon.pos.l.non est.§.fi.
[e] Mortis. Si dicas de suis planum est: puta vnum tempus tantum inspicitur, scilicet mortis: vt Instit.de hære.qual.& dif.§.sui. si de emancipatis, tunc tria tempora debent inspici: vt institu. de hære.quali.& dif.§.in extraneis. sed ibi instituti, hic præteriti. & facit infra, de lega.præstan.l.interuenit.
[f] Quod bonum. Id est, dicere, satis est si habet secundũ tabu. non autem intelligas simpliciter. nam vtilitas esset, quod non teneretur præstare legata nisi certis personis: vt infra, de lega.præstan.l.1. Item & alia posset esse vtilitas: vt infra eo.ti.l.ex duobus.§.sed illud. sed intellige quod hic dicit cum ipse solus est institutus, quando nihil ei prodesset petere contra tabulas: vt infra, tit.t.l.is qui.§.sed si solus. not. simile verbum huic supra, ad Velle.l.aliquando.§.fi.
[g] Committat edictum. Id est aperiat edictum de contra tab. instituto: quod facit petendo præteritus licet non prosequatur: vt ĩ.eo.l.si post mortẽ.§.fi. sic & stipulatio conditionalis committitur, id est, incipit ex ea agi posse cum conditio existit.
[h] Et ipse. Scilicet institutus, & sic habet per alium, quod per se non potest. & plenè dic vt supra. quæ res ... fig.ob.posl.Aristo.
[i] Sed si sub conditione. Loquitur hic §. in filio in potestate constituto, & instituto sub potestatiua conditione, quæ potest impleri vltimo vitæ spiritu. & sic valet testamentũ: vt ĩ.de hær.instit.l.suus.§.1. qualiter ergo potest deficere conditio? dic in illo §. quid ergo. loqui in emancipato. vel totus loquitur in emancipato instituto sub conditione casuali. & dic quod habebat cohæredem: alioqui deficiente conditione rediret ad causam intestati. & facit bene ad hunc.§.& seq. infra eo.l.sub conditione.1.respon.& l.filium.H.
[k] Non potest. An huic potest alius cõmittere edictũ? Respon. potest: vt ĩ.eo.l.si in adoptionem.
[l] Accipere posse. Scilicet si pendente conditione non accepit secundum tabulas: vt infra eod.l.§.& si forte.
[m] Emancipatus. Secus in suo: quia non valeret testamentũ: vt ĩ.de hæred.instit.l.suus.§.1.& C.de inst.& substitut.l.si pater.
[n] Potestate nõ est. Idẽ si in potestate: vt ĩ.de sec.tab.l.2.§.si sub conditione. & ideo subaudi hic maximè. arg. contra infra, de cura.bon.dan.l.1.
ADDITIO. Dic in alio casu loquitur secundum Dy.& Bar.
[o] Potest. Quid si institutus filius repudiet ex testamento? an quasi præteritus petet contra tab. videtur, quod sic possit eligere: vt infra, tit.1.l.filium §.omnibus. sed H. contra per l.supra, eod.l.1.in princ. ibi, si neque instituti.&c.& C.de postbu.hære.inst.l.fin.in fi. Item, quod dicit non posse peti contra tabulas, verum est, nisi ab alio commisso edicto: vt infra eo.l.si in adoptionem.& supra, de lega.3.l.fi.§.fi. Item hic sub conditione institutus non potest adire de iure ciuili ea pendente: vt supra, de acquiren.hære.l.is qui.in princ. ergo nec secundum tab. debet dari: vt supra, de bonorum possel.l.non est.§.fina. sed ibi de alio impedimento ratione suæ personæ, vel alio: non de impedimento conditionis. Item contra supra, de acquirenda hæreditate.l.Clodius.solu.ibi.
ADDITIO. Dic quòd ibi nihil dicitur de hac l.& ideo dic, quod hic petitio bonorum possessionis secundum tab. fuit vtilis: vt l.2.§.si sub conditione. infra, de bonorum possessio. secundum tabulas. & sic potest in aliam conuerti, vt hic: ibi autem prima conditio fuit vtilis: vnde non conuertitur in aliam vtilem secundum Bart. hic.
[p] Nec contra tabulas potest. Sed secundum tabu. sic: vt ĩ.de secun.tab.l.2.§.si sub conditione.
[q] Accepisset. Vt ĩ.de secun.tab.l.2.§.si sub conditione & l.

† Adde et sub impossibili conditione institutum posse testamentũ approbare. Bar. in l.1.vlt.colum.ĩ.de cõd.insti.& in l.si quis testaméti.e.u.

& l. si sub conditione. sed nunquid iure bonorum poss. contra tabulas? Item facit supra, de inoffi. testa. l. mater. & de leg. 3. l. fi. §. fi. & infra, de bon. li. l. cum duos. & infra, de col. dot. l. 3. Accursius.

facit ipso iure non valere testamentum. si autem post, valet de iure ciuili, sed de æquitate prætoria rumpitur: vt no. C. de col. l. vt liberis. item dic, siue non, dum tamen possit existere: vt infra eod. l. quod vulgo. sed cum instituti expectant præteritos: vt infra, de secun. tabu. l. 2. §. expectandi. ergo semp ante aditã hereditatem. sed dic quod expectant, vt non petant secundũ tab. adire tamen possunt de iure ciuili, & sunt hæredes, argu. contra infra eo. l. 3. in fine. vbi etiã iure ciuili prohibentur.

Sed & si nepos [a] sub huiusmodi conditione scriptus sit hæres: idem erit dicendum. Si quis ex liberis non sit scriptus hæres, sed seruus eius scriptus sit, eumq; iusserit [b] adire hæreditatem: denegari debet ei bonorũ possessio contra tabulas. Idemq; est & si legatum relictum sibi, vel seruo suo elegerit. nam & hic [c] dicimus contra tabulas bonorum possessionẽ debere denegari.

Paulus libro xlj. ad edictum. IIII.

Illud notandum est: quod bonorum possessio contra tabulas, quæ liberis promittitur, locum habet, siue quis hæres extiterit, [d] siue nõ, [e] & hoc est quod dicimus, contra ipsum testamentum [f] liberis competere bonorum possessionem. quod in patrono contra est. [g] Si quis filiũ, quem in potestate habuit instituerit hæredem, vel exhæredauerit, & ex eo nepotem omiserit: bonorum possessioni locus nõ est: [h] quia non esset nepos suus hæres futurus. Eadem sunt: & in sequentibus gradibus. Ad testamenta fœminarum edictum contra tabulas bonorum possessionis non pertinet: quia suos hæredes non habent. [i]

Institutum filius beneficio præteritus nati, vel nascituri potest petere contra tabulas, & eo casu decedens ante competitam transmittit. Bart.

Si quis eum, qui in vtero est, prætermiserit: etiã nondum nato eo alius, qui hæres institutus est, bonorũ possessionẽ contra tabulas admittere potest: (quia iniquum est, neque quasi scriptum [k] posse petere bonorũ possessionem, quamdiu contra tabulas peti potest, nec cõtra tabulas, quamdiu non nascitur præteritus) vt & si antè moriatur, [l] bonorum possessionis beneficiũ ad hæredem transmittat. quod

[a] Sed & si nepos. Siue suus, siue emancipatus: vt s. de hære. instit. l. suus. & l. sed & si in conditiona. §. nepotes. H.

[b] Iusseris. Idem si non iusserit: quia nõ videtur sibi posse cõmittere edictum: vt infra eo. l. non putauit. §. sed si ipse. & facit supra, de inoffic. testa. l. nihil. & infra eod. l. si post. §. si in adoptionẽ. & infra, de bon. lib. l. si vero. §. si seruo. Accur.

[c] Nam & hic. Vt infra titu. 1. l. filium. §. omnibus.

Illud notandum. CASVS. In principio huius legis notatur differentia inter bon. posses. contra tab. quæ datur liberis præteritis, & patronis præteritis. si parens me præterijt, & alium instituit, siue institutus adiuit, siue non: ego præteritus potero petere contra tab. sed patronus præteritus à liberto nõ poteris petere contra tab. nisi ex illo testamẽto adita sit hæreditas. hoc dicit', contra est &c. vt infra, de bonis libe. l. etiam si. §. vt patronus. ratio est illa, quia successio parentum magis debetur liberis infra, vnde liberi. l. scripto. Item nota aliam differentiam: quia quæ datur patrono, rumpit testamentũ pro debita portione: quæ autem datur liberis, reducit rem ad causam intestati. C. de bonorum posses. quæ præsta. paren. l. 3. & C. de colla. l. vt liberis. & prædicta est ratio. quia patrono debetur ex lege 12. tab. liberis iure naturæ. Si quis. Habebam filium in potestata: instituti eum, vel exhæredaui, nepotem verò præterij. non erit locus bonorum posses. contra tab. quia filius præcedit eum in grad. Ad testamenta. Si mater mea, vel auus maternus me præterijt, non vocor ad contra tabu. Si quis. Filium iam natum instituí, posthumum præterij. nunquid institutus filius iam natus petet contra tabulas? sic: quia secundum tabulas non petet, quia speratur moueri contra tab. quid si interim intra tempus ad petendam bonorum posses. decessit? nunquid bonorum posses. non agnitam ad suos hæredes transmittat? & regulariter non transmittitur. hoc casu sic, quia impeditus fuit iusta ratione nõ petere secundum tab. cum speraretur moueri contra tab. Viuia.

[d] Extiterit. Puta institutus.

[e] Siue non. Et ita contra tab. locum habet adita hæreditate. & ante: secus in querela inoffi test. vt s. de inoff. testa. l. Papinianus. §. si conditioni. & sic ante aditam

ADDITIO. Dic secundum Bart. hic, quod ibi erat duplex impedimentũ, quia expectabatur contra tab. & impedimentum erat de iure ciuili: hic vnũ tantum.

[f] Contra ipsum testamentũ. Sic supra, vt in pos. leg. l. 1. §. non exigimus ti.

[g] Contra est. Quia oportet esse aditam, vt j. de bon. liber. l. etiã si. §. vt patron'.

[h] Nõ est. Nunquid ergo erit locus edicti successorio? hæc bonorum poss. cõtra tab. si filius repudiauit? Respon est arg. cõtra: supra, de inoff. testa. l. si is qui. Azo. & facit supra eo. l. 1. §. vocantur.

[i] Non habent. Id est, habere non possunt: [1] vt Instit. de hær. quali. & diffe. §. exteri. in fi. Vel dic suos large. s. tales quibus datur hæc bonorum poss. quos dic vt infra eo. l. 3. in prin. & sic tollitur oppositio de emancipatis. Est & alia ratio, quia præteritio [2] fœminarum habetur pro exhæredatione: vt insti. de exhær. lib. §. si mater. sed exhæredatis non datur hæc contra tab. vt infra eod. l. non putauit. in prin. & supra l. 1. in prin. ibi, sed neq; &c.

[k] Neq; quasi scriptum. Quod videbatur: vt infra, de secun. tab. l. 2. §. expectandi. & dic bon. pos. secundum tabu. sed cur hic non datur secundum tabu. vt infra, de secun. tab. l. 2. §. si sub conditione? Respon. quia in dubio benignius præsumitur: vt infra, de reg. iu. l. semper. id est, quod nascatur posthumus: & ideo quasi eo nato datur contra tabu. sic ergo aperitur edictum institutõ per natum, & nasciturum. sic non est contra supra eo. tit. l. 3. in prin. vbi non datur institutis. Item & secundum tabu. videtur dari: quæ dari consueuit pendente condi. quæ creditur extitura: vt d. §. si sub conditione. secundum Azo. Item non obstat infra. de bon. lib. l. si filius. §. cum filius, vbi expectat patronus alios. sed verum est prius res: hic autem erant eodem gradu natus, & nasciturus. vnde non est ibi iniquitas: hic esset iniquitas, expectare tantum.

[l] Moriatur. Quàm petat bonorum posses. contra tab. vel secundũ tab. & facit j. l. proxi. apparet ergo, quod potest

[1] Pro hac expositione Mand. in Glo. Facult. §. Et proprium in ves. habeat.

[2] Sed quare dicitur potius in fœmina exhæredatio quam in masculo? dic, quia nõ dicitur cõtinuari dominiũ in bonis matris, vt in bonis patris. Bar. in l. pater filiũ. 3. col. vers. sicut dicim'. s. de inof. testa. & l. in suis. s. de liberis & posthum.

maximè a necessariū est in filio emancipato scripto hærede: a quia nec hereditatem interim adire b potest.

Julianus lib. xxxiiij. digestorum. V.

SEd & si decesserit antè, quàm peteret bonorum possessionem: nō est iniquum, c prętorem decernere, hæredibus eorum saluum fore cōmodum bonorum possessionis secundum tabulas, vel contra tabulas. d

Paulus libro xlj. ad edictum. VI.

SI emancipatus filius nepotem procreauerit, e & ita decesserit, deinde auus eius: f nepos ad aui bonorum possessionem venire potest. g Quòd si & filium, & nepotem h emancipauerit: viuente quidem filio, nepos non veniet: post mortem autem eius ad bonorum possessionem aui veniet. Nepote quoque solo emancipato, & auo mortuo, deinde patre eius: nepos præteritus accipiet patris bonorū possessionem: quia suus i hæres futurus k patri l esset, si de potestate aui non existet. * Filio emancipato, si nepos retentus sit, & vtrique m præteriti: vtrique accipient bonorum possessionem. Si filius n emancipatus in adoptiua familia nepotem susceperit: ne nepos quidem ad bonorum possessionem aui naturalis veniet. o Sed & si emancipatus p filius procreatis nepotibus in adoptionem se dederit, vt eum filij sequantur: q idem erit.

Planè si is, qui apud adoptiuum auum procreatus est, emancipatus fit: veniet ad bonorum possessionem aui naturalis. Adoptio enim tamdiu r nocet, quâdiu quis in aliena familia est. Cæterum emancipatus ad bonorum possessionem parentum naturalium venit: sed emancipatus viuis s eis, non etiam post mortē eorum. Hoc enim verius est, post mortem eorū emancipatum t nō admitti.

a In P. Fl. q nec hæreditatem &c.

* P. Flo. si potestate aui non exisset.

potest petere de æquitate. & si differt volens iuri communi deseruire, transmittit.

Planè. In §. isto dicitur, Filius emancipatus dedit se alicui in arro. nepos ex eo natus est apud patrem adoptiuum. nunquid iste nepos vocabitur ad contra tab. aui naturalis? sic: & si est præteritus ab eo non durante adoptiua familia, quod intelligendum est, si iste nepos est natus viuo auo, secus si post mortem eius.

a Quod maxime. Electiuè ponitur. nam aliud est in suo: vt supra, de acqui hæred. l. ventre. H.

b Adire. Propter posthumum præteritum, vt dicunt. sed certè hoc nō impedit: quia in pari gradu est cum posthumo: vt s. de acqui. hære. l. cum qui. §. t. imo quia aditio est de iure ciuili, cui emancipatus erat incognitus. Azo.

c SEd & si decesserit. Iniquum. Imò videtur iniquū: cum poterat petere contra tabu. sed non est, quia iuri communi voluit deseruire.

d Vel contra tabulas. Hæc disiunctiua pro altera parte vera est, scilicet quia habet contra tabu. non autem secundum tabu. vt supra. l. proxi. §. fins. Sed Azo dicit ibi etiam secundum tabu. dari. Et no. quod regulariter bon. pos. vel hæreditas non adita, vel non agnita non transmittitur: vt supra, de bon. posses. titu. generali. l. 3. §. acquirere. sed fallit hic, si distulit deseruiendo iuri communi. Item fallit in libertis. Item intra annum deliberationis: vt C. de cadu. tolleo. §. in nouissimo. & in alio: vt supra, ad Syl. l. si quis grau. §. eleganter. Item C. de inoffi. testamen. l. si quis filium. Item supra, de acquiren. hære. l. Pantonius. Sed ibi propter restitutionem in integrum. Item fallit infra, de Carbo. edict. l. scriptus in fine.

e Procreauerit. Secus si adoptauerit, vt Insti. de hære. ab intesta. §. cum quæritur. in fi. & supra, de in ius vocand. l. sed si hac. §. si filius. Azo. & supra, de in ius vocan. l. quæsitum.

f Auus eius. Scilicet decesserit.

g Potest. Ex lege Velleia non: quia neque filius, neque nepos erant in potestate, quod est opus vt illa lex locum haberet: vt Institu. de exhæred. lib. §. posthumorum.

h Nepotem. Sed quæ erat hic dubitatio? Respond. quod hoc edictum maximè propter emancipatos est inductū: sed certè idem & si alio modo sint sui iuris. vt supra l. t. §. & sui iuris. in fine.

i Quia suus. Respōdet tacitæ obiectioni, quæ fieri potest ex eo quod est supra eodem. l. illud §. ad testamenta.

k Futurus. Sic supra eodem, l. illud. §. si quis.

l Patri. Nunquid auo? Respond. vt C. vnde liber. l. qui se. Azo.

m Vtrique. Vt infra, de coniungen. lib. l. 1. in princ. & supra, de inoffici. testamen. l. si proponas, & infra, de collatio. bonorum. l. filius emancipatus.

SI emancipatus. CASVS. In principio huius legis dicit, Filius emancipatus post emancipationē procreauit nepotem: tandem decessit filius, decessit auus, nepos inuenitur præteritus, nunquid vocabitur ad contra tabu. in bonis aui? Respon. quòd sic. Sed quid erit? filium, & nepotē emancipauit, viuo filio decessit auus, nepote præterito. nunquid nepos vocabitur ad contra tab. viuo filio? non. Sed quid erit? mortuus est filius, bonorum posses. contra tabu. non petit. nunquid nepos poterit petere contra tab. certè sic. sed si solus nepos emancipatus est, & præteritus, & ipse vocabitur. quid erit? filiū emancipauit: nepotem in potestate retinuit: nunquid filius vocabitur ad contra tab. sic: & nepos similiter ex alterius p'ona. Sed quid? filius est datus alteri in adop. nunquid venit ad contra tab.? sic, si desinit esse in alterius familia. similiter & nepos admittetur.

n Si filius. Extranei.

o Veniet. Vt supra eo. l. 3. §. si quis filio. sed hic extraneo fuit datus.

p Sed & si emancipatus. A patre naturali.

q Sequantur. Verè sequuntur: vt supra, de adop. l. si pater. sed contra huic respon. supra eod. l. 3. §. idemq; sed hic extraneo se dedit.

r Tamdiu. Vt Institutio. de exhæreda. libe. §. qua ratione. & infra, de ventre in possessio. mitten. l. 1. §. si filius. & infra eodem, l. si ex duobus. § filius. & C. de adoptioo. l. penulti. §. si verò pater. & §. sed hæc. & ex hoc collige idem esse in proximo superiori casu. Accursius.

s Viuis. Facit Institu. de hæred. ab intesta. §. at hi. & §. eadem, & §. admonendi.

t Emancipatum. Nepotem ab auo adoptiuo.

SI

Caius libr. xiiij. ad edict. prouin. VII.

SI retentus [a] fuerit in potestate nepos, filio emancipato: admittitur nepos viuo auo ad patris bonorum possessionem.

Vlpianus libr. xl. ad edictum. VIII.

NOn putauit [b] prætor exhæredatione notatos, & remotos, ad contra tabulas bonorum possessioné admittẽdos: sicut nec iure ciuili testamenta parentũ turbãt. [c] Sanè si velint inofficiosi querelã instituere: in ipsorũ est arbitrio. Aliqua tabularũ parte exhæredé [d] scribi nõ sufficit: [e] sed eo gradu, contra qué petitur bonorũ possessio. [f] Vnde si à primo gradu exhæredatus sit filius, à secũdo præteritus, & primo gradu scripti nõ petierint bonorũ possessionem: poterit [g] contra tabulas accipere bonorum possessionem.

Non quæuis exhæredatio submouet filium à contra tabulas bonorum possessione, sed quæ ritè [h] facta est. Si ab vno ex hæredibus sit filius exhæredatus: Marcellus libro nono Digestorum scribit, filium non videri exhæredatũ: [i] idcirco contra tabulas bonorũ possessionem peti posse contra vtrunque hæredem. Si & exhæredatus sit [k] filius, & institutus: obtinente eo gradu, in quo institutus [l] est, puto commisso edicto ab alio filio, contra tabulas bonorum possessionem eum petere posse. [m] A primo gradu præteritus est filius, à secũdo exhæredatus, si

SI retentus. CASVS. Si pater habens filium, & ex eo nepotem filium emancipauit, nepotem in potestate retinuit, & filius emancipatus pterijt suũ filiũ: & viuo auo nepos vocatur ad contra tab. patris sui. Ex lege ista colligetis arg. pro sententia Accur. & Azo. qui dixerũt, si habeo filiũ, & ex eo nepotem: eo ipso quod emancipaui filiũ, non videor nepotẽ emancipare: vt hic, & supra, de adop. l. liberum. licet quidam cõtra dixit. arg. eius, quod legitur supra, de adop. l. si pater. sed illud debet intelligi, si pater emancipauit filium cum nepotibus.

[a] Si retentus. Facit infra, de ven. in pos. mi. l. 1. §. 1. & de collat. bono. l. si quis filiũ. & si tabu. testa. nul. ext. l. si pater.

NOn putauit. CASVS. Si pater, vel auus paternus, vel proauus liberos suos exhæredauit: liberi exhęredati non veniunt ad contra tabu. sed possunt dicere testamentum inofficiosum. Sed vnũ sciatis: quia ad hoc vt filius repellatur à contra tab. nõ sufficit aliã partẽ testamenti scribi, sed debet exhæredari ab eo gradu, quo petit bonorum possessio. Non quæuis. Habuisti supra, quod exhæredatio habet repellere liberos à contra tabulas. quod est intelligendum de ritè facta, non de ritè non facta. nõ enim quæuis exhæredatio repellit filium à contra tabu. Si ab vno ex hæredibus est facta, non ritè facta est: ideo nec repellit à contra tab. Si ab omni gradu ritè facta est, repellit à contra tabulas. Sed quid? filius est exhæredatus à primo gradu: est institutus in secundo gradu: nunquid poterit petere contra tabulas? Resp. sic: ex persona fratris committentis edictum potest quis à primo gradu præteriri, à secundo exhæredari. & econtra. & vbi præteritur, contra illum gradum petit contra tabulas: vbi exhæredatur, non potest contra illum gradum bonorum possess. petere. Si quis.

Paterfamilias filium emancipatum exhæredauit, eundem arrogauit: nunquid repellitur à contra tab. sic. quia iura naturalia in eo præualent, secus in extraneo. Quid enim? filium dedi in adoptio. deinde eum exhæredaui, postea emancipatus est. nunquid nocebit ei exhæredatio? sic. Vnum sciatis. Si dedi filium in adoptionem, tenet si eum exhæredo, quamdiu est in adoptiua familia: quia non videtur esse filius. alias sic. Sed quid si institutus est is, per quem quæritur hæreditas: nunquid admittitur ad contra tabu. sic, si sit præteritus.

Vt autem. Præteriti qui volunt admitti ad contra tabulas debent esse de liberis. si dati sunt in adoptio. nõ admittuntur ad contra tabu. patris naturalis nisi sint scripti, & alius committat edictum. Non est nouum. In §. isto ponit casus in quo aliquando expedit instituto peti bo. pos. cõtra tab. & est talis. Ponamus, testator filium suũ instituit ex vna vncia: me filiũ emancipatum præterijt. si ego non peterem contra tab. tu haberes vnam vnciam, si peto contra tab. rescindo testamentũ, & res reducentur ad causam intestati: tu institutus habebis partẽ virilem. si alius institutus hæres erat de liberis, habebis quatuor vncias, & ita profui tibi, quod petij contra tab. sed si alius institutus esset extraneus, tu haberes semissem, & ego semissem. & sicut expedit instituto petere contra tabulas, ita contra damnosum est. nam si filius in potestate est institutus insolidum, ego filius emãcipatus sum prætetitus: si peto cõtra tabulas, vel econtra, hic deterior causa est sua: quia si nõ petijt, institutus peteret secundũ tabulas, & haberet totum. sed quia petijt contra tabulas ipse habebit semissem, & ego semissem. Viuia.

[b] Non putauit. Vt supra l. 1. in prin.

[c] Turbant. Scilicet alio modo quam qui sequitur: vel non turbant ipso iure, vt nõ contradicat sibiipsi. & facit s. de libe. & posthumis. l. filio.

[d] Exhæredem. Scilicet filium suum.

[e] Non sufficit. Vt hæc bonorũ possessio cesset. Azo.

[f] Bonorum possesio. Secundum tabulas.

[g] Poterit. Scilicet filius. Sed quid econtra si filius à primo gradu præteritus, à secundo exhæredatus, institutis tempore mortis existentibus, & postea repudiantibus: nunquid sufficit peti contra tab. vt etiam substitutio rumpatur? quod videtur: vt supra, de libe. & posthu. l. si posthumus. & supra, de iniusto test. l. nam & si sub conditione. Item certum est dari contra tab. vt supra eod. l. illud. in princi. & infra eod. l. filium. ergo contra substitutos nõ potest dari querela, si adijssent ex substitutione: quia illa datur deficiente alio auxilio: vt Insti. de inoffi. test. §. cum autem. Sed videtur contra scilicet, quod substitutio teneat etiam pupillaris, licet vitietur institutio per contra tabu. vt infra, de leg. præstan. l. 2. certè pro parte instituti ibi tenere videtur testamentum, licet ipse pupillus institutus accepit contra tab. quia habet ibi contra tab. iure bono. possessionis secundum tab. vt infra, de leg. præstan. l. nonnunquam. secundum Azo. & facit C. de lib. præt. l. 1.

[h] Ritè. Id est. solenniter, licet non rectè, quia non meruit exhæredari: quandoq; tamen vnum pro altero ponitur: vt supra, de inoffi. testa. l. 4. & supra, de libe. & posthu. l. & si pepercerit, secundum Azo. sed in solennitate refert, deficiat vitio testatoris: vt infra eo. l. sub conditione. an hæredis: vt infra ea. l. §. si quis sua. Hu.

[i] Exhæredatum. Vt supra, de lib. & posthu. l. & si pepercerit. §. filius.

[k] Si exhæredatus sit. A secundo gradu. Azo.

[l] Institutus. Scilicet in primo. Azo.

[m] Posse. Contra. videbat propter duo: & quia institutus, & quia exhæredatus erat. & facit j. e. l. si post. §. penul.

Sed

in primo gradu scripti non sint in reb. humanis mortis testatoris tépore: dicendum est, contra tabulas bonorum possessionem præteritum petere nō posse. Hęreditas enim in secundo gradu versatur, non in primo: ex quo neque adiri hæreditas, neque bonorum possessio peti potest. [a] Sed si post mortē testatoris decesserint hæredes scripti: idem Marcellus putat cōtra tabulas bonorum possessionē semel natam cōpetere. Sed & si defecerit conditio [b] institutionis: adhuc tantūdē dicit pręteritum ab eo gradu filiū contra tabulas bonorum possessionem petiturum. Idem scribit & si posthumus, q institutus fuit, nō fuerit natus: nā adhuc cōtra tabulas bonorū possessionem competere [c] filio, Marcellus ait. Si quis sua manu exhæredem se scripserit, an contra tabulas bonorū possessionem possit accipere, videamus? Et Marcellus libro nono Digestorū, nocere [d] ei hanc exhæredationē ait: quia senatus hoc pro nō scripto nō facit, quod contra eum est. Si quis emancipatum filium exhę redauerit, eūq; postea arrogauerit: Papinianus libro duodecimo quæstionum ait, iura naturalia [e] in eo præualere: idcirco exhæredationē nocere: [f] sed in extraneo [*] adoptato Marcelli sententiam probat, vt exhæredatio ei arrogato postea non noceat. Postliminio [g] autem reuerso filio, dicendum est, exhæredationem antea factam nocere. Si filium in adoptiua familia constitutum pater naturalis exhæredauerit, deinde sit filius emancipatus, [*] nocebit [h] ei exhæredatio. In adoptionem datos filios non submoueri voluit prætor, si modò hæredes instituti sint: & hoc iustissimè eum fecisse, Labeo ait: nec enim in totum extranei [i] sunt. ergo si fuerint hæredes scripti, accipient [k] contra tabulas bonorum possessionem. sed ipsi soli non cōmittent edictum, nisi fuerit alius præteritus ex liberis, qui solent committere edictum. Sed si ipse [l] scriptus non sit, sed alius, qui ei acquirere hæreditatem potest: non est in ea causa, vt eum ad bonorum possessionem contra tabulas [m] admittamus. Vt autem admittantur [n] ad bonorū possessionem: ex liberis eos esse oportet. Cæterùm si adoptiuum filium dedi in adoptionem, & hæredem scripsi: commisso per alios edicto, bonorū possessio [o] cōtra tabulas ei non dabitur. Datur autem ei, qui [p] in adoptiua familia est, contra tabulas bonorum possessio: [q] si eo gradu hæres scriptus sit, cōtra quē peti potest bonorum possessio. Non est nouum,

[a] Peti potest. Facit ǰ. de ven. in poss. mit. l. 1. §. si venter. & §. seq. & ǰ. de Carb. edi. l. si impubes. §. interdū.

[b] Conditio. Nunquid & si nullus alius sit institutus? quod videtur: vt ǰ. eo. l. filium. Azo. & facit ǰ. eo. l. quod vulgo. & ǰ. tit. 1. l. sed & si. §. nō omnia. & s̄. de iniusto test. l. nam & si.

[c] Competere. Sed nunquid admittetur vt præteritus, vel vt exhæredatus? Respond. vt præteritus. Item contra quos? Respond. contra institutos in secundo gradu. nec tamen repellent eum, quia dicant exhæredatum. vel potest dici contra ipsum testamentum: vt supra eo. l. illud. in si.

[d] Nocere. Quia ritè facta est, nec obstat senatuscon. Libonianum. quod dicit non valere, quando aliquis sibi adscribit aliquid: quia hic contra se, nō pro se. ad quod supra, de interroga. actio. l. de ętate. §. 1. & infra de fal. l. vxori. Sed an possit agere de inofficioso? dic quod non: vt infra, de bon. lib. l. quæritur. & infra, de interdi. & rele. l. relegatorum. in fin. & C. de dec. l. ne qs. & C. de hære. l. curiales. Sed argu. contra s̄. de ijs quib. vt indi. l. 1. & nota. de hoc C. de inofficioso testa. l. si quando. in fi.

[e] Iura naturalia. Quia filius erat, nec rumpitur testamentum per arrogationem quo ad hoc: licet secus sit in extraneo alio vt subijcit, quia rumpitur testamentum per arrogationem puta fratris, qui potest exhæredari, & agere querela turpi persona instituta: vt C. de inoffi. testa. l. fratre. vel dic. quod prorsus extraneus fuerit, & fuit adoptatus & exhæredatus, & tandem emācipatus, & iterum adoptatus, & secundum hoc non ob. infra, de verbor. obliga. l. quidā cum filiū. vbi dicit, quod exhæredatio res est inepta in extraneis: quia prædicti non sunt extranei prorsus. sed cum hoc secundo casu sit ruptum, vt dicis, quomodo petitur iterum rumpi per contra tabu. Respon. ruptum est de iure ciuili, non prætorio: vt C. e. l. 2. sic ergo hoc casu petitur contra tabu. sed superior querela inoffi. testa.

[f] Nocere. Vt non habeat contra tab. & facit s̄. de libe. & posthu. l. filio. & C. de ijs qui ve. æta. l. si. Accur.

[g] Postliminio. Facit supra, de iniusto test. l. sed nec.

[h] Nocebit. Vt non habeat contra tabu. nec enim omnino extraneus est: vt infra proxi. §. & insti. de hæred. ab intesta. §. ea. in si.

[i] Extranei. Extraneis ergo hæredib. institutis non committitur edictum: vt infra ea. l. §. vt autē. & facit ǰ. de vent. in possess. mit. l. 1. §. si filius. 2. Sed certè & non instituti videntur habere contra tabu. vt infra, de coll. bo. l. 1. §. is quoque. Solu. ibi erat institutus vt & hic. nec dicta, ergo non conferet: vt ǰ. eo. l. filium. §. & hoc fit consequens. quia illud de rigore, secus de æquitate: vt ǰ. de col. do. l. si filia secundum lo. Vel ibi erat adoptatus ab auo materno: hic ab extraneo: vt dixi supra eod. l. 3. §. si quis filio.

[k] Accipient. Alio cōmittēte edictum: sed ipsi non cōmittent, vt subijcit.

[l] Sed si ipse. Scilicet datus in adoptionem.

[m] Contra tabulas. Cur ergo adoptiuus filius scriptus hæres patri suo adoptiuo committit edictum, quod videtur: vt infra eod. l. si post. §. si in adoptione? Respond. in filio secus est: quia licet stricto iure committat edictum patri, tamen quantum ad effectum non patri, sed filio quæritur.

[n] Vt autem admittantur. Dati in adoptionem alij. Azo.

[o] Bonorum possessio. Alio committente edictum.

[p] Qui. Datus à patre naturali.

[q] Bonorum pos. Alio committente edictum. & facit ǰ. ea. l.

[*] In F. Fl. non est, adoptato.

[*] In F. Fl. nocebit & exhæredatio.

ea.l.§.si ab uno. Sed contra ꝫ.e.l.cum emancipatus.§. qui duos. Sed hic in filijs, ibi in nepotibus: qui est qui eos antecedebat.

a Hæres scribatur. Et ex xi.unc. is alius.

b Non habere. Scilicet iste testator, aliàs frater: & tunc melior.

ut emancipatus præteritus plus iuris scriptis[a] heredibus patris sui tribuat, quàm habituri essent, si soli fuissent. quippe si filius, qui in potestate patris est, ex duodecima parte hæres scribatur,[a] emancipato præterito, dimidiam partem beneficio emancipati occupat: qui si emancipatũ fratrem non haberet,[b] duodecimam partem habiturus esset. Nam[a] & si ex parte minima sit heres institutus: nõ pro ea parte, qua institutus est, tuendus est, commisso edicto: sed amplius[c] per bonorum possessionẽ habere potest. Pretoris enim propositum est, cum contra tabulas bonorum possessionem dat, eas partes unicuique liberorum tribuere, quas intestato patre mortuo in hęreditate habitur[a] esset, si in potestate mansisset: & ideo siue emãcipatus, siue is, qui in potestate mansit, siue in adoptionem datus ex minima parte hæres scriptus sit: non redigitur ad eam portionem, ex qua institutus est: sed uirilem accipit.

Caius libro xiiij. ad edic. prouin. IX.

Vtrum autem pater adoptiuus uiuat, an defunctus sit, nihil interest: nam hoc solum quæritur, an in adoptiua[†] familia[d] sit.

Filius datus in adoptionem potest uocari ad contra tabulas ex persona hæredis committentis edictum. Idem in filio dato in adoptionem auo materno.

Vlpianus lib. xl. ad edictum. X.

SI post mortem testatoris hæres institutus filius[e] in adoptionem se dederit: bonorũ possessionem contra tabulas accipere potest:[f] quia scriptis hæredibus institutis non solet nocere adoptio. Si filius in adoptionem datus auo materno[g] hæres institutus sit à patre naturali: commisso per aliũ edicto, magis est[h] ut bonorum possessionem accipere possit. Nec enim exigimus,[i] ut adeat hęreditatem: sed sufficit, ut ei delata sit, acquiriq; possit.[k] Si in adoptionem datus, postea quàm iussu patris adoptiui hæreditatem[l] adijt, emancipatus fuerit: potest contra tabulas bonorum possessionem accipere: hæreditatemque ipse potius habebit, quam pater adoptiuus. Illud[m] notandum est, quòd & si adierit hæreditatem[n] in adoptionem datus: contra tabulas ei datur.[o] Aliàs autem si quis[p] legatum,[q] siue portionẽ sibi datam agnouerit: à contra tabulas bonorum

c Sed amplius. Facit ꝫ.eo.l.cum emãcipatus. & supra de inof.test.l.mater.l si.& ĩ.de leg.3.l.si.& ĩ.e.l.filium.§.& hoc sit cõsequens. Sed contra ꝫ.e.l.ex duobus.§.sed illud.& ꝫ.t.t.l.filium.§.ad eum.ubi non potest habere pl'.quã habebat ex institutione. Solu. ibi iam adierat ex institutione, quo casu non potest petere cõtra tabu. & sic nec maiorem partem consequi, quã ea institutione: ut infra eo.l.ex duobus.§.qd' si is.

d VTrum. Familia. Põt poni habito respectu ad patrem naturalem, id est, quãdo de eius hæreditate agitur. nam non habet filius contra tabu. contra testamẽtum patris naturalis, si est in familia adoptiua tempore mortis naturalis patris: siue uiuat post, cum petitur cõtra tabul. siue nõ uiuat pater adoptiuus: ut Insti.de hęre.ab in testa.§.eadem. H.

SI post mortem. CASVS. Pater familias filium suũ instituit. Ille se dedit alteri in adop. nunqd poterit uocari ad cõtra tabulã? Et respõ. quod adoptio non nocet ei, quin uocetur ad cõtra tab. Sed & si filius. Pater filium suum dedit in adoptio. auo materno, eum instituit, aliũ præterijt. nunquid ex persona fratris committentis edictum poterit accipere bonorum posses sessionem cõtra tabulas? sic: ut potius habeat, quàm pater adoptiuus, cuius iussu adiuit hęreditatem.

Alias autem si quis legatum. Si filius præteritus legatum sibi relictum agnouit, repellitur a contra tab. uno ita iciatis, illi liberi uocantur ad cõtra tab. qui pro liberis habentur: unde exhæredati liberi non uocentur ad contra tab. cum habeant querelam, etiã si alius committat edictum.

Hi qui. Si sum institutus hæres, & frater meus emancipatus est præteritus, possum petere contra tab. ex persona fratris cõmittẽtis edictum, siue uelit bo. pos. petere ut præteritus, siue non: quia ex quo sũ admissus, debeo petere bonorũ possessionem eo inuito.

e Filius. Altero prætérito.

f Potest. Præterito committente edictum. alias cõtra ĩ.eodem, l.3.§.si emãcipatus filius pręteritus.

g Auo materno. Idẽ & si extraneo, & multo magis. Sed hic contra uidebatur quasi oĩno ad hũc patrem adoptiuum respiceret, nec in aliquo respiceret patrem naturalem.

h Magis. Electiuè ponitur.

i Exigimus ut adeat. Aliàs habeat, id est, adeat ex testamento. imò ecõtra exigimus ut non adeat. aliàs contra tabul. ei non daretur: ut ꝫ.e.l. ex duobus. in prin. Azo.

k Possit. Alias non datur eis contra ta. ut ꝫ.eo.l.si in adoptionem.

l Hæreditatem. Patris naturalis, qui eum instituit, alio pęterito qui commisit edictum.

m Illud. repetit quod dixerat, unde notet illud esse speciale.

n Hæreditatem. Patris naturalis, qui eum instituit. & dic iussu patris adoptiui. alias enĩ non potest: ut ĩ. de acquir. hęred.l.si qs mihi bona.§ iussum.

o Ei detur. Commisso edicto ab alio pęterito: & sic excusat eum iussus patris. arg. cõtra ꝫ. de fal.l.filius.2.respõ.

ADDITIO. Dic secundum Bart. quod ibi non debuit parere patri, cum esset illicitum: hic debuit, cum esset licitum.

p Si quis. Sui iuris, scilicet.

q Legatum. Accipe, agnouerit.

[a] In P.F. hęredibus fratribus suis tribuat.

[a] Aliàs, Sed & si.

† Dic tamẽ remanere fil ũ adoptiuũ in potesta te patris naturalis, nisi adoptetur ab auo. Bal. in l. cum in adoptiuis. col.1.C.de adoption.

possessione repellēdus [a] est. Liberi, qui contra tabulas habere non possunt: [b] nec partē faciūt, si per alios committatur edictum. [c] Quod enim bonum est eis fauere, ut partem faciant nihil [c] habituri? [c] Exhæredati liberi quemadmodum edictum nō committunt, [d] ita nec cōmisso per alios edicto, cum illis uenient ad bonorū possessionē: [e] nnaq; eis q̄rela super, est si de inofficioso dicant.

Beneficio mihi competenti ex iure alterius, possū uti cōtra aliū, h.d. et est no. et mēti tenēdus. B.

Hi, qui propter alios [f] contra tabulas bonorum possessionem petunt, nō expectant, ut præteriti bonorum possessionem accipiant: uerum ipsi quoque bonorum possessionem contra tabulas petere possunt. Cùm enim semel beneficio aliorum ad id beneficium fuerint admissi, iam non curant, [g] petant illi necne bonorū possessionem.

Paulus libro xij. ad edictum. XI.

SI in adoptionē datus, sub conditione scriptus sit hæres à naturali patre: alio committente contra tabulas edictum, & ipse ueniet. [h] sed si defecerit conditio: repellitū ab ea possessione. Idem [i] puto & in eo, qui purè quidem, sed non iure scriptus sit hæres. Exemplo iuris legitimi, [k] & bonorum possessio contra tabulas distribuitur. Igitur nepotes ex uno filio, unā partem habebunt.

Ius accrescendi habet locum inter bonorum possessores.

Caius libro xiiij. ad edic. prouin. XII.

SI duobus filijs, & ex altero [l] filio duobus nepotibus bonorum possessio competat, & alter ex nepotibus non petat: pars eius [m] fratri accrescit. Si uerò ex filijs alter non petat: tam fratri, quā nepotibus [n] id prodest. nanque tunc duo semisses [o] fiunt quibus alterū filius, alterum nepotes cō sequuntur.

Per secundum testamentum in quo filius est præteritus, si in eo sint scripti uenientes ab intestato, rumpitur primum. Bar.

[a] Si prius testamentum extet iure factum, quo filius [p] exhæredatus est, sequens imperfectū, in quo præteritus sit filius: posteriore testamento præteritus, [r] rectè petet bonorū possessionem, si remoto quoque filio, [q] potiores sint in ea hæreditate posteriore testamento scripti [r] hæredes. & ita ius habet, ut cùm is, contra quem filius petit bonorū

[a] Repellendus. Sic ī. eo. l. 3. §. fi. & ī. eod. l. ex duobus. in prin. & ĩ. de bo. liber. l. & si ex modica. §. fi. & ī. de inoffi. test. l. Papinianus. §. si conditioni.
[b] Non possunt. Vt exhæredati. ut ĩ. eo. l. proxi. & ī. eo. l. 1. in prin.
[c] Habituri. Vt ī. de inoffi. testa. l. qui repudiantis. in princi. quandoque qui non admittitur, alij nocet. ut C. de natu. li. in authent. licet. ut no. ī. de le. 2. l. huiusmodi. §. si Titio.
[d] Non committūt. Scilicet per se: ut supra de lib. & posthu. l. fi.
[e] Possessionem. Vt & ī. proxi. & s. de libe. & posthu. l. fi.
[f] Hi qui propter alios. Vt instituti propter præteritos. nā instituti eo ipso quòd alij sunt præteriti, habent bonorum pos. contra tab. Azo
[g] Iam non curant. Imò curāt: quia nullo alio petente contra tab. tenētur scripti ad integra legata, ac si admisissent: ut ĩ. ti. 2. l. nōnunquā. & l. is qui. §. sed si solus. dic ergo non curant quantum ad hoc, quin eam possint petere. & facit ĩ. de separa. l. 1. §. sed & si quis. & C. de nō nume. pecun. l. penul.

SI in adoptionē. CASVS. Filius datus in adopt. scriptus est hæres sub condit. à patre naturali alius committit edictum. nūquid ueniet ad contra tab? sic. uetuntamē si deficeret cōditio, non ueniet. Exemplo. Sicut si habeo filiū in potestate, & ex alio filio nepotem, nepos ex alio uocatur ad suc. ab intest. ita & est in contra ta. si habeo duos filios, & ambos præteritos. ambo uocantur. sed si habeo duos filios. & ex altero præmortuo habeo nepotes, indubitanter sicut duo filij uocantur cum nepotibus ad suc. ab intesta. ita erit in contra tab. nam quo iure liberi ueniunt ad suc. ab intest. eodem iure debent uenire ad contra tabu. si sunt præteriti. h. d. cum prin. l. seq. Viuia.
[h] Veniet. Ante conditionem: secus si alius non committat edictum: ut ā. e. l. 3. §. quia ergo. quæ est contra.
[i] Idem. Scilicet ut nō admittatur ad cōtra ta. & sic ad proximum, uel dic ut admittatur. & sic ad primum. & pone eum emancipatū, & non in adoptionē datū. H.
[k] Legitimi. Id est, ciuilis. & facit ī. e. l. 1. §. uocant. & in auth. de hær. ab intes. §. si enim. & §. si uerò neq; fratres. Sed argu. contra Inst. de legi. agna. suc. §. nos uero.

SI duobus. Ex altero, id est, alio. tres enim erāt. Accur.
[m] Eius. Quia cum unius personæ uice funguntur, coniuncti sunt: ut ī. de leg. 2. l. plane. 2. respon. Azo.
[n] Quā nepotibus. Hoc ta narrē, quia frater cum fratre: cum uterque suam portionem & suo iure habeat uice uni[n] ut coniuncti nō funguntur. Azo.
[o] Semisses. Partis accrescentis. & facit ĩ. de coniungen. libe. l. 1. §. si quis ex nepotibus. Accur.
[p] Filius. Pater instituit extraneum sibi hæredem, filium exhæredauit in testamento perfecto: secundo in testamē to nō perfecto filiū præteriuit, & alium instituit, quæritur, an filius possit petere contra tab. secundas uidetur q̄ non: quia debet ualere testamentum, contra quod petitur contra tabul. saltem ab initio: ut ĩ. eo. l. quod uulgo. sed tamen distinguitur, an sunt instituti in secundo qui alias poterāt succedere ab intestato, ut alij filij: quo casu licet non ualeat, ut testamentum, ualet ut uoluntas, & rumpit primum iure C. & sic poterit peti contra tabulas. nam filio præterito non petente scripti in secundo remanent: & hoc proba. ut C. de testa. l. hac cōsultissima. an extranei, & sic filio præterito non petente, scripti in primo sunt hæredes: & tunc non petitur cōtra ta. & secundum hoc impropriè dicit contra tab. uel dic quod respexit ad ius auth. secundum quod ualet etiam iure testamenti: ut C. de test. auth. hoc inter. alij dant hic unde liberi: quod non placet.
[q] Filio. Præterito ab hæreditate: quia non uult uenire ad eam per contra tabulas.
[r] Scripti hæredes. In secundo, potiores dico scriptis in primo.

In P. F. Quo em. In P. F. habituro. sed nō recte.

Casū ponit Acc.

[a] Hūc §. pulchre explicat Vigl. I cōmen. ad §. eo autē solo. q. mod. test. infir. Inst. li. 2. [a] Vide q̄ in hūc locū scribit Ant. Aug. emē. li. 2. c. ulti. circa fin. quo loco hactenus errarū fuisse docet I inter punctioni bus huius loci.

Non

a Non possit. Quia extraneus.
b Excludatur. Scilicet a contra tabul. quia exhæredatus est.

Cum emancipatus. CASVS. In prin. huius legis tractatur quis sit effectus bonorũ possessionis contra tab. certè si pater instituit hæredem filium, emancipatum præterijt, & filius emancipatus contra tab. petijt. hic est effectus bo. pos. cõtra tab. ut eadem omnia restituantur per hæredem ei, qui petijt contra tabulas.

Qui duos. Paterfamilias habebat duos filios in ptãte: ex altero nepotem habebat, illum dedit in adopt. & eum hæredem instituit. alterũ filium præterijt. quæritur qualiter isti ueniunt ad suc.? Resp. quòd iste nepos in adopt. datus si pater eius uiuit, nõ admittitur ad contra tab. cum pater eum præcedat. sed si pater eius antequam peteret bo. pos. decesserit similiter non admittitur ad contra tab.

Si pater. Paterfamil. habebat tres filios, unum emãcipatum, & illum præterijt. duos quorum unum dedit in adopt. alterũ in potestate retinuit. ex illo dato in adopti. habebat duos nepotes, quos prætexijt: qualiter uocantur ad contra tab. filius emancipatus pro tertia, alius pro tertia, a patre filius in adopt. datus cum nepotibus pro alia tertia: & ipse habebit sextantem, aliam sextantem habebunt nepotes.

Si pater ex duob. Pater habebat duos filios, alterũ filium habentẽ filios emãcipauit: unum ex nepotibus quem habebat, ante quam emãciparet, eum in locũ filij adoptauit, postea emãcipauit eum, eo emancipato decessit. qualiter ueniunt isti ad contra tab. & certe ueniũt, quia filius qui remansit in potestate petet unam tertiam, alteram petet, qui est adoptatus in locum filij. aliam petet emancipatus cum

possessionem, amoto filio possit obtinere hæreditatem: filius quoque rectè uideatur petere bonorũ possessionem. si uerò ille non possit a hæreditatem obtinere: filius quoque excludatur. b

Quæ hæres acquirit iure ciuili effectus hæres, ea ipsa acquirit bonorum possessor iure prætorio effectus.

Iul. lib. xxiij. Dig. XIII.

Cum emancipatus bonorum possessionem contra tabulas accipit, scriptus hæres ei hæreditatem petenti cogendus est & prædia, & seruos hæreditarios præstare. Omne enim ius, quod per causam hæreditariam scriptus hæres nanciscitur, ad eum transferri c æquum est, quem prætor hæredis loco d cõstituit.

Qui duos filios, & ex altero e eorum nepotem habebat, f eum in adoptionem dedit, & hæredem instituit præterito altero filio. Quæritur, quid in his seruari debeat? utrum in partem patris sui admittatur, an uirilem portionem habeat? Respondi: in adoptionem datus nepos, & hæres scriptus quandiu pater eius aut in potestate, aut emancipatus est, non potest contra tabulas bonorum possessionem accipere. g Sed & si pater eius antè quàm bonorum possessionem acciperet, decesserit, h non admittitur i nepos ad bonorum possessionem.

filio suo. sed filius mortuus sit, & alter ex nepotibus in locum filij adoptatus est, tres partes fient & prædicto modo diuidetur. Viuia.

Cum emancipatus. Alias §. & aliàs lex.
c Transferri. Nisi scriptus sit de liberis: ut ĩ. eodem l. non putauit. §. fi.

Si pater emancipato filio p̃terito hæredes duos scripserit, filium, quem in potestate habebat, & alterum, quem in adoptionẽ dederat, ex quo duos nepotes in familia reliquerat, qui & ipsi testamento præteriti sint: bonorũ possessionem pro parte tertia emancipatus, k pro parte tertia is, qui in potestate remansit, l & pro parte tertia is, qui in adoptionem datus est, & filij eius simul m habebũt, ita ut sextans patri sextans nepotibus cedat. Si pater ex duobus filijs alterum habentem filios emancipauerit, n & unum ex nepotibus, quem ante emancipauerat in locum filij adoptauerit, præterito deinde emancipato o decesserit: æquius erit nepoti qui in locum filij uenerit, succurri: & in tres partes p * hæreditatem deduci: ut unam habeat, qui in potestate remanserit: alteram nepos adoptatus in locum filij: tertiam emancipatus cum filio suo, q qui nepotis loco fuerit. Sed & si mortuo filio alter ex nepotibus in locum filij adoptatus fuerit: tres partes in bonis fient. cùm sit æquius, eum qui in locum filij adoptatus est, non minus habere, quàm si non ex numero nepotum, sed extraneus adoptatus esset.

Si institutus adit hæreditatem beneficio præteriti committentis edictum, non potest per eum

d Loco. Sic ĩ. de bono. pos. l. 2. & ad Tre. l. si hæres ab eo.
e Altero. Filio, scilicet patre nepotis, & alio instituto eo nepote.
f Habebat. Cum patre suo.
g Accipere. Quia pater habebat dimidiam. & alter frater dimidiam. Hug. sed quid si post mortem patris bonorum possessionẽ acciperet? Azo.
h Decesserit. Post mortem aui, & non alias admittitur: ut j. de uen. in pos. mi. l. 1. §. si filius in adoptionem. in fi.
i Non admittitur. Quia nec per se, qa est institutus: nec per alium: quia nemo ẽ qui posset cõmittere edictum, cum alter esset institut⁹. & facit ĩ. eo. l. non putauit. §. dainz.
k Emancipatus. Præteritus.
l Remansit. Institutus commisso edicto per præteritum.
m Simul. Per edictum de coniungen. & facit j. ti. 1. l. quia. & de cõiun. li. l. 1. §. si inter. & ĩ. de inof. testa. l. si proponas. & j. proxi. §.
n Emancipauerit. Sed & alium post emancipauit.
o Emancipato. Scilicet filio, & instituto eo, qui in potestate remansit, item adoptato. H.
p Et in tres partes. Unam habebit filius in potestate constitutus, alterã nepos adoptatus, & tertiã alter nepos: & sic duo nepotes nõ habent solũmodo partem sui patris: & est ratio: ut hic dicit. & supra l. 3. §. si quis post. & facit supra prox. §. cum concor dan. & supra de ado.

pt. l. si pater. §. qui duos.
q Cum filio suo. Emancipato.

* In P. F. hæreditatẽ deduci.

Aphricanus lib. iiij. quæstionum. XIIII.

EX duobus [a] filijs emancipatis, alter hæres institutus est, alter præteritus: si institutus adierit, quamuis uerbis edicti parum expressum sit, tamen non posse eum petere bonorum possessionem respondi: quia iudicium [b] patris secutus sit. nec enim emancipatum, si legatum acceperit, admitti ad bonorum possessionem: siue ab hæredibus institutis, siue ab ijs, qui contra tabulas petierint, acceperit. Sed illud [*] obseruandum est, ut prętor eũ qui hęres institutus adierit, [c] in eam partẽ, qua scriptus sit, tueri debeat: dum tamen non ampliorem, quam habiturus esset, si bonorũ possessionem [d] accepisset: ut hactenus deteriorem [e] causam suam fecerit. Quòd si ex minore parte sit institutus: eam [f] duntaxat retinere posſit: & quòd extraneus [g] quoque legata præstare cogatur. Quod si is, qui in potestate est, hæres institutus sit: quoniam necessarius hæres sit: non aliud dici posse, quàm & ipsum petere posse bonorum possessionem. si modo hæreditati se non immiscuerit. tunc enim quia iudicium patris comprobasse uidetur, in eodem loco, quo emancipatum haberi debere. [h] Fili' in adoptiua familia, uxore ducta filium sustulit, [i] eumque post mortem [k] patris adoptiui emãcipauit. hũc nepotem [l] contra tabulas aui naturalis decreto posse [m] petere bonorum possessionem, respondi. Item si filius emancipatus sublato filio & emancipato, arrogandum se dederit, & mortuo [n] adoptiuo patre decesserit, & contra patris, [o] & contra aui tabulas ex decreto hunc admitti minimè dubitari debere: ne alioquin ab omnium bonis excluderetur.

Martianus libr. v. regularum. XV.

SI præteritus filius [p] emancipatus exceptionem doli mali agenti hæredi patris opposuerit de eo, quod patri debuit: non posse eum contra tabulas bonorũ possessionem petere existimo. nam hoc ipso quasi

[*] In P. P. incipit, Si duobus filijs.

[*] In P. P. obseruandum ait, ut prętor.

EX duobus. CASVS. In prin. huius l. dicitur. Pater habens duos filios emancipatos, alterum instituit, alterum prateritijt. nunquid si iste institutus adiuit poterit petere contra tab. ex persona fratris committentis edictum? Certè nõ: quia uidetur agnouisse iudicium defuncti petẽdo legatum, debet a contra tabulas repelli.

Sed illud. Si testator unum filium instituit, & alium prætérijt: sed institutus adijt iure ciuili: prætor debet tueri eum in ea portione, quã esset abiturus, si bo no. pos. ab intestato petijsset, uerũ si ex minori parte esset institutus, illa debet esse contentus &c. Sed quid erit, si ille qui est institutus, & necessarius hęs, petit contra tab. bon. poss. si immiscuit se: potest dici quòd agnouit iudicium defuncti: si nõ, potest dici quòd non repellitur a contra tabu. Sed quid erit? filius emancipatus habebat filium, illum emancipauit, & se dedit in adopt. postea moritur pater adoptiuus. nunquid etiã iste admittetur ad contra tabul. patris, & aui? certè sic, ne ab omnium &c. sed legata solum petita bon. pos. contra tabu. j. ti. r l. 2. & 2. & 3. Viuianus.

contra tabulas peti, uel eius portio augeri, sed legata omnibus debent præstari. Bar.

[a] Ex duobus. Alias incipit, si ex duob' aliàs, ex duobus.

[b] Quia iudicium. Bona ratio: ut subijcit j. ibi, tunc enim &c. & s. eod l. non tantum. §. fi. & arg. s. de inoffic. test. l. si proponas. §. 1.

[c] Adierit. Vel bo. pos. secundum tab. acceperit. ut arg. j. tit. 2. l. nonnunquã. Azo.

[d] Bonorum possessionem. Scilicet contra tabulas, licet alter committat edictum.

[e] Deteriorem. Quia institutus in maiore redit ad uirilẽ. sed certè tunc nec melior, nec deterior. sed j. pro xi. respon. fit deterior. quia si non adijsset, augeretur ad uirilem: ut s. e. l. non putauit. §. fi. quæ est contra. ADDITIO. Dic quòd ibi non adiuit, secus si adiuit: quia tunc eius portio potest diminui, non augeri secundum Bartolum hic.

[f] Eam. Partem scilicet tantum.

[g] Et quod extraneis. Not. tria incommoda sequi ad eundem, scilicet quòd contra tab. denegatur. Item qđ non augetur eius portio, sed minui potest. Item qđ legata præstat omnibus: ut hic, & j. si. 2. l. si duo. in fi. Est & quartum, quia non fit coll. ei ab emancipato præterito de rigore: ut j. de coll. bo. l. 1. §. ibi, de æquitate secus: ut j. de col. l. si filius, sed ad aliud qđ hic dicitur de lega. est contra j. tit. j. l. filium. §. fin. & l. is qui. §. sed si scriptus. sed in utraque earum solui.

[h] Haberi debere. Cõtra s. e. l. si post. §. si in adoptionẽ. So. ibi coactus adijt. ADDITIO. Dic secundum Bart. qđ ibi adiuit iussu alterius ad alterius utilitatem, hic sua sponte, & ad suã utilitatẽ.

[i] Sustulit. Id est, procreauit ex ea, se eus si aliquem adoptasset emãcipatus: ut s. de in ius uocã. l. sed si. §. sed si filius. 2. respon.

[k] Post mortem. Siue ante mortẽ naturalis, siue post: quia pater adoptiuus nõ uiuebat. tunc enim sec': ut s. e. l. si emãcipatus. §. fi. Azo.

[l] Nepotem. Institutum hæredẽ. alioqui absonum uidetur.

[m] Posse. Per alium committentem edictum.

[n] Mortuo. Idem & si uiueret: ut s. eo. l. non tantum. §. si pater. Azo. alij, ut H. subaudiunt etiã isto filio adoptiuo in eius existente potestate.

[o] Patris. Primo decedentis. idem forè si post: ut s. de inof. testa. l. si is qui.

SI præteritus. CASVS. In lege ista dicitur, Si pater me' me filium emancipatum præterijt, & extraneum instituit, & mihi legauit liberationem debiti, quod debitum sibi debebam: si hæres petit debitum, & repello eum exceptio. agnoui iudicium patris, & repellor a contra tabu. sed si non agnoui iudicium, petam contra tabulas in modum agendi si non possideo, & in modum excipiendi si possideo. Viuia.

[p] Si præteritus filius. Patris debitor, cui pater legauit liberationem. unde si opponat exceptionem doli ex dicta liberatione, uidetur approbare testamentum. Sed quid si ex causa pacti facti a patre, opponatur doli exceptio? Respondet, non per boc approbat testamentum, nam non sequitur quòd ualeat testamentum.

a Filius. Quod quilibet posset, qui debeset institui, & est prætetitus: ut ſ. de except. rei iudic. l. 2.

b Vsus est. Sed non uidetur posse opponi hæredi patroni uel parentis: ut ſ. de excep. dol. l. apud. §. libertum. sed hic ex dolo ipsius hæredis, scilicet quia non peti, ut ibi defuncti. Et not. quod contra tabulas potest opponi in modum exceptionis: ut ſ. de bonis libe. l. nihil. §. pe. & ſ. quib. ex cau. maior. l. nec non. §. quod eis. & de inoff. testa. l. Papinianus. §. si filius. Accur.

tunc excluditur à bonorum possessione. Sed & si petit bonorum possessionem, filius punitur in hoc, quia non poterit legatum sibi relictum, uel fideicommissum petere. similiter si petat mortis causa donationem sibi factam, illi petitio denegatur. Viuia.

y Hic & non alibi dicit B. & gl. in. l. 1. C. unde cogna. quod bon. poss. agenti datur rei uendicatio directa. uide ibi.

repudiauit bonorum possessionem. quod ita intelligendum est, si heredem petentem debitum noluerit filius [a] repellere illa exceptione, si non contra tabulas bonorũ possessio filio dari pōt. sed magis doli exceptiōe usus est. [b]

Pompo. libro iiij. ad Sabinum. XVI.

SI emācipatus [c] filius nepoti in potestate relicto ab extraneo hærede [d] fideicommissam hæreditatem, si liberatus aui potestate fuisset, reliquisset: si suspectus auus sit quasi cōsumpturus bona nepotis, non esse ei dandam bonorum possessionem. [e]

Vlpianus libro xxxv. ad Sabinum. XVII.

SI pater se dederit in adoptionem, nec sequatur eum filius emancipatus ab eo antea factus: quia in alia familia [f] fit pater, in alia [g] filius: bonorum possessionem cōtra tabulas [h] non potest filius eius habere. & ita Iulianus scripsit. Marcellus [i] autem ait, iniquum sibi uideri, excludi eos à bonorum possessione, cùm pater se dedit in adoptionē. [k] Vbi enim [l] non datur filius in adoptionem, sed pater se dat, nullum patrem filio assignat.. quę sententia non est sine ratione.

Hermogen. libr. iij. iuris epito. XVIII.

SVb conditione exhæredatus, [m] contra tabulas bonorum possessionem petet, licet sub conditione hęres institutus à contra tabulas bonorũ possessione excludatur. [n] Certo enim indicio liberi a parentum successione remouēdi sunt. Ei qui ꝯ tabulas bonorum possessionem accepit, tam legati, quam fideicōmissi exactio, sed & mortis causa donationis retentio denegatur. [o] nec interest, per semetipsum, an per alium quæratur. [p]

Triphoninus libr. xv. Disputa. XIX.

QVod [q] uulgo [r] dicitur, liberis datam bonorum possessionem contra [s] legem esse: sic intelligendum est, ut sufficiat extetisse ta-

c SI emancipatus. CASVS. Filius emancipatus instituit extraneũ, & rogauit eum restituere nepoti, si ab aui potestate esset liberatus, nũquid si auus est suspectus poterit ipse auus nomine nepotis petere bonorum possessionem? certè non.

d Ab extraneo. Hærede. quem emancipatus instituit.

e Bonorum possessionem. Scilicet contra tabu. quod uidebatur quia præteritus. sed certè hoc fuit pro commodo ei': ut C. de inoffic. testa. l. filius. & facit ſ. de libe. & posthu. l. multi. & ſ. de bon. lib. l. si patronus. §. si quis non mala. & ſ. de uulg. substit. l. cum ex filio. Acc.

SI pater. CASVS. Si paterfamilias, qui emancipauit filium, dat se in adoptionē, & filius qui est emancipatus, nō est secutus eum: nō debet bonorum possessionem contra tabulas ut suus accipere. hoc secũdum rigorem iuris ciuilis, & secundum sententiam Iuliani. sed secũdum Marcelli sententiã potest dici, non esse iniquum istum talem ad bonorum possessionem uocari hoc casu. Viuia.

f Familiæ. Scilicet adoptiua.

g In alia. Id est, non in illa.

h Contra tabulas. Scilicet patris in adoptiua familia existentis.

i Marcellus. Corrigit Iulianum.

k In adoptionem. Sed quomodo potuit testari? Respon. ut ſ. eo. l. non tantum. §. si pater absculus.

l Vbi enim. Respon. ei quod posset obijci ex l. ſ. eod. l. si emancipatus. §. si filius. Accur.

SVb conditione. CASVS. In lege ista duo dicuntur. Primo dicitur, si filius emancipatus exhæredatur sub conditione, nō rite exhæredatur: & ideo potest uocari tanquam præteritus ad contra tabu. sed si ritè esset exhæredatus, uel hęres institutus sub conditione,

m Exhæredatus: Quod fieri non potest: ut s. de liber. & posthum. l. 3. §. 1. & ideo non excluditur a contra tab. ut ā. e. l. non putauit. §. nō quęrus.

n Vxcludatur. Vt ſ. eod. l. 3. §. sed si sub conditione. & facit ſ. eo. l. si in adoptionem. Accur.

o Denegatur. Scilicet substituto: ut ā. de uulg. substi. l. si is qui. & facit ā. de inoffic test. l. Papinianus. §. meminisse. & de ijs quibus ut indig. l. post legatum. §. 1. & ſ. de bo. lib. l. in seruitute. §. si quis bonorũ. & §. nonnunquam. & §. præterea. Sed contra ſ. tit. 1. l. si filius. circa prin. ubi ueniēs uno iure nō perdit si ueniat & alio. sed hic per contra tab. uitiatur testamentum, ut nec ipse nec alij ex eo p tant. sed successio liberorum ex testamento nō pendet: ut ibi. Accur.

p Quæratur. id est, debeat acquiri: uel dic, id est, conqueratur. Accur.

QVod uulgo. CASVS. Si liberi petant contra tabulas bo. pos. cōtra illud testamētum, quod est nullũ: non possunt. sed si testamentum est solēniter factum, & accipiunt cum res est reducta ad causam intestati, contra legem est, quod debet ita legi. si enim ipso iure est nullum testamentum, & ex eo non potest adiri hęreditas, uel peti secundum tab. bo. poss. contra illud non debet peti contra tab. sed si testamentum est solenniter factum, & tale ex quo potest secundum tabul. peti: bene potest peti contra ta. a filio præterito.

q Quod uulgo. Quasi dicat contra legē est indistinctè dari bonorum posses liberis. & hoc dicitur uulg. nam debet distingui, an à tempore mortis ualuit testamentum, & tunc datur an non: & tunc si diceres dari, esset contra legem. s. ipsius prætoris, qui uiua lex est. ut ā. de iusti. & iur. l. nam & ipsum. nam tunc demum datur, cum testamentũ est perfectũ, & ualidum, ut hic. uel dic contra legē. l. pręter. [s] uel id est, cōtra uoluntatem defuncti quæ est lex: ut in auth. de nup § disponat. Sed non ne testamento rupto datur contra tab. ut C. e. l. a. Rñ. fauore posthumi ibi non ualet. hic autem iure communi:

r In P.F. uolgo.

† P.F. cōtra lignũ, i. contra testm̃, quia ligneis tabulis scribi solebat: nã lignũ in ea significatione nuncupatur ab Apuleio. Duare. 1. disp. ca. 30.

Prętoris. nox nua lex est.

s Cōtra l. præter. sic p Mando. sup. 1. cōmis l uer. contra, uer. contra ꝓpter. iuxta 2. editio.

meni: quia non fuerunt testes 7. uel alio modo ut hic subijcit. uel ibi etiam iure ciuili est ruptum, non prætorio. & facit j. de secun. tabu. l. 1. §. semel.

testamentum, nullis personis præstabit legata. Vivia.

a Exhæredauit. Et extraneos instituit.

b Quatenus. Id est, quantum, scilicet utrum in totum expugnat per contra tabulas, an pro semisse. Azo.

c Repellendum. A contra tabulas, ut j. eod. §. uideamus, ibi, iste enim, &c. nō a querela inofficiosi testamēti. Azo.

Diuisio.

Filium. Diuiditur hæc lex principaliter in quatuor partes. Primo ponitur thema, & quæstio qualiter succedatur, quando emancipatus est præteritus, suus exhæredatus, & extraneus institutus. Secundo determinatio ponitur prædictæ quæstionis. Tertio ponitur alia quæstio utrum eo casu fiat collatio. Quarto ponit unā quæstionē, quib. & à quo consistit legata præstentur. Secunda ibi, Dixi. Tertia in §. uideamus. Quarta in §. legata tamen. Secunda pars subdiuiditur in tres partes. Primo ponitur qualiter succedatur inspecto rigore iuris ciuilis. & inspecto rigore iuris prætorij. Secundo qualiter succedatur de æquitate quando hæreditas nō est adita. Tertio qualiter succedatur de æquitate quandò hęreditas est adita. Secunda ibi, Sed cum exhæredato. Tertia ibi, Sed quemadmodū. Bart.

CASVS. Pater habebat unum filium in potestate, & illū exhęredauit: alium emancipatum præterijt. modo quęritur, quatenus emancipatus potest petere cōtra tab. Et respon. si scriptus hæres adiuit hęreditatē, filius in potestate cōstitutus reppellitur. si repudiat, iste filius patri suo succedit ab intestato: unde indubitanter emancipatus poterit petere contra tab. & si petit contra tab. proficiet exhęredato. nam illa exhæredatio petita contra tab. nullius momenti incipit esse. sic ergo si institutus adiuit, exhæredatus potest mouere querelam contra tab. si institutus non adijt, exhæredatus adibit ab intestato. ueruntamen ex quo testamentum fuit solenne præteritus petet contra tab. siue sit adita hæreditas, siue adire potuit. Sed quid si institutus adiuit, exhæredatus uicit: etiam querela proficiet præterito, sed si emācipatus petierit cōtra tab. similiter res reducitur ad causam intestati. Sed nunquid locus est collationi? exhæredato non est conferendum, sed præterito. Sed diceres aliquis, uenale est beneficium prætoris, quod datur ex causa, & ita apparet quia exhæredato est utile peti bonorum poss. contra tab. nam si aliquis accipit contra tab. legata non sunt præstanda, nisi certis personis. sed si aliquis est exhæredatus, & peteret, uel moueret querelam, & rumperet

tabulas mortis patris tempore, ex quibus uel adiri hæreditas, uel secundum eas bonorum possessio peti potuit: quamuis neutrum eorum postea secutum sit, uel sequi potuit. Nam si uel omnes instituit, substitutique ante testatorem decesserint, uel is scriptus hæres fuit, cū quo testamenti factio nō fuit: peti contra tabulas * bonorum possessionem inane est, quæ sine effectu foret.

* In P.F. nō est, bonorū possessionē.

Si suus est exhæredatus, emancipatus præteritus, & extraneus institutus: siue adeatur hæreditas siue non: uterque dimidiam aduocabit, licet unus, scilicet emancipatus per contra tabulas, & alter ab intestato. Bartolus.

Idem libro xix. Disputationum. XX.

Filium, quem in potestate habebat, exhæredauit: a emancipatum præterijt. Quæsitum est quatenus b emancipatus bonorum possessionem habiturus sit? Dixi, si scripti hæredes extranei adierint hæreditatem: repellendum c esse filium, qui mansit in potestate. Quòd si hi repudiauerint hæreditatem (quod facilè sunt facturi, nihil laturi d ex hęreditate, propterea quòd qui contra tabulas accepit bonorum possessionem) filius e ab intestato patri suus hæres f deprehendetur. emancipatus autem petens g cōtra tabulas bonorum possessionem, solus h habebit bonorum possessionem. Sed cùm exhæredatio non adita hæreditate ex testamento, nullius sit momenti, i ideoque non obstare eam, k nec quò minus * contra tabulas patri accipiat bonorum possessionem, Iulianus rectè respondit: ne testamētum per omnia irritum ad notam exheredationis solam profecisse uideatur, l redit m res ad intestati exitum, n ut ad uersus filiū suum ex asse heredē ab intestato o patre emancipatū prętor in parte dimidia tueat. Erit ergo uenale p beneficiū scripti hrdis extranei: ut cū ipse iure q hereditatis nihil sit consecuturus, r

* In P.F. contra tabulas libertorum patris &c. atque ita etiam scriptū reperi in uet. exēpl. manu scrip.

d Nihil laturi. Etiā si adierint: ad quod est infra ista. &c. Accur.

e Filius. Non habeas hic §. secundū Azo. sed uidetur nō cōpetere ab intestato, dum habet locū contra tab. ut j. si tabu. testa. nul. extа. l. 1. §. ita. Solu. ibi.

f Suus hæres. Scilicet insolidum de iure ciuili, sed per prætorem assōciatur ei emancipatus: ut in §. redit.

g Petens. Potest enim licet desertum est testamentū, quia tempore mortis extiterunt tabulæ, & ex testamento adiri potuit hæreditas: ut s. l. proxim. Azo. & dic petens pro semisse: ut j. §. redit.

h Solus. Imò non solus: ut statim corrigit: imò non: ut j. §. uideamus. Azo.

i Nullius sit momenti. Nec cætera ibi scripta ualent: ut j. de bon. lib. l. si patron. §. ex testamēto. & C. de fideicom mis. l. eam quā. & j. de reg. iu. l. si nemo.

k Non obstare eā. Scilicet exhæredato. dicendum est, nec quo minus &c. aliàs nihilominus &c. & uerò non nocet filio patroni hæreditate patroni non adita: ut d. §. ex testamento. sed ea adita distinguimus mala mēte ut tunc noceat, alias non: ut dicta l. si patronus. §. si quis. & §. filius. Accursius.

l Videatur. Vt solum obsit, non prosit: ut optimè exponitur j. de bonis libertorum. l. si patronus. §. ex testamento. Accur.

m Redit. Suspensiue cum superioribus legatur.

n Exitum. Cum instituti repudiant assem.

o Intestato. Scilicet succedentem. Azo.

p Venale. Nam etiam pretio accepto poterit gratificari scriptus, uel suo, uel emācipato. sic ff. de iure dotiū. l. cum in fundo. §. 1. in fi. Accur.

q Iure. Ciuili: quod emancipatos nō cognoscit: ut Instit. de hære. quæ ab intesta. §. emancipati. & §. itaque. Sed contra s. eod. §. uideamus. ubi in partem tantum paternorum proficit repudiatio hæredum. sed illud quo ad effectum.

r Emancipatio enim est uoluntariç iurisdictionis. Spe. tit. de ferijs. §. s. uer. porro.

s Consecuturus. Qui emancipatus per cōtra tab. testamentum

adeundo repellat filiũ a in potestate relictum prę stetq; assem b emancipato filio iure contra tabulas bonorum possessionis. Si autem omiserit c hæreditatem: in bonorum possessionem d. exhęredatum effectum admittet, iure factum solum suum hæredem. Sed quemadmodum prætor emancipatum tuetur, e si adita non fuerit hæreditas: ita nec filius, qui in potestate remansit, aditione f adhibita in totum expellendus erit: sed ad hęreditatis portionẽ admittendus est ex causa inofficiosi querelæ contra emancipatum g mouendæ.

Inter eos qui diuerso iure succedunt: non habet locum collatio. Item emancipatus filius quando non facit iniuriam suo non habet locum collatio. Bart.

Videamus tamẽ isto casu, h quo utriq; ad bona patris ueniunt, an hi i conferre debeant.

Emancipatus namque nec ex hac parte k edicti uerbis id facere cogitur, unde l cõtra tabulas accepit bonorum possessionem, quæ m inter eos, quibus ita bonorum n possessio dabitur, caueri de collatione ab emancipato iubet. Ille enim o qui mansit in potestate, quod exhęredatus nominatim fuit, non est uocatus ad bonorum possessionem contra tabulas. neque ex illa p parte q edicti, r qua intestato s patre mortuo emancipatus ad bonorum possessionem admissus, t ad collationem compellitur: t quia & si frater ab intestato hæres sit, emancipatus tamen non inde accepit bonorum possessionem. Et uereor, u ne hactenus filio suo profuerit factum hæredis scripti non adeuntis, ut eum ad portionem admitteret bonorum paternorum, non etiam eorum, quæ emancipatus propria habuit: & hoc sit consequens illi, quod cùm ex minore parte scriptus a patre hæres x relictus in potestate, admisso fratre emancipato ad contra tabulas bonorũ possessionem, eius beneficio plus consequatur: y quamuis edicti uerbis z collatio inducatur, ex mente prætoris denegandum eam respondetur. multo autem magis huic conferri non oportet, a qui a patre exhæredatus, a prętore ad bonorum possessionem contra tabulas b non uocatur: c occasione omissę hæreditatis a scripto hærede nihil habituro propter delatam emancipato a prętore contra tabulas bonorum possessionem, nomen sui hæredis adeptus est.

Legata pro dimidia præstat emancipatus coniunctis personis suis nullo modo. Bar.

Legata tamen ex parte sua iste emancipatus

---

mentum expugnabit, & res habebit.

a Filium. s. si in tentatur contra tab. uel etiam a querela, si tamen iam soluit assem emancipato: sed emãcipatũ nõ excludit a querela: ut j. e. l. §. 2. ibi, nec filius &c.

b Assem. id est, totam hæreditatem.

c Omiserit. Extraneus institutus.

d In bonorum possessionem. Alias in possessionem bonorum. Alias in portionem bonorum. & dic admittet, scilicet emancipatus exhæredatum dico iure factum &c. scilicet hæreditate non adita.

e Tuetur. Per contra tabulas: ut s. §. redit. Accur.

f Aditione. Ab extraneo instituto facta.

g Contra emancipatum. Patet ergo, quod tenet testamẽtum de iure ciuili, licet sit data contra tabulas emancipato. ut C. eo. l. 2. & secundum hoc nõ est hic §. ex causa. Acc.

h Emancipatum. Quia hæreditatem sibi adscripto restitutam habet: ut s. dixi in illo §. erit. Azo.

Isto casu. Quo instituto non adijt: ut supra. §. si autem omiserit.

i An hi adinuicem. Et dicit quòd non: quia diuerso iure ueniunt. s. emãcipatus per contra tab, alter ab intestato. at collatio, uel cautio de collatione. tunc demum habet locum, quando omnes eodẽ iure per contra tab. ueniunt, ut hic subijcit. & j. de col. bo. l. 1. in princip. & §. quamuis.

k Ex hac parte. Pręmittit uerbum edicti ex hac parte, scilicet quod dat contra tabu. & inducit collationem.

l Vnde. Id est, ea qua parte.

m Quæ. Scilicet, Pars edicti.

n Ita bonorum. Scilicet sicut emancipato. Accur.

o Iste enim. Bene dicit quia per edictum non fit collatio, ut dictum est, nisi his qui habent bo. pos. contra ta. hic autem nõ habet: & hoc est, iste &c. & probatur infra eod. ibi, multo magis &c. Azo.

p Neque ex illa. Quasi dicat nec etiam &c. & facit j. eo. l. 1. §. 1. Azo.

q Parte. Quę uocabatur ad bonorum possessionem cõtra tab. Azo.

r Intestato. Quia non est adita hæreditas. Azo.

s Admissus. Quod esse potest: ut supra l. proxima.

t Compellitur. Id est, petitur compelli. quia ergo suus nõ eo iure, quo emancipatus uocatur, collatio cessat. nã nec emancipatus uocatur eo iure quo suus scilicet ab intestato ut subijcit, quia & si frater &c.

u Et uereor. Nunc soluit.

x A patre hæres. Scilicet esset.

y Consequatur. Scilicet scriptus hæres: ut supra eodem l. non putauit. §. fin. & hoc si non adijt institutus, aliàs non accrescit: ut supra. e. l. si ea duobus. §. sed illud.

z Verbis. Quæ dicuntur inter eos, quibus data est bonorum possessio, cõferatur. sed ex mente distinguunt, an læditur suus, & conferatur ei. alias non, ut hic, & j. de colla. do. l. si filia. & l. nec ipsi. & utrunque dic de rigore. sed de æquitate secus. ut infra de colla. bon. l. si filius. secundum Io. an. & no. s. l. ex duobus. §. sed illud. uel dic mentem, id est, æquitatem prætoris. & in l. si filius. est æquitas Sceuolæ, contraria æquitati prętoris secundum Azo. uel in l. si filius institutus adijt. hic non. Accur.

a Non uocatur. Subaudi, qui. & accipe nomen sui hęredis &c. occasione &c. & hoc dico, nihil habituro &c. Item contra huic §. C. eodem l. si emancipati. Sed ibi nullum fuit testamentum: hic sic. & ita distinguitur, ut dixi, læditur alius, uel non.

---

a In P. F. in portionẽ bonorũ cahęre datũ &c.

a In P. F. ad hæreditatis petitionem.

a In P. F. an ei conferre debeat emancipat⁹ nã que nec &c. & rectius meo iudicio q̃ hic.

a In P. F. quia patre intestato mortuo.

a In P. F. quia & a patre &c.

a In P. F. non uocatus.

liberis, & parētibus præstare cogetur: non solida,[a] sed deminuta in dimidium, quod[b] relinquitur in potestate manenti. Sed nec aduersus eum[c] constituendæ actionis legatorū ratio est, qui mero iure intestato hæres extitit.[d] [*] Si quis[e] accepit contra tabulas bonorum possessionem: etiam si non fuerit adita hæreditas a scripto, præstat legata ea parte testamenti data, cōtra quam bonorum possessio accepta est. erit ergo melior hoc casu[f] conditio in familia relicti filii, quàm foret, si exhęredatus non esset.

Modestinus lib. vj. Pandectarum. XXI.

SI is qui filium, & ex eo nepotem in potestate habebat, filium in adoptionem dederit nepote retento in potestate: postea filius emancipatus a patre adoptiuo decessit, extraneis hęredibus institutis: filius huius, qui in potestate aui remansit, contra tabulas patris sui bonorum possessionem petere poterit, quamuis nūquam in potestate huius fuerit: ideo nec debuisse[g] in potestate esse uidetur. nā si aliter obseruetur: nec si emancipatus filius fuerit, nepos ex eo, qui in potestate aui remāsit, bonorum possessionem contra tabulas petere poterit.[h] Idemque iuris est, si emancipato filio nepos ex eo in potestate aui remansit, & postea patri suo in adoptionē datus[i] fuerit: id est, contra tabulas aui bonorum possessionē petere poterit: quia per adoptionē in alia[*] [k] familia nō fuerit. Sed si emancipatus filius meus adoptauerit extraneū filiū: is, q adoptatus est filius, contra tabulas meas bonorū possessionē petere nō poterit: qa nunquā[l] nepotis loco apud me fuit.

TITVLVS V.

DE LEGATIS præstandis contra tabulas bonorum possessione petita.

Primò commendat edictū, & ponit mentem edicti. secundò incipit illud exponere. secunda ibi, Generaliter. usq; ad finem. Bar.

Vlpianus li. xl. ad edic. I.

---

a Non solida. Quod uidebatur, quia in assem accepit contra tabulas. Azo.

b Quod. s. dimidiam. & facit ī. ad legem Falc. l. ratione. §. hæredes. & de leg. 3. l. si. Accur.

c Eum. Qui mansit in potestate.

d Extitit. Repudiātibus scriptis: ut ī. e. l. §. 1.

e Si quis. Pone quòd suus est præteritus, & duo extranei instituti, qui non adierunt: si suus petat contra tabulas contra unū eorū, quod potest: ut ī. e. l. quod uulgo. pręstat legata ab eo relicta. secus si esset exhæredatus, & scrip i non adirent: quia nulla prætiaret: ut ī. proxi. §. & sic est conditio melior exhæredati, quam præteriti posset etiam dicere nullū ipso iure: nam habet duplex auxilium suus præteritus: ut C. de libe. præte. l. fin. §. si. hoc non placet: ut ꝭ. ti. 1. l. is. qui. in prin. Vel pone in emācipato præterito duobus extraneis institutis cō tra unum, qui petijt contra tab. nam dabit legata, quæ non pręstaret, si in potestate māsisset: cum tunc nō adeunte hærede ipso iure ciuili sit hæres: sed iste nō nisi per contra tab. & in fi. expone exhæredatus, id est, emancipatus. sed tūc abūdaret dictio, nō, quæ est in fine. Vel pone suum cū duobus extraneis institutum, & emancipatum præteritum: & suus petijt contra tabu. contra unum de cohæredibus commisso edicto. qui tamen nō adierat: qd fieri potuit: ut ī. eo. l. quod uulgo. nam pręstat legata ab illo relicta: ut ꝭ. titu. 1. l. sed & si pro dote. §. non omnia. quæ non pręstaret si esset præteritus: ut ꝭ. ti. 1. l. is qui. in prin. & §. ubi. & secundum hoc est melior conditio exhęredati: quia nulla præstat scriptis non adeuntibus: ut ī. proxi. quàm instituti. & secundum hoc dic in familia relicti: & sub. & exhæredati. ut ex sequ. litera colligitur: quàm exhæredatus non esset subaudi, sed institutus.

[*] In P. F. Sed qui accepit.

f Hoc casu. Improprię dicitur. cum alium adijciat casum: uel dic hoc casu. s. cum non est adita hęreditas a scripto. & sic proprię.

SI is. CASVS. In lege ista dicitur. Quidam habebat filium, & ex eo nepotem: filium suum dedit in adoptionem, nepote in potestate retento. tandem est emancipatus a patre adoptiuo, & decessit relictis hęredibus extraneis. quæritur, an filius eius q in potestate aui remansit, possit petere bonorum possessionem contra tab. patris? Resp. posse, quamuis in potestate eius nunquam fuerit. nam & emancipati a patre filij bo. pos. contra tabul. petere potest nepos ex eo in potestate aui retentus. Si autē hunc nepotē ex filio emācipato retentum in potestate auus eidē filio emācipato (qui eiusdem nepotis pater erat) in adoptionem dederit, & eundem auus præterierit: poterit idem nepos petere bonorum possessionem cōtra tabulas aui. quod nō posset extraneus ab eodem filio emancipato adoptatus: is enim in familia aui nunquam.

g Nec debuisse. Scilicet quia fuit præteritus.

h Petere poterit. Bonorum possessionē, scilicet sui patris, qd' falsum est, ut supra eodem. l. si retentus. Accur.

i In adoptionē datus. Secus si alij in adoptionem datus est: ut ī. e. l. si in adoptionem, quāquam filius ad patris sui hęreditatem per cōtra tab. uocatur, cuicunque pater detur in adoptionē: ut ī. eo. l. 3. §. si pater alicuius. Azo.

k In aliena. Id est, in extranea, uel extranei: fuit tamen aliena, id est, in alterius. & est bona ratio: quia si extraneo datus esset in adoptionē, nunquā haberet contra tab. ut Insti. de hæ. ab inte. §. at hi. & § ea. Azo & facit ī. e. l. 3. §. si quis filio suo emancipato. & §. idemq;. & Inst. de hær. ab intest. §. cum quæritur & §. sed & si conceptus.

[*] Aliàs, in aliena.

l Quia nunquam. Facit ī. de in ius uocā. l. sed si hac. §. si filius.

DE LEGATIS PRÆSTANDIS, &c.

ADDITIO Superiori titulo de bo. posse. contra tab. liberis præteritis danda, uel deneganda dictum est. uerum quia cōtra tabulas bonorum pos. petita legata præstantur certis personis: adijcitur titulus de le. pręstā. bo. pos. petita. Et nota hic regulariter petita bonorum possessio. contra tabul. non præstantur legata. C. de contra tab. l. 1. speciale est in certis personis, puta liberis, & parentibus, & in uxore & nuru: ut ꝭ. l. 1. & 2. & 3.

Hic titu-

Hic titulus æqoitatem quandã habet naturalem, a & aliquid nouum: vt qui iudicium patris rescindunt b per contra tabulas bonorum possessionem, ex iudicio eius c quibusdam d personis legata, & fidei commissa præstarent: e hoc est liberis, & parentibus, vxori; ouruique dotis nomine f legatum. Generaliter autem parentes, & liberos prætor excepit, oec gradus liberorum, parentumve enumerauit. In infinitum igitur g eis præstabitur. Sed nec personas secutus est, vtrum ex virili sexu, ao ex fœminino descendant. Quisquis igitur ex liberis, parentibusque fuerit, ad legati petitiouem admittetur: sed ita demum, si iura cognationis h siot inter eos. Liberos autem etiam eos ad legatorom i petitionẽ admittimus, qui in adoptionem dati sunt, vel etiã adoptiui, k dũmodo maneant liberi. l Posthumis liberis legata relicta vtique præstabuntur. m

Iulianus libro xxiij. Digestorum. II.

Et ideo si n prægnante vxore filius emãcipatus fuerit, & bonorũ possessionem cõtra tabulas acceperit, o legatũ oe poti præstare debebit. p

Vlpianus libro xl. ad edictum. III.

Sed & si mortis causa donationes sunt collatæ: credo, tuendæ sunt. q Si autem excepti non sunt, r auferendas eis puto mortis causa donationes. Liberis autem tantum, & parentibus prætor prospexit: non etiam fratri, & sorori conseruauit legatum. Hoc autem solum debetur, quod ipsis parentibus relictum est, & liberis. Cæterum si seruo eorum fuerit adscriptum, vel subiectæ eorum iuri persooæ: noo debetur. Nec enim quærimus, s cui acquiratur, sed cui honor habitus sit. Sed & si coniunctim ei fuerit legatum relictum cum eo, cui non præstatur: sua tantùm portio t ei conseruabitur. Item si quis u ex his personis rogatus sit restituere extero, quod sibi relictũ est: dicendum est, non esse legatum præstaodum: quia emolumentum ad eum non respicit. Sed si proponas, extero legatum, rogatumque eum præstare hoc alicui ex liberis, parentibusq; : cooleque-

Hic titulus. CASVS. Tractatorus Iuriscon. quibus personis præstantur legata petita possess. contra tabu. dicit quod præsens titulus continet naturalem equitatem, & aliquod nouum. Naturalem equitatem: quia tuetur voluntatem defuncti legatis relictis certis personis. Nouum continet: quia vult præstare certis personis legata, petita contra tabu. bon. poss. sunt autem personæ liberi, & parentes, & vxor, & nurus. parentes accipiuntur vsq; in infinitũ, & liberi: in tantum q̃ si filius emancipatus decessit relicta vxore prægnante, filio etiam nato postea debentur legata. & sicut legata debẽtur, ita mortis causa donationes. Unum sciatis, si seruo liberorum, vel parẽtum est legatum, nõ debetur: sed & si legatũ est liberis, vt præstetur extraneo, nõ debetur: sed si extraneo relictum est, vt liberis detur, bene debetur.

a Naturalem. Id est, rationẽ homini à natura insitã. non enim naturalis, sed prętoria est ęquitas. sic supra de mino. l. 1. in prin. Azo.

b Rescindunt. Per ius prætorium. mero tamen iure ciuili tenet: & dic quicunque sint qui rescindunt, vt j. de coniu. li. l. nihil.

c Eius. Scilicet patris.

d Quibusdam. Non ergo omnibus: vt j. eo. l. sed & si mortis. in prin. & §. liberis. sic s. de min. l. patri. in prin. & facit s. de vsuf. l. si extraneo. & s. tit. j. l. pe. §. legata.

e Præstarent. Quo iure? forte officio iudicis. cum rescissum sit testamentum: vel actione vtili ex testamento. st. j. eo. l. si emancipato. quæ est prætoria, sicut alia: vt s. si quis omis. cau. l. 1. nam & quanto minoris quandoque ciuilis, quandoque prætoria est: vt not. s. de sc. em. & ven. l. Iulianus. in prin.

f Dotis nomine. Hoc refertur ad vxorem, & nurum. & dic, si & dos fuerit, non alias: vt j. e. l. is qui §. pen.

g In infinitum igitur. No. ergo dictũ generale intelligi generaliter. sic supra de in ius voc. l. quique. §. parenté. & j. vt. bo. rap. l. 2. §. homines. & de inm. l. itẽ apud.

§. generaliter. & j. de offi. præf. vrb. l. 1. §. cum vrbem. & supra de pact. l. iuris gentium. §. siue autem. & supra quod met. cau. l. metum. §. animaduertendum. arg. contra s. de testi. l. quæsitum. Item no. pro infinitate. arg. contra. C. de sacrosan. eccl. l. fi. §. 1.

h Iura cognationis. Quod dic. ut Instit. de cap. di. §. quod autem. & §. sed & si in insulam. & de legi. agno. tu. §. fi.

i Ad legatorum. Relictorum à naturalibus parentibus. Azo.

k Adoptiui. Id est, eos, q̃ sunt adoptiui.

l Manent liberi. Quod nõ est, si emãcipati sunt à patre adoptiuo, nisi filius adoptiuus sit de liberis. vel dic, non est, cum desinunt esse ciues. Accur.

m Præstabuntur. Quia pro natis habetur: vt Inst. de tu. §. cum autem.

n Et ideo si prægnãte. Quid si ante? Resp. idem propter superius respon.

o Acceperit. Emancipatus præteritus.

p Debebit. Amplius etiam dic nepos potest petere bonorum possessionem cõtra tabulas: vt j. eo. l. fi. 1. & 2. respon.

q Sed si mortis. Tuendæ sunt. Hominibus exceptis.

r Non sunt. Id est, si non sunt de personis exceptis.

s Nec enim quærimus. Scilicet tantum. nam & id quandoque quærimus, vt j. ea. l. § sed si proponas. & facit j. de iure fisci, l. edi. §. ad eos. & supra tit. 1. l. non putauit. §. in adoptionem. Sed ar. contra Instit. p quas person. no. sequi. §. sed si hæres.

t Portio. Nisi fortè sint socij. nã tunc totum quæritur excepto: vt supra de libe. lega. l. si is qui. & nisi sit relictum indiuiduum. quia totum tũc quæritur excepto. arg. j. quib ad lib. pro. non lic. l. fi. & secundum hoc non obst. j. eo l. filium. in fi. & facit C. famil. ercis. l. fi. & j. eo. l. si filius. & l. filium §. si legata. & j. de cõiug. lib. l. si nepos. & Insti. de lega. §. si eadem. & supra de leg. 1. l. huiusmodi. §. si Titio. Accur.

u Item si quis. Facit s. de inoffi. testa. l. Papinianus. §. meminisse. & s. de excu. tu. l. legatarius. & s. si quis ali. test. prohi. l. 1. §. j. & s. quod cũ eo. l. si filius. §. j. & s. ad Treb.

a In P. Fl. & ad aliquid nouũ. vt qui iudicia patris &c.

In P. Fl. psecutus est.

In P. Fl. vel etiam in adoptiui. sed hic rectius.

In P. Fl. prægnate vxore. & alibi sæpe prægnas pro prægnans.

Dictum generale, generaliter intelligitur, restringitur tamẽ per rõnẽ causã subsequentem, vel tacitè inhęrẽtẽ. Bal. in l. si qs seruo. C. de fur. Et q̃ rõ expressa l constitutione restringat, similiter, vel simpliciter dispositionẽ ad limites ipsius rationis. pbat Man. dos. in 2. q. 28. Regu. Cancel. nu. 2.

ter dicemus, præstari debere. Hoc amplius, & si extraneo relictum sit sub hoc modo,[a] vt alicui [b] ex liberis præstet: æquissimum erit dicere, non debere,[c] ei prętorem denegare actionem. Ea autem legata sola præstant, qui contra tabulas bonorum possessionem accipiunt, quæ vtiliter[d] data sunt: verum idcirco non debentur,[e] quod filius contra tabulas bonorum possessionem accepit.

Iulianus libro xxiij. Digestorum, IIII.

Cum propter[f] hoc plerunq; scripti hæredes omittant hæreditatem cum scirent[g] emancipatū aut petisse,[h] aut petiturum contra tabulas bonorum possessionem.

Petita bonorum possessione cōtra tabulas relicta à pupillo, debentur exceptis personis: relicta à substituto debentur omnibus salua ratione Falcidiæ. Bart.

Vlpianus libro xl. ad edictum. V.

Filium quis impuberem hæredem scripsit,[h] eique substituit:[i] emancipatum autem filium præterijt: deinde vterque filius acceperūt bonorum possessionem.[k] legata sunt etiam à substituto[l] impuberis relicta non tantum liberis, & parentibus, verumetiā extraneis. Quæritur an mortuo impubere, cogatur substitutus ea præstare? Et si quidē ab impubere relicta sunt: solis liberis, parētibusq; præstanda sunt.[m]

Sin vero à substituto impuberis: omnibus[n] eum præstare oportet habita ratione legis Falcidiæ, scilicet vt partis dimidiæ, quæ ad eum[o]

Treb. l. cogi. §. hi qui.

a Sub hoc modo. Sed superiori casu simpliciter.

b Alicui. Scilicet certo, vel incerto: vt Inst. de lega. §. incertis. & §. sub certa.

c Non debere. Parens, vel filius. hoc consequitur voluntate expressa, & sic eis habetur honor. at cum sermo: tunc magis per aliū, quàm per volūtatem defuncti cōsequitur: vt supra, §. hoc autem solum.

d Vtiliter. Id est, vtiliter dari poterunt propter cōditionem legatarij: non tamen quia ipso iure nullum esset testamentum. tunc enim nec cōtra tabulas locum habet. & facit supra ad Syl. l. si quis in graui. §. fin. & l. q posthumus.

e Non debentur. Iure communi, sed per dispensationem huius edicti debentur: vt supra eod. l. 1. in princ.

f Cum propter. Bene dico vtiliter datū, cum &c. & aliàs §. est.

g Cum sciret. Sic ī. eit. x. l. filiū, §. quod si hi.

Filiū. CASVS. Paterfam. filium suum impuberem in potestate cōstitutum instituit, eidem substituit. filium emancipatum præterijt: liberis, parentibus, extraneis legata reliquit. vterque filius petijt contra tabu. ex persona fratris, scilicet emancipati. nunquid legata debentur omnibus? Respon. si legata sint relicta ab impubere. solis parentibus præstantur, si à substituto impuberis, præstantur omnibus, habita ratione legis Falc. Et qua est ratio legis Falcidiæ, cum quia vocatur in semissem? Respon. quarta pars est sescuncia. si autem esset institutus ex vncia, portio eius debet augeri vsque ad semissem. vnde legata ab impubere, liberis, & parentibus debentur, relicta à substituto, omnibus debentur. Or dic mihi, quæ est ratio, quare legata relicta ab impubere debentur solis liberis, & parentibus, relicta à substituto, omnibus debentur? Ratio est illa: si emancipatus petit contra tab. testamentum in quo impubes est institutus, rumpitur: & habet impubes partem non ex iudicio defuncti, sed beneficio fratris, & ex persona fratris, ideo non est mirum, si præstat solis liberis & parentibus, quia est de liberis. C. de contra tab. l. 1. sed substitutus impuberis non erat de liberis: vnde omnibus præstat. & quia habet hæreditatem beneficio defuncti accedit ī. de leg. 3. l. si §. fi. Omnibus, Bonorum possessio contra tab. petita facit qđ legata non debeantur, nisi certis personis. Or debentur ista legata omnibus liberis, his, s. qui non petierint contra ta. bon. poss. illis, qui petierunt, non debentur. vnde est in electione filij præteriti, cui legatū est, vel petere cōtra tabulas, & legatum non debetur, vel petere legatum, & agnoscit iudicium defuncti, & non poterit petere contra tab. Si quis. Quidam præteritus petijt contra ta. postea apparuit eum esse de ijs, qui non poterant petere contra tab. sed de ijs, quibus legata relicta præstant: nunquid oberit ei, quin legatum possit assequi, non: siue ordinariā bonorum possessionē petierit, siue extraordinariā. s. Carbonianā, quæ tribuit factum, non ius. Non solum autem. Si quis petierit bonorum possessionem contra tabulas, denegatur ei sui legati petitio. Sed si aliquid ex voluntate defuncti assecut' sit, illud denegatur ei. & ideo qui eam petijt, cum substitutus erat impuberi, mortuo impubere, denegatur ei persecutio hæreditatis ex substitutione. Si legata. Si in testamento, contra quod petita est bonorum possessio contra tab. aliqua legata sunt relicta liberis, illa debentur: & etiam relicta extraneis, & vtraque inducunt legē Falc. & tamen si legata aliqua causa nō præstātur extraneis. propter hoc non augentur legata liberorum. Sed & si portio. Si legata relinquantur liberis, & parentibus, petita bonorum possessio contra tabulas debentur eis. Sed si portio hęreditatis est relicta liberis. & parentibus, & petitur contra tab. nunquid illa portio seruatur liberis, & parentibus? sic. & quatenus conseruatur? si sit amplior virili portione, conseruatur vsque ad virilem: si minor sit conseruatur quantumcunque sit. idem dicimus in legatis, & fideicommissis. Is autem. Si alicui ex liberis conseruatur legitima portio, præstat legata liberis, & parentibus, non extraneis. hoc dicit. is, scilicet ex liberis, vel parentibus conseruatur secundum determinationem, quam habuisti in præcedenti §.

h Scripsit. Ex dimidia, & extraneum in alia dimidia. Vel dic filium insolidum.

i Substituit. Pupillariter.

k Bonorum possessionem. Scilicet pupillus commisso edicto per emancipatum: vt ī. de leg. 1. l. antepen.

l A substituto. Non solum ab instituto.

m Præstanda sunt. Sed nonne paternum est ruptum per contra tab. ergo nec pupillare tenet Institut. de pup. subsťit. §. liberis: sed illud quando de iure ciuili esset ruptum: vt ibi no. Accur.

n Omnibus. Quia quicquid habet, ex defuncti iudicio habet: quia pater instituit, nec exheredauit, nec etiam decreuit. si autem ereuisset tnoc pro eo, quod habet ex iudicio defuncti, omnibus pro augmento tantum coniuncti: vt ī. de leg. 3. l. fi. & de vulg. subst. l. sed & si cōtra. & ī. eo. l. si duo. §. proinde.

o Ad eum. Scilicet substitutum.

† Emācipat' ergo habet bo. poss' cōtra tab. dic ii ea cū præterit', sed si sine causa, habet ius dicēdi null. Bal. in l. certū. pe. col. C. vnde cog. Dyn. in l. Gallus. ī. de liberis, & posth.

* In P. Fl. legata sūt ēt substituto impuberis &c. sed rectī' hic.

ex bonis patris peruenit, a quartam, id est, totius assis sescunciam retineat; Quòd si impubes ex vncia duntaxat institutus hæres fuerit: magis est, semissem vsq; legata præstaturum, habita ratione legis Falcidiæ. Licet enim ex vncia fuerit impubes institutus: tamen quod accessit, augebit b legata à substituto relicta. Omnibus autem liberis præstari legata prætor voluit exceptis ijs liberis, quibus bonorum possessionem prætor dedit ex causis supradictis. c Nam si dedit bonorum possessionem, non putat legatorum eos persecutionem habere. Constituere igitur apud se debet, vtrum contra tabulas bonorum possessionem petat, an verò legatum persequatur. Si elegerit d contra tabulas: non habebit legatum. Si legatum elegerit: eo iure vtimur, ne petat bonorum possessionem contra tabulas.

Si quis contra tabulas bonorum possessionem acceperit, deinde postea apparuerit, eum ex ijs liberis e non fuisse, qui eã bonorum possessionẽ accipere possint: ex ijs tamen esse, quibus legata præstantur: obtinuit, nõ esse ei denegandam petitionem legatorum, siue ordinariam bonorũ possessionem petierit, siue Carbonianam. f Non solum autem legatum denegatur ei, qui bonorum possessionem accepit: verum etiam si quid aliud ex voluntate g accepit. h Cui consequens est, quod Iulianus scripsit. Si fratri suo i impuberi substitutus sit, acceperitque contra tabulas bonorum possessionem: denegari ei persecutionem hæreditatis fratris impuberis mortui, cui à patre substitutus est. Si legata fuerint relicta liberis, & extraneis, k licet vtrorumq; præstatio Falcidiæ locum faceret, l legataque liberorum reciderent: m nunc tamen † ob hoc, quòd extraneis non præstantur, n legata liberorum augentur. o

Sed & si portio hæreditatis fuerit ei adscripta, p qui ex liberis parẽtibusve est: an ei conseruanda sit, vt solent legata? Et Iulianus sæpissimè scripsit in portione quoque hæreditatis idem; quod in legato probandum, cuius sententia rescripto diui Pij comprobata est: cùm hæreditates non honestiore modò titulo, sed & pleniore q *honore tribuãtur. †Ad eum autem modum talibus personis r succurrendum est: vt amphore quidem, quam virili portione hæreditatis data; vsq; ad virilem tueãtur. in minorem s autem eatenus actiones his tribuantur, quatenus scriptæ sunt. t Idem obseruatur & circa legata, fideive commissa, quæ his data fuerint, & in mortis causa donationibus. u Is autem,

a Peruenit. Ex voluntate patris.

b Augebit. Sic econtra: vt s. tit. 1. l. filium. §. legata. sed caue, quia ex vncia de ijs omnibus, quæ accreuerunt, personis exceptis præstabit: vt supra. de lega. primo. l. 6. §. ii. Vel potest dici, quod illa distinctio locum habet, in his legatis, quæ fuerunt a pupillo relicta, & à substituto tacite repetita; vt ibi not. sed hic loquitur de ijs, quæ fuerunt ab ipso substituto relicta.

c Supradictis. Supra proximè.

d Elegerit. Sciens non ignorans: vt j. de inoff. testa. l. mater. & j. de bo. lib. l. si vero. circa princi. nisi petat in integrum restitutionẽ, si esset minor: vt j. de bonis libert. l. si vero. in fi. & facit j. eo. l. bonorum. & s. de vul. substitu. l. is qui. & j. de bo. liber. l. in seruitute. §. si quis bonorũ. & s. tit. 1. l. 3. §. fin.

e Liberis. Puta nepos ex filia: vt s. tit. 1. l. illud. §. ad testamenta.

f Carbonianam. Quæ dicitur extraordinaria: & qa non tribuit ius in dominio: vt j. de Carb. edi. l. 1. §. missum. in fin. §. & not. s. de inoffic. testa. l. Papinianus. §. 1. & facit C. si mãcip. ita fue. alie. l. ea quidem, & j. quod quisque iur. l. 1. in fi. Arg. contra. j. de condi. instit. l. mulier. §. 1.

ADDITIO. Dic secundum Bart. quod ibi fiebat secundum volũtatẽ testatoris: hic econtra. Item si sufficit ad cõmodum, non sũs ad incommodum.

g Ex volũtate. Defuncti. Accursius.

h Accepit. Vt de fideicom. vel do. causa mor. & facit s. ti. 1. l. sub cõditione. §. 1. & s. de vul. substit. l. is qui. & de sequ. hære. l. quæ situm. & s. ea. l. §. omnibus. & ã. ad Treb. l. si pater. §. sed nec illud.

i Suo. Secus in alio substituto: vt s. ea. l. in princ.

k Extraneus. A testato. e, q. instituto extraneo filium præteriuit.

l Faceret. Quod esset, si institutus adiret, & præteritus contra tab. non peteret. at verò præterito petente, & sic annihilatis legatis relictis extraneis, non habet locum Falc. vt & s. ad leg. Fal. l. in ratione. 2. respon.

m Reciderent. Præterito non petente.

n Non præstantur. Quod est quando præteritus non petit contra tab. Item est contra j. ea. l. §. fin. Sol. ibi.

o Augentur. Et sic est lucrũ præteriti. & sic est contra j. ea. l. §. fin.

p Adscripta. Iure legati, quod potest, vt s. ad Treb. l. mulier. §. fi. & secundũ hoc quod subijcit legata, scilicet singularum rerum. vel dic adscripta iure institutionis: vt j. eod. l. nam secundum. & l. sed & si pro dote, in prin. & quod subijcit legata, scilicet, quantitatis vel singularia: & secundũ hoc quod dicit hæreditates relinqui honesto titulo, id est, legati. & honestiore, id est, iure institutionis.

q Pleniore. Hac ratione iure institutionis est filio relinquendum: vt in authen. vt cum de appella. cog. §. aliud. & no. quod honor est, cui datur: & dedecus cui aufertur. sic institu. per quas personas no. acquiri. §. hoc quoque. & ã. mãda. l. 1. §. si remunerandi. in princ.

r Personis. Id est, liberis & parentibus scriptis hæredibus. Azo.

s In minorem. Scriptis his personis hæredibus.

t Scriptæ sunt. Huiusmodi personæ. & dic, si iam adierunt, alias, augetur: vt no. s. tit. 1. l. nõ putauit. §. fi. & facit j. de cõiung. lib. l. qui duos. Sed in eodem titu. l. fina. contra.

u In donationibus. Vt si talibus titulis eis plus, quam virilis relinquatur, reducitur ad virilem, sed non augetur, si minus,

† Aliàs, tamẽ nõ ob hoc &c. & ita legisse videtur.

* Aliàs nõ modo honestiore titulo.

onere. Quia tutela, & alia onera sequuntur hæreditatem, non legatum. In P. Fin. sæpè honor pro onere, & onus pro honore sumptum est.

† Sic & Cl. in oratio. p Quintio, hæredia scripsi summum honorem appellat.

mus, vt supra proxi. §. & ĩ. eod.
[a] Cui portio. Legata: vt supra proximo §.
[b] Solis præstanda. Et est ratio: vt ĩ. eo. l. is qui. §. sed si scriptus. Sed contra supra eit. t. l. ex duobus. §. sed illud. vbi dicit, quod omnibus. sed ibi præteritus, & institutus erant emancipati,

erit? ponamus, vnus est de liberis, qui accepit contra tabulas, plures alij sunt, quibus legata sunt relicta: nunquid legata debentur? Certè sic. hoc dicit cum duabus legibus seq. vsque ad §. si quis ex. Viua.
[l] Bonorum possessionem petit. Et in totum rumpit testamentum: quia præcedit patrem: vt supra de inoffi. test. l. pater. Accursius.

cui portio [a] hæreditatis conseruatur, verum omnibus, an tantùm exceptis personis legata præstare cogatur? Et magis probatur, exceptis personis solis præstanda: [b] nec tamē solius [c] commodo id cedit. Nam si legatis onerata sit portio [d] tam liberorum, parentumve, quàm extraneorum: id, [e] quod extraneis non præstatur, liberis, parentibusq; profuturum [f] non dubitamus. Igitur [g] ita demum quod extraneis non præstatur, communicatur cū eo, qui contra tabulas petit, si non legatarijs, liberis, parentibusq; dandum [h] sit.

Hi quibus legatum, vel portio hæreditatis conseruatur ultra virilem non admittuntur. Bart.

Iulianus libro xxiij. Digestorum. VI.

SAluius Aristo Iuliano salutē. Qui filium emancipatum habebat. præterito eo patrē suum, & extraneum hæredem instituit, & patrī legatū dedit. filius contra tabulas bonorum possessionem petit. . [i] Quæro, si aut vterque [k] hæreditatem adisset, aut alter ex his, aut neuter: [l] an, & quantum legatorum nomine patri debeatur? Respondi, Sæpè animaduerti hanc partē edicti, quā emancipatus [m] accepta contra tabulas bonorum possessione, liberis, & parentibus legata præstare iubetur, habere nonnullas reprehensiones.

Nam si dodrans legatus fuerit, [n] plus habiturus est is, cui legatū erit, quàm emācipatus. Decreto [o] itaq; ista temperari debebunt, vt hæreditatis partem emancipatus præstet [p] ita, ne scriptus hęres amplius habeat, quàm emancipatus: & legatorum [q] modis tēperetur: vt nihil plus ex legatis ad aliquē perueniat, quàm apud emancipatum bonorum possessionis nomine remansurum est.

Triphon. libro xvj. disputationum. VII.

NAm secundum [r] cōstitutionē diui Pij ad Tuscium Fuscianum Numidiæ legatum placuit, parentes, & liberos, hæredes quoque institutos tueri vsq; ad partem virilem, exemplo legatorum: ne plus haberent ex institutione tales personæ, quàm ad eum peruenturum esset, qui cōtra tabulas bonorū possessionē accepisset.

Vlpianus libro xl. ad edictum. VIII.

VIri-

hic institutus esse in potestate.
[c] Solius. Cui conseruatur virilis, & præterito petente cōtra tabulas.
[d] Portio. Hæreditatis legata.
[e] Id. Aliàs hoc.
[f] Profuturū. Imò non: vt supra ea. l. §. si legata. quæ est cōtra. Sol. non proficit alijs iure accrescendi, sed iure nō amissionis. Alij, quod hic coniunctim liberis & extraneis, ibi disiunctim. quod non placet: vt supra eo. l. 3. §. sed & si coniunctim. Alij quod ibi sit quæstio, sed nō soluitur, sed soluetur: vt hic. Vel dic quod hic socij, vel legatum indiuiduum. ibi secus: vt no. d. §. sed & si coniunctim.
[g] Igitur. Infert ex omnibus prædictis. nam si quod extraneis subtrahitur, datur cōmodatis, vt proxime dixi. item & emolacati non habent vltra virilem. igitur &c.
[h] Dandum. Aliàs, dandum: aliàs datū, id est, daodum,

SAluius Aristo. CASVS. In lege ista ponitur quæstio talis. Quidam habebat filium emācipatum, quem præterijt: patrem suum, & extraneum instituit: patri dedit legatum. filius petit cōtra tab. modo quæritur, qualiter debet præstari id, quod relictū est patri? Et respondetur, si vterq; adiuit hæreditatem, indubitanter seruatur portio, quæ debetur patri. sin neuter adiuit, non videtur quod aliqua portio seruetur, si non est petita bon. poss. secus si petita bonorum possessione, si alter adiuit, alter non. illud quod patri est relictum, debet seruari ei: vt tamē non plus habeat, quam emancipatus petens cōtra tab. nam secundum constitutionem diui Pij, & si liberi, & parentes sunt scripti, & præteritus contra tab. petit, debet ei seruari virilis portio. verbigratia. Pone, testator vnum filium instituit: duos præterijt, duo præteriti petunt contra tabu. vnusquisq; habebit tertium. Sed quid

[k] Vterque. Pater, & extraneus.
[l] Neuter. Quia & tunc datur contra tabulas: vt supra tit. 1. l. illud. in princ. & l. quod vulgo.
[m] Qua emancipatus. Præteritus, qui per contra tabulas rumpit in totum: & hoc inspectis verbis edicti.
[n] Legatus fuerit. Alij cui de liberis.
[o] Decreto. Scilicet facto, non faciendo: vt supra eo. l. filiū. §. ad eum. Accur.
[p] Præstet. Legatario coniuncto statim instituto: vt ĩ. pater.
[q] Legatorum. Relictorum coniunctis personis.
[r] NAm secundum. Continuatur cum præcedenti. Accursius.

VIrilis. Casum in hoc princ. vide supra in casu proxi.

Si quis ex liberis. Testator aliquem ex liberis instituit, & ei aliqd prælegauit, filiū emācipatum præterijt, & petita est contra tabu. bon. posses. nunquid illi ex liberis legatum, an tantum portio conseruatur, an vero vtrunque? Et dic quod vtrunque conseruatur vsque ad virilem portionem. Sed quid si hæres institutus adiuit, hæres præteritus petijt contra tab. legata debentur certis personis, nunquid libertates competunt? Dicitur quod sic. sed si fuit denuntiatum hæredi, noli adire, & ipse adiuit, dolo, act. de dolo poterit conueniri ad interesse.

Si quid vxori. Hucusq; tractatum est de legatis relictis liberis, & parentibus, & extraneis: incipit tractare de legatis relictis vxori, vel nurui dotis causa: & dicitur, sicut debetur liberis, ita vxori, & nurui. vnum sciatis, nurus appellatione, pronurū contineri. & debētur legata solida nō pro virili portione: quia dos debet venire alicui. debetur ergo vxori & nurui dotis causa, siue dos prælegatur, siue res pro dote, siue pecunia, siue tantum

tum legatur, quantum est dos, siue vltra. Sed si pro dote relinquitur certa portio, similiter in illa portione debet tueri, & consideranda est nurus, vel vxor tempore mortis. si ergo aliquis legat vxori constante matrimonio, non valet: quia non potest petere dotem cõstante matrimonio. Sed quibus casibus potest petere dotem cõstãte matrimonio iisdem legatum relictum sibi petere potest: hoc dicit cum legibus seq. vsq; ad §. non omnia. Viu.

de vi denuntiationis: vt ff. quæ in fraud credi. l. ait prætor. §. si quis particeps, & C. de rei ven. l. fundum.

lis [a] portio quemadmodum accipienda sit, videamus. Pone duos esse, qui contra tabulas bonorum possessionem accipiant: vnum [b] esse ex liberis, parentibusque, virilis tertia erit portio. Sed si tres sint, qui contra tabulas acceperunt, quarta erit virilis. Hoc idem & in legatis obseruabitur. Sed si vnus sit ex liberis, qui accepit contra tabulas bonorum possessionẽ, plures sint, qui ex liberis, parentibusque legata acceperint: sic hoc accipiendum est, vt filius præteritus semissem habeat: cæteri omnes, [c] qui sunt ex liberis, parentibusve, semissem. Si quis ex liberis, parentibusque & hæres institutus sit, & legatum acceperit: [d] vtrum tantùm portionem ei conseruamus, an verò & legatum, an alterutrum, quod elegerit? Et magis est, vt vtrunque [e] conseruetur: sed sic, ne amplius in vtroq; quàm virilem habeat. Si adierit hæreditatem is, cui virilis conseruatur: libertates competent [f] ex necessitate per aditionem. Veruntamen videndum est, an de dolo [g] actione teneatur, qui adijt. Et magis est, vt si denuntiante eo, qui præteritus accepit contra tabulas bonorum possessionem, hic adijt [h] hæreditatem, pollicente eo portionem virilem: [i] sit quod ei imputetur, & de dolo malo actione teneatur. damno enim afficit hæreditatẽ, dum competunt libertates. Si quid vxori, nuruiq; fuerit legatum præter dotem [k] accepta contra tabulas bonorum possessione, non præstabitur. [l] Nurus [m] autem appellatione, & pronurum, cæterasque contineri nulla dubitatio est. Cùm autẽ dotis nomine legatur: [n] non puto ad virilem vxorem, nurumve [o] reducendam: [p] cum [q] mulier ista ad æs alienum [r] veniat. Non solùm autem dotem plegatam prætor complectitur, verumetiam si pro dote aliquid fuerit relictum: vt puta, si dos in rebus sit, & pro rebus ei quantitas relinquatur: vel contra: dum tamen hoc nominetur, [s] qđ pro dote relinquitur.

Paulus libro xij. ad edictum. IX.

Sed & si plus fit in legato, quàm in dote: dabitur illis [t] actio.

Vlpianus libro xl. ad edictum. X.

Sed & si pro do-

[a] Virilis. Continuatur cum præcedenti, & facit ff. de verb. signifi. l. virilis. & C. de cadu. tol. §. sinautem. Accur.

[b] Vnum. Cui sit legatum. Acc.

[c] Cæteri omnes. Si ergo fiat ex omnibus portionibus parentum, vel liberorum vna coacervatio: vt ff. de iuri. om. iudi. l. si idem, §. fin. Azo. & ar. ff. de pac. l. si plures. & Inst. de excu. tut. §. idẽ tria. & in auth. de sanct. epis. §. sportularum.

[d] Acceperit. A cohærede.

[e] Vt vtrunque. Cõtra ff. eo. l. bon. poss. in fi. Sol. potest dici, q hic loquitur in liberis, & parentibus, qui bon. poss. contra tab. petere non possunt: ibi de iis, q possunt quod verũ est. nam nec dicit ibi de parentibus. Sed quare deterioris conditionis esset filius, q contra tabu. petere potest? posset tamen illud tolerari, si petat contra tab. vt ff. eo. l. filium, §. omnibus. Sed vbi adijt hæreditatem, cur legatum non habet præcipuum? Azo. Dic ergo vt ibi.

[f] Competent. Et directè, & purè datæ. licet vnus hæres tantum adeat: vt ff. de fideicom. lib. l. cum vero. §. apparet. & de manu. testa. l. testamento. §. testamẽto. & de stat. libe. l. 2. 2. respon. Sed quomodo valent rupto testamento p contra tab. vt supra de inoffic. testa. l. Papinianus. §. si ex causa quæ est contra. Sol. ibi.

ADDITIO Dic q ibi loquitur per querelam, hic per contra tabulas, & sic remanet testamentum validũ de iure ciuili, secundum Bart.

[g] De dolo. Sed nonne licuit ei suo iure vti: vt ff. de reg. iur. l. nullus. Respon. non, cum sibi non prodest, & alij nocet: vt ff. de aqua plu. arcen. l. j. §. denique. & not.

[h] Adijt. Scilicet institutus.

[i] Virilem. Præterito.

[k] Præter dotem. Inclusiuè ponitur istud præter. nam & dotem & aliud legauit. sic ff. de pign. act. l. j. in fin. Accur.

[l] Non præstabitur. Contra ff. l. proxi. Sol. ibi.

[m] Nurus. Sic ff. de verb. sig. l. nurus, & ff. qui satisd. cog. l. 2. §. nurum.

[n] Legatur. Vt fundus valens centum pro dote, quæ erat centũ: vt & ff. prox. §. & hoc casu habet locum edictum de alterutro, nisi aliud senserit testator: vt supra de dote præleg. l. cum quis. & C. de rei vxor. actio. §. sciendum.

[o] Reducendam. Aliàs, redigendam. Accursius.

[p] Cum. Pro quando: [a] vt quia concurrit legatum cum dote. secus ergo est, si plus est in legato, nec obst. ff. l. proxi. vt ibi not.

[a] Cũ, pro si: cũ pro quia. Bar. in l. j. C. in q. cau. cess. lon. tem. præsc. glo. & Car. in cle. testib. in prin. de test. & quomodo differant, vide oino p Alex. in l. stipul. ff. de verb. obl. p quibus, & quot alijs modis accipitur, Mandos. l. Gl. Facul. §. habita, in ver. cũ. [b] In P. Fl. redigẽdã.

[q] Aes alienum. Sic supra ad leg. Fal. l. si vsusfructus. §. dos. & supra ad Treb. l. cum hæredes.

[r] Nominetur. Aliàs vtrunque deberetur: vt C. de rei vxo. act. §. sciendum. nec ob. ff. eod. l. is qui. §. ei qui. sed ibi nulla erat dos.

[s] Sed & si plus. Illis. Vxori & nurui, sed non in plus, quàm dos facit. & sic non obst. supra l. proa. §. si quid vxori. & §. cum autem. & supra eo. l. j. circa princ. vbi vxoribus &c. Accur.

[t] Sed & si. Casus in princ. huius legis continuatus est casui præcedenti.

Non omnia. In §. isto determinantur multa, quæ dicta sunt in superioribus: dictum est enim, q petita bonorum poss. contra tab. debentur legata certis personis determinatis. si ergo ab vno gradu est legatum relictũ, ab alio petita bo. poss. legatum non debetur. verbi gratia, testator fecit duos gradus, primum hæredis instituti, secundum substituti. si est præteritus a primo gradu, petita bonorum poss. legata non debentur. si ab vtroque gradu. si vult aliquis de institutis, legata debentur certis personis. si autẽ nullus viuit, res reducitur ad causam intestati. Sed quid erit post mortem testatoris

anne

te [a] ex parte aliqna eandem hæredem scripserit: tuendam esse puto. Esse autem vxorem mortis [b] tempore exigemns. Si nurui dotem prælegauerit, [c] eaq; mortis tempore nupta fit: [d] nullum est legatum: [e] quia dos nondum debearur. Sed cùm & constante matrimonio aduersus hæredes soceri datur actio: [f] dicendum est, etiam prælegatæ dotis petitionem dari debere.

Ea legata debentur ex hoc edicto, quæ sunt relicta ab eo gradu: contra quem petita est bonorum possessio, si propter timorem bonorum possessionis contra tabulas nulla efficiantur: sed si aliàs de iure communi, debebuntur etiam legata ab alio capite, Bart.

Non omnia, quæ ab omnibus gradibus [g] relicta sunt, [h] legata præstare eum oportet, qui contra tabulas petit: sed ea sola, quæ in eo gradu [i] data sunt, contra quem bonorum possessionem acceperit. Sed nonnunquam contra alium quidem gradum petita [k] est bonorũ possessio: ex alio verò legata præstanda sunt: vt ecce duos gradus hæredum fecit: emancipatum præterijt, ab vtroque tamen gradu liberis, & parentibus legata adscripsit. Et Iulianus ait, [l] si quidem aliquis ex primo gradu viuit: [m] ea legata præstari, quæ liberis, & parentibus à primo gradu data snnt. Sin verò nemo viuit eorum, [n] ea, quæ à sequenti. [o] Qnod si neque ex primo gradu, neque ex secundo quisqnam in rebus hnmanis fuerit, cùm testator moritur: tunc ab intestato [p] magis bonorum possessionem [q] præterito filio competere, nec legata cuiquam præstanda. Quod si post mortem [r] testatoris ante aditam hæreditatem instituti decesserint, contra ipsos quidem videri petitam: veruntamen ab eis relicta legata non esse præstanda, sed quæ à substitu tis [s] relicta sint.

Paulus libro xij. ad edictum. XI.

AT vbi institntus, & substitutns viuunt: licet nemo adeat hæreditatem, ea tamen legata deberi dicimus, quæ ab instituto [t] data sunt.

Vlpianus libro xl. ad edictum. XII.

SIue autem omiserint instituti, siue non omiserint: [u] dicendum est, legata, quæ ab ipsis relicta sunt, prestanda: quamuis secundo gradu instituti omittentibus eis [x] adierint hæreditatem.

Triphon. libro ij. disputationum. XIII.

ante aditam hæreditatem instituti decesserunt. nũquid legata debentur: non, sed relicta à substitutis. Sed quid erit, aliqui sunt instituti, & aliqui substituti, nemo adiuit. nunquid legata debentur? non, nisi relicta ex testamento. Sed quid erit? aliquis plures instituit, quidam adierunt, quidã nõ: legata debentur relicta ab ijs, qui adierunt. Sed quid erit? legatum est ab instituto sub conditione & à substituto pure, deficitur cõditione institutus. si nõ fuit cõditio in ipsius potestate, legata relicta ab instituto debentur. sin autẽ noluit adire, nullũ emolumentum sibi debetur. h. d. cum tribus legibus seq. vsque ad l. nonnunquam. Vi.

[a] Sed & si pro dote. Facit s. eod. l. filiũ. §. sed & si portio. Accursius.

[b] Mortis. Adeo, vt nec aliter relictum valeat. vel si valeat, non præstatur petita bon. poss. contra tab. vt s. de auro & arg. leg. l. 3. & de leg. 3. l. ite legato. §. pen. Azo. & facit j. eo. l. interuenit.

[c] Prælegauerit. Socer.

[d] Nupta sit. Scilicet filio adhuc. Accur.

[e] Nullum est legatũ. Scilicet int. rim. Sed nunquid erit, cum potest? Respõ. erit, argu. j. de sol. l. sub cõditione. H. & facit s. de dote præle. l. si socer. in prin.

[f] Datur actio. Quod est, si vir est exhæredatus: vt supra solu. matr. l. si constante, §. 1.

[g] Gradib. Institutorum, & substitutorum.

[h] Relicta sunt. Liberis, & parentibus: alijs autem relicta nunquam præstantur. Azo.

[i] Gradu. Secus in querela: quia illa omnes gradus rumpit ipso iure: vnde ex nullo gradu præstantur legata: vt s. de inoffic. testam. l. Papinianus, §. sed nec. & §. si ex causa, & l. Titia. hic vero non ipso iure, nisi ante aditam hæreditatem detur contra tabul. vt C. de col. l. vt liberis, & l. filię do. Azo. & j. de man. test. l. testamento liberl.

[k] Petita. Non dicit data: quod cautè notandum est Azo.

[l] Iulianus ait. Respondendo: & plures casus apponendo, & permittendo. Azo. & in fi. legis soluet.

[m] Viuit. Tempore mortis testatoris. & qui repudiauit hæreditatem præstabit præterius accipiens contra ta.

[n] Eorum. Qui sunt instituti in primo gradu.

[o] A sequenti. s. relicta sunt, præstabit hic præteritus, qui petit contra tabulas.

[p] Ab intestato. Sed quomodo hoc casu, cum tẽpore mortis extiterint tabulæ: vt supra titul. 1. le. quod vulgo? Sed hic nullo tempore adire potuit, nec viuo testatore, vt supra de acquir. hær. l. neminem. nec post mortem: quia non super sunt instituti, vel substituti. Sed quid si transmittatur ad hæredem, vt s. tit. 1. l. sed & si decesserit? Respon. item quod in defuncto: vt j. de reg. iu. l. in omnib. §. non debeo. Azo.

[q] Bonorum possessionẽ. Vnde liberi.

[r] Quod si post mortẽ. Ecce casus quos prædixit s. ibi, sed nonnunquam &c.

[s] Sed quæ à substitutis. Sed cur tã variè? Respon. propter præteritum, qui habuit contra tabulas non potuerunt substituti adire: & sic legatarij per præteritum amiserunt. Det ergo præterius hæc legata, sed institutus non adiuit morte præuentus, nõ timore præteriti: & ideo ea non soluit præteritus. Quid autem si repudiat institutus? Respon. timore præteriti facere videtur vt s. eod. l. cum proponer. ideo præteritus soluet, vt ibi: Infra. mus an &c. Sed nõne relicta ab instituto videntur repetita à substituto: vt s. de legatis j. l. licet. & sic semper præstanda? Respon. hic no lunt esse repetita, quod ex multis coniecturis: [z] potest apparere: vt in eadem l. licet. & facit s. tit. j. l. quod vulgo. & l. illud.

[t] AT vbi. Ab instituto. Aliàs, ab instituto, [2] & tunc facit supra l. proxi. ibi, Iulianus ait. & aliàs ab intestato.

[u] SIue autem. Omiserint. Cum antequam omitterẽt & petita, & data esset bonorum possessiu: secus si tantum est petita: vt s. de hære. Insti. l. tertius. Azo.

[x] Eis. Scilicet institutis in primo gradu.

[z] Volũtas ergo testatoris ex cõiecturis colligitur. sic albi ex ei9 vsu, & cõsuetudine. gl. & doct. in l. legata. §. si. in vers. volũtatẽ, s. de sup. le. l. si seruus. §. si. s. de leg. j.

[2] Forte substituto.

Item

ITem à substituto legata deberi dicimus, [a] si institutus conditione defectus esset, quæ in ipsius potestate non fuit. Nam si eam, quæ in ipsius potestate fuit, non impleuit: pro eo habendus est, qui noluit adire [b] hæreditatem: quando nihil habiturus emolumenti, cōditioni meritò non paruerit.

Vlpianus libro xl. ad edictum. XIIII.

NOnnunquam contra tabulas bonorū possessionem quis habet iure [c] secundum tabulas bonorum possessionis: vt puta hæres institutus est emancipatus filius, alius emancipatus præteritus. institutus accepit [d] contra tabulas bonorum possessionē, præteritus omisit. Apertissimum [e] est: vt cogatur omnibus perinde legata præstare, atque si commissum edictum non fuisset. Nec enim occasio emancipati præteriti debet institutum lucro [f] afficere, cum præteritus * iure suo non vtatur. Si ab vno ex filijs hærede instituto nominatim alicui ex liberis, parētibusq; legatum datum sit, & acceperit bonorum possessionem contra tabulas cum alijs: [g] melius est [h] probare, omnes qui contra tabulas bonorum possessionem acceperunt, cogendos id legatum præstare.

Paulus libro xlj. ad edictum. XV.

IS qui in potestate est præteritus, legatū non debebit præstare: & si cōtra tabulas bonorum possessionem petierit, [i] qui & non petita bonorum possessione, intestati hæreditatem obtineret. nec enim exceptio [k] doli mali huic nocebit: & absurdum est, eum cogi legata præstare, quia bonorum possessionem [l] petierit: cùm & sine hac hæreditatē habiturus sit suo iure. Vnde & si duo præteriti sint. emancipatus, & is, qui in potestate est, quidam nec emancipatū præstare debere legata existimāt, [m] * q affectu [n] patris aufert partē dimidiā.

[a] Item à substituto. Dicimus. Petita contra ta. pendente cōditione: vt s̄. tit. t. l. si in adoptionē. Azo.
[b] Noluit adire. Quia ab instituto legata debebuntur: vt s̄. eod. l. siue. Azo. & facit supra de hæredi. institue. l. in suis. Accursius.

Nonnunquam. CASVS. In princi. huius l. ponitur casus, in quo qui petit contra tab. habet eam iure bonn. poss. secundum tab. Verbigratia. Quidam filius emancipatus fuit institutus: alius filius emancipatus præteritus. modo quæritur, si vnus emancipatus est institutus, alter præteritus. institutus potest petere contra tabul. ex persona præteriti. petijt eam institutus: retinebit nō iure contra tab. sed secūdū tabulas.

Si ab vno &c. Cū testator plures filios instituit. & ab vno nominatim aliqua legata leganit parentibus, post modū acceptaest bono poss. contra tabulas. nunquid debentur legata parentibus? & respon. q sic. Viuia.

[c] Iure. Id est, effectu: quia idē est effectus, ac si accepisset bon. poss. secundum tab. Azo.
[d] Accepit. Contra tab. quod potuit beneficio præteriti, si adhuc nō adiuerat: vt supra titu. t. l. si post mortem. §. fin. alias secus: vt supra tit. t. l. si ex duobus §. sed illud.
[e] Apertissimum: vt j. l. proxima. §. sed si solus.
[f] Lucro. Vt exonneretur à legatis nisi coniunctis: vt supra eod. l. filium. in princ. & §. fin. & facit j. de col. do. l. si fuerit.
[g] Cum alijs. Scillicet præteritis, quod prodest: vt s̄. tit. t. l. post mortem. §. fin.
[h] Melius est. Imò contra. cum enim relicta præstari debeant, cur non sic præstantur: vt testator voluit? R si. quia per bon. poss. fit detractio partis: vt s̄. tit. t. l. filiū. §. legata. & l. nō putauit. §. fi. Sed quid si ei non detrahatur, sed addatur per bon. possess? Respon. tunc secus: vt j. de col. do. l. si filia fuerit. Azo. Item cōtra j. eo. l. nepos. Sol. hic etiam institutus petijt contra tab. ibi, nō. sed hoc non placet: quia tunc magis deberet teneri institutus. H. Dic ergo, vt ibi. Accur.

IS, qui. CASVS. In prin. huius legis ponitur casus, in quo petita bon. poss. contra tabu. personis exceptis in edicto, nō præstātur legata verbi gratia, Pater filium in potestate constitutum præterijt: alijs liberis legata reliquit. filius nō vult dicere nullū, sed rumpere per cōtra tab. nunquid legata præstabit? non: quia nō videtur per contra tab. rumpere, cum posset dicere nullum. Sed quid erit? pater filium in potestate constitutum præterijt, emancipatū præterijt, in potestate constitutus petijt contra tab. debētur legata? & certè legata, quæ sunt relicta parentibus à filio in potestate cōstituto non debentur, ab emancipato videntur deberi, sed si emancipatus petat contra tabu. non videtur petere insolidum, & pro dimidia dēt legata. Sed qd si institutus adiuit, emancipatus petijt contra tab. non est dubiū, quòd debet legata liberis & parentibus non insolidum, sed pro dimidia. Ei, quæ.

Si vxor, vel nurus non habuit dotem, & ei legatur dotis causa, illud legatum non debetur ei, hoc dicit petita bonorū poss. contra tabu. secus si dotem habuit, & sub nomine dotis plus legatum est. s̄. eod. l. 2. §. fi.

Si extraneo. Si hęres instituitur extraneus, & exceptis personis legatur, si hæredi decem dederit, legatum debetur exceptis personis, si dederit decem præterito, qui petit contra tab. Viuia.

[i] Petierit. Quod & potest: vt C. de libe. præter. & exhęr. l. fi. §. fi. Accur.
[k] Exceptio. Id est, replicatio. Accursius.
[l] Quia bonorum possessionem. Sic contra j. tit. j. l. si filius. Sed quomodo contra tabulas, cum testamentum ipso iure sit nullum? vt Instit. de exhære. lib. in princ. & oporteat tales esse tabulas, ex quibus adiri potuit hæreditas: vt supra titu. t. l. quod vulgo? Respon. secundum B. est nullum, si hoc vult dicere: vt supra de inoff. test. l. filio decem. & sic etiam fit repletio ipso iure de quarta: & tamen per filium debet peti, & fieri prout conuenerit: vt C. de inoffic. testam. l. sancimus, §. repletionem, & l. si quando, §. illud. Item & ipso iure fit compensatio, si tamen ab homine petatur: vt no. Insti. de actio. §. in bonæ fidei. & facit s̄. tit. t. l. filium. §. sed cum. & de lib. & posthu. l. fi.
[m] Existimant. Sed malè: vt j. eo. l. si duo.
[n] Affectu. Aliàs effectus, scilicet emancipatus patris sub quadam iniuria: quia scilicet præteritus aufert suo dimidiam, quam suus libere habiturus erat, cum testamentum non valet: vt j. eod. l. si duo, & supra proxi. alias est effectus: & tunc subaudi, patris successor per contra tabulas aufert &c.

* Sic in P. F. Hal. aūt scripsit, iure suo vtatur, sed nō rectè. Vide Anto. Aug. emēd. lib. 4. ca. 17.

* In P. F. quia effectu fratris aufert &c.

Verius

a Verius est. Vt testamento ipso iure non valente, nil soluat de legatis: vt supra in prin. huius legis.
b Scriptus est. Hæres scilicet suus.
c Etiam si omiserit. Siue acceperit bonorum possessionem beneficio præteriti, præstat legata: vt supra in hoc eo. tit. l. fil: §. in prin. siue omiserit, & acceperit ex institutione: idem est, vt hic: & facit supra, si quis omiss. cau. testa. l. si filius. & l. quia autē. §. hoc edictum.
d Eadē. Sola: quia coniunctis tantum: vt infra, ead. l. §. de scripto.
e Sed si solus. Pone casum: vt supra eod. l. nonnunquam. in prin.
f Certis personis. Videbatur enim eū teneri etiam extraneis: quia secutus erat voluntatem defuncti: quia adierat hæreditatē: item & quia præteritus petiit contra tab. præstat certis personis tantum, & coneot. supra eo. l. filium. §. is autem. Sed contra supra tit. j. l. ex duobus. §. sed illud. & j. eo. l. si duo. in fi. vbi dicit teneri omnib. Sol. illa l. ex duobus. corrigitur per hanc l. & hæc per illam, si duo. Alij quod illa in emancipato, hæc in suo. hæc non placet: vt in d. l. ex duobus. §. quod si ia. & §. vbi. Vel dic quod in illa sunt liberi, & tales, qui habent contra tab. hic autem ex liberis ducunt originem: non tamen possunt petere contra tabu. quia ex filia: vt j. de coniun. libe. l. qui duos. in fi. & s. eo. l. filium. §. si quis. Vel dic, quod in cōtrarijs dicitur, est opinio aliquorum, vt hic dicit. Item quod ex liberis: ideo dicit, quia si de liberis non esset, auferretur hæredita petita contra tab. ab aliquo ex liberis. Accursius.

vnus tantum præteritus: aliàs conseruatur virilis: vt s. eo. l. virilis, & l. filium. §. ad eum.
h Accepit. Nec potuit ex quo adiuit: vt d. §. illud.
i Sub prætextu. Quantitate non adiecta, alias secus: vt C. de sal. cau. adie. l. si non. quæ est contra secundum quosdam. Sed dic contra: quia tunc ad æs alienum non veniret: vt supra eo. l. virilis, §. cum autē. Azo. hic ergo loquitur cum testamentū rumpitur per cōtra tabu. sed in contrario validum est.
k Quia absurdum est. bona ratio: vt C. de fut. l. fin. §. sed cum in secunda. Est & alia: quia in effectu est hæres præteritus: vt arg. s. quod cum eo. l. si filius. §. 1. & s. ne quis eum qui in ius voc. l. pen. §. j. licet huic sit ar. contra s. de vulgari substit. l. qui liberis, §. hæc verba. patet ergo, quod hæc conditio transfertur. sic j. de fideicom. lib. l. ergo. §. si sub conditione. & s. de condit. & demon. l. 4. r. respon. Accur.
l Sed & si Titio. extraneo, non instituto.
m Filio. Præterito.
n Debet. Vt conditio sit impleta, non autem est debitum: vt s. si quis omiss. cau. test. l. si sub conditione, in fi.

cùm & si hic non peteret, suus solus rem habiturus esset. Quid ergo est, vbi præteritus sit suus? Verius est, [a] quod dictum est. Vbi verò scriptus est, [b] & voluntatem patris habet: debet teneri legatarijs, etiam si omiserit [c] bonorum possessionem. Sed si vnus emancipatus hęres scriptus sit, alter præteritus, & vterque contra tabulas bonorum possessionem acceperint: institutus eadem [d] præstat, quæ præteritus. Sed si solus [e] hæres institutus contra tabulas bonorum possessionem acceperit: omnibus debebit legata perinde præstare, atque si adijsset hæreditatem. Sed si scriptus quidem adierit hæreditatem, præteritus autē bonorum possessionem acceperit: hic quidem, qui bonorum possessionem accepit, certis personis [f] legata debebit. De scripto autem quæritur. Et complures putant, certis personis & eum præstare debere. quod puto verius esse. Nam & prætor hac ratione eū tuetur, quòd ex liberis est, qui contra tabulas petere potuerūt. Ita autem [g] tuendus est in partem dimidiam, si aut ex maiore parte, quā dimidia hæres institutus sit, aut ex semisse. Quòd si [†] ex minore parte, q̃ dimidia hæres institutus sit: dicimus non ex maiore parte, quàm institutus sit, tuendum eum esse. Qua enim ratione maiorem partem habere potest, cùm nec bonorum possessionem accepit, [h] nec ex maiore parte hæres institutus sit? Ei, quæ dotem non habet, nullū legatum debebitur, licet sub prætextu [i] dotis legetur.

†Aliàs, q si non ex maiore parte q̃ dimidia. &c.

Conditio debet impleri in persona eius, qui petiit contra tabulas. Bart.

Si extraneo hęrede instituto, sub hac conditione exceptæ personæ legatum sit. Si hæredi decem dederit: ita ei legatorum actio dabitur, si ei, qui cōtra tabulas bonorum possessionem accepit, dederit: non si hæredi instituto, quia absurdum [k] est, illum commoda hæreditatis habere, alium onera sustinere in præstando legato. Sed & si Titio [l] iussus fuerit dare: non illi, sed filio [m] dare debet. [n]

Vlpianus lib. iiij. disputationum. XVI.

SI duo proponantur esse, vnus in potestate præteritus, alius emancipatus institutus: apparet commissum esse edictum per eum, qui in potestate est. & si ambo petijssent [o] contra tabulas bonorum possessionem: is quidē, qui in potestate

g Ita autem. Dixit proximo respon. institutum qui adiuit ex institutione, tuendum fratre petente contra tab. qui fuerat præteritus. nunc exponit in quam partem. & ad idem supra tit. j. l. ex duobus. §. sed illud. secus si non adijsset, sed cōtra tab. petijsset institutus beneficio præteriti: vt supra tit. j. l. non putauit. §. fin. Item hoc si est

SI duo. CASVS. In l. ista dicitur, testator habebat duos filios: vnum in potestate, & illū præterijt: alium emancipatum instituit. commissum est edictum per eum, qui est in potestate. Ponamus ergo. ambo petierunt contra tabul. bonorum possessio. ille qui remansit in potestate, non præstabit legata liberis & parentibus: quia ab intestato dimidiam erat habiturus. Sed nunquid emancipatus præstabit? & certè si solus esset hæres, & petat contra tabu. præstabit: veruntamen quia petijt contra tabu. emancipatus præstat pro sua parte: in potestate constitutus non præstat. Vinia.
o Ambo petijssent. Sed quod suus præteritus petit est sit ipso iure nullum: vt Inst. de exhæ. li. in prin. & oportet tales

mansit, cùm rem ab intestato [a]. habeat, non præstabit liberis, & parentibus legata: emancipatus verò nunquid nec ipse pręstat: quia ei rem auferret, qui præstaturus non erat, si solus esset?

Sed verius [b] est, vel hûc saltẽ debere liberis, & parentibus præstare legata. Proinde si cõtra tabulas non accepit: [c] dicẽdum est, tuẽdum eum in partem: & vtiq; liberis, parentibusq; legata præstaturũ. Sed an & omnibus? dubito. Tamen quia [d] plena fruitur voluntate, plenũ etiam obsequiũ [e] præstare testatoris iudicio pro sui parte debet.

Iulianus libr. xxxvj. digestorum. XVII.

SI emãcipato filio præterito, pater extraneũ hæredem instituisset, & ab eo rem legasset, eaque adita hæreditate dolo scripti hæredis [f] perisset: aduersus emancipatũ vtilis actio dari debebit, ei scilicet personæ, cui filius legata præstare cogitur: quia prætori propositum † est [*] sine iniuria certarum personarum [g] bonorum possessionem contra tabulas testamenti dari.

Aphricanus lib. iiij quæstionum. XVIII.

NEpos, qui in potestate mansit, & filius suus [h] hæredes instituti sunt, nepoti legatum dedit. pater eius [i] emãcipatus petit bonorũ possessionem, nepos legato cõtentus est. Quidã in eum solum, [k] qui in potestate esset, legati actionem nepoti dandã responderũt. [*] quia nihil ei [l] auferat, & emancipatus filij sui partem occupet, in qua onus legatorum non consisteret. Sed rectius dicetur, in emancipatum [m] solum dandam esse actionem nepoti, & quidem non vltra quadrantem. [n]

Idem libro v. quæstionum. XIX.

QVia [o] etsi omnes petissent bonorum possessionẽ: semis nepotis inter eum & patrem eius diuideretur.

Martianus lib. iiij. regularum. XX.

SI filius emancipatus contra tabulas bonorum possessionem petierit: tuendos [p] quidem liberos & parentes con-

---

tales esse tabulas, vt ex eis possit adiri hæreditas: vt s. ti. i. l. quod vulgo? Respon. dicit nullum, si hoc vult: vt supra, de iniust. rup. & irri. test. l. filio.

[a] Ab intestato. Facit s. eo. l. is qui in princ. & §. penul.

[b] Sed verius s. eod. l. is qui. §. vnde si duo. contra. Solu. ibi. Item cotra infra de regu. iur. l. qui in ius alterius succedit, debet vti iure eius. sed certè licet emancipatus auferat. iuu, non tamẽ dicitur ei succedere.

[c] Non accepit. Institutus. Azo. sed adit. vel secundum tabulas petit, t ex institutione. Accur.

[d] Tamen quia. Nũc respondet.

[e] Plenum etiam obsequium. Et sic præstat omnibus. Sed cõtra s. eod. l. is qui §. vnde. Solu. ibi. Item contra infra, de secun. tab. l. si sub conditione. in fi. vbi tantum exceptis personis. Solu. hoc verbũ plenũ, quod est hic, tollit cõtrarium. nã & hic. & ibi emancipatus fuit institutus: & hic, & ibi secundum tab. voluit succedere. sed hic potuit, ibi non potuit defectu conditionis: vnde venit ibi iure contra tabu. & facit ad l. C. de inof. testa. l. cum duobus. & supra titu. i. l. ex duobus. in princip.

SI emancipato. CASVS. Pater familias extraneum instituit, filium emãcipatum præterijt: ab instituto extraneo rem aliquam legauit. adita est hæreditas, & res legata perijt dolo scripti hæredis. nũquid aduersus emancipatũ, debet dari actio de isto legato? Et resp. propositũ est prætoria facere, quod emancipatus præstet (si petijt contra tabulas) id quod est relictũ personis exceptis in edicto prætoris. Viuia.

[f] Scripti hæredis. Petita iam contra tabulas, vt dicunt arg. infra, de nouat. l. quoties. imò & non petita, quia postea petita a die mortis petita videtur. vt supra, de acqui. hær. l. hæres quandoq;. Sed videtur præteritum liberari: vt supra, de dolo. l. arbitrio §. fi. & supra, de leg. i. l. si hæredis. §. i. & l. filiusfamilias, in fin. quæ sunt contra. sol. hic filius fuerat in mora: nec ob. quod dicit vtilis: quia in omnib. casibus datur vtilis petita contra tabu. Vel dic, quòd hic fauor personarum facit, vt non liberetur filius. Sed an hic scriptus hæres tenebitur filio? Videtur quod non: arg. supra sol. mat. l. etiam. §. licet. & supra, de petitio. hære. l. si quis. §. sicut. Sed dic contra: vt s. ad legem Aqui. l. si dominus. §. i.

† Sic ẽt de iure ciuili. l. meminimus. & ibi Bal. C. de leg. hæred. l. i. & ibi Bal. C. cõ. de suc.

[*] In P. Fl. si iniuria. sed hic rectius.

[g] Certarum personarum. Scilicet parentum & liberorum. Accursius.

NEpos qui. CASVS. Testator instituit filium, & nepotẽ in potestate retentum. nepoti reliquit legatũ. filius emancipatus præteritus petit contra tab. nũquid nepos debet legatum habere? Sic. & cõueniens est, quod emancipatus ei in solidũ teneatur. Verũ si nos inspiciamus illud correctum, de æquitate dici potest, quòd isti nepoti nõ vltra quadrantẽ debet dari petitio: ideo quia pater eius in vnum semissem vocabatur qui debet inter eum, & patrem diuidi. Viuia.

[h] Filius suus. Scilicet testantis in potestate cõstitut. duos enim filios, scilicet vnum in potestate, & alium emancipatum habebat, & ex eo nepotẽ in potestate retẽtum habebat.

[i] Pater eius. Scilicet nepotis. Accur.

[k] In eum solum. Scilicet filium testãtis institutum: quia erat patruus nepotis.

[l] Ei. Filio instituto.

[m] Emãcipatum. Scilicet suum patrẽ petita venia: vt s. de in ius voc. l. quique. §. prætor.

[n] Quadrãtem. Suæ portionis.

[o] QVia. Mala ratio videtur: quia sic huius nepotis instituti deterior conditio videbatur, quam extranei legatarij, qui tamen esset de exceptis: quia tunc singulos posset pro suo legato conuenire: vt supra eod. l. nonnunquam. §. fin. Nam & interest nostra habere plures debitores: vt supra, de libe. lega. l. si quis decedens. §. fin. Respon. ideo est deterior conditio: quia huic imputari potest: quia commisso edicto per emancipatum contra tabu. non petijt: quam si petijsset, cum suo patre in dimidia concurreret, vt hic dicitur, licet legatum tunc non haberet, vt supra eo. l. filium. §. omnibus & infra eo. l. bonorum. hoc autem extraneo imputari non posset qui & si voluisset petere, non potuisset, secundum Azo.

[*] In P. Fl. quia nihil auferat ei.

SI filius. CASVS. Si filius emancipatus petit bon. posses. contra tabulas, legata & causa mortis donationes debentur certis personis, etiam si varie in omnes data sunt: & si essent in aliquibus partibus instituti parentes, sunt tuendi ita in legatis, & mortis causa donationibus.

[p] Tuendos. In eis, quæ sunt eis relicta vsq; ad virilem:

vt fupra eod.l.nam fecundum Accur.

a Sed fi variè. Quia & alicui plus, & alicui minus. Vel dic vni per legatum, alij per donationem causa mortis: vel alio modo ita, φ emancipato non remanet virilis. & quod dicit exceptis, fcilicet liberis & parentibus, qui de extraneorum numero excipiuntur. Azo.

b Emancipato. Ita φ habeat virilem.

c Sicut. Exemplificatiuè ponit ficut.

d Queri. Iure contra tab. fed per querelã inoffi.do. Azo.

e Comparatio. Quasi dicat, non poteft dici, quòd vfque ad virilem tantummodo debeatur donatio causa mortis ab inteftato, ficuti nec legata: quare non poteft fieri talis comparatio: quia ab inteftato non habet locum contra tab. vnde per eam non reuocantur legata vfq; ad virilem, & ideo nec donationes causa mortis, fecundum Azo.

a In P.Fl. mortis causa pro rata confer[r]ent, &c.

1 pro quo, & quot alijs modis ponat, M. ã dof. ĩ Glo. Faeul. §. Volentes, hoc codẽ ver.

ftar. Sed fi variè[a] donatum fuerit exceptis perfonis à teftatore[b] mortis causa donata conferent ad virilem emancipato:[b] ficut[c] accidit in portionibus hæreditarijs & legatis. Inteftato autem mortuo patre fuper donationibus mortis causa factis, non poterit filius queri:[d] quoniam comparatio[e] nulla legatorum occurrat.

Papinianus lib. xiij. quæftionum. XXI.

SI portio hæreditatis, quam excepta perfona beneficio legis[f] habere potuit, repudietur:[g] pro ea quoque parte filius, qui bonorum poffefsionem accepit, nõ alijs, quàm exceptis perfonis legata præftabit.[h]

Idem libro v. refponforum. XXII.

BOnorum poffefsione[i] contra tabulas teftamenti emancipato filio præterito data: fcriptus hæres alter filius, qui poffefsionem accepit, vel iure ciuili contentus non accepit, legata præcipua non habebit.[k]

Hermogenianus libr. iij. iuris epito. XXIII.

a HI, quibus relictũ in virilem portionem diuus Pius conferuari conftituit,[l] ex feruis qui libertatem propter bonorum poffefsionem contra tabulas acceptam[m] confequi non potuerunt, nihil habebunt.

Triphon. lib. xlvj. difputatio. XXIIII.

INteruenit illa quæftio quando in liberorum numero effe debeat is, cui legatum datum eft, vt id ferre[n] pofsit à filio contra tabulas bonorum poffefsionem accipiente. Et placet, fufficere in ea necefsitudine tunc effe, quando dies legati[o] cedit.†

Marcellus lib. ix. digeftorum. XXV.

QVi filium emancipauerat, & nepotem ex eo in poteftate retinuerat: teftamento filium exhæredauit, nepotem ex aliqua parte hæredẽ inftituit, & alium filiũ emancipatũ præterijt. Poteft defendi nepotem quoq; bonorũ poffefsionem contra tabulas petere poffe. Nam pro ea parte,[p] qua quifq;

SI portio. CASVS. Sicut petita bono. poffef. contra tab. exceptis perfonis debentur legata: ita fi aliqua portio eft eis relicta, illa debetur. Sed fi repudiata eft portio, pertinet ad filium emancipatum, qui petit contra tab. & tenetur præftare legata exceptis perfonis. Viuianus.

f Legis. Prætoriæ, etiam & imperatoriæ: vt fupra eod. l. nã fecundum.

g Repudietur. Alias refpuetur. Accur.

h Præftabit. Quia nec excepta perfona, alijs erat præftatura: vt fupra eod. l. filium. §. fi.

BOnorum poffeffionis. CASVS. Si filius emancipatus præteritus petit bon. poffef. contra tab. indubitanter fcriptus hæres in illo teftamento, qui fortè bon. poffef. accepit, vel iure ciuili fucceffit: legata fibi relicta non debet habere præcipua: quia ipfi emancipato legata relicta non debentur. Viuianus.

i Bonorum poffeffione. Contra tab. commiffo edicto. vel dic corporaliter, volens effe iure ciuili hæres: vel fine poffeffione. fola voluntate adijt, vt fubijt: quod fieri poteft: vt infti. de hæred. quali. & diffe. §. fi.

k Non habebit. Scilicet vltra portionem virilem, fed virilem fic, vt fupra eo. l. virtis. §. fi quis ex liberis. & l. filium. §. omnibus. quæ funt contra.

l HI quibus. Cõftituit. Vt fupra eo. l. nam fecundũ.

m Acceptam. Teftator filium emancipatum præterijt, & duos inftituit, vni feruos prælegauit, quos & manumitti ab eo voluit. hic cõmiffo edicto petijt contra tab. & fic libertas non tenet. erit indignus, vt partẽ habeat in feruis, qui per eum libertatẽ perdiderunt: & fecundũ hoc dic acceptam bon. pof. à fcriptis liberis vel parentibus, vel dic φ inftitutos non petijt contra tabu. fed præteritos: & tunc eft ratio bona: quia hi ferui inter cætera pecuniaria commoda relicti fuerunt parentibus, vt eos manumitterent, petita contra tabu. euanefcit libertas, & remanet penes eos, qui acceperunt contra tabulas non penes parentes, quos de proprietate teftator nil voluit habere. Accurfius.

a In P.Fl. Hi quibus vel relictũ, vel virilẽ diuus Pius cõferuari cõfti tuit &c.

INteruenit. CASVS. Petita bonorum poffeffione contra tab. debentur legata exceptis perfonis, fed quando debet effe in numero liberorum, cui debetur legatum? Certè quãdo dies legati cedit: h.d. Cedit autem dies legati à morte teftatoris. C. de cad. tol. §. cũ igitur. & §. fin autem. Viuia.

n Ferre. Id eft, capere à filio. Accur.

o Legati. Quod eft tempore mortis, nifi in cafibus: vt not. inftit. de lega. §. fi peculiũ. & facit ã. eo. l. fed & fi pro dote. §. effe autem. & infra, de iure fif. l. 3. §. quãdo. & forte etiam teftamenti, fecundum quofdã, vt nõ obftet fupra, de rebus dub. l. fi cognatis. & de hæred. infti. l. fi alienũ. §. In extraneis.

† Sic tempus mortis debet infpici in qualitate filij cui eft facta fubftitutio. Bal. in l. humanitatis, 1x col. C. de imp. & alija fubfti.

QVi filium. CASVS. Io Lifta dicitur. Paterfami. filium emancipauit: nepotem retinuit in poteftate: filium exhæredauit, nepotem inftituit, quendam emancipatum præterijt. nunquid ifte nepos poteft petere contra tab. Certè fic, quia non debet petere fecundum tab. cui fperatur moueri contra tab. Or ponamus, Filius eft datus in adoptionem, nepos procreatus eft fcriptus hæres, emancipatus eft præteritus. nunquid nepos eft tuendus? Certè fic. Sed quid fi ex eodem filio nepotem retinuit in poteftate, illum pro parte inftituit: alios pro alia parte. reliquit legata nepotibus ex filia vel matri. nunquid legata debentur perfonis exceptis? certè fic. Viuianus.

p Parte. Alias eft, pro ea parte, qua quifque inteftato, fi fuus hæres nõ effet, id eft, emancipatus fub. fuccederet bon. pof. &c. alias hoc plus inteftato fuus hæres effet, fi

pater

pater ſuus hæres nõ eſſet: quia eſſet emancipatus. ſic & de inoff. teſt. l. ſi ꝓponas. & ĩ. de cõiun. lib. l. 1. §. ſed & ſi patruus. & ĩ. eo. l. q duos. & ã. e. l. nã ſecundũ. Accur.

a Emancipatum. Patrem huius nepotis. & ſecundum hoc bona eſt gloſſa inferior, non reſp. &c. non tamen videtur hic caſus cõſonare literæ, cum hic dicit, tuendum tamen &c. quia tunc non tuetur propter hoc edictum imo iure cõmuni. quia inſtitutus eſt: cum nullus ſit qui committat ei edictum. vel hic loquitur de alio filio: & ſecundũ hoc reprobo dictam gl. Vel fortè poterit approbari, vt dicas, huic non poſſe committi ei exiſtenti in adoptione: alioqui aliud eſſet; vt ſupra, de contra tabu. l. ſi emancipatus. §. fin. & l. ex duobus. §. fi. licet ſit inſtitutus: quia pater eum præcedit: vt ſupra titu. 1. l. ex duobus. §. filius. ſecus autẽ conſtat eſſe in filio: vt ſ. tit. 1. l. ſi poſt mortẽ. in prin. & §. 1. & l. non putauit. §. 2. & §. ſed & ſi. & §. vt autem.

b Defuncti. Non reſpon. quæſtioni propoſitæ, ſed reſpond. quia non petet contra tab. quia per patrem ſuũ nõ eſt ſibi cõmiſſum edictum: vt ã. de cõtra tab. l. ſi in adoptionem.

[¶ In P. Fl. nõ habet.]

inteſtato ſuus hæres eſſet, ſi pater ſuus hæres non eſſet bonorum poſſeſsio defertur. Is cuius filius in adoptione erat, nepotem, quem filius poſtea procreauerat, ſcripſit hæredem: emancipatum [a] filium præterijt. Non habet nepos ex edicto bonorum poſſeſsionẽ: tuendus eſt tamen parentum exemplo, & liberorum, quibus legata præſtare coguntur, qui bonorum poſſeſsionem contra tabulas acceperunt. Si fortè ex eodem filio retinuerat nepotem vnum, pluresve: indubitatè pro ea parte tuendus eſt, pro qua parte tueretur, ſi ex filia nepos, aut mater defuncti [b] hæredes inſtituti eſſent: nam his comparatur. [c]

c Comparatur. Non omnino: quia hic petit contra tabulas, non ibi.

DE COLLATIONE bonorum.

Id eſt, cõmunicatione: quaſi in commune latio: nam quod erat proprium, confertur, i. cõmunioni ſubijcitur.

ADDITIO. Quia petitur bonorum poſſeſſio cõtra tabulas à filio emancipato præterito contra filium in poteſtate conſtitutum hæredem inſtitutum, de cuius petitione habuiſtis ſ. de cõtra tab. æquum eſt, quod emancipatus conferat ſuo. vnde dicit Titulus, de collatio. ſcilicet faciendis ab emancipatis præteritis, qui petierunt contra tabulas ſuis. & hic eſt dupliciter ſcriptus titulus: vnus dicit de collatione, ſcilicet facienda. alius dicit de collatione bonorum, ſcilicet facienda ab emancipatis præteritis. vel de omnibus bonis, vt colligitur. infra tit. 1. l. 2. §. ſi tres. & l. prætor. §. Iulianus. & infra eod. l. vlti. & vt vos loco cuiuſdam ſummæ teneatis totum iſtum titulum menti, & intelligatis plura contraria argu. debetis ita dicere. Iſte titulus vendicat ſibi locum in caſu tali: Pater inſtituit filium in poteſtate conſtitutum, emancipatum præterijt. emancipatus petit cõtra tabulas: rumpit teſtamentum. C. eodem. l. vt liberis. iſte emancipatus omnia profectitia tenetur ſuo conferre, quæ tempore mortis fuerint, & alia aduentitia ſecundum hæc tempora. C. eodem. l. poſthumo. item caſtrenſia vel quaſi: vt no. ĩ. l. 1. § nec caſtrẽſe. hoc eſt correctũ in aliquo: quia hodie conferuntur ſola profectitia: non aduentitia C. eodem. l. vltima. filius emancipatus non emancipato confert. C. eo. l. emancipati. Itẽ nota, olim erat locus collationi ab inteſtato, non ex teſtamento: hodie ſecus. C. eodẽ. authen. ea teſtamento. Viuianus.

TITVLVS VI.

DE COLLATIONE [¶] bonorum.

Vlpianus libro xl. ad edictum. I.

HIc titulus manifeſtã habet æquitatem. Cum enim prætor ad bonorũ poſſeſsionem cõtra tabulas emancipatos admittat, participesq; faciat cum his, qui ſunt in poteſtate, bonorum paternorum: conſequens [d] eſſe credit, vt ſua quoque bona in medium conferant, [e] qui appetunt paterna.

Collatio fit inter eos qui petunt contra tabulas de iure communi, ſiue de iure ſpeciali. Bart.

Inter eos dabitur collatio, quibus bonorum poſſeſsio [f] data eſt. [g] Planè ſi minorem, [h] vel alium quẽ reſtituere in

Hic titulus. CASVS. Iuriſcõſult' cõmendat tractatum iſtum de collationibus, de ſumma æquitate. dicit ſummè æquum eſſe, ſi emancipatus petit contra tab. contra ſuum, & rem reducit ad cauſam inteſtati: vt profectitia conferat, datus beneficium huius edicti ſuis. Sed quid erit? ponamus: Minor emancipatus omiſit petere bonorum poſſeſſio. reſtituitur: vt petat. nunquid bona debet cõferre? ſic. Sed quid? filium in poteſtate cõſtitutum inſtituit ex dodrante, extraneum ex quadrante: emancipatũ præterijt. emancipatus auocauit ab extraneo quadrantem, à ſuo ſimiliter quadrãtem. ſimiliter debet quadrantem de bonis, quæ habebat cõferre. Dicendum eſt ergo, quod toties ſit locus collationi, quoties in poteſtate conſtitutus incommodo afficitur per emancipatum: aliàs ceſſabit collatio, ſi conſequitur emancipatus per contra tabulas aliquando aliqua legata, vel fideicommiſſa, tunc non debet conferre. hoc dicit vſque ad §. ibidem. Viuianus.

[¶ In P. Fl. nõ eſt, bonorum.]

d Conſequens. Cum enim petendo contra tabulas petat pro ſe, & ſuo commodo: perinde haberi debet, ac ſi non ſit emancipatus, debet ſimiliter & contra ſe, quaſi non fuerit emancipatus, ſua communicare: quia quod quiſque iuris &c. vt ſupra, quod quiſq; iuris. l. 2. in prin. & ad id ſupra, quibus ex cau. maio. l. 1. in princi. & l. ſi quis Titio. Rog.

e Conferant. Niſi hi, qui ſunt in poteſtate, contra tab. petere non poſſint: vtpote exhæredati ſcriptis non adeuntibus: vt ſupra tit. 2. l. filium. §. videamus. Azo.

f Poſſeſſio. Id eſt, bonorum poſſeſſio: ſed non inter omnes, quia nõ emancipati inter ſe: vt C. eo. l. ſi emancipati. in princi. vel diuerſo iure petentibus: vt ſupra tit. 2. l. filium. §. non ſolum. ibi, cui conſequens. & infra tit. 1. l. nec ipſa. Item nec inter eos ſolus, ſcilicet bonorum poſſeſſores: vt C. eodem. l. illam. Azo. nam ibi nõ habet locum bon. poſ. & tamen habet locum collatio, ſed illud eſt ius nouum. Accurſius.

g Data eſt. De quibus dixit, id eſt, inter ſuos & emancipatos: & ſub. vel de iure dari potuit: vt infra eodem l. antepenultima. Hug.

h Planè ſi minorẽ. Pone in minore inſtituto, q edijt,

& sic perdit contra tab. & læditur: vt supra ti. 2. l. ex duobus. §. sed illud. vel minore vel maiore absentibus institutis, & anno tacentibus: nam ad bono. posses. & ad collationem restituuntur: vt hic, & arg. supra, de const. prin. l. beneficium. si autem ponas emancipatum restitutum ad bono. pos. & ipse debet conferre per l. C. si vt ab hær. se absti. l. 2. sed tunc non est ei commodum conferre, sed fratri cui confertur. & facit supra, de acquiren. hær. l. Pomponius. & ī. ad Treb. l. nam quod. §. 2.

a Accipientē. Contra tabu. scilicet pro vno quadrante contra extraneum: pro alio contra fratrem.

b Pro quadrante. si dicas emancipatum communicare quartam bonorū suorū: quia & quartam hæreditatis aufert fratri, & residuum habet præcipuum: videtur cōtra infra eo. l. §. fi. & ī. l. proxi. §. si tres. & l. pretor. §. Iulianus. quibus colligitur omnia & cōmunicari, & virilem sibi emancipato retineri, & aliam virilē dari ei qui est in potestate: non autem habet præcipuam emācipatus dimidiā. Sol. dic hic pro quadrāte, id est, propter quadrantem cōferri bona, scilicet omnia. Alij dicūt, quod semper tantum confert, quātum aufert. Et si dicant leges contrariæ, quòd centum, vel ducenta habent: dic cōferenda sunt: quia & tantum auferunt. habent tamen plura, quę sibi retinēt præcipua. hoc reprobo per §. Iulianus. quia ibi emancipatus quartam aufert: quia quatuor erant filij, & tamen confert plus: quia tertiā. Alij distinguūt an succedat emancipatus ab intestato per Vnde liberi: vt tunc totum, quod habet, conferat, vt in contrarijs, an per contra tabu. vt tunc pro ea parte, quam aufert, conferat. Sed hæc reprobatur per §. Iulianus. nā ibi venit per contra tabulas, & tamen totū confert non pro ea, quā aufert. Tu dic, aut filius solus est institutus, & nullus extraneus: & tunc siue ab intestato, siue per contra tabulas veniet: in totum conferet: nisi in casu vbi sunt duæ hæreditates: vt ī. l. 2. §. si ex emancipato. vbi vero extraneus, & filius, quia emancipatus non facit iniuriā suo hæredi: imò potius extraneo, non cōfert emancipatus suo hæredi. nisi pro ea parte quam aufert, pro ea vero quam aufert extraneo nullo modo. nam & si suo hæredi nihil aufert, extraneo non conferet: vt ī. proxi. §. Alij, vt Hug. dicunt, quod semper non totum conferat, sed tantum det, quantum aufert: vt hic: nisi in casu vbi plus aufert: vt infra l. 2. §. si ex emancipato. Alij contra vbi plus confert: vt ī. l. 3. §. Iulianus. Accur.

r Pro, id est, ꝓpter, & quot alijs modis accipiat Mādos. in Gl. Facul. §. Ac etiā, hoc eodē ver. veri. Pro inē ex ponimus.

integrum prætor solet, restituerit ad bonorum possessionem cōtra tabulas petendam, quā omiserat, vtiq; etiam collationis cōmodū ei restituet.

Emancipatus veniens per contra tabulas, confert suo pro ea parte, quam sibi aufert: & si nihil aufert, collatio cessat. Barto.

Si ex dodrante fuit institutus filius, qui erat in potestate, extraneus ex quadrante: emācipatum accipientem a contra tabulas, pro quadrante b tantum bona sua collaturum Iulianus ait: quia solum quadrantem fratri c abstulerit. Argumentum d pro hac sententia adfert Pomponius, quòd filius emancipatus nepotibus ex se natis solis conferre cogitur. Pater filiū, quem in potestate habebat, & extraneum hæredes scripsit, emancipatum præterijt: bonorum possessionem contra tabulas vterque filius accepit. Potest non incommodè dici, emancipatum ita demum conferre fratri suo debere, si aliquid ei ex causa hæreditaria abstulerit. Nam si minore ex parte quàm dimidia, is, qui in potestate erat, hæres scriptus fuerit: inique videbitur collationem postulare ab eo propter quē amplius ex hęreditate paterna habiturus est. Toties igitur collationi locus est, quoties aliquo incommodo affectus e est is, qui in potestate est, interuentu emancipati. Cæterùm si non est: collatio cessabit. Vel maximè autem tunc emancipatum conferre non oportet, si etiam iudicium patris meruit: f nec quicquam amplius nanciscitur, g quàm ei pater dedit. h Sed & si legatis meruit semissem, vel tantum, quantum i contra tabulas bonorum possessione occupat k. dicendum est, non esse cogendum ad collationem.

Ius conferendi quæsitum trāsmittitur ad hæredes: aliàs secus. Bartolus.

Ibidem Iulianus ait, si

c Fratri. Nunquid plus? Resp. non: vt supra si pars hæredita. pet. l. 1. §. si ego. Azo.

d Argumentum. De toto ad partem, quasi dicat. sicut hic in nullo confert fratribus, quia eos non afficit iniuria: vt infra, de coniun. lib. l. 1. §. si emancipatus. ita & hic pro ea parte qua afficit fratrem iniuria, conferre debet, & habes de hoc argumentum pro & contra ī. de vsuris. l. qui scit. & sic est probabile, & nō necessarium: quia eis solum fecit iniuriā, cum soli sint instituti hæredes: vt dicto §. emancipatus. & ī. eo. l. prætor. §. si.

e Affectus. Per bonorum poss. contra tabu. Sed quid si ab intestato succedunt per vnde liberi? Respon. & tunc hæc ratio locū habet, quia suus tantum iure ciuili est hæres. vnde iniuria per emancipatum afficitur: vt s. tit. 2. l. filium. §. tedit. Azo. & facit ī. tit. 2. l. non putauit. §. fi. & ī. tit. 1. l. 2.

f Meruit. Nunquid hoc ideo: quia factū est testamentum: vt C. eo. l. 1? Resp. non, quia & codicillis fieri potuit, quod non impedit collationē: vt C. eo. l. filiam. sed quia suum non afficit incōmodo. Azo. & pone institutum emancipatum in semissem, suum præteritum, qui petijt contra tabu. & per eum emancipatus: sed cū veniēs ab intestato habet tacitam volūtatem: vt supra, de codicil. l. conficiuntur. §. sed ideo. ergo non habet locum collatio etiā ab intestato. Respōde, non dicitur succedere ex tacita voluntate, nisi qui de iure ciuili potest succedere, quod emancipatus non potest. Accursius.

g Nanciscitur. Per contra tabulas.

h Dedit. In testamento iure institutionis. idem si iure legati: vt subijcit.

i Quantum. Quod est quarta: vt C. de inof. test. l. cum quæritur. sed hodie ex testamento locum habet: vt C. eo. auth. ex testamento.

k Occupat. Aliàs occupat, & aliàs occurrit, seu occurrat.

Ibidem Iulianus ait. CASVS. Si suus cui est conferendū, decedit relicto hærede: sicut ei erat conferēdū, ita hæredi suo. sed si decedit emancipatus ante petitionem bonorum possess. hæres eius non debet vocari ad collationem. vnum sciatis, cum emācipatus confert, aliquando cauet: vt si petijt contra tabu. dicit emancipatus suo, succedo tecum. verum est, sed caue mihi. dicit ille, paratus sum cauere de cōferendo. satis est. quid si nō vult dare fideiussores, sed pignoratitios est exigendus. Nota,

Nota, quòd collatio habet fieri re ipsa, aliquando spe, id est, cautione interueniente re ipsa, petit emancipatus cõtra tab. & euincit. dicit ille, cõfer bona. libenter. seipsu confert. & specificat de conferendo, vbi est certũ quid est in bonis, res conferat. si incertũ est, caueat de conferendo. vnũ sciatis, si emancipatus non confert, datur curator parti suę qui debeat partem curare vt in sequestro, vt cum cauerit, habeat suam portionem: sed si contumaciter cauere nõ vult, tunc ipsi emancipato denegantur actiones aduersus suum & aduersus debitores hęreditarios. hoc dicit vsque ad §. si cum duobus. Viuia.

bonorum possessione accepta [a] decesserit is, qui in potestate est, ad collationem bonorum emancipatum cogendum: vt tantum hæredi eius conferat, quantum conferret ipsi, si viueret. Quòd si ante acceptam [b] bonorum possessionem decesserit suus: hæredem eius prætor tueri debebit (inquit) pro ea parte, qua hæres scriptus fuit is, qui in potestate erat, non tamẽ vltra virilem. Ad collationem autem non admittit [c] eum in hunc casum: [d] quia bonorũ possessio admissa non est. [e]

Qui debet conferre, cogitur satisdare cum fideiussoribus, vel pignoribus de conferendo. Quod si recusat per contumaciam, denegantur sibi actiones. & si per inopiam, datur curator bonis: vel fiet collatio re ipsa, si certæ sunt res conferendæ alias secus, vel fiet compensatio alterius rei loco collationis dimissæ. Bar.

Iubet autem prætor ita fieri collationẽ, vt rectè caueatur. Caueri autem per satisdationem [f] oportere, Põponius ait. an pignoribus [g] caueri possit, videamus? Et Põpo. libr. septuagesimo nono ad edictum scripsit, & reis, * & pignoribus rectè caueri de collatione: & ita ego quoque puto.

Si frater [h] cauere non possit: [i] curator portionis eius constituitur, [k] apud quem resecta [l] pecunia collocetur: vt tunc demum recipiat, quod redactum est, cùm bona propria cõtulerit. Quòd si per contumaciam [m] actiones denegatæ sint: [n] oblata [o] postea cautione recipiet pristinũ ius.

Quamuis autem edictum prætoris [p] de cautione loquatur: tamen etiã re posse fieri collationem, Pomponius libro septuagesimonono ad edictum scripsit. Aut enim re (inquit) aut cautione facienda collatio est. Igitur diuidat (inquit) bona sua cum fratribus: & quamuis non caueat, satisfecit edicto. Sed & si quædam diuidat, de quibusdam caueat: æquè dicimus [q] eum satisfecisse. Sed cum possint esse quędam in occulto: non satis confert, qui nõ cauit, quamuis diuidat. Si igitur constet inter partes, quid sit in bonis emancipati, sufficiens collatio est diuisio.

Si non constet, sed dicantur [r] quædam non esse in commune redacta: tunc propter incertũ cautio erit interponenda.

Sed & si tantum fortè in bonis paternis emãcipatus remittat, quantum ex collatione suus habere debet: dicendum est, emancipatum satis contulisse videri. Idem & si nomen paterni debitoris delegauerit, vel fundum, remve aliã dederit, pro portione [s] bonorum, quæ conferre debuit. Si cum [t] duobus conferre deberet, alteri contulerit, alteri nõ, vel

[a] Accepta. A suo instituto & emancipato committente edictum: & sic à seipso cuius hæredi petitur conferri. Alij dicunt ab emancipato præterito Accur.

[b] Quod si ante acceptam. Expone vt supra proxi.

[c] Non admitti. De rigore. de æquitate secus: vt infra eo. l. si filius. in prin.

[d] Casum. Quia nõ eodẽ iure succedũt, vt supra titu. 2. l. filium. §. videamus. secundum lo. & Azo.

[e] Non est. Viuente suo. & est ratio, quia ius conferendi, quod non competit defuncto, nec ad hæredem transit: quia viuente defuncto non fuit petita contra tabu. Azo. & facit ad prædicta supra tit. 3. l. is qui. & supra titu. 2. l. ex duobus. §. sed illud.

[f] Per satisdationẽ. C. de verbor. signifi. l. 3. contra. sed ibi in dubio: hic autem certificat.

[g] Pignoribus. Si placet quod pignoribus. nec enim cogitur vt infra, de præ. sti. l. prætoriæ stipulationes. 2. & facit supra, de consti. pecu. l. promissor. §. fi.

[h] Si frater. Qui debet conferre.

[i] Nõ possit. Propter inopiam. vt infra e. l. §. si cum duobus. ibi, quod si per inopiam &c.

[k] Constituitur. A prætore: vt ℑ. de cur. bo. dan. l. 2. sed non statim: vt ℑ. l. 2. §. fina. & est speciale: regulariter contra: vt C. de prohi. sequest. l. 1.

ADDITIO. Dic quòd illud regulare, istud speciale. Itẽ dicitur hic, ꝙ offerendo cautionem, recuperat bona. sed quæritur vsque ad quod tempus potest offerre? dic quòd perpetuò: secundum Bart. hic.

[l] Resecta. Ex rebus quæ seruari non possunt: vt infra l. 2. §. fi. Accursius.

[m] Per contumaciã. Quid si non per cõtumaciam? Respon. idem, vt infra §. si cum duobus. & l. nonnunquam.

[n] Denegatę sint. Scilicet hæreditariæ nolenti conferre, quod debet fieri: vt C. eod. l. posthu. & l. filię. & ℑ. §. si cum duobus.

[o] Oblata. Perpetuò etiam: vt diximus in eo contra quem facta est missio ex personali: licet in reali secus lata diffinitiua: vt C. de iud. l. properandum. §. sin autem reus. nisi iudex primo taxauerit. Ar. contra. C. qui accu. nõ pos. l. si eas. alij intra annum: vt C. de præscrip. xxx. ann. l. si quis emptionis. §. pen. & est arg. ℑ. e. l. nonnunquam, in fi. Accur.

[p] Prætoris. Cuius verba nõ habemus. & fit mentio de his supra titu. 2. l. filium. §. videamus.

[q] Dicimus. Male: vt statim dicit.

[r] Dicantur. Ab eo, cui est cõferendum. & facit C. de procu. l. 1. & ℑ. de statulib. l. statu liber rationẽ.

[s] Pro portione. No. fit compensatio speciei cum pecunia, & speciei cum specie: vt supra, de legat. 2. l. vnum. Hug.

[t] Facit ad hũc §. gl. in c. cũ dilectæ. sup verbo, cõpromisso, post prin. ibi, sed si pœna. ex. ita de arb. vbi dicit ꝙ si pœna apponat loco contumacię potest petiet res.

* Obserua reos ꝓ fideiussoribus vsurpari.

Si cum duobus. CASVS. Emancipatus, qui petijt contra tabulas, contra duos suos fratres institutos, tenebatur eis conferre: vni confert vel reipsa, vel etiam cauendo: alteri non vult conferre. denegatur act. pro sextante, an pro triente? & certè aut non vult conferre, quia non potest, & denegatur pro sextante: aut quia non vult, & denegatur pro triente.

Sed vbi non confert, datur curator bonis, & res erunt in sequestro, donec satisdabit: sed pro eo, ꝙ emancipatus confert, nûquid datus in adoptiua familia debebit conferre? sic. Et confert emancipatus suo aduentitia & profectitia, non castrensia vel quasi. sed si aliqua dignitatis causa à patre data sunt, ista non confert, sed si captus postea rediit, licet tunc quando pater moritur, non haberet: quia tunc inuenitur hæres, debet cõferre. Sed si quid pater in diem legasset, debet tunc conferre. hoc dicit vsque ad §. si ab ipso patre. Viuianus.

cùm cauet, [a] vel cùm diuidit: videndum est, verú sextantis tantùm ei [*] auferatur emolumentum, an verò trientis totius detrahi debeat? Et puto si quidem per contumaciam non caueat, totius trientis [b] ei denegandas actiones. Nec enim videtur cauisse, qui non omnibus cauit. Quòd si per inopiam, sextantis tantum denegandas: sic tamen, vt posit supplere [c] cautionem, vel collationem, vel cæteris modis, quibus supra diximus: aut curator constituatur, rem ei saluam facturus, haberi enim debet ratio eius, qui non per contumaciam collationem nó implet.

Cùm adoptiuus admittitur ad contra tabulas patris naturalis, pater eius adoptiuus pro eo debet conferre, nisi eum absque fine fraude emancipauerit. Bartolus.

Is quoque, qui in adoptiua familia est, conferre cogitur (hoc est, non ipse: sed is, qui eum habet [d]) si maluerit [e] contra tabulas bonorum possessionem accipere. [f] Planè si hic adoptiuus pater ante bonorum possessionem petitam emancipauerit eum: non cogetur ad collationem: & ita rescripto diuorum fratrum expressum est. Sed ita demum adoptiuus emancipatus [g] collatione fratres priuabit, si sine fraude [h] hoc factum sit.

Castrense peculium, vel quasi, & quod dignitatis filii nomine à patre datur, vel debetur, in collationem non uenit. Bartolus.

Nec castrense, nec quasi castrense peculium fratribus confertur. [i] Hoc enim præcipuû esse oportere, multis constitutionibus continetur. Sed an id, quod dignitatis [k] nomine à patre datum est, vel debetur, conferre [l] quis in commune cogatur, videamus. Et ait Papinianus libro xiij. quæstionum, non esse cogendum. hoc enim propter onera dignitatis præcipuum haberi oportere. Sed si adhuc debeatur: [m] hoc sit interpretandum

[*] Sic in P. Fl. Halo. autẽ scripsit, adferatur emolumentũ: an verò triens totus detrahi debeat? Et puto si quidẽ per contumaciam caueat: totius &c. sed hic & in P. F. rectius. Vide Anton. Aug. emẽ. li. 4. cap. 17.

[a] Cauet. Scilicet alteri cauet. alteri nõ.

[b] Totius trientis. Sic supra ĩ ius vocati, vt eant, vel satisdent. l. qui duos. & ĩ. solut. matrimo. l. si cõstante. §. quoties & ĩ. eo. l. si filium. §. si. & ĩ. de leg. 1. l. etiam.

[c] Supplere. Habeas supplere collationẽ, vel stipulationẽ vel cæteris modis, quos diximus supra. §. an & pignoribus. & §. sed & si tantum. & §. idem.

[d] Habet. Nam omnia sunt patris adoptiui, eum per talem adoptionem transibat in potestatẽ adoptiui: vt insti. de adopti. in princip. & facit ĩ. titu. t. l. 2.

[e] Si maluerit. Sed videtur, quòd nec filius in adoptiua familia cõstitutus, nec pater adoptiuus eius nomine habeant cõtra tabu. vt Instit. de hæredi. ab intesta. §. eadem, & supra titu. 2. l. si in adoptionẽ. 2. respon. & l. si emancipatus. §. si filius. t. respon. quæ sunt contra. Sol. hic auo fuit datus: ibi extraneo: vt supra titulo. a. l. 3. §. idemque est. & l. finali. §. idemque iuris. Item contra supra titulo. 2. l. non putauit. §. in adoptiuo. vbi non datur contra tabulas, nisi sit institutus, & alius committat ei edictum. Sed illa subdistinctio fit, eum extraneo est datus. Vel dic, quòd etiam hic fuit institutus: & ita augetur eius portio per præteritum committentem edictum: & sic tollitur vtrunque contrarium. Quo casu aut per contra tabulas augetur portio instituti, & confert institutus veniens per contra tabulas: & sic hic fuit. aut diminuitur: & tunc non confert. vt infra titu. t. l. si filia. quando autem augetur, vel minuitur, habes supra, de contra tabulas. l. non putauit. §. si. Si autem institutus adeat ex institutione: & præteritus per contra tabulas: de rigore non confert: vt supra titulo proximo. l. filium. § cui consequens, quæ est contra. aliud de æquitate Scæuolę: vt ĩ. eodem. l. si filius. & similiter respondetur fini huius §. nam videtur, quod sibi sua fraus nocere non debet, cum nec etiam ante conferret. Dic ergo, quòd conferebat de æquitate tantum & punitur: vt conferat. Vel aliter dices ibi casum, quod melius est, secundum Azo.

[f] Accipere. Quod potest alio committente edictum, non aliàs: vt supra ti. a. l. non putauit. §. in adoptionem.

[g] Emancipatus. Si petat contra tabulas. [1] quod potest: vt supra titu. 2. l. si post mortem. §. si in adoptionem.

[h] Fraude. Sua scilicet collationis non faciendæ. alterius enim dolus sibi nocere nõ debet: vt ĩ. de dolo. l. & eleganter. circa princ. Sed quare priuatur? Respon. quia emancipati ea demum conferunt, quæ tempore mortis patris habent: vt C. eo. l. ea demum. sed iste tempore mortis patris nihil habebat: quia erat in potestate patris adoptiui, cuius omnia erant. sed tamen propter suam fraudem, scilicet: si fecit se emancipari, vt nec à se, nec à patre adoptiuo conferatur, & ipse confert. Azo.

[1] Emancip. pat' pent contra tabulas: nec cõputat in legitimã, quod sibi causa emãcipationis datũ est. Bal. in l. illud. de col. bo. Ioan. An. in addit. Spe. de instr. edi. §. xiij. vers. sic. sed super prima addi.

[i] Confertur. Ab emancipato, & sic impropriè est peculiũ: vt C. de inof. testa. l. si. sed nec ab eo, qui est in potestate: vt C. eodem. l. fin. & supra, pro soc. l. cum duobus. §. quamuis. nec aduentitium hodie: vt C. eo. l. si. profectitium sic: vt C. famil. erciscun. l. certum est. & facit supra ad senatusconsultum Trebellianum. l. Titius. §. cum enim.

[k] Dignitatis. Emebat olim pater pro filio dignitatem: vt C. de digni. l. fina. quæ militia si non transibat ad hæredes, non confertur: aliàs ęstimabitur quantum valet tempore mortis patris, deducto onere: & illud quod est vltra, confertur: vt C. de col. l. illud. quæ est contra. quod vero pater dedit vsque ad æquiualentiam oneris, non confertur, vt hic subijcit, & secundum hoc intellige C. de inofficioso testamento. l. omnimodo §. imputari. quia speciale est in silentiarijs, vt non conferant à patre datum, sed quod est vltra æstimationem honoris sic: quod verò infra est, nemo confert, vt hic.

[l] Conferre. Primum ad commodum fratrum non cõfertur. secundum scilicet, quod debetur à patre, bene confertur quo ad onus: vt infra. §. proximo, sed si adhuc &c. & facit supra, familiæ erciscund. l. filia. [*] §. idem scribit.

[*] Aliàs ẽ l. si vni.

[m] Debeatur. A patre, qui promisit.

Debitum.

est, vt non solus oneretur is, qui dignitatem meruit: sed commune sit omnium hęredum onus hoc debitum. [a]

Quod quis habet post mortem patris, verè venit in collationem: & retrohabitum fingitur. Bartolus.

Qui ab hostibus captus, post mortem patris rediit, licet moriente patre nihil habuit, cùm apud hostes fuerit: tamen & ad bonorum possessionem admittetur: & conferet, scilicet ea, quæ moriẽte patre haberet, si ab hostibus captus non fuisset. Sed & si redemptus ab hostibus mortis tempore patris inueniatur: [b] æquè collatio erit facienda.

Quod quis habet tempore mortis patris venit in collationem: secus in eo, quod quæritur post mortem patris. hoc dicit cum §. seq. Barto.

Si emancipato legatũ fuerit, [c] cùm pater morietur: etiam hoc conferre [d] debet. Si ab ipso patre hærede instituto, [e] filio [f] eius fideicommissum fuerit relictum, cùm morietur: [g] an id conferendum [h] est, quoniam vtile est hoc fideicommissum? Et eueniet, vt pro eo habeatur, atque si post mortem patris relictum [i] fuisset: [k] nec cogetur hic cõferre, [l] quia moriente [m] eo [*] eius [n] non fuisset. Emancipatus filius si dotem habeat ab vxore [o] acceptã: hoc [p] minus [q] confert: etsi antè [r] vxor decesserit. [s]

Quæ non transmittuntur ad hæredem, non conferuntur. Bartolus.

Si impuberi adrogato secundum diui Pii rescriptum quarta debeatur: [t] videndum est, an si patris naturalis bonorum possessionem petat, [u] conferre quartam debeat. Quæstio in eo est, an hæredi [x] suo relinquat quartæ actionẽ, an non? Et magis est, vt ad hæredem transferat: [y] quia personalis [z] actio est. Igitur etiam de quarta conferenda cauere eum oportebit: sed hoc ita demum, si iam nata est [a] quartę petitio. Cæterum si adhuc pater

a Debitum. Scilicet pretium militiæ, quod pater promisit.

b Inueniatur. Apud aliquem, constitutus loco pignoris: vt s. de lega. 3. l. senatus. §. fi. Accur.

c Legatum fuerit. Ab extraneo cum pater morietur, id est, mori incipiet. item infra proxim. §. contra. Solutio. ibi.

d Conferre. Cum enim emãcipati omnia conferre debeant, quæ eis acquiruntur in vita patris: vt C. eod. l. ea. ergo & hoc legatum. cum enim sit relictum cum pater morietur, & pater viuens moritur: ergo viuo patre videtur quæsitum esse. Azo. sic C. de hęredib. institueñ. l. extraneum. Nam futurum indicatiui hoc patitur. secus si esset futurum subiunctiui: quia post mortem deberi inciperet: quia formatur à præterito indicatiui. sic & alias infra, de verbo. obligatio. l. si quis stipulatus.

Si ab ipso patre. CASVS. Quidam extraneus instituit patrem Titii hæredem: & ab eo ipsi Titio filio reliquit fideicommiss. cum moreretur. nunquid illud fideicom. conferendum est? certè sic. licet mortis tempore patris non haberet, sed fingitur habuisse. nunquid emancipatus confert dotem vxoris suæ? non. Sed quid erit? impubes arrogatus habet quartam in bonis patris adoptiui. nunquid debet conferre si venit ad successionem patris naturalis? certè sic. Sed quid erit? filius qui vocatur, habet filium, qui habet castrense peculium: nunquid tenetur conferre? certè non, scilicet viuo filio: eo mortuo sic. hoc dicit. Viuianus.

e Instituto. Ab extraneo. Azo.

f Filio. In potestate constituto. sed Io. dicit in emancipato loqui. Azo.

g Cum morietur. Scilicet pater.

h Conferendum. Id est, restituendum in cõmune. nec enim propriè potest dici conferre, qui est in potestate. Azo. vt C. eo. l. filiæ licet.

i Relictum. Aliòqui nullum diceretur legatum: quod filio in potestate degenti relictum diceretur a suo patre: vt instituto. de lega. §. an seruo. scilicet si diceres huius legati diem cedere viuente patre: sed quia dilatum videtur in tempus quo futurus sit sui iuris: vt supra, de auro, & argen. lega. l. filiam. & legatum est vtile, & cessat collatio: vtpote in acquisito post mortem patris. si verò alii non tali filio relictum esset, dic: vt diximus supra, de conditio. & demonstratio. l. hęres meus. Azo.

k Fuisset. Scilicet filio.

l Conferre. Supra, proxi. §. contra. Solutio. hoc ita tam variè, quia verisimile videtur, quod patrem filio sicut extraneum non voluerit obligare, secundum. Io.

m Moriente. Id est, incipiente mori.

n Eius. Scilicet filii, nisi post mortem, & not. quod refert cum morietur, an post quam morietur. & facit C. eodem. l. si donatione.

o Ab vxore. Scilicet sua.

p Hoc. Scilicet dotem. Azo.

q Minus. Id est, non.

r Ante. Scilicet quã collatio debeat fieri.

s Decesserit. Nã tenetur reddere. Azo. & facit C. famil. erciscun. l. a. & supra, famil. ereiscund. l. si filia. §. hoc amplius. & infra eodem. l. prætor. §. emancipati.

t Debeatur. Quod est quando nihil eis testamento reliquit prius eo emancipato, vel exhæredato sine causa: vt instit. de adopt. §. cum autem.

u Petat. Impubes. cum aliis filiis naturalis patris.

x An hæredi. Duobus modis legitur. primo, an pater adoptiuus relinquat quartæ actiones suo hæredi, id est, contra suum hæredem. & ita quod subiicit, vt ad hæredem, id est, contra hæredem transferat, scilicet pater adoptiuus. secundo sic. an filius impubes relinquat actionem suo hæredi. & pones impuberem decessisse, & est plana. nam si non relinqueret, non conferret: vt in actione iniuriarum: vt infra l. proxima. §. emancipatus.

y Transferat. Pater adoptiuus secundum primum, vel impubes secundum alium. & certe vterque transfert: vt s. de adop. l. si arrogator.

z Personalis actio. Scilicet condictio ea constitutione diui Pii: & dic, id est, personalissima, alias non esset bona ratio: quia infinitæ sunt personales, quæ in hæredes non dantur.

a Nata est. Si mortuus est pater adoptiuus.

*In P. Fl. nõ est, ei'.

adoptiuus viuat, qui eum emancipauit: dicendum est, cautionem quoq; cessare. Præmatura est enim hęc species collationis, cùm adhuc viuat is, cuius de bonis quarta debetur.

Quod quæritur post mortem, si retrò quæsitum fingitur, uenit in collationem.

Si is, qui bona collaturus est, habeat filium, peculium castrense habentem: non cogetur vtique peculium eius conferre. Sed si iam tunc mortuus erat filius eius, & castrense peculiũ habuit, cùm morietur is, cuius bonorum possessio petenda est: an conferre cogatur? Cum autem vendicari id patri non sit necesse, dici oportebit conferendum. Non enim nunc acquiritur, sed non adimitur. Amplius dico, etiam si institutus fuerit à filio hæres, & necdum adierit, habeatq; substitutum: quia non magis nũc quæritur, peculium, quàm non alienatur: conferri debere. Confertur autem, etiam si quid eius non fuerit: dolo malo autem sit factum, quò minus esset. Sed hoc sic accipiendum est, vt hoc demum cõferatur, quod eius esse desijt dolo malo. Cæterum si id egit, ne acquireret, non venit in collationem. nam hic & sibi insidiatus est. Portiones collationum ita erunt faciendæ: vtputa: duo sunt filij in potestate; vnus emancipatus habens trecenta, ducenta fratribus conferet, sibi centum. facit enim eis partem, quamuis sit is, cui conferri non solet. Quòd si duo sint filij emancipati habentes trecenta, & duo in potestate: æquè dicẽdũ est, singulos singulis, q sunt in potestate, centena cõferre, cẽtena retinere: sed ipsos inuicem nihil cõferre. Dotis quoq; collatio in eundem modũ fiet, vt quicunq; confert, etiam suam personam numeret in partibus faciendis.

Cùm nepos ex filio natus est post mortem, iste poterit petere contra tabulas aui sui: quia inuenitur præteritus: & debet conferre, licet tempore mortis aui in rerum natura non sit.

Paulus libro xlj. ad edictum. II.

CVm emancipati filij nomine nepotem posthumum post

---

a Eum. Scilicet impuberem.
b Emancipauit. Sine causa.
c Cautionem. Scilicet de conferendo.
d Species. Aliàs species. & alias spes. & facit supra, de vulg. substi. l. 2. §. interdum. Sed arg. contra supra vt legat. nom. ca. l. hæc stipulatio. & C. ad Trebell. auth. contra qui rogatus. Sed hic cõtra volũtatẽ testatoris debetur quarta.
e Debetur. Licet statim peti non possit: quia ad hoc tantum tenetur pater adoptiuus, vt in suo testamento quartam relinquat. Institu. de adop. §. item non aliter. Sed videtur nõ deberi: vt j. eodem, l. proxi. §. id quoque. ibi, diuersum &c. quæ est contra. Sol. licet hui' legati dies sicut & illius conditionalis nõ cedat nisi post mortem patris: in hoc tamen legato secus: quia quasi æs alienũ petitur, vt supra, de inof. testa. l. Papinianus. §. si qs. Sed pone quòd hic pater reliquit hanc quartam filio adoptiuo: nunquid poterit peti ex causa legati? videtur quòd non, quasi creditori relictum: vt supra, de leg. 2. l. vnum ex familia. §. s 2. respon. & 3. Sed contra videtur. nam tũc demum datur actio ex constitutione, cũ non reliquit quartam. Sed si reliquit quartam, nullo modo debet dari, quia paruit cõstitutioni: sicut si per stipulationem tibi promisissem, & soluissem: amodo me conueni re non potes ex illa stipulatione. vel vt expeditius dicã, non in spicio quo iure petat: sed hoc tantum: quia æs alienum petere potuit: vt supra titul. 1. l. ia qui, in princip. Azo.
f Conferre. Quia non est suum, sed filij: vt C. ad Macedo. l. fina.
g Iam tunc. i. antequam arctaretur ad collationem, h. ante mortem aui, ne sit contra C. e. l. ea demum. Azo.
h Habuit. Pater nepotis, quia occupauit. habuit dico, cum moreretur, scilicet pater communis, auus scilicet nepotis: cuius, id est, ex cuius aui bonis petitur bono. poss. vel dic habuit, scilicet nepos, & tunc puncta post dictionem peculium.
i Cum autem. Nunc soluit, & dic non est necesse patri vendicare, s. iure hæreditario, quasi nunc de nouo factus dominus: & ideo confert quasi tempore mortis sui patris habuerit: vt d. l. ea demum. Sed quare, cum sit castrense, vt supra ea. l. §. nec castrense? Resp. amisit nomen castrensis, mutatione personæ: vt supra, de acquir. hæred. l. si pupillus. in fine.
k Institutus. Scilicet pater nepotis, quod potuit fieri in eo peculio, alias pater occupat: vt infra, de castr. pecu. l. 2.
l Adierit. Aliàs si adijsset, vt nunc hæreditas iure quæsitã, post mortem aui nõ cõferret, vt s. de acq. re. dom. l. in eo iure. sed quare de substituto dicit. & facit supra, de procura. l. per procuratorem.
m Acquireret. De hoc dic, vt j. de reg. iur. l. non fraudatur.
n Etiam sibi. Non solũ alij: quasi superiori casu tantũ alij.
o Sibi centum. Scilicet retinet.
p Habentes trecenta. s. vnusquisque.
q Retinere. Id est, vnus emãcipatus habeas ccc. sibi c. retinebit: & vna c. dabit vni ex filijs qui in potestate remanserunt: & alia alteri, & sic de alio emancipato. Azo. Sed contra s. e. l. si ex dodrante. Sol. vt ibi. & not. quòd emancipati secundum prędicta inter se conferunt: vt infra l. proxi. §. Iulianus. Accur.

CVm emancipati. Casus in hoc prin. est facilis vsque ad §. illud. vbi confert emãcipatus suis quod habet in bonis deducto ære alieno. quòd si emancipatus est grauatus ære alieno sub conditione, non deducit, sed cautio ei præstatur de eo defendendo adueniente conditione. Quid si perijt post mortem patris sine culpa, nõ tenetur conferre: quia facienda est collatio boni viri arbitrio. sed quod debetur emancipato sub conditione, illud debet conferre. secus in legato relicto sub conditione, quod non debet conferre. confert ergo emancipatus bona sua: & si quam habet actionem, debet conferre, siue sint rei persecutoriæ vel pœnales iniuriarum actio. quæ non est in bonis, non tenetur conferre.
Si tres emancipati. In § isto dicitur, Paterfamilias habebat tres emancipatos, duos in potestate, & emãcipati habebant in bonis ccc. quilibet eos præterijt, in potestate constitutos instituit, petierunt contra tabulas quid debent conferre? certè sicut si vnus solus esset emanci-

---

In P. Fl. præmatura est. n. spes colla tionis.

Morere tur.

In vete. exẽp. ma. nuscrip. sed non amittitur.

trecena.

emancipatus, & haberet nongenta, cuilibet fratrum deberet ccc. conferre: ita isti tres habebuntur loco vnius, vnde ita debent conferre, vt vnus: ita tamen, quod inuicem conferre non tenentur. Si ex emancipato filio. Vide per te. Si duo. Si ex filio mortuo extant duo nepotes emancipati, & præteriti, si petant contra tab. in bonis aui, debent ne cōferre dimidias partes, an quartam? & respon. quòd debent conferre semissem: nam si viuo auo in potestate eius fuissent, & cc. acquisiuissent: centū filius haberet, alia centum hi duo nepotes auferent, Si duo. Duo erant fratres emancipati præteriti: petierunt contra tabu. vnus contulit, alter non. quid erit de portione illius, qui conferre non vult? prodest ei, qui est in potestate, non emancipato: nam actio debet denegari ei, qui conferre non vult.

Si propter inopiā. Si emancipatus præteritus qui petijt contra tabu. non cauet; quia fideiussores inuenire non potest, interim dabitur curator bonis: qui potest alienare mora futura deteriora: & si vult cauere suus, ipse illarum rerum, quę seruando seruari nō possunt, habebit alienationem. Datur simile infra, ad Carb. l. sed & si is. §. quoties. Viuianus.

pam præstari & dolum: vt hic, & supra l. proxi. §. confertur. secus in perditis ante, vel alienatis, vel euictis: vt supra, de cus. l. pater. vel quia pater idemq; filius pro sua filia dotem dedisset: vt infra tit. t. l. t. in fi. Sed quæ culpa præstabitur? puto leuis: vt supra, de leg. t. l. cum tres. §. sed si culpa. & maximè quia gratia sua & suorum fratrum fit collatio sua, vt habeat partem paternorum fratrum, vt habeat partem bonorum istius: ar. Insti. quib. mo. re contrahi. obli. §. fi.

aui mortem editum [a]. dicimus bonorum possessionem accipere oportere: necessarium erit dicere, bona sua omnia eum conferre: licet non potest dici, mortis tempore aui bona habuisse, qui ipse nondum in rerum natura erat. Igitur siue hæreditatem à patre, siue legatum acceperit: hoc conferre debebit. Illud autem intelligendum est, filium in bonis habere, quod deducto ære [b] alieno superest. Sed si sub conditione debeat: non statim id deducere debebit [c] sed id quoq; conferre. Contra autem ei caueri [d] oportebit ab eo qui in potestate est, vt existente conditione defendatur pro ea parte, quam contulit. De illis, quæ sine culpa [e] filij emancipati post mortem patris perierunt, quæritur, ad cuius detrimentum ea pertinere debeant? Et plerique putant ea, quæ sine dolo, & culpa perierint, * ad collationis ius non pertinere. & hoc ex illis verbis intelligendum est, quibus prætor viri boni arbitratu iubet bona conferri: vir autem bonus non sit arbitraturus conferendum id quod nec habet, nec dolo, nec culpa desijt habere. Id quoque, quod sub conditione ex stipulatu debetur, emancipato conferri debet. [f] Diuersum est in legato conditionali: quia & si in potestate fuisset, [g] & post mortem patris conditio extitisset, ipse haberet actionem. Emancipatus filius si iniuriarum habeat actionem, nihil conferre debet. Magis enim [h] vindictæ, quàm pecuniæ habet persecutionem. Sed & si furti habeat actionem: conferre debebit. Si tres emancipati, [i] duo in potestate sint: Caius Cassius libro septimo iuris ciuilis, tertias [k] conferendas putat: vt emancipati (quia inuicem non conferunt) [l] vnius [m] loco sint: nec indignari eos oportere, si plus conferant, & minus accipiant: [n] quia in potestate

* In F. F ad collationis non non pertinere. i veter. excēp. ad collationē non pertinere.

a Editum. Sed conceptum ante mortē secundum quosdam. nam aliter non admitteretur, vt suus: quia non tetigit auum aliquo iure cognationis, vt Insti. de hæred. ab intesta. §. cum autem. sed nec vt bono. posses. quia non fuit animal eo viuo de cuius bonis agitur: vt infra, vnde cog. l. t §. si quis proximior. licet ad bona libertorum aui debeat admitti: vt infra, de bonis lib. l. Paulus. §. Paulus. sed hæc positio non valet: quia si sic esset, vt dicunt, nepos non peteret nomine filij, imo suo. hic autem loquitur cum filij nomine petit. pone ergo casum, vbi potest emancipatus transmittere contra tab. vt supra tit. 2. l. sed & si decesserit. Azo. petit ergo nepos nomine filij, id est ex persona filij: & idem esset in quolibet hærede filij, secundum Azo.

b Ære. Hoc dic, vt infra, de verbo. signifi. l. sub signatum. § s. Azo. & facit C. eo. l. ea. & supra, de iure dot. l. mulier. & infra, de iure fisci. l. non possunt.

c Debebit. Nisi in casu propter onus matrimonij: vt infra. l. proxi. §. emancipati. Azo.

d Caueri. Facit ī. de pecu. l. sed & si damnū. §. pe. Azo.

e Culpa. Colligitur ergo de perditis post mortem cul-

f Debeat. Ab eo emancipato. & est ratio diuersitatis inter honc, & sequentem casum, vt infra, de verb. oblig. l. si filius. & de reg. iur. l. quæ legata. Item cōfert non re ipsa, sed per cautionem: vt ī. tit. t. l. t. §. si sub conditiona nisi in dote, quā statim sibi computat: vt C. eodem. l. dotis. quia videtur eā habere, & possidere etiam dum est apud virum: vt C. qui potior. in pigno. habean. l. assiduis. item cōtra infra eo. l. pen. Sol. vt ibi.

g Fuisset. Filius emācipatus eo tempore quo legabatur. Item contra supra l. t. §. si impuberi. Sol. ibi. & facit C. de condi. inser. l. si vxor.

h Magis enim. s electiuè ponitur. non enim in condemnatione iniuriarū habetur respectus ad eā, vel pecuniam: sed ad ipsam cōtumeliam: vt hic, & infra, de iniu. l. item apud. §. si quis seruo. licet sit arg. cōtra C. de iniu. l. domin. sed dic, vt ibi. sed in actione furti secus: quia ibi ipsa res æstimatur, vt dupletur. Sed quid de popu. act. vt de albo corrupto, & alijs, quibus non prosequitur quia priuatum damnum, si fuerit iam lis contestata: nam ante non sunt in bonis: vt infra, de verb. signi. l. si cui? Respon. si ratio legis spectetur: quia ad vindictam, idem est quod in actio. iniur. sed forte est & alia ratio quàm in act. iniu. quia etiam si esset in potestate, sibi competeret. vt infra, de act. & obli. l. filius.

s Hic enī electiuè. sic l l. lcō modato. §. sicut. ā. commo. aliquādo cōparatiue, in l. iubere cauere. ī. de iuris. om. iu. Bald. in l. transactione. C. de trans.

i Si tres emancipati. Quorum quilibet habet ccc.

k Tertias. Scilicet partes. ita quòd quilibet emancipatorum centum vni, & centum alteri det, & sibi centum teneat: vt infra l. proxi. §. Iulianus. nec ob. supra eo. l. t. §. si ex dodrante. vt ibi not.

l Non conferuntur. Vt C. eo. l. si emancipati.

m Vnius. Vt enim si vnus esset emancipatus, & haberet nongenta, conferret cuique ccc. & sibi vna ccc. retineret: ita & quando sunt tres.

n Accipiant. Scilicet quartam, per contra tabulas bonorum.

eorum fuerit, bonorum possessionem [a] omittere. Iulianus quoq; Cassij sententiam sequitur. Si ex emancipato filio nepos emancipatus, mortuo patre simul, & auo bonorum possessionem vtriusque acceperit, cùm vterque eorum suum hæredem [b] reliquerit: eo modo collatio explicari potest, vt si (verbi gratia) centum in bonis habuerit: & patruo quinquaginta, & fratri quinquaginta conferre debeat. [c] Hoc enim ratio facit: siue personas, siue portiones numeremus.

Si ex filio mortuo extant duo nepotes emancipati, & præteriti: si petant contra tabulas bonorum possessionem in bonis aui, debent conferre semissem.

Si duo nepotes ex filio mortuo emancipati bonorum possessionem aui petant: vtrum dimidias, [d] an quartas [e] patruo conferre debeant quæritur? Et verius est, semisses cõferre eos oportere: quia & si viuo auo, cùm in eius potestate essent, ducenta (puta) adquisissent: centum filius, centum duo fratres [f] per aui hæreditaté haberent. Si duo * fratres emancipati bonorum possessionem petierint: & vnus contulerit, alter non contulerit: huius [g] portio tantum ei, qui in potestate est, prodesse debet, non etiam emancipato: quoniã eius causa, [h] qui in potestate est, denegantur ei actiones. Si per inopiã [i] emancipatus cauere non possit: non statim [k] ab eo transferenda est possessio: sed sustinendum, donec possit inuenire fideiussores: vt tamen de ijs, quæ mora deteriora futura sunt, ijs, qui in potestate sunt, actio detur. ipsiq; caueant, se in medium collaturos, si cautum eis fuerit.

Ius implendi conditionem non transit ad hæredem ex dispositione legis. Bart.

Iulianus lib. xxiij. Digestorum. III.

PRætor non sub conditione collationis bonorum possessionem contra tabulas promisit: sed demonstrat quid data bonorum possessione fieri oporteat. alioquin magna captio erat emancipati, si non aliter bonorũ possessionem intelligeretur accipere, nisi cauisset de collatione. Nam si interim ipse

*In P. Fl. nõ est, fratres.

norum. Accursius.
[a] Bonorum possessionem. Contra tabulas.
[b] Suum hæredem. Puta quilibet filium suum in potestate.
[c] Conferre debeat. Sic ergo nihil sibi retinet. Imò virilem debet sibi retinere, vt supra eo. l. 1. §. portiones? Respon. quia potest alia l. habere: quod aperte est cõtra hũc §. dic ergo quia aui dimidiam hæreditatis aufert, & dimidiam dec et conferat, id est, communicet: & sic fratri. remanet ergo sibi medietas: & sic non tantum confert quantum accipit. & sic est contra supra. l. 1. §. si ex dodrãte. Sol. hic propter duas hæreditates. Sed adhuc ob. §. portiones. quia omnia paterna debent conferri: sed hoc facit hic duarum hæreditatũ necessitas, vt minus det in quantitate & plus accipiat.
[d] Dimidias. Sed vterq; dimidiam.
[e] Quartas. Id est, vterq; nepotũ quartam eorum quæ habent: quia & talem partem sunt habituri in bonis aui, vt inst. de hære. ab intesta. §. & quia placuit.
[f] Duo fratres. Scilicet, & hic nepotes in potestate retenti. Azo. not. quod plus cõfert, quam aufert. & sic est arg. contra supra eo. l. 1. §. si ex dodrante. Sed hoc ideo, quia hi duo nepotes sunt loco vni*, scilicet sui patris, qui sic conferret.
[g] Huius. Non conferentis.
[h] Eius causa. Sic C. qui. ad lib. proc. non licet. l. 2.
[i] Si per Inopiam. Secus si per contumaciam.
[k] Statim. Scilicet transacto tempore, nec modico, nec maximo. sic infra, de sol. l. statum. vtroque tamen casu constituetur curator bonis: vt supra eo. tit. l. 1. §. si frater. & §. si cum duobus. Azo.

PRætor non. CASVS. In prin. huius l. dicitur, si emancipatus præteritus petit contra tab. illa bon. poss. nõ defertur ei sub cõditione, si cõtulerit, sed pure, veruntamen denegãtur act. nisi conferat qa emancipatus posset pati damnum, si nõ datur bonorũ possessio, nisi sub cõditione, si cõferret: qa si interim decederet, hæredi suo nihil relinqueret. Itẽ si frater eius decessisset, non admitteretur ad eius bon. poss. & ideo dicendum est, quod vocatur statim ad contra tab. sed debet offerre vel cauere, alias denegatur actio. Emancipatus. Si filius emancipatus facit controuersiam impuberi, qui dicit se filium fuisse in potestate: nunquid debet conferre? certe sic, si cauerit impubes restituturum se & hæreditatem, & quæcunq; ex collatione acceperit, si victus fuerit. Quoties. Cum certũ sit emancipatos debere conferre bona sua ijs tantum, qui in potestate patris fuerunt. Quæritur, quantum ex paternis, & quantum ex his, quæ conferunt, emancipati percipere debeant? Respondeo ex mente Iurisconsul. bona quidem paterna diuidi pro numero liberorum, tam emancipatorum, quam eorum, qui in potestate manserant, vt si pater habens quadringenta in bonis, reliquerit duos filios in potestate, & duos emancipatos: singuli centum percipiẽt. Bona autem quæ alteruter ex emancipatis contulerit, diuidentur pro numero liberorum in potestate relictorũ connumerata cum eis persona ipsius emancipati conferentis. Itaque si alter ex emãcipatis centum conferat: tres partes, sicut & duas quidem ferent liberi in potestate relicti: reliquam partem sibi habebit ipse emancipatus conferens: nec ex eo aliquod commodum sentiet alter emancipatus. Emancipati. Si emãcipatus petit bono. posses. contra tabu. debet suo conferre. sed dum confert, dotem vxoris suæ potest detrahere, quia illa non est conferenda supra eo. l. 1. §. iubet. Emancipatus præteritus. Frater emancipatus deliberabat vellet petere contra tab. vel non: & interim cauit de conferendo. postea non petit contra tab. nunquid si à fratre conuenitur, poterit vti exce. non: sed videtur ipso iure tutus: sed si pecuniam soluisset, quod non petisset contra tab. pecuniam posset cõdicere. Q[ui]n duos. Paterfamilias habebat duos filios in potestate, ex vno eorum nepotem, emancipauit filium ex quo habebat nepotẽ. filius emancipatus procreauit filiũ. illum loco filij adoptauit auus. postea decessit emancipato præterito. nunquid potest peti contra tab? Certè sic à præterito: & est faciẽda hæreditatis diuisio in tres partes. non pertinet

pertinet ad filium, qui est in potestate, altera ad nepotem quẽ loco filij adoptauit, tertia ad emancipatum filium & nepotẽ, qui in potestate remanserat, vt tamen pater ei soli conferat, cum quo bonorũ possess. accipit.

tria. Scilicet centum de paternis. & xxxiij. [uncertain] aureos, & tertiam alterius aurei, quod est tertia c. de suis.

r Centum viginti. Scilicet centum de paternis, viginti de suis, id est, tertiam. & sic plus confert, quàm aufert. confert enim tertiam, & aufert quartã. sic supra l. proxi. §. si tres. nec ob. supra eo. l. 1. §. si ex dodrante. vbi nota.

a Ipse decessisset. Scilicet emancipatus.

decessisset,[a] hæredi suo † nihil relinqueret.[b] Item si frater[c] eius decessisset: non admitteretur[d] ad bonorum possessionem. Quid ergo est? Intelligendum est bonorum possessionem accipere,[e] & ante quàm caueat. Sed si non cauerit,[f] ita obseruabitur, vt tota hæreditas apud eum, qui in potestate fuerit, remaneat.[g] Emancipatus filius controuersiam facit impuberi,[h] qui se filium, & in potestate patris fuisse dicit: quæro, si[i] bona sua ei[k] emancipatus conferre debeat? Paulus notat. Puto ei conferendum[l] esse exacta cautione, vt victus, sicut hæreditatem, ita & quæ collata sunt præstet. Quoties contra tabulas bonorum possessio datur emancipatis, bona sua conferre debent ijs solis,[m] qui in potestate patris fuerint. Hoc quemadmodum expediri oporteat, quæri solet. Nam si bona à patre relicta, & emancipatorum, in medium conferantur, & ita viriles[n] partes sumantur: eueniet vt emancipatis[o] quoq; collatio ab ipsis facta prosit. Videamus ergo, ne commodissimum sit, emancipatos* quartam partem ex bonis paternis conferre, ex suis tertiam. quod dico, exemplo manifestius fiet. Ponamus patrem quadringenta reliquisse, & duos in potestate filios, duos emancipatos: ex quibus alterum[p] centum, alterum sexaginta in bonis habere: is qui centum habebit, centum triginta tria[q] & trientem feret: is verò qui sexaginta contulerit, centum viginti.[r] atq; ita eueniet vt collationis emolumentum ad solos, qui in potestate remanserint, perueniat. Emancipati bona sua conferre cùm ijs, qui in potestate fuerint, iubentur. Quare sicut is, qui in potestate est, dotem vxoris præcipit: ita emancipatus quoque quasi præcipiat,[s] retinere debet. Emancipatus præteritus, si dum deliberat,[t] cauerit[u] de bonorũ collatione, nec bonorum possessionem petierit:[x] agente fratre ex stipulatu, ipso iure tutus erit. Sed & si pecuniam contulerit: condictione[y] eã repetet. Omissa enim bonorũ possessione, incipit pecunia sine causa esse apud hæredem. Qui duos filios in potestate habebat, & ex vno eorũ nepotem emancipauit filium, ex quo nepotẽ habebat: deinde emancipatus factus procreauit filium, quem auus in locũ filij adoptauit: & vel intestatus,[z] vel testamento facto præterito emancipato filio decessit. Quæsitum est, quid de bonorũ possessione, quid de collatione iuris esset? Respondi: Bonorum, de quibus quæritur, tres partes fieri debent: ex quibus vna pertinet ad filium, qui in potestate remãsit:

b Nihil relinqueret. Tum quia pendente cõditione decessit: vt C. de cad. tol. §. si autem. tum quia nonaginta non transmittũtur: vt ff. de bon. possess. l. 3. §. denique. Accursius.

c Frater. Qui est in potestate. & dic decessit sine hærede.

d Non admitteretur. Scilicet emancipatus. alij dicunt emancipatum non admitti, qui nõ contulit fratri viuenti: quod nõ placet: quia & eius hæredi potest caueri: vt infra eo. l. 1. §. ibidem.

e Accipere. Scilicet posse.

f Non cauerit. Scilicet postea.

g Remaneat. Si possideat denegatis actionibus ei qui non cauit: vt C. eo. l. post humo. vel si non possideat, officio iudicis ei consuletur: vt C. eod. l. si soror. & facit quòd conditio non intelligatur, infra de acquir. poss. l. quod meo. §. si furioso. Sed arg. contra. in eo. tit. l. si me in vacuã. & infra, de no. op. nun. l. stipulatio. §. habet.

h Impuberi. De statu, & bonis. & sic habet locum Carbonianum: vt argum. infra, de Carb. edi. l. 1. in prin.

i Si. Id est, an.

k Ei. Impuberi.

l Conferendum. Et sic apparet, quod petat Carb. & bo. pos. & collationem si satisdederit: vt hic, & infra, de Carbo. edi. l. penul. & fi.

m His solis. q. d. non alijs emancipatis: vt C. eo. l. si emancipati. Accursius.

n Viriles. De vtriusque bonis.

o Vt emancipatis. Scilicet alijs. Accur.

p Alterum emancipatorum.

q Centum triginta

s Præcipiat. Etiam constante matrimonio: quia sentit onera matrimonij. vt ff. famil. ercis. l. si filia. §. hoc amplius. & supra, de iu. do. l. si is. §. ibi. & facit supra eo. l. 1. §. emancipatus. alias præcipiat.

t Deliberat. De accipienda bono. poss. vel non.

u Cauerit. Sponte: nã inuitus antequã petat bono. pos. non cogitur cauere: vt supra eadem l. in princip. Hugo.

x Petierit. Sed omiserit. Sed quid est quod promissor non tenetur ipso iure, vt hic, sed tradendo transfert dominium, vt subijcit? Respon. dic to cum ipso iure scilicet exceptionis. sic ponitur infra, de lo. l. qui x. 2. respon. & argu infra, de re iu. l. nihil intelligit. vel stipulatio est de iure ciuili: vnde per aliud ius ciuile potest intelligi tacita conditio, scilicet si petat bono. poss. sed traditio dominij est de iure gentium: vt insti. de re. diui. §. per traditionẽ. circa quod. vt circa immutabile, ius ciuile fingere non audet: vt insti. de leg. agn. tu. §. fi. & de hæ. ab inte. §. minus. licet expressa possit apponi conditio etiã in dominio: vt ff. de sol. l. sub conditione. sed prima placet: quia & stipulatio valet, sed condictione liberatio: vt supra, de condi. sine cau. l. qui sine. & facit supra, de condi. ob causam. l. 1. & l. si filius.

y Condictione. Sine causa, vt subijcit. & etiam ob causam: vt dicta. l. si filius.

z Intestatus. Hoc casu habet locum vnde liberi.

† De hoc vide ad lõgom per Bart. in l. mulieri & Titio. ff. de cõd. & an cõditio apposita i pſona vni' censeatur repetita in pſona cõiuncta. in l. fina. §. Seio. & ĝ ibi not. s. de lega. 2.

* In P. Fl. quartam: partẽ ex bonis paternis ferre. quæ lectio magis placet. emancipati enim sua conferũt: ex paternis autem partem ferunt pro numero liberorum.

Ei.

a Ei. Nepoti. & facit supra, de contra tab.l.3.§.si quis post emancipationem.& l.si duobus.io fin.& supra tit.1.l.quia. & supra eo.l.1.§.1.& §.si ex dodrante, in fi. & infra eo.l.filius. in fio.

Filiū. CASVS. Si filius emancipatus preteritus petit cōtra tab.dotem datam pro filia, non tenetur conferre:quia non intelligitur in bonis suis.

b Matrisfami. Quæ fratribus suis debet conferre. & facit ad l.j.in.& l.1.§.fi.& §. ad l.falci.l.pater. & de col.l.pater. & ad Treb.l.a filia.

Siquis. CASVS. Quidam habebat filium sui iuris constitutum, & ex eo nepotem: ille nepos accipit contra tabu. nunquid tenetur cōferre sicut filius adoptiuus?dicit quod debet conferre, si putat vtile petere contra tab.sed si non velit non debet conferre. nam vbi petit cōtra tab.debet conferre quæ habet, vel dolo desijt habere, sed alia cōferre non tenetur.

Stipulatio. promisit per stipulationē datis fideiussoribus emancipatus suo cōferre. quando committitur? Respon. quādo emancipatus interpellatus est, & elapsum tēpus, quo conferre potuit:si autem non confetat, vel dolo fecit quominus conferat, committetur stipulatio ad interesse. Viuia.

c Si quis filium. Pone casum vt infra, vnde libe.l.si pater.

d Bonorum possessionem. Cum sorore in potestate constituta, de qua infra dicit,quod potest:vt supra, de contra tab.l.si tenentus.

e Suis. Scilicet nepotis bonis.

f Eum. Scilicet auū qui haber in potestate nepotem.

g Similem. Hunc naturalem nepotem, & suum vice

altera ad nepotem,qui in locum filij adoptatus est: tertia ad emancipatum filium,& nepotem, qui in potestate remanserit: ita vt pater soli ei a conferat: cum quo bonorum possessionem accipiet.

Dos profectitia non dicitur esse in bonis patris. Bart.

Aphricanus lib.iiij.quæstionum. IIII.

Filium emancipatum dotem, quam filiæ suæ nomine dedit,conferre non debere, quia non sicut in matrisfa. b bonis esse dos intelligatur, ita & in patris, à quo sit profecta.

Si nepos in potestate retentus veniat ad successionem patris emancipati, auus pro eo cogitur conferre, nisi eum bona fide emancipet. Bart.

Vlpianus lib.lxxix.ad edictum. V.

Si quis filium c habeat sui iuris, & ex eo nepotem in potestate sua: consequenter erit dicendum, si nepos patris sui emancipati accipiat bonorū possessionem, d de conferendis suis e quoq; bonis cauere eum f debere: & esse similē g ei,qui adoptauit:hoc enim diui Fratres rescripserunt, vt ad collationē auus compellatur. Planè eodem rescripto adiectum est sic, Nisi fortè auus iste nullum ex his bonis fructū acquirere vult:paratusq; est de potestate nepotem dimittere, vt ad emancipatū h omne emolumentum bonorum possessionis perueniat.nec idcirco ea filia, quæ post emancipationem nata patri i hæres extitit, * iustè queri poterit in id, k quod eo facto collationis cōmodo excluditur:cū auo l quan doque defuncto ad bona eius simul cum fratre possit venire. Hæc in patre adoptiuo ratio reddi non potest. m & tamen & ibi idem n dicemus, si sine dolo malo emancipauerit. Stipulatio autem collationis tunc committitur,cùm interpellatus cum aliquo spatio, o quo conferre potuit, non facit: maximè cum viri boni arbitratu collationem fieri, edicto prætoris insertum est. Siue ergo in totum collatio facta non est, siue in partem facta: locum habebit hæc stipulatio.& siue quis non conferat p ex hac stipulatione,siue dolo fecerit, quo minus cōferat: quanti ea res erit, in tantam pecuniam condemnabitur.

Si auus dat dotem pro nepote ex filio in ius quod habet auus in dote, succedit ille filius, siue institutus,siue exhæredatus. Bartolus.

Celsus libro x. digestorum. VI.

* Dotem dedit auus paternus:an post mortem aui mortua in matrimonio filia patri reddi oporteat, quæritur? Occurrit æquitas rei: vt quod pater meus propter me filiæ meæ nomine dedit, perinde sit, atque ipse q dederim. quippe officium aui circa neptem ex officio r patris erga filium pendet: & quia pater filiæ, ideo auus propter filium nepti dotem dare debet. Quid si filius à patre exhæredatus est? existi-

naturalis nepotis ei qui adoptauit nepotem tanquā ex filio natum filio consentiente. & postea filiū generauit hic filius. ad quod supra eod. l.1.§.is quoque.

h Vt ad emancipatum. Nepotem.

i Patri. Io cuius potestate est hæc filia, scilicet filij emancipati.

k In id. Id est propter id. Azo.

l Cum auo. Ecce quare non debet conqueri.

m Non potest. Imò maior: quia auo defuncto neptis in totum de iure ciuili,filius adoptiuus emancipatus in nihilum succedit. Azo.

n Et ibi idem. Not. quod vbi non ait eadem ratio,est tamen idem ius. arg.pro & contra j.ad l.Aquil. l.illud.

o Spatio. Nec minimo nec maximo, vt infra, de sol.l.tantum.& l.quod dicimus. & supra, ad l. Falcid.l.1.§.item si ita. & §. & quod dixi. & j.ad Tertyl. l.1.§.consestim.

p Cōferat. Quia res suas alienauit, quas conferre debebat. & facit supra eo.l.1.§. si cum duobus. & l.1.§.de illia.

Dotem. CASVS. Auus pro nepte dedit dotem: post mortē aui mortua est filia. nunquid patri ipsius filiæ dos debet reddi? dicitur quod sic, nam cum auus dotem dederit nomine patris, perinde est, ac si ipse pater dedisset. Quod adeo verum est, vt si hic pater fuerit ab auo exhæredatus, filiæ tamen suæ dotem ab auo profectam habere debeat.

q Ipse. Scilicet ego factus mei iuris.

r Ex officio. Id est, ex pietate quam quilibet pater debet filio, etiam nepti prouidere habet necesse, scilicet propter filij personam mediam, vt subijcit. Azo.& facit

* In P.Fl. iustè queri poterit, inquit, qd eo facto à collatio-nis cōmodo &c.

Ius idē esse potest, vbi diuersa est ratio.

* In P.Fl. Dotē,quā dedit &c.

facit supra, de do. inter vir. & vxo. l. 3. §. fi.
a Idem. Vt debeat eis dos reddi. sed contra supra, de iu. do. l. auus. Sol. hic æquitas, ibi rigor. Vel dic propter filium dedit nomine neptis: ibi propter nepotem nomine neptis: vt hic colligitur. sed an debeat eam conferre, si vult succedere auo? Respon. si extat matrimoniũ tempore mortis aui, constat quod non: vt supra e. l. filium. & infra tit. 1. l. 1. §. fi. aliàs aut morte, & confertur: aut alio modo: & tunc non: vt arg. supra pro so. l. si socius. §. cæterum. & supra eod. l. 2. §. si is qui bona.

debita. vt C. de codi. l. fi. & dic similia supra, de procu. l. in causæ. §. j. Accur.
d Parentis. In primo gradu consistentis. nam idem esset, si disceptaretur de bonis auitis. Azo.
i Moram. Admissam in primo anno. Azo. admittitur tamen perpetuò ad cauendum: vt no. supra eo. l. 1. §. sed & si quidem per contumaciam. dummodo intra annum bono. possess. agnoscat: vt supra eod. l. prætor. in principio.

mo, * non absurde dici etiam in exhæredato filio idem a posse defendi. Nec infauorabilis sententia est: vt hoc saltem habeat ex paternis, quod propter illum datum est.

Idem libro xiij. Digestorum. VII.

SI nepotes b in locum filij c successerũt: vna portio his conferri debet, d vti e bonorum possessionis vnã partem habeant. Sed & ipsi f ita cõferre debent, quasi omnes vnus essent.

Circa hæreditatem admittitur variatio usque ad annum. Bart.

Papinianus libr. iij. quæstionum. VIII.

NOnnunquam prætor † varietatẽ non repellit, & consilium mutantis, g non aspernatur. † Vnde quidam filium emancipatum, qui de bonis conferendis cauere fratribus noluit, audiendum postea putauerunt, si vellet oblata cautione beneficium bonorum possessionis exercere: tametsi responderi potest, videri eum possessionem repudiasse, qui formam possessionis conseruare noluit. Sed benignior est diuersa sententia: maximè cum de bonis parentis b inter fratres disputetur: quem tamen facilius admittendũ existimo, si intra tempus delatæ possessionis cautionem offerat. nam post annum, quàm delata esset bonorum possessio, voluntariã moram i cautionis admittere difficilius est.

Idem lib. v. respon. IX.

FIlius emancipatus intestati patris bonorum possessionem k accepit. nepos ex eodem in familia l retentus, semissem m hæreditatis cum emolumento n collationis habebit. idem nepos si postea possessionem intestati patris accipiat, fratri o post emancipationem patris quæsito, & in familia p retento bona sua conferre cogetur. q

In ils, qui succedunt diuerso iure, habet locum collatio. Bart.

Scæuola lib. v. Quæstionum X.

SI filius in potestate hęres institutus r adeat, & emancipato petente bonorum possessionem contra tabulas, ipse non petat: s nec conferendum est ei. & ita edictum t se habet. * Sed

SI nepotes. CASVS. Nepotes ex filio puta duo, vel tres in locum filij successerũt, nunquid illa portio, quæ erat patri eorum conferenda petita bonorum possessione erit eis conferenda? sic. Viuianus.
b Si nepotes. In potestate constituti.
c Filij. Emancipati, qui fuit eorum pater.
d Conferri debet. A patruis scilicet.
e Vti. Id est, sicut bonorum &c. vt supra eo. l. cum emancipati. §. si duo.
f Sed & ipsi. Cum emancipati sunt. lo. vel non in potestate constituti alioqui non conferrent: vt supra eod. l. 1. §. portiones. & dic patruis retinendo sibi virilem pro numero patronorum: vt supra eo. l. 1. §. fin. sed videtur quod tantũ inter se, & non patruis: vt infra tit. 1. l. 1. §. si sit nepos. 1. & 2. & 3. respon contra. Sol. ibi. & facit infra, de coniun. lib. l. 1. §. antepe.

NOnnunquam. CASVS. Filius erat emancipatus: voluit cauere petita cõtra tab. de conferendo, nunquid ei licebit postea? sic: & ideo si fortè emancipatus petijt contra tab. & noluit conferre. & postea vult. audietur. sed si primo dixit se velle conferre, & postea repudiare, audietur: quia benigna est sententia, vt liceat emancipatis variare, dum disputatur de bonis paternis inter eos. nam si primo dicunt nolumus cauere, postea volunt, benignius est admitti cum cautione. Viuia.
g Mutantis voluntatem. Vnde dicitur: sapientia est mutare consiliũ in melius: vt ar. in auth. vt infra. si. in prin. Sed cõtra C. de mod. mul. l. fi. in fi. & infra, de bo. l. 1 nam absurdũ. & supra, de leg. 1. l. si ex toto §. fi. & supra, de instit. l. sed & si § itẽ si plures. So. hic speciale: quia de hæreditate patris tractatur, quæ est quasi nobis

Filius. CASVS. Filius emancipatus petijt bonorum pos. vnde liberi. nunquid ei poterit dicere nepos ex eo, quia est in potestate, debeo habere emolumentũ collationis? sic: & emancipatus vocatur in vnam dimidiam, & alius in aliam. Viuia.
k Bonorum possessionem. Vnde liberi. Accursius.
l Familia. Scilicet aui.
m Semissem. Id est dimidiam hæreditatis auitæ.
n Emolumento. Quia suus pater ei cõferret: vt supra eo. l. prętor. in fin. & infra, de coniun. libe. l. 1. §. emancipatus.
o Fratri. Suo, scilicet proprio.
p In familia. Scilicet sui patris.
q Cogetur. Patet ergo collationem fieri ab ijs, qui quoquomodo sui iuris facti sunt. hic enim nepos per mortem aui sui iuris factus est. nec mirum, quod contra tabu. datur quocunque modo sui iuris facto vt supra, de contra tab. l. 1. §. & sui. & l. si emancipatus. in prin. & per petitionẽ contra tab. inducitur collatio. Azo. vt s. eo l. 1. in prin.

SI filius. CASVS. Pater filium suũ instituit: emancipatum præterijt: institutus adijt: emancipatus non vult petere contra tabulas, nunquid tenetur conferre suo? non. Viuianus.
r Institutus. In solidum, vel amplius quam in virili.
s Non petat. Sed iure ciuili adeat, & retineat.
t Edictum. Sic ergo per edictum non fit collatio, nisi inter eos, qui veniunt eodem iure, vt ambo per vnde liberi: vel ambo per contra tab. licet vnus beneficio alterius, vt hic, & supra e. l. 1. & j. tit. 1. l. nec ipsa, & s. tit. 2. l. filium. §. & hoc sit consequens, quæ est cõtra. sed per æquitatẽ Scæuola secus, vt hic subijcit: & etiã Imperatoris, vt infra ti. 1 l. 1 in prin. & C. eo. l. vt liberis. & hoc si minuit portio instituti per cõtra tab. prætenti, vt hic subijcit.

* In P. Fl. nondum, absurde est in &c.

† Aliquãdo prætor variãtem non repellit: & consiliũ mutantis nõ aspernat. de variatione, quãdo admittatur, vide per d. Dy. in c. quod semel, de reg. iu. lib. 6. in c. bonę. ad fin. de postu. pręla. in c. inter canonicos. in versi. subscriptũ de elec. lib. 6. Et quod variatio in alicuius preiudiciũ, vel iniuriã reprobetur, probat Mãdos. in 18. quæst. 32. Regu. cancel. nu. 13. † Sic M. Cic. lib. 1. epist. pen. epist. Nunquam præstantib. in repub. gubernanda viris laudata est in vna sententia perpetua permansio & ibidem alia multa pię clarè in eãdem sententiam.

* In P. Fl. hoc loco audit, Scæuola.

dote ſpeciale. cum enim loco ſui patris eſt, qui non cõferret ſuis fratribus: vt ſ. tit. 1. l. fili m. ergo nec ipſa. ſed hæc ratio non eſt ſufficiens ad ſecundum reſpon. vbi dicit de cæteris bonis. ſed ibi erat neptis emancipata, & nepos in poteſtate. vnde ei ſoli facit iniuriam, qui haberet totũ quod habẽt ambo, niſi ipſa eſſet: vt ſupra ti. 1. l. prætor. in fin. at in contrario neuter fuerat in poteſtate aui tempore mortis: ſed in dote videtur hæc l. corrigi: vt C. de collat. l. illam, vel illam intellige quando nõ habet fratrem. Vel melius ibi confert nepos, vel neptis dotem ſuæ matris: quia & mater contuliſſet: hic non confert ſuã propriam dotem patruis, quia nec mater, nec pater contuliſſet: vt dixi. Alij quòd hic de ſucceſſione patris, non ne potis dicat: & nil eſſet contra, ſed contra legem iſtam eſt. Accurſius.

neptis ex eodem filio, & dotata ſit neptis: ſit & filius, non pater eorum:[a] neptis[b] omnem dotem ſoli fratri collatura eſt: emãcipata autem neptis dotem, & bona ſua ſoli nepoti,[c] non etiam patruo conferet. Sed ſi ſit neptis ſola, non etiam nepos ex eodem: tunc confertur patruo, itemq; nepoti, vel nepti ex alio.[d] Sed & ſi duæ neptes ſint ex diuerſis filijs: conferẽt & inuicem,[e] & patruo. ſi ex eodem patre.[f] tantum inuicem[g] cõferent. Cùm dos confertur, impenſarum neceſſariarũ[h] ſit detractio, cæterarum[i] non. Quòd ſi iam diuortium factum eſt, & maritus non ſit ſoluendo: non debebit integra dos cõputari mulieri: ſed id quod ad mulierem poteſt peruenire: hoc eſt, quod facere maritus poteſt.[k] Si ſub conditione pater, vel extraneus[l] dotem promiſerit: cautione opus erit, vt tunc conferat mulier dotem, cum dotata eſſe cœperit. Filiam, quæ ab inteſtato[m] patri hæres ſit, conferre quidem dotem oportet:[n] conſequẽs autem eſt, vt ex pollicitatione[o] dotis pro parte dimidia fratrem[p] ſuũ liberet. æquius enim eſt, inſolidum de ſuo eam dotatam eſſe.

Si emancipatus filius, qui contra tabulas bonorum poſſeſſionem accepit, filiam dotatã habeat: non debet dotem eius conferre,[q] † quia in bonis eius[r] non eſt.

Caius libro xiiij. ad edictum prouin. II.

Filia in adoptionẽ data, & hæres inſtituta[s] debet (ſicut emancipata) non ſolum bona ſua, ſed & dotem, quæ ad eã peruenire poterit conferre, ſi adhuc pater adoptiuus[t] viuit, hic neceſſe habebit conferre.

Filia dotata hæres inſtituta non tenetur conferre. unde ſi petit contra tabulas ex perſona fratris, non confert: quia ex indicio defuncti petit contra tabulas niſi uelit eſſe contenta portione ex qua eſſet inſtituta.

Vlpianus libro iiij. diſputatio. III.

Si filia fuerit hęres inſtituta: collatione dotis non fungetur.[*] [u]

Vnde ſi commiſſo ab altero edicto, neceſſe[x] habuerit contra tabulas bonorum poſſeſſionem accipere: dicendum eſt, quoniam nullam iniu-

a Non pater eorum. Subaudi, ſit, id eſt, non viuat: aliàs quomodo neptis conferret, cum nec ſuccederet? Azo.

b Neptis. Auo ſuccedens.

c Soli nepoti. In poteſtate aui conſtituto, cui ſoli ſit iniuria, cum hæc neptis contra ius ciuile eũ eo admittatur: non autem patruis ſit iniuria, & ideo eis non confertur: vt ſ. tit. 1. l. prætor. §. fi.

d Ex alio. Patruo.

e Inuicẽ. Quod vni eorum datum eſt à patre cõmuni. nam bona paterna quaſi omnes vnus eſſent: conferunt: vt ſ. tit. 1. l. ſi nepotes.

f Ex eodem patre. Eodemq; filio. nam ſupra, poſuit in nepotibus ex diuerſis filijs.

g Tantum inuicem. Vt ſ. 1. & 2. reſpon. huius §. pe.

h Neceſſariarũ. Idem in vtilibus, quæ neceſſariæ quandoque dicuntur ſecundum Azo. ſed ſecundum Hugo. contra.

i Cæterarum. Scilicet voluntariarum. computabit ergo in ſuam portionem dotem tanto minus, quanto eſt hæc expenſa: vt hic, & C. eo. l. dotis.

k Poteſt. Sed hodie confert actionem licet inanem, & integrã portionem percipit: vt C. eo. ti. auth. quod locũ.

l Extraneus. Contemplatione patris, aliàs nõ: vt ſ. de iure do. l. profectitia. §. 1. & hoc ſi quæratur de collatione facienda emancipatis, vel ijs, qui non fuerunt in poteſtate, ſuis añt etiam aduentitiã dotẽ confert: vt C. eo. l. filiæ dotem. §. necdum. Azo.

m Inteſtato. Aliàs non: niſi pater hoc cauit: vt C. eod. l. filiam. hodie contra, vt in auth. de trien. & ſemiſ. §. illud. colla. 3.

n Oportet. Hoc: ſiue ipſa mulier dotem à viro ſtipulata ſit, ſiue alius eius nomine: vt ſupra ea. l. §. 1.

o Ex pollicitatione. facta à patre mulieris.

p Fratrẽ. Qui tenetur ex pollicitatione patris: vt ſupra, de iure dot. l. ſi pater ita. & facit ſ. ea. l. §. 1. in fi. §.

q Conferre. Hoc ſi cõſtat matrimoniũ. Sed quid ſi eſt ſolutum? Reſpon. vt ſ. ti. 1. l. dedit.

r Eius. Scilicet patris: vt ſ. tit. 1. l. filiũ. & de euic. l. pater. & ad legem Falc. l. pater. & ĩ. eod. l. fi.

Filia. CASVS. Si filia fuit data in adoptionem, & hæres inſtituta: nunquid debet alia bona conferre? ſic. ſi pater adoptiuus viuit adhuc. Viuia.

s Inſtituta. Dicunt quidam in duobus caſibus fieri collationem iure veteri ex teſtamento: vnus quando pater cauit: vt C. e. l. ſi filiam teſtamẽto. alius in hac filia data in adoptionẽ. Sed tu dic, quod hic fuit inſtituta ab extraneo: ſed patri naturali ſucceſſit ab inteſtato, ſecundum Io. vel ſecundũ Azo. à patre naturali, & legitimo: & eſt ei commiſſum edictum per præteritum: & eſt aucta ſua portio, & ideo confert: vt ſ. de contra tab. l. non putauit. §. in adoptionem. & ſ. tit. s. l. 1. §. pater. & l. proxi. Ac.

t Adhuc pater adoptiuus. Vt ſ. tit. 1. l. 1. §. his quoque. ſuperiori ergo caſu erat mortuus. Accur.

Si filia. CASVS. Eſt, quod filia dotata hæres inſtituta nõ tenetur conferre. vnde ſi petit cõtra tab. ex perſona fratris, non confert: quia ex iudicio defuncti habet quicquid per bono. poſſ. contra tabu. conſequitur. quod ſi plus ex bono. poſſeſſione, quam ex inſtitutione habeat, ad collationem compellitur.

u Non fungetur. Niſi vt ſtatim diſtinguitur.

x Neceſſe. Imò poteſt adire de iure ciuili ſi vult. vt ſupra. de contra tab l. ſi ex duobus. §. ſed illud? Reſp. neceſſe, id eſt, vtile: ſic ſ. de offic. præfec. præ. l. vnica. in princ. vel dic neceſſe, id eſt, ſi voluerit eo iure ſuccedere quo prætetitus.

† Quid in eo qd dedit pater pro filia q ingreſſa eſt monaſteriũ? dic idem: quia etiam dicitur dos. Bart. in l. Titio centum. §. Titio genero. in fi. ſ. de condi. & demõ.

* Id eſt, dotẽ non conferet. Dua. 1. Diſput. c. 14.

a Ex iudicio. Scilicet testatoris. sic supra de leg. præstan. l. nonnunquam.

b Eam iungi. Contra supra, de contra tab. l. filium. §. & hoc sit consequens. vbi dicit, quod cessat collatio. Solu. aliud est cum petit institutus collationem, cui per alium est constitutum edictum, quod non potest, vt ibi: nisi diminuatur portio instituti: vt supra tit. 1. l. si filius. aliud est si petat præteritus ab instituto collationem fieri: vbi distinguitur vt hic. Azo. & supra tit. 1. l. 1. §. pater filium.

g Errorem. Errauit enim emancipatus, cum deberet petere bono. possess. contra tab. & ipse petijt vnde liberi: & sic fecit sororem errare.

h Non cogetur. Vt pote instituta: vt supra eodem, l. si filia, in principio.

riam fratri facit, non debere eam dotem conferre. nam quod habuit ex iudicio,[a] conuertitur ad contra tabulas bonorum possessionem. Planè si ex minore parte fuit hæres instituta: & alia quædam in eam contulit: contra tabulas bonorum possessione * aucta portione eius, dicendum erit, collationis munere eam fungi:[b] nisi fortè contenta fuerit portione, ex qua instituta est. tunc enim di cendum est, ex iudicio parentis eam venientẽ non debere munus collationis sustinere.

Pompo. libr. iij. ad Quintum Mutium. IIII.

SI pater pro filia dotẽ promiserit: deinde exhæredatę, vel etiã emancipatæ, & præteritæ, legatum dederit: habebit filia etiam dotem[c] præcipuam, & legatum.[d]

Erronea successio non inducit collationem. Bart.

Papinianus lib. v. responsorum. V.

FIlius emancipatus, qui possessionẽ contra tabulas accipere potuit, intestati patris possessionem[e] accepit: atq; ita filia, quæ mansit in potestate, cum eiusdem familiæ fratre hæres instituta, possessionem[f] intestati patris errorem[g] fratris emancipati secuta, accepit. Dotem scripto fratri conferre non cogetur:[h] cum ea possessio frustra petita[i] sit: * & filia patris[k] voluntatem fini virilis partis retineat: id est, vt omnes trientes habeant: & bonorum possessio vnde liberi fingatur pro contra tabulas esse petita. Filia, quæ soluto matrimonio dotem conferre debuit, moram collationi fecit. Viri boni arbitratu cogetur vsuras quoq; dotis cõferre: cùm emancipatus frater etiam fructus conferat, * & filia partis suæ fructus[l] percipiat.

Si testamentum rumpitur per querelam pro parte, & pro parte non, cessat collatio. & similiter inter eos, qui diuerso iure succedunt. Bart.

Idem libro vj. responsorum VI.

PAter filium emancipatum hæredem instituit, & filiam exhæredauit: quæ inofficiosi lite perlata partem dimidiã hęreditatis abstulit.[m] Non esse fratrem bona propria[n] conferre cogendum respondi. nam & libertates[o] competere placuit.

Paulus libro xj. responsorum. VII.

* In P. Fl. aucta portio eius.

* In P. Fl. & filia fratris voluntatẽ finẽ virili. &c. vide Duare. libr. 1. Disputa. cap. 12.

* Sic in P. Fl. Haloã. autẽ scripsit, & filia patris sui fructus &c.

SI pater. CASVS. Si pater pro filia promisit dotem, & exhæredauit eam, & legatum dedit: filia habebit dotem, & legatum: quia hæc filia vbicunque emancipatur dotem præcipuam habere debet. C. de rei vxo. act. §. videamus.

c Dotem. Quasi relictum: & hoc repudiata bon. possess. H. ad quod est C. eod. l. à patre. & l. filiam. & de rei vxo. act. §. videamus.

d Et legatum. Nisi ab intestato, vel per contra tabu. vel per querelam velit succedere. Azo.

FIlius. CASVS. Si filius emancipatus potest petere contra tab. quia præteritus, & nõ petijt, sed quia reducitur ad causam intestati, accipit bono. possess. vnde liberi: si filia quæ remansit in potestate, & fuit instituta, sit secuta errorem fratris emancipati, & petijt bonorum possessionẽ ab intest. dotem non cogitur conferre. quare? quia ex testamento poterat succedere, & error fratris non debet sibi obesse. vnde cum res reducitur ad causam intestati, viriles habẽt partes. Filia. Si filia præterita fuit in mora conferendi dotem, ad vsuras dotis tenetur: quia frater eius patris ad cuius successionem vocatur, tenetur præstare fructus. Viuianus.

e Patris possessionem. Vnde liberi. Azo. & dic quod pater emancipatum præterijt, & filium alium, & filiam in potestate constitutos instituit, & sic quemlibet in sex vncijs.

f Possessionem. Bonorum vnde liberi.

i Petita. Sic ĩ. tit. 1. l. 1. §. 1. in prin. & supra, de tuto. & cura. da. ab his. l. Seiæ.

k Patris. Habeas patris. alias fratris. & no. virilem, scilicet quatuor vncias, cum sint tres. sic ergo portio filiæ minuitur in quarta. merito ergo non cõfert: vt supra eo. l. si filia. §. 1.

l Fructus. Quod de fructibus hic dicit, planum est: vt supra, de vsur. l. videamus. §. si actio. sed quod dicit de vsuris, est mirabile. nam dotis collatio aut petitur officio iudicis, quod potest: vt supra eod. l. 1. 1. respon. aut stipulatione de conferendo interposita. & tunc cum actio sit stricti iuris, non recipit vsuram: vt C. de condi. indebi. l. 1. Azo. & facit C. de actio. emp. l. curabit. & supra, de act. emp. l. Iulianus. §. ex vendito. & arg. C. de peti. hære. l. fi. ibi, quod si nõ obtinuerit &c.

PAter. CASVS. Si pater instituit filium hæredẽ emancipatum, filiam dotatam exhæredat. si ea mouet querelam, & habet dimidiam hæreditatis, frater non cogitur bona conferre ab intestato, quia hoc casu bonorum possess. contra tab. petita competunt libertates. ipsa dotem non tenetur conferre: quia diuerso iure veniũt ad successionem.

m Abstulit. Nec in plus debuit obtinere: vt supra, de inoffi. test. l. circa.

n Propria. Quia pro parte tenet testamentum. Azo. & ex testamento hic frater succedit.

o Nam & libertates. Bene dico valere testamentum pro parte, nam &c. & dic libertates valere in totum, vt C. de inoffi. test. l. cũ duobus. & ĩ. de exce. rei iud. l. iudicatæ. 2. respon. Item no cessare collationẽ, cum agitur querela, vt hic, & ĩ. de cõtra tab. l. filiũ. §. multo magis. hodie contra: vt C. eo. l. vt liberis.

ADDITIO. Dic secundum Bar. quod ibi loquitur, quando testm per querelam

querelam in totum rescinditur: unde omnes ab intestato eodem iure succedunt. hoc autem testamentum pro parte rescinditur.

a Nec ipsa. Cum. Bona ratio: ut s. de contra tab. l. filium. §. & hoc fit consequens. Item melior, quia pro parte tenet testamentum, ut s. l. proxi. diximus.

b Diverso. Hic ab intestato: frater ex testamento: & subaudi nec eodem iure possunt esse hęredes: alioqui contra esset: ut supra tit. t. l. si filius. & facit supra de bo. pos. l. sed cum patrono.

Pater. CASUS. Pater pro filia dedit dotem: & etiã quasdam res pro illa filia dedit ultra dotem, instituit eã sub conditione, si dotẽ, & alias res conferat. modo quærit, si abstinet ab hæred. utrum dotem teneatur cõferre? Respõ. quòd nõ: imò si frater ageret contra eã, repelleretur doli mali excep. Viuia.

c Præter dotem. Id est, & dotẽ, & alias res dedit. sed si hęc conditio uel alia de conferendo apposita nõ esset, tunc dicas ut C. eod. l. si donatione.

d Non in dotem. Idem & in dote: ut j. l. proxi. Azo. & facit C. eo. l. filiam. & l. a patre. & s. l. t. in princip. & s. de rei uendica. l. emptor. §. si.

Fuit quæstionis. CASUS. Pater pro filia dedit dotem. filia ista abstinet a bonis paternis, & uult contenta esse dote. nunquid dotem tenetur cõferre? non: quia dos non intelligitur patris sed filiæ tantum, & ęs alienum censetur. Viuia.

e Non compelli. Scilicet conferre: ut s. l. proxi. cum concor.

f A fratribus. Mulieris, qui ut patris hæredes tenẽtur: ut s. e. l. t. §. filiam. & facit s. e. l. i. §. si. cum concor.

Nec ipsa dotem fratribus suis cõferet: cum a diverso b iure fratres hæredes sint.

Verba enuntiativa per modum conditionis prolata exceptionem inducunt. Bar.

Papinianus lib. xi. respõsorum. VIII.

Pater nubenti filiæ quasdam res præter dotem c dedit, eamque in familia retinuit: ac fratribus sub conditione, si dotem, & cætera, quæ nubenti tradidit, contulisset, cohęredẽ adscripsit. cum filia se bonis abstinuisset, fratribus res non in dotem d datas uindicantibus exceptionẽ doli placuit obstare: quoniam pater filiam alterutrum habere uoluit.

Qui non uult hæreditatem, non cogitur ad collationem. Bar.

Triphoninus li. vj. disputationum. IX.

Fuit quæstionis, an si sua hæres filia patri cũ fratribus, cõtẽta dote, abstineat se bonis, compellatur eam cõferre? & diuus Marcus rescripsit, non cõpelli e abstinentẽ se ab hęreditate patris. ergo nõ tantum data apud maritum remanebit, sed & promissa exigetur etiã a fratribus. f & est æris alieni loco: abscessit enim a bonis patris.

TITULUS VIII.

DE VENTRE in possessionem mittendo, & curatore eius. †

Ulpianus libr. xlj. ad edictum. I.

Sicuti liberorum eorũ, qui iam in rebus humanis sunt, cu-

DE VENTRE IN POSSESsionem mittendo, & curatore eius.

Hoc est facti non iuris. Sed quare post titu. de contra tab. non posuit de secund. tab. quæ est iuris? Resp. quia hoc datur etiam pręteritis, qui præcedunt institutos: ut j. de secun. tab. l. 2. §. expectandum.

Sicuti. CASUS. Sicut prætor habet curam liberorũ iam natorũ dum eis ab intestato dat bo. pos. unde liberi, ita habet curam posthumorũ. & ideo ex ista parte edicti petitur bo. pos. & sicut pręteritis datur cõtra tab. ita uice cõtra tab. mulieri datur bo. pos. prægnantis uentris nomine, quũ certum est quod nascatur suus: sed si esset incertum, nõ datur. quid si dicit testator, si quis erit mihi natus, exhæres esto? quia filia nasci pôt uel plures nasci possunt, mittitur uẽter in pos. ut alatur ex bonis: quod si sub conditione uenter est institutus, uel exhæredatus, nunquid in bo. pos. debet mitti? certè utile est. quid si uenter est ab institutis exhæredatus: a substitutis præteritus? Certè si uiuunt instituti, non mittetur in pos. uenter, quia exhæredatus est. & pone casum per contrarium in sequentibus, scilicet quando est uenter præteritus ab institutis, & exhæredatus a substitutis, usque ad §. si filius.

Si filius. Filius captus est ab hostibus. uxor domi pręgnãs remansit. socer eius (qui & captiui pater est) interim decessit. uxor captiui mittitur in possessionem bonorum soceri. Sed si aliquis exhęredauit uentrem uxoris: nunquid si nascatur, in illum casum denegabitur bon. pos. nõ. nec est necesse ut sit uxor tempore mortis, ad hoc ut mittatur in possessionem. quid si emancipatus decessit? nunquid uenter mittitur in pos. dicitur quod sic. quid si filius est datus in adoptio. & decessit uxore prægnante? uenter mittetur in pos. nõ solum in bonis aui adoptiui, sed etiam in bonis aui naturalis. sed si institutus esset, potest petere mitti in pos. uenter: cum posset petere bon. pos. secundum tab. h. d. usque. ad §. si pater nuru.

Si pater nuru pręgnante. Habuisti quia mulier prægnans postulat mitti in poss. uentris nomine: circa hoc ponitur casus talis: Pater habebat filium, & nurum prægnantem. filium emancipauit. uenter non repellitur in totum a bonorũ possessione, nam in quantũ admitteretur si esset natus, in tantũdem debet admitti. nã est gñaliter dicẽdũ, quo casu filius iam natus admittitur ex eodẽ edicto cũ patre, eodem casu admittetur uẽter cũ filio emancipato. Vnũ sciatis, si aliqua petit se mitti in pos. & aliquis negat prægnantẽ esse. si euidentẽ est nõ esse prægnantẽ, nõ admittitur. si dubiũ est, mittetur ad exemplũ Carbo. edic. ex quibus causis indulgetur iam nato, & etiã quia fauorabilior est causa nascituri, quã iam nati. unde partus antequã nascatur alendus est, quia parẽti nascitur & reipub. Vnũ sciatis, si habuit uxorem pręgnantem, & secundã, & decedit eis relictis prægnantibus, utraq; uenter potest petere mitti in possessionẽ, si euidẽs calũnia nõ apparet. h. d. usq; ad §. quoties aũt. Quoties autem. Si mulier prægnans petit mitti in pos. uentris nomine, & mittitur, pôt postulare curatorẽ uentri dari: solet & bonis. sed si petit dari uẽtri tm, creditores mittentur in pos. custodiæ causa. si petit dari uẽtri & bonis, creditores erũt securi, & est dandus curator idoneus cũ inquisitione. & idẽ pôt dari & bonis & uentri, & pôt dari un°: & si utile esset bonis, plu

† Huius tituli, & proximè sequẽtis ordinẽ esse inuersum, putat An. Aug. emẽ. li. t. c. t. & in P. Flor. huic titu. adscripta esse hæc, οὗτος ὁ τίτλος μετὰ τὸν ἑξῆς ἐστιν, itaque hic titulus nonus est, sequẽs antẽ octauus.

res poterunt dari. si uerò mittitur in pos. mulier uẽtris nomine, a curatore debet percipere ea, sine quibus se sustinere nõ potest. unde potum, & cibũ debet pręstare secundũ facultatẽ defuncti, & dignitatem mulieris, & isti sumptus præstantur primo ex pecunia, quę est in hęreditate, postea ex fructibus. sed curator datur bonis, si dubium est, ne res usucapiantur, uel debitores liberentur: istud debent curare tutores, & curatores. & potest dari curator ex affinibus, & amicis. Unum sciatis, si de prouincia quæstio moueatur, ideo melior eligẽdus est. uerum quia talis curator aliquando nõ petitur, dicendũ est, quod institutus, & substitutus potest pernumerare, & assignare bona. curator debet custodire bona, præsertim ea, quę sine custodia esse non possunt: curator facere inuentarium debet, in quo omnia bona scribantur. h. d. usque ad §. tandiu. Tandiu autem. Si uenter mittitur in pos. uentris nomine debet esse in pos. quãdiu pariat, uel abortum faciat, uel certũ sit nõ esse prægnantem. si dicat se prægnãtem, & appareat non esse prægnantem: de suo uidetur consumpsisse. si eũ ediderit, qui repulsus est, discedere debet mulier de pos. sed si mulier fecit sumptus bona fide, illos restituere nõ tenetur: sed si prægnãs sit mulier, quæ petit mitti in pos. & defunctus nõ habeat habitationẽ, est domus conducenda, & serui sunt pręstandi, qui sint in eius ministerio secundum dignitatem mulieris. h. d. usque ad l. curator.

* F. F. uel plures.

ram prætor a habuit: ita etiam eos, qui nondum nati sint, propter spem nascendi, non neglexit. Nam & hac parte edicti eos tuitus est, dum uẽtrem mittit in possessionem uice contra tabulas bonorum possessionis. Prægnantem esse mulierẽ oportet omnimodo, nec dicere. b se prægnantem sufficit. quare nec tenet datio bonorum possessionis, nisi uerè prægnans fuerit & mortis c tempore, & eo, quo mitti in possessionem petit. Toties autem mittitur in possessionem uenter, si non est exhæredatus: d & id, quod in utero erit, inter suos e hæredes futurũ erit. Sed & si incertum sit, aliquo tamen casu f possit existere, quo, qui editur, suus futurus sit: uentrem mittemus. æquius g enim est, uel frustra nõnunquam impendia fieri, quàm denegari aliquando alimenta ei, qui dominus bonorũ aliquo casu h futurus est. Quare & si ita exhæredatio facta sit, Si mihi filius unus nascetur, exhæres esto. quia filia i nasci potest, * ut plures. k filij, uel filius, & filia: & uenter in possessionem mittetur. * Satius l est enim sub incerto eius qui edetur, ali etiã eum, qui exhæredatus sit, quam eum, qui non sit exhæredatus, fame necari: ratumque esse debet, quod diminutum est, m † quã uis is nascatur, qui repellitur. Idem erit dicendum, & si mulier, quę in possessione fuit, abortum fecisset. Sed & si sub conditione n posthumus sit exhæredatus: pendente conditione Pædij sententiam admittimus, existimantis, posse uentrem in possessionẽ mitti: quia sub incerto utilius sit uentrem ali. Si uenter ab institutis exhęredatus sit, a substitutis præteritus: Marcellus negat, in possessionem eum mitti posse uiuentibus o institutis: quia exhæredatus sit, quod uerum est. Per contrarium autem, si ab institutis præteritus sit uẽter, a substitutis exhęredatus: uiuis institutis, mittendus est in possessionem. Quod si non uiuant, negat mittendum: quia ad eum gradum de-

a Prætor. Dando Carbonianum, & contra tab. & cæteras. sed certè & posthumis datur contra tab. ut s. de contra tabu. l. 1. §. hoc autem. sed illud cum essent nati, hoc autem ante. Accur.

b Nec dicere. Sic C. quod met. cau. l. metum.

c Et morti. Ad hoc j. e. l. fi. item hic uerè, ibi quo ad opinionem ut j. ea. l. §. si filius. & facit s. de acqui. hę red. l. cum quidam.

d Exhæredatus. R. itẽ s. de contra tab. l. non putauit. non quæris.

e Inter suos. Ut qui ex ultro existente sui iuris, & uxore cõceptus fit: ut Insti. de pat. po. §. qui igitur. Idem si est loco sui hæredis, qui & cõtra ta. habet: ut j. ea. l. §. etiam ex emãcipato. & s. de contra tab. l. si retentus. Idẽ est in eo, qui nõ habet per se cõtra tab. sed per alium: ut j. e. §. si filius. in fi. §. Idẽ de eo, de quo est aliqua spes: ut j. §. sed & si quis. Sed quid erit, si uenter nõ est pariturus suũ uel quasi suũ, sed agnatũ uel cognatũ, qui sunt habituri bo. pos. ut de agnati, uel uñ cognati, uel aliã: nũquid admittet in pos. ex hoc edicto? Rñ. ut j. e. l. fi. quod est cõtra.

f Casu. Ut in seq. exẽplo, quęrit &c.

g Æquius. i. minus inique: nam hoc nõ est æquitas, ali de alienis indebite: ut C. de pact. l. fi.

h Aliquo casu. Imò omni casu est futurus suus, quãdo sub conditione exhęredatur, de qua subijcit, cum non ualeat ut s. de lib. & posth. l. 1. §. purè. sed dico quod inferior nõ est cõditio, cũ nihil suspẽdat. nã aut nascetur suus, & solus: & statim tenet exhẽdatio: ut s. de iniu. testa. l. si ita. aut filia & plures, & statim nõ tenet. Itẽ dũ speratur nasci nõ differtur propter cõditionẽ, quæ nondũ est. nullo ergo tẽpe conditionalis est. Azo.

i Filia. Non ergo ‡ masculinum cõcipit fœmininũ propter odium: ut alias s. de libe. & posth. l. cum quidam, & propter hoc dicit plerũque. j. de uerb. sign. l. pronuntiatio. in prin.

k Plures. Sicut hic odium facit non cõprehendi omnes: sic & alias fauor facit cõprehendi oẽs. ut C. de fideicõ. li. l. 1.

l Satius. Facit s. de pœn. l. absentem. & j. e. l. §. sed & si qs. & j. de regu. iu. l. is. apud. § 1. & C. de Carb. edi. l. fi. in fi.

m Diminutum est. Ut j. e. l. 3. nisi in casu: ut j. e. l. in fi.

n Sed & si sub cõditione. Facta in defunctum potestatiuæ conditionis: aliàs enim nulla esset: ut s. de lib. & posthu. l. 1. §. purè. & de hęre. insti. l. iam dubita. & j. ea l. §. sed & si quis. Azo.

o Uiuentibus. Et deliberantibus, uel adeũtibus hæreditatem. sed nonne aliquo casu põt esse suus, puta si instituti repudient hæreditatẽ: ergo mittendus est, ut s. proxi. §. Respon. non est illud sic extendendũ: alias etiam ritè & purè exhæredatus uenter in possessionem mitteretur: quia aliquo casu potest fieri suus ut perlata querela contra scriptũ hęredẽ: ut s. de inof. test. l. Papinianus. §. si ex cã. s. ergo fit suus ex defectu conditionis uel dici. exhẽdationi appositæ, hic utraque, s. institutio, uel

* Sic in P. F. Hal. scripsit, sanctius est.

† Facit ad hunc tex. gl. fi. post med. in c. cõ. angit. ibi, similiter cũ uẽter. extra de dol. & contu.

‡ Masculinũ quo cõcipiat fœmininum Mand. in 3. quæst. Regu. de infir. nu. 3. & seq. ac nu. 9.

uoluta sit hæreditas, à quo exhæredatus est.

Si filius ab hostibus captus sit: uxor eius prægnans in possessionē bonorum soceri [a] mittēda est. nam aliquo casu spes est, id, q̃d nascitur inter suos hæredes futurū: ut puta si pater ei[9] apud hostes decedat. Sed & si q̃s uentrē ita exhæredasset, [b] Qui mihi intra menses tres mortis meæ natus [c] erit, exhæres esto: uel, Qui post tres menses: uēter in possessionē [d] utique mittet: quia aliquo casu suus hæres futurus est. Et sanè benigniorem [e] esse prætorem in hanc partē [*] oportebit: ne qui speratur, ante uitam necetur. Rectissimè autem prętor nusquam uxoris [f] mentionem fecit: quia fieri potest, ut mortis tēpore uxor non fuerit, [g] quæ se ex eo prægnantē dicit. Etiam ex emancipato [h] uenter ad possessionē admittitur. Vnde apud Iulianum libro xxvij. Digestorum quę ritur: si emācipatus quis sit uxore iam [i] prægnante, deinde decesserit, & pater eius mortu[9] sit, an uenter in possessionem emancipati patris mitti possit? & rectissimè scripsit, rationem non esse, cur uenter, quē edictum admittit, repelli debeat. Est enim ęquissimum, partui consuli, qui natus bonorum possessionē [k] accepturus est. Sed & si auus uiueret: similiter uētrem admitteremus. [l]

Si quis in adoptionē datus decesserit prægnante uxore, tunc deinde adoptator defunctus fuerit: mittetur uēter in possessionem aui adoptiui. Sed an etiam in eius, qui in adoptionem dederat filium, mittetur, uideamus. Etsi hic nepos posthumus hæres ab auo naturali institut[9] sit, mittetur in possessionē: q̃a & si nato eo nemo ex liberis sit alius: bonorum possessio secundum tabulas [m] dari potest: aut si sint liberi præteriti, etiā contra tabulas cum ipsis potest accipere.

Si pater nuru prægnātē filium emācipauerit: non in totum repelli [n] uterus debet. namque natus solet patri ex nouo [o] edicto iungi. Et generaliter quibus casibus patri [p] iungitur natus, admittendus est uenter in possessionem. [q]

Si ea, quæ in possessionem uult ire, uxor [r] negetur, uel nurus, uel esse, uel fuisse, [s] uel ex eo prægnans non esse contendatur: decretum interponit prætor, ad exemplum [t] Carboniani edicti. & ita diuus Adrianus Claudio Proculo prętori rescripsit, ut summatim de re cognosceret: & si manifesta calumnia uidebitur eius, quæ uentris nomine in possessionem mitti desiderat, nihil noui [u] decerneret. si dubitari de re poterit, operam daret, ne quod pręiudicium [x] fiat ei, quod in utero est: sed uentrem in possessionē mitti oportet.

Appatet itaque, nisi manifesta sit calumniatrix mulier, debere eam decretum eligere: & ubi omnino iustè dubitari pote-

---

tio, uel exhęredatio purè facta est, & facit s̄. de contra tab. l. non putauit. §. 1. & §. à primo.

[a] Soceri. Hoc ita si uiuente socero sit conceptus: ut supra de iniusto testamento leg. si quis exhæredatus. §. sed hoc ita. Azo.

[b] Exhæredasset. His uerbis.

[c] Natus. Repete, exhæres esto. est enim alius casus.

[d] In possessionem. His enim casib[9], qui nascitur eo casu, qui omissus est, suus est: ut supra de liber. & posthu. l. commodissimè. aliud in institutione: ubi per unū uidetur & aliud cōprehendere: ut C. de posthum. hære. instit. l. fina. quæ est contra.

[e] Benigniorem. Id est benignum: & facit supra eadem l. §. sed & si incertū. & §. sed & si sub cōditione.

[f] Vxoris. Scilicet p̄gnantis mulieris: ut s. ead. l. §. prægnantem. Azo.

[g] Non fuerit. Ab eo fortè diuortio separata: tamen mittetur in possessionem, & sic nō obst. ĩ. ea. l. §. si ea. quia ibi negabatur uxor aliquo tempore. Item contra s̄. de legat. 3. l. item legato. §. si uxori. & §. sed ut legatum. Sed illud cum legatur uxori: hic autem propter uentrem tantum dicitur.

[h] Etiam ex emancipato. Et post emācipationem concepto: ut differant à proxi. sequ. casu. & dic possessionem bonorum, scilicet aui. ut differat ab ultimo casu huius §.

[i] Iam. Ante emancipationem: & sic remansit in potestate aui: ut institu. quib. mod. ius patr. potesta. solui. §. fi.

[k] Bonorum possessionem. Scilicet contra tabu. ut supra de contra tab. l. si emā cipatus. §. nepote.

[l] admitteremus. Quia & contra tab. daretur ut supra de contra tabul. l. si recentius.

[m] Secundum tabu. Facit s̄. de contra tabul. l. non putauit. §. in adoptionē. & §. datur. Sed contra in eo. ti. l. cum emancipatus. §. qui duos. Sol. ibi.

[n] Repelli. A bonorum possessione aui. Hug.

[o] Ex nouo. Scilicet de coniungen. ut ĩ. tit. 2. l. 1. §. 1.

[p] Patri. Emancipatō, uel quocunque modo à patria potestate liberato. Accursius.

[q] In possessio. Bon. aui, scilicet pro parte, & facit s̄. titu. 2. l. filius.

[r] Vxor. Legitima. & super hoc summatim cognoscitur, ut subijcit. cæterum uxorem esse, probari plene oportet. sed certè idem de legitimatione uidetur, q̃ talis debet esse, quæ suum paritura sit. ut s̄. e. §. toties. in prin. sed illud dicit præsumptiue modico sufficiente pro hoc quod sit legitima.

[s] Fuisse. Aliquo tēpore. ne obstet s̄. ea. l. §. rectissimè.

[t] Ad exemplum. Vbi summatim cognoscitur, ※ & si modicum est pro puero, fit missio: ut ĩ. de Carbo. edict. l. 3. §. causæ. & infra ne uis fiat ei. l. finali. §. penultimo. Sed contra intra eodem l. ubicunque. §. in tertium. ubi dicit plene cognosci. Solutio, ibi, & not. similia de summaria cognitione. s̄. ad exhibend. l. tertia. §. ibidem.

[u] Nihil noui. Quia non mittet eam in possessionem.

[x] Præiudicium. Qualequale, nisi plenum nō sit: ut s̄. de iureiuran. l. 3. §. penulti. Accur.

---

[*] P.F. in hac parte.

Et sic cō paratiuū pro positiuo, prout etiā & contra positiuum pro comparatiuo: pro q̃bus Mandos. in gl. Facul. §. Cōsiderātes, in uer. nobiliora.

[*] In P.F. quia & nato et si nemo, &c.

※ Quibus casib[9] summariè p̄cedatur: uide ad longum in gl. ordin. in uer. summarim l. 3. §. sciendum. s̄. ad exhiben. & p Quintil. Mando. super l. cōmiss. in uer. sūmariè.

rit, an ex eo prægnans sit: decreto ruendam esse, ne præiudicium partui fiat. Idemque est, & si mulieri status controuersia fiat. Et generaliter ex quibus causis [a] Carbonianam bonorum possessionem puero prætor dare solitus est, ex eisdem causis uentri quoque subuenire prætorē debere nō dubitamus: eo facilius, quod fauorabilior est causa partus, quàm pueri. partui enim in hoc fauetur, ut in lucem [b] producatur: puero, ut in familiam [c] inducatur. partus enim iste alendus est, † quia non tantùm parenti, cuius esse dicit, [*] uerum etiam reipublicæ [d] † nascitur. Si quis prima uxore prægnante facta, mox [e] aliam duxerit, eamque prægnantem fecerit, diemq; suum obierit: edictum ambobus sufficiet. uidelicet cùm nemo [f] contendit, nec calumniatricem dicit.

Quoties [g] autem uenter in possessionē mittitur, solet mulier curatorem uentri petere: solet & bonis. Sed si quidem tantum uentri curator datus sit: creditoribus permittendum, in custodia bonorum esse. [h] Si uerò non tantùm uētri, sed etiam bonis curator datus est: possunt esse securi creditores: cùm periculum [i] ad curatorem pertineat. idcirco curatorem bonis ex inquisitione dandum, idoneum scilicet, oportet creditores [k] curare, uel si quis alios est, qui non edito partu successionē speret. Hoc autem iure utimur, [l] ut idem curator & bonis & uentri detur. Sed si creditores instent, uel qui sperat se successurum: diligentius, atque circunspectius id fieri debebit: & plures (si desiderentur) dandi sunt. [m] Mulier autem in possessionem missa, ea sola [*] sine quibus se sustinere, & ad partum usque perduci [n] non possit, sumere ex bonis debet: & in hanc rem curator constituendus [o] est, qui cibum, potum, uestitum, tectum mulieri præstet pro facultatibus defuncti, & pro dignitate [p] eius, atq; mulieris. Deminutio autem ad hos sumptus fieri debet primum ex pecunia numerata, si ea nō fuerit: ex ijs rebus quæ patrimonia onerare magis impedio, quàm augere fructibus consueuerunt. [q] Item si periculū est, ne interim res usu capiantur, ne debitores tempore liberentur: idē [r] curare debet. Ita igitur curam hoc quoque officio administrabit, quo solent [s] curatores, atque tutores pupillorū. Eligitur autem curator [t] aut ex ijs, qui tutores dati sūt [u] posthumo, aut ex necessarijs, affinibusque, aut ex substitutis, [x] aut ex amicis defuncti, [y] aut ex creditoribus: sed is utique, qui idoneus [z] uidebitur, aut si de persona eorum quæstio moueatur: uir bonus [a] eligitur. Quòd si nondum curator constitutus sit (quia plerunque

---

a Ex quibus causis. Id est, cum de statu & bonis, uel de statu tantum, uel de bonis tantum quæritur: ut ī. de Carbon. edic. l. 1. §. quamuis. Azo.

b In lucem. Ne qui speratur, ante uitam necetur: ut s. §. si filius. in fi. facit ā. ea. l. in prin.

c In familiam. Id est, agnationē, quę ei negabatur.

d Reipublicæ. Nouquem nasci reipubli. sic s. de uētre inspi. l. 1. §. quāquam. magis quam parentibus: ut ī. de capti. & postlim. l. postliminium. §. filius. & facit C. de sacrosan. eccle. l. sancimus. in fi. ibi, animę hominū. &c. & ī. de mune. & hon. l. 3. §. filius. Accursius.

e Mox. i. Dissoluto primo matrimonio diuortio. Azo. & sic prima non est uxor tēpore mortis: ut s. ead. l. §. rectissime.

f Cum nemo. Maximè: ut supra, prox. §.

g Quoties. Nunc transit ad secundam partem tituli.

h Bonorum esse. Scilicet quia causa rei seruandæ mittentur in possessionem.

i Periculum. Vt ī. ea. l. §. item si periculum. & ideo satisdat nisi sit ex inquisitione datus: ut ā. de cu. fu. l. bonorum. & facit inuētarium: ut ī. ea. l. §. curatore.

k Creditores. Eorum enim consensu constituendus est, si adesse uolunt: ut ī. de cu. bo. dan. l. 2. in princi. & quod dicit oportet, non importat necessitatem: ut ā. de iustit. & iur. l. 1. in principio.

l Vtimur. Frequentius.

m Dandi sunt. Et omnes agunt & conueniuntur insolidum, ut & ī. de cura. bon. dan. l. 2. §. si plures. & l. si plures. & ī. de tuto. & cura. dat. ab his. l. uentri.

n Perduci. Scilicet sine his.

o Constituendum. Id est, constitutus uentri, & bonis faciet hęc: ut ī. eodem l. curator.

p Dignitate. Sic ī. eo l. habitatio. §. seruis. & l. curator. & ā. de leg. 1. l. si seruus plurium. §. fi. & ī. de Car. edi. l. sed & si is. §. an autem. & ī. de mu. & hon. l. 1. §. itē ex Carboniano.

q Consueuerunt. Tertio de mobilibus. quarto d̄ immobilibus: ut C. de bo. quæ lib. l. fi. §. sin autem æs alienū. & §. sin autem non sufficit. Azo. & ā. de reli. l. si quis sepulchrū. §. fi. & l. sequen.

r Idem. Curator bonis datus: ut infra de mu. & bono. l. 1. §. sed & in bonis. & de bonis auth. iud. pos. l. creditore.

s Solent. Hoc quo ad hæc quę ex necessitate sunt gerenda: ut hic, & ī. de cu. bo. dan. l. 1. in: si cæterū alia non uendet. & in hoc differt à tutore pupilli, & curatore adulti: ut s. de admi. tu. l. inter. Et no. qd̄ quædam ex his facit, ut curator bonorum, quædam ut curator uentris.

t Curator. Volens demum, nō inuitus, nisi ex causa: ut ī. d̄ cura. bon. dan. l. 2. §. quæritur.

u Dati sunt. Hi tenētur nulli actione nego. gest. non nato posthumo: ut ī. d̄ testa. tut. l. si nemo. §. testamento.

x Ex substitutis. Postponitur de substitutis propter spem successionis: ut C. ubi pupil. edu. l. fin.

y Defuncti. Id est, ad defunctum.

z Idoneus. Rebus, & facilitate conueniendi: ut ī. de uerb. obligationibus. l. si quis stipulatus. in fine. pro qualitate etiam rerum: ut infra, de uerborum significa. l. quos nos. §. locuples. Azo.

a Vir bonus. Præsidis arbitrio: ut ā. de cura. bo. dan. l. 2. in prin. & ā. de admi. tut. l. 3. §. si non erit.

† In P. F. q & si nō tātum parenti &c.

* Hinc Cic. ce. Ver. 5. Suscepe- ras enim liberos non solū tibi, sed etiam patriæ, q nō modo tibi uoluptati, sed etiam aliquādo reipub. usui esse possent. p ijs, & ingratitudine, ac gratitudine eiuis ī patriā, latè Mand. de ingratitu. c. 27.

† Hac ratione Plato dialogo 7. de legi. & Aristo. lib. 8. polit. alendorū puerorum curā nō priuatā, sed publicā esse censēt, quæ q̄ diligenter suscipienda sit, & retinēda, grauiter & copiosè suis præscriptis locis explicant.

i Quot modis po- ...re, uide gl. & doc. in l. 2. ā. si cer. pe. gl. in l. si pupilli. §. idē ...ā. dne gor. gest. & in c. qa per. de ele. & in ca. si in qualibet. 2. q. 2.

* In P.F. sine qbus fœt* sustineri, & ad partum usque pduci nō possit.

Tardius

aut non petitur, aut tardius [a] petitur: aut serius datur. (Seruius aiebat, res hæreditarias hæredẽ institutum uel substitutum obsignare [b] non debere; sed tantum pernumerare, [c] & mulieri adsignare. Idem ait, ad custodienda ea, quę sine custodia salua esse non possunt, custodem ab hærede ponẽdum: ut puta pecoris. etsi nondum messis uindemiave facta sit. [d] & si fuerit controuersia, quantũ deminui [e] oporteat, arbitrum dandum.

Curatore [f] autem constituto, hęc omnia [g] cessare puto: conscribi tamen curatori debent, & uendenti, & inuentariũ rerum facienti.

Tandiu autem [h] uenter in possessione esse debet, quãdiu aut pariat, [i] aut abortum faciat, aut certum sit eam non esse pręgnãtem. & si sciens, prudensque se prægnantem non esse, consumpserit: de suo id eam cõsumpsisse Labeo ait.

Paulus libro xij. ad edictum. II.

SEd & si eum ediderit qui repulsus est: discedere debet.

Hermogenianus lib. iiij. iuris epito. III.

SVmptus autem ab ea facti bona fide, [k] non repetentur.

Paulus libro xlj. ad edictum. IIII.

HAbitatio [l] quoque (si domum defunctus non habuit) conducenda erit mulieri. Seruis quoque mulieris, qui necessarij sunt ad ministerium eius, secundum dignitatem cibaria præstanda sunt

Caius lib. xlj. * ad edictũ prouin. V.

CVrator uentris alimenta mulieri statuere debet: nec ad rem pertinet. an dotem habeat, unde sustentare se posit: quia uidẽtur, quę ita præstãtur, ipsi præstari, qui in utero est. [m] Curator uentri datus, soluẽdi debiti rationem habere debet: utiq; eius, quod sub pœna, [n] aut pignoribus pretiosis debetur.

Vlpianus libr. xlj. ad edictum. VI.

EXtraneo posthumo [o] hærede instituto, non aliter uenter in possessionem mittitur, nisi [p] mater aliunde se alere nõ posit: ne fortè ei, qui natus bonorũ possessor futurus est, denegasse alimenta uideamur.

Idem libro xlvij. ad edictum. VII.

VBicunque ab intestato admittitur quis, illic & uenter admittitur: scilicet si talis fuerit is, qui in utero est, ut si in rebus humanis esset, bonorum possessio

---

[a] Tardius. Aliàs serius datur.

[b] Obsignare. Id est, ob hoc signare, ne quid inde minuatur.

[c] Pernumerare. Id est, omnes numerare. per enim totũ significat: ut j. de uerb. signi. l. urbana. §. fi. Azo.

[d] Facta sit. Subaudi messi, & uindemiæ custodem apponet.

[e] Diminui. Propter uẽtrem, uel pecora, uel messem, uel uindemiam: imò in uentre contra: ut s. proxim. §. Azo.

[f] Curatore. Constituẽdo. & dic conscribere. i. ei scribere debent omnes simul creditores, & alij, quorũ interest constitui: de quibus hic, & superiori §. dicitur. uel maior pars, qui in eum consentiũt. ut j. de cur. bo. dan. l. 2. in princ. Azo. & quod dixit uẽdenti, scilicet quæ possunt uendi. quod dixi supra, eo. §. mulier. nec obstat j. de cur. bo. dan. l. 1. quia ibi debet consentire si ea igitur: licet quidam dicant aliud in illo curatore. Accursius.

[g] Hæc omnia. Quæ sunt dicta s. ead. l. §. quod si. & §. idem ait. Azo.

[h] Tandiu autem. Tenetur enim actione in factum ad interesse, usque ad annum: ut s. si mulier uen. no. l. j. §. competit. & §. per calumniam. & §. hanc autem. & facit s. de ijs qui not. infa. l. notatur. & de iureiur. l. 3. §. penult.

[i] Pariat. Futurum agnatum uel cognatum: ut j. e. l. ubicunque. §. interdum.

[k] SVmptus. Bona fide. Quia se credebat prægnãtem, & ex defuncto. & facit supra eodẽ, l. 1. §. toties. ibi, ratumque. & infra eodem, l. penult.

[l] HAbitatio. Facit s. eo. l. 1. §. mulier.

CVrator. CASVS. Vbicunque curator datur uentri misso in pos. ille debet uentri alimenta præstare, siue mulier habeat dotem, siue non. nam quod pręstatur ei, pręstari censetur, qui in utero est. Et curator datus uentri debita potest soluere, ea potissimum, quæ debentur sub pœna, uel sub pignoribus: ne hæres committat in pœnam, uel pignora distrahantur. Viu.

[m] Qui in utero est. Quia est portio uiscerum matris, ut s. de uen. inspi. l. 1. §. ex hoc rescripto. sed contra j. eo. l. extraneo. Solut. ibi.

[n] Sub pœna. Vel usuras aliòqui non nisi fuerit conuentus. Azo. & not. quod hic est ex natura curatoris bonorum, sed in princ. huius l. ex natura dati uentri. Itẽ facit j. de cura. bo. dan. l. 1. in fin. & s. de hære. instit. l. si quis instituatur. §. fi. Itẽ quod dicit sub pœna, subau. maxime secundum. Azo.

EXtraneo. CASVS. Testator extraneum posthumũ instituit sibi hæredem. nunquid uenter mittetur in poss. sic, si mater non habet aliunde, unde se alat. Viuia.

[o] Extraneo posthumo. Vt ex emancipato conceptus, qui poterat etiam olim institui: ut Institu. de leg. §. posthumo. secus in suo filio: ut s. l. proxi. in prin. quæ est contra.

[p] Nisi. Nota, quòd hæc dictio nisi, ponit: * sic s. si quis cau. l. si eum. in fi. & facit hæc lex ad solutionẽ quæstionis factæ. C. de rei uxo. actio. §. exactio. in fi. magnę gl. & facit infra de Carb. edict. sed & si is. §. an autem.

VBicunque. CASVS. Si defunctus decessit intestatus, & uenter uelit ab intestato succedere: si uenter est talis, quòd si natus esset, suus esset, debet mitti in poss. & iam pro nato haberi.

Interdum. Venter non mittitur in pos. bonorum defuncti passim, sed cum causæ cognitiõe. si quis facit controuersiam uentri, an est de liberis, cognoscetur summatim. & bene debet alicuius causæ cognitio summatim fieri quia incõueniens est missum in poss. uentrem uesci de alieno, si uenter non est. Vnum sciatis, si puero mouetur quæstio status, differtur in tempus pubertatis, sed interim non mittitur in posses. Mittit prætor uentrem in posses. ex isto dicto, etiam si alij erunt in possessione. Viuia.

---

[r] per aug et, & quot modis ponatur, Mãdos. in gl. Facul. §. Ac etiã, in uer. p.

* Sic in P. F. & rectè quod. Hal. aũt scilpsit, cõcedenda.

* P. F. 14.

* Tu dic hoc esse uerũ, si pcedat negatio: aliàs ẽm priuat, seu negat: ut no. in l. si cum. §. fi. & ibi omnino Bar. & Alex. s. si qs cau. & in ca. à nobis. p gl. eatia de testa.

nem [a] petere posset: ut in omnibus partibus edicti pro superstite [b] habeatur is, q in utero est.

Interdum [c] non passim, sed cum causę cognitione mitti uenter in possessionem debet, si quis sit, qui controuersiam referat. sed hoc tantum ad eum uentrem erit referendum, qui cum liberis [d] admittitur. cæterū si mittatur Vnde legitimi, [e] uel qua alia ex parte: dicendum est, non esse causæ cognitionem [f] necessariam: nec enim equum est, in tempus pubertatis uentrem [g] uesci de alieno, in tempus pubertatis dilata controuersia. Sed enim [h] placet omnes cōtrouersia, quæ quasi status controuersiam continent, in tempus pubertatis differri; sed non ut is in possessione sit, status controuersia dilata, sed sine possessione. Quamuis autem uentrem prętor in possessionem mittat cum ijs, [i] quibus possessionem dederit: attamen etiam solus [k] uenter admittetur ad bonorum possessionem.

Paulus libro j. de adulteriis. VIII.

SI uentris nomine mulier in possessionem missa sit: diuus Adrianus Calphurnio Flacco differendam [l] accusationem adulterij rescripsit, ne quod præiudicium [m] fieret nato.

Vlpianus libro xv. ad Sabinum. IX.

CVm uenter [n] mittitur in possessionē: quod in uentris alimēta diminutum est, detrahitur uelut ęs alienum.

Paulus libro vij. quæstionum. X.

POsthumus nat[9] quocūque tēpore ([o] qui tamē ante mortem testatoris conceptus iam [o] erat) pōt agnoscere bonorum possessionem. [p] nam & uentrem prętor ex omnibus edicti partibus [q] mittit in possessionem bonorum: non missurus scilicet, si ei nato daturus nō esset bonorum possessionem.

[a] Bonorum possessionem. Scilicet unde li. secundum quosdam. tu dic etiam unde agnati, uel cognati: ut dices j.l. si. ubi expones hæc uerba, in omnibus &c.

[b] Pro superstite. Quo ad commodum uentris.

[c] Interdum. Differentiam facit §. hic, an mulier quæ petit mitti, sit paritura suum, uel quasi suum, & ei resistitur ab alijs liberis. quo casu fit plena causæ cognitio, cū debeat usque ad pubertatē esse in possessione, & ali. licet si iam nato fieret summaria: ut j. de carbo. edi. l. 3. §. causæ. an sit paritura agnatum uel cognatum defuncti, & resistitur ei ab alijs agnatis, & tunc citra causæ cognitionem maximam mittetur: quia tunc non debet esse in possessione: nec ali, usque dum nascetur. cæterum quęstio status semper differtur in tempus [1] pubertatis: & secundum hoc nō est contra s. e. l. 1. §. si ea. nā ibi ut agnatum erat paritura. Vel dic quòd si suū. tamen non erant liberi, qui resisterent, sed uel si extranei uel nulli: & ideo fit ibi summaria.

[1] Vide ad lōgum in Spec. titu. de actio. § 31. col. uersi. item differetur. & per eundē ti. de proc. §. t. 13. eo sū. uersi. item excipitur contra procuratorem.

[d] Cum liberis. Resistentibus.

[e] Vnde legitimi. Id est, quasi legitimū, id est, agnatum, uel cognatum sit paritura: & hoc cum alijs agnatis, uel cognatis resistentibus.

[f] Cognitionē. Plenam, & meritò: quia non erit in possessione nisi usque quo nascetur. nec enī &c.

[g] Ventrem. Pariturum agnatum, uel cognatum. Accursius.

[h] Sed enim. Pro certè. & hæc dictio, sed, aduersatur ad id quod dixerat uesci. q. d. non uescitur post natiuitatem, sed quęstio status differtur. Accur.

[i] Cum ijs. Paritura suum cū alijs suis: paritura agnatū cum alijs agnatis.

[k] Solus. Si solus est. & facit j. de manu. testamen. l. si ita fuerit. §. quæstio. & j. tit. 2. l. 1. §. si potet emancipato. & s. de usufruc. l. illi.

SI uentris nomine. CASVS. Si mulier prægnans petit se mitti in pos. bonorum defuncti uentris nomine. & accusatur de adulterio, debet differri quæstio adulterij, ne fiat præiudiciū nascituro, uel iā nato. Viuianus.

[l] Differendam. Imò contra: ut j. de adul. l. miles. §. quæ propter. & C. de fal. l. 1. & j. de Carb. edic. l. 1. in fi. & l. Titia. quæ dicūt nō differri. Sed ibi propter natū, hic propter nasciturum. Vel dic, aut ideo accuso, ut sic impedias partum in possessionem mitti, quasi ex adulterio conceptum: & differtur, ut hic. aut etiam ut ipsa puniatur: quod possum, ut in contrarijs. argu. infra ut. a. l. Titia.

[m] Præiudicium. Qualequale: non tamē cui fletur: ut s. de pe. hære. l. si quis libertatem. 1. respon. & sic sententia lata contra hæredē dicitur non præiudicare: ut C. res inter alios acta. l. 1. & alibi. quod præiudicatur j. de appel. l. à sententia. & facit j. de Carbon. edic. l. 3. §. ibidem.

CVm uēter. CASVS. Si mulier mittitur in possessi. uētris nomine, quod diminuit ob alimenta, debet detrahi de bonis tanquam æs alienum. Viuia.

[n] Cum uenter. Facit s. eodem. l. sumptur.

POsthumus. CASVS. Mulier missa est in possess. uentris nomine. iste posthumus tempore mortis erat conceptus: nunquid uidetur rectè missa in possess. bon. Respond. quòd sic, scilicet si iste erat talis, qui iam natus defuncto suus futurus erat: alias secus. Viuia.

[o] Conceptus iam. Alioqui non: ut j. unde cog. l. 1. §. sed hoc ita.

[o] In P. F. qui tamē morte testatoris cōceptus iam erat.

[p] Bonorum possessionē. Vnde liberi, uel secundum tabulas, uel contra tabulas, si fuit institutus, uel præteritus.

[q] Edicti partibus. Hic quæro, an uenter pariturus agnatum, uel cognatum possit mitti ex hoc edicto. dixit Azo, quòd sic, etiam in quarto gradu, uel ulteriori, dummodo alius eum non præcedat. nam lex dixit ex omnibus partibus &c. scilicet quæ multæ sūt, ex testamento, & ab intestato: ut Instit. de bono. possession. §. sunt autem. liberorum, agnatorum, cognatorum. istæ enim sunt partes edicti: ut infra si tab. test. nul. ex. l. 1. in princ. & pro hoc. inf. ad Tertyl. l. 1. §. sed si matris. & s. eod. l. ubicunque. in princ. in quibus sunt eadem uerba. Item expressum uidetur s. l. ubicunque. §. interdum. Alij dicunt, non aliter, nisi sit paritura suum, uel quasi suum: ut s. eo. l. 1. §. toties. Et quod dicit omnibus edic. &c. id est, siue ab intestato, siue ex testamento, per secundum tabulas, uel contra tabulas successurus, dummodo suus, uel quasi suus. sed sic non comprehenderentur omnes partes edicti. uel si uis seruare secundam opinionem, dic ex omnibus &c. siue sui sunt successuri liberi, siue agnati, siue ut cognati: quod facere possunt: ut infra de succes. edicto. l. 1. § sed uidendum. & de Carboniano edicto. lege, de bonis. §. huic. primà placet: maximè per

mè per §. interdum. licet in alio differat, ut ibi dicitur. Sed quid si institui uentrem Bertæ extraneæ, quod possum: ut supra de statu hominum. l. qui in utero? Resp. habet: quia habiturus est secundum tabulas. Accursius.

DE CONiungendis cum emancipato &c.

ADDITIO De bonorum possessione contra tabul. quæ datur liberis emancipatis præteritis dictum est: & dictum est de collationibus, & bonorum possessionibus, quæ dantur mulieri prægnanti. uerum quia inter filium emancipatum, & nepotē ex eo in potestate constitutum est discordia, & de hoc erat discordia inter ius ciuile, & prætorium, prætor uult ad concordiam reuocare. nam ius ciuile uocat nepotem in potestate constitutū, quia suus. Insti. de hære. quali. & diffe. §. sui. ius prætorium uocat filium emancipatum. quia in primo gradu. Insti. de hę re. quę ab intestato. §. emancipati. sed certè ex isto edicto fit concordia inter ius ciuile, & prætorium. istud uocat quēlibet pro dimidia, & hoc dicit titulus, de cōiungendis libe. id est nepotibus. Verum hoc secūdum Placen. est correctum: cum sit sublata differentia emācipationis, & patrię potestatis. uel dicatis quo ad quid est correctum: quia filius pręcedat nepotem. sed si haben filium emancipatum, ex alio nepotem in potestate: nō est sublatum, in authen. de hæredi. ab intest. §. consequens. Vivia.

† Vide in hunc locum Antonium Aug. lib. 1. emend. c. 5. in Pandectis em Florentinis hic titulus ante superiorē positus est.

TITVLVS IX.

DE CONIVNgendis cum emancipato liberis eius. †

Primo ponit iurisconsultus mentem edicti. secundo illud ex ponit. Secūda ibi, Hoc edictum, Bartolus.

Vlpianus libro xl. ad edictum. I.

Si quis. CASVS. Si filius est emancipatus, & nepos in potestate, uocat ex edicto in dimidiā quilibet, si est nepos ex alio filio. si ex eodē: in partem uocatur pater, in aliā nepos. & istud edictū continet magnā æquitatē, ne emancipatus solus ueniat, & excludantur nepotes. Vnū sciatis, si filius datus in adop. institut' est nepos debet sibi iungi, siue sit pater institutus uel præteritus. ueruntamen differentia est inter adoptiuū, & emancipatū: quia in ado. datus nō iungitur, nisi sit institutus, alio committente edictum: emācipatus iungitur, siue institutus sit, uel præteritus. Filio. Testator unum filium habebat in potestate, & illum ex besse instituit, filium emācipatū ex triente, nepotem ex filio emancipato præterijt. præteritus iste nepos contra tabulas petit ex persona instituti, uel a filio emancipato. præteritus quid auocabit à patruo? auocabit sextantem, à suo patre unciam. uocabitur itaque in quadrantem. Si pater. Pater ex quo nepos erat in potestate, fuit exhæredatus, nepos præteritus. nunquid debet hic exhæredatus cū præterito iungi? nō: sed si uterq; esset præteritus, sic. Sed quid erit? pater in potestate manens est institutus: nūquid nepos ad bona aui sui debet uocari? Rū. quod non. quia toties nepoti consulitur, quoties in potestate est, parte eius emancipato. Quid si posthumus natus sit: nunqd admittetur cū patre suo? & certè sic. h. d. usq; ad §. liberos. Liberos aūt. Ex isto edicto, ut in superioribus habuistis, cōiungūtur liberi cū emācipatis. quod est ita intelligendum, si defunctus habet ex filio emācipato nepotes, aut pronepotes in potestate: tunc ueniunt nepotes cū emancipatis, & sic deinceps. Vnum est, si pater habet nepotē ex filio emācipato, & ex nepote pronepotē, pronepos iungitur cum emanci

pato. sed si captus est ab hostibus, & redierit, similiter ipse iungitur. h. d. usque ad §. si pater. Si pater. Paterfamilias habebat duos filios in potestate. alterū emācipauit, & nepotē ex eo in locum filij adoptauit: decessit ipse pater, & filium præterijt, nūquid iungetur ipse nepos filio: ut s. in princ. huius l. ar iste nepos non est, sed filius adoptatus. certè ei succurritur succedenti, sicut si extraneus datus esset in adop. quia uocatur in unam tertiā, pater eius in aliam tertiam: alter filius qui retentus est in potestate, uocatur in reliquā tertiam. Illud. Nepos suus iungetur emancipato præterito cum pater decedit intestatus, siue nepos fuit in nihilū institutus, uel in magna parte, uel modica portione. Inter ipsum. Si aliquis decedit relicto filio emancipato: & nepote in potestate retento: si ipsi duo sint, non alij liberi, diuiditur hæreditas in duas dimidias. sed si sunt plures nepotes diuiditur. si sunt ex eodem filio, pater uocatur in semissem, duo nepotes in alium semissem. sed si erat filius emancipatus, & nepos in potestate retentus, & alius filius in potestate retentus: tunc uocatur filius suus in semissem, & emancipatus cum nepote in alium. sed si duo sunt emancipati, & quilibet habet nepotem, diuiditur in duos semisses. sed si unus emancipatus habet unum filium, alius tres, diuiditur in duos semisses: & unus semis diuiditur in duos quadrantes, ut emancipatus quadrantem ferat, alterū quadrantē diuidant inter se filij eius. Si quis. Defunctus habebat filium emancipatū, & nepotes ex eo. decessit intestatus: iunguntur nepotes emancipato. aliquis nepotum omittit partē suā, cui accrescit? accrescit fratri. Quid si omnes omittant? nūquid accrescit patri, an patruo? certè soli patri: sed si pater omitteret, soli patruo. Emancipatus. Filius emācipatus patri defuncto uult ab intestato succedere. ex isto filio non sunt nepotes: nūquid bona quæ habebat tēpore mortis, debet fratribus cōferre? sic. sed si essent nepotes, tunc prætor tuetur eū cum filijs suis, & eis debet conferre. Sed pro Deo, in quantū erit facienda collatio: an pro parte uirili, an pro dimidia, an qualiter? & certè si cōferat fratribus, uiriliter: si filijs suis, detrahet pro eodē, & sic ad colla. uocatur: & ideo si succedit cū filijs suis, habet dimidiā, filij aliā. Sed quid si emācipatus habet fratrē emancipatū, aliū in potestate retētū? & nepos debet cōferre fratri suo, & nepotibus: & erit locus collationi, hoc modo: si centū erāt in bonis, habebit quinquaginta residua conferre nepotibus. sed si erāt duo nepotes, & pronepotes, tūc quinquaginta retinet: alia quinquaginta diuidi debēt, quia nepotes habens uigintiquinque, alij nepotes habent alia 25. quia hoc modo uocātur ad successionē ab intest. h. d. usq; ad §. si sit filius. Si sit filius. Paterfa. habebat duos filios unū in potestate, alium emancipatum: & ex alio defuncto nepotem in potestate, & aliū emancipatū. qualiter uocabuntur isti? certè filius emancipat' debet suis nepotibus, & fratribus conferre, & fiet ita colla. ipse habebit unā partē, aliā nepotes, aliā frater eius: & ita uiriliter uł uenire ad successionē cū fratre, & nepotibus. Quid si nepotes ex illo erāt emācipati, ex altero in potestate retenti? similiter dicendum est, quod uiriliter fiet collatio. Vnū sciatis, quia nepos ex filio confert patri suo: nō aūt patruo maiori, i. fratri sui aui. h. d. tota lex. Viu.

* In uete. exēp. cū is morit,

ruerunt: bonorum possessio eius partis datur, a quæ ad eum pertineret, si in potestate permansisset: ita, ut ex ea b parte dimidiam, a reliquã liberi eius habeant, iisque c duntaxat bona sua conferat. Hoc edictum d æquissimum est, ut neque emancipatus solus ueniat, & excludat e nepotes in potestate manentes: neque nepotes iure potestatis obijciantur f patri suo. Et in adoptionem datus filius, & hæres institutus ad hoc edictum pertinet, ut ei iungatur nepos, qui in aui sui naturalis est potestate. Iungitur autem nepos patri suo emancipato, siue pater præteritus sit, siue institutus. Et hæc erit differentia inter in adoptionem datum, & emancipatum, quod in adoptionem quidem dato non aliàs iungitur, nisi instituto, & alio committente g edictũ: emancipato autem, siue sit institutus emancipatus, siue præteritus. Filio h in potestate ex besse emancipato, ex triente hærede instituto, Iulianus ait, nepotem præteritum petita contra tabulas bonorum possessione, patruo sextantem, patri unciam ablaturum. Si pater emancipatus exhæredatus sit: nepotibus ex eo præteritis, i qui erant in potestate retenti, nepotes admittuntur. k Absurdum est enim cùm patri præterito iungantur, instituto eo uel exhæredato non admitti. l Sed & si patruus eorum, qui erant in potestate, sit præteritus, pater exhæredatus: debent nepotes admitti. m nam exhæredatus pater eorum pro mortuo habetur.

Si pater in potestate manens, exhæredatus, n uel institutus sit, nepotem ex eo, siue in potestate manentem, siue

---

a Alibi, dimidiam ipse.

Si quis. Per l. antiquã 12. ta. soli sui succedunt: ut Instit. de hæred. ab intest. §. 1. & sunt sui etiã nepotes in potestate, si pater eorũ est emancipatus: Insti. de hære. quali. & dif. §. sui. sed per prætorem solus emãcipatus, ac si in potestate mansisset. ut s. de contra tab. l. j. §. uocantur. hanc discordiam sedat hic prætor, ut partem quam erit habiturus emãcipatus, si in potestate stetisset, diuidat cũ suis filijs: ut ipse dimidium, illi aliud dimidium habeant, & eis solum conferant, non alijs fratribus. Sed ad hoc ut fiat hæc coniunctio, multa sunt necessaria. Primo, ut pater sit emancipatus: aliàs ipse solus succederet communi iure: ut j. l. 1. ĩ princi. & §. si pater in potestate. 2. respon. Secundo q liberi eius sint in familia. i. ĩ potestate tẽpore mortis aui: ut hic, & d. §. sui. Tertio quòd hi nepotes sint naturales & legitimi, non legitimi tantum: ut j. eo. l. si quis filium. Quarto q hæreditas pertineat ad eos scilicet nepotes, & filium. s. q filius præteritus sit, & illi instituti: uel econtra, uel omnes præteriti, & alius institutus: quibus casibus per contra tabul. maxime locum habet cõcordia: uel prorsus intestatus decessit: ut hic. nam uerbum ptinere, late patet, ut j. de uer. sig. l. uerbum. Quinto quòd suo nomine pertineat: alias secus: ut hic, & j. e. l. si nepos exhæ. & s. de contra ta. l. non putauit. §. sed etsi ipse. Sexto q hæreditas sit paterni generis, ut aui paterni: 1 aliàs p̃terítio pro exhæredatione habetur, ut s. de contra ta. l. illud. § ad testamenta. Septimo, q non sint exhæredati filij uel nepotes, quia tunc in contra tabulas non iungentur: quia omnino eis denegatur suo & alieno iure: ut hic. & s. de cõtra ta. l. si post. §. exhæredati. Octauo q emancipatus nõ sit in adoptionẽ datus. nã tunc non fit eius coniunctio, quia nec habet contra ta. nisi sit institutus, & alius committat edictum: ut s. de contra tab. l. non putauit. § in adop. nisi sit datus proprio suo patri in adop. ut s. de contra tabu. l. 3. §. idem. sed hoc edictum hodie locum non habet: quia sublata est differentia pat. pot. ut in authent. de hære. ab inte. §. 1. col. 9. unde solus filius nepos ex eo succedit. sed nihilominus est legendum: quia & de collatione dicit: & quia bona at. hic sunt, & quia alias leges reddit intelligibiles. dic ergo si quis &c. scilicet emancipatus ex ijs quibus &c. & per hoc repellit succedentes per lineam fœmineam: quia eis non datur contra tab. ut dixi: nec etiam unde liberi, ut C. de suis & legi. l. fin.

1 Dicetiã si fiat præteritio aui ubi super fuit: quia non dicit dominiũ continuatur in nepotem ex psona aui, cum pater sit in medio. Bal. ĩ l. si quis posthumus. §. si. s. de liber. & posthu.

a Datur. Ei, quod est supra. Itẽ ideo dicit eius patris: quia alios fortè fratres habebat.

b Ex ea. Scilicet sua parte, partem dimidiam sib. habebat: reliquam scilicet dimidiam liberi &c.

c Iisque. Occasione prædictæ concordiæ oritur alia discordia inter hos nepotes, & eorũ patruos. nam patrui dicunt patrem nepotum præteritũ, & nepotem petentem contra tabulas conferre debere eis fratribus, per legem s. de coll. l. 1. in prin. at hi nepotes dicunt se solos pati iniuriã per contra tabulas sui patris: quia quod soli habituri erant de iure ciuili, aufert eis dimidiam. unde cum prætor grauauerit in prima concordia nepotes, nũc fauet eis, ut solum eis conferat eorum pater: ut hic, & j. e. §. sed & si sint nepotes. & facit s. de collati. l. filius. & supra de contra tabulas. l. 1. §. qui habebat.

d Hoc edictum. Cuius mens est in princip. huius legis.

e Excludat. Per ius prætorium, quod eum solum uocat. Azo.

f Obijciantur. Per legem duodecim tabularum, quæ solos nepotes uocat, ut Instit. de exhæreda. libe. §. emancipatos. sed simul uocentur.

g Committẽte. Hodie non iungitur, si detur extraneo: quia remanet in potestate: ut C. de adopt. l. cum in adoptione. §. omnia igitur. sed & iure ueteri iungitur, si detur auo in adoptionem, siue fuerit institutus, siue non: ut supra de contra tabulas. l. fin. §. penult. & infra eod. §. si pater. Azo.

h Filio. Facit ad hoc s. si pars hæred. pet. l. 1. §. si ego, & s. de contra tab. l. 1. §. 2. & l. cum emancipatus. §. si.

i Præteritis. Extraneus igitur fuit institutus.

k Admittuntur. Ad contra tab. sed an iungãtur exhæredato, statim dicam. Accur.

l Admitti. Quasi dicat, si admittatur cum alio, ergo & solus: ut s. tit. 1. l. ubicunq. in si. q tamen in exhæredato dicit, idem in præterito: ut s. ea. l. §. iungitur.

m Nepotes admitti. Ad contra tabulas: sed an iungitur nepos patri exhæredato? Azo dicit q non. primo quia habetur pro mortuo: ut hic. secundo quia hoc dicitur s. ea. l. in prin. tertio nõ habet contra tabulas cuius causa hic tit. est inductus: ut s. de contra tab. l. si post mortem. §. exhæredatus. sed Ioa. dicit q sicut s. de inoffic. test. l. si proponas. & j. §. si pater in potestate. sed potes dicere, q perlata querela iungatur, non prius, uel iungatur, non per hoc edictum, sed per nouã clausulam Iuliani: ut j. eo. l. qui duos.

n Exhæredatus. Scilicet ritè, non aliàs: ut s. de cõtra tab. l. non putauit. §. nõ quæuis. Itẽ hoc si exhæredatio non sit

emancipatum, ad bona aui neque vocari, neque vocandum esse, Scæuola ait. Toties enim nepoti consulendum est, quoties in potestate retentus est, patre emancipato. Liberos igitur a in familia b esse oportet, vt huic edicto locus sit: eius c scilicet familiæ, cuius bonorũ possessio petitur. Sed & si posthumus natus sit ex emancipato, ante emancipationem conceptus: d idem erit dicendum.

Liberos autem nõ omnes simul vocat prætor, sed gradatim, hoc est eos, qui sui sunt, s. nepotes, si sunt. si minus: eos, q sunt inferioris gradus, nec eos miscebimus. Planè si sit ex emancipato nepos, & ex nepote eius alio e pronepos: dicendum erit, vtrunque ei iungi: f ambo enim in suorum locum successerunt. Si postliminio g nepos redierit, dicendum est, eum patri emancipato coniungi. Si pater ex duobus filijs, quos in potestate habuit, alterum emancipauerit, & nepotem h ex eo in locum filij adoptauerit, & præterito emancipato decesserit: Iulianus ait, nepoti in locũ filij adoptato succurri oportere, vt quasi filius portionẽ habeat, quam haberet, & si extraneus adoptatus esset. Sic fiet (inquit) vt filius, qui in potestate fuit, tertiã partẽ: nepos in locũ filij adoptatus aliã, tertiam partem emancipatus filius cum nepote altero retento in potestate partiantur. nec enim minus debet ferre nepos in locũ filij adoptatus, quã si ab extraneo i esset adoptatus. Illud nõ interest, k quota portio hæreditatis ad nepotẽ pertineat, an perquàm modica. nã & si modica sit: attamen dicemus esse locum huic parti l edicti.

Primò ponit totum edictum, secundò illud per exempla declarat. Bart.

Inter ipsum filium & liberos eius diuiditur hæreditas ita, vt ipse dimidium, liberi dimidium habeant. Proinde pone solum esse filium emancipatum: esse & nepotes in potestate duos: neminem præterea ex liberis. m habebit emancipatus dimidiam partẽ hæreditatis, & aliam dimidiam duo nepotes, vt quadrantes ferant. Sed si sit præterea alius filius, eueniet, vt filius dimidiã habeat partẽ hæreditatis, ex quo nepotes nõ sunt: alius filius semissem cum filijs suis, ita vt quadrantem hæreditatis ipse ferat, quadrãs inter liberos eius diuidatur. Sed si ambo filij emancipati sint, & habeant singuli nepotes: eueniet vt singuli singulos semisses cũ nepotibus suis diuidant, ita vt ipsi quidem quadrantes ferant, nepotes autem residuos quadrantes. & si alter duos filios, alter tres habeat: quadrans vnus inter duos, alius inter tres diuiditur. Si quis ex nepotibus portionem suam omisisset: eueniet, vt non ad patrem eius, sed magis ad fratrem pertineat. Sed & si omnes nepotes omittant: patruo nihil accrescet, sed soli patri. quòd si & pater omiserit, tunc patruo n accrescet.

Iurisconsultus vsque huc expediuit primam partem edicti, scilicet de coniungendis. hic incipit dicere de secunda, scilicet de collatione bonorum quæ inducitur per hunc titulum: & durat vsque ad fi. legis. Bart.

Emancipatus filius, si quidem nepotes in aui potestate non habeat, fratribus suis conferet. o Sed & si sint nepotes: voluit eũ prætor filijs suis, qui sunt in potestate, solis conferre. meritò: quia veniendo ad bonorum possessionem, illis solis iniuriam p facit. Nunc videamus, quantum eis conferat. Et quidem semper cum fratribus q emancipatus confert, virilem r sibi detra-

non sit facta inualida: vt ʃ. de bo. lib. l. si patronus. §. ex testamento, sed fallit in hoc casu: vt ī. de cõtra tabu. l. filium. §. sed cum exhæredatio. & ʃ. de bo. liber. l. si patronus. §. si qs nõ mala. Item quòd sequentes repelluntur, & filij in partem tantum admittũtur, etiã est de iure prætoris: vt ʃ. eod. l. qui duos.

a Liberos igitur. Id est, nepotes vel pronepotes vel similes.

b In familia. Id est, in potestate.

c Eius. Subaudi oportet esse nepotes: puta aui.

d Conceptus. Sed quam partem petet interim emancipatus? Resp. vt supra de contra tabul. l. j. §. si ex tribus.

e Alio. Cæterum si ex eodem nepote esset, excluderetur per suũ patrẽ talis pronepos. Azo. vt supra de contra tabu. l. 3. §. si post. Accur.

f Iungi. Vt ʃ. eo. §. eueniet. Sed ar. contra supra de legit. tuto. l. tutelis. §. proinde si alter. & infra de bonis libe. l. 5. & l. 2. in fi.

g Si postliminio. Sic ī. de contra tab. l. j §. ex tribus. Azo.

h Nepotem. s. vnum de duobus, vt statim patet. Accursius.

i Ab extraneo. Id est, hic nepos esset extraneus: vt & ī. de contra tab. l. cum emancipati. §. fin.

k Illud non interest. quo ad hoc edictum. Sed arg. contra ī. de do. l. si oleũ. in fi.

l Patri. scilicet de coniungẽdis. Habet enim & aliam partem, id est de collationibus.

m Ex liberis. Ex se pone. Azo.

n Tũc patruo. Imò nepotibus, non patruo, vt infra, vnde libe. l. si quis. §. fina. contra, sed hic nepos omiserat i ibi, non. vel quod ibi dicit non reliquus, scilicet nepotibus ex alio filio, sed suis sic, & patruo, vt hic. prima placet, & facit supra de vulga. substitu. l. cohæredi. §. qui discretas. & de leg. 1. l. planè. 1. responso. & C. de cad. tollen. §. his ita. Accursius.

o Conferet. Etiam institutus, & etiam non petentibus contra tabul. quod non est per edictum de collationibus, sed per Scæuolæ interpretationem: vt ī. de collati. bo. l. si filius.

p Iniuriam. Sed dic vt supra ead. l. circa princip. notaui.

q Cum fratribus. Cum, id est quando.

r Virilem. Vt ī. de colla. bo. l. 1. §. fin.

Et in

hit. Vtrum & in eo [a] casu virilem detrahat? an vero quia dimidiam partem habet bonorum possessionis, [b] dimidiã partem etiam bonorum suorum conferat? Et puto, dimidiam tãtum bonorum eius partem conferre debere. nã & si [c] alius emãcipatus [d] sit filius, alius ĩ potestate retentus: [e] filius emancipatus [f] his duobus [g] nepotibus vnã partem tantum conferet: & patruo eorum, qui in potestate mansit, vnam partem dabit: tertiam ipse habebit. nec quod nepotibus confertur à patruo emancipato, ipsi [h] patri conferent. [i] hoc .n. nõ de bonis aui, sed propter bona [k] postea eis accessit. Eueniet igitur, [l] vt pater emancipatus, si centum in bonis habeat: quinquaginta sibi detrahat, residua quinquaginta omnibus nepotibus, id est, filijs [m] suis conferat: aut si vnum nepotem habeat, & duos ex alio pronepotes: ita diuidat quinquaginta, vt nepos habeat vigintiquinque, pronepotes ex alio vnã [n] vigintiquinque. nam & bonorũ possessionis ambo vnam partem habent.

Si sit filius in potestate, alius emancipatus, ex defuncto [o] vnus nepos in potestate, alius [p] nepos emancipatus: eleganter Scæuola tractat, [q] an patruus emancipatus tantum nepotibus, [r] quantum fratri suo [s] conferat? Et ait, posse dici, tres eum partes facere debere: sibi vnam, fratri vnam, istis vnam collaturum: quamuis hi minus, quàm patruus ex hæreditate aui concurrente patre sint habituri. quæ sententia vera est. Sed & si sint duo nepotes ex eodẽ filio, [t] hique emancipati sunt, & ex altero eorum pronepos in potestate defuncti: [u] partem habebit nepos vnus, aliam nepos cum filio [x] suo. Sed & si [y] nepos sit, & ex alio nepote defuncto duo pronepotes: [z] vnus ex pronepotibus emãcipatus soli fratri suo cõferet: vel si

[a] Et in eo. Cum vocatur cum suis liberis, & confert.
[b] Bonorum possessionis, vt ĩ. §. inter ipsum.
[c] Nam & si. A simili probat. Hug.
[d] Alius. Emancipatus. qui non habet filios in potestate aui retentos.
[e] Retentus. Subau. & alius emancipatus. ex quo duo remanserunt in potestate nepotes, & sic tres filij, duo emancipati, & tertius in potestate.
[f] Filius emancipatus. ex quo nullus nepos est.
[g] His duobus. Natis ex altero emancipato confert, non etiam patri eorum: quia est emancipatus, vt C. de colla. l. si emancipati. vnde bene dico ex altero. si enim ex se nati essent, soli eis conferret: vt ã. §. sed & si sint.
[h] Ipsi. Nepotes.
[i] Conferent. Id est, communicabunt. Quod videbatur per hoc edictum: sed nõ est ita. hoc enim &c. Accursius.
[k] Propter bona. Sic ŝ. de pec. l. eo tempore. in si.
[l] Eueniet igitur. Secundum ea quæ supra dixi ibi, & puto dimidiam &c.
[m] Nepotibus. Id est filijs. Nota. gloss. sic ĩ. statim nepotẽ pro filio, & pronepotem pro ipso nepote poni. nam respectu aui defuncti dicitur nepos, & pronepos ille qui ad filium emancipatum est filius & nepos.
[n] Ex alio vna. Non dico ex alio, id est suo fratre præmortuo, & eius filio: illis enim non conferret, sicut nec eorum auo. Item illi semissem hæreditatis proauitæ habẽt sicut eorũ auus. Vel dic nepote suo, id est suo filio, secus si ex eodem nepote haberet: quia tunc pronepos per nepotem, id est, per patrem suum excluderetur: vt supra ea. l. §. liberos. in fi. Azo. nisi ponas nepotem præmortuum. & facit ã. ea. l. §. liberos, in fi. & ĩ. proxi. & supra de collatio. l. si nepotes. Accursius.
[o] Ex defuncto. Quodam tertio, qui erat in potestate secundum. Azo.
[p] Alius. Scilicet nepos. Accursius.
[q] Tractat. Id est tractando quærit.
[r] Nepotibus. Istis quorum alter erat emancipatus. sed quomodo confertur emancipato nepoti contra l. ŝ. de colla. l. 1. §. portiones? Respon. ex persona sui patris præmortui petunt conferri sibi hi nepotes, qui pater fuerat in potestate aui: quia qui eius persona nituntur, eadem eis portio confertur, quæ patri conferretur: vt supra de collat. l. si nepotes in locum. maximè si cautum erat patri de collatione ante mortem. sed obst. quod subijcit, quãuis minus &c. si enim pater viuat, & velit concurrere cum suis fratribus, non erant habituri minus: imo nihil: vt supra ea. l. §. si pater in potestate. Respon. minus quam patruus: quia nihil. nam quod nihil est, minus [t] est: vt supra de trib. l. illud. Vel dic secundo quod petunt conferri ex sua persona, nõ patris: & dic de profectitijs bonis aui vel patris: vt C. de colla. l. filiæ dotem. §. nec dubium. & l. vt liberis. §. fin. Vel tertio dic hunc nepotem à patre suo, non auo emancipatũ, & ideo ei confertur: quia nec per se, nec per alium factũ est, quo minus sit in potestate aui. & secundum has duas positiones dic patrem nepotis emancipatum. & quód subijcit, quamuis &c. quasi dicat si pater viueret, in portione tertia concurreret cum suis filijs, & sic nepotes haberent medietatem tertiæ: sed tamen habent integrã tertiam collationis. Item quid hoc ad hunc titulum? Respond. quia hic titulus dicit de collatione facienda à patre filijs, vt supra ea. l. in prin. cuius rei causa etiam supponit generaliter qui, & quantum debeant conferre nepotibus, & quibus etiam conferant nepotes.
[s] Fratri suo. Qui erant in potestate.
[t] Ex eodem filio. Mortuo.

[t] Not. hic brocardũ, q̃ nihil est, minus est. ĩ. l. 1. §. hæc verba. ĩ. si cui plusquam per l. Fal. Bal. in authẽt. cõtra rogat. C. ad Trebel. sic minus licet ei, cui plus. Spec. de j. & ;2. decr. §. 9. ver. sequitur.
[*] P. Flor. Scæuola tractat, an patruus emãcipat. qui tum nepotibus &c.

[u] Defuncti. Proaui.
[x] Filio. Scilicet pronepote defuncti, videbatur q̃ patruus emancipatus conferret soli pronepoti, qui remansit in potestate. sed secus est, & habet hic locum eadẽ quæstio quæ etiam habetur in superiori §.
[y] Sed & si. Supra dixit qualiter nepotibus confertur: nunc econtra qualiter ipsi cõferant, & cui. & dic quód habui fratrem, ex quo fuerunt duo filij, qui fuerunt nepotes patri meo, id est auo suo: & ex vno eorum nepotum præmortuo duo sunt pronepotes ad auum, quorũ alterum emancipauit auus. nunc auus moritur: ego filius succedo in dimidiam: nepos superstes in medium alterius dimidiæ, alia quarta deberet dari pronepoti remanenti in potestate aui de iure ciuili. sed per prætorẽ fit ei iniuria, qui vocat etiam nepotem emancipatum, cui datur alia quarta. cum ergo ei soli faciat iniuriam: ei soli confert. secundo confert patruo suo, si superest. si non superest proximior patruus, tunc tertio mihi, qui sum patruus magnus.
[z] Pronepotes. Scilicet sint.

frater nõ est, soli patruo non etiã patruo maiori.

Clausula adiecta in lege interpretata, uidetur repetita in lege interpretante. Bart.

Paulus libro xlj. ad edictum. II.

Nihil in hac parte edicti [a] cauit ꝑtor; vt legata exceptis personis nepos præstet: sed potest superior sermo [b] & ad hunc casum referri. Nam absurdum est, patrem quidem eius legata præstare, ipsum [c] verò plus habere: cùm eadem conditione in eãdem partem * vocentur.

Marcellus libr. ix. ad edictum. III.

Qui duos filios habebat, alterum ex his emancipauit, [d] nepotem ex eo in potestatẽ retinuit, emancipatus filium [e] sustulit: & à patre exhæredatus [f] est. Quæro, cùm frater eius [g] & ipse emancipatus sit præteritus, & nepotes ex emancipato filio ab auo hæredes instituti [h] quid de bonorum possessione iuris sit? [i] & quid intersit, si emancipatum quoque, ex quo nepotes erãt nati, præteritum esse ponamus? [k] Respondit: Si filium, retento ex eo nepote, emancipauit, & emancipatus procreauit filium, & hæres vterq; nepos institutus fuerit, pater eorũ exhæredatus, [l] alius filius præteritus: solus [m] filius præteritus bonorum possessionẽ cõtra tabulas petere poterit: exhæredatus enim obstat filijs suis [n] post emancipationem susceptis. nepoti tamen retento in potestate bonorum possessio dari debet: quoniam si pater eius emancipatus præteritus esset, simul cum eo [o] bonorum possessionẽ accipere posset [p] propter [q] id caput edicti, quod à Iuliano introductum est, id est, ex noua clausula. nec debet deterioris esse conditionis, quia pater eius exhæredatus sit: idq; ei [r] præterito quoq; præstari oportebit. Sed fratris eius, qui post emancipationem natus est, diuersa [s] cõditio est. conseruanda est tamen & illi ad virilẽ partem hæreditas: sicut etiã Imperator Antoninus in persona † nepotis [t] ex filia rescripsit.

Modestinus lib. vj. pandectarum. IIII.

Emancipato [u] quis filio, retinuit ex eo nepotes in potestate. filius emãcipatus susceptis postea liberis decessit. Placuit, in aui potestate manẽtes simul cùm his, qui post emancipationem nati sunt, decreto bonorum possessionem

* In P.Fl. vocantur. I vet. exẽ. vocatus.

† Aliàs, nepus &c.

Nihil in hac parte. CASUS. Si filius emancipatus præteritus à patre petit contra tabu. legata tenetur exceptis personis præstare. nunquid si suus nepos succedit cum emancipato ex isto edicto, præstabit legata exceptis personis? de hoc non videtur caueri in isto edicto, sed dicendum est, sicut emancipatus præstat, ita nepos suus. Viu.

[a] Edicti. De coniungendis. Accur.

[b] Sermo. Id est, edictum de leg. præstã. quod est supra, & pone nepotem in potestate hæredem institutum, & patrem eius emancipatũ præteritum, vel ambos præteritos extraneo instituto, & petijsse contra tab. rupto testamento. & iunguntur, & ambo soluũt legata exceptis personis: quia cum nepos facit iniuriam emancipato, qui solus de iure prætorio succedit, & percipiat emolumentum, participet & onus, & facit supra de legat. præstan. l. nepos. & l. sequen.

[c] Ipsum. Nepotem, qui plus haberet quã pater, si legata soluet pater, & non ipse.

Qui duos. CASUS. Titius duos filios habens alterũ emancipauit nepote ex eo in potestate retento: is emancipatus filiũ sustulit. deinde Titius testamento suo hunc filiũ a se emancipatum exhæredauit: fratrẽ eius (quem & post alterum emãcipauerat) pręterijt: nepotes ex priore filio emancipato hæredes instituit. Certè filio ꝑterito itẽq; nepoti in potestate retento datur bonorum possessio: non etiam filio exhæredato, aut nepoti post emancipationem suscepto. huic tamen nepoti conseruatur virilis portio ꝑpter institutionem, ex constitutione diui Pij.

[d] Emancipauit. Scilicet primum & alium post: vt infra innuit.

[e] Filium. Scilicet alium: & sustulit, id est, procreauit, scilicet post emancipationem.

[f] Exhæredatus. Filius primo emancipatus, ex quo sunt nepotes.

[g] Frater eius. Ordo literæ est. quæro cum frater eius sit emancipatus, & ipse, scilicet frater eius præteritus, & nepos &c.

[h] Instituti. Scilicet sunt.

[i] Iuris sit. Hoc casu & sequenti.

[k] Ponamus. Et sic ambo filij erant præteriti.

[l] Exhæredatus. Scilicet fuit.

[m] Solus. Non exhæredatus. illum enim excludit.

[n] Filijs suis. Id est, filio, vt posui in casu. Azo.

[o] Cum eo. Scilicet patre.

[p] Pater. Scilicet filius patre committẽte edictum.

[q] Propter id. Ratio superioris proximi dicti. & dic ꝙ magister Iulianus fuit author huius noui edicti de coniungendis: quod prętor proposuit: vel fortè illius tantum clausulæ: vt nepos præteritus cum exhæredato patre iungatur. Azo.

[r] Ei. Id est, nepoti, etiam soli.

[s] Diuersa conditio. Vtpote cum ei non detur contra tabul. Azo.

[t] Nepotis. Instituti hæredis. & facit s. de inoffic. testa. l. si proponas. & s. de legatis præstandis. l. filium. §. ad eũ. Sed contra infra eodem, l. fin.

Emancipato. CASUS. Pater emancipauit filium, nepotem in potestate retinuit, filius liberos suscepit: tandem decessit, nun. quid nepotes in potestate aui existentes simul cũ ijs, qui nati fuerunt post emancipationem, ad bona patris vocentur? Respondet, ꝙ sic, ita tamẽ vt auus bona eorum (si qua habent) conferre, aut eos emancipare debeat.

[u] Emancipato. Bonorum possession. vnde liberi in bonis patris emancipati. Sed quid ad hunc titulum? Respondeo, & si non directò, vtiliter tamen & in hoc casu locum habet. nam retentus in potestate aui quodammodo quantum ad suum patrem emancipatus videtur, cum non iaceat sub potestate: coniungitur tamen tanquam emancipatus cum ijs, qui sunt in potestate, vt viriliter cum eis succedat. Azo.

accipere: manente eo, [a] vt si velit auus sibi per nepotes [b] acquiri: bona sua [c] conferat, aut nepotes emancipet, vt sibi emolumentum [d] paternę hæreditatis acquirant: idque ita diuus Marcus rescripsit.

Iurisconsult. exponit verba posita supra eod. l. 1. quæ dicunt sub nomine. Bar.

Idem libro vj. differentiarum. V.

SI nepos exhæredatus hæres extiterit ei, quẽ auus hęredẽ fecerat, deinde pater eius emancipatus testamẽto præteritus accipiat cõtra tabulas patris bonorum possessionem: iungi patri suo nepos non poterit: [e] sed velut [*] extraneus excludetur: quia non suo nomine [f] auo hæres extiterit.

Scæuola libro x. quæstionum VI.

SI quis filium habens in potestate, extraneũ in nepotis locum [*] quasi ex eo filio natũ adoptet, mox filium emancipet: non iungetur hic nepos filio emancipato: [*] qnia desijt [g] esse emancipato ex liberis.

Triphon. libro xvj. disputationum. VII.

SI post emancipationẽ filij, susceptus ex eo fuerit nepos: conseruanda [h] erit illi portio.

Sed quanta, videamus. Finge enim patruo scripto hæredi cohæredem datum hunc nepotem, patrem autem eiusdem præteritum accepisse contra tabulas bonorum possessionem. Quod ad edictũ prætoris attinet, semisses [i] bonorum fient.

Nunc verò post constitutionem diui Pij Antonini, [k] si cõseruatur pars nepotis, [*] vtrũ virilis, [l] an quarta [m] debeat seruari? Nã si in aui potestate natus fuisset: coniungebatur [n] in vnã partẽ cũ patre suo. Et proponamus [o] aliũ esse ex eodẽ [p] nepotẽ in familia aui. Duo vnã quartam [q] habituri erant patre eorum accipiente contra tabulas bonorũ possessionẽ, si fuissent in aui potestate. An ergo nunc [r] in sescunciã [s] tuendus sit, qui non in familia retentus [t] est? & cui abscedet pars, quæ huic cessura est? patri eius tãtum, & an patruo? [u] Et puto & patruo: nam & legatum eidem datum præstaret. [x]

a Manente eo. Scilicet in sua firmitate. Azo. id est, saluo eo.
b Per nepotes. Scilicet in potestate retentos.
c Bona sua. Scilicet nepotum. ad quod ĩ. de colla. bo. l. si quis filium, & l. 1. §. is quoque. & not. velit. nam non cogitur emancipare: vt s. de leg. 1. l. filiusfamilias. §. secundum vulgarem. nisi in casib⁹ no. institut. quib. mod. ius pat. pote. solui. §. fin.
d Emolumentum. Nepotibus.

SI nepos. CASVS. Si pater filium emancipatum præterijt, nepotem ex eo exhæredauit, si nepos succedit hæredi instituto, & præteritus petit contra tab. iste nepos non iungitur cum patre suo: quia non vocatur vt nepos, sed vt quilibet extraneus.
e Nõ poterit. Quasi ipse sit institutus ab auo, & sic accipiat contra tab. alio committente edictum.
f Non suo nomine. Vt supra eod. l. 1. in prin. & supra de contra tab. l. non putauit. § sed & ipse. & ĩ. de ope. libert. l. cũ patronus. §. cum libertus, & supra de leg. præstan. l. 3. §. hoc autem.

SI quis filium. CASVS. Paterfamilias habebat filium in potestate: quẽdam extraneum in locũ nepotis adoptauit, filium emancipauit. nonquid nepos adoptatus iongetur filio emancipato? non. quare? quia desijt esse nepos ei cum emãcipatus est filius. Viuia.
g Desijt. Aliàs deest non. & secũdum hoc istud, quia erit ratio quare videatur admitti. & respondetur, hac ratione non potest iungi: quia desijt esse &c. vel si habeas non, erit ratio quare non debeat admitti, non tamen sufficiens, sed subanditur: nec huius nepotis causa est naturalis. Azo. & secundum hoc non obstat infra de capt. l. si me.

SI post emancipationem filij. CASVS. Pater filiũ emancipauit, & ex eo susceptus est nepos. iste nepos iungitur patri suo ex isto edicto, & huic nepoti debet pars conseruari. si patruum non habet, dimidia conseruatur. sed si haberet patruum indubitanter si petitur contra tab. fiont semisses, & emancipatus cum filio vocatur in semissem, patruus in alium. nam si ex filio in potestate constituto essent duo nepotes. vocaretur in vnam dimidiã, siue sit petita contra tab. siue ab intestato locus sit successioni. sed debet aliquid conferre: quia pater suus confert, patruus suus non. sed si peteret contra tab. patruo conferri: quia tenetur præstare legatum patruo, cum sit de liberis. Viuia.
h Conseruanda. Ex interpretatione potius, quam verbis edicti, cum edictum iungat nepotẽ in potestate retentum: vt supra eo. l. j. in princ.
i Semisses. Non cõputato tali nepote.
k Antonini. Per cõstitutionem Antonini tali nepoti conseruatur portio: vt supra eod. l. qui duos, in fine.
l Virilis. Id est, tertia. duo enim sunt filij: & si hic nepos vocaretur in virilẽ, tertiam haberet: vt s. de lega. præstan. l. virilis. in prin. Azo.
m Quarta. Scilicet totius hæreditatis. i. dimidia dimidiæ, sicut si in potestate esset retentus. & hoc est, nam si, &c.
n Coniungebatur. Per verba edicti.
o Proponamus. Aliam proponit quæstionem. Accur.
p Ex eodem. Scilicet filio. & hic duo nepotes: alter in potestate, alter non: & quod subijcit duo, mutat casum: tãdem redit ad istum ibi, an ergo, &c.
q Quartam. Totius hæreditatis, i. dimidiam dimidiæ. Azo.
r Ergo nunc. Quando alter de nepotibus est in potestate, alter non.
s Sescunciã. Id est, vnciam & dimidiã. & sic inter ambos habeant tres vncias, id est, quartã totius hæreditatis: vt Insti. de hæred. institu. §. hæreditas.
t Retentus. Et hoc satis videtur, cum sint duo nepotes alter in potestate, alter non: sed quæstioni supra factæ ibi, nunc verò &c. non rñ. & ideo dic virilem conseruandam. vt s. eo. l. qui duos. in fi. quæ est contra. cũ enim duo accipiant contra tabu. pater & filius, virilis conseruatur filio, i. nepoti: vt s. de leg. præst. l. virilis. in prin. Nec mirum si plus habeat nepote in potestate retento, qui solã quartã habet ex hoc edicto. hoc enim non suo iure, i. iure contra tab. habet: sed quia institutus est. Alij dicunt & hunc in quartã vocari, & corrigi quod est in l. qui duos. in fi. Alij quod ibi in virilem, i. in tantum, quantum acciperet nepos in potestate: & sic illa secundum istam non in virilem totius hæreditatis.
u Et patruo. Non solum patri. Hug.
x Præstaret. Non solum pater, sed etiam patruus: nec obstat

* P. Fl. sed vt.
* In P. F. quasi ex eo filiũ natum. vide Ant. Aug. emen. li. j. cap. a.
* Sic in P. F. & rectè. Hal. tamẽ scripsit, quia non desijt esse emancipatus ex liberis.
* P. Fl. nepoti.

obstat ſ. de legat. præſtan. l. nepos, in fin. quia ibi erat nepos in poteſtate: hic non.

DE CARBONIANO EDICTO.

TITVLVS X.

DE CARBONIANO edicto.

Iuriſconſultus primò ponit edictum ſecundò incipit edictum exponere. ſecunda ibi, non tantum maſculi. Bar. t.

Vlpianus libr. xlj. ad edictum. I.

Si cui [a] controuerſia fiat, [b] an inter liberos ſit, [c] & impubes [d] ſit: cauſa cognita. [e] perinde poſſeſſio [f] datur, ac ſi nulla de ea re controuerſia eſſet: & iudicium in tempus pubertatis cauſa cognita differtur. Eum, qui controuerſiam facit, ſi pro pupillo ſatis ei non detur: [g] ſimul [h] in poſſeſſionem eorum bonorum eſſe prætor iubet. Non tantum maſculi, ſed & fœminæ ex virili [i] ſexu deſcendentes Carboniani commodum habebunt. Et generaliter dicimus [k] ijs demum Carbonianũ cõpetere, quibus contra tabulas bonorum poſſeſſio competit. ijs verò non competere, qui repellun-

A Carboniano prætore: ſicut Publiciana, à Publicio: vt inſti. de act. §. aliæ. ADDITIO. iſte titulus ita continuatur ad præcedentia. Quædam bo. poſ. de quibus habuiſtis, tribuunt ius etiam ei cui decernitur bon. poſſ. ab inteſtato: de quibus infra habebitis: & iſtæ dicuntur ordinariæ. quædam ſunt quæ tribuunt factum, & faciunt detẽtatorem, qualis eſt illa quæ datur ventri ſ. de vent. in poſ. mit. & qualis eſt Carbon. ideo ponit de Carboniano edicto: & poteſt exponi dupliciter, de Carb. edict. & de beneficio Carb. edicti, quod eſt æquiſſimũ. Deus inſpirauit homines ad inueniendũ tale beneficiũ. Contingit aliquãdo, ꝙ mortuo patre remanet impubes: ipſi mouatur quæſtio ſtatus & bonorum: & vult Carbonianum, ꝙ differatur in tempus pubertatis: & mittatur in poſſ. bo. Vel exponitur de Carbo. edicto. i. de Carbon. bon. poſſ. quando competat, & quando non, & quod ſit eius beneficium. quando competat, dicitur in l. 1. quando non, dicitur in §. Pomponius. quod ſit eius beneficium, dicitur ĩ. eod. l. ſed & ſi is. Viu.

Si cui. Caſus vſq; ad §. Papinianus. aliàs Pomponius dicitur: & debetis ſcire. Iſte titulus eſt leuis titulus: in lib. iſto fortiores ſunt leges. Contingit aliquando ꝙ pater decedit inteſtatus relicto filio impubere. agnati impuberis incipiũt malè cogitare de eo. veniũt, & dicunt: tu non fuiſti eius filius, licet teneret te pro filio: quia iſta mulier decepit eum, non debes habere bona: mulier mater iſtius incipit flere: iſti agnati ſunt magni: loquuntur cum multis, & ſua aſtutia ligant ſibi omnes agnatos. iſte puer remanet ſolus cum matre: ideo dominus Carb. interponit ſe, & dicit ꝙ ſi filio impuberi ab agnatis mouetur quæſtio ſtatus, & bono. mittam eum in poſſ. omnium bonorum: & differam quæſtionem ſtatus, & bonorũ, donec erit pubes: tunc agnati dicant, ſimulatur patri, & recedunt ab illo, & iuuabit ſi puerum. vnum ſciatis, ſi puer petit Carb. bon. poſſ. debet cauere de bonis non diminuendis: & adueniente pubertate ſi non apparet filius, habebunt illi bona: ſi non caueat, cæteri erunt cum eo in poſſ. Datur Carbo. bon. poſ. non tantum maſculis, imò fœminis deſcendẽtibus per lineam maſculinam. & eſt ſciendum, quibus liberis datur Carbo. bon. poſſ. ex teſtamento. & eiſdem datur ab inteſtato. Sed quid erit ſi impubes patitur cõtrouerſiam, non ꝙ non ſit de liberis, ſed quod non ſit poſt emancipationem à patre in poteſtate retentus? ſimiliter differtur quæſtio in tempus pubertatis. vnum ſciatis, ſi pater negauit filium, datur bo. poſſ. Carb. ſed, ſi non negatur filius, ſed dicatur ſeruus, ei datur Carbo. bo. poſſ. Sed ſi fiſcus mouet alicui impuberi quæſtionẽ ſtatus & bonorum, datur Carb. bo. poſſ. Si quis. Hic eſt mirabilis caſus, & eſt talis. Habeo filium, & ex eo nepotem. filium emancipo, decedo inteſtatus, dicit nepos in poteſtate retentus, debeo ei ſuccedere: tu verò emancipate, non: quia es incognitus à iure ciuili: dicit filius, tu non es filius meus: dicit nepos: ego volo petere Carb. bo. poſ. certè permittitur. & quod dicitur eſſe locus hic, ita breuiter not. exẽplum hoc modo. Pater aliquo tempore credidit puerum eſſe ſuũ filium: mutauit opinionem, tẽpore mortis noluit facere teſtamentum. veniebat aliquis: quare nõ inſtituis iſtum? ſcitis quare? quia non credo meum filium eſſe: moritur ipſe. mater petit quod inducatur in bo. poſſ. ex Carb. edicto inducetur. ſecus ſi pater ex teſtamento diceret, talem puerum exhæredo: quia nego filium: hoc caſu excludetur à Carboniano. ſic ſoluitur cõtra. arg. ĩ. ea. l. §. Põponius. Interdũ maius periculum eſt dicere, tu es ſeruus quã dicere, tu non es filius: & vbi maius periculum, maius conſilium. ſ. de vent. inſpi. l. 1. in princ. Pomponius. Habuiſtis, quando locum habet Carb. modo ponit quando ceſſat ſi impubes inſtituitur: vel exhæredatur: quia teſtator videtur eum excluſiſſe niſi in caſu, ſi filius poſthumus hæres eſt inſtitutus. ſi ergo aliquis inſtituit filium ex minima parte, Carbo. debet ceſſare: ſed ſi fortè aliquis inſtituit filium, & rogauit reſtituere, Carb. ceſſat. Sed quid? ſi filius non eſt inſtitutus, vel exhæredatus, & mouetur quæſtio matri. Et dicitur ꝙ ſi ſubiecit partum, erit locus Carb. edict. Vnum ſciatis, ſi matri, & filio mouetur quæſtio, mater defendet filium: & ſi fertur ſententia contra matrem, præiudicat filio. Sed ſi dicatur matrem partum ſubiecisse, agitur cõtra matrem, & pronuntiatur contra eam. h. d. cum l. ſeq. Viu.

a Si cui. Non inſtituto, vel exhæredato: vt ĩ. ead. l. §. Pomponius. Azo.

b Fiat. A poſſidente. nam & reus dicitur facere controuerſiam: vt ſ. de procur. l. non ſolum. §. ſi ſtatus. hic enim filius agebat: vt ſtatim patet.

c Sit. Scilicet connumerandus. & ita de ſtatu, id eſt, de filiatione ſimul, & de bonis: alioqui locum non habet. vt ĩ. eod. l. 3. §. quamuis. idem & ſi ſeruus dicatur: vt ĩ. eod. §. ſed & ſi quis.

d Et impubes. Alij enim non ſubuenitur: quod dic, vt ĩ. eod. l. 3. §. puberi.

e Cauſa cognita. Quod dic, vt ĩ. eo. l. 3. §. cauſæ. Azo.

f Poſſeſſio. Corporalis rerum hæreditariarum.

g Non detur. De bonis reſtituendis ſi appareat eſſe non filium: vt colligitur ĩ. eo. l. ſed & ſi is. §. pe. & dicitur ſupra de colla. bo. l. 3. §. 1. Item imo quandoque & ſi ſatiſdetur: vt ĩ. eo. l. ſed & ſi. in prin. Azo.

h Simul. Sed diſſimiliter: quod dic: vt ĩ. eod. l. de bonis. §. qui pupillo. & l. ſed & ſi is.

i Ex virili. Scilicet tãtum, non ex fœmineo: nam eam eſt contra tab. denegetur: vt ſ. de contra tab. l. illud. §. ad teſtamenta. ergo & hoc edictum: vt ĩ. proxi. §. differtur tamen quæſtio: vt ĩ. eo. l. de bonis. in prin. Azo.

k Et generaliter dicimus. Huic regulæ derogatur, & ex teſtamento, quia contra tabulas nõ datur inſtituto vel exhæredato: vt ſ. de contra tab. l. 1. in princip. ſed hoc

quando

quandoque. sic j. ea. l. §. Pomponius. & l. si impubes. §. interdum. Item ab intestato: quia contra tab. non habet locum ab intestato: vt Insti. de bo. poss. §. sin autē. hoc sic, vt infra eodem l. Carbo. 1. respon. & l. de bonis, §. huic quæ sunt contra. Azo. & facit s. de inoffic. test. l. qui de inoffic. test. & qui sunt isti, habes s. de contra tab. l. 1. in princ.

qui ex se conciperetur: vt supra de condit. & demonst. l. cum vir vxori, at hunc non constat esse conceptum ex eo propter negationem: vt C. qui ad lib. procla. l. fina. & ideo non extraordinaria magis, quam ordinaria bonorum possessio secundum tabul. competit. Idem si negaretur institutus, vt j. eodem, l. 3. in princ. Azo.

tur à contra tabulas bonorum possessione. Si qs non ab aliquo [a] hanc cō trouersiā patiatur, quòd inter liberos non sit, sed ab ipso [b] patre: vt puta nepos, qui se retentum in potestate aui dicit, ab emancipato patre, [c] cui iungi desiderat: an differri debeat? Et magis est, vt differatur. Parui enim refert, quis ei controuersiam faciat. cùm & si testator [d] eū negauerit ex liberis, non tamen exhæredem scripserit: Carboniano [e] possit esse locus. Sed & si quis nō tantùm ex liberis negetur esse, verùm seruus etiam esse dicatur, fortè ex ancilla editus: Iulianus scripsit, adhuc Carboniano locum esse: quod & diuus Pius rescripsit.

Nam [†] vel [f] magis cō sulendum est ijs, quibus maius periculum intenditur. Nam si aliter obseruetur: inuenta erit [g] ratio, quemadmodum audacissimus quoq; eo maiore iniuria impuberem afficiat, quò & plura, & grauiora de eo mētiatur. Sed & si ipse defunctus seruus esse dicatur: idem erit dicendum. Sed & si fiscus [h] faciat impuberi controuersiam: Carbonianum edictum potest locū habere.

Ei qui habet bonorum possessionem secundum tabulas, non datur Carbonianum.

Pomponius lib. lxxix. ad edictum scripsit: cùm filius hæres, vel exhæres scriptus est, Carbonianū edictum cessare, [i] quamuis filius esse negetur: q̄a vel quasi scriptus habet [k] bonorum possessionē: [l] etiam si filius non sit: vel repellitur quasi exhæredatus, & si filius esse videatur: [m] nisi fortè posthumus (inquit) sit hæres institutus, & natus negetur esse filius, sed subiectus esse dicatur: quo casu eius partis tantùm danda est ei bonorum possessio, [n] ex qua institutus est. Idem ait, [o] cùm quidam exhæredem scripsisset filium, quòd diceret, [p] eum ex adulterio cōceptum: quasi fieret ei hęc controuersia, an inter liberos sit, ex hac parte edicti ei bonorum possessionem competere, cum si sine elogio [q] exhęres scriptus esset, non haberet bonorum possessionem. Idemque & si ita sit scriptum. Quisquis est, qui filiū meum se esse dicit, exhæres esto, quia nō est filius exhæredatus. Si quis filium suum hæredem instituerit ex minima parte, sic, ille qui ex illa natus est, hæres esto, non quasi filium [r] suum: deinde hic contendat patrem intestatum decessisse, [s] seque ei suum hæredem esse. interest, cohæredes eius vtrum negēt [t] eum filium, an verò contendant testamētum va-

[a] Ab aliquo. Extraneo. Azo.

[b] Ab ipso patre. Scilicet dicitur quod non sit de liberis. Azo.

[c] Patre. Repete controuersiam patitur.

[d] Testator. Id est, auus prædicti patris pater.

[e] Carboniano. Non ergo patris dictum filio præiudicat, vel etiam ignorantia: vt j. de cap. l. si quis ingenuam. nec matris: vt s. de proba. l. fi. in fi. & arg. s. ad Syl. l. 3. §. 1. licet prosit patris dictum: vt supra de lib. agno. l. 1. §. Iulianus, & s. de prob. l. fin. in prin.

[f] Nam vel. Pro etiam, alias, nam &.

[g] Inuenta erit. Nota nō aperiri viam malitijs. sic s. de transl. l. cum hi. §. si cū his. & de trib. l. illud. §. sed si mercem. & C. de edi. diui Adr. toll. l. quamuis.

[h] Sed & si fiscus. Facit supra de bo. poss. l. non est.

[i] Cessare. Ad scriptum. facit infra eo. l. 3. §. quamuis. j. eo. l. eum sine. ad exhæredatum facit infra eodem, l. si impubes. §. cum vero. & §. interdum. & s. de inoffic. testam. l. qui de inofficio.

[k] Habet. Bonorum possess. secundum tabul.

[l] Possessionem. Scilicet secundum tab.

[m] Videatur. Id est, præsumatur: quia constante matrimonio est editus: vt supra, de ijs qui sunt sui, vel alien. iuris, l. filium, §. non tamē. Azo.

[n] Bonorum possessio. Carboniana. Sed cur huic magis datur, quam nato instituto? Respon. in iam nato nō est dubitatio an sit institutus: constat enim. vnde sufficit ei secundum tab. at hic nō est verisimile testatorem instituisse nisi eum

[o] Idem ait. Idem Pomponius, vel idē ius esse ait Pomponius.

[p] Quod diceret. Scilicet pater: vel diceret ille, qui facit controuersiam, & sic legitur cum sequentibus.

[q] Elogio. Scilicet illo, quia ex adulterio natus est. Azo. & no. quòd ratio huius edicti est, quia pater dicendo eum spurium, videtur exhæredasse vt extraneū: & sic exhæredatio non valet, & eadem est ratio in sequenti: quia eum imposui pœnam, si diceret se filium, per consequens volui eum extraneum dici: vt arg. Insti. de lega. §. fin. & sic vt extraneum exhæredo, & hic non valet, vtpote res inepta in extraneo: vt infra de verborum obligat. l. quidam cum filium, §. in eo. & sic habes tres casus, in quibus exhæredatio habetur pro infecta: sed in eo casu cum dixi exhæredo, quia ex adulterio &c. videtur valere exhæredatio: vt supra de liberis, & posthum. l. & si pepererit. in princip. Solut. quod hic dicit nullam exhæredationem, dic si probetur eum filiū esse: paret enim eum ideo exhæredauit, quia credebat eum nō esse filium. interim ergo donec probetur filius, exhęredatio nocet: vt supra de liber. & posthum. l. si posthuma, §. fi. secundum Azo.

[r] Nō quasi filium. Scilicet instituit.

[s] Decessisse. Quasi se præterito, cum non sit institutus vt filius.

[t] Negent. Ac per hoc testamentum respectu eius portionis

Patris vel matris dictum, filio non præiudicat.

† Vbi maius periculū est, ibi cautius est agēdum: vt in c. vl. cum gl. super ver. personaliter, in fi. vl. colum. extra de offi. de lega. & c. vbi periculū maius. de electio. lib. 6.

tionis, in qua institutus est, non valere contendunt: vt C. de hær. insti. l. si pater. vt & hic, & j. ea ponitur. Azo.

a Valere. Solummodo respectu partiũ omnium: non etiam negant eum filiũ: & ita de bonis tantũ faciũt controuersiam: vnde nõ debet differri: vt j. eo. l. si impubes. §. cum vero.

b Cessat. Vt j. eo. l. si impubes. §. cũ vero. Sed argu. contra j. eodem, l. de bonis. in prin.

c Hæreditatẽ. Nunquid hic hæreditatẽ amitteret, si probaretur non filius? As. quod sic, j. de iure fisci. l. auferunt. sed nõ est ita: quia hic non vt filius fuit institutus, vt hic dicitur: nec falsa demonstratio ei nocere debet: vt s. de condit. & demonstra. l. demõstratio. & C. de fal. cau. l. 1. Accur.

d Arguatur. Id est, accusetur lege Cornelia. de fal. vt C. de fal. l. 1. Azo.

e In dubium. Facta controuersia ei puero de bonis, & de statu, vel de statu tantum: vt j. l. 3. §. quãuis. Hugo.

f Cum verò mater. Scilicet tantum. alioqui si etiam puero fieret quæstio, differetur: vt supra dictum est, vel vt dicunt supra proximo puero tantum, & nõ matri fiebat quæstio, hic vtrique. quoa & ratio huius legis & sententia, & hæc verba iuuare videntur. Azo. & facit supra de adulte. l. miles. §. defuncto.

g Deberet .n. differri de statu: quia quæstio status tanquam præiudicialis differenda est. vide per do. in §. præiudiciales. Insti. de act. & ibi in gl. magna, & p. doc. l. 1. C. de ord. iud.

lere. [a] Si testamentum valere contendant: controuersia non est differenda: & Carbonianum edictum cessat. [b] Quòd si filium eum negant, & ad ipsos potius quasi ad consanguineos hæreditatem [c] pertinere dicunt: data bonorum possessione impuberi, controuersia in tempus pubertatis differtur. Si mater subiecti partus arguatur: [d] an differenda sit quæstio propter statum pueri, quæritur? Et si quidẽ pupilli status in dubium [e] deducatur: differri quæstio in tẽpus pubertatis debet, cùm metus esse possit, ne minus idoneè defendatur. Cum verò mater [f] rea postulatur: vtiq; integra fide, & maiore constantia causam defensura: recenti tempore dubium non est cognitionẽ fieri oportere: & post euentum cognitionis, [g] si suppositũ partum apparuerit: [h] actiones hæreditariæ pueró denegandæ sunt: omniaque perinde habenda, atq; si hæres scriptus non esset.

Donec viuit aliquis ex participibus criminis, non potest agi ciuiliter de crimine contra tertium. Bart.

Martianus libro xiiij. institutionum. II.

Licet [i] mulier, quæ partũ subiecisse dicitur, decesserit: tamẽ si participes maleficij sint: in præsenti cognoscendum est. Si autẽ nemo sit, qui puniri possit, quia omnes participes facinoris fortè decesserint: [k] secundum Carbonianum edictũ in tempus pubertatis differenda est cognitio. [l]

Posthumo instituto, licet habeat secundum tabulas, potest etiam habere locum hoc edictum. Bart.

Vlpianus libro xlj. ad edictum. III.

Carbonianũ edictum captatũ est ad contra tabulas bonorũ possessionem, [m] & intestati: [n]

g Cognitionis. Habitæ contra puerum conuentum vna cum matre.

h Apparuerit. Sententia lata contra puerum. non contra matrem solam. illa enim puero non præiudicat, vt supra de iureiur. l. 3. §. pen. Sed arg. contra s. de vent. in pos. mit. l. si ventris. Sol. ibi. facit j. eo. l. 3. §. si mater. & l. si impubes. §. si mater. & l. Titia. & quod no. C. de fal. l. 1. Item facit j. de fal. l. 1. & l. qui falsam. §. 1. & l. lege. §. de partu.

ADDITIO Dic secundum Bart. quòd in d. l. si ventris accusabatur mater sola: fiebat tamen præiudicium partui futuro: sed hic fiebat præiudiciũ partui iam nato, & est ratio. sicut enim cum mater est minor, quæstio differtur: ita etiam quando est grauida, debet differri: quoniam non potest ita sufficienter defendere. Item ratio: quia magis fauemus partui nascituro, quã iam nato: vt l. 1. §. si ea. s. de ven. in poss. mit.

i Licet. Participes. contra videbatur: quia auctrice extincta, nec ipsi teneri possunt.

k Decesserint. Hoc est contra nos, qui dicimus quòd viuente criminoso, qui potest criminaliter accusari, potest etiam ciuiliter agi. Alij contra. quod dic: vt C. de fide instru. l. fi. §. 1. & hic etiam in vita mulieris potest exerceri Carbonianum.

l Cognitio. De statu & de bonis. Accur.

Carbonianum. CASVS. Carbonianum edictum aptatur aliquando ad bon. poss. cõtra tab. vt quibus datur illud, detur & istud: & item & ad bo. pos. intestati aliquando, & in bo. pos. secundum ta. locum habet: vt cũ pater instituit posthumum, & negatur filius, potest esse locus huic edicto. Scriptis hæredibus nõ datur bon. poss. ex hoc edicto. Vnum sciatis si mouetur quæstio status, & bonorum, differtur ex cõstitutione, pubes autem nõ habet beneficium Carb. edicti, si mouetur ei quæstio status & bonorum. Causæ cognitio. Habuistis, si cui mouetur controuersia, quòd inter liberos defuncti non sit causa cognita bo. pos. Carb. dabo. quid versatur in causæ cognitione? hoc, vt si in euidenti est non esse filium, denegetur ei. si autem certum est, vel dubium est: detur ei. vbi iudicium est pro eo, statim datur: sed summatim cognoscitur si est filius, sed versatur aliud: vt si expediat impuberi differri, differatur: aliter non. ergo duæ sunt causæ cognitiones: si non expedit differri si habet probationes, vel per quos defendatur. Item si habet obstetricem per quã põt probare filiationẽ. istud est fauore impuberis introductum, vt nõ differatur in tempus pubertatis, & ideo si non expedit ei, non debet differri. Si mater. Mater accusatur, quòd filium impuberem tempore partus falso subiecit. fertur sententia contra matrem, obest filio? non. Sed quid si aliquis faciebat quæstionem status & bonorum, differtur? certè sic. Sed quid? decedit testator relicto puero anniculo, & alio qui habet 13. ann. & sex menses, agnati monẽt quæstionem ambobus, nunquid differtur quæstio status ex persona sua qui habet 13. ann. & dimidium? non, sed ex persona impuberis differtur quæstio status in tempus pubertatis: siue impubes possidet bona, siue non. Sed quid? duo sunt impuberes, faciunt adinuicem controuersiã: vnus se dicit filium solum, alter dicit se & alium, tamen si adoleuerit ille, qui dicit se filium solum, differtur. si autem alter adoleuit, finita est eius quæstio in tempore pubertatis: & non differtur plus. h. d. vsque ad §. si quis liber. Viu.

m Bonorum possessionem. Vt cui illa datur, & denegatur: sic fiat de Carboniana bono. possess. vt j. eo. l. 1. §. & generaliter.

n Intestati. Quia concurrit cum vnde liberi: vt j. eo. l. de bonis. §. huic.

In qui-

cùm & in secundum tabulas in quibusdam a casibus posit videri necessarium edictum: veluti si paterfamilias ita institue rit, posthumus hæres esto: vel, Posthuma hæres esto, & negetur b verum esse, quod in testamento scriptum est. Et cùm c de fideicommissis, vel legatis quæritur, differri potest causa in tempus pubertatis: id enim diuus Pius Claudio Adriano rescripsit. Quamuis scripto hæredi d non promittatur bonorum possessioné ex edicto Carboniano, certum fit: e tamen quęstionem status in tempus pubertatis differri, proculdubio est. Ergo si quidem de parentis bonis, simul & de statu controuersia fiat, hoc edictum locum habebit: si verò status tantum; differretur quæstio f in tempus pubertatis: sed non ex Carboniano, sed ex constitutionibus. g Puberi quamuis minori vigintiquinque annis Carbonianum non succurrit: sed si cùm esset pubes, quasi impubes obrepserit, bonorumque possessionem acceperit, dicendum erit, nihil eum egisse. Nam & si impubes esset, mox pubes factus: finiretur bonorum possessionis h emolumentum. Causæ i cognitio in eo vertitur, vt si manifesta calumnia appareat eorum, qui infantibus bonorum possessionem peterent, non daretur bonorum possessio. Summatim k † ergo cùm petitur ex Carboniano edicto bonorum possessio, debet prætor cognoscere: & si quidem absolutam l causam inuenerit, euidenterque probetur, filium non esse: negare debet ei bonorum possessionem Carbonianam. si verò ambiguam causam, hoc est vel modicum pro puero facientem, vt non videatur euidenter filius non esse, m dabit ei Carbonianam bonorum possessioné. Duæ autem sunt causæ cognitiones. Vna n dandæ Carbonianę possessionis: quę habet commodum illud, vt perinde atque si nullam controuersiam pete retur impubes, possessioné accipiat. Alia est causæ cognitio illa, vtrum debeat differri in tempus pubertatis cognitio, an repræsentari. Hoc autem diligentissimè o prætori examinandum est, an expediat pupillo repræsentari cognitionem: an potius differri in tempus pubertatis: & maximè inquirere hoc à cognatis, matre, tutoribusq; pupilli debet. Finge esse testes quosdam, qui dilata controuersia, aut mutabunt consiliú, † aut decedent, aut propter temporis interuallum non eandem p fidem habebunt: vel finge esse anum q obstetricem, vel ancillas, r quæ

a In quibusdam. Bene dicit casibus: quia regulariter non habet locum secundum tab. vt s. eod. l. 1. §. Pomponius.

b Negetur. A legitimis esse verum. s. quòd sit institutus aliquis posthumus, & negatur etiam filius, aliàs nō habet locum Carbo. bonorum poss. quia de bonis tantum est controuersia: vt supra eod. l. 1. §. si quis filium. Idem in quolibet impubere instituto vt habeat locum Carbon. bon. poss. si hæc duo negentur, secus si alterum tātum: vt infra proxi. §.

c Et cum. Dic legata relicta filio, vt filio, & hæres dicit eū non esse filium, mittetur in possessioné legatorum & differtur quæstio status & legatorum, & secundum hoc est mirum, quod legatario singulari detur Carbon. etiam facto testamē to secundum ty. & quæritur secundum eum, an filius pro his legatis habeat secundum tabul. sicut Carb. quod videtur absurdum. Vel planius dicas posthumum missum in poss. ex Carboniano, & legatarios legata petere, certe differtur quia speratur petitio hæreditatis mouenda per legitimos contra filium, quādo erit pubes: vt arg. C. de pet. hær. l. fin. & secundum hoc dic causa. s. legatorum, & potest, id est, debet, & facit infra ea. l. §. si quis liber.

d Hæredi. Impuberi, quem cōstat sine negatione scriptū: alioqui contra: vt s. proxi. resp. Azo.

e Certum fit. Ipse tamen possessionem adipiscitur iure communi sine auxilio Carbo. vt C. de edi. diui Adria. tollen. l. quāuis. & j. quo. bono. l. 1. & 2. Azo.

f Differretur quæstio. sed nūquam fit missio: vt statim s. dixit. Azo. Item & hoc siue agat, siue conueniatur impubes: vt infra eod. l. §. parui.

g Ex constitutionibus. Si verò tātum de bonis, nulla fit dilatio: vt s. eod. l. 1. §. si quis filium. & j. eo. l. si impubes, §. cum vero. Azo. Item contra j. eo. l. de bonis. §. ita demum. Sol. ibi. Accur.

h Possessionis. Petendæ, non petitæ: vt j. eo. l. de bonis. §. post. Vel dic idem, & si sit indulta à iudice, dum tamen re ipsa corporaliter non sit tradita. Azo. vt infra eodem l. antepen.

i Causæ. Dixit s. eod. l. 1. in princi. in duobus veru causæ cognitionem, & hic de primo. & j. §. proxi. dicetur de alio.

k Summatim. Imò plene: vt C. eod. l. 2. sed expone: vt ibi.

l Absolutā. Id est, sine dubitatiōe. hoc enim euidenter &c. sic ergo illa regula, dolo facit qui petit &c. vt j. de except. do. l. dolo, habet locum & in possessorijs, & sic est contra infra, quo. legat. l. 1. §. redigūtur. sed dic vt not. in d. l. dolo. Item no. de summaria cognitione: vt s. ad exhibend. l. 3. §. ibidem. Accur.

m Non esse. Quod duobus modis fit: vt s. de ijs qui sunt sui vel alie. iur. l. filium. §. sed & si sic. & §. sed mihi.

n Vna. De qua d. in s. proxi. §.

o Diligentissimè. Hæc ergo causæ cognitio fit plene, sed superior semiplene. Azo.

p Non eandē. Quia fierent infames. Et not. idem si de facto fiant infames: quia minus creditur. nam tempore redditi testimonij fides testis inspicitur: vt supra de testibus. l. 3. in princ. Vel dic non eādem fidem, id est, nō ita creditur: quia non est verisimile, quòd de tam longo tempore sic recordētur, sicut de recenti. Accur.

q Anum. id est, vetulam. Ad quod s. de testi. l. inuiti. & l. ex eo. Accur.

r Ancillas. Cautè hic in plurali, supra in singulari dixit: quia in quæstione vnius serui causa ponenda non est: vt infra de quæstio. l. 1. §. idem Cornelio. plurium enim seruorum argumenta, & indicia alijs præcedentibus sunt necessaria.

Similis quæstio summam habetur in c. quoniam frequēter. §. si verò post tps. cum gl. super vers. sūmatim. in pen. extra vt lite nō contest. Et de causis summarijs, & clausula summariè &c. Mandos. super 3. com. in ver. summariè.

† Hęc verba secuntur in gl. in ca. quoniam frequēter. super versi. subtrahat, extra et lite contest.

Veritatem.

veritatem [a] pro partu possunt insinuare, [b] vel instrumenta satis idonea ad victoriam, vel quædam alia argumenta: vt magis damnum patiatur pupillus, quod differtur [c] cognitio, quàm compendium, quod non repræsentatur. finge pupillum satisdare non posse: & admissos [d] in possessionem, qui de hæreditate [e] controuersiam faciunt multa posse subtrahere, nouare, moliri: [f] aut stulti, aut iniqui prætoris erit, rem in tempus pubertatis differre, cum summo eius incommodo: cui consultum velit. Diuus etiam Adrianus ita rescripsit: Quod in tempus pubertatis res differri solet pupillorum causâ fit: ne de statu periclitentur antè quàm se tueri possint. Cæterùm si idoneos habeant, à quibus defendantur, & tam expeditam causam, vt ipsorum intersit, maturè de ea iudicari: & tutores eorum iudicio experiri [g] volunt, non debet aduersus pupillos obseruari, quod pro ipsis [h] excogitatum est: & pendere status eorum, cùm iam possit indubitatus esse. Si mater impuberis subiecti partus rea postulata, causam obtinuerit, [i] poterit adhuc superesse status quæstio: [k] vt puta si dicatur aut nô esse ex ipso defuncto côceptus, aut ex ipso quidem, sed non ex matrimonio editus. Si is, [l] qui status controuersiam filio [m] faciebat, & solum se filium dicebat, decesserit, & mater eius [n] ei hæres extiterit: si quidem eandem controuersiam impuberi [o] mater faciat, qui se ex alia natum affirmat, quam [p] filius eius faciebat, scilicet vt neget eum filium: [q] idcircoq; ad se totam hæreditatê ex persona filij sui defuncti pertinere debere: in tempus pubertatis differri, Iulianus ait: quia nihil intersit, suo, an hæreditario [r] nomine côtrouersiam faciat. Planè si mater negat [s] hûc quoque defuncti filium esse, idcircoq; defuncti partem dimidiam hæreditatis solâ sibi vindicet ex bonis paternis: non erit iudicium in tempus pubertatis differendum. non enim de paternis, [t] sed de fraternis bonis impuberi fit controuersia. Ibidem Iulianus quærit, si duo impuberes patiantur status côtrouersiam, & alter eorû pubuerit: expectari alterius [u] quoq; pubertas debet: scilicet vt sic de vtriusque statu agatur: ne aliquod præiudicium fiat impuberi per puberis personam. Parui refert, [x] vtrum petitor [y] sit impubes an possessor, qui status [z] controuersiâ patitur, [a] nam siue possideat, siue petat: in tempus pubertatis differi. [b]

[a] Veritatem. Etiam contra fratres huius qui negatur filius, quod dic vt infra, de quæstio. l. extraneo. § de quæstione. Azo.

[b] Insinuare. Non est idonea hæc allegatio, cum possent hodie testimonia publicari: vt in auth. de testibus. § & hoc vero iubemus. coll. 7. idem & in superioribus allegationibus, sed non sic in inferioribus Azo.

[c] Differtur. Hoc côcedebat Bul. si filius peteret Carbo. alias etiam si sibi expediret repræsentari, tamê semper in pubertatê differtur: quod Ioan. nô placet, pro Bul. est supra eod. l. 1. §. quamuis. nam ibi dic. differêdam, cum tantum status sit controuersia, nô ergo locum habet Carb. Sed argu. contra eum est ratio huius respon.

[d] Admissos. Ideo. s. quia non satisdatur vt s. eo. l. 1. §. 1. Azo.

[e] Hæreditate. Et de statu. aliter enim locum non habet: vt supra e. l. 1. §. si quis filium.

[f] Moliri. Repetere posse illos missos, & sic vel est ibi copula & nouare &c. vel punctum loco copulæ.

[g] Experiri. Id est, defendere. sic infra, de regu. iur. l. sæpe. §. sed scientibus. vel dic agendo: vt infra eo. § parui. & secundum primam no. cogi aduersarios agere ad tempus. sic C. de inge. ma. l. diffamari. Azo.

[h] Quod pro ipsius. Nâ quod fauore &c. vt C. de legi. & consti. l. quod fauore. & facit infra de libe. caus. l. diui. in principio.

[i] Obtinuerit. Idem & si succubuisset. Azo.

[k] Quæstio. Contra impuberem, sed contra matrem de adulterio nô tam facile. argu. infra, de accus. l. si cul. §. eiusdê. hic autê videbatur contra: quia absoluta adultera, & adulter videtur absolutus: vt s. de adul. l. denunciasse §. quæritur. & facit s. eod. l. 1. in fin.

[l] Qui. Natus de secundo matrimonio.

[m] Filio. Nato ex primo matrimonio, & eodem patre: licet non eadem matre. Accursius.

[n] Mater eius. Scilicet filij secundi matrimonij.

[o] Impuberi. Superstiti.

[p] Quam. Controuersiam.

[q] Eum filium. Scilicet superstitem.

[r] Suo an hæreditario. Sic s. ad Treb. l. si res. in fin. Sed argu. contra in eo tit. l. si patroni. §. qui fideicommissariam. secundo respons. & l. facta. §. si cum suspecta.

[s] Negat. Aliàs non negat, hunc scilicet superstitê filium defuncti: sed etiam dicit de suo, & deinde nec idem superstes negat filium suum fratrê: sed dicit matrem non debere succedere. & hoc colligi ibi, nô enim &c. alij non habent nô: & tûc dic secundum H. mater negat superstitem filium, scilicet solum filiû, quia & suum similiter dicit nec superstes negat. sed & si negaret superstes, idê vt cesset Car. quia non patitur sed facit controuersiam superstes: vt infra ead. l. §. quod si ille. Accursius.

[t] Paternis. Melior ratio: quia tâtum de bonis & non de statu fit controuersia, vt supra eod. l. si quis filium. Azo. & facit infra e. l. si impubes. § si pupillus.

[u] Alterius quoque. Sic supra quæ res pigno. ob. pos. l. Aristo. & quemadm. ser. amit. l. si commnem. & supra, de vent. in pos. mit. l. antepen. Sed contra infra eo. l. Titia. sed dic vt infra eod. l. si impubes. §. si mater.

[x] Parui refert. Quâtum ad differendam quæstionem status, nam vtrobique differtur. Accur.

[y] Petitor. Possessionis. Azo.

[z] Status. Scilicet tâtum, vel status, & bonorû si velit in possessionem mitti.

[a] Patitur. No patitur. secus enim si alij faciat: vt infra eâ l. §. quod si ille.

[b] Differtur. Quæstio status, sed possessionê vel retinet, vel

Nônun quâ tamê ex oc. o su botitur negôtiû: vt est apud Suidam. πράγμα τ' ἐξ ἀπραξίας.

In P. Fl. planè si mater côcedat hûc quoq; &c. quam lectionê & ipse Acc. sensit.

Vide Anto. Augu. li. 2. emê. cap. 1.

vel adipiscimur : vt ā.de inofficio.testa.l.qui de inofficioso . Item hæc vera sunt , si agatur possessorio: si autem petitorio,distinguitur an agat,& non differtur.an conueniatur: & tunc sic,etiam si proprij status controuersiam patitur: vt j.ea.l.§.missum.

a Si duo. Ad euidentiā huius § dic quod ille solus,vel ille omnis impubes, qui patitur controuersiam status sui proprij possit postulare differri quæstionem status: ille autem impubes qui facit alteri impuberi de statu eius impuberis quem conuenit controuersiam, nunquam potest postulare: & est ratio, qa īpuberi, ne amittat libertatem suā, debet fauor exhiberi, non vt alium impuberem sua libertate priuaret. & ita omnia sunt clara.nam in primo responso sic dicitur, quia cum vterque alteri facit controuersiam, & vterque patitur ab alterutro: vtroque impubere existente adhuc differtur. In secundo verò est etiam prædicta ratio,quia cum is adoleuerit , qui se solum dicit,alter autem qui & se dicit, est impubes : pubes impuberi facit controuersiam:& ita impubes patitur litem, & sic differtur.in tertio verò non differtur; quia pubes ab impubere patiebatur litem.

* In P.Fl. de parte enī vtiq; litigatur.

* In P.Fl. non sunt hęc,sed facit.

Ad petitionem impuberis inferentis. causam status non debet in tempus pubertatis differri: sed ad petitionem impuberis patientis. Barto.

Si duo[a] impuberes inuicem status controuersiam faciāt:interest, vtrū quisq; se solum filium dicat , an & se.[b] Nam si se solum dicat filium:[c] dicendum est, debere controuersiam ad vtriusque pubertatem differri:siue petitor,siue possessor sit.[d] Si verò alter se solum, alter & se[e] dicat : si quidē ille adoleuerit , qui se solum dicat:adhuc differtur controuersia propter pueritiā eius,qui & se dicit:sed de parte,nō de toto.* de parte enim vtiq; nec litigatur. Quòd si ille adoleuerit,qui & se dicit ; ille impubes sit , qui se solum dicit, non differtur cōtrouersia.nec enim patitur impubes controuersiam status,[f] * sed facit:[g] cùm hic , & pubes & se dicat , & illum non neget filiū . Si quis liber, & hæres esse iussus[h] sit, & status controuersiā[i] impuberi faciat , q filius esse , & testamentum patris rupisse dicatur:Iulianus ait , vtraque iudicia & libertatis, & hæreditatis in tempus pubertatis differēda.neutrum enim eorum ita explicari potest , vt non conditioni eius , qui se filium esse cōtendat, præiudicetur. Cæteræ quoq; libertatis quæstiones ex testamēto pendentes,[k] in tempus pubertatis differuntur.

Etiam si propter debita particularia quæstio status infertur impuberi:differtur in tempus pubertatis.Barto.

Cùm extaret impubes, qui se filium defuncti diceret , debitoresq; negarent eum filiū esse defuncti , & intestati hæreditatem ad agnatum(qui fortè trans mare aberat)pertinere:[l] necessarium erit puero Carbonianum edictum.[m] sed & absenti erit prospiciendum , vt cautio[n] præstetur.

Missum in possessionem ex hoc edicto, prætor tuetur:non tamen missus ut Carboni.possessor potest hæreditatem,vel res singulas uendicare, nisi uelit de filiatione plenè docer . Bart.

Missum autem ex Carboniano in possessionem studēt prætores possessorem constituere.[o]

b An & se. Scilicet & alium.

c Dicat filium. Scilicet se quisquam eorum : & sic quilibet de altero negat.

d Possessor sit. Scilicet quilibet eorū, de quo quæris.

e Et se. Scilicet & alium. Azo.

f Status Sui,scilicet de filiatione.

g Facit . Scilicet de statu alterius controuersiam agendo vel excipiendo de possessorio vel petitorio. Accur.

Si quis liber. CASVS. Paterfamilias seruum suum iussit liberum, & hæredem esse : postea iste seruus facit impuberi status controuersiam, cum iste impubes dicatur patris testamentum sui agnatione rupisse, nunquid iudicia libertatis & hæreditatis sunt differenda?Et respon. quod sic.Viuianus.

h Iussus. Aliquis maior.

i Status controuersiam . Quia seruum esse dicat: agit ergo institutus petit.hæredi.& filius dicit testamentū ruptum,institutus replicat filium esse seruum,secus autem si ipse pupillus ageret petitorio cōtra institutum, quia tunc non differtur.sic j. eo.§.missum.& C.de ordi.iudic.l. 1.& est ratio,quia primo casu retinet, secundo alij extraneo omnia auferri vult.

k Pendentes . Id est,si quis dicat ex testamento se esse liberum.ad quod C.de peti.hæred.l. si & supra, de peti. hære.l.si quis liber. in fin.

Cū extaret. CASVS. Testator decessit intestatus relicto filio impubere, iste filius agit contra debitores hæreditarios : dicunt ipsi, tu non es filius defuncti, non succedis ei ab intestato : sed agnati:nunquid debet petere Carb.bo.posses. sic : sed habet necesse cauere agnato.Viuianus.

l Pertinere. Scilicet dicunt.

Missum autem. CASVS. Impubes cui mouetur quæstio status & bonorum , petijt Carbo. bono.posses.& missus fuit,ipse quasi bonor. possessor vult agere petit.hæredit. contra eum qui mouet quæstionem status: vel res singulas petere. nunquid potest facere ? non: sed sufficit ei differri quæstionem in tempus pubertatis.

Si tā vult singulares petere , quasi ex liberis hæres sit,audiendus est : quo casu non solum hanc Carbonianā , sed & ordinariam bo.poss. agnoscere debet:nēpe, vnde liberi , vel vnde agnati , vel similem. vtriusque autem bon.poss.agnoscēdæ tempus annale est : & ordinariæ quidem tempus currit , ex quo patrem defunctū sciuit : extraordinariæ autem(Carbonianæ,scilicet)ex quo,controuersiam sibi fieri cognouit , quo fit vt aliquando vtriusque tempora simul currant : aliquando contingat , vt exclusus ab ordinaria , & extraordinariam possit petere.

m Edictum. Vt fiat missio. Accur.

n Cautio. Cū fideiussore:vt C.eo.l. 1.& fiet seruo publico: vt j.rem pupil.sal.for.l.a. Accur.

o Constituere. Videtur ergo quod prima [r] missio non faciat eum possessorē, sicut nec in damno infecto : nec etiā illa quæ fit de ventre, vel causa rei seruandæ : vt j. de dam.infe.l. si fini.§.Iulia.& de acqui.pos.l.3.in fin. sed debeat secūdū interponi,vt hic innuit.Sed dico contra.s.quod statim ēt possidet si fult te ipsa facta missio. & aliud in dāno infecto:qa ibi speratur dominium. vel satisdatio : hic autē etiam inuito aduersario admittitur impubes

r Quādo primū. & secūdu decretū operat ad verā, & integram possessionē , vide plenè in Specul.de primo & secundo decre.per totum tit.

Quòd si cœperit aut hæreditatem a petere quasi bonorum possessor Carbonianus, aut singulas res: rectissimè Iulianus lib. vicesimoquarto Digestorum scribit exceptione b eum submouendũ. contentus enim esse debet hac prærogatiua, quòd possessorem eum prætor tantisper constituat. Si igitur vult hæreditatem, aut singulas res petere: petat (inquit) directa actione quasi hæres, vt ea petitione iudicari posit, c an quasi ex liberis d hæres sit: e ne præsumptio Carbonianæ f bonorũ possessionis iniuriã g aduersarijs afferat, quæ sententia habet rationem, & æquitatem.

Hæc autem possessio intra annum datur: sicuti ordinariæ quoque, quæ liberis dantur, h intra annum dantur. sed oportebit hunc, qui se filium dicit, non solum Carbonianam i bonorum possessionem accipere, verũ etiã ordinariam k agnoscere. Currunt autem tẽpora ad vtranque bonorum possessionem separatim. Ordinariæ quidem l possessionis, ex quo patrem suum decessisse scit, m & facultatẽ n bonorum possessionis petendæ habuit: Carbonianæ vero ex eo tempore, ex quo controuersiam sibi fieri cognouit.

Iulianus libro xxiiij. Digestorum. IIII.

Ideo si ex prima parte o edicti bonorum possessionem * non petierit: aliàs poterit ex sequenti parte p edicti ad exemplum Carboniani q accipere bonorum possessionem, r aliàs non poterit. Nam si cõfestim post patris mortẽ s cõtrouersia ei facta fuerit, an inter liberos bonorum possessionem accipere possit, simul ad vtriusque edicti causam annus cessisse videbitur. t Si vero interposito tempore sciuerit controuersiam sibi moueri, poterit etiam finito tempore, intra quod ex prima parte bonorum possessionem acceperat, u ex sequenti bonorum possessionem petere: quam x cum acceperit, perpetuò possessor his actionibus vtetur. y Sed si post pubertatem contra eum

---

impubes fa[illegible]. Item & aliud in muliere, & similibus: quia hic semper dicitur danda ei Carbo. bon. poss. vel accipit bo. pos. vt s. eo. §. duæ. in fi. & §. causæ. sed in prædictis dicitur, mittatur in possessionẽ: & taliter possessio non quæritur: vt j. de acq. pos. l. si quis autem. §. 1. & pro hoc quod iste possideat, est infra l. pen. & supra, de inoffic. testa. l. qui de inoffi. [illegible]. quod ergo hic dicit, studeant prætores constituere possessorem, dic, id est, possessorem constitutum tueri: argu. infra, de verbo. signi. l. lege. Vel dic quando est missus verbo iudicis tantũ constituetur possessor, vt adipiscat pos. contra extraneos: vt infra eod. l. quæritur. & est vniuersalis, sed qua actione? Respõ. in factum, quæ oritur ex hoc edicto, sicut ex quolibet alio: vt infra ne vis fiat ei. l. pe. §. cũ prætor. & veniunt corporalia tantum: arg. infra quo. bon. l. 2.

a Aut hæreditatem: quando verbo tantum erat missus, vt enim agno'rẽt quãlibet aliam bon. possess. vel etiam vnde liberi, vel etiam vnde agnati statim poterit agere peti. hære. bo. pos. vt s. de bon. pos. hære. peti. l. 1. ita iste putabat, sed nõ est ita: quia aliæ tribuunt ius in proprietate, hæc in possessione tantum, vt hic dicitur, vel si de facto erat missus, petet res aliquas, quas non habet, peti. hæc. vel res, vend quasi hæres, vel quasi habeat ius in proprietate: hoc nõ potest. Sed contra j. e. l. pe. Sol. ibi. Accur.

b Exceptione. Scilicet in factum: quia præiudicium hæreditati fieri non debet: vt infra, de excep. l. si post. & supra, de pet. hære. l. diuus. Sed nonne hodie contra: vt C. de pe. hære. l. fi. Respon. non: quia hic agere vult hæres ad suum commodum, & alterius præiudicium qui motusus est litem: ibi vero conuenitur. Item contra supra eo. § parui. dic vt ibi.

c Iudicari posit. Vt C. de ordine iudi. l. 1. contra. Sol. ibi. Accursius.

d Ex liberis. Id est, dicere, si ipse vult vendicare res, dicat se hæredem: vel quia sit de liberis, vel alius.

e Hæres sit. Scilicet petat.

f Præsumptio Carbonianæ. Id est, filiationis summarium cognitæ: vt supra eo. §. summatim. propter quod datur Car. bonp. pol. Azo.

g Iniuriam. Scilicet de rebus admittendis. si enim petitorium proponeretur, & propter præsumptionem qualem qualem res. possessori auferretur, in perpetuum ius possidentium esset sopitum: vt C. vt lite pen. l. qui licitam. & ne inde iniuriarum &c. vt C. vnde vi. l. meminerint.

h Liberis dantur. Ex quolibet capite: vt infra quis ordo in bo. pos. ser. l. si cohæredi. §. fi. Accur.

i Carbonianã. Hoc cum tantum bonorum sit controuersia secundũ Ro. Sed certè hoc falsum est quia tunc non daretur: vt supra eo. l. 1. §. si quis filium. quod hic concedit. Azo.

k Ordinariam. Scilicet vnde liberi, vel vnde cognati: vel aliã quę ei defertur, & hoc si voluerit actiones inتentare: & ideo dicit, oportebit quia bene hæc sine ordinaria cõpetit, vt infra eod. l. si impubes. §. fina licet actiones non exerceat. Accursius.

l Ordinariæ. Sic dicta, quia tribuit iura in proprietate, hæc autem tantũ in possessione retinenda: vt j. ne vis fiat ei. l. pe. §. pe. & §. fin.

m Scit. Et sic factũ, vt supra, de iuris & fac. igno. l. 1.

n Facultatẽ. Quod dic: vt s. de bo poss. l. in bono. & continua l. seq.

o Ideo. Ex prima parte. Dicunt quidam contra tabu. quia præcedit illam quæ datur secundum tabu. vt infra, de secund. tab. l. 1. aliàs incipit, æquissimum. tu dic vel illam contra tabu. vel vnde liberi, vel aliã ordinariam ei competentem: quæ dicuntur competere ex prima parte: quia frequenter currit ei ante tempus quam Carbo. vt statim patebit.

p Sequenti parte edicti. Scilicet Carboniani.

q Carboniani. Veteris & solennis, quæ solennitas hodie est sublata: vt insti. de interdi. §. fi.

r Bonorum possessionem. Carbonianam.

s Mortem. Scilicet statim.

t Videbitur. Et ideo non petetur Carboniana finito tempore primæ.

u Acceperat. Id est accipere poterat: z nec enim acceperit, vt in prin. huius legis.

x Quam Scilicet Carbonianam.

y Vtetur. Id est, vti poterit. s. act. in factũ, quæ vtilis est ad corporalia solummodo, vt j. quo. bon. l. 2. Vel dic actionibus

* Quidã putãt hoc loco negationẽ expungẽdã: & sanè eorũ opi nõ sine ratione est, vt patet ex vers. si vero, j. ibi, Intra, quod ex prima parte bo. possessionem acceperat, quo loco Acc. vim facere literæ videt, dum acceperat, interpretat. p accipere poterat. Vide Ant. Aug. li. 1. emẽ. ca. 3.

1 Carboniani edicti materiã, vnde, à quo, & quã procedat, supple in Spe. de primo, & secundo decret. §. 3. ver. hoc aũt. & in § x. versi. ad quem.

2 Pro fin ã si expositione Mã dos. in Gl. Facult. §. Et pprã, in ver. habeat, id est habere possit.

actionibus in factum quæ defuncto competebant pro possessionibus singularum rerum adipiscendis, & retinendis, vt puta vti pos. & vnde vi: ex quibus, & similib. dantur in factum. has enim non prohibentur intendere, cum ex hoc nulla fiat iniuria reo, vt supra l. proxi. §. missum. Azo. Vel dic, vincitur quando erit pubes, vel liquebat eum hæredem vt infra statim colligitur. q.d. non currunt tempora actionum: vt supra, de inof. test. l. qui de inofficioso. an autem alias actiones possit intendere videtur: quod, nō: vt d. §. missum. econtra quod sic: vt infra eo. l. pe. vbi dices.

indicatū fuerit: a denegabūtur b ei actiones. c

Hic incipit exponere tertium caput edicti de satisdatione. Bartolus.

Vlpianus libr. xlj. ad edictum. V.

SEd & si is, qui controuersiā impuberi facit, ex liberis sit: eueniet vt siue caueat d is, cui status cōtrouersia fit, siue nō caueat: attamen simul sit in possessionem. Si impubes nō defendatē, e idcircoq; missus sit in possessionē, etiā aduersarius f eius: actiōes hereditarias qs exercebit? & Iulianus ait libro vicesimoquarto Digestorum, curatorem constitui debere, qui omnia curet, & actiōes exerceat. g Denique scribit, etiam eum, qui cum impubere missus est in possessionem, actiones posse aduersus curatorem h intendere: nec esse prohibendum: nullum enim per hoc præiudicium hæreditati fieri. nam & aduersus ipsum pupillum si satisdedisset, i rectè experiretur. Quoties impubes satis non dat: k mittitur in possessionem eius aduersarius, siue satisdet, l siue non det. Et si velit aduersarius committi sibi administrationē: satisdare debet m pupillo. cæterum si satis nō det: n debet curator cōstitui, per quem bona administrētur. Aduersarius autē si satisdederit: res, quæ tēpore perituræ, aut deteriores futuræ sint, distrahere debet. Itē à debitoribus, qui tēpore liberabuntur, exigere o debet: cætera p cum pupillo possidebit. An autē vescendi causa deminuere possit is, qui ex Carboniano missus q est, videamus. Et si quidem satis impubes dederit, siue decreuerit præses, siue nō deminuet vescendi causa: & hoc minus restituit hæreditatis petitori. Quod si satisdare nō potuit, & aliter alere se videtur non posse: r deminuendi causa vsque ad id, quod alimentis eius necessarium est, mittendus est. r † Nec mirum debet videri, hæreditatem propter alimenta minui eius, quem fortasse iudicabitur filium non esse: cum omnium t edictis venter in possessionem mittatur: & alimenta mulieri præstētur propter eum, qui potest nasci: u & cura maior adhiberi debeat, ne fame pereat filius, quàm ne minor n hæreditas ad petitorem perueniat, si apparuerit filium nō esse. Maximè x autē puto si missus fuerit in possessionē aduersarius: desiderandū

a Iudicatum fuerit. In petitione hæreditatis: dum ipse agit, vel conuenitur quasi non sit filius.

b Denegabuntur. Ipso iure. sic supra, de arbi. l. si cum dies. §. si quis.

c Actiones. Omnes etiam possessoriæ.

SEd & si. CASVS. In §. si impubes vsq; in fi. dicitur: si impubes petit bonorum possessionem, & non cauet, vel non defenditur, denegantur hæreditariæ actiones. & aduersarius erit simul in pos. & dabitur curator bonis. Vnum sciatis, vbi impubes non satisdat, curator debet alienare res tēpore perituras, & à debitoribus exigere: qui tempore liberantur. Sed nunquid impubes debet vesci ex illis bonis? Sic, siue prætor decreuit, siue nō. nam & mulier mittitur in pos. ventris causa, & ali debet propter eū qui nasci speratur. Vt vnum sciatis, si impubes satisdat, aduersarius non mittitur in possessionem cum eo.

d Caueat. Accipe, in coi &c. secus in extraneo, qui non admittitur in pos. nisi in pupillo nō cauente. vt infra §. quoties. & est hæc ratio, ne quod vni datur alteri denegetur: vt C. qui pot. in pig. ha. l. fi. §. exceptis. & facit supra eo. l. 1. §. 1.

e Si impubes non defendatur. Cum possideat.

f Aduersarius. Qui non est ex liberis.

g Exerceat. Tempore perituras, aliàs non: vt ā. de ventre in pos. mit. l. 1. § item si periculum. & de admi. tut. l. tutor & inf. a proxi. ibi, aduersarius autem &c.

h Aduersus curatorem. In solidum: vt infra, de cur. bo. dan. l. si plures. & dic actiones non hæreditarias: tunc enim fieret præiudicium pet. hære. sed actiones ei competentes ex aliquo contractu, quem habuerit cum defuncto: & tunc fit præiudicium hæreditati, quia sibi. sed hoc ei conceditur: quia suo iuri, & fauori licet ei renunciare: vt C. de pact. l. penul.

i Si satisdedisset. Si pro quamuis. Acc.

k Satis non dat. In casu: & si satisdet: mittitur aduersarius, puta si est de liberis, vt supra eod. l. 1. in princip.

l Satisdet. Scilicet pupillus, & sic aduersarius non esset in possessione.

m Satisdare debet. Vt Instit. de satisda. tuto. §. 1.

n Non det. Aduersarius, & hoc quo ad missionem: sed quo ad administrationem. non habet nisi satisdet: vt supra proxi. §. & si velit &c.

o Exigere. Sic supra, de ven. in pos. mit. l. 1. §. item si periculum.

p Cætera. Quidam habent, cæterum cū pupillus possideat: an vescendi &c. & est versus ibi, cæterū: & non ibi, an autem. & deficit autē: & dic cæterum, id est, nisi satisdet, cum pupillo possidebit. s. tantum. q.d. non vendet. & erit § an aūt. vel dic cæterum &c. q.d. licet vendat præscripta satisdat. tamen omnia cum pupillo &c. & secundum primos est, pupillus. & secundum alios, pupillo. & est § an autem. Accur.

q Missus. Scilicet pupillus. Accur.

r Non posse. Sed superiori etiam si aliunde possit ali. & facit infra, in l proxima. §. non solum. & C. de ordin cog. l. fi. §. quod si egi. & supra, de ven. in possess. mit. l. extraneo.

s Mittendus est. Scilicet filius. aliàs autem non: vt supra, de ven. in pos. mit. l. vbicunque. §. interdum.

t Omnium. Prætorum. & probat per simile. & expone hæc verba: vt supra, de ventre in possessio. mitten. l. finali.

u Ne minor. Vt S. de ven. in pos mit. l. 1. §. 2.

x Maximè. Id est, præcipue.

z Māndos. in proœ. Gl. Facul. in ver. si. vbi etiam quot alijs modis sumatur.

† Et lucratur fruct⁹, quos vescedi causa consumit. & facit glo. fi. post med. in c. contingit. ibi, similiter cum impubes, extra de dol. & contuma.

n P. Fi. nō nasci.

Intercipe-

à prætore, ne instrumēta in possessionem suam redigat. Cæterum decipietur pupillus, dum vel instruit aduersarius eius, vel etiam intercipere [a] ea potest. Cùm autē in satisdatione & pupillus, & aduersarius eius cessant, curator cōstituendus est, qui bona [b] administret: & quandoq; ei, qui in iudicio vicerit, restituat. Quid tamē si tutores pupilli velint administrare? Non erūt audiēdi, nisi satisdederint nomine pupilli, aut curatores quoq; ijdem ipsi sint cōstituti.

Paulus libro xlj. ad edictum. VI

DE bonis [c] matris an decretū interponēdum sit, quæritur. Et decretum [d] quidem non est [e] interponēdum: dilatio autem longissima danda [f] est, quæ in tēpus pubertatis extrahat negotium. [g] Planè si de paternis simul, & maternis bonis controuersia sit, vel etiā de fratris: & has controuersias in tempus pubertatis differendas [h] esse, Iulianus respondit.

Huic autem edicto locus est, etiam si ab intestato [i] ad bonorū possessionem veniant liberi: tametsi ex inferioribus partibus [k] petant, qua legitimi vocantur: [*] quoniam sui non sunt: vel ex illa, quæ cognatis datur. Ita demum autem huic edicto locus est, si status, & hæreditatis [l] controuersia sit, nam si tātū status: quia puta seruus dicatur esse, nec vlla bonorum [m] controuersiā sit: hoc casu liberale iudicium statim explicandum [n] erit.

Missio in possessionem unum tantum habet. Varia

[1] Qui pupillo cōtrouersiam facit, si simul cum eo in possessionem missus est: alimenta ex bonis defuncti non debebit, [o] nec quicquam de bonis [p] deminuere. Hæc enim possessio pro satisdatione cedit. Non solum alimenta [q] præstari debent pupillo, sed & in studia, & in cæteras necessarias impensas debet impēdi pro modo facultatum. Post pubertatem quæritur, an actoris partes sustinere debeat, qui ex Carboniano missus est in possessionem? Et responsum est, rei partes eum sustinere debere, maximè si cauit. Sed & si non cauerat, si nunc paratus sit cauere: quasi possessor conueniēdus est, quòd si nunc non caueat: possessio transfertur, aduersario satis offerente, [r] perinde atque si nunc primum ab eo peteretur hæreditas.

a Intercipere. Sic in auth. vt ij. qui obl. res mino. colla. 6. §. 1. & C. de lat. lib. tol. §. ed nec ferendi.

b Qui bona. Pupillo propter alimenta remanente in possessione, vel alimentis a curatore administratis: vt supra, de ven. in pos. mit. l. 1. §. mulier. Azo. & facit supra vt leg. no. ca. l. postquam. §. sed si nec. Accursius.

DE bonis matris. CASVS. Carbo. bo. pos. vēdicat sibi locum in bonis patris, in bonis matris nō. verum si mouetur quæstio status, debet differri in tempus pubertatis. licet non ex Carbo. edi. idem si de bonis fraternis mouetur. Et vnum sciatis, si quia facit pupillo cōtrouersiam, debet esse simul in posses. si non satisdatur, sicut pupillo præstantur alimenta, ita alia necessaria. sed si filius mittitur in posses. adueniente pubertate, rei partes sustinet si satisdederit, vel paratus sit satisdare: alias transfertur possessio in aduersarium offerentem satisdationem.

c De bonis. Et statu sui simul, scilicet an sit defunctæ filius. & quod dicit matris, idē si de bonis cuiuscunque sui agnati, vel cognati conueniretur: dummodo status fieret quæstio: vt supra de ven. in pos. mit. l. vbicunque. §. interdum. secus si ageretur: vt supra e. l. 3. § missum: & infra e. l. si impuber. §. si pupillus. Azo.

d Decretum. Iudicis. vt scilicet in bonis fiat missio ex Carb. edi. & differatur quæstio status & bonorum: quia dicitur defunctæ filius non esse.

e Quidem non est. Vt supra eo. l. 3. §. non tantum.

f Danda. Ex constitutionibus: vt supra eo. l. 3. §. quamuis. vel interpretatione prudentum, scilicet Pauli & aliorum vt hic, & supra, de vent. in pos. mit. l. vbicunque. § 1.

g Negotium. Id est, quæstionem status: quia dicitur non filius defunctæ, & de bonis per consequentiam. nam si de bonis tantum fieret quæstio, non differretur: vt supra eo l. 1. § si quis. Azo.

h Differendas. Ex constitutionibus: vt modo not. & dic, quod volens succedere patri negatur filius. idem de matre, quia negatur filius. idem de fratre, qui vult succedere fratri, & negatur frater. sed si simul agat cùm fiat missio in paternis ex Car. an & in alijs, scilicet maternis & fraternis quod videtur occasione paternorū: arg. infra, de vi & vi ar. l. 1. §. si fundus. & infra eod. l. si impuber. §. si pupillus. Sed dico contra: quia alia est ratio in vna quàm in alijs. Vnde dicitur, secretorum secreta debet esse ratio: vt C. de do. inter vi. & vxor. l. si maritus. nam potest esse filius Titij, & non Bertæ vxoris: & econtra. sed secus in bonis liberti: quia si filius defuncti est: ergo eius libertis succedere debet: vt dicto §. si pupillus secundum. Azo.

i Ab intestato. Contra supra eod. l. 1. §. & generaliter. Sed illa regula locum habet facto testamento: vt infra si tabu. test. nul. ex. l. 1. § sed & si ex Car. & facit infra, quis or. in bono. posses. ser. l. si co hæredes §. fin. & supra, de ven. in pos. mit. l. fina.

k Partibus. Scilicet vna qua &c.

l Hæreditatis. Paternæ, vel alterius ascendentis per lineam masculinam: vt supra eod. l. 1. §. non tantum.

m Bonorum. Scilicet paternorum? nā si pro alijs bonis, licèt & status sit quæstio, cessat Car. vt in proxi. §. si pupillus.

n Explicandu. Hoc ex Car. secus ex constitutionibus: vt supra eod l. 3. §. quamuis. vel hic expedit pupillo non differri, vt supra eod l. 3. §. duæ. Alij quod hic in causa liberali, ibi in filiatione est quæstio. quod non placet: vt supra eo. l. 1. §. sed & si quia non tantum.

o Debebit. Nisi sit ex liberis: vt supra eo. l. sed & si is. in princ.

p De bonis. Nisi in casu: vt s. vt in possessio. leg. l. pe.

q Non solum. Alimenta. Vt supra eodem, lege, sed & si is. §. an autem. & facit supra de administratio. tuto. l. cum plures. §. 1. Accursius.

r Offerente. Quid si neuter caueat? Resp. vt infra e. l. sed & si is. § quoties. & §. cum autem. & s. vt le. no. ca. l. postquam. § sed si nec. Item facit infra eo. l. postquam. §. imperator. in prin. & infra eo. l. antepe. Accur.

* In P. Fl. itemq; in ver. exēp. quoniam sui sunt.

s Negociū pro q̄stione, causa, seu cōtrouersia, & pro alijs illius significationibus, Mandos. in Gl. Fac. §. cōsideratea, in ver. negociorū.

Secretorū secreta debet esse ratio.

SI impubes. CASVS. Mortuo patre adoptiuo si impubes negatur recte adoptatus, & ideo fit controuersia hæreditatis paternæ, adhuc Carbo. edictum, puto dari. Quid si forte, cũ fit controuersia ei de statu, deliberat esse hæres, vel non mater pro eo? differtur in tẽpus pubertatis si ei expediat, vbi vnum sciatis, vbi petitur Carbon. bono. poss. eodẽ modo fit missio ac si nulla esset controuersia. Quid si duo erant fratres? quid si filius est exhæredatus? non habet Carbonia. bon. possessio, sed interdum accipiet, scilicet si non petit contra tabu. Sed quid erit? pupillus petit possessio. bon. liberti paterni: ille negat filium patroni: hic nõ habet Carbonia. edict. nunquid autẽ ipse pupillus ex Carbonia. edict. eũ scripto hærede qui petit secundum tab. simul mittetur in possessionem? & certè qui est institutus, petet secundum tabu. iste succedet ab intestato, vnde non admittetur ad ordinariam, sed extraordinariam, scilicet ad Carbonianam. hoc dicit.

Iulianus libro xxiiij. digestorum. VII.

SI impubes negetur iure adoptatus, & ideo paternæ [a] hæreditatis ei controuersia fiat: nõ erit iniquum, simile [b] Carboniano decretũ interponi. Item si impubes in adoptionem datus esse dicatur: & ideo negetur naturalis patris hæreditas ad eum pertinere: [c] quia & hoc casu quærit, an iure filij obtinere hæreditatẽ possit: locus erit Carboniano [d] edicto. Cũ verò proponit exhæredatus esse, nõ est necessariũ [*] controuersiam in tempus pubertatis differri: quia nõ de ipsius filij, sed de testamẽti iure [e] quærit. Si mater eius, cui & de libertate, & de hæreditate paterna controuersia fit, in quæstionem libertatis vocatur: iudicium de matre non semper [f] in tempus pubertatis differendum erit. Nam [g] & ipsi, qui subiectus esse dicitur, ex causa repræsentari solet. [h] Quoties Carbonianũ decretum interponitur: eodem loco [i] rem haberi oportet, quo esset, si nulla controuersia fieret ei, qui bonorũ acceperit possessionem. Cũ autem ex duobus fratribus ex hoc decreto missis, alter pro parte sua paternam hæreditatẽ nõ defendit: compellitur alter totã [k] defendere, aut vniuersa creditorib. cedere. Interdum etiam exhæredatus filius ex Carboniano decreto bonorum possessionẽ accipiet, si nõ cõtra tabulas [l] bonorum possessionem petit, sed ab intestato; Vnde liberi: quia neget tabulas testamenti patris tales esse, [m] vt secundum eas bonorum possessio dari possit: & dicat nõ esse filius. Si pupillus paterni liberti bonorum possessionem peteret, [n] negaretur autẽ filius patroni esse: qa de paternis bonis ei nulla [o] controuersia fieret, differẽdũ hoc iudiciũ nõ est. Si verò post interpositũ decretum Carbonianũ, hæc quoque [p] controuersia moueretur; hoc iudi-

[*] In P. Fl. itemq; in vet. exẽp. manu scr. cõtrouersiã pubertatis differri.

Incõstantia repellenda est.

[a] Paternæ. Adoptiuæ.

[b] Simile. Quid est quod dicit simile?

[c] Pertinere. Quod est verum, si ita est: vt instit. de hæred. ab intestato. § at hi. & §. eadem. & supra, de contra tab. l. si emancipatus. §. fina. nisi in casu: vt supra, de contra tab. l. 3. §. idemque est. sed ipse negat se in adoptionem datum. Accursius.

[d] Carboniano. Vtili non directo, cum constet filium: vt infra eod. l. decessit.

[e] De iure. Sit inofficiosum, vel non: vt ff. de inoffi. test. l. filio. in fin. & facit in eodem tit. l. qui de inofficioso. & supra eod. l. 1. §. Pomponius. Sed quid est quod dicit de iure testamenti &c. Accur.

[f] Non semper. Imo nunquam: vt supra eo. l. 1. §. fina. & hoc maximè, quia prætores fauent libertatibus: vt supra, de ali. iu. mut. l. quia. §. 1. nec obst. supra eod. l. 3. §. ibidem. quia verisimilius est matrem maiorem xxv. ann. causam suam defensuram, vt hic: quam minorem, vt ibi. Aliquando tamen differtur causa liberalis: puta si ex testamento vendicetur quod dicitur impubes supposse: vt supra eo. l. 3. §. si quis liber. Azo.

[g] Nam. Argumentatur quasi non debeat plus concedi matri per filium quàm ipsi filio. quod tamẽ quandoq; fallit: vt infra, de sol. l. Modestinus. & facit ff. eo. l. Titia.

[h] Solet. Si expediat: vt supra eo. l. 3. §. dux.

[i] Loco. Quia eodẽ modo fit missio, & differtur quæstio ad pubertatem. fit ergo hæc fictio ad cõmodũ impuberis, non ad incõmodũ: quia si idem omnino esset, non daretur ei Carbo. cum à tempore cõtrouersiæ cõpetat: vt ff. eo. l. 3. in fin. nam non refert quid ex æquipollentibus dixerit. sic ff. de cond. & demon. l. nonnunquã. Azo. sic ergo nõ est omnino simile.

[k] Totam. Cur non pro parte: vt argu. ff. cõmu. diui. l. si quis putans. §. si dãni. Respon. quia inspicitur persona defuncti cũ quo cõtractum est: vt ff. quib. ex caus. in pos. l. apud Iulianũ. & supra, de excer. l. 2. in fin. & l. a. nec mirum: quia & sic est alibi: vt supra si ex nox. cau. aga. l. si cũ vnus. & de pecu. l. si noxali. § si & l. ancillarum. §. si. inconstantia enim repellitur: vt supra, de procu. l. in causæ. & facit supra de acq. hæ. l. cum hæreditate. & ff. de procu. l. omniũ.

[l] Si non contra tabulas. Quid est quod dicit: si non contra tabulas sed ab intestato, cum neutrum possit petere exhæredatus: vt C. de contra tab. l. si post mortem. §. fina. & infra vnde lib. l. 2. in principip. Ad primum dico quod non fuit rite exhæredatus. vnde non obstat quominus detur contra tabu. vt supra, de cõtra tabulas. l. non putauit. §. non quæuis. puta sub conditione: vt supra, de liberis & posthumis. l. 3. § pure. Ad secundum dic quod fuit in potestate filius iste: & cum non rite exhæredatus est tanquam præteritus dicit nullum & venit per vnde liberi: vt supra, de libe. & posthu. l. fin. Alij dicunt rite exhæredatum, sed errore admissum ab intestato per vnde liberi: vt supra, de col. do. l. filius.

[m] Tales esse. Vt quia sub conditione exhæredauit: quia non fuerunt ibi septem testes. & facit supra eod. l. §. cum autem. & l. 1. §. Pomponius.

[n] Peteret. Per vnde liberi patroni: vt instit. de bono. poss. § cumque.

[o] Nulla. Melius dixisset: quia agit, & non cõuenitur. si enim conueniretur, licet de paternis bonis non fieret ei controuersia, tamen differtur quæstio status in tempus pubertatis, non tamen ex Carb. vt supra eod. l. 3. §. quamuis. & §. missum. & vt hic dicitur. Azo. & supra l. proxi. in princ. & facit infra eo. l. cum fine. in fin. & supra eod. l. 3. §. planè si mater.

[p] Hæc quoque. Not. vnum propter aliud: vt & not. supra l. proxi. §. planè si de paternis. Accur.

Quæsitum.

cium in id tempus differri debet. Quæsitum [a] est, an simul & pupillus ex Carboniano, & scripti hæredes secundum tabulas bonorum possessionem haberent? Respondi, si filius non esset, aut non accepisset contra tabulas, vel ab intestato bonorum possessionem: simul & ipsum ex Carboniano, & scriptos hæredes secundum tabulas habituros bonorum possessionem. [b]

Aphricanus lib. iiij. quæstionum. VIII.

DEcessit, quem ego filium meum, & in mea potestate esse dico, existit impubes, qui eum patremfamilias, & ad se hæreditatẽ pertinere dicat. Decretum [c] necessarium esse respondi. Item emancipatus decesit intestatus superstite filio impubere, qui se ei suum esse dicit, ego contendo ante emancipationẽ conceptum, atq; ideo in mea potestate esse; & bona emancipati ad me pertinere, & quidem hunc filium esse constat: sed hactenus de statu eius quæritur in potestate patris fuerit, necne: sententia tamen edicti ꝓculdubio ex Carboniano admittitur.

Neratius lib. vj. membranarum. IX.

QVod Labeo scribit, quoties suppositus esse dicitur pupillus, cum quo de patris eius hæreditate controuersia est: curare prætorem debere, vt is in possessione sit: de eo [d] puto eum velle intelligi, qui post mortem patrisfamilias, qui se sine liberis decedere credidit, filius ei [e] qui agnitus [e] est ab eo, de cuius bonis quæritur, iustior [f] in ea re causa est, quàm posthumi. [g]

Martianus lib. vij. digestorum. X.

CVm mulier deferente hærede iurauerit se prægnantem esse: bonorum possessio ex edicto Carboniano [h] dari debet: [i] vel denegari, si illa hæredi detulit iusiurandum: cum causa [k] cognita detur possessio: neque hæredi bonorum possessio data [l] faciat præiudicium: aut denegata, [m] ius ordinarium [n] eripiat pupillo.

[a] Quæsitum. Hic dicit impuberi dari Carbo. & nihilominus in tribus casibus scripto hæredi dari secundum tab. Primus est, si impubes vere non fuerit de filijs, licet prætor dando Carbo. qualitercunq; habita modica præsumptione pro puero, præsumpserit eum filiũ: nam cum iste non sit filius, etiam si petat bon. pos. contra tab. & Carb. quæ datur eidẽ: vt supra eo. l. 1. §. & generaliter, tamen non impedit scriptum hæredem petere secundũ tab. vtpote cum datio bono. pos. contra tab. ipso iure sit nulla: vt supra, de lega. præstan. l. filium. §. si quis contra tabu. Item & in alio casu non impedit scilicet, cum verè filius est: sed non accipit bon. pos. contra tab. vtpote tempore exclusus vel aliter. si enim eam peteret secundũ tab. locum non habet infra tit. 1. l. 2. §. expectandi. Item in tertio casu non impedit, scilicet quãdo verè est filius, & non petijt contra tab. puta tempore exclusus, & cum posset ab intestato petere vnde liberi, dicẽdo nullum, quis filius in potestate est præteritus, non petijt. Nam scripti hæredes possunt petere secundũ tab. quasi voluntate filij teneat interim testamentũ: vt supra, de iniusto testa. l. filio. licet postea filius possit restitui. si verò filius præteritus peteret vnde liberi, quia diceret nullum tunc oportet adiri ex testamento, nec secundum tab. peti potest: vt infra iis. t. l. b. demum, & supra, de bono. posses. l. non est. §. vbicunque, & ita ob idipsum quod non petit impubes, vnde liberi, petit scripti hæres secundum tab & bene potest esse, quod impubes non petijt contra tab. tempore exclusus: quia eam sibi competere sciebat, sed nesciebat de bon. pos. vnde liberi, nec copiam habebat consulendi peritiores, vt supra, de bon. pos. l. in bonorum. sed cum Carb. datur vbi contra tab. & vbi contra tab. datur, secundum tab. denegatur: ergo vbi est Carb. cessat secundum tab. Respon. licet detur vbi illa, non tamen sequitur, ergo habent eundem effectum, nam vna tribuit ius in proprietate, altera non.

[b] Bonorum possessionem. Quæ facti est, non iuris: vt infra eo. l. scriptus. Hug.

DEcessit. CASVS. Quidã decessit intestatus: dico eum filiũ meũ fuisse tempore mortis, & in potestate mea existit quidã impubes, qui dicit eum patrem fa. decessisse, & ad eum hæreditatẽ pertinere dicit: nunquid erit necessaria Carb. bo. pos. sic: sed si emãcipatus decessit relicto filio impubere, ego dico ante emancipationẽ conceptũ: similiter isto casu erit necessaria Carb. bono. pos. vt differatur in tempus pubertatis. Viuia.

[c] Decretũ. Scilicet, prætoris inducentis impuberẽ in posses. Carb. Contra videbatur: quia non de statu impuberis, sed defuncti erat quæstio. sed dic quod & de statu impuberis erat quæstio per consequentiam nam dicebat impubes se fuisse in potestate defuncti, quod ego nego. & facit C. ne de statu defun. l. quod est institutum.

QVod Labeo. CASVS. Si aliquis impubes dicitur suppositus, interim deberet esse in possessione, & differri quæstio status, quod est intelligendum si dicatur natus post mortem patris, vnde debet esse locus huic edicto. Viuianus.

[d] De eo. Scilicet tantum, licet in alio verũ sit, non tamen ex verbis Labeonis. Et no. responsum datũ intelligi in casu, qui dubitabilis est, non qui indubitabilis. sic infra, ad municipa. l. 1. in fine.

Lex debet esse de dubitabili.

[e] Agnitus. Id est, habitus à patre, vt filius.

[f] Iustior. Vt in pos. mittatur, si quæstio fiat de eius statu. & facit ĩ. de libe. agno. l. 1. §. Iulianus.

[g] Posthumi. De quo dixit Labeo.

CVm mulier. CASVS. Si mulier mortuo marito deferente hærede iurauit se prægnantem esse, sacramentũ prodest impuberi. si aũt fuit iuratũ prægnantẽ nõ esse, causa cognita debet ei denegari. nã in hoc casu mulier non erit ventris nomine in pos. mit. Viuia.

[h] Ex edicto Carbonia. scilicet, de ventre in pos. mitten. inducto ad exemplum Carbo. vt supra, de vent. in pos. mitten. l. 1 § si ea. nam hoc edictum non subuenit nascituris, sed natis. sicut & bon. posses. contra tab. vt supra, de ven in pos. mitten. l. 1. in prin.

[i] Dari debet. Mulieri.

[k] Cum causa. Hoc est dicere, detur hic bon. pos. ven. cum causa cognita. s. hac tacita, vel expressa. ne &c.

[l] Data mulieri.

[m] Denegata. Scilicet mulieri.

[n] Ordinarium. Sed non extraordinarium. puta Carb. pos.

pos.quæ dicitur extraordinaria: quia non tribuit ius nisi etrca possessionem: & facit supra, de iure iuran. l.3.§.pen. Sed contra supra eo.l.1.in fi.Sol.ibi.

ADDITIO. Dic secundũ Bart.ꝙ hoc bene est verum, ꝙ pupillo nõ aufertur nec ordinariũ, nec extraordinariu: sed nõ præiudicat matri, quando petit se mittĩ in possessionem nomine ventris: licet no. contra supra, de ven.in pos.mit.l.1.§.si cui.

Papinianus lib.xiij. quæstionum. XI.

CVm sine beneficio prętoris, qui patitur controuersiã, filius hæres esse potest, fortè quia scriptus est: edicto Carboniano locus a non est: similiter ac cũ certũ est, quamuis filius sit, eũ tamen hæredem non fore: veluti si Titio hærede instituto posthumus, aut impubes exhęredatus negeť filius. Nec ad rem ptinet, quod interest illius, in quibusdam filiũ esse: veluti propter fratris ex alia b matre nati bona, vel iura c libertorũ, d & sepulchrorum. istos enim casus ad Carbonianum e constat non pertinere.

Idem libr.xiiij. quæstionum. XII.

SCriptus hæres, cõtra quem filius impubes, qui subiectus dicitur, ex edicto primò bonorum possessionẽ f petit: exemplo legitimi g secundum tabulas interim accipere non potest. Quòd si medio tempore scriptus, vel ille, qui intestati bonorum possessionem habere potuerit, moriantur: hæredibus eorum succurrendum erit. Quid enim si non potuerint adire hæreditatem iure cessante, h vel ob litem in dubio i constituti? k

CVm sine beneficio. CASVS. Si impubes est hæres scriptus, & sine beneficio prætoris ad paternã successionẽ vocatur, siue filius sit natus vel nasciturus: quia scriptus est, ex quo nõ exhæredatus est, sed institutus: nõ indiget Carboniano edicto. Viuianus.

a Locus. Et est ratio: vt ĩ. de min. l. in causæ. 1. respon. Sed arg. cõtra infra, vt ex leg. senatusve cõsul. l.1.§. nunquam.

b Ex alia. Ad hoc C. de leg. hæred. l. de emancipatis. in fi. & auth. cessante. & authen. post fratres.

c Iura. Subaudi propter.

d Libertorum. Ad hoc ĩ. de ope. lib. l. si operarum. & l. cum patronus. §. eum libertus. & supra, de reli. l. quod pater.

e Carbonianum. Vt supra eod. l. si impubes. §. si pupillus. est ergo intẽtio legis, ꝙ institutus vel exhæredatus non habet Carbo. vt ĩ. eo. l. 1. §. Pomponius.

SCriptus hæres. CASVS. Testator instituit aliquẽ, filius impubes dicit se filiũ defuncti esse: & ei succedere debere: quia cum præteritus fuit, dicit nullum testamentum. nunquid scriptus hæres poterit petere secundum tabulas? non: quia agnatus transuersalis non poterat petere: tamen si iste sublatus esset de medio, tunc posset petere hęres. sed quandiu existit impubes, non poterit secundum tabulas petere scriptus hæres. Viuianus.

f Possessionem. Contra tab. quæ datur ex edicto primo, id est, quod præcedit secundum tab. vt infra tit. 2. l. 2. in prin. & alias ab intestato: vt statim dicet.

g Legitimi. Qui nõ habent vnde agnati interim, dum speratur contra tabulas. non autem repetas secundum tab quia eam non habet legitimus.

h Cessante. Id est: authoritatem non præstante ei, qui legitimus est: vt C. communia de suc. l. antequam scriptus. si autem certus est de viribus testamenti, bene adiret: vt supra, de contra tab. l. illud. in prin. licet non petat secundum tabulas.

Paulus libr.xj. responsorum. XIII.

TItia post mortem mariti sui posthumam enixa est, eidem Titiæ crimen adulterij Sempronius apud præsidem prouinciæ obiecit. Quæro, an in tempus pubertatis quæstio adulterij differri debeat, ne præiudicium posthumæ fiat? Paulus respondit: si ei pupillæ, de qua quæritur bonorum paternorũ quæstio non moueatur: sine causa l tutores desiderari adulterij quoque quæstionem in tempus pubertatis pupillæ differri.

Scæuola lib.xij. responsorum. XIIII.

QVæritur, an impubes, qui bonorum possessionem ex Carboniano accepit, si antè quàm possessio ad eũ translata fuerit, pubes factus sit, petitoris partibus fungi debeat? Respõdit in eo, quod à possessore peteret, probationem m ei incumbere.

Hermogenianus libr.iij. iuris epit. XV.

HAec bonorum possessio, si satisdatum sit, non tantum ad possessionem adipiscendam, n sed ad res etiam persequendas, o & debitum exigendum, & collationem bonorum, & dotis,

i In dubio. An valeat testamentũ: vnde interim non adit. vt supra, de acqui. hæred. l. sed & si. §. cur autem.

k Constituti. Impuberis. ex hac l. nota hæreditatem nõ aditam transmitti. sic supra, ad Sylla. l. si quis. l graui. § fi. & supra, de contra tab. l. illud. § fi. & l. seq. & C. de his qui ante aper. tab. l. 1. Sed regulariter contra: vt C. de cad. tol. l. vnica. §. in nouissimo. & facit supra, de acqui. hær. l. ventre.

TItia. CASVS. In lege ista dicitur: quædam materfamilias Titia nomine, mortuo marito peperit posthumam. accusatur de crimine adulterij commissi apud præsidem. nunquid differtur quæstio in tempus pubertatis, ne posthumæ generetur præiudicium? & certè si ipsi posthumæ non mouetur quæstio bonorum, non differtur propter matrẽ, aliàs sic. Viuianus.

l Sine causa. Contra supra, de vent. in pos. mit. l. si ventris. Sol. ibi. Item contra supra eo. l. 4. §. ibidẽ. Sol. vt dixi supra eo. l. si impubes. §. si mater. & facit supra eo. l. 1. in fine.

QVæritur. CASVS. Impubes petijt Carbonianam bonorũ possessio. postea pubes effectus est antequã corporalem posses. adeptus esset, nunquid fungiť partibus possessoris? Respõ. in eo quod vult petere à possidentibus, sibi incumbat onus probandi. Viuianus.

m Probationem. Facit supra eo. l. de bonis. § fi.

HÆc bonorum pos. CASVS. Si impubes petijt Carbo. bon. pos non solũ prodest Carbo. bo pos. vt in posses. sit, sed vt possit exigere à debitoribus & à fratre emancipato, & sorore collationem dotis, si satisdedit suo aduersario de bonis restituendis. Viuia.

n Adipiscendam. Ex Carboniano edicto.

o Persequendas. Huic est cõtra supra eo. l. 3. §. missum.

vbi

vbi agens excep. repellitur. Sol. hic vendicat res, vel debita ab extraneis: ibi verò ab aduersatijs, vt ibi conuincitur: ibi, ne præsum. Carb. &c. Vel hic loquitur cum satisdedit, quo casu nō vt Carbonianus possessor, sed sicut bonorū curator agit: vt s. e. l. sed & si is. §. si impubes. & §. aduersarius. & probabit plenè l quæstione proprietatis, quæ omnia hæc, & illa lea videtur innuere. Azo. Vel dic: vt not. s. eo. l. ideoq;. & facit s. de inoffic. testamen. l. qui de inofficioso. Accursius.

& omnium, quæ conferri diximus, prodest.

Paulus libro xlj. ad edictum. XVI.

Sed sicuti de bonis [a] paternis emancipato [b] cauetur: ita de istis quæ ipse [c] confert, cauendum est.

TITVLVS XI.

DE BONORVM possessione secundum tabulas.

Vlpianus libro xxxix. ad edictum. I.

Tabulas† testamēti accipere debemus omnē [d] materiæ figurā. Siue igitur tabulæ sint ligneæ, siue cuiuscūq; alterius materiæ, siue chartę, siue membranæ sint, vel si coriū alicuius animalis: tabulæ rectè dicentur. Non autem omnes tabulas prætor sequitur hac parte edicti, sed supremas: hoc est eas, quæ nouissimæ [e] ita sunt factæ, post quas nullæ [f] factæ sint. Supremæ enim hæ sunt, non quæ sub ipso tempore mortis factæ sunt, sed post quas nullæ factæ sunt: licet hæ veteres [g] sint. Sufficit autem extare tabulas, etsi non proferantur, si certum sit eas extare. igitur & si apud furem [h] sint, vel apud eum, apud quē depositæ sunt: dubitari non oportet admitti posse bonorum possessionem. Nec enim opus est aperire [i] eas, vt bono-

In P. Fl. ipsi conferunt.

Ed sicuti. CASVS. Habuistis proximè: prodest impuberi, qui cauit de bonis, restituēdis, si nō apparuerit filius, quia in possessionē mittitur, & quia confertur ei. sed certè sicut cauetur ei de cōferendo, ita cauendū est ab eo, si non apparuerit filius, quia debet cauere de bonis restituendis, & de collatis restituendis. Viuianus.

† Hę tabulæ ceratæ erāt, & in ijs stilo literas figebāt. Ant. August. ad Modesti.

[a] Sed sicuti de bonis restituendis ab impubere si apparuerit hunc non esse filium: vt s. de colla. bono. l. 3. §. s. & argumen. supra eod l. sed & si is. §. finali.

[b] Emancipato. Qui dicit eum non esse filium.

[c] Ipse. Si habeat ipse, scilicet emancipatus. si habet ipsi, scilicet, impuberi confert emancipatus. Accursius.

DE BONORVM POSSESSIONE Secundum Tabulas.

Primo dixit de contra tabulas secutus ordinem edicti, quod primo defert contra tab. quàm secundum tab. vt supra tit. 1. l. ideoq;. sed C. eo. est contra, considerando dignitatem. dignior enim est secundum tab. quia nititur ea voluntate defuncti.

Tabulas. CASVS. Scriptus hæres in testamento solenniter petere pōt secundū tab. si vult succedere iure prætorio. Appellatione aūt tab. intelligimus omnē materiam: siue sint ligneæ, siue in chartis, siue in corio. nō refert in quo sint scriptæ. ex quo solennes sunt, & nouissimæ. Item requiritur, quòd certū sit extare eas. Quid si sunt apud furem, vel apud eum apud quē depositæ sunt? nunquid admittetur bonorū pos.? Certè sic: & sufficit primo tabulas extitisse, licet desierunt. Vnū sciatis, si in duobus exemplarib. scriptæ sunt tabulæ, ex quolibet potest peti. sed si scriptæ sint in vno originali, & in alio exemplum, petetur bon. pos. de originali. Exigit prætor. Ad hoc: vt bonorum pos. secundum tab. possit peti, requiritur, quòd ille, qui fecit testamentum, habuerit ius testandi tempore facti testamenti, & tempore mortis. Quid si tempore testamenti erat furiosus, tempore mortis non? non habet testamenti factionē. & ex eius tabulis non poterit peti bo. pos. Quid si filiusfa. putans se patremfa. testamentū fecerit: deinde paterfa. inueniatur tempore mortis? nō poterit bon. pos. peti. sed si filius veteranus testatus de castrensi pe-

culio sit, deinde emancipatus, perseuerauerit in eadem voluntate: petetur bon. pos. secundum tab. vt faciat ad titulum. Cætera sunt plana vsq; ad finem legis. Viuia.

[d] Omnem. Materia testamēti sunt literæ, & id in quo scribitur. de prima dic Græcis, vel Latinis, vel alijs: vt C. de test. l. hac consultissima. in fi. & l. quoniā. in fi. non nouis: vt s. de bo. pos. l. sed eum patro. §. fi. Itē de eo in quo scribitur, subijcit. Sed tūc quæro, qd si ceratæ sunt? vel quid si in terra sint conscriptæ: vt C. de test. militia. l. milites. mouet quod sigillari non possunt & hic loquitur de tab. in scriptis conditis? Respon. testamentum sine scriptis in terra, in lapide, & in omni materia fieri posse, non est dubium. sed si in scriptis facere velis, quoquomodo suo signio sigillare possit, siue in terra vel in lapide testamētū faciat non reprobo, secundum Azo.

[e] Nouissimæ. Solennes tamē. vt inst. qb. mo. tes. isir. § ex eo.

[f] Nullæ. Vel etiam si solæ sunt: vt j. de ver. signi. l. illa.

[g] Veteres. Nisi sint tab. militis, quæ quandoque intra annum tantum valent: vt j. de mil. testa. l. quod constitimus. & l. quod dicitur. Sed quid si duo testamenta proferuntur facta eodem die, & non apparet quod posterius: & alius est hæres in vno quàm in alio, quis admittetur, vel vtrum nullus? Respon. si sunt sub vna sigillatione, licet diuersis chartis. vnum est testamentum. & sic ambo sunt hæredes: vt j. ea. l. §. si quis in duobus. & j. de tabu. exhi. l. locum. §. t. si autem diuersæ sint sigillationes, & diuersæ chartæ: & diuersi hæredes, videtur propter incertum vtrunque admitti: vt infra eo. l. qui ex liberis in principio. Vel præsumo vtrunq; posterius, cum non appareat quod sit posterius: vt supra, de rebus dub. l. quiduos, in prin. & de vulg. substitu. l. ex duobus. & sic ad vtrunque perueniet, licet testator voluit ad alterum tantum, de quo nescimus: vt supra ad Trebel. l. debitor. non ergo rerum naturam. sed nostram scientiam accipimus: vt supra, de iudi. l. sed & si susceperit. § fin. sed contra videtur quod nullus, cum incertum sit quis, vt supra, de rei vendi. l. item. Pomponius §. si & de libe. & posthu. l. 2. & supra ad legem Aquiliam. l scientiam. § qui cum aliter. Item nullus admittitur, nō iure deficiente, sed probatione: vt supra, de testa. tut. l. duo. & de hære. instit. l. in tempus. § s. Item contra defuncti voluntatem est vtrunque admitti: vt supra ad Trebel. l. facta. §. si sub conditione. & l. si cui pure. § si autem. Item vnus alterum impedit per concursum: vt supra, de vsufruc. l. quoties. & de hæred. institu. l. qui soluendo. & de leg. t. l. huiusmodi. §. fina. sed Azo. & H. soluunt quod nullus: vt infra §. si quis in duobus.

[h] Apud furem. Qualiter autem pro his agatur, dic vt no. supra ad exhib. l. 3. § interdum. Azo. & facit C. de test. l. non idcirco.

[i] Aperite. Dū tamē aliter probetur ipsum scriptum hæredem:

tedem: vt C.eo.l.2.sed etiam si non probetur, vtpote cum spreto iudicis decreto sola attestatio amplectenda bon.posses sufficiat: vt C.qui admit.ad bon.possess.l.vt bonorum, Item oportet eas esse signatas septem sigillis: vt infra eo.l.cum tabulæ.& C.eo.l.a.

temporibus debet testator habere factionem testamenti: vt infra eo.§ excipi.& l.pen.& de primo constat: vt infra, de regulis iuris.l. quod in initio.& l.pen.de secundo distingue: quia aut post testamentũ mutauit conditionẽ in melius, & valet: vt supra eo.§.sed si filiusfamilias.aut in deterius: & tunc aut suo facto, vel delicto in aliud, vt maxima, vel media capi.dimi.& tunc non valet, vel etiam minima: vt si dedit se in arrogationem, & non datur secundũ tab.nisi in hoc vltimo tempore mortis sit sui iuris, non sic in duobus primis: vt Insti. quibus mod.testa.infir.§.non tamen sed & aliud opus est, vt declaret se velle mori eo testamento: vt infra eod l qui ex liberis. §. 2. Sed quid si in primis fuerit in integrum restitutus per principem? Respond. valere testamentum, quod prius fecerat: vt infra, de iure patron. l.fine. & supra, de contra tab. l.1.in fi. si autem nõ suo facto, vt furiosus: vel etiam suo facto, sed iuste vt quia prodigus & non nocet: vt infra proxi.§.

Tempora duo in testamenti factiõe requiruntur.

a Desideratur. Quo ad bono.poss.vt hic, & supra, de contra tab.l.quod vulgo.sed adiri potest hæreditas etiam si in vita interciderent: vt supra, de iniust.testa. l.si.& C.de test.l.pe. & facit supra, quod met cau.l.videamus. & C.quando dies lega. ce.l.cum vxori.

b Extare. Sic supra, de condi.& demon. l.2.in fi.& dic extare, scilicet tempore mortis: vt dixi. ad quod ff. si tabu.testamen.nul.exta.l.1.

c Exemplaribus. Id est, authenticis. sed exemplum est quod inde sumitur, cui nõ creditur: vt statim dicet.

d Videntur. Sic infra vt bon.rap.l 2.§. quod ait prætor bona.& supra quemad. test.ape.l.antepe.

e Simul. Secus si simul signata non essent, puta diuersa habent sigilla, tũc enim duo testamenta præsumuntur: vt supra dictum est, & vnum per aliud rumpitur quasi posterius: quia nemo decedit duobus testamentis: nisi sit miles: vt supra, de mili.testa.l.quærebatur. Azo.

f Extet. Tempore mortis, & vtrunque eodem tempore confectum.

g Exemplum. Sic supra, de fide instrumen.l.2.

h Cum moritur. Sic supra, de test.l.2.& l. filius.

i Impubes. Ad hoc & sequentia facit insititu. qui testamen. fa.pos.§.1.& 2 & C. qui testa.face.pos.l. furiosum. & supra, de hæred.institu.l.si alienum. §. 1. Item hoc si suo delicto amitteret, secus si casu: vt infra eod.§.si quis autem.

k Vtroque tempore. Nota quòd duobus

† Hunc vers. alle. gl.fi. post med.in c. cõtingit. extra de dolo & cõtuma.

† Potest ergo vnũ testamentũ multis exemplaribus transcribi, & cõcor.gl. 1.post pri. in e.eo te nore. extra de testi. Sicut non est inconueniẽs habere duos iudices super vno negocio, vt in illa gl.dicit.

rum possessio secundum tabulas agnoscat. Semel aũt extitisse tabulas mortuo testatore desideratur, [a] tametsi extare desierunt quare & si postea interciderunt, bonorum possessio peti poterit.

Scientiam † tamen exigemus, vt sciat hæres extare [b] tabulas certusq; sit delatam sibi bonorũ possessionem. Si quis in duobus exemplarib. [c] † fecerit testamentum, & aliud extet, aliud non extet: tabulæ extare videntur: [d] petiq; potest bonorum possessio. Sed & si in duobus codicibus simul [e] signatis alios, atque alios hæredes scripserit, & vtrunque extet: [f] ex vtroq; quasi ex vno competit bonorum possessio: quia pro vnis tabulis habendum est: & supremum vtrunque accipiemus. Sed si vnum fecerit testator quasi testamentũ, aliud quasi exemplum: [g] si quidem id extat: quod voluit esse testamentum: bonorũ possessio petetur. si verò id, quod exemplum erat: bonorum possessio peti nõ poterit, vt Pomponius scripsit.

Primo dicit à quibus debent esse factæ tabulæ ut bono.posses. dari possit. Secundò dicit quomodo. Tertiò quando. Quartò dicit pro qua parte debet dari bonorum possessio. Quintò dicit ex quibus causis debet dari bonorum possessio. Bart.

Exigit prætor, vt is, cuius bonorum possessio datur, vtroque tempore ius testamenti faciendi habuerit, & cum facit testamentum, & cum moritur. [h] Proinde si impubes, [i] vel furiosus, vel quis alius ex ijs, qui testamentum facere non possunt, testamentum fecerit: deinde habens testamenti factionem decesserit: peti bonorum possessio non poterit.

Sed & si filiusfamilias putans se patremfamilias, testamentũ fecerit, deinde mortis tempore paterfamilias inueniatur: non potest bonorum possessio secundum tabulas peti. Sed si filiusfamilias veteranus de castrensi faciat, deinde emancipatus, vel aliàs paterfamilias factus decedat: potest eius bonorum possessio peti. Sed si quis vtroq; tempore [k] testamenti factionem habuerit, medio tempore non habuerit: † bonorum possessio secundum tabulas peti poterit. Si quis autem testamentum fecerit, deinde amiserit testamenti factionem vel furore, vel quod ei bonis interdictum est: potest eius peti bonorum possessio: quia iure testamentum eius valet. Et hoc generaliter de hominibus huiusmodi dicitur, qui amittunt mortis tempore testamenti factionem: sed antè factum eorum testamentũ valet. Si linum, [l] quo ligatæ sunt tabulæ, incisum [m] sit: si quidem alius contra voluntatem testatoris inciderit bonorum possessio peti po-

l Si linum. id est, chordula de lino. Et nota quod alia est chordula, qua ligatur testamentũ, & de hac dicit: & alia quibus appenduntur sigilla, quæ debent esse septem primo tres quæ coniungunt caput testamenti cum fine, & in qualibet est vnum sigillum. Item duæ ex quolibet latere, & hoc quando nullum vult scire quid contineatur ibi. vt infra colligitur & C. de testamen.l.hac cõsultissima in prin.

m Incisum. Etiam viuente testatore & facit ĩ. si ta.test.nul. ext l. 1. §. penul Sed quid de alia vbi est appensum sigillum? Respõ. nec illud nocet, sed adhuc remanent septẽ, vt ĩ.eo.l. cum tab.& l.vt bonorũ. Idem si nõ tota chorda, vbi est appensum sigillum, sed pars

† Cõcor. gl.in ver. dummodo. libr. at. licet aliquid deuenit ad id, a quo incipere nõ potuit: nõ tamen propter hoc irritat. capitularum. aa ix.quæ. stio. 2. facit ad hoc ca præcepta. in fi. dist.55.

pars tantum est rosa: vt in §. si rosæ. in fin.

a Motibus. Quandocunque etiam viuente testatore: ita tamen si legi possunt: vt supra si tab. testa. nul. ex. l. 1. idem in deleto: vt infra ea. l. sed an deleto sit credendum vel raso: vt infra in fi? Respon. si in eadem parte sit rasum, super qua vertitur dubitatio, nõ est credendum. alioqui secus. Ioan. vt C. de test. l. si vn°. §. 1. & l. pen. §. fin.

b Vel linum. Quo sunt ligatæ, vel etiã vbi sunt sigilla appensa: secũdũ quod dixi supra proxi. §. Accursius.

c Vnum linum. Id est vnã ligaturam. nam idem si nullã: vt prædixi. Vel dic quod in vna chordula sunt tres siguli, vel plures, quo casu sufficit, si vnum remanet, quod sustineat sigilla.

d Circunductũ. Vel dic circa testamentum vt liget: vel dic, cum tribus, vel quatuor sigulis chorda connexa. & facit supra quēad. test. ape. l. pen. Accur.

fine. & de posthu. hæred. inst. l. penul. Sed nunquid eodem tempore cedet vtriq; tempus bo. pos.? Respon. sic. vt supra, de Carbo. edicto. l. ideoque. licet sit argu. contra infra de succes. edic. l. 1. §. quibus. sed ibi simul non competunt. Azo.

test. quòd si ipse testator id fecerit: non videntur signatæ: & ideo bonorũ possessio peti nõ potest. Si rosæ sint à muribus a tabulæ, vel linum b aliter ruptum, vel putrefactũ vetustate, vel situ, vel casu: & sic videntur tabulæ signatæ: maximè si proponas vel vnum linum c tenere. Si ter fortè, vel quater linum esset circunductum: d dicendum est, signatas tabulas extare, quamuis vel incisa, vel rosa sit pars e lini.

Hic incipit iurisconsultus tractare quo tempore debet peti bonorum possessio secundum tabulas. Bartolus.

Idem libro xlj. ad edictum. II.

Æquissimum e ordinem prætor secutus est. Voluit enim primò ad liberos bonorum possessionem contra tabulas pertinere: mox a si inde non sit occupata, f iudicium defuncti sequendum. Expectandi g igitur liberi erunt, quandiu bonorum possessionẽ petere possunt. Quòd si tempus fuerit finitum, aut antè decesserint, vel repudiauerint, h vel ius petendæ bonorum possessionis i † amiserint: tunc reuertetur bonorũ possessio k ad scriptos. Si sub conditione l hæres institutus sit filius: Iulianus peræquè putauit, secundum tabulas competere ei, quasi scripto bonorum possessionem, qualisqualis conditio sit, etiam si hæc, Si nauis ex Asia venerit. m Et quãuis defecerit conditio, n tamen prætor, filium o qui admiserit secundum tabulas, tueri debebit, ac si contra tabulas acce-

a In P.Fl. vni. in ve. vna.

a Sic I P. F.Hal. autem scripsit, si ide sit occupata &c. vide Ant. Aug. li. 4. emend. c. xvij.

† Bonorũ possessor, nomẽ est iuris sicut bonorum possessio. & bonorũ possessor dicitur ille, q succedit de iure prætorio. glo. in ver. quod recuperãda. ca. pastoralis. extra, de causa pos. & propri.

Æquissimum. A CASVS Prætor in edicto isto sequitur ordinem naturalem æquitatis: vt primo filij præteriti admittantur cõtra tabu. quibus exclusis admittuntur instituti. Vnum sciatis, si filius est institutus sub conditione quæ non est in potestate, pendente ea poterit petere. Vnum sciatis: si plures sunt scripti: pro qua parte quisque scriptus est, petet secundum tabulas. Cætera sunt plana vsque ad §. si quis ita scripserit. Testator ita dixit: ille ex fratribus meis qui Seiam vxorem duxerit post mortem meam, ex dodrante hæres esto. nunquid si ea noluit alicui nubere habebunt fratres partes viriles? certè sic.

e Æquissimum. Aliàs lex, alias §.

f Occupata. Vnde instituti interim non conueniuntur: vt j. de excep. rei iudi. l. 2. nec conueniunt: vt j. de bo. li. l. quandiu. sed quandoque instituti non expectãt præteritos: vt supra, de cõtra tab. l. illud. §. si quis cum. contra. Sed ibi non per secundum tabu. sed per contra tab. petunt. & est ratio vt ibi not.

g Expectandi. Sed nunquid interim dum nullus est hæres, habent isti filij vnde liberi? Videtur quòd sic: vt infra si tabu. testa. nul. ex. l. 1. §. fin. & supra, de libe. & posthu. l. fin. Item econtra videtur quod non: quia donec potest peti secundum tabu. vel contra tab. non petit vnde libe. vt infra si tabu. test. nul. ex. l. 1. §. ita autem ab intestato? Respon. possunt ab intestato venire: sed datur contra tab. ex abundanti. vt infra e. l. filium. 1. respon. & §. videamus. & prodest emancipato, vt nõ præstet legata. nã intestatus est defunctus hærede scripto non adeunte: vt supra, de leg. præst. l. is qui in possessionem. in princip. nisi fortè per edictum sit omis. cau. testamen. vt supra si quis omis. cau. testam. l. quia autem. §. hoc edictum. & idem in posthumis: vt C. eod. l.

h Repudiauerint. Quid si repudiauerit is qui institui potest? Respond. locus est huic bo. pos. vt j. de fideicomm. lib. l. 4. §. 1. & j. ad Tertyl. l. 2. §. si bonorũ. & j. de mino. l. & si fine. §. sed quod Papinianus. & l. quod si minor. §. Scæuola. Azo. & facit supra ti tu. 1. l. scriptus.

i Bonorum possessionis. Scilicet contra tabulas.

k Bonorum possessio. secundum tabu.

l Si sub conditione. No. hic si pendet cõditio institutionis, potest peti secundũ tabu. siue erat filius institutus, siue extraneus, qui nõ poterat ab intestato succedere: dum tamen vtiliter sit institutus: vt hic, & infra eod. l. hi demũ. si tamen non erat aliquis præteritus, cui cõpetit contra tabulas, ne cõtra dicat supra proxi. §. at post petitam, aut exitit conditio, aut deficit: si exitit, confirmatur agnitio: vt infra. §. si quæ ita institutus. si deficit, tunc distinguitur, an sit emancipatus, an suus, qui etiam præteriti haberent contra tab. & tunc prætor tuetur in secun. tabu. ac si accepisset contra tabulas. & sic secundum tab. vertitur in contra tab. quod est mirum, ac si de albo fieret nigrum: vt hic subijcit. & quamuis &c. Si autem extraneus est, infirmatur agnitio. nam si in filio tantum tuetur, vt subijcit: ergo secus in extraneo: vt argu. C. de procur. l. maritus. Sed quam bonorum possessionem petet conditione pendẽte, vel quæ facti, vel quæ iuris sit? Respõ. quidam quòd illa, quæ est facti, vt hic, non iuris: vt infra eod. §. si quis ita. & pro eis supra, de acqui. hæ. l. is qui. 2. respon. & C. de inofficio. testamen. l. filija. prout est ibi enim te. & supra ad Treb. l. facta. § quod si conditio. Tu dic secundum Azo. eam quæ est iuris non facti. hæc tamen non habet effectum nisi existat conditio. vt d. §. si quis ita. & pro hoc C. de inof. testa. l. filija. prout est ibi in litera iure, & ibi plenè not.

m Ex Asia venerit. Sed nonne si filius est in potestate est testamentum nullum? Resp. sic. vt Inst. de exhæred. lib. in prin. non ergo secundum tab. locum habet: vt j. eo. l. hi demum. Dic ergo quod hic erat emancipatus. vel dic esse nullum fauore sui: vnde etiam tunc petet sec. tab. vt no. C. de inst. & substit. l. si pater.

n Conditio. Casualis, vel mista. nam si est potestatiua, etiam filius qui est in potestate patris, sibi imputet, si non impleuit: vt non habeat secun. tab. vt j. de hær. insti. l. suus 2. respon. non ergo repetitur, qualisqualis &c.

o Filium. Scilicet talem, qui ab intestato succederet.

Et qui.

a Ei qui. Scilicet tantum, ei verò qui in potestate, non est necessaria, quia iure ciuili vocatur ab intestato. sed emancipatus per prætorem tantum: vt Inst. de hære. quæ ab intest. §. emancipati. & facit infra eod. l. si sub conditione. § 1. sed an suus institutus sub conditione petet sec. tab. ea pendente? Respon. si est potestatiua, sic: quia valet testamentum, aliàs cum non valet, non petitur secun. tabu. Vel dic vt modo not. quia suo fauore est nullū sed videtur quod hæc tuitio in contra tab. nō potest stare. Primo quia deficiente conditione deficit viribus testamentum: ergo cessat cōtra tab. vt supra, de bo poss. contra tabu. l. quod vulgo. Secundo quia instituto nō potuit dari contra tabu. vt ī. de contra tabu. l. sub conditione. Sed expone, hic perinde deferri debet, ac si petisset contra tabulas eo casu quo peti potuisset. vel dic non potest peti contra tabu. ab instituto, scilicet pendente conditione: sed ea deficiente sic.

b Pro ea. Scilicet duntaxat.

c Defertur. Hic quære quod diximus ī. de hæred. instit. l. si quis ita. Azo. & facit supra de inoffic. test. l. Papinianus. §. quoniam. & l. qui repudiantis. & ī. de cō tra tabu. l. 1. §. si ex tribus. Sed argu. contra ī. de adsig. lib. l. sub conditione. §. 1. & ī. de acqui. hære. l. ex semisse.

d Institutus. Id est, substitutus.

e Si intra decē. Scilicet decesserit filius.

f Quatuordecim. subaudi, decesserit filius. & facit supra de vulg. substitutio. l. si ita quis. & l. ex facto. §. item quæro.

g Scriptis. Scilicet tantum, non etiam successorib. eorū: vt supra de vulg. substi. l. qui plures. & l. qui duos. 2. respō. & §. 1. Azo.

h Substitutis. Hoc plerumq; quod dic vt ī §. si quis ita scripserit. aliàs sūt primo vocatur substitutus quā coniunctus vt ī. e. l. §. si duo. & C. de ca. to. §. si autem aliqd. & facit ī. de vē. in pos. mit. l. 1. §. eligitur. & C. de edic. diui Adri. tol. l. 1. & ī. de coniung. li. l. 1 §. si pater in potestate. & de leg. 2. l. si quis seruus. §. certam.

i Loco. Id est, primo gradu instituti. alioqui contra: infra proxi. §.

k Proximi sunt. Id est, primo gradu instituti. Et not. quòd similia sunt petitio bono. posses. & hæreditatis aditio. vt hic, & infra eod. l. si ita. §. qui filio. & §. is autē. In multis tamen differunt, vt probatur supra ea. l. §. si sub conditione, & de acquir. hæredi. l. is qui. Itē supra de iniust. test. l. posthumus. & Inst. q. mo. testa. infir. §. non tamen. & diximus supra eod. l. 1. §. semel.

*In P. Fl. ita substitutus sit.

perit, quæ tuitio ei, qui [a] emancipatus est, necessaria est. Pro qua quisque parte hæres scriptus est, pro ea [b] accipiet bonorum possessionem: sic tamen, vt si non sit, qui ei concurrat, habeat solus bonorum possessionem, quādiu tamē vnus ex hæredibus deliberat, vtrum admittat bonorum possessionem, an non: portio bonorū possessionis eius cohæredi non defertur. [c] Si primus quidē [*] ita institutus [d] sit, Si intra decē: [e] secundus, Si post decē intra quatuordecim [f] annos: si quidē intra decē decesserit: primus solus hæres erit, & accipiet bonorū possessionē. Si verò post decem intra quatuordecim: secundus solus hæres erit & accipiet bonorum possessionem: nec sibi iunguntur: cùm ad suam quisque causam substitutus sit. Defertur bonorum possessio secundum tabulas primo gradu scriptis [g] hæredibus: mox illis non petentibus, sequentibus non solum substitutis, [h] verum substituti quoq; substitutis: & per seriem substitutos admittimus.

Primo autem gradu scriptos accipere debemus omnes, qui primo loco [i] scripti sunt. Nam sicut ad adeundam hæreditatem proximi sunt: [k] ita & ad bonorū possessionem admittendam.

Si quis ita scripserit, Primus ex prima parte [l] hæres esto. [m] si primus hæres nō erit, secūdus hęres esto. Tertius ex alia parte dimidia hęres esto. si non erit, quartus hęres esto. Primus, & Tercius priores [n] ad bonorum possessionem inuitātur. Si quis ita instituerit hæredes, Vter ex fratribus meis Seiam vxorem duxerit, ex dodrante mihi hæres esto: vter non duxerit, ex quadrāte hæres esto. si quidē mortua fuerit Seia: æquas partes habituros hæredes constat. Quòd si ab altero vxor ducta fuerit: dodrantē, & quadrantem eis competere: bonorum autem possessionem antè quàm existat cōditio, neutrum petere. [o] Si consultò sit inductum [p] nomen hæredis, indubitanter probatur, bonorum possessionem petere eum non posse: quemadmodū nec potest, q hæres scriptus est non consulto [q] testatore, nam pro non scripto est, quem scribi noluit.

Si substitutus præfertur coniuncto, conditione cessante coniunctus admittitur. Barto.

Si duo sint hæredes instituti, Primus, & Secundus, Secundo Tertius substitutus: omittente Secūdo bonorum possessionem, Tertius suc-

l Ex prima parte. Scilicet dimidia.

m Hæres esto. Ex eadem dimidia.

n Priores. Ex gradu superiori: vt supra ea. l. §. defertur. licet sit argu. contra supra proxi. § & facit supra, de vul. substi. l. qui cum plures. & de hæred. inst. l. si ita quis instit.

o Petere. pro dodrante. nam pro ea parte qua constat vnumquenque eorum hæredem, etiā ante petitionem habet bono. poss. vt supra de hære. instit. l. liber homo §. si ita scriptum. Sed certè imò & pro dodrante: vt infra e. l. si sub conditione. contra. sol. ibi de ea quæ facti: hic de ea quæ iuris secundum quosdam. vel non petitur hic cum effectu etiam, quæ facti est, ita quòd non possit sibi auferri deficiente cōditione. Vel dic secūdum Azo. quòd etiam pendente conditione petitur quæ iuris est: vt ibi, vt ea stante conditione sibi proficiat. Azo. & facit supra de hære. instit. l. quoties. §. si quis ita scripserit. & de condi. indeb. l. vi.

p Si consultò sit inductum. A testatore. si verò inconsultè, distingue vtrum possit legi, vel non: vt infra si tabu. test. nullæ exta. l. 1. & facit supra de ijs, quæ in testamen. delen. l. 2. § 1. & §. sed & consulto. in fin. §.

q Non consulto. Id est, non ex voluntate testatoris. nam &c. vt ī. de leg. 1. l. si ita sit adscriptum.

Petere

cedit. Quòd si Tertius noluerit hæreditatem adire, vel bonorum possessionem accipere: recidit bonorũ possessio ad primum. nec erit ei necesse petere bonorum possessionem: sed ipso iure ei accrescet. hæredi enim scripto sicut portio hæreditatis, ita & bonorũ possessio accrescit. Si seruus hæres scriptus sit, eius domino defertur bonorum possessio, ad quem hæreditas pertinebit. Ambulat enim cum domino bonorum possessio. Quare si mortis tempore Stichus hæres institutus fuerit seruus Sempronij, nec Sempronius eũ iussit adire, sed vel decessit, vel etiam eũ alienauit, & cœpit esse Septitij: euenit, vt si Septitius eum iusserit: Septitio deferatur bonorum possessio, ad hunc enim hæreditas pertinet. Vnde si per multos dominos transierit seruus, tres, vel plures: nouissimo dabimus bonorum possessionem.

Paulus libro xli. ad edictum. III.

Verum est omnem posthumum, qui moriente testatore in vtero fuerit, si natus sit, bonorum possessionem petere posse.

Vlpianus libr. xli ad edictum. IIII.

Chartæ appellatio, & ad nouam chartam refertur. & adde letitiam. Proinde & si in opistographo quis testatus sit, hinc peti potest bonorum possessio.

Idem libro xiii. disputationum. V.

Si sub conditione hæres institutus quis sit, & accepta bonorum possessione secundum tabulas conditio defecerit: interdum euenit, vt res possessori cõcedẽda sit; vt puta si filius emancipatus sit sub conditione hæres institutus. nam & si defecerit conditio: at tamen secundum tabulas bonorum possessionem eum accipere, Iulianus scribit. Sed & si is fuerit, qui ab intestato bonorum possessor futurus esset, tuendum esse scripsit. & hoc iure vtimur. Videndum, an legata ab eis debeantur. Et filius quidem, quasi contra tabulas bonorum possessione accepta, rem habere videtur: cæteri verò quasi ab intestato. & ideo filius liberis parentibusq; legata relicta solis præstare cogetur, cæteris non.

Petere. Sed nec pro hærede gerere: vt ff. de hære. insti. l. liber homo. §. Titius. quandoque est tamen necesse vtrunque petere, scilicet petere de nouo bono. pos. vt supra, de bon. pos. l. sed cum patrono. & de nouo adire: vt supra, de acquiren. hære. l. si solus.

Accrescit. Etiam inuito: vt supra, de acquir. hæredit. l. qui ex duabus. § fin. & C. de iure deliber. l. cum aliquis. & facit infra eo l. si ita. § secundum hanc. contra. Sol ibi.

Pertinebit. Siue iussit eum adire.

Cum domino. Vt petat dominus, sed & seruus sciente prætore: vt supra, de bo. pos. l. seruus.

Sempronij. Sub. hæres esto.

Iussit. Sed nonne Sempronij contemplatione institutus videtur? Respõ. ita: vt C. de iur. delibe. l. cũ aliquis. Quomodo ergo alius potest iubere adire? Respõdeo bene: nã & hoc idẽ est vbi contemplatione fructuarij, vel bonæ fidei possessoris seruus institutus: iubet enim dominus non bonæ fidei pos. vt ff. de acq. hære. l. si quis mihi bona. §. 1. & 2. respõ. & §. iussum. sed tamen dominus per condictionem sine causa reddit: vt ff. de stipu. ser. l. penulti. hoc enim est ca re: vt supra, de acqui. hære. l. aditio. in fine.

Septitio. Secus in legato: vt supra quando di. lega. cedit. l. si post. §. si. & est ratio quia legatum quæritur domino seruo etiam inuito. vt ff. de cõdi. & dem. l. filio. non hæreditas: vt C. de hær. insti. l. cum proponas. nec bon. possess. vt ff. ad Tre. l. seruo inuito. in princi. Item quid de Trebellianica restitutione? Respon. similis est bonorum possessioni: vt supra ad Treb. l. seruo inuito. & facit instit. de hære. insti. §. alienus.

Verũ est. In vtero. aliàs secus: vt infra vnde cog. l. 1. §. sed hoc ita. Azo.

Natus. Aliòqui contra: vt ff. de verbor. significa. l. qui mortui. Azo. & facit instit. de bo. pos. §. respon.

Chartæ. Ad deletitiã. i. quæ scripta fuit, & postea rasa. & sic not. quòd instrumenta fieri possunt in charta rasa. Arg. contra C. de edic. di. Adria. tol. l. fin. ibi, prima figura &c. sed pone vt ibi.

In opisthographo. i. in tabula lignea, in qua erãt scripta debita: vt hodie fit: & dr̃ opisthographũ. ab opib. & graphis, qđ est scriptura, quasi scriptura suarũ opum.

Si sub cõditione. CASVS. Filius est institutus sub conditione, pendente et aliã cond. potest petere secundum ta. si deficit cõditio, retinebit bona materna per contra tabu. & certis personis relicta præstabit alijs personis nõ ni. si in casu qui in l. ponitur. Viuia.

Possessori. i. ei qui bo. pos. petijt. Az. & dic res. i. hæreditas.

Sit. Qui perinde habetur, ac si contra tab. petijsset: vt ff. de le. l. æquissimã. §. si sub conditione. Azo.

Defecerit. i. deficere poterit. Azo.

Accipere: Pendente conditione: vt d. §. si sub conditione. Azo.

Sed & si is. Scilicet filius in potestate: vt addat pcedenti casui? vt ff. de le. pst. l. is qui, in prin. Azo.

Tuendum. Etiam deficiente conditione, nisi fuerit potestatiua: quia tunc sibi imputet si non impleat: vt supra, de hære. insti. l. suus §. sed verum. sed si casualis est, nonne ipso iure testamentũ est nullũ: vt ff. de hære. inst. l. suus. in princ. Respon. est, si velit: sed si malit contra tab. potest, vt præteritus: cum defecerit conditio: vt supra, de contra tabu. l. 3. §. qd ergo. Azo.

Ab eis. Scilicet emancipato & suo: & quod subijcit, & filius &c. prosequitur in emancipato tantum: & dic habere videtur vt per contra tabulas, vt ita præster legata coniunctis cæterisq; qui sunt in potestate quasi ab intestato: quasi dica licet & ipsi teneant per contra tabu in defectum conditionis: tamen quo ad legata: vt non dentur etiã coniunctis, ab intestato habere videntur.

Filius. Scilicet emancipatus sub conditione institutus, quæ defecit: secus in suo, quia ab intestato: vt supra, de lega. præst. l. is qui. in prin.

Cæteri. Qui sunt in potestate.

Relicta. Itẽ vxori vel nurui: vt ff. de le. præ. l. 1. Azo.

Cæteris Non coniunctis.

Nõ. Scilicet illa quæ in testamẽto relicta sunt. Nam illa quæ ab intestato relicta sunt omnib. omnino præstabun-

In P. Fl. cum domino.

Cõcor. glo. in ver. nõ extantibus. ibi, sed quid si primo fecerit testamentum? videtur q per ingressum monasterij rũpit, quasi per posthumi agnationẽ. cap. si qua mulier. xix. q̃st. 3. In si rumẽta an in chartis fieri possint.

Quid sit opisthographum, pulchrè: Alex. in indice suarũ castigati. in Pli. in hac ipsa dictione. & Alc. lib. 2. di. ca. 12.

Pulchrè in hũc locum Ale. ab Alexã. Gen. die. lib. 2. c. 19. Alci lib. 2. Disp. cap. vlt. & Hermolaus in Indice castigationũ suarum in Pliniũ in hac ipsa dictione.

stabuntur, vt hic subijcit, Azo. idem huic contra supra, de lega. præst. l. si duo. in fi. Sol. ibi.

a Fideicommissum. Hic quære quæ dicimus Insti. de bon. pos. §. sunt autem.

b Fraudatus. Legatarius ab intestato præsumptiuè. sic s. man. l. si procuratorem. §. si ignorantes. Accursius.

c Bonorū possessio. Secundum tabu. quæ est conuersa in contra tab. cum defecerit conditio.

Planè ei, cui ab intestato fideicommissum a relictum est, erit præstandum: quasi videatur hoc ipso fraudatus, b quod ex testamento petita sit bonorum possessio. c

Idem lib. viij. disputationum. VI.

HI demum d sub conditione hæredes instituti, bonorum possessionem secundum tabulas etiam pendente conditione necdum impleta petere possunt, qui vtiliter sunt instituti. Quod si inutiliter quis sit institutus: nec ad bonorum possessionem e inutilis institutio proficit.

Ad aliquem actum comprobandum sufficiunt ea quæ necessaria sunt: licet vt quæ necessaria non erant, essent adhibita, & in eo comparerent.

Iulianus libr. xxiij. digestorum. VII.

CVm tabulæ † testamenti plurium f signis signatæ sunt, & quædam ex his g non comparent, septem tamen signa manent: sufficit ad bonorum possessionem dandam, septem testium signa comparere: licet nō omnium qui signauerūt, signa maneant. a

Idem lib. xxiiij. digestorum. VIII.

SI ita scriptum sit, Sempronius ex parte dimidia hæres esto. Titius, si nauis ex Asia venerit, h ex parte tertia hæres esto: idem Titius, i si nauis ex Asia nō venerit, ex parte sexta hæres esto.

Titius non ex duabus partibus hæres scriptus, sed ipse sibi substitutus intelligi k debet: ideoq; non ex maiore parte, quā tertia scriptus videtur. secundū hanc rationē, cum sextans vacuus relinquatur, bonorū possessionē Titius accipiet, non solum tertiæ partis, sed eius quoq; q̄ ex sextante l eidem accrescit. Qui filio impuberi substituit ita, Si filius meus moriatur prius, q̄ in suam tutelam veniat, tunc Titius mihi hæres esto: sicut hæreditatem m vendicat, perinde ac si verbū hoc (mihi) adiectum non esset: ita bonorū eius quoq; possessionem accipere potest. a Sed & cum in n nomine, prænomine, & cognomine, erratum a est: is, ad quem hæreditas pertinet, etiam bonorum possessionem accipiet.

Is autē, cuius nomen in testamento voluntate instituendo eum errat vel in nomine, vel in cognomine, à prima facie tenet institutio. veruntamen, si non apparet, inconsulto factum esse, denegabitur bonorum possessio secundum tabulas.

HI demum, CASVS. Filij instituti sub conditione. pendente cond. possunt petere secundū tab. si in testamento vtili, & tabulæ sunt vtiles: aliàs secus. concordat C. e. l. fi. Viuianus.

d Hi demum. Hinc sumunt quidam, q̄ is demum petit secundum tabu. pendente cōditione, qui ab intestato succedere potest. Sed lo contra. nam quia sit scriptus, dicitur dari: vt supra e. l. c. §. si sub conditione. & ar. supra cod. l. si sub conditione. generaliter enim ibi dicitur in quolibet instituto. licet deficiente conditione distinguatur. vt no. in §. si sub conditione. & pro lo. est infra eo. l. si seruus, & facit ad. l. supra, de testa. tute. l. 1. & de test. l. scio. & supra, de bo. pos. l. nō tñ. §. vbicunque. Accur.

e Nec ad bonorum possessionē. Aliquid tamen quādoq; prodest: quia trahitur ad fideicom. vt supra, ad Trebel. l. Scæuola.

CVm tabulæ. CASVS. Testator fecit testamentum, adhibuit duodecim testes, omnia sigilla non apparent, sed septem: nunquid ex illis tabulis potest peti bon. posses. sic. Viuianus.

f Plurium. Puta decem. & facit supra, de testa. l. hæredes. §. si plures.

g Ex his. Scilicet signis.

SI ita scriptum. CASVS. Testator in tabulis ita dixit, Sempronius hæres esto: Titius si nauis venerit, ex tertia parte hæres esto: idem etiam Titius si nauis non venerit, hæres ex sextante esto. erit hæres ex tertia si non venerit: & ille sextans sibi accrescit.

Qui filio. Testator instituit filium impuberem: & si decesserit, antequam esset pubes, Titium substituit. nunquid valet ista substitutio? sic. Quid si testator

Quidam testamentu. Pater sibi fecit testamentum per nuncupationē & filio impuberi substituit, vt illud quod fit, sit institutio & substitutio. certè institutus poterit petere secundum tab. ille autē cum erit locus substitutioni, poterit petere secundū nuncupationem: vt C. de bono. pos. secundum tab. l. vlt. Viuia.

h Venerit. Quæ dicitur venire etiam si per se venit: vt s. de aqua quoti. & æsti. l. 1. §. quæ situm.

i Idem Titius. Verba testatoris. Azo.

k Intelligi. Scilicet existente cōditione quasi dictum esset: si nō erit hæres ex tertia, sit ex sexta. vnde cum causa in substitutione non sit mutata: quod patet existente cōditione, nulla est ei facta substitutio: vt supra, de vul. subst. l. centum com muné. §. Titius. interim tamen pendente conditione valere potest, item deficiente cōditione: sed interim vel pro tertia, vel pro sexta petit secundū tab. quia in vtraq; disiunctiuè. & sub conditione est institutus. Accur.

l Quæ ex sextante. Sextãs enim vacuus pro rata accrescit Sempronio & Titio. vt hic, & supra, de hæred. inst. l. interdum. §. s. sed in eo, quod dicit accipiet, imò videtur ipso iure accrescere: vt supra eod. l. 1. §. si duo. contra. Sol. & hic ipso iure accrescit: sed dicitur hic peti vna cum tertia: cum iam accreuerat ipso iure. non enim bis a petit, sed semel tantum: ibi adhuc non accreuerat: & ideo postea dicitur accrescere ipso iure.

m Hæreditatem. Videbatur contra: quia ex substitutione ipsi pupillo directè fit aliquis hæres, non patri nisi per obliquum: vt instit. de vulg. subst. l. §. quo casu. & supra, de hæred. insti. l. pater filio. Item no. non nocere verbum positum vel omissum: vt supra, de hære. insti. l. quoties. §. si duo. & §. seq. & C. de test. l. testamentum. Item no. assimilari hæreditatem, & bon. pos. sic supra eo. l. 2. §. 1. gradu. & infra, in fi. huius §.

n Erratum. Facit s. de cōdi. & demon. l. demonstratio. & C.

† Facit l. ista lex moltū, p gl. in §. 2. insti. de latis. tut. quā pro singu. ibi do. Ia. in addi. ad Chri. Pot cū alleg. ad hoc q̄ si admittātur quæ non sunt necessaria ad solēnitatē, act⁹, & minus rite adhibeātur, q̄ nihilominus nō vitiatur actus.

a Cice. in prætura vrbana, Iam hoc, inqt, ridiculum est, si de hæreditate ambigitur, & tabulæ testamēti ob signatæ nō minus multis signis quā à lege oporteat, ad me proferent secundū tabulas testamētū potissimū hæreditatem dabo &c.

a Hic Cic. lv. 2. de Inuentio. in tract. de Constitutiōe generali. Imo, inquit, pater sibi scriptis secundum hæredē nō filio, sed sibi iussit esse.

a In P. Fl. nō est, nomine.

Verbū positū vel omissum nō nocet.

& C.de testa.l.si in nomine.

a Inductum. Facit supra eo.l.2.§.si inconsulto.

b In tabulis. Id est, in scriptis & alios sibi, & alios filio fecit haeredes, vt statim patet, quod fieri potest: vt supra, de vulg. subst.l. patris.in fin.

c Separatim. Quasi dicat alia hae, alia illa bon.pos.est.

d Scripto. Sic accipe scripto, id est, substituto haeredi. vel assignato ipsi filio.

e Filio. Datiui casus.

f Scriptis. Sub. a scriptis &c.& facit infra l.prox.

VT bonorū possessio. CASVS. Si pater sibi, & filio fecit testamentū sub stituendo filio datur bonorum secundum tab.poss. si testamentum patris sit signatum, substituto: licet sint resignatae secundae tabulae. Viuia.

g Signatū. Cuius signa tabulis secundis sufficiūt: vt s.de vul. sub.l.patris. Azo.

h Resignatae. Id est, apertae coram ho nestis pionis, & prae side, & iterum signatae: vt C.quemadmo. tes.ape.l.2.debet enī prius patet sibi facere testamentum: & solenniter, alias nullum est testamentū: vt s.de vulga. substi. l.2.§.prius.& inst.de pupil.substit.§. liberis. si verò ex post facto impugnatur testamentū patris: si quidem de iure praetoris, vt per cōtra tab. tenet nihilominus pupillare: vt supra, de vulg. subst.l.& si contra tab. si vero de iure ciuili per querelam pro ea parte, pro qua expugnatur testamē tum paternum & pupillare: vt supra, de inoffic.testa.l. Papinia. §.sed nec impuberi. Azo.

*a In P.Fl. scripto hęrede filij.

* Resignare pro aperire, pro abrogare, & alijs modis Mādo.sup signa. Gratiae, tit.de Resigna.

testatoris inductū[a] est: sicut ad adeundam haereditatem, ita ad petendam bonorum possessionem scriptus non intelligitur, quamuis nomen eius legatur. Quidam testamentū in tabulis[b] sibi fecit, filio autem impuberi per nuncupationem substituit. Respondi, sententiā praetoris in danda bonorū possessione eam esse, vt separatim[c] patris, separatim filij haeredes aestimari debeant. Nam quemadmodū[d] scripto[e] filio haeredi separatim ab haeredibus patris, ita nuncupato potest videri separatim a scriptis[f] patris haeredibus bonorum possessio dari.

Pomponius lib. ij. ad Sabinum. IX.

VT bonorum possessio secundū pupillares tabulas admitti possit, requiritur, an patris testamentū signatū[g] sit: licet secundae tabulae resignatae[h] proferantur.

Paulus lib. viij. ad Plautium. X.

SI seruus sub conditione haeres institutus sit: an bonorū possessionē accipere potest, [i] durante

Si seruus. CASVS. Si seruus sit institutus haeres sub conditio. pen. cond. potest petere si non existat contradictor. Viuianus.

i Potest. Pendente conditione.

k Posse. Etiam ipsum seruum: vt supra, de bono. poss.l. seruus. & sic patet, quod bono. poss. non petuntur in figura iudicij, in quo seruus esse non potest: vt C.eod.l. si seruus. Item quia qui secabunt in contra tabu. non perdit legatum: vt supra, de leg. praest.l. filium. §. si quis. secus si in figura iudicij: vt supra, de inoffi. testa.l. Papinianus §. meminisse. Item not hic pro opinione Ioan. quam dixi supra eo.l. hi demum.

Bon. poss. figura iudicij non petuntur.

QVi ex liberis. CASVS. Testator instituit liberos, & dixit: qui ex liberis peregrè morietur, et Titius haeres esto: & duo decesserunt peregrè. nunquid si ignoret Titius vocatur ex substitutione? sic. sed si filius institutus, & reuertatur de capti. hostiū. nihilominus bon. pos. accipere potest. Testamento. Titius fecit testamentū: facto testamento dedit se in arrog. irritatū est testamentum: postea autem Titius sui iuris factus decessit. scriptus haeres petit bo. pos. secundū tab. certè non dubitur etc: quia irritum factum est testamentum per arroga. nisi quinque testibus postea voluntatem confirmauerit. Viuia.

bitatur. Et Scaeuola noster probat posse.[k]

Papinianus lib. xiij. quaestio. XI.

QVi ex liberis meis impubes supremus morietur, ei Titius haeres esto. duobus peregre[l] defunctis, si substitutus ignoret, vter nouissimus decesserit: ad mittenda est Iuliani sententia. qui propter incertum cōditionis, etiam prioris[m] posse peti bonorū possessionē respondit. Filius[n] haeres institutus, post mortem patris ab hostibus redijt. Bonorum possessionē accipiet: & anni[o] tempus à quo redijt, ei cōputabitur.[p]

Testamentum eius qui se dedit arrogandum irritatur: nisi postquā factus fuerit sui iuris nouam voluntate approbetur. Item testamentum primum tollitur per secundum: nisi secundum postea incidatur ut primum cōfirmetur: quia tunc primum ad exigiendum tantum valebit. Bar.

Testamēto facto Titius arrogandū se praebuit, ac postea sui iuris effect[us] vita decessit. Script[us] haeres si possessionē[q] petat, exceptione[r] doli mali submouebitur: quia[s] dando se arrogandū testator, cum

l Peregrè. Idē si nō peregrè, dum tamen propter facti obscuritatē impossibilis sit vltimi discretio. vt supra, de reb.dub.l. qui duos. haec enim discretio quia propter locorū distantiā est valde difficilis, impossibilis reputatur vt & s. de vsufruct.l. vsufructuatiū.§. si vi tiatijs, secus si non difficilis: vt in argu. cōtra s.de test.tute. l.duo. Arg. contra T. de verb.obli.l.conti nuus.§.illud. Azo. & facit s. de vulg.sub.l. ex duobus. & s.ad l. Falc.l. paterfam §.si. Sed arg. contra. s. de reb. dub.l. si fuerit. & de haeredi.instit.l. in tēpus.§.i.& de ma. test.l.cū ea plurib. & ad Treb.l.cum.

ADDITIO. Dic secundum B. q ibi loquitur in substitutione fideicō. hic in directa pupillari.

m Prioris. Et sic vtriusque. H.

n Filius. Q ui erat ab hostibus captus.

o Et anni. Vtpote cū sit vtilis. vt infra, quis or.in bon.pos. sei.l.2.§ dies. vnde tria exiguntur: vt s. de diuer. praescrip l. i Azo. & facit infra, quod vi aut clam.l.semper.§.si quis.

*In P.Fl. dando se in arrogādum &c.

p Computabitur. Sed nonne potuit dare procuratorem: vt supra, de mi.l. Papinianus l Reip non: vt supra quibus.ex cau.ma.l.ab hostibus.

q Possessionem. Id est bonorum possessionem.

r Exceptione. Non ipso iure, quia capitis diminutio est de iure praetorio: testamentum de iure ciuili: vt s. de ca.di.l.2.§.i.& instit.de bon.pos.§. quos autem. secundum Azo. & Hug. sed certè imò est de iure ciuili capitis diminutio: vt inst.de legi.agna.tute.§.fin. edictum de capitis diminutione non inducit exceptionē, sed restituit actionē capite diminuto: & hic ideo dicit exceptionem, quia non potest fieri per recentem voluntatē quin arrogatio facta tenuerit: vt s.de cap.dimi.l.2. Fortunas.

capite fortunas [a] quoq; suas in familiam & domum alienā transferat. Planè si sui iuris effectus codicillis aut aliis literis [b] eodem testamento se mori velle declarauerit: voluntas, quæ defecerat, iudicio [c] recenti redijsse [e] intelligitur: non secus [d] ac si quis aliud testamentum fecisset, ac supremas [e] tabulas incidisset, vt priores supremas relinqueret.

Nec putauerit [f] quisquā, nuda voluntate constitui [g] testamentū. Non enim de iure testamenti [h] maximè quæritur, sed de viribus exceptionis: [i] quæ in hoc iudicio [k] quanquam actori opponatur, ex persona tamen eius, qui opponit, æstimatur. [l]

Ad hoc ut hæres possit hanc bonorum possessionem agnoscere, requiritur quòd ipse certus sit demonstratus in testamento, & quòd certa portio sibi deferatur aliàs secus. Bart.

Paulus libro vij. quæstionum. XII.

VT scriptus hæres agnoscere posit bonorum possessionem: exigendum puto, vt & demonstratus sit propria demonstratione, & portio adscripta ei inueniri posit, licet sine parte institutus sit. Nam qui sine parte hæres institutus est, vacantem portionem, vel alium assem occupat. [m] Quòd si ita hæres scriptus sit, [*] vt interim excludatur à testamento, eò quòd non inuenitur [n] portio, ex qua institutus est: nec [o] bonorum possessionem petere potest. [*] Idem euenit, & si quis ita hæredem instituat. Titius quanta ex parte priore testamento eum hæredem scriptum habeo, hæres esto; vel, [p] Quanta ex parte codicillis scriptum eum habeo, hæres esto. si scriptus [*] non inueniatur. Quòd si ita scripsero, Titius, si eum priore testamento ex semisse hęredem scriptum habeo, vel si eum codicillis ex semisse hæredem scripsero, ex semisse hæres esto. tunc accipiet bonorum possessionem, quasi sub conditione hæres scriptus.

[a] Fortunas. Non omnes vel olim, vel hodie. quod dic vt insti.de acqui.per ar.§.ecce. & facit Insti.qui.mod.test.infi.§.non tamen. & supra, de codi.l.conficiuntur.§.si post.

[b] Alijs literis. Quæ tamen habent quinque testes: vt C.de codic.l.fina, §.fina.

[c] Redijsse. Non ergo ex codicillis datur hæreditas, sed prima voluntate: vt supra, de hære.inst.l.institutio talis.

[d] Non secus. quasi dicat casui superiori de arrogato post testamentum similis est inferior, quando scilicet testator fecit primum testamentum, postea secundum: tertiu incidit secundum, vt prius haberetur vltimum. Sed quęro, in quo est similitudo? Respon. non in rumpendo primum: quia in superiori casu arrogatione irritatur per exceptionem: at hic ipso iure per secundum: vt C.de testa. l.sancimus. Item nec in suscitatione primi: quia per recentem voluntatem resuscitatur ad agendum per secundum tabu. & ad excipiendum. at in inferiori non ad agendū, sed ad excipiendum tantum: vt j. in fi. Sed si agant instituti in secundo, repelluntur ab institutis in primo per exceptionē, non autem instituti in primo agere possunt; cum ipso iure primum euanuit per secundum: sunt ergo similes in excipiendo. & sic nō per omnia similes.

[e] Supremas. Vt enim deleto legato relicto, nō videtur fuisse relictum: vt supra, de leg. 1.l. si ita sic adscriptum. ita causa ademptionis remota, in secundo testamento nunquam videtur ademptum quod in primo fuerat relictum: quia non durat ademptio: vt supra, de in rem verso.l.si pro parte.§.verum.

[f] Nec putauerit. Circa primum casum procedit.

[g] Constitui. Id est, resuscitari primum, vel constitui eo statu, quo erat ante secundum, & hoc nuda voluntate, id est, per incisionem secundi. nam ipso iure euanuit primum, nec resuscitatur ipso iure: sed sic vt si agāt instituti in secundo, opponatur eis exceptio. Item nec ex primo agi potest: quod ipso iure est nullum.

[h] Testamenti. Scilicet primi principaliter, valeat vel non.

[i] Sed de viribus exceptionis. Ergo prius testamentum non ipso iure, sed per exceptionem tollitur per secundum. Et sic est contra. C.de test.l.sancimus.§.1. Sol. dic hic exceptionis, scilicet opponendæ ex primo, contra agentem ex secundo. nam hoc non est valere: quia si valeret, etiam ad agendum valeret: quod hic non est: quia ipso iure est sublatum. Alij dicunt quod hic §. nec putauerit &c. vsque in fin. refertur ad primum casum de arrogatione: non ad proximum. alij aliter, vt ibi no.

[k] Quæ in hoc iudicio. Ita construe, quæ scilicet exceptio quanquam in hoc iudicio scilicet in secūdo testamento & ex eo agenti. vnde videbatur non opponenda actori: quia secundum tollit primum: opp. tamen nō enim ipso iure rumpit testamentum secundum, sed per cancellationem.

[l] Æstimatur. Competat ei vel nō. nam alius fortè non opponet eam secundo hæredi præter primum. Azo. & secundum hoc etiam est in persona ex parte etiam opponentis. & est speciale propter secundum testamentum. regulariter contra: vt infra, de excepti. dol. l. 3. §. planè. & facit supra, de pact.l.si vnus.§. pactus.

VT scriptus hæres. CASVS. Hæres scriptus potest petere bo.poss. si ex certa parte scriptus est. sed si ex incerta parte institutus est, nunquid ex parte illa poterit petere secundum tabu. Respond. quod non. vnde si dicat testator quanta ex parte Titius hæres sit, tāta sit Seius. nū quid alter vocabitur? sic. Sed si declaratur hæres ex semisse in codicillis: vt ex codicillis poterit petere, non vt ex testamento. Viuianus.

[m] Occupat. Facit Insti.de hær.inst.§.partibus.& ā de hære.insti.l.Sabinus.& l.item quod. & l.ex facto.& l.ex sex vncijs.

[n] Inuenitur. Ergo non valet talis voluntas. Sed contra, supra, de hær.insti.l.si quis ita. Solu. hic de præterito, ibi de futuro. Ioan. & est ratio. quia quæ de præterito, sunt, non recipiunt incertitudinem, id est, incertæ partis institutionem: cum certissima debeant esse. secus in ijs quæ ex futuro sunt. vt infra, de verborum obliga.l.si quis stipulatus.

[o] Nec. Alias nec. Alias nihil. id est, non.

[p] Vel. Hoc vel, non est Pauli, sed testatoris: aliàs saltim esset primum, vt supra proximè dicitur. nam & ibi inest conditio: vt & posita supra solutio testatus.

† Concor. ea. vltima voluntas defuncti modis omnib' serua ri debet. gl. i. ver. vltima. ibi, vltima voluntas defuncti pro lege seruāda est. xij. q. 2.

[*] In P.Fl. vt interdum.

[*] In P.Fl. id eueniet si quis.

[*] P.Fl. sic scripti'. alibi se sic scriptus.

TITVLVS XII.

SI A PARENTE quis manumissus sit.

Sicut patronus præteritus uocatur ad cōtra ta. ita pater præteritus a filio emancipato. quod æquissimum est.

Vlpianus lib. xlv. ad edictum. I.

EMancipatus a parente in ea causa est, ut in cōtra tabulas bonorum possessione liberti patiatur [a] exitum. Quod æquissimū prętori uisum est: quia [a] a parēte beneficium habuit bonorum querēdorū. quippe si filiusfamilias esset, quodcunque sibi acquireret, [b] eius emolumentū [c] patri quæreret. & ideo itū est [d] in hoc, ut parēs exēplo [e] patroni ad contra tabulas [f] bonorum possessionē admittatur. Enumerantur igitur edicto personæ manumissorum, [g] sic: In eo qui a patre auove paterno, proauove [h] paterni aui patre. Nepos ab auo manumissus [i] dedit se arrogandū patri suo. Siue manēs in ptāte patris [k] decesserit, siue manumissus diē suū obeat: solus admittetur auus ad ei⁹ successionem [l] ex interpretatione edicti: quia perinde defert prętor bonorum possessionem, atque si ex seruitute manumissus esset. [m] Porrò si hoc esset: [n] aut non esset arrogatus, quia arrogatio liberti admittenda non est: [o] aut si obrepsisset: patroni tamen ius nihilominus integrum maneret. [p] Si parens uel accepit pecuniam, [q] ut emanciparet, uel postea uiuus in eum [r] filius, quantum [s] satis est, con-

SI A PARENTE QVIS MANVMISSVS SIT. Id est, emancipatus: ut s. quando ac. de pec. est an. l. 1. §. alienatio. & dic, dixit s. de contra tab. quæ datur liberis cōtra testamentum parētum. nunc econtra de ea, quæ parentibus contra testamētum. liberorū: licet hæc non sit ita fauorabilis: ut j. unde libe. l. scripto. in fi. Azo. & not. quod cautè dicit contra testamentum emancipati. nā ille, qui est in potestate, non poterat olim habere heredem etiā parentem, nisi haberet castrēse peculium, & faceret testamentum, & adiretur hæreditas. & tunc cessat cōtra tab. & querela: ut C. de inoffi. testa. l. fi. Idē in quasi castren. per prędictam l. de inof. test. hodie autem in quasi castren. uidetur secundum quosdam, quòd habeat locū querela & contra tabulas: ut C. de episc. & cleri. aut. presbyteros. si autem non adiretur hæreditas, pater omnia occupat iure peculij: ut j. de castren. pecu. l. 2.

ADDITIO. Dictum est s. de bonorum poss. contra tabul. quæ datur præteritis liberis uerū quia filius emancipatus præterit parentem, ponitur iste ti. Vlpianus.

Emancipatus. CASVS. Sicut patronus prętermtus uocatur ad contra tab. ita pater præteritus a filio emancipato, quod æquissimum est. sic ergo uocatur parens ad successionem liberorū si prætereatur: & deinceps: ut unā scientia; istud habet locum in filio nepote & pronepote cōiuncto per lineam masculinā. Quid si pater accepit pecuniam ut filium emāciparet? repellitur a contra tab. hoc dicit cum l. seq. Vi.

[a] Patiatur. Hic emancipatus: ut sicut patronus præteritus a liberto, sic pater pręteritus a filio emancipato habet contra tab. ut Instit. quib. mod. ius patr. pot. sol. §. præterea. in fi.

[b] Acquireret. Id est, datum ut sibi quæreret. si, antē diceres sibi quæri, ergo non patri.

[c] Emolumentum. Quo ad proprietatem plenē sicut seruus: & est similis ratio C. de obsequijs pat. præstan. l. si manumissori.

[d] Itum est. Quia eadē ratio. ut s. ad l. Aquil. l. illud, sed cum hodie non sit eadem æquitas: quia non quęrit in aduētitijs, nisi quo ad usumfructū: ut C. de bo. quæ lib. l. cū oportet. §. 1. dicit Azo, qd aliud est in patre quā in patrono: sed H. dicit hodie etiā idē. Item nota, quem teneri ad remunerādum. sic C. de in ius uoc. l. uenia. aliàs nō: ut s. de petitio. here. l. sed & si lege. §. cōsuluit.

sed per Lōbar. semper. Azo. quā uocat l. Machildam.

[e] Exēplo. Differt tamē in multis. nā patronus imponit operas: ut C. de oper. libe. l. 1. parētes nō: ut j. eod. l. penul. Itē patronus habet contra tab. etiā si per pecuniā manumisit: ut C. de oper. lib. l. 1. parēs nō: ut j. ea. l. §. si parens. Itē liberi patroni petunt contra tab. sed non parentis: ut j. ea. l. §. liberos aūt. Itē differunt in Fauiana & Caluisiana: ut j. eo. l. non usq;. Item pater reuocat quādoque in totū, quando scilicet turpis persona est instituta: ut j. eod. l. Pantonius. sed patronus ꝑ tertia: ut Instit. de suc. libe. §. si uero testamentum.

[f] Ad contra tabu. Imò ad querelā inoffi. ut s. de inoffic. test. l. pater. in fi. contra. Sol. ibi ponitur querela pro contra tab. Itē fallit, & hoc de iure ueteri, in castren si: ut s. de milit. testa. l. si a milite. in fi. Sed qd si intestatus decedit? Respō. habet pater unde legitimi: ut no. C. unde lib. l. fi.

[g] Manumissorum. Id est, emācipatorū.

[h] Proauove. Sed quid si a superioribus, puta a tritauo sit emancipatus atnepos? Respon. idē puto. cum eadem ratio est: & quia nomē parentis in prin. huius legis ponitur, qd' est generale: ut j. de gradib. l. iurisconsultus. §. parentes. & s. de in ius uo. l. quiq;. §. fi. Azo. & not. quod deficiunt uerba edicti. sed forte hic sequebatur idem quod in liberto obseruabo, secundum Azo.

[i] Manumissus. Id est emancipatus.

[k] Patris. Adoptiui.

[l] Successionē. No. succeditur filiofa. Ioan. & est speciale. alias contra j. de castren. pecu. l. 2. hodie semper succeditur: ut in auth. de hær. ab intesta. §. 2. colla. 6.

[m] Esset. Sub. quo ad hoc, non quo ad alia: ut statim dicit, porro &c. H.

[n] Hoc esset. Id est ex seruitute manumissus.

[o] Non est. ut s. de adopt. l. si pater. in fi. nisi a suo patrono: & tunc non fit ingenuus, sed iura ingenuitatis habet: ut s. de sta. homi. l. fi. & de ritu nup. l. sciēdum.

[p] Maneret. Patroni: ut & s. de in ius uo. l. sed si hac. §. patronū. & j. de bo. li. l. antep. & facit j. ad Tert. l. æquissimum. §. fi.

[q] Accepit pecuniam. Secus in patrono: ut C. de bon. lib. l. 1. Sed nonne semper hodie accepit: ut Institu. per quas personas nob. acqui. §. hoc quoq;? Respon. illud fit lege permittente: unde non habet pœnam: ut C. de adulter. l. Gracchus.

[r] In eum. Sic s. ad legem Fal. l. cum quo. §. fi.

[s] Quantū. Quod arbitrio iudicis dirimitur, & sic pro minimo

Aliàs, quà.

Parens, & patronus, in bo. pos. contra ta. petēda differunt.

minimo non perdit pater ius succedendi.
a Repellitur. Imò nō: ut C. de inoffi. test. l. si quando. §. illud. quæ est contra. Sol. ibi filius nō repellitur: hic pater sic. quia non sic patri debetur filij, sicut filio debet patris hæreditas: ut ff. de inof. testa. l. nam & si. uel hoc ideo, quia sicut olim pater succedebat filio emancipato ex pacto, scilicet si emancipabat cōtracta fiducia: ita ea pacto repellebatur, ut hic. hodie tamē nō admittitur ex pacto: ut Insti. de legi. agna. suc. §. fin. ergo nō repellitur ex pacto secundum Azo. uel dic ut ibi. & facit ff. de uerb. oblig. l. utrum.
b Militare cœperit. Sic ff. de mil. test. l. si a milite. §. si & est idē in patrono: ut ff. de bo. li. l. etiā. §. patronus. Sed nūquid est hoc lo arma ta militia tātum? est enim & inermis: ut C. de neg. ge. l. unica. arg. quod in armata tantum: ut C. de ijs qve. æta. l. si. sed certe idem est in inermi: q: huius beneficij plenior ē habēda interpretatio: ut ff. de consti. prin. l. fi. Azo.
c Non posse. Cum filius militans fuerit. Azo.
d Manumissoris. scilicet emācipatoris. & facit C. de pri. do. l. 2.
e Patroni. Scilicet filij: ut ff. de bo. lib. l. libertinus. §. si patroni.
f Patrem autē accepta. In spe. Azo.
g Ius antiquū. Puta ahimentorū: ut ff. de lib. agn. l. si quis a liberis. in princip.

Militia inermis an gaudeat priuilegijs militiæ armatæ.

* Vigilius in cōment. ad titu. de inoff. test. circa prī. Inst lib. 2. interpretatur hoc loco ius antiquum, id est, querelam inofficiosi testamenti.

tulit, ne iudicia eius inquietet: exceptione doli repelletur.[a] Est & alius casus, quo bonorum possessionem contra tabulas parens non accipit, si fortè filius militare cœperit.[b] Nam diuus Pius rescripsit patrem ad contratabulas bonorum possessionem uenire non posse.[c] Liberos autem manumissoris[d] non uenire ad contra tabulas bonorū possessionem emācipati filij constat, quam uis patroni[e] ueniant. Patrem autem accepta[f] contra tabulas bonorum possessione, & * ius antiquum,[g] quod & sine ma numissione habebat, posse sibi defendere, Iulian* scripsit. nec enim nocere debet ei, quod iura patronatus habebat: cum sit & pater.[h]

Caius li. xv. ad edictum prouinc. II.

Non usque adeò exæquandus est patrono parens, ut etiam Fauiana aut Caluisiana actio ei detur:[i] quia iniquum est ingenuis[k] hominibus nō esse liberam

nel aliter dico. loquitur enim de bon. poss. quæ patri dabatur cum non ipse, sed auus eius nepotis non contracta fiducia emancipauit: & erat ab intestato, quę bo dic locum non habet: ut Insti. de bo. pos. §. & eum de testamentis. ibi sunt autem to. &c. & §. quæ autem in prætoris. posset etiam dici ius antiquum bon pos. secundum tabul. quæ datur patri in filio in castrē. uel quæ si castren. pecu. & cum in eo non possit habere locum contra tabul. ut pote cum non possit sibi committi edictum, accipit contra tabu. unde non impeditur in secundis tabu. ut ff. de lega præstan. l. filium. §. si quis. quanquam in quasi castren. &c contra tabu. edictum possit ab alio committi: ut s. de contra tabulas. l. 3. §. si pater aliquas. sed in hoc casu non tenetur dato con tra tabulas, secundum tabulas ei non datur: ut ff. de leg. præstan. l. filium. § omnib. Azo.
h Cum sit & pater. Et not. qđ duplici iure potest uti. arg. C. de ijs qui mili. non pot. l. is quidē. & ff. de cōtra

tabu. l. 3. §. si quis ex. & §. planè. & l. ex duobus. i. respon. item not. hic patrem habere in filium emancipatum ius patronatus.

N On usque.
i Detur. Pro rebus alienatis reuocandis.

rerum suarum alienationem.[l]

Si filius emancipatus instituit turpes personas, pater petit insolidum contra tabulas: aliàs usq; ad legitimam portionem.

Paulus li. viij. ad Plautium. III.

Antonius ait, si turpes psonas (uel uti meretricem[m]) * a parēte manumissus[n] hæredes fecisset: totorum[o] bonorum contra tabulas possessio parenti datur: aut constitutæ[p] patris, si non turpis hæres esset institutus.

Si emancipatus filius præterit patrem suum: indubitanter pater præteritus uocatur ad contra tabulas, & non præstat legata.

Si filius emancipatus testamento suo patrem suum præterierit,[q] † siue hæredem instituerit: fideicommissa non coge tur parer præstare ex sua parte, quæ ei debetur, etiam si adierit hęreditarem. Sed & si filia, uel ne ptis manumissa sit, & pater uel auus præteritus petat bonorum possessionem: eadem quæ &

k Ingenuis. At liberti ingenui non sunt, & ideo in ipsis aliud dicitur. sed cū hodie liberti sint ingenui: ut in authēt. ut lib. decæ. col. 4. §. 1. & 2. uidetur idem. Sed certè & hodie iura patronatus ex tali ingenuitate nō lęduntur: ut ibidem dicitur.
l Alienationē. Solitis modis, & casibus: nō etiam in casibus prohibitis: ut in fundo dotali & si militibus: ut Institu. quib. alie. non licet. in prin. & facit C. de actio. & obli. l. sicut. Sed ar. contra ff. de act. emp. l. Iulian. §. idem Celsus. item arg. contra ff. si quid in frau. patro. l. si.
ADDITIO Dic secundum Bar. hic, quòd ibi loquitur in quarta, quæ debetur filio arrogato tanquam æs alienum: sequitur in alijs.
P Antonius. CASVS. Si filius emācipatus instituit turpes personas: pater petit insolidum contra tabulas: alias usque ad legitimam portionem. Si filius emancipatus filius præterijt patrē suum, indubitanter pater præteritus uocatur ad contra tabulas, & non præstat legatum. Viuianus.
m Meretricem. Nō tamen est in famis: ut ff. de ijs qui not. infa. l. pen. nisi esset in adulterio deprehensa: ut ff. de rit. nup. l. palam. §. qua in adulterio. Acc.
n Manumissus. Id est emancipatus.
o Totorum. In hoc differt a patrono, qui semper tertiam habet: ut Instit. de suc. lib. §. sed nostra. & facit C. de inoffi. testa. l. fratres.
p Constitutæ. In patrono, quæ est hodie tertia: idem in patre, cum eadem sit æquitas: ut ff. e. l. 2. in prin. at si hic per querelam semper in totum, nisi hæres sit in parte institutus: ut ff. de inoffic. testa. l. Papinianus. §. sed nec impuberis. & nisi scripti sint diuersi iuris: ut eod. titu. l. circa. & nisi unus ex pluribus exhæredatis agat: ut in eo. tit. l. filio. in prin. & not. qđ hic pater habet tertiā sine grauamine: ut ff. de dona. l. si patronus. & ff. pro a. §. sic & C. de inoffi. testa. l. qđ in prioribus.
q Præterierit. & extraneum instituit: a quo instituto legata reliquit coniunctis psonis, quæ pater debet præstare.

* In P. F. incipit, Patronus.
* In P. F. a parente emancipatus, & manumissus.

† Cōcor. cap. si qua mulier. in glo. super uerb. non extantib'. ibi, a'cen dentē nō pōt quis exhęredare, nisi ob miseriā & ulam ingratitudinā. & in princ. ibi, quę sue cedētes & ecc ordine turbato. 19. q. 3.

stare: ut supra de leg. præstan. l. 2. in princip. hoc quidem fiet salua tertia. sic & si fuit institutus, & est exinanita hæreditas legatis: ut s. de condit. & demonstr. l. si is. & j. de dona. l. si patronus.

& quod dictum est in uero milite, idem in alio qui nõ sit miles: dum tamen sit in expeditione: iure militari poterit testari. nam nauarchi dicuntur militare: idem possunt trierarchi: idem possunt, qui sunt principes alicuius classis. Viuia.

Patri. CASVS. Si pater emancipat filium, non potest imponere operas, & ideo non habet operarum petitionem. Viuia.

a Emancipauit. Scilicet filium.

b Imposita fuerint. ut operæ. Accur.

c De filio. Pietatẽ enim, non operas debet filius: ut j. de obseq. l. pe. secus in patrono: ut C. de ope. libert. l. 2.

Diuus. CASVS. Pater cogebat filium ad turpem uitam: filius iste emancipatus est a patre, pater coactus est emancipare. nunquid si pater præteriatur ab eo, habebit contra tab. bon. possess. non. Viuia.

d Coegit. Speciale, ut & alias: sed regulariter contra. quod dic ut in Insti. quib. mo. ius pat. pot. sol. §. fi. & facit j. unde lib. l. 1. & l. penul. & C. de spe. l. lenones. lib. 11. & s. de ijs, qui sunt sui uel alieni iur. l. 2. item no. quod pro hac iniuria etiam atroci, iniuriarum nõ agitur: ut j. de iniur. l. prætor. §. sed & si quis.

e Denegata. Scilicet bo. pos. & dic propter necessitatẽ, s. omissã. & ita in quo deliquit, non debet remunerari. ut j. de interdi. & releg. l. relegatorum. §. fi.

† Hoc pti net grauissimus loc° apud Cic. in oratione pro Cluentio, aduersus Sassiã eius matrem.

in filio dicenda sunt.

Marcellus lib. IX. Digestorum. IIII.

Patri, qui filiũ emancipauit, a de ijs, quæ libertatis causa imposita fuerint, b prætor nihil edicit: & ideo frustra pater operas stipulabit de filio. c

Papinianus li. XI. quæstionum. V.

Diuus Traianus filium, quem pater malè contra pietatem afficiebat† coegit d emancipare: quo postea defuncto, pater ut manumissor bonorum possessionem sibi competere dicebat. sed consilio Neratij Prisci, & Aristonis ei propter necessitatem soluendæ pietatis denegata e est.

TITVLVS XIII.

DE BONORUM POSSESSIONE EX TESTAMENTO MILITIS.

Milites, & priuati existẽtes in acie belli possũt testari, quo modolibet; tam in terra, quã in mari. B.

DE BONORUM POSSESSIONE &c.

Quia quædam specialia seruantur in bonorum pos. secundum tabul. ex testamento militis, ideo de hoc dicit.

ARGUMENTUM. De bo. posses. secun. tab. quæ ex testamento pagani defertur, dictum est: uerum quia quando miles testatur, & præterijt filios suos, agitur contra testamentum: ideo dicit tit. de bonorum posses. quæ ex testamento militis datur secundum tab. s. tit. 1. l. 1. §. est & alius. Viuianus.

Non dubium est. CASVS. Ista l. istud dicit: si miles armatæ militiæ in expeditione uel conflictu fecit testamẽtum siue solẽne siue non, potest peti secundum tab.

Vlpianus lib. XLV. ad edictum. I.

Non dubiũ est, quin ratæ uoluntates debeant esse eorũ f q in hostili loco g suprema iudicia sua quoquomodo† ordinassent, ibidemque diem suum obissent. h quanquam enim distet cõditio i militum ab ijs personis, k quas constitutiones principales separant: tamen qui in procinctu uersantur, cum eadem l pericula experiantur: iura quoque eadem meritò sibi uindicant. Omnes igitur omnino, qui eius sunt conditionis, ut iure militari m testari non possint, si in hostili loco deprehendantur, & illic decedant: quomodo uelint, & quomodo possint, testabuntur: siue præses quis sit prouinciæ, siue legatus, siue quis alius, qui iure militari testari nõ potest. n Item nauarchos o & trierarchos p classiũ iure militari posse testari nulla dubitatio est. In classibus omnes remiges, & nautæ milites sunt. q Item milites uigiles sunt: & iure militari eos testari posse nulla dubitatio est. Si quis militum ex alio numero translatus sit in alium; quamuis & hinc exemptus sit, & illo nondum peruenerit: tamen poterit iure militari testari. Est enim miles: quamuis in numeris r non sit.

f Eorum. Paganorum, non militum tantum.

g Hostili loco. id est, procinctus ut j. proxi.

h Obissent. In hoc cõueniunt, sed post reuersionem militis ualet intra annum: ut s. de milita. testa. l. quod cõstitutum. & l. quod dicitur.

i Conditio. Quia non est eadem persona.

k Personis. Scilicet paganorũ. nam priuilegiati sunt milites, pagani non.

l Cum eadem. Vbi eadem ratio, ibi idẽ ius: ut supra titu. s. l. 1. in princip. & habent priuilegium: ut qui aliàs non potest testari, miles possit: ut surdus, & mutus, & filiusfamilias: ut Instit. de testa. mili. §. quinimo. & §. fin. Item ut possit instituere illum, quem paganus non potest ut deportatum: ut supra, de milit. testa. l. neque enim. §. 1. Item ut coram duobus testibus uocatis, uel nullo uocato quandoq; possit testari: ut C. de testamẽ. mili. l. milites. Sed contra C. de testamen. milit. l. ante pen. sed hic erant in loco hostili, ibi nõ: uel ut ibi.

m Militari. Militis iure: quia milites non sunt. Azo. & facit supra de mili. testam. l. fi.

n Nõ potest. Quia miles non est. Azo.

o Item nauarcos. Abarchos & naui. Trierarchos.

p Trierarchi dicuntur, qui præsunt nauibus trium remorum. trieres enim remi dicuntur: ut in Esaia dicitur, Ibunt in trieribus. Azo.

q Milites sunt. Item aduocatus: ut C. de aduo. di. iud. l. aduocati. Item quilibet officialis: ut C. in quib. cau. mili. l. 1. Item militat in syluis catulus. Accur.

r Numeris. Contra s. de milit. testamen. l. ex eo. ubi non habet priuilegium qui non est in numeris. Sol. ibi de priuilegio solẽnitatis, hic de ijs, quæ habet in testando. uel hic iurauerat; ibi non.

• In P. P. qui in hostico loco, ut & paulo post.

† Testamentũ militis põt scribi gladio, ungula, uel puluere, suo sanguine. C. d testa. mil. l. milites.

Nauarcus Trierarchus.

Aduocat° & officialis, milites dicuntur.

DE IVRE PATRONATVS.

Dixit ʃ. ſi. 2. de cõtra ta. quæ datur patri & patrono: qđ eſt unũ de iuribus patronatus: nã dicit de omni iure patronatus.

Quia bonorũ poſſ. contra tab. datur patrono prꝫterito in bonis liberti. ʃ. de contra tabulas. l. illud. in principio. & iura patronatus non ſolum cõſiſtunt in dando bo. poſſeſſ. contra tabulas, imò in multis alijs. dicit tit. de iure patronatus. & uideamus, quas pœnas patitur, ſi alienat in fraudem patroni in fra eod. l. ſi libertũ. quibus modis perditur ius patronat. ʃ. eo. l. adigere. Viuia.

† De iure patronorũ liberti. Vide quæ de antiquis, & nanjs legibus refert Alex. ab Alex. lib. Genia. dierum. 3. c. 20.

Patronorũ. CASVS. Accedit patronus ad iudicẽ: & dicit ita, Domine habeo unũ libertũ: quãdo uado p ciuitatem & obuiat mihi, dat mihi terga. quaſiter pcedẽdum eſt cõtra libertum? dicit iuriſcon. dicã tibi: ſi eſt inofficioſus, caſtigetur, & egregie uerberetur: & committit iudex uerberare. ſi non corrigatur (loquit) erepabo oculos de capite: ſed ſi libertus dicit iniuriam patrono, & hoc conuictus det relegari. ſi autẽ manus intulit patrono libertus, debet in metallum damnari. Viuia.

† Libertos ingratos habes apud Mandoſ. de ingra. liberti erga patro. ca. 66.

ª Et non translatitie. Id eſt, facto tranſitu, uel ſaltu nõ debent transferre cognitionem ſuam ad aliam querelam: deinde interpoſito ſpatio auditam patroni querelam exequi: ſed cum audierint & cognouerint, ſtatim punire debent, licet non pœne quandoq; cognouerint: ut ſupra de offi. procon. l. nec quicquam. §. de plano. Azo.

ᵇ Inofficioſus. Id eſt, inobſequioſus, quod conuenit libertorum not. C. de negot. geſt. l. obſequio. non enim præſtat ei reuerentiam.

ᶜ Caſtigari. Verbis.

ᵈ Defuturæ. Seueritatis dico nõ defuturæ, id eſt, quia non deerit, ſi &c. nam iteratio auget pœnam: ut ʃ. de pœn. l. capitalium. §. ſolent.

Iteratio pœnã auget.

ᵉ Oportet. Bum uerbis correctum.

ᶠ Temporale exilium. impropriè exilium: ſed relegatio propriè dicitur: ut ʃ. de public. iudic. l. 2. & di-

TITVLVS XIIII.

DE IVRE PAtronatus. 1

Vlpianus lib. ix. de offic proconſ. I.

PAtronorum querelas aduerſus libertos, pſides audire, & non trãslatitie ª exequi debent: cùm ſi ingratus libertus ſit, non impunè eum ferre oporteat. Sed ſi quidem inofficioſus ᵇ patrono, & patronæ, liberisve eorum ſit: tantummodo caſtigari ᶜ eum ſub comminatione aliqua ſeueritatis non defuturæ, ᵈ ſi rurſum cauſam querelæ præbuerit: & dimitti oportet. ᵉ † Enim uero ſi contumeliã fecit, aut cõuitium eis dixit: etiam in exilium temporale ᶠ dari debebit. quod ſi manus intulit, in metallum damnandus erit. Idem, & ſi calumniam aliquam eis inſtruxit, uel delatorem ſubornauit, uel quam ᵍ cauſã aduerſus eos tẽtauit.

Idem libro primo Opinionum. II.

ſtingue an ex uoluntate uel ex neceſſitate manumittat: ut no. C. de lib. & eo. lib. l. 2.

ᵍ Vel quam. Id eſt, aliquam.

Liberti. CASVS. Si patronus uelit prohibere libertis ne utantur licita negotiatione, non licet. Viuianus.

LIbertĩ ª omnes a negotiatiõe licita prohiberi a patronis non debent. ʰ

Martianus lib. ij inſtitutionum. III.

SI quis tutor datus, cum ſibi legata eſſet ancilla: & rogatus eam manumittere ª manumiſerit agnito legato, & tutela pupilli ſe excuſauerit, ⁱ diui Seuerus, & Antoninus reſcripſerunt, hunc eſſe ᵏ quidẽ patronum: ſed omni cõmodo patronatus carere.

Si pater damnatur crimine perduellionis: liberi eius nihilominus retinent iura libertorum.

Idem libro v. inſtitutionum. IIII.

IVra libertorum paternorum liberis, cum pater eorũ erat perduellionis damnatus, ſalua ˡ eſſe, diui Seuerus, & Antoninus benigniſsimè reſcripſerunt: ſicut ex alia cauſa punitorũ liberis iura libertorũ ſalua ſunt. †

Idem lib. xiij. inſtitutionum. V.

DIuus Claudius libertum, qui probatus fuerat patrono delatores ſubmiſiſſe, qui de

ʰ Non debent. Vt ʃ. eod. l. quæro. & ʃ. de offi. præſi. l. illicitas. §. neque licita. ſed ab illicita quilibet debet prohiberi, ut C. quæ res uendi non poſſ. l. 1. & arg. cõtra ʃ. de ijs quib. ut indig. l. 2.

SI quis. CASVS. Quidam fuit tutor datus, & ancilla ei legata, rogatus manumittere agnouit legatum: recuſat tutelam, nõquid debet carere commodo patronatus? Reſpon. quòd ſic. Viuianus.

ⁱ Excuſauerit. Sed nunquid potuit? Reſpon. non, quia accipiendo legatum ſe offerret: ut ʃ. de teſt. tut. l. ex ſententia. ſi cet ſit ar. contra ʃ. de confi. tut. l. ſi o. quia manumittẽdo, retro reddere uidetur.

ᵏ Hunc eſſe. Alterius uero rei legatũ omnino ei auferꝫ: ut C. de leg. l. ſi legatarius. & facit ſiſi io caſibus ibi notatis, inter quos eſt miles, ut C. eod. tit. l. ab adminiſtratione. & eſt ratio, quis data libertas non poteſt reuocari, ut ʃ. de minor. l. uerum. §. quod ſi minor. alias uerò etiam a legatario legatarij auferetur, ſi contemplatione primi ſit ſecundo relictum, nõ aliàs: ut ʃ. de te. tu. l. qui tutelã. & de excu. tuto. l. legatarius. & facit ʃ. ad Trebel. l. ſi patroni. §. qui fideicommiſ. & ʃ. de excuſa. tut. l. tutor. §. 1.

* In P. F. liberti homines ne gotiatione &c.

* In P. F. è manu miſerit.

† Vide in hunc locũ quæ refert de M. Anto. Volcatius Gallicanus i Auidio Caſſio.

IVra libertorum. CASVS. Patronus fuit damnatus crimine perduellionis, uel læſæ maieſt. nõquid liberi carebũt iure patronatus? nõ: imò remanebit eis. Viuia.

ˡ Salua. Sed iura ſepulchrorũ non ſunt eis ſalua: ut ʃ. de luis & legi. l. 1. §. interdũ. ſed uidetur hic iura libertorum non ſalua, ut ʃ. de interd. & releg. l. 3. quæ eſt cõtra. Sol. hic ex alijs capitulis legis, ut no quod io principe ſit emiſſum: alij qđ hic ex æquitate, ibi ex ſtricto iure. uel hic ſpecialiter fuit cõceſſum, fortè quia multi erãt liberti, ut ʃ. de bon. dam. l. ſi. §. ſi plures. & facit C. de bo. lib. l. 1. & C. de obſeq. l. 5. & ʃ. ad leg. Iu ma. l. eos.

DIuus. Si libertus detulit patronũ ſuum, uel ſubmiſit aliũ, reuocatur in ſeruit. Si patronus libertum

liberum suum non aluit:ius patronatus debet perdere. Viuianus.

a De statu. Id est, uel de libertate, uel de filiatione, uel de potestate: ut j. de Carb. edict. l. 1. §. sed si quis. 1. respon. & l. decessit. sic enim accipitur status pro his tribus in eo. titu. l. Carbonian§. §. quibus. & facit j. e. l. l. in fi. contra ubi in metallum, sed ad alia sub mittebat, quæ non statum tangerent.

b Non aluerit. Vt j. de bo. liber. l. si patronus non aluerit. & j. de libe. agno. l. alimenta. & dic quæ sunt hæc iura, & quibus modis amittuntur, ut no. C. de bo. libe. l. 6. §. 6. in fi.

c Perdat. Vt j. de bo. li. l. si patronus.

A Digere. Si patronus cogat libertam iurare ne nubat: perdit ius patronatus. sed si filius iussu patroni coegit eā, perdit ius patronatus. Sed si patronus stipulatur cētum operas uel certam summam in singulas, nō perdit ius patronatus. sed si patronus cogit libertū ne nubat, perdit ius patronatus, sed l. Iulia de maritandis ordinibus istud iusiurandum debet ei remitti. Viuia.

In P. F. hic uersi. scipit, Stipulatus ē centū operas.

d Liberta. No. qui paritur quod prohibere potest, facere uidetur. de quo dic ut not. j. de ijs qui not. infa. l. quid ergo, §. certè. Item est argu. contra j. de le. 2. l. si ita fit adscriptum. & facit j. qui & à qui. l. 6. ja prin. & j. de in ius uoc. l. adoptiuum. §. & j. eod. l. qui contra leg. Sed contra j. qui & a quib. l. pen. sed ibi ad tempus, hic ut perpetuo non nubat.

Nocebit. Nisi ita uim habuerit, ut j. de ui & ui arma. l. s.

§ cum autem. si tamen suo nomine gestum est. Azo.

Aut. Alternatiuè.

f Contra. Ælium Sentiam: ut infra qui & a quib. l. si §. is qui.

Operas dare. Vt j. de iur. do. l. plerūque, In fi. aliās ergo qui pretium operarum stipulatur, uel aliquid pro operis perdit ius patronatus: ut j. qui & a quibus. l. si. §. 1. & 2. & C. de oper. lib. l. nec patronus. sed propter operas solas non perditur nisi contra tab. quod dic ut no. C. de oper. liber. l. si quam. §. quamuis.

Intelligendum. No. ubi lex non distinguit, nos tamen distinguimus. sic j. de testib. l. quæ situm arg. contra supra de pub. l. de pretio. ubi plenè. no.

statu[a] eius facerent ei quæstionem, seruum patroni esse iussit eū liberū. Imperatoris nostri rescripto cauet, ut si patronus libertū suū nō aluerit: [b] ius patroni perdat.

Paulus lib. ij. ad leg. Æliam Sentiam. VI.

Adigere iureiurando ne nubat liberta, uel liberos tollat, intelligitur etiā is, qui liberū iurare patit. Sed si ignorante eo suus filius adegerit, stipulatus ue fuerit: nihil ei nocebit, certè si iussu patroni is, q in potestate est, idē fecerit: dicendū est, eū hac lege teneri. Qui stipulatus ē centū operas, aut in singulas aureos quos dari: non uidetur contra legē stipulatus: quia in potestate liberti ē, operas dare. Quamuis nulla personalege excipiatur: tamen intelligendum est de ijs legem sentire, qui liberos tollere possunt. Itaque si castratum libertum iureiurādo quis adegerit: dicendum est, non puniri patronum hac lege. Si patronus libertam iureiurando adegerit, ut sibi nuberet: si quidem ducturus eam adegerit, nihil contra legem fecisse uidebitur. Si uero non ducturus, propter hoc solum adegerit, ne alij nuberet: fraudem legi factā Iulianus ait: & perinde patronū teneri, ac si coegisset iurare libertā, nō nupturam. Lege Iulia de maritandis ordinibus remittitur iusiurādum, qd liberto in hoc impositū est, ne uxorem duceret, liberte ue ne nuberet: si modò nuptias cōtrahere rectè uelint.

Modestinus libr. sing. de manumiss. VII.

Diu[s] Vespasianus decreuit, ut si qua hac lege uenierit, ne prostitueretur, & si prostituta esset ut esset libera: si postea ab emptore alij sine cōditione uenijt: ex lege uenditionis liberam esse, & libertam prioris uenditoris. Mandatis Imperatorum cauetur, ut etiam in prouincijs præsides de querelis patronorum ius dicentes, secundum delictum admissum libertis pœnas irrogēt. Interdum illæ pœnæ a liberto ingrato exiguntur, uel pars bonorum eius aufertur, & patrono datur: uel fustibus cæditur: & ita absoluitur.

Idem libro j. Regularum. VIII.

Seruum[q] à filiofamilias milite manumissum diuus Adrianus rescripsit, militem libertū suum facere, non patris.

Et perinde. Facit j. de condit. & demonst. l. cum ita. & l. hoc modo.

Remittitur. Not. legem uim apostolicam obtinere: ut remittat iuramentum sic j. qui satisda. cogan. l. si. Sed quid si aliqs uel aliqua spon te iurauerit non contrahere matrimonium, uel uoueat castitatem: nūquid potest postea contrahere? Azo.

Diuus Vespasianus.

Huius legis alia quędā capita collegit Duare. 1. dispu. c. 40.

In P. F. pmittitur iusiurandum: sed hic rectè.

Si aliqua ancilla uēdita est pacto ne prostituatur: postea: erit ancilla primo uendentis, non prostituentis eam. concord. j. de ser. export. l. fi.

Mandatis. Præsides audiētes querelas patronorum de ipsis libertis aliquā do puniunt eos, relegando eos: aliquando adimendo partem bonorum. Viui

Liberam. Etiam. si prostituta nō est: ut no. C. si man. ita fuerit ali. l. 2. in fi. & facit eo. tit. l. 2. & j. de ser. expor. l. si Titius.

Irrogent. Vt C. de obseq. l. pen.

Illæ. Quæ sunt j. eo. l. 1. uel dic, quæ sequuntur. & subau. scilicet quia uel fustibus & c.

Datur. Regulariter fisco dantur: ut C. de modo mul. l. multatum. quæ est contra.

S Eruum. Si filius seruum peculij castrēsis manumisit, est libertus ipsius, nō patris sui: quia filius in castrēsi loco patris habetur: ut j. ad Maced. l. 1. in fin.

Seruus. Aliquando seruus non manumissus perducitur ad libertatem. uendo tibi seruum uel dono, ut in diem manumittas. si non manumittas: adueniente die perducitur ad libertatem. Viuia.

Seruum. Castrensis peculij: ut j. qui & a quib. l. si quis §. 1. & j. de bon. liber. l. 3. §. filius. & j. de suis & legitim. l. 1 §. miles.

[a] Consequitur. Ex constitutione diuorum fratrum missa ad Aufidium Victorinum, si datus fuit ea lege, ut manumittatur: ut ĵ. proxi. §. & ĩ. de leg. tut. l. 3. §. 1.
[b] Quod. Scilicet tempus.
[c] Emptoris. Non tamen ingratum accusat: ut ĵ. qui & a quib. l. si quis. in princ.

CASVS. Filij. Si filius, qui est in potestate patris, uel emancipatus, abstinet se ab hæt. paterna: ius quod habet in libertis patronus non amittitur. hoc dicit ĵ. de bo. li. l. si patronus. §. si qs nō mala. & infra de uer. signi. l. licet. §. rectè.

Vt in bonis. liberti damnati de crimine capitali non habent locum in bonis liberti, nisi fuerint restituti. Item si patronus uindicauerit se sine iudice. Item si patroni accusauerit libertū, & sunt maiores 25. annis ius patronatus amittunt. Vi.

[d] Libertis. Puta de succedendo, & alia: ut C. de la. lib. tol. §. sinautē fuerit. & ĵ. titul. 1. l. si operarū. nisi quando sunt in non faciendo, quæ transeunt etiam ad hæredes extraneos, ut C. de in ius uoc. l. uenia.

[e] Emancipato. Supra. ergo erat in potestate.

[f] Caius. Id est, alicuius, quia patronus uindicauit delictum liberti sine accusatione: ut differat a sequen. casu.

[g] Capitis. Comparatur ei in multis casibus, qui sunt ĵ. de bon. libe. l. qui cum maior. per totam legem.

CASVS. Eum patronum. Filius patroni accusat libertum de crimine capitali: poenam amparitur, quia præteritus a liberto patris sui non uocabitur ad contra tabulas. Vi. ulanus.

[h] Eum patronum. Id est patroni filium: qui & ipsi patroni sunt: ut Insti. de leg. pa. tu.

[i] Libertum. Paternum, qui & filius dici potest. ut ĵ. de uerb. signi. l. licet. §. patrono. secus in ipso manumittēte: ut ĵ. de fideicom. lib. l. si filius. §. erit. & facit ĩ. de his, qui ut indig. l. tutorem. §. 1. Acc.

In P. F. accusauerit libert[um] paternū. sed nō rectè.

Hoc spectat caput quoddā legis duodecim tabularum. de quo Ale. ab Alex. Geniali. die. li. 6. c. 6.

In P. F. Seruilius.

Seruus non manumissus libertatem cōsequitur [a] is, qui ea lege distractus est, ut manumittat intra tempus quod [b] superueniens, licet nō manumittatur, faciet tamen libertum emptoris. [c]

Idem li. ix. Regula. IX.

Filij hæreditate paterna se abstinētes: ius, quod in libertis [d] paternis habent, nō amittunt. Idem in emancipato. [e]

Vt in bonis liberti locum quidā non habeant, lege excipiuntur: rei capitalis damnatus, si restitutus non est: si iudex cuius [f] flagitij fit, fueritve: uel maior annis uigintiquinque cū esset, capitis [g] accusauerit libertum paternum.

Terentius Clemens lib. ix. ad legē Iuliam & Papiam. X.

Eum patronū, [h] qui capitis libertum [i] accusasset, [l] excludi a bonorū possessione cōtra tabulas placuit. Labeo existimabat, capitis [k] accusationē eā cui' pęna mors, aut exiliū eēt. Qui nomē detulit, [l] accusasse intelligendus est, [m] nisi abolitionem petat: idq́; etiā Proculo placuisse Seruius refert.

Vlpianus lib. x. ad legem Iuliam & Papiam. XI.

[k] Capitis. Sic ĵ. de bon. lib. l. qui cum maior. §. in demum. & ĩ. de bon. poss. l. edicto. §. rei autem cap.
[l] Detulit. Offerendo libellum accusationis.
[m] Intelligendus est. Verbis edicti inspectis, sed non sententia: ut ĵ. de bon. lib. l. qui cum maior. §. accusasse. & ĩ. de in ius uocan. l. quamuis.

Is autem [n] nec ad legitimam hęreditatem, quę ex lege duodecim tabularum [o] defertur, admittitur.

Modestinus libro primo respon. XII.

Caius Seius decedēs testamento ordinato, inter filios suos & Iulium libertum suum quasi & ipsum filiū ex parte heredē nominauit. quæro an huiusmodi scriptura posit liberto statū cōditionis mutare? Modestinus respōdit, statū mutare non posse. [p]

Idem li. j. pandec. XIII.

Filiusfamilias seruum peculiarē manumittere nō potest: iussu tamen patris manumittere potest: qui manumissus libertus fit patris. [q]

Vlpianus lib. v. ad legem Iuliam & Pap. XIIII.

Si iurauero me patronum esse: dicendum est, non esse (quantum ad successionem [r]) patronum: quia iusiurandū patronum non facit: aliter atque si patronum esse pronuntiatum sit. tunc enim sententiæ stabitur. [s]

Paulus lib. viij. ad legem Iuliam & Pap. XV.

Qui contra legem Aeliam Sētiam ad iurandum libertū adegit, nihil iuris ha-

[n] Is autem. Qui accusauit uel detulit. & sic continuatur cum superiori.

[o] Duodecim tabu. Quę defert patronis hæreditatem liberti: ut Insti. de suc cess. lib. in princ. nec ad contra tab. quæ aliàs datur patronis pretenitis: ut ĩ. de bon. posses. l. sed cū patrono. in prin.

CASVS. Caius. Quidam Caius fecit testamentum: & quendam libertum ex parte cum filijs instituit. nunquid hoc mō facit ingenuum? Non. Vlpianus.

[p] Non posse. ut C. de testa. l. neque. & ibi not.

CASVS. Filiusfami. Filiusfamilias non miles seruum peculiarē nō potest manumittere & si manumittit iussu patris, fit libertus patris. Viuia.

[q] Fit patris. Vt ĩ. de ritu nupt. l. matrimonij.

CASVS. Si iurauero. Dico me patronum tuum eē, tu dicis qd̄ nō sum. defers mihi iusiur. iuro me patronum esse nūquid habeor pro patrono, quantum ad bo. pos. contra tab. non, nisi pronūtiatus fuerim patronus. Vi.

[r] Ad successionem. Sed quo ad ueniam, sic: ut ĩ. de in ius uocan. l. adoptiuum. §. patroni. Item secus econtra si iurat libertus se libertum non esse: ut ĩ. de iureiur. l. eum qui, §. si libertus. & est hoc fauore ingenuitatis. & dic ut ibi.

[s] Sententię stabitur. Quia facit ius hoc casu: ut ĩ. de statu homi. l. ingenuum.

CASVS. Qui contra. Si ego libertam iurare ne nubat, non habebo ius patronatus, nec liberi mei: imo perdo ius patronatus, & liberi mei. Vlpianus.

Liberi.

a Liberi. Contra ī. de in ius uoc. l. adoptiuum: ubi hoc non nocet filijs etiā patre uiuo. Solu. ibi in tali re est, quæ patri per filiū quæri non potest, puta reuerentia, de non uocando in ius hieuero poterat, ut succeßio: quo casu distinguitur an sit in potestate. & obtinet qđ hic: aut sui iuris, & nō nocet filijs: ut J. eod. l. diui fratres. §. sed cum ipso. quæ ui detur contra argu. huius dist in. & J. de bo. li. l. quæritur. & l. in seruitute. §. si patroni. Alij dicunt, quòd hic consensetunt filij: in contrarijs non. & facit C. de obse. l. 2. ibi, aut iure &c.

bet nec ipse a nec liberi a eius.

Alienatio facta in fraudem legis ipso iure non ualet: facta autem in fraudem hominis ualet, sed per reuocatoriam rescinditur. Bart.

Vlpianus libr. x. ad leg. Iul. & Pap. XVI.

Si libertus b minorem se centenario in fraudem legis c fecerit, ipso d iure non ualebit id, quod factum est. & ideo quasi in centenarij liberti bonis locum habebit patronus. quicquid e igitur quaqua ratione alienauit: f ea alienatio nullius momenti est. Planè si qua alienauerit in fraudem patroni, adhuc tamen post alienationē maior cēntenario remanet: alienatio quidem uires g habebit: ueruntamen per Fauianam, & Caluisianam h actionem reuocabuntur ea, quæ per fraudem sunt alienata. & ita Iulianus sæpißime scripsit, eoque iure utimur. diuersitatis autem ea ratio est * quoties in fraudem i legis fit alienatio non ualet, quod factum est. In fraudē autem fit, cum quis se minorem cē tenario facit, ad hoc, ut legis praeceptū euertat, at cum alienatione facta nihilominus centenarius est: non uidetur in fraudem legis factū, sed tantum in fraudem patroni; idcirco Fauiano, & Caluisiano iudicio reuocabitur id, quod alienatū est. Si quis plures res simul alienando minorē se centenario k fecerit: quarū una l reuocata, m uel omnium n partibus; o maior centenario efficitur: utrū reuocamus omnes, p an pro rata ex singulis, ut centenariū eum faciamus? Magisque est, ut omnium rerum alienatio facta nullius momenti sit. † Si quis planè q non semel alienauerit, sed quasdam res r antè quasdam postea: s alienatio earū rerum, quæ postea alienatæ sunt, ipso iure t non reuocabitur, u sed prior. x in posterioribus Fauianæ y & Caluisianæ locus erit.

Delictum, a d uel pa tris non nocet nepoti uel filio in iure libertorum. Bart.

Idem lib. xj. ad leg. Iul. & Pap. XVII.

Diui fratres in hæc uerba rescripserūt,

Cōcor. c. 1 imperia li. ibi, et q contra leges fiunt non solū inutilia, sed etiam pro infectis habēda sunt. 25. q. 2.

* Aliàs, quia quoties.

† Iste tex t' facit ad hoc, q do natio omnium bonorū non ualet, de quo in l. stipulatio hoc mō concepta. J. de uer. ob. p Bar. & Ale. in l. cū duobus. § idē respondit. J. pro soc.

s In P.F. nō semel.

r In P.F. sed priorum.

u In P.F. non est, & Caluisianæ.

Casus. I libertus. Casus. Ista lex est leuis. Debetis ita scire: si libertus habet minus centum aureis in bonis, potest secure testari etiam patrono præterito. si plus habet, non potest, si caret liberis, & parentibus: & collateralibus: & habet plus centum aureis, non potest præterire patronum, sed libertus dixit alienabo in fraudē legis, ut fim minor centenario. non ualet: & non repelletur patronus a contra tabu. si inueniatur præteritus. Itē dixit libertus, aliter prouidebo mihi. alienaui centum: retinui centum & unum aureum. non fecit in fraudem l. quia sum cētenari'. Quid erit hoc casu? certè prouidebitur patrono per fraudatoria iudicia, per Fauianā, & Caluisianam. Cætera sunt piana usq; in fin.

b Si libertus. In eius bonis habet patronus contra tabu. ut J. si quid in frau. pat. l. 1. §. respon. & referas hic, quæ dicuntur Insti. de suc. liber. in prin. & §. postea. & §. sed nostra.

c Legis. Papiæ. ut Insti. de suc. lib. §. postea.

d Ipso. Scilicet iure: ut C. de leg. & con. l. non dubiū.

e Quicquid. quia ipso iure nihil ualet, ergo nulli' &c.

f Alienauit. Libertus. secus in ingenuo: ut ī. titu. 2. l. non nique. Azo.

g Vires. Arg. pro sententia nostra, quam dicimus C. de cond. ob cau. l. 2. licet in hoc sit dissimilitudo: quia Fauiana est contra poßidentem, cōdictio uerò ob causam contra pacißcentem tantum datur.

h Et Caluisianam. Quæ cui detur, dic, ut C. si in fran. pat. l. 2.

i In fraudē. Quot modis fiat fraus, dic ut ī. de leg. & con. l. fraus. hic autem fit in re, id est, rei diminutione. nō ergo hic modus cōtinetur sub illis, quod uerū est: quia illi modi gratia exempli doctrinaliter traduntur. Azo. Itē & no. ex præcedentibus, q durius agitur cum eo, qui fraudat legem, quam cum eo qui fraudat hominem, & sic est argu. contra ī. de arbit. l. Celsus.

Additio. Dic secundum Bart. quòd quædam est pęna respiciēs actum, quia agunt ministri: & durius agitur cum lege: quia ius habet magis potestatem annullandi, quam homo. quædā est pœna extrinseca, & tunc mitius agitur cum lege secū dum eundem Barto. hic.

k Centenario. Prima alienatione fecit se minorem centenario: ideoque ipso iure fit reuocatio. per secundum non fit minor, quia iam minor erat per primam, quare ipso iure non reuocatur, sed per Caluisianam, Ioan.

l Vna. De rebus.

m Reuocata. Ipso iure.

n Omnium. Scilicet rerum.

o Partib. Scilicet rerū reuocandis non ipso iure, sed per Caluisianam.

p Omnes. Scilicet ipso iure. Accu.

q Momenti. Ipso iure, ut infra. de aqua quotidia. & æstiua. l. 1. § item quæritur. & §. Trebatius.

r Quasdam res. Quæ ipsum minorem centenario faciunt.

s Postea. Quam eāt factus minor cētenario.

t Ipso iure. Domino translato.

u Sed prior. Scilicet reuocabitur, si modo per ipsam factus fuit minor centenario: alioqui per Caluisianam.

Casus. Diui fratres. Lex ista uerbosa: tamē eius intētio est leuis. pater meus libertum patris sui de crimine capitali per calum. accusauit: cum pater meus esset maior 25. ann. ipse cadit a iure pa. sed numquid ego filius cadam a iure patro? diui fratres rescripserunt, quòd factum patris mihi noceat. ueruntamen Iulia. sententia introducta est in contrariū. cuius sententia approbatur hic: ut si auus manumisit seruum, licet pater accuset eum de crimine capitali, patri nocere debet, nō mihi filio, sed habebat pro patrono non ea persona patris, sed aui. Unde colligitur

extra tex. arg. si pater committit fellonium, ego filius uocabor non ex persona patris, sed aui mei. argu. huius legis, & præallega. Viuia.

[a] Pater patris. id est, auus huius nepotis.

[b] Vigintiquinq; esset. Aliter enim nedũ alij, sed et sibi nõ præiudicaret accusator: ut ĩ. de bo. li. l. qui cũ maior. §.

[c] Sed & Volusius. Ordo literæ: sed ut, id est postquam Volu. Mæ. amic. noster anxiè diligẽs, id est, ualde diligens peritiá iuris ciuilis præter ueterem, repete peritiã liberalium artium, quam similiter diligit, postquam ille inquã ductus est in præsentia nostra, religionem nostri rescripti, id est, ꝓpter religionẽ nostri rescripti. quasi dicat: utrũ in religione est hẽbẽdum rescriptũ quasi æquum, an uero quasi iniquũ: alt sabau. ille Volusius, se non arbitratum aliter respõdere, ut, id est, sicut uobis affirmauit.

[d] Sed cum. Et tunc corrigit prædicta.

[e] Auiti liberti. Imò cõtra: ut ĩ. cod. l. qui contra. Sol. ibi. Item cõtra. ĩ. proximo §. Sed ibi pater, hic auus accusauit. & facit ĩ. de sena. l. emãcipatum. §. fi.

[f] Fuisse. Vt euidenter, & generaliter scias, quando delictũ patris, eiusdemque patroni noceat eius libertis: ita distingue. nam aut filius uult sibi uendicare ius tale in libertis, ex quo patri adhuc uiuenti nihil acquiritur, puta reuerentiç exhibitionẽ, ne uocetur in ius sine uenia, uel similia: & tunc non nocet sibi delictum patris, quominus etiam patre uiuente tali prærogatiua utatur: ut ĩ. de in ius uoc. l. adoptiuũ. §. primo. si uerò sit tale ius, ex quo patri possit acquiri: puta si uult liberto succedere per contra tab. uel alio modo, tanquam patronus: tunc patre uiuentẽ, & se in potestate remanente, repellitur. secus si pater decesserit, uel alio modo sui iuris factus fuerit: ut ĩ. de bo. lib. l. quæritur. & hoc possum dicere generaliter in omni crimine etiã publico. quia ius libertorum habent filij non a patre iure successionis, sed quia filij sunt: quibus exclusis ueniunt cognati patroni per ordinem usque ad quintum gradum: ut Inst. de suc. li. §. multis. nec ob. quod dicitur ĩ. de interdic. & rele. l. 3. Dico enim. quod filius habet quædam iura in libertos, eo ipso, quod filius est, nõ quia hæres, puta ius succedendi liberto: quod potest habere, & tanquã filius & tanquã hæres, puta de nõ uocando in ius, quod habet ut hæres quia & extraneus hæres habet: ut C. de in ius uo. l. omnia. & tãquã filius licet nõ hæres: ut ĩ. de in ius uocan. l. adoptiuũ. §. 1. & hoc tale ius dicitur adimere libertis suis, ut tanquam heredes nõ possint admitti: admittantur tamen tãquam filij. simile est ĩ. de fidei com. li. l. si filius. §. 1. & secundum hæc omnia cõtraria, quæ de delicto patris dicunt, possunt solui. nec obst. quod dicitur in dicta l. adoptiuum. §. fin. transire ius de patre in filiũ. non enim ideo dicitur transire, quod ab eo causam habeat: sed quia patre admittẽte filius habet beneficium. Azo. & facit ad hoc ĩ. de relig. l. quod si locus.

† Ne ini-quum est, ut unus puniatur pro alio: quia nõ debet ultra progredi pœna, quã reperiatur delictum glossa. ca. 1 is natura le. distin. 1.

Comperimus a peritioribus dubitatum aliquando, an nepos contra tabulas auiti liberti bonorum possessionem petere possit, si eũ libertũ pater [a] patris, [b] cùm annorũ uigintiquinque esset, [c] capitis accusasset. & Proculum sanè nõ leuem iuris authorem in hac opinione fuisse, ut nepoti in huiusmodi causa non putaret dandã bonorum possessionem. cuius sententiam nos quoque secuti sumus, cum rescriberemus ad libellũ Cepidiæ Longinæ: sed & Volusius [c] Mætianus amicus noster, ut & iuris ciuilis ꝓter ueterẽ, & bene fundatã peritiam anxiè diligens, religione rescripti nostri ductus est: ut corã nobis adfirmauerit nõ arbitratum se aliter respondere debere. Sed cum [d] & ipso Mætiano, & alijs amicis nostris iurisperitis adhibitis plenius tractaremus: magis uisũ est nepotem neq; uerbis, neque sentẽtia legis, aut edicti ꝓtoris ex persona uel nota patris [f] † sui excludi a bonis auiti liberti [e] plurium etiã iuris authorũ, sed & Saluij Iuliani amici nr̃i clarissimi uiri hãc sententiam fuisse. Item quæsitum est, si patroni filius capitis accusauerit libertum, an hoc noceat liberis ipsius? Et Proculus quidẽ in hac fuit opinione, notã aspersam patroni filio liberis eius [g] nocere: Iulianus autem negauit. Sed hic idem quod Iulianus, dicendũ erit.

Scæuola lib. iiij. responsorum. XVIII.

Quæro, an libertus prohiberi [h] possit a patrono in eadẽ colonia, in qua ipse negotiatur, idẽ genus negotij exercere? Scæuola respõdit, nõ posse ꝓhiberi.

Idem libro iij. Sententiarum. XIX.

Sicut testamẽto facto decedente liberto, potestas datur patrono, uel libertatis causa imposita [i] petere, uel partis [k] bonorum possessionẽ: [l] ita & cũ intestato decesserit: earum rerum ei electio manet. [m]

Paulus libro j. Sententiarum. XX.

Ingratus [a] † libertus

[g] Liberis eius. Sed nũquid ipsi filio nocet? hic innuit quod sic: quia dicit filius iudicium notam. sed certe hoc eum a succedẽdo non excludit, ut ĩ. ad Tert. l. l. 2. §. si mulier.

Quæro. CASVS. Volebat patronus prohibere libertos, ne exercerent negotium, in eodem uico, in quo ipse exercebat, certe non potest. cõcor. supra eodem. l. 2. Viuianus.

[h] Quæro an libertus prohiberi. Siue illicita, siue licita: quia nil Catilina Cethego. Azo. & facit supra eo. l. liberti. & ĩ. ti. 1. l. fi. & ĩ. de ope. lib. l. libertus negotiatoris.

Sicut testamento. CASVS. Si libertus decedit post testamentum factũ, ego patronus possum operas petere, uel partem bonorum petere. similiter, si decedit intestatus: eadem electio mihi seruatur. Viuia.

[i] Imposita. ut operas.

[k] Partis. Tertiç.

[l] Possessionum. Contra tabulas.

[m] Ei electio manet. nõ ergo ex sola impositiõe operarũ perdit ius succedẽdi: licet quidã cõtra, quod dic ut C. de ope. li. l. 1. si quis. sed ipsi dicũt de his operis, q̃ iponunt cã onerãdæ libertatis. & facit ĩ. e. l. adite. §. q stipulat.

Ingratus libertus. CASVS. Si libertus non præstat obsequiũ patrono, ingratus est. & si libertus non administrat res patroni absente patrono, aut recusat suscipere tutelam filiorum patroni, ingratus est. Vi.

[a] Ingratus. Vt ob hoc in seruitutem reuocetur. hoc enim

† In quibusdam exemp. hæc l. igratus, præcedit l. sicut.

enim denotat nomen ingratum. Sed contra C. de lib. cau. l. solo. Solu. hoc necessarium, vt alimentorum. vt ibi dixit.

a Detrectat. Id est, nullo modo vult gerere, vel attingere. secus si attingeret, & male gereret. tunc alias pœnas patitur, non in servitutem revocatur: vt ff. de suspec. tut. l. 2. & arg. C. qui pe. tu. l. 2.

troni non petentis. Accursius.

i Accrescere. Et est ratio: quia accrescentē partem suo iure non habet: sed ē. tie. & in eit ff. de bono. poss. l. sed cum patronus. & ff. de bonis lib. l. 6. & l. si libertus.

k Naturales. Sub. & legitimi. alias frustra de exhæredatione dicit: ut ff. de verb. obligatio. l. quidam.

est, qui patrono obsequiū non præstat, vel res eius, filiorumve tutelam administrare detrectat. a

Hermo. lib. ij. iuris epito. ma. XXI.

Sive libertus, sive patronus deportetur, & post restituatur: b amissi patronatus, & petendæ contra tabulas bonorum possessionis ius recipitur, c quod ius servatur, & si in metallum patronus, vel libertus damnatus restituatur. Excluditur contra tabulas bonorum possessione patronus, & si ex vncia d hæres instituatur: & id, quod deest ad supplendam debitam portionem, per servum e iudicio liberti sine conditione, & dilatione ei in hæreditate, vel legato, f sive fideicommisso quæri potest. Ex duobus patronis vnus ex debita g parte hæres institutus sine conditione, & dilatione, contra tabulas bonorum possessionem petere non poterit: h licet si minor ei portio esset relicta, & contra tabulas bonorum possessionem petisset, alia etiam portio ei accrescere i potuisset. Naturales k liberi liberti exhæredati facti, alio l ex parte hærede instituto, si per servum ex alia parte parenti successerint, obij ciuntur patrono. m Liberti filius hæres institutus si bona repudiaverit, patronū non excludit. n

Caius libro sing. de casibus. XXII.

Satis cōstat, vt etiam si in potestate sit parentis o filius patronæ: nihilominus legitimo iure ad eum pertinere hæreditatem.

Triphoninus lib. xv. disputat. XXIII.

Si filius patris necem inultam reliquerit: quam servus detexit, & libertatem meruit: dixi, non habendum pro patroni filio: p quia indignus est. Cum ex falsis codicillis, q veri aliquo tempore crediti sunt, hæres ignorans quasi ex fideicommisso libertatem servis præstitisset: rescriptum est à divo Adriano, liberos quidem eos esse, r sed æstimationem s sui præstare debere. & hos libertos manumissoris esse, rectè probatur: quia salvum est etiam in his libertis ius patroni.

Iudex appellationis potest pro parte sententiam confirmare, & pro parte nullam pronuntiare. Bart.

Paulus Imperialium sententiarū in cogni. prolatarū, seu detre. ex libris sex lib. j. XXIIII.

Sive libertus. Casus. Si patronus deportatus perdit ius patr. sed restitutus recuperat: & libertus deportatur, & restituitur: restituitur etiam ius patro. adeo vt contra tab. possit petere. Unum scias, interdum excluditur patronus à bon. pos. contra tab. Quid enim si instituitur filius, vel eius servus: repellitur à contra ta. sed si sunt duo patroni, & unus institutus ex debita portione non petat, petet contra tabu. alius enim non potest petere, si ei accresceret portio alterius. filij eius legitimi, & naturales excludunt patronum. filij naturalis exhæredati. & alio instituto si per servum patroni acquiritur ei portio debita, excluditur patronus. verumtamen si repudiat hæreditatem, liberta non excludunt patronum. Vivianus.

b Restituatur. In integrum.

c Recipitur. Vt ff. de bon. lib. l. 3. §. si deportatus. & dic ut not. supra de contra tab. l. 2. in fi. Nec obstat. C. de senten. pas. l. 1. frustra. sed ibi indulgentia. vel ut ibi.

d Et si ex uncia. Cū quatuor, i. tertia ei debeatur.

e Per servum. Scilicet patroni: & sub. etiam si instituatur servus patroni à liberto. ad quod ff. ea. l. §. naturales. & facit ff. de bo. lib. l. 4. §. toties. & quod ibi not.

f Vel legato. Nec hoc corrigitur in patrono: licet in filio sic, ut iure institutionis habere debeat: ut in auth. ut cum de appellat. cog. §. aliud. col. 8.

g Ex debita. Si quæras, quæ est debita pars? Respon. tertia pars eius partis, quæ cuilibet ex patronis contingeret liberto decedente ab intestato: sicut in filijs dicitur, ut C. de colla. l. pen. §. quod tam in alijs.

h Non poterit. Supple nec accrescit portio alterius pa-

l Alio. Id est, non patrono.

m Patrono. Quia tantum ad commodum instituti sunt: arg. ff. quod cum eo. l. si filius fa. §. si filio. Sed argu. contra ff. de ope. lib. l. cum patronum, §. cum libertus.

n Non excludit. Quia non videtur esse filius, cum ei non succedat. Sed argum. cōtra ff. de fideicom. liber. l. cū quasi. §. sed etsi quis suus hæres.

Satis. Casus. Si filius patronæ est in potestate sui patris: liberto materno potest ab intestato succedere, & per contra ta. ad ius bon. possess. venire. Vivianus.

o Parentis. delinquentis etiam, quia ex eius parte nō habet libertum.

Si filius. Casus. Filius non vindicavit necem paternam: servus interfecti detexit illam necem, & ita assecutus est libertatem pro præmio. nunquid filius habebitur pro patrono? non. Cum ex falsis. Oblati fuerūt tibi falsi codicilli, in quibus continebatur, quod tu rogatus eras servos tuos manumittere: manumisisti per errorē. nunquid tenet manumissio? sic: sed illi æstimationem sui præstare tibi debent.

p Patroni filio. Nunquid ut hæres habebit ius patronatus? videtur quod sic: ut infra de fideicomm. 2. l. si filius, §. eme, & fa. C. pro quibus. cau. ser. pro præ. li. acci. l. 1. & infra de bonis lib. l. si necem. & de suis, & legit. l. intestato. §. primo, & supra ad Syllan. l. si servus.

q Eos esse. Contra C. de petit. hæred. l. fi. §. pen. Solu. ibi a lege non datur: hic ab homine data valet: vel ut ibi. facit C. de fideicom. lib. l. 2.

r Æstimationem 25. aureorum. ut ff. de manumiss. test. l. cum ex falsis. in prin.

Camelis.

a Camelia. Eodem modo, quo cæterarum rerum: vt s. fam. erciſc. quædam. & s. de ali. legat. l. 3. in prin. Sed quomodo pro parte valet ſententia? Reſp. plures ſunt ſententiæ, quàm capitula: vt not. in contra. s. fam. erciſcun. l. in hoc iudicio.

Camelia Piat. ab Hermogene appellauerat, quod diceret, iudicē de diuidēda hæreditate inter ſe, & cohæredem non tātū res, ſed etiā libertos diuiſiſſe: nullo enim iure id eū feciſſe. Placuit, nullam eſſe libertorū diuiſionem. alimentorū autē diuiſionē à iudice inter cohæredes factam, eodem modo[a] ratam eſſe.

† Iſta lex eſt ad hoc multum ſin. ſecundu Bar. in l. quidam. s. fami. erci. quod dicitur in ſumma & quo no. in c. R. ynutius. extra de teſ. & in c. paſtoralis. per Inn. extra de offi. de leg. Cæterū in quibuſdā ſcriptis exēp. legit Cornel. a Papia ab Hermog. &c.

a In P. Fl. hic ſit. ſic ſcriptus etat, De obſequijs parentib. & patronis pſtandis. Aptatum deinde ſic, De liberis & libertis, & obſequijs parētibus, & patronis pſtandis.

† De ingratitudine in parētes Mādoſ. c. 31.

DE OBSEQUIIS A LIBERIS, & libertis parentibus &c.

ADDITIO Superiori titulo dictū eſt de iure patronatus: & quia cauſa patronatus liberti dent patrono obſequium, ponit de obſequijs patrono præſtandis.

Etiam. CASVS. Sicut alij debēt obſequium parentibus: ita filij milites debēt obſequium parentibus. filius matri, quæ & ipſa colliberta eius eſt, obſequiū debet. ſi filius patrem, vel matrem cōtumelijs affecerit, vel intulit impias manus: eſt puniēdus ipſe filius, quod ſi eſt miles, militia indignus iudicandus eſt. ſi patrem, vel matrem iniuria afficit, vel maleficos appellauit. Vin.

TITVLVS XV.

* DE OBSEQUIIS A LIBERIS, & libertis parentibus & patronis præſtandis.

Vlpianus libro primo Opinionum. I.

Etiam militibus pietatis ratio[b] in parentes cōſtare[d] debet. Quare ſi filius miles in patrem † aliqua cōmiſit, pro modo delicti puniendus[e] eſt: & inter collibertos[f] matrem & filium pietatis ratio ſecūdum naturam ſalua eſſe debet. Si filius patrē, aut matrem, quos venerari[g] oportet, contumelijs adficit,[i] vel impias manus eis infert: præfectus vrbis delictum ad publicam[h] pietatē pertinēs, pro modo eius vindicat. Indignus militia[i] iudicādus eſt, qui patrem, & matrē, à quibus ſe educatum dixerit, maleficos[k] appellauerit.

Iulianus libro xiiij. Digeſtorum. II.

Honori parentū[l] † ac patronorum tribuendum eſt, vt quamuis per procuratorem iudicium accipiant, nec actio de dolo,[m] aut iniuriarum[n] in eos detur. Licet enim verbis edicti nō habeantur infames ita condemnati,[o] re tamen ipſa & opinione hominum, non effugiunt infamiæ[p] notam. Interdictum quoque Vnde vi, non eſt aduerſus eos reddendum.[q]

Marcellus libro ſing. reſponſo. III.

Titius puerum emit, quem poſt multos annos venire iuſsit:[r] poſtea vxoratus, accepto ab eo pretio,* eum manumiſit. quæro, an eum filius, & hæres manumiſſoris, vt ingratum accuſare poſsit? Reſpondi poſſe, ſi nihil aliud eſſet impedimēto. Nam pluriū intereſſe, à ſuo ſeruo[ſ] quis, vel etiā ab amico[t] eius

† Facit ad hanc l. quod dicitur in c. 2. cū gl. ſi. extra de ord. cog.

* Aliàs, accepto eius pretio.

b Pietatis ratio. A ſeipſis militibus debita, vel id eſt, ratio quæ eſt pietas. Azo.

c In parētes. Id eſt circa parentes. ſic & dicitur chirothecam habet in manu, i. circa manum.

d Conſtare. Id eſt, certa eſſe debet.

e Puniendus. Vel à patre, vel iudice, ſicut vult pater: vt C. de emancip. libe. l. ſi filius.

f Collibertos. Sub. ſcilicet matrem &c. puta quia ambo erāt manumiſſi. ſic & alibi Inſtit. de ſerui. cog. Sed quid ſi ambo eſſent ſerui? Idem videtur, vt ſupra de ritu nuptia. l. adoptiuus. §. ſeruiles.

g Venerari. Not. ſic j. eo. l. liberto.

h Publicam. Id eſt, quæ cuilibet pertī de populo debetur. vel, id eſt, publica vtilitate eſt talem impietatem puniri. & facit j. de offic. procon. l. nec quicquam §. de plano. & de offic. præfect. vrb. l. 1. §. cum patronus. & quod not. C. de liber. & eo. lib. l. ſi manumiſſori. in fi.

i Indignus militia. Id eſt, priuilegio militiæ: quin puniatur à pra ſide, vel, id eſt, degradandus, & libertus in ſeruitutem: reuocandus. & ſic eſt argum. pro prælatis contra eos, quibus bene fecerunt.

k Maleficos. Id eſt, de aliquo maleficio. appellauit. Id eſt, accuſauit: vel dic, quia dixit aſſatoratricem. ſic accipitur C. de malefi. l. nemo. Accur.

Honori. CASVS. Non ſolum debent iſtud obſequium liberi parentibus s. l. 1. imò honori parentum debetur, vt filius non poſſit conuenire parentem, vel libertus patronum, etiā ſi per procuratorem ſe defendit, act. de dolo, vel act. famoſa, puta act. iniuriarum, vel etiā turpi act. & turpis actio eſt interdictum vnde vi. Viuianus.

l Honori parentū. In infinitum. quod dic vt ſupra de in ius vocā. l. quique. §. ſed an in fine.

m De dolo. Sed huius loco in factū: vt ſupra de dolo. l. non debet. in fi.

n Iniuriarum. Vt j. de iniu. l. non ſolum §. quāquam. niſi ſit atrox: vt ſupra de in ius vocan. l. ſed & ſi hac. §. fi. Sed contra hoc infra eodem, l. licet. §. honor. Solut. ibi, & eodem modo ſol. aliud ſupra dicta l. ſed & ſi hac. §. fin. Accurſius.

o Condemnati per procuratorem: vt s. de ijs, qui no. infa. l. furti. §. ſi quis ali.

p Infamiæ. Scilicet de facto, quæ in quibuſdam nocet, vt C. de ijs, qui not. infa. l. ea vero. Azo.

q Reddendum. Sed in factum eius loco. vt infra de vi & vi arm. l. 1. §. interdictum hoc quia atrocitatem.

Titius. CASVS. Titius emit quē dam ſeruum, tenuit eum poſt multos annos iuſſit eum vendere, rogatus ab eo accepit pretium, & manumiſit, vel ab amico ſerui accepit pretium. nunquid cenſetur patronus? ſic. vnde ſi libertus fuerit ingratus, de ingratitudine poteſt accuſari. non enim propterea dominus perdit ius patronatus. Viuianus.

r Iuſſit. Fortè procuratori ſuo.

ſ A ſuo ſeruo. Vt proximè dixit.

t Ab amico. Facto pacto de manumittendo inter dominum, & ſeruum, non amicum, qui nihil dicebat: ſed ſolum pecuniam dabat. nam idem eſt tunc quod eſt, ſi ipſe ſeruus dat, vt non cogatur manumittere: vt hic, & C. de lib. cau. l. cū affirmes. & omne ius patroni ſaluum eſt: vt

est: vt C. de obsequijs, l. etiam. & in seruitutem reuocat, vt hic. si autem cum amico serui pepigit, tunc eum cogitur manumittere: vt infra de manum. l. si quis ab alio: & ideo nec reuocat in seruitutem: vt C. de liber. & eorum liber. l. 1. nec succedit: vt C. de la. lib. tol. lege prima. §. illud.

dictio furtiua: ut J. eo. l. licet. quæ huic continuatur.

h Nec serui corrupti. Hæc infamat: vt i. de ser. corrup. l. dolo. Azo.

i Licet non sint. Scilicet aliquæ de prædictis: vt condictio furtiua, & interdictum vnde vi: vt J. de actioni. & obligatio. l. cessat. & de vi & vi arma. l. tertia. §. vnde vi. de facto enim infamant: vt supra eodem, l. honori. quia ratione doli dantur.

numis acceptis dederit libertatē: an ab eo seruo qui cū esset alienus, in fidē eius deuenit. Etenim ille[a] et si non gratuitū, beneficiū[b] tamen præstitit: iste nihil amplius, quā operam suam[c] accommodare videri potest.

Marcianus lib. j. public. iudic. IIII.

Per procuratorem,[d] ingratum libertum posse argui, diui Seuerus & Antoninus rescripserunt.

Vlpianus libro x. ad edictum V.

Parens, patronus, patrona, liberive, aut parentes, patroni, patronæve, neque si ob negotium faciendum, vel non faciendum pecuniam accepisse dicerentur: in factum actione tenētur: sed nec famosæ actiones[f] aduersus eos dantur, nec eæ quidem, quę doli, vel fraudis habent mentionem.[g]

Paulus libro xj. ad edictum. VI.

Nec serui corrupti[h] agetur.

Vlpianus libro x. ad edictum. VII.

Licet famosæ nō sint:[i] & inquātum[k] facere possunt, damnantur: nec exceptiones[l] doli, vel vis metusve causa, vel interdictū, Vnde vi,[m] vel quod vi patiuntur. nec deferentes iusiurandum, de calumnia iurāt.[n] nec non etsi ventris nomine in possessionem calumniæ causa missa dicatur patrona, libertus hoc dicens[o] non audietur: quia de calumnia patroni quæri non debet. his enim personis etiam in cæteris partibus edicti[p] honor habebitur.

Honor autem his personis habebitur ipsis, nō etiam interuentoribus[q] eorum: & si fortè ipsi pro alijs interueniāt, honor[r] habebitur.

Paulus libro x. ad edictum. VIII.

Haeres[s] liberti omnia iura[t] integra extranei hominis aduersus patronum defuncti habet.[u]

a Ille. Qui accepit à seruo, vel ab amico serui: pacto tamen facto cum seruo tantum.

b Beneficiū. Quia non tenebatur manumittere.

c Operam suam. Scilicet de facto: sed certè imò, & confert libertatem, si hoc dictum est. sed & si non sit dictum competit libertas: vt infra de ma. l. is qui. §. siue. vnde aliud est, quàm supra, & per hoc, quis confert libertatem, non potest in ius vocari: vt nota. supra de in ius vocan. l. sed & si hac lege. a. responso. benedico dat libertatem, licet & non data cōpetat. nam non mutat substantiam si necessaria verborum, &c. vt supra de auro & argento leg. lege, pediculis. §. Labeo.

Per procuratorem. CASVS. Sicut patronus potest dicere libertum ingratum: ita etiam per procuratorem suum. Viu.

d Per procuratorē. Argum. contra, infra de publ. iu. l. penult. §. ad crimen. sed pecuniarium cōmodum respicit: vt plenè nota. supra de procur. l. sed & hæ. §. 1.

k Et inquātum. Vt Instit. de actio. §. sed & si quis.

l Nec exceptiones. Doli, vel similes quę continent dolum: vt infra de exceptione doli. l. apud. §. aduersus.

m Vnde vi. Vi & infra de vi, & vi armata, lege prima. §. interdictum.

n De calumnia iurant. Vt supra de iureiur. l. si patronus. Accursius.

o Hoc dicens. Agendo actione in factū, quæ infamat: vt supra de ijs, qui not. infami. l. notatur. & l. sequen.

p Edicti. Habet enim hoc edictū multas partes, scilicet de furto, rapina, iniuria, & metu, & dolo, & vi, quibus agitur propter dolum, & infamantur infamia iuris, vel facti: vt supra l. parens. & l. sequen. & in hac l. in princ.

q. Interuentoribus. Vt procuratoribus, & tutoribus, & similibus. Sed contra infra de damno infec. lege, qui bona. §. si quis alimen. vbi etiā procurator non iurat de calumnia. Sed speciale est in iuramento, quod non placet. Item contra i. eod. l. honori. in princ. solu. ad vtrunque, dic quod ex dolo interuentoris, & agitur contra eum interuentorem. & excipitur, vt hic: sed contra patronum, nec agitur, nec excipitur: vt hic. aliàs autem ex dolo talium excipitur contra dominum: vt infra de exceptio. doli. l. apud. §. quæsitum. & §. illa etiam. Cæterum de dolo patroni, nec patrono, nec alij nomine eius agenti de dolo excipitur: ut d. l. qui bona. §. si quis. nec etiam agitur contra eum, uel alium eius nomine ex dolo patroni: ut supra, eodem l. honori. hoc si agat libertus suo nomine. aliàs secus. quod dic: ut supra de in ius uocand. l. quæsitum.

Parens. CASVS. In lege ista cum duabus sequē. tractatur de quibusdam obsequijs ad quæ tenetur libertus: & quia actio in factum ex illo edicto, cum quis accipiat pecuniam, vt negotium faciat per calum. vel non, liberis, vel libertis non datur: sed etiam famosa acti. sed etiam serui corinpti actio non datur: & exceptiones turpes non patiuntur, vt doli exceptionem, & interdictum: vnde vi, & quod metus cau. licet non infament, non datur: & sacramentum calum. remittitur parentibus, & patronis ista ratione, quia honor eis debetur: & non est verisimile patronos aduersus libertos calumniam exercere. Viu.

e In factum. Scilicet illa, quæ oritur ex edicto de calumn. vt i. de calumn. l. 1. in prin. quæ infamat, vt ibi aut. sed in factum generalis bene datur hoc casu: vt supra de dolo. l. non debet. in fin.

f Famosæ actiones. Quæ multæ sunt: vt i. de infam. l. 1. §. qui furti.

g Mentionem. Licet non sint famosæ de iure, vt con-

r Honor. Vt supra de in ius uocand. lege, sed si hac l. §. fina.

s Haeres. Scilicet etiam filius. est enim ingenuus: ut Instit. de ingen.

t Defuncti habet. Ideoque ei non succedit: ut supra de rebus

rebus dubijs.l.quiduos.§.si cum filio. Azo.Sed argum. contra.C.de lib.& eor.lib.l.fin.Solu. ibi.

Liberto. CASVS. Persona patris,& patroni filio, & liberto semper debet videri sancta & honesta,& ideo debet præstare obsequium filius patri, libertus patrono: nisi committeret crimen læsæ maiestatis: vt supra de relig.l.in me.

[a] Honesta. Etiam si sit inhonesta. vnde eum nõ accusat: vt j.de accu.l.qui accusare. in fi. & de adul.l. si adulterium, §.liberto.

[b] Debet. Et magistri.

Nullum ius. CASVS. Si manumitto libertũ meũ, in ipsa manumissione possum operas imponere,. si emãcipo filium, non possum operas imponere. quare? quia pietas est in patrem, & filium. Viu.

[c] Patrono. Vt infra tit.1.l. vt iurisiurandi.nec obst.auth. sacramenta. C. si aduer.ven. quia ibi super licitis, hic super illicitis. Sic & C. de leg.& con.l. non dubium. & facit ĩ. si à paren.l.pen.& C.de inofficio.testam.l.si quãdo. §.1. Item ar. contra j. de verbo. obl.l. vtrum. sed ibi non est opera.

Liberta. CASVS. Si liberta vtitur arte sua contra voluntatem patronæ, non est ingrata, nec in seruitutem potest reuocari. concor.ĩ. eod.liberti. Viu.

[d] Sua. Id est, patronæ. vel sua, id est, libertæ, & facit ĩ. tit.1.l. quæro.

[†] Et quòd etiã psona magistri talis habẽda sit, & honoranda, ac magnifacienda, probat Mãdos. in tracta. ingratitudinis, c.95. de Ingratitudine discipuli erga præceptorẽ.

[*] In P.Fl. non est, pater.

Vlpianus lib. lxvi. ad edictum. IX.

Liberto,& filio semper honesta [a] & sancta persona patris ac patroni videri debet. [b]

Tryphoninus lib. xvij. disputationum. X.

Nullũ ius libertatis causa impositorum habet [*] pater in emancipato filio: qa nihil imponi liberis solet. Nec quisquã dixerit, iureiurando obligari filiũ patri manumissori, vt libertũ patrono. [c] Nam pietatẽ liberi parẽtib[d], nõ operas dẽnt.

Papinianus libro xiij. Responsorum. XI.

Liberta ingrata nõ ẽ, quæ arte sua [d] contra patronæ volũtatẽ vtitur.

Digestorum, seu PANDECTARUM, Liber trigesimusoctauus.

TITVLVS I.

DE OPERIS LIBERTORUM.

DE OPERIS LIBERTORVM.

Quia inter cætera iura patronatus hoc ius habent patroni in libertos, vt debeant liberti operas obsequiales præstare: vt supra de cond. indeb.l. si non sortem.§.libertus. ideo post tractatum de iure patronatus, ponitur de operis liberto. Vel quia inter cætera obsequia liberti tenentur præstare operas, ponitur tit. de operis libertorum. vnde de operis libertorum videamus quid sit opera j. l. 1. qualiter diuidatur j. eo.l. operæ. deinde à quibus,& quando, & qualiter imponantur j. eod.l.iurisiurand. & l. seruis patroni. & quibus modis remittantur operæ, j. eod.l.interdum. & l. cui libertinus.& l.pen. Viu.

Operæ. CASVS. In lege ista dicitur, quòd opera est diurnum officium, id est, officium, quod tenetur præstare libertus patrono in die artificiali, non in die naturali. Item extra literam not. officium, quod præstat libertus patrono in die artificiali: qui durat quã diu sol lucet super terram, iuxta illud. Qui mane iunctum vesperi &c. non autem est diurnum officium, quod præstatur in die naturali, qui incipit dies naturalis supra, de fer.l.more. quia in die naturali non operantur boni ines .s. de verb. sign. vlti.l.2.§.1. Et ita not. opera est diurnum officium, quod est intelligendum de ope. [a] artificiali, vel sab tili: sed opera obsequialis fit minus minori interuallo, vt s. de condi. indeb.l.si non sortẽ, §. libertus. & C. de in ius voc.l.veni. & dicitur opera diurnum officium. alibi sumitur pro studio. ã.de iustitia,& iure. l.iuri operam. Et est differentia inter istũ tractatum & superiorem de operis seruorum: quia hic tractatur de operis libertorum. Instit. de libertinis.§.1.ibi tractatur de operis seruorum,l.vlt.Viu.

[e] Officium. Id est, officium, quod quis exhibet alicui per diem, scilicet artificialem: non naturalẽ: vt ĩ. de ann.leg.l.2.& j.de verb. sign. l.2.§.1.& ibi, Factũ est vespere & mane dies vnus. quandoq; tamen pro breuioris temporis officio ponitur: vt opera obsequialis: vt in salutando,& similibus, vt supra de condi. indebit.l. si non sortem, §.libertus. & consistit opera in actu: vt supra de ope. seruor. l.1. & differt hic tit. ab illo: quia ibi de serui, hic de liberti operis dicit.

Paulus libro singul. [*] de varijs lectionibus. I.

Operæ sunt diurnũ officium. [e] [f]

Vlpianus li. xxxviij. ad edictum. II.

Hoc edictum [f] prætor [g] proponit coarctandæ persecutionis libertatis causa impositorum. Animaduertit enim rem istam, libertatis causa impositorũ [h] præstationem vltra modum excreuisse, [i] vt pmeret, atq; oneraret libertinas personas. Initio [k] igitur prætor pollicetur, se iudicium operarum daturũ in libertos, & libertas.

Stipulatus operas ad certum diem non potest ante illum petere: sed debens operas non potest soluere partem operarum.

Pomponius libro vj. ad Sabinum. III.

Operas stipulatus, ante peractũ diem operam eius diei petere

[*] In P.Fl. de varijs lectionibus.

[†] Officiũ quot modis sumatur, Mandos.in Gl. Facul. §. sanè.Gl.2.

Hoc edictum. CASVS. Edictum illud est propositum causa coarctandæ persecutionis earum, quæ imponuntur causa libertatis. & in aliquo coarctatur, cum patronus in ipsa manumissione imponit operas. Sed & ipsi, quibus sunt operæ impositæ, tenentur, & in eos prætor dat iudicium. Viu.

[f] Hoc edictum. Cuius verba non habemus.

[g] Prætor. Scilicet Rutilius: vt infra titulo primo, lege prima.

[h] Impositorum. Id est, præstationem impositorum &c. Azo.

[i] Excreuisse. Impositorum dico ab aliquo: vt ipse præmittit. Azo.& facit j. quarum rerum actio.leg.j.§. quæ oneranda.

[k] Initio. Postea autem ius succedendi est inductum: vt j. tit. 1.l.1.

Operis. CASVS. Si sum stipulatus operam dari mihi ad certum diem: ante diem non possum petere. sed si debet operas, & vult soluere partem operæ, non debet hoc licere ei. Viu.

Non

a Non potest. Quod dic vt dixi Instit. de inutil. stipula. §. qui hoc anno.
b Solui potest. inuito stipulatore:
c Diurni. Vt supra l. s.
d Itaque. Expositio est præcedentis.
e Ante meridianis. Duæ partes sunt, & secundum hoc die antè quam conueniatur. vel est vna pars, vt dicantur antemeridianæ horæ, quæ currũt ante meridiem.
f Præsto. Id est, dicit libertus, se paratum seruire hodie p sex horas, & alia die per alias sex horas. hoc quidem non potest: quia opera non diuiditur: vt hic, & ¶. de verb. oblig. l. in stipulationibus. §. operarum. & ¶. eo. l. libertus qui post. §. j. & supra de ann. leg. l. 2.

§. si liberi. sed hoc non adiecto distinguitur certa ab incerta: vt ¶. eod. l. cum patronus. & §. cum libertus. & supra l. proxi.
p Etiam ad posthumos. Et dabitur vtilis filio: vt s. de verb. oblig. l. quodcunque. §. si quis.

† Cōcor. c. j. ibi, cōsilium prouidētię diei non potest, qđ pecuniā tibi debitā ante termīnũ ab aduersario, repetisti. extra de plus peti.

Opera nō diuiditur.

non potest: a † nec pars operæ per horas solui potest: b quia id est officij diurni: c itaque d nec ei liberto, qui sex horis dun taxat antemeridianis e præsto f fuisset, liberatio eius diei contingit.

Idem libro quarto ad Sabinum. IIII.

A Duobus manumissus, vtrique operas g promiserat. Altero ex his mortuo, nihil est, quare non filio eius, quāuis superstite altero, h operarum detur petitio. nec hoc quicquam commune habet cum hæreditate, aut bonorum possessione. i Perinde enim opera à libertis, ac pecunia credita k petitã. Hæc ita Aristo rescripsit: cuius sententiam puto veram. l Nam etiam præteritarum operarum m actionem dari hæredi extraneo sine metu exceptionis placet. Dabitur n igitur & viuo altero patrono.

Vlpianus lib. xv. ad Sabinum. V.

SI quis operas o sit stipulatus sibi, liberisq; suis: etiam ad posthumos p peruenit stipulatio.

Idem libro xxvj. ad Sabinum. VI.

FAbriles operæ, q cæteræque, quæ quasi in pecuniæ præstatione cōsistũt ad hæredē r extraneũ transeunt: officiales verò non transeunt.

Idem libro xxvij. ad Sabinum. VII.

VT iurisiurandi obligatio contrahatur, s libertum t esse oportet, qui iuret, & libertatis t causa iurare. Planè quæritur, si quis liberto suo legauerit, si filio suo iurauerit, se decem operarum nomine præstaturum, an obligetur iureiurando? u Et Iuuentius Celsus obligari eum ait:

A Duobus. CASVS Si aliquis est manumissus à duobus dominis, quibus promisit operas: vtriq; debet operas, & si alter mortuus est. certè ista opera trāsit ad filium præmortui: licet hæreditas, vel honorũ possess. applicetur patrono superstiti, non filio alterius patroni præmortui, sed operæ præteritæ quantum ad æstimationē debentur hæredi patroni mortui. Viu.

g Operas. Certas.
h Altero. Scilicet patrono.
i Bonorum possessione. In bonis, scilicet liberti, & altero mortuo admittitur superstes exclusis filijs mortui vt hic, & infra de bo. lib. l. communi. & supra de le. tut. l. tute. §. si duo. a. respon. & mortuo patrono relicto filio, & nepote ex altero, filius præfertur: vt supra de leg. tu. l. tutela. §. proinde.
k Credita. Vt & ¶. tit. t. l. 3. & l. fin.
l Veram. Verè petitur vt pecunia credita: nam &c. Azo. & copula, nam etiam extraneo hæredi &c.
m Operarum. Creditarum, secus de incertis quæ non transeunt ad extraneum hęredem: vt ¶. eo. l. si operarũ. & s. de acq. hæred. l. pro hærede. §. si quid tamen. & s. ad Trebel. l. si patroni. in prin. certa ergo transit ad hæredes etiam extraneos, si directò non per obliquum sunt hæredes: vt ¶. eo. l. cum patronus. §. cum libertus. ad hæredem autem hæredis nulla opera transit: vt ¶. de verb. sign. l. sciendum. §. t.
n Dabitur. Scilicet operarum certarum petitio præteritarum, & futurarum extraneo hæredi vnius patroni altero viuo: sicut actio pecuniæ numeratæ. Accur.

SI quis. CASVS. Si aliquis stipuletur operas sibi, & liberis suis, stipulatio, & petitio operarum transit ad posteros stipulatoris etiam posthumos. Viu.

o Si quis operas. Certas, vel incertas hoc adiecto, liberisque &c. & sic loquitur ¶. eodem tit. l. vt iuris iurandi.

FAbriles. CASVS Fabriles operæ, vel certæ trāseunt ad extraneum hæredem, obsequiales, & incertæ non transeunt ad extraneum hæredem. Vi.

Operæ. Operarũ alię officiales, r alię obsequiales, quæ sine impositione debentur: vt s. de condic. inde. l. si non sortem. §. libertus. in prin. & istæ si in faciendo sunt, vt in assurgendo, non transeunt ad hæredē extraneũ: vt hic in fi. & C. eod. l. liberti. si in non faciendo, vt in non vocando in ius tũc transeunt: vt C. de in ius vocan. l. 2. & aliæ sunt fabriles, id est, incertæ: vt x. operas non adiecto pictorias: aliæ artificiales, scilicet certæ: vt x. operas pictorias. & istæ certæ transeunt: vt hic in prin. & s. eo. l. à duobus. in fi. sic ergo ponit hic fabriles impropriè pro certis. quasi dicat alicuius fabri. at incertæ non transeunt: vt in ea. l. à duobus. in fi. not.

q Operarum diuisionē, earumq; inter se discrimen, & quæ operę ad quos hæredes transeāt: vide apud Zasium I intellectibus singula.

r In P. Fl. nō est, extraneum.

VT iurisiurandi. CASVS. Si manumitto seruum meum, & in ipsa manumissione facio iurare, vt debeat mihi operas, tenetur siue impositæ sunt in ipsa manumissione, vel incontinenti postea. Sed si quis legauerit liberto suo decem, si iurauerit filio suo se daturum tot operas, tenebitur. Vnum scias, debet iurare in ipsa manumissione, vel incontinenti postea.

Rescriptum. Ille qui manumittit ex voluntate potest imponere operas, qui verò ex necessitate, non. si imponuntur operæ impuberi, contra eum adultum datur actio: sed aliquando etiam dum adhuc impubes est: quia etiam aliqua faciunt impuberes, vt in text. dicit: veluti si librarius est &c.

Si liberi patroni. Si liberi patroni sunt hæredes instituti dispariter, habent ne actiones ad operas? certè sic pro æqualibus portionibus, siue sint in potestate, vel emancipati, vel in adoptionem dati. Viu.

s Contrahatur. Super operis.
t Libertum. Non ingenuum: vt ¶. de fideiuss. l. si quis pro eo. in princ. nec seruum: vt ¶. ea. l. §. iurare.
t Libertatis causa. Scilicet quia aliter non esset manumissurus, & hoc præsumitur quando incontinenti: vt not. ¶. de lib. cau. l. fin. in fin.
u Iureiurando. Sponte remittitur ei condi. sicut si purè esset relicta libertas, & legatum sub condit. iurandi: vt ¶. de ma. testa. l. si quis sub. §. sed si purè.

Ob causam.

paruiq; referre, quam ob causam [a] de operis libertus iurauerit. [1] & ego Celso acquiesco. Iurare autem debet post manumissionem, [b] vt obligetur: & siue statim, siue post tempus [c] iurauerit, obligatur. Iurare autem debet, operas, donum, munus se præstaturum. operas qualescunq;, quæ modò probè iure licito [d] imponūtur. Rescriptum est à diuo Adriano, & deinceps cessare operarum persecutionem aduersus eum, qui ex causa fideicommissi ad libertatem perductus est. [e] Dabitur & in impuberem, cum adoleuerit, operarum actio. [f] Sed interdum, & quamdiu impubes est. Nam huius quoque est ministerium, si fortè vel librarius, [g] vel [2] miniculator, [h] vel calculator sit, vel histrio, vel alterius voluptatis artifex. Si liberi patroni ex inæqualibus partibus essent instituti: verum pro parte dimidia, an pro hæreditarijs habeant operarum [i] actionem? Et puto verius, liberos pro æqualibus partibus habituros actionem. Parui autem refert, in potestate fuerint liberi, an verò emancipati. Sed si in adoptionem datum, [k] hæredem scripserit patronus: magis est, vt operæ ei debeantur. Nec patronæ liberi submouētur ab operarum petitione.

Pomponius libro viij. ad Sabinum. VIII.

Si quando duobus patronis iurauerit libertus operas [l] se daturum: Labeoni placet, & deberi & peti posse partē operæ, [m] cum semper præterita opera, [n] quæ iam dari non possit, [o] petatur: quod contingit, si vel ipsis patronis iuretur, vel promittatur, vel communi seruo eorum, vel com plures hęredes vni patrono existant. Pro liberto [p] iurāte fideiubere quēuis posse, placet.

Vlpianus li. xxxiiij. ad Sabinum. IX.

Operæ [q] in rerum natura non sunt: sed officiales [r] quidem futuræ, nec cuiquam alij deberi possunt, quàm patrono: cum proprietas earum & in edentis persona, & in eius, cui eduntur ...

[a] Ob causam. Etiam causa legati: vt hic. Sed contra ī. proxi. vbi dicitur q causa libertatis. sed hic corrigit, vel hic per obliquum causa libertatis, vel ibi quando incōtinenti: hic ex interuallo.

[b] Manumissionem. Et etiam ante, si tamen incontinenti sequatur manumissio: quæ enim fiunt incōtinenti, videntur inesse. vt s. si certum peta. l. lecta. §. dicebam.

[c] Siue post tempus. Scilicet ex interuallo. & sic est contra infra de liber. cau. l. fi. §. adeo. Solu. hic sponte: ibi de necessitate, argum. infra eodem, l. Cāpanus. vel tempore manumissionis suis actū, vt etiam postea fieret: argum. j. de solu. l. Modestinus. In seruitute autem non sufficit agi; vt infra de liber. causa. l. fin. Et not. pactum vestiri iuramento: quod non est aliàs. & oritur actio in factum: vt argu. C. de reb. credi. l. actori. sed ex stipulatione oriē cōd. certi, si opera est certa, vt supra eodem, l. à duobus. aliàs, ex stipulatu: vt Instit. de verborum oblig. in princ. sed cum opera est factum, ergo semper incerta: vt infra, de verborū oblig. l. vbi autem. §. qui id quod. sed certè & quandoque est in dando: vt j. statim dicitur.

[d] Iure licito. Non illicito: vt causa onerandæ libertatis: vt j. eod. l. qui onerandæ. Item differunt donum, & munus: vt infra de verb. sign. l. inter.

[e] Perductus est. Vt infra eodē, l. si quis hac. & C. eodem, l. mater. nisi in casu, vt j. titu. 1. l. qui ex causa. in fin. l.

[f] Actio. Sic ergo pupillus iurat vel promittit.

[g] Librarius. Vt j. de reg. iur. l. si librarius.

[h] Miniculator. Alias, mimiculator: id est, ioculator: vt C. de episc. audi. l. mimæ. aliàs, nummiculator. quia bene scit computare, & summas concentare. & facit j. de liber. causa. l. fin. §. fin.

[i] Operarum. Certarum, vel Incertarum si dixit sibi liberisq; suis: vt not. s. eo. l. si quis operas. si autem simpliciter sibi: tunc pone in opera incerta. at certa ad omnem hæredem: vt s. eod. l. à duobus.

[k] Datum. Ab alio sibi, vel a se.

Si quando. CASVS. Si seruus iurat se daturum duobus patronis operas: si quidem certa pars potest solui, habetur loco pecuniæ: & sicut seruus iureiurando obligatur ad operas, ita eius fideiussor. Viu.

[l] Operas. Ergo plures: & sic numero fiet inter eos diuisio: vt j. eod. l. libertus. §. ideo. & de verb. obl. l. in stipulationibus. §. operarum.

[m] Partem operæ. Sed hoc quomodo, cum sit indiuidua: vt j. eo. l. libertus. §. & neque. & de verb. oblig. l. stipulationes non diuiduntur, quæ sunt contra. Sol. hic pars operæ, id est, pars æstimationis: vt d. l. stipulationes. in fi. sic & s. si serui. ven. l. loci. §. si fundus. Item dic operæ præteritæ, nō futuræ: cum semper &c. vt j. eo. l. si quis hac. §. iudicium. & dic quod dies vnius tantum operæ cesserat: nec inter patronos fuerat adhuc designatio facta: vel vna erat numero impari. sic enim per æstimationē fit vnius operæ partitio: vt j. eod. l. libertus. §. 1. Accursius.

[n] Opera. Id est, eius æstimatio.

[o] Nō possit. Etiam ab eadem persona & eidem: vt C. de condi. indeb. l. si nō fortem. §. libertus. Acc.

[p] Pro liberto. Facit j. de duo. re. l. nemo, & j. eo. l. si libertus moram.

Operæ. CASVS. Dicit q operæ fabriles incertæ antequam inducantur à patrono liberto nō sunt in rerum natura, & ideo non possunt alij deberi voluntate patroni: quia proprietas earum cōsistit in potestate edentis, & eius cui eduntur: sed operæ certæ bene soluuntur alij voluntate patroni. Viuia.

[q] Operæ. Incertæ, & præteritæ. nam aut sunt solutæ, & non debentur. aut non: & tunc non ipsæ, sed æstimatio petitur: vt s. l. proxi. vel dic etiam futuræ, id est, ipsa opera vel obligatio eius antequam veniat dies eius: vt supra de oper. seruo. l. 1. quando autem cedat, dic vt j. eod. l. quoties.

[r] Sed officiales. Quælibet opera sic dici potest, cum sit officium diurnum: vt s. eo. l. 1. sed hic ponitur pro incerta, scilicet fabrili, quæ nō potest alij, vel per alium edi, nisi duobus casibus: vt j. eo. l. patronus qui operas, & l. si libertus artem. secus in opera certa: vt j. statim, §. fabriles. Azo. sed si de officiali. i. obsequiali hic diceret, bene est: vt supra de condi. inde. l. si non fortem. §. libertus. ibi, sed si officij, &c. secūdum Ioan. & q subiicit de fabrili. s. incerta, & postea de certa ibi, sanè &c. sic certa, & incerta poterit alij edi, & ab alio, secundum Ioan.

Fabriles.

[1] Vinculū iuramēti obligat: ut ca. cum C. laic', p totū & gl. in uer. tenet. ibi, ex tribus tenebat, & iure cōi, & pacto, & uinculo iuramēti: de foro cōpe. li. 6. Factū quādoq; iuro uestitur.

[a] In P. Fl. nomēculator. Quia autē diceret nomēculator, docet Anto. Aug. li. singul. ad Modest. Munus & donū differunt.

[2] Et ad alia, q adducit Mādo. in Gl. Facult. §. Ac etiam, in uer. cōcessum, uers. Quod tanto magis procedit.

[3] Miniculator, teste Nebris. in lexico suo Iur. ciui. in hac ipsa dictione, is dicitur, q maiuscu-las, hoc ē initiales, seu capitales literas ex minio libris, ex atramēto, iam scriptis, aut impressis adhibet. Ita enim legitur in uetustis exē. scriptis, non num miculator aut mimiculator, ut vult Acc.

tur consistat. Fabriles[a] autem aliæve eius generis sunt, vt à quocunque cuicunque solui possint. Sanè enim si in artificio sint: iubente patrono & alij edi possunt.[r]

Pomponius libro xv. ad Sabinum. X.

Seruus patroni à liberto malè ita stipulatur. Operas mihi dare[b] spõdes? Itaq; patrono dari, stipulandum est. Libertus operarum[c] nomine ita iurando, Patrono aut Lucio Titio: soluere Lucio Titio non potest, vt à patrono liberetur.

Iulianus libro xxij. Digestorum. XI.

Nihil autem[d] interest, extraneus sit Lucius Titius, an filius.

Pomponius lib. xv. ad Sabinum. XII.

Quia aliæ operæ[e] erũt; quæ Lucio Titio dantur. Sed si libertatis causa pecuniam promittat libertus egenti patrono, aut Titio: omni modo adiectio Titij valet.

Vlpianus lib. xxxviij. ad edictum. XIII.

Si quis hac lege emptus sit, vt manumittatur, & ex constitutione diui Marci[f] peruenit ad libertatem: operæ ei impositæ nullũ effectum[g] habebunt. Sed nec is, cui bona addicta sunt ex constitutione diui Marci libertatum conseruandarũ causa,[h] poterit operas petere, neq; ab ijs qui directas, neq; ab ijs qui fideicommissarias libertates acceperunt: quamuis fideicommissarias libertates qui acceperunt, ipsius liberti efficiãtur. Nõ enim sic fiunt liberti, vt sunt proprij, quos[i] nulla necessitate cogẽte manumisimus. Iudicium de operis[k] tunc locum habet, cum operæ præterierint. Præterire autem nõ possunt, antè quàm incipiant cedere, & incipiũt postea, quàm fuerint indictæ. Etiam si vxorẽ habeat libertus: non prohibetur patronus operas exigere.[l] Si impubes sit patronus: voluntate eius nõ videtur liberta nupta,[m] nisi tutoris[n] authoritas voluntati accesserit. Rati quoq; habitio patrono obest i nuptijs libertæ.

Terentius Clemens lib. viij. ad legem Iul. & Papiam. XIIII.

Planè cùm nupta esse desierit: operas peti posse, omnes[*] consentiunt.

Vlpianus lib. xxxviij. ad edictum. XV.

Libertus, qui post in

[r] Sanè pro certè, & alijs modis Mando. in Gl. Facul. §. sanè.

[*] P.F. omnes ferè.

[a] Fabriles. Id est, artificiales, scilicet certæ, & quod subijcit sanè pro certè: secundum Azo. vel dic secundum Ioan. fabriles incertæ. & quod subijcit sanè, de certis dicit. & per hoc quòd dicit alienæ, scilicet certæ. Accursius.

Seruus. CASVS. Seruus patroni non potest stipulari a liberto domini sibi operas liberti, sed patrono suo dari.

Libertus. Libertus iurauit se annuatim daturum decem operas officiales patrono, aut Lucio Titio. nunquid illas Lucio Titio poterit soluere? no. siue sit extraneus, siue filius. nam cum operæ eum ex domini commodo personali circunscribantur. si alij soluantur: iam nõ erũt officiales. sed si libertus patrono, aut Lucio Titio promitteret operas fabriles, valent: cum ista impositio obtineat vicem pecuniæ. Viuianus.

[b] Mihi dare. Seruus ergo dño, vel simpliciter debet stipulari: vt & J. de stipu. ser. l. antepenult. & hic subijcit, & hoc in incerta, secus in opera certa: vt infra eo. l. qui libertinos, §. nihil. quę est contra. & potest esse ratio, quia incertæ sunt tale factũ quod enuncieri ex stipulatione serui in personã domini non potest. petet igitur istas operas dominus nõ tanquam ex sua, sed tanquam ex persona serui. ad quod facit. de stip. ser. §. sed cum factum. & argum. J. eod. l. quia. vel est ratio: quia opera debet præstari confide rata persona edẽtis, & eius, cui editur: & posset eligi talis, quæ personæ serui non conueniret. at Ioan. intelligit literam contrariæ legis, quando verba stipulationis concipiuntur in persona domini; & ratio quare in persona serui non possunt concipi, est ea, quam præmisi, secundum Hug. & secundum hoc & de certa, & de incerta hic tit. loquitur. Acc.

[c] Operarum. Incertarum. secus in certis, secundum Io. vt J. eo. l. hæ operæ. & l. patronus. & l. si libertus. secundum Ioan.

[d] Nihil autem. Continuantur superiori. & facit J. de verb. oblig. l. cum qui. §. qui sibi.

[e] Quia aliæ operæ. Ab ijs quæ in obligationem deductæ sunt: vnde non contingit liberatio: vt J. de verb. obl. l. si. § cum mihi.

Si quis. CASVS. Emi à te seruũ, vt eũ manumitterem: nõ possum imponere operas. ille etiam, cui addicuntur bona libertatis causa, non poterit operas imponere: ideo, quia non est talis patronus, vt possit operas imponere, quia videtur ex necessitate facere.

Iudiciũ. Si operæ incertæ sunt impositæ, non possunt moueri actiones de operis, antequam cedat dies operarũ, id est, antequam sint indictæ. sed ex quo sunt indictæ, tunc debentur. Etiam.

Si libertus habet vxorẽ: nihilominus operas impositas tenet præstare patrono suo. Si impubes. Si patronus est impubes, & liberta nubit voluntate eius: non propterea intelliguntur operę remissæ, nisi factus pubes haberet ratum. sed si esset pubes, & permitteret eã nubere. eo ipso intelliguntur operæ remissæ. Viu.

[f] Diui Marci. Vt C. si mancip. ita fue. alie. vt ma. l. 2. & 3.

[g] Effectũ. Nec ingratus accusari: vt J. qui & a qui. l. si quis. Accursius.

[h] Conseruandarum causa. Cuius constitutionis verba sunt Inst. de eo, cui liber. causa bo. addic. §. 1. & facit C. de testa. ma. l. fin.

[i] Quos. Proprios. & facit J. eo. l. vt iurisiurãn. §. rescripsit. & J. eo. l. Cãpanus.

[k] De operis. Incertis, vt statim patet J. eodem, l. quoties. & supra eodem, lege si quando. & facit infra eodem, l. cum patronus. & supra de vsufruct. leg. l. operæ.

[l] Exigere. Secus in liberta nupta: vt C. eo. l. quod ex liberta, & C. de obseq. l. 2. & J. pro x. §.

[m] Nupta. Per quod patronus perdat operas: vt no. J. proxi. §.

[n] Nisi tutoris. Item & iudicis hodie: vt C. de admini. tut. l. lex.

Libertus. CASVS. In ista lege duo dicuntur. Primo manumisi seruũ meũ, & in ipsa manumissione imposui operas incertas, & postea indixi ei decem operas pictorias, cum scias pingere: post indictionẽ impeditus

ditus est morbo, ita quod præstare non potest. nunquid tenetur præstare cum non potest? non. Secundo dicitur si testator imposuit decem operas, & decessit relictis duobus hæredibus, diuiditur ne obligatio operarum, vt in qualibet opera teneatur mihi præstare dimidiam, alij aliam? non, sed diuidetur obligatio numero operarum, vt debeat libertus cuilibet quinq; operas præstare. Viuianus.

a Operarum. Incertarum: quia de indictione dierum: vt infra eodem, l. quoties. & facit supra eodem, l. interdum. & supra de vsufruct. lega. l. operæ. & supra loca. l. sed addes. §. penul. & de statulliber. l. cum hæres. §. Stichus.

b Opera. Vt & supra eod. l. operas. Sed cõtra s. eod. l. si quando. Sol. ibi.

c Operarum numero: vt & j. de verb. oblig. l. in stipulatione, §. si. & facit s. e. l. vt iurisiurandi. §. si liberti.

d Quinquagenas. Id est, quinquaginta, vtrique patrono.

EIus. CASVS. Si liberto meo impono operas incertas, & post impositionem didicit aliquod artificiũ: nunquid eius artificij tenetur operas præstare? sic, si honestæ sunt. Vnum sciatis: quia debet præstare operas libertus patrono pro dignitate, ætate, valetudine, & conditione vtriusq; personæ, tam suæ, quàm patroni. Viuianus.

e Honestè. Hoc statim declarabit, & j. eod. l. hæ operæ.

f Debuerint. Quia eas tantum tunc sciebat.

g Exercere cœperit. vt facere artem ludicram.

h Ex ætate. Vt infra eodem, l. penult. & supra de condictione indeb. l. si nõ sortem. §. libertus. ibi, plerunque enim &c. Accursius.

dictionem operarũ [e] valetudine impeditur, quo minus operas præstet, nõ tenetur. nec enim potest videri per eum stare, quo minus operas præstet. neque promitti, neq; solui, nec deberi, nec peti pro parte poterit opera. [b] Ideo Papinianus subijcit. Si non vna, sed plures operæ sint, & plures hæredes existant patrono, qui operas stipulatus est: verum est obligationem operarum numero [c] diuidi. Denique Celsus libro xij. scribit, si communis libertus patronis duobus operas mille daturum se iurauerit, aut communi eorum seruo promiserit: quinquagenas [d] potius deberi, quàm singularum operarum dimidias.

Paulus lib. xl. ad edictum. XVI.

EIus artificij, quod post manumissionẽ didicerit libertus, operas debebit præstare, si eæ sint, quæ quãdoq; honestè, [e] & sine periculo vitę præstentur: nec semper eæ, quæ manumissionis tempore præstari debuerint. [f] Sed si turpes operas postea exercere cœperit: [g] præstare debebit eas, quas manumissionis tempore præstabat. Tales patrono operæ dantur, quales ex ætate, [h] dignitate, valetudine, necessitate, proposito, cęterisq; eiusdem generis in vtraque persona æstimari debent.

Idem libro sing. de iure patro. XVII.

NEc audiẽdus est patronus, si poscat operas, quas vel ætas recusset, vel infirmitas [†] corporis non patiatur, vel quibus institutũ, vel propositũ vitæ minuatur. [i]

Idem libro xl. ad edictum. XVIII.

SVo victu, [k] vestituq; operas præstare debere libertum, Sabinus ad edictum prætoris vrbani lib. quinto scribit. Quòd si alere se non possit: præstanda ei à patrono esse alimenta.

Cauis. lib. xiiij. ad edictum prouin. XIX.

AVt certè [l], ita exigẽdæ sunt ab eo operæ, vt ijs quoque diebus, quibus operas edat, satis temporis ad quæstum faciendum, vnde ali possit, habeat.

Paulus libro xl. ad edictum. XX.

QVod nisi fiat, prætorẽ ipsum patrono denegaturum operarum præstationem. idq; verum est: quia vnusquisque [m] quod spopondit, suo impendio dare debet, quamdiu id quod habet, [*] in rerũ natura est. Ex prouincia libertum Romam [n] debere venire ad reddẽdas operas, [o] Proculus ait. Sed qui dies interea cesserint, dum

i NEc audiendus. Minuatur, vt infra eod. l. interdum. in fin.

SVo victu. CASVS. Si libertus est diues, & potest sibi sufficere ad alimenta & victum: suo victu & vestitu debet operas præstare patrono. si non habet vnde viuat, debet ita dicere: vos imposuistis decem operas: nihil habeo, vel acquiro de manibus meis: concedatis quod laborem tribus diebus: quia præstabo vobis operas, vel vultis habere operas? detis victum & vestitũ. dicit patronus nolo hoc facere, sed labores per tres dies, & præsts operas integras. sed dicit Iurisconsul. vel tenetur patronus eum alere vel præstare tantum, vt possit se alere, & præstare sibi operas. Viuianus.

k Suo victu. Scilicet liberti: & dic operas incertas, sed certas sumptu patroni: vt j. eodem, l. operę. & l. imponi, & l. penul. in fin. quæ sunt cõtra. Azo. Alij ecõtra, s. quod hic de certis: in contrarijs de incertis. & est ratio: quia in certis potest libertus se præparare ad educationem, & victualia acquirere, sed in incertis non, cum nesciat quales debent sibi imponi. Sed & hoc fallit, quando patronus vagatur: vt j. l. quod nisi. in fin. Vel dic idẽ in vtrisque, vt sumptu præstentur liberti, nisi quando est inops, & tunc contrariæ.

l AVt certè. Facit j. eo. l. pe. Accursius.

QVod nisi. Casus in §. ex prouincia est talis. Libertus habet domicilium in prouincia, patronus Romæ: tenetur libertus præstare decem operas annuatim, significat patronus. quid erit? certè debebit ire libertus, si patronus vult, Romam: dum habet domicilium patronus Romæ. si autem sit vagabundus patronus: tunc non tenetur eum sequi libertus. Viu.

m Vnusquisq;. Generaliter est ratio: vt etiam species comprehendatur: & propter speciem dicitur, quamdiu &c. vt & infra de verborum oblig. l. si ex lege. & sic non est contra s. eo. l. operæ.

n Romam. Vbi patronus moratur.

o Operas. Non aperit certas, vel incertas, sed dic in certas

† Cõcor. ca. ad audientiã ibi, illis exceptis, quos infirmitas excusaret, siue apostolicæ sedis seruitio contigeret detineri. & gl. in ver. infirmitas. ibi, hoc ipso satis punitur. qui non debet addi afflictis afflictio. extra de cle. nõ residen.

* P. Fl. q debet.

Romam venit, patrono perire: [a] dummodo patronus tanquam vir bonus, ac diligẽs paterfamilias Romæ moretur, vel in prouinciam proficiscatur. Cæterum si vagari † per orbem [b] terrarũ velit: nõ esse iniungendam necessitatẽ liberto vbiq; eum sequi.

Iabolenus libr. vj. ex Cassio. XXI.

OPeræ [c] enim eo loco edi debent, vbi patronus moratur, sumptu scilicet, & vectura patroni.

Caius lib. xiij. ad edictum prouin. XXII.

CVm patronus operas [d] stipulatus est: tunc scilicet committitur stipulatio, cùm poposcerit, [e] nec libertus præstiterit. Nec interest, adiecta sint hæc verba, Cum poposcero: an non sint adiecta. Aliud enim est de operis, [f] aliud de cæteris [g] rebus. cum enim operarum editio aliud nihil sit, quàm officij præstatio: absurdum est credere, alio die deberi officium, quàm quo is volet, cui præstandum est.

Cùm libertus promiserit patrono operas [h] se daturum, neque adiecerit, liberisque eius: constat, liberis [i] eius ita demum deberi, si patri hæredes [k] extiterint. Hæredes tamen extitisse liberos parenti, ita demum prodesse ad operarum petitionem Iuliano placet, si non per alium [l] hæredes extiterint. Itaque si quis exhæredato [m] emãcipato filio seruum eius hæredem instituerit, & per eũ seruũ hęres extiterit filius: repelli eum ab operarũ petitione debere, perinde ac repelleretur patronus, qui operas nõ imposuisset, vel quas imposuit, reuendidisset. [n] In omnibus operis præcipuè obseruandũ est, vt tẽporis spatia, quæ ad curã corporis † necessaria sunt, liberto relinquantur.

Iulianus libr. xxij. Digestorum. XXIII.

HAe operæ, [o] quas libertus promittit, multùm distant à fabrilibus, [p] vel pictorijs operis. Denique si libertus faber, aut pictor fuerit: quãdiu id artificium exercebit, has operas [q] patrono præstare cogitur. Quare sicut fabriles [r] operas quis [s] potest sibi, aut Titio stipulari: ita patronus à liberto operas [t] sibi, aut Sempronio rectè stipulatur: & libertus obligatione soluetur, si tales operas extraneo dederit, quales patrono præstando [u]

certas: secundum Azo. quia sumptu liberti vadit. Alij dicunt certas. quod dic vt no. supra eo. l. suo. Sed contra C. de sol. l. vsuras. Sed quod ibi dicit nisi ex causa, tollit contrarium.

[a] Perire. Sed cum libertus possit morari, vbi velit, vt C. eo. l. pe. ergo poterit ita remote ire, quod in itinere consumet tempus. quare dicit Io. quòd illud est, quando patronus secesserat, nõ alias: vt infra innuit. vel dic planè vt sonat: vt tamen libertus nõ secedat: aliàs non diminuerentur dies operarum: argu. huius legis.

[b] Per orbem. Facit supra, de procu. l. sed & hæ. §. non solum. & de ann. leg. l. Mæuia. §. vxori.

[c] OPeræ. Certa & incerta: & quod subijcit: sumptu &c. restringitur ad certas: vt non sit contra supra e. l. suo. secundum Azo. Alij contra. vt ibi no.

CVm patronus. CASVS. Si patronus in ipsa manumissione stipulatus operas incertas, non est obligatus libertus antequam indictæ sint: siue stipulatus fuerit patronus cum petierit, siue non hoc adiecto. secus in operis obsequialib. quia illæ sine impositione debentur: & secus in cæteris rebus, quia illæ statim debentur. Cum libertus. Manumisi seruum meum sum stipulatus decem operas mihi dari, non dixi, mihi, & liberis meis: an debentur istæ operæ liberis meis? certè sic, si hæredes mei existant: quod est verum, si sunt hæredes directo per se, non per alium. Viuianus.

[d] Operas. Scilicet incertas.

[e] Cum poposcerit. Sic ĩ. eod. titu. l. si quis hac l. §. iudicium. in fi. & de vsufru. leg. l. operæ. & ĩ. de verb. obli. l. interdum. §. item. Sed ar. contra C. de contrahen. stip. l. magnam. sed ibi dies fuit apposita.

[f] De operis. incertis.

[g] De cęteris. s. speciebus, vel generibus, & etiam de operis certis: quia non committitur statim stipulatio, cum est interposita, & cedit dies: venit autem quando potuit præstari, & non est præstitum: vt ĩ. eod. l. quoties.

[h] Operas. scilicet certas. & sic soluitur argu. contra infra eo. l. si operarum. Azo.

[i] Constat liberis. Tunc secus: vt supra eod. l. si quis operas.

[k] Hæredes. Tantum: & nunc habent vtilem ex stipulatu: vt infra, de ver. obli. l. quodcunque. §. si quis ita. sed & si non sint hæredes, reuerentia debetur: vt C. eo. l. pen.

[l] Per alium. Sic infra de verbo. oblig. l. sciendum. §. idem.

[m] Exhæredato. Mala mente, alias pro instituto habetur: vt infra tit. r. l. si patronus. §. si quis.

[n] Reuendidisset. Vt infra titul. s. l. Iulianus ait.

HÆ operæ. CASVS. Dicit hęc lex, quod operæ fabriles, id est, certæ vel pictoriæ statim debentur ex die stip. interpositæ: & possunt exhiberi patrono: & alij voluntate patroni: quia dum alij soluũtur, ipsi patrono videntur solui. Si patroni. Patroni crediderunt decipere libertum, ipsi decipiũtur. quatuor domini manumiserunt vnum seruum: & omnes stipulati sunt decem operas pręstari tali die, postea isti consulto diuidunt se in quatuor prouincias, & omnes indicunt, quod eodem die debet sic operari: satis est si vni operetur, nec per eum stat quo minus operetur alijs. vnde non potest dici, quod sit in mora. Viuianus.

[o] Hæ operæ. Incertæ.

[p] A fabrilibus. Id est à certis. & sic impropriè dicuntur fabriles. & facit infra eo. l. quoties.

[q] Operas. Id est huius artificij. non autem in eo quod ignoret: vt supra eodem lege, eius. in fin.

[r] Fabriles. Scilicet certas.

[s] Quis. Qui non est patronus aut libertus &c.

[t] Operas. Scilicet certas.

[u] Præstando. Contra s. e. l. seruus. in fi. Sed ibi de incertis: hic de certis. & est ratio diuersitatis quia operæ edũtur considerata honestate edentis, & eius cui edontur: vt supra eo. l. eius. §. tales. & l. seq. & posset esse, quod tales inducerentur, quæ personæ adiecti nõ cõuenirent.

† Hic vagabundus dicitur, & vbiq; conueniri, & puniri poterit. Mando. in 3 q. Regu. de impe. bene. viii. n. 4. iuxta 2. editio.

† Corporis enim salus inæstimabilis est, Mãdo. in 1 q. 13. Regu. nu. 15. Fori relinquenda erunt spatia tẽporis, quæ ad curam, & salutem animæ necessaria sunt.

liberaret. Si patroni plures consultò [a] in diuersas regiones discesserint, & liberto simul operas indixerint: potest dici diem operarum cedere: [b] sed libertum non obligari: quia non per eum, sed per patronos staret, quo minus operæ dentur: sicut accidit cũ ægrotanti liberto operæ indicuntur. Quòd si diuersarum ciuitatum patroni sint, & in sua quisque moretur: [1] consentire debẽt in operis ab eo accipiendis. [c] Durũ [d] aliòqui est eum, qui se liberare potest decem diebus operando, simul operis indictis: si in accipiendis non consentiant, compelli ad præstandam alteri quinque operarum æstimationem.

Idem libro iij. digestorum. XXIIII.

QVoties certæ species [e] operarum in stipulationẽ deducũtur, veluti pictoriæ, fabriles: [f] peti quidem non possunt, nisi præterita: quia etsi non verbis, at re ipsa inest obligationi tractus temporis: [g] sicuti cùm Ephesi dari stipulamur, dies continetur. & ideo inutilis [h] est hæc stipulatio, Operas tuas pictorias centum hodie dare spondes? cedunt tamen operæ ex die interpositę stipulationis. [i] Sed operæ, [k] quas patronus à liberto postulat, [l] confestim non cedunt: quia id agi inter eos videtur, ne antè cederent, quàm indictæ fuissent: scilicet quia ex commodo patroni libertus operas edere debet: quod in fabro, vel pictore dici non conuenit. [m]

Idem lib lxv. dig. XXV.

PAtronus, qui operas liberti sui locat, [n] non statim [o] intelligendus est mercedem ab eo capere, [p] sed hoc ex genere operarum, ex persona patroni, atque liberti colligi debet. Nam si quis pantomimum, vel archimimum [q] libertum habeat, [r] & is mediocris patrimonij sit, [t] vt non aliter operis eius vti posſit, quám si locauerit eas: exigere magis operas, quàm mercedem capere existimandus est. Item plerunque medici [ſ] seruos eiusdem artis [t] libertos perducunt. [u] quorum operis perpetuò vti non aliter possunt, quàm vt eas locent. Ea & in cæteris artificibus dici possunt. Sed qui operis sui liberti vti potest, & locando pretium earum consequi malit: is existimandus est mercedem ex operis liberti sui capere. [x] Nonnunquam autem ipsis libertis postulantibus patroni operas locant: [y] quo facto pretiũ [z] magis operarũ, quàm mercedem capere existimandi sunt.

---

sed personæ stipulãtis sic. semper enim de eisdẽ vtrisq; præstandis sentire videtur. vt infra, de verbor. obli. l. stipulatio ista. § cum qui. & hac ratione nec delegari possunt: sed certa opera est determinata. & scitur vtrum adiecti personæ conueniat: & secundum hoc intelligitur supra eod l. operæ in rerum. §. 1. & facit supra, de cond. ind. inde. l. si nõ sortem. §. libertus. circa fin. illius §.

[a] Consulto. Id est maliciose: vt ĩ. eod. l. quod nisi. §. fi.

[b] Cedere. Quia indictæ sunt: vt supra eo. l. si quis hac. §. iudicium.

[c] Accipiendis. Alio qui nihil habebit, vt supra proxi. § & ar. supra qui. mo. vsusfr. ami l. 2. in fin.

[d] Durum. Durius est de pecunia, quam de persona seruire: & sic potest esse ratio quare totum singulare interesse venit cum obligatio est in facto, & non quando in dando: vt not. C. de sentẽ. quæ pro eo, quod interest. l. 1.

Durius est de pecunia quàm de psona seruire.

[1] In qua quisq; moratur, & habitare velle pręsumitur. Mandos. in 4. q. 1. Reg. Cãce. n. 1.

QVoties. CASVS. Si patronus imponat liberto operas certas puta pictorias statim debentur: sed nõ possunt peti, nisi labatur tantum tempus quanto cõmodè præstare poterit: & ideo si stipulor decẽ operas, puta pictorias hodie dari: ista stipulatio est inutilis. sed si stipulor dari decem operas pictorias hoc anno: stipulatio est vtilis. Viuianus.

[e] Certæ species. Id est, certa opera: a io tamẽ respectu est incerta: quia factũ continet: vt ĩ. de verbo. obliga. l. vbi autem. §. qui id quod.

[f] Fabriles. Id est, de fabrica. & ita certæ.

[g] Tractus temporis. Vt infra, de ver obli. l. interdum. & l. continuus. §. cum ita

[h] Inutilis. Sic infra, de verb. oblig. l. si. §. si inter.

[i] Stipulationis. Licet non possint peti: sed incertæ cedunt ex die, quo indictæ sunt: vt supra eo. l. si quis hac. §. iudicium.

[k] Sed operæ. Scilicet incertæ.

[l] Postulat. Id est, postulare debet.

[m] Conuenit. Quòd non cedat dies ex tempore interpositæ stipulationis. Accursius.

PAtronus. CASVS. Patronus locat operas liberto suo. nunquid videtur exigere mercedem vt cadat à iure patronatus? non, si operæ erant tales, quib. non poterat vti semper. Quid enim si libertus erat pantomimus, vel archimimus, vel medicus si diceremus quod non poterit locare alij operas liberti, oporteret patronum semper lædere, vel infirmari. Item ab eo volẽte potest accipere operarũ mercedem præteritarum, non ab eo inuito. Viuianus.

[n] Locat. Ipsi liberto, vel alij.

[o] Nõ statim. Id est, non semper.

[p] Capere. Vt amittat ius patronus.

[q] Archimimum. Id est principem histrionum.

[r] Sit. Scilicet patronus.

[ſ] Medici. scilicet domini.

[t] Eiusdem artis. Scilicet medicinæ.

[u] Perducunt. Id est, faciunt libertos manumittendo eos.

[x] Capere. Quod est illicitum, vt habetur C. eo. l. 1. §. solet. vnde amittit ius patronatus: vt C. de bono. pos. contra tabu. libe. l. patronus. & supra, de iure patr. l. sicut. & de libe. agnos. l. si quis. §. si quis à liberis.

[y] Locant. Liberto vel alij. Accur.

[z] Pretium. Præstitarum. quod licet vt C. eo. l. nec patronus. sic hic quando sponta sit cõductio, & sponte mercedis solutio: vt hic. secus si conductio spõte, sed exactio futuræ coacte: quia perdit ius patronatus: vt supra qui & à qui. l fina. § 2. & sic potest loqui contra C. eod. l. 1. §. licet pretium. vel refert, locet ipsi liberto, quo casu non est proprie locatio: & si ex ea locatione sit exactio ab inuito liberto: obtinet quod in l. illa qui & à quibus dicitur. aut alij ad postulationem patroni: & tunc etiam si ab inuito conductore accepit.

[a] In P. Fl. ei[9] mediocris, &c.

accepit, non perdit ius patronatus: vt hic. & adde quod no. C eo. l. si quam.

Medicus. CASVS. Si libertus est medicus, & fortè putat medicinam domino profuturam, & præstat operas medicinales, vel pro his mercedes, bene potest facere, & præstare patrono, & alijs voluntate patroni. Viuianus.

a Medicus patronus. Alias libertus qui & libertus est, & sub se libertos habet. aliàs patronus.

b Implorantes. Id est, rogantes.

c Opus. Scilicet medicinæ.

d Operis. Consequendo fructus, consecuturus &c. quod seruitium pone valuisset decem. non quantum commodi esset consecuturus ex incommodo dando, id est, inferendo illis si prohiberet &c. quod commodum patroni est in alijs x. Alij dicunt, quòd vtilitatem patroni æstimamus, secundum id, quod esset consecuturus patronus, si ei fuisset obtemperatum. & sic decem & decem, nō secundum quod liberti passi fuissent damnum in patrimonio, si obtemperassent. quod fortè est xl.

Si libertus. CASVS. Si libertus est pantomimus, nunquid tenebitur istas operas præstare patrono vel alij eius voluntate? Sic. vt supra eod. l. patronus qui. Viuianus.

Alphenus Varus libr. vij. Digestorum. XXVI.

Medicus a patronus, b quod putaret, si liberti sui medicinam non facerent, multò plures implorantes b se habiturum, postulabat: vt se quererentur se, neq; opus c facerent. id ius est, necne? Respondit ius esse: dūmodo liberas operas ab eis exigeret: hoc est, vt adquiescere eos meridiano tempore, & valetudinis & honestatis suæ rationem habere fineret. Item rogaui; si has operas liberti dare nolint, quanti oporteret æstimari? Respondit quantū ex illorū operis d fructus, non quantū ex incommodo illis dando, si prohiberet eos medicinam facere, commodi patronus consecuturus esset.

Iulianus libr. j. ex Minucio. XXVII.

SI libertus artem pantomimi exerceat: verū est, debere eū nō solū ipsi patrono, sed etiā amicorū ludis gratuitā operā præbere: sicut eum quoq; libertam, qui medicinam exercet, verum est voluntate patroni gratis curaturum amicos eius.

Neq; enim oportet patronum, vt operis liberti sui vtat, aut ludos semp facere, f aut ægrotare.

Paulus lib. sin. de iure patro. XXVIII.

SI duorū, f pluriūve communis liberta, vnius patroni voluntate nupserit: alteri patrono ius operarum manet.

Vlpianus lib. lxiij ad edictum. XXIX.

SI operarum iudicio actum fuerit g cum liberto, & patronus decesserit: conuenit translationem hæredi extraneo nō esse dandam. h filio autem i etsi hæres non existat, & lis contestata non fuerit, i tamē omnino competit, nisi exhæredatus k sit.

Celsus libro xij. Digestorum. XXX.

SI libertus † ita iurauerit, dare se tot operas, quot patronus arbitratus sit: l non aliter ra

---

f Ægrotare. Quando est medicus. & facit supra eod. l. patronus.

Si duorum. CASVS. Communis liberta duorum vel plurium nupsit alieni voluntate vnius patroni. illi non debet operas, alijs sic. C. eo. l. penul. sic si vnus deferat iusiuran. ff. de iureiur. l. si duo. Viuia.

f Si duorum. Infra, eo. l. si libertus.

Si operarum. CASVS. Si patronus stipulatur operas officiales, postea indicit operas ipsi liberto: si non præstat operas, agit ex stipulatu contra eum: si moritur patronus lite contest. non transmittit petitionem operarum ad extraneos hæredes: licet ad suos transmitteret. Viuianus.

g Actum fuerit. Et sic lis contestata: arg. ff. rem rat. habe. l. amplius. & sic erant præteritæ: vt supra eod. l. si quis hac. §. iudicium.

h Dandam. Imò contra: vt ff. eo. l. cū patronus. §. cū libertus. Sol. hic sibi liberisque suis, ibi simpliciter sibi: vel secundum Azo. ibi de certa. hic de incerta. Itē dic, nisi lata sentētia: vt ff. eo. l. qui libertinus. §. sed si iam. Sed quare incerta etiam præterita nō trāseat ad extraneū hæredē? Resp. quia opera quæ conuenit patri, præsumitur etiā filio conuenire. i quod non sit in extraneo. Alij, qui dicunt, quòd hic fuit stipulatus sibi, liberisq; suis. reddunt rationem: quia filius adiectus in stipulationem post mortē patris agit ex stipulatione patris: vt infra, de verbo. oblig. l. quodcūq;. §. si quis. quod non est in extraneo. Et adde quod no. supra, de condict. indeb. l. si non fortè. §. libertus. in glo. hic expone. ibi, sexto differt. Item hoc in patronatu liberti. sed patronatus ecclesiæ enim vniuersitate trāsit in quemlibet. arg. infra, de acquir. rer. do. l. quædam. sed in singularitatem. transit in ecclesiam alienā à priuato: & tunc illa ecclesia habet præsentationem: vt priuatus. Item habet ius instituendi in tēporalibus collatis à quodam priuato licet priuatus non habuerit: vt argu. infra, de iure fisci. l. fiscus. in spiritualibus autē non habet ius instituendi, nisi ecclesia sit collata ab episcopo cum omni suo iure, & est canonis distinctio: vt e. di. sanè. & extra de priui leg. l. cum & plantare & argu. optimum est infra titu. 1. l. qui ex causa. in si.

i Non fuerit. Vel fuerit: vt hic, & supra proxi. & facit C. de rei vxor. act. §. & hoc ex.

k Exhæredatus. Mala mente. aliàs secus: vt ff. tit. 1. l. si patronus. §. si quis mala. & l. si pater. quæ sunt contra. & facit supra titu. 1. l. filij. in prin.

Si libertus. CASVS. In l. ista dicitur, si manumitto seruū, & in ipsa manumissione facio iurare, quod dabit tot operas, quot fuero arbitratus: si æquè arbitror, illas præstat: si iniustè, reducetur ad arbitrium boni viri. No. si aliquis iurat facturum quid meo arbitrio: videtur iurare se facturum arbitrio boni viri. accedit supra pro soc. l. si societatem. §. arbitrorum. & ff. de leg. 2. l. t. Not. si aliquis offendit me, & iurauerit stare præceptis meis: licet in causa mea iudicare non debeam &c. C. ne qs in sua causa. moderator potero esse. vnde si æquè arbitratus fuero, stabitur: aliàs reducitur ad arbitrium boni viri: vt hic. In libertam. Si liberta nubit voluntate patroni, à futuris operis excusatur, à præteritis non. concor. C eo. l. libertæ. Viuis.

l Arbitratus sit. Vt ff. locati. l. si in lege. & ff. de regu. iur. l. in persona. §. 1. Sed cōtra infra de verborū oblig.

---

a In P. Fl. Incip. Medic' libertus.

a In P Fl. itemq; in vet. caem. manu scri. multo plures impetrātes sib'. quam lectionē Al. amplectit, quā vide li. 7. pater. cap. 14. & Duare. t. Disp. c. 14.

t Cōcor. e. contradicimus. §. hac authoritate. ibi, cū vna caro ꝓbant, patet &c. si lius xxxv. quæstio 3.

† Arg. est hic qā aliquis aliqd concedit, debet eo vti legitimè. & concor c. causam quæ. in gl. super vet. si tamen idonea. extra de electio.

a In P. Fl. si hæres nō extat.

a P. Fl. omnimodo.

† Facit ad hāc leg. c. exposita. cū glo. sup verb. reuocetis. extr. de arbitr. vbi dicitur qp non est stādū arbitrio, si sit iniquum.

d In p. Fl. dare se operas, qd patronus, arbitratus sit.

l. si quis arbitrato. Sed ibi nec fuit arbitratus bene vel male. & facit hoc ad id quod no. ī. de arbitr. l. penul.

a Praeteritarum. Non futurarum: vt supra eodem, l. si duorum. & infra eo. l. sicut.

Operis. CASVS. Si manumisi seruum meum, & operas non impositas licet aliquo tempore soluerit: non tamen ex hoc tenebitur in futurū soluere. Viuianus.

b Non poterit. Sic C. de vsuris. l. creditor. & de pact. l. si certis. Sed contra ī. de vsur. l. cum dein rem verso. Sol. vt ibi plenè notatur.

Qui onerandae. CASVS. Si manumisi seruum meum, & feci, quòd onerandę liber tatis causa promisit pecuniam pro operis, repellor a bonorum possessione contra tabu. supra, de bo no. pos. contra tabulas. quae pa. l. finali. Viuianus.

c Qui onerandae. Vt si libertus promittat centum, si in aliquo offenderit patronum: quo casu non tenetur: vt hic, & infra quae. rer. ac. non da. l. 1. §. quae onerandae.

d Exegerit. Per vim. nam de iure non potest, vt dixi.

e Petere. Vt C. eo. l. si quam.

Imponi. CASVS. Si volo imponere operas ipsi liberto, qui nihil habet vnde seipsum alat: ita vt se alat, hoc facere non possum. Et si impositi, tenetur dimittere tantum tempus, vt possit alimenta quaerere supra eodem, l. suo. Viuianus.

f Imponi operae. Certae. alias secus: vt supra eo. l. suo. vel vt ibi.

a In vete. exem. pe sonarum.
e In P. Fl. eum rectè arbitratum.

† In P. Fl. haec l. incipit is qui.

e si, ad est in P. Fl.

tum fore arbitriū patroni quam si aequum arbitratus sit. Et ferè ea mēs est a personam arbitrio substituentium, vt quia sperent a eam rectè arbitraturam, id faciant: non quia vel immodicè obligari velint. In libertam, quae voluntate patroni nupsit, praeteritarum a ante nuptias operarum actio datur.

Modestinus lib. j. regularum. XXXI.

Operis nō impositis manumissus, etiā si ex sua volūtate aliquo tēpore praestiterit, cōpelli ad praestandas, quas non promisit, non poterit. b

Idem lib. vj. Pandectarum. XXXII.

Qui † onerandae c libertatis causa pecuniam patrono repromiserit, non tenetur: vel si d patronus pecuniam exegerit, e bonorum possessionem contra tabulas eius petere e non potest.

Iabolenus lib vj. ex Cassio. XXXIII.

Imponi operae f ita, vt ipse libertus se alat, non possunt.

Pompo. libr. xxij. ad Q. Mutium. XXXIIII.

Interdum & deminutionem, g & augmentum, h & mutationem i recipere obligationes operarum sciendum est. Nam dum languet libertus, patrono operae, quae iam cedere coeperunt, pereūt. Sed si liberta, quae operas promisit, ad eam dignitatem perueniat vt inconueniens sit praestare patrono operas: ipso iure hae intercident.

Paulus Libr. ij. ad l. Iul. & Papiam. XXXV.

Liberta maior quinquaginta annis operas praestare patrono † non cogitur. k

Vlpia. libr. xi. ad l. Iul. & Papiam. XXXVI.

Abeo ait libertatis l causa societatem inter libertum: & patronum factam, ipso iure nihil valere, palam esse.

Paulus libr. ij. ad l. Iul. & Papiam. XXXVII.

Qui libertinus duos m pluresve à se genitos a natosve in sua potestate habebit, praeter eū, qui artē ludicrā fecerit, quive operas suas, vt cū bestijs pugnaret, locauerit: n ne quis eorum operas, donum, munus, aliudve quicquā libertatis causa patrono, patronae, liberisve eorū, de quibus iurauerit, vel

quibusdam non. Hug. & facit supra eod. l. libertus qui post. & l. nec est audiendus.

k Liberta. Non cogitur. sed liberatur ab impositis: ergo nec imponi debet ea existente maiore quin quaginta annis. secundum Ioan.

Abeo ait. CASVS. Si quae societas causa onerandae libertatis fiat inter libertum, & patronum, non valet: quia ista societas videtur contracta causa libertatis onerandae: vnde non valet supra eo. l. qui onerandae, & ī quarum rerum. l. 1. §. 1 Viuia.

l Causa. Quia dicit dominus ob hoc te solum manumisi: vt mecum contrahas societatem. nam vt sequitur, nulla est societas: quia libera voluntate procedere debet: vt infra qua re. actio non da. l. 1. §. quae onerandae. & dic: vt ibi dixit B. secundum Hug. vel pone exemplum: vt infra tit. 1. l. 1.

Qui libertinus. CASVS. Si libertus cui impositae sunt operae, habet duos filios, vel plures eodē tempore in sua potestate praeter eū, qui locat operas suas: vt pugnaret cū bestijs, liberatur à praestatione operarū. sed si nō habuit duos in potestate eodem tempore, sed tantum vnum quinq. ꝑnentem: similiter liberatur: & amittit si liberi debent proficere ad operas post ea impositas, non ad operas praeteritas. Nihil autem. Si libertus promittit patrono, vel liberis patroni, & inde pōt postea habere duos filios, vel vnū quinquennem, libertatur à praestatione operarum: sed si promisit creditori patroni, non liberatur: quod est verum, si iam erant impositae. Vnum scias tis ea quo habet liberos, liberatur à futura obligatione, & à praeteritis operis nondum praestitis.

Societas libera volūtate procedere debet.

† Libert' enim non tenet praestare a pus nisi fiant impositae. glo. in ver bo, sed ne ca. liberi. 12. q. 2.

a In P. Fl. & in vete. natusve.

a In P. Fl. Itemq; in vet. manusci. ne quis eorū operas do ni, munetis, aliudve, &c.

Interdum. CASVS. Si libertus debet operas, interdum illarum operarum praestatio recipit diminutionem, & augmentum, & mutationem. ecce dum libertus languet, non tenetur praestare operas. sed si liberta promisit operas, & perueniat ad eam dignitatē, in qua inconueniens sit operas praestare, non tenetur praestare. sed si liberta efficitur maior quinquaginta annis, nō tenetur praestare. h. d. cum l. seq.

g Deminutionem. Id est, perditionem. vt in exemplis hic subiectis: & ī de peti. har. l. deperditum. H.

h Augmentum. Hoc ex pacto procedit.

i Et mutationem. Vt si quibusdam diebus languet,

posthumus liberti. Si libertus in vita sua non habet liberos: si mortuus est, & deinde natus posthumus: haeredes liberti à praestatione operarum non liberantur. Vnum sciatis, si libertus liberatur: fideiussores eius per consequens intelliguntur liberati.

m Duos. Scilicet filios.

n Locauerit. Hi non prosunt patri liberto. Accursius.

Eodem

promiserit, obligatus vę erit dare, facere, præstare debet: & si non duos eodem tempore [a] in potestate habuerit, [*] sed vel vnum quinquennem, [b] liberabitur operarum obligatione. Amissi antea [c] liberi ad eas operas, quæ postea [d] imponūtur, prosunt, vt Iulianus ait. Sed & si vno amisso obliget se, deinde alter nascaē: multò magis Pomponius ait, amissum huic iungi, vt liberetur. Nihil autem interest, [e] vtrum ipsi promittāt patrono, an eis, qui in potestate eius sunt. Sed si creditori suo libertum patronus delegauerit: non potest idem dici. Solutionis [f] enim vicem continet hæc delegatio. Potest tamen dici, si in id, quod patrono promisit, alij postea delegatus sit, posse eum liberari ex hac lege: [g] nam verum est, patrono eum expromisisse: quamuis patrono nunc non debeat. Quòd si ab initio delegante patrono libertus promiserit, non liberari eum. Non solum futurarum, sed etiam præteritarum operarum liberatio fit. Iulianus, etiam si iam petitæ sunt operæ, liberis sublatis absolutionem faciēdam. Sed si iam operarum nomine condemnatus est, non potest liberari, quoniam iam pecuniam debere cœpit.

Posthumus [h] liberti hæredes patri sui non liberat: quoniā [i] proficisci liberatio à liberto debet, nec quisquam post mortem liberari intelligi potest. Ex lege [k] autem nati liberti prosunt. Etiam si in personam liberti collata liberatio est: fideiussores quoque liberabuntur ex sententia legis. Quod si libertus expromissorem dederit, [l] nihil hoc caput [m] ei proderit.

Calistrat. libro iij. edicti monit. XXXVIII.

HAc demum impositæ operæ intelliguntur, quæ sine turpitudine præstari possunt, [n] & sine periculo vitę. Nec enim si meretrix manumissa fuerit, easdem operas patrono præstare debet, quāuis adhuc corpore quæstū faciat: nec arenarius manumissus tales operas: quia istę sine periculo vitæ præstari nō possunt. Si tamen libertus artificiū exerceat, eius quoque operas patrono pstare debebit. & si post manumissionē id didicerit. Quòd si artificium exercere desierit, tales operas edere debebit, quæ non contra dignitatē eius fuerint: veluti vt cum patrono moretur, [o] peregrè proficiscatur, negotium eius exerceat.

Paulus libro vij. ad Plautium. XXXIX.

SI ita stipulatio à patrono facta sit, Si decem dierum operas non dederis, viginti nummos dare spondes? videndum est, an nec viginti actio danda sit, quasi onerandæ [p] libertatis gratia promissi [q] sint: nec operarum, quæ promissæ non sint: an verò operæ duntaxat promissæ fingi debeant, ne patronus omni modo excludatur? Et hic quoq; prætor sentit, operas duntaxat promissas.

* Sed, non est in F.F.

* P.Fl.q.

[a] Eodem tempore. Id est, nō simul, sed diuersò.

[b] Quinquennē. Qui solus sufficit. Et not. quòd Paulus retulit verba legis Iuliæ de maritandis ordinibus: vt & C. eo. l. nec patronis. in fin. Et no. modos dissoluendi obligationem operarum. vt ibi not. & facit supra de excusat. tuto. lege, excusantur. §. remittit. Sed argu. contra ad hoc & sequentia, insti. de excu tut. §. filij. vbi tantum superstites prosunt.

[c] Amissi antea. Hic incipit Paulus loqui.

[d] Quæ postea. Ergo ex interuallo. & hic sunt contra infra de lib. cau. l. adeo. & infra, de solu. l. liberto. sol. vt not. ā. eod. l. vt iusiurandi. in glo. scilicet ex interuallo. Item est argu. contra instit. de excu. tu. §. tibia.

[e] Nihil autem interest. Quantum ad hoc vt propter liberos ante, vel post natos liberetur ab obligatione operarum: die tamen stipulationē factam: vt supra eo. l. seruus. sed alij dicunt quod hoc in certis, illud in incertis: vt argu. supra eod. l. à duobus.

[f] Solutionis. Quam si fecisset, non posset repetere propter liberos postea natos. & facit supra ad Vell. l. quamuis §. interdum.

[g] Ex hac lege. De maritandis ordinibus. vt C. eo. l. nec seruus. in fi.

[h] Posthumus. Redit ad materiam, de qua incœpit in prin. l.

[i] Quoniam. Aliàs quòd id est, quia.

[k] Ex lege. Iulia, de maritandis ordinibus. & die nati, non nascituri. nā in prin. legis dixit genitos, natosque. alij dicunt ea lege nati id est legitimè nati.

[l] Dederit. Nam promittendo ipse tenet.

ad quod infra eod. l. pen. & supra, de postu. l. i. §. nunquid ergo. sic contra infra ea l. §. quod si ab initio.

[m] Caput. Id est, capitulum le. Iuliæ. nā & alia habet capitula: vt infra vnde vir & vxor. l. i. in fi.

HÆ demū. CASVS. Si imponunt operæ: ea certè possunt indici, quę non sunt turpes, & sine periculo præstari possunt. Quid enim si imponūtur operæ meretricales? sunt turpes, etiam si sui corporis quæstū faciat: vel si imponitur alia opera, quæ non est turpis. tamē sine vitæ periculo non potest præstari: & debet præstare ex artificio, quod didicit siue postea, siue ante. verūtamen si libertus non scit operari, possunt imponi vt proficiscatur cum domino. Viuia.

[n] Possunt. Facit ā. eo. l. eius. & l. seq.

[o] Moretur. Cum sit in dignitate. & sic sunt exempla operæ inhonestæ. & facit C. eo. l. pe.

SI ita. CASVS. Patronus manumisit seruū suum, & in ipsa manumissione stipulaē hoc modo, Si decem diebus operas non dabis: viginti nummos mihi dabis. quod istorum potest peti? operæ non: quia non sunt impositæ: nūmi nō, quia videntur impositi causa onerandæ libertatis. quid ergo? & certè petendæ erunt operæ decem dierum: & si libertus vult præstare operas vsque ad æstimationē viginti nūmorum, non erit audiendus: quia vult stipulationem pro parte probare, & pro parte reprobare. Viuianus.

[p] Quasi onerandæ. Quo casu non valeret: vt supra eo. l. quæ onerandæ.

[q] Promissi. Fictione

ne iuris, non verè, vt prædixit. & infra, de actio. & obli. l. obligationum fere §. penul. & infra, de verb. oblig. l. si ita stipulatus. quæ sunt contra. Accur.

a Queri. Nos. contra varietatem. sic infra tit. t. l. nam absurdum. & supra, de procu. l. in causæ. Sed arg. contra supra, de col.

Sequens illa quæstio est, an libertus imperrare debeat, ne maioris summæ, quàm viginti condemnetur: quia videatur quodā modo patronus tātu operas æstimasse: ideoq; ipse non debeat transgredi taxationem viginti? Sed iniquū est: nec oportet liberto hoc indulgere: q̄a non debet ex parte obligationē comprobare, ex parte tāquā de iniqua queri.a

Papinianus libr. xx. quæstio. XL.

SI bona patroni venierint b operarum, quæ post venditionem præterierint, actio patrono dabit: & si alere se possint c ante venditionem prætеritarum nō dabitur: quoniam ex antè gesto agit.

Idem lib v respō. XLI.

LIbertus, qui operarum obligatione dimissus d est, atque ita liberā e testamenti factionem adsecutus est: nihilominus obsequio verecundiæ f tenetur. Alimentorum causa est diuersa, g cū inopia h patroni per inuidiā i libertū cōuenit.

Idē li. ix. respon. XLII.

CErdonem k seruum meum manumitti volo, ita l vt operas heredi promittat. Non cogitur manumissus promittere. Sed & si promiserit: m in eum actio non dabitur. n Nam iuri publico derogare non potuit, qui fideicommissariam o libertatem dedit.

Idem libro xix. responsorum. XLIII.

OPeris obligatus militiæ nomen non sine iniuria p patroni dabit.

Scæuola libro iiij. quæstio. XLIIII.

SI libertus moram in operis q fecerit, fideiussor tenetur: mora fideiussoris nulla est. At in homine debito fideiussor etiā ex sua mora in obligatione retinetur. r

Idem libro ij. responsorum. XLV.

LIbertus negotiatoris vestiarij, an eandem negotiationem in eadē ciuitate, & eodem loco inuito patrono exercere possit? Respondi, nihil proponi, cur non possit, si nullam s læsionem ex hoc sentiet patronus.

Valens libro v. fideicommisso. XLVI.

LIberta, si in concubinatu t patroni es-

SI bona. CASVS. Si venduntur bona patroni ob æs alienum, de operis post venditionē præteritis dabitur actio patrono. si ipse aliter alere se possit, nō dabitur actio ad præteritas ante venditionem.

b Venierint. Per creditores.

c Possit. Scilicet aliàs sine operis.

LIbertus. CASVS. Si libertus aliquo modo liberatur obliga. operarum. & assequitur testamenti factionē: nihilominus debet præstare obsequium patrono: diuersa est causa alimentorum. Viuianus

d Dimissus. A seruitute: quia manumittendo imposuit operas.

e Atque ita liberam. Nunquid ea sola impositione eoo. equitur liberam testamēti factionem? Hug. & B quòd sic: vt hic. Ioan. & Azo. quòd non: sed demum facta exactione earū. & hic subaudiunt facta earum exactione: quæ dic vt no. C. eo. l. si quam.

f Verecūdiæ. Quod obsequium etiam sine impositione debetur: vt supra, de condi. inde. l. si non sortem. §. libertus. in princip.

g Diuersa. A libera testamenti factione. Sed contra supra, de li. agno. l. si quis à libertis. §. si quis à libertis. Sed ibi exegerat earum pretiū: hic autem ipsas operas. sed si dicas, quòd hic exegerit mercedem, dicas quòd diuersa est ab obsequio, quia obsequium præstatur, alimenta non.

h Inopia. Id est, patronus inops conuenit libertum ad alimenta.

i Per inuidiam. Id est, propter blasmum euitandum. & facit C. eo. l. t.

CErdonem. CASVS. Testator ita dixit, Talem seruum cerdonem volo manumitti: ita tamen vt hæredi meo præstet operas: nunquid tenetur promittere? non: quia manumittitur ex necessitate. & si promisit, non tenetur præstare: quia videbitur indebita promisisse, etiam si testator iusserit, quia iuri publico derogare non potest.

k Cerdonē. Qui facit sotulares: vel qui vendit carnes.

l Volo ita. Ab hærede: & sic hæres non potest imponere operas, cum ex necessitate facit: vt C. eo. l. mater. & l. s. nisi sit filius: vt ī. tit. t. l. qui ex causa.

m Promiserit. Scilicet coactus.

n Dabitur. Vt & supra, de lega. t. l. videndum.

o Fideicommissaris. quod est vt manumissus ex necessitate non teneatur ad operas: vt dixi. Et not. quod aliqd est quod testator non potest. sic C. vt in pos. leg. l. scire. & supra ad l. Falcid. l. quod de bonis, in fi. Accur.

OPeris. CASVS. Libertus, qui tenetur præstare operas, non potest se adscribere militiæ: aliàs faceret iniuriam patrono. Viuianus.

p Iniuria. Id est, dāno. nam amitti: vt supra eo. l. interdum. Sed arg. contra. C. de libe. & eo. lib. l. fina. Accursus.

SI libertus. CASVS. Si libertus tenetur præstate operas, & dedit fideiussorem: mora liberti nocet fideiussori. sed si libertus promisit dare hominem: fideiussor tenetur & ex liberti mora, & ex sua mora. Viuianus.

q In operis. Scilicet incertis, quarum dies non cedit, nisi cum indictæ fuerint, vt supra eodem l. cū patronus. & est ratio: quia fideiussor ex sua mora teneri non potest cum reus non sit obligatus, nisi cum prius indictæ fuerint. Azo. in opera autem certa idem quod in pecunia: vt supra eod. l. à duobus. lex tamen videtur dicere idem in cuiuslibet facti promissione: vt infra, de verb. obliga. l. cum filius. §. 1.

r Retinetur. vt & supra, de vsuris. l. mora. in fi. & infra, de verb. oblig. l. mora. in fi. Accur.

LIbertus. CASVS. Libertus, qui est negotiator vestium eandem negotiationem in eadem ciuitate potest exercere inuito patrono suo. Viuia.

s Si nullam. Maximè: vt & ī. tit. z. l. quæro. & tit. 1. l. sina. vel illas secundum istam intellige.

LIberta. CASVS. Si liberta est in concubinatu patroni, liberatur à præstatione operarum: sicut si nupta esset alij voluntate patroni accedit. C. eod. l. libertæ. Viuianus.

t P. Flo. si in concubitu.

Patroni

a Patroni esset. C. eo. l. libertæ.

CAmpanus. CASVS. Iustitui te hæredem: rogaui te, vt seruum per fideicom. manumitteres, si velis illi seruo vel operas, vel donum, vel munus imponere, prætor debet te prohibere: quia manumittis ex causa fideicom. vnde non potes imponere operas, vel aliquid earum nomine: vt supra e. l. cerdonẽ. si tamẽ libertus sciens passus sit ea sibi imponi, tenebitur.

b Campanus. Facit infra titu. 1. l. qui ex causa. & supra eod. l. si quis hac.

c Sciret. Sic supra si quis cau. l. sed & si. §. fi.

SIcut patronus. CASVS. Si cõsensio libertæ, vt nubat, quia debet in officio mariti esse, liberatus à præstatio ne operarum, si nuptiæ valeant. idem si filius, vel nepos meus consentiat. Vnum sciatis, si liberta nubat, nihilominus præstabit operas personis hic enumeratis.

d Admitti. Facit C. eo. l. quod ex liberta, & de obsequijs. l. 2. & supra eod. l. si libertum in fine. Sed cõtra infra, de verb. signi. l. sciendum. §. pen. vbi non transit opera ad hæredem hæreditat hic transit etiam ad pronepotem. Sol. hic fuit stipulatus sibi, liberisque suis, ibi non argu. supra eo. l. cum patronus. §. cum libertus. vel hic fuerunt primi hæredes, isti nepotes, & pronepotes, cũ nullus præcederet: vt argu. instit de hære. qual. & diffe. §. fin. & § sui.

Vxor viro operari debet.

e Esse debet. Not. vxorem operari viro: vt infra, de dona. inter virum: & vxorem. l. sed si vir. in princi. & seruus domino: vt infra, de statulibe. l. 2. §. si quis seruum. Sed quid viro mortuo intra annum? Respon. ibi debet operari: vnde & alimentari: quod vnde fiat, not. C. de rei vxo. actio. §. exactio. in fine.

DVorum. CASVS. Quidam erat libertus duorũ: cuilibet debebat operas in genere: nunquid eodem tẽpore poterit præstare diuersas operas? sic. pone, vnus patronus proficiscitur: dicit, sta in domo, & custodias eam: dicit alter volo quòd scribas. eodem tempore poterit stare in domo, & eandem custodire, & etiam scribere alteri domino non proficiscenti. Viuia.

f Si librarius. Infra, de reg. iur. l. si librarius.

g Cum suis. Scilicet de familia.

...set [a] perinde ac si nupta eidem esset, operarum petitionem in eam dari non oportere, constat.

Idem libro vj fideicommis. XLVII.

CAmpanus [b] scribit, non debere prætorem pati donum, munus, operas imponi ei, qui ex causa fideicommissi manumittatur. sed si cum sciret [c] posse se id recusare, obligari se passus sit: non inhibendam operarum petitionem, quia donasse videtur.

Hermoge. libro ij iuris epito. XLVIII.

SIcut patronus, ita etiam patroni filius, & nepos, & pronepos, qui libertæ nuptijs consensit, operarum exactionem amittit. [d] Nam hæc, cuius matrimonio consensit, in officio mariti esse debet. [e] Si autem nuptiæ, quibus patronus consensit, nullas habeant vires: operas exigere patronus non prohibetur. Patronæ, item filiæ, & nepti, & pronepti, patroni, quæ libertæ nuptijs consensit, operarum exactio non denegatur: quia his nec ab ea, quæ nupta est, indecorè præstantur.

Caius libr. singu. de casibus. XLIX.

DVorum libertus potest aliquo casu singulis diuersas operas vno tempore insolidum ederet † veluti si librarius [f] sit, & alij patrono librorum scribendorum operas edat, alter verò peregrè cum suis [g] proficiscens, operas custodiæ domus ei indixerit. Nihil enim vetat, dum custodit domum, libros scribere. Hoc ita Neratius libris membranarum scripsit. [h]

Neratius lib j. responsorum. L.

OPerarum editionẽ pendere ex æstimatione edentis. nam dignitati, facultatibus, consuetudini, artificio eius conueniẽtes edendas. [i] Non solum autem libertum, sed & quemlibet alium [k] operas edentẽ alendum: aut satis tẽporis ad quæstum alimentorum relinquendũ: & in oĩbus tẽmpora ad curam corporis † necessaria relinquẽda.

Paulus libro ij. manualium. LI.

INterdum operarũ manet petitio, etiã si ius patroni non sit: vt euenit in fratribus eius, cui adsignatus est libertus: [l] aut nepote alterius patroni, extante alterius patroni filio. [m]

h Scripsit. Sed si nõ potest simul vtriq; operari. dic vt supra eo. l. hæ operæ. §. fi.

OPerarum. CASVS. Si imponuntur operę, etiam si postea inducuntur, præstandæ sunt inspecta dignitate liberti. vnum sciatis, ipse libertus, & quilibet alius liber homo præstat operas, non suo sumptu, nec suis alimentis. Viuianus.

† Sic potest qs diuersis tẽporib. obedire diuersis iudicibus: vt in ea. pastoralis. §. fi. cũ gl. sup ver. à tege. l si. extra de off. dele.

i Edẽdas. Supra eo. l. interdum. & l. eius. & l. hæ operæ.

k Et quẽlibet aliũ. Per hoc patet, quòd loquitur de certis. cum dicit, libertum per alium posse præstare. nam incertæ, nec alij, nec etiam per alium præstantur: vt supra eo. l. operæ in re. §. 1. secundum Azonem. vel si velis dicere etiam incertã præstari sumptu liberti, dicas hic libertum non habere vnde se alat: vt supra eo. l. suo. in fi. secundum Ioannem: & Hugo. Et non ita ingenuum promittere pro liberto. nam & legari, & locari potest opera liberi hominis: vt supra, de vsufru. leg. l. hominis. nõ tamen iureiurã. obligari: vt supra eo. l. vt iureiurandi. in prin.

Ingenuus pro liberto promittere põt.

† Idẽ dicit ĩ. l. cũ patronus. az. in fi.

INterdum. CASVS. Aliquando est quod possim petere operas licet patronus non sum: sicut si pater imposuit operas liberto: postea assignauit fratri meo, non mihi: possum petere operas. idem est, si superest filius patroni, & nepos: & tamen filius patroni succedit in ius patri patroni, non etiam nepos: qui tamen petitionem operarum habet.

l Libertus. Nam operæ debentur omnibus, licet quo ad alia ille solus sit patronus; cui assignatus est: vt infra, de assi. lib. l. 2. in prin. & si ille amittit: redit patronatus ad alios: vt ibi, & infra tit. 2. l. 3. §. si capitis.

m Filio. Hoc habes supra eo. l. à duobus.

DE BONIS LIBERTORVM.

ADDITIO. Vos habuistis s.de iure patronatus quas pœnas patiantur liberti, qui ius patronatus nō exhibent patronis. verū quia patroni habent ius in bonis libertorum, videamus: & si decedit libertus sine liberis: & descendentibus & collateralib. primi gradus, patronus succedit ei. s.de leg.hære.l.1 testatoe libertus si patronū præterijt, hodie vocat patron[a], & rūpit in tertia parte. Insti de suc.lib.§.sed nr̄a. Vi.

TITVLVS II.

DE BONIS libertorum.

Vlpianus lib.xlij.ad edictum. I.

HOc edictum † à prætore propositum est, honoris, quē † liberti patronis habere debent, moderandi † gratia nanque (vt Seruius scripsit) antea soliti fuerunt à libertis durissimas res exigere: scilicet ad remunerandum tam grande[a] beneficiū, quod in libertos confertur, cum ex seruitute ad ciuitatem Romanam perducuntur. Et quidem primus[*] prætor Rutilius edixit, se amplius non daturum patrono, quàm operarum,[b] & societatis actionem: videlicet, si hoc pepigisset,[c] vt nisi ei obsequium præstaret libertus, in societatem admitteretur patronus. Posteriores prætores certæ partis bonorum possessionem pollicebantur. videlicet enim imago societatis induxit eiusdem partis præstationem: vt quod viuus solebat societatis nomine præstare, id post mortem præstaret.

Pomponius lib.iiij ad Sabinum. II.

SI patronus à liberto præteritus, bonorum possessionem petere potuerit contra tabulas, & antè quàm peteret, decesserit, vel dies[d] eius bonorū possessiōis agnoscendæ præterierit: liberi eius,[e] vel alterius patroni[f] petere poterunt ex illa parte edicti,[g] qua primis non petentibus, aut etiam nolentibus ad se pertinere, sequentibus datur, atque si priores ex eo numero non essent. Sed si patronus hæres institutus, viuo liberto decessisset superstitibus liberis: quæsitum est, an illi contra tabulas testamenti bonorum possessionem petere possint? Et eò decursum est, vt mortis tempus, quo defertur bonorum possessio, spectari debeat, an patronus non sit: vt si sit, ex parte prima edicti[h] liberti eius bonorum possessionem petere non possint.[i] Si filius emancipatus nepotem in potestate aui reliquisset: bonorum possessionem[k] partis dimidiæ[l] dandam ei filio intestati[m] liberti: quamuis ipso iure[n] legitima hæreditas[o] ad nepotem[p] pertineat: quia & contra tabulas[q] eius liberti,[r] & filio potius[s] bonorum possessio partis debitę daretur.

Vlpianus libr.xlj.ad edictum. III.

ETiam si ius annulorum consecutus sit

---

† Ad hoc edictū pertinēt quædam legis Papiæ capita: de quibus Alex. ab Alex. lib.4 Genia.die.c.22.

† Cōcor. ca.liberti. in gl.sup ver.redhibi, licet honorem eis exhibere teneantur.12.q.2.facit ad c.tēpus.§.si vero.in fi.ea.q.

† Moderatio tendit ad diminutionē, & reductionē, vt probat Mā dos. super 2.cōmil.1 ver.moderandi.

[*] Aliàs, prius.

H Oc edictum. CASVS. Istud edictū ē introductū causa honoris debiti patrono Olim erāt plures cōditiōes libertorū, postea prætor induxit, vt cōtraheret societas causa onerādæ libertatis. sed posteriore tēpore ab hoc est recessum: & est dictū vt patronus eandem partē in bonis defuncti liberti haberet, quā in societate cum eo viuente contracta habebat.

[a] Grande. Et inæstimabile. vt Instit.quibus ma.non po∫.§.ea.

[b] Operarum. Sic supra tit.1.l.2.

[c] Pepigisset. Supra tit.1.l.Labeo.

SI patronus. CASVS. Libert[us] cū deberet instituere patronū, præterijt eū: vocatur patronus ad cōtra tab. ponamus, patronus repudiat istam bonorū poss. vel tēpore excludit tunc quid filij patroni vocabuntur? sic. secus si patron[us] est institutus. & decessit relictis liberis viuo liberto: quia cum deberet vocari patronus, nō vocantur liberi. Sed quid si est emancipatus, & habet ex eo nepotē quis vocabitur ad contra tabu. certe filius. Viuia.

[d] Vel dies. Spatium certum dierum.

[e] Liberi eius. Eo mortuo, vel omittente.

[f] Vel patroni. scilicet liberi eo mortuo vel viuo omittēte, q nō admittebant viuo altero patrono: vt ā.ti. l.1.a duob.

[g] Edicti. Successorij.

[h] Ex parte prima edicti. Quæ est contra tab. vt supra, de Carbo.edi.l.ideoque.

[i] Non possint. Cum alius præcedat.

[k] Possessionem. Vnde legitimi mortuo liberto intestato. Accursius.

[l] Dimidię. Quæ hodie est tertia: vt inst. tit.de suc.libe.§.sed nostra.

[m] Intestati. Transitiue.

[n] Iure. Videlicet ciuili. Accursius.

[o] Hæreditas. Scilicet aul. ad quod ī .de coniun.cum eman. lib.l.1.in princi.

[p] Ad nepotem. Scilicet tantum, nisi per edictum de coniungendis.

[q] Contra tabulas. Eo liberto mortuo testato.

[r] Liberti. Defuncti, & testati.

[s] Potius. Non ergo hoc casu superiori habet locū edictum de coniungendis: licet ad parentis bona ambo vocentur: vt infra eo.l.libertinus.§.si. quam quidā ponunt contra. sed est idem. sed Azo dicit sic: vt s.de coniung. lib.l.1.§.hoc.

E Tiam. CASVS. Habet patronus in bonis liberti, si prætereatur, olim dimidiam, hodie tertiam. istud beneficiū non competit eis si libertus fuerit natalibus restitutus, vel impetrauit à principe liberam testamenti factionem. Sed si quis hac lege emit, vt manumittat: ad hanc partem edicti pertinebit, vt habeatur pro patrono. Sed si patronus accipit nummos &c. petit autem patronus contra tabulas, si adita sit hæreditas: vel petita bonorum poss. siue sit adita ab omnibus hæredibus, siue ab vno: & vocatur ad bona quæsita aliunde, non in castris. Si filiusfamilias manumisit seruum suū castrensis peculij, patronus est: & vocatur ad contra tabulas. Si capitis. Si patronus habens plures filios, vni libertū assignauit, & ille libertū de crimine capitali accusauit: non petet contra tabulas alij sic. Vnū sciatis: quia semper

libertus à principe; aduersus huius tabulas venit patronus, vt multis rescriptis continetur. Hic enim viuit quasi ingenuus, moritur quasi libertus. Plane si natalibus redditus sit: cessat contra tabulas bonorum possessio. Idē & si à principe liberā testamenti factionem impetrauit. Sed si hac lege emit q̄s, vt manumittat: ad hanc partem edicti pertinebit. Si quis nummos acceperit, vt manumitteret: non habet contra tabulas bonorum possessionem. Vt patronus contra tabulas bonorum possessionem accipere possit: oportet hæreditatem aditam esse, aut bonorum possessionem petitam. Sufficit autem vel vnum ex hæredibus adijsse hæreditatem, bonorumve possessionem petisse. Patronus contra ea bona liberti omnino non admittitur, quæ in castris quæsita sunt. Si deportatus patronus restitutus sit: contra tabulas liberti bonorū possessionē accipere potest. Idemq; & in liberto deportato, & restituto dicēdum est. Si quis filiusfamilias seruum de castrensi peculio manumiserit ex cōstitutione diui Adriani patronus est: admittiq; poterit ad contra tabulas bonorum possessionem, vt patronus. Si capitis libertū accusauerit is, cui adsignatus est: non potest is petere contra tabulas bonorum possessionem: fratribusq; suis nō obstabit. sed hi contra tabulas bonorum possessionē petent: quemadmodum peterent, si ex altero filio nepotes essent. Libertus enim, qui alteri ex filijs adsignatur, non desinit alteri filij libertus esse. Amplius dicēdū est, etiā si omiserit frater bonorum possessionē: alter frater, cui designatus est, non potest succedere, & contra tabulas bonorum possessionē petere. Toties ad bonorum possessionem cōtra tabulas inuitatur patronus, quoties non est hæres ex debita portione institutus. Si patronus subcōditiōe fit institutus, eaq; cōditio viuo testatore extitit: contra tabulas bonorū possessionē accipere non potest. Quid ergo si mortis tempore pependit, extitit tamen antè quàm patrono deferatur bonorū possessio, hoc est ante aditā hæreditatē: an inuitetur ex hac parte edicti? Et magis est, vt aditæ hæreditatis tēpus spectetur: hoc enim iure vtimur. Si tamen in præteritum collata sit cōditio, excluditur.

Glossa: ... per admittitur ad contra tabulas patronus, si non est institutus ex debita portione. Sed quid si institutus sub conditione, & extitit viuo testatore? non admittitur ad contra tabulas. Nam conditio est, quę pendet de futuro, si de præsenti, vel de præterito, non est conditio. Sed quid erit? libertus suum patronum instituit: postea dixit: institutum cum si filius meus me viuo morietur, valet ista institutio? sic: quia potest esse, quòd filius de medio tolletur. Si debita. Quādo patronus hęres scribitur, repellitur à contra tabulas, sed si instituitur in minus debita parte, & legatur ei, vel mortis causa donetur, quod debitam ei partem suppleat, repellitur à contra tabulas. Sed & si aliquid patrono relictum fit conditionis implendæ causa debet computare in debitā portionē. Sed si fecerit dolo, vt minus habeat debita portione repellitur à cōtra tabulas. Viuia.

a Patronus. Vt & infra, de iu. au. an. l. qui ius.

b Hic enim. Facit supra, de condit. & demon. l. falsa. §. 1. & C. de iu. aur. an. l. 2. Accursius.

c Ingenuus. Quo ad multa, non quo ad omnia: vt supra, de in ius voc. l. sed & si hac. §. & fius. & C. ad leg. Visel. l. 1. sed hodie quo ad plura: vt C. de iu. aur. an. auth. sed hodie.

d Planè si natalibus. Vt & infra, de nata. re. l. interdum. in fi.

e Liberam. Hic est contra C. de inoffi. testam. l. si quando. Sol. ibi in præiudicium libertorum nō valet, quib. plus debetur hæreditas patris, quam liberti patronia. vel dic, vt ibi. Item contra infra eo. l. Paulus §. patroni. Sed ibi filius patroni: hic princeps.

f Emit. Nummis serui, & tunc non habet contra tab. vt C. eo. l. 1. vel dic suis proprijs: & tunc habet: vt supra, de in ius voc. l. sed & si hac. in princ. & infra, de suis, & leg. l. intestato. §. is plane. & facit supra tit a. l. Titius. & C. de lati. li. tol. l. 1. §. illud.

g Acceperit. Ab extraneo, sec' si à seruo suo: vt C. e. l. 1.

h Aditam. Aliud in cōtra tabulas, quę datur liberis: vt supra, de cōtra tab. l. illud. in prin. quę est cōtra. Accur.

i Vel vnum. Facit supra, de testa. tut. l. si nemo.

k In castris. Sed in alijs secus: vt supra, de milit. test. l. si a milite. §. fi. & facit C. de inoffi. testa. l. fin. §. pen. & supra, de in ius vocā. l. adoptiuum. circa princi. Accursius.

l Si deportatus. Facit supra, de iure patro. l. si vt.

m Vt patronus. Vt & supra, de iure patro. l. feruum.

n Non potest. Vt s. de iu. pat. l. cum.

o Obstabit. Vt & infra, de assi. li. l. 1. §. vtique si ea.

p Possessionem. Per quam nō in totum, sed in suam legitimam testamentum rumpit. & pro hoc arg. j. eo. l. si ex patronis. in prin. & secundū hoc differt à querela. Sed contra videtur. j. eo. l. in fer uitutem. §. fi. & s. de in. patr. l. siue. in fin. primi respon si.

q Peterent. Scilicet nepotes.

r Libertus. Redit ad hoc, quod dixit, fratribusq; suis &c.

s Non desinit. Omnino, ne obsit infra, de assignan. li. l. 1. respon.

t Assignatus est. Qui accusauit: alij habēt assignatus nō est, & potest succedere &c. & sic præmittitur non, & est alius casus: sed primum verius.

u Bonorum possessionem. Cum capitis libertum accusauerit. Accur.

x Non est hæres. Vel etiā quoquo seli cti tit. vt & infra ea. l. §. si debita. Itē hodie: & si minus habet non petit contra tabulas: sed agit ad supplementum conditione ex lege: vt infra, de success. l. §. sed nostra. sed certè & iure veteri videtur idem: vt supra, de iure patro. l. siue. §. excluditur. sed dices illud à compositoribus additum.

y Accipere non potest. Facit supra, de conditio. & demonstratio. l. 2.

z Ante aditam. Bene exponit: vt s. ea. l. §. vt patronus.

a Collata sit. Facit supra, de iniusto test. l. cum in secundo. & supra, si cert. peta. l. itaque. & l. penulti. & infra, de don. cau. mor. l. illud. §. fina.

Marginalia: † Cōcor. ea. episco. p°. §. si ad uersus. ibi, si verò ignus princeps fecit, patrono reuerentiā nō debet. & glos. in ver. ingenuum. ibi, restituēdo eum nata lib. 12. q. 2. — * P. l. adsignatus.

ditio, vel ad præsens: non videtur sub conditione institutus. Aut enim impleta est: & purè institutus est. Aut nō est: & nec hæres institutus est. Si libertus patronum suū ita hæredem scripserit. Si filius meus me viuo morietur, patronus hæres esto: nō malè videtur testatus. Nā si decesserit filius, poterit hic existente conditione accipere bonorum possessionem.[a]

Si debita patrono portio legata sit: etsi scriptus hæres non fuerit, satisfactum est [b] ei. Sed & si institutus sit ex parte minore, quàm ei debetur, residua verò pars suppleta est ei legatis, siue fideicōmissis: & ita satisfactum ei videtur. Sed & mortis causa donationibus poterit patrono debita portio suppleri. Nam mortis causa donationes vice legatorum funguntur.[c] Sed & si non mortis causa donauit libertus patrono, contemplatione tamen debitæ portionis donata sunt: idem erit dicēdū.[d] tunc enim vel quasi mortis causa imputabuntur, vel quasi aguita [e] repellent patronum à contra tabulas bonorum possessione. Si patrono conditionis [f] implendæ causa quid datum sit: in portionem debitam imputari debet, si tamen de bonis sit liberti profectum. Debitam autem partem eorum, quæ cum moritur, libertus habuit, patrono damus: mortis enim tempus spectamus. Sed & si dolo malo [g] fecit, quò minus haberet: hoc quoque voluit prætur pro eo haberi, atque si in bonis esset.*

Paulus libro xlij ad edictum. IIII.

Si necem domini detexerit seruus: † prætor statuere solet, vt liber fit. & constat, eum quasi ex senatusconsulto libertatē consecutū, nullius [h] esse libertum. Si libertus captus ab hostibus, ibi decesserit: quamuis liberti appellatio eum non tangat: [i] tamen propter legem Corneliam, quæ testamentum sic cōfirmat, atque si in ciuitate decesserit, [k] patrono quoque bonorum possessio danda erit. Si deportatus patronus sit, filio eius competit bonorum possessio in bonis liberti: nec impedimento est ei talis patronus, qui mortui loco habetur, [l] & dissimile est, si patronus apud hostes sit. Nam propter spem [m] postliminij obstat liberis suis. Si extraneus à liberto hæres institutus, rogatus sit * patroni filio hæreditatem restituere: cum ex senatusconsulto Trebelliano restituta hæreditate, hęredis loco filius habeatur, patronus submouendus est.

Caius lib. xv. ad edictum prouinciæ. V.

Libertinus, qui patronum, patroniq; liberos habet, si patronū ex parte debita hæredem instituit, liberos eius in eandē portionē substituere debet: vt licet patronus viuo liberto mortuus fuerit: satisfactum videatur liberis eius.[n] Si patroni filium emancipatum, & nepotes ex eo, qui in aui familia remansit, libertus [o] habeat: filio tantum, nō etiam nepotibus

---

[a] Bonorum possessionem. Secundum tab. vt & supra proxi. §. in princi. sed si filius viuit excludit patronum. vt Instit. de succe. lib. §. sed nostra.

[b] Satisfactum est. Nec hoc corrigitur per auth. vt iure Institutionis relinquatur, vt in filijs: vt in auth. vt cum de appellat. cog. §. aliud. col. 8.

[c] Funguntur. Vt Insti. de dona. §. 1.

[d] Idem erit dicendum. sic C. eo. l. pen. §. fina.

[e] Quasi aguita. Primum tamen verius. vt infra eod. l. si vero. §. pen.

[f] Si patrono conditionis. Puta instituit alium hæredē, si dabit centum de hæreditate patrono suo.

[g] Sed & si dolo malo. Facit infra siquid in fraudē patro. l. 1. in princ.

Si necem. CASVS. Si seruus reuelauerit occisores domini sui fit liber: & tamen nullius est libertus, quia nanciscitur libertatem per senatuscon sultum, & ideo cessat bonorum possessio contra tabulas. Sed quid? captus est libertus alicuius ab hostibus: & ibi decessit, nunquid patronus vocatur ad contra tabulas? sic. sed si patronus deportatus est: hoc casu filius eius vocatur ad contra tabulas, sed si libertus instituit aliquem extraneum, & rogauit restituere filio patroni, hoc casu ex quo est filius loco hęredis, patronus excluditur a contra tabulas. Viuia.

[h] Nullius. Priuati viuentia. sed occisus: vt infra qui sine ma. l. qui ob necem. Item tunc adhuc contra infra, de suis: & legitimis hæredibus. l. intestato. §. quod si necem.

Solu. distingue. aut fuit hæres in mora vindicandi necem, vt hic, aut non: vt ibi, & supra, de iure patro. l. si filius. & facit supra, de hæred. instit. l. antepenul. & C. pro quibus cau. l. 1.

[i] Non tangat. Quia seruus est hostium.

[k] Decesserit. Vt supra, de testa. l. lege Cornelia.

[l] Habetur. Vt supra, de contra tab. l. 1. §. filij. Sed argu. contra supra, de condi. & demon. l. intercidit. a. respon. & facit C. de senten. pas. l. 6.

[m] Propter spem. Supra familiæ erciscundæ. l. propter spem.

Libertinus. CASVS. Si libertus habet patronum, & patronus filios: libertus debet instituere patronum in legitima portione, & ei substituere liberos. Vnum sciatis, vt videatur satisfacere patrono: debet instituere in legitima portione. Quid si patronus habet filium emancipatum, & ex eo nepotem in potestate? filius præcedit. Sed quid? libertus habet filios, eos instituit ex modica portione, ex triente fortè, vel ex sextante: extraneum ex reliquis partibus, nunquid hoc casu admittitur patronus ad bonorum possessionem contra tabulas liberti? Respō. non. Filius enim liberti institutus vel ex modica portione, repellit patronū a bonorum possessione.

[n] Liberis eius. Ad instar legis Velleiæ. argumen. institu. de ex hære. libe. §. posthumorum, & facit supra eo. l. 2. in prin. & l. etiam. §. libertus.

[o] Libertus. Contra supra eod. l. 2. §. fin. Solu. imò idem: vt ibi no. facit supra, de leg. tu. l. tutela. §. proinde.

*Alias, in bonis est.

† Huc spectat, quæ scribit Mi. de ingratitudine serui ad dominū, ca. 64.

* ita P. H. nō est patroni, nec l vel. exē. manu scriptis.

Etsi

ET si ex modica. Casus in §. cum patroni. Libertus instituit filiam patroni: postea testamentũ est falsum pronunciatum: ipsa appellauit. pendente appellatione est mortua filia. nunquid petitio dabitur filijs eius? certè sic. Si filius. Filius liberti fuit institutus à liberto, abstinet. nũquid patronus vocatur? sic. Quid si adiuit hæreditatem, & abstinet beneficio restitutionis ad mittitur patronus, vel eius filij. siue nõ est filius, siue est & abstinet beneficio restitutionis, admittit patronus, vel eius filij. veruntamen si libertus reliquit patrono, & agnouit, non debet admitti ad contra tabulas. Sed quid? reliquit patrono, & non habet effectum: non debet sibi obesse. & quid si quod ei relictũ erat, sic euictum? hoc nõ debet ei obesse: & in alijs ex his quæ ponuntur in litera hoc dicit cum l. sequen. vsque ad §. si seruo. Viuianus.

a Liberti. Hic est amphibologia. nam dictio liberti, potest loqui de liberis liberti: quos sic instituit libertus, & repellit patronus: seeus si exhæredaret, vel si illi nolunt esse hæredes: vt supra, de inte patrona. l. siue. §. finali. & Instit. de succes. libe. §. sed nostra. Secundo vt dicas, quod filius patroni institutus repellat patronum, & tunc dices bon. poss. contra tabu. liberti. & pro hac infra eodem, lege, si vero. §. si seruo. sed prima hic est vera, vt subijcit.

b Hæredib. eius. Sed licet filiæ patroni quondam, vel erat sui iuris.

c Sit hæres. Vt & infra, de fideicõ. liber. l. eum qui. §. sed & si quis. facit supra, de iure patrona. l. siue. §. fina.

d Adierint. Fortè ex modica instituti, quàm esset eis debitum.

e Non admittũtur. Vt & C. de pactis con. l. fin. §. 1. & supra, de contra tabulas. l. si post. §. illud. Sed arg. contra in ea. l. §. si in adoptionem. sed ibi coactus adijt. Accursius.

f Nam absurdum. sic supra titu. 1. l. si ita stipulatur. in fin.

satisfacere debebit libertus. nec ad rem pertinet, quòd ad parentis bona pariter vocantur.

Vlpianus lib. xliij ad edictum. VI.

ET si ex modica parte instituti sunt liberi liberti, a bonorũ possessionem contra tabulas patronus petere nõ potest. Nam & Marcellus libro nono Digestorũ scripsit, ex parte quantulacunque hæredem institutũ liberti filium, patronũ expellere. Cum patroni filiæ hæres instituta esset à liberto, falsumque testamentum dictum esset, in quo scripta erat. & appellatione interposita & pendente, dem suum obijsset: hæredibus eius b diuus Marcus subuenit: vt id haberent, quod haberet patroni filia, si viueret. Si filius liberti hæres ab eo institutus abstinuerit: quamuis nomine sit hæres, c patronus admittitur. Sed & si per in integrum restitutionem is, qui mistus est paternæ hæreditati, vel qui adijt hæreditatem, abstinuerit se: poterit quis patronũ admittere. Patronus, patroniq; liberi, si secundũ voluntatem mortui liberti hæreditatẽ adierint, d legatumve aut fideicommissum petere maluerint: ad contra tabulas bonorum possessionem nõ admittuntur. e

Caius libro xv. ad edictũ prouin. VII.

NAm absurdum f videtur, licere idem partim comprobare iudicium defuncti, partim euertere.

Vlpianus lib. xliij. ad edictum. VIII.

SI verò non g habuit effectum petitio eius: dico non impediri, quò minus adiuuetur. Quinimo & si sic adit, quasi ex debita portione institutus: mox apparuit eũ minorem partem, quàm sperauit, accepisse: æquissimum est, admitti eum ad suum auxilium. Sed & si testato conuenisset hæredem, vt sibi legatum solueret, mox pœnituisset, h puto eum posse adiuuari. Si patronus legatum sibi relictum agnouerit, idq; fuerit euictum: competit ei legitimum auxilium: i quia id, quod sperauit se habiturum, non habet. k Sed & si non totum euictum sit, verum aliquo minus habet, quã putauit: erit ei subueniendum. l Si seruo, vel filio suo aliquid relictum patronus agnouerit: perinde à contra tabulas bonorum possessione repelletur, atque si agnouisset sibi relictum. m Sed & si mortis causa donationẽ agnouerit: dicendum est, repelli eum à contra tabulas bonorum possessione: sic tamen, si post mortem liberti agnouerit. Cæterùm si ei viuus libertus donauit, & ille accipit, non idcirco erit repulsus à contra tabulas bonorum possessione, quia poterit dicere sperasse, quòd in

SI vero non. Princ. in hac l. cõtinuatur. l. præceden. Si seruo. CASUS. Hic dicitur, siue reliquit mihi libertus, & agnosco: repellor à contra tabu. siue reliquit filio meo, vel seruo meo. sed si etiam causa mortis donatur, repellor à contra tabulas. sed si datur aliquid causa implendæ conditionis, repellor à contra tabu. Sed quid erit? minor est patronus, & agnouit iudicium liberti, nunquid potest restitui? vt petat contra tabulas, sic. Si quis libertum patris in seruitutem petierit: ob eam iniuriam tam ipse, quam eius filij à bonorum possessione eius liberti repelluntur.

g Si vero non. Facit supra de inoffic. testamen. l. mater. & l. nihil.

h Mox pœnituisset. Sic supra de inoffic. testa. l. Papinianus. §. meminisse.

i Auxilium. Quod hoc sit, statim dicet.

k Non habet. Sic supra, de actio. empt. l. item. & infra. de sol. l. si quis aliam.

l Subueniẽdum. Vt agat ad repletionem quasi de euictione condi ex le. vt C. de inofficio. testamẽ. l. sancimus circa principium, quæ est contra. & hoc est quod supra dixit legitimum auxilium. vel die per contra tabulas iure isto incorrecto in patrono, siue totum, siue pars sit euicta: & aliud in filio iure nouo. sed si ab initio minus legitima sit relicta patrono, ad supplementum agitur: vt not. supra eod. lege, etiam. §. toties.

m Relictum. Vt & supra, de contra tab. l. 3. §. fina.

Gratus.

testamento quoq; gratus [a] circa eum fieret, permittiq; ei debet ab eis discedere, [b] vel ea compensare in portionem pro rata. Quare dicitur, & si cõditionis implendæ causa fuerit quid datum patrono post mortem liberti: repelli eum à contra tabulas bonorum possessione, quasi agnouerit iudicium. Si patronus [c] minor annis vigintiquinque liberti iudiciũ agnouerit: in integrum restitui eum oportere existimamus, vt possit contra tabulas accipere [*] bonorum possessionem.

Paulus libro xlij. ad edictum. IX.

Qvi in seruitutem libertum paternum petierit: [d] nec nomine liberorum [e] bonorum possessionem accipere potest.

Vlpianus lib. xliiij. ad edictum. X.

SI ex patronis alicui satisfactum non erit, ita vt alij amplius sua portione ex bonis liberti relinquatur: ei, cui satisfactum non erit, ita actio dabitur, vt eius portio suppleatur ex eo, quod extraneo hæredi, & quod patrono supra portionem suam relictũ est. [f] Eadem ratio & in pluribus patronis seruabitur. Iulianus ait, eum, qui ab auo suo exhæredatus est, à bonis libertorum eius submoueri: à patris verò sui libertorum bonis non excludi. Quòd si à patre sit exhæredatus, ab auo non sit: non solùm à libertorum paternorum bonis, verũ etiam ab aui quoque excludi debere: quia per patrem [g] auitos libertos consequitur. Quòd si pater eius sit ab auo exhæredatus, ipse non sit: [h] posse nepotem auitorum libertorum contra tabulas bonorum possessionem petere. Idem ait, [i] si pater me exhæredauit, auus meus patrem meum, & prior auus decesserit: ab vtriusque libertis me repelli. Sed si antè pater decessisset, postea auus: dicendum erit, nihil mihi nocere patris exhæredationem ad auitorum libertorum bona.

Iulianus lib. xxvij. digestorum. XI.

QVód si pater meus à patre suo sit exhæredatus, ego neque à patre meo, neq; ab auo: mortuo quidem patre, & aduersus auitos, & aduersus paternos libertos ius habebo. Viuente patre, [k] quandiu in potestate tero, non petam contra tabulas auitorum libertorum bonorum possessionem: emancipatus non submouebor.

Vlpianus lib. xliij. ad edictum. XII.

SI patronus testamento iure militari facto,

[a] Gratus. Existens.

[b] Discedere. scilicet donationibus. sed hodie videtur vt agat ad supplementum, vt C. de inof. test. l. si quando. §. 1. vel ibi expressit in donando, vt in quartam imputetur: hic simpliciter. & facit s. eo. l. etiam. §. fi.

[c] Si patronus. Et sic ad lucrum: vt supra, de mino. l. ait prætor. §. hodie.

[d] QVi in seruitutem. tetierit, calumniosè. vt infra e. l. idem. ɛ. st.

[e] Liberorum. Not. ergo delictum patris nocere filijs: [t] vt nec ipsi, nec pater eorum nomine petat. Sed argu. contra infra l. quod si pater. in fi. & l. quæritur. Solu. hic erant in potestate quo casu per aliam viam datetur patri bono. pos. quod esse non debet: vt d. l. quæritur. Vel dic: quod hic pater repellitur propter iniuriã: quam ipse fecit liberto: ibi vero non fecit iniuriam. imò propter iniuriam sibi factam repellitur. vnde in primo casu seuerius, in secundo benignius cum eo agitur. & facit infra eo. l. si filius qui patri. & de verb. sign. l. licet. §. fi. & infra vnde libe. l. fi.

SI ex patronis. CASVS. In princip. huius l. dicitur, Testator libertus erat diues, habebat patronos. vni ex patronis reliquit legitimã portionem & vltra: alij non. extraneum instituit: quomodo erit satisfaciendum? hoc modo, vt dereli-cto supra debitã portionem patrono, & extraneo suppleatur portio eius, cui relicta nõ fuit legitima. idem si omnibus patronis non reliquit, sed alij tantum: quia debet suppleri portio omniũ patronorũ relicto extraneo. Iulianus. Habebam patrem, & auum. au' exhæredauit me: repellar à successione libertorum suorũ. si pater nõ exhæredauit me, à libertorũ eius successiõe non repellar. Quid si pr̃ exhæredauit me, repellar a successione auitorũ & paternorũ: quia per successionem: patris habeo venire ad successionem libertorum auitorum. Idem ait. In §. isto cum l. sequen. dicitur, si pater meus exhæredat me mala mente, auus meus patrem meum exhæredat: si auus decesserit, priusquam pater, repellar a successione libertorũ aui, & patris. si au. em pater meus sit exhæredatus a patre suo: ego autem non sum exhæredatus ab auo, nec à patre meo: mortuo patre admittar ad bona libertorum vtriusque.

[f] Relictum est. Nõ enim sunt duo vel credendi. tunc esset secus: vt supra si quis ex. l. si duo. in prin.

[g] Quia per patrem. Non exhæredatum, vel non mala mẽte: vt infra eo. tit. l. si patronus. §. 2.

[h] Ipse non sit. Ab auo exhæredatus est tamen à patre. sed si à nullo paternorum & auitorum petet bono. poss. vt infra l. proxi.

[i] Idem ait. Distinguendo casum propositum.

[k] QVód si pater. Viuente pie, cor. j. e. l. quæritur. & l. filius.

SI patronus. CASVS. Patronus dum esset in militia fecit testamentũ iure militari, filiũ præterijt, nũquid repelletur a successione libertorum patris sui tanquam mala mente exhæredatus? sic. Sed quid erit si aliquis assignauit filio suo libertum postea exhæredauit. nunquid vocabitur ad successionem liberti? sic. Si quis nõ. In §. isto ponitur determinatio multarum legum huius tit. Vos debetis scire: filius patroni repellitur à contra tabu. liberti, cum mala mente exhæredatur. dicet aliquis, doceas me quãdo patronus exhæredat mala mente filium suum, & quando bona. ecce si patronus nõ vult fraudare filium, & eum exhæredat, verbi gratia: patronus habebat filium, qui erat furiosus: dicebat patronus, quid faciam? si instituo filiũ furiosum, negotia mea dissipabũtur. vnde volo instituere talẽ: & cõmittere sidei ipsius, vt cum

[*] In P. Fl. itemq; in vetu. exe. remittiq; ei.

[t] Tu vide in e. si vasallus culpi. & ibi do meum Iacobinu, de sancto Geo. post Bal. in tit. si de feud. fuerit contro. & in c. 1. §. denique. in tit. quæ fuit pri. cau. benefi. amit. in feud. de quo Hostië. I sum. feud. quib. mod. feu. amit. & in c. 1. §. 1. de succe. feu. & Dyn. in reg. oo. de bet. de regu. iu. li. 6.

[*] In P. Fl. nõ est, bonorũ possessionẽ.

[†] Côcor. c. si aliquis §. in huius modi quo que lib. sine causa quãdiu in potestate patris existat, nec alias absq; ipsi' alien su in iudicio regulariter esse possit. & gl. in ver. irregulariter. i prin cip. de re iu. lib. 6.

vt cum filius erit sanæ mentis, restituat. hoc casu non repellitur à contra tab. bonorum liberti. Si quis cum. Filius est exhæredatus: iudex pronunciauit non esse exhæredatum. propterea non repellitur à successione liberti: quia rebus iudicatis standum est. Sed si pro parte victus est, pro parte obtinuit, cum ageret de inofficioso: qa inuenitur in totum exhæredatus, repellitur à contra tabulas bonorum liberti.

Ex testamento. Si exhæredatus est filius patroni: nec ex illo testamento aditur hæreditas, nõ tenet exhæredatio: & ideo non repellitur à contra tabulas bonorum possessione liberti. Si patroni. Filius patroni fuit institutus; postea à substituto exhæredatus, valebit potius institutio, quàm substitutio: nẽ indignus censeatur filius bonis liberti. Si patroni filius emancipatus. Si emancipatus filius patroni nõ vult adire, nec ille qui est in potestate, vult retinere: nihilominus filius vocabitur ad bonorum possessionem liberti. Viuia.

a Filium. Quem scit se habere: vt C. de testa. mil. l. sicut. Sed contra infra eod. l. Paulus respon. in fi. Solu. illa hanc corrigit, vel hic mala mente: ibi non: vt infra ea. l. §. a.

b Si quis libertum. dic, vt j. de assignan. libe. l. 1. §. sed & si post. Accursius.

c Si quis. Facit ſ. de liberis & posthu. l. multi. & infra eod. l. Paulus. in prin.

d Vel perperam. Id est, vt non oporteret: & sic non tenet exhæredatio. vel perperam, id est, non mala mente parentis.

e Rebus enim. Refert se ad primum, scilicet pronuntiatus. & dic standum: vt non vltra procedatur. quod esset, si excluderetur à bonis libertorum. nam non omnis exhæredatus excluditur, sed is tantum, qui mala mente est exhæredatus: vt supra ead. l. §. si quis non mala. sic accipitur standum, supra de pact. l. iurisgentium. in princi. alias accipitur, id est, parendum: vt C. de re iudic. l. 1. & supra, de arbit. l. Celsus. §. fin.

f Victus sit. Quod esse potest: vt supra, de inoffi. testa. l. nihil. § si. & supra, de lega. 2. l. cum filius. in prin.

g Vigeat. Vt supra, de contra tabulas. l. filium. §. 1.

Albi fi ne ex.

filium a silentio exhæredauerit, debebit ei nocere exhæredatio. verum est enim hunc exhæredatum esse. Si quis libertum b filio suo adsignauerit, eumq; exhæredauerit: admitti potest ad bonorum liberti possessionem. Si quis c non mala mente parentis exhæredatus sit, sed alia ex causa: exhæredatio ipsi non nocet: vt puta, pone furoris causa exhæredatum eum, vel ideo quia impubes erat, hæredemq; institutum rogatum ei restituere hæreditatem.

Si quis, cum esset exhæredatus pronũtiatus, vel perperam d sit exhæredatus non esse, non repellitur. Rebus enim e iudicatis standum est. Si filius patroni exhæredatus, in partem obtinuerit de inofficioso, in partem victus sit: f videamus, an noceat ei exhæredatio. Et nocere arbitror: quia testamentum valet, à quo exhæredatus est. Ex testamento autem, ex a quo neq; adita est hæreditas, neque petita bonorum possessio, liberis exhæredatio non nocet. Absurdum est enim, in hoc valere tantum testamentum, vt exhæredatio vigeat, g cum aliàs non valeat. Si patroni filius priore gradu sit hæres scriptus, secundo exhæredatus: huic nõ nocet exhæredatio: cum voluntate patris: vel extiterit hæres, vel existere potuerit. Neque enim debet videri pater indignum existimasse filium bonis libertorum, quem ad hæreditatẽ suam primum vocauerit. Ac ne eũ quidem existimandũ est submoueri à bonis liberti, qui à primo gradu exhæredatus, & idem substitutus est. Ergo is qui institutus est hæres, vel primo gradu, vel sequenti, vel alio quo gradu, licet exhæres sit eodem testamento, non est submouendus à liberti bonis. Si patroni filius emancipatus noluerit adire hæreditatem, vel qui in potestate est, retinere: nihilominus liberti bonorum possessionem habebit.

Iulianus libr. xxvj. Digestorum. XIII.

Filius patroni exhæredatus, quamuis nepos ex eo hæres scriptus fuerit, bonorum possessionem h contra tabulas paternorum libertorum accipere non potest. Licet enim necessarius existat patri suo: non per semetipsum, sed per alium ad hæreditatem admittitur. Et certè constat, si emancipatus filius exhæredatus fuerit, & seruus eius hæres scriptus: & si iusserit seruo hæreditatem adire, & ita patri suo hæres extiterit: non habebit cõtra tabulas paternorum libertorum bonorũ possessionem.

Vlpianus lib. xlv. ad edictum. XIIII.

Qui cum natu maior esset a viginti-

Filius. CASVS. Et si filius patroni exhæredatus est, licet nepos ex eo instituitur, repellitur à contra tabu. liberti paterni. Idem dicendum, etsi filius emancipatus sit à patre exhæredatus, & seruum suum hæredem à patre institutum iusserit adire hæreditatem: nam & hic à bonorum possessio. liberti repellitur.

h Bonorum possessionem. Refert ergo directo, vel per obliquum sit hæres. sic infra, de verbo. signi fic. l. sciendum. & supra, de interro. act. l. si sine. § illud. & supra ti. 1. l. cum patronus. §. cum libertus. Sed arg. contra infra eod. l. si filius. qui patri. in prin.

Qui cum maior. CASVS. Vos habuistis duas causas, propter quas filius patroni repellitur à cõtra tabulas, si libertus filium instituit, vel patronus mala mẽte filiũ exhæredauit. assignantur hic aliç causç. si fili⁹ patroni maior viginti quinque annorum accusat libertum de crimine capitali, vel calumniosè petiç in seruitutem, & succumbit. videtur autem accusare de crimine capitali, si accusat de tali, pro quo imponitur mors, vel amissio ciuitatis, & libertatis. Vnum sciatis: si libertus accusauit filium, & ipse retorsit in eum crimen, non repellitur à contra tabulas: quia est ei ignoscendum. Sed quid si filius accusauit libertum maternum?

a P. Fl. esset quàm.

num? nunquid repellitur? certè leges loquuntur in liberto paterno. Quid si filius accusauit libertum: quia occidit patrem? venia dignus est. Accusare videtur si perseuerauerit vsq; ad sententiam. Et sicut filius repellitur si accusat eum: ita si fert testimoniũ falsum: secus si contra eum aduocat. Sed quid si patronus dicat, talis libertus vulnus mortale mihi infixit: vnde moriar ibi, vt accuses post mortẽ meã, sed filius accusauit. & non probauit? nõ repelletur à contra tabulas. sed si filius patroni accusauit libertum, & crimen probauit, & libertus fuit restitutus. filius non repellitur a contra tabulas liberti post lapsionem. Idem dicunt quidam in patrono: sed certè aliud: vt notatur supra de iure patronat. lege, cum qui. hoc dicit cum l. seq. Viuianus.

a Libertum. Paternum: vt infra ea.l.§. si tamen. & multis locis hac. l. not. & no. supra, de in ius vocan. l. sed & si. §. si autem liberi. & de iure patro. l. eum.

b Accusauerit. Per calumniam: vt infra in fi. & ȷ̃. l. proxi.

c Petierit. Hoc prosequitur infra eod. l. in seruitutẽ. sed primũ prosequitur hæc lex. & infra l. proxi.

d Siue ipse. Quod potest autore tutore. vt C. de autor. præstanda. l. clarum.

e Ignosci. De æquitate: vt dixi. secus de rigore: vt supra, de minori. l. 3. §. vnde scio.

f Deseruerit. Factus maior. nã ante desistere potest: vt infra, ad Turpi. l. 1. §. accusationem. in fi.

g Incideret. Cuius pœna est ȷ̃. de præuari. l. 3. in fi.

h Non facilè. Quia cum quadam solennitate petitur: vt C. de abol. l. 3. in prin. & not. de facili, & difficili: vt & supra, de nego. gesto. l. fin. autem in principio. & infra, de aqua quot. & æstiua. l. 1. §. penultimo.

i Publicè. Propter lætitiam principis: vt infra, ad Turpil. l. abolitio.

quinque annis, libertũ a capitis accusauerit, b aut in seruitutem petierit: c remouetur à contra tabulas bonorum possessione. Si verò accusauerit minor: dicendum est, hunc non excludi: siue ipse, d siue tutor eius vel curator accusauerit.

Sed si minor quidem instituerit accusationẽ, maior autem factus sententiam acceperit, benignè erit dicendum, ignosci e ei debere: quia maior cœpit. Neque enim imputare ei possumus; cur nõ deseruerit f accusationem, vel cur abolitionem nõ petierit: cum alterũ si fecisset, in Turpilianum incideret: g alterum non facile h impetretur. Certè si abolitione publicè i data, repetit iam maior: dicendum est, hunc esse remouendum. Maior enim factus potuit sine timore deserere † abolitam accusationem. Is demum k videtur capitis accusasse; qui tali iudicio appetit, cuius pœna aut supplicium habuit, aut exilium, quod sit vice deportationis, vbi ciuitas amittitur. Si tamen quis libertum eo crimine accusauerit, cuius pœna non est capitis, veruntamen iudicanti placuit augere l pœnam: non obest hoc patroni filio. m

Neque enim imperitia, aut seueritas iudicantis obesse debet patroni filio, qui crimen leuius intentauit. Sed si non accusauit, sed testimonium in caput liberti dixit, aut subiecit accusatorem: puto eum à contra tabulas remoueri. n Si libertus maiestatis patroni filium accusauit, & patroni filius calumniæ eum capitis puniri desiderauit: o non debet repelli hoc edicto.

Idem puto, & si ab eo petitus, retorsit p in eum crimina. Ignoscendũ est enim ei, si voluit se vlcisci prouocatus. Si patris mortem defendere q necesse habuerit: an dicendum sit, hic quoq; ei succurrendum, r si libertum paternum propter hoc accusauit, medicum fortè patris, aut cubiculariũ, aut quẽ alium, qui circa patrem fuerat? Et puto succurrendum, si affectione & periculo paternæ substantiæ ducente necesse habuit accusationem vel calumniosam s instituere. Accusasse † autem eum dicimus, q crimina obiecit, & causam perorari vsq; ad sententiã effecit. Cæterum si ante quieuit, t nõ accusauit. & hoc iure vtimur. Sed & si appellatione interposita desijt: benignè dicetur nõ pertulisse accusationem.

Si igitur pendente appellatione decessit libertus: patroni filius admittetur ad bonorum possessionem: v quia ante sen-

k Is demum. Facit infra, de pœnis. l. 2.

l Augere. Quod potest ea causa; vt supra, de ijs qui not infra. l. quid ergo. §. pœna.

m Patroni filio. Nota filio; vt infra ea. l. §. si libertus, quod facit pro eo quod nota. in prin. huius l.

n Accusauit. Quod potest: vt infra qui accusa. non poss. l. penul.

o Desiderauit. Per officium: vt C. de calum. l. 1. non tñ modũ accusationis: vt C. qui accusa. nõ possunt. l. neganda.

p Retorsit. Quasi socium criminis: vt sic repellatur ab accusando: vt C. de libe. cau. l. si filium. & no. ignoscendum ei qui non facit sponte: vt infra proxi. §. & §. pe. & supra, ad Syll. l. 3. §. vtrum, & supra, ad legem Aquil. l. scientiam, §. qui cum aliter. & infra, de iure fisci, l. 2. in princi. & infra, de iniur. l. sed si vnius. §. si iussu. & C. de transact. l. si quis maior. & de re iud. l. si se. in princi. & C. de metatis. l. deuotum. & supra si quadru. pau. l. 1. §. cum arietes. & C. de administ. tutor. l. cum quædam. Sed contra supra, ad legem Aquil. l. scientiam. §. sed si defendendi. vbi non licet vlcisci: sed hic licet per iudicem.

q Defendere. Accusando. Accur.

r Succurrendum. Ne perdat contra tabulas liberti bono. possess. etiam si per calumniam accusat: vt subijcit. non tamen subuenitur, si per calumniam accusat, ne puniatur de calumnia.

s Vel calumniosam. Id est, quæ verè erat calumniosa, sed iudex ignorabat: alioqui repelleret eum. Azo. vt C. vt nemo priua. l. fi. in fi. & facit ȷ̃. proxi. §. cũ suo concor. Accur.

t Quieuit. Sic supra de inofficioso testa. l. Papinianus. §. meminisse. & infra rem ratam habe. l. amplius. & Instit. de cõtrahen. emp. §. 1. sed cõtra supra de iure patro. l. eũ. §. fi. & l. sequen. Sol. ibi. Item facit infra eodem. l. in seruitutem.

† Cõco 1. c. si qs per capillũ, in glo. super versi. non maoife-- stauerit, ibi, sed cõtra nemo inuitus accusare cogitur. Et ibi, vt nemo inuitus agere, vel accusare cõpellatur. 22. q. 2.

† Iste §. fi. est ad hoc q qui promisit aliquem de certo crimine accusare, si adhibeatur in testem contra illũ, & ipse vt eũ repellat, excipit de illo crimine: quamen non contra venit promissioni. de quo no. in l. 2. §. si publico, per gl. & doc. ȷ̃. de adul. & in ca. 1. extra de excep.

v In P. H. quia sententia libert' &c. sed hic statuit.

tentiam libertus morte subtractus est. Si patroni filius aduocationem accusatori liberti præstitit: non est repellendus. Neque enim aduocatus accusat.[a] Si pater testamento cauerit,[b] vt accusaretur libertus, quasi venenum sibi parasset, aut quid aliud in se admisisset: magis est, vt ignosci liberis debeat, qui nõ sponte[c] accusauerunt. Sed & si accusauerit libertum, & probauerit crimen patroni filius, postea que hic libertus sit restitutus: non erit repellendus. crimen enim quod intendit, etiam perfecit.[d]

Triphon.lib.xvij.disputatio. XV.

IDem est, & si crimen quidem, quod in liber to probatum est, merue rat[e] capitis pœnam. benignius autem punitus[f] est libertus, veluti tantum relegatus. de calumniatore enim sensit[g] prætor.

Vlpianus lib.xlv. ad edictum. XVI.

IN seruitutem[h] etsi se non is videtur, qui ei, qui in possessione erat seruitutis, petenti se in libertatem contradixit. verum is, qui ex libertate petijt in seruitutem. Sed & si quis non totũ suum, sed pro parte, vel vsumfructum in eo suum dicat, vel quid aliud, quod habere non potest in eo, nisi seruus sit, an repellatur, quasi in seruitutem petierit? Quod est verius. Si petierit in seruitutem, & obtinuerit, mox cognita veritate passus sit in libertate morari, non debet ei obesse: maximè si habuit iustam causam errandi. Petisse[i] in seruitutem non videtur, qui ante litem contestatam destitit. Sed & post litem contestatam: dicendum est, nec id nocere debere: quia nõ vsq; ad sententiam durauit. Si patroni filius[*] institutus, vel exhæredatus, in seruitutem libertum paternum petijt, vel capitis accusauit: non nocet[k] hoc liberis eius, qui in potestate nõ sunt. & hoc diui fratres Quintilio rescripserunt. Si quis bonorum possessionem cõtra tabulas liberti acceperit, ab omni liberti iudicio repellitur:[l] nec tantùm si ipsi liberto hæres fuerit scriptus,[m] verum etiam si impuberi filio substitutus. Nam & Iulianus scripsit, si post vetitam bonorum possessionem adierit impuberis filij liberti hæreditatem patronus: denegari ei debere actiones. Sed & si quid codicillis fuerit patrono relictum, vel mortis causa donarum: simili modo horũ quoq; persecutio denegabitur. Nonnunquã planè post petitam bonorum possessionem dabitur patrono legati persecutio, si nihil ad emolumentũ eius peruenturum sit: quia fortè rogatus est alii restituere.[n] Præterea non tantũ quod ipsis nominatim datum est, id se prætor denegaturum ait: verùm etiã si quid proponas, ad ipsos per alios peruenturum: vt puta, quod per subiectas quidem personas sunt habituri, non restituturi. Dabimus legati[o] petitionem patrono, si seruo patroni dederit[p] libertatẽ, pretio eius patrono[q] non prælegato.[*] Ei, qui substitutus erit patrono, qui contra tabulas possessionẽ petierit: actio eius partis, cuius patrono[r] possessio data erit, non datur. Si patronus sit substitutus, & patronus viuo testatore decesserit: filiũ patroni

[*] In P.Fl. si patroni filius sit, vel exhæredat', vel in seruitutem &c.

[*] In P.Fl. deest hoc loco negatio.

tutem §.petisse. Sed argum.contra C.qui accusa.non pos.l.penul.sed ibi speciale. Accursius.

[a] Accusat. Vt & supra de rei vendi.l.inter. Sed contra supra, de inoffic.testa. l.fina.in princi.Sol. ibi.

[b] Cauerit. Idem forte & si cœperit accusare.vt supra, de inofficio.testamen.lege,filius.§.multo.& de bonorum possess. l.cum quidam.& de pign.act.l.si seruos. & supra, de aliena. iudi.l.nam & si.

[c] Non sponte. Vt C.de calu.l.mater. & supra eadem lege,§.si libertus.cum concor.

[d] Etiam perfecit. De calumniatore ergo tantum intelliguntur prædicta: vt & infra.l.proxi.& facit infra, de iniur.l. cum qui.

[e] IDem est. Meruerat.quia vere cõmiserat crimẽ, & capitale erat.

[f] Punitus. Quod quandoq; cõtingit: vt supra, de ijs qui nota.infa.l.quod ergo.§.pœna.

[g] Sensit.Vt & supra l.proxi.in fin.

IN seruitutem. CASVS. Supra. l proxima habuistis duo dicta: & vnum positum quando dicatur per calumniã accusare: quando dicatur in seruitutem petere, habetis in l. ista: videtur in seruitutem petere &c. Sed si aliquis non dicit seruum suum totum, sed pro parte, vel in eo habere vsumfructum: debet repelli à contra tabulas: sed si aliquis petit in seruitutem, & obtinet: non patitur istam pœnam, dicitur petere in seruitutem & ante lit. contesta. posset tamen pœnitere ante sententiam.sed si filius patroni petit libertum in seruitutem, debet sibi nocere, non suis liberis, qui in potestate eius non sunt. sed si hæres accipit cõtra tab. si est scriptus, debet repelli. sed si est relictus à testatore, quod sufficit, repellitur à contra tab. si petit. Viuia.

[h] In seruitutẽ. Facit supra.l.qui cum major.§.si libertus.

[i] Petisse. Facit supra eo.l.qui cum.§. accusasse. cum concordan. Sed arg.contra.C. qui accu.non poss.l.penultima.

[k] Non nocet. Vt & supra de iure patro. l.diui.& facit infra eo.l.quæritur.

[l] Repellitur. Vt infra proxi.§ & supra, de vulg.substitu.l.is qui.& de leg.præst. l.3.in princ.& de ijs qui.vt indi.l.post legatum.§.pen. Acc.

[m] Scriptus. Ex modico: sed nonne excluditur, & agit ad supplementũ: vt s. de iure pat l.diui.§. 1. Sol.hic non fuit repulsus.

[n] Restituere. Vt & supra, de inoffi.test. l.Papinia.§. meminisse. & de excu.tuto.l.legatarius.

[o] Legati. Relicti, non tamen pro eodem pretio.

[p] Dederit. Id est, reliquerit libertus.

[q] Prælegato. Sed legato relicto.

[r] Patrono. Instituto ex modico.

Auferre

petentem contra tabulas bonorum possessionem, non solius substituti par tem occupare, verum om nibus hæredibus pro par te aliquid auferre constat. [a]

Idem libro xlvij. ad edi ctum. XVII.

Liberto sine liberis mortuo, in primis [b] patronus, & patrona bonorum possessionem accipere possunt, & quidem simul. Sed & si patrono, & patronæ [c] proximi [d] sunt aliqui: simul admittentur.

Paulus libro xliij. ad edictum. XVIII.

Patronæ quidē liberi etiam vulgo [e] † quæsiti accipient materni liberti bonorum possessionem: patroni autem nō, nisi iure quæsiti.

Vlpianus lib. iiij. disputa tio. XIX.

Si patronus ex minore parte, quàm legitima hæres institutus, falsum testamentum dixisset, nec obtinuisset: [f] nō est ambiguum, contra tabulas ei non deferri bonorum possessionem, eò quòd facto suo perdidit hæreditatem, [g] cum temerè falsum dixit. Quòd si ex debita parte fuerit institutus: siue adijt, siue non, à contra tabulas bonorum possessione repelletur. quasi debitam sibi portionem acceperit: nec poterit contra tabulas bonorum possessionem petere.

Iulianus. XX.

Si libertus * sub conditione iurisiurandi, quam † prætor remittere solet, [h] patronum instituit hæredem: non puto dubitandum quin à bonorum possessione submoueatur. verū est enim, eum hæredem factum. Si Titio legatum fuisset, eiusq́; fidei commissum, vt patrono restitueret: denegatur legatorum actio Titio, si patrono pro debita parte à scripto hærede erit satisfactum. [i] Libertus patronum, & extraneum coniunctim ex parte dimidia hæredes scripsit. Quadrans, ex quo institutus erat patronus, totus ipsi imputari debebit, residuum [k] ex debita sibi parte omnibus hæredibus pro portione cuiusque aufert. Idem seruari conueniet in legato, quod coniunctim patro-

a Auferre constat. Et facit ad id, quod diximus supra eod. l. etiam. §. si capitis.

Liberto. CASVS Si libertus decedit intestatus sine liberis, primo vocatur patronus, & patronæ: eis non existentibus vocantur filij, & filiæ patroni, vel patronæ: & cognati patroni, qui proximi sunt. Super l. ista no. & aduertatis vnum, quod necessariū est scire in toto isto tractatu, quando non debet patronus præteriri: & quando potest impune præteriri. Quidam dixerunt ex quo libertus decedit sine liberis, non debet patronus præteriri supra l. 1. & 2. sed contra eos est, quia si decedit sine liberis, videtur q; aliæ personæ debent vocari. Quid si habet ascendentes? videtur quòd debent vocari. infra de suis & le. l. intestato. quid si habet collaterales primi gradus: excludunt patronum. Institu. de ser. cog. & ideo semper debetis exemplificare si libertus decedit sine liberis & parentibus, & sine collateralibus primi gradus: tunc vocatur patronus. Vi.

b In primis. Etiam antepatrem, & fratrem liberti: vt hic, & infra, de suis & legi. l. intestato. Sed hodie contra in vtroque secundum Azo. vt Instit. de ser. cog. in princip. licet lo. in fratre dicat non corrigi.

c Patrono, & patronæ mortuis, & est dati sui casus.

d Proximi. Cognati eorum vsque ad quintum gradum: vt Institu. de succes. libe. §. multis.

Patronæ. CASVS Liberi patronę licet sint vulgò quæsiti, succedunt liberto materno. liberi patroni ita demum succedunt, si sint legitimè quæsiti.

e Etiam vulgò. Facit Insti. ad Orfici. §. pen.

Si patronus. CASVS Si patronus est institutus ex minori debita portione, & testamentum dixit falsum, & non obtinuit: repellitur à contra tabulas. sed si patronus in parte debita est institutus: repellitur à contra tabulas, siue adijt, siue non.

f Obtinuisset. Id est, succubuisset. & sic facit supra, de inoffi. testa. l. Papinianus. §. meminisse.

g Hæreditatem. Iudicio defuncti delatam, ergo eadem ratione supplementum. Sed contra supra, de pet. hær. l. Lucius. vbi qui succubuit in falso, dicit nullum. so. hic destitit ante sententiam. Vel dic fuit calumniatus. arg. de accusatio. l. si cui. §. 1. vel verius vt ibi. Item contra. C. de inoffic. testa. l. cum. vbi in falso succumbens agit querela. Sol. ibi nihil erat relictum, hic legitima, vel minus, vel ibi per vtranque viam reducebatur ad nullum, quod non fit per contra tabulas: vt supra, de inoffic. test. l. filio. §. fin. vel aliàs solue vt ibi.

Si libertus. CASVS. Libertus instituit patronum sub condit. iurisiurandi. nunquid repellitur à bonorum possessio. In bonis liberti? sic. Sed quid si libertus legauit Titio, & rogauit patrono restituere. nunquid Titio denegatur petitio legati si patrono ex debita parte fuit satisfactum? sic. Libertus patronum. Si libertus coniunctim instituit extraneum, & patronū in semisse: indubitanter in eo quadrante, quem habet patronus, nō potest conqueri: in illo quem habet extraneus, poterit conqueri: vnde ex illo & ex alijs bonis poterit petere suppleri debitam sibi portionem.

Si libertus. Libertus filium emancipatum suum instituit sub condit. in defectum conditionis ei substituit. Quæro an deficiente conditione, & propterea substituto adeunte, subueniendū sit patrono in debitam ei portionē: an potius emācipato liberti filio succurremus, vt eam hæreditatem à substituto auferat? Respond. si quidem conditio, sub qua filius institutus est, fuit in eius potestate: nec eam impleuit: exclusō filio, & admisso substituto, succurritur patrono aduersus substitutum. si autem non fuerit conditio in potestate filij: filius totam hæreditatem à substituto auferret, nec patrono succurretur: quod verum est, nisi ab ipso substituto filius fuesit exhæredatus. Si libertus. Libertus instituit filium emancipatum: rogauit alteri restituere. filius dixit suspectam. coactus fuit adire, & restituere. nunquid subuenietur patrono, vt debitam sibi portionem habeat? Respon. quod sic.

h Solet. Vt supra, de condi. insti. l. quæ sub conditione. in principio.

i Satisfactum. Propter hanc enim satisfactionem legatum fuerat Titio.

k Residuum. Sub. quod deest ex debito &c. quod est hodie

† Cōcorda. & multæ in glo. super ver. hæreditatē. ibi, nā matri etiā succedit spurius filius, & testamentū matris potest dici inofficiosum. 15. q. 8.

* In ?. Fl. incip. Libertus sub conditione &c.

† Alexander, quod.

no, & Titio datum fuerit, ut pars legati in portionem debitam patrono imputetur, ex reliqua parte tantum Titio detrahatur, quârum ab hęrede pro rata a portione. Si libertinus filium emancipatum sub conditione hæredem instituerit, & deficiente côditione, substitutus adierit: quęro, utrû patrono adversus substitutû in partem debitam pręter, an emancipato filio in totâ hæreditatem succurrere debeat? Respôdi, cùm pater filium sub côditione primo gradu hæredê instituit: si deficiente conditione, sub qua filius institutus est hæres, ad secundum gradum hæreditas pertinet, b uel adhuc pêdête côditione filius decesserit patrono partis debitæ bonorum possessionem c aduersus substitutum competere. Idem q; est, & si filius nô petierit bonorum possessionem tempore exclusus, uel repudiauerit. Si uero deficiente côditione hæreditas ad filium pertineat: d emancipatum potius tuebitur prætor ad uersus substitutum. Existimo e autem quoties sub conditione hæres filius scribitur, aliàs necessariam esse exhæredationem a substitutis, aliàs superuacuam. Nam si id genus conditionis fuerit quæ in potestate filij esset: ueluti, Cum testamentum fecerit: puto etiam omissa conditione filium locum substitutis facere. Si uerò conditio non fuerit in potestare filij: ueluti, Si Titius Consul factus fuerit: tunc substitutus non admittitur, nisi filius ab eo nominatim exhæredatus fuerit.

Si libertus filiû emancipatum hæredem instituerit, eiusque fidei commiserit ut totam hæreditatem Sempronio restitueret: & filius cû suspectam sibi hæreditatê diceret, iussu prætoris adierit eam, & Sempronio restituerit. nô iniquè patrono bonorum possessio partis debite dabitur: perinde acsi nô filius, sed is cui f hæreditas restituta est, liberto hæres extitisset. Item cum filius hæreditatem liberti patris a omiserit, & cohæres ei totius hæreditatis onus g susceperit: dâda erit patrono bonorum possessio: utroque enim casu non filio, sed extraneo pars eripitur.

Idem lib. xxvj. digestorum. XXI.

Ex tribus a patronis uno cessâte bonorum possessionem petere, duo æquas partes habebunt.

Martianus lib. i. institutionum. XXII.

Si filiusfamilias miles manumittat, secundum Iuliani quidê sententiam (quâ lib. xxvij. Digestorû probat) patris libertû faciet: sed quâdiu (inquit) uiuit, præfertur filius in bona eius patri. i Sed diuus Adrianus Flauio Apro rescripsit, suum libertum eum facere, non patris.

Iulianus lib. xxvij. digestorum. XXIII.

Si libertus pręterito patrono extraneû instituerit hæredem, & patronus antè quàm côtra tabulas bonorû possessionê k petierit, in adoptionê se dederit, deinde scriptus omiserit hæreditatê: patronus totorû bonorum liberti possessionê, ut legitimus petere pôt. Si libertus intestato decesserit relictis patroni filio: & ex altero filio duobus nepotibus, nepotes non admittentur, quandiu filius est: quia proximum l quenque ad hereditatem liberti uocari manifestum est. Si autê ex duobus patronis alter unum filiû, alter duos reliquisset: m dixit uiriles inter eos partes fieri.

Idem lib. lxv. digestorum. XXIIII.

Communi liberto, si ex duobus patronis alter iusiurandum exegerit,

hodie tertiam: olim dimidia: ut Instit. de suc. lib. §. sed nostra.

a Pro rata. Facit ff. eod. l. 10 seruum, §. si.

b Hæreditas pertinet. Quia fuit potestatiua.

c Bonorum possessionem secundum tabulas.

d Pertinet. Quia nô fuit potestatiua. & facit ff. de contra tab. l. 1. §. si quis ex liberis. & §. si sub pa.

e Existimo. Facit C. de institu. & substitu. l. 1.

f Sed is cui. Effectu enim hęres est: ut ff. quod cum eo. l. si filius §. 1. & facit C. de inoffic. test. l. 1.

g Onus. Ad hoc ff. de acquirenda hæreditate. l. cum hæreditate.

Ex tribus. Casus. Si tres sunt patroni, & libertus decedit eis præteritis: si unus omittit petere bonorum possess. alij duo utiliter uocantur. Viuian.

h Ex tribus. Facit C. quando nô petê. partes. l. 1.

* P. F. & si fili' uel non petierit.

Si filiusfamilias. Casus. Filiusfamil. miles manumittit: illius liberti est patronus. unde debet uocari ad côtra tabu. liberti ipse & filius eius, nô autem pater eius.

i Patri. Vt ff. de iure patro. l. seruû, in princ.

Si libertus. Casus. Libertus instituit extraneû, pręteriit patronum, patronus dedit sese alicui in arrogationê. nunquid poterit uocari ad contra tabulas? sic. si uero institutus omisit hęreditatem, succedit ei tanquam legitimus hæres. sed si decedit libertus relicto patroni filio, & ex altero filio duob. nepotibus: uiuente filio, nepotes non admittûtur. sed si libertus decedit relicto uno filio ex uno patrono, duobus ex alio: omnes æqualiter uocantur.

k Bonorum possessionem. Vnde legitimi: ut Insti. de bon. possess. §. cunque.

l Proximum. Vt ff. de oper. lib. l. a duobus. & de legi. tut. l. tutela. §. si duo. Acc.

m Duos reliquisset. Nô nepotes. Filij enim cû nepotib. nô admittuntur. Azo.

Communi. Casus. Libertus erat duorum patronorum: alter coegit libertum iurare ne nubat: alter uno liberto decessit. nunquid ille qui coegit, perdit ius patronatus: sic & bonorum possessio accrescit alteri. Viuia.

Vxorem

* In P. F. uniuersi.

a Vxorem ducat. Per quod perdit ius patronatus: ut ī. de iure patro. l. qui contra. Accur.

b Decesserit. Alter patronus: quo casu ad superstitē, non filium præmortui defertur: ut hic. & ā. de op. lib. l. a duobus. Sed in eo quod de iuramento dicit, uidetur cōtra ī. de iureiu. l. si duob. ubi dicit q portio amittētis alteri non accrescit. Sed ibi libertus iurauit, & ei suum sacramentū prodesse debet: hic uerò non iurauit, nec aliquid fecit, qd sibi pdesse debeat: imò hic culpa fuit quod paruit in delicto iubē ti patrono. uel dic ut ibi. & facit ī. de authoritate præstanda. lege, si seruus cōmunis.

redatur nepos patroni, ista exhæredatio nocebit nepoti. Vinia.

b Viuo filio. Facit ī. eo. l. si ex patronis. §. Iulianus.

SI in libertum. CASVS Si libertus damnatus est de crimine capitali, illud ius quod habebat patronus, si non esset cōdemnatus, hoc non perdet: eadem dicēda sunt in bonis eorum, qui mortē sibi consciuerunt. VI.

ne uxorem ducat: a siue uiuo liberto decesserit b is, qui extra hāc culpam fuerit, uel superuixerit: partis utrique debitæ bonorum possessionem solus habebit.

Idem lib. j. ad Vrseium Ferocem. XXV.

QVādiu patrono bonorū possessio partis debitę dari pōt, exceptio debitorib. datur aduersus hæredē petētē, Si nō in ea c cā sit patronus, ut bonorū possessionē pro parte debita contra tabulas petere possit.

Aphricanus libro ij. quæstionum. XXVI.

LIberto d octoginta habenti, fundus quadraginta legat⁹ est. is die legati cedēte decessit extraneo hærede instituto. † Respondit, posse patronum partem debitam uindicare. nam uideri defunctum mortis tempore ampliorem e habuisse rē centum, cùm hæreditas eius pp computationem legati pluris uenire possit. neq; referre, heres institutus repudiet legatū liberto relictum, necne. nam & si de lege Falcidia quęratur: tale legatū, quamuis repudiatum, f in quadrantē hęreditatis imputatur legatarijs. g

Idem libro iiij. quæstionum. XXVII.

VIuo filio h si nepos exhæredetur: nocebit ei exhæredatio, ad bona libertorum auitorum.

Florentinus lib. x institutionum. XXVIII.

SI in libertū animaduersum i erit: patronis eius ius, quod in bonis eius habituri essent (si is, in quē animaduersum ē, sua morte decessisset) eripiendum nō est: sed reliquam partem bonorū, quæ ad manumissoré iure ciuili non pertineat, fisco esse uindicandam placet. Eadem seruantur in bonis eorū, qui metu accusationis mortem sibi cōsciuerint, aut fugerint quę in damnatorum bonis constituta sunt.

Martianus libro ix institutionum. XXIX.

QVi ex causa fideicō missi manumittitur, est quidem libertus manumissoris, & tam cōtra tabulas, quàm ab intestato ad bona eius uenire potest quasi patronus: sed operas ei imponere non potest, nec impositas ab eo petere. k Sed si defunctus filio suo legauit seruum, & rogauit, ut eum manumittat ea mente, ut plenum ius patroni habeat: defendēdum est, posse * eum operas iure imponere. l

Caius lib. ij. ad edictum prætori Vrbani; titu. de liberali causa. XXX.

SI quis libertum paternum in seruitutem ea uoluntate petierit, ut causam euictionis sibi cō seruet: non amittit m beneficium bonorū possessionis.

Marcellus lib. ix. Digestorum. XXXI.

PAtro-

QVandiu. CASVS Si patronus est pteritus a liberto, & alter institutus quādiu potest dari bonorum possess. cōtra tabulas patrono, dabitur debitorib⁹ hæreditarijs exceptio aduersus heredem, si conueniantur.

c Si non in ea. Verba exceptionis. sic infra de except. rei iudi. l. 2. & de actio. & obligat. l. qui cū hærede. sed hodie uidetur cōtrarium C. de peti. hæredi. l. fi. §. sin autem.

LIberto. CASVS Libertus habebat in bonis octoginta. legatus fuit ei fundus qui ualebat quadraginta, & decessit. patronus uocabitur, quasi sint in bonis centum. nec refert utrum heres institutus repudiet legatū liberto relictū, necne. Vinia.

† Olim licuit cuilibet totam hæreditatem suam relinquere alteri. sed Falcidi⁹ statuit quod quarta pars hæreditatis debet relinqui legitimis hæredibus. e. responsa prudentū, in gl. dist. 2.

d Liberto. Ad intellectum huius legis est. ā. de iure patrona. l. si libertus. in prin.

e Ampliorē. Scilicet centum uiginti.

f Repudiatum. Ab hærede legatarii. Accursius.

g Legatarijs. Scilicet ad eorum commodum.

VIuo filio. CASVS Si uiuo filio patroni exhæ-

i Animaduersum. Vt quia suspenditur propter delictū. & habes idem ī. de bonis dā. l. cum rō. §. t.

QVi ex causa. CASVS Si quis manumittat ex fideic. uocatur ad contra tabulas. & si sui filius ea intētione rogat⁹ manumittere: ut plenū ius patronatus habeat: potest imponere operas, & uocabitur ad bono. poss. cōtra tabulas. Vinia.

k Ab eo petere. Cōcord. C. de operis liberto. l. 2. & de contra tabul. lib. l. t. & supra titul. t. l. cedo hē. & i. Campanus. & ī. de suis & legit. l. 3. secundo respon. & supra, de legatis primo. l. uidendum. & de in ius uocan. l. is quoque. Acc.

l Imponere. Speciale in filio. in alijs cōtra. ut ī. hac l. cū alijs, quę in hoc el cōcordant. sed & in filio uidet cōtra. ī. da fideicō. liber. l. si filius, in prin. sed illā secundū istā intelligę, uel solue ut ibi.

* Aliàs posse.

SI quis libertum. CASVS Ego libertum paternum petij in seruitutē, ut causam euictiōis mihi pstaret, nō amitto beneficium bon. pos. quia non petij per calum. ut ā. e. l. qui cum maior.

m Non amittit. Licet succūbat in eo qd ad seruitutē uocat. & facit ā. de neg. ge. l. ut qui. §. cū me. & ī. de iniurijs. l. qui de libertate.

PAtrono. CASVS. Patronus habebat libertū. libert⁹ fundū, quē ab eo emit, ei legat: si patronum

patron⁹ agnoscit lé gatū, non petet bo. poss. nec si is fundus a patrono euinceretur quia eum patronus liberto uendiderat.

a Patrono. Facit ff. de dote prælegat. l. licet.

SI libertus. CASVS. Fuit libertus meus per alium in seruitutem redactus ab eo manomissus. nunquid debeo uocari ad contra tabu. certè non. Viui.

b Ab alio. Cuius seruus factus est. facit ff. de senat. l. fin. & ff. de test. l. si mulier. & ff. ad Tertul. l. 2. § 2. & C. de dig. l. 1. lib. 12. & ff. de re iud. l. sepe. in §. nam & si libertus. & C. de liber. cau. l. principaliter.

c Manumisit. Scilicet postea.

SI patronus. CASVS. Si patronus nō aluit libertū suū, & iure patronat⁹ (lege Ælia Sentia prohibēte) nō poterit succedere: ut ff. de iur. pat. l. adigere. Viuianus.

d Imposita. Vt operas. Accur.

e Pertinet. Vt sunt liberi, uel hæredes ad quos operę quandoque producūtur: ut s. tit. s. l. si operā; & facit ad hanc l. ff. de lib. agnosc. l. alimenta. & ff. de iure patro. l. diuus. Acc.

f Institutus. Scilicet patronus.

SI libertus. CASVS. Libertus habebat duos patronos: unū preterijt, alterum ex semisse instituit. præteritus ab instituto, & ab altero poterit auocare debitā portionē. Simile ff. de inoffic. testa. l. mater. & ff. si pars hære. Viuia.

g Satisfieri oportet. Sic ff. eo. l. ex patroni. in princ.

A Liberto. CASVS. Seius libertum suum instituit: usumfru. fundi Mæuio legauit libertus. decessit pręterito

no[a] libertus fundū, quē ab eo alienum emerat, legauit: & constituit patronus ad se pertinere legatum. Contra tabulas bonorum possessionem accipere nō potest, & si nihil profecit ei legatum, quia alienam rem legauerat ei libertus: quia patronus ipse eum liberto uendiderat.

Idem libro x. Digestorum. XXXII.

SI libertus meus in seruitutē redactus: post ea ab alio[b] liberatus sit, & eius cœperit esse libertus: præfertur mihi in cōtra tabulas bonorum possessione, qui eum manumisit.[c]

Modestin. lib. sing. de manu. XXXIII.

SI patronus non aluerit libertum: lex Aelia Sentia[*] adimit ei libertatis cā imposita,[d] tā ei, & ipsi, ad quē ea res pertinet:[e] itē hrditatem ipsi, & liberis eius, nisi hę res institutus[f] sit: & bonorū possessionē, præter quam secundum tabulas.

Iabolenus lib. iij. ex Cassio. XXXIIII.

SI libertus cùm duos patronos haberet, alterum præterijt, alterum ex semisse hæredē fecit, & alteri extraneo semissem dereliquit: scriptus quidem patronus debitā sibi partem immunē habet: de cætera autē parte patroni, quę supra debitū ei relicta est, & de semisse extraneo relicto, alteri patrono pro rata portione satisfieri oportet.[g]

Idē lib. iij. epist. XXXV.

A Liberto suo hærede Seius[h] usumfructū fundi Mæuio legauit. libertus Mæuio hærede relicto[i] decessit. quærō, cū contra tabulas testamenti[k] petierit Seij filius aduersus Mæuium, utrū deducto usufructu pars debita fundi ei restituēda[l] sit, an solida: quia eorum bonorū acceperit possessionē quę liberti fuerint, cū moreretur filius? Respondit, usum fructum in causam pristinā restituendum puto. Optimū itaq; erit, arbitrū postulare, ut arbitrio eius ususfructus in integrum restituatur.

Idem libro viij. epistolarum. XXXVI.

LIbertus, qui soluendo non erat, præterito patrono extraneos reliquit hæredes. Quæro, an possit patron⁹ petere cōtra tabulas bonorum possessionem? Respondi. Cū a scriptis hæredibus adita est hæreditas, patronus cōtra tabulas bonorū possessionē pōt petere: quia soluendo hæreditas est, quæ inueniat[m] hęredem. Et sanè absurdū est, ius patroni in petēda bonorum possessione cōtra tabulas, aliorum cōputatione, nō iudicio patroni æstimari: auferrique patrono, quod modicum[n] uindicaturus est. multi enim casus interuenire possūt, quibus expediat patrono petere bonorū possessionē: quamuis æris alieni magnitudo, q̄ libertus reliquit, facultates patrimonij ei⁹ excedat: ueluti si prędia sūt aliqua ex bonis liberti, in quib⁹ maiorū patroni sepulchra sint: & magnī æstimat patronus[*] bonorū possessionis iura pro parte ea ad se pertinere:[o] uel aliqd̄ mācipiū, quòd nō pretio, sed affectu sit æstimandū. Non ergo ideò minus habere debet ius petendæ bonorū possessionis, quia animo potius,[p] quàm aliorum computatione bona liberti æstimat: cum eo ipso sufficere patrimonium uideri possit, quòd & hæredē habeat, & bonorum possessorem.

Vlpia. lib. xj. ad leg. Iul. & Pap. XXXVII.

filio patroni, & Mæuio instituto. nūquid subuenitur ei filio? sic in debita portione: ceterum tamen oia ita præstāda sunt, ut Mæuio conseruetur usufruct. fundi.

h Seius. Id est, patronus.

i Hærede relicto. Cū Seius patron⁹ decesserit ante libertum.

k Testamenti. Liberti paterni.

l Restituenda. Et sic in illa non habebit filius partem.

LIbert⁹. CASVS. Libertus, q non est soluēdo, instituit extraneum, & patronū pręterijt. nūquid patron⁹ poterit bo. pos. cōtra tab. liberti petere? Videbatur quod nō, ex quo non est soluendo. e cōtra uidetur q sic, ex quo inuenit hęredē, tamen dicēdum est ex quo inuenit hæredem, patronus poterit petere contra tab. bon. poss. Viuia.

m Quæ inueniat. Sic ff. ad leg. Falcid. l. 8. in prin.

n Quod modicum. Id est, quia modicū.

o Pertinere. Vt ff. si quid in fran. patr. l. 1. §. & alias. & ff. de mino. l. si in emptione. & C. de admi. tutorum. l. lex quæ.

p Potius. Sic ff. mādati. l. cum seruus. Iulianus.

[*] In P.F. adimit ei⁹ libertatis. In aet. adimit ei ius libertinitatis causa impositorum.

[*] In P.F. bonorum possessione iura, &c.

Ulianus [a] ait, si patronus libertatis causa imposita libertæ reuẽdiderit: filium eius a bonorum possessione sub moueri: scilicet quia nec contra tabulas testamenti liberti bonorũ possessionem accipiet, quoties pater eius donũ, muuus, operas liberto reuẽdiderit. Planè si patroni filius libertatis causa imposita reuẽdiderit: nihilominꝰ familiam bonorum possessionem cõtra tabulas liberti accipere ait: quia filius reuendendo libertatis causa imposita, fratrem suũ nõ submouet.

Si libertus hæredem scripserit, isq; prius, quã de familia [b] quæstionem haberet, adierit hereditatem: patronum ad cõtra tabulas bonorum possessionem non admitti, Iulianus ait debuit enim & patronus liberti necem uindicare. quod & in patrona erit dicendum.

Terẽtius Clemens li. vj. ad legem Iuliam & Papiam. XXXVIII.

Quæritur, an filio ex hæredato [c] etiã ne potes ex eo a bonorũ possessione liberti excludãtur? Quod utiq; sic dirimẽdũ est, ut uiuo filio donec in potestate eius liberi manent, nõ ad mittãtur ad bonorũ possessionẽ: ne qui suo nomine a bonorũ possessione submouenẽ per alios [d] eã [e] consequãtur. Si aũt emancipati a patre fuerint, uel alio modo sui iuris effecti: sine aliquo impedimẽto ad bonorũ possessionẽ admittãtur. Si filius liberti, patris sui hæreditatem omiserit: hoc patrono proficiet.

Idem li. x. ad leg. Iuliam & Papiam. XXXIX.

Patroni filia, si in adoptiua familia sit, ad bona libertorũ pater norum admittitur.

Idem libr. xij. ad leg. Iul. & Papiam. XL.

Si pater exhæredato [a] filio ita cauit, ut ius in libertũ saluũ ei esset: nihil ei ad hanc rem nocet exhæredatio.

Papin lib. xiij. qõ. XLI.

Si libertus patrono, quod ad debitam portionẽ attinet satisfaciat, inuito tamen aliquid extorquere conetur: quid statuẽdum sit, quæritur. Quid enim si ex parte debita instituto, decem præterea legentur: & rogetur seruũ proprium, qui sit decem, uel minoris pretij, manumittere? [f] Iniquum est, & legatũ uelle percipere, & libertatem seruo non dare: sed parte debita accepta, & a legato tempera re, & libertatẽ imponere non cogi: ne seruũ fortè de se malè meritum [g] eo gat manumittere. Quid ergo, si solo herede [h] eodem instituto, idem libertus petierit? [i] Si substitutum habebit: æquè decreti remedium poterit procedere, ut accepta [k] debita portione [l] cętera pars ad substitutum perueniat: ita ut si fortè seruus redimi [m] potuisset, prę staretur libertas. Cesfante verò substitutione, patronũ hęreditatẽ liberti amplectentẽ prætor, q. de fideicommisso cognoscit, libertatem seruo eũ imponere cogat.

Idem libro xiij. quæstio XLII.

Si fi-

Iulianus. CASUS. Vos habui filios plura, propter quę patroni repelluntur a iure patronatus in l. ista ponũ tur aliqua, scilicet si patronus impositas operas ei reuendidit: tunc repellitur a contra tab. poss. Sed si duo sunt alij patroni, unus reuendidit operas, nocet ei: sed non nocet fratri.

Si libertus. Si libertus instituit hæredem, & ipse libertus fuit occisus: si heres adiuit hæreditatem ante quam uindicaret mortem defuncti, uel de familia quęstio haberet: nec ipsi patrono contra tabu. bonor. possess. dabitur.

[a] Iulianus. Facit s. de iure patr. l. sicut. & s. in. t. l. libertus qui. & no. C de ope. lib. l. si quam.

[b] De familia. De hoc dicit C. eodẽ. cum fratrem.

Quæritur. CASUS. Si filius patroni exhæredatur, nepotes ex eo quãdiu in sui patris, qui exhæredatus ẽ, potestate sũt, ad bon. pos. liberti non admittuntur. si autẽ effecti fuerint sui iuris: nihil obstabit illis, quo minus admittantur ad bo. possess. liberti.

Si filius liberti. Si libertus habet filiũ, & eum instituit, ille omittit paternam hæreditatem: prodest patrono: ut si filius habet substitutum, uocetur ad contra tabul. uel si non habet, ei succedat: ut s. de i. g. hæred. l. intestato.

[c] Exhæredato. Manifestè mente parentis.

[d] Per alios. Sic C. de hære. insti. l. neque & facit supra eo. l. qui in seruitutem. & l. quod si pater. & supra de iure pat. l. quã contra.

[e] Quod enim una uia prohibetur, alia nõ permittitur. & facit C. de in. g. l. si super. ut per similitea. post med. ibi. & q.d. nomine, meo extra de off deleg.

Patroni. CASUS. Si filia patroni & filia mea sit data in adoptioñ

familiã, potest uocari per contra tab. unde legitimi ad bona libertorum meorum. Viuia.

Si pater. CASUS. Si ego patronus exhæredo filiũ hoc adiecto, uolo, quòd iura patronatus sint tibi salua: nõ officio filio, quin uocet ad contra tab. in bonis liberti, quia hic non uidetur mala mente exhæredasse. supra, eodẽ l. si patronus. §. si quis.

[a] Exhæredato. Vt s. e. l. si patronus. §. s. sed & tit. s. de ope rarum. in si. contra. Solu ut ibi.

Si libertus. CASUS. Libertus satisfecit patrono I debita portione. nũ quid poterit repelli a contra ta. sic. & si eum instituit in debita portione, & insuper legat ei 10. in legato potest eum grauare. si autem ei non legauit, in portione eum grauare non potest nec legato, uel fideicom. uel substitutione. Nõ si cut filio non potest imponi in quarta debita iure naturæ nil quod grauamen: sic nec patrono.

[f] Manumittere. Facit ad id quod not. C. ad legem Falcid. l. si ea.

[g] Hærede. In omnibus. Accur.

[h] Petierit. Quod seruus manumittat.

[i] Accepta. A patrono.

[k] Portione. De hæreditate in qua solus est hæres patronus, qui non uult manumittere.

[l] Redimi. Per substitutum a patrono.

Si filius. CASUS. Filius patroni hæres extitit. & fratrem suũ exhæredatum arrogauit. nun quid iste arrogatus post mortem fratris uocabitur ad bono. pos. liberti: certè nõ Paulus tamen existimat hũc, & si nõ ut filius patroni admittatur, tamen ut filium

[m] Cẽtera. c. si quis. a seruitute & dese ibi si meritos si ep'diber tate donauerit: collatã libertate a suc cessoribus placuit ea stoduri. & gl. in uer. bene merit tos ibi, ad pro premio remanetandos est seruus libertate, 12 q. 2.

filiam filij admitti debere. Papinianus. Libertus fecit Titium commilitonem hæredem in bonis castrẽsibus. alius succedit in alijs bonis. bona castrensia non sunt auferenda a Titio. sed si patronus non inuenitur habere legitimam portionem, de alijs bonis habebit.

Cum filius. Filius liberti dicitur partus suppositus esse, accipit bonor. possessionem. utrum patronus possit petere bon. possess. contra tabu. Respon. patroni petitionem in id pus pubertatis differendam.

Si falsum. Libertus in prouincia existens dicitur fecisse testamentum, & decessisse testatus: alij dixerunt falsum, pronuntiatum est falsum: & est appellatum. nunquid patronus poterit petere contra tab. uel eius filia? sic. & si é falsũ poterit succedere ab intestato, uel poterit petere debitam portionem.

a Si filius. Scilicet patroni exhæredatus mala mente.

b Exhæredato. Si tamen bonis patris abstinuisset.

c Noceret. Ioan. dicit, quod hic debet esse aliud non: ut dicas non noceret, id est, non prodesset. Azo. to dic idẽ siue habeas secundũ nõ, siue non habeas.

d Nocere. Id est, nõ prodesse.

e Exhæredato. Hic est sẽsus. si hic fili⁹. qui frater est adoptantis, abstinuisset a bonis patris. non haberet ius in bonis liberti. sic & nunc cum est exhæredatus, talis adoptio sibi prodesse non debet, ut habeas ius.

* In P.F. nõ est, si. sed incipit tit. q &c.

* In P.F. bonorum posse ssiõe libertũ patris naturalis, &c.

* In P.F. sic dictum est, patrono eodẽ que patrono filio.

* In P.F. deest, ab intestato.

lius, [a] qui patri hæres extitit fratrem suum exhæredatum adrogauit, atque ita hęrede eo relicto defunctus est. [b] bonorũ possessionem liberti patris naturalis exhæredatus nõ habebit. Nam cui non exhæredato [c] talis adoptio noceret, [d] nocere [e] debet & exhæredato. [f] quoniam pęna, quę legibus aut edicto irrogatur, [g] adoptionis remedio nõ obliteratur. [h] Paulus notat. [i] Ei, qui alio iure uenit, [k] quã eo, qđ amisit, [l] non nocet id, quod perdidit: sed prodest id, qđ habet. [m] Sic edictum est, patrono, [n] eidemq; patroni filio nõ obesse, quòd quasi patronus deliqt, si ue patroni filius uenire posit.

Papinianus. Castrensiũ bonorum Titiũ libertus hæredem fecit, cæterorũ alium. [m] [n] ab intestato adita est a Titio hæreditas. Magis nobis placet, nondum [o] patronum bonorũ possessionẽ contra tabulas petere posse. Verũ illa q̃stio iteruenit: an omittẽte eo, qui reliqua bona accepit, [p] perinde Titio adcrescant, ac si partem eiusdem [q] hęre ditatis accepisset? Verius mihi uidetur intestati [r] iure deferri bona cætera. Titius [s] igitur hæres [t] non poterit euitare manumissorẽ: [u] cum Titio nihil auferatur in cæteris bonis, quę nondum ad causam testamẽti pertinent. Cum filius liberti impubes, qui subiectus dicitur, ex prima parte bonorum possessionẽ [x] accipiat: an patronus defuncti, bonorum possessionẽ accipere posit, [y] quæsitum est. Et sine dubio [z] qui sequentis gradus sunt, nõ admittuntur interim. Cùm enim præcedit alia possessio: qui sequitur, accipere non potest. Planè si cõtra eũ, qui subiectus dicitur, fuerit iudicatum: data non intelligitur. [y] Sed & in patrono [a] pendente controuersia, [a] idem erit dicendum. [b] Planè quod ad patroni quoque personam pertinet, differri cõtrouersia debebit.

Si falsum liberti testamentum ab alijs in prouincia dictum, atque ita

dicit. Item contra supra eod. l. qui in seruitutem. Sol. ibi, & eodem modo soluitur. s. eod. l. quæritur. & leg. quod si quis a patro. Itẽ not. hic, quod quis nõ potest per se, potest per alium. ut s. de transact. l. qui cum tutoribus. & s. quę res pig. l. 3. & j. de fideicom. liber. l. si filius. §. erit. & j. de inoffic. testa. l. si filio. §. pen. & §. fin.

m Alium. Puta Seium.

n Nondum. Quia noodnm adijt Seius in paganicis: quod est opus: ut s. eod. l. etiã. §. si patronus. quorũ causa potest agi, non autem pro castrensibus: ut C. de inoffi. testa. l. fin. §. si tamen. sed & paganicis ita demũ si decessit nõ in militia, aliás posset testari ut uellet. C. de testa. mili. l. milites. Accur.

o Accepit. Destinatione defuncti, nõ re ipsa.

p Eiusdem. Id est, alicuius, cuius pars repudiata etiam inuito accrescit: ut C. de ca. tol. §. his ita. hic autem duæ sunt: ut s. de mili. test. l. si certarum. §. Iulianus.

q Intestati. Et ita patrono ab intestato: ut s. de mil. testamen. l. si duobus. & C. de testa. milit. l. 1. & 2. Sed uidetur accrescere Titio: ut s. de mil. test. l. idemque ẽ. Sed illud obtinet cũ unus solus est hæres institutus extraneus, non cum milito: ut C. de test. milita. l. 1.

r Titius. Si ut legitimus ab intestato paganica possideat.

t Manumissorem. Petentem per unde legitimi, & per bono. poss. hæreditatis pe. & accipe j. in bonis cæteris, scilicet paganicis quæ nondum &c. id est, quę non erant adita ex testamento, cum nihil Titio auferatur, scilicet de castrensibus.

* In P.F. non potest inuitare manumissorem cũ Titio nihil auferatur in cæteris bonis &c.

f Irrogatur. Ut exhæredatus mala mente non habeat contra tabulas.

g Non obliteratur. Id est, non deletur. sic C. de apostatis. l. 2. qui secus si a Deo adoptetur: quia omnis macula abstergitur: ut in authentica, de monach. in prin. col. 1.

h Paulus notat. Corrigens prędicta.

i Venit. Ut filij filius.

k Quod amisit. Amisit enim ut filius.

l Patrono. Verba ueteris legis. Azo. & dic quòd mater, & filius manumiserunt seruum cõmunem. Sed cõtra hæc, quæ dicit Paulus infra de uerborum signific. l. sciendum. §. item. Solu. ibi. Item cõtra supra de cõtra tabu. l. sub condi. § si. So. ibi. Item contra in eo. tit. de contra tab. l. pen. in fine. Sed expone ut ibi. Itẽ contra supra de cond. & demon. l. fideicõmissum sed alio casu

t Bonorum poss. Unde liberi, quæ est prima inter eas quę deferuntur ab intestato.

u Accipere posset. Unde legitimi.

x Et sine dubio. Altius exorditur. & concor. j. de iure fisc. l. edicto. §. cum ante. & de adul. l. 2. §. fin. & l. seq. & l. si maritus. in prin.

y Non intelligitur. Sic supra de acquirenda hæreditate. l. filius. & de inofficio. testamen. l. filio. in fi. & de tut. & cur. da. l. Seij.

a Sed & si patrono. Redit ad primum.

a Controuersia. Suppositi partus.

b Dicendum. Ut differat, uel ut ei data non ualeat. & hoc probat planè. &c.

[a] Habere potuit. Vt & supra de contra tabul. l. sed & si decesserit.

IVlianus putat. CASVS. Libertus instituit quendam pro dimidia: & alium pro alia dimidia: quendam substituit. dum deliberaret institutus, & substitutus, patronus petijt contra tabul. si non adiuit hæredi. patronus succedit ab intestato contra tab.

[b] Pro parte dimidia. In alia Sei fuit institutus: sed soli Titio patronus fuit substitutus.

[c] Eo. Scilicet Titio.

[d] Accepit. Et sic contra Titium, & Seium.

[e] In possessionem. Secundum tab. quæ excludit contra tab.

[f] Auferantur. Vt i. eod. l. si libertus sub condi. qui habet secundum tab. ut s. de secun. tab. l. 2. §. si sub condi. Sed uidetur hunc amodo ex iudicio non admitti qui petit contra ta. ut s. eo. l. in seruitutem. §. si quis bonorum. Respō. hic fit, ne fiat præiudicium cohæredi.

SI patronū. CASVS. Tu patronū instituisti ex debita portiōe. rogasti eum, ut alicui daret fundū pure, & ei legatum sub conditione a cohærede reliquisti: certè nō tenetur patronus legatū a se relictū præstare nisi adueniente conditione sui legati.

Patronus. Si patronus instituitur hæres, & ei legatur seruus, ut habeat portionem: certè nō petet contra tab. Item libertus dedit debitam portionem patrono: postea auctū est patrimoniū eius an patronus possit plus petere? certè nō: nec ideo poterit conqueri, quod non habet legitimā portionem.

[g] Instituas. Tu libertus.

[h] Eique. Patrono.

[i] Leges. Id est, per leges a cohærede.

[k] Fideicommissum. Fundi pure relicti. quod nunc fit condi-

res per appellationē extracta esset: defuncta medio tēpore patroni filia, quam libertus hæredē instituerat, filio mulieris seruauit diuus Marc eā partē bonorū, quam filia patroni uel iure itestati, si uixisset, hēre potuit. [a]

Idem libro xiiij. quæstionum. XLIII.

IVlianus putat patronū, qui Titio pro parte dimidia [b] hærede instituto, substitutus eō [c] deliberante bonorum possessionē contra tabulas accepit, [d] si postea Titius nō adierit hæreditatē: nihil ei, qui adijt hæreditatē, abstulisse: nō magis, quā si sub cōditione fuisset institutus. igitur Titio deliberāte, res i incerto erit, utrū ne semis ex substitutiōne in possessionē [e] cōuertat, an Titio adeunte singulis hæredib partes debitæ auferantur. [f]

Paulus libro quinto quæstionum. XLIIII.

SI patronum ex debita portione hæredem instituas, [g] & purè roges fundum dare, eiq; [h] sub conditione tantūdem leges: [i] in conditionem fideicommissum [k] redigitur: erit tamē & hic qđ moueat. onerabitur enim patronus satisdatione fideicommissi. Sed dicendum est ab eo fideicōmissatio cauēdum, a quo patrono legatum est, ut undique patronus suum ius habeat imminutum.

Patronus hæres institutus, legato ei seruo, p quem suppleret debita ei portio, non petet contra tabulas bonorum possessionē, quanuis seruus clausis tabulis decesserit. [l] Si ex bonis, quæ mortis tempore fuerūt, debitam partem dedit libertus in hæreditate, uel legato, seruus tamē post mortem liberti reuersus ad hostibus augeat patrimonium: non potest patronus propterea queri, quòd minus habeat in seruo, quā haberet, si ex debita portione esset institutus. [m] Idē est & in alluuione, cū satisfactum sit ex ijs bonis, quæ mortis tempore fuerunt. Idē & si pars legati liberto relicti ab eo, [n] cui simul datum erat, uel hæreditatis, [o] nunc illis abstinentibus adcrescat.

Idem libro nono quæstionum. XLV.

SI patronus ex sexta, [p] & seruus eius ex reliqua parte [q] sit hæres institutus: nec ex serui portione fideicōmissum debetur. At si seruus duntaxat hæres institutus est: puto nec hic ex debita portione præstandum.

Idem libro tertio responso. XLVI.

PAulus respondit. Patronus, qui deceptus falsum iudicium testatoris secutus est: bonorum possessionem cōtra tabulas testamēti liberti petere non prohibetur. [r]

Idem libro xj. responsorum. XLVII.

PAulus respondit, exhæredationem ne-

tionale & facit supra de leg. 1. l. quidam. §. pen.

[l] Decesserit. Nam tempus mortis inspicitur: ut supra eod. l. a §. 1. & j. prox. §.

[m] Instituens. Facit supra ad leg. Falc. l. serui qui.

[n] Ab eo. Cohærede a quo &c.

[o] Vel hæreditatis. Nam etiam hæredi hæredis accrescit: ut C. de cadu. tol. in §. his ita.

SI patronus. CASVS. Patronus est hæres institutus ex sexta parte: ex residua seruus eius. nunquid propterea poterit grauari patronus legatis & fideicom. sic, ut nō diminuatur eius legitima portio. hoc dicit. Viuianus.

[p] Ex sexta. Quæ non facit tertiam patrono debitam.

[q] Ex reliqua parte. Patrono debita, quę est tertia.

PAulus CASVS. Si patronus per errorē iudicium liberti, quod credebat uerum, approbauit: non propterea repellitur a contra tabul. bono. possess. Sic & filius qui deceptus approbauit iudicium paternū. s. de inoff. testa. l. nihil. Viuianus.

[r] Non prohibetur. Vt & s. de pet. hær. l. legitima. Sed contra j. si quid in frau. pat. l. 1. in prin. Solu. ibi errauit in iure: hic in facto.

PAulus. CASVS. Exhæredatio facta a patrono de nepote non mala mente, nō nocet nepoti, alias noceret, & repelleretur a bo. possessione contra tab. libertorum aui.

Quæro. Quædam Titia dicebat, iā pr meus mittebat mihi tota die literas, quibus conquerebatur, quod a libertis ueneno appetitus eēt. an si eas literas secuta filia accusat libertos de morte patris, repellitur a contra tabul. pos. Accedit sup. ad Syl. l. si quis. §. 1.

Patroni. Si filius patroni misit liberto suo epistolam dicens

poti, quæ non notæ gratia, a sed alio consilio adiecta esset, nocere ei nõ oportet quò minus contra tabulas libertorum aui bonorũ possessionẽ petere possit.

Quæro an si Titia patroni filia iactaret Titiũ patrem suũ prius, quàm moreret, literas ad se fecisse, quibus adijceret, se per libertos suos maleficijs appetitũ: easque literas secuta post mortẽ patris libertos accusaret: an aliquid ei prodesse b possit hæc c accusatio? Paulus respõdit, eam, quæ ex uoluntate patris accusauit, non debere repelli a bonorũ possessiõe cõtra tabulas: quoniã nõ suum iudiciũ, sed alienum * secuta sit. c Patroni filius epistolam talem liberto emisit: Sepronius Zoilo liberto suo salutem. Ob merita tua, fidemque tuam: quã mihi semper exhibuisti, concedo tibi liberam testamenti factionem. Quæro, an patroni filio nihil relinquere debeat? Paulus respondit, eum libertum, de quo quæritur, liberam testamenti factionem consecutum non uideri. d Paulus respondit, nepotem etiam post mortem aui conceptum superstite liberto, bonorum possessionem contra tabulas auiti liberti e petere posse, & ad hęreditatẽ eius legitimam admitti. responsum enim Iuliani tantum ad hæreditatem legitimam, item ad bonorum possessionem aui petendam pertinere. Paulus respondit, Quamuis filij a patre milite præteriti pro exhæredatis habeantur: f tamen non eousq; silentium patris eis nocere debere, ut & a bonis libertorum auitorũ repelli debeant. Idem responsum est etiam de bonis libertorũ paternorum. g

Scæuola libr. secundo respon. XLVIII.

Quæro de eo, qui libertum effracturę crimine accusauit? Respõdi: Si eiusmodi effracturæ crimine accusatus sit, ex quo, si probaret, in metallũ h datus esset: denegandam bonorum possessionem.

Paulus lib. tertio sententiarum. XLIX.

Liberto per obreptionem adrogato, ius suum patronus i non amittit. †

Triphoninus lib. xvij. disputationum. L.

Nihil interest, ipse patronus scriptus hæres ex minore parte adierit hæreditatem, an seruum suum scriptum iusserit adire hæreditatem, quã retinet. nihilominus enim repulsus erit a contra tabulas bonorum possessione. Si tamen antè quàm iuberet liberti hæreditatem adire, seruum uendiderit, k aut manumiserit: & ita ipse nouus libertus, aut emptor heres extiterit. Verbis edicti non prohibet patronus accipere contra tabulas bonorum possessionem. l Sed nunquid prætor ei denegare possessorias actiones debeat, si fraudem edicto eius facere uoluit, ut pretio uberiore percepto, uel tacita pactione etiam hęredita

---

eã sic, quia semper fuisti obsequios⁹ erga me, permitto tibi liberam testamenti factionẽ. nũquid ex hoc assequetur liberam testamenti factionẽ? Resp. quòd non. Paulus respon. Nepos aui sui uocatur ad bon. pos. contra tabu. liberti si ab eo inutilitè exhæredatur. Paulus resp. Si filij præteriti sũt a patre milite, habentur pro exhæredatis. tamẽ ista præteritio non excludit eos a bonorum pos. contra tab. liberti.

a Notæ gratia. Id est, non mala mẽte, ut & ĩ. eo. l. si patronus. §. fi. & ĩ. ad leg. Falc. l. qui fundum. §. qui filios. & infra de assig. li. l. 2. §. sed & si exhæredato. & supra solut. matri. l. si uero. §. si filium.

b Prodesse. Id est, non nocere.

c Secuta sit. Ut & supra eodem. l. qui cũ maior. §. fi.

d Non uideri. Ut C. eo. l. fi. contra. Solut. ibi. & facit ĩ. eo. l. etiam. §. 1. & 2. & ĩ. nequid in loc. pu. l. 2. §. si quis.

e Liberti. Sed non aui, ut subijcit. & in sti. de hæred. quę ab intesta. §. cũ autẽ. & est ratio: quia ad hoc ut quis admittatur per unde liberi, oportet quòd sit de liberis. uel si per unde agnati. quòd fuerit agnat⁹, & sic cognatus: ut infra de suis & legi. l. Titius. & unde cognati. lege 1. §. quis proximior. in fin. & ad bona liberti admittitur et qui nunquã fuit eius cognatus.

f Habeantur. Ut C. de test. mili. l. sicut.

g Paternorum. Supra eo. l. si patronus. in prin. contra. Solut. ibi.

Quæro. CASUS. Patronus, uel ei⁹ filius libertũ suũ de effractura accusauit. nũquid repellitur a cõtra tabul. sic, si accusatio fuit talis, de qua debeat in metallum damnari. Viu.

h In metallum. Ut quia nocturni: ut infra de effra. l. fin.

Liberto. CASUS. Si tu furtiuè arroga libertũ meum, propterea nõ perdo ius meũ, nec repellor a contra tabu. bo. pos. Nã libertus alienus nõ debet arrogari sine patroni uolũtate. ĩ. de adop. l. si pr. §. ni. Viu.

i Non amittit. Ut supra de in ius uoc. lege, sed & si. §. patronum.

Nihil interest. CASUS. Si patronus institutus sit hæres a liberto: licet ex minori parte, nõ admittitur ad cõtra tabu. similiter & eius hæres. Vnũ sciatis: si patronus institutum a liberto seruũ suum antequam iubeat hæreditatem adire uendiderit, uel manumiserit, nõ repellitur a contra ta. nisi hoc in fraudem edicti fecerit, ut & pretium serui, & bono. possess. acciperet: nam tunc repellitur. Sed si scriptus est filius patroni, & adiuit uoluntate patroni: patron⁹ repellitur.

Si patronus. Patronus fuit institutus ex debita portione, rogatus fuit hæreditatem restituere. dixit hæreditatem suspectam. coactus fuit adire, & restituere, nunquid repellitur a contra ta.? Respon. quòd sic.

Si deberet. Patron⁹ debet liberto certam quãtitatem pecuniæ. libertus reliquit ei liberationẽ. ille suscepit liberationẽ uel pacto, uel acceptilatione. nunquid uidetur eius iudiciũ agnouisse? sic: & ideo repellitur a contra ta. Viu.

k Seruum uendiderit. Patroni, institutum a liberto.

l Bonorum possessionẽ. Quia alius est hæres, non ipse.

† Cõcor. e. & si illi. ibi, Impiũ enim est ut qui res suas Ecclesię Christi non cõtulerit, dãnum inferat: & ius ecclesię alienare cõtendit. tales igitur libertos successor episcopus absque ulla appositione ad ius ecclesię reuocabit. quia eos nõ æquitas, sed etiam improbitas absoluit. Et glos. in uerb. reuocabit. 12. q. 2.

* In P.F. excusatio.

* In P.F. executa.

a Cōmodum. Quia plus ueudidit, quā est institutus. Accur sius.
b Faciliorque. Scilicet est.
c Patronum habere. Scilicet hæreditatem. quasi enim habet pater, cum habet filius.
d Ex uoto. Vt infrà unde libe. l. scripto. & de bo.dam.l.eum ratio.& ī.de inof.testamen.l.nam & si.
e Patronl. Mortui. Accur.
f Quem. Filium patroni.
g Hæredem. Patri adoptiuo.
h Hæres. Liberti. Accursius.
i Vt patris. Scilicet adoptiui.
k Bonorum possessionē. Facit ī. de lega.præst.l.filium.§. omnibus.

SI eūdē. CASVS. Accusaui libertum paternū de crimine capitali per calumniā.non potero uocari ad contra tabul. ut dixit Labeo. sed uidetur contra: quia Paulus contra dicit. Accusauit quēdam seruum de crimine capitali: ille ē factus libertus patris mei. nunquid uocabor ad contra tabu. eius? & certè nihilominus. Viul.
l Et tu filius patroni.
m Manumisit. Scilicet ante.nam dicit libertum.
n Imò contra. Scilicet quandoque: ut probat. Acc.
o Seruum. Scilicet alienum.
p Factus fuerit. quia fortè emit. nō enim facile poterat desistere,ut ar.ī. e.l.qui eum maior.§. 1.

DE LIBERTIS municipio &c.

ADDITIO. De libertis singulorum personarū superiori dictum est. uerum quia aliqui sunt liberti uniuersitatū, ponitur huiusmodi titu. & quod tus habeat uniuersitas in eis,uideamus. Viuianus.

tis ex institutione delatæ commodum [a] & bonorū possessionis contra tabulas haberet? Facilior que[b] suspicio per filium scriptum hæredē,quāuis emācipatum adeuntem, liberti hæreditatē ipsum patronū habere: [c] cum omnia,quæ nostra sūt, liberis nostris ex uoto [d] paremus. Si tamē adhuc clausis tabulis testamēti liberti (cum ignoraret iudicium eius patronus) eorum quid, quæ supra scripta sunt, circa institutum subiectū iuri suo fecit: amota fraudis suspicione, suo iure in bonorum possessione cōtra tabulas utetur.

[e] Si patronus ex debita portione a liberto scriptus,rogatusque hæredi tatem restituere, suspectam dixerit: & compulsus adire, cum retinere posset,restituerit:nō poterit contra tabulas accipere bonorum possessionem:& quia agnouit iudicium liberti, & quia spreuit, & quasi damnauit eā possessionem. Longè distat ab hoc patroni [f] filius,quem [g] libertus adrogauit, & ex minore parte hæredem [h] scripsit, cum nemo ex familia patroni alius esset. quāquam enim hic ipso iure, q̄ppe suus, hæres [h] deprehendatur: si tamen se non immiscuit hæreditati ut patris, [i] sed abstinuit quasi patroni: tamē filius admittendus est ad contra tabulas bonorum possessionem.

Si debenti patrono certam pecuniam, liberationem libertus reliquit, isque usus est aduersus hæredem petentem debitū exceptione doli,aut acceptilatione liberat[k] est de bito proper legatū: dicendū est,eum nō posse accipere cōtra tabulas bonorum possessionem. [k]

Labeo libr. j. pithanon a Pau. epi. L I.

SI eūdem libertum, & tu[l] capitis accusasti, & pater tuus manumisit: [m] non poterit sibi eius liberti bonorū possessio ex edicto p̄toris dari. Palus. imò cōtra[n] accedit,si quē seruū [o] accusaueris, deinde is patris tui fuerit [p] factus, & is postea eū manumiserit.

TITVLVS III.

DE LIBERTIS municipum,& aliarum uniuersitatum.

Vlpianus libro xlix. ad edictum. I.

MVnicipibus[q] plenum ius ī bonis libertorū, libertarum que deferē: hoc est, id ius quod etiā patrono. Sed an omnino petere bonorum possessionem possint, dubitatur. Mouet enim, quòd consentire non possunt: [r] sed per aliū [s] possunt petita bonorum possessione ipsi adquirere. Sed qua ratione senatus censuit,ut restitui eis ex Trebelliano hæreditas posset, [t] qua ratione alio senatuscon sulto [u] hæredibus eius institutis a liberto, adquirere hæreditatem permissum est: ita bonorum quoq; [x] possessionem petere dicendum est: temporaq; bonorum possessionis petēdæ cedere municipibus exinde, ex quo decernere de petenda poterunt: [y] quod & Papinianus respondit.

Municipi bu. CAS VS. Municipes alicuius municipij manumiserunt seruum suum cū iuris solennitate, ualet. & q̄d ius priuatis in suis libertus datur. idem eius municipes habere possunt: & sic bonorum posses. tā de legitimis, & succedere ab intestato: Vnum sciatis, si municipes non petunt intra tempus, quod debetent,excluduntur. Viuia.
q Municipibus. Id est,ipsi uniuersitati.
r Non possunt. Scilicet facile secundū Ioan.ut ī.de ori.iu. l.2.§.deinde quia difficile. Azo.& sic intelligit ī. de acqui. pos.l.1.§.si.& ī.d do lo.l.si ex dolo. §.1.
s Per aliū. De hoc non est dubium: ut infra de acquirenda posse.l.2.
t posset. Vt supra ad senatuscon. Trebel.l.omnibus.
u Senatuscōnsulto. Cuius uerba nō habemus. sed facit C. de here. instit.l.hæreditatis. item & legitime deferunt patrono hereditas liberti: ut infra de suis & legi.l.3.§. si municipes.
x Et bonorum quoque. Vt & supra de bon.posses.l.3. .s municipibus. & facit supra de arbit. l. item si.§. principaliter.
y Poterunt. Eligēdo, & decernendo syndicum uel actorem.

* In F.P. de libertis uniuersitatum.

DE- *Aliàs,& quia.

DE ASSIGNANDIS LIBERTIS.

ADDITIO. Quia liberti, de quorum operis, & bonis, & quorum iure patronatus dictum eſt, plerunq; aſſignantur, ponitur tit. de aſſig. lib. a patre inter liberos. nã aliquando habet pater plures liberos, & vult vni aſſignare libertum ſuum, quod facere licet: & ideo dicit tit. de aſſig. lib.

Senatuſconſulto. CASVS. Fuit factum ſenatuſcõ. temporibus diui Claudij quo cauetur, vt liceat patri inter liberos libertos aſſignare, & ſunt verba ſenatuſcon. talia: Si pater habet plures liberos, & velit vni ex liberis aſſignare libertum: poteſt facere inter viuos, & in teſtamento: & non ſolum aſſignare vnũ, imo plures. & licet ſit locutum ſenatuſconſul. in ſingulari numero, vt poſſit aſſignari, ſ. filio: tamẽ pater filijs ſuis aſſignare poteſt verbo pluralis numeri. aſſignare etiam poteſt verbo, nutu, & teſtamento, & codicillis. filio exhæredato poteſt aſſignare. ſed ſi prius aſſignaret, & poſt exhęredaret mala mente: non valet: ſed ſi aſſignauerit filio, & ipſe repudiat, admittuntur fratres. ſed ſi aſſignauit vni vnum, alteri duos: valet. & ſi aſſignauit vni, & deceſſit: alij filij vocantur, ac ſi non eſſet facta aſſignatio vni. hoc dicit lex iſta cum lege ſequenti, & princ. l. ſequ. Viu.

a Claudianis, id eſt tempore ipſius Claudij.

b Ruſo. Hic vocatur Velleius Rufus. ſed Inſti. eo. §. fin. Sabellius Rufus.

c De liberto. Sub. & de liberta.

d Is cave. Iſta duo pronomina ad liberto; referuntur. & omitte hic, & iunge infra, conſecutus conſ. &c. & media lege prius.

e Eſſe deſiſſet. per mortem naturalem, vel ciuilem, vt deportationem: vt not. ſ. eo. l. 3. in fi.

f Ex liberis quis. Scilicet, is cui eſt aſſignatus, deceſſerit: vt Inſt. eo. §. 1. & ſ. de bo. lib. l. etiam. §. ſi capitis.

g Aſſignari. Et vendi, & promitti: vt ſ. de actio. emp. l. fi. & legari: vt ſ. de leg. 1. l. id quod. & facit ſ. fam. erciſ. l. propter, & de acquir. hær. l. ſi ſeruum.

h Aſſignare. Ad hæc, & ſequentia facit infra eod. l. aſſignare, & l. fin. & Inſtit. eo. §. fin. & ſ. de ſupel. lega. l. Labeo. in fin. & C. de fideicom. l. & in epiſtola. Accurſius.

i Sed ſi exhæredato. Facit ad hæc & ſequẽtia ſupra de bo. liber. l. Paulus reſpõdit exhæredationẽ, & ſupra de bon. poſ. contra tab. l. non putauit. §. ſi quis.

k Eorum. Duorum.

l Excluditur. Hoc ideo: quia in capita diſtribuitur hæreditas: vt Inſt. de ſuc. li. §. multis. & ſ. tit. 2. l. ſi libertus præterito. in fi. & dic vtrum que patronum mortuum ne ſit contra ſ. eo. l. ſi ex duobus.

m Frater eius. Cui fratri nõ eſt aſſignatus.

n Hæreditatem. Liberti.

o Capite minutus. Maxima, vel media diminutione: alias ſecus: vt ſupra tit. 2. l. ſi libertus præterito. in princ. & l. patronæ filia. imò etiam minima ſi emancipetur: vt Inſtit. eo. §. vnde quæritur.

p Sed ſi is. Et fratre. patrueli. Azo. & ſub. ſcilicet, nec habeas ibi copulam, imò conſanguineo. H. & habeas hic copulam, & alterius &c. & vtraque bona.

q Nepotem. Scilicet filium decedentis.

r Quem. ſ. ſemiſſem eſt habiturus.

ſ Filius. ſ. alter, cui non fuit aſſignatus.

In P. Fl. quandoq; is. i. quandocunq;. Ant. Aug. Emen. 3. cap. 7.

Cõcor. gl. in verſ. recta. ibi, aſſignare autem fit verbis, nutu, teſto, vel codicillis. cap. appell. de appel. li. 6.

Imò potius ad liberos, vt referatur ad id quod ſubiungit ſolus ei patronus, ſolave patrona eſſet &c.

TITVLVS IIII.

DE ASSIGNANDIS libertis.

Vlpianus libro xiiij. ad Sabinum. I.

Senatuſconſulto, quod factum eſt Claudianis [a] temporibus, Vello Ruſo, [b] & Hoſterio Scapulo conſulibus, de aſsignandis libertis in hæc verba cauetur. Si quis duos, pluresve liberos iuſtis nuptijs quæſitos in poteſtate haberet, de liberto, [c] libertave ſua ſignificaſſet, cuius ex liberis ſuis eum libertum, eamve libertam eſſe vellet: is, eave, [d] quando is, qui eũ, eamve manumiſit inter viuos, vel teſtamento, in ciuitate eſſe deſiſſet, [e] ſolus ei patronus, ſolave patrona eſſet, perinde atque ſi ab eo, eave libertatem conſecutus, conſecutave eſt: vtique ſi ex liberis quis [f] in ciuitate eſſe deſiſſet, neq; ei liberi vlli eſſent: cæteris eius liberis, qui manumiſiſſet, perinde omnia iura ſeruentur, ac ſi nihil de eo liberto, eave liberta is parens ſignificaſſet. Quamuis ſingulari ſermone ſenatuſconſultum ſcriptum eſt: tamen & pluribus liberis, & plures libertos, libertasve poſſe adſignari [g] certũ eſt. Is quoq; libertus, qui apud hoſtes eſt, adſignari põt. Adſignare [h] autẽ quis poteſt quibuſcũq; verbis, vel nutu, vel teſtamento, vel codicillis, vel viuus adimere adſignationẽ etiã nuda voluntate poterit. Sed & ſi exhæredato [i] filio libertũ quis adſignauerit: valet adſignatio: nec nocet ei nota exhæredationis, quantũ ad ius patronatus. Sed & ſi poſt adſignationẽ fuerit exhæredatus: nõ ſemper exhæredatio adimet adſignationem: niſi hoc animo facta ſit. Sed ſi is, cui adſignatus eſt, repudiauerit: puto verius (quod & Marcellus ſcribit) poſſe admitti fratrem eius. Si ſit ex vno patrono filius vnus, ex altero duo, & vni eorũ [k] libertus adſignatus ſit: videndum, quot partes fiant hæreditatis liberti: vtrum tres, aut duas habeat is, cui adſignatus eſt, id eſt, ſuã, & fratris: an verò æquales partes fiant: quoniam per adſignationem alius excluditur. [l] Et Iulianus libro lxxv. ſcripſit, magis eſſe, vt beſſem hic habeat, qui fratrẽ excludit. quod verum eſt, quãdiu frater eius [m] viuat, vel admitti potuit ad legitimam hæreditatem. [n] cæterum ſi fuerit capite minutus: [o] æquales partes habebunt.

Pomponius libro iiij ſenatuſcon. II.

Sed ſi is, cui adſignaſſem, deceſsiſſet relicto filio, & fratre, [p] & alterius patroni filios ſemiſſem habiturum eum nepotem, [q] quem [r] eſſet filius [ſ] meus is, q vivit, habiturus, ſi ego eum li-

Aſſignaſ-

bertũ non adsignassem. a

Vlpianus libro xiiij. ad Sabinum. III.

IDem erit dicendum, & si is, qui filiũ, & nepotem b habebat, nepoti libertũ adsignauerit. admittetur nepos c ad legitimam hæreditatem, d licet sit alterius patroni filius. & hoc contingit patrui e vita. cæterùm si ille non esset: nihil ei prodesset adsignatio ad deminuendũ ius alterius patroni filij. f Posse g autẽ & nepoti adsignari certũ est: & præferri filio nepotem adsignatoris cõstat: vnde quæri poterit, an si filium habeat, & ex eo nepotem: posit (quasi duos habeat i potestate) ius senatusconsulti inducere? In qua specie cùm placeat h etiam ei, qui in potestatẽ recasurus est, adsignari: quare non admittimus, cum vtrunque i esse in potestate negare non posimus? An autẽ k ad legitimam hæreditatem admitti posit is, qui in potestate est, tractari poterit. Et cum multi sint casus, qnibus & libertum habere, qui in potestate est, posit: cur nõ hoc quoque admittendũ erit, vt per eum pater ad legitimæ hæreditatis admittatur emolumẽtum? quod & Pomponio rectè videtur. Habent autem libertos etiã filijfamilias: vt puta si castrensem l * seruũ eorum manumiserit. Emancipatos m quoque filios eius, cui adsignatus est libertus, habere commodum senatusconsulti puto: non vt ad legitimam n hæreditatẽ admittantur, sed ad ea, q̃ possunt. Secundum quod liberto intestato defuncto, quoniam ad legitimam hęreditatem admitti non possunt: o videndũ, ne admittatur filius adsignatoris in familia remanens, an non. Et puto emancipatos per prætorem præferendos. p Liberos autem eius, cui adsignatus est, accipere debemus non solum filios, verum etiam nepotes, & neptes, & deinceps descendentes. Si quis duobus adsignauerit libertũ, & alter in ciuitate esse sine liberis defierit, q alter non.

Pomponius lib iiij. Senatusconsul. IIII.

VEl r viuus s ad se hæreditatem liberti t pertinere noluerit.

Vlpianus libro xiiij. ad Sabinum. V.

VTrum portio eius, qui in ciuitate esse desijt, vel repudiauit, in familiam redeat? an verò ei potius adcrescat, in cuius persona durat adsignatio? Et Iulianus lib. lxxv. scripsit, adsignationem in huius solius persona locum habere, & solum admittendum. quod verum est. * Quod si nõ sine liberis decesserit, an cum viuo admittatur? Et puto adhuc solum admittendum: defuncto autem eo, liberos alterius succedere: non in familiam libertum redire. Sed si ex duobus istis alter filios, alter nepotes reliquerit: an simul ad legitimam hæreditatem admittantur? Et puto u ordinem inter eos faciendum.

Martianus lib vij. institutio. VI.

SI seruus liber esse iussus fuerit, & filio legatus, deinde testator viuus eum manumiserit: ad filium libertus quasi adsignatus pertinet: hoc ita est, siue expressum sit,

a Assignassem. Patet q licet filius alterius patroni deberet præferri huic nepoti: vt s. titu. 2. l. si libertus præterito. §. j. tamen hic nepos retinet per patruum, licet sibi patruus habere non possit. sic j. l. proxi. sed si hic filius non viueret, alterius patroni filius præponeretur nepoti meo.

b IDem erit dicendum. Nepotẽ. Ex altero filio.

c Nepos. Cui assignatus est libertus.

d Hæreditatem. Liberti.

e Patrui. Qui & patronus erat, sed non succedebat prohibẽte assignatione facta in filio alterius fratris. H. idem si viuat suus pater: vt j. proxi.

f Patroni filij. Præponeretur etiã ei alterius patroni filius.

g Posse. Repetit prædicta vt addat ibi, vnde &c. & facit Insti. eo. §. nõ tãtum,

h Placeat. Assignanti.

i Vtruoque. Id est, patrẽ eius, & filium.

k An autem. Licet assignatio tenet de nepote viuo patre nepotis, dubium tamen erat an succedat: & dicit q̃ sic. & probat per similia. & facit s. de bo. lib. l. si libertus præterito. in prin.

l Castrensem. Vt s. de bo. lib. l. si filius. idem hodie in aduẽtitia causa.

m Emãcipatos. Exponit quod dixit s. l. 1. §. vtique. ibi, neque. n. liberti &c.

n Ad legitimã. De iure ciuili, sed p prætorem: vt infra statim sequitur.

o Non possunt. Scilicet emancipati.

p Præferendos. Prætoris iure.

q Si quis duobus. In § isto cum duabus ll. sequ. dicitur, pater libertũ suum duobus ex filijs suis assignat: alter est deportatus sine liberis, vel repudiat hæreditatem liberti, remanet alter in ciuitate, & liberti hære. non repudiat. nunquid portio illius accrescit alteri? sic: nam ista assignatio est intelligenda, si ambo viuãt in ciuitate, ambo sunt patroni. sed si alter deportatur, & alter moriatur cum liberis, eius liberi vocantur ad hæt. liberti. Viuianus.

q Defierit. Morte naturali vel ciuili, vt deportatione. nã & tũc liberti remanent liberis ad succedendum: vt no. j. de inter. & re. l. 3. §. 1.

r VEl viuus. Patronus.

s Liberti. Mortui. nam in vita non tenet repudiatio: vt s. de acq. hær. l. qui superstitis.

t VTrum. Familiã. Patroni.

u Et puto. Nota ius accrescendi mirabile. nã aliàs post ius acquisitũ cessat ius accrescendi in vsufr. vt s. de vsufr. ac. l. 1. §. fin. & facit Instit. de leg. §. si ea. & C. si soc. lib. im. l. 1. lib. 10. Sed contra Inst. eo. §. datur. So. refert vni eorum assignauerit: vt tunc eo decedẽte ad eius liberos: vt ibi, an duobus: & tunc altero deficiente ad alterũ, alterius sobole exclusa. Accursius.

SI seruus. C. A. S. V. S. Testator seruũ suum iussit liberum esse. eundẽ filio suo legauit. post ea eũdẽ manumisit: nũquid ad filiũ, tanquã assignatus pertinebit? certè sic. Viu. Intelle-

* Io P. Fl. seruũ eorum quis manumiserit.

* Sic legẽdũ est: inesti in P. Fl. ex, viuus, factũ sit, cum, porro q̃ hic legũ nolunt, Hal. scripsit voluerit, sed præposita negatione: vide Ant. Aug. emẽd. lib. 3. c. 17.

* Sic I P. F. Hal. autem scripsit, q si sine liberis decesserit. sed nõ rectè.

vel certè intellexerit, [a] nō quasi seruum eum legasse, sed quasi libertum adsignasse.

Scæuola libro viij. regularum. VII.

ADsignare & purè et sub conditione, & p epistolā vel testationē, vel chirographum possumus: qa adsignatio liberti neq; quasi legatū, neq; quasi fideicōmissum pcipit: deniq; nec fideicommisso onerari [b] potest.

Modestinus lib. vij. differentiarum. VIII.

Liberi patroni (quamquam & ipsi in plerisque causis manumissoris iure censentur) tamē libertū paternum liberis suis adsignare non potuerunt, [c] etiam si eis à parente fuerit adsignatus. idq; & Iulianus, & Marcellus probant.

Idem libro ix. pandectarum. IX.

Vtrum ei tantùm, qui in potestate sit, an etiam emācipato filio assignare libertum patronus possit, si modò non pauciores, [d] quàm duos præterea in potestate habeat, dubitari solet. Et magis est posse. [e]

Terentius Clemens libro xij. ad legem Iuliam & Papiam. X.

Svb conditione vel in diem liberto adsignato, interim pēdente die, vel cōditione omnia perinde obseruabuntur, acsi adsignatus nō esset, itaq; mortuo eo, interim ad omnes liberos hereditas, & bonorum possessio pertinebit. Si vni purè, alij sub conditione libertus adsignatus sit: eum, cui purè adsignatus sit, pendente conditione solum [f] patroni ius habere, dicendum est.

Papinianus lib. xiiij. responsorum. XI.

Alimentorum causa libertos filijs attributos, filijs adsignatos non videri, respondi: cùm ea ratione libertis consuli patronus voluerit, quò facilius voluntatis emolumētū consequantur [g] saluo iure communi. [h]

Pomponius libro xij. epistolarum. XII.

Si ex duobus patronis alter eorum filio suo libertum adsignauerit: non obstat, quò minus alter patronus ius solidum [i] suum habeat.

Idē li. iiij. Sena.

Testamento [k] potest quis seruum suum manumittere, & eūdem vt libertum adsignare. De libertis, qui sunt in potestate, senatus locutus est. ergo [l] de posthumis nihil hoc senatusconsulto prouisum est. magis tamen puto etiam posthumos contineri.

---

[a] Intellexerit. Hic est tacita assignatio.

ADsignare. CASVS. Pater potest assignare libertum filio suo purè, sub conditione, & inter præsentes, & inter absentes potest: assignatus enim non percipitur iure legati vel fideicommiss.

[b] Onerari. Sic supra de leg. i. l. vidẽdum. & C. de leg. l. ab eo. & facit infra de ver. signific. l. assignare. & supra eo. l. 1. §. assignare.

Liberi patroni. CASVS. Liberi patroni licet censeantur patroni, tamen libertum patris sui non possent assignare. licet pater eis assignasset. Viu.

[c] Non potuerunt. Nec potest iudex assignare: vt s. de iure patr. l. fin.

Vtrum ei. CASVS. Et certè potest patronus assignare libertū filio, qui est in potestate eius, & etiam emancipato. Viu.

[d] Pauciores. Si enim vnum solum haberet, frustra fieret assignatio: quia solus & sine assignatione eum habiturus est. Azo.

[e] Posse. An emancipato possit assignari? Placen. sic. & dicit hic posse etiam emancipato assignari. Sed contra Instit. eo. §. datur. vbi per superuenientẽ emācipationem euanescit assignatio. sed dicit P. non esse inconueniens: vt supra de arb. l. non distinguemus. § satisdatio sed Ioan. dixit nō posse assignari emancipato per l. contrariam. & hic etiam dixit posse: scilicet filio in potestate cōstituto. & in d. l. de arb. non dicit extingui compromissum, sed arbitrum non cogi pronuntiare.

[e] Posse. Scillicet ei soli assignare, qui est in potestate, secundum Azo.

Svb conditione. CASVS. Si aliquis libertus assignatur filio patroni sub conditione, vel in diem. pẽdente die, vel condit. assignatio non sortitur effectum. quod si testator assignauerit vni pure. alteri sub condit. nunquid pendente condit. erit solus dominus cui pure assignatus. est? & dicitur quod sic. Viu.

[f] Solum. Non dicit quod habeat totum. vel illud est ideo quia ius patronatus est indiuiduum, secundum Azo. & facit supra de vsufr. acc. l. idem est. §. si mihi. & s. ad Treb. l. 1. §. sed & quoties. Sed arg. contra supra si pars hæ. pe l. a.

Alimentorum. CASVS. Patronus testamento constituit, vt libertus suus cum vno ex filijs moraretur, & ab eo aleretur: non propterea censetur libertus ei filio assignatus.

[g] Consequantur. Vt infra de ali. leg. l. a.

[h] Saluo iure communi. Quod habẽt i libertos paternos.

Si ex duobus. CASVS. Si duo sunt patroni, & quilibet habet filium: si vnus assignat libertum filio suo, non nocet alteri patrono, quin filio suo possit assignare. h. d.

Hẽat s. de op. lib. l. si duob. sec' si vnus excluditur aliter à patrono suo s. de iureiur. l. si duo.

[i] Solidum. Not. ad quæstionem de vsufru. quem habet ille qui monachatur. scilicet quod finiatur, sicut esset finitus nō facta translatione in monasterium. H. & facit s. de oper. lib. l. duorum.

Testamento. CASVS. Aliquis potest iubere seruum suum esse liberum, & eundẽ assignare vni ex liberis suis. Item dicit, quod libertum possum assignare liberis iam natis. Sed nunquid possumus etiā posthumos assignare? certè sic. Quod inquit. Dicit se nat' si libertū duobus ex liberis meis assignaui, & vnus de filijs esse in ciuitate: solus est patronus, qui remansit in ciuitate. secus si vnus ex liberis meis capitur: idq; propter ipē postliminij. potest enim ab hostibus redimi: & in ciuitatem reuersus omnia iura sua postliminio recipere. vnde non captus non erit insolidum patronus.

Ex die. Possum assignare filio libertum etiam ex die certa puta ex calendis Ianuarij. sed si vellem assignare vsque in diem certum non possum. h. d.

[k] Testamento. Facit s. eod. l. 1. §. assignare.

[l] Ergo. Bene valet hoc argumentum: vt supra, de coll. bon. l.

bon.l.fin.in fine. Accursius.

a Quod inquit senatus.s.eo.l.1.§.vtique si ex liberis.

b Vix potest. Id est, nullo modo potest. sic s. ad Vell.l. tutor. sed alias aliter: vt s. de iudic.l.vix.

c Finem. Et hoc qd quis sine liberis in ciuitate esse desinit: vt s. e.l.1.§. vtique si ex libertis.

tio est spectanda an non. Sed quid si mutuo pecuniã accepit in fraudem patroni? si donauit alteri, tenetur Fauiana actio. si autẽ scripsit se accepisse, & non accepit, locum habet Fauiana actio. Si fideiussit. Si libertus fideiubet apud me in fraudem sui patroni, uel rem obligat, ego creditor Fauiana nõ teneor: sed ille pro quo fideiussit tenetur mandati: uerum si donandi animo fideiussit, tunc locus erit Fauianæ actioni, & quod dictum est in fideiussione, idem in mandato.

Quod inquit senatus, [a] Si ex liberis quis in ciuitate esse desijsset, eum significat, qui in perpetuũ in ciuitate esse desierit, non etiam si quis ab hostibus captus reuerti possit. Ex die quoque certa adsignari potest: sed vsq; in diẽ certũ vix põt. [b] nã ipse senatus huic negotio finẽ [c] proposuit.

TITVLVS V.

SI QVID IN fraudem patroni factum sit.

Vlpianus libro xliiij. ad edictum. I.

SI quid dolo malo liberti factũ esse [d] dicitur (siue testamento facto, siue intestato libertus decesserit) quò minus, quàm pars debita [e] bonorum ad eorum quẽ perueniat, qui contra tabulas bonorum possessionem accipere possunt, cognoscit prætor: & operam dat, ne ea res fraudi [f] ei sit. [g] Si alienatio [h] dolo malo facta sit: non quærimus, verum mortis causa facta sit, an non sit. omni enim modo reuocatur. Si verò non sit dolo malo [h] facta, sed alias: tunc actori probandum erit, [i] mortis causa factã alienationem. Si enim proponis mortis causa factã alienationem: non requirimus, vtrum dolo malo facta sit, an non sit. sufficit enim docere mortis causa factam: nec immeritò. mortis enim causa donationes comparantur legatis. [k] & sicut in legatis non quærimus, dolo malo factum sit, an non sit: ita nec in mortis causa donationibus.

SI QVID IN frau. patro. &c.

ARGVMENTO. Quia patroni, & eorum liberi, quibus liberti assignantur, habent ius in bonis lib. s. de bo.lib.l.1.& plerunque liberti alienant bona in frau. patroni, aliquãdo in fraudem legis, nõ patroni: ideo ponitur titu. an liceat liberto alienare: & quo iure uideamus. circa hoc subijcio hic diuisionem. Cum alienat libertus: aut in frau. legis, aut patroni. si in fraudem legis: si minor centenario, ipso iure non ualet s. de iure pat.l. libertus. si alienat in fraudem patroni: tũc si alienat in frau. reuocat pa. j.eo.l. tenet. §.1. adhibita distin. aut alienat inter uiuos, aut in ultima uolũtate, j.l.1. in prin. & per totum. Viu.

[*] In P. F. ppositũ.

SI quid. CASVS. In prin. huius l. dicitur, libertus erat diues. patronus dilapidat totum patrimonium suum. dicebant seminãtes zizaniã liberto: Scis heu quid dicit patronus? non. Hoc scias quod patronus dilapidat suam substantiam, quia succedet tibi: dixit ille, habet istam spẽ, quod succedet mihi? quid fecit? cum haberet in bonis mille, alienauit nongenta dolo malo. nunquid subuenitur patrono? sic, & alienata in frau. suam poterit reuocare.

Si alienatio. Si libertus alienauit in frau. patroni nõ quærimus, an alienat causa mortis, uel inter uiuos. in dona. causa mortis non requirimus dolum, uel si dolo malo facta sit subuenitur patrono in alienatione dolo malo facta: siue sit alienatum inter uiuos, siue in ultima uoluntate. cætera sunt plana usque ad § utrum. ubi dicitur: Nunquid si libertus non acquirit, uidetur facere in frau. patroni? certè non. Sed si uocatus est in iudicio, & confessus est in frau. patroni, habet locum istud edictum. sed si cum posset mouere querelam noluit mouere, non habet locũ. qđ si libertus donat filiæ in dotẽ, non uidetur patronum fraudare. Quid si libertus donat uel alienat pluribus: an omnes tenentur Fauiana act. & Caluisiana? Resp. qđ sic. h.d. usq; ad §. si quis.

Si quis. Si libertus uendit in fraudem patroni, uel locat: qualiter subuenitur? datur electio emptori, uel reddere rem, uel pretium supplere. sed si emit rem maiori pretio, non datur electio patrono. Sed quid si libertus alienat rem iusto pretio, patronus non uult reuocare, quia interest eius ratione uicinitatis? nunquid ista ratio est spectanda an non. [...]

Quamuis. Si libertus alienat in fraudẽ patroni: si in parte fraudat patronum, illa reuocatur Fauiana. quid si sit indiuiduum? tunc ratione indiuiduitatis totum debet reuocari.

Si seruo. Libertus tuus dedit seruo meo aliquid in fraudẽ tuã. nunquid in me dabitur actio de eo quod iniussu tuo datum est? Respon. qđ sic. & teneor Fauiana insolidum aliter de peculio, uel de in rem uerso.

Si cum seruo. In frau. patroni cõtraxisti cũ seruo meo. seruus manumissus est. nunquid competit act. patrono? certè sic: quia inspicimus fraudem liberti, nõ manumissi. & ideo cõtra me dominum poterit dari act. de pecu. intra annum. Et hæc act. Fauiana, & Caluisiana est personalis, non realis. & competit patrono, & cæteris successoribus: competit in hæredes, & in cæteros successores. Accedit s. de pet. hær.l. quod si debet.§. pe. Si libertus. Si libertus alienauit aliqua in fraudem patroni. mortuo patrono filius eius cœpit petere contra tab. quia præteritus: nunquid poterit agere Fauiana? sic, & reuocare alienata. Vnum sciatis, in Fauiana ueniunt fructus percepti post litem contest. & fructus præteriti. h.d. cum l. seq.

† Cõcor. ca. ad nostram. ibi fraus, & dolus cui quam patrocinari nõ debẽt. extra, de empt. & uend.

d Factum esse. Alienando, uel diminuendo aliquo tempore.

e Debita. Quæ est tertia: ut Inst. de suc. li. §. sed nostra.

f Fraudi, Id est, damno, dando ei reuocatorias actiones.

g Si alienatio. Dic si alienat gratis, & dolo, reuocatur: ut hic. si non dolo ut inter uiuos, non reuocatur: ut s. de prob.l. patronus. sed in ultima uolũtate sic: ut subijcit, si uero non sit &c. si uero nõ gratis, nõ reuocat: licet quãdoq; reperetur: ut j. eo.§. si quis. & §. si mutuã.

h Dolo malo. Liberti alienantis.

i Probandum erit. Ex quo constat, aliàs non esse dolum commissum.

k Legatis. Vt & j de do. cau. mor.l. illud. quæ legata nõ debent nisi deducto ære alieno: ut s. ad Tre.l.1.§. antepe. at tertia patroni est: ut æs alienũ: ut quarta arrogatis ut j. de don.l. si patronus, & s. de inoffi. test.l. Papin.§. si quis ex his. & facit s. de iure pat.l. si libertus. I prin. & §.

Quod autem mortis causa filio [a] donatũ est, non reuocatur. nam cui liberũ fuit legare [b] filio quãtum vellet, is donãdo nõ videtur fraudasse patronũ. Omne autẽ quodcunque in fraudẽ patroni gestum est, reuocatur. Dolũ accipere nos oportet eius, qui alienauit, [c] non eius, cui alienatum est: & ita euenit, vt qui fraudis, vel doli conscius nõ fuit, cauere debeat re in fraudem [d] patroni alienata, & si putauit ingenuum, nec credidit libertinum. Aduersus eũ [†] patronũ, q contra tabulas bonorũ possessionem omisit, [e] Fauiana non competit, si non plus [f] sit in eo, quod donatum [g] est, quã pars debita patrono. Quare si mortis causa ei [h] donatum sit: partem faciet cum patrono, [i] quemadmodum legatarius patronus facit. Verum autem ad ea sola reuocanda Fauiana pertineat, quæ qs libertus de bonis deminuit: an etiam ad ea, quæ non acquisiuit, vidẽdum est. Et ait Iulianus libro vicesimosexto Digestorum, si hæreditatem libertus non adierit fraudandi patroni causa, vel legatum repulerit: Fauianam cessare: [k] quod mihi videtur verum. quamuis enim legatum retro nostrum sit, nisi repudietur: attamen cum repudiatur, retro nostrũ non fuisse palam [l] est. In cæteris quoque liberalitatibus, quas non admisit is libertus, cui quis donatum voluerit, idẽ erit probandum, Fauianam cessare. sufficit enim patrono, si nihil de suo in necem eius libertus alienauit: [°] non, si non acquisiuit. [m] Proinde, & si cum sub conditione ei legatum esset, id egit, ne conditio existeret: vel si sub cõditione stipulatus fuerit, maluit deficere conditionem: dicendum erit Fauianam cessare. Quod si in lite vinci voluit, si quidem condemnatus est data opera, vel in iure confessus: dicendum erit Fauianam locũ habere. [n] Quod si noluit obtinere, cũ peteret, hic videndum. Et puto hunc deminuisse de patrimonio. actionẽ enim de bonis deminuit, quẽadmodum si passus esset actionis diẽ abire. [o] Sed si (puta) querelam inofficiosi, quam potuit, vel quam aliam (fortè iniuriarum, vel similẽ) instituere noluit: non potest patronus ob eam rem Fauiana experiri. [p] At si transegit in fraudem patroni, poterit patronus Fauiana vti. Sed si libertus filiam dotauit, hoc ipso, q dotauit, non videtur fraudare patronum: quia pietas patris nõ est reprehendenda. [q] si pluribus in fraudẽ libertus donauit, vel plurib. mortis causa, æqualiter patronus aduersus omnes [r] in partem sibi debitam, siue Fauiana, siue Caluisiana [s] experietur.

Si quis in fraudem patronorum rem vẽdiderit, vel locauerit, vel permutauerit: quale sit arbitrium iudicis, videamus. Et in re quidem distracta [t] deferri conditio debetur emptori, [u] vtrum malit rem emptã habere iusto pretio, [x] an verò à re discedere pretio recepto. neque omnimodo rescindere debemus venditionem, quasi libertus ius vendendi non habuerit; ne fraudemus [†] emptorem [y]

& §. planè. & supra de pet. hæred. l. quod si in diem. §. idem scribit.

[a] Filio. Liberti, à liberto patre.

[b] Legare. Filius enim excludi. patronum: vt Insti. de suc. liber. §. sed nostra.

[c] Alienauit. Gratuito.

[d] Alienata. Gratis. alioqui contra ĩ. ea. §. si quis in fraudẽ. & sic in titulo lucratiuo cõuenit cum re alienata in fraudem creditorum: vt C. de ijs quæ in frau. cred. l. pen. at in non lucratiuo differt: vt ĩ. §. si quis.

[e] Omisit. Et necesse habuit omittere, cũ suam partem habeat quoquo titulo, scilicet donat. causa mortis: vt hic, & ĩ. de bo. lib. l. si patronum. § si ex bonis.

[f] Non plus. Sic ĩ. de verb. oblig. l. si ita stipulatio facta.

[g] Quod donatum. Illi patrono, duo. n. erant patroni.

[h] Ei. Alteri patrono.

[i] Cũ patrono. Qui putabat iure accrescẽdi competere sibi totum, altero repud ante: vt supra de bo. poss. l. veluti. sed hic donatarius, etsi verbo omittat, re ipsa habet debitum in donatione.

[k] Cessare. Hoc probat statim §. in cæteris. per multas rationes. & facit ad hoc, & ad ea quæ sequuntur ĩ. quæ in fraudẽ cred. l. qui autem. & de reg. iu. l. non alienat. & supra pro socio. l. nemo. §. 1.

[l] Palam. Facit ĩ. ad leg. Aquil. l. quia retro. & ĩ. de manu. vin. l. 1. & ĩ. de leg. 1. l. seruũ filij. in prin. & l. legatarius. §. 1. & de lega. 2. l. legatum. & ĩ. si cert. petat. l. proinde.

[m] Acquisiuit. Et ĩ. proxim. § cum concordantijs.

[n] Locum habere. Sic ĩ. quæ in fraud. cred. l. 3. in princ. & §. 1. & ĩ. proxi.

[o] Diem abire. Supra proxi. cum concordantijs.

[p] Experiri. Hic colligitur inoffic. querelam, & iniuriarum nõ computari in bonis ante litem contesta. vt ĩ. de iniur. l. iniuriarum.

[q] Reprehendenda. Contrarium est in debitore, qui dotat filiã in fraudem creditorum: vt ĩ. quæ in fraud. credi. l. at prætor. §. si cum mulier. cõtra quia hic de lucro patroni: ibi creditor de damno vitando certat. & facit ĩ. ad Trebell. l. mulier. §. cum proponeretur.

[r] Aduersus omnes. Sic supra de bon lib. l. si libertus. in fi. & l. in seruitutem. in fi. & l. si libertus sub condit. §. libertus. & argum. supra de pecul. l. si peculium. in princip.

[s] Caluisiana. Istæ dantur patrono: vt hic. & ĩ. de pet. hær. l. q si in diem § idẽ scribit. & infra de solu. l. qui res. in prin. & not. quatuor esse reuocatorias actiones: vt not. C. eod. l. defuncto.

[t] Distracta. Id est, vendita. sic ĩ de publie. l. si ego. §. partus Accur.

[u] Emptori. Bonæ fidei, vel malæ fidei.

[x] Pretio. Cum non emerit iusto.

[y] Emptorem. [y'] Patronus reddit pretiũ, vt hic: creditor nõ: vt ĩ quæ in frau. cre. l. si debitor. quæ est contra l Respon. hic de

† Quidš legit, aduersus cõ. patronũ, & paulò post. quare si mortis causa ei dona. sit pa. faci. & compatrono, quẽ admo. &c.

[°] Sic in P. Fl. Hal. legit, & si nõ acquisiuit.

[†] Vide Ias. Instit. de Actio. in §. item si quis, in 6. col. vbi dat etiam aliam rationẽ, tamẽ istam sequitor.

[†] Cõcor. ea. an nostram. §. quo circa. ibi, pecunia quam pro exoneratione feudi, seu etiam pro vtilitate ipsius monasterij expẽdisse noscitur: ab eisdẽ abbate & conuẽtu recepta eũ sibi fructus percepti sufficere debeant. Et gl. in verbo, sufficere post prin. extra de reb. ec. alien. vel non.

hic de lucro patronus certat: ibi de dãno creditor.

a Libertus. Tenetur: ut & s. e. l. dolũ.

b Si magno. Scilicet, pretio.

c Pecuniario. Nota sic s. de ope. ser. l. fi. Sed argu. contra j. quod vi, aut clam. l. competit. §. 1. & s. de bon. liber. l. libertus qui soluendo.

d Prodegisset. Id est consumpsisset. sic s. de offic. præsi. l. plebiscito. Sed arg. contra j. quæ in fraud. cred. l. ex his.

e Spopondit. Scilicet se redditurum, quasi accepisset: vt j. quæ in fraud. cred. l. 3. & C. de do. cau. mor. l. 1.

f Quia donationis. Vt s. de pact. l. quod dictum. Accursius.

g Quamuis autem. Sic s. de aqua pluu. arc. l. sed interdum. & j. de verb. obl. l. 2. & de dam. infect. l. si finita. §. ex hoc. & j. de reg. iu. l. cũ am plius. & j. de aqua quotid. & æsti. l. 1. §. item quæritur. & s. de bon. liber. l. si libertus. §. pen.

h Etiam. Vt s. ead. l. §. dolum.

i Non teneri. Quia ex eo, quod seruus fecit, non tenetur liber factus: vt C. an seruus ex suo facto. l. 1.

k Intra annum. Scilicet tantum.

l Hæc actio. Scilicet propria: vt & s. de pet. hæred. l. quod si in diem. §. pen. & facit l. 1 ostitur. de act. §. item si quis. & j. quæ in fraud. credi. l. ait prætor. §. fina. Patro-

† De commoditate, & iure vicinitatis, Mandos. de Ingratitudine vicinorum. cap. 46.

pretio, maximè cum de dolo eius nõ disputetur, sed de dolo liberti. Sed si emerit in fraudem patroni libertus: a æquè dicendum erit, si magno b emit, in pretio releuandũ patronũ: conditione non ipsi delata, an velit ab emptione discedere: sed venditori, vtrum malit de pretio remittere, an potius rem, quam vẽdidit, recipere soluto pretio. Et in permutatione, & in locatione, & in conductione similiter idẽ obseruabimus. Sed si rem quidem bona fide vendiderit: & sine vlla gratia libertus, pretium autem acceptũ alij donauerit: videndum erit, quis Fauiana inquietetur: vtrũ qui rem emit, an verò is, qui pretiũ dono accepit? Et Pompon. lib lxxxiiij. rectè scripsit, emptorem non esse inquietandum: fraudem enim in pretio patrono factã esse. Eum igitur, qui pretium dono accepit, Fauiana conueniendum. Et aliàs videamus, si dicat patronus rẽ quidem iusto pretio venisse, veruntamẽ hoc interesse sua non esse venũ datam. inq; hoc esse fraudem, quod venierit possessio, in quã habet patronus affectionẽ, vel opportunitatis, vel vicinitatis, † vel cœli, vel quod illic educatus sit, vel parentes sepulti: an debeat audiri volẽs reuocare? Sed nullo pacto erit audiẽdus. Fraus. n. in damno accipitur pecuniario. c Sed si fortè & res vilius distracta sit, & pretium alij donatum: vterque Fauiano iudicio conuenietur, & qui vtili emit, & qui pecuniam accepit muneri. Is tamen qui emit, si malit rem restituere: non aliter restituet, quàm si pretium, quod numerauit, recipiat. Quid ergo si delegatus emptor soluit ei, cui donabat libertus? an nihilominus * recuperat? Et magis est, vt recipere debeat: licet pretium ad alium peruenerit, qui soluendo non est. nam & si acceptum pretium libertus prodegisset: d diceremus nihilominus eum, qui dedit, recipere debere, si velit ab emptione discedere. Si mutuam pecuniam libertus in fraudem patroni acceperit: an Fauiana locum habeat, videamus: & quod remediũ in hoc. * qui accepit mutuam, si quod accepit donauit. conueniet eum patronus, cui donauit libertus. * sed si acceperit, & prodegerit: non debet perdere, qui mutuum dedit, nec ei imputari, cur dedit. Planè si non accepit, sed spopondit e stipulanti: erit Fauianæ locus.

* In P. Fl. reciperatet: vt & paulopost reciperate.

* In P. Fl. nõ est q.

* In P. Fl. sed accepit, & prodegit.

Si fideiussit apud me libertus, vel rem suã pro alio pignori dedit in necẽ patroni, an Fauiana locum habeat, videamus: & nũquid cũ dãno meo non debeat patrono subueniri? neq;. n. donauit aliquid mihi, si pro aliquo interuenit, qui nõ fuit soluẽdo. eoq; iure vtimur. igitur creditor non poterit Fauiana conueniri. debitor poterit quidẽ: sed potest & mandati. Planè si deficiat mandati actio, quia donationis f cã interuenit: erit Fauianæ locus. Sed & si mandator extitit pro aliquo libertus: idem erit probandum. Quamuis aũt g in partem Fauiana competat: attamen in ijs, quæ diuidi non possunt, insolidum competit: vt puta in seruitute.

Si seruo meo vel filiofamilias libertus in fraudem patroni quid dederit: an aduersus me iudiciũ Fauianũ competat, videamus. Et mihi videtur sufficere aduersum me patremq;, arbitrioq; iudicis contineri, tam in id, quod in rem versum est, condemnandi, quàm id, quòd in peculio. Sed si iussu patris contractum cum filio est: pater vtique tenebitur. Si cum seruo in fraudem patroni libertus contraxerit, isq; fuerit manumissus: an Fauiana teneatur, quæritur. Et cum diximus, dolum tantum liberti spectãdum, non etiã h eius, cum quo contraxit: potest manumissus iste Fauiana non teneri. i Itẽ quæri potest, manumisso, vel mortuo, vel alienato seruo, an intra annum k agendum sit? Et ait Pomponius, agendũ. Hæc actio l in personam est, nõ in rem: & in hæredem competit, & in cæteros successores, & hæredi, & cæteris successoribus patroni: & non est hæreditaria, id est, ex bonis liberti, sed propria patroni. Si libertus in fraudem patroni aliquid dederit, deinde defuncto

a Patronatus. Vt & ī. eadem l.§. dolum.
b Non personæ. Sic infra de no.ope. nunc.l. de pupillo.§.a.
c Sunt percepti. Et etiam anteriores: vt]. l. prox.
d In Fauiana. Quatenus, id est, quia. & est aliud in actione in factum quæ datur etc ditoribus: quia fructus medio tempore percepti in ea nō reuocātur: vt]. quæ in frau. credi. l. fi. §. non solum. & facit ī. de vsuris l. videamus. §. in Fauiana.

Si patronus. Casus. Libertus instituit patronum ex debita portione, & aliqua alienauit in fraudem suam: patronus adiuit: nunquid poterit reuocare? non, cū potuerit petere contra tabu. ista act. non est temporalis, sed ppetua. Sic ergo si patronus habet legitimā portionē: non aget hac actio. Sed si libertus decessit intestatus, patronus poterit alienata in fraudem reuocare: & si plures sunt patroni, reuocāt viriliter. similiter si plures sunt liberti omnes reuocant viriliter, sed si vnus defijt reuocare: portio eius accrescit alteri. Viu.

e Ex debita. Quæ est tertia. Sed ad qd eum tertiam habere possit. nā potest petere cōtra tab. quod]. statim dicit Resp. pōt habere tertiam eorum: quæ apud li bertum remāserant tempore mortis. Itē antea parte. secus si in totum esset hæres institutus, vel ab intestato: quia non habet contra tab. reuocat tamen: vt]. ea. l. §. patronum. & §. si intestatus.

f Ignorauit. Imò de errore facti ponit exemplum, cum dicit, dū ignorat &c. sed dic qd nesciebat se posse reuocare de iure: ex quo institutus hæres, licet ex parte: sciebat tamen alienata, & expone ignorat alienata. f. sic vt credat per hoc posse reuocare. Vel dic quod credebat, quod licet pro parte esset hæres, & adiret, posset reuocare alienata, quod lex vetuit. voluit enim lex, vt prius patronus iste institutus petat contra tab. contra hæredes, & ita priuet eos portione hæreditatis, & legata, & donationes causa mortis deducat in irritum quam reuocetur alienata inter viuos: vt hic subijcit, & ī. si quis omiſ. cau. test. l. quæ autem. §. si patronus. Item cauté dicit ius, secus si factum ignorauit: vt ā. de inoffi. test. l. mater. & ī. de bo. lib. l. Paulus. Item in iure videtur contra ā. de leg. 2. l qui fideicommissum Sol. ibi.

g Contra tabu. Cōtra cohæredes hodie ageret ad supplementum: vt Inst. de ince. l. §. sed nostra.

h Non fecit. Imò adeūdo iudicium liberti est secutus: vt & C. de inoffi. test. l. parentibus. & ā. de mino. l. si filius & facit ī. de contra tab. l. filium quis.

i Ex asse. Secus si pro parte: vt in prin. huius legis. & facit]. prox. §.

k Fauiana. Hac, scilicet actione allegata. Azo. vt non excludatur. & not. quod hoc potest intelligi, vt Fauiana agat, quando non erat in tota hæreditate tantū, quantum faciebat debita portio patroni, si nihil esset alienarum in fraudem. Quid ergo si libertus donauit inter viuos in fraudem, & promisit se non venturum contra sub pœna: nonne patronus cōuenietur ad pœnā, quia est hæres: vel nūquid repellitur ab agendo? resp. non: quia licet sit hæres, in hoc plus pōt, quā defunctus: quia cum rescindit principale, ī. id est, donatum ergo accessorium, vel pactum euictionis, vel pœnæ, arg. ī. de cul. l. pater. in venditis verò, vel simili. b. nō fit reuocatio, nisi quatenus faceret aliquid libertus in fraudem patroni: vt & ā. en. l. 1. §. si quis. & §. si mutuam & no. supra ea. l. in prin.

l Si intestatus. Facit supra prox. §.

m Virilem tantum. scilicet tertiæ, vel legitimæ: vt infra eo. l prox.

n Relicta. Per codicillos, vel reliquit ex ipso, q in filios nō disposuit: vt ī. de iure codic. l. conficiūtur. 2. respon.

o Aliquid Scilicet: relinquit patrono.

p Dando, Inter viuos. Accursius.

q Quodcunque. Vnam partem, vt & supra leg. prox.

* In P. Fl. eius igno rantiæ.

† Principali annullato, accessoria, & oēs clausulæ ī eo contētæ annullantur, vt per Mandol. in 46. quest. Regu. de Anna. nu. 9. & seq.

† Factum legitimè, reuocari non dēt. de reg. iu. lib. 6. facit ad hoc e. differentiæ. cū sua glo. extra de eo, qui co. concu. vxoris fue.

† In P. Fl. Præterea donando nihil videtur, &c.

patrono, viuo liberto filius patroni acceperit bonorū possessionē contra tabulas liberti: an Fauiana vti posſit ad reuocāda ea, q̄ sunt aliena? Et est verū (vt & Pōponius probat lib. lxxxiiij. itē Papinianus libr. iiij. quæstio.) cōpetere ei Fauianā. sufficere. n. quod fraudē patronatus [a] factū sit. magis. n. fraudem rei, nō personæ [b] accipimus In hāc actionē etiā fructus veniunt, qui sunt post litem contestatam percepti. [c]

Martianus li. iij reg. II.

In Fauiana & Caluisiana actione rectè dicitur, etiam præteritos fructus venire, quatenus [d] prætor omnem fraudē libertorū vult rescindere.

Vlp. li. xiiij. ad edi. III.

Si patronus hęres institutus ex debita [e] parte adierit hęreditatē, dū ignorat aliqua libertū ī fraudē suā alienasse: videamus, an succurri [*] ei ius ignorāti, [f] debeat, ne decipiat liberti fraudibus. Et Papin. lib. xiiij. quæstionū respondit, in eadē causa manere ea, q̄ alienata sunt, idcircoque patronum sibi imputare debere, qui cū posset bonorū possesſionē accipere contra tabulas [g] propter ea, quæ alienata vel mortis cā donata sunt, non fecit. [h] Hæc actio in perpetuū datur: quia habet rei persecutionem. Patronum ex asse [i] hæredem institutum, volentē Fauiana [k] actione vti, prætor admittit: quia erat iniquū excludi eum a Fauiana, quia nō spōnte adijt hæreditatē, sed qa bonorum possessionē cōtra tabulas petere nō potuit. Si intestatus [l] libertus decesserit patronus adeūdo hæreditatē eius, reuocat per Clauisianā actionem ea, quę alienata sunt dolo malo, quò minus pars ex testamēto debita bonorum liberti ad patronū eius liberosve eius perueniret. idemq; est, siue petita sit a patrono ab intestato bonorū possessio, siue non sit. Si plures sint patroni & patronę: singuli virilem tm̄ [m] reuocabunt per Caluisianā. Si libertus intestatus decesserit relicta [n] patrono debita portiōe, aut aliquo amplius aliquid [o] ēt alienauerit: Papin. lib. xiiij. questionum scribit, nihil esse reuocādum, [†] nā qui potuit alicui relinquere quid resta mento, si debitā portionē patrono relinquat, [*] postea dando [p] nihil videtur in fraudem facere.

Idē libr. xlj. ad edi. IIII.

Quodcunq; dolo malo liberti alienatum est, Fauiana actione reuocatur. & si plures patroni sint: omnes vnam partem [q] habe-

proxim. §. si plures. Accursius.

a Accrescet. Vt supra de bo. liber. l. ex tribus.

Tenetur. CASVS. Si libertus alienat mihi in fraudem, teneor Fauiana. si ille qui est condemnatus, restituere non vult, iuratur in litem. No. hic speciale, regulare est, in stricti iuris nō iuratur in litem, supra de in lit. iuran. l. in actio. hoc fallit supra ne quis eum, l. si per alium. §. menti. Viuianus.

b Accepit. Sibi recte tutus. & sic non est contra infra eodem, l. libertus. vel solue: vt ibi. Accursius.

c Iurauerit. Hoc speciale vt iuretur in litem in actio. stricti iuris: quia licet sit personalis hæc actio, in rem tamen scripta est, secundum Azo.

Si libertus. CASVS. Libertus mutuans pecuniam filio contra senatusconsul. Macedo. dabitur in filium, ac si libertus esset minor. similiter dabitur Fauiana actio. hoc dicit cum duabus ll. seq. Viu.

d Ergo. Habet. Quia non est mutuum, sed alius contractus, vt ficta donatio: vt supra, l. proxim. & supra ad Macedon. l. si filius. §. is autem.

e Sed si minori. Succurri. Per restitut. in integrum contra Fauianam, ni si probet actor minorem locupletatum: vt C. si aduer. cred. l. 1.

Viuus libertus. CASVS. Libertus potest donare amicis suis bene merentibus, etiam si portio patroni minuatur, si non faciat in fraudem patroni, aliter reuocatur. Viuianus.

f Legare. Et sic cessat dolus. sed secus si colorem quærat

bunt. sed si viriles non petant: portio cæteris accrescet. a quod in patronis dixi, & in liberis patroni est. sed non simul venient: sed patronis deficientibus.

Paulus libro xlij. ad edictum. V.

Tenetur Fauiana actione tā is, qui accepit b ipse, quā qui iussit alij dare id, quod ipsi donabatur. In actione Fauiana, si res non restituatur, tanti cōdemnabitur reus, quāti actor in litem iurauerit. c

Iulianus lib. o xxvj. Digestorum. VI.

Si libertus cùm fraudare patronum vellet, filiofamilias contra senatusconsultum pecuniam crediderit: non erit inhibēda actio Fauiana: quia libertus donasse magis in hunc casum intelligēdus est in fraudem patroni: quàm contra senatusconsultum credidisse.

Scæuola libro v. quæstionum. VII.

Ergo & si senatuscōsultum locum non habet, d cessat Fauiana: cum exigi posit.

Iulianus libro xxvj. Digestorum. VIII.

Sed si minori, quam xxv. ann. natu filiofamilias crediderit: cā cognita ei succurri e dēt.

Idem libro lxiiij. Digestorum. IX.

Viuus libertus donare bene merentibus amicis potest: legare f verò nec bene merentibus g amicis potest, quò patroni partem minuat.

Africanus libro j quæstionum. X.

Si id, quod à liberto in fraudem alienatū est,

non extet: actio patroni cessat: h quemadmodum si pecuniam in fraudem abiecisset: aut etiam si is, qui mortis causa à liberto accepisset, eam rē vendidisset, & bonæ fidei emptor eam vsucepisset.

Paulus libro iij. ad leg. Aeliam Sentiam. XI.

Non videtur patronus i fraudari eò quod consentit. Sic & qđ volente patrono libertus donauit, non poterit Fauiana reuocari.

Iabolenus libro iii. epistolarum. XII.

Libertus cum fraudādi patroni causa fundum Seio tradere vellet, Seius Titio mandauit, vt eum k accipiat, ita vt inter Seium & Titium mandatum contrahatur. quæro, post mortem liberti patronus verum cū Seio duntaxat, qui mandauit, actionem habeat? an cum Titio, qui fundum retinet? an cum quo velit, agere posit? Respondi, in eum, cui donatio quæsita est: ita tamen, si ad illum res peruenerit, actio datur: cum omne negotium, quod eius voluntate gestum sit, in condemnationem eius conferatur. Nec potest videri id præstaturus, quod alius pol fidei: cùm actione māda ti l consequi rem posit ita, vt aut ipse patrono restituat: aut eum, cum quo mandatum contraxit, restituere cogat. quid enim dicemus, si is, m qui in re interpositus est, nihil dolo fecit? non dubitabimus, quin omnimodo cum eo agi non posit. n quid enim. n

vt C. de sacrosan. eccl. l. iubemus. §. 1.

g Merentibus. Hic non quæritur fraus sed in don. inter viuos sic: vt s. eod. l. 1. §. 1. Accursius.

Si id, quod. CASVS. Si libertus alienauit in fraudē patroni, & desijt esse in rerum natura: cessat Caluisiana actio, vel Fauiana. Viuianus.

h Cessat. Contra acceptorem. & sic non obstat supra de bonis liber. l. euam. §. fin.

Non videtur. CASVS. Si libertus alienat consentiente patrono, cessat Fauiana actio: quia nō videtur fraudari qui sciuit, quia volenti dolus non infertur. C. de transact. l. cum donationis. Viuianus.

i Patronus. Vt ℱ. de reg. iur. l. non fraudantur, & C. eo. l. 2. & ℱ. quæ in frau. cre. l. qui autem. §. hoc edictum.

Libertus. CASVS. Libertus volebat tradere in fraudem suam Titio fundum. tradidit Seio cum conuenisset inter Titium & Seium: nunquid post traditionem potest agere Fauianā? Dicitur quod sic. nā si libertus alienat in fraudem patroni alij tradendo, siue alij iussu alterius, semper locus est Fauianæ act. Viu.

k Eum. Scilicet fundum. Accur.

l Mandati. Vt infra quæ in fraud. cred. l. hac in factum.

m Quid enim. Contra supra eodem, l. ac neitur. in prin. Solu. ibi. Alij ibi vtrique fuit acquisitum, hic iubenti tantum. Alij habent hic in litera non: ibi, quid enim nō potest dolo &c. quasi dicat, tenetur & ille. sed prima placet, & non habens non.

o Sic in P. Fl. Hal le git qui in re interpositus est.

n In P. Fl. qd. n. non pōt videri dolo fecisse, &c.

Consti-

Constitutione. CASVS De directe Fauiana, & Caluisiana in omnibus præhabuistis: in l. ista ponitur quidam casus, in quo inspecta simili ratione æquitatis datur vtilis beneficium, si quis arrogat impuberem authoritate Imperatoria, postea emancipat eũ: tenetur seruare quartam. ponamus: arrogator aliquid in fraudem filij alienauit: nũquid filius pôt reuocare vtili Fauiana, vel Caluisiana? Respon. q̃ sic. Not. si quis arrogat impuberẽ, ex cõstitutione diui Pij tenet seruare quartã. Insti. qui. mo. tol. ius patr. §. si autem. & s. de adop. l. si arrogator. est. scilicet vtili. Vi.

a Constitutione. Facit s. de adop. l. si arrogator. & Instit. de adop. §. cum autem. & C. de adop. l. cum in adoptiuis. §. cum autem.

b Pertineat. Vt & Instit. de adop. §. sed si decedens.

c Quasi per Caluisianã. Id est, per vtilem. Sed arg. contra. supra si à parẽt. quis sue. ma. l. a.

* In quibusdam exemp. qui alij, quam sibi &c. vt cum inter rogatione legatur.

* In P. Fl. bona ei, quæ acquisiuit &c.

potest videri dolo fecisse, qui fidem suam amico commodauit, * qua alij quàm sibi ex liberti fraude acquisiuit.

Paulus lib. x. ad leg. Iulii & Papi. XIII.

Constitutione a diui Pij cauetur de impubere adoptando, vt ex bonis, quæ mortis tempore illius, qui adoptauit, fuerunt, quarta pars ad eum pertineat, b qui adoptatus est. Sed & * bona eius, quæ acquisiuit, patri restitui iussit. Si causa cognita emancipatus fuerit, quartam perdit. Si qd itaq; in fraudẽ eius alienatũ fuerit: quasi per Caluisianã, c vel Fauianã actionẽ reuocandum est.

SI TABVLAE testamenti nul. extabunt.

ADDITIO. Titu. iste ita continuatur. de bo. pos. secundum tabu. quæ est ex testamento. qualiter hæredes iure ciuili succedãt dictum est. verum quia aliquando testator decedit intestatus, & ita tabulæ testamenti nõ extant: ponitur Tit. si tabulæ testamenti nullæ extabũt, s. qualiter succedant ab intestato, videamus. qe in succes. ab inte. quatuor sunt gradus. primus est liberorum: primo ponit vnde liberi. & quia in istis bonorum possessio. locus est successioni, annectit de suc. edi. quia vltimo locus est vnde vir & vxor, ponit vnde vir, & vxor: sed quia vir, & vxor sunt caput affinitatis: & inter affines sunt prohibitæ nuptiæ, ponit de gradibus affinitatis. & ista continuatio ponitur infra l. 1. Et est differentia inter istum Ti. & superiorẽ, si tab. testamẽti extabunt. quia illa sapit aliquid cũ illa de bo. pos. secundũ tab. quia aliquando extant solennes: & tunc locum habet secundũ tabu. directa. aliquando minus solennes inter liberos, tunc locum habet vtilis secundum tabu. Isto Tit. si tab. test. nullæ exta. locus erit successioni ab intesta. tantum videtur sicut diceret de succes. ab intesta. Et dicuntur nõ extare. ℑ. l. 1. §. pen. qa omnibus modis decedit intestatus. Insti. de hær. quæ ab inte. in prin. & quia locus est successioni ab inte. succeditur per bon. pos. hær. Quid differt iste Titu. ab inferiori Tit. infra, de suis. & leg. hær. qui est pe. Tit. huius libri? Differt: quia ibi tractatur de suis, & leg. hær. qui vocantur ad suc. iure ciuili, hic verò tractatur, quando locus est successioni ab intest. iure ciuili, vel prætorio: sed specialiter iure prætorio. de prima parte Tit. agitur infra l. 1. de secunda infra eodem l. scripto. Vivia.

Continuatio secundũ Viuianum.

* In P. Fl. addit, Vnde liberi.

TITVLVS VI.

SI TABVLAE testamenti nullæ extabunt. *

Vlpianus libro xliiij. ad edictum. I.

Postea quam prætor locut* est de bonorũ possessione d eius, qui testatus est, transitum † fecit ad intestatos, e cum ordinem secutus, quem & lex xij. tabularum secuta est. fuit enim ordinarium, antè de iudicijs testantium, sic deinde de successione ab intestato loqui. Sed successionem ab intestato in plures partes diuisit. fecit enim gradus f varios, Primum liberorum, g † secundum legitimorum, tertium cognatorum, deinde viri, & vxoris. Ita autem ab intestato potest competere bonorum possessio, si neque secundum tabulas, neque contra tabulas, bonorum possessio agnita sit. Planè si tempora quidem petendæ bonorum possessionis ex testamento largiebantur, veruntamen repudiata est bonorum possessio, dicendum est ab intestato bonorum possessioné iam incipere. cùm enim is qui repudiauit bonorum possessionem petere non potest post repudiationem: consequens erit, vt ab intestato posse peti incipiat. h Sed &

Postea quàm. CASVS Iurisco. sul. continuat seipsum. ex quo prætor dixit de bonor. possess. secundum tabul. quæ est ex testamento, videamus de succ. ab intesta. nam eundem ordinẽ sicut l. xij. tab. secutus est prætor: isti sunt gradus succedendi. primo vocantur liberi, secundo legitimi, tertio cognati, quarto vir & vxor: & vbi habet locum bo. pos. secundum tab. non est locus successioni ab intesta. Carb. autem bo. no poss. non facit cessare successionem ab intest.

Rectè. Quatuor sunt gradus, & prætor rectè facit initiũ à liberis: nam liberi vocantur ab inte. siue sint legitimi & naturales, siue sint legitimi tantum: nã adoptiui admittuntur, si fuerint in potestate. Sed si qs habet filium emancipatũ, & in locum nepotis adoptauit eum, & eũ emancipauit: quandiu fuit in potestate erat legitimus & in potestate: verum si emancipatus est, desinit filius adoptiuus esse: & est locus successioni ab intestato cum nullum est factum testamentum. Sed & si fecit testamentum: quia tamen reputat hæredes indignos, incidit tabulas testamenti. Et si testator filium emancipatum hæredem fecerit, filium quem habeat in potestate præterijt: res reducitur ad causam intestati: & ideo locus erit succes. ab intesta. Vivia.

† Hunc tex. adducit Imo. ℑ. de appell. in rub. pro singula. q̃ continuatio facta ad remota, ounq̃ viciatur ti tituli intermedij sunt, & ptinent ad materiã. vide plura per Ias. in rubr. ff. de lega. 1.

† Eũdem ferè & p eosdẽ gradus successionũ ordinẽ præscriptũ à Domino refert Moses Num. c. 27.

d Possessione. Scilicet secundum tabu. & contra tabu. vt infra. §. ita autem.

e Intestatos. Quod contingit multis modis vt instit. de hære. ab inte. in prin. item in alio: vt ℑ. §. si hæres. & facit s. de acq. hær. l. quandiu. & in auth. de hære. & fal. § his igitur. col. 1. & C. cõmu. de succes. l. antequã. & s. ad Tertyl. l. 3. §. si bonorum. & insti. de hære. ab intesta. § sed ea. & C. eod. l. 2. & s. de contra tab. l. filiũ. §. 1. Sed arg. contra in authen. de nup. col. 4.

f Gradus. Id est, capita.

g Liberorũ. Insti. de hæ. quæ ab inte. §. ante enim &c.

h Incipiat. vt & C. qui admit. ad bono. pos. l. fina.

a Ostendimus. Vt ↄ. de Carb. edi. l. de bonis. §. huic.
b Edictalem. Id est, eam quæ ex edicto prætoris defertur: vt infra titu. 1. l. 1.
c Diximus. Vt & ↄ. de contra tabu. l. 1. in princi.
d Non inuitantur. Facit C. de adop. l. cum in adoptiuis. §. sed si quidem. & §. si autem. & C. de suis, & leg. l. si te. & Insti. de hære. quæ ab inte. §. emancipati. & §. at hi. & §. minus.
e Adoptauit. Scilicet postea.
f Emancipauit. Iterum.
g Rescissa. Id est quod est rescissa. Accur.
h Iungi nepos. Vt & supra, de coniung. cum eman. li. l. 1. in princip.
i Quasi filius. Et etiã non denuo emancipatus, vt subijcit. & hoc nisi tanquam pater huius nepotis sit adoptatus: vt supra, de contra tabu. l. 3. §. 1. Argu. contra supra, de li. & posth. l. filio.
k Obstare. Multo magis ergo non nocet filio suo, quando loco nepotis est, & est iterum emancipatus.
l Quia incisæ. Voluntate testatoris: vt subijcit.
m Acceperunt. Imò videtur, quòd fiscus: vt & supra, de ijs quę in testa. delen. l. proximè. in princip. & C. de ija qui. vt indi. l. hæreditas. Solu. planè dic vt C. de ie sta. l. penultim. Item contra supra de mili. testa. l. militis. §. veteranus. sed licet ipso iure non rescindātur institutiones, legitimi tamen auocant à scriptis secundum Azo. Vel ibi nudis verbis: hic facto. & sic etiam soluitur Instit. qui. mod. test. infir. §. ex eo. nisi sit miles testator. vt supra de mil. testa. l. in fraudem. §. 1. Item contra supra si quis aliquem test. prohi. l. 1. in princ. vbi confiscantur. sed dic vt ibi. Accursius.
n Præteritus. Et sic ipso iure totum testamentum nullum: vt supra de iniusto test.

* In P. Fl. nõ est, in potestate.

† Tabulæ testamẽti ppriæ sũt testamen tum inscripta condi tum signa tũ, & perfectũ secũdũ do. Alberti. in suo dictio.

si ex Carboniano edicto bonorum possessio data sit: magis est, vt dicere debeamus ab intestato nihilominus posse peti. vt enim suo loco ostendimus, a non impedit bonorum possessionem edictalem b Carboniana bonorum possessio.

Rectè autem prætor à liberis initium fecit ab intestato successionis: vt sicut contra tabulas ipsis defert, ita & ab intestato ipsos vocet. Liberos autẽ accipere debemus, quos ad contra tabulas bonorum possessionem admittendos diximus, c tam naturales, quàm adoptiuos: sed adoptiuos hactenus admittimus, si fuerint in potestate. cæterũ si sui iuris fuerint: ad bonorum possessionem nõ inuitantur. d quia adoptiõis iura dissoluta sunt emancipatione. Si quis filium suum emãcipatum in locum nepotis adoptauit, e & emancipauit, f cum haberet * in potestate, & nepotem ex eo: quæsitũ est apud Marcellum, an adoptio rescissa g impediat nepotem. Sed cum soleat emancipato patri iungi nepos: h quis non dicat, & si adoptatus sit, & quasi filius, i nihilominus filio suo obstare: k quia quasi filius adoptiuus sit i potestate, nõ quasi naturalis? Si hæres institutus non habeat voluntatem, vel quia incisæ l sunt tabulæ, † vel quia cancellatæ, vel quia alia ratione voluntatẽ testator mutauit, voluitq;

l. filio. & Insti. de exhæ. lib. in princ. alias si valeret testamentum, ageret querela præhabita bono. pos. gratia agnoscendæ litis: vt C. de inofficio. testa. l. 2. & non peteret vnde liberi ab intestato: vt supra ead. l. in princip. nisi perlata querela.

intestato decedere: dicendum est, ab intestato rem habituros eos, qui bonorum possessionem acceperunt. m Si emancipatus filius exhæres fuerit: is autem, qui in potestate fuerat præteritus: n emancipatum petentem ab intestato. bonorũ possessionem Vnde liberi, tueri debet prætor vsque ad partem dimidiam, perinde atque si nullas tabulas pater reliquisset.

TITVLVS VI.

VNDE LIBERI.*

Iulianus libr. xxvij. digestorum. I.

Emancipatus o præteritus si contra tabulas bonorũ possessionem non acceperit, & scripti hæredes adierint p hæreditatem: sua culpa amittit paternam hęreditatem. nam quamuis secundum tabulas bonorum possessio petita non fuit: non tamen prætor eum tuetur, vt bonorum possessionem accipiat Vnde liberi. Nam & patronum præteritũ, si non petat contra tabulas bonorum possessionem q ex illa parte edicti, vnde legitimi vocantur, non solet tueri prætor aduersus scriptos hæredes. r

Paulus libro ij. ad Sabinum. II.

Liberi s & capite minuti t per edictum

VNDE LIBERI.

Emãcipatus. CASVS. Si scripti hæredes adierit hęre. & emancipatus non petiit bo. pos. cõtra tab. non videtur pet vnde liberi vocari: nec res reducetur ad causam intestati: item & patronus præteritus debet petere bon. poss. contra tabul. priusquam ab intest. succedat. Viuianus.
o Emancipatus. Hic est titu. vnde liberi secundum quosdam, aliàs est sub titu. si tabu. testa.
p Adierint. Quia potuerunt de iure ciuili: vt ↄ. de contra tabu. l. filium. in princip. non de iure prætorio per secũdũ tab. vt ↄ. de secundum tabu. l. 2. in princip. & §. expectandi.
q Possessionem. Hic punctus. & quod sequitur ex illa & c. est respon.
r Hæredes. Qui adierunt hæreditatẽ. Ioan.

Liberi. CASVS. Liberi naturales vocantur iure ciuili. sed si capite sunt minuti, vocantur iure prætorio, nisi essent liberi adoptiui; quia tunc nõ possunt vocari iure prætorio. Viuianus.
s Liberi. Quidam habent hic titulum vnde liberi: alij supra in l. emãcipatus. alij post illum. si tabu. test. nul. extã. & vnde libe.
t Minuti. Minima, vt emancipatione: vt & infra. vnde cogna. l. 3. secus si maxima, vel media: vt ↄ. ad Tertyllia. l. 1. §. capitis. & facit ad l. Insti tu. de hæred. quæ ab intesta. §. emancipati. & §. at hi. & §. eadem. Sed contra supra,

* In P. Fl. hoc loco non est titulus: sed sub sequẽti capite vsq; ad titulum Vnde legitimi, pertinẽt ad titulum precedentem.

prætoris ad bonorũ possessionem vocantur parentum, nisi adoptiui fuerint. hi enim & liberorum nomẽ amittunt post emancipationem. Sed si naturales emancipati, & adoptati, iterum emancipati sint, ius habent naturalium liberorum.

Vlpianus libro viij. ad Sabinum. III.

Bonorum possessio potest peti ab intestato, si certum sit tabulas non extare septem testium signis signatas.[a]

Pomponius libro iiij. ad Sabinum. IIII.

Si quis ex his, quibus bonorum possessionem prætor pollicetur, in potestate parentis, de cuius bonis agitur, cùm is moritur, non fuerit: ei, liberisq́ue, quos in eiusdẽ familia[b] habebit, si ad eos hæreditas suo nomine pertinebit, neque nominatim exhæredes scripti erunt: bonorum possessio eius partis datur, quæ ad eum pertineret, si in potestate permansisset: ita, vt ex ea parte dimidiam[c] habeat, reliquum liberi eius, hisque duntaxat[d] bona sua conferat. Sed & si filium, & nepotem ex eo pater emancipauerit: filius solus veniet ad bonorum possessionem: quamuis capitis diminutio per edictum nulli obstet.[e] quin etiam ij quoque, qui in potestate nunquam fuerint, nec sui hæredis locum obtinuerint: vocantur ad bonorum possessionem parentum. nam si filius emancipatus reliquerit in potestate aui nepotem, dabitur ei, qui in potestate relictus est, patris emancipati bonorum possessio. & si post emancipationem procreauerit,[f] ita nato dabitur aui bonorum possessio, scilicet non obstante ei patre suo. Si filius emancipatus non petierit bonorũ possessionem:[g] ita integra sunt omnia nepotibus, atque si filius non fuisset: vt quod filius habiturus esset petita bonorum possessione, hoc nepotibus[h] ex eo solis,[i] non etiã reliquis[k] accrescat.

Vlpianus libro xxxix. ad edictum. V.

Si pater[l] filium emancipauerit, nepotem retinuerit, deinde filius decesserit: & rei æquitas, & causa edicti, quo de bonorũ possessione[m] liberis danda cauetur, efficit, vt eius[n] ratio habeatur, & bonorum possessio intestati patris detur:[o] vt tamen bona[p] sorori,[q] quæ necessaria hæres patri extitit, conferre cogatur auus,[r] qui per eã bonorũ possessionem emolumentum acquisiturus est: nisi fortè auus iste nullum ex his fructũ acquirere vult, paratusq́ue est, de potestate nepotẽ dimittere, vt ad emãcipatum emolumentũ omne bonorũ possessionis perueniat. nec idcirco soror, quæ patri hæres extitit, iustè quæri poterit, quod eo facto à collationis cõmodo excludatur, cũ auo quandoque intestato defuncto, ad bona eius simul cum fratre possit venire.

Papi. lib. xxix. quæ. VI.

Scripto hærede deliberante, filius exhæredatus mortem obierat, atque ita scriptus hæres omiserat hæreditatẽ.

---

pra, de contra tabu. l. 3. si quis filio. Solu. vt ibi.

Bonorum. CASVS. Si tabulæ testamenti nullæ extant, aut minus solẽnes sunt, vtpote non signatæ sigillis septem testium locus erit successioni ab intestato. C. de testa. l. vlt. §. ex imperfecto. Viuianus.

a Signatas. Vt & C. eodem. l. 2. & supra eod. l. 1. in princi. Et not. quòd hæc bon. pos. non datur liberis in successione lineæ maternæ: vt C. de suis, & legi. l. quoties. & est ratio: vt ibi not. & probatur hoc idem ff. l. si quis in princi. facit C. de testamen. l. si vnus. in princip.

Si quis. CASVS. Si liberi qui vocantur ad bono. pos. non sunt, vocantur vlteriores. Vnũ sciatis. si quidam sunt in potestate, quidam emancipati, vocantur ad dimidiam: sed si est nepos ex alio filio, potest similiter succedere, sed si filius emancipatus nõ petit bo. pos. vnde liberi, liberis suis remanent integra iura hæredita. Viuia.

b Eiusdem familia. Per hoc apertè not. quòd natis ex filiabus, vel ex nepotibus etiam ex filija non datur vnde liberi: quia in familia defuncti aui, vel proaui non fuerunt: vt Inst. de pa. pote. §. fi. & probatur C. de suis & legiti. l. quoties.

c Dimidiam. Per edictum de coniung. vt C. de cõiun. libe. l. 1. in prin. & §. 1.

d Duntaxat. Quia eis solum faciebat iniuriam per edictum, de coniungendis.

e Obstet. Sed obst. nepoti pater suus: qui si decesserit, solus nepos admittit: vt supra, de contra tabu. l. si emancipatus. idem si repudiet: vt ff. ea. l. §. fina.

f Procreauerit. Facit ã. de contra tabu. l. si emancipatus.

g Bonorum possessionẽ. Vnde liberi.

h Nepotibus. In aui potestate retentis.

i Solis. Quia & eis solis per edictum de coniungen. faciebat iniuriam.

k Non etiam reliquis. Fortè nepotibus alterius filij præmortui. si autem ille viueret, soli ei accresceret, quod hic eius frater repudiaret, vt supra, de coniun. cum emancipa. libe. l. 1. §. si quis ex nepotibus. in fi. Vel ei non soli, vt ibi not. Hug. & facit supra, de bo. pos. in fi. §. Vel dic reliquis, scilicet fratribus eius.

Si pater. CASVS. Si pater emancipat filium, & nepotem in potestate retinuerit: si filius decessit, æquitas suadet vt nepos vocetur in possess. & si sororem habebat, cum sorore vocabitur, & ei conferet auus bona ipsius nepotis, nisi si malit nepotem emancipare.

l Si pater. Pone casum: vt ã. de coniun. l. emancipato. & de colla. bono. l. si quis filium.

m De bonorum possessione. Vnde liberi. Accur.

n Vt eius. Nepotis.

o Patris detur. Vt supra l. proxi. ibi, nam & si filius.

p Bona. Huius nepotis. qui nepos quo ad patrem suum habetur pro emancipato.

q Sorori. Post emancipationem conceptæ.

r Auus. Sic & supra, de collatione bonorum. l. 1. §. is quoque.

Scripto. CASVS. In l. ista ponitur quidam casus specialis & notabilis valde. si pater extraneũ scribit hæredem, & filiũ

---

* In P. Fl. Ius habẽt naturale liberorũ.

* In P. Fl. c. bonorũ præcedit c. Liberti.

* In P. Fl. intestato patris.

* In P. Fl. obit.

Nepos ex illo filio susceptus, [a] auo suus hæres erit: neque pater videbitur obstitisse, cuius [b] post mortem legitima defertur hæreditas. * Nec dici potest hæredem non suũ nepotem fore, quod proximum gradum nnn quam tenuerit: [c] cùm & ipse fuerit in potestate: neque pater eum in hac successione præuenerit. & alioquin si nõ suus hæres est, quo iure hæres erit? qui sine dubio nõ est agnatus. [d] Cæterum & si non sit exhæredatus [e] nepos: adiri poterit [f] ex testamento hæreditas à scripto hærede, mortuo filio: quare qui non obstat [g] iure intestati, iure testati videbitur obstitisse. Non sic parentibus † liberorum, vt liberis parentum debetur hæreditas. parentes ad bona liberorum ratio miserationis [h] admittit: liberos naturæ simul, & parentum commune votum.

Idem libro vj. responsorum. VII.

Filiusfamiliàs vt proximus cognatus [i] patre consentiente possessionem [k] agnouit. Quanuis per conditionem [l] testamento datam, quod in patris potestate manserit, ab hæreditate [m] sit exclusus: tamen vtiliter possessionem agnouisse videbitur: [n] nec in edicti sententiam incidet, quoniam possessionem secundum tabulas non agnouit: cum inde [o] rem habere non poterit: nec in filij potestate conditio fuerit: nec facile [p] pater † emancipare filium cogi poterit.

Pau. li. xj. respon. VIII.

Si postea quàm filius emancipatus bono-

---

filium exhæredat: scripto hærede deliberante decedit filius. indubitanter eius filius erit hæres. nam licet videatur non posse præcedente, scilicet patre: id tamen ei non ob. Vnum sciatis, bono. possess. vnde liberi datur liberis: & econtra bonorum possessio vtilis datur parentibus in bonis liberorum inspecta pietate, non ordine naturæ, turbato ordine mortalitatis. Vnde not. duo: si filius qui est in potestate exhæredatur, & scriptus hæres deliberat: interim non est locus successioni ab inte. ar. quandiu &c. ff. de acquir. hæred. l. quandiu. Fallit cum filius exhæredatur, & nepos est ex eo. quia suus hæres poterit adire. Item not. quòd parentes vocantur turbato ordine mortalitatis. j. de bonis dam. l. cum ratio. sed liberi vocantur per directam bonor. pos. parentes per vtilem. Viuia.

[a] Susceptus. Id est natus. idem est si cõceptus: vt C. de inof. testa. l. si quis filium. in princi. secus si nec conceptus: vt j. de suis. & le. l. si Titius. & l. sequen.

[b] Cuius. Aliàs cuius, id est, mortem cuius scilicet patris. & aliàs cui, scilicet nepoti post mortem patri legitima defertur hæreditas, scilicet aui. non enim tempus mortis, scilicet quo apparet defunctum intestatum decessisse, inspicitur: vt Instit. de hær. quæ ab intesta. §. cum autem.

[c] Tenuerit. Scilicet filius quo ad succedendum: quia nunquam fuit ei viuo delata. & secundum hoc quòd. i. quia &c. & est ratio quare non potest dici nepotem nõ suũ auo: & alia ad idem sequitur ratio, cum ipse &c. Vel dic secundo tenuerit, scilicet nepos: & tunc est ratio remotiua, quare videatur nepos non suus. sed quæ sequit, cum ipse &c. est in contrarium, quæ præualet. Accur.

[d] Agnatus. Posito q non sit suus, ergo nec agnatus? quia cõmunis suus est agnatus, sed nõ conuertit. vel nõ est agnatus. i. admittẽdus vt agnatus: quia edictum successorium non habet locum in agnatis, sed hodie secus: vt Instit. de legitima agna. suc. §. placebat. Accur.

[e] Exhæredatus. Vt in nostro casu. nec fuit necesse cũ pater eum præcederet: vt ff. de inin. test. l. si quis filium. in prin. nisi propter timorem l. Velleiæ, quæ haberet locum si filius viuo patre suo decederet: vt Instit. de exhære. lib. §. posthumorum. quod hic nõ fuit, quia nõ viuo auo, sed post mortẽ eius decessit filius: & sic nõ habet locum lex Velleia: vt C. de inoffi. testa. l. si quis filium.

[f] Adiri poterit. Ex testamento. & hoc excluso nepote omnino, secundum hæc iura. sed hodie habet querelam ad se transmissam, licet non præparatam: vt C. de inof. testa. l. si quis filium.

[g] Non obstat. Scilicet scriptus hæres. qui si non adeat ex testamento, nõ obstat nepoti, quo minus vt suus hæres ab intestato succedat. at si ex testamento adijt, obstat nepoti, vt hic: vt etiam querelã inoff. non habeat secundum hæc iura. sed hodie cõtra: vt d. l. si quis filium. Item ex hac lege casum habes, vbi nepos est suus, licet tempore mortis pater eius viueret: & esset in potestate: vt j. de leg. hære. l. 1. §. sciendum. Est & alius: vt in ea. l. §. idẽ erit. regulariter contra: vt Insti. de hære. quali. & differen. §. sui. & facit C. vnde libe. l. fi. & quod ibi nota.

[h] Miserationis. Id est, pietatis: vt ff. de inoffi. testa. l. nam & si parentibus. in solatium filij amissi: vt supra, de iu. dot. l. iure succedendi. & facit ff. de bon. liber. l. nihil est.

Filiusfamiliàs. CASVS. Si filiofamiliàs defertur bon. possessio in bonis cognati sui, & petat eam, licet à patre non fuerit emancipatus, non debet excludi: quia si relinqueretur filio: vt pater emanciparet eũ, pater non posset cogi eum manumittere. Viuianus.

[i] Cognatus. Puta matris. Accur.

[k] Possessionem. Vnde cognati, vel etiam vnde legitimi per Orficianum: vt infra ti. 1. l. 1. §. fi. & l. sequẽ. Sed quomodo ab intestato durante successione ex testamento. vt C. communia de suc. l. antequam. quæ est contra. Sol. hic conditio defecerat eo nõ emancipato intra tempus.

[l] Per cõditionẽ. Hãc, si emãcipatus fuerit intra x. dies.

[m] Hæreditate. Testamento delata elapsis decem dieb.

[n] Videbitur. Sed quomodo, cum duret spes succedendi ex testamẽto: vt C. communia de suc. l. antequam. quæ est contra. sed hic non erat spes: quia tempus x. dierum erat elapsum. dic ergo vtiliter quantum ad hoc ne incidat in edictum: si quis omis. causa testa. & sic vt nõ teneatur legatarijs & fideic vt innuitur in sequentibus. & ff. si quis omis. cau. test. l. Iulianus. Vel dic vtiliter vt filius habeat hæreditatem. non enim pater potest retinere: vt C. de inof. test. l. filijs matrẽ. in fi. quæ est cõtra. Vel dic vtiliter etiam quo ad patrem, vt sibi quæratur secundũ hæc iura: secundum quæ aduentitia patri quærebantur. & secundum istas duas expositiones dic edicti cuius mens est supra eo. l. 1. vbi dicit, quòd primo ex testamento quàm ab intestato peti debet bono. possess.

[o] Cum inde. Aliàs cum inde, i. ex institutione. aliàs eo de iure non potuerit habere, scilicet hæreditatem.

[p] Nec facile. Quia non nisi in quatuor casibus: vt ff. de adopt. l. non potest. & facit ff. de lega. 1. l. filiusfamiliàs. §. secundum vulgarem. Item not. de facili. sic ff. de bo. liber. l. qui cum maior. §. 1. & facit ff. si pars hær. pet. l. fi. & ff. de secun. tab. l. sub conditione.

Si postea quàm. CASVS. Filius emãcipatus mortuo patre ab intest. petijt bo. pos. vnde liberi. postea mutando

---

* In P. Fl. nec dici põt hæredem, sed nõ suum.

† In hanc sentẽtiam Paul. 2. ad Corint. c. xij. nõ debent filij parẽtibus thesaurizare, sed parentes filijs.

Edictum successorium in agnatis locũ non habet.

† Cõcor. ca. quæritur. 20. q. 3. Seruamus hodie nostis patri, quæ debetur à filio. & glos. in ver. quam tur. l pen. 2. q. 7.

mutauit statum. nunquid nocet ei? certè non. Viuianus.

[a] Bonorum possessionem vnde liberi. Accursius.

[b] Si prius. Quam peteret: vt ǰ. eiti. t. l. 2. sed secus in bon. pos. secundum tab. Azo. vt supra, de capi. dimi. l. tutelas. Accur.

[c] Mutauerit. Dando se in arrogationem, secus contra: vt supra eodem. l. liberi. & facit supra. de contra tabulas. l. 3. §. si emancipatus filius.

VNDE LEGITIMI.

Eadem est: nã singũtur agnati qui per senatus consultũ succedunt: de quibus dicit infra l. 2. in fi.

ADDITIO. De bonorũ possessione vnde liberi, quæ prima est, dictũ est. verũ, quia exclusis liberis vocantur legitimi, dicit Titulus vnde legitimi & bono. possessio. vnde legitimi defertur ab intesta. legitimis agnatis. ǰ. l. 1. & defertur omnibus qui vocantur ab intesta. infra l. 1. §. finali. Et debetis scire, quòd bonorum possessio vnde liberi olim fuit superflua in suis: sed in liberis emancipatis olim erat necessaria. Insti. de hær. quæ ab intest. §. emancipati. hodie tamen volũtaria Institu. de hæredi. quæ ab intestato. in principio. hæc bonorum possessio vnde legitimi, siue agnati olim fuit volũtaria, non necessaria: vt Instit. de bono. poss. in fi. Viuianus.

Hæc verba. CASVS. Verba hui' edicti sunt talia. Moritur aliquis intestatus; vocantur proximi agnati ad eius successionem. & inspicimus quis sit eius proximus agnatus non tempore mortis, sed

* Vide Anto. August. emẽ. li. 3. cap. 3. quo loco esset capus hoc in cæteris exẽp. ppcṡtetẽ scriptum esse. † vide Al. li. dispun. 2. c. 12.

rum possessionem[a] patris petijt, statum suum mutauit: nihil obesse ei, quò minus id, quod acquisiuit, retineat. quod si prius[b] conditionem suã mutauerit:[c] bonorum possessionem eum petere non posse.

TITVLVS VIII.

VNDE LEGITIMI.

Iulianus libro xxvij. Digestorum. I.

Haec* verba edicti, Eũ quem[d] ei esse hæredẽ oporteret, si intestatus[e] esset, τεταρτημῶς † cũ quodã temporis spatio[f] accipiuntur: non ad mortis[g] testatoris tempus referuntur, sed ad id, quo bonorum possessio peteretur. & ideo legitimum hæredem si capite diminutus esset, ab hac bonorum possessione submoueri palam est.

Vlpianus libro xlvj. ad edictum. II.

Si repudiauerint sui ab intestato bonorũ possessionem:[h] adhuc dicemus, eos obstare legitimis, hoc est ijs, quibus legitima potuit deferri hæreditas: idcirco, quia repudiando quasi liberi bonorum possessionem, hãc[i] incipiunt habere quasi legitimi. Hæc autem bonorum possessio non tantum masculorum[k] defertur, verum etiam fœminarum; nec tantum ingenuorum, verum etiam libertinorum, communis est igitur pluribus. Nam & fœminæ possunt vel consanguineos, vel agnatos habere. Item liberti-ni possunt patronos, patronasque habere. Nec tantũm masculi hanc bonorum possessionem accipere possunt: verum etiam fœminæ. Si quis decesserit, de quo incertum est, vtrum paterfamilias, an filiusfamilias sit: quia pater eius ab hostibus captus adhuc viuat, vel quòd alia causa suspendebat eius statum:[l] magis est, ne peti possit bonorum eius possessio: quia nondum intestatum eum esse apparet, cum incertum sit, an testari possit. cùm igitur cœperit certi status esse, tunc demum petenda est bonorum possessio: non cùm certum esse cœperit intestatum esse: sed cũ cœperit esse certum, patremfamilias esse. Hæc autem bonorum possessio omnem vocat, qui ab intestato potuerit esse hę res: siue lex duodecim tabularum eum legitimũ hæredem faciat, siue alia lex[m] senatusve consultum. Deniq; mater, quæ ex senatusconsulto venit Tertylliano, item qui ex Orficiano ad legitimam hæreditatem admittuntur, hanc[n] bonorum possessionem petere possunt.

Paulus libro xliij. ad edictum. III.

Generaliter igitur sciendum est, quotiescunque vel lex, vel senatus defert hæreditatẽ, non etiam bonorum possessionem: ex hac parte[o] eam peti oportet. cum vero etiam bonorum possessionem dari iubet: tũc ex illa parte, qua ex legibus peti deberet:[p] sed

eo tempore, quo bonorum possessio defertur. Viuianus.

[d] Eum quem. Habeas eum quem hæredem esse &c. vt & ǰ. de verborum sign. lex illa. in princi. & ǰ. vt ex legi. & senatuscon. l. 1. in fi.

[e] Mortuus. Sub. ei bono. pos. vnde legitimi dabo.

[f] Spatio. Etiam hic sub. tantum. nam tũc demum erit hæres, vel bonorum possessor, si non sit capite minutus tẽpore mortis. nec postea vsque in diem quo petit. sed postea nõ nocet eum capite minui. vt supra titu. 2. l. fina. & infra ad Tertyl. l. 1. §. qui mortis. & ǰ. eiu. 2. l. capitis. & l. legitimis. & infra eodem. l. si ex duobus. Item quod dicit de spatio, facit supra de collatio. bonor. lege, si quis filium. §. stipulatio. Accursius.

[g] Ad mortis. Scilicet tantum.

[h] Si repudiauerint. Bonorum possessionem. vnde liberi.

[i] Hanc. Scilicet vnde legitimi: vt & ǰ. de succes. edict. l. 1. §. 1. sed videndum. & ǰ. de regu. iuris. l. quoties vtriusque. Et argumen. C. de repud. hæred. lege final. & infra ad Tertyl. l. 1. §. si nemo.

[k] Masculorum. Id est in hæreditate masculorum.

[l] Statum. Vt quia damnatus ad mortẽ appellauerit: vt supra de testa. l. qui à latronibus. § finali. & l. qui in domini. & l. de statu.

[m] Alia lex. Veluti lex Cornel. quæ patre defuncto apud hostes filium ad hæreditatem vocat: vt infra vt ex leg. & senatuscon. l. 1.

[n] Hanc. Vnde legitimi.

[o] Generaliter. Ex hac parte vnde legitimi.

[p] Peti debere. Vt & infra

& ex hac parte [a] poterit.

Iulianus lib. xxvij. Digestorum. IIII.

SI ex duobus [b] fratribus alter decesserit testamento iure facto, dein de deliberante hærede alter quoque intestatus decesserit, & scriptus hæres omiserit hæreditatem: patruus legitimam [c] hæreditatem habebit. nam hæc bonorum possessio, Tum quem hæredem esse oportet: ad id tempus refertur, [d] quo primum ab intestato bonorum possessio peti potuisset.

Modestinus libr. iij. Pandectarum. V.

INter agnatos, & cognatos hoc interest, quòd in agnatis & cognati continentur: [e] in cognatis non utique & agnati verbi gratia, patris frater, id est, patruus & agnatus est, & cognatus: matris autem frater, id est, auunculus, cognatus est, agnatus non est. Quandiu [f] spes est suum hæredem aliquem defuncto existere, tandiu consanguineis locus non est: puta si defuncti vxor pregnans sit, aut defuncti filius apud hostes sit.

Hermogenianus libr. iij. iuris epito. VI.

NAti post [g] mortem patris, vel post captiuitatem, siue deportationem, sed & ij, qui tempore, quo capiebatur, vel deportabatur pater, in potestate fuerunt: ius inter se consanguinitatis habent, & si hæredes patri non extiterint, sicuti exhæredati.

TITVLVS IX.

VNDE COGNATI.

Vlpianus lib. xlvj. ad edictum. I.

HAec bonorum [h] possessio [*] nudam habet prætoris indulgentiam, neq; ex iure ciuili originē habet: nam eos inuitat ad bonorum possessionē, qui iure ciuili ad successionē admitti non possunt, id est, cognatos. Cognati [i] aut appellati sunt, quasi ex vno nati: [†] aut (vt ait Labeo) quasi cōmune nascēdi initium habuerint. Pertinet autē lex hæc [k] ad cognationes non seruiles. nec enim facilè vlla seruilis [l] videt esse cognatio. Hæc aūt bonorū possessio, quę ex hac parte edicti datur, cognatorū gradus sex cōplectitur, [m] & ex septimo duas personas, sobrino, & sobrina natū, & natam. Cognationem facit etiam adoptio. [n] quibus etenim fiet agnatus hic, qui adoptatus est, eisdē & cognatus fiet. nam vbi cunq; de cognatis agit, ibi sic accipiemus, vt etiā adoptione cognati facti contineantur. Euenit igitur, vt is, qui in adoptionem datus est, tam in familia naturalis patris iura cognationis retineat, quàm ī familia adoptiua nanciscatur. Sed eorū tantum cognationem in adoptiua familia nācīscetur, quibus fit agnatus: in naturali [o] aūt omnium retinebit. [p] Proximus autem accipitur etiam is, qui solus est, quamuis propriè proximus [q] ex pluribus dicatur: proximū accipere nos oportet eo tempore, quo bonorum possessio

---

infra, vt ex leg. & senatuscon. l. 1. in fin.

[a] Patre. Per hoc patet, quod hoc genus est, illa species. Accursius.

SI ex duobus. CASVS. Duo erāt fratres: alter decessit facto testamēto, dum deliberaret hæres eius: alter decessit intestatus. nunquid poterit habere successorē per vnde legitimi? sic, si hæres eius repudiat. Viuian.

[b] Si ex duobus. Pone: vt infra, de suis & legi. l. 1.

[c] Legitimā. Vtriusque.

[d] Ad id tempus refertur. sed non ad id solum, vt no. s. e. l. 2.

INter agnatos. CASVS. Agnati dicuntur coniuncti per lineā masculinam: cognati per lineam fœmininā. vbi vnum sciatis: omnis qui est agnatus, est cognatus, nō tamen econtra. Viuianus.

[e] Continentur. Genus ī specie: sic inest pactum in emptione: vt supra, de leg. 1. l. si quid. §. inter, & secundum hoc. non obstat infra, de gra. l. iurisconsultus. §. 2. & Insti. de leg. agna. tu. in princip.

[f] Quandiu. Facit supra, de peti. hæred. l. antiqui. in prin.

NAti. CASVS. Si aliqui nascūtur post mortem patris, vel post captiuitatē, vel post deportationē: iura consanguinitatis inter se retinent, licet patri nō succedāt. nam & exhæredati filij agnitionis ius habent.

[g] Nati post. Facit infra, de suis & leg. l. 4. Accur.

VNDE COgnati.

HÆc bonorum. CASVS. Bonorū pos. vnde cognati, æquitate prætoris est introducta: cognati erāt incogniti à iure ciuili, & dicuntur cognati quasi vno sanguine nati, & pertinet ad liberas cognationes, nō ad seruiles: & succedit cognatus vsque ad sextum gradum. vocātur qui sunt cognati naturaliter, & ciuiliter. & qui ciuiliter tantum, puta adoptiuus. & vocatur q est proximus: & dicitur ꝓximus, quē nemo antecedit. Vnū sciatis: si quis vult vocari per vnde cognati. si quidē est in vtero aliquis, nō admittitur: & vocātur per vnde cognati gradatim. Vnum sciatis si qs decessit in capt. hostiū, cognati qui domi sunt, vocant ꝑ vnde cognati. Acc.

[h] Hæc bonorum. Vnde cognati. Accursius.

[i] Cognati. facit infra, de gra. l. non facile. 2. respon.

[k] Lex hæc. i. edictū quòd in genere est lex: vt ī. de va. cog. l. 1. §. proinde.

[l] Seruilis. Vt & Insti. de gra. § illud. & ī. de gra. l. iurisicon. § inter. facilè autem dicit propter matrimonium vt Insti. de nup. § illud.

[m] Complectitur. Vt Inst. de suc. co. §. fin. & infra, de gra. l. nō facile.

[n] Adoptio. Vt supra, de adop. l. 1. & infra, de gra. l. non facile. § cognationis. & facit supra, de adoptio. l. qui in adoptionē. & de in ius vocan. l. patris.

[o] Naturali. Scilicet familia.

[p] Retinebit. i. similiter retinebit cognationem omnium.

[q] Proximus. Quia prætor proximiori defert: vt ī. ead. l § gradatim. & ī. de gradi. l. iuriscō. 2. respō. & facit ī. de ver. sig. l. proximus. & s. de re. du.

[*] Sic in P. Fl. Haloā. autē scriptū non-dū. sed nō rectè, vt annotauit Anto. Augu. emē. lib. 4. cap. 17.

[†] Cognatio est genus cōsanguinitatis inter fratres tātū. ī. de suis & leg. l. 2. & insti. de suc. cog.

deferτur. Si quis igitur proximus cognatus, dum hæredes scripti deliberant, diē suum obierit: [a] sequens quasi proximus admittetur: hoc est, quicunq; fuerit tunc deprehensus proximū locum obtinere. Si quis proximior cognat⁹ † nasci speretur: in ea conditione est, vt dici debeat, obstare eum sequentibus: [b] sed vbi natus non est: admittemus eum, qui post ventrem proximus videbatur. sed hoc ita demum erit accipiendum, si hic qui in vtero esse dicitur, viuo eo, de cuius bonorum possessione agitur, fuerit cōceptus. nam si post mortem: neque obstabit alij, neque ipse admittetur: quia nō fuit proximus cognatus ei, quo viuo animal † [c] nondum fuerit. Si qua prægnans decesserit, & vtero exsecto [d] partus sit editus, † in ea conditione est partus iste, vt matris suæ accipere bonorum possessionem possit Vnde proximi cognati. sed post senatusconsultum Orficianū & Vnde legitimi petere [e] poterit: quia tēpore mortis in vtero fuit. Gradatim [f] autem admittuntur cognati ad bonorum possessionem: vt qui sunt primo gradu, omnes simul admittantur. Si quis apud hostes fuerit mortis eius tempore, de cuius bonorum possessione agitur: dicendum est bonorum possessionē peti ab eo posse. [g]

Caius lib. xvj. ad edictum prouin. II.

HAc parte proconsul [h] naturali æquitate motus, omnibus cognatis * permittit bonorum possessionem, quos sanguinis ratio vocat ad hæreditatem, licet iure ciuili deficiant. Itaque etiam vulgò quæsiti [i] liberi matris, & mater talium liberorū, itē ipsi fratres inter se ex hac parte bonorum possessionē petere possunt: quia sunt inuicē sibi cognati: vsq; adeo, vt prægnans quoq; manumissa si peperit, & is, qui natus est, matri, & mater ipsi, & inter se quoque qui nascuntur, [k] cognati sint.

Iulianus lib. xxvij. Digestorum. III.

CApitis deminutione [l] perimuntur cognationes, quæ per adoptionem acquisitæ sunt. Igitur si post mortē (verbi gratia) fratris adoptiui intra centesimū diem adoptiuus frater [m] capite deminutus fuerit: bonorum possessionem accipere non poterit, quæ proximitatis [n] nomine fratri defertur. Prætorem enim non solum mortis tempus, sed etiam id, quo bonorum possessio petitur, intueri palam est. [o]

Vlpianus libr. vj. regularum. IIII.

SI spurius intestato decesserit: iure consanguinitatis, aut [p] adgnationis hæreditas eius ad nullum pertinet: quia consanguinitatis, itemq; adgnationis iura à patre oriuntur. [q] proximitatis verò nomine mater eius, aut frater eadem matre natus, bonorum possessionem eius ex edicto petere potest. [r]

Pomponius lib. iiij. ad Sabinum. V.

LEgitimis [s] capite deminutis non datur bonorum possessio iure hæredis legitimi: [t] quia non eadem causa eorum est, quæ liberorū: [u] sed gradu cognatorū rur-

re. du. l. qui duos. §. & proximus.
[a] Obierit. Et scripti repudient. & facit infra de suis & legi. l. 2. §. proximum. & ī. vnde lib. l. scripto.
[b] Sequentibus. Sic supra tit. 1. l. pe. & si pars hære. pe. l. antiqui. in princ. & infra quis or. in bon. poss. ser. l. 2. §. si venter. & supra, de statu hom. l. qui in vtero.
[c] Animal fuerit. sic infra, de suis & leg. l. Titius. & Insti. de hæ re. ab inte. § cū aūt.
[d] Exsecto. Sic ī. de inoffi. test. l. posthumus. & ī ad Tertyll. l. 1. §. sed si matris. & supra ad leg. Falc. l. in lege Falcidia.
[e] Petere poterit. Vt & ī. tit. 1. l. 2. in fin.
[f] Gradatim. Facit supra. §. proxim.
[g] Ab eo posse. Postliminio reuerso. expectatur enim reuerti, vt partus nasci: vt supra, de contra tab. l. 1. §. si ea tribus.
[h] HAc parte ꝓcōsul. id est prætor.
[i] Vulgò quæsiti. Vt Instit. ad Orfic. §. nouissimè. & de suc. cognat. §. vulgo. & infra eo. l. Modestinus. & facit. C. de adop. l. cū in adoptiuis. §. sed si quidem.
[k] Nascuntur. C. ad Orfi. l. fi. sed nati ex duabus concubinis, eodem tamen patre nati. an sint cognati? Respondetur nō succedunt. quia nec cognatis patris etiā si legitime nati: vt in auth. quib. mod. nat. effi. sui §. filium autem. Accur.

CApitis. CASVS. Si aliquæ cognationes sunt quæsitæ per adoptionem, perimuntur per capitis diminutionem: vnde non erit locus bono. poss. vnde cognati. sed si aliquis desinit esse agnatus, vocatur ad bon. pos. vnde cognati. Viuia.
[l] Capitis deminutione. minima. Acc.
[m] Frater. Duo erant fratres adoptiui.
[n] Proximitatis. Id est, cognationis ciuilia.
[o] Palam est. Vt & ī. tit. 1. l. 2. in prin. & facit ī. vnde vir & vxo. l. 1. & ī. de reb. dub. l. si cognatis. & dic vt ibi. Accur.

SI spurius. CASVS. Si filius spurius decedit: certe coniunctis per patrē non defertur bono. poss. sed coniunctis per matrē sic: bon. poss. vnde cognati. Spurius autem est vulgo conceptus supra, de sta. homi. & vulgo. Viuianus.
[p] Aut. vero i. Accur.
[q] Oriuntur. Ergo mater non est agnata filij: vt & colligitur Instit. de suc. cog. §. vulgò
[r] Petere potest. Vt & supra eo. l. hac parte, cum con. e. aliud quod dicitur de illustri: vt C. ad Orfi. l. si qua.

LEgitimis. CASVS. Si agnati capite minuunt, nō vocantur ad bo. pos. vnde agnati. nam liberi emancipati repelluntur per vnde agnati: tamen possunt succedere ꝑ vnde cognati. Viuia.
[s] Legitimis. agnatis.
[t] Legitimi. id est, agnati: vt ī. vnde leg. l. 1. in fi. hoc tamen fallit in casibus: vt C. de legi. hę. l. fi. §. cum igitur. & §. cum autem. & eosdem habe Insti. de leg. agn. suc. § nostra.
[u] Quæ liberorum. Quibus nō nocet capi. dimi. vt emancipatio.

† Proximior an quis dicatur, tempus conceptionis inspicitur, Mād. de Æta. minor. co. vt de conceptione nu. 13.

† Animal, seu homo cōceptus dici potest in potentia, in actu vero cum in lucē prodierit, Mād. de Aeta. mino. ca. 2. de cō. ceptio nu. 45. & seq. & cap. 1. de Natiui. in prin.

† De his q cæso matris vtero nati sunt; Plin. natur. libr. 7. cap. 9.

* In P. Fl. promittit.

patio. quo minus habeant vnde li. vt supra si tab. test. nul ext. l. liberi. secus si ecôtra dederit emancipatus se in arrogationê. quod dic vt supra tit. 3. l. fi. Alij dicunt quod liberi exclusi ab vnde liberi per ca. dimi. adhuc admittuntur inter legitimos, scilicet per vnde cognati, non autem per vnde liberi. vt infra tit. 1. l. 1. §. sed videndum. Sed ibi repudiauit. vel tempore est exclusus: at per emancipationê excludit per ius ciuile, sed admittitur iure prætor. per vnde lib. vna cû suis: vt Instit. de hære. ab intest. §. emâcipati. sed hodie etiâ iure ciuili, cum inter patrê, & filium nô tollatur ius agnationis p capitis diminutionem: vt Instit. de leg. agn. suc. §. fi. Accursius.

a Vocantur. Scilicet legitimi prædicti scilicet agnati. & facit in authen. de nup. §. hinc. col. 4. Accur.

COgnatus. CASVS Si aliquis accusauerit cognatû suum, non repellitur à suc. ab intesta. per vnde cognati. Verum tamen si filius accusat matrem. poterit præteriri. in authen. vt cû de app. cogno. §. causas. Viuia.

b Suos. Arg. contra supra de bon. liber. l. qui cû maior. Acc.

IS, qui. CASVS. Si aliquis liber est factus seruus. & postea manumittitur, non recipit primam cognationem. Et licet aliquis sit vulgò quæsitus, non eo minus poterit succedere auiæ suę. hoc dicit cum l. seq. Viuianus.

† Aliàs, manumissione.

sus vocantur. a

Vlpianus lib. xlv. ad edictum. VI.

COgnatis accusatio nihil obstat ad successionem, si accusauerint cognatos suos. b

Modestinus lib. vj. regularum. VII.

IS, qui aliqua ratione seruus factus est, manumissus c † nulla ratione recipit cognationem.

Idem libr. xiiij. responsorum. VIII.

MOdestinus respondit, nô ideò minus ad auiæ maternæ d bona ab intestato nepotes admitti, quòd vulgò quæsiti proponantur.

Papinianus lib. vj. responsorum. IX.

OCtaui † e gradus adgnato, iure legitimi hæredis, & si non extiterit f hæres, possessio defertur: g vt proximo autem cognato, quamuis extiterit hæres, non defertur. Fratris filius pro parte hæres institutus. h cum patruû surdum esse côtenderet, atq; ideò testamentum facere nô potuisse, i possessionem vt proximus cognatus acceperit: ex die mortis temporis haberi rationem placuit: quia verisimile non videbatur, tam coniunctim sanguini, defuncti valetudinem † ignorasse. k

c Manumissus. Secus si restitutus: vt no. Instit. de cap. di. §. seruus. nec corrigitur per auth. de hære. ab intest. col. 9. vbi sola causa naturalis inspicitur: quia illud solum moueret agnationem, & patriâ potestatem. nam & prætor intuebatur naturalem causam: vt supra eod. l. 2. & tamen hoc non admittebat: vt supra eod. l. 1. §. pertinet & facit supra. de sta. ho. l. homo liber.

d MOdestinus. Maternæ. secus in paterna: vt C. de na. lib. l. fi. & facit supra eo. l. hac parte. Accur.

OCtaui. CASVS Aliquis cognatus in gradu octauo & si non vult iure ciuili, potest succedere iure prætor. si est cognatus, sicut in sexto, vel in quinto poteris succedere. Fratris filius. Tu dicebas patronum fuisse surdum tempore mortis: & sic testamentû non potuisse facere: numquid poteris petere bon. pos. vnde agnati, vel cognati? Sic intra tempus statutum à iure postea non audieris. nec excusaris si dicas, quòd non credebas tibi coniunctum, quia iura sanguinis ignorare non debuisti. Viuianus.

e Octaui. Dic quòd agnatus octaui gradus fuit capite minutus, vel tempore exclusus. vnde sequêti capite cognatorum vocatur: vt î. eo. l. legitimis. defertur ergo ei bon. pos. vnde cognati. Sed dices quomodo, cû illa non porrigatur ad eû gradû: vt î. eo. l. 1. §. hac aût. & Insti. de suc. cog. §. fi? Respon. illud in cognatis, qui nô fuerût agnati. at isti qui fuerunt eo iure quia fuerût, & potuerût etiâ iure ciuili succedere, licet nô successerint habent hoc plus, vt vsq; ad decimû gradum vocentur per vnde cognati. nâ & filij etiam si ex alio capite vocentur, semper tamen habêt annum: vt î. quis or. in bo. pos. ser. l. pe. §. fi. in hoc tamen nô retinet priuilegium, vt admittatur, vt proximus, id est, vt præferatur cognatis, qui sunt in proximiori gradu: quáuis potuerit vt agnatus succedere de iure ciuili ante ca. di. Alij dicunt hic dari vnde agnati. & quod infra dicit vt proximo cognato, dicunt. i. agnato. & nullus est capite minutus. Accur.

f Extiterit. Id est, existere potuerit.

g Defertur. Scilicet dicta bon. poss. vnde cognati. & facit infra, ad Tertyl. l. 2. §. si nemo. Accur.

h Institutus. Et pro alia extraneus.

i Non potuisse Hoc verum est, si erat mutus aliàs potest testari: vt C. qui test. fac poss. l. discretis. vel illud nouum, hoc vetus.

k Ignorasse. Vt C. de in integ. rest. mi. de tutela.

† Côcor. cap. qui & humanis. ibi, cû nô potarit ignorare sententiâ dotit: ab officio p. tious ecclesiasti-co repellantur. 12. q. 2.

Scæuola lib. ij. responsorum. X.

INtestata l reliquit sororem Septitiam diuerso patre natam, & prægnantem matrem ex alio marito. quæro, si mater hæreditatem repudiauerit, cùm adhuc prægnans est, posteaq; enixa fuerit Semproniã: m an etiã Sempronia bonorû Titiæ possessionem accipere posit? Respondit, si mater hæreditate exclusa est: eam, quæ (vt proponeretur) postea nata est, accipere posse.

TITVLVS X.

DE SVCCESSORIO EDICTO.

Vlpianus lib. xlix ad edictum. I.

INtestata. CASVS Quædam mulier decessit intestata, reliquit Septitiam sororem vterinam, & matrem prægnantem: mater repudiauit hęreditatem. numquid soror Septitia poterit petere bon. pos. vnde cognati? Dicitur quod sic. & etiam ea quæ postea nata est.

l Intestata. Titia: vt infra patet. Accursius.

m Semproniam. & facit infra ad Tertyl. l. 2. §. pe.

DE SVCCESSORIO EDICTO.

Hoc edictum est de capite in caput, supra si tab. test. nul. l. 1. in prin. Item de gradu in gradum: vt infra eo. l. 1. §. quibus. quæ plene no. C. eo. super rit.

ADDITIO Quia in bono. pos. vnde liberi, vnde agnati, de qbus dictû est. plerumq; locus est successorio edicto, ponitur tit. de suc. edic. quando locum habeat, & cesset, videamus. Et locum habet iue. duobus modis: aliquando de gradu in gradum, aliquando de capite in caput. De gradu in gradum est locus, quâdo plures sunt in eodê capite in diuersis gradibus habeo filium, ex eo nepotem,

nepotem, & ex eo nepote pronepotẽ: omnes isti sunt in eodem capite in gradibus diuersis. si decedo intestatus, filius potest succedere per vnde liberi, & pater repudiat, vel tempore excluditur, sed succedet per vnde cognati, tanquã nepos, postmodum tanquã pronepos. facit ĩ. vnde legi. l. 1. & ĩ. e. l. 1. §. Largius. Est sue de capite in caput, & agnatorum est vnum caput, cognatorum aliud: vnde vir, & vxor est aliud. exclusis agnatis vocantur cognati. exclusis cognatis vocãtur vir & vxor. C. vnde vir. Vxuis.

de rep. bon. pos. l. si. & facit de offic. procu. Cæs. l. 2.

c Seruum. Quia seruus sit institutus.

d Potest. Secus in patre: vt modo dixi. & supra, de acquir. hære. l. is qui. in fi.

e Sed ille. Scilicet pupillus.

Svccessoriũ edictũ idcirco ꝓpositũ est, ne bona hæreditaria vacua sine domino diutiùs iacerent, & creditoribus longior mora fieret. Bene igiť prætor putauit præstituere tempus ijs, quibus bonorum possessionem detulit, & dare inter eos successionem: a vt maturiùs possint creditores scire, vtrum habeant, cum quo congrediantur: an verò bona vacantiã fisco sint delata: an potius ad possessionem bonorũ procedere debeant, quasi sine successore defuncti. Vnusquisque enim suam bonorum possessionem repudiare potest: alienam non potest. Proinde ꝓcurator meus sine mea volũtate meam bonorum possessionem repudiare non potest. b Per seruum c delatam bonorum possessionem dominus repudiare potest. d Tutor impuberis an possit repudiare bonorum possessionem, videamus. Et magis est, ne possit: sed ille e ex authoritate tutoris f repudiare potest. Furiosi curator nequaquã poterit repudiari, g quia necdũ delata est. h Qui semel noluit i bonorum possessionem petere, perdidit ius eius, & si tempora largiantur. vbi enim noluit, iam cœpit ad alios pertinere bonorũ possessio, aut fiscum inuitare.

Decretalis k bonorum possessio an repudiari possit, videamus. † Et quidẽ diebus finiri l potest, sed repudiari eam m non posse verius est, quia nondum delata est. nisi cùm fuerit decreta. n rursum postea, quàm decreta est, sera repudiatio est: quia quod acquisitum est, repudiari non potest. o Si intra p centesimum diem mortuus sit q prior, statim sequens admitti potest. Quod dicimus, Intra dies centum bonorum possessionem peti posse: ita intelligendum est, vt & ipso die centesimo bonorum possessio peti possit: quem-

Svccessoriũ edictum. CASVS. Diceret aliquis. quare positũ est successorium edictum? Respond. ne bona hæreditaria remaneant vacua. vnde si defertur bono. poss. alicui ex liberis primi gradus, debet petere intra certum tẽpus: alias erit exclusus, & creditores mittentur in bona. Vnum sciatis, si bonorum possessio defertur pupillo, tutor potest acquirere, non repudiare: similiter curator furiosi. verum si alicui est delata bo. pos. eo ipso quòd repudiat eam à bon. posses excluditur.

Decretalis. Nõ potest bon. poss. decretalis repudiari. nam aut iam decreta est: & non potest repudiari: aut nõdum est decreta, & similiter non potest repudiari: quia futurum ius nõ repudiatur. Vnũ sciatis, si cui defertur bon. pos. & decedit intra centũ dies, qui proximus est, admittitur. Vnum sciatis: si alicui defertur bo. pos. & repudiat eam ex vna parte edicti, admittitur ex alia parte edicti: quia si quis est exclusus per vnde liberi, admittitur per vnde agnati & cognati. quod quidem in honorem sanguinis est statutum.

Largius. Liberis in bonis parentum datur bon. poss. intra annum vtilem: cæteris collateralibus intra centũ dies vtiles. Vnum sciatis, si quis excluditur à bon. poss. aliquãdo admittitur, aliquando non: nunquid si aliquis est substitutus filio impuberi, intra annũ poterit petere bon. poss? non, sed intra centũ dies. Vnũ sciatis: liberis datur annus. Sed qd si pater emãcipauit filiũ? nunquid bo. pos. cõtra tab. filij poterit petere intra annũ? certè sic.

a Successionem. Id est successorium edictum. & facit Insti. de bono. pos. §. cum igitur. & infra eo. §. Largius. & C. qui admit. ad bon. pos. l. quandiu. Accursius.

b Non potest. Adeo vt nec pater filio delatam: vt C.

f Tutoris. Facit ĩ. de bo. pos. l. tutor. & C. de iure delibe. l. potuit. sed contra ĩ. de autho. tuto. l. si ad pupillum. Sol. ibi.

g Repudiare. Supra, de autho. tuto. l. si ad pupillum. cõtra. Sol. ibi.

h Delata est. Imò est delata: vt curator accipiat: vt supra, de bono pos. fu. compe. l. 1. circa prin. sed dic delata est ad cõmodum. vt ibi: non ad hoc, vt possit repudiari, vt hic. & eodem modo respõ. ad illud contra. C. de cur. fu. l. si. §. sin autẽ. vbi plene no. in glo. vel non &c. facit supra, de diuor. & repud. l. Iulianus.

i Qui semel noluit. Repudiando. & loquitur de edictali nec sit contra infra pro xi. §. & facit C. de rep. hæred. l. sicut. & infra, quia ordo in bon. pos. ser. l. 4.

k Decretalis. Sic dicitur, quia prætor viuus eam decernit & dat: hodie non dat: vt C. qui admit. ad bono. pos. l. si. sed tamen idem est, vt non possit etiam hodie repudiari ante agnitam coram iudice nec post, vt hic. nec obstat, quod hæreditas potest repudiari: vt supra, de acquir. hæredi. l. is qui. quia sola voluntate potest adiri, & similiter repudiari: sed bonorum possessionem non. sed aliqua solennitas in agnoscenda etiam hodie est necessaria, vt præsentia iudicis: vt dicta l. C. qui admit. ad bonorum possessio. l. si.

l Finiri. Ius petendæ decretalis.

m Eam. Scilicet decretalem. secus in edictali: vt ĩ proxi. §. quia edictali repudiata: & ius petendæ decretalis est amissum; an autem pacto hæc decretalis possit remitti ante agnitam? Respon. sic argumen. C. de pactis. l. fina.

n Decreta. A iudice.

o Non potest. Sicut nec hæreditas: vt C de repu. hæredi. l. sicut. & supra, de nego. gest. l. Pomponius. ibi, nam quomodo enim &c. & supra, de acquiren. hæreditate. l. qui superstitit.

p Si intra. Hæc successio est de gradu in gradum: sed infra proxi. §. de capite in caput.

q Mortuus sit. Vel aliàs exclusus: vt ĩ. §. quibus.

a P. Flo. E re.

† Contra cõmunẽ intellectũ ad istum tex. q hic fuerit institut' seruus, quia quãdo alicui deferẽ hæreditas nõ dicitur deferri p eũ, sed ei: nam si legetur seruo nõ dicitur legari domino, sed seruo. l. legatũ. ff. de lega. 1. ita & hic p seruũ delatã bo. pos. i. media persona serui, quia nõ diceret bo. pos. delata per seruum, sed seruo. nã seruus nomine procuratorio potest bonorũ possessionẽ agnoscere. l. seru'. ĩ. de bon. poss quod not. p lja, qa dicũt Moder. in l. seruũ. de lega. 1. patet iste intellect' ex verbis præceden. vbi fit mentio de procuratore.

† Sic etiã facit gl. in c. ecclesia vestra ante mediũ, super verbo, adijcere. extra de elect.

† Hũc locũ eleganter tractat Alc. in comen. ad l. delata. ĩ. de ver. & rer. signi.

Si

admodum intra calēdas [f] etiam ipsæ calendæ sint. idem est, & si in diebus [a] centum dicatur. Quibus ex edicto bonorum possesio dari potest, si quis eorum aut dari sibi noluerit, [b] aut in diebus statutis non admiserit: tunc cæteris bonorum possesio perinde competit, ac si prior ex eo numero non fuerit. Sed videndum est, an inter cæteros ipse quoque, qui exclusus est, admittatur: vt puta filius est in potestate: delata est ei bonorum possesio ex prima parte, vnde [c] liberis defertur: exclusus est tempore, vel repudiatione: nec [d] cæteris [a] defertur. Sed an ipse sibi succedat ex hac successoria parte? Et magis est, vt succedat: [e] vt vnde legitimi posit petere: & post hos suo ordine ex illa parte, vnde proximi cognati vocantur. & hoc iure vtimur, vt admittatur. poterit igitur ex sequenti parte succedere ipse sibi. [f] Itē hoc dici poterit & in secundum tabulas bonorum possesione: vt si secundum tabulas non petierit [g] bonorum possesionem is, qui potuit ab intestato succedere: ipse sibi succedat. [h]

Largius tempus parentibus, liberisq; petendæ bonorum possesionis tribuitur, in honorem sanguinis: [i] videlicet quia artandi non erant, qui penè ad bona propria [k] veniunt: ideoq; placuit, eis præstitui annum, scilicet ita moderatè, vt neque ipsi vrgerentur ad bonorum possesionis petitionem, neq; bona diu iacerent. Sane nonnunquam vrgentibus creditoribus interrogādi sunt in iure, an sibi bonorum possesionem admittant: vt si repudiare se dicant: sciant creditores quid sibi agendum sit. si deliberare se adhuc dicant: præcipitandi non sunt. [l] Si quis autem à patre suo impuberi filio [m] sit substitutus: nō intra annum, sed intra diem centesimum bonorum possesionem petere poterit: Non solùm autē cùm suo nomine veniunt liberi, parentesque, hoc eis tribuitur, verum etiā si seruus eius, qui ex liberis parentibusque est, hæres institutus sit: intra annum competit bonorum possesio. [n] persona enim ea est, quæ meruit hoc beneficium, quæ petat. Sed & si pater emancipati filij bonorum possesionē contra tabulas accipere velit: anni tempus ei competere constat. Et generaliter [o] ait Iulianus, ex omnibus causis liberis parentibusque intra annum bonorum possesionem competere.

Papinianus lib. vj responsorum. II.

Nferioris [†] gradus co

---

[a] Si in diebus. Hæc ergo sunt paria, intra centesimum diem vel etiam centesimo die: vt Insti. de verbo. obliga. §. omnia.

[b] Noluerit. Id est, repudiauerit. quod potest etiam suus de iure prætorio, vt insti. de hære. qua. & diff. §. sui.

[c] Vnde. Id est, ex qua parte.

[d] Cæteris. Id est, agnatis, vel cognatis. Accur.

[e] Succedat. Si non sint aliqui, qui possint venire per vnde liberi. nam illi istis præferuntur. vt Inst. de hære. ab intest. §. admonendi. & supra tit. 1. l. legitimis. Sed quid si simpliciter repudiauit? videtur in totū repudiasse. Argu. supra, de inter ro. actio. l. si sine. §. qui interrogatus. & de acquirenda hære di. l. in plurium.

[f] Ipse sibi. Sic ergo admittitur vt alius: vt argu. supra, de adoptio. l. emācipatum. § fina. & supra vnde libe. l. 2. in princi. & C. de adulte. l. iure mariti. & supra qui po. in pig. habe. l. 1. in princ. Sed arg. contra C. de codi. l. fin. in princi.

[g] Nō petierit. Id est, repudiauit. & sic cō cor. supra, de acquir. hæred. l. in plurium. Sed contra. in eo. titu. l. illud. Solu. ibi delata est successio vtrique de iure ciuili. quod patet: quia institutus ab intestato potest adire licet incidat in edictum, si quis omis. cau. testa. hic autem iure prætorio non est delata ex secundo capite; nisi repudiet ex primo: vt j. quis or in bonorum possessio. seru. l. 1. & supra si quis omis. cau. l. 1. Vel dic q òd hic repudiauit ex primo capite tantum: illo ex vtroque: vel indistincte. & facit supra, de acqui. hære. l. in plurium.

[h] Succedat. Ab intestato.

[i] Sanguinis. Sic & supra tit. 1. l. 2.

[k] Propria. Sic & supra, de libe. & posthu. l. in suis. & infra, de bon. dam. l. cum ratio. in prin. Accursius.

[l] Non sunt. Sic & ff. de inter. actio. l. qui interrogatur. & l. seq. & facit insti. eo. §. liberis.

[m] Filio. Qui erat frater eius. & tunc est ratio: quia vt collateralis ei succedit quasi ex testamento impuberis fratris quod fecit pater pro eo. vt insti. de pup. substitu. §. igitur. Alij dicunt, quod pater fuit substitutus suo filio impuberi ab auo instituto & tunc est ratio quia vt quilibet substituitur, non vt filius. sed nonne filius instituitur à patre vt quilibet: & tamen habet annum: vt infra § si. imò vt filius: & quia hoc necesse habet facere.

[n] Bonorum possessio. & sic non interest: vt supra, de petit. hæredit. l 2. & 3. Sed argu. contra supra, de lega. præstan. l 5. § 1. & de inter. act. l. si sine. §. illud. Accursius.

[o] Et generaliter. Sic infra. quis ordo in bonorum possessio. ser. l 4. in fin.

Inferioris gradus. CASVS. Or sciguens, ista l. reputatur difficilis: in veritate glossæ faciunt eam difficilem: & dominus Azo eam exposuit in trib. locis: & nunquam in vno loco sicut in alia. ego dicam veriorem lecturam. pona mus ita, Aliquis decessit: ego, & tu eramus de agnatione, vel de cognatione sua: sed tu eras proximior in gradu: quia frater defuncti: ego remotior, quia patruus. primo vocatur frater, quàm patruus. C. de legi. hære. per. authen. post fratres. vel tu proximior frater vterinus: ego auunculus defuncti. tu eras minor xxv. an. ego maior: tu quid fecisti? repudiasti bonorum possessionem vnde agnati, vel vnde cognati. quia repudiasti, ego qui eram in sequenti gradu, vocatus sum ex successorio edicto. ego vocatus, sum exclusus tempore. vel repudiaui. me exclusu tu minor restituimur in bonorum possessionem. an delatam repudiatā potes petere videns damnosam? Secundo petis restitui. an possis repudiare, si restitutus es? Et dicitur quòd potes supra,

---

[a] Gellius libr. 12. c. 13.

[c] Gl. not. repudiatio simpliciter facta trahit ad causam testati, & in testati. & hanc glo. dicit alibi non reperiri Paul. Cast. in l. quamdiu. ff. de acq. hæred. vide Cyn. in l. accusationem. C. q. accus. non poss.

[a] In P. Fl. deest negatio: & adfirmatiuè legitur cæteris defertur.

[†] Vide in hanc l. Al. e. parte 4. cap. 4.

supra, de min. l. & si fine. §. restitutus. nunquid ergo vocabor ad successionem defuncti secundo loco? certè non: quia inferioris gradus cognatus non habet beneficium successorij edicti. si agnatus, vel cognatus prioris gradus abstinuerit per in integrum restitutionem ex bonor. possess. quam prius admiserat. sed fiscus ea bona tanquam vacantia occupabit.

a Cognatos. Multo magis in agnato, vbi hoc iure non habet locum successorium edictum de gradu in gradum, licet hodie contra: vt Insti. de legitima agn. succes. §. placebat.

b Accepisset. Sic C. de impu. & alijs substitu. l. post aditam. & supra, de acquirē. hæredita. l. si minor. Sed contra infra ad Tertyl. l. 2. §. si quis adita. & l. 2 §. si bonorum. & supra, de vulga. substitu. l. 2 §. interdum. & supra, de bonis libertu. l. & si ex modica. §. si filius. quibus dicitur, quòd sequens admittitur, si præcedens petit restitui, vt dimittat. Solu. ille de æquitate: hic de rigore, vnde & hic de æquitate admittitur. nam cum præcedens petit restitui, vt deserat, ex quadam consequentia & hic debet restitui, vt accipiat saltem vtiliter argumeo. C. si aduersus transactionem. l. 1. & 2. Placentinus autem dixit nullo modo admitti. nam ex gradu cognatorum non, à quo est exclusus per petitionem primi: vt Institut. de hæreditatibus ab intestato. §. admonendi. & supra titul: t. l. legitimis. item sequens caput nullum, est nisi vir, & vxor, & postea fiscus. ex quibus capitibus cognatus non vocatur. Dic ergo, quod hic de merè cognato dicit, cui ideo postea non dat prætor, ne videatur auferre, quod dederat priori, & sic esset ludibrio. at in contrarijs iure ciuili veniebat vt agnatus per l. xij. tabularum. vt in §. si quis adita vbi dicit ius antiquum, vel quasi agnatus vt per senatusconsultum: vt in dicto §. si bonorum posse mo. vel per testamentum, quod & ipsum est iuris ciuilis: vt dicta lege, de vulgari substitutione. l. secunda. §. interdum. Item & patronus iure ciuili vocatur: vt dicta l. & si ex modica. quo casu nuda voluntate fit hæres: vt & institutio. de hæred. quali. & differ. §. finali. quod in iure prætorio non fit, sed facto prætoris est opus, quod esset contra ius prioris. Vel dic casum quod hic prior ab initio repudiauit. & cum sequēs posset petere, repudiauit, vel tempore fuit exclusus: tandem prior petijt restitui, vt adeat, & iterum vt dimittat. tunc sequens vult restitui vt admittatur ad instar præcedentis, qui fuerat minor: sed non potest, obstante sua sibi repudiatione, vel negligentia. & facit supra, de minoribus, l. & si fine. § sed quod Papinianus. & quod ibi not. vel illæ infra ad Tertyllia. in filio loquuntur, in quo fuit speciale, & facit infra, ad Tertyllian. l. filij. l. 2. §. 1. & supra titu. 1. l. octaui. Accursius.

[a] In P. Fl. ob auxiliũ ætatis.

[1] Vide ad hũc titulũ Ant. Aug. lib. 2. c. 15. Emenda.

gnatus[a] beneficium edicti successorij nō habuit, cū prior ex propria parte possessionem accepisset.[b] nec ad rem pertinuit, quòd abstinendi facultatem[a] ob auxilium pietatis prior cognatus acceperat. igitur fisco vacantia bona rectè deferri placuit.

TITVLVS XI.

DE GRADIBVS, & adfinibus, & nominibus eorum.

Caius libr. viij. ad edictū prouin. I.

Gradus[1] cognatiōis alij superioris ordinis sunt, alij inferioris,[c] alij ex trāsuerso, siue à latere. Superioris ordinis sunt parentes: inferioris liberi ex transuerso; siue à latere fratres & sorores, liberique eorum. Sed superior quidē, & inferior cognatio à primo gradu incipit, ex transuerso verò siue à latere nullus est primus gradus: & ideo incipit à secundo. Itaque[d] in primo gradu cognationis, superioris quidem, & inferioris ordinis cognati possunt[e] concurrere: ex transuerso verò nunquam eo gradu quisquā cōcurrere potest. at in secundo, & tertio, & deinceps in cæteris possunt etiam ex transuerso quidam concurrere, & cum superioris ordinis co-

DE GRADIBVS, ET ADFINIBVS & nominibus eorum.

ADDITIO. Iste titulus bonus est, & tamen debetis scire vt hic scriptum est. vnde nō cōsueuit legi: tamen legemus lecturā vsq; ad l. iurisconsul. in princi. Veruntamen si intelligatis cōtinuationē, & expositionē titu. cætera alia intelligatis, quæ de bon. poss. habuistis. verò qa inter agnatos, & cognatos multi sunt grad⁹, ponitur tit. de gradibus: & qa iure affinitatis aliqua bon. pos. defertur (nā & vir, & vxor sunt caput affinitatis: vt j. proxi. titu. & ā. si ta. test. nulla extat. l. 1.) ponitur de gra cōsangui. & affini. qd dicit de gradibus, quasi dicat, de ordinibus sicut in ascēdēdo, & descēdēdo sunt gradus: ita inter agnatos, & cognatos sunt gradus: quia quidā proximiores. Et debetis scire, q agnatio, & cognatio, diuidit in tres gradus principales. quidam sunt ascēdētes: pater auus, proauus. est secūdus gradus descendentium: filius, nepos, & deinceps. & tertius gradus collateralis: superior in affinitatibus licet non sit. vel propriè graduū diuisio, est tamen graduū separatio. nam aliqua est nurus mea, aliqua pronurus, aliqua est vxor pronepotis mei. Et not, quod propriè agnatio cōtinet in se cognationē, non econtra supra l. 1. & ā. vnde legi. l. inter agnatos. Affines sunt propriè, qui occasione matrimonij nobis coniuncti sunt. vnde vir vxori non est affinis: sed est caput affinitatis. vnde affinitas est coniunctarum personarum causa matrimonij communi carens parentela: vt colligitur j. eod. l. nō facilè. ita dicitur in omnibus legibus huius tituli vbi iurisco. enumerat gradus. Viuia.

Grad⁹ cognationis CASVS. In lege ista nō est videre nisi literā, & notare notabilia. Dicit iurisconsultus, gradus agnationū, & cognationū alius est superior, alius inferior, alius est ex transuerso. Gradus superior est parentū, gradus inferior est filiorum. & in ascēdentibus, & descendentibus est inuenire primum, & secundū gradum: sed in transuerso non est inuenire primum gradum, sed secundum. nam abutendo dicimus fratrem, & sororem in primo gradu. sunt in ascendenti gradu, primo pater & auus, in descendenti, filius, in tertio gradu est proauus, in quatto atauus. Item collaterales dicuntur, qui obtinēt vicem primi gradus fratres, sorores, & veniunt ex linea transuersali amita, & matertera. in quinto gradu dicuntur esse descendentes atauus, atauia. sic isti vocant ad successionem, si sunt agnati iure ciuili: si cognati iure prætorio. h. d. cum l. seq. Viuia.

c Inferioris. Facit Insti. eo. & in authe. de hære. ab intesta. in princ.

d Itaque. Quia sunt parentes.

e Cognati possunt. Vt mater filio, & filius matri.

Progene-

gnatis. Sed admonendi sumus, si quando de hæreditate vel bonorum possessione quæramus: non semper eos, qui eiusdem gradus sunt, concurrere. Primo gradu sunt suprà, pater mater: infrà filius filia. Secundo gradu sunt suprà, auus[a] auia: infrà, nepos neptis: ex transuerso, frater soror. Tertio gradu sunt suprà proauus, proauia: infrà, pronepos proneptis: ex transuerso, fratris sororisque filius filia: & conuenienter patruus, amita, auunculus, matertera. Quarto gradu sunt suprà, abauus, abauia: infrà, abnepos, abneptis: ex trãsuerso fratris, sororisq; nepos, neptis: & cõuenienter patruus magnus, amita magna, id est, aui frater, & soror: auũculus magnus, matertera magna, id est, auiæ frater soror: itẽ fratres patrueles, sororesq; patrueles, id est, qui quæve ex duobus fratribus progenerantur: [a] item consobrini †consobrinę, id est, qui, quæ ve ex duabus sororibus nascuntur, quasi consororini. Item amitini, amitinæ, id est, qui quæ ve ex fratre & sorore propagantur. sed vulgùs ferè omnes istos cõmuni appellatione consobrinos vocat. Quinto gradu sunt supra, atauus, atauia: infra, [a] atnepos, atneptis: ex trãsuerso fratris, & sororis pronepos, proneptis: & conuenienter propatru[a] proamita, id est, proaui frater, & soror. proauunculus, promatertera, id est, proauiæ frater, & soror. item fratris patruelis, sororis patruelis filius, filia: & similiter consobrini, consobrinæ. Item amitini amitinæ filius filia: [b] propior sobrino, propior sobrina. isti sunt [b] patrui magni amitæ magnæ, auunculi magni, materteræ magnæ filius filia.

Vlpianus libro xlvj. ad edictum. II.

HOc est patris[c] eius, de cuius cognatione quæritur, consobrinus † consobrina, siue frater patruelis.

Caius libro viij. ad edictum prouinciarum. III.

SExto gradu sunt suprà, tritauus, tritauia: infra, trinepos trineptis: ex transuerso, fratris, & sororis abnepos, abneptis: & conuenienter abpatruus, abamita, id est, abaui frater, & soror, abauunculus, abmatertera, id est, abauiæ frater, & soror. Item patrui magni, amitæ magnæ auunculi magni, materteræ magnæ nepos neptis. Item fratris patruelis, sororis patruelis, consobrini, consobrinæ, amitini, amitinæ, nepos, neptis. item propatrui, proamitæ, proauunculi promaterteræ filius, filia. Item qui ex fratribus patruelibus, aut consobrinis, aut amitinis vndique propagantur, qui propriè sobrini vocantur. In septimo autem gradu, quàm multæ esse possint personæ, ex ijs, quæ diximus, satis apparet. Admonendi tamen sumus, parentum, liberorumque personas semper duplari. [d] auum etenim, & auiam tam maternos, quàm paternos intelligemus. Item nepotes, neptesque tam ex filio, quàm ex filia. quam rationem, scilicet deinceps in omnibus gradibus suprà, infraque sequemur.

Modestinus libro duodecimo pandectarum. IIII.

NOn facilè [e] † autèm, quòd ad nostrum ius attinet, cùm de naturali cognatione quæritur, septimum gradum quis excedit: quatenus vltra eum ferè gradum rerum natura cognatorum vitam consistere non patitur. Cognati ab eo dici putantur, [f] quòd quasi vnà communiterve nati, vel ab eodem orti, progenitive sint. Cognationis [g] substantia bifariam apud Romanos intelligitur. Nam quædam cognationes iure ciuili, quædã naturali [a] continent nonnunquã vtroq; iure concurren-

---

[a] Progenerant. Aliàs propagant, aliàs procreantur, & alias progenerantur.

[b] Isti sunt. i. de hoc quinto gradu: filius patrui magni. i. filius fratris aui mei. Acc.

[c] HOc est patris. Accipe consobrinus &c. & est sensus, quod filius patrui mei magni est consobrinus patris eius. i. mei de cuius, scilicet mei, cognatione quæritur. Accur.

SExto gradu. CASVS. Enumerauit q sunt in primo, secundo, tertio, quarto, quinto. Enumerat hic, q sunt in sexto, septimo. & hic dicas sicut per literam enumerantur. Viuia.

[d] Duplari. Nã duos habeo in primo gradu s. s. patrem & matrem, & duos ex inferiori, i. filiũ, & filiã: ergo i secũdo ĩ. sunt quatuor, s. auus & auia paterni: & auus, & auia materni. sic & ĩ. nepos, & neptis ex filio: itẽ nepos & neptis ex filia: & sic deinceps vt subijcis.

NOn facile. CASVS. Licet vltra septimum gradũ difficile sit enumerare personas: tamẽ est septimus gradus, vel octauus, & deinceps. sunt autẽ agnati per lineam masculinam: cognati per fœmininam, & sicut habet se genus, & species: ita habent se agnatio & cognatio: quia omnis agnatio est cognatio, non econuersa. Itẽ sunt affines: & vir, & vxor non sunt affines, sed caput affinitatis. & gradus affinitatis possunt enumerari, sicut in litera apertè continetur. videatis literam. Vnum sciatis quod ex adop. inducitur affinitas: tamen soluta adop. tolluntur isti gradus. item istæ affinitates habent locũ inter liberas personas: non inter seruos, & seruas: nec inter alias personas: q. bus est interdictum aqua, & igni. Viuia.

[e] Non facile. Id est, nullo modo: vt ã. vnde cog. l. i. §. hoc autem. ic ĩ. de procur. l. in causæ. in fine.

[f] Dici putantur. Vi & supra, vnde cog. l. i. §. i.

[g] Cognationis. Facit supra vnde cognati. l. i. §. cognationẽ, & l. capitis. Per

[a] Quis dicatur propior, aut propius sobrino, eleganter explicat Anto. Aug. emẽ. libr. 2. c. 3.

† Consobrini dicũtur quasi consorori ni: hi sunt propriè duarum sororũ filij. sobrini vocantur cõsobrinorũ filij. gl. in ver. consobrinæ. ea. de incest. cõiunctionibus. 35. q. 5.

† Consobrini dicũtur quasi consorori ni: ij sunt propriè duarum sororum filij. sobrini so cãtur cõsobrinorũ filij. glo. in ver. consobrini. c. de incestis cõiunctionib[a]. 35. q. 1

[a] In P. Fl. abnepos abneptis.

† Legem hanc integritati suæ restituit Alciat. partim li. dispũct. 2. c. 23. partim li. prætermiss. 2. ti. de gra.

[a] In P. Fl. cõnectantur. Alias cõnectuntur.

te, & naturali, & ciuili copulatur cognatio. Et quidē naturalis cognatio per se sine ciuili cognatione intelligit, quæ per fœminas [a] descēdit, quæ vulgò liberos [*] pariunt. Ciuilis autē per se (quæ etiam legitima dicitur) sine naturali fit cognatione per adoptionem. Vtroq; iure consistit cognatio, cū iustis nuptijs cōtractis copulatur. Sed naturalis quidē cognatio hoc ipso nomine [b] appellatur. ciuilis aūt (licet ipsa quoq; per se plenissimè hoc nomine vocet) propriè tamen adgnatio vocat, videlicet quæ per mares cōtingit. Sed quoniam quædam iura inter adfines quoq; versantur: non alienum est, hoc loco de adfinibus quoque breuiter differere. Adfines sunt viri, & vxoris cognati: dicti ab eo, quòd duæ cognationes, quæ diuersæ inter se sunt, p nuptias [c] copulantur, & altera ad alterius cognationis finem accedit. namq; coniungendæ affinitatis causa fit ex nuptijs. [d] Nomina verò eorum hæc sunt: socer, socrus, gener, nurus, nouerca, vitricus, priuignus, priuigna. Gradus [†] autem adfinitatis nulli sunt. [e] Et quidem viri pater, vxorisq;, socer: mater autem eorum, socrus appellatur: cum apud Græcos proprie viri pater ἑκυρὸς, [†] mater vero ἑκυρὰ [†] & vxoris pater πενθερὸς [†] & mater πενθερὰ [†] vocetur. Filij autem vxor, nurus: filiæ verò vir, gener appellatur. Vxor liberis ex alia vxore natis nouerca dicitur. matris vir ex alio viro natis vitricus appellatur. eorum vterq; natos aliunde priuignos, priuignasq; vocant. Potest etiam sic definiri socer, vxoris meæ pater: ego illius sum gener. Socer magnus dicit vxoris meæ auus: ego sum illius progener. Et retrò pater meus, vxori meæ socer est: hæc illi nurus. & auus meus socer magnus est: illa illi pronurus. Item prosocrus mihi vxoris meæ auia est, ego illi sum progener. & retro mater mea, vxoris meæ socrus est: illa huic nurus. & auia mea, socrus magna est, & vxor mea illi pronurus. Priuignus est vxoris meæ filius ex alio viro natus: [*] ego illi vitricus. & in cōtrarium vxor mea liberis, quos ex alia vxore habeo, nouerca dicitur: liberi mei illi priuigni. Viri frater leuir est, apud Græcos δαὴρ [†] appellatus: vt est apud Homerum relatum: sic enim Helena ad Hectorē dicit, Δᾶερ ἐμεῖο κυνὸς κακομηχάνου ὀκρυοέσσης. [†] Viri soror glos dicitur: apud Græcos γάλως. [*] Duorum fratrum vxores εἰνάτερες dicuntur apud Græcos: quod vno versu idem Homerus significat: [*] δαέρων, [†] ἢ γαλόων, ἢ εἰνατέρων εὐπέπλων. Hos itaq; [f] inter se qui adfinitatis causa parentum loco liberorumq; habentur matrimonio copulari nefas est. [*] Sciendum est, neque cognationem, neq; adfinitatem esse posse, nisi nuptiæ [g] interdictæ non sint, ex quibus adfinitas coniungitur. Libertini, libertinæq; inter se adfines esse possunt. In adoptionem datus, aut emācipatus, quascunq; cognationes adfinitatesq; habuit, retinet: adgnationis [*] iura non retinebit: [h] sed in ea familia, ad quam per adoptionem venit, nemo illi cognatus est, præter patrem, eosve, quibus adgnascitur, adfinis autem ei [i] omnino in ea familia nemo est. [k] Is, cui aqua, & igni interdictum est, aut aliquo modo capite deminutus est ita, vt libertatem, & ciuitatem amitteret, cognationes, & adfinitates omnes, quas ante habuit, amittit. [l]

Paulus lib. vj ad Plautium. V.

SI filium naturalem emancipauero, & alium adoptauero: nō esse [m] eos fratres, si filio meo mortuo Titium adoptauero: vi-

[a] Per fœminas. Sic Instit. de legit. agnatu. in prin.

[b] Nomine. Scilicet generali quod est cognatio. & sic species assumit nomen generis: vt supra, de adop. l. 2.

[c] Per nuptias. Licitas: vt infra ea. l. §. sciendum. sed secundum canones etiam per fornicationem. & secundum Azo. etiam secundum leges quo ad prohibitionem nup. contrahitur affinitas sine nuptijs: vt supra, de ritu nup. l. & nihil. & extra de eo, q cog. cōsan. vxo. suæ. cap. discretionē. Accur.

[d] Ex nuptijs. Si nuptiæ sunt causa affinitatis: ergo nō sunt affines, [†] id est, vir, & vxor: sed causa cæterorum affinium, vt hic.

[e] Nulli sunt. Verum est propriè. nam gradus dicitur ratione cognationis naturalis, quæ hic non est: Impropriè tamen, & hic possunt dici gradus: vt infra eodem. l. iuriscōsult. in prin. de his dic quoto gradu est vxori meæ iure cognationis, toto erit mihi iure affinitatis. Idem econtra in meis cognatis ad eam.

[f] Hos itaque. Sic supra, de ritu nup. l. nuptiæ.

[g] Nisi nuptiæ. Aliàs est, vbi nuptiæ interdictæ &c. aliàs, vbi nuptiæ sint, ex quibus &c. & facit supra ead. l. §. affines: & quod ibi no.

[h] Non tantum. Id est, perdit. aliàs perdet. Accursius.

[i] Adfinis autem ei. Scilicet adoptiuo.

[k] Nemo est. Imò patris adoptiui vxor est ei nouerca: vt supra, de ri. nup. l. adoptiuus. In princi. sed ibi non consequitur affinitatem in familia adoptantis. nec enim vxor adoptantis est de sua adoptatoris familia, vel dic non est verè affinitas, sed affinitatis locum obtinet quo ad prohibitionem nuptiarum: sicut in ea. l. §. seruiles. secundum lo.

[l] Amittit. Instit. de capitis diminutio. §. quod autem.

SI filiū. CASVS. Filium meum naturalem emācipaui, postea aliquē extraneum adoptaui. nun quid erunt agnati? Non. vnde filio meo mortuo, filius adoptiuus remanet me' filius. Viuianus.

[m] Non esse. Sic Instit. de nuptijs. §. inter eas. in fi.

Arrianus

[*] In P. Fl. peperit.

Affinitas sine nuptijs quandoq; contrahitur.

[*] Cōcor. tex. in ca. t. extra, de spon. lib. 6. & idem dic esse inter spōsos, quod hic dicitur: vt no. gl. in l. quod Seru'. in verbo, affinitas. ff. de cōdict. ob cau. Bart. & Alexā. cōtra. in l. affinitatis C. cōmunia de succes.

[†] Alcia. li. 2. prætermis.

[†] Socer p virum.

[†] Socrus per virū.

[†] Socer p vxorem

[†] Socr' p vxorem.

[*] In P. Fl. ego illorū vitricus.

[†] Aleiat. lib. 2. Prætermis. Iliad. 6.

[†] id est leuir mei canis, omnia mali causatricia horride. [†] Iliad. vlt. legitur σαέρω- νῆγαν.

[*] In P. Fl. duorū fratrum vxores Ianitrices dicuntur apud Græcos. εινάτε- ρες.

[*] In P. Fl. ἤ τινες ἢ γαλόων.

[†] id est siue alicubi in gloriā aut materiam speciosis peplum.

[*] Cōcor. c. coniunctiones cōsanguineorum fieri prohibentur. quare qz has diuinæ seculiq; prohibent leges. eos autem cōsanguineos dicim', quos diuinæ, & imperatorū, ac Romanorū, atq; Græcorū leges consanguineos appellant: & in hæreditatē suscipiunt nec repellere possunt. 35. q. 3.

[*] In p. Fl. iure pdit.

deri eum defuncti fratrē fuisse, Arrianus ait. [a]

Vlpianus lib. v. ad le. Iul. & Pap. VI.

LAbeo scribit, nepotis ex filia mea nati vxorem, nurū mihi esse. Generi, & nurus appellatione sponsus quoq;, & sponsa continentur. Item [b] soceri, & socrus appellatione, sponsorū parentes [*] contineri [b] videntur.

Scæuola li. iiij reg. VII.

PRiuignus etiā is est, [c] qui vulgò cōceptus, ex ea natus est, q̄ postea mihi nupsit. ęquè & is, q cùm in concubinatu erat mater eius, nat[a] ex ea est, eaq; postea alij nupta sit.

Pomp l. j enchi. VIII.

SEruius rectè dicebat [*] soceri, & socrus, & generi, & nurus appellationem etiam ex sponsalibus acquiri. [d]

Paulus lib. iiij. sent. IX.

STemmata [a] cognationum directo limite in duas lineas separantur: quarū altera superior est, altera inferior. Et superiore aūt, & secundo gradu [f] trāsuersæ lineæ pendent. quas omnes latiore tractatu habito in librū singularē contexuimus.

Idē li. sing de grad. & adfinib. & nomin. eorū. X.

IVrisconsultus cognatorum † gradus, & adfiniū [g] nosse debet: q a legibus hereditates, & tutelę ad pximū quēq; adgnatū redire cōsueuerūt. [h] Sed & edicto p̄tor proximo [i] cuiq; cognato dat bonorū possessionē. Præterea lege iudiciorū publicorū cōtra adfines. † & adgnatos testimoniū inuiti dicere non cogimur. [k] Nomen cognationis à Græca voce dictum videtur. συγγενεῖς † enim illi vocant quos nos cognatos appellam[*]. Cognati sunt & quos adgnatos lex duodecim tabularū appellat: sed ij [l] per patrē cognati sunt ex eadē familia. Qui aūt per fœminas coniunguntur, cognati tantū nominātur: proximiores ex adgnatis sui dicuntur. [m] Inter adgnatos [n] igiť, & cognatos hoc interest, quod inter genus, & speciē. Nā qui est agnatus, & cognatus est. Non vtique autē qui cognatus est, & agnatus est. Alterū enim ciuile, alterū naturale nomen est. Non parcimus [o] his cognationū nominibus, etiam in seruis. Itaq, parētes, & filios, fratresq; etiā seruorū dicimus: sed ad leges seruiles cognationes nō pertinēt. [p] Cognationis origo & p fœminas solas cōtingit. Frater enim est, & q ex eadē matre tantum natus est. Nam qui eundē patrē habent, licet diuersas matres, etiam adgnati sunt. parentes apud Romanos vsq; ad tritauum ꝑprio vocabulo nominanť: vlteriores, qui nō habent speciale nomen, maiores appellantur. [q] Item liberi [r] vsq; ad trinepotem: vltra hos posteriores † vocantur. Sunt & ex lateribus cognati, vt fratres, sororesq;, & ex his prognati, itē patrui, amitæ, auunculi, & materteræ. Nā quoties quæritur, [*] quoto gradu quęq; ꝑsona sit, ab eo incipiēdū est, cuius de cognatione quęrimus: & si ex inferioribus, aut superioribus gradib[a] est: recta linea sursumuersum, vel deorsum [*] tendendo, facilè inueniemus gradus, si p singulos gradus proximū quēq; numere-

a Arrianus ait. Contra s. de ado. l. antep.

b LAbeo ait. Vxor nepotis nati ex filia mea habet loco nurus: sicut etiā si quis habet in vxorē filiā meā, vel neptem ex filio meo, mihi loco generis habetur. Vi.

b Contineri. Alias contineri. & dic impropriè, nō propriè, vt supra, de ritu nup. l. si qua. §. 1. alias nō cōtineri: & tunc dic in sensu proprio: vt supra eo. l. non facile. §. & quidam.

c PRiuignus etiā. Ia est interpretatiuè, non propriè: vt supra l. non facile. §. priuignus.

d SEruius. Acquiri. vt institu. de nup. §. si vxor. & facit supra, de testib. l. in legibus.

e STemmata. CASVS Or feigneurs, l. istā cum l. seq. videbitis p vos, nisi q legemus prin. vsque ad §. parentes. Diceret aliquis, cur iurisconsul. intromisit se tractare de gradibus, & affinibus? certè vtilius est propter tutelas, & hæreditates: & est vtile tractare: quia ratione affinitatis prohibitæ sunt nuptiæ. Item nec agnati coguntur dicere testimonium. & est differentia inter agnationem, & cognationem. & est tantum inter liberos homines, non autem inter seruos. residuum legetis per vos: quia in residuo enumerat gradus. vsque in infinitum. Viuia.

e Stemmata. Id est gradus: vt dicitur supra eo. l. 1. t. respon. & in Iuuenali ponitur pro sanguinis nobilitate: & debet scribi per duo mm.

f Et secundo gradu. Id est, ex linea superiori, & inferiori pendent lineæ transuersales.

g IVrisconsultus. Et affiniū. Scilicet gradus. Sed contra s. e l. non facilē. §. gradus. Sol. ibi.

h Consueuerunt. vt Insti. de legi. agn. tuto. §. 1. & de leg. agn. succes. gradatim. §. 1.

i Proximo. Vt & supra, vnde cog. l. 1. §. gradatim.

k Non cogimur. Vt supra, de testi. l. lege Iulia.

l Sed ij. Scilicet sunt agnati. & facit Insti. de leg. agna. succes. in princi.

m Sui dicuntur. Malè ergo dicunt, qui dicunt suos non esse agnatos. imò sunt & proximi: vt & infra, de suis & le. l. filius.

n Inter agnatos. Cōtra supra, vnde legiti. l. inter agnatos. Sol. ibi.

o Non parcimus. Aliàs vtimur: & aliàs, nunc verò non parcimus his &c.

p Non pertinent. Nisi quo ad nuptiarum prohibitionem, vt institu. de nup. §. seruiles.

q Maiores appellantur. supra, de in ius voc. l. quinque. §. si. contra. Sol. vt ibi.

r Item liberi. Si vis scire de aliquibus nō eodem patre natis, quoto gradu consanguinitatis sibi iungātur, recurre ad stipitem: & si æqualiter distant ab illo: quoto gradu ab eo distant, toto inter se distant. sed si inęqualiter. quoto gradu distat remotior à stipite, toto inter se. cum autē sunt nati ex eodem patre, nō dicuntur gradu inter se distare: cum si duo fuerint: vel etiam mille, vnum gradū faciūt. Et nota, quod esse in eodē gradu, duobus modis dicitur. Primo quod duo faciūt vnū gradū, vt in fratribus eodem patre natis: vel q sint in eadē linea cōsanguinitatis, vt filij duorū fratrū. nā ipsi duos gradus faciunt, & tamen sunt eodē gradu ad stipitem. item secundū canones 14. personę ad minus faciunt

* In P. Fl. soceri, & socrus.

* In P. Fl. contineri nō videntur.

* In P. Fl. socri.

† In hanc leg. multa Ant. Aug. li. emend. 2. c. 5.

† Adde, ne te fallant iura dicentia affinitatē ex illicito coitu contrahi, q illa debent intelligi quo ad matrimonij impedimenta, nō quo ad alia, vt no. in ca. tuæ. de eo qui co. cōsang. vxoris suæ. & in ca. 3. lo. co. extra, de ꝑsum. talis. n. affinitas eorū fidei in affinitate non derogat: vt no. in l. testis idone[*]. §. de testib.

† Locū restituit Al. li. prætermis. t. hoc ipso titu.

† Caligula tū negabat posteros vltra filiorū gradū intelligi debere, vt refert Suet. in eod. Gradu eodem esse duob. modis dicit.

* In P. Fl. quanto.

* In P. Fl. tendētū.

*In ꝑ. Fl. Nanq; ei qui mihi proximo gradu est, proximus est, secundo gradu est mihi. Similiter enim accedētibus singulis, &c.

† Similī metaphora Cic. appellat gradus Officiorū li. 1. de offi. circa fi. &c. gradus rerum li. 2. de natura Deorum.

ciunt sex gradus. sed secundū leges septē. Item no. quòd pater non est in gradu, secundum quosdā: sed malè. nam est in primo gradu ascendentium: filius in primo gradu descendentiū: vt 35. q. 5. c. ad sedē. & Instit. eod. §. 2. Item vbi recurritur ad stipitem, nunquā stipes pro gradu cōputatur. Item secundum leges, quia de successione tractat, computantur 6. & 7. gradus, & etiā 10. vt Insti. de suc. cog. §. 1. sed secundum canones ant. quos vsq; ad septē, ge de nup. tractatur. Azo & H. sed hæc glo. est secundū canones. nam aliter computantur gradus secundum leges: vt infra per hanc leg.

mus. *Nam q mihi proximo gradu ꝓximus est, is secūdo gradu est mihi. Similiter enim ascendentibus, & descendentibus singulis crescit numerus. Idē faciendū est in transuersis gradibus. sic frater secūdo gradu est: quoniā patris, vel matris ꝑsona, per quos cōiungitur, prior numeratur. †Gradus autem dicti sunt à similitudine scalarū, locorumve procliuiū: quos ita ingredimur, vt à proximo in proximū, id est, in eū, qui quasi ex eo nascitur, transeamus. Nūc singulos gradus numeremus. Primo gradu cognationis sunt sursumuersum duo, pater, & mater: deorsumuersum duo, filius, & filia: qui tamen & plures esse possunt. Secundo gradu duodecim ꝑsonæ cōtinentur hæ, auus, hoc est, patris, & matris pater. itē auia, similiter tam paterna, quā materna. Frater quoq; per vtrunq; parentē accipitur, id est, aut per matrē tantū, aut ꝑ patrē tantū, aut per vtrunq;, id est, ex vtroq; eodē parente. Sed hic numerum nō auget: ꝙ nihil differat hic ab eo, q eundem patrē habet tm̄: nisi ꝙ is eosdem cognatos tam paternos, q̄ maternos habet. Et ideo euenire solet in ijs, q diuersis parētibus nati sunt, vt q meo fratri frater est, meus cognatus nō sit. pone me fratrē habere ex eodem tantū patre, illū habere ex eadem matre: illi inter se fratres sunt mihi, alter cognatus non est. Soror similiter numeratur vt frater. Nepos quoq; dupliciter intelligitur, ex filio, vel filia natus. Idē est & in nepte. Tertio gradu ꝑsonæ cōtinentur trigintaduæ. Proauus, q quadrifariā intelligitur. est enim aui paterni, vel materni pater: idē auiæ paternæ, vel maternæ pater. Proauia quoq; quatuor ꝑsonas cōplectitur. est enim aui paterni, aut auiæ paternæ mater. item aui materni, & similiter auiæ maternæ mater. Patruus, is aūt est patris frater: & ipse dupliciter intelligendus est, ex patre, vel matre: puta auia paterna mea nupsit patri tuo, peperit te: aut auia paterna tua nupsit patri meo, peperit me. ego tibi patruus sum, & tu mihi. Id euenit si mulieres altera alterius filio nupserit. nā qui ex his masculi nati sunt, inuicē patrui sunt: quæ fœminæ inuicē amitæ. Itē masculi fœminis similiter patrui, fœminæ illis amitæ. Si vir, & mulier, ille filiā eius duxerit, illa filio eius nupserit: q ex patre adolescētis nati erunt, ex matre puellæ natos, fratris filios: illi eos patruos, & amitas appellabūt. Auunculus matris est frater: eadē significatione, qua in patruo diximus cōtingit. si duo viri alter alterius filiā duxerint: q ex his masculi nati fuerint, inuicē auunculi: q̄ fœminæ, inuicē materteræ erunt: & eadē ratione masculi puellis auunculi, & illæ illis erunt materteræ. Amita est patris soror, sicut supra accipiendi. Matertera, est matris soror, similiter vt suprà. Illud notandū est, nō quemadmodū patris, matrisq; fratres, & sorores, patrui, amitæ, auunculi, materteræ dicunt: ita fratris, sororisq; filios, filias nomē speciale cognationis habere: sed ita demonstrari fratris, sororisq; filios, filias. quod quidē & in alijs accidere, ex posterioribus apparebit. Pronepos quoq;, & proneptis quadrifariā intelligunt. aut. n. ex nepote ex filio, aut ex nepote ex filia descendunt: aut ex nepte ex filio, aut ex nepte ex filia ꝓpagant. Quarto gradu ꝑsonæ cōtinent octoginta. Abauus, cuius intellectus in octo ꝑsonas porrigitur. est enim proaui paterni, aut materni pater, quos singulos duplici modo intelligendos diximus: aut proauiæ paternę, aut maternę pater, q̄ & ipsæ singulæ personæ dupliciter accipiunt. Ab auia, & hæc octies numeratur. est. n. proaui paterni, aut materni, itē proauiæ paternæ, aut maternæ mater. Patruus magnus, is est frater aui. auus itē frater, cū duobus modis intelligantur, quatuor personas id nomen amplectitur. vt sit aui paterni, vel materni frater, q vel eodē patre. i. proauo, vel tm̄ matre eadē: id est, proauia natus est. Qui aūt mihi est patruus magnus, is patri meo, vel matri meæ patruus est. Amita magna, est aui soror. Auus aūt, itē soror (vt suprà diximus) dupliciter intelliguntur: & ideo hic quoq; quatuor personas intelligimus. Similiter q̄ patri meo, vel matri meæ amita est, mihi erit amita magna. Auūculus magnus, est auiæ frater. quatuor personæ huic nomini eadē rōne subiectæ sunt: mihiq; is est auunculus magnus, q patri meo, vel matri meæ auūculus est. Matertera magna, est auiæ soror. Quatuor modis & hæc ob eadē causam intelligitur. ea q̄ matri meæ, vel pr̄i meo matertera est, mihi matertera magna

magna vocatur. Eodē gradu sunt & illi, q vocanē fratres patrueles, itē sorores patrueles, amitini amitinæ, cōsobrini, cōsobrinæ. hi autē sunt, qui ex fratribus, aut sororibus nascuntur, quos quidē ita distinxerunt, vt eos quidem, qui ex fratribus nati sunt, fratres patrueles: item eas, quæ ex fratribus natæ sunt, sorores patrueles: ex fratre autē, & sorore, amitinos, amitinas: eos verò & eas, qui, quæve ex sororibus nati, natæve sunt, consobrinos, consobrinas: quasi consororinos: sed plerique hos omnes consobrinos vocant, sicuti Trebatius. Sub hac nominum appellatione personæ cadūt sedecim, hæ: patrui filius, item filia, bifariam, sicut suprà numerantur. nam patris mei frater esse potest, vel ex eodē patre: vel etiam ex matre sola. amitæ filius, item filia, auunculi filius, item filia. materteræ filius: item filia: amita auunculo, matertera acceptis * dupli ci intellectu, ratione obseruanda secundum patrui nomen. Fratris, sororisq; nepos, ac neptis eodem gradu sunt. Sed & frater, item soror, neposve, & neptis dupliciter accepti continebunt personas sedecim sic: fratris eodem patre nati nepos ex filio: nepos ex filia fratris eadem matre, alio patre nati nepos ex filio, nepos ex filia: fratris eodem patre nati neptis ex filio, neptis ex filia: fratris alio patre eadem matre nati, neptis ex filio, neptis ex filia: Eademq; causa octo personæ efficient, vt aliæ octo accedant, ex sorore natorum nepotes, neptesq;. & similiter numerantur à nobis. Fratris autem mei nepos, neptisq;, me patruum magnum appellant. Fratrum, sororumq; meorum nepotes, neptesq;, item mei, inter se consobrini sunt. Abnepos, abneptis, hi sunt pronepotis, proneptis filius, filia: nepotis, neptisve nepos, neptis: filij filiæve pronepos, proneptis. nepote, vel ex filio nato, vel ex filia: nepte, vel ex filio nata, vel ex filia, acceptis vt ad singulas personas gradu descēdamus, sic: filius, nepos, pronepos, abnepos. filius, nepos, pronepos, abneptis. filius, nepos, proneptis, abnepos. filius, nepos, proneptis, abneptis. filius, neptis, pronepos, abnepos. filius, neptis, pronepos, abneptis. filius, neptis, proneptis, abnepos. filius, neptis, proneptis, abneptis. similiter hæ personæ numerabuntur proposita filia, & sic fiēt sedecim. Quinto gradu personæ continentur clxxxiiij. Atauus, scilicet, & atauia. * Atauus est abaui, vel abauiæ pater proaui, vel proauiæ auus, aui auiæq; proauus, matris, vel patris abauus. huius appellatio personas complectitur sedecim, enumeratione facta, tam per mares, quàm per fœminas, vt sic ad singulas perueniamus. Pater, auus, proauus, abauus, atauus. Pater, auus, proauus, abauia, atauus. Pater, auus, proauia, abauus, atauus. Pater, auus, proauia, abauia, atauus. Pater, auia, proauus, abauus, atauus. Pater, auia, proauus, abauia, atauus. Pater, auia, proauia, abauus, atauus. Pater, auia, proauia, abauia, atauus. Similiter matris persona præposita enumeratio fiet. Atauia totidē personas cōtinet eadē ratione numeratas, id est, sedecim. Patru* maior, est proaui frater, patris, vel matris patruus magnus Sub hoc nomine erunt psonæ octo, & sic enumerabūtur. Pater, auus, proauus, abauus, frater proaui. Pater, auus, proauus, abauia, frater proaui. Pater, auia, proauus, abauus, frater proaui. Pater, auia, proauus, abauia, frater proaui. totidē erūt matris persona, & proauo eius præpositis. Ideò aūt fratrem proaui enumerantes, ante abauum ponimus, quod (vt supra significauimus) non aliter peruenietur ad eum, de quo quęritur, nisi p eos transitū fuerit, ex quibus nascitur. * Auunculus maior, is est proauiæ frater, patris, vel matris auunculus magnus. Eadē dinumeratione hic quoq; octo personas cōputabimus: hoc tantū immutato, vt his frater proauiæ ponatur. Amita maior ea est proaui soror, patris, vel matris amita magna, quò ad numerū, & expositionē personarū, eadem erūt, immutato hoc, vt proaui soror ad extraneū ponatur. Matertera maior hæc est soror proauiæ, patris, vel matris matertera magna. numerus personarū idem est, vt in nouissimo ponatur proauiæ soror. Hos oēs à patruo maiore, quos retulimus quidam appellant ita, Propatruus, proauunculus, proamita, promatertera: quos tamen ego ita nomino, illi contrà fratris, vel sororis pronepotē me demonstrant. Patrui magni filius, filia. hi sunt fratris aui filius, filia, proaui aut proauiæ nepos, neptis ex filio filia, patris, vel matris cōsobrinus, cōsobrina. Octo psonas & hic cōputabimus, quod auus, & frater (vt iam dictum est) dupliciter accipiuntur: & ideò patrui magni filius quatuor implet, totidē filia. Amitæ magnæ filius, filia. hi sunt aui sororis filius, filia, proaui proauiæ, nepos neptis ex filia, pris, vel matris cōsobrinus, cōsobrina. numerus personarū idē, qui suprà. Auunculi magni filius

* In P. Fl. duplici intellectu secūdū eandem rationem.

1 Conc. c. primo gradu. ibi, quo gradu veniūt supra quidē atauus atauia. infra atnepos atneptis. 30. q. 5.

* In P. Fl. Abauunculus maior.

filius,filia. hi sunt auiæ fratris filius,filia. proaui,aut proauiæ, nepos,neptis ex filio, patris,vel matris cõsobrinus,cõsobrina.numerus idẽ.Materteræ magnæ filius,filia.hi sunt auię sororis filius,filia,p̃aui,proauię, nepos,neptis ex filia,patris, uel matris cõsobrinus,consobrina cõputatio eadẽ * per sonarũ,quas enumerauimus. Patrui magni filius,ei,de cuius cognatione quęritur,pro prius sobrino uocatur.nã (ut & Massurius ait) eũ quis appellat propriorẽ sobrino,q̃ est patris matrisve cõsobrinus, aut cõsobrina:ab eo cosobrini cõsobrinæve filius filia nominatur. Patrui nepos neptis.hi sunt aui paterni,uel auię paternæ pronepos pronepis ex nepote vel ex nepte filio natis,cõsobrini cõsobrinę fili⁹ filia. personas octo cõtinebũt:quatuor nepos, quatuor neptis:q̃a & patruus dupliciter accipit̃, & nepos uel neptis sub singulis patruorũ personis duplicatur. Amitæ nepos, uel neptis. hi sunt aui paterni vel auiæ paternę pronepos pronepis ex nepote, vel nepte filia natis.consobrini consobrinæ filius filia. numerus idẽ est. Auunculi nepos neptis hi sunt, cui materni vel auiæ maternæ p̃nepos proneptis. cętera eadẽ,q̃ in patrui nepote vel nepte. *(Materterę nepos neptis. hi sunt aui materni,vel auię maternę p̃nepos proneptis ex nepote vel ex nepte filia natis. p̃sonarũ numerus idẽ,qui suprà) ijs omnibus,quos a patrui nepote proposuimus, is, de cuius cognatione quęrit̃, proprius sobrino est. nã patris vel matris eorum cõsobrinus est. Fratris pronepos proneptis: hi continebũt p̃sonas sedecim: fratre dupliciter, & pronepote,ac pronepte singulis quadrifariam (ut suprà demonstrauimus) acceptis. Sororis pronepos proneptis, similiter sedecim personas cõtinebunt. Atnepos,atneptis.hi sunt abnepotis,uel abneptis filius filia,pro nepotis,vel proneptis nepos neptis, nepotis,vel neptis pronepos proneptis,filij,vel filiæ abnepos,abneptis. Numerabũtur sub hac appellatione trigintaduæ † p̃sonæ: q̃a abnepos sedecim habet, & totidem abneptis. Sexto gradu cõtinentur personæ quadringẽtæ quadragintaocto,hæ: Tritauus.is aũt † est patris, & matris atauus, aui, vel auiæ abauus, proaui,p̃auiæ abauus, abaui vel abauiæ auus,atavi,uel atauiæ pater dictus quasi tertius auus. personas aũt cõplectit̃ triginta duas.geminetur.n.necesse est, qui in atauo fuit numerus,immutatione p̃ singulas p̃sonas p̃p̃ atauũ iã facta,ut sede cies tritanus intelligatur atani pater, & toties atauiæ. Tritauia similiter enumerata faciet personas trigintaduas. Patruus maximus, is est abaui frater, ataui, & atauiæ filius.patris,vel matris patruus maior. per sonas continebit sedecim, sic. Pater, auus, proauus,abauus, atauus, frater abaui. Pater, auus,proauus, abauus, atauia, frater abaui. Pater,auus,proauia,abauus, atauus, abaui frater. Pater, auus,proauia, abauus. atauia,frater abaui. Pater, auia, proauus, abauus, atauus, abaui frater. Pater, auia, proauus, abauus, atauia, frater abaui. Pater, auia, proauia, abauus, atauia, abaui frater (* Pater auia,proauia, abauus, atauia,abaui frater) totidem erunt matris appellatione proposita. Auũculus maximus. is est abauiæ frater, patris uel matris auunculus maior,& numerus idem, & personarum expositio eadẽ quę suprà,hoc du ntaxat immutato,ut pro abaui fratre, abauiæ fratrem ponas. Amita maxima,est abaui soror, patris, uel matris amita maior,cætera ut in patruo maximo: hoc tantùm immutato, ut ibi est abaui frater, ponatur abaui soror. Matertera maxima.ea est abauiæ soror,patris vel matris matertera maior:cætera ut suprà ad extremum duntaxat pro abauiæ fratre posita abauiæ sorore. Hos omnes,quos a patruo maximo posuim⁹, q̃dam his nominibus designant: abpatruus, abauunculus, abamita, abmatertera. Itaq; & nos indifferenter hos ponemus. Quos autẽ ego appello abpatruos, abauunculos, abamitas, abmaterteras: illi demonstrant me fratris,sororisq; abnepotẽ. Patrui maioris filius, filia.hi sunt proaui fratris fili⁹, filia.abaui,abauiæ p̃ proauũ nepos, neptis ex filio. Personæ sub hoc erũt sedecim:enumeratione sic ducta,ut in quinto gradu,cũ patruum maiorem demonstraremus, fecimus,adiecto duntaxat filio,filia: quia filius patrui maioris totidẽ necesse est personas complectatur,quot patruus maior, id est, octo,totidemque ex filię persona computatis,is numerus efficietur,quẽ suprà posuimus. Amitæ maioris filius, filia. hi sunt p̃aui sororis filius,filia,abaui abauiæ per proauum nepos neptis ex filia. Et hic eadem ratione personas dinumerabimus totidem. Auunculi maioris filius,filia: hi sunt proaui,proauiæ fratris filius,filia. abaui,abauiæ per proauiam nepos,neptis ex filio. Eadem hic dinumeratio faciẽda est, quæ in patrui maioris filio,filia. Materterę maioris filius, filia,

* In P. F. personæ, quas enumerauim⁹ a patrui magni filio,ei,d̃ cuius cognatione quęritur, pro prius sobrini uocantur.

* Quæ parenthæsi hic inclusa sunt,nõ habentur in Pã. Fl. nec in ue. exemplis manuscriptis.

† P. Flo. duo, & tũc ad imitationem Gręcorũ hic idecli nabiliter duo ponatur: ut apud illos nonnunquã δύο & sic in sequẽtibus.

† Cõcor. c.1.gradu. ibi, Sexto gradu ueniũt supra tritau⁹ tritauia: infra trinepos trineptis.15.q.5.

* In P. F. sunt hæc, quæ parẽthesi sunt inclusa.

filia, hi sunt proaui, ꝓauię sororis filius, filia abaui, abauiæ per proauiā nepos neptis ex filio. Circa numerū personarū & expositionem ut s. Hi oēs, quos proposuimus à patrui maioris filio, auo auię esse ei⁹, de cuius cognatione quærit, fratribusq; & sororibus eorū, consobrini cōsobrinęve sunt: at patri matrisq; eiusdē, fratribusq; & sorori bus utri⁹ eorū propri⁹ sobrinis. Patrui magni nepos uel neptis, amitæ magnę nepos uel neptis, auūculi magni nepos vel neptis, materteræ magnæ nepos uel neptis. hæc singula nomina cōtinent personas sexagintaquatuor. Nā cū patrui magni (uerbi gratia) persona quadrifariā intelligat, neptis bifariam: geminat is numerus, nepote duntaxat adnumerato, & quadruplatur is, qui geminatus erat. duplicatur et nepte cōputata. ac tantū unius denumerationem proponimus exempli gratia. Pater, auus, proauus, frater aui, qui est patruus magnus, fili⁹ eius, nepos eiusdē ex filio, itē neptis. Pater, auus, proauia, frater aui, qui est patruus magnus, filius eius, nepos eius ex filio, item neptis. Pater, auus, proauia, frater aui, qui est patruus magnus, filius eius, nepos eiusdem ex filia, itē neptis. * (Pater, auus, proauia, frater aui, qui est patruus magnus, filia ei⁹, nepos eiusdem ex filia, item neptis) totidē & eadē ratione exponūtur matris nomine anteposito, id est, ut aui materni fratres, nepotes & neptes computemus. itē in amita magna, id ē, aui sorore nepotes neptesq; ęnumerauim⁹. idemq; in auūculo magno, id est, auiæ fratre. eadē ratio materteræ magnæ, id est, auiæ sororis. ex quibus uniuers⁹ numerus completur sexagintaquatuor. Hi omnes proaui, aut proauiæ eius de cui⁹ cognatione quæritur, pronepotes & proneptes, eiusdem aui auiæve, * fratris sororisve nepotes, neptesve. & cōtrà horum eiusdem auus auia patruus magnus, amita magna, auūculus magnus, matertera magna. erunt autem pater materve eiusdem, fratresq; & sorores utrius eorum sobrini: ipse his sobrinus est, & inuicē huic illi sobrini. Patrui pronepos proneptis continent personas octo. nam utriusq; sexus fiūt sedecim sic: Pater, auus, patruus, fili, patrui, nepos eiusdem ex filio, pronepos eiusdem ex nepote filio nato, item proneptis. Pater, auia, patruus, filius patrui, nepos eiusdem ex filio pronepos ex nepote filio nato, itē proneptis. Pater, auus, patruus, filia patrui, nepos eiusdē ex filia, ꝓnepos ex nepote filio nato. item proneptis. Pater, auia, patruus, filia patrui, nepos eius ex filia, pronepos ex nepote filio nato, & ꝓneptis. Pater, auus, patruus, filius patrui, neptis eiusdē ex filio, pronepos ex nepte filio nata, itē ꝓneptis. Pater, auia, patruus, filia patrui, nepos eiusdē ex filio, pronepos * ex nepte filio nata, item proneptis. Pater, auus, patruus, filius patrui, neptis eiusdē ex filio, pronepos ex nepte filia nata, itē proneptis. Pater, auia, patruus, filius patrui, neptis eiusdē ex filia, pronepos ex nepte filia nata. * item proneptis. Amitæ pronepos proneptis. totidē personas eadem ratione & is continet, tantum ꝓ patruo amita sumpta. Item auunculi pronepos proneptis. item pro patruo, auunculo posito. Materteræ pronepos pro neptis. & hic ubi patruus positus ē, matertera numerata eundem numerum personarum inueniemus. Hi omnes eius, de cuius cognatione quæritur. cōsobrinorum nepotes neptesve sunt. Fratris sororisque abnepos abneptis efficiunt personas sexaginta quatuor. ut ex suprascriptis apparere potest. Trinepos trineptis. hi sunt filij filiæve atnepos atnepis, nepotis neptisve, abnepos abneptis, pronepotis proneptisve pronepos proneptis: abnepotis abneptisve nepos neptis: atnepotis, atneptisve filius filia. Hæ appellationes demōstrant personas sexaginta quatuor. nam trigintaduo trinepos complet, totidem trīs neptis. Abnepote enim numerus quadruplatus in se, efficit trigintaduo: ipso nepote duas significante, pronepote: quatuor, abnepote octo, atnepote sedecim: His accedunt trinepos trineptis * uni ex atnepote, alteri ex atnepte nati. Per singulos autem gradus ideo geminatio fit, quia maribus adijciuntur fœminę, ex quibus proximus quisque progenitus: & enumerabuntur sic: Filius, nepos, pronepos, abnepos, atnepos, trinepos, item trineptis. Filia, nepos, pronepos, abnepos, atnepos, trinepos, item trineptis. Filius, neptis, pronepos, abnepos, atnepos, trinepos, item trineptis. Filia, neptis, pronepos, abnepos, atnepos, trinepos, item trineptis. Filius, nepos, proneptis, abnepos, atnepos trinepos, item trineptis. Filia, nepos, proneptis, abnepos, atnepos, trinepos, item trineptis. Filius, neptis, proneptis, abnepos, atnepos, trinepos, item trineptis. filia, neptis, proneptis, abnepos, atnepos, trinepos, item trineptis. Filius,

neptis

* In P.F. non habētur hæc, q̄ sunt inclusa parenthesi.

* In P.F. fratres sororesve.

* In P.F. ex nepote filio nato.

* In c. r. hoc loco adduntur hęc: pater, auia: patruus, filia patrui neptis eiusdē ex filia pronepos ex nepte filia nata.

* In Pan. Flo. una. & paulò post, altera.

nepos,pronepos,abneptis, atnepos, trinepos,item trineptis.Filia,nepos, pronepos, adneptis, atnepos, trinepos,itē trineptis. Fili⁹,nepos,proneptis,abneptis , atnepos , trinepos:item trineptis.Filia,nepos,proneptis,abneptis,atnepos,trinepos,item trineptis. Filius,neptis,proneptis, abneptis, atneptis,trinepos,itē trineptis. Filia, nepos, proneptis,abneptis,atnepos, trinepos , itē trineptis. Fili⁹,neptis,pneptis,abneptis, atnepos,trinepos, itē trineptis Filia,neptis, proneptis, abneptis,atnepos,trinepos , itē trineptis.Filius,nepos,pronepos, abnepos atneptis,trinepos,item trineptis Filia, nepos,pnepos,abnepos, atneptis , trinepos, item trineptis.Filius,neptis, pronepos, abnepos,atneptis ,trinepos,itē trineptis.Filia,neptis,pronepos,abnepos,atneptis, trinepos,item trineptis. Filius,nepos,proneptis,abnepos, atneptis,trinepos, itē trineptis.Filia,nepos,proneptis, abneptis, atneptis,trinepos,item trineptis. Filius neptis, proneptis,abneptis, atneptis, trinepos,itē trineptis.Filia,neptis,proneptis, abnepos, atneptis,trinepos,item trineptis.Filius,nepos,pnepos,abneptis, atneptis , trinepos, item trineptis.Filia,nepos,pronepos,abneptis,atneptis, trinepos,itē trineptis Fili⁹, nepos,proneptis,abneptis, atneptis, trinepos,item trineptis. Filia,nepos,pronepos, abneptis , atneptis , trinepos , item trineptis.Filius,neptis,pronepos, abneptis, atneptis,trinepos , item trineptis. Filia, neptis, pronepos, abneptis, atneptis , trinepos,item trineptis. Filius , neptis, proneptis,abneptis,atneptis , trinepos,item trineptis. Filia,neptis proneptis, abneptis, atneptis,trinepos,item trineptis.

* Septimo gradu personæ continentur mille uigintiquatuor, hę tritaui, itemque tritauiç pater mater, personas efficiunt cētum uigintiocto . tritaui enim patres tot sunt,quot ipsius tritaui. item eiusdem matres totidem,fiunt sexagintaquatuor. idem numerus tritauię patris matrisque . Ataui atauia frater soror.hi sunt tritaui filius, filia:abaui abauiæ patruus,auunculus,amita matertera,proaui proauiæ patruus magn⁹, auunculus magnus,amita magna, matertera magna:aui auięve,propatruus , proauũculus, pamita,pmatertera:patris,uel matris abpatruus,abauuncul⁹, abamita, abmatertera.Fiũt personæ ataui fratris triginta duæ.nam sedecim,quas atauus explet,accedunt totidem propter fratris duplicē personam necesse est.nā sedecim fratres ataui ex parte computātur,& sedecim ex matre. similiter ataui sorores,triginta duę , fiunt sexagintaquatuor,& totidē atauię fratris, item sororis. Patrui maximi filius, filia hi sũt ataui nepos,neptis ex filio,abaui fratris filius,filia. Amitę maximæ fili⁹,filia. hi sũt ataui nepos neptis ex filia,abaui sororis filius,filia. Auunculi maximi filius , filia. hi sunt * a auię nepos,neptis ex filio * abauię fratris filius filia. Materteræ maximæ fili⁹, filia.hi sunt * atauię nepos,neptis ex filia, abauiæ sororis filius,filia. Hæ omnes personæ,quas à patrui maximi filio enumerauimus,proaui proauięque eius, de cuius cognatione quæritur,consobrinæ sunt:aui,auiæque eiusdem propius sobrinis. Singulæ appellationes cōtinent personas sedecim: quia cùm patruus maximus sedecim efficiat,filius eius eandem habet enumerationem, totidemque filia : & sic ex omnibus ijs,quas à patrui maximi filio comprehendimus,ductis per octo sedecies , fiunt centum uigintiocto. Patrui maioris nepos personas continet sedecim. Est enim abaui, ab bauiæve pronepos . & cum abauus octies numeretur , nepotes bis octies computati supradictum numerum efficiunt. Patrui maioris neptis,auunculi item maioris nepos neptis eadem ratione personas complebunt trigintaduas . amitæ maioris nepos,neptis,eadem ratione:item materteræ maioris nepos neptis.Item.& sic ex omnibus colliguntur centum uigintiocto . His personis auus, auia eius,de cuius cognatio ne quæritur propius sobrinis sunt: pater, mater,sobrinus,sobrina:is , de cuius cognatione quæritur sobrino natus est . hic proximo nomine definitur parenti suo sobrinus,† ut Trebatius ait.rationem quoq; nominis hanc reddidit:quòd ultimi cognationum gradus sobrinorum sint. Itaque * sobrini filius rectè proximum nomē ab eo ipso, * cuius sobrini filius est,dicetur. & ideo eos,qui ex sobrinis nati sunt,inter se proximum nomen appellare.hos enim nullũ proprium habere nomen,quo inter se uocent. Patrui magni pronepos proneptis:auunculi magni pronepos,pneptis:amitæ magnæ pronepos,proneptis:materteræ magnę pnepos proneptis:ex his omnibus centũ uigintiocto personæ efficiuntur : qa singulæ appellationes sedecim complent. Nam cũ (exempli gratia) patruus magnus quadrifariam intelligitur:ad singulorũ * patruorũ

* In P.F. hoc loco adduntur hæc:filius, neptis, pneptis,adnepos,trinepos, itē trinepus. filia , nepus , proneptis , at neptis, atnepos. itē trineptis.

* In P.F. ataui.
* In P.F. abauię orum.
* In P.F. ataui.

†Sobrino legendum censet Anto. Aug. li br. 2. c. 5.
* In P.F. sobrini filium.
* In P.F. huius sobrini fili⁹ dicetur.

* In P.F. patrũ maiorum.

VNDE VIR ET VXOR.

Licet uir uxori, & econtra succedãt, tamẽ ultra iura affinitatis secus est: ut C. cõmu. de succes. l. affinitatis.

magnorũ personas quadruplicatus pnepos, itẽ pronepotis trigintaduas psonas reddet: totq; quater numeratæ, illam, quę pręposita est, summã efficiunt, horum patres, matresq; ei, de cuius cognatione quærit̃, sobrini, sobrineq; sunt, ipse autẽ ijsdem sobrino, sobrinæve natus, Patrui abnepos, abneptis: auunculi abnepos, abneptis. amitę abnepos, abneptis: materteræ abnepos, abneptis. hæc singula uocabula senas denas cõtinent personas (uerbi gratia) patrui abnepos sic enumerabitur: ut bifariam patruo accepto, quater pronepos, toties pneptis ducatur, & sic ad eorũ filios ueniat sedecies computatos. eadẽ ratione ad filiã, itẽ in cæteros. & p hoc ex omnibus perficietur numerus pessonarum centum uigintiocto. Hi sũt ei, de cuius cognatione q̃ritur, a consobrinorum pronepotes, pronepteſq;: his ille, de cuius cognatione quęritur, patrui maximi: auunculi maximi, amitæ maximæ, materteræ maximæ, filius, filia, itẽ paui, proauię, cõsobrinus, fratris, sororisq; abnepos, abneptis psonas cõtinẽt centũ nigintiocto. Trinepotis filius, itẽ filia, trinepotis filius, itẽ filia, hi centum uigintiocto fiunt, quod cùm trinepos, trineptisq;, ut s. demõstrauimus, sexaginta quatuor impleant: filius eorũ eadem enumeratione, totidéq; filia computabitur.

TITVLVS XII.

VNDE VIR ET VXOR.

Vlp. lib. xlvij. ad edi. I.

Vt bonorũ possessio peti possit, Vnde uir, & uxor: iustum esse matrimonium oportet. Cæterũ si iniustum fuerit matrimoniũ: nequaquã bonorũ possessio peti poterit: quéadmodũ nec ex testamẽto a adiri hæreditas. uel sm tabulas peti bonorũ possessio potest. nihil enim capi b propter iniustum matrimoniũ potest. Vt autẽ hæc bonorum possessio locũ habeat, uxorẽ esse oportet mortis c tempore. Sed si diuortiũ quidem secutum sit, ueruntamen iure durat d matrimonium: hæc successio locum non habet.

Cõtinuatio secundum Vitianum.

a In P.F. sobrinorũ nepotes neptesq; eorum, de cuius &c.

ADDITIO. De tribus bonorum possessionibus, quæ deferuntur ab intestato, supra habuisti. uerum quia aliqua deferuntur non ratione agnationis, & cognationis, sed ratiõe matrimonij: ideo quia uir, & uxor nõ sunt affines s. tit. 1. nõ facilè. & illa uocatur bono. poss. Vnde uir, & uxor, & duę sunt bonorũ possessiones: una est, Vnde uir, quæ datur uiro in bonis uxoris decedentis ab intestato, alia Vnde uxor, quę dat̃ uxori in bonis uiri decedentis ab intestato. unde de bo. poss. quę cognominat̃, Vnde uir & unde uxor, uideamus quando locum habeat, & quando desinat: de quo l. i. una dicit̃. Et debetis scire si uir decedit intestatus sine descendentibus & ascendẽtibus & collateralib. uxor succedet ei excluso fisco, & econtra C. e. l. una. Et nota, quia ista bonorum possessio, Vnde uxor, olim fuit necessaria, & hodie est: quia uxor non succedit uiro l. 12. tabul. per unde liberi: quia nõ est de numero liberorum: per unde legitimi, non: quia nõ est agnata. per unde cognati, non: quia non est cognata, sed æquitate prętoris: quia sunt affines. C. de crimine expila. hæred. l. aduersus. succedunt per unde uir & ux. Viuia.

Vt bonorum. CASVS. In lege ista tractatur, quando habet locum ista bon. poss. & quando cessat, & certè locũ habet, si matrimoniũ fuit iustũ, & de iure tenuit. si p decedit uir, uel uxor, sine descẽdẽtibus, siue ascendentibus uel collateralibus uocat̃ uxor. si decedit testatus, cessat. ita uocat uir & uxor per unde uir, & uxor, si tempore mortis illius durabat matrimonium. cessat tamen, si non fuit licitum matrimonium cõtractum: quia ubi matrimonium nõ tenuit, nõ potest succedere nec ex testamẽto: aliquando tamẽ quo ad quid durat matrimoniũ, & quo ad quid nõ: & inde nõ erit locus huic bon. poss. si liberta est nupta patrono, non potest diuertere ab eo inuito. si diuertit licet duret matrimonium, quia nec uidentur habere uoluntatem, nõ succedunt per unde uir, & uxor: sed & si diuortium, est celebratum non ritè. licet duret matrimonium, nõ est locus huic bono. possess. Or ista l. habet cõtra. ponamus: Ego uolo nuptias contrahere, uado in partes extraneas: credo aliquam solutã, non est: contrahitur cũ ea illicitum matrimonium, si instituit me: ista l. uidetur uelle, quòd non possum ei succedere ex testamẽto, uel per contra tab. idem uidetur econtra: pone, scio me habere uxorem: cõtraho cũ aliqua soluta, matrimonium est illicitũ, C. ad leg. Iul. de adu. l. cum qui. Instituo eam: ista innuit qđ nõ potest succedere secundum tab. uel p contra tabul. istud est falsum: quia ll. dicunt cõtrarium, qđ ille qui scit matrimonium iniustum, non põt institui hæres ab eo, qui ignorat matrimonium tenere. unde si sciam me non esse uirum, & ipsa nesciat. non potest me instituere: sed ego eam. sic s. de leg. i. l. fi. & s. de ijs qui. ut indig. l. post legatum. s. de usufr. leg. l. uir, & uxor. sic de facto, sed non de iure duraret. Viuia.

a Ex testamento. Talia iniusti uiri, uel uxoris: ut supra de ijs quibus ut indignis. l. Claudius. & s. de usufructu lega. l. uxori.

b Capi. Ex testamento. uel ab intestato. sic repellitur mulier si nubat intra annum: cum nec legitimas habeat hæreditates ultra tertium gradum: ut C. de secundis nuptijs. l. 1. in fin. Item præferuntur uxoris omnes consanguinei: ut C. eo. l. 1, Item quidam alij qui sunt C. de hæred. decu. per totum. Item socius liberalitatis imperialis: ut C. si imperi. lib. so. l. 1. alias ipsi inuicem succedunt excluso fisco: ut C. eo. l. 1. hoc iure ueteri: sed iure authen. est aliquid plus: ut C. eodem. authentic. præterea. Accursius.

c Mortis. Sic s. de reb. dub. l. si cognatis. & s. unde cog. l. capitis. & in auth. de nup. § quia uerò. collat. 4.

d Durat. Quo ad quædã, ut nõ possit alij nubere: ut s. subijcit. uerè tamẽ solutũ est, ut s. de diuor. l. fi. in prin.

Retinet

[a] Retinet. Vt & ſupra de diuor.l. patrono. & C. de oper.liber.l. libertæ. & ſecundum hoc dic retinet quo ad quædam ut ſupra dixi.
[b] Inuito patrono. Vt & ſupra de diuor. l. fin.in princ.
[c] Certo modo. Puta per uerba apta ad hoc: ut ſ. de diuor.l. 2. & facit j. de adult.l.pen.

Hoc autẽ in huiuſmodi ſpeciebus procedit. liberta ab inuito patrono diuertit. lex Iulia de maritandis ordinibus retinet [a] iſtam in matrimonio, dum eã prohibet alij nubere inuito patrono. [b] Item lex Iulia de adulterijs, niſi certo mõ [c] diuortium factum ſit, pro infecto habet.

De hac lege Iulia pulchrè Alex. ab Alex. lib. 4. Genia. dierum c. 21.

DE VET. ET mili.ſuc.

ADDITIO. De bono.poſ. quę datur in bonis paganorũ, nõ militum ſ. dictum eſt. ſed quia bon.poſſeſ. interdum petitur in bonis eorum, qui deſierũt militare, & aliquando in bonis militũ, ideo ſubiungit tit. de uet.&c. Vi.

Militi q. CASVS. Miles I militia iſta, q̃a princeps diligebat eum, multa quæ fierat. dum uidit quod multa quæ fierat, In cœpit falſus eſſe: ꝓpter qd' damnatus fuit de crimine capitali. nunquid iſte poterit facere teſtamẽtum ſi impetrat a principe? ſic,& ex illo teſtamento petetur ſecundum tabul. ſi non impetrat a principe, agnati, & cognati poterunt ſuccedere ab inteſt. ſi damnatus eſt crimine militari, non communi. Viuia.

TITVLVS XIII.

DE VETERANORUM & militum ſucceſsione.

Marcel. li.ij de re mil. I.

Militi, qui capite puniri meruit, teſtamentum facere concedendum, [d] Paulus, & Menander ſcribunt, eiuſque bona inteſtati, ſi punitus ſit, ad cognatos [e] eius pertinere: ſi tamen ex militari [f] delicto, non ex communi, punitus ſit.

Papinianus libro xvj. reſponſorum. II.

Bona militis inteſtato defuncti caſtrenſia [g] fiſco non uindicantur, cũ hęres legitimus [h] ad finem quinti gradus extitit, aut proximus cognatus eiuſdem gradus intra tempus bonorum poſſeſsionem accepit.

[d] Concedendum. Super bonis caſtrenſibus tantũ & iure militari: & ſi hoc ſit conceſſum a principe, uel a iudice, & ſit damnatus de militari crimine: ut habetur C.eod.l. & militibus. & ſupra de mil.teſta.l.ex militari. in princ.& de inuſt.teſt.l. ſi quis ex. §. quoties. & j.l.2.in fin. huius l.
[e] Cognatus. Vſque ad quintum gradum, non ultra: ut infra l. proxim. Itẽ hoc in caſtrenſibus. ſed paganica fiſco applicantur: ut C.eo.l.militibus.& dic ut ibi.
[f] Ex militari. Quę multa ſunt ∫. de re mili. per totũ.

Bona militis. CASVS. Miles qui erat in expeditione,& nullum crimen commiſit, deceſſit in expeditione: nunquid bona caſtrenſia fiſcus occupare poſſit? non, imò debent ſeruari ſuccedentibus ab inteſtat. uſque ad quartum gradum, & quintum. Viu.
[g] Caſtrenſia. Secus in paganicis: ut not. ſ. l. proxi.
[h] Legitimus. Scilicet agnatus. Sed contra Inſtit. de ſucceſ. cogn. §. ſi. ubi aliter agnati, & aliter cognati: imò ambo in alio gradu, quam hic: & ſic in duobus eſt contra. Solut. hic ſpeciale. Accur.

TITVLVS XIIII.

QVIBVS NON competit bonorum poſſeſsio.

ADDITIO. De iſtis quibus defertur bo. poſ. ſ. dictũ eſt, uerũ quia quibuſdam nõ defertur, ponit hic tit. qui ſunt iſti, dicitur in l.una.

Continuatio ſecundum Viu.

Iulianus libr. xxviij. digeſtorum. I.

Seruo meo hærede inſtituto, dolo feci, ne teſtamentũ mutaretur, eumque poſteà manumiſi. quæſitum eſt, an actiones ei denegandæ eſſent? Reſpondi, hic caſus uerbis edicti nõ continetur. ſed æquũ eſt, ſi dominus dolo fecerit, ne teſtamentũ mutaretur, quo ſeruus eius hęres ſcriptus erat (quãuis manumiſſus adierit hæreditatẽ) ei denegari: [i] cũ etiam emancipato [k] filio denegentur: ſi pater dolo fecerit, ne teſtamentũ mutaretur.

Seruo. CASVS. In l.iſta ponitur talis caſus: Tu inſtituiſti ſeruum meũ hæredẽ, nolebas mutare teſtamentũ, doloſè te coegi ut non mutares, nõ debeo petere bon.poſ. & ſi me uiuo illum manumiſi. idem ſi filiũ meum inſtituiſti: & dũ uolebas mutare teſtamentũ, nõ permiſi. nõ debeo petere ſm tabul. q̃a rem illicitã egi. Idẽ dicetis, ſi ſum inſtituius, & ille qui inſtituit me, prohibeo mutare teſtamentũ, ſ. ſi qs aliquẽ teſta. prohibue. l. 1. §. ſi filius. Idẽ intelligatis ſi pater uelit teſtari, & prohibui teſtari eũ. hæc ẽ cã, quare filius põt exhæredari, uel præteriri, in auth. ut cũ de appella.cog.no. §. cauſas. & ſ. ad Trebell.l. Marcellus. §. ulti. Viu.
[i] Denegari. Scilicet actionẽ. de hoc eñ quęritur: & habes ſ. ſi quis aliquẽ teſt. prohib.l.j.§.1.& facit eo.ti l.2.in prin. & l. 2. & 3. & C. ſi quis aliquẽ teſt.prohib.l.a.
[k] Emãcipato. Poſt, ſed ipe ꝓhibitionis erat in ptãte. arg. C. ne filius pro patre.l. ne contra. & facit ſupra de acquiren. hæredi.l. ſi ſeruus eius qui capere.

TITVLVS XV.

VT EX LEGIbus ſenatuſve conſultis bonorũ poſſeſsio detur.

Vlpianus libro xlix. ad edictum. I.

ADDITIO. De bon.poſ. quæ datur, cum quis non uocatur ad ſuc.leg. uel ſenatuſc. ſed datur, cum quis uocatur ad ſuc.iur. pręto. dictum eſt. emancipatus uocatur iure præto. & cognatus. uerum quia bo. poſ. datur ei qui uocatur lege, uel ſenatuſc. ponitur Tit. & poteſtis ita dicere ex leg. & ſenat. datur bo.poſ. per Vnde legitimi

gitimi agnati.l.12.tab.uocantur ad suc. ab intesta. per Vnde leg.mater succedit,filio. per Orfic. iure ciuili. ff. unde leg.l.2.in fi.& l.seq.uel potestis ita dicere: hic loquitur de septima extraordinaria bo.pos. quę defertur ex leg.& senatusconsul.interdum:& ponetis ita exemplum:Septima dicit extraordinaria, quia uaga est. aliquando est ex testamēto. & posuimus duo exempla:Si mater habens duos filios iā natos hodie instituit eos, elapso anno concepit:ipsa cogitauit, si pariā, mutabo testamentū, & instituā eū, qui nascetur.decessit in puerperio: istud testamentum non censetur uitiosum. Sed iste qui natus est matre mortua,quomodo uocatur per extraordinariā bo.pos.quæ non est directa,sed utilis ex testamento:quia lex fingit institutū, qui nō fuit. C.de inoffi.test. l. si mater. Itē est exemplū. Pater filium instituit. iuit ad bellū,captus est,fingitur ante captiuitatē decessisse: & filius succedit per secū tabu.aliquando & ab intest. si pater filio dimisso domi capitur ab hostib⁹. Item ex sen.con.potest dici, quod deferatę matri per Tertyl. in bonis filij.filio per Orficianum in bonis matris.hoc uult dicere iste ti.licet per alia uerba.V.

† Bonorū possessor dicitur ille, qui succedit de iure prætorio, §. restitutoria. & no. in gl. super uer. quod de recuperanda.c.pastoralis.extra de cau.pos sess. & ꝓprie.

† Cicer.in præsu. ur. postea quā ius prętorium cōstitutum ast, tempore hoc uere usi sumus, si tabulæ testamentū non proferrētur, tū unūquēq; potissimū hæredem esse oporteret, si is intestatus mortuus esset, ita secūdum eum possessio daretur &c.

Prętor ait, Vti me,quaque lege,senatusvecōsulto bonorum possessionem dare oportebit, ita dabo. a Nunquam bonorum possessio, quæ ex alia parte edicti agnita est, impedit b istam bonorum possessionē. † Cùm ex lege duodecim tabularū quis habet hæreditatem,hinc non petit:sed inde, c Tū quem ei hæredem esse oportet. quippe cùm nō aliàs hinc d competat bonorū possessio, quàm si lex e specialiter deferat bonorum possessionem

TITVLVS XVI.

QVIS ORDO in bonorum possessionibus seruetur. †

Prętor. CASVS. Dicit prętor ubicunq; lex uel se.cons. dicit dandā bonorū possessio. dabo eā.ista bo. pos. aliquādo erit ex testamēto,aliquādo ab int.& ideo danda est,ea quo specialiter dari uult. Viuia.

a Dabo. Hęc est illa bo.pos.septima extraordinaria quę optima ratione inducta dicitur, ut Inst.de bo.pos. §.septima.& habet locum nunc ex testamento,& nūc ab inte.ut patet in defuncto apud hostes.qui le. Cor. habet hęredē.ut ff.d test.l.lege.& C.de cap.l.nec nos. item exemplum ex testamento.ut C.de inoffi test.l.si mater.Item aliud ff.de bo.pos.l.sed cum patrono. itē pone in casibus illis tribus, in quibus est hodie necessaria secundum tab.ut not. C.unde legitimi.l.fi.

b Impedit. Quasi dicat alia suo loco competens non impedit hanc:quin suo loco detur. uel dic,quòd si ille cui hæc competit,& non alia,agnoscat aliam:non nocet illa agnitio,sed nec huic præiudicat.arg.ff. si mensor.fal.mod.dix.l.s.§.ideo autem.

c Sed inde. Id est,unde legiti.ut & supra unde legi.l.2. & l. generaliter.

d Hinc. Id est, ex hoc edicto.

e Si lex s.noua post leg. 12. tab.si aliā deferet lex nouā hęreditatē tm̄,tunc habet locū Vnde legitimi.sed hoc raro inuenitur, quòd deferat bo.poss.inuenitur. tn̄ quęque.ut C.de cap.l.nec nos.sed in antiquis libris fortè hoc erat etiam in alijs exemplis ff. positis.

QVIS ORDO IN BONOrum possessionibus seruetur.

ADDITIO. Quia in bonorum poss. deferendis seruatur ordo,ponitur hic Tit.Viua.

Modestinus libr. vj.Pandectarum. I.

INtestati † gradus hi uocantur. Primū sui hęredes.Secundo legitimi. Tertiò proximi cognati, deinde f uir & uxor. Siue tabulæ testamenti non extent,siue extent; si secundum eas, uel contra eas bonorum possessionem nemo accepit, intestati detur bonorū possessio. Intestati patris liberis bonorū possessio datur, g non tantùm ijs, qui in potestate parentis,usque in mortis tēpus fuerunt, sed & emancipatis. h

INtestati. CASVS. Diceret aliquis, quo ordine deferuntur bo.pos. dicit Iuriscon. hoc ordine, Quidā sunt sui,quidam legitimi, quidā cognati, quidā sunt uir, & uxor. si decedit aliquis intestatus, primo uoco suos per Vnde li.eis deficientibus, uel exclusis, uoco agnatos per Vnde leg. eis deficientibus uoco cognatos, & eis deficientibus uoco uxorē per Vnde uir & uxor. Viu.

f Deinde. Vt & ff. si ta.test.l.1.I prin. & Insti.de hæ.quę ab intesta.§.admonendi.

g Datur. Vt & sup. si tab.testa.l.1.§.ita demum.& C.qui ad mit. ad bo.poss.l.5.

h Sed & emancipatis. Vt & Insti.de hære.quæ ab intest. §.emancipati.

† Eosdem ferè successionū gradus, uide apud Plat. dialog. 11. de legib.

Vlp.lib.xlix.ad edic. II.

VTile i tempus est bonorum possessionum admittendarum.ita autem utile tempus est,

VTile tempus. CASVS. Tempus statutū ad petēdas bo. pos est utile non cōtinuū:unde ad hoc ut currat; necessaria sunt ista:quod aliquis sciat defunctum, etiā bo.poss.delatam esse. siue hoc sciuerit ab initio,siue ex postfacto,alias non cedit tempus.

Dies bo.pos. Vos habetis, quòd dies statuti ad pet. bo.pos.sunt utiles:dic mihi,nunquid omnes sessiones, quibus sedet prætor pro tribunali, currunt ei cui delata est bo.pos.dominus prætor singulis diebus nō feriatis intrat prętorium:audit petitiones.nūquid tempus currit mihi?nō, quia dominus prætor potest sedere pro tribunali, tamen nō defertur hæredi possessio:quia nescio forte illum mortuū,uel mihi delatam. uerum sciatis bo.pos quę tribuunt ius,petuntur a prætore decerni. quid erit?dictus prætor nō sedet pro tribunali: scio, & sentio bo.pos.mihi deferri, non habeo eius copiam: non currunt mihi dies.quid si prætor non est pręsens: debeo adire,si scio ubi sit. centesimus dies non currit mihi.sic debeo ire ad eum,non ipse ad me. Si uenter. Mulier prægnans uenit ante prætorem,dicens,Fui uxor talis uiri:uideatis, sum prægnans: decernatis mihi bo.pos.uētris causa.libēter:ueni huc, & decernā tibi. quod potest prætor facere.ff.de uen.in pos.mit.l.1.§. & effigitur.ff.ad Car.l.3.§.sed & si.is tēpus,quod agnatis constitutum est ad pet.bo. pos.non currit illis interim dū uenter est in possessione.Scientiam. Currit tempus ad petendā bo.pos. quādo scit bo.pos.delatā. Accipimus scientiā quādo scit per se,uel quādo cōsuluit peritiores.nō accipimus scientiā,quæ radit in iurisprudētes.

i Vtile. ut Instit.de bon.possess.§.penul.

Non

ut singuli dies in eo utiles sint scilicet ut per singulos dies & scierit, & potuerit admittere, cæterùm quacunq; die nescierit, aut non potuerit nulla dubitatio est, quin dies ei non cedat. [a] Fieri autem potest, ut qui initio scierit, uel potuerit bonorum possessionē admittere: hic īcipiat nescire, uel nō posse admittere: scilicet cū initio cognouisset eum intestatū decessisse, postea quasi certiore nuntio allato dubitare cœperit, nunqd testatus decesserit, uel nunquid uiuat, quia hic rumor posteà perrepserat. Idem & in cōtrariū accipi potest, ut qui ignorauit initio, postea scire īcipiat. Dies bonorū possessionis utiles esse palam est: sed nō sessionum [b] numerabuntur, si modò ea sit bonorum possessio, quę de plano [c] peti potuit. quod si ea, quæ causæ cognitionem pro tribunali desiderat, uel quæ decretum exposcit: sessiones erunt non bis computandæ, quibus sedit is, qbusq; per ipsū pretorem factum nō est, quò minus daret bonorū possessionē. In bonorum possessione, quę pro tribunali [d] datur, illud quæritur, [e] si dederit quidē prætor pro tribunali, sed postulationibus non dederit responsum? Potest dici tempus ad bonorum possessionem nō cedere, cùm pręses alijs rebus, aut militaribus, aut custodijs, aut cognitionib[us] fuerit occupatus. Si præses puinciæ in proxima fuerit ciuitate: accedere [e] debet ad utilitatē temporis [f] spatium itineris. scilicet numeratione uiginti milium passuū facta. nec enim expectare debemus ut præses prouinciæ ueniat ad eum, [f] qui bonorum possessionem petiturus est. Si uenter iu possessionē missus sit: bonorum possessionis tēpus non cedere sequentibus, nequaquam ambigendum [g] est: nec tantū intra centesimum diem, uerumetiam quādiu nasci possit. nam & si natus fuerit, antè [h] ei deferri bonorum possessionem sciendum est. Scientiam [i] eam obseruandā Pomponius ait, nō quæ cadit in iuris prudētes: sed quā qs, aut per se, aut per alios adsequi potuit: scilicet consulendo prudentiores, ut diligentiorem patremfamilias consulere dignum sit.

Paulus lib. xliiij. ad edictum. III.

CIrca tempora bonorum possessionis [a] patris scientia ignoranti filio non nocet.

Idē li.xxviij.dige. IIII.

SI cohæredi tuo substitutus fueris, & bonorum possessionem acceperis: quandoq; cohæ-

[a] Non cedat. Sed continuum cedit etiam ignoranti factum: ut s. de ijs qui no. infa. l. genero, §. sed cū tempus. Sed contra huic l. C. de resti. mi. l. s. Sed ibi in militia potuit petere: ei tamē negligenti restitutio datur: cum absentiæ iustissima causa interuenit. R. & facit j. de diuer. & tempo. pręscrip. l. s. & s. de secun. tab. l. pe. § filius. & s. de ędi. edi. l. cum mancipium. & l. cum sex. & s. qui. ex cau. ma. l. sed & si per prætorem. §. ait prætor. Et no. quod quatuor sunt necessaria ut tēpus currat, s. quòd sciat sibi delatam. alias secus, ut hic, & supra, de iur. & fact. igno. l. 1. Item quod possit agere. Item quòd sit copia rei, itē iudicis: sed hoc casu in reo non est opus, cum sine aduersario agnoscat. ut no. s. de bo. pos. l. 3. §. bonorum. sed quædam sunt utilia quo ad scientiā tantū: ut s. de ædil. edi. l. cum sex. & de calumn. l. annus. & j. qu. a. p. sit. l. 1. § dies & de excu. tu. l. quinquaginta. & l. scire. & sunt dicta tēpora utilia quo ad principium tātum secundum quosdam.

[b] Sessionum. Scilicet dies, in quibus sedit pro tribunali, nō numerātur: qa sedeat, uel nō sedeat pro tribunali, cum adiri possit, currunt dies quo ad istas bo. pos. quę nō tribuūt ius in proprietate, ut Carb. & uentris: ut s. de uen. in poss. mit. l. 1. §. si ea. & l. ubicunque. §. interdum. & de his etiā diebus feriatis cognoscitur: ut s. de fer. l. s. Itē illa quæ datur gratia agnoscendæ litis: ut s. de inoffi. testa. l. Papinianus. §. 1. & est sic j. de adult. l. miles. §. sexaginta. Accursius.

[c] De plano. Id est, quæ nō sedente iudice datur. sic C. de dila. l. à procedēte. Sed nūquid libellus dabitur? Respon. nō uidetur. ut C. de nauf. l. de submersis. cū nec in figura iudicij agnoscatur: alias sec[us] puto, ut patet C. de Car. edicto. l. 1.

[d] Pro tribunali. Scilicet iudice sedente. quales sunt: exigere, quę tribuunt iustum, s. de bo. pos. l. 3. §. si causa. & superiores possunt delegari, istæ non: ut s. de off. ei[us] cui man. est. iurisdic. l. pe. §. ut possessio bonorum. & de offi. proconsul. l. nec quicquam. §. ubi.

[e] Accedere. Ut habeat ultra annū, uel cētum dictum spatium &c. sed qd si non in proxima? uidetur quod ire nō teneatur: & interim non currat tempus. ut hic, & argu. C. de iudi. l. fina. in principio.

[f] Ad eum. Ut & C. de episc. & cleri. l. iubemus. in fi.

[g] Ambigēdum. Ut & supra uñ cognati. l. 1. §. si qs proximo. & si pars hereditat. petat. l. antiqui.

[h] Ante. Scilicet q̄ sequētibus. alias est non fuerit, ut quia exectus: ut s. unde cogn. l. 1. §. si qua prægnans

[i] Scientiā. Scilicet iuris. & dic, ignoranti factum nō cedit, tempus: ut supra in prin. huius legis: sed ignoranti ius cedit quia qlibet debet scire ius. quod qualiter intelligatur, hic dicit, ut s. de bo. possessio. l. in bonorum, & supra, de iur. & fact. ignor. l. hæc regula. §. sed iuris.

CIrca. CASVS. Si filio deferatur bonorum possessio, & ignorat delatam: pater scit, scientia patris non nocet filio ignoranti. Videtur contra, quia dies quibus p[ate]r filio succedit computantur. s. de bonorum possessio. l. seruus. in fine. Respondeo, cedit quātum ad utilitatem eius, non quantum ad lęsionem eius, ut hic: sicut repudiatio patris nō nocet filio. sup. de bonorum possessio. l. prima & secūda. Viuianus.

Non nocet. Sic s. de iuris & fac. ignoran. l. iniquissimū. Sed contra supra de bonorum possessio. l. seruus. Solu. ibi. Itē cur secus econtra: ut infra eodem, l. cum filio.

SI cohęredi. CASVS. Tu & ego fuimus instituti & ego tibi substitutus. tu omittis bo. poss. nunquid

In P. F. ratio. factum, spatio.

In P. F. si se dedit qdē prętor pro tribunali, sed postulationibus nō dedit potest dici, &c. Alias si sederit.

In P. F. patri sciētia, ignorantia filio nō nocet.

res tuus constituerit nolle petere bonorum possessionem, tibi tota [a] delata intelligetur,[a] & cohæres tuus amplius petendæ bonorum possessionis facultatem non habebit. [b] Filius non solum si tanquã filius, sed & si tanquam adgnatus, uel cognatus ad bonorũ possessionem uocaretur, annuum spatiũ habet: [c]. sicut [d] si filiũ [e] manumisisset pater, quamuis ut manumissor bonorũ possessionem [a] accipiat, tamen ad bonorum possessionem accipiendam annuum spatium habet.

Marcellus libro ix. digestorum. V.

Cvm filiofamilias bonorum possessio delata est. dies quibus certiorare patrem non potest, ut uel iubeat agnosci bonorum possessionem, uel ratam habeat agnitionem [f] bonorum possessionis, nõ cedunt. Fingamus statim primo die, quo fuerit delata, agnouisse eum bonorum possessionem: certiorare patrem, ut comprobet, non posse. Non cedent dies centum. [g] incipient autem cedere cùm certior [h] fieri potuerit. præteritis [i] autem centum diebus frustra ratum habebit. Quæri potest, [k] si cùm posset filius petere bonorũ possessionẽ, patre ita absente ut certiorare eum non possit, uel etiã furẽte petere neglexerit: an peti amplius nõ possit? Sed q̃d noceat nõ petitã bonorũ possessionẽ, quę si petita esset, tamẽ nõ antè acquireret quã pater cõprobasset? [l] Si seruus alienus hæres institut⁹ uenisset? [m] quæritur, an posteriori domino dies bonorũ possessionis petendæ imputari oporteat? Et placet, quantum priori domino superfuerit, ei imputari.

TITVLVS XVII.

DE SVIS ET legitimis hęredibus.

Vlpianus lib. xij. ad Sabinum. I.

Intestati † propriè appellantur, qui cũ possẽt testamẽtũ facere, testati nõ sũt.

---

nocet ad integram bon. poss. respon. quòd sic. Viuia.

[a] Intelligetur. ut s. de bon. poss. l. 3. §. si & l. seq.

[b] Habebit. Vt & s. de succes. edict. l. 1. §. qui semel.

[c] Haber. Facit s. de suc. edict. l. 1. §. pen. & §. fi.

[d] Sicut. Scilicet econtra. Accur.

[e] Bonorum possessionem. contra tab. ut s. si à paren. fu. q. ma. l. 1. in princ. idẽ si ab intestato per utilem unde liberi, uel per unde parentes, uel unde legitimi nõ. C. vnde lib. l. fi. in gl. hæreditatem. in fi.

Cvm filio. CASVS In l. ista dicitur, si filio meo defertur bono. poss. dies quibus non potuit me certiorare, uel nõ petitã ratam habere, nõ currunt: sed quibus potuit me certiorare, illi currunt. Vnum sciatis, bo. poss. delatam filio possum ratã habere intra tempus à l. statutum. h. d.

Ad l. istam signãtur cõtraria, quòd filius possit petere bono. poss. patre ignorãte. C. e. l. 1. ad quod potest dici, quod filius debet certiorare patrem si uult. si non uult debet petere, & sufficit si pater habet ratum. & idem etiam ibi colligitur. unde non contradicit, sed concordat, sed discordat in alio ab illa: quia ista uidetur uelle quod dies non currũt, quibus non potuit certiorare patrẽ. quare dicũt quidam, quòd hic dicitur, ibi corrigitur. uel dicamus profectitia non currunt. de acqui. hære. l. qui in aliena. sicut aduentitia: quia potest acquirere patre contradicente. C. de bo. quæ libe. l. cum oportet. multo fortius eo ignorante. infra de regu. iur. l. qui potest. Quæri potest. Si filius potuit certiorare patrem ut peteret bon. pos. & non fecit, non currit dies, si seruus alienus est institutus, & is uenerit: tantum tẽporis emptori conceditur ad petendam bo. poss. quantum uenditori superfuit.

[f] Agnitionem. A filio factam.

[g] Dies cẽtum. Sed cũ ipsi filio sit delata, ut hic dicitur, & ideo etiam patre ignorante peti possit à filio: ut C. qui admit. ad bon. poss. l. 1. quare non cedunt tẽpora, etiã si patrẽ certiorare non poterat. fortiter quærit Io. & põt dici non esse mirandũ. quia & emphyteuta non certiorato domino alienare nõ põt, licet sit dominus: ut C. de iure emphy. l. fi. §. 1. Vel melius dicas, nõ fuit delata filio. quod uerò dicit hic filio delatã expone, i. patri per filium. & tunc licet filius petere possit, quia eius uoluntas est necessaria: ut s. ad Treb. l. seruo inuito. tamen nõ põt admittere, nisi patre certiorato. quid enim nocet &c. ut j. §. quæri. sed si patrẽ certiorare potuit fili⁹, admittitur: q̃a in acquirẽdis patri nocere potest: ut C. de acquirẽda poss. l. fi. nã esset idẽ, si in bon. poss. consentire nollet, sm Ioan. Itẽ hoc iure o[illegible]eri, quãdo omnia patri acquirebãtur. sed hodie sit ho iure ꝓprietatis: ideo etiã agit inuito patre: ut C. de bon. quæ lib. l. fi. §. sin autem recusante. ergo eo ignorãte: ut j. de regul. iur. l. qui põt. nisi contemplatione patris esset institutus: q̃a esset idẽ q̃ olim: ut argum. s. de uulg. substit. l. sed si plures. §. i arrogato.

[h] Certior. Et ita sciẽtia filij nocet patri secus cõtra: ut s. e. l. circa, sed uidetur quòd filius nõ possit petere, nec tempus cedat. ut C. de ann. exceptio. l. 1. §. fi. sed illud in acquisitis: ut not. C. qui admit. ad bono. poss. l. 1.

[i] Præteritis. Quod cõtingit ex quo certior potuit fieri: & facit j. rem rat. ha. l. bonorũ. & s. de col. bo. l. nonnunquã. & j. proxi. §. & s. si q̃s in ius uoc. l. 1. Acc.

[k] Quæri potest. Facit s. l. proxima.

[l] Comprobasset. Facit C. de ann. excep. l. 1. §. fi.

[m] Venisset. Id est, uenditus esset.

DE SVIS ET LEgitimis, &c.

Supra de succedẽtibus prætorio iure, hic ciuili: de quibus pauca dicturus postponit.

ADDITIO. De succedentibus iure præto. supra dictum est. uerum quia aliquando succeditur ab intest. iure ciuili: ponit de suis. & leg. hær. Et debetis scire, sui dicuntur heredes, qui sunt in potestate tempore mortis, & à nullo præceduntur: ut sunt filij legitimi. sicut proximi agnati: ut Instit. de hære. quali. §. sui. & Instit. de leg. agna. suc. in princ. nec credatis istum titul. superfluum: quia de suis hęredibus qualiter succedant iure præto. est dictũ supra, hic qualiter succedãt iure ciuili, & de successione ab intest. hic ponit. Viuia.

Intestati. [illegible] In ista l. tractat q̃n q̃s dicat intestat⁹ decedere, ꝓpriè, & impropriè.

---

[a] In P. Fi. data.

[e] Aliàs, sit & cum filium.

Filij sciẽtia, patri nocet.

† Tex. huius legis ẽ melior de iure ad ꝓbãdũ quẽ intestatũ decessisse. de quo ui de gl. ordi. in l. cũ antiquiori. C. de succes. ab intest. & in auth. ꝑ uerea. C. unde uir & uxor.

priñ. hoc dicit in prin. vsque ad ver. quæri poterit, concor. Insti. de hæra. quę ab intest. in prin. & ff. de t. sta. l. Cornelia. Quæri poterit. Seruum, & ancillam suam, cõtubernio iunctos quidam testamento suo per fideicom missum liberos esse iussit. hærede moram faciente in danda eis libertate, ancilla concepit, & peperit. Quæritur, an qui natus est, suus patri existat? Resp. Iurisconsul. ex sententia Imperat. Marci, Veri, & Antonini, eum puerum ingenuum nasci, ac perinde patri suum esse: exemplo eius, qui apud hostes conceptus, & natus, cum parentibus rediit. nã & hic fingitur ingenuus natus. Debemus dicere suos hæredes patri filios natos in potestate, siue sint legitimi, & naturales, siue adoptiui tantum. aliquãdo filius, & filia si est suus succedit fisco excluso. aliquando fiscus succedit, si pater cõtraxit crimen perduellionis, vocatur fiscus excluso filio. pater habet filium, & nepotem ex filio. quandiu filius superest, nepos non vocatur: nisi filius capite minuatur. q̃ si filius est captus, non vocatur nepos propter spem postliminii. si ergo filius præcedit nepotem exclusio filio vocatur nepos aliquãdo, & si filius sit: quia censetur alienus, vt quia deportatur, nepos admittitur.

Sciendum. In §. isto ponitur casus, in quo nepos succedit nõ obstante alio. pater instituit extraneum, filiũ exhæredauit. decessit filius. postea institutus repudiauit hæredi. nũquid nepos vocabitur? Respon. quod sic. Sed si filius institutus est sub cond. & deficiat conditio: similiter vocatur nepos, si filius nolit succedere, vel in rebus humanis non est.

Post suos. De prima parte suc. ã dictũ est. incipit tractare de secunda parte. mihi decedenti intestato primo succedunt sui. si mihi decedenti non existunt sui, & non habeo ascendentes, vocantur fratres consanguinei per l. 12. tabu. & dicuntur consanguinei, qui sunt nati ex eodem sanguine, patre, & matre, siue ex eodem patre tantum: etiam si non sunt patri hæredes, ab eo fortè exhæredati. item & nihilominus cõsanguinei sunt, etiam si pater eorum deportatus sit, idem & si post captiuitatem, vel mortem patris sint nati. Adoptiui etiam iura cõsanguinitatis habent.

Sed & is, qui testamentum fecit, si eius hæreditas non est adita, vel ruptum, vel irritum est testamentũ: intestatus non impropriè dicetur decessisse. [a] Planè qui testari non potuit, propriè non est intestatus: puta impubes, furiosus, vel cui bonis interdictum est. Sed hos quoq; pro intestatis accipere debemus: eum quoque, qui ab hostibus captus est, [b] quoniam per legem Corneliã successio iis defertur, quibus deferretur, [c] si in ciuitate decessisset. nam & eius hæreditas fuisse creditur.

Ex seruo qui moram patitur libertatis, dicitur nasci suus, & liber: nec dicitur nasci seruus, cũ libertatis morã patiatur. Bar.

Quæri [d] poterit, si ex ea, quæ in fideicommissa libertate morã passa est, cõceptus, & natus sit: an suus patri existat? Et cùm placeat, eum ingenuum nasci [e] (vt est à diuis Marco, & Vero, & Imperatore nostro Antonino Aug. rescriptum) cur non in totum pro manumissa hæc habeatur, vt vxor ducta suum pariat? Nec mirum sit, ex serua ingenuum nasci: cùm ex captiua [f] rescriptum sit, ingenuum nasci. Quare ausim dicere, & si pater huius pueri eiusdem sortis fuerit, cuius & mater moram passa in libertate fideicommissa, ipseq; moram passus sit: suum eum patri nasci exemplo captiuorum parentum, cum quibus rediit. [g] Ergo siue postea pater eius post moram manumittatur, recipiet eum in potestatem, siue ante decesserit, [h] diffiniendum erit, suum existere. Suos [i] hæredes accipere debemus, filios, filias, siue naturales, siue adoptiuos. Interdum etiam filius suus hæres excluditur fisco prælato: puta si perduellionis [k] fuerit damnatus pater post mortẽ suam: hoc quoque, vt nec iura sepulchrorum [l] hic filius habeat. Si filius suus hæres esse desiit, in eiusdem partẽ succedunt omnes nepotes, neptesq; ex eo nati, qui in potestate sunt: quod naturali æquitate contingit. Filius autem suus hæres esse desinit, si capitis diminutione, vel magna, vel minore [m] exierit de potestate. Quòd si filius apud hostes sit quandiu viuit, nepotes non succedunt. Proinde & si fuerit redẽptus nondum succedunt ante luitionẽ. Sed si interim decesserit, cùm placeat eum statu recepto decessisse, nepotibus obstabit. [n]

Succedere dicimur non solùm ei, qui habere desinit, sed etiam ei, cui spes habendi deficit. Bar.

Sed si quis non desiit esse in potestate, sed nunquàm cœpit: vt puta, si filius meus viuo patre meo ab hostibus captus est, mox ibi me patre sa. facto decessit: nepotes ĩ eius locũ succedunt. Nõ minus autẽ neptes, quã nepotes succedunt in locum parẽtum. Interdum

[a] Decessisse. Sic ff. de verb. sign. l. intestatus. & Institu. de hær. quæ ab inte. in princ. & ff. de iniust. testa. l. 1.

[b] Captus est. Subdicimus intestatũ. & facit C. eo. l. apud hostes.

[c] Deferretur. Ab intestato.

[d] Quæri. Aliàs in libro domini Azo. incipit, quæritur si ea.

[e] Nasci. Vt C. ad Orfi. l. fin. & ff. eit. t. l. 1. §. interdum. & C. de iis qui. vt indi. l. cum Syllanianum.

[f] Ex captiua. C. de capti. & postli. re. l. præses.

[g] Rediit. Vt C. de capti. l. 1.

[h] Decesserit. Quàm manumittatur, post moram tamen.

[i] Suos. Sic Institut. de hære. quæ ab inte. §. 1.

[k] Perduellionis. i. criminis maiestatis. vt Institu. de hæred. quæ ab intest. §. per contrarium.

[l] Sepulchrorum. Aliud in iure liberatorum: vt ff. de iure patr. l. 4. Item aliud si ex minore delicto confiscentur bona: vt ff. de relig. l. si quis hæres. quæ est contra.

[m] Vel minore. Id est media, non minima: vt Institu. quib. mod. ius patr. potes. sol. in prin.

[n] Obstabit. Quo minus sit suus: vt infra, de capti. l. si à patre.

* Quo bonorũ omnium publicatio significatur. Cice. pro Sex. Roscio Amerino.

Successio.

licet parēs alicuius in potestate esse non desierit, sed nec cœperit: tamē dicimus succedentes ei liberos suos existere, vt puta, adrogaui eum, cuius filius ab hostibus erat captus. nepos aūt ī ciuitate: mortuo filio adrogato, mortuo & captiuo apud hostes, ꝑnepos iste suus hæres mihi erit.

Quanda quis intestatus decedit, an sit suus, tempore mortis inspicitur: sed si decedit facto testamento, tempus quo testamentum destituitur, inspicitur. Bar.

Sciendum est autem, nepotes, & deinceps interdum, etiam si parētes eos mortis tempore præcesserunt: tamen posse suos hæredes existere: quāuis successio [a] in suis hæredibus non sit. qđ ita procedit, si paterfamilias testamento facto decesserit exhęredato filio, mox deliberante hærede instituto filius decesserit, post ea deinde repudiauerit hæres institutus: poterit enim nepos suus hæres [b] esse, vt & Marcellus libro x. scripsit: quoniam nec delata est filio hæreditas. Idem erit dicendū, & si filius ex asse sub conditione, quæ fuit in arbitrio [c] ipsius, vel nepos [d] sub omni cōditione institutus, nō impleta cōditione decesserit. [e] nā dicendū erit, suos posse succedere: si modo mortis testatoris tēpore, vel in rebus † humanis, vel saltē concepti [f] fuerint: idque & Iuliano, & Marcello placet. Post suos statim consanguinei [g] vocantur. Consanguineos autem Cassius definit eos, qui sanguine inter se cōnexi sunt. Et est verum eos esse consanguineos, etiam si sui hæredes non extiterint patri, vt puta exhæredatus. Sed & si pater eorū deportatus fuerit: nihilominus hos inter se cōsanguineos esse, licet patri sui hęredes nō extitissent. [h] Et qui nunquam in potestate fuerunt, erunt sibi consanguinei, vt puta, qui post captiuitatem patris nascūtur, vel post mortem. Non solum autem naturales, [i] sed etiā adoptiui quoque iura † consanguinitatis habebūt cum ijs, qui sunt in familia vel in vtero, vel post mortem patris nati. [k]

Idem libro xiij. ad Sabinum. II.

Post consanguineos [l] admittuntur adgnati, si consanguinei non sunt. meritò, nam si sunt

[a] Successio. Idest, successorium edictum, & hoc per l. .tab. cum inuitus fiebat hæres. ergo sequens non poterat admitti: sed prætorio etiam abstinere potest suus: & per consequens sequens admitti, vt Instit. de hæred. quali. & diffe. §. sui, & §. necessarij, in fi.

[b] Suus hæres. Sic supra, vnde liberi. l. scripto, & C. de inoff. testam. l. si quis filium. & Instit. de hære. quæ ab intest. §. cum autem.

[c] In arbitrio. Et q̄ tempore mortis potuerit impleri, aliàs secus: licet sit potestatiua: vt supra de condit. insti. l. fi.

[d] Vel nepos. Nepos enim etiam sub casuali potest institui: vt supra de hære. insti. l. sed & sub conditione. §. nepos.

[e] Decesserit. Scilicet filius, vel nepos.

[f] Concepti. Secus si nec concepti: vt Instit. eo. §. cum antē. & supra vnde cogn. l. 1. §. si quis proximior. & facit C. vnde lib. l. fin.

[g] Consanguinei. Id est fratres: vt Instit. de legit. agna. succes. §. 1. Sed nōne hic locus ast edicto successio de capite suorū in capita agnatorū de iure ciuili, secundum quod hic loquitur: & sic est contra s. vnde liber. l. scripto. & C. vnde lib. l. fi. nam ibi negat nepotē succedere auo de iure ciuili, etiam vt agnatum: licet pates nepotis de medio exiuit: sed dic q hic nūquam fuerūt sui: secus si fuissent, licet exclusi sint, sed iure prætoris bene habet locum, cū filius eo iure prætorio possit repudiare: vt Institut. de hære. qual. & diffe. §. necessarij, in fin. Alij dicunt contra. & in l. C. dicunt nepotem admitti, vt agnatum de iure ciuili, sed ipse vt suus tantum volebat admitti. & l. scripto. potes exponere primo modo ibi dicto. Sed nonne in l. fi. C. vnde li. dabitur bon. poss. vnde agnati nepoti, ut quāquam non possit uocari, ut agnatus iure ciuili uocetur, ut agnatus iure prætorio: nam & ita contingit in unde liberi, & qui iure ciuili non potest uocari in ordine liberorum, ut emancipatus, uocetur per unde liberi iure prætorio? Respon. non: quia prætor non simili modo subuenerat agnatis ut liberis: ut supra unde cog. l. legitimis. in illa unde liberi imitatur ius ciuile: ut supra unde lib. l. 1. in princip.

[h] Extitissent. Nam non habet hæredem deportatus; vt C. de ho. proscri. l. deportati.

[i] Naturales. Subaudi, & legitimi.

[k] Nati. Et etiam concepti secundū quosdā. sed contra est. nam oportet q viuo patre fuerint concepti: vt infra eo. l. si Titius. & Insti. de hær. quæ ab intest. §. cū autē. in fi. cum enim non possunt admitti, vt cognati: vt s. vnde cogna. l. 1. §. si quis proximior. ergo nec vt agnati: quia a quo remouetur genus, & species remouetur, ergo eadem ratione nec vt cōsanguinei, i. fratres, quia cōsanguinitas. i. fraternitas, species est agnationis, secundū loā. vt Institu. de succes. cog. §. vulgo. Accur.

Post consanguineos. CASVS. Sicut lex superior fuit multum verbosa, ita ista materia est satis plana. habuistis de ordine succedendi ab intesta. iure ciuili: primo vocantur sui, secundo consanguinei, tertio agnati. h. d. in summa, licet per infinita verba. dicit hic illa l. si defunct' nō habet suos hæredes, nec consanguineos, vocantur alij agnati tanquā legitimi quisque secundū gradū proximiorem: nihil aliud vult dicere hęc lex p infinita verba. est verū, quòd post cōsanguineos vocātur agnati, si consanguinei nasci nō sperantur: vel nō reuertantur de captiuitate. & dicūtur agnati per lineam masculinā cōiuncti. nā proximus agnatus est, quem nemo antecędit. defertur hæreditas proximo agnato, & si plures sunt eiusdem gradus, oēs vocantur agnati, siue sint agnati agnatione naturali, vel legitima. Item vocantur secundum proximitatem. interdum vocatur vlterior agnatus, si proximior agnatus tollitur de medio: quia forsè quidam erat institutus: deliberat: decedit proximus, institutus repudiat, vlterior agnatus admittetur, & iure ciuili, & iure prętorio. si aliquis est suus hæres institutus, & non vult esse hæres, proximior cognatus vocatur. sed si suus repudiat, posterior post eum vocabitur. sed si quis est institutus rogatus restituere proximiori agnato, si proximior nō vult habere, vocabitur vlterior. Viu.

[l] Post consanguineos. Id est. fratres.

† Cōcor. gl. I uerb. canonicas in fin. ibi, Pythagoras etiā dicebat duorum temporum curam habēdā. f. mane, & vesperi. l. eorum quæ acturi sumus, & eorum quæ gessimus. ele. graui. de celebr. missa.

† Cōcor. e. per adoptionē. in princ. ibi, adoptionem quęsita fraternitas eo usq; impedis nuptias, donec manet adoptio. 30. quæst. 1.

consanguinei, licet non adierint hæreditatem: legitimis non defertur.[a] Sed hoc sic erit accipiendum, si nec sperãtur esse. Cæterùm si vel nasci cõsanguineus, vel de captiuitate reuerti potest: adgnati impediuntur.[b] Adgnati autem sunt cognati virilis sexus ab eodem orti. nam post suos, & cõsanguineos statim mihi proximus est consanguinei mei filius, & ego ei: patris quoq; frater, qui patruus appellatur, deinceps, cæteri, si qui sunt, ● incerti[c] in infinitum.

Hæreditas proximo adgnato, id est ei, quem nemo antecedit, deferẽ.

Et si plures sint eiusdem gradus, omnibus competit, scilicet: vt puta, si duos fratres habui, vel duos patruos; vnus ex his vnum filiũ, alius duos reliquit: hæreditas mea in tres partes[d] diuidetur. Parui autem refert, adgnatus hic natiuitate, an adoptione[e] sit quæsitus. Nam qui adoptatur, iisdem fit adgnatus, quibus pater ipsius fuit: & legitimam eorum hæreditatem habebit, vel ipsi eius.

Legitima hæreditas tantùm proximo[f] defertur. nec interest, vnus solus sit, an ex duob. prior, pluribusve, an duo, plu resve ab eodẽ gradu venientes, qui vel cæteros antecedant, vel soli sint: quia is est proximus, quẽ nemo antecedit: & is vltimus, quem nemo sequitur: & interdum idem, primus, postremusque, qui solus occurrit.

Proximior intelligitur tempore mortis, si nullum conditum est testamentum: aliàs proximior intelligitur eo tempore quo testamentum destituitur. Bart.

Interdum vlteriorem adgnatum admittimus. vt puta, fecit quis testamentum, cùm haberet patruum, & patrui filiũ. deliberante hærede scripto, patruus decessit, mox hæres institutus repudiauit hæreditatem: patrui filius admittetur: ergo & bonorum possessionem petere potest.

Proximum non eum quærimus, qui tunc fuit, cùm moreretur paterfamilias: sed eum, qui tũc fuit, cùm intestatum decessisse certum est. Secundum quæ & suus erat, qui præcedebat, vel consanguineus: si nemo eorum, cùm repudiatur hæreditas, viuit; proximũ[g] eũ accipimus, qui tunc cùm repudiatur hæreditas, primus est.

Scripto hærede repudiante succedunt proximiores in gradu cum onere fideicommissi ab intestato relicti. Bar.

Vnde bellè[h] quæri potest, an etiam post repudiationem adhuc demus successionẽ? propone hæredem scriptum rogatum restituere hæreditatem, repudiasse eam: cùm nihilominus compelli potuit adire hæreditatem & restituere, vt Diuus Pius rescripsit. finge enim superuixisse centum diebus, verbi gratia, & interim proximum decessisse: mox & eum qui erat[i] rogatus restituere. Dicendum, posteriorem admitti cum onere fideicommissi.[k]

Idem libro xiiij. ad Sabinum. III.

INtestato liberto mortuo, primum suis deferri hæreditatem verum est. si hi non fuerint: tunc patrono.[l] Libertum accipere debemus eum, quem quis ex seruitute ad ciuitatem Romanam perduxit: siue sponte, siue necessitate, quoniam rogatus fuit eum manumittere. nam & ad huius legitimam hæreditatem admittitur.[m] & si dotalem quis seruum manumisit: ipse patronus habebitur, & ad legitimam hæreditatem admittetur.[n] Is planè,

---

a Non defert. Quia successorium nõ habet locum in agnatis: hodie per constitutionem secus: ut Instit. de legi. agna. suc. §. placebat: & facit ĩ. unde cogna. l. 1. §. gradatum.

b Incerti. Ratione infinitatis: ut subijcit.

c Defertur. Facit ĩ. unde co. l. 1. §. si qs proximior. Accur.

d In tres partes. Et sic in capita: ut Institut. de legit. agna. suc. §. si plures.

e An adoptione. Vt Instit. de leg. agn. suc. §. per adoptionem.

f Proximo. Sed tollit hodie in multis ut Instit. de ser. cogna. §. pe. & fi. Azo. & ĩ. proxi. §. & facit Institut. de leg. agn. suc. §. si plures.

g Proximum. Hoc intellige facto testamento: sed non facto, tũc tempus mortis inspicitur, ut Institu. de legi. agna. succ. §. proximus. & supra unde legi. l. si ex duobus.

h Vnde bellè. Sic ordina. potest bellè quæri. Accur.

i Qui erat. Pone decessisset.

k Fideicommissi. Sic supra ad Trebel. l. si eius. §. si quis rogatus.

INtestato. CASVS. Habuistis quo ordine uocatur ad successionem ab intestato sui, & legitimi: modo tractat de eadem materia, sed alio modo, scilicet qualiter succeditur liberto intestato. & ista est lex multum uerbosa, tamen breuiter hoc uult dicere. Si libertus intestatus decedit sine liberis, patronus uocatur. relictis autem suis hæredibus, illi uocantur, nõ patronus. aliter patronus uocatur, siue sponte manumisit, siue ex necessitate, siue orcinus fuerit, siue originarius. Sed si emi seruum eo pacto, ut intra tempus manumitterem: siue manumitto, siue non, & ad libertatẽ peruenit, ad succ. eius admittor. uerum tamẽ si libertus detexit mortem domini sui, & alicui assignatus est, pro liberto habetur. Sed si coegi libertam iurare ne nubat: perdo ius patronatus. uocantur ad successionem liberti sui patronus, item uniuersitas, & miles, & princeps. & uocatur ad successionem filius eius: siue est natus, siue in utero. si nascatur intra decem mẽses: si nasceretur intra undecim menses, non censetur legitimus. sed si nascitur 182. die, teste Hippocrate legitimus filius est, & ad successionem uocabitur. Viuianus.

l Patrono. Sed an fratri liberti præfertur patronus? Resp. ut ĩ. de bo. liber. l. 1. liberto. Accur.

m Admittitur. Patronus: ut & ĩ. de bonis li. l. qui ex causa.

n Admittetur. Vt & ĩ. sol. mat. l. dotalẽ. Emi.

● Sic legit Accur. incerti, & malè. In P. Flo. si q sunt hinc orti.

quem hac lege emi,[a] vt manumittam: etsi ex constitutione diui Marci peruenerit ad libertatem: tamen (vt eadem constitutione expressum ẽ) meus libertus est: & legitima eius hæreditas mihi deferetur. Quid si necem domini detexit,† & ex senatusconsulto[b] libertatẽ meruit? si quidem adsignauit prętor, cuius libertus sit: sine dubio eius erit, & ei legitima hæreditas deferetur: quod si non adsignauit: efficietur quidem ciuis Romanus: sed eius erit libertus, cuius proximè fuit seruus.[c] & ad legitimã hæreditatẽ ipse admittetur: nisi sicubi quasi indigno denegãda fuerit hæreditas. Si quis [*] libertã sic iureiurãdo adegit, ne illicitè nubat: non debere incidere in legem Aeliam Sentiam. Sed si intra tempus certum[d] ne ducat, neve aliam, quàm de qua patronus consenserit, vel nõ nisi collibertam, aut patroni cognatam: dicendum est incidere eum in legem Aeliam Sentiam: nec ad legitimã hæreditatem admitti. Si municipes[e] seruum manumiserint, admittentur ad legitimam hæreditatem in bonis liberti, vel libertæ intestatorum. Miles[f] manumittendo seruum peculiarem, suum faciet libertum, & ad legitimam hęreditatẽ eius admittetur. Principem ad bona libertorum suorũ[g] admitti, plus quàm manifestum est. vtique & ex lege xij. tabularum ad legitimam[h] hæreditatem is, qui in vtero fuit, admittetur, si fuerit editus. Inde solet remorari insequentes sibi adgnatos, quibus præfertur, si fuerit editus. Inde & partem facit ijs, qui pari gradu sunt. vt puta, frater vnus est, & vterus, vel patrui filius vnus natus, & qui in vtero est. Est autem tractatum pro qua parte faciat, quia ex vno vtero plures nasci possunt. Et placuit, si in rerum natura certum sit, hanc, quæ se dicit prægnantem, non esse:[i] ex asse iam esse hæredem hunc, qui iam natus est: quoniam & ignorans hæres fit. quare si medio tẽpore decesserit: integrã hæreditatem ad hæredẽ suũ trãsmittit.[k] Post decem menses mortis natus† non admittetur ad legitimam hæreditatẽ: de eo verò, qui centesimo octogesimosecundo die[l] natus est,† Hippocrates scripsit, & Diuus Pius pontificibus rescripsit, iusto tẽpore videri natum: nec videri in seruitute conceptum: cum mater ipsius ante centesimum octogesimũ secundum diem esset manumissa.

Pomponius libro iiij. ad Sabinum. IIII.

HI, quorũ parẽs capite minutus[m] est, legitimæ hęreditatis ius, & ĩ cęteris personis, & ĩter se retinẽt, & alij aduersus eos.

Vlpianus libro xlvj. ad edictum. V.

SI quis[n] cùm haberet fratrem, & patruum, decesserit testamẽto facto: deinde pendente conditione hæredum scriptorum frater intestatus decesserit, mox conditio defecerit: patruum posse vtriusq; adire legitimam hæreditatem constat.

Iulianus libro lxix. digestorum. VI.

TItius exhæredato filio extraneum hæredem sub conditione instituit. quæsitum est, si post mortem patris pendente cõditione filius vxorẽ duxisset, & filium procreasset, & decesisset: deinde conditio instituti hæredis defecisset: an ad hunc posthumũ nepotẽ legitima hæreditas aui pertineret? Respõdi, qui post mortẽ aui sui cõcipi-

a Emi. Meis, vel serui nummis: vt supra de ritu nup. l. in eod. & de in ius vocand. l. sed & si hac. l princip. & de iure patr. l. seruum. §. 1. & C. de ope. lib. l. si tois.

b Ex senatusconsulto Syllan. vt & ff. ad Syllania. l. 3. §. si ex stipulatione.

c Seruus. Scilicet testatoris, & sic otcinius. quod dic vt ff. de bon. liber. l. si necẽ. & facit C. pro quibus causis lib. l. 1. & ff. de iur. patr. l. pe.

d Tempus certum. hic est contra ff. qui & à qui. l. qui ob necem. Solu. ibi.

e Si municipes. Facit ff. de ll. vni. l. 1. & ff. de in ius voc. l. sed si hac lege. §. qui manumittitur.

f Miles. Filiusfam. quia de peculio in sia dicit, quod non potest habere, nisi filiusfami. vt C. de inoffic. test. l. filio. & facit ff. de iure patr. l. seruom.

g Suorum. Patrimonialium, & etiam fiscalium: quia omnia sunt sua: vt C. de quadri. præ. l. fin. in princ. Accur.

h Ad legitimam. Vt supra de statu ho. l. qui in vtero, & facit supra, si pars hæredi. peta. l. antiqui. in princ. & vnde cog. l. 1. §. si quis proximior. Sed argu. contra ff. de contra tab. l. illud. §. fin.

i Non esse, scilicet prægnantem. & facit supra, si pars hæred. pet. l. illud. ibi, & contrarium &c. dic vt ibi, & facit ff. de indi. l. sed & si restituatur.

k Transmittit. Vt d. l. ff. de contra tab. l. illud. in fi.

l Secundo die. Id est, sexto mense & duobus diebus tractis de 7. & facit in auth. de test. & ea q̃ pa. coll. 4. §. si. & ff. d sta. ho. l l. septimo.

HI quorum. CASVS. Si parens est capite minu[tus] ... [vltimus agnato potest succedere, & ipse sibi. Viuianus.]

m Minutus. Maxima, vel media capitis diminutione, sicuti morte. idem si emancipatione: vt supra de adopt. l. liberorum: secus si se in arrogationẽ dederit: quia filij mutant familiam: vt supra de capi. dimi. l. liberos.

SI quis. CASVS. Quidã habebat fratrem, & patruũ, & fecit testamentũ: instituit hęredes sub conditione, qua pendente frater decessit. deinde defecit cõditio. patruus legitimam vtriusque hæreditatem habebit.

n Si quis. Facit supra vnde le. l. si ex duobus. Accur.

TItius. CASVS. Titius filiõ suũ exhæredauit. extraneum sub con. instituit, filius exhæredatus duxit vxo. filiũ procreauit: & decessit. postea defecit cõditio. nũquid posthumus succedit auo? Dicitur quod non. h. d. cum duabus ll. sequ. vsque ad §. si quis. Viuianus.

Natum

† Huc pertinet, quæ scribit Mãdo. de ingratitu. serui ad dominum. ca. 64. versus si.

* Malim legere libertã, vt sequentia melius cohæreãt. neque enim liberta ducit, sed nubit. vir autem ducit vxorem.

† Videtur huic obstare quod est apud Plin. lib. 7. cap. 5. Sed tu vide Gelliũ lib. 3. cap. 16.

† In hũc locũ Macrob. li. 1. ĩ Somniũ Scipio. ca. 6. vbi de ratione septenarij numeri disserit.

a Natura. Vt & ſupra, vnde cog.l.1.§. ſi qs proximior. & de bon. lib.l. Paulus.§. Paulus. & Inſtit. de hær.q ab inteſt.§. cum autem. in fin.§. & facit ſupra, vnde liber. l. ſcripto, & C. de inoffi. teſt. l. ſi quis filium. & continua l. ſequen. & aliam ſequentem.

tunc libero acquiritur, non domino accreſcit. Item hic in vulgari, in pupillari autem dic: vt ſupra de acquiren. hæred. l. qui patri. & ad hoc quod hæres non venit ad ſubſtitutionem, facit ī. de vulg. ſubſtitu. l. quæ liberis. §. fina. & l. ſi pater.

Item prætor. CASVS. In §. ſi qs. Quidam reliquit vxorem prægnatem, & matrem, & ſororem: mater mortua eſt: & vxor iſta peperit mortuum: nunquid ad ſolam ſororem pertinet hæreditas? Reſpon. q ſic.

b Fuerint. Vt & ī. vnde cog. l. 1. §. ſi qs proximior.

c Accidit. Nō enim ſunt: vt ī. e. l. Titius. cum ſuis concor.

d Et matrem. Non dico prægnantem.

e Ad eam. Scilicet matrem.

Si ex pluribus. CASVS. In l. iſta notatur differētia inter iura accreſcēdi, & ſubſtitutionis: & in hoc ſi legitima hæreditas deferatur pluribus: ſi vnus repudiat partē ſuam, eius portio accreſcit cæteris, vel eorū hæredibus: ſed ſi duo, vel plures ſunt ſubſtituti, & alter præmoritur, liberi præmortui nō vocātur ad ſubſtitutionem.

f Pertinet. Vt C. de caducis tol. en. §. his lta. & ſupra de condition. & demonſtra. l. hæc ſcriptura. §. 1. & ſupra de bon. poſſ. l. 3. §. fin. & l. 1. & C. quando nō pe. par. l. 1. & C. de impuber. & alijs ſubſti tu. l. teſtamento.

g Alia cauſa. Titius & Seius inſtituti fuerunt: & Titius Seio ſubſtitutus: ſi primo Titius decedat: portio Seij iure accreſcendi poſſet accreſcere hæredi Titij, nō iure ſubſtitutionis. & eſt ratio, quia ſubſtitutio eſt inſtitutio: & inſtitutio non tranſit ad hæredem: ergo nec ſubſtitutio. at accretio ſi rei: nec eſt contra. ī. de acquiren. hæredita. l. ſi ſolus, quia ibi nulla portio erat, quæ defeciſſet: ſecundum Azo. nam extitit cōditio partis ſerui, & ſic non deficit, ſed ſeruo

† Ale. lib. diſpun. t. ca. 28. locum hunc reſtituit ex archetypia. ſignificat autem ea vox prelationē.

tur, is neque legitimam hæreditatē eius tāquam ſuus hæres, neq; bonorū poſſeſſionē tanquam cognatus accipere poteſt. qa lex xij. tabularū eum vocat ad hæreditatem, qui moriēte eo, de cuius bonis quæritur, in rerum natura fuerit.

Celſus libro xxviij. digeſtorum. VII.

Vel viuo eo conceptus eſt: quia conceptus quodam modo in rerum natura eſſe exiſtimatur.

Iulianus libro lix. Digeſtorum. VIII.

Item p̄tor edicto ſuo proximitatis nomine bonorum poſſeſſionem pollicetur ijs, qui defuncto mortis tempore cognati fuerint.[b] nā quod in conſuetudine nepotes cognati appellantur etiā eorum, poſt quorū mortem concepti ſunt: non propriè, ſed per abuſionem, vel potius ἀναφορικῶς † accidit.[c] Si quis prægnantem vxorem reliquiſſet, & matrem[d] & ſororem: ſi viua vxore mater mortua fuiſſet, deinde vxor mortuum peperiſſet: ad ſororem ſolam legitima hæreditas pertinet: quia certū eſt, matrem eo tempore deceſſiſſe, quo legitima hæreditas ad eam[e] non pertinebat.

Ius accreſcendi ſequitur rem, & ideo ad hæredes tranſit. Ius ſubſtitutionis reſpicit perſonam: ideo ad hæredem non tranſmittitur. Bart.

Martianus lib. vj. inſtitutionum. IX.

Si ex pluribus legitimis hæredibus quidā omiſerint adire hæreditatem: vel morte, vel qua alia ratione impediti fuerint, quò minus adeant: reliquis, qui adierint, accreſcit illorum portio. & licet deceſſerit antè q̄ adcreſceret, hoc ius ad hæredes eorum pertinet.[f] Alia cauſa[g] eſt inſtituti hæredis, & cohæredis ſubſtituti: huic enim viuo defertur ex ſubſtitutione hæreditas: non etiā ſi deceſſerit, hæredem eius ſequitur.

Modeſtinus lib. vj. differentiarum. X.

Si ad patrem manumiſſorem filij inteſtati legitima[h] hæreditas perueniat, vel non manumiſſori[i] bonorum poſſeſſio competat: mater defuncti ſubmouebitur.

Pomponius ad Quintū Mutium. XI.

Capitis[k] minutione pereunt legitimæ hæreditates, quæ ex lege xij. tabularum veniunt: ſiue viuo aliquo, ſiue antè quàm adeatur hæreditas eius, capitis minutio interceſſit: quoniam deſinit ſuus hæres, vel agnatus rectè dici. Quæ autem ex legibus nouis, aut ex ſenatuſconſultis: non vtique.

Idem libro xxx. ad Quintum Mutium. XII.

Filius patri agnatus

Si ad patrem. CASVS. Si manumiſi filium meū, ſuccedo iure ciuili, vel per bon. poſſeſſ. & mater eius repellitur. hoc dicit. loquitur ſecundum hæc tempora, hodie contra. C. ad Tertyl. authen. defuncto. vnde non ſuccedam ſolus, ſed cum matre.

h Legitima. Quia manumiſit, id eſt, emancipauit contracta fiducia: vt Inſtit. de leg. agn. ſuc. §. fi.

i Manumiſſori. Quia ſine emancipatione factus eſt ſui iuris, vt dignitate: vt Inſtit. quib. mod. ius pat. pot. ſol. §. filius. vel primo caſu per imaginariam venditionem, ſecundo ex reſcripto principis: vt Inſtit. quib. mod. ius patr. pot. ſolu. §. præterea. vel dic primo contracta fiducia. vtroque enim caſu eſt legitimus: vt ī. eodem l. filius. Item vtroque caſu habet vnde legitimi, licet uideatur hic velle notare differētiam, vt primo de ciuili, ſecundo de iure prætorio ſuccedat. quod facit C. ad Tertyll. l. ſecunda.

Capitis. CASVS. Si ſum agnatus tuus, & tu capite es minutus, non ſuccedo tibi ab inteſtato. nam legitimæ hæreditates pereunt capitis diminutione etiam minima, puta emancipatione. Viuianus.

k Capitis minutione. Etiam minima, & facit ſupra, vnde legiti. l. 1. in fi. & ſi tabu. teſta. l. fin. & ſupra de capi. dimi. l. tutelas. & infra ti tu. 1. l. 1. §. qui mortis. & Inſtitu. quibus mod. tut. fi. §. ſimili. & ī. l. 1. §. ſi filius. Accurſius.

† Cōcor. gl. in verbo, nō ex tātis. ibi, item per capitis diminutionem rumpitur teſtamētū. cap. ſi qua mulier. 19. q. 3. & Inſtitut. qb. mod. rumpitur teſta. §. 2.

Filius. CASVS. Filius patri proxim⁹ eſt agnatus. vnde in ſucceſſ. ab inteſt. primo vocatur filius. Inſtitut.

ftitut.de hæred.quali, & differ.§.fui.Via.

a Proximus. Licet nepoa in fuccedendo quandoque præueniat:vt ĩ.vnde liber.l.fcripto.

N Vlla. CASVS. Mafculus poteſt habere ſuos hæredes:ſed fœmina non:nec poteſt perdere eos per capi.dimi.Viuia.

† Alc.lib. 3.parergõ legit proximus nõ eſt.quo loco pulchrè caput hoc interpretatur.

b, Capitis diminutionem. Vt Infti.ad Orfic.§.fciendum. & ĩ.de contra tab.l. illud.§.ad teſtamenta.Accurfius.

I N fuis. CASVS. Sui hæredes patribus fuis funt hæredes l.12.tabu.ftatim velint nolint mortuo patre:ſed habēt hodie beneficiũ abſtinēdi.Infti.de hæt.qualita.§.fui. Viu.

c In fuis.Sic & ĩ.de lib. & pofthum.l.in fuis. hoc tamen accipe, fi velit, nõ alias: vt no C. fi vt omiffam hæredit.l.j.Acc.

S I pater. CASVS. Tu paterfamilias captus fuiſti ab hoſtibus filio dimiſſo domi, & in ciuitate. decedis in captiuitate hoſtiũ,decedit tamen ante te filius. fingitur paterfamilias: quia pater mortis tēpore non erat in ciuitate: ſed ſi reuertatis: retro in tua poteſtate fuiſſe fingitur, & tu ei potes ſuccedere, & ipſe tibi. Viuianus.

* In P.Fl. defunctũ iam in ciuitate filium credim⁹, &c.

d Si pater. Captus ante mortē filij. Ac.

e Patremfamilias. Id eſt, factum fui iuris:vt hæredem habeat ab inteſtato, nõ vt ſecundæ tabulæ valeāt:vt ĩ. de capt. l.quod filius,& hic ſubijcit,quamuis &c. & eſt ratio:qa hic tantum lex operatur, ibi etiam pater à quo non in plenum eſt liberatus à poteſtate.

f Non fuerit. In cuius poteſtate redit perſona & res. ſic C.de pact.conu.hac lege. Accurſius.

g Iuris conſtitutionem. Poſtliminij, quod conſtituit, vt reuerſo patre fingatur,nec fuiſſe captus: vt Inſtitut. quib.mod. ius pat.pot. ſol.§.ſi ab hoſtibus;& facit C. de ſuis & legit.l.apud hoſtes.

P Ater. CASVS. Pater pro filia dedit dotem,& in donatione ita pactus eſt cum filia: ꝙ filia non debeat aliquid petere in bonis ſuis, nec amplius ſuccedere: valet ne illud pactum? certè non. Viu.

h Conſtituit. Vt & C.de pact.l.pactum. & C.de inuti. ſtipul.l.ex eo. & C. de inoffic. teſtam.l.ſi quando. & de collat.l.pactum. & quod ibi nota.

i Cautiones. Illicitas ſecus ſi fuerint licitæ: vt ſupra depoſi.l.1.§.ſi conuenerit.

proximus [a] eſt. †

Gaius ad legem Iuliam, & Papiam. XIII.

N Vlla fœmina, aut ſuos habet hęredes, aut deſinere habere poteſt propter capitis diminutionem. [b]

Idem lib. xiij. ad legem Iuliã & Papiã. XIIII.

I N ſuis [c] hæredibus aditio non eſt neceſſaria: quia ſtatim ipſo iure hæredes exiſtunt.

Papinianus lib. xxix. quæſtionum. XV.

S I pater [d] apud hoſtes moriatur, * defuncto iam in ciuitate filio: credimus patrēmfamilias [e] deceſſiſſe: quãuis patria poteſtate, quamdiu vixerit, nõ fuerit [f] in plenum liberatus. itaq; hæredem habiturus eſt iſte non reuerſo patre. Sed ſi poſtliminio redierit pater iam defuncto filio: quicquid medio tempore per eum quæſitum eſt, habebit. Et nõ eſt mirum, ſi peculiũ quoque defuncti pridem filij defertur patri; cùm ex eo natus, poteſtatis ipſius fiat per ſuſpenſi iuris conſtitutionem. [g]

Idem libro xij. reſponſorum. XVI.

P Ater inſtrumento dotali comprehendit, filiam ita dotem accepiſſe. ne quid aliud ex hæreditate patris ſperaret. Eã ſcripturam ius ſucceſsionis nõ mutaſſe conſtitit. [h] * Priuatorũ enim cautiones [i] legum authoritate non cenſeri.

* Sic in P. Flor. & in uet. exēp. manu ſcr. Hal.tamē legit,priuatorum.n. cautione legum authoritati non noceri.

TITVLVS XVIII.

AD SENATVSconſultum Tertyllianum,& Orficianum.

Tota lex iſta tractat de ſenatuſconſulto Orficiano, per quod ſuccedit filius matri. ſed ſecunda lex loquitur de ſenatuſconſulto Tertylliano, per quod mater ſuccedit filio. Bart.

Succedit matri filius per Orficianum. Inuidiam potiana contra Tertyllianum.

ADDITIO. De ſucceſſoribus &c. quæ deferuntur aſcendentibus,& collateralibus iure prætorio, & iure ciuili,habuiſtis ĩ. verũ quia mater filio eſt cognata, nõ agnata, & mater ſuccedit filijs per Tertyl. & Filij matri per Orficianũ: ideo ad Tertyll. & Orfic. ſenatuſcõ. perueniamus. ad Tertyll. de quo agitur ĩ.l.2. ad Orficianum, de quo agitur ĩ.l.1. Et dicitur ſenatuſcon. Tertyl.cum ſuccedit mater filio, a Tertyllo Cõſule. Orficianum dicitur ab Orficio Conſule,quo ſuccedit filius matri. vnde de ſenatuſconſul. Tertyllia.& Orficia. videamus,quãdo locum habet,& quando ceſſat. De prima parte agitur ĩ.l.2.de ſecunda agitur ĩ.l.j.

Cõtinuatio ſecundum Via.

S Iue ingenua. CASVS. Si mater decedat inteſtata,ſi ingenua, vel libertina, liberi eius ſuccedunt ei ex ſenatuſconſ. Orficiano. Vnũ ſciatis,ſuccedit filius matri, ſi dubitatur de ſtatu mulieris: quia fortè tenetur, & eſt capta ab hoſtibus: & dubium eſt, an ſit mater, an filiatam. Vnum ſciatis, interim dum dubitatur de ſtatu eius, ſucceſſionem tranſmittit,& ſuccedit filius per Orficianũ. interdũ ſi dubitatur mater ſit libera,vel nõ, ſuccedit filius. pone filius eſt natus ex matre captiua.& ſuccedũt matri nati filij ex legitimo matrimonio, & vulgo concepti. Vnum ſciatis, ſi tempore mortis erat filius liber, ſuccederet matri: ſi in ſeruitutem reuocatur, non ſuccedit: niſi reſtitutus ſit à princ. Sed ſi ex ſecto ventre naſcatur,ſimiliter matri debet ſuccedere. nam ſi inſtitutus haberet ſecundum tabu. & ab inteſtato haberet bonorum poſſeſſionem.

Vnde cognati. Vnde ex Orficiano ſimiliter debet ſuccedere. h.d. vſque ad §. qui operas.

Qui operas ſuas. Habuiſtis ꝙ liberi ſuccedunt matri per Orficianum:quod eſt verum de liberis, qui non locauerunt operas ſuas, vt pugnarent cum beſtijs: vel non ſunt damnati.ſed hoc tamen corrigitur ibi, ſed humana &c. Sed ſi mater cum plures filios habuit, vnum ſcripſit ſub conditione: ea deficiēte oẽs admittuntur. & licet capitis diminutio interueniat: non excludit tamen liberos à ſucceſſione matris.nã quæ deferuntur l. vel ſenatuſcon.illæ non pereunt ca.di.ſed leg. 12. tabu. ſic. Sed quid erit ſi decedit mater relictis liberis: nullus vult ſuccedere,admittetur agnat⁹. Quid ſi alter adiuit, alter

Vlpianus libro duodecimo ad Sabinũ. I.

Iue inge-

nua, [a] siue libertina mater est: admitti possunt liberi ad hæreditatem eius ex senatusconsulto Orficiano. Si ea sit mater de cuius statu dubitatur, verum materfamilias sit, an filiafamilias: vt puta quoniam pater eius ab hostibus captus sit: [b] si certum esse cœperit matrẽfamilias esse, liberi admittuntur. Vnde tractari potest, an medio tempore, dum status pendet, succurri eis [c] per prætorem debeat: ne si medio tempore decesserint, nihil ad hæredem transmittant? Et magis est, vt subueniatur: vt in multis casibus placuit. [d] Sed & vulgò quæsiti admittentur ad matris [e] legitimã hæreditatem. Interdũ & in seruitute quæsito [f] erit concedenda legitima hæreditas: veluti si post morã fideicõmissariæ libertatis matri suę factam natus sit. Certè si post manumissionẽ matris fuerit natus, licet in seruitute cõceptus: ad legitimã eius hæreditatem admitteť. Sed etsi apud hostes cõceptus, à captiua procreatus, cum ea [g] redijt: secundũ rescriptũ Imperatoris nostri, & diui patris eius ad Ouiniũ Tertylliũ, poterit ex hoc senatusconsulto admitti, quasi vulgò quæsitus. [*] Filio, qui mortis matris tempore ciuis Romanus fuit, si ante aditam hæreditatem in seruitutẽ deducatur: legitima hæreditas non defertur, nec si posteà [h] liber factus sit: nisi fortè seruus pœnæ effectus, beneficio principis sit restitutus. [i] Sed & si matris exsecto ventre filius editus sit: magis dicendum est, hũc quoq; ad legitimam [k] hęreditatem admitti: nam & instituitus secundũ tabulas, & ab intestato. Vnde cognati, [l] & multò magis Vnde legitimi bonorũ possessionem petere potuit. argu. est, quòd venter in possessionem ex omni parte [m] edicti mittitur. Qui operas suas, vt cũ bestijs pugnaret, locauit: quive rei capitalis damnatus, neq; restitutus est: ex senatusconsulto Orficiano ad matris hæreditatẽ nõ admittebatur: sed humana interpretatione [n] placuit eũ admitti. Idem erit dicendum, & si hic filius in eius sit potestate: qui in causa suprascripta sit, posse eum ex Orficiano admitti. Sed si matertestamento facto filiũ hæredem vnum scripserit sub conditione, cum plures haberet: si conditione pendẽte bonorum possessionem petierit, [p] & postea conditio defecerit: æquum est, cæteris etiam filijs legitimã hæreditatẽ nõ auferri. quod & Papinianus libro xvj. quæstionum scripsit. Capitis minutio saluo statu contingens [q] liberis nihil nocet ad legitimam [r] hæreditatem. nam vetus sola hæreditas, quæ ex lege xij. tabularum defertur, capitis minutione [s] perimitur: nouæ vel ex lege, vel ex senatusconsulto delatæ, non perimuntur [t] capitis diminutione. Proinde siue quis ante delatam, siue post delatam capite minuatur: [t] ad legitimam hæreditatem admittetur: nisi magna [u] capitis deminutio interueniat, quæ vel [x] ciuitatem adimat: puta si deportetur. Si natus filiorum, eorumve, [y] quibus simul legitima hæreditas defertur, volet ad se eam hæ-

alter non? portio nõ adeuntis accrescit adeunti. Sed quid erit? si filius est restitutus vt repudiaret matris hæreditatem damnosam. nũquid ius antiquum vendicabit sibi locũ? sic. Vnum sciatis, quia senatusconsultũ Orficianum vocat liberos ad successionem matrum. si contra fuerit iudicatum vel transactum, rata maneant: quod est intelligendum de iudicatis ab eo qui habuit iudicandi potestatẽ: de transactis bona fide, vel definitis cõsensu, vel longo silentio. Vin.

[a] Siue ingenua. Sic econtra: vt j. l. proxi. in princi. & facit: vnde legiti. l. 3. in fi. Accursius.

[b] Captus sit. Quid iuris sit, quæro. & respon. cum certũ, &c.

[c] Eis. Scilicet filijs. Accursius.

[d] Placuit. & vt C. de ijs quibus, vt indig. l. penul. & supra de bono. possess. contra tab. l. illud. in fi. & ad Syllania. l. 3. §. eleganter.

[e] Ad matris. Nisi sit illustris: cui non succedunt spurij cum legitimis, sed naturales cum legitimis sic: vt C. ad Orfic. l. si qua: & facit Inst. ad Orficia. §. nouissime. Accur.

[f] Quæsito. Et ingenuo nato. Azo. vt C. ad Orficia. l. fina. & facit s. titu. i. l. 1. §. quæri poterit: & j. l. proat. §. sed si in seruitute.

[g] Cum ea. Tantum. vt j. de capt. l. dinus. in fi. & C. de ca. l. 1.

[h] Si postea. Sic Inst. de cap. di. §. quod autem. & §. proinde. & j. l. proat. §. 2.

[i] Restitutus. Vt & j. de sent. pas. l. fi.

[k] Ad legitimã. Et etiam ad testamentariam: vt C. de inoffic. testam. l. 1.

[l] Vnde cognati. Sic supra vnde cog. l. 1. §. si qua, de inoffi. te

[*] Sic in P. Flor. Hal. autẽ scripsit, quasi vulgo quæsitus filius. sed nõ rectè. vide An. Aug. emend. li. 1. cap. 9.

stam. l. posthumus.

[m] Ex omni parte. Hæc verba expone, vt not. s. de vent. in possess. mit. l. fin.

[n] Interpretatione. [s] interpretor .i. corrigo, vt hic. Item verbum apertius exprimo: vt C. de legi. & con. l. fin. Item arrogo. item prorogo: vt s. de orig. iur. l. 1. sed econtra corrigo. id est, addo: in authen. quibus mod. na. effi. leg. in prin.

[o] Placuit, eum. Qui locauit operas suas, vt eum bestijs pugnaret: de alio enim non loquitur: quia alius nõ admittitur: vt j. §. capitis.

[p] Petierit. Secundũ tab. vt supra de secun. tab. l. 2. §. 1.

[q] Contingẽs. Quia fuit minima.

[r] Legitimam. id est, quæ ea Orficiano defertur: quæ legitima dicitur: vt Institu. de perpe. ac. in princ.

[t] Non perimuntur. facit s. titu. 1. l. capitis. cum concor. & Institu. de leg. agn. tut. §. fi. & s. ead. l. § qui mortis.

[t] Minuatur. Minima ca. di. & hoc verum, cum per senatuscons. defertur. secus in bon. poss. vbi distinguitur ante vel post: vt s. vnde liber. l. fi. & de contra tab. l. nõ tãtum §. si emancipatus filius:

[u] Magna. Id est, non minima. sic s. de dolo. l. nõ debet. in fine.

[x] Vel. Pro saltem. [z]

[y] Eorumve. Id est, cæterorum descendentium, & datorum

[s] Adde qualiter sit interpretatio facienda. uide glo. in l. in tradendis. s. com. prædi. & in c. Inter dilectos. extra, de fide instr. & in c. utile. de reg. iu. lib. 6.

[z] Vel pro saltẽ. Mandot in Gl. Facult. §. Actam. in uer. uel uaceroganté, col. fi. & ibidem quot alijs modis sumatur.

[**] In P. Fl. peremit.

rum curiæ, & ex concubina post ea vxore facta: vt Instit. de hæred. quæ ab intesta. §. 1. non dicas, quod omnes descendentes simul succedant: vt in co. ii. §. ita tamen. sed simul, id est, ante transuersales. vel dic etiã nepotẽ, quandoque cum filijs vocari: vt Instit. de hær. quæ ab intest. §. cum filius.

reditatẽ [a] pertinere: ius antiquum [b] esto. Hoc ideo [c] dicitur, vt quãdiu, vel vnus filius vult legitimam hæreditatem ad se pertinere: ius vetus locum non habeat. Itaque si ex duobus alter adierit, alter repudiauerit hæreditatẽ: ei portio adcrescet. & si fortè sit filius, & patronus: repudiante filio, patrono defertur. [d] Si quis [†] adita matris hæreditate, per in integrũ restitutionem fuerit abstentus, an ius antiquum possit locũ habere? Verba [e] admittuntur, vt possit. Si volet [f] ad se, inquit, eam hæreditatem pertinere. Nam & hic non vult, [g] & si aliquãdo voluit, & dico, posse ius antiquum [h] locum habere. Vtrum autẽ ei defertur successio, qui tunc [i] legitimus deprehenditur, an verò ei, qui tunc fuit, cùm filio defertur, [1] vt puta, ponamus suisse defunctæ consanguineum, [k] eiusque filium, deliberante filio, defunctæ consanguineum obijsse: mox filium repudiasse matris [l] hæreditatem: an consanguinei filius admitti possit? Et Iulianus rectè putat circa Tertullianum locum esse succedenti [m] agnato. Quod ait senatus, [n] quæ iudicata, transacta, finitave sunt, rata maneant: ita intelligendum est, vt iudicata debeamus ab eo accipere, cui iudicandi ius fuerit: [o] transacta, scilicet bona fide, [p] vt valeat transactio finita: [q] vel consensu, vel longo [r] silentio sopita.

Idem libro xiij. ad Sabinum. II.

Siue ingenua sit mater, siue libertina habebit Tertylliani com-

[a] Hæreditatem. Scilicet maternam.

[b] Antiquũ. Id est l. 12. tabul. quæ vocat agnatos tantum exclusis filijs per Orf.

[c] Hoc ideo. Id est, verbum nemo, ideo ponitur.

[d] Patrono defertur. Etiã postposito fratre liberti, secundũ quosdam: quod dic, vt supra de bo. liber. l. liberto.

[e] Verba. Scilicet supradicta, scilicet si nemo &c.

[f] Volet. Scilicet si nemo filiorum.

[g] Non vult. Si pœnitet: vt j. de verb. oblig. l. si quis stipulatus.

[h] Ius antiquum. Id est, legem 12. tabu. scilicet vt agnati admittantur. Sed contra s. de succ. edic. l. si. vbi semel exclusus per acceptionem primi, postea nõ admittitur. Solu. ibi idem quod hic dicam in testamento: vt abstinente hærede per in integrum restitutionem, qui iam adiuerat, admittatur substitutus si velit. nec enim cogitur nisi sit de necessarijs: quia tunc distinguitur si soluendo hæreditas, vel non: vt supra de acquir. hæred. l. si minor. & de mino. l. & si sine. §. sed quod Papinianus: & facit j. l. proxi. §. si bonorum, & §. sed & si mater. & §. quod autem diximus.

[i] Qui tunc. Cum filius non vult.

[k] Consanguineum. Id est, fratrem.

[l] Matris. Scilicet defunctæ.

[m] Succedenti. Per successorium edictum.

[n] Quod ait senatus. Per Orficia. cuius verba non habemus plenè: sed fortè erant, quæ iudicata sunt contra filium pro agnatis, &c.

[o] Ius fuerit. Aliàs sententia non valet: vt C. si à non compet. per totum. & j. de re iudi. l. si se. §. condẽnatũ.

[p] Bona fide. De hoc dic: vt C. de transactio. lege, sub prætextu.

[q] Vel consensu. Pacto gratuito de non petendo.

[r] Vel longo. Id est, longissimo: vt C. de iure deli. l. licet, & l. si curatoris.

[†] In hõc §. vid. Al. li. parad. 4. c. 13.

[1] Adde qđ in credito, vel tolerato gl. & doc. in l. Barbari⁹ Philippus. j. de offic. præfect.

Siue ingenua. CASVS. De vltima parte tit. dictũ est, nunc de prima parte tit. tractatur. & certè, siue mater est ingenua vel libertina, poterit succedere. liberos intelligimus filios, & filiam. Sed si filij sunt liberi, mater nõ vocatur per Tertyllianũ ad eorũ successionẽ. & si serua concepit, deinde manumissa edidit: ad successionem admittitur. idem dicendum, si libera concepit: deinde serua effecta peperit, mox manumissa est, & succedit mater filio puberi. sic ergo mulier succedit liberis per Tertyl. Vnde sciatis, si liberi sunt adoptiui: nihilominus vocabitur mater ad eorum successionem.

Si vero. Si filius est apud hostes, & spes est quod redeat de cap. hostium. vel nasci speratur, ius matris in pendenti est. Sed si patris successio defertur filio, & filius abstinet: videtur mater vocari. Sed si aliquis decessit relicta filia, & matri filia data sit in adopt. mater simul cum filia vocatur: & vocatur mater si descẽdẽtes, nõ sint: sed si filius est emancipatus, & decessit mater, poterit ei succedere. sed si emancipatus est, & successit patri, mater nihil habebit, nisi filius esset abstentus. Quid enim vxor filij defuncti missa est in possessionem ventris nomine, nõ natus est posthum⁹, aut natus prius decessit, quam bonorũ possessionẽ peteret: succedet mater patris huius posthumi. sunt quædã personæ, quæ obstant matri, puta descendentes filij: aliæ personæ non obstant regulariter. Cætera sunt plana vsque ad §. si sit agnatus.

Si sit agnatus. Decedit filius relicto patre naturali, & agnato. nũquid mater vocabit? sic. Sed nunquid soror consanguinea excludit matrẽ? & certe sic. nam consanguinei fratres matrẽ excludunt. Sed quid erit cũ mater est, & soror consanguinea: & nepos ex alia filia in ado. data, & pater naturalis. quis præfertur? si soror repudiat, pater, & mater vocantur. Vnum sciatis, si mater nõ potest succedere per se. con. Tertyl. vel petere bo. poss. vnde cognati, alij agnati vocantur: vnde si non repudiat hæred. ipsa tanquã proxi. vocatur ad bo. poss. h. d. vsque ad §. si mater non petierit. Si mater non petierit tutores. §. iste tractat de eadẽ materia vsque in fi. & est verbosus §. iurisconsultus potuisset dixisse tribus verbis: habuistis supra, quod mater succedit filio per Tertyl. ab intest. quædam persona obstat matri, puta si habet patrem, vel mater est damnata crimine capitali, non refistimus. Sunt quædã alia, quæ obstant matri, si mater filio impuberi tutorẽ idoneũ non petierit, repellitur à successione filij, siue non petijt tutorẽ: siue in locũ excusati non petijt alium: & est intelligendũ non petierit, siue apud prætorẽ, vel præsidem, vel magistratũ: non repellitur aũt, si petierit sine aliqua compulsione: quia si cõpulsa petierit, repellitur etiã s se. con. Quid si iure non petijt tutorẽ, quia pater prohibuit, quia instituit filiũ impuberẽ, & dixit nolo quod mater petat tutorem, sed administret eius bona: nũquid est ignoscendũ matri? nõ, quia ipsa nõ potest dari tutrix in testamento: secus si mulier erat absens: tũc nõ excluditur. Sed quid erit? mater nõ petijt curatores liberis: patietur istã pœnã? certè si est curator, qui petitur impuberi, sic. Quid est si prægnans

modum. [a] Filium autẽ vel filiam accipere debemus, ſiue iuſtè ſint procreati, ſiue vulgò quæſiti. [b] idq́; in vulgò quæſitis & Iulianus libr. lviij. Digeſtorum ſcribit. Sed ſi filius, vel filia libertini ſint effecti: [c] mater legitimam hæreditatem vendicare non poterit: quoniã mater eſſe huiuſmodi filiorum deſijt. Idq; & Iulianus ſcripſit, & conſtitutum eſt ab Imperatore noſtro. Sed ſi in ſeruitute concepit filium, & manumiſſa edidit: ad legitimam eius hæreditatem admittetur. Idemq́; & ſi ſerua [d] pœnæ concepit, & reſtituta edidit. hoc idem & ſi libera [e] concepit, & edidit ſerua pœnæ, mox reſtituta eſt. Sed & ſi libera concepit, & in ſeruitutem redacta edidit, mox manumiſſa eſt: ad legitimam hæreditatem eius admittetur.

Itẽ ſi adhuc [f] prægnans manumiſſa eſt: dicendum erit ꝓdeſſe. In ſeruitute editi filij ad legitimam hæreditatẽ mater admittetur. vt puta, ſi poſt moram [g] factã in fideicommiſſa libertate peperit: vel apud hoſtes, [h] & cũ eo redijt: vel ſi redẽpta [i] edidit. Si mulier ſit famoſa, [k] ad legitimam † hæreditatem liberorum admittetur. Impuberem, cui pater ſecundas tabulas fecit, tunc certum eſt inteſtatum deceſsiſſe, [l] cùm omiſerint ſubſtituti hæreditatem eius. Quare & ſi impubes ſit adrogatus: dicendum eſt, matrem ad bona eius admitti, [m] quæ haberet, ſi inteſtatus deceſsiſſet. Liberi [n] defuncti ſui quidem obſtabunt matri † eius [o] tam virilis ſexus, quàm fœminini, tam naturales, quàm adoptiui: [p] matremq́ue excludent. bonorum verò poſſeſſores [p] etiam non ſui, [q] & quidem ſoli naturales. [r] adoptiui autẽ liberi poſt emancipationem ita admittuntur, [s] ſi ex liberis naturalibus fuerint: vt puta, nepos naturalis ab auo adoptatus. nam licet ſit emancipatus, bonorum poſſeſsione accepta matri obſtabit. Si verò apud hoſtes eſt filius, vel naſci ſperatur: pendet ius matris, donec redierit, vel naſcatur. Sed ſi ſint ſui hæredes, verum hæreditas ad eas non pertineat: videamus, an mater admittatur: vt puta, abſtinuit ſe hæreditate. Aphricanus, & Publicius tentant dicere in caſu, quo ſe abſtinent ſui, matrem venire: & tunc ei obſtent, quoties rem habent: ne nudum nomen ſui hæredis noceat matri. quæ ſententia æquior [t] eſt. Sed ſi quis deceſsiſſet relicta filia, quam in adoptionem legitimè dederat, relicta & matre: Diuus Pius decreuit, ceſſare ſenatuſconſultum Tertyllianum, & ſimul eſſe admittendas ad bonorum poſſeſsionem Vnde proximi cognati, matrem, & filiam. [u] Sed quòd idem Iulianus ſcripſit, matrem

---

gnans: non petijt curatorem dari bonis: nunquid incidit in Tertyl. ſic. repellitur ergo mater à ſucceſſione filij impuberis, ſi tutorem non petijt. Quid ſi petijt priuilegio munitum, vel oneratum tribus tutelis? nõ videtur petijſſe. Quid ſi petijt indignum? non videtur petijſſe. Quid autem ſi nullo modo petijt, quia non inueniebat idoneũ? nunquid poteſt ei imputari? nõ. Sed nunquid tenetur dicere tutorẽ ſuſpectum: vel ſi ſcit vocari, & latitet, debet facere cogi? & licet verba orationis non contineant, tamẽ tenetur. & repellitur mulier, ſi confeſtim non petijt. cõfeſtim, id eſt, quam primum potuerit, ita ꝙ annale tempus non excedat. verum ſi eſt iuſta cauſa, vt infirmitatis non repellitur. h.d. vſque ad §. tractari. Tractari. In §. iſto quæritur, ponamus, pupillo eſt relictum amplum legatum, ſi mater nõ petierit tutores, ne perderet legatum, mater non petijt: nunquid mater excuſatur? ſic ſi minus damnũ patiatur pupillus: licet videretur accuſanda, cur non adminiſtrauit, vel cur non petijt à principe remitti conditionem: vel curatorem non petierit. Quid ſi habet tutorem, & mater non petijt, vel ille ſatiſdat? ſi eſt impubes, imputatur matri: aliàs non. Quid ſi filius eſt arrogatus & deceſſit? nunquid mater habebit vtilem actio. ex ſtipulatu. quo caſu repellitur ab eius ſucceſſione ab inteſtato per Tert reſpõ. quòd non contra patrem arrogatorẽ. hoc dicit vſq; ad §. videndum. Videndum eſt. Si mater tutorẽ intra annum non petijt: excluditur à ſucceſſione, nunquid alij qui ſciunt mortem, debent illi ſuccedere? ſic. vel ſi poſt matrẽ non eſſet aliquis vel agnatus, vel cognatus, ſuccedit fiſcus. hoc dicit vſque in finem legis. Viuia.

† Cõcor. c. ſi pater. §. licet. vbi dicitur, licet filius teſtamento ſuo matrem portione iure naturæ debita priuare nõ poſſit. Et gl. I verb. poſſit. I prin. de teſtib. lib. 6.

Siue ingenua. Lex præcedens principaliter de Orfi. hic de Terty. l. dicit. Accurſius.

[a] Commodum. Vt ſuccedat filio.

[b] Vulgo quæſiti. Sic Inſtitu. ad Tertyl. §. fin. & ĩ. vnde cog l. 2. niſi ſit mater illuſtris: vt argu. C. ad Orfic. l. ſi qua illuſtris.

[c] Sint effecti. Quia facti ſerui, & poſtea manumiſſi: vt ſupra l. proxi. §. qui mortis. & ſupra vnde cogna. l. is qui. Accur.

[d] Et ſi ſerua. Infra de ſenten. paſ l. fina.

[e] Et ſi libera. Facit ad hoc Inſti. de inge.

[f] Item ſi adhuc. Retinet eundem caſum. aliàs eſſet idem, quod ſupra ibi, ſed ſeruitute.

[g] Poſt moram. Supra l. proxi. §. interdum. cum cõcordantibus.

[h] Apud hoſtes. ſ. l. proxim. §. ſed & ſi apud hoſtes.

[i] Redempta. Vt C. de cap. l. præſes.

[k] Famoſa. Id eſt, infamis.

[l] Deceſſiſſe. Et ſic mater admittitur.

[m] Admitti. Ipſa enim arrogatione irritatur pupillare teſtamentum: vt ſ. de ado. l. nec ei. §. corñ. & dic admitti ex ſenatuſconſul. ſi factus ſui iuris deceſſit: ſi autem in familia adoptiua, tunc ex ſtipulatione expreſſa vel tacita: vt ſupra, de ado. l. nõ aliter. & l. his verbis. Accur.

[n] Liberi. Liberi, nominatiuus: defuncti genitiuus caſus. Accurſius.

[o] Eius. ſ. defuncti.

[p] Poſſeſſores. Vt emancipati.

[q] Non ſui. Subaudi excludunt matrem.

[r] Naturales. Subaudi & legitimi.

[s] Admittuntur. Et non ſi fuerunt extranei: quia emancipati deſinunt eſſe liberi. Accurſius.

[t] Æquior. Facit ĩ. de fideicom. lib. l. cũ quaſi. §. fina. & in §. ſed & ſi quis.

[u] Et filiam. Filia enim non vt ſua, nec agnata poteſt vocari: quia mutauit familiam: reſtat ergo. vocetur vt cognata.

Cõcor. c. prædicator. ibi, nõ debent filij theſaurizare parentibus, ſed parentes filiis & gl. I ver. theſaurizare. in fi. ibi, quia ſuccedunt parẽtes filiis, niſi in deſec. 6. q. 1.

Sic in P. Fl. Haloã. aũt legit, matrẽque eius excludẽt bonorũ poſſeſſione, etiã non, &c.

ex senatusconsulto non posse admitti, si filia in bonorum possessione petenda cessauerit: [a] verùm non erit: succedit [b] enim filiæ. & ideo dicendum erit, matrem, donec filia bonorum possessionem petere potest, [c] bonorum possessionem accipere non posse: [d] quoniam succedere quasi legitima speraret. [e] Si bonorum possessione accepta, filius emancipatus abstinuerit [f] se hæreditate per in integrum restitutionem: verum est, senatusconsultum posse locum habere. Sed si rursus fuerit immixtus: [g] rursus debet mater abstinere. Si quis ex liberis, dum est in vtero, in possessionem missus sit, [h] mox natus sit, & ante bonorum possessionem [i] acceptam decesserit, an matri noceat quasi bonorum possessor, videndum est. Et puto non nocere, si non suus patri adgnascitur. [k] Neque enim sufficit mitti in possessionem, nisi natus quoque acceperit bonorum possessionem. Igitur & si furiosi decreto petita sit bonorum possessio, [l] & prius, quàm ipse mentis compos factus bonorum possessionē petierit, decesserit: matri non obstabit. Sed si quis cum status controuersiam pateretur, Carbonianam [m] solā acceperit, an noceat matri bonorū possessio [n] quæsitum est: quidem sed cū hæc [o] tēpore finiatur, dicendū est, matri post tēpus non nocere: aut si impubes decesserit, matrem posse admitti. Sed si infanti [p] per tutorē petita sit possessio: licet statim decesserit: dicendū erit, matri obstitisse. nō enim similis [q] est ei, quæ furioso datur. Ita demum autem mater senatusconsulti beneficio excludit̄, si filius adijt legitimam hæreditatem: cæterum si omiserit legitimam hæreditatē, mater ex senatuscōsulto Tertylliano admittet̄. Sed si non sit solus iste filius legitimus hæres, sed sint qui cum eo admittā-tur: [r] nec in partē eorū mater ex senatusconsulto erit vocanda. Obijcitur matri pater [s] in vtriusq; bonis tam filij, quā filiæ, siue hæres, [t] siue bonorū possessor [u] existat. Sed neq; auus, neq; proauus in Tertylliano matri nocent, quāuis fiduciam [x] contraxerint. [*] Pater autem tantum naturalis, non etiam adoptiuus [y] matri nocet. verius enim est, cùm pater [z] esse desierit, [a] matre eum excludi: sed nec ad bonorum possessionē contra tabulas eum admitti, cùm pater esse desierit. vndecunque autem acceperit bonorum possessionem pater naturalis, siue vt legitimus, [b] siue cōtra tabu-

[a] Cessauerit. Id est, repudiauerit, sed tantum per vnde cognati, cum sit adoptata ab alio.
[b] Succedit. Successorio edicto.
[c] Petere potest. Vnde cognati.
[d] Non posse. Differtur ergo etiam pro sua parte: vt infra. §. etiam si sit.
[e] Sperasetur. Scilicet mater per senatusconsul. si filia repudiauit. & facit s. de bon. lib. l. si filius. §. cum filius.
[f] Abstinuerit. Abstinet hic hæres extraneus. alibi dicitur q repudiat suus: vt C. de le. hæ. l. defunctis. & vtrunque impropriè: vt in titu. de hære. qua. & differē. §. extraneis. & facit supra eo. l. 1. §. si quis adita. Sed contra supra, de success. edict. l. fi. sol. vt ibi.
[g] Immistus. Per in integrum resti. quod potest: vt supra, de min. l. & si sine §. restitutus.
[h] Missus sit. Scilicet mater nomine ventris: quæ poss. eo non tribuit ius.
[i] Bonorum possessionem. Vnde liberi, quæ tribuit ius in ꝓprietate.
[k] Adgnascitur. Quo modo potest non adgnasci: cum si viueret pater tempore quo hic nascitur, in potestate sua esset? vt Instit. de tut. §. fi. Respon. non adgnascitur, id est, non sit eius hæres, vt filius, qui & agnatus est: vt supra eod. tit. l. filius. oportet ergo quod vel adeat de iure ciuili, vel petat bo. poss. vt excludat matrem a Tertyll. & secundum hoc collige hæreditatem nō aditam non transire ad superiores: sed quidam contra. & hi dicunt loqui de nepote nato ex emancipato, qui si est suus: vt quia ante emancipationem fuit conceptus, transmittit etiā nō aditam, aliàs nō. sed certe his obstat: quia dicit patri: sed possunt dicere l parenti. & pro eis C. de suis & leg. hæredi. l. apud hostes.
[l] Bonorum possessio. Per procuratorem eius, quod fieri pōt: vt C. de cura. fur. l. fi. §. 1. sed habetur pro non petita, si in furore decedat: vt C. de cur. fur. l. fi. §. sinaūt.

[m] Carbonianam. Nec hæc tribuit ius, sicut nec ventris: vt supra §. si quis.
[n] Possessio. Carboniana. Accur.
[o] Sed cum hæc. Scilicet Carbo. finitur enim petenda anni cursu, ex quo scit controuersiam sibi fieri: vt s. de Carbo. edic. l. 3. in fi. Item petita ea finitur pubertate: vt in ead. l. 3. §. puberi. hic ergo vel non fuit petita, & eodem tempore anni finita est cū ordinaria: quia sciuit sibi eam deferri, & hæc extraordinaria: quia scit sibi controuersiam referri: vt supra, de Carbo. edi. l. 3. §. fin. & ita mater admittitur. vel petijt Carbo. adueniente pubertate pronuntiatum fuit eum non esse filium: vt supra, de Carbo. edicto. l. 4. in fine.
[p] Sed si infanti. Aliàs in li. domini Accur. est, vel si impubes &c.
[q] Non enim similis. Secundum hoc intellige C. qui admit. ad bono. possess. l. infantis.
[r] Admittantur. Puta alij filij: qui licet repudient, quandiu vult, mater non admittitur: vt s. eo. l. 1. §. si nemo. vel dic, sunt nepotes ex alio filio qui in locū sui patris cum patruo vocantur: vt Institu. de hæredita. quæ ab intest. to deferūtur §. cum filius.
[s] Pater. Qui emancipauit: aliàs non haberet filius hæredem secundum hæc iura.
[t] Siue hæres. Quis contracta fiducia emancipauit.
[u] Siue bonorū possessor. Quia non contracta: vt s. titu. 1. l. si ad patrem. & instit. ad Tertyll. §. præferuntur. & C. eod. l. 2.
[x] Fiduciam. Id est, emancipauerunt cōtracta fiducia.
[y] Etiam adoptiuus. Nisi in casu: vt infra eōdem l. æquissimū. §. 1.
[z] Cum pater. Semper dicas post emancipationem vt modo notaui.
[a] Desierit. Adoptiuus. post emancipationem: vt supra, vnde libe. l. liberi.
[b] Legitimus. Puta per vnde legitimi: quādo contracta fiducia

[*] Id est fiduciario patre non emeriat, & sic mias misenat tertio mācipetū ab eo tūc succedebant. aliàs fiduciarius pater successisset. Cai' lib. 1. insti tu. capi. 6. Sed Iustinianus in l. fin. C de emācip. li. significat nunc fiduciā contrahi, cū manumittendo legitimā sibi reseruat manumissor.

las, a ex quauis parte excludit matrem. Si sit adgnatus defuncti, & naturalis pater in adoptiua familia sit, & mater, matrẽ admittimus: quoniã patrem adgnatus * excludit. b Si sit consanguinea c soror defuncti, itẽ mater, & pater adoptatus, vel emancipatus. d si consanguinea velit habere hęreditatẽ: matrem ex senatusconsulto voa cum ea venire, & patrem excludi e placet. Si consanguinea repudiet: matrem ex senatusconsulto propter patrem non venire. Et quamuis aliàs non solet mater expectare consanguineam, velit necne adire hæreditatem. f * nunc tamẽ expectaturã: cõsanguinea enim est, q̃ patrẽ excludit. Repudiãte ergo consanguinea, bonorum possessionem habebit mater cũ patre quasi cognata: sed & in hac moram g patietur: nec antè accipiet bonorũ possessionẽ, quàm pater pętierit: quoniã omittẽte eo potest ex senatuscõsulto succedere. Sed & si ipsa h eadẽ mr̃ sit, & soror consanguinea (vt puta, quoniã pater matris nepotẽ suum ex filia adoptauit) sit præterea & pater naturalis: hæc mater, si quidẽ quasi cõsanguinea veniat i excludet patrẽ, si ius cõsanguineæ repudiauit, k vel capitis deminutione l amisit: ex senatuscõsulto venire ꝓpter patrẽ nõ potest: repudiãte verò patre, rursus ex senatusconsulto põt venire. Si mater hereditatẽ filij, filięve nõ adierit ex senatuscõsulto Tertylliano: * in bonorũ possessione m antiquum ius seruãdum est. n Cùm enim esset prælatio: matre omittente senatuscõsulti beneficiũ, ius succedit vetus. Sed si mater repudiauerit bonorum possessionẽ, de adeũda n aũt hæreditate deliberet: dicendum erit, agnatũ non succedere, quoniã nondũ verũ est nõ adijsse matrẽ. Quòd autem diximus, o ius antiquum seruari matre nõ adeunte, cui persona deferatur hæreditas, videndum est, vtrum ei, quæ nunc proxima inuenitur, cũ mater repudiar: an ei, quæ fuit cùm intestatum decessisse certum esset, vtputa fuit patruus, p cum intestatus decederet: q & patrui filius, cũ mater repudiasset. Patruo nondum delata hæreditate, atq; ideo defuncto eo matre deliberante, patrui filium vocari.

Dictum est suprà qualiter mater excludatur à successione filii propter filios, vel consanguineos: modo est videndum, quando priuetur successione propter tutorem non petitum. & primò ponit mentem cuiusdam constitutionis. secundo incipit illam constitutionem exponere. secunda ibi. Et quidem. Bartolus.

Si mater non petierit tutores † idoneos filijs suis, vel prioribus excusatis reiectisve non confestim † aliorum nomina ediderit: ius non habet vindicandorum r sibi bonorum intestatorum filiorum. Et quidem si non petijt, * in constitutionem incidit. Ait enim, s vel non petierit. Sed à quo non petierit? Loquitur quidem de prætore constitutio: sed puto & in prouincijs locum habere, etiam si à magistratibus municipalibus non petat: quoniam & magistratibus municipalibus dandi necessitas iniungitur. t Quid ergo si petijt, sed admonita vel à libertis, vel à cognatis, an incidat in senatusconsultum? & puto eam incidere, si compulsa fecerit, non si cùm petere non cũctaretur, u admonita est. Quid si pater eis peti prohibuerat tutorem: quoniã per matrem rem eorum administrari voluit? incidet, si nec petat, nec legitimè x tutelam administret. Quòd si penitus egenis

fiducia emancipauit.
a Contra tabulas. Quando cõtracta fiducia, vel non emancipauit.
b Excludit. Si vinco vincentem &c. vt hic, & in ſ.., de diuer. & temp. præscri. l. de accessionibus. t
c Consanguinea. Scilicet ex eodem patre.
d Emãcipatus. A patre naturali, vel etiam adoptiuo. Accursius.
e Excludi. Per sororem: cum extra familiam est pater.
f Adire hæreditatẽ. Quia statim pro sua parte accipit mater vt insti. ad Tertyl. §. soror.
g In hac moram. Facit supra eod §. sed si quis decesserit. in fi.
h Sed & si ipsa. Scilicet mater.
i Veniat. Fuit ergo nepos à patre adoptiuo emancipatus. alias nõ haberet hæredem secũdum hæc iura. vel secundum hoc videtur desinere esse & soror: vt instit. de nup. §. inter eas. sed respond. hic non desinit habere ius sororitatis, quando ab auo fuit eius filius adoptatus: vt supra ea. l. §. liberi.
k Repudiauit. Repudians vno iure, potest venire ꝑ aliud, vt & C. de iure delib. l. filium.
l Deminutione. Minima: quia ipsa fit emancipata. Sed quare & hic non retinet ius sororitatis post capit. dimi. Respon. ibi erat ciuile & naturale vinculum: hic naturale tantum.
m In bonorum possessione. Vnde legitimi: vt & ĩ. vnde leg. l. 2. in fi. & l. 3.
n De adeunda. Per Tertyllianum.
o Diximus. Supra proxi. §.
p Patruus. Nunc respondet. sic econtra ĩ. eo. l. 1. §. vtrum.
q Decederet. Filius.
r Vendicandorum. si moriat impubes: alias non: vt C. ad Tertyll. l. omnem. & l. matres. & de legi. hære. l. sciant. & hæc omnia ĩ. exponit.
s Ait enim. Constitutio Diui Pij: vt ĩ. qui pet. tut. l. 2. §. idẽ diuus.
t Iniungitur. Vt ĩ. de tut. & cura. da. l. ius dandi.
u Cunctaret. Id est dubitaret. & q̃a pro certo proponebat petere.
x Nec legitimè. Quod potuit petẽdo à principe secundum hæc tempora: vt ĩ. de tut. l. fi. Quid autem si pater eorum matri non mandauit gerere, ipsa tamen gessit, & ideo tutores nõ petijt? item quid si alij gesserunt: sed à iudice tutelam non petierunt, nec inuentariũ fecerunt: an punitur mater? Respõ. apertè hic videtur dicere quod incidat: quia non legitimè gessit, secũdum Azonem.

Exclu-

* In P. Fl. exclusit.
† Et ꝑ Mã dos. in 23. q. 16. Regu. nu. 16.
* Sic in P. Fl. Halo. antẽ scripsit, nunc tamen expectaturã consanguineam, quę patrẽ excludat.
* In P. Fl. in bonis eorũ antiquũ &c.
† Cõcor. c. à non facto. in fi. ibi, quotiescunq; ĩ gestis cõciliorũ discors sententia inuenitur, illius cõcilij sententia magis teneatur, cuius antiquior & potior extat authoritas dis. l.
† Multa huc pertinentia reperies apud Platonẽ dialogo 6. de legib. vbi p̃clarè disserit de pęna cognatorum qui pupillis tutores non petunt.
† Confestim. cũ primũ potuit. sic intelligit gl. super verbo, mox. circa fi. in c. quia propter. extra de electi. & in c. olim causam, in gl. super ver. cũ statim. de restitu. spolia.
* In P. Fl. nõ est, in constitutionem.

filijs non petit: ignoscendum est ei. Sed si fortè absens à libertis præuēta est, vel ab alijs: dicendum est, eā non excludi,[a] nisi forte cùm frustraretur, id contingit. Filijs aūt nō petendo punitur: vtique & filiabus. Et quid si nepotibus? Similiter non petēdo punitur. Quid si curatores nō petit? Verba rescripti deficiunt. sed dicendum est, si quidem impuberibus[b] curatores non petijt: eandē esse rationē: si iam puberibus: cessare debere.[c] Quid si cùm prægnans esset, bonis nō petijt curatorem? dico in sententiam incidere. nam & si apud hostes habuerit impuberē: idem erit dicendū. Quid si furioso tutorem[d] vel curatorem non petijt? magis est, vt incidat. Non solùm autem quæ non petijt, coercetur: sed & quæ defunctoriè[e] petijt (vt rescripto declaratur) vel priuilegio[f] munitū vel oneratū, puta tribus tutelis: sed ita demum, si data opera hoc fecit. Quid ergo si tales petijt, & susceperunt nihilominus, vel detenti sunt? Excusata erit mater. Quid si indignos, id est, minus habiles ad tutelā petierit, cùm sciebat prætorem eos nō daturum. Quid tandē si dedit eos prætor matris petitionē secutus? Iam quidē prætoris delictum est: sed & matris punimus consilium. Igitur si fortè excusati sint illi, vel improbati: debet mater alios sine mora petere. Ergo siue non petierit, siue nō idoneos petierit: punietur, etiā si dati fuerint minus idonei prætore errantè.[g] Idoneos aūt vtrum facultatibus, an & moribus petere debeat: dubitationis esse potest. Puto autem facilè ei ignosci, si locupletes sint ij, quos petijt. Sed & si prioribus excusatis reiectisve, vt non confestim aliorū nomina ediderit, punitur. Quid ergo si non fuerint omnes excusati, vel non oēs reiecti? videndum est, an ei imputet, cùm in locū excusati non petierit. Et puto imputandū.[h] Quid si decesserint quidā? Puto (licet verba deficiant) sententiam constitutionis locum habere. Sed quod diximus reiecti, vtrum sic accipimus, à prætore non dati? an & si suspecti fuerint remoti, vel ob negligentiam, vel ignauiā repulsi? etiā hos quis reiectos rectè dicet: ergo etsi latitent. Sed longū est. Nam nec hoc ei imputatur, cur suspectos nō fecerit: alioquin si latitarent, potuit edicto desiderare, vt eos prætor adesse iuberet, & suspectos eos remoueret, si deessent. Quid si non cōpulit eos miscere se tutelæ? Et cùm plenum officiū[i] à matre desideremus: & hæc ei curanda sunt, ne in hæreditate ei obstent. Confestim autē[k] sic erit accipiendum, vbi primum potuit, id est, prætoris[l] copiā habuit huic rei sedentis:† nisi fortè infirmitate impedita est, vel alia magna causa, quæ etiā mandare[m] eā ad petendos tutores impediret: ita tamen, vt nullo modo annale tempus excederet. Si enim mortalitate filij præuenta est: nihil matri imputetur. Tractari bellè potest, si amplum pupillo legatū sub conditione sit relictum, Si tutores nō habuerit, & (puta) propterea ei mater nō petierit: ne conditione deficeretur, an constitutio cesset? Et puto cessare, si damnū minus sit cumulo legati. quod & in magistratibus municipalibus tractatur apud Tertyllianum. & putat dandā in eos actionem, quatenus plus esset in damno, quàm in legato. nisi fortè quis putet, cōditionem hanc quasi vtilitati publicæ oppugnantem remittendam, vt alias plerasq;:[n] aut verba cauillatus imputauerit matri, cur curatores nō petierit. Finge aūt plenius[o] cōditionem conscriptam: nonne erit matri ignoscendum? aut hoc imputabitur matri, cur non desiderauit à principe conditionem remitti? Et puto, nō esse imputandū.[p] Ergo etiam si mater ei, qui soluendo nō erit, non petierit tutorē: puto ignoscendū. consuluit enim ei, vt minus inquietetur, quasi indefensus. Et si fortè quis vxorē cōmunis filij, matrē hæredem scripserit, rogaueritq; remissa etiā satisdatione, vt filio pubere facto restitueret hæreditatē: nec mater ei petijt tutores: debet dici cessare constitutionē: cū patris volūtatē secuta sit, & nihil habenti-

[a] Excludi. Vt C. de ijs qui. vt indi. l. sororem. & C. de iure fisc. l. edicto. §. cum autem.

[b] Impuberibus. Quod fit quandoq;: vt Instit. de cura. §. interdum.

[c] Cessare debere. Sed ipsi sibimet petāt: vt supra, qui pet. tuto. l. 2. §. curatorē.

[d] Tutorem. Supra, de tuto. l. qui habet. in princi.

[e] Defunctoriè. Procrastinando.

[f] Priuilegio. Sic supra, quod cuiusque vni. no. l. 1. §. fi.

[g] Errante. Nisi statim alios petat: vt j. §. sed si prioribus.

[h] Imputandū. Nisi cùm reliqui sufficiūt administrationi: vt infra, qui pe. tuto. l. credendum.

[i] Plenum officium. vt & C. qui pe. tut. l. cum à matribus, & no. quod quo ad suspectos est hoc consilium, ne sit contra dictā l. ī. qui pe. tut. l. fi. sed quo ad cæteta est necessitas: sic C. de admi. tu. l. fi. §. personas. Accur.

[k] Confestim autē. Hoc est verbum orationis recitatæ ī. §. si mater.

[l] Sedentis. Sic supra quis ordo in bono. pos. set. l. 2. §. in bonorum.

[m] Mandare. Procuratori. s. quod potest: vt C. qui pet. tuto. l. cum à matribus.

[n] Plerasque. Vt C. de condi. insti. l. conditiones. & l. filius.

[o] Plenius. Vt nec curatores petat. Accur.

[p] Imputandum. Et sic non est remittenda.

† Facit iste tex. quod tutoris datio pertineat ad maiorē iudicē, quod patet ponderando verbū prætoris, quod de maioribus magistratibus, vt p Spec. in tit. de iurisd. om. iudi. § ver. medij. de quo est gl. ordin. in Insti. de Atti. tut. §. sed hoc videtur. in glo. in verb. in to.

Alias, sedentis.

filio tutores nô petierit. Quòd si ei remissa satisdatio[†] non fuerit, contra erit: quoniã vel propter hoc debuit tutores habere. Sed si fortè impubes post matris cessationem fuerit adrogatus, & impubes obierit: dicendũ erit, matri aduersus adrogatorẽ nô cõpetere ex stipulatu actionẽ.[a] Videndũ est, matre ꝓhibita ius suũ vindicare, verũ cæteros admittamus, atque si mater non esset: an ipsam hæredẽ dicamus fieri, vel aliud nomen successionis inducere. Sed negauimus ei actiones, & inuenimus rescriptũ ab Imperatore nostro Antonino Augusto, & Diuo patre eius Mammiæ Maximinæ pridie Idus Aprilis, Plautia no iterũ cõsule, matre remota eos admitti,[b] qui venirent si mater nô fuisset, ergo & adgnati, cæteriq; succedẽt. aut si nemo sit, bona vacabunt.

Modestinus lib. viij. regularum. III.

Patrem[c] adoptiuum matri non obesse plerique probant.

Idem lib. ix. regu. IIII.

Matris intestato defunctæ hæreditatẽ ad omnes ei⁹ liberos pertinere, etiam si ex diuersis matrimoniis nati fuerint, iuris est.

Paulus libr. sing. ad Senatuscon. Tertyl. V.

Aequissimum[d] est, omnes filios matri præferri, etiam si per adoptionẽ in familia relicti sint. Sed & nepos ex adoptiuo filio natus, ex verbis senatusconsulti matri obstabit. Si ex filio[†] nepotem auus manumiserit, isq; patre, & auo, & matre superstitib⁹, decesserit: potest quæri, q̃s potior esse debeat. nã si mater exclnserit auum[e] manumissorem, qui patri anteponitur, edicto prætoris[f] inducetur pater defuncti. quo admisso, desinet senatuscõsulto locus esse, & rursus auus vocabitur. itaque rectius est, auo ius suũ conseruare:[g] qui & contra scriptos hæredes bonorum possessionem accipere solet.

Idem libr. singula. ad Senatuscon. Orfi. VI.

Filij[h] mater ex hoc senatusconsulto, etiã si in aliena potestate sit,[i] ad hæreditatem admittitur. Filius q̃ se nolle adire hæreditatem matris dixerit, an possit mutata voluntate adire antè, quã cõsanguineus, vel adgnatus adierit, videndũ ꝓpter hæc verba, Si nemo filiorũ volet hæreditatẽ suscipere. quia extẽsiua[k] sũt. Et cùm verba extensiua sint, pœnitentia eius vsq; ad annũ admittẽda est,[l] cùm & ipsa filii bonorũ possessio annalis sit.

Idem libro singu. ad Senatusconsultum Tertyll. & Orfi. VII.

Si q̃s intestatus decesserit relicta matre, & fratre consanguineo, vel sorore, quamuis per adrogationem quæsitis: eadem iura in persona matris[m] seruantur, quæ & naturalibus extantibus liberis.

---

a Ex stipulatu actionem. Quam aliàs haberet: vt s. ea. l. §. impuberem.

b Admitti s. quo ad hæreditatem: sed an idem ordo in petendis tutoribus, vt prius mater quàm alij audiatur, scilicet vt donec mater vult petere, alius non audiatur? Respond. non: vt supra ea l. §. sed si forte. & qui pe. tut. l. a. in fin. Item no. quòd ipso iure mater esse desinit: vt hic.

Patrem. CASVS. Pater legitimus, & naturalis præcedit matrem in successione ab intestato: sed solus pater adoptiuus non vincit eam.

c Patrem. Pone casum: vt supra l. prox. § obijcitur.

ADDITIO. Bar. arguit contra istam l. quòd ille qui habet patrem adoptiuum, est in eius potestate: ergo non habet hæredem matrẽ, vel alium: vt l. 2. infra, de castren. pecul. Sol. secundum eum: & intellige, quod pater adoptiuus eum emancipauit: vt dicitur in l. 2. §. obijcitur supra eod.

Matris. CASVS. Si mater decedat intestata: omnes eius liberi, siue sint ex eodem matrimonio, vel diuersis, succedunt ei per Orficianum. Viuia.

Aequissimũ. CASVS. Si filius decedit intestatus relictis liberis, liberi obstant matri, siue sint legitimi & naturales: siue legitimi tãtum, puta adoptiui. Si ex filio. Si pater nepotem emancipauit, & emancipatus decessit patre, & matre superstitibus: succedet mater. videbatur, quòd pater excluderet auum ratione gradus, & insuper matrem. & certè licet ita videatur, tamẽ dicendum est, quòd vocatur vel ad successionem ab intestato, vel in bonor. pos. vtilem vnde liberi. Viuianus.

d Aequissimum. Supra eo. l. 2. §. liberi.

e Auum. Vt s. eod. l. 2. § sed neq; auus.

f Prætoris. Vt s. si à pa. quis fue. ma. l. 1. §. nepos.

g Conseruare. Non ergo mater excludit auum, quando pater est in medio. & not. quòd hic fallit regula quam habes j. de diuer. & tempor. præscrip. l. de accessionibus. scilicet si vinco vincentem &c. nam auus vincit patrem: & pater matrem: nô tamen auus solus vincit matrem: vt hic, & s. eo. l. 2. §. obijcitur. nisi pater sit in medio: vt hic dicitur. sic & fallit alias, vt not. C. de natu. libe. authentic. licet.

Filij. CASVS. Mater siue sit materfamil. siue filiafami. vocatur ad successionem filij. Filius qui se. Decessit mater intestata. filius vocabitur ad eius successionem per Orficianum, dixit filius: nolo adire, postea vult mutare voluntatem. & adire poterit ne? sic, adeo quod si mater habebit fratrẽ legitimũ, & naturalem, nô venit ad successionẽ, sed filius per Orficianum. Viuia.

h Filij. Hic puncta.

i Potestate sit. Scilicet mater. sic econtra infra eo. l. penul. Accursius.

k Extensiua. Propter verbum volet, quod formatur à præsenti: vt infra, de verbo. obligatio. l. si stipulatus.

l Admittenda est. Imò videtur quòd non: vt C. de iur. & fac. igno. l. 2. quæ est contra. Sol. ibi aliud iam acceperat, hic non. vt supra de minor. l. quod si minor. §. Scæuola. vel solue vt ibi not.

Si quis. CASVS. Quidam decessit intestatus relicta matre, & fratre, vel sorore quæ fiiis naturaliter, vel per arrogationem. nonquid eadem seruãtur, quæ in filiis legitimis & naturalib⁹? certè sic. Viuianus.

m In persona matris. Volo eis succedere filio. qualiter autem naturales succedant cum matre, habes Insti. ad Tertyl. §. frater.

[†] Solent quære scribẽtes quare satisdatio tutoris per tutorem põt remitti: sed tu accipe duas validas rationes. Prima est, q̃a hoc casu satisdationis loco habetur fides electa, vt no. Spe. in tit. de instru. edi. §. nũc verò aliqua. vers. quid si hæres. Secunda: q̃a de iure nõ est de substãtia tutelæ: vt no. Barto. in addi. ad Specu. in ti. de tutel. versi. satisdatio non est.

[†] Vide q̃ in hũc §. eleganter & copiosè scripsit Al. lib. parad. 11. ca. 8.

† Iulius Capitolinus in Marco philosopho refert eũ addidisse leges de bonis maternis & quãdo filiorũ successionibus pro parte materna.

† Cõcor. gl. in uer. ab apostolo. ibi, beneficiũ enim iuris nemini ẽ auferẽdũ e. cũ sm apostolũ. extra de sec. nu. & gl. in uer. parẽtib'. ibi, & hæreditas pa sentũ qua si debita obuenit nobis c. p̃ dicator. 87. i. q.

IN suspenso. CASVS. Si filius emancipatus decedit relicto filio: & ille deliberat, uelit petere bonorum possessio ius matris est in suspenso. Viuianus.

a De bonorum possessione. Vnde liberi.

Acratissimi. CASVS. Si mater moriẽ intestata liberi succedunt matri per Orficianum, siue erãt sui iuris, uel in potestate constituti. Viu.

b Potestate sint. Sic econtra supra eod. l. filij. in princi. & facit C. ad Orfi. l. 2.

SI filiusfamilias. CASVS. Filiusfamilias miles quæsiuit bona in castris. postea mortuo patre suo intestatus decessit. nunquid mater succedit ei per Tertyllianũ: dicit iurisconsultus, nõ puto in distinctè. in uno puto distinguẽdum: si iste filius decessit intestatus: si nõ habet posthumum, uel filium in captiuitate hostium, uel filium domi: mater succedet ei. sed si habet posthumum: quandiu speratur nasci, mater non succedit ei. sed si nascitur non monstrosus, mater non succedit ei, si redit captiuitate hostium iure non succedit ei, si habet filiũ domi: mater non succedit ei, sed si nascitur filius monstrosus, iste nõ obstabit matri, quin possit filius per Tertyllianum succedere. Viuia.

Caius libro singu. ad Senatusconsultum Tertyllianum. VIII.

IN suspenso est ius matris, si filius defuncti emancipatus deliberet de bonorum possessione a petenda.

Idem lib. singu. ad senatuscon. Orfi. IX.

SAcratissimi principis nostri oratione † cauetur, ut matris intestatæ hæreditas † ad liberos, tãetsi in aliena potestate b sint, pertineat. *

Pomponius libro ij. Senatuscon. X.

SI filiusfamiliàs miles c non sit testatus de ijs, quæ in castris acquisierit, an ea ad matrẽ pertineant, uidendum est? Sed non puto. Magis enim iudicio d militum hoc beneficium cõcessum est, non ut omni modo quasi patresfamilias in ea re sint. Quando in pendenti est, an quædam personæ possint obstare matri, & ca sus tulerit, ut non inducantur: e matri ius integrum erit, quod medio tẽpore * apprehẽderit: f ueluti si filio intestato mortuo posthumus ei filius potuerit nasci, nec natus sit, aut mortuus editus: uel etiam quòd filius, qui in hostium potestate erat, postliminio nõ sit reuersus.

c Miles. Qui manet in potestate. ut insti tutiont. quibus modis ius pat. pote. sol- uj. §. filius.

d Iudicio. Id est, ut testentur si uolent, alias pater occupat iure peculij: ut infra de castren si peculio. l. a. & facit supra, ad legem Falcidiam. l. filius. & de stipulatione seruo. l. si seruus cõmunis. in princi.

e Inducatur. In eo statu, ut succedant filio.

f Apprehenderit. Sed licet de facto apprehend erit: an intetim est hæres considerata ueritate? Videtur quòd non: ut s. eod. l. in suspenso. & not. supra, si pars hæred. peta. l. illud. in principio Accursius Florentinus legum doctor.

* Alci. ll. 4. paradox. c. 3. hoc respõ so probari ait, etiam iure digestorũ bona ad filiumfa. ratione dominarj per tunuisse.

* In P.P. appendit.

F I N I S.

CAPITVM ALIQVOT GRAECE A MODESTINO IVRISCONSVLTO CONSCRIPTORVM, QVAE NOS NVNC PRIMVM SVIS LOCIS INSERVIMVS.

Latina interpretatio ex Antonio Augustino Iurisconsulto clarissimo.

Ex libro xxvj. Digestorum, Titu. iij.

CAP. I. Ἰγναμωδὲ, &c.

VT ne de his quidē tutoribus, qui confirmari possunt omittamus, de his etiam breuiter cōsiderandū est. Sunt quidā, qui rectè dantur testamento tutores, hoc est & à qbus oportet, & qbus oportet, & quo oportet modo, & vbi oportet. Nam pater filijs vel nepotibus, quos habet in potestate rectè dat tutorem in testamento tamen. Si verò ea persona sit, q̄ darę nō pōt, mater puta, vel patronus, vel extraneus quiuis, aut ei, cui datur, dari nō posit: vt à patre filio, vel filiæ, qui non sunt in potestate, aut si scriptum sit, ROGO TE, VT ILLAS RES CVRES, aut codicillis nō confirmatis tutor aut curator datus sit, cōstitutiones pmiserūt quod deest: cōsulari potestate suppleri, & tutores secundum testatoris voluntatē datos cōfirmari. Et si quidem pater erat, qui dedit, plerunq; solet non inquirere Præses, sed simpliciter cōfirmare: si verò alius diligenter inquirit, an idoneus sit. Prætereà scire oportet curatorē testamento à patre quidem rectè dari, sed datum confirmari à Præside solere.

TIT. V. CAP. XXI.

Εἰδέναι δεῖ, &c.

SCire oportet magistratus, non oportere curas minorum mulieribus cōmitti. Si mater ea cōditione scripserit filios hæredes, si liberati fuerint patria potestate, liberaris his, & ob id hæredibus, ipse pater curator creari, etiā si velit, non potest: ne alia via q̄ testatrix fieri noluit, fiat. & hoc ita à diuo Seuero constitutum est. Sed & si quis à parentibus prohibeatur tutor esse, creandus non est. q̄ si fuerit creatus, neq; se excusauerit, prohibendus est existimatione quidem salua tutelam gerere. Qui in legatione sunt, nō sunt à magistratibus tutores aut curatores creandi. nam dum legatione funguntur, ad eos periculum non pertinet. Si prouincialem hominem legatum magistratus Romę dederit tutorem, liberabitur. Inter cæteras causas magistratum oportet creandorum mores animaduertere. neque enim tam facultates, aut dignitas aptę sunt ad fidem eis habendam, quàm vitæ institutum decens, & mores probi. Semper autem hoc maximè magistratus obseruēt, ne creent eos, qui se ingerunt, vt creentur, aut ob id pecuniam dant, quos pœnæ quoque obnoxios esse constitutum est.

TIT. V. CAP. XXII.

Καὶ οἱ μὴ, &c.

ET qui nō sunt Decuriones, Decurionū filijs tutores creantur, sicut & decuriones iis, qui non sunt ex Decurionibus.

TIT. VI. CAP. II.

Ἐὰν οἱ ἀφήλικες, &c.

SI minores nō habeant legitimos defensores: siquidem tutoribus egeant ob impuberem ætatem, possunt cognatione, aut adfinitate propinqui parentibus eorū masculis, aut fœminis petere, vt eis tutores constituantur. Possunt id quoq; parentum amici, & ipsorum puerorum educatores. Sed alij libera voluntate petunt, alij id facere cogūtur, mater puta, & liberti. Nanq; illa, nisi legitimos liberis defensores petat, damno, hi pœena plectuntur. Etenim mater expellitur à legitima filij hæreditate, tanq̄ indigna ex eius bonis legitimam portionem consequi, cui tutorem quærere neglexerit. Neque solum si non petat, sed & si quem petat, defunctoriè petat, vtpote eum, qui se potest excusare, vel eo postea aut excusato, aut reiecto alium non petat, vel dedita opera malos petat. Liberti verò apud Præsidem ob hanc causam accusati grauiter puniuntur, si id negligentia aut vitio omisisse videantur. Quæ de matre scri-

pta sunt, Seueri epistola cõstant, cuius uerba infra scripsimus. Et paulò pòst, Sanè si quis aut creditor, aut legatarius sit, aut quiaIiam habeat necessariam cum pupillo cõtentionem, nõ ipse petet ei tutorẽ, sed eos rogabit, qui petere possunt, ut petãt: aut si ipsi petitionem tardabunt, adito tum Præside rem totam explicabit, ut cõstituto legitimo tutore lis cũ pupillo habeatur. Et hęc quidem de tutoribus. Curatores uerò ipsi sibi minores petẽt, si adsunt per se: si autẽ quis absit, per procuratorem. Sed an alius petere curatorem possit, quæritur? & optimus Vlp. ita scribit, quasi necesse sit ipsum sibi petere, neq; ali⁹ possit. Et paulò pòst, Qui quomodocunque per excusationem tutela liberati sunt, non habent necesse tutorem pupillis petere, ut Seueri & Antonini constitutione continetur.

Ex lib. xxvij. TIT. I.

CAP. I. Ἐρέννιος Μοδεστῖνος.

Herennius Modestin⁹ Ignatio Dextro. Vtilissimum, ut mihi uidetur, opus cõfeci, quod inscripsi De tutelę, & curę excusatione, idq; ad te misi. In quo quantũ potui, apertè eum tractatũ explicaui, docens Græcè nostra iura: quę quàm difficulter uertantur, nõ ignoro. Dumq; ea explico, addo sicubi opus est, ipsa legũ uerba, ut his, qui dicendi, & legendi usum habẽt, hoc desiderantibus perfectum auxilium præstare possimus. Principio igitur dicendum est, quos creari nõ oporteat. Libertinis pupillis magistrat⁹ ingenuos tutores, aut curatores nõ dẽt, præterquam si maxima inopia sit eo loci libertorũ. Iubet.n. Diui Marci oratio, ut libertinis, qui in eodẽ oppido sunt liberti dentur. Sed si detur ingenuus, Diuus Seuerus minoribus cõsulens rescripsit obnoxiũ fore tutelę, nisi intra cõstitutum tempus allegauerit excusationẽ. Non licet sponso spõsæ creatorẽ esse, ut senatus censuit: creatus autem hic, remouẽdus est.

CAP. II. Ἀφίενται, &c.

A Tutela, & cura excusantur, qui septuaginta annos excesserunt. Excessisse autem eos oportet tũ, cũ creãtur, aut cũ hæreditas adita est, aut cũ cõditio testamẽto scripta impleta est, non intra excusationis tẽpora eã ętatẽ implere, q̃ pbatur, aut natalis diei scriptura, aut alijs legitimis pbationis. Liberorũ quoq; multitudo à tutela, & cura excusat. Oẽs tñ liberos legitimos esse oportet, etsi in potestate nõ sint, atq; tũ uiuere, cũ patres eorũ tutores dãtur. Nã q anteà mortui sunt, non numerãtur inter liberos, neq; etiã nocẽt, q posteà moriunt: qđ Diui Seueri constitutione cauet, q̃ quãuis de eo tutore loqui uideat, q testõ datus est, tñ aptari ad quemcunq; alium pôt. Qui in utero est, & si in multis iuris partib⁹ æq parat iam natis, tñ neque in hac q̃stione, neq; in cæteris ciuilibus muneribus pdest patri. Quod etiã Diui Seueri cõstitutione cauetur. Nõ solũ aũt filij & filię uacationẽ tutelæ adserũt: sed & nepotes, & neptes, ex filijs maribus. Iuuãt uerò hi, cũ eorũ pater mortu⁹ est, & ipsi eius locũ supplẽt ano: q licet plures sint ex uno filio, p uno numerãtur. Colligere licet hæc ex cõstitutiõibus, qbus de liberis tractatur. Neq; enim facilè cõstitutionẽ reperies, q̃ de filijs, nõ de liberis scripta sit. Liberorum aũt appellatio ad nepotes extẽdit. Sed numerũ liberorũ constitutionib⁹ decretũ iam tũ esse oportet, cũ creatur, nõ etiã si post creationẽ nati sunt antè q̃ causas excusationis allegauerit. Nã q posteà nati sunt, nihil iuuãt, ut Seueri, & Antonini cõstitutione scriptũ est. Preterea q tres tutelas, aut tres curas habẽt, aut tria onera mixtarũ tutelarũ cũ curis, & hæ non sint ætate minorũ finitæ, habent excusationem, si ad quartã tutelam, aut curam uocẽtur. Sed & si quis nõ minoris, sed furiosi curator sit, huius quoq; curæ ratio habẽda ẽ, ut in numero curarũ cõputet. Quæ ita se hẽre Seueri, & Antonini constitutio docet. Et optimus Vlpia. de tribus tutelis sic ait.

CAP. IIII. Ἔφαμεν,

Diximus tres tutelas habentes ad quartam non esse uocãdos. Quęsitũ igitur est, si quis duas tutelas habeat, & tertia oneratus appellauerit, pendenteque adhuc iudicio appellationis quarta tutela oneret, an in allegatione excusationum quartę mẽtionẽ tertię faciet? aut ea omnino omittet. Et inuenio à diuis Seuero, & Antonino cõstitutum esse, non oportere ad quartam tutelã creari eum, qui à tertia prouocauerit. Sed dũ pẽdet allegationũ tertię iudicii expectare: cuius finis finẽ quartæ excusationibus faciet. Recta sanè ratione. Nã si qs eã, q̃ quarta est, quasi tertiã susceperit, & iniusta appellatio de tertia appareat, quatuor oneribus contra leges onerabitur. Si pater tria tutelarum, aut curarum onera habeat, eius filius nõ grauabitur: ita enim constitutum est à Diuis Seuero, & Antonino. Hoc idem cõtra quoq; est, ut oporteat filij tutelas

las uacationem patri dare, & utriq; cões, hoc est unã filij, & duas patris, aut contra. Quę ita se habēt, cũ uni domui, nõ diuersis onus deferē. Et hoc optimus Vlp. scribit.

CAP. VI. Ἐὰν δύο, &c.

SI duas tutelas habēs, alteris duabus onerētur: quæ tertia erit ordine, inuabit eũ ad quartæ excusationē: licet imperator sit, q quartã detulit, aut etiã tertiã, scilicet si antē q̃ sciret, quid is uellet, antenertit ali' in creatione tutoris. Si uerò ordo nõ appareat, sed eadē die diuersis tabulis duę creationes factæ ꝓponātur: nõ creat', sed creãs eliget q̃ subire eũ oporteat. Grãmatici, Sophistæ, Rhetores, Medici, q περιοδευταὶ (hoc est circumforanei) uocãtur, ut a reliqs muneríb', sic à tutela, & cura uacationem habēt. Sed est cõstitut' rhetorũ numerus, q i unaquaq; ciuitate immunitatē habeãt: diui fiõq; quędã ciuitatũ lege facta est. Qđ ex epistola Antonini Pij apparet, quæ cõmuni qdem Asiæ scripta est, sed uniuerso terrarũ orbi conuenit. Ex ea hoc caput ĵ. scriptũ est. Minores ciuitates quinq; medicos, sophistas tres, grãmaticos totidē ímunes hrē possũt. Maiores septē medicos, quaternos duab' illis disciplinis ꝑpositos. Maximæ uerò medicos decē, rhetores quinque, grãmaticos totidē. Supra hunc numerũ ne maximę qdē ciuitates immunitatē ꝑstare possũt. Et maximo numero vti oportet metropoles prouinciarũ: altero eas, quæ forũ causatũ habēt: tertio reliquas. quē numerũ neq; curię decreto excedere licet, neq; qua alia captiõe q̃sita: minorē tñ cõstituere lʒ. qm̃ id si fiat, ciuilia munera iuuanē Atq nõ aliter hi ea ímunitate fruanē, nisi decreto curiæ numero cõstituto adscribanē. & operã quisq; suã nauet nõ malè. Philosophos quoq; à tutelis uacaē Pau. scribit his uerb.

Idem, φιλοσόφων. De philosophis uerò eadē Diui Pij cõstitutione dicit. Philosophorũ numerus cõstitutus nõ est: rari em̃ sunt, q philosophanē. Et quidē existimo eos, qui diuitijs abundãt, libēter ꝑstaturos auxiliũ patriæ. Quòd si studiosè cõtendãt de re familiari, iã inde ostēdēt facilè se nõ esse philosophos. Est etiã inter Cõmodi cõstitutiones ĩsertũ caput qđ dã ex Antonini Pij epistola, quo cõstat philosophos tutelarũ habere immunitatē, cuius uerba sũt hæc: Oĩbus aũt his, pariter Diuus pater me' statim atq; principatũ adeptus ē, suos honores, & immunitates cõfirmauit. Philosophos, rhetores, grãmaticos, medicos ímunes eē scribēs ꝑfecturis gymnasiorũ, ædilitijs curis, sacerdotijs, hospitũ receptione, frumēti, atq; olei emptionib'. Eosdēq; iudicare, neq; ĩ legationē ire, neq; in militiã cõscribi inuitos. Nullũ deniq; ꝓuinciale, aliudve mun' subire cogēdos. Hoc amplius scire illud quoq; oportet, eum hãc ímmunitatē habere, q in sua patria docet, aut curat. Nã Comanēses sophistę, aut alij si Neocęsareę doceãt, aut curēt, nõ habēt apud Comanēses ímunitatē, & hoc ita à Diuis Seuero, & Antonino cõstitutũ est. Sanè ualde doctos, & ĩ. numerũ, & alienã patriã incolentes, immunes esse Pau. scribit. & refert ita Diuũ Piũ Antoninũ fieri iussisse. Sophistã, qui Romæ docet, sine gratis, siue ob mercedē doceat, uacationē hrē à Diuis Seuero, & Antonino est cõstitutũ, pinde quasi in patria profiteatur. Quorũ sanctioni illã põt q̃s rõnem adferre: qđ cũ cõmunis sit, & existimetur patria regia urbs: æquũ est eũ, q in sua patria se utilē prębeat, hac imunitate frui. Legũ ꝑceptores in ꝓuincia docēses uacationem non habent, Romæ docentes habent.

Paulò post. ἱερεῖς. Prouinciæ sacerdotũ ut Asiarchia, Bithyniarchia, Cappadocarchia præbet à tutelis immunitatem, dum ei muneri quis pręest.

Ibidem Magistratus municipales tutela, & cura uacãt. Dant quoq; à tutela uacationē capitales inimicitiæ inter eũ, q creatus est, & pupillorũ patrē, nisi postea datus tutor testõ sit. Quòd si post scriptũ testm̃ intereos hęc capitalis contentio orta sit, aut prior quidē testõ est, sed ea de cã is tutor testõ datus eē uideaē, ut eo onere, & negocijs uexeē, aliud erit dicēdũ, ut ex Imperatoris Seueri epistola cõstat. pręterea à tutela liberatur, qui status controuersiã pupillo mouit, dum ne id fictē, sed bona fide faciat: qđ Diui Marc', & Verus cõstituerũt. De rusticis, tenuibus, & illiteratis hominibus Paulus ita scribit.

CAP. VIII. Ὁ παλαιστρατιῶται, &c.

VEterani, q honestē militiæ tēpus explenerũt, uacationē hñt à paganorũ tutelis. Sed aduersus liberos eorũ, q in eisdē ordinibus militauerũt, aut quorũcũq; ueteranorũ, ĩtra annũ post militiã exactã, uacationē habēt: post annũ nõ habēt. Fortior em̃ esse credit eiusdē militiæ æqualitas, ipsorũ ueteranorũ priuilegio. Sed hoc ita, si non aliàs causas habeãt excusationis tutelæ, ut annorũ numerũ, aut qd simile, quod solet paganis aduersus oẽs prodesse.

Quæ

Quæ de ueteranorũ filijs diximus, in nepotibus locũ nõ habẽt, quippe q nihilo à cæteris differre videtur. Planè ignominia miſſi perinde habẽtur, ac ſi nũquã militaſſent. Quãobrem neq; ipſi habẽt priuilegiũ, neq; ſi eorũ filijs ueterani tutores denẽ, tenebũtur inuiti. Aliqñ hi, qui nõ explẽt totũ militiæ tẽpus uacationẽ habẽt à tutelis, ut hic expleuerũt. Nam qui uiginti annos militauerit, ſimilis illi eſt, q expleuerit militiam. Qui uerò intra id tẽpus miſſus ẽ, nõ habet perpetuam tutelarũ immunitatẽ, ſed ab eis ad tẽpus habet, ut à cęteris ciuilibus muneribus uacationẽ. Etenim intra qnq; annos militia miſſus nullam ſibi uindicabit imunitatẽ: poſt quinq; vnius anni immunitatẽ habet, poſt octo biẽnij, triennij poſt duodecim, poſt ſexdecim quadriẽnij. Sed q poſt uiginti annos miſſus eſt, perpetuò, ut dicebamus, vacabit. Qui inter uigiles Romæ p militauerit, unius tantum anni uacationẽ habet, ſi habet: ſi honeſtè ſcilicet ẽ miſſus, qđ principio diximus, aut cauſaria (ut uocant) miſſione ualetudinis cauſa: eſt enim etiã hæc honeſta, ſed qui ignominia miſſus eſt, uocationẽ nõ habet. Conuetetanus aũt eſſe creditur non ſolum legionarius, ſed & omnis, q ubicunq; permilitauerit, ſi modò honeſtè hic quoq; miſſus ſit. Nam legionarius eius liberis, qui inter uigiles pmilitauerit, tutor eſſe poteſt. Iam uero militi minori ueteranus curator dabiẽ, ſi pater eius mortuus ſit, ſcilicet, aut ipſe emancipatus. Quarum omniũ rerũ teſtes ſunt principũ conſtitutiones: Vlpianus uero ita ſcribit.

Paulò poſt. Ἐζητήθη, &c. Quæſiũ eſt, utrum unam ſemel tutelã ueterani ſuſcipiãt an eodem tẽpore ſolam unã, qua finita aliã rurſus capiant? Sed ut in paganis finitæ nõ proderũt his, qui eas habuerũt, neq; inter tres tutelas numerabunẽ, ſic ĩ ueteranis nõ prodeſt tutores fuiſſe. Qđ etiã eſt in curis conſtitutũ, ut ex ſacra Seueri, & Antonini cõſtitutione cõſtat. Nihil intereſt, quã ob cauſã egeant cõmilitonis liberi tutore, uel curatore, qđ emãcipati ſint, an quòd pater mortuꝰ ſit. Primipilares ex Imperatorũ cõſtitutionibus à cęteris tutelis excuſantur, pter primipilaris filiorũ tutelas. Hi uetò primipilares eſſe cenſenẽ, q primipilo functi ſunt. Quòd ſi antè moriatur, q̃ pegerint, horum liberis primipilaris tutor non erit.

CAP. XI. Σύμοναι δὲ, &c.

NOn ſolum primipilares, qui in caligatis militijs, aut alijs permilitauerunt, ſed qui quomodocunq; reipu. Romanæ cã abſuerunt, poſtea quã fuerint reuerſi, anni habẽt uacationẽ. Annus tamẽ hic nõ tantũ his, qui conſuetũ militię tẽpus impleuerũt, in reliquis publicis muneribus datẽ, ſed & his, qui quomodocunq; reipu. cauſa abeſſe deſierũt, & ſi minus tẽporis conſumpſerint conſtituto. Cæterũ quas tutelas anteà gerebãt, & ob id reliquerũt, quòd reipu. cauſa abibãt, eas reuerſi ſtatim ſuſcipiẽt. neq; eis annus pderit, qui ad futuras, nouasq; tutelas datur, non ad eas, quas recipere debent. Atq; hic annus cõtinuorũ dierũ accipiẽdus ẽ, ex quo uel reuerſus ẽ, uel reuerti debuit, recta uia redeũdo, nõ ſi circuitiõe uſus ſit. Etiam hi, qui teſtamẽto tutores dati ſunt, iure excuſabunt ſe à gubernatione earũ rerũ, quæ in alia prouincia ſunt, ut infrà ſcripta Seueri conſtitutione manifeſtum eſt.

Paulò poſt. ὁ πριμιπῖλος, &c. Qui primipilo functus ẽ, ſi cum vnius pupilli tutelã ſuſcepiſſet, rurſus ad militaria munera adſumptus ſit, deponet onus tutelæ. Similiter in illius quoq; tutoris locũ, quẽ poſteà adſeſſotem qs ſecũ duxerit, curator dabiẽ, ut ait Diui Seueri conſtitutio. Quã q rectè ad omnia ſimilia capita producet, curatorẽ dari dicet in eorũ locum, qui ad tẽpus uacationem habẽt. Si minor libertus à patrono tutor liberis ſuis dabitur, uel etiã alius, qui minor uigintiquinque annis ſit, dũ minor eſt, nõ grauatur: interim tũ alius curator creabiẽ. Similiter ſi legitimus tutor minor ſit, nãque in huius quoq; locũ intereà curator dabitur. Si quis nõ ita ægrotet, ut oporteat tutela omnino uacare, in eius locũ curator datur. Poſtea uerò, quã conualuerit, tutelam ſuſcipiet, cui ſimilis eſt, q in furorem inciderit, & Vlpianus ita ſcribit.

CAP. XII. Εἰσὶ καὶ, &c.

SVnt alij, qui qnamuis ſint iam tutores, aut curatores, in perpetuum deinceps onere liberantur. Vt qui domicilium aliò mutare ex Imperatoris reſcripto cõſecuti ſũt, ſi modo priceps norit eos tutores eſſe, & apertè mutationem dominij concedat, & utrunque literis ſignificet.

CAP. XIII. Εἰδέναι χρὴ, &c.

SCire oportet, neque creatos tutores, neque teſtamento datos prouocãdi neceſſitatem habere, ut ex cõſtitutione Diuorũ Seueri, & Antonini apparet. Quod etiam obſeruari conuenit in creatis curatoribus. Nam ualde ſunt pauca ea, in quibus curatores à tutoribus differant: ſanè à ſententijs,

quæ

quæ eis excusationes auferũt, prouocare licet. Multa uerò obseruare oportet tutores, uel curatores, ut causas excusatiõis allegare permittantur: nam debent intra tẽpora cõstituta ad iudicem accedere, & cõstituta sunt hæc. Qui in urbe est, in qua creat, aut intra centesimum ab vrbe miliarium, intra quinquaginta dies excusat: posteà uerò nõ permittit ei se excusare, sed oneri obligatus est. Et cũ nihil horũ fecerit, in eadẽ erit cã, ac si suo periculo id contẽnere uisus esset: nulla. n. ei relinquet ad excusationẽ uia. Qui uerò vltra cẽtũ milia ad vrbe abest vicenis milibus ĩ singulos dies enumeratis, ex quo se creatũ cognouerit: nãq; oportet certiorẽ a magistratibus fieri aut corã, aut domi suę, alios deinde triginta dies ad allegãdã excusationẽ habet. Et hoc ad eos quoque pertinet, q testã dati sunt, siue tutores sint, siue curatores, quos curatores a Præside comfirmari cõsuetũ est. Illud uerò inuenimus ex Marci legislatione quæstione dignũ. Nã cũ ei, q in ipsa vrbe est, in qua creatur, intra centũ milia legislator tẽpus quinquaginta dierũ dederit: ei uerò, q vltra cẽtum milia habitat, vicena milia in singulos dies numerari iussit, & amplius alios triginta dies ad se excusãdũ præbuit: euenit hinc, ut si quis centesimũ & sexagesimũ miliare habitat, tẽpus habeat octo & trigĩta dierũ. Octo enĩ dies ob centũ & sexaginta milia cõpetunt, numeratis in singulos dies milibus viginti, triginta deinde dies ad se excusandũ dantur. Itaq; peiori cõditione est, q longius habitat eo, q intra centũ milia est, aut in ipsa vrbe: si quidẽ his quinquaginta semper dierũ tẽpus est, illis paucior̃ũ. Sed & si maximè scriptũ legis eã sententiã efficiat: tamẽ legislatoris mẽs aliud vult. Quãdo & Ceruidius Scæuola, & Paulus, & Domitius Vlpianus iurisperitorum principes scribunt hæc ita oportere obseruari, ut nullo pacto alicui minus detur temporis quinquaginta dierum: tũ ad triginta dies, quos ad excusandum lex dedit, excedit quinquaginta dies. Vt si fingamus aliquẽ ultra quadrigenta & quadraginta miliaria habitare, hic enim habet duos & uiginti itineris dies, excusationis triginta. Hoc autem tempus omnes obseruabunt, qui quomodocũque a tutela, uel cura, uel ab eius parte se excusant. Consequens his esse sciendum est: ut si qua specie excusationis fuerit aliquis usus, nõ aliter audiatur, quàm si seruabit tempus constitutũ, nisi cũ alterius ciuitatis ciuis sit. Sic antẽ necesse est, id tẽpus seruare, vt quamuis ob allegationes liberatus sit, liberũ nõ fieri eum Diui Seuerus, & Antoninus constituant. Idem iubẽt nõ ualere alterius in eius locũ creationẽ, utpote cum datus sit, cum nõ licebat in eius locũ, qui erat adhuc tutor. Sufficit tamen intra tempus saltem adesse, & si posteà inuitus caussam omiserit, non erit præscriptioni obnoxius. Vnde si defunctoriè adsit solũ, neq; permaneat ad allegãdum, post tẽpus in præscriptionem incidet. Atque hoc constitutione imperator̃ũ Seueri & Antonini constitutum est. Sed si ob ualetudinem aduersam, uel aliam necessariam causam maris putà, aut hyemis, aut impetus latronũ, aut alicuius similis rei in tẽpore adesse nõ potest: veniam consequitur. Cuius rei fidẽ facere ex ipso naturali iure est satis: sed tñ hæc eadẽ, Imp. Seueri, & Antonini cõstitutione continentur. Scire etiã oportet nõ sufficere uenisse quem ad ius dicẽtem, sed opus est, speciẽ excusationis testari. quòd si multas habet causas excusationis, oẽs ꝓponet: sin minus, similis ei est, qui principio non uenerit quãuis uenit is quidẽ, nõ tñ causa excusationis dixit. Quinquaginta uerò dies continui numerãtur ob eo tẽpore quo se datum esse cognouit. Vnã autem oportet testari excusationem apud tribunal, aut aliàs apud acta, aut potest supplices libellos dare, ut ijdem imperatores cõstituerũt. Hæc de his, qui obseruare debẽt tempus constitutũ. Age verò de his uideamus, qui huic tempori non subiacent. Qui non legitimè tutores dati sunt, hoc est a quibus non oportet, aut hi, quos non oportet, aut his, qbus nõ oportet, aut qũo nõ oportet, si neq; cõfirmabũtur, neq; suscipiẽt administrationem: immunes sunt. neque eis objicietur, qđ constitutum excusationibus tẽpus nõ seruauerint: cũ excusare se eos nõ sit necesse, vt ex infrà scriptis cõstitutionibus apparet, quas exẽpli gratia subieci: hę enim ad omnes causas trahi possunt.

Paulò post. ὁμοίως. Similiter si non subditum iurisdictioni, quæ magistratus tutorẽ aut curatorem creauerint: ne hic quidẽ habet necesse tempus obseruare, ut si neq; ciuis sit, neque incola.

CAP. XIIII. ἀπελεύθερον, &c.

Libertum, cùm de excusatione tutor̃ũ & curator̃ũ loquimur, sciendũ est non solũ patris pupilli, sed etiã matris intelligi oportere, & cum de patroni liberis quærimus

rimus, ſcire oportet nos non in primo gradu eam appellationẽ ſtatuere, hoc eſt filiũ, filiam, ſed & ad nepotes ex eis, & cæteros poſteros producere. Ille quoque, qui ius aureorum annulorum impetrauit, hac in re in eadem erit conditione, in qua cæteri liberti. Quod D. Antoninus Magnus reſcripſit. Qui de ſua pecunia emptus, & manumiſſus eſt, nullo pacto cæteris cõparatur. Si plures liberti ſint: unus ex omnibus, patroni liberis tutor dabitur, & à tribus tutelis non liberatur.

CAP. XV.

Σπάδοντα, &c.

Spado creari poteſt tutor, neq; enim habet excuſationem, ut conſtat ex conſtitutione Imp. Seueri, & Antonini, q patri pupillorum promiſit ſe futurum tutorem, excuſare ſe hac tutela non poteſt, quamuis aliàs excuſare ſe iure poſsit. Scire oportet dignitatem nemini præbere excuſationẽ. Vnde ſi quis ſenator ſit, tutor erit etiã liberorum eorũ, qui inferioris ordinis ſenatores ſunt. Idque diui Marcus, & Cõmodus reſcripſerũt. Si uerò quis cùm tutor, aut curator eſſet, eius filij q neque ſenator, neq; in alia dignitate eẽt, poſteà ſenator fiat, ꝑpetuò ab onere liberatur. Sin autem, qui ſub eius tutela, aut cura sũt, liberi ſint ſenatoris, non liberatur a tutela. Qui inferioris ordinis eſt, nõ excuſatur a tutela maiorũ. Neque librarios, neque calculatores, quos διαψηφιστὰς dicũt, habere imunitatẽ ſacris conſtitutionibus dicitur. Iam uerò Iudæi quoque non Iudæorum tutores erunt quẽadmodum cætera munera ſubeunt. Nanque eos conſtitutiones ſolutos eſſe uolunt ſolis illis rebus per quas ſuperſtitio eorum pollui uideatur. Rationes ciuitatis ne pro una quidem tutela proſunt. Liberti uxorũ ſenatorum, quamuis eorum res agant, a tutela non liberantur: eſt enĩ id ſolis ſenatorum libertis conceſſum. Magiſtratus municipalis, hoc eſt στρατηγὸς, ſi ob creationem tutoris obligatus ſit tutelæ periculo: eã tutelã cũ alijs nõ computat, quemadmodum neq; fideiuſſor tutoris, neq; tutor honorarius. Qui uectigalia a ciuitatibus cõduxerunt, a tutela nõ excuſantur. Is, qui plures cauſas excuſationis allegare poteſt, quarũ per ſe vnaquæque valida nõ eſt, quæſitum eſt, an poſsit excuſari? ut ſi neq; ſeptuaginta annorũ eſt, neq; tres tutelas habet, neq; quinq; liberos, neq; alia ratione ſe excuſare põt: attamen tutelas duas habet, liberos duos, annos ſexaginta natus eſt, aut eiuſmodi alias cauſas ſe habere dicit, quæ per ſe quidem perfectum auxilium nõ fuerunt, tñ ſi inter ſe coniungantur, non iniuſtæ eſſe uideantur: ſed tñ placuit nõ excuſari. Qui accepit, aut habet immunitatem ciuiliũ, aut publicorum munerum, is a tutela vacationem non habet. Qui tutela, aut cura liberatus eſt, non ſemper eiſdem actis utetur ad excuſationem alterius, niſi maneant cauſę excuſationis. Is, qui ſe ignotũ eſſe dicit patri, aut matri pupilli, ea de cauſa liberandus non eſt. Interdum etiam is, qui tres tutelas habet, aut tres curas, non habet iuſtã cauſam excuſationis, ut puta, ſi qs ut tutor fieret, adſectauerit, atq; is q pauper eſt tutor, adſectaſſe uidetur.

Paulò poſt, Si quis creatus eſt tutor, cũ in patris poteſtate eſſet, neq; pater uelit ꝓ eo cauere, iubent leges etiã patrẽ tutorem creari, ne nullo modo tutelę cautio differatur, ut ex D. Hadriani cõſtitutione cõſtat.

Laus Deo.

Registrum.

a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u x y z.
A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
aA bB cC dD eE fF gG hH iI kK lL mM nN
oO pP qQ rR ſS tT uV xX yY zZ.
AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM
NN OO PP QQ RR SS.

Omnes ſunt duerni.